AKADEMİK YAYINCILIK

2015/8305 karar sayılı ve 14.12.2015 tarihli "**Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği**"nde yer alan 7 numaralı "**Atıf**" başlığında,

"**Öğretim üyesi/elemanının yazar olarak yer almadığı ulusal kitaplarda, öğretim üyesi/elemanının eserlerine yapılan her bir atıf**"ın 2 puana karşılık geleceği ilan edilmiştir.

Nobel Yayın Grubu olarak bünyemizde yer alan tüm yayınevlerinin **2017** yılına ait kitap listesi ve kaynakçaları bu dosyada mevcuttur.

Akademik çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Saygılarımızla

Nobel Yayın Grubu

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

2. Basım

AKREDİTASYON
Eğitimde Kalite

Ayşen Bakioğlu
Resul Baltacı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1724
Eğitim No.: 338
ISBN: 978-605-320-631-6
© 2. Basım, Mart 2017

AKREDİTASYON EĞİTİMDE KALİTE
Ayşen Bakioğlu - Resul Baltacı

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen., Baltacı, Resul.
Akreditasyon Eğitimde Kalite */ Ayşen Bakioğlu - Resul Baltacı*
2. Basım, XXX + 538 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-631-6
1. Akreditasyon 2. Eğitimde Kalite 3. Yükseköğretim 4. Okul 5. Standartlar 6. Accreditatıon
7. Ouality in Education 8. Higher Education 9. School 10. Standards

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

EĞİTİMDE KALİTE, HESAP VERME, İÇDENETİM: FELSEFE, TANIM, SÜREÇ 1
I. GİRİŞ 1
II. EĞİTİMDE KALİTE VE KALİTE TEMİNİ 5
III. BİLGİ ÇAĞI, KÜRESELLEŞME, EĞİTİMDE KALİTE İLİŞKİSİ ... 13
IV. EĞİTİMDE HESAP VERME VE SORUMLULUK 17
A. Sorumluluğun Niteliği 23
B. Eğitimde Sorumluluk Türleri 26
C. Yükseköğretimde Sorumluluk 27
V. İÇ DENETİM TÜRLERİ 28
A. İç Denetimin Yapılma Tarzı 29
B. Merkezi Yönetimin Etkisi 30
C. Akademik Pazar 30

İkinci Bölüm

EĞİTİMDE AKREDİTASYON VE ÖZ DEĞERLENDİRME 33
I. EĞİTİMDE AKREDİTASYONUN TARİHİ GELİŞİMİ 42
II. AKREDİTASYONUN AMACI 45
III. AKREDİTASYONUN FAYDALARI 48
IV. AKREDİTASYONUN TÜRLERİ 51
V. AKREDİTASYON KURULUŞLARI 53
VI. ABD'DE AKREDİTASYON KURULUŞLARI VE DEVLET İLİŞKİSİ 57
VII. AKREDİTASYON SÜRECİ 59
VIII. EĞİTİMDE ÖZ DEĞERLENDİRME 62
A. Öz Değerlendirmenin Amaçları 64
B. Öz Değerlendirme Sürecinin İşleyişi 65
C. Öz Değerlendirme Modelleri 69
D. Program Değerlendirme ve Öz Değerlendirme 71
E. Etkili Bir Öz Değerlendirmeyi Engelleyen Hususlar 73
IX. ZİYARET EKİBİ 74

Üçüncü Bölüm

İLK VE ORTA ÖĞRETİMDE ORTAK STANDART OLUŞTURMA ÇABALARI 77
I. ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI 80
A. Tarihsel Gelişimi 80

B. IB Misyonu 81
C. IB Öğretim Programının Geliştirilmesi 81
D. IB Yetkilendirmesi ve Denetimi 83
E. IB Programlarının İçeriği 83
II. IBO PROGRAM STANDARTLARI VE UYGULAMALARI 84
A. Felsefe 84
B. Organizasyon 86
C. Müfredat 88
D. Öğrenci 94
III. IBO PROGRAMLARI 97
A. İlköğretim Birinci Kademe Programı 97
B. İlköğretim İkinci Kademe Programı 105
C. Diploma Programı 118
IV. TÜRKİYE'DE IB PROGRAMLARI 129

Dördüncü Bölüm

EĞİTİMDE AKREDİTASYON BİRLİKLERİ 131
I. ABD ORTA EYALETLER OKULLAR VE ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ 131
A. Akreditasyon Standartları 132
Standart 1. Felsefe/Misyon 132
Standart 2: Yönetim ve Liderlik 133
Standart 3: Okul Gelişiminin Planlanması 136
Standart 4: Finansman 137
Standart 5: Tesisler 138
Standart 6: Okul İklimi ve Örgüt 138
Standart 7: Sağlık ve Güvenlik 141
Standart 8: Eğitim Programı 143
Standart 9: Ölçme Öğrenme Kanıtı 146
Standart 10: Öğrenci Hizmetleri 148
Standart 11: Öğrenci Hayatı ve Aktiviteleri 150
Standart 12: Bilgi Kaynakları ve Teknoloji 151
B. Sözlük 153
II. NEW ENGLAND OKULLAR VE ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ KAMU ORTAÖĞRETİM KURUMLARI STANDARTLARI 154
Standart 1: Temel Değerler, İnançlar ve Öğrenme Beklentileri 155
Standart 2: Öğretim Programı 156
Standart 3: Öğretim 157
Standart 4: Öğrenci Öğrenmesinin Değerlendirilmesi 158

Standart 5: Okul Kültürü ve Liderlik 159
Standart 6: Öğrenme İçin Okul Kaynakları 161
Standart 7: Öğrenme İçin Toplum Kaynakları 162

Beşinci Bölüm

ÖĞRETMENLER İÇİN MESLEKİ STANDARTLAR 165
I. AKREDİTASYONDA ÖĞRETMENİN NİTELİKLERİ 165
A. İngiltere'de Öğretmen Standartları 169
1. Stajyer Öğretmen Statüsünde Öğretmen 170
2. Temel Niteliklere Sahip Öğretmen 174
3. Uzman Öğretmen 179
4. Mükemmel Öğretmen 180
5. İleri Becerilere Sahip Öğretmen 182
B. ABD'de Öğretmen Standartları 182
1. NBPTS Standartlarının Oluşturulması Süreci 184
2. Matematik 7 - 12 Yaş Çocukların Öğretmenleri İçin NBPTS Sertifikasyon Standartları 185
a. Tüm Öğrenciler İçin Üretken Bir Öğrenme Ortamı Yaratma 185
b. Öğrenci, Matematik ve Öğretim Bilgisi 185
c. Öğrencinin Matematik Öğrenimini İlerletme 186
d. Mesleki Gelişim ve İlerleme 187
II. TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN YETERLİLİKLERİ 190
A. Geliştirme ve Uygulanma Süreci 190
B. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri 192
1. Kişisel ve Mesleki Değerler – Mesleki Gelişim 192
2. Öğrenciyi Tanıma 193
3. Öğretme ve Öğrenme Süreci 193
4. Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme 193
5. Okul, Aile ve Toplum İlişkileri 193
6. Program ve İçerik Bilgisi 193
C. Özel Alan Yeterlikleri 212

Altıncı Bölüm

ŞEMSİYE AKREDİTASYON KURULUŞLARI STANDARTLARI 215
I. AVRUPA YÜKSEKÖĞRETİM ALANINDA KALİTE TEMİNİ İÇİN STANDARTLAR VE İLKELER 217
A. Yükseköğretim İç ve Dış Kalite Temini İçin Avrupa Standartları ve İlkeleri 219
1. Temel Prensipler 219

2. Standart ve İlkelerin Amaçları 220
3. Standart ve İlkelerin Hedefleri 220
4. Dış Kalite Temini 221
B. Yükseköğretim Kurumları İçinde İç Kalite Temini için Avrupa Standartları ve İlkeleri 222
1. Kalite Temini Politikası ve Süreçleri 222
2. Program ve Ödüllerin Onay, Denetim ve Periyodik İzlemesi 223
3. Öğrencilerin Değerlendirilmesi 224
4. Öğretim Personelinin Kalite Temini 225
5. Öğretim Kaynakları ve Öğrenci Desteği 225
6. Bilgi Sistemleri 226
7. Kamusal Bilgi 226
C. Yükseköğretim Kurumlarının Dış Kalite Temini için Avrupa Standartları ve İlkeleri 227
1. İç Kalite Temini Süreçlerinin Kullanımı 227
2. Dış Kalite Temini Süreçlerinin Geliştirilmesi 227
3. Kararlar İçin Kriterler 228
4. Amaca Uygun Süreçler 228
5. Raporlama 229
6. İzleme Süreçleri 229
7. Periyodik İzleme 230
8. Sistem Çapında Analizler 230
D. Dış Kalite Temin Ajansları için Avrupa Standartları ve İlkeleri 231
1. Dış Kalite Temini Ajansları İçin Avrupa Standartları 231
a. Yükseköğretim için Dış Kalite Temin Prosedürlerinin Kullanımı 231
b. Resmi Statü 232
c. Faaliyetler 232
d. Kaynaklar 232
e. Misyon İfadesi 232
f. Bağımsızlık 233
g. Ajanslar Tarafından Kullanılan Dış Kalite Temin Kriterleri ve Süreçleri 233
h. Hesap Verebilirlik Prosedürleri 234
E. Kalite Temini Ajanslarının Periyodik Denetimi - Teorik Bir Model 235
1. Görev Talimatı 235
2. Öz Değerlendirme 236

a. Denetimin Temeli Olan Ajanstan İstenen Altyapı Bilgisi ... 236
b. Ajans Tarafından Yürütülen Dış Kalite Temini ... 237
c. Ajans Tarafından Uygulanan Değerlendirme Yöntemi ... 237
d. Ek Belgeleme ... 240
e. Ajansların Kalite Sistem Süreçleri ... 240
f. Son Düşünceler ... 240
3. Dış Denetim Panel İlkeleri ... 240
a. Dış Denetim Panelinin Belirlenmesi ... 240
b. Saha Ziyareti ... 241
c. Raporun Hazırlanması ... 241
II. YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE TEMİNİ AJANSLARI İÇİN ULUSLARARASI AĞ ... 242
A. EQAA: Sorumluluk, Şeffaflık ve Kaynaklar ... 242
1. EQAA Dış Kalite Temin Ajansı'nın Yönetimi ... 242
2. Kaynaklar ... 243
3. EQAA'nın Kalite Temini ... 243
4. Kamusal Bilginin Rapor Edilmesi ... 244
B. Yükseköğretim Kurumları ve EQAA: İlişki, Standartlar ve İç Değerlendirmeler ... 244
1. EQAA ve Yükseköğretim Kurumları Arasındaki İlişki ... 244
2. EQAA'nın Kurumsal/Programa ait Performans İçin Koşulları ... 245
3. EQAA'nın Kurumsal Öz değerlendirmesi ve EQAA'ya Rapor Edilmesi ... 246
C. Kurumların EQAA Değerlendimeleri: Değerlendirme, Karar ve İtirazlar ... 246
1. EQAA'nın Kurum ve/veya Program Değerlendirmesi ... 246
2. Kararlar ... 247
3. İtirazlar ... 248
D. Dış Faaliyetleri: Diğer Ajanslarla İşbirliği ve Sınır Ötesi ... 248
1. İşbirliği ... 248
2. Sınır Ötesi Yükseköğretim ... 249
III. SINIR ÖTESİ YÜKSEKÖĞRETİM İÇİN İLKELER ... 249
A. Yükseköğretim Paydaşları İçin İlkeler ... 250
B. Hükümetler İçin İlkeler ... 250
C. Yükseköğretim Kurumları İçin İlkeler ... 251
D. Öğrenci Birimleri İçin İlkeler ... 252
E. Kalite Temini ve Akreditasyon Birimleri İçin İlkeler ... 253
F. Akademik Tanınırlık Birimleri İçin İlkeler ... 255
G. Mesleki Birimler İçin İlkeler ... 256

IV. TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİM AKADEMİK DEĞERLENDİRME VE KALİTE GELİŞTİRME KOMİSYONU 257
A. Stratejik Planlama Süreci 262
B. Kurumsal Değerlendirme Süreci 264
1. Öz Değerlendirme Konuları 268
a. Girdiler (Kaynaklar ve İlişkiler) 268
b. Kurumsal Niteliklerin ve Özelliklerinin Değerlendirilmesi 269
c. Eğitim - Öğretim Süreçlerinin Değerlendirilmesi 269
d. Araştırma ve Geliştirme (Bilgi Üretme) Süreçlerinin Değerlendirilmesi 270
e. Uygulama ve Hizmet Süreçlerinin Değerlendirilmesi 270
f. İdari Süreçler ve Destek Süreçlerinin Değerlendirilmesi 271
g. Yönetsel Özelliklerin (Yapısal) Değerlendirilmesi 272
h. Yönetsel Özelliklerin (Davranışsal) Değerlendirilmesi 272
ı. Çıktıların/Sonuçların Değerlendirilmesi 272
i. Yükseköğretim Misyonunu Başarma Performansının Değerlendirilmesi 273
C. Periyodik İzleme ve İyileştirme Süreci 273
D. Performans Göstergeleri 274

Yedinci Bölüm

AKREDİTASYON UYGULAMALARI 275
I. İLK BAŞVURU 278
A. Gerekli Dokümanların Gönderilmesi 278
B. Başvurunun Yapılması 279
C. Program Değerlendirmelerinin Yapılması 279
D. Ziyaret Tarihini Belirleme 281
E. Üçüncü Şahısların Görüşleri 281
F. Düşüncelerin İletilmesi 281
G. Öz Değerlendirme Raporu 281
H. Kampüs Ziyareti 282
I. DK Raporu 282
İ. Ek 282
J. Akreditasyon Kararı 283
K. Kararın Fakülteye Bildirilmesi 283
L. Kararın Üst Kurumlara Bildirilmesi 284

II. AKREDİTASYON YENİLEME 284
A. Gereken Belgelerin Fakülteye Ulaşması 285
B. Başvurunun Yapılması 285
C. Üçüncü Şahısların Görüşleri 285
D. Düşüncelerin İletilmesi 285
E. Değerlendirme Özetlerinin Gönderilmesi 285
F. Rapor ve Katalogların Gönderilmesi 285
G. Ziyaretin Gerçekleşmesi 287
H. Denetçiler Kurulu Raporunun Konsey'e Ulaşması 287
I. Ek'in Gönderilmesi 288
İ. Akreditasyon Kurulu Kararı 288
J. Kararın Fakülteye Bildirilmesi 288
K. Kararın Açıklanması 288

Sekizinci Bölüm

EĞİTİM FAKÜLTELERİNİN AKREDİTASYONU 289
I. NCATE (ÖĞRETMEN EĞİTİMİ AKREDİTASYONU ULUSAL KONSEYİ) AKREDİTASYON STANDARTLARI 289
A. Öğretimin Planlanması 289
B. Öğretmen Adayları 290
C. Öğretim Elemanları 291
D. Eğitim Birimi 291
E. NCATE 2000 (Performansa Dayalı) Standartları 293
II. TEAC (ÖĞRETMEN EĞİTİMİ AKREDİTASYON KONSEYİ) AKREDİTASYON SİSTEMİ 329
A. TEAC Akreditasyonunun Amacı ve Prensipleri 332
B. Eğitim Programı İnceleme Raporu 334
C. İnceleme Raporunun Değerlendirilmesi 336
E. Akreditasyon Paneli ve Akreditasyon Kararı Süreci 337
E. Akreditasyon Paneli ve Akreditasyon Kararı Süreci 337
F. Akreditasyon Kararları 339
G. TEAC'a Yöneltilen Eleştiriler 340

Dokuzuncu Bölüm

HUKUK FAKÜLTELERİNİN AKREDİTASYONU 343
I. HUKUK FAKÜLTELERİ AKREDİTASYONU İÇİN STANDART VE SÜREÇLER 343
A. Hukuk Fakülteleri Akreditasyon Standartları: Genel Amaçlar, Uygulamalar, Tanımlar 344

1. Onay (Kabul) İçin Temel Koşullar 344
2. Şartlı Onay 344
3. Tam Onay 345
4. Koşulları Aşmaya Çalışmak 345
5. Program veya Yapıda Ana (Esas) Değişiklikler 345
6. Tanımlar 345
B. Organizasyon ve Yönetim 347
Standart 1. Program için Kaynaklar 347
Standart 2. Bireysel Çalışma 347
Standart 3. Stratejik Planlama ve Değerlendirme 347
Standart 4. Bağımsız Bir Hukuk Fakültesinin Yönetim Kurulu 347
Standart 5. Yönetim Kurulu ve Hukuk Fakültesinin Yetkileri 347
Standart 6. Dekan 348
Standart 7. Yetkinin Dekan ve Öğretim Elemanları Arasında Dağıtılması 348
Standart 8. Mezunların, Öğrencilerin ve Diğer Bireylerin Katılımı 348
Standart 9. Üniversiteye Bağlı Olmayan Hukuk Okulları 348
Standart 10. Hukuk Fakültesi - Üniversite İlişkisi 348
Standart 11. Ayrımcılık Yapmama ve Fırsat Eşitliği 349
Standart 12. Fırsat Eşitliği ve Çeşitlilik 350
Standart 13. Nitelikli Engelli Bireyler İçin Makul Barınma İmkânları 350
II. HUKUK EĞİTİM PROGRAMLARI 350
Standart 1. Hedefler 350
Standart 2. Müfredat 351
Standart 3. Akademik Standartlar ve Başarı 351
Standart 4. Dersler ve Akademik Takvim 352
Standart 5. Sınıf Ortamı Dışındaki Çalışmalar 352
Standart 6. Uzaktan Eğitim 354
Standart 7. Yabancı Ülkelerdeki Çalışmalar ve Etkinliklere Katılım 354
Standart 8. Hukuk Doktorasına Ek Eğitim Programları 355
A. Öğretim Elemanları 355
Standart 1. Nitelikler 355
Standart 2. Tam Zamanlı Öğretim Elemanlarının Sayısı 355
Standart 3. Öğretim Elemanlarının Öğretimsel Görevleri 356
Standart 4. Tam Zamanlı Öğretim Elemanlarının Sorumlulukları 356

Standart 5. Mesleki Çevre 357
B. Kabul ve Öğrenci Hizmetleri 357
Standart 1. Kabul 357
Standart 2. Eğitimsel İhtiyaçlar 357
Standart 3. Giriş Sınavı 358
Standart 4. Karakter ve Sağlık 358
Standart 5. Daha Önceden Yeterli Bulunmayan Adaylar 359
Standart 6. ABA Tarafından Kabul Edilmeyen Hukuk Fakültelerinden Öğrenci Adayları 359
Standart 7. Yabancı Ülkelerdeki Hukuk Fakültelerinden Öğrenci Adayları 359
Standart 8. Kredisiz (Özel) Öğrenci Kayıtları 360
Standart 9. Temel Tüketici Bilgisi 360
Standart 10. Öğrenci Kredi Programları 360
Standart 11. Öğrenci Destek Hizmetleri 360
C. Kütüphane ve Bilgi Kaynakları 361
Standart 1. Genel Hususlar 361
Standart 2. Yönetim 361
Standart 3. Hukuk Fakültesinin Kütüphanesinin İdarecisi 361
Standart 4. Personel 362
Standart 5. Hizmetler 362
Standart 6. Koleksiyon 362
D. Tesisler 363
Standart 1. Genel Nitelikler 363
Standart 2. Hukuk Kütüphanesi 363
Standart 3. Araştırma ve Çalışma Alanı 363
Standart 4. Teknik Kapasite 363
E. Konseyin Yetkileri, Kısmi ve Genel Değişiklikler 363
Standart 1. Konseyin Yetkisi 363
Standart 2. Kısmi Değişiklik 364
Standart 3. Standartlarda, Açıklamalarda ve Hükümlerde Değişiklik 364

Onuncu Bölüm

TIP FAKÜLTELERİNİN AKREDİTASYONU 367
I. TIP FAKÜLTELERİNİN AKREDİTASYONU İÇİN STANDART VE SÜREÇLER 367
A. Tıp Eğitim Programlarının Akreditasyonu İçin Standartlar 368
1. Kurumsal Ortam (KO) 368
a. Yönetim 368

b. Akademik Çevre 369
2. Eğitim Programları (EP) 370
a. Eğitsel Hedefler 370
b. Yapı 370
c. Öğretim ve Değerlendirme 372
d. Öğretim Programı Yönetimi 373
e. Programın Etkililiğinin Değerlendirilmesi 374
3. Tıp Öğrencileri (TÖ) 374
a. Kabul 374
b. Öğrenci Hizmetleri 375
c. Öğrenme Ortamı 376
4. Öğretim Elemanları (ÖE) 377
a. Sayı, Özellik ve İşlev 377
b. Personel Politikası 378
c. Yönetim 378
II. EĞİTSEL KAYNAKLAR (EK) 378
A. Mali Konular 378
B. Genel Tesisler 379
C. Klinik Eğitim Tesisleri 379
D. Bilgi Kaynakları ve Kütüphane Hizmetleri 379

On Birinci Bölüm

MÜHENDİSLİK FAKÜLTELERİNİN AKREDİTASYONU 383
I. MÜHENDİSLİK PROGRAMLARININ AKREDİTASYONU İÇİN STANDART VE KRİTERLER 383
A. Mühendislik Programlarının Akreditasyonu İçin Kriterler 383
B. 2009 - 2010 ABET Mühendislik Programları Akreditasyon Standartları 384
1. Lisans Düzeyinde Programlar İçin Genel Kriterler 385
2. Yüksek Lisans Düzeyi Programlar İçin Kriterler 388
II. TÜRKİYE'DE MÜHENDİSLİK EĞİTİMİNİN AKREDİTASYONU - MÜDEK 389
A. MÜDEK'in Amacı ve Kuruluşu 389
B. MÜDEK Değerlendirme ve Akreditasyon Çalışmaları 389
C. Değerlendirme Ölçütleri 390
1. Tanımlar 390
2. Genel Ölçütler 391

On İkinci Bölüm

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE AKREDİTASYON UYGULAMALARI 397
I. AVRUPA ÜLKELERİNE GENEL BAKIŞ 397
A. Danimarka'da Bakanlık Onayı ve Gelişme Odaklı Değerlendirme 399
1. Yükseköğretim Kurum, Program ve Derecelerinin Onaylanması 399
a. Lisans Derecelerinin Onaylanması 399
b. Yetişkin Eğitiminde Master Derecelerinin Onaylanması. 400
2. EVA 400
3. Sınav Sistemi 401
4. Danimarka'da Akreditasyon 401
5. Akreditasyonun Avantaj ve Dezavantajları 402
6. Bologna ve GATS'ın Değerlendirme Üzerindeki Etkisi 402
B. Fin Yükseköğretiminde Akreditasyon 403
1. Yükseköğretimin İdari Yapısı 404
2. Fin Yükseköğretiminde Değerlendirme 404
3. Fin Yükseköğretiminde Değerlendirmenin Tarihi: Amatörlükten Profesyonelliğe 405
4. Uluslararası Akreditasyon 406
5. Finlandiya'daki Değerlendirme ve Akreditasyon Sürecinin Analizi 407
C. Fransız Yükseköğretiminde Devletin Değişen Rolü 408
1. İdari Yapı408
2. Akreditasyon, Onaylama ve Değerlendirme 408
a. Akreditasyon Mekanizmaları 408
b. Onay Mekanizmaları 410
c. Değerlendirme Mekanizmaları 410
3. Akreditasyon ve Onaylama Arasındaki İlişki 411
D. Almanya Kalite Temininde Paradigma Değişimi 412
1. Ulusal Yükseköğretim Sistemi 412
2. Mekanizmalar 413
3. Özel Yükseköğretim Kurumlarının Akreditasyonu 415
4. Değerlendirme Mekanizmaları 415
5. Avrupa ve Uluslararası Etkiler 416
E. Hollanda'da Akreditasyon Eğitiminin Takibi 417
1. Hollanda Yükseköğretiminde Akreditasyon ve Değerlendirme Mekanizmaları 417
2. Yeni Akreditasyon Mekanizması 419
F. Norveç'te Akreditasyon veya Denetim 421

1. Norveç Akreditasyon ve Değerlendirme Sistemi 422
2. Norveç Temel Akreditasyon Mekanizmaları 423
G. İngiltere'de Akreditasyon ve İlgili Düzenlemeler 427
1. Akreditasyon ve Diğer Mekanizmalar 428
2. Kurumların, Derece Tiplerinin ve Programların Onaylanması 429
3. Değerlendirme Mekanizmaları 430
II. ASYA - PASİFİK EĞİTİMİNDE KALİTE VE AKREDİTASYON 432
A. Asya - Pasifik Kalite Ağı 432
B. NABEEA Ağı 433
C. Avustralya 434
D. Japonya 439
E. Pakistan 447
F. Çin 448
G. İran 449
H. Endonezya 451
I. Tayland 451
III. YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE TEMİNİ İÇİN ARAP BİRLİĞİ 456
A. ANQAHE'nin Hedefleri 457
B. ANQAHE Üyeleri 457

On Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE'DE AKREDİTASYON KONUSUNDA GELİŞMELER VE DEĞERLENDİRME 461
I. TARİHSEL GELİŞİM 461
II. YÖK (YÜKSEKÖĞRETİM KURULU) AKREDİTASYON SİSTEMLERİ 468
III. YÖK AKREDİTASYON SİSTEMİ STANDARTLARI 472
IV. YÖK AKREDİTASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ 485
V. AKREDİTASYON SİSTEMİNE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER 491

On Dördüncü Bölüm

TÜRKİYE İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ 503
I. DEĞERLENDİRME 503
II. MODEL 513

KAYNAKLAR 521

KAYNAKÇA

Açıkgöz, K.Ü. (1992**).** *İşbirlikli Öğrenme, Kuram, Araştırma, Uygulama,* Malatya

Açıkgöz, K.Ü. (1996). *Etkili Öğrenme ve Öğretme,* Kanyılmaz Matbaası, İzmir

Adelman, C. (1994). Accreditation. Burton G. Clark (Edt.), *The Encyclopedia of Higher Education* içinde, V.1, (s.1313 - 1318), Pergamon Pres.

Akkoyunlu, B. (1995). Bilgi Teknolojilerinin Okullarda Kullanımı Ve Öğretmenlerin Rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültes*i *Dergisi, 12,* 105 - 109.

Alkan, Cevat, ve diğerleri (1995). *Eğitim Teknolojisine Giriş*. Ankara: Önder Matbaacılık Ltd.Şti

Alkin, Marvin C. (1973). Accountability Defined. R.W. Hostrop, J.A. Mechlenburger ve J.A. Wilson (Edt.), *Accountability for Educational Results* içinde, (s.49 - 58) Linnet Books, Hamden.

APEID/UNESCO (1986). Secondary Education for the Future, Bangkok, UNESCO.

Arenas, Edilson (2009) How Teachers' Attitudes affect their approaches to teaching international students, *Higher education Research Development,* Vol. 28, Issue: 6, December, s. 165.

Armstrong, D.A.J. (1996). Resource Dependence based perceived control: an examination of Canadian University Athletics, *Journal of Sport Management*, 10 (1), 49 - 64

Aşkar, P. (1991). Bilgisayar Destekli Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Temel Stratejiler: *Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim 1. Sempozyumu Bildiriler,* 25 - 27 Eylül (146 - 156). Eskişehir.

Bachtiar, T., Purwanggono, B. (2008). Preparation of quality audit in Diponegoro University for better service and accountability. *Asia - Pacific Quality Network 2008 Conference&Annual General Meeting: Future of Quality Assurance in Asia Pacific - Cooperation amidst Diversity - . 19 - 22 February, Japan.*

Bakioğlu A. (1996). Ders Değerlendirme, *2. Ulusal Eğitim Sempozyumu*, 18 - 20 Eylül 1996.

Bakioğlu, A. (1996a). "Üniversitede Toplam Kalite Yönetimi ve Özdeğerleme" *M.Ü Eğitim Bilimleri Dergisi*, s.49 - 56.

Bakioğlu, A. (1996b). Üniversitede Toplam Kalite Yönetimi ve Özdeğerleme: M.Ü AEF Öğretim Elemanları Üzerinde Yapılan Bir Araştırma, *Basılmamış Doçentlik Takdim Çalışması,* İstanbul.

Bakioğlu, A. (1999). Öğrenci Sayısının Okul Yönetimine Etkisi ve Okul Kalitesi (Araştırma, Öneriler), *M.Ü.Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı: 11, ss.23 - 38.

Bakioğlu, Ayşen ve Resul Baltacı. (2000). "Üniversitede Akreditasyon ve Düşünceler". *M.Ü.Sosyal Bilimler Ensitüsü Dergisi Öneri*. Sayı: 13, Ocak 2000. s.39 - 47.

Bakioğlu A. (2009) *Çağdaş Sınıf Yönetimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bakioğlu, A. Dündar S. (2009, Basımda). Asya Avustralya ve Avrupa Ülkelerinde Yükseköğrenimde Akreditasyon ve Kalite Modelleri/Birliklerinin İncelenmesi ve Empirik Araştırma.

Bakioğlu, Ayşen (1994). Üniversitelerde Öğrenci Sayısının Arttırılmasının Yol Açacağı Sorunlar, *Yaşadıkça Eğitim*, Sayı: 33, İstanbul.

Baltacı, Resul. (2002) Eğitim Fakültelerindeki Öğretim Elemanlarının Öğretmen Eğitiminde Akreditasyon Konusundaki Algıları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Barak J.Robert ve Barbara E.Breier (1990). *Successful Program Review: A Practical Guide To Evaluating Programs in Academic Settings*. San Fransisco: Josey - Bass Pub.

Başar, Hüseyin (1993). *Eğitim Denetçisi*, Pegem Yayınları, Ankara

Başar, Hüseyin. (1994). *Sınıf Yönetimi*, Pegem Yayınları, Ankara

Başar, Hüseyin (1995). *Öğretmenlerin Değerlendirilmesi*, Pegem Yayın No: 20, Ankara.

Başbakanlık, (1997). *Uluslararası Akreditasyon*. Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Batool, Z. (2008). Topical Notions of Quality Assurance in Pakistan. *Asia - Pacific Quality Network 2008 Conference&Annual General Meeting: Future of Quality Assurance in Asia Pacific - Cooperation amidst Diversity - .* 19 - 22 February, Japan.

Bazargan, A. (2008). Enhancing internal quality assurance at the institutional and national level: The case of Iran. *Asia - Pacific Quality Network 2008 Conference&Annual General Meeting: Future of Quality Assurance in Asia Pacific - Cooperation amidst Diversity* - . 19 - 22 February, Japan.

Beare, Hedley, Brian J.Caldwell, Ross H. Millikan. (1994). Creating an Excellent School. London: Biddles Lt.

Berdahl, Robert O. ve T.R.McConnell (1994). Autonomy and Accountability: Some Fundamental Issues. Philip G. Altbach, Robert O. Berdahl ve Patricia J. Gumport (Edt.), *Higher Education in American Society* içinde, (s.55 - 72) 3rd ed. Prometheus Books.

Billett, Stephen (2009) Realising the educational worth of ıntegrating work experiencesin higher education, *Studies in Higher Education*, Vol. 34, Issue: 7, November 2009, s.827.

Blaug, Mark. (1970). An Introduction to Economics of Education, The Penguin Press

Brennan, John ve R. Williams (2004). Accreditation and Related Regulatory Matters in the United Kingdom. S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Edt.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area* içinde, (s.465 - 490). Springer.

Büyükkaragöz, Savaş (1990). *Demokrasi,* Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara

Chevaillier, Thierry (2004). The Changing Role of the State in French Higher Education: From Curriculum Control to Programme Accreditation. S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Edt.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area* içinde (s.159 - 174). Springer.

Commission on Higher Education Ministry of Education, (2008). *Manual for Internal Quality Assurance for Higher Education Institutions*: Commission on Higher Education. Bangkok, Thailand.

Conti, Tito (1998) *Kurumsal Öz değerlendirme.* (Çev: Günhan Günay), İstanbul: KalDer Yayınları.

Cooper, Vanessa Ann (2009) Intercultural Student Interaction in post graduate business and information technology programs: the potentialities of global study tours, *Higher Education Research Development,* Vol. 28, Issue: 6, December 2009, s: 557.

Cotton Debby, Bailey, I. Warren M., Susie, B. (2009) Revolutions and second best solutions: education for sustainable development in higher educa-

tion, *Studies in Higher Education,* Vol. 32, Issue: 7, November 2009, s. 719 - 733.

Demirel, Özcan. (1993). *Eğitim Terimleri Sözlüğü.* Ankara: USEM Yayınları.

Dickey, Frank G. ve Jerry W. Miller. (1972), *A Current Perspective on Accreditation*. The America Associaton for Higher Education.

Doğan, İsmail. (1990). "Eğitimde Kalite ve Akreditasyon Sorunu: Eğitim Fakülteleri Üzerinde Bir Deneme." *Eğitim Yönetimi*. Sayı: 20, s.503 - 519.

Drucker, Peter (1992). *Yeni Gerçekler* (Çev: Birtane Karanakçı). Ankara: İş Bankası Yayınları.

Drucker, Peter F., (1996). *Yönetim Uygulaması*, (Çev: E. Sabri Yarmalı), İnkılap Kitabevi, Yönetim Dizisi, İstanbul.

Duruiz, Lale. (1995). "Eğitimde Kalite Arayışları", 4.Uluslararası Kalite Kongresi, Toplam Kalite ve Eğitimde Kalite - Tebliğler ve Özgeçmişler, TÜSİAD/KALDER, s.29 - 33.

EARGED (1995). Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim..

Eaton, J.S. (2009) Quality assurance and the World Conference on Higher Education, *Inside Accreditation*, vol. 5, Number. 5, July 23, 2009, http: //www.chea/org/ia

Eren, Ali. (1995). 'Akreditasyon ve Belgelendirme',*4.Ulusal Kalite Kongresi, Toplam Kalite ve Eğitimde Kalite - Tebliğler ve Özgeçmişler,* TÜSİAD/KALDER, s.181 - 185.

Ercan S. (1997). 2000 li Yıllarda Kalite Kavramına Müşteri ve Firma Açısından Bir Bakış, *İTÜ Ataç Soysal'a 60. Yaşgünü Armağanı,* s. 99 - 113.

Erkan, S. (1996). Kriz Müdahale Planı [Crisis intervention plan]. *Eğitim Yönetimi [Educational Administration]*, 4, 23 - 28.

EUA (2008) *Higher Education in Turkey: Trends, Challenges, Opportunities, European University Association* - Tüsiad, Tüsiad Yay. No: T - 2008 - 10/473

Frazer M. (1992) Quality Assurance and Higher Education, Craft, A. (Ed) Quality Assurance in Higher Education: *Proceedings of an International Conference, Hong Kong,* s. 9 - 25

Furumark, A. (1981) Institutional Self Evaluation in Sweden, *International Journal of Institutional Management in Higher Education*, 5 (3).

Garten, Edward D. (1994). Reflective Self - Study as Cornerstone of Accreditation Part I. Edward D.Garten (Edt.), *The Challenge and Practice of Academic Accreditation* içinde, (s.35 - 44), Greenwood Press.

Garten, Edward D. (1994). Reflective Self - Study as Cornerstone of Accreditation Part II. Edward D.Garten (Edt.), *The Challenge and Practice of Academic Accreditation* içinde, (s.45 - 52), Greenwood Press

Garten, Edward D. (1994) Understanding the Purpose and Nature of the Site Visit. Edward D.Garten (Edt.), *The Challenge and Practice of Academic Accreditation* içinde, (s.53 - 62), Greenwood Press

Genç, Salih Z. (2000). "Bilgi Toplumunda Öğretmen Eğitimi". Eğitim Yönetimi. Sayı: 23, s.375 - 386.

Gözütok, Dilek (1995) *Öğretmenlerin Demokratik Tutumları.* Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları

Hacıfazlıoğlu Ö. (2006) Avrupa Birliği Yükseköğretim Kalite Göstergeleri ve Türkiye Örneği, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Harman G., Meek, V.L (2000) Repositioning Quality Assurance and Accreditation in Australian Higher Education, University of New England, 00/2 May 2000, Evaluations and Investigations Programme Higher Education Division.

Hattie, John. (1990). "The Quality of Education and Accountability". Judith Chapman (Edt.), *School - Based Decision Making and Management* içinde, (s.101 - 117). The Falmer Press.

Hedges L. V. ve Greenwald, R. (1996). Have Times Changed? The Relation Between School Resources and Student Performance, G. Burtless (Ed*) Does Money Matter? The Effect of School Resources on Student Achievement and Adult Success,* s: 74 - 92, Brooking Institution Press, Washington DC.

Hergüner, Gülten.(1998). "21. Yüzyılda Eğitimcilerin Eğitimi Ve Okul Düzeni." *Eğitim Yönetimi* Sayı: 15, s.287 - 294.

Hesapçıoğlu, Muhsin, A. Bakioğlu ve R.Baltacı. (2001). "Öğretmen Eğitiminde Sorumluluk ve Akreditasyon". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.* Sayı: 1, Haziran 2001, s.143 - 160.

Hesapçıoğlu, M. ve Özcan H. (1995), "Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Özel Okullar Sorunu". M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1995/7,s.149 - 167.

Horozoğlu, Şenol. (1998). "Öğretmenlerin Yakın Gelecekteki Rollerine İlişkin Görüşleri." *Eğitim Yönetimi*. Sayı: 14, s.179 - 190.

İlhan, Attilla (2005) Ulusal Kültür Savaşı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

Jeliazkova, Margarita ve D.F. Westerheijden (2004). The Netherlands: A Leader in Quality Assurance Follows the Accreditation Trend. S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Edt.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area* içinde (s.323 - 346). Springer.

Kavak, Yüksel. (1999). "Öğretmen Eğitiminde Yeni Bir Yaklaşıma Doğru: Standartlar ve Akreditasyon". *Eğitim Yönetimi*. Sayı 19, s.313 - 324.

Kells, H.R. (1998). *Self - Study Processes*. American Council on Education and Macmillan Publishing Company, 3rd ed.

Khwaja, A.A., Qureshi, R.H. ve Naqvi, S. (2008). Quality revolution: The Pakistani experience. *Asia - Pacific Quality Network 2008 Conference &Annual General Meeting: Future of Quality Assurance in Asia Pacific - Co-operation amidst Diversity* - 19 - 22 February, Japan.

Korkut, Hüseyin (1992). 'Türkiye'de Üniversite Açma Politikası', *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 4, Aralık 1992, s. 97 - 115.

Korkut, Hüseyin (1995). "Üniversitede Yönetime Katılma", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 4, Aralık 1995, s.81 - 103.

Korkut, Hüseyin (1997). 'Üniversitede Kalite Ne Durumda?', *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 2, Haziran 1997, s. 59 - 72.

Korkut, Hüseyin ve M.Yalçınkaya ve T.Mustan (1999). "Araştırma Görevlilerinin Sorunları", *Eğitim Yönetimi*. Yıl: 5, Sayı: 17, s.19 - 36.

Kristoffersen, Dorte (2004). Ministerial Approval and Improvement - Oriented Evaluation in Denmark: An Alternative to Accreditation?. S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Edt.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area* içinde (s.87 - 100). Springer.

Laçinler E. (1997). Farklılıkların ve Benzerliklerin Yönetimi, *Human Resources Dergisi*, Aralık, s. 154.

Lenn, M. Peace (1992). The US Accreditation System. A.Craft (Edt.), *Quality Assurance in Higher Education: Proceedings of an International Conference Hong Kong* içinde, (s.161 - 168), London: The Falmer Press,

Lenn, M. Peace (1996). The Globalisation of the Professions and Higher Education: Trade Agreement, New Technologies and the Quality Impe-

rative, *International Journal of Social Welfare*, Vol. 9, Issue. 2, s. 103 - 119, Blackwell.

McNeill J.D. (1997). *Contemporary Curriculum: In Thought and Action*, Addison - Wesley, New York.

Mortimer, Kenneth P. (1973). What is Accountability?. R.W. Hostrop, J.A. Mechlenburger ve J.A. Wilson (Edt.), *Accountability for Educational Results* içinde, (s.42 - 48), Linnet Books, Hamden.

MSCHE (Middle States Commission on Higher Education), (2000). Designs For Excellence: Handbook for Institutional Self - Study

National Institution for Academic Degrees and University Evaluation - NIAD (2008). *Evaluation and Quality Assurance of Higher Education in Japan.* Tokyo.

NCATE (National Council for Accreditation of Teacher Education). (1997). *Standards, Procedures & Policies for the Accreditation of Professional Education Units*. Washington, D.C.

NCATE (National Council for Accreditation of Teacher Education). Quality Assurance For The Teaching Profession. Washington, D.C.

NEASC Commission on Institutions of Higher Education. (1999). *Evaluation Manual.*

NEASC Commission on Institutions of Higher Education (1998a). *Self - Study Guide.*

NEASC Commission on Institutions of Higher Education (1998b) *Standards for Accreditation.* 2nd ed.

Oğuzkan, Ferhan, Cahit Kavcar, Sedat Sever (1998). *Türkçe Öğretimi*, Ankara, Engin Yayınevi.

Özden, Y. *(1999). Eğitimde Yeni Değerler.* Ankara: PEGEM Yayıncılık İkinci Baskı.

Öztürk, Cemil (1999). Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme. *75 Yılda Eğitim.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s.283 - 310.

Peker, Ömer (1996). "Eğitimde Kalite ve Akreditasyon", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 4, s.19 - 32.

Perrin, Kenneth L. (1994). "Challenges for Accreditation In A Rapidly Changing Environment." Edward D.Garten (Edt.) *The Challenge and Practice of Academic Accreditation* içinde, (s.3 - 5), Greenwood Press.

Platin, Bülent E., (2006). "Mühendislik Değerlendirme Kurulu'nun (MÜDEK) Oluşturulması", Editörler: Mustafa Tokyay, Fevzi Gümrah

ve Çağdaş Şimşek, *Öncü ve Önder: ODTÜ'nün Kuruluşunun 50. Yılında Mühendislik Fakültesi*, sayfa 39-48. (MÜDEK, http://www.mudek.org.tr/doc/sun/MUDEK-ODTU50Yil-MFD.pdf, 05/11/2009)

Rızvi, Fazal (1990). Horizantal Accountability. Judith Chapman (Edt.), *School - Based Decision Making and Management* içinde, (s.299 - 324). The Falmer Press.

Robertson, Susan (2009) Europe Competitiveness and Higher Education: An Evolving Project, Dale Roger, S. Robertson (Edt) *Globalisation and Europeanisation in Education, Symposium Books.*

Rosovsky, Henry (1996). *Üniversite, Bir Dekan Anlatıyor.* 6.Basım, çev: Süreyya Ersoy, Ankara, TÜBİTAK.

Sabour M'hammed (2009) Globalisation and Europeanisation: Unicentricity and Policentricity and the Role of Entellectuals, Dale Roger, S. Robertson (Edt) *Globalisation and Europeanisation in Education*, Symposium Books

Schade, Angelika (2004). Shift of Paradigm in Quality Assurance in Germany: More Autonomy but Multiple Quality Assessment?. S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Edt.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area* içinde (s.175 - 196). Springer.

Schlechty P.C. (1991). Schools for the Twentyfirst Century: Leadership, Imperatives for Educational Reform, Jossey - Bass, Education Series.

Schwarz, Stefanie ve Don F. Westerheijden (2004). Accreditation in the Framework of Evaluation Activities: A Comparative Study in the European Higher Education Area. S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Edt.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area* içinde (s.1 - 42). Springer

Senge, Peter (1990). *Beşinci Disiplin.* Çev: Ayşegül İldeniz ve Ahmet Doğukan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Stensaker, Bjørn (2004). The Blurring Boundaries Between Accreditation and Audit: The Case of Norway. S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Edt.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area* içinde (s.347 - 370). Springer.

Tanigaki, M. (2008). Establishment network of accreditation bodies for engineering education in Asia (NABEEA). *Asia - Pacific Quality Network 2008 Conference&Annual General Meeting: Future of Quality Assurance in Asia Pacific - Cooperation amidst Diversity - "*. 19 - 22 February, Japan.

Tezcan M. (1992). Postmodernizm ve Eğitim, Anı Yayıncılık, Ankara.

Titiz, Tınaz (1998). *Ezbersiz Eğitimin Yol Haritası.* İstanbul: Beyaz Yayınları.

Topal, Şeminur (2000). *Kalite Yönetimi ve Güvence Sistemleri*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Vakfı Yayını.

Türk Standartları Enstitüsü. (1997). *TS – EN – ISO 9000 Kalite Broşürü.*

Türk Standartları Enstitüsü.(1998). *Kanunname - i İhtisab - ı Bursa.* Ankara: TSE.

TÜSİAD (1994). *Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.

TÜBA - TÜBİTAK - TTGV (1996). Bilim - Teknoloji - Sanayi Tartışmaları Platformu Avrupa Birliği'nin Bilim - Teknoloji - Mühendislik Alanlarına İlişkin Akreditasyon Kural ve Kuramları, *Yükseköğretimde Kalite Yönetimi Alt Grubu Raporu*, Ankara, Şubat 1996.

Uğur, Hüseyin (1995) 'Gümrük Birliği Aşamasında Akreditasyon', *4.Ulusal Kalite Kongresi, Toplam Kalite ve Eğitimde Kalite - Tebliğler ve Özgeçmişler,* TÜSİAD/KALDER, s.175 - 178.

Uzel, Serdar (1995) "Akreditasyon–Belgelendirme," *4.Ulusal Kalite Kongresi, Toplam Kalite ve Eğitimde Kalite - Tebliğler ve Özgeçmişler*, TÜSİAD /KALDER, 1995, s.205 - 209.

Välimaa, Jussi. (2004). Three Rounds of Evaluation and the Idea of Accreditation in Finnish Higher Education. S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Edt.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area* içinde (s.101 - 126). Springer.

Williams, Delmus E. ve Phyllis O'Connor (1994). Academic Libraries and the Literature of Accreditation. Edward D.Garten (Edt.), *The Challenge and Practice of Academic Accreditation* içinde, (s.243 - 269), Greenwood Press.

Yanqiao, J., Xin, W., Chaohong, G. (2008). Assuring and improving quality: Enhancement - led evaluation of Minban higher vocational and technical education in Shangai. Asia - Pacific Quality Network 2008 *Conference&Annual General Meeting: Future of Quality Assurance in Asia Pacific - Cooperation amidst Diversity* - 19 - 22 February, Japan.

Yetiş, Nüket (1995) 'Mühendislik Eğitiminde Kalite ve Akreditasyon', *4.Ulusal Kalite Kongresi, Toplam Kalite ve Eğitimde Kalite - Tebliğler ve Özgeçmişler,* TÜSİAD/KALDER, s.191 - 203.

YÖK (1999) Türkiye'de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon, YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, *Öğretmen Eğitimi Dizisi,* Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

ABA, The Law School Accreditation Process. (2006). http://www.abanet.org/ legaled/resources/13665_ABA_accred_web150.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

ABA, 2008 - 2009 Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools. (2009). http://www.abanet.org/legaled/standards/standards.html (Erş. Tarihi 10/04/2010)

ABET, Accrediation Policy and Procedure Manual. (2008). http://www.abet.org/ Linked % 20Documents - UPDATE/Criteria % 20and % 20PP/A004 % 2009 - 10 % 20Accredition % 20 Policy % 20and % 20Procedure % 20Manual % 2012 - 01 - 08.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

ABET, History of ABET. (2009). http://www.abet.org/history.shtml, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

ABET, Structure. (2009). http://www.abet.org/structure.shtml, (Erş. Tarihi 05/ 11/2009)

Accountability, http://www.edweek.org/context/topics/issuespage.cfm?id=49, (Erş. Tarihi 28/08/2000).

Aktan, Coşkun Can ve Ufuk Gencel. Yükseköğretimde Akreditasyon. içinde C.C. Aktan, Değişim Çağında Yükseköğretim, İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını, 2007. www.canaktan.org/egitim/akreditasyon/aktan- akredit.pdf, (Erş. Tarihi 15/12/2009)

ANQAHE, Welcome to the Website of ANQAHE, (2009), http://english.anqahe. org/cms.php?id=landing_page, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

ANQAHE, Objectives, (2009), http://english.anqahe.org/cms.php?id=aboutus_ objectives, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

ANQAHE, Members, (2009), http://english.anqahe.org/cms.php?id=members_summary, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

APQN, Defining Our Region, (2009), http://www.apqn.org/membership/region, (Erş. Tarihi 15/11/2009).

APQN, Welcome to APQN, (2009), http://www.apqn.org, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

Australian Universitites Quality Agency, www.auqa.edu.au, (Erş. Tarihi 05/ 11/2009)

Australian Universities Quality Agency - AUQA, (2008). Audit manual. http://www.auqa.edu.au (Erş. Tarihi 12.05.2008)

AUQA, Advisory Services, (2009), http://www.auqa.edu.au/advisory/, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

AUQA, Mission, Objectives, Vision and Values, (2009), http://www.auqa.edu.au/aboutauqa/mission/, (Erş. Tarihi 15/11/2009.)

Bateman & Giles Pty Ltd, (2008), Evaluation review of the APQN, http://www.apqn.org/files/virtual_library/other_reports/apqn_external_evaluation_ report_080630.pdf, (Erş. Tarihi 15/11/2009.)

Board Meetings, Agenda and Minutes, (2009), http://www.auqa.edu.au/aboutauqa/boardmeeting/, (Erş. Tarihi 15/11/2009.)

Bradley, Ann. (1998a). AACTE Announces New Governance Structure; Imig To Become President, http://www.edweek.org/login.html?source=http://www.edweek.org/ew/articles/1998/03/11/26aacte.h17.html&destination=http://www.edweek.org/ew/articles/1998/03/11/26aacte.h17.html&levelId =2100, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Bradley, Ann. (1998b). Alternative Accrediting Organization Taking Form With Federal Assistance, http://www.edweek.org/login.html?source=http://www.edweek.org/ew/articles/1998/01/21/19altern.h17.html&destination=http://www.edweek.org/ew/articles/1998/01/21/19altern.h17.html&levelId =2100, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Bradley, Ann. (1999). Educating the Educators, http://www.4uth.gov.ua/usa/english/educ/century/ew/vol-19/02trainh.htm, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Braskamp, Larry A. (2009). On Being Responsive and Responsible, http://www.chea. org/Chronicle/Vol1/no6, (Erş. Tarihi 01/07/2009)

Braskamp, Larry A., Mariel Poston ve Jon Wergin. (2009). Accreditation: Sitting Beside or Standing Over?, CHEA, http://www.chea.org/ Chronicle/Vol1/no4, (Erş. Tarihi 01.07.2009)

Büyük Türkçe Sözlük. http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst& kelime=akreditasyon&ayn=tam, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

CHEA, CHEA Recognition of Accrediting Organizations. (2006). http://www. chea.org/recognition/CHEA_Recognition_Policy_and_Procedures.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

CHEA, What is Accreditation?. (2009). http://www.chea.org/Chronicle/vol1/no2/index.html, Columbia University, Acountability of Colleges &

Universities: An Essay. http://www.columbia.edu/cu/provost/acu/acu12. html, (Erş. Tarihi 19/01/2000)

Conley, D., Ward, T. (2009). Summary Brief: International Baccalaureate Standards Development and Alignment Project. Educational Policy Improvement Center, Eugene, Oregon. http://www.epiconline.org/files/pdf/IB_Final_Summary.pdf

Darling - Hammond, Linda ve Carol Ascher. (1991), Accountability Mechanisms in Big City School Systems, ERIC/CUE Digest No: 71, http://www.ericdigests.org/pre-9220/big.htm, (Erş. Tarihi 01/07/2009)

Demir, Şamil. (2009) Hukuk Eğitiminin Geleceği http://www.samildemir.av.tr/2009/12/hukuk-egitiminin-gelecegi/ (Erş.Tarihi 15/12/2009)

Dickeson, Robert C. (2009). The Need for Accreditation Reform, http://www.ed.gov/about/bdscomm/list/hiedfuture/reports/dickeson.pdf, (Erş. Tarihi 1/7/2009)

EACEA, (2000). http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/eurybase/pdf/ section/TR_TR_ C9_5.pdf 23/11/2009

EARGED, PISA, (2006). http://earged.meb.gov.tr/pisa/dokuman/2006/rapor/Pisa_2006_Ulusal_On_Rapor.pdf, (Erş. Tarihi 23/11/2009)

Eaton, J.S. (2009). Quality Assurance and the World Conference on Higher Education, http://www.chea/org/ia, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Education Week, Licensure Pact Pays Dividends For Teaching. (1997). http://www.edweek.org/login.html?source=http://www.edweek.org/ew/articles/1997/05/21/34intasc.h16.html&destination=http://www.edweek.org/ew/articles/1997/05/21/34intasc.h16.html&levelId=2100, (Erş. Tarihi 01/07/2009)

Edufactory, Conflicts and Transformations of the University, Education, Imperialism and Resistance, Shih Hsin University, August 10 - 11, 2009, Taipei, Taiwan. http://www.edu - factory.org/edu (Erş. Tarihi: 2. 11.2009)

European Union, Life Long Policy (2009) http://ec.europe.eu/education/ life-long - policy/doc44_en.htm (Erş. Tarihi, 28. 10.2009: 10.30)

European Commission, Education Training (2009) http://ec.europa.eu/education.eu/ education/lifelong.learning.policy/doc28_en.htm). (Erş. Tarihi, (Erş. Tarihi 28. 10.2009: 11.03)

ENQA, Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. (2005). http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

EUA, Institutional Evaluation Programme, http://www.eua.be/events/institutional-evaluation-programme/home/, (Erş. Tarihi 01/07/2009)

EUA, Who has participated?, http://www.eua.be/events/iep/who-has- participated/, (Erş. Tarihi 01/07/2009)

Gideonse, Hendrik D. (1998). http://www.edweek.org/login.html?source=http://www.edweek.org/ew/articles/1998/05/20/36gideon.h17.html&destination=http://www.edweek.org/ew/articles/1998/05/20/36gideon. h17.html&levelId=2100, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Glidden, Robert., (1996), Accreditation at a Crossroads, http://www.chea.org/Research/crossroads.asp, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Graham, P.A ve R.W. Lyman ve M.Trow, (1995) Accountability of Colleges and University: An Essay., ERIC, http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/ data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/14/4f/0b.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Günçer, Barbaros (2000). Öğretmenlik Eğitiminde Akreditasyon:İngiltere ve ABD Örneklerihttp://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/ogretmen_ egitiminde_kalite. htm (Erş. Tarihi: 10/06/2002)

Higher Education Quality Assurance Principles for the Asia Pacific Region, (HEQAP, 2009), http://www.brisbanecommunique.deewr.gov.au/NR/rdonlyres/F7C48BD9-DA8D4CFD-8C6A-914E001E2E39/23073/FinalQA Principles.pdf, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

IBO, IBO Programme Standards and Practices, (2005), http://www.ibo.org/pyp/curriculum/documents/progstandards.pdf, (Erş. Tarihi 05/11//2009)

IBO, Mission and Strategy, (2009), http://www.ibo.org/mission, (Erş. Tarihi 05/ 11/2009)

IBO, What is the Primary Years Programme (PYP)?, (2009), http://www.ibo.org/pyp/index.cfm, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

IBO, What is the Middle Years Programme (MYP)?, (2009), http://www.ibo.org/pyp/index.cfm, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

IBO, What is the Diploma Programme (DP)? (2009), http://www.ibo.org/diploma/index.cfm, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

IES National Center for Educational Statistics (2009), TIMMS Trends in International Mathematics and Science Study), http://nces.ed.gov/timss, (Erş. Tarihi 23/11/2009)

International Activities, (2009), http://www.auqa.edu.au/aboutauqa/internationalactivities/, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

INQAAHE, Guidelines of Good Practice, (2007), http://www.inqaahe.org/main/capacity-building-39/guidelines-of-good-practice-51, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

INQAAHE, Guidelines of Good Practice in Quality Assurance, (2007), http://www.inqaahe.org/admin/files/assets/subsites/1/documente n/1231430767_inqaahe - - - guidelines - of - good - practice % 5B1 % 5D.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Karaoğlu, Bekir, (2009), YÖK Yapısında Akreditasyon Olabilir mi? http://www.genbilim.com/index.php?option=com_content&task=view&id=984, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Lemaitre, M. Jose. (2009), New Approaches To Quality Assurance In The Changing World Of Higher Education, http://www.caa.ae/conference/DesktopModules/presentations.aspx, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

Liasion Committe on Medical Education, Functions and Structure Of a Medical School, (2008), http://www.lcme.org/functions2008jun.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

"Lonca", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi*, 14. Cilt, s.7534 - 7535.

"Lonca", *Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, 12. Cilt, s.420 - 421.

MEB, Genel Yeterlikler Geliştirilme Süreci (2008) http://otmg.meb.gov.tr/Yeterlik_ surec.html, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

MEB, Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri (2008) http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/Öğretmen_Yeterlikleri_Kitabı_ genel_ yeterlikler_parça_2.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

MEB Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü, (2010), http://otmg.meb.gov.tr/

MEB, Özel Alan Yeterlikleri,(2008) http://otmg.meb.gov.tr/YetOzel.html, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

MEB, Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, (2008), http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/ Öğretmen_Yeterlikleri_Kitabı_özel_alan_ yeterlikleri_ilköğretim_ açıklama_parça_3.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

MÜDEK, MÜDEK Hakkında Özet Bilgiler, (2008), http://www.mudek.org.tr/doc/sun/MUDEK-Ozet_Tanitim(20080714).pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

MÜDEK, MÜDEK Mühendislik Lisans Programları Değerlendirme Ölçütleri, (2008),http://www.mudek.org.tr/doc/tr/MUDEK-Degerlendirme_ Olcutleri_(2.0).pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Morgan, James I., (1992), Accreditation of College and University Counseling Services, http://www.ericdigests.org/1992-2/services.htm, (Erş. Tarihi 05/ 11/2009)

MSA (Middle States Association of Colleges and Schools), http://www.middlestates.org (Erş. Tarihi 05/11/2009)

MSACHE, Middle States Commission on Higher Education, (2009). Institutional Responsibilities In the Accreditation Process, http://www.msache.org/ ?Nav1=POLICIES&Nav2=INDEX, (Erş. Tarihi 05/12/2009)

NASAPS, (2009), Non - governmental Coordinating Agency, http://www.nasasps.org/consumer - information/accreditation - 101, 10)

National Commission On Teaching & America's Future, What Matters Most: Teaching For America's Future, (1996), http://www.nctaf.org/documents/WhatMattersMost.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

NBPTS, What Teachers Should Know And Be Able To Do?, (1989), http://www. nbpts.org/UserFiles/File/what_teachers.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

NBPTS, Middle Childhood through Early Adolescence/Mathematics Standards (for teachers of students ages 7 - 15) http://www.nbpts.org/userfiles/File/ea_math_ standards.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

NCATE, Outline of the Continuing Accreditation Process. http://www.ncate.org/ inst_rel/cont/outline.html, (Erş. Tarihi 19.01.2000)

NCATE, Program Reviews. http://www.ncate.org/inst_rel/folios/,(Erş. Tarihi 19/ 01/2000)

NCATE, The Four Parts of the Program Review. http://www.ncate.org/inst_rel/ folios/fourpart.html, (Erş. Tarihi 23/01/2000)

NCATE, Hints for Successful Program Reviews. http://www.ncate.org/inst_rel/ folios/hints.html, (Erş. Tarihi 23/01/2000)

NCATE, Board of Examiners Team. http://www.ncate.org/inst_rel/initial/boeselec. html, (Erş. Tarihi 23/01/2000)

NCATE, Hosting the On - Site Review. http://www.ncate.org/inst_rel/initial/onsiter.html, (Erş. Tarihi 23/01/2000)

NCATE, Professional Standards for the Accreditation of Teacher Preparation Institutions, (2008), http://www.ncate.org/documents/ standards/NCATE%20Standards%202008.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

NCATE, Towards a Unified Accreditation System for Educator Preparation, (2009), http://www.ncate.org/public/011309_UnifiedAccredSys.asp, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

NCATE and TEAC Boards Approve a Resolution Moving Toward a Unified Accrediting System, (2009), http://www.ncate.org/public/062509_NCATETEAC. asp, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

NCATE, Preconditions 2009, (2009), http://www.ncate.org/public/ preconditions 2009. asp#list, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

NCATE, NCATE Handbook, (2009), http://www.ncate.org/documents/ handbook/ handbook.pdf, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

NEASC (New England Association of Schools and Colleges), http://www. neasc. org/, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

NEASC, Standards for Accreditation Commission on Public Secondary Schools *Effective 2011,* http://cpss.neasc.org/downloads/2011_ Standards/2011_ standards.pdf, (Erş. Tarihi 01/07/2009)

NEASC, Role and Value of Accreditation. (2009), http://cihe.neasc.org /about_accreditation/role_value/, (Erş. Tarihi 05/12/2009)

OECD, Guidelines for Quality Provision in Cross - border Higher Education, (2005), http://www.oecd.org/dataoecd/27/51/ 35779480. pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

OECD PISA Programme for International Student Assesment (2009) http://www.pisa.oecd.org/pages/0,2987,en_32252351_32235731_1_1_ 1_1_1,00.html, (Erş. Tarihi 23/11/2009)

Özvarış, B., Sayek İ. (2005) Tıp Eğitiminde Değişim, Hacettepe Tıp Dergisi, 36: 65 - 84 http://www.htd.tip.hacettepe.edu.tr/pdf/2005_2/65- 74.pdf (Erş. Tarihi 15/12/2009)

PIRLS (2008) TIMMS, PIRLS International Study Center, Boston http://timss. bc.edu/pirls2006/about.html (Erş. Tarihi 23/11/2009)

Ponessa, Jeanne, (1997), Despite Rocky Road, Ed. School Accreditation on a Roll, http://www.edweek.org/login.html?source=http://www.edweek.org/ew /articles/1997/06/18/38ncate.h16.html&destination=http://www.ed week.org/ew/articles/1997/06/18/38ncate.h16.html&levelId=2100, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Portner, Jessica, (1997), Once Status Symbol for Schools, Accreditation Becomes Rote Drill, http://www.edweek.org/login.html?source= http://www.edweek.org/ew/articles/1997/03/26/26accred.h16.html& destination=http://www.edweek.org/ew/articles/1997/03/26/ 26accred.h16.html&levelId=2100, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Schray, Vickie, (2009), Assuring Quality in Higher Education: Key Issues and Questions for Changing Accreditation in the United States, http://www.ed.gov/about/bdscomm/list/hiedfuture/reports/ schray.pdf, (Erş. Tarihi 01/07/2009)

Schray, Vickie, (2009), Assuring Quality in Higher Education: Recommendations for Improving Accreditation, http://www.ed.

gov/about/bdscomm/list/hiedfuture/reports/schray2.pdf, (Erş. Tarihi 01/07/2009)

TDA (Training and Development Agency for Schools), Professional Standards for Teachers, http://www.tda.gov.uk/upload/resources /pdf/s/standards_a4.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

TDK, Büyük Türkçe Sözlük. (2009), Akreditasyon, http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=akreditasyon&ayn=tam, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

Teacher Licensure. (2000), http://www.edweek.org/context/glossary/ telicens.htm, (Erş. Tarihi 9/8/2000)

Teacher Certification. (2000), http://www.edweek.org/context/glossary/ tecertif.htm, (Erş. Tarihi 9/8/2000)

The Institute of Internal Auditors, Introduction. http://theiia.org/standard/ Intro.htm, (Erş. Tarihi 06.02.2000)

Türk Akreditasyon Kurumu, www.turkak.org.tr, (Erş. Tarihi 01/07/2009)

University of Illinois Office of University Audits, (2009), http://www-audits.admin.uillinois.edu/AuditManual/Audit%20Process/Audit_ Assignment.pdf, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

University of Illinois Office of University Audits, Audit Process, (2009), http://www. audits.admin.uillinois.edu/AuditManual/Audit%20Process/ Overview.pdf, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

University of Illinois Office of University Audits, Frequently Asked Questions, (2009), http://www-audits.admin.uillinois.edu/Resources/ faq.html, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

US Department of Education, A Nation at Risk: Recommendations, (1983), http://www.ed.gov/pubs/NatAtRisk/index.html, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

US Department of Education, Accreditation and Quality Assurance, (2008) http://www.ed.gov/about/offices/list/ous/international/usnei/us/edlite- accreditation.html, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

US Department of Education, The National Advisor Committee on Institutional Quality and Integrity, (2009), http://www.ed.gov/ about/bdscomm/list/naciqi.html, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

US Department of Education, National Recognition of Accrediting Agencies By the US Secretary of Education, (2009), http://www.ed.gov/ students/prep/college/diplomamills/accreditation.html#recognized, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

US Department of Education Nationally Recognized Accrediting Agencies, (2009) http://www.ed.gov/admins/finaid/accred/accreditation_pg6.html# NationallyRecognized, (Erş. Tarihi 15/11/2009)

US Department of Education, Accreditation in the US, (2009), http://www.ed.gov/admins/finaid/accred/accreditation_pg2.html#U.S, (Erş. Tarihi 5/11/2009)

Walberg, Herbert J. "Market Theory of School Choice", (2000), http://www.edweek.org/login.html?source=http://www.edweek.org/ew/articles/2000/07/12/42walberg.h19.html&destination=http://www.edweek.org/ew/articles/2000/07/12/42walberg.h19.html&levelId=2100, (Erş. Tarihi 15.11.2009)

WASC, How to Become Accredited, (2009) http://www.wascsenior.org/ eligibility, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

YÖDEK (2006), 15. Kalite Kongresi Düşünce Kalitesi ve Küresel Yönetim, 21-22 Kasım 2006, http://www.yodek.org.tr/?page=download#, (Erş. Trh. 5/11/2009)

YÖDEK, YÖDEK Rehberi - 1.1, (2007), http://www.yodek.org.tr/?page= download, (Erş. Tarihi 05/117/2009)

YÖK, Bologna Süreci Nedir?, http://bologna.yok.gov.tr/index.php? page=yazi &c=1&i=3, (Erş. Tarihi 05/11/2009)

YÖK, Sunuş, (1999), http://www.yok.gov.tr/egtfakdoc/egtfakdoc/akr2/giris/giris. html, (Erş. Tarihi 10/06/2009)

YÖK, Ziyaret Ekibinin Oluşturulması, (1999), http://www.yok.gov.tr/ egtfakdoc/egtfakdoc/akr2/bol3/bol3.html, (Erş. Tarihi 10/06/2009)

YÖK, Standartlar, (1999), http://www.yok.gov.tr/egtfakdoc/egtfakdoc/akr2/bol2/ bol2.html, (Erş. Tarihi 10/06/2009)

YÖK, Ziyaret Öncesi Faaliyetler, (1999), http://www.yok.gov.tr/egtfakdoc/egtfakdoc/akr2//bol4/bol413.html, (Erş. Tarihi 10/06/2009)

YÖK Faaliyet Raporu – Kasım 2001.www.yok.gov.tr/egitim/kasim2001/bolum4.zip, (Erş. Tarihi 01/06/2002)

YÖK Türkiyenin Yükseköğretim Stratejisi (2007) http://www.yok.gov.tr/component/option,com_docman/task,doc_download/gid,78/Itemid,215/lang,tr/ (Erş.Tarihi: 27/09/2009)

Pliometrik Antrenmanlar

Kuramsal ve Uygulama Yönleriyle

Dr. Işık Bayraktar - Dr. Murat Çilli

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1723
Spor ve Beden Eğitimi No. : 51
ISBN: 978-605-320-630-9
© 1. Basım, Mart 2017

PLİOMETRİK ANTRENMANLAR Kuramsal ve Uygulama Yönleriyle

Dr. Işık Bayraktar - Dr. Murat Çilli

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Işık., Çilli, Murat.

Pliometrik Antrenmanlar Kuramsal ve Uygulama Yönleriyle / *Işık Bayraktar - Murat Çilli*
1. Basım, IV+176 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-630-9
1. Pliometrik 2. Kuvvet 3. Egzersiz

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KOPUKSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

PLİOMETRİK EGZERSİZLERİN TARİHÇESİ 1
PLİOMETRİK EGZERSİZ NEDİR? 2
KAS DOKU YAPISI VE ÖZELLİKLERİ 3
İskelet Kası 4
KAS KASILMASI 9
KAS EYLEMİ 12
İzometrik Kasılma 12
Konsentrik Kasılma 12
Eksentrik Kasılma 13
İzokinetik Kasılma 13
KAS KUVVETİ 14
Kasın Fizyolojik Kesit Alanı ve Kuvvet İlişkisi 14
Kas Boyu Kuvvet İlişkisi 16
Kısalma Hızı ve Kuvvet İlişkisi 18
Elastik Elemanlar 20
Seri Elastik Elemanlar 20
Kasa Uygulanan Ön Gerilme ve Kuvvete Etkisi 21
KAS İSKELET SİSTEMİ KONTROLÜ, SİNİR SİSTEMİ 22
Reseptörler ve Refleksler 24
PLİOMETRİK ÇALIŞMALARIN ETKİLERİ 25
PLİOMETRİK ÇALIŞMALARIN SAKINCALARI 27
PLİOMETRİK ÇALIŞMALARIN FAYDALARI 28
PLİOMETRİK ÇALIŞMA TÜRLERİ 30
Elastik Bant 32
Balistik Çalışmalar 33
DERİNLİK SIÇRAMASI 35
Derinlik Sıçraması Mekaniği 35
Derinlik Sıçramasında Düşüş Yükseklikleri 36
Derinlik Sıçramasında Düşüş Yüksekliklerinin Belirlenmesi 37
DERİNLİK SIÇRAMASI VE EK AĞIRLIKLAR 38
DERİNLİK SIÇRAMASI İÇİN HAZIR BULUNUŞLUK 40
PLİOMETRİK ÇALIŞMALAR İÇİN ISINMA 41

PLİOMETRİK ANTRENMANIN ESASLARI 42
Antrenmanın Özellikleri 42
Kaç Tekrar? 42
Submaksimal Pliometrik Driller 42
Atlamaların Sınıflandırılması 44
PLİOMETRİK ANTRENMANDA YAŞ, CİNSİYET İLE MALZEME VE ÇEVRE 46
Yaş 46
Cinsiyet 47
Malzeme ve Çevre 47
PLİOMETRİK ANTRENMAN PLANLANMASI 49
Bir Pliometrik Antrenmanı Planlamak 50
ÖRNEK PLİOMETRİK ANTRENMAN PROGRAMLARI 51
ÇOCUK VE GENÇLERDE PLİOMETRİK ANTRENMAN 56
SAKATLIĞI ÖNLEMEDE VE SAKATLIK SONRASI REHABİLİTASYONDA PLİOMETRİK 58
PLİOMETRİK TEST PROTOKOLLERİ 59
Dikey Sıçrama Testi 59
Derinlik Sıçrama Yükseklik Testi 59
Kasa Sıçrama Testi 60
Durarak Uzun Atlama Testi 60
Durarak 3 Adım Atlama Testi 60
Durarak 10 Adım Atlama Testi 61
Sağlık Topu Atış Testi 61
GENEL PLİOMETRİK ALIŞTIRMALAR (1-125) 63
EK AĞIRLIKLI PLİOMETRİK ALIŞTIRMALAR(126-160) 133
KAYNAKLAR 167
DİZİN 173

KAYNAKLAR

1. Yuri Verkoshansky. Perspective in the improvment of speed-strenght preperation of jumpers. *Yessis Rev Soviyet Phys Educ Sport*. 1969;4(2):28-29.
2. Wilt F. Plyometrics-What is it and how it works. *Mod Athl Coach*. 1978;16:9-12.
3. Chu DA. *Jumping into Plyometrics*. 2nd ed. Human Kinetics; 1998.
4. Boraczyñski T, Urniaż J. The Effect of Plyometric Training on Strength-Speed Abilities of Basketball Players. *Res Yearb*. 2008;14(1):14-19.
5. Lehnert, M., Lamrová, I., & Elfmark M. Changes in speed and strength in female volleyball players during and after a plyometrics training program. *Acta Univ Palacki Olomuc*. 2009;39(1):59-66.
6. Bobbert MF, Huijing PA, van Ingen Schenau GJ. Drop jumping. II. The influence of dropping height on the biomechanics of drop jumping. *Med Sci Sports Exerc*. 1987;19(4):339-346. doi:10.1016/S1050-6411(03)00020-8.
7. Bompa,T O. *Periodization of Strenght: The New Wavw in Strenght Training*. (Calcina O, ed.). Toronto, CANADA: Veritas Publishing Inc.; 1994.
8. Kitamura K, Tokunaga M, Iwane a H, Yanagida T. A single myosin head moves along an actin filament with regular steps of 5.3 nanometres. *Nature*. 1999;397(6715):129-134. doi:10.2142/biophys.40.89.
9. Aura O, Komi P V. Mechanical Efficiency of Locomotion in Men & Women w Special Emphasis on SSC Exercises. *Eur J Appl Physiol*. 1986;55(3):37-43. doi:10.1055/s-2008-1025751.
10. McGinnis M. Peter. *Biomechanics of Sport and Exercise*. Champaign: Human Kinetics; 2013.
11. Hill a V. The mechanics of active muscle. *Proc R Soc Lond B Biol Sci*. 1953;141(902):104-117. doi:10.1098/rspb.1953.0027.
12. Gordon a. M, Huxley a. F, Julian FJ. The variation in isometric tension with sarcomere length in vertebrate muscle fibres. *J Physiol*. 1966;184(1):170-192. doi:5921536.
13. Huxley AF. Muscular contraction. *J Physiol*. 1974;243(8):1-43. doi:10.1113/jphysiol.1974.sp010740.
14. Hill DK. Tension due to interaction between the sliding filaments in resting striated muscle. The effect of stimulation. *J Physiol*. 1968;199(3):637-684. doi:10.1113/jphysiol.1968.sp008672.

15. McMahon TA. Muscles, reflexes, and locomotion BT - Reflexes and Motor Control. In: *Reflexes and Motor Control*.; 1984:331.
16. Hill A V. The series elastic component of muscle. *Proc R Soc London B Biol Sci*. 1950;137(887):273-280. doi:10.1098/rspa.1983.0054.
17. Huijing, P A. Elastic Potential of Muscle. In: Komi, P V, ed. *Strength and Power in Sport*. Boston: Blackwell Scientific Pub.; 1992:151-168.
18. Kyrölänen H, Komi P, Kim D. Effects of power training on neuromuscular performance and mechanical efficiency. *Scand J Med Sci Sport*. 1991;1(2):78-87.
19. Spurrs R, Murphy A, Watsford M. The effect of plyometric training on distance running performance. *Eur J Appl Physiol*. 2003;89(1):1-7. doi:10.1007/s00421-002-0741-y.
20. Toumi H, Best TM, Martin A, Poumarat G. Muscle plasticity after weight and combined (weight + jump) training. *Med Sci Sports Exerc*. 2004;36(9):1580-1588. doi:10.1249/01.MSS.0000139896.73157.21.
21. Van Cutsem M, Duchateau J, Hainaut K. Changes in single motor unit behaviour contribute to the increase in contraction speed after dynamic training in humans. *J Physiol*. 1998;513 (Pt 1:295-305. doi:10.1111/j.1469-7793.1998.295by.x.
22. Chimera NJ, Swanik KA, Swanik CB, Straub SJ. Effects of Plyometric Training on Muscle-Activation Strategies and Performance in Female Athletes. *J Athl Train*. 2004;39(1):24-31.
23. RM E. Eccentric contractions require unique activation strategies by the nervous system. *J Appl Physiol*. 1985;81(6):2339-2346.
24. Ying F. Greater movement -related cortical potential during human eccentric versus concentric muscle contractions. *J Neurophysiol*. 2001;86(4):1764-1772.
25. Grabiner MD, Owings TM. Intent-related differences in surface EMG of maximum eccentric and concentric contractions. *J Appl Biomech*. 2003;19(2):99-105.
26. Bosco C, Viitasalo IT, Komi P V, Luhtanen P. Combined effect of elastic energy and myoelectrical potentiation during stretch-shortening cycle exercise. *Acta Physiol Scand*. 1982;114:557-565. doi:10.1111/j.1748-1716.1982.tb07024.x.
27. Clutch D, Wilton M, McGown C, Bryce GR. The Effect of Depth Jumps and Weight Training on Leg Strength and Vertical Jump. *Res Q Exerc Sport*. 1983;54(1):5-10. doi:10.1080/02701367.1983.10605265.

28. Kyröläinen H, Avela J, McBride JM, et al. Effects of power training on mechanical efficiency in jumping. *Eur J Appl Physiol*. 2004;91(2-3):155-159. doi:10.1007/s00421-003-0934-z.
29. Komi P V. *Stretch-Shortening Cycle*. London, UK: Blackwell Science; 1992.
30. Brzycki M. Plyometrics: A Giant step Backwards. *Athl J*. 1986;66(9):22-23.
31. Scoles G. Depth jumping! Does it really work? *Athl J*. 1978;(58):48-75.
32. Blattner, S;Noble L. Relative effects of isokinetic and plyometric training on vertical jumping performace. *Res Q*. 1979;50(4):583-588.
33. Stemm J, Jacobson B. Comparison of land-and aquatic-based plyometric training on vertical jump performance. *J Strength Cond Res*. 2007;21(2):568-571.
34. Horrigan, J;Shaw D. Plyometrics: think before You Leap. *Track F Q Rev*. 1989;89(4):41-43.
35. Verkkoshanski, Y; Tatyan V. Speed-strength preparation of futrue champions. *Sov Sport Rev*. 1983;18(4):166-170.
36. Brown, M.E; Mayhew, J L;Boleach LW. The effect of plyometric training on the vertical jump of high school boys' basketball player. *J Sports Med Phys Fitness*. 1986;26(1):1-4.
37. Poole, H; Maneval M. The effects of Two Ten-Week Depth Jumping routines On Vertical Jump Performance As It Relates to Leg Power. *J Swim Res*. 1987;3(1):11-14.
38. Duke S B-ED. Plyometrics: Optimizing athletic performance through the development of power as assessed by vertical leap ability: An observational study. *J Chiropr Sport Med*. 1992;(6):5-10.
39. Polhemus R OM. The effects of plyometric training with ankle and vest weights on conventional weight training programme for men. *Track F Q Rev*. 1984;80(4):59-61.
40. Borkowski J. Prevention of Pre-Season Muscle Soreness: Plyometric Exercise. *Abstr Athl Train*. 1990;25(2):122.
41. Cavagna GA, Dusman B, Margaria R. Positive work done by a previously stretched muscle. *J Appl Physiol*. 1968;24(1):21-32.
42. Berger RA. Optimum Repetitions for the Development of Strength. *Res Quarterly Am Assoc Heal Phys Educ Recreat*. 1962;33(3):334-338. doi:10.1080/10671188.1962.10616460.

43. Lake JP, Lauder M a. Mechanical Demands of Kettlebell Swing Exercise. *J Strength Cond Res*. 2011:1. doi:10.1519/JSC.0b013e3182474280.
44. Kaneko M, Fuchimoto T, Toji T, Suei K. Training effect of different loads on the force-velocity relationship and mechanical power output in human muscle. *Scand J Sport Sci*. 1985;125:587-600.
45. Clutch, D; Wilton, M; McGown, C; Bryce G. The effect of depth jumps and weight training on leg strength and vertical jump. *Res Q Exerc Sport*. 1983;54:5-10.
46. Dintiman G, Ward B, Tellez T. *Sports Speed*. 2nd ed. Champaign: Human Kinetics Pub; 1988.
47. Lees a, Fahmi E. Optimal drop heights for plyometric training. *Ergonomics*. 1994;37(1):141-148. doi:10.1080/00140139408963632.
48. Çilli M. EK AĞIRLIKLARLA DERİNLİK SIÇRAMASINDA OPTİMAL YÜKLENME DEĞERLERİNİN BELİRLENMESİ. 1999.
49. Cilli M, Gelen E, Yildiz S, Saglam T, Camur MH. Acute effects of a resisted dynamic warm-up protocol on jumping performance. *Biol Sport*. 2014;31(4):277-282.
50. BEHM DG, BAMBURY A, CAHILL F, POWER K. Effect of Acute Static Stretching on Force, Balance, Reaction Time, and Movement Time. *Med Sci Sport Exerc*. 2004;36(8):1397-1402. doi:10.1249/01.MSS.0000135788.23012.5F.
51. Behm DG, Bambury A, Cahill F, Power K. Effect of acute static stretching on force, balance, reaction time, and movement time. *Med Sci Sports Exerc*. 2004;36(8):1397-1402. doi:10.1249/01.MSS.0000135788.23012.5F.
52. Church JB, Wiggins MS, Moode FM, Crist R. Effect of warm-up and flexibility treatments on vertical jump performance. *J Strength Cond Res*. 2001;15(3):332-336. doi:10.1519/1533-4287(2001)015<0332:EOWUAF>2.0.CO;2.
53. Faigenbaum AD, McFarland JE, Schwerdtman JA, Ratamess NA, Kang J, Hoffman JR. Dynamic warm-up protocols, with and without a weighted vest, and fitness performance in high school female athletes. *J Athl Train*. 2006;41(4):357-363. doi:10.1016/S0162-0908(08)79073-1.
54. Radcliffe JC, Farentinos RC. *Plyometrics: Explosive Power Training*. 2nd ed. Human Kinetics; 1985.
55. Bayraktar I. Yüksek Atlamaya Yönelik Kasa ve Engel Yardımı ile Yapılan Dikey ve Yatay Sıçrama Alıştırmaları. *Atlet Bilim ve Teknol Derg*. 2002;(48):15-26.

56. Konukman F, Jenkins A, Yilmaz I, Zorba E. Teaching Plyometric Training to Children. *Strategies*. 2008;22(2):31-35. doi:10.1080/08924562.2008.10590814.
57. Chu DA. Plyometric Training for Youth. *Ptonthenet*. 2000. http://www.ptonthenet.com/articles/Plyometric-Training-for-Youth-32. Accessed February 2, 2017.
58. Lephart SM, Pincivero DM, Giraldo JL, Fu FH. The role of proprioception in the management and rehabilitation of athletic injuries. *Am J Sports Med*. 1997;25(1):130-137. doi:10.1177/036354659702500126.
59. Hill J, Leiszler M. Review and role of plyometrics and core rehabilitation in competitive sport. *Curr Sports Med Rep*. 2011;10(6):345-351. doi:10.1249/JSR.0b013e31823b3b94.
60. Chmielewski TL, Myer GD, Kauffman D, Tillman SM. Plyometric exercise in the rehabilitation of athletes: physiological responses and clinical application. *J Orthop Sport Phys Ther*. 2006;36(5):308-319.
61. Yıldız E. *Antrenmanda Osmanlı Güllesi*. Ankara: Epa-Mat Basım Yayım; 2011.

7. Basım

GPS/GNSS
UYDULARLA KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ
TEORİ VE UYGULAMA

Prof. Dr. Muzaffer Kahveci
Prof. Dr. Ferruh Yıldız

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 363
Teknik-Mühendislik No.: 25
ISBN: 978-605-133-265-9
© 7. Basım, Mart 2017

GPS/GNSS UYDULARLA KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ TEORİ VE UYGULAMA

Prof. Dr. Muzaffer Kahveci
Prof. Dr. Ferruh Yıldız

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kahveci, Muzaffer., Yıldız, Ferruh.
GPS/GNSS Uydularla Konum Belirleme Sistemleri Teori ve Uygulama / *Muzaffer Kahveci - Ferruh Yıldız*
7. Basım, XIV + 226 + 3 renkli harita s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-265-9
1. GPS 2. GNSS 3. DGPS 4. TUTGA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
UYDULARLA GLOBAL KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ (GPS/GNSS)

1.1. Tarihçe 1
1.2. GPS'in Tanımı ve Kullanım Alanları 3

BÖLÜM 2
GPS'İN BÖLÜMLERİ

2.1. Uzay Bölümü 6
2.2. Kontrol Bölümü 11
2.3. Kullanıcı Bölümü 11

BÖLÜM 3
GPS SİNYALİ ÖZELLİKLERİ

3.1. Temel Tanımlar 13
3.2. C/A Kod Özellikleri 18
3.3. P-Kod Özellikleri 18
3.4. GPS Navigasyon Mesajı 20
3.5. Almanak Bilgisi 21

BÖLÜM 4
GPS ALICI VE ANTEN SİSTEMLERİ

4.1. Temel Tanımlar 23
4.2. GPS/GNSS Antenleri 25
4.3. GPS/GNSS Alıcısı Çalışma Esası 27
4.4. GPS Alıcı Tipleri 30
4.5. GNSS Alıcısı Özelliklerindeki Yenilikler 32

BÖLÜM 5
GPS'DE KULLANILAN KOORDİNAT VE ZAMAN SİSTEMLERİ

5.1. GPS'de Kullanılan Koordinat Sistemleri 35
5.1.1. Yer Merkezli İnersiyal Koordinat Sistemi (ECI; Earth-Centered Inertial Coordinate System) 36
5.1.2. Yer Merkezli Yer Sabit Koordinat Sistemi (ECEF; Earth-Centered Earth-Fixed Coordinate System) 41
5.1.3. CTRS, CCRS, TTRS ve TCRS Sistemleri Arasındaki Dönüşümler 43
5.1.4. Dünya Jeodezik Sistemi-1984 (WGS-84) 48
5.1.5. Yerel Koordinat Sistemleri 50
5.1.5.1. Yerel Jeodezik Koordinat Sistemi (LGS, Local Geodetic System) ve Yerel Astronomik Koordinat Sistemi (LAS; Local Astronomical System) 50
5.1.6. Koordinat Sistemleri Arasındaki Dönüşümler 54
5.1.6.1. ECEF Koordinatlarından (X,Y,Z) Jeodezik Koordinatlara (φ,λ,h) Dönüşüm 54
5.1.6.2. Jeodezik Koordinatlardan (φ,λ,h) ECEF Koordinatlarına (X,Y,Z) Dönüşüm 57
5.1.6.3. Dünya Jeodezik Sistemleri ile Farklı Datumlar Arasında Dönüşüm 57
5.1.6.4. Nokta Yüksekliklerinin GPS ile Belirlenmesi (GPS Nivelmanı) 59
5.2. GPS'de Kullanılan Zaman Sistemleri 63
5.2.1. Dinamik Zaman Sistemi 63
5.2.2. Atomik Zaman 64
5.2.3. Yıldız Zamanı 67
5.2.4. Jülyen Gün (JD) Sayısı Hesabı 69

BÖLÜM 6
GPS UYDU YÖRÜNGELERİ

6.1. Kepler Yörünge Elemanları 71
6.2. Uydu Yörünge Hareketi (Hareket Denklemleri) 72
6.3. GPS Uydu Yörüngeleri (Efemerisler) 77
6.3.1. Yayın Efemerisi (Broadcast Ephemeris) 78
6.3.2. NGS Duyarlı Efemerisi 79
6.3.3. IGS Duyarlı Efemerisi 79
6.4. Yayın Efemerisinden Uydu Konumu ve Hızı Hesabı 81

BÖLÜM 7
GPS İLE GÖZLENEN BÜYÜKLÜKLER VE KULLANILAN VERİ FORMATLARI

7.1. Kod Pseudorange Gözlemi ve Uydu-Alıcı Uzaklığının Hesabı 87

7.2. Faz Gözlemi (Faz Pseudorange) ve Uydu-Alıcı Uzaklığının Hesabı 92
7.3. Temel GPS Gözlemlerine Dayalı Olarak Türetilen Fark Gözlemleri 96
7.3.1. Tekli Farklar (Single Differences) 97
7.3.2. İkili Farklar (Double Differences) 97
7.3.3. Üçlü Farklar (Triple Differences) 98
7.4. GPS'de Kullanılan Veri Formatları (RINEX) 99

BÖLÜM 8
GPS ÖLÇÜ VE HESAPLARINI ETKİLEYEN HATA KAYNAKLARI

8.1. Uydu Efemeris Hataları 106
8.2. Uydu Saati Hataları 108
8.3. İyonosfer Etkisi 108
8.4. Troposfer Etkisi 111
8.5. Sinyal Yansıma (Multipath) Etkisi 116
8.6. Alıcı Anteni Faz Merkezi Hatası 117
8.7. Seçimli Doğruluk Erişimi 118
8.8. Taşıyıcı Dalga Faz Belirsizliği ve Faz Kesiklikleri 119

BÖLÜM 9
GPS İLE KONUM BELİRLEME YÖNTEMLERİ

9.1. GPS ile Konum Belirlemede Temel Düşünce 123
9.2. GPS ile Konum Belirlemede Kullanıcı Seviyeleri 125
9.3. Mutlak Konum Belirleme 126
9.4. Göreli Konum Belirleme 127
9.4.1. Statik Ölçü Yöntemi 128
9.4.2. Hızlı Statik Ölçü Yöntemi 129
9.4.3. Tekrarlı Ölçü Yöntemi 130
9.4.4. Dur-Git (Stop and Go) Ölçü Yöntemi 131
9.4.5. Kinematik Ölçü Yöntemi 132

BÖLÜM 10
GPS'DE KULLANILAN DOĞRULUK ÖLÇÜTLERİ

10.1. GPS'de Kullanılan Doğruluk Ölçütleri 138
10.2. UERE, URE, UEE, URA Tanımları 139
10.3. Duyarlık Kaybı (DOP; Dilution Of Precision) Faktörleri 141
10.4. FOM (Figure Of Merit), TFOM (Time Figure Of Merit) 146
10.5. Diğer Doğruluk Ölçütleri (LEP, CEP, SEP, rms, drms) 146
10.5.1. (% 50) Olasılıklı Doğruluk Ölçütleri (LEP,CEP,SEP) 147
10.5.2. (% 95) Olasılıklı Doğruluk Ölçütleri (rms; root mean square) 149
10.5.3. (% 50) Olasılıklı Tanımlanmış Doğruluk Ölçütleri ile % 95 Olasılıklı Tanımlanmış Doğruluk Ölçütleri Arasındaki İlişkiler 150

BÖLÜM 11
GPS ÖLÇMELERİNİN YAPILMASI VE VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

11.1. Arazi Öncesi Planlama 154
11.2. GPS Gözlemlerinin Gerçekleştirilmesi 164
11.3. GPS Ölçülerinin Değerlendirilmesi 165
11.3.1. GPS Ölçülerinin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yazılımlar 166
11.3.1.2. GPS Sonuçlarının Elde Edilmesi 169

BÖLÜM 12
DİĞER UYDU SİSTEMLERİ

12.1. DORIS Sistemi 171
12.2. PRARE Sistemi 172
12.3. TOPEX/POSEIDON Sistemi 172
12.4. GLONASS Sistemi 173
12.5. SLR Tekniği 177
12.6. VLBI Tekniği 181
12.7. Galileo Sistemi 183
12.8. BeiDou (Compass) Sistemi 187
12.9. QZSS (Quasi-Zenith Satellite System) Sistemi 189
12.10. IRNSS/GAGAN Sistemleri 191

BÖLÜM 13
DİFERANSİYEL GPS / GNSS (DGPS / DGNSS)

13.1 Temel Tanımlar 193
13.2 DGPS Düzeltmelerini Hesaplama Yöntemleri 195
13.3 DGPS Matematik Modeli 198
13.4 DGPS Veri Aktarımı 200
13.5 DGPS Uygulama Kategorileri 201

BÖLÜM 14
TÜRKİYE'DE UZAY JEODEZİSİ FAALİYETLERİ

14.1. Temel Tanımlar 205
14.2. Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı (TUTGA) 208
14.2.1. TUTGA Referans Sistemleri 212
a. Uydu Yörünge Bilgileri 212
b. Global Nokta Koordinatları 212
14.2.2. TUTGA'nın Yerel/Sıklaştırma GPS Ağlarında Kullanımı 213

KAYNAKLAR 219

DİZİN 223

KAYNAKLAR

1. Ackroyd, N., R. Lorimer. (1990) : Global Navigation, A GPS User's Guide. Lloyd's of London Press.
2. Ayhan, M.E., O.Lenk, C.Demir, A.Kılıçoğlu, M.Kahveci, A.Türkezer, M.Ocak, M.Açıkgöz, A.Yıldırım, B.Aktuğ, Y.S.Şengün, A.İ.Kurt, O.Fırat (2001) : Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı-1999 (TUTGA-99). Teknik Rapor, Harita Genel Komutanlığı, Ankara.
3. Ayhan, M.E. vd. (2002) : Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı (TUTGA-99A). Harita Dergisi Özel Sayı:16, Harita Genel Komutanlığı.
4. Beutlers, G., E. Brockmann, R.Dach, P. Fridez, W.Gurtner, U. Hugentobler, J. Johnson, L. Mervart, M. Rothacher, S. Schaer, T. Springer, R. Weber (2000) : Bernese GPS Softvare Version V4.2, Astronomical Institute University of Berne.
5. Bottari, E. (1988) : AGARD Lecture Series No.161. NATO.
6. David H.,R.Resnick (1987) : Fiziğin Temelleri Çeviri: Prof. Dr. Cengiz Yalçın, Ayrım Yayınları.
7. DMA (1987) : Supplement to Department of Defence World Geodetic System 1984. DMA Technical Report. Part I,II. Methods, Techniques and Data Used in WGS84 Development. DMA TR 8350,2-A.
8. FGCC (1989) : Geometric Geodetic Accuracy Standards and Specifications for Using GPS Relative Positioning Techniques.
9. Fontana, R.D, W. Cheung, T.Stansell (2001) : The Modernized L2 Civil Signal. GPS World, September issue
10. Frei, E. (1991) : Rapid Differential Positioning With the Global Positioning System (GPS). Geodaetisch-geophysikalische Arbeiten in der Schweiz. Band 44.
11. French, T.G. (1996) : Understanding the GPS. What it is and How it works. GeoResearch, Inc.
12. GPS NAVSTAR JPO (2005) : L5_IS_GPS_705. 22 Eylül 2005, ABD.
13. Lassiter, E., M.Ananda (1988) : The GPS Overview and Navigation System Concept. AGARD, Lecture Series No.161. NATO.
14. Lindström, G., G. Gasparini (2003) : The Galileo Satellite System and Its Security Implications. Occasional papers, no.44. Institute for Security Studies, European Union.
15. Hofmann-Wellenhof, B. H. Lichtenegger, J.Collins. (1994) : Global Positioning System: Theory and Practice. Springer Verlag, Wien/Newyork.
16. ICD-GLONASS (1998) : Global Navigation Satellite System Glonass Interface Control Document, Moscow.
17. ICG (2010) : Current and Planned Global and Regional Navigation Satellite Systems and Satellite-based Augmentation Systems. International Committee on Global Navigation Satellite Systems, United Nations Office for Outer Space Affairs, Newyork.

18. ION (1993) : Global Positioning System. Papers published in Navigation, Volume IV.
19. Kahveci, M. (1993) : Ortometrik Yüksekliklerin Belirlenmesinde Global Konumlama (GPS) Sistemi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ.
20. Kahveci, M. (1997) : Türkiye Koşullarında Yapılan GPS Ölçülerinde Ortam Etkilerinin Araştırılması. Doktora Tezi, İTÜ.
21. Kahveci,M. (1997) : GPS'de Kullanılan Navigasyon Amaçlı Doğruluk Ölçütleri. Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Dergisi. Sayı:83.
22. Kahveci,M. (1999) : 2000 Yılı Problemi ve GPS. Harita Genel Komutanlığı, Harita Dergisi. Sayı 121.
23. Kahveci,M. (1999) : National Report of Turkey. Report Presented at the Symposium of the IAG Subcommission for EUREF held in Ahrweiler.
24. Kahveci, M. (1999) : Türkiye Ulusal GPS Temel Ağı (TUTGA) 1997 ve 1988 yılları GPS Ölçülerini Değerlendirme Sonuçları, Hrt.Gn.K.lığı İç Rapor No: UZYTEK-4-99, Nisan.
25. Kahveci, M., H.Akdeniz (2007) : Avrupa Birliğinin Global Konum Belirleme Sistemine (GPS) Alternatifi: Galileo Uydularla Konum Belirleme Sistemi, syf.78-87, Sayı 394, Ekim 2007, Ankara.
26. Kahveci, M. (2009) : Kinematik GNSS ve RTK CORS Ağları, Zerpa Yayınları, Ankara.
27. Kahveci,M (2010) : GPS/GNSS Gözlemlerini Değerlendirme Yöntemlerinde Son Gelişmeler. Hkm Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi 2010/1, Sayı 102, Ankara.
28. Kahveci, M., N.Can (2011) : Uydularla Konum Belirleme Sistemleri (GNSS) ve Yasal Altyapı Sorunlarına İlişkin Değerlendirmeler. İstanbul Barosu Dergisi, Ekim 2011, İstanbul.
29. Kaplan, D. Elliott, (1996) : Understanding GPS: Principles and Applications. Artech House, Inc.
30. Kaula, W. M. (1966) : Theory of Satellite Geodesy. Applications of Satellites to Geodesy. Blaisdell Publishing Company.
31. Kınık İ., İ. Şanlı (1992) : Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Yapılan Uydu Jeodezisi Faaliyetleri, Harita Dergisi, Sayı 109, H.G.K.
32. Kınık, İ., M.Kahveci, A.U.Gönülalan, M.Akça (1993) : GPS ile Pratik Konumlama Uygulamaları. TUJJB Genel Kurulu, 8-11 Haziran, Ankara.
33. Kınık, İ., M.Kahveci, M.Ocak (1995) : Diferansiyel GPS (DGPS) ve Uygulama Alanları. Harita Genel Komutanlığı Harita Dergisi, Sayı: 115, Ankara.
34. Kınık, İ., M.Kahveci, M.Ocak (1997) : Uzun Bazlarda DGPS Uygulamaları. Harita Genel Komutanlığı Harita Dergisi, Sayı: 117, Ankara.
35. Kınık İ. (1999) : GPS Ölçme ve Değerlendirmelerinde Hata Kaynakları Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi, Y.T.Ü., İstanbul.
36. Lachapelle, G., M.E.Cannon, K.O'keffe,P.Alves (2002) : How will Galileo Improve Positioning Performance? GPS World, pp.38-48.Advanstar Publication.
37. Leick, A. (1990) : GPS Satellite Surveying, John Wiley & Sons, Inc.
38. Lichtenegger H. (1996) : Differentielles GPS. Fortbildungskurs "GPS in der Ingenieurvermessung", XII. Internationaler Kurs für Ingenieurvermessung, Graz.

39. Mc Carthy, D.D. (1992) : IERS Standards (1992). IERS Technical Note 13. Observatoire de Paris.
40. Mc Carthy, D.D. (1992) : IERS Conventions (1996). IERS Technical Note 21. Observatoire de Paris.
41. Moernaut, G.J.K., D.Orban (2009) : An Introduction to Bandwidth, Gain Pattern, Polarization, and All That. GPSWORLD, February 2009.
42. Mervart, L. (1995) : Ambiguity Resolution Techniques in Geodetic and Geodynamic Applications of the Global Positioning System. Dreiundfünfzigster Band, Volume 53.
43. Mitchell, H.L. (1990) : GPS Heighting and the A.H.D. Rept. by the GPS Heighting Study Group, Australian GPS Users Group.
44. Mueller, I.I. (1969) : Spherical and Practical Astronomy as Applied to Geodesy, New York.
45. Nakiboğlu, S. M. (1996) : Uzay Jeodezisi Ders Notları (yayımlanmadı), ODTÜ.
46. Parkinson, Bradford W., James J. Spilker (1996) : Global Positioning System: Theory and Applications. Volume I,II.
47. Rothacher, M. (1992) : Orbits of Satellite Systems in Space Geodesy, Astronomical Institute University of Berne, Sechsundvierzigster Band Volume 46.
48. RTCM (1994) : RTCM Recommended Standards for Differential Navstar GPS Service, Version 2.1. Radio Technical Commission for Maritime Services, Special Committee No. 104, Washington DC.
49. Rüeger, J.M. (1996) : Electronic Distance Measurement. An Introduction. Fourth Edition, Springer.
50. Schwarz, K.P., M.G.Sideris (1993) : Heights and GPS. GPS World, 4 (2), 50-56.
51. Seeber, G. (1993) : Stallite Geodesy: Foundations, Methods and Applications. Walter de Gruyter. Berlin-Newyork.
52. Sickle, J.V. (1996) : GPS for Land Surveyors. Ann Arbor Press, Inc. Chelsea, Michigan.
53. Spilker, J. J. (1980) : GPS Signal Structure and Performance Characteristics. Navigation (USA) 25 (1978). In: Janiczek (Ed.), Global Positioning System. Papers published in Navigation, Vol.1, 29-54, Washington DC.
54. Springer T. A. (1999) : Modeling and Validating Orbits and Clocks Using the Global Positioning System. Inauguraldissertation der Philosophisch-naturwissenschaftlichen Fakultaet der Universitaet Bern
55. Teunissen, Peter J.G., A.Kleusberg (Eds) (1998) : GPS for Geodesy. Springer Verlag.
56. Yıldız, F., C. İnal, A. Erdi (1997) : Precision of Height Determination from GPS Observation by Surface Fitting, Second Turkish-German Joint Geodetics Days, Berlin.
57. Yıldız, F. (1998) : Global Positioning System. Teori-Uygulama Sorunları, S.Ü. Mühendislik Fakültesi ve TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Konya Şubesi Ortaklaşa Düzenlenen Konferans, Konya.

SPOR YÖNETİMİNDE

DESANTRALİZASYON-LİDERLİK BECERİLERİ VE KARAR VERME STİLLERİ

Editör
Doç. Dr. H. Murat Şahin

Yazarlar
Murat Şahbudak / Dilek Sevimli / Enes Işıkgöz
Yavuz Taşkıran / Melike Esentaş / Selhan Özbey / Pınar Güzel
Nevzat Dinçer / A. Azmi Yetim / Zühal Kılınç / Müberra Çelebi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1682
Spor ve Beden Eğitimi No.: 49
ISBN: 978-605-320-589-0
© 1. Basım, Aralık 2016

SPOR YÖNETİMİNDE DESANTRALİZASYON-LİDERLİK BECERİLERİ VE KARAR VERME STİLLERİ

Editör: Doç. Dr. H. Murat Şahin

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şahin, H. Murat.
Spor Yönetiminde Desantralizasyon-Liderlik Becerileri ve Karar Verme Stilleri */ H. Murat Şahin*
1. Basım, VIII+362 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-589-0
1. Spor Yönetimi 2. Liderlik Becerileri 3. Karar Verme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
ÖRGÜTSEL ADALET VE ÖRGÜTSEL GÜVEN ALGILARININ ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI ÜZERİNE ETKİLERİ: TÜRK SPOR ÖRGÜTÜ ÖRNEĞİ

GİRİŞ 1
1. ÖRGÜT, YÖNETİM VE SPOR YÖNETİMİ KAVRAMLARI 8
1.1. Örgüt Kavramı 8
1.2. Yönetim Kavramı 10
1.3. Spor Yönetimi Kavramı 10
1.4. Türk Spor Örgütünün Tarihsel Gelişimi 11
1.4.1. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı 1922-1936 (T.İ.C.İ.) 11
1.4.2. Türk Spor Kurumu 1936-1938 (T.S.K.) 13
1.4.3. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1938-1986 (B.T.G.M.) 14
1.4.4. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü 1986-2011 (G.S.G.M.) 15
1.4.5. Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) 2011-… (Spor Genel Müdürlüğü - S.G.M.) 18
2. ÖRGÜTSEL ADALET 22
2.1. Adalet ve Örgütsel Adalet Kavramı 22
2.2. Örgütsel Adalet Türleri 29
2.2.1. Dağıtımsal Adalet 29
2.2.2. İşlemsel Adalet 31
2.2.3. Etkileşimsel Adalet 34
2.3. Örgütsel Adaletin Değişkenleri ve Yapılan Çalışmalar 39
2.3.1. Örgütsel Adaleti Etkileyen Değişkenler ve Yapılan Çalışmalar 39
2.3.2. Örgütsel Adaletin Etkilediği Değişkenler ve Yapılan Çalışmalar 43
3. ÖRGÜTSEL GÜVEN 51
3.1. Güven ve Örgütsel Güven Kavramı 51
3.2. Örgütsel Güven Türleri 63
3.2.1. Yöneticiye Güven 64
3.2.2. Meslektaşlara Güven 67
3.2.3. Örgüte Güven 69
3.3. Örgütsel Güveninin Değişkenleri ve Yapılan Çalışmalar 71
3.3.1. Örgütsel Güveni Etkileyen Değişkenler ve Yapılan Çalışmalar 71
3.3.2. Örgütsel Güveninin Etkilediği Değişkenler ve Yapılan Çalışmalar 78
4. ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI 84
4.1. Vatandaşlık ve Örgütsel Vatandaşlık Kavramı 84
4.2. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Türleri 92

4.2.1. Hedeflerine Göre Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ... 92
4.2.2. Davranış Tarzına Göre Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ... 93
4.2.3. Diğer Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Türleri ... 95
4.3. Örgütsel Vatandaşlık ile Benzer Nitelikte Olan Davranışlar ... 96
4.4. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Boyutları ... 101
4.4.1. Yardımlaşma ... 102
4.4.2. Nezaket ... 103
4.4.3. Centilmenlik ... 104
4.4.4. Vicdanlılık ... 106
4.4.5. Sivil Erdem ... 107
4.5. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Değişkenleri ve Yapılan Çalışmalar ... 109
4.5.1. Örgütsel Vatandaşlık Davranışını Etkileyen Değişkenler ve Yapılan Çalışmalar ... 109
4.5.2. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Etkilediği Değişkenler ve Yapılan Çalışmalar ... 126
KAYNAKLAR ... 130

İkinci Bölüm
AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYELİK SÜRECİNDE TÜRK SPOR YÖNETİMİNDE DESANTRALİZASYON (YERELLEŞME)

1. YÖNETİM BİLİMİ ... 172
2. KAMU YÖNETİMİ BİLİMİ ... 175
2.1. Merkezî Yönetim ... 180
2.2. Yerel Yönetim ... 181
3. TÜRKİYE'NİN AB'YE ÜYELİK SÜRECİ ... 184
4. AB ve YENİ KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI ... 189
4.1. Yönetişim ... 192
4.2. Subsidiarite İlkesi ... 193
4.3. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ... 195
5. DESANTRALİZASYON ... 197
6. BAZI AB ÜLKELERİNDE SPOR YÖNETİMİ ... 201
6.1. Fransa'da Spor Yönetimi ... 202
6.2. Almanya'da Spor Yönetimi ... 203
6.3. Finlandiya'da Spor Yönetimi ... 204
6.4. Danimarka'da Spor Yönetimi ... 204
6.5. Portekiz'de Spor Yönetimi ... 205
6.6. İtalya'da Spor Yönetimi ... 205
6.7. Yunanistan'da Spor Yönetimi ... 206
6.8. İspanya'da Spor Yönetimi ... 206
6.9. İngiltere'de Spor Yönetimi ... 206
6.10. İsveç'te Spor Yönetimi ... 206
6.11. Belçika'da Spor Yönetimi ... 207
6.12. Hollanda'da Spor Yönetimi ... 207
6.13. İrlanda'da Spor Yönetimi ... 207
SONUÇ ... 208
KAYNAKLAR ... 218

Üçüncü Bölüm
GENÇLİK KAMPI UYGULAMALARINA KATILAN KIZ ÖĞRENCİLERDE ÖZ FARKINDALIK VE LİDERLİK BECERİLERİNİN GELİŞİMİ; DOĞA KAMPI ÖRNEĞİ

GİRİŞ 229
1. ÖZ FARKINDALIK VE LİDERLİK BECERİLERİNİN GELİŞİMİ 231
1.1. Öz Farkındalık 231
1.1.1. Duygusal Zekâ 234
1.2. Liderlik 236
1.2.1. Demokratik Liderlik 239
1.2.2. Otokratik Liderlik 239
1.2.3. Müsaadeci (Laissez-Faire) Tam Serbestlik Tanıyan Liderlik 240
1.2.4. Öğretimsel Liderlik 240
1.2.5. Süper Liderlik 240
1.2.6. Moral (Etik) Liderlik 241
1.2.7. Öğrenen Liderlik 241
1.2.8. Transformasyonel (Dönüşümcü) Liderlik 241
1.2.9. Transaksiyonel (İşlemsel) Liderlik 241
1.2.10. Karizmatik Liderlik 242
1.2.11. Kültürel Liderlik 242
1.2.12. Vizyoner Liderlik 243
1.3. Liderlik Yaklaşımları 243
1.3.1. Özellikler Yaklaşımı 243
1.3.2. Davranışsal Yaklaşımlar 244
1.3.3. Durumsal Yaklaşımlar 245
1.4. Lider Üye Etkileşimi 246
1.5. Kız Öğrencilerde Liderlik Becerileri 248
2. KAMPLAR 248
2.1. Gençlik Kampları 248
2.3. Uluslararası Okul Dışı Eğitim ve Kampçılık Kongresi 250
KAYNAKLAR 251

Dördüncü Bölüm
SPOR ÖRGÜT YÖNETİCİLERİNİN KARAR VERME STİLLERİ İLE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ

GİRİŞ 259
1. SPOR ÖRGÜT YÖNETİCİLERİNİN KARAR VERME STİLLERİ İLE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ 261
1.1. Genel Kavramlar 261
1.1.1. Yönetim Kavramı 261
1.1.2. Yönetici Kavramı 262
1.1.3. Örgüt Kavramı 263
1.1.4. Spor Yönetimi 263
1.1.5. Spor Yöneticisi 264
1.1.6. Spor Örgütü 266
2. YÖNETİM SÜREÇLERİ, KARAR VERME VE PROBLEM KAVRAMI 267

2.1. Yönetim Süreçleri 267
2.1.1. Planlama 267
2.1.2. Örgütleme 268
2.1.3. Yöneltme 268
2.1.4. Koordinasyon 269
2.1.5. Denetleme 269
2.2. Karar Verme 269
2.2.1. Karar Verme Süreci 273
2.2.2. Karar Verme Sürecinin Aşamaları 274
2.2.3. Karar Verme Stilleri 277
2.2.4. Karar Vermeyi Açıklayan Kuramlar 282
2.2.5. Karar Verme ve Kişilik Özellikleri 285
2.3. Problem Kavramı 286
2.3.1. Problem Çözme Kavramı 287
2.3.2. Problem Çözme Süreci 288
2.3.3. Problem Çözme Sürecindeki Aşamalar 290
2.3.4. Problem Çözme Becerisinin Önemi 293
2.3.5. Problem Çözme Becerisini Etkileyen Faktörler 294
2.3.6. Problem Çözme Stilleri 294
2.3.7. Problem Çözme Becerisini Açıklayan Kuramlar 296
2.3.8. Gano (2011) Etkili Problem Çözme Süreci 298
2.3.9. Bandura'nın Problem Çözme ve Kendine Yeterlik Modeli 299
2.3.10. Fonksiyonel Ekol ve Problem Çözme Yöntemi 299
2.3.11. Seligman'ın Öğrenilmiş Çaresizlik Modeli ve Problem Çözme İlişkisi 300
2.4. Spor Yöneticilerinin Karar Verme Stilleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki 301
KAYNAKLAR 302

Beşinci Bölüm
KADIN SPOR YÖNETİCİLERİNİN LABİRENTTEKİ YOLCULUĞU: LİDERLİK BECERİLERİ, ALGILANAN ENGELLER VE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ

1. GİRİŞ 313
1. ÖRGÜT İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR 317
1.1. Örgütün Tanımı ve Önemi 317
1.2. Örgüt Boyutları 318
1.3. Spor Örgütleri 326
2. YÖNETİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 326
2.1. Yönetimin Tanımı, Anlamı ve Önemi 326
2.2. Spor Yönetimi ve Yöneticisi 328
2.3. Liderlik 329
2.4. Çalışma Hayatında Kadın 338
2.4.1. Kadın ve yöneticilik 338
2.4.2. Kadın yöneticilerin yönetsel nitelikleri ve liderlik tarzları 340
2.5. Kadın Yöneticiler ve Kariyer 342
2.5.1. Kariyer kavramı ve tanımı 342
2.5.2. Kariyer ile ilgili temel kavramlar 343

2.5.3. Kadın yöneticilerde kariyer aşamaları 347
2.6. Kadın Yöneticilerde Kariyer Engelleri 349
2.6.1. Stres ve tükenmişlik 349
2.6.2. Cam tavan (Sendromu) kavramı 349
2.6.3. Labirent ve liderlik 352
2.7. Toplumsal Cinsiyet Rolleri 353
KAYNAKÇA 354

	sen ve ark. 2009; Shokrkon ve Naami, 2009; Cho ve Ryu, 2009; Şehitoğlu, 2010; Bozkurt, 2010; Şehitoglu ve Zehir, 2010; Lin ve Peng, 2010; Suküt, 2010; Bozkurt, 2011; Teh ve ark. 2012; Aksoy, 2012; Kılınç, 2012; Çelik ve Çıra, 2013.
Sosyal Sermaye	Bolino ve ark. 2001; Keldbari ve Alipour, 2011.
Üretim Karşıtı Çalışan Davranışı	Haaland, 2001; Kelloway ve ark. 2002; Rotundo ve Sackett, 2002; Miles ve ark. 2002; Spector ve Fox, 2002; Fox ve ark. 2003; Dalal, 2005; Sackett ve ark. 2006; O'Brien ve Allen, 2008; Öcel, 2009; Ho ve Gupta, 2011.
Yalnızlık Algısı	Karaduman, 2013.

KAYNAKLAR

3289 Sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun,1986.Erişim:(http://www.mevzuat.gov.tr/ Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.3289&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=) Erişim Tarihi: 06.01.2014.

ABDUL RAUF, F.H. (2014). **Perception of Organizational Justice as a Predictor of Organizational Citizenship Behavior: An Empirical Study at Schools in Sri Lanka.** European Journal of Business and Management. 6(12):124-130.

ACAR, A.Z. (2006). **Örgütsel Yurttaşlık Davranışı: Kavramsal Gelişimi ile Kişisel ve Örgütsel Etkileri.** Doğuş Üniversitesi Dergisi, 7(1):1-14.

ADALET. **T.D.K. Türkçe Sözlüğü 2014.** Erişim:(http://www.tdk.gov.tr/ index.php?option= com_content&view=article&id=645) Erişim Tarihi: 20.01.2014

ADALET. **Vikipedia, 2014.** Erişim:(https://tr.wikipedia.org/wiki/Adalet) Erişim Tarihi: 20.01.2014

AJGAONKAR, M., BAUL, U. and PHADKE, S.M**. (**2012). **Relationship Between Organizational Citizenship Behavior and Job Characteristics Model of Motivation: An Empirical Study.** NMIMS Management Review, Volume: April – May:51-72.

AKAT, İ. (1992). **Sanayi İşletmelerinde Kurumlaşma ve Şirket Kültürü**. TOBB, Ankara.

AKGÜNDÜZ, Y. ve ÇAKICI A.C. (2015). **Algılanan Örgütsel Desteğin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Etkisinde Örgütsel Stresin Aracılık Rolü: Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma.** Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 7(2):29-41.

AKGÜNDÜZ, Y., KALE, A. ve PAZARBAŞI, G. (2014). **Futbol Turizmine Hizmet Eden Otel Çalışanlarının Psikolojik Güçlendirme Algılarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Etkisi.** Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(28):1-15.

AKGÜNDÜZ, Y. (2014). **Otel Çalışanlarının Örgütsel Sessizliği Tercih Etmelerinde Örgütsel Güvenlerinin Etkisi.** Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 6(1):184-199.

AKTAY, A. ve EKŞİ, H. (2009). **Yönetici ve Öğretmenlerin Değer Tercihleri ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki.** İş Ahlakı Dergisi, Mayıs, 2(3):19-65.

AKTAY, A. (2008). **Yönetici ve Öğretmenlerin Değer Tercihleri ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.** Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

AKTUNA, M. (2007). **İnsan Kaynakları Yönetimi Eğitim Fonksiyonunun Örgütsel Güvene Etkileri ve Bir Uygulama.** Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

AKYÜZ, B. (2012). **Hizmetkâr Liderlik Davranışlarının Örgütsel Adalet, Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ve Performans Üzerine Etkisi: Eğitim Sektörü Üzerine Bir Araştırma.** Doktora Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze/Kocaeli.

ALEXANDER, S. and RUDERMAN, M. (1987). **The Role of Procedural and Distributive Justice in Organizational Behavior.** Social Justice Research, 1:177-198.

ALLİSON, B., VOSS, R.S. and DRYER, S. (2001). **Student Classroom and Career Success: The Role of Organizational Citizenship Behavior.** Journal of Education for Business. 76(5):282-294.

ALTINBAŞ, B. (2008). **Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Arasındaki İlişki ve Bir Uygulama.** Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

ALTUNTAŞ, S. and BAYKAL, U. (2010). **Relationship Between Nurses' Organizational Trust Levels and Their Organizational Citizenship Behaviors**. Journal of Nursing Scholarship, 42(2):186-194.

AL-ZU'BI, H.A. (2011). **Organizational Citizenship Behavior and İmpacts on Knowledge Sharing: An Empirical Study**. International Business Research,; 4(3):221-227.

AMBROSE, M. (2002). **Contemporary Justice Research: A New Look at Familiar Questions.** Organizational Behavior and Human Decision Processes, pp.803-812.

ANDERSON, D.M. and SHINEW, K.J. (2003). **Gender Equity in the Contex of Organizational Justice: A Closer Look at a Reoccuring Issue in the Field.** Journal of Leisure Research, 35(2): 228-247.

ANDERSON, J.A. (2005). **Trust in Managers: A Study of Why Swedish Subordinates Trust Their Managers**. Business Ethics: A European Review, 14 (4):392-404.

ANDERSSON, L.M and BATEMAN, T.S. (1997). **Cynicism in the Workplace: Some Causes and Effects**. Journal of Organizational Behavior. 18(5):449-469.

ASANAKUTLU, T. (2006**). Çalışanlar ile Yöneticiler Arasında Güven Duygusunun Araştırılması: Turizm Sektöründe Bir Uygulama**. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,; 8(4):18.

ASANAKUTLU, T. (2007). **Güven, Kültür ve Örgütsel Yansımaları. (Edt: Erdem, R. ve Çukur, C. Ş.). Kültürel Bağlamda Yönetsel-Örgütsel Davranış.** Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, s.231–265.

ASANAKUTLU, T. (2001). **Klasik ve Neo-Klasik Dönemde Örgütsel Güvenin Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme**. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,; 5:1-17.

ASLAN, Ş. (2008). **Örgütsel Vatandaslık Davranışı ile Örgütsel Bağlılık ve Mesleğe Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Araştırılması**. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,; 15(2):163-178.

ASLANTÜRK, G. ve ŞAHAN, S. (2012). **Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Manisa İl Emniyet Müdürlüğü Örnekleminde İncelenmesi.** Polis Bilimleri Dergisi, 14(1):135-159.

ATALAY, C.G. (2010). **Personel Güçlendirme ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Bağlamında İnsan Kaynakları Yönetimi.** Ankara: Detay Yayıncılık.

AYBAY, R. (2008). **Vatandaşlık Hukuku.** 3. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,

AYDOĞAN, İ. (2013). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı.** İçinde: Memduhoğlu HB ve Yılmaz K (Ed). Yönetimde Yeni Yaklaşımlar. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

AYIK, A., Savaş, M ve Çelikel, G. (2014). **Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Okul İklimi ve Örgütsel Güven Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.** Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(27):203-220.

AYKAN, E. (2007). **Algılanan Örgütsel Destek ile Örgütsel Güven ve Tükenme Davranışı Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma.** 15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi. Sakarya-Türkiye, 25-27 Mayıs, s.159-170.

AYVAZ, A. (2012). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Toplumsal Vatandaşlık İçerisindeki Konumu ve Birbirleriyle Olan Etkileşimi Üzerine Bir Araştırma**. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

BAIER, A.C. (1986). **Trust and Antitrust.** Ethics, 96:231-260.

BALCI, A. ve AYDIN, İ. (2003). **Anadolu Öğretmen Liseleri için Eğitim Yönetimi**. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

BANERJEE, R. and BANERJEE, S. (2013). **A Study of Perceived Organizational Justice, Trust, and Organisational Citizenship Behaviour**. IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM), 12(4):36-43.

BARLING, J. and PHILLIPS, M. (1993). **Interactional, Formal and Distributive Justice in the Workplace: An Exploratory Study**. The Journal of Psychology, 127: 649-656.

BARSKY, A. and KAPLAN, S. A.(2007). **If You Feel Bad, ıt's Unfair: A Quantitative Synthesis Of Affect and Organizational Justice Perceptions.** Journal of Applied Psychology, vol. 92, no.1: 286-295.

BARUTÇUGİL İ.(2002). **Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi.** İstanbul: Kariyer Yayıncılık,

BAŞARAN, İ.E.(2000). **Yönetim.** Umut Yayım Dağıtım, Ankara.

BAYANSALDUZ, M. (2003). **Türk Spor Yönetiminde Finansal Kaynak Sağlama Çabalarının Değerlendirilmesi.** Milli Eğitim Dergisi, 160:301-313.

BAYKAL, K. Ö. (2013). **Okul İklimi ile Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma**. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BAYRAMLIK, H., Çetin, Ş. ve Yurdakul A.T. (2015). **İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının Çalışanların Örgüte Duydukları Güvene Etkisi: Örgütsel Adaletin Aracılık Rolü.** İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Nisan, 17(2):156-173.

BECKER, J.A.H. and O'HAİR, H.D. (2007). **"Machiavellians" Motives in Organizational Citizenship Behaviour.** Journal of Applied Communication Research, Vol 35(3): 246-267.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Kanunu, 29.06.1938 Tarih ve 3530 Sayılı Kanun, 1938.Erişim:(https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc018/kanuntbmmc018/kanuntbmmc01803530.pdf) Erişim Tarihi: 06.01.2014.

BELL, S. J. and MENGUC, B. (2002). **The Employee-Organization Relationship, Organizational Citizenship Behaviors and Superior Service Quality.** Journal of Retailing, 78(2):131-146.

BEUGRE, C. D. (2002). **Understanding Organizational Justice and its Impact on Managing Employees: An African Perspective".** The International Journal of Human Resource Management, 13 (7):1091-1104.

BİES, R. J. and MOAG, J. S. (1986). **Interactional Justice; Communication Criteria of Fairness**. Lewicki RJ, Sheppard BH. and Bazerman BH. Eds. Research on Negotiation in Organizations, Greenwich, Ct: Jai Pres,1:43–55.

BİES, R. J. and SHAPİRO, D. L. (1988). **Voice and Justification: Their Influence on Procedural Fairness Judgments.** Academy of Management Journal, 31: 676–685.

BİLİR, F. P. (2005). **Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Örgüt İklimi ve Çalışanların Katılımla İlgili Algılamaları.** Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Adana.

BİNGÖL, D., Naktiyok, A. ve İşcan Ö. F. (2003). **Dönüştürücü Liderliğin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkisi.** 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon-Türkiye, s.491- 508.

BİNGÖL, D. (2003). **İnsan Kaynakları Yonetimi (5. Baskı)** İstanbul: Beta Basım Yayım.

BOE, T. A. (2002). **Gaining and/or maintaining Employee Trust within Service Organizations. Research Paper. Master of Science Degree in Training and Development.** The Graduate School University of Wisconsin-Stout, USA.

BOGLER, R. and SOMECH, A. (2005). **Organizational Citizenship Behavior in School: How Does It Relate to Participation In Decision Making?** Journal Of Educational Administration, 43(5):420-438.

BOLİNO, M.C., TURNLEY, W.H. and NİEHOFF, B.P. (2004). **The Other Side of The Story: Reexamining Prevailing Assumptions About Organizational Citizenship Behavior.** Human Resource Management Review, (14):229-246.

BOLİNO, M.C. (1999). **Citizenship and Impression Management: Good Soldiers or Good Actors?** Academy of Management Review, 24, 1:82-98.

BOWLER, W. and BRASS, D. (2006). **Relational Correlates of Interpersonal Citizenship Behavior: A Social Network Perspective.** Journal of Applied Psychology, 91(1):70.

BÖRÜ, D., İSLAMOĞLU, G. ve BİRSEL, M. (2007). **Güven, Bir Anket Geliştirme Çalışması**. Öneri Dergisi, 27.7:49-59.

BRİEF, A. P. and MOTOWİDLO, S. J. (1986). **Prosocial Organizational Behaviors.** Academy Of Management Review, 11(4): 710-725.

BROCKNER. J., HEUER, L., MAGNER, N., FOLGER, R., UMPHRESS, E., BOS, K.V.D, VERMUNT, R., MAGNER, M. and SİEGEL, P. (2003). **High Procedural Fairness Heightens the Effect of Outcome Favorability on Self-Evaluations: An Attributional Analysis.** Organizational Behavior and Human Decision Processes, 91;51.

BROCKNER, J., SİEGEL, P.A., DALY, J.P., TYLER, T.R., and MARTİN, C. (1997). **When Trust Matters: The Moderating Effect of Outcome Favorability.** Administrative Science Quarterly. 42:558–583.

BUTLER, J.K. (1991). **Toward Understanding and Measuring Trust: Evaluation of a Conditions of Trust Inventory**. Journal of Management, 17:643-663.

BÜTE, M. (2011). **Etik İklim, Örgütsel Güven ve Bireysel Performans Arasındaki İlişki.** Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 25(1):171-192.

BÜYÜKDERE, B.B. ve SOLMUŞ, T. (2007). **İş ve Özel Yaşamda Kişiler Arası Güven. İçinde: Solmuş, T. (Ed.), Endüstriyel Klinik Psikoloji ve İnsan Kaynakları Yönetimi**, İstanbul: Beta Yayın Dağıtım.

CALDWELL, C., CAMPBELL, J. and PARKS, C.D. (2001). **Trustworthiness and Justice: An İntegrative Perspective**. Paper presented at the eighth annual conference on ethics in business, Chicago, IL.

CANMAN, D. (1995). **Çağdaş Personel Yönetimi.** TODAİE Yayını, Ankara.

CARDONA, P. and ELOLA, A. (2003). **Trust in Management: The Effect of Managerial Trustworthy Behavior and Reciprocity.** IESE Working paper D/496. University of Navarra, IESE Business School, Barcelona, Spain.

CARMELİ, A. and JOSMAN, E. (2006). **The Relationship Among Emotional Intelligence, Task Performance, and Organizational Citizenship Behaviors.** Human Performance, 19(4):403-419.

CHİABURU, D.S. and LİM, A.S. (2008). **Manager Trustworthiness or İnteractional Justice? Predicting Organizational Citizenship Behaviours.** Journal of Business Ethics, 83 (3):453–467.

CHO, J. and DANSEREAU, F. (2010). **Are Transformational Leaders Fair? A Multi-Level Study of Transformational Leadership, Justice Perceptions, and Organizational Citizenship Behaviors**. The Leadership Quarterly, 21:409–421.

Choi, J.A. (2006). **Motivational Theory of Charismatic Leadership: Envisioning, Empathy, and Empowerment.** Journal of Leadership and Organizational Studies, Fall, 13(1):24-43.

CHOW, C.W.C., LAİ, J.Y.M. and LOİ, R. (2015). **Motivation of Travel Agents' Customer Service Behavior and Organizational Citizenship Behavior: The Role of Leader-Member Exchange and İnternal Marketing Orientation.** Tourism Management, 48(June):362-369.

CİHANGİROĞLU, N. ve YILMAZ, A. (2010**). Çalışanların Örgütsel Adalet Algısının Örgütler İçin Önemi.** SÜ, İİBF, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 19:195-213.

CİHANGİROĞLU, N., ŞAHİN, B. ve NAKTİYOK, A. (2010). **Hekimlerin Örgütsel Adalet Algıları Üzerine Bir Araştırma.** ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 12: 67–82.

COETZEE, M. and VERMEULEN, L. (2003). **When Will Employees Perceive Affirmative Action As Fair?** Southern African Business Review, 7(1):17-24.

COHEN, A. and AVRAHAMİ, A. (2006). **The Relationship Between Individualism, Collectivism, the Perception of Justice, Demographic Characteristics and Organisational Citizenship Behaviour.** The Service Industries Journal, December; 26(8):889–901.

COHEN, R. L. (1987). **Distributive Justice: Theory and Research.** Social Justice Research, 1:19-40.

COHEN-CHARASH, Y. and SPECTOR, P.E. (2001). **The Role of Justice in Organizations: A Meta- Analysis.** Organizational Behavior and Human Decision Processes, Vol. 86, No: II:278.

COLQUİTT J.A., CONLON, D.E., WESSON, M.J., PORTER, C.O.L.H. and YEE, N.G. K. (2001). **Justice at the Millennium: A Meta-Analytic Review of 25 Years of Organizational Justice Research.** Journal of Applied Psyhology, Vol.86, No.3:425-445.

COLQUİTT, J.A., SCOTT, A.B., JUDGE,T.A. and SHAW, J.C. (2006). **Justice and Personality: Using İntegrative Theories to Derive Moderators of Justice Effects.** Organizational Behavior and Human Decision Processes, 100: 110-127.

COLQUİTT, J.A. (2001). **On The Dimensionality of Organizational Justice: A Construct Validation of a Measure.** Journal of Applied Psychology, 86 (3): 386-400.

COOK, J. and WALL, T. (1980). **New Work Attitude Measures of Trust, Organizational Commitment and Personal Need Non-Fulfilment.** Journal of Occupational Psychology, 53:39-52.

COYNE, I. and ONG, T. (2007). **Organizational Citizenship Behavior and Turnover Intention: A Cross-Cultural Study**. The International journal of Human Resource Management,; 18(6):1085– 1097.

CROPANZANO, R. and RANDALL, M. (1993). **Injustice and Work Behavior: A Historical Review. In R. Cropanzano (Ed.), Justice in The Workplace: Approaching Fairness in Human Resources Management** (pp. 3-20). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

CROPANZANO, R. and WRİGHT, T.A. (2003). **Procedural Justice and Organizational Staffing**: **A Tale of Two Paradigms.** Human Resource Management Review. 13(1):7-39.

CROPANZANO, R., PREHAR, C.A. and CHEN, P.Y. (2002). **Using Social Exchange Theory to Distinguish Procedural From Interactional Justice.** Group and Organizational Management, 27:326.

ÇAĞLAR, Ç. (2011). **Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyi ile Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.** Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11(4):1827-1847.

ÇAKIR, Ö. (2006). **Ücret Adaletinin İş Davranışları Üzerindeki Etkileri.** Kamu-İş Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası, Ankara.

ÇAVUŞ, M.F. ve DEVELİ, A. (2015). **İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkileri.** TiSK Akademi, II; 10(20):230-249.

ÇELİK, M. (2007). **Örgüt Kültürü ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı-Bir Uygulama.** Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Erzurum.

ÇETİN. F. ve FIKIRKOCA, A. (2010). **Rol Ötesi Olumlu Davranışlar Kişisel ve Tutumsal Faktörlerle Öngörülebilir mi?** Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(4):41-66.

ÇETİN, F. (2011). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Açıklanmasında Örgütsel Bağlılık, İş Tatmini, Kişilik ve Örgüt Kültürünün Rolü.** Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ÇETİN, M.Ö. (2004). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı.** Nobel Basım Yayım Dağıtım. Ankara.

ÇETİN, Ş. (2011). **Okul Müdürlerinin Liderliği ile Müdür-Öğretmen İlişkisinin Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi**. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Ankara.

ÇINAR, O. (2015). **The Relationships Between Mobbing, Organizational Citizenship Behavior and Turnover Intention**: A Survey Study in Erzurum/Turkey. Journal of Global Strategic Management, V. 9, N. 1, June, p. 87-98.

ÇIRPAN, H. v KOYUNCU, M. (1998). **İşletme Kültürünün Alt Kademe Yöneticileri Üzerindeki Etkisi: Bir Örnek Olay Çalışması.** Öneri Dergisi,; 2(9):223-230.

ÇOLAK, M. ve HAYAT, E.E. (2004). **Organizational Justice: A Review of the Literature and Some Suggestions for Future Research**. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:22, Sayı:2: 51- 84.

DAMMEN, K.J. (2001). **The Effects of Organizational Structure on Employee Trust and Job Satisfaction.** Master of Science. The Graduate School, University of Wisconsin-Stout, USA.

DAVİS, V. (2015). **The İmpact of Perceived Overqualification on the Relationship Between Organizational Justice and Organizational Citizenship Behavior.** Doctora Dissertation. Webster University, George Herbert Walker School of Business and Technology, Saint Louis, Missouri.

DEĞİRMENCİ, P. (2009). **Kişiler arası İlişkilerde, Örgütte, Toplumda Güven ve İşverenlerin Güvene Bakışını Anlamaya Yönelik Bir Araştırma**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.

DELUGA, R.J. (1994). **Supervisor Trust Building, Leader/Member Exchange and Organizational Citizenship Behaviour**. Journal of Occupational and Organizational Psychology, 67:315-326.

DEMİR, F. (1987). **Sosyal Düşünceler Tarihi.** Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Resmi Teksir Yayını,; No:246:41.

DEMİR, H. (2006). **Türk Spor Teşkilatı (Tarihsel Gelişim, Kapsam ve Bir Araştırma).** Konya: Çizgi Kitabevi.

DEMİRCAN, N. ve CEYLAN, A. (2003). **Örgütsel Güven Kavramı: Nedenleri ve Sonuçları.** Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 10; 2:139–150.

DEMİRCAN, N. (2003). **Örgütsel Güvenin Bir Ara Değişken Olarak Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi: Eğitim Sektöründe Bir Uygulama.** Doktora Tezi, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DEMİREL, Y. ve GEÇGEL, S. (2011). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı. İçinde: Yeniçeri, Ö, Demirel Y. (Ed.). Yönetimde Birey ve Örgüt Odaklı Davranışlar.** Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

DEMİREL, Y. ve GÜNER, E. (2015). **İç Müşteri İlişkileri Yönetiminin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkisi.** Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 7(2):1-14.

DEMİREL, Y., SEÇKİN, Z. ve ÖZÇINAR, F. (2011). **Örgütsel İletişim ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma.** Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(2): 33-48.

DEMİREL, Y. (2008). **Örgütsel Güvenin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Tekstil Sektörü Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma.** Yönetim ve Ekonomi, 15/2:179-194.

DEN HARTOG, D. N. (2003). **Trusting Others in Organizations: Leaders, Management and Co-Workers.** In Nooteboom B. and Six F. (Eds.). Trust Process in Organizations: Emprical Studies of Determinants and The Process of Trust Development. E.Elgar Publishing. U.S.A.: 125-145.

DEUTSCH, M. (1975). **Equity, Equality and Need: What Determines Which Value Will Be Used as the Basis of Distributive Justice?** Journal of Social Issues, 31(3):137-149.

DİETZ, G .and DEN HARTOG, D. N. (2006). **Measuring Trust Inside Organizations**. Personnel Review, 35 (5):557-588.

DİLEK, H.(2005**) Liderlik Tarzlarının ve Adalet Algısının; Örgütsel Bağlılık, İş Tatmini ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkilerine Yönelik Bir Araştırma.** Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

DİNÇ S. (2007). **Örgütsel Güven Yaratmada Örgüt Kültürünün Rolü**. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

DİRKS, K.T. and FERRİN D.L. (2002). **Trust İn Leadership: Meta-Analytic Findings and İmplications for Research and Practice.** Journal of Applied Psychology, 87(4):611-628.

DOĞAN, H. (2002). **İşgörenlerin Adalet Algılamalarında Örgüt İçi İletişim ve Prosedürel Bilgilendirmenin Rolü.** Ege Akademik Bakı. Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimleri Dergisi, 2(2):71-78.

DOĞAN, S. ve DEMİRAL, Ö. (2009). **Örgütsel Bağlılığın Sağlanmasında Personel Güçlendirme ve Psikolojik Sözleşmenin Etkisine İlişkin Bir Araştırma.** Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 32: 55.

DOĞAR, Y. (1997). **Türkiye'de Spor Yönetimi.** Öz Akdeniz Ofset, Malatya.

DOLY, A.J. and CHRİSPEELS, J.A. (2008). **Question Of Trust: Predictive Conditions for Adaptive and Technical Leadership İn Educational Contexts.** Leadership and Policy in Schools. 7(1):30-63.

DONEY, P.M. and CANNON, J.P. (1997). **An Examination of The Nature of Trust in Buyer-Seller Relationships.** Journal of Marketing, 61(2):35–51.

DURDAĞ, F.M. ve NAKTİYOK, A. (2011**). Psikolojik Taciz Algısının Örgütsel Güven Üzerindeki Rolü.** Kafkas Üniversitesi, İİBF. Dergisi, 1(2):5-37.

EFİL, İ. (2010). **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon.** Dora Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

EHRHART, M.G. (2004). **Leadership and Procedural Justice Climate as Antecedents of Unit-Level Organizational Citizenship Behavior.** Personnel Psychology, 57:61–94.

EKENCİ, G. ve SERARSLAN, M.Z. (1997). **Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi.** Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,11 (3):72-81.

ELAMİN, A.M. and H.A. (2015). **Exploring the Relationship Between Organizational Citizenship Behavior and Organizational Justice in the Islamic Saudi Arabian Context.** Employee Relations, 37(1):2-29.

ELÇİ, M. (2005). **Örgütlerde Etik İklimin Personelin Vatandaşlık Davranışlarına Etkileri.** Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal-Bilimler Enstitüsü, Gebze, Kocaeli.

ERDEN, A. and ERDEN, H. (2009). **Predicting Organizational Trust Level of School Managers and Teachers at Elementary Schools.** Procedia Social and Behavioral Sciences, 1: 2180–2190.

ERDOĞAN, B., KRAİMER, M.L. and LİDEN, R.C. (2001). **Procedural Justice As a Two Dimensional Construct: An Examination in the Performance Appraisal Context.** Journal of Applied Behavioral Science,37:205–222.

ERDOĞAN, M. (2001). **Özgürlük, Adalet ve Refah İçinde: Adalet Kavramı**. GÜRİZ A. (Ed.). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

EREN, E. (2012). **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.** Beta Yayınları. 13. Baskı. İstanbul.

EREN, E. (2011). **Yönetim ve Organizasyon Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar.** İstanbul.

ESTERHUİZEN, W. (2008). **Organisational Justice and Employee Responses to Employment Equity.** Master Thesis. University of South Africa, South Africa.

FARH, J-L. L., PODSAKOFF, P. M. and ORGAN, D.W. (1990). **Accounting for Organizational Citizenship Behavior: Leader Fairness and Task Scope Versus Satisfaction.** Hong Kong University of Science and Technology Business School Research Paper. Journal of Management.16(4):705-721.

FETTAHLIOĞLU, Ö.O. ve KOCA, N. (2015**). Örgütsel Özdeşleşme ve Örgütsel Vatandaşlık İlişkisinde Örgütsel Desteğin Düzenleyici Etkisi.** SOBİDER-Sosyal Bilimler Dergisi.2(4):218-234.

FIRAT, A.S. (2003). **Çevre Etiği Kavramı Üzerine Yeniden Düşünmek.** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 58(3):123.

FİŞEK, K. (1985). **100 Soruda Türkiye Spor Tarihi**. 1 Baskı. İstanbul: Gerçek Yayın Evi.

FİŞEK, K. (1980). **Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi.** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

FİŞEK, K. (1998). **Dünyada ve Türkiye'de Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi.** Ankara: Bağırgan Yayınevi.

FİŞEK, K. (2003). **Spor Yönetimi, Dünyada ve Türkiye'de**. İstanbul: YGS Yayınları.

FİŞEK, K. (1998). **Spor Yönetimi.** 2.Baskı. Bağırgan Yayımevi. Ankara.

FOLGER, R. and CROPANZANO, R. (1998). **Organizational Justice and Human Resource Management.** Beverly Hills, Ca: Sage.

FOLGER, R. and GREENBERG, J. **Procedural justice: An İnterpretive Analysis of Personel Systems.** In: ROWLAND K. ve FERRİS G. (1985). Eds. Research In Personnel and Human Resources Management, Greenwich, Ct; Jai Press.141-183.

FOLGER, R. (1987). **Distributive and Procedural Justice in the Workplac**e. Social Justice; Research,1:143-159.

FRAİZER, G.L. (1983). **Interorganizational Exchange Behavior:** A broadened perspective. Journal of Marketing,47: 68-78.

GEÇER, H. (2008). **Bir Üniversite Hastanesindeki Hemşirelerin Örgütsel Vatandaşlık Davranış Düzeylerinin Belirlenmesi.** Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

GENETZKY-HAUGEN, M.S. (2010). **Determining the Relationship and Influence Organizational Culture has on Organizational Trust. Theses, Dissertations, and Student Scholarship**: Agricultural Leadership, Education and Communication Department, Paper 5, University of Nebraska – Lincoln, USA.

GEORGE, J.M. and JONES, G.R. (1997). **Organizational Spontaneity in Context.** Human Performance,10(2):153-170.

GEORGE, J.M. (1992). **The Role of Personality in Organizational Life**: Issues and evidence. Journal of Management.18:185-213.

GİBSON, D.W. (2011). **The Effect of Trust in Leader on Job Satisfaction and Intent to Leave Present Job in the Context of the Nursing Profession.** Ph.D. Dissertation, University of Louisville, College of Education and Human Development, Louisville, KY, USA.

GİLBERT, S., LASCHİNGER, H.K. and LEİTER, M. (2010). **The Mediating Effect of Burnout on the Relationship Between Structural Empowerment and Organizational Citizenship Behaviours.** Journal of Nursing Management.(18):339-348.

GODDART, R.D., TSCHANNEN, M.M. and HOY, W.K. (2001). **Teacher Trust in Students and Parents:** A multilevel examination of the distribution and effects of teacher trust in urban elementary schools. Elementary School Journal.102(1):3-17.

GÖK, Y. ve SUNAY, H. (2010). **Türkiye ve Fransa'da Uygulanan Spor Yönetiminin Kamu Yönetimi Açısından Karşılaştırılması.** Spormetre, VIII(1): 7-16.

GÖKBUNAR, R. ve KOVANCILAR, B. (1998). **Sosyal Refah Devleti ve Değişim.** Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y. S.3(Güz):251-266.

GRAHAM, J.W. (1991). **An Essay on Organizational Citizenship Behavior.** Employee Responsibilities and Rights Journal, 4:249-270.

GREENBERG, J. and BARON, R.A. (2000). **Behavior in Organizations**. 7th Ed., New Jersey: Prentice-Hall.

GREENBERG, J. (1990). **Looking Fair Versus Being Fair: Managing Impressions of Organizational Justice.** Research in Organizational Behavior.12 (1):11-157.

GREENBERG, J. (1990). **Organizational Justice**: **Yesterday, Today and Tomorrow.** Journal of Management.16:399-432.

GREENBERG, J. (1996). **The Quest for Justice on the Job: Essays and Experiments**. CA, USA: Thousand Oaks, 24-57.

GREENBERG, J. (1993). **The Social Side of Fairness: Interpersonal and Informational Classes of Organizational Justice.** In Cropanzano R. Ed. **Justice in the Workplace**: Approaching Fairness in Human Resource Management. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, pp.79-103.

GUİNOT, J., CHİVA, R. and MALLÉN, F. (2013). **Organizational Trust and Performance: Is Organizational Learning Capability A Missing Link?** Journal of Management and Organization, 19:559-582.

GÜÇEL, C. (2013) **Örgütsel Bağlılığın Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisi, Örgütsel Adaletin Aracılık Rolü: İmalat İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma.** İşletme Araştırmaları Dergisi, 5(2):173-190.

GÜÇLÜ, N. ve ÖZDEN, S. (2000). **Etkili Okullar ve Öğretim Liderliği.** Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(1):67-78.

GÜNAYDIN, S.C. (2001). **İşletmelerde Örgütsel Adalet ve Örgütsel Güven Değişkenlerinin Politik Davranış Algısı ve İşbirliği Yapma Eğilimine Etkisini İnceleyen Bir Çalışma.** Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GÜNEŞER, A.B. (2002) **Organizasyonda Güvenin Çalışanın İş Tatmindeki Rolü ve Önemi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama.** Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GÜRBÜZ, S. (2006). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Duygusal Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma.** Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(1):48-75.

GÜVEN, B. and GÜRSOY, A. (2014). **A Study on the Organizational Justice and Organizational Citizenship Dimensions and Behaviors.** Beykent University Journal of Social Sciences–BUJSS, 7(1):92-110.

GÜVEN, M. (2006). **Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki.** Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

HEATHER, K. and SPENCE, L. (2004). **Hospital Nurses: Perceptions of Respect and Organizational Justice.** JONA, 34 (7/8): 355.

HİÇYILMAZ, E. (1974). **Türk Spor Tarihi.** Demet Ofset, İstanbul.

HOSMER, L.T. (1995). **Trust: The Connecting Link Between Organizational Theory and Philosphical Ethics.** Academy of Management Review, 20:379-403.

HOY, W.K. ve TSCHANNEN-MORAN, M. (1999). **Five Faces of Trust: An Empirical Confirmation in Urban Elementary Schools.** Journal of School Leadership, 9:184-208.

HOY, W.K. ve TSCHANNEN-MORAN, M. (2003). **The Conceptualization and Measurement of Faculty Trust in Schools: The Omnibus T-Scale.** In Hoy, W. K. and Miskel, C. G. (Eds). Studies in Leading and Organizing Schools, Information Age Publishing: Greenwich: CT. Pp.181-208.

HUANG, C.C., YOU, C.S. and TSAİ, M.T. (2012). **A Multidimensional Analysis of Ethical Climate, Job Satisfaction, Organizational Commitment, and Organizational Citizenship Behaviors.** Nurs Ethics, July; 19:513-529.

HUI-MIN, W. and LI-RONG, L. (2008). **Effects of Trust in Leader on Organizational Citizenship Behavioral and Team Performance: Empirical Evidence From China.** 15th International Conference on Management Science and Engineering. Long Beach, CA-USA, 10-12 Sept. 907-912.

ILGIN, B. (2010). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Oluşumunda ve Sosyal Kaytarma ile İlişkisinde, Duygusal Zekâ ve Lider Etkileşiminin Rolü**. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

IRAK, D.Y. (2004). **Örgütsel Adalet: Ortaya Çıkışı, Kuramsal Yaklaşımlar ve Bugünkü Durumu.** Türk Psikoloji Yazıları,7 (13):25-43.

IŞIK, M., TİMUROĞLU, M.K. and ALİYEV, Y. (2015). **The Relationship Between Teamwork and Organizational Trust.** International Journal of Research in Business and Social Science,4(1):133-149.

İÇERLİ, L. ve YILDIRIM, H.M. (2012). **Örgütsel Sinisizm ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki:** Sağlık sektöründe bir araştırma. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi,4(1):1309-8039.

İÇERLİ, L. (2009). **Örgüt Yapısı ve Örgütsel Adalet Arasındaki İlişkiler.** Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İzmir.

İÇERLİ, L. (2011). **Örgütsel Adalet.** İçinde: Yönetimde Birey ve Örgüt Odaklı Davranışlar, Yeniçeri Ö Ve Demirel Y. (Ed.). Ekin Kitabevi Yayınları. Bursa.

İÇERLİ, L. (2010). **Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım.** Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi.5:1:67-92.

İMAMOĞLU, A.F. (2002). **Türkiye'de Sporun Yönetsel Yapısı İçinde Spor Federasyonları.** 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi. Antalya-Türkiye, 27-29 Ekim.

İMAMOĞLU, F. (1992). **Fonksiyonel Açıdan Spor Yönetiminin Anlam ve Önemi.** Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi.8(1): 21-34.

İSLAMOĞLU, G., BİRSEL. M. ve BÖRÜ, D. (2007). **Kurum İçinde Güven: Yöneticiye, İş Arkadaşlarına ve Kuruma Yönelik Güven Ölçümü, Alan Araştırması ve Sonuçları**. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

İŞBAŞI, J.Ö. (2001). **Çalışanların Yöneticilerine Duydukları Güvenin ve Örgütsel Adalete İlişkin Algılamalarının Vatandaşlık Davranışı Oluşumundaki Rolü**. Yönetim Araştırmaları Dergisi,1 (1):51–73.

İŞBAŞI, J.Ö. (2000). **Çalışanların Yöneticilerine Duydukları Güvenin ve Örgütsel Adalete İlişkin Algılamalarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Oluşumundaki Rolü:** Bir Turizm Örgütünde Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

İŞBAŞI, J.Ö. (2000). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı: Farklı Ölçeklerin Uygulanabilirliğine İlişkin Bir Çalışma.** 8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi. Nevşehir-Türkiye,359–372.

İŞCAN, Ö.F. (2005). **Siyasal Arena Metaforu Olarak Örgütler ve Örgütsel Siyasetin Örgütsel Adalet Algısına Etkisi.** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt.60, Sayı.1:149-171.

JAHANGİR, N., AKBAR. M. and BEGUM, N. (2006). **The Role of Social Power, Procedural Justice, Organizational Commitment, and Job Satisfaction to Engerder Organizational Citizenship Behavior.** ABAC Journal,26(3):21-36.

JAWAHAR, I.M. (2002). **A Model of Organizational Justice and Workplace Aggression.** Journal of Management,28(6):811–834.

JİANG, J.Y. and LAW, K.S. (2013). **Two Parallel Mechanisms of The Relationship Between Justice Perceptions and Employees' Citizenship Behaviour: A Comparison of the Organizational İdentification and Social Exchange Perspective.** European Journal of Work and Organizational Psychology, 22(4):423–435.

KABATAŞ, A. (2010). **Örgütsel Sinizm ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi ve Bir Araştırma.** Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

KAHRAMAN, A. (1995). **Osmanlı Devletinde Spor**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KÂHYA, C. (2013). **Dönüştürücü ve Etkileşimci Liderlik Anlayışları ile Örgütsel Sessizlik Arasındaki İlişkide Örgütsel Güvenin Rolü**. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Erzurum.

KAMER, M. (2001). **Örgütsel Güven, Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Etkileri.** Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KAPLAN, İ. (2011). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile İş Tatmini İlişkisi; Konya Emniyet Teşkilatı Üzerine Bir Uygulama.** Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

KARAASLAN, A., ERGÜN ÖZLER, D.E ve KULAKLIOĞLU, A.S. (2009). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bilgi Paylaşımı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma.** Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi,11(2): 135-160.

KARABEY, C.N. ve İŞCAN, Ö.F. (2007). **Örgütsel Özdeşleşme, Örgütsel İmaj ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi:** Bir uygulama. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,21(2):231-241.

KARABEY, C.N. (2005). **Örgütsel Özdeşleşme, Örgütsel İmaj ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: Bir Uygulama**. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

KARAGÖZ, Y. (2002). **Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük,** C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:26: 269.

KARAKÜÇÜK, S. (1998). **Türkiye'de Spor Yöneticilerinin Eğitimi.** Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 4(1):357-383.

KARAMAN, A. ve AYLAN, S. (2012). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı.** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,2(1):35-48.

KARCIOĞLU, F. ve TÜRKER, E. (2010). **Psikolojik Sözleşme ile Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Uygulama.** Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24 (2):121-140.

KARTAL, S.E. (2010). **Genel Liseler ile Mesleki ve Teknik Liselerdeki Öğretmenlerin Örgütsel Güven Düzeylerinin Karşılaştırılması**. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

KATZ, D. (1964). **Motivational Basis of Organizational Behavior.** Behavioral Science,9: 131–146.

KAYAN, M. (2008). **Yaşam Kalitesi ve Örgütsel Vatandaşlık.** Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

KESKİNKILIÇ KARA S.B., ZAFER GÜNEŞ, D. and NAZAR AYDOĞAN, N. (2015). **Perceived Organizational Support and Organizational Trust in Primary Schools**. International Journal of Human Sciences,12(2): 385-393.

KETEN M. (1993). **Türkiye' de Spor**. Polat Ofset, Ankara, s. 147.

KILIÇLAR A. ve HARBALIOĞLU M. (2014). **Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki:** Antalya'daki beş yıldızlı otel işletmeleri üzerine bir araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi, 6(1):328-346.

KİDWELL, R.E., MOSSHOLDER, Jr. K.W. and BENNETT, N. (1997). **Cohesiveness and Organizational Citizenship Behavior**: **A Multilevel Analysis Using Work Groups and Individuals.** Journal of Management, 23:775–793.

KOCHANEK, J.R. (2005). **Building Trust for Better Schools**. Corwin Press, A Sage Publications Company, California.

KONOVSKY, M.A. and ORGAN, D.W. (1996**). Dispositional and Contextual Determinants of Organizational Citizenship Behavior.** Journal of Organizational Behavior, Vol:17, No: 3:253-266.

KONOVSKY, M.A. (2000). **Understanding Procedural Justice and İts Impact on Business Organizations, Journal of Management**, 26, 3:489-511.

KOYS, D.J. (2001). **The Effects of Employee Satisfaction Organizational Citizenship Behavior, and Turnover on Organizational Effectiveness**: **A Unit-Level, Longitudinal Study**. Personnel Psychology, 54:101-114.

KÖSE, S., KARTAL, B. ve KAYALI, N. (2003). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Tutuma İlişkin Faktörlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma.** Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20:5.

KRAMER, R.M. (1999). **Trust and Distrust in Organizations**: **Emerging Perspectives, Enduring Questions.** Annual Reviews Psychology, 50: 569-598.

LAMBERT, E., HOGAN, N. and GRİFFİN, M. (2007). **The İmpact of Distributive and Procedural Justice on Correctional Staff Job Stress, Job Satisfaction and Organizational Commitment.** Journal of Criminal Justice, 35:644–656.

LAMBERT, E., TOLAR, T., PASUPULETİ, S., HALL, D. and JENKİNS,M. (2005). **The Impact of Distributive and Procedural Justice on Social Servise Workers**. Social Justice Research,18:411-427.

LASCHİNGER, H.K., SHAMİAN, S. and THOMSON, J.D. (2001). **Impact of Magnet Hospital Characteristics on Nurses' Perceptions of Trust, Burnout, Quality of Care, and Work Satisfaction.** Nursing Economics, Sep/Oct.19(5):209.

LATİFİ, M. and SHOOSHTARİAN, Z. (2014).**The Effects of Organizational Structure on Organizational Trust and Effectiveness.** Polish Journal of Management Studies, 10(2):73-84.

LAU, D.C. and LAM, L.W. (2008).**Effects of Trusting and Being Trusted on Team Citizenship Behaviours in Chain Stores.** Asian Journal of Social Psychology.11:141–149.

LE PİNE, J.A., EREZ, A. and JOHNSON, D.E. (2002).**The Nature and Dimensionality of Organizational Citizenship Behavior: A Critical Review and Meta-Analysis.** Journal of Applied Psychology. 87(1):52-65.

LEVENTHAL, G.S. (1980). **What Should Be Done With Equity Theory? New Approaches to the Study of Fairness in Social Relationships. In Gergen K.J., Greenberg, M.S., and Willis, R.H. (Ed.).** Social Exchange: Advances in Theory and Research, New York: Plenum; 27–55.

LEWİCKİ, R.J. and BUNKER, B.B. (1996**). Devoloping and Maintaining Trust in Work Relationships.** In: Kramer, R.M. and Tyler, T.R. (Eds.). Trust in Organizations: Frontiers of Theory and Research, Thousand Oaks, CA: Sage,114-139.

LEWİCKİ, R.J., MCALLİSTER, D.J. AND BİES, R.J. (1998). **Trust and Distrust: New Relationships and Realities.** Academy of management Review, 23(3):438-458.

LOCK, A. (2005). **The Relationship Between Individualistic/Collectivistic Orientation and Organizational Citizenship Behavior and The Possible Influence of Leadership Style, Work Organization and Management Faculty of Social Sciences**. Thesis, Erasmus University Rotterdam, Netherlands.

LOUİS, K.S. (2007). **Trust and Improvement in Schools.** Journal of Education Change. 8(2):1-24.

LUTHANS, F. and YOUSSEF, C.M. (2007**). Emerging Pozitive Organizational Behavior.** Journal of Management, 33 (3):321-349.

LUXMİ and DWİVEDİ, S. (2009). **Impact of Organizational Citizenship Behavior on Organizational Effectiveness in Food Processing Industry.** Arth Anvesan, A Bi-Annual Journal of SMVDU College of Management, 4(1&2):42-51.

MAANEN, J.V. (2014). **The Effect of Trustworthiness on the Intention to Perform OCB's: A Study İnto the Effects of The Perceived Trustworthiness of A Direct Supervisor on Employees' Intention to Perform Organizational Citizenship Behaviour.** Master Thesis, BMS: Behavioural, Management and Social Sciences, Communication Studies MSc (60713), University of Twente, Netherlands.

MACKENZİE, S.B., PODSAKOFF , P.M. and FETTER, R. (1993). **The Impact of Organizational Citizenship Behavior on Evaluations of Salesperson Performance.** Journal of Marketing,57 (1):70-80.

MATHUR, S. and PADMAKUMARİ. (2013). **Organizational Justice and Organizational Citizenship Behavior Among Store Executives.** Human Resource Management Research, 3(4):124-149.

MAYER, R.C., DAVİS, J.H. and SCHOOONMAN, F.D. (1995): **An İntegrative Model of Organizational Trust.** Academy of Management Review, 20:709-734.

MCALLİSTER, D.J. (1995). **Affect and Cognition-Based Trust As Foundations for Interpersonal Cooperation in Organizations.** Academy of Management Journal, 38(1):24 59.

MCDONALD, D.J. and MAKİN, P.J. (2000). **The Psychological Contract, Organisational Commitment and Job Satisfaction of Temporary Staff.** Leadership and Organization Development Journal, 21(2):84-91.

MCFARLİN, D.B. and SWEENEY, P.D. (1992). **Distributive and Procedural Justice As Predictors of Satisfaction With Personal and Organizational Outcomes.** Academy of Management Journal, 35(3): 626-637.

MCKNİGHT, D.H. and CHERVANY, N.L. (2001-2002). **What Trust Means in E-Commerce Customer Relationships: An Interdisciplinary Conceptual Typology.** International Journal of Electronic Commerce, 6(2):35-59.

MEMDUHOĞLU, H.B. ve ZENGİN, M. (2013). **Örgütsel Güven.** Ed. Memduhoğlu HB ve Yılmaz K. Yönetimde Yeni Yaklaşımlar. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

MEY, M., WERNER, A. and THERON, A. (2014). **The Influence of Perceptions of Organizational Trust and Fairness on Employee Citizenship.** Problems and Perspectives in Management, Volume 12(3):99-105.

MEYDAN, C.H., BASIM HN, ve ÇETİN, F. (2011). **Örgütsel Adalet Algısı ve Örgütsel Bağlılığın Tükenmişlik Üzerine Etkisi: Türk Kamu Sektöründe Bir Araştırma.** BİLİG. 57:175-200

MEYDAN, C.H. (2010). **Örgüt Kültürü, Örgütsel Güç ve Örgütsel Adalet Algılarının Bireyin İş Tatmini ve Örgüte Bağlılığı Üzerine Etkisi: Kamuda Bir Araştırma**. Doktora Tezi, KHO Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

MİMAROĞLU, H. (2008). **Psikolojik Sözleşmenin Personelin Tutum ve Davranışlarına Etkileri: Tıbbi Satış Temsilcileri Üzerinde Bir Araştırma.** Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

MİSHRA, A.K. and SPREİTZER, G.M. (1998). **Explaining How Survivors Respond to Downsizing: The Roles of Trust, Empowerment, Justice, and Work Redesign.** The Academy of Management Review, 23(3):567-588.

MİSHRA, AK. (1996**). Organizational Response to Crisis. The Centrality of Trust, A Survey of West Michigan Managers.** Puplic Personel Management, 19(4):442-463.

MİSHRA, J. and MORRİSSEY, M.A. (1990). **Trust in Employee/Employer Relationships: A Survey of West Michigan Managers.** Public Personnel Managment,19, 4:443–485.

MOGOTSİ, I.C. (2009). **An Empirical İnvestigation İnto the Relationships Among Knowledge Sharing Behavior, Organizational Citizenship Behavior, Job Satisfaction and Organizational Commitment.** Ph.D. Thesis, University of Pretoria, South Africa.

MOON, H. and KAMDAR, D. (2008). **Me or We? The Role of Personality and Justice As Other-Centered Antecedents to Innovative Citizenship Behaviors Within Organizations**. Journal of Applied Psychology, Vol.93, No.1:84-94.

MOORMAN, R.H. (1991). **Relationship Between Organizational Justice and Organizational Citizenship Behavior: Do Fairness Perceptions Influence Employee Citizenship?** Journal of Applied Psychology, 76: 845-855.

MORGAN, D.E. and ZEFFANE, R. (2003). **Employee Involvement, Organizational Change and Trust in Management.** The International Journal of Human Resource Management,14(1):55-75.

NAJAFİ, S., NORUZY, A., AZAR, K.H., SAJAD NAZARİ-SHİRKOUHİ, N.S. and DALVAND, R.M. (2011). **Investigating the Relationship Between Organizational Justice, Psychological Empowerment, Job Satisfaction, Organizational Commitment and Organizational Citizenship Behavior: An Empirical Model.** African Journal of Business Management. 5(13):5241-5248.

NASRA, M.A. and HEİLBRUNN, S. (2015). **Transformational Leadership and Organizational Citizenship Behavior in the Arab Educational System in Israel: The Impact of Trust and Job Satisfaction.** Educational Management Administration and Leadership. 1–17.

NEGHABİ, S. and GHORBANİ, M. (2015). **A Study of the Relationship Between the Ethical Climate and the Organizational Citizenship Behavior.** International Journal of Management Sciences and Business Research, April. 4(4):1-7.

NEVES, P. and CAETANO, A. (2006). **Social Exchange Processes in Organizational Change: The Roles of Trust and Control.** Journal of Change Management, 6(4):353.

NİEHOFF, B.P. and MOORMAN, R.H**.** (1993): **Justice As a Mediator of the Relationship Between Methods of Monitoring and Organizational Citizenship Behavior.** Academy of Management Journal, 36:533.

NOOTEBOOM, B. (2003). **Trust.** In: Nooteboom, B. Ve Six, F. (Eds.). Trust Process in Organizations: Emprical Studies of Determinants and the Process of Trust Development Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 16-35.

NOWAKOVSKİ, J.M. and CONLON, D.E. (2005). **Organizational Justice: Looking Back, Looking Forward.** International Journal of Conflict Management, 16(1):4-29.

O'BRİEN, K.E. and ALLEN, T.D**.** (2008). **Relative Importance of Correlates of Organizational Citizenship Behavior and Counterproductive Work Behavior Using Multiple Sources of Data.** Human Performance, 21:62-88.

OĞUZ, Ç. (2009). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Örgütsel Değişim Üzerine Etkileri ve Bir Uygulama.** Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

OKTAY, M. (1996). **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**. İstanbul: Der Yayınları.

OMAROV, A. (2009). **Örgütsel Güven ve İş Doyumu: Özel Bir Sektörde Uygulama.** Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ORGAN, D.W. (1988). **Organizational Citizenship Behavior. The Good Soldier Syndrome.** M. A., Lexington: Lexington Books.

ORGAN, D.W., PODSAKOFF, P.M. and MACKENZİE, S.B. (2006). **Foundations for Organizational Science: Organizational Citizenship Behavior: Its Nature, Antecedents and Consequences.** CA: SAGE Publications, Thousand Oaks.

ORGAN, D.W. (1997). **Organizational Citizenship Behavior: It's Construct Clean-Up Time.** Human Performance, 10(2):85-97.

ORGAN, D.W. (1990). **The Motivational Basis of Organizational Citizenship Behavior.** Research in Organizational Behavior, 12:43-72.

ÖZ, E. (2009). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı.** Keser A, Yılmaz G ve Yürür Ş (Ed.). Çalışma Yaşamında Davranış: Güncel Yaklaşımlar. İzmit-Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

ÖZBEK, M.F. (2006). **Çalışma İlişkilerinde Güven: Yönetim Politikaları, Güven ve Bağlılık İlişkisi Konusunda Bir Türkiye ve Kırgızistan Uygulaması.** Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa.

ÖZCAN, K. (1998).**Gönüllü Spor Kuruluşlarının Örgütlenme Sorunları ve Türk Sporuna Katkıları Açısından Değerlendirilmeleri.** Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

ÖZDEVECİOĞLU, M. (2003). **Algılanan Örgütsel Adaletin Bireylerarası Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma.** Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21:77–96.

ÖZDEVECİOĞLU, M**.** (2003). **Organizasyonlarda Saldırgan Davranışlar ve Bireyler Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma.** Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2:77-96.

ÖZDEVECİOĞLU, M. (2003). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Üniversite Öğrencilerinin Bazı Demografik Özellikleri ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma.** Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20:117-135.

ÖZGAN, H. ve BOZBAYINDIR, F. (2011). **Okullarda Adil Olmayan Uygulamalar ve Etkileri.** Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 68, 16:66-85.

ÖZGEN, E. (2003). **İletişim ve Liderlik.** İletişim Dergisi, 18:110-112.

ÖZKALP, E. ve KIREL, Ç. (2005). **Örgütsel Davranış,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

ÖZLER, D.E. (2012). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışı.** İçinde: Özler, De (Ed.). Örgütsel Davranışta Güncel Konular. Bursa: Ekin Yayınevi.

ÖZMEN, Ö., ARBAK, Y. ve ÖZER, P. (2007). **Adalete Verilen Değerlerin Adalet Algıları Üzerindeki Etkisinin Sorgulanmasına İlişkin Bir Araştırma.** Ege Akademik Bakış, Sayı 7 (1): 17–33.

PAVALACHE-ILİEA, M. (2014). **Organizational Citizenship Behaviour, Work Satisfaction and Employees' Personality.** Procedia - Social and Behavioral Sciences, 22 April; 127:489–493.

PEKER, Ö. (1995). **Yönetimin Geliştirilmesinin Sürekliliği.** TODAİE Yayını, Ankara.

PODSAKOFF, P.M. and MACKENZİE, S.B. (1997**). Impact of Organizational Citizenship Behavior on Organizational Performance: A Review and Suggestions for Future Research.** Human Performance, 10(2):136-137.

PODSAKOFF, P.M. and MACKENZİE, S.B. (1994). **Organizational Citizenship Behavior and Sales Unit Effectiveness.** Journal of Marketing Research, 31:351-363.

PODSAKOFF, P.M., AHEARNE, M. and MACKENZİE, S.B. (1997). **Organizational Citizenship Behavior and the Quantity and Quality of Work Group Performance.** Journal of Applied Psychology, 82(2):262-270.

PODSAKOFF, P.M., MACKENZİE, S.B., PAİNE, J.B. and BACHRACH, D.G. (2000). **Organizational Citizenship Behaviors: A Critical Review of the Theoritical and Empirical Literature and Suggestions for Future Research.** Journal of Management, 26 (3):513-563.

POLAT, E.G. (2011). **Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı.** Ankara Barosu Dergisi, 3:128-157.

POLAT, S. ve CELEP, C. (2008). **Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet, Örgütsel Güven, Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına İlişkin Algıları.** Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 54:307-331.

POLAT, S. (2009). **Eğitim Örgütleri İçin Sosyal Sermaye: Örgütsel Güven.** Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

POLAT, S.(2007). **Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algıları, Örgütsel Güven Düzeyleri ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki.** Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

POLATÇI, S., ÖZÇALIK, F. ve CİNDİLOĞLU, M. (2014). **Üretkenlik Karşıtı İş Davranışı ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerinde Kişi-Örgüt Uyumunun Etkileri.** Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(3):1-12.

POLATÇI, S. ve CİNDİLOĞLU, M. (2013). **Kişi-Örgüt Uyumunun Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisi: Duygusal Bağlılığın Aracılık Rolü.** Suleyman Demirel Universitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(3):299-318.

POYRAZ, K. ve AKSOY, Ş.E. (2012). **Mobbing ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi ve Kütahya İl Merkezi Özel Banka İşletmelerinde Uygulama**. DPUJSS Aprıl; 32(I):183-202.

PUTTU, J.M. and ARYEE, S. (1990). **Communication in Organizations**. Group and Organization Management,15(1):44.

PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (2000). **Arkadaş Türkçe Sözlük.** (3. Baskı). Arkadaş Yayınevi. Ankara.

REİNKE, S.J. and BALDWİN, J.N. (2001). **Is Anybody Listening? Performance Evaluation Feedback in the Us Air Force.** Journal of Political and Military Sociology,29(1):160-176.

REMPEL, J.K., HOLMES, J.G and ZANNA, M.P. (1985). **Trust in Close Relationships**. Journal of Personality and Social Psychology, 1985; 49:95-112.

REYHANOĞLU, M. (2006). **Ar-Ge İşbirliklerinde Güven: Ankara'daki Teknoparklarda Faaliyet Gösteren İşletmelerde Bir Araştırma.** Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

REZAEİ, M., SALEHİ, S., SHAFİEİ, M. and SABET, S. (2011**). Servant Leadership and Organizational Trust. The Mediating Effect of the Leader Trust and Organizational Communication.** Emerging Markets Journal, 2:70-78.

RİNDFLEİSCH, A. (2000). **Organizational Trust and Interfirm Cooperation: An Examination of Horizontal Versus Vertical Alliancesmarketing Letters.** 11(1):81-95.

ROBİNSON, K.L. (2004). **The Impact of Individual Differences on the Relationship Between Employee Perceptions of Organizational Justice and Organizational Outcome Variables.** Phd Dissertation. California School of Organizational Studies Alliant International University, San Diego

ROTTER, J.B. (1967). **A New Scale For Mesurement of Interpersonel Trust.** Journal of Personality, 35 (4):651-665.

ROUSSEAU, J.J. (2012). **Toplum Sözleşmesi.** IX. Basım. Çeviren: Vedat Günyol İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

RYAN, J.J. (2001). **Moral Reasoning As a Determinant of Organizational Citizenship Behaviors: A Study in the Public Accounting Profession.** Journal Of Business Ethics, 33(3):233-244.

SAMANCI KALAYCI, G. (2007). **Örgütsel Güven ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı.** Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

SAMANCI, S. (2008). **Örgütsel İklim ve Örgütsel Vatandaşlık.** Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

SANDRA, K., NEWTON, S.K. BLANTON, J.E. AND WİLL, R. (2008). **Innovative Work and Citizenship Behaviours From Information Technology Professionals: Effects of Their Psychological Contract.** Information Resources Management Journal, 21(4):27-48

SARGUT, S. (2003). **Kurumsal Alanlardaki Örgüt Yapılarının Oluşmasında ve Ekonomik İşlemlerin Yürütülmesinde Güvenin Rolü.** İçinde: Erdem F. (Ed.). Sosyal Bilimlerde Güven, Ankara: Vadi Yayınları, 89-124.

SAUNDERS, M.N.K. and THORNHİLL, A. (2004). **Trust and Mistrust in Organizations: An Exploration Using an Organizational Justice Framework.** European Journal of Work and Organızational Psychology,13 (4):493–515.

SAVAŞ, V.F. (2001). **Ekonomik Haklar, Refah Devleti ve Adalet Üstüne Bazı Düşünceler.** İçinde: Adalet Kavramı. Güriz A. (Ed.). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

SCANDURA, T.A. (1999). **Rethinking Leader-Member Exchange: An Organizational Justice Perspective.** Leadership Quarterly, 10:25-40.

SCHAPPE, S.P. (1996). **Bridging the Gap Between Procedural Knowledge and Positive Employee Attitudes.** Group and Organization Management, 21(3): 28.

SCHİMNKE, M., AMBROSE, M.L. AND NOEL, T.W. (1997). **The Effect of Ethical Framework on Perception of Organizational Justice.** Academy of Management Journal,40:5:1190-1207.

SEÇKİN, Z. ve DEMİREL, Y. (2014). **The Relationship Between the Employees' Organizational Justice Perceptions and Mobbing Behavior.** Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(1): 329-348.

SEİBERT, S.E., KRAİMER, M.L. and LİDEN, R.C. (2001). A **Social Capital Theory of Career Success.** Academy of Management Journal, 44:219-237.

SELVİTOPU, A. ve ŞAHİN, H. (2013). **Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algıları ile Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişki.** Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), Ağustos 14(2):171-189

SENDJAYA, S. and PEKERTİ, A. (2010). **Servant Leadership As Antecedent of Trust in Organizations.** Leadership and Organization Development Journal, 31(7):643 – 663.,

SEVİMLİ, D. (Çev.). (2013). **Spor Organizasyonlarında Yönetim ve Uygulama Teorileri.** In: Parks, J. B., Quarterman, J. Thibault, L. Eds. Contemporary Sport Management. İçinde: Doğu, G., Sevimli, D ve Durusoy, EA. Çev. Edt. Çağdaş Spor Yönetimi. 3. Baskı. Akademisyen Kitapevi, Ankara, s.313-334.

SEZGİN, F. ve KILINÇ, A.Ç. (2012). **İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki**. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 13(3):103-127.

SEZGİN, F. (2005). **Örgütsel Vatandaşlık Davranışları: Kavramsal Bir Çözümleme ve Okul Açısından Bazı Çıkarımlar".** GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 25(1):317-339.

SHOCKLEY-ZALABAK, P., ELLİS, K. and WİNOGRAD, G. (2000). **Organizational Trust, What It Means, Why It Matters.** Organizational Development Journal, 18:35-48.

SİMHA, A. and STACHOWİCZ-STANUSCH, A. (2015). **The Effects of Ethical Climates on Trust in Supervisor and Trust in Organization in a Polish Context.** Management Decision,53(1):24 39.

SMİTH, D. (1998). **Are Your Employees Bowling Alone? How to Build A Trusting Organization.** Harvard Management Update,3(9):37-43.

SNELL, R.S. and WONG, Y.L. (2007). **Differentiating Good Soldiers From Good Actors.** Journal of Management Studies, 44(6):883-909.

SOLOMON, R.C. and FLORES, F. (2001). **Güven Yaratmak: İşte, Politikada, İlişkilerde ve Hayatta.** (Çev. Kardam A.). İstanbul: Mess Yayınları.

Spor Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu, 2012. Erişim: (https://sgm.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/SGM/faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2012yiliFaaliyetKitap_.pdf) Erişim Tarihi: 04.01.2014

STONER, C.R. and HARTMAN, R. (1993). **Team Building: Answering Tough Questions-Team Management As a Way of Enhancing Corporate Competitiveness.** Business Horizons,36(5):73.

SÜMER R. (1990). **Türkiye'de Spor Yönetiminin Tarihsel Gelişimi ve Sporda Demokrasi**. 3.Baskı. Ankara: Şafak Matbaası.

ŞAHİN, B. ve TAŞKAYA, S. (2010). **Sağlık Çalışanlarının Örgütsel Adalet Algılarını Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi.** Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 13(2):85-113..

ŞAKAR, A.N. (2012).**Örgütsel Güven.** İçinde: Özler DE (Ed.) Örgütsel Davranışta Güncel Konular, Bursa: Ekin Yayınevi; 21-40.

ŞEHİTOĞLU, Y. (2010). **Örgütsel Sessizlik, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Algılanan Çalışan Performansı İlişkisi.** Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

ŞEŞEN, H. (2006). **Personelin Öğrenen Örgüt Algılamalarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Etkisi.** Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ŞİMŞEK, S. ve TAŞÇI, A. (2004). **Örgütlerde 'Güven' Konsepti ve Emniyet Örgütünde Güven Modellerinin Değerlendirilmesi.** Polis Dergisi, 34:1-8.

ŞİMŞEK, Ş. ve ÇELİK, A. (2009). **Yönetim ve Organizasyon.** Eğitim Akademi Yayınları, Konya.

ŞİRİN, Y. (2015). **Gençlik ve Spor Bakanlığında Algılanan Liderlik Tarzları ve Örgütsel Alt Kültürlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkileri.** Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

TAN, H.H. and LİM, A.K.H. (2009). **Trust in Coworkers and Trust in Organizations**. The Journal of Psychology, 143(1):45–66.

TAN, H.H. and TAN, C.S.F. (2000). **Toward the Differentiation of Trust in Supervisor and Trust in Organization.** Genetic, Social and General Psychology Monographs, 126(2):241-260.

TARKAN, G. ve TEPECİ, M. (2006). **Örgütsel Adalet ve Yönetimde Merkezileşmenin Çalışan Hırsızlığına Etkileri: Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Öğrenci Algılamaları Üzerine Bir Araştırma.** Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,17 (2):137-152.

TERZİ, A.R. (2011). **Denetim Odağı ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma.** Eğitim ve Bilim, 36(162):3-15.

THİBAULT, J.W. and WALKER, L. (1975). **Procedural Justice: A Psychological Analysis**. Hillsdale, NJ: Erlbaums.

TİTREK, O., BAYRAKÇI, M. ve ZAFER, D. (2009). **Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışına İlişkin Görüşleri.** Akademik Bakış 17:1-28.

TLAİSS, H.A. and ELAMİN, A.M. (2015). **Exploring Organizational Trust and Organizational Justice Among Junior and Middle Managers in Saudi Arabia: Trust in Immediate Supervisor As a Mediator.** Journal of Management Development,34(9):1042 – 1060.

TOKGÖZ, E. ve SEYMEN, O.A. (2013). **Örgütsel Güven, Örgütsel Özdeşleşme ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Bir Devlet Hastanesinde Araştırma.** Öneri Dergisi, 10(39): 61-76.

TSCHANNEN-MORAN, M. and HOY, W.K. (1998). **Trust in Schools: A Conceptual and Empirical Analysis.** Journal of Educational Administration, 36(4):334-352.

TSCHANNEN-MORANİ, M. ve HOY, W.K. (2000). **A Multidisciplinary Analysis of the Nature, Meaning and Measurement of Trust.** Review of Educational Research, 70(4):547-593.

TURNLEY, W.H., BOLİNO, M.C., LESTER, S.W. and BLOODGOOD, J.M. (2003). **The İmpact of Psychological Contract Fulfillment on the Performance of in-Role and Organizational Citizenship Behaviors.** Journal of Management, 29(2):187-206.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Md.59. Erişim: (https://www.tbmm.gov.tr/ anayasa/anayasa82.htm) Erişim Tarihi: 05.01.2014

TÜRKÖZ, T., POLAT, M. ve COŞAR, S. (2013). **Çalışanların Örgütsel Güven ve Sinizm Algılarının Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Rolü.** Yönetim ve Ekonomi, 20(2):285-302.

TÜZÜN, İ.K. (2007). **Güven, Örgütsel Güven ve Örgütsel Güven Modelleri.** Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi, Aralık:93-118.

TÜZÜN, İ.K. (2006). **Örgütsel Güven, Örgütsel Kimlik ve Örgütsel Özdeşleşme İlişkisi; Uygulamalı Bir Çalışma.** Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

TYLER, T.R. and BİES, R.J. (1990). **Beyond Formal Procedures: The İnterpersonal Context of Procedural Justice.** In: Carroll JS (ed.). Applied Social Psychology in Business Settings, Erlbaum: Hillsdale, NJ:77–98.

TZİNER, A. and SHARONİ, G. (2014). **Organizational Citizenship Behavior, Organizational Justice, Job Stress, and Workfamily Conflict: Examination of Their İnterrelationships With Respondents From a Non-Western Culture.** Journal of Work and Organizational Psychology, 30:35-42.

UÇANOK, B. (2008). **Çalışma Değerleri, Çalışmanın Merkeziliği ve Kişi-İş Uyumunun Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerındeki Etkileri.** Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngilizce İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul.

UĞURLU, C.T. ve ARSLAN, C. (2015). **Öğretmenlerin Örgütsel Kimlik ve Okula Güven Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.** İlköğretim Online. 14(1):72-85.

ÜLGEN, H. ve MİRZE, S.K. (2007). **İşletmelerde Stratejik Yönetim.** 4. Baskı, Arıkan Basım Yayım, İstanbul.

ÜNSAL, P. (2004). **Örgütlerde Güven Algısı.** Kişisel Gelişimde Çağdaş Yönelimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara Eğitimler ve Doktrinler Komutanlığı, Ankara-Türkiye, 225-237.

VAN DYNE, L. and ANG, S. (1998). **Organizational Citizenship Behaviour of Contingent Workers in Singapore.** Academy of Management Journal, 41(6):692-703.

VAN DYNE, L., CUMMİNGS, L.L. and Parks JM. (1995). **Extra-Role Behaviors: in Pursuit of Construct and Definitional Clarity (A Bridge Over Muddy Waters).** Research in Organizational Behavior,17: 215–285.

VAN DYNE, L., GRAHAM, J.W and Dienesch RM. (1994). **Organizational Citizenship Behavior: Consruct Redefinition, Measurement, and Validation.** The Academy of Management Journal, 37(4):7865-802.

VAN SCOTTER, J.R. and MOTOWİDLO, S.J. (1996). **Interpersonal Facilitation and Job Dedication As Separate Facets of Contextual Performance**. Journal of Applied Psychology, 81: 525-531.

VİNEBURGH, J.H. (2010). **A Study of Organizational Trust and Related Variables Among Faculty Members at Hbcus**. PhD (Doctor of Philosophy) Thesis, University of Iowa, USA.

WHİTENER, E.M. (1997). **The Impact of Human Resource Activities on Employee Trust.** Human Resource Management Review, 7 (4):389-404.

WİLLİAMS, L.J. and ANDERSON, S.E. (1991). **Job Satisfaction and Organizational Commitment as Predictors of Organizational Citizenship and In-Role Behaviors.** Journal of Management, 17(3):601-617.

WONG, Y.T., WONG, C.S. and NGO, H.Y. (2012). **The Effects of Trust in Organisation and Perceived Organisational Support on Organisational Citizenship Behaviour: A Test of Three Competing Models.** The International Journal of Human Resource Management, 23(2):278–293

YAVUZ, E. (2010). **Kamu ve Özel Sektör Çalışanlarının Örgütsel Adalet Algılamaları Üzerine Bir Karşılaştırma Çalışması.** Doğuş Üniversitesi Dergisi, 2:302-312.

YAVUZ, M. (2012). **Özel dershanelerde görev yapan öğretmenlerin örgütsel adalet algıları.** Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume. 7/2 Spring:1147-1160.

YAZICIOĞLU, İ. (2009). **Konaklama İşletmelerinde İşgörenlerin Örgütsel Güven Duyguları ile İş Tatmini ve İşten Ayrılma Niyetleri Üzerine Bir Alan Araştırması.** Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 8(30):235-249. Erişim:http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ esosder/issue/view/5000006990 2014. Erişim tarihi: 10.11.2015.

YEŞİLTAŞ M. VE KELEŞ Y. (2009). **İşgörenlerin Eğitim Düzeyleri ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma.** Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(2):22.

YETİM, A. (2000). **Sporun Sosyal Görünümü**. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5(l): 63.

YILDIZ, N. (2011). **İnsan Kaynaklarında Eğitim ve Geliştirme Faaliyetlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma.** Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

YILMAZ, A. and ATALAY GİDERLER, C. (2009). **A Theoretical Analyze on the Concept of Trust in Organisational Life.** European Journal of Social Sciences, 8(2).

YILMAZ, A. (2012). **Psikolojik Sözleşme ve Örgütsel Güven Arasındaki İlişkinin Analizi: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma.** Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

YILMAZ, E. ve SÜNBÜL, A.M. (2009) **Öğretmenlerin Yaşam Doyumları ve Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyi.** Journal of Qafqaz University, Science, 26(1):172-179.

YILMAZ, E. (2006). **Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyinin Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Özellikleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.** Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

YILMAZ, H. ve KARAHAN A. (2011). **İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının Örgütsel Güven ve İş Tatmini Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması: Afyonkarahisar'da Bir Araştırma.** İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 13(03): 95-118.

YILMAZ, K. (2008). **The Relationship Between Organizational Trust and Organizational Commitment in Turkish Primary Schools.** Journal of Applied Sciences, 8(12):2293–2299.

YOON, M. and SUH, J. (2003). **Organizational Citizenship Behaviours and Service Quality As External Effectiveness of Contact Employees.** Journal of Business Research, 56(8):597-611.

YÜCEL, İ. ve DEMİREL, Y. (2012). **Psikolojik Güçlendirmenin Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisi Üzerine Bir Araştırma.** Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23:19–48.

YÜRÜR, Ş. ve DEMİR, K. (2011). **Örgütsel Adalet ve Psikolojik Güçlendirme: Karşılıklı Etkileri Üzerine Bir Araştırma.** Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 16:3:311-335.

ZAHED-BABELAN, A, and MOENİKİA M. (2010). **A Study of Simple and Multiple Relations Between Organizational Health and Faculty Trust in Female High Schools.** Procedia Social and Behavioral Sciences, 2:1532–1536.

ZAHEER, A., MCEVİLY, B. and PERRONE, V. (1998) **Does Trust Matter? Exploring the Effect İnterorganizational and İnterpersonel Trust on Performance.** Organization Science, 9(2):141-159

ZEHİR, C., MÜCELDİLİ, B., ALTINDAĞ, E., ŞEHİTOĞLU, Y. and ZEHİR, S. (2014). **Charismatic Leadership and Organizational Citizenship Behavior: The Mediating Role of Ethical Climate.** Social Behavior and Personality: an international journal (SBP Journal), 42(8):1365-1376.

ZEİNABADİA, H. and SALEHİB, K. (2011). **Role of Procedural Justice, Trust, Job Satisfaction, and Organizational Commitment in Organizational Citizenship Behavior (OCB) of Teachers: Proposing A Modified Social Exchange Model.** Procedia - Social and Behavioral Sciences, 29:1472–1481.

ZHAO, H., WAYNE, S.J., GLİBKOWSKİ, B.C. and BRAVO, J. (2007). **The Impact of Psychological Contract Breach on Work-Releated Outcomes: A Meta Analysis.** Personnel Psychology, 60(3): 647–680.

ZORLU, P. (2006). **Örgütsel Güven ve İş Tatmini İlişkisi ve Bir Araştırma.** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ZUCKER, L.G. (1986). **Production of Trust: Institutional Sources of Economic Structure, 1840-1920.** Research in Organizational Behavior, 8:53-111.

devletin yönlendirici, özendirici, destekleyici ve denetleyici olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Spor hizmetlerini yerine getirmesinde, sivil toplum örgütleri, bağımsız spor federasyonları ve onları oluşturan spor kulüpleri, özel ve tüzel kişilere bırakılması hususu da aynı oranda önem kazanmaktadır.(Kavasoğlu;2011, s.125) Merkezî spor yönetimin yetkilerinin yerel yönetimlere (belediyeler, il özel idareleri) devredilmesi ve gençlik ve spor hizmetlerinin yerelde verilmesi gereken sosyal hizmetler olarak tanımlanması, talep ve sorunlara yönelik gençlik ve spor hizmetleri verilebilmesi ve gençlerin karar alma mekanizmalarında yer alması Desantralizasyon ile mümkündür.(Gençlik Sektöründe Yerelleşme ve Yeniden Yapılandırma Çalıştayı; 2006)

AB'ye uyum programı kapsamında merkezî yönetimlerden yerel yönetimlere yetki devrine ilişkin düzenlemeler sürecinde, Türk spor teşkilatına yönelik olarak yapılan araştırmalarda, spor yönetiminde Desantralizasyonun önemi ortaya çıkmaktadır. Spora dönük temelinde bireylerin istek ve ihtiyaçlarının göz önüne alındığı, bireyin en yakınından rasyonel bir şekilde hizmet sunulması bu çalışmada da olduğu üzere spor yönetiminde sağlanacak bir idari Desantralizasyon ile mümkün olabilecektir.

KAYNAKLAR

AB BAKANLIĞI (2016a). **Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi-AB İlişkileri Kronolojisi**, Ankara. 20 Eylül 2016 tarihinde http://www.ab.gov.tr/index.php?p=111&l=1 adresinden erişildi.

AB BAKANLIĞI (2016b). **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon 1999 Düzenli Raporu,** Ankara. 10 Ekim 2016 tarihinde http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf adresinden erişildi.

AB BAKANLIĞI (2016c). Türkiye Cumhuriyeti İle Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin Konsey Kararı, 10 Ekim 2016 tarihinde http://www.ab.gov.tr/files/AB_ Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf adresinden erişildi.

ABGS (2011). **Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartına İlişkin Bilgi Notu,** 11 Ekim 2011 tarihinde http://www.abgs.gov.tr/files/haberler/2011/yerel_yonetimler_ozerklik_sarti.pdf adresinden erişildi.

ACAR, İ., KİTAPCI, İ. (2009). **Bir Mali Yerelleşme Deneyimi Olarak İsveç,** Maliye Dergisi, Sayı: 157, s.85-104.

ADIGÜZEL, O., ÜNLÜ, U. (2015). **İşletmeciliğin Kamu Sektörüne Yansıması ve Regülâsyon.** Journal of International Social Research, Sayı:8(40), s.550-561.

AKBELEN, M.M. (2007). **Sağlık Hizmetlerinde Özelleştirme ve Isparta İli Üzerinde Bir Araştırma,** Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, Isparta.

AKCAGÜNDÜZ, E. (2010). **Küresel Krizlerde Yönetişim Kavramının Önemi,** İnönü Üniversitesi, Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-1 Bildiriler Kitabı, s.321-336, Malatya.

AKYAR, F.K. (2008). **Kamu Hizmetlerinin Desantralizasyonu Sürecinde Türkiye'de Belediye Hizmetleri ve Gelirleri**, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ALODALI, M.F.B., ÖZCAN, L., ÇELİK, F., USTA, S. (2007). **Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'de Belediyelerde Özerklik**, Selçuk Üniversitesi, Karaman İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, s.1-11.

ARSLAN, N.T. (2010). **Klasik-Neo Klasik Dönüşüm Süreci: "Yeni Kamu Yönetimi"** C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı:11(2), s.21-38.

BAKANLAR KURULU KARARI (2001). Resmi Gazete, 24352 Mükerrer.

BAKIR, M. (2011). **Spor Yönetimi** (Çev: Cem Tınaz). Beta Basım A.Ş., İstanbul.

BAL, A. (2013). **Avrupa Birliği Sürecinde Spor Federasyonlarının Yapısal Bakımdan Değerlendirilmesi,** Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BALCI, A. (2005a). **Türkiye-AB İlişkileri Perspektifinden Kamu Yönetimi Sisteminin Yeniden Yapılandırılması,** Amme İdaresi Dergisi, Sayı:38(4,) s.23-27.

BALCI, A. (2005b). **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Kamu Hizmet Sunumuna Etkileri,** Kamu Yönetiminde ve Kamu Hizmetlerinde Kalite içinde, s.19-38, Hizmet-İş, Ankara.

BALCIOĞLU, İ. (2003). **Sporun Sosyolojisi ve Psikolojisi,** Bilge Yayıncılık Eğitim Hizmetleri, İstanbul.

BARLAS, E., KARAGÖZ, B. (2007). **Subsidiarite İlkesi: Kavramsal Bir Çerçeve,** Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı:1, s.155-174.

BAŞBAKANLIK (2003). **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma-Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim**, Ankara.

BAYANSALDUZ, M. (2003). **Türk Spor Yönetiminde Finansal Kaynak Sağlama Çabalarının Değerlendirilmesi,** Milli Eğitim Dergisi, Sayı:160, S:51-59.

BELEDİYECİLİK ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (2004). **Yerel Yönetimler Desantralizasyon ve Azerbaycan Belediyeleri,** Qafqaz Üniversitesi Belediyecilik Araştırmaları Merkezi**.**

BİLİR, P. (2005). **Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Örgüt İklimi ve Çalışanların Katılımla İlgili Algılamaları,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

BOZATAY, Ş., KIZILKAYA, K. (2016). **Merkezden Yönetim Yerinden-Yönetim Tartışmalarının Odağında Bir Düzenleme: 6360 Sayılı Yasa Hakkındaki Değerlendirmeler**, Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:6(1), s.609-637.

BOZKURT, Ö., ERGUN, T., SEZEN, S. (1998). **Kamu Yönetimi Sözlüğü,** TODAİE Yayınları, Ankara.

CANAN, K. (2008). **Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'de Yerelleşme ve Bölgeselleşme Politikaları,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

CARVALHO, M.J., OLIVEIRA, A., SARMENTO, J.P. (2004). **Regulation and Management of Professional Sport in Portugal**. 22 Ekim 2011 tarihinde http://easm.avito.nl/download/2004/3bd9c7ff147f3e13e217d71645bec71d.pdf adresinden erişildi.

COMMİSSİON of THE EUROPEAN COMMUNİTİES (2001). **European Governance: A White Paper**. Brussels: COM (2001) 428.

CONI (2012). **The Italiano National Olympic Committee**, 26 Temmuz 2012 tarihinde http://www.coni.it/en/coni-eng/national-council.html adresinden erişildi.

ÇELİK, E. (2013). **Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikalara Etkisi,** Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ÇEVİK, H. (2004). **Türkiye'de Kamu Yönetimi Sorunları,** Seçkin Yayınları, Ankara.

ÇELEN, M. (2013). **Finlandiya'da Yerel Yönetimler, Çağdaş Yerel Yönetimler**, Sayı:22(2), s.83-113.

ÇOBAN, S. (2007). **Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Yerelleştirilmesi,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

DALAY, İ. (2001). **Yönetim ve Organizasyon İlkeleri Teoriler ve Stratejiler,** Adapazarı.

DEMİR, F. (2009). **Avrupa İdari Alanı İlkeleri Bağlamında Türkiye'nin Avrupa Birliği Adaylık Süreci,** Amme İdaresi Dergisi, Sayı:42(4), s.79-100**.**

DEMİR, H., KARAKÜTÜK, M. (2003). **Yerel Yönetimler ve Hizmette Yerellik: Subsidiarite İlkesi,** Bilgi Dergisi, Sayı:(5/2), s.65-67.

DEMİRCAN, E.S. (2008). **Yeni Ekonomik Düzende Küreselleşme Yerelleşme Bağlamında Belediyelerde Yeni Mali Yönetim Anlayışı**, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:30, s.135-159.

DEMMKE, C., HAMMERSCHMİD, G., MEYER, R. (2006). **Decentralısatıon and Accountabılıty As Focus of Publıc Admınıstratıon Modernısatıon,** s.6-106. 10 15 Eylül 2010 tarihinde http://www.eupan.eu/files/repository/05_Decentralisation_and_Accountability_Study_2nd_Edition.pdf adresinden erişildi.

DEVECİOĞLU S., ÇOBAN, B.(2002). **Türkiye Futbol Federasyonu'nun Özerkliği**, 7. Uluslar Arası Spor Bilimleri Kongresi, Ekim 2002, Antalya.

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2016). **Türkiye-AB Gümrük Birliği**, Ankara. 20 Eylül 2016 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-gumruk-birligi.tr.mfa, adresinden erişildi.

DOLAŞIR, S. (2005). **Değişim Yönetimi ve Spor Örgütleri**, Spormetre Dergisi, Sayı:3, s.11-15.

DPT. (2000a). **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.

DPT. (2000b). **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. "Beden Eğitimi, Spor ve İstanbul Olimpiyatları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**" Ankara.

DPT (2001). **Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararları**, Yayın No:2596, Ankara.

DPT (2003). **Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi** (14 Nisan 2003 Tarihinde AB Konseyi Tarafından Kabul Edilen Nihai Metin), Ankara.

DPT (2006). **Dokuzuncu Kalkınma Planı**, Resmî Gazete 26215 Mükerrer, Ankara.

DPT (2007). **Dokuzuncu Kalkınma Planı. "Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu"** Yayın No:2721, Ankara.

DURMAZ, C. (2010). **Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında Faaliyet (Performans) Raporları,** SAYDER Dış Denetim Dergisi, Sayı:1, s.96-104.

EKENCİ, G., ARIKAN, Y., KARAOĞLU, E. (2009). **Yerel Yönetimler ve Spor.** (Edt: Veysel Bilgiç). Değişik Yönleriyle Yerelleşme, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

ENER, M., DEMİRCAN, E. (2008). **Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları,** Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı:13(1), s.57-82.

EPAS (2014). **Genişletilmiş Kısmi Spor Anlaşması**, Council of Europe, Strazburg.

EREN, E. (1996). **Yönetim ve Organizasyon,** Beta Yayınları, İstanbul.

ERGUN, T., POLATOĞLU A. (1992). **Kamu Yönetimine Giriş,** TODAİE Yayınları, Ankara.

ERSÖZ, H.Y. (2009). **Sosyal Politikalarda Yerelleşme**, Çerçeve Dergisi, Ocak, s.80-87.

ERSÖZ, H.Y. (2000). **Yerel Yönetimlerde Fonksiyonel Değişim,** Sayıştay Dergisi, Sayı 38, s.128-167.

ERTÜRK, M. (2000). **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon,** Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

ERYILMAZ, B. (2011). **Kamu Yönetimi,** Okutman Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.

ESKİCİOĞLU, Y. (2003). **Gençlik ve Spor İl Müdürlerinin Verimliliğini Etkileyen Faktörlerin Analizi**, Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Abant izzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

EŞKİ, H. (2003). **Kamu Yönetiminde Değişim ve Yönetim Modelleri,** Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

EUROPEAN COMMISSION (2007). **White Paper on Sport**, Brussels, 10 Eylül 2011 tarihinde http://ec.europa.eu/sport/documents/wp_on_sport_en.pdf adresinden erişildi.

FARAZMAND, A. (2000). **Küreselleşme ve Kamu Yönetimi,** Mülkiye Dergisi, Sayı:25(229), s.245-278.

FERKİNS, L., SHİLBURY, D., & MCDONALD, G. (2005). **The Role of The Board in Building Strategic Capability: Towards an İntegrated Model of Sport Governance Research**, Sport Management Review, Sayı:8(3), s.195-225.

FİŞEK, K. (2003). **Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünyada ve Türkiye'de,** YGS Yayınları, İstanbul.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi (2008). **Stratejik Plan (2008-2012),** Ankara.

Gençlik Sektöründe Yerelleşme ve Yeniden Yapılandırma Çalıştayı, 24 Mart 2006, Ankara.

GÖK, Y., SUNAY, H. (2010). **Türkiye ve Fransa'da Uygulanan Spor Yönetiminin Kamu Yönetimi Açısından Karşılaştırılması,** SPORMETRE, Sayı:8(1), s.7-16.

GÖRMEZ, K. (1989). **Yerel Demokrasi ve Türk Belediyeciliği,** Hizmet-İş Sendikası Yayınları, Ankara.

GÖZLER, K. (2003). **İdare Hukuku: Cilt I,** Ekin Kitabevi, Bursa.

GROENEVELD, M. (2009). **European Sport Governance, Citizens, and The State**, Public Management Review, Sayı:11(4), s.421-440, DOI: 10.1080/14719030902989516

GÜL, Ç. (2008). **Türk Spor Teşkilatının Sorunları ve Yeniden Yapılandırılması,** Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GÜLER, B.A. (1994). **Nesnesini Arayan Disiplin Kamu Yönetimi,** Amme İdaresi Dergisi, Sayı:27(4), s.3-19.

GÜNEŞ. M. (2009). **Almanya ve Türkiye'deki Yerel Yönetimlere Karşılaştırmalı Bir Bakış,** Savunma Bilimleri Dergisi, Sayı:8(2), s.145-165.

GÜZELSARI, S. (2000). **1990 Sonrası Anglosakson ve Kıta Avrupa'sı Devletlerinde Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar,** Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

HAZMAN, G.G. (2011). **Türkiye'de Yerel Düzeyde Kalkınma Hedefi ve Belediyeler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

HEİNEMANN, K. (2005). **Sport and The Welfare State in Europe,** European Journal of Sport Science, Sayı:5(4), s.181-188.

HÜKÜMET PROGRAMI (2012). **2012 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki**, Resmi Gazete, 28088 Mükerrer, Ankara.

İKV (2016). **İkincillik (Subsidiarite - Yetki İkamesi) (Subsidiarity Principle),** 15.10.2016 tarihinde http://oldweb.ikv.org.tr/print.asp?id=1239& baslik=AB%20KAVRAMLARI%20S%D6ZL%DC%D0%DC adresinden erişildi.

İKV (1995). **Ankara Anlaşması Katma Protokol Metni ve Ekleri**, İKV Yayınları, İstanbul.

İNCİ, H. (2011). **Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Spora Katkıları ve Spor Politikalarının Karşılaştırılması,** Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

İSTANBUL (2000). **İstanbul Anadolu Yakası Belediyeleri**, (İstanbul ve Anadolu Yakası Spor Dosyası: Problemler ve Çözüm Önerileri Raporu), No: 2, İstanbul.

İZATOLDAYEV, S. (2006). **Geçiş Ekonomilerinde Yabancı Sermaye ve Özelleştirme,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

KALFA, C. (2011). **Kamu Yönetimi Disiplininin Gelişimi ve Kimlik Tartışmaları**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:16(1), s.403-417.

Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun. (2004). Türkiye Büyük Millet Meclisi, 15.07.2004 tarihinde kabul edilen 5227 Sayılı Yasa.

KARATAŞ, H. (2007). **Kamu Yönetiminde Yeni Bir Anlayış: Vatandaş Odaklı Yönetim,** Bütçe Dünyası Dergisi, Sayı:27, s.83-91, Ankara.

KARAHÜSEYİNOĞLU, M.F., RAMAZANOĞLU, F., NACAR, E., SAVUCU, Y., RAMAZANOĞLU, M.O., ALTUNGÜL, O. (2005). **Türkiye'nin Spordaki Konumunun Bazı Avrupa Ülkeleri İle Karşılaştırılması,** Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, Sayı:3(3), s.75-82.

KAVASOĞLU, İ. (2011). **Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Spor Yönetimine Uygulanabilirliğinin Spor Yöneticileri Açısından Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

KAVRAAL, S. (2010). **Desantralizasyon Kavramı AB'de Yerelleşme (Subsidiarite) İlkesinin Gelişimi,** Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

KAYA, E. (2005). **AB Politikalarında Yerel Yönetimler**, Pendik Belediyesi Yayınları, İstanbul.

KAYA, Y.K. (1993). **Eğitim Yönetimi,** Set Ofset Matbaacılık, Ankara.

KAYALARLI, A.M. (2007). **Spor Federasyonlarının Özerkleşmesine İlişkin Tutumların Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

KAYIKÇI, S. (2009). **Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Paradigmasına Etkisi ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları,** Mülkiye Dergisi, Sayı:31(256), s.165-186.

KELEŞ, R. (1994). Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınları, İstanbul.

KESER, H. (2004). **Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yerel Yönetimler,** Yerel Yönetimler Kongresi, 3-4 Aralık 2004, s.117-125, Biga, Çanakkale.

KIIZA, J. (2000), **Does the Marketization of Public Service Delivery Make Sense in a Poor Market Economy?,** A PaperPresented At The APSA Conference Australian National University, 11 Ocak 2012 tarihinde http://apsa2000.anu.edu.au/confpapers/kiiza.rtf, adresinden erişildi.

KOÇAK, H. (2009). **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Yerel Demokrasi ve Kentsel Yaşam,** Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:10, s.133-142, Isparta.

KOÇAK, S.Y., EKŞİ, A. (2010). **Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye'de Yerel Yönetimler,** SDÜ, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21, s.295-307, Isparta.

KORNBECK, J. (2013). **Inspiration from Brussels? The European Union and Sport**. Europäischer Hochschulverlag GmbH & Co, Bremen.

KÖSE, H.Ö. (2003). **Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü,** Sayıştay Dergisi, Sayı:49, s.3-46.

KUTUN, M. (2005). **Küreselleşme ve Kamu Yönetimi: Türkiye Örneği,** Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

KUZEY, P. (2004). **Avrupa Kamu Yönetimi İlkeleri Sıgma Raporları: No. 27 (Çeviri),** Maliye Dergisi, Sayı:147, s.57-89.

MEŞE, O. (2010). **Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda Sayıştay Denetimi,** SAYDER Dış Denetim Dergisi, Sayı:1 s.64-77.

NADAROĞLU, H., VARCAN, N. (2005). **Yerel Yönetimler (Edt: Nezih VARCAN),** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

NOHUTÇU, A., BALCI, A., ÖZTÜRK, N.K., COŞKUN, B. (2008). **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar,** Seçkin Yayıncılık, Ankara.

OECD. (2002). **Revıews of Regulatory Reform Regulatory Reform inTurkey**, Başbakanlık OECD Raporları, Ankara.

OKÇU, M. (2007). **Yönetişim Tartışmalarına Katkı: Avrupa Birliği İçin Yönetişim Ne Anlama Geliyor?,** Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:3, s.299-312.

OLGUN, H. (2007). **Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerine Küre-Yerelleşme (Glocalazition) ve Yerellik (Subsidiarite) Kavramları Çerçevesinde Bir Bakış,** Sosyo-Ekonomi, Sayı:2007/1, s.109-118.

ÖĞÜT, E.E.E. (2014). **Türkiye'de Spor Yönetiminin Neoliberal Dönüşümü,** Amme İdaresi Dergisi, Sayı:47(4), s.31-58.

ÖKMEN, M. (2005). **Küresel Sistem, Demokratikleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Yerel Demokrasi,** Küreselleşme Yerelleşme, (Edt: Kemal GÖRMEZ), Odak Yayını, Ankara.

ÖKMEN, M., CANAN, K. (2009). **Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türk Kamu Yönetimi,** Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Sayı:16(1), s.139-171.

ÖZCAN, A. (2005). **Demokrattık ve Katılımcı İlkeler Çerçevesinde Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Yeniden Yapılanma Çalışmaları**, Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

ÖZER, A. (2005). **Günümüzün Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi,** Sayıştay Dergisi, Sayı:59, s.1-46, Ankara.

ÖZELÇİ, M.A. (2007). **Türk Spor Yönetiminde Kendine Özgü Bir Yapılanma: Türkiye Futbol Federasyonu**, Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖZMÜŞ, L. (2005). **Desantralizasyon (Yerelleşme) ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı,** TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 28 Mart-1 Nisan, s.1-9, Ankara.

PARLAK, B. (2014). **Avrupa Birliği Perspektifinden Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri**, TESAM Akademi Dergisi, s.7-40.

ÖZMÜŞ, L. (2005), **Desantralizasyon (Yerelleşme) ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı**, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 28 Mart-1 Nisan 2005, s.1-9, Ankara.

RONDINELLI, D.A., J.R. NELLIS, G.S. CHEEMA. (1983). **Decentralization in Developing Countries: A Review of Recent Experience,** The World Bank, Staff Working Papers Number 581, Washington, D.C.

SENCER, M. (1986). **Türkiye'nin Yönetim Yapısı,** Alan Yayınları, İstanbul.

SEZER, Ö., VURAL, T. (2010). **Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Devletin Değişen Rolü ve Merkezi Yönetim İle Yerel Yönetimler Arasında Yetki ve Görev Paylaşımı,** Maliye Dergisi, Sayı:159, s.203-219, Ankara.

SEZER, Ö. (2008). **Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Belediyelerin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

SHAH, A. (1998). **Balance, Accountability, and Responsiveness: Lessonsabout Decentralization,** The World Bank. Washington.

SIEKMANN, R., SOEK, J. (2010). **Models of Sport Governance in The European Union: The Relationshipp Between State and Sport Authorities**, Sayı:3(10), s.93-102. 8 Eylül 2011 tarihinde http://sirc.ca/sites/default/files/content/docs/Document/eu_gov.pdf adresinden erişildi.

SOBACI, M.Z. (2007). **Yönetişim Kavramı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler**, Yönetim Bilimleri Dergisi, Sayı:5(1), s.219-235.

SÖZEN, S., ALGAN, B. (2009). **İyi Yönetişim,** İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No:654, s.9-99.

SPOR ŞURASI. (2008). T.C. Başbakanlık GSGM Yayınları, Ankara.

SUNAY, H. (2010). **Sporda Organizasyon**. Gazi Kitabevi, Ankara.

ŞAYLAN, G. (2000). **Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler,** Amme İdaresi Dergisi**,** Sayı:33(2), s.1-22.

TANER, A. (2012). **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Arayışları ve Hesap Verme Sorumluluğuna Etkileri,** Sayıştay Dergisi, Sayı:85, s.27-50.

TAŞKIRAN, Y. (2011). **Spora Yönetim Şart!,** Kocaeli Gazetesi, 8 Mart 2011 tarihinde http://kocaeligazetesi.com.tr/root.vol?title=spora-yonetim-sart&exec=page & nid=94743 adresinden erişildi.

TAŞKIRAN, Y. (2009). **Spor Kültürü**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No:17, Ada Ofset, İstanbul.

TATAR, M. (1993). **Desantralizasyon ve Sağlık Reformları: Türk Sağlık Sisteminde Yeni Yapılanma Modeline Teorik Bir Bakış,** Amme İdaresi Dergisi, Sayı:26(4), s.137-143.

TAYLOR, F.W. (2003), **Bilimsel Yönetimin İlkeleri**, (Çev: Akın, H. Bahadır), Konya: Çizgi Kitabevi.

TİEBOUT, C. (1956). **A Pure Theory of Local Expenditure**, Journal of Political Economy, Sayı:64, s.416-424.

TOKSÖZ, F. (2008). **İyi Yönetişim El Kitabı,** Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.

TORTOP, N.,İSBİR, E.G., AYKAÇ, B. (1993). **Yönetim Bilimi,** Yargı Yayınları, Ankara.

TÜRKMEN, M. (2005). **Gençlik ve Spor Müdürlüğü merkez Örgütünde Zaman Yönetimi**, Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

UÇAR, A. (2004). **Belediye Hizmetlerinin Etkinliği Açısından Hizmette Yerellik (Subsidiarite) İlkesi İle Yönetim (Governance) Kavram Üzerine Bir İnceleme**, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:2(1), s.97-107.

UYAR, H. (2004). **Türkiye'de ve Dünya'da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe,** Aydınlanma 1923, Sayı:51, s.1-8.

ÜLKER, G. (1997). **Yönetici ve Lider,** 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt I, İstanbul.

WORLD BANK. (1992). **Governance and Development,** Washington, DC, USA.

YALÇINDAĞ, S. (1989). **Federal Almanya'da Yerel yönetimler,** Amme İdaresi Dergisi, Sayı:22(1), s.34-66.

YETİM, A. (2005). **Sosyoloji ve Spor,** Morpa Yayınları, İstanbul.

ZENGİN, E., ÖZTAŞ, C. (2008). **Yerel Yönetimler ve Spor**, İ.Ü. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı:55, s.50-78.

ZİYAGİL, M.A. (2002). **Avrupa Topluluğu Ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletlerinin Spor Yönetimi Yapısı, 21. yy Türk Spor Politikasının Genel Özellikleri,** 10 Eylül 2011 tarihinde http://www.guresdosyasi.com/avbirulkespor.html, adresinden erişildi.

ZORLUOĞLU, M. (2010). **Mahalli İdarelere İlişkin Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye Örneği,** Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, s.1-13, Ankara.

ZORLUOĞLU, M. (2011). **Yeni Yerel Yönetim Mevzuatı ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı,** İdarecinin Sesi Dergisi, Sayı:16, s.47-49.

http://www.ekodialog.com/kamu_yonetimi/yerinden_yonetim_idari_cografi.html, (Erişim:12.10.2011).

http://www.ekodialog.com/kamu_yonetimi/merkezi_yonetim.html (Erişim: 20.10.2011)

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_700.htm (Erişim:10.09.2011)

"Kamp" tanımı artık dünyanın genelinde "extra curricular education" ya da "outdoor education" yani okul dışı eğitim, okul ortamında devam eden öğretim çalışmaları dışında yapılan ve çocukları, gençleri gelecekteki rollerine hazırlamayı hedefleyen destekleyici bir unsur olarak kabul edilmektedir. Kampın sabit bir yerde ve yatılı olması gerekmemekte, gündüzlü olabileceği gibi gezi şeklinde ya da haftanın belli gün ve saatlerini kapsayan spor, sanat ve benzeri eğitim gelişim faaliyetleri de bu kapsamda kabul edilmektedir. (Gözet 2014)

Kamplar Derneği; çocuk ve gençlerin resmi öğrenim alanları dışında kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak sağlıklı, eğitici ve yaratıcı ortamlar sunmayı ve kamp deneyimini yaygınlaştırarak ülkemizde bir kampçılık kültürü oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda derneğin kuruluş amacı Türkiye'de kampçılık sektörünün teşvik edilmesini, güçlenerek büyüme ve gelişmesini sağlamaktır. Türkiye'de kampçılık alanında faaliyet gösteren kuruluşları bir çatı altında toplamak; üye kuruluşların, belirlenen standartlara uymaları konusunda hatırlatıcı, yol gösterici ve kontrol edici rol üstlenmek, Türkiye'de kampçılığın tanınmasına katkıda bulunmak ve topluma kamp tecrübesinin bireyin hayatındaki önemini ve değerini anlatmak derneğin birincil hedefleri arasındadır. (Türkiye Kamplar Derneği, 2014)

2010 yılında okul dışı eğitim ve kamplar alanında faaliyet gösteren kişi ve kuruluşların buluşma noktası olma hedefiyle kurulan Kamplar Derneği'nin kısa bir süre içinde bu alandaki en büyük kongreyi Türkiye'ye getirme başarısının arkasında kurucu üyelerin uluslararası alandaki tanınırlığı ve bu kongrenin Türkiye için önemli bir fırsat olacağına olan inançları yatmaktadır. (Uluslararası Kampçılık kongresi, 2014)

KAYNAKLAR

AKÇAKAYA, M. (2010). **21. Yüzyılda Yeni Liderlik Anlayışı,** Adalet Yayınevi.

AKŞİT, H. (2008). **Yönetim ve Yöneticilik,** Kum Saati Yayınları,1.Baskı, İstanbul.

ARIKAN, S. (2001). "**Liderlik" Yönetim ve Organizasyon** (Ed. Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ASLAN, S. ÖZATA M. (2009). **Lider-Üye Etkileşiminin (Lmx) Yöneticiye Duyulan Güven Düzeyine Etkisi.** Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 11:17, 95-116.

AVOLIO, B. J., GARDNER, W. L. (2005). **Authentic Leadership: Getting to The Root of Positive Forms of Leadership.** The Leadership Quarterly**,** 16, 315–338.

AYDIN M. (2005) **Eğitim Yönetimi,** Ankara: Hatiboğlu.

BABU, G.S., RAO, T.M., AHMED, S., GUPTA, K.S. (2008). **Relationship Between Leadership Capability And Knowledge Management: A Measurement Approach.** Journal of information&knowledge management, 7(2): 83-92

BARBARY, A.G. (1999). **A Study of New Jersey Public School Teachers: Attitudes and Perceptions of Leadership Skills Associated with the Principalship**. Doctoral Dissertation, Seton Hall University, 5-114.

BARTH, R. (2001). **Learning by Heart,** San Francisco: Jossey-Bass.

BAUER, T.N., ERDOĞAN, B., LIDEN, R.C., WAYNE, S.J. (2006). **A Longitudinal Study of The Moderating Role of Extraversion Leader-Member Exchange, Performance, and Turnover During New Executive Development,** Journal of Applied Psychology, 91;298-310.

BENNIS, W. (1982). **The artform of leadership.** Training and Development Journal, 36(4), 44-46.

BOVEE, COURTLAND L. - THILL, JOHN V. - DOVEL, GEORGE P. - WOOD, MARIAN B. (1993). **Management,** Mc Graw-Hill, New York.

BRIDGE, B. (2003). **Duyguların Eğitimi,** Beyaz Yayınları, İstanbul, syf. 12.

BROPHY, J.R. (2010). **Leadership Essentials**, Jones and Bartlett Publishers, syf.18.

BROWN, M. E. (2002). **Leading With Values: The Moderating Influence of Trust on Values Acceptance By Employees,** Ph.D. Thesis, The Pennsylvania State University.

BROWNING JANICE, M. (1999). **Transforming An Industry in Crrisis:Charizma, Routanization and Supportive Cultural Leadership,** Leadership Quarterly, Fall, Vol.10, Issue 3(83-12).

BRYK, A., SCHNEİDER, B. (2002). **Trust in Schools: A Core Resource for Improvement.** New York: Russel Sage Foundation.

BULLER, P.F., ET. AL, (1995). **A Model For Developing Student Skills And Asssessing MBA Programs Outcomes Through Outdoor Training,** journal of management education. vol.19 pp:35.

BURSALIOĞLU, Z. (2008). **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış.** Pegem Yayıncılık, Ankara.

CAN, S., TEPE, K. (1994). Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı. Ankara, 2003.

CERTO, S. (2004). **Modern Management,** Boston.

CHAMPOUX, J.E. (2006**). European Films As A Management Education Teachingresource,** In T. Torres-Coronas, M. Gascó Hernández and A. Fernandes deMatos Coelho (Eds.), Changing The Way You Teach: Creative Tools Formanagement Educators, Oviedo: Septem Ediciones.

COŞKUN, A.T. (2005). **Yaşayarak Öğrenme,** 3. Doğa Sporları ve Bilim Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitapçığı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

CROOK, J. (1980). H. **The evolution of human consciousness**, Oxford, UK: Clarendon Press.

CUMMİNG, E,A. (2005). **An Investigation into the Relationship Between Emotional Intelligence and Workplace Performance: An Exporatory Study,** Leadership & Organization Development Journal: 26(5); 288-399.

CROSSAN, M., VERA, D. & NANJAD, L. (2008). **Transcendent leadership: Strategic leadership in dynamic environments,** The Leadership Quarterly, 19, 569–581.

ÇELEBİ, M. (2002), **Doğa Eğitimi Etkinliklerinin, Liderlik Becerilerinin Ortaya Çıkarılmasındaki Rolü**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Bolu, 2002.

ÇELİK, V. (2003), **Eğitimsel Liderlik,** Ankara: Pegem A Yayınları.

ÇOBAN-CÖMERT, S. (1999), **Yöneticilerin yaratıcılık düzeyleri ile liderlik tarzları arasındaki ilişki,** İstanbul üniversitesi, yüksek lisans tezi, İstanbul (Prof. Dr. Mahmut Paksoy).

DAVIS, K. ÇEV. TOSUN K., SOMAY, T., AYKAR, F., BAYSAL, C., ÖMER S., YALÇIN, S. (1988). **İşletmede İnsan Davranışı,** 5.Baskıdan Çeviri, 3.Baskı, İstanbul: Yön Ajans.

DERYA, S. (2010), **Liderlik Tarzları Ve Liderlerin Astlarını Etkileme Taktikleri Arasındaki İlişki,** Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.

DİNÇ, S.C. (2006). **Doğa Sporları Etkinliklerine İlişkin Liderlik Ölçeğinin Geliştirilmesi,** Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora tezi, s.22-78, Ankara.

DUBRIN, A.J. (1995). **Leadership: Research Findings,** Practice and Skills, Houghton Mifflin Co, Boston.

DULEBOHN, J.H., BOMMER, W.H., LIDEN, R.C., BROUER, R.L., FERRIS, G.R. (2012). **A Meta-Analysis of Antecedents and Consequences of Leader-Member Exchange: Integrating the Past with an Eye toward the Future.** Journal of Management, 38, 6, 1715-1759.

ERÇETİN, Ş. (2000). **Lider Sarmalında Vizyon,** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, syf.6.

EREN, E. (2000). **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, 6. Bas., İstanbul.

EREN, E. (2003). **Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar,** 6. Baskı, Beta Basım, İstanbul, s.48-51.

EREN, E. (2004). **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.** Genişletilmiş 7. baskı, Beta Basım, İstanbul, s. 27-48.

ERGÜN E. ARSLANTÜRK E.H. (2010) **Karşılıklı amaç Bağlılığı, Lider-Üye Etkileşimi ve Liderin Gücünün Takım Etkinliği Üzerine Etkileri,** Toplum Bilimleri Dergisi, 1-3: 147-176 Haziran.

FALLON, N. (2014). http://www.businessnewsdaily.com/6097-self-awareness in leadership. html, Erişim tarihi: 13.09.2014.

FRY, L.W. (2003). **Toward a theory of spiritual leadership. the leadership quarterly,** 14, 693–727.

ERDOĞAN, İ. (1991). **İşletmelerde Davranış**. İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul.

ERGENELİ, A. (2006). **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**. Beta Basım Dağıtım, İstanbul.

ERGÜL, O.K. (2008). **Üniversite Gençliğinin Sportif Rekreasyon Etkinliklerine Yönelik İlgileri ve Katılma Düzeylerinin Belirlenmesi,** Celal Bayar üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi.

ESENTAŞ, M. (2012). **Serbest Zaman Etkinliği Olarak Uygulanan Gençlik Kamplarının Lider ve Program Boyutunda Analizi,** Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı Beden Eğitimi Öğretimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Manisa.

FINDIKÇI, İ. (2009). "**Bir Gönül Yolculuğu Hizmetkâr Liderlik**", Alfa Yayınları, İstanbul.

FREEMAN R., EDWARD, L.S. (2006). **Developing Ethical Leadership**. Business Roundtable Institute for Corporate Ethics, s. 2-15.

FRY, L.W. (2003). **Toward a theory of spiritual leadership.** the leadership quarterly, 14, 2003, 693–727.

GARDNER W.L., AVOLIO B.J., LUTHANS F., MAY D.R., WALUMBWA F. (2005). **Can You See The Real Me? A Self Based Model of Authentic Leader and Follower Development,** The Leadership Quartely, 16 (3),343-372.

GEORGİANA, S. (2014). **Emotional Intelligence and Realtionship Coach,** emotionskills.com Erişim Tarihi: 4.8.2014.

GENÇLİK KAMPLARI (2014). http://genclikkamplari.gsb.gov.tr Erişim Tarihi: 13.3.2014.

GERSTNER, C.R., DAY D.V. (1997) **Meta-Analytic Review of Leader-Member Exchange Theory: Correlates and Construct Issues.** Journal of Applied Psychology, 82, 6, 827- 844.

GÖZET, F. (2014). http://www.icc2014turkey.org Erişim Tarihi 20.09.2014.

GREENLEAF R. K. (1977). **Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness.** Mahwah, NJ: Paulist.

HAYASHI, A. (2006). **Leadership Development Through An Outdoor Leadership Program Focusing On Emotional Intelligence,** Doctor Of Philosophy, School Of Health, Physical Education And Recreation Department Of Recreation Of Park Administration, Indiana University, pp. 34-36.

HITT, M.A., MILLER C.C. & COLELLA A. (2006). **Organizational behavior.** A strategic approach. San Francisco: Wiley.

HOY, W. K., & MISKEL, C. G. (2010). **Eğitim Yönetimi. Teori, Araştırma Ve Uygulama** (7. Baskıdan Çev.) (S. Turan, Çev. Ed.) Ankara: Nobel (Orijinal Basım. 2004).

KERNIS, M.H. (2003). **Toward a Conceptualization of Optimal Self-Esteem,** Psychological ınquiry 14:1-26.

KILIÇARSLAN, F.(2009). **On Adımda Duygusal Zeka: Yaşam Boyu Başarıyı Yakalamanın Sırları.** İstanbul: Zen Yayınları.

KILINÇ, A.Ç. (2013). **İlköğretim Okullarında Liderlik Kapasitesinin Belirlenmesi**. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Doktora Tezi.

KOÇEL, T. (2001). **İşletme Yöneticiliği,** Beta Yayınevi, İstanbul.

KRAUSZ, ROSA R. (1986). **Power and Leadership In Organizations,** Transactional Analysis Journal, V.16, No.2, April;

LHASARUNOVA, E. (2014). **İşletmelerde takım ruhu yaratılmasında duygusal zekanın önemi ve bu süreçte kurum içi halkla ilişkiler çalışmalarının rolü**, ege üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü halkla ilişkiler ve tanıtım anabilim dalı, yüksek lisans tezi, izmir (Doç. Dr. Nilay Başok).

LEARY, M.R, & BUTTERMORE N. R. (2003). **The evolution of the human self: tracing the natural history of self-awareness,** journal for the theory of social behavior, 33, 365–404.

LIDEN, R., GRAEN, G. (1980) . **Generalizability of the Vertical Dyad Linkage Model of Leadership**, Academy of Management Journal, 23 (3), ss. 451- 465.

LIDEN, ROBERT C., MASLYN, JOHN M. (1998). **Multidimensionality of Leader- Member Exchange: An Empirical Assessment Through Scale Development**, Journal of Management, 24 (1);43-72.

MULLINS, L. J., (2005). **Management and Organisational Behaviour,** 7ed., England, FT Prentice Hall.

OZANER, F.S. (2004). **Türkiye'de Okul Dışı Çevre Eğitimi Ne Durumda, Neler Yapılmalı?,** V. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi&Biyologlar Derneği, Abant- Bolu. Bildiri Kitabı (Doğa ve Çevre), 67 – 98.

ÖZBEY, S., ÇELEBİ M. (2003). **Spor Bilimlerine Giriş,** Bağırgan Yayınevi, Ankara.

ÖZKALP, E., KIREL, Ç. (2003) **Örgütsel Davranış,** E. Özkalp (ed.), T.C Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1468, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 782, Eskişehir, s. 149-160.

ÖZUTKU H. AĞCA V. CEVRİOĞLU E. (2008) **Lider- Üye Etkileşim Teorisi Çerçevesinde, Yönetici-Ast Etkileşimi ile Örgütsel Bağlılık Boyutları ve İş Performansı Arasındaki İlişki: Ampirik bir İnceleme,** Afyonkarahisar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 22 sayı 2, Temmuz, Afyon.

QUINNMILLS, D. (2005). **The Importance of Leadership, Leadership: How to Lead, How to Live.**

PICKETT, M.C. (2005). **Understanding Ethical Leadership**. ASBBS E-Journal, Vol:1, No:1, s. 44-54.

PLUMMER, R. A. (2005). **Missing Link In Outdoor Recreation Education: Probing The Disconnect With Nature**, Journal of the International Community of Ecopsychology, November, pp. 2.

SABUNCUOĞLU, Z. TÜZ, M. (1996). **Örgütsel Psikoloji,** Ezgi Kitapevi, 2.Baskı, Bursa.

SAĞIR, M., MEMİŞOĞLU S.P. (2012). **İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğretimsel Liderlik Rollerine İlişkin Öğretmen ve Yönetici Algıları.** Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching, Mayıs, Haziran, Temmuz Cilt 1 Sayı 2 ISSN: 2146-9199.

ŞİMŞEK, M.Ş., AKGEMCİT, ÇELİK, A. (2001). **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara.

TANESEN-TURAN, Ö. (2008). **Rekreasyon yönetimi: doğa eğitimi uygulamasında program ve liderlik özelliklerinin değerlendirilmesi (bolu gençlik doğa kampı örneği),** abant izzet baysal üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü spor yöneticiliği anabilim dalı, yüksek lisans tezi, Bolu.

TEKİN, Y., EHTİYAR, R. (2011). **Başarının Temel Aktörleri: Vizyoner Liderler,** Journal of Yasar University, 24(6), 4007-4023.

TOMEY, A.M. (2009). Guide to Nursing Management and Leadership, Mosby, Elsevier, Eighth Edition, syf. 187.

TÜRKİYE KAMPLAR DERNEĞİ (2014). http://www.turkiyekamplardernegi.org Erişim Tarihi: 20.09.2014.

ULUSLARARASI KAMPÇILIK KONGRESİ (2014). http://www.icc2014 turkey.org Erişim Tarihi 20.09.2014.

YILDIRIM, C.(2006). **Okul Müdürlerinin Liderlik Stillerinin Örgütsel Sağlık Üzerindeki Etkisi (Ankara İli Örneği),** Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

YILDIZ, G., ÖZUTKU, H., CEVRİOGLU, E**.** (2008). **Lider-Üye Etkileşimine Çok Boyutlu Yaklaşım: Liden ve Maslyn'in Dört Boyutlu Lider-Üye Etkileşim Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerine Yönelik Görgül Bir Araştırma.** Akademik incelemeler, 3(1), 96-123.

YILMAZ, E. (2006). **Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyinin Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Özellikleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.** Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.

ZEL, U. (2006). **Kişilik ve Liderlik.** Nobel Yayın Dağıtım, İkinci Baskı, Ankara.

WINSTON, B.E.,PATTERSON, K. (2006 **An integrative definition of leadership.** International Journal of Leadership Studies, 1(2), 6-66.

http://www.canaktan.org/yonetim/insanyonetim/neoklasik.htm Son Erişim Tarihi: 13.10.2014

büyüktür. Bu açıdan bakıldığında, sporun gelişmesi noktasında çok büyük görev ve sorumlulukları olan Spor Genel Müdürlüğü'nün merkez ve taşra teşkilatıyla Bağımsız Spor Federasyonlarında görev yapan spor yöneticilerinin problem çözerken ve karar verirken kullandıkları stillerin belirlenmesi ve ikisi arasındaki ilişkinin ortaya konmasının önemi her geçen gün arttığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

AĞIR, M. (2007). **Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Çarpıtma Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

AKSAN, N. (2006). **Üniversite Öğrencilerinin Epistemolojik İnançları İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

ALTUN, M. (2000)**. İlköğretimde Problem Çözme Öğretimi,** Milli Eğitimi Dergisi, 147, 27-37.

ATABAY, A. (2004). **Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Sorun Çözme Becerilerinin ve Sorun Çözmeyi Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi.** Marmara Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

AYDIN, M. (1993**). Çağdaş Eğitim Denetimi,** Ankara: Personel Eğitim Merkezi Yayını.

AYDIN, Ö. (1999). **Denetim Odaklan Farklı Olan Ergenlerin Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

AYTÜRK, N. (1990). **Yönetim Sanatı Başarılı Yönetim ve Yöneticilik Teknikleri.** Ankara: Emel Yayınevi.

BAHAR, M. (2006). **Yataklı Tedavi Kurumlarında Çalışan Yönetici Hemşirelerin Problem Çözme Becerileri ve Yaratıcılık Düzeyleri,** Marmara Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

BAL, N. P. (1998). **Ergenlik Döneminde Mesleki Karar Verme Olgunluğunun İncelenmesi ve Mesleki Karar Verme Eğitim Programı'nın Etkisinin Araştırılması,** Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BANDURA, A. (1977). **Self Efficacy: Toward A Unifying Theory Of Behavioral Change,** Psychological Rewiev. 84 (2), 191-215.

BARNARD, C. (1979). **Functions Of Executive,** Cambridge: Harward University Press.

BARON, J. (1994). **Thinking And Deciding,** Cambridge University Press.

BAŞARAN, İ.E. (1984). **Yönetime Giriş,** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi,1984.

BEDOYERE, Q.D. (1997). **Sorun Çözme Teknikleri,** İstanbul: Rota Yayınları.

BEYTH-MAROM, R., FİSCHHOFF, B., JACOBS-QUADREL, M., & FURBY, L. (1991**). Teaching Decision Making To Adolescents,** A Critical Review. In J. Baron & R.V. Brown (Eds.), Teaching Decision Making To Adolescents (Pp. 19-60). Hillsdale, Nj: Lawrence Erlbaum Associates.

BİNGHAM, A. (2004). **Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi,** (Çev: A. Ferhan Oğuzkan). İstanbul: Meb Yayınları.

BOTVİN, G. J. (1983). **Prevention Of Adolescent Substance Abuse Through The Development Of Personal And Social Competence,** In T.J. Glynn, C.G. Leukfeld, And J.P. Ludford (Eds.), Preventing Adolescent Drug Abuse: Intervention Strategies. Washington, Dc: U.S. Government Printing Office.

BUCHER, A. C. (1987). **Management Of Physical Education & Athletic Programs,** St. Louis: Times Mirror / Mosby College Publishing.

BURGER, J. M. (2006). **Kişilik,** (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu).İstanbul: Kaknüs Yayınları.

BUSS, A. H., & PLOMİN, R. (1984). **Temperament: Early Developing Personality Traits,** Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum. Associates.

BYRNES, J. P. (2005). **Self-Regulated Decision-Making In Children And Adolescents,** In J.E. Jacobs & P. A. Klaczynski (Eds.), The Development Of Judgment And Decision-Making In Children And Adolescents (Pp. 5-38). Lawrence Erlbaum.

CAN, H; TUNCER, D; AYHAN Y. (1984). **İşletme ve Yönetim,** Ankara: Aslımlar Matbaası.

CANKALP, M. (2002). **Sporda Yönetim ve Organizasyon,** 1.Baskı Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

CANTOR, N., & ZİRKEL, S. (1990). **Personality, Cognition, And Purposive Behavior,** In L. A. Pervin (Ed.), Handbook Of Personality: Theory And Research (Pp. 135-164). New York: Guilford.

CARNEY, C. & WELLS. C. (1995). **Discover The Career Within You. Newyork,** Cole Publishing Company.

CAROLL, S. J., & JOHNSON, J. E. (1980**). Decision Research: A Field Guide,** New Delhi: Sage Puplications.

CÜCELOĞLU, D. (2003). **İletişim Donanımları,** Remzi Kitabevi. 15. Basım. İstanbul

ÇAM, S., TÜMKAYA, S. (2008). **Kişiler arası Problem Çözme Envanteri Lise Öğrencileri Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.** Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi [Bağlantıda]. Cilt: Sayı. Erişim: Http://www.Insanbilimleri.com.

ÇOLAKKADIOĞLU, O. & GÜÇRAY. S. S. (2007). **Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'ni Türkçe'ye Uyarlama Çalışması,** Eğitim Araştırmaları Dergisi; 7 (26), 61-71.

ÇOLAKKADIOĞLU, O. (2003). **"Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin** (Adolescent Decision Making Quastinnaire) Uyarlama Çalışması." Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.

DANIŞIK, N. D. (2005). **Ergenlerin Sürekli Öfke -Öfke İfade Tarzları İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

DANİEL, E. G. (1964). **Behavioral Science And Educatinal Admistration,** Chicago University Of Chicago Press.

DEMİRCİ, N. (1986). **Sporda Yönetim Örgütleme ve Organizasyonlar,** Ankara: M. E.B Basımevi.

DENİZ, M. E. (2002). **"Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejileri ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Ta-Baskın Ben Durumları ve Bazı Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi".** Yayınlanmış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DERİN, R. (2006). **İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Denetim Odağı Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

DİNİZ, H. Ş. (2005). **Karar Verme Becerileri Eğitim Programının İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Verme Becerilerine Etkisi,** (Editörler: Serdar Erkan ve Alim Kaya). Deneysel Olarak Sınanmış Grupla Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları. Ankara: Pegem Yayıncılık, 385-395.

DOĞAR, Y. (1997). **Türkiye'de Spor Yönetimi,** Malatya. Etkin Yöneticilik. Eti Kitapları, İstanbul

DÖKMEN, Ü. (2000). **İletişim Çatışmaları ve Empati,** İstanbul: Sistem Yayıncılık.

ELDELEKLİOĞLU, J. (1996). **Karar Stratejileri İle Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki,** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

ELİAS, M. J., & TOBİAS, S. E. (1990). **Problem Solving/Decision Making For Social Academic Success,** Washington: National Education Association Of The United States.

EREN, E. (1998) **Yönetim ve Organizasyon. İşletme Fakültesi Yayını,** N0:236,S.287, İstanbul.

ERSEVER, Ö. H. (1996). Karar Stratejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

ERYILMAZ, A. (1986). **Yönetim ve Organizasyon,** Trabzon: Karadeniz Üniversitesi, Orman Fakültesi, Ders Tefsirleri Serisi, No:14.

ESEN, U. (2012). **Okul Yöneticilerinin Yönetici Kaygı Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki,** Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Kırşehir.

FİŞEK, K. (1998). **Spor Yönetimi, Dünya'da ve Türkiye'de,** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 445.

FOLİNO, DAVİD F. (1999). **Etkili Karar Verme,** Atak Yöneticinin Rehberi 2. (Çeviren: E. Sabri Yarmalı). İstanbul: Hayat Yayıncılık.

FROST, R. O., & SHOWS, D. L. (1993). **The Nature And Measurement Of Compulsive Indecisiveness,** Behavior Research And Therapy, 31,683-692.

FURBY, L; BEYT-MAROM, R. (1992). **Risk Taking In Adolescence: A Decision Making Perspective,** Developmental Review; 12, 1-44.

GARNHAM, A., & OAKHİLL, J. (1994). **Thinking And Reasoning,** Oxford Uk Ve Cambridge Usa: Blackwell Publishers.

GELATT, H. B. (1989). **"Positive Uncertainity A New Decision-Making Framework For Counseling."** Journal Of Counseling Psychology, 36, 252-256.

GELBAL, S. (1991). **Problem Çözme,** Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı:6. Ankara.

GERMİ H, SUNAY H. (2006). **Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünde Görev Yapan Spor Yöneticilerinin Problem Çözme Becerilerinin Değerlendirilmesi,** 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Muğla, 3-4-5 Kasım

GEYLAN, R. (1992). **Personel Yönetimi,** Eskişehir: Met Basım-Yayım ve Organizasyon.

GÖZÜBÜYÜK, A. S. (1976). **Türkiye'de Mahalli İdareler,** Ankara: Todaie Yayınları.

GÜNER, Y. A. (2006). **Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Stratejilerini Yordayan Bazı Değişkenler,** Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

GÜNEY, S. (2001). **Yönetim ve Organizasyon,** Ankara: Nobel Yayın.

GÜVEN, T. (2002). **Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Yönetsel ve Örgütsel Sorunları İle Bütünleşik Çözüm Öneriler,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

HAMMOND, J. S., RAİFFA, H., KEENEY, R. L. (1998). **Karar Verme Sanatı.** (Çev. Şebnem Özkan). Ankara: Beyaz Yayınları.

HARRİS, R. (1998). **"Introduction To Decision Making",** California: Vanguard University Of Southern California.

HEPPNER, P. P. (1988). **The Problem Solving Inventory,** Manual. Counsulting psychologist Press.

HEPPNER, P. P., HİBEL, J., NEAL, G. W., WEİNSTEİN, C. L. (1982). **And Rabinowitz, F. E. Personal Problem-Solving:** A Descriptive Study Of Individual Differences. Journal Of Counseling Psychology. 29 (6), 580590.

HODGETTS, R. M. (1999) **Yönetim: Teori, Süreç ve Uygulama,** (Çev: Canan Çetin, Esin (Can) Mutlu). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.S.

HORVATH, P., & ZUCKERMAN, M. (1993). **Sensation-Seeking,** Risk Appraisal, And Risky Behavior. Personality And Individual Differences, 14, 41-52.

İMAMOĞLU, A. F. (1992). **Fonksiyonel Açıdan Spor Yönetiminin Anlam ve Önemi,** Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 8, S. 1, Ankara.

İMAMOĞLU, A.F; ÇİMEN, Z. (1999). **Türkiye'de Spor Federasyonlarında Örgütsel Değişme İhtiyacı ve Bazı Uygulamalar Üzerine Düşünceler,** Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. IV: (2), 1999, 59-76.

JOHNSON-LAİRD, P.N., & SHAFİR, E. (1993). **The Interaction Between Reasoning And Decision Making:** An Introduction. Reasoning And Decision Making, 1-9

KAGAN, J. (1989). **Temperamental Contributions To Social Behavior,** American Psychologist, 44, 668-674.

KARASAR, N. (2005). **Bilimsel Araştırma Yöntemi** (15. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KAYA, Y. K. (1993). **Eğitim Yönetimi,** Ankara: Set Ofset Matbaacılık.

KLACZYNSKİ, P. A., BYRNES, J. B., & JACOBS, J. E. (2001). **Introduction: Special Issue On Decision Making,** Journal Of Applied Developmental Psychology, 22, 225-236.

KOBERG, D. & BAGNAL, J. (1981). **The Universal Traveler,** California, Kaufman Inc.

KORKUT, F. (2002). **Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri,** Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22: 177-184.

KRUMBOLTZ, J. D., KİNNİER, R. T., RUDE, S., SCHERBA, D. S., & HAMEL, D. A. (1986). **Teaching A Rational Aproach To Career Decision Making:** Who Benefits Most Journal Of Vocational Behavior.29, 1-6.

KUZGUN, Y. (1993). **Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu,** VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Edt: Rüveyde Bayraktar ve İhsan Dağ. Türk Psikologlar Derneği Yayını, 161-170.

KUZGUN, Y. (2005). **Karar Stratejileri Ölçeği,** (Editörler: Yıldız Kuzgun ve Feride Bacanlı). Pdr'de Kullanılan Ölçekler. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 7-28.

KUZGUN, Y. (2006). **Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı,** (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

MANN, L., BESWİCK, G., ALLOUACHE, P., & IVEY, M. (1989). **Decision Workshops For The Improvement Of Decision-Making Skills And Confidence,** Journal Of Counseling And Development. 67, 478-481.

MANN, L., HARMONİ, R., & POWER, C. (1989). **Adolescent Decision-Making: The Development Of Competence,** Journal Of Adolescence, 12, 265-278.

MANN, L., HARMONİ, R., POWER, C., BESWİCK, G., & ORMOND, C. (1988). **Effectiveness Of The Gofer Course In Decision Making For HighSchool Students,** Journal Of Behavioral Decision Making, 1, 159- 168.

MERT, İS. (1997). **Karar Vermede Yaratıcı Problem Çözme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Marmara Üniversitesi, İstanbul.

MİLLER, D. C., & BYRNES, J. P. (2001). **Adolescents' Decision Making In Social Situations,** A Self-Regulation Perspective. Applied Developmental Psychology; 22, 237-256.

MİNCEMOYER, C. C., & PERKİNS, D. F. (2003). **Assessing Decision-Making Skills Of Youth,** Family And Consumer Sciences, 8 (1), 1-9.

MİRZAOĞLU, N. (2003). **Spor Bilimlerine Giriş,** Ankara: Bağırgan Yayınevi.

MORGAN, C.T. (1999). **Psikolojiye Giriş,** (Çev. H. Arıcı ve Ark.). Meteksan Yayınları. 13. Baskı. Ankara.

MOUNTROSE, P. (2000). **6 İle 18 Yaş Çocuklarıyla Sorunları Çözmede Beş Aşama,** Kariyer Yayınları. İstanbul.

NAKTİYOK, A. & İŞCAN, Ö. F. (2004). **"Örgütlerde Farklı Karar Verme Modelleri ve Yöneticilerin Performans Değerlendirme Kriterleri İle Bireysel Karar Verme Süreçleri Arasındaki İlişki."** Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 18 (1-2), 287-306.

NELSON, G.D. (1984). **Assessment Of Health Decision Making Skills OfAdolescents,** Usa. Us Department Of Education.

NİCKERSON, R., PERKİNS D., & SMİTH, E. (1988). **The Teaching Of Thinking,** Hillsdale, Nj: Lawrence Erlbaum Associates.

OĞUZKAN, F. (1985). **Orta Dereceli Okullarda Öğreti, Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikler,** Ankara: Emel Matbaacılık.

ÖĞÜLMÜŞ, S. (2006). **Kişiler arası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi,** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÖZDEMİR, S. (2000). **Eğitimde Örgütsel Yenileşme,** Ankara: Pegem Yayıncılık.

ÖZENSOY, T. (1996). **Örgütlerde Etkin Karar Verme ve Problem Çözme Yöntemleri ve Bir Uygulama Araştırması**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

PAYNE, W. J; BETTMAN R.J; JOHSON, J. E. (1993**)."The Adaptive Decision Maker".** Cambridge: Cambridge University Press

PEKER, Ö., AYTÜRK, N. (2002). **Yönetim Becerileri,** 2. Baskı, Ankara: Yargı Yayınevi.

PHİLLİPS, S. D., PAZİENZA, N. J. & FERRİN, H. H. (1984**). Decision- Making Styles And Problem-Solving Apprasial,** Journal Of Counseling Psychology. 31, 497502.

PHİLLİPS, S. D., PAZİENZA, N. J., & WALSH, D. J. (1984). **Decision-Making Styles And Progress In Occupational Decision-Making,** Journal Of Vocational Behavior, 25,96-105.

ROSS, M. (1981). **Self-Centered Biases In Attribution Of Responsibility: Antecedents And Consequences. In E.T. Higgins,** C.P. Herman, & M.P. Zanna (Eds.), Social Cognition: The Ontario Symposium On Personality And Social Psychology (Vol. 1). Hillsdale, N.J. Lea.

SATMAN, C. (2005). **Futbol Hakemlerinin Kararları Üzerinde Seyirci Sesinin Etkisinin İncelenmesi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

SCHİNKE, S. P., & GİLCHRİST, L. D. (1984). **Preventing Cigarette Smoking With Youth,** Journal Of Primary Prevention, 5, 48-56.

SCOTT, D. (2003). **Decision Making,** Internet Adresinden 10.02.2009 Tarihinde Edinilmiştir; 2003.

SCOTT, S. G., & BRUCE, R. A. (1995). **Decision-Making Style,** The Development And Assessment Of a New Measure. Educational And Psychological Measurement, 55 (5), 818-831.

SPERRY, L. (2003). **Becoming An Effective Health Care Manager,** The Essential Skills Of Leadership. Health Professions Press, Baltimore.

SPİTZHOFF, D., RAMİREZ, S., & WİLLS, T. A. (1982). **The Decision Skills Curriculum: A Program For Primary Prevention Of Substance Abuse,** New York: American Health Foundation.

SUNGUR, N. (1997). **Yaratıcı Düşünce,** İstanbul: Evrim Yayınevi.

SÜMER, R. (1990). **Türkiye'de Spor Yönetiminin Tarihsel Gelişimi ve Sporda Demokrasi,** 3.Baskı, Şafak Matbaası, Ankara.

ŞAHİN, N., ŞAHİN, N. H.,& HEPPNER, P. P. (1993). **Psychometric Properties Of The Problem Solving Inventory In A Group Of Turkish University Students,** Cognitive Therapy And Research, 17 (4), 379-396.

ŞAHİN, Z.; RAMAZAN, A. (2000). **Ana–Baba Tutumlarının Çocuklarının Psiko-Sosyal Temelli Problem Becerisine Etkisinin İncelenmesi,** 9. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Bildiri Özetleri. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları. Erzurum. S. 451- 464.

ŞEYHUN, H. (2000). "**Karar Verme Becerileri Eğitim Programının İlköğretim Son Sınıf Öğlencilerinin Karar Verme Becerilerine Etkisi."** Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

ŞİMŞEK, Ş. (1999). **Yönetim ve Organizasyon,** Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

TAAL, M., & DE CARVALHO, F. S. (1997). **Stimulating Adolescents Decision Making. Journal Of Adolescence,** 20, 223-226.

TAYMAZ, H. (2003). **Okul Yönetimi,** Ankara: Pegem A Yayıncılık,

TOKAT, B. (1990). **Örgütlerde Değişim ve Değişimin Yönetimi,** Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Yayınları.

TORTOP, N; İŞBİR, E. (1999). **Aykaç B. Yönetim Bilimi,** Ankara: Yargı Yayınevi.

TOSUN, K. (1992). **İşletme Yönetimi,** Ankara: Savaş Yayınları.

TÜRKÜM, S. (1999). **Bilişsel–Davranışçı Yaklaşıma Dayalı Grupta Psikolojik Danışmanın Bilişsel Çarpıtmalar ve İletişim Becerileri Üzerindeki Etkisi,** Anadolu Üniversitesi Eğitim Şimşek Fakültesi Yayınları. No: 56. Eskişehir.

ULUPINAR, S. (1999). **Hemşirelikte Sorun Çözme Kuramları,** VII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Bildiri Kitabı, 197- 202.

ÜÇOK, T. (1993). **Yönetim İlkeleri,** Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

ÜLGEN, G. (1995). **Eğitim Psikolojisi: Birey ve Öğrenme,** Ankara: Bilim Yayınları.

ÜN, E. (2010). **Satranç Eğitiminin, Problem Çözme Yaklaşımları, Karar Verme ve Düşünme Stillerine Etkisinin İncelenmesi,** Konya, Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

VON WİNTERFELDT, D., &EDWARDS, W. (1986). **Decision Analysis And Behavioral Research,** Usa: Cambridge University Pres.

WATT, D. C. (1998). **Sport Management,** USA: Routledge Pub.

WU, TAİN-FUNG, CUSTER, R. L.& DYRENFURT, M. J. (1996). **Technological And Personal Problem Solving Styles,** Is There A Difference? Journal Of Technology Education, 7(2), 55-71.

YALÇIN, K. (1993). **Eğitim Yönetimi, Ankara,** Bilim Yayınevi.

YANBASTI, G, (1990). **Kişilik Kuramları,** Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. No:53. İzmir.

YERLİSU, T. (1999). **"Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ndeki Yönetim Uygulamalarının Yönetim Süreçleri Açısından Değerlendirilmesi",** Yayınlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

YETİM, A. (1996). **Spor Yönetiminde Liderlik,** Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 9: (3), 92-100.

YETİM, A; ŞENEL, Ö. (2001). **Türkiye'de Spor Yöneticisi Yetiştirme Faaliyetlerinin Görünümü,** Milli Eğitim Dergisi; 150: 22-30.

YÜKSEL, Ş, F. (2002). "**Yönetici Adaylarının Mantıklı Karar Verme ve Problem Çözme Beceri Düzeylerinin İncelenmesi**." Eğitim ve Bilim, 27(125), 8-16

YÜKTAŞIR, B. (2000). **Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Taşra Teşkilatında Görevli Orta Kademe Yöneticiler İçin Hazırlanan Yönetici Eğitimi Programının Etkililiği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

ZUNKER, V. G. (1998). **Career Counseling: Applied Concepts Of Life Planning (5th Ed.),** Usa: Brooks/Cole, Pacific Grove, Ca.

Cinsiyet rolleri, geleneksel olarak kadın-erkek rolleri ile sınırlı tutulmuş ve bireylerin ya erkek ya da kadın rolüne sahip oldukları, bu iki rolün aynı bireyde bir arada bulunmayacağı kabul edilmiştir. Oysa günümüzde bireylerin hem kadın hem de erkek cinsiyet rollerini birlikte gösterebilecekleri belirtilmektedir (Dökmen, 1991:81). BEM (1974) tarafından geliştirilen BEM Cinsiyet Rolü Envanteri'nin sonuçlarına göre, bireyin cinsiyet rolleri erkeksi, kadınsı, androjen (iki cinsiyet rolünü birlikte gösteren) ve belirsiz (düşük düzeyde kadınsı ve erkeksi özelliklere sahip olmak) olarak sınıflamaktadır. Androjen kavramını, gerçekte ne kadın ne erkek, yalnızca insan olma özelliklerini belirtmesi olarak tanımlamaktadır. Androjenlik, kişinin hem maskülen hem feminen, hem agresif hem nazik, hem aktif, hem pasif durumunun gerektirdiği şekilde olabilmektir (Akt: Noyan, 2006:11).

Kadınlar kimi zaman iki farklı toplumsal cinsiyet özelliğine sahip olabilirler. Bunlar evdeki ve iş yerindeki duruma göre farklılaşabilir. Genellikle iş yerinde başarılı olmak erkeksilik ve androjen özellikte davranış gerektirmektedir. Ayrıca sosyal durumda geleneksel olarak uygun bulduğu bir kimlikte vardır. Oysaki erkekler için bu sorun olmamaktadır. Çünkü toplum erkeklerden her durumda daha erkeksi davranış göstermesini beklemektedir. (Dökmen, 1997:40).

KAYNAKÇA

AB ve TÜRKİYE KADINLAR İÇİN BİRLİKTE. *(2009).* Lüksemburg: Avrupa Birliği Resmi Yayınlar Ofisi.

Aburdene, P. ve Naisbitt, J. (1992). **Kadınların Önlenemeyen Yükselişi** (çev. H. Pekiner), İstanbul: Form Yayınları.

ACUNER, S., SALLAN, S. (1993). **Türk Kamu Yönetiminde Yönetici Kadınlar**. Amme İdaresi Dergisi.26, 3.

ALDEMİR, C., ATAOL A., BUDAK G. (2001). **Personel Yönetimi** *(*2. Baskı). İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitapevi.

AYDIN, O. (1993). **Sınıf Öğretmeni Adaylarının Psikolojik İhtiyaçlar İle Öğretmenlik Tutumları Arasındaki İlişki.** Eğitim Bilimleri. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

AYDEMİR, N. (1995). **2000'li Yıllara Doğru Özel İmalat Sanayiinde İnsan Kaynakları Yönetimi Ve Kariyer Arayışları**. İstanbul: TÜGİAD.

AYTAÇ, S. (1997). **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi Planlaması Geliştirilmesi Sorunları**. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

AYTÜRK, N. (1990). **Yönetim Sanatı: Başarılı Yönetim ve Yöneticilik Teknikleri**. Ankara: Emel Yayınevi.

BALCI, A. (2001). **Örgütsel Gelişme Kuram ve Uygulama** (2. Basım). İstanbul: Pegem A Yayıncılık.

BALEKOĞLU, F. (1992). **Liderlik Teorilerindeki Gelişmeler ve Organizasyon Kültürü İle İlişkileri.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi.

BASIM, A, (2009). **Spor Yönetimi**. Ankara: Detay Yayıncılık.

BASS, BERNARD, M. (1981), **Stogdill's Handbook of Leadership, A Survey of Theory And Research**, N.Y.: The Free Press,.5.17.

BAŞARAN, İ.E. (1984). **Yönetime Giriş**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

BARNARD, C. (1994). **The Functions of Executive**. Cambridge: Harward Univarsity Pres

BARANSEL, A (1979). **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

BARUTÇUGİL, İ. (2002). **İş Hayatında Kadın Yönetici**. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

BARUTÇUGİL, İ. (2013). **21. Yüzyılda Yönetim ve Kadın Yönetici**. (http://www.rcbadoor.com, Erişim Tarihi: 09/02/2013)

BAYHAN, P. (2002). **Kadın Yöneticilerde Liderlik Davranışlarının Toplumsal Roller Açısından İncelenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması**. İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

BAYRAKTAROĞLU, S. (2003). **İnsan Kaynakları Yönetimi** (1. Baskı). Adapazarı: Sakarya Kitabevi.

BEGEÇ, S. (1999). **Modern Liderlik Yaklaşımları Ve Uygulamaları**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü.

BERBEROĞLU, G. N. (1991). **İşletmelerde Organizasyon-Birey Bütünleşmesini Sağlayan Etkili Bir Uygulama: Kariyer Yönetimi**. Amme İdaresi Dergisi. 24,1: 136-137.

BİÇER, T. (1994). **Spor Yönetimi Organizasyonu, Ekonomik Olarak Spor İşletmeleri ve Uygulamalarından Bir Örnek**, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul: M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü,

BİNGÖL, D. (2003). **İnsan Kaynakları Yönetimi**. İstanbul, Beta Yayınevi.

BOZLAĞAN, R. (2005). **Liderlik Yaklaşımları ve Belediyeler**. İstanbul: Hayat Yayınları.

BURSALIOĞLU, Z. (2000). **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**. Ankara: Pegem Yayıncılık.

CAN H. (1999). **Organizasyon ve Yönetim**. 5.Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi.

CAN, H., TUNCER, D., AYHAN, Y. (1984). **İşletme ve Yönetim**. Ankara: Aslımlar Matbaası.

CASCIO F. W. (1992). **Managing Human Resources Qualıty Of Work Life** (3. Basım). New York: McGraw-Hill.

ÇALIŞKAN, G. (2001). **Liderlik Açısından Antrenör Davranışlarının Sporcu Performansı Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi (Voleybol Örneği).** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÇELEBİ, M. (2002). **Doğa Etkinliklerinin, Liderlik Becerilerinin Ortaya Çıkarılmasındaki Rolü**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇELIK, V. (2003). **Eğitisel Liderlik**. Ankara: Pegema Yayıncılık.

ÇOBAN, S. (1999). **Yöneticilerin Yaratıcılık Düzeyleri İle Liderlik Tarzları Arasındaki İlişki**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

COTTER, D.A., HERMSEN, J.M., OVADİA, S. VE VANNEMAN, R.(2001) **The Glass Ceiling Effect**, Social Forces, 80(2).

DOĞU, G., AŞÇI, H., YAMAN, H., KİRAZCI, S., ÖZBEY, S., MİRZEOĞLU, D., ÇELEBİ, M., MİRZEOĞLU, N., BAĞIRGAN, T. (2003). **Spor Bilimlerine Giriş**. N. Mirzeoğlu (ed.), Ankara: Bağırgan Yayımevi.

DÖKMEN, Z. (1991). **BEM Cinsiyet Rolü Envanterinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması**. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 1, 35.

DÖKMEN, Z. (1997). **Çalışma, Cinsiyet ve Cinsiyet Rolleri İle Ev İşleri ve Depresyon İlişkisi**. Türk Psikolojisi Dergisi. 12 (39), 39-56.

DÖNMEZER, S.(1984). **Sosyoloji.** Ankara: Savaş Yayınları.

DREHER, G. F. (2003**).''Breaking The Glass Ceiling: The Effects of Sex Ratios And Worklife Programs on Female Leadership at The Top''**, Human Relations.

EAGLY, A. H., CARLİ, L. L. (2007). **Through The Labyrinth: The Truth About How Women Become Leaders**. Harvard Business School Press.

EKENCİ, G., İMAMOĞLU, A. F. (1998). **Spor İşletmeciliği**. Ankara: Alp Ofset Matbaacılık Ltd. Şti.

ELMA, C., DEMİR, K. (2000). **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**. Ankara: Anı Yay.

ERÇETİN, Ş. Ş. (1998). **Lider Sarmalında Vizyon**. Ankara: Önder Matbaacılık Ltd. Şti.

ERDEN, M., AKMAN, Y. (1997). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Arkadas Yayınevi.

EREN, E. (1996). **Yönetim Ve Organizasyon**. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

EREN, E. (2000). **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi** (7. Basım). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

EREN, E. (2011). **Yönetim ve Organizasyon**. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

ERGİN, C. (2005). **İnsan Kaynakları Yönetimi "Psikolojik Bir Yaklasım***"*. İş ve Yönetim Serisi 11, İstanbul: Academyplus Yayınevi.

FİŞEK, K. (1998). **Spor Yönetimi, Dünyada-Türkiye'de**. Ankara: Ankara Üniversite Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları no:445.

GÜLER, S. B. (2005). **Örgüt Kültürü İçinde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadınların İş Yerinde Algılanan Mesleki Baskılar: Trakya Bölgesi İmalat Sektöründe Kadın Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÜVEN, T. (2002). **Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Yönetsel ve Örgütsel Sorunları İle Bütünleşik Çözüm Önerileri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GOFFEE, R., NİCHOLSON, N. (1994). **Career Development in Male And Female Managers-Convergence or Collapse? Women in Management: Current Research Issues**, (Eds: Marilyn J. Davidson, Ronald J. Burke). London: Paul Chapman Publishing.

GÖK, E. (2000). **Kariyer Yönetimi Ve Planlaması: Bir İşletme Uygulaması**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü.

GÜNEY, S. (2001). **Yönetim ve Organizasyon**. Ankara:Nobel Yayın.

GÜRSOY, A. (2005). **Liderlikte Duygusal Zeka (Liderlik Özellikleri İle Duygusal Zekalı Liderlere Ulaşılması) Türk Silahlı Kuvvetlerinde Örnek Bir Uygulama**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.

GÜVEN, T. (2002). **Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Yönetsel ve Örgütsel Sorunları İle Bütünleşik Çözüm Önerileri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

HALL, M.A. (1988). **The Discourse of Gender And Sport: From Femininity to Feminism**, Social Sport J, 5(4).

HARWEY, D., BOWİN, R.B. (1996). **Human Resources Management : An Experiential Approach**, USA: Prentice Hall İnternational.

HOFSTEDE, G. (1991). **Cultures And Organizations: Software of The Mind**. London: The McGraw-Hill Book Company.

İMAMOĞLU, A. F. (1992). **Fonksiyonel Açıdan Spor Yönetiminin Anlam ve Önemi**. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 8, 1.

TÜRKKAHRAMAN, M., ŞAHİN, K. (2010). **Kadın ve Kariyer**. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi. 2, (1).

KARACA, A. (2007). **Kadın Yöneticilerde Kariyer Engelleri: Cam Tavan Sendromu Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KARSLI, M. D. (1998). **Yönetsel Etkililik.** AİBÜ Yayınları. Bolu.

KAYA, Y. K. (1993). **Eğitim Yönetimi**. Abant İzzet Baysal Yayın No:6.

KIRIM, A. (1998). **Yeni Dünyada Strateji ve Yönetim**. Ankara: Sistem Yayıncılık.

KELNER, S. (1998), **Managing The Climate of Tqm Organization**. Center for Quality of Management Journal,7.1: 123

KOCA, C., ARSLAN, B. AŞÇI, H. (2011). **Attitudes Towards Women's Work Roles And Women Managers İn A Sport Organisation: A Case of Turkey**, Gender, Work and Organisation. 18.

KOÇ, M. (1994). **Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Seçimlerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi**. Çağdaş Eğitim Dergisi, 19 (204), 47-56.

KOÇEL, T. (1993). **İşletme Yöneticiliği**. İstanbul:, Beta Basım A.Ş. 8.Baskı.

KROTEE, M. L., BUCKER, C. A. (2007). **Spor Yönetimi** (Çev: S. Köseoğlu). İstanbul: Beyaz Yayınları.

KSSGM (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü). (1998). **Bankacılık Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık**. Ankara: Cem Web Ofset.

LUTHANS, F. (1989). **Organizational Behavior**. New Jersey: Prentice Hall International,

MCDOUGALL M. VE VAUGHAN, E. (1996). **Changing Expectations of Career Development**. Journal of Management Developmen*.,* 15,9: 36.

MATHİS, R. L., JACKSON, J. (1988). **Personnel / HRM** (5 th Ed.). St. Paul: West Publishing Company.

NEWSTROM, J. W. VE DAVİS, K. (1993). **Organizational Behavior**. New York: McGraw-Hill, Inc.

NOYAN, İ. (2006). **Elit Kadın Sporcular ve Kadın Akademisyenler İle Spor Yapmayan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rol Özelliklerinin Karşılaştırılması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

ONAL, G. (1998). **İşletme Yönetimi ve Organizasyonu**. Türkmen Kitapevi.

OWEN, H., HODGSON, V., GAZZARD, N. (2010). **Liderlik El Kitabı**. Çelik, M. (Çev.), Optimist Yayınevi, İstanbul, 157.

ÖNEN, L. (2008). **Örgüt İklimi Üzerinde Kültürün Etkisi**. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖMÜR, B. (2006). **Rekreasyon Yönetimide Rekreasyon Programının Yönetsel Süreçlerinin Değerlendirilmesi (Düzce-Akçakoca Festival Program Örneği).** Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZDEN, Y. (2002). **Eğitimde Yeni Değerler**. Ankara: Pegem Yayıncılık.

ÖZGEN H., ÖZTÜRK, A., YALÇIN A. (2002). **İnsan Kaynakları Yönetimi**. İstanbul: Nobel Yayınları.

PALMER, M., HYMAN, B. (1993). **Yönetimde Kadınlar**. Çev. Vedat Üner, İstanbul: RotaYayınları.

PARASURAMAN, S., GREENHAUS. J. (1993). **"Personal Portrait: The Life-Style of the Woman Manager." Women in Management.** Ed. Ellen A. Fagenson. Newbury Park, CA: Sage Publications, 197.

PORAT, K. L. (1991).**Women in Administration**: **The Difference is Positive**. 3 Mayıs 2012 tarihinde adresinden alınmıştır.

ROSSEN, H. R. (1999). **İnsan Yönetimi** (çev. G. Bulut). İstanbul: BZD Yayıncılık.

SABUNCUOGLU, Z. (2000). **İnsan Kaynakları Yönetimi**. Bursa: Ezgi Kitabevi.

SARGUT, S. (2001). **Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim**. Ankara: İmge Kitabevi, 2.Baskı.

SCHEIN, E. H. (1970). **Organizational Pshchology**. (2nd ed.). Engelwood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

SUNAY, H., ÖZBEK, O. (1997). **Deniz Harp Okulu 21.Yüzyılda Liderlik**. İstanbul: Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (1).

SUNAY, H. (2009). **Spor Yönetimi.** Ankara: Gazi Kitabevi.

SÜMER, H.C. (2006). **Women in Management: Still Waiting to Be Full Members of The Club**. Sex Roles, 55.

SÜMER, R. (1990). **Türkiye'de Spor Yönetiminin Tarihsel Gelişimi ve Sporda Demokrasi, Belgeler/ Yorumlar**. Ankara.

STORA J. (1994). **Stress,** 2.B. Çev: Ayşe Kalın. İletişim Yayınları: İstanbul.

ŞİMŞEK, M. Ş., ÇELİK, A. (2004). **Kariyer Yönetimi**. Ankara, Gazi Kitabevi.

TAYMAZ, H.(2003) **İlköğretim ve Ortaöğretim Okul Müdürleri İçin Okul Yönetimi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

TORTOP, N., İŞBİR, E., AYKAÇ, B. (1999). **Yönetim Bilimi**. Ankara: Yargı Yayınevi.

TOSUN, K. (1987). **İşletme Yönetimi**. Ankara: Yargı Yayınevi.

TOSUN, K. (1992*)*. **İşletme Yönetimi**. Ankara: Savaş Yayınları.

TUNALI, A. (2006). **Kadın Kamu Yöneticilerinin Liderlik Özellikleri (Türkiye'deki Kadın Kaymakamlar Örneği)**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TUNÇ, A., AKYAY, U. (2001). **Kariyer**. Ankara: Gazi Kitabevi.

TÜRKEL, A. U. (1999). **Globalleşen Dünyanın Lider Yöneticilerine**. İstanbul: Türkmen Kitabevi Yayınları.

USLUER, L. (2000), **Kadın Öğretmenlerin Yönetici Konumlara Yükseltilmeme Nedenleri Konusundaki Öğretmen ve Yönetici Görüşlerinin Değerlendirilmesi:"Ankara İli Örneği"**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

UZUN, G. (2005). **Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılıklar ve Bankacılık Sektöründe Uygulama**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÜÇOK, T. (1993). Yönetim İlkeleri. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

ÜLGEN, H. (1993). **İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması**. İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları. s.55

WHİTE, B., COX, C., COOPER, C. (1992). **Women's Career Development: A Study of High Flyers**, Blackwell Publishers, Oxford.

YALÇIN, K. (1993). **Eğitim Yönetimi**. Ankara: Bilim Yayınevi.

YILDIRIM, V. (2000). **Genel İşletmecilik I-II** (1. Baskı). Adapazarı: Değişim Yayınları.

YÜKSEL, Ö. (2005). **"İnsan Kaynakları Yönetimi".** Ankara: Gazi Kitabevi.

WERNER, I. (1993). **Liderlik ve Yönetim** (çev: V. Üner). İstanbul: Rota Yayınları.

WERTHER, W. B., DAVİS, K. (1993). **Human Resources And Personnel Management**. 4th Edition. Mc Graw Hill,USA.

WİRTH, L. (2001), **Breaking Through The Glass Ceiling Women in Management**, International Labour Office, Geneva.

ZALENZİK, A., (1977), **Managers And Leaders: Are They Different**?". Harvard Business Review, May-June: 67-78.

ZEL, U. (2002), **İş Arenasında Kadın Yöneticilerin Algılanması Ve Kraliçe Arı Sendromu**. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi, 35, 2.

Gözden Geçirilmiş 3. Basım

ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Rauf Arıkan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 194
Eğitim No.: 60
ISBN : 978-605-133-096-9
© Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Ocak 2017

ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Rauf Arıkan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Arıkan, Rauf.

Araştırma Yöntem ve Teknikleri / *Rauf Arıkan*
Gözden Geçirilmiş 3. Basım, VIII+308 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-096-9
1. Bilimsel Yöntem 2. Örnekleme 3. Anket Tekniği 4. Grafikler
5. Veri Analizi 6. Makale ve Tez Yazımı 7. Bilimsel Etik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: ARAŞTIRMANIN TANIMI VE ÖNEMİ 1

Bölüm 2: ARAŞTIRMALARDA TEMEL KAVRAMLAR 7

Bölüm 3: BİLİMSEL ARAŞTIRMALARIN SINIFLANDIRILMASI 21

3.1. Yaklaşım Tarzına Göre Araştırmalar 21
3.1.1. Nitel Araştırmalar 21
3.1.2. Nicel Araştırmalar 27
3. 2. Araştırma Modeli Açısından Araştırmalar 27
3.2.1. Keşifsel Araştırmalar 27
3.2.2. Betimsel Araştırmalar 27
3.2.3. Nedensellik Araştırmaları 28
3.3. Teorik Araştırmalar 28
3.4. Uygulamalı Araştırmalar 28
3.5. Bilim Dallarına Göre Araştırmalar 28
3.5.1. Fen Bilimleri Araştırmaları 28
3.5.2. Sosyal Bilimler Araştırmaları 28
3.6. Araştırmalarda Kullanılan Yöntemlere Göre Sınıflama 29
3.7. Veri Toplama Şekline Göre Sınıflama 29
3.8. Özel Amaçlı Araştırmalar 30

Bölüm 4: ARAŞTIRMALARIN PLANLANMASI 31

4.1. Araştırma Konusunu Belirleme ve Konu Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar 32
4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 34
4.3. Araştırma Probleminin Belirlenmesi (AP) 36
4.4. Araştırmanın Hipotezleri 40
4.5. Araştırmanın Varsayımları 42
4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları 42
4.7. Araştırma Yönteminin Açıklanması 43
4.7.1. Araştırma Evreni 43
4.7.2. Örneklem 44
4.7.3. Veri Toplama 44
4.7.4. Veri Analizi ve İstatistiksel Testler 45
4.8. Araştırma Raporunun Yazılması 45
4.9. Araştırmanın Sunulması 46

Bölüm 5: BAŞLICA ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 47
5.1. Mantıksal Yöntem 47
5.2. Kütüphane Araştırması (Literatür Tarama) 49
5.2.1. Basit Kaynak İncelemesi 50
5.2.2. Literatür Bildirimi 50
5.2.3. İçerik Analizi 51
5.3. Arşiv ve Doküman İncelemesi 53
5.4. Alanyazın İncelemesi 54
5.5. Söylem Analizi 55
5.6. Anket Yöntemi 60
5.6.1. Yüz Yüze Görüşme (Mülakat, Interview) 64
5.6.2. Derinlemesine Mülakat (Deep Interview) 65
5.6.3. Posta Yoluyla Anket 65
5.6.4. Telefonla Anket 66
5.6.5. İnternet Ortamında Anket 66
5.6.6. Odak Grup Görüşmeleri 67
5.6.7. Omnibus Anket 68
5.6.8. Projektif Araştırma Teknikleri 69
5.7. Eylem Araştırmaları 69
5.8. Örnek Olay İncelemesi 71
5.9. Gözlem Yöntemi 71
5.10. Deneysel Yöntem 75
5.10.1. Klasik Deneysel Yöntem 77
5.10.2. Yarı Deneysel Yöntem 79
5.10.3. Ön Deneysel Araştırma Yöntemleri 79
5.11. İstatistiksel Analiz Yöntemleri 86
5.12. Tarih Araştırmalarında Yöntem 86

Bölüm 6: ARAŞTIRMALARDA ÖLÇME SORUNU VE KULLANILAN ÖLÇEKLER 89
6.1. Ölçme ve Araştırma 89
6.2. Ölçek Türleri 90
6.3. Ölçeklerin ve Verilerin İnandırıcılığı: Geçerlilik/Güvenirlik 92
6.4. Ölçmelerde Hata Kaynakları 93

Bölüm 7: ARAŞTIRMALARDA VERİLER 95

Bölüm 8: ANKET FORMU HAZIRLAMA 99
8.1. Anketlerde Soru Sayısı 100
8.2. Anketlerde Soru Sırası 101
8.3. Anketlerde Soru Tipleri 101

Bölüm 9: ÖRNEKLEME BİLGİSİ 109
9.1. Örnekleme Nedir? 109
9.2. Örnekleme ile İlgili Kavramlar ve Terimler 113
9.3. Anketlerde Yapılan Hatalar 116
9.4. İyi Bir Tahminin Özellikleri 117

9.5. Örnekleme Yöntemleri ... 118
9.5.1. Gayeli Örnekleme ... 119
9.5.2. Olasılıklı Örnekleme (Random veya İhtimali Örnekleme) ... 119
9.6. En Uygun Örnek Sayısının Tespiti ... 124
9.7. Örnek Büyüklüğünü Saptamada Hazır Tablolar ... 131
Bölüm 10: VERİLERİN DÜZENLENMESİ VE ANALİZİ ... 135
10.1. Verileri Elden Geçirme ... 135
10.2. Tasnif veya Gruplandırma ... 135
10.3. Tabloların Hazırlanması ... 136
10.4. İstatistik Analizler ... 140
10.4.1. Değişim Aralığı (Range) ... 142
10.4.2. Aritmetik Ortalama (X) ... 143
10.4.3. Ortanca (Medyan) ... 143
10.4.4. Tepe Değer (MOD) ... 144
10.4.5. Varyans ... 145
10.4.6. Standart Sapma ... 146
10.4.7. Değişim Katsayısı ... 146
10.4.8. Korelasyon Katsayısı ... 146
10.4.9. Sıra Korelasyonu ... 147
10.4.10. Bağımsızlık Testi ... 148
10.4.11. t-Bağımlılık Testi ... 149
10.4.12. Varyans Analizleri ... 150
10.4.13. Ki-Kare Uygunluk Testi ... 151
10.4.14. Ki-Kare Bağımsızlık Testi ... 152
10.4.15. Basit Regresyon ... 154
Bölüm 11: ARAŞTIRMALARDA GRAFİKLERİN KULLANILMASI ... 163
11.1. Grafik Nedir? ... 163
11.2. Grafik Çizmenin Amaçları ... 163
11.3. Grafik Çiziminde Dikkat Edilecek Noktalar ... 165
11.4. Gerekli Olan Başlıca Araçlar ... 167
11.5. Grafik Çeşitleri ... 174
Bölüm 12: BİLİMSEL RAPOR (TEZ) YAZIMINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR ... 227
Bölüm 13: BİR RAPORUN (TEZİN) ANA BÖLÜMLERİ ... 233
13.1. Kapak Sayfası ... 235
13.2. Özet ... 240
13.3. Anahtar Kelimeler ... 240
13.4. Abstract (Yabancı Dilde Özet) ... 241
13.5. Ön Söz/Teşekkür ... 242
13.6. İçindekiler ... 242
13.7. Tablo, Grafik veya Şekil Listesi ... 243
13.8. Kısaltmalar veya Simgeler ... 244
13.9. Giriş ... 244
13.10. Kaynak Tarama/Literatür Bildirimi ... 245

13.11. Yöntem 247
13.12. Teorik/Genel Açıklamalar 248
13.13. Verilerin Analizi 248
13.14. Araştırmanın Sonuçları 248
13.15. Öneriler 249
13.16. Ekler 249
13.17. Kaynakça 250

Bölüm 14: KAYNAKLARIN İNCELENMESİ VE TASNİFİ 251
14.1. Kaynakları İnceleme ve Not Alma Yöntemleri 257
14.2. Kaynak Taramada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 258
14.3. Toplanan Kaynaklardan ve Kütüphanelerden Yararlanma 261

Bölüm 15: NİHAİ RAPORUN YAZILMASI 263
15.1. Raporlarda Sayfa Mizanpajı 264
15.2. Anlatım ve Yazım Dili 266
15.3. Kelime Kısaltmaları ve Rakamların Yazılışı 268
15.4. Yazımda Başlıca Gramer Kuralları ve Noktalama İşaretleri 270

Bölüm 16: KAYNAK GÖSTERME YÖNTEMLERİ 273
16.1. Metin İçerisinde Kaynak Gösterme 277
16.2. Tablo, Şekil ve Grafiklere Kaynak Gösterme 281
16.3.Kaynakça Listesini Düzenleme 281
16.4. Kaynakça Listesini Sıralama veya Gruplama 286

Bölüm 17: ARAŞTIRMALARDA AHLAKİ PRENSİPLER 289
17.1. Etik Kurallar ve Etik Aykırılıklar 292
17.2. Etik Kurallara Uyumu Zorlaştıran Nedenler 294

EKLER 297

KAYNAKÇA 307

KAYNAKÇA

ALTUNIŞIK, R., COŞKUN, R., YILDIRIM, E. ve BAYRAKTAROĞLU. Ş., Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Geliştirilmiş 2. Baskı, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

ARIKAN, R. (2003), Grafikler – Amaçları, Çeşitleri, Çizim Esasları, Yorumları, Grafik Soruları, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

ARIKAN, R. (2005), Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama, 6. Basım, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

ARIKAN, R. (2009), Araştırma Tezlerinin Reddedilmesi, Detay Yayıncılık, Ankara.

ARIKAN, R. (2013), Anketler ve Anket Soruları, Ankara (Baskıda).

BABBIE, Earl (1998), The Practice of Social Research, Eight Edition, Wadsworth Publishing Co.

BIÇAKCI, Ulaş, (2003) Paradigma ve Yaşam Kalitesi, 2. Basım, Sistem Yayınları, İstanbul.

BİLGİN, N. (2006), Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, 2. Baskı, Ankara.

CÜCELOĞLU, Doğan, (1993), İyi Düşün Doğru Karar Ver, Sistem Yayınları, İstanbul.

DAY, A. Robert, (1997), Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayınlanır? (Çev.: Gülay, A. Altsay), Tübitak, Ankara.

FLICK, L. B. and LEDERMAN, N. G. (Editors), (2004), Scientific Inquiry and Nature of Science, Kluwer Academic Publishers.

GAZİ Ü. FEN B. ENST. (2008), Tez Yazım Klavuzu (www. gazi. edu. tr/)

GRAZIONE, A. M., ve RAULIN, M. L., (1989), Research Methods, Harper and Row, New York.

GÜCÜM, Berna, Editör: Şefik YAŞAR, (1998) "Fen Bilimlerinin Oluşumu, Gelişimi ve Fen Bilgisi", Fen Bilgisi Öğretmenliği, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1061, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 585, ISBN 975-492-817-7, 1998.

HARNEY, Klaus. (2001), Emprische Forschungsmethoden, (seminer ders notları), Bochum Universität,

KANSU, E. ve RUACAN, (2001) (seminer sunumu) www. arege. ege. edu. tr/sunumlar/3. gun/2. oturum/Sevket_Ruacan. pdf

KURBANOĞLU, S. Serap. (2004) Kaynak Gösterme El Kitabı, UNAK (Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği yayın) Ankara.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. (2011), TARİH ARAŞTIRMALARINDA USÛL, Altıncı Baskı, Türk Tarih Kurumu, İstanbul.

MARMARA Ü. (2006), Lisansüstü Tez ve Proje Yazım Klavuzu: 2006-2007, M. Ü. Sosyal Bil. Enst. Yayın No: 9, İstanbul.

OCAK, M. A. (2010). Bilimsel Araştırmalarda Alanyazın İncelemesi. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara

PUNCH, Keith F. (2005), Sosyal Araştırmalara Giriş (Çevd. Bayrak, H. Bader Arslan ve Z. Akyüz), Siyasal Kitabevi, Ankara.

ROEBRTSON, b. (1998), How To Draw Charts and Diagrams, Nort Light Book, Ohio, USA.

STERN, P. C. ve KALOF, L. (1996), Evaluating Social Science Research, Second Edition, Oxford University Press.

TANRIÖĞEN, A. [Editör], (2009), Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Anı Yayınevi, Ankara.

TOSUN, İsmail (1993), Doktora Eğitiminde Öğrenci-Tez Danışmanı İlişkisi, (yayınlanmamış kurum içi rapor: www. yok. gov. tr/eğitim/raporlar/ogrtez).

TUNCER, M. (2007), Merkezi Etik Kurul, Gazi Ü. Etik Günleri Sempozyumu: 28 Aralık 2007, Ankara.

TURGUT, M. F. (1993). Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları. (Dokuzuncu Baskı). Saydam Matbaacılık, Ankara.

TÜBA, (2000), Dünya da ve Türkiye'de Bilim, Etik ve Üniversite, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Bilimsel Toplantı Serileri :1, Ankara.

YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (1999), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, Ankara.

www. dogancuceloglu. net/index. php?sayfa=icerik_goster&id=304

www. felsefe. gen. tr/rasyonalizm_akilcilik_nedir. asp

www. felsefe. gen. tr/pozitivizm_olguculuk_nedir. asp

www. tuik. gov. tr

www. wikipedia. org

2. Basım

KAMU MALİYESİ

Doç. Dr. Engin ÖNER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.:
İktisat / Ekonomi No :
ISBN : 978-605-320-162-5
© 2. Basım, Eylül 2017
1. Basım, Eylül 2015

KAMU MALİYESİ
Doç. Dr. Engin Öner

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öner, Engin.
Kamu Maliyesi / *Engin Öner*
2.Basım, XXVIII + 234 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-162-5
1. Kamu Maliyesi 2. Kamu Harcamaları 3. Vergi Teorisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

Giriş
KAMU MALİYESİ

1. MALİYE BİLİMİNİN TANIMI VE KONUSU 1
A. Maliye Biliminin Tanımı 1
B. Maliye Biliminin Konusu: Mali Olaylar 2
C. Mali Olayların Tanımı 4
D. Mali Olayların Çeşitleri 6
2. KAMU EKONOMİSİ VE ÖZEL EKONOMİ 7
A. Özel Ekonomi 7
B. Kamu Ekonomisi 7
C. Farklar 8

Birinci Bölüm
MALİ OLAYLARIN ÇEŞİTLİ YÖNLERİ

1. MALİ OLAYLARIN İKTİSADİ YÖNÜ 11
A. Mali Olayların Makro İktisadi Etkileri 11
B. Mali Olayların Mikro İktisadi Etkileri 12
1) Vergi Kaçakçılığı 12
2) Vergiden Kaçınma 12
3) Vergi Yansıması 12
4) Verginin Gelir Etkisi 12
5) Verginin İkame Etkisi 12
6) Borcun Gelir Etkisi 12
7) Borcun Servet Etkisi 12
2. MALİ OLAYLARIN POLİTİK ve İKTİSADİ KALKINMA YÖNÜ 12
3. MALİ OLAYLARIN HUKUKİ YÖNÜ 13
4. MALİ OLAYLARIN SOSYO - PSİKOLOJİK YÖNÜ 13
5. MALİ OLAYLARIN İDARİ YÖNÜ 13

İkinci Bölüm
KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI
(*KAMU GELİRLERİ*)

1. TANIM 15
2. KAMU GELİRLERİNİN ÇEŞİTLERİ 15
A. Vergi 15

B. Harç 16
C. Resim 16
D. Şerefiye 16
E. Para ve Vergi Cezaları 16
F. Mülk ve Teşebbüs Gelirleri 17
G. Kamu Borçlanması 17
H. Devaülasyon 18
İ. Emisyon 18
J. Parafiskal Gelirleri (Vergi Benzeri Gelirler) 18
K. Diğer Gelirler 18
3. KAMU GELİRLERİNİN TASNİFİ 19
A. İdari Tasnif 19
1) Vergi Gelirleri 19
2) Vergi Dışı Normal Gelirler 19
3) Özel Gelir Ve Fonlar 19
B. Bilimsel Tasnif 19
1) Özel İktisat - Kamu İktisadi Gelirleri 19
2) Olağan - Olağanüstü Gelirler 19
3) Cebre Dayanan Gelirler - Cebir Dışı Gelirler 19

Üçüncü Bölüm
VERGİ TEORİSİ

1. VERGİNİN TANIMI VE TARİHÇESİ 21
A. Tanımı 21
B. Verginin Tarihçesi 22
2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE VERGİYE BAKIŞ AÇILARI 23
A. Faydalanma Teorisi (Geçmişteki Bakış) 23
1) Değişim Kuramı 24
2) Verginin Sigorta Primi Olduğunu Savunan Teori 24
3) Verginin Sosyal Üretim Giderlerine Katılma Payı Olduğunu Savunan Teori 24
B. Verginin Karşılıksız Olduğu Görüşü (Günümüzdeki Bakış) 24
1) Vergi Karşılıksızdır 25
2) Vergi Hukuki Cebre Dayanır 25
3) Vergi Parasaldır 25
4) Vergi Kesindir 25
5) Vergi Kanuni Mükelleflerden (Gerçek ve Tüzel Kişilerden) Alınır 25
6) Vergi Vergilendirme Yetkisine Sahip Kuruluşlarca Alınır 26
3. VERGİNİN TEMELLERİ 26
A. İktisadi Temel 26
B. Hukuki Temel 26
1) Mülkilik (Kaynak) İlkesi 26
2) Şahsilik (Vatandaşlık Kriteri) İlkesi 27
3) Çifte Vergilendirme 27

A) Çifte Vergilendirmenin Çeşitleri ... 27
a) Tek Taraflı Çifte Vergilendirme ... 27
b) Çift Taraflı Çifte Vergilendirme ... 27
B) Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri ... 27
a) Uluslararası Antlaşmalar ... 27
b) Tek Taraflı Milli Kanunlarla Bir Ülkenin Kendi Vergilendirme Yetkisini Kısması ... 27
1. İndirim Usulü ... 27
2. Mahsup Usulü ... 27
3. İstisna Usulü ... 27
4. VERGİNİN ŞARTLARI ... 28
A. Verginin Asli Şartları ... 28
1) Vergi Kanunu ... 28
A) Verginin Konusu ... 28
B) Verginin Matrahı ... 29
a) Kemmi Matrah ... 29
b) İktisadi Matrah ... 29
C) Vergi Mükellefi ... 29
a) Kanuni Mükellef ... 29
b) Aracı Mükellef (Vergi Yansıtıcısı) ... 30
c) Nihai Mükellef (Vergi Taşıyıcısı, Yüklenicisi) ... 30
D) Vergi Oranı ... 30
a) Tek (Sabit) Oranlılık ... 30
b) Artan (Değişir) Oranlılık ... 30
1. Sınıf Usulü ... 30
2. Dilim Usulü ... 30
c) Tek (Sabit) Oranlılığın Uygulamada Ortaya Çıkan Çeşitleri ... 30
1. Azalan Oranlılık ... 30
2. Tersine Artan Oranlılık ... 31
d) Artan Oranlar Usulünün (Vergi Tarifesinin) Özellikleri ... 31
1. Yükseklik Farkı ... 31
2. Uzunluk Farkı ... 31
3. Tarife Basamağı ... 31
4. Artma Oranı ... 31
5. Ortalama Oranı ... 31
6. Marjinal Oran ... 32
2) Vergiyi Doğuran Olay ... 32
3) Bütçe İle Ön İzin ... 32
B. Verginin Şekli Şartları ... 32
1) Verginin Tarhı ... 32
2) Verginin Tebliği ... 33
3) Verginin Tahakkuku ... 33
4) Verginin Tahsili ... 34

5. VERGİLERİN TASNİFİ..... 35
A. Niteliklerine Göre Tasnif..... 35
1) Dolaylı (Vasıtalı) – Dolaysız (Vasıtasız) Vergi Ayrımı..... 35
A) Yansıma Kriteri..... 35
B) Tahakkuk Usulü Kriteri..... 36
2) Şahsi (Subjektif) – Gayri Şahsi (Objektif) Vergi Ayrımı..... 36
3) Özel – Genel Vergi Ayrımı..... 36
B. Konularına Göre Tasnif..... 37
1) Gelir Vergileri..... 37
A) Kaynak Teorisi..... 37
B) Safi Artış (Net) Teorisi..... 37
a) Potansiyel Gelir..... 38
b) Öz Tüketim (Atfedilen Gelir)..... 38
C) Gelir Vergisinin Çeşitleri..... 39
a) Sedüler Gelir Vergileri..... 39
b) Üniter (Toplam-Global) Gelir Vergileri..... 39
c) Birleşik Gelir Vergileri..... 39
D) Gelir Vergisinin Özellikleri..... 39
a) Adil Bir Vergidir..... 39
b) Verimli Bir Vergidir..... 39
c) Yansıması Zor Vergidir..... 39
d) Tasarruf ve Yatırımı Olumsuz Etkileyebilir..... 39
e) Vergi Kaçakçılığı Yaygındır..... 39
f) Gelir Dağılımını Bozabilir..... 39
E) Kurumlar Vergisinin Alınma Gerekçeleri..... 40
a) Tüzel Kişiliğin Gücü..... 40
b) Sahip Olunan Ayrıcalıklar..... 40
c) Otofinansman..... 40
2) Gider Vergileri..... 40
A) Temel Özellikleri..... 40
a) Gayrişahşidir..... 40
b) Tersine Artan Oranlıdır..... 41
c) Vergi Piramitleşmesi Söz Konusudur..... 41
B) Vergi Piramitleşmesi..... 41
a) Vergiden Vergi Alınması..... 41
b) Müteşebbisin Vergiden Kar Sağlaması..... 41
C) Gider Vergilerinin Çeşitleri..... 42
a) Vergiyi Doğuran Olaya Göre..... 42
1. İktisadi Muamele Vergisi..... 42
2. Hukuki Muamele Vergisi..... 42
b) Dış Ticarete Göre..... 42
1. İhracatta Alınan Gümrük Vergisi..... 42
2. *İthalatta Alınan Gümrük Vergisi*..... 42
c) Kapsamlarına Göre Gider Vergileri..... 42
1. Özel Gider Vergileri..... 42
2. Genel Gider Vergileri..... 42

D) Katma Değer Vergisi 44
a) Gayri Safi Hasıla Tipi KDV 45
b) Gelir Tipi KDV 45
c) Tüketim Tipi KDV 45
3) Servet Vergileri 46
A) Zaman Bakımından 47
a) Devamlı Servet Vergileri 47
b) Geçici Servet Vergileri 47
B) Amaç Bakımından 47
a) Şekli Servet Vergileri 47
b) Gerçek Servet Vergileri 47
C) Matrah Bakımından 47
a) Genel Servet Vergileri 47
b) Özel Servet Vergileri 47
D) Transfer Bakımından 47
a) Servetten Alınan Vergiler 47
b) Servet Transferinden Alınan Vergiler 48
6. VERGİLEME İLKELERİ 48
A. Adam Smith'in Vergileme İlkeleri 49
1) Adalet İlkesi 49
2) Kesinlik ve Belirlilik İlkesi 49
3) Uygunluk İlkesi 50
4) İktisadilik ve Tasarruf İlkesi 50
B. Adolf Wagner'in Vergileme İlkeleri 50
1) Mali İlkeler 50
2) İktisadi İlkeler 50
3) Ahlaki İlkeler 51
C. Günümüzde Vergi İlkeleri 51
1) Vergide Adalet İlkesi 51
A) Vergide Genellik İlkesi 52
a) Vergi Muaflığı 52
b) Vergi İstisnası 53
c) Vergi Kanunlarında Yer Alan Muaflık ve İstisnaların Genel Sebepleri 53
B) Vergide Eşitlik İlkesi 53
a) Kanunlar Önünde Eşitlik 53
1. Yatay Eşitlik 53
2. Dikey Eşitlik 53
b) Fedakârlıkta Eşitlik Prensibi 53
1. Eşit Fedakârlık 53
2. Eşit Oranlı Fedakârlık 53
3. En Az Toplam Fedakârlık 53
2) Vergide Açıklık İlkesi 54
3) Vergide Verimlilik İlkesi 54
4) Vergide Uygunluk İlkesi 54
5) Vergide Esneklik İlkesi 54

6) Vergide Tarafsızlık İlkesi 55
7) Vergilemede Kanunilik İlkesi 55
8) Vergilemede Kolaylık İlkesi 55
9) Vergilemede İstikrarlılık İlkesi 56
7. TÜRK VERGİ SİSTEMİ 56
A. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler 56
1) Gelir Vergisi 56
A) Verginin Konusu 57
B) Gelirin Unsurları 57
a) Ticarî kazançlar 57
b) Ziraî kazançlar 57
c) Ücretler 57
d) Serbest meslek kazançları 57
e) Gayrimenkul sermaye iratları 57
f) Menkul sermaye iratları 57
g) Diğer kazanç ve iratlar 57
C) Mükellefiyetler 57
D) İndirim, İstisna ve Muaflıklar 57
a) Muaflıklar 58
1. Esnaf Muaflığı 58
2. Diplomat Muaflığı 59
b) İstisnalar 59
1. Ücret İstisnası 59
2. PTT Acentalarında Kazanç İstisnası 59
3. İhracat İstisnası 59
4. Telif Kazançları İstisnası 60
5. Mesken Kirası İstisnası 60
6. Eğitim ve Öğretim İşletmelerinde Kazanç İstisnası 60
c) İndirimler 60
1. Engellilik İndirimi 60
2. Asgarî Geçim İndirimi 61
E) Gelir Unsurlarının Muhtevaları 61
2) Kurumlar Vergisi 62
A) Verginin Konusu 62
B) Verginin Mükellefleri 62
a) Sermaye Şirketleri 62
b) Kooperatifler 62
c) İktisadî Kamu Kuruluşları 62
d) Dernek veya Vakıflara ait İktisadî İşletmeler 62
e) İş Ortaklıkları 62
C) Tam ve Dar Mükellefiyet 62
a) Tam Mükellefiyet 62
b) Dar Mükellefiyet 63
D) İndirim, İstisna ve Muaflıklar 63
a) Muaflıklar 63
b) İstisnalar 65

1. İştirak Kazançları İstisnası 65
2. Yurtdışı İştirak Kazançları İstisnası 66
3. Yurt Dışı İştirak Hisselerinin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazanç İstisnası 66
4. Emisyon Primi Kazancı İstisnası 67
5. Menkul Kıymetler Yatırım Fonları veya Ortaklıklarının Portföy İşletmeciliğinden Doğan Kazançların İstisnası 67
6. Gayrimenkul ve İştirak Hisseleri Satış Kazancı İstisnası 67
7. Bankalara veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Borçlu Durumda Olan Kurumlar ile Bankalara Tanınan İstisna 67
8. Kurumların Yurt Dışında Bulunan İş Yerleri veya Daimî Temsilcileri Aracılığıyla Elde Ettikleri Kurum Kazançları İstisnası 68
9. Yurt Dışında Yapılan İnşaat, Onarım, Montaj İşleri ile Teknik Hizmetlerden Sağlanan Kazanç İstisnası 68
10. Eğitimi Teşvik Amaçlı İstisna 68
11.Risturn İstisnası 69
12.Sınai Mülkiyet Haklarında İstisna 69
c) İndirilecek Giderler 69
d) Zarar Mahsubu 70
e) Diğer İndirimler 70
B. Gider (Harcamalar) Üzerinden Alınan Vergiler 70
1) Katma Değer Vergisi 70
A) Verginin Konusu 71
a) Teslim 71
b) Teslim sayılan haller 72
c) Hizmet 72
d) Hizmet sayılan haller 73
e) İşlemlerin Türkiye'de yapılması 73
f) Uluslararası taşıma işleri 73
B) Verginin Mükellefleri 73
C) İndirim, İstisna ve Muaflıklar 73
a) İstisnalar 73
1. İhracat İstisnası 73
2. Araçlar, Kıymetli Maden ve Petrol Aramaları ile Ulusal Güvenlik Harcamaları ve Yatırımlarda İstisna 74
3. Taşımacılık İstisnası 76
4. Diplomatik İstisnalar 76
5. İthalat İstisnası 76
6. Kültür ve Eğitim Amacı Taşıyan İstisnalar 77
7. Sosyal Amaç Taşıyan İstisnalar 77
8. Askerî Amaç Taşıyan İstisnalar 79
9. Diğer İstisnalar 79
2) Gümrük Vergileri 83
A) Verginin Konusu 83

B) Tanımlar 83
C) Gümrük Tarifesi 84
D) Gümrük Yükümlülüğünün Doğması 85
E) Muafiyet ve İstisna 85
3) Özel Tüketim Vergisi 89
A) Verginin Konusu 89
B) Tanımlar, Teslim ve Teslim Sayılan Haller 89
C) Mükellef ve Vergi Sorumlusu 90
D) İstisnalar 91
a) İhracat İstisnası 91
b) Diplomatik İstisna 91
c) Diğer İstisnalar *92*
4) Diğer Gider Vergileri 94
A) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi 94
a) Verginin Konusu 94
b) Mükellef 95
c) İstisnalar 95
B) Özel İletişim Vergisi 98
a) Verginin Konusu 98
b) Verginin Mükellefi 99
C. Servet Üzerinden Alınan Vergiler 99
1) Servetten Alınan Vergiler 99
A) Emlak Vergisi 99
a) Bina Vergisi 99
1. Konusu 99
2. Bina Tabiri 99
3. Mükellef 99
4. Muaflık ve İstisnalar 100
a. Daimi Muaflıklar 100
b. Geçici Muaflıklar 103
b) Arazi Vergisi 105
1. Konusu 105
2. Mükellef 105
3. Muaflık ve İstisnalar 106
a. Daimi Muaflıklar 106
b. Geçici Muaflıklar 107
c. Arazi Vergisinde İstisna 108
B) Motorlu Taşıtlar Vergisi 108
a) Verginin Konusu 109
b) Tanımlar 109
c) Mükellef 111
d) İstisnalar 111
2) Servet Transferinden Alınan Vergiler 112
A) Veraset ve İntikal Vergisi 112

a) Verginin Konusu 112
b) Verginin Mükellefi 112
c) Tanımlar 112
d) Beyanname Verilme Süresi 113
e) Muafiyetler 114
f) İstisnalar 114
D. Diğer Vergiler 116
1) Şans Oyunları Vergisi 116
A) Verginin Konusu 117
B) Verginin Mükellefi 117
2) Damga Vergisi 117
A) Verginin Konusu 117
B) Verginin Mükellefi 117
C) İstisnalar 118
3) Belediye Vergileri 118
A) İlan ve Reklam Vergisi 118
a) Verginin Konusu 118
b) Mükellef ve Sorumlu 118
c) İstisna ve Muaflıklar 118
B) Eğlence Vergisi 119
a) Verginin Konusu 119
b) Verginin Mükellefi 120
c) İstisna ve Muaflıklar 120
C) Haberleşme Vergisi 120
a) Verginin Konusu 120
b) Verginin Mükellefi 120
D) Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi 121
a) Verginin Konusu 121
b) Mükellef ve Sorumlu 121
c) İstisnalar 121
E) Yangın Sigortası Vergisi 122
a) Verginin Konusu 122
b) Verginin Mükellefi 122
F) Çevre Temizlik Vergisi 122
a) Verginin Konusu 122
b) Verginin Mükellefi 122
c) İstisna ve Muaflıklar 122
8. VERGİ ÖDEME GÜCÜ 123
A. Vergi Ödeme Gücünde Adaletin Ölçütleri 123
1) Geçim İndirimi 123
A) Geçim İndirimini Savunanların Düşünceleri 123
a) Ödeme Gücü Olmaması 123
b) Dolaylı Vergileri Düşük Gelirliler Daha Çok Ödemektedir 123
c) Tahsilat Masrafları Artar 123
B) Geçim İndiriminin Aleyhinde Olanların Görüşleri 124

a) Verginin Verimi Azalır 124
b) Geçim İndirimi Rakamları Keyfidir 124
c) Oy Hakkı Olmaması 124
2) Ayırma Kuramı (Emek Nazariyesi) 124
A) Ayırma Kuramını Savunanların Düşünceleri 124
a) Kazanma (Elde Etme) Şartları 124
b) Kaçakçılık 124
c) Para, Parayı Çeker Yaklaşımı 125
d) Marjinal Fayda 125
B) Ayırma Kuramını Yerenlerin Düşünceleri 125
a) İşçi Sigortaları ve Sendikalar Söz Konusudur 125
b) Kamulaştırma - Devletleştirme Politikası 125
c) Artan Oranlar Usulü 125
d) Marjinal Fayda Zenginler İçin de Geçerlidir 125
3) Artan Oranlar Usulü 126
A) Artan Oranlar Usulünü Savunanların Düşünceleri 126
a) Marjinal Fayda 126
b) Para, Parayı Çeker Yaklaşımı 126
c) Devletin Sağlam Finansman Kaynak İhtiyacı 126
d) Dolaylı Vergilerin Daha Çok Ödenmesi 127
B) Artan Oranlar Usulünü Yerenlerin Düşünceleri 127
a) Yatırım ve Tasarruflar Olumsuz Etkilenir 127
b) Vergi Kaçakçılığı 127
c) Kamulaştırma – Devletleştirme Politikası 127
9. VERGİ KAÇAKÇILIĞI 127
10. VERGİDEN KAÇINMA 128
11. VERGİ YANSIMASI 129
A. Yansımanın Aşamaları 129
1) Ödeme 129
2) Vurgu - Psikolojik Baskı 129
3) Aktarma 129
4) Yerleşme 129
B. Yansımanın Çeşitleri 129
1) İleriye Doğru Yansıma 129
2) Geriye Doğru Yansıma 129
3) Tek Dereceli Yansıma 129
4) Çok Dereceli Yansıma 129
5) Verginin Amortismanı 130
6) Verginin Sermayeleştirilmesi (Kapitalizasyonu) 130
C. Yansımanın Şartları 130
1) Vergi Yansıması Talep Esnekliğiyle Ters Orantılıdır 130
2) Vergi Yansıması Arz Esnekliğiyle Doğru Orantılıdır 130
3) Piyasa Türlerine Göre Farklı Yansımalar Ortaya Çıkar 130
4) Konjonktürel Dönemlerde Farklı Yansımalar Söz Konusudur 130
12. VERGİ YÜKÜ 130
A. Toplam Vergi Yükü 131

B. Bölgesel Vergi Yükü 131
C. Kişisel Vergi Yükü 131
D. Brüt Vergi Yükü 131
E. Net Vergi Yükü 131
F. Gerçek Vergi Yükü 131
G. Sektörel Vergi Yükü 131
13. VERGİ İLE İLGİLİ DİĞER HUSUSLAR 132
A. Vergi Arbitrajı 132
B. Vergi Baskısı (Tazyiki / Alerjisi) 132
C. Verginin Beyan Etkisi 132
D. Vergi Cenneti / Vergi Tatili 132
E. Vergi Dampingi 132
F. Vergi Erozyonu 132
G. Vergi Esnekliği 133
H. Vergi Gayreti 133
İ. Vergi Grevi 133
J. Vergi Harcamaları 133
K. Vergi Kaması 134
L. Vergi Kapasitesi 134
M. Vergi Maliyeti 135
N. Verginin Reddi 135
O. Vergi Rekabeti 135
P. Vergi Takozu 135
Q. Verginin Telafisi 135
R. Mali Anestezi (Mali Uyuşma / Mali His İptali) 135
S. Mali Rant / Mali Sömürü 136
T. Mali Sürüklenme (Vergi Çengeli) 136
U. Mali Yanılma 136
V. Taksflasyon 136

Dördüncü Bölüm
KAMU HARCAMALARI

1. KAMU HARCAMALARI 137
A. Tanımı ve Önemi 137
1) Dar Anlamda Kamu Harcamaları 137
2) Geniş Anlamda Kamu Harcamaları 137
B. Kamu Harcamalarının İktisadi Boyutu ve Tercih Sorunu 138
1) Amaç 138
2) Öncelik 138
3) Genişlik 138
4) Finansman 138
5) Seçmen Memnuniyeti 138
6) Marjinal Fayda 138
7) Verimlilik Tercihi 138
8) Mukayeseli Sosyal Fayda 138

C. Kamu Harcamalarının Artışı 139
1) Kamu Harcamalarında Artış Nedenleri 139
A) Kamu Harcamalarının Görünüşte Artış Nedenleri 139
a) Para Değerinin Düşmesi 139
b) Bütçelerde Yazılış Tekniğinin Değişmesi 139
c) Kamu Hizmetlerinin Parasallaştırılması 140
d) Savaşların Yüzölçümü ve Nüfus Üzerindeki Etkileri 140
B) Kamu Harcamalarının Gerçek Artış Nedenleri 140
a) Teknolojik Gelişmeler 140
b) Devletin İktisadi, Sosyal ve Kültürel Alanlarda Giderek Artan Bir Önemde Aktifleşmesi 140
c) Savunma Harcamaları 140
d) Nüfus Artışı 140
D. Kamu Harcamalarının Tasnifi 140
1) Harcamaların İdari Tasnifi 141
A) Organik Tasnif 141
B) Fonksiyonel Tasnif 142
2) İlmi (Bilimsel) Tasnif 142
A) Reel Harcama – Transfer Harcaması Ayrımı 142
B) Cari Harcama – Yatırım Harcaması Ayrımı 142
C) Verimli Harcama- Verimsiz Harcama Ayrımı 143

Beşinci Bölüm
KAMU BORÇLARI

1. TANIMI VE ÖNEMİ 145
2. KAMU BORÇLARININ TASNİFİ 145
A. Vadelerine Göre Tasnif 145
1) Kısa Vadeli Borçlar 145
2) Orta Vadeli Borçlar 145
3) Uzun Vadeli Borçlar 145
B. Kaynaklarına Göre Tasnif 146
1) İç Borçlar 146
2) Dış Borçlar 146
A) Döviz Cinsi – Milli Para Cinsi Borç 146
B) Askeri Borç – İktisadi Borç 146
a) Serbest ve Bağlı krediler 146
b) Program ve Proje Kredileri 146
c) İki Yanlı ve Çok Yanlı Krediler 146
3) Dış Borç Sebepleri 146
A) Tasarruf Açığı 146
B) Ödemeler Dengesi Açığı 146
C) Eski Borçların Ödenmesi 146
C. Vasıflarına Göre Tasnif 147
1) Cebri Borçlar 147
2) Gönüllü Borçlar (İhtiyari -İsteğe Bağlı Borçlar) 147

3. KAMU BORCUNUN KISA TARİHİ 147
4. KLASİK VE KEYNESYEN BAKIŞ AÇILARI 147
A. Klasikler 147
B. Keynesyenler 148
5. KAMU BORÇLARININ SAKINCALARI 148
A. Kamu Borçları Siyasi İktidarların İktisadi ve Mali Yetkilerini Sınırlandırır 148
B. Kamu Borçları Ülkenin Üretim Kapasitesini Düşürebilir 149
C. Kamu Borçları Enflasyonisttir 149
D. Kamu Borçları Milli Gelir Dağılımını Daha da Bozabilir 149
6. BORÇ KRİTERLERİ 149
A. Borcun Kaynağı 149
B. Borcun Vadesi 150
C. Borcun Kullanım Şekli 150
D. Ekonominin İçinde Bulunduğu Konjonktürel Durum 150
7. DİĞER HUSUSLAR 150
A. Borç Politikasının Başarısını Gösteren Uygulamalar 150
1) Refinansman 150
2) Konsolidasyon (Tahkim) 150
3) Konversiyon 150
B. Borç Politikasının Başarısızlığını Gösteren Uygulama 150
1) Moratoryum 151
C. Dış Borç - Yabancı Sermaye Tercih Sorunu 151

Altıncı Bölüm
KAMU BÜTÇESİ

1. TANIM 153
A. Bütçe 153
B. Bütçe Hakkı 153
1) Önce Gelirlerin Onaylanması 153
2) Sonra Giderlerin Onaylanması 153
3) Gelir ve Giderlerin Bir Yıllık Süre İçin Yapılması 153
2. BÜTÇENİN FONKSİYONLARI 154
A. Hukuki Fonksiyonu 154
B. Siyasi Fonksiyonu 154
C. Mali Fonksiyonu 154
D. İktisadi Fonksiyonu 154
3. BÜTÇENİN PRENSİPLERİ (İLKELERİ) 154
A. Genellik İlkesi 154
1) Gayri Safi Bütçe Usulü 154
2) Ademi Tahsis İlkesi 155
3) Kasa Birliği 155
4) Mali Tevzin (Dağıtım) 155
B. Birlik İlkesi 155

C. Anlaşılır Olma İlkesi ... 155
D. Doğruluk İlkesi ... 155
E. Samimiyet İlkesi ... 155
F. Giderlerin Önceliği İlkesi ... 155
G. Önceden İzin İlkesi ... 155
H. Yıllık Olma İlkesi ... 155
İ. Alenilik İlkesi ... 156
J. Ödenek Tahsisi İlkesi ... 156
K. Denklik İlkesi ... 156
4. TÜRKİYE BÜTÇE SİSTEMİ ... 156
A. Tanımlar ... 156
1) Kamu Kaynakları ... 156
2) Kamu Gideri ... 156
3) Kamu Geliri ... 157
4) Özel Gelir ... 157
5) Harcama Birimi ... 157
6) Kamu Mali Yönetimi ... 157
7) Mali Kontrol ... 157
8) Stratejik Plan ... 157
9) Mali Yıl ... 157
B. Kamu Kaynağının Kullanılmasının Genel Esasları ... 157
1) Mali Saydamlık ... 157
2) Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme ... 158
3) Kamu İdareleri ... 158
4) Hesap Verme Sorumluluğu ... 159
A) Bakanlar ... 159
B) Üst Yöneticiler ... 159
C. Bütçe Türleri ve Kapsamı ... 160
1) Merkezî Yönetim Bütçesi ... 160
A) Genel Bütçe ... 160
B) Özel Bütçe ... 160
C) Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Bütçesi ... 160
2) Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi ... 160
3) Mahallî İdare Bütçesi ... 161
5. BÜTÇE SÜRECİ ... 161
A. Bütçenin Hazırlanması ... 161
1) Gelir Tahmin Yöntemleri ... 162
A) Otomatik Usul ... 162
a) Bir Önceki Yıl Usulü ... 162
b) Ortalama Usul ... 162
c) Ortalama Artışlara Göre Artırma Usulü ... 162
B) Doğrudan Doğruya Takdir Usulü ... 162
B. Bütçenin Onaylanması ... 164
1) Merkezî Yönetim Bütçe Kanun Tasarısının Sunulması ... 164
2) Merkezî Yönetim Bütçe Kanun Tasarısının Görüşülmesi ... 165

C. Bütçenin Uygulanması ... 167
1) Ödenek Kullanım Esasları ... 168
2) Bütçelerden Yardım Yapılması ... 169
3) Kamu Yatırım Projeleri ... 169
4) Harcama Yapılması Aşamaları ... 170
A) Ödeneklerin Serbest Bırakılması ... 170
B) Giderlerin Aşamaları ve Yetkililer ... 170
a) Harcama Talimatının Verilmesi, Giderlerin Üstlenilmesi (Giderlerin Taahhüdü - Harcama Yetkilisi) ... 170
b) Gerçekleşme Belgelerinin Düzenlenmesi, Giderin Gerçekleşmesi (Giderlerin Tahakkuku-Gerçekleştirme Görevlisi) ... 171
c) Ödeme Emri Belgesinin Düzenlenmesi (İta Emri-Gerçekleştirme Görevlisi ve Harcama Yetkilisi) ... 171
d) Giderin Gerçekleştirilmesi (Muhasebe Yetkilisi) ... 172
5) Gelirlerin Toplanması ... 173
A) Gelirlerin Dayanakları ... 173
B) Gelirlerin Toplanması Sorumluluğu ... 174
C) Özel Gelirler ... 174
D) Bağış ve Yardımlar ... 174
6) Faaliyet Raporları ... 174
7) Bütçenin Kapatılması Usulleri ... 175
A) Egzersiz (Hesap Dönemi) Usulü ... 175
B) Jestiyon (Yönetim Dönemi) Usulü ... 175
D. Bütçenin Denetlenmesi ... 176
1) İdari Denetim: İç Kontrol Sistemi ... 176
A) İç Kontrolun Tanımı ... 176
B) İç Kontrolün Amacı ... 176
a) Ön Mali Kontrol ... 176
b) İç Denetim ... 178
1. İç Denetçinin Görevleri ... 178
2. İç Denetim Koordinasyon Kurulu ... 179
3. İç Denetim Koordinasyon Kurulunun Görevleri ... 180
2) Yargı Denetimi (Dış Denetim - Sayıştay) ... 181
A) Düzenlilik Denetimi ... 182
1. Mali Denetim ... 182
2. Uygunluk Denetimi ... 182
B) Performans Denetimi ... 182
C) Sayıştay Denetiminin Amaçları ... 182
a) Hesap Yargılaması Süreci ... 183
b) Yargılama Sonuçları ve Yaptırımlar ... 185
c) Ödenek Üstü Harcama ... 185
d) Kamu Zararı ... 185
e) Yetkisiz Tahsil ve Ödeme ... 186
f) Zamanaşımı ... 186

3) Yasama Denetimi (TBMM - Siyasal Denetim) ... 187
A) Onay ve Uygulama Sırasında Denetim ... 187
B) Uygulama Sonrası Denetim ... 188
a) Kesin Hesap Kanunu (Tasarısı) ... 188
b) Genel Uygunluk Bildirimi ... 188

Yedinci Bölüm
MALİYE POLİTİKASI

1. TANIM ve ÖNEMİ ... 191
2. MALİYE POLİTİKASININ AMAÇLARI ... 192
A. İktisadi İstikrarı Sağlamak ... 192
1) Fiyat İstikrarını Sağlamak ... 192
A) Enflasyon ve Mücadele Politikaları ... 192
a) Enflasyonun Yol Açtığı Sorunlar ... 192
b) Enflasyonun Nedenleri ... 193
c) Enflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları ... 194
B) Deflasyon ve Mücadele Politikaları ... 195
a) Deflasyonun Yol Açtığı Sorunlar ... 196
b) Deflasyonun Nedenleri ... 196
c) Deflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları ... 196
C) Stagflasyon ve Mücadele Politikaları ... 196
a) Stagflasyonun Yol Açtığı Sorunlar ... 197
b) Stagflasyonun Nedenleri ... 197
c) Stagflasyonla Mücadelede Maliye Politikaları ... 198
D) Slamflasyon (Slumpflasyon) ve Mücadele Politikaları ... 198
E) Kriz Hallerinin Kötüden Daha Az Kötüye Sıralanması ... 198
F) Ekonomik Krizlerle Mücadelede Görüşler ... 199
2) Tam İstihdama Ulaşmak ... 199
A) Dar Anlamda Tam İstihdam ... 199
B) Geniş Anlamda Tam İstihdam ... 199
B. İktisadi Kalkınmayı Gerçekleştirmek ... 200
1) İktisadi Engeller ve Reformlar ... 200
A) Vergi Reformu ... 200
B) Mali ve Kredi Kurumlarının Kalkınmaya Yönelik Düzenlenmesi ... 200
C) Üretim ve Üretim Teknolojisinin Reorganizasyonu ... 200
2) Sosyal Engeller ve Reformlar ... 200
A) Tarım ve Toprak Reformu ... 200
B) Orta Sınıfın Güçlendirilmesi ... 200
C) Ehliyetli Bir Kamu Yönetiminin Kurulması ... 200
3) İktisadi Kalkınmada Maliye Politikaları ... 201
C. Adil Bir Gelir Dağılımını Sağlamak ... 201
1) Gelir Dağılımının Çeşitleri ... 201

A) Coğrafi (Bölgesel) Gelir Dağılımı 201
B) Sektörel Gelir Dağılımı 201
C) Fonksiyonel Gelir Dağılımı 201
D) Kişisel Gelir Dağılımı 202
2) Gelir Dağılımında Adalet için Maliye Politikaları 203
A) Vergi Politikası 203
a) Gelir Vergisi 203
b) Kurumlar Vergisi 203
c) Emlak (Arsa, Arazi, Bina) Vergileri 203
d) Veraset ve İntikal Vergisi 204
e) Harcama ve Tüketim Vergileri 204
B) Harcama Politikası 204
C) Borçlanma Politikası 205
3. MALİYE POLİTİKASININ ARAÇLARI 205
A. Vergi Politikası 205
B. Harcama Politikası 208
C. Borçlanma Politikası 209
D. Bütçe Politikaları 210
1. Denk Bütçe Politikası 210
2. Bütçe Açığı Politikası 210
3. Bütçe Fazlası Politikası 211
4. UYGULANAN MALİYE POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 212
5. KLASİK MALİYE POLİTİKASININ TEMEL VARSAYIMLARI 215
A. Tüketici Devlet Varsayımı 215
B. Kamu Harcamalarının Her Zaman Verimsiz Olduğu Varsayımı 215
C. Devletin Uyguladığı Vergi Ve Harcama Politikalarının Tarafsız Olması Varsayımı 215
6. KLASİK BÜTÇENİN TEMEL İLKELERİ 216
A. Devlet Bütçesi Denk Olmalıdır (Mali Denge) 216
B. Devlet Bütçesi Küçük Olmalıdır 216
C. Kamu Harcamaları Dolaylı Vergilerle Finanse Edilmelidir 216
D. Normal Piyasa Açıkları Para Piyasasından Yani Kısa Vadeli Borçlarla Karşılanmalıdır 217
E. Olağanüstü Bütçe Açıkları Sermaye Piyasasından, Yani Uzun Vadeli Borçlarla Karşılanmalıdır 217

7. KEYNESYEN MALİYE POLİTİKASININ VARSAYIMLARI 217
A. Süzgeç Devlet Varsayımı 218
B. Kamu Harcamaları ve Hizmetlerinin Bazen Verimli, Bazen Verimsiz veya Etkisiz Yani Nötr Olması Varsayımı 218
C. Devletin Vergi, Borç ve Harcama Politikalarının Kesinlikle Tarafsız Olamayacağı Varsayımı 219

8. KARŞILAŞTIRMALI TEMEL GÖRÜŞLER 219
A. Tarafsız Maliye – Fonksiyonel Maliye 219

B. Uzun Dönem – Kısa Dönem 219
C. Faiz Oranının Tasarruf ve Yatırım Dengesini Sağlaması – Faiz Oranının Para Arz ve Para Talebi Dengesini Sağlaması 220
D. Toplam Arz – Toplam Talep 220
E. Paranın İşlem Güdüsü ile Talebi – Paranın İşlem Güdüsü, İhtiyat Güdüsü ve Spekülasyon Güdüsü ile Talebi 220
F. Yansız Para – Yanlı Para 221
G. Fiyat ve Ücret Esnektir - Fiyat ve Ücret Katıdır 221
H. Tam İstihdam Dengesi - Eksik, Tam ve Aşırı İstihdam Dengesi 222
İ. Bütçe Dengesi – İktisadi Denge 222
J. Tam Rekabet – Eksik Rekabet 222
K. İşsizlik Yok – İşsizlik Var 223
L. Faiz, Tüketimi Kısmanın Karşılığı - Faiz Paradan Ayrılmanın Karşılığı 223
M. Borç Olağanüstü bir Kamu Geliri - Borç Olağan bir Kamu Geliri 223

KAYNAKLAR 225

KAYNAKLAR

A. Kitap ve Makaleler

AdamSmith'inVergilemeİlkeleri (2015), http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/adam_smith_vergilendirme_ilkeleri.html; (erişim tarihi: 22.03.2015).

AdolphWagner'inVergilemeİlkeleri(2015),http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/adolp_wagner_vergilendirme_ilkeleri.html;(erişimtarihi:22.03.2015).

AKAT, A. S. (2000), "The Political Economy of Turkish Inflation", Journal of International Affairs, Fall, Vol. 54, No. 1, pp. 265- 282.

AKDOGAN, Abdurrahman (1985), Kamu Maliyesi. Gazi Üniversitesi Yayın No: 67, Ankara.

AKDOGAN, A. KIRBAŞ, S. ve S. EYÜPGILLER (1986), Açıklamalı Maliye ve Vergi Sözlüğü, Birlik Yayıncılık Ltd. Şti. 1. Baskı, Ankara.

AKTAN, C. C. (1992), Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine: Özelleştirme. Ankara.

AKTAN, C. C. (1996), Ekonomik Anayasa. TİSK Yayın No: 162. Ödül Tasarım San. Tic. Ltd. Şti.

AKTAN, C.C., DİLEYİCİ D. ve A. ÖZEN (2010), "Kamu Ekonomisinin Yönetiminde İki Farklı Ekonomi Politikası Yaklaşımı: İradi ve Takdiri Kararlara Karşı Kurallar". T.C. Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2010/408, Ankara.

ARCAGÖK, M. S. (2002), Kamuya Yönelik Vergi Teşvik ve Korumaları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacetttepe Üniversitesi S.B.E.

ARSAN, Ü. (1973), "Kamu Borçlarının Yükü Sorunu", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Cilt: 28 Sayı: 3. ss. 157-172. Ankara.

ATAÇ, B. (1991), Maliye Politikası, İkinci Baskı, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No: 86, Eskişehir.

AY, H. (2014), Kamu Maliyesi. Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Ekim.

BAL-AK, İ. (1994), "Yatırım İndirimi İstisnası Uygulaması ve Teşvik Mevzuatı", Vergi Dünyası, Sayı: 150, Şubat, ss. 76 – 81.

BALKAYA AKÇA, F. N. (2000), Gelir Vergisindeki Vergi Harcamaları ve Türk Gelir Vergisindeki Vergi Harcamalarının Değerlendirilmesi, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BENKER, K. M. (1986), "Tax Expenditure Reporting: Closing The Loophole In State Budget Oversight", National Tax Journal, Vol: 39, Issue:4, 403-417.

BEZDEK, R. H. and E.M. ZAMPELLI (1986), "State and Local Government Tax Expenditures Relating To The Federal Government", National Tax Journal, Vol:39, Issue:4 533-538.

BİLİCİ, N. ve A. BİLİCİ (2011), Kamu Maliyesi. Seçkin Yayıncılık san. Ve Tic. A.Ş., Birinci Baskı, Ankara – Ekim.

BIRD, R. M. ve O. OLDMAN (1990). Taxation in Developing Countries. Fourt Edition, The Johns Hopkins Universty Press.

BLINDER, A. S. (2014), "Keynesian Economics". The Concise Encyclopedia ofeconomics.http://www.econlib.org/library/Enc/KeynesianEconomics.htm (erişim tarihi: 01.09.2014).

BOCUTOĞLU, E. (2009), Makro İktisat. Teoriler ve Politikalar. Yenilenmiş ve Genişletilmiş Beşinci Baskı. Murathan Yayınevi, Trabzon.

BROCHIER, H. ve P. TABATONI (1971), Mali Iktisat. (Çev. Adnan Erdaş). İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayın No: 303, Maliye Enstitüsü Yayın No: 48. İstanbul.

CALVO, G. A. (1992), "Are High Interest Rates Effective for Stopping High Inflation? Some Skeptical Notes", World Bank Economic Review, No.6, pp. 55-71.

CEBULA, R. J. and W. J. BELTON (1993), "Government Budget deficits and Interest Rates in The USA: Evidence for Closed and Open Systems Put into Perspective, 1955-1989", Public Finance, Vol.48, No.2, pp. 188-209.

CEBULA, R. J. and I. S. SALTZ (1998), "Ex ante Real Long Term Interest Rates and U.S. Federal Budget Deficits: Preliminary Error - Correction Evidence, 1971-1991", Economia Internazionale, Vol.51, no.2, March, pp. 163-169.

CEBULA, R. J.(1999), " Budget Deficit, Capital Flows and Long –Term Interest Rates: Cointegration Findings for the United Kingdom", International Advances in Economic Researhes, Vol. 5, No.4, November, pp. 489-495.

CHACHOLIADES, M.(1986), Micro Economics, Georgia State University, Macmillan Publishing Company, Newyork.

CHAN, F. (2014), "Classical and Keynesian Economics". http://staffwww. full-coll.edu/fchan/macro/3classical_and_keynesian_economics.html (erişim tarihi: 01.11.2014).

COŞKUN, G.(1988), "Vergi Politikası, İstenilen Sonuçların Alınması İçin Tek Başına Yeterli Değildir", İşveren Dergisi, Cilt: XXVI, Sayı: 12, Eylül, ss. 28 – 30.

COŞKUN, K. ve Y. BİLEN (2002), "Vergi Harcaması Kavramı ve Günümüz Türkiye"sinde Vergi Harcamaları", Vergi Dünyası, Sayı:246, Şubat, 161-168.

ÇALCALI, Ö. (2013), "Kamu Maliyesi Perspektifinden Adam Smith", International Journal of Economic and Administrative Studies (Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi) Year: 6, Number 11, Summer, pp. 89-108 http://www. arastirmax.com/system/files/dergiler/194000/makaleler/6/11/arastrmx_194000_6_pp_89-108.pdf (erişim tarihi:21.11.2014).

DEVRİM, F. (1983), Maliye Politikası. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 4, İzmir.

DEVRİM, F. (1996), Kamu Maliyesine Giriş. Anadolu Matbaacılık Ltd. Şti. İzmir.

DİKMEN, O. (1995), Liberal, Bitaraf ve Müdahaleci Vergi Politikaları, İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü, Yayın No: 665-85-1. İstanbul.

DOĞAN, A. A. (1984), "1980 sonrası Türk Vergi Politikası", 1983'te Türk İktisat Politikası Sempozyumu ve 1980 Sonrası Türk Vergi Politikası Semineri, Marmara Üniversitesi Yayın No: 413, İİBF yayın No: 364, İstanbul, ss. 93 – 119.

DUA, P. and H. K. ARORA (1995), "Long Run Equilibrium between Budget Deficits and Long-Term Interest Rates" International Advances in Economic Research, February, pp. 23-31.

EDİZDOĞAN, N. (2007), Kamu Maliyesi. Güncelleştirilmiş 9. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

EĞİLMEZ, M. (2012), Ekonomik Krizleri Anlama Rehberi - 15 Kasım, Perşembe http://www.mahfiegilmez.com/2012/11/ekonomik-krizleri-anlama-rehberi_15.html . (erişim tarihi: 21.03.2015).

EKER, A., ALTAY, A. ve M. SAKAL (1994), Maliye Politikası (Teori, İlkeler ve Yöntemler), Takav Matbaacılık, Yayıncılık San. Ve Tic. AŞ. Ankara.

ERGİNAY, A. (1990), Kamu Maliyesi. Gözden Geçirilmiş ve İşlenmiş 13. Baskı. Savaş Yayınları. Ankara.

EROL, A. (1992), Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'de Devlet Borçları (1981-1990), Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No: 1992/324, Ankara.

EWING, B. T. and M. A. YANOCHIK (1999), "Budget Deficits and The Term Structure of Interest Rates in Italy", Applied Economic Letters, Vol. 6, pp. 199-201.

FISCHER, S. (1996), "Maintaining Price Stability", Finance & Development, December, Vol. 33, No: 4, pp. 34 – 37.

GİRAY, F. (2010), Maliye Tarihi. Ezgi Yayınları. Üçüncü Baskı. Eylül, Bursa.

GÖKBUNAR, A. R. (1998), "Vergileme İlkeleri ve Küreselleşme", Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, S:4. ss.177-201.http://www. canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliyegenel/digeryazilar/gokbunar-vergileme-ilkeleri.pdf; ss. 1-23; (erişim tarihi: 22.03.2015).

GÖNÜL, H.H. (2002a), "Vergi Harcamaları-I", Yaklaşım, Sayı: 111, Mart, http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2002033017..htm. (erişim tarihi: 15.04.2010).

GÖNÜL, H.H. (2002b), "Vergi Harcamaları-II", Yaklaşım, Sayı: 112, Nisan, http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2002043060.htm (erişim tarihi: 15.04.2010).

GÖNÜL, H.H. (2007), "ABD'de Vergi Harcamaları", Yaklaşım, Sayı: 171, Mart,http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2007039043.htm (erişim tarihi: 15.04.2010).

GÜLMEZ, B. (2003), Vergi Harcaması Kavramı, Türk Vergi Sistemine Dâhil Vergi Kanunlarının Değerlendirilmesi, İstanbul: Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu.

GÜNGÖR, K. (2014), "İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler" http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf (erişim tarihi: 16.11.2014).

HEPER, F. (2000),"Vergi Yükü ve Yansıma", Kamu Maliyesi, 14. Ünite, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 949, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 519, Eskişehir, Ağustos.

IMF (2001), Manual On Fiscal Transparency Glossary, 1- 6. www.imf.org. (erişim tarihi: 15.02.2011).

İZMİRLİOĞLU, A. (2006), "Makroekonomik Program (2000-2002) ve Beş Aylık Uygulama Sonuçları", http://www.dpt.gov.tr/esk/2000/sunus1.doc; (erişim tarihi: 31.12.2006).

JAHAN S., MAHMUD A. S., and C. PAPAGEORGIOU (2014), "What Is Keynesian Economics?". Finance & Development, September, Vol. 51, No. 3, pp. 53 – 54. http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2014/09/basics.htm (erişim tarihi: 14.11.2014).

KAMALAK, M. (1985), Kamu Borçlanması. Atatürk Üniversitesi. "İİBF Araştırma Merkezi Ders Notları: 115, Erzurum.

KAMALAK, M. (1987), Katma Değer Vergisinin mahiyeti ve iktisadi – Mali Etkileri. Atatürk Üniversitesi. "İİBF Araştırma Merkezi Ders Notları: 140, Erzurum.

KAMALAK, M. (1992), Türk vergi Hukuku. Atatürk Üniversitesi. "İİBF Z.F. Araştırma Merkezi Ders Notları: 169, Erzurum.

KARAHAN, Ö. (2005), "Türkiyede Örtük Enflasyon Hedeflemesi Programının Uygulanmasına İlişkin Oluşan Riskler ve Bu Risklerin Yönetim Politikaları", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com, Güz, C.4 ss. 34-47.

KEYNES, J. M. The General Theory of Employment Interest and Money. (1936). Rendered into HTML on Wednesday April 16 09:46:33 CST 2003, by Steve Thomas for The UniversityofAdelaideLibraryElectronicTextsCollection."cas.umkc.edu/ economics/ people/facultypages/kregel/.../generaltheory.pdf" (erişim tarihi: 01.10.2014).

KEYNES, J. M. (2008), Genel Teori İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi. (çev. Uğur Selçuk AKALIN), Birinci Basım, Kalkedon, Ocak.

KHALILZADEH, J. S. and A. SHAH (1991), "Tax Reform in Developing Countries" Finance & Development, Vol:28, No:2.

KIRBAŞ, S (1993), "Vergi Tasarılarını Kim Hazırlamalıdır?" Vergi Dünyası, Sayı: 147, Kasım, ss. 31-33.

KING, R.F. (1984), "Tax Expenditures and Systematic Public Policy: An Essay on The Political Economy Of The Federal Revenue Code", Public Budgeting & Finance, Spring, 14-31.

KULU, B. (2000), "Vergi Harcaması ve Uygulama Örnekleri", Vergi Dünyası, Sayı:228, Ağustos, 24-29.

KUMCU, M. E.(1998), "Bütünleşen Avrupa ve Türkiye", Avrupa Para Birliği'nde Ekonomik Politikalar ve Türkiye Üzerine Yansımaları, TÜSİAD, Yayın No-TÜSİAD-T/98, 12-240, ss. 11-20.

McMILLIN, W.D.(1986), "Federal Deficits, Macrostabilization Goals, and Federal Reserve Behavior," Economic Inquiry, Vol.24, No.2, pp. 257-69.

NADAROGLU, H. (1985), Kamu Maliyesi Teorisi. Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 6. Baskı. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

NASH, J. (2014), "The Keynesian Model and the Classical Model of the Economy". http://education-portal.com/academy/lesson/the-keynesian-model-and-the-classical-model-of-the-economy.html#lesson. (erişim tarihi: 13.11.2014).

ORHAN, O. Z. (1989), Keynezyen ve Moneterist İstikrar Politikaları, Bilim Teknik Yayınevi. İstanbul.

ORHANER, E. (1992), Kamu Maliyesi. Gazi Üniversitesi. Emek Kitabevi, Ekim / Ankara.

ÖNCEL, M., A. KUMRULU ve N. ÇAĞAN (1992), Vergi Hukuku. Ankara Üniversitesi. Hukuk Fakültesi Yayınları No: 494, Ankara.

ÖNDER, İ., O. TÜREL, N. EKİNCİ ve C. SOMEL (1993), Türkiye'de Kamu Maliyesi. Finansal Yapı ve Politikalar. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.

ÖNER, E. (1988), Türkiye'de Fon Uygulaması ve Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

ÖNER, E. (1991), Türkiye'de Vergi Kaçakçılığı - Başlıca Sebepler, Etkiler ve Önlemler, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

ÖNER, E. (1992), "V.U.K.'na Göre Uygulanan Ceza Sisteminin Yorumu", Atatürk Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 3-4, ss. 69-79.

ÖNER, E. (1993), "Türkiye'de Vergi Yükü ve Gelir Dağılımındaki Adaletsizlikler", Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1 - 2, ss. 129 – 138.

ÖNER, E. (1994), Bir Mali Olay: Vergi ve İktisadi Etkileri (Gelir Vergisinin İktisadi Tahlili), Atatürk Üniversitesi. "İİBF Z.F. Araştırma Merkezi Yayın No: 189, Erzurum.

ÖNER, E. (2006), "Türkiye'de Maaş ve Ücretli Kesimin Gelir Vergisi Yükü (1980 - 2005)", Vergi Dünyası, 26 (304) Aralık, 176-183.

ÖNER, E. (2007), "Türkiye'de Maaş ve Ücretli Kesimin GSYIH Payı ve Vergi Baskısı (1980 - 2005) ", Vergi Dünyası, 26 (309) Mayıs, 131-138.

ÖNER, E. (2008a), "Türkiye'de 1990'lı Yıllardan Günümüze Kadar İktisadi İstikrar Açısından Maliye Politikası Uygulamaları", Vergi Dünyası, 27 (319) Mart, 134-140.

ÖNER, E. (2008b), "The Practises of Fiscal Policy for Economic Stability in Turkey (An Econometric Study: 1985 – 1999)", Lex ET Scientia International Journal (LESIJ) (Lex ET Scientia International Journal (LESIJ)), issue: XV2, 292-300.

ÖNER, E. (2011), "Tax Expenditure and the Situation in Turkey", International Journal of Business and Social Science, Vol. 2 No. 23, 165-170, (Special Issue – December).

ÖZ, E., (2015), "Faydalı Mali Kavramlar", http://www.ersanoz.com/faydali-mali-kavramlar.html, (erişim tarihi: 10/04/2015).

ÖZER, İ., (1985), "Enflasyonla Birlikte tartışma Düzeyine Çıkan Konular", İzmir Ticaret Odası Dergisi, Yıl: 58, sayı: 2, Şubat, ss. 5-6.

ÖZER, İ. (1986), Devlet Maliyesi. Cilt: i. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayını No: 1986/276.

ÖZKARA, M. (2004), "Vergi Harcamaları Bütçede Yerini Almalı", http://www. alomaliye.com/mehmet_ozkara_vergi_harcamalari.htm 01.09.2004 (erişim tarihi: 25.07.2010).

ÖZKARA, M. (2014),"Devlet Anlayışında Ortaya Çıkan Değişikliklerin Sonucu Olarak VergilemeyeYüklenenFonksiyonlar",http://www.alomaliye.com/mehmet_ozkara_devlet_anlayisinda.htm (erişim tarihi: 01.11.2014).

ÖZKER, A. N. (2002), " Vergi Hukuku ve Bütçe Politikalarında Vergi Harcaması Olgusu ve Uygulanabilir Etkinliği", e-akademi, Sayı:7 Eylül 2002. http://www.e-akademi.org/makaleler/nozker-1.htm, (E rişim Tarihi: 15.03.2010).

ÖZMEN, E. ve Ç. İ. KOĞAR (1998), 'Sustainability of Budget Deficits in Turkey with a Structural Shift', ODTÜ Gelişme Dergisi, 25, Sayı:1, ss. 107-127.

ÖZTÜRK, N. (2012), Maliye Politikası. Ekin Yayınevi, Mart.

ÖZTÜRK, N. (2013), Kamu Maliyesi. Ekin Yayınevi, Ağustos.

PEDÜK, T. (2005), Dünyada ve Türkiye"de Vergi harcamaları, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül.

PEHLİVAN, O. (2013), Kamu maliyesi. Celepler Matbaacılık, Yayın No: KM 14, Trabzon – Ağustos.

PEHLİVAN, O. (2014a), Kamu maliyesi. Celepler Matbaacılık, Yayın No: KM 15, Trabzon – Ağustos.

PEHLİVAN, O. (2014b), Devlet Bütçesi. Celepler Matbaacılık, Yayın No: DB 1, Trabzon – Eylül.

PETTINGER, T. (2008), "Definition of Full Employment". http://www. economicshelp.org/blog/453/unemployment/definition-of-full-employment/ (erişim tarihi: 15.11.2014).

PİRİMOĞLU, A. B. (1983), Maliye. 3. Baskı, Atatürk Üniversitesi. "BF Araştırma Merkezi Ders Notları: 45, Erzurum.

PODKAMINER, L. (1998), "Inflationary Effects of High Nominal Interest Rates", Journal of Post Keynesian Economics, Vol. 20, No. 4, pp. 583-596.

SARAÇ, Ö. (2010), "Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri", Maliye Dergisi, Sayı: 159, Temmuz-Aralık, 262-277.

SAVAŞ, V. F. (1997), İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu. Avcıol Matbaacılık, İstanbul.

SHAW, G. K. (1975), Maliye Politikası (Çev. Ömer Faruk Batırel), İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, İstanbul.

SHIRAZI, J. K. and A. SHAH (1991), " Tax Policy Issues for The 1990s", From A Symposium onTax Policy in Developing Countries, in March 1990. The World Bank Economic Review, Volume 5, Number 3, September, pp. 459 – 471.

SÖNMEZ, S.(1998), "Türkiye'de Kamu (Açığının) Finansmanı ve Enflasyon Vergisi", ODTÜ Gelişme Dergisi, 25(2), ss. 361-377.

SUNLEY, E. (2004), "Tax Expenditures in the United States." In Brixi, Hana Polackova, Christian M.A. Valenduc, and Zhicheng Li Swift, eds. Tax Expenditures – Shedding Light on Government Spending Through the Tax System. Washington, D.C.: The World Bank, 155-172.

SURREY, S. S. (1967), The U.S. Income Tax System – the Need for a Full Accounting. Speech before the Money Marketers, November 15. Excerpted in U.S. Treasury Department, 1969, Annual Report of the Secretary of Treasury on the State of Finances for Fiscal Year 1968. Washington, D.C.: Government Printing Office, 322-326.

TANZI, V. and E. ELGAR (1991), Public Finance in Developing Countries. Billing and Sons Ltd., Worcester.

TEKİN, F (2000), "Vergilendirmenin Özendirici Etkileri", Kamu Maliyesi, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 949, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 519, 5. Baskı, Eskişehir.

TODER, E. J. (2005), "Tax Expenditures and Tax Reform: Issues and Analysis", The Urban Institute, 2100 M Street NW. Washington, DC 20037, Presented at National Tax Association Meetings, Miami, Florida, November 19, 1-19. www.urban.org/.../411371_tax_expenditur...,(erişim tarihi: 25.10.2010)

TURHAN, S. (1975), Vergileme ve İktisadi Büyüme. İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü Konferansları, Seri:23. İstanbul.

TÜRK, İ (1988), Maliye Politikası, Gözden Geçirilmiş 7. Bası, Sevinç Yayınevi, Ankara.

TÜRK, İ. (1992), Kamu Maliyesi. Turhan Kitabevi, 1. Baskı. Ankara.

TÜRK, İ.(1994), Maliye Politikası, Gözden Geçirilmiş 10. Bası, Turhan Kitapevi. Ankara.

ULUATAM, Ö. (1988), Kamu Maliyesi. 3.. Baskı, Teori Yayınları, Verso A.Ş., Ankara.

ULUATAM, Ö. (1991), Kamu Maliyesi. Genişletilmiş 4. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara.

Vergi kapasitesi ve vergi gayreti, (2015), http://www.ekodialog.com/kamu_ maliyesi/vergi_kapasitesi_vergi_gayreti.html, (erişim tarihi: 12.01.2015).

Vergilemeİlkeleri,(2015),http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/vergi_ilkeleri_vergilendirme.html; (erişim tarihi: 22.03.2015).

VITEZ, O. (2014), "Differences Between Classical & Keynesian Economics". http://smallbusiness.chron.com/differences-between-classical-keynesian-economics3897.html. (erişim tarihi: 13.11.2014).

VURAL, M. (2004), "28 Mayıs 2004 Tarihinde Hesap Uzmanları Kurulu'nca Ankara'da Düzenlenen PanelinAçılışKonuşması",http://www.huk.gov.tr/konusma1.html; (erişim tarihi: 20.11.2004).

World Bank. (2003), "Why worry about tax expenditures ?", Premnotes Economic Policy, January 2003 Number:77, 1-4. www.worldbank.org (erişim tarihi: 05.03.2011).

YILDIRIM, E. ve R. YILDIRIM. (2006), "1980 Sonrası Uygulanan Maliye Politikaları-veTürkiyeEkonomisiÜzerindekiEtkileri"http://www.ceterisparibus.net/maliye/ maliye.htm, erişim tarihi: 12.09.2006; ss. 1-16.

YILDIRIM, K., KARAMAN D. ve M.TAŞDEMİR (2010), Makroekonomi. 9. Baskı. Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş. Ankara.

YÜCE, M. (1999),"Vergileme İlkeleri ve Ekonomik Konjontür Açısından Deprem Vergilerinin Genel Bir Değerlendirmesi", Mevzuat dergisi, Yıl: 2, Sayı: 21, Eylül 1999. http://www.mevzuatdergisi.com/1999/09a/03.htm; (erişim tarihi: 22.03.2015).

B. Kanunlar

193 s. Gelir Vergisi Kanunu

197 s. Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu

213 s. Vergi Usul Kanunu

406 s. Telgraf ve Telefon Kanunu

488 s. Damga Vergisi Kanunu

1319 s. Emlak Vergisi Kanunu

2004 s. İcra ve İflas Kanunu

2464 s. Belediye Gelirleri Kanunu

2863 s. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

3065 s. Katma Değer Vergisi Kanunu

3226 s. Finansal Kiralama Kanunu

3797 s. Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

4077 s. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

4389 s. Bankalar Kanunu

4458 s. Gümrük Kanunu

4632 s. Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu

4749 s. Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun

4760 s. Özel Tüketim Vergisi Kanunu

5018 s. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

5224 s. Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun

5300 s. Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu

5520 s. Kurumlar Vergisi Kanunu

5602 s. Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun

5607 s. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

5661 s. Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtları ve Aşevleri Hakkındaki Kanuna Ek Kanun

5684 s. Sigortacılık Kanunu

5809 s. Elektronik Haberleşme Kanunu

5842 s. Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanunu

6085 s. Sayıştay Kanunu

6183 s. Amme Alacaklarının Tahsil Usulü hakkında Kanun

6326 s. Petrol Kanunu

6361 s. Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu

6362 s. Sermaye Piyasası Kanunu

6802 s. Gider Vergileri Kanunu

7338 s. Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu

ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ

İsmet KEMERTAŞ
Eğitimci-Yazar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1799
Eğitim No.: 352
ISBN : 978-605-320-706-1
© 1. Basım, Ekim 2017

ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ
İsmet KEMERTAŞ

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kemertaş, İsmet.
Öğretim İlke ve Yöntemleri / *İsmet Kemertaş*
1. Basım, XIV + 370 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-706-1
1. Öğretim 2. Öğrenme 3. Eğitim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ (I) ..... **iii**

ÖN SÖZ (II) ..... **v**

BÖLÜM I
ÖĞRETİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

A. ÖĞRETİM VE ÖNEMİ 2
B. ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ DERSİNİN GELİŞİMİ 3
Ülkemizde Öğretim İlke ve Yöntemleri Dersinin Gelişimi 7
C. ÖĞRETİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 9
Kültür 9
Kültürün İşlevleri 10
Kültürün Özellikleri 11
Eğitim 11
Eğitimin Hedefleri 12
Kasıtlı Kültürleme Süreci Olarak Eğitim 14
Eğitim Kavramıyla İlişkili Kavramlar 15
Eğitimin Çeşitleri ve Özellikleri 15
Eğitim Sistemi 17
Öğrenme 19
Davranış 23
Davranış Çeşitleri 23
Öğretme 25
Öğretim 27
Öğretimin Hedefleri 29

BÖLÜM II
ÖĞRENME VE ÖĞRETİM İLKELERİ

A. ÖĞRENME İLKELERİ 33
1. Hazırbulunuşluk (Giriş Davranışları) İlkesi 33
2. Motivasyon (Güdülenme) İlkesi 33
3. Katılma İlkesi 35
4. Tekrar İlkesi 37
Duyusal Kayıt 38
Kısa Süreli Bellek 38
Uzun Süreli Bellek 38
Tekrar İlkesi ve Dikkat Edilecek Hususlar 39
5. Pekiştirme İlkesi 40
6. Geri Bildirim (Dönüt) İlkesi 42
7. Transfer İlkesi 43

B. ÖĞRETİM İLKELERİ....44
1. Çocuğa Görelik (Uygunluk) İlkesi....44
2. Hayatilik (Yaşama Yakınlık) İlkesi....46
3. İş (Aktivite) İlkesi....47
a. İş Kavramı....48
b. Yaparak ve Yaşayarak Öğrenmenin (İş)in Esasları ve Önemi....48
c. İş Eğitiminin Okullarımıza Girişi....51
4. Ekonomiklik İlkesi....51
5. Aktüalite (Güncellik) İlkesi....52
6. Ayanilik (Nesnellik-Açıklık) İlkesi....53
7. Somuttan Soyuta İlkesi....54
8. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi....55
9. Yakından Uzağa İlkesi....56

BÖLÜM III
ÖĞRENME VE ÖĞRETİM STRATEJİLERİ

A. ÖĞRENME STRATEJİLERİ....60
Başlıca Öğrenme Stratejileri....64
1. Tekrar Stratejisi....64
2. Anlamlandırma Stratejisi....65
3. Örgütleme Stratejisi....67
B. ÖĞRETİM STRATEJİLERİ....69
Başlıca öğretim stratejileri....71
1. Sunuş Yoluyla Öğretim....71
2. Buluş Yoluyla Öğretim....73
3. Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim....76
4. Tam Öğrenme Modeli....80

BÖLÜM IV
ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

A. YÖNTEM KAVRAMI....86
Öğretim Yönteminin Belirleyicileri....88
Öğretim Yöntemi Seçimini Etkileyen Faktörler....89
B. ANLATMA (TAKRİR) YÖNTEMİ....90
Kapsamı....90
Anlatma Yönteminin Yararları....93
Sınırlılıkları....94
Dikkat Edilecek Hususlar....94
C. SORU-CEVAP YÖNTEMİ....95
Kapsamı....95
1. Öğretmen Soruları....97
2. Öğrenci Soruları....97
3. Öğrenci Sorularına Verilecek Cevaplar....98
4. Öğrencilerin Yanlış Cevapları....99
Soru Cevap Yönteminin Yararları....99
Sınırlılıkları....100
Ç. SORUN ÇÖZME YÖNTEMİ....102
a. Sorun Çözme....102
Kapsamı....102
b. Sorun Çözme Yöntemleri (Bilimsel veya Mantıki Yöntemler)....107

D. LABORATUVAR YÖNTEMİ 115
Kapsamı 115
E. TARTIŞMA YÖNTEMİ 118
Kapsamı 118
Tartışma Teknikleri 120
F. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ 127
Kapsamı 127
Örnek Olay Uygulamaları 128
Örnek Olay Çeşitleri 129
Örnek Olayların Düzenlenmesi 131
G. PROJE YÖNTEMİ-Proje Tabanlı Öğretim Yöntemi 134
Proje Yönteminin Esası 134
Proje Yöntemi ve Uygulama Zorlukları 137

BÖLÜM V
ÖĞRETİM TEKNİKLERİ

A. GRUPLA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 142
1. Grup Çalışması 142
Grup Çalışmalarının Yararları 142
2. Gözlem 148
Gözlem Nedir? 148
Çocuk Ne Derece Gözlem Yapabilir? 150
Gözlem Çeşitleri 151
Gözlemin Okullarda Uygulanması 153
3. Deney 155
Öğretimde Deney ve Önemi 155
Öğretmen ve Öğrenci Deneyleri 156
2. Öğrenci Deneyleri 156
4. Gösteri (Demonstrasyon) - Gösterip Yaptırma Tekniği 160
Gösteri Yönteminin Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar 161
5. Ekiple Öğretim 163
Ekip Öğretiminin Özellikleri 164
6. Benzetim (Simülasyon) 166
7. Mikro Öğretim 167
8. Beyin Fırtınası (Fikir Taraması) 169
9. Drama 171
Kapsamı 171
10. Rol Oynama (Bağımsız Dramatizasyon) 175
Kapsamı 175
11. Eğitici Drama 178
Eğitici Dramanın Tanımı 181
Eğitici Dramanın Sağlayabileceği Yararlar 182
Eğitici Drama Etkinlikleri 183
12. Yaratıcı Drama 185
Yaratıcı Dramanın Belirgin Özellikleri 186
Dramanın Uygulama Basamakları 186
Yaratıcı Drama Etkinliğinde Kimler Var? 188
Yaratıcı Drama Nerede Yapılır? 188
Yaratıcı Drama Etkinliğinde Hangi Malzemeler Kullanılır? 189
13. Eğitsel Oyunlar 190

14. Kavram Haritaları....191
Kavram Nedir? 191
Balık Kılçığı Tekniği 202
15. Zihin Haritaları....203
16. Bilgi Haritası 206
17. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği 207
Altı Şapkalı Düşünme Tekniği Nasıl Uygulanır? 208
18. Küçük Grup (Buzz Grup) Tekniği....209
19. İstasyon Tekniği 210
20. Konuşma Halkası Tekniği 211
B. BİREYSEL ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 213
1. Bireysel Öğretim 213
Bireysel Öğretimin Belli Başlı Nitelikleri 213
Niçin Bireysel Öğretim Gereklidir?....214
Bireysel Çalışma Şu İlkelere Göre Yapılmalıdır 216
Bireysel Çalışmada Dikkat Edilecek Hususlar 217
2. Programlı Öğretim....218
3. Bilgisayarlar (Bilgisayar Destekli Öğretim)....219
Internet (İnternetin Eğitimde Kullanımı) 220
CD/Multimedya – VCD ve DVD Oynatıcıları....221
Eğitim Teknolojisi (Okuma konusu) 222
C. SINIF DIŞI ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 223
1. Gözlem Gezisi 223
2. Görüşme 224
3. Sergi 225
4. Ödev 225
Ödev Nedir?....225
Ev Ödevleri....227
Sınıf Ödevleri 229
Alıştırmalar....229
Ödevlerin Düzeltilmesi....230

BÖLÜM VI
ÖĞRENME – ÖĞRETME SÜRECİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

A. BEYİN VE BEYİN TEMELLİ ÖĞRENME....234
Beyin....234
Beynin sağ ve sol yarı küreleri 235
Akıl Hapı Piyasada (Okuma Konusu)....236
Beyin Temelli Öğrenme 237
Beyin Temelli Öğrenme Nedir?....237
B. ÇOKLU ZEKÂ ÖĞRETİMİ VE DUYGUSAL ZEKÂ....240
I- Çoklu Zekâ Kuramı....240
II- Duygusal Zekâ (EQ)....251
C. İŞBİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRENME....256
D. YAPILANDIRMACILIK (Yapılandırmacı Öğretim) 260
Yapılandırmacılık Nedir?....261
Yapılandırmacı Öğrenmenin Temel Özellikleri 262
Yapılandırmacı Yaklaşımlar....263
Yapılandırıcı Yaklaşımda Öğrencinin Görevleri:....267

E. KİŞİSEL ÖĞRENME STİLLERİ 267
Öğrenme Stilimiz 267
Kişisel Öğrenme Stili Testi 268
1. Düşünme Biçimleri 268
2. Bilgiyi Algılama Yolları 269
3. Etkenler 271
Kişisel Öğrenme Stili Testi nedir? 271
Kişisel Öğrenme Stillerine Göre Dersin İşlenişi 275
F. ÜST SEVİYE DÜŞÜNME BECERİLERİNİN ÖĞRETİMİ 276
Üst Seviye Düşünme Nedir? 276
Düşünme Nedir? 277
Yaratıcı Düşünme ve Yaratıcılık 278
Yaratıcılığı Geliştirme Öğretimi 281
Eleştirel Düşünme 283
Eleştirel Düşünme Stratejileri 284

BÖLÜM VII
ÖĞRETİM ARAÇ VE GEREÇLERİ

A. SOMUT ÖĞRETİM 290
B. ARAÇLARIN ÖĞRETİM DEĞERİ 292
C. ARAÇ ÇEŞİTLERİ 294
Ç. ARAÇLARIN SAĞLANMASI 296
D. ARAÇLARIN KULLANILMASI 297
Sınıfta Bulunması Gerekli Bazı Araçlarla Yazılı Kaynaklar 298
Yazı Tahtası 298
Belleten (Bülten) Tahtası 299
Akıllı Tahta 300
Fatih Projesi 300
Zaman ve Tarih Şeritleri 301
Kum Masası 301
Ders Kitapları 302
İyi bir ders kitabı, şu özelliklere sahip olmalıdır: 302
Ders Kitaplarının Çeşitleri 303
Yardımcı Kitaplar 303
Dergiler ve Gazeteler 303

BÖLÜM VIII
ÖĞRETİM (DERS) PLÂNLARI

A. ÖĞRETİM (DERS) PLÂNLARI 306
Plân Yapmanın İlkeleri 307
Plânın önemi 307
Plân yapmanın gerekliliği 308
Plânlı çalışmanın yararları 308
B. ÜNİTELENDİRİLMİŞ YILLIK DERS PLÂNI VE YAPILIŞI 309
Ünitelendirilmiş Yıllık Plânın Yapılışı 310
C. DERS PLÂNI VE HAZIRLANMASI 311
Ders Plânı (Yararları) 311
Ders Plânının Hazırlanması 311

Ç. ÜNİTELENDİRİLMİŞ YILLIK PLÂNLAR, ETKİNLİKLER, ÇALIŞMA KAĞITLARI VE DERS PLÂNI ÖRNEKLERİ 313
D. ÇOKLU ZEKÂ ETKİNLİKLERİ 325
E. YILLIK, DERS, GEZİ, DENEY PLÂNI FORMATLARI VE 5-E MODELİ 332

BÖLÜM IX
EĞİTİMDE ÖĞRETMENİN ÖNEMİ VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

A. ÖĞRETMENİN ÖNEMİ 346
B. ÖĞRETMENİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI 347
Öğretim Hizmetinin Niteliğini Artırmada Öğretmenin Görevleri 348
Öğretmenin Ders Hazırlığı 350
Öğretmenin Öğretme ve Rehberlik Görevi 352
Öğretmenin Meslektaşları ve Okul Görevlileriyle İlişkileri 355
C. ÖĞRETMEN YETERLİLİKLERİ 356
Öğretmen Niteliklerini Etkileyen Unsurlar 356
Öğretmen Yetiştiren Kurumlara Öğrenci Seçimi 356
Öğretmenlerin Hizmet Öncesi Eğitimi 357
Öğretmenlerin Göreve Başlama Koşulları 358
Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitimi 359
Öğretmenlerin Çalışma ve Yaşam Koşulları 360
D. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME PROGRAMLARI VE ÖĞRETMEN EĞİTİMİ 361
Öğretmen Yetiştirme Programlarının Akreditasyonu (Denkliği) 361
Ülkemizde Öğretmen Yetiştirme Programları (Yeni) 361
İlköğretim Öğretmenliği 362
Ortaöğretim Alan Öğretmenliği 362
Öğretmen Eğitimi 362
Öğretmen Eğitimi Akreditasyon Sisteminde Standartlar 362

KAYNAKÇA 365

KAYNAKÇA

Açıkgöz, K. Ün (2003). **Aktif Öğrenme**, Eğitim Dünyası, İzmir

Akyüz, Y. (2004). **Türk Eğitim Tarihi**, Pegem A., Ankara

Alaylıoğlu, R.-Oğuzkan, A.F. (1968). **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, Arif Polat Kitabevi, İstanbul.

Ana Britannica (1994). Cilt 32, s.187.

Antel, S.C. (1952). **Umumi Didaktik**, Doğan Kardeş Yayınları A.Ş., Basımevi, İstanbul.

Arslan, M. (Ed.), (2007). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, Ankara.

Asrı Diyalog Dergisi (1995). Asrı Basımevi, Sayı 8, s.18-19.

Atılgan, H. (Editör), (2006). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Anı Yay., Ankara.

Aytaç, N.-Aydın, H. (2006). **Öğrenme-Öğretme Sürecinde Planlama ve Uygulama**, Naturel Yayıncılık, Ankara.

Aytuna, H.A. (1961). **Genel Öğretim Bilgisi**, M.E. Basımevi, İstanbul.

Aytuna, H.A. (1974). **Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri**, M.E. Basımevi, İstanbul.

Bacanlı, H. (Editör), (2004). **KPSS, Eğitim Bilimleri**. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bahar, M. ve Ark. (2006). **Ölçme ve Değerlendirme**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Başar, E. (2001). **Genel Öğretim Yöntemleri**, Kardeşler Ofset Matbaacılık, Samsun.

Başaran, İ.E. (1994). **Eğitime Giriş**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

Başaran, İ.E. (1966). **Eğitim Psikolojisi**, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

Bilen, M. (1996). **Plândan Uygulamaya Öğretim**, Aydan Web Tesisleri, Ankara.

Bilen, M. (2010). Ed. **Eğitimde İlke ve Yöntemler**, Betik Kitap, Ankara.

Bloom, Benjamin S. (1998). **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**, (Çev. D.A. Özçelik), M.E. Basımevi, İstanbul.

Bossing, Nelson L. (1955). **Orta Dereceli Okullarda Öğretim**. (Çev. Necmi Sarı), Cilt 2, M.E. Basımevi, İstanbul

Boydak, H. Alp (2001). **Öğrenme Stilleri**, Beyaz Yayınları, İstanbul.

Büyükkaragöz, S. Savaş-Çivi, C. (1999). **Genel Öğretim Metotları**, Beta Basım Yayım, İstanbul.

Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, (1993), 24. Cilt, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Canatan, B. (1966). **Ansiklopedik Terimler Sözlüğü**, Kardeş Matbaası, Ankara.

Ciritli, H. Hüsnü. (1950). **Genel Öğretim Metodu Çalışma Kılavuzu**, M.E. Basımevi, İstanbul.

Çepni, S.-Akyıldız, S. (Ed.), (2008). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**. Süzer Kırtasiye, Söğütlü-Trabzon.

Çepni, S.-Akyıldız, S. Ed. (2010). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Süzer Kırtasiye, Söğütlü-Trabzon

Çilenti, K. (1991). **Eğitim Teknoloji ve Öğretim**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

Çilenti, K. (1985). **Fen Eğitimi Teknolojisi**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

Demiray, C.-Özgür, İ. (1948), **Genel Öğretim Metodu**, Türk Dili Basımevi, Balıkesir.

Demirel, Ö. (1994). **Genel Öğretim Yöntemleri**, USM Yayınları, Ankara.

Demirel Ö. (1998). **Eğitimde Program Geliştirme**, Kardeş Kitap Yayınevi, Ankara.

Demirel, Ö. (2000). **Plânlamadan Uygulamaya Öğretme Sanatı**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Demirel, Ö. (2005). **Eğitimde Program Geliştirme**, Pegem A., Ankara.

Demirel, Ö. (Ed.), (2005). **Eğitimde Yeni Yönelimler**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Demirel, Ö. (2004). **Öğretimde Plânlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Demirel, Ö.-Kaya, Z. (Ed.), (2006). **Eğitim Bilimine Giriş**. Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Demirel, Ö. (2007). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Pegem A, Ankara

Deniz, L. (1993). **Eğitim Bilimleri Dergisi**, Sayı 5, M.Ü. Eğitim Fakültesi, İstanbul.

Doğanay, A. (Ed.), (2007). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Duman, B. (2007). **Neden Beyin Temelli Öğrenme**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Enç, M. (1981). **Eğitim Ruhbilimi**, Yelken Matbaası, İstanbul.

Erden, M.-Akman, Y. (1995). **Eğitim Psikolojisi**, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Ertürk, S. (1993). **Eğitimde Program Geliştirme**, Metaksan Yayınları, Ankara.

Fidan, N. (1985). **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Alkım Kitapçılık Yayıncılık, Ankara.

Goleman, D. (2001). **Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?** (Çev. Banu Seçkin Yüksel), Varlık/Bilim, İstanbul.

Gordon, Thomas. (1993). **Etkili Öğretmenlik Eğitimi**. (Çev. Emel Aksay-Birsen Özkan), Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

Gönen, M.-Dalkılıç, N.U. (2000), **Çocuk Eğitiminde Drama, Yöntem ve Uygulamalar**, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Gözütok, F. Dilek. (2006). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ekinoks, Ankara.

Günden, S. (1977). **Genel Öğretim Bilgisi**, Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu Yayını, Ankara.

Gürol, M. (Ed.), (2004). **Öğretimde Plânlama Uygulama Değerlendirme**, Üniversite Kitabevi, Elazığ.

Hakan, A. (Ed.), (1994). **İlkokul Programı ve Öğretim Yöntemleri**. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yay. No.90, Eskişehir.

Hesapçıoğlu, M. (1992). **Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Hesapçıoğlu, M. (1994). **Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim**, Beta, İstanbul.

Kanad, H.F. (1945). **Pedagoji**, Cilt 1.2, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara.

Kemertaş, İ. (1995). **Uygulamalı Genel Öğretim Metodu**, Birsen Yayınevi, İstanbul

Kemertaş, İ. (2003). **Öğretimde Plânlama ve Değerlendirme**, Birsen Yayınevi, İstanbul.

Kirişoğlu, A.-Saral, M. (1969). **Çağdaş Genel Öğretim Metodu ve Uygulama**, Divan Matbaası, Ankara.

Kocaçınar, M. (1969). **Genel Öğretim Metodu**, As Matbaası, İstanbul.

Küçükahmet, L. (1994). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Küçükahmet, L. (1999). **Öğretimde Plânlama ve Değerlendirme**, Alkım Yayınevi, İstanbul.

Munn, Norman L. (1965). **Psikoloji İnsan İntibakının Esasları**, Cilt 1, (Çev. Nihat Tendar), M.E. Basımevi, İstanbul.

Ocak, G. (Editör), (2007). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Pegem A Yay., Ankara

Oğuzkan, A.F. (1989). **Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara.

Oral, B. Ed. (2014). Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları Pegem A, Ankara

Önder, A. (2000). **Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama**, Epsilon, İstanbul.

Öymen, H.-Erman, N. (1941). **Umumi Öğretim Usulleri**, Maarif Matbaası, Ankara.

Özden, Y. (1999). **Öğrenme ve Öğretme**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Özden, Y. (2003). **Öğrenme ve Öğretme**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Öztürk, M. (Ed.), (2005). **Öğretimde Plânlama ve Değerlendirme**, Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Rıza, E.T. (1990). **Eğitimde Yöntemler Teknolojisi**. Karınca Matbaacılık, İzmir.

Saban, A. (2000). **Öğrenme Öğretme Süreci**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Saban, A. (2001). **Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Schorling, R.-Wingo, G.M. (1957). **İlkokullarda Genel Öğretim Metodu ve Uygulama**, (Çev. V. Baha Pars), Maarif Matbaası, İstanbul.

Selçikoğlu, H.Ş. (1962). **Eğitim Psikolojisi**, Cilt 1, İstiklal Matbaası, Ankara.

Selçük, Z.-Kayalı, H.-Okut, L. (2004). **Çoklu Zekâ Uygulamaları**, Nobel Yayın Dağıtım, 4. Baskı, Ankara.

Senemoğlu, N. (2005). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Sönmez, V. (1993). **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Adım Yayıncılık Ltd. Şti., Ankara.

Tan, Ş. (Ed.), (2007). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Pegem A Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Tan. Ş.-Erdoğan, A. (2004). **Öğretimi Planlama ve Değerlendirme**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Taşpınar, M. (2004). **Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri**, Üniversite Kitabevi, Elazığ.

Tekin, H. (1993). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Yargı Yayınevi, Ankara.

Türkçe Sözlük, (2005).

Türkyılmaz, Ş. (1996). **Öğretim Metodu ve Uygulama**, Cilt 1-2, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

Uğur Kariyer Dergisi, Özel Sayı, 3. Baskı, Uğur Eğitim Hizmetleri ve Yayıncılık A.Ş., Bakırköy, İst.

Uyanık, M. (1934). **Yeni Okulun Ders Araçlarından Kum**, İstanbul.

Uyanık, M. (1937). **Yeni Okulun Ders Araçlarından Gazete**, İstanbul.

Ülgen, G. (2002). Çeviri Editörü, **Beyin Temelli Öğrenme**, Nobel Yayın, Ankara.

Üstündağ, T. (2002). **Yaratıcılığa Yolculuk**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Varış, F. (1994). **Program Geliştirme**, Alkım, Ankara.

Yalın, H.İ. (2004). **Öğretim Teknolojileri, Nobel**, Ankara.

Yıldıran, G. (1982). **Öğrenme Düzeyi ve Ürünleri**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, H.-Sümbül, A.M. (2003). **Öğretimde Plânlama ve Değerlendirme**, Çizgi Kitabevi, Konya.

ÇİN'DE EĞİTİM

中国教育

Ayşen Bakioğlu - Resul Baltacı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1742
Eğitim No.: 342
ISBN: 978-605-320-649-1
© 1. Basım, Mayıs 2017

Çin'de Eğitim 中国教育
Ayşen Bakioğlu - Resul Baltacı

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Bakioğlu, Ayşen., Resul, Baltacı.
Öğretim Tasarımı / *Ayşen Bakioğlu - Resul Baltacı*
1. Basım, VI + 272 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-649-1
1. Çin'de eğitim 2. Çin eğitim sistemi 3. PISA sınavı 4. Uluslararası eğitim karşılaştırmaları 5. Eğitim yönetimi 6. Education in China 7. Chinese Education System 8. PISA exam 9. International comparisons in education 10. Educational management

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm I: GİRİŞ 1

Bölüm II: ÇİN EĞİTİM SİSTEMİ 15
1977'den Günümüze Eğitimi Geliştirme Çalışmaları 17
Nitelik Geliştirme Çalışmaları 23
Öğretmenler ve Eğitim Ortamları 26
Sürekli Müfredat Reformu 29
Çin Eğitim Sisteminin Genel Hedefleri ve İlkeleri 39
Eğitim Sisteminin Yönetimi 41
Eğitim Sisteminin Denetimi 47
Eğitim Süreci 49
Okul Öncesi Eğitim 52
İlköğretim Eğitimi 55
Özel Eğitim 61
Ortaöğretim 62
Yükseköğretim 65
Kalite Güvence ve Akreditasyon 76
Mesleki Eğitim 78
Ülke Çapında Öğrenme Başarısının Ölçülmesi 83
Yetişkin Eğitimi 86
Öğretim Personeli 88
Öğretmenlerin Profesyonel Gelişimi 99
Öğretmen Eğitiminde Temel Sorunlar 110
Eğitimin Finansmanı 111
Çin Eğitim Sisteminde Temel Sorunlar 115

Bölüm III: ŞANGAY EĞİTİM SİSTEMİ 123
Şangay Eğitim Sistemi 127
Şangay'da Eğitimi Etkileyen Faktörler 131
Kültürel Miras 131

Öğrenci Katılımı ve Ebeveyn Desteği 134
Müfredat Reformları.....140
Üniversite Giriş Sınavı Reformları.....146
1. 1977-1992 Arası Dönem 146
2. 1992-1999 Arası Dönem 147
3. 2000'den Günümüze.....147
Eşitsizliği Giderme/Fırsat Eşitliği Sağlama 148
Şangay'da Kalite Temini 154
Okulun Gelişimsel ve Denetimsel Değerlendirmesi 155
Şangay'daki Eğitim Reformlarının Sonuçları.....159
Şangay Eğitim Sisteminin Güçlü Yönleri 162
Şangay Eğitimde Reform ve Gelişim Planı (2010-2020) 162
Öğretmenlerin Profesyonel Gelişimi 164
Öğretmenlerin Değerlendirilmesi.....177
Okul Yöneticilerinin Özellikleri.....190

Bölüm VI: ARAŞTIRMA.....195

Bölüm V: TARTIŞMA 219

Bölüm VI: ÖNERİLER 243
Uygulayıcılara Yönelik Öneriler 243
Araştırmacılara Yönelik Öneriler 250

KAYNAKLAR 255

KAYNAKLAR

AITSL Australian Institute for Teaching and School Leadership (2014)*Early teacher development: trends and reform directions*. A Global Cities Education Network. http://asiasociety.org/files/gcen-earlyteacherdevelopment.pdf adresinden 05 Ekim 2016 tarihinde edinilmiştir.

Akyüz, Y. (2000) *Türk eğitim tarihi*. İstanbul: Alfa

Asia Society (2005) *Education in China: lessons for US educators*. http://www.iiit.org/uploads/4/9/9/6/49960591/china.pdf adresinden 2 Kasım 2013 tarihinde edinilmiştir.

Bai, L. (2010) Human capital or humane talent? Rethinking the nature of education in China from a comparative historical perspective. *Frontiers of Education in China*, 5(1): 104–129. DOI 10.1007/s11516-010-0008-z

Bakioğlu, A. (1998) Lider öğretmen. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı:10, ss.11-19.

Bakioğlu, A. ve Hacıfazlıoğlu, Ö. (2000) Eğitim denetmenleri ve mentorluk. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* Sayı 12, ss.39-52.

Bakioğlu, A. ve Yıldız, A. (2013) Finlandiya'nın PISA başarısına etki eden faktörler bağlamında Türkiye'nin durumu. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* Cilt-Sayı: 38, 37-53.

Bakioğlu, A. ve Göğüş, N. (2015) E-mentorluk. Ayşen Bakioğlu (Ed.). *Eğitimde mentorluk* içinde, (ss.103-130). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık A.Ş.

Bakioğlu, A., Bayhan, G. ve Özgen, B. (2015) Öğretmenlerin profesyonel gelişiminde mentorluk. Ayşen Bakioğlu (Ed.). *Eğitimde mentorluk* içinde, (ss.131-164). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık A.Ş.

Baltacı, R. (2017) *Şangay'ın (Çin) PISA başarısını sağlayan unsurlara ilişkin Türk öğretmen görüşlerinin incelenmesi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora tezi.

Becker, J. (2000). *The Chinese: an insider's look at the issues which affect and shape China today.* New York: Oxford University Press.

Bellibaş, M.Ş. (2015) Principals' and teachers' perceptions of efforts by principals to improve teaching and learning in Turkish middle schools. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 15(6), ss.1471-1485.

Chaohong, G. (2009) An empirical study on the quality assessment of undergraduate thesis in shanghai, *Chinese Education & Society*, 42:1, 81-94. http://dx.doi.org/10.2753/CED1061-1932420107adresinden 2 Kasım 2013 tarihinde edinilmiştir.

Chen, S., Yang, S. ve Li, L. (2013). *Chinese Education and Society*, Vol. 46, Nos. 2–3, pp. 16–29.DOI: 10.2753/CED1061-1932460201.

Cheng, K. (2012). Shanghai: How a big city in a developing country leaped to the head of the class. Marc S. Tucker (Ed.). *Surpassing Shanghai: an agenda for American education built on the world's leading systems* içinde (ss.21-50). Cambridge: Harvard Education Press.

Chi, L.W. (2009) *A study of regional inequality of education attainment in China*. A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the Degree of Master of Arts in China Development Studies at the University of Hong Kong. http://hdl.handle.net/10722/57711 adresinden 15 Eylül 2012 tarihinde edinilimiştir.

China Statistical Yearbook 2014 (2015) http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexee.htm adresinden 19 Nisan 2015 tarihinde edinilmiştir.

Chinese Adult Education Association (2008) *National report: adult education and learning in China: development and present situation*. http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/INSTITUTES/UIL/confintea/pdf/National_Reports/Asia%20-%20Pacific/China.pdf adresinden 12 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.

Chua, A (2011). *Battle hymn of the tiger mother*. New York: Penguin Group.

CIEB Shanghai-China Overview. (2013). *Shanghai-China overview*. Center on International Education Benchmarking Web site. http://www.ncee.org/programs-affiliates/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/shanghai-china/ adresinden 25 Mart 2013 tarihinde edinilmiştir.

Cui, Y. ve Zhu, Y. (2014) Curriculum reforms in China: history and the present day Revueinternationale d'éducation de Sèvres [Online], *Education in Asia in 2014: what global issues?* (12-14 June 2014), s.1-7. http://ries. revues.org/3846 adresinden 30 Eylül 2016 tarihinde edinilmiştir.

Education Encyclopedia (2014) *China – teaching profession*. http://education. stateuniversity.com/pages/277/China-TEACHING-PROFESSION.html adresinden 20 Kasım 2014 tarihinde edinilmiştir.

Feng, D. (2006) China's recent curriculum reform: progress and problems. *Planning and Changing*, Vol.37, No:1&2, pp.131-144. http://www.eric. ed.gov/PDFS/EJ756220.pdf adresinden 10 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.

Feng, J. ve Ren, Y. (2006) Innovative initiatives of teacher education for development: a case study of China. *APERA Conference 28 – 30 November 2006 Hong Kong*. http://edisdat.ied.edu.hk/pubarch/b15907314/full_paper/ 356036202.pdf adresinden 31 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Feng, Y. (2012) Teacher career motivation and professional development in special and inclusive education: perspectives from Chinese teachers, *International Journal of Inclusive Education,*16:3, 331-351. http://dx.doi.org/10. 1080/13603116.2010.489123 adresinden 25 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.

Gallagher, M., Hasan, A., Canning, M., Newby, H., Saner-Yiu, L., ve Whitman, I. (2009) OECD *Reviews of tertiary education: China*. OECD publishing. http://www.oecd.org/china/42286617.pdf adresinden 17 Ocak 2014 tarihinde edinilmiştir.

Gang, D. ve Meilu, S. (2007) The qualifications of the teaching force in China. Richard M. Ingersoll (Ed.). *A Comparative study of teacher preparation and qualification in six nations içinde*. Consortium for Policy Research in Education.http://www.cpre.org/images/stories/cpre_pdfs/sixnations_final.pdf adresinden 18 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Gannon, M.J. (2001). *Understanding global cultures: metaphorical journeys through 23 nations*. USA: Sage Publications.

Gao, X (2010): To be or not to be: shifting motivations in Chinese secondary school English teachers' career narratives, *Teacher Development: An international journal of teachers' professional development*, 14:3, 321-334. http://dx.doi.org/10.1080/13664530.2010.504013 adresinden 25 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.

Gu, M. (2010) A blueprint for educational development in china: a review of "the national guidelines for medium- and long-term educational reform and development (2010–2020)" *Frontiers of Education in China*, 5(3), ss. 291–309 DOI 10.1007/s11516-010-0101-3

Guan, Q. ve Meng, W. (2007) China's new national curriculum reform: innovation, challenges and strategies. *Frontiers of education in China*. 2(4), s.579-604. adresinden 15 Aralık 2012 tarihinde edinilimiştir.

Guo, L. (2012) New curriculum reform in china and its impact on teachers, *Canadian and International Education / Education canadienne et internationale,* Vol. 41: Iss. 2, Article 6. http://ir.lib.uwo.ca/cie-eci/vol41/iss2/6 adresinden 20 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Guo, S. (2005) Exploring current issues in teacher education in China. *Alberta Journal of Educational Research*, Spring 2005, Vol: 51, No:1. http://search.proquest.com/docview/228623619/fulltextPDF/13A9EC81749199A8F3D/61?accountid=7139 adresinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Guo, S., Guo, Y., Beckett, G., Li, Q. ve Guo, L. (2013) Changes in Chinese education under globalisation and market economy: emerging issues and debates, *Compare: A Journal of Comparative and International Education,* 43:2, 244-264, DOI:10.1080/03057925.2012.721524, http://dx.doi.org/10.1080/03057925.2012.721524 adresinden 10 Ekim 2014 tarihinde edinilmiştir.

Guo, S., Guo, Y., Beckett, G., Li, Q. ve Guo, L. (2012) Teaching under China's market economy: five cases. *Education International*. http://download.ei-ie.org/ Docs/WebDepot/Study%20on%20China.pdf adresinden 15 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.

Guo-ping, S. (2011) *Education in Shanghai: for every student's lifelong development*. Salzburg, Austria. https://www.bifie.at/system/files/dl/BIFIE-Forschungskoll_School-System-Schanghai_20110926_1.pdf adresinden 15 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Güner, H. (2006) *Öğretmenlerin adanmışlık sorunu: İstanbul ili örneğinde bir çalışma*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı. Basılmamış yüksek lisans tezi.

Hagin, D. (2012) *Free teacher education policy implementation in China*. A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. University of Washington. http://search.proquest.com/docview/1034575265/fulltextPDF/13A9ED308956D5EF2E9/97?accountid=7139 adresinden 15 Mart 2013 tarihinde edinilmiştir.

Hayhoe, R. (1989) China's universities and western academic models. *Higher Education,* Kluwer Academic Publishers, 18:49-85. http://download.springer.com/static/pdf/840/art%253A10.1007%252FBF00138961.pdf?auth66=1354663778_0ec2d0f9351d4f77d3430ee1811b2459&ext=.pdfadresinden Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.

Hayhoe, R. ve Li, J. (2010) The idea of a normal university in the 21st century. *Frontiers of Education in China*, 5(1): 74–103. DOI 10.1007/s11516-010-0007-0

Hoi-yan, C. (2003) *The after-school academic workload in Shanghai and Los Angeles*. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirement for the degree of Doctor of Philosophy at the University of Hong Kong. http://hdl.handle.net/10722/36226 adresinden 18 Kasım 2012 tarihinde edinilimiştir.

Hu, R. (2010) *School principals in mainland China: core leadership practices*. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirement for the degree of Doctor of Philosophy at the University of Hong Kong. adresinden 18 Kasım 2012 tarihinde edinilimiştir.

International Reading Association (2008) *Status of teacher education in the Asia-Pacific region.* UNESCO Publication. http://www.reading.org/ Libraries/association-documents/Status_of_Teacher_ Education_in_the_Asia-Pacific_Region_Final. pdf adresinden 15 Eylül 2012 tarihinde edinilmiştir.

IQAS (2009) *International education guide for the assessment of education from China*. International Qualifications Assessment Service Government of Alberta. http://eae.alberta.ca/documents/WIA/WIA-IM_iqas_china_ profile.pdf adresinden 09 Kasım 2013 tarihinde edinilmiştir.

Jensen, B., Hunter A., Sonnemann, J., ve Burns, T. (2012). *Catching up: learning from the best school systems in East Asia*. Grattan Institute. http:// grattan.edu.au/wp-content/uploads/2014/04/130_report_learning_from_the_ best_detail.pdf adresinden 31 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Jiaju, B. (2009). Engineering accreditation in China: the progress and development of China's engineering accreditation *Chinese Education and Society,* Vol. 42, No. 1, January/February 2009, pp. 105–112. DOI 10.2753/CED1061-1932420109

Jinjie, Z. (2012) The history, culture and development of basic education system in Shanghai. *Sino-Finnish Seminar on Education Systems*, Shanghai 31 May – 2 June 2012. http://cice.shnu.edu.cn/LinkClick.aspx?fileticket=X9fAdJJUhjQ %3D&tabid=11413&language=zh-CN adresinden 25 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Kai, J. (2009) A critical analysis of accountability in higher education: its relevance to evaluation of higher education. *Chinese Education and Society*, Vol 2. No.2, March-April 2009, pp.39-51. DOI 10.2753/CED1061-1932420204, adresinden 12 Aralık 2012 tarihinde edinilimiştir.

Keating, J., Medrich, E., Volkoff, V. ve Perry, J. (2002) *Comparative study of vocational education and training systems.* NCVER Ltd. Australia

Kozikoğlu, İ. (2016). *Öğretimin ilk yılı: mesleğin ilk yılındaki öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükler, hizmet öncesi eğitim yeterlikleri ve mesleğe adanmışlıkları.* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı. Doktora tezi.

KPMG (2010). *Education in China: infrastructure, government and healthcare*. http://www.kpmg.de/docs/Education-in-China-201011.pdf adresinden 12 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kuczera, M. ve Field, S. (2010) A learning for jobs review of China. *OECD Reviews of Vocational Education and Training*. http://www.oecd.org/ education/highereducationandadultlearning/45486493.pdf adresinden 31 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Kwo, O. ve Bray, M. (2014) Understanding the nexus between mainstream schooling and private supplementary tutoring: patterns and voices of Hong Kong secondary students, *Asia Pacific Journal of Education*, 34:4, 403-416, DOI:10.1080/02188791.2014.961900. http://dx.doi.org/10.1080/02188791.2014.961900 adresinden 10 Mart 2015 tarihinde edinilmiştir.

Kwong, J. (2000): Organizational ethics and bureaucratic corruption in Chinese school, *International Journal of Public Administration*,23:11, 1925-1942. http://dx.doi.org/10.1080/01900690008525531 adresinden 25 Haziran 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kwong, J. (2016) Embedded Models of Development: Educational Changes in the People's Republic of China, Chuing Prudence Chou ve Jonathan Spangler (ed.) *Chinese Education Models in a Global Age* içinde (s.1-13). Springer

Lai, M. ve Lo, L.N.K. (2007) Teacher professionalism in educational reform: the experiences of Hong Kong and Shanghai, *Compara: A Journal of Comparative and International Education*, 37:1, 53-68, DOI: DOI: 10.1080/03057920601061786,http://dx.doi.org/10.1080/030579206010617 86 adresinden 13 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Lee, J.C.K., Huang, Y.X., Law, E.H., ve Wang, M. (2013) Professional identities and emotions of teachers in the context of curriculum reform: a Chinese perspective, *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 41:3, 271-287, DOI: 10.1080/1359866X.2013.809052. http://dx.doi.org/10.1080/1359866X. 2013.809052 adresinden 13 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Lee, J.C.K., Ding, D. ve Song, H. (2008) School supervision and evaluation in China: the Shanghai perspective. Quality Assurance in Education, Vol.16, No.2. http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/09684880810868439 adresinden 03 Mart 2015 tarihinde edinilmiştir.

Li, J. (2006) Analysis of the implementation of teacher education policy in China since the 1990s: a case study. Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park, in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. UMI Number:3241507.http://search.proquest.com/docview/305300857/fulltextPDF/13A9ED308956D5EF2E9/45?accountid=7139 adresinden 12.11.2013 tarihinde edinilimiştir.

Li, J. (2012) World-class higher education and the emerging Chinese model of the university. Prospects (2012) 42:319–339. DOI 10.1007/s11125-012-9241-y. http://download.springer.com/static/pdf/530/art%253A10.1007%252Fs11125-012-9241-.pdf?auth66=1354663375_20da4407f329402517b31789d64dd458&ext=.pdf adresinden 18 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Li, J (2013) China's quest for world-class teachers: a rational model of national initiatives and institutional transformations, Asia-Pacific Journal of Teacher Education, 41:3, 316-330, 41:3, 316-330, DOI: 10.1080/1359866X.2013.809053 http://dx.doi.org/10.1080/1359866X.2013.809053 adresinden 15 Kasım 2015 tarihinde edinilimiştir.

Li, H., Wang, X.C. ve Wong, J.M.S. (2011) Early childhood curriculum education in China: perspectives from examining teachers' beliefs and practices in Chinese literacy teaching. *Chinese Education and Society,* Vol:44, No:6, s.5-23. http://dx.doi.org/10.2753/CED1061-1932440601 adresinden 11 Ocak 2015 tarihinde edinilmiştir.

Li, Y., Tang, C. ve Gong, Z. (2011) Improving teacher expertise through master teacher work stations: a case study. *ZDM Mathematics Education*, 43:763–776. DOI 10.1007/s11858-011-0344-3. http://download.springer.com/static/pdf/911/ art%253A10.1007%252Fs11858-011-0344-3.pdf?auth66=1354665657 4fd5e3269f98ace6e40cc229593431aa&ext=.pdf adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Liang, X., Kidwai, H., ve Zhang, M. (2016). *How Shanghai does it: insights and lessons from the highest-ranking education system in the world*. Directions in Development. Washington, DC: World Bank. DOI:10.1596/978-1-4648-0790-9. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO

Liansheng, Y. (2012) Financial policies for education the national medium and long-term educational reform and development guideline. *Chinese Education and Society,* Vol. 45, No. 3, May–June 2012, pp. 37–49. http://dx.doi.org/10.2753/CED1061-1932450303 adresinden 15 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.

Lim, C.S. (2007) Characteristics of Mathematics Teaching in Shanghai, China: Through the Lens of a Malaysian. *Mathematics Education Research Journal*, Vol. 19, No. 1, 77–89. adresinden 25 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.

Liu, S. ve Rosa, M. (2008), Quality assessment of undergraduate education in China: a policy analysis, *Higher Education Management and Policy*, Vol. 20/3. http://dx.doi.org/10.1787/hemp-v20-art23-en adresinden 22 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.

Liu, S. ve Teddlie, C. (2003) The ongoing development of teacher evaluation and curriculum reform in the People's Republic of China,*Journal of Personnel Evaluation in Education*17:3, 243–261. http://download.springer.com/static/pdf/907/art%253A10.1007%252Fs11092-005-2982-x.pdf?auth66=1354666092_ 4aed3e0342219c68c51bfab37f0ebe2b&ext=.pdfadresinden 8 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Lixu, L. (2004) China's higher education reform 1998-2003: a summary. *Asia Pacific Education Review*, Vol.5, No.1, s.14-22.

Lo, L. N., Lai, M. ve Wang, L. (2013) The impact of reform policies on teachers' work and professionalism in the Chinese mainland, *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 41:3, 239-252, DOI: 10.1080/1359866X.2013.809054.http://dx.doi.org/10.1080/1359866X.2013.809054 adresinden 13 Aralık 2014'te edinilmiştir.

Manzon, M ve Areepattamannil, S. (2014) Shadow educations: mapping the global discourse. *Asia Pacific Journal Of Education*. 34:4, 389-402, DOI:10.1080/02188791.201.969194, http://dx.doi.org/10.1080/02188791.201.969194 adresinden 14 Aralık 2014'te edinilmiştir.

Marton, A.M. (2006) The cultural politics of curricular reform in China: a case study of geographical education in Shanghai, *Journal of Contemporary China*, 15:47, 233-254, DOI: 10.1080/10670560500534855. http://dx.doi.org/10.1080/10670560500534855 adresinden 14 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

McNeal, R.B. Jr. (2001). Differential effects of parental involvement on cognitive and behavioral outcomes by socioeconomic status. *The Journal of Socio-economics*, 30, 171–179.

MEB EARGED (2001a) *21. Yüzyıla girerken Türk eğitim sisteminin ihtiyaç duyduğu çağdaş öğretmen profili*. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

MEB EARGED (2001b) *Öğretmenlerin performans değerlendirme modeli ve sicil raporları*. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Mei, L. (2010) From teacher-education university to comprehensive university: case studies of East China Normal University, Southwest University and Yanbian University. *Frontiers of Education in China*, 5(4): 507–530.DOI 10.1007/s11516-010-0114-y. http://download.springer.com/static/pdf/54/art%253A10.1007%252Fs11516-010-0114-y.pdf?auth66=1354659897_2000cc1d8a76639318f9ce4a4a4d8c49& ext=.pdf adresinden 8 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

Min, W.(2004) *Historical perspectives and contemporary challenges: the case of Chinese universities*. Columbia University Center on Chinese Education website.www.tc.columbia.edu/centers/coce/pdf_files/c8.pdf adresinden 10 Eylül 2012 tarihinde edinilmiştir.

Mingming, J. (2012) The Institutional Design for Continuing Education in the *National Medium- and Long-Term Educational Reform and Development Guideline (2010–20) Chinese Education and Society,* vol. 45, no. 3, May–June 2012, pp. 50–60.

Minxuan, Z. (2012) The Methodology for Formulating an Education Plan: Using the *Shanghai Medium- and Long-Term Educational Reform and Development Guideline* as an Example *Chinese Education and Society,* vol. 45, No. 3, pp. 89–100.

MOE (2008) *National education development report*. Ministry of Education of the People's Republic of China Chinese National Commission for UNESCO. Inclusive education in China to the 48th session of the International Conference on Education. http://www.ibe.unesco.org/National_ Reports/ICE_2008/china_NR08.pdf adresinden 12.11.2013 tarihinde edinilmiştir.

MOE (2013a). *The responsibilities of ministry of education*. http://www.moe.edu.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/moe_2797/200907/49988.html adresinden 15.11.2013 tarihinde edinilmiştir.

Mok, K.H. (2005) Riding over socialism and global capitalism: changing education governance and social policy paradigms in post-Mao China. *Comparative Education*, Vol. 41, No. 2 (May, 2005), pp. 217-242. adresinden 15 Kasım 2013 tarihinde edinilimiştir.

Mourshed, M., Chikioke, C. ve Barber, M. (2010) *How the world's most improved school systems keep getting better*. McKinsey & Company.

Nanzhao, Z. ve Muju, Z. (2007) *Educational reform and curriculum change in China: a comparative case study prepared for UNESCO International Bureau for Education.*http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/COPs/Pages_documents/Comparative_Research/EduReformChina.pdf adresinden 15 Eylül 2012 tarihinde edinilmiştir.

NBSC - National Bureau of Statistics of China (2012) *China's total population and structural changes.* http://www.stats.gov.cn/english/pressrelease/t20120120_402787463.htm adresinden 15.11.2013 tarihinde edinilmiştir.

NCEDR National Center for Education Development Research (2008). *National report on mid-term assessment of education for all in China.* Chinese National Commission for UNESCO. http://planipolis.iiep.unesco.org/ upload/China/China_EFA_MDA.pdf adresinden 15 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

Ng, S. W. (2009): Why did principals and teachers respond differently to curriculum reform?,*Teacher Development: An International Journal of Teachers' Professional Development*, 13:3, 187-203. http://dx.doi.org/10.1080/13664530903335558 adresinden 25 Ekim 2016 tarihinde edinilmiştir.

Nisbett, R.E. (2003) *The geography of thought: how Asians and westerners think differently ... and why?* New York: Free Press.

NUFFIC (2012) *Country module: China. Evaluation of foreign degrees and qualifications in the Netherlands*, Netherlands organization for international cooperation in higher education. The Hague, February 2012. http://www.nuffic.nl/en/library/country-module-china.pdf adresinden 15 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Nylan, M. (2001) *The five Confucian classics*. New Haven: Yale University Press. http://yalepress.yale.edu/YupBooks/pdf/0300081855.pdf adresinden 14 Kasım 2013 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2011b) *Building a high-quality teaching profession: lessons from around the world.* Background Report for the International Summit on the Teaching Profession.

OECD (2011d) Shanghai and Hong Kong: two distinct examples of education reform in China, *Lessons from PISA for the United States* içinde, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264096660-5-en adresinden 15 Kasım 2013 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2012c) *Lessons from PISA for Japan: strong performers and successful reformers in education*, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264118539-en adresinden 15 Mart 2013 tarihinde edinilmişir.

OECD (2012d) *Preparing teachers and developing school leaders for the 21st century: lessons from around the world*, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264174559-en adresinden 18 Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.

OECD (2013a) *PISA 2012 results in focus: What 15-year-olds know and what they can do with what they know?*.http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf adresinden 15 Aralık 2013'te edinilmiştir.

OECD (2013d) *PISA 2012 results: ready to learn – students' engagement, drive and self-beliefs (Volume III),* PISA, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264201170-en adresinden 15 Aralık 2013'te edinilmiştir.

OECD (2016a) PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education, PISA, OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/9789264266490-en adresinden 06 Aralık 2016 tarihinde edinilmiştir.

Pang, Y. ve Richey, D. (2006) The development of special education in China. *International Journal of Special Education*, Vol 21, No 1, s.77-86. http://www.ncee.org/programs-affiliates/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/shanghai-china/shanghai-china-education-for-all/ adresinden 15Eylül 2012 tarihinde edinilmiştir.

Qi, W. (2011) A discussion on the 985 project from a comparative perspective. *Chinese Education and Society*, Vol.44, No.5, September-October, pp.41-56.

Qian, H. ve Walker, A. (2013) How principals promote and understand teacher development under curriculum reform in China, *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 41:3, 304-315, DOI: 10.1080/1359866X.2013.809050. http://dx.doi.org/10.1080/1359866X.2013.809050 adresinden 13 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Qiu, C. (2015) *The professional development of teacher educators in Shanghai.* University of Glasgow PhD thesis. theses.gla.ac.uk/6798/1/2015 QiuPhD.pdf adresinden 17 Eylül 2016 tarihinde edinilmiştir.

Qu, Z. (2008) The identity and identity identification of teachers. *Frontiers of Education in China*, 3 (3), pp.386-394. DOI 10.1007/s11516-008-0028-3.

Ryan, J., Kang, C., Mitchell, I. ve Ercikson, G (2009) China's basic education reform: an account of an international collaborative research and development project, *Asia Pacific Journal of Education*, 29:4, 427-447, DOI: 10.1080/02188790903308902, http://dx.doi.org/10.1080/02188790903308902 adresinden 13 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Salleh, H. ve Tan, C. (2013) Novice teachers learning from others: mentoring in Shanghai schools, *Australian Journal of Teacher Education,* Vol. 38: Iss. 3, Article 10. DOI: 10.14221/ajte.2013v38n3.1. http://ro.ecu.edu.au/ajte/vol38/iss3/1 adresinden 15 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.

Salleh, H. ve Tan, C. (2016) Professional learning communities in Singapore and Shanghai: implications for teacher collaboration, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, DOI: 10.1080/0305 7925.2016.1153408. http://dx.doi.org/10.1080/03057925.2016.1153408 adresinden 21 Haziran 2016 tarihinde edinilmiştir.

Sellar, S. ve Lingard, B. (2013) Looking east: Shanghai, PISA 2009 and the reconstruction of reference societies in the global education field, *Comparative Education*, 49:4, 464-485, DOI: 10.1080/03050068.2013.770943, http://dx.doi.org/10.1080/03050068.2013.770943 adresinden 13 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Song, H., Zhu, X., Liu, L.B. (2013) The honorable road and its impact on teacher practice: an analysis of China's national honour system in cultivating professional development. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 41:3, 253-270, DOI:10.1080/1359866X.2013.809055. http://dx.doi.org/10.1080/1359866X.2013.809055 adresinden 13 Eylül 2014'te edinilmiştir.

Stanford, E. (2001). China. Melvin Ember & C.R. Ember (Eds.) *Countries and their cultures Volume 1* içinde (pp.466-483). New York: Macmillan Reference USA.

Starr, J.B. (2001). *Understanding China: a guide to China's economy, history, and political culture.* New York: Hill & Wang.

Stewart, V. (2015) *Made in China: challenge and ınnovation in china's vocational education and training system*. Washington, DC: National Center on Education and the Economy.

Su, Z., Hawkins, J.N., Huang, T. ve Zhao, Z. (2001) Choices and commitment: a comparison of teacher candidates' profiles and perspectives in China and the United States. *International Review of Education*, 47(6)611-635. Kluwer Academic Publishers. http://download.springer.com/static/pdf/467/art%253A10.1023%252FA%253A1013184026015.pdf?auth66=1354663991_f28da8c091db0f1e5a955cbb1912d2d7&ext=.pdfadresinden 8 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Tan, C. (2011) Framing educational success: a comparative study of Shanghai and Singapore, *Education, Knowledge and Economy*, 5:3, 155-166. http://dx.doi.org/10.1080/17496896.2012.673939 adresinden 9 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Tan, C. (2012) The culture of education policy making: curriculum reform in Shanghai, *Critical Studies in Education*, 53:2, 153-167.http://dx.doi.org/10.1080/17508487.2012.672333 adresinden 23 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.

Tan, C. (2013) *Learning from Shanghai: lessons on achieving educational success*. Education in the Asia-Pacific Region: Issues, concerns and Prospects 21. Springer

Tian-ping, Y. (2011) Strategic examination on and thinking of the system reform of the Chinese teacher education. *US-China Education Review* B 4, s.516-533.

Tsang, M. (2001) *School choice in the People's Republic of China*. Teachers College Columbia University. http://www.tc.columbia.edu/faculty/tsang/files/36.pdf adresinden 1 Aralık 2012 tarihinde edinilmiştir.

Tucker, M. (2005) *China: A study in paradoxes: a preliminary report*. National Center on Education and the Economy, http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2013/10/China-Education-Report.pdf adresinden 29 Aralık 2014'te edinilmiştir.

Tucker, M. (2011) *Standing on the shoulders of giants: an American agenda for education reform.* National Center on Education and Economy. http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2011/05/Standing-on-the-Shoulders-of-Giants-An-American-Agenda-for-Education-Reform.pdf adresinden 03 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.

Tucker, M. (2014a) *Shanghai: Teacher quality strategies*, Education Week, Top Performers. http://blogs.edweek.org/edweek/top_performers/2014/01/shanghai.html?qs=shanghai adresinden 29 Aralık 2014'te edinilmiştir.

Tucker, M. (2014b) *Chinese lessons: Shanghai's rise to the top of the PISA league tables.* Center on International Education and Benchmarking. http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2013/10/ChineseLessonsWeb.pdf adresinden 26 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

UIL UNESCO (2010) *The Outline of China's National Plan for Medium- and Long-term Education Reform and Development* (2010-2020) http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/China/China_National_Long_Term_Educational_Reform_Development_2010-2020_eng.pdf adresinden 15 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

UNESCO (2011). *World data on education 2010/11 People's Republic of China*. 7th edition updated version. http://www.ibe.unesco.org/filead-min/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/China.pdf adresinden 15 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.

Xiaojiong, D. (2006) *Policy metamorphosis in China: a case study of minban education in Shanghai*. A thesis submitted in fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy at University of Hong Kong. http://hub.hku.hk/bitstream/10722/51111/5/FullText.pdf?accept=1adresinden 15 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Xiaoming, S. (2007). *Shanghai education.* Singapore: Thomson Learning.

Xiaoying, M. (2012) *The organizational management and regulation of the Chinese private higher education sector*. Asia-Pacific Journal of Business and Management, Volume 3(2), s.35-49. http://www.uunz.ac.nz/pdf/ journal/2012JulyDec3.pdf adresinden 24 Kasım 2013 tarihinde edinilmiştir.

Xu, D. ve Dronkers, J. (2016) Migrant children in Shanghai: a research note on the PISA-Shanghai controversy, *Chinese Sociological Review*, 48:3, 271-295, DOI: 10.1080/21620555.2016.1165605. http://dx.doi.org/10.1080/21620555.2016.1165605 adresinden 5 Ekim 2016 tarihinde edinilmiştir.

Wan, Y. (2006) Expansion of Chinese higher education since 1998: its causes and outcomes. *Asia Pacific Education Review*, Vol. 7, No. 1, 19-31. http://download.springer.com/static/pdf/390/art%253A10.1007%252FBF03036781.pdf?auth66=1354663193_a55e0e1a1a9a5f5cad696d1537e9bc43&ext=.pdfadresinden 18 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Wang, H. (2013). A commentary on China's new curriculum and the programs to design subjects for the college entrance examination. *Chinese Education and Society*, vol.46, no.1, January-February 2013, pp.32-40. DOI 10.2753/CED1061-193246103

Wang, H. (2011). Access to higher education in China: differences in opportunity. *Frontiers of Education in China*, 6(2), pp.227-247. DOI 10.1007/s11516-011-0130-6. adresinden 23 Ekim 2012 tarihinde edinilimiştir.

Wang, J. ve Zhao, Z. (2011). Basic education curriculum reform in rural china. *Chinese education and society*, vol:44, no:6, pp.36-46. DOI 10.2753/CED1061-1932440603. adresinden 23 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.

Wang, L. ve Holland, T. (2011): In search of educational equity for the migrant children of Shanghai, *Comparative Education*, 47:4, 471-487. http://dx.doi.org/10.1080/03050068.2011.559701 adresinden 23 Ekim 2012'de edinilmiştir.

Wang, X. (2012) *School micropolitics in the context of reforms for educational decentralization and accountability in mainland China*. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Education. The Chinese University of Hong Kong.

Wei, D. (2012) Parental influence on Chinese students' achievement: a social capital perspective. *Asia Pacific Journal of Education*, Vol:32, No.2, 153-166, DOI:10.1080/02188791.2012.684951http://dx.doi.org/10.1080/ 02188 791.2012.684951 adresinden 20 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

WES (2011) World Education Services web site. *Admitting Chinese undergraduates*. http://wenr.wes.org/2011/11/wenr-novemberdecember-2011-feature-admitting-chinese-undergraduates adresinden 15 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Wilder, S. (2014) Effects of parental involvement on academic achievement: a meta-synthesis, *Educational Review*, 66:3, 377-397, DOI: 10.1080/001319 11.2013.780009. http://dx.doi.org/10.1080/00131911.2013.780009 adresin den 25 Ekim 2016 tarihinde edinilmiştir.

Wilson, T. A. (2010). Introduction to the five classics. *Cult of Confucius and the temple of culture* içinde, s.1-71. http://academics.hamilton.edu/asian_ studies/home/CultTemp/sitePages/fiveclassics.htmladresinden 15.10.2013 tarihinde edinilmiştir.

Wong, J. L.N. (2010) Searching for good practice in teaching: a comparison of two subject-based professional learning communities in a secondary school in Shanghai, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 40:5, 623-639, DOI:10.1080/03057920903553308. http://dx.doi. org/10.1080/03057920903553308 adresinden 13 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Wong, J.L.N. (2012) How has recent curriculum reform in China influenced school-based teacher learning? An ethnographic study of two subject departments in Shanghai, China, *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 40:4, 347-361, DOI:10.1080/1359866X.2012.724654. http://dx.doi.org/10. 1080/1359866X.2012.724654 adresinden 25 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Wong, K. (2005) Conditions and practices of successful principalship in Shanghai. *Journal of Educational Administration*, Vol 43, No 6, pp.552-562.

Wong, K. (2006) Contextual impact on educational management and leadership: a case of Chinese education. *Journal of Educational Change*, 7:77-89, DOI:10.1007/s10833-006-0014-3.http://link.springer.com/article/10. 1007 %2Fs10833-006-0014-3.pdf adresinden 25 Ekim 2012'de edinilmiştir.

World Bank (2009) *China: From poor areas to poor people. China's evolving poverty reduction agenda. An assessment of poverty and inequality in China.* Washington, D.C. World Bank.

Wu, X. (2012) School choice with Chinese characteristics, *Comparative Education*, 48:3, 347-366, DOI: 10.1080/03050068.2012.656901 http://dx.doi.org/10.1080/03050068.2012.656901 adresinden 14 Eylül 2014 tarihinde edinilmiştir.

Yan, H. (2010) *China's vocational education and training: the next key target of education promotion*. National University of Singapore East Asian Institute Background Brief No:56, http://www.eai.nus.edu.sg/BB516.pdf adresinden 06 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Yang, R. Vidovich, L. ve Currie, J. (2007) "Dancing in a cage": changing autonomy in Chinese higher education. *Higher Education*, 54:575-592, DOI 10.1007/s10734-006-9009-5. adresinden 15 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Yang, R. (2010) International organizations, changing governance and China's policy making in higher education: an analysis of the World Bank and the World Trade Organization. *Asia Pacific Journal of Education*, V. 30 n. 4, p.419-431 http://hdl.handle.net/10722/130578 adresinden 27 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.

YÖK (2017) *Üniversite sınavında yeni dönem.* Yükseköğretim Kurulu Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği web sayfası. http://www.yok.gov.tr/web/yok-basin-odasi/tv-haberleri;jsessionid=BB1DEE170BF392823C39625489AFD55C?p_p_id=101_INSTANCE_59mQlxYUGIJ4&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&_101_INSTANCE_59mQlxYUGIJ4_delta=5&_101_INSTANCE_59mQlxYUGIJ4_keywords=&_101_INSTANCE_59mQlxYUGIJ4_advancedSearch=false&_101_INSTANCE_59mQlxYUGIJ4_andOperator=true&p_r_p_564233524_resetCur=false&_101_INSTANCE_59mQlxYUGIJ4_cur=8 adresinden 07 Mart 2017 tarihinde edinilmiştir.

Yu, K., Stith, A.L., Liu, L. ve Chen, H. (2012) Tertiary education at a glance: China. Editor: Philip G.Altbach. *Global perspectives on higher education*, Vol:45.. Sense Publishers

Zeng, T., Deng, Y., Yang, R., Zuo, X, Chu, Z. ve Li, X. (2007) Balanced development of compulsory education:cornerstone of education equity. *Frontiers of Education China*, 2(4): 469-493 DOI 10.1007/s11516-007-0037-4

Zhang, C. ve Akbik, A. (2012) : *PISA as a legitimacy tool during China's education reform: Case study of Shanghai*, TranState Working Papers, No. 166, http://hdl.handle.net/10419/64810. 20 Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.

Zhang, F.X. ve Ng, H.M. (2011). A case study of teacher appraisal system in Shanghai, China: in relation to teacher professional development. *Asia Pacific Education Review,*12:569-580. DOI 10.1007/s12564-011-9159-8.

Zhang, M. ve Kong, L. (2012) An exploration of reasons for Shanghai's success in the OECD Program for International Student Assessment (PISA) 2009. *Frontiers of Education in China,* 7(1):124-162, DOI 10.3868/s110-001-012-0007-3

Zhang, W. (2014) The demand for shadow education in China: mainstream teachers and power relations. *Asia Pacific Journal of Education*, 34:4, 436-454. DOI:10.1080/02188791.2014.960798,http://dx.doi.org/10.1080/02188791.2014.960798 adresinden 13 Aralık 2014 tarihinde edinilmiştir.

Zhang, X. (2008) *The role of teacher appraisal in teacher professional development: a case study in schools in Shanghai*. A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy at the University of Hong Kong. http://hub.hku.hk/bitstream/10722/51240/1/FullText.pdf?accept=1 adresinden 20 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Zhang, Y. (2009). *Shanghai's two faces: cosmopolitanism and glocalisation.* University of California Web site. http://www.lib.uci.edu/about/ publications/ images/checklist_shanghai.pdf adresinden 25 Mart 2013'te edinilmiştir.

Zhang, M., Ding, X. ve Xu, J. (2016) *Developing Shanghai's teachers*. Washington, DC: National Center on Education and the Economy.

Zhao, D. ve Singh, M. (2010) Why do Chinese-Australian students outperform their Australian peers in mathematics: a comparative study. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 9:69-87.

Zhao, G. (2010) Chinese cultural dynamics and childhood: towards a new individuality for education. *Frontiers of Education in China*. 5 (4):579-595. DOI 10.1007/s11516-010-0117-8

Zhao, L. (2009) *Between local community and central state: financing basic education in China.* EAI Working Paper No.148. http://www.eai.nus.edu.sg/EWP148.pdf adresinden 5 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.

Zhou, G. ve Xie, Z. (2007) On the bankruptcy of private higher education institutions in China. *Frontiers of Education China*, 2(1):103-118. DOI 10.1007/s11516-007-0008-9

Zhou, Y. ve Wang, D. (2016) A Chinese approach to learning? A comparative study on time use patterns of 15-year-old students in PISA 2012. s.105-120. *Chinese Education Models in a Global Age* içinde. Chuing Prudence Chou ve Jonathan Spangler (ed.) Springer

Zhu, M (2007) Recent Chinese experiences in curriculum reform. *Prospects*, Vol:XXXVII, No.2, pp.223-235. http://download.springer.com/static/pdf/236/art%253A10.1007%252Fs11125-007-026x.pdf?auth66=1354663931_8af4 2e2b35466679b960cd405380e00d&ext=.pdfadresinden 3 Ekim 2012 tarihinde edinilmiştir.

Zhu, H. (2010) Curriculum reform and professional development: a case study on Chinese teacher educators, *Professional Development in Education*, 36:1-2, 373-391, http://dx.doi.org/10.1080/19415250903457604 adresinden 21 Haziran 2015 tarihinde edinilmiştir.

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım

SAĞLIK İŞLETMELERİNDE TEDARİK ZİNCİRİ VE MALZEME YÖNETİMİ

Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu
Yrd. Doç. Dr. Vahit Yiğit

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 739
Sağlık Bilimleri ve Hemşirelik No. : 01
ISBN 978-605-133-641-1
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Mart 2017

SAĞLIK İŞLETMELERİNDE TEDARİK ZİNCİRİ VE MALZEME YÖNETİMİ
Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu - Yrd. Doç. Dr. Vahit Yiğit

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tengilimoğlu, Dilaver., Yiğit, Vahit.
Sağlık İşletmelerinde Tedarik Zinciri ve Malzeme Yönetimi / *Dilaver Tengilimoğlu - Vahit Yiğit*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, XX + 420 s., 195 x 235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-641-1
1. Hastane 2. Tedarik 3. Malzeme Yönetimi 4. Satınalma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

YAZARLARIN ÖZ GEÇMİŞİ ..... İİİ
ÖN SÖZ V
İÇİNDEKİLER ..... Vİİ
TABLO LİSTESİ XV
ŞEKİL LİSTESİ ..... XVİİ

1. BÖLÜM
LOJİSTİK VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ

1.1. LOJİSTİK YÖNETİMİ 1
1.1.1. Lojistik Kavramı 1
1.1.2. Lojistiğin Tarihsel Gelişimi 3
1.1.3. Lojistik İş Süreçleri 5
1.1.4. Lojistik Sisteminin Amacı ve Prensipleri 5
1.1.5. Lojistik Faaliyetleri 7
1.1.5.1. Talep Tahmini 8
1.1.5.2. Stok Yönetimi 8
1.1.5.3. Depolama 9
1.1.5.4. Müşteri Hizmetleri 9
1.1.5.5. Taşıma 10
1.1.5.6. Elleçleme 13
1.1.5.7. Ambalajlama 14
1.1.5.8. Sipariş İşleme 15
1.1.5.9. Satınalma 15
1.1.5.10. Satış Sonrası Servis Desteği 16
1.1.5.11. Gümrükleme 16
1.1.6. Lojistik Maliyetleri 16
1.1.7. Lojistikte Dış Kaynak Kullanımı 17
1.1.7.1. Dış Kaynak Kullanımında Tarafların Fonksiyonları 18
1.1.8. Sağlık Kuruluşlarında Lojistik Yönetimi 19
1.1.9. Sağlık Kuruluşlarında Tersine Lojistik 22

1.2. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ 23
1.2.1. Tedarik Zinciri Yönetimi Kavramı 23
1.2.2. Tedarik Zinciri Üyeleri 26
1.2.2.1. Üreticiler 28
1.2.2.2. Distribütörler 34
1.2.2.3. Toptancılar/Depocular 35
1.2.2.4. Perakendeciler 36
1.2.2.5. Hizmet Sağlayıcılar/Sunucular 37
1.2.2.6. Son Kullanıcı 39
1.2.3. Tedarik Zinciri Temel Fonksiyonları 40
1.2.3.1. Üretim 40
1.2.3.2. Stok Yönetimi 40
1.2.3.3. Taşıma ve Dağıtım 41
1.2.3.4. İletişim ve Bilgi Teknolojileri 41
1.2.4. Tedarik Zinciri Yönetiminin Avantaj ve Dezavantajları 43
1.2.5. Tedarik Zinciri Yönetimi Felsefesi 44
1.2.6. Tedarik Zinciri Yönetimi Süreçleri 44
1.2.6.1. Müşteri İlişkileri Yönetimi 45
1.2.6.2. Müşteri Hizmet Yönetimi 45
1.2.6.3. Talep Yönetimi 45
1.2.6.4. Sipariş İşleme 46
1.2.6.5. Üretim Akış Yönetimi 46
1.2.6.6. Tedarik ve Tedarikçi İlişkileri Yönetimi 46
1.2.6.7. Ürün Geliştirme ve Ticarileştirme 47
1.2.6.8. İadelerin Yönetimi 47
1.2.7. Tedarik Zinciri Yönetiminde Başa Çıkılması Gereken Sorunlar 48

2. BÖLÜM
SAĞLIK KURULUŞLARINDA MALZEME YÖNETİMİ

2.1. ÜRETİM YÖNETİMİ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ 53
2.1.1. Üretim Yönetimi Yaklaşımları 56
2.1.1.1. Esnek Üretim Sistemleri 56
2.1.1.2. Toplam Kalite Yönetimi 57
2.1.1.3. Yalın Üretim 57
2.1.1.4. Süreç Odaklı Yönetim 59
2.1.1.5. Tedarik Zinciri Yönetimi 59
2.1.1.6. Tam Zamanında Üretim 59
2.1.1.7. Altı Sigma 60
2.1.1.8. Maliyet Yönetimi 60
2.1.2. Sağlık Kuruluşlarında Üretim Yönetimi 60
2.2. MALZEME YÖNETİMİ İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR 63
2.2.1. Malzeme Yönetiminin Tanımı 63
2.2.2. Malzemelerin Sınıflandırılması 65
2.2.2.1. Üretilen Ürünün İçerisinde Yer Alıp Almamasına Göre Sınıflandırma 65
2.2.2.2. Kullanım Türüne Göre Malzemelerin Sınıflandırılması 65
2.2.2.3. Sağlık Kuruluşlarında Kullanılan Malzemelerin Sınıflandırılması 66

2.2.2.4. Taşınır Mal Yönetmeliğine Göre Sınıflandırma 66
2.2.3. Malzemelerin Kodlandırılması 68
2.2.4. İlaçların Sınıflandırılması 68
2.2.5. Malzeme Yönetiminin Önemi 71
2.2.6. Malzeme Yönetiminin Amaçları 75
2.2.7. Malzeme Yönetiminin Faydaları 77
2.2.8. Sağlık Kuruluşlarında Malzeme Yönetim Organizasyonu 78
2.2.8.1. Merkezî Malzeme Yönetim Organizasyonu 79
2.2.8.2. Merkezî Olmayan Malzeme Yönetim Organizasyonu 81
2.2.8.3. Sağlık Kuruluşlarında Malzeme Yönetim Organizasyonu Yapısı 81
2.2.9. Malzeme Yönetiminde Etkililiği Artırma Yöntemleri 86
2.2.10. Malzeme Yönetimi Mevzuatı 87
2.2.10. Malzeme Yönetim Fonksiyonları 93

3. BÖLÜM
MALZEME İHTİYAÇ TESPİTİ

3.1. Talep Tahmin Yöntemleri 100
3.1.1. Kalitatif Tahmin Yöntemleri 102
3.1.1.1. Delphi Tekniği 103
3.1.1.2. Kolektif Düşünce (Görüş Toplama) Yöntemi 103
3.1.1.3. Yöneticilerin Düşünceleri Yöntemi 103
3.1.1.4. Talebin Geçmiş Deneyimler Yoluyla Tahmini 103
3.1.2. Kantitatif Yöntemler 104
3.1.2.1. Zaman Serileri Yöntemleri 104
3.1.2.2. Nedensel Tahmin Yöntemleri 111

4. BÖLÜM
SATINALMA YÖNETİMİ

4.1. SATINALMA YÖNETİMİNE GİRİŞ 117
4.2. SATINALMA KAVRAMI 118
4.3. SATINALMA YÖNTEMLERİ 121
4.4. SATINALMA SÜREÇLERİ 127
4.5. KAMU HASTANELERİNDE SATINALMA 128
4.5.1. Temel Kavramlar 128
4.5.1.1. Tanımlar 128
4.5.2. Satınalma Temel İlkeleri 130
4.5.3. İhalelerde Uygulanacak Yasaklar ve Cezai Sorumluluklar 132
4.5.4. İhale Usulleri ve Satınalıma Yöntemleri 134
4.5.4.1. Açık İhale Usulü 134
4.5.4.2. Belli İstekliler Arasında İhale Usulü 135
4.5.4.3. Pazarlık Usulü 135
4.5.4.4. Doğrudan Temin 139
4.5.5. Sağlık Kuruluşlarında İhale Süreci 140
4.5.5.1. İhtiyacın Ortaya Çıkması 140

4.5.5.2. Teknik Şartnamenin Hazırlanması ... 141
4.5.5.3. Yaklaşık Maliyetin Hazırlanması ... 142
4.5.5.4. İhaleye Katılımda Yeterlik Kurallarının Belirlenmesi ... 144
4.5.5.5. İhale ve Ön Yeterlik Dokümanlarının Hazırlanması ... 144
4.5.5.6. İhale Onayının Alınması ... 145
4.5.5.7. İhale İşlem Dosyası Oluşturma ... 147
4.5.5.8. İhale İlanları ... 148
4.5.5.9. İhale Kayıt Numarası (İKN) Alınması ... 149
4.5.5.10. İhale Komisyonunun Kurulması ... 149
4.5.5.11. İhale Dokümanının Görülmesi ve Satın Alınması ... 150
4.5.5.12. İhale Dokümanlarında Açıklama veya Değişiklik Yapılması ... 150
4.5.5.13. İhale Saatinden Önce İhalenin İptal Edilmesi ... 150
4.5.5.14. Tekliflerin Sunulması ve İhalenin Yapılması ... 151
4.5.5.15. Tekliflerin İhale Komisyonunca Teslim Alınması ve Açılması ... 151
4.5.5.16. Tekliflerin Değerlendirilmesi ve İhalenin Onaylanması ... 152
4.5.5.17. Aşırı Düşük Teklifler ... 152
4.5.5.18. Ekonomik Açıdan En Avantajlı Teklifin Belirlenmesi ... 152
4.5.5.19. İhalenin Karara Bağlanması ... 153
4.5.5.20. İhale Kararının (Sonucunun) İsteklilere Bildirilmesi ... 153
4.5.5.21. İhale Kararına İtiraz ... 153
4.5.5.22. Sözleşme Yönetimi ... 154
4.6. E- Satınalma ... 156
4.7. Çerçeve Anlaşmalar ... 159

5. BÖLÜM
STOK YÖNETİMİ

5.1. STOK KAVRAMININ TANIMI VE ÖNEMİ ... 163
5.2. STOKLARIN SINIFLANDIRILMASI ... 164
5.2.1. Stoklanan Malzemenin Türüne Göre Sınıflandırılma ... 164
5.2.2. Stokların Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılma ... 165
5.2.3. Stokların Toplam Stok Yatırımı İçindeki Paya Göre Sınıflandırılması ... 166
5.2.4. Tüketim Hızına Göre Sınıflandırma ... 166
5.2.5. Taşınır Mal Yönetmeliğine Göre Sınıflandırılması ... 167
5.2.6. Diğer Sınıflandırma ... 167
5.2.7. Sağlık Kurumlarında Stokların Sınıflandırılması ... 167
5.3. STOKLARIN FONKSİYONLARI ... 167
5.4. STOK MALİYETLERİ ... 168
5.5. İŞLETMELERDE STOK BULUNDURMA NEDENLERİ ... 170
5.5.1. Belirsizliklere Karşı Hazırlıklı Olma ... 170
5.5.2. Ölçek Ekonomilerinden Yararlanma ... 171
5.5.3. Spekülatif Amaçlı Nedenler ... 171
5.5.4. İşletme Faaliyetlerinin Sürekliliğini Sağlama ... 171
5.6. STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİ ... 171
5.7.1. İlk Giren İlk Çıkar (FIFO) Yöntemi ... 171
5.7.2. Son Giren İlk Çıkar (LİFO) Yöntemi ... 172

5.7.3. Bir Sonra Girecek Olan İlk Çıkar (NIFO) Yöntemi ... 172
5.7.4. Ortalama Maliyet Yöntemi ... 172
5.7.5. Piyasa Fiyatı Yöntemi ... 173
5.7.6. Standart Maliyet Yöntemi ... 173
5.7. STOK KONTROL YÖNTEMLERİ ... 173
5.7.1. Gözle Kontrol Yöntemi ... 174
5.7.2. Çift Kutu Yöntemi ... 175
5.7.3. Sabit Sipariş Miktarı Yöntemi ... 175
5.7.4. Sabit Sipariş Periyodu Yöntemi ... 175
5.7.5. ABC Yöntemi ... 176
5.7.6. VED Yöntemi ... 177
5.7.7. ABC-VED Matris Yöntemi ... 179
5.7.8. Maksimum-Minimum Yöntemi ... 181
5.7.9. Ekonomik Sipariş Miktarı Modeli (ESMM- Economic Order Quantity/EOQ) ... 181
5.7.10. Maliyet Minimizasyonu Esasına Göre Geliştirilen Modeller ... 183
5.7.11. Kâr Maksimizasyonu Esasına Göre Geliştirilmiş Modeller ... 184
5.8.12. Diğer Stok Kontrol Yöntemleri ... 184

6. BÖLÜM
MALZEME YÖNETİMİNİN DİĞER FONKSİYONLARI

6.1. DEPO YÖNETİMİ ... 185
6.1.1. Depolama Fonksiyonları ... 186
6.1.2. Depo Faaliyetleri ... 187
6.1.3. Depo Yönetiminin Unsurları ... 187
6.1.4. Depo Türleri ... 192
6.1.5. Depo Zemini ve Boyutları ... 193
6.2. MALZEMELERİN TAŞIMASI ... 195
6.3. MALZEMELERİN DAĞITIMI ... 199
6.4. KALİTE KONTROL ... 200
6.4.1. Malzeme Standardizasyonu ... 203
6.4.2. Sağlık Kuruluşlarında Muayene ve Kabul İşlemleri ... 203
6.5. ATIKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ ... 206

7. BÖLÜM
MODERN MALZEME YÖNETİMİ TEKNİKLERİ VE SİSTEMLERİ

7.1. MODERN MALZEME YÖNETİM TEKNİKLERİ ... 213
7.1.1. Malzeme İhtiyaç Planlaması (MRP I) ... 214
7.1.2. Üretim Kaynak Planlaması (MRP II) ... 216
7.1.3. Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) ... 216
7.1.4. Tam Zamanında Üretim Sistemi (JIT) ... 218
7.1.4.1. JIT Sisteminde Toplam Kalite Yönetimi ... 221
7.1.4.2. Tam Zamanında Satınalma Sistemi ... 222
7.1.4.3. Kanban ... 222
7.1.5. Stoksuz Malzeme Yönetim Sistemi ... 223

7.2. Malzeme Yönetiminde Yardımcı Teknikler 226
7.2.1. Bar-Kod Sistemi 226
7.2.2. Radyo Frekans İle Tanımlama (RFID) 228
7.2.3. Kare-Kod 233
7.2.4. Otomatik İlaç Dağıtım ve İzleme Sistemleri 234
7.2.4.1. Otomatik İlaç Dağıtım ve İzleme Sisteminin Faydaları 236
7.2.4.2. Pyxis İlaç Yönetim Sistemi 237
7.2.4.3. Diğer Yardımcı Malzeme Yönetim Sistemleri 240

8. BÖLÜM
MALZEME YÖNETİMİ BİLGİ SİSTEMLERİ

8.1. TÜRKİYE'DE UYGULANAN MALZEME YÖNETİM BİLGİ SİSTEMLERİ 244
8.1.1. Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi ve Sağlık Net 244
8.1.2. Çekirdek Kaynak Yönetimi Sistemi (ÇKYS) 245
8.1.3. Malzeme Kaynakları Yönetim Sistemi (MKYS) 246
8.1.3.3. Taşınırların Sorumluluğu 259
8.1.3.4. Sağlık Bakanlığı Malzeme Yönetimi Uygulamaları 260
8.1.4. İlaç Takip Sistemi 264
8.1.5. e-Reçete 268
8.1.6. e- Rapor 268
8.1.6. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Ulusal Bilgi Bankası (TİTUBB) Sistemi 268
8.1.7. Medula Sistemi 277
8.1.8. Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) 278
8.1.9. Döner Sermaye Mali Yönetim Sistemi (DMİS) 280
8.1.10. Ürün Takip Sistemi (ÜTS) 280

9. BÖLÜM
MALZEME YÖNETİMİNDE GERİ ÖDEME SİSTEMLERİ

9.1. TIBBİ MALZEMELERDE GERİ ÖDEME SİSTEMLERİ 283
9.2. TIBBİ MALZEME TEMİN ESASLARI 288
9.2.1. Ayakta Tedavilerde Kullanılan Tıbbi Malzemeler 290
9.2.2. Yatarak Tedavilerde Kullanılan Tıbbi Malzemeler 292
9.3. TIBBİ MALZEME BEDELLERİNİN ÖDENMESİ 294
9.3.1. Kamu İhale Kanununa Tabi Resmî Sağlık Kurum ve Kuruluşları 294
9.3.2. Sözleşmeli Özel Sağlık Kurumları 296
9.3.3. Özel Şahıs 297
9.3.4. Sözleşmesiz Sağlık Kuruşları 298
9.4. BAZI TIBBİ MALZEMELERİN TEMİN EDİLME ESASLARI 298
9.5. Tıbbi Malzeme ve İlaçlarda Katılım Payı 299
9.5.1. Tıbbi Malzeme Katılım Payı 299
9.5.2. İlaç Katılım Payı 300
9.6. TÜRKİYE'DE İLAÇ GERİ ÖDEMESİ 301
9.6.1. İlaç İlgili SUT Düzenlemeleri 302
9.6.2. İlaç Geri Ödeme ve Fiyatlandırma 305

10. BÖLÜM
MALZEME YÖNETİMİNDE PERFORMANS YÖNETİMİ

10.1. PERFORMANS TANIMI, BOYUTLARI, ÖLÇÜMÜ VE YÖNTEMLERİ 309
10.2. MALZEME YÖNETİMİ DEPARTMANININ PERFORMANS ÖLÇÜMÜ 312
10.2.1. Hizmet Düzeylerini Değerlendirmede Kullanılan Göstergeler 312
10.2.2. Satınalma Performansı Değerlendirme Göstergeleri 312
10.2.3. Stok Yönetimini Değerlendirmede Kullanılan Göstergeler 314
10.2.4. Malzeme Fiyat Düzeylerini Değerlendirmede Kullanılan Göstergeler 315
10.2.5. Stok Kontrol ile İlgili Performans Göstergeleri 316
10.2.6. Kalite Performans Göstergeleri 316
10.2.7. Genel Bir Başarı Değerleme Ölçütü 317
10.3. MALZEME VE CİHAZ YÖNETİMİ STANDARTLARI 319
10.4. TEDARİKÇİ PERFORMANSININ ÖLÇÜMÜ VE TEDARİKÇİ SEÇİMİ 324
10.5. KAMU SAĞLIK KURULUŞLARINDA TEDARİKÇİ SEÇİMİ VE DEĞERLENDİRMESİ 328

11. BÖLÜM
TIBBİ TEKNOLOJİ YÖNETİMİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

11.1. TIBBİ TEKNOLOJİ YÖNETİMİ 331
11.1.1. Sağlık Teknolojisi Kavramı 333
11.1.2. Tıbbi Cihaz Teknolojisi Kavramı 333
11.1.3. Tıbbi Cihazların Taşıması Geren Temel Gerekler 334
11.1.4. Tıbbi Cihaz Teknolojilerinin Sınıflandırılması 335
11.1.5. Tıbbi Teknoloji Yönetimi Süreci 336
11.1.5.1. Tıbbi Cihaz İhtiyacının Belirlenmesi 338
11.1.5.2. Planlama ve Bütçeleme 338
11.1.5.3. Satınalma 340
11.1.5.4. Kullanım ve İdame 344
11.1.5.5. Bakım ve Onarım 344
11.1.5.6. Kullanım Dışı Bırakılma 348
11.1.5.7. Hastane Otomasyon Sistemi İle Entegrasyon 349
11.1.6. Biyomedikal Mühendisliği Biriminin Tıbbi Cihaz Yönetimindeki Rolü 350
11.1.7. Tıbbi Cihazlar ve Hasta Güvenliği 351
1.1.1.8. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu 354
11.2. SAĞLIK TEKNOLOJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (STD) 356
11.2.1. Sağlık Teknolojileri Değerlendirme (STD) 357
11.2.2. Sağlık Teknolojileri Değerlendirme Yöntemleri 359

12. BÖLÜM
MALZEME YÖNETİMİNDE ETİK

12.1. ETİK VE MALZEME YÖNETİMİNDE ETİK KAVRAMI 363
12.2. TEMEL ETİK DEĞERLER VE ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR 365
12.3. SAĞLIK HİZMETLERİNDE ETİK 367
12.3.1. Hekimler ile İlaç Endüstrisi Arasındaki İlişkiler 368
12.3.2. Firma Mümessilleri-Hekim İlişkilerinde Hekim Beklentileri 372

12.4. SAĞLIK SEKTÖRÜNDE YOLSUZLUK.....372
12.5. MALZEME YÖNETİMİNDE KAMU ZARARI ve REKABET SINIRLAMALARI 374
12.6. MALZEME YÖNETİM SÜRECİNDEKİ GÖREVLİLERİN SORUMLULUKLARI.....376
12.7. MALZEME YÖNETİMİ KAPSAMINDA GÖRÜLEN ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR.....377

KAYNAKÇA..... 379

EKLER..... 415
EK 1: Açık İhale Usulüne İlişkin Akış Şeması **.....415**

KAYNAKÇA

Abramowıtz P.W, Fletcher C.V. (1986). "Counterpoint: Let's Expand The Formulary System And Renew İts Vigor", Am J Hosp. Pharm.

Abromowıtz, P. W. (1984). "Controlling Financial Variables-Purchasing, Inventroy Control And Waste Reduction", American Journal Of Hospital Pharmacy, Vol.41 Feb.

Acar, A. Yeğenoğlu, S. (2007). Akılcı İlaç Kullanımı Penceresinden Farmako Ekonomi ve Hastane Formülerleri. Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi, 3 (34), s.207-218.

Acar, A.,Yeğenoğlu, S. (2006). Sağlık Ekonomisi Perspektifinden Farmakoekonomi. Hacettepe Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Dergisi, 26(1), s.39-55.

Acar, D. (2005). Küresel Rekabette Maliyet Yönetimi Ve Yaklaşımları: Tekstil Sektörü İle İlgili Bir Araştırma, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Ankara.

Acar, N. (1992). "Tam Zamanında Üretim Ve Kanban Sistemi", Verimlilik Dergisi, Mpm, Sayı:3.

Acar, N. (1995). Malzeme İhtiyaç Planlama Sistemi, MPM Yayın No:523 Ankara.

Acar, Z (2010). Depo Ve Depo Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Acartürk, C. (2012).Barkod Teknolojilerinin Eğitimde Kullanımı: Bilişsel Bilimler Çerçevesinde bir Değerlendirme, http://ab.org.tr/ab12/bildiri/106.pdf

Ada, E. (1982). Stok Kontrol Modelleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Agaoğlu, K. (1994). G.Ü. Tıp Fak. Uygulama Ve Araştırma Hastanesi Teşhis Çalışması Raporu, MPM, Ankara.

Agustafsson, A. (2003). "Logistic Services As Competitive Means - Segmenting The Retail Market For Softwood Lumber", Silva Fennica, 37 (4), Pp.493-504.

Ağa, B. (2003). Bülent, Renault'ta Tedarik Zinciri Yönetiminde ERP Uygulamasının İncelenmesi, Kocaeli Üniversitesi, Bitirme Çalışması, Kocaeli.

Ağca V., Tunçer E. (2006). "Çok Boyutlu Performans Değerleme Modelleri Ve Bir Balanced Scorecard Uygulaması", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt No Vıı, Sayı 1.

Ağırbaş, İ. (2013). Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim: Sağlık Kurumlarında Finansal Analiz ve Denetim, T.C. Anadolu Üniversitesi, Yayını No: 2863, Eskişehir.

AİFD, www.aifd.org.tr, erişim tarihi 01.05.2013

Ajami, S. ve Rajabzadeh, A. (2013). Radio Frequency Identification (RFID) technology and patient safety. Journal of Research in Medical Sciences, 18, 809–813.

Ak, B. (1990). Hastane Yöneticiliği, Özkan Matbaacılık, Ankara

Ak, B. (2009). Türkiye'de Sağlık Bilişimi, Bir Kişisel Değerlendirme Ve Uluslararası Bir Başarı Öyküsü: Corttex. Akademik Bilişim'09-XI. Akademik Bilişim Konf. Bildirileri, 11-13.

Akal, Z. (2005). İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi, Ankara, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No. 473.

Akal, Z.(2000). İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi: Çok Yönlü Performans Göstergeleri, Mpm Yayın No: 473, Ankara.

Akalın, S. (1971). Tedarik Ve Materyal Yönetimi, Ege Üniv. İ.İ.B.F. Yayın No:64/22.

Akar, Ç. (2002). Sağlık Kurumlarınsa Finansal Yönetim, Ders Notları, H.Ü. Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara

Akar, Ç. Özgülbaş, N. (2002). Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Akbulut, Y. (2013). Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim: Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetimin Kapsamı, T.C. Anadolu Üniversitesi, Yayını No: 2863, Eskişehir.

Akçay, C. (2008). Avrupa Uygunluk Kriterlerine Göre Bir Kamu İhale Karar Destek Modeli, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.

Akçay, C., Karakaş, A. S., Sayın, B. ve Manisalı, E. (2012). Ekonomik Açıdan En Avantajlı Teklifin Belirlenmesinde 2004/18/EC AB Kamu İhale Direktifi ile 4734 Sayılı Kamu İhale Kanununun Karşılaştırılması. e-Journal of New World Sciences Academy, 53(9), 334–340. doi:10.1017/CBO9781107415324.004

Akdağ, R. (2010). Sağlık Bakanlığı, Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı, İlerleme Raporu, Ankara.

Akdağ, R. (2011). Sağlık Bakanlığı Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı, Değerlendirme Raporu (2003-2010). Sağlık Bakanlığı Yayın No: 839.

Akdoğan N., Tenker N.(2001). Finansal Tablolar Ve Mali Analiz Teknikleri, 7. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001.

Akdoğan, N. (2000). Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Maliyet Muhasebsi Uygulamaları, Gazi Kitabevi, Ankara

Akgüç, Ö. (1998). Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:65, 7. Baskı, Avcıol Basım, İstanbul.

Akiyama, M. (2007). A Medical Information System as ERP (Enterprise Resource Planning) for Hospital Management. Methods Inf Med, 46, 686-693.

Akman, G., Alkan A..(2006). "Tedarik Zinciri Yönetiminde Bulanık Ahp Yöntemi Kullanılarak Tedarikçilerin Performansının Ölçülmesi: Otomotiv Yan Sanayiinde Bir Uygulama, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Yıl: 5 Sayı: 9 Bahar 2006/1 S.23-46

Akman, M. (2003). Hastanelerde Lojistik Yönetim, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

Akmut Ö., Aktaş R. Binay, S. (1999) Öngörü Teknikleri Ve Finans Uygulamaları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını: 584, Ankara

Aksakal, C., Yiğit V., Dinçer T.,(2000). Tıbbı Cihaz Bakım Onarım Sözleşmelerinde Stratejiler. I.Ulusal Sağlık İdaresi Kongresi. H.Ü. Sağlık İdaresi Y.O. Ankara. 2000.

Aksakal, C., Yiğit V., Özdemir A. (2000). Tıbbı Malzemeleri Neden Kodlamak Zorundayız? 3.Ulusal Sağlık Ve Hastane Yönetimi Semp.. A. Ü. Sağlık Eğitim Fak. Sağlık Yönetimi., Ankara.

Aksakal,C. (1987). Hastanelerde Toptan Satın Almaların Alış Fiyatlarına Etkisi, (Yayınlanmamış Master Tezi) Ankara, Hacettepe Ünv. Sağlık Bilimler Enstitüsü.

Aksay, K., Orhan, F., Kurutkan, M. N. (2013). Sağlık Hizmetlerinde Bir Risk Yönetimi Tekniği Olarak Fmea: Laboratuvar Sürecine Yönelik Bir Uygulama, Sağlıkta Performans Ve Kalite Dergisi, Sayı: 4.

Aksoy M. Şimşek M., (2010). En Son Değişikliklerle (Kamu İhale Kurulu Kararları Işığında) Kamu Alımları İhale Süreci, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara

Aksoy, T., Çıtıl, R., & Eğri, M. (2012). Tokat İl Merkezindeki Eczanelerde Soğuk Zincir Uygulamalarının İncelenmesi. 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi,

Aktaş, C (2012). Tıbbi İstatistik, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yakültesi Yayınları, No: 1505 Eskişehir.

Akyıldız, M. (2003). Lojistik Dış Kaynak Kullanımı Ve Türkiye Uygulamaları, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Aljıan, G. (1978). Purchasing Handbook, Mc Graw Hill Book Co., New York.

Allıster, C. J.(1985). "Chalenges İn Purchasing And Inventory Control", A Journal Of Hospital Pharmacy, Vol. 42. Jun.

Altın, F. G. (2008). Sağlık Sektöründe Bilgi Teknolojilerinin Uygulanması: İzmir Örneği, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Altunbaş, A. (2014). Sağlıkta RFID. www. himssturkey.org.

Altunsöğüt, Ö., Erdem, U., Kocailik, A. (2005). Sağlıkta e-İhale ile Malzeme Tedariği Uygulaması. 2. Ulusal Tıp Bilişimi Kongresi/Medical Informatics '05 Turkey Bildiriler/Proceedings

Amasaka, K .(2002). New JIT: A New Management Technology Principle At Toyota, International Journal Of Production Economics, 80:135-144.

Ammer, S. D. (1974). Material Management, Third Edition, Richard D. Irwin, Inc. Homewood, Illinois, Usa.

Anand, T., Ingle, G. K., Kishore, J., Kumar, R. (2013). ABC-VED Analysis of a Drug Store in the Department of Community Medicine of a Medical College in Delhi. Indian Journal of Pharmaceutical Sciences, 75(1), 113.

Annemans, L. (2008). Ekonomist Olmayanlar İçin Sağlık Ekonomisi, Sağlık Ekonomisi Değerlendirme Kavramları, Yöntemleri, Academıa Press.

Arcagök, M.S. Erüz, E. (2006). Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Sistemi, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Eylül/2006

Arslan, A (2007)."İlaç Ve Tıbbı Malzeme Lojistiği Ve Bir Uygulama" Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Arslan, D. , V. Atasever, E. Güvenoğlu, Ş.Z. Erdoğan (2010). Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Muğla Üniversitesi, Muğla

Arslan, M. (2011). Kare Kodlar ile Hayatımız Değişecek, Bilim Teknik, Haziran 2011 Sayı: 523.

Arslan, S. (2010). RFID" nin Lojistikteki Genel Kullanımı. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Arthur J. (2011). Lean Six Sigma For Demysstified, Mc Graw Hill Inc. Usa

Arvısaıs, J. (1990). "Materials Management Significant Source Of Revenue", Dimensions, October.

Atasever, M. (2010). Sağlık Bakanlığı Stok Yönetimi, http://www.dunyasaglikajansi.com/erişim tarihi 01.05.2013

Atasever, M.(2012). Türkiyede Sağlık Yönetimi ve Kamu Hastane Birlikleri Sempozyumu 7-Haziran, http://www.saybirsempozyum.org)

Ateş, H., (2007). Hastanelerde Performans Ölçümü", İçinde Kavramlar, Tartışmalar ve Genel Çerçeve, H., Ateş, H., Kırılmaz, S., Aydın (Der.) Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Atila Ü. N. Topaloğlu (2010). RFID Teknolojisi Kullanılarak Kimyasal Malzeme Kimyasal Malzeme Stok Takibi İnternet Tabanlı Olarak Gerçekleştirilmesi, Teknoloji Dergisi, Sayı: 11(3).

Atlas, M (2013). İstatistik II: Zaman Serileri Analizi, T.C. Anadolu Üniversitesi, Yayını No: 2806, Eskişehir.

Avcı M., T. (2012). Sağlık Sektöründe Yolsuzluk: Teorik Bir Değerlendirme, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Güz 2012, Cilt:8, Yıl:8, Sayı:2, 8:199-221

Awang, N. H. (2008). Providing Better Services Through the Use of RFID Technology in Healthcare. Public Sector ICT Management Review, 2(2), 22–25.

Ayanoğlu, M. (2005).Üretim Yönetimi (Ders Notları), Sakarya Kitabevi, Adapazarı.

Aydın K., (2007). "Malzeme Yönetiminde MRP ve Kanban Sistemlerinin Bütünleştirilmesi Ve Melez Sistem Yapısının Geliştirilmesi" Konulu Doktora Tezi.

Aydın, C. (2009). Tedarik Zincirinde Müşteri Hizmet Düzeyi- Stok Optimizasyonu, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Aydın, G., Ögüt, K.S. (2008). "Lojistik Köy Nedir", 2. Uluslararası Demiryolu Sempozyumu, Tcdd, İstanbul, 15-17.10.2008, Cilt: 2, S1439-1448.

Aydın, S. (2012). Üretim Yönetimi, Üretim Stratejisi ve Verimlilik Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayın No: 1553, Editör: Hakan Kağnıcıoğlu, Eşkişehir.

Aydın, S.Z. (2005). Tedarik Zinciri Yönetiminde Stratejik İttifak Olarak Üçüncü Parti Lojistik, Konya, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Aydın, S.Z. Eroğlu, H., Pala, Y. (2011). Lojistik Yönetimi Ders Notları, 32 Copy Center, Isparta.

Aydoğan E, Asal, Ö., (2009). Malzeme İhtiyaç Planlaması ve Üretim Kaynakları Planlamasının Kobi'ler Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi • 22 / 2009

Aydoğan E, Asal, Ö., (2009). Malzeme İhtiyaç Planlaması Ve Üretim Kaynakları Planlamasının Kobi'ler Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi • 22 / 2009

Aydoğan, Ö., Varank, G., & Bilgili, M. S. (2011). Medıcal Waste Management In Gaziantep, Journal Of Engineering And Natural Sciences Mühendislik Ve Fen Bilimleri Dergisi, Sigma, 3, 132-140.

Ayers, J.B. (2001). Making Supply Chain Management Work: Design, Implementation, Partnerships, Technology, And Profits, Auerbach Publishers, Incorporated.

Ayın, K. (2007). "Malzeme Yönetiminde MRP Ve Kanban Sistemlerinin Bütünleştirilmesi Ve Melez Sistem Yapısının Geliştirilmesi" Konulu Doktora Tezi.

Aytekin, S. (2009). Tam Zamanında Stok Yönetimi (Just-In-Tıme) Felsefesinin Hastane İsletmelerine Uygulanabilirliği Ve Bir Üniversite Hastanesi Örneği, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, Haziran 2009, Ss.102-115

Aytekin, S., Sıracı, Ö., Gidener, S., Aytaç, Ç. (2008). "Hastane İşletmelerinde Just İn Tıme Stok Yönetimi Uygulamaları Ve Dokuz Eylül Üniversitesi Hastanesi Örneği", VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi,01-04 Mayıs 2008, Bodrum.

Bağcı, H. (2004). "Hastane İşletmelerinde Stok Yönetimi",Hastane İşletmeciliği Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Baki, B. (2004). Lojistik Yönetimi Ve Lojistik Sektör Analizi, Trabzon, Lega Kitabevi.

Ballou, R. H. (2004).Business Logistics / Supply Chain Management Planning Organizing and Controlling the Supply Chain, New Jersey, Prentice Hall International Inc., Fifth Edition

Ballou, R.H. (1999). Business Logistics Management; Planning, Organizing And Controlling The Supply Chain, Fourth Edition, New Jersey, Prentice Hall,

Bankur, M. (2007). Sağlık Bakanlığı Hastaneleri Satınalma Birimlerinde Çalışanların Elektronik İhale Konusundaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Barange, Devendra (2013). "ABC Analysıs For Inventory Control In Spare Store", International Journal Of Creative Research Thoughts, Volume 1, Issue.4

Barker, C. (1995). Research and the health services manager in the developing world. Social science & medicine, 41(12), 1655-1665.

Barker,K.N. E. A. Flynn, G. A. Pepper, D. W. Bates, R. L. Mikeal (2002). Medication Errors Observed in 36 Health Care Facilities, Arch Intern Med. 2002;162(16).

Barkholz, D. (1985). "Bar-Coding System Saves Money By Tracking Patients, Supplies", Modern Health Care, Vol.19 Jul.

Barlow, G, L (2002).. Just-İn-Time: Implementation within The Hotel Industry – A Case Study, International Journal Of Production Economics, 80(2):155-167

Bartezzaghi, E., Ronchi, S. (2004). A Portfolio Approach İn The E-Purchasing Of Materials. Journal Of Purchasing And Supply Management, 10(3), 117-126.

Barutçugil, İ., (1988). Üretim Sistemi Ve Yönetim Teknikleri, Genişletilmiş 2.Baskı, Uludağ Ünv. Yayın No:3-054-0163

Başkol M. (2013). Tedarik Zinciri Yönetimi, A.Ü. Açıköğretim Fakültesi, Yayın No:1846, Eskişehir.

Bayar, E. (2008). "Kamu Hastanelerinde Tedarik Zinciri Yönetimi ve Bir Örnek Uygulama" , Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Baykoç, Ö. F., Abacı, S. Duyar, M (2002). Tam Zamanında Üretim Sisteminin Servis Sistemlerine Uygulanabilirliği, Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 17(4):139-155, 2002

Bayraktar, E. (2007). Üretim ve Hizmet Süreçlerinin Yönetimi, 1. Baskı. İstanbul: Çağlayan Basımevi, S.296.

Beauchhamp,TL. Childress, J.F (1989). "Principles Of Biomedical Ethics" Third Ed. Oxford University Press New York.

Beaulieu M., S. Landry, J. Roy. (2012). The Productivity Of Hospital Logistics Operations, Technical Report, Centre Sur La Productivité Et La Prospérité, Hec Montréal, Available At http://cpp.hec.ca/cms/assets/documents/ erişim tarihi 01.06.2013.

Belli P. et al. (2002). Qualitative Study on Informal Payments for Health Services in Georgia. HNP Discussion Paper. Washington DC: World Bank.

Belson, D (2005). Stroge, Distribution,And Dispencing Of Medical Supplies: Create Report 05-011. Los Angeles, California: University Of Southern California.

Bendavid, Y. Boeck, H. (2011). Using RFID to Improve Hospital Supply Chain Management for High Value and Consignment Items. Procedia Computer Science, 5, 849–856. doi:10.1016/j.procs.2011.07.117

Bendavid, Y., Boeck, H. Philippe, R. (2010). Redesigning the replenishment process of medical supplies in hospitals with RFID. Business Process Management Journal, 16(6), 991–1013. doi:10.1108/14637151011093035

Benson, G.C. S. (1989). Codes of ethics, Journal of Business Ethics, 8 (5), 305-319.

Bergs, J., Heerinckx, P. Verelst, S. (2014). Knowing what to expect, forecasting monthly emergency department visits: A time-series analysis. International Emergency Nursing, 22(2), 112–115. doi:10.1016/j.ienj.2013.08.001

Berk, F. (2002). Tek Kullanımlık Tıbbi Malzemelerinin Gama Radyasyonuyla Sterilizasyonu ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırılması. Master Tezi . Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Berk, N. (2012). Finansal Yönetim. Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Berkman, Ü. (2010). " Yolsuzlukla Mücadelede Yeni Strateji Arayışı: Devlet Merkezli Yaklaşımdan Toplum ve Paydaş Merkezli Stratejiye Yöneliş", İş Ahlakı Dergisi, Cilt:3, Sayı:6.

Berman, A. (2004). Reducing medication errors through naming, labeling, and packaging. Journal of medical systems. http://link.springer.com/article/10.1023/B:JOMS.0000021518.60670.10 adresinden erişildi.

Berman, H.J, Weeks, L.E (1992). The Financial Management Of Hospitals Administration On Press, Newyork.

Bernardın, George (1981). Centralized/Decentralized Purchasing, The Quest For A Perfect Mix. Arnold Co.

Bernstein, J. A. (2002). Material safety data sheets: Are they reliable in identifying human hazards?. Journal of allergy and clinical immunology, 110(1), 35-38.

Beşeri İlaçlar Barkod Uygulama Klavuzu (2011). Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü, Beşeri İlaçlar Barkod Uygulama Klavuzu Sürüm 1.4, Ankkara.

Bevilacqua, M., Ciarapica, F. E., Mazzuto, G., & Paciarotti, C. (2013). The impact of RFID technology in hospital drug management: An economic and qualitative assessment. International Journal of RF Technologies: Research and Applications, 4(3), 181-208.

Bhakoo, V., Singh, P., & Sohal, A. (2012). Collaborative Management Of İnventory İn Australian Hospital Supply Chains: Practices And İssues. Supply Chain Management: An International Journal, 17(2), 217-230.

Bilgi, K.U. (1997). "Kamu Yönetiminde Yönetsel Etiğin Yönetim Ölçeğinde Değerlendirilmesi", Yönetsel Etik ve Denetim Grubu Bildirileri, 21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu, TODAİE, 7-9 Mayıs.

Bilgin, M.H., (2002). "Bireysel Performansa Dayalı Ücret ve Verimlilik", Çimento İşveren Dergisi, 16(1). Ss.5-10.

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2015). Türkiye İlaç Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2015-2018). Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yayını, Ankara.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2012). Türkiye İlaç Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2016, Ankara

Biyomedikal Cihaz Teknolojileri (2011). Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (Megep) Ders Notları, Ankara,Milli Eğitim Bakanlığı, Megep , Ders Notları, Ankara.

Blair, J. D., Savage, G. T., & Whitehead, C. J. (1989). A strategic approach for negotiating with hospital stakeholders. Health Care Management Review, 14(1), 13-23.

Blumenthal, D., Jena, A. B. (2013). Hospital value-based purchasing. Journal of Hospital Medicine.

Borel, J. M., & Rascati, K. L. (1995). Effect of an automated, nursing unit-based drug-dispensing device on medication errors. American Journal of Health-System Pharmacy, 52(17), 1875-1879.

Bouet, M. Pujolle, G. (2010). RFID in eHealth systems: applications, challenges, and perspectives. Annals of Telecommunications - Annales Des Télécommunications, 65(9-10), 497–503. doi:10.1007/s12243-010-0162-6

Bourne, M., Mills J., Wilcox, M., Neely, A., Platts, K. (2000). "Designing, Implementing And Updating Performance Measurument Systems", Int. J. Operations And Production Management, Vol. 20, No. 7, 2000.

Bowersox D, Closs D.J. (1996). Lojistical management: The integrated supply Chain Process. Mcgraw, New York.

Burgess, N. G., Doecke, C. J., & Martin, E. D. (2000). Evaluation of an automated drug distribution system in an Australian teaching hospital. Part 2. Outcomes. Australian Journal of Hospital Pharmacy, 30(4), 141.

Burns, L. R. (2002). The Health Care Value Chain: Producers, Purchasers, And Providers. Jossey-Bass, Boston.

Burns, L. R., J. A. Lee. (2008). Hospital Purchasing Alliances: Utilization, Services, and Performance. Health Care Manage. Rev. 33: 203–215.

Buyurgan, N., Landry, S., Philippe, R. (2013). RFID Adoption in Healthcare and ROI Analysis. In The Value of RFID (pp. 81-96). Springer London.

Büker, S., Bakır H.(1995). Hastanelerde Finansal Yönetim, Anadolu Üniv. Yayın No:896 Eskişehir.

Büyükmirza, K. (2003). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, Gazi Kitapevi, Ankara

Can M. (2000). Hastanelerde Malzeme Yönetimi ve Bir Uygulama Örneği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Master Tezi), Ankara.

Canel, C., Rosen, D. Anderson, E. A (2000). Just-In-Time İn Not Just For Manufacturing: A Service Perspective, Industrial Management & Data Systems, 100(2):51-60, 2000

Cao, S. H., & Zhou, T. Y. (2013). The IOT Technologies based Medical Equipment SCM in the Hospital. Advanced Materials Research, 651, 795-801.

Ceran Y. Alagöz, A. (2007). "Lojistik Maliyet Yönetimi: Lojistik Maliyetler ve Lojistik Maliyet Muhasebesi" Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İ.İ.B.F. Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2.

Cesur, K. (2010). Tekstilde Tedarik Zinciri Yönetimi ve Tedarikçi Performans Değerlendirmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekstil Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Ceyhun, A. (2006). Lojistik Süreçlerde Dış Kaynak Kullanımı ve Bir Uygulama, Kocaeli,Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Ceylan, A. (1998). İşletmelerde Finansal Yönetim, Bursa: Ekin Yayınevi.

Chan, K. Gyu And M.J. Schnıeder (1983). "Empirical Comparison Of Just-İn-Time And Stock Less Material Management Systems İn The Health Care Industry", Hospital Material Management Quarterly.

Chao, C., Jen, W., Chi, Y. Lin, B. (2007). Improving patient safety with RFID and mobile technology. International Journal of Electronic Healthcare, 3(2), 175–192.

Chase, R. B. Aquılano, N. J.,(1981). Production And Operations Management: A Life Cycle Approach, Third Edition, Irwin, Usa.

Chase, R. B., Aquılano, N. J. Jacobs, F. R.,(1998) Production And Operations Management: Manifacturing And Services, Eight Edition, Mcgraw Hill, 1998.

Cheng, C. Y. Chai, J. W. (2012). Deployment of RFID in healthcare facilities-experimental design in MRI department. Journal of Medical Systems, 36(6), 3423–3433. doi:10.1007/s10916-011-9796-9

Cheng, C.-H., Wang, J.-W. Li, C.-H. (2008). Forecasting the number of outpatient visits using a new fuzzy time series based on weighted-transitional matrix. Expert Systems with Applications, 34(4), 2568–2575. doi:10.1016/j.eswa.2007.04.007

Chitale A. Gupta R. C. (2011). "Materials Management : Text and Cases", Second Edition, New Delhi.

Chong, H., White, R. E. Prybutok, V..(2001) Relationship Among Organizational Support, Jıt İmplementation And Performance, Industrial Management & Data Systems, 101(6):273-280.

Chren M.M, Landefeld Cs. (1994). "Physicians Behavior And Their İnteractions With Drug Companies". Jama.

Chrıstopher, M. (1998). Logistics And Supply Chain Management:Strategies For Reducing Cost And Improving Service, , London, Printice Hall-Pearson Ed., 2nd Edition.

Christopher, M. (2010). New Directions İn Logistics. Global Logistics. New Directions İn Supply Chain Management, 1-13.

Cingi İ., Erol, K (1996). "Farmakoloji", T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 494, Editör: Melih Erdoğan Açık öğ-retim Fakültesi Yayınları No: 223, 1996

Claver, E., Gonzalez, R., Gasco, J., Llopis, J. (2002). "Information Systems Outsourcing: Reasons, Reservations And Success Factors", Logistics Information Management, Volume 15, No: 4, Pp 294-308

Connor, T. H., & McDiarmid, M. A. (2006). Preventing occupational exposures to antineoplastic drugs in health care settings. CA: a cancer journal for clinicians, 56(6), 354-365.

Cooper, R., Kaplan, R. (1988). "Measure Costs Right: Make The Right Decisians." Harvard Busıness Revıew., September-October, P:96-103

Coşkun, A.(2009). Sağlık İşletmeleri Yönetim Rehberi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.

Crane, R (1985). "Just-İn-Time, Gaining, But Slowly", Accounting Today, October Vol.91.

Croxton, K.L., Dastugue-Garcıa, S.J., Lambert, D.M, et all. (2001). "The Supply Chain Management Process", The International Journal Of Logistics Management, Vol.12, No.2

Çakır, Y .(2011). Sağlık Hizmetlerinde Katılım Payı Uygulaması ve Bu Uygulamanın Sosyal Devlet İlkesi ve Sosyal Güvenlik Hakkı Bakımından İncelenmesi, Sayıştay Dergisi, Sayı: 80.

Çakir, E. (2009). Logistics Outsourcing And Selection Of Third Party Logistic Service Provider (3pl) Via Fuzzy Ahp, Bahçeşehir Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi

Çalık, O. (2010). 4734 Sayılı Kanun Kapsamındaki Yapım İşlerinde Aşırı Düşük Teklif Sorgulaması, Dış Denetim Dergisi, Ekim-Kasım Aralık 2010, Ankara.

Çalışkan, Z. (2008). Referans Fiyat ve İlaç Piyasası, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cilt:11, Sayı:1

Çancı, M. Murat E. (2003). Lojistik Yönetimi: Freight Forwarder El Kitabı. İstanbul: UTİKAD Yayını.

Çatalbaş, N. (2012). Lojistik İlkeleri, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yakültesi Yayınları, No: 1488, Eskişehir.

Çavun, S. (2012). Hastane İlaç Yönetimi. TFD-KFÇG E- Bülteni (60). http://www.Tfd-Kfcg.Org

Çekerol, G.S. (2012). Lojistik Yönetimi, Editör, Timur, M.N., A.Ü. Açık öğretim Fakültesi, Yayın No:1781, Eskişehir.

Çelik Y. (2011). Sağlık Ekonomisi, Siyasal Kitabevi, Ankara

Çelik, Yusuf (1994). Hastane Yönetimi Açısından Malzeme Yönetimi ve İki Hastanenin Malzeme Yönetim Uygulamalarının Karşılaştırılması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Çelikçapa, F.O., (2000). Üretim Yönetimi ve Teknikleri, 3. Baskı Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti, İstanbul.

Çerçeve Anlaşma İhaleleri Uygulama Yönetmeliği (2009). Gazete Tarihi: 04.03.2009 Resmi Gazete Sayısı: 27159 Mükerrer

Çevik H.H.,(2007). "Sağlık Sektöründe Performans Ölçümü ve Yönetimi", İçinde Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Performans Yönetimi, H., Ateş, H., Kırılmaz, S., Aydın (Der.) Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Çevik, O. Gülcan, B.. (2011). Lojistik Faaliyetlerin Çevresel Sürdürülebilirliği ve Marco Polo Programı. Karaman: KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 13(20).

Çevre ve Orman Bakanlığı (2008) 2008-2012 Atık Yönetimi Eylem Planı, Ankara.

Çevre ve Orman Bakanlığı (2010) Toplam Tıbbi Atık 2010 Yıl Durum Raporu

Çiftçi, H.A. (2003). 'Hastanelerde Yönetim Bilgi Sistemlerinin Demirbaş Malzeme Yönetimi İçin Tasarlanması ve Bir Örnek Uygulama',Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2003.

Çoban, Y. (1997). Ulaştırmada Kombine Taşımacılığın Önemi", 2. Ulusal Demiryolu Kongresi 15-16-17 Aralık 1997, İstanbul: S. 243- 249.

Çolak, H. B. (2012). İhale Usulü Olmaktan Çıkartılan Doğrudan Temin Usulünün Esasları, İdareye Sağladığı Kolaylıklar ve İdarelerin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar, http://www.hacibayramcolak. net/makaleler/66-makale10.html, erişim tarihi 01.01.2016

Çolak, M. (2015). Kamu Alımlarında Fiyat Dışı Unsur Analizi, Teklif Değerlendirme Süreçleri ve Ekonomik Sonuçları. Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 12, 246–267.

Çolak, M. (2015). Kamu Alımlarında Fiyat Dışı Unsur Analizi, Teklif Değerlendirme Süreçleri ve Ekonomik Sonuçları. Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 12, 246–267.

DACEHTA. (2005). Introduction to mini-HTA-a management and decision support tool for the hospital service. http://www.dace-hta.dk adresinden 10.05.2016 tarihinde erişildi.

Dağdeviren, M., Dönmez, N., Kurt, M., (2006). "Bir İşletmede Tedarikçi Değerlendirme Süreci İçin Yeni Bir Model Tasarımı ve Uygulaması", Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 21, No 2, 247-255

Dağdeviren, M., Eraslan, E. (2008). Promethee Sıralama Yöntemi İle Tedarikçi Seçimi, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der, Cilt 23, No 1, 69-75,

Dağdeviren, M., Eraslan, E., Kurt, M., Dizdar, E. N. (2005). Tedarikçi Seçimi Problemine Analitik Ağ Süreci İle Alternatif Bir Yaklaşim, Teknoloji, Cilt 8, Sayı 2, 115-122.

Damga Vergisi Kanunu Genel Tebliği (2006). Maliye Bakanlığı tarh ve sayı 20.12.2006/ 26382, Sıra No: 44.

Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği (2008). Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 05.04.2008/26838.

Daniel B. M., Julie M. H., (2008). Healthcare Operations Management, Aupha Press, Washington.

Davis, S. (2004). Tagging Along – RFID Helps Hospitals Track Assets and People. Health Facilities Management, 20–24.

Davis, S. (2004). Tagging Along – RFID Helps Hospitals Track Assets and People. Health Facilities Management, 20–24.

Demir, F., & Kırdar, Y. (2000). Müşteri İlişkileri Yönetimi: CRM. *Review of Social, Economic & Business Studies*, *7*(8), 293-308.

Demir, H, Gümüşoğlu, Ş. (1998). Üretim Yönetimi (İşlemler Yönetimi), Beta Yayınevi, İstanbul,

Demir, M.H., Gümüşoğlu S. (2003). Üretim Yönetimi, Beta Bas. Yay. Dağ. A.S. ,İstanbul.

Demir, V. (2008). Lojistik Yönetim Sisteminde Maliyet Hesaplaması, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Demirgüneş, D. (2013). Tıbbi Teknoloji Yönetmi ve Değerlendirilmesi, Sağlıkta Malzeme Yönetimi Sempozyumu, Genel Kurmay Baş. Ankara Mevki Hastanesi, 20-21 Haziran 2013, Ankara.

Deran, A. (2012). Lojistik Maliyetleri ve Raporlama-I, Ed:. S.H. Tokay ve E. Kaya, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yakültesi Yayınları, No: 1519, Eskişehir.

Derebek, E. (2011). Ortopedik Malzeme Alımlarında Doğrudan Temin: Kamu Hastanelerinin Kanayan Yarası, http://www.medimagazin.com, 01.06.2013

Devnani M, Gupta Ak, Nigah R. ABC and VED Analysis Of The Pharmacy Store Of A Tertiary Care Teaching, Research And Referral Healthcare Institute Of India, Medknow Publications & Media Pvt. Ltd J Young Pharm Vol 2 / No 2. 2010;2(2): 201-205

Dıekman, Jooh M. (1992). "Hospitals, Gops Look To Cut With Refurnished Beds", Hospitals Materials Management, Vol.17.(6).

Dılworth, J. B., Production And Operations Management: Manifacturing And Services, Fifth Edition, Mcgraw-Hill, 1993.

Dickson, G. W. (1966). An analysis of vendor selection systems and decisions. *Journal of purchasing*, *2*(1), 5-17.

Dinçer, Ö. (1997). Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, İstanbul,Beta Yayıncılık.

Dinçer, Ö. Fidan, Y. (1999). İşletme Yönetimine Giriş, Beta Basım Yayım A.Ş. 5. Baskı, İstanbul.

Dizgah D (1997). Hastanelerde Malzeme Yönetimi ve Denetimi, İstanbul Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi) 1997.

DMİS, (2012). Döner Sermaye Mali Yönetim Sistemi Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, Ankara

DMO, (2011). Devlet Malzeme Ofisis 2011 Yılı Sektör Raporu, Ankara

Dobler, D., D., Burt, L. (1996). Purchasing And Materials Management Text And Cases, , Mc. Grow-Hill Series İn Management.

Donald, J. B. , D. J. C., (1999). Logistical Management: The integrted Supply chain Process, Singapur. Aktaran, Keskin M.H. (2011) Lojistik El Kitabı- Kavramlar, Prensipler, Uygulamalar, (Küresel Tedarik Zinciri Pratikleri) Gazi Kitabevi, Ankara.

Drummond, M. (2004). Economic Evaluation İn Health Care: Is İt Really Useful Or Are We Just Kidding Ourselves?. Australian Economic Review, 37(1), 3-11.

Duclos LK (1993). Hospital Inventory Management For Emergency Demand. J Supply Chain Manage 1993;29:29-38.

Durdudiler M. (2006). Perakende Sektöründe Tedarikçi Performans Değerlemesinde Ahp ve Bulanık Ahp Uygulaması, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Dursun, Y. Kacur, L. L. (2003). Kayseri'de Hizmet Sunan Doktorların İlaç Mümessillerine Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(Temmuz Aralık), 19–31.

Dursun, Y. Kacur, L. L. (2003). Kayseri'de Hizmet Sunan Doktorların İlaç Mümessillerine Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(Temmuz Aralık), 19–31.

Durucasu H. (2013).İstatistik II: Regresyon ve Korelasyon Analizi, T.C. Anadolu Üniversitesi, Yayını No: 2806, Eskişehir.

E. Öz, Baykoç, Ö. (2004). Tedarikçi Seçimi Problemine Karar Teorisi Destekli Uzman Sistem Yaklaşımı. Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 19, 3, 275-286 (2004).

Egbelu, P. J., Harmonosky, C. M., Ventura, J. A., O'brien, W. E., & Sommer 3rd, H. J. (1998). Cost Analysis Of Hospital Material Management Systems. Journal Of The Society For Health Systems, 5(4), 1.

Ehlen, K. J., & Sprenger, G. (1998). Ethics And Decision Making in Healthcare. Journal of Healthcare Management/American College Of Healthcare Executives, 43(3), 219.

Ehlers, L. Jensen, M. B. (2012). Attitudes and barriers toward mini-HTA in the Danish municipalities. International journal of technology assessment in health care, 28(3), 271–7. doi:10.1017/S0266462312000268

Ehlers, L., Vestergaard, M., Kidholm, K., Bonnevie, B., Pedersen, P. H., Jørgensen, T., … Kjølby, M. (2006). Doing mini–health technology assessments in hospitals: A new concept of decision support in health care? International Journal of Technology Assessment in Health Care, 22(3), 295–301.

Elagoz, İ. (2006)."Tedarik Zinciri Yönetimi Yaklaşımının Maliyet Hesaplama Çalışmalarına Etkisi", Lisansüstü Tezi, D.E.U. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Elbek, O., Aldaş, E.B. (2009). Sağlıkta dönüşüm: eleştirel bir değerlendirme. Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni, 12(1), 33-43.

Elektronik İhale Uygulama Yönetmeliği (2011). Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 25.02.2011/27857.

Ellram, L. M. (1990). The Supplier Selection Decision İn Strategic. *Journal Of Purchasing And Materials Management*.

Elmuti, D., Khoury, G., Omran, O., & Abou-Zaid, A. S. (2013). Challenges and Opportunities of Health Care Supply Chain Management in the United States. Health marketing quarterly, 30(2), 128-143.

Emre, A. (1995). Tam Zamanında Üretim Sisteminin Ülkemizdeki Uygulamaları ve Sorunları, Mpm Yayın No:543, Ankara.

Epstein, R. H., & Dexter, F. (2000). Economic analysis of linking operating room scheduling and hospital material management information systems for just-in-time inventory control. Anesthesia & Analgesia, 91(2), 337-343.

Epstein, R. H., Gratch, D. M., & Grunwald, Z. (2007). Development Of A Scheduled Drug Diversion Surveillance System Based On An Analysis Of Atypical Drug Transactions. Anesthesia & Analgesia, 105(4), 1053-1060.

Erbaş, A. (2011) Performans Esaslı Bütçeleme Sisteminde Balanced Scorecard Kullanımı ve Bir Model Yaklaşımı, Selçuk Üniv Sosyal Bilimler Enst. İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya

Erbaşı, A. (2012). Kamu İdarelerinin Mal Alımı İhalelerinde En Uygun Tedarikçinin Analitik Hiyerarşi Proses Yaklaşımı İle Belirlenmesi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 5(9), 165–182.

Erdal, A. (2005). Sağlık Teknolojisi Yönetimi. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cilt:8, Sayı:1

Erdal, M. (2005). Küresel Lojistik, Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği, İstanbul

Erdal, M. (2011). Satıalma ve Tedarik Zinciri Yönetimi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

Erdal, M. Görçün, Ö:F., Görçün, Ö. Saygılı, M.S., (2010). Entegre Lojistik Yönetimi, Beta Basım, İstanbul

Erdoğan, N. Saban, M.(2010). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, Beta Basım Yayım, İsanbul

Erenoğlu, H. (1973). İşletmelerde Stokların Yönetim ve Değerlendirilmesi, Devlet Yatırım Bankası, Ankara.

Ernst & Young (2011). Dünyada ve Türkiye'de İlaç Sektörü Sunumu, 2011, http://www.vergidegundem.com, erişim tarihi, 02.03.2013.

Eroğlu, A.(2002). Deterministik Envanter Modelleri, Fakülte Kitabevi, Isparta.

Ersoy, M. Ş. (2006). Lojistik ve Türkiye'nin Konumu, Durum Dergisi, Ocak Sayısı.

Ertek, G., (2012). Depolama Sistemleri (Warehousing Systems), Uluslararası Lojistik, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1593. Eds. Bülent Çatay And Gürkan Öztürk., Eskişehir.

Ertuğrul, İ. (2006). Toplam Kalite Kontrol, Ekin Kitabevi.

Estaş, A. S. (1983). Envanter Kontrol Yöntemleri ve Uygulamaları, Mpm Yayınları, Yayın No:281, Ankara.

EUnetHTA. (2013). EUnetHTA Joint Action 2, Work Package 8. HTA Core Model ® version 2.0; 2013. Pdf. Available from http://www.corehta.info/BrowseModel.aspx.

EUnetHTA. (2016). HTA Core Model Handbook. 17 Mart 2016 tarihinde https://meka.thl.fi/htacore/ ViewHandbook.aspx adresinden erişildi.

Evans, J. R. (1997). Production / Operations Management, Quality Performance And Value, Fifth Edition, West Publishing Company, New York

Eymen, U. E. (2007). Tedarik Zinciri Yönetimi, Kaliteofisi Yayınları, (14).

Facanha, C. And Horvath, A (2005). Environmental Asessment Of Logistics Outsourcing, Journal Of Management İn Engineering, Vol:21, No:1, 27-37.

Fan, Y. (2000). Strategic Outsourcing: Evidence From British Companies, Marketing Inteligence&Planning, Vol: 18, No:4 ,213-219.

Filiz, A. (2006). Üretim Yönetiminde Verimlilik Sırları, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Finkenzeller, K. (2003). RFID Handbook (2.Basım bs.). Munich: John Wiley & Sons Ltd.

Fish, L. Forrest, W. (2007). A worldwide look at RFID. Supply Chain Management Review. http://trid.trb.org/view.aspx?id=837074 adresinden 01.06.206 tarihinde erişildi.

Ford E., W. J A. Hughes (2007). A Collaborative Product Commerce Approach To Value-Based Health Plan Purchasing, Supply Chain Management: An International Journal, Volume 12 · Number 1

Gaal, P., Belli, P. C., Mckee, M., Szócska, M. (2006). Informal Payments For Health Care: Definitions, Distinctions, And Dilemmas. *Journal Of Health Politics, Policy And Law*, *31*(2), 251-293.

Gaıther, N. (1992). Production And Operation Manegement, Fifth Edition, The Dryden Pres, New York.

Garrelts, J. C., Koehn, L., Snyder, V., Snyder, R. Rıch, D. S. (2001). Automated medication distribution systems and compliance with Joint Commission standards. American Society of Health-System Pharmacists, 58(1), 2267–2272.

Geisler, E., Heller, O. (1998). *Management of medical technology: Theory, practice, and cases*. Kluwer Academic Publishers.

Gemmel P. And Dierdonck R. V. (1999). Admission Scheduling İn Acute Care Hospitals: Does The Practice Fit With The Theory, International Journal Of Operations & Production Management, Vol. 19 Iss: 9 Pp. 863 – 878,,

Genç, R. (2009). Türkiye'de ve Dünyada Organ Transplantasyon Cerrahisi: Transplantasyon Lojistiğinin Yönetimi. Ulusal Cerrahi Dergisi 2009; 25 (1): 40, 4.

Gençyılmaz, G., (1988). Stok Sistemlerinin Yönetimi I, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No:2204, İstanbul.

Gılley, K. M. And Rasheed, A. (2000). Making More By Ding Less: An Analysis Of Outsourcing And It's Effects On Firm Performance, Journal Of Management, Vol:26, No:4, 630-790.

Gilbert, David. (2003). Retail Marketing Management. Second Edition. Printice Hall International. London.

Giunepero, L. C. Pillai, K. G., Chapman, N. S. ve Clark, A. R. (2005). A Longitudinal Examination Of Jıt Purchasing Practices, The International Journal Of Logistics Management, 16(1):51-70, 2005

Gordon, S., (2005). "Seven Steps To Measre Supplier Performance", www.asq.org, 8:20-25.

Gorener, A., Başer, H.,Türkyılmaz, A. (2013). Lean Production Applications İn A Manufacturing Company. *International Journal Of Research İn Business And Social Science (ISSN: 2147-4478)*, *2*(2), 16-27

Gourdin, K. N. (2006). Global Logistics Management, USA, Blackwell Publishing, Second Edition,

Gök, H. (2012). Yeni Tedaviler ve Sağlık Teknolojileri Değerlendirmesi, Türkiye Akılcı İlaç Kullanımı Platformu, http://klinikfarmakoloji.com/index.php?q=node/1017, 01.03. 2013 tariinde erişildi

Gök, Y. (2010). Kamu İhale Hukukuna Hakim Olan İlkeler, Dış Denetim Dergisi, Ekim-Kasım Aralık 2010, Ankara.

Gök, Y. (2012). Açıklamalı Kamu İhale Kanunu (5. Baskı); İlksan Matbaası, Ankara.

Gönen, D., H. Işık (1985). Döner Sermayeli Kuruluşlarda İhale-Muhasebe-Denetim, Sevinç Matbaası, Ankara.

Graban M. (2009). Lean Hospitals, Crc Pres Taylor-Francis Group, USA.

Graban, M. (2011). Yalın Hastane; Kalite, Hasta Güvenliği ve Çalışan Memnuniyetini Artırmak. (Çev: P. Şengözer), Tor Ofset, İstanbul.

Grant, C. (1973). Hospital Management, Edinburg, Longman, Group Limited.

Greaver, M.F. (1999). Strategic Outsourcing : A Structured Approach To Outsourcing Decisions And Initiatives, New York, American Management Association.

Grundstrom, J. P., Friberg, S. Medin, E. (2011). Mini-HTA Trends for Medical Devices in the Nordics. Value in Health, 14(3), A85. doi:10.1016/j.jval.2011.02.476

GSS TİTUBB Web Servisleri Kullanım Kılavuzu (2011). http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/70ddfb47-e204-4f19-840e-18c582972a65/GSS_TITUB_kullanim_klavuzu.pdf?MOD=AJPERES, 01.09.2013 tarihinde erişildi.

Guftafson, J.R. Oscar (1973). "Materials Management Can Save Your Hospital Money", Reading İn Material Management, Aha, Chicago Illinois.

Gunasekaran, A., Tırtıroglu, E. (2001). Performance Measurement And Metrics In A Supply Chain Management, International Journal Of Operation And Production Management, Vol:21 No:1/2, 71-87.

Gunesakaran A., Ngai, F.W.T. (2003). "Information Systems in Supply Chain Integration And Management", European Journal Of Operational Research, November 2003, Article İn Press, S.3.

Gupta R, Gupta K., Jain B., Garg R. (2007). ABC and VED Analysis In Medical Stores Inventory Control. Med J Armed Forces India.

Gupta S, Kant S. (2000). Inventory Control. In: Hospital Stores Management – An Integral Approach. New Delhi: Jaypee Brothers Medical Publishers(P) Ltd. P. 60-72.

Güçlü, A. (1999). Türk Silahlı Kuvvetleri Hastanelerinde Teknik Verimlilik Ölçümü: Veri Zarflama Analizi Uygulaması. Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Gülen, K.G. (2005). Lojistik Hizmetlerde Dış Kaynak Kullanımının Yaygınlaşması ve Tedarikçi İşletmelerde Gelişim Stratejileri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, (8), 29-48.

Gülenç, İ. F., Karagöz, B. (2008). E-Lojistik ve Türkiye'de E-Lojistik Uygulamaları. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 73-91.

Gümüş, Y. (2009). Lojistik Faaliyetlerin Rekabet Stratejileri ve İşletme Kârı İle Olan İlişkisi. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (41), 97-113.

Gündüz H. E. (2010). Sağlık Kurumlarında Maliyet Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayın No: 1001, Editör: Kerim Banar, Eskişehir.

Gündüz, N. (1987). "Malzeme Yönetimi", TODAİE Dergisi, C.11, S.12, Ankara.

Güner, E., Karaca, M. E. (2004). Tam zamanında üretim sisteminde tedarikçi ilişkileri ve en iyi parti büyüklüğü üzerine bir uygulama. Gazi Üni. Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, 19(14), 443-454.

Güner, M. F. (206). Stratejik Performans Değerlemede Dengeli Sonuç Kartı: Bir Sanayi İşletmesinde Uygulama, Yayımlanmış Doktora Tezi Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Gürdal S. (2006). "Türkiye Lojistik Sektörü Altyapi Analizi", İstanbul: İto Yayınları, 2006, S.16.

Hadavandi, E., Shavandi, H., Ghanbari, A. ve Abbasian-Naghneh, S. (2012). Developing a hybrid artificial intelligence model for outpatient visits forecasting in hospitals. Applied Soft Computing, 12(2), 700–711

Hamarat, Ş (1995). "Frederic Taylor'un Günümüze Verimliliğe Bakış Açısındaki Değişim", Mpm Anahtar, Yıl:7, S.74.

Hani, U., Basri, M. H., & Winarso, D. (2013). Inventory Management of Medical Consumables in Public Hospital: a case study. Management, 3(2), 128-133.

Hardıng, H.A. (1976). Production Management, Mc Donald Evani, London.

Harju, Mark (1984). "Who's Responsible For Hospital Equipment And Purchasing Decisions", www.ncbi.nlm.nih.gov

Hastane Hizmet Kalite Standartları (2011). Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

Hay E. (2000). "Tam Zamanında Yönetim", Türkmen Kitabevi, Çev. Mustafa Türkmenoglu, İstanbul,

Helvacı, A., (2002). "Performans Yönetimi Sürecinde Performans Değerlendirmenin Önemi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt No 35, Say 1-2.

Hinrichs, S., Dickerson, T., & Clarkson, J. (2013). Stakeholder Challenges in Purchasing Medical Devices for Patient Safety. Journal of patient safety, 9(1), 36-43.

Hocaoğlu, N., Güven, H., Gidener, S., ve Diğ. (2011). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi dördüncü sınıf öğrencilerinin akılcı ilaç kullanım becerileri üzerine akılcı ilaç kullanım kursunun kısa dönem etkileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 25(1), 15-24.

Holmgren H. J., Wentz W.J. (1982). Material Management And Purchasing For The Health Care Facility, Regents Of The University Of Michigan, .Aupha Pres, Anna Arbor, Washington D.C..

Howards S., B. L. Rowland (1985). Hospital Management A Guide To Departments, An Aspen Publication, Aspen Publishers Inc. Maryland.

Hu, L., Ong, D. M., Zhu, X., Liu, Q. Song, E. (2014). Enabling RFID technology for healthcare: application, architecture, and challenges. Telecommunication Systems, 58(3), 259–271. doi:10.1007/s11235-014-9871-x

Huarng, F. (1998). Hospital Material Management in Taiwan: A Survey. Hospital Materiel Management Quarterly, 19(4), 71.

Hughes, F. T. (1984). "Objectives Of An Effective Inventory Control System" American Journal Of Hospital Phar. Vol.41, Oct.

Hugos M, (2003). Essentials of Supply Chain Management, NJ Joh Wiley Sons, Inc

H.Ü. (2012). Hacettepe Üniversitesi Açık İhale Usulü İş Akış Şeması, Hacettepe Üniversitesi İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı, Satınalma Süreçleri www.imidb.hacettepe.edu.tr/duyuru/SatinalmaSurecleriElKitabi.pd, 01.06.2016

Ildır, A. (2008). Sağlık İşletmelerinde Maliyet Analizi ve Performans Yönetimi, Ankara; Seçkin Yayınevi, 71-81.

Inoue, S., Sonoda, A., & Yasuura, H. (2008). Triage With Rfıd Tags For Massive İncidents. RFID Handbook: Applications, Technology, Security, And Privacy, 351-367.

Irmak, S. Köksal C., Asilkan Ö., (2012) Hastanelerin Gelecekteki Hasta Yoğunluklarının Veri Madenciliği Yöntemleri İle Tahmin Edilmesi, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi International Journal Of Alanya Faculty Of Business Yıl:2012, C:4, S:1, S.101-114

Işık, O. (2013). Sağlık Kurumlarında Kalite Yönetimi, Sürekli İyileştirme, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2864, Eskişehir.

Işık, O., Akbolat, M. (2010). Bilgi Teknolojileri ve Hastane Bilgi Sistemleri Kullanımı: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma,

İEİS (2012). Türkiye İlaç Endüstrisi'nin Küreselleşmesi İçin Devlet İle Ortak Yol Haritası, http://www.ieis.org.tr/ieis/tr/roadmap/18/devlet-ile-ortak-yol-haritasi, 05.06.2013

İhalelere Yönelik Başvurular Hakkında Tebliğ (2009). Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 28.01.2009/27124.

İhalelere Yönelik Başvurular Hakkında Yönetmelik (2009). Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 03.01.2009/27099.

İlaç Takip Sistemi İşletme Klavuzu(2009). Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü, Sürüm 1.03, Ankara

İlter, H.M. (2002). Global Dışsal Tedarik (Outsourcing), İstanbul, İto Yayınları, 5.

İmamoğlu, M.Y, Özbilgin, İ.G.(2012). Türkiye'de Elektronik Kamu İhale Sisteminde Kurumsal Yönetim ve Birlikte Çalışabilirliğin Önemi, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi / 2012 Cilt: VII Sayı: I

İslamoğlu, A.H. (2008). Pazarlama Yönetimi, Beta Basım Yayım, 4. Baskı, İstanbul.

Jacobzone, S. (2000). "Pharmaceutical Policies İn Oecd Countries: Reconciling Social And Industrial Goals", Oecd, Paris 2000, Pp. 201–62.

James C. Johnson, Donald F. Wood, Daniel L. Wardlow (1999). Contemporary Logistics, 7. Edn., Prentice Hall, New Jersey.

Jang, Y. C., Lee, C., Yoon, O. S., & Kim, H. (2006). Medical waste management in Korea. *Journal of Environmental Management*, *80*(2), 107-115.

Jarrett, P. G. (1998). Logistics in The Health Care Industry. International Journal Of Physical Distribution & Logistics Management, 28(9/10), 741-772.

Jean Nollet And Martin Beaulieu (2005). Should An Organisation Join A Purchasing Group?, Volume 10· Number 1, 11–17, P.16.

John, A. White (1983). "Layout And Location Analysis", Advanced Institute For Materıal Handling Teachers.

Johnsen M. (2005). "Industry Weighs Practical Solutions To Fulfill Promise Of Rfıd Technology", Drug Store News , 2005, Www.Drugstorenews.Com

Jones, S. S., Thomas, A., Evans, R. S., Welch, S. J., Haug, P. J. Snow, G. L. (2008). Forecasting daily patient volumes in the emergency department. Academic Emergency Medicine, 15(2), 159–170. doi:10.1111/j.1553-2712.2007.00032.x

Juran, J.M.(1980). Quality Planing And Analysis., Mcgraw-Hill, New York.

Kağnıcıoğlu, C.H. (2007). Tedarik Zinciri Yönetiminde Tedarikçi Seçimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları; No:1723, Eskisehir.

Kağnıcıoğlu, H. (2012). Üretim Yönetimi, İşletmelerde Üretim Yönetimi ve Sistemi, Anadolu Üniversitesi Açık

Öğretim Fakültesi Yayıon No: 1553, Editör: Hakan Kağnıcıoğlu, Eskişehir.

Kahveci, R. Dilmaç, E. (2013). Hastane Tabanlı Sağlık Teknolojileri Değerlendirme Rehberi. Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Sağlık Teknolojileri Değerlendirme Birimi Yayınları.

Kamu İhale Kanunu (2002). http://www.ihale.gov.tr/mevzuat.aspx erişim tarihi 01.06.2013

Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu (2002). http://www.ihale.gov.tr/mevzuat.aspx erişim tarihi 01.06.2013

Kanavos, P., Üstel, İ., Costa-i-Font, J. (2005). Türkiye'de İlaç Geri Ödeme Politikası. Sağlıkta Umut Vakfı., Ankara.

Kannan, V. R., Tan, K. C. (2002). Supplier Selection And Assessment: Their İmpact On Business Performance. *Journal Of Supply Chain Management*, *38*(4), 11-21.

Kant S, Pandaw Cs, Nath Lm. A (1997). Management Technique For Effective Management Of Medical Store in Hospitals. Medical Store Management Technique. J Acad Hospital Administartion 1996 And 1997; 8 And 9:41-7.

Kaplan, R. S. D. P. Norton (1999). The Balanced Scorecard, Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press, 1999(A),.

Kaplan, Robert S. And Davıd P. Norton (1996). The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action, Harvard Business School Press.

Karacaoğlu, K. (2001). Dış Kaynaklardan Yararlanma ve Teknoloji İle İlgili Diş Kaynaklardan Yararlanmanın Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Uygulamaları, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Karaçay, G. (2005). Tersine Lojistik: Kavram ve İşleyiş, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 317-332.

Karagöz, H. (2011). Çerçeve Anlaşmalar ve Toplu Alımlar Sunumu, T.C. Sağlık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, www.sgb.saglik.gov.tr/

Karagöz, İ. B.. (2007). E-Lojistik Uygulayan İşletmelerin İncelenmesi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

Karagöz, M. (2004). İmalat Sanayinde Teknolojik Öğrenme, Ankara, Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 3.

Karahan, M. (2015). Turizm Talebinin Yapay Sinir Ağaları Yöntemiyle Tahmin Edilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(2), 195–209.

Karakaya, M. (1999). "Üretim Yaşam Seyrindeki Değişim ve Standart Maliyet Sistemi." Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi. C:1, Sayı:1, Mart, S:101-112

Karakaya, M. (2006). Maliyet Muhasebesi, Ankara, Gazi Kitabevi.

Karaöz, M. (2003). Öğrenme ve Farklı Talep Fonksiyonlarını İçeren Ekonomik Üretim Miktarı Model Önerileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleymen Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Karasar, N. (2006). Kavramlar, İlkeler, Teknikler. Bilimsel Araştırma Yöntemi. İçinde Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karataş, A. (2012). Pxis İlaç Yönetim Sisteminin Pratikte Uygulanmasının Gösterimi. (Y. Çelik, Röportajı Yapan)

Karatoprak, E. (2011). "Kamu İhalelerinde ve Sözleşme Yönetimi Süreçlerinde Görevlendirilen Kamu Personelinin Sorumlulukları." Maliye Dergisi, Sayı 160, Ocak –Haziran.

Kärkkäinen, M. Holmström, J. (2002). Wireless product identification: enabler for handling efficiency, customisation and information sharing. Supply Chain Management: An International Journal, 7(4), 242–252. doi:10.1108/13598540210438971

Kartalcı, (2010). Devlet Malzeme Ofisi ve Kamu İhale Sistemimiz, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Bahat-2010 C.9 S.32 (s.133-149)

Kathleen E. Mckone-Sweet, Paul Hamilton, Susan B. Willis (2005). The Ailing Healthcare Supply Chain: A Prescription For Change, The Journal Of Supply Chain Management Winter.

Kavuncubaşı, Ş. (2013). Özel Hastanelerde Malzeme Yönetimi ve Malzeme Yönetiminin Finansal Performansa Etkisi, Sağlıkta Malzeme Yönetimi Sempozyumu, Genel Kurmay Baş. Ankara Mevki Hastanesi, 20-21 Haziran 2013, Ankara.

Kavuncubaşı, Ş., Yıldırım, S. (2010). Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Kaya, D. S. (2016). Ilaç Sektörü. Türkiye İş Bankası, İktisadi Araştırmalar Bölümü.

Kaya, E (2012). Ulaştırma Sistemleri, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yakültesi Yayınları, No: 1476, Eskişehir.

Kaya, O., Özek, A. (2009). Kamu İhale Mevzuatı, Seminer Ders Notları, Güncel Mevzuat Yayınları No:9.Ankara.

Kaya, S. (2005). Sağlık Hizmetlerinde Sürekli Kalite İyileştirme, Pelikan Yayınları, Ankara.

Kaya, S. (2013). Sağlık Kurumlarında Kalite Yönetimi, Sağlık Hizmetlerinde Kalite Kavramı, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2864, Eskişehir.

Kayabaş, A. (2007). İşletmelerin Rekabet Gücünün Geliştirilmesinde Lojistik Faaliyetlerin Performansının Arttırılması: Üretim İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir.

Kaynak, M.. (2004). "Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Bağlamında Avrasya Ulaştırma Koridorlarında Bölgesel Rekabet ve Türkiye", Türkiye İktisat Kongresi, Cilt 5.

Kenndy, P. (1993). "A Study in Drug Supply Management For The Lutheran Christian Bethasda Hospital", South India, Master Thesises, University Of Leeds.

Keskin M.H. (2011). Lojistik El Kitabı- Kavramlar, Prensipler, Uygulamalar, (Küresel Tedarik Zinciri Pratikleri) Gazi Kitabevi, Ankara.

Keskin M.H. (2012). Lojistik: Tedarik Zinciri Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım Ltd, Şti, Ankara

Keskin M.H. (2015). Lojistik: Tedarik Zinciri Yönetimi: Arka Planı, Gelişimi ve Güncel Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım Ltd, Şti, Ankara.

Keskin, Z. (2007). Hastane İşletmelerinde Stok Maliyeti ve Optimum Stok Bulundurma Açısından İncelenmesi Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Kılıç M. (2013). TSK Asker Hastanelerinde İlaç Hizmetkleri ve İlaç Yönetimi, Sağlıkta Malzeme Yönetimi Sempozyumu, Genel Kurmay Baş. Ankara Mevki Hastanesi, 20-21 Haziran 2013, Ankara.

Kılınç, T. (2007). RFID Sistemlerin İncelenmesi ve Sağlık Sektöründe Kullanılması Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar Mühendisliği Anabilim Dalı, , Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Kıral, H. (1976). Hastane İşletmeleri Yönetiminde Temel Bilgiler, Sağlık Bakanlığı, Ankara.

Kırım, A (2001). "Strateji ve Bire Bir Pazarlama: Crm", Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2001, S. 148.

KİGT (2009). Kamu İhale Genel Tebliği. Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 22.08.2009/27327. http://www.ihale.gov.tr/mevzuat.aspx

KİGT (2012). Kamu İhale Tebliği (Değişiklikler İşlenmiş), RG:13.03.2013/28617, http://www.ihale.gov.tr/mevzuat.aspx, erişim tarihi, 01.05.2013

KİK Kamu Alımları Raporu (2015). Kamu İhale Kurumu 2015 Kamu Alımları Raporu, Ankara. http://www2.ihale.gov.tr/Duyurular2012/2015_alt%C4%B1_yl%C4%B1k_kamu_al%C4%B1m%C4%B1_istatistik_raporu_v6.pdf, 01.03.2016

Kimble, C. A., Chandra, A. (2001). Automation of pharmacy systems: experiences and strategies of a rural healthcare system. Hospital Topics, 79(2), 27-32.

Kimya Teknolojisi İlaçların Ambalajlanması (2008). Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (Megep) Ders Notları, Ankara,

Kirby, L., Vale, L. (2001). Dialysis for end-stage renal disease. International journal of technology assessment in health care, 17(02), 181-189.

Koban, E., Keser, H.Y. (2007). Dış Ticarette Lojistik, Bursa: Ekin Yayınları S: 83.

Kobu B. (2006). Üretim Yönetimi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.S.,İstanbul.

Kobu, B.,(2010). Üretim Yönetimi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.S.,İstanbul

Koçak, A (2007). Malzeme Yönetiminde Mrp ve Kanban Sistemlerinin Bütünleştirilmesi ve Melez Sistem Yapısının Geliştirilmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, Doktora Tezi, Ankara

Koçberber, G. (2010). Türkiye'deki Kamu Alımı Uygula-Malarında Şeffaflık ve Rekabet Edilebilirliğin Değerlendirilmesi, Dış Denetim Dergisi, Ekim - Kasım - Aralık 2010

Koçel, T. (2003). İşletme Yöneticiliği, İstanbul, Beta Yayıncılık.

Korkmaz, S. Tengilimoğlu, D. (2000). "İlaç Pazarlamasında Satış Yönetimi: Tıbbi Satış Temsilcisi ve Hekim İlişkilerinden Doğan Sorunlar", Beşinci Ulusal Pazarlama Kongresi Kitapçığı, Akdeniz Üniversitesi, 16-18 Kasım 2000. Antalya.

Kozak, Metin (1994). "Bir Halkla İlişkiler Faaliyeti Olarak İşletmelerde Çizgi-Kod Sisteminin Kullanımı", Mpm Verimlilik Dergisi, Sayı:1994/1.

Krajewski L.J., Ritzman, L.P., Malhotra, M. K. (2013). Operation Management: Processes and Supply Chains, Prentice Hall, Çeviri Editörü: Semra Birgün, 9. Baskı, Nobel Yayın, Ankara

Kriegel J (2012). Krankenhaus Logistik. Springergabler, Wiesbaden

Kriegel J., Jehle, F., et.al. (2013). Advanced Services İn Hospital Logistics İn The German Health Service Sector, Logist. Res, Springer-Verlag Berlin Heidelberg

Kristensen, F. B. (2008). Transnational collaboration on health technology assessment – a political priority in Europel. M. V. Garrido, F. B. Kristensen, C. P. Nielsen R. Busse (Ed.), Health Technology Assessment and Health Policy-Making in Europe - Current status, challenges and potential içinde (ss. 5–17). WHO Regional Office Europe.

Kristensen, F. B. (2008). Transnational collaboration on health technology assessment – a political priority in Europel. M. V. Garrido, F. B. Kristensen, C. P. Nielsen R. Busse (Ed.), Health Technology Assessment and Health Policy-Making in Europe - Current status , challenges and potential içinde (ss. 5–17). WHO Regional Office Europe.

Krupp, J. A. (1997). Safety Stock Management. Production And Inventory Management Journal, 38, 11-18.

Kucur, F. Taşçı F., (2010). "Sonuçsalcı Yaklaşımın Ürünü Olarak Yolsuzluk'un Anatpmisi: Hangi İş Ahlakı?", İş Ahlakı Dergisi, Cilt:3 Sayı:6.

Kudaka, (2012). Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Alansı Tıbbi Cihaz Sektörü, http://kudaka.org.tr/ekler/c2764-2012_yillik_faaliyet_raporu.pdf, erişim tarihi, 01.05.2016

Kuklenskı, Edward (1991). "A Child Health Corporation Of America A Different Perspective On Material Management", Hospital Material Management Q., Vol.13, (2).

Kumar, A., Ozdamar, L., Zhang, C. N. (2008). Supply chain redesign in the healthcare industry of Singapore. Supply Chain Management: An International Journal, 13(2), 95-103.

Kumar, S., Livermont, G. McKewan, G. (2010). Stage implementation of RFID in hospitals. Technology and Health Care, 18(1), 31–46. doi:10.3233/THC-2010-0570

Kumar, S., Swanson, E. Tran, T. (2009). RFID in the healthcare supply chain: usage and application. International journal of health care quality assurance, 22(1), 67–81. doi:10.1108/09526860910927961

Küçük, O. (2011). Stok Yönetimi, Seçkin Yayncılık, Ankara

Küçük, O. (2012). Lojistik İlkeleri ve Yönetimi, Seçkin Yayncılık, Ankara

Küçük, O.,Ecer, F. (2007). Bulanık TOPSIS Kullanılarak Tedarikçilerin Değerlendirilmesi ve Erzurum'da Bir Uygulama. *AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3, Yıl:3, Sayı:1, 3:45-65

Lacıty, M.C. Hırschheım, R. (1993). Information Systems Outsourcing: Myths, Metaphores And Realities, New York: Wiley, Chichester.

Lacıty, M.C., Hırschhıem, R. And Wıllcocks, L. (1994). Realizing Outsourcing Expectations: Incredible Expectations, Credible Outcomes, Information Systems Management, Fall, 7-18.

Lambert, D. M. & Stock, J. R., Ellram, L. M, (1998). Fundamantals Of Logistics, Mcgraw-Hill Publishing Co.

Lambert, D. M., J. R. Stock (1992). "Strategic Logistics Management", Third Edition, Irwın.

Landry, S., Philippe, R. (2004). How Logistics Can Service Healthcare. In Supply Chain Forum, A Bordeaux Busıness School Publıcatıon. Vol. 5, No. 2, p. 24.

Landt, J. (2005). The history of RFID. IEEE Potentials, 24(4), 8–11. doi:10.1109/MP.2005.1549751

Lankford, W. M., Parsa, F. (1999). "Outsourcing: A Primer", Management Decision, 37/4, Pp 310-316.

Lapierre, S. D., & Ruiz, A. B. (2007). Scheduling logistic activities to improve hospital supply systems. *Computers & Operations Research*, *34*(3), 624-641.

Larsen, T.S. (2000). Third Party Logistics Form An Interorganizational Point Of View, International Journal Of Physical Distirbution & Logistics Management, 30 (2), 112-127.

Lee, North H. (1994). "Beyond Just-İn-Time; The Ucla Medical Center Experience", Hospital Material Management Quarterly, Vol.15, (3). Feb.

Leema, A. A. Hemalatha, M. (2013). Proposed prediction algorithms based on hybrid approach to deal with anomalies of RFID data in healthcare. Egyptian Informatics Journal, 14(2), 135–145. doi:10.1016/j.eij.2013.02.003

Leenders, M., H. C. Fearon, W. B. Enland (1989). Purchasing And Materials Management, Ninth Edition Irwın, Boston.

LIu, Y. H., Ma, C. Y., Zhu, H. Z., Wei, H. (2003). Standardized Management Of Disposable Medical Device [J]. *Chinese Journal Of Nosoconmiology*, *4*, 030.

Liao, P. C., Liu, L., Kuo, F. Jin, M. H. (2006). Developing a patient safety based RFID information system - An empirical study in Taiwan. ICMIT 2006 Proceedings - 2006 IEEE International Conference on Management of Innovation and Technology, 2, 585–589. doi:10.1109/ICMIT.2006.262286

Liu, Y., Çelik, Y., Şahin, B. (2005). Türkiye'de Sağlık ve İlaç Harcamaları, Sağlıkta Umut Vakfı., Ankara.

Long, D. (2012). International Logistics: Global Supply Chain Management, Çeviren: Mehmet Tanyaş, Murat Düzgün, Uluslararası Lojistik Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Magee, D. G (1997). Jıt In The Hospital Industry: An Empirical Study Of The Influences Of Jit Characteristics On Customer Satisfaction And Costs, Doctoral Dissertation At The Pennsylvania State University, The Graduate School, The Smeal College Of Business Administration, 1997

Mahatme, M. S., Hiware, S. K., Shinde, A. T., Salve, A. M., & Dakhale, G. N. (2012). Medical store management: An integrated economic analysis of a Tertiary Care Hospital in Central India. Journal of Young Pharmacists, 4(2), 114-118.

Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği (2009). Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 04.03.2009/ 27159/Mükerrer.

Malatya Eczacı Odası, (2013). ITS Faz 2 Uygulaması Hakkında Bilgilendirme Çalışması, Teb 22. Bölge Malatya Eczacı Odası, Malatya,

Man, Y.S., (2006). Performance Measurement And Management Of Third Party Logistics: An Organizational Theory Approach, Hong Kong Baptist University, For The Degree Of Doctor Of Philosophy (Doktora Tezi).

Mandhania, S. Kulkarni, P. (2002). "E-Prescription: A Step Towards E-Business İn Pharma", Parallel Trade İn Europe: A Brief Background, 1-7, http://www.eyeforpharma.com/briefing/e-rx.pdf [09.04.20013].

Manhas Anil, K., Aubid, M., Haroon Rashid, S. M. A., & Syed, A. T. (2012). Analysis of Inventory of Drug and Pharmacy Department of a Tertiary care Hospital. Analysis, 25(3), 183.

Martın, Z. (2006)."Supply Chain Mantra: 'Never Run Out': Procurement System Enables Hospital To Cut Costs While Keeping Supplies Moving", Health Data Management, Oct.

Martınıch, J. S.,(1997). Production And Operations Management: An Applied Modern Approach, Wiley, Kanada,

Martinez, J. (2003)., "Assessing Quality, Outcome And Performance Management," Workshop On Global Health Workforce Strategy Annecy, 9-12 December, 2000, S.3.

Mathews, M.C. (1987). Codes of Ethics: Organizational Behavior and Misbehavior. İn W.C. Federick and L.E. Perston (Eds). Research in corporate Social performance and policy. A Research Annual. Emprical studies of business ethics and Values. Vol.9. pp:107-130. London, Jai, Press.

McFarlane, D., Sheffi, Y. (2003). The impact of automatic identification on supply chain operations. The international journal of logistics management, 14(1), 1-17.

Mclaughlin, D., B., Hays, J.M., (2008). Healthcare Operations Management, Health Administration Press, Chicago

Meade, L. And Sarkıs,J. (1998). Strategic Analysis Of Logistic And Supply Chain Management Systems Using The Analytical Network Process, Logistic And Transportation Review, Vol:34, No:3, 201-215.

Mehrjerdi, Y. Z. (2010). RFID-enabled healthcare systems: risk-benefit analysis. International Journal of Pharmaceutical and Healthcare Marketing, 4(3), 282–300. doi:10.1108/17506121011076192

Mehrjerdi, Y. Z. (2010). RFID-enabled healthcare systems: risk-benefit analysis. International Journal of Pharmaceutical and Healthcare Marketing, 4(3), 282–300. doi:10.1108/17506121011076192

Melo, T. (2012). A Note On Challenges And Opportunities For Operations Research İn Hospital Logistics, Technical Report 2, Business School, Saarland University Of Applied Sciences, http://www.htw-

saarland.de/wiwi/forschung%20und%20 wissenstransfer/publikationen/dateien/arbeitspapiere-logistik-nr-2.pdf2012, 01.05.2013

Memişoğulları, R. (2008). Tıbbi Cihaz ve Malzeme Alımında Şartname Hazırlama ve İhale Süreci. Düzce Tıp Fakültesi Dergisi, 2, 45–50.

Memişoğulları, R. (2008). Tıbbi Cihaz ve Malzeme Alımında Şartname Hazırlama ve İhale Süreci. Düzce Tıp Fakültesi Dergisi, 2, 45–50.

Menderes, M. (1994). "Hastanelerde Maliyet Muhasebesi Modeli Geliştirme Ve Hemodiyaliz Seans Maliyeti Örnek Uygulaması", Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara

Mendez, E., J. N. Fearson (1994). "Purchasing's Role İn Product Development. The Case For Time-Based Strategies", International Journal Of Purchasing And Material Management, Winter.

Mentzer, J. T.; Dewitt, W.; Keebler, J. S.; Min S.; Nix, N.;Smith, C.D.; Zacharia, Z. (2001). "Defining Supply Chain Management", Journal Of Business Logistics, Vol.22,No.2:1-25.

Merdan K. (2007). Hastanelerde Malzeme Yönetimi Tekniklerinin Hastane Bütçesine Yansıması ve Üsküdar Hospital Türk Örnek Olayı, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Mersin Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Açık İhale Usülü Akış Şeması, https://www strateji.mersin.edu.tr, 01.07.2013

Mettler, T. P. Rohner (2009). "Performance Management In Health Care: The Past, The Present, And The Future", Wirtschaftinformatik Proceedings.

Metz, P.J. (1998). "Demystifying Supply Chain Management" Supply Chain Management Review,

Meydanoğlu, E. S. B. (2009). Perakendeci Piyasalarinda Rfid Sistemleri. Eğe Akademik Bakış, 9/1

Mıller, G. James (1972). "Materials Management: Some Useful Guidelines", Hospital Care, November.

Millî Eğitim Bakanlığı (2009). MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) Ulaştırma Hizmetleri, Barkodlama, Ankara

Milli Eğitim Bakanlığı, (2008). İlaçların Ambalajlanması, Ankara, http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/kimya/moduller/IlaclarinAmbalajlanmasi.pdf, 01.01.2013

Milli Eğitim Bakanlığı, (2011). Ulaştırma Dağıtım Maliyetleri ve Fiyatlandırma, Ankara, http://www.megep .meb.gov.tr, 01.06.2013

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). Muhasebe Finansman. Ankara: Milli Eğitim Bakannlığı Yayınları. http://www.megep.meb.gov.tr, 01.01.2013.

Min, H., & Galle, W. P. (2003). E-Purchasing: Profiles Of Adopters And Nonadopters. Industrial Marketing Management, 32(3), 227-233.

Mogre, R., Gadh, R. Chattopadhyay, A. (2009). Using survey data to design a RFID centric service system for hospitals. Service Science. http://pubsonline.informs.org/doi/abs/10.1287/serv.1.3.189 adresinden erişildi.

Mollahaliloğlu, S., Arı, H. O., Öncül, H. G., Gürsöz, H. (2009). Türk Sağlık Sektöründe Tıbbi Cihazların Sayısal Durumu, Bölgesel Dağılımı ve OECD Ülkeleri İle Karşılaştırmalar, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cilt:12, Sayı:1

Mucuk, İ. (2001). Pazarlama İlkeleri, 8. Baskı Türkmen Kitapevi, İstanbul.

Murphy, M. F., & Kay, J. D. (2004). Barcode identification for transfusion safety. Current opinion in hematology, 11(5), 334-338.

Murray, M. D. (2001). Automated Medication Dispensing Devices. Making Health Care Safer: A Critical Analysis of Patient Safety Practices, 111.

Mühürcü, İ (2012). MKYS Gelişim Süreci ve Tüketim Malzemesi Niteliğindeki Tıbbi Cihaz Yönetimi İçin Altyapı Geliştirilmesi Çalışmaları, 19-25 Kasım 2012 Antalya.

Myers, S.(1990). "Material Management; Nurses Involment", Nursing Management, Vol.21. August.

Nahmıas, S.,(1993). Production And Operations Analysis, Second Edition, Irwin Publishing.

Narter F. (2013). Hastane Yönetimi İçinde Sağlık Kurumlarında Satınalma Yöntemi , Editör, Sur, H Palteki, T. Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul.

Nayır, İ. (2009). İlaç Takip Sistemi, Sage Yayıncılık, Ankara.

Neushauser, D., Neuchasuer S. (1999). "American College Of Health Care Executives Code Of Ethics". İn. Anthoney R. Kovner Duncan, Neuchauser, (Ed) Health Services Management Readings And Commentary, Aupha Press, Chiacago, İllinois.

Newbold, P..(2000). İşletme ve İktisat İçin İstatistik, (4. Basımdan Çeviren Ümit Şenesen), Literatür Yayıncılık, İstanbul

O'neill, L., Murphy, M., Gray, D., Stoner, T. (2001). An MRP system for surgical linen management at a large hospital. Journal of Medical Systems, 25(1), 63-71.

Odabaşı, Y.,(2003). "Satışta ve Pazarlamada Müşteri İlişkileri Yönetimi", 3.Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2003,

Odabaşı, Z. (2007). Hastanelerde Malzeme Yönetimi ve Bir Örnek Uygulama. Yüksek Lisans Tezi . İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı.

Odacıoğlu, Y. (2008). "Büyük Ölçekli Hastanelerde Tedavi Sürecinde Kullanılan İlaçlarda "Sıfır" İmha Mümkün Mü?", Hastane Yönetimi Dergisi, Cilt 12, Sayı:1, Ocak –Mart, S. 12-16.

Odacıoğlu, Y. (2013). Hastane Yönetimi İçinde Teknik Hizmetler, Editör, Sur, H., Palteki, T. Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul.

Oktay, E. (2006). Stratejik Yönetim Sürecinde Performans Geliştirmenin Bir Aracı Olarak Dış Kaynak Kullanımı: İmalat Sanayinde Bir Uygulama, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Programı Doktora Tezi.

Orhan, O.Z. (2003). Dünyada ve Türkiye'de Lojistik Sektörünün Gelişimi, İstanbul, Marmara Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, İto Yayınları.

Orhunbılge, N (1999). Zaman Serileri Analizi Tahmin ve Fiyat İndeksleri, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1999.

Orlıcky, Joseph (1975). Material Requirements Planing, Mc Graw Hill Book Company, New York.

Ögür B. Eren U., Bayraktar, S.U., (2013). Hastane Yönetimi İçinde Tıbbi Cihaz Yönetimi, Editör, Sur, H., Palteki, T. Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul.

Ömürbek, N. Altın, F. G. (2009). Sağlık Bilişim Sistemlerinin Uygulanmasına Lişkin Bir Araştırma: İzmir Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), 211-232.

Öz, C. (1966). Malzeme İdaresi, İstihsal İdaresi Serisi, Çeltük Matbaacılık, İstanbul.

Özabacı, N. (1990). Tedavi Edici Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Hemşirelerde Görülen Meslek Hastalıkları ve Nedenlerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi . İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özata, M. (2010). Sağlık Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu Tarafından Yürütülen E-Sağlık Projelerinin Sağlık Hizmeti Sunumuna Etkileri, Journal Of Azerbaijani Studies, www.arastirmax.com/erişim, 01.05.2013

Özata, M., Aslan, Ş. (2004). Klinik Karar Destek Sistemleri ve Örnek Uygulamalar. Kocatepe Tıp Dergisi, 5(2), 11-17.

Özata, M., Aslan, Ş., Mete, M. (2008). Rasyonel İlaç Kullanımın Hasta Güvenliğine Etkileri: Hekimlerin Rasyonel İlaç Kullanımına Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi. Selcuk Universitesi Sosyal Bilimler Enstitusu Dergisi , 2 (20), 529-542.

Özbek, A. Eren, T. (2012). Üçüncü Parti Lojistik (3PL) Firmanın Analitik Hiyerarşi Süreciyle (AHS) Belirlenmesi. International Journal of Engineering Research and Development, 4(2), 46–54.

Özcan, F. (2006). "Faaliyet Tabanlı Maliyetleme Ve Tıbbi Laboratuvar Ygulaması." Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Özcan, Y.A. (2005). Quantitative Methods in Health Care Management: Techniques And Applications. Usa: Jossey – Bass.

Özcan, Y.A. (2009). Quantitative Methods in Health Care Management: Techniques And Applications. Usa: Jossey – Bass.

Özçakar, N. ve Yurdakul, H. (2014). Türk kamu ihale kanununda fiyat ile birlikte fiyat dışı unsurların da dikkate alındığı ihale için tedarikçinin çoklu teklif hazırlama stratejisi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 43(1), 55–69.

Özdemir, A. İ. (2004). Tedarik Zinciri Yönetiminin Gelişimi, Süreçleri ve Yararları, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 23, Temmuz-Aralık 2004, Ss. 87-96.

Özdemir., A. (2012) Lojistik İlkeleri, A.Ü. Açıköğretim Fakültesi, Yayın No:1488, Eskişehir.

Özer, P. D. (1998). Tıbbi Cihazlar. Hacettepe Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi , 57.

Özgen, H. (2007). Sağlık Hizmetleri Finansmanında Cepten Harcama: Nedir? Neden Önemlidir?. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, *10*(2), 201-228.

Özgen, H., & Tatar, M. (2008). Sağlık Hizmetleri Finansmanında İnformal Ödemeler. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, *11*(1), 103-132.

Özgen, H., Tatar, M. (2007). Sağlık Sektöründe Bir Verimlilik Değerlendirme Tekniği Olarak Maliyet-Etkililik Analizi ve Türkiye'de Durum. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 10(2), 109-137.

Özgener, Ş. (2002). "İmalat Sanayi İşletmelerindeki Kamu ve Özel Sektör Yöneticilerinin İş Ahlakına İlişkin Tutumları", Amme İdaresi Dergisi, Cilt:35 Sayı:1 Ankara.

Özgülbaş, N. (2009). Sağlık Kurumlarında Maliyet Yönetimi, T.C. Anadolu Üniversitesi, Yayını No: 2865, Eskişehir.

Özgülbaş, N. (2010). Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Yayın No: 1900.

Özgülbaş, N. (2013). Sağlık Kurumlarında Maliyet Yönetimi, T.C. Anadolu Üniversitesi, Yayını No: 2865, Eskişehir.

Özsarı, Haluk (1994). "Sağlık İşletmelerinde Kalite Güvencesi ve Maliyet Etkinlik", Başkent Üniversitesi Sağlık Yönetimi Hizmetlerinde Değişen Anlayış ve Politikalar Konulu Panel Tebliği, Kasım.

Öztürk, S.A. (2008). Hizmet Pazarlaması, Ekin Basım Yayım, Eskişehir.

Pakdil, F., (2005). "Hastanelerde Kurumsal Performans Yönetimine İlişkin Bir Model Önerisi", Sağlık ve Hastane Yönetimi 2. Ulusal Kongresi (Uluslar Arası Katılımlı), 28-30 Eylül.

Pakdil, F., (2007) "Sağlık Sektöründe Performans Ölçümü ve Yönetimi", İçinde Sağlık Sektöründe Performans Yönetimi, H., Ateş, H., Kırılmaz, S., Aydın (Der.) Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara,

Paksoy, T., Güleş, H. K. (2007). Konya'da Makine İmalat Sektöründe Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Tedarik Zinciri Yönetimi Sürecinde Yeni Teknolojilerin Kullanım Düzeyi Üzerine Bir Araştırma, Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi, Cilt 25, Sayı 2.

Pan, Z. X., Pokharel, S(2007). Logistics in Hospitals: A Case Study Of Some Singapore Hospitals, Leadership in Healthcare Services, 20(3):195-207, 2007

Par, Ö. E., Soysal, E. (2011). Kişisel Sağlık Bilgilerinin Güvenliği Açısından Medula'da Kullanılan Yasa ve Standartların HIPAA ile Karşılaştırılması. http://turkmia.org/kongre2011/cd/pdf/36%20Par.pdf, 02.06.2013

Parıltı, N., Aydoğan, E. Koçak, A., (2007). "Üretim Yönetimi", Nobel Yayıncılık, Ankara, 45-98.

Perrın, R.A. (1994). "Exchange Card And Par Level Supply Distribution Systems: Form Follows Function", Hospital Material Management Quarterly, Vol.15, (3), Feb.

Perrin, R. Simpson, N. (2004). RFID and bar codes--critical importance in enhancing safe patient care. Journal of healthcare information management : JHIM.

Persona, A., Battini, D., Rafele, C. (2008). Hospital efficiency management: the just-in-time and Kanban technique. International Journal of Healthcare Technology and Management, 9(4), 373-391.

Peşkirci, Nurettin (1992). "Hizmet Sektöründe Kalite, Kalite Güvencesi ve Sağlık Hizmetlerine Uygulanması", Verimlilik Dergisi, Özel Sayı, Mpm.

Peters, E (1997). "Streamlining The Logistics Process", Promat, Www.Promatshow.Com

Pettus, M. R.(1990). JIT/Stockless Programs For Hospitals. Review-Federation Of American Hospital Systems, 23(2):71-73

Pierre, A.D., Stewart, R.S.(2004). International Logistics: The management of InternationalTrade Operations, USA, Atomic Dpg Publishing, Aktaran, Saatçioğlu, D. (2010). Kalite Fonksiyon Yayılımı ve Lojistik Sektöründe Bir Uygulama, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Plossl,G.W (1967). Productıon And Inventory Control, Principles And Techniques. Prentice-Hall

Porter, M. E. (1998). Clusters And The New Economics Of Competition Harvard Business Review.

Preston R, (2004). Drug Errors And Patient Safety: The Need For A Change İn Practice. Br J Nurs.

Prıchett, D. (1992). "Materials Management Must Play Key Role İn Equipment Planing, Purchasing, Maintenance", Hospital Materials Management, March.

Prokopenko, J.(2005). Verimlilik Yönetimi, Ankara, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları,No 476.

Pun, K. F., White. A.S. (2005)., "A Performance Measurement Paradigm For Integrating Strategy Formulation: A Review Of Systems And Frameworks", International Journal Of Management Reviews Volume 7 Issue 1 Pp. 49–71

R.G (2011). Tıbbi Cihaz Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayılısı 27957 ve 7 Haziran 2011.

R.G (2006). Taşınır Mal Yönetmeliği, R.G. Tarihi : 18/01/2007, R.G. Sayısı : 26407

R.G (1999). Ecza Depoları ve Ecza Depolarında Bulundurulan Ürünler Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Yayım Tarihi: 20.10.1999 Sayı: 23852

R.G (2007). Taşınır Mal Yönetmeliği. Resmi Gazete Sayısı 26407 ve tarih 18 Ocak 2007.

Rachmania, I. N., Basri, M. H. (2013). Pharmaceutical Inventory Management Issues in Hospital Supply Chains. Management, 3(1), 1-5.

Rahman, S., Açık, Y., Gülbayrak, C., Erhan, D., Nazlıer, K., & Deveci, E. (2009). Sağlık Kuruluşlarının Tıbbi Atıkları Toplama, Depolama ve Bertaraf Etme Yöntemleri. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4(11), 4-16.

Ramani, K.V. (2006). Managing Hospital Suppliers: Process Reengineering At Gujarat Cancer Research Institute, India, Journal Of Health Organization And Management 20(3), Pp. 218 226.

Razzaque, M.A. Sheng, C.C. (1998). "Outsourcing of Logistics Functions", International Journal of Physical Distribution and Logistics Management , Volume 28, Issue 2, 1998, pp. 89-107.

Reddy, V.Venkart (2008), Managing A Modern Hospital: Hospital Materials Management, Edited by A.V. Srinivasan, Sage Publications Inc, California, USA

Reıd, K (2003). The Barcode Of The 21st Century, National Petroleum News, September 2003, Ss. 36-42, 2003

Reıner, J. (2005). "Supply Chain Solutions For Healthcare Providers", Ups Supply Chain Solutions.

Resmi Gazete (2002). 22.01.2002 Tarih ve 24648 Sayılı Resmi Gazete, 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu.

RFID Journal. (2015). How much does an RFID tag cost today? 1 Nisan 2015 tarihinde http://www.rfidjournal.com/faq/show?85 adresinden erişildi.

Ritchanchai D. A (2012). Framework For Healthcare Supply Chain Improvement İn Thailand, Operatıons And Supply Chaın Management, Vol. 5, No. 2, 2012, Pp. 103 – 113.

Ritchie, L., Burnes, B., Whittle, P., & Hey, R. (2000). The Benefits Of Reverse Logistics: The Case Of The Manchester Royal Infirmary Pharmacy. Supply Chain Management: An International Journal, 5(5), 226-234.

Rivard-R., H., Landry, S., Beaulieu, M. (2002). Hybrid Stockless: A Case Study. International Journal Of Operations And Production Management, 22(4), 412-13.

Robınson, G.. (1966). Hospital Administration, Butterworth And Co. Ltd., London.

Rodrıguez, T.F.E. And Robanıa, V.P. (2004). Outsourcing And It's Impact On Operational Objectives And Performance: A Study Of Hotels İn The Canary Island, International Journal Of Hospitality Management, Vol:23, No:3, 287-306.

Rogers, D.S. And Lembke, R.S (2001). "An Examination Of Reverse Logistics Practices", Journal Of Business Logistics, Vol.22, No.2, Pp.129-148.

Ross, D.F. (1998). Competing Through Supply Chain Management: Creating Market-Winning Strategies Through Supply Chainpartnerships, Kluwer Academic Publishers, Boston.

Rowland, H., B. L. Rowland (1984). Hospital Management A Guide To Departments, An Aspen Publication, Aspen Publishers Inc., Maryland.

Rushton, A. Croucher, P. Baker, P. Vd. (2006). The Handbook Of Logistics And Distribution Management, London: Kogan

S.B. (2015). İlaç Takip Sistemi. 1 Nisan 2015 tarihinde http://itsportal.saglik.gov.tr/ adresinden erişildi.

S3Edge. (2015). RFID-based tracking systems for Blood Centers and Hospital. 1 Şubat 2015 tarihinde http://www.s3edge.com/pdf/itrace_datasheet.pdf adresinden erişildi.

Saatçıoğlu, D. (2010). Kalite Fonksiyon Yayılımı ve Lojistik Sektöründe Bir Uygulama, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Sadiwala, C.M., Sadiwala R., (2007). Materials And Financial Management , New Age International (P) Ltd., Publishers.

Sağlık Bakanlığı (2009). Strateji Geliştirme Başkanlığı, "Global Bütçe ve Stok Yönetimi" Sunumu, Kızılcahamam. http://www.bumko.gov.tr/webyonetim/uploads/13490/saglıkbakanlıgı.pdf (erişim 20.11.2013).

Sağlık Bakanlığı (2005). Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "2005/129 Sayılı Tıbbi Cihaz Daimi Özel İhtisas Komisyonu Genelgesi

Sağlık Bakanlığı (2008). Turkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı İlerleme Raporu. Ankara: Tc Sağlık Bakanlığı Yayın No:749.

Sağlık Bakanlığı (2011). Strateji Geliştirme Başkanlığı, Azami Stok Miktarı Uygulamasını Düzenleyen 2011/29 Sayılı Genelge, Ankara

Sağlık Bakanlığı (2011). Sağlık Bakanlığı Çerçeve Anlaşmalar ve Toplu Alımlar, 20.09.2011 Tarih ve B.10.0.Sgb.0.84.00.01/949-9944 Sayılı Yazısı

Sağlık Bakanlığı (2012). Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu Finans Hizmetleri Başkan Yardımcılığı, Satın Alma İşlemleri,

Sağlık Bakanlığı (2013). Sağlık Teknolojileri Değerlendirme Yönergesi, Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Sağlık Bakanlığı (2015). Sağlıkta Kalite Standartları Hastane, Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı, Pozitif Matbaası, Ankara, 2015, s.361-368.

Sağlık Bakanlığı. (2017a). 2017 Yılı Performans Programı. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu, Ankara.

Sağlık Bakanlığı. (2017b). Tıbbi Cihazlarla İlgili Mal ve Hizmet Alımı İşlemleri. Ankara

Sanderson, D. Edward (1985). Effective Hospital Material Management, Aspen Systems Publication..

Sarkis, J.,Talluri, S. (2002). A model for strategic supplier selection. *Journal of supply chain management*, *38*(1), 18-28.

Sarma, S., Weis, S., Engels, D. (2003). RFID Systems And Security And Privacy İmplications. Cryptographic Hardware And Embedded Systems-Ches 2002, 1-19.

Sarvan, F. Arıcı, E.D. Özen,J. (2003). On Stratejik Yönetim Okulu: Biçimleşme Okulunun Bütünleştirici Çerçevesi, Antalya, Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayfa 6, No:3.

Savaş, O. (2003). Tam Zamanında Üretim Sisteminin Gerektirdiği Maliyet Muhasebesinin Temel Nitelikleri. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 20, Ocak-Haziran 2003, Ss. 203-218.

Sayar, F. (2012). T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye İlaç Sektörü Stratejisi Ön Hazırlık Toplantısı, Ankara

Saygılı, İ. (1991). Üretim Yönetiminin Fonksiyonları, İ.Ü. İşletme Fakültesi, Yayın No: 244, İstanbul.

Sayım, F.,Orhan, T .(2011) Sağlık Bakanlığı Web Tabanlı Merkezi Muhasebe Kayıt ve İstatistik Modüllerinin Hastanelerde Kurumsal Yönetim İşlevleri Açısından Değerlendirmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2011, C.16, S.1 S.185-204.

Sayıştay Başkanlığı (2005). Sağlık Bakanlığına Bağlı Hastanelerde İlaç, Tıbbî Sarf Malzemesi ve Tıbbî Cihaz Yönetimi Hakkında Performans Denetimi Raporu. Ankara

Schneller, E. S., Smeltzer, L. R., (2006). Strategic Management Of The Health Care Supply Chain: Progressive Practices For Health System Leaders. San Francisco, Ca: Jossey-Bass Inc Pub.

Schulze, N. (1997). "İşletme Etiği Konusunda Kavramsal Bir Yaklaşım", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 30, Aralık.

Schwartz, J. D. (2005). A Cost-Benefit Between Pyxis And Bar Coding For The Brooke Army Medical Center Operating Room. Baylor University Graduate Program in Health Care Administration, Houston.

Seçim, H. (1991). Hastane Yönetim Organizasyonu; Türkiye'de Hastanelerin Organizasyonu İçin Bir Model Önerisi, İst. Ünv. İşletme Fak. Yayın No.252 İstanbul.

Selvi, Y.(2009). Sağlık Kuruluşlarında Tıbbi Cihaz Yönetimi, Yönetim Yıl:20 Sayı: 63

Semerci, T. (2011). "Kamu Hastanelerinde Tedarik Zinciri", T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi.

Sentürk, O. (2006). "YKM, Kategori Magazaları Açacak", Ekonomist Dergisi, 16:44-45.

Sergeant, MD., Hodgetts Pg, Godwin M, Walker Dm, Mc. Henry (1996). "İnteraction With The Pharmaceceutical Industry: A Survey Of Family Medicine Resident İn Ontorio, Can Med Assoc J., Vol.155.

Sevim, A. (2004). "Şirket Birleşmelerinde Kurumsal Kaynak Planlamasının Önemi", Şirket Birleşmeleri; Editörler: Haluk Sümer, Helmut Pernsteıner, Alfa Yayınları, İstanbul, Ocak 2004, S. 342.

Seward, P. J. (1997). Perspective: Restoring The Ethical Balance In Health Care. Health Affairs, 16(3), 195-197.

Sezdi, M. (2010). İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesindeki Medikal Cihazların Performans Kontrolü,http://biobrain1.com/uploading2/Maintenance/Performance%20Control%20of%20Medical %20Devices.pdf, erişim tarihi 02.06.2013.

Sezen, B. (2011). Üretim Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Uygulamalar, Efil Yayınevi, Ankara

Sezgin, A. (1976). İşletmelerde Malzeme Akış Sistemi Analiz ve Simülasyon Uygulaması, A.İ.T.İ.A. Yayın No.114, Ankara.

Sezgin, T. (2008). Lojistik Kavramı ve Türkiye' Deki Uygulamaları. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

SGK (2012). Sosyal Güvenlik Kurumu Tıbbi Malzeme Daire Başkanlığı, Tıbbi Malzeme. Ankara: Sosyal Güvenlik Kurumu Yayınları

Sheffi, Y. (2004). RFID and the innovation cycle. The international journal of logistics management, 15(1), 1-10.

SKS Işığında Sağlıkta Kalite, (2012a). Sağlık Bakanlığı, Saglık Hizmetleri Genel Müdürlügü, Ankara

SKS Işığında Sağlıkta Kalite, (2012b). Sağlık Bakanlığı, Saglık Hizmetleri Genel Müdürlügü, Ankara

Soba M. (2008). Esnek Üretim Sistemleri ve İşletmelerin Rekabet Gücüne Etkileri, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Sayı: ½

South, B., L. Hansen (1991). "Large Inventories As A Competitive Strategies", Production And Inventory Management Journal, Vol.32. (2).

Spekman, R. E. (1988). Strategic supplier selection: understanding long-term buyer relationships. *Business Horizons*, *31*(4). 75-81.

Squıres B.P.,(1993). "Physicians And Pharmaceutical Industry", Can Med. Assoc. J., Vol:149.

Stelzer, W.R. (1970). Material Management, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs.

Stock, J. Douglas M. Lambert (2001). Strategic Logistics Management, (Mcgraw-Hill), .193.

Stock. J.R., Lambert. D. (1987). Strategic Logistics Management, Second Edition, Irvin Illions.

Straight, M. (2008). One strategy to reduce medication errors: the effect of an online continuing education module on nurses' use of the Lexi-Comp feature of the Pyxis MedStation 2000. Computers Informatics Nursing, 26(1), 23-30.

Sulak, H. (2008) Stok Kontrolü ve Ekonomik Sipariş Miktarı Modellerinde Yeni Açılımlar: Ödemelerde Gecikmeye İzin Verilmesi Durumu ve Bir Model Nerisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Doktota Tezi, Isparta.
Sut (2013). Sağlık Uygulama Tebliği, Resmi Gazete Tarih ve Sayısı 24.03.2013/ 28597

Sumner, M (2013). Kurumsal Kaynak Planlaması, Çev: Sinan Berkdemir, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Sur, H. Akdaş A, Yar, N., et all. (2004). Tıbbi Cihaz Kullanıcılarının Özellikleri ve Satın Alma Sürecine Katılma Durumlarına Yönelik Bir Araştırma, Modern Hastane Yönetimi Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, Nisan – Mayıs – Haziran 2004

SUT (2012). Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ. TC Resmi Gazete. (28331 Sayılı) , 14 Haziran 2012.

Şahin İ. Özbek M ark (2009). Sağlık Sektöründe Yolsuzluk: Sağlık Bakanlığı Çalışanlarının Yolsuzluk Algılamaları, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 42 Sayı 4 Aralık 2009, S. 101-136.

Şahin, A.G, Berberoğlu N.,(2011). Lojistik Outsourcing Karar Süreci ve 3PL Firma Seçim Kriterleri, AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology, Fall/Güz 2011 – Cilt/Vol: 2 - Sayı/Num: 5.

Şahin, B. (2010). Hastane Yönetim Süreçleri ve Sağlık Yönetim Bilgi Sistemleri, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Şahin, İ. (2013). Bir Eğitim Hastanesinde Sağlık Malzeme Yönetimi Uygulaması, Sağlıkta Malzeme Yönetimi Sempozyumu, Genel Kurmay Baş. Ankara Mevki Hastanesi, 20-21 Haziran 2013, Ankara.

Şemin, S. (1993). " Toplum Sağlığı Yönünden İlacın Öteki Yüzü", Toplum ve Hekim, 8:42-62.

Şengül, Ü. (2010). "Atıkların Geri Dönüşümü ve Tersine Lojistik", Paradoks Ekonomi,Sosyoloji ve Politika Dergisi, Ocak - Cilt: 6 -Sayı 01.

Şengül, Ü., (2009). Tersine Lojistik Kavramı ve Tersine Lojistik Ağ Tasarımı, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, Palandöken/Erzurum 27-29 Mayıs 2009.

Şenocaklı, M. (1992). "Üreticiler Barkod'a İlgisiz", Sistem Bilgisayar Kültür Dergisi, Ocak.

Tajima, M. (2007). Strategic value of RFID in supply chain management. Journal of Purchasing and Supply Management, 13(4), 261–273. doi:10.1016/j.pursup.2007.11.001

Tajima, M. (2007). Strategic value of RFID in supply chain management. Journal of Purchasing and Supply Management, 13(4), 261–273. doi:10.1016/j.pursup.2007.11.001

Tajima, M. (2007). Strategic value of RFID in supply chain management. Journal of Purchasing and Supply Management, 13(4), 261–273. doi:10.1016/j.pursup.2007.11.001

Tampoe, M. (1994). Exploting The Core Competence Of Your Organization, Long Range Planning, Vol:27, 66-77.

Tan, O., İ. Korkmaz, O. Gidiş, S. Uygun. (2009). Hasta Takip Sistemlerinde Rfid Uygulaması, Akademik Bilişim Konferansı, Bildiriler Kitabı, 2009 Harran Üniversitesi, Şanlıurfa

Tan, O., Korkmaz, İ., Gidiş, O. Uygun, S. (2009). Hasta Takip Sistemlerinde RFID Uygulaması, 99–105.

Tangen S. (2004). "Performance Measurement: From Philosophy To Prctice", International Journal Of Productivity And Performance Management, Vol.53, No.8, Pp. 726-737, 2004.

Tanış, V.N. (1992). "Maliyet Muhasebesi Açısından Sıfır Stok Üretimi (Just-İn-Time)", Verimlilik Dergisi, 1992/4.

Tanyaş, M (2002). Lojistik Yönetimi, 2002 Aktaran, Çekerol, G.S. (2012). Lojistik Yönetimi, Editör, Timur, M.N., A.Ü. Açıköğretim Fakültesi, Yayın No:1781, Eskişehir.

Tanyaş, M. (2009a). Lojistik Süreçler ve Yönetimi, İstanbul. ftp://ftp.iso.org.tr/AB/.../Mehmet%20 Tanyas/LojistikveTedarikZinciriYonetimi-ISO.p.., 01.01.2013

Tanyaş, M. (2009b). Tedarik Zinciri Yönetiminde Süreç Olgunluk Düzeyi Belirleme: SCOR-SOS Yaklaşımı, VII.Uluslararası Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi The Marmara Oteli, 06.10.2009

Tarım, M. (2004). "Sağlık Organizasyonlarında Performans Ölçme ve Dengeli Puan Cetveli (Balanced Score-card)" Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 7 (2), S. 231-245,s.234.

Tatar, M. Wertheimer, A. I. (2010). Sağlık Teknolojilerinin Değerlendirilmesi: İlaç Geri Ödeme Kararları İçin Bir Model Önerisi. MN Medikal & Nobel Basým Yayın, Ankara.

Tatar, M. (2005) "Türkiye'de Sağlık Harcamaları İlaç Harcamaları ve Farmoekonomi", Hacettepe Üniversitesi Sag-lık İdaresi Yüksek Okulu, Ankara, 24 Mayıs 2005, Ss. 1–39.

Tatar, M. (2013). Hastane Yönetimi İçinde Sağlık Ekonomisi, Editör, Sur, H Palteki, T. Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul.

Tatar, M., Özgen, H., Sahin, B., Belli, P., & Berman, P. (2007). Informal payments in the health sector: a case study from Turkey. *Health Affairs*, *26*(4), 1029-1039.

Tatar, T.,1973). İşletmelerde Üretim Yönetimi ve Teknikleri, A.D.M.M.A. Yayın No.4, Ankara.

Tatar, Tevfik (1989). "Verimlilik Yönünden Stok Kontrolünde Yeni Bir Model JIT", Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Iıı. İşletmecilik Kongresi Semineri, Kapadokya, 30 Kasım-3 Aralık 1989 Erdem Matbaacılık, Ankara.

Taxis, K., Dean, B., & Barber, N. (1999). Hospital drug distribution systems in the UK and Germany-a study of medication errors. Pharmacy World and Science, 21(1), 25-31.

Tek, Ö.B. (1999). Pazarlama İlkeleri Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları, İstanbul, Beta Yayıncılık.

Tekin, M. (2003a). Üretim Yönetimi, Günay Ofset, Cit 1, Konya

Tekin, M. (2003b). Üretim Yönetimi, Günay Ofset, Cit 2, Konya

Tengilimoğlu D. Yiğit V. (2013). Hastane İşletmelerinde Malzeme Yönetimi, Sağlıkta Malzeme Yönetimi Sempoz-yumu, Genel Kurmay Baş. Ankara Mevki Hastanesi, 20-21 Haziran 2013, Ankara.

Tengilimoğlu, D. (1993). "Sağlık Hizmetleri Piyasa Araştırması", Toplum ve Hekim, Sayı.56

Tengilimoğlu, D. (1996). Hastanelerde Malzeme Yönetim Teknikleri, Sader., Özkan Matbaası,Ankara.

Tengilimoğlu, D. 2012. Sağlık Kurumlarında Operasyon Yönetimi, Hastanelerde Malzeme Yönetimi, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1550, Eskişehir.

Tengilimoğlu, D., Işık O., Akbolat M. (2012) Sağlık İşletmelerinde Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,

Tengillimoğlu, D. (1995). Hastanelerde Malzeme Yönetim Teknikleri ve Bir Model Önerisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi . Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

Tengilimoğlu D., Yiğit V. (2016). Tıbbı Malzeme Yönetiminde Verimliliği Artırıcı Bir Teknoloji: Radyo Frekanslı Tanıma Sistemi (RFID), Verimlilik Dergisi, 2016 1(4).

Terry L. Newell, Laura L. Steinmetz-Malato, Deborah L. Van Dyke (2011). Applying Toyota Production System Techniques For Medication Delivery: Improving Hospital Safety And Efficiency, Journal For Healthcare Quality Vol. 33, No. 2, Pp. 15–22.

Tersine, R.J. (1988). Principles Of Inventory And Materials Management, 3rd Edition, North – Holland.

Thıll, M D. (1988). "Stockless Plans Relieving Overfed Supply Chain", Hospital Purchasing News, Vol.12, (6).

Thompson, C. a. (2004). Radio frequency tags for identifying legitimate drug products discussed by tech industry. American Journal of Health-System Pharmacy, 61(14), 1430–1432.

Thompson, C. W., Hagstrom, F. (2008). Modeling healthcare logistics in a virtual world. Internet Computing, IEEE, 12(5), 100-104.

Tian, L. I., & Zhang, X. (2007). Design And Application Of Hospital Material Management System [J]. Chinese Medical Equipment Journal, 6, 036.

Timur, N. (1988). "Sanayi İşletmelerinde Satın Alma Faaliyetleri", A.Ü.İ.İ.B., F. Dergisi C.4, S.1.

TİSD, Türkiye İlaç Sanayi Derneği, www.tisd.org.tr erişim tarihi 01.5.2013

TİTCK (2016). Türkiye İlaç Ve Tıbbi Cihaz Kurumu, http://www.titck.gov.tr, erişim tarihi, 01.01.2017

TKHK (2013). Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu Satınalma Uygulamaları Eğitimi, Kamu Hastane Birliklerinde Satın Alma Uygulamaları Eğitimi, 28 – 30 Mayıs 2013, Afyonkarahisar.

TOBB (2008). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye İlaç Sanayi Sektör Raporu, Tobb Yayın Sıra No: 2008/76, Ankara.

TOBB (2012). 2011 Türkiye İlaç Sanayi Meclisi Sektör Raporu, Tobb Yayın Sıra No: 2012/170

Tokat, M. (1994). Sağlık Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi, Yayın No:793, Eskişehir.

Tokay, S.H., Deran, A. Arslan, S. (2011). "Lojistik Maliyet Yönetiminde İzlenebilecek Stratejiler ve Muhasebe Eğitiminden Beklentiler", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 29, Nisan

Top, A., Üretim Sistemleri, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001.

Töz, İ. (2007). "Hastane İsletmelerinde Stok Yönetimi ve Bir Uygulama Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İzmir.

TUBİTAK (2008). Teknoloji Öngörü Projesi, Sağlık ve İlaç Paneli Sonuç Raporu, http://www.tubitak.gov.tr/ tubitak_content_files/vizyon2023/si/saglikveilac_son_surum.pdf, 01.06.2013

Tuncer D. Ayhan D.Y., Varoğlu D. (2009). Genel İşletmecilik Bilgileri, Siyasal Kitabevi, Ankara

Turhan, M. (1993). "Malzeme Güvenlik Bilgi Formları ve Uygulamaları", İş Güvenliği, Kimya Mühendisleri Ankara Şubesi, Ankara.

Turner, C. L., Casbard, A. C.,Murphy, M. F. (2003). Barcode technology: its role in increasing the safety of blood transfusion. Transfusion, 43(9), 1200-1209.

Türe, S. (1994). Ekonomik Tedbirler Işığında Sağlık Sektörünün Sorunları Konulu Panel Bildirisi, Sader, 24 Haziran 1994 Tobb, Ankara.

Türk Dil Kurumu (2012). Büyük Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi 15.11.2012, http://tdkterim.gov.tr.

Türk Eczacıları Birliği. (2001). Eczacılıkta Talep-Hizmet Korelasyonu. Ankara: Türk Eczacıları Birliği Araştırma Raporları Dizisi .

Türk, M., Seker, M. (2011). Strategic inventory management: an example of a public hospital. International Journal of Human Sciences, 8(1), 713-727.

Türk, Z. (2006). Acıbadem Maslak Hastanesinde Kullanılan Pyxis Sisteminin Manuel Sürece Göre Avantaj ve Dezavantajlarının İncelenmesi, Www.Acibademhemsirelik.Com

Türker, M., Balyemez, F., & Biçer, A. A. (2005). Üretim Sürecinde Tedarik Zincirinin Önemi ve Maliyet Yönetimi. V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, 459-465.

Türkiye Sağlık Endüstrisi İşverenleri Sendikası. (2006). Tıbbi Cihaz Mevzuatı Uygulama Rehberi. Ankara: Seis Yayınları .

Tütek H. Öncü S.(1992). "JIT Felsefesinin İsletme Fonksiyonları ve Verimlilik Üzerine Etkileri",Verimlilik Dergisi, Mpm Yayınları, S.4.

TSE, (2013) Türk Standartları Enstitüsü, http//www. tse.org, 06.05.2013.

Tzeng, S., Chen, W. Pai, F. (2008). Evaluating the business value of RFID: Evidence from five case studies. International Journal of Production Economics, 112, 301–613.

Uçar, A.. (2007). Türkiye' De Lojistik Sektörünün Gelişimi ve Sorunları. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Ugurluoğlu A., E. (2013). Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim: Sağlık Kurumlarında Finansal Yürütme-Dönen Varlıkların Yönetimi T.C. Anadolu Üniversitesi, Yayını No: 2863, Eskişehir.

Ulucan, A., (2012). Sağlık Kurumlarında Operasyon Yönetimi, Sağlık Yönetiminde Öngörü, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Uslu, Ş. Akçadağ, M. (2012). İlaç Sektöründe Tersine Lojistik ve Dağıtımın Rolü: Bir Uygulama. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(1), 149–158.

Ustundag, A., Tanyas, M. (2009). The İmpacts Of Radio Frequency İdentification (Rfid) Technology On Supply Chain Costs. Transportation Research Part E: Logistics And Transportation Review, 45(1), 29-38.

Uygunoğlu, T., & Yurtçu, Ş. (2006). Yapay Zeka Tekniklerinin nşaat Mühendisliği Problemlerinde Kullanımı. Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi, 61-70.

Uzun, Ş. Filiz, A. (2008). İlaç Uygulama Hataları. Turkiye Klinikleri, 28, 217–222.

Uzun, Ş., & Arslan, F. (2008). İlaç Uygulama Hataları. Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi , 28 (2), 217-222.

Üner, S. (2006). "Sağlık Ocakları Performans Değerlendirme Modeli Çalışması."Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayınları, Bursa, 1983

Ünsal, E.., Ağırbaş, İ. (2011). Tıbbi Cihaz Yatırım Kararlarının Analitik Hiyerarşi Yöntemi İle Değerlendirilmesi. Journal Of Ankara University Faculty of Medicine, 64(1).

Üreten, S. (2005). Üretim/İşlemler Yönetimi, 5. Baskı Gazi Kitapevi, Ankara.

Üstündağ, A. (2008). Radyo Frekanslı Tanıma (RFID) Teknolojisinin Tedarik Zinciri Üzerindeki Etkileri. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Üstündağ, A. (2008). RFID ve tedarik zinciri. Sistem Yayıncılık. http://www.rfid.itu.edu.tr/arastirma/RFID-rfidfuari08sunum.pdf, 01.08.2013.

Van Weele, A. J. (1984). Purchasing performance measurement and evaluation. *Journal of Purchasing and Materials Management*, *20*(3), 16-22.aktaran Narter F. (2013). Hastane Yönetimi İçinde Sağlık Kurumlarında Satınalma Yöntemi , Editör, Sur, H Palteki, T. Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul.

Vaz Fs, Ferreira Am, Kulkarni Ms, Motghare Dd, Pereira-Antao I. A Study Of Drug Expenditure At A Tertiary Care Hospital: An Abc-Ved Analysis. Journal Of Health Management 2008;10:1-119-127.

Vırum, H. (1993). Third Party Logistics Development İn Europe, Logistics Transport Rev., Vol:29, 355–361.

Wang, S. P., Lee, W. (2013). A joint economic lot-sizing model for the hospital's supplier with capacitated warehouse constraint. Journal of Industrial and Production Engineering, 30(3), 202-210.

Wang, S. W., Chen, W. H., Ong, C. S., Liu, L., & Chuang, Y. W. (2006). Rfid Application İn Hospitals: A Case Study On A Demonstration Rfid Project İn A Taiwan Hospital. In System Sciences, 2006. Hıcss'06. Proceedings Of The 39th Annual Hawaii International Conference On (Vol. 8, Pp. 184a-184a). Ieee.

Wang, S., Chen, W., Ong, C., Liu, L., Chuang, Y., Vilamovska, B. Y. A.-M., … Choubey, S. (2009). Study on the requirements and options for Radio Frequency Identification (RFID) application in healthcare final report. RAND Europa (C. 16). United Kingdom. doi:10.1057/palgrave.ejis.3000716

Wang, X. (2002). "Perception And Reality İn Developing An Outcome Performance Measurement System", International Journal Of Public Administration, 25: 6.

Warren, H., Hausman, H., Lee, L. (2005). "Global Logistics Indicators, Supply Chain Metrics, And Bilateral Trade Patterns", Uma Subramanian Fıfth Draft October.

Waters, C. D. J., A (1989). Practical Introduction To Management Science, Addison Wesley Publishing, England.

Waters, H., Hussey, P. (2004). "Pricing Health Services For Purchasers: A Review Of Methods And Experiences", (Washington, The World Bank).

Waud, D.R. (1992). "Pharmaceutical Promotions- A Free Lunch?", N. Engl.J Med, Vol:327.

Weis, A. Josten, A. (2002) "Effective Brand Protection İn The Pharmaceutical Industry Needs Efficient Supply Chain Management." Pharmaceutical Manufacturing And Packing (Pmps), Autumn

Wıllıam, H. Saphir (1994). "Implementing A New Inventory Management System", Hospital Material Management, Vol.15, (3).

Wılson,J. Cunningham, W. Westbrook, K. (1992). "Stokless Inventory Systems Fort He Health Care Provider; Three Successfull Aplications", Journal Of Health Care Marketing, Vol.12, Num.2.

Wınston, W. L.,(1991). Operations Research: Application And Algorithms, Second Edition, Duxbury Pres, Belmont.

Wıtt, S.F., Wıtt, C.A. (2000). Modeling and Forecasting Demand in Tourism, Academic Press, Londra.

Willems, A., Willems, J., & Hadjasinski, A. (2009). Information Logistics Research Report Frameworks in the healthcare industry (No. NRI09-04). Nyenrode Business Universiteit.

William D. Savedoff And Karen Hussmann (2006); Why Are Health Systems Prone To Corruption?, Global Corruption Report 2006, Transperency International.

Wolfe, S.M. (1996). "Why Do American Drug Companies Spend More Than 12 Billion Dolar A Year Pushing Drugs?", J. Gen Intern Med. Vol:1.

Wong, Yim-Yu, Maher, T.E., Nıcholson, J.D. And Gurney, N.P. (2000). Strategic Alliances In Logistics Outsourcing, Asian Pasific Journal Of Marketing And Logistics, Vol: 12, No:

Xu, E., Wermus, M., Bauman, D. B. (2011). Development of an integrated medical supply information system. Enterprise Information Systems, 5(3), 385-399.

Yamak, O., (2007). Üretim Yönetimi: Sistemsel Bir Yaklaşım, 5. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Yaman, R., Karaoğlan, A. D., Ergün, K., Akçal, H., & Akçal, H. (2005) Üretim İşletmelerinde ERP Sistemleriyle Uyumlu Olarak Çalışan ve Kendini Yenileyen Malzeme İhtiyaç Planlama Sisteminin Kurulması ve Bir Uygulama, V. Ulusal Üretim Arastırmaları Sempozyumu,, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 25-27 Kasım 2005

Yao, W., Chu, C. H. Li, Z. (2012). The adoption and implementation of RFID technologies in healthcare: A literature review. Journal of Medical Systems, 36(6), 3507–3525. doi:10.1007/s10916-011-9789-8

Yao, W., Chu, C. H. ve Li, Z. (2010). The use of RFID in healthcare: Benefits and barriers. Proceedings of 2010 IEEE International Conference on RFID-Technology and Applications, RFID-TA 2010, 128–134. doi:10.1109/RFID-TA.2010.5529874

Yardımcı, S. N. (2012) İzmir'deki Tıbbi Malzeme Sektörünün Sorunları Ve Çözüm Önerileri, İzmir Ticaret Odası Ar-Ge Bülteni. Ocak 2012.

Yayla, A. Y., Hartomacıoğlu, S. (2011). Tedarikçi Değerlendirme Sürecinde Yapay Sinir Ağlarının Kullanımı ve Sektörel Bir Uygulama. *Pamukkale University Journal Of Engineering Sciences*, *17*(2).

Yazıcı, S. (2012). Yönetimde Güncel Yaklaşımlar, Toplam Kalite Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Yayın No: 1629, Eşkişehir

Yazici, H. J. (2014). An exploratory analysis of hospital perspectives on real time information requirements and perceived benefits of RFID technology for future adoption. International Journal of Information Management, 34(5), 603–621. doi:10.1016/j.ijinfomgt.2014.04.010

Yenersoy, G. (1990). Malzeme Yönetim Sistemleri, Ma-Pa Yayın No:1, İstanbul.

Yerlikaya N. (2013). Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu Stok Analiz ve Kontrol Daire Başkanlığı, 09-10 MAYIS 2013 Sunumu

Yıldırım, A.H., (1982). "Kamu Yönetimi Açısından Malzeme Yönetimi", Maliye Bakanlığı Teftiş Kurulu Yayını, No.1992/246, Ankara.

Yıldız, D. Ç. (2009). Pyxis Sistemi. Acıbadem Dergisi Pozitif Sağlık (4), 23-24.

Yıldız, M. S. Turan, İ. (2015). Lojistik Dış Kaynak Kullanımı ve Lojistik Hizmet Sağlayıcılarının Rolü: Türkiye Çelik Boru Üretim İşletmelerinde Bir Araştırma. Business and Economics Research Journal, 6(1), 2448.

Yılmaz, İ, (2006) "Lojistik Yönetimi Açısından Üçüncü Parti Lojistik İşletmelerinin Tedarik Zincirindeki Rolü ve Bir Uygulama", Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yiğit, A. (2012). Hastane İşletmelerinde Toptan Satınalımların Birim Alış Fiyatlarına Etkisi, 6. Sağlık Ve Hastane İdaresi Kongresi, Bildiriler Kitabı, Isparta

Yiğit, A. Erdem, R. (2016). Sağlık Teknolojisi Değerlendirme: Kavramsal Bir Değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(23), 213–248.

Yiğit V., Esatoğlu E., Aksakal C., Yiğit, A. (2002). Hastane Bilgi Sistemlerinde Tedarikçi Seçimi, 5. Ulusal Sağlık Kuruluşları Ve Hastane Yönetimi Sempozyumu, Eskişehir, 16-19 Ekim 2002.

Yiğit, V. Ağırbaş İ, Şahin, İ (2012). Üniversite Hastanelerinin Finansal Sorunlarını Tespit Etmeye Yönelik Bir Araştırma, 6. Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi, Bildiriler Kitabı, Isparta.

Yiğit V., Yiğit A., Şenaylı A., İnan N.(2003). Hastane İşletmelerinde Malzeme Yönetim Sistemi: GOP Üniversitesi Araştırma Ve Uygulama Hastanesi MYS Uygulamaları, Hastane Yönetim Platformu I, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yiğit V., Tengilimoğlu D., Kısa A., Öztürk A. (2004). Outsourcing And Its Implications For Hospital Organizations İn Turkey. Third International Conference On Healtcare Systems, Embasy Suites, Charleston, West Virginia, Usa, October 14-17, 2004.

Yiğit, V, Tengilimoğlu, D., Kısa, A, Younis, M. Z., (2007). Outsourcing And Its Implications For Hospital Organizastions In Turkey, Journal Of Health Care Finance, Vol.33, Issue 4, p.86-92.

Yiğit V., Dikmetaş E., Ağırbaş İ., Tengilimoğlu D.(2010). ABC And VED Analysis İn Hospital Material Management Systems. Sixth International Conference On Health Care Systems, University Of Houston Clear Lake- Zirve University, Turkey, October 20-22.2010.

Yiğit, V. (2003). Hastane İşletmelerinde Maliyet Performans Analizi: Tokat Doğum ve Çocuk Bakımevinde Bir Uygulama, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Yiğit, V. (2004). Hastane İşletmelerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma (Outsourcing), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.

Yiğit, V. (2014). Hastanelerde Stok Kontrol Analizi: Akdeniz Üniversitesi Hastanesinde Bir Uygulama. Sayıştay Dergisi, 93(Nisan-Haziran), 105–128.

Yiğit, V. (2016a). Hastanelerde Tıbbi Malzeme Talep Tahmini: Serum Seti Tüketimi Üzerinde Örnek Bir Uygulama. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(4), 207–222.

Yiğit V., (2016b). Tıbbi Hizmetlerde Dış Kaynaklardan Yararlanma: Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRG) Teknolojisinin Ekonomik Analizi,Balkan Journal of Social Sciences, Aralık Özel Sayısı

Yiğit V. (2016c). Tek kullanımlık Tıbbi Malzemelerin Yeniden Kullanımı: Sistematik Tarama,Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2016;8(2): 58-76

Yiğit, V. (2016d). Manyetik Rezonans Görüntüleme Sağlık Teknolojisinin Yayılımı. Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(1), 38–46. doi:10.5336/healthsci.2015-45601

Yiğit, V. (2016e). Hastanelerde Teknik Verimlilik Analizi: Kamu Hastane Birliklerinde Bir Uygulama. SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 7(2), 9–16.

Yiğit, V. Erdem, R. (2015). Türkiye'de Diyaliz ve Böbrek Transplantasyonu Tedavisinin Maliyet Etkililik Analizi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13), 182–205.

Yiğit V. Yiğit A. (2016a). Üniversite Hastanelerinin Finansal Sürdürülebilirliği, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt. 8 Sayı.16 s.253-73.

Yiğit, A., Yiğit V.(2016b). Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik: Sağlık Bilgi Sistemleri, Güneş Tıp Kitabevleri, Ankara

Yorulmaz, M., Altunkan, S. M., Yasemin, A., Keleş, N.(2012). Türkiye'de İlaç Takip Sistemi (İTS) Uygulaması ve Çalışma Biçimi. Erişim: http://ab.org.tr/ab12/sunum/133., 01.01.2013.

Young, T. Scott (1982). "Materials Management İn Inverstorowned, Non Profit Goverment And Other General Hospital", Health Care Management Rew, Vol.14 (2).

Yu, Y. C., Hou, T. W. Chiang, T. C. (2012). Low cost RFID real lightweight binding proof protocol for medication errors and patient safety. Journal of Medical Systems, 36(2), 823–828. doi:10.1007/s10916-010-9546-4

Yurdakul M., İpek A. Ö. (2005). Malzeme Taşıma Sistemlerinin Seçilmesine Yönelik Bir Karar Destek Sistemi Geliştirilmesi, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der, Cilt 20, No 2, 171-181.

Yükçü S., (2011). Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi, Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım, İzmir.

Yüksel, H. (2002). "Tedarik Zinciri Yonetiminde Bilgi Teknolojilerinin Onemi", D.E.U. Sosyal Bilimler Enstitusu Dergisi,Cilt 4, Sayı.3, İzmir 2002, S.270.

Yüksel, H. (2004).Tedarik Zincirleri İçin Performans Ölçüm Sistemlerinin Tasarımı, Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Yönetim ve Ekonomi, Cilt:11 Say :1.

Yüksel, H. (2009). Üretim/İşlemler Yönetimi: Temel Kavramlar, Nobel Yay›N Dağ. Tic. Ltd. Şti. Ankara.

Yüksel, H. (2012). Yalın Sağlık. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Yüksel, H., Çelikoğlu, C. C. (2001). Hastanelerde Envanter Kontrolünde Malzeme İhtiyaç Planlaması Sisteminden Yararlanılması. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergis, Sayı: 2/16, (163-175), İzmir

Yüksel, M. E. Zaim, A. H. (2009). Otomatik Nesne Tanımlama , Takibi ve Yönetiminde RFID ' nin Yeni Nesil Kablosuz İletişim Teknolojileri ile Birlikte Kullanımı. XI. Akademik Bilişim Konferansı içinde (ss. 111–120). Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.

Yüksel, M.E., A. H. Zaim (2009). RFID'nin Kablosuz İletişim Teknolojileri İle Etkileşimi, Akademik Bilişim Konferansı, Bildiriler Kitabı, 2009 Harran Üniversitesi, Şanlıurfa

e- kaynaklar

http://e-saglik.gov.tr, erişim tarihi 05.06. 2016

http://gss.sgk.gov.tr/MUBBMalzeme Sorgulama/ erişim tarihi 05.03. 2016

http://ilknuryardimci.files.wordpress.com/2013/05/kanbancard.jpg erişim tarihi 01.06. 2016

http://itsportal.saglik.gov.tr erişim tarihi 05.06. 2013

http://tdkterim.gov.tr erişim tarihi 05.01. 2016

http://tr.wikipedia.org erişim tarihi 02.06. 2013

http://ubb.iegm.gov.tr, erişim tarihi 01.06. 2013

http://ubb.iegm.gov.tr/Reports/FiyatRapor.aspx erişim tarihi 02.08 2013

http://www. itsportal.saglik. gov.tr, erişim tarihi 05.05. 2013

http://www.ekapnedir.com/ erişim tarihi 05.04. 2013

http://www.e-saglik.gov.tr/SaglikNet, erişim tarihi 05.08. 2013

http://www.gmdnagency.com, erişim tarihi 05.01. 2013

http://www.gs1.org/healthcare/standards, erişim tarihi 05.04. 2016

http://www.harputdh.gov.tr, erişim tarihi 05.08. 2013

http://www.ieis.org.tr, erişim tarihi 05.04. 2013

http://www.inahta.org, erişim tarihi 05.08. 2013

http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2011/12/16/ilacta-rusvet-carkini-anlatiyor, erişim tarihi 09.01. 2016

http://www.sagem.gov.tr, erişim tarihi 05.04. 2016

http://www.saglik.gov.tr, erişim tarihi 01.04. 2013

http://www.sap.com/turkey/industries/ healthcare/featuresfunctions, erişim tarihi 05.06. 2013

http://www.sgk.gov.tr, erişim tarihi 20.04. 2013

http://www.simeks.com.tr, erişim tarihi 05.04. 2013

http://www.simeks.com.tr/urunler/ilac-yonetim-sistemleri/hasta-basi-verifikasyonu.htm, erişim tarihi 20.04. 2013

http://www.simeks.com.tr/urunler/ilac-yonetim-sistemleri/tek-doz-paketleme.htm, erişim tarihi 21.07. 2013

http://www.temesist.com/tr/depo-turleri/46-depo-zemini.html)., erişim tarihi 05.08. 2013

http://www.tisd.org.tr/mevzuatDetay.asp?yonid=412, erişim tarihi 21.05. 2013

http://www.titubb.org, erişim tarihi 01.01. 2013

https://ekap.kik.gov.tr/EKAP, erişim tarihi 01.06. 2013

https://medula.sgk.gov.tr/medula/login.jsp, erişim tarihi 05.04. 2013
https://www kisi.deu.edu.tr/userweb/onur.dogan/MEDULA%20 erişim tarihi 05.09. 2016
https://www.ihis.com.sg/services/Pages/CLMMS.aspx erişim tarihi 01.01. 2013

Gözden Geçirilmiş 3. Baskı

Etkinliklerle Hafta Hafta

Yazılı Anlatım

Editörler

Adem İşcan - Sami Baskın

Yazarlar

Adem İşcan
Ahmet Akçay
İsa Yılmaz
M.Celal Varışoğlu
Sami Baskın
Bekir Gökçe
Yaşar Şimşek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 970
Eğitim No.: 269
ISBN : 978-605-320-221-9
© Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Eylül 2017

Etkinliklerle Hafta Hafta YAZILI ANLATIM
Editörler: Adem İşcan - Sami Baskın

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İşcan, Adem; Baskın, Sami.

Etkinliklerle Hafta Hafta YAZILI ANLATIM */ Adem İşcan - Sami Baskın*
Gözden Geçirilmiş 3. Basım, X + 180, s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-221-9
1. Yazılı Anlatım 2. Yazma Eğitimi 3. Yazma Becerisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: DİL VE YAZI 1
Tanım ve Tarihçe 2
Dil-Kültür İlişkisi 4
Tarihsel Süreçte Yazı 6
Kaynakça 10
Değerlendirme Soruları 13

2. BÖLÜM: METİN VE METİN TÜRLERİNİN EĞİTİMDE KULLANIMI 15
Metin 16
Paragraf 1 16
Paragraf 2 17
1. Metin 18
2. Metin 18
Metin Türleri 18
3. Metin 19
Kaynakça 27
Değerlendirme Soruları 28

3. BÖLÜM: YAZILI ANLATIMDA DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI I (TANIMLAMA, ÖRNEKLENDİRME, BENZETME) 31
Tanımlama 33
Örneklendirme 36
Benzetme 36
Kaynakça 40
Değerlendirme Soruları 41

4. BÖLÜM: YAZILI ANLATIMDA DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI II (KARŞILAŞTIRMA, ALINTI YAPMA, İSTATİSTİKLERDEN YARARLANMA) 43
Karşılaştırma 44
Alıntı Yapma/Tanık Gösterme 47
Sayısal Verilerden Yararlanma 49
Kaynakça 52
Değerlendirme Soruları 53

5. BÖLÜM: ANLATIM BİÇİMLERİ I (AÇIKLAYICI ANLATIM, KANITLAYICI ANLATIM) 57
Açıklayıcı Anlatım 58
Açıklayıcı Anlatım Örnekleri 59

Yöntem ve Uygulama 61
Kanıtlayıcı Anlatım 62
Kanıtlayıcı Anlatım Örnekleri 63
Kaynakça 66
Değerlendirme Soruları 67

6. BÖLÜM: ANLATIM BİÇİMLERİ II (ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM, BETİMLEYİCİ ANLATIM) 71
Öyküleyici Anlatım 72
Öyküleyici Anlatım Örnekleri 73
Yöntem ve Uygulama 74
Betimleyici Anlatım 76
Mekân Betimlemesi 78
Kişi Betimlemesi 78
Betimleyici Anlatım Örnekleri 78
Nesne Betimlemesi 79
Açıklayıcı Betimleme 79
İzlenimsel Betimleme 79
Yöntem ve Uygulama 80
Kaynakça 82
Değerlendirme Soruları 83

7. BÖLÜM: ANLATIM BİÇİMLERİ III (TARTIŞMA YOLUYLA ANLATIM, KONUŞMA YOLUYLA ANLATIM) 87
Tartışma Yoluyla Anlatım 88
Konuşma Yoluyla Anlatım 92
1. Metin 92
2. Metin 93
Kaynakça 100
Değerlendirme Soruları 101

8. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ I (BİR METNİ KENDİ KELİMELERİYLE YENİDEN OLUŞTURMA, KAVRAM HAVUZUNDAN SÖZCÜK SEÇEREK YAZMA) 103
Bir Metni Kendi Kelimeleriyle Yeniden Oluşturma 104
Kelime ve Kavram Havuzundan Sözcük Seçerek Yazma 108
Kaynakça 111
Değerlendirme Soruları 112

9. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ II (BİR METİNDEN HAREKETLE YENİ BİR METİN OLUŞTURMA, TAHMİNDE BULUNMA, METİN TAMAMLAMA) 115
Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma 116
Tahminde Bulunma 118
Metin Tamamlama 121
Kaynakça 122
Değerlendirme Soruları 123

10. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ III (GÜDÜMLÜ YAZMA, DİKTE YÖNTEMİYLE YAZMA) 125
Güdümlü Yazma 126
Dikte Yöntemi 130
Kaynakça 132
Değerlendirme Soruları 133

11. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ IV (ELEŞTİREL YAZMA, DUYULARDAN HAREKETLE YAZMA, GRUP OLARAK YAZMA/KÜME ÇALIŞMASI İLE YAZMA) 135
Eleştirel Yazma Yöntemi 136
Duyulardan Hareketle Yazma Yöntemi 138
Grup Olarak Yazma Yöntemi 141
Kaynakça 143
Değerlendirme Soruları 144

12. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ V (KONTROLLÜ YAZMA, SERBEST YAZMA) 147
Kontrollü Yazma 148
Serbest Yazma 150
Kaynakça 152
Değerlendirme Soruları 153

13. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ VI (NOT ALMA, ÖZET ÇIKARMA) 155
Not Alma 156
Not Almada Teknikler 157
1. Stratejik Not Alma 157
2. Cornell Not Alma 157
3. Aynen Kaydederek Not Alma 158
4. Ana Fikir /Ana Hat Çıkararak Not Alma 159
5. Paragraf Şeklinde Not Alma 159
6. Grafiksel Not Alma 159
Özet Çıkarma 163
Kaynakça 165
Değerlendirme Soruları 166

14. BÖLÜM: YAZILI METİN OLUŞTURMA VE YAZMA YÖNTEMLERİ VII (BOŞLUK DOLDURMA, TÜMEVARIM İLE YAZMA, TÜMDENGELİM İLE YAZMA) 167
Boşluk Doldurma 168
Tümevarım ile Yazma 171
Tümdengelim ile Yazma 176
Kaynakça 178
Değerlendirme Soruları 179

Türk devletlerinin kullandığı bir diğer alfabe, Rusya'nın Orta Asya'da hâkimiyeti altındaki Türk devletlerine zorla kabul ettirdiği ve 20 ayrı formu bulunan Kiril alfabesidir. Bu alfabe hâlen Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri tarafından kullanılmaktadır.

TBMM'nin Kasım 1928'te kabul ettiği yasayla Türkiye Cumhuriyeti Latin harflerini kullanmaya başlamıştır. Bu alfabe Türkiye Cumhuriyeti dışında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Azerbaycan'da da kullanılmakta olup Kazakistan yakın gelecekte Latin alfabesine geçmeyi planlamaktadır. Diğer Türk cumhuriyetlerinin de Latin harflerine geçmesi, gelecekte Türk soylu halkların birbiriyle yazı yoluyla daha kolay iletişim kurmasının yolunu açacaktır.

ETKİNLİK 3

Öğrencilerinize aşağıdaki soruyu yöneltiniz, bu konudaki düşüncelerini yazılı olarak ifade etmelerini isteyiniz:

Yazı öncesi dönemde, ilk insanın kullandığı işitsel ya da görsel yöntemler, sizce iletişim kurmaları için *yeterli miydi? Yazı, iletişimi sağlamada bu yöntemlere hangi açılardan üstünlük sağlamıştır?*

Kaynakça

Akarsu, Bedia. 1984. Wilhelm Von Humboldt'ta Dil-Kültür Bağlantısı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aksan, Doğan. 1968. "Anadolu'da Islık Dili (language siflée) Araştırması Ön Raporu". Türkoloji Dergisi, III/I,. Ankara: DTCF, 49-64.

Aksan, Doğan. 1999. Şiir Dili ve Türk Şiir Dili. Ankara: Engin Yayınevi. 3. Baskı, S. 23

Aksan, Doğan. 2004. Dilbilim ve Türkçe Yazıları. İstanbul: Multilingual Yayınları. S. 80

Albayrak, İrfan. 2016. "Sembollerden Çivi Yazısına Geçiş ve Yazının Anadolu'ya Gelişi". Archivum Anatolicum (ArAn). 10/2. Ss.15-26.

Alyılmaz, Cengiz. 2004. "Kutlugun Mührü (Mutrın Temdeg Yazıtı)". A.. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. S.23, s. 1-6.

Alyılmaz, Cengiz. 2010. "Türk Kültürünün Oluşumunda Damgaların Rolü". Türk Dünyası Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı Bildirileri. Ankara. C III, s. 81-87.

Alyılmaz, Cengiz. 2013. "(Kök)türk Harfli Eski Türk Yazıtlarının Kırgızlar Açısından Önemi". Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi. S. 2/4. s. 1-26.

Aristoteles. 2002. Poetika. (çev.: İsmail Tunalı). 10. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aster, Ernst Von. 1994. Bilgi Teorisi ve Mantık, (çev.: Macit Gökberk). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Başkan, Özcan. 2003. Lengüistik Metodu. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Cassirer, Ernst. 1980. İnsan Üstüne Bir Deneme. (çev. Necla Arat). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Chomsky, Noam. 2011. Dil ve Zihin. (çev.: Ahmet Kocaman. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Kaynakça

AKBAYIR, Sıddık (2006). Cümle ve Metin Bilgisi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

AKYOL, Hayati (2003). Metinlerden Anlam Kurma. Türklük Bilimi Araştırmaları, (Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı). (13), 49-58.

BAYRAV, Süheyla (2001). Okuma, Anlama, Yorumlama Bir Yaklaşım Denemesi, İstanbul: Multilingual Yayınları.

BEKİROĞLU, Nazan (2014). Kelime Defteri, İstanbul: Timaş Yayınları.

BELET, Şerife Dilek (2011). *Türkçe Yazılı Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 166-194.

COŞKUN, Eyüp (2005). *İlköğretim öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

ÇEÇEN, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). "İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi." Millî Eğitim. Sayı: 173, s. 39-49.

DEMİR, Selçuk Beşir ve Akengin, Hamza (2012). Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi

GÜNAY, V. Doğan (2007). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

KEÇİK, İ. ve Subaşı, L. U. (2001). *Türkçe sözlü ve yazılı anlatım* (Editör: Canan İleri). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

KOMİSYON (2011). Türkçe Sözlük. Ankara: TDK Yayınları.

MEB. (2012). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi (5., 6., 7. ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Yayınevi.

ONURSAL, İrem (2003). Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık, Günümüz Dilbilim Çalışmaları (Yayıma Hazırlayanlar: Prof. Dr. Ayşe Kıran, Doç. Dr. Ece Korkut, Dr. Suna Ağıldere), İstanbul: Multilingual Dilbilim Dizisi. s. 121-132

ÖZDEMİR, Emin (2008). *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi. s. 354-371

TAYFUN, Recep (2014) Etkili İletişim ve Beden Dili, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

TÜRKMEN, Hakan ve Oral, Elif (2012). Fen Eğitiminde Hikâyelendirme Tekniği, Journal of European Education, 2/1.

Etkinlikler hazırlanırken aşağıdaki yazarların ilgili yazılarından yararlanılmıştır.

Sabahattin Ali-Hasan Boğuldu

Refik Halit Karay-Garip Bir Hediye

Burçin Aygün- Dedemle Bu Yaz filmi (http://www.beyazperde.com/filmler/film-221540/)

Nail Tan- Yitirdiklerimiz (Oktay Sinanoğlu)

Bu şarkıda sevgilinin gözleri zeytine, kendisi de güle benzetilmiştir.

Alıştırma: En sevdiğiniz arkadaşınızın belirgin özelliklerini, diğer varlıkların özellikleriyle benzetme ilgisi kurarak anlatınız.

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

Kaynakça

BANGUOĞLU, T. (2007). *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

BİLGİN, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara: Anı Yayıncılık.

DEVRAN, Y. (2010). *Haber, Söylem, İdeoloji*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu.

İMER, K., KOCAMAN, A., ÖZSOY, A.S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü,* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

KARAAĞAÇ, G. (2013). *Anlam Bilimi ve İletişim*, İstanbul: Kesit Yayınları.

İnternet Kaynakçası

http://doguhan-akin-seslendirme.blogcu.com/reklam-seslendirmesi-ornek-metinler-reklam-alistirmalari/11364744 (Erişim Tarihi: 13.04.2015).

http://www.milliyet.com.tr/maranki-den-ezber-bozan-aciklamalar-pembenar-detay-genelsaglik-1959604/ (Erişim Tarihi: 14.04.2015).

http://www.siir.gen.tr/siir/c/cahit_sitki_taranci/otuz_bes_yas_siiri.htm (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.siir-defteri.com/sairler/turk-sairler/Necip-Faz%C4%B1l-K%C4%B1sak%C3%BCrek/%C4%B0%C5%9Fim-Acele/98-3.aspx (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.turksanatmuzigi.org/eserlerimiz/sarkilarimiz/z-sarki/zeytin-gozlum-sana-meylim-nedendir (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.xlsmedical.com/site/tr/xlsmedical (Erişim Tarihi: 10.04.2015)

https://www.facebook.com/YaKeBe/photos/pb.329853216194.-2207520000. 1437123619./10153296053961195/?type=1 (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://gunfrfd.blogspot.com.tr/2010/06/yahya-kemal-beyatli-gecis.html (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

http://www.siir.gen.tr/siir/n/nazim_hikmet/herkes_gibi.htm (Erişim Tarihi: 04.05.2015).

http://www.sarkisozleri.bbs.tr/sarki/10391/leylim-ley (Erişim Tarihi: 04.05.2015).

- Reklam gibi dinleyen/okuyanları etkilemeye ve bir davranışa yönlendirmeye dönük metinlerde sayısal verilerin kullanılması, söylenenlerin inandırıcılığını ve sunulan durumun tercih edilebilirliğini arttırır.

Yeni Nissan Qashqai büyüdü. Artık 4.377 mm uzunluk, 1.806 mm genişlik ve 1.590 mm yükseklik değerine sahiptir. Bu büyüklüğüne rağmen yakıtta biraz daha cimri. 100 km karışık kullanım ortalaması sadece 3,8 lt. Boyutu büyüyen, yakıt tüketimi azalan bu SUV, herkes gibi sizi de memnun eder.

Alıştırma: Siz de televizyon, radyo veya gazeteden bir reklam metnini bulunuz ve aşağıya yazarak hangi sayısal verilerin kullanıldığını gözlemleyiniz.

… …

… … … … … … … … … … … … … … … … … … … …

Birincisi kör nefsimizin zenbereği etrafında çevrelenen ve onun tarafından idare edilen bütün iştahları, hırsları ve menfaatleri içrisine alıyor. Muvaffakiyetlerimiz dünyasını çemberliyor. Kendisiyle ve kendisi sayesinde kurnazlaşan insanı hayvanlarla birleştiriyor.

***İkincisi, bizi aklın, tasavvurla iradenin fethettiği bir â**leme yükseltiyor. Kendi dar benliğimizden çıkarak bizi bir büyük **â**lem yapıyor. İlmi, temaşayı, mana cevherini sunuyor. İnsanı, ruh **â**leminin serdarı yapıyor.*

Üçüncüsüne gelince, o bizi insanî olan varlığımızın da üstüne yükseltiyor. Sonu olan dünyamızdan, sanki bir hamle ile, sonsuzluğa ulaştırıyor. Parça iken bütün yapıyor; fani iken ebedi yapıyor. Onun varlığıyla, yolcu iken yol, sermest iken saki, damla iken derya oluyoruz...

***İnanışta, alelâ**de bilginin esas şartı olan şuur ve eşya ikiliği ortadan kalkmıştır. Bu ikisi aynî**leşmiş, eşya şuura teslim olmuş, onunla kaynaşmış, ikisi bir varlık kazanmıştır. **İnanışın başladığı yerde alelade tanıyış sönükleşir, değersiz ve â**deta manasız kalır. İnanış tam olunca da yerini ona bırakır, kaybolur. Filozof Kant, saf akıldan yani muhakemeden pratik akla yani vicdana geçerken şöyle demişti: "Yerine itikadı koymak için, bilgiyi ortadan kaldırmaya mecbur oldum." İtikat h**â**line gelmeyen afaki bilgi, bize bir yabancıdır ve sürekli hayata sahip değildir. Benim tarafımdan yaşanmamış, kelimenin tam manasıyla benim olmamıştır.*

(Topçu, **Güzel Yazılar/Deneme içinde, s. 200-201)**

Kaynakça

AKBAYIR, S. (2010). *Yazılı Anlatım,* Ankara: Pegem Akademi.

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2009). *Yazılı ve Sözlü Anlatım/Kompozisyon Sanatı,* Ankara: Akçağ Yayınları.

BOYNUKARA, H. (1997). *Modern Eleştiri Terimleri,* **İstanbul: Boğaziçi Yayınları.**

GÜRBİLEK, N. (2014). "Kemalizmin Delisi Oğuz Atay", *Yer Değiştiren Gölge,* 4. bsk. **İstanbul**: Metis Yayınları.

_____ (2014). *Ev Ödevi/Denemeler,* İstanbul: Metis Yayınları.

KANTEMİR, E. (1991). *Yazılı ve Sözlü Anlatım,* Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yay**ınları.**

KARAKOÇ, S. (2011). *İnsanlığın Dirilişi*, 8. bsk, Ankara: Diriliş Yayınları.

KARATAŞ, T. (2011). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü,* Ankara: Sütun Yayınları.

KARPAT, K., H. (2009). *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum,* İstanbul: Timaş Yayınları.

PALA, İ. (2005). *İki Dirhem Bir Çekirdek,* 17. bsk., İstanbul: Kapı Yayınları.

PAMUK, O. (2011). *Saf ve Düşünceli Romancı,* **İstanbul: İletişim Yayınları.**

TOPÇU, N. (1999). "İnanmak ve Sevmek", *Güzel Yazılar/Deneme***,** Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KOMİSYON (1983). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Niyetim mezarlığa gitmek değildi. Kenar yoldan ateş tuğlası harmanının üstüne çıkacaktım. Oradan, eski ocağın içinde sahilden üstüne çıkılamayan kayaların tam önüne bir yol gider. Martı yumurtaları oradadır. Tazeleri ne tatlıdır martı yumurtalarının. Yumurta yuvada üç tane ise sakın almayın, iki tane ise de korkmadan alın, kırın, için. Üç tanelisinin bir tanesini kırarsan içinden bir canlı civciv çıkması ihtimali her zaman vardır. Bir daha da martı yumurtası yiyemezsiniz. Biraz sonra kayaların üstünde olacağım. O acı sesli martıların hepsi havalanacaklar. Acı acı bağrışacaklar. (…)

Sıra sıra demir beton direkler arasına dikenli teller gerilmişti. İki dikenli tel arasından mezarlığa girdim. İşte bir mezar. Marmara mermerinden kaskatı, parıl parıl: içinde iki kişilik yer. Bir daha boş. Üstü, açmış gelincikler, şebboylarla örtülü. Mezarın kenarlarını; devedikeni çiçeğine benzeyen merserize ipek parıltılı açık pembe bir çiçek açan, yaprakları yeşil etli diyebileceğimiz bir deniz kenarı sarmaşığı kaplamış. Mezarın üstünde 1874-1944 tarihi, bir isim. Sağımda bir başka mezar…

(Abasıyanık, **Seçme Hikâyeler,** s. 117-119)

KAYNAKÇA

ABASIYANIK, S., F. (2001). *Seçme Hikâyeler*, Haz. Tarık Buğra, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ALİ, S. (2004). *Kürk Mantolu Madonna*, 15. bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ARPAD, B. (1997). "Masallar Şairinin Ülkesinde", *Güzel Yazılar/Gezi-Hatıra*, Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÇAMLIBEL, F., N. (2012). *Han Duvarları/Toplu Şiirler*, 17. bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2012). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

HAŞİM, A. (2006). *Bize Göre*, İstanbul: Alkım Yayınları.

KARAY, R., H. (1999). "Eski Ramazanlarda Bayram Hazırlığı", *Güzel Yazılar/Deneme*, Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KEMAL, Y. (2006). *İnce Memed 3*, 5. bsk., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KUTLU, M. (2013). *Hüzün ve Tesadüf* , 9. bsk., İstanbul: Dergâh Yayınları.

KUTLU, M. (2014). Yoksulluk İçimizde, 16. bsk., İstanbul: Dergâh Yayınları.

SAFA, P. (1996). Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, İstanbul: Ötüken Yayınları.

TANPINAR, A., H. (2005). *Beş Şehir*, 20. bsk., İstanbul: Dergâh Yayınları.

ZORLUTUNA, H., N. (2014), *Benim Küçük Dostlarım*, 30. bsk., İstanbul: Timaş Yayınları.

Etkinlik 12.

Sınıf arkadaşınızla "Her Çocuk Özeldir!" filmini izledikten sonra filme yönelik konuşuyorsunuz. Neler söylemek isterdiniz? Diyaloglarla anlatınız.

– Harfleri ve sayıları algılama sorunu olan Ishaan'ın yaşadıkları çok etkileyiciydi.
– ……
– ……
– ……
– ……
– ……
– ……

Kaynakça

BEYRELİ, Latif, Çetindağ, Zerrin, Celepoğlu, Ayşegül (2011). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Pegem Akademi yayınları.

CEMİLOĞLU, İsmet (2009), *Dilbilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi*, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

COŞKUN E. ve Tiryaki E. N. (2011). Tartışmacı Metin Yapısı ve Öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (16),* 63-73.

COŞKUN, Eyyup ve Tiryaki, Esra Nur (2013). Üniversite Öğrencilerinin Tartışmacı Metin Yazma Becerileri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *28 (2),* 102-115.

GÖKÇE, Bekir ve Çelebi, Safa (2015). Fen Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Tartışmacı Metinlerinde Düşünceyi Geliştirme Yolları. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (RTEÜ Journal of Social Sciences). 1 : 11-30.

GÜNDÜZ, Osman ve Şimşek Tacettin (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı,* Anakara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2012). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi (5., 6., 7. ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Yayınevi.

ÖZDEMİR, Emin (2008). *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi. s. 354-371.

TEMUR, Turan ve Çakıroğlu, Ahmet (2010). *Etkinliklerle Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem Akademi.

Etkinlikler hazırlanırken aşağıdaki bağlantılardaki yazılardan yararlanılmıştır.

Etkinlik 2. http://www.egitimajansi.com/haber/almanyada-bir-lise-mudurunun-her-yil-ogretmenlerine-gonderdigi-mektup-haberi-23238h.html

Etkinlik 3. http://arsiv.sabah.com.tr/2001/04/11/g03.html

Etkinlik 4: http://www.milliyet.com.tr/prof-dr-ismet-emre-facebook-ile-ic-dunyamizi-bartin- yerelhaber-753708/

Etkinlik 8: Aziz Nesin-Deliler Boşandı

Kaynakça

DAĞTAŞ, A. (2012). "Kelime ve Kavram Havuzundan Seçerek Yazma Tekniğinin Öğrencilerin Yazma Becerilerine Etkileri", *Turkish Studies* , Volume 7/3, , s. 845-869.

GÜNDÜZ, O., ŞİMŞEK, T. (2012). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınevi

İNAL, S. (2008). "Beynin Algılama Süreci, Yazma ve Kümeleme Stratejisi". *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 55-64.

İNCE, H., G., (2006). *Türkçede Kelime Öğretimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

KUTLU, M. (2013). "*Balkondaki Hapishane"*, Yeni Şafak, 12.06.2013.

TDK.(1999). *Güzel Yazılar- Denemeler*, Ankara: TDK Yayınları.

TANPINAR, A., H. (1994). *Yaşadığım Gibi*, İstanbul: Dergah Yayınları.

TONYALI, E. (2010). *Yaratıcı Yazma Uygulamalarının İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Yazma Becerilerine Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2. Aşağıda başlangıç bölümü verilen metni, yazarın üslubunu bozmadan devam ettirerek sonlandırınız.

Okumak, haz duymaya, zihnimizi süslemeye ve yetkimizi arttırmaya yarar. Haz duyurmak hususundaki faydası, insan bir köşeye çekilip tek başına kaldığı zaman kendini gösterir. Zihnimizi süslemesinin, konuşurken, yetkimizi arttırmasının da bir iş hakkında hüküm verirken, o işi başarırken faydası dokunur. Tecrübeyle yetişmiş kimseler, tek tek bazı işler yapar, onlar hakkında birer hüküm verebilirse de, meseleyi her bakımdan göz önünde tutan öğütler vermek, planlar yapmak, nizamlar kurmak, bilhassa bilgi sahibi kimselerin elinden gelir. Okumaya fazla vakit harcamak, uyuşukluktur. Okunan kitaplardan süs olsun diye fazla faydalanmak gösteriş, bir hüküm verirken sade kitaptaki kaidelere uymak da ukalalıktır.

Okumak tabiatı tamamlar, tecrübe ile de tamamlanır. İnsanın tabiat vergisi olan kabiliyetleri kendiliğinden çıkan bitkilere benzer; okumakla budanmaları lazımdır. Okumak, tecrübeyle sınırlanmaz da başına buyruk bırakılırsa dağınık yönlere yayılmış bir bilgi verir. Tecrübe ile yetişen kimseler, okumayı hor görürler. Basit kimseler ona hayrandırlar. Bilginler ondan faydalanırlar, çünkü okuma, sağladığı faydanın ne olduğunu öğretmez. Bu, insanın, göre göre, tahsile ihtiyaç duymadan onun ötesine varan bir kuvvetle elde ettiği, bir bilgeliktir. Kitapları, ne cerhetmek, ne yanlış bulmak için ne de zaten ispat edilmiş diye, olduğu gibi kabullenip, konuşmalarında sana konu olsun diye oku. Bazı kitaplardan insan yalnız zevk alır; bazılarını olduğu gibi yutar. Bazılarını geveler ve hazmeder. Yani bazı kitaplardan yalnız birtakım parçalar okunur; bazıları baştanbaşa, ama inceden inceye tetkik edilmeden, bazıları ise dikkat ve itina ile okunur. Bazı kitaplar da vardır, insan onları vekil vasıtasiyle yani başkalarının onlardan çıkardıkları parçaları okur. Bu ancak kitabın değeri ve konunun önemi az olduğu zaman yapılır. Çünkü böyle başkasının süzgecinden geçmiş, kitaplar, imbikten süzülmüş adi su gibi yavan olur.

(Bacon, Okuma Üstüne)

Kaynakça

BACON, F. (2011). *Denemeler*, (Çev. Akşit Göktürk), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. DERİNCE, E., H. (2014). *Papatya Kokulu Hikayeler*, İstanbul: Yakamoz Yayınları.

HAŞİM, Ahmet (1981). *Bize Göre; Gurebâhâne-i Laklakan; Frankfurt Seyahatnamesi* (Haz. Mehmet Kaplan), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayayınları.

MEB KOMİSYON (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Kaynakça

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Blanche, P. (2004). Using Dictation to Teach Pronunciation. *Linguagem & Ensino, 7, 1*, 175-191.

DEMİREL, Ö. ve ŞAHİNEL, M. (2006). *Türkçe* Öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

DURAN, S.(2010). *Yaratıcı Yazma Yaklaşımının Yazılı Anlatım Becerisinin Gelişimine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

GÖĞÜŞ, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı,* http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/turkce6_8.rar adresinden 25.4.2012'de alınmıştır.

MEB. (2008). *Türkçe* Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri. http://otmg.meb.gov.tr/alanturkce.html adresinden 23.6.2015'te alınmıştır.

TDK. (2013). *Güzel Yazılar: Hikâyeler I-II.* (haz. İsmail Parlatır vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaynakça

Ayvazoğlu, Beşir. 1999. Altı Çizili Satırlar. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.

Giuseffi, Frank G.. 2015. "Ancient Thinking and Modern Challenges: Socratic Education in the 21st Century". Handbook of Research on Advancing Critical Thinking in Higher Education (ed. Sherrie Wisdom-Lynda Leavitt). Hershey: IGI Global. 1-20.

Göğüş, Beşir. 1978. Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi. Ankara: Gül Yayınevi.

Gündüz, Osman&Şimşek, Tacettin. 2011. Uygulamalı Yazma Eğitimi. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB. 2006. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Kaynakça

AKTAŞ, Ş. ve GÜNDÜZ, O. (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

DEMİREL, Ö. ve ŞAHİNEL, M. (2006). *Türkçe* Öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2006). **İlköğretim Türkçe** *Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı,* http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/turkce6_8.rar (Erişim Tarihi: 25.4.2012)

TDK. (2013). *Güzel Yazılar: Hikâyeler I-II.* (haz. İsmail Parlatır vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TOPÇU, N. (1999). *Yarınki Türkiye.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

ÜNSAL, G. (2008). "Yazma Öğretimi". *Dil Dergisi. 142.* 46-60.

Kaynakça

AKKAYA, S. (1999). "Yüksek Öğretimde Kalite ve Verimlilik Arayışları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4*, 101-124.

DI VESTA, F. J., & GRAY, G. S. (1972). "Listening And Note Taking". *Journal of Educational Psychology, 63,* 8–14. doi:10.1037/h0032243.

EPÇAÇAN, C. (2009). "Okuduğunu Anlama Stratejilerine Genel Bir Bakış". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2*(6), 207-223.

ERDEM, A. R. (2005). "Öğrenmede Etkili Yollar: Öğrenme Stratejileri ve Öğretimi". *İlköğretim Online*, *4*(1).

GÖÇER, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Yazma Öğretimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3*(12), 178-195.

YILDIRIM, A., DOĞANAY, A. ve TÜRKOĞLU, A. (2000). *Ders* Çalışma ve *Öğrenme Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6-8. Sınıflar*). Ankara: MEB Yayınları.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2013). *Gazetecilik: Haber Toplama-1 Dersi Modülü.* Ankara: MEB Yayınları.

ÖZBAY, M. (2009). *Anlama Teknikleri II: Dinleme Eğitimi.* Ankara: Öncü Kitap.

TOK, Ş. (2008). "Not Tutma Ve Bil-İste-Öğren (Biö) Stratejilerinin Tutum Ve Akademik Başarıya Etkisi". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*, 244-253.

Kaynakça

ABASIYANIK, S. F. (1950). *Mahalle Kahvesi.* İstanbul: Varlık Yayınları.

BEZİRCİ, A. (2015). *Cahit Sıtkı Tarancı-Otuz Beş Yaş (Bütün Şiirleri).* İstanbul: Can Yayıncılık.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu (6-8. Sınıflar*). Ankara: MEB Yayınları.

KARAARSLAN, H. (2014). "Rengini Söyle Sana Kim Olduğunu Söyleyeyim". **İndigo Dergisi, 102.** (http://indigodergisi.com/2014/03/bana-rengini-soyle-sana-kim-oldugunu-soyleyeyim-3/ adresinden 2015 yılında alınmıştır.)

TOKER, M. M. (2003). Aktif Öğrenme. Üniversite ve Toplum Dergisi, 3(1). (http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=114 adresinden 2015 yılında alınmıştır.)

TÜRK DİL KURUMU (2015). *Güncel Türkçe Sözlük.* **Tümevarım maddesi, (**http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5587251788aad0.14729612 adresinden 2015 yılında alınmıştır.)

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım

FİNANSAL TABLOLAR ANALİZİ

✓ **TMS/TFRS'YE GÖRE KALEME ALINMIŞ**
✓ **PİYASADAN GERÇEK ÖRNEKLER ÜZERİNDEN ANALİZLER**
✓ **KPSS, SMMM, BANKACILIK VB. KURUM SINAVLARI ÇIKMIŞ SORULAR VE ÇÖZÜMLERİ**

Doç. Dr. Bekir Elmas

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1311
İktisat Ekonomi No.: 129
ISBN: 978-605-320-217-2
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Ekim 2017

FİNANSAL TABLOLAR ANALİZİ

Doç. Dr. Bekir Elmas

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Elmas, Bekir.
Finansal Tablolar Analizi / *Bekir Elmas*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, XVI + 384 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-217-2
1. Finansal Analiz 2. Finansal Tablolar 3. Değer Tespiti

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KISIM
FİNANSAL TABLOLAR

1. Bölüm

FİNANSAL TABLOLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER 4
Finansal Tabloların Nitelikleri 4
Finansal Tabloların Kullanıcılarına Sunduğu Bilgiler 6
Finansal Tabloların Sınırları 6
DÜZENLENECEK FİNANSAL TABLOLAR 7
Tek Düzen Muhasebe Sistemi'ne (TDMS) Göre Finansal Tablolar 7
Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na (TMS/TFRS) Göre Finansal Tablolar 10
TMS'NİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ 12
Biçimsel Yapı (Sınıflandırma) Bakımından Farklılıklar 13
Kapsam Bakımından Farklılıklar 14
Değerleme Bakımından Farklılıklar 15
GENEL AMAÇLI FİNANSAL TABLOLAR 16
Finansal Durum Tablosu (Bilanço) 16
Kapsamlı Gelir Tablosu 18
Nakit Akış Tablosu 19
Öz Kaynak Değişim Tablosu 20
Dipnotlar 21
ÖZEL AMAÇLI FİNANSAL TABLOLAR 22
Kâr Dağıtım Tablosu 22
Fon Akım Tablosu 23
Satışların Maliyeti Tablosu 24
Konsolidasyon ve Konsolide Finansal Tablo Kavramı 24

2. Bölüm

FİNANSAL DURUM TABLOSU (BİLANÇO) 30
Biçim Bakımından Finansal Durum Tablosu 31
Hesap Tipi Finansal Durum Tablosu 31
Rapor Tipi Finansal Durum Tablosu 32
Kapsam Bakımından Finansal Durum Tablosu 33
Özet Finansal Durum Tablosu 33
Ayrıntılı Finansal Durum Tablosu 34
TMS/TFRS'ye Göre Detaylı Rapor Tipi Finansal Durum Tablosu (Bilanço) Örneği ... 35
Finansal Durum Tablosunda (Bilançoda) Yer Alacak Bilgiler 38

FİNANSAL DURUM TABLOSUNUN GENEL YAPISI VE SINIFLANDIRILMASI 39
VARLIKLARIN (AKTİFİN) BÖLÜMLENDİRİLMESİ 40
I. Dönen Varlıklar 41
Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar (Hazır Değerler) 43
Finansal Yatırımlar (Menkul Kıymetler) 44
Ticari Alacaklar 44
Diğer Alacaklar 45
Stoklar 46
Peşin Ödenmiş Giderler 46
Cari Dönem Vergisiyle İlgili Varlıklar 46
Diğer Dönen Varlıklar 47
Satış Amaçlı Sınıflandırılan Duran Varlıklar 47
II. Duran Varlıklar 47
Ticari Alacaklar 48
Diğer Alacaklar 48
Finansal Yatırımlar (Menkul Kıymetler) 49
Öz Kaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımlar 49
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller 50
Maddi Duran Varlıklar 51
Maddi Olmayan Duran Varlıklar 51
Peşin Ödenmiş Giderler 52
Ertelenmiş Vergi Varlığı 52
Diğer Duran Varlıklar 52
KAYNAKLARIN (PASİFİN) BÖLÜMLENDİRİLMESİ 52
I. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 53
Kısa Vadeli Borçlanmalar 54
Uzun Vadeli Borçlanmaların Kısa Vadeli Kısımları 54
Diğer Finansal Yükümlülükler 55
Ticari Borçlar 55
Finans Sektörü Faaliyetlerinden Borçlar 55
Çalışanlara Sağlanan Faydalar Kapsamında Borçlar 56
Diğer Borçlar 56
II. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 56
III. Öz Kaynaklar 58
Ödenmiş Sermaye 59
Geri Alınmış Hisse Senetleri (-) 59
Karşılıklı İştirak Sermaye Düzeltmesi (-) 59
Hisse Senetlerine İlişkin Primler 60
Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılmayacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler 60
Kâr veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelirler veya Giderler 61
Kârdan Ayrılan Kısıtlanmış Yedekler 61
Geçmiş Yıllar Kârları/Zararları 61
Dönem Net Kârı/Zararı 62

3. Bölüm

KAPSAMLI GELİR TABLOSU 64
Tek Tablo Yaklaşımına Örnek 65
İki Tablo Yaklaşımına Örnek 67
Dönem Kârı/Zararı Bölümü 69
Dönem Kârı/Zararı Bölümünde Raporlanması Zorunlu Kalemler 71
Dönem Kârı/Zararını Oluşturan Bölümler 71
Sürdürülen Faaliyetler Bölümü 71
Durdurulan Faaliyetler Bölümü 72
Diğer Kapsamlı Gelir/Gider Bölümü 73
TMS/TFRS'lerin Gelir Tablosuna Etkileri 74

4. Bölüm

NAKİT AKIŞ TABLOSU 78
Nakit Akış Tablosunun Düzenlenmesi ve Kullanıcılara Sunduğu Bilgiler 79
Nakit Akışları ile Net Kâr Kavramları 80
Nakit Akışlarının Sınıflandırılması 80
İşletme Faaliyetlerine İlişkin Nakit Akışları 81
Yatırım Faaliyetlerine İlişkin Nakit Akışları 82
Finansman Faaliyetlerine İlişkin Nakit Akışları 83
Nakit Akış Tablosu Düzenleme Yöntemleri 84
Brüt (Direkt - Dolaysız) Yöntem 85
Net (Endirekt - Dolaylı) Yöntem 88

5. Bölüm

ÖZ KAYNAK DEĞİŞİM TABLOSU 94
Öz Kaynak Değişim Tablosunda Sunulacak Bilgiler 95
Öz Kaynakları Artıran İşlemler 95
Öz Kaynakları Azaltan İşlemler 96
Öz Kaynak Değişim Tablosunun Düzenlenmesi 96

6. Bölüm

ÖZEL AMAÇLI FİNANSAL TABLOLAR 100
Kâr Dağıtım Tablosu 100
Fon Akım Tablosu 103
Satışların Maliyeti Tablosu 106

İKİNCİ KISIM
FİNANSAL ANALİZ

7. Bölüm

FİNANSAL ANALİZLERE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER 111
FİNANSAL ANALİZ 112
Finansal Analiz Sonuçlarından Yararlanan Gruplar 113
Finansal Analiz Kriterleri 114
Finansal Analiz Türleri 114
Kapsam Bakımından Finansal Analiz Türleri 114
Statik Analiz 114
Dinamik Analiz 115
Yapan Kişi Bakımından Finansal Analiz Türleri 115
İç Analiz 115
Dış Analiz 115
Yapılma Amacı Bakımından Finansal Analiz Türleri 116
Yönetim Analizleri 116
Kredi Analizleri 117
Yatırım Analizleri 117
Finansal Analiz Teknikleri 118
Dikey analiz (Yüzde Yöntemiyle Analiz) 118
Yatay analiz (Karşılaştırmalı Tablolar Analizi) 119
Eğilim (Trend) Analizi 119
Oran Analizi 120

8. Bölüm

DİKEY ANALİZ (YÜZDE YÖNTEMİ İLE ANALİZ) 121
DİKEY ANALİZ 122
Gelir Tablosunun Dikey Analizi 123
Finansal Durum Tablosunun Dikey Analizi 127
Genel Toplam Yöntemi 128
Grup Toplamı Yöntemi 128
Dikey Yüzdelere Göre Düzenlenmiş Kapsamlı Gelir Tablosunun Yorumu (FORD AŞ) 137
Dikey Yüzdelere Göre Düzenlenmiş Finansal Durum Tablosunun Yorumu (FORD AŞ) 140
Dikey Yüzdelere Göre Düzenlenmiş Kapsamlı Gelir Tablosunun Yorumu (TOFAŞ AŞ) 144
Dikey Yüzdelere Göre Düzenlenmiş Finansal Durum Tablosunun Yorumu (TOFAŞ AŞ) 147

9. Bölüm

YATAY ANALİZ (KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR ANALİZİ) 149
YATAY ANALİZ 150
Finansal Tabloların Yatay Analizi 151
İki Dönemli Yatay Analiz 151
İkiden Fazla Dönemli Yatay Analiz 154
Sabit Baz Yöntemi 154
Hareketli Baz Yöntemi 155
Yatay Analiz Yöntemiyle Düzenlenmiş TOFAŞ AŞ'ye Ait Finansal Durum ve Kapsamlı Gelir Tablolarının Yorumu 167
A) Dönen Varlıklar ile Kısa Vadeli Borçlardaki Değişimler 167
B) Duran Varlıklar ile Devamlı Sermayedeki Değişimler 168
C) Stoklar ile Satış Gelirlerindeki Değişimler 169
D) Ticari Alacaklar ile Satış Gelirlerindeki Değişimler 170
E) Satış Gelirleri ile Satışların Maliyetindeki Değişimler 171
F) Satış Gelirleri ile Dönem Kârı ve Toplam Kapsamlı Gelirdeki Değişimler 171

10. Bölüm

EĞİLİM (TREND) ANALİZİ 173
Finansal Tabloların Eğilim Analizi 175
Eğilim Analizinde Dikkat Edilmesi Gereken Faktörler 177
Eğilim Analizi Yöntemiyle Düzenlenmiş TOFAŞ AŞ'ye Ait Finansal Durum ve Kapsamlı Gelir Tablolarının Yorumu 188
A) Dönen Varlıklar ile Kısa Vadeli Borçlardaki Değişimler 188
B) Duran Varlıklar ile Devamlı Sermayedeki Değişimler 189
C) Dönen Varlıklar ile Duran Varlıklardaki Değişimler 190
D) Yabancı Kaynaklar ile Öz Kaynaklardaki Değişimler 191
E) Stoklar ile Satışlardaki Değişimler 192
F) Ticari Alacaklar ile Satışlardaki Değişimler 193
G) Satışlar ile Satışların Maliyetindeki Değişimler 194
H) Brüt Kâr, Faaliyet Kârı, Dönem Kârı ve Toplam Kapsamlı Gelirdeki Değişimler 195

11. Bölüm

ORAN ANALİZİ: LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARI 197
ORAN ANALİZİ 198
ANALİZLERDE KULLANILAN ORANLAR 199
LİKİDİTE ORANLARI 199
1. Cari Oran 201
2. Asit Test (Likidite) Oranı 202
3. Stok Bağımlılık Oranı 203
4. Nakit Oran 204

KALDIRAÇ ORANLARI.....204
1. Borçların Aktif Toplamına Oranı (Finansal Kaldıraç Oranı, Toplam Borç Oranı).....206
2. Öz Kaynakların Aktif Toplamına Oranı.....206
3. Öz Kaynakların Toplam Borçlara Oranı (Finansman Oranı).....207
4. Kısa Vadeli Borçların Toplam Borçlara Oranı (Borçların Vade Yapısı Oranı).....208
5. Duran Varlıkların Devamlı Sermayeye Oranı.....208
LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARINA İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMA - I.....209
LİKİDİTE VE KALDIRAÇ ORANLARINA İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMA - II.....2122
Likidite Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması.....214
Kaldıraç Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması.....216

12. Bölüm

ORAN ANALİZİ: FAALİYET, KÂRLILIK VE BÜYÜME ORANLARI.....219
FAALİYET ORANLARI.....220
1. Stokların Devir Hızı.....221
A) Ticaret İşletmelerinde Stokların Devir Hızı.....222
B) Üretim İşletmelerinde Stokların Devir Hızı.....222
2. Ticari Alacakların Devir Hızı.....225
Ticari Alacakların Ortalama Tahsil Süresi.....227
3. Ticari Borçların Devir Hızı.....227
Ticari Borçların Ortalama Ödenme Süresi.....228
Nakde Dönüşüm Süresi (Faaliyet Döngüsü, Net Etkinlik Süresi).....228
4. Varlıkların Devir Hızı.....229
5. Öz Kaynakların (Öz Sermayenin) Devir Hızı.....230
KÂRLILIK ORANLARI.....231
1. Kâr Marjları.....232
Brüt Kâr Marjı.....232
Esas Faaliyet Kâr Marjı.....233
Sürdürülen Faaliyetler Dönem Kâr Marjı.....233
Dönem Kâr Marjı.....233
Toplam Kapsamlı Gelir Marjı.....233
2. Varlıkların Kârlılık Oranı.....234
3. Öz Kaynakların Kârlılık Oranı.....235
4. Hisse Senedi Başına Kâr.....235
BÜYÜME ORANLARI.....235
1. Satışlardaki Büyüme Oranı.....236
2. Dönem Kârındaki Büyüme Oranı.....236
3. Toplam Varlıklardaki Büyüme Oranı.....237
4. Öz Kaynaklardaki Büyüme Oranı.....238

FAALİYET, KÂRLILIK VE BÜYÜME ORANLARINA İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMA - I.....238
FAALİYET, KÂRLILIK VE BÜYÜME ORANLARINA İLİŞKİN ÖRNEK UYGULAMA - II.....243
Faaliyet Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması 246
Kârlılık Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması 248
Büyüme Oranlarının Hesaplanması ve Yorumlanması 251

ÜÇÜNCÜ KISIM
İLERİ ANALİZLER

13. Bölüm

NAKİT AKIŞ ANALİZLERİ.....253
Nakit Akış Tablosunun Analizi.....256
Nakit Akış Tablosu Analizlerine İlişkin Örnek Uygulama - I.....257
Nakit Akış Tablosu Analizlerine İlişkin Örnek Uygulama - II 258
Nakit Akış Tablosunun Analizinde Model Oluşturma 259
Nakit Akış Modellerine İlişkin Örnek Uygulama - I.....261
Nakit Akış Modellerine İlişkin Örnek Uygulama - II 262
Nakit Akış Oranları.....263
1. İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışları / Kısa Vadeli Borçlar.....263
2. İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışları / Toplam Borçlar 264
3. İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışları / Toplam Varlıklar.....264
4. Hisse Senedi Başına İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışı 265
5. İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışı / Ödenen Temettüler.....265
Nakit Akış Oranlarına İlişkin Örnek Uygulama - I 266
Nakit Akış Oranlarına İlişkin Örnek Uygulama - II.....269
Örnek Uygulama I ve II'nin Sonuçlarının Birlikte Değerlendirilmesi 272

14. Bölüm

KREDİ ANALİZLERİ..... 276
İşletmelerde Kredi Talebini Doğuran Etmenler 277
Kredinin Maliyeti 277
Kredi Analizlerinde 5K (5C) Kuralı..... 279
Kredi Değerliliği ve Kredilendirme Süreci 279
KREDİ DERECELENDİRME VE KREDİ DERECELENDİRME KURULUŞLARI..... 281
Kredi Derecelendirme.....281
Dünya'da ve Türkiye'de Kredi Derecelendirme Kuruluşları.....282
Dünya'da Kredi Derecelendirme Kuruluşları 282
Türkiye'de Kredi Derecelendirme Kuruluşları..... 283
Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Not Sistemleri 284

Şirket Derecelendirme Kriterleri 286
Niteliksel Analizler – Kredi Oranları - 287
İŞLETMELERİN BORÇLARINI ÖDEYEMEMESİ DURUMUNUN TAHMİNİ - FİNANSAL BAŞARISIZLIK TAHMİNİ - 288
İşletmelerin Borçlarını Ödeyememesi Durumunun Tahminiyle İlgili Örnek Uygulama.... 291
EKLER:.... 293
EK 1: Tahvil veya Finansman Bonosu İhracında Kredi Derecelendirme Sistemi'nin İşleyişi....293
EK 2: 3 Büyük Kredi Derecelendirme Kuruluşuna Göre Kredi Notları....294
EK 3: Türkiye'de Faaliyet Gösteren TURKRATING AŞ'nin Derecelendirme Sistemi....295
İş Riski Analizi.... 295
Operasyonel Risk 295
Finansal Risk Analizi 295
Kârlılık 295
Nakit Oluşturma Kabiliyeti ve Borç Ödeme Kapasitesi.... 296
Finansal Esneklik 297

15. Bölüm

YATIRIM ANALİZLERİ VE DEĞERLEME 299
YATIRIM ANALİZLERİ.... 300
Temel Analiz 300
Makroekonomi Analizi....301
Makroekonomi Analizinde Kullanılan Göstergeler....301
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) 301
Enflasyon ve Faiz Oranları.... 302
İstihdam.... 304
Döviz Kuru ve Döviz Rezervleri.... 304
Sektör (Endüstri) Analizi....305
Firma Analizi....306
Firmayı Tanıma ve Faaliyetlerini Değerlendirme 307
Finansal Analizlerle Geçmişi Değerlendirme ve Geleceği Tahmin Etme 309
FİRMA DEĞERİNİN TESPİTİ ve YATIRIM KARARINI VERME 309
Firma Değerinin Tespiti....309
Firma Değerini Tespit Yöntemleri....310
Borsa Performans Oranları Yardımıyla Firma Değerinin Tespiti.... 310
Fiyat / Kazanç (F/K) Oranı.... 312
Fiyat / Nakit Akımı (F/NA) Oranı.... 314
Piyasa Değeri / Defter Değeri (PD/DD) Oranı 316
İndirgenmiş Nakit Akımları (Net Bugünkü Değer) Yöntemiyle Firma Değerinin Tespiti.... 318
Firma Değerinin Tespitinde Kullanılan Diğer Yöntemler....326
Defter (Muhasebe) Değeri.... 326
Net Aktif Değer.... 327
İşleyen Teşebbüs Değeri 327

Yeniden Yapma Değeri 328
Tasfiye Değeri 328

DÖRDÜNCÜ KISIM

16. Bölüm

KPSS, SMMM, BANKALAR VE DİĞER KURUM SINAVLARINA HAZIRLIK 329

KAYNAKÇA 367

EKLER 373

KAYNAKÇA

Akdoğan M. Uğur (Ekim 2012), Yeni Türk Ticaret Kanunu Sonrasında SPK Düzenlemelerine Tabi İşletmelerde Dağıtılabilir kâr Hesabı, Muhasebe ve Finansman Dergisi, s.119-136.

Akdoğan Nalan ve Tenker Nejat (2010), Mali Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, 12. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.

Akgüç Öztin (2010). Finansal Yönetim, 8. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayım.

Akgüç Öztin (2013), Mali Tablolar Analizi, 14. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayım.

Akgün Ali İhsan (2012), TMS-2 Stoklar Standardı Kapsamında Tam Maliyet Ve Normal Maliyete Göre Düzenlenen Gelir Tabloları Karşılaştırması, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.17, S.2, s.229-246.

Aktaş Rabia, Sibel Karğın ve Mahmut Karğın (2012), "Nakit Akışlarının Sağlandığı Faaliyetler Yöntemi İle İşletmelerin Nakit Akış Profillerinin İncelenmesi", Muhasebe ve Finansman Dergisi, 100-118.

Altman Edward I., "Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. The Journal of Finance, 1968, 23 (4).

Altman Edward I., "Predicting Financial Distress of Companies: Revisiting the Z-Score and Zeta Model", 2000, (Erişim Tarihi: 10.11.2015) http://down.cenet.org.cn/upfile/36/20041212163148128.pdf,

Ayaz M. Süheyb (2012), Uluslararası Kredi Derecelendirme Kuruluşları: Eleştirel Bir Bakış. www.bilgesam.org (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Bayri Osman (2010), Tekdüzen Muhasebe Sistemine ve Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gelir Tablolarının Biçimsel Yapısı, Kapsamı ve İçeriğinin Karşılaştırmalı Analizi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 47, s. 95-110.

Belkıs Seval (2014), Kredi Derecelendirme, Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları, Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu.

Borsa İstanbul, www.borsaistanbul.com/

Bradshaw Mark, Wahlen James M. and Baginski Stephen P. (2014), Financial Reporting, Financial Statement Analysis and Valuation, 8nd Edition, Cengage Learning Australia.

Bragg Steven (2014), Financial Analysis: A Business Decision Guide, 2nd Edition, CPA.

Ceylan Ali ve Korkmaz Turhan (2010), İşletmelerde Finansal Yönetim, 11. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Çabuk Adem ve Lazol İbrahim (2010), Mali Tablolar Analizi, Ekin Kitabevi, 10. Baskı.

Çaldağ Yurdakul (2004), Denetim ve Raporlama Finansal Tablolar Mali Analiz Teknikleri, 3. Baskı, Ankara: TÜRMOB Yayınları-215.

Eflatun Ali Osman, TMS 7 Nakit Akış Tablosu, http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/ aliosmaneflatun/001/, Erişim Tarihi: 07.03.2015

Elmas Bekir (2011), İlk Halka Arz, Ankara, Gazi Kitabevi.

Farshadfar Shadi and Monem Reza (2012), The Usefulness of Operating Cash Flow and Accrual Components in İmproving the Predictive Ability of Earnings: A Re-Examination and Extension, Accounting & Finance, 53, 1061 -1082.

Fitch Ratings, www.fitchratings.com.tr (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Gençoğlu Ümit Gücenme (2005), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi, 5. Baskı, Bursa, Aktüel Yayınları.

Gençoğlu Ümit Gücenme (2015), Türkiye Muhasebe Standartlarında Kapsamlı Kârın Raporlanması, http://www.muhasebetr.com, Erişim Tarihi: 03.01.2015

Gökgöz Ahmet (2012), İlişkili Taraflar İle Olan İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, E-Yaklaşım Dergisi, Kasım 239. Sayı.

Gökgöz Ahmet (2012), Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Veya Varlık Grubunun Muhasebeleştirilmesi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Yıl: 8, Özel Sayı 8, s. 67-86.

Gökgöz Ahmet (Nisan 2013), İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 58, s. 1-20.

Gökgöz Ahmet (Ocak 2013), Diğer Kapsamlı Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 57, s.23-38.

Gup, Benton E. – Samson, William D. – Dugan, Michael T. – Kim, Myung J. – Jittrapanun, Thawatchai, (1993), "An Analysis of Patterns from the Statement of Cash Flows", Financial Practice and Education, Fall, pp 73-79.

Güçlü Fırat Coşkun (2009), "UFRS Mali Tablo Düzenleme İlkesine Göre Tespit Edilen kâr Rakamı Üzerinden Düzenlenen kâr Dağıtım Tablosu", İstanbul Üniversitesi İktisat Mecmuası, Cilt: 59, Sayı: 2, s.264-305.

Gürbüz A. Osman ve Ergincan Yakup (2004), Şirket Değerlemesi –Klasik ve Modern Yaklaşımlar-, Literatür Yayınları, İstanbul.

Hales Jeffrey and Orpurt Steven F. (2013), A Review of Academic Research on the Reporting of Cash Flows from Operations, Accounting Horizons, 27; 3, s. 539 – 578.

Hauschild D. (2013), "Altman Z-Score: Not Just for Bankruptcy: From Z-Score to "Green Zone" Survivability, Amros Corporation.

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/yayin102/2%20THP%20UFRS%20Uygunlugu.pdf

International Financial Reporting Standards, http://www.ifrs.org

James M. Wahlen, Stephen P. Baginski and Mark Bradshaw (2010), Financial Reporting, Financial Statement Analysis and Valuation -A Strategic Perspective-, Cengage Learning, 7. Edition.

Kamu Gözetimi Kurumu, www.kgk.gov.tr/

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), Finansal Tablo Örnekleri ve Kullanım Rehberi, İnternet Adresi: http://www.kgk.gov.tr/contents/files/Pdf/Finansal_Tablo_Ornekleri_20.5.2013.pdf, Erişim Tarihi: 01.01.2015.

Kamuyu Aydınlatma Platformu, www.kap.gov.tr

Kaval Hasan (2011), TMS Kapsamında Çeşit Esasına Göre Kâr / Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelirler Tablosu, E Yaklaşım, s. 1-28, İnternet Adresi: http://www.ozdogrular. com/content/view/17824/, (Erişim Tarihi: 04.01.2015).

Kaval Hasan (2012), Diğer Kapsamlı Gelirler Tablosu, Vergi Sorunları Dergisi, 35 (290), 9-16.

Krishan V. Gopal, Largay A. James (2000), The predictive Ability of Direct Method Cash Flow Information, Journal of Business & Accounting, Jannuary/March 2000, 27 (1) & (2), 215–245.

Krishnan Gopal V. and Largay James A. (2000), The Predictive Ability of Direct Method Cash Flow Information, Journal of Business, Finance & Accounting, 27, 215 – 245.

Kwok Helen (2002), The Effect of Cash Flow Statemnet Format on Lenders' Decision, The International Journal of Accouınting, 37, 347–362.

Lazol İbrahim (2000), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları, Bursa, Ekin Kitapevi.

Martin S. Fridson and Fernando Alvarez (2011), Financial Statement Analysis: A Practitioner's Guide, 4. Edition, Willey Finance.

Moody's, www.moodys.com (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Okka Osman (2009), Finansal Yönetim –Teori ve Çözümlü Problemler-, 3. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Örten Remzi, Kaval Hasan ve Karapınar Aydın (2011), Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartları (TMS - TFRS), Gazi Kitabevi, Ankara.

Özdemir Serkan (2014), Nakit Akış Tablosunun Hazırlanmasında Yöntem Tartışmaları ve TMS 7 Standardı Şartlarına Uygun Brüt (Dolaysız) Yönteme Göre Örnek Bir Uygulama, Mali Çözüm, Eylül - Ekim 2014, 57-76.

Pamela Peterson Drake and Frank J. Fabozzi (2012), Analysis of Financial Statements, 3. Edition.

Pekkaya Mehmet (2006), Kâr Payı Dağıtımının Şirket Değeri Üzerine Etkisi: İMKB 30 Endeks Hisselerine Bir Analiz, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı:4, s.183-209.

Penman, H. Stephen (2001), Financial Statement Analysis & Security Valuation, McGraw-Hill Irwin, New York.

Petersen Christian and Plenborg Thomas (2011), Financial Statement Analysis: Valuation - Credit Analysis - Executive Compensation, Prentice Hall.

Rai Atul (2003), Reconciliation of Net Income To Cash Flow From Operation: An Accounting Equation Approach, Journol of Accounting Education, 21, 17-24.

Sarıaslan Halil ve Erol Cengiz (2013). Finansal Yönetim –Kavramlar, Kurumlar ve İlkeler-, Ankara: Siyasal Kitapevi.

Sermaye Piyasası Kurulu, www.spk.gov.tr

Standard & Poor's, Guide to Credit Rating Essentials, http://jpn.up.pt/pdf//rating.pdf (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

Standart And Poor's (2006), Corporate Raiting Criteria.

Subramany K. R. (2013), Financial Statement Analysis, McGraw Hill Irwin, 11. Edition.

Şakar Hakan (2002), Bankalarda Kredilendirme Teknikleri, 2.Baskı, İstanbul, Akdeniz Yayıncılık.

Şensoy Nejdet (2002), Nakit Akış Tabloları, İstanbul, Yaylım Yayıncılık.

Thomas R. Robinson, Hennie Van Greuning CFA, Elaine Henry and Michael A. Broihahn (2008), International Financial Statement Analysis Workbook (CFA Institute Investment Series), Kindle Edition.

Thomas R. Robinson, Paul Munter and Julia Grant (2003), Financial Statement Analysis: A Global Perspective, Pearson Edication.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, www3.tcmb.gov.tr/sektor/2014/menu.php

Türkrating, http://www.turkrating.com/ (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

White Gerald I., Ashinpaul C. Sondhi, Dov Fried (2006), The Analysis and Use of Financial Statements, 3nd Edition.

5. Basım

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan
Ölçme Araçları ve Programlar Dizi -3

LİSE ÖĞRENCİLERİ İÇİN

MESLEKİ GRUP REHBERLİĞİ PROGRAMI VE UYGULAMA KILAVUZU

Dizi Editörleri:
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Prof. Dr. Feride Bacanlı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 329
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
Dizi 3 Yayın No.: 332
Eğitim Bilimleri NO.: 64
ISBN: 978-605-133-234-5
© 5. Basım, Şubat 2017

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi -3
Dizi Editörleri: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Lise Öğrencileri İçin Mesleki Grup Rehberliği Programı ve Uygulama Kılavuzu
Prof. Dr. Feride Bacanlı

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Kuzgun, Yıldız., Bacanlı, Feride.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi -3
Dizi Editörleri: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Lise Öğrencileri İçin Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı
Prof. Dr. Feride Bacanlı
5. Basım, VI + 104 s., 160x235 mm - Kaynakça var, dizin yok.
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
ISBN: 978-605-133-234-5
1. Rehberlik ve Psikolojik Danışma 2. Mesleki Gelişime Yardım

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

MESLEKİ OLGUNLUĞUN MESLEK SEÇİMİNE ETKİSİ 3
MESLEKİ GRUP REHBERLİĞİ PROGRAMININ GENEL NİTELİKLERİ .. 5
Mesleki Grup Rehberliği Programının Hedefleri ve Bu Hedeflere İlişkin Davranışlar 6
Mesleki Grup Rehberliğini Uygularken Kullanılan Danışma Yaklaşımları ve Teknikler 14
Kavram Tanımı ile İlgili Grup Tartışması 16
Grup Tartışmalarında Dikkat Edilecek Hususlar 17
Bilgi Verme Tekniği Uygulamalarında Dikkat Edilecek Hususlar 18
Ev Ödevi Verme Tekniği Uygulamalarında Dikkat Edilecek Hususlar 19
Hipotetik Mesleki Vak'ayı Grupta Tartışırken Dikkat Edilecek Hususlar 21
Rol Oynama (Meslek Oynama) Tekniğini Uygularken Dikkat Edilecek Hususlar 23

BÖLÜM II

UYGULAMA 25
Grup Rehberliğine Katılacak Öğrencileri Seçme İşlemi 25
Grup Rehberliği İçin Ön Hazırlık 26
Grup Rehberliğinde Uyulması Gereken Kurallar 27
Grup Oturumları 28
KAYNAKLAR 73
EKLER 75
EK-1 77
EK-2 81
EK-3 84
EK-4 86
EK-5 89
EK-6 92
EK-7 94
EK-8 96
EK-9 97
EK-10 99
EK-11 104

KAYNAKLAR

1. BACANLI, Feride. (1995). Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2. BENNETT, Margarel E. (1963) **Guidance and Counseling in Groups.** Second Edition. New York: Mc Graw-Hill Book Company.

3. BROWN-AZAROWICZ, Marjory (1986) **Analysis of the Individual.** Chicago: Nelson-Hall Inc.

4. CRITES, John O. (1969). **Vocational Psychology.** New York: McGravv-Hill.

5. KEPÇEOĞLU, M. (1994). **Psikolojik Danışma ve Rehberlik.** Daha da Genişletilmiş Sekizinci Baskı. Ankara.

6. KUZGUN, Yıldız. (1982). **Meslekî Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi.** Doçentlik Tezi. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 118.

7. _____ .(2000). **Meslek Danışmanlığı: Kuramlar Uygulamalar.** Nobel Yayın Dağıtım.

8. _____ .(1989). **Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi.** Ankara: ÖSYM-AGB Yayım, No: 001.

9. _____ .(1991). **Rehberlik ve Psikolojik Danışma.** Geliştirilmiş İkinci Baskı. Ankara: ÖSYM Yayınları-4.

10. _____ .(1995). **Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı.** Ankara: ÖSYM Yayınları.

11. _____.(2005). **Akademik Benlik Kavramı Ölçeği: El Kitabı.** Ankara: Nobel Yayınları.

12. KUZGUN, Yıldız ve BACANLI, Feride. (2005) **Lise Öğrencileri İçin Mesleki Olgunluk Ölçeği EL Kitabı.** Nobel Yayın Dağıtım.

13. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. **Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliğini Uygulayan Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgeleri**, Ankara. l Eylül 1995.

14. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. **Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, 15 Ocak 1996, Cilt: 59, Sayı: 2447

15. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. **Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği**. Ankara: 1995.

16. SUPER, Donald E. (1957) **The Psychology of Careers.** New York: Harper and Row.

17. _____ "Vocational development in adolescence and early adulthood: Tasks and behaviors," (1963) in D.E. Super, R. Starishevsky. N. Matlin and J.P. Jordaan (Eds.), **Career Development: Self-concept Theory.** N.Y: Teachers College, Colombia University, Pp. 79-95.

18. SUPER, Donald E., and KIDD, J.M. (1979) "Vocational maturity in adulthood: Toward turning a model into a measure," **Journal of Vocational Behavior,** Vol. 14, pp. 255-270.

19. SUPER, Donald E., and OVERSTREET, P.I. (1960). **The Vocational Maturity of Ninth Grade Boys.** New York: Teachers College, Colombia University.

UYGULAYICI ÖĞRETMEN LİDERLİĞİ SÜRECİNDE REHBER İFADELER

Doç. Dr. A. Halim Ulaş - Muharrem Tusun

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1719
Eğitim NO.: 335
ISBN : 978-605-320-626-2
© 1. Basım, Mart 2017

UYGULAYICI ÖĞRETMEN LİDERLİĞİ SÜRECİNDE REHBER İFADELER
Doç. Dr. A. Halim Ulaş - Muharrem Tusun

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ulaş, A. Halim., Tusun, Muharrem.
Uygulayıcı Öğretmen Liderliği Sürecinde Rehber İfadeler */ A. Halim Ulaş - Muharrem Tusun*
1. Basım, 220 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN : 978-605-320-626-2
1. Öğretmen Liderliği 2. Öğretmen Eğitimi 3. Liderlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Giriş 11
1. Liderlik Bir Bilimdir.....14
2. Liderlik Bir Sanattır. 16
3. Lider, Liderlik Bilimini Sanata Dönüştüren Kişidir. 18
4. Liderlik Kavramına İlişkin Net Bir Tanım Yapılamaz. 20
5. Yönetim Kavramı, Liderlik İçin Temel Bir Başlangıç Kavramıdır. 22
6. Yönetici ve Lider Aynı Şey Değildir. 24
7. Yönetim Kuramları ile Liderlik Kuramları Paralel Gelişmiştir. 26
8. Lider Kavramı, Yönetici Kavramına Ek Olarak Ortaya Çıkmıştır. 28
9. Yönetici Kavramını Anlamak, Liderliği Ayırt Etmek İçin Önemlidir. 30
10. Liderlik Bireyin Doğasında Vardır.....32
11. Liderlik İçin İlk Önce Bireyin Kendi Yaşamının Lideri Olması Gerekir....34
12. Ortak Amaç Liderlik Anlamlandırmasında Çok Önemlidir. 36
13. Etkilemek Kavramı Olmadan Liderlik Kavramı Anlaşılamaz. 38
14. Bir Grup veya Örgüt, Liderlik İçin Önemli Bir Başlangıç Noktasıdır.....40
15. Liderlik, Sadece Liderlerden İbaret Değildir. 42
16. Karizma Kavramı Anlaşılmadan Liderlik Tam Olarak Anlaşılamaz.....44
17. Karizma, Liderde Bulunan Bir Özellik Olsa da, Bir Yönüyle de Takipçilerin Algıları Tarafından Belirlenmektedir. 46
18. Birçok Liderlik Kuramı Vardır ve Her Biri Bir Yönüyle Liderliğe Katkı Sağlar. 48
19. Liderlik Türlerindeki Çeşitlilik Kişisel Farklılıkların Önemli Bir Açıklayıcısıdır. Her Birey Farklı Olduğu Gibi Her Bireyin Liderliği de Farklı Olacaktır.....50

20. Kuramda Ayrılan Liderlik Tipleri, Uygulamada Tam Olarak Ayrılamaz; Bir İnsanda Birden Çok Liderlik Belirtileri Görülebilir. 52
21. Her Yeni Liderlik Kuramı Liderliğe Yeni Bir Alan Açar. 54
22. Hiçbir Kuram Bir Diğerinden Üstün Olarak Gösterilemez. 56
23. Liderlik Kuramlarını Yaşama Dönüştüren Liderlerdir. 58
24. Liderlik Yazını Liderliği İlk Başta Somut Liderler Üzerinden Tanımlamıştır. 60
25. Liderliği Anlama Çabalarının İlki Kabul Edilen Kaynak "Büyük İnsanları" Konu Edinmiştir ve Hz. Muhammed Bu Kitapta İncelenen Bir Liderdir. 62
26. Liderlik Kuramları ile Liderleri Eşleştirmek, Önemli Bir Liderlik Uygulamasıdır. 64
27. Kendi Yaşantıları-Deneyimleri ile Liderlik Kuramlarını Eşleştirmek Önemli Bir Liderlik Uygulamasıdır. 66
28. Belli Başlı Liderlik Özellikleri Vardır. Bu Özellikler Doğuştan Getirilebileceği Gibi Sonradan da Kazanılabilir. 68
29. Belli Başlı Liderlik Davranışları Vardır. 70
30. Liderlik Davranışları Öğrenilebilir. 72
31. Liderlik Olgusunun Ortaya Çıkması İçin Belirli Durumlar Belirleyicidir. 74
32. Liderlik Olgusunun Anlaşılması İçin Birey ve Grup İlişkisi Anlaşılmalıdır. 76
33. Liderlik Olgusunu Anlama Çabasında Örgüt Kavramı Öncelikle Anlaşılmalıdır. 78
34. Örgüt Kültürü Liderlik Sürecinde Önemlidir. 80
35. Değişim Kavramı Liderlik İçin Önemli Bir Bileşendir. 82
36. İş Birliği ve Katılım, Liderlik Sürecinde Önemlidir. 84
37. İletişim, Liderlik Sürecinin En Temel Kavramlarındandır. 86
38. Lider, Öğrenme ve Sürekli Gelişim Üzerine Kendini Konumlandırmalıdır. 88

39. Lider Planlayıcı, Eşgüdümleyici Aynı Zamanda da Hizmetlidir. 90
40. Lider, Bireysel İlgi ile Diğerleri Üzerinde Etki Oluşturur. 92
41. Lider, Esinlenmiş Motivasyon ile Diğerlerini Etkileyendir.....94
42. Lider, Entelektüel Uyarım ile Gelişim Konusunu Çevresine Taşır.....96
43. Lider; Algılara Hitap Etmeli, Onları Dönüştürebilmelidir.....98
44. Liderler, Uzun Vadeli Düşünen Vizyoner Kişilerdir. 100
45. Stratejik Düşünme, Liderliğin Önemli Bir Bileşenidir. 102
46. Risk Alma, Önemli Bir Liderlik Bileşenidir. 104
47. İlke ve İdeallere Bağlılık ve Sadakat, Liderlik İçin Önemli Özelliklerdir.....106
48. Liderin Hitabet Gücü Önemlidir. 108
49. Lider, Çok İyi Bir Dinleyicidir.....110
50. Liderler, Kendi Olma Konusunda Çok Başarılıdırlar. 112
51. Şeffaflık ve Hesap Verilebilirlik Liderin Olmazsa Olmazlarındandır. 114
52. Lider, Yönetimden Yönetişime Geçebilmelidir. 116
53. Lider, Takım Ruhu İçinde Çalışabilme Becerisi Olandır. 118
54. İşine Tutku ile Bağlanma ve Bunu Çevresine Bulaştırma Önemli Bir Liderlik Belirtisidir.....120
55. Lider Kişiler İçin Başarmak Bir İhtiyaçtır. 122
56. Liderler, Çevrelerini Şaşırtır ve Dikkat Çekerler. 124
57. Lider, Fikir ve Düşüncelerini Basit Bir Şekilde Açıklama ve Sunma Becerisine Sahiptir.....126
58. Bir Lider Kendine Yapılan İyiliği Unutmama Konusunda Vefalıdır. 128
59. Konjonktür Kötü de Olsa "Olumlu Düşünme" Önemli Bir Liderlik Özelliğidir.....130
60. Liderin Söz ve Davranışları Kendi İçinde ve Zaman İçinde Tutarlı Olmalıdır. 132
61. Liderler, Çevrelerindeki Tüm İnsanları Değerlendirme Yeteneği Gösterirler.....134

62. Liderler, İnsanların İçindeki İyiyi Ortaya Çıkarma ve Harekete Geçirme Konusunda Deneyimlidirler.....136
63. Liderler Zamanın Ruhunu Kavrama ve Ona Göre Hareket Edebilme Öngörüsüne Sahiptirler. 138
64. Liderler, Zaman Yönetimi Becerisi Geliştirmişlerdir. 140
65. Liderler Sorunlara Etkili Çözümler Bulabilme Konusunda Gelişmişlerdir. 142
66. Liderler Yönetim Felsefesi Konusunda Kendini Geliştirme Arayışındadırlar. 144
67. Liderler, İnsan Psikolojisini Anlayabilir ve Yönetebilirler. 146
68. Liderler, "Politik Yeti/İlmi Siyaset" Konusunda Başarılı Olmalıdırlar.....148
69. Liderler, Kişilik Özelliklerinden Olan "Ana Özelliklerinin" Farkına Varma ve Bunu Kullanma Konusunda Başarılıdırlar.....150
70. Toplum Psikolojisini Çok İyi Okuma, Liderin Kitlesel Hareket Alanını Genişletir. 152
71. Kendisiyle ve Çevresiyle Barışık Olma, Bir Lider İçin Anahtar Özelliklerdendir.....154
72. Lider; Bulunduğu Ortamda Cazibe Kaynağıdır, Bir Çekim Gücü Vardır. 156
73. Birden Çok Dil Konuşabilme, Liderin Öne Çıkmasını Kolaylaştırır.....158
74. Karar, Liderlik Sürecinin Önemli Kavramlarındandır. 160
75. Güven, Liderin Önemli Bir Bileşenidir. 162
76. Liderlik İçin Resmî Bir Görev Zorunlu Değildir. 164
77. Liderlik Olgusu Duruma Göre Ortaya Çıkıp Bitebilir.....166
78. Liderlik Olgusu Bir Grup İçinde Paylaşılabilir.....168
79. Liderliğin Cinsiyeti Yoktur. 170
80. Liderliğin Eğitimi Olsa da Liderlik İçin Eğitim Zorunlu Değildir.....172
81. Liderliğin Formülü Yoktur.....174
82. Tavuk-Yumurta Çelişkisinden Kuram Uygulama Aydınlığına Liderlik. 176

83. Liderin Başarısı Etkileme ve Sürükleme Gücüne Göre Ölçülür.....178
84. Lider, Grubun İçinde ve Onlardan Biridir.....180
85. Bir Grupta Lider Olan Başka Bir Grupta Kabul Görmeyebilir.....182
86. Her Bir Öğretmenin "Öğretmen Liderliği" Kavramına Hâkim Olması Gerekir.....184
87. "Orta Kademe Liderlik" Kavramı, Öğretmen Liderliğinde İncelenebilir.....186
88. Sorumluluk Alma, Öğretmen Liderliği Becerisidir.....188
89. Öğretmen Liderliği, Liderlik Kuramlarından Sadece Birisidir. 190
90. Sadece Yönetmek İçin Değil, Yönetilmek İçin de Liderlik. 192
91. Öğretimsel Liderlik, Lider Öğretmen İçin Önemlidir.....194
92. Öz Liderlik, Öğretmen Liderliği Bağlamında Çok Yardımcı Olacaktır. ..196
93. Hiçbir Liderlik Kuramı Tamamen Kötü Sayılıp Dışlanmamalıdır. 198
94. Yönetsel Liderlik Konuşulmadan Lider Öğretmen Parantezi Kapatılmamalıdır.....200
95. Bir Kişinin Bir Davranışı Belli Bir Liderliğe Örnek Oluştururken Bir Başka Davranışı Bambaşka Bir Liderliğe Örnek Olabilir.....202
96. Sosyal Adalet Liderliği, Okuldaki Dezavantajlı Öğrenciler İçin Araştırılabilir.....204
97. Sosyal Ağ Liderliğini Bilmeden İletişim Çağı Öğrencilerini Anlamak Zordur.....206
98. Liderlik ve Ötesi.....208
99. İnovatif Liderlik.....210

Kaynakça

Adair, C, (2005). Max Weber's Charisma, Journal of Classical Sociology Vol 5(2): 189–204

Ahmad, R. H.,Ghavifekr, S. (2014). School leadershipforthe 21st century: a conceptualoverview.*MalaysianOnlıneJournal Of Educational Management*, 2(1), 48-61.

Akiş, T. Y. (2004). Türkiye'nin Gerçek Liderlik Haritası, İstanbul: Alfa Yayınları

Avoli, B. J., Gardner, W. L (2005). Authentic leadership development: Getting to the root of positive forms of leadership. The Leadership Quarterly, 16, 315-338

Aydın, A. H. (2013). *Yönetim bilimi: fonksiyonlar, teoriler, yaklaşımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Barutçugil, İ. (2006). *Yöneticinin yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık

Bass, B. M. (1990). Bass Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications (3rd ed.). New York: Free Press.

Bass, B. M. (1999). Two decades of research and development in transformational leadership, European Journal of Work and Organizational Psychology, 8 (1), 9–32.

Boring, E. G. (1950). Great men and scientific progress. American Philosophical Society, Vol. 94, No. 4, pp. 339-351

Brown, C. B. (2011). Barack Obama as the great man: Communicative constructions of racial transcendence in white-male elite discourses. Communication Monographs Vol. 78, No. 4, pp. 535-556

Bryman, A. E. (1992). Charisma and Leadership in Organizations. London: Sage.

Burns, J. M. (1978). Leadership, New York: Harper & Row Publishers.

Bursalıoğlu, Z. (2010). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Bush, T.,Glover, D. (2003). *School leadership: conceptsandevidence*. NationalCollegefor School Leadership Full Report.

Bülbül, M. Ş., Erçetin, Ş. Ş. (2010). Chaos and the analogy of education. Middle East Journal of Scientific Research, 5(4), 280-282.

Carlyle, T. (1840). On heroes, hero worship and the heroic in history. London, Chapman and Hall

Carr, M. (2013). Internet freedom, human rights and power. *Australian Journal of International Affairs, 67:5, 621-637.*

Conner, C. D. (2012). Halkın bilim tarihi. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitaplığı.

Curtin, L. (2011). Quantum leadership: succeeding in ınteresting times. Elsevier Nurse Leader, 9(1), 35-38

Çelik, V. (2015). Eğitimsel Liderlik (8. Baskı). Ankara: Pegem A Yayınları

Çelikten, M. (2004). Okul müdürü koltuğundaki kadınlar: Kayseri ili örneği. E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2(17), 91-118

DeCenzo, D.A.,Robbins, S.P. (2005).*Fundamentals of humanresourcemanagement*, (Eight-edition). John WileyandSons.

Dinh, E. J.,Lord, R. G., Gardner, W. L., Meuser, J. D., Liden, R. C. ve Hu, J. (2014). Leadershiptheoryandresearch in thenewmillennium: Currenttheoreticaltrendsand-changingperspectives. *TheLeadershipQuarterly,25, 36–62*.

Dionne, S. D.,Gupta, A., Sotak, K. L., Shirreffs K. A., Serban, A., Hao, C., Kim, D. H. ve Yammarino, F. J. (2014). A 25-year perspective on levels of analysis in leadershipres-earch. *TheLeadershipQuarterly, 25 6–35*.

Donnelly, J. (2013). Universal human rights in theory and practice, Third Edition, Cornell University Press.

Dow, T. E. (1978). An Analysis of Weber's Work on Charisma, The British Journal of Sociology, Vol. 29, No. 1, pp. 83-93

Drucker, P. F. (1999). *Management*, (Revised Edition). California: TheDruckerInstitute.

Drucker, P. F. (2011). *Büyük değişimler çağında yönetim*(Çev. Z. Dicleli). İstanbul: Optimist Yayınları.

Eagly, A. H., Johannesen-Schmidt, M. C. (2001). The Leadership Styles of Women and Men, Journal of Social Issues, Vol. 57, No. 4, pp. 781-797

Erçetin, Ş. Ş. (1999). Kuantum liderlik paradigması ile eğitim liderliğinin açımlanması. *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. Talim ve Terbiye Dairesi Ankara: M.E.B. Yayınları.

Erçetin, Ş. Ş. (2000). *Lider sarmalında vizyon*. Ankara: Nobel Yayınları

Erçetin, Ş. Ş., Açıkalın, Ş. N., Bülbül, M. Ş. (2013). A multi-dimensional approach to leadership in chaotic environments. Banerjee, S. (Ed.) Chaos and Complexity Theory for Management: Nonlinear Dynamics, in (89-104), Hershey, PA: IGI Global

Furtner, M. R., Baldegger, U., Rauthmann, J. F. (2013) Leading yourself and leading others: Linking self-leadership to transformational, transactional, and laissez-faire leadership, European Journal of Work and Organizational Psychology, 22:4, 436-449.

Gardner, W. L., Avolio, B. J., Luthans, F., May, D. R., ve Walumba, F. O. (2005). Can you see the real me? A self-based model of authentic leader and follower development. The Leadership Quarterly. 16, 343–372

Gardner, W. L., Cogliser, C. C., Davis, K. M. ve Dickens, M. P. (2011). Authentic leadership: A review of the literature and research agenda. The Leadership Quarterly 22, 1120–1145

Gök, F. (2012). Eğitim hakkı bağlamında anadilde eğitim. Eğitim Bilim Toplum, 10(37), 10-20.

Hartog, D. N. D., Koopman, P. L., Muijen, J. J.V. (1995). Charismatic Leadership; A State of the Art. Journal of Leadership & Organizational Studies, 2(4), 35-49.

Hawkins, C. A., Knox, K (2014). Educating for international social work: Human rights leadership, International Social Work, 57(3), 248–257.

Heck, H. R. ve Hallinger, P. (2009). Assessing the Contribution of Distributed Leadership to School Improvement and Growth in Math Achievement. American Educational Research Journal, 46,(3), pp. 659–689

Hodgkinson, C. (2001). Tomorrow, andtomorrow, andtomorrow: a postpostmodernpurview, *International Journal of Leadership in Education*: *TheoryandPractice*, 4(4). 297-307.

Horming, C. M. A. (2001). Transformational leadership, http://leadership.au.af.mil/documents/homrig.htm, Erişim: 15.02.2015

Hoy, W. K., Miskel, C. G. (2012). *Eğitim yönetimi: teori, araştırma ve uygulama,* S. Turan (Çev. Edt.). Ankara: Nobel Yayıncılık

Huse, E. F., Bowditch, J. L. (1977). Behavior in organisations: A system aproach to managing. Second Edition. California: Addison-Wesley Publishing company

İbişoğlu, H., Özmen, İ. ve Taş, S. (2009). Liderlik davranışı ve toplumsal norm ilişkisi: Ampirik bir çalışma, *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 1-23.

İllich, İ. D. (2012). *Okulsuz toplum*. (Çev. M. Özay). İstanbul: Şule Yayıncılık.

James, W. (1880). Great men, great thoughts and their environment. Atlantic Monthly, 46, 441-459.

Jironet, K. (2011). Female leadership : management, Jungian psychology, spirituality, and the global journey through purgatory. New York: Taylor & Francis e-Library

Kaiser, R. B.,Hogan, R., Craig, S. B. (2008). Leadershipandthefate of organizations. *AmericanPsychologist*, 63(2) 96–110.

Katz, D., Kahn, R. L. (1967). The social Psychology of organisation. Third Printing. New York: John Wiley & Sons

Katzenmeyer, M. &Moller, G. (2013). *Uyuyan devi uyandırmak: Öğretmen liderler yetiştirmek.* (Çev. Ed: S. Özdemir). Ankara: Nobel Yayıncılık

Kernis, M. H. (2003). Toward a conceptualization of optimal self-esteem. Psychological Inquiry, 14, 1-26.

Koçyiğit, D. (2014). Kavramların çağırdıkları/çağrıştırdıkları: metinlerarasılık bağlamında istiklâl marşı, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, sayı:3, 213-228.

Kutlu, M. T. (2011). Hukuksal romantizm, TBB Dergisi (97), 75-92.

Ladkin, D. (2010). Rethinking Leadership: A New Look at Old Leadership Questions. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited

Lafleur, C. (2005). Themeaning of time: revisitingvaluesandeducationaladministration. P.T.BegleyandP.E.Leonard (Eds.). *Thevalues of educationaladministration*, içinde (171-188). Taylor & Francis.

Langer, A. M. (2005). *IT andorganizationallearning*. New York: Routledge

Lee, S. E. (2014). Education as a humanright in the 21st century.*Democracy&Education*, 21,(1).

Lussier, R. N. - Achua, C. F. (2010) Leadership: Theory, Application and Skill Development, Mason: South-Western Cengage Learning.

Manz, C. C. (1986). Self-leadership: Toward an expanded theory of self-influence processes in organizations. Academy of Management Review, 11, 585-600.

Manz, C. C., Sims, H. P. (1991). Superleadership: Beyond the myth of heroic leadership. Organizational Dynamics, 19, 18–35

Manz, C. C.,Sims, H. P. (1980).Self-management as a substituteforleadership: a social-learningtheoryperspective.Academy ot Management Review, 5(3), 361-367.

Manz, C. C.,Sims, H. P. (1980).Self-management as a substituteforleadership: a social-learningtheoryperspective.*Academy ot Management Review*, 5(3), 361-367.

Markham, S. E.,Markham, İ. S. (1995). Self managementand self leadershipreexamined: A levels of analysisperspective. LeadershipQuarterly, 6(3), 343-359.

Marshall, C. (2000). The emperor and research on women in school leadership: A response to Julie Laible's loving epistemology. Qualıtatıve Studıes in Educatıon, 2000, Vol. 13, No. 6, 699–704.

Mullins, L. J. (2006). *Essentials of organisationalbehaviour*. Essex: PearsonEducation Limited.

Neck, C. P.,Nouri, H. ve Godwin, J. L. (2003). How self-leadershipaffectsthegoal-settingprocess. *Human Resource Management Review*, 13, 691–707.

Northouse, P. G. (2013), Leadership: Theory and Practice, 6xt Edition, Sage Publications Ltd., London

Özdemir, M. (2012). Dağıtımcı Liderlik Envanterinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 8(4) ss: 575-598

Palestini, R. (2009). *Fromleadershiptheorytopractice :agame plan forsuccess as a leader.* Maryland: TheRowman&Littlefield Publishing Group

Ray, C. (2005). Individualisation and the third age. Centre for Rural Economy Discussion Paper Series. No:3.

Robbins, S. P. (2003). *Essentials of organisationalbehaviour*(Seventh Edition). New Jersey: PrenticeHall.

Robbins, S. P.,Coulter, M. (2012) *Management,* (Eleventh Edition). PearsonEducation.

Rousseau, J. J. (2009). *Emile ya da eğitim üzerine*. (Çev.: Y. Avunç). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları

Senge, P.M. (1994). *Thefifthdiscipline*. NY: BantamDoubledayDell.

Shamir, B. ve Eilam, G. (2005). What's your story?: A life-stories approach to authentic leadership development. The Leadership Quarterly. 16, 395–417

Şahin, F. (2012). büyük adam düşüncesinden liderlikte özellikler kuramına kavramsal bir bakış, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, 141-164

Şişman, M. (1996). Postmodernizim tartışmaları ve örgüt yaşamındaki yansımaları. Eğitim Yönetimi, 2(3), 451-464.

Wagman-Geller, M. (2015). Behind every great man: The forgotten women behind the world›s famous and ınfamous. Naperville:Sourcebooks

Williams, S. (1997). Personality and self-leadership. Human Resource Management Review, 7 (2), Pages 139-155.

Wright, B. E., Moynihan, D. P., Pandey, S. K. (2012). Pulling the levers: transformational leadership, public service motivation, and mission valence, Public Administration Review, 72(2), pp. 206–215

Yukl, G. (1999). An evaluation of conceptual weaknesses in transformatıonal and charismatic leadership theories, Leadership Quarterly, 10(2), 285–305.

Yukl, G. (2010). Leadership in organizations. Seventh Edition. New Jersey: Pearson Education

Geliştirilmiş 3. Basım

BİYOİSTATİSTİK

Prof. Dr. İsmail Kocaçalışkan
Yrd. Doç. Dr. Nüket Akanıl Bingöl

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1688
Fen Bilimleri No.: 128
ISBN: 978-605-320-595-1
© Geliştirilmiş 3. Basım, Ocak 2017

BİYOİSTATİSTİK

Prof. Dr. İsmail Kocaçalışkan - Yrd. Doç. Dr. Nüket Akanıl Bingöl

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Kocaçalışkan, İsmail., Akanıl Bingöl, Nüket.
Biyoistatistik / *İsmail Kocaçalışkan - Nüket Akanıl Bingöl*
Geliştirilmiş 3. Basım, VI + 198 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-595-1
1. Bilgisayarda Biyoistatistik Testler 2. Deneme Planları 3.Tez ve Makale Yazımı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm I
BİYOİSTATİSTİK VE İLGİLİ TESTLER

1. BİYOİSTATİSTİĞİN TANIMI VE ÖN BİLGİLER 3
   1.1. Biyoistatistiğin Tanımı 3
   1.2. Tarihçe 3
   1.3. Biyoistatistiğin Önemi 4
   1.4. Bir Araştırmada Takip Edilecek Sıra 5
   1.5. Yuvarlama 5
   1.6. Özetleme 6
      1.6.1. Tablo Yapımı 6
      1.6.2. Grafik çizimi 7
   1.7. Ortalama 9
   1.8. Hata 9
2. STANDART SAPMA VE STANDART HATA 11
   2.1. Standart Sapma (SD) 11
   2.2. Standart Hata (SE) 12
   2.3. Varyasyon Katsayısı (VK) 12
3. KORELASYON VE REGRESYON TESTİ 14
   3.1. Korelasyon 14
   3.2. Regresyon 20
   3.3. Regresyon Hattı 21
4. Khi-KARE (X^2) TESTİ 24
   4.1. Beklenen frekansların Belirli Oranda Olup Olmadığını Test Etmek 24
   4.2. Mendel Açılım Oranının Kontrolü 25
   4.3. Deney Sonuçlarının Homojenliğini Test Etmek 26
   4.4. Khi-kare Testinin İki Oranın Karşılaştırılmasında Kullanılması 28
   4.5. Tekerrürler Arası Homojenliği Test Etmek 30
5. "t" TESTİ 32
6. DENEME PLANLARI, VARYANS ANALİZİ VE "F" TESTİ 36
   6.1. Tam Şansa Bağlı Deneme Planı 38
   6.2. Şansa Bağlı Bloklar Deneme Planı 41
   6.3. Latin Kare Deneme Planı 43
   6.4. Faktöriyel Deneme Planı 46
7. ÇOKLU KARŞILAŞTIRMA TESTLERİ 49
   7.1. LSD Testi 49
   7.2. Dunnet Testi 50
   7.3. Duncan Testi 50
   7.4. SNK Testi 51
   7.5. Tukey Testi 51
   7.5. Çoklu Karşılaştırma Testlerinin Tablolarda Gösterilmesi 55
8. BİYOİSTATİSTİK SONUÇLARININ YAYINLARDA GÖSTERİMİ 61
9. ÖRNEK PROBLEMLER 66

Bölüm II
BİLGİSAYAR UYGULAMALARI

1. VERİLERİN EXCEL VE JMP PROGRAMINA GİRİLMESİ 76
   1.1. Verilerin Excel'e Girilmesi 76
   1.2. Verilerin JMP Programına Girilmesi 79
2. ORTALAMA HESAPLANMASI 83
   2.1. Excel'de Ortalama Hesaplanması 83
      2.1.1 Excel'de Standart Sapma (SD) Hesaplanması 87
      2.1.2 Excel'de Standart Hata (SE) Hesaplanması 88
   2.2. JMP'de Ortalama, SD ve SE Hesaplanması 90
3. KORELASYON VE REGRESYON TESTİ 95
   3.1. Excel'de Korelasyon Testi 95
   3.2. Excel'de Regresyon Testi 97
   3.3. JMP'de Korelasyon Testi 101
   3.4. JMP'de Regresyon Testi 103
4. KHİ-KARE (X^2) TESTİ 105
   4.1. Excel'de Khi Kare (X^2) Testi 105
   4.2. JMP'de Khi-Kare (X^2) Testi 108
5. t-TESTİ 110
   5.1. Excel'de t-testi 110
   5.2. JMP'de t Testi 113
6. F-TESTİ 116
   6.1. Excel'de F-testi 116
   6.2. JMP'de F-testi 121
7. ÇOKLU KARŞILAŞTIRMA TESTLERİ 131
8. ÖZET TABLO OLUŞTURMA 140
   8.1. Excel'de Tablo Oluşturma 140
   8.2. JMP'de Tablo Oluşturma 146
9. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE FORMÜL KULLANIMI 149
10. ANALİZ SONUÇLARININ GRAFİKLERLE ÖZETLENMESİ 155
   10.1. Excel'de Grafik Çizimi 155
   10. 2. JMP'de Grafik Çizimi 160
11. ÖRNEK ALIŞTIRMALAR 161

Bölüm III
TEZ VE MAKALE YAZIMI

1. TEZ NASIL YAZILIR 172
2. MAKALE NASIL YAZILIR 175

Ek: İSTATİSTİK CETVELLER 185

KAYNAKLAR 203

KAYNAKLAR

1. Aczel, A. D., 1995, Statistics: Concepts and Applications, IRWIN Inc, USA, 533 p.
2. Cengiz, N., 1984, Bio-Matematik ve istatistik yöntemler, Ege Ün. Fen Fak. Yayın No. 98, 203 s.
3. Düzgüneş, O., Kesici, T., Gürbüz, F., 1993, İstatistik Metotları (II. Baskı) Ankara Ün. Ziraat Fak. Yayın No. 1291, 218 s.
4. Hatipoğlu, Z., 1994, Temel İstatistik, Yeni İktisat ve İşletme Yönetimi Dizisi No: 15, Beta Basım yayım Dağıtım A. Ş., İstanbul, 276 s.
5. İnal, Ş. 1997, Biyometri Ders Notları, Selçuk Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Konya, 55s.
6. Kabukçu, A., 1978, İstatistik Ders Notları, Malatya İ. T. İ. Yüksek Okulu Yayını (teksir), 142s.
7. Kan, İ., 2006, Biyoistatistik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 277s.
8. Kocaçalışkan, İ., 2005, Biyoistatistik (II. Baskı), Bizim Büro Basımevi, Ankara, 90 s.
9. Köksal, B. A., 1985, İstatistik Analiz Metotları, Çağlayan Kitabevi, Beyoğlu, İstanbul, 530s.
10. Little, T. M., Hills, F. J., 1978, Agricultural Experimentation – Design and Analysis, John Wiley and Sons, Inc., New York, 350 p.
11. Steel, R. G. D., Torrie, J. H., 1960, Principles and Procedures of Statistics with Special Reference to the Biological Sciences. Mc Graw- Hill Book Co., Inc., New York. 481p.
12. Sümbüloğlu, K., Sümbüloğlu, V., 1993, Biyoistatistik, Özdemir Yayıncılık, 293s.
13. Sümbüloğlu, K., Sümbüloğlu, V., 2002, Biyoistatistik, Hatipoğlu Basın ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti, Ankara, 297s.
14. Şahinoğlu, M., Moralı, N., Kurt, S., Ege, Ö., 2001, Biyoistatistik Terimler Sözlüğü, Dokuz Eylül Yayınları, 174s.
15. Yıldız, N., Bircan, H., 1994, Araştırma ve Deneme Metotları, Atatürk Ün. Ziraat Fak. Yayın No. 697, 266 s.

MAGNETSİZ ŞEHİRLER

Türkiye'de Kentlerin Dönüşümü

MAGNETSİZ ŞEHİRLER

Türkiye'de Kentlerin Dönüşümü

Editörler
ALEV ERKİLET - YUNUS ÇOLAK

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

YAYIN NO: 1783
İLEM Kitaplığı No: 23
Araştırma No: 7
ISBN : 978-605-320-690-3
© 1. Basım, Eylül 2017

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

MAGNETSİZ ŞEHİRLER - Türkiye'de Kentlerin Dönüşümü
Editörler: Alev Erkilet - Yunus Çolak

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Görseli: © undrey - Fotolia.com
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Erkilet, Alev., Çolak, Yunus.
MAGNETSİZ ŞEHİRLER - Türkiye'de Kentlerin Dönüşümü / *Alev Erkilet-Yunus Çolak*
1. Basım, VI+266 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-690-3
1. Şehircilik 2. Kentleşme 3. Kentsel Dönüşüm

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Türkiye'de Kentlerin Dönüşümü Atölyesi ve Magnetsiz Şehirler Kitabının Hikâyesi 1
Alev Erkilet

Kamusal ve Mahrem Arasındaki Çatışma: Osmanlı Toplumunda Ötekileştirme ve Kamusal Ahlak Mekânı Olarak Mahalle 17
Ahmet Yusuf Yüksek

Modern Kentsel Mekânlar ve Mahalle -Güvenlikli Siteler ile Mahallenin İşlevsel Kıyası- 39
Ömür Nihal Karaarslan, Faruk Karaarslan

İşlevini Yitirmiş Sanayi Alanlarının (Brownfield) Dönüşümünde Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye İçin Öneriler: Bursa Kenti Üzerinden Bir Değerlendirme 69
Gökçen Kılınç Ürkmez

-Avara Konaklar- Turizm Odağında Taraklı Kasabası'nda Dönüşüm Dinamikleri 111
Yunus Çolak

Evsizliğin, Kentsel Yoksulluk Bağlamında Değerlendirmesi: İstanbul Örneği 145
Meryem Küçük

Çeperin de Çeperi: Yeni İstanbul'da Ulaşım Ağları ve İkamet 181
Rumeysa Çavuş

Ulus Ölçeğinden Küresele Malatya'da Kentleşme Biçimi 207
Elif Merve Gürer

Kentte Sınırların Toplumsal Hayat Açısından İncelenmesi
İstanbul–İstinye Örnek Alan Çalışması 233
Özlemnur Ataol-Akpınar

Yazarlar 261

özen göstermelerine rağmen, toplumsal çıkarlar bu mahremiyetin hukuki araçlar ile delinebileceğini de gözler önüne sermiştir. Bununla beraber, mahalle içindeki farklı yerel aktörler arasındaki ilişki de mahremiyetin sınırlarını belirlemede ve kamusal düzenin esnekliğini düzenlemede önemli bir faktörü meydana getirmektedir. Bu ilişkiler manzumesi içinde bu makale kapsamında toplumsal kontrole maruz kalan iki önemli kentsel kategori, yani kadınlar ve göçmen erkekler, incelenmeye çalışılmıştır, bu iki grup arasındaki farklılıklardan ziyade uğradıkları toplumsal baskılara yer verilmiştir. Bununla beraber makale kapsamındaki özelliklere 17. ve 18. yüzyılda neşretmiş ekonomik ve siyasi değişimlere yer verilmemiştir ki bu değişimlerin toplum nezdindeki değişmeler arasındaki ilişkisi başka bir çalışma için önemli bir özellik teşkil edebilecek niteliktedir. Ayrıca, çingeneler, dilenciler ve deliler/melamiler gibi ötekileştirilmiş diğer kentli unsurlar hakkında yakından incelemeler de yukarıda bahsedilen meseller hakkında daha kapsayıcı bir anlayışa sahip olmamıza vasıta olabilir.

Kaynakça

Akarlı, E. D. (2010). Maslaha: From 'Common Good' to 'Raison d'état' in the Experience of Istanbul Artisans, 1730-1840. K. Durukan, R. Zens ve A. Zorlu-Durukan (Ed.), *Hoca, 'Allame, Puits De Science: Essays in Honor of Kemal Karpat* içinde (s. 63-79). Istanbul: The Isis Press.

Aktaş, N. (2002). *Üsküdar`a Ait H. 1178-1179 Tarihli Şer`iyye Sicil Defteri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Başaran, B. (2007). III. Selim ve İstanbul Şehir Siyaseti, 1789-1792. Noémi Lévy (Ed.), *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza: 18. - 20. Yüzyıllar* içinde (s. 116-34). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Behar, C. (2003). *A Neighborhood in Ottoman Istanbul: Fruit Vendors and Civil Servants in the Kasap Ilyas Mahalle*. NY: SUNY Press.

Behar, C. ve Duben, A. (1996). *İstanbul Haneleri: Evlilik, Aile ve Doğurganlık 1880-1940*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Canbakal, H. (2004, Nisan). Some questions on the legal identity of neighborhoods in the Ottoman Empire. *Anatolia Moderna (Yeni Anadolu), X*, 131-138.

Dankoff, R. (2008). Ayıp değil! (No Disgrace!). *Journal of Turkish Literature*, (5), 77-88.

Denys, C. (2010). The development of police forces in urban Europe in the 18th century. *Journal of Urban History*, *36*(3), 332-344.

Develi, H. (Ed.). (2001). *XVII. Yüzyıl İstanbul Hayatına Dair Risale-i Garibe*. İstanbul: Kitapevi Yayınları.

Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı Şehirlerindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine. *Osmanlı Araştırmaları,* (IV), 69-78.

Faroqhi, S. (2011). *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağda Yirminci Yüzyıla. İstanbul*: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ginio, E. (2008). Women, Domestic Violence and Breaking Silence: The Evidence of the Şeriat Court of Eighteenth-Century Salonica. Abdeljelil Temimi (Ed.), *Mélanges en l'Honneur du Prof. Suraiya Faroqhi* içinde (s. 153-168). Tunis: Publications de la Fondation Temimi pour la Recherche Scientifique et l'Information.

Ginio, E. (2002). Migrants and Workers in an Ottoman Port: Ottoman Salonica in the Eighteenth Century. E. Rogan (Ed.), *Outside In: On the Margins of the Modern Middle East* içinde (s. 126-148). London: I. B. Taurus.

Ginio, E. (2004). Neither Muslims nor Zimmis: The Gypsies (Roma) in the Ottoman State. *Romani Studies, 11*(2), 5.

Grehan, J. (2006). *Everyday Life and Consumer Culture in 18th-Century Damascus.* Seattle: University of Washington Press.

Hamadeh, S. (2008). *The City's Pleasure, Istanbul in the Eighteenth Century.* Settle: Washington University Press.

Hanssen, J. (2002). Public Morality and Marginality in Fin-de-siècle Beirut. E. Rogan (Ed.), *Outside In: On the Margins of the Modern Middle East* içinde (s. 183-211). London: I. B. Taurus.

Heyd, U. (1973). *Studies in Old Ottoman Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.

İbrahim Peçevi. (1283). *Tarih-i Peçevi*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

K'eomiwrchean, E. Ç. (1988). *İstanbul tarihi: XVII. Asırda İstanbul.* (H. D. Andreasyan, Çev.) İstanbul: Eren Yayıncılık.

Kırlı, C. (2001). *The Struggle Over Space: Coffeehouses of Ottoman, Istanbul, 1780-1845*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Binghamton Üniversitesi, New York.

Marcus, A. (1989). *The Middle East on the Eve of Modernity: Aleppo in the Eighteenth Century*. New York: Columbia University Press.

Sayers, D. S. (2013). *Tıfli Hikayeleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Semerdjian, E. (2008). *Off the Straight Path: Illicit Sex, Law, and Community in Ottoman Aleppo*. Syracuse: Syracuse University Press.

Tamdoğan, I. (2002, Ocak). Osmanlı Döneminden Günümüz Türkiye'sine 'Bizim Mahalle'. *İstanbul* , (40), 66-70.

Tanpınar, A. H. (2011). *Sahnenin Dışındakiler*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Yılmaz, F. (1999/2000, Kış). XVI. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Mahremiyetin Sınırlarına Dair. *Toplum ve Bilim*, (83), 92-110.

Yılmaz, F. (2012, Nisan). Zina ve Fuhuş Arasında Kalanlar: Fahişe, Subaşına Karşı. *Toplumsal Tarih*, (220), 22-31.

Zarinebaf, F. (2010). *Crime and Punishment in Istanbul: 1700-1800*. London: University of California Press.

Kaynakça

Abrahamson, M. (1990). *İşlevselcilik*. (çev. Nilgün Çelebi) Konya: Sebat Ofset.

Altun, D. A. (2010). Kapalı Konut Siteleri ve "Mahalle" Kavramı. *İdeal Kent Dergisi* (*Mahalle Özel Sayısı)*, (2), 218-238. Ankara: Adamor Yayın Kuruluşu.

Alver, K. (2007). *Steril Hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları.

Alver, K. (2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdeal Kent Dergisi* (*Mahalle Özel Sayısı)*, (2), 116-139. Ankara: Adamor Yayın Kuruluşu.

Alver, K. (2013). *Mahalle*. Ankara: Hece Yayınları.

Aytaç, Ö. (2006). Mekân(nın) Sosyolojisi: Toplumsalın Yeniden Kuruluşu. (E. Eğribel, U. Özcan, Ed.), *Sosyoloji ve Coğrafya Yıllığı – Kitap 15* içinde (s. 876-897). İstanbul: Kızıl Elma Yayınları.

Aytaç, Ö. (2006). Moderniteden Postmoderniteye Değişen Mekân Anlayışları. (E. Eğribel, U. Özcan, Ed.), *Sosyoloji ve Coğrafya Yıllığı – Kitap 15* içinde (s. 897-914). İstanbul: Kızıl Elma Yayınları. Aytaç, Ö. (2007). Kent Mekânlarının Sosyo Kültürel Coğrafyası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 196-226.

Bergen, L. (2010). Medeniyetin Cüzü: Mahalle, *İdeal Kent Dergisi* (*Mahalle Özel Sayısı)*, (2), s.140-169. Ankara: Adamor Yayın Kuruluşu.

Berger, P. L. ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi.* (V. S. Öğütle, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.

Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik Düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Durkheim, E. (2006). *Toplumsal İş Bölümü.* (Ö. Ozankaya, Çev.) İstanbul: Cem Yayınları.

Durkheim, E. (2010). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. (C. B. Akal, Çev.) Ankara: Dost Yayınevi.

Düzbakar, Ö. (2003). Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *4*(5), 97-107.

Giddens, A. (2005). *Sosyal Teorinin Temel Problemleri/Sosyal Analizde Eylem Yapı ve Çelişkisi*. (Ü. Tatlıcan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.

Işın, E. (2006). *İstanbul'da Gündelik Hayat*. İstanbul: YKY.

Karakurt, E. (2006). Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı. *E.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi,* (26), 1-25.

Kramers, J. H. (1976). Mahalle. (Ed.), *İslam Ansiklopedisi* içinde (C. VII, s. 144). İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.

Kıvrım, İ. (2009). Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat (17. Yüzyılda Gazi Antep Örneği). *Gazi Antep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 231-255.

Kösemihal, N. Ş. (1993). *Durkheim Sosyolojisi.* Ankara: Remzi Kitapevi.

Tantik, A. (14.04.2010). Mahalle Kentin Yoksullarına İdame-i Hayat İmkânı Sağlıyor, Alev Erkilet ile Söyleşi. *Özgün Duruş Gazetesi*, (sayı), 4-5.

Taylor, C. (2006). *Modern Toplumsal Tahayyüller*. (H. Koyukan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek.* (R. G. Öğdül, Çev.) İstanbul: Ayrıntı yayınları.

Kaynakça

Adams, D., Watkins, C. (2002). Greenfields, Brownfields and Housing Development. Oxford: Blackwell Science.

Akın, B. (2014). *Osmanlı'nın son dönemlerinde Ayvalık ve yakın çevresinde endüstri ve ticaret yapıları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). ÇOMÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.

Bartsch, C. (1996). Paying for our industrial past. *Commentary,* (Kış), 14-23.

Bartsch, C. (2002). Financing Brownfield Cleanup and Redevelopment. *Government Finance Review*, (2010 Şubat), 26-31.

Benington, J. ve Geddes, M. (1992). Local economic development in 1980s: Retrospect and prospects. *Economic Development Quarterly*, *6*(4), 454-463.

Brachman, L. (2004). Turning Brownfields into Community Assets: Barriers to Redevelopment. R. Greenstein ve Y. Süngü Eryılmaz (Ed.), *Recycling the City: The Use and Reuse of Urban Land* içinde (s. 67-88). Cambridge, Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy.

Breheny, M. ve Rookwood, R. (1993). Planning the sustainable city region. A. Blowers (Ed.), *Planning for a Sustainable Environment: A Report by the Town and Country Planning Association* içinde (s. 150-189). Londra: Earthscan.

Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2009). *2010-2014 Yılı Stratejik Planı*. http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/2010-2014_stplan.pdf adresinden 5 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

CABERNET. (2005, Haziran). *State Aid Action Plan: Consultation Document.* http://ec.europa.eu/competition/state_aid/reform/comments_saap/37279.pdf 15 Haziran 2011 tarihinde edinilmiştir.

Cao, K. ve Huan, G. (2007). Brownfield Redevelopment Toward Sustainable Urban Land Use in China. *Chinese Geographical Science*, *17*(2), 127–134.

Cheng, F., Geertman, S., Kuffer, M., Zhan, Q. (2011). An integrative methodology to improve brownfield redevelopment planning in Chinese cities: A case study of Futian, Shenzhen. *Computers, Environment and Urban Systems*, *35*(2011), 388–398.

Dair, C. M. ve Williams, K. (2006). Sustainable Land Reuse: The Influence of different stakeholders in achieving sustainable brownfield development in England. *Environment and Planning, 38*, 1345-1366.

Davis, T. S. ve Sherman, S. (2010). *Brownfields: A Comprehensive Guide to Redeveloping Contaminated Property* (3. Baskı). Chicago: American Bar Association.

De Sousa, C. (2000). Brownfield redevelopment versus greenfield development: A private sector perspective on the costs and risks associated with brownfield redevelopment in the greater Toronto area. *Journal of Environmental Planning and Management, 43*(6), 831-853.

De Sousa, C. (2001). Contaminated sites: The Canadian situation in an international context. *Journal of Environmental Management*, (62), 131-154.

De Sousa, C. (2005). Policy performance and brownfield redevelopment in Milwaukee, Wisconsin. *Professional Geographer, 57*(2), 312 – 327.

De Sousa, C. (2008). Brownfields Redevelopment and the Quest for Sustainability: Current Research in Urban and Regional Studies. Amsterdam: Elsevier.

De Sousa, C. A. ve Westphal, L. M. (2009). Assessing the Effect of Publicly Assisted Brownfield Redevelopment on Surrounding Property Values. *Economic Development Quarterly, 23*(2), 95-110.

Deitrick, S. E. (1999b). Industrial Change in Pittsburgh (chapter 2). *The state of the Region Report* (s. 7-34). the University Center for Social and Urban Research, University of Pittsburgh. http://ucsur.pitt.edu/wp-content/uploads/2014/11/State-of-Region-1999.pdf adresinden 10 Temmuz 2011 tarihinde edinilmiştir.

Deitrick, S. E. (1999a). Multi-layered economic restructuring in an old industrial region: The Pittsburgh Transition. *The Great Lakes Geographer, 6*(1-2), 12-28.

Dewar, M. ve Deitrick, S. (2004). The Role of Community Development Corporations in Brownfield Redevelopment. R. Greenstein ve Y. Süngü Eryılmaz (Ed.), *Recycling the City: The Use and Reuse of Urban Land* içinde (s. 159-176). Cambridge, Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy.

Dixon, T. (2006). Integrating Sustainability into Brownfield Regeneration: Rhetoric or Reality? – An Analysis of the UK Development Industry. *Journal of Property Research, 23*(3), 237–267.

DoE. (Department of the Environment). (1996). *Household Growth: Where Shall We Live?* London: HMSO.

Dorsey, J. W. (2003) Brownfields and Greenfields: The Intersection of Sustainable Development and Environmental Stewardship. *Environmental Practice, 5*(1), 69-76.

Eisen, J. B. (1999). Brownfields Policies for Sustainable Cities. *Duke Environmental Policy Reform, 9*, 187-229.

Erzi-Akçelik, İ. (2002). *An Analysis of uncertainty in Brownfield Redevelopment using real options* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Carnegie Mellon University, Department of Civil and Environmental Engineering. Pittsburgh, PA.

Essoka, J. D. (2010) The Gentrifying Effects of Brownfields Redevelopment. *The Western Journal of Black Studies, 34*(3), 299-315.

Evans A. W. (2004). The Economics of Vacant Land. R. Greenstein ve Y. Süngü Eryılmaz (Ed.), *Recycling the City: The Use and Reuse of Urban Land* içinde (s. 53-63). Cambridge, Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy.

Gute, D. M. (2006). Revitalizing Neighborhoods through Sustainable Brownfields: Principles Put into Practice in Bridgeport, CT. *Local Environment, 11* (5), 537–558.

Güvenç, M. (2005). Mimarlık kentleşmenin neresinde? http://www.arkitera.com/haber/25670/mimarlik-kentlesmenin-neresinde-bursa- adresinden 11 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Howland, M. (2003). Private Initiative and Public Responsibility for the Redevelopment of Industrial Brownfields: Three Baltimore Case Studies. *Economic Development Quarterly, 17*(4), 367-381.

Howland, M. (2004). Is Contamination the Barrier to Inner-City Industrial Revitalization?. R. Greenstein ve Y. Süngü Eryılmaz (Ed.), *Recycling the City : The Use and Reuse of Urban Land* içinde (s. 89-109). Cambridge, Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy.

Howland, M. (2007). Employment Effects of Brownfield Redevelopment: What Do We Know from the Literature? *Journal of Planning Literature, 22*, 91-107.

Project: Kop van Zuid: Beyond Plan B (2012). http://beyondplanb.eu/projects/project_kop_van_zuid.html adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Yeni Wiki: Sunğipek Fabrikası (2015). http://tr.yenisehir.wikia.com/wiki/Sun%C4%9Fipek_Fabrikas%C4%B1 adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Tarihe Saygılı Bir Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği: Merinos Kültür Parkı (2006). http://v3.arkitera.com/h11752-tarihe-saygili-bir-kentsel-donusum-projesi-ornegi-merinos-kultur-parki.html adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Uludag University Gemlik Sungipek Asım Kocabıyık Campus, (2013). http://www.bkv.org.tr/english/schools/uludag-university-gemlik-asim-kocabiyik-vocational-college.aspx adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Bursa Termal Turizm Merkezi Oluyor-Bursa Büyükşehir Belediyesi Haberleri (2014). http://www.bursa.bel.tr/bursa--termal-turizmin-baskenti-oluyor/haber/18553/ adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Maps- Western Pennsylvania Brownfields Center, (2007). http://www.cmu.edu/steinbrenner/brownfields/Case%20Studies/nav1a.html adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Dünya Gazetesi, (2015). http://www.dunya.com/guncel/ipekis-fabrikasi-termal-kur-merkezine-donusecek-257167h.htm adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

İpekiş Mensucat Türk A.Ş.,(2014). http://www.ipekis.com.tr/kurumsal.html adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Riverlife, Pittsburgh Riverfronts, (2016). http://www.riverlifepgh.org/riverfront-projects/established/washingtons-landing/ adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Carnagie Mellon University Western Pennsylvania Brownfieldscenter, (2007). https://www.cmu.edu/steinbrenner/brownfields/Case%20Studies/pdf/washingtonslanding1herrs%20island.pdf adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Overview of Brownfields Program US EPA, (2016) https://www.epa.gov/brownfields/brownfield-overview-and-definition. adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Jackson, J., Garb, Y. (2001). *The search for brownfield leadership in central European cities overview and case study of Czech Republic*. Şehir: Institute for Transport and Development Policy (ITDP). www.brownfields.cz adresinden 10 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Jenks, M., Burton, E.,Williams, K. (Ed.). (1996). The Compact City: A Sustainable Urban Form?. Londra: Spon.

Kazas, J. (2008). *Endüstriyel Miras Kapsamındaki Alanların Kentsel Yenilemeyi Oluşturmadaki Rolünün İrdelenmesi: Ödemiş Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Kılınç, G. (2012a). The Impact of Environmental Movements on the Development of Brownfield Revitalization Policies in U.S. and Recommendations for Turkey. *2nd International Congress on Urban and Environmental Issues (4-6 Mayıs 2012), Papers and Proceedings of Congress* içinde (s. 394-409). Trabzon, Türkiye.

Kılınç, G. (2012b). Assessment of Brownfields Redevelopment Projects in Pittsburgh, PA with their Economic, Social and Institutional Dimensions. AESOP'2012, (10-14 Eylül 2012) içinde. Ankara, Türkiye.

Kılınç-Ürkmez G., Atanur, G. (2016). İşlevini Yitirimiş Bir Sanayi Alanının Dönüşümünün Bursa Kent Kimliğine Etkisi: Bursa Sıcaksu Tabakhaneler Bölgesi. *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu* (Yayımlanmamış Bildiri Metni). Bursa.

Kirshenberg, S., Fischer, W., Bartsch, C. ve Collaton, E. (1997). *Brownfields Redevelopment: a Guidebook for Local Governments & Communities, International City/County Management Association (ICMA) and Northeast-Midwest Institute*. Washington DC, USA: Brownfield Research Instıtute.

Koçak, M. (2013). İşlevini Yitirmiş Sanayi Alanlarının Dönüşümüne İlişkin Çevresel Risk Değerlendirmesi, Strateji ve Öneriler: Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Kayseri.

Köksal, T. G. (2005). İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Lange, D. (2001). *Strategies for Brownfield Development Based on Emprical Analyses* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Carnegie Mellon University, Department of Civil and Environmental Engineering. Pittsburgh, PA.

Lange, D., McNeil, S. (2004). Clean it and they will come? Defining successful brownfield development. *Journal of Urban Planning and Development, 130*(2), 101-108.

Luo, Q., Catney, P. ve Lerner, D. (2009). Risk-based management of contaminated land in the UK: Lessons for China? *Journal of Environmental Management, 90*, 1123–1134.

McCarthy, L. (2009). Off the Mark? : Efficiency in Targeting the Most Marketable Sites Rather Than Equity in Public Assistance for Brownfield Redevelopment. *Economic Development Quarterly*, *23*(3), 211-228.

Mehdipour, A. ve Nia, H. R. (2013). The Role of Brownfield Development in Sustainable Urban Regeneration. *Journal of Sustainable Development Studies*, *4*(2), 78-87.

Meyer P. B., Williams, R. H. ve Yount, K. R. (1995). Chapter 3: The Emergence of Environmental Concern and Toxics Policy in the United States. E. Elgar (Ed.), *Contaminated Land: Reclamation, Redevelopment and Reuse in the United States and the European Union* içinde (s. 55-70). UK: Aldershot.

Nathanail, C. P. (2011). Sustainable Brownfield Regeneration. F. A. Swartjes (Ed.), *Dealing With Contaminated Lands: From Theory towards Practical Application* içinde (s. 1079-1104). Londra, New York: Springer.

ODPM (Office of the Deputy Prime Minister). (2002, Temmuz). *Making the system work better: Planning at regional and local levels.* Londra: ODPM.

Oliver, L., Ferber, U., Grimski, D., Millar, K. ve Nathanail, P. (2005). The Scale and Nature of European Brownfields. http://www.cabernet.org.uk/resourcefs/417.pdf adresinden 20 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.

Oral, E. Ö. ve Ahunbay., Z. (2005). Bursa'nın ipekçilikle ilgili endüstri mirasının korunması. İTÜ Dergisi/a Mimarlık Planlama Tasarım, *4*(2), 37-46.

Oral, E. Ö. (2004). *Bursa'daki İpek Fabrikaları ve İpekçilikle İlgili Endüstri Mirasının Korunması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Percha, J. (2011, 22 Şubat). Move over, Honolulu; Pittsburgh's No. 1 in U.S. London-based Economist Intelligence Unit lists the 'Burgh as the 'most livable city'. *Pittsburgh Post-Gazette*. Pittsburgh, PA.

Polat, S. ve Dostoğlu, N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, *12*(1), 61-76.

Polat, S. ve Erbil, Y. (2011). Trademark City Bursa: Merinos Park and Ataturk Culture And Congress Center. *Ozean Journal Of Applied Sciences, 4*(2), 171-181.

Power, A. ve Mumford, K. (1999). *The Slow Death of Great Cities? Urban Abandonment or Urban Renaissance*. York: Joseph Rowntree Foundation.

RESCUE. (2003). *Development of an Analytical Sustainability Framework for the Context of Brownfield Regeneration in France, Germany, Poland and the United Kingdom*. http://www.rescue-europe.com/download/reports/1Analytical %20sustainability%20framework.pdf adresinden 20 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.

Rudlin, D. ve Falk, N. (1999). *Building the 21st Century Home: The Sustainable Urban Neighbourhood.* Oxford: Architectural Press.

Sarni, W. (2010). *Greening Brownfields: Remediation Through Sustainable Development*. USA: McGraw-Hill.

Staley, S. R. (1996). Environmental policy and urban revitalization: The role of lender liability. *Capital University Law Review, 25*(1), 51-75.

Sultan, T. (2006, 17 Mart). It's Not the Sights, It's the Sounds. *New York Times*.

Swartz, R. O. (1994). Michigan's approach to urban development involving contaminated properties. *Economic Development Quarterly, 8*(4), 329-337.

Şahin, Ö. (2012). *Eski Sanayi Alanları Dönüşümünde Ortaklık Modeli Önerisi: Kartal Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Şenoğlu, S. (2006). *Avrupa Birliği-Türkiye Çevre Politikaları Oluşum Süreci ve Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrolü Direktifinin İncelenmesi: Tekstil Endüstrisi Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Bursa.

Thornton, G., Franz, M., Edwards, D., Pahlen, G. ve Nathanail, P. (2007). The Challenge of sustainability: incentives for brownfield regeneration in EU. *Environmental Science and Policy, 10*(2), 116-134.

Tuncer, F., Yergün, U., Polat, E. O. ve Çelebioğlu, B. (2011). *Merinos Yünlü Dokuma Fabrikası Kompleksi.* http://v2.arkiv.com.tr/p10665-merinos-yunlu-dokuma-fabrikasi-kompleksi.html adresinden 11 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

UP (University of Pittsburgh Report). (1998). *A Second Chance: Brownfields Redevelopment in Pittsburgh, Final Project*. Pittsburgh: GSPIA.

Vaughn, J. (2007). *Environmental Politics: Domestic and Global Dimensions* (5. Baskı). Belmont, CA, USA: Thomson Wadsworth.

Wernsted, K. ve Hersch, R. (1998). Through a lens darkly- Superfund spectacles on Public participation at Brownfield Sites. *9 Risk: Health, Safety & Environment*

Wernstedt, K., Heberle, L., Alberini, A. ve Meyer, P. (2004). *The brownfields phenomenon: Much ado about something or the timing of the shrewd*? (Müzakere Dokümanı, 04-46). Washington, DC: Resources for the Future.

Williams, K., Burton, E. ve Jenks, M. (2000). *Achieving Sustainable Urban Form*. London: Spon.

Williams, K. ve Dair, C. (2005). *A Conceptual Model of Sustainable Development, Working Paper 3*. Oxford: Oxford Institute for Sustainable Development, Cities Unit.

WPBC. (Western Pennsylvania Brownfields Center). (2007). *Washington's Landing (Herr's Island)*. http://www.cmu.edu/steinbrenner/brownfields/Case%20Studies/pdf/ washingtonslanding1herrs%20island.pdf adresinden 16 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Yount, K. R. (1997). The organizational contexts of decisions to invest in environmentally risky urban properties. *Journal of Economic Issues*, *31*(2), 367-373.

Yount, K. R. ve Meyer, P. B. (1994). Bankers, developers, and new investment in brownfield sites: Environmental concerns and the social psychology of risk. *Economic Development Quarterly, 8*(4), 338-344.

Zelef, M. H. (2006). *Dosya 03: Endüstri Mirası*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi. http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya3.pdf adresinden 1 Ağustos 2016 tarihinde edinilmiştir.

Kaynakça

Atam, Ş. (2012). Osmanlı Devleti'nde Bir Yol Çıkmazı: İzmit-Ankara Şosesi İnşa ve İşletme İmtiyazı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *3*(1), 119–138.

Bal, H. (1995). *Turizmin kırsal toplumda aile içi ilişkilere etkisi Antalya'nın üç köyünde karşılaştırmalı bir araştırma*. İstanbul: Doğa-İnsan Yayınları.

Dinçer, Y. ve Dinçer, İ. (2005). Historical heritage- conservation-restoration in small towns and question of rural gentrification in Turkey. *Historical heritage- conservation- restoration in small towns and question of rural gentrification in Turkey içinde*. http://www.international.icomos.org/xian2005/papers/3-18.pdf adresinden 04.09.2015 tarihinde edinilmiştir.

Elmas, E. (2013). *Tarihi Sakarya Bölgesinde Sivil Mimari: Geç 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyılda Taraklı Konutlarının Analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı.

Erkilet, A. (2009). "Düzgün aileler" "yeni gelenler"e karşı: Korku siyaseti, tahliyeler ve kentsel ayrışma. *Hece*, (150-151-152), 88–100.

Hürriyet. (2010, 26 Kasım). Şener Şen Mümkünlü Köyü'nde. http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/16385594.asp adresinden gün ay yıl tarihinde edinilmiştir.

Huş Mühendislik. (2013). *Taraklı Termal Turizm A.Ş. Termal Tatil Köyü Nihai ÇED Raporu* (Nihai ÇED Raporu).

İşsever, A. N. (2008). *Taraklı'da Yalaza Kültürü*. Ankara: Paşa Yayıncılık.

Karakuzulu, Z. (2010). *Sakarya ilindeki kasaba yerleşmeleri*. Sakarya: Değişim Yayınları.

Kömürcü, İ. (2016, 18 Ağustos). Taraklı TOKİ 2. Etap konutlarında sona yaklaşıldı. http://www.tarakliajans.com/?NetPaper.ANKAmedya=NEWS&NEWS_CODE=15580&HABER=taraklitoki-2etap-konutlarinda-sona-yaklasildi adresinden 21.09.2016 tarihinde edinilmiştir.

Özyer, H. B. (2008). *Construction process and techniques of traditional houses In Taraklı/Sakarya: an ıntroductory model for web-based GIS applıcatıons* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü.

Philips, M. (2009). Rural Gentrification. R. Kitchin ve N. Thrift (Ed.), *Internatıınal Encyclopedia of Human Geography* içinde (s. 368–375). Netherland: Elsevier.

Sezgin, M. ve Ünüvar, Ş. (2000). *Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde Yavaş Şehir*. Konya: Çizgi Kitabevi.

SKTM. (t.y.). Sit alanları. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sakarya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. http://www.sakaryakulturturizm.gov.tr/TR,107117/sit-alanlari.html adresinden 09.10.2016 tarihinde edinilmiştir.

Taraklıhavadis. (2015a). Taraklı yeni meydanına kavuşuyor. http://www.taraklihavadis.com/tarakli-yeni-meydanina-kavusuyor.html adresinden 08.05.2016 tarihinde edinilmiştir.

Taraklıhavadis. (2015b, 15 Şubat). TOKİ inşaatı son hız devam. http://www.taraklihavadis.com/toki-insaati-son-hiz-devam.html adresinden 03.04.2015 tarihinde edinilmiştir.

Temürlenk, Ş. (2011). *Taraklı İlçesi'nin beşeri coğrafyası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Bölümü, Sakarya.

Uluğbay, H. (2012). Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitimin Gelişim Süreci ve Kazandırdıkları. http://www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=266 adresinden 07.09.2015 tarihinde edinilmiştir.

Urry, J. (1999). *Mekanları Tüketmek*. (R. G. Öğdül, Çev.)İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Uysal, B. ve Sakarya, İ. (2013). Kırsal Soylulaştırma ve Turizmin kırsal yerleşimlere etkileri: Adatepe ve Yeşilyurt köyleri. *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 36. Kolokyumu Mekansal Değişim Dönüşüm Bildiriler kitabı* içinde (s. 579–597). Ankara: ŞPO.

Yalçıntan, M. C. ve Çavuşoğlu, E. (2013). Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek. Çınar, B., (Ed.), *Kentsel dönüşüm ve insan hakları* içinde (s. 87-106). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yamaç, Z. ve Zengin, B. (2015). Sakarya Destinasyonunun İmaj Algısına Yönelik Bir Araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi*, *3*(2), 55–75.

Kaynakça

Açıkgöz, R. ve Yusufoğlu, Ö. (2012). Türkiye'de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilim Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 76-117.

Altun, G. (1997). *1991-1995 Yılları Arasında İstanbul>da Görülen Evsiz İnsan Ölümleri.* (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı. Edirne.

An urbanizing world: global report on human settlements, 1996. (1996). Oxford: Oxford University Press.

Arnold, R. (2004). *Homelessness, Citizenship, and Identity; The Uncanniness of Late Modernity.* New York: State University.

Baum, S. ve Burnes, W. (1993). *A Nation in Denial: The Truth About Homelessness.* Oxford: Westview Press.

Bauman, Z. (1999). Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar. (Ü. Öktem, Çev.) İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). *Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi.* Ankara: UNDP.

Castells, M. (2013). *Binyılın Sonu.* (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniverstesi Yayınları.

Emek ve Adalet - Kula kulluğa ve sömürüye karşı. (t.y.). www.emekveadalet.org adresinden 01.02.2014 tarihinde edinilmiştir.

Erbay, E. (2013). *Evsizler; Sokakların Görünmeyen Yüzleri.* Ankara: SABEV.

Erdem, T. (2009). Yoksulluk. T. Erdem (Ed.), *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler* içinde (2. Basım, s. 309-345). İstanbul: Lotus Yayınevi.

Erkilet, A. (2011). Sınıf-altı: Kuramsal Tartışmlar ve İstanbul Tarihi Yarımada'ya Uygulanma İmkânları. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi, 9*(36), 137-146.

Forrest, R. (1999). The new landscape of precariousness. P. Kennett ve A. Marsh (Dü), *Homelessness: Exploring the new terrain* içinde (s. 17-37). UK: The Policy Press.

Hombs, M. E. (1994). *American Homelessness; A reference Handbook.* England: ABC-CLIO.

Işıkhan, V. (2002). *Kentlerin Gölgesinde Yaşayan Evsizler.* Ankara: Kardelen Ofset.

Kalaycıoğlu, S. ve Rittersberger-Tılıç, H. (2002). Yapısal Uyum Programlarıyla Ortaya Çıkan Yoksullukla Başetme Stratejileri. A. A. Dikmen (Ed.), *Kentleşme, Göç ve Yoksulluk - 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi* içinde (s. 197-247). Ankara: İmaj Yayıncılık.

Kaygalak, S. (2001). Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahalllesi Örneği. *Praksis, 2*, 124-172.

Keleş, R. (2013). *Kentleşme Politikası.* Ankara: İmge Kitabevi.

Küçük, M. (2014). *Kent Yoksulluğu ve Evsizlik (İstanbul-Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi Örneği)* (Yayımlanmamış **Yüksek** Lisans Tezi). Sakarya **Ü**niversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

Lovell, A. (2007). Lifestyles and Life Issues. D. Levinson ve M. Ross (Ed.), *Homelessness Handbook* içinde (s. 125-220). America: Berkshire Publishing Group.

Marcuse, P. (1996). Space and Race in the Post-Fordist City: the Outcast Ghetto and Advanced Homelessness in the United States Today. E. Mingione (Ed.), *Urban Poverty and The Underclass* içinde (s. 176-217). UK: Blackwell Publishers.

Mcnaughton, C. (2008). *Transition Through Homelessness: Lives on the Edge.* UK: Palgrave Macmillan.

Meneviş, B. (2006). *Evsizler.* Ankara: DPT VE Türk Ulusal Ajansı.

Morris, L. (1996). Dangerous Classes: Neglected Aspects of the Underclass Debate. E. Mingione (Ed.), *Urban Poverty and The Underclass* içinde (s. 160-176). UK: Blakwell Publisher.

Ravehill, M. (2008). *The Culture of Homelessness.* UK: Gower House.

Robertson, M., Ropers, R. ve Boyer, R. (1984). *Emergency Shelter for the Homelessness in Los Angeles County.* UCLA Basic Shelter Research Project, School of Public Health. Los Angeles: Universty of California.

Rossi, H. (1989). *Down and Out In America; The Origins of Homelessness.* Chicago and London: The University of Chicago.

Rossi, H. P. (1989). *Without Shelter: Homelessness in the 1980.* New York: Priority Press.

Sipahi, E. B. (2005). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 6*(11), 173-187.

Smith, J. ve Ravenhill, M. (2007). *What homelessness? A Report on the Attitudes of Young People and Parents on Risks of Running Away and Homelessness in London.* London: Lonon Metropolitan Universty and Centrepoint.

Somerville, P. (2013). Understanding Homelessness. *Housing, Theory and Society, 30*(4), 384-415.

Tosi, A. (1996). The Excluded and Homeless: The Social Construction of the Fight Aganist Poverty in Europe. E. Mingione (Ed.), *Urban Poverty and The Underclass* içinde (s. 83-105). UK: Blackwell Publisher.

Wolch, J. R., Dear, M. ve Akita, A. (1988, Sonbahar). Explaining Homelessness. *Journal of the American Planning Association, 54*(4), 443-453.

Şefkat-Der. (2010). www.sefkatder.org adresinden 8 Ağustos 2014 tarihinde edinilmiştir.

Yağan, M. (2009). *Ankara'da Evsiz Ölümleri.* (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı. Ankara.

TC İçişleri Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği Basın Açıklaması No: 2003/07 Ankara. (2003). http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=2678 adresinden 6 Nisan 2014 tarihinde edinilmiştir.

Zengel, R. ve Kaya, S. (2003). Marjinallik Kavramına Yaklaşımlar ve Marjinal Bir Yerleşim Örneği. *Ege Mimarlik Dergisi, 45*, 17-21.

lışan nüfus yeni bir ulaşım ağının gelip geçeceği muhtemel noktalara taşınmaktadır. Emeğin taşınmasını sağlayan ulaşım ağları, sınırlandırılmamış konut bedellerini de yükseltmektedir.

Ulaşım ve konut alanları başlıkları her ne kadar ayrı gibi dursa da kentler özelinde birbirlerini besleyen heterojen unsurlardır. Bu iki ayrı heterojen unsur, kentin ulaşım yoluyla ayrışması dolayısıyla, çalışan kesimin taşınması ve ikameti meselesini gündeme getirmiştir. Böylece tarihsel süreçte ve günümüzde içten dışa ya da tem tersi bir hareketle örülen ağların temel sebebi çalışan kesimin, ikamet sahası ve çalışma alanı olmuştur. Özellikle raylı ulaşım sistemi ile kentin dışına uzanan hatlar, toplu bir çalışan nüfus taşımacılığını anımsatmaktadır. Nitekim Londra'da metronun kullanımı, hareket alanları ve yolcuları da bunun geçmişten gelen benzer bir örneğidir. Günümüzdeki örneklere baktığımızda da bu eğilimin değişmediğini, hatta daha başka yerleşim politikalarıyla karşımıza çıktığını ve kent içi ayrışmayı pekiştiren araçlar olarak kullanıldığını görmekteyiz. Ve on olarak makalede kavramsal açıdan oluşturulmaya çalışılan İstanbul özelinde yeni bir göç hareketinden ilerleyen günlerde bahsetmek zorunda kalacağız; o da: kentte çeperin çeperine göç hareketidir.

Kaynakça

Certeau, M. D. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi I.* (L. A. Özcan, Çev.) İstanbul: Dost Yayınları.

Collier, S. J. (2014). İktidar Topolojileri Foucault'nun 'Yönetimsellikten' Öte Siyasi Yönetim Çözümlemesi. *Teorik Bakış*, (3), 179-182.

Emiroğlu, K. (2014). *Gündelik Hayatımızın Tarihi.* İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Foucault, M. (2011). *Entellektüelin Siyasi İşlevi.* (Akınhay, O, Ergüden, I., Keskin, F., Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2011). *Özne ve İktidar.* (Akınhay, O, Ergüden, I., Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus*. (Taylan, F., Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları

Sennett, R. (2011). *Ten ve Taş Batı Uygarlığında Beden ve Şehir.* (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis.

İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri. (2014a). İstanbul hızlı ulaşım sistemi [Grafik İllüstrasyon]. http://www.iett.gov.tr/tr/main/pages/yolculuk-haritalari/79 adresinden 1 Şubat 2014 tarihinde edinilmiştir.

İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri. (2014b). İstanbul'da raylı ulaşım yolculuk payları [Grafik İllüstrasyon]. http://www.iett.gov.tr/tr/main/pages/istanbulda-toplu-tasima/95 adresinden 22 Mart 2014 tarihinde edinilmiştir.

İstanbul Ulaşım A. Ş. (2013). İstanbul raylı sistemler ağ haritası [Grafik İllüstrasyon]. http://www.istanbululasim.com.tr/media/24900/ag_2200px_1546px-01.jpg adresinden 21 Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.

Transport for London. (2014). Londra şehri metro ağı [Grafik İllüstrasyon]. http://www.tfl.gov.uk/assets/images/general/beck map1.jpg adresinden 12 Mart 2014 tarihinde edinilmiştir.

Yandex haritalar. (2014). İstanbul, Kayaşehir/Fenertepe Mevkisi'nin uydudan çekilmiş fotoğrafı [Uydu Fotoğrafı]. http://harita.yandex.com.tr/?um=&ll=28.797454%2C41.107356&spn=0.117416%2C0.053363&z=13&l=sat%2Csat adresinden 1 Mayıs 2014 tarihinde edinilmiştir.

Yandex haritalar. (2015). İstanbul, Kayaşehir/Fenertepe Mevkisi'nin Haritası [Uydu Fotoğrafı]. https://harita.yandex.com.tr/107759/arnavutk%C3%B6y/?ll=28.769367%2C41.128386&z=14&whatshere%5Bpoint%5D=28.742931%2C41.118553&whatshere%5Bzoom%5D=14 adresinden 30 Ağustos 2015 tarihinde edinilmiştir.

Google haritalar. (2015). İstanbul, Kayaşehir/Fenertepe Mevkisi'nin uydudan çekilmiş fotoğrafı [Uydu Fotoğrafı]. https://www.google.com/maps/@41.1275559,28.8778841,19410m/data=!3m1!1e3 adresinden 15 Ağustos 2015 tarihinde edinilmiştir.

Kaynakça

Akbulut, Ö. (2014, Eylül). Kapitalizm ve Uluslaşma. *Amme İdaresi Dergisi, 47*(3), 19-42.

Akbulut, G. (2011). Malatya Şehrinin Gelişiminde Ulaşımın Etkisi. İnönü Üniversitesi Uluslararası Katılımlı Coğrafya Kongresi *(07-10 Eylül 2011)* içinde.

Akçam, T. (2012). *Kanunların Ruhu*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Asıliskender, B. (2009). Cumhuriyet Sonrası Kalkınma Hareketi olarak Sanayileşme ve Mekânsal Değişim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *7*(13), 153-169.

Demir, E. (2002). Malatya Şehrinde Yerleşmenin Evrimi. *Türk Coğrafya Dergisi*, (38), 19-57.

Duman, M. Z. (2009). Küreselleşme Kimlik ve Çokkültürlülük. *K*üreselleşme sürecinde eğitim süreçlerinin felsefi boyutu başlıklı Eğitim-Bir-Sen sempozyum bildirisi.

Göğebakan, G. (2004). Fotoğraflarla Geçmişte Malatya. Malatya Belediyesi Kültür yayınları, No: 11.

Işık, A. (1998). *Malatya 1838-1919*. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.

Kaya, S. (2011). *Endoktrinasyon ve Türkiye'de Toplum Mühendisliği* (2. Baskı). Ankara Nirengi kitap.

Karagöz, M. (2008). Cumhuriyetin Modernleşme sürecinde "Malatya". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18*(1), 291-324.

Keyder, Ç. (1996). *Ulusal Kalkınmacılığın İflası* (2. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

Nişanyan, S. (2011, Temmuz). *Hayali coğrafyalar: Cumhuriyet döneminde Türkiye'de değiştirilen yeradları*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Yapıcı, S. (2014). *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Malatya*. Malatya: Malatya Kitaplığı.

güvenliğin kentli tarafından sağlanmasına neden olacaktır. Sınırlar, avantajları ve dezavantajları olan oluşumlardır. Kentte mekânsal bölünmeye neden olmamaları için bu yönlerinin dengede tutulması gereklidir. Sınırların dezavantajlı yönleri yeterince kavranırsa, sınır oluşturmanın kentte düzen yarattığı algısından uzaklaşılabilir. Ayrıca sınırların kent korkusunun ürünleri olmadığı bilinmektedir. Sınırlar, kentin yarattığı belirsizlik korkusu ile özel alan ardına çekilme sonucu oluşan kent parçalarının az kullanımlarının yarattığı bir özdenetim sorununun ürünleridir. Sınırların aşırı kullanımı, bu özdenetim sorununun devam etmesine neden olmaktadır. Çünkü insanlar sokaktan korktukça, sınırlar arkasına çekilerek sokağı daha az kullanmakta ve sokağın kontrol edilebilirliğini kırmaktadır. Oysa döngünün kırılması, yaşanılabilir bir semt oluşumunu beraberinde getirecektir. Çünkü yaşanılabilir, başarılı bir semtin en önemli özelliği, o kent parçasındaki bireyin dolaşımı sırasında yanındaki yabancılar arasında kendini güvende hissetmesidir ve bu güvenlik duygusu, güvenlik elemanları veya ekipmanları ile sağlanmamalıdır.

Kaynakça

Altman, I. ve Chemers, M. M. (1980). *Culture and environment.* Cambridge: Cambridge University Press.

Arendt, H. (2000). *İnsanlık durumu.* (Şener, B.S., Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik düşünmek.* (Yılmaz, A., Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bulut, N. (2006). Mülkiyet konusundaki temel yaklaşımlar ve Türk Anayasasında mülkiyet hakkı. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (4), 15-26.

Geuss, R. (2007). *Kamusal şeyler özel şeyler.* (Koçak, G., Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Habraken, N. J. (1998). *The structure of the ordinary: Form and control in the built environment.* New York: MIT Press.

Hançerlioğlu, O. (2012). *Felsefe sözlüğü.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

İstinye. (t.y.). *Wikipedia* içinde. http://tr.wikipedia.org/wiki/İstinye adresinden 3 Şubat 2014 tarihinde edinilmiştir.

Jacobs, J. (2011). *Büyük Amerikan şehirlerinin ölümü ve yaşamı.* (Doğan, B., Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Kostof, S. (1985). *A history of architecture: Settings and rituals.* London: Oxford University Press.

Lawrence, R. J. (1987). *Housing, dwellings and homes: Design theory: Research and practice.* Chichester: John Wiley & Sons.

Marcuse, P. (1997). Walls of fear and walls of support. N. Elin (Ed.), *Architecture of fear* içinde (s.101–114). New York: Princeton Architectural Press.

Norberg-Schulz, C. (1971). *Existance, space and architecture.* New York: Praeger.

Pastalan, L. A. (1970). Privacy as an expression of human territoriality. L. A. Pastalan ve D. H. Carson (Ed.), *Spatial behavior of older people* içinde (s. 88–102). The University of Michigan: Wayne State University Press.

Rapoport, A. (1969). *House, form and culture,* New Jersey: Prentice-Hall Press.

Sennett, R. (1996). *Uses of disorder: Personal identity and city life.* London: Faber & Faber Press.

Sennett, R. (1999). *Gözün vicdanı: Kentin tasarımı ve toplumsal yaşam.* (Sertabiboğlu, S., Kurultay, C., Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, R. (2010). *Kamusal insanın çöküşü.* (Yılmaz, A., Durak, S., Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sınır. (t.y.). *TDK* içinde. http://www.tdk.gov.tr adresinden 1 Mart 2014 tarihinde edinilmiştir.

Simmel, G. (1997). The metropolis and mental life. N. Leach (Ed.), *Rethinking architecture* içinde (s. 85–99). London and New York: Routledges.

Turgut, H. (1995). Çevre ve kültür çalışmalarında te*mel kavramlar.* İstanbul: İTÜ.

Ünlü, A. (1998). Çevresel tasarımda ilk kavramlar. İstanbul: İTÜ.

Worpole, K. ve Knox, K. (2007). *The Social Value Of Public Spaces.* London: Joseph Rowntree Foundation.

2. Baskı

TEMEL KAVRAMLARLA REKLAM AJANSI REKLAMVEREN İLİŞKİLERİ

Prof. Dr. Işıl Karpat Aktuğlu
Doç. Dr. Ayşen Temel Eğinli
Doç. Dr. Sema Misci Kip

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1782
İletişim No.: 66
ISBN: 978-605-320-689-7
© 2. Basım, Eylül 2017

TEMEL KAVRAMLARLA REKLAM AJANSI REKLAMVEREN İLİŞKİLERİ
Prof. Dr. Işıl Karpat Aktuğlu - Doç. Dr. Ayşen Temel Eğinli - Doç. Dr. Sema Misci Kip

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kâğıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktuğlu, Işıl Karpat., Eğinli, Ayşen Temel., Misci Kip, Sema.
Temel Kavramlarla Reklam Ajansı Reklamveren İlişkileri */ Işıl Karpat Aktuğlu - Ayşen Temel Eğinli - Sema Misci Kip*
2. Basım, XII+204 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-689-7
1. Ajans 2. Reklamveren 3. Medya

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz v

Sunuş vii

BİRİNCİ BÖLÜM
REKLAM AJANSLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Giriş 1

1. Reklam Ajansları Kavramı ve Gelişimi 2
   A. Reklam Ajansı Kavramı 2
   B. Reklam Ajanslarının Gelişimi 5

2. Reklam Ajanslarının Çalışması/Reklam Ajansları Nasıl Çalışır? 16
   A. Reklam Ajansı Türleri ve Çalışma Yapıları 16
      1. Reklam Ajanslarında Yapılanma 17

3. Reklam Ajansı Türleri 20
   Tam Hizmet Ajansı 21
   Butik Ajanslar 23
   Modüler Hizmet Ajansları (A-la Carte Ajanslar) 23
   Kurum İçi Reklam Birimleri (House Agency) 23
   Uzman Ajans 24
   Rolodeks Ajans 24

4. Reklam Ajansını Oluşturan Birimler 25
   A. Ajans Üst Yönetimi 25
   B. Müşteri İlişkileri Bölümü 26
   C. Stratejik Planlama ve Araştırma Bölümü 29
   D. Yaratıcı Bölüm 31
   E. Medya Bölümü 39
   F. Üst Yönetime Bağlı Diğer Bölümler 40

5. Reklam Ajanslarında Üretim Süreci ... 43
A. Reklam Hazırlık Dönemi ... 46
B. Reklam Ajanslarında Yaratıcı Çalışma ve Yapım (Prodüksiyon) Süreci ... 47
C. Sunum ve Uygulama ... 53
6. Ajanslarda Hizmet Üretiminin Değerlendirilmesi ... 55
7. Reklam Ajanslarında Ücretlendirme ... 58
Yararlanılan Kaynaklar ... 63

İKİNCİ BÖLÜM
REKLAM AJANSI-MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ

Giriş ... 65
1. Reklam Ajansı-Müşteri İlişkilerine Genel Bir Bakış ... 66
2. Reklam Ajansı-Müşteri İlişkileri Süreci ... 71
3. Reklam Ajansı Seçim Süreci-Ajansın Değerlendirilmesi ... 78
4. Reklamverenin/Müşteri İşletmenin Reklam Ajansı Seçiminde Değerlendirme Kriterleri ... 104
5. Ajans-Müşteri İlişkilerinin Başarısını Etkileyen Faktörler ... 113
6. Reklam Ajansı-Müşteri İlişkilerinin Gelişmesi ... 120
7. Reklam Ajansı ve Müşteri İlişkisinin Sona Ermesi ... 129
Reklam Ajansı ve Müşteri İlişkisini Olumsuz Etkileyen Faktörler ... 129
Yararlanılan Kaynaklar ... 136

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MEDYA AJANSLARI

1. Medya Ajanslarının Tarihsel Gelişimi ... 141
2. Dünyadaki ve Türkiye'deki Medya Ajansı Grupları ... 142
3. Medya Ajanslarının Gelirleri ... 146
A. Müşterilerden Alınan Komisyon Geliri ... 146

B. Medyadan Alınan Komisyon Geliri 146
C. Müşterilerden Alınan Primler 146
D. Aylık ya da Yıllık Bazda Ücretlendirme ile Elde Edilen Gelirler 147
E. Proje Bazında Ücretlendirme 147
F. Saat Başına Yapılan Ücretlendirme 147

4. Medya Ajanslarının Organizasyon Yapısı 147
A. Medya Ajansı Departmanları 151
1. Müşteri İlişkileri Departmanı 151
2. Araştırma Departmanı 153
3. Medya Planlama ve Satın Alma Departmanı 154
4. İdari İşler Departmanı 156

5. Medya Ajanslarında İş Akışı 156
a. Pazar Bilgileri 157
b. Marka Konumlandırması 157
c. Pazarlama Hedefleri 157
d. Ana Pazarlama Konuları 157
e. Reklam Hedefleri 157
f. Daha Önceki Çalışmalardan Öğrenilenler 158
g. Yaratıcı Çalışmaların Özellikleri 158
h. Hedef Kitle 158
i. Yerel Özelliklere Göre Öncelikler 158
j. Sezonsal Öncelikler 158
k. Reklam Dışında Markayı Desteklemek İçin Planlanan Tanıtım Faaliyetleri 158
l. Bütçe 159
m. Değerlendirme 159
n. Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 159

6. Medya Ajanslarının Görevleri 163
A. İyi Bir Medya Ajansı Nasıl Olmalıdır? 164
B. Medya Ajansı Seçimi ve Performans Değerlendirmesi 166

7. Medya Ajansı Türleri 169
8. Medya Ajanslarının Karşılaştıkları Problemler 171
9. Medya Ajanslarından Yaratıcılık 173
10. Medya Ajanslarının Geleceği 180
Yararlanılan Kaynaklar 181
EK-1 184
EK-2 185
EK-3 186
EK-4 187
EK-5 196

Yararlanılan Kaynaklar:

- Aktuğlu, Işıl Karpat (2004), **Marka Yönetimi–Güçlü Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Belch, G., Belch, M. (1990), **Introduction to Advertising&Promotion Management,** Preston, IRWIN, USA – Boston, 1990.
- Bovee, L. Courtland., Thill, John V., Dovel, George P. Wood, Marian Burk (1995), **Advertising Excellence**, Mcgraw Hill, Inc., USA.
- Cappo, Joe (2004), Reklamcılığın Geleceği; Post-Televizyon Çağında Yeni Mecralar, Yeni Müşteriler, Yeni Tüketiciler, Media Cat Yayınları, İstanbul.
- Çoroğlu, Coşkun (2002), Modern **İşletmelerde Pazarlama ve Satış Yönetimi,** Alfa Yayınları, İstanbul.
- Dunn, S. Watson; Barban M. Arnold; Krugman, Dean; Reid, Leonard N. (1990), **Advertising-It' S Role in Modern Marketing**, 7th edit., Dyden Press, USA.
- Elden, Müge; Kocabaş, Füsun (2001), **Reklamcılık–Kavramlar, Kararlar, Kurumlar**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Gülsoy, Tanses (1999), **Reklam Terimleri Sözlüğü**, Adam Yayınları, İstanbul.
- Gürüz, Demet (1999**)**, **Halkla İlişkler-Reklam Ajansları İşletmeciliği ve Yönetimi** (II. Baskı), Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No: 7, İzmir.
- Jones, John Philip (2006), **Masallar ve Gerçeklerle Reklamcılık-Reklamcılığın Bilinen 28 Yanlışı**, Media Cat Yayınları, İstanbul.
- Laleli, Şule, "Yine Yeşillendi Ajans Soyağacı", **Marketing Türkiye**, 1 Aralık 2006, yıl: 5, sayı: 113.
- Mattlerad, Armand (1994), **Reklamcılık**, Çev. Fatoş Ersoy, 2. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mattlerad, Armand (1995), **Beyin İğfal Şebekesi-Uluslararası Reklamcılık**, Çev. Işın Gürbüz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- McNamara, Jay (2005), "Ajans Yönetimi"; **Müşteri İlişkileri Rehberi**, Reklamcılık Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

- Newman, Jane (2005), "Stratejik Planlamanın Tarihi"; **Müşteri İlişkileri Rehberi**, Reklamcılık Vakfı Yayınları, II. Baskı, İstanbul.
- Odabaşı, Yavuz (1995), "*Reklam Ajansı Seçim Süreci*", **Pazarlama Dünyası**, yıl: 9, sayı: 53.
- Picton, David; Broderick, Amanda (2005), **Integrated Marketing Communications**, 2nd Edit, Prentice Hall Inc.
- Ring, Jim (1996), **Reklam Dünyasının İç Yüzü**, Çev: Şefika Komçez, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Russell J. Thomas; Lane, W. Ronald (1990), **Klepner's Advertising Procedure**, 12th edit.
- Wauton, Chris ; McAuliffe Catrina (2005), "Planlamacılar Ne Yapar ve Nasıl Yapar?"; **Müşteri İlişkileri Rehberi**, Reklamcılık Vakfı Yayınları, II. Baskı, İstanbul.
- www.adage.com
- www.markambiz.com
- www.rd.org.tr
- Thema Larousse-Tematik Ansiklopedi Milliyet Yayınları, 6. Cilt, Md. Reklamcılık, 1993.
- Resmî Gazete: 21.12.1995, R. G. Sayısı, 22500, Md. 3, Tanımlar, s. 25.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Rolodex

zey yöneticiler olmakta, şirketin yönetimi ile ilgili satın alma kararlarını vermektedirler. Karar vericiler, ajans ile ilgili araştırmayı yaparak bağlantı kuran kişilerdir, bunlar ifade edildiği gibi ürün ya da marka yöneticileri, birçok zaman şirketin müşteri ilişkileri yöneticileri olmaktadır. Etkileyiciler ajans seçimini etkileyen kriterleri belirleyen, karar vericileri yönlendiren eşik bekçileridir. Bu kişiler genellikle finans yöneticileri, üretim müdürleri, avukatlar olmakta ve ajans ile kurulacak olan ilişkiye yön vermektedirler. Ajans müşteri ilişkilerine bir şekilde dâhil olan kişiler yorumları, değerlendirmeleri ve yönlendirmeleri ile ajans ve müşteri arasında doğrudan kurulan iletişimin farklı değerlendirmelerine neden olabilmektedir (West ve. Paliwoda; 1996: 27). Michell (1992) kişilik çatışmalarının bir ilişkinin sürecini etkilediğini belirtmektedir. Müşteri tarafında yer alan bu kişilerin ajansın performansını kolay bir şekilde eleştirebilmektedir, ajans ise somut olmayan bir kişilik probleminin ilişkilerinin bozulmasına neden olduğunu açıklamaktadır (Ghosh ve Taylor; 1999: 142-143). Buna bağlı olarak da ilişkide yanlış anlamalar nedeniyle çatışma ortaya çıkmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Arslan, F. Müge (2006), "*Reklam Ajansı Seçiminde Kullanılan Kriterler ve Yeni Eğilimler: Kavramsal Bir İrdeleme*", http://155.223.1.158/edergi/akademikb/c2s2/5.pdf (12.05.2006).
- Beard, Fred. (Sep./Oct. 1996), "*Marketing Client Role Ambiguity as a Source of Dissatisfaction in Client- Ad Agency Relationships*", **Journal of Advertising Research**.
- Belch, G., **Advertising&Promotion Management,** Preston, USA, 2001.
- Bovee, L. Courtland., Thill, John V., Dovel, George P. Wood, Marian Burk (1995), **Advertising Excellence**, Mcgraw Hıll, Inc., USA.
- Cagley, James W., Roberts C. Richard (Apr./May 1984), "*Criteria for Advertising Agency Selection: An Objective Appraisal*", **Journal of Advertising Research**, Vol 24, No. 2.
- Courtland L., Bovee, John V. Thill, Dovel George P., Wood Marian Burk, **Advertising Exellence**, Mc. Graw Hill, Inc., 1995, USA.
- Crutchfield, Tammy Neal, Spake Deborah F., D'Souza Giles, Morgan Robert M. (Dec 2003),"*Birds of Feather Flock Together Strategic Implications for Advertising Agencies*", **Journal of Advertising Research.**
- Davies, Mark A. P., Palihawadana Dayananda (2006), "*Developing a model of tolerance in client-agency relationships in advertising*", **International Journal of Advertising**, 25(3).
- Devinney, Timothy, Dowling Graheme, Collins Michael (2005), "*Client and agency mental models in evaluating advertising*", **International Journal of Advertising**, 24(1).
- Doyle, Peter, Corstjens Marcel, Michell Paul (Fall 1980), "*Signals of vulnerability in agency- client relations*", **Journal of Marketing**, Vol 44.
- Durkin, Mark, Lawlor Margaret-Anne (2001), "*The Implications of the Internet on the Advertising Agency-Client Relationship*", **The Service Industries Journal**, Vol. 21, No. 2.
- Dwyer, F. Robert, Schurr Paul H., Oh Sejo (Apr. 1987), "*Developing Buyer-Seller Relationships*", **Journal of Marketing**, Vol 51.

- Ewing, Michael T., Pinto, Tanya M., Soutar, Geoffrey N. (2001), *"Agency-Client Chemistry: Demographic and Psychographic Influences"*, **International Journal of Advertising**.
- Ghosh, B. C., David Taylor (1999), "*Switching Advertising Agency-A Cross-Country Analysis*", **Marketing Intelligence Planning**, 17/3.
- Gould, Stephen J., Grein Andreas F., Lerman Dawn B. (Spr. 1999), "*The Role of Agency-Client Integration in Integrated Marketing Communications: A Complementary Agency Theory- Interorganizational Perspective*", **Journal of Current Issues and Research in Advertising**, Vol. 21, Number 1.
- Halinen, Aino (1996). **Relationship Marketing in Professional Services**, Routledge, New York.
- Haris, Judy, Taylor Kimberly A. (Dec. 2003), *"The Case for Greater Agency Involvement in Strategic Partnerships"*, **Journal of Advertising Research.**
- Helgesen, Thorolf. (July/Aug. 1994*), "Advertising Awards and Advertising Agency Performance Criteria"*, **Journal of Advertising Research**.
- Henke, Lucy L. (Marc./Apr. 1995), "*A Longitudinal Analysis of the Ad Agency – Client Relationship: Predictors of An Agency Switch"*, **Journal of Advertising Research**.
- Henke, Lucy L. (Marc/Apr. 1995), "*A Longitudinal Analysis of the Ad Agency – Client Relationship: Predictors of An Agency Switch"*, **Journal of Advertising Research.**
- Hotz, Mary R. Ryans John K., Shanklin William L. (1982), "*Agency/ Client Relationships As Seen By Influentials On Both Sides"*, **Journal of Advertising,** Vol 11, No. 1.
- Jones, Gareth R., Butler John E. (Dec. 1992), "*Managing Internal Corporate Entrepreneurship: An Agency Theory Perspective*", Journal of Management.
- Kunoe, Gorm (1998*), "On the Ability of Ad Agencies to Assist in Developing One-to-one Communication"*, **European Journal of Marketing**, Vol. 32, No. 11/12.

- LaBahn, Douglas W. (1997), "*Chiranjeev Kohli, Maintaining Client Commitment in Advertising Agency-Client Relationships*", **Industrial Marketing Management**, 26.
- Lace, Jonathan M. (1998), "*Evaluating Advertising Agency Performance: Actions to Enhance the Client/Agency Relationship*", **Management Research News**, Vol. 21, Number 7/8.
- Mathur, Lynette Knowles, Mathur Ike. (Fall 1996). "*Is Value Associated with Initiating New Advertising Agency-Client Relations?*", **Journal of Advertising**, Volume XXV, Number 3.
- Meyst, Charles G., "*The Advertiser/Agency Selection Proces, An Innovative Approach to Finding a New Agency*" http://www.agencyfinder.com/about/presscoverage/advertiserfeature.html (15.05.2005)
- Michell, Paul C. N. (Dec. 1986/Jan. 1987), "*Auditing of Agency-Client Relations*", **Journal of Advertising Research**.
- Michell, Paul C. N., Sanders Nicholas H. (Marc/Apr 1995), "*Loyalty in Agency-Client Relations: The Impact or the Organizational Context*", **Journal of Advertising**.
- Michell, Paul N. C. (Dec. 1987/Jan. 1988), "*Point of View: Advertising Account Loyalty*", **Journal of Advertising Research.**
- Murphy, Priscilla, Mynard Michael L. (Marc./Apr. 1996), "*Using Judgement Profiles to Compare Advertising Agencies' and Client' Campaign Values*", **Journal of Advertising Research.**
- Odabaşı, Yavuz (1995), "*Reklam Ajansı Seçim Süreci*", **Pazarlama Dünyası**, Yıl 9, Sayı 53.
- Odabaşı, Yavuz, Kaynak Erdener, Küçükemiroğlu Orsay (1994), "*Advertising Agency/Client Relationships in an Advanced Developing Country*", **European Journal of Marketing**, Vol 28, No. 1.
- Palihawadana, Dayananda, Barners Bradley R. (2005), "*Investigating Agency-Client Relatinships in the Polish Advertising Industry*", **International Journal of Advertising**, 24(4).
- Pinkton, David, Broderick Amanda (2001), **Integrated Marketing Communications**, Prentice Hall, Edinburg.

- Ring, Jim. (1996), **Reklam Dünyasının İç Yüzü**, Çev: Şefika Komçez, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Robertson, Ian (2006), "*The Commercial&Legal Relationship Between Advertising Agencies And Their Clients*", http://www.holdingredlich.com.au/articles/MEtrelationshipsbetweenadvertisingageniciesclients.pdf (18.05.2005).
- Verbeke, Willem (Dec. 1988/Jan. 1989), "*Developing An Agency – Client Relationship in the Netherland*", **Journal of Advertising Research.**
- Verbeke, Willem (Dec. 1988/Jan. 1989), "*Developing An Agency – Client Relationship in the Netherland*", **Journal of Advertising Research.**
- Wackman B., Salmon Charles T., Salmon Caryn C. (Dec. 1986/Jan. 1987), "*Developing an Advertising Agency – Client Relationship*", **Journal of Advertising Research.**
- Wackman B., Salmon Charles T., Salmon Caryn C. (Dec. 1986/Jan. 1987), "*Developing an Advertising Agency – Client Relationship*", **Journal of Advertising Research.**
- Waller, David S. (2004). "*Developing an Account-Management Lifecyle for Advertising Agency-Client Relationships*", **Management Intelligence&Planning**, Vol. 22, No. 1.
- Walter, David S, Damien J. Cusick, Matheson Hamish D., Miller Matthew K. (2001), "*Advertising Agency Activities Used to Attract New Clients in Australia*", **Journal of Business&Industrial Marketing,** Vol 16, No. 2.
- West, Douglas, Paliwoda Stanley J. (1996). "*Advertising Client-Agency Relationships, The Decision-Making Structure of Clients*", **European Journal of Marketing**, Vol. 30, No. 8.
- ___, ___,"*As Advertising Mega Merger Mania Continues, Clients Believe Medium Size Agencies Do the Best Work*" http://www.harrisinteractive.com/news/allnewsbydate.asp?newsID=296.
- __, ___, "*The Agency Visit Check List*", http://www.agencyfinder.com/tips/tips-advertising-checklist-p1.shtml).
- ___, ___, "*Agency Theory Framework*", www.investopedia.com/terms/a/**agencytheory**.asp - 27k.

Yararlanılan Kaynaklar

Kitaplar

- Bond, J. ve Kirshenbaum, R. (2004), **Radar Altı İletişim,** (Çev: A. Akyıldız), MediaCat Yayınları, İstanbul.
- Bovee, C. L., Thill, J. V., Dovel, G. P. ve Wood, M. B. (1995), **Advertising Excellence**, Int. Ed., McGraw Hill, USA.
- Brown, L. (1998), **Media Careers: Advertising**, Purple House Ltd., Oxford.
- Cappo, J. (2003), **Future Of Advertising: New Media, New Clients, New Consumers In The Post-Television Age,** McGraw Hill, New York.
- Lane, W. R., King, K. W. ve Russel J. T. (2005), **Kleppner's Advertising Procedure**, 16th International Edition, Prentice Hall, New Jersey.
- Sissors, J. Z., Baron ve Roger, B. (2002), **Advertising Media Planning,** 6th ed. McGraw Hill, USA.
- Surmanek, J. (1985), **Media Planning: A Practical Guide**, NTC Publication Group, USA.
- Wells, W., Burnett, J. ve Moriarty, S. (1998), **Advertising Principles and Practice**, Prentice Hall, London.

Makaleler

- "*Alternatif Çözümler Üretenler Kazanacak*" (2005), Ç. Durkal ile yapılan röportaj, **Mediacat Medya Ajansları Özel Sayısı**. 13 (121). s. 16-17.
- *"Frekans İhalesi Medyayı Cazipleştirecek"* (2005), Muharrem Ayın ile yapılan röportaj, **Mediacat Medya Ajansları Özel Sayısı**. 13 (121). s. 12-13.
- "*İnsanların Baktığı Her Yer Bir Mecradır*" (2005), D. Tunç ile yapılan röportaj, **Mediacat Medya Ajansları Özel Sayısı**. 13 (121). s. 4-5.
- "*Reklam Kirliliğinin Aracı Yaratıcı Uygulama*" (2005), Ivan Jones ile yapılan röportaj, **Mediacat Medya Ajansları Özel Sayısı.** 13 (121). s. 38-39.

• "*Reklamların Editörü Artık Tüketici*" (2005), Mete Soğuksu ile yapılan röportaj, **Mediacat Medya Ajansları Özel Sayısı.** 13 (121). s. 48-49.

Raporlar

• Bileşim (2006), *Ocak-Aralık 2005 Medya Ajansları Ciroları Raporu.*

• *Initiative Medya Yıllık Müşteri Raporu (2003).*

• *The World Wide Media Agency Billings Report* (March 2005), 18.04.2005. www.recma.com

Internet

• 6 new strings, *The Initiative* (Fall 2004), Issue #3. 10.04 2005, http://www.initiative.com/static/InitMag3.html

• Cannes Opener, *The Initiative* (July 2004), Issue #2. 10.04 2005, http://www.initiative.com/static/InitMag7.html

• Fajen, R. S. (2003), *Three client hot buttons,* 16.04.2005, http://www.amic.com/mdi/3client_hot_btns.htm

• Jones, I. (03.05.2004), *Bilinmeyeni bilmek*, 18.04.2005, http://www.omd.com.tr/habergoster.php?id=12

• Reklamcılar Derneği (2005), *Medya planlama ve satın alma sözleşmesi*, 05.06.2005, http://www.rd.org.tr

• http://www.sutas.com.tr/karikatur.php?ay=122003, 01.12.2006.

• http://www.photobucket.com/albums/n128/waddyboy82/ghosts_oldcrow-bottle.jpg, 14.12.2006.

ATLET VE GÜREŞÇİLERİN BAZI FİZİKSEL VE FİZYOLOJİK PARAMETRELERİNİN NORMATİF ÇALIŞMASI (13-17 YAŞ GRUBU)

Dr. Işık Bayraktar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1722
Spor ve Beden Eğitimi No. : 50
ISBN: 978-605-320-629-3
© 1. Basım, Mart 2017

ATLET VE GÜREŞÇİLERİN BAZI FİZİKSEL VE FİZYOLOJİK PARAMETRELERİNİN NORMATİF ÇALIŞMASI (13-17 Yaş Grubu)

Dr. Işık Bayraktar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Işık.

Atlet ve Güreşçilerin Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin Normatif Çalışması (13-17 Yaş Grubu) / *Işık Bayraktar*
1. Basım, VI+170 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-629-3
1. Yetenek Seçimi 2. Atletizm 3. Güreş

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **V**

1. GİRİŞ **1**

2. GENEL BİLGİLER **3**

2.1. Sporda Yetenek 3

2.1.1. Sporda Yetenek Kavramı 3

2.1.2. Yetenek Türleri 5

2.1.3. Verim Sınıflamaları ve Verim Düzeyleri 6

2.1.4. Yetenek Arama ve Seçme 7

2.1.5. Yetenekli Sporcunun Özellikleri 8

2.1.6. Yetenek Seçim Türleri 9

2.1.7. Yetenek Seçiminde Ölçüt Kullanımı 10

2.1.8. Yetenek Belirlemesinin Aşamaları 11

2.1.9. Yetenek Göstergeleri 17

2.1.10. Yeteneğin Yönlendirilmesinde Bazı Ülkelerden Örnekler 19

2.1.11. Yeteneğin Eğitimi 23

2.1.12. Atletizm Branşında Yetenek Seçimi Parametreleri 23

2.1.13. Güreş Branşında Yetenek Seçimi Kriterleri 28

2.2. Atletizm ve Güreş Branşlarının Fiziksel ve Fizyolojik Özellikleri 29

2.2.1. Atletizm Branşının Fiziksel ve Fizyolojik Özellikleri 29

2.2.2. Güreş Branşının Fiziksel ve Fizyolojik Özellikleri 31

2.3. Vücut Kompozisyonu 32

2.3.1. Vücut Yağ Miktarının Belirlenmesi 32

2.3.2. Somatotip Belirlenmesi 32

2.4. Temel Motorik Özellikler 34

2.5. Sporda Motorik Testler - Normlandırma ve Gerekliliği 35

2.5.1. Normlandırma Çalışmaları 36

2.5.2. Motorik Test Norm Örnekleri 38

3. GEREÇ VE YÖNTEM.....43
3.1. Denek Grubu 43
3.2. Veri Toplama Araçları 46
3.3. Verilerin Toplanması 47
3.4. Verilerin Analizi..... 53
4. BULGULAR 55
5. TARTIŞMA 107
6. SONUÇ.....123
7. KAYNAKLAR.....125
8. EKLER.....131
9. DİZİN 171

7. KAYNAKLAR

1. Sevim Y. Antrenman Bilgisi. 1. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2002.
2. Bompa T.O. Antrenman Kuramı ve Yöntemi. Bağırgan T. (Çev). Ankara: Bağırgan Yayınevi; 2003.
3. Dündar U. Antrenman Teorisi. 5. Baskı. Ankara: Bağırgan Yayınevi; 2000.
4. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Türkiye İstatistik Kurumu, 08.03.2010, http://www.tuik.gov.tr/preıstatistiktablo.do?istab_id=945.
5. Gürses Ç, Olgun P. Sportif Yetenek Araştırma Metodu (Türkiye Uygulaması). İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları; 1979.
6. Coşan F, Demir A. Türk Çocuklarının Fiziki Uygunluk Normları (İstanbul İli Örneği). İstanbul: Mart Matbaacılık; 2000.
7. Pekel H.A. Atletizmde Yetenek Aramasına Bağlı Olarak 10-12 Yaş Grubu Çocuklarda Bazı Değişkenler Üzerinde Normatif Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2007.
8. Pekel H.A. Sporcu Açısından Türkiye'de Atletizmin Problemleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2003.
9. Karl, K. Sporda Yetenek Seçme ve Yönlendirme. Harputoğlu H, Bağırgan T. (Çev). Ankara: Bağırgan Yayınevi; 2001.
10. Bayar P. Orta-Uzun Mesafe Koşucularında Yetenek Seçimi ve Yönlendirme. Atletizm Bilim ve Teknoloji Derg 1993; 10: 8-13.
11. Muratlı S. Çocuk ve Spor Antrenman Bilimi Yaklaşımıyla. Ankara: Nobel Yayınevi; 2003.
12. Açıkada C, Ergen E. Bilim ve Spor. 1. Baskı. Ankara: Büro-Tek Matbaacılık; 1990.
13. Mutlubaş Ö. Sporda Yetenek Kavramı. Atletizm Bilim ve Teknoloji Derg 1999; 33: 29-39.
14. Akgün N. Egzersiz Fizyolojisi. 4. Baskı 1. Cilt. İzmir: Ege Üniversitesi Rektörlüğü Yayını; 1978.
15. Öcal D. Elit Güreşçilerin Somatotip Özellikleri İle Antropometrik Oransal İlişkilerinin Stiller ve Sıkletler Arası Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2007.
16. Gökdemir K. Güreş Antrenmanının Bilimsel Temelleri. Ankara: Poyraz Ofset; 2000.
17. Fox E, Bowers RW, Foss ML. Beden Eğitimi ve Sporun Fizyolojik Temelleri. Cerit M. (Çev). Ankara: Bağırgan Yayınevi; 1999.

18. Ziyagil M.A, Zorba E, Eliöz M. Sıkletlerinde Birinci ve İkinci Olan Güreşçilerin Yapısal ve Fonksiyonel Özelliklerinin Karşılaştırılması. Spor Bilimleri Derg 1994; 5(1): 36-46.
19. Zorba E. Fiziksel Uygunluk. Ankara: Neyir Matbaası; 2000.
20. Zorba E. Muğla Üniversitesi Erkek Öğrencilerinin Zararlı Alışkanlıklara Sahip Olan ve Olmayanların Fizyolojik Özellikleri ve Antropometrik Yapılarının Belirlenmesi ve Spor Yapma Alışkanlıklarının Karşılaştırılması. Muğla: Muğla Üniversitesi Basımevi; 2002.
21. Ergen E.editör. Egzersiz Fizyolojisi Ders Kitabı. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayınevi; 2002.
22. Tamer K. Sporda Fiziksel-Fizyolojik Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi. 2. Bası. Ankara: Bağırgan Yayımevi; 2000.
23. Kürkçü R, Hazar F, Özdağ S. Futbolcuların Vücut Kompozisyonu, Vücut Bileşenleri ve Somatotip Özellikleri Üzerine Bir İnceleme. Beden Eğ. ve Spor Bil. Derg 2009 Ağustos (08.03.2009); 3(2). URL adresi: http://dergi.nigde.edu.tr/index.php/besyo dergi/article/view/108/95.
24. Çetin A, Atletizmde Yetenek Seçiminde Kullanılan Testler ve Yoğunluk Parametreleri-II, Atletizm Bilim ve Teknoloji Derg 1996; 6 (22): 23-28.
25. Ruderman K, Komarova A. Genç Atıcıların Seçimi. Bağırgan T. (Çev). Atletizm Günlüğü 1998; 2 (3): 18-19.
26. Modern Athlete and Coach. Açıkada C. (Çev) Bulgaristan Başarısı. Atletizm Bilim ve Teknoloji Derg 1991; 1 (2): 23.
27. Learning Through Sport Study Tour/Seminar. British Council. Somerset-Oxford (UK).19-27 May.2004.
28. Gifted and Talented. 2010 (09.03.2010) Youth Sport Trust: URL: http://gifted.youth sporttrust.org.
29. Hoare D. Talent Identification, Selection and Development Plan. Sports Information and Science Agency: 1998.
30. Dunn P. Paula Dunn. Athletics Talent Search Norms. UK Athletics National Talent Identification Manager. Elektronik ortamda yapılan görüşme.(19.10.2005) e-posta: pdunn@ukathletics.org.uk.
31. The National Talent Identification and Development Program. Phase 2 Testing Manual. A co-operative program of the Australian Sports Commission. State and Territory Institutes and Academies of Sport, and National and State Sporting Organisations; 1998.
32. Candan N, Dündar U. Atletizm Teorisi. 1.Baskı. Ankara: Bağırgan Yayınevi; 1996.
33. Açıkada C, Ergen E, Alpar R, Sarpyener K. Erkek Sporcularda Vücut Kompozisyonu Parametrelerinin İncelenmesi. Spor Bilimleri Derg 1991: 2 (2); 1-25.
34. Langer F. Somatometric Characteristics of High Jumpers [online]. 2007 [20.02.2010]. URL:http://www.gymnica.upol.cz/index.php/gymnica/article/viewDownloadInterstitial/ 38/35.
35. Norm Sözlük Anlamları. 2010 [10.02.2010]. URL: http://www.turkce bilgi.com/norm/ sozluk.
36. Bös K. Motorische Leistungsfahigkeit von Kindern und Jugendlichen. Schorndorf (Germany): Verlag Karl Hoffmann; 2003.
37. Mackenzie B. VO2max. (11.01.2010). URL: http://www.brianmac.co.uk/vo2max.htm.

38. Carter J.E.L, Heath B.H. Somatotayping-Development and Applications. Cambridge: Cambridge University Pres; 1990.

39. Mackenzie B. 101 Performance Evaluation Tests. London: Elektric Word plc; 2005.

40. Eston, R., Reilly T. Kinanthropometry and Exercise Physiology Laboratory Manual. London: An Imprint of Chapman & Hall; 1996.

41. Carter J.E.L, The Heath-Carter Anthropometrıc Somatotype. 2002 (13.03.2010). URL:http://www.somatotype.org/Heath-CarterManual.pdf

42. Günay M, Tamer K, Cicioğlu İ. Spor Fizyolojisi ve Performans Ölçümü. 1. baskı. Ankara: Baran Ofset; 2006.

43. Açıkada C. editör. Atletizm Yetenek Modeli Raporu. Ankara: Atletizm Federasyonu Eğitim Kurulu Yayınları; 2008.

44. Coşan F, Demir A. Atletizm Alt Yapı Çalışmalarının Bilimsel Temelleri, Olimpiyatlar İçin Sporcu Kaynağı Projesi, İstanbul Olimpiyat Oyunları Hazırlık ve Düzenleme Kurulu Eğitim yayınları. Yayın No: 3 İstanbul: 2005.

45. Gozzoli C, Simohamed J, El-Hebil A.M. Educational Cards Kids' Athletics. IAAF. URL: http://www.iaaf.org/mm/Document/imported/37264.pdf

46. Ed B. Exercise Physiology Laboratory Manual. USA: WCB/McGraw-Hill;1998.

47. Kürkçü R, Hazar F. Yıldız Güreşçilerin Antropometrik ve Somatotip Özelliklerinin Belirlenmesi. 9. Uluslar arası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı: Muğla;2006.s.197-199.

48. World Health Organization. Growth Reference data for 5-19 years. 2007 [17.03.2010]. URL: http://www.who.int/growthref/en/

49. Kavak V. The Determination of Subcutaneous Body Fat Persantage by Measuring Skinfold Thickness in Teenagers in Turkey. Int Jour of Sport Nut and Ex Met 2006; 16: 296-304.

50. Kürkçü R, Çalışkan E, Şirinkan A, Erciş S. 12-13 Yaş Greko-Romen Güreşçilerinin Vücut Yağ Yüzdesi, Kuvvet, Esneklik, Aerobik ve Anaerobik Güç Özelliklerinin Bir Sezonluk Değişimleri. Bed. Eğ. Spor Bil. Derg.[düzenli elektronik dergi] 2007 [18.03.2010];9 (2) [1]. http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/besyo/article/view/979.

51. Örjan E, Kristjan O, Björn E, Physical Performance and Body Mass index in Swedish Children and Adolescents, Scan Jour of Nut 2005; 49 (4): 172-179.

52. Aydos L, Kürkçü R. 13-18 Yaş Gurubu Spor Yapan ve Yapmayan Orta Öğrenim Gençliğinin Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması. G.Ü. Bed.Eğt.Spor Bil.Derg. 1997: 2 (2); 31-38.

53. Mirzaei, B, Curby D G, Rahmani-Nia F, Moghadasi M. Physiological Profile of Elite Iranian Junior Freestyle Wrestlers. Journal of Strength and Conditioning Research. November 2009: 23 (8); 2339-2344.

54. Ziyagil M.A, Zorba E, Kutlu M, Tamer K, Torun K. Bir Yıllık Antrenmanın Yıldızlar Kategorisindeki Serbest Stil Türk Milli Takım Güreşçilerinin Vücut Kompozisyonu ve Fizyolojik Özellikleri Üzerine Etkisi. G.Ü. Bed.Eğt.Spor Bil.Derg. 1996; 1 (4) :9-16.

55. Bodur S, Uğuz MA. 11-15 Yaş Grubu Çocuklarda Vücut Yağ Yüzdesinin Beden Kitle İndeksi ve Biyoelektriksel İmpedans Analizi ile Değerlendirilmesi, Gen Tıp Derg 2007:17 (1): 21-2.

56. Mengutay S, Coşan F. 11-12 Minik ve 13-14 "A" Yaş Gruplarını Kapsayan Atletlerin Temel Eğitim Döneminde Spor yapma Hazırlığının Özellikleri ve Sorunları. Atletizm Günlüğü 1998; 1 (2): 3-13.

57. Cicioğlu İ, Koç H, Eroğlu H, Öcal D, Orhan Ö. 9. Grekor-Romen ve Serbest genç Milli Takım Güreşçilerinin Bazı Antropometrik, Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. Uluslar arası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı: Muğla;2006.s.384-388.

58. World Health Organization. BMI Classication. 2010 [18.03.2010]. URL: http://apps.who.int/bmi/index.jsp?introPage=intro_3.html

59. Mirzaei B, Akbar-Nezhad A. A Skill Profile of Elite Iranian Greko-roman Wrestlers. World Journal of Sport Sciences. 2008: 1(1); 8-11.

60. Kürkçü R, Hazar F, Kartal A. Sezon Öncesi Hazırlık Dönemi Antrenmanlarının Güreşçilerin Solunum Fonksiyonları Kan Basıncı ve Vücut Komposizyonuna Etkisi. Türkiye Kick Boks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi. Ocak 2009; 1 (2): 9-19.

61. Harbili S, Hazır T, Hazır S, Şahin Z, Harbili E, Açıkada C. Çocuk ve Genç Atletlerde Vücut Kompozisyonunun Değerlendirilmesi: Karşılaştırma Çalışması. Hac. Spor Bil. Derg 2008; 19 (3): 181–202

62. Langer F. Somatometric Characteristics of High Jumpers. Acta Univ. Palacki. Olomuc. Gymn. 2007: 37 (3); 37-47

63. Harbili S, Mavili S, Küçüker M, Pense M, Sirek N, Açıkada, C. 11-17 Yas Grubu Kız ve Erkek Atletlerin Antropometrik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. Atletizm Bilim ve Teknoloji Derg 2003; 1: 4-17

64. Wong Jyh E, Flyger N, Wilson N. Somatotypes of Young Malaysian Track And Fıeld Athletes. Asian Journal of Exercise & Sports Science. 2007; 4(1): 29-35.

65. Cicioğlu İ, Kürkçü R, Eroğlu H, Yüksek S. 15-17 Yaş Grubu Güreşçilerin Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin Sezonsal Değişimi. Spormetre Bed. Eğt. Spor Bil. Derg 2007: 5 (4); 151-156

66. Aydos L, Taş M, Akyüz M, Uzun A. Genç Elit Güreşçilerde Kuvvetle Bazı Antropometrik Paremetrelerin İlişkisinin İncelenmesi. Bed. Eğ. Spor Bil. Derg.[düzenli elektronik dergi] 2009 [18.03.2010]; 11 (4) [1]. http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/ besyo/article/view/2533

67. Gökdemir K, Çeker B, Cicioğlu İ. Çabuk Kuvvet Antrenmanlarının 16-17 Yaş Grubu Güreşçilerin Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametreleri Üzerine Etkisi. Selçuk Ün. Beden Eğt. Spor Bil. Derg. 1999; 1 (1)

68. Kutlu M, Cicioğlu İ. Türkiye Grekoromen ve Serbest Yıldız Milli Takım Güreşçilerinin Gelişmiş Fizyolojik Özelliklerinin Analizi. Hac. Spor Bil. Derg 1995; 6 (4); 6-12

69. Gökdemir K, Cicioğlu İ, Ergen E, Günay M. Farklı Ayak Pozisyonlarının Güreşte Tek Dalma Hareket Süratine Etkisi", Gazi Ün. Bed. Eğt. Spor Bil. Derg 1998; 3 (2); 1-6

70. Aytaç İ, Açıkada C, Hazır T. Durarak Dikey Sıçramada Değişik Ölçüm Yöntemlerinin Karsılaştırılması. Bed. Eğt. Spor Bil. Derg 1993: 3(1); 28-35

71. Çakır H, Çolak R, Açıkada C. Antrenman Yapan 1-12-13 Yaş Erkek Çocuklarında Sıçrama Yeteneklerinin İncelenmesi. 9. Uluslar arası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı: Muğla;2006.s.332-334.

72. Siris P. Bağırgan T. (Çev) Uzun Atlamaya Yeteneklerin Bulunması. Atletizm Bilim ve Teknoloji Derg 1992; 2 (2): 28-30.

73. Ağırbaş İ. Atletizm. Ankara: Duman Ofset; 2009.

74. Pekel H.A, Balcı S, Arslan Ö, Bağcı, Aydos L, Tamer K, ve ark.Atletizm Yapan Çocukların Performansla İlgili Fiziksel Uygunluk Test Sonuçlarının ve Bazı Antrepometrik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. Kast. Eğt. Derg 2007: 15 (1); 427-438

75. Cvetković Č, Marić J, Marelić N. Technical Efficiency of Wrestlers in Relation to Some Anthropometric and Motor Variables. Kinesiology. 2005; 37(1): 74-83.

76. Roemmich J, Frappier J. Physiological Determinants of Wrestling Success in High School Athletes. Pediatric Exercise Science. 1993; 5(2): 134-144.

77. Arabacı R. 15-16 Yaş Grubu Güreşçilerine Uygulanan Model Antrenman Programının Kuvvet Ve Dayanıklılığın Gelişimi Üzerine Etkisinin Araştırılması. Bed. Eğt. Ve Spor Bil. Derg 2003: 5 (2); 15-22

78. Rahmani-Nia F, Mirzaei B, Nuri R. Physiological Profile of Elite Iranian Junior Greco-Roman Wrestlers. International Journal of Fitness. 2007;3(2): 49-54.

79. Yoon J. Physiological Profiles of Elite Senior Wrestlers. Sports Medicine. 2002; 32(4): 225-233.

80. Horswill C. Applied physiology of amateur wrestling. Sports Medicine. 1992; 14(2): 114-143.

81. Olds T, Tomkinson G, Léger L, Cazorla G. Worldwide variation in the performance of children and adolescents: An Analysis of 109 Studies of The 20-m Shuttle Run Test in 37 Countries. Journal of Sports Sciences 2006; 24(10): 1025-1038.

82. Zorba E, Ziyagil M. Beden Eğitimi ve Spor Bilimcileri İçin Vücut Kompozisyonu ve Ölçüm Metotları. Ankara: Gen Matbaacılık; 1995

83. Sınırkavak G, Dal U, Çetinkaya Ö. Elit Sporcularda Vücut Kompozisyonu ile Maksimal Oksijen Kapasitesi Arasındaki İlişki. C.Ü. Tıp Fak. Derg 2004: 26 (4); 171-176.

84. Kriketos A, Sharp T, Seagle H, Peters J, Hill J, Effects of Aerobic Fitness on Ft Oxidation and Body Fatness. Med Sci Sports Exerc 2000: 32; 805-811

85. Stockbrugger B, Haennel R. Validity and Reliability of a Medicine Ball Explosive Power Test. Journal of Strength & Conditioning Research. 2001: 15 (4); 431-438.

8. Basım

Myo İnşaat Teknikerliği Programları İçin

YAPI STATİĞİ

Prof. Mustafa Karaduman

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 218
Teknik-Mühendislik No. : 10
ISBN : 978-605-133-120-1
© 8. Basım, Ekim 2016

YAPI STATİĞİ

Prof. Mustafa Karaduman

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özer, M. Kamil.
Yapı Statiği / *Prof. Mustafa Karaduman*
8. Basım, VIII + 110 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN: 978-605-133-120-1
1. Yapı Statiği

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

YAPI STATİĞİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

1. DIŞ KUVVET - İÇ KUVVET - GERİLME 1
1.1. DIŞ VE İÇ KUVVET 1
1.2. GERİLME 2
1.3. İÇ KUVVET BİLEŞENLERİ 3

2. TAŞIYICI SİSTEMLER 5
2.1.TAŞIYICI SİSTEM (STATİK SİSTEM) 5
2.2. TAŞIYICI SİSTEMLERİN KARŞILAŞTIĞI ETKİLER 6
2.3. İÇ KUVVETLERİN BULUNMASI 8
2.3.1. Basit Kirişler 8
2.3.2. Konsol/Ankastre Kirişler 17
2.3.3. Kırıklı Kirişler ve Çerçeveler 36
2.3.4. Sürekli (Mütemadi) Kirişler ve Mafsallı (Gerber) Kirişler 67
2.3.5. Kafes Kirişler 85
2.3.6. Üç Mafsallı Kemerler ve Çerçeveler 102

KAYNAKLAR 110

KAYNAKLAR

1. **ÇAKIROĞLU, A., ÇETMELİ, E.,**Yapı Statiği, Cilt I, İ.T.Ü. Yayını, 1974, İSTANBUL
2. **KARADUMAN, M**. Çelik Yapılar, Kitap, Nobel Yayın, 2010, ANKARA
3. **UMUCALILAR, A.,** Yapı Statiği (İzostatik Sistemler), S.Ü. Müh. Mim. Fak.Ders Notları Yayınları, KONYA
4. **UMUCALILAR, A., KALTAKCI,** M. Y., Çözümlü Örneklerle Teknik Mekanik (Statik), S.Ü. Müh. Mim. Fak. Ders Notları Yayınları, 1999, KONYA

5. Basım

DİL BİLİMİ

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 862
Beşeri Bilimler No. : 63
ISBN: 978-605-133-765-4
© 5. Basım, Eylül 2017

DİL BİLİMİ

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Nesrin
Dil Bilimi / *Nesrin Bayraktar*
5. Basım, XII + 212 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-765-4
1. Dil Bilimi 2. Dilin ve Özellikleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. Bölüm: DİL VE ÖZELLİKLERİ 1

GİRİŞ 1
DİL DENİNCE 1
DİLİN İÇERİĞİNE İLİŞKİN UNSURLAR 3
İnsan Dilinin Belirleyici Özellikleri 13
İLETİŞİM 16
HAYVAN İLETİŞİMİ 17
ÖZET 19

II. Bölüm: DİL BİLİMİ VE GÖREVLERİ 21

GİRİŞ 21
DİL BİLİMİ DEYİNCE 21
DİL BİLİMİNİN AMAÇLARI 24
ÖZET 24

III. Bölüm: DİLİN BİRİMLERİ 25

GİRİŞ 25
SESE DAYALI BİRİMLER 25
Oluşum Noktalarına Göre Ünlüler 26
Açıklık Kapanıklık Derecelerine Göre Ünlüler 27
Dudakların Durumuna Göre Ünlüler 27
Çıkarılış Süresine Göre Ünlüler 27
Oluşum Noktasına Göre Ünsüzler 28
Ses Tellerinin Titreşimine Göre Ünsüzler 28
Sürekli ya da Süreksiz Ünsüzler 29
Ağız ya da Geniz Ünsüzleri 29
BİÇİME DAYALI BİRİMLER 34
Bağımlı ve Bağımsız Biçimbirimlerin Kullanımı 36
Açık ve Kapalı Sözcük Türleri 38
Saydam ve Donuk Sözcükler 38
ANLAMA DAYALI BİRİMLER 39
DİZİME DAYALI BİRİMLER 43
Metin (İng. Text) ya da Söylem (İng. Discourse) 44
ÖZET 45

IV. Bölüm: DİLİN ALT DALLARI VE TÜRLERİ 47

GİRİŞ 47
DİLİN ALT DALLARI 47
DİLİN TÜRLERİ 49
ÖZET 58

V. Bölüm: DİLLERİN DOĞUŞU 59

GİRİŞ 59
DİLLERİN DOĞUŞUYLA İLGİLİ İNANIŞLAR 59
İLK DİLİN ORTAYA ÇIKIŞIYLA İLGİLİ KURAMLAR 61
ÖZET 65

VI. Bölüm: DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI 67

GİRİŞ 67
YERYÜZÜNDEKİ DİLLER 67
BİÇİM AÇISINDAN DİLLER 68
Yalınlayan Diller (Ayrışkan, Tek heceli) (İng. Isolating Languages) 68
KAYNAK AÇISINDAN DİLLER 70
Diğerleri 75
ÖZET 76

VII. Bölüm: DİL BİLİMİNİN TARİHÇESİ 77

GİRİŞ 77
ESKİ MISIR GELENEĞİ 78
ESKİ HİNT GELENEĞİ 78
ESKİ YUNAN GELENEĞİ 78
ESKİ ROMA GELENEĞİ 79
DOĞU GELENEĞİ 80
Araplarda Dil Çalışmaları 80
Türklerde Dil Çalışmaları 81
ORTA ÇAĞ GELENEĞİ 82
RÖNESANS VE SONRASINDA DİL ÇALIŞMALARI 82
MODERN DİL BİLİMİNİN BAŞLANGICI 83
XIX. YÜZYILDA KARŞILAŞTIRMALI ve TARİHSEL DİL BİLİMİ 83
Karşılaştırmalı Dil Bilimi (İng. Comparative Linguistics) 83
Türkçenin Karşılaştırmalı Dil Bilimi İncelemeleri Açısından Durumu 85
Tarihsel Dil Bilimi (İng. Historical Linguistics) 85
XX. YÜZYILDA DİL BİLİMİ 86
Göstergebilim (İng. Semiology, Semiotics) 86
Yapısalcı Dil Bilimi (İng. Structural Linguistics) 87
Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi (İng. Transformational-Generative Grammar) 88
ÖZET 89

VIII. Bölüm: XX. YÜZYILIN BAZI DİL BİLİMCİLERİ VE DİL BİLİMİ KURAMLARI 91

GİRİŞ 91
FERDİNAND DE SAUSSURE 91
SAUSSURE'ÜN KURAMINDA DİL BİLİMİNİN GÖREVLERİ 92
SAUSSURE'ÜN KURAMININ TEMEL KAVRAMLARI 92
GÖSTERGE 92
Nedensizlik ve Nedenlilik 95
İkinci Dereceden Nedenlilik 96
Göstergenin Değişmezliği ve Değişebilirliği 97
EŞ ZAMANLILIK VE ART ZAMANLILIK 99
Eş Zamanlı Dil Bilimi (İng. Synchronic/static linguistics) 113
Art Zamanlı Dil Bilimi (Çok zamanlı, İng. Diachronic/dynamic linguistics) 113
DİL-SÖZ (İNG. LANGUAGE-PAROLE) 100
DİLSEL DEĞER 101
DİZİMSEL VE ÇAĞRIŞIMSAL İLİŞKİLER 102
SAUSSURE SONRASI DİL BİLİMİ 106
ANDRÉ MARTINET VE İŞLEVSEL DİL BİLİMİ 106
DİLİN ÇİFT EKLEMLİLİĞİ 107
ROMAN JAKOBSON VE BİLDİRİŞİM ŞEMASI 108
BİLDİRİŞİMİN TEMEL ÖGELERİ 108
BİLDİRİŞİMİN İŞLEVLERİ 110
AMERİKAN YAPISALCILIĞI 114
FRANZ BOAS 114
EDWARD SAPHIR 114
LEONARD BLOOMFIELD 115
ZELLİG SABBETAI HARRIS 115
NOAM CHOMSKY VE ÜRETKEN DÖNÜŞÜMLÜ DİL BİLGİSİ 116
ÜRETKEN DÖNÜŞÜMLÜ DİL BİLGİSİNİN UNSURLARI 116
Chomsky'nin Kuramına Göre Cümle Çözümlemesi 118
Bağlama ve Yönetme Kuramı (İng. Government and Binding Theory) 119
CHARLES FILLMORE ve DURUM DİL BİLGİSİ 119
ÖZET 120

IX. Bölüm: DİL BİLİMİNİN ALT DALLARI 121

GİRİŞ 121
DİL BİLİMİNİN SES BOYUTUNDAKİ ALT DALLARI 122
Ses Bilgisi (İng. Phonetics) 122
Söyleyiş Ses Bilgisi (İng. Articulority Phonetics) 124
Dinleyiş Ses Bilgisi (İng. Auditory Phonetics) 124
Akustik Ses Bilgisi (İng. Acoustic Phonetics) 124
Ses Bilimi (İng. Phonology) 125
DİL BİLİMİNİN BİÇİM BOYUTUNDAKİ ALT DALLARI 126
Biçim Bilimi (İng. Morphology) 126
Sözcük Üretme Yolları (İng. Word Formation) 126

Türetme (İng. Derivation) 126
Cinsleştirme (İng. Generalization) 126
Birleştirme (İng. Compounding) 127
Kesme (İng. Shortening) 127
Karma (İng. Blend) 127
Ödünçleme (İng. Borrowing, Loan Word) 128
Yansıtma (İng. Onomatopeia) 128
Kısaltmalı Sözcük (İng. Acronym) 128
Yanlış Etimoloji, Ek Çıkarma (İng. Back Formation) 129
Tarama ve Derleme 129
Söz Dizimi (İng. Syntax) 130
DİL BİLİMİNİN ANLAM BOYUTUNDAKİ ALT DALLARI 131
Anlam Bilimi (İng. Semantics) 131
Sözcük Bilimi (İng. Lexikology) 133
Sözlük Bilgisi (İng. Lexikography) 134
Ad Bilimi (İng. Onomasiology, Onomastique) 134
Yer Adları Bilimi (İng.Toponymy) 135
Su Adları Bilimi (İng. Hidronymy) 135
Dağ Adları Bilimi (İng. Horonymy) 135
Kişi Adları Bilimi (İng. Anthroponomy) 136
Köken Bilimi (İng.Ethymology) 136
Çeviri Bilimi (İng. Science of Translation) 137
DİL BİLİMİNİN KULLANIM BOYUTUNDAKİ ALT DALLARI 138
Metin Dil Bilimi 138
Söylem Çözümlemesi 141
Lehçe Bilimi (İng. Dialectology) 142
Toplum Dil Bilimi (İng. Sociolinguistics) 143
Uzam Dil Bilimi (İng. Geolinguistics) 144
Budun Dil Bilimi (İng. Ethnolinguistics) 144
Ruh Dil Bilimi (İng. Psycholinguistics) 145
Uygulamalı Dil Bilimi (İng. Applied Linguistics) 146
Edim Bilimi/Kullanım Bilimi (İng. Pragmatics) 147
İnsan Bilimsel Dil Bilimi (İng. Antropoligical Linguistics) 148
Beyin Dil Bilimi (İng. Neurolinguistics) 148

X. Bölüm: SÖZCÜKLERİN ANLAM ÇERÇEVELERİ 151

GİRİŞ 151
SÖZCÜKLERİN KAZANDIKLARI ANLAMLAR 151
Gerçek Anlam 151
Temel Anlam (İng. Denotative Meaning) 151
Yan Anlam (İng. Connotation) 152
Mecaz Anlam (İng. Figure Trope, Figurative Meaning) 154
Mecazın Türleri 154
SÖZCÜKLER ARASI İLİŞKİLER 156
Eş Adlılık/Eş Seslilik/Sesteşlik (İng. Homonymy) 156
Eş Anlamlılık/Anlamdaşlık (İng. Synonymy) 157

Eş Sesletimlilik (İng. Homophony) ... 158
Karşıt (Zıt) Anlamlılık (İng. Antonymy) ... 158
Çok Anlamlılık (İng. Polysemy) ... 159
Sözcüklerde Genel ve Özel Anlamlılık (İng. Hyperonymy/Hyponymy) ... 163
SÖZCÜKLERİN ANLAM DURUMLARI ... 164
Terimler (İng. Term) ... 164
Somut Anlamlı Sözcükler (İng. Concrete Words) ... 165
Soyut Anlamlı Sözcükler (İng. Abstract Words) ... 165
SÖZCÜK BİRLİKLERİ ... 165
İkilemeler (İng. Hendiadyoin, Reduplication, Gemination) ... 165
ANLAM OLAYLARI ... 167
Anlam Daralması (İng. Semantic Restruction) ... 1657
Anlam Genişlemesi (İng. Generalisation) ... 169
Anlamın Genişlemesi (İng. Semantic Extension) ... 169
Anlam Genelleşmesi/Kapsamlayış (İng. Synecdoche) ... 170
Başka Anlama Geçiş (İng. Semantic Transfer) ... 170
Anlam İyileşmesi (İng. Amelioration/Meliorative) ... 172
Anlam Kötüleşmesi (İng. Degeneration/Pejorative) ... 172
SÖZ SANATI SAYILAN ANLAM OLAYLARI ... 173
Deyim Aktarması (İng. Metaphore) ... 173
Ad Aktarması (İng. Metonomy) ... 1734
DEYİMLER VE ATASÖZLERİ ... 175
Deyimler (İng. Locution, Formula, Idiom) ... 175
Atasözleri (İng. Proverb Maxim) ... 178
Özdeyiş (Vecize) ... 182
ÖZET ... 184

XI. Bölüm: SÖZCÜK BİLİMİ VE ANLAM BİLİMİNDE ANLAMA BAKIŞ AÇILARI ... 185

GİRİŞ ... 185
SÖZCÜK BİLİMİ (LEKSİKOLOJİ) ... 185
SÖZCÜK BİLİMİNİN ALANLARI ... 185
Biçim Bilgisel Alan (yapımsal dizin, sözcük ailesi, İng. Family of Word) ... 186
Kavram alanı (İng. Conceptual Field) ... 186
Anlam Alanı (İng. Semantic Field) ... 187
ANLAMI ÜRETEN MEKANİZMALAR ... 189
ANLAM ÇÖZÜMLEMESİ ... 192
ÖZET ... 202

KAYNAKLAR ... 203

KAYNAKLAR

ADALI, Oya (1979) *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AITCHISON, Jean (1993) *Teach Yourself Linguistics,* London: Hodder & Stoughton, Fourth Edition.

AKMAJIAN, Adrian-Richard A. DEMERS, Ann K. FARMER, Robert M. HARNISH (1997) *Linguistics, An Introduction to Language and Communication,* Massachusetts: Massachusetts Institue of Technology, Fourth Edition

AKSAN, Doğan (1978) *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, 2. Baskı.

_____(1982) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I-II-III*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı.

_____(1982) *Dilbilim Seçkisi, Günümüz Dilbilimiyle İlgili Yazılardan Seçmeler,* Ankara: TDK Yayınları.

_____ (1987) *Türkçenin Gücü*, Ankara: İş Bankası Yayınları.

_____ (1993) *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Arkadaş Kültür Merkezi.

_____ (1998) *Anlambilim: Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara: Engin Yayınları.

_____ (1999) *Halk Şiirimizin Gücü Türk Halk Şiirinin Doruklarında Bir Şiir Dili İncelemesi*, İstanbul: bigi Yayınevi.

_____ (2000) *En Eski Türkçenin İzlerinde Orhun ve Yenisey Yazıtları Üzerinde Sözcükbilim, Anlambilim ve Biçembilim İncelemelerinin Aydınlattığı Gerçekler*, İstanbul: Simurg Yayınları.

_____ (2002) *Anadilimizin Söz Denizinde (Sözcükler, İkilemeler, Deyimler, Atasözleri, Terimler Üzerinde Geçmişe de Uzanan Açıklamaları)* İstanbul: Bilgi Yayınevi.

_____ (2003) *Dil, Şu Büyülü Düzen,* İstanbul: Bilgi Yayınevi.

_____ (2004a) *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Bilgisi,* İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2. Baskı.

_____ (2004b) *Dilbilim ve Türkçe Yazıları,* İstanbul: Multilingual Yayınları.

_____ (2005) *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.

AKTULUM, Kubilay (2000) *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Öteki Yayınevi, 2. Baskı.

AYDIN, Özgür (1996) *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi, Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi Kuramının Kısa Bir Tanıtımı*, Ankara: USEM Yayınları.

BARSKY, Robert F. (2001) *Noam Chomsky, Bir Muhalifin Yaşamı,* (Çev.: Gülden Şen), İstanbul: Doğan Kitap.

BARTHES, Roland (1986) *Göstergebilim İlkeleri*, (Çev. M.-S. Rifat), İstanbul: Sözce Yayınları.

_____ (1988) *Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş*, (Çev. M.-S. Rifat), İstanbul: Gerçek Yayınları.

_____ (1989) *Yazının Sıfır Derecesi,* (Çev. T. Yücel), İstanbul: Metis Yayınları.

_____ (1995) *Göstergebilimsel Serüven* (Çev. M.-S. Rifat), İstanbul: YK Yayınları.

_____ (1996a) *Bir Aşk Söyleminden Parçalar* (Çev. T. Yücel), İstanbul: Metis Yayınları.

_____ (1996b) *Eiffel Kulesi,* (Çev. M.-S. Rifat), İstanbul: İyi Şeyler Yayıncılık.

_____ (1996c) *Göstergeler İmparatorluğu*, (Çev. T. Yücel), İstanbul: YK Yayınları.

_____ (1998) *Çağdaş Söylenler*, (Çev. T. Yücel), İstanbul: Metis Yayınları, 2. Baskı.

_____ (2003) Yazının Sıfır Derecesi, (Çev.: Tahsin Yücel), İstanbul: Metis Eleştiri, 2. Baskı.

BAŞKAN, Özcan (1955) *Fonemik Tahlilde Kıstaslar Meselesi*, İstanbul: İstanbul Matbaası.

_____ (1967) *Lengüistik Metodu,* İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

_____ (1969)*Yabancı Dil Öğretimi: İlkeler ve Çözümler*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

_____ (2003) *Bildirişim: İnsan-Dili ve Ötesi*, İstanbul: Multilingual Yayınları, 2. Baskı.

BAŞTÜRK, Mehmet (2004) *Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Anadili Olarak Edinimi,* Ankara: PegemA Yayıncılık.

BATUHAN, H.-Teo Grünberg(1977) *Modern Mantık,* Ankara ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.

BATUR, Enis (1981) *Tahta Troya: Eleştirel Araştırmalar*, İstanbul: Yazko Yayınları.

_____ (1987) *Estetik Ütopya*, İstanbul: Bilim Felsefe ve Sanat Yayınları.

_____ (1995) *E/Babil Yazıları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

BAYRAV, Süheyla (1969) *Yapısal Dilbilimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

_____ (1976) *Filolojinin Oluşumu, Çağdaş Dilbilim-Eleştiri Sorunları,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

BAYRAV, Süheyla-N. Gündeş, G. Işık, S. Rifat *"Göstergebilimsel Uygulamalar",* Dilbilim I, İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Yayınları, 1976, s. 72-114.

BAYRAV, Süheylâ-İsmail YERGUZ (2001) *Okuma, Anlama, Yorumlama; Bir Yaklaşım Denemesi,* İstanbul: Multilingual Yayınları.

BAYRAKTAR, Nesrin (2000a) "Artzamanlı Anlambilim Açısından Orhon Yazıtlarında Geçen Toplumsal Yaşamla İlgili Sözcüklerin Anlambilimsel Değerleri" *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları* 2000/1, Nisan, Ankara.

_____ (2000b)"Türkiye Türkçesinde Anlam Genelleşmeleri" *TÖMER Dil Dergisi*, s: 95, Eylül, Ankara: TÖMER Yayınları.

_____ (2003) "Geçmişten Günümüze Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitapları" *TÖMER Dil Dergisi*, S: 119, Mart-Nisan 2003 s: 58-71.

_____ (2004a) "Türkiye Türkçesinde Atasözleri ve Deyimlerin Anlam ve Kullanım Özellikleri" Sofia: 50 *Godini Spetsialnost Tyurkologia v Softyskia Universitet* "Sveti Kliment Ohridski" Yubileen Sbornik, Universitetsko İzdatelstvo, s.:27-35

_____ (2004b) "Kara ve Siyah Renk Adlarının Türkçedeki Kavram ve Anlam Boyutu Üzerine" *TÖMER Dil Dergisi,* Sayı 126, Ekim-Kasım-Aralık 2004, s. 56-77.

_____ (2005a) "Kavram ve Anlam Boyutunda Al, Kırmızı ve Kızıl" *International Journal of Central Asian Studies Mustafa Canpolat Armağanı*, Vol: 10-1, Seoul, s. 145-165.

_____ (2005b) "Kavram ve Anlam Boyutunda Türkçede Ak ve Beyaz" *V. Uluslar Arası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu, 24-25 Haziran 2005,* Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İstanbul.

BAYRAV, Süheylâ-İsmail YERGUZ (2001) *Okuma, Anlama, Yorumlama, Bir Yaklaşım Denemesi,* İstanbul: Multilingual Yayınları.

BENVENISTE, Emil (1995) *Genel Dilbilimin Sorunları*, (Çev. E. Öztokat), İstanbul: YK Yayınları.

BIOOK, Behnam (1996) *Studying Linguistics: A Workbook,* Tebriz: AEIN Pablication.

BİRKİYE, Atilla (1984) *Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru*, İstanbul: Varlık Yayınları.

BROWN, Gillian-George YULE (1989) *Discourse Analysis,* Cambridge Textbooks in Linguistics, New York: Press Syndicate of the University of Cambridge, 8. Edition.

BÜKER, S. (1985) *Sinemada Anlam Yaratma*, İstanbul Milliyet Yayınları.

_____ (1985) *Sinema Dili Üzerine Yazılar*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

CHOMSKY, Noam (2001) Dil ve Zihin, (Çev.: Ahmet Kocaman) Ankara: Ayraç Yayınevi.

_____ (2002) *Dil ve Sorumluluk, Mitsou Ronat'la Konuşmalar* (Çev.: Hüsnü Özasya), İstanbul: Ekin Yayınları.

CRYSTAL, David (1987) *The Cambridge Encylopedia of Language*, Cambridge: Cambridge University Press.

_____ (1992) *An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages,* Massachusetts, Blackwell.

_____ (2003) *A Dictionary of Linguistics and Phonetics,* Oxford: Blackwell Publishing, Fifth Edition.

COOK, Guy (1990) Discourse, Language Teaching A Scheme for Teacher Education, Bristol: Oxford University Press, Second İmpression.

_____ (2003) Applied Linguistics, Oxford Introductions to Language Study, Oxford: Oxford University Press.

COOK, Vivian J.-Mark NEWSON (1996) *Chomsky's Universal Grammar, An Introduction,* Oxford: Blackwell Publishers, Second Edition.

CORBALLIS, Michael C. (2003) *İşaretten Konuşmaya Dilin Kökeni ve Gelişimi*, (Çev.:Aybek Görey), İstanbul: Kitap Yayınevi.

DAHMANN, Klaus-Thomas PUSCH (1998) *Kauderwelsch Esperanto Wort für Worth* Bielefeld: Reise Know-How Verlag Peter Rump GmbH.

DEMİR, Nurettin-Emine YILMAZ (2003) *Türk Dili El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

DEMİRCAN, Ömer (1979) *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____ (1996) *Türkçenin Ses Dizimi*, İstanbul: Der Yayınevi.

DERİDA, Jacques (1994) *Göstergebilim ve Gramatoloji*, (Çev. T. Akşin), İstanbul: Afa Yayınları.

DİLAÇAR, Agop (1968) *Dil, Diller ve Dilcilik*, Ankara:TDK Yayınları.

_____ -Mehmet Ali AĞAKAY, Ömer Asım AKSOY, M. Sunullah ARISOY, M. Şakir ÜLKÜTAŞIR, Ahmet BAYAZ, Ali PÜSKÜLLÜOĞLU (1972) *Türk Dil Kurumunun 40 Yılı*, Ankara: TDK Yayınları-354.

Dilbilim Araştırmaları Dergisi (1990-2003), Ankara: Hitit Yayınları.

Dilbilim Terimleri Sözlüğü (1949) Ankara: TDK Yayınları.

Dilbilim ve Uygulamaları (Kasım 2000) Ankara: Bizim Büro Yayınevi.

Dilbilim Yazıları (1990-1991), Ankara: USEM Yayınları.

DOERFER, Gerhard (1995) "Eski Türkçe ı- ~yı- Hakkında/Zu Alttürkish ı- ~ yı-" *Türk Dilleri Araştırmaları* 5, s: 5-18, Ankara: Simurg Yayınları.

ECO, Umberto (1991) *Alımlama Göstergebilimi*, (Çev.S. Rifat), İstanbul: Düzlem Yayınları.

_____ (1995) *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, (Çev. K. Atakay), İstanbul: Can Yayınları.

_____ (1996) *Yorum ve Aşırı Yorum*, (Çev. K. Atakay), İstanbul: Can Yayınları.

EFE, F. (1993) *Dram Sanatı, Göstergebilimsel Bir Yaklaşım*, İstanbul YK Yayınları.

EKER, Süer (2003) *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2. Baskı.

ERKMAN, Fatma (1987) *Göstergebilime Giriş*, İstanbul: Alan Yayınları.

ERKMAN-AKERSON, Fatma-Şeyma ÖZİL (1998) *Türkçede Niteleme, Sıfat İşlevli Yan Tümceler*, İstanbul: Simurg Yayınları.

FALK, Julia S. (1978) *Linguistics and Language, A Survey of Basic Concepts and Implications,* New York: John Willey and Sons Inc., Second Edition.

FARROKHPEY, Mahmud (1999a) *Fundamental Concept in Linguistics,* Tehran: Sokhan Publishers.

_____ (1999b) *Government and Binding Chomsky's Language Theory,* Tehran: Sokhan Publishers.

FINCH, Geoffrey (2000) *Linguistics Terms and Concepts,* London: Macmillian Press Ltd.

FINEGAN, Edward-Niko BESNIER (1989) *Language: It's Structure and Use,* Florida: Harcourt Brace Jovanovich Publishers.

FOUCAULT, Michel (1994) *Kelimeler ve Şeyler, İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi,* (Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi, 2. Baskı.

_____ (2003) Ders Özetleri, (Çev.: Selahattin Hilav), İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları, Cogito-2, 6. Baskı.

FROMKIN, Victoria-Robert RODMAN, Nina HYAMS (2003) *An Introduction to Language,* Massachusetts: Thomson and Heinle, Seventh Edition.

GEE, James Paul (1999) *An Introduction to Discourse Analysis Theory and Method,* London and New York: Routledge Publishers.

GÖKTÜRK, Akşit (1997*) Okuma Uğraşı*, İstanbul: YK Yayınları, 2. Baskı.

_____ (1994) *Dillerin Dili*, İstanbul: YK Yayınları, 2. Baskı.

GRÜNBERG, Teo (1970) *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*, Ankara: AÜ, DTCF Yayınları.

GUIRAUD, Piere (1975) *Anlambilim* (Çev. B. Vardar), İstanbul: Gelişim Yayınları.

_____ (1994) *Göstergebilim*, (Çev. M. Yalçın), Ankara: İmge Yayınları.

GÜNAY, Doğan (2001) *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

_____ (2002) *Göstergebilim Yazıları,* İstanbul: Multilingual Yayınları.

Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dilbilimi'nin 20. Yıl Yazıları (1992), Ankara: Hitit Yayınevi.

Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dilbilimi'nin 25. Yıl Yazıları (1997), Ankara: Bizim Büro Basımevi.

HARRIS, Roy- Tablot J. TAYLOR (2002) *Dil Bilimi Düşününde Dönüm Noktaları I: Socrates'ten Saussure'e Batı Geleneği,* (Çev.: Eser E. Taylan-Cem Taylan), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları-799.

HASPELMATH, Martin (2002) *Understanding Morphology,* Understanding Language Series, London: Arnold Publishers.

HAYAKAWA, S. I. (1978) *Language in Thought and Action,* New York: Harcourt Brace Jovanovich Inc., Fourth Edition.

HENGİRMEN, Mehmet (1999) *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Engin Yayınları.

HUDSON, Grover (2000) *Essential Intoductory Linguistics,* Massachussets: Blackwell Publishers

HURFORD, James R.-Brendan Heasley (1996) *Semantics: A Coursebook,* Cambridge: Cambridge University Press, Twelveth Edition.

IŞIK, G. (1978) *Montale'nin Şiir Evreninde Anlamsal Yapılar*, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.

İMER, Kamile (1990) *Dil ve Toplum,* Ankara: Gündoğan Yayınları.

İNCE, Özdemir (2002) *Yazınsal Söylem Üzerine,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

JACOBSON, Roman (1990) *Sekiz Yazı*, (Çev. M.-S. Rifat), İstanbul: Düzlem Yayınları.

JAFARİ TEHRANİ, Nastaran-Ali SHAHBAZİ-YEGANEH (1999) *A Dictionary of Discourse Analysis,* Tehran Rahnama Publications.

JOHNSON, Keith-Helen JOHNSON (1999) *Encyclopedic Dictionary of Applied Linguistics,* Oxford: Blackwell Publishers, Second Edition.

KATAMBA, Francis (1993) *Morphology*, Modern Linguistics Series, London: Macmillian Press Ltd.

KILIÇ, Veysel (2002) *Dilin İşlevleri ve İletişim, Dilbilim Açısından Kuramsal Bir Çalışma,* İstanbul: Papatya Yayınları.

KIRAN, Ayşe (Eziler)-Ece KORKUT, Suna AĞILDERE (Yayıma Hazırlayanlar) (2003) *Günümüz Dilbilim Çalışmaları,* İstanbul: Multilingual Yayınları.

KIRAN, Zeynel (1996) *Dilbilim Akımları*, Ankara: Onur Yayınlar, 2. Baskı.

KIRAN, Zeynel-Ayşe (EZİLER) KIRAN (2001) *Dilbilime Giriş,* Ankara: Seçkin Yayınları.

_____ (2003) *Yazınsal Okuma Süreçleri,* Ankara: Seçkin Yayınları.

KOCAMAN, Ahmet-Necdet OSAM (2000) *Uygulamalı Dilbilim-Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Hitit Basın Yayım.

KORKMAZ, Zeynep-A. Bican ERCİLASUN, Hamza ZÜLFİKAR, İsmail PARLATIR, Mehmet AKALIN, Tuncer GÜLENSOY, Necat BİRİNCİ (2003) *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri,* Ankara: Yargı Yayınevi, 6. Baskı.

KÖKSAL, Dinçay (2005) *Çeviri Eğitimi Kuram ve Uygulama,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

LADEFOGED, Peter (1982) *A Course in Phonetics,* New York: Harcourt Brace Jovanovich Publishers, Second Edition.

LEECH, Geoffrey (1996) *Principles of Pragmatics,* Longman Linguistics Library, Essex: Longman Limited, Tenth Impression.

LEVINSON, Stephen C. (1997) *Pragmatics,* Cambridge: Cambridge University Press, Twelfth. Edition.

LEWIOS, Geoffrey (2004) *Trajik Başarı Türk Dil Reformu,* (Çev.: Mehmet Fatih Uslu), İstanbul: Gelenek Yayınları.

Lİ, Yong-Song (1999) *Türk Dillerinde Akrabalık Adları,* İstanbul: Simurg Yayıncılık.

LÖBNER, Sebastian (2002) *Understanding Semantics*, Understanding Language Series, London: Arnold Publishers.

LYONS, John (1983) *Kuramsal Dilbilime Giriş*, (Çev. A. Kocaman), Ankara: TDK Yayınları.

_____ (1990) *Language and Linguistics, An Introduction,* Cambridge: Cambridge University Press, Tenth Edition.

_____ (1996) *Linguistic Semantic, An Introduction*, Cambridge: Cambridge University Press, Second Edition.

MARLER, P.-S. PETERS (1981) "Structural Long-term Storage of Birdsongs Prior to Production" Animal Behaviour 30, s: 479-482.

MARTİNET, Andre (1985) *İşlevsel Genel Dilbilim*, (Çev. Berke Vardar), Ankara: Birey ve Toplum Yayınevi.

MERQUIOR, J. G. (1986) *Foucault*, (Çev.: Nurettin Elhüseyni), AFA Çağdaş Ustalar Dizisi 10, İstanbul: AFA Yayıncılık.

MORAN, Berna (1991) *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: Can Yayınları, 8. Baskı.

Nasr Hâmid Ebû Zeyd (2002) *Dinsel Söylemin Eleştirisi, Dinsel Metinleri Anlamada Bilimsel Bir Yönteme Doğru* (Çev.: Fethi Ahmet Polat), Ankara: Kitâbiyât Yayınları.

NETTLE, Daniel-Suzanne ROMANIE (2001) *Kaybolan Sesler, Dünya Dillerinin Yok Oluş Süreci,* (Çev.: Harun Özgür Turgan), İstanbul: Oğlak Bilimsel Kitaplar.

NIDA, E. A. (1973) *Dilbilim Üzerine Tartışmalar* (Çev. Ö. Başkan), İstanbul: İÜ, Edebiyat Fakültesi Yayınları.

ONG, Walter J. (1995) *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi*, İstanbul: Metis Yayınları.

ÖZEK, V. (1980) *Mimarlıkta Gösterge ve Simge, Eşik Aşamasının Belirlenmesi,* Trabzon: KTÜ, İnşaat ve Mimarlık Fakültesi Yayınları.

ÖZERDİM, Sami N. (1988) *Yazı Devriminin Öyküsü,* İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları.

ÖZTÜRK, İsa (1998) *Harf Devrimi ve Sonuçları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Cumhuriyet Dizisi.

ÖZÜNLÜ, Ünsal (1997) *Edebiyatta Dil Kullanımları*, Ankara: Doruk Yayıncılık.

_____ (1999) *Gülmecenin Dilleri,* Ankara DorukYayınları.

PARKER, Frank-Kathryn RILEY (2005) *Linguistics for Non-Linguists, A Primer with Exercises,* Boston: Pearson and Ablongman, Fourth Edition.

PROPP, Vladimir (1985) *Masalın Biçimbilimi*, İstanbul: Bilim Felsefe ve Sanat Yayınları (Çev.: Mehmet Rifat-Sema Rifat)

_____ (1998) *Folklor, Teori ve Tarih,* (Çev.: Necdet HASGÜL-Tolga TANYEL), İstabul: Avesta Basın Yayın.

RICHARDS, Jack C.-John PLATT, Heidi PLATT (1992) *Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics,* Essex: Longman Group UK Limited.

RİFAT, Mehmet (1983) *Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*, İstanbul: Yazko Yayınları.

_____ (1998) *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları I: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

_____ (1998) *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları II: Temel Metinler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

ROBINS, Robert Henry (1997) *A Short History of Linguistics,* London and New York: Longman Linguistics Library, Fourth Edition.

ROSE, Kenneth R.-Gabriele KASPER (2001) *Pragmatics in Language Teaching,* Cambridge Applied Linguistics Series, Cambridge: Cambridge University Press.

SALKIE, Raphael (1997) *Text and Discourse Analysis,* Language Workbooks Series, London and New York: Routledge Publishers, Second Edition.

SAUSSURE, Ferdinand de (1985) *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev. Berke Vardar), Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

SELEN, N. (1979) *Söyleyiş Sesbilimi, Akustik Sesbilimi ve Türkiye Türkçesi*, Ankara: TDK Yayınları.

SERTOĞLU, Midhat (1966) "İlk Milletlerarası Dili Bir Türk İcadetmişti" *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl: 2, Sayı: 1 (1 Şubat 1966), s.: 66-68.

SMITH, Neil (1999) *Chomsky Ideas and Ideals,* Cambridge: Cambridge University Press.

SÖZER, Ö. (1981) *Anlayan Tarih, Dil Tarih İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: Yazko Yayınları.

STEINBERG, Danny (1999) *Psycholinguistics, Language, Mind and World*, Longman Linguistics Library, London: Longman Ltd.

ŞAVKAY, Tuğrul (2002) *Dil Devrimi*, İstanbul: Gelenek Yayınları.

TALLERMAN, Maggie (1998) *Understanding Syntax*, Understanding Language Series,

TERCANLIOĞLU, Leyla (2000) *Linguistics for TEFL Students,* İstanbul: Multilingual Yayınları.

TODOROV, T. (1995) *Yazın Kuramı, Rus Biçimcilerinin Metinleri*, (Çev. M.-S. Rifat), İstanbul: YK Yayınları.

TOKLU, M. Osman (2003) *Dilbilime Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

TRASK, Robert Lawrence (1993) *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics,* London and New York: Routledge.

_____ (2003) *Historical Linguistics,* London: Arnold Publishers.

UĞUR, Nizamettin (2003) *Anlambilim, Sözcüğün Anlam Açılımı*, İstanbul: Doruk Yayımcılık.

UZUN, Nadir Engin (2000) *Ana Çizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe*, İstanbul: Multilingual Yayınevi.

ÜÇOK, Necip (2004) *Genel Dilbilim (Lengüistik),* İstanbul: Multilingual Yayınları, 2. Baskı.

VARDAR, Berke (1982) *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Ankara: TDK Yayınları, 2. Baskı.

_____ (1983) *XX. Yüzyıl Dilbilimi, Kuramcılardan Seçmeler*, Ankara: TDK Yayınları.

VARDAR, Berke-Nüket GÜZ, Emel HUBER, Osman SENEMOĞLU, Erdim ÖZTOKAT (1998) *Açıklamalı Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: ABC Yayınları, 2. Baskı.

VENDERS, Joseph (2001) *Dil ve Düşünce* (Çev.: Berke Vardar), İstanbul: Multilingual Yayınları, 2. Baskı.

WARDHAUGH, Roland (1990) *An Introduction to Sociolinguistics,* Oxford: Basil Blackwell Publishers, Seventh Edition.

WELLEK, R.-A. WARREN (1982) *Yazın Kuramı*, (Çev. Y. Salman-S. Karantay), İstanbul: Altın Kitaplar.

WILSON, John (2002) *Dil, Anlam ve Doğruluk,* (Çev.: İbrahim Emiroğlu-Abdüllatif Tüzer), Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

YULE, George (1996) *The Study of Language,* Cambridge: Cambridge University Press, Second Edition.

_____ (2000) *Pragmatics,* Oxford Introductions to Language Study, Oxford: Oxford University Press, First Impression.

YÜCEL, Tahsin (1995) *Anlatı Yerlemleri*, İstanbul: YK Yayınları (2. Baskı).

_____ (1982) *Yazının Sınırları*, İstanbul: Adam Yayınları.

_____ (1990) *Yazı ve Yorum, Roland Barthes'tan Seçme Yazılar*, İstanbul: Metis Yayınları.

_____ (1991) *Eleştirinin ABC'si*, İstanbul: Simavi Yayınları.

_____ (1997) *Dil Devrimi ve Sonuçları*, İstanbul: İyi Şeyler Yayıncılık, 3. Basım.

_____ (2005) *Yapısalcılık, Deneme,* İstanbul: Can Yayınları.

YÜKSEL, A. (1995) *Yapısalcılık ve Bir Uygulama, Melih Cevdet Anday Tiyatrosu Üstüne,* Ankara: Gündoğan Yayınları, 2. Baskı.

ŽİŽEK, Slavoj (2002) *Kırılgan Temas* (Çev.: Tuncay Birkan), İstanbul: Metis Yayınları.

Psikolojik Danışmanlıkta
Etik ve Yasal Konular

Tim Bond

Binnur Yeşilyaprak
Türkçeye çeviri, kültüre uyarlama ve
yeniden yayına hazırlama

Standards and Ethics for Counselling in Action
3rd Edition

3. Basımdan Geliştirilmiş 3. Türkçe Basım

SAGE

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1430
Eğitim Bilimleri No.: 283
ISBN: 978-605-320-336-0
© 3. Basımdan Geliştirilmiş 3. Türkçe Basım, Eylül 2017

PSİKOLOJİK DANIŞMANLIKTA ETİK VE YASAL KONULAR

Standards And Ethics For Counselling in Action

Tim Bond

Çeviri Editörü: Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bond, Tim.
Standards and Ethics for Counselling in Action / *Tim Bond*
Psikolojik Danışmanlıkta Etik ve Yasal Konular / *Çeviri Editörü: Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak*
3. Basımdan Geliştirilmiş 3. Türkçe Basım, XXII+ 370 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-336-0
1. Psikolojik Danışma Uygulamaları 2. Psikolojik Danışmada Etik 3. Psikolojik Danışmada Standartlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR

www.nobelkitap.com

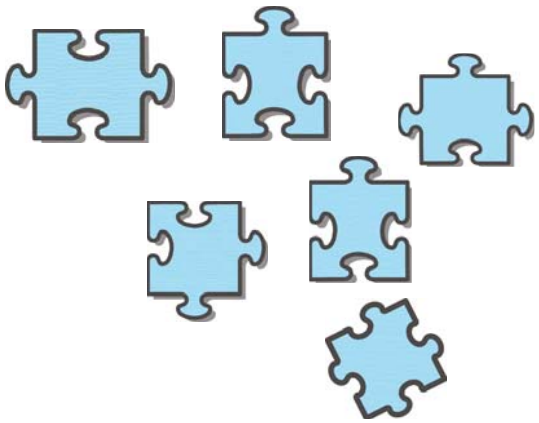

Kitabın Yazarı

Prof. Dr. Tim Bond

Bristol Üniversitesi

Türkçeye çeviri, kültüre uyarlama ve yeniden yayına hazırlama:

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

Ankara Üniversitesi

Editör Asistanı:

Aslı Aşçıoğlu Önal

Ankara Üniversitesi

Çeviri Ekibi:

Doç. Dr. Ayşenur Büyükgöze Kavas

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Bilge Uzun Özer

Bahçeşehir Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Evrim Çetinkaya Yıldız

Erciyes Üniversitesi

Doç. Dr. İlhan Yalçın

Ankara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Gökhan Atik

Ankara Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Birkaç Söz: Kültüre Uyarlanarak Yenilenen ve Geliştirilen Yeni Baskı Üzerine.. v
Çeviri Editörünün Ön Sözü xiii
Çeviri Editörünün Teşekkürü.....xv
Ön Söz..... xvii
Teşekkür xix

KISIM I
PSİKOLOJİK DANIŞMA ETİĞİ İÇİN GENEL ÇERÇEVE

1. Bölüm: Etiğe Giriş: Temel Kavramlar

Etik ile İlgili Temel Kavramlar..... 8
Ahlâk Nedir?..... 8
Etik Nedir?..... 8
Değer Nedir?..... 9
Hukuk Nedir?..... 9
Meslek ve Etik İlişkisi..... 10
Meslek Etiği Neden Gereklidir? 11
Psikolojik Danışman ve Etik 12
Meslek Alanındaki Gelişmeler ve Etik..... 13
Standartlar ve Etikle İlgili Kaygılar..... 15
Standartlar ve Etiğin Önemi..... 17
Yanlış Uygulamalardan Örnekler..... 18
Psikolojik Danışman Neden Etik Olmalıdır? 23

2. Bölüm: Psikolojik Danışmanlık Nedir?

"Psikolojik Danışmanlık" Kavramının
Uluslararası Anlamı 30
İngiltere'de ve Türkiye'de "Psikolojik Danışmanlık" 31
Psikolojik Danışmanlık ve Diğer Roller..... 35
1. Psikolojik Danışmanlık ve Tavsiye..... 35
2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik..... 36
3. Psikolojik Danışmanlık ve Yardımcı Arkadaşlık..... 37
4. Psikolojik Danışma ve Psikoterapi 38
5. Psikolojik Danışmanlık, Danışmanlık Becerileri ve Kaynaştırılmış Danışmanlık 41
Sonuç 43

3. Bölüm: Psikolojik Danışmanlıkta Etik İlkelerin Kaynakları ve Çerçevesi

Etik İlkelerin Kaynakları 49
Kişisel Etik ve Değerler..... 50
Danışma Yaklaşımları ve Etik İlkeler 51
Kurum Politikası..... 53
Meslek Kuralları, Çerçeveleri ve Yönergeleri 54
Ahlak Felsefesi 56
Hukuk 59
Psikolojik Danışma Etiği ve Standartları İçin Çerçeve..... 60
Etik Standart İfadelerinin Karşılaştırılması..... 61
Yeni Gelişmeler 63
Etik İç Görüde Bütünsellik 64
Sonuç 65

KISIM II
DANIŞANA KARŞI SORUMLULUK

4. Bölüm: Güvenlik, İhmal ve Sigorta

Danışanın Güvenliğini Sağlamak 74
    Fiziksel Güvenlik 74
    Psikolojik Güvenlik 75
Uygun Olmayan Tavsiye..... 79
Sigortanın Önemi..... 83

5. Bölüm: Danışan Özerkliğine Saygı

Danışmanların İkilemi: Özerkliğe Saygı ya da Müdahale..... 90
Tavsiye Verme ile İlgili Çekinceler 92
Uygun Sorumluluk Sınırı..... 94
Psikolojik Danışmanlığın Gönüllü Doğasının Vurgulanması 96
Özerkliğe Saygının Ön Koşulu Olarak "Reşit Olma" 98
Danışanların İhtiyaçlarını Karşılayacak Danışmanları Seçmelerini Teşvik Etmek..... 99
Psikolojik Danışma Öncesi Bilgi Verme..... 101
Açık Sözleşme (Bilgilendirilmiş Onay)..... 103
Danışanın Değerlerine, İnançlarına ve Seçtiği Eylemlere Saygı 105
Danışmanın ve Danışanın Özerkliği Arasındaki İlişki 106
    Kürtaj Karşıtı Psikolojik Danışma 107

Dini Psikolojik Danışma Hareketi 107
Irkçı veya Cinsiyetçi Danışanlar 108
Özerkliğe Saygının Sınırları..... 110

6. Bölüm: İntihar ve Yaşam Kurtarma Tedavisi Almayı Reddetme

İntihara Eğilimli Danışan..... 115
Kendi Kendine Uygulanan Ötenazi 117
Duygusal Acı ve Problemlerden Kaçış Olarak Ölümü Seçme..... 119
İntihar Riskini Değerlendirme 122
Tedavi Almayı Reddetme..... 124
Tedaviyi Reddeden Henüz Çok Genç İse..... 128
İntihar Gerçekleşirse: Bir Ölümden Sonra... 130
Sonuç 132

7. Bölüm: Psikolojik Danışman Yeterliği

Yeterlik Nedir ve Nasıl Sağlanır? 137
Yeterliğin Dışsal Belirleyicileri..... 140
Danışanın İkilemi: Psikolojik Danışmanım Yeterli miydi? 141
Hukuk Açısından Yeterlik..... 143
Yeterliğini Arttırma: Öz Değerlendirme ve Süpervizyon..... 146
Yetersiz Psikolojik Danışmanlar 147
Sonuç: Yeterliği Geliştirme Önerileri..... 148

8. Bölüm: Danışanların İstismarından Kaçınma

İdeolojik İstismar..... 153
İstismar Şüpheleri: Sahte Anı Sendromu ve Kurtarılmış Anılar 155
Danışmanın Tutumu..... 157
Ekonomik İstismar 159
Ücret Konusunda Net Olmamak 159
Zamanı Kullanmada Özensizlik..... 160
Danışma Sürecini Gereğinden Çok Uzatmak..... 161
Danışandan Hediye Kabul Etmek 162
İkili İlişkiler İçinde Ekonomik Çıkar Ummak..... 162
Ücret Ödeme Yerine Takas Etmek 163
Cinsel İstismar 164
Danışman-Danışan Cinsellik Sendromu Özellikleri..... 165

Cinsel Aktivite Nedir? 167
Cinsel Çekicilik 169
Önceki Danışanlarla Cinsel İlişki 170
Duygusal İstismar 172
Uygun Bir Ortamda Psikolojik Danışma Yapmak 173
Danışmanların İstismarına Tepki Vermek 174
Sonuç 176

9. Bölüm: Gizlilik

Psikolojik Danışmada Gizliliğin Önemi 181
Tam Bir Gizliliğe İlişkin Tarihsel Bağlılık 182
Gizliliğin Yasal Koruması 185
Gizlilik Yükümlülüğüne İlişkin İstisnalar 186
Gizliliği Bozmaya Yönelik Yasal Yükümlülükler 188
Gizli Bilginin Açıklanmasına Yönelik Sözleşme Yükümlülükleri 189
İntihar Eğilimindeki Danışanlar 189
Danışanın Gizlilikle İlgili Bir Yükümlülüğü Var mıdır? 191
Meslek Uzmanları Arasında Bilgi Paylaşımı 192
Gizliliğin İhlalinde Uygulanan Cezalar 193
Sonuç 194

KISIM III
PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE DİĞERLERİ

10. Kendine, Meslektaşlara ve Topluma Yönelik Sorumluluk

Psikolojik Danışman Olarak Kendine Karşı Sorumluluk 201
Tazminat Sigortası 202
Kişisel Güvenlik 202
Danışma İlişkisi Dışında Psikolojik Danışmanı Rahatsız Eden Danışanlar 204
Mesleğin Saygınlığını Korumaya Yönelik Sorumluluk 206
Psikolojik Danışmanlığa Olan Güvenin Zayıflatılması 206
Meslektaşlara ve Yardım Meslekleri Üyelerine Yönelik Sorumluluk 207
Başkalarına Hesap Verebilir Olma Yükümlülüğü 207
Psikolojik Danışmanın, Mesleki Anlayışı Arttırmaya Yönelik Sorumluluğu 207
Topluma Yönelik Sorumluluk 208
Sonuç 211

11. Bölüm: Psikolojik Danışma Süpervizyonu

Psikolojik Danışma Süpervizyonu Nedir? 215
Psikolojik Danışma Süpervizyonu Yaklaşımlarında Uluslararası Farklılıklar 217
Psikolojik Danışma Süpervizyonunun İşlevleri 219
Psikolojik Danışma Süpervizyonunda Etik Boyutlar 220
- Mesleki ve Kişisel İlişkiler Arasındaki Sınırlar 220
- Danışana Verilen Psikolojik Danışmanlıktan Kim Sorumludur? 221
- Uygulamada Yeni Yaklaşımları Deneyen Danışman Adaylarının Desteklenmesi 223
- Farklı Kültürlerden Danışanlarla Çalışma 224

Süpervizyon Uygulamalarını Değerlendirme 226
Sonuç 228

12. Bölüm: Kayıtların Saklanması

Kayıtların Tutulması: Zıt Görüşler 233
Kayıtların Güvenliği 236
Kayıtlara Erişim 238
- İşverenlerin Erişimi 238
- Danışanların Erişimi 238
- Psikolojik Danışmanların Tuttuğu Kayıtların Mahkemede Kullanılması 240
- Polisin Kayıtlara Erişimi 242

Psikolojik Danışma Kayıtlarının İçeriği 243
- Kayıtlarda Yer Almayan Konular 245

Psikolojik Danışma Kayıtlarının Biçimi 245
Kayıtların Süpervizyonda Kullanılması ve Saklanması 248
- Kayıtlar Ne Kadar Süre Saklanmalıdır? 248

Sonuç 249

13. Bölüm: Psikolojik Danışma Hizmetlerini Yönetme

Psikolojik Danışmanların Kendilerini İzlemeleri ve Değerlendirmeleri 254
- Hizmet Denetlemesi 254
- Kalite Güvencesi 256

Psikolojik Danışma Hizmetinin Başkaları Tarafından İzlenmesi 257
- Müfettişlerin Okul Psikolojik Danışmanlarını Denetleme Gücü 257

Sonuç 263

KISIM IV
RESMİN BÜTÜNÜ

14. Bölüm: Etik Problem Çözme

Etik İkilem Çözme Süreci 271
1. Adım: Sorunun veya İkilemin Kısa Bir Tanımını Yapın 271
2. Adım: İkilem Kimin İkilemi? 272
3. Adım: Bütün Olası Etik İlkeleri, Yasaları ve Yönergeleri Dikkate Alın 274
4. Adım: Olası Bütün Eylem Yollarını Belirleyin 276
5. Adım: En İyi Eylem Yolunu Seçin 276
6. Adım: Uygulama ve Sonucun Değerlendirilmesi 277
Etik Problem Çözmeye İlişkin Örnekler 277
Sonuç 294

15. Bölüm: Uygulama İçin Öneriler

Psikolojik Danışmanlığın Yasal Düzenlenmesi 299
Uymanız Gereken Etik İlke ve Uygulama Standartları 300
Etik Bilinç 302
Kültürel ve İlişkisel Engellere Karşı Etik Anlayışı Oluşturmanın Temeli Olarak Saygı ve Güven 303
Son Söz 304

EKLER

Ek 1: Meslek Etiği ve Yasal Konular Ders İzlencesi 309
Ek 2: Etik Konusunda Türkçe Kaynaklar 309
Ek 3: PDR Meslek Etiği ile İlgili Türkçe Kitaplar 309
Ek 4: Önerilen Etkinlikler 309
Ek 5: Soru Bankası 309
Ek 6: Etik İkilem Örnekleri 309
Ek 7: ASCA-Okul Psikolojik Danışmanları İçin Etik İlkeler Klavuzunun Çevirisi 309
Ek 8: Faydalı Kaynaklar (Meslek Örgütleri) 309

Kaynakça 359

Dizin 367

KAYNAKÇA

Ali, L. and Graham, B. (1996) *The Counselling Approach to Careers Guidance.* London: Taylor & Francis Ltd.

Ailen, R.E. (1990) *The Concise Oxford Dictionary of Current English.* Oxford: Oxford University Press.

American Association for Counseling and Development (AACD) (1988) *Ethical Standards of the American Association for Counseling and Development.* Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.

American Counselling Association (1997). *Governing Council Minutes of the September 1997. Governing Council Meeting.* Alexandria, VA.

American Counselling Association (ACA) (2005) *ACA Code of Ethics.* Alexandria, VA: American Counseling Association.

Anthony, K. (2007) *Introduction to Online Counselling and Psychotherapy.* BACP Information sheet P6. Lutterworth: British Association for Counselling and Psychotherapy.

Argyle, M. (ed.) (1981) *Social Skills and Health.* London: Methuen.

Asquith, S. (ed.) (1993) *Protecting Children: Cleveland to Orkney — More Lessons to Learn?* London: HMSO.

Association for Student Counselling (ASC) (1991) *HMI Inspection of Counselling Services.* Rugby: Association for Student Counselling.

Association for Student Counselling (ASC) (1992) *Requirements for Accreditation.* Rugby: Association for Student Counselling.

Austin, K.M., Moline, M.E. and Williams, G.T. (1990) *Confronting Malpractice: Legal and Ethical Dilemmas in Psychotherapy.* Newbury Park, CA: Sage.

Aveline, M., Shapiro, D.A., Parry, G. and Freeman, C. (1995) 'Building research foundations for psychotherapy practıce', in Aveline, M. and Shapiro, D.A. (eds), *Research Foundations in Psychotherapy Practice.* Chichester: Wiley.

Bancroft,J. (1989) *Human Sexuality and its Problems.* Edinburgh: Churchill Livingstone.

Banks, S. (2006) *Ethics and Values in Social Work* (Third edition). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bates, Y. and House, R. (eds) (2003) *Ethically Challenged Professions: Enabling Innovation and Diversity in Psychotherapy and Counselling.* Ross-ön- Wye: PCCS Books.

Bauman, Z. (1993) *Post-modern Ethics.* Oxford: Blackwell.

Beauchamp, T.L. and Childress, J.F. (2008) *Principles of Biomedical Ethics* (Sixth edition). NewYork: Oxford University Press.

Bond, T. (1989) 'Towards defining the role of counselling skills', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 69: 3—9.

Bond, T. (1990) 'Counselling supervision — ethical issues', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 1 (2): 43-6.

Bond, T. (1991a) 'Sex and suicide in the development of counselling', *Changes: an International Journal of Psychology and Psychotherapy,* 9 (4): 284-93.

Bond, T. (1991b) *HIV Counselling — Report on National Survey and Consultation 1990.* Rugby: British Association for Counselling.

Bond, T. (1994) 'Ethical standards and the exploitation of clients', *Counselling -Journal of the British Association for Counselling,* 4 (3), Stop Press: 2—3.

Bond, T. (1997) 'Therapists' dilemmas as stimuli to new understanding and practice', in Dryden,W. (ed.), *Therapists' Dilemmas.* London: Sage.

Bond,T. (1998) *Confıdentiality. Counselling and the Law— Information Guide No.* 1. Rugby: British Association for Counselling.

Bond, T. (1999) 'Guidelines for professional practice', in Bor, R. and Watts, M. (eds), *The Trainee Handbook: A Guide for Counselling and Psychotherapy Trainees.* London: Sage.

Bond,T. (2006) 'Intimacy, risk, and reciprocity in psychotherapy: intricate ethical challenges', *Transactional Analysis Journal,* 36 (2): 77—89.

Bond, T. (2007) 'Ethics and psychotherapy: an issue of trust', in Ashcroft, R.E., Dawson, A., Drapes, H. and McMillan, J.R. (eds), *Principles of Health Care Ethics* (Second edition). Chichester: John Wiley and Sons.

Bond, T. and Cliff, D. (1998) *Trust Matters: The Management of Sensitive Information Held by Drugs Agencies.* Durham: Durham and Darlington

Drug Action Team. Bond, T. and Mitchels, B. (2008) *Confıdentiality and Record Keeping in Counselling and Psychotherapy.* London: Sage.

Bond, T. and Sandhu, A. (2005) *Therapists in Court: Providing Evidence and Supporting IVitnesses.* London: Sage.

Bowlby,J. (1988) *A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Therapy.*London: Tavistock/ Routledge.

Brammer, L.M. and Shostrum, E.L. (1982) *Therapeutic Psychology: Fundamentals of Counselling and Psychotherapy.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

British Association for Counselling (BAC) (1984) *Code of Ethics and Practice for Counsellors.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1985) *Counselling: Defmition of Terms in Use with Expansion and Rationale.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1990) *Code of Ethics and Practice for Counsellors.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1991) *Companies Act 1991: Memorandum of Association of tlıe British Association for Counselling.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1992) *Complaints Procedure.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1993) *Membership Survey* 1993 — *Individual Members and Organisations: A Short Summary of Results.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1994) *Accreditation Criteria.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1995) *Code of Ethics and Practice for Supervisors of Counsellors.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1996) *Code of Ethics and Practice for Trainers.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1997) *Code of Ethics and Practice for Counsellors.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1998a) *Code of Ethics and Practice for Those Using Counselling Skills at Work.* Rugby: BAC.

British Association for Counselling (BAC) (1998b) *How Much Supervision Should You Have?* Information Sheet 3. Rugby: BAC.

British Association for Counselling and Psychotherapy (BACP) (2007) *Ethical Frameu'ork for Good Practice in Counselling and Psychotherapy.* Lutterworth: BACP.

British Association for Counselling and Psychotherapy Information Services (2008a) *What is Counselling*? Lutterworth: BACP.

British Association for Counselling and Psychotherapy Information Services (2008b) *What is Supervison*? Lutterworth: British Association for Counselling and Psychotherapy.

British Medical Association (BMA) (1981) *Handbook on Medical Ethics.* London: BMA.

British Medical Association Foundation for AİDS (1988) *HIVInfection and AİDS: Ethical Considerations for the Medical Profession.* London: BMA.

British Psychological Society (BPS) (1991) *Code of Conduct, Ethical Principles and Guidelines.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1993) *Code of Conduct, Ethical Principles and Guidelines.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1995a) *Guidelines for the Professional Practice of Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1995b) *Recovered Memories.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1995c) *Regulations and Syllabus for the Diploma in Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (1998) *Regulations and Syllabus for the Diploma in Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2000) *Guidelines for Psycıologists Working udth Clients in Contexts in whicıı Issues Related to Recovered Memories May Arise.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2005) *Guidelines for the Professional Practice of Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2006) *Code of Ethics and Conduct.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2007) *Professional Practice Guidelines: Division of Counselling Psychology.* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2008a) *Careers and Qualifications: What is Counselling Psychology?* Leicester: BPS.

British Psychological Society (BPS) (2008b) *Generic Professional Practice Guidelines* (Second edition). Leicester: BPS.

Brooke, R. (1972) *Information and Advice Guidance: The Social Administration Research Trust.* London: G. Bell and Sons.

Burnard, P. (1992) *Perceptions of AİDS Counselling.* Aldershot: Avebury.

Burnard, P. (2006) *Counselling Skills for Health Professionals.* Cheltenham: Nelson Thornes.

Butler-Sloss, E. (1988) *Report of the Inquiry into Child Abuse in Cleveland 1987.* Cmnd 412. London: HMSO.

Butler-Sloss, E. (1993) *Protecting Children: Cleveland to Orkney - More Lessons to Learn?* London: HMSO.

Canadian Guidance and Counselling Association (CGCA) (1995) *Guidelines for Ethical Behaviour.* Ottawa: CGCA.

Carroll, M. (1993) 'Ethical issues in organisational counselling'. Unpublished paper, Roehampton Institute, London.

Carroll, M. (1996) *Counselling Supervision: Theory, Skills and Practice.* London: Cassell.

Carroll, M. and Holloway, E. (1999) 'Introduction', in Carroll, M. and Holloway, E., *Counselling Supervison in Context.* London, Sage. pp. 1—4.

Casement, P. (1985) *On Learning from the Patient.* London: Tavistock/ Routledge.

Children's Legal Centre (1989) 'A child's right to confidentiality?' *Childright,* 57: 7-10.

Children's Legal Centre (1992) *Working with Young People - Legal Responsibility and Liability.* London: Children's Legal Centre.

Clarkson, P. (1995) *The Therapeutic Relationship.* London: Whurr.

Cohen, K. (1992) 'Some legal issues in counselling and psychotherapy', *British Journal of Guidance and Counselling,* 20 (1): 10—26.

Confederation of Scottish Counselling Agencies (COSCA) (2009) *Statement of Ethics and Code of Practice.* Stirling: COSCA.

Cooper, M. (2008) *Essential Research Findings in Counselling and Psychotherapy: The Facts are Friendly.* London: Sage.

CORE Partnership (2007) 'Impact of the use of the CORE System on service quality', *CORE Partnership Occasional Paper* No. 3. Rugby: CORE IMS.

Corey, G., Corey, M.S. and Callanan, P. (2003) *issues and Ethics in the Helping Professions* (Sixth edition). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Craig,Yvonne S. (1998) *Advocacy, Counselling and Mediation in Casework.* London: Jessica Kingsley.

Culley, S. and Bond,T. (2004) *Integrative Counselling Skills in Action* (Second edition). London: Sage.

Department for Children, Schools and Families (2007) *Quality Standards for Young People's Information, Advice and Guidance (IAG).* London: Department for Children, Schools and Families.

Department for Children, Schools and Families (2009) *Every Child Matters.* London: Department for Children, Schools and families.

Department of Health (2003) *Confidentiality: NHS Code of Practice.* London: Department of Health.

Division of Counselling Psychology (2007) *Professional Practice Guidelines.* Leicester: British Psychological Society (BPS).

Dryden, W (ed.) (1998) *Therapist' Dilemmas* (Second edition). London: Sage.

Dryden,W. (1990, Second edition 1999) *Rational-Emotive Counselling in Action.* London: Sage.

Dryden, W. and Neenan, M. (2004) *Rational Emotive Behavioural Counselling in Action.* London: Sage.

Einzig, H. (1989) *Counselling and Psychotherapy — Is It for Me?* Rugby: British Association for Counselling.

Eldrid, J. (1988) *Caringfor the Suicidal.* London: Constable.

Evans, J. (2008) *Online Counselling and Guidance: A Practical Resource for Trainees and Practitioners.* London: Sage.

Every Child Matters (2006a) *What to do if you are worried a child is heing abused.* Norwich: TSO.

Every Child Matters (2006b) Working Together to Safeguard Children: A Guide to Inter-Agency Working to Safeguard and Promote the Welfare of Children. Norwich:TSO.

Firestone, R.W. (1997) *Suicide and the Inner Voice.* Thousand Oaks, CA: Sage.

FoskettJ. and Lyall, D. (1988) *Helping the Helpers — Supervision and Pastoral Care.* London: SPCK.

Friel,J. (1993) In the Matter of the Powers of Her Majesty's Inspectorate of Schools to Inspect Counselling in Polytechnics, Colleges of Further Education ete., Legal opinion obtained by British Association for Counselling.

Friel,J. (1998) In the Matter of the British Association for Counselling, the Association for Student Counselling and the Association of Colleges, Legal opinion obtained by British Association for Counselling.

Gabriel, L. (2005) *Speaking the Unspeakable: The Ethics of Dual Relationships in Counselling and Psychotherapy.* London: Routledge.

Gawthop, J.C. and Uhlemann, M.R. (1992) 'Effects of the problem- solving approach to ethics training', *Professional Psychology: Research and Practice,* 23 (1): 38-42.

General Medical Council (1988) *HIV Infection and AİDS: The Ethical Cotısiderations.* London: GMC.

Gibson, L.R. and Mitchell, H.M. (1990). *Introduction to Counseling and Guidance*. New Jersey: Prentice Hall.

Gibson, WT. and Pope, K.S. (1993) 'The ethics of counseling: a national survey of certified counsellors', *Journal of Counseling and Development,* 71:330-6.

Giddens A. (1991) *Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Middle Age.* Cambridge: Polity Press.

Gillon, R. (1985) 'Autonomy and consent', in Lockvvood, M. (ed.), *Moral Dilemmas in Modem Medicine.* Oxford: Oxford University Press, pp. 111-25.

Gillon, R. (2003), 'Ethics needs principles — four can encompass the rest — and respect for autonomy should be "first among equals"', *Journal of Medical Ethics,* 29 (5): 307-12.

Gothard, B., Mignot, P, Offer, M. and Ruff, M. (2001) *Careers Guidance in Context.* London: Sage.

Grant, L. (1992) 'Counselling: a solution or a problem?', *Independent on Sunday,* 19 April: 22—3, and 26 April: 20.

Grant, P. (1999) 'Supervison and racial issues', in Carroll, M. and Holloway, E., *Counselling Supervison in Context.* London: Sage. pp. 7—22.

Guardian Law Reports (1992) '*Re J* (a minör) (medical treatment)', *The Guardian,* 22 July.

Gummere, R.M. (1988) 'The counselor as prophet: Frank Parsons 1854—1908*Journal of Counseling and Development,* May, 66: 402—5.

Halmos, P. (1978) *The Faith of Counsellors.* London: Constable.

Hawkins, P. and Shohet, R. (2007) *Supervison in the Helping Professions* (Third edition). Milton Keynes: Open University Press.

Hawton, K. and Catalan, J. (1987) *Attempted Suicide: A Practical Guide to its Nature and Management.* Oxford: Oxford University Press.

Hayman, A. (1965) 'Psychoanalyst subpoenaed', *The Lancet,* 16 October: 785-6.

Health Professions Council (HPC) (2003) *Fitness to Practise.* London: HPC.

Health Professions Council (HPC) (2008) *Standards of Conduct Performance and Ethics.* London: HPC.

Herlihy, B. and Corey, G. (1992) *Dual Relationships.* Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.

Herlihy, B. and Corey, G. (1996) *ACA Ethical Standards Casebook* (Fifth edition). Alexandria,VA: American Counseling Association.

Her Majesty's Inspectorate (1988) *Careers Education and Guidancefrom 5 to 16,* Department of Education and Science. London: HMSO.

Heron,J. (2001) *Helping the Client: A Creative Practical Guide* (Fifth edition). London: Sage.

Heyd, D. and Bloch, S. (1991) 'The ethics of suicide', in Bloch, S. and Chodoff, P. (eds), *Psychiatric Ethics.* Oxford: Oxford University Press.

Hicks, C. andWheeler, S. (1994) 'Research: an essential foundation for counselling, training and practice', *Counselling - Journal of the British Association of Counselling,* 5 (1): 38—40.

Hiltner, S. (1949) *Pastoral Counselling.* Nashville, TN: Abingdon.

Holloway, E. and Carroll, M. (1999) 'Introduction', in Holloway, E. and Carroll, M., *Training Counselling Supervisors.* London: Sage. pp. 1—7.

Holmes, J. and Lindley, R. (1998) *The Values of Psychotherapy.* Oxford: Oxford University Press.

Hooper, D. (1988) 'Invited editorial — "York 1988"', *Counselling -Journal of the British Association for Counselling,* November, 66: 1—2.

House, R. andTotton, N. (eds) (1997) *Implausible Professions: Arguments for Pluralism and Autonomy in Psychotherapy and Counselling.* Ross-on-Wye: PCCS.

Houston, G. (1995) *Supervision and Counselling* (Second edition). London: Rochester Foundation.

Howard, A. (1996) *Challenges for Counselling and Psychotherapy.* Basingstoke: Macmillan.

Hoxter, H. (1998) Counselling as a Profession: Status, Organisation and Human Rights. Conference programme. London: International Association for Counselling, and Paris: UNESCO.

Human Fertilization and Embryology Authority (HEFA) (2008) *Code of Practice* (Eighth edition) (Consultation draft). London: HEFA.

Independent Law Report (1992) 'ReT — Court ofAppeal', *Tl-ıe Independent,* 31July.

Inskipp, F. (1986) *Counselling: The Trainer's Hatıdbook.* Cambridge: National Extension College.

Inskipp, F. and Proctor, B. (1994) *Making the Most of Supervision.* Twickenham: Cascade Publications.

Inskipp, F. and Proctor, B. (1995) *Becoming a Counselling Supervisor.* Twickenham: Cascade Publications.

International Association for Counselling (IAC) (1998) Counselling as a Profession: Status, Organisation and Human Rights. Conference report. London: IAC, and Paris: UNESCO.

International Association for Counselling (IAC) (2003) *Wlto We Are.* London: International Association for Counselling, and Paris: UNESCO.

Irish Association for Counselling and Psychotherapy (IACP) (2005) *Code of Ethics and Practice.* Bray: IACP

Irish Association for Counselling and Psychotherapy (IACP) (2007) *Code of Ethics for Supervisors.* Bray: IACP

Jacobs, M. (2004) *Psychodynamic Counselling in Action.* London: Sage.

Jakobi, S. and Pratt, D. (1992) "Therapy note and the law', *The Psychologist,* May: 219-21.

James, I. and Palmer, S. (eds) (1996) *Professional Therapeutic Titles: Myths and Realities.* Leicester: British Psychological Society.

Jehu, D. (1994) *Patients as Victims: Sexual Abuse in Psychotherapy and Counselling.* Chichester: Wiley and Sons.

Jenkins, P. (1996) *False or Recovered Memories? Legal and Ethical Implications for Tlıerapists.* London: Sage.

Jenkins, P. (2007) *Counselling, Psychotherapy and the Law* (Second edition). London: Sage.

Jones, G. and Stokes, A. (2008) *Online Counselling.* Houndsmills: Palgrave Macmillan.

Khele, S., Symons, C. and Wheeler, S. (2008) 'An analysis of complaints to the British Association for Counselling and Psychotherapy 1996-2006', *Counselling and Psychotherapy Research,* 8 (2): 124—32.

Kuzgun, Y. (2002). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma.* Ankara: ÖSYM Yayınları.

Lago, C. (2008) *Race, Culture and Counselling: The Ongoing Challenge* (Second editi on). Milton Keynes: Open University Press.

Laing, R.D. (1967) *The Politics of Experience and the Bird of Paradise.* Harmondsworth: Penguin.

Law Commission (1981) *Breach of Confidence.* Cmnd 8388. London: HMSO.

Leissner, A. (1969) 'Family Advice Service', *British Hospital Journal and Service Review,* 17 January: 120.

Lynch, G. (2002) *Pastoral Care and Counselling.* London: Sage.

Masson, J. (1985) *The Assault on Truth.* Harmondsworth: Penguin.

Mays,J., Forder, A. and Keidan, O. (1975) *Penelope Hall's Social Services of England and Wales.* London: Routledge and Kegan Paul.

McGuire, A. (1998) *False Memory Syndrome.* Rugby: British Association for Counselling.

McLeod, J. (1998) *An Introduction to Counselling* (Second edition). Buckingham: Open University Press.

McLeod, J. (2007) *Counselling Skill.* Maidenhead: Open University Press.

Mearns, D. (1991) 'On being a supervisor', in Dryden,W. andThorne, B. (eds), *Training and Supervision for Counselling in Action.* London: Sage.

Megranahan, M. (1989) *Counselling: A Practical Guide for Employers.* London: Institute of Personnel Management.

Mellor-Clark, S. and Barkham, M. (1996) 'Evaluating counselling', in Bayne, R., Horton, I. and Bimrose,J. (eds), *New Directions in Counselling.* London: Routledge.

Menlowe, M.A. and McCall Smith, A. (1993) *The Duty to Rescue: The Jurisprudence of Aid.* Aldershot: Dartmouth.

Miller, A. (1998) *Thou Shalt Not Be Au>are.* London: Pluto Press.

Mitchels, B. (2006) *Love in Danger. Trauma, Therapy and Conflict Explored through the Life and Work of Adam Curle.* Charlbury: John Carpenter.

Mitchels, B. and Bond, T. (Forthcoming) Essential Law for Counsellors and Psychotherapists. London: Sage.

Mowbray, R. (1995) *The Case against Psychotherapy Registration: A Conservation Issuefor the Human Potential Movement.* London: Trans Marginal Press.

Munro, A., Manthei, B. and Small, J. (1988) *Counselling: The Skills of Problem-Solving.* Auckland, New Zealand: Longman Paul, and London: Routledge.

Murgatroyd, S. (1985) *Counselling and Helping.* Leicester: British Psychological Society, and London: Methuen.

Musgrave, A. (1991) *What is Good Advice Work?* NAYPCAS discussion paper. Leicester: Youth Access.

National Association of Citizens Advice Bureaux (NACAB) (1990) 'Quality of advice: NACAB membership scheme requirements', 3 (1), in *National Homelessness Advice Service — Guidance on CAB Minimum Housing Advice Standards.* London: NACAB.

National Association of Citizens'Advice Bureaux (NACAB) (2008) *How CAB Advisers Can Help.* London: NACAB.

New Zealand Association for Counsellors (NZAC) (2003) *Code of Ethics: A Frameumk for Ethical Practice.* Hamilton, New Zealand: NZAC.

New Zealand Association of Counsellors (NZAC) (1998) 'Code of ethics', in *New Zealand Association of Counsellors Handbook 1998.* Auckland, New Zealand: Association of Counsellors NZAC.

NickelJ. (1988) 'Philosophy and policy', in Rosenthal, D.M. and Shehad, F. (eds), *Applied Ethics and Ethical Theory.* Salt Lake City, UT: University of Utah Press.

O'Coıınor, R.C. (Forthcoming) 'Psychological perspectives on suicidal behaviour', in Kumar, U. and Mandal, M.K. (eds), *Suicidal Behaviour: Assessment of People at Risk.* New Delhi: Sage.

Page, S. andWosket,V (2001) *Supervising the Counsellor: A Cyclical Model,* (Second edition). London: Routledge.

Palmer Barnes, F. (1998) *Complaints and Grievances in Psychotherapy: A Handbook of Ethical Practice.* London: Routledge.

Paradise, L.V. and Siegelwaks, B. (1982) 'Ethical training for group leaders', *fournalfor Specialists in Groupıvork,* 7 (3): 162-6.

Pearsall, J. (1998) *New Oxford Dictionary of English.* Oxford: Oxford University Press.

Pope, K.S. (1988) 'How clients are harmed by sexual contact with mental health professionals: the syndrome and its prevalence', *fournal of Counseling and Development,* 67: 222—6.

Pope, K.S. and Bouhoutsos, J.C. (1986) *Sexual Intimacy between Therapists and Patients.* NewYork: Praeger Press.

Pope, K.S., Sonne,J.L. et al. (2006) *What Tlıerapists Don't Talk about and Wlty. Understanditıg Taboos that Hurt Us and Our Clients.* Washington, DC: American Psychological Association.

Pope, K.S. andVasquez, M.J.T. (1991) *Ethics in Psychotherapy and Counseling: A Practical Guide for Psychologists.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Prevention of Professional Abuse Netvvork (POPAN) (1998) 'Who is abused and who abuses?', *Annual Report 1997—8.* London: POPAN.

Pritchard, C. (1995) *Suicide — the Ultimate Rejection? A Psycho-social Study.* Buckingham: Open University Press.

Proctor, B. (1988) 'Supervision: a co-operative exercise in accountability', in Marken, M. and Payne, M. (eds), *Enahling and Ensuring Supervision in Practice.* Leichester: NationalYouth Bureau.

Reason, P. and Rowan, J. (1981) *Hutnan Inquiry: A Sourcebook of New Paradigm Research.* Chichester: Wiley.

Reeves, A. and Seber, P. (2007) *Working with the Suicidal Client,* BACP Information sheet P7. Lutterworth: British Association for Counselling and Psychotherapy.

Reiter-Theil, S., Eich, H. and Reiter, L. (1991) 'Informed consent in family therapy — necessary discourse and practice', *Changes: an International Journal of Psychology and Psychotherapy,* 9 (2): 91—100.

Rogers, C. (1980) *A Way of Being.* Boston, MA: Houghton Mifilin.

Rogers,W.V.H. (1998) *Winfıeld and Jolowicz on Tort* (Fifteenth edition). London: Sweet and Maxwell.

Rogers, W.V.H. (2006) *Winfıeld and Jolowicz on Tort* (Seventeenth edition). London: Sweet and Maxwell.

Rose, N. (1990) *Goveming the Soul: The Shaping of the Private Self* London: Routledge.

Rowan,J. (1983) *The Reality Game: A Guide to Humanistic Counselling and Therapy.* London: Routledge and Kegan Paul.

Rowan, J. (1988) 'Counselling and the psychology of furniture', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 64: 21—45.

Russell, J. (1993) *Out of Bounds: Sexual Exploitation in Counselling and Therapy.* London: Sage.

Russell, J. (1996) 'Sexual exploitation in counselling in future develop- ments in counselling', in Bayne, R., Horton, I. and Bimrose, J. (eds), *New Directions in Counselling.* London: Routledge. pp. 65—78.

Russell, J., Dexter, G. and Bond, T. (1992) *A Report on Dijferentiation between Advice, Guidance, Befriending, Counselling Skills and Counselling.* Rugby: British Association for Counselling, and London: Department of Employment.

Rutter, P. (1989) *Sex in the Forbidden Zone.* London: Mandala.

Schutz, B.M. (1982) *Legal Liability to Psychotherapy.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Scoggins, M., Litton, R. and Palmer, S. (1997) 'Confidentiality and the law', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 8 (4): 258-62.

Segal,J. (1985) *Phantasy in Everyday Life.* Harmondsworth: Penguin.

Sennett, R. (2003) *Respect: the Formation of Character in an Age of Inequality.* London: Penguin.

Shohet, R. and Wilmot, J. (1991) 'The key issue in the supervision of counsellors: the supervisory relationship', in Dryden, W. andThorne, B. (eds), *Training and Supervision for Counselling in Action.* London: Sage.

Silverman, D. (1996) *Discourses of Counselling: HIV Counselling as Social Interaction.* London: Sage.

Soisson, E.,Vandecreek, L. and Knapp, S. (1987) 'Thorough record keeping: a good defense', *Professional Psychology: Research and Practice,* 18 (5): 498-502.

Sommers-Flanagan, R. and Sommers-Flanagan, J. (2007) *Becoming an Ethical Helping Professional: Cultural and Philosophical Foundations.* Hoboken, NJ:Wiley.

Southern Derbyshire Health Authority (SDHA) (1996) *Report of the Inquiry into the Care of Anthony Smith.* Derby: Southern Derbyshire Health Authority and Derbyshire County Council.

Stadler, H.A. (1986a) *Confidentiality: The Professional's Dilemma - Participant Manual.* Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.

Stadler, H.A. (1986b) 'Making hard choices: clarifying controversial ethical issues', *Counseling and Human Development.* 19 (1): 1—10.

Standing Conference on Drug Abuse (SCODA) (1994) *Building Confidence: Advicefor Alcolıol and Drug Services on Confidentiality Practices.* London: SCODA/Alcohol Concern.

Stoltenberg, C.D. and Delworth, U. (1987) *Supervising Counselors and Therapists: A Developmental Approach.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Sugarman, L. (1992) 'Ethical issues in counselling at work', *British Journal of Guidance and Counselling,* 20 (1): 64—74.

Sykes,J.B. (ed.) (1982) *The Concise Oxford Dictionary of Current English.* Oxford: Oxford University Press.

Syme, G. (1994) *Counselling in Independent Practice.* Buckingham: Open University Press.

Syme, G. (1997) 'Ethical issues concern us', *Voice of Counselling,* August.

Syme, G. (2003) *Dual Relationships in Counselling and Psychotherapy: Exploring the Limits.* London: Sage.

Szasz,T. (1986) 'The case against suicide prevention', *American Psychologist,* 41:806-12.

Thisde, R. (1998) *Counselling and Psychotherapy in Private Practice.* London: Sage.

Thompson, A. (1990) *A Guide to Ethical Practice in Psychotherapy.* NewYork: John Wiley and Sons.

Thorne, B. (1984) 'Person-centred therapy', in Dryden,W. (ed.), *Individual Therapy in Britain.* London: Harper & Row.

Thorne, B. (1992) 'Psychotherapy and counselling: the quest for differ- ences', *Counselling — Journal of the British Association for Counselling,* 3 (4): 244-8.

Thorne, B. and Mearns, D. (2007) *Person-centred counselling in Action* (Third edition). London: Sage.

Times Law Reports (1992) 'Nichols v. Rushton', *The Times,* 19 June.

Trower, R, Casey, A. and Dryden, *W.* (1988) *Cognitive-Behavioural Counselling in Action.* London: Sage.

Trumble,W.R. and Stevenson, A. (eds) (2002) *The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles* (Fifth edition). Oxford: Oxford University Press.

Tuckwell, G. (2002) *Racial Identity, White Counsellors and Therapists.* Milton Keynes: Open University Press.

United Kingdom Central Council for Nursing, Midwifery and Health Visitors (UKCC) (1996) *Code of Professional Conduct.* London: UKCC.

United Kingdom Council for Psychotherapy (UKCP) (1993) *Training Requirements.* London: UKCP.

United Kingdom Council for Psychotherapy (UKCP) (1996) *Recovered Memories of Abuse.* London: UKCP.

United Kingdom Council for Psychotherapy (UKCP) (1998) *Ethical Requirements of Member Organisations.* London: UKCP.

United Kingdom Council for Psychotherapy (UKCP) (2005) *Code of Ethics.* London: UKCP.

Wacks, R. (1989) *Personal Information: Privacy and the Law.* Oxford: Clarendon Press.

Wheeler, S. and Richards, K. (2007) *The Impact of Clinical Supervision on Counsellors and Therapists, Their Practice and Tlıeir Clients: A Systematic Review of the Literatüre.* Luttervvorth: British Association for Counselling and Psychotherapy.

Wise, C. (1951) *Pastoral Counseling: Its Tlıeory and Practice.* New York: Harper & Bros.

Woolfe, R., Murgatroyd, S. and Rhys, S. (1987) *Guidance and Counselling in Adult and Continuing Education: A Developmental Perspective.* Milton Keynes: Open University Press.

Yeşilyaprak, B. (2015). *21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri: Gelişimsel Yaklaşım* (23. Basım). Ankara: Nobel yayınları.

Zytowski, D. (1985) 'Frank, Frank! Where are you now that we need you?', *Counseling Psychologist,* 13: 129—35.

PSİKOLOJİK DANIŞMADA BÜTÜNLEŞTİRİCİ BİR MODEL:

VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM) MODELİ

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar
Hacettepe Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Behnam Molaei
Ardabil Tıp Bilimleri Üniversitesi (İran)

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1773
Psikoloji - PDR No.: 81
ISBN: 978-605-320-680-4
© 1. Basım, Eylül 2017

Psikolojik Danışmada Bütünleştirici Bir Model: VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM) MODELİ
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar - Yrd. Doç. Dr. Behnam Molaei

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Voltan Acar, Nilüfer., Molaei, Behnam.
Psikolojik Danışmada Bütünleştirici Bir Model: VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM) MODELİ */ Nilüfer Voltan Acar - Behnam Molaei*
1. Basım, VI + 98 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-680-4
1. Psikolojik Danışma 2. Voltan Acar-Molaei (VAM) Modeli

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz viii

1. BÖLÜM 1
Giriş 3
Bütünleştirici Terapi 4
Gestalt Terapiye Genel Bir Bakış 6
Bilişsel Davranışçı Terapiye Genel Bir Bakış 10
Psikodramaya Genel Bir Bakış 15

2. BÖLÜM 19
Voltan Acar-Molaei (VAM) Modelinde İnsan Doğası Görüşü 21
Voltan Acar-Molaei (VAM) Modelinde Terapötik Amaçlar 22
Voltan Acar-Molaei (VAM) Modelinde Psikolojik Danışmanın İşlevi ve Rolü 24
Voltan Acar-Molaei (VAM) Modelinde Psikolojik Danışman (psikoterapist)-Danışan İlişkisi 25

3. BÖLÜM: VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM) MODELİNİN BİLEŞENLERİ 29
Voltan Acar-Molaei (VAM) Modelinin Bileşenleri 31
Grupla Psikolojik Danışmada Voltan Acar-Molaei (VAM) Modelinin Bileşenleri 31
Voltan Acar-Molaei (VAM) Modeline Dayalı Grupla Psikolojik Danışma Oturumlarının Özellikleri 34
VAM Modeline Dayalı Birey Odaklı Grupla Psikolojik Danışmada İlk Oturumunun Yapısı 35
VAM Modeline Dayalı Birey Odaklı Grupla Psikolojik Danışmanın Diğer Oturumlarının Yapısı 37
VAM Modeline Dayalı Birey Odaklı Grupla Psikolojik Danışmanın Son Oturumunun Yapısı 38

Bireysel Psikolojik Danışmada Voltan Acar-Molaei (VAM) Modelinin Bileşenleri ... 39
Voltan Acar-Molaei (VAM) Modeline Dayalı Bireysel Psikolojik Danışma Oturumlarının Özellikleri ... 41
VAM Modeline Dayalı Bireysel Psikolojik Danışmanın İlk Oturumunun Yapısı ... 41
VAM Modeline Dayalı Bireysel Psikolojik Danışmanın Diğer Oturumlarının Yapısı ... 42
VAM Modeline Dayalı Bireysel Psikolojik Danışmanın Son Oturumunun Yapısı ... 43
Voltan Acar-Molaei (VAM) Modeline Dayalı Yürütülen Bireysel ve Grupla Psikolojik Danışmayla Kimlere Yardımcı Olunabilir ... 44

4. BÖLÜM: VOLTAN ACAR-MOLAEİ (VAM) MODELİNDE DEĞİŞİM STRATEJİLERİ ... 47
Voltan Acar-Molaei (VAM) Modelinde Değişim Stratejileri ... 49
İlişkisel Değişim Stratejisi ... 49
Duyuşsal Değişim Stratejisi ... 52
Bilişsel Değişim Stratejisi ... 56
Spiritüel Değişim Stratejisi ... 59
Davranışsal Değişim Stratejisi ... 61
Bütün ve Bütünleştirme Değişim Stratejisi ... 64

5. BÖLÜM: VAM MODELİ OTURUMLARININ AŞAMALARI ... 71
VAM Modeli Oturumlarının Aşamaları ... 73
Başlangıç Aşaması ... 75
Eylem Aşaması ... 77
Terminasyon ... 77

6. BÖLÜM: ÇOK KÜLTÜRLÜ PSİKOLOJİK DANIŞMA (PSİKOTERAPİ) BAKIŞ AÇISINDAN VAM MODELİNİN KATKILARI VE SINIRLILIKLARI ... 79

ÖZET ... 83

KAYNAKLAR ... 85

KONU DİZİNİ ... 93

KAYNAKLAR

Beck, A.T. (2005). Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar. (Çev: A, Türkcan). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F. & Emery, G. (1979). Cognitive therapy of depression. New York: The Guilford Press.

Beck, A.,T., Young, J.E. (1985). Cognitive Therapy of Depression. Clinical Handbook of Psychological Disorders: A Step- By-Step Treatment Manual. New York. Guilford Press.

Beck, A. T. & Emery, G. (2006). Anxiety disorders and phobias: A cognitive perspective. New York: Basic Books.

Beck, J. S. (1995). Cognitive therapy: Basics and beyond (Çev. N. H. Şahin). Türk Psikologlar Derneği Yayınları. No.22.

Beck, J. S. (2001). Bilişsel terapi: Temel ilkeler ve ötesi. (Çev. N. Hisli Şahin). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Beck, J. S. (2011). Cognitive behavior therapy: Basics and beyond (2nd ed.). New York, NY: Guilford.

Blackburn, I., Davidson, K. M. & Kendell, R. E. (1995). Cognitive therapy for depression and anxiety: A practitioner's guide. Cambridge, UK: Blackwell Science.

Blatner, A. (2007). Morenean approaches: Recognizing psychodrama's many facets. Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama and Sociometry, 59:159-70.

Buber, M. (1958). I and Thou (2nd Ed) Edinburgh: T and T Clark Trans R.G Smith.

Cashwell, C. S., & Young, J. S. (2011). Integrating spirituality and religion into counseling: A guide to competent practice. Alexandria, VA: American Counseling Association.

Champagne, T., & Koomar, J. (2012). Evaluating sensory processing in mental health occupational therapy practice. OT Practice, 17(5), CE 1–CE 8.

Clarkson, P. (1996). Gestalt counseling in action. London: Sage Publications.

Cole, P. (2013). In the shadow of the psychotherapist: Power, reflection, and dialogue in Gestalt group therapy. Gestalt Review, 17(2), 178-189.

Corey, G. (2013). Theory and practice of counseling and psychotherapy (8th ed.). Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Corsini, R. J., & Wedding, D. (2008). Current psychotherapies (8th ed.). Belmont. CA: Brooks/Cole–Cengage.

Conyne, R. K. (2014). Group work psychotherapist ship: An introduction for helpers. SAGE Publications, Inc.

Cook, C. (2013). Recommendations for psychiatrists on spirituality and religion. Royal College of Psychiatrists (Position Statement PS03/2013), 1-12.

Craske, M.G., Stevens, H.H. (2002). Handbook of brief cognitive behavioral therapy (Edited By Fank W. Bond and Windy Dryden). London, John Wiley and Sons Ltd.

Černetič, M. (2014). Integrative psychotherapy and mindfulness: The case of Sara. International Journal of Integrative Psychotherapy, 5(1), 53-71.

Daş, C. (2006). Büyümek ve gelişmek: Gestaltterapi yaklaşımı. Ankara: HYB Yayıncılık.

DeRubeis, R. J., Webb, C. A., Tang, T. Z., & Beck, A. T. (2010). Cognitive therapy. In K. S. Dobson (Ed.), Handbook of cognitive-behavioral therapies (3rd ed., pp. 94-132). New York: Guilford.

Doğan, S. (2013). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik: geçmişten geleceğe. Dünya Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, İstanbul. 8-11 Eylül 2013. [Çevirim-içi: http://iac-pdr-istanbul2013.org/], Erişim tarihi: 24 Aralık 2014.

Dobson, K. S. & Dozois, D. J. A. (2001). Historical and philosophical bases of the cognitive-behavioral therapies. In K. S. Dobson (Ed.), Handbook of cognitive-behavioral therapies (2nd Ed.) (3-39). New York: The Guilford Press.

Dökmen, Ü. (2005). Sosyometri ve psikodrama. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Elliott, R., Watson, J. C., Goldman, R. N., & Greenberg, L. S. (2004). Learning emotion-focused therapy: The process-experiential approach to change. Washington, DC: American Psychological Association.

Ellis, A. (2001). Overcoming destructive beliefs, feelings, and behaviors. Amherst, NY: Prometheus Books.

Engle, D. E., & Arkowitz, H. (2006). Ambivalence in psychotherapy: Facilitating readiness to change. New York: Guilford.

Erskine, G. R. (2013). Intrapsychic conflict, transference, and a healing relationship. International Journal of Integrative Psychotherapy, 4(1), 53-61.

Fışıloğlu, H. (2014). Aile ve evlilik terapisi; Metaforlar. Hermes Tanıtım Ofset Baskı Hizm. Ltd. Şti.

Freeman, A., Pretzer, J., Fleming, B. & Simon, K. M. (1990). Clinical applications of cognitive therapy. New York: Plenum Press.

Gaur1, K. and Sharma, M. (2015). Role of spiritual health in patient care: A review. International Multispecialty Journal of Health, 1(8), 1-5.

Goin, M. K. (2005). A current perspective on the psychotherapies. Psychiatric Services, 56, 255–257.

Goodman-Scott, E., & Lambert, S. F. (2015). Professional counseling for children with sensory processing disorder. The Professional Counselor, 5(2), 273-292.doi:10.15241/egs.5.2.273.

Güven, M. (2004). Okullarda rehberlik servisleri-hizmetleri. A. Kaya (Ed.) Psikolojik Danısma ve Rehberlik. Altıncı Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık, 55-81.

Hazlett-Stevens, H. & Craske, M,G. (2002). Brief cognitive-behavioral therapy: Definition and scientific foundations. Handbook of Brief Cognitive Behaviour Therapy. 1–21.

Hefti, R. (2011). Integrating religion and spirituality into mental health care, psychiatry and psychotherapy. Religions, 2, 611-627. doi:10.3390/rel2040611.

Hodge, D. R. (2008). Constructing spiritually modified interventions: Cognitive therapy with diverse populations. International Social Work, 51(2), 178–192.

Holm-Hadulla, R. M., & Koutsoukou-Argyraki, A. (2015). Mental health of students in a globalized world: Prevalence of complaints and disorders, methods and effectivity of counseling, structure of mental health services

for students. Mental Health and Prevention, 3, 1-4. doi: 10.1016/j.mhp.2015.04.003.

Hoffman, F. H., Sperth, M., & Holm-Hadulla, R. M. (2015). Methods and effects of integrative counseling and short-term psychotherapy for students. Mental Health and Prevention, 3, 57–65. doi:10.1016/j.mhp.2015.04.005.

Jacobs, S. (2007). The implemention of humour as deflective technique in contact boundary disturbance. Master of Diaconiologh, University of South Africa.

Joyce, P. & Sills, C. (2014). Skills in Gestalt counselling and psychotherapy. 3rd Ed. Sage Publications, London.

Kadden, R., Carroll, K., Donovan, D., Cooney, N., Monti, P., Abrams, D., Litt, M., Hester, R. (1992). Cognitive-behavioral coping skills therapy manual: A clinical research guide for therapists treatment individuals with alcohol abuse and dependence. NIAAA Project MATCH Monograph Series, Vol. 3, NIH Publication No. (ADM) 92-1895. Washington: Government Printing Office.

Kavar, L. F. (2015). Spirituality and the Sense of Self: An inductive analysis. The Qualitative Report, 20(5), 697-711. Retrieved from http://www.nova.edu/ssss/QR/QR20/5/kavar8.pdf.

Kazdin, A. E. (2001). Behavior modification in applied settings (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Kim, I. J., Kim, L. I. C., & Kelly, J. G. (2006). Developing cultural competence in working with Korean immigrant families. Journal of Community Psychology, 34, 149-165. doi:10.1002/jcop.20093

Kirchner, M. (2000). Gestalt therapy theory: An overwiew. Journal of Gestalt Therapy 4, (3). [Çevirim-içi:www.g-g.org/gej/4-3/theoryoverview.html], Erişim tarihi: 20 Ocak 2014.

Krueger, S. J. & Glass, C. R. (2013). Integrative psychotherapy for children and adolescents: A practice-oriented literature review. Journal of Psychotherapy Integration, 23(4), 331–344. doi:10.1037/a0034949.

Lazarus, R. S., Alfert, E. (1964). Short-circuiting of threat by experimentally altering cognitive reappraisal. Journal of Abnormal Psychology, 69, 195–205. [PubMed: 14213291]

Lazarus, A. A. (1996). The utility and futility of combining treatments in psychotherapy. Clinical Psychology: Science and Practice, 3(1), 59–68.

Latner, J. (2000). The theory of Gestalt therapy. In Nevis, E.C. (Ed.). 2000. Gestalt Therapy. Perspectives and Applications. Cambridge: Gestalt Press.

Linehan, M. M. (1997). Validation and psychotherapy. In A. Bohart & L. Greenberg (Eds.), Empathy reconsidered: New directions in psychotherapy (pp. 353-392). Washington, DC: American Psychological Association.

Mackewn, J. (1999). Developing Gestalt Counseling. London: Sage Publications.

Matthiews, D.A. (1998). The Faith Factor: Proof of the Healing Power of Prayer. Penguin Books: New York, NY, USA.

May, R. & Yalom, I. (2005). Existential psychotherapy. In R. J. Corsini and D. Wedding (eds), Current Psychotherapies (7th ed., pp. 269-98). Belmot, CA: Wadsworth.

Melnick, J., ve Nevis, S.M. (2003). Şimdi ve burada tanı koyma: Deneyim döngüsü ve DSM-IV (Özet Çev. Ç.Gülol). Temas: Geştalt Terapi Dergisi, 1(2),71-87.

Milner, P. & Palmer, S. (1998). Integrative stress counselling: A humanistic problem-focused approach. London: Cassell.

Miller, L. J. (2006). Sensational kids: Hope and help for children with sensory processing disorder (SPD). New York, NY: Penguin Group.

Moreno, J. L. (1977). Psychodrama. First Volume (4th ed.). Beacon, NY: Beacon House Inc.

Nevis, E. (Ed.). (2000). Gestalt therapy: Perspectives and applications. Cambridge, MA: Gestalt Press.

Norcross, J. C. (2005). The psychotherapist's own psychotherapy: Educating and developing psychologists. The American Psychologist, 60, 840-850. doi:10.1037/0003-066X.60.8.840

Norcross, J. C., & Goldfried, M. R. (2005a). Handbook of Psychotherapy Integration (2th ed.). Retrieved from http://www.google.com.tr/

Norcross, J. C., & Goldfried, M. R. (2005b). The future of psychotherapy integration: A roundtable. Journal of Psychotherapy Integration, 15(4), 392–471.

Olson, R. B. (2008). The Key to Group Counseling Effectiveness. Academic Forum, 31-39.

Opazo, R. (1997). In the Hurricane's eye: A supraparadigmatic integrative model. Journal of Psychotherapy Integration, 7(1), 17-54.

Perls, F. S. (1973). The Gestalt approach. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.

Perls, F., Hefferline, R. F. ve Goodman, P. (1951/1996). Gestalt therapy: Excitement and growth in the human personality. Great Britain: The Guernsey Press Co.

Perls, F.S., Hefferline, R. ve Goodman, P. (2005). Geştalt terapisi İçimizdeki çocuk 1.(N. Erkmen, Çev.) İstanbul: Söz Yayıncılık.

Polster, E. & Polster, M. (1974). Gestalt therapy integrated: Contours of theory and practice. New York: Vintage Books.

Preston, J. (1998). Integrative brief therapy: Cognitive, psychodynamic, humanistic and neurobehavioral approaches. San Luis Obispo, CA: Impact.

Prochaska, J. O., DiClemente C. C., & Norcross J. C. (1992). In search of how people change: Applications to addictive behavior. American Psychologist, 47, 1102-1114.

Prochaska, J. 0. (1995). An eclectic and integrative approach: Transtheoretical therapy. In A. S. Gurman & S. B. Messer (Eds.), Essential Psychotherapies: Theory and Practice (pp. 403-440). New York: Guilford Press.

Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (2013a). Systems of psychotherapy: A transtheoretical analysis (8th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (2013b). Applying the stages of change. Psychotherapy in Australia, 19 (2), 10-15.

Seligman, L. (2006). Theories of counseling and psychotherapy: Systems, strategies, and skills. (2nd ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Ltd.

Sharf, R. S. (2012). Theories of psychotherapy and counseling: Concepts and cases (5th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Sills. C., Fish, S. & Lapworth, P. (1998). Gestalt counseling. Oxon: Winslow Press Limited.

Simkin, J. S. ve Yontef, G. M. (1984). Gestalt therapy. In Corsini, R. J. (ed). Current Psychotherapies (3rd. Ed) Illinois: Peacock Publishers. 279-318.

Smith, E. J. (2012). Theories of counseling and psychotherapy: An integrative approach. SAGE Publications, Inc.

Sovatsky, S. (1998). Words from the soul: Time, east/west spirituality, and psychotherapeutic narrative. Albany: State University of New York Press.

Sungur, Z. M. (2006). Bilişsel davranış terapi eğitimi 2.Ay Ders Notları.

Rector, N. A. (2010). Cognitive-behavioral therapy: An information guide. Canada (no name of city mentioned): Centre for Addiction and Mental Health.

Rogers, C. R. (1969). Freedom to learn: A view of what education might become. Columbus, OH: Charles E. Merrill.

Ryan, R. M., Lynch, M. F., Vansteenkiste, M. & Deci, E. L. (2011). Motivation and autonomy in counseling, psychotherapy, and behavior change: A look at theory and practice. The Counseling Psychologist, 39(2) 193–260. doi: 10.1177/0011000009359313.

Voltan, N. (1980). Grupla atılganlık eğitiminin bireyin atılganlık düzeyine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi.

Voltan-Acar, N. (1995). Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri [Principles and techniques of group counseling]. (1.baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Voltan-Acar, N. (2003). Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri [Principles and techniques of group counseling]. (4.baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Voltan-Acar, N. (2013). Alıştırmalar, deneyler [Exercises and experiments]. (6. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Voltan-Acar, N. (2015a). Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri [Principles and techniques of group counseling]. (11.baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Voltan-Acar, N. (2015b). Yeniden terapötik iletişim [Therapeutic Communication-Again]. (12.baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Voltan-Acar,N(2017) .Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikler. 12.basım.Ankara:Nobel

Voltan-Acar, N. (2015c). Gestalt terapi: Ne kadar farkındayım? [Gestalt therapy: How much am i aware of?]. (6.baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Walbam, K. M. (2014). The relevance of sensory processing disorder to social work practice: An interdisciplinary approach. Child and Adolescent Social Work Journal, 31, 61–70. doi:10.1007/s10560-013-0308-2.

Watson, J. C. (2002). Re-visioning empathy. In D. J. Cain & J. Seeman (Eds.), Humanistic psychotherapies: Handbook of research and practice (pp. 445–471). Washington, DC: American Psychological Association.

Weathers, E., McCarthy, G. & Coffey, A. (2015). Concept analysis of spirituality: An evolutionary approach. Nursing Forum. 1-18. doi: 10.1111/nuf.12128

Westgate, C. E. (1996). Spiritual wellness and depression. Journal of Counseling and Development, 75(1), 26-35.

White, J. R., & Freeman, A. S. (2000). Cognitive behavioral group therapy for specific problems and populations. Washington DC. American Psychological Association.

Withrow, R. L. (2007). Sensory integration dysfunction: Implications for counselors working with children. Journal of School Counseling, 5(18), 1–24.

Wong, P. T. P. (2010). Meaning therapy: An integrative and positive existential psychology. Journal of Contemporary Psychotherapy, 40(2), 85-99.

Wolpe, J. (1990). The practice of behavior therapy (4th ed.). New York: Pergamon.

Woldt, A. L., & Toman, S. M. (Eds.). (2005). Gestalt therapy: History, theory, and practice. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. doi: 10.4135/9781452225661.

Wright, J. H., Basco, M. R., & Thase, M. E. (2006). Learning cognitive behaviour therapy. American Psychiatric Publishing, Washington, DC.

Yalom, I., & Leszcz, M. (2005). The theory and practice of group psychotherapy (5th ed.) New York: Basic Books.

Yerlikaya, İ. (2006). Bilişsel davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı "umut eğitimi programları"nın ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yontef, G. M., & Jacobs, L. (2011). Gestalt therapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), Current psychotherapies (pp. 342–382). Belmont, CA: Brooks/Cole-Cengage.

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 8. Basım

SAĞLIK İŞLETMELERİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu
Doç. Dr. Oğuz Işık
Doç. Dr. Mahmut Akbolat

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 282
Fen Bilimleri No: 22
ISBN 978-605-133-184-3
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 8. Basım, Şubat 2017

SAĞLIK İŞLETMELERİ YÖNETİMİ
Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu - Doç. Dr. Oğuz Işık - Doç. Dr. Mahmut Akbolat

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tengilimoğlu, Dilaver., Işık, Oğuz., Akbolat, Mahmut.
Sağlık İşletmeleri Yönetimi / *Dilaver Tengilimoğlu - Oğuz Işık - Mahmut Akbolat*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 8. Basım, XXVI + 606 s., 195 x 235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-184-3
1. Sağlık 2. İşletme 3. Yönetim 4. Hastane

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: İŞLETMECİLİK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE İŞLETME TÜRLERİ 1

1.1. İşletmecilik ile İlgili Temel Kavramlar 1

1.1.1. İşletme ve İşletme Yönetimi ile İlgili Temel Kavramlar 2

1.1.1.1. İşletme ve Girişim 2

1.1.1.2. Girişimci ve Yönetici 3

1.1.1.3. Yönetim ve İşletme Yönetimi 4

1.1.2. Üretim ve Üretim Faktörleri 4

1.1.3. İşletmelerin Özellikleri 5

1.1.4. İşletmelerin Amaçları 6

1.1.4.1. Kâr Elde Etmek 6

1.1.4.2. Topluma Fayda Sağlamak 7

1.1.4.3. Varlığını Devam Ettirmek 7

1.1.4.4. Firma Değerini Maksimize Etmek 8

1.2. İşletmelerin Sınıflandırılması 8

1.2.1. Faaliyet Alanlarına Göre işletmeler 8

1.2.1.1. Üretim İşletmeleri 9

1.2.1.2. Ticari İşletmeler 9

1.2.1.3. Karma İşletmeler 9

1.2.2. Üretim Araçlarının Mülkiyetine Göre İşletmeler 10

1.2.2.1. Özel İşletmeler 10

1.2.2.2. Kamu İşletmeleri 10

1.2.2.3. Karma İşletmeler 10

1.2.2.4. Yabancı Sermayeli İşletmeler 10

1.2.3. İş Koluna (Ait Olduğu Sektöre) Göre İşletmeler 10

1.2.3.1. Endüstri İşletmeleri 10

1.2.3.2. Ticaret İşletmeleri 11

1.2.3.3. Hizmet işletmeleri 11

1.2.4. Büyüklüklerine Göre İşletmeler 11
1.2.4.1. Küçük İşletmeler 11
1.2.4.2. Orta Büyüklükte İşletmeler 12
1.2.4.3. Büyük İşletmeler 12
1.2.5. Tüketici Türlerine Göre İşletmeler 13
1.2.5.1. Son (Nihai) Tüketicilere Mal ve Hizmet Üreten İşletmeler 13
1.2.5.2. Aracı Tüketicilere Mal ve Hizmet Sunan İşletmeler 13
1.2.6. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler 13
1.2.6.1. Özel İşletmeler 13
1.2.6.1.1. Tek Kişi İşletmeleri 14
1.2.6.1.2. Şirketler (Ortaklıklar) 14
1.2.6.1.3. Kooperatifler 18
1.2.6.1.4. Dernek ve Vakıf İşletmeleri 18
1.2.6.2. Kamu İşletmeleri 18
1.2.6.2.1. Genel Yönetim İçinde Faaliyet Gösteren İşletmeler 19
1.2.6.2.2. Katma Bütçeli Yönetim İşletmeleri 19
1.2.6.2.3. Özel Yapılı Kuruluşlar 19
1.2.6.2.4. Yerel Yönetim İşletmeleri 19
1.2.6.2.5. Kamu İktisadi Teşebbüsleri 19
1.2.6.3. Yabancı Sermayeli İşletmeler 21
1.2.7. Teknik Özelliklerine Göre İşletmeler 21
1.2.7.1. Emek Yoğun İşletmeler 21
1.2.7.2. Sermaye Yoğun İşletmeler 21
1.2.8. Ulusal Kökenlerine Göre İşletmeler 22
1.2.8.1. Ulusal İşletmeler 22
1.2.8.2. Uluslararası İşletmeler 22
1.2.8.3. Çok Uluslu İşletmeler 22
1.2.8.4. Küresel İşletmeler 22
1.3. İşletmelerin Büyümesi 22
1.3.1. İç Büyüme 23
1.3.2. Dış Büyüme 24
1.3.2.1. Dikey Büyüme 24
1.3.2.2. Yatay Büyüme 24
1.3.2.3. Çapraz Büyüme 25
1.3.2.4. İşletmelerin Büyüme Şekilleri 25
1.3.2.4.1. Ekonomik ve Hukuki Bağımsızlığı Kaybetmeden Gerçekleştirilen Birleşmeler 25
1.3.2.4.2. Ekonomik ve Hukuki Bağımsızlık Kaybedilerek Gerçekleşen Birleşmeler 27
1.3.2.4.3. Hukuki Bağımsızlığı Koruyan, Ekonomik Bağımsızlığı Kaybettiren Birleşmeler 28
Kaynaklar 29
Bölüm Soruları 31

BÖLÜM 2: YÖNETİM TANIMI, TARİHSEL GELİŞİMİ VE İŞLEVLERİ 33
2.1. Yönetim.....33
2.1.1. Yönetimin Genel Özellikleri 34
2.1.2. Yönetici..... 34
2.1.3.Yönetsel Düzeyler..... 35
2.2. Yönetimin Tarihsel Gelişimi.....36
2.2.1. Klasik Yönetim Yaklaşımı 36
2.2.1.1. Bilimsel Yönetim Yaklaşımı.....36
2.2.1.2. Yönetim Süreci Yaklaşımı.....37
2.2.1.3. Bürokrasi Yaklaşımı 38
2.2.2. Neo-Klasik Yönetim Dönemi..... 38
2.2.3. Modern Yönetim Dönemi 39
2.2.4. Postmodern Yönetim Dönemi..... 40
2.3. Yönetimin İşlevleri.....40
2.3.1. Planlama..... 41
2.3.1.1. Planlama Süreci 42
2.3.1.2. Plan Çeşitleri.....46
2.3.1.3. Stratejik Planlama 48
2.3.2. Örgütleme..... 49
2.3.2.1. Örgütleme Sürecinin Evreleri 50
2.3.2.2. Örgütleme İlkeleri.....51
2.3.2.2.1. İş Bölümü ve Uzmanlaşma İlkesi.....51
2.3.2.2.2. İstisna İlkesi 51
2.3.2.2.3. Amaç Birliği İlkesi.....51
2.3.2.2.4. Kontrol Alanı İlkesi 51
2.3.2.2.5. Hiyerarşik Yapı İlkesi 52
2.3.2.2.6. Emir-Komuta Birliği İlkesi 52
2.3.2.2.7. Yetki ve Sorumluluğun Denkliği İlkesi 52
2.3.2.2.8. Yetki Devri İlkesi.....52
2.3.2.2.9. Denge İlkesi 53
2.3.2.2.10. Açıklama İlkesi 53
2.3.2.2.11. Ekonomiklik İlkesi.....53
2.3.2.2.12. Basit ve Anlaşılırlık İlkesi.....53
2.3.2.2.13. Değişebilirlik ve Reorganizasyon İlkesi (Esneklik ilkesi) 53
2.3.2.2.14. Süreklilik İlkesi.....54
2.3.3. Örgütte Bölümlere Ayırma..... 54
2.3.4. Örgütsel Yapı ve Bölümlere Ayırma Biçimleri..... 55
2.3.4.1. İşlevlere (Fonksiyonlara) Göre Bölümlere Ayırma 55
2.3.4.2. Üretilen Mal veya Hizmete Göre Bölümlere Ayırma 56
2.3.4.3. Bölge Temeline Göre Bölümlere Ayırma.....56
2.3.4.4. Müşteri Temeline Göre Bölümlere Ayırma 57
2.3.4.5. Süreç veya Makine Temeline Göre Bölümlere Ayırma.....57

2.3.4.6. Zaman Temeline Göre Bölümlere Ayırma 58
2.3.4.7. Matriks (Karma) 58
2.3.5. Yöneltme (Yürütme) 59
2.3.5.1. Motivasyon 59
2.3.5.2. Liderlik 61
2.3.6. Koordinasyon 61
2.3.7. Kontrol 62
2.3.7.1. Kontrol Türleri 64
Kaynaklar 66
Bölüm Soruları 67

BÖLÜM 3: SAĞLIK VE SAĞLIK HİZMETLERİNİN ÖZELLİKLERİ, SINIFLANDIRILMASI VE FONKSİYONLARI 69

3.1. Sağlık 69
3.1.1. Sağlığın Belirleyicileri 69
3.1.1.1. Çevre 70
3.1.1.2. Davranış 71
3.1.1.3. Kalıtım 71
3.1.1.4. Sağlık Bakım Hizmetleri 72
3.2. Sağlık Hizmetleri 72
3.2.1. Sağlık Hizmetlerinin Özellikleri 73
3.2.1.1. Sağlık Hizmeti Tüketimi Rastlantısaldır 74
3.2.1.2. Sağlık Hizmetinin İkamesi Yoktur 75
3.2.1.3. Sağlık Hizmeti Ertelenemez 75
3.2.1.4. Sağlık Hizmetinin Boyutunu ve Kapsamını Hizmetten Yararlanan Değil, Hekim Belirler 75
3.2.1.5. Sağlık Hizmetleri Tüketicilerinin Davranışları İrrasyoneldir 76
3.2.1.6. Hizmetten Sağlanan Doyum ve Kaliteyi Önceden Belirlemek Çok Zordur 76
3.2.1.7. Sağlık Hizmetlerinin Bir Bölümü Toplumsal Nitelik ve Kamu Malı Özelliği Taşımaktadır 77
3.2.1.8. Sağlık Hizmetinin Çıktısı Paraya Çevrilemez 77
3.2.1.9. Diğer Özellikler 78
3.3. SAĞLIK HİZMETLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 78
3.3.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri 79
3.3.1.1. Çevreye Yönelik Koruyucu Sağlık Hizmetleri 79
3.3.1.2. Kişiye Yönelik Koruyucu Sağlık Hizmetleri 81
3.3.1.3. Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Özellikleri 82
3.3.2. Tedavi Edici Hizmetler 82
3.3.3. Rehabilitasyon Hizmetleri 83
3.3.4. Sağlığın Geliştirilmesi Hizmetleri 84
Kaynaklar 85
Bölüm Soruları 86

BÖLÜM 4: SAĞLIK SİSTEMİ VE DIŞ ÇEVRE İLE İLİŞKİLER 87
4.1. Sistem Yaklaşımı 87
4.1.1. Sistem Yaklaşımı ile İlgili Temel Kavramlar 88
4.1.1.1. Sistem ve Alt Sistemler 88
4.1.1.2. Kapalı ve Açık Sistem Kavramları 88
4.1.1.3. Çevre 89
4.1.1.4. Sistemin Sınırları 89
4.1.1.5. Entropi ve Negatif Entropi 89
4.1.1.6. Denge 90
4.1.1.7. Girdi, Çıktı ve Geri Besleme Döngüsü 90
4.2. Sağlık Sistemi ve Çevre İlişkileri 90
4.2.1. Üretim Alt Sistemi 94
4.2.2. Varlığı Koruma Alt Sistemi 95
4.2.3. Destek Alt Sistemi 95
4.2.4. Yönetim Alt Sistemi 96
4.2.5.Çevre Faktörleri ve Sağlık Sistemi 96
4.2.5.1. Teknolojik Sistemler 97
4.2.5.2. Ekonomik Sistemler 98
4.2.5.3. Hukuksal ve Politik Sistemler 99
4.2.5.4. Sosyokültürel Sistemler 99
4.2.5.5. Ekolojik Sistemler 100
Kaynaklar 101
Bölüm Soruları 103

BÖLÜM 5: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE KURULUŞ ÇALIŞMALARI 105
5.1. Genel Kavramlar 106
5.1.1. Yatırım 106
5.1.2. Proje 106
5.1.3. Yatırım Projesi 106
5.1.4. Fizibilite Etüdü 107
5.2. İşletmelerin Kuruluş Aşamaları 107
5.3. Sağlık İşletmelerinde Kuruluş Araştırmaları 108
5.3.1. Sağlık İşletmelerinde Ekonomik Analiz 109
5.3.1.1. Pazar Analizi ve Talep Tahmini (Piyasa Araştırması) 109
5.3.1.2. Kapasite Belirleme 114
5.3.1.3. Kuruluş Yeri ve Konumluluk Yer Seçimi 117
5.3.2 Teknik Analiz 123
5.3.3. Finansal (Mali) Analiz 124
5.3.4. Hukuki Analiz 125
Kaynaklar 127
Bölüm Soruları 129

BÖLÜM 6: TÜRKİYE'DE SAĞLIK HİZMETLERİ: GELİŞİMİ VE ÖRGÜTLENMESİ 131
6.1. Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Gelişimi 131
6.1.1. 1920–1938 Dönemi 131
6.1.2. 1938–1960 Dönemi 134
6.1.3. 1961–1980 Dönemi 136
6.1.4. 1980 ve Sonrası 137
6.1.5. 2000'li Yıllar ve Sağlıkta Dönüşüm Programı 139
6.1.5.1. Sağlıkta Dönüşüm Programının Temel İlkeleri 140
6.1.5.2. Sağlıkta Dönüşüm Programının Bileşenleri 141
6.2. Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Örgütlenmesi 148
6.2.1. Sağlık Bakanlığı 150
6.2.1.1. Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatı 150
6.2.1.2. Sağlık Bakanlığı Taşra Teşkilatı 163
6.3. Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Arzı 164
6.3.1. Kamu Sektörü Sağlık Hizmetleri Üretimi 166
6.3.1.1. Birinci Basamak ve Koruyucu Sağlık Hizmetleri 166
6.3.1.2. İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri 172
6.3.2. Özel Sektör Sağlık Hizmetleri Üretimi 174
6.3.2.1. Özel Muayenehaneler 175
6.3.2.2. Özel Poliklinikler ve Tıp Merkezleri 175
6.3.2.3. İş Yeri Hekimleri 176
6.3.2.4. Özel Tanı ve Laboratuvar Hizmetleri 176
6.3.2.5. Özel Hastaneler 176
6.3.3. Sivil Toplum Kuruluşlarında Sağlık Hizmetleri Üretimi 177
Kaynaklar 178
Bölüm Soruları 180

BÖLÜM 7: HASTANELERİN TANIMI, ÖZELLİKLERİ, İŞLEVLERİ VE SINIFLANDIRILMASI 181
7.1. Hastanelerin Tanımı 181
7.2. Hastanelerin Özellikleri 183
7.2.1. Organizasyon Açısından Hastanelerin Özellikleri 185
7.2.1.1. Hastaneler Birer Hizmet Organizasyonudur 185
7.2.1.2. Hastaneler Karmaşık Yapıda, Açık-Dinamik Sistemlerdir 186
7.2.1.3. Hastaneler Matriks Yapıda Faaliyet Gösteren Organizasyonlardır 187
7.2.1.4. Hastaneler Günde 24 Saat Hizmet Veren Organizasyonlardır 189
7.2.1.5. Hastaneler Personelinin Önemli Bir Kısmı Bayanlardan Oluşan Organizasyonlardır 189
7.3. Hastanelerin İşlevleri 189

7.4. Hastanelerin Sınıflandırılması 190
7.4.1. Mülkiyet Esasına Göre Hastaneler 190
7.4.2. Büyüklüklerine Göre Hastaneler 191
7.4.3. Hastaların Kalış Süresine Göre Hastaneler 192
7.4.4. Halkın Kullanımına Açık Olma Durumuna Göre Hastaneler 192
7.4.5. Eğitim Statüsüne Göre Hastaneler 192
7.4.6. Akreditasyon Durumuna Göre Hastaneler 192
7.4.7. Dikey Entegrasyona Göre Hastaneler 194
7.4.8. Verdikleri Hizmet Türüne Göre Hastaneler 195
7.5. Ülkemizde Hastanelerin Organizasyon Yapısı 195
7.5.1. Üniversite Hastaneleri 196
7.5.2. Sağlık Bakanlığı Hastaneleri 200
7.5.2.1. Kamu Hastaneleri Birlikleri 200
7.5.2.2. Hastane Yönetim Ekibi 203
7.5.2.3. Birlik Hastanelerinin Gruplandırılması ve Denetimi 204
7.5.2.4. Hizmet Esasına Göre Hastanelerin Organizasyon Yapısı 205
7.5.2.4.1. Hastanelerdeki Bilimsel Kurullar 205
7.5.2.4.2. Tıp Hizmetlerinin Organizasyonu 206
7.5.2.4.3. Yönetim Hizmetleri 209
7.5.2.4.4. Satın Alma, Ayniyat Depo ve Ambar Hizmetleri 214
7.5.2.4.5. Teknik Hizmetler 215
7.5.3. Özel Hastaneler 215
7.6. Kamu ve Özel Hastanelerin Değerlendirilmesi 221
7.6.1. Kamu Hastaneleri 221
7.6.2. Özel Sağlık Hizmeti Sunucuları 223
7.6.3. Sağlık Sektöründe Kamu-Özel Sektör İşbirlikleri (Public -Private-Partnerships; PPP) 227
7.6.3.1. PPP Modelleri 233
Kaynaklar 235
Bölüm Soruları 239

BÖLÜM 8: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE ÜRETİM YÖNETİMİ 241
8.1. Genel Kavramlar 241
8.1.1. Üretim ve Üretim Yönetimi 241
8.1.2. Üretim Yönetimi Fonksiyonları 243
8.1.2.1. Ön Planlama 243
8.1.2.2. Planlama 244
8.1.2.3. Kontrol 245
8.2. Sağlık Kuruluşlarında Üretim Yönetimi 245
8.2.1. Sağlık İşletmelerinde Üretim Yönetimi 246
8.2.1.1. Sağlık İşletmelerinde Üretim Çeşitleri 248

8.2.1.2. Sağlık İşletmelerinde Üretim Yönetiminin Önemi ve Amacı 249
8.2.2. Sağlık İşletmelerinde Malzeme Yönetimi 254
8.2.2.1. Malzeme Yönetiminin Amaç ve Yararları 254
8.2.2.2. Malzeme Yönetim Sisteminin Fonksiyonları 255
8.2.2.3. Malzeme Yönetiminde Çağdaş Yöntemler 263
8.2.2.3.1. Malzeme İhtiyaç Planlaması (MİP) 263
8.2.2.3.2. Tam Zamanında Üretim (Just In Time Production) 263
8.2.2.3.3. Bar-Kod ve Kare-Kod 265
8.2.2.3.4. RFID 266
8.2.2.3.5. Birim Doz İlaç Sistemi (PYXIS) 267
8.2.3. Sağlık İşletmelerinde Stok Yönetimi 268
8.2.3.1. Stok Değerleme Yöntemleri 268
8.2.3.2. Stok Kontrol Yöntemleri 269
Kaynaklar 274
Bölüm Soruları 275

BÖLÜM 9: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE PAZARLAMA YÖNETİMİ 277
9.1. Pazarlamanın Tanımı 277
9.2. Sağlık Hizmetleri Pazarlaması 279
9.2.1. Sağlık Hizmetleri Pazarlamasının Gelişimi 280
9.2.2. Sağlık Hizmetleri Pazarlamasına Getirilen Eleştiriler 281
9.2.3. Sağlık İşletmelerinde Pazarlama Stratejisi Geliştirme Aşamaları 283
9.3. Sağlık Hizmetlerinde Pazarlama Karması Elemanları 284
9.3.1. Geleneksel Pazarlama Karması Unsurları 285
9.3.1.1. Ürün (Product) 285
9.3.1.2. Fiyat (Price) 286
9.3.1.3. Dağıtım (Place) 286
9.3.1.4. Tutundurma (Promotion) 287
9.3.2. Genişletilmiş Pazarlama Karması 287
9.3.2.1. İnsan Unsuru (People) 288
9.3.2.2. Fiziksel Ortam (Physical Facilities) 288
9.3.2.3. Süreç Yönetimi (Process Management) 289
9.4. Pazar Bölümleme ve Hedef Pazar Seçimi 289
Kaynaklar 292
Bölüm Soruları 294

BÖLÜM 10: FİNANSAL YÖNETİM VE SAĞLIK HİZMETLERİ FİNANSMANI 295
10.1. Finans Kavramı 295
10.2. Finansal Yönetimin Fonksiyonları 296
10.2.1. Finanslama 296
10.2.2. Yatırım 297
10.2.3. Kâr Dağıtımı (Temettü) 297
10.3. Finansal Tablolar 297
10.4. Finansal Analiz ve Analizde Kullanılan Araçlar 298
10.4.1. Finansal Tabloların Analizinde Kullanılan Oranlar 299
10.4.1.1. Likidite Oranları 299
10.4.1.2. Devir Hızı Oranları 300
10.4.1.3. Kaldıraç Oranları 301
10.4.1.4. Kârlılık Oranları 301
10.4.2. Başabaş Analizi 302
10.4.3. Fon Akım Tablosu 302
10.5. Sağlık Hizmetleri Finansmanı 302
10.5.1. Sağlık Hizmetleri Finansman Sisteminin Özellikleri 303
10.5.2. Sağlık Hizmetlerinde Finansman Yöntemleri 304
10.5.2.1. Genel Vergiler 306
10.5.2.2. Sosyal Sağlık Sigortası 307
10.5.2.3. Özel Sağlık Sigortası 308
10.5.2.4. Cepten Yapılan Ödemeler 309
10.5.2.5. Tıbbi Tasarruf Hesabı 309
10.6. Hizmet Sunucularına Yapılan Ödeme Yöntemleri 310
10.6.1. Sabit Bütçe (Fixed Budget) 310
10.6.2. Fatura Bedelinin Ödenmesi (Payment By Itemised Bill - Fee For Service) 310
10.6.3. Gün Başına Ödeme (Payment By Day) 311
10.6.4. Vaka Başına veya Teşhise Göre Ödeme (VBÖ) (Case Payment - Payment By Diagnosis-DRG) 311
10.6.5. Kişi Başına Ödeme (Capitation Fee) 312
10.7. Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Finansman Yapısı 312
10.7.1. Sosyal Güvenlik Kurumu 313
Kaynaklar 315
Bölüm Soruları 317

BÖLÜM 11: İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ 319
11.1. İnsan Kaynakları Yönetimi Kavramının Tanımı, İlkeleri ve İşlevleri 320
11.1.1. İnsan Kaynakları Yönetimi Kavramı 320
11.1.2. İnsan Kaynakları Yönetiminin İlkeleri 321
11.1.2.1. Liyakat / Yeterlilik İlkesi 321

11.1.2.2. Eşitlik İlkesi 321
11.1.2.3. Kariyer İlkesi....321
11.1.2.4. Güvence İlkesi....322
11.1.2.5. Yansızlık İlkesi....322
11.1.2.6. Halef Yetiştirme İlkesi 322
11.1.2.7. Yönetim Geliştirme İlkesi 322
11.1.2.8. İnsan Kaynakları Fonksiyonları 322
11.1.3. İnsan Kaynakları Planlaması 323
11.1.3.1. İş Analizi 325
11.1.3.2. İş Tanımı....327
11.1.3.3. İş Gerekleri (İş Şartnamesi)....328
11.1.4. İşgören Bulma ve Seçme Süreci.... 328
11.1.4.1. Aday Sağlama Yolları....331
11.1.4.2. İşe Alma Aşamaları 332
11.1.5. İnsan Kaynakları ve Eğitim.... 334
11.1.6. Kariyer Geliştirme 336
11.1.7. Performans Değerlemesi 336
11.1.8. Ücret Yönetimi 336
11.1.9. Endüstri ilişkileri.... 338
11.1.10. İşgören Sağlığı ve İş Güvenliği 339
11.2. Sağlık Hizmetlerinde İnsan Gücü....339
11.2.1. Sağlık Personeli İstihdam Şekilleri.... 342
Kaynaklar 344
Bölüm Soruları....345

BÖLÜM 12: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE HALKLA İLİŞKİLER VE İLETİŞİM.....347
12.1. Halkla İlişkiler....348
12.2. Sağlık İşletmelerinde Halkla İlişkiler ve Gelişimi....349
12.2.1. Sağlık Kuruluşlarında Halkla İlişkiler İhtiyacını Ortaya Çıkartan Nedenler 349
12.2.2. Hastanelerde Halkla İlişkiler Biriminin Görevleri.... 352
12.3. İletişim....354
12.3.1. İletişim Akışları.... 355
12.3.2. İletişimin Sınıflandırılması 356
12.3.3. Sağlık İşletmelerinde İletişimin Önemi.... 357
12.3.3.1. Hekim-Hasta İletişimi....357
12.3.3.2. Hasta-Hemşire İletişimi 362
12.3.3.3. Hasta-Diğer Hastane Personeli İletişimi 363
12.3.4. Etkin İletişimi Etkileyen Faktörler 364
Kaynaklar 366
Bölüm Soruları....369

BÖLÜM 13: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE STRATEJİK YÖNETİM 371
13.1. Stratejik Yönetim Kavramı 371
13.2. Stratejik Yönetimin Temel Modeli 371
13.2.1. Çevrenin İncelenmesi 372
13.2.1.1. SWOT Analizi 373
13.2.2. Strateji Oluşturma 376
13.2.2.1. Misyon, Vizyon ve Değerler 376
13.2.2.2. Hedefler 377
13.2.2.3. Strateji Düzeyleri 378
13.2.2.4. Politikalar 379
13.2.3. Strateji Uygulama 380
13.2.3.1. Programlar 380
13.2.3.2. Bütçeler 380
13.2.3.3. Prosedürler 380
13.2.4. Değerlendirme ve Kontrol 380
13.3. Sağlık İşletmelerinde Stratejik Tercihler 381
13.3.1. Sağlık İşletmelerinde Uygulanabilecek Temel Stratejiler 381
13.3.1.1. Yönelim (Directional) Stratejileri 381
13.3.1.2. Uyum Sağlama (Adaptive) Stratejileri 382
13.3.1.3. Pazara Giriş Stratejileri 388
13.3.1.4. Rekabet Stratejileri 391
13.3.1.5. Uygulama Stratejiler 396
Kaynaklar 397
Bölüm Soruları 399

BÖLÜM 14: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE PERFORMANS YÖNETİMİ 401
14.1. Performans Ve Performans Değerleme Kavramı 402
14.1.1. Performans 402
14.1.2. Performans Değerleme 402
14.1.3. Niçin Performans Değerleme 405
14.1.4. Performans Değerlemenin Yararları 406
14.1.5. Performans Değerleme Süreci 407
14.2. Performans Değerleme Yöntemleri 408
14.2.1. Karşılaştırma Yöntemleri 408
14.2.2. Grafik Dereceleme Yöntemi 409
14.2.3. Kontrol Listeleri Yöntemi 409
14.2.4. Amaçlara Göre Değerlendirme Yöntemi 410
14.2.5. 360 Derece Performans Değerleme Yöntemi 410
14.2.6. Kritik Olay Yöntemi 410
14.3. Performans Değerlemede Yapılan Hatalar 411
14.3.1. Belli Derecelere Yönelmek 411

14.3.2. Hale Etkisi 411
14.3.3. Son Olayların Etkisinde Kalmak 411
14.3.4. Kontrast Hatası 412
14.3.5. Kişisel Önyargılar 412
14.3.6. Pozisyondan Etkilenme 412
14.3.7. Atfetme Hataları 412
14.3.8. Ortalama Eğilimi 412
14.4. Sağlık İşletmelerinde Performans Değerleme 412
14.4.1. Sağlık İşletmelerinde Dengeli Puan Cetveli 413
14.4.2. Hastane Performansı 415
14.4.2.1. Hastane Performans Ölçüm Modeli (PATH) 417
14.4.3. Sağlık Bakanlığı Performans Yönetim Sistemi 420
14.4.3.1. Performansa Dayalı Ek Ödeme Sistemi 421
14.4.3.1.1. 2004 Yılı Öncesi 421
14.4.3.1.2. 2004-2013 Yılları Arası 422
14.4.3.1.3. 2013 Yılı Sonrası Uygulamalar 425
14.4.3.2. Kurumsal Performans Ölçümü ve Kalite Geliştirme Uygulaması 427
14.4.3.2.1. Hastanelerde Ölçme ve Değerlendirme 428
Kaynaklar 432
Bölüm Soruları 435

BÖLÜM 15: HASTANELERDE BİNA YÖNETİMİ 437
15.1. Hastanelerde Bina Yönetim Sistemleri 438
15.2. Bina Yönetim Sisteminin Evreleri 440
15.2.1. Kapsam ve Tanımlama 440
15.2.2. Tasarım ve Proje 441
15.2.3. Uygulama 441
15.2.4. Sonlandırma 442
15.3. Hastanelerde Bina Yönetim Hizmetleri 442
15.3.1. Isıtma, Havalandırma ve İklimlendirme (HVAC) Hizmetleri 443
15.3.2. Temizlik Hizmetleri 446
15.3.3. Hastane Bilgi Sistemleri 447
15.3.4. Teknik Bakım-Onarım Hizmetleri 448
15.3.5. Tıbbi Teknolojik Hizmetler 448
15.3.6. Bina-Tesis Güvenliği Hizmetleri 449
15.3.6.1. Yangın Güvenliğinin Sağlanması 449
15.3.6.2. Tehlikeli Maddelerin Yönetimi 451
15.3.6.3. Tıbbi Cihaz Yönetimi 451
15.3.6.4. Tıbbi Atık Yönetimi 451
15.3.6.5. Hastane Güvenliğinin Yönetimi 452

15.3.6.6. Destek Sistemleri Yönetimi 452
15.3.6.7. Hastane Acil Durum Planları ve Yönetimi 452
15.3.7. Hastanelerde Bahçe ve Peyzaj Mimari Hizmetleri 452
15.3.8. Hastanelerde Yemek Hizmetleri 453
15.3.9. Hastanelerde Çamaşırhane Hizmetleri 453
15.4. Bina Yönetimi Hizmetlerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma 453
Kaynaklar 456
Bölüm Soruları 458

BÖLÜM 16: SAĞLIK ENFORMASYON SİSTEMLERİ 459
16.1. Tarihsel Gelişme 463
16.2. Hasta Bakımı ve Sağlık Hizmetleri Yönetiminde Enformasyon Teknolojilerinin Kullanılması 464
16.2.1. Klinik Enformasyon Sistemleri (Clinical Information Systems) 466
16.2.1.1. Bilgisayar Temelli Hasta Kaydı 467
16.2.1.2. Laboratuvar Enformasyon Sistemleri (Laboratory Information Systems) 468
16.2.1.3. İlaç Enformasyon Sistemleri (Pharmacy Information Systems) 469
16.2.1.4. Radyoloji Enformasyon Sistemleri (Radiology Information Systems) 470
16.2.1.5. Hemşirelik Enformasyon Sistemleri (Nursing Information Systems) 471
16.2.1.6. Klinik Karar Destek Sistemleri (Clinical Decision Support Systems) 472
16.2.2. Yönetim Enformasyon Sistemleri (Management Information Systems) 474
16.2.2.1. Muhasebe ve Finansal Yönetim Sistemleri (Accounting and Financial Management Systems) 474
16.2.2.2. Programlama Sistemleri (Scheduling Systems) 476
16.2.2.3. İnsan Kaynakları Yönetimi Sistemleri (Human Resources Information Systems) 476
16.2.2.4. Malzeme Yönetimi Sistemleri (Materials Management Systems) 477
16.2.2.5. Ofis Otomasyonu (Office Automation) 478
16.3. Sağlık Enformasyon Sistemlerinin Planlanması, Tasarlanması, Kurulması ve İşletilmesi 478
Kaynaklar 482
Bölüm Soruları 483

BÖLÜM 17: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE HASTA HAKLARI VE ETİK 485
17.1. Sağlık İşletmelerinde Hasta Hakları 485
17.1.1. Hasta Hakları Kavramının Gelişim Süreci 486
17.1.2. Türkiye'de Hasta Hakları 488
17.1.3. Niçin Hasta Hakları? 492
17.1.4. Hasta Güvenliği 493
17.2. Malpraktis 494
17.3. Etik ve Ahlak Kavramı 496

17.3.1. İş Etiği-İşletme Etiği 497
17.3.2. Sağlık İşletmelerinde Etik 498
17.4. Mobbing 502
17.4.1. Sağlık İşletmelerinde Mobbing 503
17.4.2. Mobbing Nasıl Önlenir? 504
Kaynaklar 505
Bölüm Soruları 507

BÖLÜM 18: SAĞLIK İŞLETMELERİNDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR 509
18.1. Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi 510
18.1.1. Toplam Kalite Yönetiminin İlkeleri 514
18.1.2. Sağlık İşletmelerinde Müşteri Kavramı 516
18.1.3. Toplam Kalite Yönetimini Sağlık Kurumlarında Uygulamadaki Güçlükler 517
18.1.4. Sağlık Kurumlarında Toplam Kalite Yönetiminin Başarıya Ulaşabilmesi İçin Gerekli Faktörler 517
18.1.5. Müşteri Tatmini 519
18.2. Dış Kaynaklardan Yararlanma (Outsourcıng) 520
18.2.1. Neden Dış Kaynak Kullanımı? 521
18.2.2. Dış Kaynaklardan Yararlanmanın Dezavantajları 523
18.2.3. Dış Kaynak Kullanımı Uygulanmasının Başarılı Olabilmesi İçin Gerekli Koşullar 523
18.2.4. Sağlık İşletmelerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma Alanları 524
18.3. Benchmarking (Kıyaslama) 525
18.3.1. Benchmarking'in Yararları ve Temel Özellikleri 526
18.3.2. Benchmarking Türleri 526
18.4. Kriz Yönetimi 527
18.4.1. Kriz ve Kriz Yönetimi 527
18.4.2. Krizin Evreleri 528
18.4.3. Kriz Yönetim Süreci 529
18.4.4. Sağlık İşletmelerinde Kriz Yönetimi 530
18.5. Stres Yönetimi 532
18.5.1. Stres 532
18.5.2. Stres Kaynakları 532
18.5.2.1. Bireysel Stres Kaynakları 533
18.5.2.2. Çevresel Stres Kaynakları 533
18.5.2.3. İş ile İlgili Stres Kaynakları 534
18.5.3. Stresin Belirtileri 535
18.5.4. Stres Yönetimi 535
18.5.4.1. Stres Yönetiminde Bireysel Başa Çıkma Yöntemleri 535
18.5.4.2. Stres Yönetiminde Örgütsel Başa Çıkma Yöntemleri 536
Kaynaklar 537
Bölüm Soruları 540

BÖLÜM 19: SAĞLIK KURULUŞLARINDA AFET YÖNETİMİ VE ACİL SAĞLIK HİZMETLERİ 541
19.1. Afet Yönetimi 543
19.1.1. Tıbbi Afet Durumunda Bakım Merkezlerinin Sınıflandırılması 545
19.1.2. Sağlık Kuruluşlarında Afet Planları 546
19.1.2.1. Afet Planının Özellikleri 547
19.1.2.2. Afet Planının Amaçları 548
19.1.2.3. Bir Afet Planında Bulunması Gereken Temel Hizmetler 548
19.1.2.4. Hastanelerde Afet Planlarının Organizasyonu 549
Kaynaklar 560
Bölüm Soruları 562

BÖLÜM 20: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK YÖNETİMİ EĞİTİMİ 563
20.1. Kuzey Amerika'da Sağlık Yönetimi Mesleğinin Tarihsel Gelişimi 566
20.2. Diğer Ülkelerde Sağlık Yönetiminin Gelişimi 567
20.3. Türkiye'de Sağlık Yönetiminin Gelişimi 568
Kaynaklar 575
Bölüm Soruları 576

GENEL KAYNAKÇA 577

DİZİN 603

KAYNAKLAR

AKAR Ç. ve ÖZALP. H., (2000), **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerde Yönetim,** Somgür Yayıncılık, Ankara.

AKAT, İ., BUDAK, G. ve BUDAK, G., (2002), **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir.

AKTEPE, E., (2006), **Genel İşletme,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ALPAGUN O., DEMİR, H., OKTAV, M., ÜNER, N., (1993), **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul.

ALTINTAŞ, M., (1995), **Ekonomik Bütünleşmeler, Gümrük Birliği ve Türkiye: KOBİ'ler Açısından Yaklaşım**, KOSGEB Yayınları, Ankara.

AYDIN N., BAŞAR, M. ve COŞKUN M. (2006), **Finansal Yönetim**, Aktüel Tanıtım, Eskişehir.

BARLI, Ö., (2010), **Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış,** Aktif Yayınevi, Genişletilmiş ve Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul.

BAYER, E., TÜFEKCİ, K. Ö., (2007), **Genel İşletme**, Üç M Grafik Ltd. Şti, Isparta.

CAN, H., TUNCER, D. ve AYHAN, D. Y. (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, 14. Baskı, Ankara.

DEMİR A., (2004), **İşletme Bilgisi**, Özkan Matbaacılık, Ankara.

DİNÇER, Ö. ve Fidan, Y. (1999), **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Yayıncılık, İstanbul.

GİRAY, R. E., (2007), "Limited Şirketin Haklı Sebeple Feshi ve Yargıtay'ın Yaklaşımı", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(12): 195-218.

KARALAR, R. (1993), **Genel İşletme Ekonomisi**, Engin Yayınları, Ankara.

KINSEY, J., (1988), **Marketing in Developing Countries**, Macmillan Publishing, New York.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun, Kanun No: 3624, Kabul Tarihi: 12.04.1990, Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Tarih ve Sayısı: 20.04.1990/20498.

MUCUK, İ., (2005), **Modern İşletmecilik,** Türkmen Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, İstanbul.

MÜFTÜOĞLU, M. T., (1993), **İşletme İktisadı**, Turhan Kitabevi, Ankara.

ÖRÜCÜ,E., (2006), **Modern İşletmecilik**, Gazi Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.

ÖZDEMİR, A., (2004), **İşletme Bilgisi**, Özkan Matbaacılık, Ankara.

SABUNCUOĞLU, Z. ve TOKOL, T., (2001), **İşletme,** Ezgi Yayınları, Bursa.

ŞİMŞEK, Ş., (2005), **İşletme Bilimine Giriş**, Adım Matbaacılık, 12. Baskı, Konya.

TATAR, T. ve ÜNER, M., (1992), **İşletmecilik İlkeleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D., Atilla, A. E. ve Bektaş M., (2008**), İşletme Yönetimi,** Seçkin Kitabevi, Ankara.

TUNCER, D., AYHAN, D. Y. ve VAROĞLU, D., (2008), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

TUTAR, H., (2010), İşletme Yönetimi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Türk Ticaret Kanunu, Kanun No: 6102, Kabul Tarihi: 13/01/2011, Yayımlandığı resmi Gazetenin Tarihi ve Sayısı: 14/02/2011/27846

ÜLGEN, H. ve MİRZE, S. K., (2006), **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

ÜNSALAN, E. ve Şimşeker, B., (2005), **Temel İşletmecilik Bilgileri**, Detay Yayıncılık, 16. Baskı, Ankara.

VINDE, V. P., (1995), **General Introduction to Environment for SME's**, OECD Publications

http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/652&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en (Erişim tarihi 22.10.2010).

KAYNAKLAR

AK, B., (1990), **Hastane Yöneticiliği,** Özkan Matbaası, Ankara.

AKAR, Ç. ve Özalp, H.,(2000), **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerde Yönetim**, Somgür Yayıncılık Ticaret Limited Şirketi, Ankara.

AKAT, İ., G. Budak ve G. Budak, (2002), **İşletme Yönetimi,** Genişletilmiş 4.Baskı Barış Yayınları, İzmir.

AKMUT, Ö., R. Aktaş, B. Aykaç, M. Doğanay, T. Durukan, T. Müftüoğlu ve Ö. Yüksel, (2003), **Girişimciler İçin İşletme Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara.

AKTEPE, E., (2006), **Genel İşletme,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

CAN, H., D. Tuncer, D. Y. Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

CAN, H., (1991), **Organizasyon ve Yönetim,** Adım Yayıncılık Ankara.

DİNÇER, Ö., (2003), **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası,** Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

DİNÇER, Ö. ve Y. Fidan, (1999), **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Yayınları 5. Baskı, İstanbul.

DPT, (T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı), (2003**), Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu,** Ankara.

EFİL, İ., (2002), **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon,** Alfa Basın Yayım, İstanbul.

EREN, E., (2001), **Yönetim ve Organizasyon,** 5.Baskı, Beta Basım Dağıtım, İstanbul.

ERGUN, T. ve A. Polatoğlu, (1992), **Kamu Yönetimine Giriş,** İlksan Matbaacılık, Ankara.

FERREL, O. C., M. D. Hartline D. ve G. H. Lucas, (2002) **Marketing Strategy**, Second Edition, South-Western, Thomson Learnin, Ohio.

GENÇ, N., (2004), **Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar,** Seçkin Kitabevi, Ankara.

HATİPOĞLU, Z., (1976), **Personel Davranışı ve Yönetimi**, Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları.

HUSE, F.E.,(1979), **The Modern Manager,** St.Paul, MN,West Publishing Co.

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

KOÇEL, T., (2005), **İşletme Yöneticiliği,** 10.Baskı, Arıkan Basım Yayım, İstanbul.

LIEBLER, J. G., R. E. Levine ve H. L. Dervitz, (1984), **Management Principles for Health Professionals,** An Apsen Publication, Maryland, USA.

ROBBINS, S. P. ve M. Coulter, (2002), **Management,** Int. Ed., (7th Ed), Upper Saddle River: Prentice Hall.

SCHERMERHORN, J. R. Jr., (2007), **Management 9e,** John Wiley&Sons, Inc., Hoboken New Jersey.

TOSUN, K., (1974), **İşletme Yönetimi,** Cilt 1, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

ÜLGEN, H., "İşletme Yönetiminin Temel İşlevleri", http://www.eylem.com/tem/whayulg01.htm, (16.02.2007).

YOZGAT, O., (1984), **İşletme Yönetimi,** Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı, İstanbul.

http://www.uhg.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=7&Itemid=8 (14.09.2007).

http://www.acibadem.com.tr. (08.09.2008).

http://www.kudretgoz.com.tr. (01.10.2009)

http://www.lokmanhekim.com.tr. (01.10.2009)

KAYNAKLAR

AKDUR, R., (1998), **"**Çağdaş Sağlık ve Sağlık Hizmetleri Kavramları Bu Kavramlara Etki Eden Dinamikler", **Halk Sağlığı,** Antıp Aş Tıp Kitapları ve Bilimsel Yayınlar, Ankara, s. 5–14.

ALPUGAN, O., (1981), **Genel Hastanelerin Kullanımı Türkiye'de Uygulamada Karşılaşılan Kimi Sorunlar ve Bu Sorunların Çözümlenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

HAYRAN, O., (1997), "Sağlık ve Hastalık Kavramları", **Hastane Yöneticiliği,** Editörler: Osman Hayran ve Haydar Sur, Nobel Kitapevi, İstanbul, s. 3–14.

HAYRAN, O., (1997), "Sağlık Hizmetleri", **Hastane Yöneticiliği,** Editörler: Osman Hayran ve Haydar Sur, Nobel Kitapevi, s. 15–27.

http:// www.who.int/hia/about/why/en/print.htm

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara

KISA, A., (2002), **Sağlık Kurumları Yönetimi,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

KÖROĞLU, E., (1987), **Sağlık Mevzuatı,** 2. Baskı Ankara.

KURTULMUŞ, S., (1998), **Sağlık Ekonomisi ve Hastane Yönetimi,** Değişim Dinamikleri Yayınları, İstanbul.

MENDERES, M., (1995), "Sağlık Kurumlarında Muhasebenin Önemi", **Hastane İşletmeciliği: Seçme Yazılar,** (Editör: Hikmet Seçim), Eskişehir, s. 311–327

ODABAŞI, Y., (2001), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

SCHULTZ, R. ve A. C. Johnson, (2003), **Management of Hospitals and Health Services**, Beard Books, Washington, D. C.

SÖZEN, C. ve M. Özdevecioğlu, (1999), **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerinde Yönetim,** Nobel Yayın, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D. ve C. Çalık, (2000), "Sağlık Hizmetlerinde Hizmet Sunumunda Görülen Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Modern Hastane Yönetimi Dergisi**, Yıl: 2000, Sayı: 3, Mayıs-Haziran, s. 12–15.

TERRIS, M., (1992), "Concepts of Health Promotion: Dualities in Public Health Theory", **Journal of Public Health Policy**, Vol. 13, No. 3, s. 267–276.

TOKAY, M., (2000), **Sağlık Hizmetlerinin Pazarlanmasında Kalite ve Hasta Tatmini Eskişehir Devlet Hastanesinde Bir Araştırma,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

1. Sağlık hizmetlerini ve profesyonellerini iklim değişikliği ve yarattığı sorunlar konusunda, en savunmasız nüfus gruplarının eğitim, iletişim ve malzeme (aşı, ilaç ve tanı malzemeleri) ihtiyaçlarını saptama konusunda bilgilendirmek,
2. İklim değişikliğine uyum sağlayabilmek için temiz su temini ve sanitasyonu, güvenli ve yeterli gıda, bağışıklama, hastalık sürveyansı, vektör kontrolü ve afetlere hazırlık gibi halk sağlığı yaklaşımlarını güçlendirmek,
3. Sağlık profesyonellerini (vektör, su ve gıda kaynaklı) enfeksiyon hastalıklarının yeni bulaşma örüntüleri, aşırı hava olaylarıyla (sıcak dalgaları ve seller) bağlantılı hastalıkların semptomları ve tedavileri gibi iklimle ilgili sağlık konularında eğitmek,
4. İklim değişikliklerine karşı sağlığı korumaya yönelik önlemler için karar vericilere, topluma ve diğer paydaşlara doğru ve zamanında bilgi sağlamak,
5. Özellikle sağlık güvenliğinin Uluslararası Sağlık Tüzüğü'nün uygulanmasını gerektirdiği durumlarda, iklim değişikliği ile ilgili sağlık krizlerine yanıt vermek için sağlık hizmetlerini güçlendirmek ve ülkeler arasında işbirliği yürütmek,
6. Salgınların azaltılmasının sağlık için yararlı olacağı sektörlerde (enerji, ulaştırma, iskân, arazi kullanımı, su yönetimi) önlem alınması için savunuculuk yapmak, (aktif seyahatin, sağlıklı yerel gıdaların, yeşil alanlara çıkmanın teşvik edilmesi; obezitenin, solunum ve kalp hastalıklarının, kanserin, yol yaralanmalarının ve gürültüyle bağlantılı hastalıkların azaltılmasında ve ekonomik tasarruf sağlanmasında yardımcı olabilir.),
7. İklim değişikliğinin temel nedenlerini ele alabilecek örnekler oluşturmak yer almaktadır.

KAYNAKLAR

BERKOWITZ, E. N., (1996), **Essentials of Health Care Marketing,** Aspen Publishers, Maryland.

CAN, Halil, Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

DINÇER, Ö. ve Y. Fidan, (1999), **İşletme Yönetimine Giriş,** Beta, 5. Baskı İstanbul.

GINZBERG, E., (1990), "High Tech Medicine and Rising Health Care Cost", **Journal of the American Medical Association,** Vol. 263, No.13, s.1820-1822.

GÖKÇEN, H, (2005), **Yönetim Bilgi Sistemleri,** Genişletilmiş 2. Baskı, Epi Yayınları, Ankara.

KALUZNY, A. D., D. M. Warner, D.G. Warner ve W. N. Zelman, (1982**), Management of Health Services,** New Jersey: Prentice Hall Inc.

KARAFAKIOĞLU, M., (1998), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması,** İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No:271, İstanbul.

KARALAR, R., (1993), **Genel İşletme Ekonomisi,** Engin Yayınları, Ankara.

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

KOÇEL, T. (2005), **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul.

PALFREY, C., P. Thomas ve C. Phillips, (2004), **Effective Health Care Management,** Blackwell Publishing.

SCHULTZ, R. ve A. C. Johnson, (2003), **Management of Hospitals and Health Services**, Beard Books, Washington, D. C.

WOLPER, L. F., (1995), **Health Care Administration,** An Aspen Publication, Aspen Publishers,Inc., Maryland.

KAYNAKLAR

AK B., Ç. Akar ve H. Karaca, (1986) **Hastane Kuruluş Yerinin Seçimi ve Mimari Organizasyonu**. Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara.

AKTEPE E., (2006), **Genel İşletme**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ARCAN, E. F., (1998), Sağlık Merkezlerinin Planlamasına Esas Olacak Verilerin Belirlenmesi, **Modern Hastane Yönetimi Dergisi**, Cilt 2, No.6.

ARICI, H., (1998), **İstatistik Yöntemler ve Uygulamalar**, Meteksan A.Ş., Ankara.

AYDIN, N., M. Başar ve M. Coşkun, (2006), **Finansal Yönetim,** Aktüel Tanıtım, Eskişehir.

BALÇIK B., (1992), **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi**, Mimoza Yayınları, Konya.

CAN, H., D. Tuncer, D. Y. Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

DİNLER, Z. (2001), **İktisada Giriş**, Ekin Kitabevi, Bursa.

DİNÇER, Ö. ve Y. Fidan, (1999), **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 5. Baskı, İstanbul.

ERGİN, C., (1999), **Özel Hastane Yatırımları İçin Pazar Analizinde Bir Model Yaklaşımı ve Saha Araştırması,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

KAYA, E., (1999), **Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi ve Uygulaması,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

KISA, A. (1999) Sağlık Ekonomisine Giriş, Usta Matbaacılık, Ankara.

MUCUK, İ., (2005), **Modern İşletmecilik,** Türkmen Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, İstanbul.

MUTLU A. ve A. Işık, (2002) **Sağlık Ekonomisi ve Politikaları,** Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No:14, İstanbul.

ORHANER, E. (2006) "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Finansmanı ve Genel Sağlık Sigortası", **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, No.1, s.1–22.

ÖZCAN, Y. A. ve Özgen, H. (2001) "Sağlık Sigortacılığı Politikasında Amerikan Sağlık Sigorta Sisteminden İzlenimler", **Yeni Türkiye**, Cilt:40.

SARIASLAN H., (1994) **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi**, Turhan Kitapevi, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D., E. A. ATİLLA, ve M. BEKTAŞ, (2008), **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TOKAT M., (1994) **Sağlık Ekonomisi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 793, Eskişehir.

TUNCER, D., D. Y. Ayhan ve D. Varoğlu, (2008), **Genel İşletmecilik Bilgileri,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

ÜNVER H. (2001) **Hastanelerin Kuruluş Sorunları, Kuruluş Tanıtımı, İstanbul İlinde Faaliyet Gösteren Özel Hastaneler Üzerine Bir Araştırma,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

ÜRETEN, S., (2004), **Üretim/İşlemler Yönetimi: Stratejik Kararlar ve Karar Modelleri,** Gazi Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara.

YOLCU E. (1997), **Hastanede Hacim Tasarımı ve Donatımında İnsan, Hasta, Mobilya Bağlantısı,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

YÜLEK, E., (1983), **Yatırım Projeleri Hazırlama El Kitabı**, İTÜ Sakarya Mühendislik Fakültesi Matbaası. İstanbul.

www.chipublib.org.004chicago1900Imageshospital.jpg (22.02.2008).

www.japaninc.comfilesimagesngz_68_hospital_ObayashiKamedaPhotos3.preview.jpg(22.02.2008).

www.wichita.photos.org.graphicswsu_msSt.Joseph_Hospital99-3.1.hospitals.1.jpg (22.02.2008).

KAYNAKLAR

AK, B., (1990), **Hastane Yöneticiliği,** Özkan Matbaacılık, Ankara

AKAR, Ç. ve H. Özalp, (2000), **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerinde Yönetim,** Somgür Eğitim Hizmetleri ve Yayıncılık, Ankara

AKTAŞ, A., (2007), **Hastane İşletmelerinde Ev İdaresi Hizmetlerinde Sağlık Çalışanlarının Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

AKTAŞ, M., (2002), **Hastanelerde Çatışma ve Çatışma Yönetimi**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Hastane İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ALPUGAN, O. ve V. Haftacı (1995). "Muhasebe Uygulama Genel Tebliğine Göre Hastane İşletmelerinde Maliyet Hesaplarının İşleyişi", **Hastane İşletmeciliği: Seçme Yazılar,** Editör, Hikmet Seçim, Eskişehir, s.271–297

BERMAN, P. ve M. Tatar, (2004), **Türkiye Ulusal Sağlık Hesapları 1999–2000,** Cilt I, T.C. Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara.

BİRPINAR, M. E., Bilgili, M. S. ve Erdoğan, T., (2009), "Medical Waste Management in Turkey: A Case Study of Istanbul" **Waste Management**, 29(1): 445-448.

CANAZ YILMAZ, I., (2010), **Türkiye'de Kamu Özel Sektör Ortaklığı Modelleri, http://www.fazlioglulaw.com/T%C3%BCrkiye'de%20Kamu%20%C3%96zel%20Sekt%C3%B6r%20Ortakl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Modelleri.pdf. (Erişim Tarihi 03.11.2010)**

ÇAMSARI, U. M. ve Arıkan, Z., (2016), "Amerika Birleşik Devletleri'nde Bağımlılık Psikiyatrisi Yandal Eğitimi: Türkiye İçin Bir Model", **Türk Psikiyatri Dergisi,** Baskıda:.1-4

DANCER, S. J., (2004), "How do We Assess Hospital Cleaning? A Proposal for Microbiological Standards for Surface Hygiene in Hospitals", **Journal of Hospital Infection**, 56:10–15.

DANIŞ, B., (2008), "Üniversite Hastanesinde Yönetici Olmak", **VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi**, 1-4 Mayıs 2008, Bodrum.

DAYANIKLI, M., (2008), "Birleşik Sağlık Kurumları ve Zincir Hastaneler", **VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi**, 1-4 Mayıs 2008, Bodrum.

DİNÇER, Ö., (2003) Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Basım Yayım, İstanbul

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2001) **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sağlık Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu,** DPT: 2561, ÖİK: 577, http://ekutup.dpt.gov.tr/saglik/oik577.pdf. 8

DÜNDAR, C., Elmacıoğlu, F., Topbaş, M., ve Pekşen, Y., (2000), "Samsun İl Merkezindeki Hastane Mutfaklarının Hijyen Durumunun Değerlendirilmesi", Türk Hij. Den. Biol. Dergisi, 57(1): 1–6.

EKER, A. Y., (2007),"Kamu Özel Sektör Ortaklıkları", **Bütçe Dünyası**, Cilt:2, No:25, s. 59-67

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Yönetmeliği, Yayımlandığ Resmi Gazete'nin Tarih ve sayısı: 25.01.1993/ 21476.

*EROL, S., (2007), "Hastane Mutfaklarında ve Mama Hazırlamada DAS Uygulamaları", **5. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi**,4-8 Nisan 2007, Antalya, ss. 266–281*

European Commission, (2003), **Guidelines For Successful Public–Private–Partnerships, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/en-guide3.pdf**

FİJAN, S., Sostar-Turk S., Cencic, A., (2005), "Implementing hygiene monitoring systems in hospital laundries in order to reduce microbial contamination of hospital textiles" **Journal of Hospital Infection,** 61(1):30-38.

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Yönetmeliği, Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Tarih ve sayısı: 16.03.2014/ 28943.

Hasta Danışmanı Meslek Standardı, Meslek Standartları Komisyonu, Aralık 1999, Ankara.

http://www.guven.com.tr/docs/orgsemasi.pdf (26/09/2008).

http://www.haberturk.com/haber.asp?id=79303&cat=220&dt=2008/06/09, 26.09.2008

http://www.kh-nuernberger-land.de (14/10/2008).

http://www.skbielefeld.de/pdf/organigramm.pdf (14/10/2008).

http://www.saglikyatirimlari.gov.tr/TabId/347/PID/1034/CategoryID/21/Default.aspx?CategoryName=%C4%B0halesi-Tamamlanm%C4%B1%C5%9F-Olan-Projeler, (09/01/2017)

http://www.saglikyatirimlari.gov.tr/TabId/347/PID/1034/CategoryID/20/Default.aspx?CategoryName=S%C3%B6zle%C5%9Fme-A%C5%9Famas%C4%B1nda-Olan-Projeler, (09/01/2017)

http://www.kamuozel.gov.tr/koo/?q=tr/ana-sayfa (08/01/2014). (Silinecek)

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara

KURTULMUŞ, S., (1998), **Sağlık Ekonomisi ve Hastane Yönetimi,** Değişim Dinamikleri Yayınları, İstanbul

MENDERES, M. ve K. Ersoy, (1995), "Genel Sistem Kuramı ve Sağlık Sistemi, Hastane Sistemi ve Hasta Bakım Alt Sistemi**", Hastane İşletmeciliği: Seçme Yazılar,** Editör: Hikmet Seçim, Eskişehir, s.43-72

MENDERES, M., (1995), "Sağlık Kurumlarında Muhasebenin Önemi", **Hastane İşletmeciliği: Seçme Yazılar,** Editör: Hikmet Seçim, Eskişehir, s.311-327

Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No: 4046, Kabul Tarihi: 24.111994, Yayımlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 27.11.1994/22124.

Özgener S. ve Küçük, F., (2008), "Hastanelerde Modern Yönetim Felsefesinin Verimliliğe Etkisi: Gevher Nesibe Hastanesinde Bir Uygulama", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20:** 543-560

ÖZKAN, A., (2003) "Hastane İşletmelerinde Maliyetleme Yaklaşımları", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt XXII, No. 2, s. 113-130

RAHMAN, S., Açık, Y., Gülbayrak, C., Erhan, D., Nazlıer, K. ve Deveci, S. E., (2009), "Sağlık Kuruluşlarının Tıbbi Atıkları Toplama, Depolama ve Bertaraf Etme Yöntemleri", **Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**, 4(11):

ROUNTREE, G. D., (1993), "Özel Sağlık Kuruluşlarının Gelişmiş ülkelerdeki Genel Görünümü", **Ülkemizde Sağlık Sorunlarının Çözümünde Özel Sağlık Kuruluşlarının Yeri ve Önemi,** İTO Yayın No. 1993-9, s.77-91

Sağlık Tesislerinin, Kiralama Karşılığı Yaptırılması ile Tesislerdeki Tıbbi Hizmet Alanları Dışındaki Hizmet ve Alanların İşletilmesi Karşılığında Yenilenmesine Dair Yönetmelik, Yayımlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve sayısı: 22.7.2006/26236.

SB (Sağlık Bakanlığı), (2009), **Hizmet Kalite Standartları Rehberi**, Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (1983), **Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği,** 13.1.1983 tarih ve 17927 mükerrer sayılı Resmi Gazete, Yapılan Değişiklikler için 05/05 2005 tarih ve 25806 sayılı Resmi Gazete, Ankara

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (1992), I. Ulusal Sağlık Kongresi, Çalışma Grupları Raporları, Ankara

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2008), **T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008**, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2008), **Yataklı Tedavi Kurumları 2007 Yılı İstatistik Yıllığı,** www.saglik.gov.tr

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2013), **Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2012,** Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Ankara.

SEÇİM, H., (1991), **Hastane Yönetimi ve Organizasyonu: Türkiye'de Hastanelerin Organizasyonu İçin Bir Model Önerisi,** İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları, İstanbul

SENEVIRATRE, M., (2007), ***A Practical Approach to Water Conservation for Commercial & Industrial Facilities****, Elsevier.*

SNOOK, I. D., (1992), **Hospitals; What They Are and How They Work,** Aspen Publishers.

SOYER A., A. Yazgan, B. Kılıç, C. I. Yavuz, C. O. Şeyhoğlu, E. Akyol, E. Yentürk, F. Erdoğan, İ. Belek, J. Erdoğan, K. Pala, L. Özelsoy, N. Keysan, N. Etiler, O. Günay, O. Hamzaoğlu, O. Keysan, Ö. Kayıkçı, U. Özcan, Y. Taş ve Y. Akyol, (2003), "**Hangi Türkiye Sağlık Sektörü? Sağlıkta Dönüşüm Programı, 2003 Türkiye'sinde Halka ve Hekimlere/Sağlık Personeline Ne Getiriyor?",** http://www.ttb.org.tr/eweb/s_donusum/index.htm, 29.08.2006

SOYER, A., (2006), "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri, Sağlık, Hekimler ve Eşitsizlikler; Bugünden Yarına", **2000-2020 Sürecinde Nasıl Bir Dünya, Türkiye, Sağlık, Tıp Ortamı Öngörülebilir, Oluşturulabilir?,** http://www.ttb.org.tr/eweb/2020/ata_soyer.doc, 29.08.2006

TEKİN, A. G. (2008), "Kamu-Özel Sektör İşbirlikleri ve Ortaklıkları", http://www.ppp.org.tr/component/option,com_myblog/show,Kamu-Ozel-Sektor-Y-birlikleri-ve-Ortaklyklary.html/Itemid,50/, 26.09.2008

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1084, Erişim Tarihi: 30/12/2016

Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Teşebbüslerin Elektrik Üretme, İletme, Dağıtma ve Ticaretini Yapmaya Yetkilendirilmesine Dair Kanun, Kanun No: 3096 Kabul Tarihi: 04.12.2984.

ÜNLÜ, M., (1986), "Türkiye'de Yataklı Tedavi Hizmetleri", **Sosyal Siyasetimizde Yeni Boyutlar Semineri,** Kutyay, İstanbul, s.27-35

VENI, K., (2004), "Laundry & Linen Services in Hospitals", **AECS Illumination**, IV(1):21-25.

WHO (World Health Organization), (2004), **Practical Guidelines for Infection Control in Health Care Facilitites**, SEARO Regional Publication, No:41.

YTKİY, Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği, Yayımlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 13.1.1983/17927 Mükerrer.

ZENCİROĞLU D., (2006), "Hastane Temizliği", **ANKEM Dergisi**, 20 (EK 2)

KAYNAKLAR

ABROMOWITZ, P., (1984) "Controlling Financial Variables Purchasing Inventory Control and Waste Reduction," **American Journal Of Hospital Pharmacy**, Vol . 41, No. 2, s. 309-317

ACAR, N., (1998), **Üretim Planlaması Yönetim ve Uygulamaları**, Mert Matbaası, Ankara.

AKAR, Ç. ve N. ÖZGÜLBAŞ, (2002), **Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir

AKAR, Ç. ve H. Özalp, (2000), **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerde Yönetim**, Somgür Yayıncılık Ticaret Limited Şirketi, Ankara.

AKDOĞAN, N., (2000), **Tekdüzen Maliyet Sisteminde Maliyet Muhasebesi Uygulamaları,** Gazi Kitabevi, 5. Baskı, Ankara

AKDOĞAN, N. ve N. Tenker, (2001), **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri,** Gazi Kitabevi, 7. Baskı. Ankara.

AMMER, S. D., (1974) **Material Management**, D. Irwin Inc., Homewood, IL.

ALJIAN ,G., (1978), **Purchasing Hendbook**, Mcgraw Hill Book Co. Newyork

BARUTÇUGİL, İ. S., (1988), **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri**, 2. Baskı, Bursa.

BÜYÜKMİRZA, K., (2003), **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi,** Gazi Kitabevi, Ankara.

CAN, H., D. Tuncer, D. Y. Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

ÇELİKPAÇA, F. O., (2000), **Üretim Yönetimi ve Teknikleri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Ankara.

DEMİR, H. ve Ş. Gümüşoğlu, (1994), **Üretim Yönetimi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul.

ERENOĞLU, H., (1973), **İşletmelerde Stokların Yönetim Değerlendirilmesi**, Devlet Yatırım Bankası, Ankara.

HOLMGREN, J.H. (1982), **Material Management and Purchasing for the Health Care Facility,** Health Administration Pr, June.

KOBU, B., (1998), **Üretim Yönetimi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Araştırma ve Yardım Vakfı, 10. Baskı, İstanbul

LEENDERS, M., H.C. Fearon ve W. B. England, (1989) **Purchasing And Materials Management**, Ninth Edition IRWIN, Boston.

PEŞKİRCİOĞLU N., (1993), "Hizmet Sektöründe Kalite, Kalite Güvencesi ve Sağlık Hizmetlerine Uygulanması", **Verimlilik Dergisi,** Özel Sayı, MPM Ankara.

SEZGİN, A., (1976), **İşletmelerde Malzeme Akış Sistemi Analiz ve Simülasyon Uygulaması**, A.İ.T.İ.A. Yayın No: 114, Ankara

STOCK, J. R. ve D. Lambert, (1987), Strategic Logistics Management 2nd, Richard **D**. Irwin, Homewood, IL

TEKİN, M., (2003), **Üretim Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D., E. A. ATİLLA, ve M. BEKTAŞ, (2008), **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara

TOKER, F., (1999) "Sağlık Hizmetleri Yönetimini Diğer Yönetimlerden Ayıran Temel Özellikler", **Modern Hastane Yönetimi**, Ağustos – Eylül 1999, Cilt 3, Sayı 6.

ÜRETEN, S., (2004), **Üretim/İşlemler Yönetimi; Stratejik Kararlar ve Karar Modelleri**, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara

YENERSOY, G., (1990), **Malzeme Yönetim Sistemleri**, MA-PA Yayın No:1, İstanbul

YÜKÇÜ, S., (2002), **Vergi Kanunları ve Tekdüzene Göre Finansal Muhasebe ve Dönem Sonu İşlemleri**, İzmir

Erişilebilme: İşletme seçtiği bölümlerde gerekli pazarlama faaliyetlerini ne ölçüde gerçekleştirebilir.

Büyüklük: Ayrı pazarlama programları götürülecek bölümler, karlılık bakımından yeterli büyüklükte midir?

Pazar bölümlemenin başlıca yolları şöyle sıralanabilir:

- Coğrafi etkenlere göre,
- Yer, iklim, pazarın yoğunluğu, nüfusun yoğunluğu,
- Demografik etkenlere göre,
- Yaş, cinsiyet, gelir, aile yapısı,
- Psikolojik ve sosyolojik etkenlere göre,
- Sosyal grup, yaşam biçimi,
- Mal-tüketici ilişkisi etkenine göre,
- Kullanım oranı, kullananların durumu, fayda, markaya bağımlılık.

KAYNAKLAR

ALTUNIŞIK R., Ş. Özdemir ve Ö. Torlak, (2002), **Modern Pazarlama**, Değişim Yayınları, İstanbul.

BERKOWITZ, N. E., (1996), **Essentials of Health Care Marketing**, Gaithersburg Maryland: An Apsen Publication.

CAN, H., D. Tuncer, D. Y. Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

COOPER, P. D., (1994), **Health Care Marketing**, Gaithersburg, Maryland: An Apsen Publication.

DAVID, P.P ve E.D Honeycutt, (1996), "An Analysis of the Hospital Patient Marketing Relationship In the Health Care Indrustry", **Journal of Hospital Marketing**, Volume; 10, No.1, s. 35 – 49.

KARAFAKIOĞLU, M., (1998), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi yayını, İstanbul.

KARDEŞ, S. (1994). "Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Hasta Tatmini". **1. Ulusal Sağlık Kuruluşları ve Hastane Yönetimi Sempozyumu.** 4-7 Mayıs 1994, Aydın.

KOTLER, P. ve R. N. Clarke, (1987), **Marketing for Health Care Organizations**, Prentice-Hall, Inc., New Jersey

KOTLER P. (1972), **Pazarlama Yönetimi: Çözümleme, Planlama ve Denetim**, Cilt I. Bilimsel Yayınlar Derneği, Ankara.

LIBERMAN, A. ve M. T. Rotarius, (2001), "Marketing in Today's Health Care Environment", **The Health Care Manager**, Apsen Publishers. Inc., vol. 19, No:4, June. s. 23-28.

LOVELOCK, C. ve J. Wirtz, (2004), **Services Marketing**, New Jersey: Pearson Prentice Hall.

MUCUK, İ., (2001), **Pazarlama İlkeleri**, 8. Baskı, Türkmen Kitapevi, İstanbul.

MYERS, H. J., (1986), **Marketing**, Singapore: McGraw-Hill Book Company.

ODABAŞI, Y., (2001), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması,** Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayın No:409, Eskişehir.

ÖZTÜRK, S. A., (2003), **Hizmet Pazarlaması**, 4. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

PALMER, A., (1998), **Principles of Services Marketing**, England: McGraw Hill Book Company.

PETER, J. P., ve J. H. Donall, (1998), **Marketing Menagement, Knowlaedge and Sklills**, Mc Graw-Hill Companies,Boston.

RANDALL, G., (1994), **Effective Marketing**, New York: Routledge.

SEZER, A. (1999), **Sağlık Hizmetlerinde Pazarlama Stratejilerinin Müşteri Tatmini Yaratmaya Etkileri,** Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

SOUBA, W. W, C. A. Haluck, M. A. Menezes, (2001) "Marketing Strategy: An Essential Component of Business Development for Academic Health Centers", The American Journal of Surgery, Vol. 181, No. 2, s.105-14.

STANDON W. J. ve C. Futrell,(1987), **Fundamentals of Marketing**, Eight ed. N.Y. McGraw-Hill Book Company.

TENGİLİMOĞLU, D., (2000), "Sağlık Hizmetlerinde Pazarlama Karması Elemanları ve Özellikleri" **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:55, No. 1, Ocak-Mart, s.188-202.

TENGİLİMOĞLU, D. ve, S. F. Dziegielewski, (200), "Health Services Pricing in Turkey", **Health Marketing Quarterly,** Vol.17, No. 4, s. 21-26.

USTA, H. (2000), **"Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Tutundurma Politikası: Sağlık Personeli ve Hastaların Reklama Yönelik Görüşlerine İlişkin Bir Devlet Hastanesi Örneği"**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

ÜNAL, F. (2001), **İstanbul'da Bulunan Özel Hastanelerde Çalışan Hekimlerin Pazarlamayı Algılayışı Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÜNER, M. (2003), "Pazarlama Tanımı Üzerine", **Pİ**- Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi, Cilt:4, No. 4, s. 44-57

ÜNER, M., (1994), "Hizmet Pazarlamasında Pazarlama Karması Elemanları Değişiklik Gösterir mi?", **Pazarlama Dünyası Dergisi**, 43, Ocak-Şubat, (yıl:8).

ZEITHAML, A. V. ve M. J. Bitner, (2000), **Services Marketing**, New York: McGraw Hill Book Company.

KAYNAKLAR

AKAR, Ç. ve H. Özalp, (2000), **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerinde Yönetim**, Somgür Yayıncılık, Ankara

AKDUR, R., (2001), "Sağlık Hizmetlerinde Finansman ve Ulusal Ekonomi", **Yeni Türkiye Sağlık II**. Sayı:40, Temmuz-Ağustos.

AKTAN, H. T., (2001) "Sağlık Ekonomisi ve Finansmanı", **Yeni Türkiye**, Yıl 7, Sayı 40, Temmuz-Ağustos, s. 1557-1570.

AYDOĞAN, K., (2001), **Finansal Yönetim**, T.C.Sağlık Bakanlığı, Sağlık Yönetimi Eğitimi Programı, Ankara

BALBAY, Y. (1997), Sağlık Sisteminin Finansmanı ve Genel Sağlık Sigortası, Hacettepe Üniversitesi Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara

BELEK, İ. (2001), **Sosyal Devletin Çöküşü ve Sağlığın Ekonomi Politiği**, Sorun Yayınları, İstanbul.

CAN, H., D. Tuncer ve D. Y. Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

DİNÇER, Ö. ve Y. Fidan, (1999), **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Yayınları 5. Baskı, İstanbul.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2001), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sağlık Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu,** www.ekutup.dpt.gov.tr/saglik/oik557.pdf., (08.03.2008)

ENGİZ, O., (1996), "Türkiye'de Sağlık Finansman Sorunu ve Çözüm Arayışları", **Toplum ve Hekim**, Cilt. 11, No. 72, s. 22-31.

ERCAN, M. K. ve Ü. Ban, (2005), **Değere Dayalı İşletme Finansı: Finansal Yönetim**, Gazi Kitabevi, Ankara.

ERDEN, H. (2003), "Türkiye'de Yeniden Yapılanma Sürecinde Kamuya ait Sağlık Kuruluşlarının Stratejik Politika Alternatifleri, Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

GLASER,W., (1987), **Paying The Hospital: The Organization, Dynamics, and Effects Of Differing Financial Arrangements**, Jossey-Bas Publichers. San Francisco.

HAYRAN, O., Sur, H.(1998), **Sağlık Hizmetleri El Kitabı**, Yüce Yayım, Çevik matbaası, İstanbul.

IŞIK, H., (2001), **Sağlık Hizmetleri; Finansmanı, Ülke Örnekleri ve Çözüm Önerileri,** Anadolu Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir

KURTULMUŞ, S., (1998), **Sağlık Ekonomisi ve Hastane Yönetimi**, Değişim Dinamikleri Yayınları, İstanbul.

MOSSİALOS, E. ve A. Dixon, (2002), "Funding health care: an introduction", chapter one, Funding healt care: options for Europe, Edit. Elias Mossialos, A. Dixon, J. Figueras ve J. Kutzin. Open University Pres, Buckingham, Philadelphia.

NORMAND, C. ve Weber A., (1994), **Social Health Insurance: A Guidebook For Planning**, WHO/ILO.

ÖZBAY, H., H. G. Öncül, M. Gökçimen, H. O. Arı, ve S. Mollohaliloğlu, (2007), "Sağlık Sektörü Finansmanı", **Türkiye'de Sağlığa Bakış 2007**, Sağlık Bakanlığı, Ankara.

PINTO, M. ve Andersson, B.,(2001), **Paying Health Care Providers İn The Caribbean**. Washington: PAHO.

ROEMER I. M. (1991), **National Health Systems of the World**, Vol. II. The Countries. New York.

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, Kanun No: 5502, yayınlandığı Resmi Gazetenin tarih ve sayısı; 20.06.2006/26173.

STEVE. B., (2002), **Fundamentals of Health Care Financial Management,** San Francisco, CA: Jossey-Bass.

TATAR, F., (1996), "Sağlık Hizmetleri Finansman Kaynakları", **Toplum ve Hekim**, Cilt;11, No. 72, s. 42-50.

TATAR, M. (2008) "Tanıya Dayalı Gruplar ve Sağlık Hizmeti Kaynakları", **Makro Bakış**, Sayı 8, 2008.

TATAR, M., (2006), "Genel Sağlık Sigortası: Türkiye Uygulamalarının Teoride ve Uluslararası Uygulamalardaki Yeri", **Makro Bakış,** Sayı 2.

TELYUKOV,A., (2001), Prospectice Case-Based Payment For Hospitals: A Guide With Illustrations From Latin America. Heath Sector Reform Initiative.

TENGİLİMOĞLU, D., , E. A. Atilla ve M. Bektaş, (2008), **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

UZ, H. (1998), "Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Sağlık Hizmeti Sunanlara Ödeme Modelleri" **Sağlık Hizmetleri El Kitabı** (Edit; O. Hayran ve H. Sur), Yüce Yayım, Çevik matbaası, İstanbul.

WHO, (2000), The World Health Report 2000. Health Systems: Improving Performance, Geneva. http://www.sgk.gov.tr

KAYNAKLAR

AÇIKALIN A., (1999), **Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının Yönetimi,** Pe-Gem Yayınları, Yayın No:7. Ankara

ALDEMİRLER, M. C., (1996), **Personel Yönetimi,** Fakülteler Kitabevi, İzmir

AYKAÇ, B., (1999), **İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Stratejik Planlaması,** Nobel Yayın, Ankara

BAYRAKTAROĞLU, S., (2003), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Sakarya Kitabevi, Sakarya

BYARS, L. ve W. L. RUE, (2997), **Human Resource Management,** Chicago, Richard D. Irwing Inc. Company

CAN, H., A. Akgün ve Ş. Kavuncubaşı, (2001), **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi**, Siyasal Kitabevi, Ankara

COLD G., (2002), **Personel and Human Resource Management**, Irvin mcgrawhill Newyork.

DESSLER, G., (1999), **Human Resource Management**, Eight Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, United States of America

EKİN, N., (1999), **Endüstri İlişkileri**, 6.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.

FINDIKÇI, İ.,(2000) **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Alfa Basın Yayım Dağıtım, İstanbul

http://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=HEALTH_STAT, 05/01/2017

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve sağlık Kuruluşları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

KAVUNCUBAŞI, Ş. (2008), "Sağlıkta Yeni İstihdam Modelleri" **SAYED-Sağlık Yönetimi ve Eğitimi Dergisi**, Yıl:01, Sayı:05, Ağustos 2008.

MOLLAHALİLOĞLU, S., Ü. Hülür, A. Gençoğlu, E. Alkan, Ş. Özkan, Ü. Ekinci ve E. Pınar, (2007), **Türkiye'de Sağlığa Bakış,** Sağlık Bakanlığı RSHMB, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara.

ÖZGEN, H., A. Öztürk ve A. Yalçın, (2002), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Kitabevi, Adana

SABUNCUOĞLU Z., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Ezgi Kitabevi, Bursa

SCHULLER, J. S. ve E. S. Jackson, (1996), **Human Resource Management: Positioning for the 21. Century,** Minneapolis,West Pup.Co.

SCHULER, R., (1995), **Managing Human Resources,** 5th Ed. Mineapolis: West Pub. Co.

STRIKE, J. A., (1995), **Human Resources in Health Care: A Manager Guide,** Cambrige: Blackwal Science

TYTLER, A. K., (1989), Building Succesful Training Program, Addson Wesley Publihing Co. New York

WERTHER, W. B. ve Jr. K. Davis, (1986), **Personnel Management and Human Resources**, 2.B. MC Graw Hill,, Singapore

UYARGİL, C., (1996), "İş Analizi ve İş Dizaynı", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, (Edt. Ramazan Geylan), Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

YÜKSEL, Ö., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara.

www.saglik.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.tuik.gov.tr

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2013), **T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2012,** Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Ankara.

SB (2016), Sağlık İstatistikleri Genel Bilgi Kitapçığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İstatistik, analiz ve Bilgi Sistemleri Daire Başkanlığı.

KAYNAKLAR

ALKİBAY, S. (1998), 'Hastanelerde Halkla İlişkiler Anlayışı ve Uygulamaları', **Amme İdaresi Dergisi**, cilt 31, sayı 1, Mart 1998.

ATICI, E., (2007), "Hasta - Hekim İlişkisini Etkileyen Unsurlar", **Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, Cilt 33, No. 2, s. 91-96.

BASKIN, O.; Aronoff, C. ve Lattimore, D. (1997), **Public Relations: The Profession and the Practice**, Boston: Mc Graw Hill.

BAUER; C., (2000), "Limiting Factors on the Transformative Powers of E-Mail In Patient-Physician Relationships: A Critical Analysis", **Health Communication**, Vol. 12, No. 3, s. 239-259.

BUMİN, B., GÖKSEL,A., DEVRAN, K., ÖZDOĞAN,I., ALABAY, N., (2003), **Çağdaş İşletme Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara.

CHARAVEL, M., Bremond, A., Moumjid-Ferdjaoui N., Mignotte, H., Carrere M. O., (2001), "Shared Decision-Making in Question", **Phyco-Oncology**, Vol. 10, No. 2, s. 93-102.

CHARLES, C., Gafni, A. ve Whelan T., (1999), "Decision-Making in The Physician-Patient Encounter: Revisiting The Shared Treatment Decision-Making Model", **Social Science and Medicine**, Vol. 49, No. 5, s. 651-661.

COCKERHAM, W., (2004), **Medical Sociology,** Prentice Hall, New Jersey.

CONRAD, P., (2007), "Eliot Freidson"s Revolution in Medical Sociology, Health: An Interdisciplinary Journal For The Social Study of Health", **Ilness and Medicine**, Vol. 11, No. 2, s.141-144.

CUTLİP, M.Scott, ALLEN, H. CENDER, GLENN M. BROOM (1985), **Effective Public Relations**, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.

ÇAY, F., (1996), "Hasta ve Hekim İlişkileri", **Çağımızda Hasta – Sağlık Çalışanları İlişkileri**, Ankara.

EMANUEL; E. J. ve Emanuel, L.L., (1992), "Four Models Of The Physician-patient Relationship", **The Journal of the American Medical**, Vol. 267, No. 16, s. 2221-2229.

ERTEKİN, Y., (1995), **Halkla İlişkiler**, TODAİE Yayınları,Ankara.

FALKUM, F. ve Forde R., (2001), "Paternalism, Patient Autonomy, And Moral Deliberation in The Physician-Patient Relationship: Attitudes Among Norwegian Physicians"**, Social Science Medicine**, Vol. 52, No. 2, s. 239-248.

FALVO, D. ve TIPPY, P., (1988), "Patient Satisfaction and Adherence as Associated with Resident Skill", **The Journal of Family Practice,** VI, 26, 19.

FLETCHER, C., (1980), "Listening and Talking to Patients III The Exposition", **British Medical Journal**, October.

FREIDSON, E., (1961), **Patients Views of Medical Practise**, Russell Sage Foundation, New York.

GORDON, T. ve E. Sterling, (1997), **Doktor – Hasta İşbirliği**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

GORDON, T. ve Edwards, W. S., (1997), **Doktor-Hasta İşbirliği**, E. Aksay (Çev.), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

HAYRAN, O. ve H. SUR, (1997), **Hastane Yöneticiliği**, Nobel Tıp Kitapevi İstanbul.

HUTTON, G.J. (2001), "Halkla İlişkilerin Tanımı, Boyutları ve Etki Alanları", **Kurgu Dergisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimi Fakültesi Dergisi. Sayı. 18, ss:385-400.

KAZANCI, M. (1995), **Kamuda ve Özel Sektörde Halkla İlişkiler**, Turhan Kitabevi, Ankara

KOTLER, P. (1980), **Principles of Marketing**, Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.

KUM, N., (1990), ''Türkiye'de Hemşire-Hasta-Hekim İlişkisinde Değişen ve Gelişen Kavramlar ve Uygulamalar'', **I.Hemşirelik Kongresi Kitabı** , Sivas.

MİZRAHİ, T., (1986), **Getting Rid of Patients Contradictions in the Socialization of Physicians**, New Brunswick:University Pres.

MORGAN, M., (1986), "Doctor-Patient Relationship", Patrick, D.L., Scambler (Ed.), **Sociology as Applied to Medicine.**

ÖZLÜ, T., (2005), Hasta Hakları Hakkımız Var Çünkü Hastasınız. Timaş, İstanbul.

PARSONS, T., (1951), **The Social System**, Routledge, London.

RAKICK, J., Longest, B. ve Darr, K., (1985), "**Managing Health Services Organization** , W.B. Saunders Comp.

ROTER, D.J. ve McNeilis, K..S., (2003), "The Nature of the Therapeutic Relationship and the Assessment of Its Discourse in Routine Medical Visits", Ed. T.L Thompson, A.M. Dorsey, K.I. Miller ve R. Parrott içinde **Handbook of Health Communication**, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey, London. ss.121-140.

ROURKE, K.O., (1993), "Trust and Physician – Patient Relationship", **American Journal of Kidney Diseases**.

SABUNCUOĞLU Z., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 1. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.

SAYERS, F.ve C. Bingaman, R. Graham ve M. Wheeler (1993), **Yöneticilikte İletişim,** Rota Yayınları.

SEÇİM, H. (1994), **Hastanelerde Halkla İlişkiler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

SİLVER, R. (1995), **Health Service Public Relations: A Guide To Good Practice**, Second Edition, New York: Radcliff Medical Press, Inc

SVARSTAD, B., (1974), **The Doctor – Patient Encounter: An Observational Study of Communication and Outcome**, Doktora Tezi, Wisconsin:University of Wisconsin Medicine.

ŞAHİN, Ü., (1998), "Hastane İşletmeciliğinde Verimlilik Yönünden Halkla İlişkilerin Önemi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

ŞEHSUVAROĞLU, B.N., (1986), **Tıbbi Deontoloji**, İstanbul: Bayda Basın ve Dağıtım A.Ş.

TENGİLİMOĞLU, D. (2001), **Sağlık Kuruluşlarında Halkla İlişkiler**, Gazi Kitabevi, Ankara

TENGİLİMOĞLU, D. ve KÖRPE, İ., (2002), "Hastanelerde Sekreterlik Hizmetlerinde İletişim Sorunlarını Belirlemeye Yönelik Bir Alan Çalışması", **İletişim Dergisi**, Bahar Sayısı, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D. ve Y. Öztürk, (2004), **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Seçkin Kitabevi, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, Dilaver, Kısa, A. ve Dziegielewski, S., (1999), "The Role of Hospital Public Relations in Turkish Hospitals", **AUPHA 1999 Annual Meeting**, 25-27 June 1999, Chicago, USA.

TOKER, S.O., (1994), "Doktorlar ve Hastalar Arası İletişim – Etkileşim", **Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi**, Ankara.

TUTAR, H. ve Yılmaz, M.K., (2005), **Genel İletişim Kavram ve Modeller,** Seçkin Yayıncılık, Ankara.

UYSAL, B. (1998), **Siyaset Yönetiminde Halkla İlişkiler**, 1. Baskı, Ankara TODAİE Yayınları

VOURI, H., T. Aaku, E. Aine, R. Erkko ve R. Johansson (1972), "Doctor – Patient Relationship in the Light of Patients Experiences", **Social Sciences and Medicine.**

WEST, C., (1984), **Routine Complications: Troubles With Talk Between Doctors and Patients**, Indiana University Press., Bloomington.

WHİTE, R. Kenneth (1997), Health Care Marketing and Entrepreneurship, fallemester ders notları içinde, ''Hospital's advertising spending up %11.4'' Mary Chris Jacklevic, Virginia Commonwealth University.

WINKER, M. A., Flanagin, A., Chi-Lum, B., White, J., Andrews, K., Kennett, R. L., DeAngelis, C. D. ve Musacchio, R. A., (2000), "Guidelines for Medical And Health Information on the Internet: Principles Governing AMA Websites**", Journal of the American Medical Association**, Vol. 283, No. 12, s.1600-1606.

ZILLIOĞLU,M. ve Yüksek, H., (1998)**, İletişim Bilgisi**, Eskişehir,AÖF Yayınları.

KAYNAKLAR

ACAR, D. (2005), **Küresel Rekabette Maliyet Yönetimi ve Yaklaşımları: Tekstil Sektörü ile ilgili Bir Araştırma,** Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

CAN, H., D. Tuncer, D. Y. Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

CONANT, J. S., Michael P. Mokwa ve P. Rajan Varadarajan, (1990),"Strategic Types, Distinctive Marketing Competencies and Organizational Performance: A Multiple Measures-Based Study," **Strategic Management Journal,** Vol. 11, No. 5, s. 365–383.

DESS, G. G., P. S. Davis, (1984), "Porter's (1980) Generic Strategies as Determinants of Strategic Group Membership and Organizational Performance," **The Academy of Management Journal,** Vol. 27, No. 3, s. 467–488.

DİNÇER, Ö., (2003) Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Basım Yayım, İstanbul.

GINN, G. O., (1990), "Strategic Change in Hospitals: An Examination of the Response of the Acute Care Hospital to the Turbulent Environment of the 1980s", **Health Services Research,** Vol. 25, No. 4, s. 565–591.

GINTER, P. M, L. E. Swayne ve W. J. Ginter, (1998), "Strategic Management", **Handbook of Health Care Management,** Editörler: W. Jack Ginter, Peter M Ginter ve Linda E Swayne, Blackwell Business, , USA, s. 117–151.

GLUECK, W. F., (1980), **Business Policy and Strategic Management,** McGraw-Hill Book Company, New York.

İPLİKÇİOĞLU, İ., (2003), "Kapitalist Sistem ve Küresel Pazarda Rekabet Avantajı Sağlamayı Amaçlayan Firmalar İçin Olası Alternatif Rekabet Stratejilerinin Analizi", **Verimlilik Dergisi,** No. 4, S. 79–106.

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

KUMAR, K., R. Subramanian ve C. Yauger, (1997), "Pure Versus Hybrid: Performance Implications of Porter's Generic Strategies"**, Health Care Management Review**, Vol. 22, No. 4, s. 47–60.

LYNCH, R. P., (1989), **The Practical Guide to Joint Ventures and Corporate Alliances**, John Wiley and Sons, New York.

MILES, Raymond E., Charles C. Snow, (2003) **Organizational Strategy, Structure, and Process**, Stanford University Press, Stanford, California.

PORTER, M. E., (2000**), Rekabet Dersleri**, Capital Yönetim Dizisi:3, İstanbul.

PORTER, M. E., (1985), **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance,** Simon and Schuster Trade, New York.

SADLER, P., (1993), **Strategic Management,** Kogan Page, Limited, Milford, CT, USA.

SALTMAN, R. B. ve J. Figueras, (1998), **Avrupa Sağlık Reformu Mevcut Stratejilerin Analizi,** Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara

SCHERMERHORN, J. R., Jr., (2007), **Management 9e**, John Wiley&Sons, Inc., Hoboken New Jersey.

SWAYNE, L. E., W. J. Duncan, P. M Ginter, (2006), **Strategic Management of Health Care Organizations**, Fifth edition, Blackwell Publishing.

ŞİMŞEK, Ş., (1998) **İşletme Bilimine Giriş,** Yenilenmiş 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ÜLGEN, H. ve MİRZE, S. K., (2006), **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

WHEELEN, T. L. ve J. D. Hunger, (2002), **Strategic Management and Business Policy,** Eighth Edition, Prentice Hall, New Jersey.

WHITE, R. E., (1986), "Generic Business Strategies, Organizational Context and Performance: An Empirical Investigation", **Strategic Management Journal,** Vol. 7, No. 3, s. 217–231.

ZAJAC, E. J. ve Stephen M. Shortell (1989), "Changing Generic strategies: Likelihood, Direction and Performance Implications." Strategic Management Journal. Vol.10, No. 5, s. 413–430.

ZUCKERMAN, A. M., (2002), **Improve Your Competitive Strategy A Guide for The Healthcare Executive,** Health Administration Pres, Chicago.

ZUCKERMAN, A. M. ve C. H. Markham, (2006), "Centers of Excellence: Big Opportunities, Big Dividents", **Healthcare Financial Management,** Vol. 60, N0. 2, s. 150–154.

ZUCKERMAN H.S. ve A.D. Kaluzny, (1991), "Strategic Alliances in Health Care: The Challenges of Cooperation", **Frontiers of Health Services Management,** Vol. 7, No. 3, s. 3–23.

KAYNAKLAR

ALAN, M.S., (2008), "Hastane Enfeksiyonlarından Korunmada Birimlerin Yapılanma, Havalandırma, Temizleme ve Dezenfeksiyon Esasları", İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitim Etkinlikleri, **Hastane Enfeksiyonları: Koruma ve Kontrol Sempozyum Dizisi,** Ocak, No. 60, s. 221- 237.

ALKAN, U., S. S. Cindoruk, Y. Odaman ve İ. D. Kargı, (1999), "Bursa İli'nde Tıbbi Atıkların Kontrolü", **Ekoloji,** Cilt 9, No. 33, s. 12-14

BAYKAN, R., (2006), **Eğitim ve Araştırma Hastanelerinde Bilgi Sistemi Analizi: Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, 12.06.2002 tarih ve 4390 sayılı Resmi Gazete

BULUT, Y. ve T. H. Göktuğ, (2006), "Sağlık Bulma Yönünde Çevresel Bir Etken Olarak İyileştirme Bahçeleri", **GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi,** Cilt 23, No. 2, s. 9-15.

CEN, 2006, Facilities Management – Part 1: Terms and definitions, European standard EN 15221-1.

CANBAY, Ç. S., G. Gökçen ve A. Hepbaşlı, (2004), **"**Bina Yönetim Sistemleri ve HVAC Sistemlerinde Enerji Tasarrufuna Yönelik Kontrol İlkeleri", **Tesisat Mühendisliği Dergisi,** No. 84, s. 5-19,

CARMAN, J. M., (2000) "Patient Perceptions of Service Quality: Combining the Dimensions", Journal of Management of Medicine, Vol. 14, No. 5/6, s. 339-356.

CHAERUL, M., M. Tanaka ve A. V. Shekdar, (2008), "A System Dynamics Approach for Hospital Waste Management, **Waste Management,** No 28, s. 442–449.

ÇOLAK, İ. ve E. Irmak, (2003), "Bilgisayar Kontrollu Bina Güvenlik Sisteminin Tasarımı ve Uygulaması", G. Ü. Fen Bilimleri Dergisi, Cilt 16, No. 2, s. 411-421.

DEMİREL, F. ve Z. (Günaydın) Konur, (2006), "Ulusal ve Uluslararası Mevzuatlar Çerçevesinde Otellerde Kaçış Yollarının Analizi ve Bir Örneklem", **Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.** Cilt 21, No 2, s. 293-301.

DÖĞÜCÜ, M. Ş. ve F. Sayım, (2009), "Hastanelerde Dış Kaynak Kullanımı Kocaeli Örneği", Uluslararası Sağlıkta Kalite ve Performans Kongresi, 19-21 Mart 2009, Antalya.

ERDEM, Ü. R., (2006), **Yönetim Bilgi Sistemleri ve Bir Hastane İçin Yönetim Bilgi Sisteminin Geliştirilmesi,** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ERGİN, G. ve İ. Şahin, (2005), "Dış Kaynaklardan Yararlanma Aracı Olarak Hizmet İhaleleri: T.C. Sağlık Bakanlığı Hastane Yöneticilerinin Değerlendirmeleri Üzerine Bir Çalışma", **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,** Cilt 8, No. 1, s. 51-70.

ESMEN, C., K. B. Varınca ve A. S. Şengil, (2009), "***Tıbbi*** Atık Yönetiminde Yeni Bir Model Örneği", www.yildiz.edu.tr/~kvarinca/Dosyalar/Yayinlar/yayin019.pdf, Erişim tarihi: 30.09.09.

GÖLP1NAR, S. ve B. Arda, (1995), "Tıbbi Etik Açısından Doğum Öncesinde Cinsiyet Belirlenmesi", **Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi,** Cilt 2, No. 3, s. 85-89.

JENSEN, P. A., (2009), **"**Design Integration of Facilities Management: A Challenge of Knowledge Transfer", **Architectural Engineering And Design Management**, Vol. 5, No. 3, s. 124-135.

KALUZNY, A. D., D. M. Warner, D. G. Warner, W. N. Zelman, (1982), **Management of Health Services**, Prentice Hall Inc, New Jersey.

KARAGÖZ, İ. ve S. Cecelioğlu, (2007), "The Analysis of Different Approaches Related to the Measurement Uncertainty in Biomedical Calibration", **G.U. Journal of Science,** Vol. 20, No. 3, s. 61-67 .

KONAKÇI, E., (2006), **Sağlık Kuruluşlarında Fizibilite; İzmir'de Bir Geriatrik Hastane Kuruluş Örneği,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilimdalı Hastane ve Sağlık Kuruluşları Yönetimi Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KUMCAĞIZ, H., (2002), "Hemşirelik Hizmetleri Yönünden Sterilizasyon ve Dezenfeksiyon" **2. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi,** 20-21 Eylül, Diyarbakır, s. 1-13.

LENEL, A., C. Temple-Bird, W. Kawohl ve M. Kaur, (2008), "How to Organize a System of Healthcare Technology Management", **"How to Manage" Series for Healthcare Technology**, Guide 1, (Series Edt. Caroline Temple-Bird), (http://www.sti.ch/fileadmin/user_upload/Pdfs/howto1.pdf , Erişim Tarihi 30.09.2009

MAECHLING, T. ve J. Bredeson, (2005), "Discovering Value in Outsourcing Facilities Management", Biopharm International; May, Vol. 18, No. 5, s. 66-72.

MENDERES, M., (1995), "Genel Sistem Kuramı ve Sağlık Sistemi, Hastane Sistemi ve Hasta Bakım Alt Sistemi", *Hastane İşletmeciliği (Seçme Yazılar),* (Edt. Hikmet Seçim), Anadolu Üniversitesi Yayın No: 845, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 449, Eskişehir, s. 43-73.

ÖZATA, M., (2004), **Sağlık Bilişim Sistemlerinin Hastane Etkinliğinin Artırılmasında Yeri ve Önemi (Veri Zarflama Analizine Dayalı Bir Uygulama),** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, Konya.

ÖZÇELEBİ S., (2009), "Hastane İklimlendirme Sistemlerine Genel Bir Bakış", **6. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi,** 01 – 05 Nisan, Antalya, s. 17-27.

ÖZEL, F. ve M. Z. Hançer, (2005), "Hastanelerde İklimlendirme Sistemleri", **Tesisat Mühendisliği Dergisi,** No. 89, s. 27-42.

ÖZEROL, İ. H., (2005), "Tıbbi Atık Stratejileri Nelerdir? EN/ISO Normları Nelerdir? Avrupa'da Birlik? ABD'nin Yaklaşımı? Ülkemizde Durum? 4. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi, 20-24 Nisan, Samsun, s. 434-472.

ÖZGENER, Ş. ve F. Küçük, (2008), "Hastanelerde Modern Yönetim Felsefesinin Verimliliğe Etkisi: Gevher Nesibe Hastanesinde Bir Uygulama", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** No. 20, s. 543-560.

PARLAR, S., (2008), "Sağlık Çalışanlarında Göz Ardı Edilen Bir Durum: Sağlıklı Çalışma Ortamı", **TAF Preventive Medicine Bulletin,** Cilt 7, No. 6, s. 547-554.

SUNGUR ERGENOĞLU, A. ve A. Aytuğ, (2007), "Sağlık Kurumlarında Değişen Paradigmalar ve İyileştiren Hastane Kavramının Mimari Tasarım Açısından İrdelenmesi" **YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergi,** Cilt 2, No. 1, s. 44–63.

ŞAHİN, T. K., H. Bakıcı, S. Bilban, Ş. Dinçer, M. Yurtçu ve E. Günel, (2005), "Meram Tıp Fakültesi Çocuk Cerrahisi Servisinde yatan hasta yakınlarının memnuniyetinin araştırılması", **Genel Tıp Dergisi,** Cilt 15, No. 4, s. 137-142.

ULRICH, R.S., (1999) Effects of Gardens on Health Outcomes: Theory and Research. In C. Cooper-Marcus and Barnes, eds. Healing Gardens: Therapeutic Benefits and Design Recommendations. New York: John Wiley & Sons, 27-85.

YİĞİT, Ç., S. Peker, İ. Cankul, Z. Kostik, M. Allan, M. Özer, C. Demir, T. Aktan, A. Akdeniz, (2003), "GATA Eğitim Hastanesinde Yatan Hasta Maliyetinin Belirlenmesi", **Gülhane Tıp Dergisi,** Cilt 45, No. 3, s. 233 – 243.

YILDIRIM, H. H., (2008), "Sağlık Teknolojisi Yönetimi: Türkiye Resmin Neresinde?", (22 Nisan), http://www.absaglik.com/Saglik_Teknolojisi_HHY.pdf, Erişim tarihi: 30.09.09

http://www.ural.com.tr/fmcon.htm, Erişim tarihi: 30.09.09

http://www.biltdtr.net/binayonetimi.htm, Erişim tarihi: 30.09.09

http://www.emti.com.tr/x/f/Bina_Yonetim_Sistemi.pdf, Erişim tarihi: 30.09.09

KAYNAKLAR

ABOTT, P.A. ve M. E. Zytkowsky, (2002), "Supporting Clinical Decision Making", Health Care Informatics, an Interdisciplinary Approach, (Ed. S.P. Englebardt ve R. Nelson), Mosby Inc.

ARTUKOĞLU, M. A., A. Kaplan ve A. Yılmaz, (2002), **Tıbbi Dokümantasyon,** Türk Sağlık Eğitim Vakfı, Ankara

AUSTIN, C. J., (1992), **Information Systems for Health Services Administration,** 4. Ed., Ann Arbor, MI:AUPHA Pres/Health Administration Press.

AUSTIN, C. J. ve K. A. Wager, (1998), "Health Information Systems", **Handbook of Health Care Management,** (Ed. M. Jack Duncan, Peter M. Ginter ve Linda E. Swayne), Blackwell Business, s.227-253

GÖKTAŞ, S., (2008), "Sağlıkta Bilgi Sistemleri", http://www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/ linkdetail.aspx?id=2471, (10.03.2008)

HUBER, M. W., C. A. Piercy ve P. G. McKeown, (2008), **Information Systems Creating Business Value**, John Wiley&Sons Inc.

JOHNS, M. L., (2002) **Information Management for Health Professions,** (Series Ed. S. Anderson), Second Edition, Delmar, a Division of Thomson Learning Inc.

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi**, Siyasal Kitabevi, Ankara

KUNAÇ, B. ve T. ENÜNLÜ, (2008), "**Sağlık Enformasyon** Teknolojileri**",**

http://www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/linkdetail.aspx?id=2470, (10.03.2008)

LOWE, H. J., B. G. Buchanan, G. F. Cooper ve J. K. Vries, (1995), "Building a Medical Multimedia Database System to Integrate Clinical Information: an Application of High-Performance Computing And Communications Technology", **Bulletin of the Medical Library Association,** Cilt: 83, Sayı: 1, s. 57-64

Medical Library Association, "**Standards for hospital libraries 2002",** http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=128964 (02.03.2008)

ÖĞÜT, A., (2001), **Bilgi Çağında Yönetim,** Nobel Basım Yayım Dağıtım, İstanbul

ÖZATA, M. ve Ş. Aslan, (2004), "Klinik Karar Destek Sistemleri ve Örnek Uygulamalar", **Kocatepe Tıp Dergisi,** No: 5, s. 11 – 18, Ocak

SAUL, M., (2001), "Technology, Applications, and Security", **Health Information: Management of a Strategic Resource**, (ed. M. Abdelhak, S. Grostic, M.A. Hanken, E. Jacobs) WB. Saunder Company.

SCHERMERHORN, J. R., Jr., (2007), **Management 9e**, John Wiley&Sons, Inc., Hoboken New Jersey

SHORTLIFE, E. H., (1990), "Clinical Decision Support Systems", **Medical Informatics: Computer Applications in Health Care,** Reading MA: Adission-Wesley Publishing Company

TENGİLİMOĞLU, D. ve H. Tutar, (2003), **Çağdaş Büro Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara

TURBAN, E., D. Leinder, E. McLean ve J. Wetherbe, (2008), **Information Technology for Management Transforming Organizations in the Digital Economy,** John Wiley & Sons, Inc.

YILMAZ, A. ve E. Aloğlu, (2008), "Hastane Bilgi Sistemleri", http://www.sabem.saglik.gov.tr/kaynaklar/akamet/kitaplar/0001_45.pdf, (10.03.2008)

KAYNAKLAR

AKALIN, H.E., (2004), "Hasta Güvenliği Kültürü: Nasıl Geliştirebiliriz?", **ANKEM Dergisi**, 18, 12-13.

ANA BRİTANİCA (1998)**, Genel Kültür Ansiklopedisi**.

ARSLAN, M., (2005), İş ve Meslek Ahlakı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

ARTUKOĞLU, M. A., A. Kaplan ve A. Yılmaz, (2002), **Tıbbi Dokümantasyon,** Türk Sağlık Eğitim Vakfı, Ankara

AYDIN B., (2007), "Sağlık Sektöründe Kalite Çalışmaları ve Akreditasyon", In: Günaydın M, Öztürk R, Ulusoy S, Gültekin M (ed.) **5. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi Kongre Kitabı**. Ankara, Bilimsel Tıp Yayınevi, ss. 9-11.

BALLARD, K. (2003), "Patient Safety: A Shared Responsibility", **Online Journal of Issues in Nursing, 8,** ss.1-5.

BARDAK, Ü. ve D. Tengilimoğlu, (1998), "Sağlık Alanında İnsan Hakları ve Etik", **H.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt 16, No. 1-2, s. 215-243.

BERKMAN, Ü., (2001), "İş Ahlakı ve İşletmelerin Toplumsal Sorumluluğu, Gelişimi ve Yakın Geleceği", Yönetim ve Organizasyon (Edit. Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

BOLAY, S. H., (1997), **Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara.

BÜKEN, Ö. N., (2003), "Ethics and medical Ethics as Professional Ethics", **Ethics 1st International Business and Professional ethics Congress of Turkey**, Sept. 17-19, 2003. Hacettepe University Research Centre For Business & Professional Ethics.

CAN, H., D. Tuncer, D. Y. Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

ÇOBANOĞLU, Ş., (2005), **Mobbing/İş Yerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri,** Timaş Yayınları, İstanbul.

DARR, K., (1991), **Ethics in Health Services Managment**, Baltimore: Health Professions Press.

DAVENPORT, N., R. D. Schwartz ve G. P. Elliot, (2003), Mobing, İş Yerinde Duygusal Taciz, Çeviren O. C. Önertoy, Sistem Yayıncılık, İstanbul

DEMİRHAN, A. E., Y. Oğuz ve Ö. Elçioğlu, (2001). **Klinik Uygulamalarda Her Durumda Ortaya Çıkan Etik Yükümlülükler, Klinik Etik,** (Ed. Ayşegül Demirhan Erdemir, Ömür Elçioğlu, Yasemin Oğuz, Hanzade Doğan), Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.

EHLEN, K. J. ve G. Spenger, (1998), "Ethics and Decision Making in Healthcare" Journal of Health Care Management, Vol. 43, No. 3, s.219–221.

ERMAN, C., (2003) **Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

FERREL, O. C. ve J. Fraedrick, (1994), **Business ethics: Ethical Decision-Making and Cases ,** Boston Houghton, Mifflin.

GERBER, H.G., (2004), Mobbing im Krankenhaus, http://www.pabst-publishers.de/Medizin/med%20 Zeitschriften/jnt/2004-2/102-107.pdf

HAKERİ, H., (2007), **Tıp Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

HANCI, H., (2005), **Malpraktis; Tıbbi Girişimler Nedeniyle Hekimin Ceza ve Tazminat Sorumluluğu**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

HATIRNAZ, G., (2007), **Özel Hastanelerin Hukuki Sorumluluğu ve Hasta Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

HATUN, Ş., (1999), **Hasta Hakları**, İletişim Yayınları, İstanbul.

KAVUNCUBAŞı, Ş., (2000). **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi**. Siyasal Kitabevi. Ankara.

KURUTKAN, M. N., (2009), Hasta Güvenliği Çözümleri, Sage Yayınevi, Ankara.

LUDWIG, M. ve D. Klingmüller, (1999), Mobbing im Krankenhaus; Psychoterror im Berufsalltag zwingt oft zur Kündigung. Prawis BDI, Der Internist 10-99.

MUSSELMEN, V. A. ve E. H. Hughes, (1977). **Introduction to Modern Business,** 7th Ed., New Jersey: Prentice Hall Inc.

NPSF (National Patient Safety Foundation), (2003), www.npsf.org. Erişim 06.08.2009

ÖZGEN, M. İ., (1994), **Basın Meslek Etiği ve Yasalar**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ÖZTÜRKLER, C., (2006), **Hukuk Uygulamasında Tıbbi Uygulama, Teşhis, Tedavi ve tıbbi Müdahaleden doğan Tazminat Davaları**, 2. Baskı, Ankara.

PIEPER, A., (1999), **Etiğe Giriş,** Çev. V. Atayman, Ayrıntı, İstanbul.

RAKICH, J. S., B, B. Longest ve K. Darr, (1985), **Managing Health Services Organizations**, Second Edition, W.S. Saunders Company, Philadelphia.

SB (Sağlık Bakanlığı), (2003), **Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çalışma Yıllığı 2001,** Ankara.

SEWARD, P. J., (1997), "Restoring The Ethical Balence in Health Care", **Health Affairs**, Vol:16, No.3, s. 183-194

SHAW, W. H., (1991), **Business Ethic Today**, California: Wadsworth Publishing C. New York.

SUR, H., (2008), Hasta Güvenliği Yaklaşımları, Medipolitan Eğitim Vakfı Yayınları

SÜTLAŞ, M., (2000), **Hasta ve Hasta Yakını Hakları**, Çivi Yazıları/İnsan Hakları Dizisi, İstanbul.

ŞAHİN, Ü. (2008), Ülkemizde Kalite Serüvenine Sağlık Sektörü Bağlamında Bir Bakış, Psoter Bildiri, VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi, 01-04 Mayıs

TINAZ, P., (2006), **İş Yerinde Psikolojik Taciz (Mobbing)**, Beta Yayınları, İstanbul.

URAL, T., (2003), **İşletme ve Pazarlama Etiği,** Detay Yayıncılık, Ankara.

ÜLGEN, H. ve MİRZE, S. K., (2006), **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

http://www.ntvmsnbc.com/news/437425.asp (03/03/2008)

http://www.leymann.se (03/03/2008)

http://www.hastaguvenligimiz.com (11/10/2008).

KAYNAKLAR

AKAL, Z., (1993), "Toplam Kalite Yönetimi ve Performans Ölçme ve Değerlendirme Sistemleri, **Verimlilik Dergisi,** Özel Sayısı: Toplam Kalite Yönetimi, MPM Yayınları, Ankara.

AKAT, İ. G. Budak ve G. Budak, (2002), **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 4. Baskı, İzmir

AYDIN, S., (2008), "Sağlık Sisteminde Kalite ve Güvenlik", **17. Kalite Kongresi Kaliteli Çalışmak, Kaliteli Yaşamak**, 24-26 Kasım, İstanbul, ss. 2–9.

BARBOUR, G., (1998) "Amerikan Sağlık Sisteminde TKY Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler'', **I.Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY**, (Ed. Mithat ÇORUH), Haberal Eğitim Vakfı, Ankara, s. 3-4.

BAŞARAN, İ. E., (1983), **Örgütsel Davranış**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No. 108, Ankara

BATLAŞ, Z., (2002), **Krizde Fırsatları Görmek: Yöneticiler İçin Krizde Yönetim El Kitabı**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

BERWICK, D. M., A. B. Godfrey, ve J. Roessner, (1990), **Curing Health Care: New Srategies for Quality Improvement**. Jossey-Bass Publishers, San Francisco, California

BUMİN, B. ve H. Erkutlu, (2002) "Toplam Kalite Yönetimi ve Kıyaslama (Benchmarking) İlişkileri", **G.Ü. İİBF Dergisi**, Cilt 4, No. 1, s. 83–100

CAN, H., (2002), **Organizasyon ve Yönetim**, 6. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

CÜCELOĞLU, D., (1992), **İnsan ve Davranışı,** Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÇAKIR, A., (2007), **Hasta Güvenliği Kültürü İle Yönetim sistemi Arasındaki İlişkinin Analizi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ÇORUH, M., (1995) "I.Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY",**I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY Sempozyumu**, Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara

DACOSTA-CLARO, I. ve S.D. Lapierre, (2003) "Benchmarking as a Tool for the Improvement of Health Services' Supply Departments", **Health Services Management Research,** Vol. 16, No. 4, s. 211-223

DONABEDIAN, A., (1992), "Kalite Güvencesi", **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,** Cilt 1, No. 1, s. 15-48

ERSEN, H., (1997), **Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi: Verimli ve Etkin Olmanın Yolu**, Sim Matbaacılık, 2. Basım, İstanbul

EZZAMEL, M. ve M Bourn, (1990), "The Roles of Accounting Information Systems In an Organization Experiencing Financial Crises", **Accounting Organizations and Society**, cilt 15, no, 5, s. 399–424

GELGÖR, U. B. (2004), **"Stratejik Dış Kaynaklardan Yararlanma Uygulamasının İşletme Performansına Etkisi ve Bir Araştırma"** ,Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze

GENÇ, N., (2004), **Yönetim ve Organizasyon–Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar-,** Seçkin Yayıncılık A.Ş., Ankara.

IŞIK, O., (2005), **Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesinde Çalışan Doktorların Hastanenin Kalitesi Hakkındaki Değerlendirmeleri**, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

IMAI, M., (2003), **Kaizen; Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı**, KalDer Yayınları No: 21, Beşinci Baskı, İstanbul

ISHIKAWA, K., (1995), **Toplam Kalite Kontrol**, KalDer Yayınları, No: 7, İstanbul

İŞÇİ, E., İ. Yiğit ve G. D. Aydın, (2003), "İstanbul İlindeki Hastanelerin Dış Kaynak Kullanımına İlişkin Bir Araştırma", **Hastane Dergisi**, IV,21, Mayıs-Haziran.

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi**, Siyasal Kitabevi, Ankara

KAYA, S., (2005), **Sağlık Hizmetlerinde Sürekli Kalite İyileştirme**, Pelikan Yayınları, Ankara

KAYA, S., Akbolat, M. (2003). "Sakarya Devlet Hastanesinin Kalitesinin İç Müşterilerinin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi", **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, 6 (3), 91-114.

KOÇEL, T., (2005) **İşletme Yöneticiliği**. Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şt., İstanbul

KONDO, Y., (1999). **İşletmede Bütünsel Kalite: Arka Planı ve Gelişimi**, (Çeviren Ayşe Bilge Dicleli) MESS Yayın No: 300, İstanbul

LANKFORD, W. ve P. Framarz, (1999), "Outsourcing: A Primer", **Management Decision**, Vol.37, No.4, s.310-316

MABEY, C., G. Salomen ve J. Storey, (1998), **Human Resources Management: A Strategic Introduction**, 2. Baskı, Blackwell Business, UK

MAGNUSON, J. (1990), "Stress Management", **Journal of Property Management**, (May-June) Vol.55, No.3., s. 24

MUCUK, İ., (2005), **Modern İşletmecilik,** Türkmen Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, İstanbul.

ÖZGEN, H., (1995) "Sağlık Bakım Hizmetlerinde Kalite Nedir? Hasta Tatmin Boyutuyla İlgili Bir Değerlendirme", **Toplum ve Hekim Dergisi**, Cilt:10, No. 69–70, s. 47-53.

ÖZGİRİN, K., (1995), "Hastane Yönetiminde Kalite Uygulamaları", **I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY Sempozyumu,** Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara

PERREWE, P. ve F.A Victory, (1988), "Combatting Job Stres", **Training and Development Journal**, (April).

PHENG, L. S. ve K. H. David, (1999) "Crisis Management: Survey of Property Development Firms", **Property Management**, Cilt 17-3.

REGESTER, M., (1995), "Crisis Management", **The Practice of Public Relations**, 4. th. Edit., Butterworth-Heinnemann Ltd., Oxford

ROBERTS, V., (2001), "Managing Strategic Outsourcing in the Healthcare Industry", **Journal of Health Care Management,** Vol. 46, No. 4, s.239-49

SABUNCUOĞLU, Z. ve M. Tüz, (2003), **Örgütsel Psikoloji**, Furkan Ofset, Bursa

SCHERMERBORN, J. R., J. G. Hunt, ve R. N. Osborn, (1988), **Managing Organizational Behavior**, 3.Ed., John Wiley&Sons, Inc., New York.

SELYE, H., (1977), **Stress Without Distress. Teach Yourself Books**, Y.3, No.21, s. 23-25.

SIXMA, H. J. ve R. J. C. Poerstamper, (2003) "B6 Total Quality Management in The Dutch Home Health Care Sector: Results and Implications of a Benchmarking Approach", **ISQua Dallas Conference Program**: 2-5 November: Workshop Program.

SURPIN, J. ve G. Wideman, (1999), **Outsourcing in Health Care**, American Hospital Association Press.

ŞİMŞEK, M., (2001), **Toplam Kalite Yönetimi**, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul

TENGILIMOĞLU, D. ve Y. Öztürk, (2004), **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Seçkin Kitabevi, Ankara

TİKİCİ, M., (1998), "Kamu Yönetiminde Kalite", **1. Ulusal Kalite Kongresi,** II. Cilt, TODAİE Yayın No: 289, s. 161-173

TOKAT, B ve D. Şerbetçi, (2001), **İşletmecilik Bilgisi**, İstanbul

TUTAR, H., (2004), **Kriz ve Stres Yönetimi**, Şeçkin Kitabevi, Ankara

UZ, H., (1995), "Temel Sağlık Hizmetlerinde Kalitenin Sürekli İyileştirilmesi için Gereken Önkoşullar ve Bu konuda Danimarka Tecrübeleri", **I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY Sempozyumu**, Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara

ÜRETEN, S., (1998), **Üretim İşlemler Yönetimi,** Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara

WHETSELL, G.W., (1995), **Total Quality Management, Quality In Health Care: Theory, Application,** An Aspen Publication Gaitherburg, Maryland

YENERSOY, G., (1997), **Toplam Kalite Yönetimi: Mükemmeli Arayış Yolculuğuna İlk Adım**, Rota Yayınları, İstanbul

YILDIZ, G., (2002) "Kıyaslama (Benchmarking)", **Modern Yönetim Yaklaşımları: Stratejik Boyutuyla,** (Editörler: İ. Dalay, R. Çoşkun ve R. Altunışık), Beta, İstanbul, s. 183-196

YILMAZ, C. ve İ. YILMAZ, (1999), 'Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yaklaşımı'', **II. Ulusal Sağlık Kuruluşları Sempozyumu**, (Ed. Korkut ERSOY, Şahin Kavuncubaşı), Başkent Üniversitesi, Ankara

YİĞİT, V, (2004), **Dış Kaynaklardan Yararlanma ve Hastane İşletmelerinde Uygulanması,** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara

ZORLUTUNA, Y., (1998), **I.Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY**, (Ed. Mithat ÇORUH), Haberal Eğitim Vakfı, Ankara.

KAYNAKLAR

AKDUR, Recep (2009a), Afetlere Karşı Sağlık Hizmeti Senaryoları Yazma Deprem Örneği", http://www.bsm.gov.tr/umke/ftp/afetlerde_saglik_hizmeti_senaryolari.pdf, Erişim tarihi 12.09.09

AKDUR, Recep (2009b), "Afetlere Karşı Toplumsal Örgütlenme ve Hazırlık", http://www.bsm.gov.tr/umke/ftp/afetlerde_toplumsal_orgutlenme.pdf, Erişim tarihi 12.09.09

AKDUR, Recep (2009c), "Afetlere Karşı Kurumsal Hazırlıklar 'Afet Süreçlerinde Yapılacak İşler'", http://www.bsm.gov.tr/umke/ftp/afetlerde_kurumsal_hazirlik.pdf, Erişim tarihi 12.09.09

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Afet Harcamaları Yönetmeliği,** 25/09/2005 Tarih ve 25947 Sayılı Resmi Gazete.

DEMİRHAN, Recep, Güven Bulut, Yaman Özyurt, Muzaffer Yıldız ve Mustafa Işık (2002), "Dr. Lütfi Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Hastane Afet Organizasyon Planı", Kartal Eğittim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi, Cilt XIII, Sayı 1, s. 68-74.

ERGÜNAY, Oktay (2008), "Afet Yönetiminde Kurumsal Yapılanma ve Mevzuat Nedir? Nasıl Olmalıdır?", **İstanbul Depremini Beklerken Sorunlar ve Çözümler Bildiriler Kitabı,** 20 Eylül, İstanbul, s. 97-108.

FOWLER, John (1995), "Olağanüstü Durumlara Hazırlık Planları", Olağanüstü Durumlarda Sağlık Hizmetleri Sağlık Çalışanının El Kitabı, Edit. Zuhal Almato ve Ömür Çınar Elçi, Türk Tabipleri Birliği – Avrupa Birliği Yayınları, http://www.ttb.org.tr/odd/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=48, Erişim tarihi: 12.09.09

GOOLSBY, Craig A **ve** Jerry L Mothershead (2008), "Disaster Planning", emedicine, http://emedicine.medscape.com/article/765495-overview, Erişim tarihi, 12.09.2009

GÖKSOY, E. (2000), "Olağanüstü Durumlarda Sağlık Hizmeti ve Yönetimi", **İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp E.itimi Etkinlikleri Kitle Yaralanmaları ve Afet Hekimliği Sempozyumu,** 9-10 Mart, İstanbul, s. 9-21.

Hospital Emergency Incıdent Command System, San Mateo County Health Services Agency, Emergency Medical Services, Third Edition. Volume II., http://www.denverhealth.org/bioterror/ Document/HEICS98, Erişim tarihi:12.09.09

KOBAYASHI, Leo, Marc J Shapiro, Selim Suner ve Kenneth A Williams (2003), "Disaster Medicine: The Potential Role of High Fidelity Medical Simulation for Mass Casualty Incident Training", **Medicine and Health / Rhode Island,** July, Vol. 86, No. 7, s.196-200.

LÖK, Uğur, Cuma Yıldırım, Behçet Al, Suat Zengin, Murat Çavdar (2009), "Şahinbey Araştırma ve Uygulama Hastanesi Hastane Afet Planı", **Akademik Acil Tıp Dergisi,** Cilt:8, Sayı:3, s. 38-46.

OKTAY, Cem (2002), Afetlerde Hastane Öncesi Müdahale ve Triaj, **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi-sted,** Cilt 11, Sayı 4, s. 136-139.

ÖZMEN, Bülent, Murat Nurlu, Kerem Kuterdem ve Ahmet Temiz (2005), "Afet Yönetimi ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü", **Deprem Sempozyumu,** 23-25 Mart, Kocaeli.

ÖZÜÇELİK, Doğaç Niyazi, Ahmet Şahin, Volkan Fürüzan, Bülent Sivri, Yeşim Çetinkaya Şardan, Uğur Erdener (2008), "Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri-Hastane Afet Planı hazırlıkları; 2002-2008", **Hacettepe T›p Dergisi,** No. 39, s. 102-108.

SARP, Nilgün (1999), **Sağlık Hizmetlerinde Afet Yönetimi,** Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü, Ankara, http://www.nilgunsarp.com/download/, Erişim Tarihi: 12.09.09

RODOPLU, Ülkümen ve Gürkan Ersoy (2002), "Acil Tıp Derneği ve Hastane Afet Planı", **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi-sted,** Cilt 11, No. 9, s. 329-331.

Sağlık Bakanlığı, **Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği,** 13.01.1983 Tarih ve 17927 Sayılı Resmi Gazete.

SIZLAN Ali, Afetlerde Ameliyathane Hizmetleri, http://209.85.129.132/search?q=cache:Oq3w3UnVRiAJ:www.gata.edu.tr/cerrahibilimler/anestezi/Metin/AfetlerdeAmeliyathaneHizmetleri.doc+AFETLERDE+AMEL%C4%B0YATHANE+H%C4%B0ZMETLER%C4%B0&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, erişim tarihi 12.09.09

TAVİLOĞLU, Korhan (2000), " Hastane İçi Felaket Organizasyonu: California Örneği", **İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Kitle Yaralanmaları ve Afet Hekimliği Sempozyumu,** 9-10 Mart, s. 45-52

TOSUN, Hasan, (2006), "Kentleşmede Bilişim ve Afet Planları", Yapı **ve Kentte Bilişim 4. Ulusal Kongresi,** http://www.tmbd.org.tr/1/88/Yapi-ve-Kentte-Bilisim-4.htm, Erişim tarihi: 12.09.09

TREAT, Kimberly N., Janet M. Williams, Paul M. Furbee, William G. Manley, Floyd K. Russell, Clarence D. Stamper, Jr. (2001) "Hospital Preparedness for Weapons of Mass Destruction Incidents: An Initial Assessment" **Annals Of Emergency Medicine,** November, Vol. 3, No. 8, s. 562-565

YAVAŞ, Hikmet (2001), "Doğal Afetler ve Kriz Yönetimi", Yerel Yönetim ve Denetim, Cilt 6, Sayı 2, Şubat.

cinde olmaları ve mevcut şartlarda gelecekteki yönetim sorumlulukları için en iyi hazırlığı yapacak sağlam bir mesleğin temellerini atmaları, ülkemizde sağlık kuruluşlarımız açısından çok anlamlı bir katkı olacaktır.

Türkiye'de gerek çevresel koşullar ve toplumsal gelişim tüketicilerin beklentilerini değiştirmiş ve isteklerini artırmıştır. Sağlık yöneticileri gelişen ve değişen koşullar çerçevesinde öncelik taşıyan ve önemli olan konulara ağırlık vermek durumundadır. Çünkü sağlık yöneticisinin başarısını sağlayacak ön koşullardan birisi de ileride önem kazanacak alan ve konuların neler olacağının kestirilmesidir.Bu durum sağlık yöneticisi yetiştiren program koordinatörleri içinde önemlidir.

Sonuç olarak mevcut sağlık yöneticisi yetiştiren programlar arasında işbirliği sağlanmalı ve akreditasyon konusunda bağımsız bir kuruluş oluşturulmalıdır. Ayrıca programların yurtdışı benzer örgütlerle işbirliği geliştirilmeli, gerek yurt içi ve gerek yurtdışı programlarla karşılıklı öğrenci ve öğretim elemanı değişimi sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

AK, B. (1990), **Hastane Yöneticiliği**, Özkan Matbaası, Ankara.

ANDERSSON, O.W., (1985), "The History of Graduate Program in Hospital Administration at the University of Chicago: A case of Dynamic Marginality", **The Journal of Health Administration Education**, Vol.3, No.2, ss.5-25.

ALEXANDER, R.S., As Hospital Administrator", (1981), Derleyen: L.E.Bellin ve L.E.Weeks, EHMA, (2003), The European Health Managment Association, **Health Managment Education: Directory of Programs**.

ERSOY, K., Kavuncubaşı, Ş.,(1995), " Hastane Yönetimi Nereden Başlamalı", **Toplum ve Hekim**, Türk Tabipler Birliği Yayın Organı, Cilt 10, Sayı 69-70, s.6-9.

FİLERMAN, G:L.,(1981), "Varieties of Health Administrator Aducation", Ed.L.E.Bellin ve L.E.Weeks, **The Challenge of administring Health Services: Career Pathways**, Washington: Aupha Press.

KAVUNCUBAŞI Ş., Kısa A., Uzkesici N. (2004), "Sağlık Kurumları Yönetimi", **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Önlisans Programı**, 2004.

KARAGÖZ S., (2005), "Türkiye'de Sağlık Yöneticisi Yetiştiren Bölümlerin Etkililiği", **Sağlık ve Hastane Yönetimi 2.Ulusal Kongresi (Uluslararası Katılımlı) Bildiri kitapçığı,** Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü, Ankara.

RAKICH, J.S., Longest, B, B., And Darr, K.,(1985), **Managing Health Services Organizations**, Second Edition, W.S.Saunders Company, Philadelphia.

SARVAN, F., (1995), "Hastane Yönetimi Eğitimi", **Toplum ve Hekim**, Türk Tabipler Birliği Yayın Organı, Cilt 10, Sayı 69-70, s.10-18.

SCHULTZ, R. ve Alton, C.J.,(1976), **Managment of Hospitals**, New York, McGraw Hill Book Company.

ŞAHİN, İ., Sargutan, E., Tarcan, M.,(2000), "Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Yönetim Eğitimi**", I. Ulusal Sağlık İdaresi Kongresi**, Ankara, 2000.

TENGİLİMOĞLU, D., Üner, M. M., Mertler, E.A., Akıncı, F., (2004), "Graduate And Postgraduate Health Care Management Educatıon In Turkey: Present Sıtuatıon And Challenges" **Business and Health Administration Association Meeting (BHAA), Proceedıngs of The Busıness And Health Admınıstratıon Associatıon**, Chicago.

TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ (TTB)(1993), **Kamu Sağlık Kurumlarında İşletme Sorunları Çalışma Grubu Raporu**, Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, Ankara.

www.saglikplatformu.com/saglik_egitimi Sur, Haydar, "Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Yöneticiliği, Kasım, 2002.

http://www.bls.gov/oco/ocos014.htm#projections.data

GENEL KAYNAKÇA

ABOTT, P.A. ve M. E. Zytkowsky, (2002), "Supporting Clinical Decision Making", Health Care Informatics, an Interdisciplinary Approach, (Ed. S.P. Englebardt ve R. Nelson), Mosby Inc.

ABROMOWITZ, P., (1984) "Controlling Financial Variables Purchasing Inventory Control and Waste Reduction," **American Journal Of Hospital Pharmacy**, Vol . 41, No. 2, s. 309-317

ACAR, D., (2005), **Küresel Rekabette Maliyet Yönetimi ve Yaklaşımları: Tekstil Sektörü ile ilgili Bir Araştırma,** Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara

ACAR, N., (1998), **Üretim Planlaması Yönetim ve Uygulamaları**, Mert Matbaası, Ankara.

ACAR, N., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, MPM Yayınları, Ankara.

AÇIKALIN A., (1999), **Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının Yönetimi,** Pe-Gem Yayınları, Yayın No:7. Ankara.

AK B., Ç. Akar ve H. Karaca, (1986) **Hastane Kuruluş Yerinin Seçimi ve Mimari Organizasyonu,** Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksekokulu, Ankara.

AK, B., (1990), **Hastane Yöneticiliği,** Özkan Matbaacılık, Ankara

AKAL, Z., (1993) "Toplam Kalite Yönetimi ve Performans Ölçme ve Değerlendirme Sistemleri, **Verimlilik Dergisi,** Özel Sayısı: Toplam Kalite Yönetimi, MPM Yayınları, Ankara.

AKAL, Z., (2000), **İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi: Çok Yönlü Performans Göstergeleri**, MPM Yayın No: 473, Ankara.

AKALIN, H.E., (2004), "Hasta Güvenliği Kültürü: Nasıl Geliştirebiliriz?", **ANKEM Dergisi**, 18, 12-13.

AKAR, Ç. ve H. Özalp, (2000) **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerde Yönetim**, Somgür Yayıncılık Ticaret Limited Şirketi, Ankara.

AKAR, Ç. ve N. Özgülbaş, (2002), **Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

AKAT, İ. G. Budak ve G. Budak, (2002), **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 4. Baskı, İzmir

AKDOĞAN, N. ve N. Tenker, (2001), **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri,** Gazi Kitabevi, 7. Baskı. Ankara.

AKDOĞAN, N., (2000), **Tekdüzen Maliyet Sisteminde Maliyet Muhasebesi Uygulamaları,** Gazi Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.

AKDUR, R., (1998), "Çağdaş Sağlık ve Sağlık Hizmetleri Kavramları Bu Kavramlara Etki Eden Dinamikler", **Halk Sağlığı,** Antıp Aş Tıp Kitapları ve Bilimsel Yayınlar, Ankara, s. 5-14

AKDUR, R., (1998), "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri", **Halk Sağlığı,** Antıp Aş Tıp Kitapları ve Bilimsel Yayınlar, Ankara, s. 29-43

AKDUR, R., (1998), "Türkiye'de Sağlık Politikaları", **Halk Sağlığı,** Antıp Aş Tıp Kitapları ve Bilimsel Yayınlar, Ankara, s. 22-28

AKDUR, R., (2001), "Sağlık Hizmetlerinde Finansman ve Ulusal Ekonomi", **Yeni Türkiye Sağlık II**. Sayı:40

AKDUR, Recep (2009a), Afetlere Karşı Sağlık Hizmeti Senaryoları Yazma Deprem Örneği", http://www.bsm.gov.tr/umke/ftp/afetlerde_saglik_hizmeti_senaryolari.pdf, Erişim tarihi 12.09.09

AKDUR, Recep (2009b), "Afetlere Karşı Toplumsal Örgütlenme ve Hazırlık", http://www.bsm.gov.tr/umke/ftp/afetlerde_toplumsal_orgutlenme.pdf, Erişim tarihi 12.09.09

AKDUR, Recep (2009c), "Afetlere Karşı Kurumsal Hazırlıklar 'Afet Süreçlerinde Yapılacak İşler'", http://www.bsm.gov.tr/umke/ftp/afetlerde_kurumsal_hazirlik.pdf, Erişim tarihi 12.09.09

AKMUT, Ö., R. Aktaş, B. Aykaç, M. Doğanay, T. Durukan, T. Müftüoğlu ve Ö. Yüksel, (2003), **Girişimciler İçin İşletme Yönetimi,** Gazi Kitabevi, Ankara.

AKSOY B., (2001), **Hastanelerde Hekim Performansının Değerlendirilmesi,** Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara

AKTAN, H. T., (2001) "Sağlık Ekonomisi ve Finansmanı", **Yeni Türkiye**, Yıl 7, Sayı 40, Temmuz-Ağustos, s. 1557-1570.

AKTAŞ, A., (2007), **Hastane İşletmelerinde Ev İdaresi Hizmetlerinde Sağlık Çalışanlarının Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

AKTAŞ, M., (2002), **Hastanelerde Çatışma ve Çatışma Yönetimi**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Hastane İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

AKTEPE E., (2006), **Genel İşletme**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ALAN, M.S., (2008), "Hastane Enfeksiyonlarından Korunmada Birimlerin Yapılanma, Havalandırma, Temizleme ve Dezenfeksiyon Esasları", İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitim Etkinlikleri, **Hastane Enfeksiyonları: Koruma ve Kontrol Sempozyum Dizisi,** Ocak, No. 60, s. 221- 237.

ALDEMİRLER, M. C., (1996), **Personel Yönetimi,** Fakülteler Kitabevi, İzmir.

ALEXANDER, R.S., As Hospital Administrator", (1981), Derleyen: L.E.Bellin ve L.E.Weeks, EHMA, (2003), The European Health Managment Association, **Health Managment Education: Directory of Programs**.

ALJIAN ,G., (1978), **Purchasing Hendbook**, Mcgraw Hill Book Co. Newyork,1978

ALKAN, U., S. S. Cindoruk, Y. Odaman ve İ. D. Kargı, (1999), "Bursa İli'nde Tıbbi Atıkların Kontrolü", **Ekoloji,** Cilt 9, No. 33, s. 12-14

ALKİBAY, S. (1998), 'Hastanelerde Halkla İlişkiler Anlayışı ve Uygulamaları', **Amme İdaresi Dergisi**, cilt 31, sayı 1, Mart 1998.

ALPAGUN O., DEMİR, H., OKTAV, M., ÜNER, N., (1993), **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul.

ALPUGAN, O. ve V. Haftacı (1995). "Muhasebe Uygulama Genel Tebliğine Göre Hastane İşletmelerinde Maliyet Hesaplarının İşleyişi", **Hastane İşletmeciliği: Seçme Yazılar,** Editör, Hikmet Seçim, Eskişehir, s.271-297.

ALPUGAN, O., (1981), **Genel Hastanelerin Kullanımı Türkiye'de Uygulamada karşılaşılan Kimi Sorunlar ve Bu Sorunları Çözümlenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

ALTINTAŞ, M., (1995), **Ekonomik Bütünleşmeler, Gümrük Birliği ve Türkiye: KOBİ'ler Açısından Yaklaşım**, KOSGEB Yayınları, Ankara.

ALTUNIŞIK R., Ş. Özdemir ve Ö. Torlak, (2002), **Modern Pazarlama**, Değişim Yayınları, İstanbul.

AMMER, S. D., (1974) **Material Management**, D. Irwin Inc., Homewood, IL.

ANA BRİTANİCA (1998)**, Genel Kültür Ansiklopedisi**.

ANDERSSON, O.W., (1985), "The History of Graduate Program in Hospital Administration at the University of Chicago: A case of Dynamic Marginality", **The Journal of Health Administration Education**, Vol.3, No.2, ss.5-25.

ARCAN, E. F., (1998), Sağlık Merkezlerinin Planlamasına Esas Olacak Verilerin Belirlenmesi, **Modern Hastane Yönetimi Dergisi**, Cilt 2, No. 6.

ARICI, H., (1998), **İstatistik Yöntemler ve Uygulamalar**, Meteksan A.Ş., Ankara

ARSLAN, M., (2005), İş ve Meslek Ahlakı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

ARTUKOĞLU, M. A., A. Kaplan ve A. Yılmaz, (2002), **Tıbbi Dokümantasyon,** Türk Sağlık Eğitim Vakfı, Ankara

ATEŞ, M., A. Yıldırım, E. Cevahir ve G. Bektaş, (2002), "Türkiye'deki Özel Hastanelerin Değerlendirilmesi", **5. Ulusal Sağlık Kuruluşları ve Hastane Yönetimi Sempozyumu Kitabı,** Editörler: Erol Göktürk, Adnan Şahin ve Yaşar Odacıoğlu, 16-19 Ekim, Eskişehir, s.274-279

ATICI, E., (2007), "Hasta - Hekim İlişkisini Etkileyen Unsurlar", **Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, Cilt 33, No. 2, s. 91-96.

AUSTIN, C. J., (1992), **Information Systems for Health Services Administration,** 4. Ed., Ann Arbor, MI:AUPHA Pres/Health Administration Press.

AUSTIN, C. J. ve K. A. Wager, (1998), "Health Information Systems", **Handbook of Health Care Management,** (Ed. M. Jack Duncan, Peter M. Ginter ve Linda E. Swayne), Blackwell Business, s.227-253

AYDIN B., (2007), "Sağlık Sektöründe Kalite Çalışmaları ve Akreditasyon", In: Günaydın M, Öztürk R, Ulusoy S, Gültekin M (ed.) **5. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi Kongre Kitabı**. Ankara, Bilimsel Tıp Yayınevi, ss. 9-11.

AYDIN, N., M. Başar ve M. Coşkun, (2006), **Finansal Yönetim,** Aktüel Tanıtım, Eskişehir.

AYDIN, S., (2008), "Sağlık Sisteminde Kalite ve Güvenlik", **17. Kalite Kongresi Kaliteli Çalışmak, Kaliteli Yaşamak**, 24-26 Kasım, İstanbul, ss. 2-9.

AYDIN, S., DEMİR, M., GÜLER, H., TARHAN, D., DEMİR, B. ve KAPAN S.H., (2009), Sağlıkta Kurumsal Performans ve Kalite Uygulamaları, Lazer Ofset Matbaa Tesisleri, Ankara.

AYDOĞAN, K., (2001), **Finansal Yönetim**, T.C.Sağlık Bakanlığı, Sağlık Yönetimi Eğitimi Programı, Ankara

AYKAÇ, B., (1999), **İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Stratejik Planlaması,** Nobel Yayın, Ankara

BALBAY, Y. (1997), **Sağlık Sisteminin Finansmanı ve Genel Sağlık Sigortası,** Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

BALÇIK, B., (1992), **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi**, Mimoza Yayınları, Konya.

BALLARD, K. (2003), "Patient Safety: A Shared Responsibility", **Online Journal of Issues in Nursing, 8,** ss.1-5.

BARBOUR, G., (1998) "Amerikan Sağlık Sisteminde TKY Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler'', **I.Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY**, Ed. Mithat ÇORUH, Haberal Eğitim Vakfı, Ankara

BARDAK, Ü. ve D. Tengilimoğlu, (1998), "Sağlık Alanında İnsan Hakları ve Etik", **H.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt 16, No. 1-2, s. 215-243.

BARLI, Ö., (2010), **Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış,** Aktif Yayınevi, Genişletilmiş ve Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul.

BARUTÇUGİL, İ. (2004), **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınları, İstanbul.

BARUTÇUGİL, İ. S., (1988), **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri**, 2. Baskı, Bursa.

BARUTÇUGİL, İ., (2002), **Performans Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul

BASKIN, O.; Aronoff, C. ve Lattimore, D. (1997), **Public Relations: The Profession and the Practice**, Boston: Mc Graw Hill.

BAŞARAN, İ. E., (1983), **Örgütsel Davranış**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No. 108, Ankara

BATLAŞ, Z., (2002), **Krizde Fırsatları Görmek: Yöneticiler İçin Krizde Yönetim El Kitabı**, Remzi Kitabevi, İstanbul

BAUER; C., (2000), "Limiting Factors on the Transformative Powers of E-Mail In Patient-Physician Relationships: A Critical Analysis", **Health Communication**, Vol. 12, No. 3, s. 239-259.

BAYER, E., TÜFEKCİ, K. Ö., (2007), **Genel İşletme**, Üç M Grafik Ltd. Şti, Isparta.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Afet Harcamaları Yönetmeliği,** 25/09/2005 Tarih ve 25947 Sayılı Resmi Gazete.

BAYKAN, R., (2006), **Eğitim ve Araştırma Hastanelerinde Bilgi Sistemi Analizi: Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

BAYRAKTAROĞLU, S., (2003), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Sakarya Kitabevi, Sakarya

BELEK, İ. (2001), **Sosyal Devletin Çöküşü ve Sağlığın Ekonomi Politiği**, Sorun Yayınları, İstanbul.

BENLİGİRAY, S. (2007), "Performans Değerlemesi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, (Ed. Ramazan Geylan), Anadolu Üniversitesi Yayınları. Yayın No. 1747, Eskişehir, ss.147-170.

BERKMAN, Ü., (2001), "İş Ahlakı ve İşletmelerin Toplumsal Sorumluluğu, Gelişimi ve Yakın Geleceği", **Yönetim ve Organizasyon** (Edit. Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

BERKOWITZ, E. N., (1996), **Essentials of Health Care Marketing,** Aspen Publishers, Maryland

BERMAN, P. ve M. Tatar, (2004), **Türkiye Ulusal Sağlık Hesapları 1999-2000,** Cilt I, T.C. Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara

BERWICK, D. M., A. B. Godfrey, ve J. Roessner, (1990), **Curing Health Care: New Srategies for Quality Improvement**. Jossey-Bass Publishers, San Francisco, California

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, 12.06.2002 tarih ve 4390 sayılı Resmi Gazete

BİNGÖL, D., (1998), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 4. Baskı, Beta, İstanbul

BİRPINAR, M. E., Bilgili, M. S. ve Erdoğan, T., (2009), "Medical Waste Management in Turkey: A Case Study of Istanbul" **Waste Management**, 29(1): 445-448.

BOLAY, S. H., (1997), **Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara.

BULUT, F., (2003), **Örgütlerde Performans Değerlendirme ve Erzurum Emniyet Müdürlüğü Personeli Üzerinde Bir Çalışma,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum

BULUT, Y. ve T. H. Göktuğ, (2006), "Sağlık Bulma Yönünde Çevresel Bir Etken Olarak İyileştirme Bahçeleri", **GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi,** Cilt 23, No. 2, s. 9-15.

BUMİN, B. ve H. Erkutlu, (2002) "Toplam Kalite Yönetimi ve Kıyaslama (Benchmarking) İlişkileri", **G.Ü. İİBF Dergisi**, Cilt 4, No. 1, s. 83-100

BUMİN, B., GÖKSEL,A., DEVRAN, K., ÖZDOĞAN,I., ALABAY, N., (2003), **Çağdaş İşletme Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara.

BÜKEN, Ö. N., (2003), "Ethics and medical Ethics as Professional Ethics", **Ethics 1st International Business and Professional ethics Congress of Turkey**, Sept. 17-19, 2003. Hacettepe University Research Centre For Business & Professional Ethics.

BÜYÜKMİRZA, K., (2003), **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi,** Gazi Kitabevi, Ankara.

BYARS, L. ve W.L. Rue, (1997), **Human Resource Management,** Chicago, Richard D. Irwing İnc. Company

CAN, H. (1991). **Organizasyon ve Yönetim,** Adım Yayıncılık Ankara.

CAN, H., (2002), **Organizasyon ve Yönetim**, 6. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

CAN, H., A. Akgün ve Ş. Kavuncubaşı, (2001), **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi**, Siyasal Kitabevi, Ankara

CAN, H., D. Tuncer, D. Y. Ayhan, (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

CANAZ YILMAZ, I., (2010), **Türkiye'de Kamu Özel Sektör Ortaklığı Modelleri, http://www. fazlioglu-law.com/T%C3%BCrkiye'de%20Kamu%20%C3%96zel%20Sekt%C3%B6r%20Ortakl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Modelleri.pdf. (Erişim Tarihi 03.11.2010)**

CANBAY, Ç. S., G. Gökçen ve A. Hepbaşlı, (2004), **"**Bina Yönetim Sistemleri ve HVAC Sistemlerinde Enerji Tasarrufuna Yönelik Kontrol İlkeleri", **Tesisat Mühendisliği Dergisi,** No. 84, s. 5-19,

CANMAN, D., (1993), Personelin Değerlendirilmesinde Çağdaş Yaklaşımlar ve Türkiye'de Kamu Personelinin Değerlendirilmesi, Ankara

CARMAN, J. M., (2000) "Patient Perceptions of Service Quality: Combining the Dimensions", Journal of Management of Medicine, Vol. 14, No. 5/6, s. 339-356.

CEN, 2006, Facilities Management – Part 1: Terms and definitions, European standard EN 15221-1.

CHAERUL, M., M. Tanaka ve A. V. Shekdar, (2008), "A System Dynamics Approach for Hospital Waste Management, **Waste Management,** No 28, s. 442–449.

CHARAVEL, M., Bremond, A., Moumjid-Ferdjaoui N., Mignotte, H., Carrere M. O., (2001), "Shared Decision-Making in Question", **Phyco-Oncology**, Vol. 10, No. 2, s. 93-102.

CHARLES, C., Gafni, A. ve Whelan T., (1999), "Decision-Making in The Physician-Patient Encounter: Revisiting The Shared Treatment Decision-Making Model", **Social Science and Medicine**, Vol. 49, No. 5, s. 651-661.

COCKERHAM, W., (2004), **Medical Sociology,** Prentice Hall, New Jersey.

COLD G., (2002), **Personel and Human Resource Management**, Irvin mcgrawhill Newyork.

CONANT, Jeffrey S., Michael P. Mokwa ve P. Rajan Varadarajan, (1990),"Strategic Types, Distinctive Marketing Competencies and Organizational Performance: A Multiple Measures-Based Study," **Strategic Management Journal,** Vol. 11, No. 5, s. 365–383.

CONRAD, P., (2007), "Eliot Freidson"s Revolution in Medical Sociology, Health: An Interdisciplinary Journal For The Social Study of Health", **Ilness and Medicine**, Vol. 11, No. 2, s.141-144.

COOPER, P.D. (1994), **Health Care Marketing**, Gaithersburg, Maryland: An Apsen Publication.

CUTLİP, M.Scott, ALLEN, H. CENDER, GLENN M. BROOM (1985), **Effective Public Relations**, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.

CÜCELOĞLU, D. (1992), **"İnsan ve Davranışı"** Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÇAKAN, S, T. A. Ataş ve A. Akadaş, (2005), "İstanbul'daki Hastanelerde Ortopedi Alanında Çalışan Hekimlerin Performanslarının Değerlendirilmesindeki Kriterlerin Araştırılması", **Sağlık ve Hastane Yönetimi 2. Ulusal Kongresi (Uluslararası katılımlı)**, 28-30 Eylül

ÇAKIR, A., (2007), **Hasta Güvenliği Kültürü İle Yönetim sistemi Arasındaki İlişkinin Analizi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ÇAMSARI, U. M. ve Arıkan, Z., (2016), "Amerika Birleşik Devletleri'nde Bağımlılık Psikiyatrisi Yandal Eğitimi: Türkiye İçin Bir Model", Türk Psikiyatri Dergisi, Baskıda:.1-4

ÇAY, F., (1996), "Hasta ve Hekim İlişkileri", **Çağımızda Hasta – Sağlık Çalışanları İlişkileri**, Ankara.

ÇELİKPAÇA, F. O., (2000), **Üretim Yönetimi ve Teknikleri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Ankara.

ÇİFTÇİ, B. (2007), "Performans Değerlemesi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, (Ed. Uğur Dolgun), Ekin Yayınları, Bursa, ss.167-199.

ÇOBANOĞLU, Ş., (2005), **Mobbing/İş Yerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri,** Timaş Yayınları, İstanbul.

ÇOLAK, İ. ve E. Irmak, (2003), "Bilgisayar Kontrollu Bina Güvenlik Sisteminin Tasarımı ve Uygulaması", G. Ü. Fen Bilimleri Dergisi, Cilt 16, No. 2, s. 411-421.

ÇOLAKOĞLU, Ü. (2005), "Başarım Değerlemesi", Konaklama İşletmelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi: İlkeler ve Uygulamalar, (Ed. Cengiz Demir), Nobel Yayınları, Ankara, ss.129-148.

ÇORUH, M., (1995) "I.Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY",**I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY Sempozyumu,** Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara

DACOSTA-CLARO, I. ve S.D. Lapierre, (2003) "Benchmarking as a Tool for the Improvement of Health Services' Supply Departments", **Health Services Management Research,** Vol. 16, No. 4, s. 211-223

DANCER, S. J., (2004), "How do We Assess Hospital Cleaning? A Proposal for Microbiological Standards for Surface Hygiene in Hospitals", **Journal of Hospital Infection**, 56:10–15.

DANIŞ, B., (2008), "Üniversite Hastanesinde Yönetici Olmak", **VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi**, 1-4 Mayıs 2008, Bodrum.

DARR, K., (1991), **Ethics in Health Services Managment**, Baltimore: Health Professions Press.

DAVENPORT, N., R. D. Schwartz ve G. P. ucce, (2003), Mobing, İş Yerinde Duygusal Taciz, Çeviren O. C. Önertoy, Sistem Yayıncılık, İstanbul

DAVID, P.P ve E.D Honeycutt, (1996), "An Analysis of the Hospital Patient Marketing Relationship In the Health Care Indrustry", **Journal of Hospital Marketing**, Volume; 10, No.1, s. 35 – 49

DAYANIKLI, M., (2008), "Birleşik Sağlık Kurumları ve Zincir Hastaneler", **VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi**, 1-4 Mayıs 2008, Bodrum.

DEMİR A., (2004), **İşletme Bilgisi**, Özkan Matbaacılık, Ankara.

DEMİR, H. ve Ş. Gümüşoğlu, (1994), **Üretim Yönetimi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul.

DEMİREL, F. ve Z. (Günaydın) Konur, (2006), "Ulusal ve Uluslararası Mevzuatlar Çerçevesinde Otellerde Kaçış Yollarının Analizi ve Bir Örneklem", **Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.** Cilt 21, No 2, s. 293-301.

DEMİRHAN, A. E., Y. Oğuz ve Ö. Elçioğlu, (2001). **Klinik Uygulamalarda Her Durumda Ortaya Çıkan Etik Yükümlülükler, Klinik Etik,** (Ed. Ayşegül Demirhan Erdemir, Ömür Elçioğlu, Yasemin Oğuz, Hanzade Doğan), Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.

DEMİRHAN, Recep, Güven Bulut, Yaman Özyurt, Muzaffer Yıldız ve Mustafa Işık (2002), "Dr. Lütfi Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Hastane Afet Organizasyon Planı", Kartal Eğittim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi, Cilt XIII, Sayı 1, s. 68-74.

DESS, G. G., P. S. Davis, (1984), "Porter's (1980) Generic Strategies as Determinants of Strategic Group Membership and Organizational Performance," **The Academy of Management Journal,** Vol. 27, No. 3, s. 467-488

DESSLER, G., (1999), **Human Resource Management**, Eight Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, United States of America

DİNÇER, Ö. ve Y. Fidan, (1999), **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 5. Baskı, İstanbul.

DİNÇER, Ö., (2003) Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Basım Yayım, İstanbul

DİNLER, Z. (2001), **İktisada Giriş**, Ekin Kitabevi, Bursa.

DONABEDIAN, A., (1992), "Kalite Güvencesi", **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,** Cilt 1, No. 1, s. 15-48

DÖĞÜCÜ, M. Ş. ve F. Sayım, (2009), "Hastanelerde Dış Kaynak Kullanımı Kocaeli Örneği", Uluslararası Sağlıkta Kalite ve Performans Kongresi, 19-21 Mart 2009, Antalya.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2001) **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sağlık Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu,** DPT: 2561, ÖİK: 577, Ankara, http://ekutup.dpt.gov.tr/ saglik/oik577.pdf. 8

DPT, (T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı), (2003), **Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu,** Ankara

DÜNDAR, C., Elmacıoğlu, F., Topbaş, M., ve Pekşen, Y., (2000), "Samsun İl Merkezindeki Hastane Mutfaklarının Hijyen Durumunun Değerlendirilmesi", **Türk Hij. Den. Biol. Dergisi**, 57(1): 1–6.

EFİL, İ., (2002), **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon,** Alfa Basın yayım, İstanbul

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Yönetmeliği, Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Tarih ve sayısı: 25.01.1993/ 21476.

EHLEN, K. J. ve G. Spenger, (1998), "Ethics and Decision Making in Healthcare" Journal of Health Care Management, Vol. 43, No. 3, s.219–221.

EKER, A. Y., (2007),"Kamu Özel Sektör Ortaklıkları", **Bütçe Dünyası**, Cilt:2, No:25, s. 59-67.

EKİN, N., (1999), **Endüstri İlişkileri**, 6.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.

EMANUEL; E. J. ve Emanuel, L.L., (1992), "Four Models Of The Physician-patient Relationship", **The Journal of the American Medical**, Vol. 267, No. 16, s. 2221-2229.

ENGİZ, O., (1996), "Türkiye'de Sağlık Finansman Sorunu ve Çözüm Arayışları", **Toplum ve Hekim**, Cilt. 11, No. 72, s. 22-31.

ERCAN, M. K. ve Ü. Ban, (2005), **Değere Dayalı İşletme Finansı: Finansal Yönetim**, Gazi Kitabevi, Ankara.

ERDEM, Ü. R., (2006), **Yönetim Bilgi Sistemleri ve Bir Hastane İçin Yönetim Bilgi Sisteminin Geliştirilmesi,** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ERDEN, H. (2003), **Türkiye'de Yeniden Yapılanma Sürecinde Kamuya ait Sağlık Kuruluşlarının Stratejik Politika Alternatifleri,** Yüksek Lisans Tezi,, Gazi Üniversitesi, Ankara

ERDOĞAN, İ., (1991), **İşletmelerde Personel Seçimi ve Başarı Değerleme Teknikleri**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul

ERDOĞMUŞ, N. ve M. BEYAZ (2002), "Başarı Değerlemede Atfetme Hatası ve Bir Araştırma", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1): 65-83

EREN, E., (2001), **Yönetim ve Organizasyon**, 5.Baskı, Beta Basım Dağıtım, İstanbul

ERENOĞLU, H., (1973), **İşletmelerde Stokların Yönetim Değerlendirilmesi**, Devlet Yatırım Bankası, Ankara.

ERGİN, C., (1999), **Özel Hastane Yatırımları İçin Pazar Analizinde Bir Model Yaklaşımı ve Saha Araştırması,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

ERGİN, G. ve İ. Şahin, (2005), "Dış Kaynaklardan Yararlanma Aracı Olarak Hizmet İhaleleri: T.C. Sağlık Bakanlığı Hastane Yöneticilerinin Değerlendirmeleri Üzerine Bir Çalışma", **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,** Cilt 8, No. 1, s. 51-70.

ERGÖR, G. ve Z. Öztek, (2000), **Exploring Health Policy Development in Europe,** WHO Regional Publications, European Series, No:86, Copenhagen

ERGUN, T. ve A. Polatoğlu, (1992), **Kamu Yönetimine Giriş,** İlksan Matbaacılık, Ankara

ERGÜNAY, Oktay (2008), "Afet Yönetiminde Kurumsal Yapılanma ve Mevzuat Nedir? Nasıl Olmalıdır?", **İstanbul Depremini Beklerken Sorunlar ve Çözümler Bildiriler Kitabı,** 20 Eylül, İstanbul, s. 97-108.

ERMAN, C., (2003) **Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

EROL, S., (2007), "Hastane Mutfaklarında ve Mama Hazırlamada DAS Uygulamaları", **5. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi**,4-8 Nisan 2007, Antalya, ss. 266–281

ERSEN, H., (1997), **Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi: Verimli ve Etkin Olmanın Yolu**, Sim Matbaacılık, 2. Basım, İstanbul

ERSOY, K., Kavuncubaşı, Ş.,(1995), " Hastane Yönetimi Nereden Başlamalı", **Toplum ve Hekim**, Türk Tabipler Birliği Yayın Organı, Cilt 10, Sayı 69-70, s.6-9.

ERTEKİN, Y., (1995), **Halkla İlişkiler**, TODAİE Yayınları,Ankara.

ESMEN, C., K. B. Varınca ve A. S. Şengil, (2009), "***Tıbbi*** Atık Yönetiminde Yeni Bir Model Örneği", www.yildiz.edu.tr/~kvarinca/Dosyalar/Yayinlar/yayin019.pdf, Erişim tarihi: 30.09.09.

European Commission, (2003), **Guidelines For Successful Public – Private – Partnerships, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/en-guide3.pdf**

EZZAMEL, M. ve M Bourn, (1990), "The Roles of Accounting Information Systems In an Organization Experiencing Financial Crises", **Accounting Organizations and Society**, cilt 15, no, 5, s. 399-424

FALKUM, F. ve Forde R., (2001), "Paternalism, Patient Autonomy, And Moral Deliberation in The Physician-Patient Relationship: Attitudes Among Norwegian Physicians"**, Social Science Medicine**, Vol. 52, No. 2, s. 239-248.

FALVO, D. ve TIPPY, P., (1988), "Patient Satisfaction and Adherence as Associated with Resident Skill", **The Journal of Family Practice,** VI, 26, 19.

FERREL, O. C. ve J. Fraedrick, (1994), **Business ethics: Ethical Decision-Making and Cases ,** Boston Houghton, Mifflin.

FERREL, O. C., M. D. Hartline D. ve G. H. Lucas, (2002) **Marketing Strategy**, Second Edition, South-Western, Thomson Learnin, Ohio

FILERMAN, G:L.,(1981), "Varieties of Health Administrator Aducation", Ed.L.E.Bellin ve L.E.Weeks, **The Challenge of administring Health Services: Career Pathways**, Washington: Aupha Press.

FINDIKÇI, İ., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Alfa Basın Yayım Dağıtım, İstanbul

FİJAN, S., Sostar-Turk S., Cencic, A., (2005), "Implementing hygiene monitoring systems in hospital laundries in order to reduce microbial contamination of hospital textiles" **Journal of Hospital Infection,** 61(1):30-38.

FİŞEK, N., (1983), **Halk Sağlığına Giriş,** Hacettepe Üniversitesi- Dünya Sağlık Örgütü Araştırma ve Yetiştirici Yayınları, Ankara.

FLETCHER, C., (1980), "Listening and Talking to Patients III The Exposition", **British Medical Journal**, October.

FOWLER, John (1995), "Olağanüstü Durumlara Hazırlık Planları", Olağanüstü Durumlarda Sağlık Hizmetleri Sağlık Çalışanının El Kitabı, Edit. Zuhal Almato ve Ömür Çınar Elçi, Türk Tabipleri Birliği – Avrupa Birliği Yayınları, http://www.ttb.org.tr/odd/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=48, Erişim tarihi: 12.09.09

FREEDMAN, J.L., D. O. SEARS ve J.M. CARLSMITH (1993), Sosyal Psikoloji (Çeviri: Ali Dönmez) İmge Kitabevi, Ankara.

FREIDSON, E., (1961), **Patients Views of Medical Practise**, Russell Sage Foundation, New York.

GELGÖR, U. B. (2004), **"Stratejik Dış Kaynaklardan Yararlanma Uygulamasının İşletme Performansına Etkisi ve Bir Araştırma"** ,Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze

GENÇ, N., (2004), **Yönetim ve Organizasyon–Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar-,** Seçkin Yayıncılık A.Ş., Ankara.

GERBER, H.G., (2004), Mobbing im Krankenhaus, http://www.pabst-publishers.de/Medizin/ med%20Zeitschriften/jnt/2004-2/102-107.pdf

GINN, G. O., (1990), "Strategic Change in Hospitals: An Examination of the Response of the Acute Care Hospital to the Turbulent Environment of the 1980s", **Health Services Research,** Vol. 25, No. 4, s. 565–591.

GINTER, P. M, L. E. Swayne ve W. J. Ginter, (1998), "Strategic Management", **Handbook of Health Care Management,** (Editörler: W. Jack Ginter, Peter M Ginter ve Linda E Swayne), Blackwell Business, , USA, s. 117-151

GINZBERG, E., (1990), "High Tech Medicine and Rising Health Care Cost", **Journal of the American Medical Association,** Vol. 263, No.13, s.1820-1822.

GİRAY, R. E., (2007), **"**Limited Şirketin Haklı Sebeple Feshi ve Yargıtay'ın Yaklaşımı", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(12): 195-218.

GLASER,W., (1987), **Paying The Hospital: The Organization, Dynamics, and Effects Of Differing Financial Arrangements**, Jossey-Bas Publichers. San Francisco.

GLUECK W. F., (1980), **Business Policy and Strategic Management,** McGraw-Hill Book Company, New York

GOOLSBY, Craig A **ve** Jerry L Mothershead (2008), "Disaster Planning", emedicine, http://emedicine. medscape.com/article/765495-overview, Erişim tarihi, 12.09.2009

GORDON, T. ve E. Sterling, (1997), **Doktor – Hasta İşbirliği**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

GORDON, T. ve Edwards, W. S., (1997), **Doktor-Hasta İşbirliği**, E. Aksay (Çev.), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

GÖKÇEN, H., (2005), **Yönetim Bilgi Sistemleri,** Genişletilmiş 2. Baskı, Epi Yayınları, Ankara

GÖKSOY, E. (2000), "Olağanüstü Durumlarda Sağlık Hizmeti ve Yönetimi", **İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp E.itimi Etkinlikleri Kitle Yaralanmaları ve Afet Hekimliği Sempozyumu,** 9-10 Mart, İstanbul, s. 9-21.

GÖKTAŞ, S., (2008), "Sağlıkta Bilgi Sistemleri", http://www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/ linkdetail.aspx?id=2471, (10.03.2008)

GÖLP1NAR, S. ve B. Arda, (1995), "Tıbbi Etik Açısından Doğum Öncesinde Cinsiyet Belirlenmesi", **Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi,** Cilt 2, No. 3, s. 85-89.

GRUCA T. D. ve D. Nath, (1994), "The Impact of Marketing on Hospital Performance", **Journal of Hospital Marketing**, Vol. 8, No.2, s. 87-112

GÜLCÜ, A., COŞKUB, A., YEŞİLYURT, C.; COŞKUN, S., ESENER, T., (2004), "Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Göreceli Etkinlik Analizi, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5, 2, 87-99.

GÜRÜZ, D. ve G. Ö. Yaylacı, (2005), **İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi,** MediaCat Kitapları, İstanbul

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Yönetmeliği, Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Tarih ve sayısı: 16.03.2014/ 28943.

HAKERİ, H., (2007), **Tıp Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

HANCI, H., (2005), **Malpraktis; Tıbbi Girişimler Nedeniyle Hekimin Ceza ve Tazminat Sorumluluğu**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Hasta Danışmanı Meslek Standardı, Meslek Standartları Komisyonu, Aralık 1999, Ankara.

HATIRNAZ, G., (2007), **Özel Hastanelerin Hukuki Sorumluluğu ve Hasta Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

HATİPOĞLU, Z., (1976), **Personel Davranışı ve Yönetimi**, Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları.

HATUN, Ş., (1999), **Hasta Hakları**, İletişim Yayınları, İstanbul.

HAYRAN, O., (1997), "Sağlık Hizmetleri", **Hastane Yöneticiliği,** Editörler: Osman Hayran ve Haydar Sur, Nobel Kitapevi, İstanbul, s.15–27

HAYRAN, O., (1997), "Sağlık ve Hastalık Kavramları", **Hastane Yöneticiliği,** Editörler: Osman Hayran ve Haydar Sur, Nobel Kitapevi, İstanbul, s. 3–14

HOLMGREN, J.H. (1982), **Material Management and Purchasing for the Health Care Facility,** Health Administration Pr, June.

Hospital Emergency Incıdent Command System, San Mateo County Health Services Agency, Emergency Medical Services, Third Edition. Volume II., http://www.denverhealth.org/bioterror/ Document/HEICS98, Erişim tarihi:12.09.09

http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/652&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en (Erişim tarihi 22.10.2010).

http://www.acibadem.com.tr (08.09.2008)

http://www.basbakanlik.gov.tr/source.cms.docs/basbak*anlik.gov.tr/birimler/igb/docs/poliklinikhizmetleri1.pdf, 26.03.2008*.

http://www.biltdtr.net/binayonetimi.htm, Erişim tarihi: 30.09.09

http://www.bls.gov/oco/ocos014.htm#projections.data

http://www.emti.com.tr/x/f/Bina_Yonetim_Sistemi.pdf, Erişim tarihi: 30.09.09

http://www.guven.com.tr/docs/orgsemasi.pdf (26/09/2008).

http://www.haberturk.com/haber.asp?id=79303&cat=220&dt=2008/06/09, 26.09.2008

http://www.hastaguvenligimiz.com (11/10/2008).

http://www.kh-nuernberger-land.de (14/10/2008).

http://www.kudretgoz.com.tr. (01.10.2009)

http://www.leymann.se (03.03.2008)

http://www.lokmanhekim.com.tr. (01.10.2009)

http://www.ntvmsnbc.com/news/437425.asp (03.03.2008)

http://www.sabem.saglik.gov.tr/Akademik_Metinler/linkdetail.aspx?id=2470, **(**10.03.2008)

http://www.saglik.gov.tr/TR,11444/teskilat-semasi.html, Erişim Tarihi: 30/12/2016

http://www.sgk.gov.tr 26.03.2008.

http://www.skbielefeld.de/pdf/organigramm.pdf (14/10/2008).

http://www.tkhk.gov.tr/646_teskilat-semasi, Erişim Tarihi: 30/12/2016

http://www.uhg.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=7&Itemid=8 (14.09.2007)

http://www.ural.com.tr/fmcon.htm, Erişim tarihi: 30.09.09

https://www.thsk.gov.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi.html, Erişim Tarihi: 30/12/2016

HUBER, M. W., C. A. Piercy ve P. G. McKeown, (2008), **Information Systems Creating Business Value**, John Wiley&Sons Inc.

HUSE, F. E., (1979), **The Modern Manager,** St.Paul,MN,West Publishing Co.

HUTTON, G.J. (2001), "Halkla İlişkilerin Tanımı, Boyutları ve Etki Alanları", **Kurgu Dergisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimi Fakültesi Dergisi. Sayı. 18, ss:385-400.

ILO 1982, Introductıon to Work Study (Geneva: **I** İnternational Labor Office).

IMAI, M., (2003), **Kaizen; Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı**, KalDer Yayınları No: 21, Beşinci Baskı, İstanbul

ISHIKAWA, K., (1995), **Toplam Kalite Kontrol**, KalDer Yayınları, No: 7, İstanbul

IŞIK, H., (2001), **Sağlık Hizmetleri; Finansmanı, Ülke Örnekleri ve Çözüm Önerileri,** Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

IŞIK, O., (2005), **Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesinde Çalışan Doktorların Hastanenin Kalitesi Hakkındaki Değerlendirmeleri**, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

IŞIK, O., (2011), Algılanan Kalitenin Hastane Marka Değerine Etkisi: Tüketici Değerlendirmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

İPLİKÇİOĞLU, İ., (2003), "Kapitalist Sistem ve Küresel Pazarda Rekabet Avantajı Sağlamayı Amaçlayan Firmalar İçin Olası Alternatif Rekabet Stratejilerinin Analizi", **Verimlilik Dergisi**, No. 4, s. 79-106

İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve sayısı: 09.12.2003/25311

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü, Bakanlar Kurulu Karar Tarih ve No: 04.12.1973-7/7583, Yayınlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve sayısı: 11.01.1974/14765

İŞÇİ, E., İ. Yiğit ve G. D. Aydın, (2003), "İstanbul İlindeki Hastanelerin Dış Kaynak Kullanımına İlişkin Bir Araştırma", **Hastane Dergisi**, IV,21, Mayıs-Haziran.

JENSEN, P. A., (2009), **"**Design Integration of Facilities Management: A Challenge of Knowledge Transfer", **Architectural Engineering And Design Management**, Vol. 5, No. 3, s. 124-135.

JOHNS, M. L., (2002), **Information Management for Health Professions,** (Series Ed. S. Anderson), Second Edition, Delmar, a Division of Thomson Learning Inc.

KALUZNY, A.D., D. M. Warner, D.G. Warner ve W. N. Zelman, (1982**), Management of Health Services,** New Jersey: Prentice Hall Inc.

KARAFAKIOĞLU, M., (1998), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması,** İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No:271, İstanbul.

KARAGÖZ S., (2005), "Türkiye'de Sağlık Yöneticisi Yetiştiren Bölümlerin Etkililiği", **Sağlık ve Hastane Yönetimi 2.Ulusal Kongresi (Uluslararası Katılımlı) Bildiri kitapçığı,** Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü, Ankara.

KARAGÖZ, İ. ve S. Cecelioğlu, (2007), "The Analysis of Different Approaches Related to the Measurement Uncertainty in Biomedical Calibration", **G.U. Journal of Science,** Vol. 20, No. 3, s. 61-67 .

KARAHAN, A ve E. ÖZGÜR, (2011**), Hastanelerde Perfornmans Yönetim Sişstemi ve Veri Zarflama Analizi,** Güncellenmişl 2. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

KARALAR, R., (1993), **Genel İşletme Ekonomisi,** Engin Yayınları, Ankara.

KARDEŞ, S. (1994). "Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Hasta Tatmini". **1. Ulusal Sağlık Kuruluşları ve Hastane Yönetimi Sempozyumu.** 4-7 Mayıs 1994, Aydın.

KAVUNCUBAŞI Ş., Kısa A., Uzkesici N. (2004), "Sağlık Kurumları Yönetimi", **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Önlisans Programı**, 2004.

KAVUNCUBAŞI, Ş. (2008), "Sağlıkta Yeni İstihdam Modelleri" **SAYED-Sağlık Yönetimi ve Eğitimi Dergisi**, Yıl:01, Sayı:05, Ağustos 2008.

KAVUNCUBAŞI, Ş., (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

KAYA, E., (1999), **Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi ve Uygulaması,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul

KAYA, S., (2005), **Sağlık Hizmetlerinde Sürekli Kalite İyileştirme**, Pelikan Yayınları, Ankara

KAYA, S., Akbolat, M. (2003). "Sakarya Devlet Hastanesinin Kalitesinin İç Müşterilerinin Bakış Açısıyla De-

ğerlendirilmesi", **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, 6 (3), 91-114.

KAZANCI, M. (1995), **Kamuda ve Özel Sektörde Halkla İlişkiler**, Turhan Kitabevi, Ankara

KINSEY, J., (1988), **Marketing in Developing Countries**, Macmillan Publishing, New York.

KISA, A. (1999) Sağlık Ekonomisine Giriş, Usta Matbaacılık, Ankara.

KISA, A., (2002), **Sağlık Kurumları Yönetimi,** (edt. Nuray Uzkesici), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir

KOBAYASHI, Leo, Marc J Shapiro, Selim Suner ve Kenneth A Williams (2003), "Disaster Medicine: The Potential Role of High Fidelity Medical Simulation for Mass Casualty Incident Training", **Medicine and Health / Rhode Island,** July, Vol. 86, No. 7, s.196-200.

KOBU, B., (1998), **Üretim Yönetimi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Araştırma ve Yardım Vakfı, 10. Baskı, İstanbul

KOÇEL, Tamer, (2005), **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul

KONAKÇI, E., (2006), **Sağlık Kuruluşlarında Fizibilite; İzmir'de Bir Geriatrik Hastane Kuruluş Örneği,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilimdalı Hastane ve Sağlık Kuruluşları Yönetimi Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KONDO, Y., (1999). **İşletmede Bütünsel Kalite: Arka Planı ve Gelişimi**, (Çeviren Ayşe Bilge Dicleli) MESS Yayın No: 300, İstanbul

KOTLER P. (1972), **Pazarlama Yönetimi: Çözümleme, Planlama ve Denetim**, Cilt I. Bilimsel Yayınlar Derneği, Ankara

KOTLER, P. (1980), **Principles of Marketing**, Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.

KOTLER, P. ve R. N. Clarke, (1987), **Marketing for Health Care Organizations**, Prentice-Hall, Inc., New Jersey

KÖROĞLU, E., (1987), **Sağlık Mevzuatı,** 2. Baskı Ankara.

KÖSEOĞLU, M. A., (2005), "**Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Performans Ölçümü" Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı**, Uzmanlık Tezi http://ekutup.dpt.gov.tr/kit/koseoglm/performa.pdf

KUM, N., (1990), ''Türkiye'de Hemşire-Hasta-Hekim İlişkisinde Değişen ve Gelişen Kavramlar ve Uygulamalar'', **I.Hemşirelik Kongresi Kitabı** , Sivas.

KUMAR, K., R. Subramanian ve C. Yauger, (1997), "Pure Versus Hybrid: Performance Implications of Porter's Generic Strategies"**, Health Care Management Review**, Vol. 22, No. 4, s. 47-60

KUMCAĞIZ, H., (2002), "Hemşirelik Hizmetleri Yönünden Sterilizasyon ve Dezenfeksiyon" **2. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi,** 20-21 Eylül, Diyarbakır, s. 1-13.

KUNAÇ, B. ve T. ENÜNLÜ, (2008), "**Sağlık Enformasyon** Teknolojileri**",**

KURTULMUŞ, S., (1998), **Sağlık Ekonomisi ve Hastane Yönetimi,** Değişim Dinamikleri Yayınları, İstanbul

KURUTKAN, M. N., (2009), Hasta Güvenliği Çözümleri, Sage Yayınevi, Ankara.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun, Kanun No: 3624, Kabul Tarihi: 12.04.1990, Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Tarih ve Sayısı: 20.04.1990/20498.

LANKFORD, W. ve P. Framarz, (1999), "Outsourcing: A Primer", **Management Decision**, Vol.37, No.4, s.310-316

LEENDERS, M., H.C. Fearon ve W. B. England, (1989) **Purchasing And Materials Management**, Ninth Edition IRWIN, Boston.

LENEL, A., C. Temple-Bird, W. Kawohl ve M. Kaur, (2008), "How to Organize a System of Healthcare Technology Management", **"How to Manage" Series for Healthcare Technology**, Guide 1, (Series Edt. Caroli-

ne Temple-Bird), (http://www.sti.ch/fileadmin/user_upload/Pdfs/howto1.pdf , Erişim Tarihi 30.09.2009

LIBERMAN, A. ve M. T. Rotarius, (2001), "Marketing in Today's Health Care Environment", **The Health Care Manager**, Apsen Publishers. Inc., vol. 19, No:4, June. S. 23-28.

LIEBLER, J. G., R. E. Levine ve H. L. Dervitz, (1984), **Management Principles for Health Professionals,** An Apsen Publication, Maryland, USA

LOVELOCK, C. ve J. Wirtz, (2004), **Services Marketing,** New Jersey: Pearson Prentice Hall

LOWE, H. J., B. G. Buchanan, G. F. Cooper ve J. K. Vries, (1995), "Building a Medical Multimedia Database System to Integrate Clinical Information: an Application of High-Performance Computing And Communications Technology", **Bulletin of the Medical Library Association,** Cilt: 83, Sayı: 1, s. 57-64

LÖK, Uğur, Cuma Yıldırım, Behçet Al, Suat Zengin, Murat Çavdar (2009), **"**Şahinbey Araştırma ve Uygulama Hastanesi Hastane Afet Planı", **Akademik Acil Tıp Dergisi,** Cilt:8, Sayı:3, s. 38-46.

LUDWIG, M. ve D. Klingmüller, (1999), Mobbing im Krankenhaus; Psychoterror im Berufsalltag zwingt oft zur Kündigung. Prawis BDI, Der Internist 10-99.

LYNCH, R. P., (1989), **The Practical Guide to Joint Ventures and Corporate Alliances**, John Wiley and Sons, New York.

MABEY, C., G. Salomen ve J. Storey, (1998), **Human Resources Management: A Strategic Introduction**, 2. Baskı, Blackwell Business, UK

MAECHLING, T. ve J. Bredeson, (2005), "Discovering Value in Outsourcing Facilities Management", Biopharm International; May, Vol. 18, No. 5, s. 66-72.

MAGNUSON, J., (1990), "Stress Management", **Journal of Property Management**, (May-June) Vol.55, No.3., s. 24

Medical Library Association, "**Standards for hospital libraries 2002",** http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=128964 (02.03.2008)

MENDERES, M. ve K. Ersoy, (1995), "Genel Sistem Kuramı ve Sağlık Sistemi, Hastane Sistemi ve Hasta Bakım Alt Sistemi**", Hastane İşletmeciliği: Seçme Yazılar,** (Editör: Hikmet Seçim), Eskişehir, s.43-72

METİNTAŞ, M. Y. ve Ö. Elçioğlu, (2007), "Cumhuriyetin İlk Onbeş Yılında Sağlık Hizmetleri (1923-1938)", **Osmangazi Tıp Dergisi,** Cilt 29, No. 3, s.162-170

MILES, Raymond E., Charles C. Snow, (2003) **Organizational Strategy, Structure, and Process**, Stanford University Press, Stanford, California.

MIZRAHI, T., (1986), **Getting Rid of Patients Contradictions in the Socialization of Physicians**, New Brunswick:University Pres.

MOLLAHALİLOĞLU, S., Ü. Hülür, A. Gençoğlu, E. Alkan, Ş. Özkan, Ü. Ekinci ve E. Pınar, (2007), **Türkiye'de Sağlığa Bakış,** Sağlık Bakanlığı RSHMB, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara.

MORGAN, M., (1986), "Doctor-Patient Relationship", Patrick, D.L., Scambler (Ed.), **Sociology as Applied to Medicine.**

MOSSİALOS, E. ve A. Dixon, (2002), "Funding health care: an introduction", chapter one, Funding healt care: options for Europe, Edit. Elias Mossialos, A. Dixon, J. Figueras ve J. Kutzin. Open University Pres, Buckingham, Philadelphia.

MUCUK, İ., (2001), **Pazarlama İlkeleri**, 8. Baskı, Türkmen Kitapevi, İstanbul.

MUCUK, İ., (2005), **Modern İşletmecilik,** Türkmen Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, İstanbul.

MUSSELMEN, V. A. ve E. H. Hughes, (1977). **Introduction to Modern Business,** 7th Ed., New Jersey: Prentice Hall Inc.

MUTLU A. ve A. Işık, (2002,) **Sağlık Ekonomisi ve Politikaları,** Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi yayın No:14, İstanbul.

MÜFTÜOĞLU, M. T., (1993), **İşletme İktisadı**, Turhan Kitabevi, Ankara.

MYERS, H. J. (1986), **Marketing**, Singapore: McGraw-Hill Book Company.

National Patient Safety Foundation, (NPSF). July 2003, www.npsf.org. Erişim 06.08.2009

NORMAND, C. ve Weber A., (1994), **Social Health Insurance: A Guidebook For Planning**, WHO/ILO.

ODABAŞI, Y., (2001), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

OKAKIN, N. (2009), Çalışma Yaşamında İnsan Kaynakları Yönetimi, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

OKTAY, Cem (2002), Afetlerde Hastane Öncesi Müdahale ve Triaj, **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi-sted,** Cilt 11, Sayı 4, s. 136-139.

ORHANER, E. (2006) "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Finansmanı ve Genel Sağlık Sigortası", **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, No.1, s.1-22

ÖĞÜT, A., (2001), **Bilgi Çağında Yönetim,** Nobel Basım Yayım Dağıtım, İstanbul

ÖRÜCÜ,E., (2006), **Modern İşletmecilik**, Gazi Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.

ÖZATA, M. ve Ş. Aslan, (2004), "Klinik Karar Destek Sistemleri ve Örnek Uygulamalar", **Kocatepe Tıp Dergisi,** No: 5, s. 11 – 18, Ocak

ÖZATA, M., (2004), **Sağlık Bilişim Sistemlerinin Hastane Etkinliğinin Artırılmasında Yeri ve Önemi (Veri Zarflama Analizine Dayalı Bir Uygulama),** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, Konya.

ÖZBAY, H., H. E. Erişti, H. G. Öncül, H. O. Arı, B. L. Çelepçikay, M. G. ve S. Mollahaliloğlu, (2007), "Sağlık Hizmetleri Sistemi", **Türkiye'de Sağlığa Bakış 2007,** T.C. Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara

ÖZCAN PAYCI, S. ve ÜNLÜOĞLU, İ. (2004), "Dünyada ve Türkiye'de Aile Hekimliği", Aile Doktorları İçin Kurs Notları, T.C. Sağlık Bakanlığı, Ankara, s.23-29.

ÖZCAN, Y. A. ve Özgen, H. (2001) "Sağlık Sigortacılığı Politikasında Amerikan Sağlık Sigorta Sisteminden İzlenimler", **Yeni Türkiye**, Cilt:40.

ÖZÇELEBİ S., (2009), "Hastane İklimlendirme Sistemlerine Genel Bir Bakış", **6. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi,** 01 – 05 Nisan, Antalya, s. 17-27.

ÖZDEMİR, A., (2004), **İşletme Bilgisi**, Özkan Matbaacılık, Ankara.

ÖZDEMİR, Y. E., (2001), "Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları–Cumhuriyetin Kuruluşundan 1980'li Yıllara Sağlık Politikaları", **Yeni Türkiye Dergisi,** Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayınları, Sağlık Özel Sayısı I, Yıl:7, Sayı: 39. s. 276-293

ÖZEL, F. ve M. Z. Hançer, (2005), "Hastanelerde İklimlendirme Sistemleri", **Tesisat Mühendisliği Dergisi,** No. 89, s. 27-42.

Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No: 4046, Kabul Tarihi: 24.111994, Yayımlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve Sayısı: 27.11.1994/22124.

ÖZEROL, İ. H., (2005), "Tıbbi Atık Stratejileri Nelerdir? EN/ISO Normları Nelerdir? Avrupa'da Birlik? ABD'nin Yaklaşımı? Ülkemizde Durum? 4. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi, 20-24 Nisan, Samsun, s. 434-472.

ÖZGEN, H., (1995) "Sağlık Bakım Hizmetlerinde Kalite Nedir? Hasta Tatmin Boyutuyla İlgili Bir Değerlendirme", **Toplum ve Hekim Dergisi**, Cilt:10, No. 69-70, s. 47-53.

ÖZGEN, H., A. Öztürk ve A. Yalçın, (2002), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Kitabevi, Adana

ÖZGEN, M. İ., (1994), **Basın Meslek Etiği ve Yasalar**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ÖZGENER, Ş. ve F. Küçük, (2008), "Hastanelerde Modern Yönetim Felsefesinin Verimliliğe Etkisi: Gevher Nesibe Hastanesinde Bir Uygulama", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** No. 20, s. 543-560.

ÖZGİRİN, K., (1995) "Hastane Yönetiminde Kalite Uygulamaları", **I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY Sempozyumu,** Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara

ÖZKAN, A., (2003) "Hastane İşletmelerinde Maliyetleme Yaklaşımları", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt XXII, No. 2, s. 113-130

ÖZLÜ, T., (2005), Hasta Hakları Hakkımız Var Çünkü Hastasınız. Timaş, İstanbul.

ÖZMEN, Bülent, Murat Nurlu, Kerem Kuterdem ve Ahmet Temiz (2005), "Afet Yönetimi ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü", **Deprem Sempozyumu,** 23-25 Mart, Kocaeli.

ÖZTEK, Z. ve N. Eren, (1996), **Sağlık Ocağı Yönetimi,** Palme Yayınları, Ankara

ÖZTÜRK, S.A. (2003), **Hizmet Pazarlaması**, 4. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

ÖZTÜRKLER, C., (2006), **Hukuk Uygulamasında Tıbbi Uygulama, Teşhis, Tedavi ve tıbbi Müdahaleden doğan Tazminat Davaları**, 2. Baskı, Ankara.

ÖZÜÇELİK, Doğaç Niyazi, Ahmet Şahin, Volkan Fürüzan, Bülent Sivri, Yeşim Çetinkaya Şardan, Uğur Erdener (2008), "Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri-Hastane Afet Planı hazırlıkları; 2002-2008", **Hacettepe T›p Dergisi,** No. 39, s. 102-108.

PAKDİL, F., (2005), "Hastanelerde Kurumsal Performans Yönetimine ilişkin Bir Model Önerisi", **Sağlık ve Hastane Yönetimi 2. Ulusal Kongresi (Uluslararası katılımlı)**, 28-30 Eylül.

PALFREY, C., P. T. ve C. Phillips, (2004), **Effective Health Care Management,** Blackwell Publishing

PALMER, A., (1998), **Principles of Services Marketing**, England: McGraw Hill Book Company

PALMER, J. M., (1993), **Performans Değerlendirmeleri**, Rota Yayınları, İstanbul

PARLAR, S., (2008), "Sağlık Çalışanlarında Göz Ardı Edilen Bir Durum: Sağlıklı Çalışma Ortamı", **TAF Preventive Medicine Bulletin,** Cilt 7, No. 6, s. 547-554.

PARSONS, T., (1951), **The Social System**, Routledge, London.

PERREWE, P. ve F.A Victory, (1988), "Combatting Job Stres", **Training and Development Journal**, (April).

PEŞKİRCİOĞLU N., (1993), "Hizmet Sektöründe Kalite, Kalite Güvencesi ve Sağlık Hizmetlerine Uygulanması", **Verimlilik Dergisi,** Özel Sayı, MPM Ankara

PETER, J. P., ve J. H. Donall , (1998) **Marketing Menagement, Knowledge and Skills,** Mc Graw-Hill Companies, Boston

PHENG, L. S. ve K. H. David, (1999) "Crisis Management: Survey of Property Development Firms", **Property Management**, Cilt 17-3

PIEPER, A., (1999), **Etiğe Giriş,** Çev. V. Atayman, Ayrıntı, İstanbul.

PINTO, M. ve Andersson, B.,(2001), **Paying Health Care Providers İn The Caribbean**. Washington: PAHO.

PORTER, M. E., (1985), **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance,** Simon and Schuster Trade, Newyork.

PORTER, M. E., (2000**), Rekabet Dersleri**, Capital Yönetim Dizisi:3, İstanbul.

PROTTI, D., (2002), "A Proposal to Use A Balanced Scorecard To Evaluate Information for Health: An Information Strategy for The Modern NHS (1998–2005)", **Computers in Biology and Medicine**, No. 32, 221–236.

RAHMAN, S., Açık, Y., Gülbayrak, C., Erhan, D., Nazlıer, K. ve Deveci, S. E., (2009), "Sağlık Kuruluşlarının Tıbbi Atıkları Toplama, Depolama ve Bertaraf Etme Yöntemleri", **Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**, 4(11):

RAKICH, J. S., B, B. Longest ve K. Darr, (1985), **Managing Health Services Organizations**, Second Edition, W.S. Saunders Company, Philadelphia.

RANDALL, G., (1994), **Effective Marketing**, NewYork, Routledge

REGESTER, M., (1995), "Crisis Management", **The Practice of Public Relations**, 4. th. Edit., Butterworth-Heinnemann Ltd., Oxford

ROBBINS, S. P. ve M. Coulter, (2002), **Management,** Int. Ed., (7th Ed), Upper Saddle River: Prentice Hall

ROBERTS, V., (2001), "Managing Strategic Outsourcing in the Healthcare Industry", **Journal of Health Care Management,** Vol. 46, No. 4, s.239-49

RODOPLU, Ülkümen ve Gürkan Ersoy (2002), "Acil Tıp Derneği ve Hastane Afet Planı", **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi-sted,** Cilt 11, No. 9, s. 329-331.

ROEMER I. M. (1991), **National Health Systems of the World**, Vol. II. The Countries. New York.

ROTER, D.J. ve McNeilis, K..S., (2003), "The Nature of the Therapeutic Relationship and the Assessment of Its Discourse in Routine Medical Visits", Ed. T.L Thompson, A.M. Dorsey, K.I. Miller ve R. Parrott içinde **Handbook of Health Communication**, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey, London. ss.121-140.

ROUNTREE, G. D. (1993), "Özel Sağlık Kuruluşlarının Gelişmiş ülkelerdeki Genel Görünümü", **Ülkemizde Sağlık Sorunlarının Çözümünde Özel Sağlık Kuruluşlarının Yeri ve Önemi,** İTO Yayın No: 1993-9, s.77-91

ROURKE, K.O., (1993), "Trust and Physician – Patient Relationship", **American Journal of Kidney Diseases**.

SABUNCUOĞLU Z., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 1. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa

SABUNCUOĞLU, Z. ve M. Tüz, (2003), **Örgütsel Psikoloji**, Furkan Ofset, Bursa

SABUNCUOĞLU, Z. ve TOKOL, T., (2001), **İşletme,** Ezgi Yayınları, Bursa.

SADLER, P., (1993), **Strategic Management,** Kogan Page, Limited, Milford, CT, USA.

Sağlık Bakanlığı, **Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği,** 13.01.1983 Tarih ve 17927 Sayılı Resmi Gazete.

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun, Kanun tarih ve sayısı: 05.01.1961/224,

Sağlık Tesislerinin, Kiralama Karşılığı Yaptırılması ile Tesislerdeki Tıbbi Hizmet Alanları Dışındaki Hizmet ve Alanların İşletilmesi Karşılığında Yenilenmesine Dair Yönetmelik, Yayımlandığı Resmi Gazetenin Tarih ve sayısı: 22.7.2006/26236.

SALTMAN, R. B. ve J. Figueras, (1998), **Avrupa Sağlık Reformu Mevcut Stratejilerin Analizi,** Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara

SARIASLAN H. (1994) **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi**, Turhan Kitapevi, Ankara

SARP, Nilgün (1999), **Sağlık Hizmetlerinde Afet Yönetimi,** Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü, Ankara, http://www.nilgunsarp.com/download/, Erişim Tarihi: 12.09.09

SARVAN, F., (1995), "Hastane Yönetimi Eğitimi", **Toplum ve Hekim**, Türk Tabipler Birliği Yayın Organı, Cilt 10, Sayı 69-70, s.10-18.

SAUL, M., (2001), "Technology, Applications, and Security", **Health Information: Management of a Strategic Resource**, (ed. M. Abdelhak, S. Grostic, M.A. Hanken, E. Jacobs) WB. Saunder Company.

SAYERS, F.ve C. Bingaman, R. Graham ve M. Wheeler (1993), **Yöneticilikte İletişim,** Rota Yayınları.

SB (Sağlık Bakanlığı), (2009), **Hizmet Kalite Standartları Rehberi**, Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (1983), **Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği,** 13.1.1983 tarih ve 17927 mükerrer sayılı Resmi Gazete, Yapılan Değişiklikler için 05/05 2005 tarih ve 25806 sayılı Resmi Gazete, Ankara

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (1992), **I. Ulusal Sağlık Kongresi, Çalışma Grupları Raporları**, Ankara

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2003), **Sağlıkta Dönüşüm**, Ankara,

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2003), **Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çalışma Yıllığı 2001,** Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2007), **Türkiye'de Sağlığa Bakış 2007,** T.C. Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2008), **2007 Yılı Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı,** http://www.saglik.gov.tr.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2008), **T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008**, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2008), **T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008**, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2013), **Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2012,** Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Ankara.

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), (2016), Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2015, Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Ankara

SB (T.C. Sağlık Bakanlığı), **Ayakta Teşhis ve Tedavi Yapılan Özel Sağlık Kuruluşları Hakkında Yönetmelik**, Yayınlandığı Resmi Gazetenin tarih ve sayısı: 15.02.2008/26788

SCHERMERBORN, J. R., J. G. Hunt, ve R. N. Osborn, (1988), **Managing Organizational Behavior**, 3.Ed., John Wiley&Sons, Inc., New York.

SCHERMERHORN, J. R. Jr., (2007), **Management 9e,** John Wiley&Sons, Inc., Hoboken New Jersey

SCHULER, R., (1995), **Managing Human Resources,** 5th Ed. Mineapolis: West Pub. Co.

SCHULLER, J. S. ve E.S. Jackson (1996), **Human Resource Management: Positioning for the 21. Century,** Minneapolis,West Pup. Co.

SCHULTZ, R. ve A. C. Johnson, (2003), **Management of Hospitals and Health Services**, Beard Books, Washington, D. C.

SCHULTZ, R. ve Alton, C.J.,(1976), **Managment of Hospitals**, New York, McGraw Hill Book Company.

SEÇİM, H. (1994), **Hastanelerde Halkla İlişkiler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

SEÇİM, H., (1991) **Hastane Yönetimi ve Organizasyonu: Türkiye'de Hastanelerin Organizasyonu İçin Bir Model Önerisi,** İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları, İstanbul

SELYE, H., (1977), **Stress Without Distress. Teach Yourself Books**, Y.3, No.21, s. 23-25

SENEVIRATRE, M., (2007), **A Practical Approach to Water Conservation for Commercial & Industrial Facilities**, Elsevier.

SEWARD, P. J., (1997), "Restoring The Ethical Balence in Health Care", **Health Affairs**, Vol:16, No.3, s. 183-194

SEZER, A. (1999), **Sağlık Hizmetlerinde Pazarlama Stratejilerinin Müşteri Tatmini Yaratmaya Etkileri,** Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar

SEZGİN, A., (1976), **İşletmelerde Malzeme Akış Sistemi Analiz ve Simülasyon Uygulaması**, A.İ.T.İ.A. Yayın No:114, Ankara

SHAW, W. H., (1991), **Business Ethic Today**, California: Wadsworth Publishing C. New York.

SHORTLIFE, E. H., (1990), "Clinical Decision Support Systems", **Medical Informatics: Computer Applications in Health Care,** Reading MA: Adission-Wesley Publishing Company

SHUTT, J. A., (2003), "Balancing the Health Care Scorecard", **Managed Care**, September, Vol. 12, No. 9, s. 42-46

SIXMA, H. J. ve R. J. C. Poerstamper, (2003) "B6 Total Quality Management in The Dutch Home Health Care Sector: Results and Implications of a Benchmarking Approach", **ISQua Dallas Conference Program**: 2-5 November: Workshop Program.

SIZLAN Ali, Afetlerde Ameliyathane Hizmetleri, http://209.85.129.132/search?q=cache:Oq3w3UnVRiAJ:www.gata.edu.tr/cerrahibilimler/anestezi/Metin/AfetlerdeAmeliyathaneHizmetleri.doc+AFETLERDE+AMEL%C4%B0YATHANE+H%C4%B0ZMETLER%C4%B0&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, erişim tarihi 12.09.09

SİLVER, R. (1995), **Health Service Public Relations: A Guide To Good Practice**, Second Edition, New York: Radcliff Medical ucc, Inc

SNOOK, I. D., (1992), **Hospitals; What They Are and How They Work**. ucce Publishers.

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, Kanun No: 5502, yayınlandığı Resmi Gazetenin tarih ve sayısı; 20.06.2006/26173.

SOUBA, W. W, C. A. Haluck, M. A. Menezes, (2001) "Marketing Strategy: An Essential Component of Business Development for Academic Health Centers", The American Journal of Surgery, Vol. 181, No. 2, s.105-14.

SOYER A., A. Yazgan, B. Kılıç, C. I. Yavuz, C. O. Şeyhoğlu, E. Akyol, E. Yentürk, F. Erdoğan, İ. Belek, J. Erdoğan, K. Pala, L. Özelsoy, N. Keysan, N. Etiler, O. Günay, O. Hamzaoğlu, O. Keysan, Ö. Kayıkçı, U. Özcan, Y. Taş ve Y. Akyol, (2003), "**Hangi Türkiye Sağlık Sektörü? Sağlıkta Dönüşüm Programı, 2003 Türkiye'sinde Halka ve Hekimlere/Sağlık Personeline Ne Getiriyor?",** http://www.ttb.org.tr/eweb/s_donusum/index.htm, 29.08.2006

SOYER, A., (2006), "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri, Sağlık, Hekimler ve Eşitsizlikler; Bugünden Yarına", **2000-2020 Sürecinde Nasıl Bir Dünya, Türkiye, Sağlık, Tıp Ortamı Öngörülebilir, Oluşturulabilir?,** http://www.ttb.org.tr/eweb/2020/ata_soyer.doc, 29.08.2006

SÖZEN, C ve M. Özdevecioğlu, (1999), **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerinde Yönetim,** Nobel Yayın, Ankara

STANDON W. J. ve C. Futrell,(1987), **Fundamentals of Marketing**, Eight ed. N.Y. McGraw-Hill Book Company

STEVE. B., (2002), **Fundamentals of Health Care Financial Management,** San Francisco, CA: Jossey-Bass.

STOCK, J. R. ve D. Lambert, (1987), Strategic Logistics Management 2nd, Richard **D**. Irwin, Homewood, IL

STRIKE, J. A., (1995), **Human Resources in Health Care: A Manager Guide,** Cambrige: Blackwal Science.

SUNGUR ERGENOĞLU, A. ve A. Aytuğ, (2007), "Sağlık Kurumlarında Değişen Paradigmalar ve İyileştiren Hastane Kavramının Mimari Tasarım Açısından İrdelenmesi" **YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergi,** Cilt 2, No. 1, s. 44–63.

SUR, H., (1998), "Sağlık Bakanlığı ve Sağlık Hizmetleri", **Sağlık Hizmetleri El Kitabı**, Editörler: Osman Hayran ve Haydar Sur, Yüce Yayım, İstanbul, s. 229-270

SUR, H., (2008), Hasta Güvenliği Yaklaşımları, Medipolitan Eğitim Vakfı Yayınları

SURPIN, J. ve G. Wideman, (1999), **Outsourcing in Health Care**, American Hospital Association Press.

SÜTLAŞ, M., (2000), **Hasta ve Hasta Yakını Hakları**, Çivi Yazıları/İnsan Hakları Dizisi, İstanbul.

SVARSTAD, B., (1974), **The Doctor – Patient Encounter: An Observational Study of Communication and Outcome**, Doktora Tezi, Wisconsin:University of Wisconsin Medicine.

SWAYNE, L. E., W. J. Duncan, P. M Ginter, (2006), **Strategic Management of Health Care Organizations**, Fifth edition, Blackwell Publishing.

ŞAHİN, İ., Sargutan, E., Tarcan, M.,(2000), "Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Yönetim Eğitimi**", I. Ulusal Sağlık İdaresi Kongresi**, Ankara, 2000.

ŞAHİN, T. K., H. Bakıcı, S. Bilban, Ş. Dinçer, M. Yurtçu ve E. Günel, (2005), "Meram Tıp Fakültesi Çocuk Cerrahisi Servisinde yatan hasta yakınlarının memnuniyetinin araştırılması", **Genel Tıp Dergisi,** Cilt 15, No. 4, s. 137-142.

ŞAHİN, Ü. (2008), Ülkemizde Kalite Serüvenine Sağlık Sektörü Bağlamında Bir Bakış, Psoter Bildiri, VI. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi, 01-04 Mayıs.

ŞAHİN, Ü., (1998), "Hastane İşletmeciliğinde Verimlilik Yönünden Halkla İlişkileri Önemi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

ŞEHSUVAROĞLU, B.N., (1986), **Tıbbi Deontoloji**, İstanbul: Bayda Basın ve Dağıtım A.Ş.

ŞİMŞEK, M., (2001), **Toplam Kalite Yönetimi**, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul

ŞİMŞEK, Ş., (2005), **İşletme Bilimine Giriş**, Adım Matbaacılık, 12. Baskı, Konya.

TATAR, F., (1996), "Sağlık Hizmetleri Finansman Kaynakları", **Toplum ve Hekim**, Cilt;11, No. 72, s. 42-50.

TATAR, M. (2008) "Tanıya Dayalı Gruplar ve Sağlık Hizmeti Kaynakları", **Makro Bakış**, Sayı 8, 2008.

TATAR, M., (2006), "Genel Sağlık Sigortası: Türkiye Uygulamalarının Teoride ve Uluslararası Uygulamalardaki Yeri", **Makro Bakış,** Sayı 2

TATAR, T. ve ÜNER, M., (1992), **İşletmecilik İlkeleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara.

TAVİLOĞLU, Korhan (2000), " Hastane İçi Felaket Organizasyonu: California Örneği", **İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Kitle Yaralanmaları ve Afet Hekimliği Sempozyumu,** 9-10 Mart, s. 45-52

TEKİN, A. G. (2008), "Kamu-Özel Sektör İşbirlikleri ve Ortaklıkları", http://www.ppp.org.tr/component/option,com_myblog/show,Kamu-Ozel-Sektor-Y-birlikleri-ve-Ortaklyklary.html/Itemid,50/, 26.09.2008

TEKİN, M. (2003), **Üretim Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara.

TELYUKOV,A., (2001), Prospectice Case-Based Payment For Hospitals: A Guide With Illustrations From Latin America. Heath Sector Reform Initiative.

Temel Sağlık Hizmetleri Kanunu, Kanun Tarih ve Sayısı:15.05.1987/3359

TENGILIMOĞLU, D. ve Y. Öztürk, (2004), **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Seçkin Kitabevi, Ankara

TENGİLİMOĞLU, D. (2001), **Sağlık Kuruluşlarında Halkla İlişkiler**, Gazi Kitabevi, Ankara

TENGİLİMOĞLU, D. ve C. Çalık, (2000), "Sağlık Hizmetlerinde Hizmet Sunumunda Görülen Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Modern Hastane Yönetimi Dergisi**, Yıl: 2000, Sayı: 3, Mayıs-Haziran, s.12-15

TENGİLİMOĞLU, D. ve H. Tutar, (2003), **Çağdaş Büro Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara

TENGİLİMOĞLU, D. ve KÖRPE, İ., (2002), "Hastanelerde Sekreterlik Hizmetlerinde İletişim Sorunlarını Belirlemeye Yönelik Bir Alan Çalışması", **İletişim Dergisi**, Bahar Sayısı, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D. ve, S. F. Dziegielewski, (200), "Health Services Pricing in Turkey", **Health Marketing Quarterly,** Vol.17, No. 4, s. 21-26

TENGİLİMOĞLU, D., (2000), "Sağlık Hizmetlerinde Pazarlama Karması Elemanları ve Özellikleri" **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:55, No. 1, Ocak-Mart, s.188-202

TENGİLİMOĞLU, D., (2011), Sağlık Hizmetleri Pazarlaması, Siyasal Kitabevi, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D., E. A. ATİLLA, ve M. BEKTAŞ, (2008), **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TENGİLİMOĞLU, D., Kısa, A. ve Dziegielewski, S., (1999), "The Role of Hospital Public Relations in Turkish Hospitals", **AUPHA 1999 Annual Meeting**, 25-27 June 1999, Chicago, USA.

TENGİLİMOĞLU, D., U. Pay, A. Kısa., (2008), "The Inefficincy of Performance Based Physician Payment Scheme in Turkey", **5th International Conferance on Health Care Systems**, Wilwaukee, Wisconsin, USA, October 13-15.

TENGİLİMOĞLU, D., Üner, M. M., Mertler, E.A., Akıncı, F., (2004), "Graduate And Postgraduate Health Care Management Educatıon In Turkey: Present Sıtuatıon And Challenges" **Business and Health Administration Association Meeting (BHAA), Proceedıngs of The Busıness And Health Admınıstratıon Associatıon**, Chicago.

TERRIS, M., (1992), "Concepts of Health Promotion: Dualities in Public Health Theory", **Journal of Public Health Policy**, Vol. 13, No. 3, s. 267-276.

TINAZ, P., (2006), **İş Yerinde Psikolojik Taciz (Mobbing)**, Beta Yayınları, İstanbul.

TİKİCİ, M., (1998), "Kamu Yönetiminde Kalite", **1. Ulusal Kalite Kongresi,** II. Cilt, TODAİE Yayın No: 289, s. 161-173

TOKAT M., (1994), **Sağlık Ekonomisi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 793, Eskişehir.

TOKAT, B ve D. Şerbetçi, (2001), **İşletmecilik Bilgisi**, İstanbul.

TOKAY, M., (2000), **Sağlık Hizmetlerinin Pazarlanmasında Kalite ve Hasta Tatmini Eskişehir Devlet Hastanesinde Bir Araştırma,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

TOKER, F., (1999) "Sağlık Hizmetleri Yönetimini Diğer Yönetimlerden Ayıran Temel Özellikler", **Modern Hastane Yönetimi,** Ağustos – Eylül 1999, Cilt 3, Sayı 6.

TOKER, S.O., (1994), "Doktorlar ve Hastalar Arası İletişim – Etkileşim", **Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi**, Ankara.

TOP, M. ve Ö. Gider, (2003), "Otonominin Hastane Yönetim Politikalarına Getirdikleri", **Verimlilik Dergisi,** No. 4, s.147-168

TORTOP, N, AYKAÇ, B., YAYMAN H. ve ÖZER, A. (2006), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınları, Ankara.

TOSUN, Hasan, (2006), "Kentleşmede Bilişim ve Afet Planları", Yapı **ve Kentte Bilişim 4. Ulusal Kongresi,** http://www.tmbd.org.tr/1/88/Yapi-ve-Kentte-Bilisim-4.htm, Erişim tarihi: 12.09.09

TOSUN, K., (1974), **İşletme Yönetimi**, Cilt 1, Fakülteler Matbaası, İstanbul

TREAT, Kimberly N., Janet M. Williams, Paul M. Furbee, William G. Manley, Floyd K. Russell, Clarence D. Stamper, Jr. (2001) "Hospital Preparedness for Weapons of Mass Destruction Incidents: An Initial Assessment" **Annals Of Emergency Medicine,** November, Vol. 3, No. 8, s. 562-565

TUNCER, D., AYHAN, D. Y. ve VAROĞLU, D., (2008), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

TURBAN, E, D. Leinder, E. McLean ve J. Wetherbe, (2008), **Information Technology for Management Transforming Organizations in the Digital Economy,** John Wiley & Sons, Inc.

TUTAR, H. (2004), **Kriz ve Stres Yönetimi**, ucces Kitabevi, Ankara

TUTAR, H. ve Yılmaz, M.K., (2005), **Genel İletişim Kavram ve Modeller,** Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TUTAR, H., (2010), İşletme Yönetimi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1084, Erişim Tarihi: 30/12/2016

TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ (TTB)(1993), **Kamu Sağlık Kurumlarında İşletme Sorunları Çalışma Grubu Raporu**, Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, Ankara.

Türk Ticaret Kanunu, Kanun No: 6102, Kabul Tarihi: 13/01/2011, Yayımlandığı resmi Gazetenin Tarihi ve Sayısı: 14/02/2011/27846

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Hıfzıssıhha Müessesi Teşkiline Dair Kanun, Kanunu Tarih ve Sayısı: 04.01.1941/3959

Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Teşebbüslerin Elektrik Üretme, İletme, Dağıtma ve Ticaretini Yapmaya Yetkilendirilmesine Dair Kanun, Kanun No: 3096 Kabul Tarihi: 04.12.2984.

TÜRKİYE KAMU HASTANELERİ KURUMU, (2012), **Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumuna Bağlı İkinci Basamak Sağlık Tesislerinde Görev Yapan Personele Birim Performans Katsayısının Uygulanmasına Dair Yönerge,** Onay tarih ve sayısı: 14.02.2013/9022165-010-99/452

TÜRKİYE KAMU HASTANELERİ KURUMU, (2013), **ADSM Birim Performans Yönergesi**, Onay tarih ve sayısı: 16.05.2013/49022165-010-99

TYTLER, A. K., (1989), **Building uccessful Training Program,** Addson Wesley Publihing Co. New York

ULRICH, R.S., (1999) Effects of Gardens on Health Outcomes: Theory and Research. In C. Cooper-Marcus and Barnes, eds. Healing Gardens: Therapeutic Benefits and Design Recommendations. New York: John Wiley & Sons, 27-85.

URAL, T., (2003), **İşletme ve Pazarlama Etiği,** Detay Yayıncılık, Ankara.

USTA, H. (2000), **"Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Tutundurma Politikası: Sağlık Personeli ve Hastaların Reklama Yönelik Görüşlerine İlişkin Bir Devlet Hastanesi Örneği"**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

UYARGİL, C. (1994), **İşletmelerde Performans Yönetimi Sistemi: Performansın Planlaması, Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul

UYARGİL, C. (2009), "Performans Değerlendirme", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Cavide Uyargil, Zeki Adal, İsmail Durak Ataay, Ahmet Cevat Acar, A.Oya Özçelik, Ömer Sadullah, Gönen Dündar ve Lale Tüzüner, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, s.209-261.

FINDIKÇI, İ. (2009), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 7. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.

UYSAL, B. (1998), **Siyaset Yönetiminde Halkla İlişkiler**, 1. Baskı, Ankara TODAİE Yayınları

UZ, H. (1998), "Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Sağlık Hizmeti Sunanlara Ödeme Modelleri" **Sağlık Hizmetleri El Kitabı** (Edit; O. Hayran ve H. Sur), Yüce Yayım, Çevik matbaası, İstanbul

UZ, H., (1995), "Temel Sağlık Hizmetlerinde Kalitenin Sürekli İyileştirilmesi İçin Gereken Önkoşullar ve Bu Konuda Danimarka Tecrübeleri", **I. Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY Sempozyumu**, Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara

ÜLGEN, H. ve MİRZE, S. K., (2006), **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

ÜLGEN, H., "İşletme Yönetiminin Temel İşlevleri", http://www.eylem.com/tem/whayulg01.htm, (16.02.2007)

ÜNAL, F. (2001), **İstanbul'da Bulunan Özel Hastanelerde Çalışan Hekimlerin Pazarlamayı Algılayışı Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÜNER, M. (1994) "Hizmet Pazarlamasında Pazarlama Karması Elemanları Değişiklik Gösterir mi?", **Pazarlama Dünyası Dergisi**, Sayı. 34, Yıl.8, Ocak-Şubat, s.2-11

ÜNER, M. (2003), "Pazarlama Tanımı Üzerine", **Pİ**- Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi, Cilt:4, No. 4, s. 44-57

Üniversite ve Sağlık Personelinin Tam Gün Çalışmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No: 5947, Kabul Tarihi: 21.1.2010, Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Tarih ve Sayısı: 30.01.2010/27478.

ÜNLÜ, M., (1986), "Türkiye'de Yataklı Tedavi Hizmetleri", **Sosyal Siyasetimizde Yeni Boyutlar Semineri,** Kutyay, İstanbul, s.27-35

ÜNSALAN, E. ve Şimşeker, B., (2005), **Temel İşletmecilik Bilgileri,** Detay Yayıncılık, 16. Baskı, Ankara.

ÜNVER H. (2001) **Hastanelerin Kuruluş Sorunları, Kuruluş Tanıtımı, İstanbul İlinde Faaliyet Gösteren Özel Hastaneler Üzerine Bir Araştırma,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul

ÜRETEN, S., (1998), **Üretim İşlemler Yönetimi**, Gazi Üni. Yayını, Ankara

ÜRETEN, S., (2004), **Üretim/İşlemler Yönetimi; Stratejik Kararlar ve Karar Modelleri**, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara

VEILLARD, J., F. Champagne, N. Klazinga, V. Kazandjian, O. A. Arah ve A.-L. Guisset, (2005), "A performance assessment framework for hospitals: the WHO regional office for Europe PATH Project", **International Journal for Quality in Health Care**; Vol. 17, No.6, s. 487–496

VENI K., (2004), "Laundry & Linen Services in Hospitals", **AECS Illumination**, IV(1):21-25.

VINDE, V. P., (1995), **General Introduction to Environment for SME's**, OECD Publications

VOURI, H., T. Aaku, E. Aine, R. Erkko ve R. Johansson (1972), "Doctor – Patient Relationship in the Light of Patients Experiences", **Social Sciences and Medicine.**

WERTHER, W. B. ve J. K. Davis, (1986), **Personnel Management and Human Resources**, 2.B. MC Graw Hill, Singapore

WEST, C., (1984), **Routine Complications: Troubles With Talk Between Doctors and Patients**, Indiana University Press., Bloomington.

WHEELEN, T. L. ve J. D. Hunger, (2002), **Strategic Management and Business Policy,** Eighth Edition, Prentice Hall, New Jersey

WHETSELL, G.W., (1995), **Total Quality Management, Quality In Health Care: Theory, Application,** An Aspen Publication Gaitherburg, Maryland

WHITE, R. E., (1986), "Generic Business Strategies, Organizational Context and Performance: An Empirical Investigation", **Strategic Management Journal,** Vol. 7, No. 3, s. 217-231.

WHİTE, R. Kenneth (1997), Health Care Marketing and Entrepreneurship, fallemester ders notları içinde, ''Hospital's advertising spending up %11.4'' Mary Chris Jacklevic, Virginia Commonwealth University.

WHO (World Health Organization), (2004), **Practical Guidelines for Infection Control in Health Care Facilitites**, SEARO Regional Publication, No:41.

WHO, (2000), The World Health Report 2000. Health Systems: Improving Performance, Geneva.

WINKER, M. A., Flanagin, A., Chi-Lum, B., White, J., Andrews, K., Kennett, R. L., DeAngelis, C. D. ve Musacchio, R. A., (2000), "Guidelines for Medical And Health Information on the Internet: Principles Governing AMA Websites**", Journal of the American Medical Association**, Vol. 283, No. 12, s.1600-1606.

WOLPER, L. F., (1995), **Health Care administration,** An Aspen Publication, Aspen Publishers,Inc., Maryland.

WOODWARD, G., D. Manuel ve V. Goel, (2004), "Developing a Balanced Scorecard for Public Health", **ICES Investigative Report**, June

www.chipublib.org.004chicago1900Imageshospital.jpg (22.02.2008)

www.dpt.gov.tr (26.02.2008)

www.japaninc.comfilesimagesngz_68_hospital_ObayashiKamedaPhotos3.preview.jpg(22.02.2008)

www.saglik.gov.tr (26.02.2008)

www.saglikplatformu.com/saglik_egitimi Sur, Haydar, "Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Yöneticiliği, Kasım, 2002.

www.tuik.gov.tr (26.02.2008)

www.wichita.photos.org.graphicswsu_msSt.Joseph_Hospital99-3.1.hospitals.1.jpg (22.02.2008)

YAVAŞ, Hikmet (2001), "Doğal Afetler ve Kriz Yönetimi", Yerel Yönetim ve Denetim, Cilt 6, Sayı 2, Şubat.

YENERSOY, G., (1990), **Malzeme Yönetim Sistemleri**, MA-PA Yayın No:1, İstanbul

YENERSOY, G., (1997), **Toplam Kalite Yönetimi: Mükemmeli Arayış Yolculuğuna İlk Adım**, Rota Yayınları, İstanbul

YILDIRIM, H. H., (2008), "Sağlık Teknolojisi Yönetimi: Türkiye Resmin Neresinde?", (22 Nisan), http://www.absaglik.com/Saglik_Teknolojisi_HHY.pdf, Erişim tarihi: 30.09.09

YILDIZ, G., (2002) "Kıyaslama (Benchmarking)", **Modern Yönetim Yaklaşımları: Stratejik Boyutuyla,** (Edit. İ. Dalay, R. Çoşkun ve R. Altunışık), Beta, İstanbul, s. 183-196.

YILMAZ, A. ve E. Aloğlu, (2008), **"Hastane Bilgi Sistemleri",** http://www.sabem.saglik.gov.tr/kaynaklar/akamet/kitaplar/0001_45.pdf, (10.03.2008)

YILMAZ, C. ve İ. YILMAZ, (1999), 'Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yaklaşımı'', **II. Ulusal Sağlık Kuruluşları Sempozyumu**, (Ed. Korkut ERSOY, Şahin Kavuncubaşı), Başkent Üniversitesi, Ankara

YILMAZ, E., İ. H. KAYRAL., E. YALÇIN, N. SEZER VE B.USLU, (2008) **Sağlıkta Performansın Panoraması 2007**, Sağlık Bakanlığı Performans Yönetimi ve Kalite Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.

YİĞİT, Ç., S. Peker, İ. Cankul, Z. Kostik, M. Allan, M. Özer, C. Demir, T. Aktan, A. Akdeniz, (2003), "GATA Eğitim Hastanesinde Yatan Hasta Maliyetinin Belirlenmesi", **Gülhane Tıp Dergisi,** Cilt 45, No. 3, s. 233 – 243.

YİĞİT, V, (2004), **Dış Kaynaklardan Yararlanma ve Hastane İşletmelerinde Uygulanması,** G.Ü. S.B. Enstitüsü Y. Lisans Tezi, Ankara

YOLCU E. (1997), **Hastanede Hacim Tasarımı ve Donatımında İnsan, Hasta, Mobilya Bağlantısı,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul

YOZGAT, O., (1984), **İşletme Yönetimi**, Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı, İstanbul.

YÜKÇÜ, S., (2002), **Vergi Kanunları ve Tekdüzene Göre Finansal Muhasebe ve Dönem Sonu İşlemleri**, İzmir

YÜKSEL, Ö., (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara.

YÜLEK, E., (1983), **Yatırım Projeleri Hazırlama El Kitabı**, İ.T.Ü. Sakarya Mühendislik Fakültesi Matbaası, İstanbul

ZAJAC, E. J. ve Stephen M. Shortell (1989), "Changing Generic strategies: Likelihood, Direction and Performance Implications." Strategic Management Journal. Vol.10, No. 5, s. 413–430.

ZEITHAML, A. V., M.J. Bitner, (2000), **Services Marketing**, New York: McGraw Hill Book Company.

ZENCİROĞLU D., (2006), "Hastane Temizliği", **ANKEM Dergisi**, 20 (EK 2)

ZILLIOĞLU,M. ve Yüksek, H., (1998)**, İletişim Bilgisi**, AÖF Yayınları.

ZORLUTUNA, Y., (1998), **I.Basamak Sağlık Hizmetlerinde TKY**, (Ed. Mithat ÇORUH), Haberal Eğitim Vakfı, Ankara

ZUCKERMAN H.S. ve A.D. Kaluzny, (1991), "Strategic Alliances in Health Care: The Challenges of Cooperation", **Frontiers of Health Services Management,** Vol. 7, No. 3, s. 3–23.

ZUCKERMAN, A. M. ve C. H. Markham, (2006), "Centers of Excellence: Big Opportunities, Big Dividents", **Healthcare Financial Management,** Vol. 60, N0. 2, s. 150-154

ZUCKERMAN, A. M., (2002), **Improve Your Competitive Strategy A Guide for The Healthcare Executive,** Health Administration Pres, Chicago.

AHLÂK VE MÜEYYİDE

Ahlâkın Anlamı ve Sınırı Üzerine Konuşmalar

AHLÂK VE MÜEYYİDE
Ahlâkın Anlamı ve Sınırı Üzerine Konuşmalar

Editör
Ömer Türker

ilem KİTAPLIĞI
nobel

Yayın No.: 1690
İLEM Kitaplığı No.: 22
İslam Ahlâk Düşüncesi Serisi No.: 14
ISBN: 978-605-320-597-5
© 1. Basım, Ocak 2017

ilem KİTAPLIĞI ilem.org.tr

nobel nobelyayin.com

AHLÂK VE MÜEYYİDE - Ahlâkın Anlamı ve Sınırı Üzerine Konuşmalar
Editör: Ömer Türker

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yayıma Hazırlayan: Kübra Bilgin Tiryaki

Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Türker, Ömer.

AHLÂK VE MÜEYYİDE - Ahlâkın Anlamı ve Sınırı Üzerine Konuşmalar / *Ömer Türker*
1. Basım, XIV+226 s., 110x190 mm
Kaynakça ve dizin var
ISBN 978-605-320-597-5
1. Ahlâk 2. Hukuk 3. Müeyyide

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ SUÇTUR HAYIR!
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ahlâkî Müeyyidenin İmkân ve Zorunluluğu 1
Ömer Türker

Ahlâk ve Müeyyide 37
Celal Türer

Ahlâk ve Dinin Sınırları Bağlamında Müeyyide Sorunu 77
Ayhan Bıçak

Bir Zorunluluk Olarak Ahlâk: İnsan Olmak ve Ahlâklı Olmak 115
Tahsin Görgün

İdeal Bir Müeyyide Teorisi Nasıl Olabilir? 135
Hümeyra Özturan

Ahlâkî Müeyyide: Çoklu, Güçlü, İlkeli 157
Cafer Sadık Yaran

Ahlâkî Üstünlük ve Biz 191
Ahmet Ayhan Çitil

Dizin 221

salt bireysel özgürlük meselesi olarak vaz etmek bizzat ahlâka hıyanettir. Çünkü böylesi bir çaba, ahlâkı, onun düşmanı olan bencilliğe teslim etme gayretine dönüşmekten kurtulamaz.

Kaynakça

Cürcânî, Seyyid Şerif, *Şerhu'l-Mevâkıf I-III*, çev. Ömer Türker, (İstanbul: Yazma Eserler Başkanlığı, 2015).

Dostoyevski, Fyodor, *Suç ve Ceza*, çev. Mazlum Beyhan, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012).

Fârâbî, *Ârâu ehli'l-medîneti'l-fâzıla,* Editör: Ali Bû Mulhem, (Beyrut: Dar ve Mektebetu'l-Hilal, 1995).

———, *es-Siyâsetü'l-Medeniyye*, nşr. Fevzi Mitri Neccar, (Beyrut: Dâru'l-Meşrık, 1993).

Gazzalî, *İtikadda Orta Yol*, çev. Osman Demir, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2012).

İbn Sînâ, *Kitâbu'ş-Şifâ İkinci Analitikler*, çev. Ömer Türker, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006).

———, *Metafizik I*, çev. Ekrem Demirli-Ömer Türker, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2013).

———, *Metafizik II*, çev. Ekrem Demirli-Ömer Türker, (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005).

Sadrüşşerîa, *et-Tavzîh şerhu't-Tenkîh*, nşr. Muhammed Adnan Derviş, (Beyrut: Dârü'l-Erkam b. Ebî'l-Erkam, 1998/1419).

Türker, Ömer, "Var Olma Çabası Olarak Ahlâk" *Ahlâkın Temeli*, ed. Ömer Türker, s. 107–17. (Ankara: Nobel Yayınları, 2015).

Yunus Emre, *Dîvân*, haz. Mustafa Tatçı, (İstanbul: H Yayınları, 2008).

dönüştürme potansiyelini geliştirmek olmalıdır. Bu noktada ahlâkın açık uçluluğu ve ahlâkî durumların kesin olmayışı sebebiyle bu alana dair değerlendirmelerimiz her daim devam edecektir. Zira insanlar ahlâkî alanda karar ve kanıta varmak için daima ölçüt aramaktadırlar. Bu sebeple ahlâka dair her türlü değerlendirme, araştırmanın ya da soruşturmanın en geniş görünümünü temsil edecektir. Kuşatıcı ve tatmin edici bir ahlâk anlayışı için, moral vokabülerin ima ve hedeflerinin her daim dikkatli bir şekilde tahlil edilmesi gerekir. Bu açıdan yapılabilecek en temel eleştiri ya da değerlendirme, ahlâkı; yaşadığı serüven içinde çözümleyebilmekten geçmektedir. Ahlâkın kendi içinde devam eden değerlendirmesine ilaveten mevcut ahlâk anlayışlarını eleştirmek, varlığın ve dolayısıyla deneyimlerimizin niteliklerinin açımlanması anlamına geleceği için, sonu gelmez bir sürece işaret edecektir. Bu süreci anlamaya yönelik erdemli eylemin de sonlu-akıllı varlığın biricik değeri olabileceği söylenebilir.

Kaynakça

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür, (İstanbul: Bilgesu Yayıncılık, 2009).

Bentham, Jeremy, *Yasamanın İlkeleri*, çev. Barkın Asal, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2011).

Çağrıcı, Mustafa, "Ahlâki Müeyyide", *İslam Ahlâkı, Temel Konular Güncel Sorunlar*, ed. M. Şevki Aydın-H. Adanalı, (Ankara: DİB Yayınları, 2015).

Çilingir, Lokman, *Pratik Aklın Doğal Diyalektiği*, (Ankara: Elis Yayınları, 2005).

Dewey, John, *The Collected Works of John Dewey 1882–1953*, ed. Jo Ann Boydston, Southern Illinois University, 1969–1991. (*The Early Works:*1882–1898, *The Middle Works:*1899–1924, *The Later Works:* 1925–1953).

Didier, Jean, *John Locke*, (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2009).

Fazlıoğlu, İhsan, "Sonuç ile Süreç Arasında: 'Gençlik' Bir Soru mu Bir Yanıt mı?" *İtibar*, Aylık Edebiyat ve Fikriyat Dergisi, S. 35, s. 32-39.

Kant, *Pratik Usun Eleştirisi*, çev. İ. Eyüpoğlu, (İstanbul: Say Yayınları, 1994).

Kılıç, Yavuz, "Daha Yaşanılır Bir Dünya Olanaklıdır; Kant'ta İnsan Doğası", *Immanuel Kant*, (Ankara: Vadi Yayınları, 2006).

Kuçuradi, İonna, "Kant, Etik ve Ahlâk Üzerine" *Cogito*, Özel Sayı, Sonsuzluğun Sınırında: Immanuel Kant, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005).

Mengüşoğlu, Taküyettin *Felsefî Antropoloji*, (İstanbul: İ. Ü. E. F. Yayınları, 1971).

Mill, John Stuart, *Hürriyet Üstüne*, çev. M. Osman Dostel, sadeleştiren: Ömer Çaha, (İstanbul: Liberte Yayınları, 2012).

Rawls, John, "Kant'ın Ahlâk Felsefesinin İzlekleri" *Cogito*, Özel Sayı, Sonsuzluğun Sınırında: Immanuel Kant, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005).

Tatar, Burhanettin, "Ahlâkın Kaynağı", *İslam'a Giriş Ana Konularıyla Yeni Yaklaşımlar*, ed. Bünyamin Erul, (İstanbul: DİB Yayınları, 2008).

Ülken, Hilmi Ziya, *Ahlâk*, (İstanbul: Ülken Yayınları, tarih yok).

----------, *Felsefeye Giriş II,* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1958).

Wieman, H. N., *The Source of Human Nature*, (Chicago: Chicago Press, 1946).

tadır. Felsefi temellendirmeler yapabilmek için, değer sistemlerinin sınırlarının çizilmesi, ilkelerinin belirlenmesi, kavramsal yapının sorgulanması, şimdiki sorunlarla ilişkilendirilmeleri gerekir. Her temellendirme, şimdiki bir sorudan hareket ederek gelecek için bir açıklama modeli geliştirmektir.

Yukarıda yapılan açıklamalar, "ahlâkî müeyyide" anlayışının bilgelik temelli düşünce tarzından kaynaklandığını göstermektedir. Ayrıca, eylemlerin benzerlikleri nedeniyle dinle ahlâkın iç içe yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Söz konusu değer sistemlerinin, eleştirel tavrı merkeze alan felsefi temellendirilmeleri, onların özerkliklerini daha açık bir şekilde ortaya çıkarabilir. Değer sistemlerinin, özellikle de din ile ahlâkın, birbirleri karşısında özerk olmaları, onları, küresel sorunları aşmak için çok daha verimli ve güçlü kaynaklar haline getirecektir. Dünyanın geleceği için yeni modeller üretmenin önünü açacaktır. Bir başka deyişle, dinin, kuşattığı, içinde topladığı, onlarla birlikte var olduğu, ahlâk, bilgi, hukuk, siyaset, iktisat, insan, haklar, dünya gibi değer sistemleriyle ilişkileri sorgulanmalı ve yeniden açıklanmalıdır. Söz konusu değerlerden, bir teorik sistemin nasıl oluşturulabileceğinin örnekleri sergilenmelidir. Bunlar yapıldığında, dünyanın sorunları hakkında modeller üretmenin temeli sağlanmış olacaktır.

Kaynakça

Çağrıcı, Mustafa, *Anahatlarıyla İslam Ahlâkı*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2012).

İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, çev. Selahattin Ayaz, (İstanbul: Pınar Yayınları, 1997).

Taşköprizade, Ahmed Efendi, *Ahlâk-i Adudiye Şerhi*, çev. Mustakim Arıcı, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014).

Tümer, Günay; "Din", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, IX, s. 312-20, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994).

mek suretiyle bütün bu eleştirilerden uzak bir müeyyide teorisinin de başta hedeflemiş olduğumuz "ideal müeyyideyi", yani mevcut teorilere göre motivasyon gücü en yüksek, felsefî olarak da temellendirilmiş ve modern metafizik eleştirisini de bertaraf edebilir nitelikte olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Kaynakça

Aristoteles, *Ethica Nicomachea*, ed. F. Susemihl, (Leipzig: Teubner, 1884).

Epiküros, *Mektuplar ve Maksimler*, çev. Hayrullah Örs, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1962).

Fârâbî, *Fusûl müntezea*, nşr. Fevzi Mitri Neccâr, (Beyrut: Dâru'l-meşrık, 1986).

Fârâbî, *Kitâbu Ârâi ehli'l-medîneti'l-fâzıla*, nşr. Albert Nâsri Nâdir, (Beyrut: Dâru'l-maşrık, 1985).

Immanuel Kant, *Foundations of The Metaphysics of Morals*, çev. Lewis White Beck, (New Jersey: Library of Liberal Arts, 1995).

Jean-Paul Sartre, "Dinsiz Ahlâk", *Din Felsefesi Seçme Metinler*, çev. Hümeyra Özturan ve diğerleri, (İstanbul: Küre Yayınları, 2013).

John Stuart Mill, Utilitarianism, ed. Jonathan Benneth, http://www.earlymoderntexts.com/pdfs/mill1863.pdf, 13.06.2015.

Platon, *Phaidros*, çev. Hamdi Akverdi, (İstanbul: Maarif Matbaası, 1943).

> halde onunla beraber yaşar, hakkında koğuşturma yapılmasına önayak olarak dinin gereğini yerine getirmezsen, sen de katil kadar kirlenmiş olursun… Bir cinayet işleyen, kutsal bir eşyayı çalan ya da bu çeşitten herhangi bir başka kötülükte bulunan kimse, ister baba, ister ana, ister bir başkası olsun, hiç düşünmeden onun hakkında koğuşturma yapmamak dinsizliğin ta kendisidir.[39]

Sonuç

Ahlâkî müeyyide, postmodern etik gevşeklik döneminin etkisinde kalmadan, olabildiğince çoklu ve birbirini destekleyici/denetleyici olmalı; bilhassa hak ve adalet ahlâkı konusunda elden geldiğince güçlü ve caydırıcı olmalı; uygulama alanında ise Nisa suresi 135. ayette emredildiği ve yukarıdaki felsefi metinde örnekleştirildiği üzere tam anlamıyla tutarlı ve ilkeli biçimde uygulanmalı; kendi aleyhimize bile olsa hakkaniyet ve adalet müeyyidesinin uygulanmasından asla ödün vermeyecek bir vicdanlılık ve dindarlık örneğinde yarışılmalıdır.

Kaynakça

Bauman, Zygmunt, *Postmodern Etik*, çev. Alev Türker, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998).

Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, çev. Rauf Pehlivan, (İstanbul: Motif Yayınları, 2010).

Cevizci, Ahmet, *Etik-Ahlâk Felsefesi*, (İstanbul: Say Yayınları, 2014).

39 Platon, Platon, *Euthyphron*, s. 11, 14.

Çağrıcı, Mustafa, "Ahlâkî Müeyyide," *İslam Ahlâkı: Temel Konular Güncel Yorumlar*, der. Muhammet Şevki Aydın-Ahmet Hadi Adanalı, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014).

Dostoyevski, *Suç ve Ceza*, (İstanbul: Akvaryum Yayınevi, 2007).

Draz, M. Abdullah, *Kur'an Ahlâkı*, çev. E. Yüksel-Ü. Günay, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2002).

Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, (İstanbul: İnkılap ve Aka, 1981).

Güngör, Erol, *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010).

Kant, Immanuel, *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İ. Kuçuradi, (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2002).

Nietzsche, F., *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, çev. Orhan Tuncay, (İstanbul: Gün Yayıncılık, 2003).

Platon, *Euthyphron*, çev. P.N. Boratav, (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2000).

Platon (Eflatun), *Gorgias*, çev. Reyan Erben, (İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1989).

Ülken, Hilmi Ziya, *Ahlâk*, (İstanbul: Ülken Yayınları, 2001).

konuşmayı esas almıştır. Bu diyalogda örneklendiği gibi esasen mantık, varlık ile ilgili değil varlık hakkında konuşma ile ilgili ilkelerin alanıdır. Platon'dan beri süregelen ve mantığı esas alan düşünce biçiminde varlığın söylemde etkili olması değil; söylenebilir olanın var olanı etkilemesi ön plandadır.

Ahlâkî üstünlüğü hedefleyen söylemler, ayetleri iptal ettikleri müddetçe kolektif fail olabilmenin imkânını ortadan kaldırarak oyalanmanın ve zulmün yolunu açmaktadırlar. İslam ahlâk düşüncesi siyasi özneleşmelerin üzerine çıkan/onları aşan bir konumla belirlenmelidir. Amacı ahlâkî üstünlük değil üstün ahlâk olmalıdır.

Ahlâk, söylem içerisinde görünmez kılınmış olan sınırların fark edilmesi üzerinden yeniden düşünülmelidir. Söz konusu sınırları gözetmek anlamında "zulmetmemek" üzerinden yeni ahlâkî özne tanımına gidilmelidir. Zulmetmeme ilkesinde norm ile yaşanan ayrımı ortadan kalkmaktadır.

İslam ahlâk düşüncesinin bir hatası, belli bir tarihsel dönemde ortaya çıkan felsefî temellendirme biçimi ile kendini belirlemesidir. Belki de, bu itibarla İslam felsefesi hiç yapılmadığı bir biçimde yeniden yapılmalıdır.

Kaynakça

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, Yunanca aslından çeviren Saffet Babür, (Kebikeç Yayınları, Ankara, 2005).

Hegel, G. W. F. *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, çev. Cenap Karakaya, (İstanbul: Sosyal Yayınları, 2004).

Kant, I. *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. Ioanna Kuçuradi, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1982).

Kant, I. *Pratik Aklın Eleştirisi*, çev. İoanna Kuçuradi-Ülker Gökberk-Füsun Akatlı, (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1994).

Kant, I. *Saf Aklın Sınırları Dâhilinde Din*, çev. Suat Başar Çağlan, (Literatürk Academia, 2012).

Spinoza, B. *Ethica: Geometrik Yöntemle Kanıtlanmış ve Beş Bölüme Ayrılmış Ahlâk*, Latinceden çeviren Çiğdem Dürüşken, (İstanbul: Kabalcı, 2011)

5. Basım

ULUSLARARASI İKTİSADİ ÖRGÜTLER VE AZGELİŞMİŞ ÜLKELER

Prof. Dr. Mehmet Karagül

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 208
İktisadi-İdari Bilimler No.: 33
ISBN: 978-605-133-110-2
© 5. Basım, Ocak 2017

ULUSLARARASI İKTİSADİ ÖRGÜTLER VE AZGELİŞMİŞ ÜLKELER

Prof. Dr. Mehmet Karagül

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karagül, Mehmet.
Uluslararası İktisadi Örgütler ve Azgelişmiş Ülkeler / *Mehmet Karagül*
5. Basım, XII + 172 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-110-2
1. Uluslararası İktisadi Örgütler 2. Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar 3. IMF 4. Dünya Bankası
5. Avrupa Birliği 6. Dünya Ticaret Örgütü

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

Birinci Ayrım: MİLLETLERARASI ÖRGÜT TEORİSİ **3**

I. Milletlerarası Örgütlerin Doğuş Nedenleri **3**

II. Uluslararası İlişkiler ve Milletlerarası Örgütler **5**

III. Milletlerarası Örgütlerin Amaçları **6**

IV. Milletlerarası Örgütlerde Üyelik **7**

A. Kurucu Üye 7

B. Tam ya da Asıl Üye 8

C. İmtiyazlı Üyelik 8

D. Ortak Üye ya da Nispi Üyelik 9

E. Gözlemci Üye 9

V. Milletlerarası Örgütlerin Sınıflandırılması **10**

A. Üye Kabulüne Göre 10

B. Kurucularına Göre 10

C. Faaliyet Alanına Göre 10

a. Genel Amaçlı Örgütler 10

b. Ekonomik Örgütler 11

c. Askerî Örgütler 11

d. Kültürel Örgütler 11

VI. Küreselleşme ve Bölgeselleşme Bağlamında Milletlerarası Örgütler **12**

A. Doğal Küreselleşme 12

B. Yönetilen Küreselleşme 12

C. Bölgeselleşme Oluşumları 13

VII. Milletlerarası Örgütler ve Gelişme Olgusu **14**

İkinci Ayrım: MİLLETLERARASI İKTİSADİ BÜTÜNLEŞME TEORİSİ 17
I. "Milletlerarası İktisadi İşbirliği" Örgütleri 18
II. Milletlerarası İktisadi Bütünleşmeler 19
A. İktisadi Bütünleşmelerin Amaçları 19
a. Dış Ödeme Güçlüklerinin Giderilmesi 19
b. Ticaret ve Sermaye Serbestleştirilmesi 20
c. Etkinlik Sahasını Genişletme 20
d. Azgelişmiş Ülkelere Fırsat Oluşturma 20
B. İktisadi Bütünleşme Aşamaları 21
a. Serbest Ticaret Alanı 21
b. Gümrük Birliği 22
c. Ortak Pazar 22
d. İktisadi Birlik 23
e. Siyasi Birlik 23
C. İktisadi Bütünleşmenin Başarı Şartları 24
a. Coğrafi Yakınlık 24
b. İktisadi Yakınlık 25
c. Faktör Donanımı Hâli 25
d. Siyasi Yakınlık 26
e. Kültürel Yakınlık 26
f. Askerî Yakınlık 27
D. Ekonomik Bütünleşmelerin Etkileri 27
a. Ticaret Oluşturucu Etki 27
b. Ticaret Saptırıcı Etki 27
c. Üretim ve Tüketim Etkisi 28
d. Ticaret Hadlerine Etkileri 28
e. İktisadi Bütünleşme ve Kutuplaşma Teorisi 29
f. İktisadi Birlikler ve "İkinci En İyi Teori" 29

Üçüncü Ayrım: MİLLETLERARASI MALİ VE FİNANSAL KURULUŞLAR 31
I. Bretton Woods Konferansı ve Sonuçları 32
A. Bretton Woods Konferansını Hazırlayan Şartlar 32
B. Konferansa İngiliz Teklifi: Keynes Planı 34
C. Konferans İçin ABD Teklifi: White Planı 34
D. Keynes ve White Planlarında Ortak Talepler 35
E. Keynes ve White Planlarında Farklı Talepler 36
F. Konferansın Sonucu 36
II. Uluslararası Para Fonu (IMF) 37
A. IMF'nin Amaçları 37

B. IMF'nin Organları....38
a. Genel Kurul....39
b. Yönetim Kurulu....40
c. Genel Müdürlük (Sekretarya)....40
C. IMF'ye Üyelik....40
D. IMF Sisteminde KOTA....41
E. IMF ve Bretton Woods (BW) Sistemi....42
a. Bretton-Woods'da Döviz Kuru Sistemi....42
b. Bretton Woods Sisteminde ABD Doları....43
c. BW Sisteminin Yıkılışı....45
d. Yeni Dönemde IMF'nin Yeni Görevleri....46
e. Uluslararası Para Sisteminde Yeni Dönem....47
F. IMF'nin Finansman Kaynakları....48
G. IMF Kaynaklarını Kullanma....48
a. Kredi Dilimi Politikası....49
b. IMF Kolaylıkları ve Tavizli Krediler....50
i. Yoksulluğu Azaltıcı Krediler....51
ii. Dış Şoklara Karşı Korunma Kolaylığı Kredileri....51
iii. Genişletilmiş Fon Kolaylığı Kredileri....51
iv. Ek Finansman Kolaylığı Kredileri....51
v. Telafi Edici Finansman Kolaylığı Kredileri....52
vi. Olağanüstü Hâl Kredileri....52
c. IMF'nin Kredi Politikası ve Gelişmekte Olan Ülkeler....52
H. Özel Çekme Hakkı (SDR)....54
a. SDR Oluşturulması....55
b. SDR'nin Değeri ve Faizi....55
İ. IMF'nin Teknik Yardım Faaliyetleri....56
III. Dünya Bankası Grubu....57
A. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)....58
a. IBRD'nin Amaçları....59
b. IBRD'nin Yapısı ve Yönetimi....60
i. IBRD'ye Üyelik....60
ii. Genel Kurul....60
iii. Yönetim Kurulu....61
iv. Sekreterya....61
c. IBRD'nin Finansman Kaynakları....62
i. Üyelerden Toplanan Sermaye....62
ii. Aldığı Borçlar....62
iii. Faaliyet Gelirleri....63
d. IBRD'nin Kredi Politikasının Esasları....63
e. IBRD Kredilerinin Değerlendirilmesi....64

B. Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)....65
a. IDA'ya Üyelik, Sermaye Yapısı ve Oy Gücü....65
b. IDA'nın Kurumsal Yapısı....66
c. IDA'nın Finansman Kaynakları....66
d. IDA'nın Kredi Politikasının Esasları....66
C. Uluslararası Finansman Kurumu (IFC)....67
a. Yapısı ve Yönetimi....67
b. IFC'nin Amaçları....68
c. Sermayesi ve Oy Gücü....68
d. IFC Kredileri ve Politikası....69
e. IFC'nin Teknik Kolaylıkları....70
D. Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA)....70
a. MIGA'nın Örgüt Yapısı....71
b. MIGA'nın Sunduğu Hizmetler....71
i. Kâr Taşıma Riski....71
ii. Sözleşme İhlali Riski....72
iii. İç Çatışma, Terör ve Savaş Riski....72
iv. Kamulaştırma Riski....72
E. Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıkları Çözümü Merkezi (ICSID)....73
IV. Uluslararası Denkleştirme Bankası: (BIS)....73
A. BIS'in Amaçları....74
B. BIS'in Organları....74
C. BIS'in Faaliyetleri....74
a. Mali Ajan ve Mutemetlik Faaliyetleri....75
b. Milletlerarası Parasal İşbirliğine Ait Faaliyetler....75
c. BIS'in Bankacılık Faaliyetleri....76
V. Azgelişmiş Ülkelerde "Sermaye" Algısı....76
A. Sermayenin Tanımı ve Türleri....77
B. Dış Borç Eyleminin Değerlendirilmesi....79
a. Ekonomik Politikaları Yönlendirmek....79
b. Mallarına Pazar Oluşturmak....79
c. Siyasi Kontrolü Sağlamak....80
d. Makroekonomik Dengeleri Kurmak....80
e. Faiz Geliri Sağlamak....81
f. Oluşturulan "Borç Alma İhtiyacı"....81
VI. Azgelişmiş Ülkeler ve Finansal Örgütler....82
A. Dünya Bankası Politikaları ve Yoksulluk....82
B. Dünya Bankası ve Azgelişmiş Ülkeler....84

Dördüncü Ayrım: MİLLETLERARASI İKTİSADİ KURULUŞLAR 87
I. Avrupa Birliği.....89
A. AB'nin Yönetimi.....90
a. Avrupa Komisyonu.....90
b. Avrupa Parlamentosu.....90
c. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi.....91
d. Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi 92
e. Avrupa Adalet Divanı.....92
f. Avrupa Sayıştay'ı 94
g. Avrupa Merkez Bankası.....94
B. Avrupa Birliği'nin Tarihî Süreci 94
C. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri.....96
a. Ankara Antlaşması ve Katma Protokol.....97
b. AB Sürecinde Gümrük Birliği Aşaması.....98
c. Birliğin Genişleme Sürecinde Türkiye.....99
II. Tarife ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) 100
A. GATT'ın Amacı, Yapısı ve Yönetimi 101
B. GATT'ın Temel Prensipleri 102
a. En Çok Kayrılan Ülke Prensibi ve İstisnaları 102
b. Tarifelerin Dışında Koruma Kullanılmamalıdır. 102
c. Tarife İndirmenin Karşılıklılığı ve Bağlayıcılığı 103
d. GATT Süreci ve Haksız Rekabet 104
i. Haksız Rekabete Karşı Anti-Damping Önlemleri 104
ii. Sübvansiyona Karşı Telafi Edici Vergi 104
iii. Çok Elyaflılar Antlaşması (MFA) 105
e. GATT'ın Arabuluculuk Vazifesi.....105
III. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ).....106
A. Dünya Ticaret Örgütü'nün Yapısı 107
B. Dünya Ticaret Örgütü ve Görevleri.....108
C. DTÖ'nün Karar Alma Şekilleri 109
D. DTÖ'de Uyuşmazlıkların Halli.....109
E. DTÖ ve GATT Arasındaki Farklar.....109
F. DTÖ ve Tarım Politikaları.....110
a. DTÖ'nün Tarım Politikaları ve Türkiye 111
b. Türkiye'nin Tarım sektörü için Yapması Gerekenler.....112
c. DTÖ Tarım Politikalarının Artı ve Eksileri.....113
G. Gelişme Yolundaki Ülkeler ve DTÖ.....113

IV. Milletlerarası Ticaret Odası....114
A. MTO'nun Yönetim Şekli....115
B. MTO Organları....115
C. MTO'ya Bağlı Organizasyonlar....116
D. MTO'nun Sorun Çözme Yolları....116
a. Uzlaştırma Yöntemi....116
b. Tahkim Divanı ve Hakem Heyeti....117
V. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansları (UNCTAD)....118
A. UNCTAD'ın Örgüt Yapısı....118
B. UNCTAD Konferanslar Serisi....119
a. UNCTAD-I....119
b. UNCTAD-II....120
c. UNCTAD-III....120
d. UNCTAD-IV....120
e. UNCTAD-V....121
f. UNCTAD-VI....121
g. UNCTAD-VII....121
h. UNCTAD-VIII....122
ı. UNCTAD-IX....122
i. UNCTAD-X....122
j. UNCTAD-XI....123
k. UNCTAD-XII....123
l. UNCTAD-XIII....124
C. UNCTAD Konferanslarının Değerlendirilmesi....124
VI. Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı (UNDP)....125
A. UNDP'nin Amacı....126
B. UNDP'nin Çalışma Prensipleri....126
VII. Birleşmiş Milletler Sanayi ve Kalkınma Örgütü (UNIDO)....127

Beşinci Ayrım: MİLLETLERARASI ÖZEL İHTİSAS ÖRGÜTLERİ....129
I. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)....129
II. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)....131
III. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)....132
IV. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA)....134

Altıncı Ayrım: MİLLETLERARASI İKTİSADİ OLUŞUMLAR....135
I. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)....135
A. OECD'ye Üyelik ve Katılım....136
B. OECD'nin Amaç ve Faaliyetleri....136

II. G-8 (G-7) Ülkeleri 137
A. G-8 Zirvelerinin Amaçları....138
B. G-8'in Ekonomik Gücü 139
III. G-20 Ülkeleri....139
IV. DAVOS Toplantıları 140
A. Davos Toplantılarının Kurumsallaşması 141
B. Davos Toplantılarının Etkileri 141
V. Dünya Sosyal Forumu 142
A. DSF Nasıl Ortaya Çıktı? 142
B. DSF'nin İlkeleri....143

Yedinci Ayrım: TÜRKİYE'NİN ETKİN OLDUĞU MİLLETLERARASI KURULUŞLAR 145
I. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ)....145
A. KEİ'nin Amaçları ve Kapsamı....146
B. KEİ'nin Yapısı ve Organları....147
a. KEİ Dışişleri Bakanları Toplantısı 147
b. KEİ Parlamentolar Arası Toplantısı....148
c. KEİ Konseyi....149
d. Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası....149
e. Çalışma Grupları 149
II. Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD)....150
III. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)....150
A. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın Genişlemesi....151
B. EİT'nın Yapısı ve Faaliyet Alanları 151
C. Teşkilatın Çalışma İlkeleri....152
D. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın Hedefleri 153
IV. İslam Konferansı Örgütü 154
A. İKÖ'nün Hedefleri 157
B. İKÖ'nün Yapısı....157
C. İKÖ'ye Üyelik....159
V. İslam Ülkeleri Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimî Komitesi (İSEDAK)...159
IV. Uluslararası Örgütler, Küreselleşme ve Türkiye....160

DEĞERLENDİRME - SON SÖZ....163
EK-I....165
Uluslararası Kuruluşlarla İlgili Kısaltmalar ile Türkçe ve İngilizce Anlamları 165

YARARLANILAN KAYNAKLAR....171

Yararlanılan Kaynaklar

ADELMAN, I., (2000), Fifty Years of Economic Development: What have we learned? (teksir),www.worldbank.org/research/abcde/eu_2000/pdffiles/adelman.pdf

ALPAR, Cem ve Ongun, Tuba, (1988) "Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Kuruluşlar" Evrim Basım Yayın ve Dağıtım, İstanbul.

Bennett, A. L., (1995) "International Organizations principle and ıssues", Prentice Hall, Englewood Cliffs, news Jersey.

BAŞOĞLU, Ufuk vd., (2001) "Dünya Ekonomisi", Ezgi Kitapevi, Bursa.

CHOSSUDOVSKİ, Michel. (1999) "Yoksulluğun Küreselleşmesi", (Çev. Neşenur Domanich), Çivi Yazıları İstanbul.

DTM ve World Bank, (2001), Küreselleşme, Büyüme ve Gelir Dağılımı,

ERTÜRK, E. (1993) Ekonomik Entegrasyon Teorisi, Bursa. Ezgi Kitabevi

GÜRAN, Nevzat ve AKTÜRK, İsmail. (1997), "Uluslararası İktisadi Kuruluşlar", Anadolu Matbaacılık, İzmir.

GÜVENÇ, Nazım. (1998) "Küreselleşme ve Türkiye", BDS Yayınları, İstanbul.

HİLLMANn, Arye L., (2002), "The World Bank and the Persistence of Poverty in Poor Countries", European Journal of Political Economy, Vol.18.

KARLUK, Rıdvan, (1996) "Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar", Tütünbank Yayınları, İstanbul.

KARLUK, R. (1998), "Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar" 4. baskı, Turhan Kitapevi Ankara.

KAZGAN, G. (1995) Yeni Ekonomik Düzende Türkiye'nin Yeri, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

KEYMAN, E. Fuat. (1994) "Küreselleşme ve Liberal Demokrasi", Demokrasi Gündemi, No: 20.

KILIÇBAY, A. (1993) Değişen Dünyada Türk Ekonomisi, İstanbul, Cem Yayınevi.

OMAN, C. (1995) Globalisation and Regionalisation, The Challenge for Developing Countries, Paris: OECD Development Centre.

ÖNEN, Sacit, (1996) "Uluslararası Mali Kuruluşlar", Gazi Üniversitesi Yayın No: 136, Ankara.

PARASIZ, İlker, (2004) "Uluslararası Ekonomik Mali Kuruluşlar ve Oluşumlar" Ezgi Kitapevi, Bursa.

ROBSON, P. (1993) "The New Regionalism and Developing Countries", Journal of Comman Market Studies, Vol. 31, No: 3, September 1993.

SANDER, Oral. (1991) "Siyasi Tarih 1918-1990" İmge Kitapevi, Ankara.

SANİN, L. (1994) "Küreselleşme Tartışmaları Üzerine Bazı Notlar", Ekonomik Yaklaşım, Cilt: 5. No: 14.

TOPRAK, Metin. (Editör) (2001) "Küreselleşen Dünyada Türkiye Ekonomisi", Siyasal Yayınevi, Ankara.

TUNA, N. (1995) "Dünyada Küreselleşme Eğilimleri ve Dengeler", Süreç. Sayı: 18-18, 1995.

UZUN, A. Meral. (2003) "Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası", C. Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi. Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, s. 155-173.

WATERS, M. (1995) Globalization, London and New York: Clays Ltd. St. Ives PLC World Bank, (2007), www.worldbank.org

http://icc.tobb.org.tr/iccmerkez.php

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_262.htm

http://www.bsec-organization.org/Pages/homepage.aspx

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/kuresellesme.doc

http://www.sosyalforum.org/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=34

http://tr.wikipedia.org/

http://www.deik.org.tr

http://www.dtm.gov.tr

http://www.unctad.org

http://www.undp.org

http://www.ab.gov.tr/

11. Basım

SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Aysel Aziz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 253
Sosyal Bilimler No.: 19
ISBN: 978-605-133-155-3
© 11. Basım, Nisan 2017

SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE TEKNİKLERİ
Prof. Dr. Aysel Aziz

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Aziz, Aysel.
Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri / *Aysel Aziz*
11.Basım, XX + 260 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-155-3
1. Araştırma Yöntemleri 2. Araştırma Teknikleri 3. Metodoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

9.- 11. BASIMLAR İÇİN…..... v
ÖNSÖZ..... ix
İÇİNDEKİLER..... xi
ŞEKİL LİSTESİ xviii
KISALTMALAR..... xix

GİRİŞ 1

BÖLÜM 1: BİLİM – TOPLUM BİLİMLERİ – TOPLUMBİLİM 3
1.1 Bilimin Tanımı..... 3
1.2 Aksiyomatik (Belit) Bilimler: Matematik ve Mantık..... 4
1.3 Pozitif Bilimler: Pozitivizm..... 5
1.3.1 Doğa Bilimleri..... 5
1.3.2 İnsan Bilimleri (Toplum Bilimleri) 5
1.3.3 Toplumbilim (Sosyoloji)..... 6
1.4 İnsan Bilimlerinin Tarihsel Gelişimi 6
1.4.1 René Déscartes..... 7
1.4.2 Auguste Comte..... 8
1.4.3 Emile Durkheim 9
1.4.4 Karl Marx 10
1.4.5 Herbert Spencer 10
1.4.6 Max Weber 10
1.5 Toplumsal ve Toplumbilimsel Çalışmalar 11
1.5.1 Toplumsal Çalışmalar (Alan Çalışmaları) 11
1.5.2 Toplumbilimsel Çalışmalar..... 12
1.5.3 Toplumsal – Toplumbilimsel Araştırma Karşılaştırması 12
1.6 Yöntembilim ve Diğer Bilim Dalları ile İlişkisi 13
1.6.1 Yöntembilim – İletişim İlişkisi 14
1.6.2 Yöntembilim – İstatistik İlişkisi 15

BÖLÜM 2: ARAŞTIRMA TASARIMI 17
2.1 Yöntembilimde Temel Kavramlar 17
2.2 Araştırma Türleri..... 25
2.2.1 Bilimsel – Uygulamalı Araştırmalar..... 25
2.2.2 Süresine Göre Araştırmalar 25
2.2.3 Amacına Göre Araştırmalar 26

2.3 Araştırma Tasarımı: Proje Önerisini Oluşturma 28
2.3.1 Araştırmanın Adı 29
2.3.2 Araştırmanın Konusu 29
2.3.3 Araştırmanın Amacı 30
2.3.4 Araştırmanın Önemi 31
2.3.5 Araştırmanın Yöntemi 31
2.3.6 Araştırmanın Evreni 33
2.3.7 Araştırmanın Gözlem Tekniği 33
2.3.8 Araştırmanın Kaynakçası 34
2.3.9 Çalışma Planı 34
2.3.10 Araştırmanın Zamanlaması 34
2.3.11 Araştırmanın Bütçesi 35
2.3.12 Ekler 35

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMA SÜRECİ 37
3.1 Araştırma Konusunun Saptanması 37
3.2 Araştırma ile İlgili Ön Bilgilerin Verilmesi 38
3.3 Varsayımların Kurulması, Yaklaşım ve Modelin Seçilmesi 38
3.4 Araştırma Planının Yapılması 38
3.5 Verilerin Toplanması, Varsayımların Sınanması 39
3.6 Verilerin Çözümlenmesi, Bulguların Yorumu, Genel Sonuç 39

BÖLÜM 4: VARSAYIM VE DEĞİŞKENLER 41
4.1 Varsayım 41
4.1.1 Varsayımın Tanımı ve Öğeleri 41
4.1.2 Varsayımın Özellikleri 42
4.2 Değişkenler 44
4.2.1 Değişken Türleri 44
4.2.1.1 Değerlerine Göre Değişkenler 44
4.2.1.2 Denetim (Kontrol) Durumuna Göre Değişkenler 45
4.2.2 Değişkenler Arası İlişkiler 47
4.2.2.1 Olumlu - Olumsuz (Pozitif - Negatif) İlişkiler 47
4.2.2.2 Bakışımlı - Bakışımsız (Simetrik - Asimetrik) İlişkiler 47
4.2.2.3 Çizgisel (Doğrusal) - Çizgisel (Doğrusal) Olmayan İlişkiler 48

BÖLÜM 5: ÖRNEKLEME YÖNTEMİ 49
5.1 Örneklemin Tanımı ve Özellikleri 49
5.2 Örneklem Yöntemleri 50
5.2.1 Olası (İhtimali) Örnekleme 51
5.2.1.1 Basit Rastlantısal (Tesadüfi) Örnekleme 51
5.2.1.2 Dizgeli Rastlantısal (Sistematik Tesadüfi) Örnekleme 52
5.2.1.3 Katmanlı (Tabakalı) Rastlantısal Örnekleme 52

5.2.2 Küme Örneklemesi 53
5.2.3 Olasılıksız (İhtimali Olmayan) Örnekleme 54
5.2.3.1 Uygun Örnekleme 54
5.2.3.2 Kota Örnekleme 55
5.2.3.3 Boyutsal Örnekleme 55
5.2.3.4 Amaçlı Örnekleme 55
5.2.3.5 Kartopu Örnekleme 55
5.3 Örneklemin Büyüklüğü 56
5.4 Örneklem Oranı 57
5.5 Hata Payı 58
5.6 Güvenirlik ve Geçerlik 58

BÖLÜM 6: VERİ KAYNAKLARI
6.1 Yazımlanmış Kaynaklar 61
6.1.1 Yazılı Kaynaklar 62
6.1.2 Arşivler 63
6.1.3 İstatistik Raporları 65
6.1.4 Sözlü ve Görüntülü Yazımlanmış Kaynaklar 66
6.2 İnternet 67
6.2.1 İnternetten Yararlanma: Arama Motorları 69
6.2.2 İnternetten Yararlanmada Özen Gösterilmesi Gereken Hususlar 70
6.3 Yazımlanmamış Kaynaklar 71

BÖLÜM 7: VERİ TOPLAMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 73
7.1 Dolaylı Gözlem (Veri Toplama) Yöntemi 73
7.1.1 Kaynak Taraması 74
7.1.2 Verilerin Toplanması 76
7.2 Dolaysız Gözlem (Veri Toplama) Yöntemi 78
7.2.1 Yoğun Gözlem Yöntemi: Monografiler 78
7.2.1.1 Belde Monografileri 79
7.2.1.2 Kuruluş Monografileri 79
7.2.1.3 Bireysel Monografiler 80
7.2.2 Monografilerde Veri Toplama Teknikleri 80
7.2.2.1 Basit Yoğun Gözlem 80
7.2.2.2 Sistematik Yoğun Gözlem 82
7.2.3 Yaygın Gözlem Yöntemi 82
7.2.3.1 Sormaca (Anket) Tekniği 83
7.2.3.2 Panel Tekniği 83
7.2.3.3 Görüşme (Mülakat) Tekniği 85
7.2.4 Deneyleme Tekniği 88
7.2.4.1 Tanım ve Tarihçe 88
7.2.4.2 Deneyleme Türleri 90

BÖLÜM 8: SORMACA TEKNİĞİ 93
8.1 Soru Türleri 93
8.1.1 Yanıtların Serbest Olup Olmaması 94
8.1.1.1 Açık Uçlu Soru 94
8.1.1.2 Kapalı Uçlu Soru 95
8.1.1.3 Yarı Kapalı Uçlu Soru 96
8.1.1.4 Derecelendirmeli (Ölçekleme) Soru 97
8.1.1.5 Tartılı Ölçekleme 102
8.1.2 Soruların Niteliğine Göre 103
8.1.2.1 Olgusal Sorular 103
8.1.2.2 Görüş, Tutum ve Davranışlarla İlgili Sorular 103
8.2 Sormacanın Hazırlanması 103
8.2.1 Ön Hazırlık Çalışmaları 104
8.2.2 Soruların Diline ve İçeriğine İlişkin Özellikler 104
8.2.3 Soruların Yazım Biçimiyle İlgili Özellikler 108
8.3 Sormacanın Uygulanması 109
8.3.1 Anketör Uygulaması 110
8.3.2 Deneğin Doldurması 111
8.3.3 Posta Yolu Uygulaması 111
8.3.4 Telefonla Uygulama 116
8.3.5 İnternet Yoluyla Uygulama 117

BÖLÜM 9: SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARI 121
9.1 Sözlü Tarih Çalışmalarının Tanımı, Tarihçesi ve Türleri 121
9.1.1 Sözlü Tarih Çalışmalarının Tanımı 121
9.1.2 Sözlü Tarih Çalışmalarının Tarihçesi 122
9.1.3 Sözlü Tarih Çalışması Türleri 124
9.2 Sözlü Tarih Çalışmalarında Tasarım ve Süreç 125
9.2.1 Sözlü Tarih Araştırma Tasarımı 125
9.2.2 Sözlü Tarih Çalışmalarında Aşamalar 125
9.2.2.1 Görüşme Öncesi Hazırlık Aşaması 126
9.2.2.2 Görüşmenin Yapılması Aşaması 127
9.2.2.3 Görüşme Sonrası Değerlendirme Aşaması 128

BÖLÜM 10: İÇERİK ÇÖZÜMLEME YÖNTEM VE TEKNİĞİ 129
10.1 Kısa Tarihçe 129
10.2 İçerik Çözümlemesiyle İlgili Tanımlar 131
10.3 İçerik Çözümlemesinde Türler 132
10.3.1 Pragmatik Çözümleme 132
10.3.2 Anlam Bilimsel Çözümleme 132
10.3.3 İşaret Aracı Çözümleme 132

10.3.4 Günümüzde İçerik Çözümlemeleri Uygulamaları 133
10.3.4.1 Alan Çözümlemesi 133
10.3.4.2 Mesaj Çözümlemesi 133
10.4 İçerik Çözümleme Tekniğinin Öğeleri 134
10.4.1 Veri Toplama Aşaması 134
10.4.2 Birimleştirme 135
10.4.2.1 Örneklem Birimleri 136
10.4.2.2 Kayıtlama Birimleri 136
10.4.2.3 Sözlere İlişkin Birimler 136
10.4.2.4 Krippendorff'a Göre Birimler 137
10.4.3 İçerik Çözümlemesinde Örneklem 139
10.4.4 Kayıtlama Yönergesi 141
10.4.5 Çözümleme 142
10.4.6 Çıkarsama Yapmak ve Metnin Yazılması 143
10.5 İçerik Çözümlemesi Uygulamaları 144
10.5.1 Dünyadaki Uygulamalar 144
10.5.2 Türkiye'deki Uygulamalar 145

BÖLÜM 11: SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ (ANALİZİ) 147
11.1 Niteliksel Araştırmalar: Söylem Çözümlemesi 147
11.2 Söylem Çözümleme Süreci 150
11.3 Öznellik 151

BÖLÜM 12: EYLEM ARAŞTIRMASI 153
12.1 Eylem Araştırması Tanımı 153
12.2 Eylem Araştırmalarında Süreç 153
12.3 Eylem Araştırması Veri Toplama Teknikleri 156
12.4 Eylem Araştırması Farklılığı 158
12.5 Eylem Araştırması Yönteminin Yararları 158
12.6 Eylem Araştırmasında Güvenirlik ve Geçerlik 159

Bölüm 13: VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ (ANALİZİ) 161
13.1 Verilerin İşlenmesi 161
13.2 Merkezi Eğilim Ölçümleri 162
13.2.1 Ortalama 162
13.2.1.1 Aritmetik Ortalama 163
13.2.1.2 Tartılı Ortalama 164
13.2.1.3 Geometrik Ortalama 165
13.2.1.4 Varyans ve Standart Hata 165
13.2.2 Ortanca 166
13.2.3 Tepe Değeri 166

13.2.4 Ortalama, Ortanca ve Tepe Değeri Arasındaki İlişki 167
13.3 İstatistiksel Anlamlılık Testleri 168
13.3.1 Yanılma Düzeyi (Olasılığı) 169
13.3.1.1 Parametrik Testler 169
13.3.1.2 Parametrik Olmayan Testler 170
13.3.1.3 Regresyon ve Korelasyon Testleri 170
13.3.2 Faktör Çözümlemesi (Analizi) 172
13.3.2.1 Ki - Kare Testi: X^2 (Chi Square) 172
13.3.2.2 Ortalamalar Arası Farkın Anlamlılık Testleri 173
13.3.3 İndeksler 175

BÖLÜM 14: ARAŞTIRMANIN YAZILMASI (RAPORLAŞTIRMA) 177
14.1 Ana Metnin Yazılması 178
14.1.1 Biçimsel Özellikler 179
14.1.1.1 Bölümler 180
14.1.1.2 Bölüm Alt Başlıklarında Biçim 181
14.1.2 İçeriğe İlişkin Özellikler 184
14.1.2.1 Alıntıların Kullanılması 184
14.1.2.2 Dipnotların Yazılması 185
14.1.2.2.1 Kaynakça Belirtme Amaçlı Dipnotu 185
14.1.2.2.2 Ek Bilgi Verme Amaçlı Dipnotu 188
14.1.3 İstatistiksel Ölçümlenmiş Verilerin Sunulması 189
14.1.3.1 Tabloların (Çizelgelerin) Verilmesi 189
14.1.3.2 Grafiklerin Kullanılması 191
14.2 Yardımcı Metnin Yazılması 193
14.2.1 Ön Bölüm 193
14.2.2 Arka Bölüm (Ekler) 197

BÖLÜM 15: BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA ETİK 203
15.1 Araştırma Etiği İlkeleri 203
15.1.1 Dürüstlük 203
15.1.2 Mesleksel Etik 204
15.1.3 Sorumluluk 204
15.1.4 Uygun Yöntem ve Tekniklerin Kullanılması 205
15.1.5 Gizlilik 205
15.1.6 Bulguların Paylaşılması 205
15.2 Araştırmacının Özellikleri 206

BİTİRİRKEN… 207

EKLER **209**

EK 1: KAYNAKÇA **211**

EK 2: ÖRNEK SORMACA..... **217**
POPÜLER DİZİLERİN ETKİLERİ: "KURTLAR VADİSİ" ÖRNEĞİ..... 217

EK 3: ÖRNEK İÇERİK ÇÖZÜMLEME YÖNERGESİ **227**

EK 4: ÖRNEK İÇERİK ÇÖZÜMLEME KODLAMA KÂĞIDI..... **231**

EK 5: ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ KÜÇÜK SÖZLÜĞÜ..... **235**

EK 6: DİZİN **257**

Ek 1

KAYNAKÇA

Alheide, David L. (1996). *Qualitative Media Analysis*, Thousand Oaks; Sage University Papers.

Akbaş, Ayşe (1985). *The Stereotypic Image of Turkish Politicians in Three National Newspapers*, Ankara: Middle East Technical University, September (çoğ.).

Akhun, İlhan **(**1982). Hipotez Testi ile ilgili bir Araştırma, Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 110.

Aksan, Doğan (1982/1989). Her Yönüyle - Ana Çizgileriyle Dilbilim, Ankara: Cilt I, Türk Dil Kurumu Yayınları: 439, Cilt II, (2. baskı), / Cilt III.

Ar, Fikret A. (1989). *Dosyalama - Arşiv, Resmi Yazışma, Rapor Yazma Teknikleri,* Ankara: TODAİE Yayınları No: 231 (2. basım)

Armağan, İbrahim (1983). *Yöntembilim Bilimsel Yöntem*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No: 16/a.

Ataöv, Türkkaya (1982). *Bilimsel Araştırma El Kitabı*, Ankara: Savaş Yayınları (2. basım).

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (1988). *İmla Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 525.

Aziz, Aysel (2013). Radyo Yayıncılığı, Ankara: Nobel Yayıncılık ve Dağıtımcılık A.Ş. (5. basım)

_____ (1988). "Kitlesel İletişimde İçerik Çözümlemesi", *AÜ Basın Yayın Yüksekokulu Yıllık 1988,* A nkara: AÜ SBF ve BYYO Basımevi.

Bailey, Kenneth B. (1978). *Methods of Social Research*, New York: The Free Press.

BBC (1984). *Broadcasting Research Findings*, England: N. 10, BBC Data Publications.

Berelson, Bernard (1952). *Content Analysis in Communication Research*, New York: Free Press.

Bernard, Harvey Russell (2000). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative approaches*, London: Sage Publications.

Bilginseven, Amiran K. (1989). *Sosyal İlimler Metodolojisi*, İstanbul: Filiz Kitapevi (3. Basım).

Bilkent University (1992). *The Research Paper*, Ankara: (çoğ.).

Bohrnstedt, George W., David Knoke (1988). *Statistics For Social Data Analysis*, USA., F. E. Peacock Publishers Inc., (2. ed.).

Boudon A., P. Lazarfeld (1962). *Toplumbilimleri Sözlüğü*, (çev. Esen Sinanoğlu), Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.

Bouma, Garry D.- G. B. J. Atkinson (1999). *A Handbook of Social Science Research*, Oxford: Oxford University Press (2. ed.).

Bouwman, Harry, "*Cultivation Analysis: The Dutch Case*", Communication Yearbook 9, (ed.) Margarett L. Mclaughin, Beverly Hills: Sage Publications.

Bowers, John W. - Wohn A. Courtright (1984). *Communication Research Methods*, USA: Scott, Foresman and Company.

Büyüköztürk, Şener, Ö. E. Akgün, Ş. Karadeniz, F.Demirel, E. Kılıç (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Caunce, Stephen (2008). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Tarih Vakfı Yayınları.

Cheney, Frances Neil - Williams J. Wiley (1980). *Fundamental Reference Source*, Chicago: American Library Association (2. ed.).

Çelebi, Aykut (1990). *Söylem Çözümlemesi: Gazetelerin Haber Oluşturma ve Gündem Belirleme İşlevlerine Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (çoğ.).

Day, Robert A. (2004). *Bilimsel makale nasıl yazılır, nasıl yayımlanır?* (çev. Gülay A. Altay) Ankara: TÜBİTAK Yayınları Bilgi dizisi: 6 (9. Basım).

Deacon, David, Michael Pickering et al. (1999). *Research Communications,* London: Arnold

Demir, Ömer - Mustafa Acar (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Descartes (t. y.)- *Aklını iyi Kullanmak ve Bilimlerde Doğruyu Aramak İçin - Metot Üzerine Konuşma*, (çev. M. K.). MEB Yayınları, (y. y.)

Dicle, İ. Atilla (comp. by) (2003). *Manuel for Writing Research Papers Theses & Dissertations*, İstanbul: T. C. Yeditepe Üniversitesi Yayınları, Sayı: 11.

Diyk, Teun - A. Van (1988/a). *News Analysis (Case Studies of International and National News in the Press)* New Jersey: Lawrence Erbaum Associates, Publishers, Hillsdale.

_____ (1983). "Discourse Analysis: Its Application to the Structure of News", *Journal of Communication*, Spring, s. 29-42.

Durkheim, Emile (1985). *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları*, (çev. Celal Bali Akal), İstanbul: BFS Bilim Felsefe Sanat Yayınları, Bilim Dizisi: 2.

Duverger, Maurice (1973). *Sosyal Bilimlere Giriş* (çev. Ünsal Oskay), Ankara: Bilgi Yayınevi, Bilgi Dizisi, No: 4.

Erdoğan, İrfan (1998). *SPSS Kullanım Örnekleriyle Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri*, Ankara: Emel Matbaası.

Fairclough, Norman (2010). *Analysing Discourse*, London: Routhledge.

Hansen, Anders, Ralp Negrine et al. (1998). *Mass Communication Research Methods*, China: Palgrave.

Feyerabend, Paul K. (1989). *Yönteme Hayır - Bir Anarşist Bilgi Kuramının Ana Hatları*, İstanbul: Ara Yayınları.

Freidheim, Elizabeth A. (1976). *Sociological Theory in Research Pratice,* Cambridge: Schenkman Publishing Company.

Fowler, Floyd J. (1986). *Survey Research Methods*, Beverly Hills: Applied Social Research Methods, Series Vol. 1. Sage Publications (3. ed.).

Geray, Haluk (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gerbner, George. (1984). *Gratutious Violence and Explotive Sex, Violence Profile*, n. 13, 1984 (mim).

_____ (1958). "On Content Analysis and Critical Research in Mass Communication", *Audio - Visual Communication Review*, Vol. 6, n. 2, Spring.

Gibaldi, Joseph (2003). *MLA Handbook For Writers of Research Papers*, New York: The Modern Language Association of America (6. ed.).

Goode, William J., - Hatt, Paul K. (1973). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Metodları,* (çev. Ruşen Keleş), Ankara: TODAİE Yayınları, No: 137.

Gökçe, Birsen (1992). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma,* Ankara, Savaş Yayınları (2. Basım).

Güvenç, Bozkurt (1989). *Japon Kültürü*, Ankara: T. İşbankası Yayınları (3. Basım).

Hatch, J. Amos, Richard Wisniewski (ed.) (2003). *Life History and Narrative*, London: The Falmer Press.

Hatırnaz, Başar (2007). *Reyting Gerçeği*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Holsti, Ole, R. (1969). *Content Analysis For the Social Sicences and Humanities*, USA: Reading, Addison - Vestley.

Hurt, Peyton (1949). *Bibliography and Footnotes*, Berkeley: University of California Press.

İnal, Ayşe (1992). *Event Selection, Text Construction and News Production,* Ankara: Middle East Tecnical University, August, (doktora tezi- çoğ.).

Jahoda, Marie – D., Morton – C. Stuart W. (1963). *Research Methods in Social Relations*, USA: Holt, Rinehart and Winston Inc.

Kaptan, Saim (1973). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*, Ankara: Rehber Yayınevi.

Karasar, Niyazi (2014a). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama,* Ankara: Nobel Akedemik Yayıncılık (18. basım).

_____ (2014b). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Akedemik Yayıncılık (26. basım).

Kayser, Jacques (1953). *One Week's News (Comparative Study of 17 Major Dailies)*, Paris: UNESCO.

Kindon, Sara, Rachel Pain, Mike Kesby (2012) (ed.) *Participatory Action Research Approaches and Methods,* London, Routhledge.

Klapper, Joseph (1960). *The Effect of Mass Communication*, USA: The Free Press.

Kenney, Keith (2009). *Visual Communication Research Design*, New York: Routhledge.

Korum, Uğur (1981). *İstatistiğe Giriş*, Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 483.

Krippendorff, Klaus (1984). *Content Analysis (An Introduction to Its Methodology)*, The Sage Comtext Series, Saga Publications, Beverly Hills, (4. ed.).

Kutsal. A.-O. Alpan. – R. Arpacık (1990). *İstatistik Uygulamalar*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Lovery, Shearon - De Fleur, Melvin L., (1982). *Milestones in Mass Communication Research*, USA: Media Effects, Longman Inc.

Lyons, John (1983). *Kuramsal Dilbilime Giriş*, (çev. Ahmet Kocaman), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Maynes, Jo Mary (2008). *Telling Stories*, New York, Cornell University.

Middle East Technical University (1982). *Report Writing*, Ankara: (çoğ.).

NAB (1971). *A Broadcast Research Primer*, National Association of Broadcasters, Washington (3. ed.).

Reuman, W Lawrence (1997). *Social Research Method, Qualitative and quantitave research*, Boston: Ally and Bacon (3. ed.).

Osipov, G. (1977). *Toplumbilim Teori ve Yöntem Sorunları*, (çev. Ünsal Oskay), Ankara: Sol yayınları.

Ozankaya, Özer (1977). *Toplumbilime Giriş*, Ankara: AÜ SBF. Yayınları No: 403 (3. basım).

Özad, Bahire (2007). "Halkla İlişkilerde Alternatif Bir araştırma Yaklaşımı: Eylem Araştırması" *Halkla İlişkiler Eğilimi Araştırmaları Konferansı*, Kocaeli; Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi (24-26 Ekim).

Püsküllüoğlu, Ali (1999). Türkçe Sözlük, İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş.

Reinders, No - Harry Bouwman (1985). "Cultural Indicators: Some States of the Art", *Communication Yearbook 9*, USA: Sage Publications.

Poincare, Hl. (1989). *Bilimin Değeri* (çev. Fethi Yücel), İstanbul: MEB Yayınları.

Saray, Mehmet (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri El Kitabı*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayın No: 48.

Saunders, Mark, P. Lewis and A. Thornhill (2003). *Research Methods for Business*, Harlow, England: Prentice Hall. (3. ed.).

Sekaran, Uma (1984). *Research Methods For Managers: A Skill Building Approach*, USA: John Wiley and Sons.

Selltiz, Claire, - Mairie Jahoda (1963). *Research Methods in Social Relations,* USA: Holt, Rinehart and Winston.

Sencer, Muzaffer (1989). *Toplumbilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım (3. basım).

Sencer, Muzaffer - Yakut Irmak, (1984). *Toplumbilimlerde Yöntem*, İstanbul: Say Kitap Pazarlama (2. basım).

Serper, Özer - Necmi Gürsakal (t.y). *Araştırma Yöntemleri Üzerine,* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Seyidoğlu, Halil (2009). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı,* İstanbul: Güzem Can Yayınları (10. basım).

Simon, Julıan L., Paul Burstein (1982). *Basic Research Methods in Social Sciences,* New York: Random House (3. ed.).

Stappers, James (t. y.) *Cultural Indicators, A Possible Source of Confusion*, Einveslağ Onderz, Onderzoet, Televise AB.

Sugözü, Halil İbrahim, Sait Demir (2011). *İnternet teknolojisi ve Elektronik Ticaret*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sümbüloğlu, Vildan - Kadir Sümbüloğlu (1988). *Sağlık Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Şeker, Murat (1986). *İktisadi ve Sosyal Bilimlerde Yöntem ve Yaklaşım Sorunları*, Ankara: Değişim Yayınları.

Tan, Mine (1981). *Toplumbilime Giriş (Temel Kavramlar)*, Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları No: 97.

Tekeli, Sevim vd. (2001). *Bilim Tarihine Giriş*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım (2. basım).

Tolan, Barlas (1982). *Toplumbilimlerine Giriş,* Ankara: Araş Matbaası.

Turabian, Kate (1987). *A Manuel For Writers*, Chicago: The University of Chicago Press. (5. ed.).

Sevil Atauz (der.) (1986). *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi* (Der.) Ankara: Türkiye Sosyal Bilimler Derneği.

Tütengil, C. Orhan (1975). *Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod*, İstanbul: İÜ Yayınları No: 2101, İktisat Fakültesi Yayınları No: 359 (3. basım).

Üstdal, Muzaffer, Kural Gülbahar (1997). *Bilimsel Araştırma Nasıl Yapılır Nasıl Yazılır*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Webster, James S., - Patricia f. Phalen- Lawrence W. Lichty (2000), *Rating Analysis (The Theory and Practice of Audierce Research)*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers (2. ed.).

Wodak, Ruth and Michael Meyer (ed.) (2009). *Methods of Critical Analysis*, London: Publications Sage Publications Ltd. (2. ed.).

Yamane, Taro (1973). *Statistics (An Introductory Analysis),* USA: Harper International Edition (3. ed.).

Yoğurtçugil, M. Kemal (1976). *Örnekleme - Yöntemler ve Uygulama*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi No: 2228, İktisat Fakültesi No: 380.

Yaggy, Elinor,(1989). *Bilimsel Çalışma Nasıl Hazırlanır?* (çev. Oğuz Aktan), Ankara: Makro Yayıncılık.

Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık San. (7. basım).

Zeisel, Hans (1983). *Sosyal Araştırmada Sayısal Anlatım,* (çev.Onur Kumbaracıbaşı) Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayın No:12, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 10.

İnternet Kaynakları:

http://dohistory.org/on_your_own/toolkit/oralHistory.html (Ekim/ 2011)

http:// www.egitim.aku.edu.tr/actionresearch.ppt (Mesude Uygur/action research (eylem araştırması) (Ekim, 2014)

http://iohanet.org/about/index.html (Ekim/2011)

http://www.indiana.edu/~cshm/oral_history_techniques.pdf (Ekim/2011)

http://www.kuey.net/index.php/kuey/article/view/463 (Naciye Aksoy) (Ekim, 2014)

http://www.msxlabs.org/forum/tarih/68976-sozlu-tarih-nedir (Ekim/2014)

http://www.sabanciuniv.edu/sozlutarih/ (Eylül/2011)

http//www.tarihvakfi.org.tr (Eylül/2011)

http://www. wikipedia.org/wiki/olgu (Eylül/2014)

http://tr.wikipedia.org/wiki/sozlu _tarih.com (Eylül/2011)

12. Baskı

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA
İLKE VE TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Prof. Dr. Hasan Tan'ın Ön Sözüyle

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 335
Psikoloji - PDR No.: 7
ISBN: 978-605-133-237-6
© 12. Baskı, Mart 2017

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA - İLKE VE TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Voltan Acar, Nilüfer.
Grupla Psikolojik Danışma - İlke ve Teknikleri / *Nilüfer Voltan Acar*
12. Baskı, XXXVIII + 242 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-237-6
1. Grupla Psikolojik Danışma 2. Grupta Direnç ve Transferans 3. Bitmemiş İşler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMAYA GENEL BİR BAKIŞ

Grupla Psikolojik Danışma ve Grup Rehberliği 8
Grupla Psikolojik Danışma ve Bireysel Psikolojik Danışma 9
Grubun Sosyal Mikrokozmos Özelliği ve Sosyal Yaşama Transfer 15
Grupla Psikolojik Danışma Nedir, Ne Değildir? 17
Özet 18
Konuya İlişkin Sorular 19

II. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMAYA İLİŞKİN KAVRAMLAR

Kapalı Gruplar (Close Groups) 25
Açık Gruplar (Open Groups) 25
Alıştırmalar (Exercises) 26
Grup Laboratuvarı ya da Grup Eğitimi Laboratuvarı (Group Lab - Or Group Training Lab) 27
Deneyler (Experiments) 28
Grup Çalışması ya da Grupla Çalışma (Group Work) 28
Etkileşim Grupları (Encounter Groups) 28
Kişiler Arası İlişkiler Grubu(Interpersonal Relations Groups) 29
İntrapsişik Özellikli Gruplar (Intrapsychic Groups) 29
İşe Yönelik Gruplar (Task-Oriented Groups) 29
Birey Odaklı (Merkezli) Gruplar (Individual Oriented Groups) 30
Grup Odaklı (Merkezli) Gruplar (Group Oriented Groups) 30
Özel Amaçlı Gruplar 30

Maraton Grupları (Marathon Groups)..... 31
Kendi Kendine Yardım Grupları (Self-Help Groups) 31
Destek Grupları (Support Groups)..... 31
Psiko-Eğitim Grupları (Psycho-Education Groups) 32
Paylaştırma (Sharing) 32
Bağlama (Linking-Binding) 33
Grupla Psikolojik Danışmada Süreç (Process in Group Counseling) 33
Grupla Psikolojik Danışmada İçerik (Content in Group Counseling) 34
Metailetişim (Metacommunication) 35
Süpervizyon (Supervision) 35
Konsültasyon (Consultation)..... 36
Grup Lideri (Group Leader)..... 36
Refere Etmek (Referal)..... 37
Öngörüşme (Intake Interview)..... 37
İkili Duygular (Ambivalans) 37
Sözleşme (Contrat)..... 37
Davranışsal Amaçlar Behavioral Goals)..... 38
Genel Amaçlar (General Goals) 38
Sonlandırma (Terminasyon)..... 38
Özet 39
Konuya İlişkin Sorular 40

III. KONU
PSİKOLOJİK DANIŞMAN

Psikolojik Danışman Kimdir? Nasıl Yetiştirilmelidir? 45
Psikolojik Danışmandan Grupta Beklenilenler 52
Yardımcı Lider (Co-Leader) 53
Özet 55
Konuya İlişkin Sorular 56

IV. KONU

PSİKOLOJİK DANIŞMA GRUBUNUN ÖZELLİKLERİ

Gruba Üyelerin Seçimi 61
Grubun Büyüklüğü 63
Grubun Süresi 64
Grup Ortamı 65
Grubun Planı 66
Özet 68
Konuya İlişkin Sorular 69

V. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA TERAPÖTİK GÜÇLER

Psikolojik Danışman 76
Grup Tarafından Kabul 78
Psikolojik Danışma Grubundaki Güven 78
Psikolojik Danışma Grubunun Çekiciliği 79
Beklentiler 80
Danışanın Hazır Oluşu 81
Ait Olma 82
Danışanın Söz Vermesi 84
Danışanın Katılımı 84
Danışanların Sorumluluğu Kabulü 85
Açıklık 85
Geri-İletim 86
Terapötik Gerilim 88
Grup Üyeleri 88
Özet 89
Konuya İlişkin Sorular 90

VI. KONU

GRUBUN EVRELERİ

Başlangıç Evresi 96
Geçiş Evresi 97
Eylem Evresi 98
Sonlandırma Evresi 99
Özet 100
Konuya İlişkin Sorular 101

VII. KONU

TERAPÖTİK ÇALIŞMA UYUMU

Terapötik Çalışma Uyumunun Tarihsel Süreci 109
Grupla Psikolojik Danışmada Terapötik Çalışma Uyumu 110
Terapötik Çalışma Uyumu ve Bir Terapötik Güç Olarak Psikolojik Danışman/Grup Lideri 112
Terapötik Çalışma Uyumu ve Grupla Psikolojik Danışmada Danışana/Grup Üyelerine İlişkin Terapötik Güçler 114
Terapötik Çalışma Uyumu ve Grupla Psikolojik Danışma Sürecinde Hem Grup Liderine Hem De Grup Üyelerine İlişkin Terapötik Güçler 117
Özet 118
Konuya İlişkin Sorular 120

VIII. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA AMAÇLAR

Çeşitli Amaç İfadeleri 125
Danışanın ve Psikolojik Danışman'ın Davranışsal Amaçlara Olan İhtiyacı 128
Davranışsal Amaçları Oluşturma 130
Özet 131
Konuya İlişkin Sorular 132

IX. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA DİRENÇ

Grupta Direnç ve Belirtileri 138
Grupta Direnci Artıran Faktörler..... 140
Grupta Direnç Gösteren Danışanın Duyguları..... 141
Grupta Dirençle Karşılaşan Psikolojik Danışman'ın Duyguları 142
Grupta Dirençle Baş Etme Yolları..... 143
Dirençli Psikolojik Danışman - Karşıt Direnç 147
Özet 148
Konuya İlişkin Sorular 149

X. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA TRANSFERANS

Transferans..... 156
Karşıt Transferans 160
Transferansla Baş Etme 162
Transferans ve İlişkinin Şimdi ve Buradalığı..... 166
Özet 167
Konuya İlişkin Sorular 168

XI. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA ALIŞTIRMALAR

Kendini ve Başkalarını Tanımayla İlgili Alıştırmalar..... 174
Çeşitli Grup Evreleriyle İlgili Alıştırmalar..... 175
Süreçle İlgili Alıştırmalar 177
Grup Üyelerinin İletişim Biçimiyle İlgili Alıştırmalar..... 177
Terapötik Güçlerin Oluşmasıyla İlgili Alıştırmalar 178
Hayal Etmeyle İlgili Alıştırmalar..... 180

Temas Engellemeleriyle İlgili Alıştırmalar 180
Alıştırmaların Özellikleri 180
Özet 181
Konuya İlişkin Sorular 182

XII. KONU

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA GÜÇLÜĞÜ OLAN DANIŞANLAR

Yas Tutanlar 188
Kaygılı Olanlar 190
Düşmanca Duyguları Olanlar 191
Çökkünler (Depresyonda Olanlar) 192
Öğrenme Güçlüğü Olanlar 192
Sessiz ve/veya İçine Kapanıklar 193
Şamaroğlanı 194
Sosyal İlişkiye Girenler 195
Bağımlılar 195
Öğüt verenler 195
Yaramaz Öğrenciler 196
Madde Bağımlıları 196
İnternet Bağımlıları 197
Tekelciler 199
Ensest ve/veya Cinsel Tacize Uğrayanlar 199
Taşkınlık Yapanlar - Dışa Vuranlar 201
Duygusal Güçlüğü Olan Danışanların Egemen Duyguları ve Baş Etme Yolları (Tablo) 202
Özet 207
Konuya İlişkin Sorular 208

XIII. KONU
GRUP LİDERLERİNİN GÖREVLERİ

Koşullar ve Beceriler 214
Grup Dinamiğini ve Süreci Anlama 219
Özet 220
Konuya İlişkin Sorular 221
Kaynaklar 223
Konu ve Yazar Buldurusu 237
Yazarın Öz Geçmişi 241

KAYNAKLAR

Ackerman, S. J. ve Hilsenroth, M. J. (2003). A review of therapist characteristics and techniques positively impacting the therapeutic alliance. *Clinical Psychology Review, 23,*1-33.

Akman, Y. (2002). Okullarda Konsültasyon Çalışmaları ve Ruh Sağlığı Konsultasyon Modeli. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* Sayı 18, ss. 7-13.

Anderson, B.N Pine, I., ve Mee-Lee, D-(1972) Resident training in co-therapy groups. *International Journal for Group Psychotherapy.* 22.192-198

Arbuckle, D. (1970). *Counseling: Philosophy, Theory and Practice.* second ed. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Arıcı, F. ve Voltan-Acar, N. (2011). Grupla psikolojik danışmada terapötik bir güç olarak psikolojik danışman. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4(36),* 173-179.

Ascherman, L. (1993). The Impact of unstructured Games of Fantasy and Role-Playing on an Inpatient unit for Adolescents. *Int. J. of Group Psychotherapy.* 43-3.

Baymur, F. (tarihsiz). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar. Tarihsiz Teksir.

Bedi, R. P. (2006). Concept mapping the client's perspective on counseling alliance formation. *Journal of Counseling Psychology, 53*, 26-35.

Berzon, B. ve ark., (1972). Audio Tape Program for Self Directed Groups. *New Perspective on Encounter Groups*. San Francisco: Josey Bass.

Bordin, E. S. (1994). Theory and research on the therapeutic working alliance: New directons. İçinde: A.O Horvath, & L.S. Greenberg (Editörler), *The working alliance: Theory, research and practice* (s. 13-37). New York: Wiley.

Brent, D.A ve Marine, E (1987) Developmental Aspects of therapy relationship. *Journal of Marital and Family Therapy.* 4, 69-75

Christensen, T. (2000). A qualitative Investigation of the Process Supervision With Grup Counselors. *Journal for Specialists in Group Work.* Vol. 25, s. 4, ss. 376-394.

Clark, T.L ve Davis - Gage, D. (2010) Treating trauma: Using psychodrama in groups-Retrieved from http:/ counselingoutfitters.com/

Clarkson, P. (1991). *Gestalt Counseling in Action*. London: Sage Publication.

Conners, G. J., Diclemente, C. C., Dermen, K. H., Kadden, R., Carroll, K. M. ve Frone, M. R.(2000). Predicting the therapeutic alliance in alcoholism treatment, *Journal of Studies on Alcohol, January*, 139-149.

Corey, G. (1986). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*. Monteney: Brooks/Cole Publ.

Corey, G. (2000) *Theory and Practice of Group Counseling*. 5th. edition New Zealand: Brooks/Cole

Corey, M. S.ve Corey, G. (2006). *Process and practice groups*. Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Cormier ve Cormier, L. S. (1985). *Interviewing Strategies for Helpers*. Second ed., Calif.,: Brooks/Cole Publishing Comp.

Crowe, T. P. ve Grenyer, B. F. S. (2008). Is therapist alliance or whole group cohesion more ınfluential in group psychotherapy outcomes? *Clinical Psychology and Psychotherapy, 15,* 239-246.

Cüceloğlu, D. (1982). *İnsan İnsana*. 3. baskı, İstanbul: Altın Kitaplar.

_____ (1991). *İnsan ve Davranışı*. 2. baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Demirtaş_Zorbaz, S., Kızıldağ S. ve Voltan-Acar, N. (2011). Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Yapılan Grupla Psikolojik Danışmaya İlişkin Tezlerin İncelenmesi. XI. Ulusal PDR Kongresi, İzmir.

Demirtaş_Zorbaz, S., Kızıldağ S. ve Voltan-Acar, N. (2016). Türkiye'de Üniversitelerde Lisansüstü Yapılan Grup Çalışmalarının İncelenmesi. Kastamonu Üniversitesi Eğitim Dergisi. Cilt 24, No:4, ss.1765-1784.

Denizli, S. (2010). Danışanların algıladıkları terapötik çalışma uyumu ve oturum etkisi düzeylerinin bazı değişkenlere göre yordanması: Ege üniversitesi örneği. Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Derin, s. (2013), Lise Öğrencilerinden İnternet Bağımlılığı ve Öznel İyi Oluş. (Basılmamış yüksek lisans tezi) H.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dinkmeyer, D. C ve Muro, J. J (1971). *Group Counseling Theory and Practice*. New York: Plenum Press.

Dick, B... Lessler, K ve Whiteside, J. (1980) A developmental frame work for co-therapy, *International Journal of Group Psychotherapy.* 21. 143-158

Egan, G. (1970). *Encounter: Group Process for Interpersonal Growth.* Belmont: Brooks/Cole Publishing Comp.

Fall, K.A ve Wejnert, T.s (2005) Co-Leader Stages of Development: Application of Tuckman and Jensen (1977) *Journal for Specialist in Group Work,* 30, 309-327

Fall, K.A ve Menendez, M. (2002) Seventy Years of Co-Leadership: Where Do We go From Here? *Texas Counseling Association Journal.* 30. 24-33

Fehr, S. (2000). *Grup Terapisine Giriş.* Çev. Fatma Zengin. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Fenster, A. ve J. Colah. (1991). The Making of Group Psychotherapist: Needs and Goals for Graduate and Postgraduate Training. *Group*. 15-3, ss. 155-162.

Franko, D. (1993). The Use of Group Meal in the Brief Group Therapy of Bulimia Nervosa. *Int. J. of Group Psychotherapy*. 43-2, ss. 237-242.

Freyer, J.,Tonigan, J. S., Keller, S.,Rumpf, H. J., John, U. ve Hapke, U. (2005). Readiness for change and readiness for help-seeking: a composite assessment of client motivation. *Alcohol & Alcoholism*, *40*, 540-544.

Gabriel, M.A (1993). The Co-therapy relationship: Special İssues and Problems in AIDS Therapy Groups. *Group*. 17. 33-40

Gazda, G. (1973). *Human Relations Developments*. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Geçtan, E. (1984). *Psikoanaliz ve Sonrası*. Ankara: Maya Yayınları.

Gladding, S. (2003). *Group Work: A Counseling Speciality* (4th ed.). Upper Saddle River, N.J: Pearson

Gladding, S (2009) *Counseling* 6th Ed. new Jersey: Pearson.

Gladding, S. T. (1988). *Counseling: A comprehensive profession*. Columbus, OH: Merrill Publishing Co.

Gordon, T (1955) *Group Centered Leadership.* Boston; Houghton Mufflin

Grotjahn, M. (1977). *The Art and Technique of Analitic Group Therapy*. New York: Jason Aranson.

Hackney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı* (Çev.: Tuncay Ergene ve Seher Sevim), Ankara: Mentis Yayıncılık.

Hagedorn, W.B (2011). Using therapeutic letters to navigate resistance and ambivalance; Experiental implications for group counseling *Journal of Addictions an Offender Counseling*. 31., 108-126

Hammond, C. ve D. Hepworth ve V. Smith. (1977). *Improving Therapeutic Communication*. San Francisco: Jossey-Bass Publ.

Harpaz, N. (1994). Failures in Group Psychotherapy: The Therapist Variable. *Int. J. of Group Psychotherapy*. 44-1, ss. 3-19.

Hill, C. E. (1991). Almost everything you ever wanted to know about how to do process research on counseling and psychotherapy but didn't know who to ask. İçinde C. E. Watkins ve L. J. Schneider (Editörler), *Research in Counseling* (s. 85-118). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Hill, C.E. ve Lambert, M. J. (2004). Methodological issues in studying psychotherapy processes and outcomes. İçinde M. J. Lambert (Editör), *Handbook of Psychotherapy and Behavior Change* (s. 84-135). New York: Wiley.

Hoffman, S. ve Gafni, S (1984) Active interactional Co-therapy. *International Journal of Family Therapy*. 6. 53-58

Høglend, P., Hersoug, G., Marble, A., Bøgwald, K. P., Amlo, S., Sørbye, …, Crits-Christoph, P. (2011). Effects of transference work in the context of threrapeutic alliance and qulity of object relations. *Journal of Consulting and Clinical Psychology,79,* 697-706.

Horvath, A. O, ve Symonds, B. D. (1991). Relation between working alliance and outcome in psychotherapy: A meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology,38,* 139-149.

Horvath, A. O. (2000). The therapeutic relationship: From transference to alliance. *Psychotherapy in Practice*, *56(2),* 163-173.

Horvath, A. O. (2001). The alliance. *Psychotherapy, 38,* 365-372.

Horvath, A. O. ve Luborsky, L. (1993). The role of therapeutic alliance in psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61,* 561- 573.

Jacobs, E., Harvill, R. ve R, Masson. (1988). *Group Counseling Strategies and Skills.* Pacific Groverooks/Cole Comp.

Joyce, A.S, Piper, W.E ve Ogrodniczuk, J.S (2007) Therapeutic Alliance and Cahesion variables As Predictors of Outcome in Short-Term Group Psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy*. 57 (3) 264-396

Kaplan, I. H ve Sadock, B. J.(1988). *Synopsis of Psychiatry* second ed. New York: Williams and Wilkins.

Kim, J. (2008) The effects of R/T group Counseling program on the internet addiction level and self-esteem of internet addiction university students. *International Journal of Reality Therapy,* 27(2), 4-12

Kivligan, D. M. (2007). Where is the relationship in research on the alliance? Two methods for analyzing dyadic data. *Journal of counseling psychology, 54*, 423-433.

Kivlighan, D. M. (1990). Relationship between counselor use of intentions and clients perception of working alliance. *Journal of Counseling Psychology, 37,* 27-32.

Korkut, F. (1991). Yetiştirme Yurdundaki Öğrencilerle, Gestalt Yaklaşımına Dayalı Olarak Yapılan Bireysel Danışmanın Sürekli Kaygı ve Denetim Odağı Üzerindeki Etkileri. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara, Hacettepe Üniversitesi.

Lambert, M. J. ve Ogles, B. M. (2004). The efficacy and effectiveness of psychotherapy. İçinde M. J. Lambert (Editör), *Handbook of Psychotherapy and Behavior Change* (s. 139-193). New York: Wiley.

Latner, J. (1986). *The Gestalt Therapy Book*. Highland: The Gestalt Journal Press.

Lichtenberg, J. ve P. Knox. (1991). From Caos to Order: A Structural Analysis of a Therapy. *J. of Counseling Psychology*. 38-3. ss. 279-288.

Loeser, L. H. (1957). Some Aspects of Group Dynamics. *International J. of Group Psychotherapy*. 1957, 7, 5-12.

Lorentzen, S., Bakali, J. V., Hersoug, A. G., Hagtvet, K. A.,Ruud, T. ve Høglend, P. (2011). Psychodynamic group psychotherapy: Impact of group lenght and therapist professional characteristics on development of therapeutic alliance. *Clinical Psychology and Psychotheraphy*, *May*, (sayfa numarası belirtilmemiş).

Lorentzen, S., Sexton, H. C. ve Høglend, P. (2004). Therapeutic alliance, cohesion and outcome in a long-term analytic group. A preliminary study. *Nord J. Psychiatry, 58*, 33-40.

Luke, M; ve Hackney, H. (2007). Group Leadership. A Critical Review. *Counselor Education and Supervision,* 46, 280-293

MacNab, F. (1989). *Life After Loss*. Syndney: Millennium Books.

Mahler, C. A. (1969). *Group Counseling In the Schools*. Boston: Houghton Miffin Comp.

Martin, D. J., Garske, J. P. ve Davis, M. K. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and other variables: A meta-analiytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68*, 438-450.

Marziali, E., Munroe-Blum, H., ve McCleary, L. (1997). The contribution of group cohesion and group alliance to the outcome of group psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy*, *47*, 475–497.

Mc. Whirter, J. ve N. Voltan-Acar. (2000). *Ergen ve Çocukla İletişim*. Ankara: US-A Yayıncılık.

Morena, J.L (1945). Group Psychotherapy. A Sympozium Becon: NY: Beacon House

Moreno, J. (1975). *Psychodrama.* C. 3. New York: Beacon House.

Moreno, Z. (1982). Psychodrama in *Comprehensive Group Psychotherapy*. ed. Kaplan ve Sadock. Baltimore: Williams and Wilkins.

Morgan, T ve Cummings, A. (1999). *Journal of Counsulting and Clinical Psychology.*, Vol 67. s. 1, ss. 28-36.

Naar, R. (1993). *Grup Psikoterapisine İlk Adım.* çev. N. Hisli Şahin. Ankara: İmge Kitapevi.

O' Rourke. K ve Worzbyt, J. (1996). *Support Groups for Children.* Philedelphia: Tylor and Francis.

Ohlsen, M ve ark. (1988). *Group Counseling*. 3rd ed., New York: Holt, Rinehart and Winston.

Ohlsen, M. (1977). *Group Counseling*. New York: Holt Rinehart and Winston.

Oldham, J., Key, T. ve Satarak, Y.(1988). *Risking Being Alive***.** Bundoora: Pit Publishings.

Okech, J.E.A ve Kline, W.B (2006) Compatancy Concerns in Group Co-leader relationships. *Journal for Specialist in Group Work,* 31, 165-180

Osborn, C., C. Daninhirsch ve Be Page. (2003) Experiential Training in Group Counseling: Humanistic Processes in Practice. *Journal of Humanistic Conseling, Education and Development.* Spring, vol 42, ilp 14, (15).

Özbek, A ve G. Leutz. (1987). *Psikodrama Sahnesel Etkileşim.* Ankara: Has-Soy Matb.

Öztürk, O. (1989). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. 2. basım. Ankara: Nurol Matb.

Palmer, K. D; *Baker, R ve Mc Gee, T. (*1997) The Effects of Pretraining on Group Psychotherapy For Incest-Related Issues. *International Group Psychotherapy*. S. 47 (1).

Patterson, C. (1974). *Relationship Counseling and Psychotherapy. New York:* Harper and Row.

Pearls, F. (1969). *In and Out of The Garbage Pail***.** New York: Gestalt Journal Press.

_____ (1992) *In and out of the Garbage Pail***.** Highland: The Gestalt Journal Press.

Pietrofesa, JJ, Hoffman, A. ve Splete, H, H (1984) Counseling An8 Introduction. 2 nd ed. Boston: Houghton Mifflin.

Politzer, G. (1970). *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. Çev: Cem Eroğul. Ankara: Sol Yayınları.

Polster, E. ve Polster, M. (1974). *Gestalt Therapy Integrated*. New York: Vintage Books.

Psathas, G. (1960). Phase, Movement and Equilibrium Tendencies in Interaction Process in Psychoterapy Groups. *Sociometry*. 23, 177-194.

Rickey, L. G., Cristiani, T. S. (1981). *Theory, Methods and Processes of Counseling and Psychotherapy*.New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Roeber. C. E., Walz. G. R., Smith, G. E. (1969). *A Strategy for Guidance*. New York: The Macmillan Comp.

Rogers, C. (1970). *Carl Rogers On Encounter Groups*. New York: Harper ve Row Publ.

Schopler, I.H ve Galisky, M.J (1980 Winter) Structuring Co-leadership social work. *Training Social Work With Groups.* 3, 51-63

Schutz, W. (1978). *Elements of Encounter*. Big Sur: Joy Press.

Shaw, M. (1976). *Group Dynamics. The Psychology of Small Groups*. New York: McGraw-Hill Book Comp.

Shechtman, Z. (1994). Group Counseling/Psychotherapy as a School Intervention to Enhance Close Friendships in Preadolescence. *Int. J. of Group Psychotherapy*. 44-3, ss. 377-391.

Shechtman, Z ve Teron, Z (2009) The Effect of Leader Behavior on Processes and Outcomes in *Group Counseling. Group Dynamics: Theory, Research and practice.* Vol. 13, no 3, ss. 218-233.

Shutz, W. ve C. Seashore (1972). Promothing Growth With Non-Verbal Exercises. In *New Perspectives on Encounter Groups.* ed. Solomon ve Berzon. San Francisco: Jossey Bass.

Sills, C. Fish, S. ve Lapworth, P. (1998). *Gestalt Counseling*. Oxon: Winslow Press.

Silverstein, J. L. (1997). Acting-Out in a Group Therapy. *International Journal of Group Psychotherapy***.** Vol 47, No. 1, ss. 31-45.

Smock, S.J Trepper, T.S, Wetchler, J.L, McCollum, E, Ray, R ve Pierce, K. (2008), Solution focused group therapy for level 1 substance abugers. *Journal of Marital and Family Therapy.* 34 (1), 107-120)

Stoller, F. (1971). Marathon on Encounter Approaches in Therapeutic and Rehabilitative Programs. in *Confrontation.* ed. Blank ve ark., New York: Macmillan.

Suler, J. (2004) Computer and cyberspace addiction. *International Journal of Applied Psychoanalitic Studies,* 1, 359-362.

Toth, P., Stockton, R. (1996). A Skilled-Based Approach to Teaching Group Counseling Interventions. *Journal for Specialists In Group Work.* No. 2, ss. 101-110.

Tschuschke, V., Dies, R. (1997). Contribution of Feedback to Outcome in Long-Term Group Psychotherapy. *Group* Vol 21, No 1, ss.3-15.

Umucu, E ve Voltan-Acar, N. (2012) Grupla Psikolojik Danışma Sürecinde Direnç Ögesi Olan Kültürel Etmenlere Psikolojik Danışmanın Müdahalesi. Ege Eğitim Dergisi, s. 12, ss. 99-113.

Vander Kolk, C. (1985). *Introduction to Group Counseling and Psychotherapy*. Columbus: Charles E. Merrill Publishing Comp.

Voltan, N. (1980). Grupla Atılganlık Eğitiminin Bireyin Atılganlık Düzeyine Etkisi. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

_____ (1986). Impressıons of Interpersonal Relations-Group Counseling Course *Mediterranean J. of Social Psychiatry*. C. 7, S. 1.

Voltan-Acar, N (2009a) *Yeniden Terapötik İletişim*. 6. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2010a) *Yeniden Terapötik İletişim.* 7. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

_____ (1991). Grup Lideri Değerlendirme Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *MÜ Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. s. 3, ss. 345-350.

_____ (1991). Grupla Psikolojik Danışmada Direnci Kırmak İçin Ya da Isınma İçin Sırrı Paylaşma Alıştırması. *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi.* s. 6, 83-86.

_____ (1992a). Grupla Psikolojik Danışmada Sürecin Gözönüne Alınması: Bir Örnek. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* s. 3, 1-3.

_____ (1992 b). Modelden Öğrenme, Üç-Sandalye (Rol-Oynama) ile Terapötik Beceri Eğitimi ve Sonuçları. *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi.* s. 7., ss. 79-83.

Voltan-Acar, N. ve Gülderer, G. (2006) İlişkinin Şimdi ve Buradalığı, Şimdi ve Burada olmak ve Grupta Süreç. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi.* Sayı19 ss.1-5

Voltan-Acar, N. Demirtaş S. ve Kızıldag, S (2011) Hacettepe Üniv. PDR alanında yapılan Grupla Psikolojik Danışmaya İlişkin Tezlerin İncelenmesi. *XI. Ulusal PDR Kongresi Bildiri Özetleri Kitapçığı* ss. 157-158.

_____ (1993a). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalara Ne Derece Gerek Vardır? *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 9, ss. 169-172.

_____ (1993b) The Effects of Modeling, Role-playing, Two-chair In Therapeutic Skill Training. *XVI. International School Psychology Collequium Book of Papers.* ss. 549-556.

Voltan-Acar, N. (1986). Eklektik Yaklaşımlı Grupla Danışma ve Sonuçları. *Nöroloji, Nöroşirürji ve Psikiyatri Dergisi.*

Voltan-Acar, N. (1988). Sosyal "Mikrokozmos" ve "İlişkinin Şimdi ve Buradalığının" Bağıntısı. *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 3, 47-49.

Voltan-Acar, N. (1989). Grup lideri değerlendirme ölçeği geliştirme ön raporu. *PDR'de Yirmi Beş Yıl* içinde (201-207). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan-Acar, N. (1992c). Comparison Among the Experienced and Inexperienced Group Counselors XV. *International School Psychology Colloguium,* İstanbul 24-28 July 1992 Selected Papers.

Voltan-Acar, N. (1997) Gestalt Grup Yaşantısına Bir Örnek, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* 2, (8) ss. 7-8.

Voltan-Acar, N. (2001) *Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar Deneyler*. Ankara: Nobel Yayın.

_____ (2003a). *Terapötik İletişim.* geliştirilmiş 3. baskı. Ankara: US-A Yayıncılık.

Voltan-Acar, N. (2009b) *Ne Kadar Farkındayım-Gestalt Terapi* 3. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2010b) *İnsan İlişkileri İletişim.* 2. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2010c) *Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar Deneyler.* 4. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2011). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri* (8. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan-Acar, N. ve Bilge, F. (1993a). Birleştirilmiş Yöntemle (Modelden Öğrenme, Rol-Oynama ve Üç Sandalye Teknikleriyle) Verilen Beceri Eğitimi ve Sonuçları. *VII. Ulusal Psikoloji Kongre Kitabı.* ss. 243-249.

Voltan-Acar, N (1988). Sosyal Microkosmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı 3, ss. 47-49. PDR'de Yirmi Beş Yıl 2003b Editör. Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N. ve Filiz Bilge. (1993b). Psikodramanın Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Belirtileri Üzerine Etkisi. *II. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. ss. 75-86.

Voltan-Acar. N. (1995). Comparison Among the Counselers Who Utilize Different Models. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11, ss. 119-120.

Voltan-Acar, N., (2004). *Ne Kadar Farkındayım? Gestalt Terapi*. 2. Baskı. Ankara: Babil Yayınları.

Voltan-Acar, N., (2008). *İnsan İlişkileri,* Ankara: Nobel Yayınevi.

Woody, S. R. ve Adessky, R. S. (2002). Therapeutic aliance, group cohesion, and homework compliance during cogintive-behavioral group treatment of social phobia. *Behavior therapy, 33*, 5-27.

Yalom, D. I. (1985). *The Theory and Practice of Group Psychotherapy. 3rd*. ed. New York: Basic Books Inc**.**

Yalom, I. (2002). *Grup psikoterapisinin teori ve pratiği* (Çev.: Ataman Tangör ve Özgür Karaçam), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Young, K.S., Pistner, M., O'Mara, J., ve Buchanan, J. (1999) Cyber-disorders: The mental health concern for the millennium. *Cyber Psychology and Behavior,* 2 (5), 47479

ÖĞRETMENLERİN MESLEKÎ (PROFESYONEL) HAYATLARI

Editör
Ayşen Bakioğlu

Yazarlar*
Ayşen Bakioğlu
Güzide Bayhan
Nilüfer Ülker
Hilmi Koç
Bahar Özgen

* Bölüm sıralamasına göre

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1779
Eğitim No.: 348
ISBN: 978-605-320-686-6
© 1. Basım, Temmuz 2017

ÖĞRETMENLERİN MESLEKÎ (PROFESYONEL) HAYATLARI
Editör: Prof. Dr. Ayşen Bakioğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen.
Öğretmenlerin Meslekî (Profesyonel) Hayatları / *Ayşen Bakioğlu*
1. Basım, VI + 154 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-686-6
1. Öğretmenlerin profesyonel gelişimi 2. Profesyonel gelişim 3. Meslekî gelişim 4. Öğretmenlerin meslekî gelişimi, 5. Eğitimde profesyonel gelişim 6. Öğretmen profesyonelliği 7. Öğretmenlerin meslek tutkusu 8. Öğretmenlerin değerleri 9. Öğretmenlerin meslekî inançları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. Bölüm
Öğretmenlerin profesyonelliği

Ayşen Bakioğlu, Güzide Bayhan

Giriş 1
Meslek ve mesleğin genel özellikleri 2
Meslek olarak öğretmenlik 5
Profesyonellik ve ilgili kavramlar 6
Profesyonelleşme 8
Öğretmenlik ve profesyonelleşme 9
Öğretmen profesyonelliğinde bireysel boyut 11
Öğretmen profesyonelliğinin bileşenleri 13
Profesyonel gelişim 15
Özgecilik 18
İşbirliği 20
Etkililik 21
Öğretmen profesyonalizminde meslekî ideoloji 23
Öğretmen profesyonalizminin bileşenleri 24
Uzman bilgi 26
Özerklik (Otonomi) 27
Sorumluluk 28
Kaynaklar 31

II. Bölüm
Öğretmenlerin meslek tutkusu

Ayşen Bakioğlu, Nilüfer Ülker

Giriş 37
Meslek tutkusu 39
Meslek tutkusunun özellikleri 41
Meslekte tutku türleri 43
Uyumlu tutku (harmonious passion) 43
Saplantılı tutku (obsessive passion) 44
Tutkulu çalışanlar 46
Meslek tutkusu, bağımlılık ve yılgınlık 49
Meslek tutkusu ve bağımlılık 49
Meslek tutkusu ve yılgınlık 50
Bazı meslekler ve tutku 51
Politikacılık tutkusu 51
Hemşirelik tutkusu 54
Öğretmenlik tutkusu 56

Tutkulu öğretmenler 56
Öğretmenlik tutkusunda ortaya çıkabilecek olumsuz durumlar 63
Meslek tutkusu yaratma geliştirme 66
Meslek tutkusu geliştirmede liderlere düşen görevler 67
Meslek tutkusu geliştirmedeki engeller 69
Öneriler 71
Kaynaklar 73

III. Bölüm
Öğretmenlerin kişisel ve meslekî değerleri

Ayşen Bakioğlu, Hilmi Koç

Giriş 77
Kişisel değerler 78
Bireyin toplumsallaşma süreci ve değerler 80
Aile ve yakın çevre 81
Eğitim Kurumları 82
Çalışma hayatı 82
Meslekî değerler 86
Öğretmenlik mesleğinde değerler 87
Öğretmenlikte meslekî etik değerler 93
Meslekî değerlerin, değerler eğitimindeki yeri ve önemi 97
Öğretmenin kişisel değerleri ile meslekî değerleri arasındaki ilişki 100
Kaynaklar 105

IV. Bölüm
Öğretmenlerin meslekî inançları

Ayşen Bakioğlu, Bahar Özgen

Giriş 113
"İnanç" kavramı 115
İnancın genel özellikleri 117
İnancın yapısı 119
İnanç ve eğitim ilişkisi 120
Öğretmenlerin inançları 122
Geçmiş yaşantı ve inanç ilişkisi 124
Bilgi açısından 125
Uygulama açısından 126
Öğretmenlerin düşünce süreçleri 127
Hizmet öncesi eğitimin inançlar üzerindeki etkisi 135
İnançların değişimi 138
Öğretmen eğitiminde inancın yeri 145
İnançların gelişim boyutu 147
Mevcut inanç, tutum ve teorilerin ifade edilmesi 147
Boyutların yansıtılması 148
Mevcut inançların uygunsuzluğunun fark edilmesi 149
Kaynaklar 150

Kaynaklar

Abbott, A. (1988). The System of Professions: an essay on the division of expert labour. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Addie, K. L. (2005). *Proficiency-based standards reform: Implications for teacher professionalism and accountability*. Yayımlanmamış doktora tezi, University of Oregon, Oregon, USA.

Al-Hinai, M. A. (2007). The interplay between culture, teacher professionalism and teachers' professional development at times of change. İçindeT. Townsend, ve R. Bates (Eds), *Handbook of teacher education- globalization, standards and professionalism in times of change*(ss.41-52). The Netherlands: Springer.

ATL (Association of Teachers and Lecturers). (2005). Position statement, new professionalism. http://www.atl.org.uk/policy-and-campaigns/policies/new-professionalism.aspWeb adresinden 10/10/2007 tarihinde erişilmiştir.

Avis, J. (1994). Teacher professionalism: One more time. *Educational Review,46*(1), 63-72.

Bakioğlu, A. (2009). *Çağdaş sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu, A. (2017) Eğitimcilerin Profesyonel Gelişimi, (Basıma hazırlık).

Breen, H. (2001). *Cooperative education partnerships: An examination of reciprocal relationships between universities and tourism and hospitality industry organisations in providing professional development education for their employees*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Southern Cross University, Lismore, NSW, Avusturalya.

Carnoy, M. (1999). *Globalization and educational reform: What planners need to know*.http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001202/120274e.pdfWeb adresinden 10/09/2010 tarihinde erişilmiştir.

Carr, D. (2000). *Professionalism ve Ethics in teaching*. Florence: Routledge.

Crouse, W. F. (2003). Reflecting on teacher professionalism: A student perspective. *Indianapolis: Kappa Delta Pi Record40*(1), 17-21.

Darling-Hammond, L.,ve Berry, B. (2006). Highly qualified teachers for all. *Educational leadership*, *64*(3), 14-20.

Darling-Hammond, L. (1989). Teacher professionalism and accountability. *The education digest, 55*(1), 15-19.

Day, C., (1999). *Developing teachers: The challenge of lifelong learning*. Florence: Taylor ve Francis.

Day, C. ve Sachs J. (2004). Professionalism, performativity and empowerment: Discourses in the politics, policies and purposes of continuing professional development. İçinde C. Day ve J. Sachs (Eds), *International handbook on the continuing professional development of teachers*, (ss. 3-32). Maidenhead: Open University Press, 3-32

Denscombe, M. (2003). *The Good Research Guide*. Philadelphia: Open University Press.

Doreen, S.,ve Prieur, D. (1996). Teacher professionalism and school leadership: An antithesis? *Education*, *116*(3), 393-396.

Eraut, M. (1994). *Developing professional knowledge and competence.* London: The Falmer Press.

Evans, L. (2008). Professionalism, professionality and the development of education professionals. *British Journal of Educational Studies*,*56*(1), 20-38.

Evetts, J. (2005). *The management of professionalism: A contemporary paradox*. Paper presented at DGS Section Sociology of Professions Workshop, Gelsenkirchen.

Freidson, E. (2001). *Professionalism: The third logic*. Oxford: Polity Press.

Fullan, M. (2001). *Leading in a culture of change.* San Francisco: Jossey-Bass.

Goodson, I. (2003). *Professional knowledge, professional lives*. Berkshire: McGraw-Hill Education.

Hayler M. ve Williams J. (2016). On the journey of becoming a teacher educator self-study of teaching and teacher education practices. İçinde J. Williams ve M. Hayler (eds.), *Professional Learning Through Transitions and Transformations*.

Hargreaves, A.,ve Goodson, I.(1996). *Teachers' professional lives*. London: Falmer Press.

Heckendorn, R. (2006). Building on the Three Rs of Professionalism. *Kappa Delta Pi Record*, *42*(4), 152-154.

Helsby, G. (1995). 'Teachers' construction of professionalism in England in the 1990s'. *Journal of Education for Teaching*, *21*(3), 317-332.

Helterbran, V.R. (2008). Professionalism: teachers taking the reins. *Clearing House*, *81*(3), 123-127.

Hildebrandt, A.,ve Eom, M. (2011). Teacher professionalization: Motivational factors and the influence of age. *Teaching and Teacher Education*,*27*(2), 416-423.

Holland, J. (1990). *Exploring Career Options*. http://www.k-state.edu/acic/career/holland/holland.html,adresinden 25/10/2005 tarihinde erişilmiştir.

Hoyle, E. (1975). Professionality, professionalism and control in teaching. İçinde V. Houghton, R. McHugh, ve C. Morgan (Eds), *Management in Education: the Management of Organisations and Individuals,* 314-320. London: Open University Press.

Hoyle, E. (1980). Professionalization and deprofessionalization in education. İçinde E. Hoyle ve J. Megarry (Eds.), *World Yearbook of education 1980* (ss.42-57). London: Kogan Page.

Hoyle, E. (1982). The professionalization of teacher: A paradox. *British Journal of Educational Studies, 30*(2), 161-171.

Hulse, E. (2006). *Teacher professionalism in Saskatchewan's community schools*. Yayınlanmamış doktora tezi, The University of Saskatchewan, Canada.

İşmen, E.,ve Yıldız, A., (2005). Öğretmenliğe ilişkin tutumların özgecilik ve atılganlık düzeyleri açısından incelenmesi. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, *42*, 151-166.

Karasu, K. (2001). Profesyonelleşme Olgusu ve Kamu Yönetimi. *Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi*, Ankara.

Katz, L.G. (1972-1995 de gözden geçirilmiş yayın). The Developmental Stages of Teachers.http://ceep.crc.uiuc.edu/pubs/katz-dev-stages.htmlWeb adresinden 15/11/2007 tarihinde erişilmiştir.

Kavak, Y., Aydın, A., ve Akbaba Altun, S. (2007).*Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007)- Öğretmenin Üniversitede Yetiştirilmesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Meteksan A.Ş.

Kelchtermans, G. (2004). CPD for professional renewal: moving beyond knowledge for practice. İçinde C. Day, ve J. Sachs (Eds.), *International handbook on the continuing professional development of teachers,* (ss.217-237).Maidenhead-Berkshire: Open University Press.

Khmelkov, V. T. (2000). *Developing professionalism: Effects of school workplace organization on novice teachers' sense of responsibility and efficacy.* Yayınlanmamış doktora tezi, University of Notre Dame, Indiana, ABD.

Klette, K. (2002). Reform policy and teacher professionalism in four Nordic Countries. *Journal of educational change,3,* 265–282.

Kostogriz, A. (2007). Spaces of professional learning remapping teacher professionalism. İçindeA. Berry, A. Clemans ve A. Kostogriz (Eds.), *Dimensions of professional learning- professionalism, practice and identity*, (ss.23-36). Rotterdam: Sense Publishers.

Kramer, P.A. (2003). *ABC's of professionalism*. http://findarticles.com/p/articles /miqa4009/ıs_200310/ai_n9335960Web adresinden 15/11/2007 tarihinde erişilmiştir.

Larson, M. (1977). *The rise of professionalism: A sociological analysis*. Berkeley: University of California Press.

Liu, L. B. (2015). Teacher educator ınternational professional development as ren. İçinde *Teacher Educator International Professional Development as Ren* (ss. 81-99). Springer Berlin Heidelberg.

Martinet, M. A., Raymond, D., ve Gauthie, C. (2001). *Teacher Training - Orientations - Professional Competencies, Gouvernement du Québec Ministère de l'Éducation*. http://www.mels.gouv.qc.ca/dftps/interieur/pdf/ formation_ens_a.pdfadresinden 02/01/2009 tarihinde erişilmiştir.

Marzano, R. J. (2003). *What works in schools: Translating research into action*?http://site.ebrary.com/lib/marmara Web adresinden 07/01/2009 tarihinde erişilmiştir.

Monroe, C. J. S. (2001). *Discovering teacher professionalism: How urban public and private elementary teachers reveal aspects of professionalism in conversation*. Yayınlanmamış doktora tezi, The University of Dayton, Ohio, USA.

Moomaw, W. ve Pearson, L. C. (2005). The relationship between teacher autonomy and stress, work satisfaction, empowerment, and professionalism. *Educational Research Quarterly, 29*(1), 38-54.

Morrow, P. C. (1988). Professionalism as a form of work commitment. *Journal of Vocational Behavior, 32*, 92–111.

Özçelik, D. A. (1981). *Araştırma teknikleri düzenleme ve analiz*. Ankara: ÜSYM Yayınları.

Parkan, B. (2005). Professionalism: A Virtue or Estrangement From Self-Activity? The 12th Annual International Conference Promoting Business Ethics, October 28, St. John's University, Manhattan.

Phelps, H. P. (2006). The Three Rs of Professionalism. *Kappa Delta Pi Record*, *42*(2), 69-71.

Quddus, S. M. A. (2007). *The Unfeasibility of Professionalization of Primary-school Teachers in Bangladesh. An analysis of the actors and factors, 1971 – 2001*. Yayınlanmamış doktora tezi, Department of Administration and Organization Theory, University Of Bergen, Bergen, Norveç.

Runte, R. (1995). Is teaching a profession? İçinde G. Taylor, ve R. Robert (Eds), *Thinking About Teaching: An Introduction, (ss.* 288-299). Toronto, Ontario, Canada: Harcourt Brace.

Sachs, J. (2003). *The activist teaching profession,* Buckingham: Open University Press.

Sachs, J. (2000). Rethinking the Practice of Teacher Professionalism. İçinde C. Day ve dig. (Eds) *The lives and work of teachers in changing times: International perspectives*, (ss.76-89), Lewes: Falmer.

Schein, E. (1972). *Professional education: Some new directions*. USA: McGraw-Hill Company.

Seçer, H. Ş. (2008). Meslekî Yaşam Modelinin Oluşturulması ve Meslekî Analizlerde Kullanımı. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası.

Seçer, H. Ş. (2009). Profesyonel Mesleklere ve Profesyonel Bireylere Güven, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:10 Sayı: 4, 247-277.

Shantz, D.,ve Prieur, P. D. (1996). *Teacher Professionalism and School Leadership: An Antithesis?*http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3673/is_ 199604/ain8746942 adresinden 03/10/2007 tarihinde erişilmiştir.

Silcock, P. (2003). *Educational problems and prospects or primary school teacherprofessionalism*.http://www.ınformaworld.com/terms-and-conditions-of-access.pdf adresinden 27/10/2008 tarihinde erişilmiştir.

Tan, M. (1981). *Toplumbilime giriş temel kavramlar.* Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.

Kaynaklar

Albaugh, J.A. (2005). Resolving the nursing shortage: Finding passion and joy in nursing, *Urologic Nursing*, *25*(4), 52-55.

Allen, L. (2004). Multi-disciplinary care plans: A key to reclaiming nursing passion, *Nursing New Zealand*, *10*(10), 7-16.

Allenbaugh, E. (2002). *Deliberate success: Realize your vision with purpose, passion and performance*. New Jersey: Career Press.

Batra, P. (2005). *Profitable passion at work: Love your work, have passion for what you do, and become a great achiever*. New Delhi: Full Circle Publishing.

Belanger, J.J., Pierro, A., Kruglanski, A.W., Vallerand, R.J., De Carlo, N., ve-Falco, A. (2014). On feeling good at work: the role of regulatory mode and passion in psychological adjustment, *Journal of Applied Social Psychology*, *45*(6), 1-11.

Boverie, P.E.,ve Kroth, M. (2001). *Transforming work*. Massachusetts: Perseus Publishing.

Burke, R.J.,ve Fiksenbaum, L. (2009). Work motivations, work outcomes, and health: Passion versus addiction, *Journal of Business Ethics, 84*(2), 257-263.

Carbonneau, N., Vallerand, R.J., Fernet, C., veGuay, F. (2008). The role of passion for teaching intrapersonal and interpersonal outcomes, *Journal of Educational Psychology*, *100*(4), 977-987.

Cardon, M.S. (2008). Is passion contagious? The transference of entrepreneurial passion to employees, *Human Resource Management Review*, *18*(2), 77-86.

Cardon, M.S.,ve Kirk, C.P. (2013). Entrepreneurial passion as mediator of the self-efficiacy to persistence relationship, *Entrepreneurship Theory and Practice, 39*(5), 1-24.

Chang, R. (2000). *The passion plan: A step-by-step guide to discovering, developing and living your passion*. New York: Jossey-Bass Inc.

Counts, C. (2004). Politics, passion and patient care, *Nephrology Nursing Journal*, *31*(1), 10-13.

Curran, T., Hill, A.P., Appleton, P.R., Vallerand, R.J., veStandage, M. (2015). The psycholody of passion: a meta-analytical review of a decade of research on intrapersonal outcomes, *Motivation and Emotion*, *39*(5), 631-655.

Damon, W., Colby, A., Bronk, K., ve Ehrlich, T. (2005). Passion and mastery in balance: Toward good work in the professions, *American Academy of Arts and Sciences*, *134*(3), 27-35.

Day, C. (2004). The passion of successful leadership. *School Leadership ve Management*, *24*(4), 425-437.

Day, C., Sammons, P., Stobart, G., Kington, A., veGu, K. (2007). *Teachers Matter: Connecting lives, work and effectiveness*. Maidenhead: Open University Press

Day, C. (2008). Committed for life? Variations in teachers' work, lives and effectiveness, *Educ Change*, 9, 243-260.

Fernet, C., Lavigne, G.L., Vallerand, R.J., veAustin, S. (2014). Fired up with passion: Investigating how job autonomy and passion predict burnout at career start in teachers, *Work ve Stress*, *28*(3), 270-288

Forest, J., Mageau, G.A., Sarrazin, C,. veMorin, E.M. (2011). "Work is my passion": the different affective, behavioural, and cognitive consequences of harmonious and obsessive passion toward work, *Canadian Journal of Administrative Sciences*, *28*(1), 27-20.

Grant, R.W. (2008). Passions and interests revisited: The psychological foundations of economics and politics, *Public Choice*, *137*(3/4), 451-461.

Greenberger, S. (2016). A comparison of passion and teaching modality, *The Journal of Educators online*, *13*(1), 172-193.

Greene, M. (1986). Perspectives and imperatives: Reflection and passion in teaching, *Journal of Curriculum and Supervision*, *2*(1), 68-81.

Gubman, E. (2004). From engagement to passion for work: The search for the missing person, *Human Resource Planning*, *27*(3), 42-46

Hall, C. (2002). Passions and constraint: The marginalisation of passion in liberal political theory, *Philosophy ve Social Critisizm*, *28*(6), 727-748.

Hayes, D. (2004). Recruitment and retention: Insights into the motivation of primary trainee teachers in England, *Research in Education*, *71*(1), 37-49.

Hayes, D. (2005). A chip off the old block: Whatever happened to passion in teaching, *Education 3-13*, *33*(2), 31-36.

Hobbs, L. (2012). Examining the aesthetic dimensions of teaching: Relationships between teacher knowledge, identity and passion, *Teaching and Teacher Education*, *28,* 718-727.

Huppertz, J.W. (2003). Passion versus dispassion. *Marketing Research*, 15(2), 16-21.

Kang, L. (2006). *Passion at work: How to find the work you love and live the time of your life*. New Jersey: Pearson Education Inc.

Karaman T. (2009) Öğretmenlerin öğretme tutkusunun sürekliliğini etkileyen faktörlerin incelenmesi, Yayınlanmamış Doktora teziMarmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karlsson, J.Ch. (2015). Work, passion, exploitation, *Nordic Journal of Working Life Studies, 5*(2), 3-16

Lublin, J. (2008). *Get noticed…Get referrals: Build your client-base and your business by making a name for yourself*. New York: McGraw-Hill Publishing.

Ludwig, G. (2004). *Power selling: Seven strategies for cracking the sales code.* Illinois, Dearborn Trade.

Mageau, G.A.,veVallerand, R.J. (2007). The moderating effect of passion on the relation between activity engagement and positive effect, *Motiv Emot*, *31*(4), 312-321.

Manuel, J.,veHughes, J. (2006). It has always been my dream: Exploring pre-service teachers' motivations for choosing to teach, *Teacher development: An International Journal of Teachers' Professional Development*, *10*(1), 5-24.

Moorman, H., Dehart, B., Flieger, R., Gregory, N., Ozuna, L., Perret, L., Reed, D., Stengel, A., ve Valdes, L. (2007). Teaching with passion, learning by choice, *English Journal*, *96*(4), 33-38.

Odiorne, G.S. (1991). Competence versus passion, *Training ve Development*, *45*(5), 61-65

Phelps, P. H.,veBenson, T.R. (2012). Teachers with a passion for the profession, *Action in Teacher Education*, *34*, 65-76.

Rampa, S.H. (2012). Passion for teaching: A qualitative study, *Procedia Social and Behavioral Sciences, 47,* 1281-1285.

Safstrom, C.A. (2014). The passion of teaching at the border of order, *Asia-Pacific Journal of Teacher Education, 42*(4), 337-346.

Sanders, D.J. (2008). *Equipped to lead: Managing people, partners, processes, and performance*. New York: McGraw-Hill.

Santoro, N., Pietsch, M., veBorg, T. (2012). The passion of teaching: Learning from an older generation of teachers, *Journal of Education for Teaching*, *38*(5), 585-595

Sears, D. (1992). Passion in politics and the science of politics, *Journal of Socio-Economics*, *21*(3), 73-84.

Sukin, D. (2009). Leadership in challenging times: It starts with passion. *Frontiers of Health Services Management, 26*(2), 3-8.

Sulaiman, T., Mohamad, A., Baki, R., veAbdullah, B. (2015). The influence of passion towards critical thinking disposition among athletes in university, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, *6*(2), 569-577.

Thomas, J. (2007). Teaching with passion, *The Education Digest*, *73*(3), 62-65.

Vallerand, R.L., Paquet, Y., Philippe, F.L., veCharest, J. (2010). On the role of passion for work in burnout: A process model, *Journal of Personality*, *78*(1), 289-312.

Walzer, M. (2005). *Politics and passion: Toward a more egalitarian liberalism*. Connecticut: Yale University Press.

Zigarmi, D., Nimon, K., Houson, D., Witt, D., veDiehl, J. (2009). Beyond engagement: Toward a framework and operational definition for employee work passion, *Human Resource Development Review*, *8*(3), 300-326.

Wang, D. (2014). Profession or passion?: Teaching Chinese in London Chinese complementary schools, *London Review of Education*, *12*(1), 34-49.

Kaynaklar

Aguilar, A., Stupans, L., Scutter, S. ve King, S. (2012). Exploring the professional values of australian physiotherapists. Physiother,18, 27–36.

Allen, J. ve Davis, D. (1993). Assessing some determinant effects of ethical consulting behavior: The case of personaland professional values. Journal of Business Ethics, 12(6), 449-458.

Arthur, J. Davison, J. ve Lewis, M. (2005). Professional values and practice achieving the standards for QTS. Routledge Falmer: New York.

Ateş, N. (2012). Öğretmenlikte meslek ahlakı ve meslekî değerler. Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi, 3(6), 3-18.

Aydın, A.R. (1996). Çocuğun dini şahsiyet kazanmasında ailenin rolü. OMİF Dergisi, 8, 211-219.

Aydın, İ. (2006). Eğitim ve öğretimde etik. Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Aydın İ. (2012) . Yönetsel meslekî ve örgütsel etik. PEGEM, Ankara.

Aziz, A. (1982). Toplumsallaşma ve kitlesel iletişim. A.Ü., S.B.F. ve Basın-Yayın Yüksek Okulu, Ankara.

Badcott, D. (2011). Professional values: Introduction To The Theme. Med Health Care and Philos.

Bakioğlu, A. ve Dalgıç, G. (2014). Eğitimde yansıtıcı düşünme. Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Bakioğlu, A. ve Sılay, N. (2013). Yükseköğretimde ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi. Nobel Yayınları: Ankara.

Bardı, A. ve Schwartz, S. H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. Personality Social Psychology Bulletin. 29, 1207-1220.

Boon H.J. (2011). Raising the bar: Ethics education for quality teachers. Australian Journal of Teacher Education, 36(7), 76-93.

Bovden, P. ve Smythe, V. (2008). Theories on teaching ve Training in ethics. EJBO Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies, 13(2), 19-26.

Brady, L. (2011). Teacher values and relationship: Factors in values education. Australian Journal of Teacher Education.

Brommer, M., Gratto, C., Gravender, J. ve Tuttle, M. (1987). A behavioral model of ethical and unethicaldecision making. Journal of Business Ethics, 6(4), 265–280.

Cafoğlu, Z. (1999). Eğitimde yeni değerlere doğru. Bilig Dergisi. Sayı: 9, İstanbul.

Canatan, A.(2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1, 62-71, Ankara.

Carraccio, C. (2014). Conflict between personal ve Professional values and the ability to resolve the conflict are important. Academıc Pediatrics, 14(2), 84–85.

Chatman, C. ve Caldwell, D.(1991). People and organızatıonal culture: A profile comparison approach to assessing person-organization fit. Academy of Management Journal, 34(3), 487-516.

Chuan-bao, T. (2006). On change of concepts: From teacher's occupational ethics to professional ethics. Higher Education Press and Springer: China.

Comartin, E.B. ve Gonzalez, A.A. (2011). Dissonance between personal and professional values: Resolution of an ethical dilemma. Journal of Social Work Values ve Ethics, 8(2), 5-2.

Coulehan J. (2005). Today's professionalism: engaging the mind but not the heart. Academic Medicine, 80(10), 892–898.

Çavdar, M. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin bireysel değerlerinin çok boyutlu incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, V. (2000). Okul kültürü ve yönetimi. Pegem Yayıncılık: Ankara.

Doğan, B., Aşkun, O.B. ve Yozgat, U. (2007). Türkiye'de yönetsel değerler ve yönetici profili üzerine bir araştırma. Beta Yayıncılık, İstanbul.

Dunham, K B. (1984). Organizational behavior: People and processes in management. Irwin, Homewood.

Durkheim E. (1986). Meslek ahlâkı. Çev: M. Kaplan, MEB, İstanbul.

Ehrich, L.C, Megan Kimber, M., Jan Millwater, J. ve Cranston, N. (2011) Ethical dilemmas: a model to understand teacher practice. Teachers and Teaching, 17(2), 173-185.

Ersoy, B. (2006). Toplumsal değer ve çalışanların iş doyumu arasındaki ilişki, Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kütahya.

Feather, N. T. (1975). Human values and their relation to justice. Journal of Social Issues, 50(4), 129-151.

Fisher, Y. (2013). Exploration of values: Israeli teachers' professional ethics. Social Psychology of Education, 16, 297-315.

Goodson, I. F.,ve Sikes, P. (2001). Life history research in educational settings: Learning from live. Buckingham, Philadelphia: Open University Press

Gupta, Arun K (1984). Teacher education: Current and prospects. New Delhi: Sterling Publishers.

Güngör, E. (1998). Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar. Ötüken Neşriyat: İstanbul.

Halstead, J. M. ve Taylor, M. J. (2000). Learning and Teaching about Values: a review of recent research. Cambridge Journal of Education, 30(2), 169 – 202.

Helton, G. B. ve Ray, B. A. (2005). Strategies school practitioners report they would use to resist pressure to practice unethically. Journal of Applied School Psychology, 22(1), 43-65.

Hodgkınson, C. (2008). Yönetim felsefesi, örgütsel yaşamda değerler ve motivasyon. Çev.: İbrahim Anıl Ve Binali Doğan, Bi-Rinci Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

Hofstede, G. (1980). Culture's consequences: International differences in work-related values. Sage Publications, London.

Hoyle, E. (1995) Changing conceptions of a professio, İçinde Busher. H. ve Saran, R. (eds) Managing Teachers as Professionals in Schools , London: Kogan Page.

Hostetter, S. J. (2003). Instituonal culture in the bible college and its relationship to organizational member's values. Doktora tezi Trinity Evangelical Divinity School, UMI No: 3087175.

Husu, J. (2003). Constructing ethical representations from the teacher's pedagogical practice: A case of prolonged reflection. Interchange, 34(1), 1-21.

Hutcheson, F. (1897). Inquiary concerning Moral Good anda Evil. İçinde British Moralists being selections from writers principially of the eighteenth century ed. by. L. A. Selby-Bigge, Oxford.

Jones, M. (2003). Reconciling personal and professional values and beliefs with the reality of teaching: Findings from an evaluative case study of 10 newly qualified teachers during their year of induction. Teacher Development, 7(3), 385-401.

İşgüden, B ve Çabuk, A. (2006). Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerine Etkileri. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(16), 59-86.

Kapoor, D.R. (2009). Dynamics of Learning Organizations. Regal Publications, New Delhi.

Koç. M.H. (2017). Lise öğretmenlerinin kişisel ve meslekî değerlere ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, M.Ü. ve İ.S.Z.Ü. Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ortak Lisansüstü Programları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Liberante, L. (2012). The importance of teacher – student relationships, as explored through the lens of the NSW Quality Teaching Model. Journal of Student Engagement: Education Matters, 2(1), 2-9.

Lishchinsky, S.O. (2009). Towards professionalism: Israeli teachers' ethical dilemmas. European Journal of Teacher Education, 32(4), 469-483.

Lussier, R. N. (2002). Human relations in organizations. Applications and skill-building. Fifth Edition, New York: McGraw-Hill / Irwin.

Manhas, K. ve Saigal, P. (2013). Professional values among teachers: Gaps and status. Online International Interdisciplinary Research Journal, 3(6), 453-560.

Maphosa, C., Bhebhe, S. ve Dziva, M (2015). Interrogating the significance of professionalism and professional ethics in the teaching profession. J Sociology Soc Anth, 6(2), 263-272.

Maslow, A. (2001). İnsan olmanın psikolojisi. Çev. Okhan Gündüz, Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.

McCrae, R.R. (2004). Human nature and culture: Atrait perspective. Journal of Research in Personality, 38, 3-14.

McDonald, P.R. (1993). Individual Organizational Value Congruence: Operationalization Dynamics and Consequents. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Westren, London, Canada.

MEB (2008). Öğretmenlik mesleği genel yeterlilikleri. meb.gov.tr sitesinden 12/11/2015 tarihinde indirilmiştir.

MEB 1739 Sayılı MEB Temel Eğitim Kanunu. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html adresinden 10/03/2013 tarihinde erişilmiştir.

Memiş, A. ve Gedik, E. G. (2010). Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri. Değerler Eğitimi Dergisi, 8(20), 123-145.

Merdan, E. (2013). Beş faktör kişilik kuramı ile iş değerleri ilişkisinin incelenmesi: bankacılık sektöründe bir araştırma. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(7), 1-18.

NASW (1996). Code of Ethics. National Association of Social Workers, Washington, umaine.edu adresinden 10/04/2016 tarihinde erişilmiştir.

Ören, K.,ve Yüksel, H., (2012). Marka işveren" veya "işveren markası" kavramı: Bu kavramın insan kaynakları yönetimi bağlamında ve işçi devir hızı kapsamında değerlendirilmesi. Kamu-İş, Ankara.

Özbek, O. (2003). Beden eğitimi öğretmenlerinin meslekî etik ilkeleri ve bu ilkelere uyma düzeyleri. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özcan, K. (1985). Gençlik çağında kız erkek arkadaşlığı. aile.gov.tr adresinden 07/08/2014 tarihinde erişilmiştir.

Özen, Ş. (1996). Bürokratik kültür 1: Yönetsel değerlerin toplumsal temelleri. TODAİE Yayınları, Ankara.

Özgüven, İ. E. (1999). Bireyi tanıma teknikleri. Pdrem yayınları, Ankara.

Özpolat, A. (2010). Bir toplumsal değişme paradigması olarak demokrasinin eğitime yansımaları: Demokratik eğitim. Milli Eğitim, 39(185), 365-381.

Raslin Joseph A. (1989). Professional and business ethics: Bridging the gap. Management Review, November, New York.

Rokeach, M. (1973). The nature of human values. New York: Free Press.

Sach, J. (2003). Teacher professional standards: Controlling or devoloping teaching? TeachersveTeaching: Theory and Practice, 9(2), 175-86.

Schwartz, S.H. (1999). A theory of cultural values and some ımplications for work. Applied Psychology: An International Review, 48(1), 23-47.

Schwartz, S. H. (2006). Basic human values: Theory, measurement, and applications. Revue française de sociologie, 47, 249-288.

Schwartz, S. H. (2012). An overview of the schwartz theory of basic values. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1), 1-20.

Sethna, C. (2013). Understanding personal support workers and their role in ontario. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, University of Ontario Institute of Technology.

Sıms, R.R. (1991). The institutionalization of organizational ethics. Journal of Business Ethics, 10(7), 493-506.

Singhapakdi, A. ve Vitell, S.J. (1993). Personal and professional values underlying the ethical judgments of marketers. Journal of Business Ethics, 12(7), 525-533.

Skaalvik, E.M. (2011). Teacher job satisfaction and motivation to leave the teaching profession: relations with school context. feeling of belonging and emotional exhaustion, Teaching and Teacher Education, 27, 1029-1038.

Spano, R. (2007). What is sacred when personal and professional values collide? Journal of Social Work Values and Ethics, 4(3), 1-22.

Strain, M. (1995). Teaching as a Profession. The Changing Legal and Social Context. İçinde Busher, H. ve Saran, R. (Eds) Managing Teachers as Professionals in Schools, London: Kogan Page.

Tepe, H. (2008). Değer ve anlam: Değerler anlamlar mıdır? Anlam ve Değer Kongresi, ODTÜ Felsefe Bölümü, http://www.flsfdergisi.com/sayi7/1-10.pdf sitesinden 06/07/2014 tarihinde erişilmiştir.

The Association of American Educators (AED). Code of Ethics for Educators. The Association of American Educators sitesinden 23/12/2016 tarihinde erişilmiştir.

Tomlinson, J. ve Little, V. (2000) A code of the ethical principles underlying teaching as a professional activity. İçinde R., Cairns, J., and Lawton, D., Education for Values: Morals, Ethics and Citizenship in Contemporary Teaching, London: Kogan Page.

Trevino, L.K. (1986). Ethical decision making in organizations: a person-situation interactionist model. The Academy of Management Review, 11, 601–607.

Tunca, N. (2012). İlköğretim öğretmenleri için meslekî değerler ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğretmenlerinin meslekî değerlerinin belirlenmesi. Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Türkeri, M. (2014). Etik Bilinç. Lotus Yayınevi, Antalya.

Udal, S. ve Hiltrop, J.M., (1996). The accidental manager survival the transition from professional to manager. Free-Ebook.net adresinden 15/04/2016 tarihinde erişilmiştir.

UNESCO (2010). Values Educatıon. unesco.org sitesinden 23/12/2016 tarihinde erişilmiştir.

Vähäsantanen, K., Hökkä, P., Eteläpelto, A. , Puttonen, H.R. ve Littleton, K. (2008). Teachers' professional ıdentity negotiations in two different work organisations. Vocations and Learning: Studies in Vocational and Professional Education, 1(2), 131-148.

Van Maanen, J. ve Scheın, E.H. (1979). Towards a theory of organizational socialization. Research in Organizational Behavior, 1, 209-264.

Vurgun, L. ve Öztop, S. (2011). Yönetim ve örgüt kültüründe değerlerin önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(3), 217-230.

Wang, Li-juan (2003). Probing into developing periods of teachers' professional morals. M. Phil. Thesis, Beijing Normal University.

Whitty, G. ve Willmott, E. (1991) Competence—based approaches to teacher education approaches and issues. Cambridge Journal of Education, 21(3), 309–318.

Yaman, E. (2012). Değerler eğitimi. Akçağ Yayınları, Ankara.

Yıldırım, B. (2005). Eğitim örgütlerinde kültürel liderlikle meslek ahlakı ilişkisi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(13), 218-238.

Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Değerler Eğitimi Dergisi, 7(17), 109-128.

Kaynaklar

Alexander P. A.,ve Dochy, F. J. R. C. (1995). Conceptions of Knowledge and Beliefs: A Comparison across Varying Cultural and Educational Communities. *American Educational Research Journal*, 32(2), 413-442.

Ashton, P. T. (1990). Editorial. *Journal of Teacher Education*, 41(1).

Bakioğlu, A., Dalgıç, G. (2014) Eğitimcilerde Yansıtıcı Düşünme, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Bakioğlu, A. ve Baltacı, R. (2017) Çin'de Eğitim, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Block, J. H. ve Hazelip, K. (1995). Teacher Beliefs and Belief Systems. L. W. Anderson (ed.), *International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education* (2nd edition) (s.25-28). Cambridge: Cambridge University Press

Book, C., Byers, J., ve Freeman, D (1983) Student expectations and teacher education traditions which we can and cannot live. *Journal of Teacher Education* 34(1) 9-13.

Brookhart S. M.,ve Freeman, D. J. (1992). Characteristics of Entering Teacher Candidates. *Review of Educational Research*, 62(1), 37-60.

Broussea, B. A.,ve Freeman, D. J. (1988). How do teacher education faculty members define desirable teacher beliefs? *Teaching and Teacher Education*, 4(3), 267-273.

Brousseau, B. A., Book, C., ve Byers, J. L. (1998). Teacher beliefs and the cultures of teaching, *Journal of Teacher Education*, 39(6) 33-39.

Butt, R., Raymond, D., McCue, G., ve Yamagishi, L (1992). Collaborative Autobiography and The Teacher's Voice. I. F. Goodson, *Studying Teachers' Lives.* New York: Teachers College Press.

Calderhead, J. (1996). Teachers: Beliefs and Knowledge. D. Berliner ve R. Calfee (eds). *Handbook of Educational Psychology* (s.709-725). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Calderhead, J.,ve Robson, M. (1991). Images of teaching: Student teachers' early conceptions of classroom practice. *Teaching and Teacher Education*, 7(1), 1-8.

Clark, C. M. ve Peterson P. L. (1986) Teachers' Thought Processes. Merlin C. Wittock (ed), *Handbook of Research on Teaching* (s. 255-296). New York: Macmillan; London: Collier Macmillan.

Clark, C. M. (1988). Asking the Right Questions about Teacher Preparation: Contributions of Research on Teacher Thinking. *Educational Researcher,* 17(2), 5-12.

Davis, H. ve Andrzejewski. (2009) Teacher Beliefs http://www. education.com/reference/article/teacher-beliefs/. Web adresinden 15 Nisan 2011tarihinde edinilmiştir.

DeFord, D. E. (1985). Validating the Construct of Theoretical Orientation in Reading Instruction. *Reading Research Quarterly*, 20(3), 351-367. http://www.jstor.org /stable/748023.

Ebbs, C. (1997). Preservice Teacher Developmental Tasks and Life History Research. *Education*, 117(4), 598-603.

Eisenhart, M. A., Schrum, J. L., Harding, J. R., ve Cuthbert, A. M. (1988) Teacher beliefs: definitions, findings and directions. *Educational Policy*, 2(1), 51-70.

Entwistle, N., Skinner, D., Entwistle, D., ve Orr, S. (2000) Conceptions and Beliefs About "Good Teaching": An integration of contrasting research areas. *Higher Education Research ve Development*, 19(1),5-26.

Ertmer, P. A. (2005). Teacher Pedagogical Beliefs: The Final Frontier in Our Quest for Technology Integration? *Educational Technology Research and Development,* 53(4), 1042–1629.

Fang, Z. (1996). A Review of Research on Teacher Beliefs and Practices. *Educational Research*, 38(1), 47-65.

Feiman-Nemser, S.,ve Buchman, M. (1985). Pitfalls of Experience in Teacher Education. *Teachers College Record*, 87(1), 53-65.

Flanders, N. A. (1970). *Analyzing Teacher Behaviour*. Addison-Wesley Publication

Green, T. F. (1971) *The activities of teaching*. New York: McGraw-Hill.

Griffin, T. D.,ve Ohlsson, S. (2001) Beliefs Versus Knowledge: A Necessary Distinction for Explaining, Predicting, and Assessing Conceptual Change http://conferences.inf.ed.ac.uk/cogsci2001/pdf-files/0364.pdf. Web sitesinden 7.1.2011 tarihinde edinilmiştir.

Guskey, T. R. (1986). Staff Development and the Process of Teacher Change. *Educational Researcher*, 15(5), 5-12.

Harvey,O. J. (1986) Belief systems and attitudes toward the death penalty and other punishments. *Journal of Personality*,54(4), 659-675.

Hofer, B. K.,ve Pintrich, P. R. (1997). The development of epistemological theories: Beliefs about knowledge and knowing and their relation to learning. *Review of Educational Research*,67, 88–140.

Hollingsworth, S. (1989). Prior Beliefs and Cognitive Change in Learning to Teach. *American Educational Research Journal*,26(2), 160-189.

Kagan, D. M. (1992a). Implications of Research on Teacher Belief. *Educational Psychologist*, 27(1), 65-90.

Kagan, D. M. (1992b). Professional Growth among Preservice and Beginning Teachers *Review of Educational Research*, 62(2), 129-169.

Knowles, J. G. (1992). Models for Teachers' Biographies: Illustrations from Case Studies. Goodson (ed.), *Studying Teachers' Lives* (99-152). New York: Teachers College Press.

Lockman, A. S. (2006). *Changes in Teacher Efficacy and Beliefs During a One-Year Teacher Preparation Program*. Unpublished Dissertation, The Ohio State University, Ohio, USA.

Munby, H. (1982). The Place of Teachers' Beliefs in Research on Teacher Thinking and Decision Making, and an Alternative Methodology. *Instructional Science,* 11(3), 201-225.

Neophytou, L., Koutselini, M. ve Kryriakides, L. (2011). The effect of teachers' personal beliefs and emotional intelligence on quality and effectiveness of teaching. A. Lauriala, R. Rajala, H. Ruokamo ve O. Ylitapio-Mantyla (eds). *Navigating in Educational Contexts – Identities and Cultural in Dialogue* (s. 207-224). Rotterdam: Sense Publishers.

Nespor, J. (1987). The Role of Beliefs in the Practice of Teaching. *Curriculum Studies*, 19(4), 317-328.

Pajares, F. (1992). Teacher's Beliefs and Educational Research: Cleaning Up a Messy Construct. *Review of Educational Research*, 62(3), 307-332.

Phillips, M. S. (2009). *Beginning Teacher Beliefs And Wise Practices: A Case Study Of A High School Social Studies Teacher*. Unpublished Dissertation, University Of Florida, Florida, USA.

Putnam, R. T.,ve Borko, H. (2000). What Do New Views of Knowledge and Thinking Have to Say about Research on Teacher Learning? *Educational Researcher*, 29(1), 4-15.

Raths, J. (2001). Teachers' Beliefs and Teaching Beliefs. *Early Childhood Research and Practice*. http://ecrp.uiuc.edu/v3n1/raths.html. Web sitesinden 3.4.2011 tarihinde edinilmiştir.

Richardson, V. (1996). The Role of Attitudes and Beliefs in Learning to Teach. J. Sikula, T. Buttery, veE. Guyton (Eds), *Handbook of Research on Teacher Education: A Project of the Association of Teacher Educators* (102-119). New York: Macmillan Library Reference.

Rokeach, M. (1975). *Beliefs, Attitudes and Values*. San Francisco, California: Jossey-Bass.

Shavelson, R. (1983). Review of Research on Teachers' Pedagogical Judgement, Plans, and Decisions. *Elementary School Journal*, 83(4), 392-413.

Shavelson, R. J. ve Stern, P. (1981). Research on Teachers' Pedagogical Thoughts, Judgments, Decisions, and Behavior. *Review of Educational Research*, 51(4), 455-498.

Tabachnick, B. R. ve Zeichner, K. M. (1984). The Impact of the Student Teaching Experience on the Development of Teacher Perspectives. *Journal of Teacher Education*,35(6), 28-36.

Weinstein, C. S. (1988). Preservice teachers' expectations about the First Year of Teaching. *Teaching and Teacher Education*, 4(1), 31-40.

Weinstein, C. S. (1989). Teacher education students' perceptions of teaching.*Journal of Teacher Education*, 40(2),53-60.

ADLİ PSİKİYATRİ
ve
HUKUK

Yazar:
Doç. Dr. MAZLUM ÇÖPÜR
İstanbul Arel Üniversitesi

Editör:
Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Şahin
İstanbul Arel Üniversitesi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1762
Psikoloji No.: 90
ISBN: 978-605-320-669-5
© 1. Basım, Eylül 2017

ADLİ PSİKİYATRİ VE HUKUK
Yazar: *Doç. Dr. Mazlum Çöpür*
Editör: *Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Şahin*

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cadde Keskinler İş Merkezi No.: 80/ 32-33 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Çöpür, Mazlum., Şahin, Muzaffer.

Adli Psikiyatri ve Hukuk */ Mazlum Çöpür - Muzaffer Şahin*
1. Basım, VI+322, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-669-5
1. Adli Psikiyatri 2. Adli Hukuk 3. Adli Tıp 4. Adli Psikoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Adli Tıp - Adli Psikiyatri ve Kısa Tarihçe 1
Adli Psikiyatri 6
Adli Psikoloji 9
Adli Tıbbi Raporların Yasal Dayanakları 11
Hekimlerin Bilirkişilik Görevi 13
Bilirkişilik Görevini Yapmama veya Suiistimal Etme 17
Bilirkişilikten Çekilme 19
Hekimin Hastaları ile İlgili Sırları Saklama Yükümlülüğü 21
Tıbbi Belge Bilgi İsteme 31
Tıbbi Onam 32
Adli Raporlarda Uyulması Gereken Kurallar 38
Uzman Mütalaası (Uzman Görüşü) 40
Hekimlerin Tazminat Sorumluluğu 41
Medeni Kanun ve Fiil Ehliyeti 43
Hukuki Ehliyet Raporları 46
Velayet 48
Vesayet 52
Yasal Danışman 58
Kayyum 61
Medeni Kanun İlgili Maddeleri ve Açıklamalar 62
Evlenme 73
Boşanma 76
Cinsiyet Değişikliği 79
Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun İlgili Maddeleri 81
Adli Olaylarda Tıbbi Rapor 91
Alkol-Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Kullanımı ve Tıbbi Raporun Yasal Dayanakları 93
Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Bazı Maddeleri 95
Cezai Sorumluluk 111
Suç ve Suçun Unsurları 115
Kamusal Sorumluluk 119
Ceza Ehliyeti Raporları 122
Çocuklarda İsnat (Kusur) Yeteneği 124
Dava Ehliyeti 130
Tanıklık Yeteneği 132
Çocuklar İçin Koruyucu Destekleyici Tedbirler 137
Çocuklara ve Akıl Hastalarına Karşı İşlenen Suçlar 139
Güvenlik Tedbirleri 141

Güvenlik Uygulamaları 143
Türk Ceza Kanunu'nun Bazı Maddeleri 146
Çocuk Suçluluğu 148
Ceza Ehliyeti Raporlarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 154
İşkence 182
Çocuklara İşkence 185
İşkence Görenlerin Psikolojik - Psikiyatrik Değerlendirmesi 187
Yetişkinlere Cinsel Saldırı 191
Çocukların Cinsel İstismarı 193
Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlardan Hükümlü Olanlara Uygulanacak Tedavi ve Diğer Yükümlülükler Hakkında Yönetmelik 205
Cinsel Suçlarda Kastrasyon 211
Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği 214
Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun 216
Açlık Grevi, Cezanın Ertelenmesi, Hücreye Koyma Cezası Konusunda Tıbbi Rapor 222
Denetimli Serbestlik 225
Uyuşturucu Bağımlılığında Tedavi Usulleri ve Tıbbi Rapor Verilmesi 230
Tababeti Adliye Kanunu 234
Çocuk Koruma Kanunu 235
Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 241
Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun 247
Velayet Raporlarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 249
Adli Tıp Kurumu'nun Yapısı 252
Başka Ülkelerden Örnekler 255
Adli Tıp Kurumu Kanunu 257
Tıp Etiği 263
Çocuk Hastalarda Tıbbi Etik 275
Adli Psikiyatri Alanında Etik 281
Tıbbi Deontoloji Tüzüğü 284
Psikiyatri Meslek Etiği Kuralları 289
Ek-1: Adli Muayene Raporları İçin Ek Form: Psikiyatrik Muayene / Konsültasyon Raporu 303
Adli Muayene Raporları İçin Psikiyatrik Muayene/ Konsültasyon Formu 303
Ek-2: Bir Mahkemenin Cinsel Suç Nedeni ile Bir Rapor İstem Yazısı 307
Ek-3: Cumhuriyet Savcılığının Cinsel İstismar İçin Muayene İstek Yazıları ile İlgili Örnekler 308
Kaynaklar 313

KAYNAKLAR

1- 663 sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. Resmî Gazete Tarihi: 02/11/ 2011, Resmî Gazete Sayısı: 28103.

2- Adli Tıp Kurumu Kanunu: Kanun Numarası: 2659, Kabul Tarihi: 14/04/1982, Resmî Gazete Tarihi: 20/04/1982, Resmî Gazete Sayısı: 17670

3- Aile Mahkemeleri Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun. Kanun No: 4787, Kabul Tarihi: 09/01/2003, Resmî Gazete Tarihi: 18/01/2003, Resmî Gazete Sayısı: 24997.

4- Akarca, M., (2015). Çocukların Ceza Hukukunda Yeri ve Çocukların Korunması. http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari mahkemesi/sunumlar/ym_4/Akarca. pdf. (Erişim Tarihi: 22/01/2017).

5- Akbaba, Z.B., (2009). Kimyasal Hadım Yönteminin Anayasaya Uygunluğu–II. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 82, Mayıs–Haziran s. 377–394. portal.ubap.org.tr/AppThemes/Dergi/2009-81-504.pdf. (Erişim Tarihi: 01/08/2016).

6- Alacakaptan, U., (1975). Suçun Unsurları, Ankara Üniversitesi Yayınları. S. 8-11, kitaplar.ankara.edu.tr. (Erişim Tarihi: 10/11/2016).

7- Altıparmak, K., Özdemir, B., Üçpınar, H., (2009). İşkencenin Önlenmesine İlişkin Hukuk El Kitabı. Türk Hekimler Birliği, Ankara.

8- American Academy of Child and Adolescent Psychiatry. Child Sexual Abusehttp://www.aacap.org/AACAP/Families_and_ Youth/Facts_for_Families/Facts_for_Families_Pages/Child_Sexual_Abuse_09.aspx. (Erişim Tarihi: 23/08/2013).

9- American Humane Association. Child Sexual Abuse. http://www.americanhumane.org/children/stop-child-abuse/fact-sheets/child-sexual-abuse.html. (Erişim Tarihi: 17/08/2013).

10- American Psychological Association. Education, Prevention, and Recovery. What is child sexual abuse? http://www.apa.org/pubs/info/brochures/sex-abuse.aspx. (Erişim Tarihi: 23/08/2013).

11- Anayasa Mahkemesi'nin 22-10 2010 tarihli ve Resmî Gazete Tarihi: 03/06/2010 tarih ve Esas: 2009/69, Karar sayısı.: 2010/ 79.

12- Annas, GJ., (1992). The Rights of Patient. Totowa, New Jersey: Humana Press. 110-112.

13- Artuk, ME., (1992). Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükmün Ertelenmesi Müessesesi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 47, s.1-2.

14- Artvinli, F., Etker, Ş., (2013). Bimarhaneler ve Mecanin Yönetimi: İki taslak ve süregelen tartışma. Osmanlı Bilimi Araştırmaları XIV/2. S. 1-40.

15- Avrupa Konseyi Antlaşmalar Serisi No: 201. Cinsel Suiistimale ve Cinsel istismara Karşı Çocukların Korunmasına Dair Sözleşme. (çev. Aykaç AC) www.atud.org.tr/kutuphane/cinselistismarkarşiavrupa konseyi (Erişim Tarihi: 24.09.2015).

16- Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi Kanun No. 2011/ 2060 Resmî Gazete Sayısı: 28050

17- Avrupa Parlamentosu'nun 27 Ekim 2011 tarihli Çocukların Cinsel İstismarı Hakkındaki Direktifi. AP Basın Duyurusu. http://www.europarl.europa.eu/news/en/pressroom/content/20111027IPR30444/html/Child-sex-crimes-tougher-penalties-and-EU. (Erişim Tarihi: 22/08/2013).

18- Aydıner, R., Şehiraltı, M., (2010). Çözümlenmemiş bir konu: Psikiyatrik bozukluğu olan hastanın gönülsüz zorla tedavi edilmesi. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi (Journal of Psychiatric Nurses). 1(1):39-42.

19- Balo, YS., (2001). Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar Hakkında Hazırlık Soruşturması. Adalet Dergisi, Ekim, s.9

20- Bee, H., Boyd, D., (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi, (çev. Gündüz, O) Kaknüs Yayınları, İstanbul s. 356- 58.

21- Beidler, SM., Dickey, SB., (2001). Childrens competence to participate in healthcare decisions. Healthcare Law, Ethics, and Regulation; 3: 80-87.

22- Beijing Kuralları (1992). (Çeviren: Betül Onursal) Adana Barosu Dergisi, Adana.

23- Berliner, L., Elliot, DM., (2002). Sexual Abuse of Children. The APSAC (American Professional Society on the Abuse of Children) Handbook on Child Maltreatment. Second Edition. (Editörler: John E. B Meyers et all).

24- Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi. İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi. (1997)., http://www.ttb.org.tr (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2015).

25- Brown, BR., Mahkeme Sistemi. www.encyclopedia.chicagohistory.org/ pages/346.htm (Erişim Tarihi: 17/01/2016).

26- Bulut, P., (2012). Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi. Sağlık Hukuku Makaleleri kitabı içinde. İstanbul Barosu Yayın Kurulu Sağlık Hukuku Merkezi. İstanbul, s.85-105.

27- Ceza Muhakemesi Kanunu. Kanun No: 5271, Kabul Tarihi: 4.12.2004, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 17/12/2004, Yayımlandığı Resmî Gazete Sayısı: 25673.

28- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun. Kanun Numarası: 5275, Kanun Kabul Tarihi:13/12/2004, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 29/12/2004, Resmî Gazete Sayısı: 25685.

29- Committee on Bioethics, American Academy of Pediatrics Informed consent, parental permission, and assent in pediatric practice. (1995): Pediatrics 95: 314-317.

30- CuestaJ, L., Juan, CS., (2009). (Çev. Berk AO.) Batı Avrupa'da çocuk suçları ve göç, cezai sorumluluk. Suç ve Ceza, sayı 2, 2009.www.ehu.es/p200-content/es. (Erişim Tarihi: 20/02/2016).

31- Çocuk Koruma Kanunu: Kanun Numarası: 5395, Kanun Kabul Tarihi: 03/07/2005, Resmî Gazete Tarihi: 15/07/2005, Resmî Gazete Sayısı: 25876.

32- Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. Resmî Gazete Tarihi: 24/12/2006 Resmî Gazete Sayı: 26386.

33- Dalkılıç, EE., (2015). Türkiye De Zihinsel veya Ruhsal Engellilerin "Zorla" Tedavisinin Eleştirisi. TBB Dergisi (117). http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-117-1457, (Erişim Tarihi: 20/01/2016).

34- Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri Koruma Kurulları Kanunu: Resmî Gazete Tarihi: 20/07/2015, Resmî Gazete Sayısı: 25881.

35- Dinçmen, K., (1984). Adli Psikiyatri. İstanbul.

36- Dinçmen, K., (1993). Cinsel Suç ve Çocuk, Konuya Adli Psikiyatrik Açıdan Bir Yaklaşım, Yeni Adalet, s. 2.

37- Dressing, H., Salize, HJ., (2006). Forensic psychiatric assessment in European Union member states. Acta Psychiatr Scand. 114: 282-289.

38- Dubowitz, H., (2002). Preventing Child Neglect and Physical Abuse, Pediatr Rev, 23: 191-196.

39- Dünya Sağlık Örgütü. ICD- 10 Ruhsal ve Davranışsal Bozukluklar Sınıflandırması. Dünya Sağlık Örgütü Cenevre 1992'ten (Çeviri Editörleri: M. Orhan Öztürk, Berna Uluğ), Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayını, Ankara, 1993, s. 204.

40- Dünya Sağlık Örgütü: Child abuse and neglect. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/en/childabusefacts.pdf. (Erişim Tarihi: 17/03/2013).

41- Ersoy, N., Şenses, MÖ., ER AE. (2010). Acil Tıpta Aydınlatılmış Onam. Ulus Travma Acil Cerrahi Dergi 16 (1):1-8. http://tip.kocaeli.edu.tr (Erişim Tarihi: 06-01-2016)

42- Ersoy, N., (1995). Aydınlatılmış Onam Öğretisinin Gelişimi. Türkiye Klinikleri. Tıbbi Etik, 1: 1-5.

43- Ersoy, N., (2003). Aydınlatılmış onam. Editörler: Erdemir, AD., Öncel, Ö., Aksoy, Ş., Çağdaş Tıp Etiği. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri. s. 204-40.

44- Finkelhor D. (1994 Summer). Current information on the scope and natore of child sexual abuse. The Future of Children.Vol.4, No. 2, p.31. http://www.unh.edu/ccrc/pdf/VS75.pdf. (Erişim Tarihi: 17/08/2013).

45- Gierowski, JK., Jedrzejowska, R., Lesniak, R., Ryn, ZJ., (1998). Ethical aspects of forensic psychiatry and psychology. Folia Medical Cracov. 39 (3-4):121-30.

46- Harrison, K., (2007). The high risk sex offender strategy in England and Wales: İs chemical castration an option?. The Howard Journal of Criminal Justice, Vol. 46, Issue, 1. (Erişim Tarihi 01/8/2016).

47- Hasta Hakları Yönetmeliği: Resmî Gazete, Tarih: 01/08/1998; Resmî Gazete Sayısı: 23420.

48- Hekimlik Meslek Etiği Kuralları: TTB 47. Büyük Kongresi'nde (10/11/1998) kabul edilmiştir. Yayın Tarihi: 01/02/1999.

49- Hızal, SA., (2006). Yeni Türk Ceza Kanununda sağlık Personelinin İhbar Yükümlülüğü. Dokuz Eylül Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi. s. 23-26.

50- Hoop, JG., (2008 kasım/ Aralık). Psikiyatri genetiğinde etik faktörler. Harvard Review of Psychiatry (Türkçe Baskısı). Cilt 16, Sayı 6, s.323-338.

51- http://www.apa.org/ed/precollege/psn/2013/09/forensic-psychology.aspx. Erişim traihi:11-05-2016.

52- https://books.google.com.tr/books? =principles+and+practice+of+forensic+psychiatry&ot

53- https://www.psychologytoday.com/blog/take-all-prisoners/201006/ what-is-forensic-psychology (Erişim Tarihi: 22.09.2016).

54- Hukuk Muhakemeleri Kanunu: Kanun No. 6100, Resmî Gazete Tarihi: 04/02/2011, Resmî Gazete Sayısı: 27836.

55- İstanbul Protokolü: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu (2009). İstanbul Protokolü. (Eryılmaz H, Fincancı Ş.K, Özkalıpçı Ö, Paker M. (çev.) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Mesleki Eğitim Serisi 8. Türk Hekimler Birliği, Ankara, s. 47.

56- İstanbul Protokolü: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu (2009). Eryılmaz H, Fincancı ŞK, Özkalıpçı Ö, Paker M (çev.) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Mesleki Eğitim Serisi 8. Türk Hekimler Birliği, Ankara, s.57-91.

57- Kayır, İ., (2008): İflasın Ertelenmesinde Kayyımlık, cilt II, s. 1905.

58- Koç, S., Biçer, Ü., (2009). Adli Tıbbın Tarihsel Gelişimi, Türkiye'deki Yapılanması ve Sorunları. Klinik Gelişim, s. 1- 5.

59- Kring, AM., Johnson, SL J., Davison, G., Neale, J., (2014). Legal and ethical issues. Abnormal Psychology, Twelfth Edition- DSM-5 Update, Wıley. p. 490-515.

60- Küçük, T.S., (2015). Bir ceza hukuku yaptırımı olarak zorunlu kastrasyonun anayasa hukuku açısından incelenmesi. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt sa.4. Webftb.gazi.edu.tr/hukuk/dergi (Erişim Tarihi: 01/08/2016).

61- Lenore, T., (2002) Zincirinden Kurtulan Anılar (Çeviren: Neşenur Domaniç, Nusret Avhan) Literatür Yayıncılık: İstanbul

62- Major, J.A., Parents Who Have Successfully Fought Parental Alienation Syndrome. http://www.breakthroughparenting.com/PAS.htm. (Erişim Tarihi: 24/04/2015).

63- Mauro, M., (2013 September). What is forensic psychology. Psychology Student Network |

64- MedlinePlus U.S. National Library of Medicine. Child Sexual Abuse. http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/childsexualabuse.html. (Erişim Tarihi: 23/08/2013).

65- Noterlik Kanunu Yönetmeliği Resmî Gazete Tarihi: 13/07/1976 Resmî Gazete Sayısı: 15645.

66- Nurcombe, B., (2000). "Child Sexual Abuse I: Psychopathology", J Psychiatry, 34(1): 85-91.

67- Oltmanns, T., Martin M., Neale J., Davison G., (2017) Anormal Psikolojide Vaka Çalışmaları(Çeviri Editörü: Muzaffer Şahin) Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

68- Özbek, A.K., (1997): Ruh Hastalıklarının Hukuk İle İlişkileri, s. 1032-1056. Editör. Rasim Adasal, Medikal Psikoloji (s.1032-1056). Minnetoğlu Yayınları, 3. baskı, İstanbul.

69- Özçelik SB, Hacıömeroğlu H. (2013). Aile mahkemelerinde tanıklık. Ankara. www.evici-adalet.org/wp-content/upload/2014/12/Aile mahkemelerinde tanıklık-pdf.

70- Özdemir B, Üçpınar H. (2009). DTB Bildirgeleri ve Ulusal Mevzuat Derlemesi. Türk Hekimler Birliği, Ankara.

71- Özden, SY., (1997). Tıbbi bilirkişiliğin Tarihi gelişimi ve adli psikiyatride bilirkişinin özellikleri, Düşünen Adam, 10 (2): 44-47.

72- Özel Hastaneler Tüzüğü. Resmî Gazete Tarihi: 10/01/ 1983 Sayısı: 17924.

73- Özkara, E., Kavaklı, U., Can, İÖ., ve ark.(2011). Çocuklara Yönelik Cinsel İstismarın Yasal Boyutunun Türkiye ve Diğer Ülkeler İle Karşılaştırılması. Adli Tıp Dergisi Cilt / Vol.: 25, Sayı / No: 1

74- Pastner, B., (2011). Cinsel suçlarda erkek faillerin hadım edilmesi. III. Sağlık Kurultayı 7-8 Mayıs Ankara. Ankara Barosu Yayınları. s.126-137.

75- Pitula, E., College B: Chemical Castration of Sex Offenders. An Ethical Analysis of the Use of Medroyprogesterone Acetate and Cyproterone Acetate to treat Repeat Sex Offenders. Columbıa University Academic Commons. 2010,p. 10. http://academiccommons.columbia.edu/catalog/ac. (Erişim Tarihi: 02/08/2016).

76- Polat, O., (2012): Adli Psikiyatri. http://www.adlitip.org/adli-psikiyatri/ Erişim Tarihi: 05-05-2016.

77- Prosono, M., (2012). History of forensic psychiatry. In Richard, R.(ed) Principles and Practice of Forensic psychiatry. Second edition, Hodder Arnold. (p.14-30) https://books.google.com.tr/books? =principles +and+practice+of+forensic+psychiatry&ot (Erişim Tarihi: 22.09.2016).

78- Psikiyatri Mesleği Etiği Kuralları. 22 Haziran 2002 Türkiye Psikiyatri Derneği 1. Olağanüstü Genel Kurulu Tarafından Kabul Edilmiştir.

79- Reeves, R., Rosner, R., (2012). Education and training in forensic psychiatry. (Editör: Richard R. Principles and Practice of Forensic psychiatry), Second edition, Hodder Arnold.(p.52-57).

80- Renner, T., Feldman, R.S., (2015). Aklımın Aklı (Çevirenler: Mithat Durak, Emre Şenol Durak, Ufuk Kocatepe) Nobel Akademik Yayıncılık: İstanbul

81- Sadoff, R., (2001 September). Education and training in forensic psychiatry in the United States. Journal of Forensic Psychiatry and Psychology. 12 (2): 263- 267

82- Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. KHK: 663, Resmî Gazete Tarihi: 02/11/2011, Resmî Gazete sayısı: 28103 mükerrer.

83- Schetky, DH., (2002). Ethics in the practice of child and adolescent psychiatry. Lewis M(ed) Child and Adolescent Psychiatry. 3rd ed. Philadelphia: Lippincott Williams-Wilkins, 1442-1446.

84- Simon, M.D., Gold, L.H., (Ed). (2004). Textbook of Forensic Psychiatry. The American Psychiatric Publishing, Washington DC, London. 1st 1-23.

85- Smith, E.E., Kosslyn, S.M., (2014) Bilişsel Psikoloji(Çeviri Editörü: Muzaffer Şahin) Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.1- Prosono, M. (2012). History of forensic psychiatry. In Richard, R.(ed) Principles and Practice of Forensic psychiatry. Second edition, Hodder Arnold. (p.14-30) https://books.google.com.tr/books? =principles +and+ practice+of+forensic+psychiatry&ot (Erişim Tarihi: 22.09.2016).

86- Soysal, H., (2005): Adli Psikiyatri El Kitabı. Astra Zeneca Yayını. s.31.

87- Şişmanlar, ŞG., Biçer, Ü., Coşkun, A., (2008). Adli Psikiyatri. Editörler: Füsun Çuhadaroğlu ve ark. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları: 3, Hekimler Yayın Birliği, Ankara. s. 777-778.

88- Tababeti Adliye Kanunu. Kanun Numarası: 38, Kabul Tarihi: 11/10/1920, Resmî Gazete Tarihi: 12/03/1921, ResmîGazete Sayısı: 6

89- Tapu Sicil Tüzüğü. (Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi: 18/5/1994 No:94/5623, dayandığı kanun Tarihi 17/2/1926- No: 743 Resmî Gazete Tarihi: 07/06/1994- Resmî Gazete Sayısı : 21953, Yayımlandığı Düstürün Tertibi 5 cilt: 33.

90- Taşkın, C., Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu. http://cankat taskin.av.tr/wp-content/uploads/2011/03pdf. (Erişim Tarihi: 22/08/2013).

91- Tebabet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun: Kanun Numarası: 1219, Kanun Kabul Tarihi: 11/04/1928, Resmî Gazete Tarihi: 14/04/1928, Resmî Gazete Sayısı: 863.

92- Tıbbi Deontoloji Tüzüğü: Yürürlüğe Koyan Bakanlar Kurulu Kararnamesi. No: 4/12578- 13 /01/ 1960, Resmî Gazete Tarihi: 19 /02/ 1960- Resmî Gazete Sayısı: 10436; 3.t. Düstur, c.41- s.164.

93- TKGM 14/Mayıs/2003 tarih, 074/148-1568 sayılı genel emir.

94- Toprak, U., (2011). Çocuk Suçluluğunun Karakteristik Özellikleri. http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-95-727 (Erişim Tarihi 12/04/2013).

95- Torun, F., (2011): Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu Parental Alienation Syndrome. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 3(3):466-482.

96- Türk Ceza Kanunu: Kanun Numarası. 5237, Yayımladığı Resmî Gazete Tarih: 12/10/2004, Resmî Gazete Sayısı: 25611.

97- Türk Medeni Kanunu. Kanun Numarası: 4721, Kabul 22/11/2001, Resmî Gazete Tarihi: 8/12/2001, Resmî Gazete Sayı 24607, Yayımlandığı Düstür: Tertip 5- Cilt 41.

98- Türkcan, S., (2007). Adli psikiyatride etik sorunlar. Editör: Sercan M. Adli Psikiyatri Uygulama Kılavuzu. Türkiye Psikiyatri Derneği Adli Psikiyatri Bilimsel Çalışma Grubu.

99- Türkmen, HÖ., (2007). Çocuk Psikiyatrisi ve Etik. (Editörler: Ayla Soykan Aysev, Yasemen Işık Taner. (Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. İstanbul, Jansen-Cılag of Johnson-Johnson. s.1009-1017.

100- Uluğtekin, S., (1994). Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları. Ankara: Bizim Büro.

101- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. Kanun Numarası: 1593, Kabul Tarihi: 24/04/1930, Resmî Gazete Tarihi: 06/05/1930, Resmî Gazete Sayısı: 1489.

102- United Nations, İstanbul Protocol, Manual on the Effective İnvestigation and Documentation of Torture and Other Cruel, In human or Degrading Treatment or Punishment. United Nations 2001.

103- Ward, JY., (2013 September). What is forensic psychology.

104- Whelin, J., Barnett, E., Child Sexual Abuse. United States Depertmant of Veterens Affairs, National Center of Center for PTSD. http://www.ptsd.va.gov/professional/pages/child_sexual_abuse.asp. (Erişim Tarihi: 17/08/2013).

105- Wille, RB., Klaus, M., (April 1989). Castration in Germany. Sexual Abuse, 2, Abstract.http:// sax.sagepub.com/content/2/2/103. abstract. (Erişim Tarihi: 01/08/2016).

106- Williams, JR., (2005). Dünya Hekimler Birliği Tıp Etiği El Kitabı. Dünya Hekimler Birliği Etik Birimi, 2005'ten (Çeviren: Murat Civaner) Türk Hekimler Birliği Yayını, Ankara.

107- www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1843/J16.html, Erişim Tarihi: 11 Mart 2017.

108- www.weber.edu/wsuimages/psychology/FacultySites/Horvat/WhoIsInsane.pdf., (Erişim Tarihi: 11 Mart 2017).

109- Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 01/06/2005 ve Resmî Gazete Sayısı: 25832.

110- Yelesdağ, H., (2006). Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Çocuğun Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesinde Kriterler. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

111- Yenidünya, C., Yaşar, Y., (2013). Kastrasyon cinsel suç faillerine uygulanabilecek uygun bir yaptırım mıdır?. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl 4, sayı 14, s.348-363. www.taa.gov.tr/. (Erişim Tarihi: 01/08/2016).

112- Yüksek Sağlık Şurasının 20-21 Şubat 2003 tarih 10642 sayılı tavsiye kararı.

113- Akıntürk, T., (2003). Türk Medeni Hukuku İkinci Cilt Aile Hukuku, 8. Bası, İstanbul, 73-74, 76.

114- Dural, M., Öğüz T, Gümüş MA (2008). Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul, 58, 60.

115- Ural, Akbulut., (2017). Hammurabi kimdir? Yasaları nelerdir? uralakbulut.com.tr. (Erişim Tarihi: 05-02-2017)

FARKLI ÜLKELERDE KARŞILAŞTIRMALI EĞİTİM

Okul Öncesi Eğitim Ağırlıklı

Editör:
Handan Asûde Başal

Yazarlar
Gönül Onur Sezer
Handan Asûde Başal
M. Tuğba Yıldız Ekin
Meral Taner Derman
Ömer Faruk Tavşanlı
Ömür Sadioğlu
Pınar Bağçeli Kahraman
Şehnaz Sungurtekin
Şule Çelik Korkmaz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1802
Eğitim No.: 354
ISBN : 978-605-320-709-2
© 1. Basım, Aralık 2017

FARKLI ÜLKELERDE KARŞILAŞTIRMALI EĞİTİM - Okul Öncesi Eğitim Ağırlıklı
Editör: Handan Asûde Başal

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Başal, Handan Asûde.
Farklı Ülkelerde Karşılaştırmalı Eğitim - Okul Öncesi Eğitim Ağırlıklı / *Handan Asûde Başal*
1. Basım, VIII + 252 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-709-2
1. Karşılaştırmalı Eğitim 2. Okul Öncesi Eğitim 3. Farklı Ülkelerde Eğitim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 1
Handan Asûde Başal - Pınar Bağçeli Kahraman

Türk Millî Eğitim Sistemine Genel Bakış 2
Türkiye'deki Okul Öncesi Eğitimine Genel Bakış 7
Türkiye'de Okul Öncesi Eğitiminin Amacı ve Önemi 12
Okul Öncesi Eğitiminin Tarihsel Gelişimi 16
Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim Program Gelişimi 28
Okul Öncesi Eğitimine Öğretmen Yetiştirme 30
Kaynakça 33

2. Bölüm ALMANYA'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 37
Meral Taner Derman- Ömür Sadioğlu - Şehnaz Sungurtekin

Eğitimin Genel Yapısı 37
Almanya'da Okul Öncesi Eğitim 40
Okul öncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenler 46
Kaynakça 47

3. Bölüm AMERİKA'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 51
Şule Çelik Korkmaz - Gönül Onur Sezer

Öğretmen Yetiştirme Sistemi 53
Okul Öncesi Eğitim 54
Çocuk Bakım ve Eğİtiminde Amerikan Tarihi 56
Amerika'da Okul Öncesi Eğitimin İlkeleri 59
Amerika'daki Okul Öncesi Eğitim Programları 60
Amerika'da Diğer Okul Öncesi Eğitim Programları 63
Kaynakça 64

4. Bölüm AVUSTURYA'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 67
Ömer Faruk TAVŞANLI

Avusturya'da Eğitim Sisteminin Yönetimi 70
Avusturya'da Öğretmen Yetiştirme 73
Avusturya'da Özel Eğitim ve Yetişkin Eğitimi 74
Avusturya'da İlköğretim Eğitimi 75
Avusturya'da Ortaöğretim 77
Avusturya'da Yükseköğretim 78
Avusturya'da Okul öncesi Eğitim ve Gelişimi 79
Kaynakça 81

5. Bölüm AZERBAYCAN CUMHURİYETİNDE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 83
Meral Taner Derman - Ömür Sadioğlu

Bağımsızlık Öncesi Azerbaycan'da Eğitim..... 84
Azerbaycan Eğitim Sistemine Genel Bakış 84
Okul öncesi Eğitim 88
Öğretmen Eğitimi 93
Kaynakça..... 95

6.Bölüm BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ'NDE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 97
Ömür Sadioğlu - Meral Taner Derman

Birleşik Arap Emirlikleri'nde Eğitim..... 100
Birleşik Arap EMİRLİKLERİ'NDE El-Muttawa Eğitim Uygulaması..... 102
Birleşik Arap Emirlikleri'nde Okul Öncesi Eğitim 104
Birleşik Arap Emirlikleri'nde Öğretmen Eğitimi 108
Kaynakça..... 109

7. Bölüm BULGARİSTAN'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 111
Gönül Onur Sezer - Meral Taner Derman - Ömür Sadioğlu

Okul Öncesi Eğitimin Yasal Çerçevesi 113
Okul Öncesi Eğitimin Amaçları 113
Öğretim Yöntem/Teknikleri ve Program 115
Günlük Program 116
Okul Öncesi Çocukların Değerlendirilmesi..... 117
Kaynakça..... 117

8. Bölüm FİNLANDİYA'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 119
Şule Çelik Korkmaz - Ömür Sadioğlu

Finlandiya Eğitim Sistemi 120
Finlandiya Eğitim Politikası ve Amaçları..... 122
Finlandiya'da Öğretmen Yetiştirme Sistemi 123
Okul Öncesi Öğretmen Eğitimi..... 124
Okulların Yönetimi 125
Finlandiya'da Okul Öncesi Eğitim 125
Finlandiya'da Okul Öncesi Eğitimin Amaçları..... 127
Okul Öncesi Eğitimde Çocuk..... 127
Finlandiya'da Okul Öncesi Eğitimin Yapısı 127
Okul Öncesi Eğitimde Çocuğun Değerlendirilmesi 129
Okul Öncesi Eğitim Müfredatı..... 129
Okul Öncesi Öğretim Yöntemleri ve Materyalleri 131
Farklı Dilleri ve Kültürleri olan Çocuklara Erken Çocukluk Eğitimi ve
Bakımı Sağlanması..... 131
Finlandiya'da okul öncesi eğitime aile katılımı..... 132
Kaynakça..... 134

9. Bölüm FRANSA'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 137
Ömer Faruk Tavşanlı

Fransa'da Eğitim Sisteminin Yönetimi 139
Fransa'da Öğretmen Yetiştirme 142
Fransa'da İlköğretim Eğitimi 144
Fransa'da Ortaöğretim 145
Fransa'da Yükseköğretim 147
Fransa'da Okul Öncesi Eğitim 147
Fransa Okul öncesi Eğitimin Gelişimi 148
Kaynakça 152

10. Bölüm HOLLANDA'DA ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ 155
Şehnaz Sungurtekin - Pınar Bağçeli Kahraman

Okul Öncesi Eğitim 157
Hollanda'da Okul Öncesi Eğitim Kurumları 158
Hollanda Eğitim Sisteminde Farklı Pedagojik Yaklaşımlar 159
Öğretmen Eğitimi 166
Kaynaklar 167

11. Bölüm İTALYA'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ 169
M. Tuğba Yıldız Ekin - Meral Taner Derman 169

İtalya'da Okul Öncesi Eğitim Sistemi 174
Okul öncesi eğitimin yapısı 177
Okul öncesi Eğitim Programının İçeriği 178
Okul öncesi eğitimde öğretmen 179
Okul Öncesi Eğitimde İtalyan Yaklaşımları 179
Reggio Emilia Yaklaşımı 180
Montessori Yaklaşımı 181
Kaynakça 184

12. Bölüm JAPONYA'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ 187
Gönül Onur Sezer - Meral Taner Derman - Ömür Sadioğlu

Okul öncesi Eğitim 190
Eğitim Bakanlığı'nın Amaçları 191
Okul öncesi eğitimin amaçları 192
Okul öncesi Programları 193
Öğretmen Eğitimi 197
Kaynakça 198

13. Bölüm KANADA'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 201
Pınar Bağçeli Kahraman - Meral Taner Derman - Ömür Sadioğlu

Kanada'da Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi 202

Günümüzde Okul öncesi Eğitim 205
Kanada'da Okul öncesi Eğitim Kurumları 208
Eyaletlerde Okul öncesi Eğitim 209
Kaynaştırma Eğitimi 216
Kanada Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme 217
Kaynakça 218

14. Bölüm KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 221
Şehnaz Sungurtekin - Pınar Bağçeli Kahraman

Kıbrıs'ta Okul Öncesi Eğitimin Kısaca Tarihsel Gelişimi 222
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Eğitim Sisteminin Genel Yapısı 223
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) Okul Öncesi Eğitimi 224
Öğretmen Eğitimi 227
Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde Okul Öncesi Eğitim 227
Kaynakça 230

15. Bölüm POLONYA'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM 233
Pınar Bağçeli Kahraman - Gönül Onur Sezer

Tam Gün Zorunlu Eğitim 235
Okul Öncesi Eğitim 236
Polonya Okul Öncesi Eğitiminin Amaçları 236
Polonya'da Öğretmen Yetiştirme 242
Kaynakça 243

16. Bölüm YUNANİSTAN'DA OKUL ÖNCESİ EĞİTİM.....245
Gönül Onur Sezer - Pınar Bağçeli Kahraman

Yunanistan Eğitim Sistemi 246
Okul öncesi Eğitim ve Amaçları 247
Okul Öncesi Eğitim Kurumları 248
Okul Öncesi Eğitim Programı 249
Okul Öncesi Öğretmen Eğitimi 250
Kaynakça 251

eğitim ve öğretim programında belirtilen esaslara göre planlamak ve uygulamak, ders dışında okuldaki eğitim ve öğretim işlerine etkin bir biçimde katılmak ve bu konularda mevzuatta belirtilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen ve Yöneticilerin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Esaslar gereğince kendisine verilen ders ve ek ders görevini yapmak zorundadır. Ek ders görevini yapmayanlar, asıl görevlerini yapmamış sayılırlar (Başal, 2013).

17 Nisan 2015 tarihine kadar Kamu Personel Seçme Sınavında atanacağı alana göre belirlenen taban puan ve üzerinde puan almış olmaları şartı aranmakta iken, bu tarihten itibaren öğretmenlik mesleğine KPSS puanı ile aday öğretmen olarak girilmekteydi (MEB, 2015). 3 Ağustos 2016 tarihinde yayımlanan Sözleşmeli Öğretmen İstihdamına İlişkin Yönetmelik ile sözleşmeli öğretmen alımına başlanmış ve KPSS puanına ek olarak mülakat sistemi getirilmiştir. Bu yönetmelik öncelikle kalkınmada birinci derecede öncelikli yörelerde olmak üzere Millî Eğitim Bakanlığının boş öğretmen norm kadrosu bulunan örgün ve yaygın eğitim kurumlarına atama yapmak amacıyla düzenlenmiştir. Sözleşmeli öğretmenlerden sözleşme gereği dört yıllık çalışma süresini tamamlayarak adaylık sürecinde başarılı olanlar, talepleri hâlinde görev yaptıkları eğitim kurumunda öğretmen kadrolarına atanmakta ve bu kadrolara atananlar, aynı yerde en az iki yıl daha görev yapmaktadırlar.

KAYNAKÇA

Akyüz, Y. (2015). Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S.2015, Ankara: Pegem Akademi

Başal, H. A. (2013). Okul Öncesi Eğitime Giriş, Bursa: Ekin Yayınları.

Taner, M. ve Başal, H.A. (2009). "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye'de İlköğretimde ve İlköğretime Öğretmen Yetiştirmede Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler", e-Journal Of New World Sciences Academy Education Sciences, 4 (1): 139-154

Baykan, S. (1996). Başarılı Bir Okulöncesi Eğitim İçin İşbirliği Gerekir. Milli Eğitim, 132:22.

Gelişli, Y., & Yazıcı, E. (2012). Türkiye'de Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programlarının Tarihsel Süreç İçerisinde Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı: 29, s.85-93.

Kandır, A. (2002). 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programlarının Hazırlanması, Ankara: Kök Yayıncılık.

Kandır, A. (2002). 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programlarının Hazırlanması, Ankara: Kök Yayıncılık.

Kantarcıoğlu, S. (1984). Anaokulunda Eğitim. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

Koçak, N. (1996). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Sağlık. Milli Eğitim, 132: 30-32.

MEB, (1994). Kreş Programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (2006). Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği.

MEB (2009). Okulöncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği.

MEB (2013).*2013-2014 Eğitim öğretim yılı uyum programı ile ilgili valiliğe gönderilen yazı*. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.

MEB Temel Eğitim Müdürlüğü (2013). *Milli eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş eğitim programı* (OBADER), Ankara.

MEB (2014). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği.

MEB (2015).Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği.

MEB (2016). Sözleşmeli Öğretmen İstihdamına İlişkin Yönetmelik.

Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu.

Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (1992)

Oğuzkan, A.F. (1981), Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Oğuzkan, Ş. ve Aral, G.. (2000.) Kız Sanat Okulları İçin Okul Öncesi Eğitim. Ankara: Sevki Matbaası

Oğuzkan, Ş. ve Oral, G. (2003). Okulöncesi Eğitimi. İstanbul: MEB Yayınları.

Oktay, A. (1983). Okul olgunluğu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları

Oktay, A. (1991). Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenin Nitelikleri. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 3, 187-193.

Oktay, A. (1995). Erken Çocukluk Eğitiminin Türk Eğitim Sistemi İçindeki Yeri ve Önemi. Erken Çocukluk Eğitiminin Önemi Sempozyumu Raporu, İstanbul.

Özbey, K. (1989). Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Kuruluşlarında Okulöncesi Eğitimi Çalışmaları. YA-PA 6. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, YA-PA Yayınları, İstanbul.

Öztürk, H. (1990). Eğitim ve Felsefe. A.Ü. Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, Ankara, 25-29.

Resmî Gazete, 10705 (12 Ocak 1961)

Resmî Gazete, 18059 (27 Ekim 1983)

Tekiner, Ö. (1996). Okul Öncesi Eğitimin Önemi ve Çocuğa Kazandırdıkları. Millî Eğitim Dergisi, 132, 10.

Temel, F. (1996). Okul Öncesi Eğitimde Çocuk Merkezli Programlar. Milli Eğitim, 132:29.

TUİK (2015). İstatistiklerle Türkiye. Ankara

Ural, M. (1986). Ülkemizde Okul Öncesi Eğitimin Yeri ve Önemi. YA-PA 4. Okul Öncesi Eğitimini Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul: YA-PA Yayınları.

Varış, F. (1970). Genel Öğretim Metotları ders Notları. A.Ü. Eğitim Fakültesi.

YA-PA Anaokulu-Anasınıfı Öğretmen Ajandası, 2002-2003 Eğitim ve Öğretim Yılı, İstanbul: YA-PA Yayınları

Yavuzer, H. (2007). Ana-Baba ve Çocuk. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yıldır, N. (1993). Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünün Okul Öncesi Eğitim Çalışmaları. YA-PA 6. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara, 14-17.

Yılmaz, N. (1999). Anaokulu Öğretmenlerinin Rehber Kitabı, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1977, 99-106.

Yörükoğlu, A. (2010). Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.

görmüş olmak ve ortaöğretim II. devre diplomasına sahip olmak gerekmekte, ayrıca mesleğe uygunluk, yeterlilik gibi özel seçme ölçütleri de uygulanmaktadır. Fachoberschule okullarında anaokulu öğretmenliğinin öğrenim süresi üç yıldır ve öğrenim kurumsal ve uygulamalı alan bilgisini ve öğretmenlik meslek bilgisini kapsamaktadır. Öğrenimin son yılı alandaki okullarda uygulamalı çalışmalara ayrılmaktadır. Öğrenimin sonunda öğrenciler, 180 akts ile mezun olmakta ve genellikle eyaletlerin devlet sınav komisyonlarınca yapılan bitirme sınavlarına girmektedirler. Sınavı başarı ile geçen öğrenciler, anaokulu öğretmenliği diploması almaktadırlar (Ceylan, 1998; Sağlam, 1999; Demirel, 2000; Aktan Kerem, 2004; Haktanır, 2005; Sağlam ve Kürüm, 2005; EURYDICE, 2006; Kantos, 2009; Küçükoğlu ve Kızıltaş, 2012).

Almanya'da Bir Anaokulu Görüntüsü

KAYNAKÇA

Akçay, İ. (2006). "Farklı Ülkelerde Okulöncesi Öğrencilerine Yönelik Çevre Eğitimi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Aktan Kerem, E. (2004). "Almanya'da Okulöncesi Eğitim ve Türk/Alman İki Dilli Eğitim Projelerinin Değerlendirilmesi", **Yaşadıkça Eğitim Dergisi,** Sayı: 83-84, s. 13-17.

Arslan, M. (2005). "Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi Ve Mevcut Durumu", **Milli Eğitim Dergisi,** Sayı 167, (Çevrimci) http://yayim.meb.gov.tr/ dergiler/167/index3-arslan.htm, 03.02.2007.

Auernheimer, G. (2005). "The German Education System- Dysfunctional For An Immigration Society", **European Education,** 37 (4): 75-89.

Başal, H. A. (2013). **Okulöncesi Eğitime Giriş.** Bursa: Ekin Kitapevi.

Ceylan, E. (1998). "Bazı Ülkelerde Öğretmen Yetiştirme", **Öğretmen Dünyası,** Sayı 227, s. 45-48.

Demirel, Ö. (2000). **Karşılaştırmalı Eğitim.** Ankara: Pegema Yayıncılık.

Doğan, A. Atilla. "Göçmen Türklere Yönelik Uzaktan Öğretim Uygulaması (F.Almanya'daki Türklerin Eğitim Sorunları ve Anadolu Üniversitesi'nin Batı Avrupa Programları)", **The Turkish Online Journal of Educational Technology**. 4, 1, 2005.

EURYDICE (2006). "The Education System in the Federal Republic of Germany 2004", Secretariat of the Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Lander in the Federal Republic of Germany, Bonn, (Çevrimci), www.kmk.org/dossier/background.pdf (Erişim 02.03.2007).

EURYPEDIA. (2014). Germany Overview. (Erişim 24.02.2015).

Foraker, C. W. (1999). "The Educational Structure of the German School System", **Contemporary Research in the United States, Germany, and Japan on Five Education Issues: Structure of the Education System, Standards in Education, the Role of School in Adolescents' Lives, Individual Differences Among Students, and Teachers' Lives**. Ed. Harold W. Stevenson, Shin-Ying Lee, Roberta Nerison-Low, (Çevrimci), http://www.ed.gov/PDFDocs/research5.pdf (Erişim 01.03.2007).

Gökçe, F. (2005). **Değişim Sürecinde Devlet ve Eğitim**. Ankara: Tekağaç Kitap.

Haktanır, G. (2005). "Farklı Ülkeler ve Okulöncesi Eğitimde Farklılıklar", **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,** Yıl: 6, Nisan, Sayı 62.

Kantos, Z.E. (2009). "Karşılaştırmalı eğitim sistemleri". A.Balcı (Ed.). **Federal Almanya Cumhuriyeti Eğitim Sistemi.** Ankara: Pegem Yayınları.

Kartal, H. (2008). **Geçmişten Günümüze Erken Çocukluk Eğitimi Uygulamaları**. Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları, ss. 28.

Küçükoğlu, A. ve Kızıltaş, E. (2012). "Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya ve Türkiye Okul Öncesi Öğretmen Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması", **İlköğretim Online,** 11(3), 660-670.

Milli Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü (2006). **Türkiye'de ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri**. Ankara: Kalkan Matbaa, ss.99.

OECD (2013). "Germany", Education at a Glance:OECD Indicators 2012http://www.oecd.org/education/EAG2012%20-%20Country%20note%20-%20Germany.pdf (Erişim tarihi: 24.01.2013).

Okulöncesi Eğitim Merkezi (2009). "Dünyada Okulöncesi Eğitim", http://www. anaokullu.com/dunyada-okuloncesi-egitim.html (Erişim Tarihi: 26.03.2009)

Poyraz, H. ve H. Dere (2003). **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri,** 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.

RDEFRG (1996). **Report on the Development of Education in the Federal Republic of Germany-1994-1996**. Secretariat of the Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Lander in the Federal Republic of Germany, (Çevrimci), www.ibe.unesco.org/countries/countryDossier/natrep96/germany 96.pdf (Erişim 01.03.2007).

Sağlam, M. (1999). **Avrupa Ülkelerinin Eğitim Sistemleri,** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sağlam, M. ve D. Kürüm (2005). "Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerindeki Öğretmen Eğitimi Yapısının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", **XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı,** Ed. Hüseyin Kıran, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 28-30 Eylül 2005, Cilt I, s. 532-539, Denizli.

Sezgin, A. R. (1995). "Federal Almanya'da Eğitim", **Milli Eğitim Dergisi,** Sayı: 126, s. 55-58.

Tekışık, H. H. (2004). "Cumhuriyetimizin 80. Yılında Milli Eğitimimizin Durumu", **Çağdaş Eğitim Dergisi,** Sayı 336, s. 1-9.

Temel, F., N. Avcı ve G. Koç (1994). "Batı Avrupa Ülkelerinde Okulöncesi Eğitim", **10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri,** Ankara: YA-PA Yayınları.

Turan, K. (2005). "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türk-Alman Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi", **Milli Eğitim Dergisi**. Sayı: 167.

Walsh, T. (2005). "Quality: A Global Issue? An International Review of Quality in Early Childhood Care and Education 1990-2004", **Questions of Quality International Conference,** September 23-25 2004, Centre for Early Childhood Development and Education Publications, Edt. Heion Schonfeld, Sharon O'Brien and Thomas Walsh, Dublin.

U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics (NCES) (2003). **Comparative Indicators of Education in the United States and Other G8 Countries: 2002,** NCES 2003-026, by Joel D. Sherman, Steven D. Honegger, and Jennifer L. McGivern. Project Officer: Mariann Lemke. Washington, DC: 2003.

UNESCO (2006). **Financing Early Childhood Care And Education: An İnternational Review,** Ed. Clive R. Belfied, (Çevrimci), http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001474/147443e.pdf (01.03.2007).

http://www.entdeckungskiste.de/elvis_img/0001242308_0001.pdf

Stadt Köln (2000). http://www.stadt-koeln.de/

cuğun fazla eğitim aldığını göstermektedir. Okul öncesi uygulamaları eyaletlere göre farklılıklar göstermektedir ve bazı eyaletlerde böyle bir eğitim alma zorunluluğu yoktur (Barnet ve diğ. , 2007) .

Sonuç olarak, Amerika'daki okul öncesi eğitim incelendiğinde, genellikle yardım faaliyetleri amacıyla ortaya çıktığı, zaman içinde programların sayı olarak arttığı ve programların kalitesini de arttırarak eğitime doğru kaydığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Abazoğlu, İ. (2014). Dünyada Öğretmen Yetiştirme Programları ve Öğretmenlere Yönelik Mesleki Gelişim Uygulamaları. **International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** 9 (5), 1-46

Alat, Z. (2007)." Çeşitli Ülkelerde Okulöncesi Eğitim", **Okulöncesi Eğitime Giriş,** Ankara: Anı Yayıncılık.

Armbruster, B., Fran L. ve Jean O. (2002). "Teaching Our Youngest". U.S. Department of Education and U.S. Department of Health and Human Services, Early Childhood-Head Start Task Force, Washington, D.C.

Balcı, A. (2007). "Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi". **Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri**, Ankara: PegemA Yayıncılık

Balyer, A. ve Gündüz, Y.(2011). Değişik Ülkelerde Okul Müdürlerinin Yetiştirilmesi: Türk Eğitim Sistemi İçin Bir Model Önerisi. **Kuramsal Eğitimbilim Dergisi**, 4(2), 182-197.

Barnet, W. S. (2002). "The Battle Over Head Start: What the Research Shows", **Congressional Science and Public Policy Briefing on the Impact of Head Start,** September 13.

Barnett, W. S., Husteft, J.T., Friedman, A. H., Boyd, J. S. ve Ainsworth, P. (2007). **The State of Preschool: 2007 State Preschool Yearbook.** New Brunswick, NJ: National Institute for Early Education Research. http://nieer.org/sites/nieer/files/2007yearbook.pdf (Alıntı Tarihi: 14.01.2013)

Barnett, W.S., Carolan, M.E., Fitzgerald, J. ve Squires, J.H. (2011). **The State of Preschool 2011: State Preschool Yearbook.** New Brunswick, NJ: National Institute for Early Education Research. http://nieer.org/yearbook (Alıntı Tarihi. 15.01.2013).

Boocock, S. S. (1995). "Early Childhood Programs in Other Nations: Goals and Outcomes". **The Future of Children,** 5(3), 94-114.

Başal, H.A. (2013). **Okulöncesi Eğitime Giriş,** Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Clifford, Richard M. ve diğ. (2005). "What Is Pre-Kindergarten? Characteristics of Public Pre-Kindergarten Programs", **Applied Developmental Science**, 9(3), 126-143.

Demirel, Ö. (1996). **Karşılaştırmalı Eğitim,** Ankara, USEM Yayınları.

Franklin, S. P., Annatte L. ve Lisa V. T. (2003). **Guideliness for Preschool Learning.** Massachusetts Department of Education.

Glod, M. (2007). "Bill to Expand Head Start, Bolster Its Teacher Qualifications Is Approved", **Washington Post**, November 15, A08.

Güçlü, N. ve Bayrakçı M. (2004). **Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi ve Hiçbir Çocuğun Eğitimsiz Kalmaması Reformu**. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, Cilt 5, Sayı 2, 51-64.

Koçyiğit, S. (2007). **Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Gelişimi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.

Külekçi, E. ve Bulut, L. (2010). **Türkiye ve ABD' deki Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Karşılaştırılması.** International Conference on New Trends in Education and Their Implications.

Lombardi, J. (2002). Time to Care: Redesigning Child Care to Promote Education, Support Families, and Build Communities. Philadelphia, USA, Temple University Press.

MERIÇ, G. (2004). Fen Bilgisi Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Örnek Ülkeler Kapsamında Değerlendirilmesi (Türkiye, Japonya, Amerika ve İngiltere Örnekleri). Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Oden, T. (2007). "The Role of Standards in K-12 International Education". **The Sage Handbook of Research in International Education** (ed. Hayden Marry, Jack Levy ve Jeff Thomson), Sage Publications, 2007.

OECD (2013) Education at a Glance 2013- Highlights, OECD Publishing http://dx.doi.org/10.1787/eag_higlights-2013-en

Silverstein, M., Grossman, D. C., Koepsell, T. D. ve Rivara, F. P. (2003). "Pediatricians' Reported Practices Regarding Early Education And Head Start Referral". **Pediatrics,** 111 (6), 1351-1357.

Şahin, S. (2009). **Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi**. S. Ada & N. Baysal (Ed.), Eğitim yapıları ve yönetimleri açısından çeşitli ülkelere bir bakış. 115-133. Ankara: Pegem Akademi.

US. Department of Education (1989), Aktaran: Çağdaş Öğretmen Profili.

U.S. Department of Education (2005). "Helping Your Preschool Child". **U.S. Department of Education Office of Communications and Outreach**. Washington, D.C. http://www2.ed.gov/parents/earlychild/ready/preschool/preschool.pdf (Alıntı Tarihi: 15.01.2013)

Vinovskis, M. A. (2005). **The Birth of Head Start**. University of Chicago Press.

Love, J.M. ve diğ. (2005). "The Effectiveness of Early Head Start for 3-Year-Old Children and Their Parents: Lessons for Policy and Programs," **Developmental Psychology,** 41(6), 888-901.

Rothenberg, D.(1995). **Full-day Kindergarten Programs.** The Clearinghouse on Early Education and Parenting, EDO-PS-95-4, ERIC Digest.

West, J., Kristin D. ve Elvira G.H. (2000). "America's kindergartners National Center For

Education Statistics"**, Statistical Analysis Report.** Washington, DC: U.S. Department of Education.

Wikipedia (2013). "United States". **Vikipedia the Free Encyclopedia**.

http://en.wikipedia.org/wiki/United_States (Alıntı tarihi: 24.01.2013)

Wikipedia (2013). "Head Start". **Vikipedia the Free Encyclopedia**

http://en.wikipedia.org/wiki/Head_Start (Alıntı Tarihi: 24.01.2013)

http://www.acf.hhs.gov/programs/ohs/success-story/fairfax-county-uses-ehs-fcc-to-support-quality

http://www.partners.utah.edu/capacityBuilding/earlyChildhoodEducation.html

http://www.jacketflap.com/megablog/index.asp?tagid=8293&tag=TLA

http://www.headstartprogram.us/state/colorado

http://cliffmass.blogspot.com/2012/03/we-can-fix-k-12-educational-system.html

Avusturya'da okul öncesi eğitim programlarının kapsamı çok geniştir. Her anaokulu öğretmeni, farklı gelişim düzeyine ve ilgi alanlarına sahip öğrencileri ile zihinsel ve bedensel etkinlik yapabilecek materyal, kitap ve araç gerece sahiptir. Okul öncesi eğitim programlarında bu çeşitlilik göz önüne alınarak öğretmenlerin başvurabileceği pek çok etkinliğe yer verilmektedir (Arıcı, 2013).

Avusturya'da okul öncesi eğitimde çocuğun değerlendirilmesi ve başarılı ya da başarısız sayılması söz konusu değildir. Sadece öğrencilerin yaptığı etkinliklerin ve öğretmenlerin öğrencilerin gelişimlerini kaydettiği raporlar dosyalanır. Bunlar ilköğretime geçen öğrencilerin yeni öğretmenlerine teslim edilmektedir. Böylece ilköğretime başlayan öğrencilerin öğretmenleri çocuklar hakkında önceden bilgi sahibi olmaktadır. Bu dosyalar gerektiğinde veliler ile de paylaşılarak çocuklarının gelişimlerinin izlenmesi sağlanabilmektedir (Arıcı, 2013).

KAYNAKÇA

Arıcı, İ. (2015). Avusturya Eğitim Sistemi. *Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış*. (Ed: Sefer Ada ve Z. Nurdan Baysal). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Başal, H.A. (2013). *Okulöncesi Eğitime Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Buchberger, F. ve Seel, H. (1999). Teacher Education in Austria: Description, Analysis, and Perspectives. *Thematic Network on Teacher Education in Europe (TNTEE), 2*(2), 11-42.

Çakır, M. (1991). Avusturya'da Okul Sistemi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4*(1), 211-218.

Erginer, A. (2012). *Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Austria.pdf Erişim Tarihi: 16.04.2015

İnan, M.R. (1972). *Orta Avrupa'da Gelişmenin ve Demokrasinin Temeli: Eğitim*. Ankara: İş Bankası Yayınları.

İnandı, Y. (2005). *Avrupa Birliği Ülkeleri Eğitim Sistemi ile Türk Eğitim Sisteminde Eğitimin Yönetimi ve Finansmanı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi., Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Memduhoğlu, H. B. (2015). Avusturya Eğitim Sistemi. *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. (Ed: Ali Balcı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

OECD (2014) Education at a Glance 2014 "AUSTRİA", OECD Publishing.

Sözen, S. ve Çabuk, A. (2013). Türkiye, Avusturya ve Almanya Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı*, 213-230.

Thomas, C.R. (1973). Philosophical Anthropology and Educational Change: Willhelm Von Humboldt and the Prussian Reforms. *History of Education Quarterly, 13*(3), 219-230.

Ültanır, Y.G. (1994). *Alman-Avusturya ve Türk Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wikipedia (2015). "Avusturya" Vikipedia the Free Encyclopedia. Erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Avusturya

varsa o ailenin oturduğu evin kirası, elektrik, su, ısınma giderleri devlet tarafından ödenir. Bir öğretmenin haftada gireceği ders saati 12 saatten fazla olamaz. Bunun 8 saati maaş karşılığı 4 saati ise ücret karşılığı derstir. Bir öğretmenin görevinin özelliğinden dolayı sağlığı zarar görüyorsa maaşının %15-20'sinden az olmamak kaydıyla ek ödenek verilir. Öğretmenler toplu taşım araçlarından ücretsiz yararlanmaktadırlar (Ergün, 1996).

KAYNAKÇA

Agamaliyev, R. (1999). "Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi", **Milli Eğitim Dergisi,** Sayı 144: 59-64.

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu (1995). http://edu.gov.az/?con=195

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (2007). http://edu.gov.az/

Clearinghouse (2006). "Azerbaijan", **The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University,** (Çevrimci Eylül 2006), http://www.childpolicyintl.org/countries/Azerbaijan.html#ecec (Erişim Tarihi 01.04.2007).

Curtis, G. (1995). **Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Country Studies.** Washington, D.C.: Federal Research Division, Library of Congress; Edited by Glenn E. Curtis.

Çeltikçi, O. (2013). TürkiyeAzerbaycan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir İnceleme. Science and Culture (Bilim ve Kültür), 02, 37-54.

Durmuşoğlu, M. C. (2010). Azerbaycan'daki Okul Öncesi Eğitim Devlet Standardı ve Programının İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı 1, 145-156.

Durmuşoğlu, M. C. Yanık, C. ve Akkoyunlu, B. (2009). Türk ve Azeri Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36, 76-86.

Ergün, M. (1996). **Azerbaycan Eğitim Sistemi.** Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara

Mardanov, M. (2011). "Restructuring Azerbaijan's Educational System", http://portal.edu.az/English/Pages/RestructuringAzerbaijan'sEducationalSystem.asp (Erişim Tarihi: 14.02.2011)

Okutan, M. (1996). "Azerbaycan Eğitim Sistemi". **Eğitim Yönetimi Dergisi.** Yıl 2, Sayı 5, 97-108, Ankara: Pegema Yayıncılık.

Seferova, R. ve A. Akkuş (2005). "Azerbaycan Nüfusunun Eğitim Açısından Analizi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 13: 357-376.

The World Bank (2013). **Wolrd Development Indicators-2012,** Washington: The World Bank, http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2012-ebook.pdf (Erişim Tarihi: 24.01.2013).

UNICEF (2013). **Children in Urban World 2012-The State of the World's Children 2012.** New York: United Nations Children's Fund, http://www.unicef.org/sowc/files/SOWC_2012-Main_Report_EN_21Dec2011.pdf (Erişim Tarihi: 24.01.2013).

http://www.stat.gov.az/source/education/indexen.php (Erişim Tarihi: 17.03.2015)

http://en.trend.az/azerbaijan/society/1815421.html (Erişim Tarihi: 17.03.2015)

http://www.geleceknesil.az/?/en/content/12 (Erişim Tarihi: 17.03.2015)

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğretmenler, çocukların oyunlarını ve yaratıcılıklarını gözlemleyerek değerlendirirler. Öğretmenler her hafta, velilere yapılan etkinlikler sonucunda çocukların neler öğrendiği konusunda bilgi verirler. Senede iki ya da üç kez velilere açık düzenlenmiş derslerle çocukların gelişimleri gösterilmektedir. Yılsonunda öğretmenler, öğrencilerin öğrenim süresi boyunca edindikleri kazanımları, kişilik gelişimini bir toplantı yaparak ailelerine anlatırlar. Her çocuğun, fiziksel, psikolojik ve sağlık gelişimleri de, başarıları ve aktiviteleri kaydedildiği gibi kaydedilir. Bunun dışında hazırlık sınıfı sonunda, çocukların yaşadığı güçlükler ve problemlere yönelik bir değerlendirme yapılır.

KAYNAKÇA

Cook, T. N., Nikolov, R., Kraft, A. M., Totomanova, J. R., Marzolf, N. V. ve I. G. Grube (2001). "Social Sector Assesment Bulgaria", **USAID, Sofia, Bulgaria.**

EURYDICE (2012). **Bulgaria.** http://www.eurydice.org/Eurybase/Applicaiton/frameset.asp?country=BG&language=EN (Alıntı Tarihi: 7.1.2013)

Laporte, B. ve D. Ringold (1997). **Trends in Education Access and Financing During the Transition in Central and Eastern Europe**, World Bank Technical Paper No:361, April 1997.

Raycheva, L.; K. Hristova, D. Raomirova, R. Ginev (2004) "Childhood in Transition", In Jensen An-Magritt, Ben-Arieh Asher, Conti Cinzia, Kutsar Dagmar, Nic Ghiolla Phadraig Maire and Warming Nielsen Hane (Eds.), **Children's Welfare in Ageing Europe,** Volume II, Norweigan Centre for Child Research, (Çevrimci), tarihinde http://www.sv.ntnu.no/noseb/costa19/nytt/welfare/Vol%20II/bulgaria.pdf, (Alıntı Tarihi: 21.01.2013)

The World Bank (2007). **Bulgaria-Education and Skills for the Knowledge.** Economy.

UNICEF (1999). **Women in Transition. Florence.** Italy: UNICEF.

http://burhanaytekin.blogspot.com/2012_05_01_archive.html (Alıntı Tarihi: 29.01.2013)

http://www.istanbul-rehber.com/harita/ulke/Bulgaristan-Haritasi.asp (Alıntı Tarihi: 29. 01. 2013)

Son yıllarda Uluslararası Öğrenci Programı (PISA) değerlendirme sonuçlarına bakıldığında; matematik, fen bilimleri ve okuma becerilerinde Finlandiya'nın önde giden bir ülke olduğu görülmektedir. Genellikle uluslararsı testlerde Finlandiyalı çocuklar yaşıtlarından daha üstün sonuçlar almaktadırlar. Bu durum Finlandiya'da eğitime verilen önemin çok önemli olduğu ve temellerinin okul öncesinde atıldığı başarılı bir eğitim sisteminin oluşturulduğu şeklinde değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Arslan, M. (2005). "Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durumu", Milli Eğitim Dergisi, 33(167), Ankara: MEB Yayınları.

Eraslan, A. (2009). Finlandiya'nın PISA' daki Başarısının Nedenleri: Türkiye için Alınacak Dersler. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 3(2), 238-248. http://www.nef.balikesir.edu.tr/~dergi/makaleler/ yayinda/7/EFMED_MTE132.pdf. (Erişim Tarihi: 04.03.2013).

Erginer, A. (2012). *Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

EURYDICE (2007/08). The education system in Finland, Eurybase: the information database on education systems in Europe, Brussels: the European Commission. http://www.voced.edu.au/content/ngv6720 (Erişim Tarihi: 10.09.2012).

EURYDICE/EURYBASE (2009/2010). *Organisation of the Education System in Finland, Education, Audiovisual & Culture, Executive Agency*.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/FI_EN.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2013).

EURYDICE/EURYBASE (2009/2010). Structures of Education and Training Systems in Europe: Finland. EURYDICE Unit Finnish National Board of Education

EURYDICE/EURYBASE (2009). *Early Childhood Education and Care in Europe: Tackling Social and Cultural Inequalities / EACEA*, Eurydice Brussels: EACEA, ISBN 978-92-9201-007-2.

EURYPEDIA (2013). Teaching and Learning in Programmes for Pre-Primary Education. *European Encyclopedia on National Educational System. European Commission*. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Finland:Teaching_and_Learning_in_Programmes_for_Pre-Primary_Education (Alıntı Tarihi: 25.01.2013)

Finnish National Board of Education (2010). National Core Curriculum for Pre-primary Education 2010. http://www.oph.fi/download/153504_national_core_ curriculum_for_pre-primary_education_2010.pdf (Erişim Tarihi: 30.05.2015)

Finnish National Board of Education (2013). Pre-primary Education. *Finnish National Board of Educational*. http://www.oph.fi/english/education/pre-primary_education

Gürkan, T. (1991). Finlandiya'da Okul Öncesi Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24 (2).

Kurt, S. (2008). Finlandiya Eğitim Sistemi. *EYTPE-207583*, Ocak, TRABZON.

http://www.madenilkogretim.k12.tr/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=6 (Erişim Tarihi: 15.10.2012)

Latomaa, S., Nuolijarvi, P. (2005). The Language Situation in Finland. *Language Planning and Policy in Europe: Finland, Hungary, and Sweden*. (ed. R. B. Kaplan and J. Baldauf, Richard B), Cleedon, UK: Multilingual Matters Limited.

Linnakyla, P. (2004). Finland. *Conditions of School Performance in Seven Countries* (Ed. Döbert Hans, Eckhard Klieme ve Wendelin Sroka), Münster, Germany: Waxmann Verlag GmbH.

Livonen, E. (2009). Adequacy of legislation governing the provision of morning and afternoon activities for children, the quality of provision and development needs. *Reports of Ministery of Education*, Finland, 8.

MEC (2013). Education Policy in Finland. *Ministery of Education and Culture*. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/?lang=en (Erişim Tarihi: 25.01.2013)

OSF (2013). Pre-primary and Comprehensive School Education. *Official Statistics of Finland*. ISSN=1799-3725. Helsinki: Statistics Finland. http://www.tilastokeskus.fi/til/pop/index_en.html (Alıntı Tarihi: 26.01.2013)

Özmen, F. ve Yasan T. (2010). Türk Eğitim Sisteminde Denetim ve Avrupa Birliği Ülkeleri İle Karşılaştırılması. http://www.egitimmevzuat.com/index.php/pdf/20101 2051523/Resmi-Yazi/tuerk-etm-sstemnde-denetm-ve-avrupa-brl-uelkeler-lekarilatirilmasi.pdf (Erişim Tarihi: 04.03.2013).

THI (2003). "National Curriculum Guidelines on Early Childhood Education and Care in Finland". Ministry of Social Affairs and Health, STAKES. http://varttua.stakes.fi/NR/rdonlyres/78BC5411-F37C-494C-86FA BE409294709B/0/e_vasu.pdf

THI "Early Chilhood Education and Care Information for Parents of Young Children"

http://varttua.stakes.fi/NR/rdonlyres/659A3B27-55FC-4241-B910-EBFFB7165600/0/ECECbooklet_for_parents.pdf

THI (2004). "Early Childhood Education and Care in Finland". Brochures of the Ministry of Social Affairs and Health, Helsinki, Finland. http://pre20090115.stm.fi/cd1106216815326/passthru.pdf

Wikipedia (2013). "Finland", Vikipedia the Free Encyclopedia,

http://en.wikipedia.org/wiki/Finland (Erişim Tarihi: 24.01.2013)

www.egitim.aku.edu.tr/finlandiya1.ppt. (Erişim Tarihi: 05.03.2013).

http://www.orivedenperusopetus.net/lifeacrosseurope/index.php?page=christmas (Erişim Tarihi: 24.01.2013).

http://uusheimo.photoshelter.com/galleryimage/Kirkkojarvi-school/G0000_RV1QOpHvJ8/ I0000rZGxzfpiR00 (Erişim Tarihi:12.01.2013).

http://teachingquality.typepad.com/building_the_profession/2012/08/finland-travel-log-quality-control-thats-why-we-have-teachers.html (Erişim Tarihi:12.01.2013).

http://www.ouka.fi/oulu/tuulikellon-paivakoti/ryhmat (Erişim Tarihi:12.01.2013).

Durmuş Sevindik (2007). "Aile Eğitimi Konusunda Gerekli Beceriler", Finlandiya/Karjaa.

KAYNAKÇA

Akbaşlı, S. (2009). Fransa Eğitim Sistemi ve Fransa'da Öğretmen Yetiştirme. *Çağdaş Eğitim Dergisi, 34, 370, 8-14.*

Akgün, E. (2013). Okul Öncesi Eğitimde Sabah Rutinlerinin İncelenmesi: Fransa Örneği.

Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (24), 77-85.

Amigues, R. ve Zerbato-Poudou, M. T. (2000). *Comment L'enfant Devient Elève*. Paris: Retz.

Audul, J. L. (1998). *"L'ecole Maternelle Ou L'exception Française", Les Institutions Scolaires et Universitaires*. Paris: Nathan.

Başal, H.A. (2013). *Okulöncesi Eğitime Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Bogaert, C. ve Delmarle, S. (2006). *Une Autre Gestion du Temps Scolaire: Pour un Développement des Compétences dès la Maternelle*. Bruxelles: De Boeck.

Bourdieu, P. (1997). *Ce que parler veut dire. L'économie des Echanges Linguistiques*. Paris: Fayard.

Demirel, Ö. (2000). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Ankara: Pegem Yayınları.

Erden, A. (2015). Fransa Eğitim Sistemi. *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. (Ed:Ali Balcı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Erginer, A. (2012). *Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

EURYDICE/CEDEFOP. (2000). Structure of Education, İnitial Training and Adult Education Systems in Europe, France 1999. Brussels. Erişim: http:/www.eurydice.org/About/En/framaset_objectives.html

Gökçe, F. (2000). *Değişme Sürecinde Devlet ve Eğitim*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.

Kartal, H. (2005). Okul öncesi eğitimin Fransa'daki tarihsel gelişimi ve bugünkü durumu. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2):217-225.

Kıran, A. E. (1995). Fransız Öğretim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11, 163-169.*

OECD (2014) Education at a Glance 2014 "FRANCE", OECD Publishing.

Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Oktay, A. (2003). "Türkiye'de Kurum Merkezli Erken Çocukluk Eğitimi", *Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu*. Ankara: AÇEV, UNICEF, Eğitim Reformu Girişimi.

Perrin-Naffakth, A. (1995). *Avrupa Konseyi Ülkelerinde Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Modelleri*. 9 Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi.

Sözer, E. (1997). *Üç Avrupa Ülkesinde Eğitim Almanya, Danimarka ve Fransa Eğitim Sistemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Şahenk Erkan, S.S. (2015). Fransa Eğitim Sistemi. *Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış*. (Ed: Sefer Ada ve Z. Nurdan Baysal). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Korucu Şimşir, S. (2013). Yunanistan Eğitim Sistemi. *Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış*. (Ed: Sefer Ada ve Z. Nurdan Baysal). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Türkoğlu, A. (1998). *Karşılaştırmalı Eğitim Dünya Ülkelerinden Örneklerle***.** Adana: Baki Kitabevi.

Uygun, S., Ergen, G. ve Öztürk, İ. H. (2011). Türkiye, Almanya ve Fransa'da Öğretmen Eğitimi Programlarında Uygulama Eğitiminin Karşılaştırılması. *İlköğretim Online, 10*(2), 389-405.

Ültanır, G. (2000). *Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi.* Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.

Vasconcellos, M. (1999). *"Lenseignement Préscolaire: La Maternelle", Le Systéme Èducatif*. Paris: Èditions La Décquvarte.

Wikipedia (2015). "Fransa" Vikipedia the Free Encyclopedia. Erişim: http://tr. wikipedia.org/wiki/Fransa

İlkokul ve okul öncesi öğretmen eğitimi yüksek eğitimi içermektedir ve yüksek eğitim enstitüleri ve kolejleri tarafından bu eğitim sağlanmaktadır. Tüm dersler toplam 240 kredidir. Öğretmenlik deneyimi eğitimin önemli bir parçasıdır ve zorunludur. Bu deneyim ilk yıl başlamaktadır. Son yılda öğrenciler bir okuldaki açık kadroda sınırlı bir süre yarı zamanlı olarak eğitim ve iş amaçlı olarak çalışabilmekte ve bu öğrenci bir deneyimli öğretmen tarafından denetlenmekte, okulun bir görevlisinin yapacağı her şeyi yapmaktadır (EURYPEDIA, 2013).

KAYNAKLAR

Ak, İ. S. ve E. Malak (2006). "Okulöncesi Eğitimde Altı Farklı Eğitim Yaklaşımı", I. Okulöncesi Öğretmenliği Öğrenci Kongresinde Sunulan Bildiri, Bolu.

Başal, H. A. (2005). Okulöncesi Eğitiminin İlke ve Yöntemleri, 2. Basım. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Başal, H.A. (2010). "Hollanda'da Opstap (Elele) Programı: Anneler ve Anaokulu Çağındaki Çocukları İçin Oyun ve Öğretim Programı". Okulöncesi Eğitiminde Uygulanan Farklı Modeller, Bursa: Dora Yayınları, 97-102.

Bronkhorst, J. ve diğ. (2007). Minor European and İnternational Orientation EIO, Alternative Schools, Hogeschool Edith Stein/Onderwijscentrum Twente-Hengelo/Netherlands.

Çınar, İ. (2004). "Hollanda'da Eğitim", Eğitişim Dergisi (7).

Dalton page Roel Röhner. (2011). 02 02, 2013 tarihinde http://daltonroel.blogspot.com/2011/03/dalton-grundschule-unstruttal.html adresinden alındı.

Easton, F. (1997)."Educating The Whole Child, " Head, Heart, And Hands": Learning From Waldorf Experience". Theory Into Practice**.** 36(2), 87-94.

Education Statistics (2011). (Çevrimiçi). http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_ explained/index.php/Education_statistics#Pre-primary_education (Erişim tarihi: 12.02. 2013)

Eichelberger, H. (2000). Concepts Of Reform Pedagogics. (Çevrimiçi).

http://www.blikk.it/angebote/reformpaedagogik/downloads/rp_englisch.pdf (Erişim Tarihi: 12.02.2013).

Ergun, M. ve Avcı, S. (2013). Hollanda Ve Türkiye'deki Fen Bilgisi Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32*(1), 127-146.

EURYDICE (2013). Compulsory Education in Europe 2012/13 (Çevrimiçi) Compulsory Education in Europe 2012/13 (Erişim Tarihi: 11.02.2013).

EURYPEDIA (2013). (Çevrimiçi). Netherlands. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Netherlands:Redirect (Erişim Tarihi: 11.02.2013).

Kocabaş, A. (2005). "Hollanda Eğitim Sistemi ve Sınıf Öğretmeni Yetiştirmede Aktif Bir Model", **Milli Eğitim Dergisi**, 33 (167).

Nederlandse Jenaplan Verening (2013). (Çevrimiçi). http://www.jenaplan.nl/nl/the_curriculum.html (Erişim Tarihi: 02.02.2013).

OECD (2011). Education at a Glance 2011. (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/ education/highereducationandadultlearning/48631550.pdf (Erişim Tarihi: 11.02.2013).

Ogletree, E. J. (1996). "The Comparative Status Of The Creative Thinkin Ability Of Waldorf Education Students: A Survey." ERIC ED400948.

Pound, L. (2007). How Children Learn. London: Step Forward Publishing Limited.

Reformpaedagogik Idee der Jenaplanschulen. (2013). (Çevrimiçi). http://www.br.de/themen/wissen/jenaplan-idee100.html (Erişim Tarihi: 02 02 2013).

SARIBOĞA ALAGÖZ N. (2006). Türkiye'deki ve Hollanda'daki İngilizce Öğretmenliği Programlarının Karşılaştırılması, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

SNOEK M., WIELENGA D. (2001). "Teacher Education in the Netherlands: Chance of Gear" Erişim: www.efa.publicaties/unesco-cepes/fulltext.doc.

Şahin, F.T. ve N.C. Kalburan. (2009). "Aile Eğitim Programları ve Etkililiği: Dünyada Neler Uygulanıyor?", Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1 (25) : 5-6.

Ünsal, N. (2010). "Hollanda Eğitim Sistemi", Eğitim Bülteni Eğitimin Dergisi, (13):14-22.

Vrije School. (2012). Amsterdam Mamas. http://www.amsterdam-mamas.nl/guest/why-i-chose-a-vrije-school (Erişim Tarihi: 02. 02. 2013).

Yanık, M. (2002a). "Hollanda Eğitim Sistemi'nde Pedagojik ve İdeolojik Çeşitlilik 1", Anafilya Türkçe, Edebiyat, Kültür ve Sanat Dergisi, 9: 27.

Yanık, M. (2002b). "Hollanda Eğitim Sistemi'nde Pedagojik ve İdeolojik Çeşitlilik 2", Anafilya Türkçe, Edebiyat, Kültür ve Sanat Dergisi, 10: 35.

WIKIPEDIA (2013). Netherlands. http://en.wikipedia.org/wiki/Netherlands

http://www.panoramio.com/photo/11235827 (Erişim tarihi: 12.02.2013).

Kaynak: http://www.amsterdam-mamas.nl/guest/why-i-chose-a-vrije-school (Erişim tarihi: 12.02.2013).

Kaynak: http://flickrhivemind.net/Tags/freinet/Timeline(Erişim tarihi: 12.02.2013).

KAYNAKÇA

Aglo Info (2009). "Italian Education & Schooling in Italy", http://rome.angloinfo.com/countries/italy/schooling.asp (Erişim Tarihi: 09.04.2009).

Arslan, M. (2005). "Avrpa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durumu". **Milli Eğitim Dergisi**. Cilt 33, Sayı 167.

Benim Yuvam (2011). "Okul Öncesi Eğitimde Reggio Emilia Yaklaşımı", http://www.benimyuvam.com/yazilar.asp?id=5&y=181 (Erişim Tarihi: 21.02.2011).

Chesters, G. (2003). **Living and Working in Italy- A Survival Handbook**. Second Edition, London: Survival Book.

Edwards, C. P. (2002). "Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia". **Early Childhood Research and Practice**. 4/1. Online: http://digitalcommons.unl.edu/famconfacpub/2/, (Erişim Tarihi: 01.02.2013).

Erginer, A. (2006). **Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri.** Ankara: Pegem Yayıncılık.

EURYDICE (2009). "Organisation of Education System in Italy,:2009-2010". **EACEA.** http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/it_en.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2013).

Firlik, R. J. (1994). "Reggio Emilia, Italian Pre-Schools: The Synergies of Theory and Practice". **ERIC Digest**. http://eric.ed.gov/PDFS/ED382313.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2013).

Gültekin, M. (1998). "Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Üye Bazı Ülkelerde Zorunlu Eğitim". Hakan, A. (Ed.), **Eğitim Bilimlerinde Yenilikler** (s. 71-92). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Haktanır, G. (2005). "Farklı Ülkeler ve Okul Öncesi Eğitimde Farklılıklar". **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**. Cilt 6, Sayı 62.

Küçükoğlu, A. ve Kızıltaş, E. (2012). "Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya ve Türkiye Okul Öncesi Öğretmen Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması", **İlköğretim Online,** 11 (3), 660-670.

NCES (2005). "Comparative Indicator of Education in The United States and Other G8 Countries: 2004", **National Center for Education Statistics,** February 2005, http://nces.ed.gov/pubs2005/2005021.pdf (Erişim Tarihi: 21.02.2011).

OECD (2001). "Early Childhood and Care in Italy". **OECD Country Note.** OECD Publishing. http://www.oecd.org/italy/33915831.pdf (Erişim tarihi: 18.01.2013).

OECD (2013). "Country Note: Italy**", Education at a Glance: OECD Indicators 2012,** http://www.oecd.org/italy/EAG2012%20-%20Country%20note%20-%20Italy.pdf (Erişim tarihi: 18.01.2013).

Oktay, A. (2004). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem**, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Roma Büyükelçiliği (2009). "**İtalya'da Eğitim"**, (Erişim Tarihi: 22.01.2013)

Sacks, L. ve Brown-Ruzzi, B. (2005). "Early Childhood Education: Lessons from the States and Abroad: 2005". **National Center on Education and the Economy, The New Commission on the Skills of the American Workforce.**

http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2010/04/Early-Childhood-Education.pdf (Erişim tarihi: 02.01.2013).

Straughan, D. (2003). "Scuola Materna Public Preschool in Italy".

http://www.beginningwithi.com/italy/living/materna.html (Erişim Tarihi: 09.04.2009).

Sgritta, G. B. (2002). "The situation of families in Italy-2001". **European Observatory on the Social Situation, Demography, and Family.**

Temel, Z. F. (2005). "Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar", **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**, Sayı: 62, Nisan. 2005.

Temel, F. (2009). "Dünyada ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim", **Okul Öncesi Eğitime Giriş,** Ed. Şefik Yaşar, 2. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Verry, D. (2000). "Financial Resources for Lifelong Learning: Evidence and Issues." **International Conference on Lifelong Learning as an Affordable Investment,** 7-8 December 2000, Ottawa.

Yalçınkaya, M. (1992). "İtalyan Eğitim Sistemi". **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. 25 (1): 199-210.

Japon anaokulları yüksekokul mezunu öğretmenlerden oluşmuştur. Yirmi beş yaşın altında bütün kadınlar yüksekokul mezunu olup eğitimlerini, öğretmenlikle ilgili alanlarda tamamlamaktadırlar. Başlangıçta Eğitim İlkeleri, çocuk psikolojisi ve uygulamalı eğitim dersleri verilirken, daha sonra Beden Eğitimi ve Sanat Eğitimi gibi derslerin de verildiği görülmektedir. Kadınlar öğreticilikte ciddi ve duyarlı olmalarına rağmen çocuk sahibi olduktan sonra kendi çocuklarını yetiştirmeleri için işlerinden ayrılabilmektedirler.

KAYNAKÇA

Akçay, İ. (2006). "Farklı Ülkelerde Okulöncesi Öğrencilerine Yönelik Çevre Eğitimi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Balcı, A. (2007). Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri**,** Ankara: PegemA Yayıncılık.

Demirel, Ö. (2000). Karşılaştırmalı Eğitim. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Erdoğan, İ. (2003). Çağdaş Eğitim Sistemleri. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Frasz, C. And K. Kato (1999). The Educational Structure of the Japanese School System, Contemporary Research in the United States, Germany, and Japan on Five Education Issues: Structure of the Education System, Standards in Education, the Role of School in Adolescents' Lives, Individual Differences Among Students, and Teachers' Lives. Ed. Harold W. Stevenson, Shin-Ying Lee, Roberta Nerison-Low, http://www.ed.gov/PDFDocs/research5.pdf (Alıntı Tarihi: 21.12.2012).

Güvenç, B. (1992). Japon Kültürü, 4. Baskı, Ankara: İş Bankası Yayınları.

İpek, C. (2001). Japonya'da Yerel Yönetimler ve Eğitim. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (2), 175-187.

Kenkyu, G. K. (1997), Relationship between Teachers and Students in American and Japanese Kindergartents, Center for School Education Research Hyogo University of Teacher Education, Journal of School Education, 9.

Kennedy, P. (1995). Yirmibirinci Yüzyıla Hazırlanırken. Çev: Fikret Uçcan, Ankara: İş Bankası Yayınları.

Mutlu, L., (1997). Eğitim Düşünceleri Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim. İstanbul: Anı Yayınları.

Özen, R., Ü. Akkutay, Z. Cafoğlu, N. Çeliköz ve Y. Erişen (1996). Japon Eğitim Sistemi. İstanbul: Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı.

Poyraz, H. ve Dere, H. (2003). Okulöncesi Eğitiminin İlke ve Yöntemleri. 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.

Sadıklar, T. (1991). Zirvedeki Japonya. Ankara.

Semerci, N. (2000). Japonya ve Almanya Eğitim Sistemlerine Genel Bir Bakış: Öğretmen Eğitimi Açısından Türkiye İle Karşılaştırma. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 159-168.

Suzuki, M. J. (2000). Child-Rearing and Educational Practices in the United States and Japan: Comparative Perspectives, Hyogo Kyoiku Daigaku Kenkyu Kiyo [Hyogo University of Teacher Education Journal], Vol 20 (Ser.1), p. 177-186.

Tsuchıyama, Bokko, Çev. Tanju Gürkan, Japon Okulöncesi Kurumlarında Uygulanan Aynı Yaş Grupları İle Karışıl Yaş Gruplarının Bir Araya Getirilmesiyle Oluşan Birleştirilmiş Yöntem, Eğitim ve Bilim, Sayı: 79, 40-45, 1991.

Türkoğlu, A., (1998). Karşılaştırmalı Eğitim Dünya Ülkelerinden Örnekler. Adana: Baki Kitabevi.

Ünalan Gedik, H. (2007). Japon ve Türk Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması, http://www.acilveilkyardim.com/egitim/japonveturkegitimsistemi.htm (Alıntı Tarihi: 21.012.2012).

http://keman.tr.gg/SUZUK%26%23304%3B-METODU.htm (Alıntı Tarihi: 29.01.2013).

Kanada eğitim sisteminde öğretmen yetiştirmede iki model bulunmaktadır: Bunlardan birincisi, eğitim fakültelerinden dört veya beş yılda mezun olunan lisans programları (Quebec'te 3 yıl) ile lisans öğretimi sonrasında bir ya da iki yılı kapsayan lisansüstü programlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu modeller, ilköğretim birinci ve ikinci kademeye öğretmen yetiştirmektedir. İlköğretim ikinci kademe için öğretmen lisans öğretimi sonrası programlardan mezun olmak durumundadır. Lisans öğrenimleri süresince genel öğretme becerileri, iletişim becerileri, sınıf yönetimi, öğretimsel amaçları belirleme, çocuk gelişimi, eğitim sosyolojisi, tarih, eğitim felsefesi, okul kuralları ve toplum, öğretmenlerin yasal durumları, profesyonel bir üye olarak öğretmen, özel eğitime giriş, eğitimde teknoloji, okul uygulamaları derslerini almaktadırlar. Buradan mezun olanlar öğretmenlik sertifikası almaktadırlar (UNESCO-IBE,2006).

KAYNAKÇA

Akçay, İ. (2006). "Farklı Ülkelerde Okulöncesi Öğrencilerine Yönelik Çevre Eğitimi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Beach, J. Ve diğerleri (2009). **Early Childhood Education and Care in Canada 2008.** 8. Baskı. http://www.childcarecanada.org/ECEC2008/#toc

CEC Network Türkiye (2013). "Kanada Eğitim Sistemi." **Concordia University Centre for Continuing Education,** http://www.studycanada.ca/turkey/education.htm (Erişim Tarihi 16.01.2013).

Dere, H. (2003). "Bazı Ülkelerde Uygulanan Okulöncesi Eğitiminden Örnekler". **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri,** 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.

Doherty, G., M. Friendly, J. Beach (2003). **OECD Thematic Review of Early Childhood Education and Care: Canadian Background Report**. http://www.sdc.gc.ca (Erişim Tarihi: 14.02.2013).

Erten, Ö. (2007). " Kanada'daki Okul Öncesi Eğitim Programları", **Çoluk Çocuk Dergisi**. 70: 8-9, İstanbul: Kök Yayıncılık.

Friendly, M. (2000). **History and Vision: Blending Child Care and Early Childhood Education.** Childcare Resource and Research Unit, University of Regina, Saskatchewan, Canada, (Çevrimiçi), http://cat.uregina.ca/spr/assets/documents/ marthafriendly.pdf (Erişim tarihi: 16.01.2013).

Human Resources and Skills Development in Canada (2010). **Public Investments in Early Childhood Education and Care in Canada 2010**. http://www.ecd-elcc.ca/eng/ecd/ececc/page00.shtml. (Erişim tarihi: 23.01.2013).

İncekara, S. (2006). **Kanada Eğitim Sistemi ve Coğrafya Öğretimi**. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Larose, F. et al. (2001). "Preschool Education Training: Skills for Adapting to a Changing Society". **2001 Pan-Canadian EducationResearch Agenda (PCERA) Symposium,** Teacher and Educator Training Current Trends and Future Directions. Université Laval, Quebec City

OECD (2012). **Education at a Glance: Education Indicators 2012 Canada**. http://www.oecd.org/canada/EAG2012%20-%20Country%20note%20-%20Canada.pdf (Çevrimiçi) Erişim Tarihi: 24.01.2013.

Prouchner, L. (2000). "A History of Early Education and Child Care in Canada, 1820-1966". **Early Childhood Care and Education in Canada.** Editörler: Larry Prouchner ve Nina Howe, Vancouver, BC, CAN: UBC Press.

The Council of Ministers of Education Canada (2013). **Education in Canada: An Overview** (Çevrimiçi).hhttp://www.cmec.ca/299/Education-in-Canada-An-Overview/index.html#03 (Erişim Tarihi: 16.01.2013).

UNESCO-IBE (2006). "Canada". **World Data on Education**. 6. Baskı. http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/NORTH_AMERICA/Canada/Canada.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2013).

UNICEF (2012). **Statistics By Area/Education Pre-Primary Gross Enrolment Ratio**. http://www.childinfo.org/education_preprimary.php (Çevrimiçi) Erişim Tarihi: 24.01.2013.

Ültanır, G. (2000). **Karşılaştırmalı Eğitim Bilimi Kuram ve Teknikler**. Ankara: Eylül Yayınları.

Güney Kıbrıs Montessori Okul Öncesi Eğitim Kurumundan Bir Sınıf

KAYNAKÇA

Akbay, O. (2008). **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ülke Profili**. T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. http://www.uekibb.org/ raporlar/KKTC_516488049.pdf

Angelides, P., C. Charalambous and C.Vrasidas. (2004). "Reflections On Policy And Practice Of Inclusive Education In Pre-Primary Schools In Cyprus", **European Journal of Special Needs Education.** 19 (2): 213.

Atatürk Öğretmen Akademisi (2015). http://www.aoa.edu.tr/page.aspx?id=135

Batur, N. (2007). **Rauf Denktaş: Yeniden Yaşasaydım**, İstanbul: Doğan Kitap, ss.506.

Burgul, N. ve Yagan, M. (2007). "Okul Öncesi Eğitim-Öğretim Sürecindeki Teknolojik Uyum Düzeyi", **Cypriot Journal of Educational Sciences**. 4: 47.

Department of Primary Education (2013). **Pre-Primary Education**. http://www.moec.gov.cy/dde/en/preprimary_introduction.html

EURYBASE (2010). **Organisation of The Education System in Cyprus 2009/2010.** http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/CY_EN.pdf (Erişim Tarihi: 14.02.2013).

EURYDICE (2010). **Structures of Education and Training Systems in Europe Cyprus 2009/10 Edition.** http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_CY_EN.pdf (Erişim Tarihi: 14.02.2013).

EURYPEDIA (2014). **Cyprus Early Childhood Education and Care.** https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Cyprus:Early_Childhood_Education_and_Care (Erişim Tarihi: 19.03.2015).

Karakütük, K. (1994). "Amaç, Yapı Ve Yönetim Süreçleri Açısından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Eğitim Sistemi", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. 23(1):213-243.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı (2005). **Yeni Program Yaklaşımları.** http://talimterbiye.mebnet.net/Genel%20yaklasimlar/Programlarda%20Temel%20%C4%B0lkeler.pdf (Erişim Tarihi: 19.03.2015).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Milli Eğitim Bakanlığı (2013). **Öğretmenler Yasası.** http://www.mebnet.net/ (Erişim Tarihi: 18.03.2015).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Milli Eğitim Bakanlığı (2015). http://www. mebnet.net/ (Erişim Tarihi: 19.02.2015).

Milli Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2006). **Türkiye'de ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri.** Ankara: Kalkan Matbaa.

Muhtaroğlu, M. (1985). "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Okul Öncesi Eğitime Kısa Bir Bakış", **Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitabı II-III**, ss.143.

Oktay, N. (1985). "Okul Öncesi Eğitimin Batıda ve KKTC'de Başlaması ve Gelişimi", **Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri II-III Kitabı,** İstanbul, ss.149.

Özder, H., Konedralı, G. ve Zeki, P. C. (2010). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 16(2):253-275.

Sungurtekin, M. (2009). "K.K.T.C'de Müzik Eğitiminin Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu", **"World Education Science" Dünya Eğitim Bilimleri Kongresi.** Girne, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.

TED Kuzey Kıbrıs Anaokulu. (2013). http://www.tedkuzeykibris.com/TR/Genel/ BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFFFC781891100259A

The Montessori Center. (2013). http://www.montessori-cyprus.com/

Yıldızlar, M. (2011). **Okul Öncesi Eğitime Önemli Katkı.** (C. H. Ajansı, Röportaj).

http://www.kibris724.com/bm-icin-harita-hazirligi-44388h.htm

KAYNAKÇA

Balcı, A. (2007). "Polonya Eğitim Sistemi". **Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri**, Ankara: PegemA Yayıncılık

EURYDICE (2010). **Structures of Education and Training Systems in Europe Poland.** 2009/10 Edition (Çevrimiçi) http:/ /eacea. ec.europa. eu/educatio n/eurydice/documents/eurybase/structures/041_PL_EN.pdf (Alıntı Tarihi: 11.12.2012)

EURYDICE (2011). **National System Overview on Education Systems in Europe**. 2011 Edition, Poland. (Çevrimiçi) https: //webgate.ec. europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Pola nd:Overview (Alıntı Tarihi: 9.12.2012)

EURYDICE (2014a). Early Childhood Education and Care. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Poland:Early_Childhood_Education_and_Care (Alıntı Tarihi:17.04.2015)

EURYDICE (2014b). Initial Education for Teachers Working in Early Childhood and School Education. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Poland:Initial_Education_for_Teachers_Working_in_Early_Childhood_and_School_Education (Alıntı Tarihi: 17.05.2014).

EURYDICE (2015).Early Childhood Education and Care. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Poland:Early_Childhood_Education_and_Care (Erişim Tarihi: 20.04.2015).

EURYPEDIA (2012). **Poland.** (Çevrimiçi) https://webgate.ec.europa.eu/fpf is/mwikis/eurydic e/index.php/Poland:Overview (Alıntı Tarihi: 12.12.2012)

İkizer, İ. (2004). "Almanya, Fransa ve Polonya'nın Eğitim Sistemlerine Genel Bir Bakış". **Üniversite ve Toplum**, 4(3).

Kurşun, A. (2013) **Polonya Eğitim Sistemi** Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programı. Avrupa Ülkelerinde Eğitim ders notları. www.egitim.aku.edu.tr/polonya.ppt. (Alıntı Tarihi: 8.02.2013)

Murawska, B. (2005). **Early Childhood Education in Poland. International Perspectives on Research in Early Childhood Education**. Ed: Bernard Spodek ve Olivia N. Saracho. USA: Information Age Publishing. (Çevrimiçi) http://books. google.com.tr/books/about/Debating_Public_Sector_Financial_Managem.html?id=bDkY_rl-aC4C&redir_esc=y

Ogrodziñska,T . (2009). **Alternative Forms of Preschool Education - Polish Experiences.** (Çevrimiçi) http://siteresources.worldbank. org/TURKEYEXTN/Resources/361711-1288955773044/Session2_CountryCaseStudyIVPoland-en.pdf (Alıntı Tarihi: 11.12.2012)

Taşdan, M. (2015). Polonya Cumhuriyeti Eğitim Sistemi. Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri. (Ed: Ali Balcı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

The European Education Directory (2012). **Poland.** (Çevrimiçi) http://www. euroeducation.net/prof/polaco.htm (Alıntı Tarihi: 9.12.2012)

UNESCO (2012). **World Data on Education**. VII. Edition (Çevrimiçi) 2010/11 http ://ww w.ibe .unesc o.org/fi leadmin/u ser_uploa d/Publicatio ns/WDE/2010/pdf-versions/Poland.pdf (Alıntı Tarihi: 12.12.2012)

www.turkiye-rehberi.net

http://tr.wikipedia.org/wiki/Polonya#/media/File:Polandmap_cia.png

Öğretmenlik eğitimini başarı ile tamamlayan öğretmen adayları, illerin öğretmen ihtiyaçları tespit edildikten sonra Eğitim Bakanlığı tarafından okul belirtilmeksizin illere atanmaktadır. İllere atanan öğretmenler İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından bazı ölçütler göz önünde bulundurularak okullara görevlendirilmektedir. Yeni atanan öğretmenler eğitim-öğretim yılı başlamadan önce hizmet içi eğitim semineri alırlar. Bu eğitim seminerinde oryantasyon eğitimi de alan öğretmenler okullara kendilerini daha hazır hissederek başlarlar (Korucu Çimşir, 2013).

KAYNAKÇA

Athens First United Methodist Church Kindergarten (2013). http://athensfirstumc.org/kindergarten/

Başal, H. A. (2005). **Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri**, İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Erginer, A. (2006). **Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri Türkiye Eğitim Sistemiyle Karşılaştırmalar**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Erginer, A. (2012). *Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

EURYDICE (2012). **Organisation of The Education System in Greece (2009-2010).** http://eacea.ec.europa.eu/education/Eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/EL_EN.pdf (Erişim Tarihi 03.02.2013)

EURYDICE (2015). Organisation of Programmes for Children under 4 years. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Greece:Organisation_of_Programmes_for_Children_under_4_years (Erişim Tarihi: 18.04.2015).

EURYPEDIA (2013) **Greece.** https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Greece: Overview (Erişim Tarihi: 10.02.2013).

Korucu Şimşir, S. (2013). Yunanistan Eğitim Sistemi. *Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış*. (Ed: Sefer Ada ve Z. Nurdan Baysal). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü AB Müktesebatına Uyum Komisyonu, (2006). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerin Eğitim Sistemleri, Ankara: Kalkan Matbaacılık.

Oktay, A. (2002).Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Sağlam, M. (1999). Avrupa Ülkelerinin Eğitim Sistemleri**.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sarı, B.ve Acar, E. (2008). "Erken Çocukluk Eğitimine Farklı Ülkelerden Bir Bakış: Türkiye, Macaristan, Portekiz, Litvanya, Yunanistan Örnekleri". **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi III. Ulusal Okul Öncesi Eğitimi Öğrenci Kongresi Bildiri Kitabı,** SMG Yayıncılık, 8-11 Mayıs

Türkoğlu, A. (1998). **Karşılaştırmalı Eğitim Dünya Ülkelerinden Örneklerle**. Adana: Baki Kitabevi.

UNESCO (2013). UIS Statistics in Brief Education (all levels) Profile-Greece. http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=3000&BR_Region=40500 (Erişim Tarihi: 13.02.2013).

Vathis Square (2013). http://www.re-public.gr/en/olpc/(Erişim Tarihi: 13.02.2013).

Yıldırım, C. (2008). **Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Okulöncesi Eğitim,** Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (25).

http://www.maphill.com/greece/simple-maps/political-map/political-shades-outside/

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA AKTÖRLERİ
Zemin ve Uygulama

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA AKTÖRLERİ

Zemin ve Uygulama

Editör
FARUK TAŞÇI

ilem KİTAPLIĞI
nobel

Yayın No.: 1704
İLEM Kitaplığı No.: 16
Araştırma Dizisi No.: 5
ISBN : 978-605-320-611-8
© 1. Basım, Ocak 2017

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA AKTÖRLERİ: Zemin ve Uygulama
Editör: Faruk Taşçı

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Lütfi Sunar

Redaksiyon: Abdullah Karakaş
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Resmi: https://pixabay.com/en/users/iquraishi-1335631/
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Taşçı, Faruk.
Türkiye'de Sosyal Politika Aktörleri: Zemin ve Uygulama / *Faruk Taşçı*
1. Basım, X+178 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var
ISBN 978-605-320-611-8
1. Türkiye 2. Sosyal Devlet 3. Sosyal Belediyecilik 4. Sivil Toplum 5. İşletmeler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz vii

Yazarlar Hakkında ix

Bölüm 1: Türkiye'de Devletin Sosyal Politikaları: Sahici mi ve Arkaplanı Ne? 1
Abdullah Önal

Bölüm 2: Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikaları: Kaynaklar Yeterli mi? 33
M. Erkam Kocakaya

Bölüm 3: Türkiye'de Sosyal Politika Aktörü Olarak Aile: Toplumsal Risk, Refah ve Aile 75
Merve Çiloğlu

Bölüm 4: Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politikaları: Var mı Gerçekten ve Nasıl? 117
Faruk Taşçı

Bölüm 5: Türkiye'de İşletmelerin Sosyal Politikaları: Köken Neresi ve Mevcut Durum Ne? 143
Faruk Taşçı

Kaynakça

Akgül, O. (2013). Sosyal Devletin Evrimi, Türkiye'de Sosyal Devlet Teoride mi, Pratikte mi?. *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi-Bildiriler Kitabı – I* içinde (s. 227-289), Bursa: İLEM & Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı.

Akıllıoğlu, T. (1995). İnsan Hakları (Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri). Ankara: AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Aktan, C. C. (1994). *Gerçek Liberalizm Nedir?*. İstanbul: Mart Matbaacılık.

Aristoteles (2014). *Politika*. (M. Tunçay, Çev.), İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

Béland, D. & A. Lecour (2008). *Nationalism and Social Policy (The Politics of Territorial Solidarity)*. New York: Oxford University Press.

Buğra, A. (2003/2004). Devletçi Dönemde Yoksulluğa Bakış ve Sosyal Politika: 'Zenginlerimiz Nerede?'. *Toplum ve Bilim*, 99, 75-97.

Cevizci, A. (2014). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Say Yayınları.

Clapham, A. (2007). *Human Rights: A Very Short Introduction*. UK: Oxford University Press.

Çağrıcı, M. (2015). İslam'da Birlikte Yaşamın Ahlaki Temelleri. (DİB, eds.) *Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı* içinde (s. 23-35), Ankara: DİB Yayınları.

---------- (1991). Asabiyet (TDV, eds.) *TDV İslâm Ansiklopedisi C. 3* içinde (s. 453-455) İstanbul: TDV Yayınları.

Çapra, M.Ö. (1988). İslamî Refah Devleti ve Devletin Ekonomideki Rolü (Y. Balcı, eds.) İslam İktisadı Araştırmaları I içinde (148-174), İstanbul: Dergâh Yayınları.

Çarkoğlu, A. & E. Kalaycıoğlu (t.y.). *Türkiye'de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.

Çengelci, E. (1985). Türkiye'de Sosyal Yardımlar: Bir Model Geliştirme Denemesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, SBF). Ankara.

Dursun, D. (2010). *Siyaset Bilimi*. (5. bs.). İstanbul: Beta Basım.

Gauchet, M. (2011). Anlam Borcu ve Devletin Kökenleri. (C.Bali Akal, eds.) *Devlet Kuramı* içind (s. 33-71). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Gözübüyük-Tamer, M. (2010). Tarihsel Süreçte Sivil Toplum. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 27 (1), 89-105.

Hassan, Ü. (1977). İbn Haldun'un Metodu ve Siyaset Teorisi. Ankara: Sevinç Matbaası.

Hilson, M. (2008). *The Nordic Model (Scandinavia Since 1945)*. London: Reaktion Books.

Huber, E. & J.D. Stephens (2001). Welfare State and Production Regimes in the Era of Retrenchment. (P. Pierson, eds.) *The New Politics of the Welfare State* içinde (p. 107-145), UK: Oxford University Press.

Hülagü, O. (1999). *Farabi ve İbn-i Haldun'da Devlet Düşüncesi*. İstanbul: Kırkambar Yayınları.

İbn Teymiyye (1999). *Siyaset: es-Siyasetu'ş-Şer'iyye* (V. Akyüz, Çev.) İstanbul: Dergah Yayınları.

Kaboğlu, İ.Ö. (1996). İnsan Hakları. (J. Baysal, eds.) Çağdaş Toplum Değerleri içinde (s. 13-44), İstanbul: ÇYDD Yayınları.

Kara, B. (2009). Sosyal Devletten Küresel Devlete: Türkiye'de Kamu Çalışanları ve Temel Haklar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 14 (1), 369-386.

Katrougalos, G. & G. Lazaridis (2003). *Southern European Welfare States (Problems, Challenges and Prospects)*. New York: Palgrave Macmillan.

Kautto, M. et.al. (2001). Introduction: How Distinct are the Nordic Welfare States?. (M. Kautto et.al., eds.) *Nordic Welfare States in the European Context* içinde (p. 1-13). New York: Routledge.

Kautto, M. et.al. (1999). The Nordic Welfare States in the 1990s. (M. Kautto et.al, eds.). *Nordic Social Policy (Changing Welfare States)* içinde (p. 1-18), New York: Routledge.

Kennett, P. (2001). *Comparative Social Policy (Theory and Research)*. USA: Open University Press.

Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamını ve İşlevini Tartışmak. Çalışma ve Toplum. 15, 19-56.

---------- (2005). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kutlu, D. (2015). *Türkiye'de Sosyal Yardım Rejiminin Oluşumu: Birikim, Denetim, Disiplin*. Ankara: Notabene Yayınları.

Lin, K. (2005). Cultural Traditions and the Scandinavian Social Policy Model. *Social Policy & Administration*, 39 (7), 723-739.

Mairet, G. (2011). Padovalı Marsilus'tan Luis XIV'e Laik Devletin Doğuşu. (C. Bali Akal, eds.) *Devlet Kuramı* içinde (s. 215-245), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Mücahid, H.T. (2005). *Farabi'den Abduh'a Siyasi Düşünce*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Mütevellioğlu, N. (2006). Sosyal Devletin Meşruiyeti. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 8 (2), 1-23.

O'Connor, J.S. (2004). Gender, Citizenship and Welfare State Regimes. (P. Kennett, eds.). *A Handbook of Comparative Social Policy* içinde (p. 180-200), UK: Edward Elgar Publishing Limited.

Özbek, N. (2002). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet. *Toplum ve Bilim*. 92, s. 7-33.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. (2. bs.). İstanbul: İTO Yayınları.

Pérez-Baltodano, A. (2004). Globalization, Human Security and Social Policy: North and South. (P. Kennett, eds.). *A Handbook of Comparative Social Policy* içinde (p. 50-68), UK: Edward Elgar Publishing Limited.

Pestieau, P. (2006). *The Welfare State in the European Union*. New York: Oxford University Press.

Russel, B. (1990). İktidar. İstanbul: Cem Yayınevi.

Saraceno, C. (2000). Gendered Policies: Family Obligations and Social Policies in Europe. (T.P. Boje & A. Leira, eds.). *Gender, Welfare State and the Market* içinde (p. 122-145), London: Routledge.

Skirbekk, G. & N. Gilje (2006). *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi* (E. Akbaş & Ş. Mutlu, Çev.). İstanbul: Kesit Yayınları.

Taşçı, F. (2012). *Sosyal Politika Ahlakı*. Ankara: Nobel Yayınları.

---------- (2010). *Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım*. Ankara: Nobel Yayınları.

Tayyib, L. (1996). *Modern Çağda İslam'ın Politik Sistemi*. İstanbul: İlke Yayıncılık.

Thilly, F. (2000). *Felsefenin Öyküsü-II* (İ. Şener, Çev.). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.

Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika* (2. bs.). Bursa: Vipaş.

Toku, N. (2002). İlm-i Umran: İbni Haldun'da Toplum Bilimsel Düşünce (2.bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Tuna, O. & N. Yalçıntaş (1999). *Sosyal Siyaset* (7. bs.). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Yalvaç, F. (2014). Devlet. (Ş. Kardaş & A. Balcı, eds.). *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde (s. 210-216). İstanbul: Küre Yayınları.

Zaim, S. (1998). Türkiye'de Demokratik Rejimin İktisadi ve Sosyal Muhtevası. *Yeni Türkiye Cumhuriyet Özel Sayısı III (Sosyal Değerlendirme)* içinde (s. 1906-1915), 23-24.

---------- (1992). İslam-İnsan-Ekonomi. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.

Zeydan, A. (1977). İslâm Hukukunda Ferd ve Devlet (İslâm Anayasa Hukuku). Suriye: IIFSO.

yerel yönetimler, mali kaynak noktasında henüz gelişmiş AB ülkeleri kadar olmasa da bütçe fazlası verebilecek noktalara ulaşmışlardır. Artan sorumluluğun beraberinde getirdiği mali kaynak artışı da yerel kamu hizmetlerinin ve sosyal politika uygulamalarının daha da yaygınlaşacağının sinyalini vermesi bakımından önemlidir.

Bu noktada, Türkiye'de hızlı bir şekilde ilerleyen reform ve yeniden yapılanma sürecinde hız kesmeksizin toplumsal değerler ile bütünleşen, toplumsal tabana ve talebe duyarlı, yerel demokrasiyi güçlendirecek, hizmetlerin etkinliği ve verimliliğini sağlayacak bir dizi politik ve pratik gelişmeye zemin oluşturacak ulusal bir yerel yönetişim stratejisinin hazırlanması gerekmektedir. Zira bu gidişata çizilen istikametin insan merkezli bir yaklaşımın üzerine inşa olması kamu hizmetlerinin sunumu ve sosyal politikaların uygulanması sürecindeki korku ve tedirginlikleri aşmaya vesile olacaktır.

Kaynakça

Alper, Y. (2015). Sosyal Politikanın Tarafları: Ulusal Taraflar. (Y. Alper & A. Tokol, eds.). *Sosyal Politika* (5. bs.) içinde (s. 37-60). Bursa: Dora Yayınları.

Ateş, H. (2009). Sosyal Belediyecilik. *Çerçeve Dergisi,* 49, 88-95.

Aydın, M. (2008). *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler*. İstanbul: Yedirenk Yayınları.

Bauman, Z. (2014). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları.* (5. bs.) (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Beki, A. (2009). *Türkiye'de Sosyal Belediyecilik (Ümraniye Belediyesi Örneği)*. İstanbul: Ümraniye Belediyesi Yayını.

Çelik, E. G. (2013). Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikalara Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Çukurçayır, M. A. (2013). *Yerel Yönetimler Kuram Kurum ve Yaklaşımlar*. (2. bs.), Konya: Çizgi Yayınevi.

Daly, G. & D. Howard (2011). Yerel ve Bölgesel Yönetim, Yönetişim ve Sosyal Politika. (P. Alcok, M. May & K. Rowlingson, eds.). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (s. 354-365). (Ş. Gökbayrak vd., Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ersöz, H.Y. (2011). *Sosyal Politikada Yerelleşme*. İstanbul: İTO Yayınları.

Eryılmaz, B. (2010). *Bürokrasi ve Siyaset*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

---------- (2004). *Kamu Yönetimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyon Raporu.* Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları.

Kesgin, B. (2014). *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*. İstanbul: Açılım Kitabevi.

---------- (2012). *Yoksulluğa Yerel Müdahale Sosyal Belediyecilik*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Koçak, O. & E. Kavi (2014). Sosyal Politika Aktörü Olarak Sosyal Girişimci Belediyecilik. *Emek ve Toplum Dergisi*. 3 (6), 26-47.

Koray, M. (2012). *Sosyal Politika*. (4. bs.). Ankara: İmge Kitabevi.

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM) (2015). *2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: MİGM Yayınları.

Muhasebat Genel Müdürlüğü (25.01.2015). Mahalli İdareler Mali İstatistikleri. https://www.muhasebat.gov.tr/mgmportal/faces/khb_yeni?_afrLoop=1449544193283000&donusSayfa=temel&_afrWindowMode=0&_adf.ctrl-state=jfee8kf7k_9 .

Ökmen, M. & B. Parlak (2015). *Yerel Yönetimlerde Yeni Vizyonlar*. Bursa: Ekin Yayınları.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İTO Yayınları.

Sayıştay (2015). *2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Sayıştay Yayınları.

Sykes, R. (2011). Küreselleşme ve Sosyal Politika. (P. Alcok, M. May & K. Rowlingson, eds.). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (s. 555-564). (Ş. Gökbayrak vd., Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Şengül, R. (2011). *Yerel Yönetimler*. (2. bs.). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Şenkal, A. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. (3. bs.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Toksöz, F. (2008). *İyi Yönetişim El Kitabı*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Toprak, Z. (2014). *Yerel Yönetimler*. (9. bs.). İzmir: Siyasal Kitabevi.

Turan, E. (2015). *Kamu Yönetiminde Reform*. Konya: Palet Yayınları.

Uğurlu, Ö. (2010). *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*. İstanbul: Örgün Yayınevi.

Yüksel, H. (2014). *Güncel Gelişmeler Işığında Sosyal Politika*. Bursa: Ekin Yayınları.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

5393 Sayılı Belediye Kanunu

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı.

dinamikleri farklıdır ve toplumla organik bir ilişki içerisinde olan aile bu doğrultuda dönüşmektedir. Aile dönüşümünün boyutlarının ise ayrı bir çalışmada ayrıntısıyla incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında Türkiye'de ailenin üretim fonksiyonun devam ettiği ve nicel olarak çekirdekleştiği görülen ailenin nitel olarak geniş aile fonksiyonunu da devam ettirdiği söylenebilir.

Ayrıca bir sosyal devlet olmayı ilke edinmiş olan Türkiye'de sosyal refah devletinin temelinde var olan birtakım özelliklerle bütünleşmek durumundadır. OECD ülkeleri sosyal refah araştırmalarından da anlaşılacağı üzere refah devletleri temeli salt olarak bir "birey"dir. Bahsi geçen birey ise sistemin ihtiyacına binaen tasavvur edilmiştir. Modern ilerlemeci olduğunu, kadın-erkek, ruh-beden ikilemlerinden beslendiğini ve ekonomik gücü katalizör olarak atadığını ifade ettiğimiz sistemin bireyi ben'cidir, ahlak ve değer dışıdır. Duygusal bağları olmayan, bağlam-dışı varlıklar olarak tanımlanan bireyler üzerinden konuştuğumuzda "aile"nin ürettiği ancak sayısal verilere yansımayan refah ve rolü de ötelemiş olmaktayız (Moreno, 2013, s. 376-377). Ancak gerçek göstermektedir ki aile bireye halen bir refah ortamı sunmaktadır. Dolayısıyla etkin bir aktör olarak rolünü devam ettiren ailenin politikalarla çatırdama noktalarında güçlendirilmesi, korunması aksi durumun toplumsal bir risk ve tehdit olması sebebiyle sosyal politikanın alanına girmektedir. Ancak bu müdahale bir toplum mühendisliğinden ziyade dayanışma modeli üzerinden yapılmalıdır.

Kaynakça

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010). *Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü & Türkiye İstatistik Kurumu (2006). *Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011). *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Ağaoğulları, M. (1989). Fransız Devriminde Birey Devlet İlişkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 44 (3), 196-228.

Akkutay, Ü. (1991). İslamiyet'ten Önce Türk Ailesi. *Türk Aile Ansiklopedisi 1*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Arıkan, G. (1994). Osmanlılarda Tanzimat Döneminde Kadınlarla İlgili Gelişmeler. *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu* içinde (s. 320-330). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Atalay, B. (1991). Sanayileşme ve Kentleşmenin Ailenin Değişmesinde Etkileri. *Türk Aile Ansiklopedisi 3* içinde (s. 880-891). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Aydın, M. (2000). *Kurumlar Sosyolojisi*. Ankara: Vadi Yayınları.

Ayverdi, S. (2006). *Milli Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Berman, M. (2013). *Katı Olan Herşey Buharlaşıyor* (Ü. Altuğ, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Bulaç, A. (2012). *Postmodern Kaosta Kıble Arayışı*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Canatan, K. & Yıldırım, E. (2011). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.

Celkan, H. (1991). Türklerde Aile Telakkileri. *Türk Aile Ansiklopedisi 1*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Çamur Duyan, G. (2011). Parçalanmış Aileler ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. (Y. Özkan, eds.) *Sosyal Dışlanma Ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı* içinde (s. 13-29), Ankara: Maya Akademi.

Doğan, İ. (1999). Osmanlı Ailesinin Sosyolojik Evreleri: Kuruluş, Klasik ve Yenileşme Dönemleri. *Osmanlı Ansiklopedisi 5* içinde (s. 371-396). Ankara: Yeni Türkiye.

Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*. İzmir: Legal Yayıncılık.

Duby, G. (1974). *The Early Growth of The European Economy*. (H. B. Clarke, trans.). Newyork: Cornell University Press.

Ecevit, Y. (1998). Küreselleşme, Yapısal Uyum ve Kadın Emeğinin Kullanımında Değişmeler. (F. Özbay, eds.) *Küresel Pazar Açısından Kadın Emeği ve İstihdamdaki Değişmeler* içinde (s. 31-78). İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.

Eröz, M. (1977). *Türk Ailesi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Esping-Andersen, G. (2013). Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri. (B. Yakut-Çakar & U.B. Balaban, Çev.) (A. Buğra & Ç. Keyder, eds.). *Sosyal Politika Yazıları* içinde (s. 33-50). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ergentuğ, A. (1991). Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri. *Aile Yazıları I: Temel Kavramsal Yapı ve Tarihi Süreç*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Gies, J.F (1976). *Women in the Middle Ages*. Newyork: Thomas Y. Crowell Company.

Goldberg, P.J.P. (1988). Women in Fifteenth Century Town Life (J.S.F. Thompson, eds.). *Towns and Townspeople in the Fifteenth Century*. UK: Alan Sutton Publishing.

Gough, I. (2013). Güney Avrupa'da Sosyal Yardım. (B. Yakut-Çakar & U.B. Balaban, Çev.) (A. Buğra & Ç. Keyder, eds.). *Sosyal Politika Yazıları* içinde (s. 231-261). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gökalp, Z. (1950). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Serdengeçti Yayıncılık.

Gökçe, B. (1991). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Aile Yazıları 1: Temel Kavramsal Yapı ve Tarihi Süreç* içinde (s. 210-228). Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Hayek, F.A. (1999). *Kölelik Yolu*. Ankara: Liberte Yayıncılık.

Helvacıoğlu, F. (1996). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Howel, C.M. (1988). *Women, Production and Patriarchy in Late Medieval Cities*. Chicago: University of Chicago Press.

Karakoç, S. (2008). *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi 1*. İstanbul: Diriliş Yayınları.

---------- (2007). *Ruhun Dirilişi*. İstanbul: Diriliş Yayınları.

Kavuncu M. (1999). Osmanlılarda Aile ve Kadın. *Dini Araştırmalar Dergisi*. 2 (4), 143-168.

Kırkpınar, L. (2001). *Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Kadın*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Kongar, E. (1972). İzmir'de Kentsel Aile. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği.

Koray, M. vd. (1999). *Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği*. Ankara: T.C. Başbakanlık KSGM.

Kutub, M. (t.y.). İslam ve Materyalizme Göre İnsan. İstanbul: Şamil Yayınevi.

Mies, M. (1986). *Patriarchy and Accumulation on a World Scale*. Londra: Zed Books.

Moreno, L. (2013). Süper Kadınlar ve Akdeniz Refahı. (B. Yakut-Çakar & U.B. Balaban, Çev.) (A. Buğra & Ç. Keyder, eds.). *Sosyal Politika Yazıları* içinde (s. 375-397). İstanbul, İletişim Yayınları.

Ortaylı, İ. (2013). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.

---------- (1992). Osmanlı Aile Hukukunda Gelenek Şeriat Örf. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 2*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. (2. bs.) İstanbul: İTO Yayınları.

Öztürk H. (1991). Türklerde Aile ve Ahlak Telakkileri. *Türk Aile Ansiklopedisi 1*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Sarıca, M. (1980). *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Sirmen, K. (2009). Eşcinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfı Hukukunda Düzenlenişi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 58 (4), s. 826-877.

Sancar, A. (2010). *Osmanlı Kadını Efsaneler ve Gerçek*. İstanbul: Kaynak Yayıncılık.

Şenkal, A. & Sarıipek, D. (2007). Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri Ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 14, 146-175.

Şarvan, T. (2012). Bilim Olarak Sosyolojinin Doğuşu. *Klasik Sosyoloji Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Şişman, N.(2013). *Emanetten Mülke*. İstanbul: İz Yayıncılık.

---------- (2007). Küresel Dinamikler Bağlamında Aile ve Kadın. *Günümüzde Aile* içinde (s. 588-612). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Tarnas, R. (2011). *Batı Düşüncesi Tarihi Moderniteden Günümüze Kadar 2* (Y. Kaplan, Çev.). İstanbul: Külliyat Yayınları.

Taşçı, F. (2013). Refah Devletleri İçerisinde Türkiye'nin Pozisyonu: 'Yaşlılık Algısı' Üzerinden Değerlendirmeler. İnsan ve Toplum *Dergisi*. 3 (5), 5-36.

Tayanç, F. (1981). *Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın*. İstanbul: Kardeşler Basımevi.

Thornton A. (1987). Social Change and the Family: Comparative Perspectives from the West, China and South Asia. *Sociological Forum*. 2, 740-750.

Tuncer, H. (1989). Türk Kadınının Geçirdiği Evrimin Tarihçesi ve Bu Günkü Durumu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 5 (16), 163-172.

Türkdoğan O. (1991). Türk Ailesinin Genel Yapısı. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Ünal, A. (2002). Hıristiyanlıkta Kadın ve Aile Anlayışına Genel Bir Bakış. *Dinler Tarihi Araştırmaları* içinde (s. 125-136). Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları.

Üşür, S.S. (2004). Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi. *Doğu Batı Dergisi*. 29, 22-41.

Vergin, N. (1991). Toplumsal Değişme ve Türkiye'de Aile. *Aile Yazıları I* içinde (s. 308-318). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Yazan Meriç, Ü. (1989), "İleri Endüstri Toplumlarında Aile Kurumu Üzerine Bir Araştırma," *Sosyoloji Dergisi,* 3 (1), s. 147-174.

Yağmurlu, M. (1983). Çağımızda Kadın Sorunu. İstanbul: Beyan Yayınları.

STK'ların alana girdikleri ve insani yardım kapsamında sosyal politika işlevleri üstlendikleri bilinmektedir. Böylece STK'ların sosyal politikaları için 1999 Marmara Depremleri bir "milat" olarak zikredilebilir.

Öte yandan gerek özelde Marmara Depremleri ve gerekse genelde STK'ların sosyal politika faaliyetlerinde İslam dininin ciddi bir zemin sunduğu da unutulmamalıdır. Türkiye'nin İslam dini konusundaki binyıllık oturmuş yapısı, STK'lar için de özellikle finans imkânları noktasında kendisini açık bir şekilde belli etmektedir. STK'lar zekât, fitre vb. İslami usullerle finans kaynaklarını oluşturmaktadır. Son dönemlerde ise her bir İslami cemaat/tarikat kolunun kendilerine has "yardım dernekleri/vakıfları" kurdukları ve sosyal politika bağlamında işlevler üstlendikleri de göze çarpmaktadır.

Nihayetinde Türkiye'deki STK'ların sosyal politika alanında çok güçlü olduklarını söylemek pek mümkün görünmemektedir. Bunda genel olarak STK kültürünün henüz çok cılız bir toplumsal kabul görmesi yanında, sosyal politika alanında kamusal aktörler (merkezi ve yerel yönetim) ile geleneksel aile dinamiklerinin etkinliği sebep olarak gösterilebilir. Böyle bir durumda yapılması gereken şey, bir yandan STK'ların toplumsal anlamda geniş bir kabul görmesinin mümkünatlarını sağlamak, bir yandan da kamu-STK işbirlikleri ile kamunun sosyal politikalardaki etkinliklerinin STK'lar için de geçerli olacak zeminler sunabilmektir. Bunları yaparken de dünya ölçeğindeki uygulamalar dikkate alınsa da Türkiye'nin kendi iç dinamiklerini gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Kaynakça

Akpınar-Gönenç, A. (2001). *Sivil Toplum: Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi*. e-yayın: Altkitap Yayınları.

Alp S. (2009). Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör. *Maliye Dergisi*. 156, 265-279.

Altay, E. (2011). Afet Dönemlerinde Kamu-STK İşbirliği. İdarecinin Sesi, 148, s. 43-47.

Aydınlıgil, S. (2013). Sosyal Politika Geliştirmede Yeni Bir Alan: Gönüllülük. (Bordo Tercüme Bürosu & E. Erdem, Çev.). (UN Volunteers, eds.) *Türkiye'de* Gönüllülük: Gönüllülüğün Rolünü ve Katkılarının Keşfedilmesi içinde (s. 32-38). http://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/mdgs/Turkiyedegonulluluk.pdf (Çevrimiçi).

Aydoğdu, C.. Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlenmesi. http://www.hekimpostasi.org.tr/2012/04/02/gelismis-ulkeler-ve-turkiyede-sivil-toplum-orgutlenmesi/ adresinden 1.11.2015 tarihinde edinilmiştir.

Blum, N. (2009). Small NGO Schools in India: Implications for Access and Innovation. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*. 39, 2, 235-248.

Bobbio, N. & J. Texier (1982). *Gramsci ve Sivil Toplum* (A. İpek & K. Somer, Çev.). Ankara: Savaş Yayınları.

Brown, L. D. & A. Kalegaonkar (2002). Support Organizations and the Evolution of the NGO Sector. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 31, 231-258.

Bulaç, A. (1995). *Bir Aydın Sapması*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Can, İ. (2011). Küreselleşme Bağlamında İslam'ın Yeni Sivil Toplum Söylemi ve İnsani Yardım Vakfı İHH. *Muhafazakâr Düşünce*. 29-30, s. 101-132.

Cantekin, E. (2013). Türkiye'de Afet Yönetiminde Gönüllülük. (UN Volunteers, eds.). *Türkiye'de* Gönüllülük: Gönüllülüğün Rolünü ve Katkılarının Keşfedilmesi içinde (s. 59-64). http://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/mdgs/Turkiyedegonulluluk.pdf.

Çarkoğlu, A. & E. Kalaycıoğlu [2008]. *Türkiye'de Dindarlık: Uluslararası Bir Karşılaştırma*. İstanbul: [Sabancı Üniversitesi Yayınları].

Çiftçi, C. (2012). *Sivil Toplum: Kökenler, Örgütlenme ve Çalışma Yaklaşımları*. CFCU, ECORYS & GAP.

Delisle, H., J.H. Roberts, M. Munro, L. Jones & T.W. Gyorkos (2005). The Role of NGOs in Global Health Research for Development. *Health Research Policy and Systems*. 3 (3), 1-21.

Demirel, N. (2011). Farklı Bir Platformda Sivil Toplum ve Türkiye. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 26, 145-164.

Doğan, İ. (2002). Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Sistemlerinde Sivil Toplum. İstanbul: Alfa Yayınları.

Duncan, H. (2009). Nongovernmental Organisations and Immigrant Integration. *Studies in Ethnicity and Nationalism*. 9 (2), 304-309.

Erdoğan-Tosun, G. (2001). *Devlet-Sivil Toplum İlişkisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Galay, G. et.al. (2001). *Fellows Conference Action Statement 2001: The Nonprofit Sector and the Reduction of Poverty*. (Santiago, Chile in July 2001, 13th Annual Conference of the Johns Hopkins International Fellows in Philanthropy) http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2011/09/2001-Chile-Conference-Statement.pdf adresinden 28.01.2012 tarihinde edinilmiştir.

Genç, F.N. (2006) Afetlerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: 1999 Marmara Depremi Örneği. (A. Akdemir, haz.) *III. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 255-267). Çanakkale: 18 Mart Üniversitesi Yayınları.

Goodhand, J. (2006). *Aiding Peace? The Role of NGOs in Armed Conflict*. Lynne Rienner Publishers, ITDG Publishing.

Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (2014). *Suriyeli Mülteciler Alanında Sivil Toplum Çalıştay Raporu*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Göçmen, İ. (2011). Muhafazakârlık, Neoliberalizm ve Sosyal Politika: Türkiye'de Din Temelli Sosyal Yardım Organizasyonları. *Doğu Batı Dergisi*. 58, 115-143.

Gözübüyük-Tamer, M. (2010). Tarihsel Süreçte Sivil Toplum. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 27 (1), 89-105.

Gubser, P. (2002). The Impact of NGOs on State and Non-state Relations in the Middle East. *Middle East Policy*. 9 (1), 139-148.

Güloğlu, T. & S. Murat (2006). Amerika Birleşik Devletleri'nde Üçüncü Sektör Organizasyonlarının Yoksullukla Mücadeledeki Rolü: The Salvation Army Örneği. *III. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiriler Kitabı*. Içinde (s. 277-283). Çanakkale: 18 Mart Üniversitesi Yayınları.

Harmsen, E. (2008). *Islam, Civil Society and Social Work: Muslim Voluntary Welfare Associations in Jordan between Patronage and Empowerment*. Leiden: ISIM / Amsterdam University Press.

İçduygu, A., Z. Meydanoğlu & D.Ş. Sert (2011). *Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası*. İstanbul: TÜSEV Yayınları.

Jayasinghe, S. (2007). Faith-based NGOs and Healthcare in Poor Countries: A Preliminary Exploration of Ethical Issues. *Journal of Medical Ethics*. 33, 623-626.

Johnson, E. & A. Prakash (2007). NGO Research Program: A Collective Action Perspective. *Policy Sciences*. 40, 221-240.

Kabasakal, M. (2008). Sivil Toplum ve Demokrasi. (Yayınlanmamış Denetçi Yeterlilik Tezi, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı), Ankara.

Kutlu, Z. (t.y.), *Bekleme Odasından Oturma Odasına: Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışma Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme*, http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/medya/02062015beklemeodasi.pdf adresinden 31.10.2015 tarihinde edinilmiştir.

Macit, M. (2008). Sivil Toplum ve Dinsellik Ekseninde Yoksullukla Mücadele. *EKEV Akademi Dergisi*. 37, 61-72.

Martens, K. (2002). Mission Impossible? Defining Nongovernmental Organizations. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 13 (3), 271-285.

Orhon, H.G. (2007). Türk Basınında Sivil Toplum: Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE), Ankara.

Özaydın, M.M. (2013). Refah Devletinin Krizi, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Yükselen Sivil Toplum. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. 2 (3), 74-91.

Özdemir, S., H. Başel & H. Şenocak (2009). Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 56, 151-234.

Paul, B. K. (2003). Relief Assistance to 1998 Flood Victims: A Comparison of the Performance of the Government and NGOs. *The Geographical Journal*. 169 (1), 75-89.

Payes, S. (2005). *Palestinian NGOs in Israel: The Politics of Civil Society*. London & New York: IB Tauris.

Pinkney, R. (2009). *NGOs, Africa and the Global Order*. UK: Palgrave Macmillan.

Porter, G. (2003). NGOs and Poverty Reduction in a Globalizing World: Perspectives from Ghana. *Progress in Development Studies*. 3 (2), 131-145.

Powell, F. (2008). Civil Society, Social Policy and Participatory Democracy: Past, Present and Future. *Social Policy & Society*. 8 (1), 49-58.

Ryfman, P. (2007). Non-Governmental Organizations: An Indispensable Player of Humanitarian Aid. *International Review of the Red Cross*. 89 (865), 21-45.

---------- (2006), *Sivil Toplum Kuruluşları*. (**İ.** Yerguz, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Rahman, S. (2006). Development, Democracy and the NGO Sector: Theory and Evidence from Bangladesh. *Journal of Developing Societies*. 22 (4), 451-473.

Sarpaşan, C. (2008) Devletin Sivil Topluma Yaklaşımı Çerçevesinde Devlet-Sivil Toplum İlişkisi. (Yayınlanmamış Yeterlilik Tezi, İçişleri Bakanlığı), Ankara.

Skirbekk, G. & N. Gilje (2006). *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*. (E. Akbaş & Ş. Mutlu, Çev.). İstanbul: Kesit Yayınları.

Srinivas, N. (2009): Against NGOs?: A Critical Perspective on Nongovernmental Action. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 38 (4), 614-626.

Steffek, J. & K. Hahn (2010). Introduction: Transnational NGOs and Legitimacy, Accountability, Representation. (J. Steffek & K. Hahn, eds.). *Evaluating Transnational NGOs: Legitimacy, Accountability, Representation* **içinde (p. 1-25).** UK: Palgrave Macmillan.

Szczepanikova, A. (2010). Performing Refugeeness in the Czech Republic: Gendered Depoliticisation through NGO Assistance. *Gender, Place and Culture*. 17 (4), 461-477.

Şenkal, A. (2006). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Basım.

---------- (2005). Sivil Toplum ve Sosyal Sermaye: Sosyal Politikaya Dayalı Alternatif Kalkınma Modeli Arayışları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 55 (1), 791-810.

---------- (2003). Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 45, 97-123.

Taşcı, F. (2010). *Sosyal Politikalarda Can Simidi: Sosyal Yardım*. Ankara: Nobel Yayınları.

Thilly, F. (2000). *Felsefenin Öyküsü-II*. (İ. Şener, Çev.). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.

TÜSEV (2013). *Sivil Toplum İzleme Raporu-2012*. http://www.tusev.org.tr/usr-files/files/SivilToplumIzlemeRaporu.29.03.13.pdf adresinden 13.10.2015 tarihinde edinilmiştir.

UN Volunteers (2013). *Türkiye'de* Gönüllülük: Gönüllülüğün Rolünü ve Katkılarının Keşfedilmesi. (Bordo Tercüme Bürosu & E. Erdem, Çev.). http://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/mdgs/Turkiyedegonulluluk.pdf.

WALD (2001). Başyazı? (I. Ergüden, Çev.),. *Sivil Toplum Örgütleri: Neoliberalizmin Araçları mı, Yoksa Halka Dayalı Alternatifler mi?* içinde (s. 1-42). İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD).

Watson, A. Ms. (2006). Saving More than the Children: The Role of Child-focused NGOs in the Creation of Southern Security Norms. *Third World Quarterly*. 27 (2), 227-237.

Werker, E. & F.Z. Ahmed (2008). What Do Nongovernmental Organizations Do?. *Journal of Economic Perspectives*. 22 (2), 73-92.

Yaman, A. (2003). Üç Kutsal Kitabın Yoksulluk Tasavvuru ve Aldığı Önlemler. (İ. Altan, eds.). *Yoksulluk Sempozyumu; C. II* içinde (s. 214-221). İstanbul, Deniz Feneri Yayınları, s. 214-221.

Yazgan, T. (1997). *Görüşler*. İstanbul: Kutsun Yayınları.

Yurttagül, L. (2013). Gönüllülük ve Vatandaşlık Kavramı. (Bordo Tercüme Bürosu & E. Erdem, Çev.) (UN Volunteers, eds.). *Türkiye'de* Gönüllülük: Gönüllülüğün Rolünü ve Katkılarının Keşfedilmesi içinde (s. 18-27) http://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/mdgs/Turkiyedegonulluluk.pdf.

Nihayetinde tarihsel birikim çerçevesinde ister vakıflar, ister ahilik kurumu uzantısı olarak veya ister modern yeni uygulamalar bağlamında olsun, Türkiye'deki işletmelerin dar ve geniş anlamda sosyal politikaları pek "yeterli değil"dir. Zira işletmelerin sosyal politikalarının yeterli olabilmesi için yeterli güçlerinin olması ilk koşuldur. Ancak Türkiye'deki işletmelerin neredeyse tamamına yakını KOBİ'lerden müteşekkildir ve bu durum finansal kısıt anlamına gelmektedir.

Öte yandan finansal sıkıntısı olmayıp da sosyal sorumluluk çerçevesinde geniş anlamda sosyal politikalar içinde bulunan işletmeler için temel bir sorunsal Türkiye için de tartışmalıdır: Sosyal sorumluluk niçin yapılmaktadır? Yani gerçekten sosyal sorumluluk mudur yapılanlar, yoksa kurumsal imaj, prestij, reklam, getiri vb. sonuçlarının varlığından dolayı mı yapılmaktadır? Bu tarz sorunların karşılığı nasıl ki genel olarak tam anlamıyla verilemiyorsa, Türkiye için de karşılık, "muğlak" bir zeminde kalmaktadır.

Kaynakça

Akarsu, B. (1970). *Ahlâk Öğretileri I: Mutluluk Ahlâkı* (2. bs.). İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Aktan, C. C. & Börü, D. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. (C.C. Aktan, eds.). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk* içinde (s. 11-33). İstanbul: İGİAD Yayınları.

Altan, Ö.Z. (2004). *Sosyal Politika* (2.bs.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Arıcı, K. (1999). *Sosyal Güvenlik Dersleri*. Ankara: Sargın Ofset.

Armağan, C., (2003). Yoksullukla Mücadelede Ahlâkî ve Dinî Eylem Olarak İnfâkın Rolü. (İ. Altan, eds.). *Yoksulluk Sempozyumu; Cilt II* içinde (s. 324-339). İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları.

Arslan, A. (2007). İlkçağ Felsefe Tarihi 3 (Aristoteles). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ay, Ü. (2003). İşletmelerde Etik ve Sosyal Sorumluluk. Adana: Nobel Kitabevi.

Aydın, M., (2003). Kur'an Eksenli Mücadele/Yoksulluk Teolojisinin Yansımaları. (İ. Altan, eds.). *Yoksulluk Sempozyumu, Cilt II* içinde (s. 238-251). İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları.

Bayraktar, F. (2007). Ahiliğe Felsefî Bir Bakış. (M.F. Köksal, haz.). *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (Bildiriler-13 Ekim 2006* içinde (s. 83-87). Ankara: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.

Bedir, E. (2013). Sosyal Politika Bilim Dalına İlişkin Genel Bilgiler (A.İ. Oral & Y. Şişman, eds.). *Sosyal Politika-I* içinde (s. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Berktay, F. (2010). Liberalizm: Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji. (H.B. Örsa, eds.). *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (4. bs.) içinde (s. 47-114). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Biçerli, M. K. (2005). Çalışma Ekonomisi (3. bs.). İstanbul: Beta Basım.

Blackburn, S. (2001). *Ethics: A Very Short Introduction*. UK: Oxford University Press.

Braudel, F. (1993). Piyasa ve Kapitalizm. (M. Özel, eds.). *Piyasa Düşmanı Kapitalizm* içinde (s. 221-230). İstanbul: İz Yayıncılık.

Cebeci, L., (2003). Kur'an ve Yoksulluk. (İ. Altan, eds.). *Yoksulluk Sempozyumu* içinde (s. 286-303). İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları.

Cevizci, A. (2008). *Etiğe Giriş*. (2. bs.). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Çağatay, N. (1981). *Bir Türk Kurumu Olan Âhilik* (2. bs.). Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Çelik, A. (2007). Şirketlerin Sosyal Sorumlulukları (C.C. Aktan, eds.). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, içinde (s. 61-84). İstanbul: İGİAD Yayınları.

Çetin, H. (2001). Liberalizmin Temel İlkeleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 2 (1), 219-237.

Çüçen, A. (2001). *Felsefeye Giriş* (2. bs.). Bursa: Asa Kitabevi.

Dallal, A. (2004). The Islamic Institution of Waqf: A Historical Overview. (S.P. Heyneman, eds.). *Islam and Social Policy içinde (p. 13-43)*. USA: Vanderbilt University Press.

Dalyan, F. (2007). Sosyal Sorumluluğun Temelleri. (C.C. Aktan, eds.). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk* içinde (s. 45-60). İstanbul: İGİAD Yayınları.

Dalyan, F. & S.A. Gökbel (2005). İşletmelerde Sosyal Sorumluluk: İMKB'de İşlem Gören Bankaların Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri ile Kârlılıkları Arasındaki İlişki. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Demir, H. & N. Songür (1999). Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2 (3), 150-168.

Dertli, N. (2012). Dünyada Çalışma İlişkileri: Sanayi Devrimi'nden 1945'e Kadar (A. Makal, eds.). Çalışma İlişkileri Tarihi içinde (s. 26-53). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Dinler, S. (2010). *CSR Turkey Baseline Report*, KSS Türkiye.

Ekin, N. (1984). *Endüstri İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Ekinci, Y. (1989). *Ahilik ve Meslek Eğitimi*. İstanbul: MEB Yayınları.

Eren, Ş. (2006). Platon ve Aristoteles'in Etik Anlayışlarının Karşılaştırılması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Ankara.

Ergin, O.N. (1995). *Mecelle-i Umûr-ı Belediyye*. C.I-II. İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları.

Ersöz, H.Y. (2009). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. (S. Orman & Z. Parlak, eds.). İşletmelerde İş Etiği içinde (s. 131-170). İstanbul: İTO Yayınları.

---------- (2007). *Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları*. İstanbul: İTO Yayınları.

Galston, W.A. (1991). *Liberal Purposes: Goods, VirtuesiandDiversity in Liberal State*. New York: Cambridge University Press.

Gombrich, E. H. (2005). *A Little History of the World*. USA: Yale University Press.

Gordon, S. (2015). *Sosyal Bilimler Tarihi ve Felsefesi*. (Ü. Tatlıcan & H. Kösebalaban, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.

Göcenoğlu, C. (2014). Türkiye'deki Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarında Eğitim Projeleri. *Türk İş Dünyasında İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarında Eğitim* içinde (s. 11-19). İstanbul: Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği.

Gökbayrak, Ş. (2010). *Refah Devletinin Dönüşümü ve Özel Emeklilik Programları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gözübenli, B. (1995). Sosyal Güvenlik Müessesesi Olarak Vakıflar. *XII. Vakıf Haftası Kitabı*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Günay, Ü. (2007). Âhiliğin Dinî ve Sosyal Yönleri (M.F. Köksal, haz.). *II. Âhi Evran-ı Velî ve Âhilik Araştırmaları Sempozyumu (Bildiriler-13 Ekim 2006)* içinde (s. 163-186). Ankara: Âhi Evran Üniversitesi Âhilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.

Güven, S. (2001). *Sosyal Politikanın Temelleri* (3. bs.). Bursa: Ezgi Kitabevi.

Halkbank (t.y.). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve KOBİ'ler* https://www.halkbank.com.tr/images/misc/English/investor_relations/Press_Releases/csr_andsmes.pdf adresinden 01.01.2016 tarihinde edinilmiştir.

Holden, C. (2011). Ticari Refah. (B. A. Mercan, Çev.) (P. Alcock, M. May & K. Rowlingson, eds.). *Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (s. 260-268). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Hosseini, H. (2014). Adam Smith Öncesi Piyasa Mekanizmasının Anlaşılması: Orta Çağ İslam İktisadı Düşüncesi (S.M. Ghazanfar, eds.). (M.S. Akgönül, Çev.). *Orta Çağ İslam İktisat Düşüncesi: Batı İktisadındaki "Büyük Kayıp Halka"nın Telafisi* içinde (s. 135-157). İstanbul: Klasik Yayınları.

Hızlı, M. (2011). Ahiliğin Anadolu'daki Gelişim Süreci (B. Çakır & İ. Gümüş, eds.) *Ahilik* içinde (s. 17-40). Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi Yayınları.

İlkin, A. (1983). *Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Joad, C.E.M. (1985). *Dünyanın Büyük Felsefeleri*. (S. Umar, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kağnıcıoğlu, D. (2007). *Endüstri İlişkileri Boyutuyla Sosyal Sorumluluk*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kalkan, B. (2010). Kapitalizm ve Adalet. (A. Öztürk, eds.). *Yeni Sol Yeni Sağ* içinde (s. 337-377). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Karakaş, B. (2015). Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde Sosyal Konut Uygulamaları. İş ve Hayat Dergisi. 2, 47-68.

Kaya, İ. (2013). Sanayi Devrimi ve Sosyal Sorunlar (Y. Şişman, eds.). *Sosyal Sorunlar* içinde (s. 2-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kazıcı, Z. (1995). Osmanlı Döneminde Yerel Yönetimler. *Yerel Yönetimler ve Eğitim Sempozyumu* içinde (s. 90-102). İstanbul: İ.B.B. Eğitim ve Daire Başkanlığı Yayınları.

---------- (1985). İslam ve Sosyal Açıdan Vakıflar. İstanbul: Marifet Yayınları.

Kesgin, B. (2012). Sosyal Politikanın En Önemli Kurumu: Aile ve Sosyal Politika Bakanlığı. İnsan Hakları Yıllığı. 30, 41-54.

Koray, M. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Korkmaz, A., M.A. Dulupçu, B. Gökdere & H. Songur (2013). *Onurlu İnsan Onurlu Yaşam İçin İnsanî Ücret*. İstanbul: İGİAD & İLKE Yayınları.

Korkusuz, M. Refik & S. Uğur (2013). *Sosyal Güvenlik Hukuku* (3. bs.). Bursa: Ekin Yayıncılık.

Kozak, İ.E. (1985). *Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf*. İstanbul: Akabe Yayınları.

Köknel, Ö. (2006). Mutluluğun Kaynağı Ahlak ve Akıl (A.U. Mehmedoğlu & Y. Mehmedoğlu, eds.) *Küreselleşme (Ahlâk ve Değerler)* içinde (s. 111-153). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Köprülü, M. F. (2005). İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi (2. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.

---------- (1981). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: DİB Yayınları.

Kurt, Ş. (2012). Sosyal Politikada Özel Sektörün Rolü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE), İstanbul.

Küçükkalay, A. M. (1997). Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi. *SDÜ İİBF Dergisi*. 2, 51-68.

Leys, C. (2007). Piyasa ile Politika Arasında Sağlık Hizmetlerinin Konumu (Ç. Keyder, N. Üstündağ, T. Ağartan & Ç. Yoltar, eds.). *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları* içinde (s. 95-110). İstanbul: İletişim Yayınları.

May, M. (2011). Mesleki Refah (B.C. Taştan, Çev.). (P. Alcock, M. May & K. Rowlingson, eds.). *Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (s. 269-280). Ankara: Siyasal Kitabevi.

MEB. *Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi (2014-2018)* http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/013.pdf adresinden 11.12.2015 tarihinde edinilmiştir.

Orhan, S. & F. Savuk (2014). Emek-Teknoloji-İşsizlik. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi. 2 (2), 9-24.

Özaydın, M.M. (2013). Ücretler ve Çalışma Koşulları. (A. İ. Oral & Y. Şişman). *Sosyal Politika I* içinde (s. 203-231). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özlem, D. (2004). *Etik (Ahlâk Felsefesi).* İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Özturan, P. (t.y.). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Vaka Analizi Çalışması: Türkiye'deki 5 Şirket ve 5 STK'nın İncelenmesi*. İstanbul: TÜSEV & CIVICUS.

Öztürk, M. C. & M. Ayman (2008). Türkiye'de Özel Sektör ve Sosyal Sorumluluk Projeleri. *GSÜ İletişim Dergisi*. 9, 145-163.

Öztürk, N. (2003). Yoksulluk ve Sivil Toplum Kuruluşları (İ.Altan, eds.). *Yoksulluk Sempozyumu, C. III* içinde (s. 8-21). İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları.

---------- (1995). *Elmalılı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

---------- (1983), *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar,* Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Özüpek, M. N. (2005). *Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk*. Konya: Tablet Kitabevi.

Resmi Gazete (4.12.2012). Yönetmelik–Karar Sayısı: 2012/3834. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121104-11.htm adresinden 01.01.2016 tarihinde edinilmiştir.

Solak, F. (1997). Ahilik (M. Özel, eds.). İktisat ve Din (2. bs.). İstanbul: İz Yayınları.

Şahin, M. (1990). Vakıf Kurumunun Sosyal Hizmetleri Üzerine Bir Araştırma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, S.B.E.). İstanbul.

Tabakoğlu, A. (1985). Sosyal ve İktisadî Yönleriyle Ahilik. *Türk Kültürü ve Âhilik (Sempozyum Tebliğleri).* Kırşehir: Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları.

Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika* (2. bs.). Bursa: Vipaş.

Torlak, Ö. (2013). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Pazarlama Uygulamaları (M. C. Öztürk, eds.). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk* içinde (s. 72-89). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

---------- (2003). *Pazarlama Ahlâkı (Sosyal Sorumluluk Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi)*. İstanbul: Beta Basım.

TUİK (19.11.2015). Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2015. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21864 adresinde 01.01.2016 tarihinde edinilmiştir.

TÜSİAD (2009). *Dünyada ve Türkiye'de İş Etiği ve Etik Yönetimi*. İstanbul: TÜSİ-AD Yayınları.

UNDP Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği & Avrupa Komisyonu (2008). *Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu*.

Uzun, A. (2000). Sanayi Devrimi Esnasında Çalışma Şartları. *Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan*. İçinde (s. 203-218). Ankara: TUHİS Yayınları.

Wood, E.M. (2012). *Sermaye İmparatorluğu* (O. Köymen, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.

Yaman, A., (2003). Üç Kutsal Kitabın Yoksulluk Tasavvuru ve Aldığı Önlemler (İ. Altan, eds.). *Yoksulluk Sempozyumu, C. II* içinde (s. 214-221). İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları.

Yayla, A. (1992). *Liberalizm*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Yılmaz, A. (1995). Ahilikte Din ve Ahlâk Eğitimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 9 Eylül Üniversitesi, S.B.E.). İzmir.

Yılmaz-Sert, N. (2012). Türkiye'de Özel Sektörün Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışına İlişkin Yarar Algısı: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Duyurulmasına Web Sitelerinin Kullanılması. *Online Academic Journal of Information Technology*. 3 (9), 31-50.

Zaim, Sabahaddin (2008). *Bir Ömrün Hikâyesi*. İstanbul: İşaret Yayınları.

---------- (2005). *Türkiye'nin Yirminci Yüzyılı-II* (2. bs.). İstanbul: İşaret Yayınları.

---------- (1997). Çalışma Ekonomisi. (10. bs.), İstanbul: Filiz Kitabevi.

---------- (1992a). Vakıflarımızın İktisadi ve Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 37/38, 1-18.

---------- (1992b). İslam-İnsan-Ekonomi. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş* (D. B. Çiftçi, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.

Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 3. Basım

DÜNYA EKONOMİSİ

(Tehdit ve Fırsatlarıyla)

Prof. Dr. Mehmet Karagül

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 221
İktisat No.: 35
ISBN: 978-605-133-123-2
© Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 3. Basım, Şubat 2017

DÜNYA EKONOMİSİ (Tehdit ve Fırsatlarıyla)

Prof. Dr. Mehmet Karagül

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karagül, Mehmet.
Dünya Ekonomisi (Tehdit ve Fırsatlarıyla) / *Mehmet Karagül*
Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 3. Basım, XIV + 230 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-123-2
1. Dünya Ekonomisi 2. Azgelişmişlik 3. Küreselleşme 4. Küresel Krizler 5. İktisat Teorileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I
DÜNYA EKONOMİSİNİN KISITLARI VE FIRSATLARI

1.1. NÜFUS, TEHDİT Mİ YOKSA FIRSAT MI? 1

A. Dünya Nüfusunun Gelişimi 3
B. Nüfus, Doğal Kaynak ve Üretim İlişkisi 6
C. Nüfusun Pozitif Etkileri ve Malthus'a Cevap 7
D. Nüfus Artışının Olumsuz Etkileri 8
E. Nüfus Artışı ve Göç Olgusu 9
a. 19. yy'da Avrupa'dan Sömürge Ülkelerine Göç 10
b. 20. yy'da Gelişmekte Olan Ülkelerden Avrupa'ya Göç 10
c. Nüfus Artışının Diğer Etkileri 12
F. Nüfusu Etkileyen Faktörler 13
G. Uygulanabilecek Nüfus Politikaları 15

1.2. DOĞAL KAYNAKLARIN SINIRLILIĞI VE İKTİSADİ GELİŞME 17

A. Doğal Kaynak Nedir? 18
B. Doğal Kaynak ve Üretim İlişkisi 18
C. Doğal Kaynakların Çoğalabilme Özelliği 19
D. Kullanımına Göre Doğal Kaynak Çeşitleri 20
a. Dünyada Beslenme Sorunu ve Gıda Arzı 23
b. Enerji Kaynakları 25
c. Gıda ve Enerji Kaynağı Olarak SU 27
d. Sanayi Ham Maddeleri ve Madenler 29
E. Ekonomik Kaynaklarla İlgili Temel Problemler 32
a. Doğal Kaynaklar Biter mi? 32
b. Doğal Kaynak Dağılımı ve Kullanımındaki Farklılık 32
c. Doğal Kaynakların Belli Tekellerde Toplanması 33
d. Kaynakların Tekelleştirilmesinde Son Nokta: Toprak Gaspı 33

1.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA, ÇEVRE SORUNLARI VE KÜRESEL ISINMA 37

A.Sürdürülebilir Kalkınma 37
B. Sürdürülebilir Kalkınmayı Tehdit Eden Algılar 38
a. Sınırsız Olan İhtiyaçlar Değil, İhtiraslardır 38
b. İktisadi Amaç; Kârı Değil, Faydayı Çoğaltmak 39

C.Sürdürülebilir Kalkınma/Hayat ve İklim Değişikliği 40
a. Küresel Isınma 40
b. Kyoto Protokolü 41
c. Kyoto Protokolünü İmzalamamak …! 42
D.Sürdürülebilir Kalkınma ve Yaşlı Dünyamız 43
E. Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma 44
F. Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevrecilik İkilemi 45
G. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Muhtemel Politikalar 46
a. Sosyal İçerikli Politikalar 46
i. Sosyal Sorumluluk Bilincinin Gelişimi 47
ii. Sürdürülebilir Kalkınma Yerine Sürdürülebilir Hayat 47
b. Maddi Kaynak İçerikli Politikalar 48
i. Doğaya Karşı Genel Tutumumuz 48
ii. Alan Politikaları 49

BÖLÜM II
AZGELİŞMİŞLİK, YOKSULLUK VE MÜCADELE POLİTİKALARI

2.1. AZGELİŞMİŞ ÜLKELERİN İKTİSADİ VE SOSYAL SORUNLARI İLE EKONOMİK ÖZELİKLERİ 52

A. Azgelişmişlik Kavramı 52
B. Azgelişmişlik Sorunu 54
C. Azgelişmişlik Teorileri 57
a. Kapalı Çember Kuramı: R Nurkse 57
b. Büyük İtiş Kuramları: P.R. Rodan 58
c. İkili Yapı Kuramları: J. Boeke - W. Lewis 58
d. Tarihsel Büyüme Aşamaları Kuramı: W. Rostow 59
i. Geleneksel Toplum 59
ii. Kalkışa Hazırlık 59
iii. Kalkış 59
iv. Olgunluğa Geçiş 59
v. Kitle Tüketim Çağı 60
e. Dengesiz Büyüme Modeli: A. O. Hirschman 60
f. Girişim ve Davranış Tercihlerine Dayalı Kuramlar 60
g. Uluslararası Bağımlılık Teorisi 61
h. Marksist İktisat 61
D.Azgelişmiş Ülkelerin Özellikleri 62
a. Ekonomik Özellikler 62
i. Kişi Başına Düşen Gelir Azlığı 62
ii. Gelir Dağılımı Dengesizliği 63
iii. Büyük Oranlı Yoksulluk 63
iv. Yüksek Oranlı İşsizlik ve Eksik İstihdam 63
v. Tarım Sektörünün Hâkim Niteliği 64
b. Az Gelişmiş Ülkelerde Sosyal Yapı 65
i. Nüfus 65
ii. Eğitim 65
iii. Sağlık 66
iv. Azgelişmiş Ülkelerde İletişim ve Güven Düzeyi 66

c. Azgelişmiş Ülkelerin Siyasi ve İdari Özellikleri 67
d. Azgelişmiş Ülkelerde Çiftli Yapı 68

2.2. KÜRESEL YOKSULLUK VE MÜCADELE POLİTİKALARI 70

A. Yoksulluk Nedir? 70
B. Yoksulluğun Nedenleri 71
C. Dünyada Yoksulluğun Gelişimi 73
D. Küreselleşme ve Yoksulluk 75
E. Yoksullukla Mücadele Yöntemleri 80
a. Liberal Yaklaşımda Yoksullukla Mücadele 80
b. Sosyal Refah Devleti Düşüncesi ve Yoksulluk 81
i. Vergi Politikası ile İlgili Öneriler 82
ii. Kamu Harcamaları Politikasıyla İlgili Öneriler 82
c. Yoksullukla Mücadelede Alınabilecek Diğer Önlemler 82
i. Sosyal İçerikli Politikalar 83
ii. İktisadi İçerikli Politikalar 83

2.3. İKTİSADİ KALKINMA POLİTİKALARININ EKONOMİ DIŞI DİNAMİKLERİ 85

A. İktisadi Kalkınma ve Coğrafya 85
B. Tarihî Süreç ve Milletlerin İktisadi Kalkınma Çabaları 86
C. Din, Kültür ve İktisadi Kalkınma 87
a. Talebe Yönelik Davranışlar ve Din 88
i. İhtirasların Kontrolünde Değerler Sistemi ve Din 88
ii. İhtiyaçların Karşılanmasında Değerler Sistemi ve Din 89
b. Din Eksenli Düşüncenin Evrimi ve İktisadi Hayat 90
i. Avrupa'da: Katolik–Protestanlık Dönüşümü ve İktisadi Kalkınma 90
ii. Asya'da: Maturîdî-Eş'arî Dönüşümü ve İktisadi Kalkınma 92
iii. Anadolu Türklerinin İnanç Ekseni 94
c. Özet: İktisadi Kalkınmada İktisadi Olmayan Değerler 95
D. İktisadi Kalkınma Sürecinde Üretim Faktörlerinin Yeniden Değerlendirilmesi 96
E. İktisadi Kalkınma Ekseninde Sermayenin Yeniden Tanımlanması 98
a. Beşeri Sermaye ve İktisadi Kalkınma 99
i. Beşeri Sermayenin Tanımlanması 99
ii. Fiziki ve Beşeri Sermayenin Karşılaştırılması 100
iii. Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi 100
iv. Beşeri Sermayenin Etkin Kullanımı 101
b. Sosyal Sermaye ve Azgelişmiş Ülkelerde İktisadi Kalkınma 103
i. Sosyal Sermayenin Tanımlanması ve Oluşumu 103
ii. Sosyal Sermayenin Fiziki-Mali, Beşeri ile Etkileşimi 104
iii. Sosyal Sermaye ve İktisadi Kalkınma 105
iv. Sosyal ve İdari Yapı Ekseninde İktisadi Kalkınma 107
c. Azgelişmiş Ülkelerde Fiziki ve Mali Sermaye ile İktisadi Kalkınma İlişkisi 108
F. Özet: Gayri İktisadi Değerler ve Ekonomik Kalkınma 109

BÖLÜM III
DÜNYA EKONOMİSİNDEN KÜRESEL EKONOMİYE

3.1. KÜRESELLEŞME VE KÜRESELLEŞTİRİLME TARTIŞMALARI..... 111

A. Küreselleşmeyi Tanımlamak ve Anlamak..... 112
B. Küreselleşme Türleri 114
a. Konusu İtibariyle Küreselleşme Türleri 114
i. İktisadi Küreselleşme..... 114
ii. Siyasi Küreselleşme..... 115
iii. Kültürel Küreselleşme 116
iv. Askerî Küreselleşme 116
b. Gerçekleşme Şekline Göre Küreselleşme 117
i. Doğal Küreselleşme..... 117
ii. Yönlendirilen Küreselleşme 118
C. Küreselleşme ve Bölgeselleşme 118
D. Küreselleşirken Etnik ve Dinî Ayrışma..... 119
E. Millî Devletten, Kürsel Devlete mi?..... 120
a. Devlet Yapılanmasının Amacı ve Oluşumu 120
b. Devlet Yapılanmasının Aşamaları ve Millî Devlet 121
c. Millî Devletin Sonu mu Geliyor?..... 123
i. Millî Devleti Tehdit Eden Gelişmeler 123
ii. Millî Devlet Neden Hâlâ Gerekli?..... 124

3.2. KÜRESELLEŞME EKSENİNDE ULUSLARARASI SERMAYE HAREKETLERİ, ETKİLERİ VE MUHTEMEL ÖNLEMLER 126

A. Sermayenin Anlamı ve Önemi 126
B. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Çeşitleri 128
a. Kullanım Şekline Göre: Doğrudan ve Dolaylı 128
b. Kullanıcısı İtibariyle: Kamu ve Özel 128
c. Vadelerine Göre: Uzun ve Kısa Vadeli..... 128
C. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Sebepleri..... 129
a. Döviz Piyasalarındaki Arz ve Talep Dengesizliği..... 129
b. Merkez Ülkelerde Sermayenin Azalan Marjinal kârlılığı 130
c. Merkezin Kirli Ağır Sanayi Uzaklaştırma Arzusu 130
d. İletişim ve Ulaşım Teknolojisindeki Yenilikler 131
e. Millî Ekonomilere Neo Liberal Politika Baskıları 131
D. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkileri..... 132
a. Sermaye Hareketlerinin Uzun Vadeli Etkileri..... 132
b. Sermaye Hareketlerinin Orta Vadeli Etkileri 134
c. Küresel Sermayenin Kısa Vadeli Şok Etkileri 135
E. Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Kontrolü..... 135
a) Sermaye Kontrolünün Teorik Altyapısı..... 136
i. Makroekonomik Yönetim ve Ödemeler Dengesi..... 136
ii. Kurumların ve Finansal Piyasaların Gelişimi..... 137
iii. Finansal Piyasalarda İstikrarı Sağlama..... 137

b. Sermaye Kontrollerinin Çeşitleri 137
i. Sermaye Hesabı İşlemleri Kontrolleri 138
ii. Döviz İşlemlerine Yönelik Denetimler 138
iii. Tobin Vergisi ve Sermaye Hareketlerinin Kontrolü 139
iv. Faizsiz Zorunlu Rezerv Uygulaması 140
v. Önceden Haber Verme Koşulu 140
c. Uygulamada Küresel Sermaye Kontrolleri 140
d. Son Söz 142

3.3. BÖLGESELLEŞME VE KÜRESELLEŞME EKSENİNDE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER 143

A. Uluslararası Örgütlerin Doğuş Sebepleri 143
B. Milletlerarası Örgütlerin Hedefleri 144
C. Milletlerarası İktisadi Bütünleşmeler 146
a. İktisadi Bütünleşmelerin Amaçları 146
b. İktisadi Bütünleşme Aşamaları 147
i. Serbest Ticaret Alanı 147
ii. Gümrük Birliği 147
iii. Ortak Pazar 148
iv. İktisadi Birlik 148
v. Siyasi Birlik 148
c. İktisadi Bütünleşmelerin Başarı Koşulları 148
i. Coğrafi Yakınlık 149
ii. İktisadi Yakınlık 149
iii. Faktör Donanımı hâli 149
iv. Kültürel Yakınlık 150
v. Siyasi Yakınlık 150
vi. Askerî yakınlık 150
d. Ekonomik Bütünleşmelerin Etkileri 151
i. Ticaret Arttırıcı Etki 151
ii. Ticaret Saptırıcı Etki 151
iii. Üretim ve Tüketim Etkisi 151
iv. Ticaret Hadlerine Etkileri 152
v. İktisadi Bütünleşmeler ve Kutuplaşma Teorisi 152
vi. İktisadi Birlikler ve "İkinci En İyi Teori" 152
D.İktisadi Bütünleşme Örgütleri 153
a. Avrupa Birliği 153
b. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) 154
c. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) 156
E.Küresel İşbirliği ve Ortak Eylem Kuruluşları 156
a. Uluslararası Para Fonu (IMF) 157
b. Dünya Bankası (WB) 159
i. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası 159
ii. Uluslararası Kalkınma Ajansı (IDA) 160
iii. Uluslararası Finans Kurumu (IFC) 161
iv. Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) 161
v. Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) 162

c. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) 162
F.Küresel Mali Örgütler Bağlamında Dış Borç Eylemi 163
a. Karşı Ülkenin Ekonomi Politikalarına Müdahale Edebilmek 163
b. Kendi Malları için Pazar Oluşturabilmek 163
c. Karşı Ülkeyi Siyasi Alanda Kendi Kontrol Sahasında Tutabilmek 164
d. Ülkede Makro Ekonomik Dengeleri Kurmak 164
e. Faiz Geliri Elde Edebilmek 165
f. Oluşturulan Borç Alma İhtiyacı 166

BÖLÜM IV
SOSYAL VE İKTİSADİ YAPIDAKİ DÖNÜŞÜMLER

4.1. TARIM TOPLUMUNDAN BİLGİ TOPLUMUNA DÖNÜŞÜM 167
A. Tarım Toplumu 168
a. Tarım Toplumlarının Ortak Özellikleri 169
b. Tarım Toplumunun Etkileri 169
B. Sanayi Toplumu 170
a. Sanayi Devriminin Altyapısı 170
b. Sanayi Toplumunun Özellikleri 171
C. Bilgi Toplumu 172
a. Bilgi ve Enformasyon 172
b. Bilgi Toplumunun Tanımlanması 173
c. "Emek-Değer" Algısından "Bilgi Değer" Algısına 174
d. Bilgi Ekonomisi 174
e. Sanayi Ekonomisi ile Bilgi Ekonomisinin Karşılaştırması 176
f. Bilgi Ekonomisi ve İstihdam İlişkisi 178
g. Bilgi Ekonomisi ve Kamu 179

4.2. MAKROEKONOMİ POLİTİKALARINDAKİ EKSEN KAYMASI 181
A. Toprak Değer Sistemi: Feodal Düzen 181
a. Feodal Düzenin Oluşumu 182
b. Feodal Sistemde Siyasi İktisadi ve Sosyal Yapı 182
c. Feodalizmin Yıkılışı 183
B. Altın Değer Sistemi: Merkantilizm 184
a. Merkantilist Sistemin Gün Batımı 184
b. Liberal Düşünce'nin Tan Vakti ve Fizyokrasi 185
C. Klasik İktisat: Adam Smith 186
a. Adam Smith ve Milletlerin Zenginliği 187
b. Klasik İktisadın İlkeleri 187
D. Liberal Kapitalizm ve Marksist Eleştiri 189
a. Liberal Kapitalizmin Temelleri 189
b. Marksist Eleştirinin Dayanakları 189
c. Marksist Eleştirinin Etkileri 190
E. Politik İktisat: Keynesyan Ekonomi 192
a. Keynesyan İktisadı Hazırlayan Şartlar 192
b. Keynesyan İktisadın Politik Önermeleri 193

F. Klasik Temelli Yeni Arayışlar 194
a. Monetaristler/Paracılar 194
b. Rasyoneller/Akılcılar 195
c. Arz Yanlı İktisat 196
G. Tek Kutuplu Dünya Düzeni: Neoliberal İktisat 196
H. Son Söz: Aslında İktisat Teorileri… 197

4.3. KAPİTALİZM KRİZLER VE ALTERNATİF KALKINMA POLİTİKALARI 199

A. Liberal Politikaların Krizler Tarihi 199
a. Merkantilizmin Çöküşü: 1750'li Yıllar 200
b. 1873 Ekonomik Krizi 200
c. Dünya Ekonomik Bunalımı: 1929 201
d. Stagflâsyon: 1970 201
e. Finansal Krizler: 1990–2010 202
i. Asya Krizi: 1997 203
ii. Rusya Krizi 204
iii. Latin Amerika Krizleri 205
iv. Küresel Mali Kriz: 2008 206
v. Türkiye Krizleri: 1994–2001 208
f. Kapitalizm ve Kriz İlişkisi 213
B. Uygulanabilir Kalkınma Politikalarının Kotları 214
a. Her Alanda Önce Üretim 214
b. İnsan Öncelikli Yatırım 215
c. Yerli Kaynak Kullanımı 216
d. Borçlanmadan Kaçınma 217
e. Daha Etkin Bir Kamu 217
f. Toplumsal Değer Yargılarının Yeniden Tanzimi 218
i. Tüketim Yerine Üretim 218
ii. İktisadi Başarı Ölçütlerinin Yeniden Yorumu 219
iii. Mülk Satıp Mal Almak mı, Mal Satıp Mülk Almak mı? 220
g. Dengeli Bir Dış Ekonomi Politikası 221
C. Uygulanabilir Kalkınma Politikalarından Başarı Örnekleri 222

KAYNAK ESERLER

AISBETT, Emma. "Why are the Critics so Convinced that Globalization is bad for The Poor", NBER Globalization and Poverty Conference, September 10-12 2004.

AKMAN, Sait ve YAMAN, Şahin. "Dünya Ticaret Örgütü, Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye", Tepav, 2008,

AKTAN, Coşkun Can."Yoksullukla Mücadele Stratejileri", Hak-iş Yayınları, Ankara, 2002.

ANDERSON, Sarah ve CAVANAGH, John. "Top 200 the Rise of Corporate"

APAK, Sudi. "Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik İstikrar uygulamaları", Anahtar Kitaplar, İstanbul1993.

AYDIN, Kemal. "Kapitalizm Ve Kriz", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (6) : 1-10, 2003 / 2

BALKAN, Neşe. "Kapitalizm ve Borç Krizi", Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.

BAŞOĞLU, Ufuk. "Dünya Ekonomisi", Ezgi Kitapevi, Bursa, 2001.

BAYRAKTUTAN, Yusuf ve ÖZKAYA, Hilmi. "IMF İstikrar Politikalarının Doğu Asya'da Ekonomik Performans Sonuçları", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (3) : 1-18, 2002/1.

BERBER, Metin. "İktisadi Büyüme ve Kalkınma" 2. Baskı, Derya Kitapevi, 2004, Trabzon.

BERKSOY, T. TUNCER, B. ve SORAL, E. "Türkiye'de Ekonomik Bunalım nedenleri ve Boyutları", Tesev Yayınları, İstanbul, 1994.

BRINKERHOFF, D.W ve Goldsmith, A.A. "How Citizens Participete in Macroeconomic Policy: İnternational Experience and Implications for Poverty Reduction", *World Development,* Vol:31.No:4. 2003.

BÜYÜKBAŞ, Hakkı ve ÖREN, Kenan. (2005) "Küreselleşme, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Düzen", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 3, ss. 103-122.

CELESUN, Merih. "2001 Krizi, Öncesi Ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme", Bilkent Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi.

CHOSSUDOVSKİ, Michel. "Yoksulluğun Küreselleşmesi", (Çvr. Neşenur Domanich), Çivi Yazıları İstanbul, 1999.

CHUSSUDOVSKI, Michael. "Yoksulluğun Küreselleşmesi", Çiviyazıları, İstanbul, 1999.

ÇİLOĞLU, Barış. "Arjantin Ekonomik Krizi: *Bir Arjantinli Kadar Zengin*, Deyiminden Ekonomisi Çöken Arjantin'e", Stratejik Analiz, Cilt 2, Sayı 22, Şubat 2002.

ÇELEBİOĞLU, Fatih. "Dünya Enformasyon Toplumu ve Bilgi Ekonomisi", İç. *Dünya Ekonomisinden Seçme Konular*, Seçkin, Ankara, 2006.

DOĞAN, Mehmet. "Tarih ve Toplum", İkinci Baskı, Rehber Yayınları, İstanbul, 1990.

DOĞAN, Seyhun. " IMF İstikrar programları ve Türkiye", Işıklı Yayın, İstanbul, 1997.

DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, *Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2007.

DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, *Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2007.

DPT, Sekizinci Kalkınma Planı, "Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Ankara, 2001.

DPT, Sekizinci Kalkınma Planı, *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu,* Ankara, 2001.

DÜLGEROĞLU, Ercan. "Kalkınma Ekonomisi", 4. Basım, VİPAŞ, Bursa, 1999.

ERCAN, Fuat. "Toplumsal Değişme Sürecinde Toplumsal ve Ekonomik yapılar", İç. *Gelişme İktisadı*, Ed. Tamer İşgüden, Beta yayınları, İstanbul, 1995.

ERKAL, Mustafa. "Bölge Açısından Azgelişmişlik", Der yayınları, İstanbul, 1990.

ERTİN, Gaye. "Madenler Ve Enerji Kaynakları", İç. (…), Anadolu Üniv. Açık Öğretim Fakültesi yayınları.

ERTÜRK, Emin. "Ekonomik Entegrasyon Teorisi", Ezgi Kitapevi, Bursa, 1993.

FUKUYAMA, Francıs. "Tarihin Sonu ve Son İnsan", 2. baskı, Gün Yayıncılık, İstanbul, 1999.

FUSFELD, Daniel. "Çağdaş İktisadi Düşüncenin Gelişimi", Nihat Sayar vakfı yayınları, 1988.

GILPIN, Robert, "The Political Economy of International Relations", Princeton University Press , New Jersey, 1987.

GÜLOĞLU, Bülent ve ATUNOĞLU, Ender. "Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya Ve Türkiye Krizleri", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergis*i, No:27, Ekim2002.

GÜRAN, Nevzat ve AKTÜRK, İsmail. "Uluslararası İktisadi Kuruluşlar", İzmir, 1997.

GÜVENÇ, Nazım. "Küreselleşme ve Türkiye", BDS yayınları, İstanbul,1998.

HACIHASAOĞLU, Burçin. "Meksika 1994 ve Arjantin 2001-2002 Krizlerinin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye için Önemi", *Uzmanlık Tezi*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005.

HILLMAN, Arye L. "The World Bank and the Persistence of Poverty in Poor Countries", *European Journal of Political Economy*, Vol.18, 2002.

ILLICH, Ivan. "Tüketim Köleliği", Pınar Yayınları, İstanbul1990.

IMF. "Globalization: Threat or Opportunity" By IMF Staff, 2002.

KABASAKAL, Ali. "İktisadi Büyüme: Yakınsamaya Ne Kadar yaklaşıldı?", İç. *Dünya Ekonomisinden Seçme Konular*, Seçkin, Ankara, 2006.

KARAGÜL, Mehmet. "Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Türkiye Ekonomisi", Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon, 2002.

KARAGÜL, Mehmet ve AKÇAY, Selçuk. "Ekonomik Büyüme ve Sosyal Sermaye Ampirik Bir Kanıt", *İşletme Finans*, 82-90, , 2002.

KARAGÜL, Mehmet. "Küreselleşme Küresel Kriz ve Türkiye", AKÜ, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt II, Sayı 2, 2001.

KARAGÜL, Mehmet ve AÇIKGÖZ Ömer. "İktisat Tarihi Perspektifinde İktisadi kalkınma ve Din İlişkisi", *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12/9/18, 187-502, 2009.

KAYNAK, Muhteşem. "Kalkınma İktisadı", Gazi Kitapevi, 2005, Ankara.

KAZGAN, Gülten. "Türkiye'de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme", 25-26-27 Eylül, Degev-Türkiye İş Bankası..

KOCACIK, Faruk. "Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 25. No: 2, 2001.

KOZLU, Cem. "Türkiye İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri", Türkiye İş Bankası, Ankara, 1994.

MANİSALI, Erol. "Gümrük Birliğinin Siyasal ve Ekonomik Etkileri", 2. Baskı, Bağlam, İstanbul, 1996.

MANİSALI, Erol. "Kapitalizmin Temel İçgüdüsü", İkinci baskı, Derin Yayınları, İstanbul, 2004.

MASCA, Mahmut, "Küresel Isınma ve İklim Değişikliği", Gazi Kitapevi, Ankara, 2009.

MASCA, Mahmut ve KARAGÜL, Mehmet, "Uluslararası Sermaye Hareketleri Kriz Etkisi ve Muhtemel Önlemler", *Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Gelişmekte olan Ülkeler Sempozyumu,*, 24-27 Nisan 2008/341, 2008, Bandırma.

MILANOVIC, Branko. "True World Income Dıstrıbutıon, 1988 And 1993: Fırst Calculatıon Based On Household Surveys Alone", The Economic Journal, Volume 112 Issue 476, 2002.

NİŞANCI, Şükrü. "Osmanlı İktisat Tarihi", Okumuş Adam, İstanbul, 2002.

OKMAN, Cengiz, "Su sorunu ve orta Doğuda Stratejik Durum" İç. *Su Sorunu Türkiye ve Ortadoğu*, Bağlam, İstanbul, 1993.

OKTAY, Ertan ve BALKANLI, Ali O. "Bilgi Toplumunda Yeni Ekonomi ve E-Dönüşüm Stratejileri", Maltepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

ÖLMEZOĞULLARI, Nalan. "Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm", Dördüncü Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2003.

PARASIZ, İlker. "Enflasyon Kriz Ayarlamalar", 2. Baskı, Ezgi, 2002, Bursa.

PARASIZ, İlker. "Uluslararası Ekonomik Mali Kuruluşlar ve Oluşumlar", Ezgi, Bursa, 2004.

PARK, Donghuyum. () "Recent Trends in the Global Distribution of Income", Journal of Policy modeling, No: 23, ss. 497-501. 2001

POLATOĞLU, Aykut. "Özelleştirme Tartışmaları", Bağlam yayınları, İstanbul, 1994.

ROBERTSON, B., ve Andersen, P., "Global Land Acquisition: Neo-Colonialism or Development Opportunity**?** ", *Food Security*, (2010).

SAID, Edward. "Oryantalizm", Dördüncü baskı, Çvr. N. Uzel, İrfan Yayınevi, İstanbul1998.

SAYBAŞILI, Kemali. "Liberalizm, Refah devleti ve Eleştiriler", Bağlam, İstanbul, 1993.

SHUTT, Harry. "Kapitalizmle Derdim Var", Çvr. N. Sungur ve A. Çakmak, Kitap yayınevi, İstanbu, l2003.

SOLMAZ, Erol. "İktisadi Kalkınma Kuramlarının Yoksulluk Konusuna Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış", Mevzuat Dergisi, Yıl: 11, Sayı: 132, 2008.

STIGHLIZ, Joseph E. "Development Thinking at the Milennium," Annual World Bank Conference on Development Economics 1999," Eds: Boris Pleskoviç and Nicholas Stern, Washington 2000.

SUBAŞAT, "Küreselleşme ve Eşitsizlik", Cumhuriyet Strateji – 29 Eylül 2008.

ŞAHİN, Çiğdem. "Kapitalizm ve Yoksulluk", Çiviyazıları, İstanbul, 2000.

ŞENSES, Fikret. "Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk", İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

ŞENSES, Fikret. "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?" ERC Working Paper in Economic 04/09, Economic Research Center, METU, Ankara, 2004.

TEZEL, Yahya. "İktisadi Büyüme", İmaj Yayıncılık, Ankara, 1995.

TMMOB Sanayi Kongresi Oda Raporu:, "Ülke Örnekleri İle Kalkınma Ve Sanayileşme Modelleri", 2007.

TOPRAK, Düriye. "Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde çevre politikaları ve mali Araçlar", Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl/Volume:2 Sayı/Issue 4, S.Güz 2006

TOPRAK, Metin. "Türk Ekonomisinde Yapısal Dönüşümler", Turhan Kitapevi, Ankara, 1996.

ULAGAY, Osman. "Krize Adım Adım", Milliyet Yayınları, , İstanbul, 1994.

UNCTAD, Press Release, 25/08/97, TAD/INF/PR/9712,

UNDP, *Human Development Report 1998.*

UZUN, A. Meral. "Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası", *C. Ü. İkt.İd.Bil.Fak. Dergisi*, cilt 4, Sayı 2, ss. 155-173, 2003.

YELDAN, Erinç, "Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler,"

YELDAN, Erinç. *"*Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler*",* Ankara. 2002.

YILDIZOĞLU, Ergin. "Globalleşme ve Kriz", Alan yayıncılık, , İstanbul, 1996.

YOZGATLI, Koray. "Uzak Doğu Ülkelerinin Kalkınma Stratejileri", DTM, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü.

ZANBAK, Caner. "Türkiye Kalkınmasının Sürdürülebilirliği Açısından Doğal Kaynaklardan Yararlanma Sorunları", Madencilik Bülteni, Ankara, 2000.

Elektronik Ortamlar

ADELMAN, I. "Fifty Years of Economic Development: What have we learned?" www.worldbank.org/research/abcde/eu_2000/pdffiles/adelman.pdf, 2000.

AISBETT, Emma, "Why are the Critics so Convinced that Globalization is bad for the Poor", *NBER Globalization and Poverty Conference*, September 10-12 2004.

BOURDIEU, Pierre, "The Essence of Neoliberalism" *Le Monde Diplometique*, Aralık 1998. http://mondediplo.com/1998/12/08bourdieu (16.12.2007)

BOZOĞLU, Baran; http://www.cevre.metu.edu.tr/node/99 /22.02.2010

GLOBAL Power, http://www.ips-dc.org/downloads/Top_200.pdf (23.12.2007)

GÜRAK, Hasan, (2003). "Küreselleşme Nereye Götürüyor" http://www.elelebizbize.com/prof.hasan.gurak/detay.php?id=98 Erişim tarihi: 08.07.2007.

http://are.berkeley.edu/~harrison/globalpoverty/Aisbett_Oct04.pdf (15.12.2007)

http://www.globalissues.org/TradeRelated/Facts.asp (10.12.2007)

IMF, "Globalization: Threat or Opportunity?" By IMF Staff http://www.imf.org/ external/np/exr/ib/2000/041200to.htm (15.12.2007)

http://www.sevgiadasi.com/dogal-kaynak-turleri-ve-ozellikleri-nelerdir/14.02.2010

http:// www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/041200.htm

http://www.globalissues.org/TradeRelated/Poverty.asp

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/kuresellesme.doc

www.worldbank.org

http://www.unctad.org/Templates/webflyer.asp?docid=3303&intItemID=2280&lang=1 (12.12.2007)

www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Praksis-2002.pdf (15.12.2007)

Patel, R., "World Bank on Land Grabs: It's All Good Unless You're African, a Woman, Disempowered, or Poor", http://rajpatel.org/2010/09/07/world-bank-on-land-grabs-its-all-good-unless-youre-african-a-woman-disempowered-or-poor; Erişim tarihi; 18.12.2011.

Wikipdia; "Land Grabbing", http://en.wikipedia.org/wiki/Land_grabbing; Erişim tarihi: 15.12.20011.

http://www.atonet.org.tr/turkce/bulten/bulten.php3?sira=431 23.02.2010 ATO; Açlık ve Yoksulluk Raporu

http://are.berkeley.edu/~harrison/globalpoverty/Aisbett_Oct04.pdfBourdieu, Pierre., (1998) "The Esence of Neoliberalism" Le Monde Diplometique, Aralık.

BERİ GEL - 2

- Derleniş -

Salih Cengiz Aydemir

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1750
Beşeri Bilimler No.: 110
ISBN: 978-605-320-657-6
© 1. Basım, Mayıs 2017

BERİ GEL 2 - Derleniş
Salih Cengiz Aydemir

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Aydemiri, Salih Cengiz.
Beri Gel 2 - Derleniş / *Salih Cengiz Aydemiri*
1. Basım, XVIII+690 s., 165x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-657-6
1. Türk Devlet Felsefesi 2. Türk Dünyasın 3. Türk Siyasiler 4. Türk Tarihi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Sunuş ..... **xiii**
Önsöz ..... **xvii**

Giriş **1**
Kitabın Bölümleri Hakkında Genel Bilgiler **63**

Beşinci Bölüm
EVRENSEL BARIŞ PROJESİNİN ORTA ASYA ÇIKIŞI
KURUCU DEVLET ADAMLARI ÖNEMLİ OLAYLAR

Oğuz Kağan Destanı 101
Alpertunga Destanı 102
Tomris veya Tomyris (Türkçe: Temir) 104
Oğuz Kağan 105
Kanturalı Oğlu Mete Han 106
Mete Han 109
Hunlar 110
Ak Hun İmparatorluğu 117
Hz. Hüseyin ve Kerbela Gerçeği 120
Göktürk Kağanlığı, Gök Türkler veya Kök Türkler 120
Bumin Kağan 124
İstemi Yabgu 124
İlteriş (Kutlug) Kağan 125
Bilge Tonyukuk 126
Kapgan Kağan 127
Bilge Kağan (683 - 734) 127
Akhun İmparatorluğu Toraman Kağana Ait Paralar 133
Kül Tegin 133
Yeniçağın Model Kuran Anlayışı ve Aliya İzzet Begoviç 134
Yahudilerin Ecdadı Aslında Türkler Mi? 135
Sasaniler ile Üstünlük Mücadelesi 136
"Yada" Taşı 137
As'lar Bir Türk Kavmi 139
Eski Türklerde İktisadi Yaşam 141
Uygarlığın İlk Yeşerdiği Yer "Mu Kıtası" 143
Tarihimizde Uygur Türkü Gerçeği 145
İlk Tarihçi Bilge Atung'a Göre; Ön Türk ve Kürtlük 147
Türk Kültüründe Tarihi Gelişim İçinde Hayvan ve Bitkilerin "Ölçü Birimi" Olarak Kullanılması Hakkında 149
Avrupalılarla Kurulan İlk Türk Askeri İttifakı ve Öntürler 154

Çağdaş Türk Yazı Dilleri ve Haritası 160
Kürt Sorunu Var Mıdır? 164
Türklerde Varlık Paylaşımı 166
Eski Türklerde Su ve Su Ulaşımı 167
Amerika Kıtasına Adını veren Türkler 169

Altıncı Bölüm
EVRENSEL BARIŞ PROJESİNİN ORTA ASYA ÇIKIŞI
KURUCU DEVLET ADAMLARI ÖNEMLİ OLAYLAR

Abdulkerim Satuk Buğra Han ile Başlayan Evrensel Hukuk Mücadelesi 173
Aybeg Kutbattin Türk Komutan Delhi Türk Sultanlığı'nın Kurucusu ve İlk Hükümdarı 174
Memun, Mutasım ve Abbasiler 177
Selçuk Bey 181
Tuğrul ve Çağrı Beyler 181
Dandenakan Savaşı 183
Pasinler Savaşı/Muharebesi 183
Malazgirt Savaşı 185
Alp Arslan Gazi (1030-1072) 188
Selçuklu veziri Nizamül Mülk 190
I. Kılıçarslan (1092-1107) 190
Kılıçarslan Myriokephalon'de 2. Kılıç Arslan 191
Miryokefalon Savaşı Nedenleri, Sonuçları ve Nedenleri 192
Alâeddin Keykubat 193
Haçlı Seferleri 194
Baba İshak Ayaklanması 195
Anadolu Selçuklu Devleti'nin Dağılışı ve Yıkılışı 195
Selahattin Eyyubi 196
Yassı Çemen Savaşı 198
Kösedağ Savaşı 200
Ertuğrul Gazi 202
Moğolların Müslüman Oluşu 203
Ankara Savaşı 204
Fatih ve Batı ve Doğu Avrupa'nın Bilim Güneşiyle Aydınlanışı 211
Hindistan'da Türk Rönesans İzleri 216
Endülüs'de Gelişen Bazı İlim Dalları 219
Endülüs'ten İstanbul'a Değişen Bir Dünya Düzeni Gerçeği 222
Yavuz Sultan Selim 223
Kanunî Sultan Süleyman Dönemı 224
Kanuni Sultan Süleyman'ın Fransa Kralına Mektubu 226
Gazi Giray Han (1554 - 1607) 227
İmam Şamil 228
Sultan Abdülaziz'in, Doğu Türkistan'a Gönderdiği Savaş Timi 230
Osmanlı Sarayında Demokratik Seçimle Yapılan İlk Başbakan Atamaları 231
Balkan Savaşı Sonrası Başgösteren Ekonomik Kriz 232
Osmanlı Devletinde Başlayan İlk Küreselleşme ve Buna Bağlı Olarak Görülen Başkaldırılar 233
Sultan Abdülaziz'in, Doğu Türkistan'a Gönderdiği Savaş Timi 236

Kut'ül Amare Zaferi 238
Osmanlı Tarihinde Bir Dönüm Noktası Olan Siyasi Oyunlar ve Kabakçı Mustafa İsyanı 240
Çanakkale Savaşı 241
Siyonist Yapılanmanın Öncülüğünde Yürüyen Bir Cemiyetçilik Anlayışı 242
Birinci Meşrutiyet 243
İkinci Meşrutiyetin İlanı 244
Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Hamidiye Alaylarının Kurulması 245
Siyonist, Haçlı İttifaklı Beynelmilel Sermaye Karşısındaki Milli Tavır 246
İttihat ve Terakki Hareketi 249
Bab-I Ali Baskını 251
Kanun-İ Esasi 252
Hareket Ordusu 252
Abdulhamit'e Karşı Tutumların Onun Döneminden Sonrasına Yansımaları 254
Abdulhamit Hakkında Batı Devletlerinde Söylenen Sözler 255
Papa'nın Peygamberimizin Na'şını Çaldırmak Teşebbüsü 257
Hz. Muhammed'in (Sav) Savaşları 263
Hz. Ali ile Muaviye Arasındaki Sıffin Savaşı 266
Hakem Olayı 267
Kerbela Olayı 271
Hz. Ömer Devri ve Mülk Paylaşımı 271
Türk Siyasi Tarihinde Kurulan Gönül Köprüleri I (Balkanlar) 274
Türk Siyasi Tarihinde Kurulan Gönül Köprüleri Iı (Afrika) 276
Türk Siyasi Tarihinde Kurulan Gönül Köprüleri Lıı (Kafkasya ve Orta Doğu) 278
Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Milletine Öğretmen Olmak 279
1. ve 2. İnönü Savaşları 279
Kütahya Eskişehir Muharebeleri 280
Sakarya Meydan Savaşı 282
Dumlupınar- Başkomutanlık Meydan Muharebesı 283
Büyük Millet Meclisi Ordusu 285
Mudanya Mütarekesi (3-11 Ekim 1922) 287
Amasya Genelgesi 288
Sivas Kongresi Temsilciler Heyeti, Eylül 1919 290
Erzurum Kongresi Kararları (Erzurum Kongresi'nin Yapıldığı Binada) 291
Bölgesel Bir Türkiye Cumhuriyeti Sınırlarının Belirlenmesi 292
Lozan Barış Konferansı 293
Ermeni Tehciri 299
Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi 301
Kıbrıs ve Türk Milli Stratejisi 301

Yedinci Bölüm
TÜRK DEVLET FELSEFESİYLE YETİŞEN TÜRK SİYASİLER

Mehmet Emin Buğra 307
Mehmed Emin Resulzade 309
Dilşad Hatun 311
Yakup Bedevlet Han 313
Azerbaycan'ın İlk Şehit Başbakanı Feteli Han 314

Mustafa Çokay 315
Nazir Törekul 315
Ebulfeyz Elçibey 316
Zeki velidi Togan 317
Gazi Ahmet Muhtar Paşa 318
Kurmancan Datka 319
Hayme Ana 320
Nine Hatun 321
Karafatma Onbaşı 322
Türk Ordusuna Girmek İçin Ceketini Satan "Peşaverli Abdurrahman Bey" 323
Zuvka Batur 325
Dr. Bayrmirza Hayit 327
Doğu Türkistan Davası Osman Batur İslambay ve İsa Yusuf Alptekin 328
Uygur Demokrasi ve Hukuk Hareketi Lideri: Doç. Dr. İlham Tohti 329
Türk Dünyası Araştırma Kurulu Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan 331
Prof. Dr. Yusuf Akçura 332
Teke Mamed Han 333
Ganire Paşayeva 334
Rauf Denktaş 334
Mustafa Abdulcemil Kırımoğlu 343
Sadık Ahmet 345
Lütfi Mestan 346
Gabor Vona 347
Numan Çelebicihan 348

Sekizinci Bölüm
KURUCU TÜRK TASAVVUF, TARİHÇİ, ROMANCI VE DİN BİLGİNLERİ

Cumhur'un Belirlemesi ve Hoca Ahmed Yesevi 351
Ömer Nasuhi Bilmen 355
Karaca Ahmet 355
Mustafa Kurucu (1887, Konya - 5 Şubat 1960) 356
Mahmut Celalettin Öktem 356
Yusuf Has Hacib 357
Kaşgarlı Mahmut 359

Dokuzuncu Bölüm
TÜRK DEVLET MUSİKİSİNDEKİ ÖNEMLİ SANATKÂRLAR

Sultan Üçüncü Selim (1761-1808) 363
Hacı Arif Bey 364
Zekâi Dede 364
Dellalzade İsmail Efendi 364
Şakir Ağa 368
Kazasker Mustafa İzzettin Bey 369
Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi 370
Abdülkâdir Merâgî (1353 ?-1435) 371

Onuncu Bölüm
CİHAN BARIŞINDA FENOMEN DEVLET VE BU TÜRK BİLİM DÜNYASINDA BU YOLDA YETİŞENLER

Gevher Nesibe Hatun 377
Nasurittin Tusi 378
Farabi 378
Uluğ Bey 379
Harezmî 380
Ali Kuşçu 381
El Bîrûnî 382
Piri Reis 383
İbn-İ Sina 385
Akşemsettin 386
Matrakçı Nasuh 388
İstanbul'un Bilinmeyen Detayları 389
Kâtip Çelebi 389
Türk Dünyasının İlk Türk Astronotları 393
Profesör Doktor Aziz Sancar 394
İnsanlık Tarihine Işık Tutan Türk Bilim Adamları 399

Onbirinci Bölüm
TÜRK DEVLET EDEBİYATI TARİHİNDE YETİŞEN ÖNEMLİ SANATKÂRLAR

Süleyman Çelebi 405
Karamanoğlu Mehmet Bey 405
Ali Şîr Nevâî 406
Şah İsmail 409
Uzun Hasan ve Sara Hatun 409
Fuzuli 411
Nesimi 412
Genceli Nizami 412
Evliya Çelebi 413
Hamdullah Suphi Tanrıöğen 415
Süleyman Nazif 416
İsmail Gaspıralı 416
Bahtiyar Vahapzade 417
Dr. Mehmet Doğan 418
Nihat Sami Banarlı 419
Mehmet Emin Yurdakul 421
Hasan Tahsin Banguoğlu 423
Muazzez İlmiye Çığ 424
Necip Fazıl Kısakürek 425
Gençlikte Köprübaşı Olmak 426
Peyami Safa 431
Gabbulla Tukay 431
Süleyman Muhammed Aitov 432

Bekir Sıtkı Çobanzade 432
Cengiz Dağcı 434
Yırçı Kazak 436
İdilli, Muhammed Ayaz İshakî 439
Uygur Milli Şairleri Abdulhalik Uygur (1901 – 1933) 441
Hüseyin Şehriyar 442
Kazak Milli Şairi Abay Kunanbayoğlu 442
Cengiz Aytmatov 445
Sultan Konurkuldze Kudaymendin 445
Ali Kul Osmonov (1915- 1950) 446
Alihan Bökeyhanov (1866-1937) 447
Muhtar Avazov 449
Mahtumkulu Firâkî 450
Cihan Üveysî 452
Abdurrauf Fıtrat 453
Süleyman Çolpan 453
Tattimbet 454
Şair Selimhan Yakup 455
İbrahim Cudi 456
Kâzim Möçü 457
Ata Terzibaşı 457
Cafer Seydahmet Kırımer 458
Yusif Ağa Dadaşov 459
Mirza Elekber Sabır 460
Ertuğrul Câvid 461
Settar Han 461
Dadaş Abdül Hüseyinoğlu Hasanzâde 462
Altan Sarın 462
Dionış Tanasoglu (1922-2006) 463
Seyit Ahmetarvasi ve Millet Tanımı 465
Rahman Kul Han Kırgızların Efsanevi Son Hanı 466
Dünya'da Yazıya Geçmiş 3760 Yılık İlk `Türk´ Masalı `Adapa! 468
Göktürk Devleti Hukuk Sistemi 470

Onikinci Bölüm
TÜRK DÜNYASINDAN SEÇME ŞİİRLER

Aftalitler Akhunlar - Abu Talib 497

Onüçüncü Bölüm
TÜRK DÜNYASINDA EMPERYALİZME KARŞI YAPILMIŞ BAŞKALDIRILAR

Sibirya Çıbanı 501
"Ata-Beyit" Katliamı 502
5 Temmuz Urumçi Katliamını 504
1916 Ürkün Katliamı 506
14 Temmuz 1959 Kerkük Türkmen Katliamı 507

Kazakistan'da 1920-1933 Yıllarında Ne Oldu? 510
Bosna Soykırımı 510
Hitler'in Moğol Musevi Katliamı 512
Abd Kızılderili Katliamı (İngilizce Indian Massacre) 512
Hocalı Katliamı 513
Mağcan Cumabay Ve Alaş Hareketi 514
Kayıp Türkler "Dolganlar" 516
Olgierd Nayman Mirza ve Promete Hareketi 516
Basmacı Ayaklanması 517
Türk ve Kafkas Halkları "Promete Hareketi" Liderleri 518
Kaçaklar Hareketi 519
Güney Azerbaycan'da Bir Osmanlı Paşası... Halil Paşa 519
Bulgaristan Gerçeği 520
Gulca Katliamı 524
Uygurların Tahtında Talihsiz Bir Osmanlı Şehzâdesi 525
Asya'da Kurtlar Savaşı 526
At Vâdisi ve Tayga Direnişçileri 527

Ondördüncü Bölüm
TÜRKÇE KONUŞAN VE HARİTALARIYLA YAŞAMAYA ÇALIŞAN DÜNYA TÜRK TOPLULUKLARI

Sekeller 531
Kumuklar 532
Boşnakların Kökeni 537
Toharlar 538
Gagauzlar 539
Afganistan Türkmenleri 541
Moğolistanın Kuzeyinde Dukha Türkler 543
Hunzalar 544
Şor Türkleri 545
Hoton Türkleri 546
Türk Dünyasının Unutulan Evlatları Karamanlı Ortodoks Türkler 547
Karaım Türkler Türk Mûsevileri; Karaylar 550
Nahcıvan Özerk Türk Cumhuriyeti 552
Karapapak Terekemele 554
Borçalı 555
Çin'deki Tatarları 557
Çinde Yaşayan Salur Türkleri 558
Trutrucalar 559
Japonya ve Kore Tatarları 561
Koryaklar 562
Karaçay-Malkar Türkleri 563
Bin Yılların İçinde Karaçay 564
Soslan Bayçora 570
Nogaylar 570
Ahıska Türkleri 571

Mugallar 573
Mısır Türkmenleri ve Mısır Türkmenleri 574
Hazaralar 574
Kaşkay Türkleri 575
Tarihte ve Günümüzde Türk Macar Yakınlaşması 576
Kandaşına Sahip Çıktığı İçin Kendisine Turan Dünyası Adına Minnettarız 576
Özlenen Ülkü Gerçek Oldu 577
Hugor ve Magor Efsanesi 577
Fatih Sultan Mehmet Han Hazretleri 578
Milli Mücadele Yöntemleri ve İsa Yusuf Alptekin 579

Onbeşinci Bölüm
ANADOLU'DA YAŞAYAN İLK UYGARLIKLAR

Truva 588
Hititler 588
Frigyalılar 589
Urartular 590
Lidyalılar 591
Asurlar 593
Fenikeliler 594
Anadolu'da Kültür ve
Medeniyet Devlet Yönetimi 595
Anadolu Tarihi 599

Onaltıncı Bölüm

Klasik Antik Dönem Lidya Krallığı 603
Ahameniş İmparatorluğu 603
Helenistik Dönem 604
Kadeş Savaşı ve Antlaşması 609
Tarih Boyunca Kullanılan Türk Alfabeleri ve Etkileşimli Alfabeler 616
İslam Öncesi Devrin Bilinen Destanları 624
Çam Süsleme, İslam Öncesi Bir Türk Geleneğidir 631
Türk'ün Zekâ ve Strateji Oyunu: 9 Kumalak 633
Bilinmeyen Türk Tarihi 638
Avrupalının Türkler ile İlk Tanışması 645
Avrupada Türk Kültür İzleri 651

SONUÇ 653

KAYNAKÇA 683

KAYNAKÇA

1- www.dilimiz.com/tarih/**OGUZKAGAN.**
2- htmhttps://tr.wikipedia.org/**ALPERTUNGA**
3- https://tr.wikipedia.org/**TOMRİS**
4- https://tr.wikipedia.org/**OĞUZHAN**
5- https://tr.wikipedia.org/**METE**
6- https://tr.wikipedia.org/SIFFİN SAVAŞI
7- https://tr.wikipedia.org/**GÖKTÜRK KAĞANLIĞI**
8- https://tr.wikipedia.org/**BUMİN KAĞAN**
9- https://tr.wikipedia.org/İLTERİŞ KAĞAN
10- https://tr.wikipedia.org**TONYUKUK**
11- https://tr.wikipedia.org/**KAPGAN KAĞAN**
12- www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.
13- https://tr.wikipedia.org/**KÜLTİGİN**
14- www.hurriyet.com.tr
15- Haberler › Hürriyet Arşiv https://tr.wikipedia.org/ **SASANİ** İMPARATORLUĞU
16- https://tr.wikipedia.org/**YADA TAŞ**
17- https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/**ASLAR BİR TURK KAVMİ**
18- www.irad.org/etkinlik
19- www.ulkucukadro.com/**TARİHİMİZDE UYGUR GERCEGİ**
20- yakintarihimiz.org ›
22- wowturkey.com/forum
23- /**TÜRKLERDE VARLIK PAYLAŞIMI**
24- https://tr.wikipedia.org/**SATUK BUĞRA HAN**
25- https://tr.wikipedia.org/**MUTASIM (Abbasi)**
26- https://tr.wikipedia.org/**SELÇUK BEY**
27- https://tr.wikipedia.org/ÇAĞRI BEY
28- https://tr.wikipedia.org/wiki/**DANDANAKAN MUHAREBESİ**
29- https://tr.wikipedia.org/wiki/**PASİNLER MUHAREBESi**
30- https://tr.wikipedia.org/**MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ**
31- www.tarihin.com/turk-tarihinde/**ALP ARSLAN GAZİ**
32- **BUYUK SELCUKLU VEZİRİ NİZAMULMULK.**

33- www.enfal.de/starih12
34- bilgiyelpazesi.com/
35- https://tr.wikipedia.org/**ALAEDDİN KEYKUBAD**
36- https://tr.wikipedia.org/**HAÇLI SEFERLERİ**
36- https://tr.wikipedia.org/**SELAHADDİN EYYUBİ**
37- https://tr.wikipedia.org/**YASSI ÇEMEN MUHAREBESİ**
38- https://tr.wikipedia.org**KÖSEDAĞ MUHAREBESİ**
39- https://tr.wikipedia.org/**ERTUĞRUL GAZİ**
40- https://tr.wikipedia.org**OTLUKBELİ MUHAREBESİ**
41- https://tr.wikipedia.org/ÇALDIRAN MUHAREBESİ
42- https://tr.wikipedia.org/**II. MEHMED**
43- https://tr.wikipedia.org/**I. SELİM**
44- https://tr.wikipedia.org/**I. SÜLEYMAN**
45- https://tr.wikipedia.org/II**. GAZİ GİRAY**
46- https://tr.wikipedia.org/ŞEYH ŞAMİL
47- https://tr.wikipedia.org/**KÛT'ÜL-AMÂRE KUŞATMASI**
48- https://tr.wikipedia.org/ÇANAKKALE SAVAŞI
49- https://tr.wikipedia.org/**BİRİNCİ MEŞRUTİYET**
50- https://tr.wikipedia.org/İKİNCİ MEŞRUTİYET
51- https://tr.wikipedia.org/**HAMİDİYE ALAYLAR**
52- https://tr.wikipedia.org/İTTİHAT VE TERAKKİ
53- https://tr.wikipedia.org/**BÂB-I ÂLİ BASKINI**
54- https://tr.wikipedia.org/**HAREKET ORDUSU**
55- www.kariyermemur.com/**1. İNONU VE 2. İNONU SAVASLARİ**
56- https://tr.wikipedia.org**KÜTAHYA ESKİŞEHİR MUHAREBELERİ**
57- https://tr.wikipedia.org/**SAKARYA MEYDAN MUHAREBES**
58- https://tr.wikipedia.org/**BAŞKOMUTANLIK MEYDAN MUHAREBESİ**
59- www.atam.gov.tr/dergi/sayi-39/**MUDANYA MUTAREKESİ**
60- https://tr.wikipedia.org**AMASYA GENELGESİ**
61- https://tr.wikipedia.org/**HEYET-İ TEMSİLİYE**
62- https://tr.wikipedia.org/**ERZURUM KONGRESİ**
63- https://tr.wikipedia.org**LOZAN BARIŞ KONFERANS**
64- https://tr.wikipedia.org/**MEHMET EMİN BUĞRA**
65- https://tr.wikipedia.org**MEHMED EMİN RESULZADE**
66- https://strengthofturk.wordpress.com
67- https://tr.wikipedia.org/wiki/ **FETALİ HAN**
68- https://tr.wikipedia.org/**MUSTAFA ÇOKAY**
69- https://tr.wikipedia.org/**EBULFEZ ELÇİBEY**

70- https://tr.wikipedia.org/**AHMED MUHTAR PAŞA**
71- https://tr.wikipedia.org/**ZEKİ VELİDİ TOGAN**
72- https://az.wikipedia.org/**KURMANCAN DATKA**
73- https://tr.wikipedia.org/**NENE HATUN**
74- https://tr.wikipedia.org/**FATMA SEHER ERDEN**
75- www.turknostalji.com › Tarih
76- https://tr.wikipedia.org/**ZUVKA BATU**
77- https://tr.wikipedia.org/**BAYMİRZA HAYİT**
78- https://tr.wikipedia.org/**OSMAN BATUR**
79- https://tr.wikipedia.org/İSA YUSUF ALPTEKİN
80- https://www.change.org/p/ÇİN HÜKÜMETİ DOÇ DR İLHAM
81- https://tr.wikipedia.org/wiki/**TURAN YAZGAN**
82- https://tr.wikipedia.org/**YUSUF AKÇURA**
83- www.sosyogundem.com/detay/**TEKE MAMED HAN**
84- https://tr.wikipedia.org/**GANİRE PAŞAYEVA**
85- https://tr.wikipedia.org/**RAUF DENKTAŞ**
86- https://tr.wikipedia.org/**MUSTAFA ABDÜLCEMİL KIRIMOĞLU**
87- https://tr.wikipedia.org/**SADIK AHMET**
88- https://tr.wikipedia.org/**LÜTFİ MESTAN**
89- https://tr.wikipedia.org/wiki/**GÁBOR VONA**
90- https://tr.wikipedia.org/wiki/**AHMED YESEV**İ
91- www.kitapyurdu.com/yazar/**OMER NASUHİ BİLMEN**
92- https://tr.wikipedia.org/**KARACA AHMET**
93- https://tr.wikipedia.org/Karacaahmet
94- celalettinoktenaihl.meb.k12.tr/**MAHMUT CELALETTİN OKTEN**
95- https://tr.wikipedia.org/**YUSUF HAS HACİB**
96- www.turkcebilgi.com/**KAŞGARLI MAHMUT**
97- https://tr.wikipedia.org/D**EDE KORKUT KİTABI**
98- https://tr.wikipedia.org/**III. SELİM**
99- www.HACİARİFBEY.com.tr
100- https://tr.wikipedia.org/**ZEKAİ DEDE EFENDİ**
101- www.turksanatmuzigi.org ›
102- www.eksd.org.tr/bestecilerimiz/**SAKİR AGA**
103- https://tr.wikipedia.org/**KAZASKER MUSTAFA İZZET EFENDİ**
104- https://tr.wikipedia.org/**HAMMÂMÎZÂDE İSMÂİL DEDE EFENDİ**
105- www.octave.at/bestekarlar/**ABDULKADİR MERAGİ**.
106- https://tr.wikipedia.org/**GEVHER NESİBE**
107- https://tr.wikipedia.org/**NASÎRÜDDİN TÛSÎ**

108-https://tr.wikipedia.org/**FARABİ**
109- https://tr.wikipedia.org/**HÂRİZMÎ**
110- https://tr.wikipedia.org/**ALİ KUŞÇU**
111- https://tr.wikipedia.org/**BİRÛNİ**
112- https://tr.wikipedia.org/PÎRÎ REİS
113- https://tr.wikipedia.org/İBN-İ SİNA
114- https://tr.wikipedia.org/**AKŞEMSEDDİN**
115- https://tr.wikipedia.org/**MATRAKÇI NASUH**
116- https://tr.wikipedia.org/**KÂTİP ÇELEBİ**
117- aybekgazete.com
118- https://tr.wikipedia.org/**AZİZ SANCAR**
119- https://tr.wikipedia.org/**SÜLEYMAN ÇELEBİ**
120- www.kmu.edu.tr/**KARAMANOGLU MEHMET BEY**
121- https://tr.wikipedia.org/**ALİ ŞÎR NEVAÎ**
122- https://tr.wikipedia.org/wiki/I.
123- İsmail https://tr.wikipedia.org**UZUN HASAN**
124- www.turkedebiyati.org/**FUZULİ**
125- https://tr.wikipedia.org/FUZÛLÎ
126- www.edebiyatvesanatakademisi.com/.../**GENCELİ NİZAM**
127- www.bilgicik.com › **TÜRK EDEBİYATI DÖNEMLERİ**
128- www.iett.istanbul/**EVLİYA ÇELEBİ**
129- https://tr.wikipedia.org/**SÜLEYMAN NAZİF**
130- https://tr.wikipedia.org/İSMAİL GASPIRALI
131- https://tr.wikipedia.org/**BAHTİYAR VAHAPZADE**
132- https://tr.wikipedia.org/**DR. MEHMET DOĞAN**
133- nihatsamibanarli.meb.k12.tr
134- https://tr.wikipedia.org/**MEHMET EMİN YURDAKUL**
135- https://tr.wikipedia.org/**HASAN TAHSİN BANGUOĞLU**
136- https://tr.wikipedia.org/**MUAZZEZ İLMİYE ÇIĞ**
137- https://tr.wikipedia.org/**NECİP FAZIL KISAKÜREK**
138- https://tr.wikipedia.org/**PEYAMİ SAFA**
139- turgayuceren.blogcu.com/**GABDULLAH**
140- tuqay https://tr.wikipedia.org/**BEKİR ÇOBANZADE**
141- https://tr.wikipedia.org/**CENGİZ DAĞCI**
142-www.gazi.edu.tr/~pekacar/yircikazak
143-www.islamansiklopedisi.info
144- https://tr.wikipedia.org/**ABDULHALÛK UYGUR**.
145- https://tr.wikipedia.org/**MUHAMMED HÜSEYİN ŞEHRİYAR**

146- https://tr.wikipedia.org/**ABAY KUNANBAYOĞLU**
147- https://tr.wikipedia.org/**CENGİZ AYTMATOV**
148- www.oncevatan.com.tr/**ALİKUL OSMANOV**
149- www.tarihinpesinde.com/dergimiz/sayi7/8.
150- https://tr.wikipedia.org/**MUHTAR AVEZOV**
160- https://tr.wikipedia.org/**MAHTUMKULU FİRAKİ**
161- **SELAHİTTİN EYYÜBİ -TOLKUN NADİRE**
162- https://tr.wikipedia.org**ABDURAUF FİTRAT**
163- https://tr.wikipedia.org**ABDÜLHAMİT SÜLEYMAN ÇOLPAN**
164- https://www.facebook.com/**TATTİMBET.ZHUMAGULOV**
165- https://tr.wikipedia.org/**ZELİMHAN YAKUB**
166- cudibey.meb.k12.tr/mebİBRAHİM **CUDİ EFENDİ**
167- www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi2/makale/
168- www.biyografi.net/kisiayrinti.asp
169- https://tr.wikipedia.org/**CAFER SEYDAHMET KIRIMER**
170- https://az.wikipedia.org**HACIAĞA DADAŞOV**
171- https://tr.wikipedia.org/**MİRZA ELEKBER SABİR**
172- https://az.wikipedia.org/**ERTOĞRUL CAVİD**
173- https://tr.wikipedia.org/**SETTAR HAN**
174- www.bilgelerzirvesi.org/**ALİ SAMİL HUSEYİNOGLU**.
175- https://tr.wikiquote.org/**SEYYİD AHMET ARVASİ**
176- https://tr.wikipedia.org/**RAHMANKUL HAN**
177- www.gazeteke.com/.../97**DUNYADA YAZİYA GECMİS 3760 YİLİK İLK TURK MASAL**I
178- www.yenidenergenekon.com/-**KİRGİZİSTAN ATA BEYİTKATLİAM**
179- https://tr.wikipedia.org//Temmuz**2009 URUMÇİ BAŞKALDIRILARI**
180- https://tr.**14-TEMMUZ-1959 KERKUK TURKMEN KATLİAMİ**
181- https://groups.google.com**TURK TARİHCİLER**
182- https://tr.wikipedia.org/**BOSNA SOYKIRIMI**
183- https://www.youtube.com/
184- https://tr.wikipedia.org/**ABD KIZILDERİLİ KATLİAMLARI**
185- https://tr.wikipedia.org/**HOCALI KATLİAMI**
186- https://m.facebook.com/**MAGCAN CUMABAY**/
187- www.imgrum.net/user/ottoman
188- https://tr-tr.facebook.com
189- https://tr.wikipedia.org/**BASMACI HAREKETİ**
190- www.gdd.org.tr/yazidetay.
191- https://tr.wikipedia.org/wiki/**KAFKAS İSLAM ORDUSU**
192- dergi.atauni.edu.tr/ataunitaed/article

193- blog.milliyet.com.tr/**AZERBAYCAN İSTİKLAL MUCADELESİ**
194- **https://tr.wikipedia.org/HALİL KUT**
195- www.arda-tuna.com › **BALKANLAR**
196- https://www.fac**ebook.com**/
197- https://tr.wikipedia.org/**SEKELLER**
198- https://tr.wikipedia.org/
197- Kumukla www.yenidenergenekon.com/ **BOSNAKLARIN KOKENİ**
198- turoktarihi.blogspot.com
199- Toharlar https://tr.wikipedia.org/**GAGAVUZLAR**
200- https://tr.wikipedia.org/**AFGANİSTAN TÜRKMENLERİ**
201- www.atlasdergisi.com/**MOGOLİSTAN KAYİP TURKLERİ YERLESİK DUKHALAR**
202- https://tr.wikipedia.org**HUNZALAR**
203- https://tr.wikipedia.org/ŞORLAR
204- https://tr.wikipedia.org/**HOTON TÜRKLERİ**
205- anadoluturkmenleri.com/**KARAMANLI ORTODOKSTURKLER-TURK DUNYASININ UNUTULAN EVLATLARI**
206- https://tr.wikipedia.org/**KARAİM**
207- https://tr.wikipedia.org/**KARAYLAR**
208- https://tr.wikipedia.org/**NAHÇIVAN ÖZERK CUMHURİYET**
209- https://tr.wikipedia.org/**KARAPAPAKLAR**
210- https://tr.wikipedia.org/**BORÇALI**
211- https://tr.wikipedia.org/ÇİN'DEKİ ETNİK GRUPLAR LİSTESİ
212- https://en.wikipedia.org/**TRUTRUCA**
213- www.qiriminsesi.com/**JAPONYA VE KORE TATARLARI**
214-.html https://tr.wikipedia.org/**KORYAKLAR**
215- https://tr.wikipedia.org/**KARAÇAYLAR**
216- www.kamatur.org/index.php/makaleler/**BİN YİLLARİNİCİNDE KARACAY**
217- *www.geocities.ws/haskaracay/soslan*
218- https://tr.wikipedia.org/**NOGAYLAR**
219- *https://tr.wikipedia.org/***AHISKA TÜRKLERİ**
230- *www.akilsahipleri.org/***HİNDİSTANIN YERLİ TURKLERİ MUGALLAR**
231- https://tr.wikipedia.org**MISIR TÜRKLERİ**
232- https://tr.wikipedia.org/**HAZARALAR**
234- https://tr.wikipedia.org/**ANADOLU TARİHİ**
235- **ANADOLU'DA YAŞAYAN İLK UYGARLIKLAR**
236- https://www.msxlabs.orghttps://tr.wikipedia.org/**AHMET TEVFİK OKDAY**
237- www.yenidenergenekon.com/524-MALULA-ARAMİLERİN-İKİ-BİN-YİLDİR-YASADİGİ-KOY/ **HZ. MUHAMMETİN ATASININ KONUŞTUĞU** DİL
238- PROF. DR. MEHMAN MUSAOĞLU TÜRKSOY DERGİSİ

239- Alimcan İnayet Doç.Dr. Alimcan İnayet Ege Üniversitesi
240- www.tahtakalem.net/HZ-MUHAMMEDİN SAVSAVASLARI/253/comment-page-2
241- TÜRK'ÜN ZEKÂ VE STRATEJİ OYUNU: 9 KUMALAK Doç. Dr. Abdul Vahap Kara
242- BİLİNMEYEN TÜRK TARİHİ-Kemal TARCAN
243- AKHUNLARA AİT PARALARwww.turkkozmolojisi.com › Hun Türkleri
244- TÜRK TARiHiNDE AVARLAR VE AVAR MESELESi- Prof.Dr. Saadettin GÖMEÇ

OLİMPİZM VE OLİMPİK HAREKET

Editör
Doç. Dr. Selhan Özbey

Yrd. Editörler
Doç. Dr. Pınar Güzel - Dr. Kadir Yıldız

Yazarlar
Meliha Atalay Noordegraaf / Hülya Ünlü / Pınar Güzel /
Selhan Özbey / Devrim Zerengök / Dilşad Çoknaz / Müberra Çelebi /
Kadir Yıldız / Tuğba Kalkan / Selami Özsoy

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1748
Eğitim No.: 343
ISBN: 978-605-320-655-2
© 1. Basım, Mayıs 2017

OLİMPİZM VE OLİMPİK HAREKET
Editör: Doç. Dr. Selhan Özbey
Yrd. Editörler: Doç. Dr. Pınar Güzel - Dr. Kadir Yıldız

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Cenk Alparslan- www.cenkalparslan.com
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Özbey, Selhan.
Olimpizm ve Olimpik Hareket / *Selhan Özbey*
1. Basım, XIV + 184 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-655-2
1. Olimpizm 2. Olimpik Hareket 3. Olimpik Eğitim 4. Olimpik Değerler 5. Olimpik Dayanışma 6. Medya

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz ..... **iii**

Sunuş ..... **vii**

BİRİNCİ BÖLÜM: OLİMPİZM: TANIMI VE ÖNEMİ, OLİMPİK HAREKET **1**
Meliha Atalay Noordegraaf

Olimpizm Kavramı ve Tanımı 3
Olimpizmin Önemi 6
Olimpizmin Tarihsel Gelişimi 7
Olimpik Hareket 9
Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) 10
Milli Olimpiyat Komiteleri (NOC) 11
Uluslararası Spor Federasyonları (IF) 11
Olimpizm Anlayışının Yaygınlaştırılmasında Eğitim Programları, Olimpik Eğitim 12
Uluslararası Olimpik Akademi (IOA) ve Olimpik Eğitim 13
Milli Olimpik Akademiler (NOA) ve Olimpik Çalışmalar 14
Olimpik Dayanışma 14
Olimpik Organizasyonlar 16
Olimpizm İçerisinde Tartışılan Güncel Konular 17
Kaynaklar 18

İKİNCİ BÖLÜM: ULUSLARARASI OLİMPİK AKADEMİ (IOA) VE OLİMPİK EĞİTİM **21**
Hülya Ünlü, Pınar Güzel, Selhan Özbey, Devrim Zerengök

Giriş 23
Evrensel Sosyal Bir Felsefe Olarak Olimpizm ve Olimpik Eğitim 25
Uluslararası Olimpik Akademi (IOA) ve Olimpik Eğitim 28

Yöntem....29
Araştırma Modeli....29
Çalışma Grubu....30
Verilerin Toplanması ve Görüşmeler....33
Verilerin Analizi....33
Geçerlilik ve Güvenirlik....33
Bulgular ve Yorumlar....34
Geleneksel Eğitim Sisteminde Olimpik Eğitimin Durumuna İlişkin Bulgular....35
Katılımcı Görüşlerine Göre Olimpik Değerlere İlişkin Bulgular....36
Katılımcıların Çalışma Alanları....37
Tartışma ve Sonuç....37
Kaynaklar....38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: OLİMPİK DEĞERLER.... 41
Selhan Özbey

Giriş....43
Olimpizm ve Olimpik Değerler....46
Olimpik ve Paralimpik Değerler (Olympic & Paraolympic Values)....50
Olimpik Hareket, IOC ve TMOK....52
Paralimpik Hareket, IPC ve TMPK....55
Olimpik Değerler Eğitim Programı (ODEP) Olympic Values Education Programme (OVEP)....58
Olimpiyat Oyunlarının Diğer Yüzü ve Olimpik Değerler....63
Kaynaklar....66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE OLİMPİK EĞİTİM....69
Dilşad Çoknaz - Hülya Ünlü

Giriş....71
Olimpik Eğitim Kavramının Ortaya Çıkışı....73
Olimpik Eğitimin Anlamı ve İçeriği....74
Türkiye'de Olimpik Eğitim Çalışmaları....76
Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi'nin Olimpik Eğitim Çalışmaları....77
Türkiye'de İlkokul, Ortaokul ve Lise Öğretim Programlarında Olimpik Eğitim....80
Türkiye'deki İlkokullarda Olimpik Eğitime Yönelik Konu ve Kazanımlar....81
Türkiye'deki Ortaokullarda Olimpik Eğitime Yönelik Konu ve Kazanımlar....83
Türkiye'deki Liselerde Olimpik Eğitime Yönelik Konu ve Kazanımlar....87
Türkiye'deki Üniversitelerde Olimpik Eğitim....89
Kaynaklar....93

BEŞİNCİ BÖLÜM: HERKES İÇİN SPOR KAPSAMINDA OLİMPİK DAYANIŞMA PROGRAMLARI 97
Pınar Güzel- Müberra Çelebi

Giriş.....99
IOC Olimpik Dayanışma Programları ve Herkes İçin Spor.....102
Olimpik Dayanışma Komisyonu'nun Yapısı ve Organizasyonu 108
Olimpik Dayanışma Programı; Dünya Programları.....110
Olimpik Dayanışma Dünya Programları: Sporcular 111
Olimpik Dayanışma Dünya Programları: Antrenörler 112
Olimpik Dayanışma Dünya Programları: NOC Yönetimi 112
Olimpik Dayanışma Dünya Programları: Olimpik Değerlerin Geliştirilmesi 113
Olimpik Dayanışma Programı; Kıtalararası Programlar.....115
Olimpik Dayanışma Programı; Olimpiyat Oyunları Ödeneği.....116
Olimpik Dayanışma Programları Finansal Yapısı.....116
Yöntem.....117
Araştırma Modeli 117
Çalışma Grubu.....118
Verilerin Toplanması ve Görüşmeler.....118
Verilerin Analizi 118
Geçerlik-Güvenirlik.....119
Bulguların Yorumlanması.....120
Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes İçin Spor Anlayışına Olan Etkisi 120
Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes İçin Spor Etkinliklerine Destek Sağlayabileceği Alanlar.....121
Olimpik Dayanışma Programları Kapsamında Herkes İçin Spor Etkinliklerinin Hedef Kitlesi.....122
Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes İçin Spor Anlayışı Çerçevesinde Rekreatif Aktivitelere İlişkin Destek Sağlayabileceği Alanlar.....123
Sonuç ve Tartışma.....124
Olimpik Dayanışma Programlarında Yer Alan Herkes İçin Spor Etkinliklerine İlişkin Ortaya Çıkan Sonuçlar.....125
Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes İçin Spor Anlayışına Olan Olumlu - Olumsuz Etkisi ile İlgili Sonuçlar.....126
Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes İçin Spor Etkinliklerine Destek Sağlayabileceği Alanlar ile İlgili Sonuçlar.....126
Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes İçin Spor Etkinliklerinin Hedef Kitlesi ile İlgili Sonuçlar 128

Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes İçin Spor Anlayışı Çerçevesinde Rekreatif Aktivitelere İlişkin Destek Sağlayabileceği Alanlar ile İlgili Sonuçlar 129
Kaynaklar 131

ALTINCI BÖLÜM: OLİMPİK MİRAS 137
Meliha Atalay Noordegraaf

Giriş 139
Amsterdam Olimpik Stadyum ve Müzesi (Olympisch Stadion Amsterdam) 142
Olimpik Müzeler Ağı (OMN) 146
Kaynaklar 150

YEDİNCİ BÖLÜM: OLİMPİYAT OYUNLARI VE MEDYA 153
Kadir Yıldız, Tuğba Kalkan, Selami Özsoy

Giriş 155
Olimpiyat Oyunları ve Televizyon 159
Sonuç 168
Kaynaklar 169

YAZARLAR HAKKINDA 173

DİZİN 183

TEŞEKKÜR

"Akademik hayatımın başlangıcında Olimpizm anlayışını çalışma alanı olarak seçmemde beni destekleyen ve bu yolda bana kılavuzluk eden hocalarım başta Dr. Gazanfer Doğu, Dr. Nevzat Mirzeoğlu, Dr. Neşe Gündoğan, Dr. Aysel Pehlivan, Dr. Ümit Kesim ve Dr. Hasan Kasap'a ve bu bölümün temelini oluşturan Doktora Tezimin Danışmanı hocam Dr. Vural Akarçay'a teşekkürlerimle..."

KAYNAKLAR

Abreu, N. (2002). Olympic Multiculturalism: Proclaimed universal values versus cultural relativism. *Olympic Studies: Current Intellectual Crossroads.* Ed: Da Costa, L., Editora Gama Filho, Rio de Janeiro.

Aikman, D. S. (1999). Olympic Marketing It's Contribution to the strengthening of the Olympic Movement and Development of Sport World-Wide, IOA 7th Postgraduate Seminar, IOA.

Arnaud, M. (1991). 33 Ülkenin Spor Kanunları Üzerinde Yapılan Uluslararası Olimpiyat Komitesinin Araştırması. In Atila Erdemli (Ed.), *Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar (208),* İstanbul: Meya Matbaacılık.

Arnold, P. (1996). Olympism, Sport and Education. *Quest,* 48, p.93-101.

Boulogne, Y. P. (1999). Why We Fight: aktaran: The International Pierre de Coubertin Committee, Information Letter of the International Pierre de Coubertin Committee, 1/99, p: 10-11, Lausanne.

Buller, J. et all. (1999). Olympic Education: What, Why, Who and How?, 7th International Postgraduate Seminar on Olympic Studies.

Chatziefstathiou, D. (2012). Olympic education and beyond: Olympism and value legacies from the Olympic and Paralympic Games. *Educational Review,* 64:3, 385-400. DOI: 10.1080/00131911.2012.696094

Coubertin, P. (2000). Olympism: Selected Writings. Ed: Muller N., International Olympic Committee (p. 547, 548, 581), Lausanne.

Culpan, I., & McBain, S. (2012). Constructivist pedagogies for Olympism education. *Asia-Pacific Journal of Health, Sport and Physical Education,* Vol. 3, Issue 2, p. 95-108.

Durantez, C. C. (1994). *Pierre de Coubertin: Olympic Humanist*. Lausanne Olympic Museum, p. 20, Switzerland.

Erdemli, A. (1993). Olimpik Çağa Doğru. *Olimpik Akademi Dergisi,* Vol: 1/2, s: 65, 71-74.

Erdemli, A. (1996). *İnsan, Spor ve Olimpizm, Spor Felsefesi Yazıları*. İstanbul: Sarmal Yayınevi, s. 36-37.

Franke, E. (1991). Olimpiyat ve İnsan Paneli. Spor Etiğinin Temel Güncel Sorunları. İçinde Attilla Erdemli (Ed.) *Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar (s. 208),* İstanbul: Meya Matbaacılık.

Gafner, R. (1971). *Olympism in the World of Tomorrow*, Report of the 11th Session IOA, Olympia.

Guttmann, A. (1992). *The Olympics: A History of The Modern Games,* University Illinois Press, p: 3.

Hill, C.R. (1992). *Olympic Politics.* N.Y: Manchester University Press, p. 7-8.

Hunterformer, D. J. (2001). Olympism for the Twenty First Century: New Life to a Timeless Philosophy, *The Sport Journal*, Vol: 4, No: 1, p. 1-4.

Kidd, B. (1996). Taking the Rhetoric Seriously: Proposals for Olympic Education. *Quest,* 48, p.82-92.

Koryürek, C. E. (2003). *Olimpiyadlar: Eski Olimpiyadlar; MÖ 776 (?)-MS 393 (?), Modern Olimpiyadlar; 1896-2000, Olimpiyadlar'da Türkler; 1906/1908-2000.* s.73, İstanbul: Stil Matbaacılık.

Lee, H. M. (2001). The program and schedule of the ancient Olympic Games (Vol. 6). Weidmann, p.2-4.

Lekarska, N. (1986). *Tenth and Eleventh Olympic Congress: Comparative Studies and Essays*, p. 17, 18, 20, Sofia Press.

Loland, S. (1995). Coubertin's Ideology of Olympism from the Perspective of the History of Ideas. *Olympika: International Journal of Olympic Studies,* Vol: IV: 49-78.

New Zealand Olympic Committee. (2000). Understanding Olympism, New Zealand, p. 1.

Osterhoudt, R.G. (1981). Modern Olympism in the Conjunction of 19th and 20th Century Civilization: Olympism as the Transformative Concept of Purpose and the Human in Modern Sport. Ed: Segrave J., Donald Chu., Olympism. p. 230, 232, Human Kinetics, Illinois.

Parry, J. (2003). Olympism for the 21st Century, British Olympic Academy Session, Edinburgh.

Parry, J. (2006). Sport and Olympism: Universals and Multiculturalism. *Journal of the Philosophy of Sport,* 33:2, 188-204.

Pleket, H. W. (2004). The Olympic Games in Antiquity. *European Review,* Vol.12, No.3, s: 401–413.

Powell, J. T. (1994). *Origins and Aspects of Olympism,* p: 85, 88, 107, Illinois: STIPES Publishing.

TMOK (Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi). (1998). Olimpik Hareket, s:4,20.

TMOK (Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi). (2002). Tanıtım Kitapçığı, TMOK, İstanbul.

Uluslararası Olimpiyat Komitesi. (1997). Olimpik Antlaşma, p: 8-9.

İNTERNET KAYNAKLARI

IOC. (2017). https://www.olympic.org/olympic-solidarity/finances, Erişim tarihi: 06.04.2017.

IOC. (2017). https://www.olympic.org/ioc-financing-revenue-sources-distribution, Erişim tarihi: 01.01.2017.

IOC. (2016). Olympic Charter. https://www.olympic.org/olympic-studies-centre /collections/official-publications/olympic-charters Erişim tarihi: 01.01.2017.

sahipliği yapan veya ev sahipliği adaylığı yürüten şehirlerde olimpik eğitime yönelik farkındalığın arttığı yönünde sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Yapılan bu ve diğer araştırmalar incelendiğinde, Olimpik Eğitimin dünya genelinde 21. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde farkındalığının oluşmuş olmasına rağmen yeterli düzeyde eğitim müfredatlarında yer almadığı görülmektedir. Ayrıca; katılımcıların IOC'nin desteklediği Olimpik değerler konusunda bilgi sahibi olduğu Saygı, Mükemmmelik ve Arkadaşlık gibi değerlerin öne çıktığı görülmektedir. IOC tarafından desteklenen Olimpik değerlerin benimsenmesinin Olimpik kültürün oluşumuna da katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. IOA'in 46. Uluslararası Genç Katılımcılar Oturumu'na ilişkin raporunda; Olimpizm değerler ve idealler bütünüdür (arkadaşlık, fair play, spor eğitimi, mükemmel kişiliğe ulaşma çabası, barış, dayanışma, eşitlik, karşılıklı hoşgörü, kurallara ve insanlara saygı, dürüstlük). Bu değer ve idealler kolaylıkla eğitim sistemi içine entegre edilebilir. Olimpizm kültürleri; ideolojileri, dinleri ve politik inançları aşan; insanları tüm geçmişlerinden ayrı, spor ve yarışma ruhu ile birleştiren, ayrımcılık gözetmeden spor ve fiziksel aktiviteler yolu ile insani değerleri öğrenme yolu olarak belirtilmiştir (Güzel ve ark., 2012). Pehlivan (2012)'nın yaptığı yüksek lisans tezinde Uluslararası Olimpik Akademi eğitimlerinde Olimpizm ile ilgili kapsamlı bilgi edindiklerini, Olimpizm'e yönelik kendilerinde bir farkındalık oluştuğunu, uluslararası kültürel paylaşım ve birliktelik duygularının yaşandığını ifade etmişlerdir.

Çalışmada sonuç olarak Olimpik Hareket çatısı altında gerek Olimpik Eğitim anlayışının gerekse Olimpik değerlerin yaygınlaştırılması ve dolayısıyla Olimpik kültürün oluşturulabilmesi için IOA gibi evrensel oluşumlara ev sahipliği yapan bu tip platformlardaki paylaşımların arttırılması gerekliliği de ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Atalay, M. (2004). *Uluslararası Olimpik Akademide (IOA) Görev Alan Çeşitli Ülke Temsilcilerinin Dünyada Olimpizm Düşüncesinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Görüşlerinin Analizi ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Binder, D. (2001). "Olympism" revisited as context for global education: implications for physical education. *Quest,* 53(1), 14-34.

Binder, D. (2005). Teaching Olympism in schools: Olympic education as a focus on values education. *International Chair in Olympism Lecture, Centre for Olympic Studies (Spain: Autonomous University of Barcelona, 2005)*, *5*.

Creswell, J. W. (1998). Qualitative and Inquiry and Research Design Choosing Among Five Traditions. Thousand Oaks: Sage Publications.

Culpan, I. ve Wigmore, S. (2010). The Delivery of Olympism Education within a Physical Education Context Drawing on Critical Pedagogy. March 2010.

Erdemli, A. (2004). Olimpizmin Temel İlkeler. The Tenth ICHPR.SD Europe Congress, the TSSA Eighth International Sport Science Congress, Antalya.

Güzel, P. ve Özbey, S. (2009). Olimpik Eğitim Programlarına Genel Bakış: "IOC 46. Uluslararası Genç Katılımcılar Oturumu, Olympia". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, ISSN: 1303-5134, Cilt:6, Sayı:1: 886-898.

Güzel, P., Özbey, S. ve Noordegraaf, A. M. (2012). Olimpik Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Üniversite Oyunlarının Etkileri, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, ISSN:1303-5134, Cilt:9 Sayı:1 Yıl:2012.

Hsu, L. (2000). Olympism: A Dead Ideal and a Western Product?. *Bridging Three Centuries, Fifth International Symposium for Olympic Research:* 249-256. http://library.la84.org/SportsLibrary/ISOR/ISOR2000zf.pdf.

http://www.independent.co.uk/sport/olympics/britains-first-olympian-1044188.html, 10 Mart 2015'te erişildi.

International Olympic Academy (IOA). (2009). 49th International Session for Young Participants. Consolidated Report (Workshop), Ancient Olympia- Greece. 275-324.

International Olympic Academy. (IOA, 2017). http://ioa.org.gr/, erişim tarihi: 07.04.2017.

Koryürek, C. (1996). Eski Olimpiyadlar. Koç-Aktüel Yayınevi, s.8-9.

Müller, N. (2004). Olympic Education. University Lecture on the Olympics. *Centre d'Estudis Olímpics (UAB) International Chair in Olympism (IOC-UAB).*

Naul, R. (2008). Olympic Education. *Oxford: Meyer&Meyer (UK) Ltd.,* 2008. ISBN: 978-1-84126-254-3: 34-38.

Olympic Solidarity. (2000). 2001-2004 Quadrennial Plan. Lausanne. IOC. http.//www.oeg./Documents/Reports/EN7en_report_1011.pdf. 10.05.2012 tarihinde ersildi.

Parry, J. (2003). Olympism for the 21st Century. Centre d'Estudis Olímpics (CEO) Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) *November 2003.*

Patton, M. Q. (1990), Qualitative Evaluation and Research Methods. *(2nd Ed.). London: Sage Publications.*

Pehlivan, M. (2012). Uluslararası Olimpik Akademi (IOA)'de Verilen Eğitimlerin Olimpizmi Yaygınlaştırma Çalışmalarına Katkısı: Türkiye Açısından Bir İnceleme. Bolu: T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Powell, J.T. (1994). Origin and Aspect Of Olympism. STIPES Publishing, Illinois. 85-107.

TMOK. (1988). Olimpik Hareket. Hürriyet Gazetesi Matbası, 1988. İstanbul. s. 14-18. http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/files/dosya/1_113_634987951180010000.pd, 20 Haziran 2015'te erişildi.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Tüzüğü (2016). Erişim Adresi: http://www. olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/Menu/812495_tuzuk.pdf. Erişim Tarihi: 26.12.2016.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (7. Baskı). Ankara: *Seçkin Yayıncılık*: 39-40, 84, 112, 120, 122, 187-188, 224, 227, 255, 257, 259.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (9. Baskı). Ankara: *Seçkin Yayıncılık:* 78.

Yoksa!!!

- *Olimpik Değerleri kullanarak, küresel markasının ekonomik değerini ve uluslararası ortaklarının kar paylarını arttırmak mı?*

KAYNAKLAR

Erdemli, A. (2008). *Spor Yapan İnsan.* İstanbul: E Yayınları-Özener Matbaası.

Dürüşken, Ç. (2012). Asia Minor'da Olimpiyat Ruhu Ed.:Yıldıran İ. & Gültekin; *Timur Anadolu Uygarlıklarında Spor.* Spor Yayınevi ve Kitapevi, Ankara, s.72-73.

Güzel, P., ve Özbey, S. (2009). Olimpik Eğitim Programlarına Genel Bakış: IOC 46. Uluslararası Genç Katılımcılar Oturumu, Olympia. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* 6 (1): 886-898.

Özbey, S., ve Güzel, P. (2009). Uzun Dönemli Olimpik Eğitim Programlarının İncelenmesi. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 20(4) 117-131.

Özbey, S. (2016). Olimpizm ve Olimpik Değerler. *14. Uluslararası Spor Bilimleri Kongres*i, s: 112. 01-04 Kasım, Antalya-Türkiye

Loland, S. (1994). Pierre de Coubertin's Ideology of Olympism from the Perspective of the History of Ideas. *Second International Symposium for Olympic Research*. London, Ontario.

Müller, N. (2004). Olympic education. *The Sport Journal,* 7(1).

Naul, R. (2008). Olympic Education. Oxford: Mayer&Mayer (UK)

Parry, J. (2006). Sport and Olympism: Universals and multiculturalism. *Journal of the Philosophy of Sport*, 33, 188-204.

Parry, J. (2009). Ethical & Political values of the Olympic Movement. *International Chair of Olympic Studies.* Louvain: Ghent University.

Payne, M. (2005). Olympic Turnaround. (Çev: Can Evren Topaktaş). İstanbul: NTV yayınları-Doğuş Yayın Grubu.

Preuß, H., Schütte, N., Costa, L. P. D., & Königstorfer, J. (2015). Olympic values nowadays. IOC Olympic Studies Centre.

Rezende, A. (2008). Olimpik Education Experience: The sponsorship in the Promotion of Olympic Values. Barcelona: Center of Olympic Study, UAB.

Šukys, S., & Majauskıenė, D. (2014). Effects Of An Integrated Olympıc Education Program on Adolescent Athletes' Values and Sport Behavior. *Social Behavior and Personalıty,* 42(5), 811-822 http://dx.doi.org/10.2224/sbp.2014.42.5.811

Tavares, O. (2016). Olympic Values in the 21. Centry: between continutiy and change, CEO-UAB, Series University Lectures.

İNTERNET KAYNAKLARI

Uluslararası Olimpiyat Hareketi Antlaşması. http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/ Upload/Menu/624923_ioc_antlasmasi.pdf (indirme tarihi 02.01.2017)

Türkiye Engelliler Spor Yardım ve Eğitim Vakfı; TMOK ve TMPK anlaşması. http://www.tesyev.org/default.aspx?k=1&b=5&i=2289 (indirme tarihi 02.01.2017)

TMPK ve TMPK Stratejik Plan. http://www.tmpk.org.tr/

http://www.tmpk.org.tr/?p=bildirim&id=3&pg=1(indirme tarihi 02.01.2017)

Olimpik Çalışma Merkezleri listesi(indirme tarihi 1Şubat2016) file:///E:/ Olympic%20Movement/OSCs%20in%20the%20world.pdf (indirme tarihi 02.02.2017)

Olimpik Müze Eğitim Materyali "Hope" file:///E:/Olympic%20Movement/DP_Hope_EN_web.pdf (indirme tarihi 02.12.2016)

IOC (2013). Olympic Charter. Lausanne.

IOC (2014a). Olympic Charter. Lausanne: International Olympic Committee. http://www.olympic.org/Documents/olympic_charter_en.pdf (indirme tarihi 02.12.2016)

IOC (2014b). Olympic Agenda 2020. 20+20 Recommendations. Lausanne: International Olympic Committee. http://www.olympic.org/Documents/Olympic_Agenda_2020/Olympic_Agenda_2020-2020_Recommendations-ENG.pdf. (indirme tarihi 02.12.2016)

IOC; Factsheet, Olympic Values Education Programme (OVEP), Update-January 2014 https://stillmed.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/Olympic_Values_Education_Programme.pdf

maların genellikle dünyada ve Türkiye'de uygulanmakta olan mevcut Olimpik eğitim programlarının farklı açılardan analizi ve farkındalığın incelenmesine yönelik olduğu görülmektedir (Çoknaz, Noordegraaf, Güler ve Çotuk, 2010; Güzel ve Özbey, 2009; Güzel, Özbey ve Noordegraaf, 2012; Kasap, 2013; Kılıç, Yılmaz ve Şahin, 2009; Özbey ve Güzel, 2009; Şenduran ve Donuk, 2009).

TEŞEKKÜR

"Bana olimpik dünyanın kapılarını açan ve bu konularda çalışma üretmeme vesile olan çok değerli hocalarım Dr. Neşe Gündoğan, Dr. Ümit Kesim ve Dr. Hasan Kasap'a teşekkürlerimle…" ***Dilşad Çoknaz***

KAYNAKLAR

Atalay, M. (2004). *Uluslararası Olimpik Akademide (IOA) Görev Alan Çeşitli Ülke Temsilcilerinin Dünyada Olimpizm Düşüncesinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Görüşlerinin Analizi ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Binder, D.L. (2012). Olympic values education: Evolution of a pedagogy. *Educational Review,* 64 (3):275-302. http://dx.doi.org/10.1080/00131911.2012.676539

Binder, D.L. (2001). Olympism revisted as context for global education: Implications for physical education. *Quest*, 53: 14-34.

Chatziefstathiou, D. (2012). Olympic education and beyond: Olympism and value legacies from the Olympic and Paralympic Games*. Educational Review*, 64 (3):385-400.

Çoknaz, D., Atalay Noordegraaf, M., Güler, L. ve Yoruç Çotuk, M. (2010). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin olimpik konulara yönelik farkındalıkları ve olimpik kavramlara ilişkin değerlendirmeleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,*7 (1): 1265-1289.

Çoknaz, D. ve Özçakır, S. (2011). Sosyal pazarlama penceresinden Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi'nin "Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim Projesi"ne bir bakış. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 16(1):15-26.

Girginov, V. ve Parry, J. (2005). *The Olympic Games Explained: A Student Guide To The Evoluation of The Modern Olympic Games*, Routledge, Abington. s: 216-217.

Güzel, P., ve Özbey, S. (2009). Olimpik eğitim programlarına genel bakış: "IOC 46. Uluslararası Genç Katılımcılar Oturumu, Olympia. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* 6(1): 886-898.

Güzel, P., Özbey, S. ve Atalay Noordegraaf, M. (2012). Olimpik eğitimin yaygınlaştırılmasında üniversite oyunlarının etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* 9(1): 296-321.

Kasap, H. (2009). *"Guide For The Development of Sports Culture and Olympic Education For Elementary Schools".* Yeni Dünya Düzeninde Olimpizm Sempozyumu, 24-26 Nisan, Ankara.

Kılıç, H., Yılmaz, S., ve Şahin, İ. (2009). Beden eğitimi öğretmenlerinin olimpiyatlar hakkında farkındalığı. *Spor Bilimleri Dergisi, Hacettepe Journal of Sport Sciences,* 20(2): 51-58.

Koryürek, C. (1996). *Eski Olimpiyadlar.* Koç-Aktüel Yayınevi, s.8-9.

Lenskyj, H.J. (2012). Olympic education and olympism: Still colonizing children's minds. *Educational Review*, 64 (3): 265-274.

Monnin, E. (2012). The olympic movement's strategy for the ıntegration of the concept of olympic education ınto the education system: The French example. *Educational Review*, 64 (3):333–351.

Müller, N. (2004). *Olympic Education. University Lecture on the Olympics.* Centre d'Estudis Olímpics (UAB) International Chair in Olympism (IOC-UAB).

Naul, R. (2008). *Olympic Education.* Oxford: Meyer&Meyer (UK), s.34-38.

Naruka, J.S. (2000). Olympic education in the global age: Perspectives and advantages. *IOA Report on the IOA's Special and Seminars,* 1999, Ancient Olympia, Athens: 464-478.

Olimpik Hareket (1988). Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, Hürriyet Matbaası, s: 14-17.

Özbey, S. ve Güzel, P. (2009). *Uzun dönemli olimpik eğitim programlarının incelenmesi. Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 20 (4):117-131.

Parry, J. (1998*). Physical education as olympic education. European Physical Education Review,* 4(2):153-167.

Patsantaras, N. (2008). Olympic messages: Olympic ideology and olympic social reality. *Sport Management International Journal,* 4(1): 45-55.

Pehlivan, Mensur (2012). *Uluslararası Olimpik Akademi (IOA)'de Verilen Eğitimlerin Olimpizmi Yaygınlaştırma Çalışmalarına Katkısı: Türkiye Açısından Bir İnceleme.* Bolu: T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Peneva, B.I.(2009). Functions of olympic education in contemporary school. *Sport Science,* 2(1): 31-34.

Romance, T.J., Weiss, M.R. ve Bockoven, J. (1986). A programme to promote moral development through elementary school physical education. *Journal of Teaching in Physical Education,* 5(2):126-136. doi: http://dx.doi.org/10.1123/jtpe.5.2.126

Sukys, S., Majauskiene, D. ve Dumciene, A. (2016). *The* effects of a three-year integrated olympic education programme on adolescents' prosocial behaviours. *Europan Journal of Sport Scince*. 1-18. http://dx.doi.org/10.1080/17461391.2016 .1254280

Şenduran, F.ve Donuk, B. (2009). *Beden* eğitimi öğretmenleri ve akademisyenlerin olimpiyat oyunları hakkındaki görüşleri. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 20 (2): 40-50.

TMOK Tarihi Türkiye Milli Olimpiyat Komitesinin 90. Yılı (1997). Ana Basım, İstanbul.

Ünlü, H. (2015). *Olimpiyat Oyunlarına Adaylık Ve Ev Sahipliği Sürecinde Olimpik Eğitimin Yaygınlaşmasında Üniversitelerin Rolü*, Bolu: T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

İNTERNET KAYNAKLARI

Beden Eğitimi Dersi Öğretim Programı: 9-12. Sınıflar (2009). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: http://ttkb.meb.gov.tr/ program2.aspx, erişim tarihi: 29.01.2017.

Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı: 5-8. Sınıflar (2013). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: https://ttkb.meb.gov.tr/ dosyalar/programlar/ilkogretim/ortaokul_bedenegitimi.pdf, erişim tarihi: 26.12.2016.

Binder, D. L. (2005). *"Teaching olympism in schools: Olympic education as a focus on values education"*. Erişim adresi: http://ceo.uab.cat/lec/pdf/binder.pdf. Erişim Tarihi: 20.12. 2012.

Britain's First Olympian (2008). Erişim adresi: http://www.independent.co.uk/ sport/olympics/britains-first-olympian-1044188.html. ErişimTarihi: 10.03.2015.

Hsu, L. (2000). *Olympism: A Dead Ideal and a Western Product?*. Bridging Three Centuries, Fifth International Symposium for Olympic Research: 249-256. Erişim Adresi: http://library.la84.org/SportsLibrary/ISOR/ISOR2000zf.pdf.

IOC, *Sport, Culture and Education Report 2008*. http://www.olympic.org/Documents/ Conferences_Forums_and_Events/Sport_Culture_and_Education/Progress_ Report-Final_2008-eng.pdf, 5 Şubat 2014'te erişildi.

Kasap, H. (2013). *"Spor Kültürü Oluşmasında Beden Eğitimi Öğretmenliğinin Önemi ve Katkıları"*. Erişim Adresi: http://www.sporbilim.com/dosyalar/3_B_E_S_O_ O_E _S_K_S_ Panel ler.pdf. Erişim Tarihi: 08.02.2013.

Olympic Values Education Programme (2017). Erişim adresi: https://www. olympic.org/olympic-values-and-education-program/about-ovep, Erişim Tarihi: 28.01.2017

Olympic Charter (2011). International Olympic Committee July 2011. http://www. olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Charter _2011.pdf. . Erişim Tarihi: 20.01.2012.

Oyun ve Fiziki Etkinlikler Dersi Öğretim Programı 1-4.Sınıflar (2012). Erişim adresi: http://tegm.meb.gov.tr/dosya/ogretimprogrami.pdf, Erişim Tarihi: 26.12.2016.

Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim Projesi (2017). Erişim Adresi: http://www.olimpiyat komitesi.org.tr/Detay/Guncel/14/1; Erişim Tarihi: 26.01.2017.

Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim Komisyonu (2017). Erişim adresi: http://www.olimpiyat komitesi.org.tr/Detay/TMOK/Spor-Kulturu-ve-Olimpik-Egitim-Kom; Erişim Tarihi:07.04.2017.

TMOK Resmi Internet Sitesi (2017). Erişim adresi: http://www. olimpiyatkomitesi.org.tr/Haber-Detay/Marmara-Universitesi-Beden-Egitimi-ve-Spor-Ogretmenligi-Bolumu-Ogrencileri-Icin-Olimpiyatevi'nde-Konferans-Duzenlendi/ 1327. Erişim Tarihi: 26.01.2017.

TMOK Resmi Internet Sitesi (2017). Erişim adresi: http://www.olimpiyat komitesi.org.tr/Detay/Faaliyetlerimiz/Beden-Egitimi-ve-Spor-Yuksekokullari-(BESYO)-Destekleri/33/. Erişim Tarihi: 26.01.2017.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Tüzüğü (2016). http://www.olimpiya tkomitesi.org.tr/Upload/Menu/812495_tuzuk.pdf. Erişim Tarihi: 26.12.2016.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi 2012-2016 Stratejik Planı. Erişim Adresi: http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/ Files/Lx_ NvZJAEz05Sg_.pdf. Erişim Tarihi: 28.01.2013.

Uluslararası Olimpiyat Komitesi Antlaşması (2016). http://www.olimpiyat komitesi.org.tr/Upload/Menu/624923_ioc_antlasmasi.pdf. Erişim Tarihi: 26.01.2017.

Yükseköğretim Kurulu (2017). Erişim adresi: http://www.yok.gov.tr/web/guest/ universitelerimiz, Erişim Tarihi:31.01.2017)

13.Olimpik Kongre (2009). Erişim adresi: https://stillmed.olympic.org/media/ Document%20Library/OlympicOrg/IOC/Congresses/XIII-Olympic-Congress-Copenhagen-2009/Overview/EN-XIII-Olympic-Congress-Proceedings. pdf#_ga=1.17 9631084.93 5310463.1485443108, Erişim Tarihi: 26.01.2017.

ma Programlarının gerçekleştirmek istediği amaçlarından birisi de sadece elit sporcu kesimine destek vermek değil, sporun her düzeyde (amatör, profesyonel) ve her kesim tarafından (kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı, engelli; farklı din, dil, ırk, vb.) yapıldığı sağlıklı bir ortamı yaratabilmektir. Sporun her düzeyde desteklendiği programlara örnek olarak Endonezya Olimpiyat Komitesi'nin Olimpik Dayanışma Dünya Programları aracılığı ile gerçekleştirmiş olduğu; *Olimpik Değerlerin Desteklenmesi: Herkes İçin Spor Programı kapsamında "Endonezya İlkokul Öğrencilerinin Sportif Güçlendirilmesi ve Kondisyon"* adlı program verilebilir (Indonesia Olympic Committee, 2009). Olimpik Dayanışma Programlarından destek gören bu programın hedef kitlesi 7–14 yaş grubu ilköğretim çağındaki çocuklar ve gençlerdir. Bu programda amaç; düzenli egzersiz ve aktivite uygulamaları ile hedef kitlenin sağlıklı yaşama adım atmalarının desteklenmesi ve de onlara yaşam boyu spor alışkanlığının kazandırılmasıdır. Böylelikle çocukluk çağından başlayan ve yerleşen bu alışkanlığı nesilden nesile aktarılması da sağlanmış olacaktır.

TEŞEKKÜR

Bilgi, tecrübe, deneyim ve literatür katkıları ile bu çalışmanın oluşmasına destek olan Sayın TMOK Genel Sekreteri Dr. Neşe GÜNDOĞAN'a ve TMOK Kültür ve Olimpik Eğitim Komisyonu'na; uluslararası Olimpik dünyanın kapılarını açarak katkılarını esirgemeyen IOC Olimpik Dayanışma Bölüm ve Finans Yöneticisi Ms Nicole Girard-Savoy'a ve IOC Olimpik Dayanışma Olimpik Değerlerin Yayılması Proje Yöneticisi Ms Muriel Michaud Knoepfel'e teşekkürlerimizle…

KAYNAKLAR

Aman, M.S., Mohamed, M., and Omar-Fauzee M. S. (2009). Sport for All and Elite Sport: Underlining Values and Aims for Government Involvement via Leisure Policy, *European Journal of Social Sciences*, Vol: 9, No: 4, pp: 661–662.

Andreu-Cabrera, E. (2010). Olympic Values: The End Does Not Justify The Means, *Journal of Human Sport and Exercise*, Vol: 5, No: 1, p: 22. DOI:10.4100/jhse.2010.51.03.

Anthony, D. (1995). The Humanistic Mission of The Olympic Movement and The Role of Olympic Solidarity In The Developing Countries, IOA, 34th International Session, 18th July-2nd August 1994, Olympia, Published by The International Olympic Committee and International Olympic Academy, p: 86.

Arnold, P. (1996). Olympism, Sport and Education, *Quest,* No: 48, p: 1

Canice, C. A., Emmanuella C.A. (2006). Social Integrity and Equity Through Sports for All, 11th World Sport for All Congress, Physical Activity Benefits and Challenges, Abtstracts Book, Published by Cuban Olympic Committee, 31 October- 3 November 2006, p: 51.

Chatziefstathiou, D. (2005). The Changing Nature of the Ideology of Olympism in the Modern Olympic Era, Philosophy of Loughborough University, Doctoral Thesis, England, p: 13.

Cheminade, D. (2004). Agenda 21 of French Sport: Sustainable Development, an Answer to the Twin Challenges of Sport for All and the Environment, *10th World Sport for All Congress*, Rome, Italy, 11–14 November, p: 190.

Da Costa, L. (2002). Olympic Studies, Editor Gama Filho, Rio de Janeiro, p: 34, ISBN 85–7444–034–5.

Dziubinski, Z. (2009). Olympism in the Context of Modernity, *Physical Culture and Sports Studies and Research*, Vol: XLVII, p: 127. DOI: 10.2478/v10141–009–0040-y.

Durantez et al., (2010). Principles of The Olympic Movement, *Journal of Human Sport and Exercise* (Online), Vol:5, No:1, January, p: 4, ISSN 1988–5202 / DOI 10.4100/jhse,

European Communities. (2007). *White Paper on sport, Office for Official Publications of the European Communities.* Luxembourg, p: 2, ISBN 978–92–79–06943–7

Hurst, B. (2001). Olympic Solidarity, IOA 40th International Young Participants Session, 23th July-8th August 2000, Olympia, Published by The International Olympic Committee and International Olympic Academy, p: 150.

International Olympic Commitee. (2004). The Olympic Movement, Published by the IOC, Chateau de Vidy, 1007 Lausanne, Switzerland, pp: 17.

Kartakoullis, N., Karlis, G. And Karadakis, M. (2009). Sports for All Philosophy The evolution in Cyprus and the Transfer from a Sport to a Health Orientation, *International Journal of Sport Management, Recreation and Tourism*, Vol:3, p: 49. ISSN: 1791-874X

Krotee, M. L. and Bucher, C. A. (2007). Spor Yönetimi, Çeviren: Sinan Köseoğlu, Beyaz Yayınları, İstanbul, s: 113. ISBN: 978–975–599–122–1

Lacotte, U. (2006). The Olympic Movement, IOA, *46th International Session For Young Participants*, Published by The International Olympic Committee and International Olympic Academy, (Working Notes), p: 2.

Loland, S. (1995). Coubertin's Ideology of Olympism from the Perspective of the History of Ideas, Olympika, *The International Journal of Olympic Studies*, Vol: IV, p: 49.

Maciaszek, J. (2009). Interest in the Individual and Team Forms of Sport and Recreation Among Young Women and Men, *8th International Session for Educators and Officials of Higher Institutes of Physical Education*, Published by The International Olympic Academy and International Olympic Committee, p: 189.

Mangkang, W. (2009). Why Sport? *8th International Session for Educators and Officials of Higher Institutes of Physical Education*, Published by The International Olympic Academy and International Olympic Committee, pp: 206–207.

Masteralexis, L. P., Barr, C. A. and Hums, M. A. (2009). Principles and Practice of Sport Management, Jones and Barlett Publishers, LLC, (Third Edition), p: 184. ISBN: 978–0–7637–4958–3.

Miro, P. (2004). Role of National Olympic Committees and Olympic Solidarity, *III World Conference On Women and Sport, "New Strategies, New Commitments"*, Report Book, Marrakech, Morocco, Published by The International Olympic Committee, pp: 70–71.

Miro, P. and Savoy Girard, N. (2002). Olympic Solidarity, *IOA, 41th International Session For Young Participants*, Published by The International Olympic Committee and International Olympic Academy, pp: 80–81.

Mitchell, R. (1999). Sport and Solidarity. Participation in Social Development. *Olympic Review*, Official Publication of Olympic Movement, Published by the IOC, Lausanne, Switzerland, August-September, Vol: 26 No:28, p: 42, ISSN: 0251- 3498

Nuhu, A.P. (2010). Manipulation of Sports for Political Gain Among International Communities, *Nigerian Journal of Science, Technology and Environmental Education (NIJOSTEE)*, Vol: 3, No: 1, July, p: 128. ISSN: 0331–9873.

Olympic Charter. (2010). Published by the IOC, Chateau de Vidy, 1007 Lausanne, Switzerland, p: 9, 13, 18.

Olympic Solidarity. (2006). Creation and Development, Published by the IOC, Switzerland, p: 4, 6-10, 12

Olympic Solidarity. (2009). Where The Action Is; 2009–2012 Quadrennial Plan, Published by the IOC, Lausanne, Switzerland, p: 8, 16, 50, 70. ISBN: 929149 117 9.

Özbey, S. ve Güzel, P. (2009). Olimpik Değerler ve Olimpiyat Oyunlarının Değişen Yeni Yüzü, *Yeni Dünya Düzeninde Olimpizm Sempozyumu*, Ankara, s: 49.

S. Al-Tauqi, M. (2003). Olympic Solidarity: Global Order and Diffusion of Modern Sport Between 1961 to 1980, Philosophy of Loughborough University, Unpublished Doctoral Thesis, England, p: 44, 214.

Savoy Girard, N. (2003). Olympic Solidarity, IOA, *42th International Session For Young Participants,* Published by The International Olympic Committee and International Olympic Academy, p: 151.

Savoy Girard, N. (2005). Olympic Solidarity, *7th Joint International Session for Presidents or Directors of NOCs and Officials of NOCs*, Published by The International Olympic Committee and International Olympic Academy, p: 80.

Turco, C. (2004). Sport for All As an Instrument of Social Integration Among the Developing Countries, *10th World Sport for All Congress,* Rome, Italy, 11–14 November, p: 99.

Vanlandewijck, Y. (2006). Sport science in the Paralympic movement, *Journal of Rehabilitation Research and Development*, Vol: 43, No: 7, p: 17.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss:39–232. ISBN: 975 02 0007 1

Zorba, E. (2009). Herkes İçin Yaşam Boyu Spor, Neyir Yayınları, Ankara, s: 12,15. ISBN: 978–605–60674–0–2

İNTERNET KAYNAKLARI

Bottenburg, M. (2002). Sport for All and Elite Sport: Do They Benefit One Another?, Paper for the IX World Sport for All Congress, Papendal, the Netherlands, 27-30 October, http://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/309609/Van_Bottenburg_2002_Sport_for_all_and_elite_sport._Do_they_benefit_one_another.pdf?sequence=1, Web Erişim: 04.01.2017

Campion, L. (2009). Olympic Values, Victorian Olympic Council 98th Annual Report, p: 17. http://corporate.olympics.com.au/vic/files/19/VOCAnnualReport2009.pdf, Web Erişim: 11.05.2010.

Indonesia Olympic Committee. (2011). Strenght Training for Children 7–14 Years of Age: Level 1 and Level 2 Programs, Official Web Site, http://www.olympic.or.id/index.php/section/training/tid/1/title/STRENGTHTRAININGFORCHILDREN YEARSOFAGELEVELANDPROGRAMS, Web Erişim: 07.06.2011.

IOC, Department of International Cooperation and Development. (2009). Women and Sport: The Current Situation, Report, Lausanne, p: 10. http://www.wcse2011.qa/wp-content/uploads/2011/05/Women-and-Sport-The-Current-Situation-2009-10-eng-.pdf. Web Erişim: 05.06.2015.

International Olympic Commitee Official Web Site (2017). https://www.olympic.org/news/olympic-solidarity-athletes-win-medals-in-sochi, Web Erişim: 15.01.2017

International Olympic Committee. (2008). Focus on OVEP, The Three Olympic Values, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/Olympic-Review/Focus/2000-2009/Focus-On-OVEP-The-Olympic-Values-Education-Programme-September-2008.pdf ,Web Erişim: 19.01.2017

Kensington, E. (2009). Olympic Solidarity, 2009 Quadrennial Plan, FITA 4th World Seminar for Coaches, p: 28, Rome, www.archery.org/.../FITA%20website/.../11_ Olympic%20Solidarity%20by%20Kensington.pdf, Web Erişim: 05.04.2011.

Kidd, B. (2009). The Problems and Prospects of the Olympic Movement, Paper written in the framework of the IOC's OSC Postgraduate Grant Selection Committee 2009 meeting) https://doc.rero.ch/record/17498/files/2009__The_problems_and_ prospects_of_the_Olympic_Movement_-_KIDD_2C_B.doc.pdf, Web Erişim: 15.01.2017

Olympic Scholarships for Athletes. (2016) Rio 2016 Final Report. https://stillmed. olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/IOC/Who-We-Are/Commis sions/Olympic-Solidarity/Olympic-Scholarships-for-Athletes-Results-Rio-2016. Pdf #ga=1.118671434.2145142219.1443290820, pp, 4-14. Web Erişim: 11.12.2016.

Olympic Solidarity. (2015). Annual Report, https://stillmed.olympic.org/media/ Document%20Library/OlympicOrg/IOC/Who-We-Are/Commissions/Olympic-Solidarity/ 2015-Report-A-Direct-Line.pdf, p: 13, 28, 38, 41, 67, 70. Web Erişim: 24.12.2016.

Olympic Solidarity. (2014). A Direct Line. 2013-2016 Quadrennial Report, https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/IOC/Who-We-Are/Commissions/Olympic-Solidarity/2013-2016-Quadrennial-Plan-Brochure-A-Direct-Line.pdf, p: 11, 14, 18, 26-29, 37, 47, ISBN: 978-92-9149-155-1. Web Erişim: 14.11.2016.

Ren, H. (2008). The Olympic Studies in China before, during and after the Beijing 2008 Olympic Games, Library Network of Western Switzerland, (Digital Library), p: 1, http://doc.rero.ch/lm.php?url=1000,42,38,20090903152343-ID/RE_-_H_1_._Ren_-_2008.pdf, Web Erişim: 04.01.2017

United Nations (2003). Universal Values - Peace, Freedom, Social Progress, Equal Rights, Human Dignity–Acutely Needed, SG/SM/9076, http://www.unis. unvienna.org/unis/pressrels/2003/sgsm9076.html, Web Erişim: 05.01.2017

United Nations (2005). International Year of Sport and Physical Education, www.un.org/sport2005/a_year/IYSPE_Report_FINAL.pdf, Web Erişim: 05.01.2017

Misyon

Olimpik Müzeler Ağı'nın ana hedefi, Spor ve Olimpizm'in değerlerinin yükseltilmesini sağlamaktır. Bu hedefe ulaşırken aynı zamanda

- Bilgi paylaşımı ve en iyi uygulamaları belirleme,
- Üyelerin karşılaştığı ortak konular hakkında işbirliğinin özendirilmesi,
- Ortak projeler üzerinde, özellikle sergiler, eğitim programları, etkinlikler, koleksiyon yönetimi, iletişim ve ticari gelişme ile ilgili olarak çalışmak,
- Verimliliği artırmak ve ağ üyelerinin çıkarı gözetilerek belirli ölçüde ekonomiye ulaşmak için ortak çalışmanın yollarını bulmak da görevleri arasındadır.

Olimpik Müzeler Ağı'na üye olmak için gereken genel koşullar:

- ICOM /ACOM yönetmeliklerine ve etik kurallara uymak,
- Milli Olimpiyat Komitesi Desteği,
- Kamuya açık ve operasyonel olan spor müzesi,
- Bu müzenin %25'inin Olimpiyat Hareketi'ne ayrılmış olmasıdır.

Bu kuruluşlar göz önüne alındığında ülkemizin; spor mirasının saklanması, korunması ve Olimpik Eğitim anlayışı ile yeni kuşaklara aktarılması için ülke çapında çalışmalara ihtiyaç duyduğu ortadadır. Bu çalışmaların kültürler arası ve tüm insanlar için ortak ilkelere dayanan bir eğitimi de içermesi gerekmektedir. Ülkemizde hâlen bir Spor Müzesinin olmayışı ülke olarak spor geçmişimize sahip çıkamadığımız anlamına da gelmektedir. Günümüzde uluslararası sporda dünya ekolü olan ülkelerin tarihlerine de sıkı sıkıya sahip çıkmış olduklarını görüyoruz. Spor miraslarını yeni nesillere aktarmanın önemini kavramış ve bunu bilinçli eğitim çalışmalarına dönüştürmeyi başarmış örnekleri inceleyerek ülkemiz açısından uygulanabilecek bir model oluşturmak konusunda en kısa zamanda ciddi çalışmalara ihtiyacımız vardır.

KAYNAKLAR

Evcin, E. (2010). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Işığında Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'nde Yeniden Yapılanma, 1. Kültür ve Turizm Uzmanları Paylaşım Sempozyumu Bildirileri, Ankara.

Georgiadis, K. (2001). International Olympic Academy: International Understanding Through *Olympic Education, ICHPER.SD*, Vol: 37, NO: 2, Special Olympic Issue, July.

Kasap, H. (1994). Türkiye ve Olimpiyat Sempozyumu, İTÜ, s:121.

Kidane, F. (2001). The Olympic Movement in Developing Countries, ICHPER.SD, Vol: 37, NO:2, Special Olympic Issue, July.

Parry, J. (1998). Physical Education as Olympic Education. *Eur Physical Ed Rev*, Vol. 4, 2, 56-69.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, (TMOK). (1988). Olimpik Hareket, İstanbul.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, (TMOK). (2002). *Tanıtım Kitapçığı,* İstanbul.

Uluslararası Olimpiyat Komitesi, (IOC). (1997). *Olympic Charter,* p: 8-9.

İNTERNET KAYNAKLARI

House of Commons Culture, Media and Sport Committee. (2007). Caring for our collections, Sixth Report Volume II, Oral and written evidence, 7 June. Erişim Adresi: http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200607/cmselect/cmcumeds/cmcumeds.htm, Erişim Tarihi: 29.11.2016.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı. (2013). Spor Müzesi Çalıştay Raporu, 30 Kasım-1 Aralık, Professional Life Institute. Erişim Adresi: http://www.pli.com.tr/spor-muzesi-calistayi-raporu/, Erişim Tarihi: 07. 12. 2016.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2009). Çalışma Raporu, Haz. Müşerref Can. Erişim Adresi: http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?0, Erişim Tarihi: 01.12.2016.

Squaw Valley Ski Museum Foundation. (2016). Concept Proposal for 1960 Winter Olympics Ski Museum~a winter sports legacy center, Olympic Valley, CA. Erişim Adresi: http://olympicskimuseum.com/museum-project/, Erişim Tarihi: 01.12.2016.

https://www.olympic.org/museum/collaborate/olympic-museums-network, Erişim Tarihi: 01.10.2016

http://www.klassetv.nl , Erişim Tarihi:12.12.2016.

http://www.olympic.org , Erişim Tarihi:20.10.2016.

http://www.olympischstadion.nl, Erişim Tarihi: 12.12.2016.

http://olympischstadion.nl/en/free-friday-night-run, Erişim Tarihi: 12.12.2016

Olimpik Müzeler Ağında yer alan üye müzelerin internet sitelerinin adresleri:

https://www.olympic.org/museum (Lozan)

http://www.sportimonium.be/nl (Belçika)

http://www.chinamuseums.com/China%20_sports.htm (Çin Halk Cumhuriyeti)

http://www.olympicmuseum-tianjin.org/en/# (Çin Halk Cumhuriyeti, Tianjin)

http://www.xm-olympic-museum.org/en/index.asp (Çin Halk Cumhuriyeti)

http://www.jasmemorial.org/ (Çin Halk Cumhuriyeti)

http://www.museuolimpicbcn.cat/esp/home.asp (Barselona)

http://www.spordimuuseum.ee/ (Estonya)

http://www.urheilumuseo.fi/Default.aspx?tabid=4140 (Finlandiya)

http://www.sportmuseum.de/ (Almanya)

http://www.olympicmuseum-thessaloniki.org/ (Yunanistan)

http://88olympic.kspo.or.kr/homepage/english/contents/index.asp (Güney Kore)

http://olympischstadion.nl/en (Hollanda)

http://www.muzeumsportu.waw.pl/en/ (Polonya)

http://www.qm.org.qa/en/project/3-2-1-qatar-olympic-and-sports-museum (Katar)

http://www.zimmeril.com/site.asp?Site_ID=3730&page_id=25268 (İsrail)

http://www.olympic.org.nz/ (Yeni Zelenda)

http://therox.ca/ (Kanada)

http://eng.ol.museum.no/ (Norveç)

http://www.idrottsmuseet.se/ (İsveç)

http://www.singaporeolympics.com/ (Singapur)

masında önemli bir etkiye sahiptir. Bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda Olimpiyat Oyunları ve kitle iletişim araçları arasındaki bu karşılıklı ilişkinin varlığını uzun bir süre sürdüreceğini göstermektedir. Gerek Olimpiyat Oyunları, gerekse diğer sportif etkinliklerde, teknolojik gelişmeleri yakından takip eden televizyon yayıncıları, 2016 yılında Brezilya'nın Rio de Janerio şehrinde yapılan 21. Yaz Olimpiyat Oyunları'nda iletişim teknolojisinin son yeniliklerini uygulayarak bu etkileşim sürecinin uzun bir süre devam edeceğini göstermişlerdir. Medya ile Olimpik Hareketin birlikteliğinde yayın hakları konusu bir sorun olarak görülmekteyken, günümüzde aslında bu durumun Olimpik ruhun gelişmesinde rol oynayan önemli bir güç hâline geldiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

Atasoy, B., ve Kuter Öztürk, F. (2005). Küreselleşme ve Spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVIII (1), s:11-22.

Aziz, A. (1976). *Radyo ve Televizyona Giriş.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 480.

Billings, A. C. (2008). *Olympic Media: Inside the Biggest Show on Television.* Routledge Taylor & Francis Group London and Newyork.

Briggs, A. & Burke, P. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi* (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal ve Erkan Uzun). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Boyle, R., & Haynes, R. (2014). Sport, public relations and social media. In A.C. Billings, & M. Hardin (eds.), *Routledge Handbook of Sport And New Media* (134). Newyork: Routledge.

Chalkley, B., & Essex, S. (2010). Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games. *Planning Perspectives,* 14, 369-394.

Doralp, B., ve Barkul, Ö. (2011). Olimpiyat yerleşkeleri tasarımında bir girdi olarak sürdürülebilirlik. *Megaron*, *6*(2), 123-137.

Evens, T., Iosifidis, P., & Smith, P. (2013). *The political economy of television sports rights.* Newyork: Springer.

Feizabadi, M, S., Bakhtiari, M., Rashidzade, H., & Khakian, F. N. (2013). The Evaluation of Television Broadcasting Rights During the Summer Olympic Games. *International Research Journal of Applied and Basic Sciences,* Vol, 4 (3): 613-616. ISSN: 2251-838X.

Furlong, C. (2012). A Window for the World: London 2012 Olympic Games to set broadcasting milestone. Erişim adresi: http://www.olympic.org/, Erişim Tarihi: 02.06.2016.

Global Television and Online Media Overview. (2010). Vancouver 2010 Olympic Winter Games.

Gönen, D. (2011). Futbol Karşılaşmalarına İlişkin Televizyon Yayın Hakkı Sözleşmelerinin Borçlar Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*,*69*(1-2), 881-890.

Hiestand, M. (2008). NBC scores mixed bag of pros, cons. *USA Today C*, *3*.

Internetional Olympic Committe Sochi Fact Sheet (2015). Sochi 2014 Facts & Figures.

IOC Annual Report 2014, Credibility, Sustainability and Youth, International Olympic Games.

IOC Marketing: Media Guide, London 2012; p:15.

IOC Marketing Guide, Rio de Jenario 2016; p:6-7.

İlal, E. (1997). İletişim, Yığınsal İletişim Araçları ve Toplum. İstanbul: Der.

İstanbulluoğlu, A. (2008). *Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi'nin 100. Yılı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi basımevi, s: 12, 32.

Marill, A. H. (2009). *Sports on television*. Greenwood.

Murray, C. (2012). Special Feature: London 2012 Olympic Games, Olympic Games Set to Break $8bn Revenues Barrier in Four-year Cycle Ending with London 2012, Sportcal, Issue, 26, p:7-9

Okay, A. (2005). *Sponsorluğun temelleri.* Der Yayınevi

Owens, J. (2007). *Television Sports Production. USA: Elsevier*. Fourth Edition, p:155-159.

Özbey, S. (2013). The Fifth Attempt to Host The Olympiad; Istanbul's Bid for 2020 Summer Games. *International Journal of Academic Research,* 5(3).

Payne, M. (2005). *Olimpiyatların Yükselişi*. (Çev., C. E. Topaktaş & Ç. Soy) İstanbul: NTV.

Payne, M.(2014). *Olimpiyatların Yükselişi, Olimpiyat Oyunları Dünya'nın En Bilinen Markalarından Biri Haline Nasıl Geldi?. İstanbul:* NTV.

Solberg, H. A., & Hammervold, R. (2008). TV sports viewers – who are they? A Norwegian case study. *Nordicom Review*, 29(1), 95–110.

Şenel, A. (2008). *Olimpiyatların Kara Tarihi, Oyun İçinde Oyun*. Ankara: Özgür Üniversite.

Talimciler, A. (2008). Futbol değil iş: Endüstriyel Futbol. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,* 26: 89-114.

The London Organising Committee of the Olympic Games and Paralympic Games Limited, Report and Accounts, London 2012; p:38, 46, 52.

The Olympic Museum (2007). The Modern Olympic Games, 2nd edition.

Toohe, K., & Veal A.J. (2007). *The Olympic Games: A Social Science Perspective*. (Second Edition), London: Cromwell Press.

Weingarten, G. (2002).“The Reshaping of Sport by Television”, *7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Özetleri.*

Wilson, S. (2004). Athens Olympics draw record TV audiences. *USA Today*.

İNTERNET KAYNAKLARI

O’Connor, C. (2011). Rogge: Olympic Games Broadcast Revenue to Exceed €2.79bn. Friday, July 08, 2011. Erişim adresi: http://www.irishexaminer.com/sport/other-sports/rogge-olympic-games-broadcast-revenue-to-exceed-279bn-160416.html, Erişim Tarihi: 04.06.2016.

Olympic Marketing Fact File; 2012 Edition, p: 22,30. Erişim adresi: olympic.org (http://www.london2012.com/media-centre/article=locog-publishes-2011-2012-report-and-accounts.html).

Wittendorfer, F. (2017) Erişim adresi: https://www.siemens.com/history/en/news/1197_telefunken.htm

Ulagay, A. (2008). Televizyon haklarının bedeli 48 yılda iki bin misli arttı. Erişim adresi: http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=9360748 Erişim tarihi: 02.06.2016.

Avrupa Birliği Bağlamında

YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE

Ayşen Bakioğlu
Özge Hacıfazlıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1648
Eğitim No.: 317
ISBN : 978-605-320-555-5
© 1. Basım, Aralık 2016

Avrupa Birliği Bağlamında YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE

Ayşen Bakioğlu - Özge Hacıfazlıoğlu

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen., Hacıfazlıoğlu, Özge.
Avrupa Birliği Bağlamında YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE / *Ayşen Bakioğlu - Özge Hacıfazlıoğlu*
1. Basım, VIII + 204 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-555-5
1. Avrupa Birliği 2. Yükseköğretimde Kalite 3. Kalite Temini 4. Eğitimde Kalite 5. Üniversite

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

BÖLÜM I: KALİTE KAVRAMI **11**

Yükseköğretimde Kalite Değerlendirmesinin Tarihsel Kökenleri 12
Yükseköğretimde Kalite Yaklaşımları 15
Objektif Kavramlar Yaklaşımı 16
Göreceli Kavramlar Yaklaşımı 17
Gelişimsel Kavramlar Yaklaşımı 18
Yükseköğretimde Kalite Bağlamında Ortaya Çıkan Eğilimler 21

BÖLÜM II: YÜKSEKÖĞRETİMDE ULUSLARARASILAŞMA VE KALİTE **23**

Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Bağlamında Kalite 23
Uluslararasılaşma Rasyonelleri ve Motivasyonları 32
Yükseköğretimde Uluslararasılaşmanın Önemi 36
Bolonya Süreci 38
1. Dönem 1948-1972: Politik Odak Demokrasi ve Akademik Özgürlük 40
2. Dönem 1973-1989: Pragmatik Olarak İşbirliği Peşinden Koşma Çabaları 41
3. Dönem 1990-1999: Küresel Rekabet Doğu Avrupa'nın Demokratik İnşası, Bilgi Ekonomisi Stratejisine Bağlılık ve Bolonya Sürecinin İnşası 42
Bolonya Süreci ve Avrupa Yükseköğretim Alanı 45
Avrupa Yükseköğretim Alanı ve Devlet Sorumluluğu 46
Avrupa Yükseköğretim Alanı ve Yükseköğretime Erişim 48
Bolonya Süreci, Yükseköğretimde Rekabet Edebilirlik ve Otonomi 50
Avrupa Birliğinde Uluslararasılaşma 54
Erasmus 61
Öğrenci ve Öğretim Elemanları Hareketliliği 64
Tanınma ve Temel Bileşenleri 66
Erasmus Plus: Avrupa Birliği Eğitim Öğretim Gençlik ve Spor Programı 68
Uluslararasılaşmaya Yöneltilen Bazı Eleştiriler 74

BÖLÜM III: AB YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE GÖSTERGELERİ 81

Avrupa Birliği ve Kalite Kavramı.....81
Kalite Göstergeleri için Alanlar.....83
Avrupa Birliği ve Yükseköğretimde Kalite Göstergeleri 87
Kurumsal Kalite.....89
Kurumsal Kalite Kültürü.....97
Performans Göstergeleri.....100

BÖLÜM IV: KALİTE DENETİM MEKANİZMALARI 139

Dış Denetimde Avrupa Standartları.....141
Dış Denetime Dayalı Kalite Temini 142
Ulusal Kalite Temin Sistemlerinin Karakter ve Oryantasyonu 144
Dışsal Kalite Temininin Odağı.....150
Eleştirel ve Negatif Değerlendirme Raporlarının Yayınlanması 152
Kalite Temininin Gelişiminde Avrupa Yükseköğretim Alanının Etkisi 153
Yükseköğretim Kurumlarının, Ulusal Olmayan Ajanslar Tarafından Değerlendirilmesi 155
Avrupa Yükseköğretim Alanında Kalite Temini için Avrupa Standartları ve
Rehberi (ESG) ile Ulusal Sistemlerin Değerlendirilmesi 158
Kalite Temininde İşverenlerin Katılımı 161
Dış Kalite Temini Sağlanırken Yaşanan Zorluklar.....161
Uluslararası Sıralamalar ve Kalite.....165

BÖLÜM V: SONUÇ..... 167

KAYNAKÇA..... 191

KAYNAKÇA

Aly, N. & Akpovi, J. (2002). Total Quality Management in California Public Higher Education. *Quality Assurance in Education*, 9(3), 127-131.

ASHE (2009). *ASHE Higher Education Report*. ASHE Higher Education Report Series, 35 (2). San Francisco, CA: Jossey Bass.

Andreu, M.E. & Brennan, J. (2011). Implications of the Bolonya Process for Equity in Higher education. Curaj, A., Scott, P., Vlasceanu, L., Wilson, L. (Eds.), *European Higher Education at the Crossroad*s (s.101-108). Springer.

Bakioğlu, A., Kirişçi Sarıkaya A. (2015) Eğitimde Özelleştirme, Avantaj ve Dezavantajlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bakioğlu, A., Dalgıç, G. (2014) Eğitimcilerde Yansıtıcı Düşünme, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Bakioğlu, A. (1996). Üniversitede Toplam Kalite Yönetimi ve Özdeğerleme. *M.Ü. Atatürk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 8, 49-65.

Bakioğlu, A. (1996). *Ders Değerlendirme: Yönetim İçin Göstergeler,* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İstanbul

Bakioğlu, A., Hacıfazlıoğlu, Ö. (2001). *Influence of Policy on Academics' Career Development*. ISATT Biannual Konferansı.

Bakioğlu, A., Hacıfazlıoğlu, Ö. (2003). *Academics and Students Attitudes Towards the Use of Technology in Lecture*s. Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Bakioğlu A., Hesapçıoğlu, M. & Baltacı, R. (2000). *Üniversitede Akreditasyon ve Düşünceler.* M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 3: 39-47.

Bakioğlu A. & Gürdal A. (2001). *Lisansüstü Tezlerde Danışman ve Öğrencilerin Rol Algıları: Yönetim İçin Göstergeler.* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 1: 9-18

Bakioğlu, A. & Baltacı, R. (2010) *Akreditasyon Eğitimde Kalite*, Nobel Yayıncılık, Ankara

Bakioğlu, A. & Certel, S. (2010). Erasmus Programına Katılan Öğrencilerin Akademik Yaşantılarının Nitel Olarak İncelenmesi. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi,* 18(1-2), 37-63.

Bakioğlu, A. & Kurnaz Ö. (2014) *Araştırmada Kalite,* 3. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Özcan M. (2014) Çin (Şanghay) Eğitim Sistemi. Bakioğlu A. (Ed) *Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi, Pisa'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri*, 3. Basım, Nobel yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Altay Gökmen İ. (2014) Japonya Eğitim Sistemi, Bakioğlu A. (Ed) *Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi, Pisa'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri.* Nobel yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Sılay N. (2014) *Yükseköğretim ve Öğretmen Yetiştirmede Karakter Eğitimi.* 3. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Ülker, N. (2015) *Üniversitede Akreditasyon,* Nobel Yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Bayrak-Gürbüzer B. (2015) *Kanada Yükseköğretiminde Kalite*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Barnett, R. (1992). *Improving Higher Education. Total Quality Care.* Open University Press, Buckingham.

Bertolin, J. C. G. (2015). Quality in Higher Education: From the Diversity of Conceptions to

the Relentless Conceptual Subjectivity. *Creative Education*, 6, 2410-2421

Becker, R. & Kolster, R. (2012). *International Student Recruitment: Policies and Developments in Selected Countries. Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education.* http://www.nuffic.nl/en/library/ international-student-recruitment.pdf adresinden erişilmiştir.

Becket N. & Brookes. M. (2015). Analysing Quality Audits in Higher Education". Brookes e Journal of Learning and Teaching**.** (www.brookes.ac.uk/publications/ bejlt/volume issue2/academic /becket_brookes). (Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2005).

Bergseth, B., Petocz, P. & Dahlgren, M. A. (2014). Ranking quality in higher education: guiding or misleading? *Quality in Higher Education, 20*(3), 330-347.

Berlin Humbolt Universitat. (2002). *Kalite Raporu.* Berlin, Almanya.

Bok, D. (2006). *Our underachieving colleges: A candid look at how much students learn and why they should be learning more.* Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Brandenburg, U. & De Wit, H. (2011). The *End of Internationalisation. International Higher Education*, 62, 15-17. http://www.che.de/downloads/IHE_no_62_Winter_2011.pdf adresinden erişilmiştir.

Bruderle, Z. & Zöllner, M. (1995) Forschung und technologie in Rheinland –Pfalz. Ministrüm für Wirtschaft, Verkehr, Landwirtschaft und Weinbau.

Cabal, B. A. (1993) T*he University as an Institution Today: Topics for Reflection.* Unesco Publication.

Campbell, C. & Wende, M. (2002). *Institutional Initiatives and Trends in Quality Assurance for Higher Education". Exploratory Trend Report.* The European Network for Quality Assurance in Higher Education, Finland.

Cardoso, S., Rosa, M. J. & Stensaker, B. (2015). *Why is Quality in Higher Education not Achieved? The View of Academics. Assessment & Evaluation in Higher Education.* DOI: 10.1080/02602938.2015.1052775

Cheng, Y. C. & Tam, W. M. (1997). Multi Models of Quality in Education. *Quality Assurance in Education, 5*(1), 22-31.

Cheung, J. C. M. (2015). Professionalism, profession and quality assurance practitioners in external quality assurance agencies in higher education, *Quality in Higher Education, 21*(2), 151-170, DOI: 10.1080/13538322.2015.1051795

Cheung, P. P. T. & Tsui, C. B. S. (2010). Quality Assurance for All. *Quality in Higher Education, 16*(2), 169-171, DOI: 10.1080/13538322.2010.485723

Chevaillier, T. (2002). Higher Education and its Clients: Institutional Responses to Changes in Demand and in Environment. *Higher Education, 44*(3/4) 303-308.

Christie, H., Munro, M. & Fisher, T. (2004). Leaving university early: exploring the differences between continuing and non-continuing students. *Studies in Higher Education*, 29 (5), 617-621.

Clark, P., M. (1997). Reflections on Quality Assessment in England: 1993-1996. *Quality Assurance in Education,* 5 (4), 217-224.

Clark, C. M. (2001). Taking shop: Authentic conversation and teacher learning. Teachers College Press: U.S.

Clewes, D. (2003). A Student Centered Conceptual Model of Service Quality in Higher Education. *Quality in Higher Education*, *9*(1), 69-85.

Corbett, A. (2011). Principles, problems, politics….What does the historical record of EU cooperation in higher education tell the EHEA generation?. Currie, A., Scott, P., Vlasceanu, L. & Wilson, L. (eds), *European Higher Education at the Crossroads* (s.39-59). Springer.

Craft, A. (1994). *International Developments in Assuring Quality in Higher Education.* The Falmer Press, London.

Crosier, D., Horvath, A., Kerpanova, V., Kocanova, D. & Riihelainen, J. (2014). *Modernisation of Higher Education in Europe: Access, Retention and Employability.* http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_ reports/180EN.pdf adresinden erişilmiştir.

Çoruh, M. (1999). *Yükseköğretimde Toplam Kalite Yönetimi Nasıl Başarılı Olur? Yükseköğretimde TKY Prensiplerinin Uygulanması,* Haberal Eğitim Vakfı, Ankara.

Dervişoğulları, M. (2015). "Avrupa Birliğinde Uluslararasılaşma". Marmara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programı Yükseköğretimin Yönetimi dersi proje çalışması, İstanbul.

Dill, D. D. (2010). We can't go home again: Insights from a Quartercentury of experiments in external academic quality assurance. *Quality in Higher Education,16*(2), 159-161, DOI: 10.1080/13538322.2010.48572.

Doherty, G., (1997). Quality, Standards, The Consumer Paradigm and Developments in Higher Education. *Quality Assurance in Education*, 239-248.

Drennan L., Beck M. (2001). Teaching Quality Performance Indicators- Key Influences on UK Universities'Scores. *Quality Assurance in Education*, *9*(2), 92-102.

ECIB- The National Unions of Students in Europe (2005). *Bolonya with Students, ESIB - The National Unions of Students in Europe*, http://www.ehea.info/ uploads/seminars/bwse_executivesummary_eyes.pdf adresinden erişilmiştir.

Educational Policy Institute. (2008). *Producing Indicators of Institutional Quality in Ontario Universities and Colleges: Options for Producing, Managing and Displaying Comparative Data*. Toronto: Higher Education Quality Council of Ontario.

EHEA. (2012). *Bucharest Ministrial Communique.* http://www.ehea.info/ Uploads/(1)/Bucharest%20Communique%202012(2).pdf adresinden erişilmiştir.

Ekong D. (2004). *Quality of Higher Education, Commission II, Final Repor*t, Unesco.

ENQA European Association for Quality Assurance in Higher Education (2005). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area.* Helsinki, http://www.enqa.net/Bolonya.lasso adresinden erişilmiştir.

ENQA. (2015). *ENQA Report to Ministers Responsible for Higher Education in the EHEA*.http://www.enqa.eu/wpcontent/uploads/2015/04/ENQA_report_Yerevan_2015.pdf adresinden erişilmiştir.

European Comission. (2013). *High Level Group on the Modernisation of Higher Education. Report to the European Commission on improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions*. http://ec. europa.eu/education/library/reports/modernisation_en.pdf adresinden erişilmiştir.

European Commission. (2014). *Erasmus+ The EU programme for Education, Training, Youth and Sport 2014-2020*. http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-in-detail_en.pdf adresinden erişilmiştir.

European Commission (2003). *Realising the European Higher Education Area.* Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, Berlin.

European Commission/EACEA/Eurydice. (2015). *The European Higher Education Area in 2015: Bolonya Process Implementation Report.* Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Parliement. (2012). *25 years of Erasmus: Connecting Europe since 1987.* http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20120126STO 36311/html/25-years-of-Erasmus-connecting-Europe-since-1987 adresinden erişilmiştir.

European University Association. (2005). *Charting the Course Between Public Service and Commercialisation: Prices, Values and Quality.* EUA Conference on the Occasion of the 600th Anniversary of the University of Turin.

European University Association. (2003). *Developing an Internal Quality Culture in European Universities: Report on the Quality Culture Project: 2002-2003.* EUA: Brussel.

Eurydice. (2005) *Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2004/05 National: Trends in the Bolonya Process*" Belgium 2005

Eurydice. (2010). *Focus on Higher Education in Europe 2010: The Impact of the Bolonya Process*.http://eacea.ec.europa.eu/Education/eurydice/documents/thematic_reports/122EN.pdf adresinden erişilmiştir.

Feller, I. (2002). New organizations, old cultures: Strategy and implementation of interdisciplinary programs. *Research Evaluation*, 11, 109–116.

Feng, D. H. (2004). *Further analyses of the recent ranking by Shanghai Jiaotong University of the top 500 universities in the world for selected countries and regions in the United States*. http://people.duke.edu/~myhan/feng.pdf adresinden erişilmiştir.

Filippakou, O. (2011). The idea of quality in higher education: a conceptual approach, Discourse. *Studies in the Cultural Politics of Education*, 32(1), 15-28, DOI:10.1080/01596306.2011.537068

Foskett, N. & Maringe, F. (2010). *Globalisation and Internationalisation in Higher Education: Theoretical, Strategic and Management.* Bloomsbury Academic, London GBR.

Frazer, M. (1994). Quality in Higher Education: An International Perspective", D. Green (ed.) *What is Quality in Higher Education?,* SRHE and Open University Press, Buckingham.

Gamage, D. & Miningberg, E. (2003). The Australian and American Higher Education: Key Issues of the First Decade of the 21 st Century. *Higher Education,* 45, 183-202.

Gaither, G. , Nedwek, B. P. and Neal, J. E. (1994). M*easuring Up: ThePromises and Pitfalls of Performance Indicators in Higher Education.* ASHE-ERIC Higher Education Reports, No:5.

Globalization. (2015). In Merriam-Webster.com. http://www.merriam-webster.com/dictionary/globalization?show=0&t=1421364771 adresinden erişilmiştir.

Gözaçan, N. & Ziarati R. (2000). Developing a Quality Criteria for Applications in the Higher Education Sector in Turkey. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 20-39 National Agency Higher Educational (2005). *Bolonya Report*. Greece.

Gümüşeli,A.İ., Zagidullin, M. & Hacıfazlıoğlu, Ö. (2016) Implementation of Change at The Local Level: Motivations For Internationalization of Higher Education Among University Lecturers in Istanbul, Turkey. (In Press).

Gümüşeli, A. İ. & Hacıfazlıoğlu, Ö. & Dalgıç, G. (2010). La Transicion Hacia Un Nuevo Escenario Academico: Historias Narrativas De Academicos Extranjeros Que Trabajan En Universidades Turcas [Transition To A New Academic Setting: Narrative Stories of Foreign Academics Working At Turkish Universities]. *Revista de curriculum y formación del profesorado.* 14 (3): 99-116**.**

Green, D. (1994). *What is Quality in Higher Education.* SRHE and Open University Pres, Buckingham.

Hacıfazlıoğlu, Ö. (2010). Yükseköğretimde Lider Olarak Göreve Uyum Sağlama Süreci: Türkiye ve Amerika'dan Kadın Liderlerin Deneyimleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.* 10 (4): 2221-2273.

Hacıfazlıoğlu, Ö. (2006). "Avrupa Birliği Kalite Göstergeleri ve Türkiye Örneği". Marmara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Doktora Tezi, İstanbul.

Hacıfazlıoğlu, Ö**.** (2016). Yaratıcılık, İnovasyon ve Okul Liderliği. *Eğitim Yönetiminde Liderlik.* (283-323). N. Güçlü & S. Koşar (eds). Pegem Yayınları: Ankara.

Hackl, E. (2011). Tensions in the policy objectives of the European Higher Education Area? Public good and public responsibility versus Service Liberalisation Equality versus Institutional Diversity. Currie, A., Scott, P., Vlasceanu, L. & Wilson, L. (eds), *European Higher Education at the Crossroads* (s.83-101). Springer.

Hägg, I. & Wedlin, L. (2013). Standards for quality? A critical appraisal of the Berlin Principles for International rankings of universities. *Quality in Higher Education,* 19(3), 326-342, DOI: 10.1080/13538322.2013.8527

Harris, M. & Holley, K. (2008). Constructing the interdisciplinary ivory tower: The planning of interdisciplinary spaces on university campuses. *Planning for Higher Education*, 36 (3), 34-43.

Harvey L. & Newton J. (2004). Transforming Quality Evaluation.. *Quality in Higher Education*, *10*(2), 149-165.

Harvey, L. & Green D. (1993). Defining Quality. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, *18*(1), 11-27.

Harvey, L. & Knight, P.T (1996). *Transforming Higher Education.* Open University Press, Buckingham.

Hazelkorn, E. (2007). *How do rankings Impact on higher education?.* https://www.oecd.org/edu/imhe/39802910.pdf adresinden erişilmiştir.

Henard, F. & Leprince-Ringuet, S. (2008). T*he Path to Quality Teaching in Higher Education.* https://www1.oecd.org/edu/imhe/44150246.pdf adresinden erişilmiştir.

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2001). *Avrupa Birliği Program ve Ajanslarına Aday Statüsüyle Türkiye'nin Katılımı.* İKV Yayınları, İstanbul.

Johannes Guttenberg Universitat (2002). *Das Zentrum fur Qualitatssicherung und Entwicklung (ZQ)*. Mainz, Entrum fur Qualitatssicherung und Enrwicklung.

Kalaycı, N., Watty, K. & Hayırsever, F. (2012). Perceptions of quality in higher education: a comparative study of Turkish and Australian business academics. *Quality in Higher Education, 18*(2), 149-167.

Kalkınma Araştırmaları Merkezi (2014): "Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler için Çekim Merkezi Haline Gelmesi". Kalkınma Bakanlığı: Ankara.

Karp, M. M. &Stacey, G. W. (2013). *What We Know About Nonacademic Studen Supports.* Community College. Research Center, Teachers College, Columbia University

Knight, J. (1997). *Internationalisation of Higher Education in Asia Pacific Countries*. European Association for International Education, Amsterdam.

Knight, J. (2004). Internationalization remodeled: Definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education*, 8(1), 5-31.

Knight, J. (2011). *Five myths about internationalization. International Higher Education.* http://www.che.de/downloads/IHE_no_62_Winter_2011.pdf adresinden erişilmiştir.

Knight, P. T. (2001). Employability and Quality. *Quality in Higher Education,* 7(2), 93-95, DOI: 10.1080/13538320120059981

Korkut, H. (1992). Türkiye'de Üniversite Açma Politikası. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 24*(2), 69-93.

Korkut, H. (2002). *Sorgulanan Yüksek Öğretim.* Anı Yayıncılık, Ankara.

Köksoy, M. (1998). Y*ükseköğretimde Kalite ve Türk Yükseköğretimi için Öneriler.* Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kuh, G., D. & Hu, S. (2001). The Effcets of Student- Faculty Interaction in the 1990's. *The Review of Higher Education*, *24*(3), 309- 332.

Kuh, G. D. (2009). What Student Affairs Professionals Need to Know about Student Engagement. *Journal Of College Student Development, 50*(6), 683-706

Kumar, P., Sarkar, S. & Sharma, R. (2009). *Migration and diaspora formation: Mobility od Indian Students to the Developed World.* IMDS Working Paper Series.

Kültür Bakanları Konferansı, (Yükseköğretim Çerçeve Yasası) uyarınca Lisans ve Yüksek Lisans Programlarının Akreditasyonuna ilişkin Eyaletler Arası Geçerliliği olan Yapısal Koşullar: Kültür Bakanları Konferansının 10.10.2003 Tarihli Kararı, Almanya 2003.

Kwan Y.K. Paul N. (1999). Quality Indicators in Higher Education-comparing Hong Kong and China's Students. *Managerial Auditing Journal, 14,* 20-27

Land Nordrhein Westfalen (2001). Bericht des Landes Nordrheinwestfalen.

Leidenfrost, J.& Brock, C. (1999). Austria' Education in a Single Europe. Tulasiewicz (ed.) Routledge Falmer, Londra.

Leslie, D. (1999). Quality assurance and student work experience. *Quality Assurance in Education.* 7 (4): 209-215.

Lodge, J. M. & Bonsanquet, A. (2013). Evaluating quality learning in higher education: Re-examining the evidence. *Quality in Higher Education, 20*(1), 3-23.

Martin, M. & Sauvageot, C. (2011). *Constructing an Indicator System or Scorecard for Higher Education.* International Institute for Educational Planning.

Martin, M. (2009). On the relationship of external quality assuranceand equity: Can they converge on national policy agendas?, *Quality in Higher Education, 15*(3),251-262, DOI: 10.1080/13538320903343156

Miklavic, K. (2011). *Academic values against the commodification of higher education: An episode in constructing the discursive meaning of higher education in the Bolonya Process*. Springer, DOI: 10.1007/978-94-007-3937-6_7

Ministry of Education (2002). *Erasmus Institutional Performance Supplementary Data* www.erasmus.ac.uk/statistics/performanceooand02/Section1 html adresinden ulaşılmıştır.

National Agency for Higher Education (2005). *Quality Convergence Study UK.* İngiltere.

National Agency for Higher Education (2003). *The Changing Face of Higher Education in Sweden.* Lenanders Grafisca, Kalmar

National Unions of Students in Europe (2005). *Bolonya with Student Eyes***.** ESIB's Bolonya Analysis: Bergen.

Newton, J. (2002). Barriers to Effective Quality Management and Leadership: Case Study of Two Academic Departments. *Higher Education,44,* 185-212.

Niedermeier, F. & Pohlenz, P. (2016). State of Play and Development Needs: Higher Education Quality Assurance in the ASEAN Region. DAAD: Jakarta

Nokkala, T. (2011). Institutional autonomy and the attractiveness of the European Higher Education Area – facts or tokenistic discourse?.

Nokkala, T. (2011). Institutional Autonomy and the Attractiveness of the European Higher Education Area – Facts or Tokenistic Discourse?. In C. A., S. P., V. L., & W. L. (Eds.), *European Higher Education at the Crossroads: Between the Bolonya Process and National Reforms.* Bolonya Process Principles, Teaching and Learning, Quality Assurance, Mobility. (s. 59-82). Dordrecht: Springer.

National Agency for Higher Education (2005). Bolonya Report. Norway.

OECD. (2008). *The Global Competition for Talent Mobility of the Highly Skilled Executive Summary.* http://www.oecd.org/sti/inno/41362303.pdf adresinden erişilmiştir.

OECD. (2010). *International Mobility in Higher Education*. http://www.oecd.org /innovation/policyplatform/48137663.pdf adresinden erişilmiştir.

OECD. (2011). *Education at a Glance, 2011*. Paris: OECD.

OECD. (2013a). *Education Indicators in Focus.* http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EDIF%202013--N%C2%B014%20(eng)-Final.pdf adresinden erişilmiştir.

OECD. (2013b). *Education at a Glance 2013: OECD Indicators.* http://www.oecd.org/edu/eag2013%20%28eng%29--FINAL%2020%20June%202013.pdf adresinden erişilmiştir.

Oğuz, O. (1992). *Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite*. T.C. Başbakanlık Yayınları, Ankara.

Özer, M., Gür , B. S. & Küçükcan, T. (2011). Kalite Güvencesi: Türkiye Yükseköğretimi için stratejik tercihler. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1 (2): 59-65.

Pascarella, E. (1991). The Impact of college on students: The nature of the evidence. *Review of Higher Education*, 14 (4), 453-466.

Pascarella, E. & Terenzini, P. (1991). How College Affects Students: Findings and Insights from Twenty Years of Research, San Francisco: Jossey Bass.

Prescott, A. & Simpson, E. (2004). Effect of student motivation commences with resolving 'dissatisfiers'. *Journal of Further and Higher Education*, 28 (3), 248-259.

Pitman, T. (2014) Reinterpreting higher education quality in response to policies of mass education: the Australian experience. *Quality in Higher Education, 20*(3), 348-363.

Quality Assurance Agency for Higher Education (2002). *Handbook for Institutional Audit: England*. QAA, Gloucester. Qiang, Z. (2003). Internationalization of higher education: towards a conceptual framework. Policy Futures in Education, *1*(2), 248-270.

Ramona, K.M., Sower, V. E. & J. Motwani, (1997). A comprehensive model for Implementing total quality management in higher education. *Benchmarking for Quality Management and Technology*, 4(2): 104-120.

Ramsden, P. (1986). Students and Quality. Moodie (ed.), *Standards and Criteria in Higher Education*, (s. 107-121). Open University Press, UK.

Randall, J. (2002). Quality Assurance: Meeting the Needs of the User. *Higher Education Quarterly*, 188-203

Reichert, S. & Tauch, C. (2005). *TRENDS IV: EUROPEAN UNIVERSITIES IMPLEMENTING BOLONYA*. EUA Publivations.

Reynold, J.S., Macpherson, S., Pazshiardis, P. & Frielick, S. (200). The Quality of Courses at the University of Cyprus. *Teaching in Higher Education***,** *5*(2), 219-232.

Robson, J., Francis, B., & Read, B. (2004). Gender, Student Confidence and Communicative Styles at University: The Views of Lecturers in History and Psychology. *Studies in Higher Education, 29*(1), 7-21.

Sa, C. (2008). Interdisciplinary strategies in U.S. research universities. *Higher Education,* 55 (5), 537-552.

Sağlamer, G. (2000). *Avrupa Birliğine Entegrasyonda Türk Üniversitelerinin Rolü***.** Başbakanlık Basımevi.

Spelt, H. J. A Biemans, H. Tobi, P. A. Luning & M. Mulder (2009). Teaching and learning in interdisciplinary higher education: A systematic review. *Educational Psychology Review*, 21, 365-378.

Saruhan Ş.C. (2002). The Role of Education in the Process of Integration with the E.U. : Duties and Responsibilities of Marmara University. *Öneri Dergisi* , V-X.

Støren, L. A. & Aamodt, P. O. (2010). The quality of higher education and employability of graduates. *Quality in Higher Education, 16*(3), 297-313.

Sursock, A. (2004). *Developing a European Dimension for Quality Assurance*. European University Association.

Şimşek, H. & Hacıfazlıoğlu, Ö. (2012) Disiplinlerarası Yeni Üniversite ve Türkiye'de Fen Edebiyat Fakülteleri İçin Bir Yapılanma Önerisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB), 12*(2)*, 731-749.*

Stevens, R. S., Loudon, D. L., Kenneth, W., Oosting, K., Migliore, H. R. & Carle, M. H. (1997). *Strategic planning for private higher education*. NY: Haworth Press.

Tadaki, M. (2013). *How are we doing higher education internationalisation? University World News.* http://www.universityworldnews.com/article.php?story=2013052818005080 adresinden erişilmiştir.

Tauch, C. (2005). *Two Degree Structure", "Recognition", Trends IV: Implementing Bolonya.* European University Association.

Tavenas, F. (2003). *Quality Assurance: A Reference System for Indicators and Evaluation Procedures.* European University Association, Brüksel.

Taylor, J. (2001). The Impact of Performance Indicators on the Work of University Academics: Evidence from Australian Universities. *Higher Education Quarterly, 55*(1), 42-61.

Terzioğlu, T. (2000). *Avrupa Birliği'ne Entegrasyonda Türk Üniversitelerinin Rolü,* Başbakanlık Basımevi, İstanbul.

The Official Bolonya Process Website. (t.y.). *A Framework for Qualifications in the European Higher Education Area: Bacground report.* http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/Bolonya/documents/QF-EHEA-May2005.pdf adresinden erişilmiştir.

The Quality Assurance Agency for Higher Education (2002). *Handbook for Institutional Audit: England,* Gloucester.

Thomas, E.H. & Galambos, N. (2004). What Satisfies Students? Minig Student Opinion Data with Regression and Decision Tree Analysis. *Research in Higher Education***,** *45*(3), 251- 269.

Tremblay, K. (2001). *Student Mobility Between and Towards OECD Countries: A Comparative Analysis. In International Mobility of the Highly Skilled, OECD*. http://pesona.mmu.edu.my/~chtan/Seminar/9202011E.pdf adresinden erişilmiştir.

Tremblay, K. (2004). *Links between Academic Mobility and Immigration*. Paper presented Symposium on International Labour and Academic Mobility: Emerging Trends and Implications for Public Policy, October, 22, Toronto.

Ulusal Ajans. (t.y.a). *Bolonya Projesi.* http://www.ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%C4%B1/erasmus-program%C4%B1/2007-2013-d%C3%B6nemine-ait-bilgi-ve-belgeler/alt-faaliyetler/ulusal-ajans-merkezli-faaliyetler/Bolonya-projesi adresinden erişilmiştir.

Tierney, W. G. (2015). "Barriers to Innovation and Creativity in Higher Education", 1. Uluslararası Yükseköğretim Çalışmaları Konferansı, Boğaziçi Üniversitesi, 14-16 Ekim.

Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45, 89-125.

Tinto, V. (1997). Classrooms as communities: exploring the educational characteristic of student persistence. *Journal of Higher Education*, 68 (6), 599-623.

Ulusal Ajans. (t.y.b). *Erasmus+ Erasmus Programı*. http://www.ua.gov.tr/ programlar/erasmus-program%C4%B1/erasmus-program%C4%B1 adresinden erişilmiştir.

Ülker, N. (2014) Akreditasyonun Akademik Kaliteye Etkisi Üzerine Uluslararası bir Araştırma, Doktora tezi, literatür inceleme raporu, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Van Vught, F. A., & Westerheijden, D. F. (1994). Towards a general model of quality assessment in higher education. *Higher Education*, 28, 355-371.

Van der Wende, M.C. (1999). Quality assurance of internationalization and internationalizationof quality assurance. H. de Wit and J. Knight (eds), *Quality and Internationalization in Higher Educatio*n, Paris: OECD/IMHE.

Vardar, Y. (1998). *Üniversite/Araştırma/Teknoloji/Sanayi İlişkileri Üzerine Düşünceler,* Ege Üniv., İzmir.

Vardar, Ö. (2016). "Yükseköğretim Kalite Güvence Sistemi", Yükseköğretim Kalite Güvence Sistemi Üzerine Görüşler Konferansı. 21 Ocak. http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/zonguldak-haberleri/beu-de-yuksekogretim-kalite-guvence-sistemi-uz_231405/ adresinden erişilmiştir.

Wächter, B. (2004). The Bolonya Process: Developments and Prospects. *European Journal of Education, 39*(3), 265-273.

Wächter, B., Kelo, M., Lam, Q. K. H., Effertz, P., Jost, C. & Kottowski, S. (2015). *University Quality Indicators: A Critical Assessment*. http://www. europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563377/IPOL_STU(2015)563377_EN.pdf adresinden erişilmiştir.

Wenger, E. (2008). *Communities of practice: Learning, meaning and identity*. UK: Cambridge University Press.

Wiklund, H., Klefso, B., Wiklund P., & Edvardsoson, B.(2003). Innovation and TQM in Swedish Higher Education Institutions-Possibilities and Pitfalls. *TQM Magazine,* Cilt:*12*(2), 97-107.

Woodhouse, D. (1999). *Quality and Quality Assurance", Quality and Internalisation in Higher Education,* OECD Publications, Paris.

Yardımcı, T. (2001). Bilgi Toplumu, Eğitimde Kalite ve Avrupa Birliği Entegrasyon Sürecinde Yükseköğretim. *M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 3-5.

Yorke, M. (1999). Leaving early. Undergraduate non completion in higher education. London: Falmer Press.

YÖK. (t.y.a). *Mevlana Değişim Programı*. http://www.yok.gov.tr/web/ mevlana/temel-bilgiler

YÖK. (t.y.b). *Yurtdışı Lisansüstü Eğitim Bursları.* http://www.yok.gov.tr/web/burs/ogretim-uyelerine-verilen-destekler adresinden erişilmiştir.

Yükseköğretim Kurulu (2005a). *Bolonya Süreci ve Türkiye.* Rektörler Komitesi Toplantısı, İzmir.

Yükseköğretim Kurulu (2005b).*Towards the European Higher Education Area, Bolonya Process, Template for National Reports 2004-2005.* YÖK, Ankara.

Yükseköğretim Kurulu (2004). *Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durum.* YÖK, Ankara.

Yükseköğretim Kurulu (2002). *Yükseköğretimde Kalite: Rektörler Konferansı*, YÖK, Afyon

Yükseköğretim Kurulu (2015). *Yükseköğretim Kalite Güvencesi Yönetmeliği.* Sayı: 29423. Resmi Gazete: Ankara

Zgaga, P., Teichler, U. & Brennan, J. (Eds) (2013). *The Globalisation Challenge for European Higher Education Convergence and Diversity*. Centres and Peripheries. Peter Lang Edition.

Geliştirilmiş 7. Basım

PROTOKOL VE SOSYAL DAVRANIŞ KURALLARI

Nihat Aytürk
Protokol Yönetimi Uzmanı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1695
Meslek Yüksekokulları No.: 07
ISBN: 978-605-320-602-6
© Geliştirilmiş 7. Basım, Ocak 2017

PROTOKOL VE SOSYAL DAVRANIŞ KURALLARI

Nihat Aytürk

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aytürk, *Nihat*.
Protokol ve Sosyal Davranış Kuralları / *Nihat Aytürk*
Geliştirilmiş 7. Basım, XII + 276 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-602-6
1. Yönetici Asistanlığı Protokol Kuralları 2. Sosyal Davranış Kuralları 3. Saygı ve Nezaket Kuralları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: PROTOKOL 1
A. PROTOKOLÜN ANLAM VE ÖNEMİ 1
1. Protokolün Anlamı 2
2. Protokolün Önemi 3
B. PROTOKOLÜN TARİHÇESİ 5
C. PROTOKOL MEVZUATI 8
D. PROTOKOL KONULARI VE UYGULAMA ALANLARI 11
E. PROTOKOLDE TEMEL İLKE VE KURALLAR 12
1. Saygı ve Nezaket 12
2. Onur ve İtibar 13
3. Temsil 13
4. Öncelik-Sonralık (Öndegelim) 14
5. Düzey Eşitliği ve Denklik 17
6. Karşılıklılık (Mütekabiliyet) 17

II. BÖLÜM: SOSYAL HAYATTA VE İŞ ORTAMINDA PROTOKOL 19
A. PROTOKOL VE SOSYAL DAVRANIŞ KURALLARI 19
1. Hitap 21
2. Selamlama 27
3. Tanıtma ve Tanıştırma 31
4. El Sıkma (Tokalaşma) 37
5. El Öpme ve Yanaktan Öpme 40
6. Konuşma ve Dinleme 42
7. Telefonda Konuşma 50
8. Teşekkür Etme ve Özür Dileme 59
9. Hediye Alma ve Sunma 61
10. Çiçek Alma ve Sunma 65
B. SOSYAL HAYATTA VE İŞ ORTAMINDA SAYGI VE NEZAKET KURALLARI 69
1. Sosyal Hayatta Saygı ve Nezaket Kuralları 69
2. İş Ortamında Saygı ve Nezaket Kuralları 73

III. BÖLÜM: PROTOKOL TÜRLERİ VE PROTOKOL LİSTELERİ..... 77
A. DEVLET PROTOKOLÜ VE T.C. DEVLET PROTOKOL LİSTESİ..... 78
B. DİPLOMATİK PROTOKOL..... 81
C. MÜLKİ PROTOKOL..... 83
D. ASKERÎ PROTOKOL..... 88
E. YARGI PROTOKOLÜ..... 88
F. AKADEMİK PROTOKOL..... 90
G. KURUMSAL PROTOKOL..... 91
H. DİNÎ PROTOKOL..... 93
I. SOSYAL PROTOKOL..... 93

IV. BÖLÜM: TÖREN PROTOKOLÜ..... 95
A. MİLLÎ-RESMÎ-MAHALLÎ BAYRAMLAR VE TÖRENLER..... 96
1. Cumhuriyet Bayramı..... 97
2. Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı..... 97
3. Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı..... 98
4. Zafer Bayramı..... 98
5. Mahallî Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri, Tarihî Günler ve Törenler..... 99
6. Anıtlara Çelenk Koyma Törenleri..... 99
7. Anıtkabire Çelenk Koyma Töreni..... 100
B. KURUMSAL TÖRENLER..... 101
1. Göreve Başlama ve Devir Teslim Törenleri..... 101
2. Karşılama ve Uğurlama Törenleri..... 106
3. İmza Törenleri..... 113
4. Kurumlarda Törensel Etkinlikler (Temel Atma, Açılış, Anma, Kutlama, Diploma vb. Törenler)..... 115
5. Cenaze Törenleri..... 125

V. BÖLÜM: KURUMSAL PROTOKOL ETKİNLİKLERİ..... 129
A. TOPLANTI PROTOKOLÜ..... 130
1. Toplantı Yönetiminde Protokol Kuralları..... 130
2. Toplantılarda Masa ve Oturma Düzenleri..... 131
B. TAŞIT PROTOKOLÜ..... 137
1. Resmî Taşıtlarda Oturma Düzenleri..... 138
2. Özel ve Sosyal Taşıtlarda Oturma Düzenleri..... 139
C. BAYRAK PROTOKOLÜ..... 139
1. Türk Bayrağı..... 139
2. Tanıtıcı (Kurumsal) Bayraklar..... 144
D. KONUK VE ZİYARET PROTOKOLÜ..... 144
1. Konuklar ve Ziyaretçiler..... 144
2. Konukları ve Ziyaretçileri Karşılama ve Uğurlama..... 146
3. Yabancı Konukları Karşılama ve Uğurlama..... 149
4. Ziyaretler ve Ziyaret Kuralları..... 151
5. Ziyaret Türleri..... 152

E. DAVET VE ZİYAFET PROTOKOLÜ 158
1. Davet ve Ziyafetlerde Genel Kurallar 158
2. Davet ve Ziyafetlerde Karşılama ve Uğurlama 162
3. Kokteyl Partiler 163
4. Resepsiyonlar 165
5. Yemek Davetleri ve Davet Türleri 167
6. Yemek Davetlerinde Masa ve Oturma Düzenleri 170
7. Yemek Davetlerinde Menü Hazırlama, Menü Türleri ve Menü Örnekleri 182
8. Yemek Davetlerinde Servis Kuralları 187
9. Davet ve Ziyafetlerde Görgü ve Nezaket Kuralları 190
10. Yemek Yeme Kuralları 195
11. Açık Büfe Davetlerde Yemek Kuralları 200
12. Resmî Davetlerde Kadeh Kaldırma Kuralları 201
13. Meyve Servis Etme ve Meyve Yeme Kuralları 204
14. Çay/Kahve Servis Etme ve Çay/Kahve İçme Kuralları 206
15. Davet ve Ziyafetlerde Evsahiplerinin ve Konukların Görev ve Sorumlulukları 209

VI. BÖLÜM: PROTOKOL YAZILARI VE RESMÎ YAZILARDA PROTOKOL KURALLARI 215
A. PROTOKOL YAZILARI 215
1. Mektuplar 215
2. Tebrik ve Teşekkür Yazıları ve Kartlar 215
3. Başsağlığı (Taziye) Yazıları 218
4. Davetiyeler 219
5. Kartvizitler 225
B. RESMÎ YAZI VE MEKTUPLARDA PROTOKOL KURALLARI 228
1. Hitap Biçimleri 228
2. Arz/Rica Kuralları 229
3. Saygı Sunum İfadeleri 232
4. İmza Kuralları 232

VII. BÖLÜM: YÖNETİCİ ASİSTANLIĞI PROTOKOLÜ 235
A. YÖNETİCİ ASİSTANI–YÖNETİCİ İLİŞKİLERİ 237
B. YÖNETİCİ ASİSTANININ PROTOKOL GÖREVLERİ 239
C. YÖNETİCİ ASİSTANININ KONUŞMA VE DAVRANIŞ BİÇİMLERİ 242
1. Hitap Etme 243
2. Selam Verme 243
3. El Sıkma (Tokalaşma) 244
4. Konuşma 245
5. Duruş ve Oturuş 245

D. TELEFONDA KONUŞMA VE İLETİŞİM YÖNTEMLERİ.....246
1. Telefonda Konuşma Yöntemleri 246
2. Telefonda İletişim Sağlama (İrtibat landırma) Yöntemleri.....247
3. Telefonda Perdeleme Yöntemleri.....249
E. ZİYARETÇİLERLE İLİŞKİLER.....250
1. Ziyaretçileri Karşılama, Ağırlama ve Uğurlama 250
2. Ziyaretçilerle İlişkilerde Davranış Biçimleri.....253
F. YÖNETİCİ ASİSTANININ BÜRO HOSTESLİĞİ
(EVSAHİPLİĞİ VE KONUKLARI AĞIRLAMA) 255
G. TOPLANTILARDA YÖNETİCİ ASİSTANININ GÖREVLERİ 257
H. YÖNETİCİ ASİSTANININ GİYİM VE BAKIMI.....259
1. İş Ortamında Giyim Kuralları.....259
2. Giyim Unsurları ve Özellikleri.....263
3. Giyimde Aksesuar ve Takılar.....265
4. Bakım ve Makyaj.....267

KAYNAKÇA 269

**NİHAT AYTÜRK'ün NOBEL YAYINEVİ'nden ÇIKAN
DİĞER KİTAPLARI 271**

KAYNAKÇA

Aldan, Mehmet ve Uygun Necdet, Er Şükrü (1998-1999), "Protokol ve Görgü Kuralları", *İdarecinin Sesi Dergisi,* C. XII, Sayı-68, 69, 71; C. XIII, Sayı- 72, 73, 74, 75, Ankara.

Alıcı, Akın (2005), *Yeni Görgü Kuralları,* Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Altınöz, Mehmet (1999), *Günümüz İş Ortamında Sekreterlik,* Yargı Yayınevi, Ankara.

Aytürk, Nihat (2014), *Yönetim Sanatı – Başarılı Yönetim ve Yöneticilik,* Nobel Akademik Yayıncılık, Geliştirilmiş 6. basım, Ankara.

_____ (2013), *Sosyal Davranış – Sosyal Yaşamda Davranış Kuralları*, Nobel Akademik Yayıncılık, Geliştirilmiş 2. basım, Ankara.

_____ (2016), *İnsan Sanatı – Nitelikli ve Etkili İnsan Olmak,* Yediveren Yayınları, Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. baskı, İstanbul.

_____ (2016), *Protokol Yönetimi - Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları,* Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) yayını. Geliştirilmiş 9. baskı, Ankara.

_____ (2015), *Örgütsel ve Yönetsel Davranış – Örgütlerde İnsan İlişkileri ve Yönetsel Davranış Yöntemleri,* Detay Yayıncılık, Geliştirilmiş 2. baskı, Ankara.

_____ (2015), *Sosyal Davranış ve Protokol,* Anadolu Üniversitesi, 3. baskı, Eskişehir.

_____ (2007), *Davranış Bilgisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

_____ (2007), *Büro Yönetimi ve Yönetici Sekreterliği*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

_____ (2001-2010), "*Yönetici Asistanlığı Semineri Ders Notları",* İNKA (İstanbul); A&C, ARC ve DNA (Ankara) Eğitim ve Yönetim Danışmanlık Merkezleri Ders Notları.

Başbakanlık "*Türk Bayrağı Tüzüğü",* Başbakanlık Tüzükler Külliyatı, C.3, s.2865, Ankara.

_____(2015), *Resmî Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik*, 02 Şubat 2015 tarihli ve 29255 sayılı Resmî Gazete.

_____ "*Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetine dair Yönetmelik",* Başbakanlık Külliyatı, C. 1/ 1303, Ankara.

_____ "*Ulusal ve Resmî Bayramlar ile Mahallî Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri ve Tarihî Günlerde Yapılacak Tören ve Kutlamalar Yönetmeliği"* (R.G. 05.05.2012. S.:28283).

Bildirici, Faruk (29.10.2000),"Protokol Dediğin Kriz Çıkarır", *Hürriyet Gazetesi,* Pazar Eki.

Bilir, İhsan ve Önder Aytaç (Mart-2000), "Renklerin Dili, Önemi ve Yorumlanması", "*Polis Dergisi*", Sayı-3, Hatay.

Bozkurt, Ömer ve Ergun Turgay, Sezen Seriye (1998), *Kamu Yönetimi Sözlüğü,* TODAİE Yayını, Ankara.

Çakır, Özlem (2005), *Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj ve Sosyal Yaşam Etiketi,* Yapı Kredi Yayını, İstanbul.

Çankırılı, Ali ve Elbaşı İsmet, Demirci İsmail (1996), *Görgü ve Nezaket Kuralları,* Timaş Yayınları, İstanbul.

d'Assailly, Gisèle (1967), *Günlük Yaşantımızda Saygı Kuralları,* (çev. M. Öney), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Deniz, Hasan (1990), *En Yeni Görgü Kuralları,* İnkılâp Yayınevi, İstanbul.

Dinçer, Müjde Ker (2001), *Kişisel İmaj,* Alfa yayını, İstanbul.

Dunsing, Richard J. (1986), *Toplantı Sanatı,* (çev. F. Dilber), İlgi Yayıncılık, İstanbul.

Erdi, Batur (2001), "Giyim ve Dış Görünüm", *İdarecinin Sesi Dergisi,* C. XV, Sayı – 91, Ankara.

Eryılmaz, Leman Cılızoğlu (1974), *Beslenme ve Yemek Görgü Kuralları,* 5. baskı, Ankara.

Esirci, Şükrü (2002), *Çağımızda Görgü ve Nezaket Kuralları,* İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Fenmen, Şefik (1990), *Protokol ve Sosyal Davranış Kuralları,* Ajans Türk Yayınları, İstanbul.

Ganduin, Jaques (1991), *Guide du Protocole et des Usages,* Editions Stock, Paris - France.

Görgünay, Neriman (1992), *Giyim ve Kişisel Görünüm,* Gazi Üniversitesi, Ankara.

Güneş El Kitaplığı (1987), *Görgü Kuralları - Kentli Yaşamdaki Uygun Davranışlar,* Güneş Gazetesi Yayını, No: 6, İstanbul.

Girgin, Kemal (1982), *Politika Sözlüğü,* Hür Yayın, İstanbul.

Gürel, Kerim (1986), *Protokol Bilgileri,* Milliyet Yayınları, İstanbul.

Karabağ, Ayson (1997), *2000'li Yıllarda Sekreterlik*, Akba Yayıncılık, İstanbul.

Kurtbay, Yalçın (1985), *Protokol Dersleri,* Dışişleri Bakanlığı, Ankara.

İnal, Kaya (1996), *Protokol Dersleri,* Dışişleri Bakanlığı Eğitim Merkezi Başkanlığı Ders Kitabı, Ankara.

Kurtoğlu, Ayşenur (2002), *Günlük Hayatımızda Nezaket ve Görgü,* Timaş Yayınları, İstanbul.

Meydan-Larousse (1968), "*Protokol*", C. 9, Meydan Yayını, İstanbul.

Özaltın, Şenay Duru (2005), *Her Şeyin Bir Adabı Var,* ALFA Yayınları, İstanbul.

Öznal, Erdoğan, Hv. Pilot korgeneral (1998), *Protokol Görgü - Nezaket Kuralları,* Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Pacout, Nathalie (1988), *le Savoir-Vivre Aujourd'hui,* Marabout, Alleur-Belgique.

Robert, Paul (1992), *Le Petit Robert, Dictionnaire Langue Française,* Paris.

Sevinç, Nilgün (2004), *Ziyafet ve İkram Yönetimi,* Detay Yayını, Ank.

Söylemez, Yüksel (2004), *Görgüsüzlük Çağı (Davranış Rehberi),* ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

Toplumsal Tarih Dergisi (Mart 2013), "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Adab-ı Muaşeret", Sayı-231, İstanbul.

Uzdil, Ünal ve Güneş Uzdil (1997), *Sekreterlik,* MEB yayını, İstanbul.

Ünlütürk, Alptekin (2002), *Sosyal Davranış Kuralları ve Protokol,* Dost Kitabevi Yayını, Ankara.

"Sanal" Ortamda "Gerçek" Kişiler

SOSYAL AĞLAR VE SOSYAL PSİKOLOJİ

Leman Pınar Tosun

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1796
İletişim No.: 67
ISBN: 978-605-320-703-0
© 1. Basım, Eylül 2017

"SANAL" ORTAMDA "GERÇEK" KİŞİLER: SOSYAL AĞLAR VE SOSYAL PSİKOLOJİ
Leman Pınar Tosun

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tosun, Leman Pınar.

"Sanal" Ortamda "Gerçek" Kişiler: Sosyal Ağlar ve Sosyal Psikoloji */ Leman Pınar Tosun*
1. Basım, VIII + 168 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-703-0
1. Sosyal ağlar 2. Sosyal psikoloji 3. Teknolojik iletişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN 1

İNTERNET KULLANIMI VE "GERÇEK" BEN 9

İNTERNET KULLANIMI VE KULLANICILARIN KİŞİLİĞİ 21

İLETİŞİM İPUÇLARI: FİLTRELESEK DE Mİ KULLANSAK, FİLTRELEMESEK DE Mİ KULLANSAK? 41
"İletişim İpuçlarının Filtrelenmesi Kötüdür" Bakış Açısı 43
Sosyal Varoluş Kuramı 43
Sosyal Bağlam İpuçlarının Yoksunluğu Kuramı 49
Medya Yoğunluğu Kuramı 61
Kimliksizleştirme Etkilerine Dair Sosyal Kimlik Modeli 70
Sinyal Verme Kuramı 76
"İletişim İpuçlarının Filtrelenmesi Kötü Değildir" Bakış Açısı 81
Elektronik Yakınlık Kuramı 81
Sosyal Etki Kuramı 88
Kanal Genişleme Kuramı 92
Sosyal Bilgi İşleme Kuramı 95
Hiper-Kişisel İletişim Kuramı 103
Teminat Kuramı 116

KİŞİLER ARASI İLİŞKİLERİ İNTERNET'TE SÜRDÜRMEK 125

SOSYAL AĞLARDA AŞK VE ÇÖPÇATANLIK 135
Çöpçatanlık sitelerinde eş arama ve bulma süreci 144
Toplumsal tutumlar ve eleştiriler 149

BİTİRİRKEN 155

KAYNAKLAR 159

KAYNAKLAR

Alexander, P. S. (2000). *Teens and mobile phones growing-up together: Understanding the reciprocal influences on the development of identity.* Paper presented at the Wireless World Workshop, University of Surrey.

Allen, I. E., & Seaman, J. (2008). *Staying the course: Online education in the United States, 2008.* Needham, MA: The Sloan Consortium.

Amichai-Hamburger, Y. (Ed.). (2013). The social net: Human behavior in cyberspace. Second Updated version. New York: Oxford University Press.

Amichai-Hamburger, Y., Kaplan, H., & Dorpatcheon, N. (2008). Click to the past: The impact of extroversion by users of nostalgic websites on the use of Internet social services. *Computers in Human Behavior, 24*, 1907-1912.

Amichai-Hamburger, Y., & Vinitzky, G. (2010). Social network use and personality, *Computers in Human Behavior, 26(6),* 1289-1295.

Antheunis, M.L., Valkenburg, P.M., & Peter, J. (2010). Getting acquainted through social network sites: Testing a model of online uncertainty reduction and social attraction. *Computers in Human Behavior, 26*, 100-109.

Amichai-Hamburger, Y., Wainapel, G., & Fox, S. (2002). "On the Intenet noone knwos that I am an introvert": Extroversion, neuroticism, and Internet interaction. *CyberPsychology & Behavior, 5(2)*, 125-128.

Bargh, J.A., McKenna, K. Y. A., & Fitzsimons, G. M. (2002). Can you see the real me? Activation and expression of the "true self" on the Internet. *Journal of Social Issues, 58*, 33-48.

Biocca, F., Harms, C., & Burgoon, J. K. (2003). Toward a more robust theory and measure of social presence: Review and suggested criteria. *Presence, 12(5)*, 456-480.

Bos, N., Olson, J., Gergle, D., Olson, G., & Wright, Z. (2002). Effects of computer-mediated communication channels on trust development. *Proceedings of CHI2002*, Minneapolis, 141-146.

Campbell, S.W., & Russo, T. C. (2003). The social construction of mobile telephony: An application of the social influence model to perceptions and uses of mobile phones within personal communication networks. *Communication Monographs, 70(4)*, 317-334.

Carlson, J. R., & Zmud, R.W. (1999). Channel expansion theory and the experiential nature of meida richness perceptions. *Academy of Management Journal, 42,* 153-170.

Collins, N.L., & Miller, L.C. (1994). Self-disclosure and liking: A meta analytical review. *Psychological Bulletin, 116(3),* 457-475.

Daft, R.L., & Lengel, R.H. (1986). Organizational information requirements, media richness and structural design. *Management Science, 32(5)*, 554-571.

Daft, R.L., Lengel, R.H., & Trevino, L.K. (1987). Message equivocality, media selection, and manager performance: Implications for information systems. *MIS Quarterly*, 355-366.

Dennis, A. R., & Kinney, S. T. (1998). Testing media richness theory in the new media: The effects of cues, feedback, and task equivocality. *Information Systems Research, 9*, 256-274.

Donath, J. (2007). Signals in social supernets, *Journal of Computer-Mediated Communication, 13*, 231-251.

Donath, J. & Boyd, D. (2004). Public displays of connection, *Technology Journal, 22*, 71-82.

Donn, J. E., & Sherman, R. C. (2002). Attitudes and practices regarding formation of romantic relationships on the Internet. *Cyberpsychology & Behavior*, *5*, 107-123.

Duck, S. (1994). *Meaningful relationships: Talking, sense, and relating*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Dunn, R. A., & Guadagno, R. E. (2012). My Avatar and Me? Gender and Personality Predictors of Avatar-Self Discrepancy. *Computers in Human Behavior, 28*, 97-106.

D'Urso, S. C., & Rains, S. A. (2008). Examining the scope of channel expansion: A test of channel expansion theory with new and traditional communication media. *Management Communication Quarterly*, *21*, 486-507.

Epley, N., & Kruger, J. (2005). What you type isn't what they read: The perseverance of stereotypes and expectancies over e-mail. *Journal of Experimental Social Psychology, 41*, 414-422.

Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1991). *Manual of the Eysenck Personality Scales (EPS Adults)*. London: Hodder and Stoughton.

Festinger, L. (1950). Informal social communication. *Psychological Review, 57(5)*, 271-282.

Finkel, E. J., Eastwick, P. W., Karney, B. R., Reis, H. T., & Sprecher, S. (2012). Online dating: A critical analysis from the perspective of psychological science, *Psychological Science in the Public Interest, 13(1)*, 3-66.

Hamburger, Y.A., & Ben-Artzi, E. (2000). The relationship between extraversion and neuroticism and the different uses of the Internet, *Computers in Human Behavior, 16(4)*, 441-449.

Fiore, A., Taylor, L. S., Zhong, X., Mendelshon, G. A., & Cheshire, C. (2010). Who's right and who writes: People, profiles, contacts, and replies in online dating. Retrieved from https://www.researchgate. net/ profile/Coye_Cheshire/publication/221179169_Who's_Right_and_Who_ Writes_People_Profiles_Contacts_and_Replies_in_Online_Dating/ links/0c96051a8e72a7978d000000.pdf.

Frost, J. H., Chance, Z., Norton, M. L., & Ariely, D. (2008). People are experience goods: Improving online dating with virtual dates. *Journal of Interactive Marketing, 22*, 51-61.

Fulk, J., Schmitz, J. A., & Steinfield, C. W. (1990). A social influence model of technology use. In J. Fulk & C. Steinfield (Eds.), *Organizations and communication* (pp 117-140). Newbury Park, CA: Sage.

Fulk, J., Steinfield, C. W., Schmitz, J. A., & Power, J. G. (1987). A social information processing model of media use in organizations. *Communication Research, 14,* 529-552.

Gant, D., & Kiesler, S. (2001). Blurring the boundaries: Cell phones, mobility, and the line between work and personal life. In B. Brown, N. Green, & R. Harper (Eds.), *Wireless world: Social and interactional aspects of the mobile age* (pp. 121-132). London: Springer.

Gofman, E. (1959).*The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday Press.

Green, N. (2003). Outwardly mobile: Young people and mobile technologies. In J. Katz (Ed.), *Machines that become us: The social context of communication technology* (pp. 201-218), New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

Griffin, E. *(*2006*). A first look at communication theory. Boston: McGraw-Hill.*

Guadagno, R. E., Okdie, B. M. Eno, C.A. (2008). Who blogs? Personality predictors of blogging. *Computers in Human Behavior, 24 (5),* 1993-2004.

Gunawardena, C. N. (1995). Social presence theory and implications for interaction and collaborative learning in computer conferences. *International Journal of Educational Telecommunications, 1 (2/3),* 147-166.

Gunawerdana, C.N., & Zittile, F. (1997). Social presence as a predictor of satisfaction within a computer-mediated conferencing environment. *American Journal of Distance Education, 11(3)*, 8-26.

Hancock, J. T., Thom-Santelli, J. & Ritchie, T. (2004). Deception and design: The impact of communication technology on lying behavior. In Proceedings of the *SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 129-134.

Heino, R., Ellison, N., & Gibbs, J. (2010). Relationshopping: Investigating the market metaphor in online dating. *Journal of Social and Personal Relationships, 27*, 427-447.

Hian, L., Chuan, S., Trevor, T. & Detenber, B. (2004) Getting to know you: Exploring the development of relational intimacy in computer-mediated communication. *Journal of Computer Mediated Communication, 9 (3),* April. http://jcmc.indiana.edu/vol9/issue3/detenber.html Retrieved June 12, 2006.

Higgins, E. T. (1987). Self-discrepancy: A theory relating self and affect, *Psychological Review, 94,* 319-340.

Hitsch, G. J., Hortaçsu, A., & Ariely, D. (2010). Matching and sorting in online dating. *American Economic Review, 100*, 130-163.

Hulme, M., & Peters, S. (2001). *Me, my phone, and I: The role of the mobile phone.* CHI 2001 Workshop: Mobile communications: Understanding users, adoption, and design, Seattle, WA. Retrieved from http://www.cs. colorado.edu/~palen/chi_workshop.

John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The big five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Personality: Theory and research* (pp. 102-138). New York: Guilford Press.

Joinson, A. N. (2001). Self-disclosure in computer mediated communication: The role of self-awareness and visual anonymity. *European Journal of Social Psychology, 31*, 177-192.

Joinson, A. N. (2007). Disinhibition and the Internet In J. Gackenbach (Ed.) *Psychology and the Internet: intrapersonal, interpersonal and transpersonal implications* (2nd ed., pp. 76-90), San Diego, CA: Elseiver Academic Press.

Kenny, D. A., & DePaulo, B. M. **(**1993). Do people know how others view them? An empirical and theoretical account. *Psychological Bulletin, 114*, 145-161.

Kiesler, S., Siegel, J., & McGuire, T. W. (1984). Social psychological aspects of computer-mediated communication, *American Psychologists, 39 (10)*, 1123-1134.

Lea, M., & Spears, R. (1992). Paralanguage and social perception in computer-mediated communication. *Journal of Organizational Computing, 2,* 321-341.

Lenhart, A. (2014). *Teens, technology and friendships*, Washington DC: PEW Internet and American Life Project, Retrieved from http://www. pewinternet.org/2015/08/06/teens-technology-and-friendships/ Retrieved in September 2016.

Ling, R., & Yttri, B. (1999). *Nobody sits at home and waits for the telephone to ring: Micro and hyper-coordination through the use of the mobile phone* (Report 30/99). Kjeller, Norway: Telenor Research and Development.

Ling, R., & Yttri, B. (2002). Hyper-coordination via mobile phones in Norway. In J. Katz & M. Aakhus (Eds.), *Perpetual contact: Mobile communication, private talk, public performance* (pp. 139-169). Cambridge: Cambridge University Press.

Lombard, M., Ditton, T. B., Crane, D., Davis, B., Gil-Egui, G., Horvath, K., Rossman, J., & Park, S. (2000). *Measuring presence: A literature-based approach to the development of a standardized paper-and-pencil instrument.* Paper presented at the Third International Workshop on Presence, Delft, The Netherlands.

Long, B. L. (2010). Scripts for online dating: A model and theory of online romantic relationship initiation, (Unpublished doctoral dissertation). Bowling Green State University, OH.

Maldonado, G. J., Mora, M., Garcia, S., & Edipo, P. (2001). Personality, sex and computer communication mediated through the Internet. *Anuario de Psicologia, 32(2)*, 51-62.

Markus, H., & Nurius, P. (1986). Possible selves, *American Psychologists, 41(9)*, 954-969.

McKenna, K.Y.A. (2007). Through the Internet looking glass: Expressing and validating the true self. In A. Johnson, K. McKenna, T. Postmes & U.-D. Reips (Eds.), *Oxford Handbook of the Internet psychology*, (pp203-220). Oxford, UK: Oxford University Press.

McKenna, K. Y. A., & Bargh, J. A. (1998). Coming out in the age of the Internet: Identity "de-marginalization" through virtual group participation. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 681-694.

McKenna, K.Y.A., & Bargh, J.A. (2000). Plan 9 from cyberspace: the implications of the Internet for personality and social psychology. *Personality and Social. Psychology Bulletin. 4*, 57—75.

McKenna, Katelyn Y. A., Green, A., & Gleason, M. (2002). Relationship formation on the Internet: What's the big attraction?. *Journal of Social Issues, 58,* 9-31.

McLuhan, M. (1962). The Gutenberg Galaxy: the making of typographic man. Toronto, Canada: University of Toronto Press.

Norton, G. R., Cox, B. J., Hewitt, P. L., & McLeod, L. (1997). Personality factors associated with generalized and non-generalized social anxiety. *Personality and Individual Differences, 22(5)*, 655-660.

Parks, M. R., & Floyd, K. (1996). Making friends in cyberspace. *Journal of Communication, 46(1)*, 86-97.

Perse, E. M., Burton, P., Kovner, E., Lears, M. E., & Sen, R. J. (1992). Predicting computer-mediated communication in a college class. *Communication Research, 9,* 161-170.

Pervin, L. A., & John, O. P. (2001). *Personality: Theory and research* (8th ed.). New York: John Wiley & Sons.

Peter, J., Valkenburg, P. M., & Schouten, A. P. (2005).Developing a model of adolescent friendship formation on the Internet, *Cyberpsychology & Behavior, 8*, 423-430.

Perry, M. S., & Werner-Wilson, R. J. (2011). Couples and computer-mediated communication: A closer look at the affordances and use of the channel. *Family & Consumer Sciences Research Journal, 40,* 120-134.

Plant, S. (2001). *The effects of mobile telephones on social and individual life*. Motorola, Retrieved from http://www. momentarium.org/ experiments/7a10me/sadie_plant.pdf

Postmeas, T., & Spears, R. (2002). Behavior online: does anonymous computer communication reduce gender inequality? ***P**ersonality and Social Psychology Bulletin, 28(8)*, 1073-1083.

Rabby, M. K., & Walther, J. B. (2003). Computer-mediated effects on relationship formation and maintenance. In D. J. Canary, & M. Dainton (Eds.), *Maintaining relationships through communication: Relational, contextual and cultural variations* (141-162). Mahawah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Ramirez, A., Jr., & Zhang, S., McGrew, K., & Lin, S. F. (2007). Relational communication in computer-mediated ineraction: a comparison of participant-observer perspectives. *Communication Monographs, 74*, 492-516.

Reis, H. T., & Shaver, P. (1988). Intimacy as an interpersonal process. In S. Duck (Ed.), *Handbook of personal relationships* (pp. 367-389). Chichester: John Wiley and Sons, Ltd.

Rice, L., & Markey, P. M. (2009). The role of extroversion and neuroticism in influencing anxiety following computer-mediated interactions, *Personality and Individual Differences, 46*, 35-39.

Schlenker, B. R. & Leary, M. R. (1982). Audiences' reactions to self-enhancing, self-denigrating, and accurate self-presentations, *Journal of Experimental Social Psychology, 18 (1)*, 89-104.

Schmitz**,** J**.,** & Fulk**,** J**.** (1991). Organizational colleagues**,** information richness and electronic mail**:** A test of the social influence model of technology use. *Communication Research, 18(4),* 587-523.

Short, J., Williams, E., & Christie, B. (1976). *The social psychology of telecommunications.* London: John Wiley & Sons.

Skog, B. (2002). Mobiles and the Norwegian teen: identity, gender, and class. In J. Katz & M. Aakhus (Eds.), *Perpetual contact: Mobile communication, private talk, public performance* (pp. 255-273). Cambridge: Cambridge University Press.

Taylor, A. S., & Harper, R. (2001). *Talking 'activity': Young people and mobile phones.* CHI 2001 Workshop: Mobile communications: Understanding users, adoption, and design, Seattle, WA. Retrieved from http://www.cs.colorado.edu/~palen/chi_workshop.

Snyder**,** M., Tanke**,** E. D., & Berscheid**,** E. (1977). Social perception and interpersonal behavior: on the self-fulfilling nature of social stereotypes, *Journal of Experimental and Social Psychology*, *35,* 656-666.

Stafford, L. (2005). *Maintaining long-distance and cross-residential relationships*. Mahwah, N.J: Lawrence Erlbaum Associates.

Staffaord, L., & Canary, D. J. (1991). Maintenance strategies and romantic relationship type, gender, and relational characteristics. *Journal of Social and Personal Relationships, 8,* 217-242.

Tajfel, H., & Turner, C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 7-24). Chicago: Nelson-Hall.

Tice, D. M., Butler, J. L., Muraven, M. B., & Stillwell, A. M. (1995).When Modesty Prevails: Differential Favorability of Self-Presentation to Friends and Strangers*, Journal of Personality and Social Psychology, 69(6)*, 1120-1138.

Tidwell, L.C., & Walther, J.B. (2002). Computer-mediated effects on disclosure, impressions, and interpersonal evaluations: Getting to know one another a bit at a time. *Human Communication Research, 28*, 317-348.

Toma, C. L., Hancock, J. T., & Ellison, N. B. (2008). Separating fact from fiction: An examination of deceptive self-presentation on online dating profiles, *Personality and Social Psychology Bulletin, 34,* 1023-1036.

Tosun, L. P. (2012). Motives for Facebook use and expressing "true self" on the Internet, *Computers in Human Behavior, 28*, 1510-1517.

Tosun, L. P., & Lajunen, T. (2010). Does Internet use reflect your personality?: Relationship between Eysenck's personality dimensions and Internet use, *Computers in Human Behavior, 26*, 162-167.

Tu, C. H., & McIssac, M. (2002). The relationship of social presence and interaction in online classes, *The American Journal of Distance Education, 16(3)*, 131-150.

Turkle, S. (1995). *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet,* New York: Simon &Schuster.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Okes, P. J., Reicher, S. D., Wetherell, W. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford, UK: Basil Blackwell.

Walther, J. B. (1992). Interpersonal effects in computer-mediated interaction: a relational perspective. *Communication Research, 19 (1),* 52-90.

Walther, J. B. (1996). Computer-mediated communication: Impersonal, interpersonal, hyperpersonal interaction, *Communication Research, 23*, 3-43.

Walther, J. B. (2011). Theories of computer-mediated communication and interpersonal relations. In M. L. Knapp & J. A. Daly (Eds.), *The handbook of interpersonal communication* (4th ed., pp. 443-479). Thousand Oaks, CA: Sage.

Walther, J. B., & Bazarova, N. N. (2008). Validation and application of electronic propinquity theory to computer-mediated communication in groups. *Communication Research, 35,* 622-645.

Walther, J. B., DeAndrea, D. C., & Tong, S. T. (2010). Computer-mediated communication versus vocal communication in the amelioration of pre-interaction stereotypes: An examination of theories, assumptions, and methods in mediated communication research. *Media Psychology, 13*, 364-386.

Walther, J. B., Liang, Y. J., DeAndrea, D. C., Tong, S.T., Carr, C.T., Spottswood, E. L., & Amichai Hamburger, Y. (2011). The effect of feedback on identity shift in computer-mediated communication. *Media Psychology, 14(1),*1-26.

Walther, J. B., & Tidwell, L. C. (1995). Nonverbal cues in computer-mediated communication, and the effect of chronemics on relational communication. *Journal of Organizational Comptuing, 5,* 355-378.

Wellman, B. (1999). *Networks in the global village: Life in contemporary communities*. Boulder, CO: Westview Press.

Whitty, M. T. (2007). Introduction. In M.T. Whitty, A.J. Baker, & J.A. Inman (Eds.), Online matchmaking. New York: Palgrave MacMillian.

Whitty, M.T., & Carr, A. (2006). Cyberspace romance: The psychology of online relationships, New York: Palgrave MacMillian.

Wilson, J.M., Straus, S.G., & McEvily, W.J. (2006). All in due time: The development of trust in computer-mediated and face-to-face groups. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 99*, 16-33.

Nihat AYTÜRK
Protokol Yönetimi Uzmanı

DAVRANIŞ SANATI

İş Ortamında ve Sosyal Yaşamda
Davranış Kuralları

Yenilenmiş ve Geliştirilmiş
2. Basım

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1696
Kişisel Gelişim No : 05
ISBN: 978-605-320-603-3
© Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. Basım, Şubat 2017

DAVRANIŞ SANATI - İş Ortamında ve Sosyal Yaşamda Davranış Kuralları
Nihat Aytürk

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Aytürk, Nihat.
DAVRANIŞ SANATI - İş Ortamında ve Sosyal Yaşamda Davranış Kuralları */ Nihat*
Aytürk Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. Basım, XVI + 406 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-603-3
1. Davranış Bilgisi 2. Sosyal Davranış 3. Saygı, Görgü ve Nezaket Kuralları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ İHANETİNE HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ V

I. BÖLÜM

İNSAN DAVRANIŞLARI VE ANLAMLARI

A. İnsan Davranışları 1

B. Davranışların Anlamları 11

1. Beden Dili 11
2. Bedensel Davranışlar ve Anlamları 13
3. Beden Ögelerinin Davranışsal Mesajları 17

C. İş Ortamında ve Sosyal Yaşamda İnsan İlişkileri ve Davranış Biçimleri 22

1. İnsan İlişkilerinde Temel İlkeler 22
2. İnsan İlişkilerinde Etkili Davranış Biçimleri 26
3. İnsanları Tanıma ve Uygun Davranma Yöntemleri 28

II. BÖLÜM

İŞ ORTAMINDA DAVRANIŞ KURALLARI

A. İş Ortamında Saygı ve Nezaket Kuralları 37

B. İş Ortamında Ast-Üst İlişkileri ve Davranış Kuralları 41

1. Hitap 46
2. Selamlama 50
3. Tanıtma ve Tanıştırma 51
4. El Sıkma (Tokalaşma) 52
5. El Öpme ve Yanaktan Öpüşme 53
6. Konuşma ve Dinleme 54
7. Telefonda Konuşma 56
8. Teşekkür Etme 59

C. İş Ortamında Halkla İlişkiler ve Davranış Kuralları 59

1. Yüz Yüze İletişimde Davranış Kuralları 61
2. Telefonda İletişim Kuralları 64

III. BÖLÜM

SOSYAL YAŞAMDA DAVRANIŞ KURALLARI

A. Hitap 66

B. Selamlama 69

C. Tanıtma ve Tanıştırma 75

D. El Sıkma (Tokalaşma) 80

E. El Öpme ve Yanaktan Öpüşme 83

F. Hediye ve Çiçek Alma ve Sunma 86

1. Hediye Alma, Sunma ve Kabul Etme 86
2. Hediye Türleri 91
3. Çiçek Alma, Sunma ve Kabul Etme 93
4. Çiçeklerin Dili 95

G. Bahşiş Verme 97

H. Teşekkür Etme ve Özür Dileme 100

1. Teşekkür Etme 100
2. Özür Dileme 101

İ. Sigara, Puro ve Pipo İçme 102

1. Sigara İçme 102
2. Puro ve Pipo İçme 105

J. Konuşma ve Dinlemede Saygı, Görgü ve Nezaket Kuralları 107

1. Konuşmada Saygı, Görgü ve Nezaket Kuralları 107
2. Dinlemede Saygı, Görgü ve Nezaket Kuralları 114

K. Telefon Kullanma ve Telefonda Konuşma Kuralları 116

1. Telefonda Konuşma Kuralları 116
2. Cep Telefonu Kullanma ve Telefonda Konuşma Kuralları 121
3. Telesekreter Kullanma ve Mesaj Bırakma Kuralları 123

L. Komşuluk İlişkileri 124

M. Hanım - Erkek İlişkileri 128
1. Erkeklerin Hanımlarla İlişkileri 129
2. Hanımların Erkeklerle İlişkileri 135
N. Aile Yaşamında Saygı ve Nezaket Kuralları 137
1. Karı-Koca İlişkileri 138
2. Anne-Baba-Çocuk İlişkileri 147
O. Cinsel Yaşamda Saygı ve Nezaket Kuralları 163
1. Gönül İlişkileri 163
2. Cinsel İlişkiler 166
R. Günlük Yaşamda Sosyal Davranış Kuralları 169
1. Trafikte 170
2. Taşıtta (Taksi ve Otomobilde) 172
3. Şehiriçi Toplu Taşıma Araçlarında 176
4. Gezi ve Yolculukta (Uçak, Gemi, Tren ve Otobüste) 180
5. Restoran, Pastane, Kafe ve Kahvehanede 184
6. Opera, Bale, Tiyatro, Sinema ve Konserde 185
7. Otel, Motel, Pansiyon ve Konukevinde 188
8. Cadde, Sokak ve Kaldırımda 190
9. Kapı, Asansör ve Merdivende 194
10. Tatilde ve Tatil Yerlerinde 196
11. Plaj, Deniz ve Havuzda 198
12. Dağ, Orman, Kır, Kamp, Park ve Piknikte 199
13. Spor Alan ve Salonlarında 201
14. Oyun ve Eğlencede 202
15. Dükkân, Market ve Mağazada (Alışverişte) 202
16. Dinî Mekânlarda (İbadet Yerlerinde) 206
17. Müzelerde ve Ören Yerlerinde 207
18. Genel Ortamlarda Davranış Kuralları 208

IV. BÖLÜM

SOSYAL MERASİMLER VE KUTLAMALAR

A. Sosyal Merasimler 213
1. Nişan Merasimi 213
2. Evlenme (Nikâh ve Düğün) Merasimi 215
3. Evlilik (Nikâh/Düğün) Davetiyeleri 227
4. Doğum Merasimi 231
5. Sünnet Merasimi 232
6. Yeniden Evlenme Merasimi 234
7. Cenaze Merasimi 234
8. Mevlit Merasimi 237

B. Sosyal Kutlamalar 237
1. Dinî Bayramlar (Ramazan ve Kurban Bayramları) 237
2. Dinî Gün ve Geceler (Kandiller) 239
3. Özel Günler 240
   a. Yeni Yıl 241
   b. Doğum Günü 241
   c. Evlilik Yıldönümü 245
   d. Anneler Günü 247
   e. Babalar Günü 248
   f. Sevgililer Günü 248

C. Ayrılma ve Boşanma 249

V. BÖLÜM

RESMÎ VE SOSYAL ZİYARETLER

A. Ziyaretlerde Temel İlke ve Kurallar 251

B. Ziyaretçileri Karşılama ve Uğurlama Kuralları 254

C. Resmî Ziyaretler (İş Ortamında Ziyaretler) 256
1. Göreve Başlama Ziyareti 257
2. Görevden Ayrılma (Veda) Ziyareti 257

3. İş (Çalışma) Ziyareti 258
4. Tebrik Ziyareti 258

D. Sosyal Ziyaretler 259

1. Nezaket Ziyareti.....259
2. Komşuluk Ziyareti.....260
3. Aile Ziyareti.....261
4. Teşekkür Ziyareti.....261
5. Evlilik Ziyareti.....261
6. Bayram Ziyareti.....262
7. Hac ve Umre Ziyareti 263
8. Doğum (Lohusa) Ziyareti 263
9. Hasta Ziyareti 263
10. Başsağlığı Ziyareti.....266

E. Ziyaretlerde Evsahiplerinin Görev ve Sorumlulukları..... 267

F. Ziyaretçilerin Görev ve Sorumlulukları 271

VI. BÖLÜM

DAVET VE ZİYAFETLER

A. Davet ve Ziyafetlerde Temel İlke ve Kurallar.....275

B. Resepsiyon, Kokteyl Parti ve Yemek Davetiyeleri.....278

C. Davetlerde Konukları Karşılama ve Uğurlama 283

D. Davet ve Ziyafet Türleri 285

1. Resepsiyonlar.....285
2. Kokteyl Partiler.....287
3. Resepsiyon ve Kokteyl Partilerde Davranış Kuralları 288
4. Büfeler (Açık Büfe) 291
5. Yemekler.....297

E. Yemek Davet ve Ziyafetleri.....297

1. Kahvaltı 297

2. Branç (Brunch) 298
3. Öğle Yemeği....298
4. Akşam Yemeği 299
F. Yemek Davet ve Ziyafet Türleri 299
1. Özel Davet ve Ziyafetler....299
2. Sosyal Davet ve Ziyafetler....300
3. Resmî Davet ve Ziyafetler 301
G. Restoranda Verilen Davet ve Ziyafetler....301
H. Evde (Konutta) Verilen Davet ve Ziyafetler....310
İ. Evde Aile Yemekleri 313
J. Sofra Düzeni ve Masaüstü Düzenlemesi 315
K. Davetlerde Oturma Düzenleri ve Kuralları....321
1. Resmî Davetlerde Oturma Düzeni Kuralları....321
2. Özel ve Sosyal Davetlerde Oturma Düzeni Kuralları 323
3. Aile Davetlerinde Oturma Düzeni Kuralları 324
L. Masa Planları ve Oturma Düzenleri 325
1. Resmî Davetlerde Masa Planları ve Oturma Düzenleri 326
2. Sosyal Davetlerde Masa Planları ve Oturma Düzenleri....330
3. Aile Davetlerinde Masa Planları ve Oturma Düzenleri 331
M. Yemek Menüleri....333
1. Menü Hazırlama 333
2. Menü Sırası....335
3. Menü Örnekleri 337
N. Servis Kuralları....339
O. Yemek Yeme Kuralları....345
P. Davet ve Ziyafetlerde Görgü ve Nezaket Kuralları 353
R. Meyve Servisi ve Meyve Yeme Kuralları....363
S. Çay/Kahve Servisi ve Çay/Kahve İçme Kuralları....366

T. İçki İçme ve Şerefe Kadeh Kaldırma Kuralları 370
1. İçki İçme Kuralları 370
2. Şerefe Kadeh Kaldırma Kuralları 376
U. Davet ve Ziyafetlerde Evsahiplerinin Görevleri 378
V. Davet ve Ziyafetlerde Konukların Görevleri 382

VII. BÖLÜM

İŞ ORTAMINDA VE SOSYAL YAŞAMDA GİYİM VE BAKIM

A. Giyimde Genel Kurallar 385
B. **Giyim Türleri (**Resmî, Sosyal ve Spor Giyim) 387
C. Hanımlarda Giyim, Takı ve Bakım.....388
1. Giyim ve Giyim Unsurları 390
2. Takılar.....392
3. Bakım.....393
D. Erkeklerde Giyim, Aksesuar ve Bakım 396
1. Giyim ve Giyim Unsurları 397
2. Aksesuarlar 399
3. Bakım 400

KAYNAKÇA 401

NİHAT AYTÜRK'ün
NOBEL YAYINEVİ'nden Çıkan Diğer Kitapları 403

KAYNAKÇA

Aytürk, Nihat (2016), *Protokol Yönetimi - Kamusal Yaşamda Protokol Kuralları,* TODAİE (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü) yayını, Geliştirilmiş 9. Baskı, Ankara.

Aytürk, Nihat (2016), *İnsan Sanatı – Etkili ve Nitelikli İnsan Olmak*, Yediveren Yayınları, Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. Basım, İstanbul.

Aytürk, Nihat (2017), *Protokol ve Sosyal Davranış Kuralları,* Nobel Akademik Yayıncılık, Geliştirilmiş 7. Basım, Ankara.

Aytürk, Nihat (2015), *Sosyal Davranış ve Protokol,* Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi yayını, 3. Baskı, Eskişehir.

Aytürk, Nihat (2015), *Örgütsel ve Yönetsel Davranış - Örgütlerde İnsan İlişkileri ve Yönetsel Davranış Yöntemleri,* Detay Yayıncılık, Geliştirilmiş 2. Basım, Ankara.

Aytürk, Nihat (2013), *Sosyal Davranış,* Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Alıcı, Akın (2005), *Yeni Görgü Kuralları,* Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Bilir, İhsan ve Önder Aytaç (Mart-2000), "Renklerin Dili, Önemi ve Yorumlanması", *"Polis Dergisi"*, Sayı-3, Hatay.

Çakır, Özlem (2005), *Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj ve Sosyal Yaşam Etiketi,* Yapı Kredi Yayını, İstanbul.

Çankırılı, Ali ve Elbaşı İsmet, Demirci İsmail (1996), *Görgü ve Nezaket Kuralları,* Timaş Yayınları, İstanbul.

Çölaşan, Fatma (2010), *Görgü-Görenek,* Anıttepe Rotary Kulübü yayını, Ankara.

d'Assailly, Gisèle (1967), *Günlük Yaşantımızda Saygı Kuralları,* (çev. M. Öney), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Deniz, Hasan (2010), *En Yeni Görgü Kuralları,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Dinçer, Müjde Ker (2001), *Kişisel İmaj,* Alfa yayını, İstanbul.

Erdi, Batur (2001), "Giyim ve Dış Görünüm", *İdarecinin Sesi Dergisi,* C. XV. Sayı-91.

Eryılmaz, Leman Cılızoğlu (1974), *Beslenme ve Yemek Görgü Kuralları,* 5. baskı, Ankara.

Esirci, Şükrü (2002), *Çağımızda Görgü ve Nezaket Kuralları,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Fenmen, Şefik (1990), *Protokol ve Sosyal Davranış Kuralları,* Ajans Türk Yayınları, İstanbul.

Gandouin, Jacques (1991), *Guide du Protocole et des Usages,* Stock, Paris.

Görgünay, Neriman (1992), *Giyim ve Kişisel Görünüm,* Gazi Ü. Ankara.

Güneş El Kitaplığı (1987), *Görgü Kuralları - Kentli Yaşamdaki Uygun Davranışlar,* Güneş Gazetesi Yayını, No: 6, İstanbul.

İnal, Kaya (1996), *Protokol Dersleri,* Dışişleri Bakanlığı Eğitim Merkezi Başkanlığı Ders Kitabı, Ankara.

İzgören, Ahmet Şerif (2000), *Dikkat Vücudunuz Konuşuyor,* Academyplus Yayını, Ankara.

Karakaya, Ali (2013), *Aşk Olsun Evlilik,* Kaner Yayınları, İstanbul.

Kurtoğlu, Ayşenur (2002), *Günlük Hayatımızda Nezaket ve Görgü,* Timaş Yayınları, İstanbul.

Osmay, Nüvit (1985), *İnsan Mühendisliği,* DKD Yayını, Ankara.

Özaltın, Şenay Duru (2005), *Her Şeyin Bir Adabı Var,* ALFA Yayınları, İstanbul.

Öznal, Erdoğan (1998), *Protokol Görgü - Nezaket Kuralları,* Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Pacout, Nathalie (1988), *le Savoir-Vivre Aujourd'hui,* Marabout, Alleur-Belgique.

Saner, S. Turgut (1963), *Muaşeret Adabı,* Altınok Matbaası, Ankara.

Sevinç, Nilgün (2004), *Ziyafet ve İkram Yönetimi,* Detay Yayını, Ankara.

Söylemez, Yüksel (2004), *Görgüsüzlük Çağı (Davranış Rehberi),* ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

Tokar, Feyyaz (1990), *Görgü Kuralları,* Sabah Yayınevi, İstanbul.

Ünlütürk, Alptekin (2002), *Sosyal Davranış Kuralları ve Protokol,* Dost Kitabevi Yayını, Ankara.

Yamakoğlu, Cihan (1990), *Ailede, Toplumda, İş ve Devlet Hayatında İnsan İlişkileri,* YÖK Matbaası, Ankara.

Yaşar, Fatma Tunç vd. (Mart 2013), *"Osmanlıdan Cumhuriyete Âdâb-ı Muâşeret",* Tarih Vakfı, Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı 231, İstanbul.

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

İSTATİSTİKSEL KALİTE KONTROLÜ

Burak Birgören

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1257
Matematik/İstatistik No.: 62
ISBN: 978-605-320-163-2
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Mart 2017

İSTATİSTİKSEL KALİTE KONTROLÜ

Burak Birgören

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Birgören, Burak.
İstatistiksel Kalite Kontrolü / *Burak Birgören*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, X + 198 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-163-2
1. İstatistiksel Süreç Kontrolü 2. Kontrol Şemaları 3. Kabul Örneklemesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. KALİTEYE GİRİŞ 1
1.1 Kalite kavramı ve özellikleri 1
1.2 Kalitenin boyutları 3
1.3 Kalite iyileştirme 6
1.4 Kalite karakteristikleri 8
1.5 Kalitenin gelişimi 10
1.5.1 Kalite muayene 10
1.5.2 İstatistiksel kalite kontrolü, toplam kalite yönetimi ve yönetim standartları 11
1.5.3 Altı sigma yönetimi 15
1.5.4 ISO 9000 kalite yönetim sistemi standartları 15
1.5.5 Kalite mühendisliği 16
1.6 Kalite mühendisliği ve istatistiksel kalite kontrolü 16
1.7 Sürekli iyileştirme 17
1.8 Değişim ve kalite 20
1.8.1 Değişim kaynakları 21
1.8.2 Genel ve özel nedenler 23
1.8.3 Ölçüm ve analizin önemi 24
1.8.4 Değişimi azaltmada bir hedef olarak altı sigma kalite düzeyi 26
1.A ALIŞTIRMA SORULARI 27
1.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 29

2. KALİTE MALİYETLERİ 33
2.1 Kalite maliyet çeşitleri 33
2.2 Toplam kalite yönetimi açısından kalite maliyetleri 36
2.3 Taguçi'nin kalite kayıp fonksiyonu 38
2.4 Kalite ve üretkenlik arasındaki ilişki 39
2.A ALIŞTIRMA SORULARI 42
2.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 43

3. KALİTE İLE İLGİLİ TEMEL OLASILIK VE İSTATİSTİK 47
3.1 Deney, örnek uzayı, olay 47
3.2 Olasılık, koşullu olasılık, bağımsız, bağımlı ve ayrık olaylar 47

3.3 Rastgele değişkenler ve olasılık dağılımları 49
3.4 Beklenen değer, medyan, varyans ve standart sapma 51
3.5 Binom dağılımı 52
3.6 Geometrik dağılım 53
3.7 Poisson dağılımı 54
3.8 Normal dağılım 55
3.9 Binom dağılımı ile normal dağılım arasındaki ilişki 59
3.10 Poisson dağılımı ile normal dağılım arasındaki ilişki 60
3.11 Merkezi limit teoremi 60
3.12 Örneklem ortalaması, medyanı, varyansı, standart sapması 61
3.13 Örneklem çeyreklikleri, örneklem yüzdebirlikleri ve kutu grafikleri 62
3.A ALIŞTIRMA SORULARI 65
3.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 67

4. KALİTE KONTROLÜ VE İYİLEŞTİRME İÇİN PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMLERİ 71
4.1 Problem çözme yöntemlerine genel bakış 71
4.2 Histogramlar ve normal dağılım kullanımı 72
4.3 Beyin fırtınası 73
4.4 Neden-sonuç diyagramı 74
4.5 Pareto diyagramı 77
4.6 Tabakalama analizi 81
4.7 Kontrol listeleri ve kayıt formları 82
4.8 Serpilme diyagramı 84
4.9 Kalite kontrol şemalarına genel bakış 86
4.A ALIŞTIRMA SORULARI 91
4.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 93

5. NİCEL ÖLÇÜMLER İÇİN KALİTE KONTROL ŞEMALARI 95
5.1 $\bar{X}$ ve *R* şemaları 95
5.2 Kalite kontrol şemalarında I. ve II. fazlar 104
5.3 Rasyonel alt gruplama 104
5.4 $\bar{X}$ ve *S* şemaları 105
5.5 *X* ve *MR* şemaları 111
5.6 Normal dağılım varsayımı 114
5.7 İşletim karakteristik eğrisi ve ortalama çalışma süresi 114
5.7.1 İşletim karakteristik eğrileri 118
5.7.2 Ortalama çalışma süresi 120

5.8 Şemaların yorumlanması 123
5.8.1 Şemalarda desenler 123
5.8.2 Hassasiyet artırıcı kurallar 126
5.8.3 Yorumlamada rasyonel alt gruplamanın önemi 128
5.A ALIŞTIRMA SORULARI 131
5.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 132

6. NİTEL ÖLÇÜMLER İÇİN KALİTE KONTROL ŞEMALARI 137
6.1 Genel bakış 137
6.2 Uygunsuz oranı için *p* şemaları 138
6.3 *p* şemalarında örneklem büyüklüğü 143
6.4 *p* şemalarının kullanımıyla ilgili bazı önemli noktalar 145
6.5 Uygunsuzluk (kusur) sayısı için *c* şemaları 146
6.6 *c* şemalarının kullanımıyla ilgili bazı önemli noktalar 153
6.A ALIŞTIRMA SORULARI 154
6.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 156

7. SÜREÇ YETENEK ANALİZİ 159
7.1 Genel bakış 159
7.2 Normal dağılım varsayımının sınanması için normal olasılık grafikleri 161
7.3 Süreç yetenek analizinde histogramlar ve normal olasılık grafiği kullanımı 164
7.4 Süreç yetenek indisleri 167
7.4.1 c_p indisi: 167
7.4.2 c_{pk} indisi: 169
7.5 Süreç yetenek indislerinin kalite kontrol şemaları yardımıyla hesaplanması 171
7.6 Altı sigma yönetimi ve süreç yeteneği 172
7.A ALIŞTIRMA SORULARI 174
7.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 175

8. NİTEL ÖLÇÜMLER İÇİN KABUL ÖRNEKLEMESİ 177
8.1 Genel bakış 177
8.2 Kafile ve örneklem seçimi 179
8.3 Nitelikler için tekli örnekleme planları 180
8.4 İşletim karakteristik eğrisi üzerinde *n* ve *c*'nin etkisi ve ideal eğri 182
8.5 İşletim karakteristik eğrisi üzerinde belli noktalar 183
8.6 Tekli örnekleme planlarının tasarımı 184
8.7 Düzeltici muayene 187

8.8 Diğer örnekleme planları 189
8.A ALIŞTIRMA SORULARI 190
8.B ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR 191

EK 1. Standart Normal Dağılım Tablosu 193
KAYNAKÇA 195
BÖLÜM SONU SORULARININ CEVAPLARI 197

KAYNAKÇA

Campanella, J. (1999). *Principles of quality costs, principles, implementation and use*. 3. baskı, Milwaukee, Wisconsin: ASQ Quality Press.

Çabuk, Y. (2005). Kalite maliyetleri ve kalite maliyetlerinin ölçmede kullanılan yöntemler. ZKÜ *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 7(7), 1-8.

Dodge, H. N. ve Romig, H. G. (1959). *Sampling Inspection Tables, Single and Double Sampling*, 2. baskı, John Wiley, New York.

Gopalakrishnan, N. (2012). Simplified Six Sigma – Methodology, Tools and Implementation, PHI Learning, New Delhi.

Keller, P. (2001). Six Sigma Deployment, Tucson, AZ: QA Publishing.

Keller, P. (2011). Six Sigma Demystified, New York, McGraw-Hill.

Kolarik, W. J. (1995). *Creating Quality: Concepts, Systems, Strategies, and Tools*. New York, NY: Mcgraw Hill.

Montgomery, D. C. (2009). Introduction to Statistical Quality Control, 6th edition, New York, John Wiley and Sons.

Gözden Geçirilmiş 6. Basım

GIDA BİYOTEKNOLOJİSİ

Editör: Prof. Dr. Necla Aran

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 232
Fen Bilimleri No.: 24
ISBN : 978-605-133-134-8
© Gözden Geçirilmiş 6. Basım, Aralık 2016

GIDA BİYOTEKNOLOJİSİ

Editör: Prof. Dr. Necla Aran

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: N. Cenk Aytekin
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aran, Necla.
Gıda Biyoteknolojisi / *Necla Aran*
Gözden Geçirilmiş 6. Basım, XVIII+496 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-134-8
1. Biyoteknoloji 2. Gıda 3. Genetik Modifi kasyon 4. Fermente Ürünler 5. Fermentasyon 6. GDO
7. Enzim 8. Atık Yönetimi 9. Biyoprezervasyon 10. Aroma 11. Bitki-Doku Kültürü

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM
GIDA MİKROBİYOLOJİSİ

1.1 GİRİŞ 1
1.2 GIDA KAYNAKLI MİKROORGANİZMALAR 2
1.2.1 Bakteriler 2
1.2.2 Mayalar 4
1.2.3 Küfler 4
1.2.4 Algler 5
1.2.5 Virüsler 6
1.3 MİKROORGANİZMALARIN ANALİZ YÖNTEMLERİ 7
1.4 MİKROORGANİZMALARIN SINIFLANDIRILMASI VE İSİMLENDİRİLMESİ 8
1.5 MiKROBİYAL GELİŞME KİNETİĞİ 9
1.6 MİKROORGANİZMA GELİŞMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 10
1.7 MİKROORGANİZMALARIN GIDA ENDÜSTRİSİNDE KULLANIM ALANLARI 12
1.8 SONUÇ 14
KAYNAKLAR 15

2. BÖLÜM
BİYOKİMYA VE MOLEKÜLER BİYOLOJİ

2.1 GİRİŞ 20
2.2 NÜKLEİK ASİTLER 20
2.2.1 DNA Yapı ve Fonksiyonu 23
2.2.2 RNA Yapı ve Fonksiyonu 25
2.2.2.1 Mesenger (Haberci) RNA (mRNA) 25
2.2.2.2 Ribosomal RNA (rRNA) 26
2.2.2.3 Transfer RNA (tRNA) 26
2.3 KARBONHİDRATLAR 27
2.3.1 Monosakkaritler (Basit Şekerler) 29
2.3.2 Disakkaritler 30
2.3.3 Polisakkaritler 30
2.3.3.1 Nişasta 31
2.3.3.2 Glikojen 31
2.3.3.3 Selüloz 31
2.4 LİPİDLER 32
2.4.1 Yağ Asitleri 32
2.4.1.1 Doymuş Yağlar 33
2.4.1.2 Doymamış Yağlar 33

2.4.2 Triaçilgliseroller (Yağlar) 34
2.4.3 Mumlar 34
2.4.4 Diğer Lipid Bileşenleri 34
2.4.4.1 Lipoproteinler 34
2.4.4.2 Steroidler 35
2.5 PROTEİNLER 35
2.5.1 Proteinlerin Yapısal Özellikleri 35
2.5.2 Amino Asitler 36
2.5.3 Peptidler ve Proteinler 38
2.5.3.1 Proteinin İkincil Yapısı 40
2.5.3.2 Üçüncül ve Dördüncül Protein Yapıları 41
2.6 ENZİMLER 43
2.6.1 RNA Yapılı Enzimler (Katalitik RNA'lar veya Ribozimler) 44
2.6.2 Enzim Üretiminde Rekombinant DNA Teknolojisi 44
KAYNAKLAR 45

3. BÖLÜM
MOLEKÜLER BİYOLOJİK YÖNTEMLER

3.1 GİRİŞ 49
3.2 POLİMERAZ ZİNCİR REAKSİYONU (PZR) 51
3.2.1 Gerçek Zamanlı Polimeraz Zincir Reaksiyonu (GZ - PZR) (Real – Time Polymerase Chain Reaction: RT-PCR) 54
3.3 DNA DİZİ ANALİZİ 56
3.4 16S rDNA METODU (KLONLAMA–DİZİ PZR VE DNA DİZİ ANALİZİ 58
3.5 DENATÜRE GRADYENT JEL ELEKTROFOREZİ (DGJE) ("DENATURING GRADIENT GEL ELECTROPHORESIS": DGGE) 61
3.6 FISH (FLUORESCENCE in situ HYBRIDISATION) TEKNİĞİ 63
3.7 2D-JEL ELEKTROFOREZ YÖNTEMİ 64
3.8 GIDA ANALİZLERİNDE MOLEKÜLER BİYOLOJİK YÖNTEMLERİN KULLANIM ALANLARI 65
KAYNAKLAR 66

4. BÖLÜM
GIDA ENDÜSTRİSİNDE FERMENTASYON TEKNOLOJİLERİ

4.1 GİRİŞ 71
4.2 ENDÜSTRİYEL ÖNEME SAHİP MİKROORGANİZMALARIN İZOLASYONU, MUHAFAZASI VE GELİŞTİRİLMESİ 72
4.2.1 İzolasyon 72
4.2.2 İzolasyon Aşamaları 73
4.2.3 İzole Edilen Mikroorganizmaların Saklanması 74

4.2.3.1 Düşük Sıcaklıklarda Saklama 74
4.2.3.2 Dehidrasyon ile Saklama 74
4.2.4 Mikroorganizmaların Özelliklerinin Geliştirilmesi 74
4.2.4.1 Mikroorganizmaların Yönlendirilmiş Evrim Yöntemi ile Geliştirilmesi 75
4.3 BESİYERİ FORMULASYONU VE GELİŞTİRİLMESİ 77
4.3.1 İstatistiksel Deney Desenleri 80
4.4 STERİLİZASYON 81
4.4.1 Ölüm Kinetiği 82
4.4.2 Sterilizasyonu Etkileyen Faktörler ve Farklı Sterilizasyon Teknikleri 83
4.5 BİYOREAKTÖR TASARIMI VE KONTROLÜ 84
4.5.1 Biyoreaktör Çeşitleri 85
4.5.2 Biyoreaktör Tasarımı 88
4.5.3 Proses Değişkenlerinin Ölçümü İçin Kullanılan Sensörler 89
4.6 SAFLAŞTIRMA PROSESİ 91
4.7 GIDA ENDÜSTRİSİNDE FERMENTASYON UYGULAMALARI 94
4.7.1 Mayalar ve Gıda Endüstrisinde Kullanım Alanları 95
4.7.2 Amino Asit Üretimi 96
4.7.3 Organik Asit Üretimi 98
KAYNAKLAR 101

5. BÖLÜM
ENZİMLERİN GIDA ENDÜSTRİSİNDE UYGULAMA ALANLARI

5.1 GİRİŞ 105
5.2 ENZİMLERİN ÜRETİMİ 107
5.2.1 Mikrobiyal Enzimler 108
5.2.2 Tutuklanmış Enzimler 110
5.2.3 Genetik Mühendisliği Teknikleri İle Enzim Elde Edilmesi 112
5.3 GIDA ENDÜSTRİSİNDE KULLANILAN ENZİMLER 113
5.3.1 Karbohidrazlar 114
5.3.2 Proteazlar 116
5.3.3 Lipazlar 118
5.3.4 Oksidoredüktazlar 119
5.3.4.1 Fenolaz 120
5.3.4.2 Peroksidaz 120
5.3.4.3 Katalaz 121
5.3.4.4 Lipoksigenaz 121
5.3.4.5 Dehidrojenaz 122
5.4. GIDA ENDÜSTRİSİNDE ENZİMLERİN UYGULAMA ALANLARI 123
5.4.1 Değirmencilik ve Tahıl Ürünleri 123

5.4.2 Nişasta, Şeker ve Şurupları 125
5.4.3 Süt Ürünleri 126
5.4.4 Meyve ve Sebze Suyu İşleme 128
5.4.5 Şarap Üretimi 130
5.4.6 Bira Üretimi 131
5.4.7 Et ve Balık Ürünleri 131
5.4.8 Gıda Analizleri 132
5.5 SONUÇ 133
KAYNAKLAR 134

6. BÖLÜM
EKMEK MAYASI ÜRETİMİ

6.1 GİRİŞ VE TARİHÇE 139
6.2 *Saccharomyces cerevisiae* 140
6.3 EKMEK MAYASININ BESİN GEREKSİNİMLERİ 142
6.3.1 Ekmek Mayası Üretiminde Etkili Diğer Faktörler 144
6.4 EKMEK MAYASI ÜRETİM PROSESİ 145
6.4.1 Fermentasyon Kademeleri 145
6.4.2 Proses Kontrol 146
6.4.3 Separasyon ve Maya Sütü Eldesi 147
6.4.4 Kurutma Prosesi 147
6.5 ATIK SU ARITIM YÖNTEMLERİ 150
6.6 GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLER 150
6.7 DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ EKMEK MAYASI ÜRETİMİ 152
KAYNAKLAR 153

7. BÖLÜM
FERMENTE ET ÜRÜNLERİ

7.1 GİRİŞ 157
7.2 FERMENTE ÜRÜN ÇEŞİTLERİ 158
7.3 HAMMADDE 160
7.4 KATKI MADDELERİ 161
7.5 ÜRETİM TEKNOLOJİLERİ 164
7.6 MİKROFLORA 168
7.7 BİYOKİMYASAL VE MİKROBİYOLOJİK DEĞİŞİMLER 174
7.7.1 Asit Oluşumu 175
7.7.2 Renk Oluşumu 178
7.7.3 Aroma ve Lezzet Gelişimi 179

7.8 STARTER KÜLTÜRLER 183
7.8.1 Laktik Asit Bakterileri 186
7.8.2 Katalaz Pozitif Koklar 187
7.8.3 Maya ve Küfler 189
7.9 SONUÇ 189
KAYNAKLAR 190

8. BÖLÜM
FERMENTE SÜT ÜRÜNLERİ, PROBİYOTİK ORGANİZMALAR VE PEYNİR

8.1 GİRİŞ 198
8.2 FERMENTE SÜT ÜRÜNLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 199
8.3 LAKTİK ASİT BAKTERİLERİNİN TAKSONOMİSİ 201
8.3.1 *Lactococcus* spp. 201
8.3.2 *Streptococcu*s spp. 203
8.3.3 *Lactobacillus* spp. 204
8.3.4 *Leuconostoc* spp. 206
8.3.5 *Enterococcus* spp. 206
8.4 LAKTİK ASİT BAKTERİLERİNİN METABOLİZMASI 207
8.4.1 Karbonhidrat Metabolizması 207
8.4.2 Sitrat Metabolizması 211
8.4.3 Aroma Bileşenleri Sentezi 212
8.4.3.1 Asetaldehit Üretimi 213
8.4.3.1.1 Glukozdan Asetaldehit Üretimi 215
8.4.3.1.2 Treoninden Asetaldehit Üretimi 215
8.4.3.1.3 Nükleik Asitlerden Asetaldehit Üretimi 216
8.4.3.2 Asetat ve Asetolaktat Üretimi 216
8.4.4 Polisakkarit Üretimi 217
8.4.5 Bakteriyosin Üretimi 218
8.5 PROBİYOTİK BAKTERİLER VE PROBİYOTİK SÜT ÜRÜNLERİ 220
8.5.1 Probiyotik Bakterilerin Taksonomik, Morfolojik ve Fizyolojik Özellikleri 221
8.5.1.1 *Bifidobacterium* spp. 221
8.5.1.*2 Lactobacillus acidophilus* 221
8.5.1.3 Probiyotik Bakterilerin Terapatik Etki Mekanizmaları 222
8.5.1.4 Probiyotik Bakterilerin Seçim Kriterleri 225
8.5.1.5 Prebiyotik Madde İlavesi 227
8.5.1.6 Mikrokapsülasyon Uygulaması 228
8.5.1.7 Oksijen Geçirimi Sınırlandırılmış Ambalaj Materyali Kullanımı 228

8.5.1.8 İki Aşamalı Fermentasyon 229
8.6 PEYNİR ÜRETİMİ 229
8.6.1 Olgunlaştırma ve Olgunlaşma Süresinin Kısaltılmasında Yararlanılan Teknikler 233
8.6.2 Peynir Teknolojisinde Son Gelişmeler 236
KAYNAKLAR 238

9. BÖLÜM
FERMENTE BİTKİSEL ÜRÜNLER

9.1 GİRİŞ 244
9.2 SOFRALIK ZEYTİNLER 244
9.2.1 Sofralık Yeşil Zeytin Üretimi 245
9.2.1.1 İspanyol Yöntemi 245
9.2.1.2 Çizme ve Kırma Yeşil Zeytin 247
9.2.1.3 Dolgulu Zeytin 247
9.2.2 Sofralık Siyah Zeytin Üretimi 248
9.2.2.1 Salamura Yöntemi 248
9.2.2.2 Sele (Kuru Tuzlama) Zeytini 249
9.2.2.3 Diğer Sofralık Siyah Zeytin Üretim Yöntemleri 250
9.3 TURŞULAR 250
9.3.1 Hıyar Turşusu 250
9.3.2 Hıyar Turşusu Benzeri Ürünlerin Üretimi 253
9.3.3 Lahana Turşusu 253
9.4 ŞALGAM SUYU 254
9.4.1 Geleneksel Yöntem 254
9.4.2 Doğrudan Şalgam Suyu Üretimi 256
9.5 SİRKE 257
9.5.1 Etil Alkol Fermentasyonu 258
9.5.2 Asetik Asit Bakterileri 258
9.5.3 Sirke Üretim Yöntemleri 259
9.5.3.1 Yavaş Yöntem 259
9.5.3.2 Çabuk Yöntem 259
9.5.3.3 Derin Kültür (“submers” / “submerged”) Yöntemi 260
9.5.4 Asetik Asit Fermentasyonu Sonrası Uygulanan İşlemler 261
9.6 TARHANA 261
9.6.1 Doğrudan Tarhana Üretim Yöntemi 262
9.6.2 Ekşi Hamur Yöntemi 263
9.7 BOZA 264
9.8 SOYA ÜRÜNLERİ 265
9.8.1 Soya Sosu 266

9.8.2 Tempe 268
9.8.3 Diğer Soya Ürünleri 269
9.9 ÇAY, KAHVE VE KAKAO 270
9.9.1 Çay 270
9.9.2 Kahve 271
9.9.3 Kakao 273
KAYNAKLAR 274

10. BÖLÜM
FERMENTE ALKOLLÜ İÇECEKLER

10.1 GİRİŞ 279
10.2 DÜNYA'DA ALKOLLÜ İÇECEKLER 280
10.3 ÜRETİM TEKNİKLERİ 282
10.3.1 Şarap 282
10.3.1.1 Şaraplık Üzümler 282
10.3.1.2 Fermentasyon 283
10.3.1.3 Malolaktik Fermentasyon 287
10.3.1.4 Şarap Üretiminde Rol Oynayan Mikroorganizmalar 289
10.3.2 Meyve Şarapları 289
10.3.3 Bira 295
10.3.3.1 Malt Üretimi 296
10.3.3.2 Bira Üretimi 296
10.3.3.2.1 Şıranın Elde Edilmesi 297
10.3.3.2.2 Fermentasyon ve Dinlendirme 299
10.3.3.2.3 Biranın Süzülmesi, Şişelenmesi ve Pastörizasyonu 300
10.3.4 Damıtık Alkollü İçecekler 301
10.3.4.1 Eskitilen Damıtık Alkollü İçecekler 301
10.3.4.1.1 Konyak (Cognac) 301
10.3.4.1.2 Viski ("Whisky" / "Whiskey") 302
10.3.4.1.3 Rom (Rum) 303
10.3.4.2 Eskitilmeyen Damıtık Alkollü İçecekler 304
10.3.4.2.1 Rakı 304
10.3.4.2.2 Cin (Gin) 305
10.3.4.2.3 Votka (Vodka) 306
KAYNAKLAR 306

11. BÖLÜM
GIDA ENDÜSTRİSİNDE ATIK YÖNETİMİ VE YAN ÜRÜNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

11.1 GİRİŞ 309
11.2 ATIK KARAKTERİZASYONU 311
11.2.1 Atıksular 311
11.2.2 Katı Atıklar 316
11.2.3 Tehlikeli Atıklar 321
11.3 ATIK YÖNETİMİ 321
11.3.1 Gıda Endüstrisinde Atık Azaltım Stratejileri 322
11.3.2 Atıkların Değerlendirilmesi 323
11.3.2.1 Atıksu Geri Kazanımı 323
11.3.2.2 Yan Ürünlerin Geri Kazanımı 324
11.3.3 Atık Giderimi 326
11.3.3.1 Katı Atıkların Bertarafı 327
11.3.3.2 Atıksuların Arıtılması 329
11.3.3.3 Çeşitli Gıda Sektörlerinde Atıksu Arıtma Uygulamaları 335
11.4 SONUÇ 338
KAYNAKLAR 339

12. BÖLÜM
YAĞLARDA BİYOTEKNOLOJİK UYGULAMALAR VE YAPILANDIRILMIŞ YAĞLAR

12.1 GİRİŞ 343
12.2 YAPILANDIRILMIŞ YAĞLARIN ÜRETİMİNDE KULLANILAN YAĞ ASİTLERİ 344
12.2.1 Kısa Zincirli Yağ Asitleri (KSZYA) 345
12.2.2 Orta Zincirli Yağ Asitleri (OZYA) 346
12.2.3 Omega-3 Yağ Asitleri 348
12.2.4 Omega-6 Yağ Asitleri 348
12.2.5 Omega-9 Yağ Asitleri 348
12.2.6 Konjuge Linoleik Asit (KLA) 349
12.2.7 Uzun Zincirli Doymuş Yağ Asitleri 349
12.3 YAPILANDIRILMIŞ YAĞLARIN SENTEZİ 349
12.3.1 Kimyasal Sentez 349
12.3.2 Enzimatik Sentez 351
12.3.2.1 Enzimatik Sentezi ve Ürün Verimini Etkileyen Faktörler 355
12.3.2.2 Kimyasal ve Enzimatik Sentezin Kıyaslanması 358
12.3.3 Mikrobiyal Sentez 359
12.3.4 Biyolojik Yöntemler 361

12.4 YAPILANDIRILMIŞ YAĞLARIN SINIFLANDIRILMASI 363
12.4.1 Tıbbi ve Nutrasetik Uygulamalarda Kullanılan Yapılandırılmış Yağlar 364
12.4.1.1. Bebek Mamaları 364
12.4.1.2. Enteral ve Parenteral Beslenme 365
12.4.1.3 Kalorisi Azaltılmış Yağlar 365
12.4.1.4 Zenginleştirilmiş Yağlar 366
12.4.2 Kullanım Açısından Fonksiyonel Yapılandırılmış Yağlar 367
12.4.2.1 Gıda Uygulamaları İçin Plastik Yağlar 367
12.4.2.2. Kakao Yağı İkameleri 367
12.4.2.3 Kızartma Yağları 369
12.5 GELECEKLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR 369
KAYNAKLAR 370

13. BÖLÜM
AROMA BİYOTEKNOLOJİSİ

13.1 GİRİŞ 375
13.2 MİKROBİYAL YOLLA AROMA MADDELERİNİN ÜRETİMİ 377
13.2.1 Fermentasyon Yoluyla Üretim 377
13.2.2 Biyodönüşüm Yoluyla Üretim 382
13.3 ENZİMATİK YOLLA AROMA MADDELERİNİN ÜRETİMİ 387
13.4 SONUÇ 389
KAYNAKLAR 390

14. BÖLÜM
BİTKİ BİYOTEKNOLOJİSİ

14.1 GİRİŞ 393
14.2 BİTKİLERİN YAŞAMIMIZDAKİ ÖNEMİ VE TANIMLAR 394
14.3 BİTKİ DOKU KÜLTÜRLERİ 396
14.3.1 Besiyeri Bileşenleri 399
14.4 BİTKİLERE GEN AKTARIM YÖNTEMLERİ 403
14.4.1 Dolaylı Yöntemler 404
14.4.1.1 Gen Aktarımında Kullanılan Vektörler 406
14.4.2 Dolaysız Yöntemler 408
14.4.2.1 Biyolistik 408
14.4.2.2 Elektroporasyon 409
14.4.2.3 Mikroenjeksiyon 409
14.4.3 Yeni Bitki Yetiştirme Yöntemleri 410
14.5 BİTKİ GENOM PROJELERİ VE GENOMİK ÇALIŞMALAR 412
14.6 BİTKİ BİYOTEKNOLOJİSİ UYGULAMALARI VE SORUNLAR 413

14.7 SONUÇ 414
KAYNAKLAR 415

15. BÖLÜM
GENETİK MODİFİYE GIDALAR

15.1 GİRİŞ 417
15.2 REKOMBİNANT DNA TEKNOLOJİSİ 419
15.3 GIDA ENDÜSTRİSİNDE REK DNA TEKNOLOJİSİ UYGULAMALARI 420
15.3.1 Bitkilerde Genetik Modifikasyon Uygulamaları 420
15.3.1.1 Herbisitlere ve Bitki Zararlılarına Dirençli Bitki Üretimi ... 422
15.3.1.2 İşleme Kalitesinin Artırılması 422
15.3.1.3 Besin Değerinin Artırılması 423
15.3.1.4 İlaç, Hormon ve Aşı Üretimi 424
15.3.2 Genetik Modifiye Mikroorganizmalar 426
15.3.2.1 Gıda Katkı Maddeleri ve Gıda İngrediyenleri Eldesi 427
15.3.2.2 Enzim Üretimi ve Özelliklerinin Geliştirilmesi 428
15.3.2.3 Starter Kültürlerin Özelliklerinin Geliştirilmesi 431
15.3.3 Hayvanlarda Genetik Modifikasyon Uygulamaları 431
15.4 GENETİK MODİFİYE GIDALAR İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR 433
15.4.1 Biyogüvenlik 434
15.4.2 Çevresel Kaygılar 436
15.4.3 Dini ve Kültürel Kaygılar 437
15.4.4 Sosyo-Ekonomik ve Etik Kaygılar 437
15.5 YASAL DÜZENLEMER 438
15.5.1 Uluslararası Düzenlemeler 438
15.5.2 Ülkemizdeki Mevcut Düzenlemeler 444
15.6 SONUÇ 445
KAYNAKLAR 445

16. BÖLÜM
GIDA BİYOPREZERVASYONU

16.1 GİRİŞ 449
16.2 BAKTERİYOSİNLER 451
16.2.1 Nisin 453
16.2.1.1 Biyosentezi 453
16.2.1.2 Yapısal Özellikleri 454
16.2.1.3 Antimikrobiyal Mekanizma 454
16.2.1.4 Yapı-Fonksiyon İlişkisi 455
16.2.2 Pediyosin 456
16.2.2.1 Biyosentezi 456

16.2.2.2 Yapısal Özellikleri 456
16.2.2.3 Antimikrobiyal Mekanizma 457
16.2.2.4 Yapı-Fonksiyon İlişkisi 458
16.2.3 Biyosentezi Etkileyen Faktörler 459
16.2.4 Gıda Ortamındaki Etkinlik 460
16.2.5 Gıda Uygulamaları 460
16.2.6 Hedef Mikroorganizmada Direnç Gelişimi 465
16.3 KORUYUCU KÜLTÜRLER 467
16.3.1 Bakteriyosin Üreten Kültürler 467
16.3.2 Bakteriyosin Üretmeyen Kültürler 468
16.3.3 Gıda Ortamındaki Etkinlik 468
16.3.4 Gıda Uygulamaları 469
16.4 GÜNCEL ÇALIŞMALAR 469
16.4.1 Yeni Bakteriyosinler 471
16.4.2 Heterolog Bakteriyosin Üretimi 474
16.4.3 Engeller Teknolojisi Uygulamaları 478
16.5 SONUÇ 480
KAYNAKLAR 481

DİZİN 487

gıda endüstrisinde kullanılmaktadırlar. Öte yandan nisin, renk maddeleri gibi metabolitleri gıda katkısı/ingrediyenti olan mikroorganizmalar da vardır.

Günümüzde gıda mikrobiyolojisi bilim dalı, klasik uygulamalar yanında birçok yeni konuda da uygulama alanı bularak çok daha ileri seviyelere ulaşmıştır. Modern gıda mikrobiyolojisi olarak adlandırabileceğimiz, biyokimya, genetik ve metabolik mühendislik uygulamalarından faydalanılan çok disiplinli bu alan, gıda güvenliği, gıda bozulması, gıda kalite özelliklerinin geliştirilmesi, endüstriyel değeri olan metabolitlerin üretilmesi (örneğin gıda katkıları), ileri tanımlama ve teşhis yöntemleri (patojen, bozulma etkeni, insan sağlığına yararlı, önemli teknolojik özelliklere sahip mikroorganizmalar ve genetik modifiye mikroorganizmalar) gibi konuları kapsamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Montville, T. J. and Matthews, K. R. 2008. Food Microbiology: An Introduction. ASM Press, Washington.
2. Ray, B. and Bhunia, A. 2008. Characteristics of predominant microorganisms in food. In: Fundamental Food Microbiology. pp. 13-34. CRC Press, Boca Raton.
3. Wood, B. J. B. and Warner, P. J. 2003 Genetics of Lactic Acid Bacteria. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.
4. Querol, A., Fleet, G. H. 2006. Yeasts in Food and Beverages. Springer, Berlin.
5. Abbas, H. K. 2005. Aflatoxin and Food Safety. CRC Press, Taylor and Francis Group, New York.
6. Pitt, J. I. and Hocking, A. D. 2009. Fungi and Food Spoilage, Third Edition, Springer, Verlag, Berlin.
7. Filtenborg, O., Frisvad, J. C. and Thrane, U. 1996. Moulds in food spoilage. *International Journal of Food Microbiology* 33, 85-102.
8. Samson, R. A., Hoekstra, E. S. and Frisvad, J. C. 2004. Introduction to Food and Airborne Fungi. Centraalbureau voor Schimmelcultures, Utrecht.
9. Lembi, C. A. and Waaland, J. R. 1990. Algae and Human Affairs. Cambridge University Press, New York.
10. Dawczynski, C., Schaefer, U., Leiterer, M. and Jahreis, G. 2007. Nutritional and toxicological importance of macro, trace, and ultra-trace elements in algae food products. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 55, 10470-10475.
11. Becker, E. W. 2007. Micro-algae as a source of protein. *Biotechnology Advances* 25, 207-210.
12. Botana, L. M. 2008. Seafood and Freshwater Toxins: Pharmacology, Physiology, and Detection, CRC Press, New York.
13. Diego-McGlone, M. L. S., Azanza, R. V., Villanoy, C. L. and Jacinto, G. S. 2008. Eutrophic waters, algal bloom and fish kill in fish farming areas in Bolinao, Pangasinan, Philippines. *Marine Pollution Bulletin*, 57, 295-301.
14. Shumway, S. E. 1990. A review of the effect of algal blooms on shellfish and aquaculture. *Journal of the World* 21, 65-104.
15. Goyal, S. 2006. Viruses in Foods. Springer, New York.

16. Hagens, S. and Offerhaus, M. L. 2008. Bacteriophages, new weapons for food safety. *Food Technology* 62, 46-54.

17. Strauch, E., Hammer J. A. and Hertwig, S. 2007. Bacteriophages: New tools for safer food? *Journal für Verbraucherschutz und Lebensmittelsicherheit* 2, 138-143.

18. Downes, F. P. and Ito, K. 2001. Compendium of Methods for the Microbiological Examination of Foods. Fourth Ed. American Public Health Association, Washington DC.

19. Aran, N. 1997. Gıdaların mikrobiyolojik analiz yöntemlerinde son gelişmeler. *Gıda Teknolojisi* 1 (10): 55-64.

20. Clark, S., Thompson, K. C., William, C. K. and Smith, M. S. 2001. Rapid detection assays for food and water. Royal Society of Chemistry, Cambridge.

21. Fung, D. Y. C. 2001. Rapid methods of microbiological analysis. An update. pp. 63-78. In: Microbial Food Contamination. CRC Press, Boca Raton.

22. Smith, G. 1971. "An Introduction to Industrial Mycology." 6th edition, Edward Arnold Publishers, London.

23. Arda, M. 1978. Genel Bakteriyoloji. A. Ü. Veteriner Fakültesi Yayınları No.342, Ankara.

24. Jacob, M. 1989. Safe Food Handling. World Health Organization, Geneva. 142s.

25. Fields, L. M. 1979. Fundamentals of Food Microbiology. AVI Publishing Company, Westport.

26. Coultatae, T. 2009. Water. pp. 456-474. In: Food The Chemistry of its Components. The Royal Society of Chemistry, Cambridge.

27. Beuchat, L. R. 2002. Water activity and microbial stability. http://www.wateractivity.org/BeuchatIFT2002.pdf (Alıntı tarihi: 08 Eylül 2009).

28. Refai, M. K. 1979. Manuals of Food Quality 4. Microbiological Analysis. Food and Agricultural Organization of the United Nations, Rome.

29. Adams, M. R. and Moss, M. O. 1995. Factors affecting the growth and survival of microorganisms in foods. pp. 20-54. In: Food Microbiology. The Royal Society of Chemistry, Cambridge.

30. Carlberg, D. M. 1995. Growth of microorganisms. pp. 41-42. In: Cleanroom Microbiology for the Non-Microbiologist. CRC Press LLC, Boca Raton.

31. Sofos, J. N. 1993. Current microbiological considerations in food preservation. *International Journal of Food Microbiology* 19, 87-108.

32. Coultatae, T. P. 2009. Food preservatives. pp. 361-380. In: Food The Chemistry of its Components. The Royal Society of Chemistry, Cambridge.

33. Lück, E. and Jager, M. 1997. Antimicrobial Food Additives. Springer, Berlin.

34. Aran, N. 1988. Baharatın antimikrobiyal etkileri. 5. Diabet Yıllığı. İ. Ü. Fen Fakültesi, Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atölyesi, _İstanbul.

35. Shelef, L. A. 1983. Antimicrobial effects of spices. *Journal of Food Safety* 6, 29-44.

36. Ross, R. P., Morgan, S. and Hill, C. 2002. Preservation and fermentation: Past, present and future. *International Journal of Food Microbiology* 79, 3-16.

37. Denny, A., Aisbitt, B. and Lunn, J. 2008. Mycoprotein and health. *Nutrition Bulletin* 33, 98-310.

38. Wilson, D. 2001. Marketing mycoprotein: The Quorn foods story. *Food Technology* 55, 48-50.

39. Collman, J.P. 2001. Chemicals lurking in your grocery store. pp. 7-36 In: Naturally Dangerous: Surprising Facts About Food, Health, and the Environment. University Science Books.

40. Wynn, J. P. and Ratledge, C. 2006. Microbial production of oils and fats. pp. 443-469. In: Food Biotechnology, Second Edition, Eds. K. Shetty, G. Paliyath, A. Pometto and R. E. Levin. CRC Press, Taylor and Francis Group, LLC. New York.

41. Aran, N. 2001. Gıda Biyoteknolojisi. *Biyotek* 1, 48-52.

42. Wilke, D. 2004. Bacterial food additives and dietary supplements. pp. 51-62. In: Bioprocesses and Biotechnology for Functional Foods and Nutraceuticals, Eds. J. R. Neeser and J. B. German. Marcel Dekker, Inc., New York.

43. Haan, A. de, Burke, R.M., Bont, J. A. M. de. 1991. Microbial production of food colorants. *Mededelingen van de Faculteit Landbouwwetenschappen Rijksuniversiteit Gent* 56, 1655-1660.

44. Yen, G. C. and Chang, Y. C. 1999. Medium optimization for the production of antioxidants from *Aspergillus candidus*. *Journal of Food Protection* 6, 657-661.

45. Borowitzka, M. A. 1998. Algae as food. pp. 585-602. In: Microbiology of Fermented Foods. Vol. 2 Ed. B. J. B. Wood. Blackie Academic and Professional, London.

46. Aytuna, H., Köksoy, A. ve Aran, N. 2003. Süt ve süt ürünlerinde probiyotik bakterilerin canlılıklarının korunumu. Süt Endüstrisinde Yeni Eğilimler Sempozyumu, s. 375-380. 22-23 Mayıs, İzmir.

47. Holzapfel, W. H., Haberer, P., Snel, J., Schillinger, U. and Veld, J. H. 1998. Overview of gut flora and probiotics. *International Journal of Food Microbiology* 41, 85-101.

48. Simmering, R., Blaut, M. 2001. Pro- and prebiotics- the tasty guardian angels? *Applied Microbiology and Biotechnology* 55, 19-28.

49. Tamime, A. 2005. Probiotic Dairy Products. Blackwell Publishers, Oxford.

50. Anon. 2003. Biological Management of Soil Ecosystems for Sustainable Agriculture. World Soil Resources Reports, Report of the International Technical Workshop Organized by EMBRAPA-Soybean and FAO. Londrina, Brazil, 24 to 27 June 2002. Food And Agrıculture Organization of the United Nations, Rome (ftp://ftp.fao.org/agl/agll/docs/wsrr101.pdf, Alıntı tarihi: 22 Ağustos 2009).

saflıkta eldesi mümkün olmaktadır. Biyokimyasal teknikler ile enzim saflaştırılıp, protein dizi analizi ve karakterizasyonu yapılabilmektedir. Gerekli vektör sistemlerinin geliştirilip, konakçı hücreye aktarılması ile enzim üretimi sadece genetik modifikasyonla değil, aynı zamanda besi-yeri, reaktör, ortam koşullarının optimize edilmesi ile de iyileştirilebilmektedir. Daha sonra enzimin büyük hacimli fermentasyon sistemler kullanarak, optimum koşullarda yetiştirilip üretilmesi mümkün olmaktadır. Modifiye edilmiş bu hücrelerde protein üretimi yüksek hücre yoğunluklu kültür sistemleri ile önemli derecelerde artırılabilmektedir[56]. Mikrobiyal fermentasyon ile üretilen metabolitlerden enzim, antibiyotik gibi protein özelliğine sahip biyomoleküller gıda endüstrisinde gerçekleşen birçok proseste yaygın olarak kullanılmaktadırlar.

KAYNAKLAR

1. Bryce, C. F. A and Pacini, D. 1998. Structure and function of nucleic acids. The Biochemical Society, Printed by Holbrooks Printers Ltd. Portsmouth, UK. pp.5-7.
2. Watson, J. D. and Crick, F. H. C. 1953. Molecular structure of nucleic acids, a structure for deoxyribose nucleic acid. Nature 171,737-738.
3. Murray, R. K., Granner, D. K., Mayes, P. A. and Rodwell, V. W. 2000. Harper's Biochemistry, 25th edition, Appleton and Lange, USA. pp. 375-385.
4. Nelson, D. L. and Cox, M. M. 2004. Leningher's Principles of Biochemistry, 4th edition. W. H. Freeman and Company. New York. pp. 240-363.
5. Kemp, M. 2000. The Mona Lisa of modern science. Nature 421, 416-420.
6. Crick, F. 1974. The double heliks: A personal view. Nature 243, 766-768.
7. Maddox, B. 2003. The double helix and the 'wronged heroine'. Nature 421, 407-408.
8. Galtier, N. and Lobry, J. R. 1997. Relationships between genomic G+C content, RNA secondary structures, and optimal growth temperature in prokaryotes. Journal of Molecular Evolution 44, 632-636.
9. Lewin, B. 2000. Genes VII, Oxford University Press Inc. New York. pp.1-34.
10. Jukes, T. H. 1962. Relationship between mutations and base sequence in the amino acid code. Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA 48, 1809-1815.
11. Chargaff, E. 1962. Calculated composition of a Messenger Ribonucleic acid. Nature 194, 86-87.
12. Berstein, P. and Ross, J. 1989. Poly(A), poly(A) binding protein and theregulation of mRNA stability. Trends in Biochemical Sciences 14, 373-377.
13. Ford, L. P., Bagga, P. S. and Wilusz, J. 1997. The Poly(A) tail inhibits the assembly of a 39 to 59 exonuclease in an in vitro RNA stability system. Molecular and Cellular Biology 17, 398-406.
14. Fuke, H. and Ohno, M. 2008. Role of poly (A) tail as an identity element for mRNA nuclear export. Nucleic Acids Research 36, 1037-1049.
15. Varani, G. 1997. A cap for all occasions. Structure 5, 855-858.
16. Kozak, M. 1983. Comparison of initiation of protein synthesis in procaryotes, eucaryotes, and organelles. Microbiological Reviews 47, 1-45.

17. Green, R. and Noller, H. F. 1997. Ribosomes and translation. Annual Review of Biochemistry 66, 679-716.

18. Tor, Y. 1999. RNA and the small molecule world. Angewandte Chemie International Edition 38, 1579-1582.

19. Costill, D L. and Hargreaves, M. 1992. Carbohydrate nutrition and fatigue. Sports Medicine 13, 86-92.

20. Seager, S. L. and Slabaugh, M. R. 2007. Chemistry for TODAY. Brooks/Cole Pub Co. Pacific Grove, CA.

21. Simoni, R. D., Hill, R. L. and Vaughan, M. 2002. 100 Years of biochemistry and molecular biology, Benedict's solution, a reagent for measuring reducingsugars: the clinical chemistry of Stanley R. Benedict. The Journal of Biological Chemistry 277, 10-11.

22. Dyke, S. F. 1960. The Carbohydrates: The Chemistry of Natural Products, Volume V, Interscience Publisher, New York. pp. 6-30.

23. Cui, S. W. 2005. Food Carbohydrates, Chemistry, Physical Properties and Application, Taylor and Francis Group, LLC, Oxford. pp. 1-54.

24. Stryer, L., Berg, J. M. and Tymoczko, J. L. 2002. Biochemistry. W. H. Freeman and Co Ltd; 5Rev edition, New York.

25. Hunter, J. E. 2006. Dietary trans fatty acids: Review of recent human studies and food industry responses. Lipids 41, 967-992.

26. Uauy, R., Hoffman, D. R., Peirano, P., Birch, D. G. and Birch, E. E. 2001. Essential fatty acids in visual and brain development. Lipids 36, 885-895.

27. Logan, A. C. 2004. Omega-3 fatty acids and major depression: A primer for the mental health professional. Lipids in Health and Disease 3:25, 1-8.

28. Mascioli, E. A., Bistrian, B. R., Babayan, V. K. and Blackburn, G. L. 1987. Medium chain triglycerides and structured lipids as unique nonglucose energy sources in hyperalimentation Lipids 22, 421-423.

29. Jensen, R. G.1999. Lipids in human milk. Lipids 34, 1243-1271.

30. Crick, F. H., Barnett, L., Brenner, S. and Watts-Tobin, R. J. 1961. General nature of the genetic code for proteins. Nature 30, 1227-1232.

31. Nirenberg, M. and Leder, P. 1964. The effect of trinucleotides upon the binding of srna to ribosomes. Science 145, 1399-1407.

32. Cahmbers, I., Frampton, J., Goldfarb, P., Affara, N., McBain, W. and Harrison, P. R. 1986. The structure of the mouse glutathione peroxidase gene: The selenocysteine in the active site is encoded by the 'termination' codon, TGA. The EMBO Journal 5, 1221-1227.

33. Böck, A., Forchhammer, K., Heider, J., Leinfelder, W., Sawers, G., Veprek, B. and Zinoni, F. 1991. Selenocysteine: The 21th amino acid. Molecular Microbiology 5, 515-520.

34. Srinivasan, G., James, J. M. and Krzycki, J. A., 2002. Pyrrolysine encoded by UAG in Archaea: charging of a UAG-decoding specialized tRNA. Science 296, 1459-1465.

35. Lobanov, A. V., Kryukov, G. V., Hatfield, D. L. and Gladyshev, V. N. 2006. Is there a twenty third amino acid in the genetic code? Trends in Genetics 22, 357-60.

36. Sommer-Knudsen, J., Bacic, A. and Clarke, A. E. 1998. Hydroxyprolıne-rich plant glycoproteins. Phytochemistry 47, 483-497.

37. Allevi, P. and Anatasia, M. 2000. Synthesis of all four possible stereoisomers of 5-hydroxylysine. Tetrahedron: Asymmetry 11, 3151-3160.

38. Koshland, D. E., 2002. Case of the hidden assumptions. Biochemistry and Molecular Biology Education 30, 27-29.

39. Dhillo, W. S. and Bloom, S. R. 2004. Gastrointestinal hormones and regulation of food intake. Hormon and Metabolic Research 36, 846-851.

40. Karshikoff, A. and Ladenstein, R. 1998. Protein from thermophilic and mesophilic organisms essentially do not differ in packing. Protein Engineering 11, 867-872.

41. Kumar, S., Tsai, C. J. and Nussinov, R. 2000. Factor enhancing protein stability. Protein Engineering 13, 179-191.

42. Razvi, A. and Scholtz, J. M. 2006. Lessons in stability from thermophilic proteins. Protein Science 15, 1569-1578.

43. Trejo, F., Gelpi, J. L. I., Ferrer, A., Boronat, A., Busquets, M. and Cortes, A. 2001. Contribution of engineered electrostatic interactions to the stability of cytosolic malate dehydrogenase. Protein Engineering 14, 911-917.

44. Uversky, V. N. 2003. Protein folding revisited. A polypeptide chain at the folding-misfolding-nonfolding cross-roads: Which way to go? CMLS, Cellular and Molecular Life Sciences 60, 1852-1871.

45. Zwazing, R., Szaba, A. and Bagchi, B., 1992. Levinthal's paradox. Biophysics 89, 20-22.

46. Jaenicke, R. 1991. Protein folding: Local structures, domains, subunits, and assemblies. Biochemistry 30, 3147-3161.

47. Frey, P. A. 2002. Surprises and revelations in biochemistry. Biochemistry and Molecular Biology Educatıon 30, 152-162.

48. Eisenberg, D. 2003. The discovery of the alpha-helix and beta-sheet, the principal structural features of proteins. PNAS, Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 100, 11207-11210.

49. Creighton, T. E. 1992. Protein Folding. W. H. Freeman and Company, New York.

50. Fasman, G. D., 1989. Prediction of Protein Structure and Principles of Protein Conformation, Springer, Newyork.

51. Shirley, B. A. 1995. Protein Stability and Folding. Methods in Molecular Biology Vol. 40. Humana Press, Totowa, New Jersey.

52. Long, D. M. and Uhlenbeck, O. C. 1993. Self-cleaving catalytic RNA. The FASEB Journal 7, 25-30.

53. Uhlenbeck, O. C. 2003. Less isn't always more. RNA 9, 1415-1417.

54. Joyce, G. F. 2002. The antiquity of RNAbased evolution. Nature 418, 214-221.

55. Primrose, B., Twyman, R. M. and Old, R. W. 2001. Gene manipulation (Chapter 1), Advance in transgenic technology (Chapter 13). pp. 1-7, 247-272. In: Principles of Gene Manipulation. Blackwell Science, Ltd., Oxford.

56. Makrides, S. C. 1996. Strategies for achieving high level expression of genes in E. coli. Microbiological Reviews 60, 512-538.

KAYNAKLAR

1. Moter, A. and Gobel, U. B. 2000. Fluorescence in situ hybridization (FISH) for direct visualization of microorganisms. Journal of Microbiol Methods 41, 85-112.

2. Hugenholtz, P., Goebel, B. M., and Pace, N. R. 2000. Impact of culture – independent studies on the emerging phylogenetic view of bacterial diversity. Journal of Bacteriology 180, 4765-4774.

3. Amann, R. I., Ludwig, W. and Schleifer, K. H. 1995. Phylogenetic identification and in situ detection of individual microbial cells without cultivation. Microbiological Reviews 59, 143-169.

4. Bottari, B., Ercolini, D., Gatti, M. and Neviani, E. 2006. Application of FISH technology for microbiological analysis: current state and prospects. Applied Microbiology and Biotechnology 73, 485-494.

5. Duthoit, F., Godon, J. J. and Montel, M. C. 2003. Bacterial community dynamics during production of registered designation of origin salers cheese as evaluated by 16S rRNA gene single-strand conformation polymorphism analysis. Applied Environmental Microbiology 69, 3840-3848.

6. Escalante, A., Wacher, C., and Farres, A. 2001. Lactic acid bacterial diversity in the traditional Mexican fermented dough pozol as determined by 16S rDNA sequence analysis. International Journal of Food Microbiology 64, 21-31.

7. Kim, M., and Chun, J. 2005. Bacterial community structure in kimchi, a Korean fermented vegetable food, as revealed by 16S rRNA gene analysis. International Journal of Food Microbiology 103, 91-96.

8. Lopez, I., Ruiz-Larrea, F., Cocolin, L., Orr, E., Phister, T., Marshall, M., VanderGheynst, J. and Mills, D. A. 2003. Design and evaluation of PCR primers for analysis of bacterial populations in wine by denaturing gradient gel electrophoresis. Applied Environmental Microbiology 69, 6801-6807.

9. Lafarge, V., Ogier, J., Girard, V., Maladen, V., Leveau, J., Gruss, A. and Delacroix-Buchet, A. 2004. Raw cow milk bacterial population shifts attributable to refrigeration. Applied Environmental Microbiology 70, 5644-5650.

10. Dewettinck, T., Hulsbosch, W., Van Hege, K., Top, E. M. and Verstraete, W. 2001. Molecular fingerprinting of bacterial populations in groundwater and bottled mineral water. Applied Microbiology and Biotechnology 57, 412-418.

11. Ercolini, D., Russo, F., Torrieri, E., Masi, P. and Villani, P. 2006. Changes in the spoilage-related microbiota of beef during refrigerated storage under different packaging conditions. Applied Environmental Microbiology 72, 4663-4671.

12. De Angelis, M., Di Cagno, R., Gallo, G., Curci, M., Siragusa, S., Crecchio, C., Parente, E. and Gobbetti, M. 2007. Molecular and functional characterization of Lactobacillus sanfranciscensis strains isolated from sourdoughs. International Journal of Food Microbiology 114, 69-82.

13. Handschur, M., Pınar, G., Gallist, B., Lubitz, W. and Haslberger, A. G. 2005. Culture free DGGE and cloning based monitoring of changes in bacterial communities of salad due to processing. Food and Chemical Toxicology 43, 1595-1605.

14. Sohier, D., and Lonvaud-Funel, A. 1998. Rapid and sensitive in situ hybridization method for detecting and identifying lactic acid bacteria in wine. Food Microbiology 15, 391-397.

15. Kaufmann, P., Pfefferkorn, A., Teuber, M. and Meile, L. 1997. Identification and quantification of Bifidobacterium species isolated from food with genus- specific 16S rRNA-targeted probes by colony hybridization and PCR. Applied Environmental Microbiology 63 1268-1273.

16. Lahtinen, S. J., Gueimonde, M., Ouwehand, A. C., Reinikainen, J. P. and Salminen, S. J. 2005. Probiotic bacteria may become dormant during storage. Applied Environmental Microbiology 71, 1662-1663.

17. Yanez, M. A., Carrasco-Serrano, C., Barbera, V. M. and Catalan, V. 2005. Quantitative detection of Legionella pneumophila in water samples by immunomagnetic purification and real-time PCR amplification of the dotA gene. Applied Environmental Microbiology 71, 3433-3441.

18. Rajkovic, A., El-Moualij, B., Uyttendaele, M., Brolet, P., Zorzi, W., Heinen, E., Foubert, E. and Debevere, J. 2006. Immunoquantitative real-time PCR for detection and quantification of Staphylococcus aureus enterotoxin B in Foods. Applied Environmental Microbiology 72, 6593-6599.

19. Martin, B., Jofre, A., Garriga, M., Pla, M. and Aymerich, T. 2006. Rapid quantitative detection of Lactobacillus sakei in meat and fermented sausages by real-time PCR. Applied Environmental Microbiology 72, 6040-6048.

20. Furet, J. P., Quenee, P. and Tailliez, P. 2004. Molecular quantification of lactic acid bacteria in fermented milk products using real-time quantitative PCR. International Journal of Food Microbiology 97, 197-207.

21. Nordstrom, J. L., Vickery, M. C. L., Blackstone, G. M., Murray, S. L. and DePaola, A. 2007. Development of a multiplex real-time PCR assay with an internal amplification control for the detection of total and pathogenic Vibrio parahaemolyticus bacteria in oysters. Applied Environmental Microbiology 73, 5840-5847.

22. Duffes, F., Jenoe, P. and Boyaval, P. 2000. Use of two-dimensional electrophoresis in Divercin V41-resistant and wild-type strains of Listeria Monocytogenes. American Society For Microbiology 66, 4318-4324.

23. Frees, D., Vogensen, F. K. and Ingmer, H. 2003. Identification of proteins induced at low pH in Lactococcus lactis. International Journal of Food Microbiology 87, 293-300.

24. Raskin, L., Amann, R. I., Poulsen, L. K., Rittmann, B. E. and Stahl, D. A. 1995. Use of ribosomal RNA - based molecular probes for characterization of complex microbial communities in anaerobic biofilms. Water Science and Technology 31, 261-272.

25. Muyzer, G., de Waal, E. C. and Uıtterlinden, A. G. 1993. Profiling of complex microbial populations by denaturing gradient gel electrophoresis analysis of polymerase chain reaction - amplified genes coding for 16s rRNA. Applied Environmental Microbiology 59, 695-700.

26. Zhang, T. and Fang, H. H. P. 2001. Phylogenetic diversity of a SRB - rich marine biofilm. Applied Microbiology and Biotechnology 57, 437-440.

27. Zhang, T., Fang, H. H. P. and Ko, B. C. B. 2003. Methane producing bacteria in the corrosion biofilm on mild steel. Applied Microbiology and Biotechnology 63, 101-106.

28. Mullis, K. B. and Faloona, F. A. 1987. Specific synthesis of DNA in vitro via a polymerase-catalyzed chain reaction. Methods in Enzymolgy 155, 335-350.

29. McPherson, M. J., Moller, S. G., Beynon, R. and Howe, C. 2004. PCR (Basics: from background to bench). 2. baskı, BIOS Scientific Publishers Ltd, Cambridge

30. Maurer, J. 2006. PCR Methods in Foods, 1. baskı, Springer, New York.

31. Sambrook, J., Fritsch, E. F. and Maniatis, T. 1989. Molecular Cloning: A laboratory manual, 2. baskı, Cold Spring Harbor.

32. http://www.invitrogen.com/site/us/en/home/Products-andServices/Applications/ Nucleic-Acid-Amplification-and-Expression-Profiling/PCR/PCR-Misc/Platinum-Pfx-DNA-Polymerase.html

33. http://www.stratagene.com/products/showProduct.aspx?pid=105

34. Schneegurt M. A. and Kulpa, C. F. 1998. The application of molecular techniques in environmental biotechnology for monitoring microbial systems. Biotechnology and Applied Biochemistry 27, 73-79.

35. Dorak, M. T. 2006. Real - Time PCR, 1. baskı, BIOS Advanced Methods, Taylor and Francis, New York.

36. Kubista, M., Andrade, J. M., Bengtsson, M., Forootan, A., Jonak, J., Lind, K., Sindelka, R., Sjöback, R., Sjögreen, B., Strömbom, L., Stahlberg, A. and Zoric, N. 2006. The real - time polymerase chain reaction. Molecular Aspects of Medicine 27, 95-125.

37. Hanna, S. E., Connor, C. J. and Wang, H. H. 2005. Real - time polymerase chain reaction for the food microbiologist: Technologies, Applications, and limitations. Journol of Food Science 70, 49-53.

38. Gilbert, W. and Maxam, A., 1977. Chemical methods for sequencing DNA and recognition of DNA - protein contacts, Journal of Supramolecular Structure, 57-57.

39. Sanger, F., Nicklen, S. and Coulson, A. R. 1977. DNA sequencing with chain - terminating inhibitors. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 74, 5463-5467.

40. Gilbert, W. and Maxam, A. 1973. Nucleotide sequence of lac operator. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 70, 3581-3584.

41. Fiddes, J. C., Sanger, F. and Air, G. M. 1977. Nucleotidesequence of bacteriophage QX174 DNA, Journal of Supramolecular Structure, 57.

42. Nelson, D. L. and Cox, M. M. 2000. Lehninger Principles of Biochemistry, Worth Publishers, New York.

43. Cole, J. R., Chai, B., Farris, R. J., Wang, Q., Kulam-Syed-Mohideen, A. S., McGarrell, D. M., Bandela, A. M., Cardenas, E., Garrity, G. M. and Tiedje, J. M. 2007. The ribosomal database project (RDP - II): introducing myRDP space and quality controlled public data. Nucleic Acids Research 35, D169-D172.

44. Stackebrandt, E. and Goebel, B. M. 1994. A place for DNA—DNA reassociation and 16S ribosomal–RNA sequence analysis in the present species definition in bacteriology. International Journal of Systematic Bacteriology 44, 846-849.

45. Hugenholtz, P., Pitulle, C., Hershberger, K. L. and Pace, N. R. 1998. Novel division level bacterial diversity in a Yellowstone hot spring. Journal of Bacteriology 180, 366-376.

46. Cocolin, L., Diez,A., Urso, R., Rantsiou, K., Comi, G., Bergmaier, I. and Beimfohr, C. 2007. Optimization of conditions for profiling bacterial populations in food culture-independent methods. International Journal of Food Microbiology 120, 100-109.

47. Walter, J., Tannock, G. W., Tilsala-Timisjarvi, A., Rodtong, S., Loach, D. M., Munro, K. and Alatossava, T. 2000. Detection and identification of gastrointestinal Lactobacillus species by using denaturing gradient gel electrophoresis and speciesspecific PCR primers. Applied Environmental Microbiology 66, 297-303.

48. Muyzer, G. and Smalla, K. 1998. Application of denaturing gradient gel electrophoresis (DGGE) and temperature gradient gel electrophoresis (TGGE) in microbial ecology. Antonie van Leeuwenhoek 73, 127-141.

49. Ercolini, D., Moschetti, G., Blaiotta, G. and Coppola, S. 2001. Behavior of variable V3 region from 16S rDNA of important lactic acid bacteria in denaturing gradient gel electrophoresis. Current Microbiology 42, 199-202.

50. Pepe, O., Blaiotta, G., Moschetti, G., Greco, T. and Villani, F. 2003. Rope-producing strains of Bacillus spp. from wheat bread and strategy for their control by lactic acid bacteria. Applied Environmental Microbiology 69, 2321-2329.

51. Ampe, F., ben Omar, N., Moizan, C., Wacher, C. and Guyot, J. 1999. Polyphasic study of the spatial distribution of microorganisms in Mexican pozol, a fermented maize dough, demonstrates the need for cultivationindependent methods to investigate traditional fermentations. Applied Environmental Microbiology 65, 5464-5473.

52. Ampe, F., Sirvent, A. and Zakhia, N. 2001. Dynamics of the microbial community responsible for traditional sour cassava starch fermentation studied by denaturing gradient gel electrophoresis and quantitative rRNA hybridization. International Journal of Food Microbiology 65, 45-54.

53. Miambi, E., Guyot, J. P. and Ampe, F. 2003. Identification, isolation and quantification of representative bacteria from fermented cassava dough using an integrated approach of culturedependent and culture–independent methods. International Journal of Food Microbiology 82, 111-120.

54. Amann, R. I., Fuchs, B. M. and Beherens, S. 2001. The identification of microorganisms by fluorescence in situ hybridization. Current Opinion Biotechnology 12, 231-236.

55. Janda, J. M. and Abbott, S. L. 2007. 16S rRNA Gene sequencing for bacterial identification in the diagnostic laboratory: Pluses, Perils, and Pitfalls. Journal of Clinical Microbiology 45, 2761-2764.

56. Brightwell, G., Clemens, R., Adam, K., Urlich, S. and Boerema, J. 2009, Comparison of culture-dependent and independent techniques for characterization of the microflora of peroxyacetic acid treated, vacuum-packaged beef. Food Microbiology 26, 283-288.

kullanılan iki tip reaktör vardır; karıştırmalı tank reaktörler ve havalandırmalı kule reaktörler.

Mayadan sitrik asit üretiminde ise besi ortamı olarak n-alkanlar veya glukoz şurubu kullanılır. pH değeri 5'in üzerinde tutulmalı ve kültür ortamı belli bir P/C oranına sahip olmalıdır. Sitrik asitin biyoreaktörlerden saflaştırılması genelde filtrasyon ile başlar, ardından çöktürme, ekstraksiyon ve iyon değiştirme adsorbsiyon teknikleri uygulanır. En son adımda ise sitrik asit kristalize edilir.

KAYNAKLAR

1. *Klein, D. A., Prescott, L. M. and Harley, J. 2005*. Microbiology. *McGraw-Hill, New York*.
2. Stanbury, P. F., Whitaker A. and Hall, S. J. 1995. Principles of Fermentation Technology, 2. Baskı, Pergamon Press, Oxford.
3. Butler, P. R., Brown, M. and Oliver, S. G. 1996. Improvement of antibiotic titers from *Streptomyces* bacteria by interactive continuous selection. *Biotechnology and Bioengineering* 49, 185-196.
4. Parekh, S., Vinci, V. A. and Strobel, R. J. 2000. Improvement of microbial strains and fermentation process. *Applied Microbiology and Biotechnology* 54, 287-301.
5. Çakar, Z. P., Seker, U. O. S., Tamerler, C., Sonderegger, M. and Sauer, U. 2005. Evolutionary engineering of multiple-stress resistant *Saccharomyces cerevisiae. FEMS Yeast Research* 5, 569-578.
6. Brown, S. W. and Oliver, S. G. 1982. Isolation of ethanol-tolerant mutants of yeast by continuous selection. *European Journal of Applied Microbiology and Biotechnology* 16, 119-122.
7. Dykhuizen, D. E. and Hartl, D. L. 1983. Selection in chemostats. *Microbiology Reviews* 47, 150-168.
8. Fleming, G., Dawson, M. T. and Patching, J. W. 1988. The isolation of strains of *Bacillus subtilis* showing improved plasmid stability characteristics by means of selective chemostat culture. *Journal of General Microbiology* 134, 2095-2101.
9. Çakar, Z.P., Turanlı-Yıldız, B., Alkım, C. and Yılmaz, Ü. 2012. Evolutionary engineering of *Saccharomyces cerevisiae* for improved industrially important properties. *FEMS Yeast Research* 12, 171-182.
10. Weikert, C., Sauer, U. and Bailey, J.E. 1997. Use of a glycerol-limited, long-term chemostat for isolation of *Escherichia coli* mutants with improved physiological properties. *Microbiology UK* 143, 1567-1574.
11. Weikert, C., Canonaco, F., Sauer, U. and Bailey, J.E. 2000. Co-overexpression of RspAB improves recombinant protein production in *Escherichia coli*. *Metabolic Engineering* 2, 293-299.
12. Sonderegger, M. and Sauer, U. 2003. Evolutionary engineering of *Saccharomyces cerevisiae* for anaerobic growth on xylose. *Applied and Environmental Microbiology* 69, 1990-1998.
13. Wisselink, H.W., Toirkens, M.J., Berriel, M.R.F., Winkler, A.A., van Dijken, J.P., Pronk, J.T. and van Maris, A.J.A. 2007. Engineering of *Saccharomyces cerevisiae* for efficient anaerobic alcoholic fermentation of L-arabinose. *Applied and Environmental Microbiology* 73, 4881-4891.

14. *Madigan, M., Martinko, J., Stahl, D. and Clark D. 2012. Brock Biology of Microorganisms, 13. Baskı, Pearson Education, Inc., San Francisco.*

15. Neway J.O. 1989. Fermentation process development of industrial organisms. Marcel Dekker Inc., New York.

16. Miller, T.L. and Churchill, B.W. 1986. Substrates for large-scale fermentation. In: Manual of Industrial Microbiology and Biotechnology, Eds. A.L. Demain and N.A. Solomon. Washington: American Society of Microbiology.

17. Sullivan, G.R. and Strobel, R.J. 1999. Experimental design for improvement of fermentation. pp. 80-93. In: Manual of Industrial Microbiology and Biotechnology, Eds. J.E. Davies and A.L. Demain, ASM PRESS, Washington D.C.

18. Caulcutt, R. 1991. Statistics in Research and Development. Chapman and Hall, London. pp. 258-273.

19. Cochran, W.G. and Cox, G.M. 1992. Experimental Designs. John Wiley and Sons, Inc. pp. 259-270

20. Kuehl, R.O. 2000. Design of Experiments: Statistical Principles of Research Design and Analysis. Duxbury Thomson Learning, USA. pp. 391-421.

21. Fraise A., Lambert P.A. and Maillard J.Y. 2004. Russell, Hugo & Ayliffe's Principles and Practice of disinfection, sterilization, and preservation. Wiley-Blackwell.

22. Corbett, K. 1985. Design, preparation and sterilization of fermentation media. In: Comprehensive Biotechnology, The principles of Biotechnology: Engineering Considerations. Pergamon Press.

23. Block, S.S. 2000. Disinfection, sterilization, and preservation. 5. Baskı, Lippincott Williams and Wilkins.

24. Matveev, V.E., Petrosyan, L.E. Aksenovskaya, V.E.,Gaibakyan, L.D., Bulutyan, A.A., Ananyan, S.V. and Akopyan, É.M. 1985. Influence of sterilization regimes on the quality of nutrient media at various values of the pH of the medium. *Khimiko-farmatsevticheskii Zhurnal*, Vol. 19, No. 3, 228–231.

25. Shetty, K., Paliyath, G., Pometto, A. and Levin, R.E. 2005. Food Biotechnology, CRC Press.

26. Allman, A.R. 2006. Fermentors: Design, Operation and Applications-Fermentation Microbiology and Biotechnology, 2. Baskı, CRC Press.

27. Schugerl, K. and Hubert, A. 1994. Pneumatically Agitated Bioreactors-Bioreactor system Design, CRC Press.

28. Raj, A.E. and Karanth, N.G. 2005. Fermentation Technology and Bioreactor Design-Food Biotechnology, CRC Press.

29. Reuss, M. 1994. Stirred Tank Reactors- Bioreactor System Design, CRC Press.

30. Datar, R. 1986. Economics of primary separation steps in relation to fermentation and genetic engineering *Process Biochemistry* 21, 19-26.

31. Hacking, J. 1987. Economic Aspects of Biotechnology, Cambridge University Press.

32. Harrison, R.G., Todd, P., Rudge, S.R. and Petrides, D.P. 2003. Bioseparations Science and Engineering. Oxford University Press.

33. Ladisch, M.R. 2001. Bioseparations Engineering: Principles, Practice and Economics, John Wiley and Sons.

34. Ghosh, R. 2006. Principles of Bioseparations Engineering, World Scientific Press.

35. Swadesh, J. 2000. Ion Exchange Chromatography-HPLC practical and industrial applications, CRC Press.

36. Beri, R.G., Hacche, L.S. and Martin, C.F. 2000. Gel Permeation Chromatography-HPLC practical and industrial applications, CRC Press.

37. Olson, W.P. 1995. Separation Technology, Interpharm Press.

38. Dufossé, L. 2006. *Microbial production of food grade pigments. Food Technology and Biotechnology* 44, 313–321.
39. Survase, S.A., Bajaj, I.B. and Singhal, R.S. 2006. *Biotechnological production of vitamins. Food Technology and Biotechnology* 44, 381–396.
40. Waites, M.J., Morgan N.L., Rockey, J.S. and Higton, G. 2001. Industrial Microbiology an introduction. Blackwell Science Ltd, Oxford. p. 211.
41. Van Hoek, P., De Hulster, A.F., Van Dijken, J.P. and Pronk, J.T. 2000. Fermentative capacity in high-cell density fed-batch cultures of baker's yeast. *Biotechnology and Bioengineering* 68, 517-523.
42. Van Hoek, E., Van Dijken, J.P. and Pronk, J.T. 1998. Effect of specific growth rate on fermentative capacity of baker's yeast. *Applied and Environmental Microbiology* 64, 4226-4233.
43. Miskiewicz, T. and Kasperski, A. 2000. A fuzzy logic controller to control nutrient dosage in a fed-batch baker's yeast process. *Biotechnology Letters* 22, 1685-1691.
44. Di Serio, M., Aramo, P., De Alteriis, E., Tesser, R. and Santacesaria, E. 2003. Quantitative analysis of the key factors affecting yeast growth. *Industrial Engineering Chemistry Research* 42, 5109-5116.
45. Hisbullah, M.A.H. and Ramachandran, K.B. 2002. Comparative evaluation of various control schemes for fed-batch fermentation. *Bioprocess and Biosystems Engineering* 24, 309-318.
46. Di Serio, M., Tesser, R. and Santacesaria, E. 2001. A kinetic and mass transfer model to simulate the growth of baker's yeast in industrial bioreactors. *Chemical Engineering Journal* 82, 347-354.
47. Gunasekaran, P. and Raj, K.J. 1999. Ethanol fermentation technology-*Zymomonas mobilis*. *Current Science* 77, 56-68.
48. Hodgson, J. 1994. The changing bulk biocatalyst market. *Biotechnology* 12, 789-790.
49. Kramer, R. 2006. Production of Amino Acids: Physiological and Genetic Approaches-Functional Foods and Biotechnology, CRC Press.
50. Ikeda, M. and Nakagawa, S. 2009. The *Corynebacterium glatamicum* genome: Features and impacts on biotechnological processes *Applied Microbiology and Biotechnology* 62, 99-109.

mümkün olabilmesidir. Ayrıca enzim teknolojisinin gelecekteki rolünü güçlendirecek önemli gelişmelerden biri de katalitik aktiviteleri geliştirilmiş yapay enzimlerin yaratılması olup, yenilikçi yaklaşımlar olarak önümüzdeki yıllarda tartışılacaktır.

KAYNAKLAR

1. Whitaker, J. R., 2003. What enzymes do and why they are highly specific and efficient catalysts. pp. 21-30. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

2. Ogawa, J. and Shimizu, S., 2004. Enzymes. pp. 175-183. In: Bioprocesses and Bio technology for Functional Food and Nutraceuticals, Eds. J. R. Neeser and J. B. German. Marcel Dekker, Inc., New York.

3. Ponstein, A. S., Beudeker, R. F. and Pen, J., 2003. Transgenic plants for production of enzymes. pp. 175-192. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

4. Swaisgood, H. E., 2003. Use of immobilized enzymes in the food industry. pp. 359-365. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

5. Suresh, B., Ritu, T. and Ravishankar, G. A., 2006. Biotransformations as Applicable to Food Industries. pp. 1655-1691. In: Food Biotechnology, Second Edition, Eds, K. Shetty, G. Paliyath, A. Pometto and R. E. Levin. Taylor and Francis Group, LLC.

6. Belafi-Bako, K., 2007. Enzymatic extraction and fermentation for the recovery of food processing products, pp. 198-216. Bölüm 9. In: Handbook of Waste Management and Co-product Recovery in Food Processing, Volume 1. Ed, K. Waldron. Woodhead Publishing Ltd., Cambridge.

7. Kilara, A. and Desai, M., 2002. Enzymes, pp. 661-700. Bölüm 22, Food Additives, Second Edition, Eds, A. L. Branen and P. M. Davidson. Marcel Dekker, Inc., New York.

8. Aranda, C., Robledo, A., Loera, O., Contreras-Esquivel, J. C., Rodríguez, R. and Aguilar, C. N., 2006. Fungal invertase expression in solid-state fermentation. *Food Technology and Biotechnology* 44, 229-233.

9. Balkan, B. and Ertan, F., 2007. Production of a-amylase from *Penicillium chrysogenum* under solid-state fermentation by using some agricultural by-products. *Food Technology and Biotechnology* 45, 439-442.

10. Anisha, G. S., Prema, P., 2007. Production of α-galactosidase by a novel actinomycete *Streptomyces griseoloalbus* and its application in soymilk hydrolysis. *World Journal of Microbiology and Biotechnology* 23, 859-864.

11. Kocabaş, E. E. ve Dizbay, M., 1999. *Bacillus stearothermophilus* var. *calidolactis* C953'ten alfa-galaktosidaz üretimi. *Turkish Journal of Biology* 23, 47-54.

12. Sağlam, N., 1990. Şeker şuruplarının mikropsal üretimi: II. glikoz izomeraz üretimi üzerine çalışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5, 119-122.

13. Huerta-Ochoa, S., de Nicolás-Santiago, M. S., Acosta-Hernández, W. D., Prado-Barragán, L. A., Gutiérrez-López, G. F., García-Almendárez, B. E. and Regalado-González, C., 2003. Production and partial purification of glycosidases obtained by solid-state fermentation of

grape pomace using *Aspergillus niger* 10. pp. 119-138. In: Food Science and Food Biotechnology, Eds, G. F. Gutiérrez-López ve G. V. Barbosa-Cánovas. CRC Press LLC. Taylor and Francis Group.

14. Varzakas, T. H., Roussos, S. and Arvanitoyannis, I. S., 2008. Glucoamylases production of *Aspergillus niger* in solid state fermentation using a continuous counter-current reactor. *International Journal of Food Science and Technology* 43, 1159-1168.

15. Kumar, P. and Satyanarayana, T., 2007. Economical glucoamylase production by alginate-immobilized *Thermomucor indicae-seudaticae* in cane molasses medium. *Letters in Applied Microbiology* 45, 392-397.

16. Maraş, M., Çavuşoğlu, K., Aksöz, E. ve Kırındı, T., 2004. Pektin, poligalakturonik asit ve liyofilize pektinaz enziminin yapısal analizi. *İtüdergisi* 2, 3-10.

17. Dizge, N., Canlı, O., Keskinler, B. ve Tanrıseven, A., 2005. Mikro Poroz Polimerik Enzim Reaktörleri Kullanarak Ayçiçek Yağından Biyodizel Üretimi. III. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu Bildirileri, Mersin, 19-21 Ekim.

18. Tischer, W. and Kasche, V., 1999. Immobilized enzymes: Crystals or carriers? *Trends in Biotechnology* 17, 326-335.

19. Bozkurt, Y., 2000. İmmobilize glukoamilaz ile maltodekstrinden glukoz üretimi. Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze, s. 15-25.

20. Yener, F., 2007. Pektinaz enziminin farklı iki destek üzerine immobilizasyonu ve karakterizasyonu. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana, s. 3-6.

21. Kawamoto, T. and Tanaka, A., 2003. Entrapment of biocatalysts by prepolymer methods. pp. 331-342. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

22. Bulut, Ş., Tanyıldızı, M. Ş., Selen, V., Elibol, M. ve Özer, D., 2004. Kabak lifi (*Luffa Cylindrica*) ile tutuklanmış *Rhizopus Oryzae*'den lipaz üretimi. 6. Ulusal Kimya Mühendisliği Kongresi, İzmir, 7-10 Eylül.

23. De Paula, F. C., Cazetta, M. C., Monti, R. and Contiero, J., 2008. Sucrose hydrolysis by gelatin-immobilized inulinase from *Kluyveromyces marxianus* var. *bulgaricus*. *Food Chemistry* 111, 691-695.

24. Ueda, M., Murai, T. and Tanaka, A., 2003. Genetic immobilization of enzymes on yeast cell surface. pp. 343-358. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

25. Dağaşan, L., 1997. Enzimlerin Gıda ve Hayvan Yemi Üretimindeki Uygulamaları. Enzim Mühendisliğinde Temel Konular ve Uygulamalar. Lisansüstü Yaz Okulu, 14-18 Temmuz 1997, Tübitak Marmara Araştırma Merkezi, Gen Mühendisliği ve Biyoteknoloji Araştırma Enstitüsü Enzim ve Fermentasyon Teknolojisi Grubu.

26. Eskin, M. N. A., 1990. Biochemistry of Foods. Second edition. Academic Press, Inc., San Diego, CA. pp. 467-522.

27. Bigelis, R., 1993. Carbohydrases. pp. 121-158. In: Enyzmes in Food Processing, Eds. T. Nagotawithana and G. Reed. Third edition, Academic Press, Inc., NewYork.

28. Wong, D. W. S. and Robertson, G. H., 2003. α-amylases. pp. 707-718. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

29. Benen, J. A. E., Voragen, A. G. J. and Visser, J., 2003. Pectic enzymes. pp. 845-848. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

30. Tenkanen, M., Niku-Paavola, M. L., Linder, M., and Viikari, L., 2003. Cellulases in food processing. pp. 771-790. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

31. Panesar, P. S., Panesar, R., Singh, R. S., Kennedy, J. F. and Kumar, H., 2006. Microbial production, immobilization and applications of β-D-galactosidase. *Journal of Chemical Technology and Biotechnology* 81, 530-543.

32. Adler-Nissen, J., 1993. Proteases. pp. 158–204. In: Enyzmes in Food Processing, Eds. T. Nagotawithana and G. Reed. Third edition, Academic Press, Inc., New York.

33. DeMan, J. M., 1990. Principles of Food Chemistry. Van Nostrand Reinhold, New York. pp. 373-412.

34. Whitaker, J. R., 2003. Proteolytic enzymes. pp. 993-1018. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

35. Godtfredsen, S. E., 1993. Lipases. pp. 205-220. In: Enyzmes in Food Processing, Eds. T. Nagotawithana, and G. Reed. Third edition, Academic Press, Inc., New York.

36. Hasan, F., Shah, A. A. and Hameed, A., 2006. Industrial applications of microbial lipases. *Enzyme and Microbial Technology* 39, 235-251.

37. Willis, W. M. and Marangoni, A. G., 2008. Enzymatic interesterification. pp. 807-840. In: Food Lipids: Chemistry, Nutrition and Biotechnology, Third Edition, Eds. C. C. Akoh and D. B. Min. CRCnetBASE Product, Taylor and Francis Group, LLC.

38. Akoh, C. C. and Kim, B. H., 2008. Structured lipids. pp. 841-872. In: Food Lipids: Chemistry, Nutrition, and Biotechnology, Third Edition, Eds. C. C. Akoh and D. B. Min, CRCnetBASE Product, Taylor and Francis Group, LLC.

39. Hammer, F. E., 1993. Oxidoreductases. pp. 221-278. In: Enyzmes in Food Processing, Eds. T. Nagotawithana and G. Reed. Third edition, Academic Press, Inc., New York.

40. D'Auria, S., 2003. Alcohol dehydrogenase. pp. 443-452. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York.

41. Dallet, S., Trovaslet, M. and Legoy, M. D., 2003. Alcohol dehydrogenase. pp. 453-466. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York, Basel.

42. Taguchi, H., 2003. Lactate dehydrogenase. pp. 433442. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York, Basel.

43. Telefoncu, A., 1997. Enzimoloji. Lisansüstü Yaz Okulu, Ege Üniversitesi, Tübitak, Berlin Teknik Üniversitesi, 21-27 Eylül 1997, Kuşadası. pp. 249-306.

44. Uhlig, H., 1998. Industrial Enzymes and Their Applications. John Wiley and Sons, Inc., Toronto, Canada. pp. 337-338.

45. Qi Si, J. and Drost-Lustenberger, C., 2002. Enzymes for bread, pasta and noodle products. pp. 19-56. In: Enzymes in Food Technology, Eds. R. J. Whitehurst and B. A. Law. CRC Press, Boca Raton, FL.

46. Hamer, R. J., 1995. Enzymes in the baking industry. pp. 191-222. In: Enzymes in Food Processing, Eds. G. A. Tucker and L. F. J. Woods. Blackie Academic and Professional, Glasgow. UK.

47. Olsen, H. S., 2002. Enzymes in starch modification. pp. 200-228. In: Enzymes in Food Technology, Eds. R. J. Whitehurst and B. A. Law. CRC Press, Boca Raton, FL.

48. Woods, L. F. J. and Swinton, S. J., 1995. Enzymes in the starch and sugar industries. pp. 250-267. In: Enzymes in Food Processing, Eds. G. A. Tucker and L. F. J. Woods. Blackie Academic and Professional, Glasgow. UK.

49. Law, B. A., 2002. Enzymes in the manufacture of dairy products. pp. 90-108. In: Enzymes in Food Technology, Eds. R. J. Whitehurst and B. A. Law. CRC Press, Boca Raton, FL.

50. Law, B. A. and Goodenough, P. W., 1995. Enzymes in milk and cheese production. pp. 114-143. In: Enzymes in Food Processing, Eds. G. A. Tucker and L. F. J. Woods. Blackie Academic and Professional, Glasgow. UK.

51. Lea, A. G. H., 1995. Enzymes in the production of beverages and fruit juices. pp. 223-249. In: Enzymes in Food Processing, Eds. G. A. Tucker and L. F. J. Woods. Blackie Academic and Professional, Glasgow. UK.

52. Cemeroğlu, B. ve Karadeniz, F., 2001. Meyve Suyu Üretim Teknolojisi, Başkent Klişe Matbaacılık, Ankara. pp. 311.

53. Urlaub, R., 2002. Enzymes in fruit and vegetable juice extraction. pp. 144-183. In: Enzymes in Food Technology, Eds. R. J. Whitehurst and B. A. Law. CRC Press, Boca Raton, FL.

54. Moreno-Arribas, M. V. and Polo, M. C., 2005. Winemaking biochemistry and microbiology: Current knowledge and future trends. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition* 45, 265-286.

55. Van Oort, M. and Canal-Llauberes, R. M., 2002. Enzymes in wine production. pp.76-89. In: Enzymes in Food Technology, Eds. R. J. Whitehurst and B. A. Law. CRC Press, Boca Raton, FL.

56. Schmedding, D. J. M. and van Gestel, M. J. M. C., 2002. Enzymes in brewing. pp. 57-75. In: Enzymes in Food Technology, Eds. R. J. Whitehurst and B. A. Law. CRC Press, Boca Raton, FL.

57. Kuraishi, C., Yamazaki, K. and Susa, Y., 2001. Transglutaminase: Its utilization in the food industry. *Food Reviews International* 17, 221-246.

58. Patel, P. D., 1995. Enzymes as diagnostic tools. pp. 292-314. In: Enzymes in Food Processing, Eds. G. A. Tucker and L. F. J. Woods. Blackie Academic and Professional, Glasgow. UK.

59. O'Connell, P. and Guilbault, G. G., 2003. Enzymes and food analysis. pp. 367-378. In: Handbook of Food Enzymology, Eds. J. R. Whitaker, A. G. J. Voragen and D. W. S. Wong. Marcel Dekker, Inc., New York, Basel.

60. Powers, J. R., 1998. Application of enzymes in food analysis. pp. 349-366. In: Food Analysis, Second edition, Ed. S. S. Nielsen. Aspen Publishers, Inc., Maryland.

ketimi doygunluğa ulaşmış bir sektör olarak kabul edilmektedir. Dünyanın önemli bir bölümünde sektör büyümesi nüfus artışına paralel olmakla birlikte Hindistan ve Çin gibi nüfusu kalabalık olan ülkelerin özellikle buğday tüketimine yönelmesi sonucunda bu yörelerdeki sektör büyümesi dünya ortalamasının üzerinde seyredebilmektedir.

Ülkemizde kişi başına düşen maya tüketimi yaklaşık 1 kg/yıl kadardır. Kişi başına yıllık ekmek tüketimi ortalama 150 kg/yıl, toplam ekmek tüketimi ise yaklaşık 10 milyon ton/yıl kadardır. Türkiye'nin yıllık ekmek mayası ihtiyacı %1 kullanım esas alındığında yaklaşık 100.000 ton/yıl seviyesindedir. Ülkemizde 2008 yılı itibarıyle maya fabrikası sayısı ise dört farklı firmaya ait olmak toplam yedi adettir. Bu işletmelerde üretilebilecek olan potansiyel maya miktarı ise kurutulmuş ürün bazında yaklaşık 400.000 ton/yıl kadardır. Bu miktarlardaki maya iç tüketimin çok üzerinde bir rakam olup, maya ülkemizin önemli ihracat ürünleri arasında yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle dünyada üretilmekte olan toplam mayanın yaklaşık %20'si Türkiye'de üretilebilmektedir. Türkiye dünyanın önemli maya üretim merkezlerinden birisidir.

Türkiye için, maya sanayii ana ürünleri, yan ürünleri, atık ve artık ürünleri, çevre teknolojileri ve bu alanlarda yapılacak olan Ar-Ge faaliyetleri diğer ülkelerde olmadığı kadar önemli bir yere sahiptir. Özellikle maya hücrelerinin gelecekteki potansiyel kullanım alanları da dikkate alındığında, Türkiye'nin elinde bulundurduğu bu stratejik biyoteknoloji potansiyeline yatırım yapması hayati önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Wood, E. 1989. World sourdoughs from Antiguity, Sinclair Publishing, Cascade, Idaho. pp. 24-48.

2. Trivedi, N. B. and Jacobson, G. 1986. Recent Advances in Baker's Yeast. Progress in Industrial Microbiology. Elsevier Sci. Publishers B. W. N. Y. Vol 23, pp. 45-70.

3. Karakuzu, C. 2003. Nöral ağ ve bulanık mantık teknikleri ile endüstriyel ekmek mayası fermantasyonu modelleme ve kontrolü. Doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, s. 20-27.

4. Hocalar, A. 2007. Endüstriyel yarıkesikli ekmek mayası fermentasyon prosesinin model esaslı kontrolü. Doktora tezi.. Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Kocaeli, s. 5-20.

5. Randez-Gil, F., Sanz, P. and Prieto, J. A. 1999. Baker's Yeast: Room for Improvement. *Trends in Biotechnology* 17, 237-244.

6. Trivedi, N. B, Jacopson, G. K. and Tesch, W. 1986. Baker's Yeast, *Critical Reviews in Biotechnology*, CRC Press, Inc. 24, 75-109.

7. Olsson, L. and Nielsen, J. 2000. The role of metabolic engineering in the improvement of *Saccharomyces cerevisiae*: utilization of industrial media, *Enzyme and Microbial Technology* 26, 785-792.

8. Broach, J. P. 1992. The Molecular and Cellular Biology of the Yeast *Saccharomyces*. Gene Expression. Cold Spring Harbor Laboratory Press, E. W. Jones Strathern. pp. 193-251.

9. Broach, S. J. 1982. The Molecular Biology of the Yeast Saccharomyces. Metabolism and Gene Expression. Cold Spring Harbor, J. N. Strathern. pp. 607-632.

10. Rose, A. H. and Harrison, J. S. 1970. Yeast Technology. Baker's Yeast. Volume 3. Academic Press, London. pp. 349-413.

11. Hernandez-Lopez, M. J., Prieto, J. A. and Randez-Gil, F. 2003. Osmotolerance and leavening ability in sweet and frozen sweet dough. Comparative analysis between *Torulaspora delbrueckii* and *Saccharomyces cerevisiae* baker's yeast strains. *Antonie van Leeuwenhoek* 84, 125-134.

12. Olsson, L. and Nielsen. J. 2000. The role of metabolic engineering in the improvement of *Saccharomyces cerevisiae*: utilization of industrial media, *Enzyme and Microbial Technology* 26, 785-792.

13. Reed, G. and Peppler, H. J. 1973. Yeast Technology. Baker's Yeast Production. The AVI Publishing Co. pp 53-97.

14. Serio, M. D., Tesser, R. and Santacesaria, E. 2001. A kinetic and mass transfer model to simulate the growth of baker's yeast in industrial bioreactors. *Chemical Engineering Journal* 82, 347-354.

15. Frey, U. 1997. Drying of Baker's yeast in the view of economical and hygienic aspects. Yeast Technology and Engineering. Proceedings of the VH-Yeast Conference in Vienna, pp. 195-206. April 28-29.

16. Bayrock, D. and Ingledew, W. M. 1997. Fluidized bed drying of baker's yeast: moisture levels, drying rates, and viability changes during drying. *Food Research International* 30, 407-415.

17. Bayrock, D. and Ingledew, W. M. 1997. Mechanism of viability loss during fluidized bed drying of baker's yeast. *Food Research International* 30, 417-425.

18. Hino, A., Mihara, K., Nakashima, K. and Takano, H. 1990. Trehalose levels and survival ratio of freeze - tolerant versus freeze - sensitive yeasts. *Applied and Environmental Microbiology* 56, 1386-1391.

19. Chen, Y., Cheng, J. J. and Creamer, K. S. 2008. Inhibition of anaerobic digestion process: A review, *Bioresource Technology* 99, 4044-4064.

20. Nahid, P., Vossoughi, M. and Alemzadeh, I. 2001. Treatment of bakers yeast wastewater with a Biopack system. *Process Biochemistry* 37, 447-451.

21. Satyawali, Y. and Balakrishnan, M. 2008. Wastewater treatment in molasses - based alcohol distilleries for COD and color removal: A review. *Journal of Environmental Management* 86, 481-497.

22. Deveci, N. and Çiftci, G. 2001. A mathematical model for the anaerobic treatment of Baker's yeast efluents. *Waste Management* 21, 99-103.

23. Zhou, Y., Liang, Z. and Wang, Y. 2008. Decolorization and COD removal of secondary yeast wastewater effluents by coagulation using aluminum sulfate. *Desalination* 225, 301-311.

24. Muller, A., Marsili-Libelli, S., Aivasidis, A., Lloyd, T., Kroner, S. and Wandrey, C. 1997. Fuzzy control of disturbances in a wastewater treatment process. *Water Research* 31, 3157-3167.

25. Hansen, E. B. 2002. Commercial bacterial starter cultures for fermented foods of the future. *International Journal of Food Microbiology* 78, 119-131.

26. Zinser, E. and Daum, G. 1995. Isolation and biochemical characterization of organelles from the yeast *Saccharomyces cerevisiae*. *Yeast* 11, 493-536.

27. Pretorius, I. S. 2003. Maret du Toit and Pierre van Rensburg. Designer yeasts for the fermentation industry of the 21st century. *Food Technology and Biotechnology* 41, 3-10.

28. Korhola, M. 1992. Genetic engineering applications for baker's yeast. Yeast Technology Update. Proceedings of the International Conference on Baker's Yeast, pp. 46-73, Istanbul, Turkey.

29. Serio, M. D., Tesser, R. and Santacesaria, E. 2001. A kinetic and mass transfer model to simulate the growth of baker's yeast in industrial bioreactors. *Chemical Engineering Journal* 82, 347-354.

30. Hautera, P. and Lovgren. T. 1975. The fermentation activity of baker's yeast. Its variation during storage. *Bakers' Digest* 49, 36-37.

Sucuk, salami, chorizo, saucisson, lingüiça, Mettwurst ve daha pek çok farklı fermente sosis çeşidi farklı duyusal özellikleri ile karakterize edilmektedir. Bu ürünler teknolojik ve fonksiyonel öneme sahip mikroorganizmalar için iyi bir kaynaktır. Moleküler tekniklerle bu tür mikroorganizmaların tanımlanması-karakterizasyonu ve endüstriyel üretimde starter kültür olarak kullanılması ile fermentasyon kontrol altına alınabilir, geleneksel ürünlere has duyusal özellikler korunabilir, standart ve güvenilir ürünler elde edilebilir. Aynı zamanda suşlara daha farklı teknolojik özellikler kazandırılarak fonksiyonel starter kültürler de elde edilebilir. Ancak starter kültürlerin uygun olmayan formülasyonlar (örneğin acılaşmış yağ kullanımı, çok fazla şeker ilavesi) ve olgunlaştırma koşulları için düzenleyici olmadığı bilinmelidir. Et sütten farklı olarak inokülasyondan önce pastörize edilmemekte, bundan dolayı niteliklerini büyük ölçüde korumaktadır. Bu da fermente sosis üretiminde kullanılan herhangi bir starter kültürün spontan flora ile rekabet edebilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Fermente et ürünleri probiyotikler için de uygun taşıyıcı olmaları nedeni ile de et endüstrisinde özel bir konuma sahiptirler. Parça hâlde işlenen et ürünlerinde ise starter kültür kullanımı konusundaki araştırmalar yeterli seviyede değildir. Üretim genellikle geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. Bu tip ürünlerde de biyoteknoloji alanındaki gelişmeler ışığında olgunlaştırmada etkili olabilecek yeni fonksiyonel starter kültürlerin belirlenmesine yönelik araştırmalar önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

1. Caplice, E. and Fitzgerald, G. F. 1999. Food fermentations: Role of microorganisms in food production and preservation. *International Journal of Food Microbiology* 50, 131-149.

2. Lücke, F. K. 2000. Utilization of microbes to process and preserve meat. *Meat Science* 56, 105-115.

3. Campbell-Plantt, G. 1995. Fermented meats-a world perspective. pp.39-51. In: Fermented Meats, Eds. G. Campbell-Platt and P. E. Cook, Blackie Academic and Professional, Glasgow.

4. Lücke, F. K. 1985. Mikrobiologische Vorgänge bei der Herstellung von Rohwurst und Rohschinken. In: Mikrobiologie und Qualität von Rohwurst und Rohschinken. Bundesanstalt für Fleischforschung, Kulmbach, 85-102.

5. Jessen, B. 1995. Starter cultures for meat fermentation. pp.130-159. In: Fermented Meats, Eds. G. Campbell-Platt and P. E. Cook, Blackie Academic and Professional, Glasgow.

6. Leistner, L. 1985. Allgemeines über Rohwurst und Rohschinken. In: Mikrobiologie und Qualität von Rohwurst und Rohschinken. Bundesanstalt für Fleischforschung, Kulmbach, 1-29.

7. Vural, H. and Özvural, E. B. 2007. Fermented sausages from other meats. pp. 369-374. In: Handbook of Fermented Meat and Poultry, Ed. F. Toldra. Blackwell Publishing Professional, USA.

8. Gehlen, K. H. 1993. Fermentierte Fleischwaren in einigen europäischen Ländern. *Fleischwirtschaft* 73, 906-909.

9. Hamm, R., Honikel, K. O. and Kim, C. J. 1984. Veränderungen im Schweine-und Rindermuskel nach dem Schlachten. *Fleischwirtschaft 64*,1387-1393.

10. Wirth, F., 1985. Technologie der Verarbeitung von Fleisch mit abweichender Beschaffenheit. *Fleischwirtschaft 65*, 998-1011.

11. Leistner, L. 1985. Empfehlungen für sichere Produkte. pp. 219-244. In: Mikrobiologie und Qualität von Rohwurst und Rohschinken. Bundesanstalt für Fleischforschung, Kulmbach.

12. Stiebing, A. 2007. Rohwurst. pp. 1056-1085. In:Qualität von Fleish und Fleischwaren, Band 2, Eds. W. Branscheid, K. O. Honikel, G. V. Lengerken and K. Troeger (Herausgeber). Deutscher Fachverlag GmbH, Frankfurt am Main.

13. Gökalp, H. Y., Kaya, M. ve Zorba, Ö. 2004. Et Ürünleri İşleme Mühendisliği. Atatürk Üniv. Yayın No:786, Ziraat Fak. Yayın No: 320, Ders Kitapları serisi No:70, Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Ofset Tesisi, Erzurum.

14. Lautenschläger, R. 2007. Rohpökelware. pp. 1003-1030. In: Qualität von Fleish und Fleischwaren. Band 2. Eds. W. Branscheid, K. O. Honikel, G. V. Lengerken and K. Troeger (Herausgeber). Deutscher Fachverlag GmbH, Frankfurt am Main.

15. Fischer, A.1988. Produktbezogene Technologie-Herstellung von Fleischerzeugnissen. pp. 488-593. In: Fleisch: Technologie und Hygiene der Gewinnung und Verarbeitung, Eds. V. O. Prändl, A., Fischer, T., Schmidhofer, H. J., Sinell (Hrsg). Eugen Ulmer GmbH and Co, Stuttgart.

16. Toldra, F., Sanz, Y. and Flores, M. 2001. Meat fermentation technology. pp. 538-561. In: Meat Science and Applications, Eds. Y. H. Hui, W. K. Nip, R. W. Rogers and O. A. Young. Marcel Dekker, Inc., New York.

17. Lücke, F. K. 1998. Fermented sausages. pp. 441-483. In: Microbiology of Fermented Foods. Volume 2, Eds. B. J. B. Wood. Blackie Academic and Professional, London.

18. Työppönen, S. Petäjä, E. and Mattila-Sandholm, T., 2003. Bioprotectives and probiotics for dry sausages. *International Journal of Food Microbiology* 83, 233-244.

19. Ordonez, J. A. Hierro, E. M., Bruna, J. M. and Hoz, L., 1999. Changes in the components of dry-fermented sausages during ripening. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition* 39, 329-367.

20. Ertaş, A. H. and Göğüş, A. K. 1980. A study on the Turkish type sausage added different amount of mutton tail fat and inoculated *P. cereviciae* and *L. plantarum*. *Nature, Journal of Scientific and Technological Council of Turkey* 4, 48-53.

21. Soyer, A., Ertaş, A. H. and Üzümcüoğlu, Ü. 2005. Effect of processing conditions on the quality of naturally fermented Turkish sausages (sucuks). *Meat Science* 69, 135-141.

22. Lücke, F. K. and Hechelmann, H. 1985. Starterkulturen für Rohwurst und Rohschinkenzusammensetzung und wirkung. pp. 193-218. In: Mikrobiologie und Qualität von Rohwurst und Rohschinken. Bundesanstalt für Fleischforschung, Kulmbach.

23. Lücke, F. K., 2007. Quality assurance plan. pp. 535-543. In: Handbook of Fermented Meat and Poultry, Eds. F. Toldra. Blackwell Publishing Professional, USA.

24. Lücke, F. K. 1996. Lactic acid bacteria involved in food fermentations, and their present and future uses in food industry. pp. 81-99. In: Current advences in genetics, metabolism and application of lactic acid bacteria, Eds. F. Bozoğlu. NATO ASI series Vol. H. Springer, Berlin.

25. Zeuthen, P. 2007. A historical perspective of meat fermentation. pp.3-15. In: Handbook of Fermented Meat and Poultry, Eds, F. Toldra. Blackwell Publishing Professional, USA.

26. Talon, R., Leroy, S. and Lebert, I. 2007. Microbial ecosystems of traditional fermented meat products: The importance of indigenous starters. *Meat Science* 77, 55-62.

27. Leroy, F., Verluyten, J. and Vuyst, L. D. 2006. Functional meat starter cultures for improved sausage fermentation. *International Journal of Food Microbiology* 106, 270-285.

28. Garriga, M. and Aymerich, T. 2007. The microbiology of fermentation and ripening. pp 125-135. In: Handbook of Fermented Meat and Poultry, Eds, F. Toldra. Blackwell Publishing Professional, USA.

29. Gürakan, G. C., Bozoğlu, T. F. and Weiss, N.1995. Identification of *Lactobacillus* strains from Turkish-style dry fermented sausages. *LWT-Food Science and Technology* 28,139-144.

30. Çon, A. H. and Gökalp, H. Y. 2000. Production of bacteriocin-like metabolites by lactic acid cultures isolated from sucuk samples. *Meat Science* 55, 89-96.

31. Özdemir, H., 1999. Türk fermente sucuğunun florasındaki dominant laktobasil türlerinin sucuğun organoleptik nitelikleri ile ilişkisi. Ankara Üniversitesi, *Veteriner Fakültesi Dergisi* 46, 189-198.

32. Kaban, G. and Kaya, M. 2008. Identification of lactic acid bacteria and Gram- positive catalase-positive cocci isolated from naturally fermented sausage (sucuk). *Journal of Food Science* 73, M385-M388.

33. Kaban, G. and Kaya, M. 2009. The effects of *Lactobacillus plantarum* and *Staphylococcus xylosus* on the quality characteristics of dry fermented sausage "sucuk". *Journal of Food Science* 74, S58-S63.

34. Kaya, M. and Gökalp, H. Y. 2004. The behavior of *Listeria monocytogenes* in sucuks produced with different lactic starter cultures. *Turkish Journal of Veterinary and Animal Science* 28, 1113-1120.

35. Kaya, M. and Gökalp, H. Y. 2004. The Effects of starter cultures and different nitrite doses on the growth of *Listeria monocytogenes* in sucuk production. *Turkish Journal of Veterinary and Animal Science* 28, 1121-1127.

36. Bacus, J.1984. Meat fermentation. *Food Technology* 38, 59-63.

37. Stiebing, A. 1996. Fleischerzeugnisse. pp. 213-249. In: HACCP in der Praxis, Eds. Hrsg. H. J. Sinell und H. Meyer. Behr's Verlag. 1. Auflage, Hamburg.

38. Turantaş, F. 1991. Türk sucuğunda starter kültür kullanımının *Staphylococcus aureus* ve *Salmonella typhimurium*'un gelişimine etkisi. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

39. Erol, I. and Hildebrandt, G. 1992. Einfluß von Starterkulturen auf das Wachstum pathogener Keime in Türkischer Rohwurst. *Fleischwirtschaft* 72, 90-97.

40. Kaban, G. and Kaya, M. 2006. Effect of starter culture on growth of *Staphylococcus aureus* in sucuk. *Food Control* 17, 797-801.

41. Geisen, R., Lücke, F. K. and Kröckel, I. O. 1992. Starter and protective culture for meat and meat products. *Fleischwirtschaft* 72, 894-898.

42. Cavadini, C., Hertel, C. and Hammes, W. P. 1996. Stable expression of the lysostaphin gene in meat lactobacilli by introducing deletions within the prosequence. *Systematic and Applied Microbiology* 19, 21-27.

43. Cavadini, C., Hertel, C. and Hammes, W. P. 1998. Application of lysostaphin-producing lactobacilli to control staphylococcal food poisoning in meat products. *Journal of Food Protection* 61, 419-424.

44. Incze, K. 1998. Dry fermented sausages. *Meat Science 49*, 169-177.

45. Kaya, M., Gareis, M. and Koforth, C. 1998. Verhalten von *Escherichia coli* 0157:H7 in Türkischer Rohwurst. Mittbl. Bundesanst. Fleischforsch., 142, 506-519, Kulmbach,.

46. Coşansu, S. and Ayhan, K. 2000. Survival of enterohaemorrhagic *Escherichia coli* O157:H7 strain in Turkish soudjouck during fermentation, drying and storage periods. *Meat Science 54*, 407-411.

47. Öz, F., Kaya, M. ve Aksu, M. İ. 2002. Sucuk üretiminde farklı nitrit dozlarının ve starter kültür kullanımının *Escherichia coli* 0157:H7' nin gelişimi üzerine etkisi. *Turkish Journal of Veterinary and Animal Science* 26, 651-657.

48. Apaydın, G., Ceylan, Z. G. and Kaya, M. 2009. The behaviour of *E. coli* O157:H7 in sucuk. *Journal of Food Processing and Preservation* (in press).

49. Gençcelep, H., Kaban, G. and Kaya, M. 2007. Effects of starter cultures and nitrite levels on formation of biogenic amines in sucuk. *Meat Science* 77, 424-430.

50. Kaban, G. 2009. Changes in the composition of volatile compounds and in microbiological and physicochemical parameters during pastırma processing. *Meat Science* 82, 17-23.

51. Vilar, I., Fontan, M. C. G., Prieto, B., Tornadijo, M. E. and Carballo, J. 2000. A survey on the microbiological changes during the manufacture of dry-cured lacon, a Spanish traditional meat product. *Journal of Applied Microbiology* 89, 1018-1026.

52. Molina, I., Silla, H., Flores, J. and Monzo, J. L. 1989. Study of the microbial-flora in dry-cured ham.2. Micrococcaceae. *Fleischwirtschaft* 69, 1488-1490.

53. Silla, H., Molina, I., Flores, J. and Silvestre, D. 1989. A study of the microbial-flora of dry-cured ham.1.Isolation and growth. *Fleischwirtschaft* 69, 1128-1131.

54. Rodriguez, M., Nunez, F., Cordoba, J. J., Sanabria, C., Bermudez, E. and Asensio, M. A. 1994. Characterization of *Staphylococcus* spp and *Micrococcus* spp isolated from Iberian ham throughout the ripening process. *International Journal of Food Microbiology* 24, 329-335.

55. Garcia, I., Zumalacarregui, J. M. and Diez, V. 1995. Microbial succession and identification of Micrococcaceae in dried beef cecina, an intermediate moisture meat product. *Food Microbiology* 12, 309-315.

56. Erol, İ., Özdemir, H. ve Kısa, Ö. 1999. Pastırmadan izole edilen mikrokok ve stafilokokların klasik yöntem ve API-ID 32 Staph sistemi ile karşılaştırmalı identifikasyonu. Ankara Üniversitesi, *Veteriner Fakültesi Dergisi* 45, 135-144.

57. Kaban, G., 2009. Identification and characterization of catalase positive cocci isolated from Pastırma. *Fleischwirtschaft* (in press).

58. Selgas, M. D. and Garcia, M. L. 2007. Starter cultures: Yeast. pp. 159-169. In: Handbook of Fermented Meat and Poultry, Eds. F. Toldra. Blackwell Publishing Professional, USA.

59. Aksu, M. İ. ve Kaya, M., 2002. Ticari starter kültür preparatlarının pastırma üretiminde kullanım imkânları. *Turkish Journal of Veterinary and Animal Science* 26, 917-923.

60. Aksu, M. İ. ve Kaya, M. 2002. Potasyum nitrat ve starter kültür kullanılarak üretilen pastırmaların bazı mikrobiyolojik ve kimyasal özellikleri. *Turkish Journal of Veterinary and Animal Science* 26, 125-132.

61. Toldra, F., Sanz, Y. and Flores, M. 2001. Meat Science and Applications, pp.538-561. Marcel Dekker, Inc. 270 Madison Avenue, New York, NY 10016.

62. Stiles, M. E. ve Holpzapfel, W. H. 1997. Lactic acid bacteria of foods and their current taxonomy. *International Journal of Food Microbiology* 36, 1-29.

63. Schleger, H. G. 1985. Allgemeine Mikrobiologie. 6.,überarb. Aufl./unter Mitarb. Von Karin Schmidt, Stuttgart.

64. Montel, M. C. Mason, F. and Talon, R., 1998. Bacterial role in flavour development. *Meat Science* 49, 111-123.

65. Kunz, B., 2006. Grundlagen der Lebensmittelbiotechnologie. Behr's Verlag GmbH and Co. KG., Hamburg.

66. Buscailhon, S., Berdague, J. L., Gandemer, G., Touraille, C. and Monin, G., 1994. Effects of initial pH on compositional changes and sensory traits of French dry-cured hams. *Journal of Muscle Foods* 5, 257-270.

67. Marra, A. I., Salgado, A., Prieto, B. and Carballo, J. 1999. Biochemical characteristics of dry-cured lacón. *Food Chemistry* 67, 33-37.

68. Virgili, R., Saccani, G., Gabba, L., Tanzi, E. and Soresi Bordini, C. 2007. Changes of free amino acids and biogenic amines during extended ageing of Italian dry-cured ham. *LWT, Lebensmittel - Wissenschaft und Technologie* 40, 871-878.

69. Katsaras, K., Launtenschläger, R. and Boschkova, K. 1996. Physikalisch-chemische Vorgänge bei der Herstellung von Pasterma. *Fleischwirtschaft 76,* 136-142.

70. Aksu, M. İ. ve Kaya, M. 2001. Pastırma üretiminde starter kültür kullanımının son ürün özellikleri üzerine etkisi. *Turkish Journal of Veterinary and Animal Science* 25, 847-854.

71. Rantsiou, K. and Cocolin, L. 2006. New develeopments in the study of the microbiota of naturally fermented sausages as determined by molecular methods: A review. *International Journal of Food Science* 108, 255-267.

72. Suzzi, G. and Gadrini, F. 2003. Biogenic amines in dry–fermented sausages: A review. *International Journal of Food Microbiology* 88, 41-54.

73. Ayhan, K., Kolsarıcı, N. and Alsancak-Özkan, G. 1999. The effects of starter culture on the formation of biogenic amines in Turkish soudjoucks. *Meat Science* 53, 183-188.

74. Gandemer, G. 2002. Lipids in muscles and adipose tissues, changes during processing and sensory properties of meat products. *Meat Science* 62, 309-321.

75. Casaburi, A., Villani, F., Toldra, F. and Sanz, Y. 2006. Protease and esterase of staphylococci. *International Journal of Food Microbiology* 112, 223-229.

76. Tjener, K., Stahnke, L. H., Andersen, L. and Martinussen, J. 2004. A fermented meat model system for studies of microbial aroma formation. *Meat Science* 66, 211-218.

77. Tjener, K., Stahnke, L. H., Andersen, L. and Martinussen, J. 2004. Growth and production of volatiles by *Staphylococcus carnosus* in dry sausages: Influence of inoculation level and ripening time. *Meat Science* 67, 447-452.

78. Kaban, G. and Kaya, M. 2009. Effects of *Staphylococcus carnosus* on quality characteristics of sucuk (Turkish dry fermented sausage) during ripening. *Food Science and Biotechnology* 18, 150-156.

79. Ramirez, R. and Cava. R. 2007. Volatile profiles of dry–cured meat products from three different Iberian x duroc genotypes. *Journal of Agricultural and Food Chemistry 55*, 1923-1931.

80. Noonpakdee, W., Sitthimonchai, S., Panyim, S. and Lertsiri, S. 2004. Expression of the catalase gene *kat*A in starter culture *Lactobacillus plantarum* TISTR850 tolerans oxidative stress and reduce lipid oxidation in fermented meat product. *International Journal of Food Microbiology* 95, 127-135.

81. Wolf, G., Arendt, E. K., Pfahler, U. and Hammes, W. P. 1990. Heme-dependent and heme-independent nitrite reduction by lactic acid bacteria results in different N-containing products. *International Journal of Food Microbiology* 10, 323-329.

82. Schillinger, U., Kaya, M. and Lücke, F. K. 1991. Behaviour of *Listeria monocytogenes* in meat and its control by a bacteriocin-producing strains of *Lactobacillus sakei*. *Journal of Applied Bacteriology* 70, 473-478.

83. Hugas, M., Garriga, M., Aymerich, M. T. and Monfort, J. M. 1995. Inhibition of *Listeria* in dry fermented sausages by the bacteriocinogenic *Lactobacillus sakei* CTC494. *Journal of Applied Bacteriology* 79, 322-330.

84. Erkkilä, S., Petaja, E., Eerola, S., Lilleberg, L., Mattila-Sandholm, T. and Suihko, M. L. 2001. Flavour profiles of dry sausages fermented by selected novel meat starter cultures. *Meat Science* 58, 111-116.

85. Erkkilä, S., Suihko, M. L., Eerola, S., Petaja, E. and Mattila-Sandholm, T. 2001. Dry sausage fermented by *Lactobacillus rhamnosus* strains. *International Journal of Food Microbiology* 64, 205-210.

86. Aksu, M. İ. and Kaya, M. 2002. Effect of commercial starter cultures on the fatty acid composition of pastırma (Turkish dry meat product). *Journal of Food Science 67,* 2342-2345.

87. Aktaş, N., Aksu, M. I. and Kaya, M. 2005. Changes in myofibrillar proteins during processing of pastırma (Turkish dry meat product) produced with commercial starter cultures. *Food Chemistry* 90, 649-654.

giderilebilmesi için yukarıda (**Bölüm 8.6.1**) tartışılan olgunlaşmayı hızlandırma yöntemlerinin uygunluğunun araştırılmasına yarar görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Pederson, C. S. 1979. Microbiology of Food Fermentation. AVI Publishing, Connecticut. pp.1-29.

2. Tamime, A. Y. and Robinson, R. K. 2007. Historical background. In:Yoghurt Science and Technology. Woodhead Publishing, Cambridge. pp. 1-12.

3. Özer, B. 2006. Yoğurt Bilimi ve Teknolojisi. Sidas Yayıncılık, İzmir. pp. 1-10.

4. Özer, B. 2008a. Introduction to lactic acid bacteria. pp. 1-14. In: Metabolism and Applications of Lactic Acid Bacteria, Ed. B. Özer. Research Signpost Publ., Kerala.

5. Axelsson, L. T. 1998. Lactic acid bacteria: Classification and physiology. pp. 1-64. In: Lactic Acid Bacteria, Eds. S. Salminen ve A. Wright. Marcel Dekker Inc., New York.

6. Limsowtin, G. K., Broome, M. C. and Powell, I. B. 2002. Lactic acid bacteria: Taxonomy. pp. 1470-1478. In: Encyclopedia of Dairy Science, Ed. H. Roginski. Elsevier Science, Cambridge.

7. Chandan, R. C. and Shahani, K. M. 1995. Other fermented dairy products. pp. 386-418. In: Biotechnology. 2nd Ed., Vol. 9., Eds. G. Reed ve T. W. Nagodawithana. VCH Publ.,Weinheim.

8. McSweeney, P. L. H. and Sousa, M. J. 2000. Biochemical pathways for the production of flavour compounds in cheeses during ripening. *Lait* 80, 293-324.

9. Coolbear, T., Crow, V. L., Holand, R., Liu, S. Q. and Reid, J. R. 2002. *Lactococcus* spp.: Flavour development. pp. 1520-1525. In: Encyclopedia of Dairy Science, Ed. H. Roginski, Elsevier Science, Cambridge, UK.

10. Cogan, T., 1995. History and taxonomy of starter cultures. pp. 1-24. In: Dairy Starter Cultures, Eds. T. Cogan ve J. P. Accolas. VCH Publishers, New York.

11. Sinha, R. P. 1991. Effect of carbohydrate on viability of *Streptococcus thermophilus*. *Journal of Food Protection* 54, 537-541.

12. Canchaya, C., Claesson, M. J., Fitzgerald, G. J., van Sinderen, D. and O'Toole, P. W. 2006. Diversity of the genus *Lactobacillus* revealed by comparative genomics of five species. *Microbiology* 152, 3185-3196.

13. Curry, B. and Crow, V., 2002. *Lactobacillus* spp.: General characteristics. pp. 1479-1484. In: Encyclopedia of Dairy Science, Ed. H. Roginski. Elsevier Science, Cambridge.

14. Fox, P. F., Guinee, T. P., Cogan, T. and Mc Sweeney, P. L. H. 2000. Starer cultures. In:Fundamentals of Cheese Science. Apsen Publishers: Maryland, USA. pp. 54-97.

15. Dicks, L. M. T., van Vuuren, H. J. J. and Dellaglio, F. 1990. Taxonomy of *Leuconostoc* species, particularly *Leuconostoc oenos,* as revealed by numerical analysis of total soluble cell protein patterns DNA base composition and DNA-DNA hybidization. *International Journal of Systematic Bacteriology* 40, 83-91.

16. Frank, J. F. and Hassan, A. N. 1998. Starter cultures and their use. pp. 131-174. In: Applied Dairy Microbiology, Eds. E. H. Marth ve J. Steele. Marcel Dekker Inc., New York.

17. Zourari, A., Accolas, J. P. and Desmazeud, M. J. 1992. Metabolism and biochemical charcateristics of yoghurt bacteria. A review. *Lait* 72, 1-34.

18. Poolman, B. 1990. Precursor/product antiport in bacteria. *Molecular Microbiology* 4, 1629-1636.

19. de Vos, W. M. 1996. Metabolic engineering of sugar catabolism in lactic acid bacteria. *Antonie von Leeuvenhoek* 70, 223-242.

20. Vedamuthu, E. 2006. Starter cultures for yogurt and fermented milks. pp. 89-115. In: Manufacturing Yogurt and Fermented Milks, Ed. R. Chandan. Blackwell Publishing, Oxford, UK.

21. Poolman, B. 1993. Energy transduction in lactic acid bacteria. *FEMS Microbiology Letters* 12, 125-148.

22. Marshall, V. M. E. and Tamime, A. Y. 1997. Starter cultures employed in the manufacture of biofermented milks. *International Journal of Dairy Technology* 50, 35-41.

23. Hutkins, R. W. and Morris, H. A. 1987. Carbohydrate metabolism by *Streptococcus thermophilus*: a review. *Journal of Food Protection* 50, 876-884.

24. Özer, B., 2008b. Lactose metabolism in yogurt starter bacteria. pp. 129-156. In: Metabolism and Applications of Lactic Acid Bacteria, Ed. B. Özer, Research Signpost, Kerala.

25. Bandell, M., Lhotte, M. E., Marty-Teysett, C., Veyrat, A., Prevost, H., Dartois, V., Divies, C., Konings, W. N. and Lolkema, S. J. 1998. Mechanism of the citrate transporters in carbohydrate and citrate cometabolism in *Lactococcus* and *Leuconostoc* species. *Applied and Environmental Microbiology* 64, 1594-1600.

26. Monnet, V., Condon, S., Cogan, T. M. and Gripon, J. C. 1995. Metabolism of starter cultures. pp. 47-99. In: Dairy Starter Cultures, Eds. T. M. Cogan, ve J. P. Accolas. VCH Publishers, New York.

27. David, S., van der Rest, M. E., Driessen, A. J. M., Simons, G. and de Vos, W. M. 1990. Nucleotide sequence and expression in *Eschericia coli* of the *Lactococcus lactis* citrate permease gene. *Journal of Bacteriology* 171, 5789-5794.

28. de Vos, W. M. and Hugenholtz, J. 2004. Engineering metabolic highways in *Lactococci* and other lactic acid bacteria. *Trends in Biotechnology* 22, 72-79.

29. Haesoo, K., Joungjwa, A., Kyungwook, L. and Donsoon, S. 1996. Flavor and sensory attributes in yogurt fermentation. *Foods and Biotechnology* 5, 94-98.

30. Imhof, R. and Bosset, J. 1993. Relationship between microorganisms and formation of aroma compounds in fermented dairy products. *Z.Lebensm Unters Fosrch* 198, 267-276.

31. Chaves, A. C. S. D. Fernandez, M., Lerayer, A. L. S., Mierau, I., Kleerebezem, M. and Hugenholtz, J. 2002. Metabolic engineering of acetaldehyde production by *Streptococcus thermophilus*. *Applied and Environmental Microbiology* 68, 5656-5662.

32. Varga, F. 1998. The origins, production and control of acetaldehyde in yoghurt. Doktora Tezi, The University of Reading, Reading. p. 210.

33. Raya, R. R., Manca de Narda, M. C., Pesce de Ruiz Holgado, A. and Oliver, G. 1986. Acetaldehyde metabolism in lactic acid bacteria. *Milchwissebschaft* 41, 397-399.

34. Tamime, A. Y., Skriver, A. and Nilsson, L. E. 2006. Starter cultures. pp. 11-52. In: Fermented Milks, Ed. A. Y. Tamime. Blackwell Publishing, Oxford.

35. Monsan, P., Bozonnet, S., Albenne, C., Joucla, G., Willemot, R. and Remaud-Simeon, M. 2001. Homopolysaccharides from lactic acid bacteria. *International Dairy Journal* 11, 675-685.

36. Frengova, G. I., Simova, E. D., Beshkova, D. M. and Simov, Z. I. 2000. Production and monomer composition of exopolysaccharides by yogurt starter culture. *Canadian Journal of Microbiology* 46, 1123-1127.

37. Fajardo-Lira, C., GarciaGaribay, M., Wacher-Rodarte, C., Farres, A. and Marshall, V. M. E. 1997. Influence of water activity on the fermentation of yogurt made with extracellular polysaccharide-producing or non-producing starters. *International Dairy Journal* 7, 279-281.

38. Grobben, G. J., Boels, I. C., Sikkema, J. and de Bont J. A. M. 2000. Influence of ions on growth and production of exopolysaccharides by *Lactobacillus delbrueckii* subsp. *bulgaricus* NCFB 2772. *Journal of Dairy Science* 67, 131-135.

39. Aslım, B., Yüksekdağ, N. Z., Sarıkaya, E. and Beyatlı, Y. 2005. Determination of the bacteriocin-like substances produced by some lactic acid bacteria isolated from Turkish dairy products. *Lebensmittel-Wissenschaft und-Technologie* 38, 691-694.

40. Diep, D. B. and Nes, I. F. 2002. Ribosomally synthesized antibacterial peptides in Gram positive bacteria. *Current Drug Targets* 3, 107-122.

41. Seydim, Z. and Ekinci, Y. 2008. Bacteriocins of lactic acid bacteria. pp. 33-64. In: Metabolism and Applications of Lactic Acid Bacteria, Ed. B. Özer, Research Signpost, Kerala.

42. Kanatani, K., Oshimura, M. and Sano, K. 1995. Isolation and characterization of acidocin A and cloning of the bacteriocin gene from *Lactobacillus acidophilus*. *Applied Environmental Microbiology* 61, 1061-1067.

43. Moll, G. N., Konings, W. N. and Driessen, A. J. M. 1999. Bacteriocins: Mechanism of membrane insertion and pore formation. *Antonie Leeuwenhoek* 76, 185-198.

44. Benkerroum, N., Oubel, H. and Mimoun, L. B. 2002. Behaviour of *Listeria monocytogenes* and *Staphlycoccus aureus* in yoghurt fermented with a bacteriocin-producing thermophilic starter. *Journal of Food Protection* 65, 799-805.

45. Katz, F. 2001. Active cultures add function to yogurt and other foods. *Food Technology* 55, 46-49.

46. Hattingh, A. L. and Viljoen, B. C. 2001. Yogurt as probiotic carrier food. *International Dairy Journal* 11, 1-17.

47. Shah, N. P. and Lankaputhra, W. E. V. 2002. *Bifidobacterium* spp.; Morphology and physiology. pp. 141-146. In: Encyclopedia of Dairy Science, Ed. H. Roginski. Elsevier Science, Cambridge.

48. Özer, D. 2001. *Acidophilus-bifidus* (AB) yoğurtların bazı kalite özellikleri üzerine laktuloz ve inulinin etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, s. 82 .

49. Lee, J. H. 1998. Immunostimulative effect of commercial bifidobacteria used in yogurt culture starters. *Food Science and Biotechnology* 7, 46-50.

50. Noh, D. O. and Gilliland, S. E. 1993. Influence of bile on cellular integrity and β- galactosidase activity of *Lactobacillus acidophilus*. *Journal of Dairy Science* 76, 1253-1259.

51. Gilliland, S. E. 1998. Acidophilus milk products: A review of potential benefits to consumers. *Journal of Dairy Science* 72, 2483-2494.

52. Shahani, K. M. Friend, B. A. and Bailey, P. J., 1983. Antitumor activity of fermented colostrum and milk. *Journal of Food Protection* 46, 385-386.

53. Andersson, J. W., Gilliland, S. E. Tijssens, R. and Elbers, F. J., 1997. Effect of fermented milk (yogurt) containing *Lactobacillus acidophilus* L1 on serum cholesterol in hypercholesterolemic humans: Report of a placebo-controlled study. *Journal of the American College of Nutrition* 18, 43-50.

54. Buck, L. M. and Gilliland, S. E. 1994. Comparison of freshly isolated strains of *Lactobacillus acidophilus* of human intestinal origin for ability to assimilate cholesterol during growth. *Journal of Dairy Science* 77, 2925-2933.

55. Klaver, F. A. M., Kingma, F. and Weerkamp, A. H. 1993. Growth and survival of bifidobacteria in milk. *Netherlands Milk and Dairy Journal* 47, 151-164.

56. Reilly, S. S. and Gilliland, S. E. 1999. *Bifidobacterium longum* survival during frozen and refrigerated storage as related top pH during growth. *Journal of Food Science* 64, 714-718.

57. Dave, R. I. and Shah, N. P. 1997. Effect of cyctein on the viability of yogurt and probiotic bacteria in yogurts made with commercial starter cultures. *International Dairy Journal* 7, 537-545.

58. Gibson, G. R. and Roberfroid, M. B. 1995. Dietary modulation of the human colonic microbiota: Introducing the concept of prebiotics. *Journal of Nutrition* 125, 1401-1412.

59. Rastall, R. and Maitin, V., 2002. Prebiotics and synbiotics: towards the next generation. *Current Opinion in Biotechnology* 13, 490-496.

60. Cummings, J. H., Macfarlane, G. T. and Englyst, H. N., 2001. Prebiotic digestion and fermentation. *American Journal of Clinical Nutrition* 73, 415-420.

61. Sun, W. and Griffiths, M. W. 2000. Survival of bifidobacteria in yoghurt and stimulated gastric juice following immobilization in gellan-xanthan beads. *International Journal of Food Microbiology* 61, 17-25.

62. Adhikari, K., Mustapha, A., Grün, I. U. and Fernando, L. 2000. Viability of microencapsulated bifidobacteria in set yogurt during refrigerated storage. *Journal of Dairy Science* 83, 1846-1951.

63. Miller, C. W., Nguyen, M. H., Rooney, M. and Kailasapathy, K. 2002. The influence of packing materials on the dissolved oxygen content of probiotic yoghurt. *Packaging Technology and Science* 15, 133-138.

64. Rooney, M. L. 1999. Oxygen scavengers independent of transition metal catalysts. September 28, US Patent 5958254.

65. Özer, B. 2008c. Strategies for accelerating cheese ripening. pp. 157-197. In: Metabolism and Applications of Lactic Acid Bacteria, Ed. B. Özer. Research Signpost Publ., Kerala.

66. McGarry, A., Law, J., Coffey, A., Daly, C., Fox, P. F. and Fitzgerald, G. F. 1995. Effect of genetically modifying the lactococcal proteolytic system on ripening and flavour development in Cheddar cheese. *Applied and Environmental Microbiology* 60, 4226-4233.

67. Özer, B., Kırmacı, H. A., Şenel, E., Atamer, M. and Hayaloğlu, A. A. 2009. Improving viability of *Bifidobacterium bifidum* BB-12 and *Lactobacillus acidophilus* LA-5 in white-brined cheese by microencapsulation. *International Dairy Journal* 19, 22-29.

68. Özer, B. and Kırmacı, H. A. 2008. Development of proteolysis in white-brined cheese: role of microencapsulated *Lactobacillus acidophilus* LA-5 and *Bifidobacterium bifidum* BB-12 used as adjunct cultures. *Milchwissenschaft* 64, 294-299.

69. Özer, B., Uzun, Y. S. and Kırmacı, H. A. 2009. Effect of microencapsulation on viability of *Lactobacillus acidophilus* LA-5 and *Bifidobacterium bifidum* BB-12 during kasar cheese ripening. *International Journal of Dairy Technology* 61, 237-244

70. Yılmaztekin, M., Özer, B. H. and Atasoy, A. F. 2004. Survival of *Lactobacillus acidophilus* LA-5 and *Bifidobacterium bifidum* BB-02 in white-brined cheese. *International Journal of Food Sciences and Nutrition* 55, 53-60.

71. Sharma, R., Lorenzen, P.C. and Qvist, K.B. 2001. Influence of transglutaminase treatment of skim milk on the formation of ε-(γ-glutamyl)lysine and the susceptibility of individual proteins towards crosslinking. *International Dairy Journal*, 11, 785-793.

72. Yıldırım, M., Yıldırım, Z. ve Avşar, Y.K. 2000. Süt endüstrisinde transglutaminase enziminden yararlanma olanakları, *VI. Sütçülük Sempozyumu*, 10-11 Mayıs, Tekirdağ, 472-479.

73. Kuraishi, C., Yamazaki,K. and Susa, Y. 2001. Transglutaminase: its utilization in the food industry. *Food Reviews International*, 17, 221-246.

74. Dickinson, E. 1997. Enzymatic crosslinking as a tool for food colloid rheology control and interfacial stabilization. *Trends in Food Science and Technology*, 8, 334-339.

75. Lorenzen, P.Chr. and Schlimme, E. 1998. Properties and potential fields of application of transglutaminase preparations in dairying. *Bulletin of the IDF*, 332, 47-53.

76. Motoki, M. and Seguro, K. 1998. Transglutaminase and its use for food processing. *Trends in Food Science and Technology*, 9, 204-210.

77. Hinz, K., Huppertz, T., Kulozik, U. and Kelly, A. L. 2007. Influence of enzymatic cross-linking on milk fat globules and emulsifying properties of milk proteins. *International Dairy Journal*, 17, 289-293.

78. Yüksel, Z., Avcı, E. and Erdem, Y. K. 2011. Modification of the rennet process in Berridge substrate by transglutamianse. *International Journal of Dairy Technology*, 64, 365-371.

79. Bönisch, M. P., Heidebach, T. C. and Kulozik, U. 2008. Influence of transglutaminase protein cross-linking on the rennet coagulation of casein. *Food Hydrocolloids*, 22, 288-297.

80. Özer, B., Guyot, C. and Kulozik, U. 2012. Simultaneous use of transglutaminase and rennet in milk coagulation: Effect of initial milk pH and renneting temperature. *International Dairy Journal*, 24, 1-7.

81. Özer, B., Hayaloğlu, A.A., Yaman, H., Gürsoy, A. and Şener, L. 2013. Simultaneous use of transglutaminase and rennet in white-brined cheese production. *International Dairy Journal*, 33, 129-134.

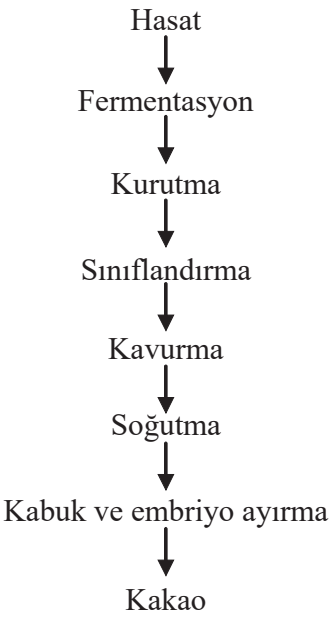

Şekil 9.12. Kakao üretimi[78,79]

Fermentasyon tamamlanınca kakao çekirdeklerinin nem içeriği doğal veya yapay kurutma ile <%7 seviyesine düşürülür. Kakao çekirdeği "base" ve "flavor" olarak sınıflandırılır. Çikolata yapımında daha kaliteli olan "flavor" tipi çekirdekler kullanılır. Kavurma 70-180°C arasında değişen sıcaklıklarda gerçekleşir. Bu işlem ile renk değişir, enzim ve mikroorganizmalar inaktive olur ve maillard reaksiyonu sonucu tat ve koku maddeleri oluşur. Soğutulan çekirdekler kabuk kırıcıdan geçirilir ve aspirasyon ile çekirdek içinin embriyo gibi maddelerden ayrılması sağlanır. Elde edilen çekirdek içi kakao tozu veya çikolata likörü yapımında kullanılır[78,80,82].

KAYNAKLAR

1. Hutkins, R. W. 2006. Microbiology and Technology of Fermented Foods. Blackwell Publishing, IFT Press, Iowa. pp. 11-13, 233-258, 397-417, 419-455.

2. Canbaş, A. 1988. Gıda Bilimi ve Teknolojisi. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset ve Teksir Atölyesi, Adana. s.116, 123-138, 164-174.

3. Adams, M. R. 1998. Vinegar. pp. 1-44. In: Microbiology of Fermented Foods, Vol. 1, Ed. B. J. B. Wood, Blackie Academic and Professional, London.

4. Harris, L. J. 1998. The microbiology of vegetable fermentations. pp. 45-72. In: Microbiology of Fermented Foods, Vol. 1, Ed. B. J. B. Wood, Blackie Academic and Professional, London.

5. Bozdoğan - Konuşkan, D. 2008. Hatay'da yetiştirilen Halhalı, Sarı Haşebi ve Gemlik zeytin çeşitlerinden çözücü ekstraksiyonuyla elde edilen yağların bazı niteliklerinin belirlenmesi ve mekanik yöntemle elde edilen zeytinyağları ile karşılaştırılması. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana, s. 1, 105-113.

6. FAO Database. http://faostat.fao.org/site/567/DesktopDefault.aspx?PageID=567 (Alıntı tarihi: 02 Temmuz 2008).

7. Tetik, H. D. 2005. Sofralık Zeytin İşleme Teknikleri. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın No. 53, Emre Basımevi, İzmir. s. 45-48, 121-128.

8. Anon. 2008. Türk Gıda Kodeksi Sofralık Zeytin Tebliği (Tebliğ No. 2008/24). Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Resmi Gazete No. 26886, Tarih 25.05.2008.

9. Özçelik, F. 1998. Fermente Gıdaların Üretim Teknolojisi. s. 263-293. Gıda Denetçisi Eğitim Materyali, Ed. M. Kayahan, Aydoğdu Ofset, Ankara.

10. Marsilio, V. and Lanza, B. 1998. Characterization of an Oleuropein degrading strain of *Lactobacillus plantarum*. Combined effects of compounds present in olive fermenting brines (Phenols, glucose and NaCl) on bacterial activity. *Journal of the Science of Food and Agriculture* 76, 520-524.

11. Leal - Sanchez, M. V., Ruiz - Barba, J. L., Sanchez, A. H., Rejano, L., Jimenez - Diaz, R. and Garrido, A. 2003. Fermentation profile and optimization of green olive fermentation using *Lactobacillus plantarum* LPCO10 as a starter culture. *Food Microbiology* 20, 421-430.

12. Servili, M., Settani, L., Veneziani, G., Esposto, S., Massitti, O., Taticchi, A., Urbani, S., Montedoro, G. F. and Corsetti, A. 2006. The use of *Lactobacillus pentosus* 1MO to shorten the debittering process time of black table olives (Cv. Itrana and Leccino): A pilot - scale application. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 54, 3869-3875.

13. Landete, J. M., Curiel, J. A., Rodriguez, H., de las Rivas, B. and Munoz, R. 2008. Study of the inhibitory activity of phenolic compounds found in olive products and their degradation by *Lactobacillus plantarum* strains. *Food Chemistry* 107, 320-326.

14. Guizani, N. and Mothershaw, A. 2006. Fermentation. pp. 63/1-23. In: Handbook of Food Science, Technology and Engineering, Vol 2, Ed. Y. H. Hui, Taylor and Francis, Boca Raton.

15. Kılıç, O. 1989. Sofralık Zeytin ve Turşu Üretimi. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Gıda Bilimi ve Teknolojisi, Bursa. s. 11-14.

16. Canbaş, A. ve Fenercioğlu, H. 1989. Adana'da yetiştirilen bazı zeytin çeşitlerinin yeşil ve siyah salamuraya işlenmeleri üzerine araştırmalar. 1. Uluslararası Gıda Sempozyumu, s. 242-244, Bursa, 4-6 Nisan.

17. Aktan, N. ve Kalkan, H. 1999. Sofralık Zeytin Teknolojisi. Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir. s. 69-102.

18. Uylaşer, V. ve Erdem, F. 2004. Stoklanmış hıyarlardan farklı uygulamalarla turşu üretimi. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 18, 81-92.

19. Anon. 1993. Hıyar Turşusu, TS 11112 Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi, 112 Bakanlıklar, Ankara. Eylül 1993.

20. Özer, M. H., Akbudak, B. and Uylaşer, V. 2006. The effect of controlled atmosphere storage on pickle production from pickling cucumbers cv. 'Troy'. *European Food Research and Technology* 222, 118-129.

21. Akbudak, B., Özer, M. H., Uylaşer, V. and Karaman, B. 2007. The effect of low oxygen and high carbon dioxide on the storage and pickle production of pickling cucumbers cv. 'Octobus'. *Journal of Food Engineering* 78, 1034-1046.

22. İç, E. ve Özçelik, F. 1999. Hıyar turşularının düşük tuzlu salamurada fermentasyonu üzerine bir araştırma. *Gıda* 24, 77-87.

23. Oliver, G., Nunez, M. and Gonzalez, S. 2000. Fermented vegetable products. pp. 739-744. In: Encyclopedia of Food Microbiology, Eds. R. K. Robinson,. C. A. Batt, and P. D. Patel,. Academic Press, San Diego.

24. Anon. 1990. Lahana Turşusu TS 4200. Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi, 112 Bakanlıklar, Ankara. Şubat 1990.

25. Çakır, İ., Kurucu, A., Başaran, N. ve Çakmakçı, M. L. 2002. Sauerkraut üretiminde bazı parametrelerin ürün kalitesi üzerine etkileri. *Gıda* 27, 187-192.

26. Anon. 1990. Biber Turşusu TS 4199. Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi, 112 Bakanlıklar, Ankara. Şubat 1990.

27. Anon. 1993. Domates Turşusu, TS 5983 Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi, 112 Bakanlıklar, Ankara. Ocak 1993.

28. Anon. 1993. Havuç Turşusu, TS 5984 Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi, 112 Bakanlıklar, Ankara. Ocak 1993.

29. Anon. 1990. Karışık Turşu, TS 4214. Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi, 112 Bakanlıklar, Ankara. Şubat 1990.

30. Canbaş, A. ve Fenercioğlu, H. 1984. Şalgam suyu üzerine bir araştırma. *Gıda* 9, 279-286.

31. Canbaş, A. ve Deryaoğlu, A. 1993. Şalgam suyunun üretim tekniği ve bileşimi üzerinde bir araştırma. *Doğa - Turkish Journal of Agricultural and Forestry* 17, 119-129.

32. Erten, H., Tangüler, H. and Canbaş, A. 2008. A traditional Turkish lactic acid fermented beverage: Shalgam (Salgam). *Food Reviews International* 24, 352-359.

33. Anon. 2003. TS 11149 Şalgam Suyu Standardı, Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi, 112 Bakanlıklar, Ankara. Kasım 2003.

34. Canbaş, A., 1985. Siyah havucun renk maddesi üzerinde bir araştırma. *Doğa* 9, 394-398.

35. Canbaş, A. 1991. Recovery of Anthocyanins from Black Carrot to be Used in Foodstuffs, European Patent, Patent no. EP 0480297/ TR 90/929.

36. Narayan, M. S. and Venkataraman, L. V. 2000. Characterization of Anthocyanins Derived from Carrot (*Daucus carota*) Cell Culture. *Food Chemistry* 70, 361-363.

37. Kammerer, D., Carle, R. and Schieber, A. 2004. Quantification of anthocyanins in black carrot extracts (*Daucus carota* ssp. *sativus* var. *atrorubens Alef.*) and evaluation of their color properties. *European Food Research and Technology* 219, 479-486.

38. Rodriguez - Sevilla, M. D. Villanueva - Suárez, M. J. and Redondo - Cuenca, A., 1999. Effects of processing conditions on soluble sugars content of carrot, beetroot and turnip. *Food Chemistry* 66, 81-85.

39. Anon. 2003. Sirke: Tarım Kökenli Sıvılardan Elde Edilen Ürün- Tarifler, Özellikler ve İşaretleme TS 1880 EN 13188. Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi, 112 Bakanlıklar, Ankara. Mart 2003.

40. Türker, İ. ve Canbaş, A. 1995. Malt ve Bira Teknolojisi. Ç. Ü. Ziraat Fakültesi, Genel Yayın No. 4, Ders Kitapları Yayın No. A–2, Adana. s. 161-164.

41. Adams, M. R. 2000. Vinegar. pp. 2258-2263, In: Encyclopedia of Food Microbiology, Eds. R. K. Robinson, C. A. Batt and P. D. Patel, Academic Press, San Diego.

42. de Ory, I., Romero, L. E. and Cantero, D. 2002. Optimum starting - up protocol of a pilot plant scale acetifier for vinegar production. *Journal of Food Engineering* 52, 31-37.

43. Cleenwerck, I. and de Vos, P. 2008. Polyphasic taxonomy of acetic acid bacteria: An overview of the currently applied methodology. *International Journal of Food Microbiology* 125, 2-14.

44. Aktan, N. ve Kalkan, H. 1998. Sirke Teknolojisi. Yardımcı Ders Kitabı, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir. s. 21-64.

45. Waites, M. J., Morgan N. L. Rockey J. S. and Higton G., 2001. Industrial Microbiology: An Introduction. Blackwell Science Ltd., London. pp: 144-147.

46. Adams, M. R. and Moss, M. O. 1997. Food Microbiology. The Royal Society of Chemistry, Cambridge, pp. 291-296, 299-301.

47. Frazier, W. C. and Westhoff, D. C. 1988. Food Microbiology. 4th Edition. McGraw - Hill International Editions, New York. pp. 345-352.

48. Crueger, W. and Crueger, A. 1990. Biotechnology: A Textbook of Industrial Microbiology. 2nd Edition, Sinauer Associates, Inc. Sunderland. pp. 144-147.

49. Tesfaye, W., Morales, M. L., Garcia - Parrilla, M. C. and Troncoso, A. M. 2002. Wine vinegar: Technology, authenticity and quality evaluation. *Trends in Food Science and Technology* 13, 12-21.

50. Sievers, M. and Teuber, M. 1995. The microbiology and taxonomy of *Acetobacter europaeus* in commercial vinegar production. *Journal of Applied Bacteriology Symposium Supplement* 79, 84S-95S.

51. Ghose, T. K. and Bhadra, A. 1985. Acetic acid. pp. 701-729. In: Comprehensive Biotechnology; The Principles, Applications and Regulations of Biotechnology in Industry, Agriculture and Medicine, Eds: M. Moo - Young, H. W. Blanch, S. Drew and D. I. C. Wang, Vol. 3b, Pergamon Press, England.

52. Madigan, M. T., Martinko, J. M. and Parker, J. 1997. Biology of Microorganisms. 8th edn., Prentice Hall International, New Jersey, pp.454-455.

53. Anon. 2004. Sirke: Tarım Kökenli Sıvılardan Elde Edilen Ürün - Tarifler, Özellikler, İşaretleme Tadil 1, TS 1880 EN 13188/T1. Türk Standartları Enstitüsü, Nisan 2004, Ankara.

54. Dağlıoğlu, O. 2000. Tarhana as a traditional Turkish fermented cereal food. Its recipe, production and composition. *Nahrung* 44, 85-88.

55. Hayta, M., Alpaslan, M. and Baysar, A. 2002. Effect of drying methods on functional properties of tarhana: A wheat flour - yogurt mixture. *Journal of Food Science* 67, 740-744.

56. Koca, A. F., Yazıcı, F. and Anıl, M. 2002. Utilization of soy yoghurt in tarhana production. *European Food Research and Technology* 215, 293-297.

57. Dayısoylu, K. S., Gezginç, Y., Duman, A. D. ve Didin, M. 2004. Geleneksel Kahramanmaraş tarhanasının kimi özellikleri ve beslenmedeki fonksiyonel önemi. Geleneksel Gıdalar Sempozyumu, s. 407-411, Van, 23-24 Eylül.

58. Erbaş, M., Certel, M. and Uslu, M. K. 2005. Microbiological and chemical properties of tarhana during fermentation and storage as wet - sensorial properties of tarhana soup. *LWT - Food Science and Technology* 38, 409-416.

59. Bilgiçli, N., Elgün, A., Herken, E. N., Türker, S., Ertaş, N. and İbanoğlu, Ş. 2007. Effect of wheat germ/bran addition on the chemical, nutritional and sensory quality of tarhana, a fermented wheat flour - yoghurt product. *Journal of Food Engineering* 77, 680-686.

60. Özdemir, S., Göçmen, D. and Kumral, A. Y. 2007. A traditional Turkish fermented cereal food: Tarhana. *Food Reviews International* 23, 107-121.

61. Anon. 1981. TS 2282 Tarhana Standardı, Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi, 112 Bakanlıklar, Ankara. Temmuz 1981.

62. Temiz, A. and Yılmazer, A. N. 1998. Identification of lactic acid bacteria isolated from tarhana during fermentation. *Acta Alimentaria* 27, 277-291.

63. Tamer, C. E. ve Çopur, Ö. U. 2004. Geleneksel bir içeceğimiz: Boza. Geleneksel Gıdalar Sempozyumu, s. 85-89, Van, 23-24 Eylül.

64. Anon. 1992. TS 9778 Boza Standardı, Türk Standartları Enstitüsü, Necatibey Caddesi 112 Bakanlıklar, Ankara.

65. Arıcı, M. and Dağlıoğlu, O. 2002. Boza: A lactic acid fermented cereal beverage as a traditional Turkish food. *Food Reviews International* 18, 39-48.

66. Hancıoğlu, Ö. and Karapınar, M., 1997. Microflora of boza, a traditional fermented Turkish beverage. *International Journal of Food Microbiology* 35, 271-274.

67. Zorba, M., Hancıoğlu, O., Genç, M., Karapınar, M. and Ova, G. 2003. The use of starter cultures in the fermentation of boza, a traditional Turkish beverage. *Process Biochemistry* 38, 1405-1411.

68. Botes, A., Todorov, S. D., von Mollendorff, J. W., Botha, A. and Dicks, L. M. T. 2007. Identification of lactic acid bacteria and yeast from boza. *Process Biochemistry* 42, 267-270.

69. Song, J., Frias, Y. S., Martinez - Villaluenga, C., Vidal - Valdeverde, C. and Gonzalez de Mejia, E. 2008. Immunoreactivity reduction of soybean meal by fermentation, effect on amino acid composition and antigenicity of commercial soy products. Food Chemistry 108, 571-581.

70. Fukushima, D. 2004. Industrialization of fermented soy sauce production centering around Japanese Shoyu. pp: 1-98. In: Industrialization of Indigenous Fermented Foods, Ed. K. H. Steinkraus, Marcel Dekker Inc, New York.

71. Yokotsuka, T. and Sasaki, M. 1998. Fermented protein foods in the Orient Shoyu and Miso in Japan. pp. 351-415. In: Microbiology of Fermented Foods, Ed. B. J. B. Wood, Blackie Academic and Professional, London.

72. Gandjar, I. 2000. Fermentations of the Far East. pp. 767-773. In: Encyclopedia of Food Microbiology, Eds. R. K, Robinson, C. A. Batt, and P. D. Patel, Academic Press, San Diego.

73. Kozaki, M. 2004. Tempe production in Japan. pp: 637-645. In: Industrialization of Indigenous Fermented Foods, Ed. K. H. Steinkraus, Marcel Dekker Inc, New York.

74. Ward, O. P. 1989. Fermentation Biotechnology. John Wiley and Sons, Chichester, pp. 123-125.

75. Ebine, H. 2004. Industrialization of Japanese Miso fermentation. pp: 99-147. In: Industrialization of Indigenous Fermented Foods, Ed. K. H. Steinkraus, Marcel Dekker Inc, New York.

76. Wood, B. J. B. 1998. Protein - rich foods based on fermented vegetables. pp. 486-504. In: Microbiology of Fermented Foods, Vol. 2**,** Ed. B. J. B. Wood, Blackie Academic and Professional, London.

77. Lotong, N. 1998. Koji. pp: 658-695. In: Microbiology of Fermented Foods, Vol. 2**,** Ed. B. J. B. Wood, Blackie Academic and Professional, London.

78. Altan, A. 2001. Özel Gıdalar (Şeker, Kakao ve Çikolata, Çay, Kahve) Teknolojisi. Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No. 178, Adana. s. 179-231.

79. Fowler, M. S., Leheup, P. and Cordier, J. L. 1998. Cocoa, coffee and tea. pp. 129-147. In: Microbiology of Fermented Foods, Vol. 2**,** Ed. B. J. B, Wood, Blackie Academic and Professional, London.

80. Lee, B. H. 1996. Fundamentals of Food Biotechnology, VCH, New York. pp: 337-351.

81. Thompson, S. S., Miller, K. B. and Lopez, A. S. 1997. Cocoa and coffee. pp. 649-661. In: Food Microbiology: Fundamentals and Frontiers, Eds. M. P. Doyle, L. R. Beuchat, and T. J. Montville, ASM Press, Washington D. C.

82. Nigam, P. 2000. Cocoa and coffee fermentations. pp. 466-473. In: Encyclopedia of Food Microbiology, Eds. R. K. Robinson,, C. A. Batt,. and P. D. Patel, Academic Press, San Diego.

son, hıyarşember (*Cassia fistula* L.), raziyane (rezene), meyankökü, badem gibi droglar da kullanılır. Cin eskitilmez, çünkü aromatik bitkilerden geçen eteri yağlar okside olarak, hoşa gitmeyen terpen benzeri maddeler oluşturabilir[28].

Cin üretiminde, viski üretiminde kullanılan imbiklere benzer, bakır imbikler kullanılır. Alkol derecesi %60'a düşürülen ispirto içerisine, ardıç meyveleri ve diğer aromatik bitkiler ilave edilerek, damıtılır. Damıtma sırasında baş ve son kısımlar ayrılır. İçerisinde %80 civarında alkol bulunan orta ürün damıtık su ile %40-45'e söndürülür, süzülür ve şişelenir[16].

10.3.4.2.3 Votka (Vodka)

Votka, değişik alkollü sıvılardan elde edilen saf alkolün, genellikle aktif kömür veya odun kömüründen süzülmesi ve içilebilecek dereceye kadar sulandırılması ile elde olunan bir içecektir. Avrupa Birliğinde votka "tarımsal kökenli etil alkolün rektifiye edilmesi veya aktif kömürden süzülmesi ile elde edilen alkollü içecek" olarak tanımlanmış ve votka yapımında kullanılan nötr alkolün sahip olması gereken özellikler belirlenmiştir. Votka üretiminde saf alkol içerisine, litreye 2 gram kadar şeker ve 150 mg kadar sitrik asit ilave edilebilir. Bazı votkalara, ağızda yumuşaklık sağlamak üzere, gliserol ve propilen glikol de katılır. Aromatize edilmiş votkalara, biberli votka ve elma ve armut yaprakları ile işlenmiş Rus votkaları örnek gösterilebilir[29]. Votka yapımında kullanılan arıtılmış nötr alkol ayrı olarak ve genellikle farklı işletmelerde üretilir. Çoğunlukla tahıllardan elde edilmekle birlikte, Batı ülkelerinde pancar ve melastan, Güney Amerika ve Afrika'da şeker kamışından ve Polonya ve Rusya'da patatesten elde edilir. Fermentasyonda *S. cerevisiae* saf ispirto mayası kullanılır[16]. İspirto, 2-5 kolonlu, sürekli çalışan damıtma cihazlarında damıtılır ve arıtılır. Aktif karbondan geçirme işlemi ya filtrasyondan önce içerisinde saf kömür bulunan bir tank kullanılarak veya ispirtoyu granül hâlinde kömürle dolu kolonlardan geçirmek suretiyle gerçekleştirilir[29].

KAYNAKLAR

1. Türker, İ. ve Canbaş, A. 1991. Malt ve Bira Teknolojisi. Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 4, Ders Kitapları Yayın No: 2, Adana.
2. Stronach, D. 1996. The imagery of the wine bowl-wine in Assyria in the early first millennium B. C. pp. 175-196. In: The Origin and Ancient History of Wine, Eds. P. E. Mcgovers,. J. F. Stuart., H. K. Katz,. Amsterdam B. V., Gordon and Breach Publishers, Netherlands.
3. Akman, A. ve Yazıcıoğlu, T. 1960. Fermantasyon Teknolojisi. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 160, Ankara.
4. Lee, H. C. 1996. Fundemantals of Food Biotechnology. pp.188-217. VCH Publishers, Canada.
5. FAOSTAT. http://faostat.fao.org/site/567/DesktopDefault.aspx?PageID=567 (Alıntı tarihi: 24 Temmuz 2014).

6. Anon. 2014. List of countries by beer consumption per capita. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_beer_consumption_per_capita (Alıntı tarihi: 24 Temmuz 2014).

7. The Barth Report. Joh. Barth & Sohn GmbH & Co KG, reiligrathstrasse 7/9. Nuremberg.http://www.barthhaasgroup.com/images/pdfs/reports/2014/BarthReport_2013-2014.pdf (Alıntı tarihi: 24 Temmuz 2014).

8. Blouin, J. and Peynaud, E. 2001. Connaissance et Travail du Vin. Editions La Vigne, Dunod, Paris, France.

9. Ribéreau-Gayon, P., Dubourdieu, D., Donèche, B. and Lonvaud, A. 2000. Handbook of Enology, Volume 1: The Microbiology of Wine and Vinification. John Wiley and Sons Ltd., England.

10. Ribéreau-Gayon, P., Glories, Y., Maujean, A. and Dubourdieau., D. 2000. Handbook of Enology, Volume 2: The Chemistry of Wine and Stabilization and Treatments. John Wiley and Sons Ltd., England.

11. Boulton, R. B., Singleton, V. L., Bisson, L. F. and Kunkee, R. E. 1996. Principles and Practices of Wine Making, Chapman and Hall, New York. pp 13-64.

12. Amerine, M. A., Berg, H. W. and Crues, W. V. 1972. The Technology of Winemaking. The AVI Publishing Company, Inc, Vesport, Connecticut.

13. Jackson, R. S. 2000. Wine Science. Acedemic Press (Elsevier Science),Orlando-Florida.

14. Navarre, C. 1988. L'Oenologie. Technique et Documentation (Lavoisier), Paris.

15. Canbaş, A. 2007. Menşe adlı ve coğrafi işaretli tarım ürünleri ve gıdalar. Dünya Gıda, 1, 48-52.

16. Lea, A. G. H. and Piggott, J. R. 2003. Fermented Beverage Production. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.

17. Jarczyk, A. and Wzorek, W. 1977. Fruit and honey wines. pp 387-419. In: Alcoholic Beverages, Ed. A. H. Rose, Acedemic Press, New York.

18. Canbaş, A., Cabaroğlu, T. ve Eskiüçtepe, T. 2000. Starkling ve Golden delicious çeşitlerinden düşük, normal ve yüksek alkollü elma şarabı üretimi üzerine bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 15 (2), 71-78.

19. Filiz, E. 2005. Kayısı şarabı üzerine bir araştırma. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Adana, ss. 1-26.

20. Canbaş, A. ve Ünal, Ü. 1994. Adana'da yetiştirilen bazı portakal çeşitlerinin şaraplık değerleri üzerinde bir araştırma. *Turkish Journal of Agricultural and Foresty* 18, 1-7.

21. Selli, S., Cabaroglu, T. and Canbas, A. 2003. Flavour components of orange wine made from a Turkish cv. Kozan. *International Journal of Food Science and Technology* 38, 578-593.

22. Selli, S., Canbaş, A. and Ünal, Ü. 2002. Effect of bottle colour and storage conditions on browning of orange wine. *Nahrung/Food* 46, 64-67.

23. Anon. 1986. Şişelenmiş ve Kutulanmış Biralar, TS 2259, Türk Sandartlar Enstitüsü, Ankara.

24. Kunze, W. 1999. Technology Brewing and Malting. Vesuchs und Lehranstalt für Brauerei in Berlin, Germany.

25. Canbaş, A., Erten, H. and Özşahin, F. 2001. The effects of storage temperature on the chemical composition of hop pellets. *Process Biochemistry* 36, 1053-1058.

26. Briggs, D. E., Hough, J. S., Stevens, R. and Young T. W. 1981. Malting and Brewing Science. Malt and Sweet Wort. Volume I. Chapman and Hall, New York, USA.

27. Briggs, D. E., Hough, J. S., Stevens, R. and Young T. W. 1981. Malting and Brewing Science. Hopped Worth and Beer. Volume II. Chapman and Hall, New York, USA.

28. Akman, A. V. ve Yazıcıoğlu, T. 1965. Fermantasyon Teknolojisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 248, Ders Kitabı: 87, A. Ü. Basımevi, Ankara, s. 180-212.

29. Bamforth, C. W. 2005. Distilled alcoholic beverages. pp 122-135. In: Food, Fermentation and Micro-organisms. Blackwell Publishing Ltd., 9600 Oxford, UK.

30. Sepulchre, B. 1983. Le Livre du Cognac. Hubschmid Bouret, Sevres, Paris.

31. Fidan, I. ve Anlı, R. E. 2002. Yüksek Alkollü İçkiler, Kavaklıdere Eğitim Yayınları No:6, Ankara.

32. Ralph, R. 2003. Production of American wiskies: bourbon, corn, rye and Tennessee. pp 211-223. In: The Alcohol Textbook, Eds. K. A. Jacques, T. P. Lyons, D. R. Kelsall, Nottingham University Press, England.

33. Anon. 2005. Türk Gıda Kodeksi Distile Alkollü İçkiler Tebliği. Tebliğ No: 2006/24.

34. Gözen, O. 2005. Türk rakılarının bazı uçucu bileşikleri üzerine bir araştırma. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana, s. 1-27.

KAYNAKLAR

1. Waldron, K. 2007. Waste minimization, management and co-product recovery in food processing: an introduction. pp. 3-20. In: Handbook of Waste Management and Co-product Recovery in Food Processing Vol:1, Ed. K. Waldron. Woodhead Publishing, FL.

2. AWARENET 2004. Handbook for the prevention and minimization of waste and valorization of by-products in European agro-food industries. Deposito Legal: BI-223-04.

3. Anon. 2004. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği. Resmi Gazete No. 25687, Tarih 31.12.2004.

4. European Commission. 1991. Urban Wastewater Treatment Directive. No. Council Directive 91/27/ EEC, Tarih 21.05.1991.

5. European Commission. 2008. Integrated Pollution Prevention and Control Directive. No. Council Directive 2008/1/ EC, Tarih 15.01.2008.

6. Thassitou, P. K. and Arvanitoyannis, I. S., 2001. Bioremediation: A novel approach to food waste management. *Trends in Food Science and Technology* 12, 185-196.

7. Russ, W. and Schnappinger, M. 2007. Waste related to the food industry: A Challenge in Material Loops 1. pp 1–13. In: Utilization of By-Products and Treatment of Waste in the Food Industry, Eds. V. Oreopoulou and W. Russ. Springer Science and Business Media, New York, USA.

8. Ukita, M., Imai, T. and Hung, Y. T. 2006. Food waste treatment. pp 291-319. In: Waste Treatment in the Food Processing Industry, Eds. L. K. Wang, Y-T. Hung, H. H. Lo and C. Yapijakis. CRC Pres Taylor and Francis Group, London, UK.

9. Mittal, G. S., 2006. Treatment of wastewater from abattoirs before land application—a review. *Bioresource Technology* 97, 1119-1135.

10. Fahim, F. A., Fleita, D. H., Ibrahim, A. M. and El-Dars, F. M. S. 2001. Evaluation of some methods for fish canning wastewater treatment. *Water, Air, and Soil Pollution* 127, 205-226.

11. Demirel, B., Yenigun, O. and Onay, T. T. 2005. Anaerobic treatment of dairy wastewaters: A review. *Process Biochemistry* 40, 2583-2595.

12. Kasapgil, B., Anderson G. K. and Ince, O. 1994. An investigation into the pre-treatment of dairy wastewater prior to aerobic biological treatment. *Water Science and Technology* 29, 205-212.

13. Danalewich, J. R., Papagiannis, T. G., Belyea, M. R. L., Tumbleson, M. E. and Raskin, L. 1998. Characterization of dairy waste streams, current treatment practices, and potential for biological nutrient removal. *Water Research* 32, 3555-3568.

14. Bouallagui, H., Touhami, Y., Ben Cheikh, R. and Hamdi, M. 2005. Bioreactor performance in anaerobic digestion of fruit and vegetable wastes. *Process Biochemistry* 40, 989-995.

15. Bouallagui, H., Ben Cheikh, R., Marouani, L. and Hamdi, M. 2003. Mesophilic biogas production from fruit and vegetable waste in a tubular digester. *Bioresource Technology* 86, 85-89.

16. Vaccari G. and Urbaniec K. 2004. Suggestions for making beet sugar industry more eco-compatible. *Total Food Exploiting co-products - minimizing waste Proceedings,* Norwich, UK.

17. Azbar, N. and Yonar, T. 2004. Comparative evaluation of a laboratory and full-scale treatment alternatives for the vegetable oil refining industry wastewater (VORW). *Process Biochemistry* 39, 869-875.

18. Strong, P. J. and Burgess, J. E. 2008. Treatment methods for wine-related and distillery wastewaters: A review. *Bioremediation Journal* 12, 70-87.

19. Russ, W. and Meyer-Pittroff, R. 2002. The wastes of the food industry, in: Reprints – The future of Waste Management in Europe, Fuck, Koblenz, pp. 341-344.

20. Russ, W. and Meyer-Pittroff, R. 2004. Utilizing waste products from the food production and processing industries. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition* 44, 57-62.

21. Saltveit, M. E. 2007. Effects of postharvest changes in quality on the stability of plant co-products. pp. 149-164. In: Handbook of Waste Management and Co-product Recovery in Food Processing Vol:1, Ed. K. Waldron. Woodhead Publishing, FL.

22. World Water Council, http://www. worldwatercouncil.org (Alıntı Tarihi: 07.04.2008).

23. Henningsson, S., Smith, A. and Hyde, K. 2001. Minimizing material flows and utility use to increase profitability in the food and drink industry. *Trends in Food Science and Technology* 12, 75-82.

24. Sherman, R. 2007. Chain management issues and good housekeeping procedures to minimise food processing waste. pp. 39-58. In: Handbook of Waste Management and Co-product Recovery in Food Processing Vol:1, Ed. K. Waldron. Woodhead Publishing, FL.

25. Anon. 1999. Multimedia Environmental Compliance Guide for Food Processors. EPA No. 305-B-99-005, Tarih 03.1999.

26. Parendeci, A. ve Süral, D. 2004. Türkiye'deki şeker fabrikalarında atıksu kirliliği ve arıtım stratejileri. 9. Endüstriyel Kirlenme Kontrolü Sempozyumu EKK-2004, s. 281, İstanbul, 2-4 Haziran.

27. Garcia-Sanda, E., Omil, F. and Lema, J. M. 2003. Clean production in fish canning industries: Recovery and reuse of selected wastes. *Clean Technologies Environmental Policy* 5, 289-294.

28. Rustad, T. 2003. Utilisation of marine by-products. *Electronic Journal of Environmental, Agricultural and Food Chemistry* 2, 458-463.

29. Audic, J.-L., Chaufer, B. and Daufin, G. 2003. Review: Non-food applications of milk components and dairy co-products: A review. *Lait* 83, 417-438.

30. Akın, S. ve Akın, M. 2006. Zeytin karasuyunun antioksidan özelliği ve ekonomik değeri. 10. Endüstriyel Kirlenme Kontrolü Sempozyumu EKK-2006, s. 375, İstanbul, 7-9 Haziran.

31. Siso, G. M. I. 1996. The biotechnological utilization of cheese whey: A review. *Bioresource Techology* 57, 1-11.

32. Kalyuzhnyi, S. V., Martinez, E. P. and Martinez, J. R. 1997. Anaerobic treatment of high strength cheese whey wastewaters in laboratory and pilot UASB reactors. *Bioresource Techology* 60, 59-65.

33. Patel, P. and Madamwar, D. 1998. Surfactants in anaerobic digestion of salty cheese whey using up flow fixed film reactor for improves biomethanation. *Process Biochemistry* 33, 199-203.

34. Ergüder, T. H., Tezel, U., Güven, E. and Demirer, G. N. 2001. Anaerobic biotransformation and methane generation potential of cheese whey in batch and UASB reactors. *Waste Management* 21, 643-650.

35. Farizoğlu, B., Keskinler, B., Yıldız, E. and Nuhoğlu, A. 2004. Cheese whey treatment performance of an aerobic jet loop membrane bioreactor. *Process Biochemistry* 39, 2283-2291.

36. Keskinler, B., Erhan E., Akay, G., Kaya, M. and Baygüven, B. 2004. Microfiltration of whey proteins adsorbed on yeast cells. *International Journal of Food Science and Technology* 39, 71-78.

37. Vitolo, S., Petarca, L. and Bresci, B. 1999. Treatment of olive oil industry wastes. *Bioresource Technology* 67, 129-137.

38. Akdemir, E. O. ve Özer, A. 2006. Zeytinyağı endüstrisi atıksularının fiziksel ve kimyasal ön arıtımı. 10. Endüstriyel Kirlenme Kontrolü Sempozyumu EKK-2006, s. 228, İstanbul, 7-9 Haziran.

39. Rozzi, A. and Malpei, F. 1996. Treatment and disposal of olive mill effluents. *International Biodeterioration and Biodegradation* 38, 135-144.

40. Şengül, F., Oktav, E. ve Çokay, E. 2000. Zeytinyağı üretimi atıksularının arıtımı ve yan ürünlerinin değerlendirilmesi. 2000 GAP-Çevre Kongresi, s. 713-722, Şanlıurfa, 16-18 Ekim.

41. Oktav, E. ve Şengül, F. 2000. Zeytinyağı üretimi atıksularının arıtım alternatifleri. I. Ulusal Çevre Kirliliği Sempozyumu, s. 224-231, Ankara, 4-6 Ekim.

42. Al-Malah, K., Azzam, O. J. and Abu-Lail, N. I. 2000. Olive mill effluent (OME) wastewater post-treatment using activated clay. *Separation and Purification Technology* 20, 225-234.

43. Lolos, G., Skordilis, A. and Parissakis, G. 1994. Polluting characteristics and lime precipitation of olive mill wastewater. *Journal of Environmental Science and Health,Part A: Toxic/Hazardous Substances & Environmental Engineering* 29, 1349-1356.

44. Tsonis, S. P., Tsola, V. P. and Grigoropoulos, S. G. 1989. Systematic characterization and chemical treatment of olive oil mill wastewater. *Toxicology and Environmental Chemistry* 20, 437-457.

45. Aktaş, E., İmre, S. and Ersoy, L., 2001. Characterization and lime treatment of olive mill wastewater. *Water Research* 9, 2336-2340.

46. Azbar, N. ve Cevilan, I. 2002. Küçük ve orta ölçekli mezbahanelerde atık karakterizasyonu ve bertarafı. 8. Endüstriyel Kirlenme Kontrolü Sempozyumu EKK-2002, s. 223, İstanbul, 18-20 Eylül.

47. Masse, D. I. and Masse, L. 2000. Treatment of slaughterhouse wastewater in anaerobic sequencing batch reactors. *Canadian Agricultural Engineering* 42, 131-137.

48. Ubay Çokgör, E., Sözen, S. ve Orhon, D. 1998. Entegre süt endüstrisi atıksularının biyolojik arıtılabilirliği. 6. Endüstriyel Kirlenme Kontrolü Sempozyumu EKK-1998, s. 77, İstanbul, 3-5 Haziran.

49. Mutlu, İ., Mutlu, T., Demirpençe, G. ve Boybay, M. 1998. Süt ve süt ürünlerinde nitrit düzeylerinin araştırılması. 6. Endüstriyel Kirlenme Kontrolü Sempozyumu EKK-1998, s. 85, İstanbul, 3-5 Haziran.

50. Oktav, E., Canlı, Ö. ve Şengül, F. 2004. Süt endüstrisi atiksularinin kimyasal ön arıtımı. 9. Endüstriyel Kirlenme Kontrolü Sempozyumu EKK-2004, s. 165, İstanbul, 2-4 Haziran.

51. Papachristou, E. and Lafazanis, C. 1997. Application of membrane technology in the pretreatment of cheese dairies wastes and co-treatment in a municipal conventional biological unit. *Water Science and Technology* 36, 361-367.

52. Tünay, O., Talınlı, İ, Alp, K ve Övez, S. 1991. Bir süt ürünleri tesisi atıksularının karakterizasyonu ve arıtılabilirliği. Endüstriyel Atıksuların Ön Arıtması, Teknoloji İletimi Semineri, s. 228-238.

53. Karpati, I., Bencze, L. and Borszerki, J. 1995. New process for physicochemical pretreatment of dairy effluents with agricultural use of sludge produced. *Water Science and Technology* 22, 93-100.

54. Rusten, B. 1993. Chemical pretreatment of dairy wastewater. *Water Science and Technology* 28, 67-72.

55. Rusten, B., Lundar, A., Eide, O. and Odegaard, H. 1992. Chemical pretreatment of dairy wastewater. Second Industrial Symposium on Waste Management Problems in Agro-Industries Proceedings Book, s. 91-100.

56. Faaliyet Raporu, 2001. Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi, Ankara. (Alınmıştır: Parendeci, A. ve Süral, D. 2004. Türkiye'deki şeker fabrikalarında atıksu kirliliği ve arıtım stratejileri. 9. Endüstriyel Kirlenme Kontrolü Sempozyumu EKK-2004, s. 281, İstanbul, 2-4 Haziran)

KAYNAKLAR

1. Akoh, C. C. 1998. Structured lipids. pp. 699-727. In: Food Lipids, Eds. C. C. Akoh, D. B. Min. Marcel Dekker Inc., New York.

2. Willis, W. M. and Marangoni, A. G. 1998. Enzymatic interesterıfication. pp. 665-698. In: Food Lipids, Eds. C. C. Akoh and D. B. Min. Marcel Dekker Inc., New York.

3. Osborn, H. T. and Akoh, C. C. 2002. Structured lipids-novel fats with medical, nutraceutical, and food applications. *Institute of Food Technologists. Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety* 1, 93-103.

4. Akoh, C. C., Lee, K. and Fomuso, L. B. 1998. Synthesis of positional isomers of structured lipids with lipases as biocatalysts. pp. 46-73. In: Structural Modified Food Fats: Synthesis, Biochemistry, and Use, Eds. A. B. Christophe. AOCS Books, Champaign, Illinois.

5. Stein, J. 1999. Chemically defined structured lipids: Current status and future directions in gastrointestinal diseases. *International Journal of Colorectal Disease* 14, 79-85.

6. Auerbach, M. H., Klemann, L. P. and Heydinger, J. A. 2001. Reduced-energy lipids. pp. 485-510. In: Structured and Modified Lipids, Eds. F. D. Gunstone. Marcel Dekker, Inc., New York.

7. Galante, J. H. and Tenore, R. R. 2006. Medium–chain triglycerides. pp. 177-183. In: Handbook of Functional Lipids. Eds. C. C. Akoh. CRC Press, Boca Raton.

8. Lee, J. and Lee, K. 2006. Structured lipids production. pp. 489-511. In: Handbook of Functional Lipids. Eds. C. C. Akoh. CRC Press, Boca Raton.

9. Bell, S. J., Bradley, D., Forse, R. A. and Bistrian, B. R. 1997. The new dietary fats in health and disease. *Journal of the American Dietetic Association* 3, 280-286.

10. Babayan, K. V. 1987. Medium chain triglycerides and structured lipids specialty lipids and their biofunctionality symposium held at the76th AOCS Annual Meeting in Philadelphia, Pennsylvania. *Lipids* 22, 417-420.

11. Haraldsson, G. G. and Hjaltason, B. 2001. Fish oils as sources of important polyunsaturated fatty acids. pp. 313-350. In: Structured and Modified Lipids. Eds. F. D. Gunstone. Marcel Dekker, Inc., New York.

12. Puiggros, C., Chacon, P., Armadans, L. I., Clapes, J. and Planas, M. 2002. Effects of oleic-rich and omega-3-rich diets on serum lipid pattern and lipid oxidation in mildlyhy percholesterolemic patients. *Clinical Nutrition* 21, 79-87.

13. Williams, C. M. and Roche, H. M. 2001. Achieving optimal fatty acid intake through manufactured foods. pp.465-484. In: Structured and Modified Lipids. Eds. F. D. Gunstone. Marcel Dekker, Inc., New York.

14. Lavillonniere, F., Martin, J. C., Bougnoux, P. and Sebedio, J. L. 1998. Analysis of conjugated linoleic acid isomer and content in French cheeses. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 75, 343-352.

15. Şahin, N., Özçelik, B. ve Karaali, A. 2003. Peynir ürünlerinde konjuge linoleik asit miktarı ve sağlık üzerine etkileri. Süt Endüstrisinde Yeni Eğilimler Sempozyumu, s. 29-34, İzmir, 22-23 Mayıs.

16. Ma, D. W. L., Wierzbicki, A. A., Field, C. J. and Clandinin, M. T. 1999. Preparation of conjugated linoleic acid from safflower oil. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 76, 729-730.

17. Turini, M. E. and Martin, J. C. 2001. Sources, functions, and analysis of conjugated linoleic acid and its metabolites. pp. 251-284. In: Structured and Modified Lipids. Eds. F. D. Gunstone. Marcel Dekker, Inc., New York.

18. Li, Y. and Watkins, B. A. 2006. CLA in human nutrition and health: Human studies. pp. 363-388. In: Handbook of Functional Lipids. Eds. C. C. Akoh. CRC Press, Boca Raton.

19. Høy, C. and Xu, X. 2001. Structured triacylglycerols. pp. 209-239. In: Structured and Modified Lipids. Eds. F. D. Gunstone. Marcel Dekker, Inc., New York.

20. Xu, X., 2000. Production of specific-structured triacylglycerols by lipase-catalyzed reactions: A review. *European Journal of Lipid Science and Technology* 102, 287-303.

21. Gunstone, F. D. 2001. Procedures used for lipid modification. pp. 11-35. In: Structured and Modified Lipids. Eds. F. D. Gunstone. Marcel Dekker, Inc., New York.

22. Van Camp, J., Huyghebaert, A. and Goeman, P. 1998. Enzymatic synthesis of structured modified fats. pp. 20-45. In: Structural Modified Food Fats: Synthesis, Biochemistry and Use. Eds. A. B. Christophe. AOCS Press, Champaign Illinois.

23. Jennings, B. H. and Akoh, C. C. 2000. Lipase-catalyzed modification of rice bran oil to incorporate capric acid. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 48, 4439-4443.

24. Xu, X., Fumoso, L. B. and Akoh, C. C. 2000. Modification of menhaden oil by enzymatic acidolysis to produce structured lipids: Optimization by response surface design in a packed bed reactor. *Journal of the American Oil Chemists' Society* 77, 171-176.

25. Jennings, B. H. and Akoh, C. C. 1999. Enzymatic modification of triacylglycerols of high eicosapentaenoic and docosahexaenoic acids content to produce structured lipids. *Journal of the American Oil Chemists' Society* 76, 1133-1137.

26. Garcia, H. S., Arcos, J. A, Ward, D. J. and Hill, C. G. 2000. Synthesis of glycerides containing n-3 fatty acids and conjugated linoleic acid by solvent-free acidolysis of fish oil. *Biotechnology and Bioengineering* 70, 587-591.

27. Akoh C. C. and Moussata, C. O. 1998. Lipase-catalyzed modification of borage oil: Incorporation of capric and eicosapentaenoic acids to form structured lipids. *Journal of the American Oil Chemists' Society* 75, 697-701.

28. Senanayake, S. P. J. N. and Shahidi, F. 2002. Lipase-catalyzed incorporation of docosahexaenoic acid (DHA) into borage oil: Optimization using response surface methodology. *Food Chemistry* 77, 115-123.

29. Senanayeke, S. P. J. N. and Shahidi, F. 1999. Enzymatic incorporation of docosahexaenoic acid into borage oil. *Journal of the American Oil Chemists' Society* 76, 1009-1015.

30. Can, A. and Ozcelik, B. 2004. Enrichment of hazelnut oil by long chain w-3 PUFAs by lipase-catalyzed acidolysis: Optimization by RSM. *Journal of the American Oil Chemists' Society* 82, 27-32.

31. Jennings, B. H. and Akoh, C. C. 2000. Lipase-catalyzed modification of rice bran oil to incorporate capric acid. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 48, 4439-4443.

32. Mukherjee, K. D. and Kiewitt, I. 1996. Specificity of Carica papaya latex as biocatalyst in the esterification of fatty acids with 1-butanol. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 44, 1948-1952.

33. Senanayake, S. P. J. and Shahidi, F. 2004. Incorporation of docosahexaenoic acid (DHA) into evening primrose (*Oenothera biennis* L.) oil via lipase catalyzed transesterification. *Food Chemistry* 85, 489-496.

34. Iwasaki, Y. and Yamane, T., 2000. Enzymatic synthesis of structured lipids. *Journal of Molecular Catalysis B: Enzymatic* 10, 129-140.

35. Mukherjee, K. D. 1998. Lipid biotechnology. pp.589-640. In: Food Lipids. Eds. C. C. Akoh and D. B. Min. Marcel Dekker Inc., New York.

36. Gupta, R., Rathi, P. and Bradoo, S. 2003. Lipase mediated upgradation of dietary fats and oils. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition* 43, 635-644.

37. Yamane, T. 2000. Lipase-catalyzed syntehesis of structured triacylglycerol containing polyunsaturated fatty acids: Monitoring the reaction and increasing the yield, in enzymes. pp. 148-169. In: Lipid Modification, Eds. U. T. Bornscheuer. Wiley and Sons, New York.

38. Torres, C. F., Barrios, E. and Hill, C. G. 2002. Lipase-catalyzed acidolysis of menhaden oil with CLA: Optimization by factorial design. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 79, 457-466.

39. Xu, X., Skands, A. R. H., Hoy, C. E., Mu, H., Balchen, S. and Adler-Nissen, J. 1998. Production of specific-structured lipids by enzymatic interesterification: Elucidation of acyl migration by response surface design. *Journal of the American Oil Chemists' Society* 75, 1179-1186.

40. Huang, K. H. and Akoh, C. C. 1994. Lipase-catalyzed incorporation of n-3 polyunsaturated fatty acids into vegetable oils. *Journal of the American Oil Chemists' Society* 71, 1277-1280.

41. Kahveci, D. 2008. Production of diglycerides by lipase-catalaysed glycerolysis in ionic liquids. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, s. 26-35.

42. Paez, B. C., Medina, A. R., Camacho Rubio, F., González Moreno, P. and Molina Grima, E. 2002. Production of structured triglycerides rich in n-3 polyunsaturated fatty acids by the acidolysis of cod liver oil and caprylic acid in a packed-bed reactor: equilibrium and kinetics. *Chemical Engineering Science* 57, 1237-1249.

43. Akoh, C. C., Jennings, B. H. and Lillard, D. A. 1996. Enzymatic modification of evening primrose oil: Incorporation of n-3 polyunsaturated fatty acids. *Journal of the American Oil Chemists' Society* 73, 1059-1062.

44. Kim, I. H., Yoon, C. S., Cho, S. H., Lee, K. W., Chung, S. H. and Tae, B. S. 2001. Lipase-catalyzed incorporation of conjugated linoleic acid into Tricaprylin. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 78, 547-551.

45. Gunstone, F. D. 2002. Food applications of lipids. pp. 729-750. In: Food Lipids: Chemistry, Nutrition and Biotechnology, Eds. C. C. Akoh and D. B. Min. Marcel Dekker, Inc., New York.

46. Ratledge, C. and Hopkins, S. 2006. Lipids from microbial sources. pp. 80-109. In: Modifying Lipids for Use in Food, Eds. F. Gunstone. Woodhead Publishing, Cambridge.

47. Wynn, J. P. and Ratledge, C. 2006., Microbial production of oils and fats. pp. 443-473. In: Food Biotechnology 2nd edition, Eds. K. Shetty, G. Paliyath, A. Pometto and R. Levin. Taylor and Francis Group, LLC, Boca Raton.

48. Ratledge, C. 1992. Microbial lipids: Commercial realities or academic curiosities. pp.1-15. In: Industrial Applications of Single Cell Oils, Eds. D. J. Kyle and C. Ratledge. AOCS Press, Champaign, Illinois.

49. Ratledge, C. 2004. Fatty acid biosynthesis in microorganisms being used for Single Cell Oil production. *Biochimie* 86, 807-815.

50. Sijtsma, L. and de Swaaf, M. E. 2004. Biotechnological production and applications of the ω-3 polyunsaturated fatty acid docosahexaenoic acid. *Applied Microbiology and Biotechnology* 64, 146-153.

51. Yzawa, K., Watanabe, K., Ishikawa, C., Kondo, K. and Kimura, S. 1992. Production of eicosapentaenoic acid from marine bacteria. p.16. In: Industrial Applications of Single Cell Oils, Eds. D. J. Kyle and C. Ratledge. AOCS Press, Champaign, Illinois.

52. Morita, T., Konishi, M., Fukuoka, T., Imura, T. and Kitamoto, D. 2007. Microbial conversion of glycerol into glycolipid biosurfactants, mannosylerythritol lipids by a *Basidiomycete* Yeast, *Pseudozyma antarctica* JCM. *Journal of Bioscience and Bioengineering* 104, 78-81.

53. Murphy, D. J. 2006. Plant breeding to change lipid composition for use in food. pp. 273-305. In: Modifying Lipids for Use in Food. Eds. F. D. Gunstone. Woodhead Publishing Ltd., Cambridge.

54. Broun, P., Gettner,S. and Somerville, C. 1999. Genetic engineering of plant lipids. *Annual Review of Nutrition* 19, 197-216.

55. Knauf, V. C. and Del Vecchio, A. J. 1998. Genetic engineering of crops that produce vegetable oil. pp. 779-805. In: Food Lipids, Eds. C. C. Akoh and D. B. Min. Marcel Dekker Inc., New York.

56. Gunstone, F. D. and Pollard, M. R. 2001. pp. 155-184. Vegetable oils with fatty acid composition changed by plant breeding or by genetic modification. In: Structured and Modified Lipids, Eds. F. D. Gunstone. Marcel Dekker, Inc., New York.

57. O'Shea, M., Gerritsen, J. and Mohede, I. 2006. Clinical benefits of a structured lipid (Betapol) in infant formula. pp. 261-267. In: Handbook of Functional Lipids, Eds. C. C. Akoh. CRC Press, Boca Raton.

58. Auerbach, M. H., Chang, P. W., Kosmark, R., O'Neill, J. J., Philips, J. C. and Klemann, L. P. 1998. Salatrim: A family of reduced calorie structured lipids. pp. 89-116. In: Structural Modified Food Fats: Synthesis, Biochemistry and Use, Eds. A. B. Christophe. AOCS Press, Champaign Illinois.

59. Shimada, Y., Sugihara, A., Nakano, H., Yokota, T., Nagao, T., Komemushi, S. and Tominaga, Y. 1996. Production of structured lipids containing essential fatty acids by immobilized *Rhizopus delemar* lipase. *Journal of the American Oil Chemists' Society 73*, 1415-1420.

60. Shimada, Y., Suenaga, M., Sugihara, A., Nakai, S. and Tominaga, Y. 1999. Continuous production of structured lipid containing γ-linolenic and caprylic acids by immobilized *Rhizopus delemar* lipase. *Journal of the American Oil Chemists' Society 76*, 189-193.

61. Smith, K. W. 2001. Cocoa butter and cocoa butter equivalents. pp. 401-422. In: Structured and Modified Lipids, Eds. F. D. Gunstone. Marcel Dekker, Inc., New York.

62. Shukla, V. J. K. S. 2006. Cocoa butter, cocoa butter equivalents, and cocoa butter substitutes. pp. 279-307. In: Handbook of Functional Lipids, Eds. C. C. Akoh. CRC Press, Boca Raton.

KAYNAKLAR

1. Reineccius, G. 2006. Flavor Chemistry and Technology, CRC Press, Boca Raton. pp. 123-298.
2. Elmacı, Y. 2001. Lezzet Maddeleri. pp.143-159. İç. Gıda Katkı Maddeleri, Ed. T. Altuğ, Meta Basım, İzmir.
3. Bayrak, A. 2006. Gıda Aromaları. Gıda Teknolojisi Derneği Yayın No:32, pp. 1-44.
4. Leffingwell and Associates, Services and Software for the Perfume, Flavor, Food and Beverage Industries, http://www.leffingwell.com/top_10.htm (Alıntı tarihi: 01 Temmuz 2008).
5. Anon. 1997. Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği. Resmi Gazete No. 23172, Tarih 16.11.1997.
6. Janssens, L., de Pooter, H. L., Schamp, N. M. and Vandamme, E. J. 1992. Production of flavours by microorganisms. Proccess Biochemistry 27, 195-215.
7. Krings, U. and Berger, R. G. 1998. Biotechnological production of flavours and fragrances. Applied Microbiology and Biotechnology 49, 1-8.
8. Xu, P., Hua, D. and Ma, C. 2007. Microbial transformation of propenylbenzenes for natural flavour production. Trends in Biotechnology 25, 571-576.
9. Winterhalter, P. and Schreier, P. 1993. Biotechnology: Challenge for the flavor industry. Flavor Science 34, 225-258.
10. Berger, R. G. 1995. Aroma Biotechnology. Springer, Berlin Heidelberg New York. pp. 35-50.
11. Pekin, B. 1993. Biyokimya Mühendisliği (Biyoteknoloji). Ege Üniversitesi Kimya Fakültesi yayınları, No: 3, Mas Ambalaj. pp. 1-89.
12. Najafpour, G. D. 2007. Biochemical Engineering and Biotechnology. Elsevier Press, Amsterdam. pp. 1-13.
13. Longo, M. A. and Sanromán, M. A. 2006. Production of food aroma compounds. Food Technology and Biotechnology 44, 335-353.
14. Couto, S. R., and Sanromán, M. A. 2006. Application of solid-state fermentation to food industry-A review. Journal of Food Engineering 76, 291-302.
15. Stanbury, P. F., Whitaker, A. and Hall, S. J. 1995. Principles of Fermentation Technology. 2. baskı, Pergamon, United Kingdom. p.357.
16. Quilter, M. G., Hurley, J. C., Lynch, F. J. and Murphy, M. G. 2003. The production of isoamyl acetate from amyl alcohol by Saccharomyces cerevisiae. Journal of Insitute of Brewing 109, 34-40.
17. Verstrepen, K. J., Derdelinckx, G., Dufour, J. P., Winderickx, J., Thevelein, J. M., Pretorius, I. S. and Delvaux, F. R. 2003. Flavor-active esters: Adding fruitiness to beer. Journal of Bioscience and Bioengineering 96, 110-118.
18. Peddie, A. B. H. 1990. Ester formation in brewery fermentations. Journal of Institute of Brewing 96, 327-331.
19. Yılmaztekin, M., Cabaroğlu, T. ve Erten, H. 2005. Biyoteknolojik yollarla esterlerin üretimi. 14. Biyoteknoloji Kongresi, s. 619, Eskişehir, 31 Ağustos-2 Eylül.
20. Erten, H. ve Canbaş, A. 2003. Alkol fermentasyonu sırasında oluşan aroma maddeleri. Gıda 28, 615-619.
21. Verstrepen, K. J., Derdelinckx, G. and Delvaux, F. R. 2003. Esters in beer-part 2: Controlling ester levels during beer fermentation: a biochemical approach. Cerevisiae 28, 22-30.
22. Russell, I. 2003. Understanding yeast fundamentals, pp 85-119. In.: The Alcohol Textbook, Eds. K. A. Jacques, T. P. Lyons, and D. R. Kelsall, 4. baskı, Nottingham University Press, UK.
23. Walker, G. 1999. Yeast Physiology and Biotechnology, John Wiley and Sons Ltd., UK.

24. Claeson, A. S. 2006. Volatile organic compounds from microorganisms-identification and health effects. Doktora Tezi, Department of Public Health and Clinical Medicine, Doktora Tezi, İsveç, s. 66.

25. Aguedo, M., Ly, M. H., Belo, I., Teixeria, J. A., Belin, J. M. and Wache, Y. 2004. The use of enzymes and microorganisms for the production of aroma compounds from lipids. Food Technology and Biotechnology 42, 327-336.

26. Janssens, L., de Poorter, H. L., Vadamme, E. J. and Schamp, N. M. 1987. Production of flavours by the yeast Hansenula mrakii. Mededelingen Faculteit Landbouwwetenschappen Rijksuniversiteit Gent 54, 1907-1913.

27. Iwase, T., Morikawa, T., Fukuda, H., Sasaki, K. and Yoshitake, M. 1995. Production of fruity odor by genus Williopsis. Journal of the Brewing Society of Japan 90, 394-396.

28. Yılmaztekin, M., Erten, H. and Cabaroğlu, T. 2008. Production of isoamyl acetate from sugar beet molasses by Williopsis saturnus var. saturnus. Journal of The Institute of Brewing 114, 34-38.

29. Neto, R. S., Pastore, G.M. and Macedo, G.A. 2004. Biocatalysis and biotransformation producing γ-decalactone. Journal of Food Science 69, 677-680.

30. Vamdamme, E. J., 2003. Bioflavours and fragrances via fungi and their enzymes. Fungal Diversity 13, 153-166.

31. Vanderhaegen, B., Neven, H., Coghe, S., Verstrepen, K. J., Derdelınckx, G. and Verachtert, H. 2003. Bioflavouring and beer refermentation. Applied Microbiology and Biotechnology 62, 140-150.

32. Rocha-Valadez, J. A., Estrada, M., Galindo, E. and Leobardo, S. C. 2006. From shake flasks to stirred fermentors: Scale-up of an extractive fermentation process for 6-pentyl-α-pyrone production by Trichoderma harzianum using volumetric power input. Process Biochemistry 41, 1347-1352.

33. Deetae, P., Bonnarme, P., Spinnler, H. E. and Helinck, S. 2007. Production of volatile aroma compounds by bacterial strains isolated from different surface-ripened French cheeses. Applied Microbiology and Biotechnology 76, 1161-1171.

34. Schrader, L., Etschmann, M. M. W., Sell, D., Hilmer, J. M. and Rabenhorst, J. 2004. Applied biocatalysis for the synthesis of natural flavour compounds-current industrial processes and future prospects. Biotechnology Letters 26, 463-472.

35. Singh, R., Vadlani, P. V., Harrison, M. L., Bennett, G. N. and San, K. Y. 2007. Aerobic production of isoamyl acetate by overexpression of the yeast alcohol acetyl-transferases AFT1 and AFT2 in Escherichia coli and using low-cost fermentation ingredients. Bioprocess and Biosystem Engineering 31, 299-306.

36. Walton, N. J., Mayer, M. J. and Narbad, A. 2003. Vanillin. Phytochemistry 63, 505-515.

37. Walton, N. J., Narbad, A., Faulds, C. B. and Williamson, A. 2000. Novel approaches to the biosynthesis of vanillin. Current Opinion in Biotechnology 11, 490-496.

38. Thibault, J. F., Asther, M., Ceccaldi, B. C., Couteau, D., Delattre, M., Duarte, J. C., Faulds, C., Heldt-Hansen, H. P., Kron, P., Lesage-Meessen, L., Micard, V. M. G. C., Renard, C., Tuohy, M., Van Hulle, S. and Williamson, G. 1998. Fungal bioconversion of agricultural by-products to vanillin. Lebensmittel-Wissenschaft und-Technologie 31, 530-536.

39. Waché, Y., Aguedo, M., Nicaud, J. M. and Belin, J. M. 2003. Catabolism of hydroxyacids and biotechnological production of lactones by Yarrowia lipolytica. Applied Microbiology and Biotechnology 61, 393-404.

40. Lomascolo, A., Stentelaire, C., Asther, M. and Lessage-Meessen, L. 1999. Basidiomycetes as new biotechnological tools to generate natural aromatic flavours for the food industry. Trends in Biotechnology 17, 282-289.

41. Simmonds, J. and Robinson, G. K. 1997. Novel biotransformations to produce aromatic and heterocyclic aldehydes. Enzyme and Microbial Technology 21, 367-374.

42. Lomascolo, A., Lesage-Meessen, L., Labat, M., Navarro, D., Delattre, M. and Asther, M. 1999. Enhenced benzaldehyde formation by monokaryotic strain of Pycnoporus cinnabarinus using a selective solid adsorbent in the culture medium. Canadian Journal of Microbiology 45, 653-657.

43. Güvenç, A., Kapucu, N. and Mehmetoğlu, Ü. 2002. The production of isoamyl acetate using immobilized lipases in a solvent-free system. Process Biochemistry 38, 379-386.

44. Perez, E. R., Cardoso, D. R. and Franco, D. W. 2001. Análıse Dos Álcooıs, Ésteres E Compostos Carbonílıcos Em Amostras De Óleo Fúsel, Química Nova 24, 10-12. (Portekizce).

45. Janssens, L., de Poorter, H. L., de Mey, L., Vadamme, E. J. and Schamp, N. M. 1989. Fusel oil as a precursor for the microbial production of fruity flavours. Mededelingen Faculteit Landbouwwetenschappen Rijksuniversiteit Gent 54(4a), 1387-1391.

46. Yılmaztekin, M., Erten, H. and Cabaroglu, T. 2008. Enhanced production of isoamyl acetate from beet molasses with addition of fusel oil by Williopsis saturnus var. saturnus. Food Chemistry 112, 290-294.

47. Abbas, H. and Comeau, L. 2003. Aroma synthesis by immobilized lipase from Mucor sp. Enzyme and Microbial Technology 32, 589-595.

48. Romero, M. D., Calvo, L., Alba, C. and Daneshfar, A. 2007. A kinetic study of isoamyl acetate synthesis by immobilized lipase-catalyzed acetylation in n-hexane. Journal of Biotechnology 127, 269-277.

49. Ghamgui, H., Karra-Chaabouni, M., Bezine, S., Miled, N. and Gargouri, Y. 2006. Production of isoamyl acetate with immobilized Staphylococcus simulans lipase in a solvent-free system. Enzyme and Microbial Technology 38, 788-794.

50. Güvenç, A., Kapucu, N., Kapucu, H., Aydogan, O. and Mehmetoglu, U. 2007. Enzymatic esterification of isoamyl alcohol obtained from fusel oil: Optimization by response surface methodolgy. Enzyme and Microbial Technology 40, 778-785.

51. Serra, S., Fuganti, C. and Brenna, E. 2005. Biocatalytic preparation of natural flavours and fragrances. Trends in Biotechnology 23, 193-198.

52. Vandamme, E. J. and Soetaert, W. 2002. Bioflavours and fragrances via fermentation and biocatalysis. Journal of Chemical Technology and Biotechnology 77, 1323-1332.

KAYNAKLAR

1. Slater, A., Scott, N. and Fowler, M. 2004. Plant Biotechnology. Oxford University Press, Oxford.

2. Janick, J. 1999. The search for new food resources. *Plant Biotechnology* 16, 27-32.

3. Anon.http://www.aenews.wsu.edu/May02AENews/MexiCorn/Figure1.jpg (Alıntı tarihi: 21 Ağustos 2010).

4. Murashige, T. and Skoog, F. 1962. A revised medium for rapid growth and bioassays with tobacco tissue cultures. *Plant Physiology* 15, 473-497.

5. Gamborg, O. L., Miller, R. A. and Ojima, K. 1968. Nutrient requirements of suspension cultures of soybean root cells. *Experimental Cell Research* 50, 151-158.

6. White, P. R. 1943. Nutrient deficiency studies and an improved inorganic nutrient for cultivation of excised tomato roots. *Growth* 7, 53-65.

7. Schenk, R. U. and Hilderbrandt, A. C. 1972. Medium and techniques for induction and growth of monocotyledonous plant cell cultures. *Canadian Journal of Botany* 50, 199-204.

8. Nitsch, J. P. and Nitsch, C. 1969. Haploid plants from polen grains. *Science* 163, 85-87.

9. Babaoğlu, M., Yorgancılar, M. ve Akbudak, M. A. 2001. Doku kültürü: Temel laboratuvar teknikleri. s.1-35. In: Bitki Biyoteknolojisi I-Doku Kültürü ve Uygulamaları, Eds. M. Babaoğlu, E. Gürel ve S. Özcan. Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.

10. Aydın, Y., İpekçi, Z., Talas Oğraş, T., Zehir, A., Bajroviç, K. and Gözükırmızı, N. 2004. High frequency somatic embryogenesis in cotton. *Biologia Plantarum* 48, 491-495.

11. Klee, H., Horsch, R. and Rogers, S. 1987. *Agrobacterium*-mediated plant transformation and its further application to plant biology. *Annual Review of Plant Physiology* 38, 467-486.

12. Horsch, R. B., Fry, J., Hoffmann, N., Eichholtz, D., Rogers, S. and Fraley, R. T. 1985. A simple and general methods for transferring genes into plants. *Science* 227, 1229-1231.

13. Gürel, F. and Gözükırmızı, N. 2003. Electroporation transformation of barley. pp. 23, 69-89. In: Modern Methods of Plant Analysis, Vol.23 Plant Transformation, Eds. J. F. Jackson and H. S. Liskens. Springer-Verlag, New York.

14. Voytas D.F., 2013. Plant Genome Engineering with Sequence-Specific Nucleases *Annual Review of Plant Biology* 64: 327-350

15. Anon, http://www.arabidopsis.org (Alıntı tarihi: 20 Mart 2008).

16. Altınkut, A., Kazan, K. and Gözükırmızı, N. 2003. Detection of AFLP polymorphism between water stress tolerant and sensitive bulks constituted based on traits associated with water stress tolerance in barley. *Genetics and Molecular Biology* 26, 77–83.

17. Anon, http://genomevolution.org/wiki/index.php/Plant_Genome_Statistics (Altıntı tarihi: 05 Mart 2014).

18. Anon. ISAAA, http://www.isaaa.org (Alıntı tarihi: 06 Mart 2014).

19. Varshney, R.K., Nayak, S.N., May, G.D. and Jackson, S.A. 2009, Next-generation sequencing technologies and their implications for crop genetics and breeding. Trends in Biotechnology 27, 522–530.

20. Anon. Biyogüvenlik Kanunu http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100326.htm (Alıntı tarihi: 05 Mart 2014).

21. Anon. Convention on Biological Diversity, http://www.cbd.int/biosafety/ (Alıntı tarihi: 30 Temmuz 2009).

tadır. Bu kapsamda gıdalara genetik modifikasyon uygulanıp uygulanmadığının saptanması, ürünlerin etiketlenmesi, insan sağlığına veya ekosisteme zarar verip vermediklerinin araştırılması, GD ürünler üzerinde en yoğun çalışılan ve tartışılan konuları oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

1. EU Database, http://ec.europa.eu/food/food/biotechnology/gmo_en.html (Alıntı tarihi: 16 Mayıs 2009).
2. Le Marre, K. N., Witte, C. L., Burkink, T. J. and Wells, M. G. J. 2007. Second generation of genetically modified food: American versus French perspectives. *Journal of Food Products Marketing* 13, 81-100.
3. McElroy, D. 2000. Product development in cereal biotechnology. pp.71-80. In: Cereal Biotechnology, Eds. P. C. Morris and J. H. Bryce. Woodhead Publishing Limited and CRC Press LLC, Washington DC.
4. Türkoğlu, S. 2007. Genetiği değiştirilmiş mikroorganizmalar ve yeni gıdalara ilişkin yasal düzenlemeler. AB Uzmanlık Tezi, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara.
5. Anon. 2000. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu. DPT: 25-ÖİK: 533, Ankara.
6. Anon. 1999. IFST: Current Hot Topics, Genetic Modification and Food, IFST, UK.
7. Anon. 2000. IFT expert report on biotechnology and foods, introduction. *Food Technology* 54,124-136.
8. http://www.akdeniz.edu.tr/ziraat/tr/dersler/genetikmuh_06.pdf (Alıntı tarihi: 12 Haziran 2009).
9. Lee, B. 1996. Fundemantals of Food Biotehnology. VCH Publishers Inc., New York.
10. Özcan, S., Gürel, E. and Babaoğlu, M. 2001. Bitki Biyoteknolojisi II-Genetik Mühendisliği ve Uygulamaları. Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları, Konya.
11. Phillips, T. 2008. Genetically modified organisms (GMOs): Transgenic Crops and Recombinant DNA Technology. Nature Education 1(1), http://www.nature.com/ scitable/topicpage/Genetically-Modified-Organisms-GMOs-Transgenic-Crops-and-732 (Alıntı tarihi: 24 Haziran 2009).
12. http://www.gmo-compass.org/eng/agri_biotechnology/gmo_planting/257.global_gm_ planting_2008. html (Alıntı tarihi: 11 Ocak 2010).
13. http://www.gmo-compass.org/eng/agri_biotechnology/gmo_planting/392.gm_maize_ cultivation_europe_2008.html (Alıntı tarihi: 11 Ocak 2010).
14. ISAAA, James, C. 2006. http://www.gmo-compass.org/eng/agri_biotechnology/gmo_ planting/145.gmo_cultivation_trait_statistics.html (Alıntı tarihi: 1 Haziran 2009).
15. GDO Bilgi Platformu, http://students.sabanciuniv.edu/cemmeydan/GDO/index.php? option=com_content&task=view&id=109&Itemid=120 (Alıntı tarihi: 11 Temmuz 2009).
16. James, J.A. 2002. Biotechnology and the fresh-cut produce industry. pp. 337-360. In: Fresh-Cut Fruits and Vegetables, Ed. O. Lamikanra. CRC Press LLC, Washington DC.
17. Çetiner, S. 2004. Tarımsal Biyoteknoloji ve Gıda Güvencesi: Sorunlar ve Öneriler. Modern Biyoteknoloji Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar ve Gıda Güvenliği Konferans Notları, İstanbul, 6 Aralık 2004.
18. Bayraç, A. T., Kalemtaş, G., Baloğlu, M. C., Kavas, M. ve Önde, S. 2007. Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar, 1. baskı. ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Ankara.

19. Alpuche-Solis, A. G. and Paredes-Lopez, O. 2001. Biotechnology to improve shelf life and quality traits of foods. pp. 321-357. In: Food Shelf Life Stability: Chemical, Biochemical, and Microbiological Changes, Eds. N. A. M. Eskin and D. S. Robinson. CRC Press, Boca Raton.
20. Paredes-López, O. and Osuna-Castro, A. 2007. Molecular Biotechnology for nutraceutical enrichment of food crops: The case of minerals and vitamins. pp.735-766. In: Food Biotechnology, Eds. K. Shetty, G. Paliyath, A. Pometto and R. E. Levin. CRC Press, Boca Raton.
21. Osuno-Castro, J. A. and Paredes-Lopez, O. 2003. Introduction to molecular food biotechnology. pp. 1-63. In: Food Sicence and Food Biotechnology. Eds. G. F. Gutierrez-Lopez and G. V. Barbosa-Canovas. CRC Press, Boca Raton.
22. Purchase, I. F. H. 2005. What determines the acceptability of genetically modified food that can improve human nutrition? *Toxicology and Applied Pharmacology* 207, 19-27.
23. EU Joint Research Center, http://gmoinfo.jrc.ec.europa.eu/ (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
24. Gonzalez, R. 2005. Metabolic engineering of bacteria for food ingredients. pp. 502-517. In: Functional Foods and Biotechnology, Eds. K. Shetty, G. Paliyath and A. Pometto. CRC Press, Boca Raton.
25. Olempska-Beer, Z. S., Merker, R. I., Ditto, M. D. and DiNovi, M. J. 2006. Food-processing enzymes from recombinant microorganisms—a review. *Regulatory Toxicology and Pharmacology* 45, 144-158.
26. Hernandez-Sanchez, H. 2003. Recent developments in food biotechnology. pp. 63-81. In: Food Sicence and Food Biotechnology. Eds. G. F. Gutierrez-Lopez and G. V. Barbosa-Canovas. CRC Press, Boca Raton.
27. Hernandez-Sanchez, H. 2003. Modern biotechnological approaches to traditional processes. pp. 66-68. In: Food Sicence and Food Biotechnology. Eds. G. F. Gutierrez-Lopez and G. V. Barbosa-Canovas. CRC Press, Boca Raton.
28. Boyacıoğlu, D. 1994. Geçmişte ve Günümüzde Gıda Biyoteknolojisi Uygulamaları. II. Gıda Mühendisliği Kongresi, Gaziantep, 21-23 Eylül.
29. Quain, D. E. 2006. Yeast genetics in brewing: new insights and opportunities. pp. 149-163. In: Brewing New Technologies, Ed. C. W. Bamforth. CRC Press, Boca Raton.
30. Ekici, A., Timur, M. ve Bağış, M. 2006. Transgenik Canlılar ve Akuakültürdeki Önemi. *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi* 23-Ek (1/2), 211-214.
31. Pursel, V. G. 2007. Genetic modification of production traits in farm animals. pp.1022-1033. In: Food Biotechnology, Eds. K. Shetty, G. Paliyath, A. Pometto, R. E. Levin. CRC Press, Boca Raton.
32. Roller, S. and Harlander, S. 1998. Genetic Modification in the Food Industry,. Blackie Academic and Professional, Londra, İngiltere.
33. Kızılaraslan, Ö. D. Biyoteknolojik Ürünler, Organik Ürünler ve Uluslararası Ticaretteki Gelişmeler, http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/biyoteknoloji.doc (Alıntı tarihi: 24 Haziran 2009).
34. Yoshida, S. H. 2004. Food Biotechnology and U. S. Products liability law: The search for balance between new technologies and consumer protection. pp. 368-387. In: Bioprocesses and Biotechnology for Functional Foods and Nutraceuticals, Eds. J. R. Neeser and J. B. German. Marcel Dekker Inc., New York.
35. WHO, http://www.who.int/foodsafety/publications/biotech/20questions/en/ (Alıntı tarihi: 18 Temmuz 2009).
36. Anon. 2009. European Network Safety Assessment of Genetically Modified Food Crops. http://www.agrobio.org/documents/Biblioteca/European%20Network%20Safety%20 assessment%20of%20GM%20food%20Crops.pdf (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
37. European Food Safety Authority (EFSA), http://www.efsa.europa.eu/EFSA/ScientificPanels/efsa_locale-1178620753812_GMO.htm (Alıntı tarihi: 16 Mayıs 2009).

38. http://www.efsa.europa.eu/EFSA/efsa_locale-1178620753812_1211902183576.htm (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
39. Cooper, W., Acumen, I. P. and Sweet, J. B. 2000. Risk assessment and legislative issues. pp. In: Cereal Biotechnology, Eds. P. C. Morris and J. H. Bryce Woodhead Publishing Ltd., UK.
40. Anon. 2006. New marker genes: there is another way, GMO Safety. http://www.gmo-safety.eu/en/gene_transfer/marker_genes/36.docu.html (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
41. http://www.efsa.europa.eu/EFSA/ScientificPanels/GMO/efsa_locale-1178620753812_ GMOApplications.htm (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
42. USDA Database, http://www.usda.gov/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_1OB?contentidonly= true&navid= AGRICULTURE&contentid=BiotechnologyFAQs.xml (Alıntı tarih: 14 Temmuz 2009).
43. Cartagena Biyogüvenlik Protokolü, http://www.tagem.gov.tr/HABERLER/cartegena/CBP-rehber.pdf (Alıntı tarihi: 31 Mart 2009).
44. Codex Alimentarius, http://www.codexalimentarius.net (Alıntı tarihi: 21 Ocak 2009).
45. Europa Food Safety, http://ec.europa.eu/environment/biotechnology/legislation.htm (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
46. Europa Food Safety, http://ec.europa.eu/food/food/biotechnology/gmfood/qanda_en.pdf (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
47. Official Journal of the European Union, http://eur-lex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2003/ l_268/l_26820031018en00010023.pdf (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
48. Official Journal of the European Union, http://eur-lex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2003/l_268/ l_26820031018en00010023.pdf (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
49. GMO Compass, http://www.gmo-compass.org/eng/regulation/labelling/89.gmo_ labelling_guidelines_threshold.html (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009).
50. Food Standards Agency, http://www.food.gov.uk/gmfoods/gm/gm_labelling (Alıntı tarihi: 14 Ağustos 2009).
51. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü, http://www.ttsm.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B 2EF6F8799158EECAC57 (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009)
52. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü, http://www.ttsm.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B 2EF9B71935287F9CB97 (Alıntı tarihi: 20 Ağustos 2009)
53. Gıda ve Yem Amaçlı Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerinin İthalatı, İşlenmesi, İhracatı, Kontrol ve Denetimine Dair Yönetmelik, 26 Ekim 2009 Tarihli ve 27388 Sayılı Resmî Gazete. http://rega.basbakanlik.gov.tr/main.aspx?home=http://rega. basbakanlik.gov.tr/eskiler/2009/10/20091026.htm&main=http://rega.basbakanlik.gov.tr/ eskiler/2009/10/20091026.htm (Alıntı tarihi: 29 Ekim 2009)
54. T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü Biyügüvenlik Kanunu, Kanun No: 5977, Kabul Tarihi: 18.03.2010, Yayımlandığı Resmi Gazete: 26.03.2010-27533. http://www.gkgm.gov.tr/mevzuat/kanun/kanun_liste.html (Alıntı tarihi: 17.10.2011).
55. T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü Biyogüvenlik Kurulu ve Komitelerin Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, Kabul Tarihi: 13.08.2010, Yayımlandığı Resmi Gazete: 13.08.2010-27671 http://www.gkgm.gov.tr/mevzuat/ yonetmelik/ biyoguvenlik_kurul_komite_calis_yon.html (Alıntı tarihi: 17.10.2011).
56. T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerine Dair Yönetmelik, Kabul Tarihi: 13.08.2010, Yayımlandığı Resmi Gazete: 13.08.2010-27671 http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/ 2010/08/20100813-4.htm (Alıntı tarihi: 17.10.2011).

tabaka yapısını sindiren bakteriyofaj kaynaklı endolisinler ve bunların laktik kültürlerde moleküler yöntemlerle üretilmesi alternatif gıda biyoprezervasyonu uygulamaları arasında değerlendirilebilmektedir[91].

KAYNAKLAR

1. Eilers, J. R., 1990. New foods provide new food safety challenges. *Food Processing* 6, 104-108.
2. WHO, 2002. Food safety strategic planning meeting: report of a WHO strategic planning meeting, WHO headquarters, Geneva, Switzerland, 20-22 February 2001 (http://whqlibdoc.who.int/hq/2001/WHO_SDE_PHE_FOS_01.2.pdf). 10 Temmuz 2008.
3. McCarthy, M., Brennan, M., Kelly, A. L., Ritson, C., de Boer, M. and Thompson, N., 2007. Who is at risk and what do they know? Segmenting a population on their food safety knowledge. *Food Quality and Preference* 18, 205-217.
4. Cleveland, J., Montville, T. J., Nes, I. F. and Chikindas, M. L., 2001. Bacteriocins: Safe, natural antimicrobials for food preservation. *International Journal of Food Microbiology* 71, 1-20.
5. Deegan, L. H., Cotter, P. D., Hill, C. and Ross, P., 2006. Bacteriocins: Biological tools for biopreservation and shelf-life extension. *International Dairy Journal* 16, 1058-1071.
6. Chen, H. and Hoover, D. G., 2003. Bacteriocins and their food applications. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety* 2, 82-100.
7. Nes, I. F. and Johnsborg, O., 2004. Exploration of antimicrobial potential in LAB by genomics. *Current Opinion in Biotechnology* 15, 100-104.
8. Devlieghere, F., Vermeiren, L. and Debevere, J., 2004. New preservation technologies: Possibilities and limitations. *International Dairy Journal* 14, 273-285.
9. Stiles, M., 1996. Biopreservation by lactic acid bacteria. *Antonie van Leeuwenhoek* 70, 331-345.
10. Axelsson, L., 1998. Lactic acid bacteria: Classification and physiology. pp. 1-72. In: Lactic Acid Bacteria, Microbiology and Functional Aspects, Eds. S. Salminen and A. Wright. Marcel Decker, Inc. New York, Bassel, Hong Kong.
11. Gálvez, A, Abriouel, H., López, R. L. and Omar, N. B., 2007. Bacteriocin-based strategies for food biopreservation. *International Journal of Food Microbiology* 120, 51-70.
12. Fimland, G., Johnsen, L., Dalhus, B. and Nissen-Meyer, J., 2005. Pediocin-like antimicrobial peptides (class IIa bacteriocins) and their immunity proteins: Biosynthesis, structure, and mode of action. *Journal of Peptide Science* 11, 688-696.
13. Papagianni, M., 2003. Ribosomally synthesized peptides with antimicrobial properties: Biosynthesis, structure, function, and applications. *Biotechology Advances* 21, 465-499.
14. Klaenhammer, T. R., 1993. Genetics of bacteriocins produced by lactic acid bacteria. *FEMS Microbiology Reviews* 12, 39-86.
15. Cotter, P. D., Hill, C. and Ross, R. P., 2005. Bacteriocins: Developing innate immunity for food. *Nature Reviews Microbiology* 3, 777-788.
16. De Martinis, E. C. P., Alves, V. F. and Franco, B. D. G. M., 2002. Fundamentals and perspectives for the use of bacteriocins produced by lactic acid bacteria in meat products. *Food Reviews International* 18, 191-208.
17. Hurst, A., 1967. Function of nisin and nisin-like basic proteins in the growth cycle of *Streptococcus lactis*. *Nature* 214, 1232-1234.
18. Bruno, M. E. C. and Montville, T. J., 1993. Common mechanistic action of bacteriocins from lactic acid bacteria. *Applied Environmental Microbiology* 59, 3003-3010.

19. Lück, E. and Jager, M., 1997. Nisin. pp. 208-212. In: Antimicrobial Food Additives, Eds. E. Lück and M. Jager. Springer, Verlag.

20. Naidu, A. S., Unal, R. and Tulpinski, J., 2006. Bacteriocins: Antimicrobial activity and applications. In: Food Biotechnology, Eds. K. Shetty, G. Paliyath and R. A. P. E. Levin. Taylor and Francis Group, Boca Raton.

21. Cheigh, C. I. and Pyun, Y. R., 2005. Nisin biosynthesis and its properties. *Biotechnology Letters* 27, 1641-1648.

22. Zhou, X. X., Li, W. F., Ma, G. X. and Pan, Y. J., 2006. The nisin-controlled gene expression system: Construction, application and improvements. *Biotechnology Advances* 24, 285-295.

23. Kleerebezem, M., 2004. Quorum sensing control of lantibiotic production; nisin and subtilin autoregulate their own biosynthesis. *Peptides* 25, 1405-1414.

24. Bauer, R. and Dicks, L. M. T., 2005. Mode of action of lipid II-targeting lantibiotics. *International Journal of Food Microbiology* 101, 201-216.

25. Breukink, E. and Kruijff, B., 1999. The lantibiotic nisin, a special case or not? *Biochimica et Biophysica Acta* 1462, 223-234.

26. Mulders, J. W. M., Boerrigter, I. J., Rollema, H. S., Siezen, R. J. and de Vos, W. M., 1991. Identification and characterization of the lantibiotic nisin Z, a natural nisin variant. *European Journal of Biochemistry* 201, 581-584.

27. Christ, K., Wiedemann, I., Bakowsky, U., Sahl, H. G. and Bendas, G., 2007. The role of lipid II in membrane binding of and pore formation by nisin analyzed by two combined biosensor techniques. *Biochimica et Biophysica Acta* 1768, 694-704.

28. Breukink, E., van Heusden, H. E., Vollmerhaus, P. J., Swiezewska, E., Brunner, L., Walker, S., Heck, A. J. R. and Kruijff, B., 2003. Lipid II is an intrinsic component of the pore induced by nisin in bacterial membranes. *The Journal of Biological Chemistry* 278, 223-234.

29. McAuliffe, O., Ross, R. P. and Hill, H., 2001. Lantibiotics: Structure, biosynthesis and mode of action. *FEMS Microbiology Reviews* 25, 285-308.

30. Wilson-Stanford, S., Kalli, A., Håkansson, K., Kastrantas, J., Orugunty, R. S. and Smith, L., 2009. Oxidation of lanthionines renders the lantibiotic nisin inactive. *Applied and Environmental Microbiology* 75, 1381-1387.

31. Gaussier, H., Lefevre, T. and Subirade, M., 2003. Binding of Pediocin PA-1 with anionic lipid induces model membrane destabilization. *Applied and Environmental Microbiology* 69, 6777-6784.

32. Rodríguez, J. M., Martínez, M. I. and Kok, J., 2002. Pediocin PA-1, a wide-spectrum bacteriocin from lactic acid bacteria. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition* 42, 91-121.

33. Eijsink, V. G. H., Skeie, M., Middelhoven, P. H., Brurberg, M. B. and Nes, I. F., 1998. Comparative studies of class IIa bacteriocins of lactic acid bacteria. *Applied and Environmental Microbiology* 64, 3275-3281.

34. Ennahar, S., Sashihara, T., Sonomoto, K. and Ishizaki, A., 2000. Class IIa bacteriocins: Biosynthesis, structure and activity. *FEMS Microbiology Reviews* 24, 85-106.

35. Chikindas, M. L., Garcia-Garcera, M. J., Driessen, A. J. M., Ledeboer, A. M., Nissen-Meyer, J., Nes, I. F., Abee, T., Konings, W. N. and Venema, G., 1993. Pediocin PA-1, a bacteriocin from *Pediococcus acidilactici* PACl.O, forms hydrophilic pores in the cytoplasmic membrane of target cells. *Applied and Environmental Microbiology* 59, 3577-3584.

36. Kalchayanand, N., Hanlin, M. B. and Ray, B., 1992. Sublethal injury makes gram-negative and resistant gram positive bacteria sensitive to bacteriocins, pediocin ach and nisin. *Letters in Applied Microbiology* 15, 239-243.

37. Fimland, G., Blingsmo, O. R., Sletten, K., Jung, G., Nes, I. F. and Nissen-Meyer, J., 1996. New biologically active hybrid bacteriocins constructed by combining regions from various pediocin-like bacteriocins: The C-terminal region is important for determining specificity. *Applied and Environmental Microbiology* 62, 3313-3318.

38. Fimland, G., Johnsen, L., Axelsson, L., Brurberg, M. B., Nes, I. F., Eijsink, V. G. H. and Nissen-Meyer, J., 2000. A C-terminal disulfide bridge in pediocin-like bacteriocins renders bacteriocin activity less temperature dependent and is a major determinant of the antimicrobial spectrum. *Journal of Bacteriology* 182, 2643-2648.

39. Tominaga, T. and Hatakeyama, Y., 2006. Determination of essential and variable residues in pediocin PA-1 by NNK scanning. *Applied and Environmental Microbiology* 72, 1141-1147.

40. Miller, K. W., Schamber, R., Chen, Y. and Ray, B., 1998. Production of active chimeric pediocin AcH in *Escherichia coli* in the absence of processing and secretion genes from the *Pediococcus* pap operon. *Applied and Environmental Microbiology* 64, 14-20.

41. Somkuti, G. A. and Gilbreth, S. E., 2005. Thermophilin 110: A bacteriocin of *Streptococcus thermophilus* ST110. *Current Microbiology* 51, 175-182.

42. Yamato, M., Ozaki, K. and Ota, F., 2003. Partial purification and characterization of the bacteriocin produced by *Lactobacillus acidophilus* YIT 0154. *Microbiological Research* 158, 169-172.

43. Leisner, J. J., Moreno, M. R. F., Tee, L. K., Ley, C., Radu, S., Rusul, G., Vancanneyt, M. and De Vuyst, L., 2002. Microbial analysis of Malaysian tempeh, and characterization of two bacteriocins produced by isolates of *Enterococcus faecium*. *Journal of Applied Microbiology* 92, 147-157.

44. Parente, E. and Ricciardi, A., 1999. Production, recovery and purification of bacteriocins from lactic acid bacteria. *Applied Microbiology and Biotechnology* 52, 628-638.

45. Dicks, L. M. T. and Todorov, S. D., 2005. Effect of growth medium on bacteriocin production by *Lactobacillus plantarum* ST194BZ, a strain isolated from Boza. *Food Technology and Biotechnology* 43, 165-173.

46. Bruianek, L. L. and Yousef, A. E., 2000. Solvent extraction of bacteriocins from liquid cultures. *Letters in Applied Microbiology* 31, 193-197.

47. Hugas, M., 1998. Bacteriocinogenic lactic acid bacteria for the biopreservation of meat and meat products. *Meat Science* 49, Suppl.1, 139-150.

48. Osmanağaoğlu, Ö. and Beyatli, Y., 2002. The use of bacteriocins produced by lactic acid bacteria in food biopreservation. *Türk Mikrobioloji Cemiyeti Dergisi* 32, 295-306.

49. Leroy, F. and De Vuyst, L., 2004. Lactic acid bacteria as functional starter cultures for the food fermentation industry. *Trends in Food Science and Technology* 15, 67-78.

50. Schillinger, U., Geisen, R. and Holzapfel, W. H., 1996. Potential of antagonistic microorganisms and bacteriocins for the biological preservation of foods. *Trends in* Food Science *and* Technology 7, 158-164.

51. Hurst, A. and Hoover, D. G., 1993. Nisin. pp. 369-407. In: Antimicrobials in Foods, Eds. P. M. Davidson and A. L. Branen. Marcel Dekker, Inc. New York.

52. Abee, T., Krockel, L. and Hill, C., 1995. Bacteriocins: Modes of action and potentials in food preservation and conrol of food poisoning. *International Journal of Food Microbiology* 28, 169-185.

53. Ross, R. P., Galvin, M., McAuliffe, O., Morgan, S. M., Ryan, M. P., Twomey, D. P., Meaney, W. J. and Hill, C., 1999. Developing applications for lactococcal bacteriocins. *Antonie van Leeuwenhoek* 76, 337-346.

54. Rodgers, D., Peiris, P. and Casadei, G., 2003. Inhibition of nonproteolytic *Clostridium botulinum* with lactic acid bacteria and their bacteriocins at refrigeration temperatures. *Journal of Food Protection* 66, 674-678.

55. Guinane, C. M., Cotter, P. D., Hill, C. and Ross, R. P., 2005. Microbial solutions to microbial problems; lactococcal bacteriocins for the control of undesirable biota in food. *Journal of Applied Microbiology* 98, 1316-1325.

56. Halender, I. M., von Wright, A. and Mattila-Sandholm, T-M., 1997. Potential of lactic acid bacteria and novel antimicrobials against Gram-negative bacteria. *Trends in Food Science and Technology* 8, 146-150.

57. Naghmouchia, K., Kheadra, E., Lacroixc, C. and Flissa, I., 2007. Class I/Class IIa bacteriocin cross-resistance phenomenon in *Listeria monocytogenes*. *Food Microbiology* 24, 718-727.

58. Kramer, N. E., vanHijum, S. A., Knol, J., Kok, J. and Kuipers, O. P., 2006. Transcriptome analysis reveals mechanisms by which *Lactococcus lactis* acquires nisin resistance. *Antimicrobial Agents and Chemotherapy* 50, 1753-1761.

59. Kok, J., Buist, G., Zomer, A. L., van Hijum, S. A. F. T. and Kuipers, O. P., 2005. Comparative and functional genomics of lactococci. *FEMS Microbiology Reviews* 29, 411-433.

60. Limonet, M., Cailliez-Grimal, C., Linder, M., Revol-Junelles, A. M. and Milliere, J. B., 2004. Cell envelope analysis of insensitive, susceptible or resistant strains of *Leuconostoc* and *Weissella* genus to *Leuconostoc mesenteroides* FR 52 bacteriocins. *FEMS Microbiology Letters* 241, 49-55.

61. Jydegaard, A. M., Gravesen, A. and Knùchel, S., 2000. Growth condition-related response of *Listeria monocytogenes* 412 to bacteriocin inactivation. *Letters in Applied Microbiology* 31, 68-72.

62. Gravesen, A., Jydegaard Axelsen, A. M., Mendes da Silva, J., Hansen, T. B. and Knøchel, S., 2002. Frequency of bacteriocin resistance development and associated fitness costs in *Listeria monocytogenes*. *Applied and Environmental Microbiology* 68, 756-764.

63. Rodgers, S., 2001. Preserving non-fermented refrigerated foods with microbial cultures-a review. *Trends in Food Science and Technology* 12, 276-284.

64. O'Sullivan, L., Ross, R. P. and Hill, C., 2002. Potential of bacteriocin-producing lactic acid bacteria for improvements in food safety and quality. *Biochimie* 84, 593-604.

65. Rodgers, S., 2008. Novel applications of live bacteria in food services: Probiotics and protective cultures. *Trends in Food Science and Technology* 19, 188-197.

66. Castellano, P., Belfiore, C., Fadda, S. and Vignolo, G., 2008. A review of bacteriocinogenic lactic acid bacteria used as bioprotective cultures in fresh meat produced in Argentina. *Meat Science* 79, 483-499.

67. Ammor, M. S. and Mayo, B., 2007. Selection criteria for lactic acid bacteria to be used as functional starter cultures in dry sausage production: An update. *Meat Science* 76, 138-146.

68. Rilla, N., Martinez, B. and Rodriguez, A., 2004. Inhibition of methicillin-resistant *Staphylococcus aureus* strain in afuega'l pitu cheese by the nisin-Z-producing strain *Lactococcus lactis* subsp. *lactis iIPLA* 729. *Journal of Food Protection* 67, 928-933.

69. Benkerroum, N., Oubel, H. and Mimoun, L., 2002. Behavior of *Listeria monocytogenes* and *Staphylococcus aureus* in yogurt fermented with a bacteriocin-producing thermophilic starter. *Journal of Food Protection* 65, 799-805.

70. Katla, T., Møretrø, T., Sveen, I., Aasen, I. M., Axelsson, L., Rørvik, L. M. and Naterstad, K., 2002. Inhibition of *Listeria monocytogenes* in chicken cold cuts by addition of sakacin P and sakacin P-producing *Lactobacillus sakei*. *Journal of Applied Microbiology* 93, 191-196.

71. Nilsson, L., Ng, Y. Y., Christiansen, J. N., Jørgensen, B. L., Grotinum, D. and Gram, L., 2004. The contribution of bacteriocin to inhibition of *Listeria monocytogenes* by *Carnobacterium piscicola* strains in cold-smoked salmon systems. *Journal of Applied Microbiology* 96, 133-143.

72. Sabia, C., de Niederhäusern, S., Messi, P., Manicardi, G. and Bondi, M., 2003. Bacteriocin-producing *Enterococcus casseliflavus* IM 416K1, a natural antagonist for control of *Listeria monocytogenes* in Italian sausages (''cacciatore''). *International Journal of Food Microbiology* 87, 173-179.

73. Ceylan, E. and Fung, D. Y. C., 2000. Destruction of *Yersinia enterocolitica* by *Lactobacillus sake* and *Pediococcus acidilactici* during low-temperature fermentation of Turkish dry sausage (sucuk). *Journal of Food Science* 65, 876-879.

74. Bredholt, S., Nesbakken, T. and Holck, A., 1999. Protective cultures inhibit growth of *Listeria monocytogenes* and *Escherichia coli* O157:H7 in cooked, sliced, vacuum- and gaspackaged meat. *International Journal of Food Microbiology* 53, 43-52.

75. Katina, K., Sauri, M., Alakomi, H. L. and Mattila-Sandholm, T., 2002. Potential of lactic acid bacteria to inhibit rope spoilage in wheat sourdough bread. *Lebensmittel-Wiss. und Technologie* 35, 38-45.

76. Castellano, P. and Vignolo, G., 2006. Inhibition of *Listeria innocua* and *Brochothrix thermosphacta* in vacuum-packaged meat by addition of bacteriocinogenic *Lactobacillus curvatus* CRL705 and its bacteriocins. *Letters in Applied Microbiology* 43, 194-199.

77. De Martinis, E. C. P., Alves, V. F. and Franco, B. D. G., 2002. Fundamentals and perspectives of the use of bacteriocins by lactic acid bacteria in meat products. *Food Reviews International* 18, 191-208.

78. Hernandez, D., Cardell, E. and Zarate, V., 2005. Antimicrobial activity of lactic acid bacteria isolated from Tenerife cheese: Initial characterization of plantaricin TF711, a bacteriocin-like substance produced by *Lactobacillus plantarum* TF711. *Journal of Applied Microbiology* 99, 77-84.

79. Deraz, S. F., Karlsson, E. N., Hedström, M., Andersson, M. M. and Mattiasson, B., 2005. Purification and characterisation of acidocin D20079, a bacteriocin produced by *Lactobacillus acidophilus* DSM 20079. *Journal of Biotechnology* 117, 343-354.

80. Vancanneyt, M. and De Vuyst, L., 2002. Microbial analysis of Malaysian tempeh, and characterization of two bacteriocins produced by isolates of *Enterococcus faecium*. *Journal of Applied Microbiology* 92, 147-157.

81. Yamato, M., Ozaki, K. and Ota, F., 2003. Partial purification and characterization of the bacteriocin produced by *Lactobacillus acidophilus* YIT 0154. *Microbiological Research* 158, 169-172.

82. Aymerich, M. T., Garriga, M., Monfort, J. M., Nes, I. and Hugas, M., 2000. Bacteriocin-producing lactobacilli in Spanish-style fermented sausages: Characterization of bacteriocins. *Food Microbiology* 17, 33-45.

83. Daeschel, M. A., 1989. Antimicrobial substances from lactic acid bacteria for use as food preservatives. *Food Technology* 43, 164-167.

84. Holzapfel, W., Geisen, R. and Schillinger, R. G. U., 1995. Biological preservation of foods with reference to protective cultures, bacteriocins and food-grade enzymes. *International Journal of Food Microbiology* 24, 343-362.

85. Rai, M. and Padh, H., 2001. Expression systems for production of heterologous proteins. *Current Science* 80, 1121-1128.

86. Rodriguez, J. M., Martinez, M. I., Horn, N. and Dodd, H. M., 2003. Heterologous production of bacteriocins by lactic acid bacteria. *International Journal of Food Microbiology* 80, 101-116.

87. Ingham, A. B. and Moore, R. J., 2007. Review recombinant production of antimicrobial peptides in heterologous microbial systems. *Biotechnology and Applied Boichemistry* 47, 1-9.

88. Makrides, S. C., 1996. Strategies for achieving high-level expression of genes in *Escherichia coli*. *Microbiological Reviews* 60, 512-538.

89. Griffiths, M. W., Ross, A. I. V., Mittal, G. S. and Deeth, H. C., 2003. Review: Combining nontthermal technologies to control foodborne microorganisms. *International Journal of Food Microbiology* 89, 125-138.

90. Osmanağaoğlu, O., 2005. Sensitivity of sublethally injured gram-negative to pediocin P. *Journal of Food Safety* 25, 266-275.

91. Turnera, M. S., Waldherrb, F., Loessnerb, M. J. and Giffarda, P. M., 2007. Antimicrobial activity of lysostaphin and a *Listeria monocytogenes* bacteriophage endolysin produced and secreted by lactic acid bacteria. *Systematic and Applied Microbiology* 30, 58-67.

3. Basım

BİREYİ TANIMADA TEST DIŞI TEKNİKLER

Doç. Dr. Zeynep Karataş
Doç. Dr. Yasemin Yavuzer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 1179
Eğitim No. : 251
ISBN : 978-605-320-083-3
© 3. Basım, Ocak 2018

BİREYİ TANIMADA TEST DIŞI TEKNİKLER

Doç. Dr. Zeynep Karataş - Doç. Dr. Yasemin Yavuzer

Copyright 2018, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karataş, Zeynep., Yavuzer, Yasemin.
Bireyi Tanımada Test Dışı Teknikler / *Zeynep Karataş - Yasemin Yavuzer*
3. Basım, VI + 202 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-083-3
1. Birey 2. Bireyi Tanıma Teknikleri 3. Test Dışı Teknikler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

BÖLÜMLER

1. BÖLÜM
BİREYİ TANIMA 1

2. BÖLÜM
BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ 21

3. BÖLÜM
KENDİNİ ANLATMAYA DAYALI TEST DIŞI TEKNİKLER 49

4. BÖLÜM
GÖZLEM TEKNİKLERİ 85

5. BÖLÜM
ETKİLEŞİME DAYALI TEST DIŞI TEKNİKLER 103

6. BÖLÜM
BAŞKALARININ KANILARINA DAYALI TEST DIŞI TEKNİKLER 139

7. BÖLÜM
DİĞER TEST DIŞI TEKNİKLER 157

8. BÖLÜM
PDR ALANINDA KULLANILAN ÖĞRENCİ DOSYA SİSTEMİ 181

KAYNAKLAR 197

KAYNAKLAR

Adıgüzel, H. Ö. (1993). *Oyun ve yaratıcı drama ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Adıgüzel, Ö. (2013). *Eğitimde yaratıcı drama*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Adıgüzel, H. Ö. (1993). Oyun ve yaratıcı drama ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Altınay, D. (2003). *Psikodrama grup psikoterapisi 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Akbağ, M. (2006). Bireyi tanıma ve bireyi tanıma teknikleri. *Psikolojik danışma ve rehberlik* içinde (Ed. M. Engin Deniz ve Atılgan Erözkan), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Akkoyun, F. (2005). *Projektif teknikler*. 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aracı, U. (2007). *Sûfî hikâyelerinin kullanıldığı, bilişsel-davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş biblioterapinin işlevsel olmayan düşünceler ve kendini gerçekleştirme üzerindeki etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bacanlı, H (2000). *Gelişim ve Öğrenme.* (Geliştirilmiş 3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. (Üçüncü baskı). Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.

Bakırcıoğlu, R. (2005). *İlköğretim ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma (*gözden geçirilmiş 7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Blatner, A. (2007). Morenean approaches; recognizing psychodrama's many facets. *JGPPS, Winter*, 159-170.

Blatner, A. (2002). *Psikodramanın temelleri.* (Çev. Gülden Şen) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Borch, C., Hyde, A., & Cillessen, A. H. N. (2011). The role of attractiveness and aggression in high school popularity. *Social Psychology Education, 14,* 23-39.

Bozkurt, E. ve Demir, R. (2013). Öğrenci görüşleriyle akran değerlendirme: Bir örnek uygulama. *İlköğretim Online*, 12(1), 241-253.

Bümen, N. T. (2004). *Okullarda çoklu zeka kuramı,* (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Bronfenbrenner, U. (1989). *Ecological systems theory*. Annals of Child Development, 6, 187–249.

Canel, A. N. (2008). *Rehberlikte bireyi tanımada kullanılan test dışı teknikler*. E. İ. Gazioğlu ve Ş. M. İlgar (Editörler). *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik içinde* s. 334-368. Ankara: Pegem Akademi.

Carroll, M. R. ve Wiggins, J.D. (2008). *Grupla psikolojik danışmanın ögeleri kavramlar ilkeler ve uygulamalar.* (Çev. Ed. S. Doğan) Ankara: Pegem Akademi.

Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross age perspective. *Developmental Psychology, 18,* 557–570.

Columba, L. & Dolgos, K. A. (1995). Portfolio assessment in mathematics. *Reading Improvement, 32* (3), 174-176.

Cormier, S. ve Hackney, H. (2013). Psikolojik danışma-stratejiler ve müdahaleler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Deniz, K. Z. (2008). Uzmanlık gerektiren mesleklere yönelik bir ilgi envanteri geliştirme çalışması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Demir, S. ve Kaya, A. (2008). Grup rehberliği programının ergenlerin sosyal kabul düzeyleri ve sosyometrik statülerine etkisi. *İlköğretim Online*, *7* (1), 127-140.

Djuric, Z., Veljkovic, J. & Tomic, M. (2006). *Psychodrama a beginner's guide*. Erişim tarihi: 10.07.2008. http://www.books.google.com.

Doğan, D. (2007). Öğrenci başarısındaki gelişimin izlenmesi: Portfolyoya dayalı durum belirleme. *İlköğretmen,* Mayıs, 40-44.

Dökmen, Ü. (2005). *Sosyometri ve psikodrama.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (2004). *Küçük şeyler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (1988). Empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 20* (1-2), 183-207.

Erdoğan, A. (2013). Sosyometrinin doğuşu ve gelişimi. *Sosyoloji Dergisi, 2*, 387-414.

Erdur-Baker, Ö. (2007). *Psikolojik danışma ve kültürel faktörler*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(27), 109-122.

Erözkan, A. (2014) *Psikolojik danışma ve rehberlikte test dışı teknikler.* Ankara: Mentis Yayıncılık.

Fontaine, P. (2001). *Psychodrama training a european view*. Herestrat: Fepto Publications, 174.

Geldard, K. G. & Geldard, D. (2002). *Counseling children a practical introduction*.(Second Edition). London: Sage Publication.

Gençöz, F. (2007). Sinema tadında psikoterapi sinema terapi. *Bilim ve Teknik*, 58-61.

Gladding, S. T. (2003). *Group work a counseling specialty.* New Jersey: Merrill Prentice Hall.

Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik danışma kapsamlı bir meslek*. (Çev. Ed. N.Voltan Acar). Ankara: Nobel Yayınevi

Guerra, V. S., Asher, S. R., & DeRosier, M. E. (2004). Effect of children's perceived rejection on physical aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32* (5), 551-563.

Güler, A., Eren, A. ve Karabacak, K. (2005). *Psikolojik danışma ve rehberlik.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Gürkaynak, İ. (1979). *Sosyoekonomik düzey ve çocuk.* Ankara: Kelaynak.

Gündüz, B. (2010). Öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde, (Ed. M. Engin deniz ve Atılgan Erözkan). Ankara: Maya Akademi.

Harvey, P. (2010). Bibliotherapy use by welfare teams ın secondary colleges. *Australian Journal of Teacher Education, 35*(5), 29-39.

Heppner, P. P., Wampold, B. E. ve Kivlighan, D. M. (2013). Psikolojik danışmada araştırma yöntemleri. Çev. Ed. Didem Müge Siyez, İstanbul: Mentis.

Işık, E. (2008). Soy ağacı tekniğinin aile ve kariyer psikolojik danışmanlığında kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 87-97.*

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 36* (4), 403-422.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi, Kültürel Psikoloji.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kan, A. (2007). Portfolyo değerlendirme. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 133-144.

Kane, R. (1992). The potential abuses, limitations and negative effects of classical psychodramatic techniques in group counseling. *Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama&Sociometry*, *44*(4), 28-36.

Karaca, R. ve İkiz, E. (2010). *Psikolojik danışma ve rehberlikte çağdaş bir anlayış.* 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karaırmak, Ö. (2008). Çok kültürlülük, kültürel duyarlılık ve psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(29), 115-129.

Karp, M., Holmes, P. ve Tauvan, K.B. (2013). *Psikodrama rehberi* (Çev. N. Kalkan Oğuzhanoğlu). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kaya, S. (2013) *İşbirlikli öğrenme ve akran değerlendirmenin akademik başarı, bilişüstü yeti ve yardım davranışlarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Kaya, A. (2005). Farklı sosyometrik statüdeki ilköğretim II. kademe öğrencilerinin benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(23), 7-19.

Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Özerler Matbaası

Kepçeoğlu, M. (2001). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (11. Baskı). İstanbul: Alkım Yayınları.

Kochhar, S. K.(2010). *Guidance and counselling in colleges and universities*. Google books.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning experience as the source of learning and development.* New Jersey: Prentice Hall.

Koydemir, S. (2012). *Grubun doğası ve yapısı*. Grupla psikolojik danışma içinde (s. 1-22)(Ed. A. Demir ve S. Koydemir). Ankara: Pegem Yayınları

Kuryluk, A., Cohen, R., & Audley-Piotrowski, S. (2011). The role of respect in the relation of aggression to popularity. *Social Development, 20* (4), 703-717.

Kutlu, M. ve Kaya, A. (2009). *Bireyi tanıma ve bireyi tanıma teknikleri.* Psikolojik Danışma ve Rehberlik içinde, s. 198-302. (Ed. A. Kaya). (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Kuzgun, Y. (1988). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma.* Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.

Kuzgun, Y. (1995). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Kuzgun, Y. (2003). *İlköğretimde rehberlik.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Landreth, G., & Bratton, S. (1999). *Play therapy. ERIC Digest*. Greensboro, NC: ERIC

Clearinghouse on Counseling and Student Services. (ERIC Document Reproduction Service No. ED430172)

Lankes, A., M., D. (1995). *Electronic portfolios: A new idea in assessment*. ERIC Digest. EDO-IR-95-9. Database: ERIC. Web: http://ericir.syr.edu/ithome/digests/portfolios.html adresinden 11 Kasım 2014'te alınmıştır.

Meier, S. T. ve Davis, S. R. (2012). *Psikolojik danışma temel ögeler* (4. Baskı). (Çev. Ed. S. Doğan). Ankara: Pegem Akademi.

MEB (2014). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. *26.07.2014 tarihinde 29072 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır.*

Meyvecioğlu, Y. (1984). Rehberlik ders notu. Ankara: A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi.

Morgan, S. (1976). Bibliotherapy: A broader concept. *Journal of Clinical Child Psychology, 5*(2), 39–42.

Murdock, N.L. (2014). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları*. (Çev. Ed. F. Akkoyun). Ankara: Nobel.

Nelson-Jones, R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerileri yardımcının el kitabı* (Çev. G. Sart). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Oral, V. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerinin sosyometrik statü ve akademik başarı açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Owen, F. K., Owen, D. W. ve Karaırmak, Ö. (2013). *Okul psikolojik danışmanları için el kitabı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Öğretir, A.D. (2008). Oyun ve oyun terapisi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*, 94-100.

Öncü, H. (2012). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik amacıyla kullanılması. *TSA, 16*(1), 147-170.

Öncü, H. (2009). Ölçme ve değerlendirmede yeni bir yaklaşım: Portfolyo değerlendirme. *TSA, 13*(1), 103-130.

Öner, U.(1987). Bibliotherapy. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 20, 1-7.

Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Journal of Arts and Sciences,* 7, 133-150.

Öner, U. ve Yeşilyaprak, B. (2006). *Bibliyoterapi: Psikolojik danışma ve rehberlik programlarında çocuk edebiyatından yararlanma.* II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yayın No: 203, Ankara, s. 559-565.

Özbek, A. ve Leutz, G. A. (2003). *Psikodrama, grup psikoterapisinde sahnesel etkileşim*. Ankara: Abdulkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayını.

Özek, S. (2009). *Portfolyo uygulamasının ilköğretim öğrencilerinin İngilizce dersinde okuduğunu anlama düzeylerine ve derse yönelik tutumlarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, İ. E. (1992). *HKE Hacettepe kişilik envanteri el kitabı.* Ankara: PDREM Yayınları

Özgüven, İ. E. (1999). *Çağdaş eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik*, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ. E. (2002). *Bireyi tanıma teknikleri.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Özgüven, İ. E. (2011). *Bireyi tanıma teknikleri*. 8. Baskı, Ankara: PDREM Yayınları.

Özoğlu, S. Ç. (1977). *Kuder ilgi alanları tercihi envanteri mesleki form CH el kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Philpot, J. G. (1997) *Bibliotherapy for classroom use*. Nasshville, TN: Incentive Publications, Inc.

Pulido, R., Martin-Seoane, G., & Diaz-Aguado, M. J. (2010). School violence roles and sociometric status among Spanish students. *US-China Education Review, 7* (1), 51-61.

Saban, A. (2002). *Çoklu zeka teorisi ve eğitim.* (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

San, İ. (2002). Egitimde yaratıcı drama, *Yaratıcı Drama 1985–1995 Yazılar içinde* (Ed. H. Ömer Adıgüzel). Ankara: Naturel Yayınları.

Savaşır, I. (1981). Minnesota çok yönlü kişilik envanteri-El kitabı. Ankara: Sevinç Matbaası.

Schmidt, J.J. (2003). *Counseling in schools essential services and comprehensive programs*. Boston: Allyn and Bacon.

Schoot, R., Velden, F., Boom, J., & Brugman, D. (2010). Can at-risk young adolescents be popular and anti-social? Sociometric status groups, anti-social behaviour, gender and ethnic background. *Journal of Adolescence, 33,* 583-592.

Selçuk, Z. (1999).*Gelişim ve öğrenme.* (6. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.

Sharf, R. S. (2014). *Psikoterapi ve psikolojik danışma kuramları kavramlar ve örnek olaylar*. (Çev. Ed. N. Voltan Acar). Ankara: Nobel.

Sue, D. W. (2001). Multidimensional facets of cultural competence.*The Counseling Psychologist, 29*, 790-821.

Sue, D. W., Ivey, A. E. & Pedersen, P. B. (1996). *A theory of multicultural counseling and therapy.* California: Brooks/Cole Publishing Company.

Sümer, N. ve Sümer, H. C. (2005) Beş faktör kişilik özellikleri ölçeği (Yayınlanmamış çalışma).

Tan, H. (2000). *Psikolojik danışma ve rehberlik theory ve uygulama*. MEB Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Taner, G. (2013) *Bireyi tanıma tekniklerinin okul öncesi kurumlarda uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı.

Topping, K. J., Smith, E.F., Swanson, I., & Elliot, A. (2000). Formative peer assessment of academic writing between postgraduate students. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, *25*(2), 149-169

Topping, K. J. (1998). Peer assessment between students in colleges and universities. *Review of Educational Research*, *68*(3), 249–276.

Treadwell, T.W., Kumar, V.K. & Wright, J. H. (2002). Enriching psychodrama through the use of cognitive behavioral therapy techniques. *Journal of Group Psychotherapy, psychodrama & Sociometry*, *55(2/3),* 55-65.

Treadwell, T.W., Kumar, V.K. &Wright, J.H. (2002). Introduction to the spesial issue on cognitive behavioral therapy and psychodrama. *Journal of GroupPsychotherapy, Psychodrama & Sociometry*, *55(2/3),* 51-53.

Tuzcuoğlu, N. (2007). Bireyi tanıma teknikleri. *Rehberlik* içinde, (Ed. Betül Aydın), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Türkan-Bağlı, M. (1997). *Çocuk bahçelerindeki oyun araçlarında sosyal etkileşim.* Çocuk Kültürü 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri, s. 518-544, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Bekir Onur, Ankara: A. Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Ulusoy, M. A. (2013) *Rehberlik servisleri tarafından uygulanan bireyi tanıma tekniklerine ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Ünüvar, P. (2014). *Görüşme*. A. Önder (Editör). Okul öncesi dönemde çocukları değerlendirme ve tanıma teknikleri içinde s. 115-125. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Walcott, C. M., Upton, A., Bolen, L. M., & Brown, M. B. (2008). Associations between peer-perceived status and aggression in young adolescents. *Psychology in the Schools, 45* (6), 550-561.

Wilkins, P. (2006). The sage handbook of counselling and psychotherapy. Janov, A, York, N., Holden, E.M, Prachoska, JO (Ed.). *Psychodrama* içinde (s. 301-309). Erişim tarihi. 10.07.2008. http://www.books. google.com.

Voltan-Acar, N. (2012). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri* (9. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan Acar, N. (2012). *Yeniden terapötik iletişim*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2006). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yerlikaya, İ. (2014). Bilişsel-davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı "umut eğitimi programları"nın ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi. *Route Educational and Social Science Journal, 1*(1), 35-43.

Yeşilyaprak, B. (2013). 21. *Yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri.* (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, İ. (2002).Bireyi tanıma teknikleri. *Psikolojik danışma ve rehberlik* içinde, (Ed. Gürhan Can), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* (3. Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.

3. Basım

SU GETİRME VE KANALİZASYON PROBLEMLERİ

Prof. Dr. Nusret Şekerdağ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 258
Mühendislik-Teknik No.: 16
ISBN: 978-605-133-160-7
© 3. Basım, Mart 2017

SU GETİRME VE KANALİZASYON PROBLEMLERİ

Prof. Dr. Nusret Şekerdağ

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şekerdağ, Nusret.

Su Getirme ve Kanalizasyon Problemleri / *Nusret Şekerdağ*
3. Basım, VI+294 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN: 978-605-133-160-7
1. Su Getirme 2. Kanalizasyon 3. Hazne

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm 1
SU GETİRME VE KANALİZASYON SİSTEMLERİ

2. Bölüm 3
NÜFUS HESAPLARI

3. Bölüm 13
SU TOPLAMA TESİSLERİ

4. Bölüm 39
BASINÇLI İSALE (İLETİM) HATLARI

5. Bölüm 133
TESPİT KİTLELERİ

6. Bölüm 141
HAZNELER

7. Bölüm 147
ŞEBEKE SİSTEMLERİ

8. Bölüm 197
KANALİZASYON

KAYNAKÇA 293

KAYNAKÇA

1. MUSLU Y. “ Su ve Atıksu Teknolojisi” Seç Dağıtım, İstanbul,2000
2. MUSLU Y. “ Su ve Atıksu Teknolojisi” Seç Dağıtım, İstanbul,2000
3. MUSLU Y.,“Su Getirme ve Kullanılmış Suları Uzaklaştırma Esasları’’ 1.kısım, Bayındır Dağıtıcılık, İstanbul,1980
4. TÜRKDOĞAN İ,YETİLMEZSOY K., “Su Getirme ve Kanalizasyon Uygulamaları”, Su Vakfı, İstanbul, 2008
5. MUSLU Y., “Terfi Merkezleri ve İsale Hatları” Cilt 1, İTÜ,1989.
6. BAŞTÜRK A. “Su Getirme ve Kanalizasyon” Elazığ Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Ders Notları, Elazığ,1981.
7. EROĞLU V., TOPACIK D., “Su Temini ve Atıksu Uzaklaştırması Uygulamaları”, İTÜ İnşaat Fakültesi,1998.
8. KARPUZCU M., “Su Temini ve Çevre Sağlığı”, Kubbealtı Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul,2005.
9. YÜCEL M.,AKSOĞAN S., “Su Getirme Kanalizasyon ve Suların Arıtılması”, Pimaş Yayınları, Cilt 2 ,1987.
10. ŞEKERDAĞ N., “Akışkanlar mekaniği ve Hidrolik Problemleri”, 2. baskı, Nobel Yayın Dağıtım, 2010.
11. TOPKAYA H., “Teknik Hidrolik” Güven Kitapevi, Ankara, 1974.
12. GENZER E., “Kanalisation der Klein-und Mittel-Stadte”, 1910.
13. MAYS L.W., “Water Resources Engineering”, Arizona State University, 2001.

DOKU VE HÜCRE KÜLTÜRÜ TEKNİKLERİ

Prof. Dr. İsmail Kocaçalışkan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1711
Fen Bilimleri No.: 129
ISBN: 978-605-320-618-7
© 1. Basım, Mart 2017

DOKU VE HÜCRE KÜLTÜRÜ TEKNİKLERİ

Prof. Dr. İsmail Kocaçalışkan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kocaçalışkan, İsmail.
Doku ve Hücre Kültürü Teknikleri / *İsmail Kocaçalışkan*
1. Basım, X+146 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-618-7
1. Doku kültürleri 2. Hücre kültürleri 3. Bitki 4. Hayvan 5. İnsan

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1. BİTKİ KÜLTÜRLERİ **3**

1.1. KLASİK KÜLTÜRLER 3
a) Çelikle çoğaltma 5
b) Daldırma ile çoğaltma 6
c) Aşıyla çoğaltma 8
1.2. SU VE KUM KÜLTÜRLERİ 17
1.2.1. Su Kültürü 17
1.2.2. Kum Kültürü 18
1.3. DOKU KÜLTÜRLERİ 21

2. DOKU KÜLTÜRÜNÜN TEMEL SAFHALARI **25**

2.1. LABORATUVAR DÜZENİ 26
2.1.1. Kültür Hazırlama Odası 26
2.1.2. İnkübasyon Odası 29
2.1.3. Sera 30
2.2. BESİN ORTAMININ HAZIRLANMASI 32
2.2.1. Besin Ortamı Çeşitleri 32
2.2.2. Besin ortamının Bileşimi 32
1. Su 32
2. İnorganik maddeler 32
3. Organik Maddeler 33
2.2.3. Besin Ortamının Hazırlanması 35
a) Doğrudan besin ortamı hazırlama metodu 35
b) Stok çözeltiler vasıtasıyla besin ortamı hazırlama metodu 35
2.2.4. Katı (agar) Besin Ortamı Hazırlanması 36
2.3. ANA BİTKİNİN SEÇİMİ 38
2.4. EKSPLANT VE STERİLİZASYONU 39
2.5. EKSPLANT İZOLASYONU, BESİN ORTAMINA TRANSFERİ VE GELİŞTİRİLMESİ 41
2.6. TÜPTEN TARLAYA TRANSFER 42

3. DOKU KÜLTÜRÜ YÖNTEMLERİ VE UYGULAMA ALANLARI **45**

3.1. EMBRİYO KÜLTÜRÜ 45
3.1.1. Tanım ve Yöntem 45
3.1.2. Uygulama Alanları 46

3.2. MERİSTEM KÜLTÜRÜ 48
3.2.1. Tanım ve Yöntem 48
3.2.2. Uygulama Alanları 53
1. Virüssüz bitki elde edilmesi 53
2. Hızlı bitki üretimi 56
3. Melez bitkilerin çoğaltılması 56
4. Uzun süreli muhafaza 56
3.3. KALLUS KÜLTÜRÜ 64
3.3.1. Tanım ve Yöntem 64
3.2.2. Uygulama Alanları 66
a) Organogenez 67
b) Embriyogenez 68
3.4. HÜCRE KÜLTÜRÜ 71
3.4.1. Tanım ve Yöntem 71
1. Hücre Süspansiyon Kültürü 71
3.4.2. Uygulama Alanları 74
1. Farklılaşmayı inceleme 74
2. Mikroçoğaltım 74
3. Varyasyonal ıslah 74
4. Sekonder Metabolit Üretimi 76
3.5. HAPLOİD KÜLTÜRLER 81
3.5.1. Tanım ve Yöntem 81
A. Anter (Polen) Kültürü 81
B. Yumurtalık Kültürü 86
3.5.2. Uygulama Alanları 87
3.6. PROTOPLAST KÜLTÜRÜ 92
3.6.1. Tanım ve Yöntem 92
1. Eksplant Seçimi ve Hazırlanması 92
2. Protoplast İzolasyonu 93
3. Protoplastların Kültürü 95
3.6.2. Uygulama Alanları 99
1. Somatik hibridizasyon (Somatik Melezleme) 99
2. Transformasyon 105

4. HAYVAN DOKU (HÜCRE) KÜLTÜRLERİ 109

4.1. HAYVAN HÜCRE KÜLTÜRÜNÜN TANIMI VE GENEL BİLGİLER 109
4.2. HAYVAN HÜCRE KÜLTÜRLERİNİN TARİHÇESİ 111
4.3. HAYVAN HÜCRE KÜLTÜRÜNÜN AMAÇLARI 112
4.4. HAYVAN HÜCRE KÜLTÜRÜNÜN AVANTAJLARI 114
4.5. HAYVAN HÜCRE KÜLTÜRÜNÜN DEZAVANTAJLARI 115
4.6. HAYVAN HÜCRE KÜLTÜRÜNÜN SINIFLANDIRILMASI 116
4.6.1. Kaynaklarına Göre Kültürler 116
4.6.1.1. Primer hücre kültürü 116

4.6.1.2. Sekonder hücre kültürü 118
4.6.1.3. Sürekli hücre kültürü 118
4.6.2. Büyüme Biçimlerine Göre Kültürler 120
4.6.2.1. Süspansiyon kültürler 120
4.6.2.2. Tutunarak büyüyen (monolayer) hücreler 120
4.7. HAYVAN HÜCRE KÜLTÜR YÖNTEMLERİ 122
4.7.1. Standart Tüp Kültürü 122
4.7.2. "Shell Vial" Hücre Kültürü Yöntemi 122
4.7.3. Kokültivasyon Yöntemi 122
4.8. HAYVAN HÜCRE KÜLTÜRÜ LABORATUVARI VE TEMEL CİHAZLARI 123
4.9. HAYVAN HÜCRE KÜLTÜRÜNDE KULLANILAN TEMEL BESİYERİ (BESİN ORTAMI) VE ÇÖZELTİLER 127
4.10. HÜCRE KÜLTÜRÜ ÇALIŞMALARINDA YAPILAN İŞLEMLER 130
4.10.1. Hücrelerin Beslenmesi 130
4.10.2. Hücrelerin Pasajlanması (Alt Kültür Yapımı) 131
4.10.3. Hücrelerin Dondurularak Saklanması 131
4.10.4. Hücreleri Çözme 132
4.10.5. Hücre Canlılığı ve Sitotoksite 133
4.10.5.1. Hemositometre ile hücre sayımı 133
4.10.5.2. Trypan blue canlılık testi 133
4.10.5.3. Neutral red boyası ile canlılık testi 133
4.10.5.4. Floresan boya tutucularla canlılık sayımı 134
4.10.5.5. MTT testi 134
4.10.6. Hücre Kültüründe Kontaminasyon 135
4.11. MAKROFAJ (U937) HÜCRELERİNİN KÜLTÜRÜ 137
4.11.1. Çalışmada Kullanılan Tampon, Çözelti ve Besiyerleri 137
4.11.2. Kültür ve Çoğaltım İşlemleri 138

KAYNAKLAR 141

DİZİN 143

KAYNAKLAR

Akın, B., Kocaçalışkan İ., Güleryüz G. (2014). Micropropagation of *Erodium sibthorpianum subsp. sibthorpianum,* an endemic threatened species of Uludağ Mountain (Bursa-Turkey), Turk. J. Botany, 38, 148-155.

Babaoğlu, M., Gürel. E., Özcan, S. (2001). Bitki Biyoteknolojisi-I, Doku Kültürü ve Uygulamaları, Selçuk Üniversitesi Vakfı, Konya.

Fresney, RI. (2005). Culture of animal cells: A manual of basic technique. John Wiley and Sons, New Jersey, 15-19.

Gheisari, Y., Soleimani, M., Zeinali, S., Arefian, E., Atashi, A., Zarif, M.N., (2009). Isolation of stem cells from adult rat kidneys, Biocell, 33, 1.

Gönülşen, N. (1987). Bitki Doku Kültürleri, Ege Tar. Araş. Enst.,Menemen.

Green, C. E., Somers, D. A., Hacket, W. P., Biesbeer, D. D. (1987). Plant Tissue and CelI Culture, ARL Inc. New York.

Hartmann, H. T., Kester, D. E. (1983). Plant Propagation, Pren.-Hall, U.S.A.

Kacar, B. (1977). Bitki Besleme, Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayını.

Kocaçalışkan, İ. (2006). Allelopati, Bizim Büro Basım Yayın. Ankara.

Kocaçalışkan, İ. (2008). Bitki Fizyolojisi (7. Baskı), Nobel Yayın, Ankara.

Menezo, Y, Guerin, J.F, Czyba, J.C. (1990). Improvement of human early embryo development *in vitro* by coculture on monolayers of Vero cells. Bio Reprod. 42: 301-306.

Mosman, T. Rapid colorimetric assay for cellular growth and cytotoxicty assays. Journal of immunologic methods, 1983; 65: 55-63.

Oktar, N. K562 Hücre dizisinde fosfin bileşiklerinin sitotoksik ekisinin MTT ile araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2009; 20-25.

Özcan, S., Gürel, E., Babaoğlu, M. (2001). Bitki Biyoteknolojisi-II, Genetik Mühendisliği ve Uygulamaları, Selçuk Üniv., Vakfı, Konya

Sakkas, D, Jaquenoud N, Leppens G, et al. Comparison or results after *in vitro* fertilized human embriyos are cultured in routine medium in coculture on vero cells: A randomized study. Fertil Steril, 1994:61: 521-525.

Salisbury, F. B., Ross, C. W. (1985). Plant Physiology, Wadsworth Publ. CA.

Tiryaki, M.K. (2010). Hücre Kültürü Uygulamalarında Temel Prensipler, Bitirme tezi, Erciyes Üniv. Eczacılık Fak., Kayseri.

Tucker, JM, Kort HI, Toledo AA, et al. Effect of coculture on subsequent survival and implantation of cryopreserved human embryos. J Assist Reprod Gen 1995:12: 689-692.

Ülkümen, L. (1973). Bağ-Bahçe Ziraatı, Atatürk Üniv. Zir. Fak., Yayını.

Ünal, M. (2006). Bitki Embriyolojisi, Nobel Yayın, Ankara.

Weier, T. E., Stocking, C. R., Barbour, M. G., Rost, T. L. (1982). Botany, John Wiley and Sons, Inc, USA.

Gözden Geçirilmiş 6. Basım

DOSYA VE ARŞİV YÖNETİMİ

Doç. Dr. Mehmet Altınöz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 301
İktisadi-İdari Bilimler No.: 60
ISBN : 978-605-133-203-1
© Gözden Geçirilmiş 6. Basım, Ocak 2017

DOSYA VE ARŞİV YÖNETİMİ

Doç. Dr. Mehmet Altınöz

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altınöz, Mehmet.

Dosya ve Arşiv Yönetimi / *Mehmet Altınöz*
Gözden Geçirilmiş 6. Basım, VIII+204 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-203-1
1. Evrak 2. Dosya 3. Arşiv

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

Bölüm 1: YÖNETİM VE BELGE YÖNETİMİ **3**
1. YÖNETİM VE BELGE YÖNETİMİ KAVRAMI 3
1.1. Yönetimin Tanımı ve Anlamı 4
1.2. Belge Yönetiminin Tanımı ve Anlamı 5
1.3. Elektronik Belge Yönetimi 6
1.4. Bürolarda Belge Yönetimi 8
1.5. Dosya ve Arşiv Yönetimi 9
1.6. Belge Yönetiminin Örgütsel Açıdan Önemi 10
1.7. Bilgi Teknolojileri ve Belge Yönetimi 12
1.8. Ofis Otomasyonu ve Belge Yönetimi 13
1.9. Fonksiyonel Bilgi Sistemi 16

KAYNAKÇA **18**

Bölüm 2: BÜROLARDA BELGE YÖNETİMİ **19**
1. BÜROLARDA BELGE YÖNETİMİ 19
1.1. Büro Faaliyetleri 20
1.2. Çağdaş Büroların Yönetimi 21
1.3. Sanal Bürolar ve Sanal Büroların Yönetimi 22
1.3.1. Sanal Belge Yönetim Aracı Olarak İntranet 24
1.4. Çağdaş Bürolarda Bilgi Yönetim Sistemi 26

KAYNAKÇA **29**

Bölüm 3: EVRAK VE EVRAK KAYIT İŞLEMLERİ **31**
1. EVRAK VE KIYMETLİ EVRAK 31
1.1. Evrak ve Kıymetli Evrakın Anlamı 31
1.2. Kıymetli Evrakın Yasal Anlamı 32
2. BÜROLARDA EVRAK KAYIT İŞLEMLERİ 34
2.1. Bürolarda Evrak Yönetimi 35
2.1.1. Geleneksel Bürolarda Evrak Yönetimi 35
2.1.2. Sanal Bürolarda Evrak Yönetimi 36
2.2. Evrak Yönetiminin Örgütsel Açıdan Önemi 37

2.3. Evrak ve Dosya Hizmetlerinin Örgütlenmesi 37
2.3.1. Merkezî Örgütlenme Modeli 38
2.3.2. Bölümleri Esas Alan Örgütlenme Modeli 39
2.3.3. Personeli Esas Alan Örgütlenme Modeli 39
2.3.4. Karma Örgütlenme Modeli 39
2.4. Evrakın İşlem Süreci 40
2.4.1. Gelen Evrakın Teslim Alınması 42
2.4.2. Evrakın Numaralandırılması 43
2.4.3. Evrakın Dağıtımı ve Dolaşımı 44
2.5. Kayıt ve Evrak Kayıt Sistemi 46
2.6. Evrak Kayıt Defterinin Kullanımı 47
2.6.1. Gelen Evrak Kayıt Defteri 47
2.6.2. Giden Evrak Kayıt Defteri 48
2.6.3. Zimmet Defteri 50
2.7. Evrakın Postalanması 51

KAYNAKÇA 52

Bölüm 4: EVRAK VE DOSYALANACAK DİĞER BELGELER 53
1. EVRAK YÖNETİMİNDE VERİMLİLİK 53
1.1. Evrak Yönetimi 54
1.2. Evrak Yönetiminde Masa Üstü Verimliliği 56
1.2.1. İş Etüdü, Evrak Yönetimi ve Verimlilik 57
1.2.2. Hareket Etüdü, Evrak Yönetimi ve Verimlilik 58
1.2.3. Evrak Yönetiminin Basitleştirilmesi 60
2. FORM VE FORM KULLANIM ESASLARI 60
2.1. Form Çeşitleri 61
2.2. Formlarda Bulunması Gereken Nitelikler 62
2.3. Formların Önemi ve Yararları 63
2.4. Form Hazırlanması ve Çizim Tekniği 63
3. KUPÜR VE KUPÜRLEME FAALİYETLERİ 64
3.1. Kupür ve Kupürlemenin Önemi 65
3.2. Kupürlemenin Yapılış Şekli 65
3.3. Kupür Çeşitleri 67

KAYNAKÇA 69

Bölüm 5: DOSYALAMA 71
1. DOSYALAMA İŞLEMLERİ 71
1.1. Dosyalamanın Anlamı ve Amacı 72
1.2. Dosyalamanın Örgütsel Açıdan Önemi 74
1.3. Dosyalama Süreci 75
1.3.1. Dosya Başlıkları ve Yeni Dosya Açma 76
1.3.2. Föy Sistemi Oluşturma 78
1.3.3. Dosya ve Çekmece Etiketleri 79

1.3.4. Kartlar ve Kartların Kullanımı....80
1.3.5. Dosya Fihristi (İndeks) Oluşturma 83
1.3.6. Kodlama ve Kod Sistemi Oluşturma 86
1.3.7. Çapraz Başvuru Sistemi 87
1.3.8. Evrakın Gruplandırılması ve Sıralanması 89
1.4. Dosyalama Sistemini Saptama 89
1.5. Dosyalama Sisteminin Özellikleri 91
1.6. Etkin Dosyalama Kuralları 92
1.7. Dosyalama Planı 92
1.7.1. Ana Dosya Planı 93
1.8. Dosyalamaya Konu Olan Belgeler 95

KAYNAKÇA 96

Bölüm 6: DOSYALAMA TÜRLERİ....97
1. DOSYALAMA TÜRLERİ 97
1.1. Alfabetik Dosyalama Sistemi....97
1.2. Sayısal/Numerik Dosyalama Sistemi 99
1.3. Coğrafi Dosyalama Sistemi 104
1.4. Kronolojik Dosyalama Sistemi 106
1.5. Konularına Göre Dosyalama Sistemi 107
1.6. Karma Dosyalama Sistemi 109
2. SANAL DOSYALAMA SİSTEMLERİ 110
3. DOSYALANACAK MALZEMELER 112
3.1. Dosyalama Araçları 112
3.1.1. Geleneksel Dosyalama Araçları....112
3.1.2. Sanal Dosyalama Araçları 116
4. DOSYA İSTEME VE DOSYA TRANSFERİ....116
4.1. Dosya İsteme....116
4.2. Dosyanın Transferi....117
4.3. Evrakın Dosyayla Dolaşması 118
4.4. Dosyadan Evrak Çıkarılması 119
4.5. Dosyanın Saklanması....120
4.6. Gizli Yazılar ve Dosyalar 120
4.7. Dosyanın İşlemden Kaldırılması....121

KAYNAKÇA 122

Bölüm 7: ARŞİVLEME 123
1. ARŞİVLEMENİN ANLAMI VE ARŞİVLEME SİSTEMLERİ 123
1.1. Arşivlemenin Amacı ve Önemi....124
1.2. Arşivleme Türleri 125
1.3. Arşivleme Süreci....126
1.3.1. Tasnifleme Türleri ve Süreci 127
1.3.2. Arşiv İndekslerinin Hazırlanması 129

1.4. Arşiv Malzemesinin Gizliliği ve Fiziksel Korunması 129
1.5. Arşiv Malzemesinden Yararlanma 130
2. ARŞİVLEME YÖNTEMLERİ VE ARAÇLARI 131
2.1. Geleneksel ve Sanal Arşivleme Yöntemi 132
2.2. Geleneksel Arşivleme Araçları 133
2.3. Sanal Arşivleme Araçları 137
2.4. Arşiv Belgelerinin Kodlanması 139
2.5. Dosyaların Kutulanması 139
2.5.1. Kutulama ve Etiketleme 139
2.5.2. Mikrofilm 140
2.5.3. Mikroform 141
2.6. Arşiv Malzemesini Saklama Yöntemi 143
2.7. Arşivlerde Raflama ve Raflama Şekilleri 144
2.8. Arşivlerde Bilgisayar Kullanımı 147
3. ARŞİVLERDE AYIKLAMA VE İMHA SÜRECİ 147
3.1. Arşiv Malzemesini Saklama Süresi 148
3.2. İmha Edilecek Malzemenin Tasnifi 150
3.3. Mikrofilm İşlemleri 151
3.4. İmha Listesi ve İmhanın Esasları 152
4. DOKÜMANTASYON İŞLEMLERİ 153
4.1. Dokümantasyonun Fonksiyonları 154
4.2. Dokümantasyon Örgütleri 156
5. DOSYALAMA VE KÜTÜPHANECİLİK 157
5.1. Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanımı 159
6. ARŞİVLEME VE KÜTÜPHANECİLİK 160

KAYNAKÇA 163

EK-l: DOSYA PLANI 165

EK–II: TUTULMAKTA OLAN BAZI DOSYA VE KAYITLAR İLE YILLIK PROGRAMLAR 179

EK–III: DEVLET ARŞİV HİZMETLERİ HAKKINDA YÖNETMELİK 183

KAYNAKÇA 201

KAYNAKÇA

Atilla Baransel, Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, İÜ. İşl. İkt. Enst., Yayın No: 3295, C. 1, İstanbul, 1985.

Atilla Sezgin, Yönetim Bilgi Sistemi, Gazi Üniversitesi, İTİA Dergisi, 3 (2).

B. William Werther- Keith Davis, Human Resources and Personnel Management. 4th Ed., N. Y. McGraw-Hill Inc., 1993, s. 6'dan aktaran, Dursun Bingöl, İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Yayınları, İstanbul, 1998.

Belden Menkus, "Defining Electronic Records Management, " Records Management Quarterly 30, January 1996, 38-42.

Charles B. Hicks-Irene Place, Office Management, Second Edition, Allyn and Bacon, Inc., Boston, 1963.

Efraim Turban, Decision Support and Expert Systems, McMillan Publishing Book Company, New York, 1988.

Eric W. Stein and Vladimir Zwass, "Actualizing Organizational Memory with Information Systems, " Information Systems Research 6 (2), 1995, 86.

Halil Can, Organizasyon ve Yönetim, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002.

Hamza Eroğlu, İdare Hukuku, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1985.

Hasan Tutar, Dosyalama ve Arşivleme Teknikleri, Aktif Yayınları, İstanbul, 2001.

James A. F. Stoner, Management, Second Edition, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N. J., 1982.

Kemal Tosun, İşletme Yönetimi, Savaş Yayınları, Ankara, 1992.

Mary Parker Follet, Dynamic Administration, New York, Harper&Row 1942'den aktaran, P. S. Lewis-S. H. Goodman-P. M. Fandt, Management Challenges in the 21st Century, West Publishing Company, New York, 1995.

Richard E. Barry, "Electronic Document and Records Management Systems: Towards a Methodology for Requirements Definitions, " Information Management and Technology 27, November 1994, 251-256.

Şeref Gözübüyük, Yönetim Hukuku, 13. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999.

Tamer Koçel, İşletme Yöneticiliği, Yönetici Geliştirme Organizasyon ve Davranış, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1998.

Terry Cook, "Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Post-Custodial and Post-Modernist Era, " Archives and Manuscripts 22, November 1994, 300-328.

KAYNAKÇA

Arnold. V. Feigenbaum, Total Quality Control, McGraww-Hill Book Company, 3. rd. 1991.

Belden Menkus, "Defining Electronic Records Management, " Records Management Quarterly 30, January 1996, 38-42.

Bob Smith, Welcome to the Virtual Office, Hr Focus, November, 71, 1994.

Charles B. Hicks, Irene Place, Office Management, Allyn and Bacon, Inc. Boston, 1963.

Corrine W. Larson, "Trends in the Regulation of Professions, " in Kenneth E. Young, et al, Understanding Accreditation, San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1983, 317-318. 4, 300-328.

Eric W. Stein and Vladimir Zwass, "Actualizing Organizational Memory with Information Systems, " Information Systems Research 6 (2), 1995, 86.

Fikret Ar, Büro Yönetimi Teknikleri, Yargı Yayınları, Ankara, 1999.

George M. Darlington, Office Management, The Ronald Press Company, New York, 1942.

Hasan Tutar, Toplam Kalite Yönetimi Çerçevesinde Büro Yönetimi Teknikleri, Aktif Yayınları, İstanbul, 2000.

Hasan Tutar, Toplam Kalite Yönetimi Çerçevesinde Dosyalama ve Arşivleme Teknikleri, Aktif Yayınları, İstanbul, 2000.

İbrahim Kırcova, "Bilgi çağı İşletmelerinde Yeni bir Yönetim Aracı intranet" 6. Ulusal İşletmecilik Kongresi.

N. Venkatraman, John. C. Henderson, "Real Strategies for Virtual Organizing" Sloan Management Review, 1998.

Patria Batkowski, "Records Management and the Walking Archivist", A Modern Archives Readers: Basic Readings on Archival Theory and Practice./Ed. Maygene F. Daniels and Timothy Walch, 1984.

Peter C. Mazikana, Archives and Records Management for Decision Markers: A RAMP Study, 1990.

R. Laubacher & J. T. Malone, Two Senarios for 21st Centry Organizations: Shifting Networks of Small Firms or all Encompassing "Virtual Countries"? Sloan Scohool of Management, MIT Working Group, Januarry 1997, İnternet: http://ccs. mit. edu/21CWP001. html

Richard E. Barry, "Electronic Document and Records Management Systems: Towards a Methodology for Requirements Definitions, " Information Management and Technology 27, November 1994, 251-256.

Terry Cook, "Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Post-Custodial and Post-Modernist Era, " Archives and Manuscripts 22, November 1994, 300-328.

Yogesh Malhotra, Virtual Corporations, Human Issues and Information Technology, 1997. URL http:// www. brint. com/interview/astdint. htm

KAYNAKÇA

Charles B. Hicks-Irene Place, Office Management, Second Edition, Allyn and Bacon, Inc., Boston, 1963.

Drucker F. Peter, Management Challenges For the 21st Century, Butterworth-Heineman, Linacre House, Jordon Hill, Oxford, 1999.

Fikret Ar, Büro Yönetimi Teknikleri, Yargı Yayınları, Ankara, 1999.

Jack K. Fordyce and Raymond Weil, Managing With People, Reading-Massachussets, Addision-Wesley Publishing Company Inc. Second Edition, 1989.

James A. F. Stoner, Management, Second Edition, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N. J., 1982.

Mümin Ertürk, İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.

Öznur Yüksel, İnsan Kaynakları Yönetimi, Gazi Kitabevi, Ankara, 1998.

Paul E. Mott, The Characteristic of Effective Organizations, Harper and Row Publishers, New York, 1972.

Zeyyat Sabuncuoğlu ve T. Tokol, İşletme-1 Temel Bilgiler, Rota Ofset, Bursa, 1995.

KAYNAKÇA

A. Fikret Ar, Dosyalama-Arşiv Resmi Yazışma Rapor Yazma Teknikleri, TODAİE, Yayınları, Ankara, 1994.

Asuman Uluçınar Türkel, Çağdaş Yönetici Sekreterin El Kitabı, Türkmen Kitabevi,

İstanbul, 1999.

Charles B. Hicks-Irene Place, Office Management, Second Edition, Allyn and Bacon, Inc., Boston, 1963.

Hasan Tutar, Dosyalama Teknikleri, Aktif Yayınları, İstanbul, 2001.

Hasan Tutar, Profesyonel Sekreterlik ve Büro Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Hasan Tutar, Toplam Kalite Yönetimi Çerçevesinde Büro Yönetimi Teknikleri, Aktif Yayınları, İstanbul, 2000.

Mehmet Altınöz ve Ceyhun Parıldar, Yazışma Teknikleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

S. Benligiray, N. Uzkesici ve M. E. Mutlu, Büro Yönetimi ve Dosyalama, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 1998.

KAYNAKÇA

A. Fikret Ar, Dosyalama-Arşiv Resmi Yazışma Rapor Yazma Teknikleri, TODAİE, Yayınları, Ankara, 1994.

Asuman Uluçınar Türkel, Çağdaş Yönetici Sekreterin El Kitabı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1999.

Charles B. Hicks-Irene Place, Office Management, Second Edition, Allyn and Bacon, Inc., Boston, 1963.

Corrine W. Larson, "Trends in the Regulation of Professions, " in Kenneth E. Young, et al, Understanding Accreditation, San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1983, 317-318.

Davenport, T., Knowledge Management Case Study: Knowledge Management at Microsoft. Published at., 1997.

Davenport, T. H. and Prusak, L., Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know. Boston: Harvard Business School Press, 1998.

Diers, Fred V., CRM. "The Bankruptcy of Records Retention Schedules, " Records Management Quarterly, 26 (2), 1992.

Eric W. Stein and Vladimir Zwass, "Actualizing Organizational Memory with Information Systems, " Information Systems Research 6 (2), 1995, 86.

Hasan Tutar, Mesleki Yazışma Teknikleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.

Hasan Tutar, Profesyonel Sekreterlik ve Büro Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Hasan Tutar, Toplam Kalite Yönetimi Çerçevesinde Büro Yönetimi Teknikleri, Aktif Yayınları, İstanbul, 2000.

Mehmet Altınöz ve Ceyhun Parıldar, Yazışma Teknikleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Richard E. Barry, "Electronic Document and Records Management Systems: Towards a Methodology for Requirements Definitions, " Information Management and Technology 27, November 1994, 251-256.

S. Benligiray, N. Uzkesici ve M. E. Mutlu, Büro Yönetimi ve Dosyalama, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 1998.

Skillman, Juanita, CRM. "Understanding Discovery: A Records Manager's Role in Litigation Support, " Records Management Quarterly, 25 (4), 1991.

Terry Cook, "Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Post-Custodial and Post-Modernist Era, " Archives and Manuscripts 22, November 1994, 300-328.

KAYNAKÇA

A. Fikret Ar, Dosyalama-Arşiv Resmi Yazışma Rapor Yazma Teknikleri, TODAİE, Yayınları, Ankara, 1994.

Asuman Uluçınar Türkel, Çağdaş Yönetici Sekreterin El Kitabı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1999, 164.

Corrine W. Larson, "Trends in the Regulation of Professions, " in Kenneth E. Young, et al, Understanding Accreditation, San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1983, 317-318.

Davenport, T., Knowledge Management Case Study: Knowledge Management at Microsoft. 1997, Published at http://kman. bus. utexas. edu/kman/

Davenport, T. H. and Prusak, L. Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know. Boston: Harvard Business School Press, 1998.

Diers, Fred V., CRM. "The Bankruptcy of Records Retention Schedules, " Records Management Quarterly, 26 (2), April 1992.

Eric W. Stein and Vladimir Zwass, "Actualizing Organizational Memory with Information Systems, " Information Systems Research 6 (2), 1995, 86.

Hasan Tutar, Profesyonel Sekreterlik ve Büro Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Hasan Tutar, Toplam Kalite Yönetimi Çerçevesinde Büro Yönetimi Teknikleri, Aktif Yayınları, İstanbul, 2000.

Mehmet Altınöz ve Ceyhun Parıldar, Yazışma Teknikleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Richard E. Barry, "Electronic Document and Records Management Systems: Towards a Methodology for Requirements Definitions, " Information Management and Technology 27 (November 1994): 251-256.

S. Benligiray, N. Uzkesici ve M . E. Mutlu, Büro Yönetimi ve Dosyalama, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 1998.

Skillman, Juanita, CRM. "Understanding Discovery: A Records Manager's Role in Litigation Support, " Records Management Quarterly, 25 (4), 1991.

Terry Cook, "Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Post-Custodial and Post-Modernist Era, " Archives and Manuscripts 22, November 1994, 300-328.

KAYNAKÇA

A. James & Stoner, F.; Management, Second Edition, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N. J., 1982.

Alpagun, Oktay; İşletme Bilimine Giriş, Derya Kitabevi, 1996.

Altınöz, Mehmet ve Ediz, Abdülaziz; Büro Yönetimi ve Dosyalama Teknikleri, Yargı Yayınları, Ankara, 1988.

Altınöz, Mehmet ve Parıldar, Ceyhun; Yazışma Teknikleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Altınöz, Mehmet; Günümüz İş Ortamında Sekreterlik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

Ar, A. Fikret; Dosyalama-Arşiv Resmi Yazışma Rapor Yazma Teknikleri, 3. B., TODAİE Yayınları, Ankara, 1994.

Baransel, Atilla; Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, İ. Ü. İşl. İkt. Enst. Yayınları, No: 3295, C. 1, İstanbul, 1985.

Barry, E Richard; "Electronic Document and Records Management Systems: Towards a Methodology for Requirements Definitions, " Information Management and Technology 27, November 1994, 251-256.

Batkowski, Patria; "Records Management and the Walking Archivist, A Modern Archives Readers: Basic Readings on Archival Theory and Practice. " Ed. Maygene F. Daniels and Timothy Walch, 1984.

Benligiray, S., Uzkesici, N., Mutlu, M. E. ; Büro Yönetimi ve Dosyalama, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1998.

Bozkurt, Ridvan ve Odaman, Aynur; ISO 9000 Kalite Güvence Sistemleri: Sistem Kurma Süreci, Örnek Kalite El Kitabı, Örnek Prosedürler, Talimatlar ve Formlar El Kitabı, 3. B., 1997.

Can, Halil; Organizasyon ve Yönetim, 7. B., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005.

Cook, Terry, "Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Post-Custodial and Post-Modernist Era, " Archives and Manuscripts 22, November 1994, 300-328.

Darlington, M. George; Office Management, The Ronald Press Company, New York, 1942.

Davenport, T. ; Knowledge Management Case Study: Knowledge Management at Microsoft. 1997, Published at http://kman. bus. utexas. edu/kman/

Davenport, T. H., and Prusak, L. Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know. Boston: Harvard Business School Press, 1998.

Diers, Fred V., CRM. "The Bankruptcy of Records Retention Schedules, " Records Management Quarterly, 26 (2), April 1992.

Eroğlu, Hamza; İdare Hukuku, 5. B., Turhan Kitabevi, Ankara, 1985.

Ertürk, Mümin; İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.

Feigenbaum, V. Arnold; Total Quality Control, McGraww-Hill Book Company, 3. rd. 1991.

Follet, M Parker; Dynamic Administration, New York, Harper&Row 1942'den aktaran, P. S. Lewis-S. H. Goodman-P. M. Fandt, Management Challenges in the 21st Century, West Publishing Company, New York, 1995.

Fordyce, K. Jack & Weil, Raymond; Managing With People, Reading-Massachussets, Addision-Wesley Publishing Company Inc. Second Edition, 1989.

Gözübüyük, Şeref; Yönetim Hukuku, 13. B., Turhan Kitabevi, Ankara, 1999.

Hicks, B. Charles-Place, Irene; Office Management, Allyn and Bacon, Inc. Boston, 1963.

Kırcova, İbrahim; "Bilgi Çağı İşletmelerinde Yeni bir Yönetim Aracı intranet" 6. Ulusal İşletmecilik Kongresi.

Koçel, Tamer; İşletme Yöneticiliği, Yönetici Geliştirme Organizasyon ve Davranış, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1998.

Larson, W. Corrine, "Trends in the Regulation of Professions, " in Kenneth E. Young, et al, Understanding Accreditation, San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1983, 317-318.

Laubacher, R. & Malone, J. T. ; Two Senarios for 21st Centry Organizations: Shifting Networks of Small Firms or all Encompassing "Virtual Countries?" Sloan Scohool of Management, MIT Working Group, Januarry, 1997, http://ccs. mit. edu/21CWP001. html

Malhotra, Yogesh; "Virtual Corporations, Human Issues and Information Technology, " 1997, http:// www. brint. com/interview/astdint. htm

Mazikana, C. Peter; Archives and Records Management for Decision Markers: A RAMP Study, 1990.

Mott, E. Paul; The Characteristic of Effective Organizations, Harper and Row Publishers, New York, 1972.

Özveren, Mina; Toplam Kalite Yönetimi: Temel Kavramlar ve Uygulamalar, 1997.

Peter, F. Drucker; Management Challenges For the 21st Century, Butterworth-Heineman, Linacre House, Jordon Hill, Oxford, 1999.

Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Tokol, T; İşletme I Temel Bilgiler, Rota Ofset, Bursa, 1995.

Sezgin, Atilla; Yönetim Bilgi Sistemi, Gazi Üniversitesi, İTİA Dergisi, C. 3, Sayı 2.

Skillman, Juanita, CRM. "Understanding Discovery: A Records Manager's Role in Litigation Support, " Records Management Quarterly, 25 (4), 1991.

Smith, Bob; Welcome to the Virtual Office, Hr Focus, November, 71, 1994.

Stein W. Eric and Zwass, Vladimir; "Actualizing Organizational Memory with Information Systems, " Information Systems Research 6 (2), 1995, 86.

Tosun, Kemal; İşletme Yönetimi, Savaş Yayınları, Ankara, 1992.

Turban, Efraim; Decision Support and Expert Systems, McMillan Publishing Book Company, New York, 1988.

Tutar, Hasan; Dosyalama ve Arşivleme Teknikleri, Aktif Yayınları, İstanbul, 2001.

Tutar, Hasan; Profesyonel Sekreterlik ve Büro Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım,

Ankara, 2001.

Tutar, Hasan; Toplam Kalite Yönetimi Çerçevesinde Büro Yönetimi Teknikleri, Aktif Yayınları, İstanbul, 2000.

Uluçınar Asuman Türkel; Çağdaş Yönetici Sekreterin El Kitabı, Türkmen Kitabevi,

İstanbul, 1999.

Venkatraman, N. and Henderson, C. John; "Real Strategies for Virtual Organizing" Sloan Management Review, 1998.

Werther, B. William and Davis, Keith; Human Resources and Personnel Management. 4th Ed., N. Y. McGraw-Hill Inc., 1993, s. 6'dan aktaran Bingöl, Dursun; İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Yayınları, İstanbul, 1998.

Yüksel, Öznur; İnsan Kaynakları Yönetimi, Gazi Kitabevi, Ankara, 1998.

OKULLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Hacı Ömer Beydoğan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No. : 1713
Eğitim No. : 330
ISBN : 978-605-320-620-0
© 1. Basım, Mart 2017

OKULLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME
Hacı Ömer Beydoğan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kâğıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Beydoğan, Hacı Ömer.
Okullarda Ölçme ve Değerlendirme / *Hacı Ömer Beydoğan*
1. Basım, VIII + 280 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-620-0
1. Ölçme 2. Ölçme Aracı 3. Ölçüm 4. Nesnel Ölçüt 5. Değerlendirme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

Bölüm 1: GİRİŞ - EĞİTİM VE KÜLTÜR 1

1.1. EĞİTİM VE KÜLTÜR 3
1.1.1. Davranış 4
1.1.2. Yaşantı 4
1.1.3. Değişme 5
1.1.4. Süreç 5
1.1.5. Öğrenme 6
1.1.6. İletişim ve Öğrenme 7
1.1.7. Öğretim 8

1.2. FORMAL EĞİTİM SÜRECİNDE OKULLARIN ROLÜ 10
1.2.1. Planlı Eğitim Veren Okullarda Eğitim Programları 11
1.2.2. Program Geliştirme 12

TEST-1 22

Bölüm 2: ÖĞRENMELERİN SINIFLANDIRILMASI 25

2.1. BİLİŞSEL ALAN ÖĞRENMELERİNİN SINIFLANMASI 28

2.2. DUYUŞSAL ÖĞRENMELERİNİN SINIFLANMASI 31

2.3. PSİKOMOTOR ALAN ÖĞRENMELERİNİN SINIFLANMASI 34

2.4. ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİNDE ÖLÇME ARAÇLARININ İŞLEVLERİ 36
2.4.1. Ölçüt Dayanaklı Testler 38
2.4.2. Norm Dayanaklı Testler 40
2.4.3. Ölçtükleri Özelliğe Göre Testler 41

TEST-2 50

Bölüm 3: OKULDA ÖĞRENMELERİN ÖLÇÜLÜP DEĞERLENDİRİLMESİ 53

3.1. ÖLÇME NEDİR? 55
3.1.1. Ölçmenin Öğeleri 56
3.1.2. Ölçmenin Önemi 56
3.1.3. Ölçmenin Eğitimdeki İşlevi 56

3.2. VARLIKLARIN NİTELİKLERİNE GÖRE ÖLÇME YÖNTEMLERİ 58

3.3. ÖLÇMEDE KULLANILAN ÖLÇEKLER 60
3.3.1. Sınıflamalı (Nominal Scales) Ölçekleri 60
3.3.2. Sıralamalı (Ordinal Scales) Ölçekler 61
3.3.3. Eşit Aralıklı (Interval Scales) Ölçekler 62
3.3.4. Oranlı (Ratio Scales) Ölçekler 63

3.4. GÜNLÜK YAŞAMDA ÖLÇMENİN İŞLEVLERİ 64
3.5. ÖLÇMEDE HATA KAYNAKLARI 65
3.5.1. Ölçmede Hata 66
3.5.2. Ölçmede Hata Miktarı 66
TEST-3 69

Bölüm 4: DEĞERLENDİRME 71

4.1. DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN ÖLÇÜTLER 74
4.1.1. Kabiliyetlerin Ölçüt Alınması 74
4.1.2. Gelişimin Ölçüt Alınması 74
4.1.3. Norma Dayalı Ölçütlerin Kullanılması 74
4.1.4. Kriter Esaslı Ölçütlerin Kullanılması 74
4.2. DEĞERLENDİRME ÇEŞİTLERİ 75
4.2.1. Ön Değerlendirmeler 75
4.2.2. Teşhis Edici Değerlendirmeler *(Diognastic Asessment)* 75
4.2.3. Biçimlendirme - Yetiştirmeye Dönük Değerlendirmeler *(Progressive assesment)* 76
4.2.4. Sonucu Görmeye (*Terminal Assesment*) Dönük Değerlendirmeler 77
4.3. DEĞERLENDİRMENİN İŞLEVLERİ 78
4.4. DEĞERLENDİRME YAPILIRKEN GÖZ ÖNÜNDE TUTULACAK İLKELER 78
4.5. ÖLÇME İLE DEĞERLENDİRME ARASINDAKİ FARKLILIKLAR 80
TEST-4 82

Bölüm 5: ÖLÇMEDE KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARINDA BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER 85

5.1. GÜVENİRLİK 88
5.1.1. Güvenirliğe Karışan Hata Türleri 90
5.2. ÖLÇME ARACININ GÜVENİRLİĞİNİ BELİRLEME YOLLARI 91
5.2.1. Aynı Test Formunun (Ölçme Aracının) İki Ayrı Zamanda Uygulanması: 91
5.2.2. Bir Testi İki Eş Yarıya Bölme 93
5.2.3. Ölçme Aracının Eş Formunu Kullanma 95
5.3. GEÇERLİK 98
5.3.1. Geçerlik Türleri 99
5.4. GÜVENİRLİK GEÇERLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ 103
5.4.1. Güvenirlik - Geçerlik İlişkisi 105
5.4.2. Standart Hata 107
5.4.3. Değişkenler Arası Bağıntı 108
TEST-5 115

Bölüm 6: ÖLÇMEDE KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ 119

6.1. BİLGİ TOPLAMA TEKNİKLERİ 122
6.1.1. Bireyin Kendisi Hakkında Anlattıklarına Dayalı Teknikler 122
6.2. GÖZLEM TEKNİKLERİ 124
6.2.1. Anekdotlar 124
6.2.2. Kontrol Listesi 125

6.2.3. Derecelendirme Ölçeği (Rubrikler) 125
6.2.4. İşaretleme Listesi 128
6.2.5. Sosyometri Tekniği 128
6.2.6. Kimdir Bu Soru Tekniği: 129
6.3. ÖLÇME ARAÇLARI (TESTLER) 132
6.3.1. Ölçtükleri Özelliklere Göre 132
6.3.2. Kullanılış Maksadına Göre Testler 134
6.3.3. Yapılışlarına Göre 148
6.3.4. Uygulandıkları Kişilerin Sayısına Göre 149
6.4. CEVAPLANDIRILIŞ ŞEKLİNE GÖRE TEST TİPLERİ 150
6.4.1. Sözlü Sınavlar ve Özellikleri 150
6.4.2. Yazılı Sınavlar (Esse Tipi) 153
6.4.3. Kısa Cevaplı Testler 156
6.4.4. Doğru - Yanlış Tipi Testler 159
6.4.5. Eşleştirmeli Tipte Test Maddeleri 163
6.4.6. Çoktan Seçmeli Test Maddeleri 166
TEST-6 183

Bölüm 7: TESTLERİN HAZIRLANIP, GELİŞTİRİLMESİ VE MADDE ANALİZİ SÜRECİ 187

7.1. TESTİN PLANLANIP HAZIRLANMASI 189
7.2. TESTLERİN GELİŞTİRİLMESİ VE MADDE ANALİZİ 193
7.2.1. Madde Analizi Nedir? 194
7.2.2. Madde Analiz Süreci 195
TEST-7 203

Bölüm 8: ÖLÇÜMLER SONUCU ELDE EDİLEN HAM PUANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 207

8.1. Verileri Anlamlı Hale Getirme 209
8.1.1. Frekans Tablosunun Düzenlenmesi 209
8.1.2. Verilerin Gruplandırılması 211
8.2. Verileri Grafiklerle İfade Etme 215
8.2.1. Frekans Grafiği 215
8.2.2. Sütun Grafiği (Histogram ya da Bargrafik) 216
8.2.3. Toplamalı (Yığmalı) Frekans Grafiği 217
8.3. Merkezi Eğilim Ölçüleri (Vasat Ölçüleri) 219
8.3.1. Mod 220
8.3.2. Medyan (Ortanca) 220
8.3.3. Yüzdeliklerin Hesaplanması 224
8.3.4. Aritmetik Ortalama 226
8.4. Değişim (Dağılım) Ölçüleri 231
8.4.1. Ranj: (Dizi Genişliği) 231
8.4.2. Ortalama Kayma 231
8.4.3. Çeyrek Kayma 232
8.4.4. Standart Kayma 234
8.4.5. Dağılımların Kıyaslanması 237
8.4.6. Ham Puanların Standart Puana Çevrilmesi 239
TEST-8 247

Bölüm 9: ÖĞRENCİ BAŞARISININ NOT OLARAK YANSITILMASI 251

9.1. PUANLARI NOTA ÇEVİRME 256
9.1.1. Yüzdelik Puan Sistemi 256
9.1.2. Harflerle Notlandırma 256
9.1.3. Rakamlarla Notlandırma 258

9.2. DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN ÖLÇÜTLER 258

9.3. ÖĞRETMENLERİN NOT VERMEDE DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR 260

9.4. MUTLAK VE BAĞIL DEĞERLENDİRME YÖNTEMİ İÇİNDE YER ALAN NOT VERME ŞEKİLLERİ 261
9.4.1. Aritmetik Ortalama ve Standart Kayma Göre Not Verme. 261
9.4.2. Genel Başarı Yüzdeliklerine Göre Not Verme 262
9.4.3. Dizinin (Serinin) Yayılma Genişliğine (Ranja) Göre Not Verme 263
9.4.4. Soru Sayısına Göre Not Verme (Klasik Not Verme Usulü) 265
9.4.5. Grubun Yayılma Genişliği ve Yüzde Kırk beş (% 45) Sınırına Göre Not Verme 265
9.4.6. Standart 9 Ölçeğine Göre Not Verme 266
9.4.7. Grubun En Yüksek Puanına Göre Not Verme 267
9.4.8. Puanları Gruplandırma Yoluyla Nota Çevirme 268

TEST-9 270

TERİMLER SÖZLÜĞÜ 271

KAYNAKLAR 277

KAYNAKLAR

Airasian,P.W. T.Madaus G.F.(1977).” The Stability of teacher’s perceptions of pupil characteristics”, *The İrish Journal of Education*,11 (1,2),p.78-84

Airasian, P. W. (1994). Classroom assessment. *Second Edition*. New York: Mc Graw Hill. Alternative assessment Guidebook. Center for Research on Evaluation, Standards and Student Testing, University of California, Los Angeles, CA

Anderson,Lorin W.(1981). The Effective teacher study guide and reading.Mc.Graww Hill PublishingCompany,Toronto,

Arıcı, Hüsnü,.(1998), İstatistik yöntemler ve uygulamalar, Ankara,

Aydın, H., (2007). Felsefi temelleri ışığında yapılandırmacılık. Ankara: Nobel Yayınları

Bakırcıoğlu,Rasim.,(1988). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, Ankara.

Bahar, M., Öztürk, E. ve Ateş, S. (16-18 Eylül 2002). Yapılandırılmış Grid Metodu İle Lise Öğrencilerinin Newton’un Hareket Yasası, İş, Güç ve Enerji Konusundaki Anlama Düzeyleri ve Hatalı Kavramların Tespiti. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Kongresinde sunulan bildiri, Ankara

Barrett, H. C., (2000). Electronic Portfolios, Multimedia Development Portfolio Development: The Electronic Portfolio DevelopmentProcess.http://transition.alaska.edu/www/portfolios/epdevprocess.html#eval (31 ocak 2005)

Baykul, Y. (1999). İlköğretimde etkili öğretme ve öğrenme el kitabı: İlköğretimde ölçme ve değerlendirme. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi. MEB.

Baykul Yaşar,.(1992).Eğitim Sisteminde Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi,Eğitim Fakültesi Dergisi*,Sayı ,7,s.85-94

Bloom Benjamin S.,(1986).*İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*,(Çev. Durmuş Ali Özçelik,) Ankara

Brookhart, S. M. (1999). The Art and Science of Classroom Assessment: The Missing Part of Pedagogy. ASHE-ERIC *Higher Education Report* (Vol. 27, No.1). Washington, DC: The George Washington University, Graduate School of Education and Human Development.

Borthwick, A. (2011). Children’s perceptions and attitudes towards their mathematics lessons. In C. Smith, (Ed.), British Society for Research into Learning Mathematics, 31, 37-42.

Brophy J.F.,Good T.C.(1986).Teacher Behavior and Student Achievement., in Mc.Wittrock(Ed) *Hand Book of Research on Teaching* (3 rd. ed) New-York Mc Millan, p.328-375.

Boyle, B. and Christie, T., eds. (1996), *Issues in Setting Standards*. London: Falmer Pres

Bursalıoğlu, Ziya.,(1987). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*, Ankara

Connely ,M.F. and J.D. Clandinin.,(1991). “Curriculum Content”, Levy A. (Ed)*The İnternational Enyclopedia f Curriculum*, Oxford:Perganon Press.p.227-279

Cronbach l. J.,(1963). *Educational Psychology* (2’nd ed), Newyork Harcourt Brace World,İnç,

Curry.L.,(1987). İntegrating concepts of cognitive learning style;*A revew with attention to Psyhchometric standarts*.Ontorio:CCHSE.

Demirel, Özcan.,(1996).*Genel Öğretim Yöntemleri*, USEM Yayınları, Ankara.

Demirel, Özcan.,(1999). *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı,* Pegem Yayıncılık, Ankara.

Di Martino, J., Castaneda, A., Brownstein, M. ve Miles, S. (2007). Authentic assessment. *Principal's Research Review*, *2*(4), 1-8.

Doğan, Hıfzı.,(1974). Program Geliştirmede Sistem Yaklaşımı, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 1-4 Ankara,s.361-388.

Durmuş, S. ve Karakırık, E. (2005). A computer assessment tool for structural communication grid. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 4(4), 3-6.

Earle, Rodney, S,.(1992)."Homework as an İnstructional Event" *Educational Techniology*, April p.36-41.

Egan, K. (1972). Structural communication- a new contribution to pedagogy. *Program Learning and Educational Technology*, 1,63-78.

Ertürk, Selahattin., (1978). *Eğitimde Program Geliştirme*, Yelkentepe Yayınları, Ankara,

Fidan, Nurettin,.(1986). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara. Kadıoğlu Matbaa.

Flemming L.Malcolm.,(1987). Display and Communication, Gagne R.M.(Ed) *İnstructional Technology Foundation,* U.S.A. Lawrence Elboum Associates, İnc, p.241-247

Fraenkel , J.R and Norman E. Wallen,.*(*1993). *How to Design and Evaluate Research in Education* (2 nd Ed) Mc.Grow Hill,İnç,

Goodrich, A. H. (2001). The effects of instructional rubrics on learning to write. *Current Issues in Education*, 4,(4).

Gündoğdu, Kerim (2007). Ölçülebilir Öğrenme Amaçlarının Oluşturulması (ss. 17- 50), Ölçme ve Değerlendirme (Editör: E. Karip). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Haladyna, T. M. (1997***).*** Writing Test Items to Evaluate Higher Order Thinking. USA:Viacom Company.

Kaptan, F.& Korkmaz, H. (2000). *Fen öğretiminde tümel (portfolio) değerlendirme* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19, s. 212-219.

Korkmaz, H.(2004). Fen ve Teknoloji Eğitiminde Alternatif Değerlendirme Yaklaşımları. Yeryüzü Yayınevi. Ankara.

Kuhs, T.,(1994). Portfolio Assessment: Making It Work for the First Time. *The Mathematics Teachers***,** 87(5).

Kutlu, Ö., (2002). "Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeni Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımlarını İçerme Düzeyi"**.** *Uluslararası Katılımlı 2000'li Yıllarda I. Öğrenme ve Öğretme Sempozyumu. 29-31 Mayıs*, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi.

Köklükaya, A. N. (2010). *Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ile İlgili Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterliklerinin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Johnstone, A. H., & Ambusaidi, A. (2000). Fixed response: what are we testing? *Chemistry Education: Research and Practice in Europe*, 1(3), 323-328.

Johnstone, A. H., Bahar, M., & Hansell, M. H. (2000). Structural communication grids: A valuable assessment and diagnostic tool for science teachers. *Journal of Biological Education*, 34(2), 87-89

Lemlech, J. Kasin.,(1988). *Classroom Managment* (Methods and Tecniques For Elementary and Secondary Teachar) Southern California:U.S.C.I.Title 1988

İnceoğlu, Metin., (2010). Tutum, Algı, iletişim, İstanbul,

McClure, J.R., Sonak, B., & Suen, H.K. (1999). Concept map assessment of classroom learning: Reliability, validity, and logistical practicality. *Journal of Research in Science Teaching*, 36, 4, 475–492.

Mehrens, W. A. (1992). Using Performance Assessment for Accountability, Purposes. *Educational Measurement*. 11, (4) 3-9.

Patrick, P. G., & Tunnicliffe, S. D. (2010). Science Teachers' drawings of what is inside the human body. Journal of Biological Education, 44 (2), 81-87.

Popham, J. W. (2000). *Modern Educational Measurement***.** Needham: Allyn & Bacon.

Oğuzkan, Ferhan(1985).*Orta Dereceli Okullarda Öğretim*, Ankara.

Özçelik Durmuş Ali,(2010). *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme,* Öğretmen El Kitabı Pegem Akademi, Ankara.

Özçelik Durmuş. Ali,(1989). *Test Hazırlama Klavuzu*, Ö.S.Y.M. Eğitim Yayınları 5,Ankara.

Özden, Yüksel.,(1987). *Öğrenme ve Öğretme*, Pegem Yayınları, Ankara.

Özder. H.,(1996). *Tam Öğrenmeye Dayalı İşbirlikci Öğrenme Modelinin Etkililiği (Yayınlanmamaış Doktora Tezi)* Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, İbrahim, Ethem.,(1982). *Psikolojik Testler*, Ankara.

Palmer, M.,Winters, K.(1993). İnsan Kaynakları**.** Rota Yayınları. Çev:Doğan Şahiner. İstanbul.

Rennert-Ariev, P. (2005). A theoretical model for the authentic assessment of teaching. *Practical Assessment Research and Evaluation*, *10*(2), 1-11.

Ruiz-Primo, M.A. (2004). Examining concept maps as an assessment tool. *Computer and Information Science*, 36-43.

Ryan, P.J. (1998). Teacher development and use of portfolio assessment strategies and the impact on instruction in mathematics. Doctoral dissertation, Stanford University School of Education, Stanford,

Salman Cox.,(1981). *Teacher and Standardize Açhievement Tests,* What Really Hapening? Phi Delta, Kappon,62,p.631-634.

Senemoğlu, Nuray.,(1997).*Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, Ankara,

Schacter, J. (1995). *A guide for designing performance assessment*. Los Angeles Learning Center

Shmeck ,R.R..(1988).”İndividual Differences and Learning Strategies”, *Learning and Study Strategies*, Newyork-Akademic Press. İnç.

Sönmez, Veysel.,(1996).S*osyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Yayınları. Ankara.

Sönmez, Veysel.,(1996). *Öğretmen El Kitabı*, Ankara.

Şen, A. İ., & Aykutlu, I. (2008). Using concept maps as an alternative evaluation tool for students’ conceptions of electric current. *The Eurasian Journal of Educational Research*, 31 (8), 75-92.

Taba, Hilda.,(1962). *Curriculum Development*, Newyork, Harcourt, Brace and Word inc.

Tekin, Halil.,(1993). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara.

Turgut, M. Fuat.,(1995).Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*,* Ankara.

Turgut, M.F. & Baykul Y. (2012). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Ural Mehmet, Erdoğan Hasan.,(1983). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*

Varış, Fatma.,(1978). *Program Geliştirme Teori ve Teknikleri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No.75, Ankara.

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 7. Basım

SİYASAL İLETİŞİM

Prof. Dr. Aysel Aziz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 579
İletişim No.: 22
ISBN: 978-605-133-481-3
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 7. Basım, Şubat 2017

SİYASAL İLETİŞİM
Prof. Dr. Aysel Aziz

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aziz, Aysel.

Siyasal İletişim */ Aysel Aziz*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 7. Basım, XXIV + 244 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-481-3
1. Siyasal Aktör 2. Medya 3. Siyasal Kampanyalar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ ..... **xxi**

KUTU LİSTESİ ..... **xxiii**

GİRİŞ **1**

1. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİM OLGU VE SÜRECİ **3**
1.1 Siyasal İletişimin Tanımı 3
1.2 Siyasal İletişim Olgusu ve Süreci 5

2. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİMİN DİĞER DİSİPLİNLER VE ALANLARLA İLİŞKİSİ **9**
2.1 İletişim ile İlişkisi 9
2.2 Siyaset Bilimi ile İlişkisi 10
2.3 Sosyoloji ile İlişkisi 10
2.4 Sosyal Antropoloji ile İlişkisi 11
2.5 Sosyal Psikoloji ile İlişkisi 11
2.6 Psikoloji ile İlişkisi 12
2.7 Felsefe ile İlişkisi 12
2.8 Tarih ile İlişkisi 13
2.9 Hukuk ile İlişkisi 13
2.10 Yönetim Bilimi ile İlişkisi 14
2.11 Halkla İlişkiler ile İlişkisi 14
2.12 Dilbilim ile İlişkisi 15
2.13 Propaganda ile İlişkisi 16
2.14 Reklam ile İlişkisi 17
2.15 Pazarlama ile İlişkisi 18
2.16 Retorik ile İlişkisi 18
2.17 Etik ile İlişkisi 19
2.18 Kamusal Alan ve Siyaset İlişkisi 19

3. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİM AKTÖRLERİ **21**
3.1 Devlet Başkanı 21
3.2 Hükümet 23
3.3 Siyasal Partiler 23
3.4 Yerel Yönetimler 24

3.5 Ordu 25
3.6 Sivil Toplum Örgütleri 28
3.7 Baskı Grupları 30
3.8 Lobicilik 32
3.9 Sivil İtaatsizlik 37
3.10 Terör Grupları 37

4. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİM TÜRLERİ, YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 43
4.1 Amaca Göre Siyasal İletişim 43
4.1.1 Kurum İçi Siyasal İletişim 43
4.1.2 Ülke İçi Siyasal İletişim 44
4.1.3 Uluslararası Siyasal İletişim 44
4.1.4 Uluslararası Siyasal Örgütler 48
4.2 Siyasal Aktör ve Hedef Alıcının Konumuna Göre Siyasal İletişim 50
4.2.1 Yüzyüze İletişim 50
4.2.2 Uzaktan/Araçlı İletişim 51
4.3 Siyasal İletişimin Verilmesindeki Özellikler 53
4.3.1 Mesajı Verenin Kimliği 54
4.3.2 Hedef Alıcı Kitlenin Sosyo-Ekonomik Özellikleri 54
4.3.3 Mesajın Verileceği Zamanın Özellikleri 55
4.3.4 Mesajın Verileceği Araçlar/Kanallar 55
4.3.5 Mesaj Dilinin Özellikleri 56

5. Bölüm: ETKİLİ SİYASAL İLETİŞİM; RETORİK 57
5.1 Retorik Tanımı ve Türleri 57
5.2 Etkili Siyasal İletişimde Retoriksel Özellikler 59
5.3 Politik Propagandada Etkileme Süreci 62
5.3.1 Yalınlık ve Tek Düşman Kuralı 63
5.3.2 Büyütme ve Bozma Kuralı 64
5.3.3 Yineleme Kuralı 64
5.3.4 Aşılama Kuralı 65
5.3.5 Birlik ve Bulaşma Kuralı 65

6. Bölüm: MEDYA, SİNEMA VE İNTERNETTE SİYASAL İLETİŞİM 67
6.1 Kitle İletişim Araçlarının İşlevleriyle İlgili Yaklaşımlar 67
6.2 Günümüzde Medya ve Siyasal İletişim 70
6.2.1 Medya, Kamusal Alan 70
6.2.2 Gündem Oluşturma 73
6.2.3 Yazılı Basında Siyasal İletişim 75
6.2.4 Radyo ve Televizyon Yayınlarında Siyasal İletişim 75
6.2.5 Türkiye'de Yazılı ve Elektronik Basının Siyasal İletişimde Kullanılması 77
6.3 Sinemada Siyasal İletişim 81
6.4 İnternette Siyasal İletişim 83
6.4.1 İnternettin Siyasal İletişime Olumlu Etkileri 86
6.4.2 İnternetin Siyasal İletişime Olumsuz Etkileri 88

6.4.3 İnternet ve Medyada Siyasal İletişim Karşılaştırması 90
6.5 Sosyal Medyada Siyasal İletişim 91

7. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİMDE ETİK/AHLAK 99
7.1 Tanım ve Tarihçe 99
7.2 Siyasal İletişimde Etik Kuralların Dayanakları 101
7.2.1 Yasal Düzenlemelere Dayalı Etik Kuralları 101
7.2.2 Gelenek ve Göreneklere Dayalı Etik 102
7.3 Siyasal İletişimde Etik Kurallara Uyma 102
7.4 Medya ve Etik 104
7.5 Siyasal Etik/Ahlak Zayıflaması 107

8. Bölüm: Siyasal Partilerde Siyasal İletişim 111
8.1 Siyasal Partilerin Kısa Tarihçesi 111
8.2 Siyasal İletişimi Sağlayan Parti Elemanları 112
8.2.1 Duverger'in Dört Temel Elemanı 113
8.2.2 Parti İçi ve Dışı Elemanların İletişim Kanalları 116
8.3 Siyasi Partilerin Kamuoyu ile İletişimi 122
8.3.1 Kamuoyuna Doğrudan Mesaj Verme 122
8.3.2 Sosyal Faaliyetlere Katılma 123
8.4. Siyasal İktidar-Medya İlişkisi 125

9. Bölüm: Siyasal Kampanyalar 127
9.1 Halkoylaması/Referandum Kampanyaları 127
9.2 Seçim Kampanyaları 129
9.2.1 Seçim Kampanyalarında Amaç 129
9.2.2 Seçim Kampanyalarında Yöntem ve Teknikler 132
9.2.3 Seçim Kampanyalarında Kitle İletişim Araçları / Medya 136
9.2.4 Seçim Kampanyalarında Yerel Medya 138
9.2.5 Siyasal Kampanyalarda İnternet Kullanımı 142
9.2.6 Siyasal Kampanyalarda Sosyal Medya Kullanımı 145
9.3 Seçim Kampanyalarının Gelişimi 146
9.4 Seçim Kampanyalarında Siyasal Reklam 149
9.5 Seçim Kampanyalarında Reklam Ajansları 150
9.6 Reklam Ajanslarının Siyasal İletişimdeki Yeri 151
9.7 Siyasal Kampanyalarda Kurallar/İlkeler 152
9.8 Seçim Kampanyalarında Etik Kurallar 157
9.9 Seçim Kampanyalarında Bütçe/Finansal Durum 158

10. Bölüm: Türkiye'de Siyasal Partiler ve Seçimler 161
10.1 Türkiye'de Siyasal Partilerin Kısa Tarihçesi 161
10.1.1 Osmanlı Devleti Döneminde Siyasal Partiler 161
10.1.2 Cumhuriyet Döneminde Siyasal Partiler 162
10.2 Yeni Siyasi Partiler Yasası 166

11. Bölüm: Türkiye'de Siyasal Reklamlar ve Siyasal Kampanyalar 169
11.1 Siyasal Kampanyalarda Reklam Ajanslarının Kullanılması 169
11.2 Türkiye'de Halkoylamaları/Referandumlar 173
11.3 Türkiye'de Seçim Kampanyaları 180
11.3.1 Cumhuriyetin Tek Parti Dönemindeki Seçim Kampanyaları 180
11.3.2 1946-1960 Dönemi Seçim Kampanyaları 180
11.4 Seçim Kampanyaları ile İlgili Yasal Düzenlemeler 183
11.4.1 "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun" 184
11.4.2 Seçim Kampanyalarında Radyo ve Televizyondan Yararlanma ile İlgili Yasal Düzenlemeler 186
11.5 1963-1980 Dönemi Seçim Kampanyaları 187
11.6 1980-2000 Dönemi Seçim Kampanyaları 189
11.6.1 1987 Genel Milletvekili Seçimleri 190
11.6.2 199 Genel Milletvekili Seçimleri 192
11.6.3 1994 Yerel ve 1995 Genel Milletvekili Seçimleri 195
11.6.4 1999 Genel Milletvekili Seçimleri 197
11.7 2000'li Yılların Seçim Kampanyaları 198
11.7.1 2002 Genel Milletvekili Seçimleri 198
11.7.2 2004 Mahalli İdareler Genel Seçimleri 200
11.7.3 2009 Mahalli ve Genel Milletvekilleri Seçimleri 202
11.7.4 2011 Genel Milletvekili Seçimi 205
11.7.5 2014 Yerel/Mahalli Seçimler 210
11.7.6 2015 Genel Milletvekili Seçimi 1 211
11.7.6. 2015 Kasım Türkiye Genel Seçimleri 2 211

12. Bölüm: Siyasal İletişim Araştırmaları 213
12.1 İlk Araştırmalar 213
12.2 Seçim Araştırmaları 215
12.3 Türkiye'deki Siyasal İletişim Araştırmaları 216

ÖZETLE… 221

KAYNAKÇA 225

KÜÇÜK SÖZLÜK/GLOSSARY 231

DİZİN 239

KAYNAKÇA

Akgün, Birol (2002). *Türkiye'de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*, Ankara: Nobel Yayın No: 433, Güncel Dizi: 17.

Aksoy, Muammer (1960). *Partizan Radyo ve D.P.*, Ankara, Demokrasi ve D.P. Dizisi, Forum Yayınları No: 1.

Anık, Cengiz (2003). *Yarınki Siyaset***,** Ankara: Alternatif Yayınları No: 63.

Aristoteles (1995). *Retorik*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları: 442.

Atabek, Necdet (2000). *Siyasal Partilerde Örgütsel İletişim Bazı Siyasi Partilerin Eskişehir İl Kongre Üyeleri Üzerine Bir Deneme*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, İletişim Fakültesi Yayınları No: 36.

Aziz, Aysel (2013a). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Teknikleri***,** Ankara: Nobel Yayınları (gen. 7. Basım); '*Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim*, Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları (3. basım).

___ (2013b). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı*, İstanbul: Hiperlink Yayınları (gen. 6. basım).

___ (1999). *Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı 1968-1998,* Ankara: TRT Yayınları, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı.

___ (1993). **"TRT-Siyasal Yapı İlişkisi: Dünü, Bugünü, Yarını**", *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları/1 Yıllık 1992*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

___ (1991), "Prof. Dr. Muammer Aksoy ve Türkiye'deki Radyo ve Televizyon Yayınları", *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan,* Cilt XLVI, Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi.

Avrupa Siyasal Danışmanlar Derneği (2007). *Seçim Zamanı (Election Time)*, *Siyasal Kampanyalar Avrupa Yıllığı 2005,* İstanbul: MediCat Kitapları.

Balcı, Şükrü (2005). "Medya ve Siyaset İlişkilerinde Siyasal Reklam", *Medya Siyaset İlişkileri Üzerine* (der. Zülfikar Damlapınar), Ankara: Turhan Kitapevi.

Bildirici, Faruk (1998). *Maskeli Leydi, Tekmili Birden Tansu Çiller*, Ankara: Ümit Yayıncılık.

Biber, Ayhan (2006). *Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler*, Ankara; Nobel Yayınları, No. 899.

Biryıldız, Esra, Zeynep Çetin Erus (der.) (2007). Üçüncü Sinema ve Üçüncü Dünya Sineması, İstanbul: Es Yayınları: 51.

Bülbül, Rıdvan A. (2001). *İletişim ve Etik*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Yayın no: 114, (Gen. 2. basım).

Çaplı Bülent (1995). *Televizyon ve Siyasal Sistem*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları: 138.

Damlapınar, Zülfikar (der.) (2008). *Medya ve Siyaset*: Ankara, Turhan Kitapevi (2. basım).

Daver, Bülent (1993). *Siyaset Bilimine Giriş,* Ankara; Kalite Matbaası (4. basım).

Dinçer, Müjde Ker, (1998). *Lobicilik*, İzmir: Alfa Yayınları.

Domenoach, Jean - Marie (2003). Politika ve Propaganda (Çev. Tahsin Yücel), Varlık Yayınları, sayı: 705 (3. basım).

Duverger, Maurice (1986). Siyasal Rejimler, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Duverger, Maurice (1974), Siyasal Partiler (çev. Ergun Özbudun), Ankara: Bilgi Yayınevi

Friedenberg, Robert V. (ed.) (1996). *Rhetorical Studies of National Political Debates-1997*, USA: Preager Publishers.

Gürbüz, Esen - Emin İnal (2004). *Siyasal Pazarlama, Stratejik Bir Yaklaşım,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Yayın no: 665.

Gürsoy, Yusuf (2011). *6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, Getirdiği değişiklikler ve Yenilikler*, İstanbul: RATEM Yayın Dizisi, Scala Yayıncılık.

Johnson, Karen Cartee-and Garry Copland (1997). *Inside Political Campaigns Theory and Practice*, London: Preager.

Işık, Metin – Ayhan Erdem (2008) (ed.). *Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

İrvan, Süleyman (yay. haz.) 2000. *Siyasal İletişim, (3-5 Mayıs 2000 1. Ulusal İletişim Sempozyum Bildirileri)*, İletişim, Ankara: GÜ İletişim Fakültesi Basımevi.

Kalender, Ahmet (2005). *Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri*, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, No: 5 (2. basım).

Kışlalı, Ahmet Taner (2011). Siyaset Bilimi, Ankara: İmge Kitabevi.

King, Andrew (edit.) (1992). Postmodern Political Communication, *Westport* (USA): Preager.

Klapper, Joseph (1960). *The Effects of Mass Communication*, Illinos: The Free Press Glencbe

Konrad Adeneur Vakfı (1999). *Türkiye'de Medya ve Seçimler (Medya İzleme Araştırması)*, Ankara.

Köker, Eser (1998). *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası,* Ankara: Vadi Yayınları, No: 106.

Kuçuradi, Ionna (1988). *Etik,* Ankara: Meteksan.

Küçük, Mehmet (der./çev.) (1993). *Medya, İktidar, İdeoloji*, Ankara: Ark Yayınevi.

Lilleker, Darren G. (2009). *Key Concept in Political Communication*, London, Sage Publication Ltd. (2. reprinted). Türkçe çev. *Siyasal İletişim: Temel Kavramlar* (2013). Y. Devran, A. Nas, B. Ekşi, Y. Göksun (çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları: 631.

McNair, Brian (2011). *An Introduction to Political Communication*, London: Routhledge (5. edition).

Meynaud, Jean (1975). *Politikada Baskı Grupları* (Çev. Samih Tiryakioğlu), İstanbul: Varlık Yayınları, No: 159.

Nobel (2002). *Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Mevzuat Dizisi 5.

Odabaş, Battal (1995). *Fransız Siyasal Sineması ve Jean-Luc Godard*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo ve Televizyon Anabilim dalı (basılmamış doktora tezi).

Özbek, Meral (2015). Kamusal Alan, İstanbul: Hil Yayınları.

Özerkan, Şengül-Yasemin İnceoğlu (1997). *İletişimde Etkileme Süreci*, İstanbul: Metinler Matbaacılık.

Özgüven, Kutluk (2003). *Elektronik Medyada Müşteri İlişkileri ve İçerik Yönetimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı (basılmamış doktora tezi).

Özkan, Abdullah (2007). *Siyasal İletişim Stratejileri,* İstanbul: Tasam Yayınları, Siyasal İletişim Enstitüsü Serisi: 1.

Özkan, Necati (2002). *Seçim Kazandıran Kampanyalar.* İstanbul: Medicat Kitapları.

Özsoy, Osman (2007). *Seçim Kazanma Sanatı*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

___ (1999). *Politik Propaganda Teknikleri*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Püsküllüoğlu, Ali (2002). *Türkçe Sözlük*, İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş. (4. basım).

Şahin, Filiz (2005). "Ahlak Felsefesinin Temel İlkeleri Perspektifinden Türkiye'de Medya-Siyaset İlişkileri", *Medya ve Siyaset İlişkileri Üzerine* (der. Zülfikar Damlapınar), Ankara: Turhan Kitabevi.

Tansi, M. Deniz (1999). *Public Relations Process in the Political Parties,* Yeditepe University Social Sciences Institute Public Relations Department, Istanbul (basılmamış doktora tezi).

Topuz, Hıfzı (2004). *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

___ (1991). *Seçim Kampanyaları*, İstanbul: TÜSES Yayınları.

___ (1991). *Siyasal Reklamcılık*, İstanbul: Cem Yayınevi.

TRT (1999). *Radyo ve Televizyonda Dilin Kullanımı/Tebliğler*, Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları.

Uysal, Birkan (1998). *Siyaset, Yönetim, Halkla İlişkiler*, Ankara: TODAİE Yayını, No: 287.

Varol, Muharrem (1994). *Siyaset ve Halkla İlişkiler*, Ankara: İmaj Yayınları.

Walker, Andrew (1992). *A Skyful of Freedom*, London: BBC World Service, Broadside Books Limited.

Yağbasan, Mustafa (ed.) (2009). *Medya ve Etik Sempozyumu* (7-9 Ekim 2009) Bildiriler, Elazığ: Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Yavaşgel, Emine (2004). *Temsilde Adalet ve siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Yayın no: 738.

___ (2004). *Siyasal İletişim,* Ankara: Babil Yayınları: 12

Yüksel, Erkan (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, Ağustos-Ekim, 210

Cumhuriyet Gazetesi, Ağustos, 20 Eylül 2008**,** *"KKTC'de Sivil İtaatsizlik Eylemi"*

Hürriyet Gazetesi , Ekim, Kasım, Aralık 2002, 2012

Milliyet Gazetesi, Temmuz, Ağustos, Eylül 2010

Radikal Gazetesi, Ekim, Kasım, Aralık 2002

Radikal Gazetesi, 5 Aralık 2005. Bahadır Kaleağası *"Siyasal İletişimin Önemi"*

Radikal Gazetesi, 19 Aralık 2006 *"Yedi Soruda Acarkent Bulmacası"*

İnternet kaynakları

http://blog.reklam.com.tr/genel/genel-secimler-yaklasiyor- (Ocak, 2013)

http://bianet.org/bianet/insan-haklari/72611-temel-sorunlarin-siyasi-aktoru-ordu (Ekim, 2016)

http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/4966/kamusal-alan-ansiklopedik-bir-makale#.WAqmFeh974Y (Ekim, 2016)

https://yesilgazete.org/blog/2016/07/22/darbe-neden-olur-evren-balta/(Ekim, 2016)

http:/ /www.birikimdergisi.com (Ekim, 2016)

http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/11605/205350.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Ekim, 2016)

http://www.akparti.org.tr (Ocak 20013)

http://www.akparti.org.tr/üye.kayıt.asp (Aralık, 2006)

http://www.anap.org.tr (Aralık, 2006)

http://nedir.antoloji.com/referandum/ (Ocak, 2007)

http://www.arsiv.sabah.com.tr/2004/04/10/gnd110.html (Aralık, 2006)

http://www.bbp.org.tr (Şubat, 2007)

http://www.btp.org.tr (Şubat, 2007)

http://www.chp.org.tr (20 Aralık, 2013)

http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/932145e2cf38403_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi (Oya Çitçi) (Ekim, 2016)

http://www. democracy center.com (Eylül, 2006)

http://www.dtp.org.tr (Şubat, 2007)

http://www.dyp.org.tr (Aralık, 2006) (Ocak, 2013)

http://www.eurorscg.fr/eurorscg_flash.html (Eylül, 2006)

http://www.galilean-library.org/int11.html (Eylül, 2006)

http://www.gencpartiliyiz.com (Aralık, 2006)

http://www.habergenc.com (Aralık, 2006)

http.www.haberler.com.tr (Ekim, 2010)

http://www.inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/62.doc "Kalkan, Veli D., H. Keskin ve A. E. Akgün siyasal iletişim ve İnternet: İlk Tartışmalar" (Aralık 2006)

http://www.ip.org.tr (Aralık, 2006)

http://www.isoc.org/İnternet/history/brief.shtml (Aralık, 2006)

http://www.izedebiyat.com/yazi.asp?id=47451 (Şubat, 2007)

http://www.people-press.org/reports/display.php3?ReportID=295 (Aralık, 2006)

http://www.mhp.org.tr (Ocak, 2013)

http://www.psywarrior.com/Goebbels.html (Aralık, 2006)

http://www.sita.com.tr/new/dunyadasiyasaliletisim.php (Eylül, 2006)

http://www.sp.org.tr (Şubat, 2007)

http://www.turkcebilgi.com/T% C3% Türkiye'de siyasal_partiler (Ocak, 2007)

http://www.turkcebilgi.com/Siyasal% 20Partiler (Eylül, 2010)

http://en.wikipedia.org/wiki/Agenda-setting_theory (Eylül, 2007)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Referandum (Ocak, 2010)

http://en.wikipedia.org/wiki/Swastika#History (Eylül, 2010)

http://www.wikipedia.com (Ekim, 2010)

ADLİ SOSYAL HİZMET

YAKLAŞIM VE MÜDAHALE

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Didem Yücel

Yrd. Doç. Dr. M. Burak Gönültaş

Yazarlar

Prof. Dr. Aliye Mavili
Prof. Dr. Murat Yıldız
Doç. Dr. Burak Doğangün
Doç. Dr. Cengiz Özbesler
Doç. Dr. İshak Aydemir
Doç. Dr. Neylan Ziyalar
Doç. Dr. Semra Saruç
Yrd. Doç. Dr. Didem Yücel
Yrd. Doç. Dr. Fulya Giray Sözen
Yrd. Doç. Dr. Hakan Baydur
Yrd. Doç. Dr. M. Burak Gönültaş
Yrd. Doç. Dr. Meral Öztürk
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan Zengin
Yrd. Doç. Dr. Serap Daşbaş
Yrd. Doç. Dr. Şeyda Yıldırım
Yrd. Doç. Dr. Veda Bilican Gökkaya
Yrd. Doç. Dr. Vehbi Ünal
Dr. Av. Altay İltan Aktürk
Dr. Gül Alpar
Dr. Önder Beter
Psk. Dr. İrem Akduman
Uzm. Cafer Fırat
Uzm. Ural Nadir
Öğr. Gör. Cansu Abacı Yıldız
Öğr. Gör. Hüseyin Yıldız
Arş. Gör. Dr. Can Çalıcı
Arş. Gör. Hatice Nuhoğlu
Arş. Gör. Dr. Özgür Altındağ
Psk. Sara Evli

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1480
Sosyal Çalışmalar No.: 011
ISBN: 978-605-320-386-5
© *Gözden Geçirilmiş* 2. Basım, Kasım 2017

ADLİ SOSYAL HİZMET: YAKLAŞIM VE MÜDAHALE
Yrd. Doç. Dr. Didem Yücel - Yrd. Doç. Dr. M. Burak Gönültaş

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok. No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yücel, Didem - Gönültaş, M. Burak
ADLİ SOSYAL HİZMET: YAKLAŞIM VE MÜDAHALE */ Didem Yücel - M. Burak Gönültaş*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, XXVI + 580 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-386-5
1. Sosyal Hizmet 2. Adli Bilimler 3. Müdahale

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölümler ve Bölüm Yazarları ... iii
Ön Söz ... v
İkinci Baskı İçin Teşekkür ... Vi
Teşekkür ... vii
İçindekiler ... xi
Editörlerin Öz Geçmişleri ... xix
Yazarların Öz Geçmişleri ... xx

I. BÖLÜM ADLİ SOSYAL HİZMET ... 1

Adli Sosyal Hizmet: Adalet Mekanizmasındaki Yeri ve Önemi ... 2

Genel Bilgiler ... 3
1.1. Adli Sosyal Hizmet Kavramı ... 3
1.2. Adalet Mekanizmasının Soğuk Yüzü ve Adli Sosyal Hizmetin Yeri ... 4
2. Uygulamada Yaşanan Sıkıntılar ... 6
3. Adli Sosyal Hizmet Uygulamasında Standartlar ve Etik İlkeler Bahsi ... 7
Sonuç ve Öneriler ... 10
Kaynakça ... 12

II. BÖLÜM ADLİ SOSYAL HİZMETTE ÖNEMLİ KONULAR ... 15

Türk Adalet Sistemi ve Adliye Teşkilatı ... 16

1. Yargı Örgütü ... 16
2. Anayasa Yargısı ... 16
2.1. Anayasa Mahkemesinin Yapısı ... 17
2.2. Anayasa Mahkemesinin Görev ve Yetkileri ... 17
2.3. Anayasa Mahkemesinin Denetim Yolları ... 17
2.4. Anayasa Mahkemesi Kararları ... 18
3. Adli Yargı ... 19
3.1. Hukuk Mahkemeleri ... 19
3.2. Ceza Mahkemeleri ... 20
3.3. Cumhuriyet Başsavcılığı ... 22
3.4. Bölge Adliye Mahkemeleri ... 22
3.5. Yüksek Yargı: Yargıtay ... 22
4. İdari Yargı ... 23
4.1. İdare Mahkemeleri ... 23
4.2. Vergi Mahkemeleri ... 23
4.3. İdare ve Vergi Mahkemelerindeki Dava Türleri ... 23

4.4. Bölge İdare Mahkemesi ... 24
4.5. Yüksek Yargı: Danıştay ... 24
5. Uyuşmazlık Yargısı ... 24
6. Nöbetçi Hâkim ve Cumhuriyet Savcısı Sistemi ... 25
7. Mahkeme Kararlarının İcrası ve İnfazı ... 25
8. Yargılama ve Soruşturma Giderleri ... 26
8.1. Hukuk Mahkemelerinde Yargılama Giderleri ... 26
8.2. Ceza Yargılamasında Yargılama Giderleri ... 26
9. Adli Yardım ... 27
9.1. Hukuk Mahkemelerinde Adli Yardım Hizmeti ... 27
9.2. Ceza Yargılamasında Adli Yardım Hizmeti ... 28
10. Yargı Etiği ... 28
Sonuç ... 29
Kaynakça ... 29

Sosyal Çalışma Görevlilerinin Hukuki Durumu ... 31

Kaynakça ... 35

Ceza İnfaz Kurumları ... 36

1. Ceza İnfaz Kurumu Kavramı ... 36
2. Ceza İnfaz Kurumunun Unsurları ... 37
3. Cezaevi Mimarisi ... 37
4. Türkiye'de İnfaz Kurumlarının Çeşitleri ... 39
4.1. Açık Ceza İnfaz Kurumları ... 39
4.2. Kapalı Cezaevleri ... 41
5. Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitim Evleri ... 48
5.1. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ... 49
5.2. Çocuk Eğitim Evleri ... 49
6. Kadın Ceza İnfaz Kurumları ... 50
7. Askerî Cezaevi ... 51
8. İnfaz Personeli Ve Ceza İnfaz Kurumlarında Görev Yapan Sosyal Çalışma Görevlileri ... 52
9. Ceza İnfaz Kurumlarında Düzen ... 53
9.1. Güvenlik ve Bulundurulabilecek Eşyalar ... 53
9.2. İnfaz Kurumlarında Arama ... 53
9.3. İnfaz Kurumu Düzenine Aykırılık Hâllerinde Uygulanacak Tedbirler ... 54
9.4. Sevk ve Nakil ... 54
9.5. Ceza İnfaz Kurumlarında Ziyaret ... 54
10. Ceza İnfaz Kurumlarındaki Çocukların Hakları ... 55
Kaynakça ... 57

Adli Viktimoloji ... 59

1. Genel Bilgiler ... 59
1.1. Viktimolojinin Tarihçesi ... 60
1.2. Mağduriyet Risk Faktörleri ... 62
1.3. Mağduriyetin Etkileri ... 62
2. Suç Fiiline Göre Mağdurlar ... 65
2.1. Çocuk İstismarı Mağdurları ... 65
2.2. Hırsızlık/Yağma Suçu Mağdurları ... 67
2.3. Aile İçi Şiddet/Yakın İlişkide Şiddet Mağdurları ... 67

2.4. İstismara Uğrayan Yaşlılar ... 68
2.5. Israrlı Takip Mağdurları ... 68
2.6. Cinsel Şiddet ve Tecavüz Mağdurları ... 69
3. Mağdura Yaklaşım ... 71
Kaynakça ... 71

Çocuk Koruma Hukuku ... 73

1. Genel Bilgiler ... 73
1.1. Hukukun Genel İlkeleri Uyarınca Çocuğun Korunması ... 74
1.2. Çocuk Ceza Hukukunun Uluslararası İlkeleri ... 75
1.3. Çocuk Koruma Kanununa Göre Çocuğun Korunması ... 77
1.4. Suça Sürüklenen Çocukların Çocuk Koruma Kanununda Yer Alan Yaptırımlar Çerçevesinde Korunması ... 79
Kaynakça ... 87

Çocuk İstismarı ve İhmali ... 88

1. Genel Bilgiler ... 88
1.1. Patofizyoloji ... 90
1.2. Çocuk İstismarını Açıklamaya Yönelik Teoriler ... 91
2. Fiziksel İstismar ... 93
2.1. Risk Faktörleri ... 94
2.2. Klinik Belirti ve Bulgular ... 95
2.3. Sarsılmış Bebek Sendromu ... 99
2.4. Munchausen by Proxy Sendromu (MBPS) ... 99
3. Duygusal İstismar ... 101
3.1. Etiyoloji ... 102
3.2. Klinik Belirti ve Bulgular ... 102
4. İhmal ... 103
4.1. Etiyoloji ... 104
4.2. Klinik Belirti ve Bulgular ... 104
5. Cinsel İstismar ... 105
5.1. Etiyoloji ... 107
5.2. İstismarcı ... 108
5.3. Klinik Belirti ve Bulgular ... 108
5.4. Cinsel İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkileri ... 110
5.5. Cinsel İstismar Mağduru Çocuklar İle İletişim ... 111
6. Ensest ... 113
7. Hastane Çocuk Koruma Birimleri/Çocuk İzlem Merkezleri ... 116
Kaynakça ... 119

Kadına Yönelik Şiddet ... 122

1. Şiddet ... 122
2. Kadına Yönelik Şiddet ve Nedenleri ... 123
3. Kadına Yönelik Şiddetin Türleri ... 127
3.1. Fiziksel Şiddet ... 128
3.2. Psikolojik/Duygusal Şiddet ... 130
3.3. Cinsel Şiddet ... 131
3.4. Ekonomik Şiddet ... 134
4. Şiddet Uygulayan Erkeklerin Ve Şiddete Uğrayan Kadınların Genel Özellikleri ... 136

5. Şiddete Uğrayan Kadınların Başvurduğu (Müdahale Edici-Koruyucu ve Önleyici) Kurumlar 137
Sonuç 138
Kaynakça 140

Çocuk Suçluluğunda Gelişim Aşamaları Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Okul Bazlı Yaklaşım 143

1. Genel Bilgiler 145
1.1. Çocuk Suçluluğunda Gelişim Aşamaları 145
1.2. Çocuk Suçluluğu ile İlgili Teorilerde Okulun Rolü 147
1.3. Okula Bağlı Risk Faktörleri ve Çocuk Suçluluğu 149
1.4. Çocuklar Arasında Görülen Akran Zorbalığı ve Sanal Zorbalık 151
Değerlendirme ve Öneriler 152
Kaynakça 154

Kadın Suçluluğuna Güncel Bakış 155

1. Cezaevinde Kadın Olmak ve Temel Problemler 158
2. Kadın Cezaevleri İçin Kadın Politikası Gerekliliği 162
Sonuç ve Öneriler 162
Kaynakça 164

Ceza Sorumluluğun Değerlendirilmesi 165

1. Uluslararası Mevzuatta Ceza Sorumluluğu 165
2. Türk Hukukunda Ceza Sorumluluğu 166
2.1. Yaş Küçüklüğü 167
2.2. Sağır ve Dilsizlik 168
2.3. Akıl Hastalığı 168
2.4. Geçici Nedenler, Alkol veya Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma 169
3. Ceza Sorumluluğun Değerlendirmesinin Hukuki Zemini: Bilirkişilik 169
3.1. Bilirkişi Raporu, Uzman Mütalaası 170
4. Adli Psikiyatrik Değerlendirme Süreci 170
5. Yetişkinlerin Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi 172
6. Ergenlerin Ceza Sorumluluğun Değerlendirilmesi 173
6.1. Biyopsikososyal Faktörler 173
6.2. Sosyokültürel Faktörler 173
6.3. Ahlaki Muhakeme Düzeyi 174
6.4. Hukuki Muhakeme ve Hukuki Bilgi Düzeyi 174
7. Çocukların Ceza Sorumluluğun Değerlendirmesinde Sosyal İnceleme Raporlarının Yeri 175
7.1. Sosyal İnceleme Raporunda İçerik ve Biçim 175
Kaynakça 177

Çocuklarla Adli Görüşmenin Temel Prensipleri: Okul Öncesi Dönem 178

1. Görüşme Stratejileri 181
1.1. Soru Sorma Teknikleri 182
1.2. Adli Amaçlı Görüşmede Huni Tekniği 183
1.3. Etkin Dinleme 184
2. Çocuğun Gelişim Evrelerine Göre İletişim Becerileri: Okul Öncesi Dönem 185
3. Okul Öncesi Çağdaki Çocukla Görüşmede Prensipler 188
Kaynakça 189

Çocukla Adli Görüşme ve İletişim 191
1. Adli Görüşme 191
2. Adli Görüşmede Sosyal Çalışma Görevlisinin Tutumu 192
3. Çocukla Adli Görüşme Aşamaları: "İfade Alma Protokolü" 193
3.1. Çocukla Adli Görüşmeye Hazırlık 194
3.2. Çocukla Tanışma 194
3.3. Çocuğun Geliş Nedeni/Olay Öyküsü 196
4. Kriter Bazlı İfade Analizi 201
Kaynakça 202

Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Hizmet Uzmanları 204
1. Sosyal Hizmetin Tanımı ve Eylem Alanı 204
2. Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Hizmet Uygulamaları 205
2.1. Çocuk Adalet Sistemindeki Sosyal Hizmet Uygulamalarının Tarihsel Gelişimi 206
2.2. Çocuk Adalet Sistemi İçerisindeki Birimlerde Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve Görevleri 211
Sonuç 219
Kaynakça 222

Onarıcı Adalet Uygulamaları ve Türkiye'de Ara Buluculukta Sosyal Hizmetin Rolü 224
1. Onarıcı Adalet Kavramı ve Tarihsel Arka Plan 225
2. Onarıcı Adalet Programlarının Özellikleri ve Yaygın Olarak Kullanılan Onarıcı Adalet Programları 227
2.1. Mağdur-Fail Ara Buluculuğu (MFA) (Victim Offender Mediation) 229
2.2. Toplum ve Aile Grup Konferansları (Community and Family Group Conferencing) 230
2.3. Ceza Belirtme Çemberleri (Peacemaking Circle, Healing Circle) 231
3. Türkiye'de Onarıcı Adalet ve Ara Buluculuk Uygulamaları 232
4. Onarıcı Adalet Uygulamaları ve Ara Buluculukta Sosyal Hizmetin Rolü 232
Sonuç 234
Kaynakça 235

Sosyal İnceleme ve Değerlendirme 237
1. Sosyal İnceleme ve Değerlendirmenin Gelişim Süreci 237
2. Sosyal Hizmet Müdahalesinde Sosyal İnceleme ve Değerlendirme 238
Kaynakça 242

III. BÖLÜM ADLİ SOSYAL HİZMETTE YAKLAŞIM VE MÜDAHALE 243

Mağdur Hakları ve Sosyal Hizmet Yaklaşımı 244
1. Mağduriyet Türleri 245
2. Mağdur Haklarının Kavramsal Çerçevesi 245
2.1. Mağdur Kavramı 245
2.2. Suçtan Zarar Gören ve Mağdur Ayrımı 246
3. Mağdur Haklarının Tarihsel Gelişimi 246

4. Uluslararası Metinlerde Mağdur Hakları 247
4.1. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 27 Sayılı Tavsiye Kararı 247
4.2. Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi 248
4.3. 28 Haziran 1985 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararı 248
4.4. 29 Kasım 1985 tarihli Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Birleşmiş Milletler Deklarasyonu 248
4.5. 17 Eylül 1987 tarihli Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 21 Sayılı Kararı 248
4.6. Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin 15 Mart 2001 Tarihli Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı 248
4.7. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili 14 Haziran 2006 Tarihli ve 8 Sayılı Tavsiye Kararı 249
4.8. Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunması Hakkında Asgari Standartlar Oluşturmak Üzere Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konseyi'nin 2012 tarihli ve 29 sayılı Direktifi 249
5. Türk Hukukunda Mağdur Hakları 249
5.1. Ceza Muhakemesi Kanununda Mağdur Hakları (Mağdurun Soruşturma Evresindeki Hakları, Mağdurun Kovuşturma Evresindeki Hakları, Mağdurun Diğer Hakları) 250
6. Hak Kavramı ve Mağduriyet İlişkisi 251
7. Sosyal Refah ve Sosyal Hizmetin Sosyal Sorunlar ve Mağduriyetle İlişkisi 252
8. Sosyal Hizmet Yaklaşımı 254
Sonuç 256
Kaynakça 257

Göçmenler, Sığınmacılar ve Mültecilerle Sosyal Hizmet 259
1. Göç Kavramı ve Ülkemizdeki Gelişimi 259
2. Göçmenler, Sığınmacılar ve Mültecilerin Yaşadıkları Sorunlar 263
3. Mülteci Sorununa Yönelik Üretilen Çözümler 264
4. Göçmenler, Sığınmacılar ve Mültecilerle Sosyal Hizmet 264
4.1. Bütüncül ve Sistemci Bir Bakış Açısı 266
4.2. İnsan Hakları Temelli Bir Yaklaşım 266
4.3. Güçlendirme Yaklaşımını Kullanma 267
4.4. Danışmanlık, Bağlantı Kurma ve Yönlendirme İşlevi 267
4.5. Savunuculuk İşlevi 268
KAYNAKÇA 269

Denetimli Serbestlik ve Madde Bağımlılığında Sosyal Hizmet Müdahalesi 271
1. Denetimli Serbestlik 271
1.1. Denetimli Serbestlik Şartları 272
1.2. Denetimli Serbestlik Uygulamaları 273

2. Madde Bağımlılığı 277
2.1. Bağımlılık Yapan Madde Türleri 278
2.3. Madde Bağımlılığının Ortaya Çıkmasını Etkileyen Faktörler 279
2.3. Madde Bağımlılığının Tedavisi 279
3. Denetimli Serbestlik Kapsamındaki Madde Bağımlılarının Tedavisi 281
3.1. Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Verilen Kişiler Hakkında Sağlık Tesislerince Yapılan İşlemler 282
3.2. Erişkin ve Çocuk-Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezlerinde Denetimli Serbestlik 284
4. Madde Bağımlılığı Tedavisinde Sosyal Hizmet Müdahalesi 285
Kaynakça 289

Boşanma Sürecinde Sosyal Hizmet Uygulamaları 290

1. Boşanma 290
1.1. Boşanmalara İlişkin İstatistiksel Veriler 291
1.2. Boşanma Nedenleri 294
1.3. Boşanmaya Neden Olan Temel Konular 296
2. BOŞANMA SÜRECİNDE SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ 299
2.1. Aileyle Sosyal Hizmet 300
2.2. Boşanma Öncesi Dönem 303
2.3. Boşanma Dönemi 305
2.4. Boşanma Sonrası Dönem 306
2.5. Boşanma Süreci Danışmanlığı 306
Son Söz 308
Kaynakça 308

Sosyal Hizmet Açısından Mobbing 310

1. Mobbing Nedir? 310
2. Mobbingin Aşamaları 312
3. Mobbingin Nedenleri 313
3. 1. Mobbingin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Kişilik Özellikleri 313
3.2. Mobbingin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Örgütsel Özellikler 314
4. Mobbingin Sonuçları 315
4.1. Mobbingin Mağdur Üzerindeki Olumsuz Sonuçları 315
4.2. Mobbingin Örgüte ve Topluma Yönelik Olumsuz Sonuçları 316
5. Sosyal Hizmet 316
6. Mobbing ve Sosyal Hizmet 317
Sonuç 322
Kaynakça 322

Adli Sosyal Hizmet Açısından Mesleki Bir Rol Olarak Aile Ara buluculuğu 325

1. Adli Sosyal Hizmet 325
2. Adli Alanda Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri 326
3. Ara Buluculuk Rolünün Tanımı 329
4. Sosyal Hizmet Uzmanının Mesleki Bir Rolü Olan Ara Buluculuk Rolü 331
5. Ara Buluculuk Süreci 333
6. Türkiye'de Yasal Mevzuat ve Ara Buluculuk 336
7. Ara Buluculuk Eğitim Programları İçerikleri 338
Sonuç 340
Kaynakça 340

Ötanazi, Hasta Vasiyetnamesi ile Palyatif ve Hospis Bakımına Genel Bir Bakış 341
1. Ötanazi 342
1.1. Kavramsallaştırma ve Ayrımlar 343
1.2. Ötanazinin Hukuksal, Etik ve Dinsel Boyutları 347
2. Hasta Vasiyetnamesi (İleri Direktifler) 350
2.1. Hasta Vasiyetnamesinin Hukuksal Boyutu 351
3. Palyatif Bakım ve Hospis Kuruluşları 353
3.1. Ölümün Eşiğinde Olanlar için Hastanenin veya Evin Alternatifi Olarak Hospisler 355
3.2. Türkiye'de Durum ve Örgütlenme 357
3.3. Sosyal Hizmet ve Palyatif Bakım 357
SONUÇ 358
KAYNAKÇA 360

İngiltere'de Çocukların İhmal ve İstismardan Korunmasına İlişkin Sosyal Çalışma Uygulamaları ve Adli Süreçler 362
1. İngiltere'de Geçmişten Günümüze Çocuk İhmal ve İstismarının Kısa Tarihçesi 363
2. İngiltere'de İhmal ve İstismara Yönelik Sosyal Çalışma Uygulamaları ve Adli Süreçler 368
3. Bakım Gereksinimi Olan Çocuklara Yönelik Adli Süreçler 375
4. Sosyal Çalışma Müdahalesinin İzleme ve Değerlendirme Aşaması 378
Kaynakça 378

EKLER 381
EK I Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 382
EK II Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği 392
EK III Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu 438
EK IV Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük 472
EK V Çocuk Koruma Kanunu 528
EK VI Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik 538
EK VII Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Öyb (Havana) Kuralları) 549
EK VIII Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin (Beijing) Kuralları) 559
EK IX Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) 573

paylaşılmasına yardımcı olabilir. Ayrıca alanda çalışan SHU'nun hazırladıkları inceleme raporlarında standardın yakalanmasına yardım edecek bir mekanizmanın varlığı da gereklidir.

- İyi uygulamalar bülteni: Adalet mekanizmasında yer alan adli sosyal hizmet uzmanlarının ve diğer uzmanların uygulama ve müdahalelerinde daha önceden denenmemiş ve faydalı olmuş iyi uygulamaları "olgu sunumları" hâline getirmeleri ve bu alanda çalışan bütün uzmanların ulaşabileceği bir periyodik bültende yayınlamaları sağlanmalıdır. Böylelikle iyi uygulamaların diğer tüm illerde de uygulanması sağlanabilir, uygulamalarda bir standart yakalanabilir ve en önemlisi de alanın literatürünün zenginleşmesi sağlanabilir.

Sonuç olarak bu çalışma, ülkemizde hızla gelişen sosyal hizmet uygulamaları ile yine önemli bir hizmet alanı olan adalet mekanizmasının hangi açılardan birbiri ile ilişkili olduğuna yönelik birtakım bilgileri ortaya koymaktadır. Adalet hizmeti, insanların ve toplumların mutluluğu ve kamu düzeni için belki de en elzem hizmet alanlarından biridir. Bu alan pek çok profesyonelin bir arada çalıştığı multidisipliner bir alandır.

Bu mekanizmaya bir şekli ile giren ve özellikle incinebilir konumda olan bireyler ve çocuklar için, birey ile sistem arasında konuşlanmış aktörlerden biri de adli sosyal hizmet uzmanlarıdır. Adli sosyal hizmet, sosyal hizmetin yaklaşım şekillerini esas alarak bireyi güçlendirmeyi, rehabilite etmeyi ve normal sosyalizasyon sürecine bireyin yeniden katılabilmesine yönelik faaliyetleri planlar ve yürütür. Adli sosyal hizmet bu anlamda sistemin kendi doğasından getirdiği bireye karşı üstünlük unsurunu yine birey özelinde ve insan değerine yönelik olarak rasyonel hâle getirmeyi amaçlar. Bu anlamda, hızla artan suç oranları, dava sayıları ve mağdur insanlar için adli sosyal hizmet disiplini, adalet mekanizması içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, N. (2012). *Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Bireylerin Aile Yapıları ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Atasü-Topçuoğlu, R. (2013). Sosyal Hizmet Uygulamasında Kuram. (Ed. İ. Tomanbay), *Sosyal Hizmet Uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 1832.

Barker, R. L. (2003). *The social work dictionary* (5nd ed.). Washington, DC: NASW Press.

Barker, R.L., Branson, D.M. (2000). *Forensic Social Work: Legal Aspects of Professional Practice* (2nd ed.). Binghampton, NY: Haworth Press.

Baykara-Acar, Y. (2014). Adli Sosyal Hizmet ve Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Tarihi, Sosyal Hizmet Sempozyumu 2014: Türkiye'de Adalet Sistemi ve Adli Sosyal Hizmet, Başkent Üniversitesi, Ankara

Brownell, P., & Roberts, A. R. (2002). A century of social work in criminal justice and correctional settings. *Journal of Offender Rehabilitation*, *35*(2), 1-17.

Butters, R. P., & Vaughan-Eden, V. (2011). The ethics of practicing forensic social work. *Journal of Forensic Social Work*, *1*(1), 61-72.

Değirmenci, O. (2008). Ceza ve ceza muhakemesi hukukunda mağdur hakları. *TBB Dergisi*, 77: 33-86.

Gökçearslan-Çifçi, E. & Gönen, E. (2011). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 22*(2), 149-160.

Green, G., Thorpe, J., & Traupmann, M. (2005). The sprawling thicket: Knowledge and specialisation in forensic social work. *Australian Social Work*, 58(2), 142-153.

Kartal, B. (2009).Sosyal Hizmetin Tanımı ve Sosyal Hizmet Alanları. (Ed. Y. Şişman), *Sosyal Hizmete Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 1930.

Kelly, L., Smith, N, Gibson, S. (2009). From Intervention Roles to Multisiplinary Practice. (Eds. T. Maschi, C. Bradly, K. Ward), *Forensic Social Work: Psychosocial and legal Issues in Diverse Practice Settings*. Springer Publishing Company: New York

Maschi, T., Killian, M.L. (2009). Defining Collaborative Forensic Social Work With Divers Populations. (Eds. T. Maschi, C. Bradly, K. Ward), *Forensic Social Work: Psychosocial and legal Issues in Diverse Practice Settings*. Springer Publishing Company: New York

Munson, C. (2011). Forensic social work practice standards: Definition and specification. *Journal of Forensic Social Work*, *1*(1), 37-60.

National Organization of Forensic Social Work (2015). What is forensic social work? http://nofsw.org/?page_id=10, Erişim Tarihi: 16.12.2015.

Robbins, S. P., Vaughan-Eden, V., & Maschi, T. M. (2014). It's Not CSI: The Importance of Forensics for Social Work Education. *Journal of Forensic Social Work*, *4*(3), 171-175.

Sheafor, B.W., Horejsi, C.J. (2015a*). Sosyal Hizmet Uzmanlarına Rehberlik Eden İlkeler. Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler* (2. Baskı). (Çev.:O.Uraz). Ankara: Nika Yayınevi.

Sheafor, B.W., Horejsi, C.J. (2015b*).Sosyal Hizmette Uygulama Çerçeveleri. Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler* (2. Baskı). (Çev.:F. Çoban, T.Uraz). Ankara: Nika Yayınevi.

Sokullu-Akıncı, Füsun, (2008), *Viktimoloji*, İstanbul: Beta Yayınevi.

Teater, B. (2015). Güçlendirme ve Dilin Kullanımı, Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri. (1. Baskı). (Çev.: B. Yakut Çakar). Ankara: Nika Yayınevi.

Tomanbay, İ. (2013). Önsöz. (Ed. İ. Tomanbay), *Sosyal Hizmet Uygulamaları.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 1832.

UNICEF (2013).Çocuk ve Aile Mahkemelerinde Sosyal Çalışma Görevlilerinin Yetki ve Sorumlulukları. (Ed. E. Kırımsoy, H. Acar, H. Yokuş Sevük, H. Kaynak, M.Aydın, Ş. Antakyalıoğlu, U. Özdemir, Y. Mutlu, Y. Baykara Acar) *Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı, Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı*. Ankara: UNICEF Türkiye, s. 262-284.

Wilson, M. (2010). *Criminal justice social work in the United States: Adapting to new challenges.* Washington, DC: NASW Center for Workforce Studies.

Weinstein, J. (1997). And Never the Twain Shall Meet Again: The Best Interests of Children and the Adversary System. *U. Miami L. Rev.*, *52*, 79.

Wexler, D. B. (1996). Therapeutic jurisprudence in clinical practice. *The American Journal of Psychiatry*, *153*(4), 453.

Wormer, K., Roberts, A., Springer, D. W., & Brownell, P. (2008). Forensic social work: Current and emerging developments. (Eds. B.W. White), *Comprehensive Handbook of Social Work and Social Welfare*. John Wiley and Sons: USA

Yavuz, H.A.(2012). Denetimli serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemi içerisindeki genel görünümü üzerine. *Adalet Dergisi*, 42, s. 58-75.

Young. D. (2014). Social workers' perspectives on effective practice in criminal justice settings. *Journal of Forensic Social Work,* 4(2): 104-122.

bir şekilde yürütüldüğünden emin olunması yoluyla halkın yargıya ve adaletin her hâl ve şartta gerçekleşeceğine olan güveninin artırılmasıdır (Şen, 2013, s. 692).

Kabul edilen metinde altı etik değere ve uygulama alanına yer verilmiştir. Bunlar hâkimlerin bağımsızlığı, tarafsızlığı, doğruluk ve tutarlığı, dürüstlüğü, eşitliği, ehliyet ve liyakatidir. Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi, adaletin tecelli etmesindeki en başat aktörlerdir. Hâkim, genelde toplumdan, özelde ise karar vermek zorunda olduğu ihtilafın taraflarından bağımsızdır. Yargının, diğer iki erkin müdahalelerinden bağımsız hareket edebilmesi gerekir. Çünkü her yargılama, her şeyden önce hür irade ile yapılan bir eylemdir. Emirlere bağlı yargılama, yargılama değildir. Olsa olsa bir yargılamanın zorunlu temsili olabilir (Akın, Akın, 2014, s. 134). Tarafsızlık ise yargı görevinin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesinin esasıdır. Bu süreç içerisinde hâkim, söz konusu dava ile ilgili kendisini yargılamadan el çektirecek olası durumlardan olabildiğince kaçınmalı, bilerek ve isteyerek adilanelik sıfatına gölge düşürüp şüphe yaratacak herhangi bir davranış, söz veya yorumda bulunmamalıdır.

Bangalor İlkeleri'ne göre hâkim, yasama ve yürütme organlarının etkisi ve bu organlarla uygun olmayan ilişkilerden fiilen uzak olmakla kalmayıp, aynı zamanda öyle görünmelidir. Bu anlamda HSK başkanının yürütme organının bir üyesi olan Adalet Bakanı olması ve ayrıca bakanlık müsteşarının doğal üye sıfatına sahip bulunması (Kuru ve ark., 2006, s. 99), hâkim ve savcılık mesleğine girişte adayların Adalet Bakanlığı bürokratları tarafından mülakata tabi tutulmaları (Çetiner, 2013, s. 114) ülkemizde yargının bağımsızlığı konusundaki temel tartışmaların belkemiğini oluşturmaktadır.

Bangalor Yargı Etiği İlkeleri 2007 yılında HSK tarafından, tüm yargı teşkilatına duyurulmuş, yargılama faaliyetlerinde bu ilkelerin göz önüne alınması istenmiştir. Ancak belirtildiği üzere hâkimlerin bağımsızlığı ülkemizde hâlâ üzerinde tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir.

SONUÇ

Türk yargı örgütü, dayanağını Anayasa'dan alan yargı yetkisini kullanarak devletin üç temel sac ayağından birini oluşturur. Atatürk'ün sözüyle mülkün temeli olan adaletin tesisi ile vazifelendirilmiş bir organdır. Nitekim bir devletin ne şekilde yönetildiği adliye teşkilatının örgütlenme biçiminden anlaşılabilir. Bu anlamda yargı etiğine ve hukuka bağlı olan bağımsız ve tarafsız hâkim ve savcıların bulunmadığı bir devletin hukuk devleti olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Adaletin tesisi gibi kutsal bir vazifeyi icra eden adliye teşkilatının yapısının da bu vazifeye uygun olacak şekilde oluşturulmuş olması şarttır. Yargılamaların, nihai kararı önemsiz kılacak şekilde uzun sürdürülmeden bitirilmesi, nihai karara karşı başvurulabilecek kanun yollarının hukuk adına tatminkâr sonuçlar vermesi, kararların infazının da etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi, adli yardım ve diğer araçlarla adalete erişilebilirliğin her kişi için mümkün kılınması ve yargılamanın maddi külfetlerinin makul seviyede tutulması hukuk devletinin asgari standartları arasındadır.

KAYNAKÇA

Akın, İ., Akın, T. (2014). Yargı Etiği. Ankara: Ankara Barosu.
Aksel, İ. (2009). Türk Adalet Yönetimi. Ankara: Seçkin.
Aras, B. (2007). Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 158-178.
Arslan, A.S. (2010). Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü. *Ankara Barosu Dergisi,* 2010/1, 187-204.
Atay, C. (2012). Hukuka Giriş. Bursa: Sentez.
Baktır, S. (2003). Aile Mahkemeleri. Ankara: Yetkin.
Baltacı, C. (2013). Demokrasi ve Yargı Bağımsızlığı Bağlamında Türkiye'de Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 1, 157-168.
Çağlayan, R. (2015). İdari Yargılama Hukuku. Ankara: Seçkin.

Çetiner, S. (2013). Yargı Etiği. Ankara: Seçkin.
Dinçkol, A. (2005). Hukuka Giriş Hukukun Temel Kavramları. İstanbul: Der.
Duran, L. (1968). İdari İşlemlerden Sorumluluk. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* 3-4, 3-16.
Gözler, K. (2013). Hukuka Giriş. Bursa: Ekin.
Gözler, K. (2015). Anayasa Hukukuna Giriş. Bursa: Ekin.
Gözübüyük, Ş. (2008). Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları/Introduction to Law and Fundamental Consepts of Law. Ankara: Turhan.
Gözübüyük, Ş. (2009). Yönetsel Yargı. Ankara: Turhan.
Kaboğlu, İ. (2005). Anayasa Hukuku Dersleri. İstanbul: Legal.
Kılınç, A. (2011). Bir İnsan Hakkı Olarak "Adli Yardım". *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi,* 1, 1-10.
Kuru, B., Arslan, R., Yılmaz, E. (2006). Medeni Usul Hukuku. Ankara: Yetkin.
Özbudun, E. (2010). Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin.
Pekcanıtez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2012). Medeni Usul Hukuku. İstanbul: Yetkin.
Pekcanıtez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2017). Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
Şen, M. (2013). İdeal Hâkim İhtiyacı ve Yargı Etiği. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* 14, 691-729.
Tanör, B., Yüzbaşıoğlu, N. (2005). 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku. İstanbul: Beta.
Toroslu, N., Feyzioğlu, M. (2016). Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Savaş Yayınları.

usul ve esasları düzenlemek amacıyla Çocuk İzleme Merkezleri yönetmeliği taslağı hazırlanmıştır (ÇİM Yönetmeliği madde 25).

Bu yönetmelik kapsamında ÇİM'de sosyal çalışma görevlileri Adli Görüşmeci olarak görev alabilmektedir. Adli görüşmeciler, Sağlık Bakanlığı tarafından onaylanmış "Adli Görüşmeci Eğitimi"ni aldıktan sonra bu alanda yeterliliği belgelenmiş psikolog, psikolojik danışman, çocuk gelişim uzmanı, sosyal çalışmacı (sosyal hizmet uzmanı), hemşire ve hekimlerdir.

KAYNAKÇA

Çocuk İzlem Merkezi Yönetmeliği (04.10.2012 tarihli Resmi Gazete, sayı: 28431)

Çocuk Koruma Kanunu (15.07.2015 tarihli Resmi Gazete, sayı: 25876)

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (23.12.2006 tarihli Resmi Gazete, sayı: 26386)

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun (18.01.2003 tarihli Resmi Gazete, sayı: 24997)

İcra İflas Kanunu (19.06.1932 tarihli Resmi Gazete, sayı: 2128)

Unicef: Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı, Ankara, 2013

ve yüksek yararı için önemlidir.[28] Kurumda kalan küçüklerin tutuklu olmaları hâlinde genellikle ailelerinin yakınında bulundukları için görüş günlerinde görüşmeleri mümkün olmaktadır. Eğitim evlerinde kalan çocukların durumu ise şu anda sadece 3 eğitim evi bulunmasından dolayı sıkıntılıdır. Bu sebeple, çocuklar ailelerinden oldukça uzak şehirlere gönderilmekte; aileler de yaşadıkları maddi sıkıntılar nedeni ile çocukları ile görüşmeye gelememektedir. Çocuklar bu durumda aileleri ile ancak mektuplaşabilmektedir.

Bu hakların en büyük sıkıntısı, küçüklere disiplin cezası olarak aileleri ile iletişim kurmama cezası verilmesidir. Bu cezayı alan küçük, görüş gününe gelen ailesi ile görüşememekte, mektuplarını alamamaktadır. Özellikle ailesi şehir dışından gelen çocuklar için bu durum ciddi sıkıntılar yaratmaktadır. Ailesi ile iletişim kurmanın kişilik gelişimi açısından önemli olduğunun dikkate alınması gerekmektedir (Berktin, 2010).

İtiraz/Savunma Hakkı: Kurumlarda kalan küçüklerin kendileri hakkında yapılabilecek işlemleri bilmeleri ve bunlara karşı itiraz/savunma haklarını kullanabilmeleri gerekmektedir. CMK gereğince 18 yaşından küçüklere müdafi atanması zorunlu olduğundan dolayı, çocuklar bu hakları avukatları aracılığı ile kullanmaktadır.[29] Küçükler kendileri hakkındaki işlemleri bilmedikleri gibi, bu işlemlere karşı kendilerini nasıl savunacaklarını, itiraz haklarını nasıl kullanacaklarını bilmemektedir.

Yetişkinlerden Ayrı Tutulma Hakkı: Kurumlarda kalan küçüklerin, kesinlikle yetişkinlerden ayrı tutulması gerekmektedir. Bu, suçun sirayet etmemesi ve küçüklerin yetişkinler tarafından değişik işlerde kullanılmamasını sağlamak açısından önemlidir.[30] Çocukların yetişkinler ile aynı birimde bulunmaları, birbirleri ile iletişim kurmaları için yeterli olmaktadır. Aynı kurumun farklı koğuşlarında tutulmaları, kural olarak birbirleri ile hiç görüşmemeleri gerekirken, uygulamada bu kural göz ardı edilmektedir. Görüş yerleri, havalandırmaların aynı olması ve kurum idaresinin gerekli özeni göstermemesi sonucu çocuklar yetişkinler ile görüşebilmekte, hatta aynı koğuşlarda bile kalabilmektedir. Bu durum da çocuğun yetişkinler tarafından özel işlerde, koğuş temizliğinde, suç öğretiminde, ne yazık ki cinsel ihtiyaçların giderilmesinde bile kullanılmaktadır (Berktin, 2010).

KAYNAKÇA

Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (22.08.2015 tarihli Resmi Gazete, 29453)

Akyüz, E. (2013). Çocuk Hukuku. Ankara: Pegem.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (2010)

Balo, Y. (2009). Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması. Ankara: Seçkin.

Berktin, H. (2010). Uluslararası Sözleşmeler ve Türk Hukuk Mevzuatı Açısından Çocuk Cezaevlerinin Hukuki Durumu. E. Gürsoy içinde, Hapishane Kitabı (s. 376-384). İstanbul: Kitabus.

Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (1985)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1995)

Ceza İnfaz Kurumlarındaki Hükümlülerin Cezaevi Dışındaki İşyerlerinde Çalıştırılması Hakkında Yönetmelik (09.10.1983 tarihli Resmi Gazete, 18186)

Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun (09.08.1997 tarihli Resmi Gazete, 23075)

28 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, madde 3, 18; Havana Kuralları, 22, 30; Anayasa, madde 41, 48; Ceza İnfaz Kurumları İle Tevkiflerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük, madde 152

29 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, madde 37, 40; Havana Kuralları, 24, 25; Ceza İnfaz Kurumları İle Tevkiflerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük, madde 157-177

30 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, madde, 37, 40; Havana Kuralları 17; Mahpusların Islahı için Asgari Standat Kurallar, madde 85.

Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Yönetmeliği (21.06.2001 tarihli Resmi Gazete, 24439)
Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu (02.08.2002 tarihli Resmi Gazete, 24834)
Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (13.12.2004 tarihli Resmi Gazete, 25685)
Ceza İnfaz Kurumları İle Tevkiflerinin Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazına Dair Tüzük (06.04.2006 tarihli Resmi Gazete, 26131)
Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük (06.04.2006 tarihli Resmi Gazete, 5: 14, 26131)
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama Kitabı (2003) (Erişim: http: //www.unicef.org.tr/bilgimerkezidetay.aspx?id=10144)
Demirbaş, T. (2015). İnfaz Hukuku (4 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Donay, S. (2014). Türk Ceza İnfaz Hukuku (1 b.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
Hapislik Dışı Tedbirler İçin BM Asgari Standart Kuralları - Tokyo Kuralları (1991)
Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkındaki Yönetmelik (13.12.2004 tarihli Resmi Gazete)
Işıktaç, Y. (2013). Adalet Psikolojisi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
İnfaz Hakimliği Kanunu (23.05.2001 tarihli Resmi Gazete, 24410)
İpek, K. (2010). Ceza ve Tevkifevleri. Hapishane Kitabı (s. 221-225). İstanbul: Kitabus
İşkencenin ve Gayri İnsani Muamele veya Cezanın Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (1988)
Kısa, Z. Ö. (2012). *Ceza İnfaz Sisteminde Sağlık Hizmetleri El Kitabı.* (T. M. Projesi, Dü.) Ankara: Şen Matbaa.
Koçak, O., & Altun, S. (2010). Ceza İnfaz Kurumundaki Hükümlülerin Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkısı. *Çalışma İlişkileri Dergisi, 1*(1), 95-117.
Kurt, M. (2006). *Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
Mandıracı, B. (2015). *Türkiye'de Ceza İnfaz Politikaları ve Kurumlarına İlişkin Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* İstanbul: Tesev Yayınları.
Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları - Havana Kuralları (1990)
Özbek, V. Ö. (2013). *İnfaz Hukuku.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
Sağlam, Y. (2003). *Türk İnfaz Sisteminde Ceza İnfaz Kurumları.* Ankara.
T.C.Milli Savunma Bakanlığı. (Erişim Tarihi: 2015, 02, 17). (http: //www.msb.gov.tr/AskeriAdalet/icerik/askeri-cezaevi-yonetmeligi)

3. MAĞDURA YAKLAŞIM

Mağdurlara olay sonrasında doğru yaklaşım, hem onun tekrar travmatize olmasını önlemek, hem de olay ile ilgili daha sağlıklı bilgi alabilmek için oldukça önem taşır. Bu sebeple, suç olaylarına müdahale eden ekiplerin bu konuda eğitim almış olmaları gereklidir.

Öncelikle bu bireylere duyarlı şekilde yaklaşmak gerekmektedir. Suç esnasında, mağdurların yoğun şekilde yaşadıkları kontrol kaybı ve güvende olmama hissi göz önünde bulundurarak, onlarla konuşmak için, kendilerini güvende hissedebilecekleri bir yerde görüşmek faydalı olacaktır. Amacı ne olursa olsun (soruşturma, sağlık kontrolü, hukuk danışmanlığı…) mağduru konuşmaya zorlamak, arka arkaya sorular sormak, sağlıklı bilgi almayı zorlaştıracaktır.

Olay sonrasında bireyler, içinde bulundukları psikolojik durum sebebiyle, konuşmaya hazır hissetmeyebilir, olayları net hatırlayamayabilir, ifade etmekte zorluk çekebilir. Ona zaman tanımak, verdiği tepkileri normalize etmek iyi gelecektir. Başından sonuna kadar, bölmeden, anlatabildiği şekilde yaşantısını anlatmasını sağlamak, daha sonrasında sorular sorarak anlaşılmayan veya eksik kaldığını düşünülen yerleri tamamlamak, daha bütünsel bir resme sahip olabilmeye yardımcı olacaktır. Anlatımın devamlı sorularla kesilmesi, yargılayıcı ifadeler kullanmak, mağdurun kendisini kapatmasına ve konuşmayı reddetmesine sebep olabilir. Mağdurla iyi bir ilişki kurup, biraz süre geçtiğinde ve daha rahatladığında yeni bilgiler hatırlayabileceğini anlatmak, böyle bir durumda kimleri arayabileceği hakkında bilgi vermek de önemlidir. Mağdurlar sonradan hatırladıkları şeyleri kendilerine inanılmayacağı endişesi ile suçluluk ve/veya utanç duyguları sebebiyle anlatmaya çekinebilmektedirler. Kurulacak iyi bir ilişki bu sorunu önleyecektir. Bütün bunlara ek olarak, mağduru yardım alabileceği (psikolojik, hukuki, ekonomik…) kurumlara yönlendirmek, bu konuda bilgi vermek onların süreçte tekrar mağdur olması ihtimalini azaltacak, ayrıca onlara daha kontrol sahibi hissetmelerini yardımcı olacaktır (Miller, 2008).

KAYNAKÇA

American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 5th Edition. Arlington VA: American Psychiatric Association.

Beck, G.J., Mcniff, J., Clapp, J.D., Olsen, S.A., Avery, M.L., Hagewood, H.J. (2011). Exploring Negative Emotion In Women Experiencing Intimate Partner Violence: Shame, Guilt And PTSD: *Behavior Therapy, 42*: 740-750.

Briere, J.N. & Scott, C. (2013). Principles of Trauma Therapy: A Guide to Symptoms, Evaluation and Treatment. Second Edition Revised and Expanded. Los Angeles, CA: Sage Publications.

Brown, S.L. (2007). Counseling Victims of Violence: A Handbook for Helping Professionals. Second Edition. Berkeley, CA: Hunter House Publishers.

Burgess, A.W. & Brown, K. (2010). Victims of Rape and Sexual Assault. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.225-260). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Burgess A.W. & Clements, P.T. (2010). Child and Adolescent Victimization. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.127-173). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Burgess, A.W. & Regeht, A.R. (2010). Victimology Concepts and Theories. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.31-67). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Burgess, A.W. & Roberts, A.R. (2010) Crime and Victimology. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed). *Victimology: Theories and Applications* içinde (S.1-31). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Canadian Resource Center for Victims of Crime (2005) "The Impact of Victimization" October, http: //www.crcvc.ca/docs/victimization.pdf 29.12.2015.

Dağlı, T.E. (2015). Çocuğun Cinsel Istismarı. T.E. Dağlı, (Ed.), Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Çocuğun Korunması Içinde (S. 41-52) İstanbul: Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği.

Doerner, W. G. & Lab, S. (2012). Victimology. 6th Edition. Burlington, MA: Elsevier.

Ferguson, C. & Turvey, B.E. (2009). Victimology: A Brief History with an Introduction to Forensic Victimology. B. E. Turvey Ve W. Petherick (Ed.), *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts* Içinde (S. 1-32). Burlington, MA: Elsevier Academic Press.

Foa, E.B. & Rothbaum, B.O. (1998). Treating the Trauma of Rape: Cognitive-Behavioral Therapy for PTSD. New York: Guilford Press.

Hacıömeroğlu-Atçeken, Ş. (2015). Duygusal İstismar. T.E. Dağlı, (Ed.), *Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Çocuğun Korunması* Içinde (S.52-57) İstanbul: Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği.

Holmes, R.M. & Holmes, S.T. (2009). Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool. Thousand Oaks, CA: Sage Publication.

İnanıcı, M.A. (2015). Çocuğa Yönelik Fiziksel Istismar. T.E. Dağlı, (Ed.), *Çocuğa Yönelik Şiddet Ve Çocuğun Korunması* içinde (S. 30-41) İstanbul: Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği.

Karmen, A. (2010). Crime Victims: An Introduction to Victimology. 7th Edition. Belmond, CA: Wadsworth Cengage Learning.

Levine, P.A. & Frederick, A. (1997). Waking the Tiger: Healing Trauma. Berkeley, CA: North Atlantic Books.

Mcgrath, M. (2009). Psychological Aspects of Victimology. B. E. Turvey Ve W. Petherick (Ed.), *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts* Içinde (S. 229-265). Burlington, MA: Elsevier Academic Press.

Mechanic, M.B. (2002). Stalking Victimization: Clinical Implications for Assessment and Intervention. K.E. Davis, I.H. Frieze, R.D. Maiuro (Ed.), *Stalking: Perspectives on Victims and Perpetrators* Içinde (S. 31-61). New York: Springer Publising.

Miller, L. (2008). Counseling Crime Victims: Practical Strategies for Mental Health Professionals. New York: Springer Publishing Company.

Morewitz, S.J. (2004). Stalking and Violence: New Patterns of Trauma and Obsession. New York: Kluwer Academic Publishing.

Sokullu-Akıncı, F. (2008). Viktimoloji. Istanbul: Beta Basım Yayın A.Ş.

Wilson, J.K. (2009). The Praeger Handbook of Victimology. Santa Barbara, CA: Greenwood Publishing Group.

Petherick, W. (2009). Victims of Stalking. B. E. Turvey Ve W. Petherick (Ed.), *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts* Içinde (S. 329-357). Burlington, MA: Elsevier Academic Press.

Regehr, C. (2010). Stalking Victims. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.261-286). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Regeht, C. & Burgess, A.W. (2010) Elder Abuse. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.287-308). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Regehr, C. & Roberts, A.R. (2010) Intimate Partner Violence. A.W. Burgess, C. Regehr, A.R. Roberts (Ed.). *Victimology: Theories and Applications* Içinde (S.197-225). Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Roberts, A.R. & Yeager, K.R. (2009). The Pocket Guide to Crisis Intervention. New York: Oxford University Press.

Turvey, B. (2009). Intimate Violence. B. E. Turvey Ve W. Petherick (Ed.), *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts* Içinde (S. 229-265). Burlington, MA: Elsevier Academic Press.

Van Der Kolk, B. (2014). Body Keeps The Score: Brain, Mind, And Body In The Healing Of The Trauma. New York: Viking Penguin.

Walker, L.E.A. (2009). Battered Woman Syndrome. Third Edition. New York: Springer Publishing.

Zaykowsky, H. & Campagna, L. (2014). Teaching Theories of Victimology. *Journal of Criminal Justice and Education, 25: 4*, 452-467.

Zur, O. (2008). Rethinking "Don't Blame the Victim": Psychology of Victimhood. Journal of Couple Therapy, 4(3/4), 15-36. http: //www.zurinstitute.com/victimhood.html 19.12.2015.

KAYNAKÇA

Aktürk, A. İ. (2008). Ceza Davalarına Yansımış Kadın Kaynaklı Şiddetin Hukuksal ve Adli Tıbbi Boyutu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Aktürk, A. İ. (2015). Çocuk Yargılamasında Koruma Tedbirlerinin Değerlendirilmesi.Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Universitesi, İstanbul.

Artuk, M. E., Gökcen, A., Yenidünya, C. (2006). Ceza Hukuku Genel Hükümler 1, (5237 Sayılı Yeni Tck. Ya Göre Hazırlanmış). Ankara: Seçkin Kitabevi.

Criminal Justice İn America. (2011). S. E. Cole F.G (Ed.)

Demirbaş, T. (2009). Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dönmezer, S., Erman, S. (1991). Nazari Tatbiki Ceza Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.

Erükçü, G., Akbaş E. (2012). Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1(3), 135-152.

Feld, B. C. (2013). The Youth Discount: Old Enough To Do The Crime, Too Young To Do The Time. Ohio State Journal Of Criminal Law, 11: 1.

İçel, K., Sokullu Akıncı, F., Özgenç, İ. ve ark. (2002). İçel Yaptırım Teorisi. İstanbul: Beta Yayınları.

Nullum.(2015), Fromhttp: //www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/nullum_crimen, _nulla_poena_sine_praevia_lege_poenali.html

Özen, M. (2010). Non Bis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Xıv(1).

Öztürk, B., Erdem, M. R. (2006). Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Soyaslan, D. (2005). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncelleştirilmiş 3.Bası., Ankara: Turhan Kitabevi.

Topaloğlu, M. (2008). Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü, Hukuk Anabilimdalı, Kamu Hukuku Bilimdalı Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Öykü, fizik muayene, laboratuvar incelemeleri ve konsültasyonlar sonucu istismar düşünülüyor mu?

Evet/Yüksek Olasılık	Hayır
*Adli rapor düzenlenmesi (Adli tıp uzmanı yoksa, pediatri uzmanı veya pratisyen hekim de rapor düzenlenmesinden sorumludur) *İstismar ihbarı ve çocuğun korunma kararının alınabilmesi için savcılığın yazılı olarak bilgilendirilmesi *ASPB'ye rapor yazarak bilgilendirme *Başhekimliğin bilgilendirilmesi ve yasal sonuç alınana kadar çocuğun hastanede yatırılması	*Tıbbi sorunlar giderildikten sonra çocuk evine gönderilebilir.

Çocuk istismarından şüphelenildiğinde, multidisipliner yaklaşım önemlidir. Adli tıp uzmanlarının yanı sıra, çocuk ve ergen ruh sağlığı, çocuk cerrahisi uzmanları, çocuk gelişimi uzmanları, psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarının desteğinin alınması gerekmektedir. İstismar olarak ele alınan bazı vakalarda, çocuklarla birlikte ailelerin de örseleneceği bilinmeli ve istismara uğrayan çocuğun ailesinin de psikiyatrik değerlendirmesinin yapılması ve gerekli desteğin verilmesi önemlidir. Konu ancak tüm uzmanlar ve yasal mercilerle birlikte ele alındığında, sağlıklı bir değerlendirme olanağı vardır.

İstismar kanıtlanmadığı sürece, mutlaka şüpheli olarak kabul edilmelidir. Vakanın çocuk istismarı olduğuna ilişkin şüphe bulunuyorsa, Cumhuriyet Başsavcılıklarına adli rapor ile birlikte başvurularak, çocuk hakkında koruma kararı aldırılmalı ve çocuğun tedavisinin sürebilmesi için, yasal güvence istenmelidir. Ancak koruma altına alınan ya da kurumlara yerleştirilen çocukların bazı durumlarda daha fazla örselenebileceği de unutulmamalıdır. Hukuki danışmanlık konusunda, barolara başvurularak, Çocuk Hakları Komisyonlarında görev yapan avukatlar ile gönüllü kuruluşların desteği istenebilir. Türkiye koşullarında çocuk istismarından şüphelenilen durumlarda, Kara ve arkadaşlarının (2004) çalışmasından aktarılan aşağıdaki akış şemasından yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

Akyüz, E. (2013). *Çocuk Hukuku.* Ankara: Pegem.

Arvas, A. (2007). Çocuklarda Fiziksel İStismar. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Pediatrik Aciller*(57), 177-182.

Avşar ve ark. (2014). Çocukta Fiziksel İstismar Sonucu Ölüm: Olgu Sunumu. *Adli Tıp Dergisi, 28*(3), 287-293.

Ayaz, M., & Ayaz, A. (2014). Çocuk İstismarına Birimler Arası Yaklaşım: Bir Olgu Sunumu. *Klinik Psikiyatri*(17), 98-202.

Aydemir, İ., & Yurtkulu, F. (2012). Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarla Mücadelede Çocuk İzlem Merkezi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*(2), 151-164.

Baysal, S. (2007). Tıbbi İhmal. *Çocuk İstismarı 1: Tanımlar* içinde (s. 265-273). Ankara: Seçkin.

Beyazıt, U., & Ayhan, A. (2015). An Overview Of The Scientific Studies Conducted In Turkey Which Examines The Sexual Abuse Cases Covering Children As The Victims. *International Journal of Social Science*(31), 443-453.

Beyazova, U., & Şahin, F. (2007). Çocuk İstismarı ve İhmaline Yaklaşımda Hastane Çocuk Koruma Birimleri. *Türk Pediatri Dergisi, 42*(16), 16-18.

Bilginer ve ark. (2013). Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı: Mağdur ve Sanık Açısından Çok Yönlü Bakış. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences, 26*(55), 55-64.

Bostancı, N. &. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi. *New Symposium Journal, 44*(4), 189-195.

Bozbeyoğlu ve ark. (2010). Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye'de Ensest. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 13*(1), 1-37.

Bulut, S. (2007). Çocuk Cinsel İstismarı Hakkında Bir Derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(28), 139-156.

Can ve ark. (2009). Çocuk İstismarı Olgularında Hekim Sorumluluğu. *Klinik Gelişim, 22*(14), 89-94.

Cavlan, E. (2014). *Türkiye Ensest Atlası Projesi.* Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu.

Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı - Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı. (2013). Ankara.

Derneği, İ. H. (2008). *Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme: Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu.* Ankara: Berkay.

Dokgöz, H. (2007). Munchausen Sendromu. *Çocuk İstismarı 1: Tanımlar* (s. 275-290). içinde Ankara: Seçkin.

Dönmez, Y. ve ark., v. (2014). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergen Olgularımızın Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri. *Turgut ÖZal Tıp Merkezi Dergisi, 21*(1), 44-48.

Erkan, G. (2004). Cinsel Yönden İstismar Edilmiş Çocuklarla Mülakat. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 15*(1), 1-4.

Ertur, & Yaycı. (2011). Erkek Mağdur Açısından Ensest. *Adli Tıp Dergisi, 25*(3), 199-213.

Göker ve ark. (2010). Cinsel İstismar Mağduru Olan Çocukların Başvuru Şekilleri, Klinik ve Sosyodemografik Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 17*(4), 15-21.

Güner ve ark. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem: İstismar. *Van Tıp Dergisi, 17*(3), 108-113.

Güzel, A. (2015). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Derman Tıbbi Yayıncılık*, 1-14.

İmren ve ark. (2013). Cinsel İstismara Uğrayan Çocuk ve Ergenlerde Klinik Özellikler ve İntihar Girişimi ile İlişkili Risk Etmenleri. *Marmara Medical Journal, 26*, 11-16.

İnce & Yurdakök. (2014). Munchausen by Proxy Sendromu: Ağır Bir Çocuk İstismarı Formu. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*(3), 165-170.

Kara ve ark. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*(47), 140-151.

Kara ve ark. (2014). Ankara İlinde Görev Yapan Çocuk Asistanları, Uzmanları ve Pratisyen Doktorların Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi Düzeyleri ve Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *Türk Pediatri Arşivi*(49), 57-65.

Koç ve ark. (2014). Hangi Bulgular Fiziksel İstismarı Düşündürür? *Journal of Pediatric Research, 1*(1), 1-5.

Kök, A. (2006). Çocuğun Cinsel İstismarında Adli Tıp Uygulamaları. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10*(3), 3-12.

Ovayolu ve ark. (2007). Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2*(4), 13-22.

Önal ve ark. (2013). Çocuk İstismarı. *Türk Nöroşirurji Dergisi, 23*(2), 124-127.

Öztürk, B. (2009). Çocuğun Cinsel İstismarı ve Aileyle Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 20*(2), 89-98.

Page, A. (2004). Çocuk Cinsel İstismarı: Cinsel İstismara Neden Olan Etkenler ve Cinsel İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi, 7*(13), 103-113.

Polat, O. (2007). *Çocuk İstismarı 1: Tanımlar.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Selvi ve ark. (2011). Aile İçi Cinsel İstismar Sonrası Zedelenmiş Cinsellik: Kompulsif Cinsel Davranışları Olan Bir Olgu Sunumu. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*(24), 85-88.

Sofuğlu, Z. (2014). Türkiye'nin Üç İlinde Olumsuz Çocukluk Çağı Deneyimleri Epidemiyolojik Çalışması. *49*, 47-56.

Sokullu, F. (2013). İstismar Mağduru Çocukların Suç Sonrası Sorunları ve Hukuksal Korunmaları. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19*(2), 3-17.

Soylu N. &. (2012). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergenlerde Ruh Sağlığını Etkileyen Etkenlerin Araştırılması. *Anatolian Journal of Psychiatry, 13*, 292-298.

Şahin & Taşar. (2012). Cinsel İstismar ve Ensest. *Türk Pediatri Dergisi*(47), 159-164.

Şimşek & Gençoğlan. (2014). Cinsel İstismar Mağdurlarında İstismar Süresi ve Sıklığı ile Travma Belirtileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Dicle Tıp Dergisi, 41*(1), 166-171.

Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi, 35*, 82-86.

Taşğın & Sarı. (2012). Aile İçi Ensestin Nitel Analizi: Şanlıurfa Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7*(35), 486-500.

Taşkın, C. (2010). Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu. *Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*(67), 77-110.

Tirali ve ark. (2014). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Oral Bulguları. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*(9), 154-157.

Türkiye Milli Pediatri Derneği. (2014). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarında Tanı ve Tedavi Kılavuzları.* Ankara: Türkiye Milli Pediatri Derneği.

Uluocak, G., & Çoban, A. (2011). Çocuk İstismarı Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanları Açısından Profesyonel Karar Verme. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 22*(2), 161-173.

Yağmur, F. (2008). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*(12), 71-78.

Yarar, & Yarış. (2011). Birinci Basamakta Çocuk istismarı ve İhmaline Yaklaşım. *Türk Aile Hekimliği Dergisi, 15*(4), 178-183.

Yolcuoğlu, İ. (2010). Çocukların İhmal ve istismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahelesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 21*(1), 73-83.

Yorulmaz, C. (2011). Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet. *Adli Tıp.* içinde İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Yüksel ve ark. (2013). Çocuk İstismarı ve Çocuk İzlem Merkezleri. *Tıbbi Sosyal Hizmet, 12*(2), 18-23.

KAYNAKÇA

Acet, M. (2005). *Sporda Saldırganlık ve Şiddet.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Altuntaş, N. (2012a). Postfeminist Çağda Kadın ve Farklılık Tartışmaları. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları* içinde. (s.7-35). Ankara: Orion Kitabevi.

Altuntaş, N. (2012b). İslamcı ve Kürt Kadın Örneğinde Türkiye'de Farklı Kadın Konumları. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları* İçinde, (s.61-93). Ankara: Orion Kitabevi,

Altınay, A., Arat, Y. (2008). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet.* İstanbul: Punto Yayınları.

Akbaba, Z. B. (2008). Töre, Namus ve Töre Saikiyle Kasten Öldürme, *TBB Dergisi*. Sayı 75. 333-351.

Akın, A., Paksoy, N. (2007), Kadına Yönelik Şiddete Sağlık Boyutundan Bakmak. *Kadın Çalışmaları Dergisi.* Cilt: 2. Sayı: 4. 107-110.

Akın, A. (2014). Bir Sağlıkçı Gözünden Kadına Yönelik Şiddet. Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.). *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: KadınaYönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 155-165.

Akkaya, C. (2009). Toplumsal Bir Problem Olarak Şiddet. Nurşen Adak (Ed.), *Sosyal Problemler Sosyolojisi Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler* içinde, Ankara: Siyasal Kitabevi. 327-350.

Aksoy, E. (1993). Aile İçi Şiddet. *Türk Tabipler Birliği Dergisi*, Ankara.

Arın, C. (2001). Kadına Yönelik Şiddet, *Cogito Degisi*, Sayı: 6-7. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 305-308.

Arıkan, Ç. (1987). Sosyal Hizmetler Açısından Şiddet ve Bir Türü Olarak Evlilikte Kadına Yönelik Şiddet. *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi.* Sayı: 5 (1). 75-97.

Aslan, Ş., Akarçay, D., Güzel, Ş., İnan S. (2015). Kadına Yönelik Cinsel Şiddet: Kybele'nin Günahı mı?, Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkıran (Ed.). *Dünyada, Türkiye'de Kadın ve Şiddet*, Ankara: Nobel Yayınları. 73-98.

Aşkın, U. (2007). *Postmodern Dünyamızın Yeni Ruh Hali: Rengi Kırmızı, Adı Şiddet*. http//sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=69. Erişim Tarihi: 17.08.2015.

Ayan, s. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8 (3). 206-214.

Aytaç, S., Bigel, N., Bozkurt, V., Yıldız, S. (2011). İşyerinde Şiddet. Serpil Aytaç ve Nuran Bayram (Der.). *İşyerinde Şiddet* İçinde, İstanbul: Beta Yayınları. 1-26.

Baltaş, Z. (1996). Bir Sağlık Sorunu Olarak Şiddet. *IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı* İçinde, İstanbul: Pastel Mabaa. 213-220.

Berktay, F. (2010). Felsefenin Kadına Bakışı. Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Oder, Deniz Yükseker (Der.), *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar* İçinde, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. 23-64.

Coomaraswamy, R. (2014). Kadına Yönelik Şiddet ve Namus Suçları. Lynn Welchman ve Sara Hossain (Ed.), Ayten Sönmez, Canan Tanır, Merve Tabur, Sinem Şekercan (Çev.), *Namus, Suçlar Paradigmalar ve Kadına Yönelik Şiddet* İçinde, İstanbul: bgst Yayınları. 17-20.

Çakmak, H., K. (2012). Liberalizm, Toplumsal Cinsiyet ve Çok Kültürlülük. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları* İçinde, Ankara: Orion Kitabevi. 37-60.

Duane, B. (2006). *Economic Violence Against Women,* http: //www.gather.com/vievArticle.action?article ld=281474976870496, Erişim Tarihi: 23.08.2015.

Ekizceleroğlu, R., Zeyrekli, S. (2007). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2. Sayı: 4. 64-71.

Erten, Y., Ardalı, C. (1996). Saldırganlık Şiddet ve Terörün Psiko-Sosyal Yapıları. *Cogito Dergisi.* Sayı: 6-7. Kış-Bahar. 143-164.

Ertürk, Y. (2012). Sunum. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları,* Ankara: Orion Kitabevi, 1-5

Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Şiddet Paradigma Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Şiddet Olgusu.* İstanbul: Metis Yayınları.

Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*. Işık Ergüden, Osman Akınay (Çev.), Yayına Hazırlayan: Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Godenzi, A. (1989). *Cinsel Şiddet Yaşayanların ve Yaşatanların Anlatımlarıyla*. Sultan Kurucan ve Yakup Coşar (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gökkaya, B. V. (2011). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt 12. Sayı 2. 101-112.

Gökkaya, B. V. (2014). Cam Tavan Kadın ve Ekonomik Şiddet, *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS).* N: 26. Summer: II. 371-383.

Gönüllü, M., İçli, G. (2001). Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1. Cilt: 25. 81-100.

Güneri, F. (1996). *Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet, Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şidde*t. İstanbul: Mor Çatı Sığınma Vakfı Yayınları. 87-92.

Herring, J. (2014). Ev-İçi Şiddetin Tanımlanması: Saldırıdan Cebri Denetime, Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: KadınaYönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 179-195.

Işık, N. S. (2007). Türkiye'de Kadın Hareketi ve Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2. Sayı: 4. 112-117.

İçli, T. G. (2013). *Kadın Suçluluğu Kadın Seri Katiller-Kadına Karşı Şiddet Töre ve Namus Cinayetleri, İnsan Ticareti Bağlamında Kadın Ticareti.* Ankara: Seçkin Yayınları.

İlkaracan, P., Gülçür, L., Arın, C. (1996). *Sıcak Yuva Masalı-Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz: Kadının İnsan Hakları Projesi.* İstanbul: Metis Yayınları.

İlkkaracan, İ. (2010). Uzlaştırma Politikalarının, Yokluğunda Türkiye Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri İpek İlkaracan (Der.), *Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları* İçinde, İstanbul: İTÜBMTKAUM Yayınları. 22-57.

Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2009). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi*, www.ksgm.gov.tr, son erişim: 22.07.2015.

Karal, D., Aydemir, E. (2012). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet.* Ankara: Uşak Sosyal Araştırmalar Merkezi. 23-60.

Karaoğlu, L., Celbis, o., Ercan C., Ilğar, M., Pehlivan, E., Güneş, G., Genç, M.F., Eğri, M. (2005). Physical, Emotional and Sexsual Violence During Pregnancy in Malatya. *Turkey, European Journal of Public Health*, N: 2. Vol: 16. 149-156.

Karbeyaz, K., Balcı, Y. (2013). Yaşlılıkta Cinsel Saldırı: Eskişehir Deneyimi. *Turkish Journal of Geriatrics.* N: 1 (16). 56-57.

Kocacık, F. (2004). *Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet Türkiye'den Örnekler.* Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınlar.

Kümbetoğlu, B. (2010). Değersizleştirme: Kadın Bedeninin Maruz Kaldığı Şiddet, Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar (Der.), *Dişilik Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni* İçinde, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 39-90.

Küntay, E. (2002). 21. Yüzyılda Çağdaşlık ve Köleci Uygulamalar Paradoksu. Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları* İçinde, Ankara: TODAİE Yayınları. 143-174.

Küntay, E. (2010). Bedene Şiddet-Özbenlik Değerlendirmeleri Toplumbilimsel Bir Analiz. Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar (Der.), *Dişilik Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni* İçinde, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 17-35.

Mavili, A. (2014). *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*, Ankara: Elma Yayınevi.

Memiş, E. (2014). Ekonomik Şiddet Kapsamında Karşılıksız Emek, Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 167-178.

Özdemir, G.Y. (2012). Çalışmak, Güzel ve Güneşli Günlere Hasret Çalışmak: 21.Yüzyılın Başında Kadın Emeği ve Sağlık. Nezahat Altuntaş (Der.), *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar Post Feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları,* Ankara: Orion Kitabevi. 313-333.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet.* İstanbul: Derya Yayınları.

Sallan Gül, S. (2013). *Türkiye'de Sığınma Evleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar mı?* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Sancar, T.Y. (2014). Şiddet Kültürü ve Ceza Hukuku Açısından Kadına Yönelik Şiddet. Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: KadınaYönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 119-137.

Scully, D. (2013). *Cinsel Şiddeti Anlamak Tutuklu Tecavüzcü Erkekler Üzerinde Bir İnceleme*. Şirin Tekeli ve Laleper Aytek (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Sen, P. (2014). Namus Suçları Anlam ve Önemi, Lynn Welchman ve Sara Hossain (Ed.), Ayten Sönmez, Canan Tanır, Merve Tabur, Sinem Şekercan (Çev.), *Namus, Suçlar Paradigmalar ve Kadına Yönelik Şiddet* İçinde, İstanbul: bgst Yayınları. 59-78.

Sever, A, Gökçeçiçek, Y. (2001). Cultur of Honor, Cultur of Change: A Feminist Analisis of Honor Killings in Rural Turkey, Violence Against Women, *Electronic Journal,* 7; 964.

Sevil, Ü., Ynıkkerem, E., Özkan, S., Güneri, S.E. (2015). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkıran *(Ed.), Dünyada, Türkiye'de Kadın ve Şiddet* İçinde, Ankara: Nobel Yayınları. 565-628.

Şahin, M.H. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık.* Ankara: Nobel Yayınları.

Taşkıran, A., Taşkıran, Y. (2015). Sporda Kadına Yönelik Şiddet, Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkıran (Ed.), *Dünyada, Türkiye'de Kadın ve Şiddet* İçinde, Ankara: Nobel Yayınları. 645-662.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (AAK). (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları.*Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Tel, H. (2002). Gizli Sağlık Sorunu: Ev İçi Şiddet ve Hemşirelik Yaklaşımları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6 (2). 1-9.

Tezcan, M. (1990). *Toplumsal Değişme ve Aile, Aile Yıllığı*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.

Tılıç, R. (1997). Aile İçi Şiddet: Bir Sosyolojik Yaklaşım, Ankara: TODAİE Yayınları.

Timurturkan, M. (2009). Cinsiyet Eşitsizliği Sorunu. Nurşen Adak (Ed.), *Sosyal Problemler Sosyolojisi Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler* İçinde, Ankara: Siyasal Kitabevi. 135-161.

Toffler, A. (1990). *Powershift.* New York: Bentham Books.

Uluocak, Ş., Gökulu, G., Bilir, O., Karacık, N. E., Özbay, D. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet.* Edirne: Paradigma Yayınları.

User, İ, Kümbetoğlu, B, Kolankaya, T. (2002). Şiddete İlişkin Bir Bilinç Yükseltme Çalışması. Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları* İçinde, Ankara: TODAİE Yayınları. 157.174.

User, İ. (2010). Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni, Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar (Der.), *Dişilik Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni* İçinde, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 133-170.

Uygur, G, Gürgey, İ.Ç., (2014). Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları İhlali ve Bunun Bir Örneği Olarak Kadına Yönelik Şiddet. Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur (Ed.), *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: KadınaYönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* İçinde, Ankara: Savaş Yayınevi. 9-60.

Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi. *Cogito Dergisi*, Sayı: 6-7, Kış-Bahar. 29-36.

Yanıkkerem, E., Kavlak, O., Sevil, Ü. (2007). Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri ve Sağlık Çalışanlarının Rolü. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2. Sayı: 4. 32.47.

Yetim, D. ve Şahin, E. M. *Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşımı*, İnternet Erişim Adresi: www.ailehekimligidergisi.org/Journal/upload/1/188/17_kadina_yonelik%2 0siddete_%20yaklasım.pdf. Erişim Tarihi: 19.10.2015.

Yücel, A. S. (2015). Olimpizm, Oyunlar ve Kadın, Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkıran (Der.), *Dünyada, Türkiye'de Kadın ve Şiddet* İçinde, Ankara: Nobel Yayınları. 489-564.

Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet.* İstanbul: Boyut Kitapları.

WHO (2002). *World Report on Violence and Health*. E.G. Krug, L.L. Dahlberg, J. A. Mercy, A. B. Lozano (Ed.), Genova: WHO.

KAYNAKÇA

Ayan, S. (2011). Suçlu Kim? Türkiye'de Çocuk Suçluluğu. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Baştürk Akca, E., Sayımer, İ., Balaban Salı, J., & Ergün Başak, B. (2014). Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri Ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalardaki Yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR), 2,* 17-30.

Bayar, Y., & Uçanok, Z. (2012). School Social Climate and Generalized Peer Perception in Traditional and Cyberbullying Status. *Educational Sciences: Theory and Practice*, *12*(4), 2352-2358.

Burnukara, P., & Uçanok, Z. (2012). İlk ve Orta Ergenlikte Akran Zorbalığı: Gerçekleştiği Yerler ve Baş Etme Yolları. *Türk Psikoloji Yazıları*, *15*(29), 68-82.

Burt, C.L. (1925). The Young Deliquent, Appleton: New York

Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T., & Kandemir, M. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *60*(60), 555-576.

Ergündüz, Z.Ş. (2010). *Çocuk Suçluluğunda Çocuk İstismarı Olgularının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü: İstanbul

Gökler, R. (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *6*(2), 511-537.

Gönültaş, M.B. (2012). İnternet Ve Çocuktaki Online Şiddet Davranışı. *Adli Bilimler Dergisi*, 11 (4): 38-43.

Herrenkohl, T. I., Hawkins, J. D., Chung, I., Hill, K. G., & Battin-Pearson, S. (2001). School And Community Risk Factors And İnterventions. (Eds. R. Loeber, D.P. Farrington), *Child delinquents: Development, intervention, and service needs*, 211-246.

Kelley, B. T., Loeber, R., Keenan, K., & DeLamatre, M. (1997). Developmental Pathways in Boys' Disruptive Delinquent Behavior. *Juvenile justice bulletin*.

Krohn, M.D., Thornberry, T.P., Rivera, C. & Le Blanc, M. (2001). Later Delinquency Carriers. (Eds. R. Loeber, D. Farrington), *Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs.* UK: Sage Publications, Inc.

Loeber, R., & Farrington, D. P. (2000). Young Children Who Commit Crime: Epidemiology, Developmental Origins, Risk Factors, Early İnterventions, And Policy İmplications. *Development and psychopathology*, *12*(04), 737-762.

Loeber, R., & Farrington, D. P. (2001). Executive Summery. (Eds. R. Loeber, DP. Farrington), *Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs.* UK: Sage Publications, Inc.

Loeber, R., & Farrington, D. P. (2001).Significance of Child Delinquency. (Eds. R. Loeber, D.P. Farrington), *Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs.* UK: Sage Publications, Inc.

Offord, D. R., Lipman, E. L., & Duku, E. K. (2001). Epidemiology Of Problem Behavior Up To Age 12 Years. (Eds. R. Loeber, D.P. Farrington) *Child delinquents: Development, intervention, and service needs*, 95-116.

Öğülmüş, S. (2006). Okullarda Şiddet Ve Alınabilecek Önlemler. *Eğitime Bakış*, *2*(7), 16-24.

Özbesler, C., & Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Education and Science*, *34*(154): 18-25.

Loeber, R. (1996). Developmental Continuity, Change, and Pathways in Male Juvenile Problem Behaviors. (Ed. J.D. Hawkins), *Delinquency and crime: Current theories*. UK: Cambridge University Press.

Loeber, R., Wei, E., Stouthamer-Loeber, M., Huizanga, D., & Thornberry, T. P. (1999). Behavioral Antecedents To Serious And Violent Offending: Joint Analyses From The Denver Youth Survey, Pittsburgh Youth Study And The Rochester Youth Development Study. *Studies on Crime & Crime Prevention*, 8, 245-263.

Paetsch, J. J., & Bertrand, L. D. (1997). The Relationship Between Peer, Social, And School Factors, And Delinquency Among Youth. *Journal of school health*, *67*(1), 27-32.

Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler Ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *2*(2), 531-562.

Polat, O. (2002). Çocuk Suçluluğu. www.kriminoloji.com, Erişim Tarihi: 25.12.15

Sabuncuoğlu, O., Ekinci, Ö., Bahadır, T., Akyuva, Y., Altınöz, E., & Berkem, M. (2006). Ergen Öğrenciler Arasında Akran Örselemesi Ve Depresyon Belirtileriyle İlişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *9*, 27-35.

Siegel, L. J. & Welsh, B. C. (2009). Juvenile Delinquency: Theory. *Practice and Law, Tenth Edition, Belmont, CA: Wadsworth*.

Tolan, P. H., Gorman-Smith, D., & Loeber, R. (2000). Developmental Timing Of Onsets Of Disruptive Behaviors And Later Delinquency Of İnner-City Youth. *Journal of Child and Family Studies*, *9*(2), 203-220.

Yavuzer, H. (1996). Çocuk ve Suç (8. Baskı). *Remzi Kitabevi: İstanbul*.

Yavuzer, Y. (2011). Okullarda Saldırganlık/Şiddet: Okul Ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri Ve Önleme Stratejileri. *Milli Eğitim Dergisi, 192*, 43-61.

Uzbaş, A. (2010). Okul Psikolojik Danışmanlarının Okulda Saldırganlık Ve Şiddete Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 90-110.

KAYNAKÇA

Ardino, V. (2012). Offending Behaviour: The Role of Trauma And PTSD. European Journal of Psychotraumatology, 3: 18968.

Birleşmiş Milletler (2008). Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar için Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı. Ceza Adaleti El Kitapları Serisi. Çev: CISST. New York: 2008.

Brennan, T. & Austin, J., (1997). Bilgilendirme Raporu: "Women in Jail: Classification Issues, " U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections.

Browne, A., Miller, B., & Maguin, E. (1999). Prevalence And Severity Of Lifetime Physical and Sexual Victimization Among Incarcerated Women. International Journal of Law and Psychiatry, 22(34), 301322.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun, (2004). T.C. Resmi Gazete. 5275, 13.12.2004

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, (2006). T.C. Resmi Gazete, 10218, 20.03.2006

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, (2016). http: //www.cte.adalet.gov.tr/(Erişim Tarihi: 13.01.2016)

Coyle, A. (2002). A Human Rights Approach to Prison Management. Handbook for prison staff. International Centre for Prison Studies, King's College London. http: //www.penalreform.org

Das, S. (2013). Women Prisoners in Odisha: A Socio-Cultural Study. Unpublished Master's Thesis, National Institute of Technology

Dönmezer, S. (1984). Kriminoloji, 7. Baskı. İstanbul: Filiz Kitapevi

Giray, F. ve Haznedaroğlu, B. (2012). Türkiye'de Kadın Cezaevlerine Genel Bakış: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. TCYOV Yayınları, Istanbul.

Haznedaroğlu, B. ve Giray Sözen, F. (2015). Mor Güvercin Projesi Sonuç Kitabı, TCYOV Yayınları, İstanbul

İçli, T. ve Öğün, A. (1988). Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadın Suçluluğu. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 5 (2), 17-32.

İlbars, Z. (2008). Suç Antropolojisi: Kadın ve Suç. Ankara Üniversitesi Antropoloji Dergisi. 22: 1-13.

Jordan, K., Schlenger, W., Fairbank, J., & Cadell, J. (1996). Prevalence Of Psychiatric Disorders Among İncarcerated Women. Archives of General Psychiatry, 53, 513519.

Kurt, M. (2006). Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları. Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

Meixiang, L.I., (2013), Discussion on the Causes of Female Crime and Its Control and Prevention, M& D Forum: http: //www.seiofbluemountain.com/upload/product/201112/2011nxscfz04a1.pdf

Ortaköylü, L., Taktak, Ş. ve Balcıoğlu, İ. (2004). Kadın ve Suç. Yeni Symposium Dergisi, 42 (1): 13-19.

O'Keeffe, C. ve Lesley, D. (2015). Enhancing Care for Childbearing Women and Their Babies in Prison. Bilgilendirme Raporu: Hallam Centre for Community Justice, Sheffield Hallam University.

Pösö, T. & Enroos, R. & Vierula, T. (2010). Children Residing in Prison With Their Parents: An Example of Institutional Invisibility. The Prison Journal 90(4) 516-533.

Saygılı, S. ve Aliustaoğlu, F. S. (2009). Şiddet İçerikli Suç İşleyen Kadın Olguların Değerlendirilmesi. Adli Tıp Dergisi, 23(1): 24-29

Sokullu-Akıncı, F. (2010). Kriminoloji. İstanbul: Beta Basım.

Stohr, M., Walsh, A. ve Hemmens, C. (2012). Corrections: A Text/Reader Series in Criminology and Criminal Justice, 3. Cilt, Sage Pub: London

Sykes, G. M. (2007). The Society of Captives: A Study of a Maximum Security Prison. Princeton University Press/ Classic Editions.

T.C. Adalet Bakanlığı Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Web Sitesi. Eişim Tarihi: 13.01.2016. HYPERLINK "http: //www.bakirkoykkcik.adalet.gov.tr/" http: //www.bakirkoykkcik.adalet.gov.tr/)

Townhead, L. (2006) Women in Prison and Children of Imprisoned Mothers: Recent Developments in the United Nations Human Rights Systems.

Türkiye İstatistik Kurumu (2016). http: //www.tuik.gov.tr/(Erişim Tarihi: 13.01.2016)

UN Bangkok Rules on Women Offenders and Prisoners: A Short Guide (2013). Penal Reform International. (Erişim Tarihi: 13.01.2016)

http: //www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/07/PRI-Short-Guide-Bangkok-Rules-2013-Web-Final.pdf

Walmsley, R. (2011). World Female Imprisonment List (Women and girls in penal institutions, including pre-trial detainees/remand prisoners). International Center for Prison Studies. (2nd edition)

Widom, C.S. (2000). Childhood Victimization and the Derailment of Girls and Women to the Criminal Justice System: Research on Women and Girls in the Justice System, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs National Institute of Justice, 27-36.

Women in Prison Project (2002). Yayınlanmış Durum Raporu: HYPERLINK "http: //www.prisonpolicy.org/scans/Fact_ Sheets_2002.pdf" http: //www.prisonpolicy.org/scans/Fact_Sheets_2002.pdf

KAYNAKÇA

BIBLIOGRAPHY Atılgan, A., Atılgan, E. (2004). *Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılanmasına Hakim Olan İlkeler Açısından Türkiyede'ki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi.* Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu.

Barrowcliff, A., Haddock, G. (2006). The relationship between command hallucinations and factors of compliance: A critical review of the literature. *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology* (17), 266-298.

BM. (1985). *Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları (Pekin/Bejing Kuralları)*. http: //cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf adresinden alınmıştır

Bradley, L. (2003). The age of criminal responsibility revisited. *Deakin Law Review*, *8* (1), 73-90.

Cansunar, N. F., Yavuz, S. M. (2006). Birinci Basamakta Adli Psikiyatrik Muayenelerde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar. *Turkiye Klinikleri Journal of Surgical Medical Sciences*, 63-7.

Chen, C., Howitt, D. (2007). Different crime types and moral reasoning development in young offenders compared with non-offender controls. *Psychology, Crime & Law*, *4* (13), 405-416.

Cirpriani, D. (2009). *Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility: A Global Perspective.* England: Ashgate Publishing.

Çoşkun, A., Doğangün, B. ve ark. (2010). *Ceza Sorumluluğun Değerlendirmesi Rehberi.*

Erdener, E. (2011). Çocuklarda 'Suçun Hukuki Anlam ve Sonuçlarını' Algılayabilme ile Algılamaya Etki Eden Sosyokültürel Faktörlerin Ceza Sorumluluğu Bakımından İncelenmesi. *(Yayınalanmamış Doktora Tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi/Adli Tıp Enstitüsü.

Güler, M. (2010). Sosyal Psikoloji Bakış Açısından Çocuk ve Ergenlerde Suçlu Davranış Gelişimi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (89), 355-372.

Klosinski, G. (2008). Zu den Voraussetzungen des § 3 JGG aus. *Forensische Psychiatrie Psychologie Kriminologie Zeitschrift, 2*, 162-168.

Koparan, R. (2006). TCK Genel Hükümler Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azalatan Sebepler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (64), 337-367.

Lehner, C., Hardy F., Habermeyer E. (2015). Forensiche Psychiatrie ohne Diagnose. *Forensiche Psychiatrie Psychologie Kriminologie* (9), 164-170.

Meynen, G. (2013). A neurolaw perspective on psychiatric assessments of criminal responsibility: *International Journal of Law and Psychiatry* (36), 93-99.

Miller, L. (2013). Psychological Evaluation in the Criminal Justince System: Basic Principles and Best Practises. *Agression and Violent Behavior* (18), 83-91.

Olthof, T., Rieffe, C. ve ark.(2008). The assignment of moral status: Age-related differences in the use of three mental capacity criteria. *British Journal of Developmental Psychology* (26), 233-247.

Olthof, T., Rieffe, C., Reijnties, A. (2008). The assignment of moral status: Age-related differences in the use of three mental capacity criteria. *British Journal of Developmental Psychology*, 233-247.

Özdemir, H. (2012). *Çocuk Hukuku.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Packer, İ. K. (2009). *Evaluation of Criminal Responsibility.* New York: Oxford University Press.

Santrock, J. W. (2011). Çocuk ve Genç Suçluluğu. In J. W. Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim* (G. Yüksel, Trans., pp. 402-403). İstanbul: Nobel Yayın.

Saruç, S., Güneş, D. (2014). Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Sosyal İnceleme Raporlarının Mahkeme Kararlarına Etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, *25* (1), 109-123.

Thomson, C., Kambam, P. (2009). The Development of Decision-Making Capacities in Children and Adolescents: Psychological and Neurological Perspectives and Their Implications for Juvenile Defendants. *Behavioral Sciences and the Law* (27), 173-190.

Turabi, S. (2012). Kusurluluk ve Kusurluluğu Etkileyen Haller. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (101), 266-292.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2016, 01 01). *Hukuk Türk*. Hukuk Veri Tabanı: http: //www.hukukturk.com/adresinden alınmıştır

Uluğutekin, S. (2004). *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları.* Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Uluğutekin, S., Acar, Y. ve Öntaş, C. (2004). Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporların (SİR) ve Gözetim Raporlarının Yeri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (53), 35-44.

Yavuzer, H. (1994). *Çocuk ve Suç.* İstanbul: Remzi Kitap Evi.

Yıldız, S. (2002). Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Akıl Hastalığın Yargılanması. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* (4), 140-151.

büyükken gerçekleştiyse çocuk olayı tutarlı cümleler ile anlatabilir. "Üç yaşından büyük, iki yaşından sonra" prensibi kabul görmüş bir kuraldır. İki yaşından sonra bir suç olayının tanığı ya da mağduru olan üç yaşından büyük çocukların iyi bilgi sağlayıcısı olabilme potansiyelleri vardır (Tang, 2006).

Adli görüşmeciler için ilk yapmaları gereken şey çocuktan doğru bilgi edinebilmektir. Görüşmecilerin yönlendirici soruları azaltmaları, açık uçlu soruları doğru şekilde sormaları gerekmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocukların özellikle evet-hayır sorularında zorluk çektikleri unutulmamalıdır.

Görüşmeciler çocukların gerektiğinde "Bilmiyorum" demelerinin sorun olmayacağını fark etmelerini sağlamalıdır. Küçük çocukların görüşmecinin olay anında orada olmadığını, ne olduğunu bilmediğini sadece kendisinde doğru bilginin olduğunu öğretmek gerekir.

Adli görüşmeciler için bir diğer önemli görev ise çocukların mümkün olduğunca tam bir geri çağırmada bulunmasını sağlamaktır. Çocuklar acemi bir görüşmeciye hatırladıklarını anlatmak yerine hikâye anlatabilirler.

Okul öncesi devresi çocuklarının daha büyük çocuklara ve yetişkinlere göre hafızaları özellikle geri çağırma tekniklerinde zayıftır. Bu yüzden okul öncesi devresi çocuklarının daha fazla bilgi vermesi için görüşmecinin yardımcı olduğu geri çağırma önemlidir. Bir olaya tanık olmanın ya da deneyimlemenin belirli miktarda duygusal yükü olduğundan geri çağırma ile ilgili yardımlardan biri duygusal yeniden ifadedir. Duygusal yeniden ifade ile ilk önce yaşadıkları olayda hissettikleri duyguları etiketlendirmeleri daha sonra da bu duygu ile eşleşen yüz ifadesini yapmaları istenir. Son olarak çocuktan olay zamanında hissettiği gibi hareket etmesi söylenir. Kaygı ve korku gibi olumsuz duygular genellikle suça tanık/mağdur olmakla ilişkili olabilir. Duygusal yeniden ifade etme bu olumsuz duyguların tekrar ortaya çıkmasına neden olabilir. Tam bir bilgi alma ihtiyacı çocuğun iyi hâlini koruma ile dengelenmelidir.

KAYNAKÇA

Adam, L. T., & Worden, P. E. (1986). Script development and memory organization in preschool and elementary school children. Discourse Process, 9(2), 149-166.

Bruck, M., Ceci, S., Francoeur, E., & Renick, A. (1995). Anatomically detailed dolls do not facilitate preschoolers' reports of a pediatric examination involving genital touching. Journal of Experimental Psychology: Applied, 1(2), 95-109.

Bruck, M., Ceci, S., & Hembrooke, H. (2002). The nature of children's true and false narratives. Developmental Review, 22(3), 520-554.

Bull, R., Carson, D. (1995). Handbook of Psychology in Legal Contexts. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

Bull, R., & Corran, E. (2002). Interviewing child witnesses: Past and future. Int'l J. Police Sci. & Mgmt., 4, 315.

Davies, G., & Westcott, H. L. (1999). Interviewing child witnesses under the memorandum of good practice: A research review (No. 115). Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate.

Davis, S. L., & Bottoms, B. L. (2002). The effects of social support on the accuracy of children's reports: Implications for the forensic interview. Memory and suggestibility in the forensic interview, 437-457.

Faller, K. C. (2003). Research and Practice in Child Interviewing Implications for Children Exposed to Domestic Violence. Journal of interpersonal violence,18(4), 377-389.

Fivush, R., & Hamond, N. R. (1990). Autobiographical memory across the preschool years: Toward reconceptualizing childhood amnesia. In R. Fivush & J. A. Hudson (Eds.), Knowing and remembering in young children, Emory Symposia in Cognition, 3 (pp. 223-248). New York: Cambridge University Press.

Fivush, R., Haden, C., & Adam, S. (1995). Structure and coherence of preschoolers' personal narratives overtime: Implications for childhood amnesia. Journal of Experimental Child Psychology, 60(1), 32-56.

Fivush, R., & Schwarzmueller, A. (1998). Children remember childhood: Implications for childhood amnesia. Applied Cognitive Psychology, 12(5), 455-473.

Goodman, G., Bottoms, B., Schwartz- Kennedy, B. ve Rudy, L. (1991). Children's testimony for a stressfull event:

Improving children's report. Journal of Narrative and Life History, 1, 69 -99.
Greuel, L., Offe, S., Fabian, A., Wetzels, P., Fabian, T., Offe, H., & Stadler, M. (1998). Glaubhaftigkeit der Zeugenaussage. Theorie und Praxis der forensisch-psychologischen Begutachtung.
Klecan-Aker, J. S., & Swank, P. R. (1988). A Comparison of the Use of Language Functions By Normal and Language-Disordered Pre-School Children. Communication Disorders Quarterly, 11(2), 263-274.
Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Hershkowitz, I., & Esplin, P. W. (1999). Forensic interviews of children. A. Memon & R. Bull (Eds.), Handbook of the psychology of interviewing, 253-277.
Macklin, C. (1994). The effects of advertising retrieval cue on young children's memory and brand evaluation. Psychology and Marketing, 11(3), 291-311.
Meyer, J., & Jesilow, P. (1996). Research on bias in judicial sentencing. NML Rev., 26, 107.
Myers, J. E., Saywitz, K. J., & Goodman, G. S. (1996). Psychological research on children as witnesses: Practical implications for forensic interviews and courtroom testimony. Pac. LJ, 28, 3.
Peterson, C., Dowden, C., & Tobin, J. (1999). Interviewing preschoolers: Comparisons of yes/no and wh- questions. Law and Human Behavior, 23(5), 539-555.
Quas, J. A., Schaaf, J. M., Alexander, K. W., & Goodman, G. S. (2000). Do you really remember it happening or do you only remember being asked about it happening? Children's source monitoring in forensic contexts. In K. P. Roberts & M. Blades (Eds.), Children's source monitoring (pp. 197-226). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
Read, F. T., Yenisey, F., & Ziyalar, N. (2015) Ceza Muhakemesinde Anlattırıcı Soru ve Çapraz Sorgu Teknikleri. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
Reich, P. A. (1986). Language development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
Ricci, C., Pacifico, J., & Katz, S. (1997). Effect of interview setting and questioning techniques on children's eyewitness memory and identification accuracy. In Poster presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Washington, DC.
Sattler, M.J. (1998) Clinical and Forensic Interviewing of Children and Families. San Diego, Jerome M. Sattler, Publisher, Inc.
Saywitz, K. J., & Geiselman, R. E. (1998). Interviewing the child witness: Maximizing completeness and minimizing error. Truth in memory, 190-223.
Simcock, G., & Hayne, H. (2002). Breaking the barrier? Children fail to translate their preverbal memories into language. Psychological Science, 13(3), 225-231.
Simcock, G., & Hayne, H. (2003). Age-related changes in verbal and nonverbal memory during early childhood. Developmental Psychology, 39(5), 805-814.
Steller, M., & Volbert, R. (1997). Glaubwürdigkeitsbegutachtung. Psychologie im Strafverfahren. Huber, Bern, 83.
Tang, C. M. (2006). Developmentally sensitive forensic interviewing of preschool children: Some guidelines drawn from basic psychological research. *Criminal Justice Review*, *31*(2), 132-145.
Templeton, V., & Hunt, V. (1997). The effects of misleading information and level of authority of interviewer on children's witness memory. In Poster presented at the biennial meeting of the Society for Research in Child Development, Washington, DC.
Terr, L. (1991). Childhood traumas: An outline and overview. American Journal of Psychiatry, 148, 10-20.
Thierry, K. L., & Spence, M. J. (2002). Source-monitoring training facilitates preschoolers' eyewitness memory performance. Developmental Psychology, 38(3), 428-437.
Tobey, A. E., & Goodman, G. S. (1992). Children's eyewitness memory: Effects of participation and forensic context. Child Abuse & Neglect, 16(6), 779-796.
UNICEF (2013) Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı. http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/6. SOSYAL ÇALIŞMA GÖREVLİLERİ İÇİN EĞİTİM KİTABI.pdf
Volbert, R., & Steller, M. (1998). Aussagefähigkeit von Kindern. Entwicklungspsychologische Aspekte der forensischen Aussagepsychologie. Sexualstraftaten und Gewaltdelinquenz. Kriminalistik, Heidelberg, 235-257.
Yuille, J. (2002). The step-wise interview: Guidelines for interviewing children. Unpublished manuscript, Available from John C. Yuille, Ph. D., Department of Psychology, University of British Colombia.
Welch-Ross, M. (2000). A mental-state reasoning model of suggestibility and memory source monitoring. In K. P. Roberts & M. Blades (Eds.), Children's source monitoring (pp. 227-255). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
Wimmer, H., Hogrefe, G. J., & Perner, J. (1988). Children's understanding of informational access as source of knowledge. Child Development, 59(2), 386-396.
Ziyalar, N. (2006) Hukukçular İçin İletişim ve Mağdurla Görüşme Teknikleri. İstanbul: Goa Yayınları.

Çocuklar daha önce bir yetişkinden öğrenmedikleri, kendilerine söylenmemiş bir detayı anlamakta güçlük çekerler ancak yine de gördüklerini kendi dil gelişimlerine göre iletebilirler. Çocukların yetişkin dili ile iletişim kurmaları mümkün olmadığından çocuğun bilmesi beklenmeyen detayları kendi dil gelişimine göre anlatması ifadenin güvenirliği artar (Vrij, 2005; Eyüpoğlu, 2012). Örneğin, cinsel istismar esnasında saldırganın haz nedeniyle çıkardığı seslerin hazla ilgili olduğunu anlayamayan çocuk saldırganın bir yerinin ağrıdığını ve bu yüzden de sesler çıkardığını söyleyebilir.

Bir olay anlatılırken bellek izleri tetiklenmesi sonucu başka olayların anıları hatırlanabilir ve çocuk ana konudan sapabilir ya da olayla ilişkili başka bir olayı anlatabilir. Çocuğun anlattığı olay nedeniyle bellek izlerinin tetiklenerek başka bir olaya gönderme yapılması ifadenin güvenirliğini arttırır (Vrij, 2005; Eyüpoğlu, 2012).

Çocuk olayı anlatırken kendiliğinden düzeltme yapıyor, hatırladığı bazı anıların doğruluğundan emin olmadığını söylüyorsa ifadenin gerçekliği artar. Uydurma olaylar anlatanlar ifadenin daha gerçekçi görünmesi için her detayı hatırladıklarını özellikle göstermek isterler. Gerçekten mağdur olmuş kimseler travmanın etkisi ile yaşadıkları bazı olayların imkânsız olduğunu düşünebilirler ve bu yüzden de başkalarının da böyle düşünebileceğini akıllarından geçirirler ve ifadelerinde anlattıkları olayların imkânsız gibi görüneceğinden endişe eder ve bunu iletirler. Gerçek olmayan ifadelerde ise çocuk güvenilir görünmeye çalışacağından ifadesinden şüphe duyduğunu söylemez. Kişi kendi ifadesinden şüphe duyuyorsa bu ifadenin güvenirliğini arttırır.

Çocuk, yaşadığı olayın kendi davranışlarının sonucu olduğunu düşünüyor ve kendisini suçluyorsa ifadenin güvenirliği artar. Özellikle aile içi cinsel istismarda saldırgan aile içinden ya da yakın olunan biri olduğunda, çocuk istismarın sona ermesini ister istismarcı yakınını sevmeye devam eder. Başından geçen olayları tam anlamıyla anlatan çocuk diğer yandan da sevdiği saldırganın zarar görmesini istemez. Saldırganı affetmek için ona anlayış göstermeye çalışan çocuğun ifadesinin güvenirliği artar.

Genelde bilinmeyen ancak adli alanda çalışan sosyal çalışma görevlileri tarafından bilinmesi gereken suça ilişkin belirleyiciler ifadenin doğruluğunu arttırıcıdır (Eyüpoğlu, 2012) Çocuğun cinsel istismarın hangi yaşlar arasında sürdüğüne ilişkin psikiyatrik ve psikolojik bilgiler saldırganın özelliklerini de açığa çıkarmada yardımcıdır. Çocuğun ifadesi saldırganın klinik özelliklerini de açıklayıcı nitelikteyse ifadenin doğruluğunu arttırıcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Alpar, G., Er, N., Uçar, F. (2007). Görgü Tanıklığında Bellek Hataları: Olay Sonra Bilginin Ve Tuzak Soruların Hatırlama Ve Kaynak İzleme Üzerindeki Etkisi. Türk Psikoloji Yazıları, 10 (20) 1-17.

Alpar, G. (2014). Yoğun Duygu Yüklü Yaşam Olaylarına Tanıklık Etme ve Maruz Kalma İle Poliste Gelişen Travmatizasyon. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.

Alpar, G. (2017a). Adli Psikolojik Görüşme. Ed. Şenol-Durak E., Durak, M. Adli Psikolojide Gözlem-Görüşme ve Psikolojik Değerlendirme. Nobel Akademik Yayıncılık.

Alpar, G. (2017b). Adli İfadelerde Bellek Yanılsamaları. Ed. Şenol-Durak E., Durak, M. Adli Psikolojide Gözlem-Görüşme ve Psikolojik Değerlendirme. Nobel Akademik Yayıncılık.

Alpar, G., Ünlü-Çeber, Ç. (2017). Soruşturma Sürecindeki ve Sonrasındaki Mağdur Çocuklarda Adli Psikolojik Müdahaleler. Ed. Şenol-Durak E., Durak, M. Adli Psikolojide Psikolojik Tedavi ve Rehabilitasyon. Nobel Akademik Yayıncılık.

Conti, R. P. (1999). The Psychology Of False Confessions. The Journal Of Credibility Assessment And Witness Psychology 2, (1) 14-36

Er, N., Alpar, G., Uçar, F. (2005). Görgü Tanığının Bellek Yanılsamaları Ve Güven Kararları: Bağımsız Bellek Bildiriminden Sonraki Test Ve Soru Türü Değişimlemelerinin Etkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 20 (56) 45-56

Eyüpoğlu, A. (2012). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk İfadelerinin Ölçüt Bazlı İçerik Analizi. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 1 (1), 1-21.

Fisher, R. P., Schreiber, N. (2005). Forensic Psychiatry adn Forensic Psychology. Forensic Interviewing. Elsevier Ltd.

Koriat, A., Goldsmith, M., Schneider, W., Nakash-Dura, M. (2001). The Credibility of Children's Testimony: Can Children Control The Accuracy of Their Memory Reports? Journal of Experimental Child Psychology, 79, 405-437

Loftus, E. (2000). Eyewitness Testimony. Cambridge. Ma: Harvard University Press

Murray, M., Hook, M., Seymour, A. (2005). Listen to My Stroy: Communicating With Wictims of Crime, Video Discussion Guide. Office for Victims of Crime. U.S. Department of Justice.

Newcombe, P. A., Dour, T. M., (2001). Conversational Influences on Young Children's Responses to Misleading Questions. Applied Developmental Psychology, 22, 363-378

Pipe, M. A., Lamb, M. E., Orbach, Y., Esplin, P. W. (2004). Resent Research on Children's Testimony About Experienced and Witnessed Events. Developmental Review, 24, 440-468

Price, L. H., Phenix, T. L. (2015). True (but not false) Memories are Subject to Retrieval-Induced Forgettin in Children. Journal of Experimental Child Psychology, 133, 1-5.

Raskin, D. C., Esplin, F. W. (1991). Statement Validity Assessment: Interview Procedure and Content Analysis of Children's Statements of Sexual Abuse. Bahavioral Assessment, 13 (3), 265-291.

Roma, P., Martini, P., Sabatello, U., Tatarelli, R., Ferracuti, S. (2011). Validity of Criteria-Based Content Analysis (CBCA) at Trial in Free-Narrative Interviews. Child Abuse and Neglect, 35, 613-620

Ruffman, T., Rustin, C., Garnham, W., Parkin, A. J., (2001). Source Monitoring and False Memories in Children: Relation to Certainty and Executive Functioning. Journal of Experimental Child Psychology, 80, 95-111

Spring, T., Saltzstein, H. D., Vidal, B. (2015). A Moral Developmental Perspective On Children's Eyewitness Identification: Does Intent Matter? Archives Of Scientific Psychology 3, 1-7

Sutherland, R., Hayne, H. (2001a). Effect Of Postevent Information On Adult's Eyewitness Reports. Applied Cognitive Psychology, 15, 249-263

Sutherland, R., Hayne, H. (2001b). Age-Related Changes İn The Misinformation Effect. Journal Of Experimental Child Psychology. 79, 388-404

Tye, M. C., Amato, S. L., Honts, C. R., Devitt, M. K., Peters, D. (1999). The Willingness Of Children To Lie And The Assessment Of Credibility İn An Ecologically Relevant Laboratory Setting. Applied Developmental Science, 3 (2), 92-109

Vrij, A. (2005). Criteria-Based Content Analysis: A Qualitative Review of the First 37 Studies. Psychology, Public, Policy and Law, 11 (1), 3-41

dece kısa görüşmeler yapıp, rutin olarak birbirine benzeyen raporlar yazmaya dönüşme tehlikesi olan çocuk adalet sistemi içindeki çalışmaların sıralanan tedbirler de göz önüne alınarak tekrar ele alınması gerekmektedir. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarının da her vaka için mesai harcamaları, her vakayı tek tek ele alarak özel çalışma yürütmeleri, süreç içindeki aksaklıkları giderme konusunda doğrudan müdâhil olmaları gerekmektedir. Nitelikleri sürekli artıran, çağın gerektirdiği bilgi ve becerileri alma konusunda çaba içinde olan, çocukla iyi iletişim kuran, analitik düşünme becerisi kuvvetli, süreci iyi okuyan ve değerlendiren, ilgili diğer meslek elemanları ile ortak çalışmaya yatkın, kendisini iyi bir biçimde ifade edebilen sosyal hizmet uzmanlarının çocuk adalet sistemine katkıları tartışılmaz derecede önemlidir.

Son süreçte sayıları oldukça artan sosyal hizmet bölümlerinde özellikle çocuk ve gençlik alanlarında çok daha fazla ders konulması, görüşme ilke ve teknikleri gibi derslerin zorunlu olarak verilmesi, psikoloji derslerinin uygulamaya dönük bilgi ve beceriyi içerecek şekilde tekrar kurgulanması, uygulamaların kalite ve veriminin artırılması çocuk adalet sistemi içerisinde yer alacak olan sosyal hizmet uzmanlarının daha yetkin olmasının önünü açacaktır. Bu anlamda ilgili sosyal hizmet bölümlerine de büyük sorumluluk düşmektedir.

Alanda çok daha nitelikli personelin çalıştığı, yeterli donanımla sahip ve çocuklara uygun mimari yapıdaki fiziksel mekânların olduğu, çocukların bürokrasi içinde kaybolmadığı, gözlem ve gözetim sürecinin ile genel anlamda sağaltım süreçlerinin üst düzey fonksiyonda işlediği, çocuğun sistem içinde hiçbir örselenmeye maruz kalmadığı, sistemin her aşamasında bir profesyonelleşmenin olduğu, sistemin düzgün işlemesi adına kamuoyu tarafından sürekli denetlenen, alanda çalışan meslek elemanlarının hem kurum teşviki hem de kişisel çaba ile kendisini sürekli yenileyip geliştirdiği, ilgili tüm kanuni düzenlemelerin "çocuk ve insan teması" ile tekrar ele alındığı ve belki de her şeyden önce hiçbir çocuğun suça sürüklenmediği ve mağdur olmadığı bir toplumda yaşama dileğiyle…

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı (2017). Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği. Ekim 5, 2017 tarihinde http://www.magdur.adalet.gov.tr/adli-gorusme-odalari-yonetmeligi-01256 adresinden alındı.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. (2015a). Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarımız. Ağustos 30, 2015 tarihinde Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü: http: //www.cte.adalet.gov.tr/bilgidata/tip_cocuk_kapali.asp adresinden alındı

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. (2015b). Çocuk Eğitimevi Kurumlarımız ve Özellikleri. Ağustos 30, 2015 tarihinde Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü: http: //www.cte.adalet.gov.tr/bilgidata/tip_cocuk_egitimevi.asp adresinden alındı

Ankara Çocuk Eğitimevi. (2015). Ankara Çocuk Eğitimevi Hakkında. Ağustos 30, 2015 tarihinde Adalet Bakanlığı Ankara Çocuk Eğitimevi: http: //www.ankarace.adalet.gov.tr/kurumhakkinda.html adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (1989, Kasım 20). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.

CJCJ. (2015). Juvenile Justice History. Eylül 12, 2015 tarihinde The Center on Juvenile and Criminal Justice: http: //www.cjcj.org/Education1/Juvenile-Justice-History.html adresinden alındı

ÇİM Genelgesi. (2012, Ekim 20). Çocuk İzlem Merkezleri Hakkında Genelge. (28431). Resmi Gazete.

Demiröz, F., & Altındağ, Ö. (2012). 5395'in Değişen Yüzü: Sosyal Çalışma Görevlileri Üzerine Düşünceler. Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu. 29, s. 112-117. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi.

Emniyet Genel Müdürlüğü. (2001, Nisan 13). Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği. (34272). Resmi Gazete.

IFSW. (2012). Statement of Ethical Principles. Ekim 19, 2015 tarihinde International Federation of Social Work Web Page: http: /ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/adresinden alındı

IFSW. (2014). Global Definition of SocialWork. Ekim 19, 2015 tarihinde International Federation of Social Work Web Page: http: //ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/adresinden alındı

Junger-Tas, J. (2004). Improving Juvenile Justice. Eylül 10, 2015 tarihinde Esc-Eurocrim: http: //www.esc-eurocrim.org/files/improving_juvenile_justice_chapter_1.doc adresinden alındı

Maltepe Çocuk Ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu. (2015). Sosyal Servis. Eylül 14, 2015 tarihinde Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Web Sayfası: http: //www.maltepecocik.adalet.gov.tr/psiko-sosyal-servis.html adresinden alındı

Murphy, P., McGinness, A., & McDermott, T. (2010). Effective Practice in Juvenile Justice. Eylül 12, 2015 tarihinde Austria New South Wales Government Department of Juvenile Justice: http: //www.juvenile.justice.nsw.gov.au/Documents/Juvenile%20Justice%20Effective%20Practice%20Review%20FINAL.pdf adresinden alındı

Peters, C. M. (2011, Ekim). Social Work and Juvenile Probation: Historical Tensions and Contemporary Convergences. Social Work, 4(56), 355-365.

Springer, D. W., Roberts, A. R., Brownell, P., Torrente, M., Lippman, A. D., & Deitch, M. (2011). A Brief Historical Overview of Juvenile Justice and Juvenile Delinquency. D. W. Springer, & A. R. Roberts içinde, Juvenile Justice and Delinquency. Massachusetts, Sudbury, USA: Jones and Bartlett Publishers.

Uluğtekin, S. (2004). Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.

Uluğtekin, S., Baykara Acar, Y., & Cankurtaran Öntaş, Ö. (2004). Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporları (SİR) ve Gözetim Raporlarının Yeri. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 53, 35-44.

UNICEF. (2013a, Kasım). Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı. Ankara, Türkiye. Eylül 08, 2015 tarihinde http: //www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/6.%20SOSYAL%20%C3%87ALI%C5%9EMA%20G%C3%96REVL%C4%B0LER%C4%B0%20%C4%B0%C3%87%C4%B0N%20E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%20K%C4%B0TABI.pdf adresinden alındı

UNICEF. (2013b). UNICEF Report on the Role of SocialWork in JuvenileJustice. Eylül 17, 2015 tarihinde http: //www.unicef.org/ceecis/UNICEF_report_on_the_role_of_social_work_in_juvenile_justice.pdf adresinden alındı

2253 Sayılı Kanun. (1979, Kasım 21). 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun. (16816). Resmi Gazete.

4787 Sayılı Kanun. (2003, 01 18). 4787 Sayılı Aile Mahkemeleri'nin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun. (24997). Resmi Gazete.

5275 Sayılı Kanun. (2014, Aralık 29). 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun. (25685). Resmi Gazete.

5395 Sayılı Kanun. (2005, Temmuz 15). 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (25876). Resmi Gazete.

bunda etkilidir. Özellikle mağdurların kin ve nefret beslemesi, öç alma düşüncesi, yoğun öfke düzeyleri uzlaşmayı engelleyen önemli psikolojik unsurlardır.

Özellikle toplumun çatışma düzeyi yüksekse uzlaştırmacı olarak o toplumda çalışabilmek gerçekten olağanüstü düzeyde bir beceri gerektirmektedir. Bazı durumlarda yakın akraba dahi olsa uzun yıllara uzanan husumetler olabiliyor. Dolayısıyla içinde bulunulan toplumun kültürel yapısı ve çatışmayı çözme biçimi uzlaştırma açısından önemlidir. Uzlaştırmanın uygulanabilir olması için toplum tarafından benimsenmesi ve kabul görmesi gerekmektedir.

Onarıcı adalet programları ve uygulamaları tüm dünyada hızla yayılmaktadır. Özellikle içinde bulunulan kültür açısından onarıcı adaletin değerlendirilmesi ayrıca bir önem arz etmektedir. Özellikle ülkemizin de içinde yer aldığı ve çatışma kültürünün çok baskın olduğu bir toplumda onarıcı adalet programlarını ve uygulamalarını hayata geçirmek çok kolay olmayabilir. Bu noktada da sosyal hizmet mesleği önemli bir rol oynayabilir. Özellikle değer temelinde; hizmet, sosyal adalet, bireyin onuru ve değeri, insan ilişkilerinin önemi, dürüstlük ve yeterlik olan bir mesleğin ara buluculuk uygulamalarında önemli katkısının olacağı düşünülmektedir. Oysaki mevcut sistemde ara buluculuk faaliyetleri sadece hukuk eğitimi almış profesyonellere verilmiş ve bu nedenle insan ilişkilerinin geliştirilmesinde önemli becerileri olan sosyal hizmet ve diğer meslekler dışarıda bırakılmıştır. Yapılan bir çalışmada (Kalem, 2008, s. 101), bazı savcılar, avukatlar ve hâkimler, gerekli eğitimi aldıktan sonra psikologların, sosyal çalışmacıların, sosyologların, benzer meslek sahiplerinin ya da hayatın içinden değişik vasıfları olan kişilerin de uzlaştırıcı olabileceğini ifade etmişlerdir.

Türkiye'de henüz ceza adalet sisteminde yer bulamayan onarıcı adalet programlarının başarılı bir şekilde uygulanması birtakım organizasyonların ekip çalışmasına ve iş birliğine dayalıdır. Bu bağlamda toplum, devlet ve sivil toplum örgütlerinin bir arada çalışması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Aytekin İnceoğlu, A. ve Karan, U. (2008). Türkiye'de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi. (İçinde) Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Ve Avrupa Bakışı. (s.s.45-81). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Coronas, C.C.(2008). Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar. (İçinde) Onarıcı adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı.(s.s.109-202). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Gumz, E.J. (2004). American Social Work, Corrections and Restorative Justice: An Appraisal. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 48(4), 449-460.

Gumz, E.J., and Grant, C.L. (2009). Restorative Justice: A Systematic Review Of The Social Work Literature. Families İn Society: The Journal Of Contemporary Social Services, 90 (1): 119-126. Doi: 10.1606/1044-3894.3853

Jahic, G. ve Yeşiladalı, B.(2008). Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım. (İçinde) Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu Ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Ve Avrupa Bakışı. (s.s.15-20). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Kalem, S.(2008). Ceza Davalarında Uzlaşma: Uygulayıcı Görüşü. (İçinde) Onarıcı adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı. (s.s.83-108). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Özbek, M. (2008) Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu. Prof.Dr. Turgut Akıntürk'e Armağan: 449-466. İstanbul, Beta.

Özbek, M.S.(2009). Alternatif Uyuşmazlık Çözümü. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı.

Pelikan, C. (2008). Onarıcı Adalet Üzerine. (İçinde) Onarıcı Adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Ve Avrupa Bakışı. (s.s.21-28). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Maraton Dizgievi, İstanbul.

Pranis, K. (2001). Restorative Justice, Social Justice, And The Empowerment Of Marginalized Populations. In G. Bazemore & M. Schiff (Eds.), Restoring Community Justice: Repairing Harm And Transforming Communities (pp. 287-306). Cincinnati, OH: Anderson.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). United Nations New York, 2006. Birleşmiş Milletler Onarıcı Adalet Programları el Kitabı, Ceza Adaleti El kitapları Dizisi

Van Vormer, K.(2003). Restorative Justice: A Model for Social Work Practice with Families. Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services, 84(3): 441-448

Van Wormer, K. (2009). Restorative Justice: What Social Workers Need to Know? In T Masschi., Bradley, C., and Ward, K.(Eds.), Forensic Social Work. Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Setting (pp.299-310). Springer Publishing Company.

Willemsens, J. (2008). Onarıcı Adalet ve Uluslararası Standartlar: Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler Tarafından Başlatılan Girişimler. (İçinde) Onarıcı adalet Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı. (s.s.29-44). Derleyenler: Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı. İstanbul Bilgi Üniversitesi. Maraton Dizgievi, İstanbul.

Wright, M.(1998). Restorative Justice: From Punishment To Reconciliation- The Role Of Social Workers. European Journal Of Crime, Criminal Law And Criminal Justice, 6(3), 267-281.

Zastrow, C. (2013). Sosyal Hizmete Giriş. Nika Yayınevi. Ankara.

KAYNAKÇA

Ashman - Kirst, Karen K., and Grafton H. Hull, Jr. (2009). *Understanding generalist practice*, Fifth Edition. Brooks/Cole, Cengage Learning. USA.

Ashman Kirst, Karen K. (2010). *Introduction to social work & social welfare: Critical thinking perspectives,* Third Edition. Brooks/Cole, Cengage Learning. USA.

Bartlett, H. (1970) *Common base of social work practice*. New York: NASW.

Bolger, J., P. Walker (2014). Models of Assessment. Joyce Lishman, Chris Yuill, Jillian Brannan, Alastair Gibson (Ed.) in *Social Work: An introduction.* (s.169-183). London, Sage Publication.

Coulshed, V. and J. Orme (2012). *Social work practice.* 5th ed. Palgrave Macmillan.

Friedman, M., & Friedman, B. (2006). *Settlement Houses: Improving the social welfare of America's immigrants*. Rosen Classroom. *pp. 4-7.*

Eskin, M. (2009). *Sorun çözme terapisi.* Hekimler Yayın Birliği. Ankara.

Friedlander, A. Walter (1966). *Sosyal refah hizmetine başlangıç*. SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları Sayı: 44. Şenyuva Matbaası. 2. Basım. Ankara.

Johnson, L. (1998). *Social work practice a generalist approach.* 6. ed. Allyn and Bacon.USA.

Martin, Ruben (2010). Social work assessment. Learning Matters Ltd. Great Britain.

Milner, J. and O'Byrne, P. (2009). *Assessment in social work*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Turner, Francis J. (Ed.) (2005). *Canadian encyclopedia of social work*. Canada. Wilfrid Laurier University Press.

Ramsay, R. (2001). Revisiting the Working Definition: The Time is Right to Identify a Common Conceptual Framework for Social Work. *Kentucky Conference on Social Work Practice and Education*.

Ramsay, R. (2003). Transforming the working definition of social work into the 21st. century. *Research on social work practice***,** 13(3): 324-338

Parker, J., G. Bradley (2014). *Social work practice: Assessment, planning, intervention and review*. 4th. Ed. California. Learning Matters Ltd.

Pincus, A and Minahan, A (1972). *Social work practice: Model and method.* Itasca, Illinois: F.E. Peacock Publishers.

Valkanova, Y., & Brehony, K. J. (2006). The gifts and 'contributions': Friedrich Froebel and Russian education (1850-1929). *History of Education*, *35*(2), 189-207.

Wade, Louise Carrol (2004). "Settlement Houses". *Encyclopedia of Chicago. Chicago Historical Society*.

Sosyal refahın kurumsallaşmış yapıya kavuşması ile mağdur haklarıyla ilgili uygulamaların suç, suçlu ve mağduriyet bağlamından daha geniş bir içeriğe ulaşması beklenmektedir. Sözgelimi bir suç ve hak ihlali ile hizmet sunulamaması, bir kapsam ve içerme mağduriyetidir. Bazen hizmet kapsamına alınanların bakım ve koruma altındayken de mağduriyetleri karşımıza çıkabilir. Bunlar, işlemler sırasındaki istismarlar ve kuruluşlardaki istismarlardır. Başvuru esasına göre yürütülen doğrudan uygulamalarda görülen mağduriyetler kadar başvurmadıkları için kapsam dışında kalan hak sahiplerinin de mağduriyetinden söz edebiliriz. Bu noktada uygulamanın etkilerinin, çevre değişikliği sağlayıcı uygulamaların, mağdur haklarıyla ilgili koordinasyon çalışmalarının, program ve kaynak değişikliği sağlayıcı çalışmaların ve savunuculuk çalışmalarının sistematik, bütünlüklü ve sürekli olarak yürütülüyor olması beklenir. Toplumların tamamında görülebilen mağduriyetlerin giderilmesi sosyal devletin sorumluluklarından biri olduğu kadar toplumsal katılım ve paydaşlık esasına göre hepimizin görevlerini de gündeme getirmektedir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü (2015). 24-25. Yasama Dönemi Faaliyet Raporu (12/06/2011-12/10/2015). (http: //www.kgm.adalet.gov.tr/Faaliyetler/Donemfa/24DonemFal/yasama%20d%C3%B6nemi%20faaliyet%20raporu.pdf)

Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2014). *2013 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu.* (http: //www.adalet.gov.tr/Bakanlik/FaaliyetRaporu/pdf/rapor2013.pdf)

Adli İstatistikler (2014). *Mağdur/Müşteki Sayıları, Türkiye 2014.* (http: //www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2014/30.pdf)

Balcı, M. & Sönmez, G. (2001). *Örnekli Açıklamalı Karşılaştırmalı Temel Belgelerde İnsan Hakları*. İstanbul, Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.

Danis, F. (2006). The Victim Assistance Field and the Profession of Social Work. *OVC Bulletin,* U.S. Department of Justice.

http: //www.ovc.gov/publications/bulletins/NASWvictimassistance/ncj210592.pdf

Demirbaş, T. (2006). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (4. Baskı). Ankara: Seçkin.

Dinler, V. (2006). Mağduriyet Kavramına Çok Yönlü Yaklaşım. Halil İbrahim Bahar (Ed.) *Suç mağdurları* içinde (s. 49-71). Ankara: Adalet.

Dolgoff, R., Loewenberg, F.M. & Harrington, D. (2005). *Ethical Decisions for Social Work Practice.* 7th Edition. USA: Brooks/Cole-Thomson Learning.

Eryılmaz, M. B. (1998). Bir İnsan Hakkı Olarak Türkiye ve Diğer Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerinde Mağdurun Bilgilendirilme Hakkı. *Polis Dergisi,* 4 (15), 45-52.

Geleri, A. (2004). Suç Mağduriyeti ve Polis: Olaylara Müdahale Eden Polisin Suç Mağduriyetiyle İlişkisi. *Polis Bilimleri Dergisi,* 6 (1-2), 53-82.

Gültekin, Ö. (2012). Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* 3 (11), 119-148.

IFSW-IASSW (2014). Global Definition of the Social Work Profession. IFSW General Meeting and the IASSW General Assembly. (http: //ifsw.org/policies/definition-of-social-work/)

Johnson, L. C. (1994). *Social Work Practice: A Generalist Approach.* USA: Allyn and Bacon.

Karakaş Doğan, F. (2013). Uluslararası Düzenlemeler Işında Mağdur Haklarının ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19*(2 *Özel Sayı Nur Centel'e Armağan)*, 1007-1030.

Koca, M. & Üzülmez, İ. (2006). Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar. *Hukuki Perspektifler Dergisi,* 7, 140-149.

Ljungwald, C. & Svensson, K. (2007) Crime Victims and the Social Services: Social Workers' Viewpoint. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention,* 8 (2), 138-156. doi: 10.1080/14043850701706911

Mavili Aktaş, A. (1991). *Sosyal Hizmet İl Müdürlüklerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Mavili Aktaş, A. (2002). Sosyal Hizmet Kuram ve Uygulamaları Ders Notları.

Mavili Aktaş, A. & Genç, F. N. (2007). Globalleşme, Sosyal Sorunlar ve Sosyal Belediye. Abdullah Yılmaz ve Yavuz Bozkurt (Ed.), *Küresel Esintiler ve Yerel Etkiler Sarmalında Türk Kamu Yönetimi* içinde (s. 81-95). Ankara: Gazi.

Mavili Aktaş, A. (2012). *Aile İçi Şiddet: Kadın ve Çocuğun Korunması* (2. Baskı). Ankara: Elma.

Mavili, A. (2015). *Ben ve Ailem* (2. Baskı). Konya: Atlas.
NASW (1996). Code of Ethics of the National Association of Social Workers. (https: //www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp)
Özbek, V.Ö. (1999). *Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi.* Ankara: Seçkin.
Özbek, V.Ö. & Bacaksız, P. (2005). Ceza Hukuku İstatistikleri Işığında Baden-Württemberg'de Genç İnsanların Suçluluğu. Yener Ünver (Ed.), *Çocuklar ve Suç-Ceza: Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 4* içinde (s. 207-231). Ankara: Seçkin.
Özgenç, İ. (2006). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler.* Ankara: Seçkin.
Öztürk, B. & Erdem, M. R. (2006). *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (9. Baskı). Ankara: Seçkin.
Öztürk, E. (2014). Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri. *21 Yüzyılda Eğitim ve Toplum,* 3 (7), 39-55.
Polat, A. & Gül, S.K. (2010). Kriminoloji Araştırmalarında Mağdur Anketlerinin Yeri ve Önemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* 7 (1), 1290-1310.
Saruç, S., Kesen, N.F. & Daşbaş, S. (2015). Social Profile of Women in Women's Shelters. *International Journal of Humanities and Social Science,* 5 (8), 114-121.
Sokullu, F. (1974). Siyah Sayılar ve Viktimoloji. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* 40 (1-4), 219-241.
Şahin, C. (2009). *Ceza Muhakemesi Hukuku I*. Ankara: Seçkin.
Tamer, İ. & Yılmaz, E. (2013). *Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları İnceleme Raporu.* Rapor No: 2013/03, Ankara: Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı.
TÜİK-Türkiye İstatistik Kurumu (2015). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, 2014. *Haber Bülteni,* 18525 (http: //www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18525)
Türk Dil Kurumu (TDK) (2015). *Güncel Türkçe Sözlük*. (http: //tdk.gov.tr)
Uslu, F. (2013). Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur. *Ankara Barosu Dergisi,* 4, 241-260.
Yılmaz, Z. (2007). *Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları-Davaya Katılma-Yargılama Giderleri.* Ankara: Seçkin.

ile koordine etme aile politikaları boyutuna da taşınmalı ve buna yönelik politikaları etkileme düzeyinde öneriler geliştirilmelidir (Epstein ve Mohn 1992: 122; akt,: Buz, 2003).

Sorun çözme sürecinin bir parçası olarak sosyal çalışmaclar, savunuculuk rolüyle göçmen ve sığınmacıların toplumla bütünleşmenin önündeki engelleri kaldırır, onların gerekli kaynak ve destek sistemleriyle buluşmasında önemli görevlerde bulunur.

Sonuç olarak günümüzde göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler sadece belirli ülkeleri ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış gerek göç veren gerekse göç alan ülke olarak tüm ülkeleri ilgilendiren ekonomik, sosyal, kültürel, güvenlik gibi birçok boyutu olan bir soruna dönüşmüştür.

Sanayileşme, kentleşme, eğitim gibi nedenler göçleri hızlandırmış, baskılar savaşlar ise kitlesel göçlere neden olmuştur. Kendi ülkesini terk etmek zorunda kalan insanlar birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunları kabul eden ülkeler de gerek yeni yasal düzenlemeler yoluyla gerekse yeni kurumlar kurarak bunları aşmaya çalışmaktadır.

Sığınma ve mültecilik alanındaki sorunların çözümlenebilmesi, mülteci statüsü alan kişilerin insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşam sürdürebilmelerine bağlıdır. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanlarına çeşitli görevler düşmektedir. Sömürü ve istismara açık olması açısından özellikle kadın ve çocuklar ayrı olarak değerlendirilmeli; bunlara yönelik özel destekleyici/koruyucu tedbirler alınmalıdır. Konunun çok boyutlu olması, ülkemize sığınan insanların sorunlarına çözüm üretebilmek için yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve kamu kuruluşları ile ortak politika ve iş birliğini zorunlu kılmaktadır.

KAYNAKÇA

İstanbullu, A. (2015). "Türkiye Göç Sosyal Hizmetler", *http: //www.sosyalhizmetuzmani.org/goc sosyalhizmet.htm*. (Erişim Tarihi, 14.12.2015).

Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç*, İstanbul: Elit Kültür Yayınları.

Barker, R. (2005). *The Social Work Dictionary*, 5th ed. Washington, DC: Nasw.

Başak, C. (2011). *Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler*, Ankara: Son Söz Gazetecilik Matbaacılık, http: // www.mulkiyeteftis.gov.tr/ortak_icerik/mulkiyeteftis/multeciler.pdf (Erişim Tarihi: 23.12.2015).

Beter, Ö. (2006a). "Bir Proje Örneği: Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Psiko-Sosyal Destek Projesi", *Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı* içinde ss. 255-264, Antalya: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.

Beter, Ö. (2006b). *Sınırlar Ötesi Umutlar Mülteci Çocuklar,* Ankara: Sabev Yayınları.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (1994). *Kentsel Mülteciler İçin Sosyal Hizmetler*, Cenevre.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (1998). *Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme,* Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Ofisi.

Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları.

Buz, S. (2003). "Aile Politikalarına Mülteciler Boyutunda Bir Bakış", *Aile ve Toplum Dergisi*, 2, (6): 55-62.

Canatan, K. (2012). *Avrupa'da Çok Kültürlülük, Entegrasyon ve İslam*, İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Canatan, K. (2013). "Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Sosyoloji Dergisi*, 27(2): 317-332.

Çiçekli, B. (2009). *Göç Terimler Sözlüğü*, Cenevre: IOM Uluslararası Göç Örgütü.

Deniz, T. (2014). "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", *Türkiye Sosyal Araştırmalara Dergisi,* 18 (1): 175-204.

Epstein, M. ve Mohn, S.L. (1992). "Planning for Pluralism: A Report on A Chicago Agency's Efforts on Behalf of Immigrants and Refugees" *Social Work With Immigrants and Refugees* adlı eserin içinde ss. 119-123, USA: The Havvorth Press.

Ferris, G. E. (1998). *Uprooted Refugees and Forced Migrants,* New York: Frendship Press.

Fichter, J.(1990*). Sosyoloji Nedir?* Çev. Nilgün Celebi, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Göç İstatistikleri, Düzensiz Göç. (2015). Ankara: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http: //www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik. (Erişim Tarihi: 24.12.2015).

Hirayama, H. ve Çetingök, M. (1988). "Empovverment: A Social Work Approach For Asian Immigrants" *Social Casevvork The Journal Of Contemporary Social Work*, 69, (I): 41-47.

İltica ve Göç Mevzuatı (2005). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Türkiye ve İçişleri Bakanlığı Ortak Yayını, Ankara: Başkent Matbaası.

İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı, http: //www.goc.gov.tr/icerik3/iltica-ve-goc-ulusal-eylem-plani_327_344_699. (Erişim Tarihi: 25.12.2015).

Jou M. K.ve Lazzaro, L. K (2009). "Collaborative Forensic Social Work With Refugees". İn (eds. T. Maschi, C. Bradley, K. Ward), *Forensic Social Work*. New York: Springer Publishing Company.

Kalaycı, S.(2015). "Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları", *http: //www.ihhakademi.com/siginmacilarin-korunmasina-yonelik-turk-sivil-toplum-kuruluslari/*(Erişim Tarihi, 10.12.2015).

Kılıç, T. (2009). "Bir İnsan Hakkı olarak İltica ve Türkiye Uygulaması", *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Yolları* (ed.: Ü. Özkan) adlı eserin içinde ss.41-62, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı Yayınları.

Levine, J. (2000). "Working with Victim of Persecution", *Cominity Stress Prevention*. 4: 350-360.

Akalın, Ş. H. ve ark., (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türkoğlu, O. (2011). "Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik", *Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30, (2): 101-118.

Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Bursa: Ekin Kitabevi.

Özdoğru, F. (2009). "Dünyada Mülteci Hareketleri, Türkiye'nin Konumu ve Mültecilerin Karşılaştıkları Sorunlar", *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Yolları* (ed.: Ü. Özkan) adlı eserin içinde ss.35-40, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı Yayınları.

Özkalp E. (1994). *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Sercan, R. (2014). "Hayatın Yok Yerindekiler Mülteciler ve Sığınmacılar", *VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu Bildirileri* adlı eserin içinde, ss.247-269, İstanbul: Petrol-İş Yayını.

Şeker, A. (2012). *Sosyal Hizmete Giriş*, (ed.: İ. Tomanbay), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*, Ankara: Selvi Yayınları.

Türkiye Göç Raporu (2013). Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, http: //www.goc.gov.tr/icerik/yillik-goc-raporlari_363_377. (Erişim Tarihi: 10.10. 2015).

İltica Göç İşlemleri. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, https: //www.egm.gov.tr/sayfalar/iltica-goc-islemleri.asx, (EGM, 21.11.2015).

Türkiye ve Göç (2013). Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, http: //www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%c4%b1m_icler.pdf.(Erişim Tarihi, 19.12.2015).

Weiner, M. (1996), "Bad Neighbors Bad Neighborhoods: An Inquiry İnto The Causes Of Refugee Flows", *International Security*, 21, (1): 5-42.

Yaman, A. (2009). "İslam Kaynaklarında ve Geleneğinde Mültecilik Algısı", *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Yolları* (ed.: Ü. Özkan) adlı eserin içinde ss.29-34, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı Yay.

Yılmaz, A. (2009). "Türkiye'de Mültecilerin Hukuki Sorunlarının Çözülmesi ve STK'ların Rolü", *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklar ve Çözüm Yolları* (ed.: Ü. Özkan) adlı eserin içinde ss.79-90, İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı Yayınları.

Yılmaz, A. (2014). "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9(2): 1685-1704.

Yolcuoğlu, İ. G.(2012). *Sosyal Hizmete Giriş*, Ankara: Sabev Yayınları.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*, (Çev. ed.: D. B. Çiftci), Ankara: Nika Yayınları.

Tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri kapsamındaki bireylerin çoğunlukla vasıfsız ve düşük gelirle çalıştıkları dikkate alınarak, iş yerinde tutunma, yeni iş imkânının sağlanması, mesleki eğitim çalışmalarının yapılması konularında gerekli danışmanlık ve yönlendirmeler yapılmalıdır (Aslan, 2012). Makro düzeyde bu doğrultuda İŞKUR ile bağlantı kurularak bu mesleki eğitimlerden faydalanmalarının sağlanması önemli diğer bir husustur.

Özetle, sosyal hizmet müdahalesinin amacı, madde bağımlılarının yeniden topluma kazandırılması, yani re-entegrasyonudur. Yani toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlamaktır.

KAYNAKÇA

Aslan, N. (2012). Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Bireylerin Aile Yapıları ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

Denetimli Serbestlik Yönetmeliği, (2013). Resmi Gazete, 05 Mart 2013 Tarih ve 28578 Sayı.

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu, (2005). Resmi Gazete, 03.07.2005 Tarih ve 5402 Sayı.

Denetimli Serbestlik Tedavi Hizmetleri Genelgesi (2015). Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015/11 Sayılı Genelge ve 25.03.2015 Tarih.

Dilbaz, N., Enez Darçın, A., Nurmedov, S., Noyan, O., Başabak, A. Z., Mordağ, O., Çengel, S.M. ve Dağ, M. (2014). Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Eğitim Programı, Ankara.

N. (2001). "Uçucu Madde Bağımlılığı Olan Çocuk ve Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi'', Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, No. 9, İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet, Prof. Dr. Nesrin Koşar'a Armağan, Ankara.

https: //tr.wikipedia.org/wiki/Madde_ba%C4%9F%C4%B1ml%C4%B1l%C4%B1%C4%9F%C4%B1, Erişim Tarihi, 08.10.2015.

Kale, M. (2009). "Türkiye'de Denetimli Serbestlik Sistemi", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Kamer, V. K. (2008). "Madde Bağımlılarının Rehabilitasyonunda Yeni Dönem Denetimli Serbestlik", TBB Dergisi, Sayı 79, s: 275-308.

Köknel, Ö. (1998). Bağımlılık, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri Yönetmeliği (2013). 29 Aralık 2013 Tarih ve 28866 Sayılı Resmî Gazete.

Mutlu, E., Çetin, M. K. ve Saçaklı, G. (2014). "Uyuşturucu Madde Bağımlılığı Tedavisi", TUBİM (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi), 2014 Raporu, Bölüm 5.

Mutlu, E. (2015). "Madde Bağımlılığının Tedavisinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve İşlevleri: Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi Örneği''. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi. 2015/06 Sayı: 5, s. 16-23.

Ögel, K. (2001). İnsan, Yaşam ve Bağımlılık Tartışmalar ve Gerekçeler, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Ögel, K. (2014). Bağımlı Aileleri için Rehber Kitap, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın: 3008, 1. Basım, İstanbul.

Özdabakoğlu, E. H. (2007). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Suçları, Ankara: Adalet.

Shefaor, B. W,; Horejsi, J.C. (2014). Sosyal Hizmet Uygulaması, Temel Teknikler ve İlkeler (Çev. Editörü: Durdu Baran Çiftci), Nika Yayınevi, Ankara.

Smith, D. (2005). Probation and Social Work. British Journal of Social Work, 35, 621- 637. Erişim tarihi: 12 Aralık 2011, Oxford Journals Online, 621

TUBİM (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi), 2014 Raporu.

Zastrow, C. (2010). Sosyal Hizmete Giriş, (Çeviri: Kitap Editörü, Durdu Baran Çiftçi) Nika Yayınevi, Birinci Baskı, 2013, Ankara.

SON SÖZ

"Boşanma" kelime olarak insanları ürküten bir kelimedir. Bunun en önemli nedeni bu süreci yaşayan insanların çok güç duygusal deneyimler yaşaması ve bu kriz durumunu atlatabilmek için oldukça uzun zaman geçirmesine ihtiyaç duyması ile alakalı olabileceği gibi, boşanma ile toplum tarafından çok da hoş karşılanmayan bir eylemi gerçekleştirmiş olma gerçeğidir. Boşanma konusundaki hizmetlerde amaç insanların sosyal işlevselliğini sağlıklı şekilde yerine getirmesini sağlamak ise bu noktada hedef boşanmaların önüne geçmek değil, insanların mutlu ve sağlıklı bir evlilik ilişkisini kurmalarının sağlanmasıdır. Sosyal hizmet alanında yapılacak makro çalışmaların asıl hedefi bu olmalıdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (ASPB) şu anda yürütmekte olduğu Evlilik Öncesi Eğitim ve Aile Eğitimi programları temelde bu amaca hizmet ettikleri için oldukça önemli iki eğitim programıdır. Ancak sadece eğitim faaliyeti ile boşanmaların önüne geçmek mümkün değildir. Özellikle her geçen gün güçleşen ekonomik koşullar nedeniyle ailelerin yaşadıkları sorunlar, ihtiyaçların yerinde ve zamanında karşılanamaması evlilik ilişkilerinin bozulmasına neden olduğu için ailelerin ekonomik olarak da desteklenmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada kadının iş yaşamına girmesini sağlayacak çocuk bakım hizmetlerini yaygınlaştırmak aileyi güçlendirecektir. Bununla bağlantılı olarak aile içinde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının da yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. ASPB'nın verdiği Aile Eğitim Programlarının temel dayanağının da bu toplumsal cinsiyet kavramının dönüşümünü sağlayacak bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Ayrıca bu konu her sektörün önemle ele alınan konularından biri olmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmadan içinde şiddet barındırmayan, eşitlikçi ve demokratik aile ortamları kurmak mümkün değildir.

KAYNAKÇA

BIBLIOGRAPHY Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015, 12 28). Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı. Aile ve Toplum Hzimetleri Genel Müdürlüğü: http: //ailetoplum.aile.gov.tr/uygulamalar/aile-ve-bosanma-surecidanismanligi adresinden alınmıştır

Aktaş, A. M. (2003). Kriz Durumlarında Sosyal Hizmet Müdahalesi. Kriz Dergisi, 37-44.

Arıkan, Ç., & İl, S. (1994). Türkiye'de Çocuk Eğitim Evlerinde Hükümlü Gençlerin AİIe İçi Şiddete İlişkin Değerlendirmeleri. Aile Kurultayı. içinde Ankara.

Aysev, A. (1991). İntihar Girişimi Olan Çocuklarda Yaşam Olayları. Kriz Dergisi 1(1), 17-21.

Boşanan çiftlerin %17'si eski eşleriyle tekrar evleniyor. (2013, 11 20). http: //www.haberler.com/bakan-sahin-bosanmalarin-onune-gecmek-icin-hukuki-5331908-haberi/. Ankara: haberler.com.

Boyle, S., Hull, G., JR., M. J., Smith, L., & Farley, O. (2006). Direct Practice in Social Work. ABD.

Cournut, J. (2005). Erkekler Kadınlardan Neden Korkar? İstanbul: İletişim yayınları.

Demirkan, S., Ersöz, A., Beder Şen, R., Ertekin, E., Sezgin, Ö., TurĞut, M., & Şehitoğlu, N. (2009). Boşanma Nedenleri Araştırması. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.

Duyan, V. (2010). Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Erbay, E., Akgül, G. F., & Yüceer, K. T. (2015). Aile Mahkemelerine Başvuran ve Boşanma Sürecinde Olan Ailelerin Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. TSA, 139-154.

Fernandez, M. S., & Veshinski, S. E. (2004). Child Custody and Divorce Assesment Strategies and İnterventories. L. sperry içinde, Assesment of Couples and Families, Contemporary and Cutting_Edge Strategies. Newyork: Routledge.

Glick, I. B. (2008). Marital and Family Therapy. Arlington.: American Psyhiatric Publishing.

Gürüz, D., & Eğinli, A. T. (2008). İletişim Becerileri: Anlamak-Anlatmak-Anlaşmak. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

İl, S. (2009). Aile Arabuluculuğu. Toplum ve Sosyal Hizmet, 23-31.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. www.ksgm.gov.tr: http: //www.ksgm.gov.tr/tdvaw/anasayfa adresinden alınmıştır

Kahraman, S. D. (2010). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. DEUHYO ED 3(1), 30-35.

Korkut, Y. (2015, 12 28). Bir Geçiş Krizi Olarak Boşanma. Ulakbim: http: //dergipark.ulakbim.gov.tr/iupcd/article/viewFile/1023016865/1023016045 adresinden alınmıştır

Mitrani, V., & Perez, M. (2003). Structural- Strategic Approachs to Couple and Family Therapy. T. W. Sexton içinde, Handbook of Family Therapy From Strategic, to Sistemic, to Narrativ Model. Newyork.".

Nazlı, S. (2000). Aile Danışması. Ankara: Nobel Yayınları.

Özer, K. (2014). Kişiliğin mi Var Derdin Var? İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özgüven, İ. E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam. Ankara: PDREM Yayınları.

Patterson, J. E., Williams, L., Edwards, T. M., Larry, C., & Grauf-GRaunds, C. (2009). Essential Skills in Family Therapy. London: The Guilford Press.

Polat, O., & Gündoğan, E. (2015). Uzman Görüşünün Boşanma Davalarında Velayetin Saptanmasındaki Önemi. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 243-255.

Satir, V. (2001). İnsan Yaratmak Aile Terapisinin Başyapıtı. İstanbul: Beyaz yayınları.

T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar, G. M. (2010). Aile Yapısı Araştırması 2006. İstanbul: Diner Ofset.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). Aile Yapısı Araştırması 2006. İstanbul: Diner Ofset.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2015, 12 28). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013. http: //www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/TCEUlusaleylemplani.pdf adresinden alınmıştır

Tüik. (2015, 12 28). Tüik Haber Bülteni. www.tüik.gov.tr: http: //www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18628 adresinden alınmıştır

Türk Dil kurumu. (2015, 12 28). (http: //www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55e9ead43155e4.62938833). adresinden alınmıştır

Türkaslan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerinde Etkileri ve Bunlarla Naşetme Yolları. Aile ve Toplum 3(11).

Uçan, Ö. (2007). Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi. Klinik Psikiyatri, 38-45.

V., D., Sayar, Ö. Ö., & Özbulut, M. (2008). Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak. Ankara: SHUD Yayınları.

Yıldırım, Ş. (2013). Çocuk Evinde Kalan Çocukların İlişki Dinamikleri: İzmir Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, T., & Fidan, F. (2015, 12 28). Kadın Açısından Boşanma: Yeni Bir Başlangıç Mı Ya Da Son Mu? İş Yaşamında Boşanmış Kadın Olmak. cws.emu.edu.tr/.../Tuncay%20YILMAZ%20&%20%20Fatma%20FiDAN

rı adalet programının yaygınlaşması hâlinde ileriye dönük olarak mobbing davalarında sosyal hizmet uzmanlarının tarafları bir araya getirme işlevi, mobbingin olumsuz sonuçlarını bertaraf etmede önemli olabilir. Ara buluculuk rolü gereği mağdur ile faili veya failleri bir araya getiren sosyal hizmet uzmanı mobbing mağdurunun durumu çözmeye ve suçun sonuçlarının giderilmesine dâhil olmasını sağlayabilir. Mağdur bu sayede yaşadığı olayın kendi üzerindeki etkisini karşı tarafa rahatlıkla ifade etme şansı bulacaktır. Bu görüşme sonucunda mobbinge neden olan faktörler taraflarca tartışılarak gerekli önlemlerin alınması hususunda iş birliğine gidilebilir.

SONUÇ

Modern iş dünyasında karşılaşılan ve çalışan/çalışanların iş yerindeki bir başka çalışan/çalışanlara uyguladığı sistematik psikolojik şiddeti ifade eden mobbing, başta akademik dünya olmak üzere, siyasi arenada, medyada ve sivil toplum örgütlerinde sıkça tartışılmaya başlanan bir iş yeri zorbalığıdır. Gerek mikro gerekse makro düzeyde sorunların yaşanmasının kaçınılmaz olduğu mobbing, çözülmesi gereken sosyal bir sorun hâline dönüşmüştür. Sorunun ciddiyetini anlayan toplumlar, yasal tedbirler yoluyla mobbing vakalarının önünü almaya çalışmakta ve bu yolla mobbing uygulayıcılarına çeşitli cezalar öngörmektedirler.

Nedenleri ve sonuçları itibarıyla modern iş yaşamının önemli sorunlarından birisi hâline gelen mobbingin sosyal hizmet disiplini içerisinde incelenmesinin henüz çok yeni olması dikkat çekicidir. Sosyal hizmet bilimi mobbing olgusunu bilimsel açıdan araştırıp, mücadelenin hangi yöntemlerle yapılması gerektiğini ortaya koymalıdır. Çünkü sosyal hizmet uzmanları uygulama alanlarında kaçınılmaz olarak mobbing olgusuyla karşılaşmaktadır.

Mobbing ile sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştığı alanlardan biri, bizzat mobbingin yaşandığı iş yeridir. Endüstriyel sosyal hizmet alanında çalışan uzmanlar iş yerinde bu tür vakaları görmektedir. Bu uzmanların mobbingi açığa çıkarma (Reichert, 2003), mobbingin önlenmesi için çaba sarf etme ve gerektiği durumlarda taraflara eğitici, bilgilendirici ve danışmanlık rolleri çerçevesinde yardımcı olma sorumluluğu vardır.

Mobbing vakasının hukuki alana taşınmasıyla birlikte adli mekanizma içerisinde yer alan sosyal hizmet uzmanları da mobbing aktörleri ile tanışmaktadır. Adli sosyal hizmet alanında çalışanlar mobbing konusunda adli mekanizma içerisinde yer alan diğer meslektaşlarını bilgilendirme görevi yanında mağdurlara hukuki açıdan yol gösterme, rehberlik, danışmanlık, eğitici ve kaynaklarla buluşturma vb. rolleri çerçevesinde hizmet sunabilir, mağdurlarla psikososyal iyiliklerini sağlamak üzere sosyal hizmet müdahalesi uygulayabilirler.

KAYNAKÇA

Adams, A., & Crawford, N. (1992). Bullying at Work: How to Confront and Overcome it. London: Virago Press.

Ambrosino, R., Heffernan, J., Shuttlesworth, G. & Ambrosino, R. (2008). Social Work and Social Welfare an Introduction (6th Ed.). Thampson Brooks/Cole.

Bargal, D. (1999) The Future Development of Occupational Social Work. Administration in Social Work, 23(3-4): 139-156.

Barker, R. L. & Branson, D. M. (2000). Forensic Social Work: Legal Aspects of Professional Practice (2nd ed.). Binghampton, NY: Haworth Press.

Baumeister, R., Smart, L., & Boden, J. (1996). Relation of Threatened Egotism to Violence and Aggression: The Dark Side of High Self-esteem. Psychological Review, 103(1): 5-33.

Bully. (2015). Cambridge Dictionaries Online. Erişim adresi: http: //dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bully. Erişim tarihi: 01.12.2015.

Bullying. (2015). Oxford Learning Dictionaries. Erişim adresi: http: //www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/bullying_1?q=bullying. Erişim tarihi: 01.12.205.

Dandurand, Y. & Curt T. (2006). Onarıcı Adalet Programları El Kitabı: Ceza Adaleti El Kitapları Dizisi. BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi. New York.

Björkqvist, K., Österman, K. & Hjelt-Back, M. (1994). Aggression Among University Employees. Aggressive Behavior, 20: 173-84.

Brodsky, C. M. (1976) The Harassed Worker. Toronto: Lexington Books, DC Heath and Co.

Butters, R. P. (2011). The Ethics of Practicing Forensic Social Work. Journal of Forensic Social Work, HYPERLINK "http: //www.tandfonline.com/loi/wfor20?open=1" \l "vol_1" 1 (HYPERLINK "http: //www.tandfonline.com/toc/wfor20/1/1" 1): 61-72. **DOI:** 10.1080/1936928X.2011.541202

Cemaloğlu, N. (2013). **Örgütlerde Psikolojik Taciz, (Mobbing) Nedenleri ve Başa Çıkma Teknikleri.** İsmail Akgün **(Der.), 1.** Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı Bildiriler Kitabı içinde (s. 173-190). Ankara: Özyurt.

Chappell D. ve Di Martino.V. (2006). Violence at Work (3rd. Ed.). Geneva: International Labour Office.

Centel, T. (2013). Hukuki Boyutlarıyla Mobbing. İsmail Akgün (Der.), **1.** Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı Bildiriler Kitabı içinde (s. 49-60). Ankara: Özyurt.

Cree, V. (Ed.). (2003). Becoming a Social Worker. London, Routledge.

Çabuk, Ç. (2009). Mağdurun Mobbingle Mücadelesi ve Çözüm Üretme Süreci. Ceza Hukuku Dergisi, 4(11). Ankara: Seçkin.

Çivilidağ, A. (2011). Üniversitelerdeki Öğretim Elemanlarının Psikolojik Taciz (Mobbing), İş Doyumu ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Çobanoğlu, Ş. (2005). Mobbing İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri. İstanbul: Timaş.

Davenport, N., Schwartz D. R. & Elliott, G. P. (2003). Mobbing, İşyerinde Duygusal Taciz. (Çev. O.C.Önertoy). İstanbul: Sistem.

Duffy, M. & Sperry, L. (2007). Workplace Mobbing: Individual and Family Health Consequences. The Family Journal, 15: 398-404.

Duyan, V. (2010). Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayın No: 16.

Einarsen, S., Raknes, B. I., & Matthiesen, S. B. (1994). Bullying and Harrasement at Work and Their Relationship to Work Environment Quality. European Work and Organizational Psychologist, 4 (4): 381-401.

Einarsen, S., Raknes, B. I., Matthiesen, S. B. %Hellesøy, O. H. (1996) Bullying at Work and its Relationships with Health Complaints - Moderating Effects of Social Support and Personality. Nordisk Psykologi, 48(2): 116-137.

Einarsen, S., Matthiesen, S. B. & Skogstad, A. (1998) Bullying, Burnout and Wellbeing Among Assistant Nurses. The Journal of Occupational Health and Safety -Australia and New Zealand, 14(6): 563-568.

Einarsen, S. (1999). The Nature and Causes of Bullying at Work. International Journal of Manpower, 20(1/2), 16-27.

Einarsen, S. & Mikkelsen, E. G. (2003). Individual Effects of Exposure to Bullying at Work. In Stale Einarsen, Helge Hoel, Dieter Zapf, Cary. L. Cooper (Eds.), Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice (pp. 3-30). London: Taylor ve Francis.

Eriksen, W., & Einarsen, S. (2004). Gender Minority as a Risk Factor of Exposure to Bullying at Work: The Case of Male Assistant Nurses. European Journal of Work and Organizational Pyschology, 13 (4): 473-492.

Einarsen, S. (2005). The Nature, Causes and Consequences of Bullying at Work: The Norwegian Experience. Perspectives Interdisciplinaires Sur le Travail et la Santé, 7(3): 2-16.

Eser, O. (2009). Mobbing Kavramının Türkçe Serüveni. Türk Edebiyatı, 71-73. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2015. Erişim adresi: http: //turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/oktay_eser_mobbing_kavrami.pdf

Geleri, A. (2014). Suç Korkusu. Aytekin Geleri (Ed.), Suç Sosyolojisi içinde (s. 106-133). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2886

Girardi, P., Monaco, E., Prestigiacomo, C., Talamo, A., Ruberto, A. & Tatarelli, R. (2007). Personality and Psychopathological Profiles in Individuals Exposed to Mobbing. HYPERLINK "http: //www.ingentaconnect.com/content/springer/vav; jsessionid=61v70qsn9dbmq.alexandra" Violence and Victims, 22(2): 172-188.

Gök, S. (2013). İşyerinde Psikolojik Taciz: Tarafları, Aşamaları ve Etkileri. İsmail Akgün (Der.), 1. Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı içinde (s.35-48). Ankara: Özyurt.

Gönültaş, M. B. (2016). Adli Sosyal Hizmet: Adalet Mekanizmasındaki Yeri ve Önemi. D. Yücel ve M.B. Gönültaş (Ed.). Adli Sosyal Hizmet: Yaklaşım ve Müdahale (basım aşamasında) içinde. İstanbul: Nobel.

Hare, I. (2004). Defining Social Work for the 21st Century: The International Federation of Social Workers' Revised Definition of Social Work. *International Social Work,* 47(3): 407-424.

Hodson, R., Roscigno, V. J., & Lopez, S. H. (2006). Chaos and the Abuse of Power: Workplace Bullying in Organizational and Interactional Context. Work and Occupations, 33(4): 382-416.

Hoel, H. Einarsen, S. ve Cooper, C. (2013). Organisational Effects of Bullying. In Stale Einarsen, Helge Hoel, Dieter Zapf, Cary. L. Cooper (Eds.), Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice (pp. 145-162). London: Taylor ve Francis.

Hoel, H. & Salin, D. (2003). Organizational antecedents of Workplace Bullying. In Stale Einarsen, Helge Hoel, Dieter Zapf, Cary. L. Cooper (Eds.), Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice (pp. 203-218). London: Taylor ve Francis.

Ife, J. (2001).Human Rights and Social Work: Towards Rights Based Practice. Cambridge, MA: Cambridge University Pres.

ILO (2013). Work-related Violence and its Integration into Existing Surveys. 19th International Conference of Labour Statisticians. Room Document: 7. Genova

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2014). İşyerlerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Bilgilendirme Rehberi (2. Baskı). Ankara: Özel.

Karataş, K. (2002). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet. Kasım Karataş (Ed.), Değişen Türkiye'de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler içinde (s.1-12). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Leymann, H. (1990). Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. Violence and Victims, 5: 119-126.

Leymann, H. (1996). The Content and Development of Mobbing at Work. European. Journal of Work and Organizational Psychology, 5(2): 165-184.

Limoncuoğlu, S. A. (2013). İş Hukuku Kapsamında Psikolojik Tacizin Değerlendirilmesi ve Mağdurların Kullanabilecekleri Haklar. TBB Dergisi, 105: 51-88.

Maschi, T., Killian, M. L. (2009). Defining Collaborative Forensic Social Work With Diverse Populations. In T. Maschi, C. Bradly ve K. Ward (Ed.), Forensic Social Work: Psychosocial and legal Issues in Diverse Practice Settings (pp. 3-10). Springer Publishing Company: New York

Matthiesen, S. B., & Einarsen, S. (2001). MMPI-2 Configurations Among Victims of Bullying at Work. European Journal of Work and Organizational Psychology, 10(4): 467-484.

Mercanlıoğlu, Ç. (2010). Çalışma Hayatında Psikolojik Tacizin (Mobbing) Nedenleri, Sonuçları ve Türkiye'deki Hukuksal Gelişimi. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2(2): 37-46.

Özçelik, K. (2013). Mobbing Sürecinde Bireysel ve Kurumsal Mücadele. İsmail Akgün (Der.), 1. Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı Bildiriler Kitabı içinde (s. 155-157). Ankara: Özyurt.

Pomeroy, C. E. (2013). The Bully at Work: What Social Workers Can Do. *Social Work*, 58(1): 5-8.

Reichert, R. (2003).Workplace Mobbing: A New Frontier for the Social Work Profession. The International Journal of Continuing Social Work Education, 5(3): 4-12.

Resmi Gazete (19 Mart 2011). İşyerlerinde Psikolojik Tacizin (Mobbing) Engellenmesi Hakkındaki Genelge. Erişim tarihi: 3 Kasım 2015. Erişim Adresi: http: //www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http: //www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110319.htm&main=http: //www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110319.htm

Salin, D. (2001) Prevalence and Forms of Bullying Among Business Professionals: A Comparison of Two Different Strategies for Measuring Bullying. European Journal of Work and Organizational Psychology, 10(4): 425-441.

Şahin, S. (2015). Yeni Bir Yaklaşım: İş Sağlığı ve Güvenliği'nde Mobbing Faktörünün Önemi ve Etkisi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(9): 489-505.

Şahin, F. (2002). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetler İlişkisi. Kasım Karataş (Ed.), Değişen Dünyada İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetler kitabı içinde (s.142-149). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Tınaz, P. (2013). Çalışma Psikolojisi Boyutlarıyla Mobbing Tanım ve Tanı. İsmail Akgün (Der), 1. Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve Çalıştayı Bildiriler Kitabı içinde (s. 21-34). Ankara: Özyurt.

Toker, G. A. (2009). Mobbing: İşyerinde Yıldırma Kavramsal Çerçeve. Çalışma ve Toplum Dergisi, 9(2): 1-9.

Tutar, H. (2004). İşyerinde Psikolojik Şiddet Sarmalı: Nedenleri ve Sonuçları. Yönetim Bilimleri Dergisi, 2(2): 101-128.

Vartia, M. (1996) The Sources of Bullying: Psychological Work Environment and Organizational Climate. European Journal of Work and Organizational Psychology, 5(2): 203-214.

Yeni Karslıoğlu, G. (2013). Mobbing: İşyerinde Psikolojik Taciz. Ankara: Ziraat Gup.

Yolcuoğlu, İ. G. (2012). Sosyal Hizmete Giriş. Ankara: SABEV.

Zapf, D. (1999). Organisational, Work Group Related and Personal Causes of Mobbing/Bullying at Work. International Journal of Manpower, 20(1/2): 70-85.

Zapf, D. & Einarsen, S. (2003). Individual Antecedents of Bullying: Victims and Perpetrators. In S. Einarsen, H. Hoel, D. Zapf, & C. L. Cooper (Eds.), Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice (pp. 165-184). London: Taylor& Francis.

Zapf, D., Knorz, C., & Kulla, M. (1996). On the Relationship between Mobbing Factors, and Job Content, Social Work Environment, and Health Outcomes. European Journal of Work and Organizational Psychology, 5(2): 215-237.

Zastrow, C. (2013). Sosyal Hizmete Giriş (2. Baskı). Ankara: Nika.

http: //www.etymonline.com/index.php?term=bully). Erişim tarihi: 01.12.2015.

hukuku veya aile hukuku alanlarında çalışma yapmamış hukukçuları, ara buluculuk eğitiminde HMK, CMK, TCK'yi ve aile hukukunun aile içi şiddete ilişkin hükümlerini öğrenmek zorunda bırakmıştır (Demir, 2014).

SONUÇ

Aile ara buluculuğu özellikle ülkemizde son yıllarda gündeme gelen ve az bilinen mesleki kavramlardan bir tanesidir. Her ne kadar günümüzde sadece 5 yıl deneyimli hukukçuların yapabileceği bir meslek olarak tanımlansa da bu bölümde bahsedilen ara buluculuk rolü sosyal hizmet uzmanlarının bir mesleki rolü olarak ve ara buluculuk yöntemi de bu rol içerisinde kullanılacak bir yöntem olarak aktarılmıştır.

Bu çerçevede düşünüldüğünde gerek yasada yapılacak değişikliklerle gerekse de adli sistem içerisinde özellikle ailelerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarına verilecek eğitimlerle ara buluculuğun ruhuna uygun bir biçimde ailelerin sorunlarına hızlı, etkin ve ekonomik çözümlerin üretilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akpınar, O., & Öz, F. S. (2013). Gerçeklik Terapisi: Özellikler, Temel Kavramlar, Tedavi, Uygulama ve Değerlendirme. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(43), 1-22.

Aras, B. (2006). Karşılaştırmalı Hukukta Aile Mahkemeleri ve Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı. Ankara Barosu Dergisi. 2006-1.

Bilge, F., Sayan, A. & Kabakçı, Ö. F. (2009). Aile Mahkemesi Uzmanlarının Meslek Doyumları, Yaşam Doyumları Ve İlişkilere Yönelik İnançlarının İncelenmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 4 (32).

Demir, Ş. (2014). Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Mevzuatı. Ankara: Adalet

Favaloro, G., J., (1998). Mediation: A Family Therapy Technique?. A.N.Z.J. Family Therapy 19(1). 11-14.

Gladding, S. T. (2015). Aile Terapisi, Tarihi, Kuram Ve Uygulamaları. Ankara: PDR Yayınları.

Glasser, W. (1998). Choice Theory a New Psychology of Personal Freedom. New York. Harper Collins

Glasser, W. (2000). Reality Therapy In Action, New York: Harper Collins.

Katz, E. (2007). A Family Therapy Perspective on Mediation. Family Process. Health & Medical Complete.46(1). 93.

Kırımsoy, E., Acar, H., Yokuş Sevük, H., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu Y. & Baykara Acar, Y. (2013). Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı. Çocuklar İçin Adalet Projesi. Ankara. (www.cocuklaricinadalet.org)

Lowenheim, P. & Doskow, E. (2004). Becoming A Mediator: Your Guide to Career Opportunities. Nolo. USA

Mantle, G. ve Critchley, A. (2004). Social Work And Child-Centred Family Court Mediation. British Journal of Social Work. 34. 1161-1172.

Maschi, T., Bradley, C., Ward, K. (2009). Forensic Social Work Psychosocial And Legal Issues İn Diverse Practice Settings. New York: Springer Publishing Company.

Öner, U. (2006). Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi. Kuzgun, Y. (Ed.). İlköğretimde Rehberlik (189-234). Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

Özbek, M. (2005). Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "aile ara buluculuğu" konulu tavsiye kararı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 7, 2.

Özel, Ç. & Tatar, E. (2008). Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Kararları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Sosyo Ekonomi Dergisi. 2008-1.

Roberts, M. (2008). Mediation in Family Disputes: Principles of Practice. England: Ashgate Publishing Company.

Roberts, A., R. & Brownell, P. (1999). A Century of Forensic Social Work: Bridging the Past to the Present. Journal of Social Work. 44(4).

Tercan, E. (2003). Türk Aile Mahkemeleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 52(3). 19-53.

Woolford, A. & Ratner, R. S. (2008). Conflict Resolution in Mediation, Restorative Justice and Reparations. New York: Routledge-Cavendish.

Zastrow, C. (2014). Sosyal Hizmete Giriş. Nika Yayınevi. Ankara

http: //www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/Teskilat/mevzuat/etik_kurallar.html

http: //sem.istanbul.edu.tr/?page_id=6871

KAYNAKÇA

A General History of Euthanasia, (2015) *http: //www.life.org.nz/euthanasia/abouteuthanasia/history-euthanasia1* (Erişim tarihi: 20.12.2015).

Altay, G. (2005). *Nitelikli Yaşam Hakkı İçin Ötanazi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi SBE.

Artuk, M.E. ve A.C. (2011). Ötanazi. *Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi* (Derleyen: Nur Centel) adlı eserin içinde (ss.107-140), İstanbul: On İki Levha Yay.

Bag, B. (2012a). Hospis ve Hospiste Ölüme Hazırlanma. *Akademik Geriatri Dergisi*, 4 (3): 120-125.

Bag, B. (2012b). Almanya Örneğinde Sağlık Sisteminde Palyatif Bakım Uygulamaları. *Türk Onkoloji Dergisi*, 27(3): 142-149.

Bağ, B. (2013). Hasta Vasiyetnamesi: Ötenazi mi? Yoksa Kendi Kaderini Kendi Belirleme Hakkı mı? *Zeitschrift für die Welt der Türken* (ZFWT), 5(1): 275-289.

Bakımevi istemedi ötanazi yaptırdı (29.08.2014). *http: //www.aljazeera.com.tr/haber/bakimevi-istemedi-otanazi-yaptirdi* (Erişim Tarihi: 03.12.2015).

Besiri, A. (2009). Ötanazi ve Yaşam Hakkı. *TBB Dergisi*, 86: 188-203.

Bitkisel Hayatta Yaşamından Ümit Kesilmişken Hayata Dönen Gencin Babası Yaşadıklarını Anlattı. (29.06.2007). *http: //www.haberler.com/bitkisel-hayatta-yasamindan-umit-kesilmisken-haberi/*(Erişim Tarihi: 08.01.2016)

Canadian Association of Social Workers [CASW] (2008). *Social Work Scope of Practice*. http: //www.casw-acts.ca/ (Erişim Tarihi: 26.12.2015).

Centers for Medicare & Medicaid Services (CMMS)(2015). *Medicare Hospice Benefits*. https: //www.medicare.gov/Pubs/pdf/02154.pdf (Erişim Tarihi: 31.12.2015).

Çolak, D. ve Özyılkan, Ö. (2006). Kanser Hastalarında Palyatif Tedaviler. *Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences*, 2(10): 1-9.

De Beauvoir, S. (1993). *Sessiz Bir Ölüm*. (2. Baskı)(Çev: B. Karasu) İstanbul: İletişim Yay.

Doğan, S. (2015). Huzurlu Ölüm ve Hospisler. *SD (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü) Dergisi,* 36: 42-45.

Fadıloğlu, Ç. ve Şenuzun-Aykar, F. (2014). Geriatride İleri Direktifler. *Ege Tıp Dergisi*, 53 (Ek Sayı): 46-52.

"Hipokrat Yemini" (2015). *Vikipedi Ansiklopedisi*. https: //tr.wikipedia.org/wiki/Hipokrat_Yemini (Erişim Tarihi: 27.12.2015).

Işıkhan, V. (2008). Terminal Dönemdeki Kanser Hastalarının Ölüm Yeri Tercihleri. *Türk Onkoloji Dergisi*, 23(1): 34-44.

İnanılması güç adetler..., (21.05.2004). *http://www.milliyet.com.tr/2004/05/21/son/sonyas05.html* (Erişim Tarihi: 29.12.2015).

İnceoğlu, S. (1999). *Ölme Hakkı (Ötanazi)*. (1. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yay.

İsviçre'de yaşlanma korkusu olan hemşire ötenazi yaptırdı (03.08.2015). *http: //www.kadinvekadin.net/isvicre_de_yaslanma_korkusu_olan_hemsire_intihar_etti.html* (Erişim Tarihi: 03.12.2015).

Jean Pierre Adams'ın ömrünün yarısı komada geçti! (06.01.2016). *Hürriyet Gazetesi* http: //www.hurriyet.com.tr/jean-pierre-adamsin-omrunun-yarisi-komada-gecti-40036285 (Erişim Tarihi: 07.01.2016).

Kaşıkçı, O. (2008). Hukuk Tarihinde Ötanazi. *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 6 (Güz): 85-99.

Kutner, L. (1969). Due Process of Euthanasia: The Living Will, a Proposal. *Indiana Law Journal*, 44(4): 539-554. http: //www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol44/iss4/2 (Erişim Tarihi: 15.12.2015).

Laakkonen, M.S. (2005). *Advanced Care Planning Elderly "Patients' Preferences and Practices in Long-Term Care". NSW Health Clinical Services Redesing Program.* PhD Thesis. ISBN 952-10-2344-9. http: //ethesis.helsinki.fi/julkaisut/laa/kliin/vk/laakkonen/advancec.pdf (Erişim Tarihi: 22.12.2015).

Lamba, S. ve Quest, T.E. (2011). Hospice Care and the Emergency Department: Rules, regulations, and referrals. *Annals of Emergency Medicine*, 57: 282-90.

Namal, A. (2011). Türk Tıp Etiği Çevrelerinde Ötanazi Tartışmaları-Neden Henüz Küçük Bir Alev? *Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi* (Derleyen: Nur Centel) adlı eserin içinde (ss.71-106), İstanbul: On İki Levha Yay.

National Association of Social Workers (NASW) (2004). NASW Standards for Social Work Practice in Palliative and End of Life Care. *http: //www.naswdc.org/practice/bereavement/standards/default.asp.* (Erişim tarihi: 01.01.2016).

Oder, B.E. (2011). Hak ve Özgürlükler Temelinde Ötanazi: Anayasa Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme. Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derleyen: Nur Centel) adlı eserin içinde (ss.1-26), İstanbul: On İki Levha Yay.

Oğuz, N.Y., Şenol, S., Özgüven, H.D., Arıkazan, M., Özen, A.R. ve Ünal, Ş. (1996). Ankara'da Çalışan Hekimlerin Ötanazi ile İlgili Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Bir Anket Çalışması. *3P- Psikiyatri-Psikoloji-Psikofarmakoloji Dergisi*, 4(Ek Sayı 3): 43-48.

"Öjenik" (2015). Vikipedi Ansiklopedisi. *https: //tr.wikipedia.org/wiki/ojenik* (Erişim tarihi: 25.12.2015).

Özçelik, H., Fadıloğlu, Ç., Uyar, M. ve Karabulut, B. (Eds.) (2010). *Kanser Hastaları ve Aileleri İçin Palyatif Bakım.* İzmir: Üniversiteliler Ofset.

Özen, M. ve Ekici-Şahin, M. (2010). Ötanazi. *Ankara Barosu Dergisi*, 68(4): 15-36.

Özkara, E. (2001). *Ötanazide Temel Kavramlar ve Güncel Tartışmalar.* Ankara: Seçkin Yay.

Sert, H., Gözdemir, M. ve Işık, B. (2007). Kardiyopulmoner Canlandırma Yapılmaması Etik mi? *Yeni Tıp Dergisi*, 24(2): 85-89.

Singer, P.A. ve Bowman, K.W. (2002). Quality end-of-life Care: A Global Perspective. *BMC Palliative Care,* 1(1): 4-13. [HYPERLINK "http: //www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC122082/" PMC free article: PMC122082] [HYPERLINK "http: //www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12139768" PubMed: 12139768].

Small, N. (2001). Social Work and Palliative Care. *British Journal of Social Work*, 31: 961-971.

Sur, H. (2015). Tıbben bitmiş sayılan ömürlere hospis çözüm mü? *SD (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü) Dergisi*, 36: 36-41.

Şenel, G. ve Uyar, M. (2015). *Palyatif Bakım. Palyatif Bakım Derneği Bülteni*, 2015.

Taylor-Brown, S. ve Mary, S. (2004). End of Life Care. *Health & Social Work*, 29(1): 3-5.

Traina, C.H. (1998). Religious Perspectives on Assisted Suicide. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 88(3): 1147-1154.

Tuncay, T. (2013). Yaşam Sonu Bakımda Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 24(2): 145-153.

Türk Tabipler Birliği (2008). *Etik Bildirgeler Çalıştayı Sonuç Raporları.* Türk Ankara: Tabipleri Birliği Yayınları.

UPMC Palliative and Supportive Institute (2015). *The Difference Between Palliative and Hospice Care.* http: //www.upmc.com/Services/palliative-and-supportive-institute/Pages/default.aspx (Erişim Tarihi: 30.12.2015).

Urbanyi, M., Molloy, D.W. ve Lever, A.L. (1992). Health Care Directive for Elderly. *Canadian Family Physician-Médecin de Famille Canadien*, 38: 2357-2361.

Uzuncu, H.B., Buyruk, H., Alnak, E. ve Yıldırım, G. (2013). Yoğun Bakımda Yapılacak Bir Şeyi Kalmayan Kanserli Terminal Dönem Hastalara İnsanca Bakım Önerisi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 35: 143-151.

Ünver, Y. (2011). Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi. *Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi* (Derleyen: Nur Centel) adlı eserin içinde (ss.27-70), İstanbul: On İki Levha Yay.

Williams, F. (1993). *Ege Medeniyetleri Tarihi.* İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.

World Health Organization (WHO)(2015a). *WHO Definition of Palliative Care*. http: //www.who.int/cancer/palliative/definition/en/(Erişim tarihi: 28.12.2015).

World Health Organization (WHO)(2015b). *WHO has developed a three-step "ladder" for cancer pain relief.* http: //www.who.int/cancer/palliative/painladder/en/print.html (Erişim tarihi: 28.12.2015).

Yiğit, Y. (2003). İslam Ceza Hukuku Açısından Ötanazi ve Hukuki Sonuçlarının Değerlendirilmesi. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 16(3): 337-349.

Department for Education, (2011). A child-centred system The Government's response to the Munro review of child protection, London. https: //www.gov.uk/government/publications/a-child-centred-system-the-governments-response-to-the-munro-review-of-child-protection.

Department for Education, (2014). Rethinking Children's Social Work: Department for Education Children's Social Care Innovation Programme, www.gov.uk/government/publications

Department for Education, (2015a). Characteristics of children in need: 2014 to 2015, https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/469737/SFR41-2015_Text.pdf

Department for Education, (2015b). Children looked after in England (including adoption and care leavers), HYPERLINK "https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/464756/SFR34_2015_Text.pdf" https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/464756/SFR34_2015_Text.pdf

Department for Education, (2015c). Working Together to Safeguard Children, A guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children, https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/419595/Working_Together_to_Safeguard_Children.pdf

Family Justice Review, (2011). Family Justice Review: Final Report, November 2011, Ministry of Justice, the Department for Education and the Welsh Government.

Friedlander, W. A. (1966). Sosyal Refah Hizmetine Başlangıç, New Jersey. Çev: Resan Taşçığlu. Ankara, İkinci Basım, Sağlık ve sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayını Sayı: 44.

Gilbert, Neil (1997). Combating Child Abuse: International Perspectives and Trends, New York: Oxford University Press

Harris, J (2008). State Social Work: Constructing the Present from Moments in the Past, British Journal of Social Work, 667-9

Hetherington, R (2006). "Learning from Difference: Comparing Child Welfare Systems", Towards Positive Systems of Child and Family Welfare International Comparisons of Child Protection, Family Service and Community Caring Systems, Toronto: University of Toronto Press

Hill, M. (2000). 'Origins of the Local Authority Social Services', Local Authority Social Services: An Introduction, Oxford: Blackwell Publishing

HM Government, (2015). Working Together to Safeguard Children, A guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children, London: The Stationary Office

Holmes, E; Miscampbell, G; Robin, B. (2013) Reforming Social Work: improving social worker recruitment, training and retention, Policy Exchange. http: //www.policyexchange.org.uk/images/publications/reforming%20social%20work.pdf.

Kayhan, N. (1997). Türk Çalışma Hayatında Çalışan Çocukların Sorunları, Türkiye Orman İşçileri Sendikası Eğitim Yayını, Ankara: Minpa

King, M; Piper, C. (1990). How the Law Thinks About Children, 1st Edition, Aldershot, UK: Gower.

Laming, L. (2003). The Victoria Climbie Inquiry, London, http: //webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/http: //www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/CM-5730PDF.pdf.cfsdbdfbdfnb

Laming, L. (2009). The Protection of Children in England: A Progress Report, London: The Stationary Office

London Safeguarding Children Board, (2015). London Child Protection Procedures, Part A, http: //www.londoncp.co.uk/chapters/A_contents.html

Munro, Eileen (2010) The Munro Review of Child Protection, Part One: A Systems Analysis, London: https: //www.gov.uk/government/publications/munro-review-of-child-protection-part-1-a-systems-analysis

Munro, Eileen (2011) The Munro Review of Child Protection, Final Report, A Child-centred System, London: The Stationary Office Ltd.

Ofsted, (2015). The report of Her Majesty's Chief Inspector of Education, Children's Services and Skills 2013-14, Social Care, https: //www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/410528/ofsted_social_care_annual_report_201314.pdf

Parker, R. (1995) "A Brief History of Child Protection", Child Protection Practice: Private Risks and Public Remedies, Studies in Child Protection, London: HMSO,

Parton, N. (1985) The Politics of Child Abuse, Basingstoke: Macmillan,

Parton, N. (2005) Risk, Advanced Liberalism And Child Welfare: The Need To Rediscover Uncertainty And Ambiguity' Child Welfare and Social Policy: an essential reader (edited by Harry Hendrick), Great Briton: Policy Press,

Parton, N. (2014) The Politics of Child Protection Contemporary Developments and Future Directions, London: Palgrave Macmillan

The Stationary Office (2003). Every Child Matters, London.

Ulugtekin, S. (2004). Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayını. Yayın no: 71.

AHLÂK VE BAŞKASI

MODERN FELSEFE VE İSLAM DÜŞÜNCESİNDE ÖTEKİ

AHLÂK VE BAŞKASI

MODERN FELSEFE VE İSLAM DÜŞÜNCESİNDE ÖTEKİ

Editörler
Lütfi Sunar & Selami Varlık

ilem KİTAPLIĞI
nobel

Yayın No.: 1647
İLEM Kitaplığı No.: 19
İslam Ahlâk Düşüncesi Serisi No.: 12
ISBN: 978-605-320-554-8
© 1. Basım, Ocak 2017

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

Ahlâk ve Başkası: Modern Felsefe ve İslam Düşüncesinde Öteki
Lütfi Sunar & Selami Varlık

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Ömer Türker

Yayıma Hazırlayan: Firdevs Bulut
Redaksiyon: Kasım Çakırkaya
Sayfa ve Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sunar, Lütfi & Varlık, Selami

Ahlâk ve Başkası: Modern Felsefe ve İslam Düşüncesinde Öteki / *Lütfi Sunar & Selami Varlık*
1. Basım, 232 s., 13,5 x 19,5 cm
Kaynakça ve dizin var
ISBN 978-605-320-554-8
1. Ahlâk 2. Öteki 3 Başkası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Takdim 7

Teşekkür 9

Ahlâk ve Ötekini Tartışmak 11
Lütfi Sunar

Giriş: Başkası ve Pratik Hikmet 21
Selami Varlık

Birinci Bölüm: Aynılığa İndirgenemez Başkalık

Leylâ, Mecnun, Mevlâ ve Tekillik 37
Ahmet Ayhan Çitil

Ötekine Yönelik Etik Refleksiyonun İmkânı Olarak Dekonstrüksiyon 61
Kasim Küçükalp

Metafizik Bir İmkân Olarak Etik: Levinas'ta Başkası ve Başkalık 89
Özkan Gözel

İkinci Bölüm: Toplumsal Bağlam ve Başka Ahlâklar

Ricoeur'de Başkalık ve Ahlâklar Çatışması 109
Selami Varlık

İskoç Ahlâk Teorisi ve Öteki: Aydınlanma ve Avrupamerkezci Modernitenin Oluşumu 129
Lütfi Sunar

Üçüncü Bölüm: İslam Ahlâkında Başkalık

Ahlâkî Tecrübenin İnşasında Başkanın Rolü 165
Ömer Türker

İslam Ahlâk Felsefesi Açısından "Ötekiyle Yaşama Ahlâkı": Adalet, Muavenet, Ülfet 191
Cafer Sadık Yaran

Kur'an'da Ahlâki Perspektif ve Başkası Sorunu 205
Burhanettin Tatar

Dizin 223

Yazarlar Hakkında 229

bir devamlılık gerekmektedir. Yani kurallara uyma anlamındaki ahlâklılık bir meleke haline gelmelidir (Görgün 2015, s. 22). Sadece bu şartla şekilci ve kapalı gibi duran kural aynı zamanda yeni olanaklara imkân sağlar. Bu noktada Tahsin Görgün'ün verdiği şiir örneği anlamlı olabilir: "Şiir her hâlükârda ait olduğu dilin kurallarına tabidir; onun bir parçasıdır. Ancak her hakiki şiir ait olduğu dil içinde yeni imkânları ve ifade biçimlerini inşa yoluyla inşa eder" (Görgün 2015, s. 23). Benzer şekilde, ahlâkı meleke haline getirmiş insanlar bilinen kurallara riayet ederek, özel durumlarda ahlâka farklı boyut ve imkânlar kazandırabilirler.

Bu çalışmanın amacı işte tam olarak bu gerilimi incelemektir. Başkasıyla yüzleşen soyut bir etik yerine somut kurallarda vücut bulan bir ahlâki yapı olduğunda, adaletsizliğe düşmemenin araçları nelerdir? İster bu kitabın ilk bölümünde, Platon, Levinas ve Derrida'nın düşünceleri bağlamında mutlak başkasıyla yüzleşme sorusunu sorsun, ister ikinci bölümde, ahlâk meselesini farklı ahlâki yapıların toplumsal buluşması veya çatışması içerisinde ele alsın, ister son bölümde meseleyi dini bir çerçevede değerlendirip, İslam ahlâk düşüncesinde başkasına açılabilecek yeri tartışsın, bu kitabın temel amacı ahlâki bir kural ve yapının gerekliliğinden vazgeçmeden başkasına adil bir şekilde yer verebilme imkânlarını tartışmaya açmaktır.

Kaynakça

Alper, Ö. M. (2003). The epistemological value of scriptural statements in Avicenna: can religious propositions provide the premises of philosophical demonstrations?. İçinde Torrance Kırby, Rahim Acar and Bilal Bas (ed.), *Philosophy and the Abrahamic religions: scriptural hermeneutics and epistemology* (ss. 175-190), Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.

Aristoteles, (2012). *Nikomakhos'a etik*. (S. Babür, çev.). Ankara: Bilgesu Yayınları.

Aristoteles, (2014). *Nikomakhos'a etik (Ethika Nikomakheia)*. (Z. Özcan, çev.). Bursa: Sentez Yayıncılık.

Ayas, A. (2012). Arendtçi Politik Yargının Kantçı Kökleri. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 14*, 27-41.

Canto-Sperber, M. (2002). Aristote modernisé. Gilbert Romeyer-Dherbey, İçinde Gwenaëlle Aubry (ed.), *L'excellence de la vie : sur "l'Éthique à Nicomaque" et "l'Éthique à Eudème" d'Aristote* (ss. 373-395). Paris: Vrin.

Chavel, S. (2012). *Se mettre à la place d'autrui : L'imagination morale*, Rennes: Presses Universitaires de Rennes.

Çağrıcı, M. (2001). İtidal. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C.23, ss. 456-457). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.

Çapan, A. (2015). *Isaiah Berlin: iki özgürlük arasında*, Istanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Çebi, S.S. (2015). Aristoteles'te *phronesis* kavramı ve modern hukukta muhakeme. *Hukuk Kuramı*, *2*(6), 1-19.

Fârâbî, (1961). *Fusûlu'l-medenî*. (D. M. Dunlop, nsr.). Cambridge: Cambridge University Press.

Fârâbî, (1971). *Fusûl Muntaza'ah*. (F. Najjar, ed.). Beirut.

Fakhry, M. (2002). *Al-Farabi, founder of Islamic neoplatonism: his life, works and ınfluence*. Londra: Oneworld Publications.

Gadamer, H.G. (1986). *The idea of the good in Platonic-Aristotelian philosophy*. New Haven ve Londra: Yale University Press.

Gadamer, H.G. (2008). *Hakikat ve yöntem I*. (H. Arslan, İ. Yavuzcan, çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Gadamer, H.G. (2009). *Hakikat ve Yöntem II*. (H. Arslan, İ. Yavuzcan, çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Görgün, T. (2015). İnsan olmak ve ahlâk. İçinde Ömer Türker (ed.). *Ahlâkın temeli* (ss. 1-40). İstanbul: Nobel Yayıncılık.

İbn Sînâ, (2004). *Kitabu's-Şifa Metafizik I*, (E. Demirli, çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık.

İbn Sînâ, (2005). *Kitabu's-Şifa Metafizik II*, (E. Demirli, Ö. Türker çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık.

İbn Sînâ, (2014). İbn Sînâ'nin ahlâka ait risalesi (*Risale fi'l-Birr ve'l-İsm*). (G. Deniz, çev.) *Diyanet İlmî Dergi*, *50*(1), 229-243.

Kant, İ. (2011). *Yargı yetisinin eleştirisi*. (A. Yardımlı, çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.

Kalın, K. (2010). *Knowledge in later Islamic philosophy: Mulla Sadra on existence, ıntellect and ıntuition*. Oxford ve New-York: Oxford University Press.

Murdoch, I. (1997). *Existentialists and mystics: writings on philosophy and literature*. Londra: Chatto & Windus.

Özturan, H. (2014). *Akıl ve ahlâk :Aristoteles ve Farabi'de ahlâkın kaynağı*. İstanbul: Klasik Yayınları.

Öztürk, A. (2007). Rawls'in adalet teorisi ya da biçimsel hak anlayışının teorik açmazları üzerine. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, *37*, 57-86.

Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Cambridge ve Londra: Harvard University Press.

Türker, Ö. (ed.). (2015). *Ahlâkın temeli*. İstanbul: Nobel Yay.

Walzer, M. (1998). *Hoşgörü üzerine*. (A. Yılmaz, çev.). Istanbul: Ayrıntı Yayınları.

bu pragmatist ilahiyat insanlığın sorunlarına ne ölçüde çare olabilecektir?

Bu düşünüş biçimi insanla varlık arasındaki perdenin teknolojiden ilham alan bir tasavvurla varlık kazanması ve mutlaklaşması olarak da yorumlanabilir mi? Öyleyse, bu ilahiyat anlayışının eleştirisi nasıl bir zeminde gerçekleştirilebilecektir? Yoksa hala, bu dünyada veya öldükten sonra yeniden uyanacağımızı düşlediğimiz dünyada arzu ettiğimizi bize sunana kavuşma düşüncesi, ancak kendinde bir varlığın düşünülmesine imkân verdiği ölçüde ahlâk tecrübesinin zemininde yer alabilir demeyi sürdürmeli miyiz? Yoksa hala, ahlâkı mümkün kılan bilgi kendinde olanın bilgisidir demekte ısrar etmeli miyiz? Yoksa hala "Niçin varız?" veya "Tüm bunların anlamı ne?" sorularının cevabını kendinde varlığın korunduğu bir felsefî çerçeve dâhilinde aramaya devam etmeli miyiz?

Kaynakça

Platon. *Phaidon*. Çeviren Suut K. Yetkin ve Hamdi R. Atademir. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.

Platon. *Parmenides*. Çeviren Saffet Babür. İstanbul: Ara Yayıncılık, 1989.

Platon. *Şölen*, Çeviren Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995.

Turing, Alan. "Computing Machinery and Intelligence". Mind 49 (1950): 433-460. Türkçesi "Bilgiişlem Makineleri ve Zeka", *Aklın G'özü: Benlik ve Ruh Üzerine Hayaller ve Düşünceler* içinde, 59-72, haz. Douglas R. Hofstadter ve Daniel C. Dennett. Çeviren Füsun Doruker. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2005.

Vinge, Vernor. "The Coming Technological Singularity", *Vision-21: Interdisciplinary Science & Engineering in the Era of CyberSpace, proceedings of a Symposium held at NASA Lewis Research Center* (1993): 11-22.

çağdaş bir dekonstrüktif okuması olarak görmek mümkündür. Zira böyle bir okuma ekseninde İyi ideası, bilginin de ötesinde olan mahiyetiyle, her türlü rasyonel yöneliş ufkunun ötesine taşacak ve mutlaklaştırmaya direnecektir. Bu durumda sonuç, sonlunun sonsuzla kuracağı hakiki münasebetin, sonlunun kendi sonluluğunun farkına varmasına bağlı olan sonucu olarak ötekine karşı radikal sorumluluk ve adını koymaktan vazgeçmek olacaktır.

Kaynakça

Alan Sümer, B. (2014, Güz). Derrida'da Karar Verilemezlik ve Sorumluluk İlişkisi. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, (18), 31-44, 33.

Attridge, D. (2010). Giriş: Derrida ve Edebiyatın Sorgulanması. (M. Erkan ve A. Utku, Editör ve Çev.), *Edebiyat Edimleri* içinde (s. 22-23). İstanbul: Otonom Yayınları.

Balkin, J. M. (1994). *Transcendental Deconstruction, Transcendent Justice*, 92 Mich. L. Rev. 1131, s. 7. http://www.yale.edu/lawweb/jbalkin/articles/transdecon1.pdf adresinden 10.11.2015 tarihinde edinilmiştir.

Coker, J. (2003). Jacques Derrida. R. C. Solomon and D. L. Sherman (Ed.), *The Blackwell Guide to Continental Philosophy.* içinde (s. 265). Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Derrida, J. (1976). *Of Grammatology.* (G. C. Spivak, Çev.) Londra: The John Hopkins University Press.

Derrida, J. (1982). Differance. (A. Bass, Çev.) *Margins of Philosophy* içinde (s. 21-22). Chicago: The University of Chicago Press.

Derrida, J. (1985). Roundtable on Autobiography. *Otobiographies: The Ear of the Other* içinde (A. Ronell, Çev.) (s. 86-87). New York: Schocken Books.

Derrida, J. (1986, Güz). Critical Response II, But, Beyond… (Open Letter to Anne McClintock and Rob Nixon). (P. Kamuf, Çev.) *Critical Inquiry*, *13*(1), 167-168.

Derrida, J. (1989a). *Memories for Paul de Man.* (C. Lindsay vd., Çev.) New York: Colombia University Press.

Derrida, J. (1989b). Psyche: Inventions of the Other. (C. Porter, Çev.) L. Waters ve W. Godzich (Ed.), *Reading de Man Reading* içinde (s. 60). Minneapolis: University of Minnesota Press,.

Derrida, J. (1999a). Différance. (Ö. Sözer, Çev.) *Toplumbilim, [Jacques Derrida Özel Sayısı]*, (10), 51. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Derrida, J. (1999b). İsim Hariç (*Post-Scriptum*). (D. Eryar, Çev.) *Toplumbilim, [Jacques Derrida Özel Sayısı]*, (10), 168. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Derrida, J. (1999c). Japon Bir Dosta Mektup. (M. Atıcı, M. Omay, Çev.) *Toplumbilim, [Jacques Derrida Özel Sayısı]*, (10), 185. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Derrida, J. (2000). Afterword: Toward an Ethics of Discussion. G. Graff (Ed.), *Limited Inc* içinde. Evanston: Northwestern University Press.

Derrida, J. (2001). *Marx'ın Hayaletleri.* (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı yayınları.

Derrida, J. (2002). Violence and Metaphysics: An Essay on the Thought of Emmanuel Levinas. (A. Bass, Çev.) *Writing and Difference* içinde (s. 97-192). London: Routledge.

Derrida, J. (2004). Teoriyi İzlemek. (çev. Ebru Kılıç) M. Qayne ve J. Schad (Der.), *Teoriden Sonra Hayat* içinde (s. 10-11). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Derrida, J. (2010a). Dekonstrüksiyon ve Öteki. (H. Aslan, Çev.) R. Kearney (Der.), *Çağdaş Filozoflarla Söyleşiler* içinde (s. 163). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Derrida, J. (2010b). Yasanın Gücü, Otoritenin Mistik Temeli. (Z. Direk, Çev.) A. Çelebi (Hzl.), *Şiddetin Eleştirisi Üzerine* içinde (s. 72). İstanbul: Metis Yayınları.

Derrida, J. (2010c). Yasanın Önünde. (M. Erkan ve A. Utku, Editör ve Çev.), *Edebiyat Edimleri* içinde (s. 195-237). İstanbul: Otonom Yayınları.

Giovannangeli, D. (2004, Nisan). La fidélité à la phénoménologie. *Magazine Littéraire: Jacque Derrida la philosphie en deconstruction*, (430), 39-41.

Glendinning, S. (1998). *On Being with Others*. Londra ve New York: Routledge University Press.

Gutting, G. (2001). *French Philosophy in the Twentieth Century*. New York: Cambridge University Press.

Haas, A. (1997). The Bacchanalian revel: Hegel and Deconstruction. *Man and World 30* içinde (s. 217). Netherlands, Kluwer Academic Publishers.

J. M. Balkin (2003). Yapısöküm. (K. Küçükalp, Çev.) *U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *13*(1), s. 322.

Lagasse, P. vd. (2004). Deconstruction. *The Columbia Encyclopedia* içinde (s. 13123). New York: Columbia University Press.

Levinas, E. (1966, Bahar). On the Trail of the Other. (D. J. Hoy, Çev.) *Philosophy Today*, *10*(1), 35.

Levinas, E. (2002). Fenomenolojiden Etiğe. (Ö. Gözel, Çev.) Z. Direk ve E. Gökyaran (Hzl.), *Sonsuza Tanıklık* içinde (s. 266-267). İstanbul: Metis Yayınları.

Lucy, N. (2004). *A Derrida Dictionary*. Malden ve Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

MacIntyre, A. (2001a). *Ethik'in Kısa Tarihi.* (H. Hünler, S. Z. Hünler, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.

MacIntyre, A. (2001b). *Erdem Etiği* (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

McQuillian, M. (2001). Introduction: Five Strategies for Deconstruction. M. McQuillan (Ed.), *Deconstruction: A Reader* içinde (s. 6-7). New York: Routledge.

Moran, D. (2000). *Introduction to Phenomenology*. New York ve Londra: Routledge Press.

Sağlam, R. (2013). *Yapıbozumsal Adalet*. Ankara: Tekin Yayınevi.

Taylor, C. (2012). *Benliğin Kaynakları: Modern Kimliğin İnşası* (S. A. Baş ve B. Baş, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.

Taylor, C. (2014). *Seküler Çağ* (D. Körpe, Çev.) İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.

Kaynakça

Buber, M. (1999). *Je et Tu.* (G. Bianquis, Çev.) Paris: Aubier.

Descartes, R. (1956). *Les Méditations Métaphysiques*. Paris: Presses Universitaires de France.

Hucvirî. (1996). *Keşf'ul Mahcûp. Hakikat Bilgisi*. (S. Uludağ, Hzl.) İstanbul: Dergah yay.

İmam-ı Rabbânî. (t.y.). *Mektubat-ı Rabbânî* (C. I). (A. Akçiçek, Çev.) İstanbul: Merve yay.

Levinas, E. (1961). *Totalité et Infini*. Paris: Kluwer Academic.

Levinas, E. (1974). *Autrement qu'Etre ou Au dela de l'Essence*. Paris: Kluwer Akademic.

Levinas, E. (1982). *Ethique et Infini*. Paris: Fayard.

şekillenebileceğine değindik. Ve bu diyalektik eleştireldir zira, Antigone örneğinde olduğu gibi, bir modelin tek referans olarak kabulünden çıkabilecek haksızlıklara engel olur. Bu eleştiri kavramı bize ahlâk içi eleştiri, sorgulama veya müeyyide fikirlerinden ziyade, ahlâklar arası müeyyidenin imkanı sorusunu sormamızı sağlar (Abel, 2003, ss. 381-383). Burhanettin Tatar bu noktada farklı ahlâki sistemler arası ilişkiyi karşılıklı bir kendini "revize" etme imkanı olarak görür. Küresel dünya'da ortak ahlâki ilkeler aramak özdeşlik diretmesi riskini taşıdığı için, ahlâk hermenötiğinin temel görevi başkası ile kendisi arasındaki farklılığı veya ahlâklar arası farklılığı, Heideggerci perpestifle, ontolojik fark açısından değerlendirmektir. Buradan yazımız boyunca değindiğimiz "evrensel ahlâk" fikrini de farklı bir şekilde düşünme olanağı doğar. Zira Tatar'a göre bu evrensellik özdeş tümel değerlerde değil de, farklı dilleri konuşan farklı dünyalarda da ahlâkın kendine bir yer edinmesindedir. Ve farklı ahlâklar arası sorgulayıcı ilişki her sistemin "katılaşmasını" ve kapalı ve statik bir yapıya dönüşmesini engeller (Tatar, 2014, s. 125).

Kaynakça

Abel, O. (1996). Communication planétaire et diversité des cultures. *Autres Temps. Cahiers d'éthique sociale et politique*, *52*(52), 26-37.

Abel, O. (2003). Du sujet lecteur au sujet éthique. *Revue internationale de philosophie*, *3*(225), 369-385.

Abel, O. (2000). *L'éthique interrogative. Herméneutique et problématologie de notre condition langagière*. Paris: PUF ("L'interrogation philosophique").

Abel, O. (1991). Qu'est-ce que s'orienter dans l'interprétation. İçinde T. Römer (Ed.), *Lectio difficilior probabilior ? L'exégèse comme expérience de décloisonnement.Mélanges offerts à Françoise Smyth-Florentin* (ss. 1-15). Heidelberg: Wissenschaftlich-theologisches Seminar.

Abel, O. (2000). Ricoeur: théologie et philosophie. *Le Magazine Littéraire*, 390, 50-51.

Greisch, J. (2013). Paul Ricoeur : La sagesse de l'incertitude. *Argument*, 3(2), 475–490.

Grondin, J. (2011). Le sens un peu oublié de la première entrée de Ricoeur en herméneutique. *Sapientia*, *67*(229-230), 127-146.

Kabadayı, T. (2013). 'Hakkaniyet' adaletin temelidir. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *15*, 49-57.

Kant, I. (2002). *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi* (I. Kuçuradi, çev.). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kundera, M. (1986). *L'art du roman*. Paris: Gallimard.

Portocarrero, M. L. (2011). P. Ricoeur sous le signe d'Aristote: du tragique de l'action à la sagesse pratique. *Revista Filosófi ca de Coimbra, 40,* 439-450.

Resweber, J.-P. (2011). Ricœur: philosophe du milieu. *Le Portique* (online), 26/2011, http://leportique.revues.org/2504. 01/09/2015 tarihinde edinilmiştir.

Ricoeur, P. (2010). *Başkası Olarak Kendisi* (H. Hünler, çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları,.

Ricoeur, P. (1961). Civilisation universelle et cultures nationales. *Esprit* 29(10),

http://www.fondsricoeur.fr/uploads/medias/articles_pr/civilisations.PDF). 01/09/2015 tarihinde edinilmiştir.

Ricoeur, P. (2001). De la morale à l'éthique et aux éthiques. *Le Juste 2* (ss. 55-68). Paris: Esprit.

Ricoeur, P. (1965). *De l'interprétation. Essai sur Freud*. Paris: Le Seuil.

Ricoeur, P. (1986). *Du texte à l'action. Essais d'herméneutique, II*/ Paris: Seuil.

Ricoeur, P. (1991). Éthique et morale. *Lectures 1. Autour du politique* (ss. 256-269). Paris: Seuil ("La couleur des idées").

Ricoeur, P. (1989). L'éthique, la morale et la règle. *Autres Temps. Les cahiers du christianisme social.* 24..52-59.

Ricoeur, P. (1995). *Le juste*. Paris: Esprit.

Ricoeur, P. (1960). Le symbole donne à penser. *Philosophie de la volonté II. Finitude et çulpabilité II. La symbolique du mal* (ss. 479-488). Paris: Aubier.

Ricoeur, P. (2009). *Yorumların çatışması: hermenoytik üzerine denemeler* (1. cilt, H. Arslan, çev.) İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Tatar, B. (2014). *Din, ilim ve sanatta hermeneutik*. İstanbul: İSAM Yayınları.

rıştırıldı. Nihayetinde bir on dokuzuncu yüzyıl fikri olarak 'toplum' Doğu toplumuna hem soyut hem de somut bir şekilde uygulandı.

On sekizinci yüzyılda Doğu'nun bu düzen ve istikrarı doğal hukukun keşfedilerek yönetime uygulanması olarak görülmekte idi. Fakat On sekizinci yüzyılın sonunda Fransız devrimi ile ortaya çıkan siyasi durum ve düşünce ve Endüstri devrimi ile birlikte ortaya çıkan iktisadi durum ve düşünce Doğu'daki (öncellikle Çin'deki) olumlu durgunluğu olumsuz bir durgunluğa çevirdi. Doğu yine aynı şekilde görülüyordu, hatta önceki dönemin yazarları ana kaynaktı ama artık durgunluk, istikrar ve düzen iyi şeyler değildi ve doğunun ebedi geri kalmışlığını göstermekteydi. Daha önce bir düzen aranırken, Doğu'nun düzen ve istikrarı iyi bir şey olarak görülürken, sonra kendisi bir düzen yerleştirdiğinde artık o geri kalmışlığın sembolü haline geliyordu.

Kaynakça

Aristoteles. (2004). *Politika*. (M. Tunçay, çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bacon, F. (1632). *Essays or counsels civil and moral*. London.

Başdemir, H. Y. (2005). İskoç aydınlanma etiği: Hutcheson, Hume ve Smith. *Liberal Düşünce*, *10*(37), 27–44.

Bernier, F. (1914). *Travels in the Mogul Empire, A.D. 1656-1668*. (A. Constable, çev.). London & New York: H. Milford & Oxford University Press.

Bodin, J. (1967). *Six Books of the Commonwealth*. Oxford: B. Blackwell.

Brockey, L. M. (2007). *Journey to the East the Jesuit mission to China, 1579-1724*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.

Brook, T. (1989). Introduction. Içinde T. Brook (Ed.), *The Asiatic mode of production in China* (ss. 3–35). Armonk: M.E. Sharpe.

Brown, M. P. (2008). Stewart, Dugald (1753–1828). *Oxford dictionary of national biography* (online edn). Oxford University Press. 01.10.2016 tarihinde http://www.oxforddnb.com/view/article/26471 adresinden erişildi.

Bulut, F. (2016). *Fable genre as a form of scientific discourse: a discussion of the Fable of the Bees by Bernard Mandeville* (Master of Arts). Fatih Sultan Mehmet Waqf University.

Bury, J. B. (1920). *The idea of progress: an inquiry into its origin and growth*. London: Macmillan and Co.

Ching, J., & Oxtoby, W. G. (1992). *Discovering China: European interpretations in the Enlightenment*. Rochester, N.Y.: University of Rochester Press.

Cholewiak, D. B. (1994). Giambattista Vico's idea of "progress": the collapse of reason. Lake Forest College Publications. 01.10.2016 tarihinde http://publications.lakeforest.edu/allcollege_writing_contest/59 adresinden erişildi.

Clarke, J. J. (1997). *Oriental Enlightenment: The Encounter between Asian and Western Thought*. London and New York: Routledge.

Costain, K. M. (1976). Theoretical History and the Novel: The Scottish Fiction of John Galt. *ELH*, *43*(3), 342.

Çiğdem, A. (2001). *Aydınlanma düşüncesi*. İstanbul: İletişim Yay.

DeJean, J. (1997). *Ancients against moderns: culture wars and the making of a fin de siecle*. Chicago: University of Chicago Press.

Fontenelle, B. L. B. de. (1985). *Fontenelle's a digression on the ancients and moderns*. (C. H. Arnold, çev.). Macalester College French Dept.

Harrington, J. (1992). *The commonwealth of Oceana ; and, a system of politics*. (J. G. A. Pocock, Ed.). Cambridge; New York: Cambridge University Press.

Harvey, D. A. (2012). *The French Enlightenment and its others: the mandarin, the savage, and the invention of the human sciences*. Palgrave Macmillan.

Hazard, P. (1999). *Batı düşüncesindeki büyük değişme*. (E. Güngör, çev.). İstanbul: Ötüken.

Heath, E., & Merolle, V. (Ed.). (2008). *Adam Ferguson: history, progress and human nature*. London: Pickering & Chatto.

Heller, E. (2000). *Arabeskler ve tılsımlar: Batı kültüründe Doğu'nun tarihi ve öyküleri*. (D. K. Kucur, çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.

Helvétius. (2000). *De l'esprit, or, essays on the mind*. Bristol; Sterling: Thoemmes.

Hume, D. (1826). The natural history of religion. Içinde *The philosophical works of David Hume* (C. IV, ss. 433–513). Edinburgh: Adam Black And William Tait, And Charles Tait.

Hume, D. (1993a). Of civil liberty. Içinde S. Copley & A. Edgar (Ed.), *Selected essays* (ss. 49–56). Oxford: Oxford University Press.

Hume, D. (1993b). Of essay writing. Içinde S. Copley & A. Edgar (Ed.), *Selected essays* (ss. 1–4). Oxford: Oxford University Press.

Hume, D. (1994a). Of commerce. Içinde K. Haakonssen (Ed.), *Hume: political essays* (ss. 93–104). Cambridge: Cambridge University Press.

Hume, D. (1994b). Of the rise and progress of the arts and sciences. Içinde K. Haakonssen (Ed.), *Hume: Political Essays* (ss. 58–77). Cambridge: Cambridge University Press.

Hung, H.-F. (2003). Orientalist knowledge and social theories: China and the European conceptions of East-West differences from 1600 to 1900. *Sociological Theory*, *21*(3), 254–280.

Jones, D. M. (2001). *The image of China in Western social and political thought*. New York: Palgrave.

Keller, A. C. (1950). Zilsel, the artisans, and the idea of progress in the Renaissance. *Journal of the History of Ideas*, *11*(2), 235. https://doi.org/10.2307/2707248

Koselleck, R. (2004). *Futures past on the semantics of historical time*. (K. Tribe, çev.). New York: Columbia University Press.

LaFreniere, G. (2012). *The decline of nature: environmental history and the Western worldview*. Oregon: Oak Savanna Publishing.

Machiavelli, N. (2005). *The prince*. (P. E. Bondanella, çev.). Oxford; New York: Oxford University Press.

Malherbe, M. (1995). Hume's Natural History Of Religion. *Hume Studies*, *XXI*(2), 255–274.

Manucci, N. (1913). *A pepys of Mongul India, 1653-1708; being an abridged ed. of the "Storia do Mogor" of Niccolao Manucci*. (M. L. Irvine, Ed., W. Irvine, çev.). London J. Murray.

Nisbet, R. A. (1980). *History of the idea of progress*. New York: Basic Books.

Nisbet, R. A., & Costa, G. (1976). Vico and the idea of progress. *Social Research*, *43*(3, Vico and Contemporary Thought-1), 625–639.

Norgaard, R. B. (1994). *Development betrayed: the end of progress and a coevolutionary revisioning of the future*. New York: Routledge.

Robertson, J. (2005). *The case for the Enlightenment Scotland and Naples 1680-1760*. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press.

Rubiés, J.-P. (2002). *Travel and ethnology in the Renaissance: South India through European eyes, 1250-1625*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Rubiés, J.-P. (2005). Oriental despotism and European orientalism: Boteroto Montesquieu. *Journal of Early Modern History*, *9*(1-2), 109–180.

Sawer, M. (1977). *Marxism and the question of the asiatic mode of production*. The Hague: Nijhoff.

Smith, A. (2007). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. (S. M. Soares, Ed.). Lausanne: MetaLibri Digital Library.

Stewart, D. (1854). Account of the life and writings of Adam Smith. Içinde W. Hamilton (Ed.), *The collected works of Dugald Stewart* (C. X, ss. 5–100). Edinburgh: T. Constable and co.

Stoner, J. R. (2005). *John Donne and the translation of Aristotle's Politics into English*. Annual Meeting of the American Political Science Association'da sunulan bildiri, Washington, DC. 01.10.2016 tarihinde http://www.lsu.edu/artsci/groups/voegelin/society/2005%20Papers/apsa05_proceeding_42633.pdf adresinden erişildi.

Tavernier, J.-B. (2012). *Travels in India*. (V. Ball, çev.) (C. 1). Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Valensi, L. (1994). *Venedik ve Bab-ı Ali: Despot'un doğuşu*. (A. T. Arnas, çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Venturi, F. (1963). Oriental despotism. *Journal of the History of Ideas*, *24*(1), 133–142. https://doi.org/10.2307/2707864

Vico, G. (1999). *New science: principles of the new science concerning the common nature of nations*. (D. Marsh, çev.). London; New York: Penguin Books.

Voltaire. (1947). *Feylesofça konuşmalar ve fikralar*. (F. Baldaş, çev.) (C. 1–2). Ankara: MEB Yayınları.

Voltaire. (1994). *Voltaire: Political Writings*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Whelan, F. G. (2009). *Enlightenment political thought and non-Western societies: sultans and savages*. New York: Routledge.

Yılmaz, L. (2010). *Modern zamanın tarihi: Batı'da yeni'nin değer haline gelişi*. (M. E. Özcan, çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Kaynakça

Demirli, E. (2011). *Sadreddîn Konevî'de Bilgi ve Varlık*. İstanbul: İz Yayıncılık.

el-Cürcânî, S. Ş. (1303). *Hâşiye alâ Levâmi'i'l-esrâr fi şerhi Metâli'i'l-envâr*. İstanbul: Hacı Muharrem Efendi Matbaası.

el-Cürcânî, S. Ş. (2015). *Şerhu'l-Mevâkıf*. (Ö. Türker, Çev.) İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

İbn Miskeveyh. (1983). *Ahlâkı Olgunlaştırma*. (A. Şener vd., Çev.) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İbn Sînâ. (1953). Aşkın Mâhiyeti Hakkında Risale. (A. Ateş, Çev.) İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.

İbn Sînâ. *Kitâbu'ş-Şifâ Metafizik II*. (E. Demirli, Ö. Türker, Çev.) İstanbul: Litera Yayıncılık.

İbnü'l-Arabî. (2006). *Füsûsu'l-Hikem*. (E. Demirli, Çev. ve Şrh.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Kaya, C. (2009). Peygamberin Yasa Koyuculuğu: İbn Sînâ'nın Amelî Felsefe Tasavvuruna Bir Giriş Denemesi. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, *XIV*(27), 57-91.

Kaya, C. (2011). *Varlık ve İmkân: Aristoteles'ten İbn Sînâ'ya İmkânın Tarihi*. İstanbul: Klasik Yayınları.

Kazerûnî. (2014). *Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye*. (M. Demir, G. Şensoy, Çev.) İstanbul: Yazma Eserler Kurumu.

Konevî, S. (2013). *Tasavvuf Metafiziği*. (E. Demirli, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.

Taşköprîzâde. (2014). *Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye*. (M. Arıcı, Çev.) İstanbul: Yazma Eserler Kurumu.

Önemli olan ve görece değil genel-geçer değer taşıyan ilke, ötekine karşı (öteki ister öteki dinlerden, ister öteki mezheplerden, ister öteki ırklardan, ister öteki siyasi görüşlerden, ister öteki yaşam tarzını sürdürenlerden, vs. olsun) asla haksızlık ve adaletsizlik yapmamak ve mümkünse bu noktada kalmayıp daha ilerisine geçerek onunla iyi münasebetler kurmak, ona iyilikler yapabilmek ve mümkünse bunun da ilerisine geçerek, onunla durumuna göre iyi bir arkadaş olabilmek, barış içinde bir arada yaşayabilen renkli ve huzurlu bir insanlık toplumu oluşturabilmektir. Farklılıkların iyice iç içe geçtiği küçülmüş dünyamızda, kendimize 'kötülük yapana bile iyilikle muamele etmeyi' öğütleyen ayeti (Fussilet/41: 34), sadece kendi içimizde değil, her türden öteki ile muamelemizde de en temel, en genel, en gerçek ve en geçerli ilke yapmak, bütün Müslümanların ve bütün insanların hepsinin yararına olsa gerektir. Bu ayet, ötekileştirme bir yana ötekiciliğe de düşmeksizin, ötekinin kalbini berikine açacak, hatta aradaki berikilik-ötekilik ikiliğini en azından ahlâki münasebetler düzeyinde ortadan kaldıracak altın anahtar konumundadır: "İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost oluvermiştir."

Kaynaklar

Dupre, B. (2009). *50 Philosophy Ideas You Really Need to Know*, London: Quercus.

Farabi. (1997). *İdeal Devlet, El-Medinetü'l-Fazıla*, çev. Ahmet Arslan, Ankara: Vadi Yayınları.

Mevlana. (1985). *Mesnevi ve Şerhi*, Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul: Milli Eğitim G.S.B. Yayınları.

Platon (Eflatun). (1992). *Devlet*, çev. Sebahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türer, C. (ed.). (2015). *Ortak Yaşama Kültürü ve Felsefesi*, Ankara: Türk Felsefe Derneği Yayınları.

Yaran, C.S. (ed). (2001). *İslam ve Öteki: Dinlerin Doğruluk/Kurtarıcılık ve Bir Arada Yaşama Sorunu*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Yunus Emre. (2006). *Yunus Emre: Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

me içine hapsetmek yerine kelimeleri asli işlevleri içinde görmesi yani onları hem sosyal/pratik iletişimin kurulmasına hem de farklı düşünme ve anlama imkânlarının keşfine yönelik algılaması uygun görünmektedir. Zira Kelami düşünce, Allah'ın 'yaşadıkları sürece insanlardan ümidini kesmemesi' anlamında Kur'an'ın evrenselliğinin bir felsefesi oldukça pratik işlev üstlenebilir.

Kısacası o, bir evrensel ümidin felsefesi olarak 'kelime' (*word*) ya da kelamın (söz, *speech*) zamansal olarak açılmakta olan imkân alanlarını keşfettiğinde bir kelam (teoloji) olabilecektir. Tam da bu yüzden o, her zaman ahlâki yüzleşme tecrübesine muhtaçtır. Zira Kur'an'ın insanlara yönelik evrensel ümidi, bir yönüyle insanların başkaları hakkında bütüncül/kategorik dilsel yargılar oluşturmasını engellemeye matuftur. Dahası Kur'an, ahlâki yüzleşme olmadığı sürece insanların makul düşünme/konuşma yeteneklerini koruyamadıklarını yani kelime ve kelamı tahrif ettiklerini insanlara hatırlatarak, 'kelime', 'kelam' ve 'ahlâki yüzleşme' tecrübesi arasındaki ontolojik bağa dikkatleri çekmektedir. Kelami düşünce, Allah'a iman düzleminde insanın *kendisine dönüşünü* sağlamaya çalışırken, bunu ancak insanın *başkasına ahlâken yöneldikçe* kendisine makul bir şekilde geri dönebileceğini dikkate alarak başarması günümüz dünyası için kaçınılmaz görünmektedir.

Kaynakça

Gadamer, H.-G. (2004). Truth and Method (2. Baskı) (J. Weinsheimer ve D. G. Marshall, Çev.). New York: Continuum.

Izutsu, T. (2002). *The Ethico-Religious Concepts in the Qur'án,* Montreal-Kingston: McGill-Queen's Press.

Izutsu, T. (2008). *God And Man in The Qur'an* (2. Baskı). Malaysia: Islamic Book Trust.

Koca, S. (2015). *Ahlâk Hadisleri ve Değerlendirme Esasları*. AÜSBE. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara.

Sinanoğlu, M. (2002). Küfür. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 26, s. 533-536), İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.

AKUAPONİK

BALIK ve BİTKİ ÜRETİM SİSTEMİ

Uzman Dr. Türker BODUR

Ziraat Yüksek Mühendisi Esra OKUDUR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1785
Fen Bilimleri No.: 133
ISBN : 978-605-320-692-7
© 1. Basım, Temmuz 2017 (500 adet basılmıştır)
Para ile satılmaz.

AKUAPONİK Balık ve Bitki Üretim Sistemi
Uzman Dr. Türker BODUR
Ziraat Yüksek Mühendisi Esra OKUDUR

Bilimsel makalelerde, derleme ve diğer yazılarda atıf yapılmadan kullanılamaz.
Atıf: Bodur, T. ve Okudur, E. 2017. AKUAPONİK, Balık ve Bitki Üretim Sistemi Nobel Akademik Yayıncılık. İstanbul.

Bu kitap, T.C. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı'nın desteklediği "Yükselen Trend Akuaponik: Sürdürülebilir Çevre için Sürdürülebilir Kentsel Tarım Örneği" proje kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk Akdeniz Üniversitesi'ne aittir ve Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı ve Kalkınma Bakanlığı'nın görüşlerini içermez.
Proje No: TR61/16/CEVRE/0026

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Grafik Tasarım ve Dizgi: Akın Bozyak (Dagrafi)
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bodur, Türker., Okudur, Esra.
AKUAPONİK Balık ve Bitki Üretim Sistemi / *Türker Bodur - Esra Okudur*
1. Basım, II+ 102 s., 150x220 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-692-7
1. Akuaponik 2. Hidroponik 3. Su Ürünleri Yetiştiriciliği

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ 9

1.1. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yöntemleri 9

1.1.1 Akan Su Yöntemi 10

1.1.2. Kapalı Devre Su Ürünleri Yetiştiriciliği 11

2. BÖLÜM TOPRAKSIZ TARIM (HİDROPONİK) 13

2.1. Topraksız Tarım Çeşitleri 14

2.1.1. Sal/Raft Su Kültürü 15

2.1.2. Besleyici Film Tekniği (NFT) 16

2.1.3. Aeroponik 17

2.2. Topraksız Tarımın Avantajları 18

2.3. Topraksız Tarımın Dezavantajları 20

3. BÖLÜM AKUAPONİK 21

3.1. Akuaponik Üretimin Yapılabileceği Yerler 22

3.2. Akuaponikte 3 B İlkesi 25

3.2.1. Balık 25

3.2.2. Bitki 25

3.2.3. Bakteri 25

3.3. Akuaponik Sistemin Faydaları (Avantajları) 25

3.4. Akuaponik Sistemin Dezavantajları 26

4. BÖLÜM AKUAPONİKTE BALIK YETİŞTİRİCİLİĞİ 29

4.1. Akuaponikte Bazı Balık Türleri 30

4.1.1. Tilapia 30

4.1.2. Sazangiller 31
4.1.3. Alabalık 33
4.1.4. Yayın Balığı 34
4.2. Besin İhtiyaçları 35
4.2.1. Balıklarda Beslenme Çeşitleri 35
4.2.2. Balık Yemi Hammaddeleri 35
4.2.3. Balık Yemi Besin Kompozisyonu 36
4.3. Akuaponikte Balık Besleme Hesabı 37
4.4. Balık Bakımı 39
5. BÖLÜM AKUAPONİKTE BİTKİ YETİŞTİRİCİLİĞİ 43
5.1. Akuaponikte Bazı Bitki Türleri 45
5.1.1. Marul 46
5.1.2. Ispanak 47
5.1.3. Fesleğen 49
5.1.4. Domates 50
5.1.5. Çilek 51
5.2. Bitkilerin Su Kalitesi İhtiyaçları 51
5.2.1. Oksijen 52
5.2.2. pH 52
5.2.3. Sıcaklık 53
5.2.4. Su Sertliği 53
5.2.5. Elektriksel İletkenlik (EC) 54
5.2.6. Toplam Azot (Amonyak, Nitrit ve Nitrat) 54

5.3. Bitkilerin Besin İhtiyaçları 55
5.3.1. Makro Besin Elementleri 56
5.3.2. Mikro Besin Elementleri 57
6. BÖLÜM AKUAPONİKTE BAKTERİ 59
6.1. Nitrifikasyon 60
6.2. Su Kalitesi 61
6.2.1. Su Sıcaklığı 61
6.2.2. pH 61
6.2.3. Çözünmüş Oksijen 61
7. BÖLÜM AKUAPONİK SİSTEM KURULUMU 63
8. BÖLÜM MEKANİZASYON 67
8.1. Balık Tankları 67
8.1.1. Dikdörtgen Tanklar 68
8.1.2. Silindirik Tanklar 69
8.2. Katı Atık Filtresi 69
8.2.1. Tambur Filtre 70
8.2.2. Torba Filtre 71
8.2.3. Kum Filtresi 71
8.2.4. Çöktürme Havuzu 72
8.3. Biyolojik Filtre 73
8.4. Ultraviyole Filtre 74
8.5. Havalandırma 75
8.6. Pompa 76

8.7. Denge Tankı/Havuzu 77

8.8. Borulama 77

8.9. Bitki Tankları 78

8.10. Su Kalitesi Ölçüm Cihazları 79

8.10.1. pH metre 79

8.10.2. Elektriksel İletkenlik Ölçer (EC Metre) 80

8.10.3. Oksijen Metre 81

9. BÖLÜM ÖRNEK AKUAPONİK HESAPLAMALARI 83

9.1. Balık Miktarından Sebze Miktarının Hesaplanması 83

9.2. Sebze Yetiştirme Alanından Balık Miktarının Hesaplanması 84

9.3. Akuaponikte Oluşan Amonyak ve Biyolojik Element Yüzey Alanı Miktarını Hesaplama 85

10. BÖLÜM YÜKSELEN TREND AKUAPONİK: SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL TARIM ÖRNEĞİ PROJESİ KPASAMINDA KURULAN MODEL AKUAPONİK SİSTEM FOTOĞRAFLARI 89

SONSÖZ 95

YAZARLAR 96

KAYNAKLAR 99

KAYNAKLAR

AYBAK, H.Ç. 2002. Salata/Marul Yetiştiriciliği. *Hasad Yayıncılık Ltd. Şti*. İstanbul.

CORRELL, J.C., MORELOCK, T.E., BLACK, M.C., KOIKE, S.T., BRANDENBERGER, L.P. and DAINELLO, F.J., 1994. Economically important disease of spinach, Plant Disease, The American Phytopathological Society, United States of America, 653-659 p.

DIVER, S., 2006. Aquaponics–integration of hydroponics with aquaculture. *National Sustainable Agriculture Information Service*, Publication No. IP163. ATTRA. USA. 25.

DOĞAN, G. 2014. Minimum işlenmiş marullarda antioksidan bileşenlerin değişiminin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 79s.

ERCAN, N., OKUDUR, E., ŞENSOY, F.A. 2012. Durgun su kültüründe yetiştirilen salatada (*Lactuca sativa* L.) iki farklı dikim aralığının karşılaştırılması. 9.Ulusal Sebze Tarımı Sempozyumu, 175-178.

GOTO, E., BOTH, A.J., ALBRİGHT, L.D., LANGHANS, R.W., and LEED, A.R. 1996. Effect of dissolved oxygen concentration on lettuce growth in floating hydroponics. *Acta Horticulturae*, 440, 205–210.

GÜL, A. 2012. Topraksız Tarım. *Hasad Yayıncılık Ltd. Şti*. İstanbul.

JAKSON, M.B. 1980. Aeration in the nutrient film technique of glasshouse crop production and the importance of oxygen, ethylene and carbon dioxide. *Acta Hort*, 98,61-78.

LINHART, O., ŠTĚCH, L., ŠVARC, J., RODINA, M., AUDEBERT, J. P., GRECU, J. and BILLARD, R. 2002. The culture of the European catfish, *Silurus glanis*, in the Czech Republic and in France. Aquatic Living Resources, 15: 139–144.

MEGEP (Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) 2009. Bahçecilik Ispanak Yetiştiriciliği, Ankara.

NEW, M.B., 1987. Feed and feeding of fish and shrimp. Rome, UNDP/FAO, ADCP/REP/87/26:275 p.

OKUDUR, E. ve ERCAN, N. 2016. Farklı gübre uygulamalarının durgun su kültüründe yetiştirilen marullarda verim ve kaliteye etkileri. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 69-78.

OKUDUR, E., ERCAN, N. 2016. Durgun su kültüründe yetiştirilen marulda ozon uygulamasının solüsyonun besin kompozisyonu ile bitkinin verim ve kalitesi üzerine etkisi . Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Entitüsü, Antalya, 86s.

ÖDÜN, U. C., GÜZEL, Ş. ve ŞEN, F. 2016. Güneş enerjisi destekli akuaponik sistemlerde koi (*Cyprinus carpio*) ve hıyar (*Cucumis sativus*) yetiştiriciliği üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Entitüsü, Van, 65s.

ÖZKAN, Ş. 2014. 2012-2013 Yıllarında Türkiye'nin Akdeniz Bölgesinde Gelişmekte Olan "Topraksız" Tarım Ürünlerinin Bugünkü Durumu ve Gelecekte İlgili Tahminler:"Domates ve Çilek" Üretimi Üzerine Bir Araştırma (Doctoral dissertation).

RAKOCY, J.E., SHULTZ, R.C., BAILEY, D.S. & THOMAN, E.S. 2004. *Aquaponic production oftilapia and basil: comparing a batch and staggered cropping system. Acta Horticulturae* 648. pp. 63–69

RAKOCY, J. E., MASSER, M.P., LOSORDO, T.M. 2006. Recirculating aquaculture tankproduction systems: aquaponics-integrating fish and plant culture. *SRAC publication* 454. 1–16.

SELEK, M., ve YİĞİT, M. 2017. Balık ve bitki üretiminin entegrasyonu: kapalı devre ve akuaponik sistemlerde nil tilapia balığı (*Oreochromis niloticus*) ve fesleğen yetiştiriciliği (*Ocimum basillicum*). Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale, 38s.

SOMERVILLE, C., COHEN, M., PANTANELLA, E., STANKUS, A. & LOVATELLI, A. 2014. Small-scale aquaponic food production. Integrated fish and plant farming. *FAO Fisheries and Aquaculture Technical Paper* No. 589. Rome, FAO. 262 pp.

SOYLU, M. 1998. Sazan Üretimi. *M.Ü. Yayın No: 632* İstanbul

STOREY, N.R. 2009. An Aquuaponic System: Component Comparisons and Applications. Master of Science Thesis. Department of Plant Sciences and the Graduate School of the University of Wyoming. 170 sayfa

ŞALK, A., ARIN, L., DEVECİ, M., POLAT, S. 2008. Özel Sebzecilik. Tekirdağ, 485s.

VURAL, H., EŞİYOK, D., DUMAN, İ., 2000. Kültür Sebzeleri. *Ege Üni. Basımevi*, İzmir 440s.

WEES, D. and STEWART, K. 1987. The ınfluence of bicarbonate enrichment and aeration on dissolved carbon dioxide and oxygen in nft nutrient solution used for lettuce production. *Soilless culture*. 3 (1), 51-62.

YILMAZ, Ç. 2015. Kentsel Tarımın Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Geleceği. AB Uzmanlık Tezi. Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı, Eylül 2015.

ATATÜRK VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyeleri

Prof. Dr. Salih YILMAZ
Yrd. Doç. Dr. Yaşar BAYTAL
Yrd. Doç. Dr. Sayim TÜRKMAN

3. Basım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1000
Eğitim No.: 215
ISBN: 978-605-133-901-6
© 3. Basım, Ekim 2017

ATATÜRK VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ
Editör: Prof. Dr. Salih YILMAZ

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Hamdioğulları İç ve Dış Ticaret A.Ş. Sertifika No: 35188
İstanbul Caddesi Elif Sokak No:7/197 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yılmaz, Salih., Baytal, Yaşar., Türkman, Sayim.
Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi / *Salih Yılmaz, Yaşar Baytal, Sayim Türkman*
3. Basım, XII + 444 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-901-6
1. Atatürk 2. Cumhuriyet Tarihi 3. İnkılap Tarihi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Salih YILMAZ

ÖN SÖZ ..... **xi**
GİRİŞ **1**
ATATÜRK VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİNE DAİR AMAÇ VE KAVRAMLAR **3**
A. ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ DERSİNİN GEÇMİŞİ **3**
B. KAVRAMLAR **9**
a. İhtilal 9
b. İnkılap 10
c. Devrim 12

BİRİNCİ BÖLÜM
AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ (1600-1918)

Prof. Dr. Salih YILMAZ

AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ (1600-1918) **15**
A. AVRUPA TARİHİ VE MUTLAKİYETTEN PARLAMENTARİZME **15**
a. MUTLAKİYET (MONARŞİ) 15
1. Mutlakiyette Gelişmeler 15
Aydınlanma Çağı Mutlakiyeti 15
İngiltere'de Demokrasi Hareketleri 16
Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuruluşu 16
2. Fransız İhtilali 17
Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti'ne Etkileri 18
3. Eski Düzene Dönme Çabaları ve Tepkiler (1815-1870) 18
Viyana Kongresi 18
1830 ve 1848 İhtilalleri 19
Avrupa Devletlerinin Osmanlı Devleti'ne Karşı Uyguladığı "Çifte Standart" 19
4. Almanya ve İtalya Siyasi Birliklerinin Kurulması ve Avrupa'da Bloklaşma 20
İtalya Siyasi Birliğinin Kurulması 20
Almanya Siyasi Birliğinin Kurulması 20
Avrupa'da Bloklaşma 20
b. SANAYİ İNKILABI VE SÖMÜRGECİLİK 21
1. Bilimsel ve Teknolojik Gelişmeler 21
2. Ticaret Alanında Gelişmeler 21
3. Sanayi İnkılabı 22
4. Sömürgecilik Faaliyetleri 22
c. AYDINLANMA ÇAĞI 23
1. Düşünce Hayatında Gelişmeler 23
2. Doğal ve Beşerî Bilimlerde Gelişmeler 24

B. OSMANLI DEVLETİ 24
a. Devletin Yapısı 24
b. Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri 26
c. Büyük Devletlerin Osmanlı Politikaları 32
1. Şark Meselesi (Doğu Sorunu) 33
2. İngiltere'nin Osmanlı Politikası 34
3. Rusya'nın Osmanlı Politikası 34
4. Fransa'nın Osmanlı Politikası 35
5. Almanya'nın Osmanlı Politikası 35
d. Osmanlı Devleti'nin Avrupa Politikası 35
1. Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839) 36
2. Kırım Savaşı (1853 - 1856) 38
3. Islahat Fermanı (1856) 40
C. OSMANLI DEVLETİ'NİN DAĞILMAYA BAŞLAMASI VE BUNU ÖNLEME ÇABALARI 43
a. Panslavizm Hareketi ve Balkanlar'da Ayaklanmalar 43
b. İstanbul Konferansı ve I. Meşrutiyet 44
c. 1877-1878 Osmanlı-Rusya Savaşı (93 Harbi) 46
d. Berlin Kongresi ve Sonrası 46
Doğu Rumeli Sorunu 47
Girit Sorunu ve Osmanlı-Yunan Savaşı 48
II. Abdülhamit'in Almanya Politikası 48
e. II. Meşrutiyet ve Siyasi Gelişmeler (1908-1918) 49
1. 31 Mart Olayı 51
2. II. Meşrutiyet Dönemi Siyasi Gelişmeler 52
3. II. Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımları 53
Osmanlıcılık 53
İslamcılık 54
Türk Birliği (Turancılık) 55
Türkçülük 55
Batıcılık 55
D. DIŞ OLAYLAR VE SAVAŞ DÖNEMİ 55
a. Trablusgarp Savaşı (1911) 55
b. Balkan Savaşları 57
Birinci Balkan Savaşı 57
İkinci Balkan Savaşı 58
c. Birinci Dünya Savaşı 59
1. Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Gelişmesi 61
2. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi 62
3. Cepheler 64
Kafkasya Cephesi 64
KONU METNİ: Ermeni Sorunu ve Tehcir 65
Çanakkale Cephesi 79
Mısır ve Filistin Cepheleri 80
Irak Cephesi 81
4. Birinci Dünya Savaşı'nın Sona Ermesi ve Sonuçları 81
5. Wilson İlkeleri ve Paris Barış Konferansı 82
Osmanlı Devleti'nin Paylaşılmasına Dair Gizli Anlaşmalar 82

Wilson İlkeleri....83
Paris Barış Konferansı (18 Ocak 1919)....84
6. Mondros Ateşkes Anlaşması (30 Ekim 1918)....85
Ateşkes Anlaşması'nın Şartları....85
Mondros Ateşkes Anlaşması'nın Önemi....86

İKİNCİ BÖLÜM
MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ

Prof. Dr. Salih YILMAZ

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ....89
A. MÜTAREKE DÖNEMİ....89
a. Mondros Ateşkes Anlaşması'nın Uygulanışı....89
b. İtilaf Devletleri'nin İstanbul'a Gelişi ve Osmanlı Devleti'nin Duruma Bakışı....90
c. Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler....91
1. İstanbul'daki Vatansever Parti ve Cemiyetler....93
Wilson Prensipleri Cemiyeti....93
Osmanlı Hürriyetperveran Avam Partisi....93
Teceddüd Fırkası....93
Millî Ahrar Fırkası....94
Millî Türk Fırkası....94
Millî Kongre Cemiyeti....94
Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti....94
Vahdet-i Milliye Heyeti....94
2. İtilaf Devletleri'yle İş Birliği Yapmış, Millî Mücadele'ye Karşı Ayrılıkçı Teşekküller ve Cemiyetler....94
İngiliz Muhipleri Cemiyeti....95
Hürriyet ve İtilaf Fırkası....95
Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası....95
Teali İslam ve Tarik-i Salah Cemiyetleri....96
Kürt ve Kürdistan Teali Cemiyeti....96
3. Azınlıklar Tarafından Kurulan Cemiyetler....96
Mavri Mira (Kara Gün) Cemiyeti....96
Pontus Rum Cemiyeti....97
KONU METNİ: Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Pontus Sorunu....97
Hınçak Cemiyeti....103
Musevi Makabi ve Alyans İsrailit Cemiyetleri....103
4. Düşmanla Mücadele Amacıyla Kurulmuş Millî Cemiyetler....104
Güney Kafkas Teşkilatı: Millî Şura ve Millî İslam Şurası....104
Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi....105
İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti....105
İzmir Redd-i İlhak (Müdafaa-i Vatan) Cemiyeti....105
Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti....105
Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye (Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk) Cemiyeti....106
Kilikyalılar Cemiyeti....106
d. Mustafa Kemal'in İstanbul'a Gelişi ve Duruma Bakışı (13 Kasım 1918)....106
KONU METNİ: Mustafa Kemal Paşa'nın Hayatı....108

B. KURTULUŞ SAVAŞI HAZIRLIK DÖNEMİ VE KONGRELER 112
a. Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı ve Millî Bilincin Uyandırılması 112
b. Yunanlıların Batı Anadolu'ya Yönelik Faaliyetleri ve İzmir'in İşgali 114
c. Kuvayımilliye Hareketinin Başlaması ve Batı Cephesi'nin Oluşması 116
d. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun ve Çevresindeki Faaliyetleri 118
e. Kongreler 119
1. Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919) 119
2. Kars, Ardahan ve Oltu Kongreleri 121
3. Erzurum Kongresi 121
4. Sivas Kongresi 123
5. Trabzon Kongreleri 125
6. Batı Anadolu Kongreleri (İzmir, Balıkesir, Nazilli, Alaşehir, Uşak, Afyonkarahisar) 126
7. Trakya Kongreleri 127
f. Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin Tutumu ve Sonuçları 128
g. Ali Rıza Paşa Kabinesi, Amasya Görüşmesi ve Sonuçları 129
h. Temsil Heyetinin Ankara'ya Gelmesi 131
ı. Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Misakımillî 131
i. İstanbul'un İtilaf Devletleri Tarafından Resmen İşgali ve Mebusan Meclisinin Dağıtılması 133

C. TBMM'NİN AÇILMASI VE TBMM HÜKÛMETİ'NİN KURULMASI 135
a. Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ile İstanbul Hükûmeti'nin Mücadelesi 140
1. Büyük Millet Meclisine Karşı Ayaklanmalar 140
2. Doğrudan Doğruya İstanbul Hükûmeti Tarafından Çıkarılan Ayaklanmalar (Kuvâ-yı İnzibatiye, Anzavur Ayaklanması) 142
Hilafet Ordusu (Kuvâ-yı İnzibatiye) 142
Anzavur Ayaklanması 142
3. İstanbul Hükûmeti ve İtilaf Devletlerince Çıkarılan Ayaklanmalar 143
Bolu-Düzce-Hendek-Adapazarı Ayaklanmaları 143
Yenihan'da (Yıldızeli) ve Yozgat'ta Postacı Nazım Çapanoğulları Ayaklanmaları 143
Afyon'da Çopur Musa Ayaklanması 144
Konya'da Zeynelabidin ve Delibaş Mehmet Ayaklanması 145
Millî Aşireti Ayaklanması 146
4. Azınlıkların Çıkardıkları Ayaklanmalar 147
b. Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun Kabulü ve İstiklal Mahkemeleri 147
İstiklal Mahkemeleri 148

D. MİLLÎ MÜCADELE'DE SİYASİ GELİŞMELER VE SEVR ANTLAŞMASI 150
a. Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920) 150
b. Düzenli Ordunun Kurulması 154

E. CEPHELERDE MUHAREBELER VE SONUÇLARI 156
a. Doğu Cephesi'nde Savaş ve Barış (Gümrü Antlaşması) 156
b. Güney Cephesi'nde Gelişmeler (Maraş ve Urfa'nın Kurtarılması, Antep Savunması) 159
Maraş Savunması 160
Urfa Savunması 161
Antep Savunması 161
Adana Savunması 162
Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921) 162

c. Batı Cephesi Muharebeleri ve Gelişmeler....163
1. Çerkez Ethem Olayı....163
2. Birinci İnönü Muharebesi (6-10 Ocak 1921)....166
Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun (1921 Anayasası) Çıkarılması....168
Londra Konferansı....170
3. İkinci İnönü Muharebesi (23 Mart - 1 Nisan 1921)....172
4. Aslıhanlar ve Dumlupınar Savaşları (8-15 Nisan 1921)....173
5. Eskişehir ve Kütahya Muharebeleri....173
6. Ordunun Sakarya'nın Doğusuna Çekilmesi ve Büyük Millet Meclisinin Tepkileri, Mustafa Kemal'in Başkomutan Seçilmesi....174
7. İstiklal Marşı'nın Kabulü....175
d. Moskova Antlaşması....176
e. Sakarya Meydan Muharebesi....177
f. Sakarya Meydan Muharebesi Sonrası Siyasi Gelişmeler....179
g. Büyük Taarruz (26 Ağustos - 9 Eylül 1922)....181
h. Mudanya Ateşkes Anlaşması....184
F. LOZAN KONFERANSI VE LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI....187
a. Lozan Konferansı....187
1. Görüşme Konuları ve Katılan Devletler....189
2. Görüşmelerin Kesilmesi ve Nedenleri....189
3. Lozan Barış Antlaşması Esasları....191

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ATATÜRK DÖNEMİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ (1923-1938)

Prof. Dr. Salih YILMAZ

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ (1923-1938)....197
A. ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKA....197
a. Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)....197
b. Ankara'nın Başkent Oluşu (13 Ekim 1923)....199
c. Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)....200
d. Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)....202
e. Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri ve Muhalefet....204
1. Cumhuriyet Halk Fırkası (9 Eylül 1923)....205
2. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924)....206
Şeyh Sait Ayaklanması (13 Şubat 1925)....206
Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi (17 Haziran 1926)....207
3. Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930)....208
Menemen Olayı (23 Aralık 1930)....210
4. Kadro Hareketi....211
B. ATATÜRK DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA....212
a. Nüfus Mübadelesi....214
b. Musul Sorunu....215
c. Milletler Cemiyeti ve Milletler Cemiyetine Girişimiz (18 Temmuz 1932)....216
d. Balkan Antantı (9 Şubat 1934)....216
e. Montreux (Montrö) Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)....217

f. Sâdâbat Paktı (8 Temmuz 1937)....218
g. Hatay Sorunu....219
h. Atatürk Dönemi'nde Diğer Batı Ülkeleriyle Münasebetler....220
1. Türk-Sovyet Münasebetleri....220
2. Türk-İngiliz Münasebetleri....221
3. Türk-İtalyan Münasebetleri....222
4. Türk-Fransız Münasebetleri....222
5. Amerika ile Münasebetler....224
i. Batı'nın Türkiye'nin Dış Politikasına Bakışı....224

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
CUMHURİYET DÖNEMİ İNKILAP HAREKETLERİ

Prof. Dr. Salih YILMAZ

A. ÇAĞDAŞ HUKUK SİSTEMİNİN KURULMASI....229
a. Hukuk Nedir?....229
b. Osmanlı Devleti'nde Hukuk....230
c. Din-Devlet İlişkisi ve Aşamaları....232
d. Türk Medeni Kanunu'nun Kabulü ve Karakteri....233
B. EĞİTİM ALANINDA İNKILAP HAREKETLERİ....234
a. Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Anlayışı....234
b. Atatürk Dönemi'nde Millî Eğitim....236
c. Tevhiditedrisat Kanunu (3 Mart 1924)....238
d. Medreselerin Kaldırılması....239
e. İlk, Orta ve Mesleki Öğretimdeki Gelişmeler....240
f. Yükseköğretimdeki Gelişmeler....241
g. Üniversite Reformu (1933)....242
h. Köy Enstitülerinin Kuruluşu....244
i. Azınlık ve Yabancı Eğitim Kurumları....247
C. KÜLTÜR ALANINDA İNKILAP HAREKETLERİ....249
Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Anlayışı....250
Millî Kültür ve Atatürk'ün Millî Kültür Hakkında Görüşleri....251
a. Türk Tarih Kurumunun Kuruluşu ve Yeni Tarih Anlayışı....252
Türk Tarih Tezi....253
Yeni Tarih Anlayışı....254
b. Türk Dilinin Gelişmesi....255
Güneş-Dil Teorisi....257
Türk Harflerinin Kabulü (1 Kasım 1928)....258
c. Halkevlerinin Kuruluşu ve Faaliyetleri....260
D. TOPLUMSAL ALANDA İNKILAPLAR....262
a. Tekkelerin, Zaviyelerin ve Türbelerin Kapatılması....262
b. Kıyafette Değişiklik....263
c. Soyadı Kanunu'nun Kabulü....265
d. Takvim, Saat ve Ölçülerde Değişiklik....266
e. Hafta Tatilinin Düzenlenmesi....268
f. Kadın Haklarının Kabulü....268
Sosyal Haklar....269
Siyasi Haklar....269

E. EKONOMİK ALANDA İNKILAPLAR 269
a. Osmanlı Ekonomisi 269
b. Millî Ekonominin Kurulması 271
1. Millî Ekonomi İlkesi'nin Uygulanması ve Türkiye İktisat Kongresi 272
c. Tarım 274
1. Aşar Vergisinin Kaldırılması 275
d. Ticaret 276
e. Sanayi ve Madencilik 278
f. Bayındırlık ve Ulaştırma Alanında Gelişmeler 280
g. Sağlık ve Tıp Alanında Gelişmeler 282

BEŞİNCİ BÖLÜM
ATATÜRK İLKELERİ VE BÜTÜNLEYİCİ İLKELER

Prof. Dr. Salih YILMAZ

ATATÜRK İLKELERİ VE BÜTÜNLEYİCİ İLKELER 287
A. ATATÜRK İLKELERİ 287
a. Atatürk İlkelerinin Amacı 287
b. Atatürk İlke ve İnkılaplarının Dayandığı Esaslar 287
1. Millî Tarih Bilinci 288
2. Vatan ve Millet Sevgisi 288
3. Millî Dil 288
4. Bağımsızlık ve Özgürlük 288
5. Egemenliğin Millete Ait Oluşu 289
6. Çağdaş Uygarlık Düzeyinin Üstüne Çıkma Hedefi 289
7. Millî Kültürü Geliştirme Hedefi 289
8. Türk Milleti Bilinci 289
9. Millî Birlik ve Beraberlik, Vatanın Bütünlüğü 290
c. İlkeler 290
1. Cumhuriyetçilik İlkesi 290
Türkiye Cumhuriyeti'nin Nitelikleri 292
2. Milliyetçilik İlkesi 293
Milliyetçiliğin Türk İnkılabındaki Yeri ve Önemi 295
3. Halkçılık İlkesi 298
Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı 299
4. Devletçilik İlkesi 300
5. Laiklik İlkesi 302
6. İnkılapçılık İlkesi 303
B. BÜTÜNLEYİCİ İLKELER 304
a. Millî Egemenlik 304
b. Millî Bağımsızlık 306
c. Millî Birlik, Beraberlik ve Ülke Bütünlüğü 307
d. Yurtta Barış, Dünyada Barış 307
e. Bilimsellik ve Akılcılık 308
f. Çağdaşlaşma ve Batılılaşma 308

ALTINCI BÖLÜM
ATATÜRK SONRASI TÜRKİYE (1938-)

Yrd. Doç. Dr. Yaşar BAYTAL - Yrd. Doç. Dr. Sayim TÜRKMAN

A. İÇ POLİTİKA (1938-2000) 313
a. Atatürk'ün Vefatı* 313
b. Atatürk'ün Vefatının Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Yankıları* 314
c. İsmet İnönü Dönemi (1938-1950)* 317
d. Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)* 321
e. 1960 Askerî Müdahalesi* 328
f. Adalet Partisi Dönemi (1961-1980)* 330
g. 12 Eylül 1980 Askerî Müdahalesi* 340
h. Anavatan Partisi Dönemi (1983-2002)* 342
ı. Doğru Yol Partisi Dönemi (1984-2002)* 348
j. 28 Şubat Süreci* 353
B. DIŞ POLİTİKA 354
a. II. Dünya Savaşı Öncesinde Türkiye'nin Dış Politikası* 354
1. Sovyet-Alman İttifakı ve Türkiye* 356
2. Yalta Konferansı ve Türkiye'nin Savaşa Katılması* 360
b. II. Dünya Savaşı Sonrası Türk Dış Politikası 365
1. Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri (1945-1950)* 365
2. Türkiye-ABD Münasebetleri (1945-1950)* 368
3. NATO'nun Kuruluşu ve Türkiye'nin NATO'ya Katılması* 371
c. Soğuk Savaş Dönemi'nde Türk Dış Politikası 373
1. Kıbrıs Sorunu* 373
2. Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri (1950–1990)* 379
3. Türk-ABD Münasebetleri (1950-2003)* 385
4. Türkiye-Yunanistan Münasebetleri (1950-1990)* 389
5. Türkiye-Orta Doğu Ülkeleri Münasebetleri (1950-1990)* 398
İsrail Devleti'nin Kurulması ve Türkiye ile İlişkiler 398
Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İsrail Devleti'ni Tanıması 404
Arap-İsrail Savaşları ve Türkiye'nin Tutumu 406
Türkiye-İran İlişkileri 409
Irak'ta Halk Darbesi ve CENTO'nun Kurulması 412
d. Soğuk Savaş Sonrası Türk Dış Politikası 414
1. Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Yeni Dünya Düzeni (1989-1990)* 414
2. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlığını İlan Etmesi ve Türkiye ile Münasebetleri (1991-2012)* 416
2. Irak Sorunu ve Körfez Savaşı (1991)* 420
3. Arap Baharı ve Türkiye* 426
4. Türkiye-Avrupa Birliği Münasebetleri* 430

SEÇİLMİŞ KAYNAKLAR 435

SEÇİLMİŞ KAYNAKLAR

ABADAN, Yavuz, **Amme Hukuku ve Devlet Nazariyeleri,** Ankara, 1952.

Adalet Partisi, Tüzük ve Program (Prensip Maddeleri), Orjinal Matbaası, Ankara, 1961.

AĞAOĞLU, Ahmet, **Serbest Fırka Hatıraları,** İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

AHMAD, Feroz ve Bedia Turgay, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971),** İstanbul, 1971.

Ahmet İzzet Paşa, **Feryadım,** Cilt: 2, İstanbul, 1993.

AKALIN, Cüneyt, **Akel ve Kıbrıs Sorunu-Kıbrıs ve Geleceği,** (Editör: İrfan Kalaycı), Nobel Yayınları, Ankara, 2004.

AKAR, Rıdvan, **Varlık Vergisi Kanunu - Tek Parti Döneminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği,** İstanbul, 1992.

AKBIYIK, Yaşar, **Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş,** Ankara, 1999.

AKÇAM, Tamer, **Türkiye'yi Yeniden Düşünmek,** Birikim Yayınları, İstanbul, 1995.

AKDEVELİOĞLU, Atay, **Türk Dış Politikası (1980 -2001),** C.II, 4. B., B. Oran (ed.) İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

AKSOY, İlhan, **Kurumlarında İnkılap Tarihi Öğretimi,** Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003.

AKSU, Fuat, "Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu", **Genelkurmay Stratejik Araştırmalar Dergisi,** Yıl: 2, Sayı: 3, Şubat 2004.

AKŞİN, Sina (ed), **Bugünkü Türkiye 1980-1995-Türkiye Tarihi,** Cilt: 5, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.

_____, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele,** İstanbul, 2004.

_____, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Son Meşrutiyet (1919-1920),** Cilt: II, İstanbul, 1992.

_____, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki,** Ankara, 1988.

_____, **Kısa Türkiye Tarihi,** İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1988'e,** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989.

ALBAYRAK, Mustafa, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti,** Ankara, 2004.

ALTUĞ, Yılmaz, **Türk İnkılap Tarihi,** İstanbul, 1963.

ANDİCAN, Ahat, "Türkiye – Orta Asya Cumhuriyetleri İlişkileri (2008 – 2012)", **Türk Dış Politikası (1919-2012),** Haydar Çakmak (Edi.), 2.B., Barış Kitapevi, Ankara, 2012.

ARIKOĞLU, Damar, **Hatıralarım,** İstanbul, 1961.

ARMAOĞLU, Fahir, "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri", **Atatürk'ün Ölümünün 50. Yılı Sempozyumu,** Ankara, 1988.

_____, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914),** Ankara, 1999.

_____, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi,** Alkım Yayınları, 18. Baskı, İstanbul, 2012.

_____, **Kıbrıs Meselesi,** Ankara, 1963.

ARSAL, Sadri Maksudi, **Millet Duygusunun Sosyolojik Esasları,** İstanbul, 1979.

ARSEL, İlhan, **Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları,** Ankara, 1962.

ASLAN, Erdal, **Devrim Tarihi Ders Kitapları, Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları,** Salih Özbaran (Ed.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007.

Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri 1911-1921, Ankara, 1982.

Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler, Ankara, 1981.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk (1919-1927),** Hazırlayan: Zeynep Kokmaz, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1961.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt: I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1989.

Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri (1917-1938), Ankara, 1964.

Atatürkçülük I, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, MEB Yayınları, İstanbul, 1997.

Atatürkçülük III, Atatürkçü Düşünce Sistemi, MEB Yayınları, İstanbul, 1997.

ATAY, Falih Rıfkı, **19 Mayıs,** Ankara, 1944.

ATUN, Ali Fikret, **Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği,** Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği Yayınları, No: 6, Lefkoşa, 2001.

AVCI, Orhan, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası", **Askeri Tarih Bülteni,** Genelkurmay Yayınları, Sayı: 41 (Ağustos 1996).

AYBARS, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri,** Ankara, 1975.

AYDEMIR, Şevket Süreyya **İkinci Adam,** C. 2, (1938-1950), Remzi Kitap Evi, İstanbul, 2000.

_____, **Tek Adam,** Mustafa Kemal (1881-1919), Cilt: I, İstanbul, 1974.

AYDEMİR, Talat, **Talat Aydemir Konuşuyor,** İstanbul, 1966.

AYDINEL, Sıtkı, **Güneybatı Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Harekâtı,** Ankara, 1990.

AYTEPE, Oğuz, "Yeni Belgelerin Işığında Kürdistan Teali Cemiyeti", **Tarih ve Toplum,** Cilt: 29, Sayı:174, İstanbul, 1998.

BAĞCI, Hüseyin, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası,** Ankara, 1990.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Türkiye'de Zirai Bir Reformun Ana Meseleleri", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,** Cilt: 6, Sayı: 1-2, Ekim 1944-Ocak 1945.

BAŞDOĞAN, Ferhat, "16. Yüzyıldan Günümüze Kadar Türk-İran İlişkileri", **Güncel Konular Dergisi,** ATASE Yayınları, Sayı: 8 (Ağustos 1987).

_____, "Tük-Irak İlişkileri ve Bugünkü Irak", **Güncel Konular Dergisi,** ATASE Yayınları, Sayı: 7, Ağustos 1988.

BAŞGİL, Ali Fuat, **Din ve Laiklik,** İstanbul, 1985.

BAŞGÖZ, İlhan-WİLSON, Howard, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk,** Ankara, 1968.

BAYTAL, Yaşar, **X. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi,** Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türkiye Devleti'nin Dış Siyasası,** TTK Yay., Ankara, 1995.

_____, **Atatürk, Hayatı ve Eserleri,** Cilt: I, Ankara, 1963.

BEHNAN, Enver, **Türk Soyadı,** İstanbul, 1935.

BELEN, Fahri, **Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi, 1918 Yılı Hareketleri,** Cilt:5, Ankara, 1967.

BERBER, Engin, **Sancılı Yıllar: 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı,** Ankara, 1997.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, **Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı,** Ankara, 1962.

BİLSEL, Cemil, **İstanbul Üniversitesi Tarihi,** İstanbul, 1943.

BİRİNCİ, Ali "Lale Devri ve Türk Rönesansı", **Genel Türk Tarihi,** Cilt: V, Ankara, 2002.

BORAK, Sadi, **Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları (1899-16 Mayıs 1919),** İstanbul, 1998.

BORATOV, Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985),** 6. B, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1998.

BREZINSKI, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gerekleri,** (Çev. Gül Keskin-Gülsev Pakkan), Sabah Kitapları, İstanbul, 1998.

BURÇAK, Rıfkı Salim, "Türk Sovyet İlişkilerine Genel Bakış", **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu,** Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Ankara, 8-9 Mart 1990, Ankara, 1995.

_____, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950,** Basım yeri belli değil, 1979.

CAN, Mehmet, **Orta Doğu'da Amerikan Politikası,** Bayrak Yayınları, İstanbul, 1993.

CAŞIN, Mesut Hakkı, "İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'nin Tutumu", **Türk Dış Politikası (1919-2012),** (Editör: Haydar Çakmak), 2.Baskı, Barış Kitapevi, Ankara, 2012.

CEBESOY, Ali Fuat, **Milli Mücadele Hatıraları,** İstanbul, 1953.

_____, **Moskova Hatıraları,** Ankara, 1982.

CEM, İsmail, **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi,** Yelken Matbaası, İstanbul, 1974.

CİLLOV, Haluk, **Türkiye Ekonomisi,** İstanbul, 1972.

COULOUMBIS, Theodore A., **ABD, Yunanistan ve Türkiye: Sorunlu Bir Üçgen,** ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

ÇABUK, Vahit, **Osmanlı Siyasi Tarihinde II. Abdülhamit,** Emre Yayınları, İstanbul, 1990.

ÇADIRCI, Musa, "Tanzimatın Uygulanmasındaki Güçlükler", **Tanzimatın 50. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu,** Ankara, 1994.

ÇAKMAK, Fevzi, **Büyük Harb'de Şark Cephesi Hareketleri,** Ankara, 1936.

ÇAMAN, Efe, "Kafkasya ve Orta Asya'da Alternatif ile Uyum Arası Türk Bölgesel Politikası: Kafkasya ve Orta Asya'da Türkiye", **Avrasya'nın Değişen Politiği,** Der. M. Seyfettin Erol, 2.B., Barış Kitapevi, Ankara, 2011.

ÇAVDAR, Tevfik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950,** Ankara, 1999.

ÇAY, Abdülhaluk, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel,** Ankara, 1989.

ÇAYCI, Abdurrahman, **Gazi Mustafa Kemal,** Ankara, 2002.

ÇELEBİ, Özlem, "Türkiye-ABD İlişkileri", **Türk Dış Politikası 1919-2012**, Barış Platin Kitap Ltd. Şti., Ankara, 2012.

ÇETINDAĞ, Esat, "Orta Doğu Savaşı ve Getirdikleri", **Hava Kuvvetleri Komutanlığı Dergisi,** Sayı: 251 (Mart 1974).

ÇETINSAYA, Gökhan, "Türk-İran İlişkileri", **Türk Dış Politikasının Analizi,** Derleyen: Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 2001.

ÇİÇEK, Kemal, **Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917,** Ankara, 2005.

ÇOŞKUN, Ali, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi", **Atatürkçü Düşünce Dergisi,** Sayı: 4, Kasım, 2003.

DAVUTOĞLU, Ahmet, **Stratejik Derinlik,** Küre Yayınları, 70. Baskı, İstanbul, 2011.

DEMİR, Ali Faik, "SSCB Sonrası Türkiye ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Arasındaki İlişkiler", **Genelkurmay Stratejik Araştırmalar Dergisi,** Sayı: 2, Eylül 2003.

DEMİREL, Ahmet, **Birinci Meclis'te Muhalefet,** İkinci Grup, İstanbul, 1994.

DEMİRER, Mehmet Arif, **Demokrat Parti İktidarının 1950-1960 Günlüğü,** Ankara, 1995.

DILAN, Hasan Berke, **Türkiye'nin Dış Politikası (1923-1939),** Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

DOĞANAY, M. Zeki A.- ATUN, Fikret, **Orta Doğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Değerlendirilmesi Körfez Harbi ve Alınan Dersler,** TAİ Yayınları, Ankara, 1994.

DUMAN, Bilgay, "Arap Baharı'nın Irak'a Yansıması ve Irak'ın Olaylara Yaklaşımı", Orta Doğu Analizi, **ORSAM Dergisi,** C. 3, Sayı: 36, Aralık 2011.

DURAN, Tülay, "Felah-ı Vatan İttifakı", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,** Cilt 10, sayı:61, Ankara, 1972.

DURSUNOĞLU, Cevat, **Milli Mücadelede Erzurum,** Ankara, 1946.

DURUSOY, Serap, "Kıbrıs Sorununu Çözmeye Yönelik Annan Planının Ekonomik Yansımaları", **Kıbrıs ve Geleceği: Ekonomi-Politika Tartışma,** (Editör: İrfan Kalaycı), Ankara, 2004.

EDİS, Seyfullah, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri,** Ankara, 1983.

ERCAN, Suna, "İsrail'deki Arap Azınlığın Kimlik Sorunu", **Avrasya Dosyası,** ASAM Yayınları, Cilt: 6, Sayı: 1 (İlkbahar 2000).

ERÇELEBİ, Hasan, **Kuruluşunun 50. yılında Köy Enstitüleri ve Türk Eğitim Sistemine Katkıları,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1991.

ERENDIL, Muzaffer, **Çağdaş Orta Doğu Olayları,** Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992.

ERGÜN, Özlem G.,- GÜREL, Şükrü S., "İkinci Petrol Krizi Sonrasında Orta Doğu Petrolleri ve OPEC", **Su Sorunu, Türkiye ve Orta Doğu,** Der. Sabahattin Şen, Bağlam Yayınları İstanbul, 1993.

ERİM, Nihat, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri,** Cilt: I, Ankara, 1953.

ERKİN, Feridun Cemal, **Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi,** Ankara, 1968.

ERMAN, Azmi Nihat, **İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri,** İstanbul, 1971.

EROĞLU, Hamza, **Atatürk ve Cumhuriyet,** Ankara, 1998.

_____, **Türk İnkılap Tarihi,** MEB Basımevi, İstanbul, 1982.

EROĞUL, Cem, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi),** Ankara, 1990.

ESENKOVA, Enver, **İhtilal Nedir Nasıl Olur? Olmalı mı?,** İstanbul, 1962.

EZHERLİ, İhsan, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1986),** Ankara, 1986.

FOUSKAS, Vassilis K., **Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya, Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları,** (Çev.:Ali Çakıroğlu), Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2004.

GAXOTTE, Pierre, **Fransız İhtilali Tarihi,** (Çev:Samih Tiryakioğlu), İstanbul, 1982.

GEDİKOĞLU, Şevket, **Türkiye'de Yaygın Eğitimden Çağdaş Halk Eğitimine,** Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1991.

GİRİTLİOĞLU, Fahir, **Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Yeri,** Cilt: I, Ankara, 1965.

GOLOĞLU, Mahmut, **Devrimler ve Tepkiler (1924-1930),** Ankara, 1972.

_____, **Milli Şef Dönemi,** Ankara, 1972.

_____, **Sivas Kongresi,** Ankara, 1969.

_____, **Üçüncü Meşrutiyet 1920,** Ankara, 1970.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip, "Nizam-ı Cedid", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, Ankara, 1993.

_____, **Milli Mücadele Başlarken,** Cilt: I, Ankara, 1959.

GÖKDEMİR, Ahmet Ender, **Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti,** Ankara, 1998.

GÖMEÇ, Saadettin, **Millî Mücadele'de Antep,** Ankara, 1989.

GÖNLÜBOL, Mehmet, "Atatürk'ün Dış Politikası: Amaçlar ve İlkeler", **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu,** Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Ankara, 8-9 Mart 1990, Ankara, 1995.

_____, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma,** Ankara, 1975.

_____, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973),** Sevinç Matbaası, Ankara, 1974.

_____, **Türk Dış Politikası 1919-1965,** Ankara, 1979.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu,** Ankara, 1993.

GÖZEN, Ramazan, **Amerika Kıskacında Dış Politika, Körfez Savaşı, Turgut Özal ve Sonrası,** Liberte Yayını, Ankara, 2000.

GRAVES, P. Phılıp, **İngilizler ve Türkler (1789-1939), Osmanlıdan Günümüze Türk-İngiliz İlişkileri,** (Çev: Yılmaz Tezkan), Ankara, 1999.

GRAYSON, Benson Lee, **Orta Doğu'da Sovyet Çıkarları ve Amerikan Tercihleri,** Çev. Harp Akademileri YABE Başkanlığı, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1984.

GÜLTEPE, Necati, **Turancılık Tarihinin Kaynakları,** Ankara, 1999.

GÜNDÜZ, İrfan, **Osmanlılarda Devlet ve Tekke Münasebeti,** İstanbul, 1984.

GÜNEŞ, İhsan, **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünsel Yapısı (1920-1923),** Eskişehir, 1985.

GÜRGÜÇ, H., **1943-1944 Alman-Rus Savaşı,** Askeri İstanbul Matbaası, İstanbul, 1944.

GÜRÜN, Kamuran, **Savaşan Dünya ve Türkiye,** Ankara, 1986.

_____, **Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953),** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

GÜZ, Nurettin, **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organı Halkevleri Dergileri,** Ankara, 1995.

Halil Menteşe'nin Anıları, İstanbul, 1986.

HANDZİC, Adem, **XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi ve (Pancermenizm - Panislamizm - Panslavizm - Osmanlıcılık Fikirleri),** İstanbul, 1994.

HATİPOĞLU, Murat, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan, 1923-1954,** Ankara, 1997.

HAVATME, Nayif, **Filistin'de Halk Savaşı ve Orta Doğu,** Çev. Mehmet Emin Bozaslan, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.

HAYTA, Necdet-ÜNAL, Uğur, **Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri,** Ankara, 2008.

HELMERİCH, Paul C., **Sevr Entrikaları,** (Çev.:Şerif Erol), İstanbul, 1996.

HERM, Walter G., **United States Army in the Korean War,** Washington D.C. 1966.

HOURANI, Albert, **Arap Halkları Tarihi,** İletişim Yayınları, 3. B, İstanbul, 2001.

HUREWITZ, J. C., **Orta Doğu Siyaseti,** Genelkurmay ATASE Yayınları, Çev. Nusret Özselçuk, Ankara 1979.

INBAR, Efraim, **Türk-İsrail Stratejik Ortaklığı,** ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

İCRA, Baside, **Demirkırat Alfabesi (DP Tüzük ve Programı),** Ankara, 1992.

İĞDEMİR, Uluğ, **Heyet-i Temsiliye Tutanakları,** Ankara, 1989.

İHSANOĞLU, Ekmeledin, **Osmanlı Devleti Tarihi,** Cilt: 1, İstanbul, 1999.

İMECE, Mustafa Selim, **Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri 1925,** İş Bankası Yay., Ankara, 1959.

İNALCIK, Halil, "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu, **Belleten,** Cilt: XXVIII, Sayı: 112, Ankara, 1964.

İNAN, Abdülkadir, **Güneş-Dil Teorisi Üzerine Ders Notları,** TDK, İstanbul, 1936.

İNAN, Afet A., **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,** Ankara, 1968.

_____, **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı-1933,** Ankara, 1972.

_____, **Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları,** Ankara, 1969.

_____, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi,** Ankara, 1983.

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar,** I. Kitap, (Haz.:Sabahattin Selek), Ankara, 1985.

KABASAKAL, Mehmet, **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960),** İstanbul, 1991.

KAFESOĞLU, İbrahim, **Türk Milli Kültürü,** İstanbul, 2004.

KANSU, Mahzar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber,** Cilt: 2, Ankara, 1988.

KARA, Mustafa, **Din, Hayat, Sanat Açısından Tekke ve Zaviyeler,** İstanbul, 1990.

KARABEKİR, Kâzım, **İstiklal Harbimiz,** İstanbul, 1969.

KARACAN, Özcan, **Atatürk Döneminde Yapılan Karayolları, Barajlar ve Limanlar (1923-1938),** Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış YL Tezi, Ankara, 2005.

KARAL, Enver Ziya, **Atatürk'ten Düşünceler,** Ankara, 1966.

_____, **Osmanlı Tarihi,** Cilt: IX, Ankara, 1996.

KARAÖMERLİOĞLU, Asım, "Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler", **Toplum ve Bilim,** Sayı: 76, Bahar 1998.

KARPAT, H. Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi,** İstanbul, 1967.

KASIM, Kamer, "Kıbrıs Sorunu", **Türk Dış Politikası 1919-2012,** Barış Platin Kitap Ltd. Şti., Ankara, 2012.

KEPENEK, Yakup-YENTÜRK, Nurhan, **Türkiye Ekonomisi,** 12. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.

Kıbrıs'ın AB'ye Girişi Neden Hukuka Aykırı Olacak?, TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), Doğuşum Matbaacılık, Ankara, 2003.

KILIÇ, Ramazan, "Soğuk Savaş Sonrasında Basra Körfezinde Güvenlik", **Avrasya Dosyası Dergisi,** Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, Sayı: 1, (İlkbahar 2000).

KISSINGER, Henry Alfred, **Amerikan'ın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?,** Çev. Tayfun Evyapan, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.

KIZILYÜREK, Niyazi, **Kıbrıs'ta Devlet ve Siyaset: (Tarihsel Bir Değerlendirme),** Ankara, 2004.

KİLİ, Suna-GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Türk Anayasal Metinleri (Sened-i İttifak'tan Günümüze),** Ankara, 1985.

KİNROSS, Lord, **Atatürk/Bir Milletin Yeniden Doğuşu,** (Çev. Necdet Sander), İstanbul, 2011.

KOCAOĞLU, Mehmet, **Uluslararası İlişkiler Işığında Orta Doğu,** Genelkurmay Yayınları, Ankara, 1995.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi,** Ankara, 1973.

_____, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi (1918-1938),** Ankara, 1988.

_____, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,** ATAM Yayınları, Ankara, 1999.

KOÇAK, Cemil, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945),** Cilt: 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

KODAMAN, Bayram, **Şark Meselesi Işığı Altında Sultan II. Abdülhamit'in Doğu Anadolu Politikası,** İstanbul, 1983.

KONGAR, Emre, "Pazarlık ve Kuzey Irak'taki Kürtler Konusunda İsmet Paşa Örneği", **Cumhuriyet (İstanbul),** 3 Mart 2003.

Kore'de Türk Askeri, ATASE Yayınları, Ankara, 1990.

KORKMAZ, Alemdar, "Demokrasi, DP ve İnönü", **Tarih ve Toplum,** Cilt: IX, S: 53, (Mayıs 1988).

KÖNI, Hasan, "İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Türk Dış Politikası", **Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 1 (Mayıs 1988).

KRAMER, Heinz, **Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye,** Timaş Yayınları, İstanbul, 2001.

KUBALI, Hüseyin Nail, **Türk Devrim Tarihi Dersleri,** İstanbul, 1973.

KUMKALE, Tahir Tamer, **Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri,** İrfan Yayınları, İstanbul, 1997.

KURAN, Ahmet Bedevi, **İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki,** İstanbul, 1948.

KURTCEPHE, İsrafil–BEDEN, Aydın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi,** Ankara, 2006.

KUTAY, Cemal, **Çerkez Ethem Dosyası,** Cilt: 2, İstanbul, 1973.

LAÇİNER, Sedat, "Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikası (1983 – 1993)", der: Adem Çaylak vd., **Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi- İç ve Dış Politika,** 2.B., Savaş Yayınevi, Ankara.

LEVEND, Ağah Sırrı, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri,** TDK, 3. Baskı, Ankara, 1972.

Liman von Sanders, **Türkiye'de 5 Yıl,** (Çev.:M. Şevki Yazman), İstanbul, 1968.

Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler, İkinci Takım, Cilt: II, İstanbul, 1993.

MACMİLLAN, Margaret, **1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi,** (Çev.:Belkıs Dişbudak), Ankara, 2004.

MARDİN, Şerif, "Tanzimat'tan Cumhuriyete İktisadi Düşüncenin Gelişimi (1838-1918)", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt: 3, İstanbul, 1985.

MELEK, Abdurrahman, **Hatay Nasıl Kurtuldu?,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

MEMIŞ, Ekrem, **Kaynayan Kazan Orta Doğu,** Çizgi Yayınları, Konya, 2002.

MENDELSON, Marice H., **Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Girişi Neden Hukuka Aykırı Olacaktır?-Hukuki Mütalâa,** Londra, Ekim 2001.

Modernleşme ve Batıcılık, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İletişim Yayınları, Ankara, 2002.

MUMCU, Ahmet, "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Öğretiminde Yapılan Yanlışlıklar", **1. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Semineri,** Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi.

MUMCU, Cumhur, "Kardak Krizi (1996), **Türk Dış Politikasında 41 Kriz,** Haydar Çakmak (der.), Kripto Yayınları, Ankara, 2012.

MUMCU, Uğur, **Gazi Paşa'ya Suikast,** İstanbul, 1993.

NCNEILL, William H., **Dünya Tarihi,** (Çev.:Alaeddin Şenel), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1985.

NEUWAHL, Nanette, "Avrupa Birliği ve Kıbrıs", **ABAM,** Harp Akademileri Yayınları, Sayı: 280 (Mart 2002).

Nutuk (1919-1927), (Haz.: Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.

OBERLİNG, Pierre, **Kıbrıs Faciası,** Ankara, 1990.

OKTAY, Hasan, "Karabağ Krizi", **Türk Dış Politikasında 41 Kriz (1924 – 2012),** Haydar Çakmak (Editör), Ankara, 2012.

OKYAR, Fethi, **Üç Devirde Bir Adam,** (Yayına Haz.: Cemal Kutay), İstanbul, 1980.

OLGUN, Aydın, **Kıbrıs Gerçeği (1931-1990),** Ankara, 1991.

ONULDURAN, Ersin, "Türkiye-ABD İlişkileri", **Türk Dış Politikası 1919-2012,** Barış Platin Kitap Ltd. Şti., Ankara, 2012.

ORBAY, Rauf, **Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım,** (Haz.:Sümer Kılıç), İstanbul, 1993.

Orta Doğu Üzerine Bir Yorum, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1985.

ORTAYLI, İlber, **İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu,** Ankara, 1981.

ÖKÇÜN, A. G., **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir, Haberler-Belgeler-Yorumlar,** İkinci Basılış, Sevinç Matbaası, Ankara, 1971.

ÖKE, Mim Kemal, **Belgelerle Türk-İngiliz İlişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu (1918-1926),** Ankara, 1992.

ÖKTE, Ertuğrul Zekai, "Yunanistan'ın İstanbul'da Kurduğu Gizli İhtilal Cemiyeti (Kordos), **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,** Sayı: 40, Ocak 1971.

ÖZALP, Kâzım, **Millî Mücadele (1919-1922),** Cilt: I-II, Ankara, 1989.

ÖZBUDUN, Ergun, "Atatürk ve Devlet Hayatı", **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi: Atatürkçülük, Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temelleri,** YÖK Yayınları, Ankara, 1992.

ÖZDEMİR, Hikmet, "1960-1980 Dönemi", **Türkler,** Cilt: XVII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

_____, **Üç Jöntürk'ün Ölümü,** İstanbul, 2007.

ÖZGEN, Necati, "Irak Harekâtı Yaklaşırken", **Ulusal Strateji Dergisi,** Yıl: 4, (Eylül 2002).

_____, "Kıbrıs Sorunu ve Uluslararası Hukuk", **Ulusal Strateji Dergisi,** Sayı: 34 (Nisan 2003).

ÖZKAN, Zafer, "İkinci Dünya Savaşı'nın Sebepleri, Savaşın Başlaması, Cepheleri ve Sonuçları", **Türk Silahlı Kuvvetler Dergisi,** Sayı: 349 (Temmuz 1996).

ÖZKAYA, Yücel "Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** Cilt: IV, Sayı: 10, Ankara, 1987.

ÖZMEN, Süleyman, **Orta Doğu'da Etnik Dini Çatışmalar ve İsrail,** IQ Araştırma Yayınları, 2. B, İstanbul, 2003.

ÖZTOPRAK, İzzet, "İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Askeri Yönü", **Belleten,** Sayı: 237, Ağustos 1999.

ÖZTÜRK, Mustafa, "Cumhuriyet Döneminde Sağlık Hizmetleri", **Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi Dergisi,** Sayı: 6 (1), Isparta, 1999.

ÖZÜÇETİN Yaşar-NADAR Senem, "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Üniversiteler Düzeyinde Okutulmaya Başlanması ve Gelinen Süreç", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-The Journal of International Social Research,** Volume 3 / 11 Spring 2010.

PAÇACI, Cihan, "Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılık Sektörü", **Yeni Türkiye Dergisi,** Sayı: 23-24, Cumhuriyet Özel Sayısı V, Ankara, 1998.

PALMER, Alan, **Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi,** (Çev.: Belkıs Çorakçı Dişbudak), Ankara, 1992.

PARASIZ, İlker, **Türkiye Ekonomisi: 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları,** Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1998.

PARLAR, Suat, **Orta Doğu, Vaat Edilmiş Topraklar,** Bibliotek Yayınları, İstanbul, 1999.

PEKER, Recep, **İnkılap Tarihi Ders Notları,** Ankara, 1936.

Rauf Orbay'ın Hatıraları, Yakın Tarihimiz, Cilt: IV, İstanbul, 1962.

ROBERTS, J. M., **Avrupa Tarihi,** İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2010.

SAFA, Peyami, **Millet ve İnsan,** İstanbul, 1943.

Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Ankara, 1973.

SAKAOĞLU, Necdet, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi,** İstanbul, 1993.

SALINGER, Pierre-LAURENT, Eric, **Körfez Savaşı, Gizli Dosya,** Çev. Erden Akbulut, İstanbul, 1991.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih,** 8. B., İmge Yayınları, Ankara, 2000.

SARAY, Mehmet, **Ermenistan ve Türk-Ermeni İlişkileri,** Ankara, 2005.

_____, **Türk-İran İlişkileri,** Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

SARINAY, Yusuf, "Atatürk'ün Hatay Politikası-I (1936-1938)", **Atatürk Dönemi Dış Politika,** Ankara, 2000.

_____, "Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası", **Pontus Meselesi,** Ankara, 1998.

_____, **Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı,** Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990.

_____, **Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO'ya Girişi,** Ankara, 1988.

SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilali,** Cilt: I, İstanbul, 1987.

SEMİZ, Yaşar, **Atatürk Döneminin İktisadi Politikası - Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti,** Konya, 1996.

SEZER, Ayten, **Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938),** Ankara, 1999.

SİLİER, Oya, **Türkiye'de Tarımsal Yapının Gelişimi (1923-1938),** Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981.

SOFUOĞLU, Adnan, **Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri,** İstanbul, 1996.

SONYEL, Salahi R., "Tehcir ve Kırımlar Konusunda Ermeni Propagandası Hristiyanlık Dünyasını Nasıl Aldattı", **Belleten,** Cilt: XLI, sayı:161, Ankara, 1977.

SOYAK, Hasan Rıza, **Atatürk'ten Hatıralar,** Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, Ankara, 1973.

SOYSAL, İsmail, "1937 Sadabat Paktı", **X. Türk Tarih Kongresi,** Kongreye Sunulan Bildiriler, Cilt: VI, Ankara, 1994.

_____, "Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi", **Belleten,** Sayı: 177 (Ocak 1981).

_____, **Tarihçeleri ve Açıklamalarıyla Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları,** Cilt: I, Ankara, 1983.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası,** Der Yayınları, İstanbul, 2006.

_____, **ABD'nin Türkiye Politikası (1964-1980),** Der Yayınları, İstanbul, 1995.

_____, **Türkiye Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler, Kıbrıs Ege ve Diğer Sorunlar,** İstanbul, 2000.

SÜSLÜ, Azmi, **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı,** Ankara, 1990.

ŞAHİNGÖZ, Mehmet, **İzmir, İstanbul ve Maraş'ın İşgaline Tepkiler,** (Doktora Tezi), Ankara, 1986.

ŞAHİNLER, Menter, **Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti,** İstanbul, 1979.

ŞIVGIN, Hale, **Trablusgarp Savaşı 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri,** Ankara, 1989.

ŞİMŞİR, Bilal N., **İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938),** Cilt: II, Ankara, 1975.

_____, **Malta Sürgünleri,** İstanbul, 1976.

ŞİRİN, Veli, **Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu ve Seraskerlik,** İstanbul, 2002.

TAÇALAN, Nurdoğan, **Ege'de Türk Kurtuluş Savaşı Başlarken,** İstanbul, 1970.

Talat Paşanın Anıları, (Haz.:Mehmet Kasım), İstanbul, 1986.

TAMÇELIK, Soyalp, "Kıbrıs ve Avrupa Birliği", **Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi,** Der. Ali Ahmetbeyoğlu-Erhan Afyoncu, İstanbul, 2001.

TANÖR, Bülent, "Anayasalar", **Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt:1, İstanbul, 1995.

TANSEL, Feyziye Abdullah, "Arap Harflerinin Islahı, Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884)", **Belleten,** Cilt: 17, Sayı: 66, Ankara, 1953.

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar,** Cilt: III, İstanbul, 1991.

Tarihte Türk-İran İlişkileri, Gnkur. Yayınları, Ankara, 1976.

TAŞ, Fahri, **Erzincan Mütarekesi ve Brest-Litovsk,** Ankara, 1995.

TAŞAĞIL, Ahmet, "Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri", **Genelkurmay Stratejik Araştırmalar Dergisi,** Yıl: 2, Sayı: 3, Şubat 2004.

TAŞKIRAN, Cemalettin, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk-İngiliz İlişkileri", **İstanbul 5. Askeri Tarih Semineri,** 1995.

TAYLOR, Alan R., **İsrail'in Doğuşu,** Pınar Yayınları, İstanbul, 2000.

TEKELİ, İlhan-İLKİN, Selim, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları,** İstanbul, 2009.

TELLAL, Erel, **Türk Dış Politikası,** Baskın Oran (Editör), C.II, İletişim Yayınları, 2.B., İstanbul, 2002.

TEVETOĞLU, Fethi, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar,** Ankara, 1988.

TEZEL, Yahya Sezai, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi: 1923-1950,** Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1994.

TOKSOY, Nurcan, "Avrupa Gazetelerinde Atatürk'ün Ölümüyle İlgili Olarak Çıkan Haber ve Yorumların Türk Basınına Yansıması", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 37-38, Mayıs-Kasım 2006.

TOPDEMİR, Hüseyin Gazi, "Osmanlı Devleti'ne Matbaanın Gelişi ve Düşünce Hayatına Etkileri", **Türk Yurdu,** Sayı: 212, Ankara, 2005.

TOPRAK, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi,** Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1999.

TOPRAK, Zafer, **Türkiye'de Millî İktisat (1908-1918),** Ankara, 1982.

TOYNBEE, Arnold, **Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu,** (Çev.: Kasım Yargıç), İstanbul, 1971.

TÖKİN, H. İ., "Türkiye Köy İktisadiyatında Toprak Rantı", **Kadro Dergisi,** Sayı: 4, Ankara, 1932.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler,** İstanbul, 1952.

TUNCAY, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931),** Ankara, 1981.

TUNCER, Hüner, "Cumhuriyet'in Kuruluş Döneminde Türk Diplomasisi", **Dr. Hadiye Tuncer'e Armağan,** Sanat Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999.

TUNÇOKU, Mete, "İsrail'in Kuruluşuna Varan Gelişmeler İçinde Çanakkale Savaşlarının Önemi" **Belleten,** Sayı: 212, Nisan 1991.

TURAN, Ömer, **Tarihin Başladığı Nokta, Orta Doğu,** Step Ajans, İstanbul, 2002.

TURAN, Şerafettin, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği,** Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000.

_____, **Türk Devrim Tarihi,** 3. Kitap, Ankara, 1993.

Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980), (Editör: Baskın Oran), Cilt: I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Türk Hukuk Lugatı, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara, 1949.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü İç Talimatname, Genel Çalışma Planı, Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi Dersi Müfredatı, Ankara, 1943.

Türk İstiklal Harbi (Batı Cephesi), 3. Kısım, Cilt: II, Ankara, 1994.

Türk İstiklal Harbi, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1922), Cilt: IV, Ankara, 1974.

Türk İstiklal Harbi: Doğu Cephesi, Cilt: III, Genel Kurmay Başkanlığı Yay., Ankara, 1965.

Türk Tarihinin Ana Hatları, İstanbul, 1930.

Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 2005.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, **Görüp İşittiklerim,** Ankara, 1984.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar 1924-1938, Genelkurmay Harp Tarihi Yay., Ankara, 1972.

Türkiye İstatistik Kurumu, Halkoylaması Sonuçları 2007, 1988, 1987, 1982, 1961, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2008.

Türkiye'de Siyasi Dernekler II, Ankara, 1950.

TÜRKMAN, Sayim, **ABD, Orta Doğu ve Türkiye,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2007.

TÜRKMEN, Zekeriya, **Yeni Devletin Şafağında Mustafa Kemal,** Ankara, 2002.

UÇAR, Fuat, **Türkçülüğün Manifestosu, Osmanlıcılık- İslamcılık-Türkçülük,** Ankara, 2008.

UÇAROĞLU, Rifat, **Siyasi Tarih,** Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1985.

USLU, Nasuh, "1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkilerinin Genel Portresi", **Avrupa Dosyası,** ABD Özel, Sayı: 2 (Yaz 2000).

_____, "Türkiye-ABD İlişkileri", **Türk Dış Politikası 1919-2012,** Barış Platin Kitap Ltd. Şti., Ankara, 2012.

UZUN, Hakan, "Liderine Ağlayan Bir Ulus: Atatürk'ün Ankara'daki Cenaze Töreni", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 43, (Bahar 2009).

ÜÇOK, Coşkun, **Siyasal Tarih (1789-1960),** Ankara, 1980.

ÜÇOK, Coşun-MUMCU, Ahmet, **Türk Hukuk Tarihinin Ders Kitabı,** Ankara, 1976.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Millet ve Tarih Şuuru,** İstanbul, 1948.

ÜLMAN, A. Haluk, **I. Dünya Savaşına Giden Yol ve Savaş,** Ankara, 1972.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", **Tanzimat I,** İstanbul, 1940.

_____, **Türk Medeni Hukuku,** Cilt: I, İstanbul, 1968.

VURAL, İstiklal Yaşar, "Atatürk Dönemi Maliye Politikaları: Liberal İktisattan Karma Ekonomiye", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı: 20, Nisan 2008.

WINSTONE, H. V. F. **Orta Doğu'nun Serüveni, 1826-1926 Yılları Arasında Orta Doğu'daki Siyasi ve Askeri İstihbaratın Öyküsü,** (Çev. Cengiz Kürşat, Fuad Davudoğlu), Risale Yayınları, İstanbul, 1999.

WİDMAN, Horst, **Atatürk Üniversite Reformu,** (çev: Aykut Kazancıgil-Serpil Bozkurt), İstanbul, 1981.

YALÇIN, Durmuş, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II,** Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008.

YALÇIN, E. Semih, **Atatürk'ün Millî Dış Siyaseti,** Ankara, 2000.

YALMAN, Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim,** Cilt: 3, İstanbul, 1970.

YAVUZALP, Ercüment, **Liderlerimiz ve Dış Politika,** Bilgi Yayınları, Ankara, 1996.

YAZMAN, M. Öğüt, **Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi,** Ankara, 1974.

YELEN, Hamit S., "Ankara'nın Başkent Oluşu", **Atatürk Konferansları,** Ankara, 1964, s. 96.

YERASİMOS, Stefanos, **Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye,** (Çev: Babür Kuzucu), Cilt: 3, İstanbul, 1992.

YEŞİL, Ahmet, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş,** Ankara, 1988.

YETKİN, Çetin, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945,** İstanbul, 1983.

YILMAZ, Hadiye, **Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Meselesi,** Marmara Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

YILMAZ, İskender, **Gümrü Antlaşması,** Ankara, 2001.

YILMAZ, Salih, **Osmanlı Devleti Tarihi ve Kültürü,** Ankara, 2009.

YILMAZ, Turan, **Türkiye-İsrail Yakınlaşması,** İmaj Yayınları, Ankara, 2001.

YOLALICI, M. Emin, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", **Osmanlı,** Cilt: 5, Ankara, 1999.

YULARKIRAN, Cevdet R., **Reşit Paşanın Hatıraları,** İstanbul, 1939.

YÜCEL, Hasan Ali, **Türkiye'de Ortaöğretim,** İstanbul, 1938.

ZARAKOLU, Avni, **Atatürk Devrimleri ve İktisadi Kalkınma,** Ankara, 1977.

ZÜRCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi,** İstanbul, 1993.

BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN EĞİTİME ENTEGRASYONU

Farklı amaç, politika, uygulama, etki ve eleştiriler üzerine bir inceleme

Salih Bardakcı - Hafize Keser

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1698
Eğitim No.: 326
ISBN 978-605
© 1. Basım, Şubat 2017

BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN EĞİTİME ENTEGRASYONU
Salih Bardakcı - Hafize Keser

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bardakcı, Salih., Keser, Hafize.
Bilişim Teknolojilerinin Eğitime Entegrasyonu / *Salih Bardakcı - Hafize Keser*
1. Basım, VI + 330 s., 200 x 240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-605-7
1. Bilişim Teknolojileri 2. Eğitim Sistemi 3. Gelişmiş Ülkeler 4. Gelişmekte Olan Ülkeler 5. Türkiye
6. Politikalar 7. Uygulamalar 8. Etkiler 9. Eleştiriler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İçindekiler

SUNUŞ **1**

1. BÖLÜM
EĞİTİMDE BİT ENTEGRASYONU UYGULAMA VE ARAŞTIRMALARINA GİRİŞ **7**

Giriş 9
Eğitimde BİT Uygulamalarına Genel Bakış 10
Eğitim Reformu ve BİT Entegrasyonu Süreci 15
Eğitimde BİT Entegrasyonu Sürecinin Bileşenleri, Farklı Entegrasyon Stratejileri ve Etkileri 21

2. BÖLÜM
EĞİTİMDE BİT ENTEGRASYONU AMAÇ VE POLİTİKALARI **33**

Gelişmiş Ülkelerdeki Durum 35
1. İngiltere 35
2. Kanada 44
3. Singapur 54
4. Yeni Zelanda 62
Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Durum 71
1. Brezilya 71
2. Hindistan 79
3. Mısır 88
4. Türkiye 96
Eğitimde BİT Entegrasyonu Politikalarına Genel Bakış 121

3. BÖLÜM
EĞİTİMDE BİT ENTEGRASYONU UYGULAMALARI **127**

Gelişmiş Ülkelerdeki Durum 129
1. İngiltere 129
2. Kanada 137
3. Singapur 148
4. Yeni Zelanda 157
Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Durum 167
1. Brezilya 167
2. Hindistan 176
3. Mısır 184
4. Türkiye 193
Eğitimde BİT Entegrasyonu Uygulamalarına Genel Bakış 214

4. BÖLÜM
EĞİTİMDE BİT ENTEGRASYONUNUN ETKİLERİ VE ENTEGRASYON SÜRECİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR..... 225
Farklı Ülkelerde BİT Entegrasyonuna İlişkin Etki Durumları 227
Eğitimde BİT Entegrasyonunun Türkiye'de Ortaya Çıkardığı Etkiler.....249
BİT Entegrasyonunun Türk Okulu Üzerindeki Etkilerine Yönelik Özgün Bir Araştırma.....258

5. BÖLÜM
EĞİTİMDE BİT ENTEGRASYONUNA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER..... 271

6. BÖLÜM
SONUÇ..... 291

KAYNAKLAR 307

Kaynaklar

1988 Yılı Hükümet Programı (28 Şubat, 1988). *Resmi Gazete (sayı 19739).* Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.

A National Working Group. (2010). *Computing at School.* Web:http://www.computingatschool.org.uk/ adresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Abbott, C. (2005). *ICT: Changing education. Master classes in education series.* London, New York: Routledge Falmer

Abbott, C. (2001). ICT: *Changing education.* London and New York: RoutledgeFalmer.

Abrami, P. C., Bernard, R. M., Wade, A. C., Schmid, R.F., Borokhovski, E., Tamin, R., Surkes, M., Lowerison, G., Zhang, D., Nicalaidou, I., Newman, S., Wozney, L., & Peretiatkowicz, A. (2006). A review of e-learning in Canada: A rough sketch of the evidence, gaps and the promising directions. *Canadian Journal of Learning and Technology Volume 32(3).*Web:http://cjlt.csj.ualberta.ca/ index.php/cjlt/ article/view/ 27/25 adresinden 12 Kasım 2012 tarihinde alınmıştır.

Advisory Committee on Online Learning. (2001). *The e-learning e-evolution.* Web:http://www.cmec.ca/Publications/ Lists/Publications/Attachments/19/evolution.en.pdf adresinden 5 Kasım 2013 tarihinde alınmıştır.

Agencia Brasil. (2009). *Coordenador grante que 150 mil computadores portáteis chegarão às escolas em 2009.* Web:http:// oglobo.globo.com/ educacao/coorde nador-garante-que-150-mil-computadores-portateis-chegarao-as-escolas-em-2009-3147251 adresinden 07 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

Akbaba-Altun, S. (2004). Information technology classrooms and elementary school principals' roles: Turkish experience. *Education and Information Technologies, 9* (3), 255–270.

Akbaba-Altun, S. (2006). Complexity of integrating computer technologies into education in Turkey. *Educational Technology & Society, 9* (1), 176-187

Akkoyunlu, B. (1996). Bilgisayar okuryazarlığı ile mevcut ders programlarının kaynaştırılmasının öğrenci başarı ve tutumlarına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *12*, 127-134.

Akkoyunlu, B., ve Orhan, F. (2001). The use of computers in K-12 schools in Turkey. *TechTrends: for Leaders in Education and Training, 45* (6), 29-31.

Akkoyunlu, B., & Underwood, J. D. M. (1997). A critical discusion of the appropriateness of checklands soft systems methodology in the educational research. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13,* 95-98.

Alberta Education.(2003a). *Classroom assessment toolkit for the information and communication technologies (ICT) program of studies. Grades.1-6.* Alberta: Alberta Learning, Learning and Teaching Resources Branch.

Alberta Education.(2003b). *Classroom assessment toolkit for the information and communication technologies (ICT) program of studies. Grades.7-9.* Alberta: Alberta Learning, Learning and Teaching Resources Branch.

Alberta Education.(2003c). *Classroom assessment toolkit for the information and communication technologies (ICT) program of studies*. Grades.10-12. Alberta: Alberta Learning, Learning and Teaching Resources Branch.

Alberta Education. (2011). *Framework for student learning: competencies for engaged thinkers and ethical citizens with an entrepreneurial spirit.* Web:http:// education.alberta.ca/ department/ipr/curriculum.aspx adresinden 15 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Alberta Education. (2012).*Guide to Education: ECS to Grade 12.* Alberta: Ministry of Education, Policy Branch. Web:http://education.alberta.ca/media/6719891/ guidetoed2012.pdf adresinden 15 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Alberta Education. (2012b). *Bring your own device: a guide for schools.* Alberta: Ministry of Education School Technology Branch. Web:http://education. alberta.ca/media/6749210/byod%20guide%20revised%202012-09-05.pdf adresinden 15 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Alberta Education Media and Technology Branch-AEMTB (1985). *Focus on learning: an integrated program model for Alberta school libraries.* Alberta: Alberta Education.

Alberta Learning. (2004). *Learning and technology policy framework.* Web:http://education.alberta.ca/media/531415/ltfwrk.pdf adresinden 15 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Alberta School Library Council-ASCL (2005). Role of teacher-librarian. Web:http://as lc.teachers.ab.ca/SiteCollectionDocuments/ASLC.teachers.ab.ca/Documents/role.pdf adresinden 20 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Alkan, C. (1977). *Eğitim teknolojisi. Kuramlar yöntemler*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.

Alkan, C. (1998). *Eğitim teknolojisi (8.baskı).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Anderson, N. (2009a). Intellectual disability and ICT. In N. Anderson (Edt.). *Equity and information communication technology (ICT) in education* (pp. 35-70). USA: Peter Lang.

Anderson, N. (2009c). Software and hardware developments. In N. Anderson (Edt.). *Equity and information communication technology (ICT) in education* (pp. 129-151).USA: Peter Lang

Anderson, N. (2009b). The digital divide. Socioeconomics factors and rurality. In N. Anderson (Edt.). *Equity and information communication technology (ICT) in education* (pp. 97-128).USA: Peter Lang.

Anderson, N., & Buschkens, J. (2009). Assistive technology and information communication technology. In N. Anderson (Edt.). *Equity and information communication technology (ICT) in education* (pp. 71-96). USA: Peter Lang.

Anderson, N., & Courtney, L. (2009). Knowledge transfer. In N. Anderson (Edt.). *Equity and information communication technology (ICT) in education* (pp. 153-179). USA: Peter Lang.

Anderson, N., & Timms, C. (2009). Gender and information and communication technologies. In N. Anderson (Edt.). *Equity and information communication technology (ICT) in education* (pp. 7-34). USA: Peter Lang.

Angeli, C., & Valanides, N. (2008). A socio-technical analysis of factor affecting the

ıntegration of ıct in primary and secondary education. In C. V. Slyke (Ed.) *Information Coomunication Technologies: Concepts, Methodologies, Tools and Applicatons.* USA: Information Science Reference.

Apple,M.W.(1986).Teachers and texts: A political economy of class and gender relations in education. New York: Routledge.

Apple, M. W. (1996). *Cultural politics & education.* New York and London: Teachers College Press.

Apple, M. W. (2000). *Official knowledge. democratic education in a conservative age (2nd. edition).* New York, London: Routledge.

Apple, M. W. (2001). Markets, standards, teaching, and teacher education. *Journal of Teacher Education, 52*(3), 182-196.

Apple, M. W. (2004a). Are we wasting money on computers in schools? *Educational Policy, 18* (3), 513-522.

Apple, M. W. (2004b). *Neoliberalizm ve eğitim politikaları üzerine eleştirel yazılar* (Çev: F. Gök, M. Apak, B. Can, D. Çankaya, F. Keser ve H. Ala). Ankara: Eğitimsen Yayınları.

Apple, M. W. (2004c). Educational reform and the middle class. *Educational Policy. 18* (2), 395-400.

Apple, M. W. (2004d). Creating difference: neo-liberalism, neo-conservatism and the politics of educational reform. *Educational Policy, 18*(12), 12-44.

Apple, M. W. (2007). Who needs teacher education? gender, technology, and the work of home schooling. *Teacher Education Quarterly, 34* (2), 111-130.

Arab Republic of Egypt Ministry of Communication adn Information Technology-MCIT. (2006). *ICT: an enabling tool for Egypt's socioeconomic development.* Web:http://mcit.gov.eg/MediaCenter/ Press_Room/Press_Releases/48adresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Arab Republic of Egypt Ministry of Education (2003). *Education for all report 2003*. Cairo: Ministry of Education.

Arnold, M. (1996).The high-tech, post-fordist school.*Interchange: A Quarterly Review of Education, 27,* 3-4.

Arruda, E. P. (2004). *Ciberprofessor: novas tecnologias, ansino e trabalho docente*. Belo Horizonte: Autêntica, 2004.

Ashraf, T. (2004). Information technology and public policy: a socio-human profile of Indian digital revolution. *The International Information & Library Review, 36*, 309-318.

Aston, M. (2002). *The development and use of indicators to measure the impact of ICT use in education in the United Kingdom and other European countries.* Web:http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/ict/ebooks/ICTindicators/ICTinED chap43.pdf adresinden 11 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.

Aşkar, P., Usluel, Y. K., ve Mumcu F. K. (2006). Logistic regression modeling for predicting task-related ICT use in teaching, *Educational Technology & Society, 9*(2), 141-151.

Atkinson, R. C. (1972). Optimizing the learning of e second language vocabulary. *Journal of Experimental Psychology, 96*(1), 124-129.

Balanskat, A., Blamire, R., & Kefala, S. (2006). *The ICT impact report a review of studies of ICT impact on schools in Europe.* European Schoolnet. Web:http:// ec.europa.eu/education/pdf/doc254_en.pdf adresinden 20 Ocak 2010 tarihinde alınmıştır.

Baraka, H. (2007). *The Egyptian Education Initiative: a strategic mandate with potantial impact.* Assessing the Impact of ICT in Education Workshop 22-24 May, 2007. Cairo: Egypt.

Barbosa, A. F., Canela, G., Cappi, J., & Jereissati, T. (2011). *Brazilian children and the internet: challenges in mediation*. EU Kids Online 2 Final Conference – September 2011. Web:http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Conference% 202011/Barbosa.pdf adresinden 05 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

Barbosa, A., Cappi, J., & Garroux, C. (2011). *ICT for education survey in Brazil. The brazilian experience in measuring ICT use in public schools.* Brazilian Network Information Center. Web:http://www.unesco.org.uy/ci/fileadmin/comunicacioninformacion/Taller_ Abril_2011/28_de_abril/Open_Seminar/Alexandre_Barbosa_28-04-2011.pdf adresinden 01 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Bardakcı, S. (2007). Eğitim yöneticilerinin internet kullanımına ilişkin tutumlarının işkoliklik eğilimleri üzerine etkilerinin belirlenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, Türkiye.

Bardakcı,S.(2013).Bilişimteknolojilerininеğitimeentegrasyonu: Farklı amaç, politika, uygulama, etki ve eleştiriler üzerine bir inceleme (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

Barranoik, L., & Branch, J. (2002). *Presentation to Alberta's commision on learning.* November, 14. Edmonton, AB.

Barton, B. (2009). *Technology in UK education: history and future.* Web:www.keystone-education.co.uk adresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

BC Learning Network.(2011). *Cool school online content development.* Web:http:// www.coolschool.ca/content/ adresinden 30 Eylül 2011 tarihinde alınmıştır.

BECTA. (2006). *The BECTA review 2006: evidence on the progress of ICT in education.* BECTA ICT Research. Web:http://www.immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/BECTA_UK/B060428R.pdf adresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

BECTA. (2013). *About the department.* Web:http://www.education.gov.uk/ boutdfe/ armslengthbodies/a00192537/becta adresinden 2 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Benjamin, Jr., L. T. (1988). A History of Teaching Machines. *American Psychologist 43*(9), 703-712.

Bienkowski, M. A., Haertel, G., Yamaguchi, Y., Molina, A., Adamson, F., & Peck-Theis, L. (2005). *Singapore tablet pc program study executive summary and final report volume 1: technical findings.* SRI International. P16685 Web:http://ctl.sri.com/publications/downloads/TabletPC_Report_Vol_1.pdf adresinden 11 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Bingimlas, K. A. (2009). Barriers to the successful integration of ICT in teaching and learning environments: a review of the literature. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Teacher Education, 5*(3), 235-345.

Balanskat, A., Blamire, R., & Kefala, S. (2006). *The ICT ımpact report: A review of*

studies of ıct impact on schools in Europe. European Schoolnet. Web: http://ec.europa.eu/education/pdf/doc254_en.pdf adresinden 20 Ocak 2010 tarihinde alınmıştır.

Bloom, M., Gagnon, N., & Douglas, W. (2004). *Policy for performance: valuing Canada's national network organizations and its advanced network*. Ottowa: The Conference Board of Canada. Web:http://www.conferenceboard.ca/Libraries/EDUC_PUBLIC/ PolicyforPerformanceExecSum.sflb 12 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Boyd, W. L. (1991). The power of paradigms: reconceptualized educational policy and management. In Robert O'Reilly & Charla Lautar (Eds.). *Policy research and development in Canadian education.* Department of Education Policy and Administrative Studies, Calgarly: University of Calgarly Press.

British Educational Communications and Technology Agency-BECTA (2001). *ICTSN Weekly News.* UK: BECTA.

Brown, M., & Chamberlain, M. (2009). Cross- national policies and practices on ICT in education: New Zealand. In In T. Plomp, R.E. Anderson, N. Law, and A. Quale (Eds.). *Cross- national information and communication technology: policies and practices in education* (pp.533-550). North Carolina: Information Age Publishing.

Burns, P. K. (1981). *A quantitative synthesis of research findings relative to the pedagogical effectiveness of the computer-assisted instruction in elementary and secondary schools* (Unpublished Doctoral Dissertation). The Universty of Iova. (Dissertation abstract international, 42, 2946A).

Bursalı, O. (2009). *Bilgi toplumu sınıfı, dünya ve iktidar sorunu.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Forumu 58.

Cambridge International Examinations. (2013). *Diploma in teaching with ICT.* Web:http://www.cie.org.uk/qualifications/teacher/level2/dipict/ overview adresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Campbell, N. (2004). The vintage years of e-learning in New Zealand schools. *Journal of Distance Learning, 8*(1), 17-24.

Campos, M., & Harrasim, L. (1999). Virtual-U. Result and challenges of unique field trials. *The Technology Source, July/ August.* Web:http:// technologysource.org/ article/virtualu/ adresinden 6 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Canadian Council on Learning-CCL.(2009). *State of e-learning in Canada.* Ottawa, Ontairo:CCL. Web: http://www.ccl-cca.ca/pdfs/Elearning/ ELearning_Report_ FINAL-E.PDF adresinden 15 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Canadian Education Association-CEA. (2006). *Framing the debate: perspectives on learning and technology.* Toronto: CEA

Canadian Education Statistics Council.(2006). *Education indicators in Canada.* Ottowa: Statistics Canada.

Castro, M. F. D., & Alves, L. A. (2007). The implementation and use of computers in education in Brazil: Niterói City/ Rio da Janerio. *Computers & Education,49*,1378-1386.

CCL. (2010). *State of learning in Canada.* Ottawa, Ontairo:CCL. Web: http://www.ccl-cca.ca/pdfs/SOLR/2010/SOLR-2010-Report-FINAL-E.PDF adresinden 15 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

CEA.(2010). *CEA's 2009 educational research review.* Toronto: CEA

Cella, J. R. G., & Tarrit, C. R. (2011). Institutional Integration of an ICT in education solution in a Brazilian Universty. *Journal of Information, Law and Technology*. Web:http://www.thefreelibrary.com/Institutional+integration+of+an+ICT+in+education+solution+in+a...-a0257434776 adresinden 12 Aralık 2010 tarihinde alınmıştır.

Centre for Educational Technology. (2007). *ICT and higher education in Africa: Egypt.* Web: http://www.cet.uct.ac.za/ projectsadresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Chand, V. S., & Shukla, S. R. (1998). *Teachers as transformers learning from outstanding primary school teachers.* Gujarat: UNİCEF. Web:*http://www.teindia.nic.in/Files/Research_on_TE/Teachers_as_transformers1.pdf*adresinden 2 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Chandler, D. (1995). *Technological or media determinism*. Web:http:// www.waena. org/ktm/week1/TechorMediaDeterminism.pdf adresinden 16 Temmuz 2013 tarihinde alınmıştır.

Chandran. P. D. (2011). *Towards a national policy on ict in school education in india – a critical perspective.* Web:http://www.elearningmag.info/wp-content/uploads/2011/03/ICT-Policy-in-School-Education-in-India.pdf adresinden 21 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

Chang, H.& Cheema, A. (2001). *Conditions for succesful technology policy in developing countries-learning rents, state structures, and instutions. The United Nations Universty, Institute for New Technologies Discussion Papers.* Web:http://www.intect.unu.edu adresinden 17 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.

Choi, P. L., & Tang, S. Y. F. (2009). Teacher commitment trends: Cases of Hong Kong teachers from 1997 to 2007. *Teaching and Teacher Education, 25*, 767-777.

Collie, P.. & Lewis, L. (2011). *A guide to ICT in the UK education system.* Education Impact. Web:http://www.educationimpact.net/media/23170/bett-2011a%20guide%20to%20ict%20in%20the%20uk%20education%20system.pdf adresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Committee on National Computerisation.(1981). *Report of the committee on national computerisation.*Singapore: Telecommunication Authority of Singapore.

Computers in Education Development Unit-CEDU. (1987). *Report on the exploratory studies in educational computing.* Wellington. New Zealand Department of Education.

Computing at School Working Group. (2012). *ICT and computer science in UK schools*. Web:http://www.computingatschool.org.uk/data/uploads/ICT%20and%20CS%20joint%20statement.pdfadresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Connecting the Sector. (2007). *ICT strategic framework for education, interoperability.* Web:http://www.eifel.org/publications/eportfolio/proceedings2/asiapacific07/mhorganppt.pdf adresinden 3 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Corazza, L. (2009). ICT and intercultural oppurtinies offred by Web. In A. Cartelli & M. Palma (Eds.) *Encyclopedia of information communication technology (pp. 1-10)*. Italy: Information Science Reference.

Couture, J.-C. (1997). Teachers" work: Living in the culture of insufficiency. In M. Moll (Ed.), *Tech high: Globalization and the future of Canadian education* (pp. 139-166). Ottawa, ON: Canadian Centre for Policy Alternatives.

Cox, M. J. (2009). National policies and practices on ICT in education: England. In T. Plomp, R.E. Anderson, N. Law, and A. Quale (Eds.). *Cross- national information and communication technology: policies and practices in education* (pp.257-279). North Carolina: Information Age Publishing.

Cox, M. J., & Marshall, G. (2007). Effects of ICT: do we know what we should know? *Education Information Technology, 12*, 59-70.

Cox, M., Preston, C., & Cox, K. (1999). *What factors support or prewent teachers from using ICT in their clasrooms?* Paper presented at the British Educational Research Association Annual Conference. Web:http://www.leeds.ac.uk/ educol/documents/00001304.htm adresinden 11 Temmuz 2013 tarihinde alınmıştır.

Cuban, L. (1993). Computers meet classroom: clasroom wins. *Teachers College Record, 95* (2), 185-210. Eric Record Details-EJ478548.

Cuban, L. (1994). Computers met classrooms: who wins? *Education Digest, 59* (7), 50-54.

Cuban, L. (2001). *Oversold and underused: computers in the classrooms*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Cuban, L. (2006). Why can't schools be like business? *School Administrator, 63* (2), 32-36.

Cuban, L., Kirkpatrick, H., & Peck, C. (2001). High access and low use of technologies in high school classrooms: explaining an apparent paradox. *American Educational Research Journal, 38* (4), 813-834.

Cullingford, C., & Haq, N. (2009). *Computers, schools and students. The effects of technology.* Great Britain: ASHGATE.

Çelen, F. K., Çeli, A., ve Seferoğlu, S. S. (2011). *Türk eğitim sistemi ve pısa sonuçları.* XIII. Akademik Bilişim konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur. *Akademik Bilişim 2011, 2-4 Şubat 2011/ İnönü Üniversitesi, Malatya.*

Çeliköz, N. (1997). Türkiye'de bilgisayar destekli öğretimle ilgili yapılan çalışmalar. *Eğitim Yönetimi, 3* (4), 479-498.

David, P. (1990). The dynamo and the computer. A historical perspective on the modern productivity paradox. *American Economic Review, 80*, 355-361.

de Castro, M.H.G. (2002). Brazil's National Education Plan. Amsterdam: Accelerating Action Towards Education for All. Web: http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Brazil/Brazil%20National%20Education%20Plan%20.pdf adresinden 12 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

Demetriadis, S., Barbas, A., Molohides, A., Palaigeorgiou, G., Psillos, D., Vlahavas, I., Tsoukalas, I., & Pombortsis, A. (2003). Cultures in negotiation: teachers' acceptance/resistance attitudes considering the infusion of technology into schools. *Computers & Education, 41,* 19-37.

Department for Education (2013). Department for education . Web:http://www.education.gov.uk/adresinden 12 Şubat, 2013 tarihinde alınmıştır.

Department for Education and Employment-DFEE. (2000). *Statistics of education: survey of information and communications technology in schools, England 2000*. Issue No: 07/00. Norwich: DFEE.

Department for Education and Skills -DfES (2001). *Statistics of education: education and training expenditure since 1991-92.* London: Department for Education and Skills, 21.

Department for Education. (2003). *Survey of information and communications technology in schools 2003.* Web:http://www.education.gov.uk/rsgateway/DB/SBU/b000421/ bweb05-2003.pdf adresinden 30 Ocak, 2013 tarihinde alınmıştır.

Department for Education. (2012). *Draft ICT programme of study.* Initial draft,coordinated by BCS and the Royal Academy of Engineering. Web:http://academy.bcs.org/sites/academy.bcs.org/files/Initial%20Draft%20ICT%20POS%2022%20Oct%202012.pdfadresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Department for Innovation, Universities and Skills-DIUS. (2013). *Department for Business, İnnovations & Skills.* Web:https://www.gov.uk/ government/organisations/department-for-business-innovation-skillsadresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Department of Education Teaching Agency. (2013). *Get into teaching.* Web: http://www.education.gov.uk/get-into-teachingadresinden 1 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Deryakulu D. (2008). Bilişim teknolojileri öğretimi ve meslek seçimi. D. Deryakulu (Editör). *Bilişim teknolojileri öğretiminde sosyo-psikolojikdeğişkenler* (ss. 125-150). Ankara: Maya Akademi.

Deryakulu, D., & Olkun, S. (2007). Analysis of computer teachers' online discussion forum messages about their occupational problems. *Educational Technology & Society*, *10* (4), 131-142.

Devlet Planlama Teşkilatı-DPT. (1990). *Altıncı beş yıllık kalkınma planı 1990 – 1994*. Ankara: DPT Yayın No: 2174. Web:http://ekutup.dpt.gov.tr/ adresinden 15 Nisan, 2013 tarihinde alınmıştır.

Diez, O. (2008). Training teachers for e-learning, beyond ict skills towards lifelong learning requirements: a case study. In F. García-Peñalvo (Ed.). *advances in e-learning: experiences and methodologies.* Information Science Reference Web:http://www.infoscibooks.com/downloadPDF/encyclopedias/IGR5864_aLDM4TfbW0.pdf adresinden 20 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.

Donelly, J. (Ed.) (1995). *IT in schools: a handbook for senior managers.* Birmingham: The Questions Publishing Company.

DPT. (1996). *Yedinci beşyıllık kalkınma planı 1996-2000.*Ankara: DPT. Web:http://ekutup.dpt.gov.tr/adresinden 15 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

DPT. (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı 2001-2006.* Ankara: DPT. Web:http://ekutup.dpt.gov.tr/adresinden 15 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

DPT. (2006). *Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı 2007-2013*. *Resmi Gazete (Sayı: 26215).* Ankara.

DPT Bilgi Toplumu Dairesi. (2004). *E-dönüşüm Türkiye projesi kısa dönem eylem planı 2003-2004.* Ankara: DPT. Web:http://www.bilgitoplumu.gov.tr adresinden 7 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

DPT Bilgi Toplumu Dairesi. (2005a). *E-dönüşüm Türkiye projesi 2003-2004 KDEP uygulama sonuçları ve 2005 eylem planı*Ankara: DPT.Web:http://www.bilgitoplumu.gov.tr adresinden 7 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

DPT Bilgi Toplumu Dairesi. (2005b). *E-devlet proje ve uygulamaları.* Ankara: DPT. Web: www.bilgitoplumu.gov.tr adresinden 7 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

DPT Bilişim Teknolojileri ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu. *(2001). Sekizinci beş yıllık kalkınma planı* bilişim teknolojileri ve politikaları özel ihtisas komisyonu raporu. Ankara: DPT.

Economic and Social Commission for Western Asia-ESCWA. (2005). *National profile for the information society in Egypt.* New York: United Nations. Web:http://isper.scwa.un.org/Portals/0/National%20Profiles/2005/English/EGYPT.pdf adresinden 17 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Economic and Social Commission for Western Asia-ESCWA. (2009). *National profile of the information society In Egypt.* New York: United Nations.

Edwards, J., Norton, S., Taylor, S., Weiss, M., & Dusseldorp, R. (1975). How effective ic CAI? A review of the research. *Educational Leadership, 33*, 147-153.

EEI. (2008). *Result-Base framework.* Cairo: Monitoring and Evaluation Unit.

EEI. (2010). *Pre-university education, higher education, lifelong education, e-learning industry development.* Web:http://www.eei.gov.eg/files/pdf/EEI_brochure.pdf adresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

EEI. (2011). *Learning and technology policy framework.* Web:http://www.eei.gov.eg/ pages/08%20News/News_Sub.aspx?id=32 adresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

EEI. (2013a). *Overview.* Web: http://www.eei.gov.eg/pages/01%20About%20EEI/ Overview.aspx adresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

EEI. (2013b). *EEI Strategic objectives.* Web:http://www.eei.gov.eg/pages/01%20 About%20EEI/Objectives.aspx adresinden 18 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

EEI. (2013c). *Infrastructure.* Web:http://www.eei.gov.eg/pages/11%20Press%20Room/ PressReleases.aspx adresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

EEI. (2013d). *Sustainability.* Web:http://www.eei.gov.eg/pages/05%20Sustainability/ Sustainability.aspx adresinden 18 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

EEI. (2013e). *The Egyptian Education Initiative. Key to success.* Web:http:// www.eei.gov.eg/files/pdf/EEI_Keys_to_Success.pdf adresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Egypt Education Initiative-EEI. (2007). *Result-based monitoring and evaluation strategy.* Cairo: Monitoring and Evaluation Unit.

Eğitim Bilişim Ağı-EBA. (2016a). Hakkında. Eğitim Bilişim Ağı Nedir? http://www.eba.gov.tr/hakkinda/tam adresinden 2 Kasım 2016 tarihinde alınmıştır.

EBA. (2016b). Yeni EBA Tanıtıldı. Web:http://www.eba.gov.tr/haber/1444290682adresinden 2 Kasım 2016 tarihinde alınmıştır.

EBA. (2016c). FATİH Projesi Uzaktan Eğitimleri İle İlgili Bilgilendirme. Web: http://www.eba.gov.tr/haber/1451486450 adresinden 3 Kasım 2016 tarihinde alınmıştır.

EKOS Research Associates.(2004). Evaluation study of the community Access Program. Ottowa: Industry Canada. Web:http://archive.iprp.ischool.utoronto.ca/cracin/policy/policy/polmap-ic1.pdf adresinden 15 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Elgin, S. G. (1984). *Okul eğitim teknolojisi merkezleri (Eğitimde çevre düzenleme modelleri üzerine karşılaştırmalı bir araştırma).* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

El-Sadany, T. (2013). *Technology Innovation and entrepreneurship center.* Web:http://www.slideshare.net/elcc2010/tarek-elsadany-ceo-of-technology-innovation-and-entrepreneurship-center adresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Erdik, C., Adıgüzel, Y., Adıgüzel, F., Sivri, M., ve Küçük, S. (2013). *Akıllı tahta kulanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi.* II. International Conference on Communication, Media, Technology and Design'da sözlü bildiri olarak sunulmuştur, 02-04 May 2013, Magosa-KKTC.

European Commission. (2000). eEurope: An information society for all. Brussels, Belgium: European Commission.

Farrell, J. S. (2000). Why is educational so difficult? Similar descriptions, different prescriptions, failed explanations. *Curriculum inquiry, 30* (1), 83-103.

Feenberg, A. (1995). *Alternative modernity: the technical turn in philosophy and social theory.* London, California: Universty of California Press.

Fidalgo Neto, A. A., Tornaghi, A. J. C.ç, Meirelles, R. M. S., Berçot, F. F., Xavier, L. L., Castro, M. F: A., & Alves, L. A. (2009). The use of computers in Brazilian primary and secondary schools. *Computers & Education,53*, 677-685

Fiser, A. (2004). *First nations SchoolNet regional management organization (RMO) backgrounder. CRACIN working paper, No.1.* Toronto: Canadian Research Alliance for Community Innovation and Networking (CRACIN).

Flavell, L. (2006). Investigating the place of the "T" in ICT in early childhood education. *ACE Papers, 18*, 1-14.

Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2007). *How to desing and evaluate research in education (7th Edition).* New York: McGraw-Hill Higher Education.

Frampton, A. (1990). World without speech. *Computers in New Zealand Schools*, 2(3), 41-45.

Fullan, M. (2000). The return of large-scale reform. Journal of Educational Change, 1(1), 5–28.

Gabriel, M. (1999).*Tracking the change process:Adopting web-based teaching in an education program.*Published in the Online Proceedings of the NAweb 99 Conference.

Galileo Learning Network Association-GENA. (2011).*About Galileo*. Web: http://www.galileo.org/about/index.html adresinden 4 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Goldman, H. (2007). Educational technology policy: educator influencing the process. In L. Smolin., K. Lawless., and N. C. Burbules. (Edt.). *Information and communication technologies: Considerations of current practice for teachers and teacher educators* (pp.133-146). Malden, Massachusetts: The National Society for the Study of Education (NSSE).

Goodison, T. (2003). Interating ICT in the classroom: a case study of two constrating lessson. *British Journal of Educational Technology, 34* (5), 549-566.

Gottschalk, P. (2002). Information systems leadership roles: an empirical study of information technology managers in Norway. In F. Tan (Ed.). *Advanced topics in global information management, volume 1* (pp. 301-319), Norway: Idea Group Publishing.

Goverment of Alberta. (2011). *LearnAlberta.* Web:ttp://www.learnalberta.ca/Home.as px?lang=en adresinden 3 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Government of India Ministry of Human Resources Development-MHRD. (1996). *National policy on education 1986: Programme of action 1992.* New Delhi: MHRD.

Granger, C.A., Morbey, M.L., Lotherington, H., Owston, R.D.& Wideman, H.H. (2002).Canada: factors contributing to teachers' successful implementation of information technology. *Journal of Computer Assisted Learning, 18* (4), 480-488.

Gutterman, B., Rahman, S., Supelano, J., Thies, L., and Yang, M. (2009). *White paper. Information & communication technologies (ICT) in education for development.* New York: Global Alliance for ICT and Development. Web:http://unpan1.un.org/intradoc/ groups/public/documents/gaid/unpan034975.pdf adresinden 5 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

Haddad, W. D. (2008). *ICTs for education: A reference handbook. Part3: Resources.* LLC Knowledge Enterprise. Web:http://www.knowledgeenterprise.org/pdfs/ ICT_Handbook_Part3.pdf adresinden 27 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Hall, A., & Leigh, J. (2001). *ICT in physical education.* Cambridge: Pearson Publishing. Web:http://study.abingdon.org.uk/ict/crosscurricular/staff/files/wh_ict_in_pe.pdf adresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Hall, D. (2010). *The ICT handbook for primary teachers: a guide for students and professionals*. London and New York: Routledge.

Halpin, D. (2001). Utopianism and education: The legacy of Thomas More. *British Journal of Educational Studies, 49*(3), 299–315.

Ham, V. (2002). *What makes for effective teacher professional development in ICT?* Wellington: Ministry of Education.

Ham, V., & Wenmoth, D. (2002). *Educators' use of the online learning centre 1991-2002.* Wellington: Ministry of Education.

Ham. V., Toubat, H., Williamson-Leadley, S. (2006).*National trends in the ICTPD school clusters programme 2003-2005*. New Zealand: Ministry of Education.

Ham, V., Moeau, P., Williamson-Leadley, S., Toubat, H., & Winter, M. (2006).*ICTPD through three lenses, an evaluation of the ICTPD school clusters programme: 2001-2003*. New Zealand: Ministry of Education.

Hamdy, A. (2007). *Survey of ICT and ecucation in Africa. Egypt country report: ICT in education in Egypt.*INFODEV. Web:http://www.infodev. org.adresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Harrasim, L. (1999).A framework for on-line learning: the virtual-U. *Computer, 32* (3), 44-49

Hassanin, L. (2003). *Africa ICT policy monitor project: Egypt ICT country report.* Egypt: Association of Progressive Communications.

Hauck, P., & Schieman, E. (1985).The role of teacher-librarian in Alberta Schools.*ERİC Educational Researc and Information Service.*Record Details - ED262788.

Haughey, M. (2002).*Canadian research on information and communications technologies: a state of field.*2002 Pan-Canadian Education Research Agenda Symposium, "Information Technology and Learning". April 30- May 2, Crowne Plaza Montreal Centre Hotel, Montreal, Quebec.

Hayysalo, S., Johnson, M., & Heiskanen, E. (2007). Design-use relationships in sociotechnical change. *Human Technology: An interdisciplinary Journal on Humans in ICT Environments, 3* (2), 120-126.

Heilbroner, R, L. (1967). Do Machines Make History? *Technology and Culture, 8*(3), 335-345.

Hepp, P. K., Hinostroza, E. S., Laval, E. M & Rehbein, L. F. (2004).*Technology in schools: education, ICT and the knowledge society.* Worldbank Reports. Web:http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200109907987269/547664-109907994 7580/ ICT_report_oct04a.pdf adresinden 01 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.

Hew, K. F., & Brush, T. (2007). Integrating technology into K-12 teaching and learning: current knowledge gaps and recommendations for future research. *Educational Technology Research And Development, 55* (3), 223-252.

Higgins, A., Sprague, G., & Stewart, M. (2000).*FITness a web based program to improve fluency in information technology at UNB.* Published in the On-line Proceedings of the NAweb 2000 Conference

Hızal, A. (1982). Bilgisayarlar ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15* (1), 395-406.

Holland, J. G. (1960). Teaching Machines: An application of principles from laboratory. In A. A: Lumsdaine & R. Glaser (Eds.), *Teaching Machines and Programmed Learning* (pp. 215-288). Washington, DC: National Education Association.

Hooper, R. (1974). The national development programme in computer assisted learning-origins and starting-point. *Innovations in Education & Tarining International , 11*(2), 59-73

Hyysalo, S., Johnson, M., & Heiskanen, E. (2007). Design-use relationships in sociotechnical change. *Human Technology: An interdisciplinary Journal on Humans in ICT Environments, 3* (2), 120-126.

Inan, F. A., & Lowther, D. L. (2010). Factors affecting technology integration in K-12 classrooms: a path model. *Educational Technology Research & Development, 58,* 137-154.

India News. (1998). Information Technology Action Plan. (India News: Celebrating the 50th Anniversary of India's Independence). Web:http://www.indianembassy.org/inews/ junejuly98.pdf adresinden 10 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

InfoDev. (2010). *Information and communication technology for education in India and South Asia. Essay V. ICT in non formal education.* Web:http://www.infodev.org adresinden 13 Mart, 2013 tarihinde alınmıştır.

Inspectorate Department of Education. (2008). *ICT in schools. Inspectorate evaluation studies.* Dublin: Evaluation Support and Research Unit Inspectorate Department of Education and Science. Web:http://www.pdst.ie/sites/default/files/ ICTinSchoolsIn spectorateEvaluationStudies2008.pdf adresinden 12 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Institute of IT Professionals. (2013).*Educational activities.* Web:http://www.iitp.org.nz/ activities/education adresinden 3 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Instution for Knowledge Innovation and Technology-IKIT. (2011*). Instution for Knowledge Innovation and Technology-IKIT.* Web:http://kf.oise.utoronto.ca/ adresinden 3 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Intel. (2005). Education in Brazil: Integrating Technology Into the Classroom. Web:http://www.intel.com.tr/content/www/tr/tr/intel-learning-series/solution-brazil.html adresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Intel. (2011). *Brazil revolutionizes education across the nation. Case-study Brazil.* İntel Learning Series.

Jacobsen, D. M. (2001). *Building different bridges: technological integration, engaged student learning, and new approaches to proffesional development.* Paper presented at the Annual Meeting of the AERA, Seattle, WA, April 10-14.

James, P., & Hopkinson, L. (2009). Sustainable ICT in further and higher education. *A Report for theJoint Information Services Committee (JISC.).* UK Centre for Economic and Environmental Development. Web:http://www.jisc.ac.uk/media/documents/ programmes/greeningict/sustainableictreport.pdf. adresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Johnson, L., Adams Becker, S., Cummins, M., Estrada, V., and Meira, A. (2012). *Technology outlook for Brazilian primary and secondary education 2012-2017: an NMC horizon project regional analysis.* Austin, Texas: The New Media Consortium.

Johnson, M., Calvert, E., & Raggett, N. (2009). *ICT in scholls report 2009: information & communication technologies in New Zealand schools 1993-2009.* New Zealand: 2020 Communications Trust.

Kabakçı, I., ve Odabaşı, F. (2004). Teknolojiyi kullanmak ve teknogerçekçi olabilmek. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4* (1), 19-28.

Kachur, J. (2004). *Globalization, the OECDi, CMEC and the education service industry in Canada.* Paper Presented at the Socialist Studies Society Meetings, Winnipeg, Canada.

Karsenti, T., & Collin, S. (2011). *Benefits and challenges of using laptops in primary and secondary school: An investigation at the Eastern Townships School Boards.Summary of main results.* Montreal, QC: CRIFPE.

Karsenti, T., & Collin, S. (2012). Ups and downs of computers science projects in primary and secondary Canadian schools. *International Journal of Applied Science and Technology, 2* (1), 130-144.

Kayaduman, H., Sarıkaya, M., ve Seferoğlu, S. S. (2011). *Eğitimde FATİH projesinin öğretmenlerin yeterlik durumları açısından incelenmesi.* XIII. Akademik Bilişim konferansı. *Akademik Bilişim 2011, 2-4 Şubat 2011 / İnönü Üniversitesi, Malatya.*

Kemeny, J. C., & Kurtz, T. (1968). Dartmouth time sharing. *Science, 162*, 223–228.

Keser, H. (1988). Bilgisayar destekli öğretim için bir model önerisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

Keser, H. (2011). Türkiye'de bilgisayar eğitiminde ilk adım: Orta öğretimde bilgisayar eğitimi ihtisas komisyonu raporu. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 1*(2), 83-93. Web: http://www.etku.org/ sayilar/1_2/etku_1_2.keser.pdf adresinden 7 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

Keser, H., ve Çetinkaya, L. (2013). Professional problems experienced by information technology teachers and suggested solutions: longitudinal survey. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 4(2) Web: http://www.tojqi.net/articles/TOJQI_4_2/ TOJQI_4_2_Article_1.pdf adresinden 10 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.

Keser, H., ve Teker, N. (2011). Türkiye'de bilgisayar eğitiminde 1960-1988 yılları arasındaki gelişmelerin incelenmesi. İlköğretim Online, 10(3), 1010-1027. Web:http://ilkogretim-online.org.tr/vol10say3/v10s3m16. pdf adresinden 16 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

Khirwadkar, A. (2006). Integration of ICT in education: pedagogical issues. *Assumption Universty Journal, 1*(1). Web:http://www.journal.au.edu/edu_journal/jan2007/article06_vol1no1.pdf adresinden 1 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Kılıç, E., ve Özdemir, S. (2004). *Milli Eğitim Bakanlığı temel eğitim projesi kapsamında kurulan bilgi teknolojileri sınıflarının değerlendirilmesi.* XII. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri (Cilt-II, ss.1157-1184), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kırbağ Zengin, F., Kırılmazkaya, ve G., Keçeci, G. (2011). *Akıllı tahta kullanımının ilköğretim öğrencilerinin fen ve teknoloji dersindeki başarı ve tutuma etkisi.* V. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Sempozyumu, 22-24 Eylül, 2011, Fırat Üniversitesi, Elazığ-Türkiye.

Koh, T. S. (2007). *The use of ICT in Singapore schools.* Singapore: Ministry of Educatin. Web:http://info.worldbank.org/etools/docs/library/243155/day1Session2Thiam%20Seng%20Koh.pdf adresinden 11 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Koh, T. S., & Lee, S. C. (2008). Digital skills and education. In L. S. Kong., G.C. Boon., B. Firedriksen., & T. J. Peng. (Eds.). *Toward a better future education and training for economicdevelopment in Singapore since 1965* (pp. 167-190). Washington: The World Bank.

Koh, T. S., Lee, S. C., & Foo, S. F. (2009). National policies and Practices on ICT in Education: Singapore. In In T. Plomp, R.E. Anderson, N. Law, and A. Quale (Eds.).*Cross- national information and communication technology: policies and practices in education* (pp.601-619). North Carolina: Information Age Publishing

Kommers, P. A. M. (2000). ICT for education: research and development for the educational integration of technology in eastern European countries. In J. N. Eastmond and P. Verhagen (Eds.) International review. *Educational Technoloy Reseacrh and Development, 48* (3), 104-111.

Kozma, R. (2002).*ICT and educational reform in developed and developing countries.* Center for Technology in Learning, CA: SRI International.

Kozma, R. (2003). Global perspectives. Innovate technology integration practices from around the world. *Learning & Leading with Technology, 31* (2), 1-54.

Kozma, R. B. (2005). National policies that connect ICT-based education reform to economics and social development. *Human Technology: An Interdisciplinary Journal on Humans in ICT Environments, 1* (2), 117-156.

Kozma, R. B. (2008). Comparative analysis of policies for ICT in education. J. Woogt and G. Knezek (Eds.). *International handbook of information technology in primary and secondary schools* (pp. 1083-1096). Berlin: Springer Science.

Kozma, R., McGhee, R., Quellmalz, E., & Zales, D. (2004). Closing the digital divide: evaluation of the world links program. *International Journal of Educational Development, 24* (4), 361-381.

Kozma, R., & Schank, P. (1998). Connecting with the twenty-first century: technology in support of educational reform. In C. Dede (Ed.*) Technology and learning.* Washington, DC: American Society for Curriculum Development.

Kristen, L. B., & Apple, M. W. (2008). Radical disenchantments: neoconservatives and the disciplining of desire in an anti-utopian era. *Comparative Education, 44* (3), 291-304.

Kuban, B. (2004). *Teknoloji ve toplumsal denetimi.* Ankara: TMMOB Yayınları.

Kulik C-L. C., & Kulik, J. A. (1986). Effectiveness of computer-based education in colleges. *AEDS Journal, 19*, 81-108.

Kulik C-L. C., & Kulik, J. A. (1991). Effectiveness of computer-based instruction: an updated analysis. *Computers in Human Behavior, 7*, 75-94.

Kulik, J. A., Kulik, C-L. C. (1987). Review of recent research literature on computer-based instruction. *Contemporary Educational Psychology, 12*, 222-230.

Kulik, J. A., Kulik, C-L. C., Bangert-Drowns, R. L. (1985). Effectiveness of computer-based education in elementary schools. *Computers in Human Behavior, 1*, 59-74.

Kumar, N., Rose, R. C., & D'Silva, J. L.(2008). Teachers' readiness to use technology in the classroom: an empirical study. *European Journal pf Scientific Research, 21* (4), 603-616.

Law, N. (1998). Policy Proposal on IT in education. Hong Kong Policy Research Institute and Hong Kong University.

Law, N. (2000). Cultural integration model. In N. Law, H. K. Yuen, W. W. Ki, S. C. Li, Y. Lee & Y. Chow (Eds.). *Changing classroom and changing schools: study of goog practices in using ICT in Hong Kong schools.* Hong Kong: Center for Information Technology in School and Teacher Education, The Universty of Hong Kong.

Law, N., & Plomp, T. (2003). Curriculum and staff development for ICT in education. In T. Plomp, R. E. Anderson, N. Law, and A. Quale (Eds.). *Cross-national information and communication technology policy and practices in education* (pp. 15-31). Greenwich, Connecticut: Information Age Publishing.

Law, N., Lee, Y., & Yuen, H.K. (2009). The impact of ICT in education policies on teacher practices and student outcomes in Hong Kong. In F. Scheuermann and F. Pedró (Eds.) *Assesing the effects of ICT in Education: Indicators, criteria and benchmarks for international comparisons* (pp. 143-165). Luxembourg:European Union.

Lee, D., & Lea, D. (2001).*Cooperative efforts in BC education: The COOL school consortium.*Presentation at the On-line Learning Symposium, October 29-31, Edmonton, AB.

Legislative Council Secretariat. (2009). *Information note: use and development of electronic learning resources for school education in selected places.* Hong Kong: Legislative Council Secreteriat of Hong Kong Administrative Region of the P.R.C. Web: http://www.legco. gov.hk/yr0809/english/sec/library/0809 in14-e.pdf adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Leionen, T. (2005). *(Critical) History of ict in education- and where we are heading? Web:* http://www.karisma.org.co/documentos/softwareredp/histoy_of_TIC_. html adresinden 10 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.

Lewis, T. (2007). Pedagogies from no-where, a review of edutopias: new utopian thinking in education. *Educational Philosophy and Theory, 39* (2), 216-220.

Liao, Y. K., & Bright, G. W. (1991). Effects of computer programming on cognitive outcomes. A meta-analysis. *Journal of Research on Computing in Education, 24*, 367-380.

Lim, C. P. (2007). Building teachers' capacity for using technologies in schools: a case study of in-service professional development in Barbados. *Educational Media International, 44* (2),113-128.

Liston, D., & Zeichner, K. (1990). *Teacher education and the social conditions of schooling.* New York: Routledge.

Litto, F. M. (2009). National policies and practices on İCT in education. In T. Plomp, R.E. Anderson, N. Law, and A. Quale (Eds.). *Cross- national information and communication technology: policies and practices in education* (pp.103-119). North Carolina: Information Age Publishing

Looi, C.K., Hung, W. L. D. (2004). ICT-in-education policies and implementation in Singapore and other Asian Countries.In A. Avriam and J. Richardson (Eds.).*Upon what does the turtle stand?* (pp.27-39). Netherlaands: Kluwer Academic Publishing.

Looker, E. D., & Theissen, V. (2003). Beyond the digital divide in Canadian schools. From access to competency in the use of information technology. *Social Science Computer Review, 21* (4), 475-490.

Luhman, N. (1995). *Social systems (English translation: John Bednarz).* Stanford: Stanford University Press.

Madden, A.D., Nunes, J.M.B., Mcpherson, M. A., Ford, N., & Miller, D. (2007). Mind the gap! New illiteracies create new divides. In L. Tomei (Edt.). *Integrating infomation & communications technologies into the classroom* (pp. 234-252). Hershey, London, Melbourne, Singapore: Information Science Publishing.

Maddux, C. D. (1984). Educational microcomputing: the need for research. *Computers in Schools, 1* (1), 35-41.

Maddux, C. D. (1986). Issues and concerns in special education microcomputing. *Computerws in the Schools, 3* (3-4), 1-19.

Mager, R.F., & McCann, J. (1961).*Learner-controlled instruction.* Palo Alto: Varian Associates.

Magnusson, J., L. (2005). Information and communication technology: plugging Ontario higher education into the knowledge society. *Encounters on Education, 6*, 119-135

Makkar, L. (1974). Education and computer software packages. *ILEA Computer Studies Newsletter, 9,* 11-13

Mallik, U. (2009). National policies and practices on ICT in education. In T. Plomp, R. E. Anderson, N. Law and A. Quale (Eds.) *Cross-national information and communication technology policies and practices in education* (pp.369-381). North Carolina: Information Age Publishing.

Mansoura Universty Faculty of Education. (2013). *Graduate studies' programs at the Faculty of Education, Mansoura University.* Web:ttp://edufac.mans.edu.eg/english/adresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

McCowan, T. (2004). The greowth of private higher education in Brazil: implications for equity and quality. *Journal of Education Policy,19*(4), 453-472.

MCIT. (2007). *EGYPT'S ICT Strategy 2007-2010.* Cairo: MCIT. Web: http://www.ist-africa.org/home/files/Egypt_ICT_Strategy_2007-11.pdf adresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

MCIT. (2013a). *Green ICT. Green IT for green daily life.* Web: http:// www.mcit.gov. eg/ICT_for_Development/Green_ICT adresinden 18 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

MCIT. (2013b). *E-Content.* Web: http://www.mcit.gov.eg/ICTforDevelopment/ eContentadresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

MCIT. (2013c). *Internet safety.* Web: http://www.mcit.gov.eg/InternetSafetyadresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB (1993). Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında bilgisayar laboratuvarlarının düzenlenmesi ve işletilmesi ile bilgisayar ve bilgisayar koordinatör öğretmenlerin görevleri hakkında yönerge. *Tebliğler Dergisi, 2378,* 212-219.

MEB. (1963). İl eğitim araçları merkezi yönetmeliği. Ankara: MEB

MEB. (1970). *VIII. Milli Eğitim Şurası.* Web:http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 2012_06/06021650_8_sura.pdf adresinden 1 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (1974). I*X. Milli Eğitim Şurası.* Web:http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 2012_06/06021650_9_sura.pdf adresinden 1 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (1982).*XI. Milli Eğitim Şurası.* Web:http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 2012_06/06021650_11_sura.pdf adresinden 1 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (1988). *XII. Milli Eğitim Şurası.*Web:http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iysdosyalar/ 2012_06/06021650_12_sura.pdf adresinden 1 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (1990). XIII. *Milli Eğitim Şurası.* Web: http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 2012_06/06021650_13_sura.pdf adresinden 1 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (1996). *XV. Milli Eğitim Şurası.* Web: http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 2012_06/06021650_15_sura.pdf adresinden 1 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (1999). XVI. *Milli Eğitim Şurası.* Web:http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 2012_06/06021650_16_sura.pdf adresinden 1 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (2001). Temel eğitim programından. *Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı Temel Eğitim Programı Bültenleri, Cilt1(Şubat 1999-Aralık 2000)*. Ankara: MEB.

MEB. (2002). *Temel Eğitim Projesi, bilgi teknolojisi sınıfları etki araştırması.* Ankara: Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı.

MEB. (2003). *Temel eğitim programı I. faz, 2 bin 451 ilköğretim okulu bilgi teknolojisi sınıfının tiplerine göre bağlantı şemaları.* Ankara: MEB.

MEB. (2009). *Milli Eğitim Bakanlığı 2010-2014 stratejik planı.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

MEB. (2010). *Eğitimde FATİH projesi proje uygulama planı. Rapor versiyon no: 1.00.* Ankara: MEB Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.

MEB. (2012). *12 yıllık zorunlu eğitime ilişkin uygulamalara yönelik genelge 2012/20.* MEB Özel Kalem Müdürlüğü. Web:http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/12YillikZorunlu EğitimeYonelikGenelge.pdf adresinden 10 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (2013a). *Proje hakkında.* Web:http://FATİHprojesi.meb.gov.tr/ adresinden 9 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (2013b). *MEB teşkilat şeması.* Web: http://www.meb.gov.tr/ meb/teskilat.html adresinden 9 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (2013c). *Bilgi İşlem Grup Başkanlığı.* Web: http://bigb.meb.gov.tr/adresinden 9 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (2013d). *Ortaöğretim projesi.* Web:http://oop.meb.gov.tr/ index.php?option= com_content&view=article&id=91&Itemid=200 adresinden 10 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (2013e). *Milli Eğitim Bakanlığı MEBBİS bilişim sistemleri.* Web:http://mebbis. meb.gov.tr/adresinden 11 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB. (2013f). *Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi zorunlu ders kapsamına alınmıştır (16.06.2013).*Web:http://FATİHprojesi.meb.gov.tr/tr/haberincele.php?id=104 adresinden 12 Eylül 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. (2013). www.eğitim.gov.tr Türkiye'nin eğitim portalı. Web: http://www.eğitim.gov.tr/index.jspadresinden 11 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı-EARGED. (1999). *Müfredat laboratuvar okulları, MLO modeli.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB Mesleki ve Teknik Öğretim, Etüd ve Programlama Dairesi. (1971). Örgün ve yaygın mesleki eğitim 1970-1971. Ankara: MEB Mesleki ve Teknik Öğretim, Etüd ve Programlama Dairesi Yayın No: 63.

MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı. (2007). *Temel eğitim projesi II. fazı BT entegrasyonu temel araştırması.* Ankara: Bilgitek Eğitim Danışmanlık ve Taahhüt A.Ş.

MEB projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı. (2016). *Tamamlanan Projeler.* Web:http://wbee-euproject.org/index.php?option=com_content&view=article&id= 63&lang=tr adresinden 31 Ekim 2016 tarihinde alınmıştır.

MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. (2012). *Bilişim teknolojileri rehberliği görevi.* (28.09.2012 tarih ve B.08.0.YET.0.10.04.00-903.99/16791 sayılı yazı).

Mesleki ve Teknik Eğitimin Geliştirilmesi Projesi -MEGEP. (2013). *Bilişim Teknolojileri Alanı/ Modüller*. Web:http://www.megepbilisim.com/moduller/ adresinden 10 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

Mellon, C. A. (1999). Technology and the great pendulum of education. *Journal of Research on Computing in Education, 32* (1), 28-36.

Mendanço, G. C. (2009). *ICTs and education: a Brazilian contextual approach.* Proceedings of the (th WSEAS International Conference on Education and Educational Technology (Edu 09). October 17-19, 2009. Universty of Genova, Genova-Italy.

Merril, D. M., & Twitchell, D. G. (1994). *Instructional design theory*. Englewood Cliffs, New Jersey: Educational Technology Publications.

Merril, D.M., Schneider, E., & Fletcher, K. (1980). *TICCIT.* Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

MHRD Department of School Education and Literacy. (2010). *National policy on information and communication technology (ICT) in school education (Revised 24.02.2011).* Web:http://digitalknowledgecentre.in/files/2012/02/Revised-National-Policy-on-ICT-in-Education-June-3.pdfadresinden 1 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

MHRD Department of School Education and Literacy. (2013). *Teacher education. Curriculum for one year B.Ed. (Secondary) programme.* Web:http://www.teindia.nic.in/js/Revised_B_Ed_Curriculum.pdf adresinden 12 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

MHRD. (2013a). *A comprehensive framework for recognition of teacher education institutions of India. Volume 1: Report.* Mumbai: Tata Institute of Social Sciences.

MHRD. (2013b). *A comprehensive framework for recognition of teacher education institutions of India. Volume 2: Handbook of TEIS.* Mumbai. Tata Institute of Social Sciences.

MHRD. (2013c). *A comprehensive framework for recognition of teacher education institutions of India. Valume 3: Handbook of Inspection Team*. Mumbai. Tata Institute of Social Sciences.

Milli Eğitim Bakanlığı-MEB. (1962). *VII. Milli Eğitim Şurası.* Web:http://ttkb.meb.gov.tr/ meb_iys_dosyalar/2012_06/06021707_7_sura.pdf adresinden 1 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı-MEGSB. (1984). *Orta öğretimde bilgisayar eğitimi ihtisas komisyonu çalışmaları.* Ankara: Prof. Dr. Cevat ALKAN özel arşivi. Web: http://www.etku.org/sayilar/rapor.pdfadresinden 2 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

Mili Eğitim Reformu Stratejisi. (13 Ekim, 1972). *Resmi Gazete (sayı 14335).* Ankara: Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Genel Müdürlüğü.

Members of Legislative Assembly in Alberta-MLA (1996). *The framework for technological integration.*Alberta Education. Web:http://education.alberta.ca/media/822543/mlareport.pdf adresinden 14 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Molnar, A. R. (1997). Computers in education: a brief history. *Technology Horizons in Education (THE) Journal, 24* (11), 63-69.

Moonen, J. (2008). Evolution of IT and related educational policies international organizations. In J. Voogt and G. Knezek (Eds.). *International handbbok of information technology in primary and secondary education* (pp.1069-1081). USA: Springer.

Moonen, J. (2008a). Policy from a global perspective. In J. Voogt and G. Knezek (Eds.). *International handbbok of information technology in primary and secondary education* (pp.1171-1178). USA: Springer.

Morphis, E. 2009. *New Zealand school reform*. Retr National Center for the Study of Privatization in Education, Columbia University. Web: http://www.ncspe.org/ publications_files/OP179.pdf adresinden 8 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

Mostafa, A. (2010). *Information technology industry development agency "ITIDA".*Web:http://www.itida.gov.eg/En/Media/Reports/Pages/default.aspx adresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Müller, J., Gil, J. M. S., Hernández, F., Giró, X., & Bosco, A. (2007). The socio-economic dimensions of ICT-driven educational change. *Computers & Education, 49,* 1175-1188.

Mun, C. L. (2008). Polytechnic education.In L. S. Kong., G.C. Boon., B. Firedriksen., & T. J. Peng. (Eds.). *Toward a better future education and training for economicdevelopment in Singapore since 1965* (pp. 135-149). Washington: The World Bank.

Murphy, P. (1986). Information technology in Manchester schools. In R. Ennals, R. Gwyn., & L. Zdravchev. (Eds.). *Information technology and education the changing school* (pp.130-144). New York: J Wiley.

Nasralla, A. N. 2009. Contemplating a Theory of Change for the Effective Use of ICT in Egyptian State Schools. Pre-university Track Outcome Evaluation. June 2009: MCIT.

National Commision on Excellence in Education. (1983). *A nation at risk. archive information.*Web: http://www.ed.gov/pubs/NatAtRisk/risk.html adresinden 22 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.

National Commision on Teaching and America's Future-NCTAF. (1996).*What matters most: teaching for America's future.* New York: Columbia University, Teachers College.

National Council for Educational Technology-NCET. (1993). *A survey of IT in schools.* London:NCET

National Council for Teacher Education-NCTE. (2009). *National curriculum framework for teacher education 2009*. New Delhi: NCTE. Web:http:// www.teindia.nic.in/Files/national_curriculu-for-teacher-education-2009.pdf adresinden 21 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

National Council of Educational Research and Training-NCERT. (2000). *National curriculum framework for school education.* New Delhi. Web:http://www.eledu.net/ rrcus-rndata/NCF-2000.pdf adresinden 15 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

National Educational Assesment Program. (1996). *Math assesment.* Princeton, NJ: Educational Testing Service.

National E-Laerning Centre. (2013). Objectives. Web:http://www.nelc.edu.eg/ index.php?option=com_content&view=article&id=66&Itemid=73 adresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

National E-Learning Centre. (2006). *Objective of the national e-learning centre.*Web:http://www.necl.edu.eg/objectives adresinden 19 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

National IT Plan Working Committee. (1985). *National IT plan.A strategic framework.* Singapore: National Computer Board.

Navarro, J. C. (2006). *The one laptop per child initiative: a framework for Latin America and the IDB.* Web:http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=846461 adresinden 12 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

NCERT, 2005. National Curriculum Framework 2005. New Delhi. Web:http://www.ncert.nic.in/rightside/links/pdf/framework/english/nf2005.pdf adresinden 12 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

NCTE (2011). *Re-envisioned two-year elementary teacher education programme (Final programme).* New Delhi: NCTE Review Committee. Web:http://www.teindia.nic.in/js/Re_envisioned_two_year_ETE_Programme_12_May.pdf adresinden 12 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

NCTE. (2013). *Syllabus of master in education M.Ed. (1 Year).* Web:http://www.teindia.nic.in/js/Under_review_MEd_Curriculum.pdfadresinden 12 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

New Zealand Ministry of Economic Developmet. (1996). *ITAC. Impact 2001.How information technology will change New Zealand.* Wellington: Minister of Economic Development.

New Zealand Ministry of Education. (1996). *Te whaariki: he whaariki maatauranga mo nga mokopuna o aotearoa: early childhood curriculum.* Wellington: Learning Media. Web:http://www.educate.ece.govt.nz/~/media/Educate/Files/Reference%20Downloads/whariki.pdf adresinden 4 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

New Zealand Ministry of Education. (2002). *Digital horizons: learning through ICT.* Wellington: Ministry of Education. Web: http://www.apecknowledgebank.org/ resources/downloads/NewzealandDigitalHorizonsupdate[1].pdf adresinden 2 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

New Zealand Ministry of Education. (2003). *Dijital horizons: learning through ICT a strategy for schools, 2002-2004 (revised edition, 2003).* Wellington: Ministry of Education-New Zealand Ministry of Education. (2005). *Foundations for discovery: supporting learning in early childhood education through information and communication technologies: a framework for development.* Wellington: Ministry of Education.

New Zealand Ministry of Education.(2006). *ICT strategic framework for education 2006-07.* New Zealand: Zealand Ministry of Education. Web:http://www.minedu.govt.nz/~/ media/MinEdu/Files/EducationSectors/Primary-Secondary/Initiatives/ICTStrategy/ICTStrategicFrameworkEducation.pdf adresinden 6 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

New Zealand Ministry of Education. (2007). *The New Zealand curriculum for English-medium teaching and learning in years 1-13.* Wellington: Ministry of Education.

New Zealand Ministry of Education. (2013a). *The New Zealand curriculum online.*Web:http://nzcurriculum.tki.org.nz/Curriculum-documents/The-New-Zealand-Curriculum/The-school-curriculum-Design-and-reviewadresinden 4 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

New Zealand Ministry of Education. (2013b). *Education agencies' ICT investment framework 2011-2014.* Web: http://www.minedu.govt.nz/NZEducation/EducationAgencies/Initiatives/ICTInvestmentFramework.aspx adresinden 6 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

New Zealand Ministry of Education. (2013c).*The New Zealand education system: an review.* New Zealand: Ministry of Education.

New Zealand Ministry of Education. (2013d). *Programmes and initiatives.* Web:http://www.minedu.govt.nz/NZEducation/EducationPolicies/Schools/Initiatives/ICTInSchools/ICTInitiativesAndProgrammes.aspx adresinden 5 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

NIE. (2012a). *Undergraduate programmes*. Web: http://www.nie.edu.sg/teacher-education/undergraduate-programmes adresinden 6 Şubat 2012 tarihinde alınmıştır.

NIE. (2012b). *Postgraduate diploma in education.* Web:http://www.nie. edu.sg/files/ote/Handbooks/PGDEHandbook_Jan-Dec_2012.pdf adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

NIE. (2013a). *Initial teacher preparation programmes.* Web: http://www.nie. edu.sg/ adresinden 13 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

NIE. (2013b). *Professionals development programmes and courses.* Web: http://www.nie.edu.sg/studynie/professional-development-programmes-and-courses adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

NIE.(2013c*). Infusing 21 CC into the teaching of computer applications.* Web:http://www.nie.edu.sg/study-nie/admissions/graduate-studies-professional-learning/ professional-development-programmes-and-courses/courses/infusing adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

NIE. (2013d). *Building education bridges: innovation for school leadership.*Web:http://www.nie.edu.sg/studynie/leadership-programmes/building-educational-bridges-innovation-school-leadership adresinden 13 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Niemiec, R. P., & Walberg, H. J. (1992). The effects of computers on learning. *International Journal of Educational Research, 17*, 99-108.

Nnazor, R. (1998). *Understanding the advent of information technology in teaching at the university: a cese study of the Universty of British Columbia (BC)* (Unpublished Doctoral Dissertation), Universty of British Columbia, BC.

Nova Scotia Education. (2005). *The integration of information and communication technology within the curriculum.* Nova Scotia: Department of Education, Learning Resources and Technology.

O'Neil, J. (2000). Fads and fireflies. The difficulties of sustaining change. *Educational Leadership, April-2000,* 6-9.

O'Riley, P. A. (2003). *Technology, culture, and socioeconomics a rhizoanalysis of educational discourses.* New York: Peter Lang.

OECD Centre for Educational Research and Innovation. (2005). *E-learning in territary education: where do we stand?* Paris: OECD

OECD. (2006). *Are students ready for a technology-rich world? What PISA tells us.* Paris: OECD. Web:http://www.oecd.org/education/school/rogrammeforinternationalstudentassessmentpisa/35995145.pdf adresinden 12 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

The office for standards in Education, Children's Services and Skills -OFSTED. (2001). *ICT in schools. The impact of goverment initiatives; an interim report, April 2001.* London: Ofsted. Web:http://dera.ioe.ac.uk/4719/2/ICT_in_schools_2001 HMI264.pdf adresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

OFSTED. (2013). *OFSTED raising standards improving lives.* Web:http://www. ofsted.gov.uk/ adresinden 2 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Ogawa, R.T., & Malen, B. (1991).Towards rigor in reviews of multivocal literature: applying the exploratory case method. *Review of Educational Research, 61*, 265-268.

Ontairo Ministry of Education. (2008).*The Ontairo curriculum grades 10 to 12. computer studies.* Web:http://www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/secondary/computer10to12_ 2008. pdf adresinden 1 Eylül 2013 tarihinde alınmıştır.

Orhan, F., ve Akkoyunlu, B. (2003). Eğitici bilgisayar formatör (master) öğretmenlerinin profilleri ve uygulamada karşılaştıkları güçlüklere ilişkin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24*, 90-100.

Owens, J. L. (1996). A survey of computer use in New Zealand Schools. *The Research Bulletin, 7*, 1-10.

Özar, M., & Aşkar, P. (1997). Present and future prospects of the use of information technology in schools in Turkey. *Educational Technology Research & Development, 45* (2), 117-124.

Özçubukçu, K. (1987). *Türkiye'de bilgisayar destekli eğitim (BDE) konusundaki gelişmelere TÜBİTAK'ın katkıları ve görüşleri.* İş Vakfınca düzenlenen toplantıda sunulmuş bildiri.

Pak, N. K. (2006). *Türkiye-AB bilim, teknoloji ve araştırma politikaları.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Akademi Forumu 42.

Panda, S., Venkaiah, V., Garg, S., & Puranik, C. (2006). Tracing the historical developments in open and distance education. In S. Garg, C. Puranik, V. Venkaiah, & S. Panda (Eds.). *Four decades of distance education in India: reflections on policy and practice* (pp. 1-16). New Delhi: Viva Books.

Papastephanou, M. (2008). Dystopian reality, utopian thought and educational practice. *Sdudies in Philoshopy and Education, 27* (2-3), 89-102

Papert, S. (1980). *Mindstorms: Chilhren, computers and powerfull ideas.* New York: Basic Books.

Papert, S. (1997). Why school reform is impossible. *The Journal of Learning Sciences, 6* (4), 417-427.

Papert, S. (2000). Why school reform is impossible. *The Journal of the Learning Sciences, 6* (4), 417-427.

Peck, C., Cuban, L., & Kirkpatrick, H. (2002). High-tech's high hopes meet student realities. *Educational Digest, 67* (8), 47-55.

Pedrozo, S. (2013). New media use in Brazil: digital inclusion or digital divide. *Online Journal of Communication and Media Technologies, 3*(1), 144-162.

Pelgrum, W. (2009). Indicators on ICT in primary and secondary education: results of an EU study. In F. Scheuermann and F. Pedró (Eds.) *Assesing the effects of ICT in Education: Indicators, criteria and benchmarks for international comparisons* (pp. 165-189). Luxembourg:European Union.

Pelgrum, W. J. (2001). Obstacles to the integration of ICT in education: results from a worldwide educational assesment. *Computers & Education, 37*, 163-178.

Pelgrum, W. J., & Law, N. (2003). *ICT in education around the world: trends, problems and prospects.* UNESCO International Instutite for Educational Planning. Web:http://www. unesco.org.iepp adresinden 10 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.

Perris, L. (1998). *Implementing education reforms in New Zealand: 1987-97: A case study.* The Education Reform and Manegement Series, 1(1): World Bank. Web:http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200109907987726 9/5476641099080026826/Implementing_ed_reforms_New_Zealand_En98.pdfadresinden1 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Pett, D., & Grabinger, S. (1995). Instructional media production. In G. J. Anglin (Ed.) *Instructional technology, past, present and future.* Englewood, Colorado: Libraries Unlimited Inc.

Ping, L. C., Swe, K. M., Hew, T., Wong, P., Shanti, D., & Lim, B. (2003). Exploring critical aspects of information technologies integration in Singapore schools.*Australian Journal of Educational Technology, 19*(1), 1-24.

Pittard, V., & Bannsiter, P. (2006). *Evidence and evaluation, (BECTA).* Presentation Given at E-learning Conference, Helsinky, Jully 2006.

Pittard, V., Brown, D., & Dykes, G. (2010). *UK country report ICT in education.* European Schoolnet. Web:http://cms.eun.org/shared/data/pdf/cr_uk_2009_final_proofread__2_ columns.pdf adresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Plante, J., & Baettie, D. (2004). *Connectivity and ICT integration in Canadian elementary and secondary schools: First results from the information and communications Technologies in school survey, 2003-2004.* Ottawa, Ontairo:Minister responsible for Statistics Canada.

Plomp, T., & Voogt, J. (2009). Pedagogical practices and ict use around the world: findings from the international comparative study sites2006. *Education and Information Technologies, 14*, 285–292.

Plomp, T., Pelgrum, J.W., & Law, N. (2007). SITES2006-international comparative survey of pedagogical practices and ICT in education. *Education and Information Technologies, 12*, 83–92.

Police Sector Council-PSC. (2010). *The state of e-learning in Canadian policing.* Web:http://www.policecouncil.ca/reports/PSC%20State%20of%20ELearning%20in%20Canadian%20 Policing_Final.pdf adresinden 15 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Pratt, K., Lai, K., Trewern, An., Concannon, F., & Suton, H. (2010).*Laptops for teachers: an evaluation of the TELA scheme in Otago schools.* Wellington: Ministry of Education.

Prebble, T. (2003). New Zealand. G. Farrel and C. Wachhoiz (Ed.). *Meta-survey on the use of technologies in education in Asia and the Pasific* (pp.187-193). Thailand: UNECSO Asia and Pasific Regional Bureau for Education.

Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon, 9* (5), 1-6. Privatization in Education, Columbia University. Web:http://www.ncspe.org/ publications_files/OP179.pdf adresinden 1 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Qualifications and Curriculum Authority (2007a). *ICT programme of study for key stage 3 and attainment target.* Web:http://www.qca.uk/curriculumadresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Qualifications and Curriculum Authority (2007b). *ICT programme of study for key stage 4 and attainment target.* Web:http://www.qca.uk/curriculumadresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Qualifications and Curriculum Authority. (2007c). *Design and technology programme of study for key stage 4 and attainment target.* Web:http://www.qca.uk/curriculum adresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Rader, H. B. (1997). Educating students fort he information age: the role of librarian. *Reference Services Review, 25* (2), 47-52

Randolph, J. (2009). A guide to writing the dissertation literature review. practical assessment, Research & Evaluation, 14 (13). Web:http://pareonline.net/getvn.asp?v=14&n=13adresinden 01 Eylül 2009 tarihinde alınmıştır.

Reddi, U., & Sinha, V. (2003). India, ICT use in education. In G. Farrel & Wachhoiz, C. (Eds.). *Meta-survey on the use of technologies in education in Asia and the Pasific* (pp.245-253). Thailand: UNECSO Asia and Pacific Regional Bureau for Education.

Reisoğlu, İ., Kocaman-Karaoğlu, A., Gedik, N., Gökdaş, Y. ve Çağıltay, K. (2013). Öğretim teknolojisinin Türkiye tarihine bir bakış 1920-1984 dönemi. K. Çağıltay ve Y. Gökdaş (Editörler). Öğretim teknolojilerinin temelleri: teoriler, araştırmalar, eğilimler (ss.23-41). Ankara: Pegem Akademi.

Rich, T. (2009). National policies and practices on ICT in education: Canada. In Tjeerd Plomp, Ronald E. Anderson, Nancy Law and Andreas Quale (Eds.) *Cross-national information and communication technology policies and practices in education* (pp.119-135). North Carolina: Information Age Publishing.

Richardson, J. (2000). *ICT implementation in education.An analysis of implementation strategies in Australia, Canada, Finland and Israel.* Final report, Submitted to the Ministry of Education, Luxemburg. Web:http://www.script.lu/activinno/ ict_etude_ocde/ictfinalreport.pdf adresinden 1 Kasım 2012 tarihinde alınmıştır.

Robertson, J. (2002). The ambiguous embrace: twenty years of IT (ICT) in UK primary schools. *British Journal of Educational Technology, 33*(4), 403-409.

Robinson, L. K. (2007). Diffusion of educational technology and educational reform: examining perceptual barriers to technology integration. In L. Tomei (Edt.). *Integrating infomation & communications technologies into the classroom* (pp. 272-288). Hershey, London, Melbourne, Singapore: Information Science Publishing.

Roblyer, M. D. (2006). *Integrating educational technology into teching (4th edition).* Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall.

Rogers, E. (1995). *Diffusion of innovations (4th Edition).* New York: The Free Press.

Rossiter Consulting.(2006). *State of the field review in e-learning final report.* Web:http://www.cclcca.ca/pdfs/StateOfField/ELearningRossiterFullE.pdf adresinden 5 Kasım 2012 tarihinde alınmıştır.

Rusten, E., & Suguri, V. (2002). Brazil: rapid experiental learning program an integrated approach to teacher preparation. *Techknowlogia (2002)*, 49-54.

Sallis, P., Ferguson, D., Frampton, A., Ham, V., Milne, An., McMahon, T. Parker, L., & Ramsay, V. (1990). *Report of the consultative committee on information technology in school curriculum.* Wellington: MOE.

Savidan, V. (2003). ICT and the New Zealand secondary school curriculum. *ACE Papers, 12,* 123-143.

Scarmadila, M., & Beretier, C. (1999). Schools as knowledge-building organizations.In D.P. Keating & C. Hertzman (Eds.). *Developmental health and the wealth of nations: social, biological and educational dynamics* (pp.274-289). New York: Guilford.

Scheirer, B. (2000). The Changing Role of the Teacher-Librarian in the Twenty-first Century. Web:http://www.usask.ca/education/coursework/802papers/scheirer/sheirer.pdf adresinden 22 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Schifter, C.C. (2008). *Infusing technology into the classroom continuous practice improvement.* Philadelphia: Information Science Publishing.

Schware, R., & Jaramillo, A. (1998). Technology in education: the Turkish experiment. *Information Technology for Development, 8* (1), 29-34.

Scottish Office of Education Department-SOED (1991). *Curriculum and assessment 5-14: mathematics: information handling outcome*. SOED

Seferoğlu, S. S. (2007). İlköğretim bilgisayar dersi öğretim programı: eleştirel bir bakış ve uygulamada yaşanan sorunlar. *Euroasian Journal of Educational Research, 29*, 99-111.

Sharma, S. K. (2006). Gender inequalities for use and acces of icts in developing countries In E. Trauth (Ed.) *Encyclopedia of gender and information technology.* USA: Idea Group Reference.

Sheingold, k., Kane, J., & Endreweit, M. (1983). Microcomputer use in schools: developing a research agenda. *Harvard Educational Review, 53*, 412-432.

Shrock, S. A. (1995). A brief history of instructional development. In G. J. Anglin (Ed.) *Instructional technology, past, present and future.* Englewood, Colorado: Libraries Unlimited Inc.

Silva, J. M. (2008). *A utilização de laboratórios de informática nas aulas de matemática nas escolas públicas do ensino médio de Taguatinga – DF.* Universidade Católica de Brasília. Web: http://repositorio.ucb.br/jspui/bitstream/10869/1684/1/Janaina%20 Martins %20da%20Silva.pdf adresinden 1 Kasim 2014 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education. (1997). *Speech by Radm Teo Chee Hean, Minister for Education and 2nd Minister for Defence at the launch of the masterplan for it in education on monday 28 april 97 at Suntec City at 10 am opening new frontiers in education with information technology.* Web:http://www.moe.gov.sg/media/speeches/ 1997/ 280497_print.htm adresinden 8 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education. (2002). *Speech by Mr Tharman Shanmugaratnam, Senior Minister of State for Trade and Industry & Education at Itopia 2002, at* Web:http://www.moe.gov.sg/media/speeches/2002/sp24072002.htm adresinden 11 Şubat, 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education. (2008). *Opening address by Dr Ng Eng Hen, Minister for Education and Second Minister for Defence, at the International Conference on Teaching and Learning with Technology (iCTLT) at the Suntec Convention Hall, on Tuesday, 5 August 2008* Web:http://www.moe.gov.sg/ media/speeches/2008/08/ 05/opening-address-by-dr-ng-eng-h-1.php adresinden 11 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education (2010).*Building a national education system for the 21st century: The Singapore experience.* Presented at the Building Blocks for Education: Whole System Reform Toronto, September 2010. Web:http://www. edu.gov.on.ca/bb4e/Singapore_CaseStudy2010.pdf adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education. (2010b). *MOE, IDA and Microsoft launch cyber wellness student ambassador programme*. Web:http://www. moe.gov.sg/media/press/2009/11/cyberwellness-student-ambassador.php adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education (2011).Masterplan for ICT in education.Annual E-learning Standards Seminar, 11.11.2011, Singapore, SIM.Web:http://www.itsc.org.sg/upload/ download/elearning2011/Masterplan%20for%20ICT%20in%20Education%20presentation%20at%20SIM%20111111 adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education (2012).*Education in Singapore.* Singapore: Ministry of Education. Web:http://www.moe.gov.sg/about/files/moe-corporate-brochure. pdf adresinden12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education. (2013a).*Cyber wellness portal.* Web:http://ict. edumall.sg/cyberwellness/index.html adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education (2013b).*Primary school curriculum.* Web:http://www. moe.gov.sg/education/primary/curriculum/ adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore Ministry of Education (2013c). *Normal course curriculum.*Web:http://www. moe.gov.sg/education/secondary/normal/ adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Singapore National Institute of Education-NIE. (2011*). Bachelors of arts and science education.* Web:http://www.nie.edu.sg/files/ote/Handbooks/BABSC_2011-2012_as_at_29%20Nov%202011.pdf adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Sivin-Kachala, J. & Bialo, E. R. (1994). *Report on the effectiveness of the technology in schools. 1990-1994.* Washington, DC.: Software Publisher's Association.

Skill Funding Agency. (2013). *About us*. Son erişim: 03.02.2013. Web:http:// skillsfundingagency.bis.gov.uk/aboutus/ adresinden 2 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Smolin, L., & Lawless, K. (2007). Technologies in schools: stimulating a dialogue. In L. Smolin., K. Lawless., and N. C. Burbules. (Edt.). *Information and communication technologies: Considerations of current practice for teachers and teacher educators* (pp.1-11). Malden, Massachusetts: The National Society for the Study of Education (NSSE).

Somekh, B. (1990). The evaluation of teaching with computers. *CTISS File, 10*, 32-39.

STATCAN. (2005). School libraries and teacher librarians. *The Daily, Wednesday, May 4, 2005.* Web:http://statcan.gc.ca/daily-qoutidien1050504/dg050504a-eng.htm adresinden 15 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Statistics Bulletin. (1998). Survey of information and communications technology in Schools 1998. *Statistical Bulletin,11/98.* Web:http://media.education.gov.uk/ assets/files/pdf/b111998pdf.pdf adresinden 29 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Stevenson Report. (1997). *Information and communications technology in UK schools: an indipendet inquiry.* London:The Indipendent ICT in School Commision. Web: http://www.heppell.netadresinden 25 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Strauss, A. L., & Corbin, J. (1990). *Basic of qualitative research: grounded theory procedures and techniques.* Newbury Park, CA: Sage Publishing.

Stronach, I. (1990) The rituals of recovery: UK education and economic revival in the 70s and 80s. *Anthropology Today, 6* (6), 4-8.

Suppes, P. (1980). The future of computers in education. In Robert T. Taylor (Ed.). *The computer in the school: tutor, tool, tutee.* New York: Teacher College Press.

Surry, D.W. & Farquhar, J.D. (May 1997) Diffusion theory and instructional technology. *Journal of Instructional Science and Technology 2,* (1). Web:http:// www.southalabama.edu/coe/bset/surry/papers/dtit/dtit.htm adresinden 16 Temmuz 2013 tarihinde alınmıştır.

Şişman, M., Acat, B., Aypay, A:, ve Karadağ, E. (2011). *TIMSS 2007 Ulusal matematik ve fen raporu: 8. sınıflar.* Ankara: MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

Tait, A. (1991). Distance education in the United Kingdom today: current trends. *American Journal of Distance Education, 5*(2), 42-46.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı-TTKB (2005). *Orta öğretim kurumları bilgi ve iletişim teknolojisi dersi öğretim programı.*Web: http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden 11 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

Taylor, T. T. (Ed., 1980). *The computer in the school: tutor, tool, tutee.* New York: Teacher College Press.

Teker, N., Bardakcı, S., Numanoğlu, G. ve Kurt, M. (2012). Öğrencilerinin gözüyle Prof. Dr. Cevat ALKAN. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 45* (2), 297-324.

Telem, M. (1997). The school administator's (new) role impact on instructional administration in a high-school-a case study. *Computers & Education, 28* (4), 213-221.

Telem, M. (2001). *Computerization of school administration: impact on the principal's role-a case study. Computers and Education, 37*, 345–62.

Teo, T. (2006). Attitudes toward computers: a study of post-secondary students in Singapore. *Interactive Learning Environments, 4* (1), 17-24.

Tezci, E. (2009). Teachers' effect on ıct use in education: the Turkey sample. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 1*, 1285-1294.

Thankachan, B. (2012). *ICT in Indian Education: a brief history.* Web:http:// brijuthankachan.com/2012/12/07/ict-in-indian-education-a-brief-history/adresinden 7 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

The American University in Cairo Graduate School of Education. (2013a). *Professionals educator diploma programs*. Web:http://www.aucegypt. edu/ GSE/Programs/Pages/ default.aspx adresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

The American University in Cairo Graduate School of Education. (2013b). *Professional educator diploma in teaching early years learner (CELE*). Web:http://www.aucegypt.edu/ GSE/Programs/Pages/CELE.aspx adresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

The American University in Cairo Graduate School of Education. (2013c). *Teaching adolescent learner (TCGH).* Web:http://www.aucegypt.edu/ GSE/Programs/ Pages/ Teaching.aspxadresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

The American University in Cairo Graduate School of Education. (2013d). *Educational leadership (EDL).* Web:http:// www.aucegypt.edu/GSE/ Programs/Pages/ Professional%20Educators%20Dipoloma%20in%20EducationalLeadership.aspxadresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

The American University in Cairo Graduate School of Education. (2013e). Professional educator diploma in ıntegrated technology for classroom teachers (ECTC). Web:http:// www.aucegypt.edu/GSE/Programs/Pages/ETCT.aspx adresinden 20 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

The University of British Columbia.(2013a). Certificate in teacher librarianship. Web:http://pdce.educ.ubc.ca/programs/certificates/certificate-teacher-librarianship adresinden 22 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

The Universty of British Columbia, Faculty of Education, Department of Language and Literacy Education. (2013a). Teacher-librarianship (LIBE) Program. Web:http://lled.educ.ubc.ca/programs/teacher-librarianship-libe adresinden 22 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

The Universty of British Columbia, Faculty of Education, Department of Language and Literacy Education. (2013b). Vancouver academic calendar 2012/2013. Web:http:// www.calendar.ubc.ca/vancouver/pdf/UBC_VancouverCalendarCourses.pdf adresinden 22 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

The Universty of British Columbia, Faculty of Education. (2011). *CITE a community of inquiry in teacher education.* Web: http://educ.ubc.ca/ courses/cite/adresinden 4 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Thomas, S. (1992a). IT curriculum reform: key dates (Part 1). *ITTE Newsletter Spring, 92*, 11.

Thomas, S. (1992b). IT curriculum reform: key dates (Part 2). *ITTE Newsletter Winter 92-93*, 15-18.

Thurm, C. (1999). *Technology integration in Alberta schools-a review of policy and practice: reliance on technology undermines support for teachers* (Unpublished Master Thesis). Carleton Universty, School of Journalism and Communication. Ottawa, Ontairo.

Topuz, A.C., ve Göktaş, Y. (2015). Türk Eğitim Sisteminde Teknolojinin Etkin Kullanımı İçin Yapılan Projeler: 1984-2013 Dönemi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi, 8* (2), 99-110.

Toronto District School Board (TDBS) School Services. (2009). *TDSB ICT standarts kindergarten to grade 12.* Web:http://tdsbweb/program/ict adresinden 12 Ocak 2012 tarihinde alınmıştır.

Trist, E.L. & Bamford, K.W. (1951). Some social and psychological consequences of the longwall method of coal-getting: An Examination of the Psychological Situation and Defences of a Work Group in Relation to the Social Structure and Technological Content of the Work System. *Human Relations, 4*(1), 3-38.

TTKB. (2006). İlköğretim seçmeli bilgisayar (1–8. sınıflar) dersi öğretim programı. Web:http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/ adresinden 10 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

TTKB. (2012). *Ortaokul ve İmam hatip ortaokulu bilişim teknolojileri ve yazılım dersi (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı.* Web:http://ttkb. meb.gov.tr/program2.aspx/program2. aspx?islem=1&kno=196 adresinden 10 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

TTKB. (2013). Öğretim programları. Web:http://ttkb.meb.gov.tr/ adresinden 10 Mayıs 2013 tarihinde alınmıştır.

TTKB. (2016a). Haftalık Ders Çizelgeleri. Web: http://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7 adresinden 2 Kasım 2016 tarihinde alınmıştır.

TTKB. (2016b). Öğretim Programları. Web: http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx adresinden 2 Kasım 2016 tarihinde alınmıştır.

Tubin, D. (2007). When ICT meets schools: differentiation, complexity and adaptability. *Journal of Educational Administration, 45* (1), 8-32.

TÜBİTAK Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi. (2016). ULAKNET Tarihçesi. Son Erişim:31 Ekim, 2016. http://ulakbim.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/ulaknet-tarihcesi

Turkmen, H., & Pedersen, J. E. (2005). Examining the technological history of Turkey: impact on teaching science. *Science Education International, 17* (2), 115-123.

Twining, P. (2002). ICT in schools estimating the level of investment. MeD8 Report, No: 02.01 Web:http://www.meD8. info/ docs/meD8_02-01.pdf adresinden 10 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.

UNESCO. (2005). *Information and communication technologies in schools. a handbook for teachers.* Web:http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001390/139028e.pdf adresinden 01 Mart 2010 tarihinde alınmıştır.

UNESCO. (2007). *The UNESCO ICT in education programme*. Bangkok: UNESCO. Web: http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001567/156769e.pdf adresinden 27 Ağustos 2013 tarihinde alınmıştır.

UNESCO. (2013). *ICT in education.* Web:http://www.unesco.org/new/en/ unesco/ themes/icts/ adresinden 27 Ağustos 2013 tarihinde alınmıştır.

UNESCO-IBE. (2006). *World data on education: Brazil (6th Edition).*Web:http://www.oei.es/pdfs/Brazil_datos2006.pdfadresinden 5 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

UNESCO-IBE. (2010). World data on education:Btrazil (7th Edition). Web:http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Brazil.pdfadresinden 6 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

UNESCO Office In Brasilia. (2013). *Secondary education in Brazil.* Web:http://www.unesco.org/new/en/brasilia/education/educational-governance/secondary-education/ adresinden 2 Şubat, 2013 tarihinde alınmıştır.

United Nations. (2010). *Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings.*Web: http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm adresinden 01.Nisan 2010 tarihinde alınmıştır.

United Nations. (2011). *ICT policy review: egypt. Executive summary.* United Nations Conference on Trade and Development. Web: http://unctad.org/en/Docs/ dtlstict 2011d6summary_en.pdfadresinden 18 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

United Nations Development Programme. (2010). *United Nations Development Programme. Comuntry: Egypt. Project Document. Project title: Suppoting the activities of technology innovation and entrepreneurship center.* Egypt: MCIT.

United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organizations-UNESCO. (2003). *Meta-survey on the use of technologies in education in Asia and Pacific 2003-2004*. Bangkok, Thailand: UNESCO Asia-Pacific Regional Bureau for Education.

Universidade de Brasília, Faculdade de Educaçãoa. (2013a). *A distância.* Web:http://www.fe.unb.br/graduacao/online adresinden 7 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

Universidade de Brasília, Faculdade de Educação. (2013b). (*Graduação.* Web:http://www.fe.unb.br/departamentos/mtc/graduacao adresinden 7 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

Universidade de Brasília, Faculdade de Educação. (2013c). *Ementas.* Web:http://www.fe.unb.br/departamentos/mtc/ementas adresinden 7 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

Universidade de São Paulo, Faculdade de Educação. (2013). *General index of graduation.* Web: http://www4.fe.usp.br/graduacao/indice-geral-da-graduacao adresinden 7 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

Universidade Federal do Rio de Jenerio Faculdade de Educação. (2013).*UFRJ – CFCH– Faculdade de educação coordenação de pedagogia – campus da praia vermelha horários e salas – 2012.1.* Web:http://www.educacao.ufrj.br/divulgacao/pdf/HORARIO_PEDAGOGIA.pdf adresinden 7 Mart 2013 tarihinde alınmıştır.

Universite Laval. (2011). *TACT TéléApprentissage communautaire et transformatif.*Web: http://www.tact.fse.ulaval.ca/ adresinden 4 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Universty of Auckland Faculty of Education. (2013a). *Graduate diploma in teaching (primary).* Web:http://www.education.auckland.ac.nz/uoa/gdip-in-teachingadresinden 5 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Universty of Auckland Faculty of Education. (2013b). *2013 the faculty of education programmes.* Web:http://www.education.auckland.ac.nz/webdav/site/education/ shared/about/programmes/docs/GradDip-2013-brochure.pdfadresinden 5 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Universty of Auckland Faculty of Education.(2013c). *Education curriculum secondary diploma.* Web:http://www.calendar.auckland.ac.nz/courses/prescriptions/educ ation/edcursec.htmladresinden 5 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

University of Cambridge Faculty of Education. (2013). *Postgraduate certificate of education. Prospectus 2013-2014.* Web:http://www.educ.cam.ac.uk/courses/pgce/downloads/ 2013_Prospectus.pdf adresinden 30 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

University of Cambridge Faculty of Education. (2013b). *Science, technology & mathematics education.* Web:http://www.educ.cam.ac.uk/research/academicgroups/sciencetech nologymaths/adresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Universty of Cattenburry. (2013a). *Primary teacher education.* Web:http://www.educa tion.canterbury.ac.nz/primary/ adresinden 5 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

Universty of Cattenburry College of Education. (2013a). *Bachelor of teaching & learning (primary).* Web:http://www.education.canterbury.ac.nz/documents/brochures2013/btchn_primary.pdfadresinden 5 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

University of Cattenburry College of Education. (2013b). *GradDipTchLn (Secondary).* Web:http://www.education.canterbury.ac.nz/documents/ brochures_2013/graddip_sec.pdf adresinden 5 Şubat, 2013 tarihinde alınmıştır.

University of Glasgow, School of Education. (2013a). *Technological education.* Web:http://www.gla.ac.uk/undergraduate/degrees/technologicaleducation/ adresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

University of Glasgow, School of Education. (2013b). *Primary education.* Web:http:// www.gla.ac.uk/undergraduate/degrees/primaryeducation/ adresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Universt of Kentucky College of Education. (2013). *Courses offered by science, technology, engineering, and mathematics education (STEM).* Web:http://education.uky.edu/ STEM/ coursesadresinden 31 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.

Universty of Otago. (2013). *Bachelor of education studies (BEdSt) & graduate diploma in education and teaching (GradDipEdTchg).* Web:http://www.otago.ac.nz/education/ undergraduate/otago022584.htmladresinden 5 Şubat, 2013 tarihinde alınmıştır.

United States Department of Education (2004). Toward a new golden age in American education: How the Internet, the law, and today's students are revolutionizing expectations. Washington, DC: Department of Education.

Usluel, Y.K, ve Demirarslan, Y. (2005). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğrenme öğretmen süreçlerine entegrasyonunu incelemede bir çerçeve: etkinlik kuramı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28,* 134-142.

Vallance, M. (2008). Beyond policy: strategic actions to support ICT integration in Japanese scholls. *Australaisan Journal of Educational Technology, 24* (3), 275-293

Vandersraeten, R. (2003). An observation of luhmann's observation of education. *European Journal of Social Theory, 6* (1), 133–143.

Varol, A. (1999). *Bilişim alanındaki eğitimcilerin eğitimi.* Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim Konferansı, 13-15 Mayıs, Ankara.

Veri Araştırma. (2004). *Temel eğitim programında bilgi teknolojisi sınıflarının etki araştırması final raporu.* İstanbul:Veri Araştırma.

Voogt, J., & Pelgrum, H. (2005). ICT and curriculum change. *An Interdisciplinary Journal on Humans in ICT Environments 1* (2), 157-175.

Vural, Z. B. A., ve Bakır, U. (2007). Distopyan perspektiften bilgi iletişim teknolojileri ve insanlığın geleceği. *Selçuk İletişim, 5* (1), 5-21.

Wagner, D. A., Day, B., James, T., Kozma, R. B., Miller, J., & Unwin, T. (2005). *Monitoring and evaluation of ICT in education projects: a handbook for developing countries.* Washington Dc: INFODEV.

Warschauer, M. (2007). A teacher's place in the digital divide. In L. Smolin., K. Lawless., and N. C. Burbules. (Edt.). *Information and communication technologies: considerations of current practice for teachers and teacher educators* (pp.147-167). Malden, Massachusetts: The National Society for the Study of Education (NSSE).

Waxman, H. C., Lin, M., & Michko, G. M. (2003). *A meta-analysis of the effectiveness of teaching and learning with technology on student outcomes.* Lerning Point Associates. Web:http://treeves.coe.uga.edu/edit6900/metaanalysisNCREL.pdf adresinden 9 Temmuz 2013 tarihinde alınmıştır.

Wheeler, S., Yeomans, P., & Wheeler, D. (2008). The good, the bad and the wiki: evaluating student-generated content for collaborative learning. *British Journal of Educational Technology, 39* (6), 987–995.

White, J. (2004). *Rethinking the school curriculum: values, aims and purposes.* New York: RoutledgeFalmer.

Williamson, M., & Irvine, V. (2003). *E-learning in Canada.* Ottawa, ON: Human Resources and Skills Development Canada.

Wolff, L., Castro, C. M., Navarro, j. C., & Garcia, N. (2002). Television for secondary education: experience of Mexico and Brazil. In W. D. Haddad and A. Draxler (Eds.). *Technologies for education: potentials, parameters, and prospects* (pp.145-152). USA: Knowledge Enterprise Inc.

World Bank. (2001). *Higher education in Brazil: challenges and opinions.* Washington Dc: World Bank Human Development Group.

World Bank. (2003). *A World Bank country study: rural poverty alleviation in Brazil. Toward an integrated strategy.* Washington, D. C: The World Bank.

WorldBank. (2010a). Country classification. Web:http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20420458~menuPK:64133156~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html adresinden 05 Şubat, 2010 tarihinde alınmıştır.

WorldBank. (2010b). *Country groups by region.* Web:http://web.worldbank.org/ WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20421402~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html adresinden 05 Şubat 2010 tarihinde alınmıştır.

Wylie, C. (1989). *The impact of tomorrow's schools in primary schools and intermediates 1989 survey report.* Wellington. New Zealand Council for Educational Research.

Yıldırım, S. (2007). Current utilization of ICT in Turkish basic education schools: a review of teacher's ICT use and barriers to integration. *International Journal of Instructional Media, 34* (2), 171-186.

Yıldırım, S., ve Karaman, S. (2009). "Her öğretmene dizüstü bilgisayar" kampanyasına katılan öğretmenlerin bilgisayarları kullanım durumları: Erzurum ili örneği. *Selçuk ÜniversitesiAhmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 27,* 117 -132

Yin, R. K (2006). Case study methods. In J. L. Gren, G. Camilli., & Elmore, P. B. (Eds.). *Handbook of complementary methods in education research.* Washington: American Educational Research Association.

YÖK. (2016). Eğitim fakültesi öğretmen yetiştiren lisans programları. Web:http://www. yok.gov.tr adresinden 11 Mayıs, 2016 tarihinde alınmıştır.

Younie, S. (2006). Implementing government policy on ICT in education: Lessons learnt. *Educ. Inf. Technol., 11*, 385-400.

Yücel, C., Karadağ, E., ve Turan, S. (2013). *TIMSS 2011 Ulusal öndeğerlendirme raporu.* Eskişehir: Eskişehir Osmangaz Üniversitesi Eğitimde Politika Analizi Serisi I. Web: http://www.eğitim.ogu.edu.tr/ upload/Dokumanlar/TIMSS_2011. pdf adresinden 14 Temmuz 2013 tarihinde alınmıştır.

Zhang, J. (2007). A cultural look at information and communication technologies in eastern education. *Educational Technology Research & Development, 55,* 301-314.

6. Basım

BİTKİ FİZYOLOJİSİ

Yazarlar
Prof. Dr. Burhan Kacar
Prof. Dr. Vahap Katkat
Prof. Dr. Şule Öztürk

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 608
Fen Bilimleri No.: 57
ISBN: 978-605-133-510-0
© 6. Basım, Mart 2017

BİTKİ FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Burhan Kacar
Prof. Dr. Vahap Katkat
Prof. Dr. Şule Öztürk

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kacar, Burhan., Katkat, Vahap., Öztürk, Şule.
Bitki Fizyolojisi / *Burhan Kacar - Vahap Katkat - Şule Öztürk*
6. Basım, XII + 558 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-510-0
1. Bitki 2. Hücre 3. Fizyoloji 4. Fotosentez 5. Solunum

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. BİTKİ HÜCRELERİNİN YAPISI 1
1.1. BİTKİ HÜCRELERİ VE YAPISI 1
1.1.1. Meristematik Bitki Hücresi 2
1.1.2. Olgun Bitki Hücresi 3
1.1.3. Odunsu Bitki Hücresi 4
1.1.4. Otsu Bitki Hücresi 4
1.2. HÜCRE MEMBRANLARI 5
1.3. PLAZMALEMMA 6
1.4. ENDOPLAZMİK RETİKULUM 7
1.5. GOLGİ KOMPLEKSİ 8
1.6. MİTOKONDRİ 9
1.7. PLASTİDLER 11
1.8. RİBOZOMLAR 12
1.9. VAKUOLLER 13
1.10. MİKROTUBULUS 13
1.11. MİKROCİSİMLER 14
1.12. ÇEKİRDEK 15
1.13. ÇEKİRDEKÇİK 17
KAYNAKÇA 18

2. ENZİMLER VE İŞLEVLERİ 19
2.1. ENZİMLERİN DOĞAL ÖZELLİKLERİ 20
2.2. ENZİMLERİN İSİMLENDİRİLMESİ 21
2.3. ENZİMLERİN SINIFLANDIRILMASI 21
2.3.1. Oksidoredüktaz Enzimleri 23
2.3.2. Transferaz Enzimleri 24
2.3.3. Hidrolaz Enzimleri 25
2.3.4. Liyaz Enzimleri 25
2.3.5. İzomeraz Enzimleri 26
2.3.6. Ligaz Enzimleri 27
2.4. ENZİMLERİN KATALİTİK ETKİNLİKLERİ 28
2.5. ENZİMLERİN YAPISI 29
2.5.1. Prostetik Gruplar, Koenzimler ve Vitaminler 31
2.6. BİTKİ HÜCRELERİNDE ENZİMLERİN DAĞILIMI 32
2.7. ENZİMLERİN AKTİVİTELERİ ÜZERİNE ETKİ YAPAN ETMENLER 33
2.7.1. Madde (Substrat) Miktarı 33
2.7.2. Tepkime Ürünleri Miktarı 34
2.7.3. Enzim Konsantrasyonu 35
2.7.4. Hidratasyon 35

2.7.5. Sıcaklık 35
2.7.6. Hidrojen İyonu Konsantrasyonu (pH) 37
2.7.7. Önleyiciler (İnhibitörler) 38
KAYNAKÇA 40

3. SU VE HÜCRE İLİŞKİSİ 41
3.1. SUYUN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ 42
3.1.1. Suyun Yapısı 42
3.1.2. Suyun Özellikleri 43
3.1.2.1. Su Oda Sıcaklığında Sıvıdır 43
3.1.2.2. Suyun Görünmez Buharlaşma Sıcaklığı Yüksektir 44
3.1.2.3. Donan Suyun Hacmi Artar ve Buzun Çözülme Sıcaklığı Yüksektir 44
3.1.2.4. Suyun Spesifik Sıcaklığı Yüksektir 45
3.1.2.5. Suyun Viskositesi (Akışkanlığa Karşı Direnci) 45
3.1.2.6. Suyun Adezyon ve Kohezyon Gücü 46
3.1.2.7. Suyun İyonizasyonu 46
3.1.2.8. Suyun Çözücü Özelliği 47
3.2. SUYUN TAŞINMASINDA CEREYAN EDEN OLAYLAR 48
3.2.1. Difüzyon 48
3.2.2. Kitle Hareketi 51
3.2.3. Osmozis 52
3.3. SUYUN HÜCREYE GİRİŞİ VE ÇIKIŞI 56
3.3.1. Su Potansiyeli (Su Konsantrasyonu □ Suyun Bağımsız Enerji Gücü Suyun Kimyasal Potansiyeli) 56
3.3.2. Hücrenin Su Potansiyelini Oluşturan Etmenler 60
3.3.2.1. Çözünmüş Madde 60
3.3.2.2. Basınç 62
3.3.2.3. Yer Çekimi 63
3.3.3. Su Potansiyel Gradientine Göre Hücreye Su Girişi 63
3.3.4. Su Potansiyel Gradientine Göre Hücreden Su Çıkışı 66
3.3.5. Su Girişi ve Çıkışı Sonucu Hücre Hacmindeki Değişiklik ile Turgor Basıncı Arasındaki İlişki 68
3.4. PLAZMOLİZ 68
3.5. OSMOTİK POTANSİYELİN BELİRLENMESİ 70
3.6. SU POTANSİYELİ KAVRAMININ BİTKİLERDE SU DURUMUNUN BELİRLENMESİNDEKİ ÖNEMİ 72
KAYNAKÇA 73

4. SUYUN ALINMASI VE TAŞINMASI 75
4.1. TOPRAKTA SU VE SUYUN YARAYIŞLILIĞI 77
4.2. SUYUN ALINMASI VE TAŞINMASI 79
4.2.1. Bitki Kökleri ve Kök Sistemleri 79
4.2.1.1. Köklerin Yapısı 82
4.2.1.2. Kök Tüyleri 84

4.2.1.3. Kök Sistemlerinin Toprakta Dağılımı 87
4.2.1.4. Kök Büyümesini ve Gelişmesini Etkileyen Etmenler 89
4.2.1.4.1. Fotosentez Ürünlerinin Kök Sistemine Aktarılması. 89
4.2.1.4.2. Bitki Besin Elementleri 90
4.2.1.4.3. Toprak Havası 91
4.2.1.4.4. Toprak Nemi 92
4.2.1.4.5. Toprak Sıcaklığı 93
4.2.1.4.6. Toprak Tekstürü 95
4.2.2. Suyun Alınması ve Kök Ksilemine Taşınması..... 95
4.2.2.1. Suyun Alınması 95
4.2.2.2. Suyun Kök Ksilemine Taşınması 96
4.2.3. Ksilem Dokusunun Yapısı 99
4.2.4. Suyun Ksilemde Taşınma Mekanizması 101
4.2.4.1. Kök Basıncı Kuramı 101
4.2.4.2. Kohezyon-Emme (Tension) Kuramı 104
4.2.5.Bitkilerin Kök Üstü Organları Tarafından
Suyun Alınması ve Taşınması 108
KAYNAKÇA..... 110

5. SU YİTMESİ 113
5.1. BUHAR ŞEKLİNDE SU YİTMESİ (TRANSPİRASYON)..... 113
5.1.1. Transpirasyonun Mekanizması 115
5.1.1.1. Yapraktan Atmosfere Su Buharının Difüzyonunda İtici Güç
Olarak Su Buharı Konsantrasyon Farkı..... 116
5.1.1.2. Yapraktan Atmosfere Su Buharının Difüzyonunda
Karşılaşılan Engeller 121
5.1.2. Transpirasyon Birimi, Hızı ve Oranı..... 123
5.1.3. Stomaların Açılıp Kapanma Mekanizması 126
5.1.3.1. Stomaların Yapısı 126
5.1.3.2. Stomaların Büyüklükleri ve Bitkilerde Dağılımları 129
5.1.3.3. Stomaların Açılıp Kapanmasına Etki Eden Etmenler..... 130
5.1.3.3.1. Işık..... 130
5.1.3.3.2. Osmotik Düzenleyiciler..... 133
5.1.3.3.3. CO_2 Konsantrasyonu 137
5.1.3.3.4. Su Noksanlığı ve Absisik Asit (ABA)..... 139
5.1.3.3.5. Sıcaklık..... 140
5.1.4. Transpirasyonu Azaltma Yöntemleri 140
5.1.5. Transpirasyonun Belirlenmesi 142
5.1.5.1. Tartı Yöntemleri 142
5.1.5.1.1. Saksıda Yetiştirilen Bitkilerde Transpirasyonun
Belirlenmesi 142
5.1.5.1.2. Lisimetrede Yetiştirilen Bitkilerde Transpirasyonun
Belirlenmesi..... 143
5.1.5.1.3. Bitki Organlarında Transpirasyonun Belirlenmesi. 144
5.1.5.2. Potometre Yöntemi..... 145

5.1.5.3. Su Buharının Tutulduğu ve Belirlendiği Yöntem..... 146
5.1.5.4. Küvet Yöntemi 146
5.1.5.5. Kobalt Klorür Yöntemi 147
5.1.6. Sıvı Şekilde Su Yitmesi 148
5.1.6.1. Gutasyon..... 148
5.1.6.2. Eksüdasyon..... 150
KAYNAKÇA..... 150

6. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİ 153
6.1. BİTKİ BESİN ELEMENTLERİ, TANIMI VE SINIFLANDIRILMASI 153
6.2. BİTKİLERDE BESİN ELEMENTLERİ MİKTARI..... 156
6.3. MUTLAK GEREKLİ BESİN ELEMENTLERİNİN BELİRLENME YÖNTEMLERİ 160
6.4. BESİN ELEMENTLERİNİN BİTKİLERDEKİ İŞLEVLERİ VE NOKSANLIK BELİRTİLERİ..... 163
KAYNAKÇA..... 176

7. BESİN ELEMENTLERİNİN ALINMASI VE TAŞINMASI 177
7.1. BİTKİ-TOPRAK İLİŞKİSİ 177
7.1.1. Toprak Çözeltisi..... 178
7.1.2. Topraklarda İyon Adsorpsiyonu ve Değişimi 179
7.1.3. Toprak pH'sı, Kök Gelişmesi ve Besin Elementlerinin Yarayışlılığı .. 181
7.1.4. Bitki Köklerinin Besin Elementi Absorpsiyon Yöreleri 182
7.1.5. Kök Salgıları 183
7.1.6. Bitki Besin Elementlerinin Kök Etki Alanına Taşınması..... 185
7.1.7. Bitki Besin Elementlerinin Alınmasında Mikorizaların Etkinliği..... 187
7.2. BİTKİ KÖKLERİ TARAFINDAN BESİN ELEMENTLERİNİN ALINMASI 191
7.3. BESİN ELEMENTLERİNİN ABSORPSİYONUNDA TEMEL İLKELER . 195
7.3.1. Çoğu Besin Elementleri Hücre İçerisinde Biriktirilir..... 195
7.3.2. Besin Elementleri Özelliklerine Göre Seçilerek Absorbe Edilir..... 196
7.3.3. Absorbe Edilen Besin Elementleri Hücre Dışına Çok Yavaş Çıkar 197
7.3.4. Besin Elementlerinin Absorpsiyonu Konsantrasyonlarına Bağlı Olarak Değişir..... 199
7.4. BESİN ELEMENTLERİNİN HÜCRE MEMBRANLARINDA TAŞINMASI 200
7.4.1. Pasif Taşınma..... 200
7.4.1.1. Basit Difüzyon ile Taşınma..... 201
7.4.1.2. Kolaylaştırılmış Difüzyon ile Taşınma..... 202
7.4.2. Aktif Taşınma 203
7.4.2.1. Besin Elementlerinin Bitki Kökleri Tarafından Seçilerek Alınması 205
7.4.2.2. Elektrokimyasal Gradientler ve İyon Hareketleri..... 206
7.4.2.3. Aktif Taşınmada Enerji Kaynağı..... 210
7.4.2.3.1. ATP'de Saklı Enerji Kullanılarak Aktif Taşınma .. 210
7.4.2.3.2. Proton İtici Güç (PMF) Enerjisi ile Aktif Taşınma 212

7.5. BİTKİ KÖKLERİNDE BESİN ELEMENTLERİNİN TAŞINMASI 216
7.5.1. Besin Elementlerinin Ksileme Radyal Taşınması 216
7.5.2. Besin Elementlerinin Ksileme Yüklenmesi 217
7.6. BİTKİ YAPRAKLARI İLE BESİN ELEMENTLERİNİN ALINMASI 219
KAYNAKÇA 221

8. FOTOSENTEZ 225
8.1. FOTOSENTEZİN TANIMI, ÖNEMİ VE TARİHİ GELİŞİMİ 225
8.1.1. Fotosentezin Tanımı ve Önemi 225
8.1.2. Fotosentezin Tarihi Gelişimi 227
8.2. FOTOSENTEZİN OLUŞUMUNDA GÖREV YAPAN PİGMENTLER 229
8.2.1. Klorofil Pigmentleri 229
8.2.2. Karotinoid Pigmentler 233
8.2.3. Bilin Pigmentler 234
8.2.4. Kloroplastlar 234
8.3. FOTOSENTEZİN OLUŞUMUNDA GÖREV YAPAN IŞIK ENERJİSİ VE ÖZELLİKLERİ 237
8.4. FOTOSENTEZDE CEREYAN EDEN ASAL TEPKİMELER 240
8.4.1. Işık Tepkimeleri ve Elektron Aktarımı 242
8.4.1.1. Döngüsel Olmayan Fotofosforilasyon 245
8.4.1.2. Döngüsel Fotofosforilasyon 249
8.4.2. Karanlık Tepkimeleri (CO_2 Özümlemesi) 250
8.4.2.1. C_3 Bitkilerinde Karbondioksit Özümlemesi (Calvin-Benson Mekanizması) 252
8.4.2.2. C_4 Bitkilerinde Karbondioksit Özümlemesi (Hatch-Slack Mekanizması) 256
8.4.2.3. KAM Bitkilerinde Karbondioksit Özümlemesi (Krassulasean Asit Mekanizması) 261
8.5. NİŞASTA VE SAKKAROZ SENTEZİ 264
8.5.1. Nişasta Sentezi 264
8.5.2. Sakkaroz Sentezi 264
8.6. FOTOSENTEZİ ETKİLEYEN ETMENLER 266
8.6.1. Işık 269
8.6.2. Karbondioksit 273
8.6.3. Sıcaklık 277
8.6.4. Oksijenin Fotosentezi Geriletici Etkisi ve Fotorespirasyon 280
KAYNAKÇA 285

9. AZOT VE KÜKÜRT ÖZÜMLEMESİ 287
9.1. AZOT ÖZÜMLEMESİ 288
9.1.1. Bitkide ve Çevrede Azot 288
9.1.1.1. Bitkide Azot 288
9.1.1.2. Çevrede Azot 289
9.1.2. Nitrat Özümlemesi 293

9.1.3. Amonyum Özümlemesi 297
9.1.4. Biyolojik Azot Fiksasyonu 302
9.1.4.1. Nodül Oluşum Mekanizması 306
9.2. KÜKÜRT ÖZÜMLEMESİ 311
9.2.1. Bitkide ve Çevrede Kükürt 311
9.2.1.1. Bitkide Kükürt 311
9.2.1.2. Çevrede Kükürt 314
9.2.2. Sülfat Özümlemesi 318
KAYNAKÇA 322

10. FOTOSENTEZ ÜRÜNLERİNİN TAŞINMASI 325
10.1. FLOEM DOKUSUNUN YAPISI 327
10.2. FOTOSENTEZ ÜRÜNLERİNİN VEREN ORGANLARDAN ALAN ORGANLARA DOĞRU TAŞINMA OLGUSU 328
10.3. FLOEM SIVISININ İÇERİĞİ 329
10.4. FLOEMİN YÜKLENMESİ 332
10.5. FLOEMİN BOŞALTILMASI 336
10.6. FLOEMDE TAŞINMA MEKANİZMASI 341
10.7. FOTOSENTEZ ÜRÜNLERİNİN BİTKİDE DAĞILIMI 346
10.7.1. Fotosentez Ürünlerinin Tahsisi 347
10.7.2. Fotosentez Ürünlerinin Taksimi 350
KAYNAKÇA 352

11. SOLUNUM 355
11.1. BİTKİLERDE SOLUNUM VE ÖNEMİ 355
11.2. AEROBİK SOLUNUM 358
11.2.1. Glikolizis 359
11.2.2. Krebs (Sitrik Asit ya da Trikarboksilik Asit) Döngüsü 363
11.2.3. Elektronların Taşınması ve Bağımsız Enerjinin Tutulması 367
11.3. ANAEROBİK SOLUNUM (FERMANTASYON) 372
11.4. SOLUNUM İLE FOTOSENTEZİN KARŞILAŞTIRILMASI 374
11.5. SOLUNUM KATSAYISI 375
11.6. SOLUNUMA ETKİ YAPAN ETMENLER 378
11.6.1. Bitkisel Etmenler 378
11.6.1.1. Bitkinin Çeşidi ve Yaşı 378
11.6.1.2. Karbohidrat İçeriği 381
11.6.1.3. Dokuların Su İçeriği 381
11.6.2. Çevresel Etmenler 382
11.6.2.1. Sıcaklık 382
11.6.2.2. Oksijen 384
11.6.2.3. Karbondioksit Konsantrasyonu 387
11.6.2.4. Yaralanma 388
11.6.2.5. Mekanik Etki 389
11.6.2.6. Bitki Besin Elementleri 389
KAYNAKÇA 390

12. BÜYÜME 393
12.1. VEJETATİF BÜYÜME 395
12.1.1. Büyümede Periyodizm 401
12.2. GENERATİF BÜYÜME 404
12.2.1. Çiçek Oluşumu 404
12.2.1.1. Fotoperiyodizm 406
12.2.1.2. Fitokrom 411
12.2.1.3. Termoperiyodizm 415
12.2.1.4. Vernalizasyon 417
12.3. EMBRİYO OLUŞUMU 418
12.4. TOHUM VE MEYVE OLUŞUMU 422
KAYNAKÇA 427

13. BÜYÜME HAREKETLERİ 429
13.1. CANLI BİTKİ DOKULARINDAKİ HAREKETLER 430
13.1.1. Yer Değiştirme Hareketleri 431
13.1.2. Yönelim Hareketleri 433
13.1.2.1. Tropizma Hareketleri 434
13.1.2.1.1. Gravitropizma 436
13.1.2.1.2. Fototropizma 438
13.1.2.2. Nastik Hareketler 442
13.2. CANSIZ BİTKİ DOKULARINDAKİ HAREKETLER 444
KAYNAKÇA 446

14. BİTKİ HORMONLARI VE İŞLEVLERİ 449
14.1. BİTKİ HORMONLARI 449
14.1.1. Oksinler 452
14.1.2. Giberellinler 457
14.1.3. Sitokininler 457
14.1.4. Absisik Asit 460
14.1.5. Etilen 461
14.2. BİTKİ HORMONLARININ FİZYOLOJİK ETKİLERİ VE ETKİ MEKANİZMALARI 463
14.2.1. Oksinler 465
14.2.2. Giberellinler 469
14.2.3. Sitokininler 470
14.2.4. Absisik Asit 473
14.2.5. Etilen 475
14.3. BİTKİ HORMONLARININ BİTKİDE DAĞILIMI 478
14.4. BİTKİ BÜYÜME DÜZENLEYİCİLERİ 480
14.5. BİTKİ BÜYÜME VE GELİŞİMİNDE ETKİLİ OLAN DİĞER DOĞAL HORMONLAR 480
KAYNAKÇA 482

15. STRES FİZYOLOJİSİ 485
15.1. STRESİN ANLAM VE ÖNEMİ 485
15.2. STRES ÇEŞİTLERİ 488
15.2.1. Su Stresi (Kuraklık Stresi) 488
15.2.2. Tuz Stresi 493
15.2.3. Sıcaklık Stresi 497
15.2.4. Soğuk Stresi 500
17.2.5. Don Stresi 502
15.2.6. Işık ve Ultraviyole (UV) Stresi 506
15.2.6.1. Işık Stresi 506
15.2.6.2. Ultraviyole (UV) Stresi 510
15.2.7. Hastalık (Biyogenik) Stresi 511
15.2.8. Su Taşkını (Fazla Su) Stresi 514
15.2.9. Oksidatif Stres 517
15.2.10. Hava Kirleticileri Stresi 521
15.2.11. Ağır Metal Stresi 524
KAYNAKÇA 531
YAZAR DİZİNİ 537
KONU DİZİNİ 545

KAYNAKÇA

Akman, Y. (1996). *Bitki Fizyolojisine Giriş-Botanik,* s. 1-494, Palme Yayınları, Ankara.

Demirsoy, A. ve İ. Türkan (1999). *Genel Biyoloji,* Cilt 1, s. 1-582+86, Palme Yayıncılık, Ankara.

Devlin, R. M. and F. H. Witham (1983). *Plant Physiology,* 4th ed. pp. 1-577. Wadsworth Publishing Company, Belmont, California.

Genç, Z. ve A. Tokullugil (1996). *Hücre Biyolojisi,* s. 1-149, Güneş & Nobel Tıp Kitapevi, Bursa.

Günalp, A., Ş. Ayter, A. Kart, G. Lüleci, M. Sakızlı (1986). *Tıbbi Biyoloji Ders Kitabı.* s. 1-300, Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Anonim Şirketi, Maltepe, Ankara.

Karol, S., C. Ayvalı, Z. Suludere (1995). *Hücre Biyolojisi.* s. 1-517, Gözde Repro Ofset, Maltepe, Ankara.

Küçüker, O. (1998). *Bitki Morfolojisi I Kapalı Tohumlu Bitkiler.* s. 1-207, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, Rektörlük No: 4162, Fakülte No: 248. İstanbul.

Ozban, N. (1982). *Hücre.* İstanbul Üniversitesi Yayınları, s. 1-200, Sayı: 2995, Fen Fakültesi No: 172. İstanbul.

Yakar, N. (1987). *Sitoloji (Hücre Bilimi).* s. 1-297, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları Rektörlük No: 3437, Fakülte No: 199. İstanbul.

Yakar, N. ve E. Bilge (1987). *Genel Botanik.* s. 1-488, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, Rektörlük No: 3438, Fakülte No: 200. İstanbul.

Yentür, S. (1995). *Bitki Anatomisi.* s. 1-560, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, Rektörlük No: 3283, Dekanlık No: 191. İstanbul.

Wolfe S. L. (1993). *Molecular and Cellular Biology.* pp. 1-1145, Wadsworth Publishing Company Belmont, California.

KAYNAKÇA

Meyer, B. S. and D. B. Anderson (1968). *Plant Physiology*. pp 1-784. 2nd Ed. D. Van Nostrand Company, Inc. New York.

Paulson, J. C. (1989). *Glycoproteins: What are the sugar chains for?* Trends in Biochemical Sciences 14: 272-276.

Ting, I. P., I. Führ, R. Curry and W. C. Zschoche (1975). *Malate dehydrogenase isozymes in plants: Preparation, properties and biological significance.* pp 369-383. In: Isozymes. II. Physiological Function (C. L. Markert ed.). Academic Press, New York.

sonucu olarak su potansiyeli (ψ_w)'de olağanüstü düşük bulunduğu için bu bitkiler geliştikleri ortamdaki tuzlu sudan gereksinim duydukları suyu alır ve yaşantılarını sürdürürler. Çoğu bitkiler deniz suyunda gelişemezler. Bunun temel nedeni çözünmüş şekildeki tuzların deniz suyunun su potansiyelini (ψ_w) bitki hücrelerinin su potansiyelinden (ψ_w) daha düşük düzeye indirmeleridir. Bilindiği gibi böyle durumlarda bitki hücreleri su alamaz ve hücre dışına su çıkışı görülür.

İyi sulanan sebze bitkileri hücrelerinde turgor basıncı (ψ_p) değerleri, osmotik potansiyele (ψ_s) de bağlı olarak 0.1 MPa ile 1 MPa arasında değişir. Pozitif turgor basıncı (ψ_p) iki nedenle önemlidir. Birincisi bitki hücrelerinin büyüyüp gelişmesi, hücre içinde pozitif basıncın oluşmasına ve hücre duvarına doğru gerginliğin sağlanmasına bağlıdır. Su noksanlığında hücrede turgor basıncının (ψ_p) azalması hücre büyümesinin olumsuz şekilde etkilendiği su stresine yol açar (**Bkz: 15. Bölüm**). İkincisi turgor basıncı (ψ_p) bitki hücrelerinde ve dokularında mekanik olarak gerginliğe ve dikliğe neden olur. Bu olgu özellikle otsu bitkiler ile bitkinin ligninleşmemiş genç dokuları için büyük önem taşır. Hücrelerde turgor basıncı (ψ_p) sıfıra doğru düştükçe bitkide *Solma* görülür. Daha önce de açıklandığı gibi suyunu yitiren hücrelerde turgor basıncının (ψ_p) sıfıra yaklaşmasına paralel olarak hücrede membranların hücre duvarından uzaklaşması ile *Plazmoliz* adı verilen olay cereyan eder.

KAYNAKÇA

Salisbury, F. B. and C. W. Ross (1992). *Plant Physiology*. 4th ed. pp. 1-682. Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, USA.

Schäffner, A. R. (1998). *Aquaporin function, structure, and expression: Are there more suprises to surface in water relations?* Planta 204:131-139.

Taiz, L. and E. Zeiger (1998). *Plant Physiology*. 2nd ed. pp. 1-792. Sinauer Associates, Inc., Publishers, Sunderland, Massachusetts, USA.

Weig, A., C. Deswarte and M. J. Chrispeels (1997). *The major intrinsic protein family of Arabidopsis has 23 members that form three distirict groups with functional aquaporin's in each group.* Plant Physiol. 114:1347-1357.

KAYNAKÇA

Anderson, W. P., D. P. Aikman and A. Meier (1970). *Excised root exudation a standing gradient osmotic flow*. Proc. Roy. Soc. London B 174:445-458.

Bennie, A. T. P. (1991). *Growth and mechanical impedance*. pp. 393-414. In: The Plant Root. The Hidden Half. (Y. Waisel, A. Eshel and U. Kafkafi. eds.). Marcel Dekker, New York, U.S.A.

**Breazeale, E. L. and W. T. McGeorge (1953*). Exudation pressure in roots of tomato plants under humid conditions*. Soil Sci. 75:293.

Breazeale, E. L., W. T. McGeorge and J. F. Breazeale (1951). *Movement of water vapor in soils*. Soil Sci. 71:181.

Brouwer, R. (1981). *Co-ordination of growth phenomena within a root system of intact maize plants*. Plant and Soil 63:65-72.

Cornish, P. S., H. B. So and J. R. McWilliam (1984). *Effects of soil bulk density and water regime on root growth and uptake of phosphosus by ryegrass*. Aust. J. Agric. Res. 35:631-644.

Coutts, M. P. and J. J. Philipson (1977). *The influence of mineral nutrition on the root development of trees. III. Plasticity of root growth in response to changes in the nutrient environment*. J. Exp. Bot. 28:1071-1075.

Crafts, A. S. and T. C. Broyer (1938). *Migration of salts and water into xylem of the roots of higher plants*. Amer. Jour. Bot. 25:529-535.

Dixon, H. H. (1924). *Transpiration stream*. University of London Press. London. U.K.

Driessche, van den R. (1987). *Importance of current photosynthate to new growth in planted conifer seedings*. Can. J. For. Res. 17:776-782.

Frensch, J., T. C. Hsiao and E. Steudle (1996). *Water and solute transport along developing maize roots*. Planta 198:348-355.

Fritts, H. C. (1958). *An analysis of radial growth of beech in a central Ohio forest during 1954-1955*. Ecology 39:705-708.

Gregory, P. J. (1983). *Response to temperature in a stand of pearl millet*. VIII. Root development. J. Exp. Bot. 37:379-388.

Holbrook, N. M., M. J. Burns and C. B. Field (1995). *Negative xylem pressures in plants: A test of the balancing pressure technique*. Science 270:1193-1194.

House, C. R. and N. Findley (1967). *Water transport in isolaled maize roots*. Jour. Expt. Bot. 17:344-354.

Huang, B. R., H. M. Taylor and B. L. McMihael (1991a). *Behaviour of lateral roots kin winter wheat as affected by temperature*. Environ. Exp. Bot. 31:187-192.

Huang, B. R., H. M. Taylor and B. L. McMichael (1991b). *Growth and development of seminal and crown roots of wheat seedlings as affected by temperature*. Environ and Exp. Bot. 31:471-477.

Jensen, W. A. and F. B. Salisbury (1984). *Botany*. 2nd Ed. Wadworth, Belmont, California. U.S.A.

Kacar, B. ve A. V. Katkat (1997). *Tarımda Fosfor*. s. 1-417. Bursa Ticaret Borsası Yayınları No. 5. Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

Kafkafi, U. (1991). *Root growth unnder stress*. Salinity. pp. 375-391. In: The Plant Roots: The Hidden Half (E. Waisel, A. Eshel and U. Kafkafi, eds.), Marcel Dekker, New York. U. S. A.

Kozlowski, T. T. and S. G. Pallardy (1997). *Physiology of Woody Plants*. 2nd Ed. pp. 1-411. Academic Press. U. S. A.

Marschner, H. (1995). *Mineral Nutrition of Higher Plants*. 2nd Ed. pp. 1-889. Academic Press, San Dieogo, U.S.A.

Materechera, S. A., A. M. Alston, J. M. Kirby and A. D. Dexter (1992). *Influence of root diameter on the penetration of seminal roots into a compacted subsoil*. Plant and Soil 144:297-303.

Mengel, K. and H. Casper (1981). *The effect of soil moisture on the availability of soil nitrate*. Pflanzenernähr. Bodenkd. 143:617-626.

Mohr, H. and P. Schopfer (1995). *Plant Physiology*. pp. 1-629. Springer-Werlag Berlin, Germany.

Mohr, H. D. (1978). *Soil penetration by roots in relation to important soil characteristics*. Kali Briefe (Büntehof-West Germany) 14 (2): 103-113.

Nakayama, F. S. and B. A. Kimball (1988). *Soil carbondioxide distribution and flux within the open-top chamber*. Agron. J. 80:394-398.

Nobel, P. S. (1991). *Physicochemical and Environmental Plant Physiology*. Academic Press, San Diego. U. S. A.

Pearson, R. W., L.F. Radclifle and H. M. Taylor (1970). *Effect of soil temperature, strength and pH on cotton seedlings root elengation.* Agron. J. 62:243-246.

Pockman, W. T., J. S. Sperry and J. W. O'Leary (1995). *Sustained and significant negative pressure in xylem*. Nature 378:715-716.

Reinhard, S., P. Martin and H. Marschner (1992). *Interactions in the tripartite symbiosis of pea (Pisum sativum* L.*), Glomus and Rhizobium under nonlimiting phosphosus supply*. J. Plant Physiol. 141:7-11.

Sabinin, D. A. (1925). *On the root system as an osmotic apparatus*. Bull Inst. Resch. Biol. Uni. Perm. Vol. 4. Suppl. 2. pp. 1-136.

Sattelmacher, B., H. Marschner and R. Kühne (1990a). *Effects of root zone temperature on root activity of two potato (Solanum tuberosum* L.*) clones with different adaptation to high temperatures*. J. Agron. Crop. Sci. 165:131-137.

Sattelmacher, B., H. Marschner and R. Kühne (1990b). *Effects of the temperature of the rooting zone on the growth and development of roots of potato (Solanum tuberosum* L.*)*. Ann. Bot. 65:27-36.

Sattelmacher, B., J. Gerendas, K. Thomas, H. Brück and N.H. Bagdady (1993). *Interaction between root growth and mineral nutrition*. Environ. Exp. Bot. 33:63-73.

Sauerbeck, D. and H.M. Helal (1986). *Plant root development and photosynthate consumption depending on soil compaction*. Trans. XIII. Congr. Int. Soil Sci. Soc. (Hamburg) Vol. 3, 948-949.

Steudle, E. and J. Frensch (1996). *Water transport in plants: Role of the apoplast.* Plant soil 187:67-79.

Stocking, C. R. (1945). *The calculation of tensions in Curcurbita pepo*. Amer. Jour. Bot. 32:126-134.

Stocking, C. R. (1956). *Root pressure.* In: Encyclopedia of Plant Physiology (W. Ruhland, ed.), 3:583.

Veen, B. W., M. van Noordvijk, P. De Willigen, F. R. Boone and M. J. Koorstra (1992). *Root-soil contact of maize, as measured by a thin-section technique. III. Effects on shoots growth, nitrate and water uptake efficieniy*. Plant and Soil 139:131-138.

maddeler yaprak yüzeyinde birikir. Biriken tuzlar çözünerek bitkiler tarafından yeniden alınabilirler. Ancak yoğun olan bu tuzların kimi durumlarda yapraklara zarar verdiği de görülür.

5.1.6.2. Eksüdasyon

Bitkilerde diğer bir şekilde sıvı halde su kaybı da söz konusudur. Bitkilerin herhangi bir mekanik etkiyle yararlanması sonucu bu yara bölgesinden sıvı şeklindeki su kaybına *Eksüdasyon* (Yaşarma) denir. Özellikle asmalarda budama işlemi sonrasındaki su kaybı eksüdasyona en güzel örnek oluşturmaktadır. Bu olay topraktan alınan suyun yarattığı kök basıncının etkisi ile meydana gelir. Yaralanma sonunda açılan iletim borularından suyun akması olayıdır. Yapılan araştırmalarda eksüdasyon sıvısında çeşitli organik ve inorganik maddeler bulunduğu belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

Allen, R. M. (1955). *Foliage treatments improve survival of longleaf pine planting*. J. For. 53:724-727.

Amodeo, G., A. Srivastava and E. Zeiger (1992). *Vanadate inhibits blue light-stimulated swelling of Vicia guard cell protoplasts*. Plant Physiol. 100:1567-1570.

Brown, W. V. and G. A. Pratt (1965). *Stomatal inactivity in grasses*. Southwest. Natur. 10:48-55.

Cornish, K. and J. A. D. Zeevaart (1985). *Movement of abscisic acid into the apoplast in response to water stress in Xanthium strumarium* L. Plant Physiol. 78:623-626.

Davies, W. J. and T. T. Kozlowski (1975a). *Effect of applied abscisic acid and silicone on water relations and photosynthesis of woody plants*. Can. J. For. Res. 5:90-96.

Davies, W. J. and T. T. Kozlowski (1975b). *Effects of applied abscisic acid and plant water stress on transpiration of woody angiosperms*. For. Sci. 21:191-195.

Davies, W. J., T. T. Kozlowski, W. R. Chaney and K. J. Lee (1973). *Effects of transplanting on physiological responses and growth of shade trees*. Proc. Int. Shade Tree Conf. 48th. 1972. pp. 22-30.

Devlin, R. M. and F. H. Witham (1983). *Plant Physiology* 4th Ed. pp. 1-577. Wadsworth Publishing Company, Belmont, California. U. S. A.

Ferry, J. F. and H. S. Ward (1957). *Fundamentals of plant physiology*. The MacMillan Company, New York.

Gale, J. and R. M. Hagan (1966). *Plant antitranspirants*. Annu. Rev. Plant Physiol. 17:269-282.

Goatley, J. L., and R. W. Lewis (1966). *Composition of guttation fluid from rye, wheat and barley seedling*. Plant Physiol. 41-373.

Harrison, M. A. and D. C. Walton (1975). *Abscisic acid metabolism in water-stressed bean leaves*. Plant Physiol. 56:250-253.

Harrison, M. A. and P. F. Saunders (1975). *The abscisic content of dormant birch buds*. Planta 123:291-293.

Jones, R. J. and T. A. Mansfield (1972). *Effects of abscisic acid and its esters on stomatal aperture and transpiration ratio*. Physiol. Plant. 26:321-327.

Katkat, A. V. (1983). *Buğday bitkisinde stoma açıklığının ayrımlı ışık yoğunluklarında porometre tekniği ile ölçülmesi*. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 2(1):33-41.

Kozlowski, T. T. and S. G. Pallardy (1997). *Physiology of Woody Plants*. 2nd Ed. pp. 1-411. Academic Press. New York. U.S.A.

Kramer, P. J. (1959). *Transpiration and the water economy of plants*. In: F.C. Stevard (Ed.), Plant Physiology. Academic Press, New York. 2-507.

Lee, K.J. and T. T. Kozlowski (1974). *Effect of silicone antitranspirants on woody plants*. Plant Soil 40:493-506.

Meidner, H. (1987). *Three hundred years of research into stomata*. In: Stomatal Function (E. Zeiger, G.D. Farquhar and I.R. Cowan eds.) pp. 7-27. Stanford University Press, Stanford, CA. U. S. A.

Meidner, H. and D. Mansfield (1968). *Stomatal Physiology*. McGraw Hill, London, U. K.

Moller, C. M. (1974). *The effect of thinning age, and site of foliage, increment, and loss of dry matter*. Jour. Forestry, 45:383.

Outlaw, W. H. Jr. (1983). *Current concepts on the role of potassium in stomatal movements*. Physiol. Plantarum 59:302-311.

Salisbury, F. B. and C. Ross (1969). *Plant Physiology*. Wadsworth Publishing Company, Inc., Belmont, California.

Satoo, T. (1962). *Wind, transpiration, and tree growth*. In: T.T. Kozlowski (Ed.). pp. 299. Ronald Press. New York.

Schwartz, A. and E. Zeiger (1984). *Metabolic energy for stomatal opening. Roles of photophosphorylation and oxidative phosphorylation*. Planta 161:129-136.

Sharpe, P. J. H., H. Wu and R. D. Spence (1987). *Stomatal mechanics*. In Stomatal Function. pp. 91-114. (E. Zeiger, G. Farquhar and I. Cowan, eds.). Stanford University Press, Stanford, CA. U. S. A.

Shaw, M. (1954). *Chloroplasts in the stomata of Allium cepa L*. New Physiologist. 53:544.

Shimazaki, K., M. Lino and E. Zeiger (1986). *Blue light-dependent proton extrusion by guard cell protoplasts of Vicia faba*. Nature 319:324-326.

Srivastava, A. and E. Zeiger (1995). *Guard cell zeaxanthin tracks photosynthetic active radiation and stomatal apertures in Vicia faba leaves*. Plant Cell Environ. 18:813-817.

Taiz, L. and E. Zeiger (1998). *Plant Physiology*. 2nd Ed. pp. 1-792. Sinauer Associates, Inc., Publishers. U. S. A.

Talbott, L. D., A. Srivastava and E. Zeiger (1996). *Stomata from growthchamber-grown Vicia faba have an enhanced sensitivity to CO_2*. Plant Cell Environ. 19:1188-1194.

Talbott, L. D. and E. Zeiger (1998). *The role of sucrose in guard cell osmoregulation*. J. Exp. Bot. 49:329-337.

Uriu, K., D. Davenport and R. M. Hagen (1975). *Preharvest antitranspirant spray on cherries*. *I. Effect on fruit size. II. Postharvest fruit benefits*. Calif. Agric. 29:7-11.

Wilson, C.C. (1948). *The effect of some environmental factors on the movements of guard cells.* Plant Physiol. 23:5.

Wright, S. T. C and R.W. P. Hiron (1972). *The accumulation of abscisic acid in plants during wilting and under other stress conditions*. In: D.J. Can, ed*., Plant Growth Substances*. New York, Springer-Verlag.

Yemm, E. W. and A.J. Willis (1954). *Stomatal movements and changes of carbohydrates in leaves of Chrysanthemum maximum*. New Phytologist 53:573-576.

Zeigler, H. (1987). *The evolution of stomata*. In Stomatal Function. pp. 29-57. (E. Zeiger, G. Farquhar, and I. Cowan, eds.). Stanford University Press, Stanford, CA. U. S. A.

Zelitch, I. (1961). *Biochemical control of stomatal opening in leaves*. Proc. Natl. Acad. Sci. U.S. 47:1423.

KAYNAKÇA

Adepetu, J. A. and L. K. Akapa (1977). *Root growth and nutrient uptake characteristics of some cowpea varieties*. Agron J. 69:940-943.

Aktaş, M. ve M. Ateş (1998). *Bitkilerde Beslenme Bozuklukları Nedenleri ve Tanımları*. s. 1-247. Nurol Matbaacılık A.Ş., Ankara.

Arnon, D. I. and P. R. Stout (1939). *The essentiality of certain element in minute quantity for plants with special reference to copper*. Plant Physiol. 14:371-375.

Bergmann, W. (1992). *Nutritional Disorders of Plants-Development, Visual and Analytical Diagnosis*. p. 1-741. Gustav Fischer Verlag Jena. Stuttgart.

Epstein, E. (1972). *Mineral Nutrition of Plants: Principles and Perspectives*. Wiley, New York.

FAO (1990). *Soilless culture for horticultural crop production*. p. 1-188. FAO Plant Production and Profection Paper 101. Food and Agriculture Organization of the Unitel Nations. Rome.

Halilova, H. (1996). *Mikroelementlerin biyojeokimyası ve çevredeki yeri*. Tarım ve Köy Dergisi III, 52-53, Eylül-Ekim, Ankara.

Isermann, K. (1979). *Neuere Erkenntnisse der Pflanzenernahrung*. Chemie in Unserer Zeit 13:97-141.

Kacar, B. ve A. V. Katkat (1998). *Bitki Besleme*. s. 1-595. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No. 127. Vipaş Yayınları 3. Özsan Matbaası, Bursa.

Kacar, B. ve A. V. Katkat (1999). *Gübreler ve Gübreleme Tekniği*. s. 1-531. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No. 144. Vipaş Yayın No. 20. Ceren Basım Yayın, Bursa.

Marchner, H. (1995). *Mineral Nutrition of Higher Plants*. 2nd Ed. P. 1-889. Academic Press Limited, New York.

Mengel, D. B. and S. A. Barber (1974). *Rate of nutrient uptake per unit of corn root under field conditions*. Agron. J. 66:399-402.

Mengel, K. (1984). *Ernahrung und Stoffwechsel der Pflanze*. 6. Aufl. VEB Gustav Fischer, Jena.

Mengel, K. and E. A. Kirkby (1982). *Principles of Plant Nutrition*. Publ. Int. Potash Inst. Bern Schweiz. 3. Aufl. Bern, Switzerland.

Sachs, J. (1860). *Vegetationservsuche mit Ausschluss des Bodens über die Nahrstofte und sonstigen Ernahrung-bedingunden von Mais, Bohnen, und anderen Pflanzen*. Landw. Versusch-Stat. 2:219-268.

Taiz, L. and E. Zeiger (1998). *Plant Physiology*. 2nd Ed. p. 1-792. Sinauer Associates, Inc., Publishers. Sunderland, Massachussetts.

Tisdale, S. L., W. L. Nelson and J. O. Beaton (1985). *Soil Fertility and Fertilizers*. 4th Ed. P. 1-754. Macmillan Publishing Company, New York.

KAYNAKÇA

Baligar, V. C. and S. A. Barber (1978). *Potassium uptake by onion roots characterized by potassium rubidium ratio*. Soil Sci. Soc. Am. J. 42:618-622.

Bar-Yosef, B., U. Kafkafi and E. Bresler (1972). *Uptake of phosphorus by plants growing under field conditions. I. Theoretical model and experimental determination of its parameters*. Soil Sci. 36:783-800.

Bugbee, B. and F. B. Salisbury (1988). *Exploring the limits of crop productivity: Photosynthetic efficiency of wheat in high irradiance environments*. Plant Physiology 88: 869-878.

Clarkson, D. T. (1985). *Factors affecting mineral nutrient acquisition by plants*. Annu. Rev. Plant Physiol. 36:77-115.

Clarkson, D. T. and J. Sanderson (1978). *Sites of absorption and translocation of iron in barley roots. Tracer and microautoradiographic studies*. Plant Physiol. 61:731-736.

Clarkson, D. T. and J.B. Hanson (1980). *The mineral nutrition of higher plants*. Annu. Rev. Plant Physiol. 31:239-298.

Colmer, T. D. and A.J. Bloom (1998). *Acomparison of net NH_4^+ and NO_3^- fluxes along roots of rice and maize*. Plant Cell Environ. 21:240-246.

De Boer, A. H. and L.H. Wegner (1997). *Regulatory mechanisms of ion channels in xylem parenchyma cells*. J. Exp. Bot. 48:441-449.

Epstein, E. (1972). *Mineral Nutrition of Plants. Principles and Perspectives*. John Willey and Sons, Inc. New York. USA.

FAO (1984). *Fertilizer and Plant Nutrition Guide*. FAO Fertilizer and Plant Nutrition Bulletin 9. Rome, Italy.

Fohse, D., N. Claasen and A. Jungk (1991). *Phosphorus efficiency of plants. 2. Significance of root radius, root hairs and cation-anion balance for phosphorus influx in 7 plants species*. Plant Soil 132:261-272.

Gök, M., İ. Ortaş, İ. Çakmak, H. İbrikçi, K. Gür, B. Torun, I. Onaç ve A. Çoşkan (1997). *GAP, Çukurova ve Orta Anadolu Topraklarında Mikorizal Potansiyel, Etkinlik Dereceleri ve Mikoriza Izolatlarının Bitki Gelişimi ve Besin Elementleri Alımına Etkisi*. s. 1-58. (Kesin Rapor). TÜBİTAK-TOGTAG/1274, Ankara.

Greenwood, D. J. (1982). *Modelling of crop response of nitrogen fertilizer.* Philos. Trans. R. Soc. Lond. (Biol.) 296:351-362.

Grundon, N. J. (1980). *Effectiveness of soil-dressing and foliar sprays of copper sulphate in correcting copper deficiency of wheat* (*Triticum aestivum*) *in Queensland*. Aust. J. Exp. Agric. Anim. Husb. 20:717-723.

Guinel, F. C. and M.E. McCully (1986). *Some water-related physical properties of maize root-cap mucilage*. Plant Cell Environ. 9:657-666.

Hale, M. G. and L. D. Moore (1979). *Factors affecting root exudation. II. 1970-1978*. Adv. Agron. 31:93-124.

Hopkins, W. G. (1995). *Introduction to Plant* Physiology. pp. 1-464. John Willey and Sons, Inc. New York. USA.

Horesh, I. and Y. Levy (1981). *Response of iron-deficient citrus trees to foliar iron sprays with a low-surface-tension surfactant*. Sci. Hortic. 15:227-233.

Kacar, B. ve A. V. Katkat (1998). *Bitki Besleme*. s. 1-595. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 127, Vipaş Yayınları 3. Özsan Matbaası, Bursa.

Kashirad, A., H. Marschner and C. H. Richter (1973). *Absorption and translocation of ^{59}Fe from various parts of the corn plant*. Z. Pflanzenernähr. Bodenk. 134:136-147.

Lambert, D. H., H. Cole and D. E. Baker (1980). *Variation in response of alfalfa clones and cultivars to mycorrhizae and phosphosus*. Crop Sci. 20:615-618.

Lapasin, R. and S. Pricl (1995). *The Rheology of Industrial Polysaccharides*. *Theory and Application*. Blackie, London.

Lyshede, O. B. (1982). *Structure of the outer epidermal wall in xerophytes*. p. 87-98. In: The Plant Cuticle (D.F. Cutler, K.L. Alvin and C.E. Price, eds.). Academic Press, London.

Maathius, F. J. M., A. M. Ichida, D. Sanders and J. I. Schroeder (1997). *Roles of higher plant K^+ channels*. Plant Physiol. 114:1141-1149.

Marschner, H. (1995). *Mineral Nutrition of Higher Plants*. 2nd Ed. pp. 1-889. Academic Press, San Diego. USA.

Mauseth, J. D. (1988). *Plant Anatomy*. Benjamin/Cummings, Redwood City, CA. USA.

Moraghan, J. T. (1979). *Manganese toxicity in flax growing on certain calcareous soils low in available iron*. Soil Sci. Soc. Am. J. 43:1177-1180.

Morel, J. L., M. Mench and A. Guckert (1986). *Measurement of Pb^{2+}, Cu^{2+} and Cd^{2+} binding with mucilage exudates from maize (Zea mays* L.*) roots.* Biol. Fertil Soils 2:29-34.

Nye, P. H. and P.B. Tinker (1977). *Solute Movement in the Soil-Root System*. University of California Press, Berkeley, CA., U.S.A.

Özcan, H. ve S. Taban (2000). *VA-Mycorrhiza'nın alkalin ve asit toprakla yetiştirilen mısır bitkisinin gelişimi ile fosfor, çinko, demir, bakır ve mangan konsantrasyonları üzerine etkisi.* Türk J. Agric. For. TUBİTAK. 24:629-635.

Ray, T. C., J. A. Callow and J.F. Kennedy (1988). *Composition of root mucilage polysaccarides from Lepidium sativum*. J. Exp. Bot. 39:1249-1261.

Rovira, A. D., C. D. Bowen and R.C. Foster (1983). *The significance of rhizosphere microflora and mycorrhizas in plant nutrition*. pp. 61-93. In: Inorganic Plant Nutrition (Encyclopedia of Plant Physiology, new seris, vol 15B (A. Läuchli and R.L. Bieleski, eds.) Springer, Berlin.

Salisbury, F. B. and C. W. Ross (1992). *Plant Physiology* 4th Ed. pp. 1-682. Wadsworth Publishing Company, Belmont, California. USA.

Schwab, A. P. (2000). *The soil solution*. B 85-122. In: Handbook of Soil Science (M.E. Sumner, ed.) CRC Press, New York. U.S.A.

Sharma, A. K., P. C. Srivastava, B. N. Johri and V. S. Rathore (1992). *Kinetics of zinc uptake by mycorrhizal* (*VAM) and non-mycorrhizal corn (Zea mays* L.*) roots*. Biol. Fertil. Soils 13:206-210.

Sharp, R. E., T. C. Hsiao and W. K. Wilk (1990). *Growth of the maize primary root at low water potentials*. *2. Role of growth and deposition of hexose and potassium in osmotic adjustment*. Plant Physiol. 93:1337-1346.

Smith, S. E., D. J. Read and J. L. Harley (1997). *Mycorrhizal Symbiosis*. Academic Press, San Diego.

Strebel, O. and W.H.M. Duynisveld (1989). *Nitrogen supply to cereals and sugar beet by mass flow and difusion on a silty loam soil*. Z. Pflanzenernähr. Bodenk. 152:135-141.

Trolldenier, G. and C. Hecht-Buchholz (1984). *Effect of aeration status of nutrient solution on microorganisms, mucilage and ultrastructure of wheat roots*. Plant and Soil 80:381-390.

Uren, N. C. and H. M. Reisenauer (1988). *The role of root exudation in nutrient acquisition*. Advances Plant Nutrition. pp. 79-114. Vol. 3 (B. Tinker and A. Lauchlii, eds.) Praeger, New York. USA.

Wilcox, H. E. (1991). *Mycorrhizae*. In: The Plant Root, the Hidden Half pp. 731-765. (Y. Waisel and U. Kafkafi, eds.). Marcel Dekker, New York, USA.

Yılmaz, A., H. Ekiz, B. Torun, İ. Gültekin, S. Karanlık, S.A. Bağcı and İ. Çakmak (1997). *Effect of different zinc application methods on grain yield and zinc concentration in wheat cultivars grown on zinc-deficient calcareous soils*. Journal of Plant Nutrition 20:461-471.

Bitkilerde fotorespirasyonun gerçek fonksiyonunun ne olduğu günümüzde tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır. Fotorespirasyon moleküller arası madde taşınımında olduğu gibi karbohidratların ve azotlu bileşiklerin aktarılmasında da (Glikolat → Glisin → Serin → PGA) dikkate değer görev yaptığı üzerinde görüş birliği bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Andrews, T. J. and M. D. Hatch (1971). *Activities and properties of ribulose diphosphate carboxylase from plants with the C_4 dicarboxylic pathway of photosynthesis*. Phytochemistry 10: 9-15.

Arnon, D. I. (1977). *Photosynthesis 1950-1975. Changing concepts and perspectives*. In: Photosynthesis I, Encycl. Plant Physiol. New Series Vol 5. (A. Trebst and M. Arnon, eds.) P. 7-56. Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, New York.

Barry, B. (1993). *The role of redox-active amino acids in photosynthetic water oxidizing complex*. Photochem. Photobiol. 57:179-188.

Bassham, J. and M. Calvin (1957). *The path of carbon in photosynthesis*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J.

Beck, E. and P. P. Ziegher (1989). *Biosynthesis and degradation of starch in higher plants*. Annu. Rev. Plant Physiol. Plant Mol. Biol. 40: 95-117.

Benson, A. A. and M. Calvin (1950). *Carbon dioxide fixation by green plants*. Ann. Rev. Plant Physiol. 1:25-42.

Berry, J. and O. Björkman (1980). *Photosynthetic response and adaptation to temperature in higher plants*. Annu Rev. Plant Physiol. 31: 491-543.

Berry, J. A. and J. S. Downton (1982). *Environmental regulation of photosynthesis*. In: Photosynthesis, Development, Carbon Metabolism and Plant Productivity. Vol. II, P. 263-343. (Govindjee, ed.) Academic Press, New York.

Björkman, O. (1981). *Responses to different quantum flux densities*. pp. 57-107. In: Encyclopedica of Plant Physiology, New Series, Vol. 12 A (O.L. Lange, P.S. Nobel, C.B. Osmond and H. Zeigler, eds.). Springer, Berlin.

Bowes, G. (1993). *Facing the inevitable: Plants and increasing atmospheric CO_2.* Annu Rev. Plant Physiol. Plant Mol. Biol. 44: 309-332.

Bowes, G. and W. L. Orgen (1972). *Oxygen inhibition and other properties of soybean ribulose 1,5-diphosphate carboxylase*. J. Biol. Chem 247: 2171-2176.

Calvin, M. and A. A. Benson (1948). *The path of carbon in photosynthesis*. Science 107: 476-480.

Calvin, M., J. A. Bassham, A. A. Benson, V. Lynch, C. Ouellet, L. Schou, W. Stepka and N. E. Tolbert (1951). *Carbon dioxide assimilation in plants*. Symp. Soc. Exp. Biol. 5: 284-305.

Ehleringer, J. A. and O. Björkman (1977). *Quantum yields for CO_2 uptake in C_3 and C_4 plants*. Plant Physiol. 59: 86-90.

Forrester, M. L., G. Krotkov and C. D. Nelson (1966). *Effect of oxygen on photosynthesis, photorespiration, and respiration in detached leaves. I. Soybean*. Plant Physiology 41: 422-427.

Harvey, G. W. (1979). *Photosynthetic performance of isolated leaf cells from sun and shade plants*. Carnegie Inst. Washington Yearbook 79: 161-164.

Husic, D. W., H. D. Husic and N. E. Tolbert (1987). *The oxidative photosynthetic* carbon cycle or C_2 cycle. CRC Critical Review in Plant Sciences. 5: 45-100.

Kok, B. (1956). *On the inhibition of photosynthesis by intense light*. Biochem. Biophys. Acta 21: 234-244.

Leegood, R. C., P.J. Lea, M. D. Adcock and R. E. Haeusker (1995). *The regulation and control of photorespiration*. J. Exp. Bot. 46: 1397-1414.

Long, S. P., S. Humphries and P. G. Falkowski (1994). *Photoinhibition of photosynthesis in nature*. Annu. Rev. Plant Physiol. Plant Mol. Biol. 45: 633-662.

Ogren, W. L. (1984). *Photorespiration: Pathways, regulation and modification*. Annu, Rev Plant Physiol. 35: 415-442.

Osmond, C. B. (1978). *Crassulacean acid metabolism: A curiosity in context*. Ann. Rev. Plant Physiol. 29: 379-414.

Osmond, C. B. (1994). *What is photoinhibition? Some insights from comparisons of shade and sun plants*. pp. 1-24. In: Photoinhibition of Photosynthesis. (N.R. Baker and J.R. Bowyer, eds.). BIOS Scientific, Oxford.

Possingham, J. V. (1980). *Plastid replication and development in the life cycle of higher plants*. Annual Review of Plant Physiology 31:113-129.

Raghavendra, A. S. and V. S. R. Das (1978). *Photochemical activities of chloroplasts isolated from plants with the C_4 pathway of photosynthesis and from plants with the Calvin cycle*. z. Pflanzemphysiol. 88:1-11.

Ruthenford, A. W., J. L. Zimmerman and A. Boussac (1992). *Oxygen evolution*. In: The Photosystems: Structure, Function and Molecular Biology (J. Barber, ed.). Vol 11, p. 179-229. Elsevier, Amsterdam.

Salisbury, F. B. and C. W. Ross (1992). *Plant Physiology*. 4th Ed. P. 1-682. Wadsworth Publishing Company Belmont, California.

Slack, C. R. and M. D. Hatch (1967). *Comparative studies on the activity of carboxylases and other enzymes in relation to the new pathway of photosynthetic carbon dioxide fixation in tropical grasses*. Biochem. J. 103: 660-665.

Taiz, L. and E. Zeiger (1998). *Plant Physiology* 2nd Ed. pp. 1-792. Sinauer Associates, Inc. Sunderland, Massachusetts.

Tolbert, N. E. (1979). *Glycolate metabolism by higher plants and algae*. In: Photosynthesis II. Encycl. Plant Physiol. New Series, Vol. 6 (M. Gibbs and E. Latzko, eds.). pp. 338-352. Springer-Verlag, New York.

Wellburn, A. R. (1987). *Plastids. International Review of Cytology*, Supplement 17: 149-210.

Yachandra, V. K., K. Sauer and M. P. Klein (1996). *Manganese clusture in photosynthesis: Where plan to oxidize water to dioxygen*. Chem. Rev. 96: 2927-2950.

KAYNAKÇA

Alva, A. K., C. J. Asher and D. G. Edwards (1990). *Effect of solution pH, external calcium concentration and aluminium activity on nodulation and early growth of cowpea*. Aust. J. Agric. Res. 41: 359-365.

Andrews, M. (1986). *Nitrate and reduced-N concentrations in the xylem sap of Stellaria media, Xanthium strumarinum and six legume species*. Plant Cell Environ. 9: 605-608.

Barber, S. A. (1995). *Soil Nutrient Bioavailablity*. 2nd Ed. pp. 1-414. John Wiley and Sons Inc. New York.

Beevers, L. and R. H. Hageman (1983). *Uptake and reduction of nitrate: Bacteria annd higher plants*. In: Inorganic Plant Nutrition Encycl. Plant Physio. New Series Vol. 15A (A. Laeuchli and R.L. Bieleski, Eds.) pp. 351-375. Springer Verlag Berlin, Heidelberg, New York.

Bergman, W. (1992). *Nutritional Disorders of Plants*. pp. 1-741. Gustav Fischer Verlag Jena, New York.

Bloom, A. J., S. S. Sukrapanna and R. L. Warner (1992). *Root respiration associated with ammonium and nitrate absorption and assimilation by barley*. Plant Physiol. 99:1294-1301.

Bloom. A. J. (1997). *Nitrogen as a limiting factor: Crop acquisition of ammonium and nitrate*. In: Ecology in Agriculture (L.E. Jackson, ed.). Academic Press, San Dieogo. pp. 145-172.

Brady, C. N. (1990). *The Nature and Properties of Soils*. 10th Ed. pp. 1-621. Macmillan Publishing Company, New York.

Brodrick, S. J. and K. E. Giller (1991). *Root nodules of Phaseolus: Efficient scavengers of molybdenum for N_2-fixation*. J. Exp. Bot. 42: 679-686.

Brunold, C. (1993). *Regulatory interactions between sulfate and nitrate assimilation*. In: Sulfur Nutrition and Assimilation in Higher Plants. (L.J. DeKok, I. Stulen, H. Rennenberg, C. Brunold and W.E. Rauser, eds.) p. 62-75. SPB Academic Publishing, The Hague, The Netherlands.

Buerkert, A., K. G. Cassman, R. de la Piedra and D. N. Munns (1990). *Soil acidity and liming effects on stand, nodulation, and yield of common bean*. Agron. J. 82: 749-754.

Cassman, K. G., A. S. Whitney and K. R. Stockinger (1980). *Root growth and dry matter distribution of soybean as affected by phosphorus stress, nodulation and nitrogen source*. Crop Sci. 20: 239-244.

Evans, H. J. and L. E. Barber (1977). *Biological nitrogen fixation for food and fiber production*. Science, 197: 332-339.

Forth, H. D. and B. G. Ellis (1988). *Soil Fertility*. pp. 1-212. John Wiley and Sons, New York.

Förster, J. C. and W. D. Jeschke (1993). *Effects of potassium with drawal on nitrate transport and on the contribution of the roots to nitrate reduction in the whole plant*. J. Plant Physiol. 141: 322-328.

Frankhauser, H. and C. Brunold (1978). *Localization of adenosine 5'-phosphosulphate sulfotransferase in spinach leaves*. Planta 143: 285-289.

Gerendás, J., R. G. Ratcliffe and B. Sattelmacher (1990). *^{31}P nuclear magnetic resonance evidence for differences in intracellular pH in the roots of maize seedlings grown with nitrate or ammonium*. J. Plant Physiol. 137: 125-128.

Guerrero, M. G., J. M. Vega and M. Losada (1981). *The assimilatory nitrate reducing system and its regulation*. Ann. Rev. Plant Physiol. 32: 169-204.

Hafner, H., B. J. Ndungunu, A. Bationo and H. Marschner (1992). *Effect of nitrogen, phosphorus and molybdenum application on growth and symbiotic N_2-fixation of groundnut in an acid sandy soil in Niger*. Fert. Res. 31: 69-77.

Hauck, R. D. (1971). *Quantitative estimates of nitrogen cycle-process: Concepts and review*. In: Nitrogen-15 in Soil Plant Studies. pp. 65-80. IAEA. Vienna.

Heber, U. and P. Purczeld (1977). *Substrate and product fluxes across the chloroplast envelope during bicarbonate and nitrite reduction*. Proc. 4th Int. Congr. on Photosynthesis. pp. 107-118.

Hell, R. (1997). *Molecular physiology of plant sulfur metabolism*. Planta, 202:138-148.

Kacar, B. ve A. V. Katkat (1999). *Gübreler ve Gübreleme Tekniği*. s. 1-531. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No. 144. Vipaş Yayın No. 20. Ceren Basımevi. Bursa.

Lea, P. J., R. D. Blackwell, and K. W. Joy (1992). *Ammonia assimilation in higher plants. In: Nitrogen Metabolism of Plants*. pp. 153-186. Proceedings of the Phytochemical Society of Europe, 33 (K. Mengel and D.J. Pilbean eds.) Clarendon, Oxford.

Li, Z. Z. and P. M. Gresshoff (1990). *Developmental and biochemical regulation of constitutive nitrate reductase activity in leaves of nodulating soybean*. J. Exp. Bot. 41: 1231-1238.

Marschner, H. (1995). *Mineral Nutrition of Higher Plants*. 2nd Ed. pp. 1-889. Academic Press, New York.

Mengel, K. and E. A. Kirkby (1987). *Principles of Plant Nutrition*. 4th Edition. pp. 1-687. International Potash Institute. Bern, Switzerland.

Miflin, B. J. and P. J. Lea (1977). *Amino acid metabolism*. Ann. Rev. Plant Physiol. 28: 299-329.

Nash III, T. H. (1996). *Lichen Biology* pp. 1-303. Cambridge University Press, Cambridge.

Notton, B. A. and E. J. Hewitt (1979). *Structure and properties of higher plant nitrate reductase especially Spinacea oleracea*. In: Nitrogen Assimilation of Plants. (E.J. Hewitt and C.V. Cutting, eds.), pp. 227-244. Academic Press, London.

Olsen, R. A. and G. W. Rehm (1986). *Sulphur in precipitation and irrigation waters and its effect in soil and plants*. In: Sulphur in Agriculture (M.A. Tabatabai, ed.), Agronomy Series 27. Amer Soc. Agron., Crop. Sci. Soc. Amer., Soil Sci. Soc. Amer. Madison, WI.

Peoples, M. B. and E. T. Craswell (1992). *Biological nitrogen fixation: Investments, expectations and actual contributions to agriculture*. Plant and Soil 141: 13-39.

Pfaff, C. (1963). *The leaching of calcuim, magnesium, chloride and salphate out of the soil profile (Lysincter experiments),* Z. Acker, u. Pflanzenbau. 117: 117-128.

Pijnenborg, J. W. M. and T. A. Lie (1990). *Effect of lime-pelleting on the nodulation of Lucerne (Medicago sativa L.) in acid soil: A comparative study carried out in the field, in pots and in rhizotrans*. Plant and Soil 121: 225-234.

Randall, P. J. (1969). *Changes in nitrate and nitrate reductase levels on restoration of mobybdenum to molybdenum-deficient plants*. Aust. J. Agric. Res. 20: 635-642.

Riehm, H. and E. Quellmalz (1959). The determination of plant nutrients in rain water and in the air and their importance for the agriculture. pp. 171-183. In: H. Riehm 100 Jahre Staatl. Landw. Versuchs-und Forschungsanstalt Augustenberg.

Rufty, T. W. Jr., W. A. Jackson and C. D. Jr. Raper (1981). *Nitrate reduction in roots as affected by presence of potassium and by flux of nitrate through the roots*. Plant Physiol. 68: 605-609.

Saalbach, E. (1984). *The significance of atmospheric sulphur compounds for the supply of agricultural crops*. Angew. Bot. 58: 147-156.

Silvius, J. E., M. Ingle and C.H. Baer (1975). *Sulphur dioxide inhibition of photosynthesis in isolated spinach chloroplasts*. Plant Physiol. 56: 434-437.

Skokut, T. A., C.P. Wolk, J. Thomas, S .P. W. Meeks and W. S. Chien (1979). *Initial organic products of assimilation of (N-13) ammonium and (N-13) nitrate by tobacco cells cultured in different sources of nitrogen*. Plant Physiol. 62: 299-304.

Srivastava, H. S. (1980). *Regulation of nitrate reductase activity in higher plants*. Phytochemistry 19: 725-733.

Steingröver, E., R. Oosterhuis and F. Wieringa (1982). *Effect of light treatment and nutrition on nitrate accumulation in spinach (Spinacea oleracea L.)*. Z. Pflanzenphysiol. 107: 97-102.

Taiz, L., and E. Zeiger (1998). *Plant Physiology* 2nd Ed. pp. 1-792. Sinauer Associates, Inc. Sunderland, Massachusetts.

Tang, C., A. D. Robson and M. J. Dilworth (1990). *A split-root experiment shows that iron. Is required for nodule initiation in* ***Lupinus angustifolius*** L. New Phytol. 115:61-67.

Tang, C., A. D. Robson and M. J. Dilworth (1991). *Inadequate iron supply and high bicarbonate impair the symbiosis of peanut (Arachis hypogaea L.) with different Bradyrhizobium strains*. Plant and Soil 138: 159-168.

Theodorides, T. N. and C. J. Pearson (1982). *Effect of temperature on nitrate uptake, translocation and metabolism in Pennisetum americanum*. Aust. J. Plant. Physiol. 9: 309-320.

Tisdale, S. L., W. L. Nelson and J.D. Beaton (1985). *Soil Fertility and Fertilizers*. 4th Ed. pp. 1-754. Macmillan Publishing Company, New York.

Vande Broek, A., and J. Vanderleyden (1995). *Genetics of the Azospirillum-plant root association*. Crit. Rev. Plant Sci. 14:445-466.

Venema, K. C. W. (1962). *Some notes regarding the function of the sulphate-anion in the metobism of oil producing plants, especially oil palms*. Potash Trop. Agr. 5(3).

Wellburn, A. R., O. Majernik and F. A. M. Wellburn (1972). *Effects of SO_2 and NO_2 polluted air upon the ultrastructure of chloroplasts*. Environ. Pollution 3: 37-49.

Werner, D. (1980). *Dinitrogen fixation and primary production*. Angew. Botanik 54: 67-75.

lendiği belirlenmiştir (Smith ve Milburn, 1980). Araştırma bulguları, hücrelerin turgor basınçlarındaki azalmanın floemin yüklenmesinde önemli etken olduğu görüşünün geniş ölçüde kabulüne neden olmuştur. Anımsanacağı gibi (**Bkz: Şekil 10-9**) floemin yüklenmesi ile su potansiyeli azalan kalbur elementine bitişik ksilem vessel elementinden hızla su girişi olmakta ve oluşan basınç gradienti nedeniyle fotosentez ürünleri alıcı organlara taşınmaktadır.

Fotosentez ürünlerinin floemde uzun yol taşınmasında ve yönlendirilerek yeni alan organlara boşaltılmasında dolaylı şekilde de olsa bitki hormonlarının etkili olduğu çeşitli araştırma bulgularıyla saptanmıştır (Morris, 1996). Bitkilerin büyüme ve gelişmelerinde bitki hormonlarının çeşitli yönlerden etkili oldukları bilinmektedir (**Bkz: 14. Bölüm**). Bitki hormonları alıcı organların büyüklük ve metabolik aktiviteleri üzerine olumlu ve önemli etki yapmak suretiyle alıcı organların gücünün artmasına neden olur. Bunun bir sonucu olarak da alıcı organlar daha fazla fotosentez ürünlerini kabul eder. Bitki hormonları, alıcı organlara boşaltılan fotosentez ürünlerinin yeni alıcı organlara yönlendirilmesinde de önemli görev yapar. Son yapılan araştırmalar bitki hormonlarının fotosentez ürünlerinin uzun yol taşınmalarına göre kısa yol taşınmalarında daha etken olduğunu göstermiştir. Ancak konu üzerindeki tartışmalar ve araştırmalar günümüzde de yoğun şekilde sürmektedir.

KAYNAKÇA

Bostwick, D. E., J. M. Dannenhofter, M. I. Skaggs, R. M. Lister, B. A. Larkins and G. A. Thompson (1992). *Pumpkin phloem lectin genes are specifically expressed in companion cells*. Plant Cell 4:1539-1548.

Bouche-Pillon, S., P. Fleurat-Lessard, J-C. Fromont, R. Serrano and J-L. Bonnemain (1994). *Immunolocalization of plasma membrane H^+-ATPase in minor veins of Vicia faba in relation to phloem loading*. Plant Physiol. 105:691-697.

Devlin, R. M. and F. H. Witham (1983). *Plant Physiology*. 4th Ed. pp. 1-577. Wadsworth Publishing Company. Belmont, California, USA.

DeWitt, N. D. and M. R. Sussman (1995). *Immunocytological localization of an epitope-tagged plasma membrane proton pump (H^+-ATPase) in phloem companion cells*. Plant Cell 7:2053-2067.

Evert, R. F. and W. A. Russin (1993). *Structurally, phloem unloading in the maize leaf cannot be symplastic*. Am. J. Bot. 90:1310-1317.

Fisher, D. B. (1978). *An evaluation of the Münch hypothesis for phloem transport in soybean*. Planta 139:25-28.

Geiger, D. R., S. A. Sovonick, T. L. Shock and R. J. Fellows (1974). *Role of free space in translocation in sugar beets*. Plant Physiology 54:892-898.

Giaquinta, R. T. (1983). *Phloem loading of sucrose*. Annual Review of Plant Physiology 34:347-387.

Giaquinta, R. T., W.Lin, N. L. Sadler and V. R. Franceschi (1983). *Pathway of phloem unloading of sucrose in corn roots*. Plant Physiol. 72:362-367.

Hall, S. M. and D. A. Baker (1972). *The Chemical composition of Ricinus phloem exudate*. Planta 106:131-140.

Hopkins, W. G. (1995). *Introduction to Plant Physiology*. pp. 1-464. John Wiley and Sons, Inc., New York. USA.

Morris, D. A. (1996). *Hormonal regulation of source-sink relationships: an overview of potential control mechanisms*. In: Photoassimilates Distribution In Plants and Crops: Source-Sink Relationships, pp. 441-465 (E. Zamski, A. Schaffer, eds.). M. Dekker, New York. USA.

Münch, E. (1930). *Die Stoffbewegungen in der Pflanze*. Gustav-Fischer, Jena, Germany.

Nobel, P. S. (1991). *Physicochemical and Environmental Plant Physiology*. Academic Press, San Diego, USA.

Oparka, K. J. and van Bell, A. J. E. (1992). *Pathways of phloem loading and unloading: a plea for a uniform terminology*. pp. 249-254. In: Carbon Partitioning Within and Between Organisms (C.J. Pollock, J.F. Farrar, and A.J. Gordon, eds.). BIOS Scientific Publishers Limited, Oxford.

Oparka, K.J., D.A.M. Prior and K.M. Wright (1995). *Symplastic communication between primary and developing lateral roots of Arabidopsis thaliana*. J. Exper. Bot. 46:187-197.

Smith, J.A.C. and J.A. Milburn (1980). *Phloem turgor and regulation of sucrose loading in Ricinus communis L*. Planta 148:42-48.

Sovonick-Dunford, S., D.R. Lee and M.H. Zimmermann (1981). *Direct and indirect measurements of phloem turgor pressure in white ash*. Plant Physiol. 68:121-126.

Waring, P. E. and J. Patrick (1975). *Photosynthesis and Productivity in Different Environments*. (J.P. Cooper ed.) Cambridge: Cambridge University Press. UK.

Zimmermann, M. H. and C. L. Brown (1971). *Trees: Structure and Function*. Springer-Verlag, Berlin.

Zimmerman, M. H. and H. Ziegler (1975). *Appendix III. List of sugar alcohols in sieve-tube exudates*. In: Transport in Plants I. Phloem Transport. Encyclopedia of Plant Physiolgy. pp. 480-453 (M.H. Zimmerman, J.A. Miburn, eds.) New Series, Vol. I. Springer Verlag, New York.

for noksanlığında bitkilerin karbohidrat içerikleri de azalmakta ve bu durum fotosentezdeki azalma ile ilgili olarak açıklanmaktadır. Öte yandan potasyumca noksan bitkilerde solunumun, yüksek düzeyde potasyuma sahip bitkilere oranla daha fazla olduğu saptanmıştır. Potasyumca yoksul bitkilerde karbohidrat birikimi potasyumca varsıl bitkilere göre daha fazladır. Bu durum potasyum noksanlığında solunumun daha fazla olmasıyla açıklanmıştır. Azot ve potasyumun solunum ve karbohidrat birikimi üzerine karşıt etkileri, kışın veya bulutlu havalarda bitki gelişmesi üzerine potasyumun azota oranla daha fazla etkili olmasına ve ışıklı günlerde ise potasyuma oranla azotun daha fazla etkili olmasına yol açmaktadır.

KAYNAKÇA

Andrews, D. L., B. G. Cobb, J. R. Johnson and M. C. Drew (1993). *Hypoxic and anoxic induction of alcohol dehydrogenese in roots and shoots of seedlings of Zea mays*. Adh transcripts and enzyme activities. Plant Physiol. 101: 407-414.

Brooks, J. R., T. M. Hinckley, E. D. Ford and D. G. Sprugel (1991). *Foliage dark respiration in Abies amabilis (*Dougl.*)* Forbes: Variation within the canopy. Tree Physiol. 9: 325-338.

Butler, D. R. and J. J. Landsberg (1981). *Respiration rates of apple trees, estimated by CO_2-effeux measurement*. Plant Cell Environ. 4: 153-159.

Collier, D. E. and W. R. Cummins (1996). *The rate of development of water deficits affects* ***Saxifraga cernua*** *leaf respiration*. Physiol. Plant 96:291-297.

Gonzales-Meler, Ribas-Carbo, M., J. N. Siedow and B. G. Drake (1996). *Direct inhibition of plant respiration by elevated CO_2. Plant Physiol*. 112: 1349-1355.

Guglielminetti, L., J. Yamaguchi, P. Perata and A. Alpi (1995). *Amylolytic activities in cereal seeds under aerobic and anaerobic conditions*. Plant Physiol. 109: 1069-1076.

Konings, H. and H. Lambers (1990). *Respiratory metabolism, oxygen transport and the induction of aerenchyma in roots*. p. 247-265. In: Plant Life under oxygen deprivation (M. B. Jackson, D. D. Davies and H. Lambers, eds.), SPB Academic Publishing. The Hague.

Kozlowski, T. T. (1985). *Soil aeration, flooding, and tree growth*. J. Arboric. 11: 85-96.

Kozlowski, T. T. (1986). *Soil aeration and growth of forest tress*. Scand. J. For. Res. 1: 113-123.

Kozlowski, T. T. and S. G. Pallardy (1997). *Growth control in woody plants*. Chapter 5. Academic Press, San Diego.

Meyer, B. S. and D. B. Anderson (1968). *Plant physiology*. 2nd Ed. D. Van Nostand Company, Inc.

Neuberger, M. and R. Douce (1980). *Effect of bicarbonate and oxaloacetate on malate oxidation by spinach leaf mitochondria*. Biochim. Biophys. Acta. 589: 176-189.

Nobel, P. S., and J. A. Palta (1989). *Soil O_2 and CO_2 effects on root respiration of cacti*. Plant Soil. 120: 263-271.

Perata, P. and A. Alpi (1993). *Plant response to anaerobiosis*. Plant Sci. 93: 1-17.

Salisbury, F. B. and C. Ross (1992). *Plant physiology*. 4th Ed. p. 682. Wadsworth Publishing Company, Inc., Belmont, California.

Sprugel, D. G. and U. Benecke (1991). *Measuring woody-tissue respiration and photosynthesis*. In: Techniques and Approaches in Forest Tree Ecophysiology (J. P. Lassoie and T. M. Hinckley, eds.) pp. 329-335. CRC Press-Boca Raton, Florida.

Stiles, W. (1960). *The composition of the atmosphere (oxygen content of air, water, soil, intercellular spaces, diffusion, carbon dioxide oxygen tensions).* In: Ruhland (ed.), Encyclopedia of Plant Physiology. 12: 114.

Stiles, W. and W. Leach (1960). *Respiration in plants*. Wiley, New York. USA.

Taylor, D. L. (1952). *Influence of oxygen tension on respiration fermentation and growth in wheat and rise*. Amer. Jour. Botany 29: 271.

Tucker, G. A. and D. Grierson (1987). *Fruit ripening*. p. 265-318. In: The Biochemistry of Plants. (D.D. David, ed.). Vol. 11. Academic Press, New York.

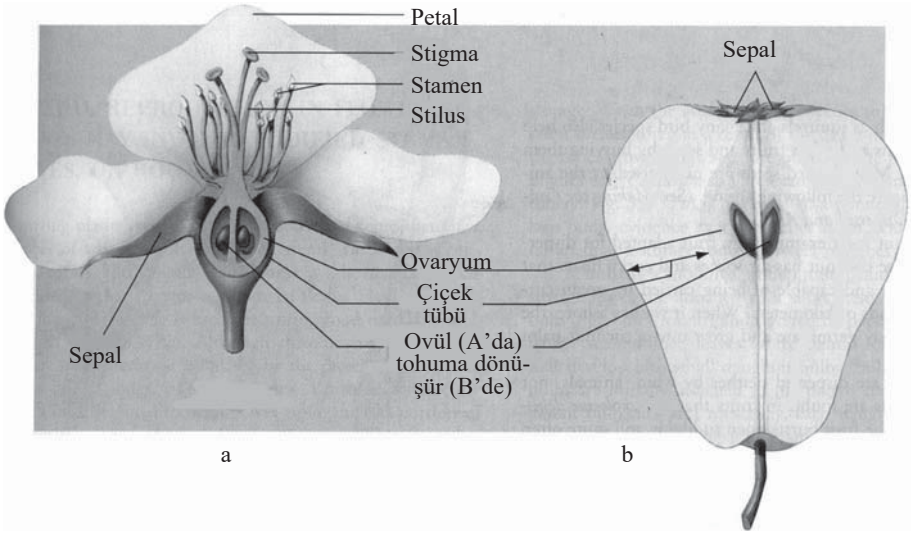

Şekil 12-21. Yalancı meyve (Solomon ve ark., 1999)
a. Armut (Pyrus communis L.*) çiçeğinde ovaryumu çevreleyen çiçek tübü armut meyvesindeki yenilebilen kısmı oluşturur*
b. Çiçek tübü ve ovaryumdan oluşan meyve dokusu boyuna kesidi

Bitki hormonları ve işlevleri bölümünde de belirtildiği gibi (**Bkz: 14. Bölüm**) bazı hormonların etkisiyle oluşan tohumsuz meyve, doğal gelişim sırasında da meydana gelebilmektedir. Tohumsuz meyve oluşumuna *Partenokarpi*, bu şekilde gelişen meyvelere de *Partenokarpik Meyve* denir.

KAYNAKÇA

Akman, Y. (1996). *Bitki Fizyolojisine Giriş "Botanik"*. s. 1-494. Palme Yayınları, Ankara.

Akman, Y., M. Küçüködük, S. Düzenli ve G. N. Tuğ (2001). *Bitki Fizyolojisi*. s. 1-764. Seçkin Dağıtım Ankara.

Burgess, J. (1985). *An Introduction to Plant Cell Development*. pp. 1-246. Cambridge University Press, New York, USA.

Demirsoy, A. ve İ. Türkan (2000). *Genel Biyoloji*. Cilt 2. s. 587-1187. Palme Yayıncılık, Ankara.

Hartmann, H. T., D. E. Kester, F. T. Davies and Jr. R. L. Geneve (1997). *Plant Propagation: Principle and Practices*. pp. 1-770. Sixth Edition., Simon & Schuster/A Viacom Company Upper Saddle River, New Jersey.

Küçüker, O. (1998). *Bitki Morfolojisi I. Kapalı Tohumlu Bitkiler*. s. 1-207. İstanbul Üniv. Fen Fak. Yayınları.

Larcher, W. (1995). *Physiological Plant Ecology*. pp. 1-506. Third edition, Springer.

Öztürk, M. ve Ö. Seçmen (1992). *Bitki ekolojisi*. s. 1-238. Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir.

Sachs, T. (1991). *Pattern Formation in Plant Tissues*. pp. 1-234. Cambridge University Press, USA.

Salisbury, F. B. and C. W. Ross (1992). *Plant Physiology*. pp. 1-682. Wadsworth Publishing Company.

Solomon, E. P., L. Berg and D. W. Martin (1999). *Biology*. pp. 1-1230. Saunders College Publishing.

Steevens, T. A. and I. M. Sussex (1991). *Pattern in Plant Development* (Second edition). pp. 1-388. Cambridge University Press, USA.

Sutcliffe, J. (1977). *Plants and Temperatures*, Studies in Biology. pp. 1-57 no: 86, Edward Arnold Limited, 41 Bedford square, London.

Taiz, L. and E. Zeiger (1998). *Plant Physiology*. pp. 1-792. 2nd Ed. Sinauer Associates. Sunderland, USA.

Ünal, M. (1992). *Bitki (Angiosperm) Embriyolojisi*. s. 1-256. Marmara Üniv. Yayın No: 495.

Vardar, Y. ve A. Güven (1996). *Bitki Fizyolojisine Giriş*. s. 1-213. (12. Baskı), Barış Yayınları, Fakülteler Kitapevi, İzmir.

Yakar, N. ve E. Bilge (1987). *Genel Botanik*. s. 1-488. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Yentür, S. (1995). *Bitki Anatomisi*. s. 1-560. İstanbul Üniversitesi Yayınları, Sayı: 3808, Fen Fakültesi No: 227, İstanbul.

Kimi bitki dokularının içerdikleri su moleküllerinin arasındaki kohezyon kuvvetlerinin farklı olması, diğer bir anlamda su gerilim farklılıkları nedeniyle bitkilerde *Kohezyon Hareketleri* meydana gelmektedir. İlgili hücrelerde su kaybı hücre çeperinin içeriye çökmesine neden olarak gerginleşen çeperi parçalamaktadır. Anterlerin açılması sırasında *Endotesyum Tabakası* hücrelerinde oluşan kohezyon kuvveti benzer harekete neden olmaktadır. Eğrelti sporanglarının açılması da benzer mekanizma ve hareketle meydana gelmektedir (Yakar ve Bilge, 1987; Vardar ve Güven, 1996).

Cansız bitki dokularında çok basit mekanizmalara göre oluşan bu hareketler bitki gelişim sürecinde çok büyük önem taşımaktadır. Örneğin: Dönbaba bitkisi meyve stilusunda oluşan spiral yapı tohumun bir burgu gibi toprak içine itilmesini sağlamakta ve tohumun toprak yüzeyinde kalarak zarar görmesini engellemektedir. Kuruyarak açılan fasulye legümeni ve çam kozalağı içerdikleri tohumların çevreye yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Eğrelti sporanglarının ve anter dokusunun belirli mekanizmalar ile açılması, olgunlaşmış spor ve polen tanelerinin dağılımında önemli rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

Akdik, S. (1970). *Genel Botanik*, İstanbul.

Akman, Y. (1996). *Bitki Fizyolojisine Giriş 'Botanik'*. s. 1-494. Palme Yayınları, Ankara.

Akman, Y., M. Küçüködük, S. Düzenli ve G. N. Tuğ (2001). *Bitki Fizyolojisi*. s. 1-764. Seçkin Dağıtım Ankara.

Audus, L. J. (1979). *Plant geosensors*, Journal of Experimental Botany 30: 1051-1073.

Briggs, W. R. (1963). *Mediation of phototropic responses of corn coleoptiles by lateral transport of auxin*, Plant Physiolgy 38: 237-247.

Caspar, T., C. Somerville and B. G. Pickard (1985). *Geotropic roots and shoots of a starch-free mutant of Arabidopsis*, Supplement to Plant Physiol. 77 (4): 105.

Demirsoy, A. ve İ. Türkan (2000). *Genel Biyoloji*. Cilt 2, s. 587-1187. Palme Yayıncılık, Ankara.

Jaffe, M. J. and A. W. Galston (1968). *The physiology of tendrils*, Annual Review of Plant Physiology 19: 417-434.

Juniper, B. E., S. Groves, B. Landua - Schachar and L. J. Audus (1966). *Root cap and the perception of gravity*, Nature (London) 209: 93-94.

Juniper, B. E. (1976). *Geotropism*, Annual Review of Plant Physiology 27: 385-406.

Malcolm, W. M. and G. J. Galloway (1997). *New Zealand Lichens Checklist*. pp. 1-190. Key and Glossary, Museum of New Zealand Te Papa Tongarewa, Wellington.

Salisbury, F. B. and C. W. Ross (1992). *Plant Physiology*. pp. 1-682. Wadsworth Publishing Company.

Schildknecht, H. (1984). *Turgorins - new chemical mesengers for plant behaviour*, Endeavour, New series, 8 (4): 113-117.

Solomon, E. P. and L. Berg, D. W. Martin (1999). *Biology*. pp. 1-1230. Saunders College Publishing.

Toriyama, H. (1962). *Observational and experimental studies of sensitive plants*. XV. The Migration of potassium in the petiole of Mimosa pudica, Cytologia 27: 431-442.

Vardar, Y. ve A. Güven (1996). *Bitki Fizyolojisine Giriş* (12. Baskı). s. 1-213. Barış Yayınları, Fakülteler Kitapevi, İzmir.

Volkmann, D. and A. Sievers (1979). *Graviperception in multicellular organs*. Pages 573-600 in W. Haupt and M. E. Feinleib (eds) Physiolgy of Movements Vol. 7 of A. Pirson and M. H. Zimmermann (eds.), Encyclopedia of Plant Physiology (New Series), Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, New York.

Wilkins, M. B. (1984). *Gravitropism*. pp. 163-185 in M. B. Wilkins (ed.), Advanced Plant Physiology, Pitman, London and Marshfield, Mass.

Yakar, N. ve E. Bilge (1987). *Genel Botanik*. s. 1-488. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.

Jasmonik Asit yasemin yağında ve bazı bitki türlerinde bulunan güzel aromalı bir metil esterdir (methyl jasmonate). Jasmonatlar 150 familya ve mantar, karayosunu ve eğreltileri de içine alan 206 türde bulunmuştur. Linoleik asitten lipoksijenaz enzimi etkisi ile sentezlenmektedir. Bu bileşiklerin belirli bitki kısımlarının büyümesini inhibe ettiği ve yaprak yaşlanmasını ilerlettiği gösterilmiştir (Salisbury ve Ross, 1992).

KAYNAKÇA

Akman, Y. (1996). *Bitki Fizyolojisine Giriş "Botanik"*. s. 1-494. Palme Yayınları, Ankara.

Akman, Y., M. Küçüködük, S. Düzenli, ve G. N. Tuğ (2001). *Bitki Fizyolojisi*. s. 1-764. Seçkin Dağıtım, Ankara.

Beyer, E. M. Jr (1976). *A potent inhibitör of ethylene action in plants*, Plant Physiology, 58:268-271.

Burgess, J. (1985). *An Introduction to Plant Cell Development.* pp. 1-246. Cambridge University Press, New York, USA.

Demirsoy, A. ve İ. Türkan (2000). *Genel Biyoloji*. Cilt 2, s. 587-1187. Palme Yayıncılık, Ankara

Hansen, D. J., S. K. Bellman and R.M. Sacher (1976). *Gibberellic acid controlled sex expression of corn tassels*, Crop Sci., 16:371-374.

Hartmann, H. T., D. E. Kester, F.T. Davies, and Jr. R. L. Geneve (1997). *Plant Propagation: Principle and Practices*. pp. 1-770. Sixth Edition. Simon & Schuster/A Viacom Company Upper Saddle River, New Jersey, USA.

Heath, O. V. S. (1981). *Stomata*. pp. 1-31. Carolina Biological Supply Company.

Kende, H. (1971). *The cytokinins*, Int. Rev. Cytol. 31:301-338.

Kiss, J. G., J. B. Wright and T. Caspar (1996). *Gravitropizm in roots of intermediatestarch mutants of Arabidopsis*, Physiol. Plantarum 97:237-244.

Larcher, W. (1995). *Physiological Plant Ecology*. pp. 1-506. Third edition, Springer.

Lew, R. and H. Tsuji (1982). *Effects of benzyladenine treatment duration on deltaaminolevulinic acid accumulation in the dark, chlorophyll lag phase abolition, and long-term chlorophyll production in excised cotyledons of dark grown cucumber seedlings,* Plant Physiol. 69:663-667.

Reid, M. S. (1985). *Ethylene and abscission*, Hort Science 20:45-50.

Rood, S. B., R. P. Paris and D. J. Major (1980). *Changes of endogenous gibberellinlike substances with sex reversal of the apical inflorescence of corn,* Plant Physiol. 66:793-796.

Salisbury, F. B. and C. W. Ross (1992). *Plant Physiology*. pp. 1-682. Wadsworth Publishing Company.

Solomon, E. P., L. Berg and D. W. Martin (1999). *Biology*. pp. 1-1230. Saunders College Publishing.

Taiz, L. and E. Zeiger (1998). *Plant Physiology*. pp. 1-792. Sinauer Associates Inc., P.O. Box 407, Sunderland, USA.

Torrey, J. G. (1976). *Root hormones and plant growth*, Ann. Rev. Plant Physiol. 27:435-459.

Vardar, Y. ve A. Güven (1996). *Bitki Fizyolojisine Giriş*. s. 1-213. Barış Yayınları, Fakülteler Kitapevi, İzmir.

Woltering, E. J. (1990). *Interorgan translocation of l-aminocyclopropane-l-carboxylic acid and ethylene coordinates senecence in emasculated Cymbium flowers,* Plant Physiology 92:837-845.

Woolhouse, H. W., (1972). *Ageing Processes in Higher Plants*. pp. 1-15. Oxford University Press, Oxford Biology Readers.

Yakar, N. ve E. Bilge, (1987). *Genel Botanik*. s. 1-488. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul.

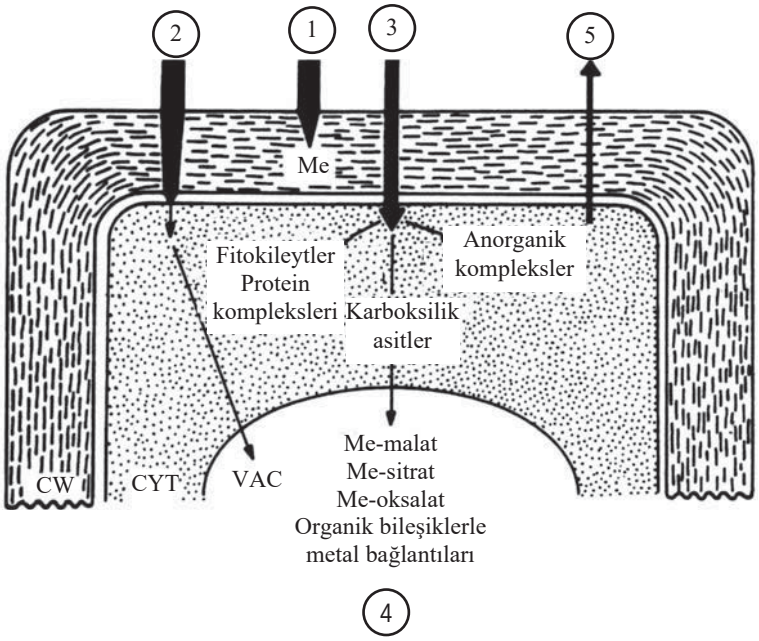

Şekil 15-21. Ağır metallere dayanıklılık kazanmak için bitkiler tarafından geliştirilen mekanizmalar (Cumming ve Taylor, 1990)
(CW = Hücre duvarı; CYT = Sitoplazma; VAC = Hücre vakuolü; Me = Ağır metaller)

Bitkiler yukarıda 5 maddede özetlenen mekanizmalara işlerlik kazandırmak suretiyle ağır metallerin olumsuz etkilerini gidermeye ya da bir ölçüde azaltmaya çalışırlar.

KAYNAKÇA

Abdullah, Z. and R. Ahmad (1990). *J. Agron*. Crop. Sci. 165: 94-98.

Alpaslan, M., A. Güneş, S. Taban, İ. Erdal ve C. Tarakcıoğlu (1998). *Tuz stresinde çeltik ve buğday çeşitlerinin kalsiyum, fosfor, demir, bakır, çinko ve mangan içeriklerinde değişmeler*. Tr.J. of Agriculture and Forestry 22: 227-233.

Alpaslan, M., A. Güneş ve S. Taban (1999). *Salinity resistance of certain rice (Oryza sativa L.) cultivars*. Tr. J. of Biology 23: 499-506.

Anderson, J. M., and C. B. Osmond (1987). In: *Photoinhibition* (D.J. Kyle, C.B. Osmond and C.J. Arntzen eds.). p. 1-38. Elsevier, Amsterdam.

Asher, C. J. (1991). *Benefical elements, functional nutrients and possible new essential elements*. In: "Micronutrients in Agriculture, 2nd ed". (J.J. Mortvedt, F.R.

Cox, L.M. Shuman, R.M. Welch, eds.) p. 703-723. SSSA Book Series No. 4. Madison, W.I. USA.

Bergmann, W. (1992). *Nutritional Disorders of Plants Gustav* Fischer. New York.

Bhardwaj, R. and C. Mascarenhas (1989). *Plant Physiol*. 16: 40-44.

Björkman, O., M. R. Badger and P. A. Armond (1980). *Response andn adaptation of photosynthesis to high temperatures*. In: Adaptation of Plants to Water and High Temperature Stress (N.C. Turner and P.J. Kramer eds.) p. 233-249. Wiley-Interscience. New York.

Bollard, E. G. (1983). *Involvement of unusual elements in plant growth and nutrition*. In: Encyclopedia of Plant Physiology, New Series (A. Läuchli and R.L. Bieleski, eds.), Vol. 15B, p. 695-755. Springer-Verlag, New York.

Bradford, K. J. and S. F. Yang (1981). *Physiological responses of plants to waterlogging*. Hort. Science 16: 25-30.

Bracker, C. E. and L. J. Littlefield (1973). *Fungal Pathogenicity and plant's response*. (R.J.W. Byrde and C.V. Cutting, eds.). pp. 159-313, Academic Press. London.

Buchanan, B. B., W. Gruissem and R. L. Jones (2000). *Biochemistry and Molecular Biology of Plants*. p. 1-1367. American Society of Plant Physiologists. Rockville, Maryland. USA.

Chaillou, F. B. and G. Guerrier (1992). *J. Plant Physiol*, 140: 494-497.

Chen, H. H., P. H. Lin and M. L. Bremner (1983). *Plant Physiology*, 71: 362-365.

Clark, R. B. (1977). *Effect of aluminium on growth and mineral elements of Al-tolerant and Al-intolerant corn*. Plant and Soil 47: 653-662.

Collier, D. E. and W. R. Cummins (1996). *The rate of development of water deficits effects Saxifraga cernua leaf respiration*. Physiol. Plant. 96: 291-297.

Criddle, R. S., M. S. Hopkin, E. D. McArtur and L. D. Hansen (1994). *Plant distribution and the temperature coefficient of metabolism*. Plant Cell Environ. 17: 233-244.

Cumming, J. R. and G. J. Taylor (1990). *Mechanisms of metal tolerance in plants: Physiological adaptations for exclusion of metal ions from cytoplasm*. p. 329-356. In: Stress responses in plants. Wiley-Liss, New York.

Downton, W. J. S., W. J. R. Grant and S. P. Robinson (1985). *Plant Physiol*. 78: 85-89.

Downton, W. J. S., B. R. Loveys and W. J. R. Grant (1988). *Stomatal closure fully accounts for the inhibition of photosynthesis by abscisic acid*. New Phytol. 108: 263-266.

Dubey, R. S. (1994). *Handbook of Plant and Crop Stress*, (M. Pessarakli, ed.) p. 277. Marcel Dekker, New York.

Dubey, R. S. (1997). *Photosynthesis in plants under stressful conditions*. p. 859-875. In: Handbook of Photosynthesis (Mohammad Pessarakli, ed.). Marcel Dekker, Inc. New York.

Epstein, E. (1983). *Crops tolerant of salinity and other mineral stresses*. In: Ciba Found Symp. 97: Better Crop for Food. p. 61-76. Pitman, London.

Ernst, W. H. O. (1976). *Physicological and biochemical aspects of metal tolerance*. p. 115-133. In: Effects of Air Pollutans on Plants (I.A. Mansfield ed.). Cambridge University Press. Cambridge.

Ernst, W. H. O. and E. N. G. Josse van Damme (1983). *Umweltbelastung durch Mineralstoffe-biologische Effekte*. Fischer, Stuttgart.

Fitter, A. H. and R. K. M. Hay (1981). *Environmental physiology of plants*. Academic Press, New York.

Foy, C. D. (1983). *The physiology of plant adaptation to mineral stress*. Iowa State J. Res. 57: 355-391.

Foy, C. D. and J. C. Brown (1964). *Toxic factors in acid soils*. II. Differential aluminium tolerance of plant species. Proc. Soil Sci. Soc. Amer. 28: 27-32.

Foy, C. D., R. L. Chaney and M. C. White (1978). *The physiology of metal toxicity in plants*. Ann. Rev. Plant Physiol. 29: 511-566.

Guy, C. L., J. L. A. Huber and S. C. Huber (1992). *Plant Physiol*., 100: 502-506.

Güneş, A., A. İnal, M. Alpaslan and M. Aktaş (1995). *Effect of salinity stress on stomatal resistance, proline, chlorophyll and mineral composition of potato (Solanum tuberosum L.).* Soil Fertility and Fertilizer Management 9th International Symposium of CIEC. 25-30 September, Kuşadası-Turkey.

Güneş, A., M. Alpaslan, S. Taban ve F. Hatipoğlu (1997). *Değişik buğday çeşitlerinin tuz stresine dayanıklılıkları*. Tr. J. of Agriculture and Forestry 21: 165-169.

Havaux, M., M. Ernez and R. Lannoye (1988). *J. Plant Physiol*. 133-555.

He, C.J., P.W. Morgan and M. C. Drew (1996). *Transduction of an ethylene signal is requised for cell death and lysis in the root cortex of maize during aerenchyma formation induced by hypoxia*. Plant Physiol. 112: 463-472.

Hsiao, T.C., E. Acevedo, E. Fereres and D. W. Henderson (1976). *Water stress and dynamics of growth and yield of crop plants*. In. Water and Plant Life (O. Lange, L. Kappen, and E.D. Schutze eds.) p. 81-305. Springer-Verlag, Berlin.

Jäger, H. J., J. Bender und H. J. Weigel (1989). *Stand der Diskussion über Richtwerte für Schadstoffkonzentrationen in der Luft*. Angew Bot., 63: 559-575.

Kacar, B. ve A. V. Katkat (1998). *Bitki Besleme*. s. 1-595. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No. 127. Vipaş Yayınları 3. Özsan Matbaası, Bursa.

Kacperska-Palacz, A. (1978). *In: Plant Cold Hardiness and Freezing Stress. Mechanism and Crop Implications*. (P.H. Li and A. Sakai, eds.) p. 139-152. Academic Press, New York.

Kalaji, M. H. and S. Pietkiewicz (1993). *Acta Physiol*. Plant. 15: 89-93.

Kamprath, E. J. and C. D. Foy (1971). *Lime-fertilizer-plants interactions in acid soils. Fertilizer Technology and Use*. p. 105-151. 2nd Ed. Soil Sci. Soc. Amer. Madison. Wisc. USA.

Keller, T. H. (1982). *Zum Nachweis einer Umweltbelastung durch Luftverunreinigungen*. Schweiz Z. Forstwes 133: 873-884.

Key, J. L., C. Y. Lin, E. Ceglarz and F. Schoffe (1983). *The heat shock response in soybean seedlings*. In: Structure and Function of Plant Genomes (O. Ciferri and L. Dure. eds.) NATO ASI Ser. A. 63: 25-36.

Klotz, F. and W. J. Horst (1988). *Genotypic differences in aluminium tolerance of soybean (Glycine max L.) as affected by ammonium and nitrate-nitrogen nutrition*. J. Plant Physiol. 132:702-707.

Konishi, S., S. Miyamoto and T. Taki (1985). *Stimulatory effects of aluminium on tea plants grown under low and high phosphorus supply*. Soil Sci. Plant. Nutr. (Tokyo) 31: 361-368.

Larcher, W. (1995). *Physiological Plant Ecology*. 3rd Ed. p. 1-506. Springer-Verlag, New York.

Larcher, W. und M. Budner (1980). *Dosisletalität-Nomogramm zur Charakterisierung der Erkältungsempfindlichkeit tropischer Pflanzen*. Angew. Bot. 54: 273-278.

Lewitt, J. (1980). *Responses of plants to environmental stresses*. Vol. 2. p. 365-488. Academic Press, New York.

Marschner, H. (1995). *Mineral Nutrition of Higher Plants*. 2nd Ed. p. 1-889. Academic Press, New York.

Mohr, H., and P. Schopfer (1995). *Plant Physiology*. p. 1-629. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Özcan, H., M. A. Turan, Ö. Koç, Y. Çıkılı ve S. Taban (2000). *Tuz stresinde bazı nohut (Cicer aietinum L. cvs.) çeşitlerinin gelişimi ve prolin, sodyum, klor, fosfor ve potasyum konsantrasyonlarındaki değişimler*. Tr. J. of Agriculture and Forestry 24: 649-654.

Pierce, M. and K. Raschke (1980). *Planta* 148: 174-182.

Plaut, Z. (1995). *Handbook of Plant and Crop Physiology*, (M. Pessarakli, ed.) p. 587. Marcel Dekker, New York.

Paljakoff-Mayber, A. (1981). Physiology and Biochemistry of Drought Resistance in Plants. p. 389 (L.G. Paleg and D. Aspinall eds.). Academic Press. Australia.

Porter, J. R. and R. Sheridan (1981). *Plant Physiol*. 68: 143-148.

Pugnaire, F. I., L. S. Endolz and J. Pardos (1994). *Handbook of Plant and Crop Stress* (M. Pessarakli, ed.). p. 247, Marcel Dekker, New York.

Rao, G. G. and G. R. Rao (1981). *Ind. J. Eşpt. Biol*. 19:768-772.

Rozema, J. and Van Diggelen (1991). *A comparative study of growth and photosynthesis of four halophytes in response to salinity*. Acta. Decol 12:673-681.

Salama, S., S. Trivedi, M. Busheva, A. A. Arafa, G. Garab and L. Erdei (1994). *J. Plant Physiol*., 144: 241-244.

Salisbury, F. B., and N. G. Marinos (1985). *The ecological role of plant growth substances*. p. 707-706. In: Encyclopedia of Plant Physiology. Vol. II. (R.P.Pharis and D.M. Reid. eds.) Springer-Verlag, Berlin.

Setter, T. L., I. Waters, I. Wallace, P. Bhekasut and H. Greenway (1989). *Aust. J. Plant Physiol*. 16: 251-255.

Shacklette, H. T. (1980). *Elements in fruits and vegetable from aseas of commercial production in Conterminous United States*. U.S. Geal. Surv. Prot. Pap. 1178: 149-150.

Shacklette, H. T., J. A. Erdman and T. F. Harms (1978). *Trace elements in plant food stuffs*. In: "Toxicity of Heavy Metals in Environments. Part I". (F.W. Oehme, ed.). Marcel Dekker. New York.

Shaner, D. L. and J. S. Boyer (1976). *Nitrate reductase activity in maize (Zea mays L.) leaves*. I. Regulation by nitrate flux. Plant Physiol. 58: 499-504.

Sharma, P. K. and D. O. Hall (1992). *J. Plant Physiol* 140: 661-665.

Slatyer, R. O. (1967). Plant-water relationships. Academic Press, New York.

Taban, S., A. Güneş, M. Alpaslan ve H. Özcan (1999). *Değişik mısır (Zea mays L. Cvs.) çeşitlerinin tuz stresine dayanıklılıkları*. Tr. J. of Agriculture and Forestry 23 (3): 625-633.

Taban, S. ve A. V. Katkat (2000). *Effect of salt stress on growth and mineral elements concentrations in shoots and roots of maize plants*. Tarım Bilimleri Dergisi 6(2): 119-122.

Ting, C. S., T. G. Owens and D. W. Wolfe (1991). *J. Plant Physiol*., 137: 559-565.

Turan, C., S. Taban ve A. Korkmaz (1989). *Artan miktarlardaki kirecin asit toprakta yetiştirilen mısır bitkisinin ve kökünün gelişmesi ile Al, P, Cu ve Mn kapsamları üzerine etkisi*. DOĞA, Türk Tarım ve Ormancılık Dergisi, 13 (2): 427-436.

Walton, D. C. (1980*).* *Biochemistry and physiology of abscisic acid*. Annual Review of Plant Physiology. 31: 453-489.

Zhang, J. and W. J. Davies (1987). *J. Exp. Bot*., 38: 649-653.

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Editör
Doç. Dr. Ali Arslan

Yazarlar

Yrd. Doç. Dr. Kerim Karabacak
Doç. Dr. İlker Kösterelioğlu
Yrd. Doç. Dr. Besime Arzu Akıncı
Yrd. Doç. Dr. Cevdet Epçaçan
Yrd. Doç. Dr. Canan Tunç Şahin
Yrd. Doç. Dr. Emre Ünlü
Doç. Dr. Ali Arslan
Yrd. Doç. Dr. Seyithan Demirdağ
Doç. Dr. Selda Polat Hüsrevşahi
Yrd. Doç. Dr. Elif Akdemir
Doç. Dr. Cevat Eker

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1794
Eğitim No.: 351
ISBN: 978-605-320-701-6
© 1. Basım, Eylül 2017

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ
Editör: Doç. Dr. Ali Arslan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kâğıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Arslan, Ali.
Eğitim Bilimine Giriş / *Ali Arslan*
1. Basım, VIII + 304 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-701-6
1. Eğitim Bilimi 2. Öğretmen Yetiştirme 3. Eğitim Felsefesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
EĞİTİME İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR
Kerim Karabacak

GİRİŞ **3**
1.1. EĞİTİM **3**
1.1.1 Eğitim Türleri 4
1.1.2. Bir Sistem Olarak Eğitim 6
1.1.3. Eğitim ve Kültür arasındaki ilişki 8
1.2. ÖĞRETİM **8**
1.3. ÖĞRENME VE ÖĞRETME **9**
1.3.1. Öğrenme Alanları 11
1.4. ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ **12**
1.5. EĞİTİM PROGRAMI **12**
ÖZET **17**
DEĞERLENDİRME SORULARI **19**
KAYNAKÇA **21**

Bölüm 2
MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ,
ÖĞRETMEN YETİŞTİRME VE ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ
İlker Kösterelioğlu

GİRİŞ **25**
TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN GENEL AMAÇLARI **25**
Türk Millî Eğitiminin Özel Amaçları 26
Türk Millî Eğitiminin İlkeleri 26
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL YAPISI **28**
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞININ TEŞKİLAT YAPISI **32**
Taşra Teşkilatı 45
Yurtdışı Teşkilatı 45
ÖĞRETMEN YETİŞTİRME **45**
Sınıf Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi 48

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ **50**
Öğretmenlerin Görevleri 52
Öğretmenlerin Rolleri 53
Öğretmenlerin Yeterlikleri 54
ÖZET **60**
KAYNAKÇA **61**
DEĞERLENDİRME SORULARI **63**

Bölüm 3
EĞİTİMİN TARİHSEL TEMELLERİ

Besime Arzu Akıncı

ESKİ ÇAĞ'DA EĞİTİM VE BİLİM **69**
Mezopotamya Uygarlığı'nda Eğitim ve Bilim 70
Mısır Uygarlığı'nda Eğitim ve Bilim 71
Anadolu Uygarlıkları'nda Eğitim ve Bilim 72
Yunan Uygarlığı'nda Eğitim ve Bilim 73
Roma Uygarlığı'nda Eğitim ve Bilim 74
Fenike Uygarlığı'nda Eğitim ve Bilim 75
Çin Uygarlığı'nda Eğitim ve Bilim 76
Hint Uygarlığı'nda Eğitim ve Bilim 76
ORTA ÇAĞ'DA EĞİTİM VE BİLİM **77**
Hristiyan Dünyasında Eğitim ve Bilim 77
İslam Dünyasında Eğitim ve Bilim 79
YENİ VE YAKIN ÇAĞLARDA AVRUPA'DA EĞİTİM VE BİLİM **81**
TÜRK EĞİTİM TARİHİ **83**
İslam Öncesi Türk Devletleri'nde Eğitim Tarihi 83
İlk Türk-İslam Devletleri'nde Eğitim Tarihi 85
Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletleri'nde Eğitim Tarihi 86
Osmanlı Devleti'nde Eğitim Tarihi 88
CUMHURİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM TARİHİ **102**
ÖZET **107**
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI **109**
DEĞERLENDİRME SORULARI **110**
KAYNAKÇA **112**

Bölüm 4
EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİ

Cevdet Epçaçan

FELSEFE NEDİR? **117**
FELSEFENİN ÇALIŞMA ALANLARI **118**
Epistemoloji (Bilgi Felsefesi) 118
Ontoloji (Varlık Felsefesi) 119
Aksiyoloji (Değerler Bilimi / Ahlak Felsefesi) 119
Mantık (Akıl Yürütme) 120

FELSEFİ AKIMLAR **121**
İdealizm 121
Realizm (Gerçekçilik) 122
Pragmatizm (Yararcılık) 124
Existansializm (Varoluşçuluk) 125
EĞİTİM FELSEFELERİ **126**
Daimicilik (Prennializm) 126
Esasicilik (Essentializm) 128
İlerlemecilik (Progressivizm) 129
Yeniden Kurmacılık (Reconstructionism) 131
TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN FELSEFİ TEMELLERİ **132**
ÖZET **135**
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI **136**
DEĞERLENDİRME SORULARI **137**
KAYNAKÇA **139**

Bölüm 5
EĞİTİMİN SOSYAL TEMELLERİ

Canan Tunç Şahin

EĞİTİMİN ANLAMI **143**
Eğitim Kelimesinin Üç Anlamı 143
TOPLUM VE EĞİTİM **144**
TOPLUMSAL YAPI **145**
TOPLUMUN NİTELİĞİ **146**
BİR SİSTEM OLARAK TOPLUM **146**
Toplumun Amacı 147
Toplumun Girdileri 147
Toplumun Çıktıları 147
Toplumun Büyümesi ve Güç Yitimi 148
Toplumun Sorunlarını Çözmesi 149
Toplumun Çevresi 150
TOPLUMSAL KURUMLAR VE EĞİTİM İLİŞKİSİ **151**
Aile ve Eğitim 151
Politika ve Eğitim 152
Ekonomi ve Eğitim 154
EĞİTİM KURUMLARININ İŞLEVLERİ **156**
TOPLUMSALLAŞMA VE EĞİTİM **158**
TOPLUMSAL DEĞİŞME VE EĞİTİM **159**
Toplumsal Değişmenin Nedenleri 162
Toplumsal Değişim İçin Eğitim 164
DEĞERLENDİRME SORULARI **166**
KAYNAKÇA **168**

Bölüm 6
EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

Emre Ünlü

GİRİŞ **171**
PSİKOLOJİ VE ÖNEMİ **171**
PSİKOLOJİ VE EĞİTİM İLİŞKİSİ **173**
ETKİLİ ÖĞRETMENLİK BECERİLERİ **176**
Alanına İlişkin Yeterlilik 177
Öğretimsel Yöntemler 177
Düşünme Becerileri 178
Amaç Belirleme ve Öğretimi Planlama 178
Gelişimsel Olarak Uygun Öğretim Uygulamaları 179
Sınıf Yönetimi Becerileri 179
Motivasyon Becerileri 180
Bireysel Farklılıklara Önem Verme 180
ÖZET **182**
DEĞERLENDİRME SORULARI **183**
KAYNAKÇA **185**

Bölüm 7
EĞİTİMİN BİLİMSEL TEMELLERİ

Ali Arslan

BİLİMSEL ARAŞTIRMALARIN AMACI VE İŞLEVİ **189**
BİLGİNİN KAYNAĞI VE BİLGİ ÇEŞİTLERİ **189**
Gündelik Bilgi 190
Dini Bilgi 190
Teknik Bilgi 190
Sanatsal Bilgi 191
Felsefi Bilgi 191
Bilimsel Bilgi 191
EĞİTİM VE BİLİM ARASINDAKİ İLİŞKİ **191**
BİLİMSEL ARAŞTIRMA SÜRECİ **193**
BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİNİN SINIFLANDIRILMASI **194**
1. Betimsel Araştırmalar 195
2. Deneysel Araştırmalar 196
BİLİMSEL ARAŞTIRMALARIN RAPOR EDİLMESİ **197**
1. Problem Durumu 198
2. Yöntem 201
3. Bulgular ve Yorum 202
4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler 202
5. Kaynaklar 202
ÖZET **203**
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI **204**
DEĞERLENDİRME SORULARI **206**
KAYNAKÇA **208**

Bölüm 8
EĞİTİMİN EKONOMİK TEMELLERİ

Seyithan Demirdağ

GİRİŞ **211**

EĞİTİM VE EKONOMİ İLİŞKİSİ **212**

EĞİTİMDE ARZ VE TALEP **213**

Eğitim Talebi (İstemi) 213

Eğitim Arzı (Sunumu) 214

EĞİTİM VE KALKINMA İLİŞKİSİ **216**

TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE KALKINMA **217**

EĞİTİMDE PLANLAMA **219**

TÜRKİYE'DE EĞİTİM PLANLAMASI **220**

ÖZET **226**

ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI **227**

DEĞERLENDİRME SORULARI **228**

KAYNAKÇA **231**

Bölüm 9
EĞİTİMİN HUKUKİ VE POLİTİK TEMELLERİ

Selda Polat Hüsrevşahi

GİRİŞ **235**

ULUSAL DÜZENLEMELERDE EĞİTİM **236**

1982 Anayasası'nda Eğitim 236

Temel Yasalarda Eğitim 238

Kalkınma Planlarında Eğitim 243

ULUSLARARASI ANTLAŞMALARDA EĞİTİM **243**

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde Eğitim 243

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Eğitim 244

ÖZET **246**

ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI **247**

DEĞERLENDİRME SORULARI **248**

KAYNAKÇA **250**

Bölüm 10
EĞİTİMİN TEKNOLOJİK TEMELLERİ

Elif Akdemir

GİRİŞ **253**

ÖĞRENME, ÖĞRETME VE İLETİŞİM **253**

TEKNOLOJİ NEDİR? **258**

Eğitim Teknolojisi ve Öğretim Teknolojisi 258

Eğitimde Teknoloji Kullanımının Tarihsel Gelişimi 258
ÖZET 261
ÜNİTE ETKİNLİK ÇALIŞMASI 262
DEĞERLENDİRME SORULARI 263
KAYNAKÇA 265

Bölüm 11
EĞİTİMDE YENİ YÖNELİMLER

Cevat Eker

1. YAPILANDIRMACI ÖĞRENME 269
1.1. Yapılandırmacı Öğrenme Kuramları 270
1.2. Yapılandırmacılığın Öğrenme-Öğretme Sürecine Yansımaları 273
2. ÇOKLU ZEKA KURAMI 276
2.1. Çoklu Zekâ Alanları 277
2.3. Çoklu Zekâ Kuramının Öğrenme-Öğretme Sürecine Yansımaları 278
3. YAŞAM BOYU ÖĞRENME 281
3.1. Yaşam Boyu Öğrenme Becerileri 282
3.2. Yaşam Boyu Öğrenmenin Öğrenme-Öğretme Sürecine Yansımaları 284
4. ÖZ DÜZENLEMELİ ÖĞRENME 287
4.1. Öz Düzenleme Kavramı 287
4.2. Öz Düzenlemeli Öğrenme 287
4.3. Öz Düzenlemeli Öğrenmenin Öğrenme-Öğretme Sürecine Yansımaları 289
4.4. Öz Düzenlemeli Öğrenen Öğrencilerin Özellikleri 291
ÖZET 294
DEĞERLENDİRME SORULARI 296
KAYNAKÇA 299

BÖLÜM YAZARLARI 302

KAYNAKÇA

Anderson, T. (2002). Revealing the hidden curriculum of e-learning. In C. Vrasidas & G. V. Glass (Ed.). *Distance education and distributed learning.* Greenwich: Information Age Pulishing, 115-134.

Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H. ve Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of Education Objectives. Handbook I. Cognitive Domain*. USA Newyork: David McKay Company Inc.

Bloom, B. S. (1995). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme*. (Çev: D.A. Özçelik). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Cüceloğlu, D. Ve Erdoğan, İ. (2016). *Öğretmen Olmak.* İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.

Çubukçu, Z. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Karakter Eğitimi Sürecinde Örtük Programın Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.* 12 (2) (Ek özel Sayı), ss. 1513-1534.

Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde Program Geliştirme* (10. baskı). Ankara: Pegem A Yayınları.

Dilmaç, B. Ve Karababa, A. (2016). *Öğrenme ve Öğretme Kuramları ve Uygulamadaki Yansımaları İçinde (Ed. G. Ekici). Öğrenme ve Öğretme İle İlgili Temel Kavramlar (ss 3-37).* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğan, İ. (2000). *Sosyoloj,: Kavram ve Sorunlar*. İstanbul: Sistem yayıncılık.

Erden, M. (2015). *Eğitim Bilimine Giriş.* Ankara: Arkadaş Yayınları.

Erdoğan, İ. (2016). *Gelenekten Geleceğe Eğitim Bilimi: Kuram ve Uygulama.* İstanbul: Sümer Kitapevi.

Eliot, T. S. (1981). *Kültür Üzerine Düşünceler (Çev. S. Kantarcıoğlu).* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 478, Tercüme Eserler Dizisi, 6.

Ertürk, S. (1984). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları, No:4

İşman, A. ve Eskicumalı, A. (2003). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme.* Istanbul: Değişim Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Temel Kanunu (24,06,1973). *Resmi Gazete*, No: 14574 http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf, Erişim Tarihi: 03.05.2017.

Sarpkaya, R. (2008*) Türk Eğitim Siteminin Amaçları ve Temel İlkeleri. Türk Eğitim Sitemi ve Okul Yönetimi* (Ed. R. Sarpkaya). Ankara: Anı Yayıncılık.

Schunk, D. H. (2011). *Öğrenme Teorileri: Eğitimsel Bir Bakışla (Çev. M. Y. Demir, Çev Ed. M. Şahin).* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim* (23. Baskı). Ankara: Yargı Yayınevi.

Sönmez, V. (2014). (Ed). *Eğitim Bilimine Giriş.* Ankara: Anı yayıncılık.

Şişman, M. (2014). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi

Taba, H. (1962). *Curricullum Development: Theory and Practice*. New York: Har Court, Brace and World.

Tezcan, M. (1996). *Kültürel Antropoloji.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın no: 173.

Vallance, E. (1980). The Hidden Curriculum and Qualitative Inquiry as States of Mind. *Journal of Education.* 162(1), 138-151.

Varış, F. (1996). *Eğitimde Program Geliştirme Teoriler Teknikler* (6. bs.). Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Yüksel, S. (2004). *Örtük Program-Eğitimde Saklı Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yüksel, S. (2007). Örtük Programın Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Meslek Derslerine Yönelik Düşüncelerindeki Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50 (Bahar), 321-34.

KAYNAKÇA

Altın, H. (2014). Osmanlı Son Döneminde Muallim Okulları Dışındaki Öğretmen Yetiştiren Kurumlara Genel Bir Bakış. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 1(1).11-24.

Ataç, E. (2003). "21. Yüzyılda Öğretmen Eğitimi: Türkiye'de Öğretmen Eğitiminin Değerlendirilmesi" konulu panelde yaptığı açılış konuşması.18 Nisan 2003/Anadolu Üniversitesi-Eskişehir. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 13(2), 1-31.

Akyüz, Y. (2014). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Yayınları.

Akyüz, Y. (2009). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirmenin 160. Yılında Darülmuallimin'in İlk Yıllarına Toplu ve Yeni Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 20, 17-58.

Akyüz, Y. (1997). *Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1997'ye.* İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, No: 1.

Ayas, A. (2009). Öğretmenlik Mesleğinin Önemi ve Öğretmen Yetiştirmede Güncel Sorunlar. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(3), 1-11.

Cüceloğlu, D. ve Erdoğan, İ. (2014). Öğretmen olmak; Bir Can'a dokunmak. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.

Çelikten, M., Şanal, M., ve Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 19(2), 207-237.

Demirtaşlı, R. N. (2014). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Rahime Nükhet DEMİRTAŞLI (Ed.), Öğrenme, Öğretim ve Değerlendirme Arasındaki İlişkiler (s. 1-27) içinde. 3. Baskı, Ankara: Edge Akademi.

Ekin Akşit, E. (2005). *Kızların Sessizliği: Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ergün, M. (1987). Türkiye'de öğretmen yetiştirme çalışmalarının gelişmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(2), 10-18.

Gurbetoğlu, A. (2015). Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Çabaları ve Geçmişten Alınmayan Dersler. *Türkiye Yazarlar Birliği Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi,* 5(13), 75-94.

Helvacı, A. (2011). Eğitim Sisteminde Öğretmenin Yeri. Nevin SAYLAN (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş (s. 285-311) içinde. Ankara: Anı yayıncılık.

Mumcu, F. K., Haşlaman, T. ve Usluel, Y. K. (2008, Mayıs). *Teknolojik pedagojik içerik bilgisi modeli çerçevesinde etkili teknoloji entegrasyonunun göstergeleri.* International Educational Technology Conference'da sunulan bildiri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Küçükahmet, L. (1999). Öğretmenlik Mesleğine Giriş, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Mahiroğlu, A. (2005). Avrupa birliği ülkelerinde yeni eğitim politikaları ve yaşam boyu öğrenme, *Milli Eğitim Dergisi*, 33(167), 71-82.

MEB, (2006). Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü: Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri, Ankara.

MEB, (2008). Öğretmenlik mesleği genel ve özel alan yeterlikleri, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB, (2009). Milli Eğitim Temel Kanunu, http://personel.meb.gov.tr/daireler/mevzuat/ mevzuatlar/milli_egitim_temel_kanunu_1739.pdf adresinden alınmıştır.

MEB, (2011). Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/mebtesvegorevkhk_1/mebtesvegor_0.html adresinden alınmıştır.

MEB, (2014). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Madde No: 43, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilkveokuloncyon0/ilkveokuloncyon_0.html adresinden alınmıştır.

MEB, (2016). Strateji Geliştirme Başkanlığı, Milli eğitim istatistikleri: Örgün eğitim, Ankara.

Özmen, H. (2013). Öğretmenlik Mesleği ve Eğitim Sisteminde Öğretmenlik. Haluk ÖZMEN ve Durmuş EKİZ (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş (s. 176-196) içinde. Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, C. (1996). Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sönmez, V. (2004). Öğretim ilke ve yöntemleri, Ankara: Anı yayıncılık.

Şahin, A. E. (2009). Meslek ve Öğretmenlik. Veysel SÖNMEZ (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş (s. 261-306) içinde. Ankara: Anı yayıncılık.

Şimşek, S. (2011). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. Nevin SAYLAN (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş (s. 1-18) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.

Şişman, M. (2006). Eğitim bilimine giriş. Ankara: Pegem A yayıncılık.

Yılmaz, S. ve Sarpkaya, R. (2013). Eğitimin Temel Kavramları. Abdurrahman TANRIÖĞEN ve Ruhi SARPKAYA (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş (s. 1-38) içinde. 4. Baskı, Ankara: Anı yayıncılık.

Yurdakul, I. K., Odabaşı, H. F., Kılıçer, K., Çoklar, A. N., Birinci, G., ve Kurt, A. A. (2014). Ulusal standartlar açısından teknopedagojik eğitime dayalı öğretmen yeterliklerinin oluşturulması. *İlköğretim Online*, *13* (4). 1185-1202.

DOI: http://dx.doi.org/10.17051/io.2014.76490

http://www.meb.gov.tr/meb/teskilat.html adresinden alınmıştır.

http://www.egitimpedia.com/basarili-ogretmenlerin-farkli-yaptigi-25-sey/adresinden alınmıştır.

(http://abdigm.meb.gov.tr/www/gorevlerimiz/icerik/18).

KAYNAKÇA

Akurgal, E. (2002). *Anadolu Kültür Tarihi*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Akyüz, Y. (2007). *Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: Pegem Akademi.

Akyüz, Y. (2012). Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri. Ankara: Pegem Akademi.

Altun, A. (2008). Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme. (Ed. B. Ata). *Türk-İslam Dünyası'nda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme* (39-68). Ankara: Pegem Akademi.

Ata, B. (2000). The Influence of an American Educator (John Dewey) on the Turkish Educational System. *The Turkish Yearbook*, 31 (2), 120-130.

Ata, B. (2009). Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Bir Ders Araç ve Gereçleri Lojistik Merkezi: Maarif Kütüphanesi (1872-1895). *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (1), 27-36.

Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Çimer, A. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. (Ed. N. Saylan). Öğretmen Eğiti*minde Gelişmeler ve Uygulamalar* (287-311). Ankara: Anı Yayıncılık.

Er, H. (2008). Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme. (Ed. B. Ata). *Yeni ve Yakınçağlarda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme* (195-218). Ankara: Pegem Akademi.

Erden, M. (2003). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Ertürk, S. (2013). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Edge Akademi Yayıncılık.

Giritli, İsmet (1988). *Atatürk Cumhuriyeti*. İstanbul: Filiz Yayınları.

Göze, A. (2000). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Güven, İ. (2007). Uygarlık Tarihi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Hassan, Ü. (2002). Türkiye Tarihi 1. Cilt: Osmanlı Devleti'ne Kadar Türkler. (Ed. S. Akşin). *Düşünce ve Bilim Tarihi: Osmanlılık Öncesinde Türklerin Kültür Kökenlerine Bir Bakış* (283-362). İstanbul: Cem Yayınevi.

İnalcık, H. (2006). *Doğu Batı*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Karaköse, H. (2006).*Ortaçağ Tarihi ve Uygarlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kramer, S. Noah (2002). *Sümerler.* (çev. Özcan Buze). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Koçu, R. E. (2004). *Osmanlı Tarihinin Panoramması*. İstanbul: Doğan Kitap.

Kodaman, B. (1999). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Memiş, E. (2015). *Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Lissner, I. (2006). *Uygarlık Tarihi*. İstanbul: Nokta Kitap.

Oktay, A. (2001). 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi. (Ed. O.Oğuz, A. Oktay ve H. Ayhan). *21. Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim* (15-37). İstanbul: Sedar Eğitim Araştırma Yayıncılık.

Önder, M. (2016). *Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Öztürk, C. (2001). 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi. (Ed. O.Oğuz, A. Oktay ve H. Ayhan). *21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme* (223-280). İstanbul: Sedar Eğitim Araştırma Yayıncılık.

Öztürk, T. (2008). Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme. (Ed. B. Ata). *Paleolitik, Neolitik ve İlkçağda Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme* (39-68). Ankara: Pegem Akademi.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sander, O. (2005). *Siyasi Tarih-İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sönmez, V. (2016). Eğitim Bilimine Giriş. (Ed. V. Sönmez). *Eğitimin Tarihsel Temelleri* (21-51). Ankara: Anı Yayıncılık.

Störig, H.J. (1993). İlkçağ Felsefesi-Hint, Çin, Yunan. (Çev. Ö.C. Güngören). İstanbul: Yol Yayınları.

Topdemir, H.G. ve Özsoy, S. (2013). *Uygarlık Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.

Toprak, Z. (2005). Türkiye Tarihi 3. Cilt: Osmanlı Devleti 1600-1908. (Ed. S. Akşin). İktisat Tarihi (219-341). İstanbul: Cem Yayınevi.

Turan, Ş. (1990). *Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yeşilbursa T. (2008). Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme. (Ed. B. Ata). *Ortaçağ'da Dünya'da Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme* (69-129). Ankara: Pegem Akademi.

KAYNAKÇA

Akyüz, Y. (2014). Türk Eğitim Tarihi (MÖ. 1000 – MS. 2014) Ankara; Pegem Akademi Yayıncılık.

Alkan, C. (1983). Eğitim Felsefesi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Arslantaş, H.İ. (Edit: Sağlam, A.Ç.), (2009). Eğitimin Felsefi Temelleri, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Maya Akademi

Demirel, Ö. (2015). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Ankara: PegemA Akademi.

Demirel, Ö. (2001). Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: PegemA Akademi.

Ergün,M.(2014). Eğitim Felsefesi (4. Baskı).Ankara:Pegem Akademi.

Ergün,M.(Edit: Özdemir, M.Ç.), (2011). Bir Bilim olarak Eğitimin Felsefi Temelleri, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: PegemA Akademi

Erkılıç,T.A.(2008).Felsefi Akımlar ve Eğitim Felsefesi Akımları. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını*. No:973.

Fidan, N. ve Erden, M. (1998). Eğitime Giriş, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Gökberk, M. (1966). Felsefe Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gutek, G.L. (2001). Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar, (Çev: Nesrin Kale) Ankara: Ütopya Yayınları.

Gürsoy, K.(2006). Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?, Etkileşim Yayınları. İstanbul.

Ibanez,F.M. çev. (1996). Felsefe Öyküleri (Koyukan, H,Çev.).Ankara:İmge Kitap Evi.

Işıldak,M.(2012). Felsefe Nedir?.Çukurova Üniversitesi Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi.

Kazu, H. (Edit:Taşpınar, M.), (2007). Eğitim ve Felsefe, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Data Yayıncılık.

Kıncal, R. (2001). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Babil Yayınları, Erzurum.

Koç, E.(2009).Felsefe Nedir?. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,*(3),221-231.

Küçükoğlu, A., Bay, E., (Ed:Durmuş EKİZ & Haydar Durukan), (2007). Eğitimin Felsefi Temelleri Lisans Yay.

Öztürk, F. (Ed. Yüksel Özden), (2002). "Eğitimin Felsefi Temelleri". Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Sarpkaya, R. (Edit: Celep, C.) (2007). Eğitimin Felsefi Temelleri, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2006). Eğitimin Felsefi Temelleri, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez,V. (2008). Türk Eğitim sisteminin Felsefi Temelleri. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını*.No:973.

Şişman, M. (2014). Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: PegemA Akademi.

Topdemir, H.G. (2011). Felsefe, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Topses, G. (Edit: Küçükahmet, L.) (2010). Eğitim Biliminin Felsefe İle İlişkisi Eğitim Felsefesi, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Üredi, L. (Edit: Kıroğlu, K, ve Elma, C.), (2009). Eğitimin Felsefi Temelleri, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: PegemA Akademi

KAYNAKÇA

Aksoy, M (2000). Sosyal Bilimler ve Sosyoloji. Alfa Yayınları. İstanbul.

Başaran, İ. E. (1994). Eğitime Giriş. Bilim Yayınları. Ankara

Başaran, I.E. (1983). Eğitime Giriş. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Çelik, F. (2016). Eğitimin Sosyal Temelleri (Ed. Ekiz Durmuş & Haydar Durukan Eğitim Bilimine Giriş). Lisans Yayıncılık. İstanbul

Eskicumalı, A.(2003). Eğitim ve Toplumsal Değişme. ‘‘Türkiye’nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü’’ İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, Cilt 19 (2).

Mailaret G. (1984). Les sciences de l’education. 3th ed. Paris . Pressses Universitaires de France.

Russel, B. (1976). Eğitim ve Toplum Düzeni. İstanbul: Varlık Yayınları.

Tanilli, S.(1989). Nasıl bir eğitim istiyoruz?. Amaç yayınları. İstanbul .

Tezcan, M. (1997). Eğitim Sosyolojisi. Ankara

Tezcan, M. (1988).Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Bilim Yayınları.

Şişman, M. (2000). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Varış, F. (1985). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: A.Ü. EBF. Yayını.

KAYNAKÇA

Anderman, E. M., & Dawson, H. (2011). Learning with motivation. *Handbook of research on learning and instruction*, *219214*.

Bonney, C., & Sternberg, R. J. (2011). Learning to think critically. *Handbook of research on learning and instruction*, 166-198.

Bredekamp, S. (2011). Effective practices in early childhood education: Building a foundation . New York : Pearson

Can, G. (2008). Eğitimin Psikolojik Temelleri. Gültekin, M (Ed.), Eğitim Bilimine Giriş, Eskişehir: : Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Darragh, J. (2010). *Introduction to early childhood education: Equity and inclusion*. Pearson.

Demirel, Ö., & Kaya, Z. (2017). Eğitim bilimine giriş.Ankara: *Pegem*

Estes, T. H., Mintz, S. L., & Gunter, M. A. (2015). *Instruction: A models approach*. Pearson.

Eller, K. T. H. B. F., & Henson, K. T. (2012). Educational Psychology for Effective Teaching. Kendall Hunt Publishing

Hammerness, K., Darling-Hammond, L., & Bransford, J. (2005). How teachers learn and develop.

Karslı, M. D. (2003). Öğretmenliğin Temel Kavramları. *Editör: Mehmet Durdu Karslı, Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Pegem-A Yayıncılık*, 1-28.

Lawson, A. E. (2010). Basic inferences of scientific reasoning, argumentation, and discovery. *Science Education*, *94*(2), 336-364.

Martinez, M. E. (2010). *Learning and cognition: The design of the mind*. Pearson College Division.

http://highered.mheducation.com/sites/007337878x/student_view0/chapter1/index.html

KAYNAKÇA

Boote, D. N., & Beile, P. (2005). Scholars before researchers: On the centrality of dissertation literature review in research preparation. *Educational Researcher, 34*(6), 3-15.

Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı.* Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Cohen, L., & Manion, L. M. (2000). *Research Methods in Education.* NY: RoutledgeFalmer.

Creswell, J. W. (2009). *Research Design Qualitative Quantitative and Mixed Approachs.* California: Sage Publication.

Creswell, J. W. (2012). *Educational Research Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research.* Boston: Pearson.

Demirel, Ö. (2012). *Eğitimde Program Geliştirme.* Ankara: Pegem Akademi.

Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to Design and Evaluate Research in Education.* New York: Mc Graw Hill.

Gay, L. R., & Airasian, P. (2003). *Educational Research Competencies for Analysis and Application.* New Jersey: Upper Saddle River.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Lunenberg, F. C., & Irby, B. J. (2008). *Writing Successful Thesis or Dissertation.* California: SAGE Company.

Merthens, D. M. (2010). *Research and Evaluation in Education and Psychology.* California: Sage Publication.

Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (1998). *Curriculum Foundations, Principles, and Issues.* Boston: Allyn and Bacon.

Sezer, H. (2014). *Felsefe 1 Ders Notu.* Ankara: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları.

KAYNAKÇA

Adem, M. (1982). *Kalkınma planlarında eğitimimizin hedefleri ve finansmanı*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fakültesi.

Alkan, C. (1982). Eğitim Teknolojisi ve Öğretmen Eğitimi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 377-379.

Aypay, A. (2015). Eğitim politikası. *Ankara: Pegem*.

Becker, G. (1964). Human capital. New York: Columbia University Press.

Bircan, İ. (1979). Planlı Dönemde Temel Eğitim ve Ekonomik Politikası. *DPT Yayınları, Ankara*.

Blaug, M. (1967). The private and the social returns on investment in education: Some results for Great Britain. *Journal of Human Resources*, 2(3), 330-346.

Carnoy, M. (1982). *Eğitim ve Ekonomi İlişkisi*. Encyclopedia of Educational Research (translated by Tural, N.), McMillan.

Bursalıoğlu, Z. (1999). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Çalışkan, İ. (2006). AB sürecinde Türkiye ile AB ülkeleri eğitim istatistiklerinin karşılaştırması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *4*(4), 375-396.

Çetin, Ş. (2004). Değişen değerler ve eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, *161*(1), 26-32.

Deniz, M. (2001). *Milli eğitim şuralarının tarihçesi ve eğitim politikalarına etkileri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Erdoğan, İ. (2006). Eğitime Yeni Yönelimler, Demirel, Özcan ve Z. Kaya (Ed.) *Öğretmenlik*

Mesleğine Giriş, Ankara: Pegem A. Yayıncılık.

Ertürk, S.(1972) *Eğitimde Program Geliştirme,* Ankara: Yelken Tepe Yayınları.

Fidan, N. ve Erden, M. (1991). *Eğitime Giriş,* Ankara: Feryal Matbaacılık.

Gümüş, E. ve Şişman, M. (2012). Eğitim Ekonomisi ve Planlaması. *Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık*.

Hansen, W. L. (1963). Total and private rates of return to investment in schooling. *The Journal of Political Economy*, 128-140.

Harbison, F. H., & Myers, C. A. (1964). *Education, manpower, and economic growth: Strategies of human resource development*. Tata McGraw-Hill Education.

Karagül, M. (2002). *Beşeri sermayenin iktisadi gelişmedeki rolü ve Türkiye boyutu*. Afyon Kocatepe Üniversitesi.

Karakütük, K. (2000). Eğitimin Ekonomik Temelleri, V. Sönmez (Ed.) *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kasliwal P. (1995). *Development Economics,* South Western Collage Publishing, Ohio.

Krueger, A. B., & Lindahl, M. (1999). *Education for growth in Sweden and the world* (No. w7190). National bureau of economic research.

Lazonick, W. (2009). *Sustainable prosperity in the new economy*. W.E. Upjohn Institute.

OECD (2015). *Education at a Glance 2015: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.

Öney, E. (1977). *İktisadi planlama*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Sami, Z. (2003). Eğitimin Bir İşlevinin Kalkınma Olduğu Unutuluyor Mu? *Milli Eğitim Dergisi,* 159, 47-59.

Self, S., & Grabowski, R. (2004). Does education at all levels cause growth? India, a case study. *Economics of Education Review*, *23*(1), 47-55.

Serin, N. (1972). *Eğitim ekonomisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Sezen, S. (1999). *Devletçilikten özelleştirmeye Türkiye'de planlama*. Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

Sönmez, V. (2003). Öğretmenlik mesleğine giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.

Taş, U., & Yenilmez, F. (2008). Türkiye'de eğitimin kalkınma üzerindeki rolü ve eğitim yatırımlarının geri dönüş oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*(1).

Türkiye İstatistik Kurumu (2015). *Eğitim:* İlokullarda *net okullaşma oranı*. Erişim tarihi: 27 Kasım 2015, https://biruni.tuik.gov.tr/gosterge/?locale=tr

Ünal, S., Coştu, B., & Karataş, F. Ö. (2004). Türkiye de fen bilimleri eğitimi alanındaki program geliştirme çalışmalarına genel bir bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *24*(2).

Woodhall, M. (1967). The economics of education. *Review of Educational Research*, *37*(4), 387-398.

KAYNAKÇA

Althusser L. (1994) İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aypay A. (2015). Eğitim Politikası. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.

Bilge, N. (2000). Hukuk Başlangıcı: Hukukun Temel Kavram ve Kurumları. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları

Bingöl B. (2012). Türkiye için bir eğitim hukuku teorisinin gerekliliği. Hacettepe hukuk Fakültesi Dergisi. 2 (2), 25-38.

Freire, P. (1991). Ezilenlerin Pedagojisi. (Çev. E. Özbek ve D. Hattatoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Çocuk Hakları Sözleşmesi. http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf

Kalkınma Bakanlığı (2014). http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx

1982 ANAYASASI https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm

222 SAYILI KANUN, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html

1739 SAYILI KANUN, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html

3797 SAYILI KANUN, http://personel.meb.gov.tr/daireler/mevzuat/mevzuatlar/meb_teskilat_ve_gorevleri_hk_kanun.pdf

KAYNAKÇA

Çilenti, K. (1984). Eğitim teknolojisi ve öğretim. Ankara: Gül Yayınevi

Çilenti, K. (1988). Eğitim teknolojisi ve öğretim. Yargıcı Matbaası.

Demirel, Ö. (2005). Öğretimde planlama ve değerlendirme öğretme sanatı. Pegem A Yayıncılık.

Dursun, Ö. Ö., Dulkadir, N. ve Meşe, C. (2015). Etkileşim Kavramı ve Öğrenme Ortamlarına Yansımaları. Eğitim Teknolojileri Okumaları Editörler: Buket Akkoyunlu, Aytekin İşman, Hatice Ferhan Odabaşı, Nisan.

Fatma, V. A. R. I. S. (1985). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Fer, S. (2009). Öğretim tasarımı. Anı Yayıncılık.

İşman, A. (2001). Teknolojinin Felsefi Temelleri. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (1).

İşman, A. (2015). Eğitim Teknolojisi ve Öğretim Tasarımı. Eğitim Teknolojileri Okumaları Editörler: Buket Akkoyunlu, Aytekin İşman, Hatice Ferhan Odabaşı, Nisan.

Kaya, Z. (2006). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Pegem A Yayıncılık.

Moore, M. G. (1989). Editorial: Three types of interaction.

Reiser, R. A. (2011). A history of instructional design and technology. Trends and issues in instructional design and technology. Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall. Edidörler: Reiser, R. A., & Dempsey, J. V.

Seferoğlu, S. S. (2007). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. Pegem Akademi.

Seels, B., & Richey, R. (1994). Instructional technology: The definition and domains of the field. Association for Educational Communications and Technology.

Sünbül, A. M. (2011). Öğretim ilke ve yöntemleri. Eğitim Kitabevi.

TDK, (2016). Türk Dil Kurumu Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/

Yalın, H. İ. (2001). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Nobel.

KAYNAKÇA

Armstrong, T. (2009). Multiple intelligences in the classroom (Third Edition). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Aspin D.N. ve Chapman J.D. (2000). Lifelong learning: concepts and conceptions. *International Journal of Lifelong Education*, 19 (1), 2-19.

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. v.s. ramachaudran (eds.) *encyclopedia of human behavior* (ss. 71–81) İçinde, Newyork: Academic Press.

Biggs, J. (1996). Enhancing teaching throught constructive alignment. *Higher Education, 32*, 347-364.

Brooks, J.G. ve Brooks M.G (1997). *In Search of Understanding: The Case for Constructivist Classrooms*. Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development

Brooks, J.G. ve Brooks, M.G. (1993). In Search For Understanding The Case For Constructivist Classrooms. Alexandria, Virginia: ASCD.

Brooks, J.G. ve Brooks, M.G. (1999). "In search of understanding: The case for constructivist classrooms." Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Demirel, Ö. (2009). *Öğretim İlke ve Yöntemleri; Öğretme Sanatı.* Ankara, Pegem Akademi

Dinevski, D. ve Dinevski, I. V. (2004, December). The concepts of university lifelong

Duman, A. (2000) *Yetişkin Eğitimi.* Ankara: Ütopya Yayınları.

Eker, C. (2012). Öz-Düzenleme Sürecinde Günlüklerin Eğitici İşlevi, Yayımlanmamış Doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Eker, C. (2014). Öz- Düzenlemeli Öğrenme Modellerine Karşılaştırmalı Bir Bakış. Turkish Studies *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/8 Summer. p. 417-433.*

Erdoğan, G., D. ve Arsal, Z. (2016). Yaşam Boyu Öğrenme Eğilim Ölçeği (YBÖEÖ)'nin geliştirilmesi. *Sakarya University Journal of Education,* 6(1), 114-122.

Figel, J. (2007). Key competences for lifelong learning. Retrieved October 20, 2013, from European Communities,http://ec.europa.eu/dgs/educationculture/publ/pdf/lllearning/keycomp_en.pf. Adresinden 12 Aralık 2015 tarihinde edinilmiştir.

Fosnot, C.T. ve Perry, R.T. (2007). Oluşturmacılık: Psikolojik Bir Öğrenme Teorisi. Fosnot, C. T. (Ed). *Oluşturmacılık: Teori, Perspektifler ve Uygulama* içinde (Çev: Tekinarslan, E. ve Durmuş, S.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. 9-42.

Fung, Y., 2000. A Constructivist Strategy for Development Teachers for Change: A Hong Kong Experience, Journal of in Service Education, 26, 1, 153-167.

Gardner, H (1983). Frames of Mind:The Theory of Multiple Intellegence .New York:Basic Books

Gardner, H. (1999). Çoklu zeka: görüşmeler ve makaleler, (Ed.) C. J. Vickers, (Çev.M.Tüzel), Enka Okulları, İstanbul: BZD Yayıncılık.

Gardner, H. (2004). Zihin Çerçeveleri Çoklu Zekâ Kuramı. (E. Kılıç, Çev.).İstanbul: Alfa Basım Yayım (1993).

Hanley, S. (1994). On Constructivism. Maryland Collaborative for Teacher Preparation, College Park, MD. http://www.towson.edu/csme/mctp/Essays/Constructivism.txt

Hewson, P.W. ve Hewson, M.G. (1984). The Role of Conceptual Conflict in Conceptual Change and the Design of Science Instruction. *Instructional Science*. 13, 1-13.

Holmes, A. (2002). *Lifelong learning*. Oxford: Capstone Publishing.

Kim, B. (2001). *Social Constructivism.* http://www.coe.uga.edu/epltt/ Social Constructivism. htm. (25.08.2007).

Kim, B. (2001). Social Constructivism. In M. Orey (Ed.), *Emerging Perspectives on Learning, Teaching and Technology.*

Knowles, M. S. (1996). *Adult learning*. In R.L. Craig (Ed.), *ASTD training & development handbook: A guide to human resource development* (4th ed.) (pp. 254-265). New York: McGraw Hill.

Koç, G. (2005).Yaşam boyu öğrenme. Ö. Demirel (Ed.), Eğitimde Yeni Yönelimler içinde (s. 213-225). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Marlowe, B.A. ve Page, M.L. (2005). Creating and sustaining the constructivist classroom. California: Corwin Press.

McMahon, M. (1997, December). *Social Constructivism and the World Wide Web-A Paradigm for Learning.* Paper presented at the ASCILITE conference. Perth, Australia.

Olsen, D.G. (1999). Constructivist principles of learning and teaching methods. *Education*, *120*(2), 347-355.

Özden,Y. (2005). *Öğrenme ve Öğretme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık (7.Baskı).

Parkinson, A. (1999). Developing the Attribute of Lifelong Learning.*29th ASEE/IEEE Frontiers in Education Conference*, November 10 - 13,San Juan, Puerto Rico.

Pintrich, P.R. (2000). *The roal of goal orientation in self-regulated learning.* In M. Boekaerts, P. R. Pintrich ve M. Zeidner (Eds.), Handbook of Self-Regulation: Theory, Research and Applications (ss. 452–502) İçinde, San Diego, CA: Academic Pres.

Prawat, R.S. ve Floden, R.E. (1994). Philosophical Perspectives on Constructivist Views of Learning. *Educational Psychologist,* 29(1), 37-48.

Rasmussen, J.(1998). Constructivism and Phenomenology What Do They Have In Common and How Can They Be Told Apart? *Cybernetics and Systems,* 29(6), 553-576.

Saban, A. (2010). Çoklu zekâ kuramı ve türk eğitim sistemine yansıması (6.basım). Ankara: Nobel Yayın.

Schunk, D. H. (1994). *Self-regulation of self-efficacy and attributions in academic settings,* D. Schunk, B. J. Zimmerman. (ed.). Self-Regulation of Learning and Performance, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Schunk, D. H. (2001). Self-regulation through goal setting, ERIC/CASS Digest 12-00, 1-6.

Schunk, D. H. (2009). Öğrenme teorileri, eğitimsel bir bakışla (çev. M. Şahin). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tezci, E. ve Gürol, A.(2003). Olusturmacı Ögretim Tasarımı ve Yaratıcılık. *The Turkish Online Journal of Educational Tecnology (TOJET)*, 2, (1),8.

Torres, R.M. (2001). *Lifelong Learning in the North, Education for All in the South,* International Conference on Lifelong Learning, Beijing.

Web: www.unesco.org/education/uie/news/beijing.shtml adresinden 15.12.2015 tarihinde alınmıştır.

Von Glasersfeld, E. (1993). Questions and answers about radical constructivism. In K. Tobin (Ed.), "The practice of constructivism in science education." Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Von Glasersfeld, E. (1995). A Constructivist Approach to Teaching. L. Steffe ve J. Gale (Ed.). *Constructivism in Education* içinde. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. 3-16. http://www.coe.uga.edu/epltt/SocialConstructivism.htm. adresinden 15.12.2015 tarihinde alınmıştır.

Wang, C. H. (1997). Linking STS teacher development and certification. Proceedings of the National Science Council, Republic of China, Part D, *M a thematics, Science, Technology Education*, *7* (2), 67-76.

Wittrock, M. C.(1992). Generation Learning Processes of the Brain, Educational Psychologist, 27, 4, 531-541.

Yurdakul, B. (2005). Yapılandırmacılık. Eğitimde Yeni Yönelimler. Ö. Demirel (Editör). *Eğitimde Yeni Yönelimler.* (Sayfa 39-64) (2. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Zimmerman, B. J. (1998). Developing self-fulfilling cycles of academic regulation: An analysis of exemplary instructional models. In D. H. Schunk & B. J. Zimmerman (eds.), *Self-regulated learning: from teaching to self-reflective practice* (ss. 1–20) İçinde, New York, NY: The Guilford press.

Zimmerman, B. J. (2000). Attaining Self-Regulation: A Social Cognitive Perspective. Boekaerts, M., Pintrich, P. R., Zeidner, M. (Ed.) *Handbook of Self- Regulation* (s. 13–39). Academic Press: California

Zimmerman, B. J. (2002). *Developing self-regulated learners beyond achievement to self-efficacy,* Washington: American Psychological Association.

Zimmerman, B. J., Bonner S. ve Kovach, R. (1996). *Developing self-regulated learners, beyond achievement to self-efficacy.* Washington: American Psychological Association

Zimmerman, B., J.,(2001). "Theories of Self-Regulated Learning and Academic Achievement: An Overview and Analysis", (ed. Barry J. Zimmerman and Dale H. Schunk), *Self-Regulated Learning and Academic Achievement Theoretical Perspectives*, Lawrence Erlbaum Associates, USA.

2. Basım

Avrupa Birliği Bağlamında

YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE

Ayşen Bakioğlu
Özge Hacıfazlıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1648
Eğitim No.: 317
ISBN : 978-605-320-555-5
© 2. Basım, Kasım 2017

Avrupa Birliği Bağlamında YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE

Ayşen Bakioğlu - Özge Hacıfazlıoğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen., Hacıfazlıoğlu, Özge.
Avrupa Birliği Bağlamında YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE / *Ayşen Bakioğlu - Özge Hacıfazlıoğlu*
2. Basım, VIII + 204 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-555-5
1. Avrupa Birliği 2. Yükseköğretimde Kalite 3. Kalite Temini 4. Eğitimde Kalite 5. Üniversite

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

BÖLÜM I: KALİTE KAVRAMI **11**

Yükseköğretimde Kalite Değerlendirmesinin Tarihsel Kökenleri 12
Yükseköğretimde Kalite Yaklaşımları 15
Objektif Kavramlar Yaklaşımı 16
Göreceli Kavramlar Yaklaşımı 17
Gelişimsel Kavramlar Yaklaşımı 18
Yükseköğretimde Kalite Bağlamında Ortaya Çıkan Eğilimler 21

BÖLÜM II: YÜKSEKÖĞRETİMDE ULUSLARARASILAŞMA VE KALİTE **23**

Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Bağlamında Kalite 23
Uluslararasılaşma Rasyonelleri ve Motivasyonları 32
Yükseköğretimde Uluslararasılaşmanın Önemi 36
Bolonya Süreci 38
1. Dönem 1948-1972: Politik Odak Demokrasi ve Akademik Özgürlük 40
2. Dönem 1973-1989: Pragmatik Olarak İşbirliği Peşinden Koşma Çabaları 41
3. Dönem 1990-1999: Küresel Rekabet Doğu Avrupa'nın Demokratik İnşası, Bilgi Ekonomisi Stratejisine Bağlılık ve Bolonya Sürecinin İnşası 42
Bolonya Süreci ve Avrupa Yükseköğretim Alanı 45
Avrupa Yükseköğretim Alanı ve Devlet Sorumluluğu 46
Avrupa Yükseköğretim Alanı ve Yükseköğretime Erişim 48
Bolonya Süreci, Yükseköğretimde Rekabet Edebilirlik ve Otonomi 50
Avrupa Birliğinde Uluslararasılaşma 54
Erasmus 61
Öğrenci ve Öğretim Elemanları Hareketliliği 64
Tanınma ve Temel Bileşenleri 66
Erasmus Plus: Avrupa Birliği Eğitim Öğretim Gençlik ve Spor Programı 68
Uluslararasılaşmaya Yöneltilen Bazı Eleştiriler 74

BÖLÜM III: AB YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE GÖSTERGELERİ 81

Avrupa Birliği ve Kalite Kavramı 81
Kalite Göstergeleri için Alanlar 83
Avrupa Birliği ve Yükseköğretimde Kalite Göstergeleri 87
Kurumsal Kalite 89
Kurumsal Kalite Kültürü 97
Performans Göstergeleri 100

BÖLÜM IV: KALİTE DENETİM MEKANİZMALARI 139

Dış Denetimde Avrupa Standartları 141
Dış Denetime Dayalı Kalite Temini 142
Ulusal Kalite Temin Sistemlerinin Karakter ve Oryantasyonu 144
Dışsal Kalite Temininin Odağı 150
Eleştirel ve Negatif Değerlendirme Raporlarının Yayınlanması 152
Kalite Temininin Gelişiminde Avrupa Yükseköğretim Alanının Etkisi 153
Yükseköğretim Kurumlarının, Ulusal Olmayan Ajanslar Tarafından Değerlendirilmesi 155
Avrupa Yükseköğretim Alanında Kalite Temini için Avrupa Standartları ve
Rehberi (ESG) ile Ulusal Sistemlerin Değerlendirilmesi 158
Kalite Temininde İşverenlerin Katılımı 161
Dış Kalite Temini Sağlanırken Yaşanan Zorluklar 161
Uluslararası Sıralamalar ve Kalite 165

BÖLÜM V: SONUÇ 167

KAYNAKÇA 191

KAYNAKÇA

Aly, N. & Akpovi, J. (2002). Total Quality Management in California Public Higher Education. *Quality Assurance in Education*, 9(3), 127-131.

ASHE (2009). *ASHE Higher Education Report*. ASHE Higher Education Report Series, 35 (2). San Francisco, CA: Jossey Bass.

Andreu, M.E. & Brennan, J. (2011). Implications of the Bolonya Process for Equity in Higher education. Curaj, A., Scott, P., Vlasceanu, L., Wilson, L. (Eds.), *European Higher Education at the Crossroad*s (s.101-108). Springer.

Bakioğlu, A., Kirişçi Sarıkaya A. (2015) Eğitimde Özelleştirme, Avantaj ve Dezavantajlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bakioğlu, A., Dalgıç, G. (2014) Eğitimcilerde Yansıtıcı Düşünme, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Bakioğlu, A. (1996). Üniversitede Toplam Kalite Yönetimi ve Özdeğerleme. *M.Ü. Atatürk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 8, 49-65.

Bakioğlu, A. (1996). *Ders Değerlendirme: Yönetim İçin Göstergeler,* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İstanbul

Bakioğlu, A., Hacıfazlıoğlu, Ö. (2001). *Influence of Policy on Academics' Career Development*. ISATT Biannual Konferansı.

Bakioğlu, A., Hacıfazlıoğlu, Ö. (2003). *Academics and Students Attitudes Towards the Use of Technology in Lecture*s. Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Bakioğlu A., Hesapçıoğlu, M. & Baltacı, R. (2000). *Üniversitede Akreditasyon ve Düşünceler.* M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 3: 39-47.

Bakioğlu A. & Gürdal A. (2001). *Lisansüstü Tezlerde Danışman ve Öğrencilerin Rol Algıları: Yönetim İçin Göstergeler.* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 1: 9-18

Bakioğlu, A. & Baltacı, R. (2010) *Akreditasyon Eğitimde Kalite*, Nobel Yayıncılık, Ankara

Bakioğlu, A. & Certel, S. (2010). Erasmus Programına Katılan Öğrencilerin Akademik Yaşantılarının Nitel Olarak İncelenmesi. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi,* 18(1-2), 37-63.

Bakioğlu, A. & Kurnaz Ö. (2014) *Araştırmada Kalite,* 3. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Özcan M. (2014) Çin (Şanghay) Eğitim Sistemi. Bakioğlu A. (Ed) *Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi, Pisa'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri*, 3. Basım, Nobel yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Altay Gökmen İ. (2014) Japonya Eğitim Sistemi, Bakioğlu A. (Ed) *Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi, Pisa'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri.* Nobel yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Sılay N. (2014) *Yükseköğretim ve Öğretmen Yetiştirmede Karakter Eğitimi.* 3. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Ülker, N. (2015) *Üniversitede Akreditasyon,* Nobel Yayıncılık, Ankara.

Bakioğlu, A. & Bayrak-Gürbüzer B. (2015) *Kanada Yükseköğretiminde Kalite*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Barnett, R. (1992). *Improving Higher Education. Total Quality Care.* Open University Press, Buckingham.

Bertolin, J. C. G. (2015). Quality in Higher Education: From the Diversity of Conceptions to

the Relentless Conceptual Subjectivity. *Creative Education*, 6, 2410-2421

Becker, R. & Kolster, R. (2012). *International Student Recruitment: Policies and Developments in Selected Countries. Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education.* http://www.nuffic.nl/en/library/ international-student-recruitment.pdf adresinden erişilmiştir.

Becket N. & Brookes. M. (2015). Analysing Quality Audits in Higher Education". Brookes e Journal of Learning and Teaching**.** (www.brookes.ac.uk/publications/ bejlt/volume issue2/academic /becket_brookes). (Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2005).

Bergseth, B., Petocz, P. & Dahlgren, M. A. (2014). Ranking quality in higher education: guiding or misleading? *Quality in Higher Education, 20*(3), 330-347.

Berlin Humbolt Universitat. (2002). *Kalite Raporu.* Berlin, Almanya.

Bok, D. (2006). *Our underachieving colleges: A candid look at how much students learn and why they should be learning more.* Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Brandenburg, U. & De Wit, H. (2011). The *End of Internationalisation. International Higher Education*, 62, 15-17. http://www.che.de/downloads/IHE_no_62_Winter_2011.pdf adresinden erişilmiştir.

Bruderle, Z. & Zöllner, M. (1995) Forschung und technologie in Rheinland –Pfalz. Ministrüm für Wirtschaft, Verkehr, Landwirtschaft und Weinbau.

Cabal, B. A. (1993) T*he University as an Institution Today: Topics for Reflection.* Unesco Publication.

Campbell, C. & Wende, M. (2002). *Institutional Initiatives and Trends in Quality Assurance for Higher Education". Exploratory Trend Report.* The European Network for Quality Assurance in Higher Education, Finland.

Cardoso, S., Rosa, M. J. & Stensaker, B. (2015). *Why is Quality in Higher Education not Achieved? The View of Academics. Assessment & Evaluation in Higher Education.* DOI: 10.1080/02602938.2015.1052775

Cheng, Y. C. & Tam, W. M. (1997). Multi Models of Quality in Education. *Quality Assurance in Education, 5*(1), 22-31.

Cheung, J. C. M. (2015). Professionalism, profession and quality assurance practitioners in external quality assurance agencies in higher education, *Quality in Higher Education, 21*(2), 151-170, DOI: 10.1080/13538322.2015.1051795

Cheung, P. P. T. & Tsui, C. B. S. (2010). Quality Assurance for All. *Quality in Higher Education, 16*(2), 169-171, DOI: 10.1080/13538322.2010.485723

Chevaillier, T. (2002). Higher Education and its Clients: Institutional Responses to Changes in Demand and in Environment. *Higher Education, 44*(3/4) 303-308.

Christie, H., Munro, M. & Fisher, T. (2004). Leaving university early: exploring the differences between continuing and non-continuing students. *Studies in Higher Education*, 29 (5), 617-621.

Clark, P., M. (1997). Reflections on Quality Assessment in England: 1993-1996. *Quality Assurance in Education,* 5 (4), 217-224.

Clark, C. M. (2001). Taking shop: Authentic conversation and teacher learning. Teachers College Press: U.S.

Clewes, D. (2003). A Student Centered Conceptual Model of Service Quality in Higher Education. *Quality in Higher Education*, *9*(1), 69-85.

Corbett, A. (2011). Principles, problems, politics….What does the historical record of EU cooperation in higher education tell the EHEA generation?. Currie, A., Scott, P., Vlasceanu, L. & Wilson, L. (eds), *European Higher Education at the Crossroads* (s.39-59). Springer.

Craft, A. (1994). *International Developments in Assuring Quality in Higher Education.* The Falmer Press, London.

Crosier, D., Horvath, A., Kerpanova, V., Kocanova, D. & Riihelainen, J. (2014). *Modernisation of Higher Education in Europe: Access, Retention and Employability.* http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_ reports/180EN.pdf adresinden erişilmiştir.

Çoruh, M. (1999). *Yükseköğretimde Toplam Kalite Yönetimi Nasıl Başarılı Olur? Yükseköğretimde TKY Prensiplerinin Uygulanması,* Haberal Eğitim Vakfı, Ankara.

Dervişoğulları, M. (2015). "Avrupa Birliğinde Uluslararasılaşma". Marmara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programı Yükseköğretimin Yönetimi dersi proje çalışması, İstanbul.

Dill, D. D. (2010). We can't go home again: Insights from a Quartercentury of experiments in external academic quality assurance. *Quality in Higher Education,16*(2), 159-161, DOI: 10.1080/13538322.2010.48572.

Doherty, G., (1997). Quality, Standards, The Consumer Paradigm and Developments in Higher Education. *Quality Assurance in Education*, 239-248.

Drennan L., Beck M. (2001). Teaching Quality Performance Indicators- Key Influences on UK Universities'Scores. *Quality Assurance in Education*, *9*(2), 92-102.

ECIB- The National Unions of Students in Europe (2005). *Bolonya with Students, ESIB - The National Unions of Students in Europe*, http://www.ehea.info/ uploads/seminars/bwse_executivesummary_eyes.pdf adresinden erişilmiştir.

Educational Policy Institute. (2008). *Producing Indicators of Institutional Quality in Ontario Universities and Colleges: Options for Producing, Managing and Displaying Comparative Data*. Toronto: Higher Education Quality Council of Ontario.

EHEA. (2012). *Bucharest Ministrial Communique.* http://www.ehea.info/ Uploads/(1)/Bucharest%20Communique%202012(2).pdf adresinden erişilmiştir.

Ekong D. (2004). *Quality of Higher Education, Commission II, Final Repor*t, Unesco.

ENQA European Association for Quality Assurance in Higher Education (2005). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area.* Helsinki, http://www.enqa.net/Bolonya.lasso adresinden erişilmiştir.

ENQA. (2015). *ENQA Report to Ministers Responsible for Higher Education in the EHEA*.http://www.enqa.eu/wpcontent/uploads/2015/04/ENQA_report_Yerevan_2015.pdf adresinden erişilmiştir.

European Comission. (2013). *High Level Group on the Modernisation of Higher Education. Report to the European Commission on improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions*. http://ec. europa.eu/education/library/reports/modernisation_en.pdf adresinden erişilmiştir.

European Commission. (2014). *Erasmus+ The EU programme for Education, Training, Youth and Sport 2014-2020*. http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-in-detail_en.pdf adresinden erişilmiştir.

European Commission (2003). *Realising the European Higher Education Area.* Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, Berlin.

European Commission/EACEA/Eurydice. (2015). *The European Higher Education Area in 2015: Bolonya Process Implementation Report.* Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Parliement. (2012). *25 years of Erasmus: Connecting Europe since 1987.* http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20120126STO 36311/html/25-years-of-Erasmus-connecting-Europe-since-1987 adresinden erişilmiştir.

European University Association. (2005). *Charting the Course Between Public Service and Commercialisation: Prices, Values and Quality.* EUA Conference on the Occasion of the 600th Anniversary of the University of Turin.

European University Association. (2003). *Developing an Internal Quality Culture in European Universities: Report on the Quality Culture Project: 2002-2003.* EUA: Brussel.

Eurydice. (2005) *Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2004/05 National: Trends in the Bolonya Process*" Belgium 2005

Eurydice. (2010). *Focus on Higher Education in Europe 2010: The Impact of the Bolonya Process*.http://eacea.ec.europa.eu/Education/eurydice/documents/thematic_reports/122EN.pdf adresinden erişilmiştir.

Feller, I. (2002). New organizations, old cultures: Strategy and implementation of interdisciplinary programs. *Research Evaluation*, 11, 109–116.

Feng, D. H. (2004). *Further analyses of the recent ranking by Shanghai Jiaotong University of the top 500 universities in the world for selected countries and regions in the United States*. http://people.duke.edu/~myhan/feng.pdf adresinden erişilmiştir.

Filippakou, O. (2011). The idea of quality in higher education: a conceptual approach, Discourse. *Studies in the Cultural Politics of Education*, 32(1), 15-28, DOI:10.1080/01596306.2011.537068

Foskett, N. & Maringe, F. (2010). *Globalisation and Internationalisation in Higher Education: Theoretical, Strategic and Management.* Bloomsbury Academic, London GBR.

Frazer, M. (1994). Quality in Higher Education: An International Perspective", D. Green (ed.) *What is Quality in Higher Education?,* SRHE and Open University Press, Buckingham.

Gamage, D. & Miningberg, E. (2003). The Australian and American Higher Education: Key Issues of the First Decade of the 21 st Century. *Higher Education,* 45, 183-202.

Gaither, G. , Nedwek, B. P. and Neal, J. E. (1994). M*easuring Up: ThePromises and Pitfalls of Performance Indicators in Higher Education.* ASHE-ERIC Higher Education Reports, No:5.

Globalization. (2015). In Merriam-Webster.com. http://www.merriam-webster.com/dictionary/globalization?show=0&t=1421364771 adresinden erişilmiştir.

Gözaçan, N. & Ziarati R. (2000). Developing a Quality Criteria for Applications in the Higher Education Sector in Turkey. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 20-39 National Agency Higher Educational (2005). *Bolonya Report*. Greece.

Gümüşeli,A.İ., Zagidullin, M. & Hacıfazlıoğlu, Ö. (2016) Implementation of Change at The Local Level: Motivations For Internationalization of Higher Education Among University Lecturers in Istanbul, Turkey. (In Press).

Gümüşeli, A. İ. & Hacıfazlıoğlu, Ö. & Dalgıç, G. (2010). La Transicion Hacia Un Nuevo Escenario Academico: Historias Narrativas De Academicos Extranjeros Que Trabajan En Universidades Turcas [Transition To A New Academic Setting: Narrative Stories of Foreign Academics Working At Turkish Universities]. *Revista de curriculum y formación del profesorado.* 14 (3): 99-116**.**

Green, D. (1994). *What is Quality in Higher Education.* SRHE and Open University Pres, Buckingham.

Hacıfazlıoğlu, Ö. (2010). Yükseköğretimde Lider Olarak Göreve Uyum Sağlama Süreci: Türkiye ve Amerika'dan Kadın Liderlerin Deneyimleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.* 10 (4): 2221-2273.

Hacıfazlıoğlu, Ö. (2006). "Avrupa Birliği Kalite Göstergeleri ve Türkiye Örneği". Marmara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Doktora Tezi, İstanbul.

Hacıfazlıoğlu, Ö**.** (2016). Yaratıcılık, İnovasyon ve Okul Liderliği. *Eğitim Yönetiminde Liderlik.* (283-323). N. Güçlü & S. Koşar (eds). Pegem Yayınları: Ankara.

Hackl, E. (2011). Tensions in the policy objectives of the European Higher Education Area? Public good and public responsibility versus Service Liberalisation Equality versus Institutional Diversity. Currie, A., Scott, P., Vlasceanu, L. & Wilson, L. (eds), *European Higher Education at the Crossroads* (s.83-101). Springer.

Hägg, I. & Wedlin, L. (2013). Standards for quality? A critical appraisal of the Berlin Principles for International rankings of universities. *Quality in Higher Education,* 19(3), 326-342, DOI: 10.1080/13538322.2013.8527

Harris, M. & Holley, K. (2008). Constructing the interdisciplinary ivory tower: The planning of interdisciplinary spaces on university campuses. *Planning for Higher Education*, 36 (3), 34-43.

Harvey L. & Newton J. (2004). Transforming Quality Evaluation.. *Quality in Higher Education*, *10*(2), 149-165.

Harvey, L. & Green D. (1993). Defining Quality. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, *18*(1), 11-27.

Harvey, L. & Knight, P.T (1996). *Transforming Higher Education.* Open University Press, Buckingham.

Hazelkorn, E. (2007). *How do rankings Impact on higher education?.* https://www.oecd.org/edu/imhe/39802910.pdf adresinden erişilmiştir.

Henard, F. & Leprince-Ringuet, S. (2008). T*he Path to Quality Teaching in Higher Education.* https://www1.oecd.org/edu/imhe/44150246.pdf adresinden erişilmiştir.

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2001). *Avrupa Birliği Program ve Ajanslarına Aday Statüsüyle Türkiye'nin Katılımı.* İKV Yayınları, İstanbul.

Johannes Guttenberg Universitat (2002). *Das Zentrum fur Qualitatssicherung und Entwicklung (ZQ)*. Mainz, Entrum fur Qualitatssicherung und Enrwicklung.

Kalaycı, N., Watty, K. & Hayırsever, F. (2012). Perceptions of quality in higher education: a comparative study of Turkish and Australian business academics. *Quality in Higher Education, 18*(2), 149-167.

Kalkınma Araştırmaları Merkezi (2014): "Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler için Çekim Merkezi Haline Gelmesi". Kalkınma Bakanlığı: Ankara.

Karp, M. M. &Stacey, G. W. (2013). *What We Know About Nonacademic Studen Supports.* Community College. Research Center, Teachers College, Columbia University

Knight, J. (1997). *Internationalisation of Higher Education in Asia Pacific Countries*. European Association for International Education, Amsterdam.

Knight, J. (2004). Internationalization remodeled: Definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education*, 8(1), 5-31.

Knight, J. (2011). *Five myths about internationalization. International Higher Education.* http://www.che.de/downloads/IHE_no_62_Winter_2011.pdf adresinden erişilmiştir.

Knight, P. T. (2001). Employability and Quality. *Quality in Higher Education,* 7(2), 93-95, DOI: 10.1080/13538320120059981

Korkut, H. (1992). Türkiye'de Üniversite Açma Politikası. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 24*(2), 69-93.

Korkut, H. (2002). *Sorgulanan Yüksek Öğretim.* Anı Yayıncılık, Ankara.

Köksoy, M. (1998). Y*ükseköğretimde Kalite ve Türk Yükseköğretimi için Öneriler.* Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kuh, G., D. & Hu, S. (2001). The Effcets of Student- Faculty Interaction in the 1990's. *The Review of Higher Education*, *24*(3), 309- 332.

Kuh, G. D. (2009). What Student Affairs Professionals Need to Know about Student Engagement. *Journal Of College Student Development, 50*(6), 683-706

Kumar, P., Sarkar, S. & Sharma, R. (2009). *Migration and diaspora formation: Mobility od Indian Students to the Developed World.* IMDS Working Paper Series.

Kültür Bakanları Konferansı, (Yükseköğretim Çerçeve Yasası) uyarınca Lisans ve Yüksek Lisans Programlarının Akreditasyonuna ilişkin Eyaletler Arası Geçerliliği olan Yapısal Koşullar: Kültür Bakanları Konferansının 10.10.2003 Tarihli Kararı, Almanya 2003.

Kwan Y.K. Paul N. (1999). Quality Indicators in Higher Education-comparing Hong Kong and China's Students. *Managerial Auditing Journal, 14,* 20-27

Land Nordrhein Westfalen (2001). Bericht des Landes Nordrheinwestfalen.

Leidenfrost, J.& Brock, C. (1999). Austria' Education in a Single Europe. Tulasiewicz (ed.) Routledge Falmer, Londra.

Leslie, D. (1999). Quality assurance and student work experience. *Quality Assurance in Education.* 7 (4): 209-215.

Lodge, J. M. & Bonsanquet, A. (2013). Evaluating quality learning in higher education: Re-examining the evidence. *Quality in Higher Education, 20*(1), 3-23.

Martin, M. & Sauvageot, C. (2011). *Constructing an Indicator System or Scorecard for Higher Education.* International Institute for Educational Planning.

Martin, M. (2009). On the relationship of external quality assuranceand equity: Can they converge on national policy agendas?, *Quality in Higher Education, 15*(3),251-262, DOI: 10.1080/13538320903343156

Miklavic, K. (2011). *Academic values against the commodification of higher education: An episode in constructing the discursive meaning of higher education in the Bolonya Process*. Springer, DOI: 10.1007/978-94-007-3937-6_7

Ministry of Education (2002). *Erasmus Institutional Performance Supplementary Data* www.erasmus.ac.uk/statistics/performanceooand02/Section1 html adresinden ulaşılmıştır.

National Agency for Higher Education (2005). *Quality Convergence Study UK.* İngiltere.

National Agency for Higher Education (2003). *The Changing Face of Higher Education in Sweden.* Lenanders Grafisca, Kalmar

National Unions of Students in Europe (2005). *Bolonya with Student Eyes***.** ESIB's Bolonya Analysis: Bergen.

Newton, J. (2002). Barriers to Effective Quality Management and Leadership: Case Study of Two Academic Departments. *Higher Education,44,* 185-212.

Niedermeier, F. & Pohlenz, P. (2016). State of Play and Development Needs: Higher Education Quality Assurance in the ASEAN Region. DAAD: Jakarta

Nokkala, T. (2011). Institutional autonomy and the attractiveness of the European Higher Education Area – facts or tokenistic discourse?.

Nokkala, T. (2011). Institutional Autonomy and the Attractiveness of the European Higher Education Area – Facts or Tokenistic Discourse?. In C. A., S. P., V. L., & W. L. (Eds.), *European Higher Education at the Crossroads: Between the Bolonya Process and National Reforms.* Bolonya Process Principles, Teaching and Learning, Quality Assurance, Mobility. (s. 59-82). Dordrecht: Springer.

National Agency for Higher Education (2005). Bolonya Report. Norway.

OECD. (2008). *The Global Competition for Talent Mobility of the Highly Skilled Executive Summary.* http://www.oecd.org/sti/inno/41362303.pdf adresinden erişilmiştir.

OECD. (2010). *International Mobility in Higher Education*. http://www.oecd.org /innovation/policyplatform/48137663.pdf adresinden erişilmiştir.

OECD. (2011). *Education at a Glance, 2011*. Paris: OECD.

OECD. (2013a). *Education Indicators in Focus.* http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EDIF%202013--N%C2%B014%20(eng)-Final.pdf adresinden erişilmiştir.

OECD. (2013b). *Education at a Glance 2013: OECD Indicators.* http://www.oecd.org/edu/eag2013%20%28eng%29--FINAL%2020%20June%202013.pdf adresinden erişilmiştir.

Oğuz, O. (1992). *Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite*. T.C. Başbakanlık Yayınları, Ankara.

Özer, M., Gür , B. S. & Küçükcan, T. (2011). Kalite Güvencesi: Türkiye Yükseköğretimi için stratejik tercihler. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1 (2): 59-65.

Pascarella, E. (1991). The Impact of college on students: The nature of the evidence. *Review of Higher Education*, 14 (4), 453-466.

Pascarella, E. & Terenzini, P. (1991). How College Affects Students: Findings and Insights from Twenty Years of Research, San Francisco: Jossey Bass.

Prescott, A. & Simpson, E. (2004). Effect of student motivation commences with resolving 'dissatisfiers'. *Journal of Further and Higher Education*, 28 (3), 248-259.

Pitman, T. (2014) Reinterpreting higher education quality in response to policies of mass education: the Australian experience. *Quality in Higher Education, 20*(3), 348-363.

Quality Assurance Agency for Higher Education (2002). *Handbook for Institutional Audit: England*. QAA, Gloucester. Qiang, Z. (2003). Internationalization of higher education: towards a conceptual framework. Policy Futures in Education, *1*(2), 248-270.

Ramona, K.M., Sower, V. E. & J. Motwani, (1997). A comprehensive model for Implementing total quality management in higher education. *Benchmarking for Quality Management and Technology*, 4(2): 104-120.

Ramsden, P. (1986). Students and Quality. Moodie (ed.), *Standards and Criteria in Higher Education*, (s. 107-121). Open University Press, UK.

Randall, J. (2002). Quality Assurance: Meeting the Needs of the User. *Higher Education Quarterly*, 188-203

Reichert, S. & Tauch, C. (2005). *TRENDS IV: EUROPEAN UNIVERSITIES IMPLEMENTING BOLONYA*. EUA Publivations.

Reynold, J.S., Macpherson, S., Pazshiardis, P. & Frielick, S. (200). The Quality of Courses at the University of Cyprus. *Teaching in Higher Education***,** *5*(2), 219-232.

Robson, J., Francis, B., & Read, B. (2004). Gender, Student Confidence and Communicative Styles at University: The Views of Lecturers in History and Psychology. *Studies in Higher Education, 29*(1), 7-21.

Sa, C. (2008). Interdisciplinary strategies in U.S. research universities. *Higher Education,* 55 (5), 537-552.

Sağlamer, G. (2000). *Avrupa Birliğine Entegrasyonda Türk Üniversitelerinin Rolü***.** Başbakanlık Basımevi.

Spelt, H. J. A Biemans, H. Tobi, P. A. Luning & M. Mulder (2009). Teaching and learning in interdisciplinary higher education: A systematic review. *Educational Psychology Review*, 21, 365-378.

Saruhan Ş.C. (2002). The Role of Education in the Process of Integration with the E.U. : Duties and Responsibilities of Marmara University. *Öneri Dergisi* , V-X.

Støren, L. A. & Aamodt, P. O. (2010). The quality of higher education and employability of graduates. *Quality in Higher Education, 16*(3), 297-313.

Sursock, A. (2004). *Developing a European Dimension for Quality Assurance*. European University Association.

Şimşek, H. & Hacıfazlıoğlu, Ö. (2012) Disiplinlerarası Yeni Üniversite ve Türkiye'de Fen Edebiyat Fakülteleri İçin Bir Yapılanma Önerisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB), 12*(2)*, 731-749.*

Stevens, R. S., Loudon, D. L., Kenneth, W., Oosting, K., Migliore, H. R. & Carle, M. H. (1997). *Strategic planning for private higher education*. NY: Haworth Press.

Tadaki, M. (2013). *How are we doing higher education internationalisation? University World News.* http://www.universityworldnews.com/article.php?story=2013052818005080 adresinden erişilmiştir.

Tauch, C. (2005). *Two Degree Structure", "Recognition", Trends IV: Implementing Bolonya.* European University Association.

Tavenas, F. (2003). *Quality Assurance: A Reference System for Indicators and Evaluation Procedures.* European University Association, Brüksel.

Taylor, J. (2001). The Impact of Performance Indicators on the Work of University Academics: Evidence from Australian Universities. *Higher Education Quarterly, 55*(1), 42-61.

Terzioğlu, T. (2000). *Avrupa Birliği'ne Entegrasyonda Türk Üniversitelerinin Rolü,* Başbakanlık Basımevi, İstanbul.

The Official Bolonya Process Website. (t.y.). *A Framework for Qualifications in the European Higher Education Area: Bacground report.* http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/Bolonya/documents/QF-EHEA-May2005.pdf adresinden erişilmiştir.

The Quality Assurance Agency for Higher Education (2002). *Handbook for Institutional Audit: England,* Gloucester.

Thomas, E.H. & Galambos, N. (2004). What Satisfies Students? Minig Student Opinion Data with Regression and Decision Tree Analysis. *Research in Higher Education***,** *45*(3), 251- 269.

Tremblay, K. (2001). *Student Mobility Between and Towards OECD Countries: A Comparative Analysis. In International Mobility of the Highly Skilled, OECD.* http://pesona.mmu.edu.my/~chtan/Seminar/9202011E.pdf adresinden erişilmiştir.

Tremblay, K. (2004). *Links between Academic Mobility and Immigration*. Paper presented Symposium on International Labour and Academic Mobility: Emerging Trends and Implications for Public Policy, October, 22, Toronto.

Ulusal Ajans. (t.y.a). *Bolonya Projesi.* http://www.ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%C4%B1/erasmus-program%C4%B1/2007-2013-d%C3%B6nemine-ait-bilgi-ve-belgeler/alt-faaliyetler/ulusal-ajans-merkezli-faaliyetler/Bolonya-projesi adresinden erişilmiştir.

Tierney, W. G. (2015). "Barriers to Innovation and Creativity in Higher Education", 1. Uluslararası Yükseköğretim Çalışmaları Konferansı, Boğaziçi Üniversitesi, 14-16 Ekim.

Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45, 89-125.

Tinto, V. (1997). Classrooms as communities: exploring the educational characteristic of student persistence. *Journal of Higher Education*, 68 (6), 599-623.

Ulusal Ajans. (t.y.b). *Erasmus+ Erasmus Programı*. http://www.ua.gov.tr/ programlar/erasmus-program%C4%B1/erasmus-program%C4%B1 adresinden erişilmiştir.

Ülker, N. (2014) Akreditasyonun Akademik Kaliteye Etkisi Üzerine Uluslararası bir Araştırma, Doktora tezi, literatür inceleme raporu, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Van Vught, F. A., & Westerheijden, D. F. (1994). Towards a general model of quality assessment in higher education. *Higher Education*, 28, 355-371.

Van der Wende, M.C. (1999). Quality assurance of internationalization and internationalizationof quality assurance. H. de Wit and J. Knight (eds), *Quality and Internationalization in Higher Educatio*n, Paris: OECD/IMHE.

Vardar, Y. (1998). *Üniversite/Araştırma/Teknoloji/Sanayi İlişkileri Üzerine Düşünceler,* Ege Üniv., İzmir.

Vardar, Ö. (2016). "Yükseköğretim Kalite Güvence Sistemi", Yükseköğretim Kalite Güvence Sistemi Üzerine Görüşler Konferansı. 21 Ocak. http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/zonguldak-haberleri/beu-de-yuksekogretim-kalite-guvence-sistemi-uz_231405/ adresinden erişilmiştir.

Wächter, B. (2004). The Bolonya Process: Developments and Prospects. *European Journal of Education, 39*(3), 265-273.

Wächter, B., Kelo, M., Lam, Q. K. H., Effertz, P., Jost, C. & Kottowski, S. (2015). *University Quality Indicators: A Critical Assessment*. http://www. europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563377/IPOL_STU(2015)563377_EN.pdf adresinden erişilmiştir.

Wenger, E. (2008). *Communities of practice: Learning, meaning and identity*. UK: Cambridge University Press.

Wiklund, H., Klefso, B., Wiklund P., & Edvardsoson, B.(2003). Innovation and TQM in Swedish Higher Education Institutions-Possibilities and Pitfalls. *TQM Magazine,* Cilt:*12*(2), 97-107.

Woodhouse, D. (1999). *Quality and Quality Assurance", Quality and Internalisation in Higher Education,* OECD Publications, Paris.

Yardımcı, T. (2001). Bilgi Toplumu, Eğitimde Kalite ve Avrupa Birliği Entegrasyon Sürecinde Yükseköğretim. *M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 3-5.

Yorke, M. (1999). Leaving early. Undergraduate non completion in higher education. London: Falmer Press.

YÖK. (t.y.a). *Mevlana Değişim Programı*. http://www.yok.gov.tr/web/ mevlana/temel-bilgiler

YÖK. (t.y.b). *Yurtdışı Lisansüstü Eğitim Bursları.* http://www.yok.gov.tr/web/burs/ogretim-uyelerine-verilen-destekler adresinden erişilmiştir.

Yükseköğretim Kurulu (2005a). *Bolonya Süreci ve Türkiye.* Rektörler Komitesi Toplantısı, İzmir.

Yükseköğretim Kurulu (2005b).*Towards the European Higher Education Area, Bolonya Process, Template for National Reports 2004-2005.* YÖK, Ankara.

Yükseköğretim Kurulu (2004). *Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durum.* YÖK, Ankara.

Yükseköğretim Kurulu (2002). *Yükseköğretimde Kalite: Rektörler Konferansı*, YÖK, Afyon

Yükseköğretim Kurulu (2015). *Yükseköğretim Kalite Güvencesi Yönetmeliği.* Sayı: 29423. Resmi Gazete: Ankara

Zgaga, P., Teichler, U. & Brennan, J. (Eds) (2013). *The Globalisation Challenge for European Higher Education Convergence and Diversity*. Centres and Peripheries. Peter Lang Edition.

4. Basım

EVLİLİK VE AİLE TERAPİSİ

Prof. Dr. İbrahim Ethem ÖZGÜVEN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 860
Psikolojik Danışma No.: 43
ISBN: 978-605-133-762-3
© 4. Basım, Ekim 2017

EVLİLİK VE AİLE TERAPİSİ

Prof. Dr. İbrahim Ethem ÖZGÜVEN

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özgüven, İbrahim Ethem.
Evlilik ve Aile Terapisi / *İbrahim Ethem Özgüven*
4. Basım, XIV + 344 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-762-3
1. Evlilik 2. Aile Terapisi 3. Evlilikte Çatışma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1 EVLİLİK ve AİLE TERAPİSİ

Sosyal Bir Sistem Olarak Aile 1
Ailede Alt Gruplar ve Denge 2
Evlilik ve Aile Terapisi 3
Evlilik ve Aile Terapisinin Bireysel Terapiden Farkları 4
Evlilik ve Aile Terapisine Duyulan Gereksinim ve Ülkemizdeki Araştırmalar 4
Aile Terapisinin Amacı ve İşlevi 6
Psikoterapide Üçlü Etkileşim 7
Geleneksel Psikoterapi Yöntemindeki Bireysel Tutum 7
Psikanalitik Yöntemin Etkisi 9
Kişilerarası Etkileşim ve Grup Dinamiği 9
Ailede Etkileşim ve Uyum 11
Sistem Yaklaşımı Olarak Aile Terapisi 12
Evlilik ve Aile Terapisinin Günümüzdeki Durumu 14
Aile Terapisi veya Aile Danışmanlığı 15
Evlilik ve Aile İlgili Konuları Araştırma ve Değerlendirme 16

Bölüm 2 EVLİLİK ve AİLE

Evliliğin Bireysel ve Sosyal İşlevi 19
İslamda, Erkek, Kadın ve İnsan 20
Evlenme Nedenleri ve Evliliğin işlevi 21
Evliliğin Aşamaları 23
Ailenin Tanımı ve İşlevi 24
Aile Kavramının Gelişimi 25
Ailenin Temel Nitelikleri 26
Ülkemizdeki Aile Türleri 27
Aile Birliğinin Yaşam Kuralları 29
Aile Birliğinin Korunması ve Yasal Denetim 30

Bölüm 3 EŞ SEÇME ve EVLENME

Eş Seçme Süreci 31
Eş Seçme Kuramları 32
    Ortak Özellikler Kuramı 32
    Zıt Özellikler Kuramı 32
    Birbirini Tamamlayan Gereksinimler Görüşü 33
    Uyaran-Değer-Rol Kuramı 33

Ülkemizdeki Geleneksel Eş Seçme Yaklaşımları 34
Tanışıp Anlaşarak Evlenme Yaklaşımı 35
Evlilik İçin Gerekli Bireysel Ön Koşulları 36
Eşi Tanımada Aşamalar 39
Evlilik Öncesi Arkadaşlık 39
Karşıt Cins Arkadaşlığına İlişkin Görüşler 45
Nişanlılık Dönemi ve Koşulları 46
Evlenecek Kişilerde Olması Gereken Şartlar 48
Nikah Koşulları ve Evlenme 49

Bölüm 4 EŞ SEÇME SÜRECİNİ ETKİLEYEN ETMENLER

Eş Seçme Yöntemleri 51
Eş Seçiminde Bilgi Kaynakları 52
Eş Seçiminde Kişi ve Ailesi 52
Eş Seçiminde Tarafların Aradığı Nitelikler 54
Fiziki ve Maddi Nitelikler 54
Kişilik ve Karakter Özellikleri 55
Sosyo-Ekonomik Durum 56
Eğitim Düzeyi 57
Bireylerin Yaşları 58
Fiziki Güzellik 59
Dini İnanç 59
Bekaret 60
Ailelerin Çocuklarının Eşlerinde Aradığı Nitelikler 60
Nikahsız Beraberlik 61
Evlenince, Aileyle Birlikte Oturmak 62

Bölüm 5 AİLEDE SAĞLIKLI YAŞAM ve UYUM

Ruh Sağlığı Yerinde Olan Kişilerin Nitelikleri 63
Ruh Sağlığı ve Bireysel Çatışmalar 66
Sağlıklı Kişilerde Uyum ve Denge 66
Evlilikte Ruh Sağlığı 67
Ailede Ruh Sağlığı 69
Sağlıklı ve Sağlıksız Aile 71
Evlilikte İletişim ve Uyum Sağlayıcı Temel İlkeler 73
Saydam Olunuz ve Duygularınızı Paylaşınız 74
Hoşlanıp-Hoşlanmadıklarınızı Açıkça Belirtiniz 76
Bir "Aile" Olduğunuzu Unutmayınız 76
Karar ve Sorumlulukları Paylaşınız 77

Cinsel Yaşamınızı Canlı Tutunuz ... 78
Sosyal İlişkilerinizi İhmal Etmeyiniz ... 79
Aile Bütçesinin İçinde Olunuz ... 79

Bölüm 6 EVLİLİK ve AİLE SORUNLARI

Aşkın Anlamı ve Gerçek Aşkın Nitelikleri ... 81
İletişim ve Etkileşim ... 83
Cinsel İlişki Sorunları ... 84
Cinsel Rollerle İlgili Sorunlar ... 85
Eşlerin Kişilik Bozuklukları ve Zararlı Alışkanlıkları ... 85
Eşlerin Beden ve Ruh Sağlığı ... 87
Gelir Yetersizliği ve İşsizlik ... 87
Çocuk Yapamama ... 89
Geçici Ayrı Kalma ve Birleşme ... 90
Evlilik Dışı İlişkiler ... 90
Davranışlarda Açık ve Dürüst Olmama ... 91
Çocukların Evden Ayrılması ... 92
Eşlerin Yaşlılık Dönemi ... 93

Bölüm 7 CİNSEL SORUNLAR ve CİNSEL TERAPİ

Cinsel Sorunların Türleri ... 95
Cinsel Güçlüklerin Niteliği ve Aşamaları ... 96
Cinsel İstek Güçlükleri ... 98
İlişkiye Hazır Oluş Bozuklukları ... 100
Orgazm Problemleri ... 103
Cinsel Organ Ağrı ve Sancıları ... 106
Cinsel Sorunların Nedenleri ve Uyum ... 107
Cinsel Kimlik ve Cinsel Roller ... 108
Cinsel Terapi Yaklaşımları ve Gelişimi ... 109
Psikanalitik Yaklaşım ... 110
Davranışçı Yaklaşım ... 111
Masters ve Johnson'un Terapi Yöntemi ... 111
Grup Psikoterapisi Yaklaşımları ... 112

Bölüm 8 AİLE ve EVLİLİKTE ÇATIŞMA

Evlilik İlişkileri ve Çatışma Nedenleri ... 113
Evlilikte Çatışma Kaynakları ... 114
Cinsel Çatışmalar ... 115

Tarafların Çatışmayı Ele Alış Davranışları 116
Çatışma Durumunun Değerlendirilmesi 117
Yükleme Kuramı, Çatışma ve Yükleme 118
Araştırmalara Göre Çatışma Nedenleri 119
Çatışmalarla Başa Çıkma ve Uyum Sağlama 121
Uyum-Uyumsuzluk ve Başetme Yolları 122
Uyuma ve Uyumsuzluğa Yönelik Davranışlar 122
Çatışma ve Bunalımlarla Başetme Yolları 124

Bölüm 9 PSİKOLOJİK DANIŞMA ve PSİKOTERAPİ

Psikolojik Danışmanın Tanımı 127
Psikolojik Danışmanın Amacı ve İşlevi 129
Psikolojik Danışman veya Terapistin Nitelikleri 129
Psikoterapiyi Etkileyen Bazı Nitelikler 132
Danışmanın Tutum ve Becerileri 132
Kaçınılması Gereken Davranışlar 132
Psikoterapi Sürecinde Karşılıklı Etkileşim 133
Danışmanların ve Terapistlerin İstendik Özellikleri 133
Danışmanların Mesleki ve Teorik Yönü 134
Psikolojik Danışma Etkileşimini Geliştiren İlke ve Tutumlar 134
Saygınlık İlkesi 134
Empatik Anlayış 135
Saydamlık İlkesi 135
Psikolojik Danışman veya Terapistin Terapi Sürecindeki Rolü 135
Psikolojik Danışma Sürecinin Bazı Aşamaları 137
Psikolojik Danışma ve Psikoterapi ile İlişkili Kavramlar 139

Bölüm 10 PSİKOTERAPİ YAKLAŞIMLARI ve UYGULAMA

Psikanalitik Yaklaşım 143
Danışanı Merkeze Alan Yaklaşım 144
Yönlendirici ve Rasyonel Yaklaşımlar 146
Rasyonel Tıp Modeli 147
Akılcı-Duygusal Terapi Yaklaşımı 148
Gerçeklik Terapisi 149
Öğrenme Kurallarına Dayalı Psikoterapi Yaklaşımları 150
Davranışçı ve Sosyal Öğrenme Yaklaşımı 151
Psikodrama ve Sosyodrama 151
Psikoterapi Uygulaması İlke ve Teknikleri 152
Görüşmelerin Kaydedilmesi 156
Psikoterapide Terapistin Yararlandığı, Araç, İlke ve Teknikleri 156

Bölüm 11 GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA ve PSİKOTERAPİ

Grupla Psikoterapinin Gelişimi 163
Grupla Psikoterapinin Niteliği ve İşlevi 164
Grupla Psikolojik Danışma Süreci ve Amaçları 165
Bireysel ve Grupla Psikoterapinin Benzerlikleri ve Farkları 166
Grupla Psikoterapinin Avantajlı ve Sınırlı Yönleri 167
Bir "Aile" Olarak Gruptaki Roller veTerapist 170
Bir Süreç Olarak Grup Etkileşimi 171
Grup Türleri ve Grupların Oluşturulması 173
Bireyin Grupla Psikoterapiyle Uygunluğu ve Gruba Hazırlanması 174
İlk Grup Toplantısı 176
Grupla Psikoterapide Yararlanılan Teknikleri 178
Grupla Psikoterapi Sürecinde "iyi Edici" Etkinin Gelişimi 179
Grupla Psikoterapi Sürecinin Gelişim Aşamaları 180
Grupla Psikoterapi Sürecinde Bireyde Olan Değişmeler 184
Son Grup Toplantısı 185

Bölüm 12 AİLE TERAPİSİNİN KURAMSAL NİTELİKLERİ

Aile Terapisine İlişkin Çeşitli Kuram ve Yaklaşımlar 187
Aile Terapisi Yaklaşımlarının Ortak Yönleri 189
Aile Terapisinin Türleri ve Bazı Düzenlemeler 189
Aile Terapisi Yaklaşımlarına Yöneltilen Eleştiriler 191
Evlilik ve Aile Terapilirinin Psikoterapi Kuramlarındaki Yeri 191
Aile Terapisini Etkileyen İki Temel Yaklaşım 194
Psikanalitik Kuram 194
Sistem Kuramının Gelişim ve Nitelikleri 196
Sosyal ve Açık Bir Sistem Olarak Aile 199
Açık Bir Sistem Olarak Ailenin Özellikleri 199
Bütünlük, İlişki, Birlikte Değişerek Var Olmak 199

Bölüm 13 AİLE TERAPİSİNDE DÖRT EKOL

Aile Terapisinde Ekolleri Belirleme Çabaları ve Sınıflama 201
Obje İlişkileri Yaklaşımı 202
Obje İlişkileri Kuramı 203
Obje İlişkileri Aile Terapisi Yaklaşımına İlişkin Temel Görüşler 203
Terapinin Niteliği 204
Sistem Yaklaşımı 205
Sistem Kuramında Aile Yapısı ve Alt Sistemler 205
Ailede Çatışma, Değişme ve Denge 206

Çatışmayı Önleyici ve Denge Sağlayıcı Mekanizmalar 207
Aile Terapisi Olarak Sistem Yaklaşımı 209
Sistem Yaklaşımının Temel Kavramları Sistem, Üçgenler, Geri Bildirim 210
Yapısal Aile Terapisi 211
Aile Yapısına İlişkin Varsayımlar 211
Entellektüel -Duygusal Etkileşim ve Denge 212
Yapısal Aile Terapisinin Amacı ve Yöntemi 213
Yapısal Aile Terapisinin Temel Teknikleri 214
Stratejik Aile Terapisi 216
Stratejik Yaklaşımın Temel Görüş ve Varsayımları 216
Ailenin Problemine Bakışı ve Terapinin Amacı 217
Stratejik Aile Terapisinin Temel Kavram ve Öğeleri 217
Terapi Yöntem ve Teknikleri 218

Bölüm 14 EVLİLİK TERAPİSİ ve UYGULAMA

Evlilik Terapisini Gelişimi Niteliği ve Amacı 219
Evlilik Terapisini Gerektiren Durumlar 222
Evlilik Terapisi Yaklaşımları 223
Evlilik Terapisi Süreci, Terapistin Rolü ve Etkileri 224
Terapide Çatışmaların Kuralla Çözümü 226
Eşlerin Birbirlerini Kontrol Aracı Olarak Kurallar 228
Terapide Eşlerin Birbirlerini Koruma Davranışları 228
Terapistin Yönergeleri Etkileri Türleri ve Nitelikleri 229
Farklı Davranma Yönergeleri 230
Alıştıkları Gibi Davranma Yönergeleri 231
Karı-Kocanın Oluşturduğu Aile Dengesinin Sağlanması 231
Eşlerarası Karar Seçeneklerinin Düşünülmesi ve Tartışılması 232
Evlilik Terapisinde, Terapistin Karşılaşabileceği Güçlükler 233

Bölüm 15 AİLE TERAPİSİ SÜRECİ ve BİREYSEL DEĞİŞİM

Aile Terapisine Uygun Olan Durumlar ve Ailelerin Terapiye Uygunluk Koşulları 235
Aile Terapisine Uygunluk Sorunları ve Bazı Tartışmalı Durumlar 237
Aile Üyelerinin Bağımlılığı 237
Eşlerin Ayrılma Eğilimi 237
Ailedeki Güçlü Üyelerin Tutumu 238
Ailenin Belirli Bir Sosyal Sınıftan Olması 239
Terapi Sürecini Etkileyen Etmenler 240

Terapiste Yönelik Değişkenler 241
Terapi Düzeni ve Aileye İlişkin Değişkenler 241
Problem Türleri ve Terapi Süreci 242
Aile Terapisini Uygulama Biçiminin Terapi Sürecine Etkileri 243
Terapistin Terapi Sürecine Uygunluğu 246
Terapi Sürecinin Etkileri ve Bireysel Değişim 247
Değişim Süreci ve Terapistin Etkileri 248
İlişkinin Gönüllü ya da Zorunlu Olması, Suçlu ve Suçsuz Olma 250
Yöneltmek ya da Yöneltmemek 251
Yardım Etmek ya da Cezalandırmak 252

Bölüm 16 AİLE TERAPİSİ İLKE ve TEKNİKLERİ

Katılacak Kişi Sayısı, Grubun Oluşturulması ve Terapi Sürecine İlişkin İlkeler 253
Gizliliğin Boyutları ve Kayıt Tutma 254
Aile Terapisinde Çocukların Durumu 256
Aile Üyelerinin Terapiye Katılmasında Karşılaşılan Engeller 256
Aile Terapisinde, "Aile" Anlayışı ve Yasal Durum 257
Aile Terapisinde Kullanılan Bazı Teknikler 258
Ev Ödevleri Vermek 259
Yeniden Yaşatma 259
Genogram 259
Somutlaştırma 260
Davranış Değiştirme Teknikleri 260
Çoklu Grup Terapisi 260
Paradoksal Uygulamalar 261
Etkileşimsel Aile Yapısının Değiştirilmesine İlişkin Yöntemler 261
Ayrı Yaşama Yaşantısı Geçirme, Uzlaştırma ve Barıştırma 265

Bölüm 17 AİLE TERAPİSİNDE UYGULAMA YÖNTEMLERİ

Aile Terapisinde Genel Yaklaşım 267
Uygulamaya Yönelik Bazı Temel Kavramlar 268
Tutkunluk 268
İkili Mesaj 268
Geçişlilik 268
Eşitsizlik ve Bölünme 269
Sahte Yakınlık 269
Şaşırtma 269
Grubun Oluşturulması 269
Görüşme Kuralları ve İlk Oturumda Terapist 272

Aile Hakkında Bilgi Toplama Aile Öyküsü, Görüşme ve Gözleme 272
Terapi Sürecinin Aşamaları: Isınma, Problemi Dillendirme ve Tanımlama 273
Terapistin Rolü ve İşlevi 276
Terapi Süresi ve Terapiyi Sonlandırma 277

Bölüm 18 BOŞANMANIN SONUÇLARI ve TERAPİ

Boşanma Süreci ve Nedenleri 279
Boşanmada Kaygı ve Stres Yaratan Süreç ve Eşler Üzerindeki Etkileri 280
Boşanma Sürecinde Yaşanan Aşamalar 281
Boşanma "Öncesi" Yaşanan Aşamalar ve Terapi 282
Boşanma "Sonrası" Yaşanan Aşamalar ve Terapi 284
Etkin Terapi Yaklaşımları 285
Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri ve Aşamaları 285
Boşanmış Aile Çocuklarının Karşılaşacağı Olası Sorunlar 287
Boşanma Sonrası Ana-Baba Çocuk İlişkileri 289
Çocuklara Zarar Veren Ana-Baba Davranışları 289
Boşanmanın Farklı Yaş ve Okul Dönemindeki Çocuklara Etkileri 290

Bölüm 19 ETKİLEŞİMSEL AİLE TERAPİSİ

Etkileşimsel Aile Terapisi Yaklaşımı 293
Bireyin İncelenmesi 294
Aileleri Tanıma Yöntemi 294
Aile Üyeleri Arasındaki Güç Çatışması 295
Aile Niteliklerini Belirlemede Karşılaşılan Sorunlar 296
Bir İletişim Sistemi Olarak Aile 297
Değişmeye Karşı Direnci Kırmada Terapistin Rolü 298
Terapide Yararlanılan Teknikler 298
Kişilerarası İletişimi Öğrenme Eğitimi 299
Terapide Aile İçi Güçler, Terapistin Tutumu ve Aile İle İşbirliği 299
Aile Yöneticilerinin ve Hiziplerin Kontrolü 301
Terapist Olmanın Avantajları 302

Bölüm 20 DAVRANIŞÇI AİLE TERAPİSİ

Davranışçı Terapinin Amacı, Süreci ve Düzeltilmesi Gereken Davranışlar 305
Davranışçı Aile Terapisinde Kullanılan Teknikler 307
Eğitim ve Bilgilendirme 307
Pozitif Pekiştirme 308
Sembolik Ödüllendirme 308
Değişken Pekiştiriciler Kullanma 308

Sistematik Duyarsızlaştırma 308
Tepkiyi Şekillendirme 308
Öğrenilen Davranışların Aile Ortamına Yansıması 308
Aile Bireylerini Eğitme Yaklaşımı 309
Aile Bireylerinin "Kendilerini Anlatması" Yaklaşımı 310
Aile Bireylerinin Oluşturduğu Etkileşim Ortamı 310

Bölüm 21 EVLİLİK ve AİLE KRİZLERİNDE TERAPİ

Evlilik ve Ailede Kriz ve Bunalım Nedenleri 313
Krizin Süresi, Şiddeti ve Kriz Sürecinin Aşamaları 315
Evlilik ve Aile Krizlerinde Psikoterapi ve Amacı 316
Krize Yönelik Evlilik ve Aile Terapisinin İlke ve Tekknikleri 317
İlk Görüşme 317
Krizin Sorumluluğunu Paylaşma 317
Bastırıcı Tutumları Engelleme 318
Suçlamaları Engelleme ve Duyguları Paylaşma 318
Destek ve Yardımları Harekete Geçirmek 318
Kriz Sonrası İzlenecek Yol 318
Terapiyi Sonlandırma 319

Bölüm 22 ÇÖZÜME YÖNELİK KISA AİLE TERAPİSİ

Sistem Kavramı ve Kısa Aile Terapisinin Sistem Anlayışı 321
Kısa Aile Terapisinin Nitelikleri 322
Terapide "Değişim ve Çözüm" Kuramı 322
Kısa Aile Terapisinin Düzeni ve Yeri 323
İlk Oturum 324
İlk oturumda İzlenen Aşamalar 324
Diğer Oturumlar 326
Genel Değerlendirme 326

Bölüm 23 AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ ve DİĞER BAZI YAKLAŞIMLAR

Aile Yaşam Döngüsü ve Aşamaları 329
Duvall'ın Aile Yaşam Döngüsü Yaklaşımı 329
Duvall'ın Yaşam Döngüsü Aşamaları 330
Dominan'ın Aile Yaşam Döngüsü Yaklaşımı 331
Dominan'ın Yaşam Döngüsü Aşamaları 331
Yaşam Dönemleri ve Evlilik 333
Diğer Aile Terapisi Yaklaşımları ve Teknikler 334
KAYNAKLAR 337-344

KAYNAKLAR

ACKERMAN, N.W. "**Family Process**" New York, London: Basic Books, 1970.

ACKERMAN, N.W. "**Expanding Theory and Practice in Family Therapy**" Family Service Ascociation of America, New York 1966.

AKKOYUN, F. ve Arkadaşları. "**Psikolojik Danışmaya Giriş**" (Gerard Egan'dan Çeviri) Form Ofset, Ankara 1994.

AKKOYUN F. "**Transaksiyonel Analize Giriş**", 72 TDFO, Ankara 1995.

AKYÜREK, A. "**Aile Tedavisi ve Sosyal Hizmet**" H.Ü. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 1990.

AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION (APA), "**Ethical Principles of Psychologists**". American Psychologist, 36, 633-638. (1981)

ARIKAN, Ç. "**Yoksulluk ve Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma**", Ankara, 1992.

ARIETTİ S. "**Cognitive Components in Human Conflict and Unconscious Motivation**", J. of A.A. of Psychoanalysis, 5, 5-16, 1977.

ATAKAN, A.S. "**Boşanma Sürecinde Yaşanan Evreler**" Psikoloji Dergisi, (6) 21, 1987.

ATABEK, E. "**Kışkırtılmış Erkeklik Bastırılmış Kadınlık**", Altın Kitaplar, İstanbul, 1989.

ARBUCKLE, D. S. "**Counseling and Psychotherapy: An Overview**" New York, London: Mcgraw Hill Book Co., 1967.

ASLAN, A. "**Farklı Cinsiyet Rollerinin Bireylerin Uyum Düzeylerine Etkisi**", (Y.L. Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik A.B. Dalı, Ankara, 1991.

ASLAN, A. "**Evli Bireylerin Cinsel Doyumlarının, Bireysel, Ailesel Cinsellikle İlgili Tutum ve Davranışları Açısından İncelenmesi**" (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Ankara, 1996.

AYSAN, F. "**Lise Öğrencilerinin Stres Yaşantılarında Kullandıkları Başaçıkma Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**", Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik A.B. Dalı, (Doktora Tezi), Ankara, 1988.

BACANLI, H., "**Duyuşsal Davranış Eğitimi**" Nobel Yayıncılık, Ankara, 1999.

BACANLI, H. "**Sosyal Beceri Eğitimi**", Nobel Yayıncılık, Ankara, 1999.

BALABAN, Ö. "**Aile Psikoterapileri**", H.Ü. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1986.

BALTAŞ, A., BALTAŞ, Z. "**Stres ve Başaçıkma Yolları**", Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987.

BANDURA, A. "**Social Foundations of Thought And Action**", Englewood, Prentice-Hall, N.1. 1986.

BANDURA, A., & WALTERS, R. "**Social Learning and Personality Development**" Holt, Rinehart & Winston, New York, 1963.

BARUCH, D.W. & MILLER. H, "**Evlilikte Cinsellik**", Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.

BATESON, G. "**The Biosocial Intepration Behavior in the Schizophrenic Family**" N.W. ACKERMAN ve diğerleri (Ed.) "Exploring the Base for Family Therapy", Family Service Ass. of America New York, 1961.

BAUCOM, D.H., & HOFFMAN, J.A. **"The effectiveness of marital therapy: Current status and application to the clinical setting"** In N.S. Jacobson & A.S. Gurman (Eds.). Clinical handbook of marital therapy, New York: Guilford Press, 1986.

BAYMUR, F. **"Danışma Psikolojisinin Alanı ve Danışmanların Görevleri"**, Türkiye'de Uygulamalı Psikoloji ve Sorunları, Psikologlar Derneği Yayınları. Ankara, 1980.

BELL, J.E. **"Contrasting Approaches in Marital Counseling"**, Family Process, 6, 16-26, 1967.

BERNE, E. **"Transactional Analysis in Psychoterapy"** Grove Dress, New York, 1961.

BİLEN, M. **"Sağlıklı İnsan İlişkileri"**, Mars Matbaası, Ankara, 1994.

BLOCH, S. **"Psikoterapilere Giriş"** (II. baskı) Çeviren: Engin Eker, Cerrahpaşa Yayın Birliği, İstanbul, 1989.

BOHANNON P. **"The six stations of Divorce"**, in Divorce and After, Anchor Books, New York, 1970.

BOWEN, M. **"Family therapy in clinical practice"** Jason Aronson. New York, 1978.

BRODY J.E. **"Personal Health"**, New York Times March 10, 1988.

BULUT I. **"Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi"**, Başbakanlık, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Ankara, 1993.

CANSEVER, G. **"Klinik Psikolojide Değerlendirme Yöntemleri"** Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.

COMBS, A. AVILA, D.L. PURKEY, W.W. **"Helping Relationships"** Boston: Allyn and Bacon Inc. 1972.

CORSINI R.J. and WEDDING D. **"Current Psychotherapies"** (Fourth Edition), F.E. Deacock Publishers, Illinoi, 1989.

COREY, G. **"Theory and Practice of Counselling and Psychotherapy"** Monterey. Cal: Brooks Co. 1977.

CROW. M.J. **"Conjoint marital therapy"**, Psychological Medicine, 8., 1978.

CÜCELOĞLU, D. **"İyi Düşün Doğru Karar Ver"** İstanbul: Sistem Yayıncılık A.Ş., 1994.

CÜCELOĞLU, D. **"Yetişkin Çocuklar"**, İstanbul: Sistem Yay. A.Ş., 1994.

CÜCELOĞLU, D. **"İnsan ve Davranış"**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.

ÇAKMAKLI, K.. **"Aileler İçin Sosyal Hizmet"**, Ankara, 1991.

DELL, P.F. **"More thoughts on paradox: Rejoinder"**, Family Process, 20, 1981.

DINKMEYER, D. and CALDWELL, E. **"Developmental Counselin and Guidance: A Comprehensive School Approach"** MacGraw. Hill Book Company. New York, 1970.

DOĞAN, S. **"Aileye Yönelik Psikolojik Yardım"**; Psikolojik Danışma Aile Kurultayı Bildirileri Aile Araştırma Kurumu Ankara 1995.

DOĞAN S. **"Yaslı Öğrencilere Psikolojik Yardım"**, Yas Danışmanlığı VII. PDR Kongresi, Gazi Üniversitesi Ankara, 1999.

DOĞANER, İ. ve METE, L. **"Bir Aile Terapisi Modeli: Çözüme Yönelik Kısa Terapi"**,3P Dergisi (1), Ankara, 1995.

DOMINIAN, J. 1989 **"Evlilik Terapisi"** S.BLOCK (Ed.) Engin Eker (Çev: Ed.) Psikoterapilere Giriş, Cerrahpaşa Yayın Birliği İstanbul, 1989.

DÖKMEN, Ü. **"İletişim Çatışmaları"** İstanbul: Sistem Yayıncılık A.Ş., 1994.

DÖKMEN, Ü. **"Sosyometri ve Psikodrama"** Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1995.

DÖNMEZER, İ. **"Ailede İletişim ve Etkileşim"** Sistem Yayıncılık, İstanbul 1999.

DPT, **"Türk Aile Yapısı"** DPT VI. Beş Yıllık Kalkınma Plânı. Ö.İ.K. RAPORU, 38-45. Ankara, 1989.

DUMON, W. **"Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikası"**, Çev: M.R. ESENGÜL, Aile ve Toplum, 1(2), 1-11, 1991.

DURMAZKUL, A. **"Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihleri"**, Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Psikolojik Danışma ve Rehberlik B. Ankara, 1991.

EDINBURG M.G. **"Clinical Interviewing and Counseling"**, Appleton Century, N.Y. 1975

EKER, E. **"Psikoterapilere Giriş"** Cerrahpaşa Yayın Birliği, İstanbul, 1989.

EKER, E. **"Evlilik Sorunları"** N.arat, Kadın ve Cinsellik, Say. Yayınları, İstanbul, 1993.

ELKAİM, M. **"A systemic approach to couple therapy"** Family Process, 25, 35-42., 1986.

ELLIS, A. **"Humanistic Psychotheray: The Rational Emotive Approach"** The Julian Press, Inc New York, 1973.

ELLIS, A. **"Rational-Emotive Terapy"** Current Psychotherapies. (Ed.: R. Corsini). Peacock Pub. Itasca: 1989.

ELLIS, A. and Harper A.R. **"A Guide to Successful Marriage"**, Wielshire, Califorma, 1961.

ENGELS, F. **"Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni"**, Çev.: Kenan SOMER, Sol Yayınları, Ankara, 1987.

EROL, N. **"Aile Tedavisi"**. Psikoloji Dergisi, Sayı: Eylül, 1978.

ERKAN, G. **"Sosyal Hizmette Mülakat"**, Şafak Matbaası. Ankara, 1997.

ERKAN, G. **"Boşanmanın Çocukların Benlik Tasarımı Düzeyine Etkisi"** (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1986.

ERKAN, S. **"Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri"** Ankara, 1996.

ERSEVER, O.G. **"Encounter Gruplarında Sözsüz İletişim"** Grup Psikoterapileri Kongre ve Sempozyum Bildirileri. Ankara: Grup Psikoterapileri Derneği Yayınları, 160-134. 1987.

FALLON, I. R. H. & LIBERMAN, R. P. **"Behavioral therapy for families with child management problems"** In M.R. Textor (Ed.), Helping families with special problems Jason Aronson, New York, 1983

FENELL, D. L. ve BARRY K. W. **"Couseling Families"** An Introduction to Marriage and Familiy Therapy, Denver, Colorado: Love Publishing Company, 1989.

FOLEY, V. D. **"Family Therapy"** Raymond J, Wedding D. (Eds) "Current Psyshotherapies". İllinois: Peacock Publishers, 1984.

FRANK, J. **"Psikoterapi Nedir?"** S.BLOCH (Ed.) Engin EKER (Çev. Ed.) Psikoterapilere Giriş. Cerrahpaşa Yayın Birliği. İstanbul, 1989.

FREUD, S. **"Psikanalize Giriş"** - Genel Nevroz Öğretisi" Çev. G. Koptagel - İtal, (3.Baskı), Altın Kitaplar Yayını, İstanbul 1984.

FROMM, E. **"The Art of Loving"**, Harpers, New York, 1956.

GARRISON, C ve J. WEBER **"Family Crisis Intervention Using Miltiple Impact Therayp"** Social Case Work, Vol. 62 No.10: 585-594, 1981.

GAZDA, G.M. **"Grup Counseling"**, Alyn and Bacon, Bosfon, 1971.

GENÇTAN, E. **"İnsan Olmak"**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988.

GENÇTAN, E. **"Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar"** Remzi Kitapevi, İstanbul, 1989.

GIBSON, R.L. ve Mitchell, M.H. **"Introduction to Counseling and Guidance"**, (Third Edition) MacMillan Pub. Comp. New York: 1990.

GLASSER, W. ZUNIN, L. **"Reality Therapy"** In R. Corsini (Ed), Current Psychotherapies Itasca, III: peacock, 1973.

GLICK, **"The family life cycle and social change"** Family Relations. 123-129., 1989.

GÖKÇE Birsen, **"Evlilik Kurumu ve Aile Yapısı ile İlişkileri"**, Aile Ansiklopedisi T.C. Başbakanlık A.A. Kurumu, Ankara, 1991.

GRANVOLD, D.K. **"A Study of Sex Role Expectancy and Female"** Pedler, L.M., Postdivorce Adjustment. Journal of Divorce, 2 (4), 383- Schellie, S.G., 393, 1979.

GURMAN, A.S., Kniskern, D.P. (Eds), **"Handbook of Family Therapy"** Brunner-Mazel Publ., New York, 1981.

GÜÇRAY, S. **"Davranışçı Terapi Araştırmaları ile ilgili Bir tarama Çalışması"**, Çukurova Üni. Eğitim Fak. Adana, 1989.

GÜÇRAY, S. **"Matemli Aile Bireylerine Psikolojik Yardım"**, Aile Kurultayı Bildirimleri, Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1995.

GÜLERCE, A. **"Aile Terapisinin Psikolojiye Getirdiği Epistemolojik Yenilik"** Psikoloji Dergisi Aralık 1990, Cilt 7, Sayı 25.

GÜLERCE, A. **"Dönüşümsel Model"** IV. Ulusal Psikoloji Kongresi İzmir., 1988.

GÜLEÇ, C. **"Psikiyatrinin ABC'si"** Simavi., İstanbul, 1991.

GÜLEÇ, C. **"Psikoterapiler"** Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1993.

GÜLEÇ, C. **"Aile ve Evlilik Krizlerinde Acil Psikoterapi"** Psikoloji Dergisi. 6: 22: 20-26., 1988.

GÜRAN, N. **"Aile Hizmetleri"** Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 1. Sayı: 1, Sayı: 1. (1983), ss. 13-21.

GÜNCE, G. **"Çocuk Suçluluğu ve Aile"** Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Ankara, 1983.

HALEY, J. **"İletişim: Psikolojik Sorunlar ve Psikoterapi"** Çeviri A. UZUNÖZ, Ankara, 1988.

HARPER, A.R, **"The New Psychotherapies"**, Prentice Hall, Englewood, N.J, 1975.

HARTMAN, A. **"Bowen Family Systems: Theory and Practice"** W.REİD ve E.TOLSON (Ed). Models of Family Treatment Colombia University, New York, 1981.

HOLMES, J. **"Psychoanalysis and family therapy"** Journal of Family Therapy, 1983.

HOFMAN, L. **"Foundation of family Therapy"** Basic Books. New York 1981.

HUNT, M. **"Sexual Beheviors in the 1970,s"** Playboy Press, Chicago, 1974.

JACOBSON, N. S. **"The modification of cognitive processes in behaviorl marital therapy"** Guilford Press. New York 1984.

JACKSON, D. **"Family rules"** Archives of General Psychiatry, 1965.

JANZEN, C. ve O. HARRİS **"Family Treatment in Social Work Practice"** İllinois: F.E. Peacock Publishers inc., 1986.

KAPLAN, H.I ve A.M. FREEDMAN ve Diğerleri **"Comprehensive Textbook of Psychiatry"** Williams and Wilkins, Baltimore, 1981.

KAPLAN, H.S., **"The New Sexs Therapy"** Quadrangle, New York, 1974.

KASATURA, İ. **"Alkol Kullanımını Boyutları"**, Nöro-Psikiyatri K. Tebliğleri, İstanbul, 1987.

KATCHADOURIAN, A.H. **"Fundamentals of Human Sexuality"**, Holt, Rinehart and Winston, London, 1989.

KERİMOĞLU, E. **"Aile Tedavileri"** Ankara, 1986.

KINSEY A.C., **"Sexual Behevior in the Human Female"**, Saunders, Phcladelphia, 1953

KIRSCH, I. **"Cinsel Tedavi"** Kent Basımevi, İstanbul, 1977.

KILIÇCI, Y. **"Okulda Ruh Sağlığı"**, Şafak Ofset-Tipo Matbaacılık, Ankara, 1992.

KIRSCHNER, D.A., & Kirschner, S **"Comprehensive family therapy"** 9. Anual Convention of Amiracan Psychological Association, Anaheim, California., 1983.

KOVEL, J. **"A Complete guide to therapy"**, Penquin Books, middlesex, England, 1978.

KOPTAGEL, İ. G. **"Değişen Toplumda ve Türkiye'de Aile"**, İstanbul. 1985.

KOPTAGEL, İ. G. **"Ruhsal Etkileşim Açısından Çocuk ve Aile"**, Aile ve Çocuk. Ak Yayınları, İstanbul 1981.

KÖKNEL, Ö. **"Kaygıdan Mutluluğa Kişilik"**, Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul 1985.

KÖKNEL, Ö. **"Ailede ve Toplumda Ruh Sağlığı"** İstanbul: Hürriyet A.Ş., 1981.

LAZARUS, A. A. **"Multimodal Behavior Therapy"** Springer., New York, 1976.

LAZARUS, R.S. ve Folkman. S. **"Stress, Appraisal and Coping"** Springer: New York, 1984.

LESLIE, G.R. **"The Family in Social Context"**, Oxford Universty Dress, New York, 1982.

LEWIS, C. E. **"The Psychology of Counseling"** Holt, Rinehart and Winston, New York, 1979.

LIBERMAN, R.P., **"Beheviorol Approaches to Family and Couple Therapy"** New York, 1976.

MACNAB, F. **"Psychotherapy"** Spectrum Puplication, Melborne, 1991.

MACNAB, F. **"Life after Loss. Getting over Grief, Getting on with Life"**. Millennium Books, Sidney, Austraila., 1989.

MASTERS, W.H. and JOHNSON, V.E. **"Human Sexual Inadeguacy"**,Boston, 1970.

MATZ, M. **"Helping Family Members Cope With Grief"** Houghton Mifflin Company. Boston, 1979

MINUCHIN. S. **"Familles an Family Therapy"** University Press. Cambridge 1988.

MORENO, J.L. **"Sosyometrinin Temelleri"**, (Çeviri: N.Ş. Kösemihal) İstanbul, 1968.

NYSTUL, M. **"The Art and Science of Counseling and Psyhotherapy"**. Macmillan Publishing Company, New York, 1993

OHLSEN M.M. **"Marriage Counseling in Groups"** Champaigh, İlllinois, 1979.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma Ve Rehberlik"** PDREM Yayınları, (461 Sayfa) Sistem Ofset, Ankara, 1999.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Bireyi Tanıma Teknikelri"** PDREM YAyınları 396 Sayga, Sistem Ofset, Ankara, 1988.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Psikolojik Testler"** Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi PDREM Yayınları, 432 sayfa, Yeni Doğuş Basımevi, (İkinci Baskı) Ankara 1998.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Cinsellik ve Cinsel Yaşam"** PDREM Yayınları, 334 Sayfa, Sistem Ofset, Ankara 1997.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Görüşme İlke ve Teknikleri"** (2. Baskı) Odak Ofset Ankara, 1992

ÖZGÜVEN İ.E. **"Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitapı"** (ikinci Revizyon" 80 Sayfa. PDREM Yayınları, Ankara 1992.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Goodenough-Harris Adam Çizme Testi El Kitabı"** PDREM Yayınları, Ankara, 1996.

ÖZGÜVEN İ.E. **"16 Kişilik Faktörü Envanteri ve El Kitabı"** PDREM Yayınları, Ankara, 1995.

ÖZGÜVEN İ.E. ve BİLGE F. **"Lise Öğrencilerinin Cinsel Konulara Bakışı"** 7. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri, Selçuk Üniversitesi, Konya, 1998.

ÖZGÜVEN İ.E. ve ERGENE, T. **"38 Yıl Öncesine Göre Türk Yüksek Öğrenim Gençliğinin Değerler Sisteminde Olan Değişme ve Eğilimler"** (Araştırma), PDR Derneği Kongre Bildirileri, Ankara, 1997.

ÖZGÜVEN İ.E. ve Diğerleri **"Ticari Araç Soförlerinin Nitelikleri, Sorunları ve Trafik Kazalarının Nedenleri"** Araştırma 329 Sayfa Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu, Ankara 1997.

ÖZGÜVEN İ.E., BİLGE, F. **"Üniversite Öğrencilerinin Karşıt Cins Arkadaşlığı"** Araştırma, III. E.B. Kongresi, Uludağ Üniversitesi, Bursa 1996.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Üniversite Öğrencilerinin Cinsellikle İlgili Görüşleri ve Cinsel Doyumları"** (Araştırma) I. Eğitim Bilimleri Kongresi, Çukurova Üniversitesi Adana. 1995.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Üniversite Öğrencilerinin Evlilik ve Eş Seçmeye İlişkin Tercihleri"** (Araştırma) I. Aile Kurultayı Kongre Kitabı, 203-213. Ankara, 1994.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Ülkemizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Faaliyetlerinin Dünü ve Bugünü"**, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1 Ankara, 1990.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Üniversite Öğrencilerinin Uyum Sorunları ve Başetme Yolları"**, Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu, Bilkent Üniversitesi, 23-29, Ankara 1989.

ÖZGÜVEN İ.E., ve Diğerleri **"Yurtkur Yurtlarında Barınan Öğrencilerin Beklenti ve Problemleri"** (Araştırma) YURTKUR, 342 Sayfa, Ankara, 1988.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Üniversiteye Girişte Özel Dershanelerinin Etkisi"** (Araştırma) Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Ankara 1980.

ÖZGÜVEN İ.E. ve Diğerleri **"Üniversite Okuyan TÜBİTAK Bursiyelerinin Başarılarını Etkileyen Faktörler"** (Araştırma) TÜBİTAK Biim Adamı Yetiştirme Grubu, Ankara 148. Sayfa, 1978.

ÖZGÜVEN İ.E. **"The Problems of the College Entrance Examination and A Selection Models for Developing Countries"** J. Of World Education, Volume 7 (3), 1976.

ÖZGÜVEN İ.E. **"The Status of Research Conditions in Turkey"** Turkish Public Administration Annual, TODAİE, 1974.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Eğitsel ve Sosyo-Ekonomik Faktörler Açısından Üniversiteye Giriş Sorunu"** (Araştırma) Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, 371 Sayfa, Ankara 1974.

ÖZGÜVEN İ.E. **"Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler"**, (Araştırma), Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, 194 Sayfa, Ankara, 1970.

ÖZTÜRK, O. **"Psikanaliz ve Psikoterapi"**, Sevinç Matbaası, Ankara 1985.

ÖZUĞURLU, K. **"Evlilik Raporu"**, Altın Kitaplar Yayınevi İstanbul, 1985.

PATTERSON, C.H. **"Theories of Counselling and Psychotrherapy"** Harper Row Pub New York. 1966.

PATTERSON C.H. **"Relationship Counselling and Psychotrherapy"** Harper Row Pub. New York 1974.

RICHARD, N. J. **"Danışma Psikolojisi Kuramları"** Çeviri. Füsun Akkoyun ve Diğerleri TDFO, Ankara, 1995.

RICHTER, H.E. **"Hasta Aile"** Çeviri Kotpagel İ.G. Yaprak Yayınlar, İstanbul 1991.

ROGERS, C.R. **"A way of being"** Houghton Miffling, Boston, 1980.

ROGERS, C.R. **"Client-Centered Therapy"** Houghton-Miffling Co., Boston, 1951.

ROGERS, C.R **"On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy"** Constable. London: 1961.

ROLLINS B.C. and Feldman H. **"Marital Satisfaction over the Family Life cycle"** J. of marriage and family, 32 (54-66), 1970.

SATİR, V. **"Conjoint Family Therapy"** Science and Behavior Books, Inc. California, 1967.

SACCUZZO, D.P., & Kaplan, R.M. **"Clinical Psychology"** Boston: Allyn & Bacon, 1984

SARASON, I.G. & SARASON , B.R. **"Abnormal Psychology"**, N.J. Prentice-Hall, 1980

SEÇKİN, N. ve diğerleri, **"Aile Yapısı"** Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir, 1993.

SHAZER, S. C. **"Investigating Solutions in Brief Therapy"**. New York: Norton, 1988.

SİPORİN, M. **"Marriage and Family Therapy in Social Work"** Social Case Work, 61 No. 1:11-22, 1980.

SLİPP. S. **"Object relations: A Dynamic Bridge Between Individual and Family Treatment"**. NewYork: Jason Aronson, 1984.

SOLOMON P vePATCH. V. **"Handbook of Psychiatry"** California, 1974.

SULLİVAN, H.S. **"Clinical Studies in Psychiatry"** Norton, New York, 1956.

TAN, H. **"Psikolojik Danışma ve Evlilik Sorunları"** Tecrübe Psikoloji Çalışmaları, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 12 (12), İstanbul, 1976.

TAN, H. **"Psikolojik Yardım İlişkileri"** Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, 1988.

TEZER, E. **"Evli Eşler Arasındaki Çatışma Davranışlarını Algılama ve Doyum"** Hacettepe Üni. Psikolojik Danışma ve Rehberlik, 1986.

TOLSON, E. R. **"Conclusions: Toward a Metamodel for Eclectic Family Practice"** W.Reid ve E. Tolson (Ed.) Models of Family Treatment New York 1981.

TUĞRUL, C. **"Bilişsel - Davranışçı Terapiler"**. Türk Psikologlar Derneği Ankara, 1996.

TURAN, N. **"Sosyal Kişisel Çalışma"**, Ankara, 1992.

TÜRKÜM A.S. **"Stresle Başa Çıkma ve İyimserlik"**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 1999.

UÇMAN, P. **"Cinsel Sorunların Tedavisinde Yeni Yaklaşımlar"** Psikoloji Dergisi Ankara Haziran- Eylül, 1982, S. 14-15.

ÜNLÜ, S. **"Başkalarıyla Yaşayabilmek"**, Anadolu Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi, No: 3, Eskişehir, 1993.

VOLKAN, V.D. **"Psikanaliz Yazıları"**, (Çeviri, Çevik A. ve Ceyhan B.) Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1992.

VOLTAN, A. N. **"Terapötik İletişim"** Ankara, 1994.

WALTERS, M. **"The Elements of Structure in Therapy"** W.REİD ve E.TOLSON (Ed.) Models of Family Treatment New York: Colombia University, 1981.

WELLS, R. A. **"The Empirical Base of Family Therapy: Practice Implications"** W.REİD ve E.TOLSON (Ed.) Models of Family Treatment New York: Colombia University Press 248-305, 1981.

WOLBERG, L.R. **"The Practice of Psychiatry"**, Brunner / Mazzel, New York, 1982.

WOLPE, J. **"The Practice of Behevior Therapy"** Pergamon Press, New York, 1970.

YILDIRIM, İ. **"Evli Bireylerin Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler"** PDR Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 1992.

YÜRÜKOĞLU, A. **"Çocuk Ruh Sağlığı"**, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1992.

YÖRÜKOĞLU, A. **"GençlikÇağı: Ruhsağlığı ve Ruhsal Sorunları"**, Özgür Yayınları, İstanbul, 1994.

ZİLBERGELD, B, **" Male Sexuality"** Little Brown, Boston, 1978.

ZUK, G. H. **"Family Therapy: A Triadic-Besed Approach"** Behavioral Publications., New York, 1975.

4. Basım

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM
Teori ve Uygulama

Doç. Dr. Süleyman Avcı
Uzm. Arzu Yüksel

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1026
Eğitim No.: 224
ISBN : 978-605-133-927-6
© 4. Basım, Temmuz 2017

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM Teori ve Uygulama

Doç. Dr. Süleyman Avcı - Uzm. Arzu Yüksel

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Avcı, Süleyman., Yüksel, Arzu.
Farklılaştırılmış Öğretim Teori ve Uygulama / *Süleyman Avcı - Arzu Yüksel*
4. Basım, X+202 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-927-6
1. Farklılaştırılmış Öğretim 2. Teori 3. Uygulama

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM 1
Giriş 1
Kuramsal Temelleri 3
Farklılaştırılmış Öğretimin Yararları 5
Farklılaştırılan Öğrenci Özellikleri 6
Önbilgi 6
İlgi 6
Öğrenme Hızı 7
Bilişsel Yetenekler 7
Öğrenme Stilleri 7
Sosyo Ekonomik Özellikler 8
Ne Farklılaştırılmaktadır 8
İçerik 9
Süreç 9
Ürün 10
Duygular 10
Öğrenme Ortamı 11
Farklılaştırılmış Öğretim Stratejileri 11
Merkezler 11
İstasyon 12
Kademelendirilmiş Etkinlik 12
Öğrenme Sözleşmesi 12
Ajanda 13
Öykü Temelli Öğrenme 13
Grup Araştırması 13
Karmaşık Öğretim 13

Program Sıkıştırma ... 14
Okuma Çemberi ... 14
Farklılaştırılmış Öğretimde Değerlendirme Teknikleri ... 14
Öğretim Öncesinde Kullanılan Öz Değerlendirme Teknikleri ... 15
Öğrenme Sırasında Kullanılabilecek Öz Değerlendirme Araçları ... 16
Öğretim Sonunda Kullanılan Öz Ölçme Araçları ... 17

MERKEZLER ... 19
Giriş ... 19
Yararları ... 20
Uygulama İlkeleri ... 20
Uygulama Süreci ... 23
1. Hedeflerin Belirlenmesi ... 23
2. Kazanımların Analiz Edilmesi ... 23
3. Öğrencilerin tanınması ... 23
4. Sınıfın Organize Edilmesi ... 24
5. Materyallerin Geliştirilmesi, Malzemelerin Ayarlanması ... 24
6. Günün Planlanması ... 24
7. Ön Çalışma ve Gözden Geçirme ... 25
8. Öğrencilerin Merkezlere Geçişi ... 25
9. Öğrencilerin Değerlendirilmesi ... 25
Formlar ... 25
1. Öz Değerlendirme Formu ... 25
2. Merkez Öğrenci Listesi ... 26
3. Merkezler Öğrenci Listesi ... 26
Öğretmenin Görevi ... 26
Merkez Türleri ... 27
Örnek Uygulama-1 ... 33
Parmakların Anlamı ... 33
İlgi Merkezleri ... 35
Örnek Uygulama-2 ... 36

İSTASYONLAR ... 43
Giriş ... 43
Yararları ... 43
Uygulama İlkeleri ... 44
Uygulama Süreci ... 47
1. Hedeflerin Belirlenmesi ... 47
2. Kazanımların Analiz Edilmesi ... 47
3. Öğrencilerin tanınması ... 47
4. Sınıfın Organize Edilmesi ... 48
5. Materyallerin Geliştirilmesi, Malzemelerin Ayarlanması ... 48
6. Günün Planlanması ... 48
7. Ön Çalışma ve Gözden Geçirme ... 49
8. Öğrencilerin İstasyonlara Geçişi ... 49
9. Öğrencilerin Değerlendirilmesi ... 49

Öğretmenin Görevi ... 49
İstasyon Türleri ... 50
Örnek Uygulama-1 ... 52
Örnek Uygulama-2 ... 58

KADEMELENDİRİLMİŞ ETKİNLİK ... 67
Giriş ... 67
Yararları ... 68
Uygulama İlkeleri ... 68
Uygulama Süreci ... 70
1. Sınıf Düzeyi ve Dersin Belirlenmesi ... 70
2. Hedeflerin ve Temanın Belirlenmesi ... 71
3. Öğrenci Özelliklerinin Belirlenmesi ... 71
4. Kademelendirilecek Boyutun Belirlenmesi ... 71
5. Kademelendirmede Dikkate Alınacak Özelliğin Belirlenmesi ... 71
6. Materyal Hazırlanması ... 72
7. Değerlendirme Araçlarının Geliştirilmesi ... 72
8. Uygulama ... 73
9. Ölçme Araçlarının Uygulanması ... 73
Örnek Uygulama ... 73

ÖĞRENME SÖZLEŞMESİ ... 91
Giriş ... 91
Yararları ve Sınırlılıkları ... 92
Öğrenme Sözleşmesinin Bileşenleri ... 93
Özel Öğrenim Hedefleri ... 93
Stratejiler ve Kaynaklar ... 94
Değerlendirme Ölçütü ... 95
Ölçme ve Değerlendirme Araçları ... 95
Uygulama Süreci ... 96
1. Uygulamanın Mantığını Açıklama ... 96
2. Öz Değerlendirme ... 96
3. Temel Bilginin Sunulması ... 96
4. Öğrenme Hedeflerini Belirleme ... 97
5. Kaynakların ve Öğrenme Yaklaşımlarının Belirlenmesi ... 97
6. Ölçme Yollarının Belirlenmesi ... 97
7. Ölçüt Belirleme ... 97
8. Onay Alma ... 98
9. Uygulama ... 98
10. Öğrenciler Arası Bilgi Paylaşımı ve İşbirliği ... 98
11. Öğretmen Değerlendirmesi ... 98
12. Öğrenci Yansımaları ... 98
Öğretmenin ve Öğrencinin Rolü ... 99
Örnek Uygulama ... 100

AJANDA 107
Giriş 107
Yararları 108
Uygulama İlkeleri 108
Uygulama Süreci 110
1. Öğrencileri Tanıma 110
2. Uygulama Biçimine Karar Verme 110
3. Teknik Hakkında Eğitim Verilmesi 110
4. Görevlerin Verilmesi 110
5. Öğretmen Rehberliği 111
6. Değerlendirme 111
7. Yeni Ajanda Görevi 111
Ajanda Formu 111
Örnek Uygulama 112

ÖYKÜ TEMELLİ ÖĞRENME 117
Giriş 117
Yararları 118
Uygulama İlkeleri 118
Uygulama Süreci 119
1. Temanın Seçilmesi 119
2. Hikâye Üretilmesi 119
3. Hikâyenin Nasıl İlerleyeceğine Karar Verilmesi 119
4. Soruların Hazırlanması 120
5. Kaynakların Hazırlanması 120
6. Öğrencilerin Uygulamaya Davet Edilmesi 120
7. Mekân Oluşturulması: 120
8. Karakterlerin Oluşturulması 121
9. Hikâye Zincirleri 121
10. Hikâyenin Sonlandırılması 121
11. Ara Değerlendirme ve Bölümler Arası Geçiş 121
Ölçme ve Değerlendirme 123
Öğretmenin Görevi 123
Örnek Uygulama 123

GRUP ARAŞTIRMASI 127
Giriş 127
Faydaları 128
İlkeleri 128
Uygulama süreci 129
Birinci Evre 129
1.1. Birinci Adım 129
1.2. İkinci Adım 130
1.3. Üçüncü Adım 130
1.4. Dördüncü Adım 131
İkinci Evre 131

Üçüncü Evre 131
Dördüncü Evre 132
Beşinci Evre: 132
Altıncı Evre: 132
Ölçme ve değerlendirme 132
Öğretmenin görevi 133
Öğrencinin görevi 133

KARMAŞIK ÖĞRETİM 135
Giriş 135
Karmaşık Öğretimin Bileşenleri 136
1. Öğretim Planları: 136
2. Öğretim Etkinlikleri: 136
3. Statü Problemlerinin Çözümlenmesi: 136
Yararları 137
Uygulama İlkeleri 137
Uygulama Süreci 138
1. Konunun Belirlenmesi 138
2. Ön Hazırlık 139
3. Görevlerin Hatırlatılması 139
4. Grup çalışmaları 139
5. Öğretmen katkısı 139
6. Grup Sunumları 140
7. Değerlendirme 140
Öğretmenin Görevi 140
Öğrencinin Görevi 140

PROGRAM SIKIŞTIRMA 141
Giriş 141
Yararları 142
Uygulama İlkeleri 142
Uygulama Süreci 144
1. Hedeflerin Analiz Edilmesi 144
2. Öntestleri Geliştirme 144
3. Kime Öntest Uygulanacağına Karar Verme 145
4. Ön Test Uygulama 145
5. Hedeflere Önceden Sahip Olan Öğrenciler İçin Öğretim Zamanının Hızlandırılması 146
6. Konunun Belirli Bölümlerine Hakim Olan Öğrencilerin Eksikliklerinin Tamamlanması 146
7. Program Sıkıştırma Yapılan Öğrenciler İçin Alternatif Hazırlanması 146
8. Program Sıkıştırmanın Tüm Aşamalarının Kayıt Altına Alınması 148
Program Sıkıştırma Kapsamında Kullanılacak Testler ve Formlar 148
Bilgi Testleri 148
Program Sıkıştırma Formu 149
Hızlandırma 149
Zenginleştirme 151

OKUMA ÇEMBERİ 153
Giriş 153
Kuramsal Temeller 154
Uygulama İlkeleri 156
Okuma Çemberinin Uygulanması 159
Kitapların Belirlenmesi 160
Tekniğin Öğrencilere Tanıtımı 162
Kitapların Tanıtımı 164
Grupların Oluşturulması 164
Rollerin Belirlenmesi 164
Kullanılan Formlar 167
Bireysel Kontrol Listesi 167
Grup Kontrol Listesi 168
Kitap Öz Değerlendirme Formu 169
Toplantı Öz ve Akran Değerlendirme Formu 169
Öğretmen Gözlem Formu 170
Gözlemci Formu 171
Final Proje Seçim Formu 172
PROJELER 172
Final Projesi Değerlendirme Rubriği 172
Final Projesi Rubriği (Analitik) 173
Grup Yönergesi 174
Rol Yaprağı 175
Zamanın Planlanması 188
Grup Projeleri 188
Değerlendirme 189
Örnek Uygulama 191

KAYNAKÇA 193

KAYNAKÇA

Alwood, C.S., (2000). *Exploring the role of the teacher in student-led literature circle*. Araştırma Raporu. 05.04. 2010 tarihinde www.eric.ed.gov adresinden indirilmiştir.

Anderson, G., Boud, D. ve Sampson, J. (1996). *A learning contract: A practical guide*. London: Kogan Page.

Anderson, G.; Boud, D. and Sampson, J. (1998). Qualities of learning contracts. In Stephenson, J. and Yorke, M. (eds), *Capability and quality in higher education*, London: Kogan.

Avcı S., Yüksel A., Soyer M., Balıkçıoğlu S. (2009). Şiir bilgisi konusu için tasarlanmış farklılaştırılmış sınıf ortamının öğrenciler üzerinde yarattığı bilişsel ve duyuşsal değişimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB),* 9(3), 1043-1084

Avcı, S., Baysal, N., Gül, M. & Yüksel, A. (2013). Okuma çemberi yönteminin okuduğunu anlama becerisi üzerine etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi,* 4(6), 60-70.

Avcı, S., Yüksel, A. (2011). Okuma çemberi yöntemine göre kitap okumanın öğrencilere bilişsel ve duyuşsal katkıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 11 (3), 1285-1300.

Avcı, S., Yüksel, A. (2013). Öykü temelli öğrenme yaklaşımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Sakarya University Journal of Education*, 3(2) 21-35.

Avcı. S., Yüksel A., Akıncı T. (2010). Okuma alışkanlığı kazandırmada etkili bir yöntem: Okuma çemberi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (2), 5-24.

Bacak, S. (2008). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenenlerin akademik basarı ve yaratıcılıklarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Beler, Y., Avcı, S. (2011). Öğretimin farklılaştırılmasında etkili bir strateji: Katlı öğretim. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 109-126.

Bell, S. (2008). Storyline –A pedagogy based on respect and feelings. *TILTAI*, 4, 61-68.

Bell, S. (2012). *Storyline as motivation for language teaching.* 22.5.2014 tarihinde http://www.creativedialogues.lernnetz.de/docs/storyline_action.pdf adresinden indirildi.

Benek, İ. (2012). *İstasyonlarda öğrenme tekniğinin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin fen ve teknoloji dersindeki başarılarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yüzüncü yıl üniversitesi. Van.

Blum, H.T., Lipsett L.R., Yocom D.J. (2002). Literature circles: A tool for self determination in one middle school inclusive classroom. *Remedial and Special Education*, 23 (2), 99-108.

Boak, G. (1998). *The complete guide to learning contracts*. Gower Publishing.

Bottini, M. & Grossman, S. (2005). Center-based teaching and children's learning: The effects of learning centers on young children's growth and development. *Childhood Education*, 81(5), 274-278.

Brabham, E.G., Villaume S.K. (2000). Questions and answers: Continuing conversations about literature circles. *The reading teacher*, 54(3), 278-280.

Brandford, V., Harder, K. (2006). The Storyline approach and CLIL. In W. Arnold, N. Joseph, H. Mol, R. Mitchell-Scuitevoerder (Eds.) *Young learners and the content and language integrated learning continuum,* 4-10. Cantenbury: IATEFL YL SIG.

Burda, K. (2000). Living and learning: A four-year journey into literature circles. *Primary Voices K-6*, 9(1), 17-22.

Carpinelli, T. (2006). Literature circles: A collaborative success story!. *Library Media Connection*, 25(3), 32-33.

Catherine M., Lemieux, C.M. (2001). Learning contracts in the classroom: tools for empowerment and accountability. *Social Work Education*, 20 (2).

Chan, S.W., Wai-Tong, C. (2000). Implementing contract learning in a clinical context: report on a study. *Journal of Advanced Nursing*, 2000, 31(2), 298-305.

Chessin, D. (2007). Simple machine science centers. *Science and children*, 44 (6). 36-41.

Chiang, M., Huang C. (2005). *The Effectiveness of literature circles in EFL setting: A classroom investigation*. The Proceedings of 2005 International Conference and Workshop on TEFL & Applied Linguistics, Taipei, Crane Publishing Co, LTD.

Cohen, E.G. (1994). *Designing groupwork: Strategies for the heterogeneous classroom (2nd ed.).* New York, NY: Teachers College Press.

Cohen, E.G., Lotan, R.A., Scarloss, B.A., Arellano, A.R. (1999). Complex instruction: Equity in cooperative learning classrooms. *Theory Into Practice*, 38(2), 80-86.

Cole, B., McGuire, M. (2001, Nisan). *Storypath: A cross culturel study of children's construction of social studies understunding.* The Annuel meeting of the American Educational Research Association, Seattle.

Cole, B., McGuire, M. (2002, Kasım). *Young childrens construction of understanding about families an citizenship using storypath.* The Annuel Meeting of The National Council for The Social Studies, Phoenix.

Cosgrove, M.S. (1992). *Inside learning centers*. 21.05.2014 tarihinde http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED356875.pdf adresinden indirildi.

Culli, L.M. (2002). *Investigation of literature circles in the middle school language art classroom.* Unpublished Masters Dissertation: Chapman University.

DaLie, S.O. (2001). Students becoming real readers: Literature circles in high school English classes, in Ericson, B.O. (Ed.), *Teaching reading in high school english classes*. Urbana: NCTE, 84-100.

Daniels H. (2002). *Literature circles: Voice and choice in book clubs and reading groups*. 2.Bsk. Maine: Stenhouse Publishers.

Daniels, H. (1994). *Literature circles: Voice and choice in book clubs and reading groups*. Portland, ME: Stenhouse.

Daniels, H. (2003). How can you grade literature circles**?** *Voices From the Middle;* 11(1), 52-53.

Demir, M.R. (2008). *İstasyonlarda öğrenme modelinin hayat bilgisi dersindeki üst düzey beceri erişisine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Demiray, G., Dolu, N. (2011). Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerde çoklu zekânın değerlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences),* 20(1), 29-38.

Demirörs, F. (2007). *Lise ı. sınıf öğrencileri için ohm yasası konusunda öğrenme istasyonları'nın geliştirilmesi ve uygulanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. HAcettepe Üniversitesi. Ankara.

Erlauer, L. (2003). *Brain-compatible classroom: Using what we know about learning to ımprove teaching*. Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development.

Ford, M.P., Opitz, M.F. (2002). Using centers to engage children during guided reading time: Intensifying learning experiences away from the teacher. *The reading teacher,* 55(8), 710-717.

Frase, L. (2007a). http://www.effectiveteachingsolutions.com/ secondarylitcircletaskcard.pdf

Frase, L. (2007b). http://www.effectiveteachingsolutions.com/ litcircleevaluation.pdf

Furr, M. (2003). Why and How to Use EFL Literature Circles. http://www.eflliteraturecircles.com/howandwhylit.pdf. Adresinden 05.06.2010 tarihinde indirilmiştir.

Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century*. New York: Basic Books.

Gardner, H. (2008). *Multiple intelligences: New horizons in theory and practice*. New York, NY: Basic Books.

Gregory, G. H., & Chapman, C. (2002). *Diferentiated instructional strategies: One size doesn't fit all*. Th ousand Oaks, CA: Corwin Pres.

Harkness, S. (2011). *How the storyline method came to be...* 11.09.2012 tarihinde http://creativedialogues.lernnetz.de/en/trainershandbook-a.htm. adresinden indirildi.

Heacox, D. (2002). *Differentiating instruction in the regular classroom: how to reach and teach all learners, grades 3-12*. Free Spirit Publishing. Minneapolis

Hill, B.C., Johnson, N., Schlick-Noe, K. (2000). *Literature circles resource guide: teaching suggestions, forms, sample book lists, and database*. Christopher-Gordon Publishers.

Holt, CW. (2003). Raising expectations for the gifted. *Educational leadership*, 72-75.

Hsu, J.T. (2004). *Reading together: Student teacher meet in literature circles*. Paper presented at the National Conference on English Teaching and Learning (Huwei, Taiwan, 2004). 05.04. 2010 tarihinde www.eric.ed.gov adresinden indirilmiştir.

Järvinen H.M. (2011a). *Storyline and language learning*. 12.09.2012 tarihinde http://creativedialogues.lernnetz.de/en/trainershandbook-a.htm. adresinden indirildi.

Järvinen, H.M. (2011b). *Using the Storyline to teach second languages to immigrant learners: Finnish as a second language as an example*. 12.09.2012 tarihinde http://creativedialogues.lernnetz.de/docs/ theoretical_context.pdf adresinden indirildi.

Jensen, E.(2005). *Teaching with the brain in mind (2nd Edition)*. Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development.

Johnson, Johnson, (2002). Cooperative Learning Methods: A meta Analysis. *Journal of research in Education,* 12(1).

King-Sears, M.E. (2005). Scheduling for reading and writing small-group instruction using learning center designs. *Reading & Writing Quarterly*, 21: 401–405.

King-Sears, M.E. (2007). Designing and delivering learning center ınstruction. *Intervention in School and Clinic*, 42, 137.

Knowles, E., Smith, M. (2003). *Talk about Books! A Guide for book clubs, literature circles, and discussion groups, grades 4 – 8*. Libraries Unlimited, USA.

Knowles, M. S. (1986). *Using learning contracts*. San Francisco: Jossey-Bass.

Knowles, M.S. (1987). Enhancing HRD with contract learning. *Training and Dewelopment Journal*, 41(3), 62-63.

Lotan, R., Cohen, E. ve Morphew C. (1998). *Beyond the Workshop: Evidence from Complex Instruction* 123 Rachel Lotan, Elizabeth Cohen, and Christopher Morphew. 123-146 Brody, Celeste M. (Editor); Davidson, Neil (Editor). Professional Development for Cooperative Learning .

McCarthy, M.M. (1977). The how and why of learning centers. Elementary School Journal, 77(4), 292-300.

McGill, S. (2013). "*What is Curriculum Compacting*?" http://bpayne.myweb.uga.edu/ Shannonweb.html, adresinden indirildi.

McGuire, M. (1997). Taking a storypath into history. *Educational Leadership,* 54 (6), 70-72.

McGuire, M. (2004, Şubat). *Storypath: Why is this approach engaging, especially for low socio-economic students?* 2nd International Conference on Imagination and Education Vancouver, Canada.

McGuire, M., Cole, B., (2008). Using the storypath approach to make local government understandable. *The social studies*, 99 (2), 85-90.

McTighe, J., & Brown, J. (2005). Differentiated instruction and educational standards: Is détente possible? *Theory Into Practice*, 44, 234-244.

Mergen, H.H. (2011). *İlköğretim 5.sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenme istasyonları uygulamasının akademik başarıya ve kalıcılığa etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kocatepe Üniversitesi. Afyonkarahisar.

Mizerka, P.M., (1999). *The impact of teacher directed literature circles versus student-directed literature circles on reading comprehension at the sixth-grade level*. Unpublished Doctoral Dissertation: University of Illinois.

Moeller V.J., Moeller M.V. (2007). *Literature circles that engage middle and high school students.* Larcmont, NY: Eye On Education.

Neamen, M., Strong, M. (1992). *Literature circles: Cooperative learning for grades 3-8.* Englewood, Colorado: Teacher Ideas Press.

Neamen, M., Strong, M. (2001). *More literature circles: Cooperative learning for grades 3-8.* Englewood, Colorado: Libraries Unlimited.

Nrcgd, (2013). http://www.gifted.uconn.edu/siegle/curriculumcompacting/ section0.html adresinden indirilmiştir.

Olsen, A.S. W. (2007). *Literature circles and ninth grade students: A student-centered approach to reading*. Unpublished Masters Dissertation: Southwest Minnesota State University.

Pattillo, J., Vaughan, E. (1992). *Learning centers for child-centered classrooms*. Washington D.C: National Education Association Publication.

Pierce, R.L ., Adams, C.M. (2004a). One way to differentiate mathematics instruction. *Gifted Child Today*, 27(2).

Pierce, R.L ., Adams, C.M. (2004b). Tiered lessons. *Gifted Child Today*, 27(2), p58-65.

Pitton, D.E., (2005). Lit circles, collaboration and student interest. *Academic Exchange Quartely*, 9(4), 84-90.

Pool, J.L., Carter, D.R. (2011). Creating printh rich learning centers. *Teachin Young Children*, 4(4), 18-20.

Pritchard, A. and Woollard, J. (2010). *Psychology for the classroom: Constructivism and social learning*. London and New York: Routledge.

Pritchard, A., Woollard, J. (2010). *Psychology for the classroom: Constructivism and social learning*. USA:Routledge.

Reis SM., Renzulli , J.S. (1992). Using curriculum compacting to challenge the above-average. *Untracking for Equity***,** 50(2), 51-57.

Reis, S.M., Westberg, K.L., Kulikowich, J., Caillard, F., Hébert, T., Plucker, J., Purcell, J.H., Rogers, J.B. Smist, J.M. (1993). Why Not Let High Ability Students Start School in January? The Curriculum Compacting Study

Reis, S.M., Renzulli, J.S. (2013). *Curriculum compacting: A systematic procedure for modifying the curriculum for above average ability students*. 22.03.2014 tarihinde http://www.gifted.uconn.edu/sem/semart08.html adresinden indirildi.

Renzulli, J. S. & Reis, S. (2004). Curriculum compacting: A research-based differentiation strategy for culturally diverse talented students. In D. Boothe & J. C. Stanley (Eds.), *In the eyes of the beholder: Critical issues for diversity in gifted education*. (pp. 87-100). Waco, TX: Prufrock Press.

Renzulli, J. S. & Reis, S. M. (2009). The schoolwide enrichment model: A focus on student strengths & interests. In Renzulli, J. S., Gubbins, J. E., McMillen, K. S. Eckert, R. D., & Little,C. A. (Eds.), *Systems & models for developing programs for the gifted and talented* (pp. 323-352). Mansfield Center, CT: Creative Learning Press, Inc.

Renzulli, J.S. (2012). Reexamining the role of gifted education and talent development for the 21st century: A four-part theoretical approach. *Gifted Child Quarterly*, 56(3) 150–159

Renzulli, J.S. ve Reis, S.M. (2013). *The schoolwide enrichment model executive summary*. http://www.gifted.uconn.edu/sem/semexec.html

Rhonda, M.B. (2010). *An analysis of the Storyline method in primary school; its theoretical underpinnings and its impact on pupils intrinsic motivation*. Unpublished Doctoral Thesis, Durham University, Durham.

Richards, M.R.E., Omdal S.N. (2007). Effects of tiered ınstruction on academic performance in a secondary science course. *Journal of Advanced Academics,* 18(3), 424–453

Rogers, K. B. (1993). Grouping the gifted and talented: Questions and answers. *Roeper Review*, 16, 8–12 .

Rubaii-Barrett, N. (2006).Teaching courses on managing diversity: Using learning contracts to address challenges and model behavior. *Journal of Public Affairs Education,* 12(3):36l-383.

Rutherford A., Carter L., Hillmer T., Kramer M., Parker A. (2009). Promoting intrinsic reading: Implementing literature circles with intermediate-grade students and preservice teachers. *The International Journal Of The Book*, 6(4), 43-49.

Sancı, M. (2011). *İlköğretim 4. sınıf fen ve teknoloji dersi öğretiminde uygulanan jigsaw ve grup araştırması tekniklerinin öğrencilerin akademik başarıları üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi.

Sharan, Y., Sharan, S. (1989-1990). Group investigation expands cooperative learning. *Educational leadership*, 47(4),17-21.

Short K., Kaufman G., Kaser S., Kahn L.H, Crawford K.M. (1999). "Teacher-watching": Examining teacher talk in literature circles. *Language Arts*, 76(5), 377-385.

Sidhu, G.K., KauH, S., Fook, C.Y. (2011). Developing learner autonomy in the ESL classroom through the use of learning contracts. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities,* 19 (1): 217-232.

Smith, P., Simmons B. (1998). Evaluating learning centers. *Education*, 98(4).

Sondergeld, T.A., Schultz R. (2008) Science, Standards, and Differentiation: It realy can be fun!. *Gifted child today*, 31(1), 34-40.

Stabile, C., (2009). *Are literature circles an effective reading strategy for struggling readers?* Unpublished Masters Dissertation: Ohio University.

Straits, W. (2007). A literature circles approach to understanding science as a human endeavor. *Science Scope*, 31(2), 32–36.

Straits, W., Nichols S. (2006) Literature circles for science. *Science and Children*, 44(3), 52-55.

Suarez D., (2007). *Differentiation by challange: Using a tiered program of instruction in mathmatics. Making the difference: Differentitation in international schools*. Eds: William Powel. Ochan Kusuma Powel. Kuala Lumpur.

Şimşek, A. (2004). Öğrenme biçimi. İçinde Yıldız Kuzgun ve Deniz Deryakulu (Eds), *Eğitimde bireysel farklılıklar*, 95-136. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Tan, I.G.C., Sharan, S., Lee C.K.E. (2005). Students' perceptions of learning geography through group investigation in Singapore. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 14(4).

Tan, I.G.C., Sharan, S., Lee C.K.E. (2007). Group investigation effects on achievement, motivation, and perceptions of students in singapore. *The Journal of Educational Research*, 100(3).

Tan, IG., Sharan, S., Lee, C.K.E. (2006). *Group investigation and student learning: An experiment in Singapore schools*. Singapore: Marshall Cavendish Academic.

Tieso, C. L. (2003). Ability grouping is not just tracking anymore. *Roeper Review*, 26(1), 29-. 36

Tomlinson, C. (2002). *Differentiating instruction for academic diversity*. In J.M. Cooper (Ed.). Classroom teaching skills (7th Edition). Boston: Houghton-Mifflin, 149-180.

Tomlinson, C. A. (1995a). *How to diff erentiate instruction in mixed-ability classrooms*. USA, Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Tomlinson, C. A. (1995b). Deciding to deff erentiate insruction in middle school: One school's journey. *Gifted Child Quarterly*, 39, 77-87.

Tomlinson, C. A. (2000). Reconcilable diff erences: Standards-based teaching and diff erentiation. *Educational Leadership*, 58, 6-11.

Tomlinson, C. A. (2007). *Öğrenci gereksinimlerine göre farklılaştırılmış eğitim* (çev. Diye Kültürlerarası İletişim Hizmetleri). Ankara: Redhouse.

Tomlinson, C.A. (2001). *How to differentiate ınstruction in mixed-ability classrooms*. Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development (ASCD), 2001. p 75.

Tomlinson, C.A. (2009). Intersections between differentiation and literacy instruction: Shared principles worth sharing. *New England Reading Association Journal*, 45(1), 28.

Tomlinson, C.A. Strickland, C. A. (2005). *Differentiation in practice: A resource guide for differentiating curriculum, grades 9-12*. Association for Supervision and Curriculum Development Alexandria, Virginia USA

Tomlinson, C.A.(1999). D*ifferentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners*. Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development (ASCD), 1999. p 81.

Tomlinson, C.A., Imbeau, M.B. (2010). *Leading and managing a differentiated classroom*. Alexandria, VA: ASCD.

Tracey, D., Morrow, L.M. (2006). *Lenses on reading: An introduction to theories and models. New York*, NY: *Guilford Press*.

TTKB, (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden indirildi.

Turville, J., Allen L., Nickelsen L. (2010). *Differentiating by readiness: Strategies and lesson plans for tiered instruction grades K-8*. Eye On Education Larchmont, NY.

Wetzel, D.R. (2005). How to weave the web into K-8 science. Arlington, VA, USA: *National Science Teachers Association*, 2005. p 12.

Wilson, J., Cutting, L. (2001). *Contracts for independent learning: Engaging students in the middle years*. Carlton, Vic. : Curriculum Corporation

Yiğit, E.Ö. (2007). *Öyküleştirme yönteminin 6. sınıf sosyal bilgiler programı ülkemizin kaynakları ünitesindeki öğrenci başarısı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

İnternet Kaynakları

http://cgi.stanford.edu/group/pci/cgi-bin/site.cgi

http://site.ebrary.com/lib/marmara/Doc?id=10115178&ppg=88

http://www.storyline-scotland.com.

http://www.webersarmy.com/literature_circle_resources.htm

2. Basım

FELSEFİ PROPEDOTİK

Yrd. Doç. Dr. Necati Demir - Doç. Dr. Hüseyin Öztürk

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1795
Ssyal Bilimler No.: 62
ISBN: 978-605-320-702-3
© 2. Basım, Eylül 2017

FELSEFİ PROPEDOTİK
Yrd. Doç. Dr. Necati Demir - Doç. Dr. Hüseyin Öztürk

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Ramazan Erciyas -ramazan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demir, Necati., Öztürk, Hüseyin.
Felsefi Propedotik / *Necati Demir - Hüseyin Öztürk*
2. Basım, XIV+ 332 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-702-3
1. Felsefi Propedotik 2. Felsefe 3. Bilgi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **vii**

II. BASKIYA ÖN SÖZ ..... **xi**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **11**

1. FELSEFENİN MAHİYETİ 11
   1.1. Felsefenin Konusu 17
   1.2. Felsefi Düşünüşün Nitelikleri 23
   1.3. Bilgin ve Filozof 28
   1.4. Felsefenin Temel Problemleri 33

İKİNCİ BÖLÜM **37**

2. FELSEFİ DÜŞÜNÜŞÜN MENŞEİ SORUNU 37
   2.1. Felsefe Hangi Uygarlıkta Doğdu? 43
      2.1.1. Burnet'in Görüşleri 46
      2.1.2. Numenius'un Görüşleri 47
      2.1.3. Werner'in Görüşleri 49
      2.1.4. Emile Brehier'nin Görüşleri 52
      2.1.5. Ruben'in Görüşleri 57
   2.2. İslam Dünyasında Felsefenin Menşei Tartışmaları 65
   2.3. Bazı Aydınlarımızın Yunan Mucizesi Kavramına Yaklaşımları 71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 79
3. FELSEFE VE BİLİM 79
3.1. Felsefe ve Bilim İlişkisi 79
3.2. Bilgi Nedir? 85
3.3.Bilgi Çeşitleri 86
3.4. Bilimler Sınıflaması 91
3.4.1. Kuramsal Bilimler 91
3.4.2. Tabii (Doğal) Bilimler 92
3.4.3. Toplumsal-Manevi- Bilimler 93
3.5. Bir Bilim Adamında Bulunması Gereken Nitelikler 97
3.6. Bilimsel ve Felsefi Düşünüşün Özellikleri 97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 101
4. FELSEFİ AKIMLARA TARİHÎ BİR BAKIŞ 101
4.1. İlk Çağ'da Felsefe 104
4.1.1. İran Felsefesi 105
4.1.2. Hind Felsefesi 106
4.1.3. Çin Felsefesi 110
4.1.4. Antik Yunan Felsefesi 114
4.2. Orta Çağ'da Felsefe 133
4.2.1. Patristik Felsefe 134
4.2.2. Skolastik Felsefe 137
4.3. İslam Felsefesi 141
4.3.1. İslam Felsefesinde Ekoller 144
4.4. Hristiyan ve İslam Felsefelerinin Bir Değerlendirmesi 176

BEŞİNCİ BÖLÜM 181
5. FELSEFİ SORULAR VE VERİLEN CEVAPLAR
BAĞLAMINDAKİ FELSEFİ AKIMLAR 181
5.1. Felsefenin Temel Soruları 181
5.1.1. Ontolojiye ilişkin sorular ve bazı tespitler 181
5.1.2. Ontolojik Bağlam 183
5.2. Epistemolojiye ilişkin sorular ve felsefi akımlar 188
5.2.1. Bilginin Kaynağı 188
5.2.2. Rasyonalizm 190
5.2.3. Empirizm 200

5.2.4. İntuisyonizm 208
5.2.2. Bilginin Değeri 213
5.2.3. Bilginin İmkânı 215
5.3. Aksiyolojiye ilişkin sorular ve felsefi akımlar 226
5.3.1. Ethik'e İlişkin Sorular ve Felsefi Akımlar 226
5.3.2. Estetik'in Soruları ve felsefi akımlar 230

ALTINCI BÖLÜM 233

6. FELSEFENİN TEMEL DİSİPLİNLERİ 233
6.1. Metafizik 233
6.2. Mantık Teriminin Anlamı ve Mantık Tarihi 242
6.2.1. Klasik Mantık 244
6.2.2. Aristoles Öncesinde Mantık Çalışmaları 245
6.2.3. Batıda Mantık Çalışmaları 250
6.2.4. Lojistik veya Modern Mantık 250
6.2.5. İslam Dünyasında Mantık Çalışmaları 252
6.2.6. Osmanlıda ve Günümüzde Mantık Çalışmaları 254
6.3. Aklın Mahiyeti ve İşlevi 257
6.4. Gerçeklik ve Doğruluk Ayırımı 258

YEDİNCİ BÖLÜM 259

7. GÜNÜMÜZ FELSEFESİ VE KONULARI 259
7.1. 20. Yüzyıl Felsefesinin Kaynakları 259
7.1.1. Modern Felsefe ve Kant'ın Eleştirel Felsefesiyle Oluşan Felsefe Öğretileri 260
7.1.2. 18 ve 19. Yüzyıl Bilimindeki Yaşanan Krizlerle Oluşan Felsefe Öğretileri 265
7.1.3. Günümüzde Felsefe Akımları 286
7.1.4. XX. Yüzyıl Felsefesini Karakterize Eden Faktörler 321

KAYNAKÇA 323

KAYNAKÇA

Adıvar, A. Tarih Boyunca İlim ve Din, İstanbul 1969

Ahmet Cevdet Paşa, Miyar-ı Sedat-Adab-Sedat, Sadeleştiren Necati Demir, Bars Matbaacılık, Ankara, 1998

Akarsu, B. Ahlak öğretileri I, IÜEFY, İstanbul 1965

---------- Çağdaş Felsefe, MEB, İstanbul 1979

---------- Felsefe Terimleri Sözlüğü, TDKY, Ankara 1979

---------- İ. Kant'ın Ahlak Felsefesi, İnkılâp Yay, İstanbul, 1999

Akgün, Mehmet Materyalizmin Türkiye'ye Girişi ve İlk Etkileri, Ankara 1988

Altıntaş, H. İbn Sina Metafiziği, AÜIFY, Ankara, 1985

Aristoteles, Metafizik, Çev. Ahmet Arslan, Sosyal yayınlar, İstanbul, 2010

---------- Metafizik, Çev. Ahmet Aslan, EÜB, İzmir, 1985

---------- , Nikhomakhos'a Etik, Çev. Saffet Babür, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997

---------- , Organon I-VI, Terc. H. Ragıb Atademir, MEB, İstanbul, 1963

Atademir, H. R, Filozoflara Göre Felsefe, Atademir Yayınları, Konya 1947

---------- Aristo'nun' Mantık ve Ilim Anlayışı, Ankara 1974

Aysever, R. L, Felsefede Dil ve Zihin, Gazi Tıp Dergisi, 17(3), 2013

Bachelard, G. Yeni ilmi Zihniyet, Çev. Ülken, H. Z, Vakit Matbaası, İstanbul 1935

Bayraktar, M. İslam'da Bilim ve Teknoloji Tarihi, OIBY, Ankara 1989

Bergson, H. Ahlak ve Dinin İlk Kaynağı), çev: M. Karasan, MEB İstanbul 1967

----------, Düşünce ve Devingen, Çev. Miraç Katırcıoğlu, Maarif Basımevi, İstanbul, 1959

Berkeley, insan Bilgisinin Prensipleri, çev. M. Saftet Engin, İstanbul, 1935

Beyrûniye Armağa, TTK, Ankara, 1975

Birand, K. İlkçağ Felsefe Tarihi, Ankara 1967

Bochenski, J. M. Çağdaş Avrupa Felsefesi, Çev. Serdar Rıfat Kırkoğlu, Kabalcı yayınevi, İstanbul 1997

Bolay,S.H.Aristo Metafiziği ile Gazzâlî Metafiziğinin Karşılaştırılması, MEB, İstanbul 1986

--------, Felsefi Doktrinler Sözüğü, B. IV, Ankara 1987

Bolay, M.N. İbn Sina, KTBY, Ankara 1988

Brehier, E. Felsefe Tarihi, Çev. Miraç Katırcıoğlu, MEB, İstanbul, 1969

---------- Bu Günkü Felsefe Konuları, Çev. Mehmet Toprak, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1966.

Burslan, K. Uzlukoğlu Farabî'nin Eserlerinden Seçme Parçalar, İstanbul 1935

Büyük Lügat ve Ansiklopedi, Cilt: II Meydan Yayınevi, İstanbul, 1985

Capra, F. Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası, Çev. M. Armağan, İnsan Yay. İstanbul 1992

Cassirer, E. An Essay on Man, Twenty-First Printing, Yale University Press, New Haven and London, 1970

----------, An Essay on Man, s. 12, Pascal, age. Böl. XIII, kıs. 3; Necati Demir, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2004

----------, Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi, Çev. Özlem, D. İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1996

Comte, A. Pozitivizmin İlmihali, MEGSB Yayınları, İstanbul, 1986

Cresson, A. Filozofik Sistemler, Çev. Dr. S. J. Becerano, Sermet Matbaası, İst., 1962.

Çankı, M. N. Büyük Felsefe Lugâtı, C. 1I, İstanbul, 1955

Corbin, H. İslâm Felsefesi, Çev. H. Perviz Hatemi, İstanbul 1986

Corbin, H. "Suhrewerdi d'Alep fondateur de la doctrine illuminative, Paris 1939

Çotuksöken, Betül Saffet Babür, Ortaçağda Felsefe, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1993

Çubukçu, İ. A. Gazali ve Şüphecilik, (Doktora Tezi), AÜİFY, Ankara, 1964

Dağ, M. İslam Felsefesinin Bazı Temel Sorunları Üzerinde Düşünceler, 19 Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XVI s. 7

Davutoğlu, A. İslâm Düşünce Geleneğinin Temelleri, Oluşum Süreci ve Yeniden Yorumlanması, Divan Dergisi 1196/ 1

Demir N. Ernst Cassirer'de İnsanın Anlamı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2004

Demirci, Kürşat Hinduizmin Kutsal Metinleri Vedalar, İşaret Yay. İstanbul 1991

Demirdöven, İ. H, Meslek Etiklerindeki Sorunların Kaynağı Üzerine, Kaygı, 2011/ 16

----------, Sartre Felsefesinin Temel Kavramları, H. Ü. Edebiyat Fakültesi, Sempozyum Sunum, Ankara 2010

Descartes, R. Discours de la Méthode, Classique Larousse Paris (Ts)

----------, Metod Üzerine konuşma, çev. M. Karahasan, MEB, Ankara 1947

----------, Felsefenin İlkeleri, çev. M. Karasan. Maarif Matbaası, İstanbul 1943

Duran, W. Felsefe Klavuzu, Çev. E. Gürol, İstanbul, 1973

el-Elvânî, A. F, İbn Rüşd, Çev. I. Kutluer, İslâm Düşüncesi Tarihi, C. II, İstanbul, ?

Eflatun, Devlet VI, Çev. S. Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz, İstanbul, 1971

----------, Devlet, V, MEB, İstanbul, 1946

----------, Menon, Türkçesi Adnan Cemgil, Maarif Matbaası, 1942

----------, Eflatun, Theaitetos, Çev. Macit Gökberk, MEB, Ankara, 1945

----------, Timaios, ter. Lütfi Ay, İstanbul, 1943

Erhat, A. Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1972

Fahri M. İslâm Felsefesi Tarihi, Çev. K. Turhan, İstanbul 1987

Farabî, Ihsau'l-Ulûm, Terc. A. Ateş, İstanbul 1986.

Feynman, R. Fizik Yasaları Üzerine, Tubitak, B. III, Ankara 1995

Gazalî, İhya, C. lll, Dârü'l-Mağrife, Beyrut (Ts)

----------, El-Munkız, Terc. H. Güngör, MEB, İstanbul, 1960

----------, Tehâfütü'l-Felâsife, Çev. B. Karlığa, İstanbul 1981

Goichon, A.M. İbn Sina Felsefesi, Terc. İ. Yakıt, İstanbul 1986

Gökberk, Felsefe Tarihi, Bilgi Yayınevi, İsanbul, 1974

Gökberk, M. Felsefe Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara 1967

Gregoire, F. Büyük Ahlak Doktrinleri, Çev. C. Süreyya, Varlık Yayınları, İstanbul 1971

Groethuysen, Bernard Nietzsche ve Alman Felsefi Düşünüşüne Giriş, çev, H. Ragıp Atademir, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1944

Guillaume, A. The Legacy of İslam, London 1952

Günbulut, Ş. Küçük Felsefe Tarihi, May Yay, Ankara, 1983

Gürsoy, K. Ekzistans ve Felsefe Üzerine Görüşler, Ankara 1988

Heimsoeth, H. Cev. T. Mengüşoğlu, IÜEFY, İstanbul 1967

Herakleitos, Bir Kapalı Söz Ustasıyla Buluşma Denemesi, Samih Rifat, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık 1. Baskı, Kasım 1998

Hume, D. İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma, çev. S. Evrim, MEB, İstanbul 1974

James, W. Pragmacılık I, çev. M. Aşkın, MEGESEB, İstanbul, 1986

Jourdain, C. La Philosphie de Saint Thomas, Paris 1858.

İbn Rüşd, Faslü'l-Makal, Çev. Nevzad Ayasbeyoğlu, Ankara 1955

İzmirli İsmail Hakkı, İslam'da Felsefe Akımları, Sadeleştiren N. Ahmet Özalp, Kitabevi, İstanbul, 1997

Kant, İ. Pratik Aklın Eleştirisi, Çev, Ionna Kuçuradi-Ülker Gökberk-Füsun Akatlı, TFK Yay, Ankara, 1994

Kaya, Mahmut Aristoteles ve Felsefesi, Ekin Yayınları, İstanbul, 1983

Keklik. N. Felsefe, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978

Keskioğlu, O. Müslümanların İlim ve Medeniyete Hizmetleri, DİBY, B. IV, Ankara 1583

Konfüçyüs, Konuşmalar (Lûn-Yü), Çev. M. Nabi Özerdem, MEB-Ankara 1974

Korlaelçi, M. Din Felsefesi ve Geçmişi I, EÜSBE Dergisi, S. 5, Yıl 1994

----------, M. EÜI, Fakültesi Dergisi, Kayseri 1986, S. 3

----------, K. M. Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi, İstanbul 1986

Kranz, W. Antik Felsefe, Çev. Suad Y. Baydur, İUEF Yayınları, Sayı 317, İstanbul 1976

Kulen, N. Mantık, Kulen Basımevi, İstanbul, 1972

Küken, A. G, Gazali ve Pascal'da Şüphecilikten Sezgiciliğe, Çantay Kitabevi, İstanbul 1978

----------, Gazali, Descartes ve Cogito, 1997, Cogito

Küyel, M. Felsefeye Başlangıç, İstanbul, 1977

---------- Felsefeye Giriş, TT K Y, Ank ara 1985

---------- Türkiyede Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi, A.Ü.Basımevi, Ankara, 1976.

Leibniz, W. Monadoloji, çev. S. Kemal YETKIN, MEB, Ankara 1962

Locke, J. İnsan Zihni Üzerine Bir Deneme, Almancasından Tercüme, İsmail Tunalı, 1973

Löringhoff, Mantık, Çev. T. Mengüşoğlu, İstanbul 1973

Mayer, F. 20. Asırda Felsefe, çev. V. Mutal, İstanbul 1974

Mengüşoğlu, T. Felsefeye Giriş, B. II, İstanbul 1968

----------, Felsefi Antropoloji, IÜEFY, İstanbul 1971

Muşta. M. C, Gabriel Marcel'in Varoluşçuluğu, Ankara 1998

Nietzsche, F. Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe, Çev. Nusret Hızır, Elif Yay. İstanbul 1963

Ömerustaoğlu, A. Platon Felsefesinde Eğitimin Ömemi, A. Ü. Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 3/ 30, 2003 Erzurum

Öner, N, Tanzimat Döneminde İlim ve mantık Anlayışı, Ankara, 1967

---------- Klasik Mantık, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1970

Öztürk H. vd. Felsefeye Giriş, Ankara, B. II, 1995

----------, Eğitim Felsefesi, B. III, Ankara 1998

----------,Düşünce ve Uygarlık Tarihi, İstanbul 1987

----------,Kınalızade Ali Çelebi'de Aile Ahlakı (Doktora Tezi) AAKBY, B. II, Ankara, 1991

Picard, E. İlim, Çev. Yusuf Şerif, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1936

Platon, Menon Çev. A. Cemgil, MM, İstanbul 1942

--------, Phaidon, Çev. Yetkin S. K.- Atademir, H.R., MEB, AÜB, Ankara,1963

--------, Sokrates'in Savunması, Çev. T. Aktüel, İstanbul 1966

---------, Yasalar, Çev. C. Şentuna-T. Babür, Ankara, 1988

Porphyrios, Isagoji, H. Ragıp Atademir, Konya 1978

Reichenbach, H. "Descartes ve Rasyonalizm", Üniversite Konferansları, İÜY, İstanbul, 1937

Rıza Tevfik, Kamus-u Felsefe, Matbaayı Amire, İstanbul, 1916

Ruben, Felsefenin Başlangıcı, İstanbul 1947

Saftet Bilhan, Çin Eğitim Felsefesi, EBFD, Ankara 1984

Sargın, H. T. Küçük Felsefe Tarihi, Bozüyük Basımevi, Bozüyük, 1962

Sartre, J. P. Varoluşçuluk, Çev. A. Bezirci, İstanbul, 1985

Sayılı, A. Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp, TTK, Ankara 1966

Skirbekk N. Gilge, Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi, Çev: Emrah Akbaş-Şule Mutlu Kesit Yayınları, İstanbul, 2006

Songar, A, Çeşitlemeler, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1981

Spinoza, B. Etica, çev. H.Z. Ülken, MEB, İstanbul 1945

Stace, Hegel Üstüne, Çev. Murat Belge, İstanbul Birikim Yay. 1976

Sunar, C. islâmda Felsefe ve Farabî II, AÜİFY, Ankara 1972

Sühreverdî, Heyakili'n-Nur, Çev. S. Yetkin, AÜB, Ankara 1963

Şerif, M. İslâm Düşüncesi Tarihi, İnsan Yay. İstanbul, 1990

Taylan, N. Ana Hatlarıyla İslam Felsefesi, İstanbul, 1983,

Toynbée, Arnold Medeniyet Yargılanıyor, Çev. Ufuk Uyan, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1996

Titus, H. H. Living Issues in Phılopsophy, Third Edition, New York, American Book Company, 1959

Topçu, N. Bergson, İstanbul,1968

Tunalı, İ. Grek Estetiği, B. II, İstanbul 1970

---------, Sanat Ontolojisi, IÜEFY, İstanbul 1965

---------, Estetik, Cem Yayınevi, İstanbul, 1984

Türker, M. Üç Tehâfüt Bakımından Din ve Felsefe Münasebeti (Doktora Tezi) TTK, Ankara 1956

Ural Ş. Bilim Tarihi, Çantay Kitabevi, B. VIII, İstanbul 2011

Ülken, H. Z. Felsefeye Giriş, Ankara 1957

-------, İslam Medeniyetinde Tercümeler ve Tesirler, Vakit Basımevi, İstanbul 1948

--------, Varlık ve Oluş, AÜİFY, A.Ü.Basımevi. nkara, 1968

--------, Yirminci Asır Filozofları, İstanbul 1936

--------, İslam Düşüncesinin Batıya Etkisi, Çev. M. Alper Tuğsuz, İslâm Düşüncesi Ansiklopedisi, İstanbul 1991

--------, İslâm Felsefesi, B. II, Ankara 1967

--------, La Pensée de l'lslam, İstanbul 1953

--------, Tarihi Maddeciliğe Reddiye, B. IV, İstanbul 1981

--------, Türk Filozofları Antolojisi I, İstanbul 1935

--------, Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü, İstanbul 1935

Voltaire, Feylesofça Konuşmalar II, çev. Fehmi Baldaş, MEB, B. II, Ankara 1962

Weber, A. Felsefe Tarihi, çev. H. Vehbi Eralp, B. III, İstanbul 1964

Winsinck, A.J. La Pense de Ghazalî, Paris 1940

Wittgenstein, L. Tractatus, Çev. Oruç Aruoba, Metis Yayınları, İstanbul 2011

Yenişehirlioğlu, Ş. Felsefe ve Sanat, Dayanışma Yayınları, Ankara 1982

----------, Felsefe ve Diyalektik, Ümit Yayımcılık, Ankara, 1996

Yetkin, S. K, Metafizik, İstanbul 1932

Yücel, H. A. Surî ve Tatbikî Mantık, Maarif Matbaası, İstanbul, 1939

Zeller, E. Grek Felsefesi Tarihi, SAY Yayınları, İstanbul, 2000

http://www.rizaogras.net/course/mod/glossary/view.php?id=98&mode=author&hook=B&sortkey=FIRSTNAME&sortorder=asc&fullsearch=0&page=-1. 26/4/2010

http://www.ogretmenlerforumu.com/matematik-ogretmenleri/matematigin-felsefesi-iii-t10831.0.html.8/4/2010

http://en.wikipedia.org/wiki/Ixion. 22. 08. 2014

http://www.vik2.com/psammetik/ 27/01/2010.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Karya.28/01/2010

www.yeditepe.edu.tr/7tepe/egitim/lisans/fen_edebiyat/felsefe/felsefe_ders_tanim.08.04.2010

5. Basım

TEMEL VE GENEL MATEMATİK

Sıddık Arslan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1689
Matematik/İstatistik No. : 78
ISBN: 978-605-320-596-8
© 5. Basım, Şubat 2017

TEMEL VE GENEL MATEMATİK

Sıddık Arslan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Arslan, Sıddık.
Temel ve Genel Matematik */ Sıddık Arslan*
5.Basım, VI + 366 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 9978-605-320-596-8
1. Matematik 2. Ticaret 3. Finans 4. Yaşam Bilimleri 5. İstatistik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
SAYILAR **1**

Bölüm 2
CEBİR **41**

Bölüm 3
DENKLEMLER VE EŞİTSİZLİKLER **69**

Bölüm 4
KÜMELER **105**

Bölüm 5
FONKSİYONLAR **123**

Bölüm 6
LOGARİTMA **147**

Bölüm 7
TRİGONOMETRİ **159**

Bölüm 8
ANALİTİK GEOMETRİ **181**

Bölüm 9
DİZİLER **191**

Bölüm 10
ÖZEL TANIMLI FONKSİYONLAR **225**

Bölüm 11
TÜREV **251**

Bölüm 12
TÜREVİN UYGULAMALARI **269**

Bölüm 13
BELİRSİZ İNTEGRAL **291**

Bölüm 14
BELİLİ (SINIRLI) İNTEGRAL 311

Bölüm 15
LİNEER CEBİR 325

KAYNAKLAR 365

KAYNAKLAR

Arslan, S. 2014. Ticari Matematik, Nobel Yayınları, Ankara.

Barnett, M. A., Ziegler R. M., Byleen, K. E. 2011. İşletme, İktisat, Yaşam Bilimleri ve Sosyal Bilimler İçin Genel Matematik, Çev. Ed: Prof. Dr. Arif Sabuncuoğlu. Nobel Yayınları, Ankara.

Zill, D. G., Wright, W. S. 2013. Matematik Cilt I, Çev. Ed: Prof. Dr. İsmail Naci Cangül, Nobel Yayınları, Ankara.

Shoo, S. P., Shoo, L. P. 1998. Mathematics for Manegement and Finance, South-Western College Publishing Ohio.

Haeussler, E. F., Paul R. S. 2002. Introductory Mathematical Analysis, Prentice Hall New Jersey.

Eroğlu, E. 2013. İşetme, İktisat ve Sosyal Bilimler İçin Matematik, Dora Yayınları İstanbul.

Balcı, M. 2016. Genel Matematik I, Palme Yayın Dağıtım, Ankara.

Houston K. 2015. Matematikçi Gibi Düşünmek, Çev.: Mehmet Terziler Tahsin Öner, Palme Yayıncılık, Ankara.

3. Basım

GİRİŞİMCİLİK

Emine Başar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 607
Meslek Yüksekokulu No.: 17
ISBN: 978-605-133-509-4
© 3. Basım, Şubat 2017

GİRİŞİMCİLİK

Emine Başar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Başar, Emine.
Girişimcilik / *Emine Başar*
3. Basım, X+214 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-509-4
1. MYO 2. Girişimcilik 3. Girişimci 4. Genç Girişimciler 5. Küçük Sanayi İşletmeleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: EKONOMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER 1
1.1. Ekonomi, İhtiyaç, Kıtlık ve Tercih 1
1.2. Mal, Hizmet ve Fayda 3
1.3. Üretim Faktörleri 3
1.3.1. Emek 4
1.3.2. Doğa 4
1.3.3. Sermaye 4
1.3.4. Girişimci 5
1.3.5. Teknoloji 5
1.4. Tüketim 5
1.5. Fiyat, Talep ve Arz 6

Bölüm 2: GİRİŞİMCİLİK VE GİRİŞİMCİLİKLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 9
2.1. Girişimcilik Kavramı 9
2.2. Girişimcilikle İlgili Temel Kavramlar 13
2.2.1. Yenilikçi ve Yaratıcı Olma 14
2.2.1.1. Yaratıcılığın Aşamaları 16
2.2.1.2. Girişimcilik ve Yaratıcılık 17
2.2.2. Risk Alma 18
2.2.3. Öncü Olma 18
2.2.4. Rekabetçi Düşünme 19
2.3. Yönetimle İlgili Temel Kavramlar 19
2.3.1. İşletme Sahibi ya da Girişimci 20
2.3.2. Yönetici ya da Girişimci 20
2.3.3. Lider 21

Bölüm 3: GİRİŞİMCİLİK YAKLAŞIMLARI VE TEŞVİK EDEN FAKTÖRLER 25
3.1. Başlıca Girişimcilik Yaklaşımları 25
3.1.1. Bireysel Yaklaşım 26
3.1.2. Çevresel Yaklaşım 26
3.1.3. Firma Yaklaşımı 27
3.2. Girişimciliği Teşvik Eden Faktörler 28
3.2.1. Aile 28
3.2.2. Coğrafya 31
3.2.3. Küreselleşme 31
3.2.4. Kültür 32
3.2.5. Eğitim ve Güven 33
3.2.6. Din 33
3.2.7. Siyaset 34
3.2.8. Ekonomi ve Mevzuat 34

Bölüm 4: GİRİŞİMCİLİK TÜRLERİ VE GEREKLİ KAYNAKLAR 37
4.1. Girişimcilik Türleri 37
4.1.1. İç Girişimcilik-Dış Girişimcilik 37
4.1.2. Kadın Girişimciliği 40
4.1.2.1. Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar 41
4.1.3. Sosyal Girişimcilik 43
4.1.3.1. Sosyal Girişimcinin Sahip Olması Gereken Kişisel Özellikleri 44
4.1.3.2. Sosyal Girişimciliğin Kalkınmadaki Önemi 46
4.1.4. Kamu ve Özel Sektör Girişimciliği 48
4.2. Girişimcilik İçin Gerekli Kaynaklar 49
4.2.1. Doğa (Tabiat, Toprak) 49
4.2.2. Emek 50
4.2.3. Sermaye 50
4.2.4. Teknik Bilgi 51
4.2.5. Girişimcilik Motivasyonu 51

Bölüm 5: GİRİŞİMCİLİĞİN ÖNEMİ 53
5.1. Girişimciliğin Sosyal Hayattaki Önemi 53
5.2. Girişimciliğin Ekonomik Hayattaki Önemi 54
5.3. Kendi İşini Kurmanın Avantajları 56
5.4. Kendi İşini Kurmanın Dezavantajları 56

Bölüm 6: GİRİŞİMCİLİĞİN TEMEL FONKSİYONLARI 59
6.1. Temel Fonksiyonlar 59
6.2. Girişimcide Olması Gereken Özellikler 61
6.2.1. Kişisel Özellikler 62

6.2.1.1. Hayalcilik 63
6.2.1.2. Riske Katlanma 63
6.2.1.3. Yenilik ve Yaratıcılık 64
6.2.1.4. Yönetim Becerisi 64
6.2.1.5. Öğrenme Azmi 64
6.2.1.6. Hırslılık ve Kararlılık 65
6.2.1.7. İyimserlik ve Kendine Güven 65
6.2.1.8. Önsezi ve Fırsatçılık 66
6.2.1.9. Vizyon 66
6.2.1.10. Odaklanma 67
6.2.1.11. Başarma İhtiyacı 67
6.2.1.12. Bağımsızlık İhtiyacı 68
6.2.1.13. Enerjik Olma 68
6.2.1.14. Problem Çözme Yeteneği 69
6.2.1.15. Planlama 69
6.2.1.16. Esneklik 69
6.2.1.17. Hataları Kabul Etme 70
6.2.1.18. Strese Karşı Dayanıklılık 70
6.2.2. Davranışsal Özellikler 71
6.2.3. Sosyal Özellikler 71
6.3. Girişimci Olabilir miyim? 72
6.4. Girişimcilik Örnekleri 78
6.4.1. Başarılı Girişimcilik Örnekleri 79
6.4.1.1. Ferdinand Porsche 79
6.4.1.2. Steven Spielberg 80
6.4.1.3. Canan Çelebioğlu Tokgöz 81
6.4.1.4. Louis Renault 81
6.4.1.5. Max Grundig 82
6.4.1.6. Halit Kesemen 83
6.4.1.7. Sakıp Sabancı 84
6.4.1.8. Sinan Öncel 85
6.4.1.9. Bill Gates ve Paul Allen 86
6.4.1.10. Luciano Benetton 86
6.4.2. Başarısız Girişimcilik Örnekleri 87

Bölüm 7: İŞ FİKRİ 91
7.1. İş Fikri Geliştirme 91
7.2. İş Fikri Bulma 91
7.3. Proje Kavramı 93
7.4. Fizibilite Çalışması 96
7.4.1. Fizibilite Etüdünün Yapılış Amacı 96
7.4.2. Fizibilite Etüdünün Aşamaları 97

7.4.2.1. Ekonomik İnceleme 98
7.4.2.1.1. Ürün Araştırması 98
7.4.2.1.2. Ham Madde Analizi 99
7.4.2.1.3. Kuruluş Yeri Seçimi 99
7.4.2.1.4. Talep Tahmini ya da Kapasite 99
7.4.2.2. Teknik İnceleme 100
7.4.2.3. Finansal İnceleme 101
7.4.2.4. Hukuki İnceleme 102
7.4.3. Fizibilite Raporunun Hazırlanması 103
7.4.4. Raporun Değerlendirilmesi 103
7.4.5. Yatırıma Karar Verilmesi 103

Bölüm 8: İŞ PLANI VE UNSURLARI 109
8.1. İş Planının Amacı 109
8.2. İş Planının Önemi 110
8.3. İş Planının Hazırlanması 110

Bölüm 9: GİRİŞİMCİLİK KÜLTÜRÜ 123
9.1. Girişimci Kültür 126
9.1.1. Örgüt Kültürü Kavramı 127
9.1.2. Örgüt Kültürünün Özellikleri 128
9.1.3. Örgüt Kültürünün Yararları 128
9.2. Girişimcilik Kültürü Kavramı 129
9.3. Girişimcilik Kültürünün Oluşması 131
9.4. Girişimcilik Kültürünü Belirleyen Değerler 133
9.5. Girişimcilik Kültürünü Etkileyen Faktörler 133
9.5.1. Motivasyon 133
9.5.2. Girişimcilik Ruhu 134
9.5.3. Girişimci Yaşam 135
9.6. Kültürel Boyutların Girişimciliğe Etkileri 137
9.7. Girişimcilik Kültürünün Türkiye'deki Yeri ve Geleceği 138

Bölüm 10: İŞLETME KURMA VE GELİŞTİRME 141
10.1. İşletmenin Tanımı ve Özellikleri 141
10.1.1. Kâr Sağlama 143
10.1.2. Topluma Hizmet Etme 143
10.1.3. İşletmenin Yaşamını Devam Ettirme 143
10.2. İşletmenin Temel Fonksiyonları 144
10.3. İşletme Türleri 146
10.3.1. İşletmelerin Hukuki Bakımdan Sınıflandırılması 146
10.3.1.1. Özel İşletmeler 146
10.3.1.1.1. Tek Kişi İşletmeleri (Tacirler) 148
10.3.1.1.2. Şirketler (Ortaklıklar) 148

10.3.1.1.2.1. Şahıs Şirketleri 149
10.3.1.1.2.2. Sermaye Şirketleri 151
10.3.1.1.3. Kooperatif 155
10.3.1.1.4. Dernek ve Vakıfların İktisadi İşletmeleri 160
10.3.1.2. Kamu İşletmeleri 160
10.3.1.3. Yabancı Sermayeli İşletmeler 162
10.3.2. İşletmelerin Ekonomik Bakımdan Sınıflandırılması 163
10.3.2.1. Mal Üreten İşletmeler 163
10.3.2.2. Ticaret İşletmeleri 163
10.3.2.3. Hizmet Üreten İşletmeler 164
10.3.3. İşletmelerin İşleyişi Bakımdan Sınıflandırılması 164
10.3.3.1. Tarım İşletmeleri 164
10.3.3.2. Sanayi İşletmeleri 164
10.3.3.3. İnşaat Sanayii ile Uğraşan İşletmeler 164
10.3.3.4. Ticaret İşletmeleri 165
10.3.3.5. Ulaştırma ve İletişim İşletmeleri 165
10.3.3.6. Finans İşletmeleri 165
10.3.3.7. Serbest Meslek ve Diğer Hizmet İşletmeleri 165
10.3.3.8. Kiralama İşletmeleri 165
10.4. İşletme Kurma ve Geliştirme 165

Bölüm 11: YEREL GİRİŞİMCİLİK VE KOBİ'LER 167
11.1. Yerel Girişimcilik 167
11.1.1. Türkiye'de Girişimciliğin Tarihsel Süreci 168
11.1.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Girişimcilik 168
11.1.1.2. Cumhuriyet Dönemi 1923-1950 Arası Girişimcilik 169
11.1.1.3. Cumhuriyet Dönemi 1950-1980 Arası Girişimcilik 172
11.1.1.4. 1980 Sonrası-Bilgi Çağı 173
11.2. KOBİ'ler ve Girişimcilik 174
11.2.1. KOBİ Kavramı 174
11.2.1.1. KOBİ Tanımlamasında Kullanılan Ölçütler 174
11.2.1.2. Nicel Ölçütler 174
11.2.1.3. Nitel Ölçütler 175
11.2.2. KOBİ Tanımı 175
11.2.3. KOBİ'lerin Sınıflandırılması 176
11.2.3.1. Fonksiyonel Açıdan Sınıflandırma 176
11.2.3.2. Çalışan Sayısı Açısından Sınıflandırma 176
11.2.4. KOBİ'leri Büyük İşletmelerden Ayrıca Özellikler 177
11.2.4.1. İş Çevresi 177
11.2.4.2. Örgüt Yapısı 177
11.2.4.3. Yönetim 177
11.2.5. KOBİ'lerin Önemi 178

11.2.5.1. KOBİ'lerin Ekonomik Açıdan Önemi 178
11.2.5.2. KOBİ'lerin Sosyal Açıdan Önemi 179
11.2.6. KOBİ-Girişimcilik İlişkisi 179
11.3. Girişimcileri Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar 180
11.3.1. KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) 180
11.3.2. Bankalar 181
11.3.2.1. Türkiye Halk Bankası 181
11.3.2.2. Türk Eximbank 181
11.3.2.3. Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası AŞ 181

Bölüm 12: ULUSLARARASI GİRİŞİMCİLİK 183
12.1. Uluslararası Girişimciliğin Tanımı 184
12.2. Uluslararası Pazarlara Giriş Yöntemlerini Belirleme 184
12.3. Uluslararası Girişimcilik Faaliyetlerinin Planlanmasıyla İlgili Bilgileri Değerlendirmek 186

Bölüm 13: BAŞLICA İŞ FIRSATLARI VE GİRİŞİMCİLİK AHLAKI 191
13.1. Genç Girişimcileri Bekleyen İş Fırsatları 191
13.1.1. Franchising 191
13.1.2. İnternet Girişimciliği 192
13.1.3. Bayilik, Distribütörlük 193
13.2. Genç Girişimcilere Öneriler 194
13.2.1. Girişimcilerin Aşması Gereken Engeller 194
13.2.1.1. Sermaye Eksikliği 194
13.2.1.2. Ekonomik İstikrarsızlıklar 194
13.2.1.3. Stres 195
13.2.1.4. Yalnızlık 195
13.2.1.5. Yeterli Zamanının Olmaması, Çalışmazsa Para Kazanamayacağı Düşüncesi 195
13.2.1.6. İşin Çok Çabuk Büyümesi 195
13.2.1.7. Bilgi Eksikliği 195
13.2.1.8. Özgüven Eksikliği 196
13.2.2. Girişimcilerden Girişimci Adaylarına Öneriler 196
13.2.2.1. Yaratıcı Ekipler Oluşturun 196
13.3. Girişimcilerin Sosyal Sorumlulukları 197
13.4. Girişimcilerin Yasal Sorumlulukları 198
13.5. Girişimcilerin İş Ahlakı 199

TERİMLER SÖZLÜĞÜ 201

KAYNAKÇA 211

KAYNAKÇA

AKAT, İlter (ve diğerleri), *İşletme Yönetimi,* İzmir, 1997.

AKGÜÇ, Öztin, *Finansal Yönetim,* 5. Baskı, Muhasebe Enstitüsü Yayınları, Yayın Nu.: 56, İstanbul, 1989.

ALPUGAN, Oktay (ve diğerleri), *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi,* 2. Baskı, Beta Basım Yayın AŞ, Yayın Nu.: 242, İstanbul, 1990.

ALTUNIŞIK, Remzi (ve diğerleri), *Modern Pazarlama,* Değişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002.

Ar, Fikret, *Büro Yönetimi Teknikleri,* TODAİE, Ankara, 1992.

Atatürkçülük 3, Atatürkçü Düşünce Sistemi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Yayın Nu.: 326, İstanbul, 2001.

Atatürkçülük, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1984.

AYTAÇ Ömer ve İLHAN Süleyman, *Girişimcilik ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Konya.

BALÇIK, Bahattin, *Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi,* Mimoza Yayınları, Konya, 1992.

Büyük Ekonomi Ansiklopedisi, Sabah Yayınları, İstanbul.

CAN, Halil (ve diğerleri), *Genel İşletmecilik Bilgileri,* 10. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.

CEMALCILAR, İlhan (ve diğerleri), *Reklamcılık ve Satış Yönetimi,* Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın Nu.: 41, 3. Baskı, Eskişehir, 2001.

CEMALCILAR, İlhan, *Pazarlama Yönetimi,* Cilt 1 ve Cilt 2, 3. Baskı, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın Nu.: 473, Eskişehir, 1997.

CEMALCILAR, İlhan, *Pazarlama,* 3. Baskı, Beta Basım Yayın AŞ, İstanbul, 1994.

ÇELİK, Adnan (ve diğerleri), *Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

ÇETİN, Canan, *Endüstri İşletmelerinde Kalite ve Kontrol Çemberleri,* ISO Yayınları, İstanbul, 1987.

DİNÇER, Ömer, *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası,* Timpaş Basım Sanayi, İstanbul, 1992.

DÖM, Serpil, *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği,* Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.

DURAK, İbrahim, *Girişimciliği Etkileyen Çevresel Faktörlerle İlgili Girişimcilerin Tutumları: Bir Alan Araştırması,* Yönetim Bilimleri Dergisi (9: 2) 2011.

EREN, Erol, *Yönetim ve Organizasyon,* Beta Basım Yayın AŞ, İstanbul, 1993.

ERTÜRK, Mümin, *İşletme Biliminin Temel İlkeleri,* Beta Basım Yayın AŞ, Yayın Nu.: 597, 4. Baskı, İstanbul, 2000.

Genel Ekonomi Ansiklopedisi, Cilt 1 ve Cilt 2, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1988.

GÖRAL, Gülbin, *Büro Yönetimi,* Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1995.

İÇÖZ, Orhan, *Turizm İşletmelerinde Pazarlama: İlkeler ve Uygulamalar,* Anatolia Yayıncılık, Ankara, 1996.

İNAL, Hasan, *Girişimcilik (Müteşebbislik),* Sistem Ofset Yayıncılık, Ankara, 2002.

İSLAMOĞLU, Hamdi, *Pazarlama İlkeleri,* Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, Yayın Nu.: 1242, 2. Baskı, İstanbul, 2002.

İstanul.gov.tr.

KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği) İnternet Sitesi (http://www.kagider.org), Ocak 2008.

KALDER (Türkiye Kalite Derneği) İnternet Sitesi (http://www.kalder.org), Ocak 2008.

KARALAR, Rıdvan ve diğerleri, *Genel İşletme,* Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın Nu.: 704, 1. Baskı, Eskişehir, 2001.

KAYNAK, Tuğray ve diğerleri; *İnsan Kaynakları Yönetimi,* Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın Nu.: 537, 4. Baskı, Eskişehir, 2001.

KOÇEL, Tamer, *İşletme Yöneticiliği,* Beta Basım Yayın AŞ, İstanbul, 1995.

KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) İnternet Sitesi (http://www.kosgeb.gov.tr), Ocak 2008.

KOZLU, Cem M., *Uluslararası Pazarlama (İlkeler ve Uygulamalar),* 5. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın Nu.: 234, Ankara, 1995.

LOBLEY, Derek, *Ekonomi,* MEB Yayınları, Nu.: 2915, Ankara, 1995.

MUCUK, İsmet, *Modern İşletmecilik,* 13. Basım, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2001.

MUCUK, İsmet, *Pazarlama İlkeleri,* 12. Basım, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.

MUCUK, İsmet, *Temel Pazarlama Bilgileri,* Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2002.

MUMCU, Ahmet ve diğerleri, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi "Atatürkçülük" (Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temelleri),* IV. Baskı, Yükseköğretim Kurulu Yayınları, Yayın Nu.: 5, Ankara, 1997.

MÜFTÜOĞLU, Tamer ve diğerleri, *Girişimcilik,* Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, Haziran 2005.

OLALI, Hasan, *Ekonomi,* 4. Baskı, MEB Yayınları, Yayın Nu.: 605, Ankara, 1990.

OLUÇ, Mehmet, *İşletme Organizasyonu ve Yönetimi,* 1. Cilt, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1978.

ÖNEY, Ayhan, *İktisadi ve Ticari Terimler Sözlüğü Turhan* Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 1978.

ÖZALP, İnan ve diğerleri, *Yönetim ve Organizasyon,* Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın Nu.: 521, Eskişehir, 1998.

ÖZ-ALP, Şan ve diğerleri, *Genel İşletme,* Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın Nu.: 501, 4. Baskı, Eskişehir, 1999.

ÖZKUL, A. Ekrem ve diğerleri, *Büro Sistemleri Tasarımı,* Eskişehir, 1994.

SABUNCUOĞLU, Zeyyat, *Personel Yönetimi: Politika ve Yönetsel Teknikler,* Rota Ofset, Bursa, 1994.

SPURLING, David, *İş Dünyası ve Ticaret,* MEB Yayınları, Nu.: 2912, Ankara, 1995.

ŞAHİN, Mehmet, *İş İdaresine Giriş,* 1. ve 2. Fasikül, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın Nu.: 72, Eskişehir, 1992.

ŞENYUVA, Ayhan, *Cesaret Sermayesi,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Yayın Nu.: 311, Ankara, 1990.

TALAS, Cahit, *Sosyal Ekonomi,* S. Yayınları, Ankara, 1979.

TATAR, Tevfik ve ÜNER, M. Mithat, *İşletmecilik İlkeleri,* Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1992.

TDK (Türk Dil Kurumu) İnternet Sitesi (http://www.tdk.gov.tr), Ocak 2008.

TDK Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Etkileşimli Yoğun Diski, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.

TİTİZ, Tınaz, *Genç Girişimcilere Öneriler,* İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998.

TİTİZ, Tınaz, *Girişimcilik Rehberi,* Beyaz Yayınları, İstanbul, 2002.

TİTİZ, Tınaz, *Girişimcilik,* İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995.

TOKOL, Tuncer, *Pazarlama Araştırması,* 5. Basım, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Yayın Nu.: 19, Bursa, 1990.

TOSUN, Kemal ve diğerleri, *İş İdaresi,* 1. ve 2. Fasikül, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın Nu.: 11, Eskişehir, 1993.

TOSUN, Kemal, *Yönetim ve İşletme Politikası,* Yön Ajans, İstanbul, 1990.

TSE (Türk Standardları Enstitüsü) İnternet Sitesi (http://www.tse.gov.tr), Ocak 2008.

TUGİAD, *Ekonomik Kalkınmada Girişimciliğin Önemi ve Değişen Girişimcilik Nitelikleri,* Simge Ofset Matbaacılık, İstanbul, 1993.

TURAN, Erkan, *Girişimcilik Kültürü, Yüksek Lisans Tezi,* İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Organizasyon Bilim Dalı, Malatya.

USTA, H. Edip, *Pazarlama,* MEB Yayınları, Yayın Nu.: 531, İstanbul, 1986.

YILMAZ, Hakan ve POLAT, Murat, *Şirketler İçin Toplam Kalite Rehberi,* Power Dergisi Eki.

YURTSEVEN, Rıdvan, *Girişimcilik Küçük Bir İşletme Kurmak ve Yönetmek,* Detay Yayıncılık, Ankara, 2007.

YÜKSEL, Öznur, *İnsan Kaynakları Yönetimi,* Volkan Matbaacılık, Ankara, 1997.

ZARAKOĞLU, Avni, *İktisat İlminin Temel İlkeleri,* Cilt: 1, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979.

Güncellenmiş 2. Basım

GÖÇ SOSYOLOJİSİ

Yusuf Adıgüzel

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1614
Beşeri Bilimler No.: 108
ISBN: 978-605-320-521-0
© Güncellenmiş 2. Basım, Ocak 2018

GÖÇ SOSYOLOJİSİ
Yusuf Adıgüzel

Copyright 2018, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Ramazan Erciyas -ramazan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Adıgüzel, Yusuf.

Göç Sosyolojisi / *Yusuf Adıgüzel*
Güncellenmiş 2. Basım, XIV+224, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN : 978-605-320-521-0
1. Göç 2. Göç Sosyolojisi 3. Göçmen 4. Mültecilik 5. Türkiye Göçleri 6. Düzensiz Göç 7. Küresel Göçler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. TEMEL KAVRAMLAR

GİRİŞ 1
TANIMLAR 2
- Göç 3
- Göçmen 4
- Mülteci (Refugee) 5
- Şartlı Mülteci (Conditional Refugee) 5
- Sığınmacı (Asylum Seeker) 6
- Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler (ÜYEK, Internally Displaced People/IDP) 6
- Coğrafi Kısıtlama 6
- İdari Gözetim 7
- Kaynak Ülke 7
- Hedef Ülke 7
- Geçiş (Transit) Ülkesi 7

KÜRESEL DÜNYADA GÖÇ 7
GÖÇ SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARI 9
TÜRKİYE'DE GÖÇ DÜZENLEMELERİ 14
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458) 14
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 15
- Toplu Sığınma / Geçici Koruma 15
- Geri Gönderme Merkezleri 16

2. GÖÇ OLGUSU VE KURAMLARI

GİRİŞ 17
GÖÇ OLGUSU 18
- Göç Kategorileri 19
- Küresel Göç Eğilimleri 21

GÖÇ KURAMLARI 22
- Temel Kuramlar 22
  - Ravenstein Göç Kanunları (1885) 22
  - Everett Lee Göç Kuramı (1966) 25
  - Petersen'in Göç Tipleri (1958) 26
  - Zorlama İle Yapılan (Forced) Göçler 27

Ekonomik Temelli Göç Kuramları 27
Neo-Klasik Ekonomi Kuramı 28
Yeni Ekonomi Kuramı 28
İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı 29
Sosyo-Kültürel Göç Kuramları 29
Denge Kuramı 29
Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı 30
Göçmen İlişkiler Ağı (Network Kuramı) 31
Göç Sistemleri Kuramı 31

3. TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇLER

GİRİŞ 35
TÜRKİYE'DE GÖÇ SÜREÇLERİ 36
Osmanlı Bakiyesi Topraklardan Türkiye'ye Göçler 37
Cumhuriyet Sonrası (Kırdan Kente) Göçler 39
1923-1950 Dönemi 40
1950-1980 Dönemi 41
1980 Sonrası Dönem 43
Kentler Arası Göçler 44
İÇ GÖÇÜN TEMEL DİNAMİKLERİ 45
Ekonomik Nedenler 46
Politik Nedenler 46
Tarım Alanındaki Gelişmeler 47
Ulaşım ve İletişim İmkânlarının Gelişmesi 47
Sosyo-Psikolojik Nedenler 48

4. KENTLEŞME VE HEMŞEHRİLİK

GİRİŞ 49
KENTLEŞME 50
Kente Uyum /Kentlileşme 52
HEMŞEHRİLİK 56
Hemşehri Dayanışma Ağları / Hemşehri Dernekleri 57
Hemşehri Dernekleri STK mıdır? 61

5. TÜRKİYE'DEN GÖÇLER 63

GİRİŞ 63
GAYRİMÜSLİMLERİN GÖÇLERİ 64
İŞGÜCÜ ANLAŞMALARI 65
İşgücü Göçleri Dönemleri 67

1950-1960 Dönemi....67
1960-1970 Dönemi....67
1970-1980 Dönemi....70
1980-1990 Dönemi....72
1990-2000 Dönemi....73
2000 Sonrası Dönem....75

6. TÜRKİYE'YE GÖÇLER

GİRİŞ....77
DÜZENLİ GÖÇLER....78
1923-1945 Dönemi....79
Lozan Nüfus Mübadelesi....80
1945-1980 Dönemi....81
1980 Sonrası Dönem....82
DÜZENSİZ GÖÇLER....83
Transit Göçler....88
Doğu Bloku Ülkelerinden Göçler....90
Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler....91
Yaşam Tarzı Göçleri....92

7. KÜRESEL GÖÇ HAREKETLERİ

GİRİŞ....95
KÜRESEL GÖÇ HAREKETLERİNİN KISA TARİHİ....96
Birinci Dünya Savaşına Kadar Olan Dönem....97
Avrupalıların Dışarıya Göçleri....97
Sömürge Ülkelerinden Göçler....98
İki Savaş Arası Dönem....99
Ulus Devletleşme Sonrası Göçler....99
İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem....99
Sömürgecilik Sonrası Göçler....99
İşgücü Göçleri....100
Soğuk Savaş Sonrası Göçler....101
ULUSLARARASI GÖÇLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ....101
KÜRESEL SERMAYENİN YENİ GÖÇ POLİTİKASI....106

8. KÜRESEL DÜZENSİZ GÖÇLER

GİRİŞ....109
SINIR OLGUSU....110
DÜZENSİZ GÖÇ....111
Düzensiz Göç ve Enformel Sektör İlişkisi....113

DÜZENSİZ GÖÇLERİN İNSANİ BOYUTU 115
Göçmen (İnsan) Kaçakçılığı (Smuggling) 115
İnsan Ticareti (Human Trafficking) 116
İnsan Ticareti ile Göçmen Kaçakçılığı Arasındaki Farklar 119

9. AVRUPA'YA DÜZENSİZ GÖÇLER

GİRİŞ 123
AVRUPA'YA GÖÇLER 124
AVRUPA'YA DÜZENSİZ GÖÇLER 127
Düzensiz Göç Yolları 129
Mültecilerin Köken Ülkeleri 131
İtalya Üzerinden Göçler 132
Yunanistan Üzerinden Göçler 133
Göçmen Ölümleri ve Kurtarma Programları 134
Kurtarma Programları 135
Mare Nostrum 135
Triton 137

10. GÜVENLİKÇİ GÖÇ POLİTİKALARI VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI

GİRİŞ 139
GÜVENLİKÇİ GÖÇ POLİTİKALARI 140
Kale Avrupası 140
Sınır Güvenliği Politikaları 142
Dublin Sözleşmesi 142
EURODAC 142
Frontex (Avrupa Sınır Güvenliği Ajansı) 143
Sınır Güvenliğinde Türkiye - AB İşbirliği 144
Geri Kabul Anlaşmaları 145
AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITLIĞI VE İSLAMOFOBİ 145
Avrupa'da Göçmen Karşıtlığı 145
Pegida 146
Almanya'da Türkler'e Yönelik Saldırılar 147
İslamofobi 148
Avrupa'da Müslüman Nüfus 150

11. AVRUPA'NIN YENİ TOPLUM YAPISI VE BİRLİKTE YAŞAMA MODELLERİ

GİRİŞ 153
GÖÇMENLER VE AVRUPA'NIN YENİ TOPLUMSAL YAPISI 154

Göçmenlerin Yeniden Toplumsallaşması....155
Gettolar....157
Birlikte Yaşama Modelleri....161
Kültürel Karşılaşma (Akültürasyon)....162
Göçmen Politikaları....163
Asimilasyon....163
Entegrasyon....165
Çok kültürlülük....166
Türkiye'deki Suriyeliler ve Uyum....171

12. DİASPORALAR VE GERİ DÖNÜŞ GÖÇLERİ

GİRİŞ....173
MODERN DİASPORALAR....174
Diaspora Kavramı....174
Modern Diaspora Yaklaşımı....176
Dispora'da Kimliğin Oluşumu....177
Kültürel Kimlik....178
Diasporik Kimlik....179
GERİ DÖNÜŞ GÖÇLERİ (RETURN MIGRATION)....180
Geri Dönüş Kavramı....181
Göç Döngüsü....182
Düzensiz Göçmenlerin Geri Dönüşü....184
Misafir İşçilerin Dönüşü....185
AB-Türkiye İlişkileri ve Tersine Göçler....187

13. GÖÇMEN DAYANIŞMA AĞLARI VE AVRUPA'DA TÜRK DERNEKLERİ

GİRİŞ....189
GÖÇMEN DAYANIŞMA AĞLARI....190
Dayanışma Ağlarının İşlevleri....192
Sosyal Hizmetler Alanında Göçmen STK'ları....195
AVRUPA'DAKİ TÜRK DERNEKLERİ....196

14. DÜZENSİZ GÖÇ ALANINDA ÇALIŞAN KURUM VE KURULUŞLAR

GİRİŞ....201
ULUSLARARASI KURUM VE STK'LAR....202
Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ / IOM)....202
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK - UNHCR)....203

Çalışma Alanları 204
Savunuculuk 204
Yardım 204
Kalıcı Çözümler 205
Acil Durum Müdahalesi 205
Koruma / Güvenlik Ağı 205
Uluslararası Af Örgütü / Mülteci Hakları Birimi 206
Uluslararası Mülteci Hakları Derneği 207
Mülteci Hakları Merkezi 208
Mültecilerle Dayanışma Derneği / Mülteci-Der 209
DEVLET KURUMLARI 210
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 210
Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Görevleri 210
Düzensiz Göçle Mücadele Stratejileri 211
Göç Politikaları Kurulu 211
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 212

KAYNAKÇA 215

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2007) Türk Dış Göçünün Aşamaları, Kökler Ve Yollar, Türkiye'de Göç Süreçleri Kitabı İçinde, Derleyenler: Ayhan Kaya, Bahar Şahin, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Abadan-Unat, N. (2006) Bitmeyen Göç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Abadan-Unat, N. (2002) Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Abadan-Unat, N. Ve Kemiksiz, N. (1986) Türk Dış Göçü 1960-1984, Yorumlu Biblografya, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları

Adıgüzel, Y. (2013). Dayanışma Ağları Üzerinden Eskişehir'de Siyaset Ve Göçmenlik Algısı, Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 73-94.

Adıgüzel, Y. (2012). Esenler'de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç Ve Kente Uyum Sürecinde Hemşehrilik, Göç, Kentleşme Ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak İçinde (S. 185-221), Murat Şentürk (Ed.), İstanbul, Esenler Şehir Düşünce Merkezi.

Adıgüzel, Y. (2011) Yeni Vatanda Dini Ve İdeolojik Yapılanma, Almanya'daki Türk Kuruluşları, İstanbul: Şehir Yayınları

Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM) (2007). Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı Ve Sorunları Araştırması, Yay. Haz. Ahmet Rasim Yapıcı, Genel Yayın No: 129, Ankara: TC Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları

Akbaş, E. (2012) Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde (S.335-351), S. G. Ihlamur-Öner Ve N. A. Ş. Öner (Der.), İstanbul: İletişim Yayınları

Akkayan, T. (1981) Göç Ve Değişme, Yayın No: 2573, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları

Aslan, A. (1996). Otuzbeş Yıllık Göç Ve Almanya'daki Türkler, Durum Raporu

Aslanoğlu, Rana A. (1998) Kent, Kimlik Ve Küreselleşme, Bursa: Asa Yayınları Akşit 1998'den Aktaran Kaya, 2009, S. 63

Azzaonui, M. (2009) Similarities İn Difference: The Challenge Of Muslim Integration İn Germany And The United States, AICGS, Issue Brief, The Johns Hopkins University.

Bayhan, V. (1996) "Türkiye'de İç Göçler Ve Anomik Kentleşme", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Göç Ve Toplum, TC Başbakanlık DİE Ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Sayfa: 178-193.

Bayındır, A. (2011) Kırım Muhacereti, Eski Yeni Dergisi Kırım Özel Sayısı, Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültürü Dergisi, 34, 16-20.

Buehler, A.F. (2014) İslamofobi: Batı'nın "Karanlık Tarafı"Nın Bir Yansıması, Çev: M. AtalayAnkara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 55: 1 (2014), Ss.123-140

Canatan, K. (1995) Avrupa'da Müslüman Azınlıklar, İstanbul: İnsan Yayınları

Castles, S. (2008) Understanding Global Migration: A social Transformation Perspevtive, Conference on Theories of Migration and Social Change, Oxford,

Ciğerci, N. (2012). Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği, S. G. Ihlamur-Öner Ve N. A. Ş. Öner (Der.), Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde (S. 107-134), İstanbul, İletişim.

Cohen, R. (2008) Global Diasproas: An Irtroduction, Taylor & Francis E-Library, Second Edition, Londonand New York, Routledge

Çağlayan, Savaş (2013). Göç Kavramı Ve Kuramları, Kent Sosyolojisi Kitabı İçinde. Ed. Fatime Güneş, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları

Çağlayan, S. (2006) Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Güz, 2006, Sayı: 17

Çakır, S. (2011) Geleneksel Türk Kültüründe Göç Ve Toplumsal Değişme, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2011, Sayı:24, Ss.129-142.

Çiçekli, B. (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü Yayınları

Çötok, N.A., Taşdelen, H.M. (2013) Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu Ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi**,** Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume 8/6 Spring 2013, P. 1-13

Danış, D. Ve Soysüren, İ. (2014) Sınır Ve Sınırdışı: Türkiye'de Yabancılar, Göç Ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar, Ankara, Notabene Yayınları

Danış, D. Ve İrtiş, V. (2008), Türkiye'den Fransa'ya Göçün Toplumsal Ve Tarihsel Boyutları, Entegrasyonun Ötesinde: Türkiye'den Fransa'ya Göç Ve Göçmenlik Hâlleri İçinde, Derleyenler: Danış Ve İrtiş, S.1-32, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı

Erder, S. (2006) Refah Toplumunda Getto, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Erder, S. (2000) "Nerelisin Hemşerim?" İstanbul: Küresel ve Yerel Arasında Der. Çağlar Keyder. İstanbul: Metis Yayınları

Erdoğan, M.M. (2015) Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erman, T. (2002) Mekânsal Kümelenme, Siyaset Ve Kimlik, Kentleşme, Göç Ve Yoksulluk, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Sayfa: 1-17. Ankara: İmaj Yayıncılık

Erkal, M. Ve Diğerleri (1997) Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü, İstanbul: Der Yayınları

Erkal, M.E. (1992) İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, 3. Baskı, İstanbul, Kuşak Ofset

Eriksen, T. H. (2001) Kültür Terörizmi, Kültürel Arınma Düşüncesi Üstüne Bir Deneme, İstanbul: Avesta Yayınları,

Ersoy, Ö. (2002) AB'nin Göç Ve İltica Politikasındaki Yeni Aracı "EURODAC", Çağın Polisi Dergisi, Sayı 20, Www.Cagin polisi.Com.Tr/Abnin-Goc-Ve-İltica-Politikasındaki-Yeni-Aracieurodac 13 Ağustos 2015'te Bağlanıldı.

Esser, H. (2000). Integration And Ethnic Stratification. Hartmut Esser Et Al. (Eds.), Towards Emerging Ethnic Classes İn Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration And Ethnic Stratification, Ethnic Economy And Social Exclusion. Weinheim: Freudenberg Stiftung Gmbh. 49-84.

Faist, T. (2003) Uluslararası Göç Ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, İstanbul: Bağlam Yayınları

Giddens, A. (2000) Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Çev: Osman Akınhay, İstanbul: Alfa

Gelekçi, C. (2011) Prof. Dr. Mustafa E. Erkal'ın Çalışmalarında Kültür, Kültürel Kimlik Ve Etniklik Kavramları, Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı:43, S. 153-160.

Gmelch, G. (1980) Return Migration, Annualreview Of Antrology, Vol. 9, Pp.135-159

Güllüpınar, F. (2012) Göç olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, s. 53-85

Güllüpınar, F. (2013) Göç Olgusu Ve Uluslararası Göç Kuramları, İnsan Ve Toplum Kitabı İçinde. Ed. Nadir Suğur, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları

Gün, S. (2010) Yoksulluktan Sefalete Bir Göç Hikâyesi, İstanbul: Maki Basın Yayın

İçduygu A., Erder, S. Ve Gençkaya, Ö.F. (2014) Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi (Mirekoç) Proje Raporları 1, İstanbul

İçduygu, A. Ve Biehl, K.S. (2009) Göçmen Şehirler, İstanbul'daki Göçmenler: 2000'lerden Bir Görünüm, British Council Living Together Programı Raporu

İçduygu, A Ve Sirkeci, İ. (1999) Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere Kitabı İçinde, S.249-268, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları

Karpat, K.H. (2015) Önsöz, Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler Kitabı İçinde, Sayfa: Xxii-Xl, Der: M.M. Erdoğan, A. Kaya, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Karpat, K. (2010). Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma Ve Göçler, İstanbul: Timaş Yayınları

Karpat, K. H. (2003) Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm, Kırsal Göç, Gecekondu Ve Kentleşme, Çev: Abdulkerim Sönmez, İstanbul: İmge Kitabevi

Kaya, A. (2008), Fransa-Türkleri: Cumhuriyetçi Entegrasyon Modelinin Eleştirisi, Entegrasyonun Ötesinde: Türkiye'den Fransa'ya Göç Ve Göçmenlik Hâlleri İçinde, Derleyenler: Danış Ve İrtiş, S.33-72, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Kaya, A. ve Kentel, F. (2008) Belçika Türkleri Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Köprü Mü, Engel Mi? İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Kaya, A. Ve Kentel, F. (2005), Euro-Türkler Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Köprü Mü Engel Mi? İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Kaya, A. (2000) Sicher İn Kreuzberg, Berlin'deki Küçük İstanbul, Diyasporada Kimliğin Oluşumu, İstanbul: Büke Yayınları

Koca, B.T.(2014) Biyopolitika, Güvenlik Ve Frontex'in Türkiye-Yunanistan Sınırındaki Rolü, Göç Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, S. 57-76

Koyuncu, A. (2015) Kentleşme Ve Göç, Hikmetevi Yayınları, İstanbul

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (1996) Hizmet Uygulamaları Genel Envanteri, Uygulama Raporları ve Notları, Ankara

Kurtoğlu, A. (2004). Hemşehrilik Ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği, İstanbul: İletişim Yayınları

Kurtuluş, B. (1999) Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Göçü: Göç Süreci Ve Özellikleri, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları

Kümbetoğlu, B. (1996) "Göçmenlik, Mültecilik, Yeni Bir Yaşam Ve Sonrası" II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Göç Ve Toplum, TC Başbakanlık DİE Ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Sayfa: 271-280.

Kymlicka, W. (2012) Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık Ve Gelecek, Çev: Fatih Öztürk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 70, Sayı: 2, Sayfa: 297-332

Laçiner, S Ve Diğerleri (2004) Türkiyeli Avrupa, Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Olası Etkileri, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, İstanbul, Hayat Yayınları

Liang, Z. (2006) "Sociology Of Migration". Pp. 487-495 İn Clifton Bryantand 5 Dennis L. Peck (Eds.) Sociology Of The 21st Century. Sage Publications.

Mangalam, J. J. (1968) Human Migration, A Guide To Migration Literature İn English. Lexington: Univ. Kentucky Press

Massey, D. Ve Diğerleri (1987) Return To Aztlan. The Social Process Of International Migration From Western Mexico, Berkeley: University Of California Press

Mccarthy, J (1945) Ölüm Ve Sürgün: Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı:1821-1922, Çev: Fatma Sarıkaya, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları

Özocak, Ö. (2015) Diaspora Kavramı Ve Ermeni Diasporası, Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (ERUSAM) Raporu, 30 Ocak 2015.

Öner, N.A.Ş. (2012) Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, Küreselleşme Çağında Göç; Kavramlar, Tartışmalar İçinde, Derleyenler: S. Gülfer Ihlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner, Sayfa: 13-27, İstanbul, İletişim Yayınları

Özer, İ. (2012) Türkiye'de Kent, Kentleşme Ve Kentsel Değişme, Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı Kitabı İçinde, Ed. Mehmet Zincirkıran, Sayfa:321-352, Bursa, Dora Yayınları

Özgür, N. (2012). Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler, "Tekne Mültecileri", Küreselleşme Cağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde, S. 199-216, S. G. Ihlamur-Öner Ve N. A. Ş. Öner (Der.), İstanbul, İletişim.

Özsöz, M. (2014) 2014 Avrupa Parlamentosu Seçimlerinin İlkleri, Enleri, Aşırıları, Kazananları ve Kaybedenleri, İKV Değerlendirme Notu, Haziran 2014

Piest, U. (2000) Almanya'daki Müslümanların Yaşamı, Entegrasyon Sürecinin Neresindeyiz? Çev: Necil Buyan, Internationes, Bonn

Ramadan, T. (1999) To Be A European Muslim, A Study Of Islamic Sources İn The European Context, The Islamic Foundation, London

Rauhut, D. (2010) Adam Smith On Migration, Migration Letters, Volume:7, No;1, Pp.105-113

Safran, W. (1991) Diasporas İn Modern Societies: Myths Of Homelandand Return, Diaspora: A Journal Of Transnationalstudies, Volume 1, Number 1,Spring 1991, Pp. 83-99.

Şaul, M. (2013) Sahra Altı Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye İş Göçü, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 1, 2013, S. 83 – 121.

Sever, M. Ve Diğerleri (2012) Türkiye'de İnsan Ticareti Mağduru Tespit Süreçlerinin Değerlendirilmesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye Ofisi Eşgüdümünde, Sida Tarafından Finanse Edilen "Türkiye'nin Göç Yönetimi Çabalarının Desteklenmesi" Projesi Kapsamında, Polis Akademisi Uluslararası Terörizm Ve Sınıraşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM) Raporu

Sirkeci, İ. Ve Erdoğan, M. M. (2012) Göç Ve Türkiye, Migration Letters, Volume: 9, No: 4, Pp. 297 – 302

Sözen, E. (2004) Kertenkele Mantığı, İstanbul: Birey Yayınları

Smith, Z. (2000) İnci Gibi Dişler, İstanbul: Everest Yayınları

Şahin, B. (2010) Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme, Bilig, Sayı 55, Sayfa: 103-134

Taşdelen, M. Ve Diğerleri (2000) Avrupa'da Yeni Kuşak Türk Gençliği (Kimlik Ve Uyum Sorunları), Sakarya, Sakarya Üniversitesi Yayınları

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Avrupa'da Türkiye Kökenlilere Yönelik Irkçı Ve Yabancı Düşmanlığı Motifli Eylemler 2012 Yılı Ara İzleme Raporu

Tekeli, İ (2011) Göç Ve Ötesi, İkinci Basım, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Terzioğlu, H. (2009) Yasa dışı Göç, İnsan Ticareti Ve İltica Konularında Ülkemizin Durumu Ve Yapılan Çalışmalar, Çağın Polisi, 10, S.14-17

Tılıç, H.R. (1196) "Almanya'dan Geriye Göç Ve Kadın", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Göç Ve Toplum, TC Başbakanlık DİE Ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Sayfa: 564-572.

Tokgöz, G. (2006) Uluslararası Emek Göçü, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Toksoy, G. (2008) Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler Ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı Proje Raporu, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, Ankara. Http://Acikarsiv. Ankara.Edu.Tr/Browse/5317

Topçuoğlu, R.A. (2012) Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği, Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar Kitabı İçinde, Ed. S. Gülfer Ihlamur-Öne Ve N. Aslı Şirin Öner, Sayfa:501-518, İstanbul, İletişim Yayınları

Tuna, M. Ve Özbek, Ç. (2012) Yerlileşen Yabancılar, Güney Ege Bölgesinde Göç, Yurttaşlık Ve Kimliğin Dönüşümü, Ankara, Detay Yayıncılık

Turhanoğlu F. K. (2013) Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi, Kent Sosyolojisi Kitabı İçinde, S. 200-225, AÖF Yayınları, Eskişehir

Türkdoğan, O. (1984) İkinci Neslin Dramı (Avrupa'daki İşçilerimiz Ve Çocukları) İstanbul: Orkun Yayınevi

UHİM (2015) Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi Ve Irkçılık, Ed. Hüseyin Türkan, İstanbul.

Wyman, M. (1993) Round Trip To America: The Immigrants Return To Europe 1880-1930. Ithaca: Cornell University Press

Yaldız, F. (2014) Diaspora Kavramı Bağlamında On İki Ada Türk Toplumu, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 43-64.

Yalçın, C. (2004) Göç Sosyolojisi, Ankara, Anı Yayıncılık

Yaman, Ö. M. (2013) Apaçi Gençlik, İkinci Baskı, İstanbul: Açılım Kitap

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

http://www.migrationpolicy.org

http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/top-25-destination-countries-global-migrants-over-time

www.goc.gov.tr/icerik6/insan-ticareti-magdurlarini-koruma-dairesi-baskanligi_274_757_760_icerik

www.countertrafficking.orgmediafiles5brosur.pdf

http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/01/daily-chart-2, Islam in Europe, Jan. 7th, 2015

http://www.egm.gov.tr/sayfalar/turkiyenin-insan-ticareti-ile-mucadele-calismalari.aspx

http://www.hurriyet.com.tr/spor/futbol/23466259.asp

http://goc.gov.tr/icerik3/insan-ticareti-magdurlarini-koruma-ile-ilgili-sss_460_467_1158

http://www.haberturk.com/dunya/haber/1068411-gocmen-kacakciliginda-yillik-kazanc-40-milyar-dolar

http://bianet.org/bianet/goc/140260-son-kardeslik-iftarinin-misafirleri-gocmenlerdi

http://www.izmir.pol.tr/sayfalar/yasadisi-goc-gocmen-kacakciligi-islemleri.aspx

http://amnesty.org.tr/icerik/2/1539/avrupa-yerin-dibine-batıyor!-

www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150420_facia_ab_gocmen

http://www.bbc.com/news/magazine-24706863

www.pewforum.org Muslims İn Europe, European Union And Surrounding Countries,

www.economist.com/graphicdetail Islam İn Europe, Perception Of Islam

http://www.amerikaninsesi.com/content/almanyada-islam-ve-gocmen-karsitligi-artiyor/2562760.html Cem Dalaman, Almanya'da İslam Ve Göçmen Karşıtlığı Artıyor, 17.12.2014, Amerika'nın Sesi, 18.08.2015'te Bağlanıldı.

http://www.dunyabulteni.net/haberler/332613/danimarkada-secim-oncesi-gundem-gocmen-sorunu**,** 18.08.2015'te bağlanıldı.

http://www.telgraf.co.uk/goecmen-kartl-tavan-yapt.html, Göçmen Karşıtlığı Tavan Yaptı, 28 Mart 2011, Haftalık Telgraf Gazetesi, 18.08.2015'te Bağlanıldı.

UNHCR. (2002). "Refugeeresettlement. An International Handbookto Guide Receptionand Integration". Erişim:

30 Ağustos 2014. http://www.unhcr.org/refworld/docid/405189284.html

http://www.dw.de/7-uyum-zirvesinin-hedefi-G%C3%B6%C3%A7mengen%C3%A7ler/A-18092717

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMANIN TEMEL KAVRAM VE İLKELERİ

Yrd. Doç. Dr. Gürsen Topses
Prof. Dr. Nergüz Bulut Serin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1793
Psikoloji - PDR No.: 96
ISBN : 978-605-320-700-9
© 1. Basım, Eylül 2017

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMANIN TEMEL KAVRAM VE İLKELERİ
Yrd. Doç. Dr. Gürsen Topses - Prof. Dr. Nergüz Bulut Serin

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Topses, Gürsen., Bulut Serin, Nergüz
Grupla Psikolojik Danışmanın Temel Kavram ve İlkeleri */ Gürsen Topses - Nergüz Bulut Serin*
1. Basım, VIII + 126 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-700-9
1. Grupla Psikolojik Danışma 2. Terapötik Güçler 3. Etkileşim Grupları 4. Rehberlik Grupları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLARKEN..... 1

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMANIN ÇAĞIMIZIN İNSAN GERÇEĞİNDEKİ ÖNEMİ VE İŞLEVİ..... 2

Grup Nedir?..... 4
Tarihsel Gelişim..... 5
Grupla Psikolojik Danışmanın Temel Nitelikleri..... 6

Grup Türleri..... 7
Kapalı Gruplar..... 7
Açık Gruplar..... 7
İş Süreci Odaklı Gruplar..... 8
Bireyin Gelişimini Sağlama Odaklı Gruplar..... 9
Birey ve Grup Merkezli Gruplar..... 9
Beceri Odaklı Gruplar..... 9
Özel Amaçlı Gruplar..... 10
Sosyal Değer Odaklı Gruplar..... 10
Psikoeğitim ve Rehberlik Grupları..... 10
Maraton Grupları..... 11
Rehberlik Grupları..... 11
Psikolojik Danışma Grupları..... 12
Psikoterapi Grupları..... 12
Destek ve Kendine Yardım Grupları..... 13
Konsültasyon Grupları..... 13
Etkileşim (Encounter) Grupları..... 14
Etkileşim Gruplarının Amaçları..... 17

Genel Olarak Grubun Özel ve Davranışsal Amaçları 21
Genel Olarak Grupla Psikolojik Danışmanın Amaçları 23
Ön Görüşme ve Grubun Davranışsal Amaçları 24
Grupla Psikolojik Danışma ve Grup Rehberliği 25
Grupla Psikolojik Danışma ve Bireysel Psikolojik Danışma 26
Grubun Küçük Ölçekli Evren (Mikrokozmos) Özelliğinin Büyük Ölçekli Toplumsal Yaşama (Makrokozmos) Aktarımı 28
Toplumsal Bir Küçük Ölçekli (Mikrokozmos) Olarak Grup 29

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA VE GRUBUN ÖRGÜTLENMESİ (ORGANİZASYONU) 31
İçerik 32
Süreç 32
Paylaştırma 33
Bağlama 33
Süpervizyon 33
Konsültasyon 34
Meta İletişim (Meta commnıcatıon) 34
Refere Etmek 34
Ön Görüşme (Intake Interview) 34
İkizli Duygular (Ambivalans) 35
Davranışsal Amaçlar 35

Grupla Psikolojik Danışma Grubunun Temel Nitelikleri 35
Grubun Seçimi 35
Grubun Büyüklüğü 36
Grubun Süresi 37
Grup Ortamı 38
Grup Planı 39

Grupla Psikolojik Danışma Sürecindeki Temel Terapötik Güçler 40
Psikolojik Danışman (Lider) 40
Danışmanın Temel Niteliklerinin Kısa Açıklamaları 42
Grup Liderinin Kabul Edilen İşlevsel Nitelikleri 45
Liderin Diğer Terapötik Beceri ve İşlevleri 47
Lider ve Eğitimi 50
Grup Liderliği Stratejileri 52
Grup Sürecine Kabul Edilmek 53
Grup Sürecinde Güven 54
Grubun Çekiciliği 54
Danışanların Hazır Oluşu 55

Grup Danışanlarının Beklentileri 55
Danışanların Ait Olma Duyguları 55
Danışanların Söz Vermesi 57
Danışanların Katılımı 57
Danışanların Sorumluluk Almaları 57
Açıklık ya da Saydamlık 58
Geri İletim 58

Grupla Psikolojik Danışma Grubunda Terapötik Gerilim 61
Grup Sürecinin Evreleri 61

Grupla Psikolojik Danışmada Direnç 67
Direncin Temel Göstergeleri 68
Grup İçinde Direnci Etkileyen Etmenler 69
Direnç Yaşayan Danışanların Duyguları 70
Grup İçinde Dirençle Baş Etme Etkinlikleri 71

Grupla Psikolojik Danışma Sürecinde Güçlüğü Olan Danışanlar 72
Kızgınlıkları Olanlar 72
Kurtarıcı Rolünde Olanlar 73
Üstünlük Duygusu Gösterenler 74
Baskın Kişilikte Olanlar 74
Bağımlı Olanlar 75
Öğüt Verme Davranışı İçinde Olanlar 75
Günah Keçisi Durumundaki Danışanlar 76
Madde Bağımlıları 77
Abartılı Duygusallık Yaşayanlar 77
Grup Oluşturma Eğilimleri Baskın Olan Üyeler 79
Saldırgan Eğilimleri Olanlar 79
Gruplaşmalar 80
Tekelciler 80
Sessiz ya da İçine Kapanıklar 81
Taşkınlık Yapanlar 81
Depresif (Çökkün) Yapıda Olanlar 82

Grupla Psikolojik Danışma Sürecini Sonlandırma 83

Grupla Psikolojik Danışmada Kullanılabilecek Alıştırma ve Etkinlikler 84
Grupla Psikolojik Danışma Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlikler 86
Belirli Kategorilere Göre Sınıflanan Alıştırma Türleri 90

Kendini ve Başkalarını Tanımayla İlgili Alıştırmalar 90
Çeşitli Grup Evreleriyle İlgili Alıştırmalar 91
Süreçle İlgili Alıştırmalar 93
Grup Üyelerinin İletişim Biçimleriyle İlgili Alıştırmalar 94
Terapötik Güçlerin Oluşmasıyla İlgili Alıştırmalar 95
İmgelem Gücünün Kullanımıyla İlgili Alıştırmalar 96
Etkinliklerin Kullanımıyla İlgili Yetkinlik 96

Görüntülü Psikolojik Danışmanın Temel Nitelikleri 97
Grup Oturumlarında Video-Kamera'nın İşlevi 99
Grupla Psikolojik Danışmada Aktarım (Transferans) 102
Karşıt Aktarım (Transfer) 103
Aktarımla Baş Edebilme 104

KURAMLARIN IŞIĞINDA GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMANIN ROL VE İŞLEVLERİ 107

Psikoanalitik Kuram 107
Kullanılan Teknikler 108

Adler Kuramı 109
Kullanılan Teknikler 110

Hümanistik Danışma Kuramı 110
Kullanılan Teknikler 112

Varoluşçu Kuram 112
Kullanılan Teknikler 112

Gestalt Kuramı 113
Grup Süreci ve Gelişim Evreleri 113
Kullanılan Teknikler 114

Davranışçı Kuram 114
Grup Sürecinin Evreleri 114
Kullanılan Teknikler 115

Akılcı-Duygusal Danışma Kuramı 115
Gelişim Evreleri 116
Kullanılan Teknikler 116

Gerçeklik Terapisi Kuramı 117
Gerçeklik Terapisinin Özellikleri 118
Grup Sürecinin Evreleri 118

Kısa Süreli Psikolojik Danışma Kuramı 119

Grup Sürecinin Evreleri 120

BİTİRİRKEN 121

KAYNAKÇA 123

KAYNAKÇA

Badford, P.J.R, Gibb, K.D.Benne.(1964). T- Group Theory and Loboratory Method, Newyork; Jonh Willey İnç.

Brown, N. W. (1994). Group counseling for elementary and middle scholl work. Denver: Love Publishing Company

Bejar, I.T. (1982). Videodieses in Education: Integrating The Computer And Communication Technologies" Journal of Development. Vol. 63, p.244-246

Chen, M., & Rybak, CJ (2004). Groupleadership skills: Interpersonal process in group counseling and therapy. Belmont, CA: Brooks / Cole.

Corey, G. (1986). Theory and Pratice of Counseling and Psychotherapy. Monteney: Boruks/Cole Publ.,

Corey, M.ve Corey, G. (2002). Groups. Proces and pratice. Belmont. Thomson Brooks/Cole

Corey, G (2005) Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları. Ankara, Mental Yayıncılık.

Carrol, M., R. ve Wiggins, J. D. (2008). Grupla psikolojik Danışmanın temelögeleri: Kavramlar, İlkeler ve uygulamalar (S.Doğan (Ed.). I.Başaran, M.Aladağ, B. Yaka, Çev). Ankara Pegem Yayıncılık.

Cüceloğlu, D.(1984). İnsan İnsana. Altın Kitaplar Yayınevi, Istanbul

Cüceloğlu, Doğan.(1989) İnsan İnsana. Altın kitaplar Yayınevi, Istanbul.

Çakır , G. (2013).Psikolojik Danışma Oturumlarında Etkinliklerin Kullanımı Pegem Yayınları, Ankara.

Çakır,G. (2014) .Üyelerde Zor Davranışlar ve Bunlarla Baş Etme.Pegem Yayınları. Istanbul

Demir, A. veKoydemir, S. (2014). Grupla Psikolojik Danışma Edtörler: Ayhan Demir & Selda Koydemir Ankara: Pegem Akademi.

Foulds, M., Hanigan P.S (1972). "Effect of Gestalt Marathon Groups on Mesured Self . Actualuzation A Replication and Fallow up stduy og Counseling Study. Journal of Counseling Psychology. Vol. 23:p. 50-60

Gazda, G.(1971). Group Counseling, Boston, Ally and Bacon,

Gazda, G.M.,Ginter, E. I. ve Horne, A.M. (2001). Group Counseling and group psychotherapy. Theory and Application. MA: Allyn ve Bacon. Akt; Yelda kağnıcı.

Gill S. J. ve Barry, R.A. ((1982) Group-focused counseling: Classfying the essential skills. The Personnel and Guidance Journal,

Gladding, T.S, (2005) Counseling thories: essential concepts and applications.New Jersey: Pearson Prentice Hall. Akt: Yelda Kağnıcı.

Gladding. T.S. (2008) Groups: Counseling theories: essintial concepts and applications. New Jersey: Pearson/Merrill Prentice Hall.

Glasser, (1965) W.Realitiy Therapy, Newyork; Harper Row, Publisher

Kağıtçıbaşı, Ç.(1993). İnsan ve İnsanlar. Cem Obset Basılevi, Istanbul.

Kağnıcı, Y.(2014). Grupla Psikolojik Danışma Gruplarında Liderlik. Pegem Akademi,Ankara.

Kelman, H.C. (1963). "The Role of The Group in the İnduction of Therapeutic Change" İnternational Journal and Group Psycothearpy, 13: 339-432

Külebi, A. (1986). GrupDinamiğinde İnsan Davranışı. Bilim Yayınları, Istanbul.

Mahler, C.A. (1969). Group Counseling in the Schools. Bostan: Hougton Miffin Comp

Ohlsen ve ark. 1988) .Group Counseling New York:Holt, Rinehart and Winston, İnc.

Ohlsen, M.M., Horne, A.M.,ve Lawe, CbF. (1988). Group counseling. New york: Holt, Rinehart and Winston, İnc.

Skafte, D. (1993) "Video in Groups: İmlicatation For Social Theory of the self" Journal Group Psychology, Vol. 79-p: 201

Stoller, F.H (1969), "Video-Tape Feedback In The Group Setting. Innovations to Group Psychotherapy. Vol. 148. 148: p.457-466

Shutz,W ve C. Seashore (1972). Promothing Growth With Non Verbal Exercises. İn New Perspectives onEncounter Groups ed. Solomon ve berzon. San Francisco: Jossey Bass.

Ohlsen, M ve ark. (1988) Group Counseling. New York: Holt, Rinehart and Winston

Ray Naar (1987)..Grup Psikoterapilerineİlk Adım (Çev: Nesrin Hisli). Erdem Kitapevi. İzmir

Rogers, CB.(1976).Carl Rogers on Enconter Group. Houghton Mifflin Comp, Boston.

Rogers.C.R.(1976) Encounter Groups. New York, Harper and Row

Topses, G. (1998). Encounter Psikolojik Danışma Gruplar.Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 2, 43-54

Topses, G. (1989). "Grupla Psikolojik danışmanın Yetiştirme yurdu Öğrencilerinin Kendini Gerçekleştirme ve kaygı Düzeylerine etkisi" Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Hacettepe üniversitesi. Ankara

Topses, G. ve Bulut Serin, N. (2012). Psikolojik Danışma ve Kişilik Kuramları. Nobel Yayınları, Ankara.

Topses, G. (1995). Görüntülü Grupla Psikolojik Danışmanın Etkililiği Üzerine Karşılaştırmalı bir Araştırma. Gazi Üniversitesi, RPD Ana bilim Dalı (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara

Topses, G. ve Bulut Serin, N. (2016). Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri. Nobel Yayınları, Ankara.

Topses, G. (2017). Görüntülü Psikolojik Danışmanın Temel Dayanakları ve Nitelikleri. International Journal of New Trends in Art, Sports@Science Education. Volume 6, issue2.

Trotzer, J.P. (1999). The Counselor and the group: Integrating theorey, training, and pratice. Philadelphia, PI: Accel

Voltan Acar,N. (2008). Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri. Nobel Yayınları, Ankara.

Vonder Kolk, C, (1985). İntroduction to Group Counseling and Psychotherapy, Columbus: Charles E. Merril Publushing Comp

Voltan Acar , N.2008). Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri. Nobel Yayınları, Ankara

Yalom, I.D.(1992). Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği. Çev: Ataman Tangör, Özgür Karaçam, Nobel Tıp Kitapevleri. Istanbul.

Yalom, J. R. ve Leszcz, M. (2005). The theory and pratice of group psychotherapy. New York: Basic Books.

Wihetaker. R. S. (2001). Using groups to help people. East Sussex: Brunner-Routledge.

GASSÂN KENEFÂNÎ'NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE *'HAYFA'YA DÖNÜŞ'* ADLI ROMANI

Doç. Dr. Ramazan KAZAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1791
Eğitim No.: 350
ISBN: 978-605-320-698-9
© 1. Basım, Eylül 2017

GASSÂN KENEFÂNÎ'NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE 'HAYFA'YA DÖNÜŞ' ADLI ROMANI
Doç. Dr. Ramazan KAZAN

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Editör: Doç. Dr. Hasan Soyupek
Kapak Tasarım: Öğr. Gör. Pakize Daban
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kazan, Ramazan.
Gassân Kenefânî'nin Edebî Kişiliği ve 'Hayfa'ya Dönüş' Adlı Romanı / *Ramazan Kazan*
1. *Basım, XVI + 238 s., 135x195 mm*
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-698-9
1. Gassân Kenefânî 2. Filistin 3. Dram 4. Hayfa 5. Muhacir 6. Göçmen 7. Roman 8. Tahlil

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **vii**

KISALTMALAR ..... **xv**

GİRİŞ: GASSÂN KENEFÂNÎ VE HAYATI **1**
A- Gassân Kenefânî'nin Yaşadığı Dönemde Edebî ve Siyâsi Durum 1
B- Gassân Kenefânî'nin Hayatı 6
1- Hayatı 6
2- Hastalığı 15
3- Ölümü 18

BİRİNCİ BÖLÜM: GASSÂN KENEFÂNİ'NİN ESERLERİ, GÖRÜŞLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ **21**
A- Eserleri 21
1- Gazeteciliği 21
2- Öyküleri 23
3- Romanları 24
4- Tiyatroları 25
5- Bilimsel Çalışmaları 26
B- Görüşleri 27
1- Siyasî Görüşleri 27
2- Diğer Görüşleri 31
C- Edebî Kişiliği 36
D- Gassân Kenefânî ve Ölüm Olgusu 53

İKİNCİ BÖLÜM: FİLİSTİN'İN SİYASİ DURUMU VE *HAYFA'YA DÖNÜŞ* ROMANIN ALT YAPISI.....57
A- Filistin'in Tarihi ve Siyasi Durumu.....57
B- Hayfa'ya Dönüş Romanının Alt Yapısını Oluşturan Genel Sosyolojik Yapı.....65
C- *Hayfa'ya Dönüş* Romanı İle Sady Tolan'ın *Limon Ağacı* Adlı Romanın Mukayesesİ.....69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ROMANIN TAHLİLİ.....77
A- Romanın Olay Örgüsü.....78
B- Zaman.....79
C- Mekân.....81
D- Genel Tahlil.....83
1- Romanda Teşbihler.....108
2- Romanda Tasvirler.....112
3- Romanda Semboller.....116
4- Romanda Tekrarlar.....119
5- Romanda Vatan.....122
6- Romanda Dikkat Çeken Edebî Cümleler.....128
E- Kenefânî'ye ve Romana Yöneltilen Tenkitler.....131
F- Romandaki Şahıs/Karakter Kadrosu.....139
1- Sait Sin.....140
2- Safiye.....147
3- Haldun/Dof.....152
4- Yahudi Aile.....154
5- Romandaki Diğer Karakterler.....156

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: *(عائد إلى حيفا)/HAYFA'YA DÖNÜŞ* ADLI ROMANIN TERCÜMESİ (Roman).....159
Birinci Bölüm.....159
İkinci Bölüm.....171
Üçüncü Bölüm.....183

Dördüncü Bölüm.....196
Beşinci Bölüm.....202

SONUÇ 221

KAYNAKLAR.....229

DİZİN 233

KAYNAKLAR

Abdurrahmân Yâğî, Ma‘ *Gassân Kenefânî*, Ma‘hadu’l-Buhûsi’d-Dirâsâti’l-Arabiyye, Bağdat, 1983.

Ağırakça, Ahmet, “İşgalden Önce Filistin Tarihinin Kavşak Noktaları” *Uluslararası Yaşayan Filistin Sempozyumu Tebliğler*, Baskı: Forart, İstanbul, 2009.

Ahmed ez-Zu‘bî, *İşkâliyyetu’l-Mevt fi’r-Rivâyeti’l-‘Arabiyye ve’l-Garbiyye,* Mektebetu’l-Kettânî, İrbid-Ürdün, 1994.

Aksan, Doğan, *Anlambilim*, Engin Yayınevi, Ankara, 1999.

Ali Şalak, *en-Nesru’l-Arabî*, Dâru’l-Kalem, Beyrut, ts.

Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1994.

Çetin Nihad, “Arap” *DİA*, İstanbul, 1991, Cilt: III.

Dursun, Davut, “Filistin Sorunu” *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi,* Risale, İstanbul, 1990, Cilt: II.

Er, Rahmi, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi(şiir-öykü),* TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004.

----------, “Roman Arap Edebiyatı” *DİA*, İstanbul, 2008, Cilt: XXXV.

Feyhâ Abdulhâdî, *Va‘du’l-Gadi Dirâsetun fî Edebi Gassân Kenefânî*, Dâru’l-Kermel, Amman, ts.

el-Fîrûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakûb, *el-Kâmûsu’l-Muhîd,* Medresetu’r-Risâle, Beyrut, 1987.

Gâde es-Semmân, *Rasâilu Gassân Kenefânî ile Gâde es-Semmân*, Dâru't-Talîa', Beyrut, 1992.

Gassân Kenefânî, *Âidun İlâ Hayfâ*, Muessesetu'l-Ebhâsi'l-Arabî, Beyrut, 1980.

----------, *Ummu Sa'd*, Muessestu'l-Ebhâsi'l-Arabiyye, Beyrut, 2004.

el-Hafâcî, Saîd b. Sinân, *Sirru'l-Fesâha*, Mektebetu'l-Hâncî, Kahire, 1994.

Hasen Alien, "er-Ru'yetu'l-Fenniyyetu fî 'Amâlî Gassân Kenefânî er-Rivâiyye", *el-Basâir*, Yıl: 2000, Cilt: IV S: 1.

Ilan Pappe, *Modern Filistin Tarihi*, (ter. Nuri Plümer), Phoenix Yayı-nevi, Ankara, 2007.

İbn Manzûr, Cemâluddin Muhammed b. Mükerrem (711/1311), *Lisânu'l-Arab*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1994.

(http://www.arabsline.net/vb/archive/index.php/+-13473.htm), 12 Ocak 2008.

(http://www.aswwar.com/ub/shıwthread.php?t=5133), 13 Ocak 2008. *el-Kâtibu'l-Filistinî Gassân Kenefânî.*

(http://www.aswwar.com/ub/shıwthread.php?t=5133), 13 Ocak 2008.

(http://www.cokbilgi.com/tag/tasvir-nedir/)10 mayıs 2017.

(http://www.edebiyatsayfasi.com/betimleme-tasvir-etme/)10 Mayıs 2017.

(http://www.turkcebilgi.com/auschwitz-birkenau), 23 Mayıs 2017.

(http://www.palestinebehindbars.org/m_3kaa.htm), 28 Kasım 2007.

(https://limenya.com/sosyalizm-ve-komunizm-arasındaki-fark/), 10 Mayıs 2017.

(https://www.turkcebilgi.com/proletarya) 23 Mayıs 2017.

el-Kalkaşandî, *Subhu'l-A'şâ fî Sınâati'l–İnşâ,* (tah. Muhammed Hüseyin Şemseddin), Beyrut, 1987.

Karaman, M. Lütfullah, "Filistin", *DİA*, İstanbul, 1996, Cilt: XIII.

Karpat, Kemal, *Osmanlıdan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, (ter. Onur Güneş Ayas), Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

Kazan, Ramazan, *Edebî Açıdan Hadis Metinleri,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2013.

----------, "Arap Edebiyatında Serbest Şiirin İlk Örneklerinden: Bedr Şâkir es-Seyyâb'ın "Unşûdetu'l-Matar/Yağmurun Türküsü" Adlı Şiiri" *SDÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, 34, Isparta, 2015.

Kazan Ramazan –Emine Ersöz "Modern Arap Romanında Ölüm Problemi ve Nedenlerine Ahmed ez-Zu'bî'nin Yaklaşımı" *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 21, Isparta, 2008.

Kerim Mehdî Mesûdî, *Gassân Kenefânî ve Abdurrahmân Munîf er-Ru'yetu'l-Mustakbeliyyetu fi'r-Rivâyeti*, Dâru Usâme li'n-Neşri ve't-Tevzî', Ammân, 2000.

Mâcide Hamûd, *Cemâliyyâtu'ş-Şahsiyyeti'l-Filistiniyyeti Ledeyi Gassân Kenefânî*, Dâru'n-Nemîr, Dımaşk, 2005.

el-Muberred Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd, *el-Kâmil,* (tah. Muhammed Ahmed ed-Dâlî), Muesssetu'r-Risâle, Beyrut, 1997.

Muhammed Kâmil el-Hatîb, *Tekvînu'r-Rivâyeti'l-Arabiyyeti*, Menşûrâtu Vezâreti's-Sekâfeti, Dımaşk, 1990.

Necme Halil Habîb, *en-Nemûzecu'l-İnsâniyyu fî Edebi Gassân Kenefânî*, Dâru'l-Bîsân, Beyrut, 1999.

Okay M. Orhan- Âlim Kahraman, "Roman" *DİA*, İstanbul, 2008, Cilt: XXXV.

Öke, Mim Kemal, *Siyonizm ve Filistin* Sorunu(1880-1914), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1982.

----------, *II. Abdülhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi*, Kervan Yayınları, İstanbul, 1981

Radvâ Âşûr, *et-Tarîku ile'l-Haymeti'l-Uhrâ Dirâse fî 'Amâli Gassân Kenefânî*, Dâru'l-Âdâb, Beyrut, 1977.

Sandy Tolan, *The Lemon Tree/Limon Ağacı*, (ter. Özkan Özdem), Pegasus Yayınları, İstanbul, 2009.

Soyupek, Hasan, "Arapça'nın Sevâhilî Dilinin Gelişmesine Katkısı" *SDÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 38, Isparta, 2017.

Subhiyye Avde Za'rab, *Gassân Kenefânî Cemâliyâtu's-Serdi fi'l-Hıtâbı'r-Rivâî*, Dâru'l-Mecdelâvî, Amman, 2006.

es-Suyûtî, Celâluddin, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân,* Kahire, 1306.

Şevki Dayf, *el-Fennu ve Mezâhibu fi'n-Nesri'l-Arabî*, Mısır, 1960.

Şirin, Veli, *Ana Hatlarıyla Siyasî ve Kültürel Osmanlı Tarihi*, Marifet Yayınları, İstanbul, 2002.

et-Teftazanî, Sa'duddin , *Muhtasaru'l-Meânî*, Salâh Bilici Kitapevi'nin Ofseti, İstanbul, 1304.

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2001.

William L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, (ter, Mehmet Harmancı), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2004.

Yûsûf Sâmî el-Yûsûf, *Gassân Kenefânî Ra'şetu'l-Me'se,* Dâru'l-Menârât, Ammân, 1985.

Yûsuf el-Yûsuf, *Makâlât fi'ş-Şi'ri'l-Cahilî*, Dâru'l-Hakâik. Beyrut, 1985.

Yıldız, Hakkı Dursun,"Abdülmelik b. Mervân" *DİA*, İstanbul, 1988, Cilt: I.

ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdillah, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (tah. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim), Dâru'l-İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, Kahire, 1958.

Zirikli, Hayreddin, *el-Alâm,* Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut, 1995.

TÜRK HİKÂYESİ TAHLİLLERİ

YAZAR
Prof. Dr. Nurullah Çetin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1778
Beşerî Bilimler No.: 111
ISBN: 978-605-320-685-9

© 1. Basım, Eylül 2017

TÜRK HİKÂYESİ TAHLİLLERİ
Prof. Dr. Nurullah Çetin

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetin, Nurullah.
Türk Hikâyesi Tahlilleri / *Nurullah Çetin*
1. Basım, VIII + 312 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-685-9
1. Hikâye 2. Türk Hikâyesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

A. KURAMSAL GİRİŞ

HİKÂYE TÜRÜ 3
TERİMSEL ADLANDIRMA 3
HİKÂYE İLE İLİŞKİLİ BAZI TERİMLER 3
Kıssa 3
Mesel 4
Masal 4
Makâme 7
Rivâyet 7
Ustûre. 7
Semer 7
Mesnevi 7
Fıkra 9
Destan 9
Efsane 10
Halk Hikâyeleri. 10
Meddah Hikâyeleri 11
Fabl 12
Romans. 12
Boccacio Tarzı Hikâye 13
Çoban Hikâyesi 14
HİKÂYE 14
HİKÂYE TÜRÜNÜN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ 14
HİKÂYE YAZMA AMACI. 15
YAPILARI VE BAZI ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN HİKÂYE TÜRLERİ 15
Büyük Hikâye. 15
Kısa Hikâye 16
Klasik Hikâye 17
Modern Hikâye. 17

Olaysız Hikâye 18
Fantastik Hikâye. 18
HİKÂYENİN YAPI UNSURLARI 19
HİKÂYE TAHLİLİNDE YAPI UNSURLARI 21
Yararlanılan Genel Kaynakça 25

B.TÜRK HİKÂYESİNDEN SEÇME METİNLER ÜZERİNDE UYGULAMA

AHMET MİDHAT EFENDİ (1844-1912) 29
MİHNETKEŞÂN 29
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 48
SAMİPAŞAZADE SEZAİ (1860-1936). 52
BEDÎA HANIM 52
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 65
HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR (1864-1944). 69
MİSAFİR 69
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 73
HALİT ZİYA UŞAKLIGİL (1866 - 1945) 76
FERHUNDE KALFA 76
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 83
MÜFTÜOĞLU AHMET HİKMET (1870-1927) 87
AYŞE KIZLA VATO 87
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 92
ÖMER SEYFETTİN (1884-1920). 97
HÜRRİYET BAYRAKLARI 97
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 105
REFİK HALİT KARAY (1888-1965) 109
ŞAKA 109
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 115
MEMDUH ŞEVKET ESENDAL (1883-1952). 119
ÇAYA GİDERKEN 119
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 122
FAHRİ CELAL GÖKTULGA (1895-1975). 126
KOLTUK 126
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 129
KENAN HULUSİ KORAY (1906-1943) 133
ÇALINAN TARLA. 133
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 136
AHMET HAMDİ TANPINAR (1901-1962). 140
ERZURUMLU TAHSİN 140
HİKÂYENİN TAHLİLİ. 150

SAMİHA AYVERDİ (1905-1993) 154
EMİR ABLA 154
HİKÂYENİN TAHLİLİ 157
SAİT FAİK ABASIYANIK (1906-1954) 161
SON KUŞLAR 161
HİKÂYENİN TAHLİLİ 164
MUHTAR TEVFİKOĞLU (1924-2006) 169
KULAĞIMIN SADAKASI 169
HİKÂYENİN TAHLİLİ 173
YUSUF ATILGAN (1921-1989) 178
EVDEKİ 178
HİKÂYENİN TAHLİLİ 181
TARIK BUĞRA (1918-1994) 186
BORÇ 186
HİKÂYENİN TAHLİLİ 188
ŞEVKET BULUT (1936-1996) 191
ZÜRRİYET 191
HİKÂYENİN TAHLİLİ 194
RASİM ÖZDENÖREN (1940-) 197
O ZAMAN 197
HİKÂYENİN TAHLİLİ 200
MUSTAFA KUTLU (1945-) 203
KAHKAHA ÇİÇEĞİ 203
HİKÂYENİN TAHLİLİ 207
BAHAEDDİN ÖZKİŞİ (1928-1975) 212
PALTO 212
HİKÂYENİN TAHLİLİ 215
NAZLI ERAY (1945-) 220
ARİF YUKARI... NECİP AŞAĞI... SEVDA GECE DOLAŞIR 220
HİKÂYENİN TAHLİLİ 223
EMİR KALKAN (1948-2015) 226
EBE HATUN 226
HİKÂYENİN TAHLİLİ 230
HALİME TOROS (1960-) 233
GONCAGÜL'E... 233
HİKÂYENİN TAHLİLİ 236
HÜSEYİN SU (1952-) 242
GÜLŞEFDELİ YEMENİ 242
HİKÂYENİN TAHLİLİ 249
ÇELEBİ ÖZTÜRK (1963-) 253
ÖĞRETMEN 253
HİKÂYENİN TAHLİLİ 257

İMDAT AVŞAR (1967-) 261
ABDAL KOCASI 261
HİKÂYENİN TAHLİLİ 265
KAMİL YEŞİL (1963-) 271
HİÇ 271
HİKÂYENİN TAHLİLİ 275
MUHARREM BAYRAKTAR (1965-) 279
RÜZGÂRGÜLÜ 279
HİKÂYENİN TAHLİLİ 283
NİSAN KUMRU (1973-) 287
GELDİ GEÇTİ ÖMRÜM BENİM 287
HİKÂYENİN TAHLİLİ 289
OSMAN ÇEVİKSOY (1951-) 293
KAYIP KIZLAR 293
HİKÂYENİN TAHLİLİ 296
İLTER YEŞİLAY (1965-) 300
DELİ MÜMÜ 300
HİKÂYENİN TAHLİLİ 308

- Düşündüren Hikâye.
- Heyecanlandıran Hikâye.

***Yapısı ve bazı özellikleri bakımından hikâyenin türü aşağıdakilerden hangisidir?**

- Büyük Hikâye
- Kısa Hikâye
- Klasik Hikâye
- Modern Hikâye
- Olaysız Hikâye

Yararlanılan Genel Kaynakça

Feridun Andaç, *Öykü Yazmak Öyküyü Düşünmek*, Doruk Yayınları, İstanbul 2008.

Hece Dergisi, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, S.46/47, Ekim/Kasım 2000.

Hikâyenin Bugünü Bugününü Hikâyesi, 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu, Ümraniye Belediyesi, İstanbul 2008.

Hüseyin Su, *Öykümüzün Hikâyesi*, Hece Yayınları, Ankara 2000.

H.E.Bates, *Kısa Öykü*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 1972.

Kahramanmaraş Öykü Günleri, hzl. Duran Boz, Erdoğan Aydoğan, Kahramanmaraş Belediyesi, 15 Mayıs 2010.

Kenan Halet, "Kısa Hikâye Hakkında", *Hayat,* 21 Haziran 1928, C.4,S.82, s.18.

Kırklar dergisi, Haziran 2002.

Konya Öykü Günleri 1, TYB Konya Şubesi, Konya 2004.

Lale Demirtürk, "Kısa Öykü Estetiğine Kuramsal Yaklaşım", *Argos,* Ağustos 1990, S.24, s.74.

Muhtar Körükçü, "Küçük Hikâyeciler", *Varlık*, 1 Ocak 1954, S.402.

Necip Tosun, *Hayat ve Öykü*, Hece Yayınları, Ankara 1999.

Oktay Yivli, *Kısa Öyküde Yöntem*, Çizgi Yayınları, Konya 2015.

Ömer Solak (editör), *Türk Öykücülüğü İncelemeleri 1,* Tablet Kitabevi, Konya 2009.

Öykü Sanatı, hzl ve çev. Hasan Çakır, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2000.

Özcan Karabulut, *Öykünün Penceresinden*, İstanbul 1998.

Ramazan Korkmaz-Mutlu Deveci, *Küçürek Öykü*, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

Rasim Özdenören, "Öykü/Hikâye", *Yeni Şafak*, 4.7.2002.

Türk Dili, Türk Öykücülüğü Özel sayısı, Temmuz 1975, S.286.

2. Basım

İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU

Prof. Dr. Kenan Ören

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1340
Beşerî Bilimler/ Hukuk No.: 094
ISBN: 978-605-320-246-2
© 2. Basım, Mart 2017

İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU

Prof. Dr. Kenan Ören

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ören, Kenan.
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku / *Kenan Ören*
2. Basım, X+266 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-246-2
1. Bireysel İş Hukuku 2. Toplu İş Hukuku 3. Sosyal Güvenlik Hukuku

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: İŞ HUKUKU'NA GENEL BAKIŞ 1
1. İŞ HUKUKU'NA GENEL BAKIŞ 2
1.1. Genel Hukuk Tanımı 2
1.2. İş Hukuku'nun Konusu 4
1.3. İş Hukuku'nun Tanımı 5
1.4. İş Hukuku'nun Temel İlkeleri 6
1.4.1. İşçinin Korunması 6
1.4.2. İşçi Yararına Yorum 6
1.4.3. İşçinin Kişiliğinin Tanınması 6
1.5. Batı'da İş Hukuku'nun Tarihsel Gelişim Süreci 7
1.6. Türkiye'de İş Hukuku'nun Gelişim Süreci 11
1.7. İş Hukuku'nun Kaynakları 15
1.7.1. Resmî Kaynaklar 16
1.7.1.1. Resmî İç Hukuk Kaynakları 16
1.7.2. Uluslararası Kaynaklar 19
1.7.2.1. ILO Sözleşmeleri 20
1.7.2.2. Avrupa Sosyal Şartında (Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi) Bulanan İşçi Hakları 22
1.7.3. Özel Kaynaklar 28
1.7.3.1. İş Sözleşmesi (Hizmet Akdi) 28
1.7.3.2. Toplu İş Sözleşmesi 28
1.7.3.3. İş Yeri Yönetmelikleri 28
1.7.3.4. İş Yeri Uygulamaları 29
1.7.3.5. İşverenin Talimat Verme Hakkı (Yönetim Hakkı) 29
1.7.4. İstisnalar (İş Kanunu'nun Kapsam Alanı Dışında Kalan İşler) 30

2. BÖLÜM: BİREYSEL İŞ HUKUKU 33
2. BİREYSEL İŞ HUKUKU 34
2.1. Kavramsal Çerçeve 34
2.1.1. İşçi ve İşçinin Nitelikleri 34
2.1.2. İşveren ve İşverenin Nitelikleri 36
2.1.3. İşveren Vekili ve Nitelikleri 37
2.1.4. Alt İşveren (Taşeron) ve Nitelikleri 38

2.1.5. İş Yeri ve Nitelikleri 39
2.1.5.1. İş Yeri ve İşletme Kavramları 40
2.1.6. İş Yerini Bildirme Zorunluluğu (Yükümlülüğü) 40
2.1.7. İş Yerinin Devri 41
2.1.8. İş Yerinin Kapatılması 43
2.2. İş Kanununu Uygulama Alanları ve İstisnalar 44
2.3. İş Sözleşmesi (Hizmet Akdi) 46
2.3.1. İş Sözleşmesinin Tanımı ve Özellikleri 46
2.3.2. İş Sözleşmesinin Unsurları (Faktörleri) 47
2.3.2.1. İş Sözleşmesinin İş Görme Unsuru 48
2.3.2.2. İş Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru 49
2.3.2.3. İş Sözleşmesinin Ücret Unsuru 51
2.4. İş Sözleşmesinin Özellikleri 62
2.5. İş Sözleşmesi Türleri 64
2.5.1. Sürekli ve Süreksiz İş Sözleşmeleri 64
2.5.2. Belirli ve Belirsiz İş Sözleşmleri 68
2.5.3. Tam ve Kısmi (Part Time) Süreli İş Sözleşmeleri 68
2.5.4. Takım Sözleşmesi 69
2.5.5. Deneme Süreli/Süresiz İş Sözleşmeleri 70
2.5.6. Mevsimlik İş Sözleşmeleri 71
2.5.7. Azami (Maximum) ve Asgari (Minimum) Süreli İş Sözleşmeleri 72
2.5.8. Ödünç (Geçici) İş İlişkisi 72
2.6. İş Sözleşmesinin Diğer Sözleşme Türlerinden Ayrılması 73
2.6.1. Eser Sözleşmesi ile İş Sözleşmesi Arasındaki Fark 74
2.6.2. Vekâlet Sözleşmesi ile İş Sözleşmesi Arasındaki Fark 74
2.7. İş Sözleşmesinin Uygulama Aşamaları 74
2.7.1. İş Sözleşmesinde Hak ve Fiil Ehliyeti 75
2.7.2. İş Sözleşmesinin Şekil Şartları 76
2.7.3. İş Sözleşmesi Yapma Özgürlüğünün Sınırları 77
2.7.3.1. İş Sözleşmesi Yapma Zorunluluğu 77
2.7.3.2. İş Sözleşmesi Yapma Yasağı Olan Durumlar ve İşçiler 81
2.7.3.3. İş Sözleşmesinde Butlan ve Geçersizlik Unsuru 83
2.7.3.4. İş Sözleşmesinde, İş Sözleşmesinden Doğan Mütekabil (Karşılıklı) Borçlar 84
2.8. Çalışma Süreleri 96
2.8.1. Fazla Çalışmanın Esasları 97
2.8.2. Fazla Süreli Çalışma 97
2.8.3. Fazla Çalışma 97
2.8.4. Denkleştirme Kuralına Göre Fazla Süreli Çalışma veya Fazla Çalışma 98
2.8.5. Fazla Çalışmada Yasaklar (Fazla Çalışma Yapılamayacak İşler) 98
2.9. Çalışma İzinleri ve Tatiller 99
2.9.1. İşçinin Günlük Çalışma Sürelerinden Sayılan Zaman Dilimleri 99
2.9.2. Günlük Ara Dinlenmeleri 100

2.9.3. Ücretli Tatiller (Sosyal Ücret Bağlamında) ve Yıllık Ücretli İzinler 100
2.9.3.1. Haftalık Tatil 100
2.9.3.2. Millî Bayramlar ve Genel Tatiller 101
2.9.3.3. Yıllık İzinler 101
2.9.3.4. Analık ve Süt İzinleri 102

3. BÖLÜM: İŞ İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ VE HUKUKİ SONUÇLARI 103
3.1. İŞ İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ VE HUKUKİ SONUÇLARI 104
3.1.1. İşçinin Etmesi veya Müstafi Duruma Düşmesi Hâlinde Fesih 105
3.1.2. İşçi ve İşverenin Karşılıklı Anlaşarak İş Sözleşmesinin Sona Erdirilmesi: İkale 106
3.1.3. İşçinin Ölümü ile İş Sözleşmesinin Feshi 106
3.1.4. Belirli Süreli İş Sözleşmesinin Bitmesi ile İş Sözleşmesinin Sona Ermesi 107
3.1.5. İş Sözleşmesinin Fesih Yoluyla Sona Ermesi 107
3.1.5.1. Haklı Fesih (Derhâl Fesih) 107
3.1.5.2. İş Sözleşmesinin Bildirimli (Süreli) Fesih Yoluyla Sona Ermesi 111
3.1.5.3. İş Sözleşmesinin Bildirimsiz ve Geçersiz Fesih Yoluyla Sona Ermesi 112
3.1.5.4. Usulsüz (Süreli) Fesihlerde Tarafların Sorumluluğu 138
3.1.5.5. Kötü Niyetli (Süreli) Fesih 138
3.1.5.6. Fesih Sebebi Sayılamayacak Hâlleri 139
3.1.5.7. İş Sözleşmesinin Feshedilmesinde Hukuki Usul 140
3.1.5.8. İş Sözleşmesinin Feshedilmesine İtirazda Usul 140
3.1.5.9. Tensikat (Toplu İşten Çıkarma) Yoluyla Fesih 140
3.1.5.10. Çalışma Belgesi 141
3.1.5.11. İbraname ve İbra Sözleşmesi 144

4. BÖLÜM: SENDİKA VE SENDİKA ÜYELİĞİ 147
4.1. SENDİKA VE SENDİKA ÜYELİĞİ 148
4.1.1. Sendika Kavramı 148
4.1.2. Sendikaların Görevleri 148
4.1.3. Sendikaların Türleri 149
4.1.4. Dünyada Sendikaların Çıkış Sebepleri 150
4.1.5. Türkiye'de Sendikacılık 151
4.1.5.1. Türkiye'de Sendikacılığın Gelişim Süreci 151
4.1.6. Sendikanın Unsurları (Faktörleri) 160
4.1.7. Sendikaların Kurulması 161
4.1.8. Sendika Kuracak Şahıslarda Aranan Şartlar 163
4.1.9. Sendikalarda Kuruluş Usulü 164
4.1.10. Sendikaların Kuruluş Tüzüğü 165
4.1.11. Sendika ve Konfederasyonların Organları 166

4.1.12. Sendika ve Konfederasyonların Yetki ve Sorumlulukları 169
4.1.13. Sendika Üyeliği 170
4.1.14. Sendika Üyeliği Aidatı 171
4.1.15. Sendika Üyeliğinin Sona Ermesi ve Askıya Alınması 171
4.1.16. Sendikaların Üst Kuruluşlarına Üyelik Konusu 172
4.1.17. Uluslararası İşçi ve İşveren Kuruluşlarına Üyelik Konusu 173
4.1.18. Sendikaların Katılması ve Birleşmesi 173
4.1.19. "Sendika Yöneticiliğinde 'Güvence' Faktörü" 174
4.1.20. İş Yeri Sendika Temsilciliğinin Güvencesi 175
4.1.21. Sendika Özgürlüğünün Güvencesi 175
4.1.22. İş Yeri Sendika Temsilcisi Atanması ve Görevleri 176
4.1.23. Sendikaların Faaliyetleri 177

5. BÖLÜM: TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV VE LOKAVT HUKUKU 181
5.1. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV VE LOKAVT HUKUKU 182
5.1.1. Toplu İş Sözleşmesinin İçeriği 182
5.1.2. Toplu İş Sözleşmesinin Kapsamı ve Düzeyi 183
5.1.3. Toplu İş Sözleşmesinin Şekli ve Süresi 184
5.1.4. Toplu İş Sözleşmesinin Hükmü 184
5.1.5. Toplu İş Sözleşmesinden Yararlanmanın Hükmü 184
5.1.6. Toplu İş Sözleşmesinde Teşmil 185
5.1.7. Toplu İş Sözleşmesinin Yapılması 186
5.1.7.1. Toplu İş Sözleşmesinde Yetkinin Belirlenmesi 187
5.1.7.2. Toplu İş Sözleşmesinde Yetki Tespiti İçin Başvuru 188
5.1.7.3. Toplu İş Sözleşmesinde Yetkiye İtiraz 188
5.1.7.4. Toplu Görüşmeye Çağrı Yapılması 189
5.1.7.5. Toplu Görüşme Görüşmeye Başlama ve Süre Faktörü 190
5.1.7.6. Toplu Görüşme Sonunda Anlaşma ve Toplu İş Sözleşmesinin İmzalanması 190
5.1.7.7. Toplu İş Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlıkların Çözüm Süreci 191

6. BÖLÜM: SOSYAL GÜVENLİK VE SGK 207
6.1. SOSYAL GÜVENLİK VE SGK 208
6.1.1. Sosyal Güvenliğin Türleri 210
6.1.1.1. Geniş Anlamda Sosyal Güvenlik 210
6.1.1.2. Dar Anlamda Sosyal Güvenlik 211
6.1.2. Türk Sosyal Güvenliğinin Tarihsel Süreci 211
6.1.3. Sosyal Güvenlik Kurumunun Yapısı 213
6.1.4. Sosyal Güvenlik Kurumunun Amacı 213
6.1.5. Sosyal Güvenlik Kurumunun Görevleri 213
6.1.6. Sosyal Güvenlik Kurumunun Organları 214
6.1.6.1. Genel Kurul 214

6.1.6.2. Yönetim Kurulu 216
6.1.6.3. Başkanlık 218
6.2. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 221
6.2.1. Kısa Vadeli Sigortalılık Hâlleri 221
6.2.1.1. İş Kazası ve Meslek Hastalığı 221
6.2.1.2. Hastalık ve Analık Hâli 223
6.2.1.3. İş Kazası ve Meslek Hastalığı Hastalık ve Analık Sigortasından Sağlanan Haklar 223
6.2.2. Uzun Vadeli Sigortalılık Hâlleri 225
6.2.2.1. Sigortalı Sayılanlar 226
6.2.2.2. Sigortalı Sayılmayanlar 228
6.2.2.3. Sigortalılığın Başlangıcı 229
6.2.2.4. Sigortalılığın Bildirimi ve Tescili 230
6.2.2.5. Sigortalılığın Sona Ermesi 231
6.2.2.6. Malullük Sigortası 233
6.2.2.7. Yaşlılık Sigortası 237
6.2.2.8. Ölüm Sigortası [5510/4-1 a,b,c Bentleri (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı)] 242
6.2.2.9. Genel Sağlık Sigortası 246
6.2.2.10. Sigortalıların Borçlanabileceği Süreler 251
6.2.2.11. Sosyal Güvenlik Sisteminde Güncel Değişiklikler 253

KAYNAKÇA 257

İNTERNET KAYNAKLARI 263

KANUNLAR 265

KAYNAKÇA

Acar, Abdülkerim, "Türk Sendikacılık Hareketinde Bir Sendikal Olgu Olarak HAK-İŞ", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2007

Ağralı, Sedat, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, 1967

Aktan, C. Can, Özlem Özkıvrak, "Sosyal Refah Devleti", http://www.canaktan.org/ politika/refah-devleti/anasayfa-refah.htm, Erişim Tarihi: 19.04.2005.

Akyıldız, Hüseyin, Çalışma Ekonomisi, Alter Yayıncılık, 2010

Akyıldız, Hüseyin, Sosyal Güvenlik Hukuku, Alter Yayıncılık, Ankara, 2012

Akyiğit, Ercan, "Ücreti Geciken İşçinin Çalışmaktan Kaçınması" , Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, sayı 5, 2005

Altan, Ö. Z., Sosyal Politika Dersleri, 3. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2009

Anadolu, F. Kerim: "Kıdem Tazminatı Koşulları ve İşçinin Kıdeminin Hesaplanması", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 10, 2003

Arap, Erdal, Asıl İşveren Alt İşveren İlişkisinde İş Sağlığı ve Güvenliği, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_1213.htm, 2013

Atay, Mustafa, http://www.ikademi.com/ucret-yonetimi/232-ucret-yonetimi.html, 2011

Aydın, Ufuk, Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1117, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:156, Eskişehir, 1999.

Bilgin, Hüseyin, "5982 Sayılı Yasayla Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerin Getirdiği Yenilikler ve Referandum Konusu" http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ve

d=0CDQQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.izmirbim.adalet.gov.tr%2Fmakaleer%2Fmesleki%2F5982%2520Say%25C4%25B1l%25C4%25B1%2520Yasayla%2520Kabul%2520Edilen%2520Anayasa%2520De%25C4%259Fi%25C5%259Fikliklerin%2520Getirdi%25C4%259Fi%2520Yenilikler%2520ve%2520Referandum%2520Konusu.doc&ei=Z12UVNq0NoH4ywO4m4G4DA&usg=AFQjCNFZGW4nDTDceHxi6eo4wT4MRTGdWQ, 2014

Boratav, Korkut, 20, Yüzyılın Sonundan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü, 2003

Bulut, Selahattin, "Türkiye'de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdam Açısından Belirleyiciliği ", Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, 2010

Çeçen, Anıl, Türkiye'de Sendikacılık, Özgür İnsan Yayınları, 1973

Çelik, Nuri, İş Hukuku Dersleri, Beta Basım, İstanbul, 2003

Çelik, Salih, İş Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, 21. Baskı, İstanbul, 2008

Çelik, Şerif, "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi", http://www.hinisinsesi.com/ yazdir.asp?ID=382, 26.05.2011

Demir, Fevzi. "Dünyada ve Türkiye'de İşçi Hareketleri", 90'lı Yıllarda Dünya ve Türkiye, Öz İplik İş Sendikası Yayını, Ankara, 1992

Demirbaş, Hüseyin, "İşe İade Davası", http://www.demirbas.av.tr/tr/icerik.goster_39_is-guvencesi-ve-ise-iade-davasi.html,2015)

Dereli, Bengü, Teori ve Uygulama Yönüyle Türkiye'de Sendika-İçi Demokrasi Sorunu, Güryay Matbaacılık, İstanbul

Dilik, Sait "Gelir ve Servet Politikası", *Sakarya Üniversitesi Yayını*, Sakarya 1999

Dilik, Sait "Kıdem Tazminatı ve Oluşturulacak Fon Konusunda Bir Görüş", *İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Kamu-İş*, C:7, S:1/2002

Dilik, Sait, "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C: 35, S: 1, 1995

Ekin, Nusret vd. "Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma", İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1999-69, İstanbul, 1999

Ergenekon, Ç. "Sosyal Güvenlik Sistemleri Bağlamında Özel Emeklilik Uygulamaları: Türkiye'deki Gelişime Global Perspektiften Bir Bakış", Millî Reasürans Sigortacılık Bilimsel Çalışma Yarışması, İstanbul, 1998

Esener, Turhan, İş H ukuku, B.2, AÜHF Yayınları, Yayın No: 374, Ankara, 1975

Fırat, Hüseyin İrfan "Yeniden Gündeme Gelen Kıdem Tazminatı Fonu Yasa Tasarısı, (Kıdem tazminatı kalkıyor mu?)",

Gerek, Nüvit, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2808, Eskişehir, 2013

Gerek, Nüvit, **Oral**, İlhan, Sosyal Güvenlik Hukuku, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1574, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 830, Eskişehir, 2004

Gökbayrak Şenay, "Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü", Çalışma ve Toplum Dergisi, S: 25, 2010

Gülmez, Mesut, "Tanzimat'tan Sonra İşçi Örgütleri ve Çalışma Koşulları, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

Güven, Ercan, Ufuk Aydın, Bireysel İş Hukuku, Nisan Kitabevi, Eskişehir, 2007

Güzel, Şehmuz, Tanzimat'tan Cumhuriyete İşçi Hareketi ve Grevler, Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

Işıklı, Alpaslan, Sendikacılık ve Siyaset, Odak Yayınları, Ankara, 1972

Işıktaç, Yasemin, Bir Hukuk Tanımı Vermenin Zorunluluğu, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/2_16.pdf, Erişim Tarihi: 2013

İlki, Vedat, "Toptan Ödeme ve İhya", http://www.alitezel.com/index.php?sid=yazi&id=4665, 2015

Kapan, Celal, http://www.yeniasir.com.tr/Yazarlar/celal_kapan/2009.09.25/iscinin_oz en_gosterme_ve_talimatlara_uyma_borcu, 2013

Karaca, N. Gökçek, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, AÖF Yayınları, Eskişehir, 2013

Karademir, D, "Yargıtay Kararları Perspektifinde İbraname Uygulamaları, Çimento İşveren Dergisi, Mart, 1997

Karakoç, Güven (http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/guvenkarakoc/002/, 2015)

Kayar, İsmail, İlhan Üzülmez, Hukukun Temel Kavramları, Detay Yayıncılık, Ankara, 2007

Keyman, S, "Hukukta Bir Tanım Denemesi" Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri. Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, Yayınları 1. Kitap Alkım Kitapevi İstanbul 1997

Kocabaş, Fatma, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2808, Eskişehir, 2013

Koç, Yıldırım, Kıdem Tazminatını Kaldırmanın Sakıncaları, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/kidem-tazminatini-kaldirmanin sakincalari, (Yayınlanma Tarihi: 06.02.2015), (Erişim Tarihi: 2015)

Koç, Yıldırım, Sendikacılık Tarihi, Türk-İş Yayınları, 1998.

Koray, Meryem, Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2005

Kutal, Gülten, Türkiye'de İşçi Sendikacılığı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977

Levent, Recep, (http://www.isvesosyalguvenlik.com/5510-sayili-kanuna-gore-hizmet-akdi-kapsaminda-isveren-isveren-vekilligi-alt-isveren-ve-isyeri-kavramlari/, 2013)

Mantoux, Paul, The Industrial Revolution in the Eighteenth Century, An Outline of the Beginnings of the Modern Factor System in England, Britain, 2006

Marks, Karl: Kapital, Cilt: I

Odaman, Serkan, 4857 sayılı İş Kanunu'nun Kabulü Sonrasında Yargıtay Kararları Işığında İşçinin; Yapmakla Ödevli Bulunduğu Görevleri Kendisine Hatırlatıldığı Hâlde Yapmamakta Israr Etmesi ve Hukuki Sonuçları, http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CC0QFjAD&url=http%3A%2F%2Fweb.deu.edu.tr%2Fsosyalhukuk%2Fgorevinyapilmamasindaisraretme.doc&ei=nPB1VKOrB9XaatylgagB&usg=AFQjCNEpDlEK9dLo8_ox-JxGJyn0321oHg, 2014

Ören, Kenan, Sosyal Politika, Nobel Yayınevi, Ankara, 2013

Özsuca, Şerife Türcan "*İşsizlik ve Emek Piyasası*", İmaj Yayınevi, Ankara, 1998

Sallan Gül, Songül, Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa, Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2006

Saymen, Ferit, Türk İş Hukuku, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul

Seyyar, Ali, Sosyal Siyaset Terimleri, Ansiklopedik Sözlük, Sakarya Yayıncılık, Adapazarı, 2008

Sur, Melda, " İşçinin Çalışmaktan Kaçınma Hakkı", A. Can Tuncay'a Armağan, İstanbul, 2005

Sülker, Kemal, Cumhuriyet Dönemi İşçi Hareketi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

Sümer, Haluk Hadi, İş Hukuku Uygulamaları, 3.Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2009

Sümer, Haluk Hadi, İş Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya, 2000

Süzek, Sarper , İş Hukuku, Beta, İstanbul, Eylül 2012, 8. Baskı,

Süzek, Sarper, İş Hukuku, 7. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011

Süzek, Sarper, İş Hukuku. 4.Baskı. Beta Yayınevi, İstanbul, 2008

Şen, Murat, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre İş Hukukunda İbra Sözleşmesi, SİCİL, 2011/Aralık, S:24, s.74

Talas, Cahit, İçtimai iktisat, SBF Yayınları, 1960.

Talas, Cahit, Toplumsal Politika, İmge Yayınları, Ankara, 1997.

Talas, Cahit, Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992

Talas, Cahit-Dilik, Sait-Işıklı, Alpaslan, "Türkiye'de Sendikacılık Hareketi ve Toplu Sözleşme", SBF-Maliye Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1965.

Temel, İlknur Sezgin, "İhbar Tazminatından Vergi Kesintileri" http://ilknurtemel.av.tr/tag/ihbar-tazminatindan-vergi-kesintileri/ ,2015

Tiryaki, Mustafa, "Avrupa Birliği Sürecinde Tarımdan Kopan İşgücünün İstihdam Edilmesinde Aktif İstihdam Tedbirlerinin Rolü ve Etkinliği ", Ankara, Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2007

Tokol, Aysen, Sosyal Politika, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 20, 1997

Tunçomağ, K. **Centel,** T., İş Hukuku'nun Esasları, Beta, İstanbul, 6. Baskı, 2013

Tunçomağ, K. **Centel**, T., İş Hukuku'nun Esasları, İstanbul, 1999

Turan, Kamil, "Kavram Olarak Kıdem Tazminatı, Gelişmeler ve Fon Tasarısı, Kıdem Tazminatı Ve Fon Tasarısı Semineri", Kiplas Yayınları, İstanbul, 1989

Turan, Kamil, Milletlerarası Sendikal Hareketler, AİTİA Yayınları, Ankara, 1979

Tümertekin, E; N. Özgüç, Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2004

Türkdoğan, Orhan, "19. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda İşçi Sınıfının Doğuşu", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 1981

Uçar, Naciye, 15 Yıl ve 3600 Gününü Dolduran Çalışanların Kıdem Tazminatına Hak Kazanması ve Yargıtay Kararları, 2015

Uçkan, Banu, "Türkiye'de Sendikalar arası Rekabet", Selüloz-İş Sendikası Eğitim yayınları:13, İzmit, 2002.

Uluğ, Gülnaz, "Kıdem Tazminatı: Türkiye Ve Kanada Örneği", İstanbul Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul, 2007

www.alomaliye.com/eylul_05/huseyin_firat_yeniden.htm, 2015)

Yazıcı, Erdinç, Osmanlı'dan Günümüze Türk İşçi Hareketi, Aktif Yayınevi, Ankara, 1996

Yazıcı, Erdinç, Yeni Bir Yüzyıla Girerken Sendikal Hareket Ve Yeni Misyon Arayışları, Şeker-İş Sendikası Yayınları, No: 96, Ankara, 1999

Zaim, Sabahaddin, Çalışma Ekonomisi, 10. Baskı, Filiz Kitabevi, 1997

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tr.wikipedia.org/wiki/Hukuk, 2013

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_710.htm, 2013

http://www.isvesosyalguvenlik.com/is-sozlesmesi-hizmet-akdi-tanimi-sozlesme-turleri-sozlesme-yapma-sekilleri/, 2013

http://www.demetavukatlik.com/?s=3, 2013

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ccret, 2013)

http://www.eurofound.europa.eu/emire/UNITED%20KINGDOM/SOCIALWAGE-EN.htm, 2013

http://www.alomaliye.com/ asgari_ucret_yonetmeligi.htm, 2014

http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/temel%20hukuk/11-Ehliyet./
http://tr.wikipedia.org/wiki/Ehliyet_(hukuk), 2014

http://yegitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/hukuk_1/2.pdf, 2014

http://www.iskanunu.com/haberler/1140-iscinin-isverene-karsi-rekabet-edememe-sorumlulugu, 2014

http://www.ishukuku.org/index.php?option=com_content&view=article&id=60:calma-saati-ve-fazla-mesai&catid=40:calma-saati-ve-fazla-mesai&Itemid=66, 2014

http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=52243, 2014

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_970.htm, 2015

http://iskanunu.ikturkiye.com/sozluk/d/977-derhâl-fesih, 2015.

http://iskanunu.com/sizin-sorduklariniz/2252-olum-tazminatinin-hukukumuzdaki-yeri, 2015

http://www.hukukokulu.com/forum/borclar-hukuku/gabin-nedir/2015.”
http://www.hukukokulu.com/forum/borclar-hukuku/gabin-nedir/ 2015).

http://iskanunu.ikturkiye.com/sozluk/s/1007-sureli-fesih-bildirimli-fesih, 2015

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_1453.htm , 2015

http://kidemtazminati.nedir.com/, 2015

https://www.alomaliye.com/kidem_tazm_fonu_tasarisi.htm, 2015

http://statik.iskur.gov.tr/tr/issizlik_sigortasi/issizlik_sigortasi_islemleri.htm , 2015

http://www.isguvenligi.net/mevzuat/4857_isig_yonetmelikleri/kisa_calisma_ve_kisa_calisma_odenegi.pdf./ 2015

www.isvesosyalguvenlik.com , 2015

http://www.merakname.com/sendikalarin-serbest-ve-yasak-olan-faaliyetleri-nelerdir/ , 2015

http://www.sgk.gen.tr/genel/gss-zorunlu-mu.html ,2015

http://www.isvesosyalguvenlik.com/yonetmelikle-sgk-uygulamalarinda-yapilan-onemli-degisiklikler, 2015

2. Basım

KANADA YÜKSEKÖĞRETİMİNDE KALİTE

Ayşen Bakioğlu
Beyza Bayrak Gürbüzer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1146
Eğitim No.: 243
ISBN: 978-605-320-050-5
© 2. Basım, Mart 2017

KANADA YÜKSEKÖĞRETİMİNDE KALİTE
Ayşen Bakioğlu - Beyza Bayrak Gürbüzer

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen., Bayrak Gürbüzer, Beyza.
Kanada Yükseköğretiminde Kalite / *Ayşen Bakioğlu - Beyza Bayrak Gürbüzer*
2. Basım, VIII+202, s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-050-5
1. Kanada'da Yükseköğretim 2. Yükseköğretim 3. Yükseköğretimin Yönetimi 4. Yükseköğretimde Kalite

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

I. GİRİŞ **1**

II. YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE KAVRAMI **7**
Kalite kavramı 7
Yükseköğretimde kalite 8
Yükseköğretimde kaliteyi etkileyen unsurlar 10
Yükseköğretimde TKY uygulamaları 28
Yükseköğretimde Kalite Yönetimi 33
Yükseköğretimde kalite yönetimi ve temini / kontrolü 37
Yükseköğretimde kalite değerlendirme 40

III. KANADA'DA YÜKSEKÖĞRETİM **45**
Tarihten günümüze Kanada'da yükseköğretim 45
Yükseköğretim kapasitesi 49
Kalite temini 49
Uluslararasılaşma ve hareketlilik 50
Yükseköğretim kurumlarının türleri 51
Kamusal ükseköğretim kurumları 51
Özel yükseköğretim kurumları 53
Yerel yükseköğretim kurumları 55

Bağımsız yükseköğretim kurumları 55
Kanada üniversitelerinin dünya sıralamasındaki yeri 55
Macleans sıralaması 58
Macleans sıralama ölçütleri (Dwyer,2013):..... 60
The Times Higher Education dünya üniversiteleri sıralaması 64

IV. KANADA YÜKSEKÖĞRETİMİNDE KALİTE..... 71
Kanada üniversitelerinde kalite temin kuruluşları 71
Yükseköğretimde performans modelleri..... 74
Performans modellerinin oluşmasına etki eden faktörler..... 74
Güncel performans modelleri..... 78
Denetim: Bölgesel olarak kalite temini..... 79
Akreditasyon..... 80
Performans finansmanının sağlanması..... 81
Öğrenci anketleri..... 83
Diğer Teşebbüsler..... 85
Yükseköğretimde kaliteyi teminat altına alan mekanizmalar..... 87
İdari Bölgelere Göre Kalite Temin Sistemleri 91
Alberta 91
British Columbia..... 92
Manitoba..... 93
New Brunswick, Nova Scotia ve Prince Edward..... 94
Newfoundland ve Labrador 95
Ontario 96
Yüksek lisans ve doktora programlarında kalite değerlendirmesi 100
Öğretimde kalite 101
Kanada'daki Üniversitelerde akademisyenlerin kariyer gelişimi 104
Kadroya geçişte terfi kriterleri ve değerlendirme..... 105
Kadrolu statüye geçme ve akademik yükselme (Terfi) süreci 108
Kanada üniversitelerinde akademisyenlerin profesyonel gelişimi..... 109
Öğretimde kalite ve performans değerlendirmesi 129
Öğretim kalitesinin tespitinde öğrenci değerlendirmeleri 136
Araştırma kalitesinin değerlendirilmesi..... 143

V. YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTEYE DAİR GÜNCEL DURUM..... 147
Kaliteyi tehdit eden unsurlar..... 147
Kaliteli bir sistemin geliştirilmesi için OECD değerlendirmesi ve öneriler 155
Kurumsal farklılaşmanın kalite ve etkililiği geliştirmesi 157
Performans Bazlı Finansman 160
Yükseköğretimin geliştirilmesine yönelik politika tavsiyeleri..... 166

VI. ÜLKEMİZ İÇİN DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER 171

KAYNAKÇA 183

KAYNAKÇA

Aksu, M.(2002).Eğitimde Stratejik Planlama ve Toplam kalite Yönetimi. Ankara: Anı

Algozzine, B., Beattie, J., Bray, M., Flowers, C., Gretes, J., Howley, L., Mohanty, G., ve Spooner, F.(2004). Student evaluation of college teaching: A practice in search of principles. College Teaching, 52(4), 134-141.

Ali, M. And Shastri, R. K. (2010). Implementation of Total Quality Management in Higher Education. Asian Journal of Business Management, 2(1), 9-16.

Altbach, P. , Reisberg L. , Yudkevich, M., Androushchak G. ve Pacheco, I. (eds.) (2012), Paying the Professoriate: A Global Comparison of Compensation and Contracts, Routledge, London.

Anderson, G. (2006). Assuring quality/resisting quality assurance: academics' responses to 'quality' in some Australian universities. Quality in Higher Education, 12 (2), 161-173.

Andrea Bernhard (2012) Quality Assurance in an International Higher Education Area: A summary of a case-study approach and comparative analysis, Tertiary Education and Management , 18:2, 153-169, http://dx.doi.org/10.1080/13583883.2012.654504

Aslan, G. Ve Küçüker, E. (2011). Türkiye'de toplam kalite yönetimi modelinin eğitimin kamu hizmeti niteliğine ve eğitim öğretim sü-

reçlerine uygunluğu. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6 (2), 202–224.

Atkinson-Grosjean, J., Grosjean, G., Fisher, D. Ve Rubenson, K. (1999) Consequences of Performance Models in Higher Education: An International Perspective. Study conducted 184orld184e Humanities and Social Sciences Federation of Canada. Vancouver, BC.: Centre for Policy Studies in Higher Education and Training, University of British Columbia. 48 p.

AUCC (Association of Universities and Colleges of Canada) (2011), Trends in Higher Education: Cilt 1 –Enrolment.

Australian Universities Quality Agency. (2009). Setting and monitoring academic standards for Australian higher education. A discussion paper. Web adresi: http://www.teqsa.gov.au/ .Erişim tarihi: 4 Ağustos 2014

Avdjieva, M. ve Wilson, M. (2002) Exploring the Development of Quality in Higher Education. Managing Service Quality, 12(6), 372-383. Doi:10.1108/09604520210451858

Bakioğlu(1996a) " Üniversitede Toplam Kalite Yönetimi ve Özdeğerlendirme" M.Ü Eğitim Bilimleri Dergisi, s. 49-56

Bakioğlu, A., ve Baltacı, R. (2010). Akreditasyon: Eğitimde kalite. Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu, A. ve Pekince, D. (2014) Kanada Eğitim Sistemi, Bakioğlu A. (Edt)(2014) Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi, Pısa'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri, 3. Basım, Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu A. ve Certel S. (2015 tekrar basım) Erasmus programına katılan öğrencilerin akademik yaşantılarının nitel olarak incelenmesi, Bakioğlu A. (2015) Yükseköğretimin Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu, A. & Can, E. (2015, tekrar basım). *Açık ve uzaktan eğitimde akreditasyon.* Bakioğlu A. (2015) Yükseköğretimin Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım.

Bakioğlu, A. & Hacıfazlıoğlu, Ö. (2003, Ekim).*Öğretimde teknolojinin kullanımı konusunda yönetimden beklentiler: Öğretim elemanların ve öğrencilerin görüşleri*. XII. Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulmuştur, Antalya, Türkiye.

Bakioğlu, A. & Gürdal, A. (2001). Lisansüstü tezlerde danışman ve öğrencilerin rol algıları: Yönetim için göstergeler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(21), 9-18.

Bakioğlu, A. & Can, E. (2010, April- May). *Üniversitelerde araştırma projelerinin yaygınlaştırılması*. The Second International Congress of Educational Research, Social Entrepreneurship and Democratic Participation and Educational Research'de sunulmuştur, Antalya, Türkiye.

Bakken, J. P. ,& Simpson, C. G. (2011). A Survival Guide for New Faculty Members: Outlining the Keys to Success for Promotion and Tenure. Charles C Thomas Publisher.

Ball, S. J. (2008). The education debate. Bristol: Policy Press.

Barnett,R(1992) Improving Higher Education: Total Quality care, Buckinghom: SRHE&OU

Becket, N., & Brookes, M. (2008). Quality management practice in higher education–what quality are we actually enhancing. Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education, 7(1), 40-54.

Be´dard, D. , Louis, R., Be´lisle, M., & Viau, R. (2007). Problem and world based learning in engineering at the University of Sherbrooke: Impacts on students' and teachers' perceptions. In E. De Graaff & A. Kolmos (Eds.), Management of change: Implementation of problem-based and 185orld185e-based learning in engineering (pp. 109–128). Rotterdam, The Netherlands: Sense.

Beran, T., Violato, C., & Kline, D. (2007). What's the "Use" of Student Ratings of Instruction for Administrators? One University's Experience. Canadian Journal of Higher Education, 37(1), 27-43.

Biggs, J., & Tang, C. (2007). Teaching for quality learning at university, New York: McGraw Hill and Society for Research into Higher Education.

Brancato, V. C. (2003). Professional development in higher education. New Directions for Adult and Continuing Education, 2003(98), 59-66.

Brennan, J. (2004). The social role of the contemporary university: Contradictions, boundaries and change. In CHERI (Ed.), Ten years on: Changing education in a changing 186orld (pp. 22– 26). Milton Keynes: Open University Press.

Burke, J.C., & Modarresi, S. (2000). To Keep or not to keep performance funding: Signals from Stakeholders. Journal of Higher Education. 71(4), 432-453.

Bush, T. (2003). Theories of educational management: Third Edition. London: Sage.

Borahan, N. G. And Ziarati, R. (2002) Developing Quality Criteria for Application in the Higher Education Sector in Turkey. Total Quality Management, 13(7), 913-926. Doi:10.1080/0954412022000017021

Canadian Council on Learning, "Navigating Post-secondary Education in Canada: The Challenge of a Changing Landscape," Challenges in Canadian Post-secondary

Education, (Ottawa: 2010) Erişim tarihi: 24 Temmuz 2014 Web adresi:. http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED525096.pdf

Carini, R., Kuh, G. & Klein, S. (2006). Student engagement and student learning: Testing the linkages. Research in Higher Education. 47(1), 1-32.

CAUT (Canadian Association of University Teachers) (2011), CAUT Almanac of Post-secondary Education in Canada, 2011-2012.

Chalmers, D., Lee, K., & Walker, B. (2008). International and national quality teaching and learning performance models currently

in use. Carrick Institute for Learning and Teaching in Higher Education.

Cheng, Y and Tam, W (1997) Multi-Models of Quality in Education. Quality Assurance in Education, 5(1), 22-31. Doi:10.1108/09684889710156558

Cheung, C., Guillemette, Y. ve Mobasher-Fard, S. (2012), "Tertiary Education: Developing Skills for Innovation and Long-Term Growth in Canada", OECD Economics Department Working Papers, No. 991, OECD Publishing.DOI: 10.1787/5k92pghq4247-en(15 .11. 2014)

Clark, I. D., Van Loon, R. J., & Trick, D. (2011). Academic reform: Policy options for improving the quality and cost-effectiveness of undergraduate education in Ontario. School of Policy Studies, Queen's University.

CMEC(2008b)The development of education reports for Canada. Erişim tarihi: 24 Temmuz 2014 Web adresi: http://www.ibe.unesco.org/National_Reports/ICE_2008/canada_NR08_en.pdf

Cook, C. E. (2000). The role of a teaching centre in curricular reform. In D. Lieberman & C. M. Wehlburg (Eds.), To improve the 187orld187e (Vol. 19 , pp. –). Bolton, MA: Anker.

Cox, M. D. (2004).Introduction to faculty learning communities. In M. D. Cox & L.Richlin (Eds.), New directions for teaching and learning: Vol. 97. Building faculty learning communities (pp. 5–24). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Crocker, R. And A. Usher (2006), "Innovation and Differentiation in Canada's Post-secondary Institutions", Canadian Policy Research Networks Research Report, No. 33.

Crosby, P.B.(1979) Quality is Free: the Art of Making Quality Certain, Mentor, New York, NY

Cook, C. E. (2000). The role of a teaching centre in curricular reform. In D. Lieberman & C. M. Wehlburg (Eds.), To improve the 188orld188e (Vol. 19 , pp. –). Bolton, MA: Anker.

Dehaas, J (2014) Canada slips in 2014 World Reputation Rankings. Erişim tarihi: 10 Kasım 2014. Web adresi: http://www.macleans.ca/education/university/canada-slips-in-2014-world-reputation-rankings/

Dehaas, J (2014) 32 Canadian universities in top 1,000 ranking Erişim tarihi: 11 Kasım 2014. Web adresi: http://www.macleans.ca/education/unirankings/32-canadian-universities-in-top-1000/

Dawson, D. Ve Britnell, J. (2008, February). Spanning the career of an educational developer one competency at a time. Paper presented at the Educational Developers' Caucus Conference, Vancouver, Canada.

De Boer, H. (2002). Trust, the essence of governance?. In Governing higher education: National perspectives on institutional governance (pp. 43-61). Springer Netherlands.

Deming, W. E. (1993) The New Economics for Industry, Government, Education. Cambridge, MA: Massachusetts Institute for Technology, Center for Advanced Engineering Study.

Diamond, R. M. (2005). The institutional change agency: The expanding role of academic support centers In S. Chadwick-Blossey veD. R. Robertson (Eds.), To improve the 188orld188e 23, 24 – 37 . Bolton, MA: Anker.

Donald, J. G. (1986). Teaching and learning in higher education in Canada: Changes over the last decade. The Canadian Journal of Higher Education, 16(3),77–84.

Donald, J. G., ve Saroyan, A. (1991). Assessing the quality of teaching in Canadian universities. Ottawa, Canada: Association of Universities and Colleges of Canada, Commission of Inquiry on Canadian University Education.

Durlabhji, S.G. and M.R. Fusilier, 1999. The empowered classroom: Applying TQM to college teaching, Manag. Serv. Qual., 9(2): 110-115.

Dwyer, M (2013) Measuring excellence . Erişim tarihi: 07 Kasım 2014. Web adresi: http://www.macleans.ca/education/unirankings/measuring-excellence-2-2/

Elton, L. (1992) Quality Enhancement and Academic Professionalism. The New Academic, 1(2), 3-5.

Farr, M. (2008), "For Teaching-only Faculty, a Controversial Role, www.universityaffairs.ca/those-whocan-teach.aspx.

Finances Québec (2011), "A Fair and Balanced University Funding Plan", Gouvernement de Québec,Québec.

Fine, P. (2010). Canada: Government axes more data collection. University World News, Issue 135, August 15. Web adresi: http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20100813204333311

Finnie, R., ve Usher, A. (2005). Measuring the quality of post-secondary education: Concepts, current practices and a strategic plan. CPRN=RCRPP. Erişim tarihi: 12 Temmuz 2014. Web adresi: http://immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/CPRN_CA/C050407F.pdf

Fry, H., Ketteridge, S., ve Marshall, S. (Eds.). (2008). A handbook for teaching and learning in higher education: Enhancing academic practice. Routledge.

Gaither, N., 1996. Production and Operations ManagementDuxbury Press, Cincinnati, OH, pp: 7.

Garvin,D.A.(1984), What Does "Product Quality" Really Mean?. Sloan Management Review,26(1),25-43.

Gibbs, G., Habeshaw, T. And Yorke, M. (2000). Institutional learning and teaching strategies in English higher education. Higher Education 40, 351–372.

Gravestock, P. Ve Gregor-Greenleaf, E. (2008). Student Course Evaluations: Research, Models and Trends. Toronto: Higher Education Quality Council of Ontario. Erişim tarihi: 14 Temmuz 2014 Web adresi : http://www.heqco.ca/SiteCollection Documents/Student%20Course%20Evaluations.pdf

Gregory, M., 1996. Developing effective college leadership 190orld190e management of educational change. Leadership Org. Dev. J., 17(4): 46-51.

Groccia, J. E. (2012). Building Teaching Capacities in Higher Education: A Comprehensive International ModelA. Saroyan, ve M. Frenay (Eds.). Stylus Publishing,LLC. Erişim tarihi: 8 Temmuz 2014 Web adresi: http://eds.a.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzI5ODUxMl9fQU41?sid=19250971-0c04-4134-a4dd-37ee49872107@sessionmgr4002&vid=1&lpid=lp_111&format=EB

Harris, R. W. (1994). Alien or Ally?: TQM, Academic Quality and the New Public Management. Quality assurance in Education, 2(3), 33-39.

Harrison, J. E. (2002). The quality of university teaching: Faculty performance and accountability. A 190orld190e190on review – Winnipeg, Canada: Cana-dian Society 190orld190e Study of Higher Education.

Harvey, L., & Green, D. (1993). Defining quality. Assessment & evaluation in higher education, 18(1), 9-34.

Harvey, L. (2005) A History and Critique of Quality and Evaluation in the UK. Quality Assurance in Education, 13(4), 263-276. Doi:10.1108/09684880510700608

Hauserman, C. P., ve Stick, S. L. (2005). The History of Post-Secondary Finance in Alberta-An Analysis Online Submission. Erişim tarihi: 10 Temmuz 2014 http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED502492.pdf

Hazelkorn, E.(2011) Globalization and the Reputation Race in Rankings and the Reshaping of Higher Education: the Battle for World Class Excellence. Palgrave MacMillan

Healey, M. (2000). Developing the scholarship of teaching in higher education: a discipline-based approach. Higher Education Research and Development, 19(2), 169-189.

Hughes, J. (2006). The scholarship of teaching and learning: A Canadian perspective. http://www.stlhe.ca/wp-content/uploads/2011/09/SoTLCanadianPerspectiveJan06 .pdf (15.07.2014)

Hughes, J. C. Ve Mighty, J. (Eds.). (2010). Taking stock: Research on teaching and learning in higher education. Montreal and Kingston: Queen's Policy Studies Series, McGill-Queen's University Press. Erişim tarihi: 12 Temmuz 2014 Web adresi: http://www.jstor.org/stable/23050190 .

Human Development Report (2011). Human Development index and its components.

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_Table1.pdf (15.07.2014)

Hutchings, P., ve Shulman, L. S. (1999). The scholarship of teaching: New elaborations, new developments. Change, 31(5), 10–15.

Jackson, N. (1996) Internal Academic Quality Audit in UK Higher Education. Part I: Current practice and conceptual frameworks. Quality Assurance in Education, 4(4), 37-46. Doi:10.1108/09684889610146181

Jackson, N. (1998) Internal Academic Quality Audit in UK Higher Education. Part III: The idea of 'partnership in trust'. Quality Assurance in Education, 6(1), 37-46.

Jones, G. (2009). Sectors, institutional types and the challenges of shifting categories: A Canadian commentary. Higher Education Quarterly, 63(4), 371-383.

Jones, G (2006) "Canada." In International Handbook of Higher Education, Vol. 2: Regions and Countries, edited by James J. F. Forest and Philip G. Atbach. Dordecht, Netherlands: Springer

Jones, G(2013). "Three Challenges for Higher Education Policy and Research" Paper prepared for presentation at the International Higher Education Research and Policy Roundtable, Shanghai Jiao Tong University, November 1-2, 2013. Erişim tarihi: 18/ Haziran 2014 Web adresi: http://www.oise.utoronto.ca/hec/UserFiles/File/Research/ Papers/Jones_Future_Research.docx

Jarvey, P ve Usher, A. (2012). Measuring Academic Research in Canada: Field-Normalized University Rankings 2012. Toronto: Higher Education Strategy Associates. Erişim tarihi: 1 Ağustos 2014 http://higheredstrategy.com/wp-content/uploads/2012/08/rankings2012.pdf

Juran, J.M. (1974), Quality Control Handbook, McGraw-Hill, London.

Kitapçı H, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi GÜZ 2013 • SAYI 67 Web site: http://www.yesevi.edu.tr/files/article/46.pdf adresinden 14 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.

King, H. (2004). Continuing Professional Development in Higher Education: what do academics do? . Planet, (13), 26-29.

King, R., Marginson, S., ve Naidoo, R. (Eds.). (2011). Handbook on globalization and higher education[Globalleşme ve yükseköğretim el kitabı]. Edward Elgar Publishing.

Klassen, T. (2012). Quality Assurance in Ontario's Postsecondary Education Sector . College Quarterly, 15(3), n3.

Koch, J. V. (2003). TQM: Why is its impact in higher education so small? The TQM magazine, 15(5), 325 – 33

Knight, P. T., ve Wilcox, S. (1998). Effectiveness and ethics in educational development: Changing contexts, changing notions. The International Journal for Academic Development, 3, 97–106.

Koslowski III, F. A. (2006). Quality and assessment in context: A brief review. Quality Assurance in Education, 14(3), 277-288. Doi:10.1108/09684880610678586

Koch, J.V., 2003. TQM; why is its impact in higher education so small?. [Toplam Kalite Yönetimi: Neden Yükseköğretimde Etkisi Çok az?] The TQM Magazine, 15(5): 325-333.

Lawrence, J.J. and M.A. McCollough, 2001. A conceptual framework for guaranteeing higher education. Qual. Assur. Edu., 9(3): 139-152.

Looney, J.W. (2009), "Assessment and Innovation in Education", OECD Education Working Paper, No. 24.

Marginson, S. (2007). Global university rankings: Implications in general and for Australia. Journal of Higher Education Policy and Management, 29(2), 131-142.

Marginson, S.ve Van der Wende, M. (2007). To rank or to be ranked: The impact of global rankings in higher education. Journal of studies in international education, 11(3-4), 306-329.

Marsh, D.T., 1992. Leadership and its functions in further and higher education. Mendip Paper. The Staff College, Bristol.

McDonald, J., ve Stockley, D. (2008). Pathways to the profession of educational

development: An international perspective. The International Journal for Academic Development, 13(3), 213–218.

McKay, J. And Kember, D. (1999) Quality Assurance Systems and Educational Development. Part 1: The limitations of quality control. Quality Assurance in Education, 7(1), 25-29. Doi:10.1108/09684889910252504

McKinney, K. (2004). The scholarship of teaching and learning: Past lessons, cur-rent challenges, and future visions. In C. Wehlburg & S. Chadwick-Blossey (Eds.), To improve the 194orld194e (Vol.22, pp.3–19). Bolton, MA: Anker.

Mishra, S. (2007). Quality assurance in higher education: An introduction Commonwealth of Learning; National Assessment and Accreditation Council.

Michael, R. K. , Sower, V. E. , & Motwani, J. (1997). A comprehensive model for

implementing total quality management in higher education. Benchmarking for Quality Management & Technology, 4(2), 104 - 120. DOI: 10.1108/14635779710174945.

Middlehurst, R., ENQA Occasional Paper 5 (2001), Quality Assurance Implications of New Forms of Higher Education,Helsinki.

Mishra, S., (2006), Quality Assurance in Higher Education: An Introduction. National Printing Press, Bangalore.

Mitra, A. (2012). Fundamentals of quality control and improvement. John Wiley & Sons: New Jersey

Murgatroyd, S. Ve Morgan, C. (1993). Total quality management and the school. Buckingham: Open University press.

OCUFA. (2006). The Measured Academic: Quality Controls in Ontario Universities. Erişim tarihi: 9 Temmuz 2014 Web adresi: http://ocufa.on.ca/assets/Measured_ Academic_May_2006.pdf

OCUFA (Ontario Confederation of University Faculty Associations) (2008), "Career Limiting Move? Teaching-only Positions in Ontario Universities", Policy Background Paper.

O'Neil, C. Ve Wright, A. (1992). Recording teaching accomplishment: A Dalhousie guide to the teaching dossier (2nd ed.). Halifax, NS: Office of Instructional Development and Technology, Dalhousie University.

Osseo-Asare, A. E., ve Longbottom, D. (2002). The need for education and training in the use of the EFQM model for quality management in UK higher education institutions. Quality Assurance in Education, 10(1), 26 – 36.

Owlia, M.S., and E.M. Aspinwall, 1997. TQM in higher education-a review. International J. Qual. Rel. Manage., 14(5): 527-543.

OECD (2006) Education Policy Analysis – Focus on Higher Education. Paris: OECD Publications.

Post-Secondary Education in Canada: Strategies for Success. Report on Learning in Canada (2007) Canadian Council on Learning Erişim tarihi: 18 Temmuz 2014 http://www.ccl-cca.ca/pdfs/PSE/2007/PSEFullReportENLR16july 08Bookmark.pdf

Popescu, S., ve Brătianu, C. (2004), Ghidul Calitatii in Invatamantul Superior, Editura Universitatii, Bucuresti.

Pounder, J. (1999) Institutional Performance in Higher Education: is quality a relevant concept? Quality Assurance in Education, 7(3), 56-163. Doi:10.1108/09684889910281719

QAA (2006) Handbook for Institutional Audit: England and Northern Ireland. Gloucester: QAA.

Rae, B. (2005). Ontario: A leader in learning. Report and recommendations . Retrieved from Erişim tarihi: 10 Haziran 2014 www.uwo.ca/pvp/president_reports/documents/RaeFinalReport.pdf.

Rajagopal, I. (2002). Hidden academics: Contract faculty in Canadian universities. Toronto: University of Toronto Press.

Roffe, I.M., 1998. Conceptual problems of continuous quality improvement and innovation in higher education. Qual. Assur. Higher Edu., 6(2): 74-82.

Sallis, E. (2002). Total quality management in education. London: Kogan Page Ltd.

Sallis, E., (2005), Total Quality Management in Education, Third Edition, Taylor & Francis e-Library , London.

Santiago, P., Tremblay, K., Basri E. ve Arnal E. (2008), Tertiary Education 196orld196e Knowledge Society: 1-2, OECD Publishing.

Saroyan, A. ve Frenay, M. eds. Building Teaching Capacities in Higher Education: A Comprehensive International Model. Sterling, VA, USA: Stylus Publishing, 2010. ProQuest ebrary. Web. 12 July 2014.

Salmi, J. (2003). Indicators for Tertiary Education Reform: A World Bank Perspective, System Level and Strategic Indicators for Monitoring Higher Education in the 21st Century. ed. Akiyoshi Yonezawa and Frans Kaiser. Studies on Higher Education. UNESCO, pp.75-78

Shanahan, T., ve Jones, G. A. (2007). Shifting roles and approaches: government coordination of post-secondary education in Canada, 1995–2006. Higher Education Research & Development, 26(1), 31-43.

Shore, B. M. (1974). Instructional development in Canadian higher education. The Canadian Journal of Higher Education , 4 (2), 45 – 53 .

Skolnik, M. L. (2010). Quality assurance in higher education as a political process. Higher Education Management and Policy, 22(1), 67-86.

Snowdon, K. (2005), "Without a Roadmap: Government Funding and Regulation of Canada's Universities and Colleges, Canadian Policy Research Networks Research Report, No. 31.

Srivanci, M.B., 2004. Critical issues for TQM implementation in higher education. The TQM Magazine, 16(6): 382-386.

Stensaker, B. (2007). Impact of quality processes. In Embedding quality culture in higher education: A selection of papers from the 1st European Forum for Quality Assurance. Erişim tarihi: 27 Haziran 2014 http://www.eua.be/Libraries/EQAF_2010/EUA_QA_Forum_publication_1.sflb.ashx

Tavenas, F. (2003). Quality Assurance: A Reference System for Indicators and Evaluation Procedures. Belgium: EUA.

Taylor, K. L. (2005a). Academic development as institutional leadership: An inter-play of person, role, strategy and institution. The International Journal for Aca-demic Development,10(1),31–46.

Taylor, K. L. (2005b). Proposal for a 197orld197e197onal development plan 197orld197e educational developers' caucus. Charlottetown, PEI, Canada: Educational Developers Caucus, Society for Teaching and Learning in Higher Education.

Thapa, T. B. (2011). Total Quality Management in Education. Academic Voices: A Multidisciplinary Journal, 1, 80-83. Erişim tarihi: 24 Haziran 2014 http://www.nepjol.info/index.php/AV/article/view/5314/4413

Organisation for Economic Co-operation and Development (1999), Quality and internationalisation in higher education (pp. 29-43). Paris:. Management in Higher Education (Eds.)

UNESCO (2011), Global Education Digest 2011: Comparing Education Statistics Across the World , United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Institute for Statistics, Paris.

Vajoczki, S. , Fenton N. , Menard, K. and Pollon, D. (2011), "Teaching-Stream Faculty in Ontario Universities", Higher Education Quality Council of Ontario.

Vlãsceanu, L., Grünberg, L., ve Pârlea, D. (2007). Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions (Bucharest, UNESCO-CEPES). For revised and updated edition (ISBN 92-9069-186-7), Erişim Tarihi:21 Haziran 2014, web adresi: http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001346/134621e.pdf

Vroeijenstijn, T(1992). External quality assessment, servant of two masters? The Netherlands university perspective. Quality Assurance in Higher Education : 109-131.

Wilcox, S. (1997). Educational development in higher education. Unpublished doctoral thesis, Ontario Institute for Studies in Education, University of Toronto, Canada.

Witcher, B.J., (1990), Total Marketing: Total Quality and Marketing Concept. The Quarterly Review of Marketing Winter.

Woodhouse, D. (1999). Quality and quality assurance. In H. De Wit, J. Knight & Organisation for Economic Co-operation and Development. Secretary-General. Programme on Institutional

Wright, W. A. (Ed.). (1995). Teaching improvement practices: Successful strategies for higher education. Bolton, MA: Anker.

Wiklund, H., Wiklund, B. ve Edvardsson, B. (2003) Innovation and TQM in Swedish Higher Education Institutions – possibilities and pitfalls. TQM Magazine, 15(2), 99-107. Doi:10.1108/09544780310461116

Zabadi, A. M. (2013). Implementing Total Quality Management (TQM) on the Higher Education Institutions–A Conceptual Model. Finance. Econ, 1(1), 42-60.

Elektronik kaynaklar:

The Association of Accrediting Agencies of Canada(2013) "Presentation to 2013 CNNAR Conference by Deborah Wolfe (PPT)" : http://aaac.ca/English/documents/AAACPresentationtoCNNAROct2013-DeborahWolfe.ppt#CNNAR2013 (01.07.2014)

Association of Universities and Colleges of Canada (AUCC), "Criteria to become a member of the Association of Universities and Colleges of Canada," About AUCC: Membership: http://www.aucc.ca/about-us/member-universities/membership-eligibility/criteria-to-become-a-member/ (30.06. 2014)

Association of Universities and Colleges of Canada (AUCC), "Quality assurance at Canadian universities" : http://www.aucc.ca/canadian-universities/quality-assurance/. (29.06. 2014)

AUCC, Improving undergraduate education in Canada – the good and not so good news (2011) http://www.aucc.ca/future-avenir/improving-undergraduate-education-in-canada-the-good-and-not-so-good-news/ (05.12.2014)

Canadian Education Statistics" Education Indicators in Canada: An International Perspective." (2011) http://dx.doi.org/10.1787/888932618215 (16.11.2014)

Canadian Education Statistics" Education Indicators in Canada: An International Perspective-2013 " (2014) http://www.statcan.gc.ca/pub/81-604-x/81-604-x2013001-eng.pdf

Common University Data Ontario-CUDO(2008) : https://uwaterloo.ca/institutional-analysis-planning/university-data-and-statistics/common-university-data-ontario-cudo-0/common-university-data-ontario-cudo-2008(3.07.2014)

Maclean's " 2014 University Rankings: Comprehensive results" (2013): http://www.macleans.ca/education /uniandcollege/2014-university-rankings-comprehensive-category-results/ (12.11.2014)

Ministerial Statement on Quality Assurance of Degree Education in Canada (2007): http://www.cicic.ca/docs/cmec/Qa-statement-2007.en.pdf (29.06.2014)

OECD, Key Facts for Canada in Education at a Glance (2013) http://www.oecd.org /edu/ Canada_EAG2013 %20Country%20Note.pdf (29.11.2014)

Ontario, Canada: Reform to Support High Achievement in a Diverse Context. (2010) "Strong Performers and Successful Reformers in Education: Lessons from PISA 200orld200e United States" : http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46580959.pdf (25.06.2014)

Postsecondary Education Systems in Canada: An Overview (2009): http://www.cicic.ca/394/an-overview-of-postsecondary-education.canada

Provincial quality assurance systems, AUCC(t.y) : http://www.aucc.ca/canadian-universities/quality-assurance/canadian-provincial-quality-assurance-systems/ (4.07. 2014)

Quality Assurance Practices for Postsecondary Institutions in Canada.CMEC fact sheet NO.5(2009) : ECDhttp://www.cicic.ca/510/fact-sheet-no-5.canada(01.07.2014)

Statistics Canada ve Council of Ministers of Education, Education indicators in Canada: An international perspective 2013 (2014) http://www.statcan.gc.ca/pub/81-604-x/81-604-x2013001-eng.pdf (19.11.2014)

The Ministry of Training, Colleges and Universities (2012) : http://www.tcu.gov.on.ca/eng/about/role.html. (10.07.2014)

The Quality Assurance Framework, Ontario Universities Council on Quality Assurance (2012):http://www.oucqa.ca/wp-content/uploads/2014/01/Quality-Assurance-Framework-and-Guide-Updated-January-2014.pdf (6.07.2014)

Times Higher Education- World University Rankings 2013-2014 methodology. (t.y): http://www.timeshighereducation.co.uk/200orld-university-rankings/2013-14/200orld-ranking/methodology(13.11.2014)

University of Toronto. History & Traditions. (tarihsiz) : http://www.utoronto.ca/about-uoft/history-traditions(10 .07. 2014)

University of Toronto Quick Facts(tarihsiz)http://www.utoronto.ca/about-uoft/quickfacts.htm.

University of Toronto. "Teaching At University Of Toronto". (t.y) : http://www.teaching.utoronto. ca/teaching/nfo/info. htm. (10 .07. 2014)

University of Toronto. "CTSI Portal Training & Support"(t.y): http://www.teaching.utoronto.ca/about_ctsi/servicesexpertise/bb-training-support.htm. (10 .07. 2014)

6. Basım

KİŞİLERARASI İLETİŞİM
Bilgiler-Etkiler-Engeller

Prof. Dr. Demet Gürüz
Doç. Dr. Ayşen Temel Eğinli

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 39
İletişim No.: 3
ISBN: 978-605-5426-38-5
© 6. Basım, Nisan 2017

KİŞİLERARASI İLETİŞİM -Bilgiler-Etkiler-Engeller
Prof. Dr. Demet Gürüz
Doç. Dr. Ayşen Temel Eğinli

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Gürüz, Demet., Temel Eğinli, Ayşen.
Kişilerarası İletişim -Bilgiler-Etkiler-Engeller / *Demet Gürüz - Ayşen Temel Eğinli*
6. Basım, XIV+320 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-5426-38-5
1. İletişim 2. Kişilerarası İletişim 3. Sözlü ve Sözsüz İletişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TEMEL İLETİŞİM BİLGİLERİ 1
I. İLETİŞİMİN AMACI VE ÖNEMİ 1
II. İLETİŞİM KAVRAMI 5
A. İletişimin Tanımı 5
B. İletişim Süreci ve Ögeleri 8
1. Kaynak ve Özellikleri 9
2. Mesaj ve Özellikleri 11
3. Kanal ve Özellikleri 13
4. Alıcı ve Özellikleri 14
5. Geribildirim 15
6. İleribildirim 16
7. Gürültü 17
8. Ortak Deneyim/Yaşam Alanı 20
9. Ortam/Bağlam 21
C. İletişim Türleri 23
D. İletişim Modelleri ve Teorileri 32
1. Aristo İletişim Modeli 32
2. Laswell İletişim Modeli (Laswell Formülü) 34
3. Shannon ve Weaver İletişim Modeli (Shannon ve Weaver Matematik Modeli) 36
4. Newcomb İletişim Modeli (Newcomb ABX Modeli) 38
5. Osgood & Schramm İletişim Modeli (Osgood & Schramm Dairesel Modeli) 39
6. Gerbner İletişim Modeli 40
7. Berlo İletişim Modeli (Berlo'nun SMCR Modeli) 42
8. Dance İletişim Modeli (Dance Sarmal İletişim Modeli) 44
YARARLANILAN KAYNAKLAR 45

KİŞİLERARASI İLETİŞİM 49
I. KİŞİLERARASI İLETİŞİM KAVRAMI 49
II. KİŞİLERARASI İLETİŞİM SÜRECİ VE UNSURLARI 57
A. Kaynak ve Alıcı 58
B. Kodlama-Kod Açma 58
C. Yeterlilik 59
D. Mesajlar 59
E. Geribildirim 60
1. Pozitif-Negatif Geribildirim 60
2. Hemen-Gecikmiş Geribildirim 60
3. Düşük Kontrol-Yüksek Kontrol Geribildirim 61
4. Eleştirel-Destekleyici Geribildirim 61

F. İleribildirim 61
G. Kanal....62
H. Gürültü 62
I. Ortam 63
J. Etkiler 63
K. Etik 64
III. KİŞİLERARASI İLETİŞİM YAKLAŞIMLARI....64
A. Durumsal Yaklaşım 64
B. Gelişimsel Yaklaşım....67
IV. KİŞİLERARASI İLETİŞİM VARSAYIMLARI....69
V. KİŞİLERARASI İLETİŞİM FONKSİYONLARI 73
VI. KİŞİLERARASI İLETİŞİM TEORİLERİ....77
A. Fonksiyonel Teori (Interpersonal of Functional Communication Theory) 77
B. İlişkisel İletişim Teorisi (Relational Communication Theory) 78
C. Karşılıklı Anlam Yönetimi (Coordinated Management of Meaning) ..79
D. İletişim Yeterliliği Teorisi (Communication Competence Theory) 81
E. İlişkisel Diyalektik Teorisi (Relational Dialectics Theory) 82
F. Sosyal Alışveriş Teorisi (Social Exchange Theory) 82
G. Sosyal Nüfuz Teorisi (Social Penetration Theory) 83
H. Belirsizlik Azaltma Teorisi (Uncertainty Reduction Theory)....86
I. Bağlılık Teorisi (Attachment Theory) 88
J. Atıf Teorisi (Attribuiton Theory) 89
K. Temel Kişilerarası İlişkiler Oryantasyonu (Fundamental Interpersonal Relationship Orientation) (FIRO)....90
YARARLANILAN KAYNAKLAR 92

SÖZLÜ (SÖZEL) İLETİŞİM....95
I. KONUŞMA KAVRAMI 95
II. DİL KAVRAMI 100
A. Dilin Özellikleri ve İşlevleri 104
III. SÖZLÜ İLETİŞİM KAVRAMI 106
A. Sözlü İletişim Biçimleri/Tarzları 109
1. Doğrudan ve Dolaylı Sözel İletişim Tarzı 110
2. Kişisel ve Bağlamsal Sözel İletişim Tarzı....110
3. Ayrıntılı ve Öz Sözel İletişim Tarzı 111
4. Araçsal ve Etkisel Sözel İletişim Tarzı 111
5. Onaylayan ve Onaylamayan Sözel İletişim Tarzı 111
6. Dışlayan ve Dâhil Eden Sözel İletişim Tarzı 113
7. Kendine ve Diğer Kişilere Odaklı Sözel İletişim Tarzı 113
8. Destekleyici ve Savunucu Sözel İletişim Tarzı 114
9. Aşağılayıcı Sözel İletişim Tarzı 115
10. Övücü Sözel İletişim Tarzı 115
11. Eleştirel Sözel İletişim Tarzı 116

B. Sözlü İletişimde Etkinliği Engelleyen Faktörler 117
1. Genelleme....117
2. Kutuplaşma....118
3. Statik Değerlendirme....118
4. Soyut Dil....118
5. Anlam Çıkarma....119
6. Rastgele Seçmek....120
IV. SÖZLÜ VE SÖZSÜZ MESAJLARIN ETKİLEŞİMİ....120
YARARLANILAN KAYNAKLAR....124

SÖZSÜZ İLETİŞİM....127
I. SÖZSÜZ İLETİŞİM KAVRAMI....127
II. SÖZSÜZ İLETİŞİMİN İŞLEVLERİ....132
III. SÖZSÜZ İLETİŞİMİN BOYUTLARI....136
A. Fiziksel Görünüş (Physical Apperance)....137
1. İlk İzlenim ve Görünüş....137
2. Saç....140
3. Giyim Tarzı....141
4. Aksesuarlar....142
B. Yüz ve Göz Davranışı (Face and Eye Behavior)....143
1. Yüz Davranışı....143
2. Göz Davranışı....154
C. Beden Hareketleri ve Jestler (Movement and Gestures)....164
1. Beden Duruşu (Posture)....164
2. Jestler....167
D. Ses Davranışı/Dil Ötesi (Vocal Behavior)....194
E. Alan (Space)....200
YARARLANILAN KAYNAKLAR....206

KİŞİLERARASI İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER....209
I. ALGILAMA....209
A. Algı ve Algılama Kavramı....209
1. Dikkat Etme ve Seçme....212
2. Organize Etme....213
3. Yorumlama....213
4. Yeniden Düzenleme....214
B. Algılamayı Etkileyen Faktörler....216
1. Kişisel Faktörler....216
2. Dış/Fiziksel Faktörler....219
II. KİŞİLİK....224
A. Kişilik Kavramı....224
B. Kişiliğin Oluşumunda Etkili Olan Faktörler....226
1. Kalıtımsal Faktörler....226
2. Aile Faktörü....227
3. Kültürel Faktörler....227

4. Sosyal Faktörler 227
C. Kişilik Kuramları 227
1. Freud Yapısalcı Kuram....228
2. Alfred Adler'in Kişilik Teorisi....229
3. Carl Gustav Jung'un Kişilik Teorisi 229
4. Karen Horney'in Kişilik Teorisi....231
5. Carl Rogers'ın İnsancıl Kişilik Teorisi 231
III. KÜLTÜR 234
A. Kültür Kavramı 234
B. Kültürün Boyutları 235
1. Belirsizlikten Kaçınma 237
2. Güç Mesafesi....238
3. Erillik ve Dişillik....240
4. Bireycilik-Çoğulculuk....240
C. Kişilerarası İletişim ve Kültür 242
IV. BENLİK 247
A. Benlik Kavramı 247
B. Kişilerarası İletişim ve Benlik 250
V. TUTUM....257
A. Tutum Kavramı....257
B. Kişilerarası İletişim ve Tutumlar 261
VI. DUYGULAR 267
A. Duygu Kavramı 267
B. Duygu Kuramları 268
1. James-Lange Duygu Kuramı 269
2. Cannon-Bard Duygu Kuramı....270
3. Schachter-Singer Duygu Kuramı....270
4. Arnold-Lindsey'in Duygu Kuramı....271
C. Kişilerarası İletişim ve Duygular 272
VII. DEĞERLER VE NORMLAR 277
A. Değer ve Norm Kavramı....277
VIII. KİŞİSEL ÖZELLİKLER 280
A. Cinsiyet 280
B. Yaş 280
C. Eğitim Düzeyi 281
D. Meslek 281
YARARLANILAN KAYNAKLAR 282

KİŞİLERARASI İLETİŞİM ENGELLERİ....283
I. ÖNYARGI/KALIP YARGI 284
II. TEKTİPLEŞTİRME/STEREOTİPLEŞTİRME 288
III. DİLSİZ BİLGİLENME VE "HALO" ETKİSİ....291
IV. VARSAYILAN KİŞİLİK TEORİSİ 292
V. ÖZELLİK ATFETME....293
VI. KEHANET TEORİSİ 295

VII. KALIPLAŞMIŞ DÜŞÜNCE 296
VIII. SUÇLAMAK 298
IX. ZİHİN OKUMA 299
X. FİLTRELEME 300
XI. DEĞİŞTİRME ÇABASI 301
XII. KUTUPLARDA DÜŞÜNMEK 302
XIII. AÇI SADAKATİ 303
XIV. KİŞİSELLEŞTİRME 303
XV. ETİKETLEME 304
XVI. DİLDE BELİRSİZLİK 305
XVII. ÖRTÜLÜ ANLAMLAR 307
XVIII. SAVUNUCULUK 308
YARARLANILAN KAYNAKLAR 315

BİTİRİRKEN… 317
İNSAN İLİŞKİLERİNDE BAŞARILI OLMAK İÇİN… 319

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adler Ronald B. ve Rodman, George (1982). *Understanding Human Communication*, New York: Oxford University Press.
- Altıntaş, Ersin ve Çamur, Devrim (2001). *Sözsüz İletişim ve Beden Dili*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Berko, Roy M., Wolvin, Andrew D. ve Wolvin, Darlyn R. (1992). *Communicating, A Social and Career Focus*, Fifth Edition, USA: Houghton Mifflin Company.
- Bıçakçı, İlker (2003). *İletişim ve Halkla İlişkiler, Eleştirel Bir Yaklaşım*, İstanbul: Media Cat Yayınları
- Book, Cassandra L. (Ed). (1980) *Human Communication: Principles, Contexts, and Skills,* USA: St. Martin's Pres.
- Cereci, Sedat (2002). *İletişim Kurmak İnsan Olmaktır*, İstanbul: Metropol Yayınları.
- Colombo, Monica. (May 2004). "Theoretical Perspectives in Media-Communication Research: From Linear to Discursive Models" *Qualitative Social Research*, Vol.5, http://www.qualitative-research.net/fqs/
- Danziger, Kurt (1976). *Interpersonal Communication*, First Edition, Canada: Pergamon General Psychology Series.
- Davis, Kay Snow (2003). *Sevgi Dolu Bir Yaratıcılık İçin Güç Noktanızı Keşfedin*, Çev: Sezer Soner, Birinci Basım, Adana: Kozmos Yayınları.
- Devito, Joseph A. (1978). *Communicology: An Introduction to the Study of Communication*, New York: Harper& Row Publishers
- Devito, Joseph A. (1985). *Human Communication The Basic Course*, Third Edition, New York: Harper&Row Publishers.
- Devito, Joseph A. (2004). *The Interpersonal Communication Book*, Tenth Edition, USA: Ally and Bacon Inc.
- Devito, Joseph A. *The Communication Handbook: A Dictionary*, 1. Edt., New York: Harper&Row Publishers.
- Erdoğan, İlhan. (1999). *İşletmelerde Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.
- Erdoğan, İrfan (2002). *İletişimi Anlamak*, Ankara: Erk Yayınları.

- Fiske, John (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev: Süleyman İrvan, Ankara: Arka Yayınları.
- Frey, Lawrance, Botan, Carl, Friedman Paul ve Kreps, Gary.(1999). *Investigating Communication: An Introduction to Research Methods*, USA: Ally And Bacon Inc.
- Gamble, Teri Kwal ve Gamble, Michael. (1990). *Communication Works*, Third Edition, USA: McGraw-Hill Publishing Company.
- Gökçe, Orhan (2006). *İnsan İlişkilerinin Anatomisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gökçe, Orhan (2002). *İletişim Bilimine Girişi, İnsan İlişkilerinin Sosyolojik Bir Analizi*, 4. Basım, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gürgen, Haluk (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*, İstanbul: Der Yayınları.
- Gürüz, Demet (1999). *Reklam Yönetimi*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Howard, C. Jeriel ve Tracz, Richard Francis (1985) Contact: A Textbook in Applied Communications, New Jersey: Prentice Hall.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1996). *İnsan ve İnsanlar*, 9. Basım, İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kenneth, K. Sereno ve Mortensen, C. David. (1970). *Foundations of Communications Theory*, New York: Harper and Row Publishers.
- Kılıç, Veysel (2002). *Dilin İşlevleri ve İletişim*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Kocabaş, Füsun, Elden, Müge ve Yurdakul, Nilay. (1999). *Reklam ve Halkla İlişkilerde Hedef Kitle*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Lazar, Judith (2001). *İletişim Bilimi,* Çev: Cengiz Anık, Ankara: Vadi Yayınları.
- Lazar, Judith (2001). *İletişim Bilimi*, Çev: Cengiz Anık, Ankara: Vadi Yayınları.
- Mattelart, Armand ve Mattelart, Michele. (2003). *İletişim Kuramları Tarihi*, Çev. Merih Zıllıoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mcquail, Denis ve Mcquail, Sven (1987). *Communication Models for the study of mass communications*, London and New York: Longman.
- Mısırlı, İrfan (2004). *Genel ve Teknik İletişim*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mutlu, Erol (2004). *İletişim Sözlüğü*, Dördüncü Basım, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Oskay, Ünsal (1992). *İletişimin ABC'si*, İstanbul: Simavi Yayınları.
- Oskay, Ünsal (1982). *XIX yüzyıldan Günümüze Kitle Kültürünün İşlevleri*, Ankara: Üniversitesi SBF Yayınları.

- Öskay, Ünsal (1992). *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş*, Düzeltilmiş Dördüncü Basım, İstanbul: Der Yayınları.
- Read, Hadley. *Communication Methods For All Media*, 1. Edt., USA: University of Illionis Pres.
- Schramm, Wilbur (1954). *How Communication Works, in the Process and Effects of Communication*, Urbana: University of Illinois Pres.
- Severin, Werner J. ve Tankard, James W. (1994). *İletişim Kuramları, Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*, Çev: Ali Atıf Bir, Serdar Sever, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Shannon, C. E. ve Weaver, W. (Eds.). (1949). *The mathematical theory of communication,* Urbana: University of Illinois Pres.
- Şakar, Özlem ve Küçükarslan, Nazife (2003). *Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- TDK, (1983). *Türkçe Sözlük 1.*, 7. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Telman, Nursel ve Ünsal, Pınar (2005). *İnsan İlişkilerinde İletişim*, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Tubbs, Stewart L. ve Moss, Sylvia. (1991). *Human Communication*, Sixth Edition, USA: McGraw-Hill Inc.
- Tutar, Hasan ve Yılmaz, M. Kemal (2005). *Genel İletişim, Kavramlar ve Modeller*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Usluata, Ayseli (1994). *İletişim*, Cep Üniversitesi, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları
- Üstün Dökmen, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2001
- Williams, Roger (1979) *İletişim Kavram ve Modelleri*, Çev: Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 217-14.
- Wood, Julia T. (1982). *Human Communication A Symbolic Interactionist Perspectives*, USA: Holt, Rinehart, and Winston
- Yatkın, Ahmet (2003). *Halkla İlişkiler ve İletişim*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Yıldız, Şerife (2005). *Dil Kültür İletişim ve Medya*, Ankara: Sinemis Yayınları.
- Zıllıoğlu, Merih (1993). *İletişim Nedir?,* İstanbul: Cem Yayınevi.
- www.cultstock.ndirect.co.uk/MUHome/cshtml/introductory/shannon.html).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Barker, Larry L. (1990). *Communication*, Fifth Eidtion, New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Adler, Ronald B. ve Rodman, George. (1982). *Understanding Human Communication*, New York: Oxford University Press.
- Altıntaş, Ersin ve Çamur, Devrim. (2001). *Sözsüz İletişim ve Beden Dili*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Berger, Charles R., Gardner, Royce R., Parks, Malcolm R., Schulman, Linda VE Miller, Gerald R. (1976). "Interpersonal Epistemology and Interpersonal Communication" (Ed.) Gerald R. Miller, *Explorations in Interpersonal Communication,* Beverly Hills, California: Sage Publications.
- Bıçakçı, İlker. (2002). *İletişim ve Halkla İlişkiler, Eleştirel Bir Yaklaşım*, İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Burton, Graeme ve Dimbley, Richard (1995). *Between Ourselves An Introduciton to Interpersonal Communication*, Second Edition, USA: Hodder Arnold Publication.
- Caputo, John S., Hazel, Harry C. ve McMahan, Collen (1994). *Interpersonal Communication, Compentency Through Critical Thinking*, USA: Ally and Bacon.
- Devito, Joseph A. (1995). *The Interpersonal Communication Book*, Seventh Edition, New York: Harper Collins Collage Publishers.
- Dökmen, Üstün (2001). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Druckman, Daniel (1998). "*Social Exchange: Premises and Prospects*", *International Negotiation*, Vol.3.
- Erdoğan, İrfan (2001). *İletişimi Anlamak*, Ankara: Erk Yayınları.
- Franzblau, Susan H. (1999). "Attachment Theory", *Feminism&Psychology*, Vol.9 (1)
- Güz, Nükhet, Küçükerdoğan Rengin, Sarı Nilüfer, Küçükerdoğan, Bülent ve Zeybek, Işıl.(2002). *Etkili İletişim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Hargie, Owen, Saunders, Christine ve Dickson, David. (1994). *Social Skills Interpersonal Communication*, Third Edition, USA: Routledge.
- Hartley, Peter.(1999). *Interpersonal Communication*, Second Edition, USA: Routledge.
- Johnson, D. W. ve Johnson, F. P. (1997). *Joining together group theory and group skills* (*Sixth Ed*). USA: Allyn and Bacon.

- Jones, Edward E. (1998). "How Do People Perceive The Causes of Behavior?", (Ed.) Erik J. Coats – Robert S. Feldman, *Classic And Contemporary Readings In Social Psychology*; 2nd Edition, New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Mikulincer, Mario, Shaver, Phillip R. Ve Pereg, Dana (2003). "Attachment Theory and Affect Regulation: The Dynamics, Development, and Cognitive Consequences of Attachment –Related Strategies", *Motivation&Emotion*, Vol. 27, No. 2.
- Millar, Frank E. Ve Rogers, L. Edna (1976). "A Relational Approach to Interpersonal Communication", (Ed.) Gerald Miller, *Explorations in Interpersonal Communication*, Beverly Hills, California: Sage Publications.
- Montgomery, Edith (2004). "Tortured Families: A Coordinated Management of Meaning Analysis", *Family Process*, Vol. 43, No. 3
- Mutlu, Erol (1998). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Pearce, W. Barnett (1976). "The Coordinated Management of Meaning: A Rules-Based Theory of Interpersonal Communication, (Ed.) Gerald Miller, *Explorations in Interpersonal Communication*, Beverly Hills, California: Sage Publications.
- Rose, Randall A. (2006). "A Proposal for Integratinf Structuration Theory With Coordinated Management of Meaning Theory", *Communication Studies*, Vol. 57, No. 2.
- Ruffner, Michael ve Burgoon, Michael (1981). *Interpersonal Communication*, Harcourt School Publication.
- Tabak, Ruhi Selçuk (1999). *Sağlık İletişimi*, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Usluata, Ayseli (1994). *İletişim*, Cep Üniversitesi, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, Ann. L. ve Harvey, John. H. (1994). *Perspectives on Close Relationships*, America: Ally and Bacon.
- __, __, *Theory Workbook Spring 2001"*, www.arizona.edu/~comm300/interpersonal/index.html.Comm.Capstone. Erişim: 15.04.2004.
- __, __"Social Perception: How We See Others"; http://psych.fullerton.edu/swillis/socperc.htm. Erişim: 01.05.2004.
- __,___, www.personalityresearch.org/attachment.html.Erişim: 01.02.2004.
- __,___, *"Four Principles of Interpersonal Communication"*http://www.pstcc.cc.tn.us/facstaff/dking/interp.htm.(21.04.2004)

- ___,__ "Perception"; http://www.people.vcu.edu/~mlwillia/9_21_00/tsld002.htm. Erişim: 31.05.2004.
- ___,___,*"Functions of InterpersonalCommunication"*http://www.prenticehall.ca/beebe/int_comm/definiton.html. Erişim: 11.04.2004.
- ___,___,*"Interpersonal Communication Theory"* http://physinfı.ulb.ac.be/cit_courseware/research/theories/htm. Erişim: 15.04.2004.
- ___,___,*"Interpersonal Communication"*http://www.abacon.com/commstudies/interpersonal/indefinition.html. Erişim: 15.04.2004.
- Fred W. Whitford; "Social Perception: How We Come To Understand Other People"; http://wps.prenhall.com/hss_aronson_socpsych_5/0,8855,1223742-,00.html; Erişim: 27.02.2004.
- R. Smith, "Altman & Taylor's Social Penetration Theory: Important People in Our Lives",http://zimmer.csufresno.edu/iohnca/spchl00/10-5-altman.htm. Erişim: 27.02.2004.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Beebe, Steven A., Beebe, Susan J. ve Redmond, Mark V. (2005) *Interpersonal Communication Relating to Others*, Fourth Edition, USA: Ally& Bacon.
- Buck, Ross ve VanLear, C. Arthur (Sep.2002). "Verbal and Nonverbal Communication: Distinguishing Symbolic, Spontaneous and Pseudo-Spontaneous Nonverbal Behavior", *Journal of Communication*.
- Caputo, John S., Harry, Hazel C. ve Colleen, McMahan (1994). *Interpersonal Communication: Competency Through Critical Thinking*, 1. Edt., USA: Allyn and Bacon.
- Carnegie, Dale. (1975). *Söz Söylemek ve Kendine Güvenmek,* Çev: Nihal Akkaya, Dördüncü Baskı, İstanbul: Ak Kitabevi.
- Carter, Ronald (2001). *Language of Speech and Writing*, London: GBR: Routledge.
- Charon, M. Joel. (1985). *Symbolic Interactionism: An Introduction, An Interpretation, An Integration,* 2. Edt., USA: Prentice Hall Publishing.
- Corner, John ve Hawthorn, Jeremy (1993). *Communication Studies an Introductory Reader*, London: A Hodder Arnold Publication.
- Çelik, Zakine Öztürk (1998) "Sözlü Anlatım (Konuşma)", *Sözlü ve Yazılı Anlatım*, (Ed.) Hülya Pilancı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1073, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 590.
- Devito, Joseph A. (1985). *Human Communication,* 3rd Edition, New York: Harper & Row.
- Devito, Joseph A. (1995). *The Interpersonal Communication Book*, Seventh Edition, New York: Harper Collins Collage Publishers.
- Dökmen, Üstün (2001). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Giddens, Anhony. (2000). *Sosyoloji*, Çev: Hüseyin Özel-Cemal Güzel, Ankara: Ayıraç Yayınları.
- Giffin, Kim ve Patton, Bobby R. (1971). *Fundamentals of Interpersonal Communication*, New York: Harper& Row Publishers.
- Göksel, Ahmet Bülent ve Yurdakul, Nilay Başok (2002). *Temel Halkla İlişkiler Bilgileri,* No: 15, İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Gudykunst, William B. ve Ting-Toomey, Stella (1988). *Culture and Interpersonal Communication*, Newbury Park, California: Sage Publications.

- Hargie, Owen, Saunders, Christine ve Dickson, David. (1994). *Social Skills in Interpersonal Communication*, London, United Kingdom: Routledge.
- İsen, Galip ve Batmaz, Veysel (2002). *Ben ve Toplum*, İstanbul: OM Yayınevi.
- Jones, Stanley E. ve. LeBaron, Curtis D. (Sep. 2002). "Research on the Relationship Between Verbal and Nonverbal Communication: Emerging Integrations," *Journal of Communication*.
- Kayaalp, İsa (2002). *İletişimde İnsan Dili*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yapım Yayınları.
- Kılıç, Veysel (2002). *Dilin İşlevleri ve İletişim*, İstanbul: Papatya yayıncılık.
- Köknel, Özcan (1997). *İnsanı Anlamak*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Michener, H. Andrew, DeLamater, John D., Shwartz, Shalom H. ve Merton, Robert K. (1990). *Social Psychology*, Second Edition, Harcourt Broce, USA: Jovanovich Publishers.
- Özçay, Müjgan (2001). *Sesler, Sözler, Etkiler*, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Özdemir, Emin (2003). *Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özer, A. Kadir (2001). *İletişimsizlik Becerisi*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Richmond, Virgina R. ve McCroskey, James C. (2000). *Nonverbal Behavior in Interpersonal Relations*, Massachusetts/USA: Allyn& Bacon.
- Steinberg, Charles S. (1970). *The Communicative Arts: An Introduction to Mass Media*, New York: Hast- ings House Publishers.
- Telman, Nursel ve Ünsal, Pınar (2005). *İnsan İlişkilerinde İletişim*, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Tubbs, Stewart L. ve Moss, Sylvia (1974). *Human Communication An International Perspective*, New York: Random House.
- Uztuğ, Ferruh (2003). *Halkla İlişkiler ve İletişim*, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1482, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 792.
- Zıllıoğlu, Merih ve Yüksel, Ahmet Haluk. (1994). *İletişim Bilgisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Zıllıoğlu, Merih (1993). *İletişim Nedir?,* İstanbul: Cem Yayınevi.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adler, Ronald B. ve Elmhorst, Jeanne Macquardt (1996). Communicating At Work, New York: McGraw-Hill.
- Allport, Floyd Henry (2003). *Sosyal Psikoloji*, Çev: Birsek Yalçın, Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Altıntaş, Ersin ve Çamur, Devrim (2001). *Sözsüz İletişim ve Beden Dili,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aytaç, Serpil. (2000). İnsanı Anlama Çabası (Psikolojiye Giriş), Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Baltaş, Zuhal ve Baltaş, Acar. (2000). *Bedenin Dili*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Borisoff, Deborah ve Victor, David A. (1998). *Conflict Management, A Communication Skills Approach*, Second Edition, America: Ally and Bacon.
- Buck, Ross ve VanLear, C. Arthur (Sep.2002). "Verbal and Nonverbal Communication: Distinguishing Symbolic, Spontaneous and Pseudo-Spontaneous Nonverbal Behavior", *Journal of Communication*.
- Burgoon Judee K. ve Guerrero, Laura K. (1994). "Nonverbal Communication", Human Communication, Ed: Mark L. Knapp, Gerald R. Miller, California: Sage Publications.
- Caputo, John, Hazel, Harry C. ve McMahan, Collen (1994). *Interpersonal Communication Competency Through Critical Thinking*, USA: Ally and Bacon.
- Cooper, Ken. (1995). *Sözsüz İletişim, İnsan Yönetiminde Vücut Dilini Nasıl Kullanırsınız?,* Çev: Tunç Yalkı, İstanbul: İlgi Yayıncılık.
- Cüceloğlu, Doğan (2000). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan (2001). *Yeniden İnsan İnsana*, 26. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Darwin, Charles (2001). *İnsan ve Hayvanlarda Beden Dili*, Çev: Orhan Tuncay, İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Demarais, Ann ve White, Valerie (2004). *İlk İzlenimler, Yeni Tanıştığınız Biri Sizin Hakkınızda Ne Düşünüyor?*, Çev: Burçin Tarhan Tanlasa, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Devito, Joseph A. (1995). *The Interpersonal Communication Book*, Seventh Edition, New York: Harper Collins College Publishers.

- Dimitrius, Jo-Ellan ve Mazzarealla, Mark (2001). *İnsanları Okumak1, İnsanların Davranışlarını Çözümleme Yolları*, Çev: Acar Doğangün, İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Erdoğan, İrfan (2002). *İletişimi Anlamak*, Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Fast, Julius (1977). Body Language of Sex, Power and Aggression, New York: M. Evans and Company Inc.
- Fiske, John (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev: Süleyman İrvan, Ankara: Arka Yayınları.
- Giddens, Anthony (2000). *Sosyoloji*, Çev: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ankara: Ayıraç Yayınları.
- Glass, Lillian (2005). *Ne Düşündüğünü Biliyorum, Daha İyi Bir Yaşam İçin İnsanları Okumanın Dört Yolu,* Çev: Sezer Soner, İstanbul: Dharma Yayınları.
- Gürüz, Demet vd. (1998) *Halkla İlişkiler Yönetimi*, No: 10, İzmir: E. Ü. İletişim Fakültesi Yayınları.
- Hargie, Owen, Saunders, Christine ve Dickson, David (1994). *Social Skills in Interpersonal Communication*, Third Edition, USA: Routledge.
- Honey, Peter (1990). *Face to Face Skills*, Hampshire: Gower Publishing.
- İsen, Galip ve Batmaz, Veysel. (2002). *Ben ve Toplum*, İstanbul: OM Yayınevi.
- İzgören, Ahmet Şerif (2007). *Dikkat Vücudunuz Konuşuyor*, Ankara: Elma Yayınları.
- Kaşıkçı, Ercan (2002). *Doğrucu Beden Dili,* İstanbul: Hayat Yayınları.
- Köknel, Özcan (1997). *İnsanı Anlamak*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Mayo, Clara ve Henley, Nancy M. (1981). "Nonverbal Behavior: Barrier or Agent For Sex Role Change?", *Gender and Nonverbal Behavior*, New York: Springer, Verleg.
- McKay, Matthew, Davis, Martha ve Fanning, Patrick. (2006). *İletişim Becerileri*, Çev: Özgür Gelbal, Ankara: HYB Yayıncılık.
- Michaner, H. Andrew, De Lamater, John D., Shwartz, Shalom H. ve Merton, Robert K (1990). *Social Psychology*, Second Edition, USA: Harcourt Broce, Javonich Publishers.
- Molcho, Samy (2000). *Beden Dili (Sesiz Diliniz)*, Çev: E. Tülin Batır, İstanbul: Gün Yayıncılık.

- Myers, Gail E. ve Myers, Michele Toela (1992). *The Dynamics of Human Communication, A Laboratory Approach*, New York: McGraw-Hill.
- Özkan, Zülfikar (2006). *Kazandıran Beden Dili*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- Pease, Allan (2003) *Body Language, Beden Dili*, Çev: Yeşim Özben, İstanbul: Rota Yayınları.
- Richmond, Virgina R. ve McCroskey, James C. (2000). *Nonverbal Behavior in Interpersonal Relations*, ABD Allyn and Bacon.
- Rozelle, Richard M., Druckman, Daniel ve Boxter, James C. (1993). *Nonverbal Communication,* Ed. Owen Hargie, A Hanbook of communication Skills, Routledge Ronden.
- Saygın, Oğuz ve Layiç, Şafak (2006). *Resimli Beden Dili*, İstanbul: 4x4 Yayıncılık.
- Schober, Otto (2001). *Beden Dili (Davranış Anahtarı),* Çev: Süeda Özbent, İstanbul: Arion Yayınevi.
- Tabak, Ruhi Selçuk (1998). *Sağlık İletişimi*, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Thomson, Peter (2002) *İletişimin Sırları*, Çev: Mtein Yurtbaşı, İstanbul: Arion Yayınları.
- Tubbs, Stewart L. ve Moss, Sylvia (1974). *Human Communication An International Perspective*, New York: Random House.
- Turchet, Philippe (2005). *Bedenin İnce Dili, Sinergoloji*, Çev: Yeşim Ongan Akyüz, Simla Ongan Kocaoğlu, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Witz, Marion (2004). *1000 kişi önünde konuşmak*, Çev: Mehmet Gürsel, İstanbul: Dharma Yayınları.
- Zıllıoğlu, Merih (1993). *İletişim Nedir?,* İstanbul: Cem Yayınevi.

Yukarıda ifade edilenlerden başka algılamada etkinlik sağlamak için kişinin rolünü iyi değerlendirmek, zihin okumadan kaçmak ve algılara onay aramak gerekli olabilir. Kişinin rolü, içinde bulunduğu duygusal durum algılamalarına verdiği anlamları etkilemekte ve yönlendirmektedir. Bir kişi ne kadar iyi tanınıyor olsa da, kişinin içsel özellikleri tam olarak bilinemeyeceği için zihin okumadan kaçınılması tüm olasılıkların dikkate alınması gerekmektedir. Bir kişi ile ilgili algılamaların diğer kişilerin algıları ile karşılaştırılması ve kişinin kendisine birtakım sorular yöneltilerek yanıtlar alınması doğru yorumların yapılmasına olanak tanıyacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Baymur, Feriha.(1994). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Butler, Gillian ve McManus, Freda (1998). *Psikolojinin ABC'si*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Devito, Joseph (1995). *The Interpersonal Communication Book*, Seventh Edition, New York: Harper Collins College Publishers.
- Hastorf, Albert H., Schneider, David J. Ve Polekfa, Judith.(1993). "The perceptual process", (Ed.)John Corner, Jeremy Hawthorn, Edward Arnold, *Communication Studies an Introductory Reader,* London: A Hodder Arnold Publication.
- Silah, Mehmet (2005). *Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tubbs, Steward L. Ve Moss Sylivia (1974). *Human Communication An Interpersonal Perspective*, New York: Random House.
- Ünlü, Sezen ve Hakan, Ayhan (2001). *Psikoloji*, , Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 710.
- West, Richard ve Turner, Lynn H. (2005). *Understanding Interpersonal Communication: Making Choices in Changing Times*, Wadsworth Publishing.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Allport, Floyd Henry (2003). *Sosyal Psikoloji-1*, Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- André, Christophe ve Lelord, François (1999). *Kendine Saygı*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Barutçugil, İsmet (2002). *Duyguların Yönetimi*, İstanbul: Kariyer Developer Yayınları.
- Baymur, Feriha (1994). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Cüceloğlu, Doğan (2000). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erdoğan, İlhan (1991). *İşletmelerde Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayınları No:242.
- Güney, Salih (2000). *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Morris, Charles G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak*, Çev: Belgin Ayvaşık, Melike Sayıl, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Riso, Don Richard (2003). *Kişilik Tipleri*, Çev: Göker Talay, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Robert, Liebert (1990). *Personality*, New York: Brooks/Cole Pub.Co.
- Ünlü, Sezen ve Hakan, Ayhan.(2001). *Psikoloji*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 710.
- Zel, Uğur (2006). *Kişilik, Liderlik*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Alemdar, Korkmaz ve Erdoğan İrfan (1994). *Popüler Kültür ve İletişim*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Cüceloğlu, Doğan (2001). *Yeniden İnsan İnsana*, 26.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Devito, Joseph A. (1995).*The Interpersonal Communication Book*, Tenth Edition, New York: Allyn and Bacon.
- Doğan, İsmail (1996). *Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Groeschl, Stefan ve Doherty, Liz (2000). "Conceptualising Culture", *Cross Cultural Management-An International Journa*l, Vol.7, Number 4.
- Gudykunst, William B. ve Ting-Toomey, Stella.(1991). "Culture and Interpersonal Communication", *Canadian Journal of Communication*, Vol.16, No.1.
- Gudykunst, William B. Ve Matsumoto, Yuko (1996). "Cross-Cultural Variability of Communication in Personal Relationships", (Ed.)William B.Gunykunst, Stella Ting Toomey, Tsukasa Nishida, Communication in Personal Relationships Across Cultures, Thousand Oaks, Sage Publication
- Güven, Sami (1999). *Toplumbilim*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Habke, Audrey ve Sept, Ron (1993). "Distinguishing Group and Cultural Influences in Inter-Ethnic Conflict: A Diagnostic Model", *Canadian Journal of Communication*, Vol.18, No.
- Matsumoto, David () "Culture and Nonverbal Behavior", Manusov V., Patterson M. (Eds.) *Handbook of nonverbal communication*, Thousand Oaks, CA:Sage.
- McKay, Matthew, Davis, Martha ve Fanning, Patrick (2006). *İletişim Becerileri*, Çev: Özgür Gelbal, Ankara: HYL Yayıncılık.
- Özen, Özgür (2003)."Kültürel İletişim", Ed. Uğur Demiray, *Genel İletişim*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ügeöz, Perihan (2003). *Kültürlerarası İletişim*, İstanbul: Üstün Eserler Neşriyatevi.
- Ünalan, Şükrü (2003). *Dil ve Kültür*, Ankara: Gazi Üniversitesi Basımevi.
- Yıldız, Şerife (2005). *Dil Kültür İletişim ve Medya*, Ankara: Sinemis Yayınları.

- **Meşrulaştırma:** Meşrulaştırma da savunucu türdeki benlik sunumudur. Kişi olay ve durumdan sorumlu olduğunu kabul etmekte, olaya neden olan koşulları engellemenin imkânsız olduğunu açıklamaktadır.
- **Af Dileme:** Kendini savunmanın bir başka biçimidir. Kişi, istenmeyen bir davranış için sorumluluktan kaçmamakta ancak diğer kişilerin tepkilerini hafifletmek ve yumuşatmak amacı ile af dilemektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akkoyun, F. ve Ersever, H. (1989). "İdeal Benliğin Değerlendirilmesi" *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22-2.
- Araz, Arzu (2005). *Kişilerarası İlişkilerde Benlik Sunumu*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Arkonaç, Sibel A. (2001). *Sosyal Psikoloji*, İstanbul: Alfa Yayınları
- Atkinson, Richard C., Nolen-Hoeksema, Susan, Bem, Darly J. ve Smith. Edward E. (2000). *Psikolojiye Giriş (Hilgard's Introduction to Psychology 12th Edition)*, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul: Arkadaş Yayınları
- Baumeister, Roy F. (1995). *Self and Identity*, Abraham Tesser (Der.), Avanced Social Psychology, New York: McGraw-Hill.
- Baymur, Feriha (1994). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Beebe, Steven A. Beebe, Susan J. Ve Redmond, Mark V.(2005). *Interpersonal Communication Relating to Others*, Fourth Edition, America: Pearson Education.
- Bilgin, Nuri (2003). *Sosyal Psikolojiye Giriş*, İzmir: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bilgin, Nuri (2001). *Sosyal Psikolojiye Giriş*, İzmir: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Cüceloğlu, Doğan (1991). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güney, Salih (2000). *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürüz, Demet, Eğinli Temel, Ayşen (2008). *İletişim Becerileri, Anlamak, Anlatmak, Anlaşmak,*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kapkıran, Necla Acun. *"İdeal Ve Gerçek Benlik Kavramı Ölçeğinin Güvenirliği Ve Geçerliği"* http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/sayı16/2-

İDEAL%20VE%20GERÇEK%20BENLİK%20KAVRAMI%20ÖLÇEĞİNİN%20GÜVENİRLİĞİ.pdf**. (10.02.2007).**

- Köknel, Özcan (1997). *İnsanı Anlamak***,** İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Mutlu, Erol (1994). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Ark Yayınevi.
- Poloma M (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Silah, Mehmet (2005). *Sosyal Psikoloji, Davranış Bilimi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ünlü, Sezen ve Hakan, Ayhan (2001). *Psikoloji*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açık Öğretim Fakültesi No:710.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Reece, Barry L. Ve Brandt, Rhonda (1990). *Human Relations Principles and Practices*, USA: Houghton Company.
- Michener, H. Andrew ,DeLamater, John D.ve Myers, Daniel J. (2003). *Social Psychology*.
- Fifth edition, USA: Wadsworth Publishing.
- Bıçakçı, İlker (2004). *İletişim ve Halkla İlişkiler*, İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1996). *İnsan ve İnsanlar*, İstanbul: Evrim Basım Yayın Dağıtım.
- Fraser, Colin, Bruchell, Brendan, Hay, Dale ve Duveen, Gerard (2004). *Introducing Social Psychology*, USA: Polity Pres.
- Hewstone, Miles ve Stroebe, Wolfgang (2001). *Introduction to Social Psychology*, Third Edition, USA: Blackwell Publishing.
- Güney, Salih (2000). *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İsen Galip ve Batmaz, Veysel.(2002). *Ben ve Toplum*, Ankara: Om Yayınevi.
- Atkinson, Richard C., Nolen-Hoeksema, Susan, Bem, Darly J. Ve Smith. Edward E. (2000). *Psikolojiye Giriş*, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Devito, Joseph A. (1978). *Communicology: An Itroduction to the Study of Communication*, USA: Harper&Row Publishers.
- Cüceloğlu, Doğan (2000). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Baymur, Feriha (1994) *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Butler, Gillian ve McManus, Freda (1998). *Psikolojinin ABC'si*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Charles G. Morris (2002) *Psikolojiyi Anlamak (Understanding Psychology)*, Çev: Belgin Ayvaşık, Melike Sayıl, Ankara: Türk Psikologları Derneği Yayınları.
- Fraser, Colin, Burchell, Brendan, Hay Dale veDuveen, Gerard (2004). *Introducing Social Psychology*, UK: Polity Pres.
- Hewstone, Miles ve Stroebe, Wolfgang.(2001). *Introduction Social Psychology, A European Perspective*, USA: Blackwell Publishing.
- Morgan, Clifford. T.(1981). *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı* (Çev. Ed. Sirel Karakaş), Ankara: Meteksan Ltd. Şti.
- Ünlü, Sezen ve Hakan, Ayhan (2001). *Psikoloji*, , Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 710.

ve tatmin edici olduğuna da işaret etmektedir. Bununla birlikte, bazı normlar da kişilerarası ilişkileri olumsuz yönde etkileyecek kadar sıkıdır ve iletişimi sağlıksız bir şekilde kısıtlamaktadır. Örneğin, bir baba ve oğul arasında oğlanın babasının yargı ve kararlarını hiçbir zaman sorgulamayacağına dair bir kuralcı anlaşma mevcut ise, oğlan kendi doğru yargısından, babasının yargısıyla çakıştığı için vazgeçebilir. Diğer yandan, kişiler arasında birlikte belirlenmiş normlar söz konusu değilse, bir taraf diğerinin uymasını bekliyor ve uyulmadığı taktirde tepki gösteriyor ise bu durumda da kişilerarası iletişim zedelenecektir. Bu nedenle ilişkilerde geçerli olacak normların taraflar arasında birlikte karar verilerek belirlenmesi daha uygundur(Tubbs ve Moss 1974: 176-177).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Silah, Mehmet (2005). *Sosyal Psikoloji, Davranış Bilimi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tubbs, Steward L. ve Moss Sylivia (1974). *Human Communication An Interpersonal Perspective*, New York: Random House.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Güvenç, Bozkurt (1999). *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tutar Hasan ve Altınöz, Mehmet (2002). *Büro Uygulamaları ve İletişim Teknikleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- LaFrance, Marianne (1981). "Gender Gestures: Sex, Sex-Role, and Nonverbal Communication" (Ed.). Clara Mayo, Nancy M. Henley, *Gender and Nonverbal Behavior*, New York: Springer, Verleg.
- Sherman, Harold (2000). *Olumlu Yaşama Sanatı*, İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Barker, Larry L (1990). *Communication*, Fifth Edition, New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Koenig, Samuel (2000). *Sosyoloji Toplum Bilimine Giriş*, Çev. S. Sucu ve O. Aykaç, İstanbul: Ütopya Kitabevi Yayınları.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Baymur, Feriha (1994). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Berko, Roy M., Wolvin, Andrew D. ve Wolvin, Darlyn R. (1992). *Communicating, A Social and Career Focus*, Fifth Edition, USA: Houghton Mifflin Company.
- Burton, Graeme ve Dimbledy, Richard (1995). *Between Ourselves, An Introduction to Interpersonal Communication,* 2 nd Edition, London: Hodder Arnold Publisher.
- Cüceloğlu, Doğan (2001). *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Devito, Joseph A. (1995). *The Interpersonal Communication Book*, Seventh Edition, New York: Harper Collins College Publishers.
- Devito, Joseph A. (2004). *The Interpersonal Communication Book*, Tenth Edition, USA: Pearson Education.
- Gibb, Jack. *Defensive Communication*, www.geocities.com/touritrust.index.html.Erişim: 21.04.2007.
- Gökçe, Orhan (2006). *İletişim Bilimi, İnsan İlişkilerinin Anatomisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güney, Salih (2000). *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Harlak, Hacer (2000). Önyargılar, Psikososyal Bir İnceleme, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Hortaçsu, Nuran (1998). *Grup içi ve Gruplararası Süreçler*, Ankara: İmge Kitabevi.
- İsen, Galip ve Batmaz, Veysel (2002). *Ben ve Toplum*, İstanbul: OM Yayınevi.
- Koç, Saim (2004). *İletişimde Ustalaşmak*, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Lippmann Walter (1993). "Streotypes", (Ed.) John Corner, Jeremy Hawthorn, Edward Arnold, *Communication Studies an Introductory Reader*, London: A Hodder Arnold Publication.
- McKay, Matthew, Davis, Martha ve Fanning, Patrick.(2006). *İletişim Becerileri*, Çev: Özgür Gelbal, Ankara: HYB Yayıncılık.
- Michaner, H. Andrew, De Lamater, John D., Shwartz, Shalom H. ve Merton, Robert K. (1990). *Social Psychology*, Second Edition, Harcourt Broce, USA: Javonich Publishers.
- Mutlu, Erol (1998). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

- Özer, A. Kadir (2001). *İletişimsizlik Becerisi*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Özer, A. Kadir (2004). *Ben Değeri Tiryakiliği, Duygusal Gerilimle Baş Edebilme*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Powlison, David. "*Human Defensiveness: The Third Way*", http://www.sbts.edu/pdf/sbjt/SBJT_2003Winter3.pdf.
- West, Richard ve Turner Lynn H. (2005). *Understanding Interpersonal Communication: Making Choices in Changing Times*, Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
- ___, *Perception And The Self,* http://webhome.idirect.com/~kehamilt/ipsyperc.html; Erişim: 04.05.2006.
- ___, *Social Perception: How We Come To Understand Other People,* http://zzyx.ucsc.edu/~archer/index.html; Erişim: 21.06.2007.

2. Basım

ÜNİVERSİTEDE AKREDİTASYON

Ayşen Bakioğlu
Nilüfer Ülker

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1292
Eğitim No.: 264
ISBN: 978-605-320-198-4
© 2. Basım, Mart 2017

ÜNİVERSİTEDE AKREDİTASYON
Ayşen Bakioğlu - Nilüfer Ülker

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakioğlu, Ayşen., Ülker, Nilüfer.
Üniversitede Akreditasyon / *Ayşen Bakioğlu, Nilüfer Ülker*
2. Basım, VIII + 236 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-198-4
1. Üniversite 2. Akreditasyon 3. Yükseköğretimde Kalite 4. Eğitim Yönetimi 5. Eğitimde Kalite
6. Kalite Temini 7. Akademik Kalite 8. Hesap Verebilirlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE HAREKETİNE ETKİ EDEN TEMEL FAKTÖRLER..... 3

Uluslararasılaşma 3
Küresel Rekabet 8
Üniversite Sıralamaları 12

KALİTE VE YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE 17

Katma Değer 23
Kalite Temini 25
Kalite Değerlendirme 35

AKADEMİK KALİTE 41

Akademik Kalite ve Öğrenci Değerlendirmeleri 57
Akademik Kalite ve Mükemmellik 62
Akademik Kalite Geliştirme 65

HESAP VEREBİLİRLİK 69

Tanımı ve Özellikleri 70
Neden Gereklidir? 74
İdeal Hesap Verebilirlik Uygulaması 78

AKREDİTASYON 81

Tanımı ve Özellikleri 81
Akreditasyon Türleri 91
Kurumsal Akreditasyon 91
Programa Yönelik Akreditasyon 93
Standartlar 95
Performans Göstergeleri ve Öğrenme Kazanımları 99
Akreditasyon-Kalite İlişkisi 107
Akreditasyonun Hesap Verebilirliği 110

Akreditasyon Süreci 113
Öz Değerlendirme 115
Saha Ziyareti ve Meslektaş Değerlendirmesi 118
Akreditasyon Kararı ve Bulguların Yayınlanması 122
Gelişmiş Ülkelerde Akreditasyon Süreç ve Uygulamaları 127
Birleşik Krallık'ta Akreditasyon Süreç ve Uygulamaları 129
Amerika Birleşik Devletleri'nde Akreditasyon Süreç ve Uygulamaları 134

AKREDİTASYONA ALTERNATİF AKADEMİK KALİTE TEMİNİ UYGULAMALARI 145
Akademik Denetim 145
Akademik Kalite Geliştirme Projesi (AQIP) 154

AKREDİTASYONA GETİRİLEN ELEŞTİRİLER 157
Akreditasyon Sürecine İlişkin Eleştiriler 158
Meslektaş Değerlendirmesine İlişkin Eleştiriler 164
Standartlar ve Performans Göstergelerine İlişkin Eleştiriler 166
Öğrenme Kazanımlarına İlişkin Eleştiriler 168
Akreditasyonun Hesap Verebilirliğine İlişkin Eleştiriler 171
Akreditasyonun Akademik Kaliteyi Geliştirmesine İlişkin Eleştiriler 173

YAPILAN ARAŞTIRMALAR 179

SONUÇ VE ÖNERİLER 213

KAYNAKÇA 217

KAYNAKÇA

ACTFL (American Council on the Teaching of Foreign Languages). (2010). Maximum Class Size ERİŞİM: http://www.actfl.org/news/position-statements/maximum-class-size-0

ADFL (Association of Departments of Foreign Languages). (2012). ADFL Guidelines and Policy Statements ERİŞİM: https://www.adfl.org/resources /guidelines.htm

Açan, B., Saydan, R. (2009). Öğretim elemanlarının akademik kalite özelliklerinin değerlendirilmesi: Kafkas üniversitesi İİBF örneği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 225-253 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Adams, D. (1993). Defining educational quality, Improving Educational Quality Project Biennial Report, Pittsburgh: Institute for International Research ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Aktan, C.C., Gencel, U. (2007). Yükseköğretimde akreditasyon, içinde C.C.Aktan, *Değişim Çağında Yüksek Öğretim*, s. 1-14, İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını

Altbach, P.G., Knight, J. (2007). The internationalization of higher education: Motivations and realities, *Journal of Studies in International Education*, 11(3/4), 290-305 ERİŞİM: SAGEPUB veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Amaral, A.M.S.C. (1998). The US Accreditation System and the CRE's quality audits-a comparative study, *Quality Assurance in Education*, 6(4), 184-196 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Arslan, H. (2000). Academic quality assessment in Turkish Undergraduate Institutions, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Astin, A.W. (1999). Rethinking Academic Excellence, *Liberal Education*, 85(2) ERİŞİM: ERIC veritabanından 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Astin, A.W. (1979). Student-oriented management: a proposal for change, içinde A.W Astin, H.R. Bowen, C.M. Chambers, *Evaluating Educational Quality: A Conference Summary, An Occasional Paper*, s. 4-19, Washington D.C: Council on Postsecondary Education ERİŞİM: ERIC veritabanından 26 Ekim 2013 tarihinde indirilmiştir.

Avcıoğlu, G.Ş. (2014). Sosyal bilimlerde internet anketi uygulamaları: cevaplama oranı, veri kalitesi, örneklem sorunları ve çözümleri, International Journal of Human Sciences, 11(2), 89-113 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Eylül 2014 tarihinde indirilmiştir.

Bakioğlu, A. (1994). Üniversitelerde öğrenci sayısının artırılmasının yol açacağı sorunlar: İngiltere örneği, *Yaşadıkça Eğitim*, 33, 16-20

Bakioğlu, A. (1994). Okul yöneticisinin kariyer basamakları: İngiliz eğtim sisteminde yöneticilerin etkinlikleri üzerindeki faktörler, *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 17-28

Bakioğlu, A. (1996). Öğretmenlerin kariyer evreleri-Türkiye'de resmi lise öğretmenleri üzerinde yapılan bir araştırma, İkinci Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildiri Kitabı (s. 19-28). İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

Bakioğlu, A. (1996). Üniversitede toplam kalite yönetimi ve özdeğerleme, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 8, 49-65

Bakioğlu, A., Baltacı, R. (2010). *Akreditasyon: Eğitimde Kalite*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

Bakioğlu, A., Hacıfazlıoğlu, Ö. (2011). Müdürlerin farklı kariyer evrelerindeki mentorluk deneyimlerinde güvenin etkisi, içinde A. Bakioğlu (Ed.) *Eğitimde Mentorluk*, s.165-182. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

Baltacı, R. (2002). Eğitim fakültelerindeki öğretim elemanlarının öğretmen eğitiminde akreditasyon konusundaki algıları, *Yüksek Lisans Tezi*, ERİŞİM: YÖK ULUSAL TEZ MERKEZİ

Barnett, R. (1994). Power, enlightenment and qualit evaluation, *European Journal of Education*, 29(2), 165-179 ERİŞİM: ERIC veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Bech, M., Kristensen, M.B. (2009). Differential response rates in postal and Web-based surveys among older respondents, *Survey Research Methods*, 3(1), 1-6

Berry, F.J. (1999). A comparative case study of accreditation/program quality review in two policy contexts: an international perspective, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Bievre, P.D. (2011). Does accreditation ensure competence in measurement?, *Accreditation Quality Assurance*, 16(1), ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Bishop, J.A. (2004). The impact of Academic Quality Improvement Program (AQIP) on the Higher Learning Institutions' North Central Association Accreditation, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Blackmur, D. (2010). Does the emperor have the right (or any) clothes? The public regulation of higher education qualities over the last two decades, *Quality in Higher Education*, 16(1), 67-69 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Bleiklie, I. (2011). Excellence, quality and the diversity of higher education systems. Michelle Rostan, Massimiliano Vaira (Ed.), içinde *Questioning Excellence in Higher Education: Policies, Experiences And Challenges in National and Comparative Perspective,* s. 21-35, Rotterdam: Sense Publishers.

Bollag, B. (2004). Opening the door on accreditation, *Chronicle of Higher Education*, 50(45) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Brennan, J., Williams, R. (2007). Accreditation and related regulatory matters in the United Kingdom, içinde S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Ed.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area,* s. 465-490, Dordrecht: Springer

Brua-Behrens, N. (2003). Academic Quality Improvement Project (AQIP), a new form of accreditation at Eastern Iowa Community College District: a qualitative analysis, *Yayınlanmamış Doktora Tezi* ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 26 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Burke, J.C. (2004). The word 'public' is the key. *The Chronicle of Higher Education*. ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_Chronicle_ HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Burke, J. C. (2005). The many faces of accountability. içinde J. Burke ve diğerleri (Ed.), *Achieving accountability in higher education,* s. 1-24, San Francisco: Jossey-Bass. ERİŞİM: http://media.johnwiley.com.au/product_data/excerpt/28/07879724/0787972428.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Burris, R.T. (2008). An analysis of accreditation processes, quality control criteria, historical events, and student performance, *Yayınlanmamış Doktora Tezi* ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El kitabı: İstatistik, Araş tırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Chaves, C. (2006). Theoretical foundations and potential extensions for adult community college students, *UCLA Review*, ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

CHEA. (2002). The Fundamentals of Accreditation: What you Need to Know http://www.chea.org/pdf/fund_accred_20ques_02.pdf

CHEA. (2010). Recognition of Accrediting Organizations: Policy and Procedures http://www.chea.org/pdf/Recognition_Policy-June_28_2010-FINAL. pdf

Chıckerıng, A.W., Gamson, Z.F. (1999). Development and adaptations of the seven principles for good practice in undergraduate education, *New Directions for Teaching and Learning*, 80, 75-81 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

Clarke, M. (2002). Some guidelines for academic quality rankings, *Higher Education in Europe*, 27(4), 443-459 ERİŞİM: ERIC veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Chambers, C.M. (1979). What have we learned? A summary of the 1978 COPA summer conference, içinde A.W Astin, H.R. Bowen, C.M. Chambers, *Evaluating Educational Quality: A Conference Summary, An Occasional Paper*, s. 30-36, Washington D.C: Council on Postsecondary Education ERİŞİM: ERIC veritabanından 26 Ekim 2013 tarihinde indirilmiştir.

Cordero De Noriega, D. (2006). Institutional vision, values, and mission: Foundational filters for inquiry, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement, s. 37-51, Virginia: Stylus Publishing.

Çimen, O. (2012). Yükseköğretimde talep-finansman-kalite ilişkisi, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 3(6), 159-182 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Davenport, C.A. (2001). How frequently should accreditation standards change?, *New Directions for Higher Education*, 113, 67-82. ERİŞİM: ERIC veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Davis, J.M., Rivera, J.J. (2014). A college administrator's framework to assess compliance with accreditation mandates, *Community College Journal of Research and Practice*, 38(5), 383-402 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 15 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Dew, J. (2009). Quality issues in higher education, *The Journal of Quality & Participation*, 32(1), 4-9 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Diiorio, S. (2006). Preparing for accreditation: sowing the seeds of long-term change, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 53-71, Virginia: Stylus Publishing.

Dill, D.D., Massy, W.F., Williams, P.R., COOK, C. (1996). Accreditation & Academic Quality Assurance: Can we get there from here?, *Change*, 28(5), 16-24 ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (1999). Academic accountability and university adaptation: the architecture of an academic learning organization, *Higher Education*, 38(2), 127-154 ERİŞİM: SPRINGER ART veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2000). Is there an academic audit in your future? Reforming quality assurance in US Higher Education, *Change*, 32(4) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 21 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2000b). Designing academic audit: lessons learned in Europe and Asia, *Quality in Higher Education*, 6(3), 187-207 ERİŞİM: ERIC veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2005). Will market competition assure academic quality?: an analysis of the UK and US experience, Public Policy for Academic Quality Research Program, Department of Public Policy, s. 1-32 ERİŞİM: www.unc.edu./ppaq adresinden 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D., Beerkens, M. (2010a). Market regulation of academic quality, içinde D.D.Dill ve M. Beerkens (Ed.), *Public Policy for Academic Quality: Analyses of Innovative Policy Instruments,* s. 55-59, Dordrecht: Springer ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D., Beerkens, M. (2010b). State (Direct) regulation of academic quality, içinde D.D.Dill ve M. Beerkens (Ed.), *Public Policy for Academic Quality: Analyses of Innovative Policy Instruments,* s. 133-139, Dordrecht: Springer ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D., Soo, M. (2005). Academic quality, league tables, and public policy: A cross-national analysis of university ranking systems, *Higher Education*, 49(4), 495-533 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2007). Quality assurance in higher education: practices and issues, *The 3rd International Encyclopedia of Education*, 1-13 ERİŞİM: http://www.unc.edu/ppaq/docs/Encyclopedia_Final.pdf adresinden 18 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D. (2010). We can't go home again: Insights from a quarter century of experiments in external academic assurance, *Quality in Higher Education*, 16(2), 159-161 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Dill, D.D., Beerkens, M. (2013). Designing the framework conditions for assuring academic standards: lessons learned about professional, market, and government regulation of academic quality, *Higher Education*, 65(3), 341-357 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Doherty, G.D. (1997). Quality, standards, the consumer paradigm, and developments in higher education, *Quality Assurance in Education*, 5(4), 239-248 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Dolmans, D.H.J.M, Wlofhagen, H.AP., Scherpbier, A.J.J.A. (2003). From quality assurance to total quality management: how can quality assurance result in continuous improvement in health professions education, *Education for Health: Change in Learning and Practice*, 16(2), 210-217 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Douglas, J., Douglas, J. (2006). Evaluating teaching quality, *Quality in Higher education*, 12(1), 3-13 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 28 Aralık 2013 tarihinde indirilmiştir.

Douglass, J.A., Thomson, G., ZHAO, C. (2012). The learning outcomes race: the value of self-reported gains in large research universities, *Higher Education*, 64(3), 317-335 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Driscoll, A. (2006). California State University Monterey Bay and the Western Association of schools and Colleges, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 19-36, Virginia: Stylus Publishing

Dunrong, B., Fan, M. (2009). On student evaluation of teaching and improvement of the teaching quality assurance system at higher education institutions, *Chinese Education and Society*, 42(2), 100-115 ERİŞİM: ERIC veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S. (2003a). Is accreditation accountable? The continuing conversation between accreditation and the federal government, *CHEA Monograph Series*, Sayı 1, Washington D.C.

Eaton, J.S. (2003b). Before you bash accreditation, consider the alternatives, *Chrinicle of Higher Education*, 49(25) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S., Fryshman, B., Hope, S., Scanlon, E., Crow, S. (2005). Disclosure and damage: Can accreditation provide one without the other?, *Change*, 37(3), 42-50 ERİŞİM: ERIC veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S. (2007). Assault on accreditation: Who defines and judges academic quality?, *Liberal Education*, 93(2) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir

Eaton, J.S. (2009). Accountability: An 'old' issue in a new era, Council for Higher Education Accreditation, *Inside Accreditation*, 5(4) ERİŞİM: http://www.jsu.edu/oira/reports_pdf/Accountability__An_Old_Issue_in_a_New_Era.pdf adresinden 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S. (2010). Accreditation 2.0, *Inside Higher Education,* ERİŞİM: http://www.chea.org/pdf/Accreditation%202.pdf adresinden 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Eaton, J.S. (2012). The future of accreditation, *Planning for Higher Education*, 40(3), 8-15. ERİŞİM: ERIC veritabanından 26 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

El-Khawas, E. (1998). *Quality Assurance in Higher Education: Recent Progress; Challenges Ahead*, Human Development Network, Education, World Bank, Washington, D.C. ERİŞİM: www1.worldbank.org/education/ tertiary/quality.html adresinden 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Epstein, R.A. (2012). The role of accreditation commissions in higher education: the Troublesome case of Dana College, University of Chicago Law review, 79(1), 83-106 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 18 Ağustos 2013 tarihinde indirilmiştir.

Ergin, D. (1995). Ölçeklerde geçerlik ve güvenirlik, *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(7), 125-148.

Ewell, P.T. (1994). A matter of integrity: Accountability and the future of self-regulation, *Change*, 26(6) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T. (1997). From the States: New looks in accreditation, *Assessment Update*, 9(4) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 10 Mayıs 2013 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T. (2000). Continuous improvement in the accreditation arena, *Assessment Update*, 12(4) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T. (2001). Accreditation and student learning outcomes: A proposed point of departure, CHEA Occasional Paper ERİŞİM: ERIC veritabanından 16 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T. (2007). From the States: Accreditation in the hot seat. *Assessment Update,* 19(1), 11-13 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Ewell, P.T., Steen, L. (2004). The four A's: Accountability, accreditation, assessment and articulation, MAA Online ERİŞİM: http://www.maa.org/ features/fouras.html adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Faulkner, J.B. (2002). Baldrige Educational Quality Criteria as another model for accreditation in American community colleges, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 26 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Ferrara, H. (2007). Accreditation as a lever for institutional change: Focusing on student learning outcomes, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 22 Ocak 2013 tarihinde indirilmiştir.

Fike, D.S., Fike, R. (2008). Predictors of first-year student retention in the community college, *Community College Review*, 36(2), 68-88 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

Filippakou, O. (2011). The idea of quality in higher education: A conceptual approach, *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education,* 32(1), 15-28 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

First World Summit On Accreditation (WOSA). (2012). Achieving excellence through accreditation ERİŞİM: http://iacqer.com/iacqer1/Document/ WOSA 2012.pdf adresinden 16 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Frippiat, D., Marquis, N. (2010). Web surveys in the social sciences: an overview, Population, 65(2), 285-311 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE VERİTABANINDAN 29 Ağustos 2014 tarihinde indirilmiştir.

Galuski, T.L. (2005). Directors and the nonpursuit of NAEYC accreditation: varying definitions of quality, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Gardner, L. (2014). City College of San Francisco Could Get 2-Year Reprieve on Accreditation, *Chronicle of Higher Education*, 60(39) ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 17 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Ginkel, H.J. A.. V., Dias, M., A., R. (2007). Institutional and political challenges of accreditation at the international level, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, s. 37-57. Palgrave/MacMillan.

Hacıfazlıoğlu, Ö. (2006). Avrupa Birliği Yükseköğretim Kalite Göstergeleri ve Türkiye Örneği, *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* ERİŞİM: YÖK ULUSAL TEZ MERKEZİ

Hall, J. (2012). Higher-education accreditation: Market regulation or government regulation, *The Independent Review*, 17(2), 233-238 ERİŞİM: ABI COMPLETE (TURKISH CONSORTIUM) veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Hallak, J., Poisson, M. (2007). Academic fraud, accreditation and quality assurance: learning from the past and challenges for the future, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, s. 109-123, Palgrave/MacMillan.

Hanushek, E.A., Raymond, M.E. (2002). Improving educational quality: how best to evaluate our schools?, Education in the 21st Century: Meeting the Challenges of a Changing World'de sunulmuştur, Federal Reserve Bank of Boston ERİŞİM: http://hanushek.stanford.edu/sites/default/files/ publications/Hanushek%2BRaymond%202003%20Educ21stCent.pdf adresinden 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Harvey, L., Green, D. (1993). Defining Quality, *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 18(1), 9-34 ERİŞİM: ERIC veritabanından 27 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Harvey, L. (2002). Evaluation for what?, *Teaching in Higher Education*, 7(3), 245-263 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Harvey, L. (2004). The power of accreditation: Views of academics, *Journal of Higher Education Policy and Management*, 26(2), 207-224 ERİŞİM: ERIC veritabanından 22 Ocak 2013 tarihinde indirilmiştir.

Harvey, L., Newton, J. (2004). Transforming quality education, *Quality in Higher Education*, 10(2), 149-165 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 7 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Hazelkorn, E. (2009). Rankings and the battle for world-class excellence: Institutional strategies and policy choices, *Higher Education Management and Policy*, 21(1), 1-22, ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Heffner, C.L. (2013). Does student perception of quality matter? A study of perceived academic quality and intention to persist, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Hesapçıoğlu, M., Bakioğlu, A., Baltacı, R. (2001). Öğretmen eğitiminde sorumluluk ve akreditasyon, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Sayı 1 (1), 143-160

Hodgson, K., Whalley, G. (2006). Quality, the enhancement of a university's teaching and learning and the role of quality officers, *Teaching in Higher Education*, 11(4), 509-513 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 16 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Jones, D.P. (2002). Different perspectives on information about educational quality: Implications fort he role of accreditation, CHEA Occasional Paper, CHEA ERİŞİM: ERIC veritabanından 22 Ocak 2013 tarihinde indirilmiştir.

Juknyte-Petreikiene, I. (2006). Parameters of higher school internationalization and quality assessment, *Quality of Higher Education*, 3, 92-122 ERİŞİM: ERIC veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Kember, D., Leung, D.Y.P., Kwan, K.P. (2002). Does the use of student feedback questionnaires improve the overall quality of teaching, *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 27(5), 411-425 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Kis, V. (2005). *Quality assurance in tertiary education: Current practices in OECD countries and a literature review on potential effects*. Paris: OECD ERİŞİM: www.oecd.org/edu/tertiary/review adresinden 26 Ağustos 2013 tarihinde indirilmiştir.

Knight, J. (2007). Cross-border higher education: Issues and implications for quality assurance and accreditation, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, s. 134-146, Palgrave/MacMillan.

Kohler, J. 2003. Quality assurance, accreditation, and recognition of qualifications as regulatory mechanisms in the European higher education area, *Higher Education in Europe*, 28(3), 317-330 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 26 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Kohoutek, J. (2014). Analysing instrument mixes in quality assurance: the Czech and Slovak accreditation commissions in the era of mass higher education, *Quality in Higher Education*, 20(1), 83-102 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 15 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Korkut, H. (1995). Üniversitede yönetime katılma, *Amme İdaresi Dergisi*, 28(4), 81-103

Kuh, G.D. (2001). Assessing what really matters to student learning: Inside the National Survey of Student Engagement, *Change*, 33(3), 10-17 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Kuh, G.D. (2009). The national survey of student engagement: conceptual and empirical foundations, *New Directions for Institutional Research*, 141, 5-20 ERİŞİM: WILEY veritabanından 17 Haziran 2013 tarihinde indirilmiştir.

Kurnaz, Ö. (2010). Yükseköğretimde araştırma kalitesinin incelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ERİŞİM: YÖK ULUSAL TEZ MERKEZİ

Lamico, H., Jensen, H. T. (2003). On accreditation schemes for higher education in Europe, *European Education*, 35 (2), 5–17 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 17 Ağustos 2013 tarihinde indirilmiştir.

Layzell, T.D. (2004). Focus on a larger context. *The Chronicle of Higher Education*. ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_Chronicle_HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Leckey, Z., Neill, N. (2001). Quantifying quality: the importance of student feedback, *Quality in Higher Education*, 7(1), 19-32 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Leef, C. (2003). Accreditation is no guarantee of academic quality, *Chronicle of Higher Education*, 49(30) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Lingenfelter, P.E. (2001). Dimensions of educational accountability, *Network News*, 20(3), 1-8 ERİŞİM: http://www.sheeo.org/network/netnews/nn-v20-n3.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Locastro, V. (1989). Large size classes: The situation in Japan (Project Report No. 5). Leeds, England: Lancester-Leeds Language Learning in Large Classes Research Project

Locastro, V. (2001). Teaching English to large classes-large classes and student learning, *TESOL Quarterly*, 35(3), 493-496

Lopez, I.G. (2005). Building universities of quality: an analysis of the views of university students concerning their academic training, *Higher Education in Europe*, 30(3-4), 321-334 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 28 Aralık 2013 tarihinde indirilmiştir.

Lovett, C.M., Mundhenk, R.T. (2004). We need an honest conversation. *The Chronicle of Higher Education*. ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_Chronicle_HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Lundberg, C.A. (2003). The influence of time-limitations, faculty, and peer relationships on adult student learning: a casual model, *The Journal of Higher Education*, 74(6), 665-688 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

Marginson, S. (2011). The new world order in higher education, içinde Michelle Rostan, Massimiliano Vaira (Ed.), *Questioning Excellence in Higher Education: Policies, Experiences And Challenges in National and Comparative Perspective,* s. 3-20, Rotterdam: Sense Publishers.

Massaro, V. (2010). Cui Bono? The relevance and impact of quality assurance, *Journal of Higher Education Policy and Management*, 32(1), 17-26 ERİŞİM: ERIC veritabanından 9 Şubat 2014 tarihinde indrilmiştir.

Massy, W.F. (2003). Auditing higher education to improve quality, *Chronicle of Higher Education*, 49(41) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION VERİTABANINDAN 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

McEady, B. (2006). A study of 'best practices' in assessment: a visible and public learning process, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 141-169, Virginia: Stylus Publishing.

Mertens, D.M., Hesse-Biber, S. (2012). Triangulation and mixed methods research: provocative positions, *Journal of Mixed Methods Research*, 6(2), 75-79 ERİŞİM: SAGEPUB veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Mitsopoulos, M., Pelagidis, T. (2008). Comparing the administrative and financial autonomy of higher education institutions in 7 EU Countries, *Intereconomics*, 43(5), 282-288 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 14 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Morgan, L.Z. (2000). Class size and second-language instruction at the post-secondary level: a survey of the literature and a plea for further research, *Italica*, 77(4), 449-472

Morgan, R. (2002). Lawmakers call for more accountability from accreditation system, *Chronicle of Higher Education*, 49(7) ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Mortensen, D.W. (2000). Evidence of quality: The notions of quality and evidence of assessment found in accreditation documents in the WASC region, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 7 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Murray, F.B. (2009). An accreditation dilemma: the tension between progam accountability and program improvement in programmatic accreditation, *New Directions for Higher Education*, 145, 59-68 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Neal, A.D. (2008). Dis-accreditation, *Academic Quest*ions, 21(4), 31-445 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Niemela, H., Okkola, T., Nurkka, A., Kuisma, M., Tuunila, R. (2014). Is an accreditation seal worth the effort, Quality Assurance in Education, 22(3), 226-239 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 15 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

OECD. (2009). *Higher education to 2030, Volume 2, Globalisation*, http:// cyber.law.harvard.edu/communia2010/sites/communia2010/images/OECD_2009_Higher_Education_to_2030_Volume_2_Globalisation.pdf

Orkodashvili, M. (2009). A litmus test of academic quality, Çevrimiçi Yayın, s. 1-13 ERİŞİM: ERIC veritabanından 22 Ekim 2013 tarihinde indirilmiştir.

Öz, H.H. (2005). Accreditation processes in Turkish higher education, *Higher Education in Europe*, 30(3-4), 335-344 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 17 Ağustos 2013 tarihinde indirilmiştir.

Özer, M., Gür, B.S., Küçükcan, T. (2011). Kalite temini: Türkiye yükseköğretimi için stratejik tercihler, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 59-65 ERİŞİM: http://higheredu-sci.beun.edu.tr/pdf/pdf_HIG_1527.pdf adresinden 4 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Pascarella, E.T. (2001). Identifying excellence in undergraduate education: Are we even close, *Change*, 33(3), 19-23 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Paytner, D.K. (1984). A second look at accreditation: student, faculty and employer perceptions of academic quality, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Peeva, K. (2010). Theoretical aspects of the assessment of quality in higher education, *Trakia Journal of Sciences*, 8(2), 429-437 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Petersen, J.C. (1999). Internationalizing quality assurance in higher education, Washington D.C, Council for Higher Education Accreditation (CHEA).

Peterson, S.L., Kovel-Jarboe, P., Schwartz, S.A. (1997). Quality improvement in higher education: implications for student retention, *Quality in Higher Education*, 3(2), 131-141 ERİŞİM: TAYLOR-FRANCIS veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Pollack, S. (2006). Program review as a model of vision-based continuous renewal, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 73-87, Virginia: Stylus Publishing

Popli, S. (2005). Ensuring customer delight: a quality approach to excellence in management education, *Quality in Higher Education*, 11(19, 17-24 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Ocak 2014 tarihinde indirilmiştir.

Prevezis, S. (2010). Regional accreditation and student learning outcomes: mapping the territory, Occasional Paper 6, National Institute for Learning Outcomes Assessment (NILOA) ERİŞİM: ERIC veritabanından 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Ramirez, G.B. (2015). International accreditation as global position taking: an empirical exploration of U.S. accreditation in Mexico, *High Educ*, 69, 361-374 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 14 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Ramirez, G.B. (2014), Rankings, accreditation and the international quest for quality: organizing an approach to value in higher education, *Quality Assurance in Education*, 22(1), 88-104 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 15 Mart 2015 tarihinde indirilmiştir.

Reed, C.B., Rust Jr., E.B. (2004). A more systematic approach. *The Chronicle of Higher Education* ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_ Chronicle_HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Reio, T.G., Jr. (2007). Perspectives on Research: Survey nonresponse bias in social science research, *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, 21(1/2), 48-51 ERİŞİM:

Rippin, A., White, J. & Marsh, P.. (1994). From Quality Assessment to Quality Enhancement: A Framework, *Quality Assurance in Education*, 2(1), 13 – 20 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 23 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Robertson, M. (2002). Quality and university teaching: Juggling competing agendas, Quality in Higher Education, 8(3), 273-286 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 10 Nisan 2014 tarihinde indirilmiştir.

Roland, T.L. (2011). Development of an accreditation matrix for institutions of higher education, *E-Leader Croatia,* ERİŞİM: http://www.g-casa.com/ conferences/zagreb/papers/Rolandx.pdf 2 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Rothstein, R., Jacobsen, R., Wilder, T. (2009). From accreditation to accountability, *Phi Delta Kappan*, 90(09), 624-629

Ruben, B.D. (2007). Higher education Assessment: linking accreditation standards and the Malcolm Baldrige Criteria, *New Directions for Higher Education*, 137, 59-83 ERİŞİM: PROFESSIONAL DEVELOPMENT COLLECTION veritabanından 22 Ocak 2013 tarihinde indirilmiştir.

Salmi, J., Saroyan, A. (2007). League tables as policy instruments: the political economy of accountability in teartiary education, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, 79-95, Palgrave/MacMillan.

Sanyal, B.C., Martin, M. (2007). Quality assurance and the role of accreditation: An overview, *Higher Education in the World*, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, 3-17, Palgrave/MacMillan.

Sarrico, C.S., Rosa, M.J., Teixeira, P.N., Cardoso, M.F. (2010). Assessing Quality and Evaluating Performance in Higher Education: Worlds Apart or Complementary Views?, *Minerva: A review of Science, Learning & Policy*, 48(1), 35-54 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Saunders, V.M. (2007). Does the accreditation process affect program quality? A qualitative study of perceptions of the higher education accountability system on learning, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Saurbier, A.L. (2013). Tacit quality leadership: operationalized quality perceptions as a source of influence in the American higher education accreditation process, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

Schmidt, W.C. (1997). World-wide web survey research: benefits, potential problems and solutions, *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 29(2), 274-279 ERİŞİM: SPRINGER LINK veritabanından 20 Ağustos 2014 tarihinde indirilmiştir.

Schray, V. (2006). *Assuring Quality in Higher Education: Key Issues and Questions for Changing Accreditation in the United States.* The Secretary of Education's Commission on the Future of Higher Education, Washington DC ERİŞİM: *http://www2.ed.gov/about/bdscomm/list/hiedfuture/reports/schray.pdf* 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Schwarz, S., Westerheijden, D.F. (2007). Accreditation in the framework of evaluation activites: a comparative study in the European higher education area, içinde S. Schwarz ve D.F. Westerheijden (Ed.), *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area*, s. 1-41. Dordrecht: Springer

Schuck, S., Gordon, S., Buchanan, J. (2008). What are we missing here? Problematising wisdoms on teaching quality and professionalism in higher education, *Teaching in Higher education*, 13(5), 537-547 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 16 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Shapiro, D. (2006). Examining capstone practices: a model of assets-based self-study, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 121-139, Virginia: Stylus Publishing.

Sheahan, P.M. (1997). The accreditation process and definitions of quality, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Sheehan, K.B., Hoy, M.G. (1999). Flaming, Complaining, Abstaining: How Online Users Respond to Privacy Concerns, Journal of Advertising, 28(3), 37-51 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 10 Eylül 2014 tarihinde indriilmiştir.

Shih, T., Fan, X. (2009). Comparing response rates in e-mail and paper surveys: a meta-analysis, Educational Research Review, 4(1), 26-40 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 10 Eylül 2014 tarihinde indirilmiştir.

Shulock, N. (2004). No less than a cultural shift. *The Chronicle of Higher Education*. ERİŞİM: http://www.csus.edu/ihelp/PDFs/N_Chronicle_ HigherEd_09-04.pdf adresinden 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Skolnik, M.L. (2010). Quality assurance in higher education as a political process, *Higher Education Management and Policy*, 22(1), ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Smith, K. (2010). Assuring quality in transnational higher education: a matter of collaboration or control?, *Studies in Higher Education*, 35(7), 793-806 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Spangehl, S. D. (2000). Aligning assessment, academic quality, and accreditation, *Assessment and Accountability Forum*, 10(2) ERİŞİM: http://www. intered.com/storage/jiqm/v10n2_spangehl.pdf 17 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Srikanthan, G., Dalrymple, J.F. (2002). Developing a holistic model for quality in higher education, *Quality in Higher Education*, 8(3), 215-224 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 28 Aralık 2013 tarihinde indirilmiştir.

Stefankova, J., Moravcik, O. (2012). An approach to quality assessment of higher education institutions via knowledge management principles, *Proceedings of the European Conference on Knowledge Management*, 2012, 2, 1118-1126 ERİŞİM: LIBRARY, INFORMATION SCIENCE & TECHNOLOGY ABSTRACTS WITH FULL TEXT veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Stensaker, B., Harvey, L. (2013). The accountability dimension in quality assurance: an international comparison, *Higher Education Review*, 45(2), 26-40

Tam, M. (2001). Measuring quality and performance in higher education, *Quality in Higher Education*, 7(1), 47-54 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Tanner, S.J. (2005). The effectiveness of accountability policy in higher education: the perspectives of higher education leaders, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Todd, R.W. (2012). The effects of class size on English learning at a Thai university, *International Association of Research in Foreign Language Education and Applied Linguistics-ELT Research Journal*, 1(1), 80-88

Troutt, W.E. (1978). The quality assurance function of regional accreditation, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 5 Kasım 2013 tarihinde indirilmiştir.

UCIEP (University and College Intensive English Programs). (2011). UCIEP Guidelines ERİŞİM: http://www.uciep.org/page/view/alias/guidelines

U.S Department Of Education. (2006), *A Test of Leadership: Charting the Future of U.S. Higher Education*. Washington D.C. U.S. Dept. of Education – Education Publications Center. ERİŞİM: ERIC veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

U.S. Department Of Education. (2010). *Guide to the Accrediting Agency Recognition Process*

http://www.chea.org/pdf/GUIDE%20to%20Accred%20%20Agency%20Recog%20DRAFT%20FEBRUARY%2016%202010.pdf

Uvalic Trumbic, S. (2007). The international politics of quality assurance and accreditation: From legal instruments to communities of practice, içinde GUNI Series on the Social Commitment of Universities 2: Higher Education in the World 2007, *Accreditation for Quality Assurance – What is at stake?*, 58-72, Palgrave/MacMillan.

Van Damme, D. (2001). Quality issues in the internationalisation of higher education, *Higher Education*, 41(4), 415-441 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Volkwein, J.F., Lattuca, L.R., Harper, B.J., Domingo, R.J. (2007). Measuring the impact of professional accreditation on student experiences and learning outcomes, *Research in Higher Education*, 48(2), 251-282 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Volkwein, J.F. (2010). The assessment context: Accreditation, accountability and performance, *New Directions for Institutional Research*, Special Issue, 3-12 ERİŞİM: ERIC veritabanından 3 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.

Waite, L. (2004). Implementing student learning outcomes: the link to accreditation in California community colleges, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, ERİŞİM: PROQUEST DISSERTATIONS AND THESIS veritabanından 26 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Welch, E.H. (2011). Pursuing quality in higher education, *Change*, 43(1), 28-31 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 20 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Wergin, J.F. (2005). Taking responsibility for student learning: the role of accreditation, *Change*, 37(1), 30-33 ERİŞİM: ERIC veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Wergin, J.F. (2005). Higher education: Waking up to the importance of accreditation, *Change*, 37(3), 35-41 ERİŞİM: ERIC veritabanından 28 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Whittlesey, V. (2005). Student learning outcomes assessment and the disciplinary accrediting organizations, *Assessment Update*, 17(4), 10-12 ERİŞİM: ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından 1 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

Wood, S. (2006). Faculty interviews: a strategy for deepening engagement and inquiry, içinde A. Driscoll ve D.C. Noriega (Ed.) *Taking Ownership of Accreditation: Assessment Processes that Promote Institutional Improvement and Faculty Engagement*, s. 205-228, Virginia: Stylus Publishing.

Worthen, H., Berry, J. (2002). Bargaining for quality in higher education: a case study from the city colleges of Chicago, *Labor Studies Journal,* 27(1), 1-23 ERİŞİM: SAGE veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Yorke, M. (1998). Performance indicators relating to student development: can they be trusted?, *Quality in Higher Education*, 4(1), 45-61 ERİŞİM: TAYLOR & FRANCIS veritabanından 19 Nisan 2013 tarihinde indirilmiştir.

Yorke, M. (1999). Assuring quality and standards in globalised higher education, *Quality Assurance in Education*, 7 (1), 14 – 24 ERİŞİM: EMERALD veritabanından 24 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.

Yung-Chi Hou, A., Morse, R., Ince, M., Hui-Jung, C., Chung-Lin, C, Chan, Y. (2015). Is the Asian quality assurance system for higher education going glonocal? Assessing the impact of three types of program accreditation on Taiwanese universities, *Studies on Higher Education*, 40(1), 83-105 ERİŞİM: 15 Mart 2015 tarihinde ACADEMIC SEARCH COMPLETE veritabanından indirilmiştir.

Yung-Chi Hou, A. (2011). Quality assurance at a distance: international accreditation in Taiwan higher education, *Higher Education (Online Publication)*, 61(2), 179-191 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 25 Ekim 2012 tarihinde indirilmiştir.

Zerihun, Z., Beishuizen, J., Van Os, W. (2012). Student learning experience as indicator of teaching quality, *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 24(2), 99-111 ERİŞİM: SPRINGER veritabanından 12 Mart 2013 tarihinde indirilmiştir.

2. Basım

MEDYA OKURYAZARLIĞI VE EĞİTİMİ

Dr. İbrahim E. Bilici

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 936
İletişim No.: 32
ISBN : 978-605-133-839-2
© 2. Basım, Aralık 2017

MEDYA OKURYAZARLIĞI VE EĞİTİMİ

Dr. İbrahim E. Bilici

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Dr. İbrahim E. Bilici
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bilici, İbrahim E.
Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi / *İbrahim Ethem Bilici*
2. Basım, XVIII+348 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-839-2
1. Medya Okuryazarlığı 2. Medya Eğitimi 3. Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi 4. Medya ve Bilgi Okuryazarlığı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

I. MEDYA OKURYAZARLIĞI KAVRAMI, KONUMU VE UYGULAMALARI **5**
Medya 5
Basılı Medya 9
Elektronik: Radyo, Televizyon ve Sinema 10
Dijital-Çokluortam: Bilgisayar, İnternet ve Mobil Teknolojiler 15
Medyada İçerik 21
Yazı 22
Ses 23
Fotoğraf-Görüntü-Grafik 24
Medyada Biçim 26
Medya Eğitimi ve Medya Okuryazarlığı 27
Medya 'Eğitimi' 28
Medya 'Okuryazarlığı' 29
Medyayı Okumak 35
Medyayı Yazmak 37

II. MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR **41**
Aşılamacı Yaklaşım 44
Korumacı Yaklaşım 45

Güçlendirmeci Yaklaşım 47
Eleştirel Yaklaşım 49
Çözümlemeci Yaklaşım 51
Medya Okuryazarlığı ve Bloom, Bandura, Gerbner ve McLuhan'ın Yaklaşımları 52
Benjamin Bloom 52
Albert Bandura 54
George Gerbner 56
Herbert Marshall McLuhan 59

III. MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİMİNDE ÖRNEK ÜLKE UYGULAMALARI 63
Amerika Birleşik Devletleri 65
İngiltere 77
Avustralya 87
Kanada 90
İrlanda 95
Fransa 98
Almanya 101
İspanya 103
Yunanistan 105
İsrail 107
Gelişmekte Olan Ülkelerde Medya Okuryazarlığı Dersleri 111
Güney Afrika 112
Latin Amerika Ülkeleri 114
Rusya 114
Finlandiya 117
Medya Okuryazarlığının Türkiye'de Oluşum Süreci 119
Medya Okuryazarlığı Dersleri Üzerine Genel Değerlendirme 121

IV. MEDYA OKURYAZARLIĞI DERSİ VE TEMEL KONULARI 127
Medya Mesajı Türleri 128
Haber 130
Reklam 132
Vidyo 139
Film/Dizi 140
Film Analizi 143
Belgesel 147
Eğitim 149

Sağlık 150
Eğlence 152
Spor 153
Futbol Endüstrisinde Para Döngüsü 154
Dijital ve Çevrimiçi İçerik 162
Medya Okuryazarlığında Yoğunlaşılan Kavramlar 163
Mesaj 164
Temsil ve Sunum 166
Kültür 169
Dil 171
Etik ve Sorumluluk 174
Kurum ve Yazar 176
Vatandaşlık 178
Güvenlik 179
Anlam ve Anlama 182

V. MEDYA OKURYAZARLIĞINDA EĞİTİM METOTLARI 185
İzleme, Okuma, Değerlendirme ve Tartışma 188
Soru Sorma 190
Çözümleme 193
Araştırma 194
Değerlerin Tespiti 195
Rol ve Simülasyon 196
Oyun, Oynamak 197
Üretim Aktiviteleri ve Çevrimiçi Uygulamalar 203
Okul Dışında Eğitim 204
Karşılaştırma 205
İşbirliği 206
SORUNLAR 206

VI. BİLGİNİN KALİTESİ ÜZERİNE ETKİ EDEN SORUNLAR 209
Medyada Yer Verme: Gündem Belirleme ve Çerçeveleme 210
Taraflar ve Tartışma 214
Gerçekliğin Sunumu 214
Ön Yargı 216
Bilgi Kaynağı - Güvenilirlik: Kime Güven? 219
Sahiplik Yapısı, Çıkarlar ve Bakış Açıları 222
İspat ve İkna 225
Amaç ve Arka Plan 227
Teknoloji ve Öğrenme 229

Küresel Bilgilenme 231
Dezenformasyon ve Manipülasyon 232

VII. DAVRANIŞ ÜZERİNE ETKİ EDEN SORUNLAR 235
İzleyici ve Etki 238
Medya Tekrarlarının Bireyler Üzerinde Etkileri 240
Kalıplaşmış Yargı 242
Dilin Kötü Kullanımı 244
Cinsellik ve Toplumsal Cinsiyet 245
Değerler ve Yaşam Tarzı 247
Gerçek ve Kurgu 249
Şiddet ve Irkçılık 251
Beslenme ve Tüketici Davranışı 255
Güzellik ve Beden İmgesi 257
Ünlüler ve Örnek Alınan Kişiler 258
Bağımlılıklar ve Zaman Yönetimi 261
Medya Kullanımı ve Akademik Performans 264
Medya, Aile, Sosyal Ağlar ve Arkadaşlık İlişkileri 265
Ebeveynin Güçlendirilmesi 268

VIII. MEDYA OKURYAZARLIĞI DERSLERİ İÇİN ÖNERİLER 271
Uygulamaya Dönük Öneriler: Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Paydaşları 274
Öğretmen 295
Öğrenci 299
Ebeveyn 302
Medya Okuryazarlığı Alanındaki Araştırmalar 304

SONUÇ 309

TERMİNOLOJİ 313

KAYNAKÇA 323

KAYNAKÇA

AccessHollywood. (2009). SELF Magazine Admits Editing Kelly Clarkson Cover Photo. www.accesshollywood.com//self-magazine-admits-editing-kelly-clarkson-cover-photo_article_21623?_source=rss-widget (Erişim 15.10.2009).

Achive Report. Achieve Out of Many, One: Toward Rigorous Common Core Standards From the Ground Up. www.achieve.org/OutofManyOne (Erişim 01.05.2008).

ACMA. (2009). Digital Media Literacy in Australia Key Indicators and Research Sources. Australian Government Australian Communications and Media Authority. www.acma.gov.au/WEB/STANDARD/pc=PC_311472#indicators (Erişim 14.12. 2010).

Action for Media Education-AME. Bloom's Taxonomy and Media Education. action4mediaeducation.org/article-lw001.html (Erişim 21.04.2010).

Adler, R. P. (2008). Media Policy and Community Values, (47-53). *In:* Media and Values: Issues of Content, Community and Intellectual Property (Eds. R. P. Adler, D. Clark, K. Wallman), The Aspen Institute Communication and Society Program Publication, Washington, DC.

Akdağ, M. (2010). *Örgütsel Açıdan İnsan Kaynakları ve Halkla İlişkiler* (1. Basım). Konya: Nüve Kültür Merkezi Literatür Yayınları.

Akpınar, B. ve K. Aydın. (2009). "Çok Duyulu (Multisensory) Yabancı Dil Öğretimi". Türk Bilim Araştırma Vakfı, *Tubav Bilim Dergisi, 2* (1), 105-112.

Akpınar, B. ve Z. N. Ersözlü. (2008). "Görme ve Koklama Duyularının Bilişsel Öğrenme Sürecindeki Rollerinin Karşılaştırılması". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *2*, 42-53.

Algan, E. (Mayıs, 2005). "Medya Okuryazarlığı Alanında Teorik ve Pratik Yaklaşımlar". (*I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı, 23-25 Mayıs 2005 Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi*). *Medya Okuryazarlığı,* (Ed. N. Türkoğlu; M. Cinman Şimşek). Kalemus Yayınları, İstanbul 2007:68-78.

American Academy of Pediatrics-AAP. (1999). Media Education, American Academy of Pediatrics Committee on Public Education. *Pediatrics*, *104* (2), 341-343. http://pediatrics.aappublications.org/content/126/5/1012 (Erişim 26.06.2008).

AML-Association for Media Literacy. (2008). About the AML. www.aml.ca (Erişim 03.03.2009).

AMLA-Alliance for a Media Literate America. (2009). History of Media Literacy in the USA. www.amlainfo.org/media-literacy/history (Erişim 05.03.2009).

Andersen, N., K. Tyner and J. J. Pungente. (2003). *Scanning Television.* Canada: The Jesuit Communication Project & Harcourt

Anderson, L. W. (2002). "Curricular Alignment: A Re-Examination". *Theory into Practice,* 41 (4), 255-260.

Andriopoulou, I. (2010). Media Literacy in Greece. http://milunesco.unaoc.org/ introducing-media-literacy-in-greek-schools-a-hurdle-race (Erişim: Nisan 2011).

Angell, H. M. (2005). *What Music Videos Teach At-risk Adolescent Girls: Making a Case for Media Literacy Curriculum.* University of Florida. Unpublished Doctoral Dissertation. Florida

Apple, M. W. and N. R. King. (1977). "What Do Schools Teach?". *Curriculum Inquiry*, 6 (4), 341-358.

Arab Social Media Report. (2011). Facebook Usage: Factors and Analysis. *Dubai School of Government, 1* (1), 1-20. January, 2011. www.dsg.ae/portals/0/ ASMR %20Final%20May% 208%20high.pdf (Erişim 15.02.2011).

Armstrong, S. (2008). *Information Literacy Navigating & Evaluating Today's Media.* California: Corinne Burton-Shell Education.

Asad, M. (2009). Knowing the News through Bloom's Taxonomy. News Games Research on the Relationship Between Journalism and Videogames at Georgia Tech. http://jag.lcc.gatech.edu/blog/2009/10/link-tv-clever-titles-are-overrated.html (Erişim: Aralık 2009).

Aufderheide, P. (1997). Media Literacy: From a Report of the National Leadership Conference on Media Literacy, pp. 79-88. *In:* Media Literacy in the Information Age Current Perspectives Information and Behavior (Ed: R. Kubey). Transaction Publishers, New Brunswick.

Avcı, N. (1999). Enformatik Cehalet, İstanbul: Kitabevi Yayınları No: 116

Avgerinou, M. D. (2009). "Re-Viewing Visual Literacy in the 'Bain d' Images' Era". *TechTrends Journal, 53* (2), 28-34.

Baker, F. W. (2009). Using Documentaries in The Class www.frankwbaker room..com/using_docs_in_the_classroom.htm (Erişim: Eylül 2010).

Baker, F. W. (2010). State Standards Which Include Elements of Media Literacy. Media Literacy Clearing House. www.frankwbaker.com/state_lit.htm (Erişim: Mayıs 2010).

Ballot, J. (1991). An Overview of and Report on the Role of Media Studies in English-Medium Secondary Schools in the Transvaal, pp.62-70. *In:* Media Matters in South Africa (Eds. J. Prinsloo, C. Criticos). Media Resource Centre Department of Education University of Natal Durban, Natal.

Bandura, A. (1969). Social-Learning Theory of Identificatory Processes, pp.213-262. *In:* Handbook of Socialization Theory and Research (Ed: D. A. Goslin). Publisher Rand McNally & Company.

Bandura, A. (1991). Social Cognitive Theory of Moral Thought and Action, pp. 45-103. *In:* Handbook of Moral Behavior and Development, Vol.1. (Eds. W. M. Kurtines, J. L. Gewirtz). Hillsdale NJ: Erlbaum.

Bandura, A. (2001). "Social Cognitive Theory of Mass Communication". *Media Psychology, 3 (*3), 265- 299.

Bandura, A. (2004). "Swimming Against the Mainstream: the Early Years from Chilly Tributary to Transformative Mainstream". *Behavior Research and Therapy*, *42* (6), 613-630.

Bandura, A. (2004). Social Cognitive Theory For Personal And Social Change By Enabling Media, pp. 75-96. *In:* Entertainment-Education and Social Change: History, Research, and Practice (Eds. A. Singhal, M.J. Cody, E.M. Rogers, and M. Sabido). First Edition, Lawrence Erlbaum: Mahwah, NJ.

Bandura, A., D. Ross and S. A. Ross. (1963). "Imitation of Film-mediated Aggressive Models". *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *66* (1), 3-11.

Baran, S. J. (1999). *Introduction to Mass Communication: Media Literacy and Culture (*First Edition). California: Mayfield Publishing Company.

Barroso, J. and C. L. Gómez. (2009, April). "Face to Face Learning Methodologies vs. Distance Learning Methodologies: Case Study Online Using Qualitative Analysis". *International Conference on Multimedia and ICT in Education.* Lisbon, Portugal.

Bazalgette C. and Janner M. (2010). Switch on! Creative Commons Media Awareness Network. http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/switch-on.pdf (Erişim: Kasım 2010).

Beach, R. (2007). *A Web-Linked Guide to Resources and Activities (*Second Edition). New York and London: Teachers College Columbia University. Teachers College Press.

Beaubien, R. (1984). The Media Mirror: A Study Guide on Christian Values and Television. National Catholic Educational Association, Washington, DC. www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=ED251358&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED251358 (Erişim: Haziran 2008).

Berger, A. A. (1996). Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri (Çev. Murat Barkan), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 91

Berger, A. A. (2005). *Media Analysis Techniques* (3rd. Edition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Berger, J. (2004). *Görme Biçimleri.* (Çev. Yurdanur Salman) İstanbul: Metis Yayınları.

Berger, J. (1972). Producer Mike Dibb. Ways of Seeing *Glamor*. (final episode-advertising). Serial Documentary, London: BBC TV http://wn.com/Ways_of_Seeing (Erişim: Mayıs 2009).

Bergsma, L., D. Considine, S. H. Culver et al. (2007). Core Principles of Media Literacy Education in the United States. *NAMLE-National Association for Media Literacy Education.* http://namle.net/publications/core-principles (Erişim: Şubat 2009).

Bilici, İ. E. (2008). "Phenomenon of Manipulation at the Health News". *2nd. International Patient Safety Congress Global Knowledge Sharing for Patient Safety.* Antalya-Turkey.

Bilici, İ. E. (Ekim, 2007). "Medya Okuryazarlığı: Medyanın Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkilerine Karşı Önlem Arayışı". *4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi*, İstanbul.

Binark, M. ve M. G. Bek. (2007) *Eleştirel Medya Okuryazarlığı Kuramsal Yaklaşım ve Uygulamalar.* İstanbul: Kalkedon Yayınları

Bonner, B. and A. Wiggin. (2004). Epileptic Fits. The Daily Reckoning-Agora Financial. http://dailyreckoning.com/epileptic-fits (Erişim: Haziran 2010).

Bowker, J. (1991). *Secondary Media Education: A Curriculum Statement.* London: British Film Institute Publishing.

British Educational Communications and Technology Agency (BECTA). Learning Together. www.becta.org.uk (Erişim 26.12. 2008).

British Film Institute. (1999). *Making Movies Matter: Report of the Film Education.* Research in Education Working Group, No. 66, London: British Film Institute Publishing.

British Film Institute. (2005). the European Charter for Media Literacy. www.bfi.org.uk/education/research/advocacy/charter (Erişim 23.02. 2009).

Brooks, D. (2010). Play... Remembering How, Allowing Self to, and the Art of Discovery. http://projectnml.ning.com/group/play/forum/topics/playremembering-how-allowing (Erişim: Mart 2010).

Brown, J. A. (1998). Media Literacy Perspectives. *Journal of Communication*, *48* (1), 44-57.

BTK-Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu. (2010). Gençlerin Eğitimi. www.guvenliweb.org.tr/egitimciler (Erişim: Haziran 2010).

Buckingham, D. (2002). *Children and Media.* London: Unesco Publication. www.chicam.net/media/pdf/DEL1_part2.pdf

Buckingham, D. (1999). *Watching Media Learning: Making Sense of Media Education.* Bristol: Falmer Press.

Buckingham, D. (2005). The Media Literacy of Children and Young People A Review of the Research Literature. *Centre for the Study of Children Youth and Media.* Institute of Education University of London. Retrieved Aralık 27, 2010, http://eprints.ioe.ac.uk/145/1/Buckinghammedialiteracy.pdf

Buckingham, D. (2009). *Media Education: Literacy, Learning, and Contemporary Culture.* Cambridge: Polity Press.

Can, G. (1992a). *Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımlarını Etkileyen Etmenler.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 392.

Can, G. (1992b). *Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi* (1. Basım). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No. 550.

Can, G. (2007). Kişilik Gelişimi Psikososyal ve Ahlak Gelişimi, 119-151. *İçinde*: Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğrenim (Ed. Binnur Yeşilyaprak). Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Carlson, S. A., J. E. Fulton, S. M. Lee et.al. (2010). Influence of Limit-Setting and Participation in Physical Activity on Youth Screen Time. *Pediatrics, 126 (*1), 89-96, Erişim: Haziran 27, 2010, http://pediatrics.aappublications.org/content/126/1.toc

Carlsson, U. (2009). Young People in the European Digital Media Landscape Challenges and Opportunities, pp. 125-132. *In:* Media literacy in Europe Controversies, Challenges and Perspectives (Ed. Patrick Verniers). Bruxelles: EuroMeduc.

Carter, D. (2010). Facebook Places Could Meet Skepticism on College Campuses. *eSchool News*, 13 (10). Bethesda MD, USA. www.eschoolnews.com/2010/08/20 /facebook-places-could-meet-skepticism-on-college-campuses (Erişim: Eylül 2010).

Catalogue of Digital Curriculum Resources. (2010). English and Literacy. The Learning Federation & Education Services Australia Curriculum Corporation, Education.au. (pp.102-122).
www.thelearningfederation.edu.au/for_teachers/catalogues/catalogus.html (Erişim 01.04.2010).

CBSCS College Board Standards. (2006). English Language Arts. College Board Standards for College Success. http://professionals.collegeboard.com/k-12/standards (Erişim 11.02.2010).

CEOSS EGYPT. (2010). The Coptic Evangelical Organization for Social Services, Communication for Change. www.c4c.org/projects/egypt.html (Erişim 14.06.2009).

Ceyhan, E. ve B. Yiğit. (2004). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Chen, G. (2007). Media Literacy Education in the United States. *China Media Research, 3* (3), 87-103. Retrieved Mayıs 10, 2009, www.chinamediaresearch.net/index.php? option=com_content&view=article&id=35&Itemid=2

Christel, M. and Krueger, E. (2001). *Seeing and Believing: How to Teach Media Literacy in the English Classroom.* Portsmouth, NH: Boynton/Cook Publishers-Heinemann.

Churches, A. (2008). Bloom's Taxonomy Blooms Digitally. Educator's eZine Introduction and Background. www.techlearning.com/article/8670 (Erişim: Mart 2010).

Claire, E. (1997). *The Media Education Imperative: A Case Study of the Effect of Media Studies 120 on Media Literacy.* The Department of Curriculum and Instruction University of New Brunswick. Master's Thesis. New Brunswick

Clark, D. (2008). Content Issues for Old and New Media, pp. 9-27. *In:* Media and Values: Issues of Content, Community and Intellectual Property (Eds. R. P. Adler, D. Clark, K. Wallman). The Aspen Institute Communication and Society Program: Washington, DC.

CLEMI- Centre For Liaison Between Teaching And Information Media: French Ministry of Education, The CLEMI at a Glance. www.clemi.org/fr (Erişim 05.02.2009).

Cohen, S. (2008, December 3). Media's Complicity in Spreading Terror. *The Washington Post.*
http://newsweek.washingtonpost.com/onfaith/guestvoices/2008/12/media_misleads_us_about_muslim.html (Erişim: Haziran 2010).

Comstock, G. and E. Sharer. (2001). The Use of Television and Other Film-Related Media, pp.47-69. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). First Edition. Sage Publications: Thousand Oaks CA.

Condé Nast Digital. (2010, June 9). *Paper or Plastic? Yes, Please.* www.cs.condenet.com/promo/cndinnovation (Erişim 17.06. 2010).

Cooper, L. Z. (2008). "Supporting Visual Literacy in the School Library Media Center: Developmental, Socio-cultural, and Experiential Considerations and Scenarios". *Knowledge Quest Visual Literacy*, *36* (3), 13-19.

Coulter, G. (2010). Visual Story Telling And History As A Great Toy-The Lives Of Others. *Wide Screen*, *1* (2). widescreenjournal.org (Erişim: Mart 2011).

Court, S. and C. Criticos. (1998). Media Education in an Emergent Democracy: KawZulu-Natal, South Africa, 79-105. *In:* Teaching the Media: International Perspectives (Ed. A. Hart). NJ: Erlbaum, Mahwah.

Criticos, C. (1997). Media Education for a Critical Citizenry in South Africa, pp. 229-262. *In:* Media Literacy in the Information Age Current Perspectives Information and Behavior (Ed: R. Kubey). Transaction Publishers: New Brunswick.

CTL -Collaboration in Teaching and Learning (2009). Collaboration in Teaching and Learning. Strategic ICT Advisory Service, Education.au, Australian Government's Department of Education. www.educationau.edu.au/ctl (Erişim 15.03.2010).

Culver, S. H., R. Hobbs and A. Jensen. (2009). "Media Literacy in the United States". *International Media Literacy Research Forum*. www.imlrf.org/united-states (Erişim: Aralık 2010).

Cyberbudget. (2006). Bilgisayar Oyunuyla Fransız Ulusal Bütçe Simülasyonu, France. www.cyber-budget.fr , www.socialimpactgames.com (Erişim 10.07.2010).

Dale, Edgar. (1946). *Audio-Visual Methods in Teaching.* New York: Dryden Press

Davies, M. M. (1997). Making Media Literate: Educating Future Media Workers at the Undergraduate Level, pp. 263-284. *In:* Media Literacy in the Information Age Current Perspectives Information and Behavior (Ed: R. Kubey). Transaction Publishers: New Brunswick.

Davis, J. F. (1992, December)."Media Literacy: From Activism to Exploration Background Paper for the National Leadership Conference on Media Literacy". *Background Paper for the National Leadership Conference on Media Literacy,* The Aspen Institute Wyne Center Queenstown, Maryland.

Davou, B. and V.Nika. (2007). "Implementing and Evaluation of a Media Literacy Training Program for Greek Elementary School Teachers". *Diseno de un Programa de Educacion en Medios en la Escuela Primaria Griega -- Communicar: Revista Cientifica de Comunicacion y Educacion, 28*, 75-82. http://old.media.uoa.gr/psylab/imageup/ Media_Literacy_Training_Program.pdf (Erişim: Nisan 2010).

DeAbreu, B. (2007). *Teaching Media Literacy: A How-To-Do-It Manual.* New York: Neal Schuman Publishers.

Dearing, R. (1995). Spiritual and Moral Development. *SCAA Discussion Papers,* No.3. Qualifications and Curriculum Development Agency. www.qcda.gov.uk/9486.aspx (Erişim: Mart 2010).

Delich, P., K. Kelly and D. McIntosh. (2008). Emerging Technologies in E-learning Commonwealth of Learning, 5-22. In: Education for a Digital World: Advice, Guidelines, and Effective Practice From Around the Globe (Eds: S. Hirtz, D. G. Harper). Vancouver, British Columbia Canada http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0 (Erişim: Kasım 2010).

Desmond, R. (1997). Media Literacy in the Home: Acquisition versus Deficit Models, pp. 323-344. *In:* Media Literacy in the Information Age Current Perspectives Information and Behavior (Ed: R. Kubey). Transaction Publishers: New Brunswick.

Domaille, K. and D. Buckingham. (2001). Youth Media Education Survey 2001 Final Report. Prepared for UNESCO Sector of Communication and Information, Institute of Education, http://portal.unesco.org/ci/en/files/27308/12150113553Survey_ Report_by_Kate_Domaille.rtf/Survey_Report_by_Kate_Domaille.rtf (Erişim: Şubat 2009).

Dragovic, A. (2009). Do TV Shows Send the Wrong Message About Teen Pregnancy? TeenVogue, April. www.teenvogue.com/connect/blogs/soundoff/2009/11/do-tv-shows-send-the-wrong-message-about-teen-pregnancy.htm (Erişim: Haziran 2010).

e-Devlet Araştıma ve Uygulama Merkezi. (Şubat, 2009). KİEM-Türkiye İçin Kamu İnternet Erişim Merkezleri Model Önerisi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Edmer. www.edmer.metu.edu.tr/turkce/e-kutuphane/ODTU_EDMER_KIEM_Rapor_Tr.Pdf (Erişim 05.12.2010).

Ellul, J. (1998). *Sözün Düşüşü* (Çev. Hüsamettin Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Emerson, C. W. (2004). *The Evolution of Expression Vol. I.* The Project Gutenberg Ebook. www.gutenberg.org/etext/4942 (Erişim: Nisan 2009).

Endich, R. S. (2003). *Media Literacy: Activities for Understanding the Scripted World.* Worthington, Ohio: Linworth Publishers.

Escobar-Chaves, S. L., S. R. Tortolero, C. M. Markham et.al. (July 2005). "Impact of the Media on Adolescent Sexual Attitudes and Behaviors". *Pediatrics-Official Journal of the American Academy of Pediatrics*, *116* (1), 303-326.

European Commission (2010b). Approaches-Existing and Possible-to Media Literacy. *European Commission.* Chapter I Study on the Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe, http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/studies/ index_en.htm (Erişim 13.08.2010).

European Commission 2007 A European Approach to Media Literacy In The Digital Environment. *Communication From The Commission to The European Parliament, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions.* http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/ec_com/index_en.htm (Erişim 27.12. 2009).

European Commission Country Profiles France. (2008). "France V4.0". European Commission. Study on the Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe, http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/studies/country/france.pdf (Erişim 23.09.2010)

European Commission Country Profiles Ireland. (2008). "Ireland V4.0". European Commission. Study on the Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/studies/country/ireland.pdf (Erişim 30.09.2010)

FATF Report (2009). *Money Laundering through the Football Sector*, July 2009, Paris WWW.FATF-GAFI.ORG (Erişim Mayıs 2012)

Fedorov, A. (2002). Media Education in Secondary Schools in Russia. pp. 100-110. *In:* Media Education in 12 European Countries A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools, (Eds: A. Hart, D. Süss). E-Collection of the Swiss Federal Institute of Technology: Zurich http://e-collection.library.ethz.ch/view/eth:25953 (Erişim: Eylül 2008).

Fedorov, A. (2003). *Media Education and Media Literacy: Experts' Opinions* (First Edition). A Media Education Curriculum for Teachers in the Mediterranean, UNESCO Paris: MENTOR

Fedorov, A. (2006). *Media Education: A Historical Perspective.* Development of the Academic potential of Higher Education (2006-2008) of the Ministry of Education and Science of the Russian Federation. www.nordicom.gu.se/cl/publ/electronic/ Media%20Ed%20Hist%20Perspt%20Fedorov_Mars07.pdf (Erişim: Şubat 2007).

Fedorov, A. (2007). Media Education in Russia: Current Stage, Russian Foundation for Humanities. http://edu.of.ru/mediaeducation/default.asp?ob_no=850 (Erişim: Haziran 2009).

Fedorov, A. (2008). *On Media Education* (Birinci Basım). Interregional Public Organization in Support of UNESCO Programme. Moscow: ICOS UNESCO IFAP.

Fedorov, A. (2009). Media Education in Russia: A Brief History, 167-188. *In*: Issues in Information and Media Literacy: Criticism, History, and Policy (Ed: M. Leaning). Informing Science Press: Santa Rosa, CA.

Fenrich, P., A. Ireland, D. Kaufman et.al. (2008). Part 4: E-learning in Action, pp. 307-377. *In*: Education for a Digital World: Advice, Guidelines, and Effective Practice From Around the Globe, Commonwealth of Learning (Eds: S. Hirtz, Dr. D. G. Harper). www.col.org/resources/crsmaterials/pages/eddigitalworld.aspx Vancouver, British Columbia Canada. (Erişim: Haziran 2010).

Fereday, C. (2010). How Can I Limit My Child's Computer Time? Kids and Computers. www.kidsandcomputers.co.uk/how-can-i-limit-childs-computer-time.html (Erişim: Ağustos 2010).

Feuerstein, M. (1999). "Media Literacy in Support of Critical Thinking". *Learning, Media and Technology*, *24 (*1), 43-54. Israel: Oranim College, Kiryat Tivon.

Feuerstein, M. (2007). The Mediating Meaning of Computer Games, Internet and Television, and Their Reflections in the Discourse of Israeli Adolescents. 'Oranim' Academic Educational College Israel, AMLA 2007 Research Summit. http://namle.net/national-conference/2007-media-literacy-education-research-summit4/2007-research-summit/2007-research-summit-toc (Erişim: Haziran 2010).

Feuerstein, M. (2011). "The Story of One College in Israel: An Activist Critical Media Approach" School 2.0 ~ A Global Perspective, *The Journal of Media Literacy*, *57*, (1&2)

Film and Publication Board, Department of Home Affairs South Africa. www.fpb.gov.za /index.php?option=com_content&view=article&id=108&Itemid=92 (Erişim 16. 03. 2009).

Film Education. Film in the Classroom. www.filmeducation.org/staffroom/film_in_the_ classroom (Erişim 08. 04. 2009).

Finkelman, Y. A. (2009). A Call for Media Literacy Education in Orthodox Jewish Schools. Academy for Torah Initiatives and Directions. www.atid.org/ resources/survey/column4.asp#online_resources (Erişim: Şubat 2010).

Firestone, C. M. (2008). Introduction. pp. 3-8. *In:* Media and Values: Issues of Content, Community and Intellectual Property, (Eds. R. P. Adler, D. Clark, K. Wallman) The Aspen Institute Communication and Society Program Publication: Washington, DC.

Fiske, J. (1987). *Television Culture: Popular Pleasures and Politics (*First Edition). New York: Methuen & Co.

Franza, A. (1998). *You and the Mass Media.* Portland: Weston Walch Publication.

Frechette, J. D. (2002). *Developing Media Literacy in Cyberspace Pedagogy and Critical Learning for the Twenty-First-Century Classroom* (First Edition). London: Praeger Publishers.

Fuchs, C. (2009). *Social Networking Sites and The Surveillance Society. A Critical Case Study Of The Usage Of Studivz, Facebook, And Myspace (*First Edition). Salzburg/Vienna: Published by Forschungsgruppe-University of Salzburg ICT&S Center.

Gadamer, H. G. (2004). *Truth and Method (*Third Edition). London and New York: Continuum Publishing Group.

Galician, Mary-Lou. (2004). "Introduction: High Time for 'Dis-illusioning' Ourselves and Our Media". *The American Behavioral Scientist,* September 2004, *48* (1), 7-17.

Gerbner, G. (1966). "Images Across Cultures: Teachers in Mass Media Fiction and Drama". *The School Review*, *74 (*2), 212-230.

Gerbner, G. (1984). "Political Correlates of Television Viewing". *The Public Opinion Quarterly,* 48 (1), 283-300.

Gerbner, G. (1990). Stories That Hurt: Tobacco, Alcohol, and Other Drugs in the Mass Media. H. Resnik, S. E. Gardner, R. P. Lorian, C. E. Marcus (Ed.). *In:* Youth and Drugs: Society's Mixed Messages. 53-119. Maryland: U.S. Department of Health and Human Services, Public Health Service Alcohol, Drug Abuse and Mental Health Administration.

Gerbner, G. (1997). The Crisis of the Cultural Environment Gerbner Series Media Education Foundation Study Guide. pp.25-28. www.mediaed.org/wp/study-guides (Erişim: Haziran 2010).

Gerbner, G. (1998). "Cultivation Analysis: An Overview". *Mass Communication and Society*, *1* (3), 175-194.

Gersten, R., S. K. Baker, T. Shanahan et.al. (2007). *Effective Literacy and English Language Instruction for English Learners in the Elementary Grades.* U.S. Department of Education -Institute of Education Sciences. IES Practice Guide, National Center for Education Evaluation and Regional Assistance.

Gigli, S. (2004, April). "Children, Youth and Media Around the World: An Overview of Trends & Issues". *4th. World Summit on Media for Children and Adolescents*, Held in Rio de Janeiro, InterMedia Survey Institute, prepared by UNICEF Brazil. Erişim Ağustos 10, 2009, www.unicef.org/videoaudio/intermedia_revised.pdf

Gilbert, L. and A. Fedorov. (2004). "A Model For Media Education Research in Russia and the U.S.". *Educational Media International*, *41*, 157-162.

Gitlin, T. (1986). *Watching Television* (First Edition). New York: Pantheon Books.

Globe F. (1996). *Media Today, Interpreting Newspapers, Magazines, Radio, TV, Movies and the Internet.* Upper Saddle River, N.J: Globe Fearon Publishing.

Goble, R. (2010). "Media Pedagogies in US Secondary Education, Ryan Goble, Teachers College Certification Exam". Summer '10. Unpublished Manuscript.

Goble, R. (2010). "Reading with Your Pen: Helping Students Interact with Text". *Classroom Notes Plus.* A Quarterly of Teaching Ideas, *27* (4). www.ncte.org/ journals/cnp/issues/v27-4 (Erişim: Nisan 2010).

Goodman, S. (2003). *Teaching Youth Media: A Critical Guide to Literacy, Video Production & Social Change* (First Edition). New York: Teachers College Press.

Gramsci, A. (1994). Pre-Prison Writings (Translated by V. Cox, First Edition in English, Eds: R. P. Bellamy, V. Cox). Cambridge and New York: Cambridge University Press.

Green, M. (1991). Social Contexts and Uses of Research Media, Education, and Communities. 216-231. *In:* A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research (Eds: K. B. Jensen, N. W. Jankowski). London and New York: Routledge. First Edition.

Grigoryev, A. (2004). Russia: The Media and Unfreedom of the Press, 204-211. *In*: International Communications A Media Literacy Approach (Eds: A. Silverblatt, N. Zlobin). New York: M. E. Sharpe Inc. First Edition.

Groesz, L. M., M. P. Levine and S. K. Murnen. (2002). "The Effect of Experimental Presentation of Thin Media Images on Body Satisfaction: A Meta-Analytic Review". *International Journal of Eating Disorders, 31* (1), 1-16.

Grossman, L. (25 December 2006-1 January 2007). Time's Person of the Year is: YOU.,. 168 (27/28). www.time.com/time/covers/0,16641,20061225,00.html (Erişim: Ocak 2007).

Güler, A. D. (1991). *Eğitim İletişim Kurum Olarak Çocuk Televizyonu ve Uygulamaları İle Bir Model Önerisi.* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 522, İletişim Bilimleri Yüksekokulu Yayınları No: 2.

Gür, B. S. Öğrenci-merkezli Eğitimin Çıkmazları. *EskiYeni Dergisi*, 3, pp.34-45. http://pedagojik.net/articles/ome.htm (Erişim 09.10.2010).

Hall, S. (1996). The West and the Rest: Discourse and Power, pp.184-227. *In*: Modernity: An Introduction to Modern Societies (Eds: S. Hall, D. Held, D. Hubert et.al.). Blackwell Publishing, Malden M.A.

Hall, S. (2004). The Question of Cultural Identity. *In*: Modernity: An Introduction to Modern Societies (Eds: S. Hall, D. Held, D. Hubert et.al.). Blackwell Publishing.

Hall, S. (documentary film). *Representation & the Media*, 1997, Producer & Director: Sut Jhally Editors: Sanjay Talreja; Sut Jhally; Mary Patierno, Duration: 55min, Media Education Foundation | 60 Masonic St. Northampton, MA

Hanke, B. (2005). McLuhan, Virilio and Electric Speed in the Age of Digital Reproduction. *In*: Marshall McLuhan Critical Evaluations in Cultural Theory (Eds: G. Genosko). Routledge.

Hansen, A., S. Cottle, R. Negrine et. al. (1998). *Mass Communication Research Methods* (First Edition). Palgrave Publishers.

Harpley, A. (1990). *Bright Ideas Media Education (*First Edition). Leamington: Scholastic Publications.

Hart, A. (1991). *Understanding the Media: A Practical Guide* (First Edition). New York: Routledge.

Hart, A. (1997). Global Media: Local Educational Responses. University of Southampton Research and Graduate School of Education. www.european-mediaculture.org/ Media-Education.520.0.html (Erişim: Mayıs 2010).

Hart, A. (1997). Textual Pleasures and Moral Dilemmas: Teaching Media Literacy in England, pp. 199-211. *In:* Media Literacy in the Information Age Current Perspectives Information and Behavior (Ed: R. Kubey). Transaction Publishers: New Brunswick.

Hart, A. (1998). Introduction: Media Education in the Global Village. pp. 1-22. Hart. A. (Ed.), In: *Teaching the Media: International Perspectives.* First Edition. Lawrence Erlbaum Associates.

Hart, A. (1998). Paradigms and Pedagogies: Watching Media Teaching Worldwide. Research and Graduate School of Education, University of Southampton. http://www.european-mediaculture.de/fileadmin/bibliothek/english/hart_watching_mediateaching/hart_watchingmediateaching.pdf (Erişim: Mayıs 2010).

Hart, A. (2001). "Researching Media Education in English". *Research in Education Journal*, *66*, 28-39.

Hart, A. and A. Hicks. (2002). *Teaching Media in the English Curriculum* (First Edition). Oakhill: Trentham Books.

Hart, A. and A. Hicks. (2002). Teaching Media in the English. pp. 23-32. *In:* Media Education in 12 European Countries A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools, (Eds: A. Hart, D. Süss). E-Collection of the Swiss Federal Institute of Technology: Zurich http://e-collection.library.ethz.ch/ view/eth:25953 (Erişim: Eylül 2008).

Hart, K. E. and W. A. Kritsonis. (2006). Critical Analysis of an Original Writing on Social Learning Theory: Imitation of Film-Mediated Aggressive Models By: Albert Bandura, Dorothea Ross and Sheila A. Ross (1963). *National Forum Of Applied Educational Research Journal*, *20* (3), 1-7. Erişim Ekim 19, 2010, www.nationalforum.com/ Archives.htm

Heins, M. and C. Cho. (2003). Media Literacy: An Alternative to Censorship (Second Edition). New York: Free Expression Policy Project (a National Telecommunications and Information Administration Publication) www.fepproject.org (Erişim: Nisan 2008).

Hill, P. (2010). A National Curriculum. Looking Forward An Australian Curriculum To Promote 21st. Century Learning. www.eqa.edu.au/site/ anaustraliancurriculumtopromote21stcentury.html (Erişim: Mayıs 2010).

Hill, S. and B. Fenner. *Media and Cultural Theory* (First Edition). Ventus. Publishing-Bookboon. Erişim Kasım 15, 2010. www.e-booksdirectory.com/ details.php?ebook=4372

Hobbs R. and R. Frost. (2001). The Acquisition of Media Literacy Skills Among Australian Adolescents. http://jcp.proscenia.net/publications/articles_mlr/ hobbs/australia. html (Erişim: Mayıs 2010).

Hobbs, R. (1998). Building Citizenship Skills Through Media Literacy Education. In M. Salvador and P. Sias, (Eds.) *The Public Voice in a Democracy at Risk.* Westport, CT: Praeger Press, 57-76.

Hobbs, R. (1998). "The Seven Great Debates In The Media Literacy Movement". J*ournal of Communication*, *48* (1), 16-32.

Hobbs, R. (2004). "A Review of School-Based Initiatives in Media Literacy Education". *American Behavioral Scientist*, *48* (1), 42-59.

Hobbs, R. (2007). *Reading the Media-Media Literacy in High School English.* New York and London: Teachers College Press.

Hobbs, R. (2008). Assignment: Media Literacy, Secondary School Unit 2: Who Do You Trust? Media Education Lab. www.mediaeducationlab.com/secondary-school-unit-2-who-do-you-trust (Erişim: Ağustos 2009).

Hobbs, R. (2008). Debates and Challenges Facing New Literacies in the 21st. Century, 431-447. *In*: The International Handbook of Children, Media and Culture (Eds: S. Livingstone, K. Drotner). Sage Publications: London.

Hobbs, R. (2009). About US. The Mission of the Media Education Lab at Temple University. mediaeducationlab.com/about-us (Erişim: Eylül 2010).

Hobbs, R. (2010b). Digital and Media Literacy: A Plan of Action. White Paper, A Project of the John S. and James L. Knight Foundation and the Aspen Institute Communications Society Program, Washington D.C. mediaeducationlab.com/digital-and-media-literacy-plan-action (Erişim: Aralık 2010).

Hobbs, R. and A. Jensen. (2009). The Past, Present, and Future of Media Literacy Education. *Journal of Media Literacy Education, 1,* 1-11. http://jmle.org/index.php/JMLE/article/view/35 (Erişim: Şubat 2010).

Hogan, M. J. (2001). Parents and Other Adults: Models and Monitors of Healthy Media Habits, pp.663-680. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). First Edition. Sage Publications: Thousand Oaks CA.

Hoke County Board Of Education Policy Manual. Selection Of Textbooks And Supplementary Materials. www.hcs.k12.nc.us/www/HCS_NC/site/hosting/ PolicyManual/3200-2.pdf (Erişim 28.12.2008).

Horgen, K., M. Choate and K. D. Brownell. (2001). Television Food Advertising Targeting Children in a Toxic Environment, pp.447-461. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). First Edition. Sage Publications: Thousand Oaks CA.

Huerta, R. (2002). Teaching Media in Catalan, pp. 123-136. *In:* Media Education in 12 European Countries A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools (Eds: A. Hart, D. Süss). E-Collection of the Swiss Federal Institute of Technology: Zurich. http://e-collection.library.ethz.ch/ view/eth:25953 (Erişim: Eylül 2008).

Huntemann, N. (2000). Game Over: Gender, Race, and Violence in Video Games. Media Education Foundation. www.mediaed.org/cgi-bin/commerce.cgi?preadd=action&key=205 (Erişim: Ocak 2009).

Huntemann, N. and M. Morgan. (2001). Mass Media and Identity Development, pp.309-322. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). First Edition. Sage Publications: Thousand Oaks CA.

Hutcheson, G. and N. Sofroniou. (1999). *The Multivariate Social Scientist Introductory Statistics Using Generalized Linear Models*. London: Sage Publications.

Hymen, A. (2006). *Improving Media Literacy Standards in Education.* State University of New York Empire State College. Master's Thesis.

IFI-Irish Film Institute (2006). The Education Department (IFI Education). www.irishfilm.ie/educ/index3_07.asp (Erişim 29.04.2009).

İnal, K. (2009). *Medya Okuryazarlığı Elkitabı.* Ankara: Ütopya Yayınevi

İnan, A. (1969). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal'in El Yazıları.* Ankara. s352'den aktaran: *Mustafa Kemal ve Türkçe.* www.dildernegi.org.tr (Erişim: Kasım 2010).

İnceoğlu, Y. (2007). Introduction of Media Literacy Course in Turkey's Curriculum. *Medienimpulse*, *61*, pp.22-24. September 2007. Erişim Nisan 16, 2009. www.medienimpulse.at

Jackson, B. and K. H. Jameieson. (2007). *UnSpun: Finding Facts in a World of Disinformation.* New York: Random House Publishing Group.

Jenkins, H., R. Purushotma, K. Clinton et.al. (2006). *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st. Century.* Chicago: The MacArthur Foundation.

Jensen, K. B. (2002). *A Handbook of Media and Communication Research Qualitative and Quantitative Methodologies.* London and New York: Routledge.

Jhally, S. (2010). About MEF, Mission, The Media Education Foundation. www.mediaed.org/wp/about-mef (Erişim: Mart 2010).

John W. K. (2005). The Committee on Substance Abuse: Tobacco, Alcohol, and Other Drugs: The Role of the Pediatrician in Prevention, Identification, and Management of Substance Abuse. American Academy of Pediatrics Clinical Report Guidance for the Clinician in Rendering Pediatric Care, *Pediatrics, 115* (3). http://aappolicy. aappublications.org/cgi/reprint/pediatrics;115/3/816 (Erişim: Ağustos 2010).

Johnson, D. (2008). *Teaching Literacy in Fourth Grade.* New York: Guilford Press A Division of Guilford Publication, Inc.

Johnson, L. L. (2001). *Media, Education and Change.* New York, Washington D.C., Oxford: Peter Lang Publishing Inc.

Kadi, M. (1996). The Internet is Four Inches Tall. *In:* Writing Lives Exploring Literacy and Community (Eds: Steve Debow). St. Martin's Press, Inc. New York.

Kamali, M. (2001). Conceptualizing the 'Other', Institutionalized Discrimination, and Cultural Racism. University of Uppsala Department of Sociology. ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/ser_racism_kamali_session2.pdf (Erişim: Eylül 2010).

Kamil, M. L., G. D. Berman, J. Dole et al. (2008). Improving Adolescent Literacy: Effective Classroom and Intervention Practices. IES Practice Guide, National Center for Education Evaluation and Regional Assistance, U.S. Department of Education -Institute of

Education Sciences. http://ies.ed.gov/ncee/wwc/pdf/practiceguides/ adlit_pg_082608.pdf (Erişim: Ağustos 2008).

Kellner, D. (2001). "New Technologies/New Literacies: Reconstructing Education for the New Millennium". *International Journal of Technology and Design Education, 11*, 67-81. Kluwer Academic Publishers: Los Angeles, LA.

Kellner, D. (2002). *Media Culture.* London and New York: Routledge Taylor Francis Group.

Kelly, C. E. (2000). *The Media Education Imperative: A Case Study of the Effect of Media Studies 120 on Media Literacy.* University of New Brunswick. Master's thesis.

Kim, A. (2007). "The Media Generation Gap between Teachers and Students in Secondary Schools". *AMLA 2007 Research Summit.* http://namle.net/national-conference/2007media-literacy-education-research-summit4/2007-researchsummit/ 2007-research-summit-toc (Erişim: Haziran 2010).

Knorr, C. (2010). Do You Need Web-Tracking Software? Parent Advice, Common Sense Media. www.commonsensemedia.org/do-you-need-web-tracking-software?page=1 (Erişim: Eylül 2010).

Kolo, C. and A. Breiter. (2009). An Integrative Model for the Dynamics of ICT-Based Innovation in Education. *Digital Culture & Education, 1* (2), 89-103. www.digitalcultureandeducation.com/cms/wp-content/uploads/2010/01/ dce1019_kolo_breiter_ 2009.pdf (Erişim: Mayıs 2010).

Kontour, K. (2009). Revisiting Violent Videogames Research: Game Studies Perspectives on Aggression, Violence, Immersion, Interaction, and Textual Analysis. *Digital Culture & Education*, *1* (1), 6-30. www.digitalcultureandeducation.com/cms/ wpcontent/uploadsFUE/2009/05/dce1011_ kontour_2009.pdf (Erişim: Ocak 2010).

Kosmidou-Hardy, C. (2002). Iconic Communication Today and the Role of Media Education. 55-64. *In:* Media Education in 12 European Countries A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools, (Eds: A. Hart, D. Süss). E-Collection of the Swiss Federal Institute of Technology: Zurich http://e-collection.library.ethz.ch/view/eth:25953 (Erişim: Eylül 2008).

Kotilainen, S. (2009). Media Literacy: Appropriation and Empowerment. 143-150. *In*: Media literacy in Europe Controversies, Challenges and Perspectives (Ed: P. Verniers). Bruxelles: EuroMeduc Publication, Erişim Kasım 14, 2009. www. eurome-duc.eu/?lang=en

Kotilainen, S. (2009). Promoting Youth Civic Participation with Media Production: The Case of Youth Voice Editorial Board, pp.243-259. *In*: Mapping Media Education Policies in the World: Visions, Programmes and Challenges. (Eds: D. FrauMeigs, J. Torrent). United Nations Alliance of Civilizations Grupo Comunicar.

Kovach, B. and T. Rosensteil. (2007). *Gazeteciliğin Esasları. (*Çev. Serdar Göktaş). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Krathwohl, D. R. (2002). "A Revision of Bloom's Taxonomy: An Overview". *Theory into Practice*, *41* (4), 212-218.

Krattenmaker, T. G., L. A. Powe. (1978). "Televised Violence: First Amendment Principles and Social Science Theory" *Virginia Law Review*, *64* (8), 1123-1297. www.jstor.org/stable/1072588 (Erişim: Haziran 2010).

Kubey, R. (2009). The Center's Mission. Youth, Media Education and Health, www.mediastudies.rutgers.edu/cmsyme.html (Erişim: Eylül 2010).

Kubey, R. and B. W. Donovan. (2001). Media and the Family, pp.323-341. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). First Edition. Sage Publications: Thousand Oaks CA.

Kubey, R. and F. Baker. (1999). Has Media Literacy Found A Curricular Foothold? www.frankwbaker.com/edweek.htm

Kuhn, V. (2013). Web Three Point OH: The Virtual is the Real, pp. 1-19 *In:* Cybertext Yearbook 2013-High Wired Redux. University of Jyväskylä Publication http://cybertext.hum.jyu.fi/index.php?browsebook=9 (Erişim: Eylül 2013)

Lamb, G (2003) Media Arts and Educational Movements in the U.S. P. 1-11. Media Art Meets Media Education, 22 November 2003. Potsdam-Babelsberg.

Lazar, J. (2001). *İletişim Bilimi* (Çev. Cengiz Anık). Ankara: Vadi Yayınları.

Lebert, M. (1999). *From the Print Media to the Internet.* Al Haines, Project Gutenberg. Erişim Mayıs 12, 2010 www.gutenberg.org/etext/27030

Lehtonen, M. (2000). *Cultural Analysis of Texts.* London: Sage Publications.

Lemish, D. and P. Lemish (1997). A Much Debate Consensus: Media Literacy in Israel, pp. 213-228. *In:* Media Literacy in the Information Age Current Perspectives Information and Behavior (Ed: R. Kubey). Transaction Publishers: New Brunswick.

Leveranz, D. and K. Tyner. (1993). *"Media Literacy an Overview Inquiring Minds Want to Know: What is Media Literacy?"*, A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy, Washington DC.: The Aspen Institute

Lewis, J. and S. Jhally. (1998). "The Struggle Over Media Literacy". Journal of Communication, *48 (*1), 109-120.

Lippmann, W. (1985). *Drift and Mastery: An Attempt to Diagnose the Current Unrest.* (This edition first published in 1961 by Prentice-Hall, Inc). Madison, WI: The University of Wisconsin Press.

Lippmann, W. (1998). *Public Opinion (*1922). Transaction Publishers: New Brunswick

Lister, M., J. Dovey, S. Giddings et.al. (2003). *New Media: A Critical Introduction.* (First Edition). New York: Routledge.

Locke, J. (2004). *Eğitim Üzerine Düşünceler. (*Çev. Hakan Zengin) İstanbul: Morpa Kültür Yayınları-Felsefe Dizisi.

Locksley, G. (2009). *The Media and Development: What's the Story?* Washington, D.C: The World Bank Working Paper No. 158.

Lohl, H. (2002). Media Education in Germany. 44-54. *In:* Media Education in 12 European Countries A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools, (Eds: A. Hart, D. Süss). E-Collection of the Swiss Federal Institute of Technology: Zurich http://e-collection.library.ethz.ch/view/eth:25953 (Erişim: Eylül 2008).

Macdonald, B. (2010, October/November). The Perils of Screen Addiction. *The Philadelphia Trumpet*, pp. 8-11. www.thetrumpet.com/?q=7481.0.128.0 (Erişim 06.12.2010).

Malamuth, N. and E. A. Impett. (2001). Research on Sex in the Media: What Do We Know About Effects on Children and Adolescents? pp.269-288. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). First Edition. Sage Publications: Thousand Oaks CA.

Marchand, P. (1998). *Marshall McLuhan: The Medium and the Messenger.* Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Marin, J. G. and A. C. Garcia. (2006, June). "Comparing Frames From a Propositional Perspective: The Case of Spanish Press and Kosovo War". pp. 31-42. *3rd. International Symposium Communication in the Millennium*, Anadolu University, Eskişehir.

Markku, V., J. Pihlajamäki and N. Vuontisjärvi. (2002). Media Education in Finland. 33-43. *In:* Media Education in 12 European Countries A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools, (Eds: A. Hart, D. Süss). E-Collection of the Swiss Federal Institute of Technology: Zurich. http://e-collection.library.ethz.ch/view/eth:25953 (Erişim: Eylül 2008).

Masterman, L. (1993). "The Media Education Revolution". *Canadian Journal of Educational Communication*, *22* (1), pp. 5-14.

Masterman, L. and F. Mariet. (1994). *Media Education in 1990's Europe A Teacher's Guide.* Netherlands: Council of Europe Press.

McCabe, M. P. and L. A. Ricciardelli. (2003). "A Longitudinal Study of Body Change Strategies Among Adolescent Males". *Journal of Youth and Adolescence*, *32* (2), pp. 105-113.

McCombs, M. E. and E. Yüksel. (2004, March). "The Agenda-Setting Capacity of the National Security Council and the Education Reform Issue in Turkey". *2nd. International Symposium Communication in the Millennium A Dialogue Between Turkish and American Scholars*, İstanbul University, İstanbul.

McLuhan, M. (1959). "Myth and Mass Media". *Myth and Mythmaking, 88 (*2), 339-348.

McLuhan, M. (1962 orijinalinden 2002 basımı). *The Gutenberg Galaxy: the Making of Typographic Man.* Ontario, Canada: University of Toronto Press.

McLuhan, M. (1971). "Roles, Masks, and Performances". *New Literary History*, *2* (3), 517-531.

McLuhan, M. (1975). "McLuhan's Laws of the Media". *Technology and Culture*, *16* (1), 74-78. The Johns Hopkins University Press. www.jstor.org/stable/3102368 (Erişim: Haziran 2010).

McLuhan, M. (2003). The Medium is the Message, 203-209. *In*: The New Media Reader (Eds: N. Wardrip-Fruin, N. Montfort). MIT Press. www.newmediareader.com/book_contents.html (Erişim: Mayıs 2008)

MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. Öğrencilerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması. (2008). Ankara. http://yegitek.meb.gov.tr/tamamlanan/TV_izleme.pdf (Erişim 03.11.2010).

Medad, Y. and E. Pollak. (1998). Israel's Electronic Broadcasting: Reporting or Managing the News? ACPR-Ariel Center for Policy Research. Policy Paper No. 50. www.acpr.org.il/pp/pp050-medad-pollakE.pdf (Erişim: Şubat 2009).

Media Awareness Network (2002). Bias in the News. Level: Grades 9-12 Adapted from News is Not Just Black and White, A Workbook Created by the Canadian Newspaper Association (CAN). www.media-awareness.ca/english/resources/educational/ lessons/secondary/ broadcast_news/bw_bias_in_the_news_lesson.cfm (Erişim 12.03.2010).

Media Literacy Database. ANDI-Agência de Notícias dos Direitos da Infância. (2010). http://mld.nordicom.gu.se/mld/research/andi_agencia_de_noticias_dos_direitos_da_infancia%2868877%29 (Erişim 09.12.2010).

Media Literacy Policy Development (2009) Audit of Learning-related Media Literacy Policy Development. OFCOM Department for Children, School and Families. www.ofcom.org.uk/advice/media_literacy/medlitpub/medlitpubrss/ml_policy_development (Erişim 10.08.2009).

MediaEd (2009). The UK Media and Moving Image Education, Teaching About Film. www.mediaed.org.uk (Erişim 11.02.2009).

Merriam, S. B. (2001). "Andragogy and Self-Directed Learning: Pillars of Audit Learning Theory". *New Directions for Adult and Continuing Education*, *89*, 3-14.

Messaris, P. (1997). Visual 'Literacy' in Cross-Cultural Perspective, 135-162. *In*: Media Literacy in the Information Age Current Perspectives Information and Behavior (Ed: Robert Kubey). Vol. Six. Transaction Publishers, New Brunswick USA.

Michaud, Y. (1991). *Şiddet.* (Çev. Cem Muhtaroğlu). İstanbul: İletişim Yayınları Yeni Yüzyıl Kitaplığı.

Mitroff, D. (2004). Prime-Time Teens: Perspectives on the New Youth-Media Environment, Coordinated by Mediascope Keith Fay, Project Manager Adele B. Wilson, Project Director www.wtgrantfoundation.org/usrdoc/ PrimeTimeMediascope2004.pdf. (Erişim: Mayıs 2009).

Moller, S. (2009). Nurturing Freedom of Expression Through Teaching Global Media Literacy, 83-92. *In*: Mapping Media Education Policies in the World: Visions, Programmes and Challenges (Eds: D. FrauMeigs, J. Torrent). New York: United Nations Alliance of Civilizations Grupo Comunicar.

Monaco, J. (1981). *How to Read a Film.* New York, Oxford: Oxford University Press.

Montana Office of Public Instruction. (1999). Montana Standards for Media Literacy. http://opi.mt.gov/Curriculum/Index.html?gpm=1_7 (Erişim 04.04.2010).

Moody, K. E. (2009, August). "A Constructivist Approach to Media Literacy Education: The Role of the Library". *Proceedings of the World Library and Information Congress-75th. IFLA General Conference and Assembly*, Milano Convention Centre, Milan. http://eprints.qut.edu.au/28628 (Erişim: Şubat 2010).

Morduchowicz, R. (2009). When Media Education is State Policy, 177-187. *In*: Mapping Media Education Policies in the World: Visions, Programmes and Challenges (Eds: D. FrauMeigs, J. Torrent). United Nations Alliance of Civilizations Grupo Comunicar Yayını, New York.

Morris, B. S. (1993). "Two Dimensions of Teaching Television Literacy: Analyzing Television Content and Analyzing Television Viewing". *Canadian Journal of Educational Communication*, *22* (1), 37-45.

MTD Training: Effective Communication Skills. *(*2010). Ventus Publishing-Bookboon. http://bookboon.com/uk/business/communication/effective-communication-skills (Erişim: Kasım 2010).

Naigles, L. R. and L. Mayeux. (2001). Television as Incidental Language Teacher, 135-152. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). First Edition. Sage Publications: Thousand Oaks CA.

Nastu, J. (2010). "Blended Learning on the Rise". *eSchool News-Technology News for Today's K-20 Educator*, *13* (11), Bethesda MD, USA.

National Curriculum of UK. (2007). English Programme of Study for Key Stage3 and Attainment Targets. http://curriculum.qcda.gov.uk/key-stages-3-and-4/organising-your-curriculum/the_secondary_curriculum/index.aspx (Erişim 07.03.2009).

NCA. (1998). Competent Communicators: K12 Speaking Listening and Media Literacy Standards and Competency Statements. National Communication Association, Annandale, VA. ERIC-Education Resources Information Center.

Neff, B. D. (1993, December). "An Opportunity for the Boundary Spanner: Developing a Holistic Communication Model with a Contextual Connection". Communication Theories and the Realities of Public Relations Speech. *Communication Association Seventy-Nine Annual Meeting* Miami Beach, FL. www.eric.ed.gov/ ERICWebPortal/search/ detailmini.jsp_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0= ED383030& ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED383030 (Erişim: Ağustos 2009).

NETS for Teachers (2008). The ISTE National Educational Technology Standards and Performance Indicators for Teachers. www.iste.org/AM/Template.cfm?Section= NETS (Erişim 01.04.2010).

Noelle-Neumann, E. (1998). *Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi (*Çev. Murat Özkök). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Norris, P. and D. Sanders. *(*2003). "Message or Medium? Campaign Learning During the 2001 British General Election". *Political Communication*, *20*, 233-262.

Novikova, A. (2002). "Media Education Program On Young Women And Body Image In Russian Magazines & Advertisements". *Modern Media Education: Content & Management, International Science & Practical Conference.* Organization Board of International Media Education Festival of Film Classic for Children-"Cinderella & Co" MOSCOW. www.mediaeducation.boom.ru (Erişim: Kasım 2010).

Obama, B. (2010). Remarks by the President at Hampton University Commencement. May 09, Hampton University, Hampton-Virginia. www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-hampton-university-commencement (Erişim: Aralık 2010).

OFCOM. (2008). Review of Ofcom's Media Literacy Programme 2004-08. http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/reviewml0408.pdf (Erişim 16.09.2009)

OFCOM. Statutory Duties and Regulatory Principles. (2009). OFCOM-Office of Communications, United Kingdom. www.ofcom.org.uk/about/sdrp (Erişim 14.06. 2009).

OFCOM. Why promote media literacy? (2009). OFCOM-Office of Communications, United Kingdom. www.ofcom.org.uk/advice/media_literacy/review0408 (Erişim 07. 03.2009).

Ognyanova, K. (2010). Talking Past Each Other: Academic and Media Framing of Literacy. *Digital Culture & Education, 2* (1), 44-61. www.digitalcultureandeducation.com/ cms/wpcontent/uploads/2010/01/dce1027_ ognyanova_2010.pdf (Erişim: Haziran 2010).

Oliver, K. (2010). "Integrating Web 2.0 Across the Curriculum". *TechTrends Journal*, *54* (2), 50-60.

O'Neill, B. and Howley, H. (2002). "Teaching the Media in Ireland" In Media Education in 12 European Countries A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools, (Eds. D. Süss, A. Hart). Zurich arrow.dit.ie/aaschmedart/18 (Erişim: Mart 2009).

Ontario Eğitim Bakanlığı Veri Tabanı. www.search.gov.on.ca/FSS (Erişim 14.02.2009).

Orlebar, J. (2010). Understanding Genre. media.edusites.co.uk/index.php/search/ results/faa0846c1b61273e668ccb2319 401fc4 (Erişim: Haziran 2010).

Owens, K. (2002). *Child & Adolescent Development: An Integrated Approach.* Belmont CA: Wadsworth/Thompson Learning.

Öktem, F. (2007). "Zararlı Psikolojik Etkilenime Karşı Korunma" *Basın Yayında Çocuk Sağlığı Sempozyumu,* Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi Toplantı Salonu, 24 Ocak, Ankara.

Öncel Taşkıran, N. (2007). *Medya Okuryazarlığına Giriş.* İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Özgen, M. (2006). *Gazetecilinin Etik Kimliği.* İstanbul: Set-System Tercümanlık Reklamcılık Yayıncılık.

Özmert, E. N. (2007). "Çocuklarda Televizyon İzlemenin Fiziksel ve Psikolojik Etkileri". *Basın Yayında Çocuk Sağlığı Sempozyumu*, 24 Ocak 2007. Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi Toplantı Salonu, Ankara.

Pandey, K. (2010). Subliminal Messages in Advertising. Subliminal Messages, Buzzle.com. www.buzzle.com/articles/subliminal-messages (Erişim: Mayıs 2010).

Paradise, A. (2007). Video Game Vigilance: Applying Critical Thinking to Video Games, 156-163. *In*: Lesson Plans for Creating Media-Rich Classrooms (Eds: M. Christel, S. Sullivan). NCTE-National Council of Teachers of English Publication: Illinois.

Paxson, P. (2002). *Media Literacy: Thinking Critically About Advertising.* Portland, Maine: Weston Walch Publishing.

Paxson, P. (2005). *Media Literacy Thinking Critically About Sex in the Media.* Portland, Maine: Weston Walch Publishing.

Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş. (*Çev. Veysel Atayman-Gönül Sezer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Pierce, D. (2010). Summit: Mobile Computing is Education's Future. eSCHOOL NEWS. August 2010. eSCHOOL MEDIA INC. www.nxtbook.com/nxtbooks/ eschoolmedia/ecampus_201008/#/1/OnePage (Erişim: Ağustos 2010).

Poettinger, I. (2009). Everybody is a Media Artist? Creativity and Production in Media Literacy. Media literacy in Europe Controversies, Challenges and Perspectives, EuroMeduc Publication, Bruxelles. http://www.euromeduc.eu/IMG/pdf/Euromeduc_ ENG.pdf (Erişim: Kasım 2009).

Potter, W. J. (2005). *Media Literacy.* Thousand Oaks and CA: Sage Publications.

Potter, W. J. (1999). *On Media Violence*. Thousand Oaks and CA: Sage Publications.

Poulson, L. (1998). *The English Curriculum in Schools.* London: Continuum International Publishing Group.

Pratkanis, A. and E. Aronson. (2001). *Age of Propaganda The Everyday Use and Abuse of Persuasion.* New York: W. H. Freeman and Company.

Prensky, M. Entertaining Games with Non-Entertainment Goals. Social Impact Games. www.socialimpactgames.com (Erişim: Haziran 2010).

Preston, B. K. (1993). *Using the Media to Teach Reading and Writing Skills.* Mark Twain Media: Distributed by Carson-Dellosa Pub. Co.

Priest, S. H. (1996). *Doing Media Research An Introduction.* Thousand Oaks and London: Sage Publications.

PRWeb. (2010). Consumers Are More Excited About Content Than Devices. www.prweb.com/releases/consumer_pulse/consumer_research/prweb4102884.htm (Erişim 14.06.2010).

Pungente, J. J. (1993). "The Second Spring: Media Education in Canada's Secondary Schools". *Canadian Journal of Educational Communication, 22* (1), 47-60.

Queensland Studies Authority (2005). Film, Television and New Media Senior Syllabus. The State of Queensland, Australia. www.qsa.qld.edu.au/learning/1245.html (Erişim 04.12.2009).

Quin, R. (2003). "A Genealogy of Media Studies". *The Australian Educational Researcher, 30 (*1), 101-122.

Quin, R. and B. McMahon. (1993). "Evaluating Standards in Media Education". *Canadian Journal of Educational Communication, 22 (*1), 15-25.

Rantala, L. and V. Korhonen. (2008). "New Literacies as a Challenge for Traditional Knowledge Conceptions in School: A Case Study from Fifth Graders Digital Media Production". *Studies in Media & Information Literacy Education, University of Toronto Press*, *8* (2), 1-15.

Religion & Media. (2010). Resources for Advancing Media Education. Media Literacy. www.medialiteracy.com/religion_and_media.htm (Erişim 08.10.2010).

Rich, M. and M. Bar-on. (2001). "Child Health in the Information Age: Media Education of Pediatricians". *Pediatrics-Official Journal of the American Academy of Pediatrics, 107 (*1), 156-162. www.pediatrics.org/cgi/content/full/107/1/156 (Erişim: Haziran 2008).

Roberts, D. (2004). *Kids and Media in America.* Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Rogow, F. and C. Scheibe. (2008). *12 Basic Ways to Integrate Media Literacy and Critical Thinking into Any Curriculum*. Third edition, New York: Project Look Sharp Ithaca College.

Rosen, E. Y., A. P. Quesada and S. Lockwood Summers. (1998). *Changing the World Through Media Education, A New Media Literacy Curriculum by the Just Think Foundation.* Colorado: Fulcrum Publishing.

Rotha, P. Quotes on Documentary, Documentary is Never Neutral. www. documentaryisneverneutral.com/words/docquotes.html (Erişim: Ocak 2010).

RTÜK Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması. (2006). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi, Ankara. www.rtuk.org.tr/ sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=448c91ed-d146-4970-a57c-0d40707621cf (Erişim: Kasım 2010).

Sacchi, Franco: *"A Tour of Nollywood, Nigeria's Booming Film Industry"*, TEDGlobal 2007, Filmed Jun 2007, Posted Nov 2008, www.ted.com/playlists/66/ the_power_ of_film.html

Salomon, E. (2009). The Role of Broadcasting Regulation in Media Literacy, pp. 197-211. *In:* Mapping Media Education Policies in the World: Visions, Programmes and Challenges (Eds: D. FrauMeigs, J. Torrent). United Nations Alliance of Civilizations Grupo Comunicar, New York.

Sampson, E. E. (1991). *Social Worlds Personal Lives.* San Diego: Harcourt Brace Jovanovich Publishers.

Schäfer, F. (2009). Ludic Philosophy: Subjectivity, Choice and Virtual Death in Digital Media. *Digital Culture & Education*, *1* (2), 116-128. www.digitalcultureandeducation. com/uncategorized/dce1016_schafer_abstract (Erişim: Aralık 2009).

Schechter, D. and R. O'Connor. About MediaChannel Who We Are? Media Channel. http://mediachannel.org/wordpress/about (Erişim: Mayıs 2010).

Schramm, W. L. (1965). T*elevision in the Lives of Our Children.* Stanford University Press.

Screen Australia Digital Learning. Reality TV. Big Brother. *(*2005). English and Media Literacy-Genre, Australian Government National Film & Sound Archive, Year 9 & 10, http://dl.nfsa.gov.au/module/742 (Erişim: Mart 2010).

Screen Australia Digital Learning. The Statements of Learning for English (2005). Australian Education Systems Officials Committee on behalf of the Ministerial Council on Education, developed by Curriculum Corporation. www.mceetya.edu.au/verve/_ resources/SOL_english_06.pdf (Erişim 18.03.2010).

Sener, J. (2007). In Search of Student-Generated Content in Online Education. *E-mentor*, *4* (21). www.e-mentor.edu.pl/eng (Erişim: Kasım 2009).

Severin, W. J. and J. W. Tankard. (1994). *İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları.* (Çev. A. A. Bir, N. S. Sever) Eskişehir: Kibele Sanat Merkezi Yayını.

Share, J. S. (2006). *Critical Media Literacy is Elementary: A Case Study of Teachers' Ideas and Experiences with Media Education and Young Children.* University of California Doctoral Thesis. Los Angeles.

Shaw, M. (2008). Your Turn: Vogue + LaBron (Kong?) + Gisele = Kaching. BagNews. www.bagnewsnotes.com/2008/03/your-turn-vogue-labron-kong-gisele-kaching (Erişim: Haziran 2010).

Sheppard, N. (2010). People Trust Facebook and Google More Than They Trust The Media. NewsBusters-Media Research Center, Haziran 2010. http://newsbusters. org/blogs/noel-sheppard/2010/06/24/people-trust-facebook-and-google-more-they-trust-media (Erişim: Haziran 2010).

Shoemaker, P. J. and S. D. Reese (1996). *Theories of Influences on Mass Media Content.* White Plains N.Y.: Longman

Siebel Newsoom, J. (2011). Miss Representation. A Documentary Film by Jennifer Siebel Newsoom, Girls' Club Entertainment. www.missrepresentation.org (Erişim: Ocak 2011).

Silverblatt, A. and E. M. Enright Eliceiri. (1997). *Dictionary of Media Literacy (*First edition). Westport, CT: Greenwood Publishing Group.

Silverblatt, A. and N. Zlobin. (2004). *International Communications A Media Literacy Approach (*First edition). New York: M.E. Sharpe Inc. Publishing.

Smith, F. (2008). How to: Use a Social Network for Learning. Edutopia, Cool Schools Project Learning. Supplement to Edutopia Magazine, The George Lucas Educational Foundation. www.edutopia.org (Erişim: Ocak 2011).

Smith, R. (2005). "Meanings and Messages". *Rhodes Journalism Review, 25*, 45-46. www.rjr.ru.ac.za/rjrpdf/rjr_no25/Meanings_messages.pdf (Erişim: Nisan 2009).

Sperry, C. (2010). Primary Goals. Project Look Sharp. Ithaca College. www.ithaca . edu/looksharp/?action=goals (Erişim: Mart 2010).

Sperry, S. and C. Sperry. (2006). Media Construction Of Presidential Campaigns: A Document-Based History Kit 2nd. Edition. New York: Project Look Sharp—Ithaca College. www.ithaca.edu/looksharp/?action= presidential (Erişim: Nisan 2007).

Standards Adopted. Ohio Educator Standards Board. http://esb.ode.state.oh.us/ communications/standards.aspx (Erişim: February 2010).

Stanovich, P. J. and K. E. Stanovich. (2003). Using Research and Reason in Education How Teachers Can Use Scientifically Based Research to Make Curricular Instructional Decisions, RMC Research Corporation, New Hampshire. www.nichd.nih.gov /publications/pubs/using_research_stanovich.cfm?renderforprint=1 (Erişim: Nisan 2010).

Strasburger, V. (2001). Children, Adolescents, Drugs, and the Media, 415-446. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Strasburger, V. C. and B. J. Wilson. (2002). *Children, Adolescents & Media (*First edition).Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Subrahmanyam, K., R. Kraut, P. Greenfield et. al. (2001). New Forms of Electronic Media pp.73-100. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Süss, D. and A. Hart. (2002). Media Education in 12 European Countries A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools, Zurich. http://e-collection.ethbib.ethz.ch/ecol-pool/bericht/bericht_246.pdf (Erişim: Şubat 2008).

Sweat, B. (2011). "Money Management 101". *Vertical Thought*, 14-15. January-March. Thomas Nelson, Inc.

Talamo, A. and M. Beatrice Ligorio. (2000, June). "Identity in the Cyberspace: The Social Construction of Identity Through Online Virtual Interactions". *1st. Dialogical Self Conference* 23-26 June, Nijmegen (NL).

Tapscott, D. (2009). *Growing up Digital.* Columbus OH: McGraw-Hill Professional Publishing.

Tarpley, T. (2001). Children, the Internet, and Other New Technologies, 547-556. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması-2: RTÜK Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı. Bilkent / Ankara. Şubat 2009.

The European Charter for Media Literacy. (2009). www.euromedialiteracy.eu (Erişim 08.09.2008).

The National Curriculum: Education Reform Act (1988). The National Curriculum, Parent Choice. www.talkeasy.co.uk/parent/inform/nc.html (Erişim 15.05.2010).

The Ontario Curriculum (1999) Ministry of Education and Training of Canada, *The Health and Physical Education.* Grades 9 and 10. www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/ secondary/grade9.html (Erişim 08.01.2009).

The Ontario Curriculum (2007-Revised) Ministry of Education and Training of Canada. *English.* Grades 9 and 10. www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/secondary/ grade9.html (Erişim 08.01.2009).

Thierer, A. (2008). Parental Controls and Online Child Protection: A Survey of Tools and Methods. The Progress & Freedom Foundation, Version 3.0. www.pff.org/ parentalcontrols (Erişim: Kasım 2010).

Thoman, E. (1990, July). "New Directions in Media Education". *An International Conference at the University of Toulouse*, France. The First Global Conference on Media Education. (Eds: E. Bevort, J. Savino, C. Bazalgette) Published by BFI, CLEMI and UNESCO in 1992.

Thoman, E. and T. Jolls. (2008). Literacy for the 21st. Century An Overview & Orientation Guide To Media Literacy Education. A Framework for Learning and Teaching in A Media Age. Second Edition. CML-Center for Media Literacy. www.medialit.org (Erişim: Mart 2010).

Thoman, E. and T. Jolls. (2010). About CML. Center for Media Literacy. www.medialit.org/about-cml (Erişim: Mart 2010).

Thompson, K. (2004). Social Pluralism and Post-Modernity. 564-571. *In*: Modernity: An Introduction to Modern Societies (Eds: S. Hall, D. Held, D. Hubert et.al.). Fourth Edition. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Toffler, A. (1980). *The Third Wave.* New York: William Morrow and Company, Inc.

Tovey, J. (2009). Teen Turn a New Page. Sydney Morning Herald, *Life&Style*, January 15. www.smh.com.au/lifestyle/lifematters/teens-turn-a-new-page-200904079vgq.html (Erişim: Mart 2009).

Tulodziecki, G. and G. Silke. (2007). "Media Literacy Education in the Federal Republic of Germany-Development and Current Situation". *Communicar*, *15 (*28), 61-68.

Turner, G. (2010). Approaching Celebrity Studies. *Celebrity Studies*, *1* (1), 11-20. www.informaworld.com/smpp/title~content=t794837843 (Erişim: Kasım 2010).

TÜİK-Türkiye İstatistik Kurumu. (2006). Kültürel Faaliyetlere Katılım ve Ayrılan Zaman 2006. Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 3221, Ankara. http://www.tuik.gov.tr/ Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=5&KITAP_ID=170 (Erişim 09.05.2009).

Türkoğlu, N. and M. Cinman Şimşek. (2007). "Medya Okuryazarlığı" (I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı 23-25 Mayıs 2005). *Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Konferans Bildiri Kitabı*. Kalemus Yayınları, İstanbul.

UNESCO Grunwald Declaration. (1982, January). *International Conference on Media Education*. UNESCO, Grunwald-Germany. www.informaworld.com/smpp/ content~db=jour~content=a792185779 (Erişim 30.06. 2010).

UNESCO Toulouse Conference (1990). "New Directions in Media Education". *UNESCO Convenes International Media Literacy Conference in Toulouse.* www. media-lit.org/reading-room/unesco-convenes-international-media-literacy-conference-toulouse (Erişim 28.06.2009).

UNICEF- Voice of Youth. Young People Speak Out in Albania, Voice of Youth. TROC-UNICEF. www.unicef.org/voy/explore/media/explore_2763.html (Erişim 11.03. 2009).

United Nations. (1995, April-May). "9th. Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders". A/CONF.169/9, Cairo, Mısır. www.asc41.com/ 9th%20UN%20Congress%20on%20the%20Prevention%20of%20Crime/9th_congress. htm (Erişim 19.05.2010).

USA Public Law. (2002, January). "The Elementary and Secondary Education Act: No Child Left Behind". Public Law 107-110. *107th. Congress.* www2.ed.gov/policy/ elsec/leg/esea02/107-110.pdf (Erişim 13.09.2010).

Vallocheril, G. S. (1997). *Media Literacy Education For Adolescents: Testing An Integrated Theory Of Media Literacy.* Marquette University. Doctoral Dissertation. Milwaukee-Wisconsin.

van der Linde, F. (2010). "The Necessity of a Media Literacy Module Within Journalism or Media Studies Curricula". *Global Media Journal-African Edition, 4* (2), 212-227.

Vivian, J. (2001). *The Media of Mass Communication.* Needham Heights, MA: Allyn & Bacon A Pearson Education Company.

Voice of Youth-UNICEF. Policies Pedagogies TROC, Young People Speak Out in Albania. www.unicef.org/voy/explore/media/explore_2763.html (Erişim 20.03.2009).

Volcic, Z. (2003). "Who Wants to be a Media Literate? Locating Media Research Methods and Applying them to the 'Media Literacy' Concept". *Croatian Journal for Journalism and the Media, 9* (2), 35-66. Croatia. http://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:162409 (Erişim: Kasım 2010).

Wallman, K. (2008). Media and Intellectual Property Issues, pp. 31-46. In: Media and Values: Issues of Content, Community and Intellectual Property. (Eds. R. P. Adler, D. Clark, K. Wallman). The Aspen Institute Communication and Society Program: Washington, DC.

Wang, X. (2007). For the Good of Public Health or for Political Propaganda: People's Daily's Coverage of the Severe Acute Respiratory Syndrome Epidemic. (Dummy Coding). *China Media Research, 3* (3). www.ats.ucla.edu/stat/mult_pkg/faq/ general/dummy.htm (Erişim: Eylül 2009).

Wartella, E. and N. Jennings. (2001). Hazards and Possibilities of Commercial TV in the Schools, 309-322. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). Sage Publications.

Watt, D. (2008). "Challenging Islamophobia Through Visual Media Studies: Inquiring Into a Photograph of Muslim Women on the Cover of Canada's National News Magazine". *Studies in Media & Information Literacy Education, 8* (2), 1-14. University of Toronto Press.

Welles, O. (1995). *Yurttaş Kane.* (Çev. Nijat Özön). Ankara: Bilgi Yayınevi, Adalet Matbaacılık.

Whitehead, A. N. (1925). *Science and the Modern World.* The New American Library Mentor Books.

WHO (1988). World Health Organization Education for Health-A Manual on Health Education in Primary Health Care, Geneva. www.greenstone.org/greenstone3/nzdl?a=d&d=HASH017e92b3f18409f89a3d013a.8.2&c=hdl&sib=1&ed=1&p.s= ClassifierBrowse&p.sa=&p.a=b&p.c=hdl (Erişim 10.01.2010).

Wilson, C. and B. Duncan. (2009). Implementing Mandates in Media Education: The Ontario Experience, 127-140. *In*: Mapping Media Education Policies in the World: Visions, Programmes and Challenges (Eds: D. FrauMeigs, J. Torrent). United Nations Alliance of Civilizations Grupo Comunicar Yayını.

Wolf, T. M. and J. A. Cheyne. (1972). "Persistence of Effects of Live Behavioral, Televised Behavioral, and Live Verbal Models on Resistance to Deviation". *Child Development*, *43* (4), 1429-1436.

Worsnop, C. M. (1999). *Screening Images: Ideas for Media Education.* Mississauga, Canada: Wright Communications.

Wresch, W. (1999). *Disconnected: Haves and Have-nots in the Information Age.* New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.

Yalçın, S. (Ocak, 2007). "Yazılı, Görsel Medya ve Şiddet". *Basın Yayında Çocuk Sağlığı Sempozyumu.* Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi Toplantı Salonu, Ankara. s.22-28.

Yates, B. (1997). Media Literacy: A Health Education Perspective. University of Florida College of Journalism and Communications Graduate Division, Educational Resources Center, U.S. Department of Education. www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/ search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=ED415568&ERIC ExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED415568 (Erişim: Haziran 2010).

Yoon, J. (2007). Media Education: Benefits for Students and Teachers at Alternative High Schools. Temple University, AMLA 2007 Research Summit. http://namle.net/ national-conference/2007-media-literacy-education-research-summit4/2007-research-summit/2007-research-summit-toc (Erişim: Haziran 2010).

YouAreHere: "*The Truth, the Whole Truth, and Nothing But...*" Parents and Teachers Program. Federal Trade Commission. www.ftc.gov/bcp/edu/microsites/youare here/pages/parents_and_teachers.html (Erişim 16.12.2010).

Yüksel, E. (2007, June). "The Cartoon Image of Turkey and U.S. Relationships: An Analysis on Political Cartoons on the Historical Voting of March 1, 2003". (*Communication in the Millennium,* June 16-18, Indiana University, Bloomington-U.S.A). pp. 108-123.

Yüksel, E. (2010). *Medya ve Habercilik*, Konya: (1. Basım). Çizgi Kitabevi Yayınları.

Zimic, S. (2009). Not so 'Techno-savvy': Challenging the Stereotypical Images of the 'Net Generation. *Digital Culture &Education*, *1* (2), 129-144. www.digital cultureandeducation.com/cms/wp-content/uploads/2010/01/dce1020_zimic_2009.pdf (Erişim: Ağustos 2010).

Zoll, M. H. (2009). News Literacy Classes Graduate Media-Savvy Students. www. berkshirepublishing.com/ans/HTMView.asp?parItem=S031000388A (Erişim: Mart 2009).

Bu kitap ile ilgili her türlü yorum ve eleştirilerinizi
e-mail yoluyla yazara iletebilirsiniz:
ibilici@yandex.com.tr

Genişletilmiş 4. Basım

MESLEK ETİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Nuran Öztürk Başpınar
Öğr. Gör. Demet Çakıroğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 11
MESTEK Dizi No.: 1
ISBN: 978-605-5426-10-1
© Genişletilmiş 4. Basım, Şubat 2017

MESLEK ETİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Nuran Öztürk Başpınar
Öğr. Gör. Demet Çakıroğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öztürk Başpınar, Nuran., Çakıroğlu, Demet.
Meslek Etiği / *Nuran Öztürk Başpınar - Demet Çakıroğlu*
Genişletilmiş 4. Basım, XII+244 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-5426-10-1
1. Etik 2. Ahlak 3. Meslek Etiği

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: ETİK VE AHLAK 1
1.1. ETİK VE AHLAK KAVRAMLARI 1
1.1.1. Etik Kavramı 2
1.1.2. Etiğin Temel Kavramları 9
1.1.3. Ahlak Kavramı 11
1.1.4. Ahlak Felsefesi 13
1.1.5. Etik ve Ahlak İlişkisi 15
1.1.6. Ahlaki Değerler 17
1.1.7. Ahlaki Gelişim Süreci 18
1.1.8. Etik Kuralları 21
1.1.9. Etik Toplum İlişkisi 26
1.1.10. Etik Davranışlara Uygun Davranışların Sonuçları 28
1.1.11. Bireyde Etik Davranışı Etkileyen Faktörler 30
1.2. ETİK SİSTEMLERİ 32
1.2.1. Amaçlanan Sonuç Etiği 33
1.2.2. Kural Etiği 34
1.2.3. Toplumsal Sözleşme Etiği 35
1.2.4. Kişisel Etik 36
1.2.5. Sosyal Yaşam Etiği 39
1.3. AHLAKIN OLUŞUMUNDA ROL OYNAYAN FAKTÖRLER 41
1.3.1. Kültür 41
1.3.2. Normlar 44
1.3.2.1. Hukuki Normlar 46
1.3.2.2. Ahlak Normları 48
1.3.2.3. Dini Normlar 49
1.3.3. Örf ve Adetler 49
1.3.4. Değerler 51
ÖRNEK OLAY 54
BÖLÜM ÖZETİ 55
ÖRNEK OLAYIN ÖNERİLEN YANITI 57

Bölüm 2: MESLEK ETİĞİNE UYMA 59
2.1. MESLEK ETİĞİ 59
2.1.1. Meslek Etiği Kavramı 60
2.1.2. Mesleki Etik İlkeler 63
2.1.3. Mesleğe Bağlılık 70
2.1.4. İş Hayatında Etik ve Etik Dışı Konular 72
2.1.5. İş Hayatında Etik İlkeler 76
2.1.6. Yönetsel Etik ve Etik Dışı Davranışlar 101
2.1.7. Ahlaki Karar Alma Yapısı 133
2.1.8. İş Yerinde Etik Olmayan Davranışların Çözümlenmesi 135
2.1.9. Etik Olmayan Davranışların Önlenmesi 142
2.1.10. İş Yerinde Etik Davranışlara Örgüt Kültürünün Etkisi 145
2.1.11. İş Yerinde Etik Bir İklim Oluşturulması 147
2.1.12. İş Yerinde Meslek Etiğine Uygun Ortamda Çalışma 148
2.1.13. İş Ahlakına Uygun Koşulların İşe ve İş Yerine Etkisi 152
2.1.14. İş Ahlakına Uygun Koşulların Çalışanlara Etkisi 154
2.2. MESLEKİ YOZLAŞMA VE MESLEK HAYATINDA ETİK DIŞI DAVRANIŞLARIN SONUÇLARI 155
2.2.1. Yozlaşma 155
2.2.2. Mesleki Yozlaşma 156
2.2.3. Toplumsal Yozlaşmanın Nedenleri 157
2.2.4. Mesleki Yozlaşma ve Etik Dışı Davranışların Sonuçları 160
2.3. SOSYAL SORUMLULUK 173
2.3.1. Sosyal Sorumluluğun Tanımı 173
2.3.2. Sosyal Sorumluluk Türleri 174
2.3.3. İşletmenin Sosyal Sorumluluk Yönleri 176
ÖRNEK OLAY 183
BÖLÜM ÖZETİ 185
ÖRNEK OLAYIN ÖNERİLEN YANITI 188

Bölüm 3: ÖRNEK OLAYLAR 189
3.1. ÖRNEK OLAY YÖNTEMİ 189
3.1.1. Örnek Olay Yönteminin Amacı 190
3.1.2. Örnek Olay Yönteminin Yararları 191
3.1.3. Örnek Olay Yönteminin Sınırlılıkları 192
3.2. ÖRGÜT YÖNETİMİNDE ÖRNEK OLAY ANALİZİ 192
3.3. MESLEK ETİĞİ VE ÖRNEK OLAY ANALİZİ 193
ÖRNEK OLAY 1 194
ÖRNEK OLAY 2 194
ÖRNEK OLAY 3 195
ÖRNEK OLAY 4 196
ÖRNEK OLAY 5 198
ÖRNEK OLAY 6 198
ÖRNEK OLAY 7 199

ÖRNEK OLAY 8 200
ÖRNEK OLAY 9 201
ÖRNEK OLAY 10 202
ÖRNEK OLAY 11 203
ÖRNEK OLAY 12 204
ÖRNEK OLAY 13 205
ÖRNEK OLAY 14 205
ÖRNEK OLAY 15 206
ÖRNEK OLAY 16 207
ÖRNEK OLAY 17 207
ÖRNEK OLAY 18 208
ÖRNEK OLAY 19 208
ÖRNEK OLAY 20 209
ÖRNEK OLAY 21 209
ÖRNEK OLAY 22 210
ÖRNEK OLAY 23 211
ÖRNEK OLAY 24 211
ÖRNEK OLAY 25 213
ÖRNEK OLAY 26 214
ÖRNEK OLAY 27 215
ÖRNEK OLAY 28 217
ÖRNEK OLAY 29 217
ÖRNEK OLAY 30 218
ÖRNEK OLAY 31 219
ÖRNEK OLAY 32 220
ÖRNEK OLAY 33 221
ÖRNEK OLAY 34 222
ÖRNEK OLAY 35 222
ÖRNEK OLAY 36 223
ÖRNEK OLAY 37 223
ÖRNEK OLAY 38 224
ÖRNEK OLAY 39 225
ÖRNEK OLAY 40 226
ÖRNEK OLAY 41 226
ÖRNEK OLAY 42 227
ÖRNEK OLAY 43 228
ÖRNEK OLAY 44 228
ÖRNEK OLAY 45 229
ÖRNEK OLAY 46 229
ÖRNEK OLAY 47 230
ÖRNEK OLAY 48 230

ÖRNEK OLAY 49 231
ÖRNEK OLAY 50 231
BÖLÜM ÖZETİ 232
AYRINTILI ETİK LİSTESİ: AHLAKİ İNANÇLARINIZI KEŞFEDİN! 233

EK 233

KAYNAKÇA 241

KAYNAKÇA

ARSLAN, M. (2001). **İş ve Meslek Ahlakı.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

AŞÇIGİL, S. (2001). **İş Etiği: Eski Sorunlar, Yeni Yaklaşımlar**. İstanbul: Fes Yayıncılık.

BROWNE, N., MEYER, A., WILLIAMSON, C. (2004). **Practical Business Ethics For The Busy Manager**. New Jursey: Prentice Hall.

COOKE, Robert Allan (1991). **Danger Signs of Unethical Behoviour: How to Determine if Your is at Ethical Risk,** Journal of Business Ethics, 10.

ÇAKIREL, Y., TENGİLİMOĞLU, D., ÇAKIREL, Ö. (2010). **Mesleki Etik Kapsamında Etik ve Etik Kodların Büro Çalışanlarının İş Doyumuna Etkisi.** (2010). 9. Uluslararası Katılımlı Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi. Erzurum.

DÖKMEN, Ü. (2005). **Küçük Şeyler**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

ELÇİ, M. **Örgütlerde Etik İklimin Personelin Vatandaşlık Davranışlarına Etkileri.** (2005). Doktora Tezi. Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

HALICI, A. **İşletme İşlevleri Açısından İş Etiği ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında İşlem Gören İşletmelere Yönelik Bir Araştırma.** (2000). Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

HINMAN, L.(2008). **Ethics**. USA: Thomson.

GORDON S., (1988). **Practical Ethics**. AMA Membership Pub., New York

GÖKALP, N. (2010). **Duygu ve Etik**. Ankara: Ebabil Yayıncılık.

GÖRAL, G. (2004). Yöneticiler ve Yönetici Asistanları-Yönetimde Armoni. İstanbul: Dharma Yayınları.

GÜNEY, S. (2001). **Yönetim ve Organizasyon**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KALE, N. (2004). **Etik Sorunsallar ve Eğitim**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

KARAKÖSE, A., ÖZKANAN, A. (2010) **Etik Uygulamaların Çalışan Motivasyonu Üzerine Etkisi:Türk Patent Enstitüsü Örneği.** 9. Uluslararası Katılımlı Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi. Erzurum.

KESKİN, N., MARŞAP, A. (2010). **Evrensel Etik ve Etik Kodların Büro Çalışanlarının İş Doyumuna Etkisi.** 9. Uluslararası Katılımlı Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi. Erzurum.

KIREL, Ç. (2000). **Örgütlerde Etik Davranışlar, Yönetimi ve Bir Uygulama Çalışması.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları.

KREITNER, R., KINICKI A. (1997). **Organizational Behavior,** New York: Irwin Mc. Graw Hill.

ASCLACH C., SCHAUFELİ W., LEİTER, M. (2001). **Job Burnoun,** Annual Review of Psycholog, Volume: 52.

MUCUK, İ. (2005). **Modern İşletmecilik**. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

ONGUN, S. **İşletmelerde İş Etiği Açısından Örgütsel Değişim Süreci ve Türk İş Gücünün İş Etiğine Yaklaşımı İncelenerek Türkiye'deki Değişimin Değerlendirilmesi.** (2006) Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ORHAN, F. **Sağlık Hizmetlerinde Etik Boyut: Hastanelerde Çalışan Personelin Etiksel Sorunlara Yaklaşımlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması** (2007) Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZTÜRK BAŞPINAR, N. (2003). **Büro Yönetimi ve Sekreterlikte Örnek Olay Analizi**. Ankara: Nobel Yayınevi.
ÖZTÜRK BAŞPINAR, N. **Sekreterlik Etik İlkeleri** (2000) 1.Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Eğitimi Kongresi, Antalya.
ÖZTÜRK BAŞPINAR, N. (2008). **Temel Sekreterlik.** Eskişehir: AÖF Yayın No: 927.
ÖZTÜRK BAŞPINAR, N. (2008). **Yönetici Asistanlığı**. Eskişehir: AÖF Yayın No: 985.
ÖZTÜRK BAŞPINAR, N. (2010).**Yönetici Sekreter Gözüyle-Yönetici Sekreterliğinden Yönetici Asistanlığına**. Ankara: Nobel Yayınevi.
PETERSON, D. (2002). **The Relationship Between Unethical Behavior and The Dimensions of THE Ethical Climate Questionairre.** Journal Of Business Ethics.
SHEA, Gordon F. (1988). **Practical Ethics**, NewYork*:* AMA Membership Pub.
SÖKMEN, A. (2003).**Yönetici Etik Davranış ve Eğitimin Sınır Birim İşgörenleri Tarafından Değerlendirilmesi:Ankara'daki Dört ve Beş Yıldızlı Konakllmam İşletmelerinde Ampirik Bir Uygulama.** (2003). Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
SÜRGEVİL, O.**Tükenmişlik ve Tükenmişliği Etkileyen Faktörler:Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama** (2005) Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
ŞİMŞEK, B. **Yöneticilerin Çalışanlarına Karşı İş Eriğine Yönelik Değerlerinin Tespit ve Analizine İlişkin Bir Çalışma** (1999). Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
TENGİLİMOĞLU, D. (2001). **Sağlık Kuruluşlarında Halkla İlişkiler**. Ankara: Gazi Kitabevi.
TENGİLİMOĞLU, D., ATİLLA, A., BEKTAŞ, M. (2009). **İşletme Yönetimi**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
TENGİLİMOĞLU, D., TUTAR, H. (2003). **Çağdaş Büro Yönetimi**. Ankara: Gazi Kitabevi.
TEPE, H. (2000). **Etik ve Mesleki Etikleri**. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
TINAZ, P. (2008). **İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing).** İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
TREVINO, L., NELSON, K. (2004). **Managing Business Ethics**. USA: John Wiley & Sons.
TUNCER, D., AYHAN D., VAROĞLU, D. (2008).**Genel İşletmecilik Bilgileri**. Ankara: Siyasal Kitabevi.
TUTAR, H. (2010**). İşletme Yönetimi**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
TUTAR, H. (2004). **İşyerinde Psikolojik Şiddet**. Ankara: Platin Yayıncılık.
TÜRK, S.(2007). **Örgüt Kültürü ve İş Tatmini**. Ankara: Gazi Kitabevi.
UN&WB. (2007). **Stolen Asset Recovery (StAR) Initiative: Challenges, Opportunities, and Action Plan.** Washington DC: The World Bank.
URAL, T. (2003). **İşletme ve Pazarlama Etiği**. Ankara: Detay Yayıncılık.
USLU, D. (2008). **Bilişsel Esneklik:Tıp Etiği Uygulaması.** 7. Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi Bildiri Kitabı..Trabzon.
UYSAL, A.**Pazarlama İletişiminde Etik ve Kurumsal Toplumsal Sorumluluk** (2007). Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
YAMAN, E. (2009).**Yönetim Psikolojisi Açısından İşyerinde Psikoşiddet-Mobbing-**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
YÜKSEL, Ö. (2006). **Davranış Bilimleri.** Ankara: Gazi Kitabevi.
http://www.acikogretim.gen.tr/orgutsel-davranis-notlari.
http://www.ailevadisi.net/saglik-genel/184553-kim-demis-bizim-ispanak-demir-deposu-diye.html
akademik.maltepe.edu.tr/.../Yozlaşma%20Olarak%20Yolsuzluk.doc
http://www.aktuelpsikoloji.com/haber.php?haber_id=8312
http://www.anayasa.gen.tr/laiklik.htm
http://www.anlambilim.net/aciklik-nedir-2335.htm
http://www.anlambilim.net/kultur-nedir-2083.htm
http://nedir.antoloji.com/sorumluluk/

archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/.../05-%2057VeysiSevig.doc.
http://www.arge.com/Hizmetlerimiz/YonetimdeKalite/KaliteNedir/KaliteNedir.aspx
http://www.atamizindeyiz.com/03/ata04.htm.
http://www.atillagirgin.net/makaleler/mak_taraf.htm
http://www.bizimelbistangazetesi.com/yazar.asp?yaziID=6234
http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=39784
http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=45152
http://www.canaktan.org/din-ahlak/ahlak/ahlak-felsefesi/ahlak-felsefesi.htm
http://www.cayd.org.tr/Egitim/HemEg2.html
www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/108.doc
www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/146.doc)
http://www.colorado.edu/geography/gfda/resources/professionalethics/Hay_Steps%20to%20Resolving%20an%20Ethical%20Dilemma.pdf
http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=143000
http://cygm.meb.gov.tr
http://cygm.meb.gov.tr/.../meslekigelisim/moduller/meslek_etigi.pdf-). http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/meslekigelisim/moduller/meslek_etigi.pdf. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/997/12134.pdf
.http://www.dernekler.gov.tr
http://dogancuceloglu.net/index.php?sayfa=icerik_goster&id=405
http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=5520&baslik=siddetin_tanimi_
http://www.erpakademi.com/2010/01/10/sosyal-sorumluluk-kavraminin-tanimi-ve-onemi/
(http://info.worldbank.org/etools/docs/library/57525/csr_dmframeworks.pdf)
(http://managementhelp.org/businessethics/10-Step-Method-Short-Version.pdf)
http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/meslekigelisim/moduller/meslek_etigi.pdf
http://www.esef.gazi.edu.tr/html/yayinlar/15_pdf/15-c.pdf http://www.etik.gov.tr/duyurular/etikgunuvehaftasi.htm
www.etikturkiye.com/etikfile/sunum/mesleki_etik.pps
http://www.felsefe.gen.tr/dogmatizm_nedir_ne_demektir.asp
http://filozof.net/Turkce/felsefe-akimlari/
http://www.finanstrend.com/haber/61154/BP'ye-bilgi-saklama-su%C3%A7lamas%C4%B1
http://www.forumlopedi.net/demokrasi_ve_insan_haklari/laiklik_nedir_laikligin_esaslari_nelerdir-t12392.0.html
http://www.golajans.com/artikel.php?artikel_id=45
http://haber.mynet.com/detay/guncel/etik-kurulu-rusvet-tarifesi/503677
http://www.haber7.com/haber/20090606/Yobazlik-Her-yerde-herkeste.php
http://www.hatunca.net/content/view/16/59/
home.anadolu.edu.tr/~guneszeytinoglu/ppt/kultur.ppt
http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/zimmet_irtikap.htm
http://iibf.karaelmas.edu.tr/sbd/makaleler/1303-9245/200804007177193.pdf
http://iibf.sdu.edu.tr/dergi/files/2008-1-20.pdf
http://ilef.ankara.edu.tr/etik/ayrimcilik-ve-medya/
http://www.ilkokuma.com/belirli_gun/15-turk_mallari_haftasi.htm
www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/download/.../266-
http://www.insankaynaklari.com/makaleler
http://www.jnj.com/who_is_in/cr_turkey.html
http://www.kadinlaricin.net/cocuk/kotu-aliskanliklar.htm
http://www.kariyerinfo.com/content.asp?T=57&S=62&I=88.
http://www.kigem.com/content.asp?bodyID=4087
http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020602/1018.
http://www.koc.com.tr/tr-TR/Corporate/VisionValues/

http://www.kongar.org/makaleler/mak_kam.php
http://www.kordsa.com.tr/media/downloads/is_etigi/turkce.pdf
http://www.memurlar.net/haber/24010/
http://www.mevzuatdergisi.com/2005/03a/02.htm
http://www.mevzuatdergisi.com/2005/04a/01.htm.
http://www.mevzuatdergisi.com/2005/06a/08.htm
http://www.mtk.gov.tr/Detay.aspx?contentID=188
http://muhasebedersleri.com/ekonomi/isletme.html
www.nazilliram.gov.tr/.../etik%20davranış%20ilkeleri.ppt%203.ppt
http://www.nedirnedemek.org/erdem_nedir
http://www.nedirnedemek.org/sorumluluk_nedir.
http://www.nedirnedemek.org/yeterlik_kipi_nedir
www.nevsehirsmmmo.org.tr/upload/dosya/4%20.ppt).
http://notoku.com/etik-kavraminin-tanimi/
http://www.odevarsivi.com/dosya.asp?islem=gor&dosya_no=101259
http://www.peryon.org.tr/ppt/etikkurul/kongre_sunum_konsolide04102006.pdf
www.piyaportal.de.
http://www.radikal.com.tr
www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der76m5.pdf)
http://sbe.dpu.edu.tr/21/17.pdf.
http://www.stargazete.com/ekonomi/-yolsuzlugun-onlenmesi-icin-etik-projesi-http://www.stratejikboyut.com/haber/politik-yozlasmanin-insan-uzerindeki-etkisi--28466.html.
http://www.sonnoktagazetesi.com/v2/HaberAyrinti.asp?ID=13902
http://sosyalbilimler.cukurova.edu.tr/tez/800/.
http://sozluk.bilgiportal.com/nedir
http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/dogmatik
http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/sevgi.
http://tdkterim.gov.tr/bts/.
http://www.timeturk.com/tr/makale/toktamis-ates/hukuilik-ve-yasallik.html.
tusiad iş etiği raporu.pdf.
http://www.turkcebilgi.com/eşitlik/ansiklopedi#ansiklopedi
http://www.turkcell.com.tr
http://www.turkhukuksitesi.com/makale_493.htm
http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=4377
http://www.tv8.com.tr/scripts/news/detail.asp?NewsID=60610&page=detail&type=news
http://www.urundergisi.com/makaleler.php?ID=240
http://www.umutdolu.com/egitim-kultur/hukuk/esitlik-ilkesi.asp
http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Evrensel_Bildirgesi
http://tr.wikipedia.org/wiki/Egoizm-
http://tr.wikipedia.org/wiki/Emek.
http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stismar
http://tr.wikipedia.org/wiki/Laiklik..
http://tr.wikiquote.org/wiki/%C3%96l%C3%BCler_Kitab%C4%B1http://www.turkce-bilgi.com/egoizm/ansiklopedi#ansiklopedi
yayin.todaie.gov.tr/goster.php?Dosya=MDUxMDQ5MDQ5
http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi58/sahin.htm.
http://www.frmtr.com/pedagoji-staj-ders-notlari/1445460-ornek-olay-yontemi.html

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

YÖNETİCİ HEMŞİRELİĞE
Giden Yolda Adım Adım…

Saliha Koç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1457
Sağlık Bilimleri / Hemşirelik No.: 16
ISBN : 978-605-320-363-6
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Mayıs 2017

YÖNETİCİ HEMŞİRELİĞE GİDEN YOLDA ADIM ADIM…
Saliha Koç

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Koç, Saliha.
Yönetici Hemşireliğe Giden Yolda Adım Adım… / *Saliha Koç*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, VI+318, s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-363-6
1. Yönetici Hemşirelik 2. Kişisel Farklılık 3. Profesyonel Bakım Modelleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm
Döner Kapı: Yüksek Personel Devri 1

2. Bölüm
Kişisel Farklılığı Benimseyin 5

3. Bölüm
Yönetici Hemşire ve Liderlerlik Özelliklerinin Geliştirilmesi 37

4. Bölüm
Çalışanımız - Aile Dostu Politika ve Uygulamalarımız 63

5. Bölüm
Profesyonel Bakım Modellerinin Geliştirilmesi 89

6. Bölüm
Kaliteli İş Yeri İçin Sistem Kurma ve Geliştirme Uygulaması 117

7. Bölüm
Disiplinler Arası İş Birliğinin Sağlanması 167

8. Bölüm
Profesyonel Gelişim 191

9. Bölüm
Kalıcılığı Teşvik Eden Takdir ve Ödül Programları 207

10. Bölüm
Akademik Yol Haritası Hazırlama 237

11. Bölüm
Ölçmenin Önemi Ölçü Biriminin Gücü 251

12. Bölüm
Personel Alırken Yapılması ve Yapılmaması Gerekenler 263

13. Bölüm
Sağlık Sektörü Dışındaki İş Hayatı Nasıldır? 273

14. Bölüm
Yoğun Tempoya Rağmen Ruh-Beden Sağlığını Korumak 283

Herhangi bir staf hemşirenin sorumlu hemşire olabilmesi için bilgi ve becerinin yanı sıra, hasta bakımında 3-6 yıl arası bir tecrübe edinmiş olması gerekmektedir. Hemşirelik terfi sisteminde adını sıklıkla duyduğumuz "yetkinlik" staf hemşirenin sorumlu hemşireliğe uzanan yolculuğunda elzemdir. Aday sorumlu hemşirenin istenen vasıfları bulundurması hâlinde sorumlu hemşirelik sürecinin merkez noktası oryantasyon programı başlamaktadır. Oryantasyon programı sorumlu hemşirenin kendi ve çalışan sorumluluklarını öğrendiği bir aşama olduğundan, en fazla üzerinde durulması gereken noktadır. Aksi hâlde, sorumlu hemşirenin ünitede uygun olmayan kadro planı yapıp ile etkin olmayan kararlar alması olasıdır. Bu nedenle de konunun uzmanlarınca önerilen kapsamlı bir oryantasyon programıdır.

"Çalışan sayısındaki yetersizlik" ülkemizde ve dünya genelinde muzdarip olduğumuz bir konudur ve hastanelerindeki yüksek turnover oranı ile son derece ilişkilidir. Sorumlu hemşirenin yönettiği süreçlerden olan kadro planlama ve işte tutundurma kampanyaları yalnızda imkân dâhilinde yapılıyor olduğundan, yetersiz kadro ve yüksek turnover sorumlu hemşireyi demotive edip, ünite yönetiminde ciddi bir iş yükü olmaktadır. Öte yandan sorumlu hemşirelerimizin en fazla memnuniyet duyduğu alanlardan olan "kurum içi profesyonel gelişim olanakları" ve "kurumsal yapılaşma" sorumlu hemşirenin iş devamlılığı ve motivasyonu açısından önem teşkil etmektedir.

Alan yönetimindeki sorumlu hemşirelerin motivasyonu, çalışan motivasyonu ile doğru orantılı olduğundan, kurumun ünite içerisinde motivasyonun sağlanıp yaygınlaşması için gereken aksiyonu alabilmelidir. Bunun içinde sorumlu hemşirelerin gerek yaşadığı sıkıntılar gerekse ihtiyaç duyduğu elementler göz önüne alınmalıdır. Bir metafor yapacak olursak ünite ve sorumlu hemşire arasındaki ilişki, uçak ile kule arasındaki ilişkiden farksız olduğundan sisteme etkileri elzemdir.

Kaynaklar

PLATT, J. F., & FOSTER, D. (2008). Revitalizing the charge nurse role through a bespoke development programme. Journal of Nursing Management. 16, 853-857.

SHERMAN RO, SCHWARZKOPF R, & KIGER AJ. (2011). Charge nurse perspectives on frontline leadership in acute care environments. ISRN Nursing. 2011.

BLAKE N., YOUNG C., 2013, How To Be an Effective Charge Nurse[online], Nursing Advance Web, http://nursing.advanceweb.com/Continuing-Education /CE-Articles/How-to-Be-an-Effective-Charge-Nurse.aspx. [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

BENNIS, W., & NANUS, B. (1985). Leaders: Strategies for taking charge. New York: Harper & Row In: BLAKE N., YOUNG C., 2013, How To Be an Effective Charge Nurse[online], Nursing Advance Web, http://nursing.advanceweb. com/ Continuing-Education/CE-Articles/How-to-Be-an-Effective-Charge- Nurse. aspx. [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

Connelly LM, Yoder LH, Miner-Williams D. A qualitative study of charge nurse competencies.MEDSURG Nursing. 2003;12(5):298–306.

KOUZES, J.M., & POSNER, B.Z. (1995). The leadership challenge: How to keep getting extraordinary things done in organizations. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Nursing Times. (2013). Nursing a safer future: How nurses are using proactive approaches to manage patient safety. The Health Foundation Inspring Improvement, http://www.nursingtimes.net/Journals/2013/07/03/b/e/t/HealthFoundation.pdf . [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

Northern Ireland Practice and Education Council for Nursing and Midwifery. (2013).Leading Care Supporting Ward Sisters/Charge Nurses Career Pathway. http://www.nipec.hscni.net/wardsister/career-pathway.html . [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

EDMONSON, C., (Sept 30, 2010) "Moral Courage and the Nurse Leader" OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing Vol. 15, No. 3, Manuscript 5.

MATTHEWS, J.(2010). When Does Delegating Make You a Supervisor?. OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing Vol. 15, No. 2.

Stressed Out Nurses Weekly.(2009). In the know: Traits for taking charge as a charge nurse. http://www.hcpro.com/NRS-226602-4931/In-the-know-Traits-for-taking-charge-as-a-charge-nurse.html . [Ziyaret Tarihi: 23 Ekim 2013].

SHERMAN RO, .(2012). Charge Nurse Series Part 1-2-3-4-5. http://www. emergingrnleader.com/tag/charge-nurse/. [Ziyaret Tarihi: 23 Ekim 2013].

BERBARIE, T. L. (2011). Charge nurse program builder: tools for developing unit leaders. Marblehead, MA, HCPro.

DOHERTY, C. (2003). Modernization: The role of ward sisters and charge nurses. Nursing Standard, 17(52), 33–35.

SHERMAN, R.O. (2005). Don't forget our charge nurses. Nursing Economics, 23(3), 125–143.

CONNELLYMAHLMEİSTER, L. (1999). Professional accountability and legal liability for the team leader and charge nurse. JOGNN, 28(3), 300-309.

CONNELLY, L.M., YODER, L.H., & MİNER-WİLLİAMS, D. (2000). Recruitment and retention report. Hidden charges.Nursing Management, 31(5), 27–29.

KRUGMAN, M., & SMİTH, V. (2003). Charge nurse leadership development and evaluation.Journal of Nursing Administration, 33(5), 284-492.

SHERMAN, R. & EGGENBERGER, T. (2009). Taking charge: What every charge nurse needs to know. Nurses First, 2(4), 6-10.

HUGHES, C., & KRİNG, D. (2005). Consistent charge nurses improve teamwork. Nursing Management, 36(10), 16.

MOSS J., XİAO Y., & ZUBAIDAH S. (2002) The operating room charge nurse: coordinator and communicator... reprinted from the proceedings of the 2001 AMIA Annual Symposium, with permission. Journal of the American Medical Informatics Association, 9(6): Suppl: S70-4.

HINKLE, M. & HINKLE, B. (1997a). Priorities of the charge nurse: part 1. Supervisor Nurse, 8(11), 47-54.

HINKLE, M. & HINKLE, B. (1997b). Priorities of the charge nurse: part 2. Supervisor Nurse, 8(12), 41-45

LEWIS, T. (1990). The hospital ward sister: professional gatekeeper. Journal of Advanced Nursing, 1, 808-818.

NOLL, M., HIX, C. & HAWLEY, D. (1989). Re-evaluating the role of the charge nurse. Dimensions of Critical Care, 8(5), 298-309.

FLYNN, J. P., PRUFETA, P. A., & MINGHILLO-LIPARI, L. (2010). Cultivating quality: An evidence-based approach to taking charge. AJN, 110(9), 58-63.

CHANG, E. M., HANCOCK, K. M., JOHNSON, A., DALY, J., & JACKSON, D. (2005). Role stress in nurses: Review of related factors and strategies for moving forward.Nursing & Health Sciences. 7, 57-65.

AIKEN, L.H., CLARKE, S.P., SLOANE, D.M., SOCHALSKI, J.A., BUSSE, R., CLARKE, H., … SHAMIAN, J. (2001). Nurses' reports on hospital care in five countries. Health Affairs, 20(3), 43–53.

CASTLEDINE G. (2001). Ward sister/charge nurse: The key role in nursing. British Journal of Nursing, 10(22), 1495.

ENDACOTT, R. (1999). Roles of the allocated nurse and shift leader in the intensive care unit: Findings of an ethnographic study. Intensive and Critical Care Nursing, 15(1), 10–18.

AMBROSE, J.M. (1995). Orientation to the charge nurse role. Nursing Management, 26(11), 63–64.

BLAKE, R.R., MOUTON, J.S., & TAPPER, M., et al. (1981). Grid Approaches

for Managerial Leadership in Nursing. St. Louis: C.V. Mosby

CRONIN-STUBBS, D. (1976). Job satisfaction and dissatisfaction among new graduate staff nurses: an application of Herzberg's theory. Thesis (M.S. in nursing)--University of Illinois at the Medical Center, 1976.

HERZBERG, F. (1966). Work and the nature of man. Cleveland, OH: World Publishing Company.

SLOCUM JW JR, SUSMAN GI, & SHERIDAN JE. (1972). An analysis of need satisfaction and job performance among professional and paraprofessional hospital personnel. Nursing Research. 21.

HENDREN, R., (2010). Nursing's growing role. HealthLeaders Media Retrieved on 4/21/12 from: http://www.healthleadersmedia.com/print/MAG-253720/ Nursings-Growing-role

PLATT, J. F., & FOSTER, D. (2008). Revitalizing the charge nurse role through a bespoke development programme. Journal of Nursing

DEVLETLERİN EGEMEN EŞİTLİĞİ
Bir Uluslararası İlişkiler Miti

Dr. Metin Çelik

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1684
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler No.: 058
ISBN : 978-605-320-591-3
© 1. Basım, Ocak 2017

DEVLETLERİN EGEMEN EŞİTLİĞİ: BİR ULUSLARARASI İLİŞKİLER MİTİ
Dr. Metin Çelik

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çelik, Metin.
Devletlerin Egemen Eşitliği: Bir Uluslararası İlişkiler Miti / *Metin Çelik*
1. *Basım, VIII+380, s., 13,5x19,5 mm*
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-591-3
1. Egemen Eşitlik 2. Siyasi Mit 3. BM Sistemi 4. Uluslararası İlişkiler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ZEMİNİ 19

1.1. Mit ve Siyasi Mit Tartışmaları 19
1.1.1. Mit: Tanımı, özellikleri ve işlevleri 22
1.1.2. Siyasi Mitin Mahiyeti 42
1.2. Egemenlik: Tanımlanmaktan Ziyade Tartışılan Kavram 60
1.2.1. Hâkim egemenlik anlayışı 67
1.2.2. Egemenlik tartışmalarının kapsamını belirlemek 81
1.2.2.1. Egemenlik "özü" itibariyle süreklilik arzeder 82
1.2.2.2. Egemenliğin "mahiyeti" değişkendir 89
1.2.2.3. Egemenlik mutlak değildir 96
1.2.2.4. Egemenliğin hukuki ve siyasi yönü 101
1.3. Westphalia Barışı 103
1.3.1. Westphalian ortodoksi 112
1.3.2. Westphalian mit 123

2. EGEMEN EŞİTLİĞİN NORMATİF BOYUTU 143

2.1. Eşitlik ve Adalet İlişkisi 143
2.2. Eşitlik ve Hakkaniyet Ayrımı 150
2.3. Egemen Eşitlik İlkesinin Kökeni ve Gelişimi 170
2.4. Egemen Eşitlik İlkesinin Muhtevası 179
2.4.1. Asli eşitlik 196
2.4.2. Hukuki eşitlik vs. siyasi eşitlik 199
2.4.3. Hak ve yükümlülüklerde eşitlik 204
2.4.4. Uluslararası yargılamalarda tarafların eşitliği 206
2.4.5. Uluslararası örgütlerde karar alma sürecinde eşitlik 211
2.5. BM Bağlamında Egemen Eşitlik İlkesi ve Uluslararası Örgütler İlişkisi 218

3. EGEMEN EŞİTLİĞİN REALİST BOYUTU 237
3.1. Eşitsizliğin Kurumsallaşması ve Meşruiyet Kazanması.....237
3.2. Söylemde Anarşik, Pratikte Hiyerarşik Sistem: Büyük-Küçük Devlet Ayrımı.....247
3.3. BM'deki Anayasal ve Yapısal Eşitsizlikler.....268
3.3.1. BM Şartı md. 2/7: "Müdahale etmeme" ilkesinin ihlali 269
3.3.2. BM Şartı md. 23/1: P5'in daimi üyeliği.....281
3.3.3. BM Şartı md. 27/3: P5'in veto hakkı.....288
3.3.4. BM Şartı md. 106: P5'in "eşitler arasında birinci" olma hâli 298
3.4. IMF Örneğinde Uluslararası Örgütlerde İşlevsellik ve Hakkaniyet Tercihi ...304

SONUÇ 321

KAYNAKLAR 331

DİZİN..... 371

KAYNAKLAR

Abi-Saab, G. (1994). International law and the international community: The long road to universality. Macdonald, J.R. (ed.). *Essays in Honour of Wang Tieya*. Doradrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 31-42.

Acer, Y., Kaya, İ. (2012). *Uluslararası Hukuk: Temel Ders Kitabı*. (3. Baskı). Ankara: USAK Yayınları.

Agnew, J. (2009). *Globalization & Sovereignty*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Ağaoğulları, M.A. (1986). Halk ya da ulus egemenliğin kuramsal temelleri üzerine birkaç düşünce. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 41(1-4), 131-152.

Ağaoğulları, M.A., Köker, L. (1991). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. Ankara: İmge Kitabevi.

Ağaoğulları, M.A., Köker, L. (2001). *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*. (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Akehurst, M. (1976). Equity and general principles of law. *International and Comparative Law Quarterly*, 25(4), 801-825.

Akgün, B., Çelik, M. (2007). Küreselleşme çağında 'üçüncü dünya'yı yeniden okumak. *Avrasya Etüdleri*, 13(31-32), 41-78.

Akipek, Ö.İ. (t.y.). *Devletler Hukuku: Devletler Hukukunun Şahıslarından Devlet, İkinci Kitap*. (3. Bası). Ankara: Başnur Matbaası.

Akipek, Ö.İ: (1963). *Devletler Hukuku: Başlangıç, Birinci Kitap*. Ankara: İstiklal Matbaası.

Albrecht-Carrié, R. (1973). *A Diplomatic History of Europe since the Congress of Vienna*. New York: Harper and Brothers.

Alexandrov, S.A. (1996). *Self-defense Against the Use of Force in International Law*. The Hague: Kluwer Law International.

Alsan, Z.M. (1955). *Yeni Devletler Hukuku: Prensipler, Şahıslar, Birinci Cilt*. (2. Baskı). İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Altuğ, Y., Nomer, E. (1977). *Devletler Hukuku*. (2. Baskı). İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Anand, R.P. (1986). Sovereign equalities of states in international law. *RCADI, Vol. 197*.

Angoustures, A. (1998). The Spanish civil war: Betrayal by the bourgeois democracies. Buffet, Heuser (eds.). *Haunted by History*, 53-64.

Anzilotti, D. (1946). *Devletler Hukuku, Birinci Cilt: Giriş-Genel Teoriler*. (Çev. S. Erman). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.

Arechaga, E.J. de. (1978). *Voting and the Handling of Disputes in the Security Council*. Westport: Greenwood Press.

Aristoteles. (2002). *Kategoriler*. (Çev. S. Babür). İstanbul: İmge Yayınevi.

Aristoteles. (2010). *Metafizik*. (Çev. A. Arslan). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Aristotle. (1998). *Politics*. (Çev. H. Rackham). Cambridge: Harvard University Press. (Eserin orijinali M.Ö. 350'de yayımlandı).

Aristotle. (2004). *Nicomachean Ethics*. (ed. R. Crisp). Cambridge: Cambridge University Press. (Eserin orijinali M.Ö. 330'da yayımlandı).

Armaoğlu, F. (2003). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Armstrong, J.D. (1993). *Revolution and World Order.* Oxford: Clarendon Press.

Aron, R. (1979). *Aydınların Afyonu*. (Çev. İ. Tanju). İstanbul: Tur Yayınları. (Eserin orijinali 1955'de yayımlandı).

Bacık, G. (2007). *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*. İstanbul: Kaknüs.

Badie, B. (2001). From sovereignty to the capacity of the state. Smouts, M.C. (ed.). *The New International Relations: Theory and Practice*. London: C.Hurst Publishers, 15-28.

Bailey, S.D. (1988). *The Procedure of the UN Security Council*. (2. Baskı). Oxford: Oxford University Press.

Baker, P.J.N. (1923-1924). The doctrine of legal equality of states. *British Year Book of International Law*, 4(1), 1-20.

Bartelson, J. (1996). *A Genealogy of Sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press.

Barthes, R. (1972), *Mythologies*. (Çev. A. Lavers). New York: Noonday Press. (Eserin orijinali 1957'de yayımlandı).

Bayat, F. (2005). *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken.

Beaulac, S. (2000). The Westphalian legal orthodoxy: Myth or reality?. *Journal of History of International Law*, 2(2), 148-177.

Beaulac, S. (2004). *The Power of Language in the Making of International Law*. Leiden: Martines Nijhoff Publishers.

Beetham, D. (1991). *The Legitimation of Power*. Macmillan: London.

Berki, Ş. (1968). *Devletler Umumi Hukuku*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.

Biersteker, T.J. vd. (2007). *International Law and International Relations: Bridging Theory and Practice.* London: Routledge.

Bilsel, C. (1941). *Devletler Hukuku: Devletler, Birinci Kitap*. İstanbul: Kenan Basımevi.

Bireley, R. (1976). The peace of Prague (1635) and the counterreformation in Germany. *The Journal of Modern History*, 48(1), 31-70.

Birn, D.S. (1981). *The League of Nations Union: 1918-1945*. Oxford: Clarendon Press.

Bishop, W.W. (1965). General course of public international law. *RCADI, Vol. 115*.

Bleckmann, A. (1995). Article 2(1). Simma, B. (ed.). *The Charter of the United Nations: A Commentary*. New York: Oxford University Press, 77-89.

Blumenberg, H. (1990). *Work on Myth*. (2. Baskı). (Çev. R.M.Wallace). Cambridge: MIT Press. (Eserin orijinali 1979'da yayımlandı).

Bodin, J. (1955). *Six Books of the Commonwealth*. Tooley, M.J. (ed.). Oxford: Alden Press.

Bodin, J. (2004). *On Sovereignty*. (7. Baskı). Franklin, J.H. (ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Bottici, C. (2007). *A Philosophy of Political Myth*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bottici, C., Challand, B. (2006). Rethinking political myth: The clash of civilizations as a self-fulfilling prophecy. *European Journal of Social Theory*, 9(3), 315-336.

Boucher, D. (1998). *Political Theories of International Relations*. Oxford: Oxford University Press.

Bozkurt, E., Kütükçü, M.A., Poyraz, Y. (2001). *Devletler Hukuku*. (Gözden geçirilmiş 2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Brierly, J.L. (1963). *The Law of Nations: An Introduction to the International Law of Peace.* Sir Waldock, H. (ed.). Oxford: Clarendon Press.

Broms, B. (1959). *The Doctrine of Equality of States as Applied in International Organizations*. Helsinki: Vammala

Brown, P.M. (1915). The theory of independence and equality of states. *American Journal of International Law,* 9(2), 305-335.

Brown, P.M. (1917). *International Realities*. New York: Charles Scribner's Sons. (e-kitap olarak faydalanılmıştır).

Brown, S. (1992). *International Relations in a Changing Global System: Toward a Theory of the World Polity*. Boulder: Westview.

Brownlie, I. (1990). *Principles of Public International Law*. (4. Baskı). Oxford: Oxford University Press.

Brunner, E. (2002). *Justice and Social Order*. (Tıpkı Basım). (Çev. M.Hottinger). Cambridge: The Lutterworth Press. (eserin orijinali 1945'de yayınlanmıştır).

Buffet, C., Heuser, B. (1998). Introduction: Of myths and men. Buffet, Heuser (eds.), *Haunted by History*, vii-x.

Buffet, C., Heuser, B. (eds.). (1998). *Haunted by History: Myths in International Relations*. Oxford: Berghahn Books.

Bukovansky, M. (1999). The altered state and the state of nature: The French revolution and international politics. *Review of International Studies*, 25(2), 197-216.

Bukovansky, M., Clark, I., Eckersley, R., Price, R.M., Reus-Smit, C., Wheeler, N.J. (2012). *Special Responsibilities: Global Problems and American Power*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bull, H. (1966). Society and anarchy in international relations. Butterfield, H. ve Wight, M (eds.). *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Politics*. London: Allen and Unwin.

Bull, H. (2002). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. (3. Baskı). London: Macmillan.

Buzan, B., Little, R. (2001). Why international relations has failed as an intellectual project and what to do about it?. *Millenium: Journal of International Studies*, 30(1), 19-39.

Campbell, J. (1986). *The Iner Reaches of Outher Space: Metaphor as a Myth and as Religion*. New York: New World Library.

Campbell, J. (1988). *The Power of Myth*. New York: Doubleday.

Caporaso, J.A. (2000). Changes in the Westphalian order: Territory, public authority and sovereignty. *International Studies Review*, 2(2), 1-28.

Carvalho, B. vd. (2011). The big bangs of IR: The myths that your teacher still tell you about 1648 and 1919. *Millenium: Journal of International Studies,* 39(3), 735-758.

Cassese, A. (1994). *International Law in a Divided World*. New York: Clarendon Paperbacks.

Cassese, A. (2005). *International Law*. (2. Baskı). New York: Oxford University Press.

Cassirer, E. (1946). *The Myth of the State*. New Haven: Yale University Press.

Cassirer, E. (1979). Judaism and the modern political myths. Verene, D.P. (ed.). *Symbol, Myth and Culture: Essays and Lectures of Ernst Cassirer (1935-1945)*. New Haven: Yale University Press.

Cassirer, E. (1984). *Devlet Efsanesi*. (Çev. Necla Arat). Ankara: Remzi Kitabevi. (Eserin orijinali 1946'da yayımlandı).

Cassirer, E. (1997). *İnsan Üstüne Bir Deneme*. (Çev. Necla Arat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 1944'de yayımlandı).

Cassirer, E. (2005). *Sembolik Formlar Felsefesi II: Mitik Düşünme*. (Çev. Milay Köktürk). Ankara: Hece Yayınları. (Eserin orijinali 1925'de yayımlandı).

Caşın, M.H. (2013). *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları: Cilt 1*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Cevizci, A. (2000). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. (4. Baskı). İstanbul: Paradigma.

Chase, R. (1949). *Quest for Myth*. Westport: Greenwood Press.

Chemillier-Gendreau, M. (1991). Equity. Bedjaoui, M. (ed.). *International Law: Achievements and Prospects*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 271-282.

Clark, I. (2011). *Hegemony in International Society*. Oxford: Oxford University Press.

Cobbett, P. (1922). *Leading Cases on International Law: Peace: Vol I*. (4. Baskı). London: Sweet and Maxwell Limited.

Copeland, C.S. (1999). The use of arbitration to settle territorial disputes. *Fordham Law Review*, 67(6), 3073-3108.

Cruz, L., Frijhoff, W. (2009). Introduction: Myth in history, history in myth. Cruz, L., Frijhoff, W. (eds.)*, Myth in History, History in Myth.* Leiden: Brill, 3-15.

Cuthbertson, G.M. (1975).*Political Myth and Epic*. Michigan: Michigan State University.

Çağıran, M.E. (1998). Raymond Aron ve uluslararası hukukun hukuk niteliği. *İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 56(1-4), 71-96.

Çağıran, M.E. (2005). *Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri*. Ankara: Platin Yayınları.

Çağıran, M.E. (2013). *Uluslararası Örgütler*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Çalış, Ş.H. (2001). *Hayaletbilimi ve Hayali Kimlikler: Neo-Osmanlılık, Özal ve Balkanlar*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Çelik, E.F. (1962). *Milletlerarası Hukuk: Temel Teoriler, Kaynaklar, Kişiler, Münasebetler ve Organlar*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Çelik, M. (2013). Avrupa Birliği'nde yaşanan meşruiyet krizi. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15(2), 151-190.

Dahl, A.S. (1998). The myth of swedish neutrality. Buffet, Heuse (eds.). *Haunted by History*, 28-40.

Dahl, R.A. (1999). Can international organizations be democratic? A sceptic's view. *Democracy's Edges*. Shapiro, I. And Hacker-Cordon, C. (eds). Cambridge: Cambridge University Press, 19-36.

Dante. A. (1998). *İlahî Komedya*. (Çev. R. Teksoy). İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Davies N. (2006). *Avrupa Tarihi: Doğu'dan Batı'ya, Buz Çağı'ndan Soğuk Savaş'a, Urallar'dan Cebelitarık'a Avrupa'nın Panoraması*. (Çev.Ed. M.A. Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1996'da yayımlandı).

Davy, R. (2009). Helsinki myths: Setting the record straight on the final act of the CSCE, 1975. *Cold War History*, 9(1), 1-22.

Day, M.S. (1984). *The Many Meanings of Myth*. Lanham: University Press of America.

Degan, V.D. (1997). *Sources of Internatinal Law*. Netherland: Martinus Nijhoff Publishers.

Descartes, R. (1644). *Principia Philosophiae*. Amsterdam: Elzevirium. (e-kitap olarak faydalanılmıştır).

Diamond, J. (2008). *Tüfek, Mikrop ve Çelik*. (19. Baskı). Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. (Eserin orijinali 1997'de yayımlandı).

Dickinson, E. (1920). *The Equality of States in International Law*. Cambridge: Harvard University Press.

Doenecke, J.D., Stoler, M.A. (2005). *Debating Franklin D. Roosevelt's Foreign Policies: 1933-1945*. Oxford: Rowman&Littlefield Publishers.

Doğan, D.M. (2001). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Vadi Yayınları.

Doğan, İ. (2013). *Devletler Hukuku*. (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

Donnelly, J. (2006). Sovereign inequalities and hierarchy in anarchy: American power and international society. *European Journal of International Relations*, 12(2), 139-170.

Doty, W.G. (1986). *Mythography: The Study of Myths and Rituals*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.

Dreher, A, Sturm, J.E. (2012). Do the IMF and the World Bank influence voting in the UN General Assembly?. *Public Choice*, 151(1-2), 363-397.

Duguit, L. (1954). *Kamu Hukuku Dersleri*. (Çev. Süheyp Derbil). Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları. (Eserin orijinali 1901-1903'de yayımlandı).

Duguit, L. (2000). Egemenlik ve özgürlük. (Çev. Didem Köse, Sedef Koç). Akal, C.B. (ed.). Ankara: Dost Yayınevi. (Eserin orijinali 1922'de yayımlandı).

Dunoff, J.L. (2012). Is sovereign equality obsolete? Understanding twenty-first century international organizations. *Netherlands Yearbook of International Law*, 43, 99-127.

Dupuy, P.M. (1997). The constitutional dimensions of the charter of UN. Bogdandy, A.v; Wolfrum, R. (eds.). *Max Planck Yearbook of United Nations Law, Vol. 1*. Dordrecht: Martinus Nijhoff.

Ebu Süleyman, A.A. (1985). *İslâm'ın Uluslararası İlişkiler Kuramı*. (Çev. Fehmi Koru). İstanbul: İnsan Yayınları. (Eserin orijinali 1973'de yayımlandı).

Efraim, D. (2000). *Sovereign (In)equality in International Organizations*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers

Egerton, G.W. (1978). *Great Britain and the Creation of the League of Nations: Strategy, Politics and International Organizations: 1914-1919*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Eliade, M. (1963). *Myth and Reality: Religious Traditions of the World*. Illinois: Waveland Press.

Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. Sema Rifat). İstanbul: OM Yayınevi. (Eserin orijinali 1963'de yayımlandı).

Elshtain, J.B. (1996). Rethinking sovereignty. Beer, F.A., Hariman, R. (eds.). *Post-Realism: The Rhetorical Turn in International Relations*. New York: Michigan State University Press.

Eroğlu, H. (1979). *Devletler Umumi Hukuku: Cilt 1*. Ankara: Kalite Matbaası.

Evans, G., Newnham, J. (1990). *The Dictionary of World Politics: A Reference Guide to Concepts, Ideas and Institutions*. Hemel: Harvester Wheatsheaf.

Evans, M. (1997). *Religious Liberty And International Law in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Fagelson, D. (2001). Two concepts of sovereignty: From Westphalia to the law of peoples. *International Politics*, 38(4), 499-514.

Falk, R.A. (2002). Revisiting Westphalia, discovering post-Westphalia. *Ethics*, 6(4), 311-352.

Fitzgerald, T. (2011). *Religion and Politics in International Relations: The Modern Myth*. New York: Continuum.

Fitzmaurice, G. (1957).The general principles of international law: Considered from the standpoint of the rule of law. *RCADI, Vol. 92*.

Flood, C.G. (1996). *Political Myth.* New York: Garland.

Fowler, M.R., Bunck, J.M. (1995). *Law, Power and the Sovereign State: The Evolution and Application of the Concept of Sovereignty*. Philadelphia: Pennsylvania State Universty Press.

Friedrich, C.J., Brzezinski, Z. (1965). *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. Harvard: Harvard University Press.

Friedrichs, J. (2001). The meaning of new medievalism. *European Journal of International Relations*, 7(4), 475-501.

Geiger, R. (1995). Article 23. Simma (ed.). *The Charter of the United Nations: A Commentary*. New York: Oxford University Press, 393-397.

George, A.L. (2001). *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy.* (5. Baskı). Washington: United States Institute of Peace Press.

Gianaris, W.N. (1990). Weighted voting in the International Monetary Fund and the World Bank. *Fordham International Law Journal*, 14(4), 909-945.

Gibbs, B.H., Singer, J.D. (1993). *Empirical Knowledge on World Politics: A Summary of Quantitative Research: 1970-1991*. Westport: Greenwood Press.

Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Glahn, G.v. (1965). *Law Among Nations: An Introduction to Public International Law.* New York: The Macmillan Company.

Goebel, J. (1923a). *The Equality of States: A Study in the History of Law*. New York: Columbia University Press.

Goebel, J. (1923b). The equality of states. *Columbia Law Review*, 23(1), 1-29.

Goebel, J. (1923c). The equality of states II. *Columbia Law Review*, 23(2), 113-141.

Goebel, J. (1923d). The equality of states III. *Columbia Law Review*, 23(3), 247-277.

Goldmann, K. (1971). *International Norms and Wars Between States*. Stockholm: Laromedelsförlagen.

Googrich, L.M. ve Hambro, E. (1946). *Charter of the United Nations: Commentary and Documents*. Boston: World Peace Foundation.

Gooldrich, L.M., Hambro, E. (1949). *Charter of the United Nations: Commentary and Documents*. (2. Baskı). Boston: World Peace Foundation.

Gönenç, L. (2008). Orta çağ Avrupası'nda anayasacılığın düşünsel ve kurumsal temelleri. Yazıcı, S. vd. (eds.). *Prof.Dr. Ergun Özbudun'a Armağan: Cilt II: Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Göze, A. (2000). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. (9. Bası). İstanbul: Beta.

Gözler, K. (2002). *Anayasa Hukukuna Giriş*. (2. Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.

Grauer, C. (1979). The role of equity in the jurisprudence of the world court. *University of Toronto Faculty of Law Review*, 37(1), 101.

Griffiths, M. ve O'Callaghan, T. (2006). *International Relations: The Key Concepts*. London: Routledge.

Gross, L. (1948). The peace of westphalia, 1648-1948. *American Journal of the International Law*, 42(1), 20-41.

Gross, L. (1993).*Essays on International Law and Organization: Cilt 1*. Ferry, D. (ed.). London: Martinus Nijhoff Publishers.

Grotius, H. (2005a). *The Right of War and Peace: Book I*. (ed. R. Tuck). Indianapolis: Liberty Fund. (eserin orijinali 1625'de yayınlanmıştır).

Grotius, H. (2005b). *The Right of War and Peace: Book II*. (ed. R. Tuck). Indianapolis: Liberty Fund. (eserin orijinali 1625'de yayınlanmıştır).

Gündüz, A. (2003). *Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar*. (5. Bası). İstanbul: Beta Yayınevi.

Hakyemez, Y.Ş. (2004). *Mutlak Monarşiden Günümüze Egemenlik Kavramı: Doğuşu, Gelişimi, Kavramsal Çerçevesi ve Dönüşümü*. Ankara: Seçkin.

Handel, M. (1990). *Weak States in the International System*. London: Frank Cass.

Hardt, M., Negri, A. (2001). *İmparatorluk*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 2000'de yayımlandı).

Hegel, G.W.F. (2003). *Elements of the Philosophy of Rights*. (8. Baskı). Allen W.Wood (ed.). (Çev. H.B. Nisbet). Cambridge: Cambridge University Press. (Eserin orijinali 1821'de yayımlandı).

Held, D. (1992). The development of modern state. Hall, S., Gieben, B. (eds.). *Formations of Modernity: Understanding Modern Societies: An Introduction*. Cambridge: The Open University.

Henkin, L. (1989). International law: Politics, values and functions: General course on public international law. *RCADI*, *Vol. 216*.

Henkin, L. (1994). The mythology of sovereignty. Macdonald, R.J. (eds.). *Essays in Honour on Wang Tieya*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 351-358.

Henkin, L. (1995). *International Law: Politics and Values*. London: Martinus Nijhoff Publishers.

Herrera, R. (1946). Evolution of equality of states in inter-american system. *Political Science Quarterly*, 61(1), 90-119.

Hershey, A.S. (1919). *The Essentials of International Public Law*. New York: The Macmillan Company. (e-kitap olarak faydalanılmıştır).

Heywood, A. (2012). *Siyasetin Temel Kavramları*. (Çev. H.Özler). Ankara: Adres Yayınları. (eserin orijinali 2000'de yayınlanmıştır).

Hicks, F.C. (1908). The equality of states and the hague conferences. *The American Journal of International Law*, 2(3), 530-561

Hinsley, F.H. (1986). *Sovereignty*. (2. Baskı). Cambridge: Cambridge University Press.

Hobbes, T. (1998). *The Leviathan: Or the Matter, Form & Power of a Common-wealth Ecclesiasticall and Civill*. Gaskin, J.C.A. (ed.). Oxford: Oxford University Press.

Hobsbawm, E.J. (1992). *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality*. (2. Baskı). Cambridge: Cambridge University Press.

Hoffman, J. (1998). *Sovereignty*. Buckingham: Open University Press.

Hoffman, J. (2007). *A Glossary of Political Theory*. Edinburg: Edinburg University Press.

Holsti, K.J. (1989). Mirror, mirror on the wall: Which are the fairest theories of all. *International Studies Quarterly*, 33(3), 255-261.

Holsti, K.J. (1991). *Peace and War: Armed Conflicts and International Order 1648-1989*. Cambridge: Cambridge University Press.

Holsti, K.J. (2001). Dealing with dictators: Westphalian and American strategies. *International Relations Asia-Pasific*. 1, 51-65.

Hudson, W. (2008). Fables of sovereignty. Jacobsen, T. vd. (eds.). *Re-Envisioning Sovereignty: The End of Westphalia*. Hampshire: Ashgate Publishing.

Hurrell, A. (2003). Order and justice in international relations: What is at stake?. Foot, R. vd. (eds.). *Order and Justice in International Relations*. Oxford: Oxford University Press.

Ikenberry, G.J. (2011). *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton: Princeton University Press.

İbn Haldun. (2004). *Mukaddime: Cilt I*. (3. Baskı). Süleyman Uludağ (ed.). İstanbul: Dergâh Yayınları. (Eserin orijinali 1375'de yayımlandı).

İbn Teymiye. (1999). *Siyaset (es-Siyaset'üş-Şeriyye)*. (2. Baskı). (Çev. Vecdi Akyüz), İstanbul: Dergâh Yayınları. (Eserin orijinali 1306'da bulunan en eski nüshası- yayımlandı).

Jackson, R. (1999). Sovereignty in world politics: A glance at the conceptual and historical landscape. *Political Studies*. 47(3), 431-436.

Janis, M.S. (1994). Sovereignty and international law: Hobbes and Grotius. Macdonald, R.J. (ed.). *Essays in Honour of Wang Tieya*. Doradrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 391-400.

Janis, M.W. (1984). Equity in international law. Bernhardt, R. (ed.). *EPIL: History of International Law, Foundations and Principles of International Law, Sources of ınternational Law, Law of Treaties, Vol. 7*. Amsterdam: North-Holland.

Jenks, C.W. (1945). Some constitutional problems of international organizations. *British Year Book of International Law,* 22(1), 11-36.

Jenks, C.W. (1964). *The Prospects of International Adjudication*. New York: Oceana Publication.

Jennigs, R., Watts, A. (eds.). (1993). *Oppenheim's International Law - Vol. I: Introduction and Part I*. (3. Baskı). London: Longman.

Jose, M., Tella, F.Y. (2008). *Equity and Law*. (çev. P. Muckley). Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, (Eserin orijinali 2005'de yayımlandı).

Joyce, R. (2004). *The Myth of Morality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kahler, M. (1990). The United States and the International Monetary Fund: Declining influence or declining interest?. Karns, M.P. and Mingst, K.A. (Eds.). *The United States and Multilateral Institutions*. Boston: Unwin Hyman, 110; Stone, R.W. (2008). The scope of IMF conditionality. *International Organizations*, 62(4), 589-620.

Kantorowicz, E.H. (1997). *The King's Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology*. (7. Baskı). Princeton: Princeton University Press.

Keating, M. (2003). Sovereignty and plurinational democracy: Problems in political science. Walker, N. (ed.). *Sovereignty in Transition*. Oxford: Hart Publishing, 191-208.

Kelly, M.J. (2005). Pulling at the threads of Westphalia: Involuntary sovereignty waiver revolutionary international legal theory or return to rule by the great powers?. *UCLA Journal of International Law and Foreign Afairs*, 10(2), 361-440.

Kelsen, H. (1944). The principle of sovereign equality of states as a basis for international organization. *Yale Law Journal,*52(2), 207-220.

Kelsen, H. (1946). Organization and procedure of the Security Council of the United Nations. *Harvard Law Review*, 59(7), 1087-1121.

Kelsen, H. (1949). *General Theory of Law and State*. (Çev. Anders Wedberg). Massachusetts: Harvard University Press. (Eserin orijinali 1945'de yayımlandı).

Kelsen, H. (1950). The draft declaration on rights and duties of states. *American Society of International Law*, 44(2), 259-276.

Kelsen, H. (1951). *The Law of the United Nations: A Critical Analysis of Its Fundamental Problems*. New Jersey: The Lawbook Exchange.

Kelsen, H. (1960). *What is Justice: Justice, Law and Politics in the Mirror of Scene: Collected Essays*. (2. Baskı). Berkeley: University of California Press.

Kelsen, H. (2003). *Principles of International Law*. (3. tıpkı basım). New Jersey: The Lawbook Exchange Ltd. (Eserin orijinali 1952'de yayımlandı).

Kennedy, P. (1987). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict From 1500 to 2000*. New York: Random House.

Keohane, R.O. (1993). Sovereignty, interdependence, and international institutions. Miller, L.B., Smith, M.J. (eds.). *Ideas and Ideals: Essays in Honor of Stanley Hoffman*. Boulder: Westview, 92-97.

Keohane, R.O. (2002). Ironies of sovereignty: The European Union and the United States. *Journal of Common Market Studies*. 40(4). 743-765.

Kingsbury, B. (1998). Sovereignty and inequality. *European Journal of International Law*, 9(4), 599-625.

Kleffens, N. van. (1953). Sovereignty in international law: Five lectures. *RCADI*, *Vol. 82*.

Klein, R. (1966). *The Idea of Equality in International Politics: The Tension Between the Concept of Great Power Primacy and the Concept of Sovereign Equality*. Geneva: Institute Universitaire de Hautes Études Internationales.

Knutsen, T.L (2006). *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*. (Çev. Mehmet Özay). İstanbul: Açılım Kitap. (Eserin orijinali 1992'de yayımlandı).

Koo, W. (1947). *Voting Procedures in International Political Organizations*. New York: Columbia University Press.

Kooijmans, P.H. (1964). *The Doctrine of the Legal Equality of States: An Inquiry into the Foundations of International Law*. Leyden: A.W.Sythoff.

Korowicz, M.S. (1961). Some present aspects of sovereignty in international law. *RCADI*, *Vol. 102*.

Krasner, S.D. (1993). Westphalia and all that. Goldstein, J., Keohane, R.O. (eds.). *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions and Political Change*. Ithaca: Cornell University Press.

Krasner, S.D. (1995). Compromising Westphalia. *International Security*, 20(3), 115-151.

Krasner, S.D. (2001a). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press.

Krasner, S.D. (2001b). Abiding sovereignty. *International Political Science Review*, 22(3), 229-251.

Kratochwill, F. (1995). Sovereignty as dominium: Is there a right of humanitarian ıntervention?. Lyons, G.M., Mastanduno, M. (eds.). *Beyond Westphalia?: State Sovereignty and International Intervention*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Krüger, P. (1998). Balance of power, european concert and integration. Buffet, Heuser (eds.). *Haunted by History*, 3-14.

Kuznets, S. (1960). Economic growth of small nations. E.A.G. Robinson (ed.). *Economic Consequences of the Size of Nations*. New York: St. Martins Press.

Lacoue-Labarthe, P., Nancy, J.L. (1990). The nazi myth. *Critical Inquiry*, 16(2), 291-312.

Lake, D.A. (2007). Escape from the state of nature: Authority and hierarchy in world politics. *International Security*, 32(1), 47–79.

Lake, D.A. (2009). *Hierarchy in International Relations*. Ithaca: Cornell University Press.

Lande, A. (1947). Revindication of the principle of legal equality of states, 1871-1914**.** *Political Science Quarterly*, 62, 258-286.

Lansing, R. (1921). *The Peace Negotiations: A Personal Narrative*. Boston: Houghton Mifflin.

Lapid, Y. (1989). The third debate: On the prospects of international theory in a post-positivist era. *International Studies Quarterly*, 33(2), 239-244.

Lapidoth, R. (1987). Equity in international law. *Israel Law Review*, 22(2), 161-172.

Larkins, J. (2010). *From Hierarchy to Anarchy: Territory and Politics before Westphalia*. New York: Palgrave Macmillan.

Laski, H.J. (1967). *A Grammar of Politics*. (5. Baskı). London: George Allen and Unwin Ltd.

Lasswell, H.D. (1933). The problem of world-unity: In quest of a myth. *International Journal of Ethics*, 44(1), 68-93.

Lasswell, H.D. (1966). *The Analysis of Political Behaviour*. London: Routledge.

Lauterpacht, E. (1991). *Aspects of the Administration of International Justice*. Cambridge: Grotius Pub.

Lawrence, T.J. (1900). *The Principles of International Law*. (3. baskı). Boston: D.C.Heath and Co. Publishers. (e-kitap olarak faydalanılmıştır).

Lawson, T. (1978). The explanation of myth and myth as explanation. *Journal of American Academy*, 46(4), 507-523.

Layne, C. (2009). The waning of US hegemony: Myth or reality?. *International Security*. 34(1), 147-172.

Lee, S.L. (2005). *Aspects of European History: 1494-1789*. London: Routledge.

Lepgold, J., Nincic, M. (2001). *Beyond the Ivory Tower: International Relations Theory and the Issue of Policy Relevance.* New York: Columbia University Press.

Levin, H. (1960). Some meanings of myth. Murray, H.A. (ed.). *Myth and Mythmaking.* New York: Braziller.

Litfin, K.T. (1997). Sovereignty in world ecopolitics. *Mershon International Studies Review*. 41(2), 167-204.

Little, R. (2007). *The Balance of Power: Metaphors, Myth and Models*. Cambridge: Cambridge Univerity Press.

Lorimer, J. (1883). *The Institutes of the Law of Nations: Vol. I*. London: Willian Blackwood and Sons. (e-kitap olarak faydalanılmıştır).

Lorimer, J. (1885). *The Institutions of the Law of Nations: Vol. II*. Edinburg: William Blackwood and Sons. (e-kitap olarak faydalanılmıştır).

Lowe, V. (1988-1989). The role of equity in international law. *Australian Year Book of Inernational Law*, 12, 54-81.

Lowe, V. (1994). The principle of non-intervention: Use of force. Lowe, V. ve Warbrick, C. (eds.). *The United Nations and the Principles of International Law: Essays in Memory of Michael Akehurst*. London: Routledge, 66-84.

Lütem, İ. (1956). *Devletler Hukuku Dersleri I: Mahiyet, Gelişme, Kaynaklar, Şahıslar*. Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık.

Lütem, İ. (1959). *Devletler Hukuku Dersleri: Mahiyet, Gelişme, Kaynaklar, Şahıslar, Birinci Kitap*. (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı). Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık.

Lyons, G.M., Mastanduno, M. (eds.). (1995). Introduction. Lyons, G.M., Mastanduno, M. (eds.). *Beyond Westphalia?: State Sovereignty and International Intervention*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

MacCormick, N. (2001). *Questioning Sovereignty: Law, State and Nation in the European Commonwealth*. Oxford: Oxford University Press.

MacLean, R. (1992). *Public International Law: Textbook*. London: H.L.T. Textbooks.

Malanczuk, P. (1997). *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. (7. Baskı). London: Routledge.

Malinowski, B. (2002). *Büyü, Bilim ve Din*. (Çev. Saadet Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınları. (Eserin orijinali 1948'de yayımlandı).

Marriott, J.A.R. (1943). *Federalism and the Problem of Small State*. London: Allen and Unwin.

McCready, W.D. (1973). Papal plenitudo potestatis and the source of temporal authority in late medieval papal hierocratic theory. *Speculum*, 48(4), 654-674.

McDonald, L.C. (1969). Myth, politics and political science. *The Western Political Quarterly*, 22(1), 141-150.

McGoldrick, D. (1994). The principle of non-intervention: Human rights. Lowe, V. ve Warbrick, C. (eds.). *The United Nations and the Principles of International Law: Essays in Memory of Michael Akehurst*. London: Routledge, 85-119.

McNair, A.D. (1927). Equality in international law. *Michigan Law Review*, 26(2), 131-152.

McNeill, W.H. (2001). *Dünya Tarihi*. (5. Baskı). (Çev. Alaeddin Şenel), Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1967'de yayımlandı).

Menemenlizade, E. (1935). *Devletler Umumi Hukuku: Notlar*. İstanbul: Türkiye Matbaası.

Meray, S.L. (1968). *Devletler Hukukuna Giriş, Birinci Cilt*. (Gözden Geçirilmiş 3. Bası). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Meray, S.L. (1977). *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Meriç, C. (1996). *Bu ülke*. Mahmut Ali Meriç (ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mesquita, B.B. de. (2000). Popes, kings and endogenous institutions: The concordat of worms and the origin of sovereignty. *International Studies Review*, 2(2), 93-118.

Miller, D.H. (1924). *My Diary of the Conference of Paris, Vol. I*. New York: Appeal Printing.

Miller, Lynn H. (1990). *Global Order: Values and Power in International Politics*. Boulder: Westview Press.

Minkkinen, P. (2006). The ethos of sovereignty: A critical appraisal. *Human Rights Review*, 8(2), 33-51.

Mitrany, D. (1943). *A Working Peace System: An Argument for the Functional Development of International Organization*. London: Oxford University Press.

Moore, J.B. (1906). *A Digest of International Law: Vol I*. Washington: Government Printing Office.

Moravcsik, A. (2002). In defence of the 'democratic deficit': Reassessing legitimacy in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 40(4), 610-622.

Morgan, K.A. (2004). *Myth and Philosophy From the PreSocratics to Plato*. Cambridge: Cambridge University Press.

Morgenthau, H.J. (1948a). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knoph.

Morgenthau, H.M. (1948b). The problem of sovereignty reconsidered. *Columbia Law Journal*, 58, 341-365.

Murphy, A. (1996). The sovereign state as political-territorial ideal. Biersteker, T, Weber, C. (eds.). *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge: Cambridge University Press, 81-120.

Müller, F.M. (1873). *Introduction to the Science of Religion: Four Lectures Delivered at the Royal Institution with Two Essays on False Analogies and the Philosophy of Mythology*. London: Longmans, Greens and co.

Müller, F.M. (1992). *Comparative Mythology: An Essay*. Abram S. Palmer (ed.). London: Routledge.

Müllerson, R. (2000). *Ordering Anarchy: International Law in International Society*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

Nincic, M., Lepgold, J. (2003). *Being Useful: Policy Relevance and International Relations Theory.* (4. Baskı). Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Ninic, D. (1970). *The Problem of Sovereignty in the Charter and Practice of the United Nations*. The Hague: Martin Nijhoff Publishers.

Nizamülmülk. (2013). , *Siyasetnâme (Siyeru'l-mülûk)*. (5. Baskı). (Çev. Nurettin Bayburtlugil). İstanbul: Dergâh Yayınları. (Eserin orijinali 1098-1111 yılları arasında yayımlandı).

Nussbaum, A. (1954). *A Concise History of the Law of Nations*. New York: Macmillan.

Nye, J.S. (2008). International relations: The relevance of theory to practice. Reus-Smith, C., Snidal, D. (eds.). *The Oxford Handbook of International Relations*. Oxford: Oxford University Press, 648-661.

Okur, M.A. (2010). *Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk*. Ankara: A Kitap.

Osiander, A. (1995). *The States System of Europe, 1640-1990: Peacemaking and the Conditions of International Stability*. Oxford: Oxford University Press.

Osiander, A. (2001a). Before sovereignty: Society and politics in ancien régime Europe. *Review of International Studies*, 27(5), 119-145.

Osiander, A. (2001b). Sovereignty, international relations and Westphalian myth. *International Organization*, 55(2), 251-287.

Ögel, B. (1982). *Türklerde Devlet Anlayışı 13. Yüzyıl Sonlarına Kadar*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Özlük, E. (2012). *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Parrot, D. (2004). *Richelieus' Army: War, Government and Society in France, 1624-1642*. Canbridge: Cambridge University Press.

Patrick, S. (2006). Weak states and global threats: Fact or fiction?. *The Washington Quarterly*. 29(2), 27-53.

Paul, D.E. (1999). Sovereignty, survival and the Westphalian blind alley in international relations. *Review of International Studies*, 25(2), 217-231.

Pazarcı, H. (1997). *Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap*. (Gözden geçirilmiş 5. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.

Pazarcı, H. (2009). *Uluslararası Hukuk*. (Gözden Geçirilmiş 8. Bası). Ankara: Turhan Kitabevi.

Pechota, V. (1986). Equality: Political justice in an unequal World. Macdonald, R.St.J., Johnston, D.M. (eds.). *The Structure and Process of International Law*. (2. Baskı). Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 454.

Penn, W. (1912). *An Essay Towards the Present and Future Peace of Europe*. (Eserin orijinali 1726'da yayımlandı), Washington D.C.: The Amerrican Peace Society.

Pharant, D. (1994). Perspectives on sovereignty in the current context: A canadian viewpoint, *Canada-United States Law Journal*. 20, 9-17.

Phillmore, R. (1879a). *Commentaries upon International Law: Vol I*. (3. baskı). London: Butterworths.

Phillmore, R. (1879b). *Commentaries upon International Law: Vol II*. (3. baskı). London: Butterworths.

Philpott, D. (1999). Westphalia, authority and international society. *Political Studies,* 47(3), 566-589.

Philpott, D. (2001). *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations*. Princeton: Princeton University Press.

Poggi, G. (2007). *Modern Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım*. (4. Baskı). (Çev. Şule Kut ve Binnaz Toprak). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Eserin orijinali 1978'de yayımlandı).

Polisensky, J. (1971). *The Thirty Years War*. Berkeley: University of California Press.

Pomeroy, J.N. (1886). *Lectures on International Law in Time of Peace*. T.S. Woolsey (ed.). Boston: Houghton, Mifflin and Company. (e-kitap olarak faydalanılmıştır).

Powell, B.B. (2002). *A Short Introduction to Classical Myth*. New Jersey: Prentice Hall.

Pufendorf, S. (1729). *Of the Law of Nature and Nations: Eight Books*. (çev. B. Kennett). London. (e-kitap olarak faydalanılmıştır).

Pufendorf, S. (2009). *Two Books of the Elements of Universal Jurisprudence*. (çev. W.A. Oldfather). Indianapolis: Liberty Fund. (eserin orijinali 1660'da yayınlanmıştır).

Rial, J.M.C. (1987). States, sovereign equality. Bernhardt, R. (ed.). *EPIL: States, Responsibility of States, International Law and Municipal Law, Vol. 10*. Amsterdam: North-Holland.

Rosencrance, R., Stein, A. (1973). Independence: Myth or reality?. *World Politics*. 26(1), 1-27.

Rosenne, S. (1965). *The Law and Practices of the International Court: The Court and the United Nations: Vol I*. Leyden: A.W.Sitjhoff.

Rosenne, S. (1997). *The Law and Practice of the International Court, 1920-1996: Vol III: Procedure*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

Rosenne, S. (2004). *The Perplexities of Modern International Law: General Course on Public International Law*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Rossi, C.R. (1993). *Equity and International Law: A Legal Realist Approach to International Decisionmaking.* New York: Transnational Publishers.

Roth, B. (2012). Sovereign equality and non-liberal regimes. *Netherlands Yearbook of International Law*, 43, 25-52.

Rotschild, J. (1977). Observations on political legitimacy in contemporary Europe. *Political Sciences Quarterly*, 92(3), 487-501.

Sandel, M.J. (2013). *Adalet: Yapılması Gereken Şey Nedir?*. (2. Baskı). (çev. Mehmet Kocaoğlu). Ankara: BigBang Yayınları. (Eserin orijinali 2009'da yayımlandı).

Sander, O. (2007). *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*. (16. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Sarıbay, A.Y., Öğün, S.S. (1997). *Politikbilim*. (2. Baskı). İstanbul: Alfa.

Schacter, O. (1982). International law in theory and practice: General course in public international law. *RCADI, Vol. 178*.

Scharpf, F.W. (2010). *Community and Autonomy: Institutions, Policies and Legitimacy in Multilevel Europe*. Frankfurt: Campus Verlag.

Schmidt, B. (1998). *The Political Discourse of Anarchy: A Disciplinary History of International Relations*. New York: State University of New York Press.

Schmidt, S. (2011). To order the minds of scholars: The discourse of the peace of Westphalia in international relations literature. *International Studies Quarterly*, 55(3), 601-623.

Schmitt, C. (2002). *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*. (Çev. Emre Zeybekoğlu). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 1922'de yayımlandı).

Schwarzenberger, G. (1957). *International Law: As Applied by International Courts and Tribunals I: Vol. I*. (3. Baskı). London: Stevens&Sons Limited.

Schwarzenberger, G. (1964). *Power Politics: A Study of World Society*. (3. Baskı). London: Stevens&Sons Limited.

Schwarzenberger, G. (1976). *International Law: As Applied by International Courts and Tribunals: International Constitutional Law: Vol. III*. London: Stevens&Sons Limited.

Schwarzenberger, G. (1986). *International Law: As Applied by International Courts and Tribunals: International Judicial Law: Vol. IV*, London: Stevens&Sons Limited.

Segal, R.A. (1999). *Theorizing About Myth*. Boston: University of Massachusetts Press.

Segal, R.A. (2004). *Myth: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Sen, A.K. (1992). *Inequality Reexamined*. New York: Oxford University Press.

Sevig, M.R. (1958). *Özel Devletler Umumî Hukuku*. (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı). İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.

Shaw, M.N. (2003). *International Law*. (5. Baskı). Cambridge: Cambridge University Press.

Sheehan, M.J (1996). *The Balance of Power: History and Theory*. London: Routledge.

Sherman, G.E. (1918). The Neutrality of Switzerland. *The American Journal of International Law*, 12(2), 241-250.

Shimko, K.L. (2010). *International Relations: Perspectives and Controversies*. (3. Baskı). Boston: Cengage Learning.

Sills, D.L. (ed.). (1968). *Encyclopedia of the Social Sciences: Volume 5*. USA: The Macmillan Company& The Free Press.

Simma, B. (ed.). (1995). *The Charter of the United Nations: A Commentary*. New York: Oxford University Press.

Simma, B. ve Brunner, S. (1995). Article 27. Simma, B. (ed.). *The Charter of the United Nations: A Commentary*. New York: Oxford University Press, 430-469.

Simpson, G. (2004). *Great Powers and Outlaw States: Unequal Sovereigns in the International Order*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sorel, G. (1925). *Reflections on Violence*. (2. Baskı). (Çev. T.E. Hulme). London: George Allen & Unwin Ltd. (Eserin orijinali 1908'de yayımlandı).

Sorel, G. (1990). *Şiddet Üzerine Düşünceler*. (Çev. A. Hazaryan). Ankara: Epos Yayınları. (Eserin orijinali 1908'de yayımlandı).

Sorensen, G. (1999). Sovereignty: Change and continuity in a fundamental institution. *Political Studies*, 47(3), 590-604.

Stallybrass, W.T.S. (1918). *A Society of States: Sovereignty, Independence and Equality in a League of Nations*. London: Georfe Routledge & Sons Ltd.

Stambovsky, P. (1996). *Myth and the Limits of Reason.* Amsterdam: Rodopi.

Starke, J.G. (1984). *Introduction to International Law*. (9. Baskı). London: Butterworths.

Steinberg, R.H. (2004). Who is sovereign?. *Stanford Journal of International Law*. 40(2), 329-341.

Stiles, K.W. (1991). *Negotiating Debt: The IMF Lending Process*. Boulder: Westview.

Stone, R.W. (2002). *Lending Credibility: The International Monetary Fund and the Post-Communist Transition*. Princeton: Princeton University Press.

Strange, S. (1999). The Westfailure system., *Review of International Studies*, 25(3), 345-354.

Suganami, H. (1992). Grotius and international equality. Bull, H., Kingsbury, B., Roberts, A. (eds.). *Hugo Grotius and International Relations*. Oxford: Oxford University Press.

Sunay, R. (2007). *Tartışılan Egemenlik*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Sur, M. (2006). *Uluslararası Hukukun Esasları*. (Geliştirilmiş 2. Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.

Şeyzerî. (2003). *Devlet Başkanının Nitelikleri*. (Çev. Osman Arpaçukur). İstanbul: İlke Yayıncılık. (Eserin orijinali on ikinci yüzyılda yayımlandı).

Taneri, A. (1981). *Türk Devlet Geleneği*. Ankara: Töre Devlet Yayınevi.

Tannenbaum, D., Schultz, D. (2005). *Siyasi Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirler*. (Çev. Fatih Demirci). Ankara: Adres Yayınları. (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı).

Teschke, B. (2002). Theorizing the Westphalian system of states: International relations from absolutism to capitalism. *European Journal of International Relations*, 8(1), 5-48.

Teschke, B. (2003). *The Myth of 1648: Class, Geopolitics and the Making of Modern International Relations*. London: Verso.

Thacker, S.C. (1999). The high politics of IMF lending. *World Politics*, 52(1), 38-75.

Thomas, A.V.W, Thomas, A.J. (1951). Equality of states in international law: Fact or fiction. *Virginia Law Review*. 37(6), 791-823.

Thomson, D. (1949). *Equality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Thomson, J.A.K. (1935). *The Art of the Logos*. London: Allen&Unwin.

Thomson, J.E. (1995). State sovereignty in international relations: Bridging the gap between theory and empirical research. *International Studies Quarterly*, 39(2), 213-233.

Tilly, C. (1975). *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton: Princeton University Press.

Toluner, S. (1996). *Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi*. (Gözden geçirilmiş 4. Bası). İstanbul: Beta Yayınevi.

Treitschke, H.v. (1916). *Politics*: *Vol. II*. (Çev. A. J. Balfour). London: Constable.

Tudor, H. (1972). *Political Myth*. New York: Praeger Publishers.

Türcan, T. (2001). *Devletin Egemenlik Unsuru ve Egemenlikten Kaynaklanan Yetkileri*. Ankara: Ankara Okulu.

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Twiss, T. (1884). *The Law of Nations Considered as Independent Political Communities: On the Rights and Duties of Nations in Time of Peace*. (2. Baskı). Oxford: The Clarendon Press. (e-kitap olarak faydalanılmıştır).

Uludağ, S. (2004). Giriş: İbn Haldun ve Mukaddime. İbn Haldun. *Mukaddime: Cilt I*, 15-154.

United Nations. (1966). Principles of international law concerning friendly relations and co-operation among states. *Yearbook of the United Nations, 1964*. New York: Office of Public Information of UN, 460-463.

Ünal, Ş. (2005). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Vanderbosch, A. (1964). The small states in international politics and organization. *The Journal of Politics*, 26, 293-312.

Vattel, E. de (2008). *The Law of Nations: Or, Principles of the Law of Nature Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns*. (eds. B. Kapossy, R. Whatmore). Indianapolis: Liberty Fund. (eserin orijinali 1758'de yayınlanmıştır).

Vellut, J.L. (1967).Smaller states and the problem of war and peace: Some consequences of the emergence of smaller states in Africa. *Journal on Peace Research*, 4(3), 252-269

Vernant, J.P. (1980). *Myth and Society in Ancient Greece*. Brighton: Harvester.

Viotti, P.R, Kauppi, M.V. (2007). *International Relations and World Politics*. (3. Baskı). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Vreeland, J.R. (2007). *The International Monetary Fund (IMF): Politics of Conditional Lending*. Oxon: Routledge.

Walker, R.B. (1993). *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Walker, T.A. (1895). *A Manual of Public International Law*. Cambridge: Cambridge Univesity Press.

Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Boston: McGraw Hill.

Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Boston: McGraw Hill.

Waltz, K.N. (1959). *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.

Watson, A. (1992). *The Evolution of International Society*. London: Routledge.

Weber, M. (1946). Politics as a vocation. Gerth, H.H, Mills, C.W. (eds.). *From Max Weber: Essays in Sociology*. New York: Oxford University Press, 77-128.

Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. California: California University Press.

Weeramantry, C. (1995). Expanding the potential of World Court. Jasentuliyana, N. (ed.). *Perspectives on International Law*. United Kingdom: Kluwer Law International, 309-348.

Weinert, M.S. (2007). *Democratic Sovereignty: Authority, Legitimacy and State in a Globalizing Age*. Oxon: UCL Press.

Weissberg, G. (1975). United Nations movement toward world law. *The International and Comparative Law Quarterly*, 24(3), 460-524.

Weithman, P. (2001). Augustine's political philosophy. Stump, E. (ed.). *The Cambridge Companion to Augustine*. Cambridge: Cambridge University Press, 231-250.

Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics. *International Organization*, 36(2), 391-425.

Wendt, A., Friedheim, D. (1996). Hierarchy under anarchy: Informal empire and the east German state. Biersteker, T.J., Weber, C. (eds.). *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge: Cambridge University Press, 240-277.

Wessels, W. (1996). The modern West European state and the European Union: Democratic erosion or a new kind of polity?. Andersen, S.S. ve Eliassen, K.A. (eds.). *The European Union: How Democratic Is It?*. London: Sage Publications, 57-70.

Westlake, J. (1910). *International Law: Peace: Vol I*. Cambridge: The Cambridge University Press.

Westlake, J. (1914). *Collected Papers on International Law*. (ed.) Oppenheim, L. Cambridge: Cambridge University Press.

Wheaton, H. (1916). *Wheaton's Elements of International Law*. (5. İngilizce Baskı). Coleman Phillipson (ed.). London: Stevens and Sons Limited.

Wight, M. (1978). *Power Politics*. London: Royal Institute of International Affairs.

Wilson, P. (1998). The myth of the first great debate. *Review of International Studies*, 24(5), 1-16.

Winfield, P.H. (1941). *The Foundations and The Future of International Law*. Cambridge: The University Press.

Wingo, A.H. (2003). *Veil Politics in Liberal Democratic States*. Cambridge: Cambridge Univeristy Press.

Woolf, H.B. (1980). Legitimacy, legitimate. *Webster's New Collegiate Dictionary*. Massachusetts: G&C Merriam Company.

Yalvaç, F. (2005). Devlet. Atila Eralp (ed.). *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 15-52.

Yalvaç, F. (2011). Uluslararası İlişkiler Kuramında Anarşi Söylemi. *Uluslararası İlişkiler*, 8(29), 71-99.

Zacher, M.W. (1992). The decaying pillars of Westphalian temple: Implications for international order and governance. Rosenau, J.N, Czempiel, E.O. (eds.). *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 58-101.

Zacher, M.W. (2001). The terriorial integrity norm: International boundaries and the use of force. *International Organizations*, 55(2), 215-250.

Zamora, S. (1980). Voting in international economic organizations. *The American Journal of International Law*. 74(3), 566-608.

Zemanek, K. (1986). Majority rule and consecuensus technique in law-making diplomacy. Macdonald, R.J., Johnstone, D.M. (eds.). *The Structure and Process of International Law*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 857-887.

Zick, T. (2005). Are the states sovereign?. *Washington University Law Quarterly*, 83, 229-337.

Ziegler, B.M. (2006). *The International Law of John Marshall: A Study of First Principles*. New Jersey: The Lawbook Exchange.

Zürn, M. (2004). Global governance and legitimacy problems. *Government and Opposition*, 39(2), 260-287.

İnternet: Afghanistan. *S/RES/1267 (1999)*, http://www.un.org/en/ga/ search/view_doc.asp? symbol=S/RES/1267(1999) adresinden 11 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: Afghanistan. *S/RES/1333 (2000)*, http://www.un.org/en ga/search/view_doc.asp? symbol=S/RES/1333(2000) adresinden 11 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: Antelope Davası (1825). *Supreme Court of the United States*. 23 U.S. (10 Wheat.). 15 Mart 1825, https://supreme.justia.com/ cases/ federal/us/23/66/case.html adresinden 12 Şubat 2013'de alınmıştır.

İnternet: Aroa Madenleri Davası (1903) (Birleşik Krallık/Venezuela), (Merits) *RIAA Vol. IX. s. 402*, http://legal.un.org/riaa/cases/ vol_IX/402-445.pdf adresinden 18 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: Articles of Agreement of the International Monetary Fund. https://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/ adresinden 10 Ekim 2013'de alınmıştır.

İnternet: Assessment of Member States' contributions to the United Nations regular budget for the year 2016. *ST/ADM/SER.B/932*, 28 Aralık 2015, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=ST/ ADM/ SER.B/932 adresinden 15 Aralık 2016'da alınmıştır.

İnternet: Barcelona Traction Enerji Şirketi Davası (1970) (Belçika/İspanya), (İkinci Faz, Karar) *ICJ Rep. 1970 s. 3*. 5 Şubat 1970, 94. Paragraf. http://www.icj-cij.org/docket/files/50/5387.pdf adresinden 20 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: Bir Devletin BM'ye Üyeliğinde Genel Kurul'un Yetkisi Davası. (1950), (Danışma Görüşü) *ICJ Rep. 1950 s. 4*, http://www.icj-cij.org/docket/files/9/1883.pdf adresinden 7 Kasım 2014'de alınmıştır.

İnternet: BM Hizmetinde Uğranılan Zararların Tazmini (1949), (Danışma Görüşü) *ICJ Rep. 1949 s. 174*, http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1835.pdf adresinden 12 Kasım 2014'de alınmıştır.

İnternet: Carbone, S.M., Pepe, L.S. (2009). States, fundamental rights and duties. *MPEPIL*, 25. http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law 9780199231690-e1112?rskey=Q4QSds&result=1&prd=EPIL adresinden 10 Kasım 2012'de alınmıştır.

İnternet: Charter of the Organization of American States (1967) http://www.oas.org/dil/treaties_A41_Charter_of_the_Organization_of_American_States.pdf adresinden 17 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: Consideration of Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations (1962). *A/RES/1815(XVII)*, http://www.un-documents.net/a17r1815.htm adresinden 10 Ağustos 2014'te alınmıştır.

İnternet: Consideration of Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations (1963), *A/RES/1966(XVIII)*, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1966(XVIII) adresinden 10 Ağustos 2014'de alınmıştır.

İnternet: Constitution of the Internatonal Labour Organization. http://www.ilo.org/public/english/bureau/leg/download/constitution.pdf adresinden 12 Kasım 2014'de alınmıştır.

İnternet: Convention on Rights and Duties of States (Inter-American), 26 Aralık 1933, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam03.asp adresinden 14 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: Convocation of a general conference under Article 109 of the Charter to amend the priviledge of the veto and resolution of the second part of the first session of the General Assembly in relation to the exercise of the veto. *A/RES/117/II (1947)*, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/24/IMG/NR003824.pdf?OpenElement adresinden 10 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: Declaration of the Four Nations on General Security. The Moscow Conference, October 1943, http://unterm.un.org/dgaacs/ unterm.nsf/ 8fa942046ff7601c85256983007ca4d8/cd2d07f41339cc0e852569fa0000330d?OpenDocument adresinden 12 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations (1970), *A/RES/25/2625*, http://www.un-documents.net/a25r2625.htm adresinden 20 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples. *A/RES/1514 (XV)*, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/ 152/88/IMG/NR015288.pdf?Open Element adresinden 12 Eylül 2014'de alınmıştır.

İnternet: Declaration on the inadmissibility of intervention and interference in the internal affairs of states. (1981). *A/RES/36/103*, 9 Aralık 1981, http://www.un.org/ documents/ga/res/36/a36r103.htm adresinden 11 Kasım 2014'de alınmıştır.

İnternet: Declaration on the inadmissibility of intervention in the domestic affairs of states and the protection of their independence and sovereignty. (1965). *A/RES/2131 (XX)*, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/218/94/IMG/NR021894 .pdf?OpenElement adresinden 12 Eylül 2014'de alınmıştır.

İnternet: Department of State. (1946a). Verbatim minutes of second meeting of commission I, June 15. *The United Nations Conference on International Organization: Selected Documents: San Francisco, California: April 25 to June 26, 1945*. Publication 2490. Washington: US Government Printing Office, 544-557, http://babel.hathitrust.

org/cgi/pt?id=mdp.39015030752813;view=1up;seq=1 adresinden 10 Eylül 2013'de alınmıştır.

İnternet: Department of State. (1946b). Verbatim minutes of the sixth plenary session, May 1. *The United Nations Conference on International Organization: Selected Documents: San Francisco, California: April 25 to June 26, 1945*. Publication 2490. Washington: US Government Printing Office, 335-361, http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015030752813;view=1up;seq=1 adresinden 10 Eylül 2013'de alınmıştır.

İnternet: Department of State. (1946c). Verbatim minutes of the third plenary session, May 1. *The United Nations Conference on International Organization: Selected Documents: San Francisco, California: April 25 to June 26, 1945*. Publication 2490. Washington: US Government Printing Office, 284-299, http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015030752813;view=1up;seq=1 adresinden 10 Eylül 2013'de alınmıştır.

İnternet: Department of State. (1946d). Report of Rapporteur of Subcommittee I/1/A to Committee I/1, Doc 723, June 1. *The United Nations Conference on International Organization: Selected Documents: San Francisco, California: April 25 to June 26, 1945*. Publication 2490. Washington: US Government Printing Office, 476-490, http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015030752813;view=1up;seq=1 adresinden 10 Eylül 2013'de alınmıştır.

İnternet: Department of State. (1946e). Report of Rapporteur of Committee I/1 to Commission I, Doc. 944, June 18. *The United Nations Conference on International Organization: Selected Documents: San Francisco, California: April 25 to June 26, 1945*. Publication 2490. Washington: US Government Printing Office, 490-499, http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015030752813;view=1up;seq=1 adresinden 10 Eylül 2013'de alınmıştır.

İnternet: Department of State. (1946f). Memorandum to Members on Subcommittee III/1/B of the Delegations of China, United Kingdom, Union of Soviet Socialist Republics and United States of America from Secretairy of Subcommittee III/1/B, Doc. 855, June 8. *The United Nations Conference on International Organization: Selected Do-*

cuments: San Francisco, California: April 25 to June 26, 1945. Publication 2490. Washington: US Government Printing Office, 773, http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015030752813;view=1up;seq=1 adresinden 16 Eylül 2013'de alınmıştır.

İnternet: Department of State. (1946g). Statement by Mr. John Sofianopoulos, Chairman of Committee III/1, Doc. 852, June 8. *The United Nations Conference on International Organization: Selected Documents: San Francisco, California: April 25 to June 26, 1945*. Publication 2490. Washington: US Government Printing Office, 751-754, http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015030752813;view=1up;seq=1 adresinden 14 Eylül 2013'de alınmıştır.

İnternet: Department of State. (1946h). Report of Rapporteur of Committee III/3 to Commission III on Chapter XII, Doc. 1095, June 19. *The United Nations Conference on International Organization: Selected Documents: San Francisco, California: April 25 to June 26, 1945*. Publication 2490. Washington: US Government Printing Office, 771-776, http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015030752813; view= 1up;seq=1 adresinden 14 Eylül 2013'de alınmıştır.

İnternet: Department of State. (1946ı). Report of Rapporteur of Committee III/1 to Commission III, Doc. 1050, June 17. *The United Nations Conference on International Organization: Selected Documents: San Francisco, California: April 25 to June 26, 1945*. Publication 2490. Washington: US Government Printing Office, 734-746, http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015030752813;view=1up;seq= 1 adresinden 13 Aralık 2014'de alınmıştır.

İnternet: Dumbarton Oaks: Proposals for the Establishment of a General International Organization, http://www.ibiblio.org/pha/policy/1944/441007a.html adresinden 13 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: Fassbender, B. (2011). Westphalia, Peace of 1648. *MPEPIL*. http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e739?rskey=507LIp&result=2&prd=EPIL adresinden 13 Mart 2011'de alınmıştır.

İnternet: French Constitution of 1791, http://www.duke.edu/web/secmod/primarytexts/ FrenchConstitution1791.pdf adresinden 12 Şubat 2013'de alınmıştır.

İnternet: Grote, R. (2006). Westphalian System. *MPEPIL*. http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1500?rskey=507LIp& result=1&prd=EPIL adresinden 13 Mart 2011'de alınmıştır.

İnternet: Güvenlik Konseyi'nin 276 Sayılı Kararına Rağmen Güney Afrika'nın Namibya'daki (Güney Batı Afrika) Varlığını Devam Ettirmesinin Hukuki Sonuçları Davası (1970), (Danışma Görüşü) *ICJ Rep. 1971 s. 16*. 21 Haziran 1971, http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5595.pdf adresinden 12 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: History of ICJ. http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=1 adresinden 19 Kasım 2013'de alınmıştır.

İnternet: ILC. (1957). Law of treaties. (Document A/CN.4/101: Report by G. G. Fitzmaurice). *Yearbook of the Internatıonal Law Commission 1956: Vol II*, New York: United Nations, 108. http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc _1956_v2.pdf adresinden 10 Mart 2013'de alınmıştır.

İnternet: ILC. (2009). 2763rd meeting. *Yearbook of the Internatıonal Law Commission 2003: Vol I*, New York: United Nations, 87. http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_2003_v1.pdf adresinden 10 Mart 2013'de alınmıştır.

İnternet: ILO İdari Mahkemesinin UNESCO'nun Aleyhine Almış Olduğu Kararlara İlişkin Dava (1956), (Danışma Görüşü) *ICJ Rep. 1956 s. 77*, http://www.icj-cij.org/docket/files/30/2187.pdf adresinden 8 Kasım 2014'te alınmıştır.

İnternet: IMF (1990). *International Monetary Fund Annual Report: 1990*, Washington, 120. https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/archive/pdf/ar1990.pdf adresinden 14 Haziran 2013'te alınmıştır.

İnternet: IMF board approves far-reaching governance reforms, http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2010/NEW110510B.htm adresinden 13 Eylül 2014'te alınmıştır.

İnternet: IMF members' quotas and voting power, and IMF board of governors, http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx adresinden 15 Aralık 2016'da alınmıştır.

İnternet: Imposing certain specific restrictive measures directed against certain persons and entities associated with Usama bin Laden, the Al-Qaida network and the Taliban, and repealing Council Regulation (EC) No 467/2001 prohibiting the export of certain goods and services to Afghanistan, strengthening the flight ban and extending the freeze of funds and other financial resources in respect of the Taliban of Afghanistan. (2002). *Council Regulation (EC) No 881/2002*, 27 Mayıs 2002, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:139:0009:0022:EN:PDF adresinden 11 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: Institut de Droit International. (1937). La compétence du juge international en équité. Session de Luxembourg, II. 3 Eylül 1937. http://www.idi-iil.org/idiF/resolutionsF/1937_lux_02_fr.pdf.

İnternet: International Criminal Court: Letter to UN Secretary General Kofi Annan, http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2002/9968.htm adresinden 10 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: Jay Antlaşması Hakemlik Kararı (ABD ve Büyük Britanya arasında Dostluk, Ticaret ve Seyrüsefere İlişkin Genel Antlaşma) (1794) (ABD/Büyük Britanya). 19 Kasım 1794. http://avalon.law.yale.edu/18th_century/jay.asp adresinden 17 Şubat 2013'de alınmıştır.

İnternet: Judgment of the Court (Grand Chamber): Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat International Foundation v. Council of the European Union and Commission of the European Communities. (2008). *European Court Reports I-6351*, 3 Eylül 2008, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62005CJ0402 adresinden 11 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: Kokott, J. (2011). States, sovereign equality. *MPEPIL*. http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1113?rskey=OiaCpt&result=1&prd=EPIL adresinden 18 Haziran 2012'de alınmıştır.

İnternet: Korfu Kanalı Davası (1949) (Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda/Arnavutluk), (Karar) *ICJ. Rep. 1949 s. 244*, 15 Aralık 1949, http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1663.pdf adresinden 9 Ekim 2014'de alınmıştır.

İnternet: Kuzey Atlantik Sahil Balıkçıları Davaları (1910) (İngiltere/ABD), *RIAA Vol. XI*, 7 Eylül 1910, http://untreaty.un.org/cod/riaa/cases/vol_XI/167-226.pdf adresinden 10 Kasım 2012'de alınmıştır.

İnternet: Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları (1969) (Federal Almanya Cumhuriyeti/Hollanda ve Danimarka), (Karar) *ICJ Rep. 1969 s. 3*, http://www.icj-cij.org/docket/files/51/5535.pdf adresinden 18 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: List of members, https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/memdate.htm adresinden 14 Eylül 2014'te alınmıştır.

İnternet: Lotus Davası (1927) (Fransa/Türkiye), *PCIJ*, *Series A, No. 10, 1927*, http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf adresinden 14 Kasım 2012'de alınmıştır.

İnternet: Meuse Nehrinin Sularının Taksimi Davası (1937) (Hollanda/Belçika), (Karar) *PCIJ Series A/B, No.70,* 28 Haziran 1937. http://www.icj-cij.org/pcij/serie_AB/ AB_70/01_Meuse_Arret.pdf adresinden 18 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: Nikaragua'da ve Nikaragua'ya Karşı Askerî ve Yarı-Askerî Faaliyetler Davası (1986) (Nikaragua/ABD), (Merits, Karar) *ICJ Rep. 1986 s. 14*, http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf adresinden 10 Kasım 2014'de alınmıştır.

İnternet: Norveçli Armatörlerin Tazminat Talepleri Davası (1922) (Norveç/ABD), (Tahkim Kararı) *RIAA Vol. I. s. 307*, http://legal.un.org/riaa/cases/vol_I/307-346.pdf adresinden 12 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: İnternet: Nükleer Test Davası (1974) (Yeni Zelanda/Fransa), (Şahsi Görüş/Gros) *ICJ Rep. 1974 s. 276*, 284. http://www.icj-cij.org/docket/files/58/6103.pdf adresinden 8 Ekim 2014'de alınmıştır.

İnternet: Orinoco Buharlı Gemi Şirketi Davası (1910) (ABD/Venezuela), (Tahkim Kararı) *RIAA Vol XI. s. 227*, 25 Ekim 1910, 227-241. http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XI/227-241.pdf adresinden 18 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: Question considered by the Security Council at its 1606th, 1607th and 1608th meetings on 4, 5 and 6 December 1971. (1971). *A/RES/2793 (XXVI)*, 7 Aralık 1971, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/328/09/IMG/NR032809.pdf?OpenElement adresinden 12 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: Question of Equitable Representation on the Security Council and the Economic and Social Council. *GA/RES/1991 A(XVIII)*, 17 Aralık 1963, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/186/66/IMG/NR018666.pdf?OpenElement adresinden 12 Nisan 2014'de alınmıştır.

İnternet: Resolution adopted by the General Assembly on 24 December 2012. *A/RES/67/238*, 11 Şubat 2013, http://www.un.org/en/ga/search/view_ doc.asp?symbol=A/RES/67/238 adresinden 15 Aralık 2016'da alınmıştır.

İnternet: Resolution of the Imperial Diet of Augsburg, 1555, http://pages.uoregon.edu/dluebke/Reformations441/441PeaceofAugsburg1555.htm adresinden 9 Ekim 2012'de alınmıştır.

İnternet: Security Council veto list. http://research.un.org/en/docs/sc/quick/veto adresinden 2 Ağustos 2015'de alınmıştır.

İnternet: Termination of the Status of Palau as a Trust Territory, S/RES/956 (1994), http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/956(1994) adresinden 13 Kasım 2014'de alınmıştır.

İnternet: The Atlantic Charter (1941), http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp adresinden 14 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: The Covenant of the League of Nations, http://avalon.law.yale.edu/20th_century /leagcov.asp adresinden 10 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: The Moscow Declaration (1943), http://avalon.law.yale.edu/wwii/moscow.asp adresinden 14 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: The Organization of African Union Charter (1963), http://www.au.int/en/sites/default/files/OAU_Charter_1963_0.pdf adresinden 16 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: The problem of voting in the Security Council. *A/RES/267/III (1949)*, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/ NR0/ 044/38/IMG/ NR004438.pdf?OpenElement adresinden 10 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: The Religious Peace of Augsburg, 1555, http://pages.uoregon. edu/ sshoemak/323/texts/augsburg.htm adresinden 9 Ekim 2012'de alınmıştır.

İnternet: The situation in Grenada. (1983). *A/RES/38/7*, 2 Kasım 1983, http://www.un.org/documents/ga/res/38/a38r007.htm adresinden 12 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: The situation in Kampuchea. (1979). *A/RES/34/22*, 14 Kasım 1979, http://www.un.org/documents/ga/res/34/a34res22.pdf adresinden 12 Şubat 2014'de alınmıştır.

İnternet: The Westphalian Treaties from October 24th, 1648: Texts and Translations, http://www.pax-westphalica.de/ipmipo/indexen.html adresinden 11 Kasım 2012'de alınmıştır.

İnternet: Total petroleum and other liquids productions-2014, http://www.eia.gov/beta/international/?fips=sa#pet adresinden 17 Nisan 2014'te alınmıştır.

İnternet: Treaty Between Spain and Portugal Concluded at Tordesillas: June 7, 1494, http://avalon.law.yale.edu/15th_century/mod001.asp adresinden 15 Aralık 2012'de alınmıştır.

İnternet: Treaty of Lisbon, 2007/C 306/01, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT adresinden 10 Eylül 2014'te alınmıştır.

İnternet: Treaty of Westphalia, http://avalon.law.yale.edu/17th_century /westphal.asp adresinden 11 Kasım 2012'de alınmıştır.

İnternet: Trusteeship Council, http://www.un.org/en/mainbodies/ trusteeship/ adresinden 13 Kasım 2014'de alınmıştır.

İnternet: Tunus ve Fas'ta Vatandaşlığın Tespiti Davası (1923). Danışma Görüşü. *PCIJ, Series B, No 4*, 7 Şubat 1923, http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_04/Decrets_de_nationalite_promulgues_en_Tunisie_et_au_Maroc_Avis_consultatif_1.pdf adresinden 12 Mart 2013'de alınmıştır.

İnternet: Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Davası (1982) (Tunus/Libya), (Karar) *ICJ Rep. 1982 s. 18*. 24 Şubat 1982, http://www.icj-cij.org/docket/files/63/6267.pdf adresinden 20 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: United Nations peacekeeping. (2002). *S/RES/1422*, 12 Temmuz 2002, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1422(2002) adresinden 10 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: United Nations peacekeeping. (2003). *S/RES/1487*, 12 Haziran 2002, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1487(2003) adresinden 10 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 Mayıs 1969, https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf adresinden 12 Araık 2014'de alınmıştır.

İnternet: Voting procedure in the Security Council. *A/RES/40/I (1946)*, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/032/91/IMG/NR003291.pdf?OpenElement adresinden 10 Mart 2014'de alınmıştır.

İnternet: Wimbledon Davası (1923) (İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya/Almanya), (Karar) *PCIJ Series A, No. 1, 1923*, http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_01/03_ Wimbledon_Arret_08_1923.pdf adresinden 14 Kasım 2012'de alınmıştır.

İnternet: Woodward, D. (2007). IMF voting reform: Need, opportunity and options, 16, http://unctad.org/en/docs/gdsmdpbg2420077_en.pdf adresinden 10 Haziran 2013'te alınmıştır.

4. Basım

ÖĞRETİM TASARIMI

Prof. Dr. Ali Şimşek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 35
Eğitim No.: 13
ISBN: 978-605-5426-34-7
© 4. Basım, Mart 2017

ÖĞRETİM TASARIMI
Prof. Dr. Ali Şimşek

Bi Kitabın Birinci Baskısı, Türkiye Bilimler Akademisi'nin 2011 yılı Üniversite Ders Kitapları Telif ve Çeviri Eser Ödülleri Programında Kayda Değer Telif Eser (Mansiyon) Ödülüne Layık Görülmüştür.

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Şimşek, Ali.
Öğretim Tasarımı / *Ali Şimşek*
4. Basım, XII + 356 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-5426-34-7
1. Öğretim Tasarımı 2. Öğrenme Sistemlerinin Geliştirilmesi 3. Öğretim Teknolojisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Sayfa

Bölüm 1. Genel Bakış 1
Temel Kavramlar 1
Eğitim 3
Öğrenme 5
Öğretim 6
Yetiştirme 7
Öğretim Tasarımı Süreci 8
Öğretim Tasarımını Tanımlama Çabaları 12
Öğretim Tasarımının Özellikleri 14
Alanın Öncüleri ve Katkıları 16
Robert M. Gagne 17
Leslie J. Briggs 18
M. David Merrill 19
Charles M. Reigeluth 20
Walter Dick 21

Bölüm 2. Tarihsel Gelişim 23
Öğretim Tasarımının Evrimini Etkileyen Dinamikler 23
Öğretim Tasarımının Yakın Tarihi 25
Görsel Hareket Dönemi 26
Kayıtlı Ses Dönemi 28
Hareketli Görüntü Dönemi 29
Sınırlı Etkileşim Dönemi 32
Çoklu Ortam Dönemi 36
Sayısal Ağlar Dönemi 39

Bölüm 3. Kuramsal Dayanaklar 43
Öğretim Tasarımı Kuramlarının Öğeleri 43
Öğretim Tasarımı Kuramları 44
Davranışçı Kuram 44
Yol Gösterici Kuram 46
Bulduruşsal Kuram 48
Bilişsel Kuram 49
Yapısal Öğrenme Kuramı 51
Sorgulamacı Diyalog Kuramı 53
Öğe Yerleştirme Kuramı 54

Açımlama Kuramı 57
Güdüleyici Tasarım Kuramı 59
Yapıcı Öğrenme Kuramı 61
Bilişsel Yük Kuramı 63
Durumlu Öğrenme Kuramı 64

Bölüm 4. Modeller 66
Öğretim Tasarımı Modelleri 66
Çekirdek Modeller 66
Doğrusal Modeller 71
Esnek Modeller 74
Etkileşimli Modeller 78
Sezgisel Modeller 82
Bileşik Modeller 85
Modellerin Ortak Özellikleri 86

Bölüm 5. Çözümleme 89
Eğitim Gereksinimlerini Saptama 89
Gereksinim Türleri 90
Gereksinim Saptama Yöntemleri 96
Eğitim Gereksinimlerinin Ayırt Edilmesi 103
Hedef Kitleyi İnceleme 104
Toplumsal Özellikler 105
Bireysel Farklılıklar 111
Kurumsal Çözümleme 119
Destekleyici Olanaklar 120
Engelleyici Koşullar 120
Eğitim Önceliklerini Belirleme 121
Kart Karıştırma 122
Delfi Tekniği 122
Sıralı Düzenleme 123
Eşleştirilmiş Ağırlıklandırma 123
Nominal Küme Tekniği 123
Çoklu Oylama 124
Önceliklendirme Matrisi 124

Bölüm 6. Tasarımlama 126
Öğretim Amaçlarını Belirleme 126
Amaçların Sınıflandırılması 126
Amaçların Bileşenleri 134

İçeriği Seçme ve Düzenleme..... 137
İçerik Türleri..... 137
İçeriğin Çözümlenmesi..... 143
İçeriği Düzenleme İlkeleri..... 149
Eğitsel Stratejileri Geliştirme..... 158
Doğrudan Stratejiler..... 161
Etkileşimli Stratejiler..... 162
Dolaylı Stratejiler..... 163
Bağımsız Stratejiler..... 163
Deneyimsel Stratejileri..... 164
Ölçme Araçlarını Hazırlama..... 165
Ölçme Araçlarının Türleri..... 166
Ölçme Araçlarının Özellikleri..... 180

Bölüm 7. Geliştirme..... 186
Uygulama Planlarını Oluşturma..... 186
Öğrenci Kitaplarını Hazırlama..... 187
Eğitimci Kılavuzlarını Geliştirme..... 188
Görsel-İşitsel Materyalleri Üretme..... 190
Gerçek Nesneler..... 192
Benzeştirmeli Ortamlar..... 193
Gösterim Araçları..... 195
Basılı Gereçler..... 196
Yansıtma Sistemleri..... 199
İşitsel Ortamlar..... 201
Hareketli Görüntüler..... 202
Bilgisayarlı Teknolojiler..... 204
Sanal Dünyalar..... 206
Telekonferans Sistemleri..... 207
Taşınabilir Akıllı Ortamlar..... 209
Sayısal Ağlar..... 211

Bölüm 8. Uygulama..... 213
Zaman Çizelgesini Yapma..... 213
Eğitim Bütçesini Hazırlama..... 215
Öğrenme Ortamlarını Düzenleme..... 216
Fiziksel Alan..... 217
Oturma Düzeni..... 217

Aydınlatma 220
Sıcaklık 220
Havalandırma 221
Ses Düzeyi 222
Renk Kullanımı 223
Eğiticilerin Eğitimini Gerçekleştirme 225

Bölüm 9. Değerlendirme 228
Değerlendirme Nesneleri 228
Ara Değerlendirme 230
Akran İncelemesi 231
Bire Bir Değerlendirme 231
Alan Testi 233
Son Değerlendirme 233
Amaçlara Dönük Yaklaşım 235
Yönetim Ağırlıklı Yaklaşım 236
Müşteri Odaklı Yaklaşım 237
Uzmanlığa Dayalı Yaklaşım 237
Karşıt Yönelimli Yaklaşım 238
Katılımcı Merkezli Yaklaşım 238
Değerlendirme Ölçütleri 239

Bölüm 10. Yeterlikler 241
Mesleki Yeterlikler 241
Etik Kurallar 247
Yeterlikleri ve Kuralları Belirlemenin Yararları 250

Bölüm 11. Kariyer Öyküleri 254
Kişisel Deneyimler 254
Deneyimlerin Ortak Yönleri 297

Bölüm 12. Örgütler ve Dergiler 303
Mesleki Örgütler 303
Süreli Bilimsel Yayınlar 306

Sözlük 311
Kaynaklar 340
Dizin 352

Şekiller Listesi

Şekil		Sayfa
1	Öğretim Tasarımı Sürecinin Aşamaları, İşlemleri ve Çıktıları	10
2	Öğretim Tasarımı Alanının Gelişimi	41
3	Performans-İçerik Matrisi	56
4	ADDIE Modeli	67
5	Briggs Modeli	70
6	Dick ve Carey Modeli	72
7	Kemp, Morrison ve Ross Modeli	75
8	Amerikan Hava Kuvvetleri Modeli	79
9	Hızlı Prototipleme Modeli	83
10	Seels ve Glasgow Modeli	85
11	Öğretim Tasarımı Modellerinin Ortak Yönleri	87
12	Bilişsel Alanın Alt Kategorileri	128
13	Duyuşsal Alanın Alt Kategorileri	131
14	Devinsel Alanın Alt Kategorileri	133
15	Belirsizlik İçeren Amaçlar	136
16	Aşamalı İçerik Çözümlemesi	144
17	Kümesel İçerik Çözümlemesi	145
18	İşlemsel İçerik Çözümlemesi	148
19	Bütünleşik İçerik Çözümlemesi	149
20	Öğrenme Çıktıları ve Test Maddeleri Arasındaki İlişkiler	177
21	Eğitim Ortamlarının Sınıflandırılması	191
22	Gerçek Nesneler	192
23	Benzeştirmeli Ortamlar	194
24	Gösterim Araçları	195

25 Basılı Gereçler 197
26 Yansıtma Sistemleri 200
27 İşitsel Ortamlar 202
28 Hareketli Görüntüler 203
29 Bilgisayarlı Teknolojiler 205
30 Sanal Dünyalar 206
31 Telekonferans Sistemleri 208
32 Taşınabilir Akıllı Ortamlar 210
33 Sayısal Ağlar 211
34 Oturma Düzenleri 218
35 Öğretim Tasarımcılarının Yeterlikleri 247
36 Öğretim Tasarımının Etik Kuralları 249

Kaynaklar

Adams, R. S. & Biddle, B. J. (1970). *Realities of teaching: Explorations with video tape*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.

Aiken, L. R. (1996). *Rating scales and checklists: Evaluating behavior, personality, and attitudes*. New York: John Wiley & Sons.

Alkan, C. (1992). *Eğitim ortamlarının düzenlenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Alten, S. R. (1986). *Audio in media*. Belmont, CA: Wadsworth.

Andrews, D. H. & Goodson, L. A. (1980). A comparative analysis of models of instructional design. *Journal of Instructional Development, 3*(4), 2-16.

Association for Educational Communications and Technology. (1977). *Educational technology: Definition and glossary of terms*. Washington, DC: The author.

AECT Program Standards. (2000). NCATE program standards: Initial and advanced programs for educational communications and technology. Retrieved 25 June 2008 from *http://www.aect.org/Affiliates/National/Standards.pdf*

Atkinson, R. C. & Shriffin, R. M. (1968). Human memory: A proposed system and its control processes. In K. Spence & J. Spence (Eds.), *The psychology of learning and motivation* (vol. 2). New York: Academic.

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, *37*(2), 122-147.

Becker, H. J. (1998). Running to catch a moving train: Schools and information Technologies. *Theory into Practice*, *37*(1), 20-30.

Bennet, N. & Blundell, D. (1983). Quantity and quality of work in rows and classroom groups. *Educational Psychology*, *3*,

Birren, F. (1992). *Color psychology and color therapy*. New York: Carol.

Blomm, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: Handbook I-Cognitive domain*. New York: David McKay.

Bowsher, J. E. (1989). *Educating America: Lessons learned in the nation's corporations.* New York: Wiley.

Bratton, B. (1995). Professional competencies and certification in the Instructional Technology field. In G. J. Anglin (Ed.), *Instructional Technology: Past, present, and future* (pp. 363-367). Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Briggs, L. (1977). *Instructional design principles and practices*. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Burton, J. K. & Merrill, P. F. (1992). Needs assessment: Goals, needs, and priorities. In L. J. Briggs, K. L. Gustafson, & M. H. Tillman (Eds.), *Instructional design: Principles and applications* (pp. 17-43). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Carkhuff, R. C. & Fisher, S. G. (1984). *Instructional systems design* (Second edition). Amherst, MA: Human Resources Development Press.

Collins, A. & Stevens, A. L. (1983). A cognitive theory of inquiry teaching. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional design theories and models: An overview of their current status* (pp.247-278). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Davidson-Shivers, G. V., & Rasmussen, K. L. (2007). Competencies for instructional design and technology professionals. In R. A. Reiser & John V. Dempsey (Eds.), *Current trends and issues in instructional design and technology* (pp.271-286). Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Dean, P. J. (1995). Examining the practice of human performance technology. *Performance Improvement Quarterly, 8*(2), 68-94.

Dick, W. (1987). A history of instructional design and its impact on educational psychology. In J. Glover & R. Roning (Eds.), *Historical foundations of educational psychology.* New York: Plenum.

Dick, W. & Carey, L. (1978). *The systematic design of instruction*. Glenview, IL: Scott, Foresman.

Dick, W. & Carey, L. (1985). *The systematic design of instruction* (Second edition). Glenview, IL: Scott, Foresman and Company.

Dick, W., Carey, L., & Carey, J. O. (2005). *The systematic design of instruction* (Sixth edition). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Driscoll, M. P. (2005). *Psychology of learning for instruction* (3rd ed). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Driscoll, M. P. (2007). Psychological foundations of instructional design. In R. A. Reiser & J. V. Dempsey (Eds.), *Trends and issues in instructional design and technology* (pp.36-44). Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Ely, D. P. (1963). The changing role of the audio-visual process in education: A definition and a glossary of related terms. *AV Communication Review*, *11* (1), Special issue.

Engeström, Y. (1995). *Değişim için eğitim: Çalışma yaşamında öğretim ve öğrenime yeni yaklaşım* (Çev. A. Şimşek). Ankara: ILO/TÜRK-İŞ.

Finch, C. R. (1987). Instructional systems development in the military. *Journal of Industrial Teacher Education*, *24*(4), 18-26.

Finn, J. D. (1960). Technology and the instructional process. *AV Communication Review*, *8*(1), 5-26.

Foshay, W. R. (2000). Preface. In R. C. Richey, D. C. Fields, & M. Foxon (Eds.), *Instructional design competencies: The standards* (pp.16-20). Syracuse, NY: ERIC Clearinghouse on Information and Technology.

Foxon, M., Richey, R. C., Roberts, R. C., & Spannaus, T. W. (2003). *Training manager competencies: The standards*. Syracuse, NY: ERIC Clearinghouse on Information and Technology.

Gagne, R. M. (1988). *The conditions of learning*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.

Gagne, R. M. & Briggs, L. J. (1974). *Principles of instructional design*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.

Gagne, R. M., Briggs, L. J., & Wager, W. W. (Eds.). (1988). *Principles of instructional design* (Third edition). New York: Holt, Rinehart and Winston.

Gerlach, V. S. & Ely, D. P. (1980). *Teaching and media: A systematic approach*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Glaser, R. (1963). Instructional technology and the measurement of learning outcomes: Some questions. *American Psychologist*, *18*, 519-521.

Green, G. H. (1979). Ah-chool! Humidity can help. *American School and University*, *52*, 64-65.

Greer, M. (1992). *ID Project management: Tools and techniques for instructional designers and developers.* Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Gronlund, N. E. (1985). *Stating objectives for classroom instruction*. New York: Macmillan.

Gustafson, K. L. (1983). Instructional design Fundamentals: Clouds on the horizon. *Educational Technology*, *33*(2), 27-32.

Gustafson, K. L. & Branch, R. M. (1997). Revisioning models of instructional development. *Educational Technology Research and Development, 45*(3), 73-89.

Gustafson, K. L. & Branch, R. M. (2007). What is instructional design? In R. A. Reiser & J. V. Dempsey (Eds.), *Trends and issues in instructional design and technology* (pp.10-16). Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Gustafson, K. L. & Bratton, B. (1984). Instructional improvement centers in higher education: A status report. *Journal of Instructional Development, 7*(2), 2-7.

Halff, H. M. (1993). Prospects for automating instructional design. In J. M. Spector, M. C. Polson, & D. J. Muraida (Eds.), *Automating instructional design: Concepts and issues* (pp. 67-131). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Hannafin, M. J. & Peck, K. L. (1988). *The design, development, and evaluation of instructional software*. New York: Macmillan.

Harrow, A.J. (1972). *Taxonomy of the psychomotor domain*. New York: David McKay.

Harasim, L. M. (Ed.). (1990). *Online education: Perspectives on a new environment*. New York: Praeger.

Heinich, R. (1984). The proper study of educational technology. *Educational Communications and Technology Journal*, *32*(2), 67-87.

Heinich, R., Molenda, M., & Russell, J. D. (1993). *Instructional media and the new technologies of instruction*. New York: Macmillan.

Holland, G. P. (1996, September). *Development and validation of a process model to match student preparation with essential workplace abilities.* A major applied research project for Nova Southeastern University. Ann Arbor, MI: UMI Dissertation Services.

International Board of Standards for Training, Performance, and Instruction (ibstpi). (2003). Homepage. Retrived 25 June 2008 from *http://www.ibstpi.org*

Johnson, K. A. & Foa, L. J. (1989). *Instructional design: New alternatives for effective education and training.* New York: Macmillan.

Jonassen, D. H. (1994). Toward a constructivist design model. *Educational Technology*, *34*(4), 34-37.

Jones, T. S. & Richey, R. C. (2000). Rapid prototyping methodology in action: A developmental study. *Educational Technology Research and Development, 48*(2), 63-80.

Kaufman, R. (1988). *Planning educational systems: A results-based approach.* Lancaster, PA: Technomic.

Keller, J. M. (1983). Motivational design of instruction. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional design theories and models: An overview of their current status* (pp.383-434). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Kemp, J. E. (1971). *Instructional design: A plan for unit and course development*. Belmont, CA: Fearon.

Kemp, J. E. (1985). *The instructional design process*. New York: Harper & Row.

Kemp, J.E., Morrison, G. R., & Ross, S.M. (1994). *Designing effective instruction.* New York: Merrill.

Kintsch, E. (1993). Principles of instruction from research on human cognition. In J. M. Spector, M. C. Polson, & D. J. Muraida (Eds.), *Automating instructional design: Concepts and issues* (pp. 23-42). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Klein, J. D., Spector, J. M., Grabowski, B., & de la Teja, I. (2004). *Instructor competencies: Standards for face-to-face, online, and blended settings*. Greenwich, CT: Information Age.

Knirk, F. G. (1993). Facility requirements for integrated learning systems. In G. D. Bailey (Ed.), *Computer-based integrated learning systems,* pp.59-73). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Knirk, F. G. & Gustafson, K. L. (1986). *Instructional technology: A systematic approach to education*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.

Krathwohl, D. R. (1964). *Taxonomy of educational objectives: Handbook II-Affective domain*. New York: David McKay.

Kumtepe, A. & Şimşek, A. (1996, Eylül). Eğitim ortamlarının ergonomik tasarımı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Üçüncü Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri*. Bursa.

Kuzgun, Y. (2004a). Zeka ve yetenekler. İçinde Y. Kuzgun ve D. Deryakulu (Ed.), *Eğitimde bireysel farklılıklar* (ss.13-70). Ankara: Nobel.

Kuzgun, Y. (2004b). İlgiler. İçinde Y. Kuzgun ve D. Deryakulu (Ed.), *Eğitimde bireysel farklılıklar* (ss.71-94). Ankara: Nobel.

Landa, L. N. (1983). The algo-heuristic theory of instruction. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional design theories and models: An overview of their current status* (pp.163-211). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Leshin, C. B., Pollock, J. & Reigeluth, C. M. (1992). *Instructional strategies and tactics.* Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Leuder, E. (Ed.). (1986). *The ergonomics payoff: Designing the electronic office*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.

Li, Z. & Merrill, M. D. (1990). Transaction shells: A new approach to courseware authoring. *Journal of Research on Computing in Education*, *23*(1), 72-86.

Lumsdaine, A. A. (1964). Educational technology, programmed learning, and instructional science. In E. R. Hilgard (Ed.), *Theories of learning and instruction*. Chicago, IL: University of Chicago Pres.

Mager, R. F. (1962). *Preparing objectives for programmed instruction*. Belmont, CA: Fearon.

Mayer, R. E. & Moreno, R. (2003). Nine ways to reduce cognitive load in multimedia learning. *Educational Psychologist*, *38*(1), 43-52.

McVey, G. F. (1989). Learning environments. In M. Eraut (Ed.), *The international encyclopedia of educational technology* (pp.124-131). Oxford, England: Pergamon.

McVey, G. F. (1996). Ergonomics and the learning environment. In D. H. Jonassen (Ed.), *Handbook of research on educational communications and technology* (pp. 1045-1104). New York: Macmillan.

Mehrens, W. A. & Lehmann, I. J. (1984). *Measurement and evaluation in education and psychology*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Menel, J. (1976). Training facilities and equipment. In American Society for Training and Development (Ed.), *Training and development handbook: A guide to human resource development*. New York: McGraw-Hill.

Merrill, M. D. (1983). Component display theory. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional design theories and models: An overview of their current status* (pp.279-333). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Merrill, M. D. & Li, Z. (1989). An instructional design expert system. *Journal of Computer Based Instruction, 16*(3), 95-101.

Merrill, M. D., Li, Z., & Jones, M. K. (1992). Instructional transaction shells: Responsibilities, methods, and parameters. *Educational Technology*, *32*(2), 5-26.

Milano, M. & Ullius, D. (1998). *Designing powerful training: The sequential-iterative model.* San Francisco, CA: Josey-Bass/Pfeiffer.

Morgan, R. M. (1989). Instructional systems development in third world countries. *Educational Technology Research and Development*, *37*(1), 47-56.

Nadler, L. (1990). *Designing training programs: The critical events model* (Ninth edition). Reading, MA: Addison-Wesley.

Naismith, L., Lonsdale, P., Vavoula, G., & Sharples, M. (2009). Literature review in mobile technologies for learning. Available at: *www.futurelab.org.uk/resources/documents/lit_reviews/Mobile_Review.pdf*

Olsen, J. R. & Bass, V. B. (1982). The application of performance technology in the military. *Performance and Instruction*, *21*(6), 32-36.

Poulton, E. A. (1978). A new look at the effects of the noise: A rejoinder. *Psychology Bulletin*, *85*, 1068-1079.

Pucel, D. J. (1989). *Performance-based instructional design.* New York: McGraw-Hill.

Reigeluth, C. M. (1983a). *Instructional design theories and models: An overview of their current status.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Reigeluth, C. M. (1983b). *Instructional theories in action: Lessons illustrating selected theories and models.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Reigeluth, C. M. & Stein, F. S. (1983). The elaboration theory of instruction. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional design theories and models: An overview of their current status* (pp.335-381). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Reiser, R. A. (1987). Instructional Technology: A History. In R. M. Gagne (Ed.), *Instructional Technology: Foundations* (pp. 11-48). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Reiser, R. A. (2001). A history of instructional design and technology: Part II: A history of instructional design. *Educational Technology Research and Development, 49*(2), 57-67.

Reiser, R. A. (2007). What field did you say you were in? In R. A. Reiser & John V. Dempsey (Eds.), *Current trends and issues in instructional design and technology* (pp.2-9). Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Richey, R. C, Fields, D. C., & Foxon, M. (2000). *Instructional design competencies: The standards*. Syracuse, NY: ERIC Clearinghouse on Information and Technology.

Romiszowski, A. J. (1987). *Designing instructional systems.* New York: Nichols.

Rosenberg, M. J. (2001). *E-learning: Strategies for delivering knowledge in the digital age*. New York: McGraw Hill.

Rossett, A. (1987). *Training needs assessment*. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Rossett, A. (1999). Knowledge management meets analysis. *Training and Development, 53*(5), 63-68.

Saettler, P. (1990). *The evolution of American educational technology*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Salı, J. B. (2006). Tutumların öğretimi. İçinde A. Şimşek (Ed.), *İçerik türlerine dayalı öğretim* (ss.133-162). Ankara: Nobel.

Sanders, M. S. & McCormick, E. J. (1987). *Human factors in engineering and design*. New York: McGraw-Hill.

Saskatchewan Education. (1991). Instructional approaches: A framework for professional practice. Regina, SK, Canada. Available at: *http://www.sasked.gov.sk.ca/docs/policy/approach/index.html*

Scandura, J. M. (1983). Instructional strategies based on the structural learning theory. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional design theories and models: An overview of their current status* (pp.213-246). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Schwier, R. A. & Misanchuk, E. R. (1993). *Interactive multimedia instruction*. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Scriven, M. (1996. Types of evaluation and types of evaluator. *Evaluation Practice*, *17*(2), 151-161.

Seels, B. & Glasgow, Z. (1990). *Exercises in instructional design.* Columbus, OH: Merrill.

Seels, B. B. & Richey, R. C. (1994). *Instructional technology: The definitions and domains of the field*. Washington, DC: Association for Educational Communications and Technology.

Shrock, S. A. (1995). A brief history of instructional development. In G. J. Anglin (Ed.), *Instructional Technology: Past, present, and future* (pp.11-18). Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Skinner, B. F. (1954). The science of learning and art of teaching. *Harvard Educational Review, 24*, 86-97.

Smith, P. L. & Ragan, T. J. (1993). *Instructional design.* New York: Macmillan.

Spector, J. M. (2000). The ibstpi code of ethical standards for instructional designers. In R. C. Richey, D. C. Fields, & M. Foxon (Eds.), *Instructional design competencies: The standards*. Syracuse, NY: ERIC Clearinghouse on Information and Technology.

Spector, M., Polson, M. C., & Muraida, D. J. (Eds.). (1993). *Automating instructional design: Concepts and issues.* Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Sweller, J., van Merrienboer, J. J. G., & Paas, F. G. W. C. (1998). Cognitive architecture and instructional design. *Educational Psychology Review*, *10*(3), 251-296.

Şimşek, A. (1996). Bilgi toplumunda eğitsel yönelimler. *Kurgu: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *14*, 241-247.

Şimşek, A. (1998). Eğitsel iletişimde çokortamlı teknolojik gelişmeler. *Kurgu: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 15,* 311-326.

Şimşek, A. (2000). *Eğitim iletişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi (Yayın No:1251/39).

Şimşek, A. (2004a). Yapıcı öğrenme kuramına göre eğitimde program geliştirme. *Dördüncü Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyumu Bildirileri* (ss.1337-1344). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Şimşek, A. (2004b). Web destekli eğitimde öğrenme etkinliklerinin tasarımı. *Dördüncü Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyumu Bildirileri* (ss.1284-1292). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Şimşek, A. (2004c). Öğrenme biçimi. İçinde Y. Kuzgun ve D. Deryakulu (Ed.), *Eğitimde bireysel farklılıklar* (ss. 95-136). Ankara: Nobel.

Şimşek, A. (2004d). Önbilgi. İçinde Y. Kuzgun ve D. Deryakulu (Ed.), *Eğitimde bireysel farklılıklar* (ss. 139-167). Ankara: Nobel.

Şimşek, A. (2005). Designing Web-based collaborative learning. In G. Chiazzese, M. Allegra, A. Chifari, & S. Ottaviano (Eds.), *Methods and technologies for learning* (pp. 217-221). Southampton, England: WIT.

Şimşek, A. (2006a). Kavramların öğretimi. İçinde A. Şimşek (Ed.), *İçerik türlerine dayalı öğretim* (ss.27-70). Ankara: Nobel.

Şimşek, A. (2006b). Bilişsel stratejilerin öğretimi. İçinde A. Şimşek (Ed.), *İçerik türlerine dayalı öğretim* (ss.181-208). Ankara: Nobel.

Şimşek, A. (2006c). Digital access and human development. In K. Morgan, C. A. Brebbia, & M. Spector (Eds.), *The Internet society: Advances in education, commerce, and governance* (pp. 127-134). Southampton, England: WIT.

Şimşek, A. (2008, May). The virtual university as a global learning environment. *Keynote paper presented at the 8th International Educational Technology Symposium*. Faculty of Education at Anadolu University. Eskişehir.

Şimşek, A. & Hooper, S. (1992). The effects of cooperative versus individual videodisc learning on student performance and attitudes. *International Journal of Instructional Media*, *19*(3), 209-218.

Şimşek, A. & Tsai, B. (1992). The impact of cooperative group composition on student performance and attitudes during interactive videodisc instruction. *Journal of Computer Based Instruction*, *19*(3), 86-91.

Tessmer, M. (1990). Environment analysis: A neglected stage of instructional design. *Educational Technology Research and Development*, *38*(1), 55-64.

The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation. (1981). *Standards for evaluations of educational programs, projects, and materials*. New York: McGraw-Hill.

Tripp, S. & Bichelmeyer, B. (1990). Rapid prototyping: An alternative instructional design strategy. *Educational Technology Research and Development*, *38*(1), 31-44.

Tripp, S. D. & Roby, W. B. (1996). Auditory presentations and language laboratories. In D. H. Jonassen (Ed.), *Handbook of research for educational communications and technology* (pp. 821-850). New York: Macmillan.

Van Merrienboer, J. J. G., Kirschner, P. A., & Kester, L. (2003). Talking the load of a learner's mind: Instructional design for complex learning. *Educational Psychologist*, *38*(1), 5-13.

Weinstein, C. S. (1984). Seating arrangement in the classroom. *International Encyclopedia of Education*, 4483-4485.

West, C. K., Farmer, J. A., & Wolff, P. M. (1991). *Instructional design: Implications from cognitive science.* Boston, MA: Allyn and Bacon.

Woodson, W. E. (1987). *Human factors design handbook: Information guidelines for the design of systems, facilities, equipment, and products for human use*. New York: McGraw-Hill.

Worthen, B. R. & Sanders, J. R. (1987). *Educational evaluation: Alternative approaches and practical guidelines.* New York: Longman.

Yıldız, R. & Bayram, S. (2006). Devinsel işlemlerin öğretimi. İçinde A. Şimşek (Ed.), *İçerik türlerine dayalı öğretim* (ss.163-180). Ankara: Nobel.

Zenthall, S. S. (1986). Color simulation on performance and activity of hyperactive and non-hyperactive children. *Journal of Educational Psychology*, *78*(2), 159-165.

7. Basım

ORTA ÇAĞ TARİHİ VE UYGARLIĞI

Yrd. Doç. Dr. Hasan Karaköse

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 336
Eğitim No.: 68
ISBN: 978-605-133-238-3
© 7. Basım, Mart 2017

ORTA ÇAĞ TARİHİ VE UYGARLIĞI

Yrd. Doç. Dr. Hasan Karaköse

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karaköse, Hasan.
Orta Çağ Tarihi ve Uygarlığı / *Hasan Karaköse*
7. Basım, XII + 256 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-238-3
1. Orta Çağ 2. Emeviler 3. Abbasiler 4. Selçuklular

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
İSLAMİYET'TEN ÖNCE ARABİSTAN'DA SİYASÎ DURUM

A. Yemen'de Kurulan Devletler 1
1. Seba Devleti 1
2. Himyeri Devleti 2
B. Kuzey Arabistan'da Kurulan Devletler 2
1. Nebatî Krallığı 2
2. Tedmür Devleti 2
3. Hire Devleti 3
4. Gassanîler Devleti 3
C. İslâmiyet'ten Önce Arabistan'da Sosyal Hayat 4

İkinci Bölüm
İSLÂMİYET'İN DOĞUŞU

A. Hz. Peygamber ve Mekke Dönemi (571-622) 7
1. Peygamberimizin Soyu 7
2. Çocukluk ve Gençliği 7
3. Peygamberlik ve Hicret (610-622) 8
B. Hz. Peygamber ve Medine Dönemi (622-632) 11
1. Medine Döneminin İlk Yılları (622-624) 11
2. Medine'de Siyasî Düzeni Oluşturma Çabaları 12
3. Savaşlar 14
a. Bedir Savaşı (624) 14
b. Uhud Savaşı (625) 15
c. Hendek Savaşı (627) 16
d. Hudeybiye Andlaşması (628) 18
e. Hayber'in Alınması 19
f. Mute Savaşı 19
g. Mekke'nin Fethi (630) 20
h. Huneyn Savaşı ve Taif Kuşatması 20
ı. Tebuk Seferi 21
i. Yeni Oluşan Toplumun Bazı Özellikleri 22

Üçüncü Bölüm
DÖRT HALİFE DEVRİ

A. Hz. Ebu Bekir Devri (632 - 634) 27
1. Halife Seçilmesi 27
2. Birliği Sağlama Çalışmaları 29
a. Üsame Ordusunun Suriye'ye Gönderilmesi 29
b. İslâmdan Dönenler ve Yalancı Peygamberlerle Mücadele 30
3. Fetih Hareketleri 30

a. Sasanîlerle Savaşlar 30
b. Bizanslılarla Savaşlar 30
4. Hz. Ebu Bekir Döneminde Yapılan Önemli İşler 31
a. Kur'an-ı Kerim'in Toplanması ve Tek Kitap Hâline Getirilmesi 31
b. Halifenin Maaşı 32
c. Ordu ve Memurların Maaşı 32
d. Ülke Yönetimi 32
B. Hz. Ömer Devri (634-644) 32
1. Halife Seçilmesi 32
2. Fetih Hareketleri 33
a. Irak ve İran'daki Fetihler 33
b. Bizans'a Karşı Yapılan Fetihler 34
3. Hz. Ömer Zamanında Devlet idaresi 35
a. Ülke Yönetimi 35
b. Divân Teşkilatının Kurulması 35
c. Adliye Teşkilatı 36
d. Takvimin Ortaya Çıkması 36
e. Hz. Ömer'in Halkla İlişkileri 37
C. Hz. Osman Devri (644 - 656) 37
1. Halife Seçilmesi 37
2. Hz. Osman Devrindeki Fetihler 38
3. Hz. Osman Devrindeki İç Karışıklıkların Sebepleri 38
4. Hz. Osman'ın Şehid Edilmesi 39
D. Hz. Ali Devri (656-661) 40
1. Halife Seçilmesi 40
2. Cemel Savaşı (656) 41
3. Sıffın Savaşı 42
E. Dört Halife Döneminin Özellikleri 43
1. Devlet Başkanlığı (Halife) 43
2. Adliye İşleri 44
3. Ordu Komutanlığı 45
4. Devlet Gelirleri 46

Dördüncü Bölüm
EMEVÎLER DEVRİ (661-750)

A. Muaviye Devri (661-680) 47
1. Emevî Devleti'nin Kuruluşu 47
2. Muaviye Dönemi Fetihleri 48
3. Muaviye Devrinin Özellikleri 49
B. I. Yezid (680-683) 50
C. Abdülmelik b. Mervan (685-705) 52
1. Ayaklanmaların Bastırılması 52
2. Fetih Hareketleri 53
3. Abdülmelik Zamanında Yapılan Önemli İşler 54
D. I. Velid b. Abdülmelik (705-715) 55
1. Fetih Hareketleri 55

a. Asya ve Anadolu Fetihleri 55
E. Süleyman b. Abdülmelik (715-717) 56
F. Ömer b. Abdülaziz (717-720) 57
G. Emevîlerin Duraklaması ve Çöküşü 58
H. Emevî Devleti'nin Yıkılışı ve Abbasî Devleti'nin Kuruluşu 60
1. Emevîlere karşı ayaklanmayı başlatanlar 60
2. Ayaklanmayı başlatanların amacı 60
3. Ayaklanma Merkezleri 60
4. Ayaklanmanın Başlaması ve Abbasî Devleti'nin Kurulması 61
I. Emevî Devleti'nin Yıkılış Sebepleri 62
İ. Emevîlerde Devlet İdaresi 63
1. Devlet Yönetimi, Sosyal Yapı, İlim ve Kültür 63
a. Hilâfet 63
b. Merkez Teşkilatı 63
c. Eyaletlerin Yönetimi 64
d. Adalet İşleri 64
e. Devlet Gelirleri 64
f. Ordu Teşkilatı 65
2. Sosyal Yapı İlim ve Kültür 65
a. Sosyal Yapı 65
b. İlim ve Kültür 66
c. Siyasî Fikir Akımları (Mezhepler) 68
J. Endülüs Emevî Devleti (756-1492) 69
1. Emirlik dönemi (756-929) 71
2. Halifelik dönemi (929-1031) 72
3. Parçalanma ve Hanedanlar Dönemi (1031-1492) 73
a. Mülükü't-Tavaif (Melikler Dönemi) (1031-1090) 73
b. Murabıtlar Dönemi (1090-1147) 73
c. Muvahhitler Dönemi (1147-1229) 73
d. Gırnata Benî Ahmer Emirliği (1238-1492) 73
4. Devlet İdaresi 75
5. Ekonomik Hayat 76
6. İlim ve Kültür Hayatı 76
7. Doğu Dünyası ve Endülüs'ün Batıya Etkileri 77

Beşinci Bölüm
ABBASÎLER (750-1258)

A. Ebu'l Abbas (Saffah) (750-754) 80
B. Ebu Cafer el Mansur (754-775) 81
1. Ebu Müslim'in Öldürülmesi 81
2. Mansur Yönetimine Karşı İsyanlar 82
3. Bağdat'ın Kurulması 83
C. Mehdî (775-785) 84
1. İç Siyaseti 84
2. Bizans'la Mücadele 85

D. Harun Reşid (786-809) 85
1. İç ve Dış Olaylar 86
a. İsyanlar 86
b. Bizans ve Hazarlarla Olan İlişkiler 87
c. Avrupalılarla (Frenklerle) Olan İlişkiler 88
d. Bermekî Ailesi 89
e. Harun Reşid'in Ölümü ve Devrinin Özellikleri 89
E. Emin (809-813) 90
Emin Me'mun Mücadelesi 91
F. Me'mun (813-833) 91
1. Me'mun Devri İsyanları 92
a. Babek İsyanı ve Hurremiye 92
a. Tahirîlerin Ortaya Çıkması 92
2. Bizanslılarla İlişkiler 93
3. Me'mun Devrinin Özellikleri 93
G. Mutasım (833-842) 93
1. Babek İsyanının Bastırılması 94
2. Bizansla İlişkiler 94
3. Samarra'nın Kuruluşu ve Türkler 95
H. Vâsık (842-847) 95
I. Abbasî Devleti'nin Yıkılışı 96
1. Abbasî Halifeleri 97
İ. Abbasî Topraklarında Kurulan Devletlerden Birkaçı 98
1. Ağlebîler (800 - 909) 99
2. Fatımîler (910 - 1171) 99
3. İdrisîler (789 - 985) 99
4. Samanîler (844 - 999) 100
5. Büveyhîler (925 - 1062) 100
J. Abbasîlerde Devlet İdaresi, Kültür ve Medeniyet 100
1. Devlet İdaresi 100
a. Halife 100
b. Vezirlik 101
c. Divânlar (Devlet Daireleri) 102
d. Emirü'l Ümera ve Eyaletler 103
e. Adlî Teşkilat 104
f. Askerî Teşkilat 104
g. Şurta (Polis) Teşkilatı 105
h. Toprak İdaresi, Tarım ve Ticaret 105
2. Sosyal Hayat 106
3. Abbasîlerde Kültür 108
a. Dînî İlimler 108
b. Aklî İlimler 111
4. Edebiyat - Tarih ve Coğrafya 113
5. Felsefe 114
6. Sanat 115

Altıncı Bölüm
TÜRKLERİN MÜSLÜMAN OLMASI

A. İlk Müslüman Türk Devletleri 121
1. Tolunoğulları (868-905) 121
2. İhşidîler (935-969) 122
3. İdil Bulgarları 125
B. Karahanlılar (840-1212) 127
1. Karahanlıların Menşei ve Kuruluşu 127
2. Karahanlıların İlk Devirleri 128
3. Karahanlıların Müslüman Olması 129
4. Karahanlıların Genişlemesi ve İkiye Ayrılması 129
5. Doğu Karahanlılar Devleti (1042-1211) 130
6. Batı Karahanlı Devleti (1042-1212) 131
7. Karahanlılarda Devlet Teşkilatı 131
a. Hâkimiyet Anlayışı 131
b. Saray Teşkilatı 132
c. Merkez ve Taşra Teşkilatı 133
d. Askeri Teşkilat 134
e. Kültür-Edebiyat ve Sanat 134
C. Gazneliler (963-1187) 137
1. Devletin Kuruluşu 137
2. Sultan Mahmud Dönemi (998-1030) 138
3. Sultan Mahmud'un Ölümü ve Kişiliği 140
4. Sultan Mesut (1030-1041) 141
a. Tahta Çıkışı ve Devletin Başlıca Sorunları 141
b. Selçuklu Meselesi 141
5. Gaznelilerin Yıkılışı 142
6. Gaznelilerde Devlet Teşkilatı 143
a. Merkez Teşkilatı 143
b. Eyalet Teşkilatı 144
c. İlim ve Kültür 145

Yedinci Bölüm
BÜYÜK SELÇUKLULAR (1040-1157)

A. Oğuzlar 147
1. Selçuk ailesi 148
2. Arslan Bey'in Selçukluların Başına Geçmesi 149
B. Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu ve Yükselişi (1040-1092) 150
1. Tuğrul Bey Dönemi (1040-1063) 152
a. Tuğrul Bey'in Tahta çıkmas ve İlk Anadolu Seferleri 152
b. Selçuklu-Abbasi İlişkileri 152
2. Sultan Alp Arslan Dönemi (1064-1072) 153
a. Tahta Geçmesi ve Anadolu Siyaseti 153
b. Malazgird Zaferi ve Sonrası 154
c. Malazgirt Zaferi'nin Sonuçları 155

3. Sultan Melikşah Dönemi (1072-7092) 156
a. Tahta Çıkması ve Suriye Meselesi 156
b. Kafkasya ve Anadolu Siyaseti 157
c. Melikşah'ın Son Dönemleri 158
4. Duraklama Devri ve Yıkılışı (1092-1157) 158
a. Berkyaruk Dönemi (1094-1104) 158
b. Muhammed Tapar (1104-1118) 159
c. Sultan Sancar (1119-1157) 160
5. Diğer Selçuklu Devletleri 161

Sekizinci Bölüm
ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ

A. Türklerin Anadolu Seferleri 163
1. Kuruluş ve Yükseliş Dönemi Kutalmış Oğlu Süleyman-Şah Dönemi (1075-1086) 164
a. Devletin Kuruluşu ve Bizans İle ilişkiler 164
b. Süleyman Şah'ın Doğu Seferi ve Ölümü 165
2. I. Kılıç Arslan (1092-1107) 166
a. Tahta Çıkması ve I. Haçlı Seferine Kadar Siyaseti 166
b. Haçlı Seferleri 167
c. Birinci Haçlı Seferi 168
3. Sultan Mesut (1116-1155) 169
a. Tahta Çıkması ve Danişmendlilerle İlişkileri 169
b. İkinci Haçlı Seferi 169
4. II. Kılıç Arslan (1155-1192) 170
a. Rakiplerin Ortadan Kaldırılması ve Myriokephalon Zaferi 170
b. Üçüncü Haçlı Seferi 171
5. Rükneddin Süleymanşah (1196-1204) 172
6. Gıyaseddin Keyhüsrev'in İkinci Saltanatı (1204-1211) 173
a. Dördüncü Haçlı Seferi 173
b. Haçlı Seferlerinin Sonuçları 174
7. İzzeddin Keykavus (1211-1220) 176
8. Alaeddin Keykubad (1220-1237) 176
a. Tahta Çıkması ve Fetihler 176
b. Moğol Tehlikesinin Belirmesi ve Alınan Tedbirler 177
9. Moğol İstilası ve Devletin Yıkılışı 178
a. Moğol İstilası 178
b. Devletin Yıkılışı 179
B.Selçuklularda Devlet Teşkilatı Ve Sosyal Yapı 180
1. Hükümdar 180
Saray Teşkilatı 181
2. Büyük Divân 182
3. Taşra Teşkilatı 183
4. Adliye 183
5. Ordu 184
6. Toprak ve Halk 185

7. İktisadî Hayat....186
Ahîlik....187
8. Bilim ve Kültür....191
Sanat ve Mimarî....193
C. Türklerin İslâm'a Hizmetleri....194

Dokuzuncu Bölüm
HIRİSTİYANLIK

A. Tarihi....201
1. Klasik Dönem (I.-VII. Yüzyıl)....201
2. Orta Çağ Dönemi (VIII.-XVI. Yüzyıl)....203
B. İnanç ve İbadet Sistemi....204
C. Kutsal Kitaplar....205
D. Hıristiyan Mezhepleri....206
1. Katolik Mezhebi....206
2. Ortodoks Mezhebi....206
3. Protestan Mezhebi....207
E. Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. İsa ve Hıristiyanlık....207

Onuncu Bölüm
ROMA TARİHİ

A. Eski İtalya ve Etrüksler....209
1. Roma'nın Tarihteki Yeri ve Önemi....209
2. Etrüskler....210
3. Etrüsk Medeniyeti....211
B. Roma ve Krallık Devri (753-510)....211
1. Roma'nın Kuruluşu ve Etrüsk Kralları....211
2. Krallık Dönemi Roma'da İdare ve Sosyal Yapı....212
3. Cumhuriyet Devri....214
4. Roma'nın İmparatorluk Oluşu....215
C. Roma Medeniyeti....218
1. Yönetim....218
2. Sosyal Hayat....219
3. Askerlik....219
4. Hukuk ve Dinî İnanışlar....219
5. Sanat....220
6. Bilim ve Edebiyat....221
7. Ekonomi....222

On Birinci Bölüm
BİZANS İMPARATORLUĞU (330-1453)

A. İstanbul'un Başkent Oluşundan I. Iustinianos'a Kadar
(Erken Bizans Dönemi) (330-527)....227
B. I. Iustinianos ve Herakleios'a Kadar Hükümdarlar (527-610)....229

C. Herakleios Hanedanı Devri (İmparatorluğun Yenilenme Dönemi) (610-717) 230
D. İsaurialı Hanedanı ve İkonoklazm (Resim Kırma Savaşı) (717-867) 231
E. Makedonya Hanedanı (867-1081) 232
F. Komnenos ve Angeloslar Devri (1081-1204) 233
G. İmparatorluğun Parçalanması ve Yıkılması (1204-1453) 235
H. Devlet İdaresi ve Toplum 236
1. Devlet İdaresi 236
2. Hukuk ve Adalet 238
3. Ordu 239
4. Ekonomi 239
5. İlim ve Edebiyat 240
6. Erken Hıristiyan ve Bizans Sanatı 241

KRONOLOJİ 243

KAYNAKÇA 253

KAYNAKÇA

Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefâ, Sadl. Mahir İz, MEB. Yay. İst. 1972,

Alptekin, Coşkun, "Türkiye Selçukluları", DGBİT. c.VIII, Çağ Yay. İst. 1992

Atar, Fahreddin, "Kadı", DİA. XXIV, İst. 2001

Aydın, Mehmet, "Hıristiyan Mezhepler ve Tarikatlar", DİA. c. XVII, İst. 1995

Aydın, Mehmet, "Hıristiyan İnançları", DİA. c. XVII, İst. 1995

Aydın, Mehmet, "Kutsal Metinler", DİA. c. XVII, İst. 1995

Baıllly, Auguste, Bizans Tarihi, Çev. Haluk Şaman, c.I-II, Tercüman Yay. İst. Trsz

Barrow, R. H., Romalılar, Çev. Ender Gürol, Varlık Yay. İst, 1965,

Barthold, W., Moğol İstilasına Kadar Türkistan, Hzrl. Hakkı Dursun Yıldız, TTK. Ank. 1990

Barthold, W., İslâm Medeniyeti Tarihi, Çev. Fuat Köprülü, Diy. İşl. Başk. Yay. Ank. 1977

Brockelman, C., İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi, c.I, Çev. Neşet Çağatay, AÜİF. Yay. Ank. 1964

Cahen, Cloude, Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi, Çev. Yaşar Yücel, Bahaeddin Yediyıldız, TTK. Ank. 1992,

Cahen, Cloude, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, Çev. Yıldız Moran, E Yay. İst. 1994

Cilacı, Osman, Günümüz Dünya Dinleri, Diy. İşl. Başk. Yay. Ank. 1995

Çağatay, Neşet, İslâmdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, AÜİF. Yay. Ank. 1963

Çağatay, Neşet, 100 Soruda İslâm Tarihi, Gerçek Yay. İst. 1972

Çubukçu, İbrahim Agâh, Türk İslâm Düşünürleri, TTK. Ank. 1989

Dames, M. Longworth, "Gazneliler", İA. MEB. Yay. İst. 1948

Daryal, Ali Murat, İslâmın Doğuş ve Yayılışının Psiko-Sosyal Açıdan Tahlili, MÜİF, Yay. İst. 1993

Demirci, Kürşat, "Hıristiyanlık", DİA. c. XVII, İst. 1995

Demirci, Kürşat, "Engizisyon", DİA. c. XI, İst. 1995

Demircioğlu, Halil, Roma Tarihi, c.I, TTK. Ank. 1953

Demirkent, Işın, "Bizans", DİA. c. VI, İst. 1992
Demirkent, Işın, "Haçlılar", DİA, c. XIV, İst. 1996

Ecer, Ahmet Vehbi, İslâm Tarihi Dersleri, EÜ. Yay. Kayseri, 1991

Emerson, W., "Ayasofya", Türk Ansiklopedisi, IX, Maarif Yay. Ank. 1946

Eraslan, Kemal, "Ahmed Yesevi", DİA. c. II, İst. 1989

Fayda, Mustafa, "Bedir Gazvesi", DİA, c.V, İst. 1992,

Fığlalı, Ethem Ruhi, Çağımızda İtikadî Mezhepler Tarihi, Selçuk Yay. Ank. 1986

Genç, Reşat, Karahanlı Devlet Teşkilatı, Kül.Bak. Yay. İst. 1981

Goldziher, Ignace, Klasik Arap Literatürü, Çev. Azmi Yüksel, Rahmi Er, İmaj Yay. Ank. 1993

Gülensoy, Tuncer, "Edib Ahmed Yüknekî", DİA. c. X, İstanbul 1994

Günaltay, Şemseddin, İslâm Tarihinin Kaynakları-Tarih ve Müverrihler-, Hzrl. Yüksel Kaynar, Endülüs Yay. İst. 1991

Güngör, Erol, Tarihte Türkler, Ötüken Yay. İst. 1997

Hamidullah, Muhammed, İslâm'ın Hukuk İlmine Yardımları, Drln. Salih Tuğ, Milliyetçiler Dern. Yay. İst. 1962

Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, c. I, Çev. M. Sait Mutlu, İrfan Yay. İst. 1966

Hamidullah, Muhammed, Hz. Peygamber'in Savaşları, Çev. Salih Tuğ, Yağmur Yay. İst. 1981

Hasan, Hasan İbrahim, Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi, Çev. İsmail Yiğit, Sadrettin Gümüş, c. I-VI, Kayıhan Yay. İst. 1991

Hassan, Ümit, "Osmanlılık Öncesinde Türklerin Kültür Kökenlerine Bir Bakış", Türkiye Tarihi, (Yay. Yön. Sina Akşin), c. I, Cem Yay. İst. 1990

Heykel, M. Hüseyin, Hz. Muhammed Mustafa, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ahmet Halet Kitabevi, İst. 1948

Hitti, Philip K. Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi, c. I, Çev. Salih Tuğ, Boğaziçi Yay. İst. 1989

İbn Bibi, el-Evamirü'l Ala'iye Fi'l Umuri'l Ala'iye, c. I-II, Hzrl. Mürsel Öztürk, Kül. Bak. Yay. Ank. 1996

İbn Esir, El-Kamil Fi't Tarih Tercümesi, c. I-IV, Çev. Beşir Eryarsoy, Bahar Yay. İst. 1985

İbn İshak, Siyer, Çev. Sezai Özel, AKâbe Yay. İst. 1988

Julius, Welhausen, Arap Devleti ve Sükutu, Çev. Fikret Işıltan, AÜİF Yay. Ank. 1963

Kaegi, Walter E., Bizans ve İlk İslâm Fetihleri, Çev. Mehmet Özay, Kaknüs Yay. İst. 2000

Kafesoğlu, İbrahim, Selçuklu Tarihi, MEB. Yay. İst. 1992

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Yay. İst. 1997

Kazıcı, Ziya, İslâm Müesseseleri Tarihi, Kayıhan Yay. İst. 1996

Koca, Salim, Türkiye Selçukluları Tarihi, c.II, Karam Yay. Çorum, 2003

Komisyon, Bilim Tarihine Giriş, Nobel Yay. Ank. 1999

Köymen, Mehmet Altay, Selçuklu Devri Türk Tarihi, TTK. Ank 1989

Köymen, Mehmet Altay, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, c.I, TTK. Ank. 1989

Köymen, Mehmet Altay, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Alp Arslan ve Zamanı, III, TTK. Ank. 1992

Kurat, Akdes Nimet, Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Murat Kitabevi, Ank. 1992

Kurat, Akdes Nimet, Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar, TTK. Ank. 1993

Lewis, Bernard, Tarihte Araplar, Çev. Hakkı Dursun Yıldız, İÜEF Yay. İst. 1979

Lings, Martin, Hz. Muhammed'in Hayatı, Çev. Nazife Şişman, İnsan Yay. İst. 1988

Merçil, Erdoğan, Gazneli Mahmud, Kült. Bak. Yay. Ank. 1987

Merçil, Erdoğan, Gazneliler Devleti Tarihi, TTK. Ank. 1989

Merçil, Erdoğan, "Gazneliler", DGBİT. c. VI, Çağ Yay. İst. 1992

Merçil, Erdoğan, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, Ank. 1993

Mevlana Şibli, Asr-ı Saadet, Terc. Ömer Rıza Doğrul, Amidi Mat. İst. 1921

Omelyan, Pritsak, "Karahanlılar", İA.c. VI, İst. 1967

Ostrogorsky, Georg, Bizans Devleti Tarihi, Çev. Fikret Işıltan, TTK. Ank. 1995

Ödekan, Ayla, "Mimarlık ve Sanat Tarihi", Türkiye Tarihi (Yay. Yön. Sina Akşin) c. I, Cem Yay. İst. 1990

Ögel, Bahaddin, Türk Kültür Tarihi, TTK. Ank. 1991

Önkal, Ahmet, "Hicret", c. XVII, DİA, İst. 1998

Özaydın, Abdülkerim, "Ağlebîler", DİA, c. I, İst. 1988

Özaydın, Abdulkerim, "Karahanlılar", c. XXIV, DİA, İst. 2001

Özçelik, Nazmi, İlk Çağ Tarihi ve Uygarlığı, Nobel Yay. Ank.2002

Parmaksızoğlu, İsmet, Çağlayan, Yaşar, Eski Çağlar ve Türk Tarihi'nin İlk Dönemleri, Funda Yay. Ank. 1976

Rassonyı, L. Tarihte Türklük, TKAE. Yay. Ank. 1993

Rezuk, Muhammed, "İdrisîler", DİA, c. XXI, İst. 2000

Savaş, Hamdi, İslâm Tarihi, Emevîler ve Abbasîler Devri, c.II, EÜ.Yay. Kayseri, 1995

Schimmel, Annamarie, Dinler Tarihine Giriş, Kırkanbar Yay. İst. 1999

Seignobos, Charles, Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi, Çev. Ahmet Tiryakioğlu, Varlık Yay. İst. 1960

Sevim, Ali, Anadolu'nun Fethi ve Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar) TTK. Ank. 1988

Sevim, Ali, Yücel, Yaşar, Türkiye Tarihi, Fetih-Selçuklu ve Beylikler Dönemi, TTK. Ank. 1989

Sevim, Ali, Ünlü Selçuklu Komutanları, TTK. Ank. 1990

Seybold, C. F., "Endülüs", İA. MEB. Yay. İst. 1948

Shaid, İrfan, "İslâm Öncesi Arabistan", İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti, c. I, Çev. İlhan Kutluer, Hikmet Yay. İst. 1988

Sinanoğlu, Mustafa, "İslâm Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık", DİA. c. XVII, İst. 1995

Taşağıl, Ahmet, " Karahıtaylılar" DİA.c.XXIV, İst.2001

Togay, Zeki Velidî, "Birûnî", İA. c. II, MEB. Yay. İst. 1961

Turan, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti, Boğaziçi Yay. İst. 1993

Turan, Osman, Selçuklular ve İslâmiyet, Boğaziçi Yay. İst. 1993

Turan, Refik, Türkiye Selçuklularında Hükümet Mekanizması, MEB. Yay. İst. 1995

Türk Ansiklopedisi, "Bizans İmparatorluğu", c. VII, MEB. Yay. Ank. 1955

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, TTK. Ank. 1988

Üçok, Bahriye, Emevîler, Abbasîler, MEB. Yay. Ank. 1979

Ünlü, Nuri, İslam Tarihi Başlangıçtan Osmanlılara Kadar, c.I, MÜİF.Yay.İst. 1992

Vagleri, Laura Veccia, "Raşid Halifeler ve Emevî Halifeleri", İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti, Çev. İlhan Kutluer, c. I, Hikmet Yay. İst. 1988

Watt, W. Montgomery, Hz. Muhammed, Çev. Hayrullah Örs, Remzi Kitabevi, İst. 1963

Watt, W. Montgomery, "Hz. Muhammed" İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti, Çev. İlhan Kutluer, c. I, Hikmet Yay. İst. 1988

Yeni Türk Ansiklopedisi, "Roma İmparatorluğu", c. IX, Ötüken Yay. İst. 1985

Yetkin, Şerare, "Abbasîlerde Sanat", DİA, c I, İst. 1988

Yıldız, Hakkı Dursun, "Abbasîler", DİA, c. I, İst. 1988

Yıldız, Hakkı Dursun (Redaktör), Doğuştan Günümüze İslâm Tarihi, c. I-VI, Çağ Yay. İst. 1992

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN PSİKOLOJİSİ

Teoriden Uygulamaya

Editör:
Marilena Z. Leana-Taşcılar

Yazarlar:
Yrd. Doç. Dr. Marilena Z. Leana-Taşcılar
Uzm. Sevgi Topçu
Uzm. Betül İlter
Uzm. Elif Süel
Yrd. Doç. Dr. Yasemin Deringöl
Uzm. Ebru Özbaş
Yrd. Doç. Dr. Nüket Afat

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1726
Eğitim No.: 340
ISBN: 978-605-320-633-0
© 1. Basım, Nisan 2017

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN PSİKOLOJİSİ: Teoriden Uygulamaya
Editör: Marilena Z. Leana-Taşcılar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak resmi: Asya Erdoğan "Yeryüzüne Düşen İlk Tohumdan Çıkan Ağaç"
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cadde Keskinler İş Merkezi No.: 80/ 32-33 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Leana-Taşcılar, Marilena Z.

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN PSİKOLOJİSİ: Teoriden Uygulamaya / *Marilena Z. Leana-Taşcılar*
1. Basım, XIV+386, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN : 978-605-320-633-0
1. Özel Yetenek 2. Üstün Zekâ 3. Psikoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN PSİKOLOJİSİNE GENEL BAKIŞ 1

Marilena Z. Leana-Taşcılar

ÖZET 1
ÜSTÜN ZEKÂLIYIM: "EYVAH!" MI? "YAŞASIN!" MI? 4
Etiketleme 6
Etiketlemenin Avantajları ve Dezavantajları 7
FARKLI ÜSTÜNLÜK PROFİLLERİ 8
ÖZEL YETENEKLİ OLARAK TANILANAN ÖĞRENCİYE ÖĞRETMEN BU DURUMU NASIL ANLATABİLİR? 10
CİNSİYET, ÖZEL YETENEKLİLİK VE UYUM SORUNLARI 11
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERDE STRES 12
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERDE DEPRESYON 14
İNTİHAR 16
DİĞERLERİ ÜSTÜNLÜĞÜ NASIL GÖRÜR/ALGILAR? 18
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN YAKIN İLİŞKİLERİ 19
Arkadaş ilişkileri 20
Yalnızlık 22
İçe Dönük – Dışa Dönük 22
AŞIRI DUYARLILIK 24
MOTİVASYON SORUNLARI 25
Beklenmedik başarısızlık 26
İKİ KERE FARKLI OLMAK 28
KAYNAKÇA 30

2. ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERDE İÇSEL VE DIŞSAL MOTİVASYON 35

Sevgi Topçu

ÖZET 35
ZEKÂ KURAMLARINDA MOTİVASYONUN YERİ 36
Motivasyonun Tanımı 38
Motivasyon Süreci 39

GÜDÜ VE GÜDÜ ÇEŞİTLERİ 40
Fizyolojik Güdü 41
İçgüdü 42
Sosyal Güdü 42
Psikolojik Güdü 42
MOTİVASYONUN KAYNAKLARI 43
İçsel Motivasyon 43
Dışsal Motivasyon 44
GENEL MOTİVASYON YAKLAŞIMLARI 46
Davranışçı Yaklaşım 46
Bilişsel Yaklaşım 47
Sosyal Öğrenme Yaklaşımı 47
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERDE MOTİVASYON 48
Özel Yetenekli Öğrencilerde İçsel-Dışsal Motivasyon 49
Öğrenim ve Öğretimin Rolü 52
Ebeveyn ve Öğretmen Desteğinin Rolü 53
Sosyal ve Duygusal Gelişim 54
MOTİVASYON VE BAŞARI 56
MOTİVASYON VE ÖVGÜ 57
Motivasyonu Düşük Özel Yetenekli Öğrencilerin Motivasyonunu Artırmak İçin Öğretmenler Neler Yapabilir? 59
KAYNAKÇA 61

3. ÖZEL YETENEKLİLERDE MÜKEMMELİYETÇİLİK 71
Betül İlter

ÖZET 71
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLAR VE MÜKEMMELİYETÇİLİK 72
ÖZEL YETENEKLİLERDE MÜKEMMELİYETÇİLİK TİPLERİ 76
ÜSTÜN YETENEKLİLERDE MÜKEMMELİYETÇİLİĞİN GELİŞİMİ 80
ÖZEL YETENEKLİLERDE MÜKEMMELİYETÇİLİK ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALAR ... 82
MÜKEMMELİYETÇİLİK İLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR 86
Başarısızlık ve Mükemmeliyetçilik 86
Erteleme ve Mükemmeliyetçilik 87
MÜKEMMELİYETÇİLİK İLE BAŞ ETMEK İÇİN NELER YAPILABİLİR? 88
Grup Müdahalesi Stratejileri 91
Psikoeğitim 93
Motivasyonel Teknikler 93
Sosyal Olarak Yapılandırılmış Kökenleri Haritalama ve Eleştirel Düşünmeyi Teşvik 94
Bilişsel Davranışçı Teknikler 94
Sosyal Beceri Eğitimi 94
Sanat Etkinlikleri 95
Aile Tedavisi Bileşenleri 95
Öğretmen-Sınıf Bileşeni 95
KAYNAKÇA 100

4. ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLAR VE OKUMA BECERİSİNİN KAZANIMI 107
Elif Suel

ÖZET 107
ERKEN OKUYAN ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLAR 109
OKUMA BECERİSİNİN KAZANIMI 111
OKUMA BECERİSİNİN KAZANIMINDA ÖNEMLİ BİR FAKTÖR: FONOLOJİK FARKINDALIK 117
ERKEN OKUYAN ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN PROFİLİ VE TANILANMASI 121
Ortalama Üstü Genel Yetenek 122
Motivasyon 122
Yaratıcılık 122
YETERLİ BAŞARIYI GÖSTEREMEYEN ÖZEL YETENEKLİ OKUYUCULAR 127
ERKEN OKUYAN ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN AİLELERİ VE ÖĞRETMENLERİ İÇİN ÖNERİLER 127
OKUMA EĞİTİMİNDE HIZLANDIRMA – GRUPLAMA – ZENGİNLEŞTİRME UYGULAMALARI 134
Hızlandırma 134
Gruplama 134
Zenginleştirme 135
OKUMALAR YOLUYLA BİLİŞSEL GELİŞİMİN DESTEKLENMESİ 135
ÖZEL YETENEKLİ OKUYUCULARLA YAPILAN ZENGİNLEŞTİRME ETKİNLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 142
OKUMALAR YOLUYLA SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİMİN DESTEKLENMESİ 142
OKUMA GÜÇLÜĞÜ YAŞAYAN ÜSTÜN ZEKÂLI ÇOCUKLAR 143
FONOLOJİK FARKINDALIK EĞİTİMİ İÇİN KULLANILABİLECEK ÖRNEK ETKİNLİKLER 147
Kafiye Farkındalığı Gelişimi 147
Sözcük Farkındalığı Gelişimi 148
Hece Farkındalığı Gelişimi 148
İlk-Son Ses Farkındalığı 149
Fonem Farkındalığı Geliştirme 151
KAYNAKÇA 152

5. MATEMATİK BENİ KAYGILANDIRIYOR! 155
Yasemin Deringöl

ÖZET 155
KAYGI 156
Kaygının Belirtileri 158
ÖĞRENMEDE KORKU VE KAYGI 158
MATEMATİK VE KAYGI 161
Matematik Kaygısının Yapısı 165
Matematik Kaygısının Sebepleri 166
Matematik Kaygısının Etkileri 171
Matematik Kaygısı ve Matematik Başarısı 174

Matematik Kaygısının Azaltılması 174
Matematik Kaygısının Tedavisi 177
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLER VE MATEMATİK KAYGISI 179
SONUÇ VE ÖNERİLER 183
KAYNAKÇA 186

6. ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK REHBERLİK VE DANIŞMANLIK 199
Ebru Özbaş

ÖZET 199
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK REHBERLİK 200
Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Rehberliğin Amacı 203
Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Rehberliğin Önemi 204
Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Rehberliğin Kapsamı 204
Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Kişisel Rehberlik 209
Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Eğitsel Rehberlik 216
Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Mesleki Rehberlik 221
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK DANIŞMANLIK 226
Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Bireysel Danışmanlık 226
Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Grup Danışmanlığı 228
KAYNAKÇA 229

7. ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNE YÖNELİK REHBERLİK VE ÖĞRETMENLERİNE YÖNELİK MÜŞAVİRLİK HİZMETİ 231
Ebru Özbaş

ÖZET 231
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN AİLELERE YÖNELİK BİREYSEL DANIŞMANLIK 233
Aşırı Duyarlılık Konusunda Yapılabilecekler 237
Mükemmeliyetçilik Konusunda Yapılabilecekler 238
Yetenek Geliştirmeye Yönelik Yapılabilecekler 239
Çok Fazla Aktiviteye Katılım Konusunda Yapılabilecekler 240
Düzensizlik Konusunda Yapılabilecekler 241
Kurallara Aşırı Bağlı Olma Konusunda Yapılabilecekler 242
Arkadaş Edinme Konusunda Yapılabilecekler 242
Alay Edilme Konusunda Yapılabilecekler 245
Hayal Kırıklığı Konusunda Yapılabilecekler 245
Anksiyete, Endişe ve Korkular Konusunda Yapılabilecekler 246
Stres ve Depresyon Konusunda Yapılabilecekler 246
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNE YÖNELİK GRUP ÇALIŞMALARI 247
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNE YÖNELİK SEMİNER ÇALIŞMALARI 249
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN AİLELERİNE YÖNELİK VELİ OKUMALARI 249
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETMENLERİNE YÖNELİK MÜŞAVİRLİK

HİZMETİ 250
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETMENLERİNE YÖNELİK SEMİNER ÇALIŞMALARI 252
SONUÇ VE ÖNERİLER 252
KAYNAKÇA 255

8. DİNLEYEN VE DİNLENEN AİLE 257
Nüket Afat

ÖZET 257
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN AİLELERİNİN DİNLENME İHTİYACI 258
Dinleme Türleri 264
İyi Bir Dinleyici Olabilmek 268
Çocuklardaki Dinleme Becerisinin Gelişimi 282
KAYNAKÇA 289

9. ÖZEL YETENEKLİLERDE BİBLİYOTERAPİ KULLANIMI 291
Betül İlter

ÖZET 291
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN OKUMAYA İLİŞKİN TUTUMLARI 292
ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARIN OKUMA ÖZELLİKLERİ 294
BİBLİYOTERAPİNİN TANIMI VE SÜRECİ 296
BİBLİYOTERAPİ İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR 302
BİBLİYOTERAPİNİN SINIF İÇİNDE KULLANIMI 305
MÜKEMMELİYETÇİLİK İLE BAŞ ETMEK İÇİN BİBLİYOTERAPİNİN KULLANIMI 308
ÖZ SAYGIYI ARTIRMAK İÇİN BİBLİYOTERAPİ KULLANIMI 311
MATEMATİK KAYGISINI AZALTMAK İÇİN BİBLİYOTERAPİ KULLANIMI 314
ÖĞRETMENLERE ÖNERİLER 315
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN DE BULUNDUĞU SINIFLARDA BİBLİYOTERAPİ UYGULAMA ÖRNEĞİ 318
KAYNAKÇA 322

10. ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLER İÇİN DESTEK EĞİTİM ODASI 329
Elif Süel

ÖZET 329
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLER İÇİN DESTEK EĞİTİM ODASI 330
DESTEK EĞİTİM ODASI HİZMETİNİN PLANLANMASI 333
DESTEK EĞİTİM ODASI ÇALIŞMALARI 335
ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLER İÇİN DESTEK EĞİTİM ODASINDA KULLANILABİLECEK ÖRNEK UYGULAMALAR 339

Düşünme Becerileri Öğretimi....339
Yaratıcılık Öğretimi....341
YARATICI DÜŞÜNMENİN DÖRT BOYUTU....342
YARATICI DÜŞÜNME EĞİTİMİNDE KULLANILABİLECEK BAZI YÖNTEM VE TEKNİKLER....344
SCAMPER Tekniği....344
Sinektik Tekniği....349
Nitelik Sıralama Tekniği....354
YARATICI PROBLEM ÇÖZME TEKNİĞİ....356
KAYNAKÇA....361

11. ÖZNEL İYİ OLUŞ: ÜSTÜN VE ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUKLARDA NEDEN ÖNEMLİDİR.... 363
Marilena Z. Leana-Taşcılar

POZİTİF PSİKOLOJİ NEDİR?....363
POZİTİF PSİKOLOJİNİN VARSAYIMLARI:....364
OKULLARDA OPTİMİZM NASIL SAĞLANABİLİR?....367
OLUMLU BİREY NASIL YETİŞİR?....367
Öz Yeterlik....367
Övgü ve Öğrenme Üzerindeki Etkileri....371
Kendini Gerçekleştirme....372
TOPLUMA HİZMET ÇALIŞMALARI VE ÖZEL YETENEKLİLER....374
İYİ OLUŞ....376
KAYNAKÇA....378

EDİTÖR VE YAZARLAR HAKKINDA.... 383

yapabildikleri şeyler kadar zayıf oldukları konularla da onlardan korkmadan baş edebilmelidir. Ancak bunun için öğrencilerin desteğe ve rehberliğe ihtiyaç duyduğu unutulmamalıdır. Mentorla çalışma, sunulacak olan psikolojik desteğe ek olarak öğrencinin merak duyduğu alanlarda kendini geliştirmesi için iyi bir seçenek olarak düşünülebilir.

KAYNAKÇA

Baker, K. E. (1997). Depression and suicidal ideation among children. *Gifted Child Quarterly, 39*(4), 218-223.

Bandura, A. (Ed.) (1994) Encyclopedia of Human Behavior (Vol.4). NY: Academic Press.

Baum, S. (1990). Gifted but learning disabled: A puzzling paradox *ERIC Digest No E479*.

Becker, H. S. (1964). Introduction. In H. S. Becker (Ed.), *The other side: Perspectives on deviance*. NY: The Free Press.

Berlin, J. E. (2009). It's all a matter of perspective: Student perceptions on the impact of being labeled gifted and talented. *Roper Review, 31*, 217-223.

Betts, G. T., ve Neihart, M. (1988). Profiles of the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly, 32*(2), 248-253.

Brody, L. E., ve Mills, C. J. (1997). Gifted chidren with learning disabilities: A review of the issues. *Journal of Learning Disabilities, 30*(282-286).

Burruss, J. D., ve Kaenzig, L. (1999). Introversion: The often forgotten factor impacting the gifted. *Virginia Association the Gifted Newsletter, 21*(1).

Camcı-Erdoğan, S., ve Leana-Taşcılar, M. Z. (2014). Üstün zekâlı çocuklarda beklenmedik başarısızlık (underachievement) ve motivasyon sorunları. N. Baykoç (Ed.), *Akıl, zekâ,deha,yetenek,dahiler-savantlar gelişimleri ve eğitimleri* (pp. 215-240). Ankara: Vize Yayıncılık.

Clark, B. (2002). *Growing up the gifted*. USA: New Jersey: Merill Prentice Hall Press.

Colangelo, N., Kerr, B., Christentes, P., ve Maxey, J. (1993). A comparison of gifted underachievers and gifted high achievers. *Gifted Child Quarterly, 37*(4), 155-160.

Cross, J. R., Coleman, L. J., ve Terhaar-Yonkers, M. (1991). The social cognition of gifted adolescents in school: Managing the stigma of giftedness. *Journal fot the Education of the Gifted, 15*(44-55).

Cross, T. L. (2011). *On the social and emotional lives of gifted children: Understanding and guiding their development*. Texas, USA: Prufrock Press Inc.

Dabrowski, K. (1964). *Positive disintegration*. Boston: Little Brown.

Dabrowski, K., ve Piechowski, M. (1977). *Theory of levels of emotional development*. Oceanside, NY: Dabor Science.

Delcourt, M. (1993). Creative productivity among secondary school students: Combining, energy, interest and imagination. *Gifted Child Quarterly, 37*(1), 23-31.

Dweck, C. S. (2006). *Mindset the new psychology of success*. New York: Random House.

Dweck, C. S. (2009). Self-theories and lessons for giftedness: A reflective conversation. In T. Balchin, B. Hymer ve D. J. Matthews (Eds.), *The routledge international companinon to gifted education*. New York: Routledge.

Fonseca, C. (2011). *Emotional intensity in gifted students: Helping kids cope with explosive feelings*. Texas: Prufrock.

Freeman, J. (2000). Families: The essential context for gifts and talents In K. A. Heller, F. J. Mönks, R. J. Sternberg ve R. F. Subotnik (Eds.), *International handbook of giftedness and talent* (pp. 573-585). Pergamon: Oxford.

Gallagher, S. A. (1990). Personality patterns of the gifted. *Understanding Our Gifted, 3*(1), 1.

Gross, M. U. (2002). "Play partner" or "sure shelter": What gifted children look for in friendship *SENG Newsletter, 2*(2), 1-3.

Guskin, S. L., Okolo, C., Zimmerman, E., ve Peng, C. J. (1986). Being labeled gifted or talented: Meanings and effects perceived by stundents in special programs. *Gifted Child Quarterly, 30*(2), 61-65.

Hollingworth, L. S. (1926). *Gifted children: Their nature and nurture*. NY: Macmillan.

Hyatt, L. (2013). A case study of the suicide of a gifted female adolscent: Implications for prediction and prevention. In T. L. Cross, L. J. Coleman ve J. R. Cross (Eds.), *Critical readings on diversity and gifted students volume 2*. Texas: Prufrock Press.

Kelly, K., ve Colangelo, N. (1990). Effects of academic ability and gender on career development. *Journal for the Education of the Gifted, 13*(2), 168-175.

Kerr, B. (1985a). *Smart girls, gifted women*. Columbus, OH: Ohio Psychology.

Kerr, B. (1985b). Smart girls, gifted women: Special guidance concerns. *Roeper Review, 8*(1), 30-33.

Kerr, B. (1991). *A handbook for counseling the gifted and talented*. USA: American Association for Counseling and Development.

Kerr, B., Colangelo, N., ve Gaeth, J. (1987). Gifted adolescents' attitudes toward their giftedness. *Gifted Child Quarterly, 32*(2), 245-248.

Knapp, S. (1991). Profiles in giftedness: Fictional portraits of intelligent and creative children. In R. M. Milgram (Ed.), *Counseling gifted and talented children: A guide for teachers, counselors, and parents*. NJ: Ablex Publishing.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2014). İk kere farklı üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar. N. Baykoç (Ed.), *Üstün; akıl, zekâ,deha,yetenek,dahiler-savantlar gelişimleri ve eğitimleri* (pp. 189-214). Ankara: Vize Yayıncılık.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2015). İk kere farklı öğrenciler. F. Şahin (Ed.), *Üstün zekâlı ve üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi* (pp. 189-206). Ankara: PegemA.

Leana-Taşcılar, M. Z., ve Cinan, S. (2014). Üstün ve normal öğrencilerin yönetici işlevlerinin ve çalışma belleklerinin değerlendirilmesi ve ihtiyaçlarına yönelik eğitim programının uygulanması. *Journal of Gifted Education Research, 2*(1), 42-57.

Mash, E. J., ve Barkley, R. A. (2014). *Child psychopathology*: Guilford Publications.

Mika, E. (2002). Theory of positive disintegration. Retrieved Mart, 2016, from http://www.nswagtc.org.au/ozgifted/conferences/TPD.html

Neihart, M. (2002). Gifted children and depression. In M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson ve S. M. Moon (Eds.), *The social and emotional development of gifted children*.

Neihart, M., ve Olenchak, R. (2002). Creatively gifted children. In M. Neihart, S. M. Reis, A. Robinson ve S. M. Moon (Eds.), *The social and emotional development of gifted children: What do we know*. NY: Prufrock Press.

Özyaprak, M., ve Deringöl, Y. (2013). Üstün zekâlı olan ve olmayan çocukların depresyon puanlarının karşılaştırılması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(1), 143-154.

Pintrich, P. R., ve De Groot, E. V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of Educational Psychology, 82*(1), 33-40.

Porter, L. (2005). *Gifted young children: A guide for teachers and parents*. Australia: Allen & Unwin.

Reis, S. M. (2013). Is this really still a problem? The special needs of gifted girls and women. In C. M. Callahan ve H. L. Hertberg-Davis (Eds.), *Fundamentals of gifted education considering multiple perspectives* (pp. 343-358). NY: Routledge.

Reis, S. M., ve Callahan, C. M. (1989). Gifted females: They've come a long way—or have they? *Journal for the Education of Gifted 12*(2), 99-117.

Reis, S. M., ve McCoach, D. B. (2000). The underachievement of gifted students: What do we know and where do we go? *Gifted Child Quarterly, 44*(3), 152-170.

Renzulli, J. S. (1986). The three-ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity. In R. J. Sternberg ve J. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness*. USA: Cambridge University Press.

Renzulli, J. S., ve Gubbins, E. F. (2009). *Systems and models for developing programs for the gifted and talented*. Connecticut: Creative Learning Press, Inc.

Reynolds, C. R., ve Ramsay, M. C. (2003). Bias in psychological assessment: An empirical review and recommendations. In L. Graham, J. A. Naglieri ve B. Weine (Eds.), *Handbook of psychology* (Vol. 10). Canada: Wiley & Sons.

Rimm, S. (1997). Underachievement syndrome: A national epidemic. In N. Colangelo ve G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education*. USA: Allyn & Bacon.

Rinn, A. N. (2009). Overexcitabilities and the gifted child. Retrieved 13.04, 2016, from https://tip.duke.edu/node/922

Rosario, P., Costa, M., Nunez, J. C., Gonzales Pineda, J., Solano, P., ve Valle, A. (2009). Academic procrastionation: Associations with personal school and family variable. *The Spanish Journal of Psychology, 12*(118-127).

Sak, U. (2011). Prevelance of misconceptions,dogmas, and popular views about giftedness and intelligence: A case from turkey. *High Ability Studies, 22*(2), 179-197.

Schneider, B. H. (1987). *The gifted child in peer group perspective*. New York: Springer-Verlag.

Siegle, D., ve McCoach, D. B. (2013). Underachieving gifted students. In C. M. Callahan ve H. L. Hertberg-Davis (Eds.), *Fundamentals of gifted education* (pp. 377-388). NY: Routledge.

Siegle, D., Reis, S. M., ve McCoach, D. B. (2006). *A study to increase academic achievement among gifted underachievers.* Paper presented at the Institute of Education Sciences Research Conference.

Silverman, L. K. (1993). *Counseling the gifted and talented*. Denver, CO: Love Publishers.

Swiatek, M. A., ve Dorr, R. M. (1998). Revision of the social coping questionnaire: Replication and extention of previous findings. *Journal of Secondary Gifted Education, 10*, 252-259.

VanTassel-Baska, J., ve Brown, E. F. (2009). An analysis of gifted education curriculum models. *Methods and materials for teaching the gifted*, 75-106.

Webb, J. T., Meckstroth, E. A., ve Tolan, S. S. (1994). *Guiding the gifted child: A practical source for parents and teachers*. Scottsdale, AZ: Gifted Psychology Press Inc.

sorularak öğrencileri hayvanlar konusunda yeni bilgiler toplamaya teşvik edilmelidir. Bu gibi aktiviteler öğrencilere farklı kaynaklar ve ortamlar sunarak onların hayal güçlerini ve yaratıcılığını geliştirmede yardımcı olur (Srivastava and Kumari, 2005).

- Öğretmenler bazı özel yetenekli çocukların davranış problemleri gösterebileceğini unutmamalıdır. Bazı öğrenciler sınıfta herhangi bir rakip olmadığında kendisini zorlayıcı bir görev olmadığında hayal kırıklığına uğrayabilir. Birçok soru sorabilir veya konu dışında tartışma çıkarabilir. Verilen ödevi tamamlaması uzun süre alabilir çünkü ayrıntılara takılıp düşünceyi genişletmek isteyebilir. Mümkün olduğu kadar öğrencilere zorlayıcı ve geniş bir öğrenme çevresi oluşturulmalı fırsatlar verilmelidir. Öğrenci bu fırsatlarla karşılaştığında ekstra çaba gösterecek ve gerekli zamanı kullanacaktır (Lin, McKeachie ve Kim, 2003).

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Ü. K. (2005). *Etkili öğrenme ve öğretme*. İzmir: Eğitim Dünyası.

Akbaba, S. (2006). Eğitimde motivasyon. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13,* 343-361.

Ali, I., Khan, M. A. ve Hamid, K. (2010). A Study of university students' motivation and its relationship with their academic performance. *International Journal of Business and Management, 4,* 80-88.

Ames. C. A. (1990). Motivation: What teachers need to know. Teacher's College Record. 91, 409-421

Amorose J. A. ve Horn, T. S. (2000). Intrinsic motivation: Relationships with collegiate athtletes' gender, scholarship status, and perceptions of their coaches' behavior. *Journal of Sport and Exercise Psychology, 22,* 63-84.

Arı, R. ve Saban, A. (2000). *Sınıf yönetimi.* Konya: Ceylan.

Arık, İ. A. (1996). *Motivasyon ve heyecana giriş*. İstanbul: Elif.

Aşıkoğlu, M. (1996). *İnsan kaynaklarını verimliliğe yönlendirme aracı olarak motivasyon*. İstanbul: Eko Ofset.

Ataman, A. (1982). Üstün zekâlı çocuklara ana-babaları ve öğretmenleri nasıl yardımcı olabilir. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *15(1)*, 335-344.

Bacanlı, H. (2004). *Sosyal ilişkilerde benlik: Kendini ayarlamanın psikolojisi*. İstanbul: MEB

Barto, A. G. ve Şimşek, O. (2005). Intrinsic motivation for reinforcement learning systems. *In Proceedings of theTthirteenth Yale Workshop on Adaptive and Learning Systems,* 113-118.

Başaran, İ. E. (1996). *Eğitime giriş*. Ankara: Yargıcı.

Baymur, F. (1973). *Genel psikoloji.* İstanbul: İnkilap ve Aka.

Biricik, E. (2010). *Motivating very young learners of English in a classroom setting.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversity, Instıtute of Social Studies.

Blazer, C. (2010). Twenty strategies to increase student motivation. *Information Capsule, 9 (7),* 1-13.

Brewster, C. ve J. Fager. (2000). Increasing student engagement and motivation: From time on task to homework. *Northwest Regional Educational Laboratory* ,2, 1-25

Brouwer, K. L. (2012). Writing motivation of students with language impairments. *Child Language Teaching and Therapy, 2,* 189-210.

Budak, İ. (2007). *Matematikte üstün yetenekli öğrencileri belirlemede bir model*, Yayımlanmamış doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Callahan, C. M. ve Moon, T. R. (2007). Sorting the wheat from the chaff: What makes for good evidence of effectiveness in the literature in gifted education? *Gifted Child Quarterly, 51(4*), 305-319.

Chang, H. H. (2005). *The relationship between extrinsic/intrinsic motivation and language learning strategies among*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Ming Chuan University.

Clark, B. (1997). *Growing up gifted* (5.basım). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Crocker, T. (2004) Underachievement: Is our vision too narrowed and blinkered? 'Fools step in where angels fear to tread. *Gifted,* 131,10-14.

Csikszentmihalyi, M. ve Hermanson, K. (1999). *Intrinsic motivation in museums: Why does one want to learn?* J. H. Falk ve L. D. Dierking (Eds.). Public institutions for personal learning: Establishing a research agenda (ss. 66 - 77). Washington D.C.: American Association of Museums.

Çağlar, D. (1972). Üstün zekâ düzeyine sahip çocukların özellikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 3,* 95-110.

Çiçek, D. (2005). *Örgütlerde motivasyon ve yaşam kalitesi: Bir kamu kuruluşundaki yönetici personelin motivasyon seviyelerinin tespit edilerek yaşam kalitesinin geliştirilmesi üzerine bir araştırma.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Dalay, İ. (2001). *Yönetim ve organizasyon, ilkeler teori ve stratejiler.* Adapazarı: Sakarya üniversitesi.

Davaslıgil, Ü. (2004). *Üstün Çocuklar*. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili. (Ed.). Üstün yetenekli çocuklar: Seçilmiş makaleler kitabı. (211-218). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Davaslıgil, U. ve Leana, M. Z. (2004). Üstün zekâlı ve zekâlıların eğitimi projesi. A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili ve M. R. Şirin (Ed.). *I. Türkiye üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar kongresi bildiriler kitabı içinde* (85–100). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları

Davis, G. (2006). *Gifted children, gifted education*: *A handbook for teachers and parents*. Arizona: Great Potential.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behaviour. *Psychological Inquiry*, *11,* 227-268.

Deci, E. L., Vallerand, R. J., Pelletier, L. G. ve Ryan, R. M. (1991). Motivation and education: The self determination perspective. *Educational Psychologist, 26(3),* 325-346.

Deniz, M. E. (2007). *Eğitim psikolojisi.* Ankara: Maya Akademi.

Eccles, J. R. ve Wigfield, A. (2002). Motivational beliefs, values and goals. *Annuel Reviews Psychology, 53,* 109-132.

Eggen, P., and Kauchak, D. (1997). *Educational Psychology*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc. p. 42.

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi (Gelişim-öğrenme-öğretme)*. Ankara: Arkadaş.

Eren, E. (2001). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi* (7.basım). İstanbul: Beta.

Ersoy, E. ve Avcı, N. (2007). Özel gereksinimi olan çocuklar ve eğitimleri. İstanbul: Yapa.

Farmer, D. (Ed.) (1993) Gifted children need help?: A guide for parents and teachers. NSW: Association for Gifted and Talented Children.

Gage, N. L. ve Berliner, D. C. (1993). *Educational psychology* (4.basım). Houghtan Mifflin Company Boston.

Gagne, F. (2010). Motivation within the DMGT 2.0 framework. *High Ability Studies, 2,* 81-99.

Gagne, M., Forest, J., Gilbert, M. H., Aube, C., Morin, E., ve Malorni, A. (2010). The motivation at work scale: Validation evidence in two languages. *Educational and Psychological Measurement, 70(4),* 628–646.

Gallagher, G. (2005). Underachievement - How do we define, analyse, and address it in schools? *A view through the lens of the literature in gifted education, 15*, 26-35.

Garn, A. C., Matthews, M. S. ve Jolly, J. L. (2010). Parental influences on the academic motivation of gifted students: A self- determination theory perspectives. *Gifted Child Quarterly, 54(4),* 263-272.

Gökçe, E., Öztuna, D., & Ertan, A. H. (2011). Harter'ın "sınıf ortamında içsel motivasyona karşı dışsal motivasyon ölçeğinin" Türkiye'deki ilköğretim okullarına adaptasyonu. Eurasian Journal of Educational Research (EJER), 42, 79-94.

Grolnick, W. S., & Apostoleris, N. H. (2002). What makes parents controlling? In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.), *Handbook of selfdetermination research: Theoretical and applied* (pp. 161-181). Rochester, NY: Rochester Press.

Gross, M. U. M. (2004). *Gifted and talented education Professional development package for teachers specialisation modüle 3.* Sydney, NSW, Australia: School of Education, UNSW.

Harter, S. (1981). A new self report scale of intrinsic versus extrinsic orientation in the classroom: Motivational and informational components. *Developmental Psychology, 17(3),* 300-312.

Hay, I. (1993). Motivation, self perception and gifted students. *Gifted Education International, 9,* 16-21.

Henderlong, J., & Lepper, M. R. (2002). The effects of praise on children's intrinsic motivation: A review and synthesis. *Psychological Bulletin, 128,* 774–795.

Herzberg, F. (1968). One more time: How do you motivate employees?. *Harward Business Review, 46,* 53-62.

Heylighen, F. (2012). Characteristics and problems of the gifted: Neural propagation depth and flow motivation as a model of intelligence and creativity. *Evolution, Complexity and Cognition Research Group, 33,* 1-24.

Hoover-Schultz, B. (2005). Gifted underachievement: Oxymoron or enigma? *Gifted Child Today, 2,* 46-49.

Jurisevic, M. (2006). *Učna motivacija in individualne razlike med učenci* [Motivation to Learn and Individual Differences among Students]. Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Education.

Kaplan, M. (2007). *Motivasyon teorileri kapsamında uygulanan özendirme araçlarının işgören performansına etkisi ve bir uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi, İstanbul.

Kaplan, F. ve Oudeyer, P. Y. (2004). *Maximizing learning progress: An internal reward system for development*. F. Iida, R. Pfeifer, L. Steels, and Y. Kuniyoshi (Ed.). Embodied Artificial Intelligence (ss. 259–270). Springer, Berlin Heidelberg.

Kaya, Z. (2001). Eğitimin psikolojik temelleri, öğretmenlik mesleğine giriş, Ed. Özcan Demirel, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kerry, T. (1992) Judging and handling ability in classrooms: do circumstances alter cases?, in: L. Jones (Ed.) Curriculum for able children (London, Middlesex University), 7–26.

Küçük, F. (2007). Çalışanlarının işe güdülenmesinde Herzberg'in motivasyon hijyen faktörlerinin önemi: Belediye çalışanlarına yönelik bir uygulama. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 44(511),* 75-94.

Koshy, V. (2002). *Teaching gifted children: A guide for teachers*. London: David Fulton

Lepper, M. R., Corpus, J. H., & Iyengar, S. S. (2005). Intrinsic and extrinsic motivational orientations in the classroom: Age differences and academic correlates. *Journal of Educational Psychology, 97*, 184-196.

Lin, Y. G., McKeachie, W. J., & Kim, Y. C. (2003). College student intrinsic and/or extrinsic motivation and learning. Learning and Individual Differences. 13, 251-258

Lovecky, D. V. (1994). Exceptionally gifted children: Different minds. *Rooper Review, 2,* 116-120.

McAlpine, D. ve Reid, N. (1996). *Teacher observation scales for identifying children with special abilities*. Wellington: NZCER.

Milgram, M. R. ve Milgram, A. N. (1976). Personality chareacteristics of gifted Israeli children. *The Journal of Genetic Psychology,129,* 185-194.

Morgan, H. (1996). *Motivation of sixth form students***.** London: Teacher Training Agency.

Muller, C. M. ve Dweck, C. S. (1998). Intelligence praise can undermine motivation and performance. Journal *of Person*ality and *Sodal Psychology,* 75, 33-52.

Neihart, M. (1999). The impact of giftedness on psychological well-being: What does the empirical literature say? *Roeper Review*, *22*, 10-17.

Oktaylar, H. C. (2006). *KPSS Eğitim Bilimleri Sınava Hazırlık,* Yargı Yayınevi, Ankara, 20- 35.

Olszewski-Kubilius, P. (2001). Parenting practices that promote talent development, creativity, and optimal adjustment. In M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, & S. M. Moon (Eds.), *The social and emotional development of gifted children* (pp. 205–212). Waco, TX: Prufrock Press.

Olszewski-Kubilius, P., ve Kulieke, M. (1989). Personality dimensions of giftedadolescents. In J. VanTassel-Baska & P. Olszewski-Kubilius (Eds.), Patterns ofInfluence on Gifted Learners: the Home, the Self, and the School (pp. 125-145). NewYork: Teachers College Press.

Ögel, S. (2013). Öğrenmede motivasyon ve dikkatin önemi. https://sinifyonetimi.org/etiket/ogrenmede-motivasyon-ve-dikkatin-onemi-

Özkalp, E. ve Kırel, Ç. (2004). *Örgütsel davranış* (2.basım). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Öznacar, M. D. ve Bildiren, A. (2012). Üstün zekâlı öğrencilerin eğitsel bilimsel etkinlikleri. Anı yayıncılık.

Parham, A. C. (1988). *Psychology: Studying the behavior of people*. Cincinnati, Ohio: South Western Publishing.

Peker, Ö. ve Aytürk, N. (2000). *Etkili yönetim becerileri*. Ankara: Yargı.

Pelletierr, L. G. Fortier, M. S., Vallerand, R. J., Tuson, K. M., Briére, N. M. ve Blais, M. R. (1995). Toward a new measurement of intrinsic motivation, extrinsic motivation and amotivation in sports: The sport motivation scale (SMS). *Journal of Sport and Exercise Psychology, 17,* 35-53

Pintrich, P. R. ve Schunk, D. H. (1996). *Motivation in education: Theory, research, and applications*. NJ: Pearson Higher Ed.

Porter, L. (2005). Young children: Meeting their needs. *Early Childhood Australia Inc, 12(3),* 1-14.

Powers, E. A. (2008). The use of independent study as a viable differentiation technique for gifted learners in the regular classroom. *Gifted Child Today***,** *31(3),* 57-65

Renzulli, J. S. (1986). *The three-ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity*. R.J. Sternberg ve J.E. Davidson (Ed.). *Conceptions of giftedness* (ss. 53-92). USA: New York, Cambridge University Press,

Renzulli, J. ve Reis, S. (1986). *The enrichment triad/revolving door model: A schoolwide plan for development of creative productivitiy.* Renzulli, J. S. (Ed.). Systems and models for developing programs for the gifted and talented (ss. 216-267). Creative Learning Press.

Rogers, K. B. (2002). *Effects of acceleration on gifted learners*. Neihart, M., Reis, S. M. Reis, N. M. Robinson ve S. M. Moon (Ed.). The social and emotional development of gifted children: What do we know? (ss. 3-12) Waco, TX: Prufrock Press.

Ruthankoon, R. ve Ogunlana, S. O. (2003). Testing Herzberg's two-factor theory in the thai construction. *Engineering, Construction and Architectural Management, 5,* 333-341.

Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology, 25,* 54–67.

Ryan, R.M., Lynch, M.F., Vansteenkiste, M. ve Deci, E. L. (2010). Motivation and autonomy in counseling, psychotherapy and behavior change: A look at theory and practice. *The Counseling Psychologist, 39(2),* 193-260.

Sabuncuoğlu, Z. (1997). *Personel yönetimi: Politika ve yönetsel teknikler.* Bursa: Ezgi.

Sak, U. (2010). *Üstün zekâlılar, özellikleri, tanılanmaları, eğitimleri*. Ankara: Maya.

Sarma, A., ve Hoek, A. V. (2004). *A need hierarchy for teams*. Erişim tarihi: 15.07.2014. http://www.ics.uci.edu/~asarma/papers/maslow.pdf.

Selçuk, Z. (2004). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel.

Siegle, D., ve McCoach, D. B. (2005). Making a difference: Motivating gifted students who are not achieving. *Teaching Exceptional Children, 1,* 22-27

Silah, M. (2005). *Endüstride çalışma psikolojisi*. Ankara: Seçkin.

Silverman, L.K. (Ed.) (1993). *Counseling the gifted and talented.* Denver, CO: Love Publishing Company

Silverman, L.K. (2005). Inside-Out: Understanding the Social and Emotional Needs of Gifted Children. PEGY. London, England

Skinner, E., & Belmont, M. (1991). A longitudinal study of motivation in school: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement. Unpublished manuscript, University of Rochester, Rochester, NY

Soyer F., Can Y., Güven H., Hergüner G., Bayansalduz M., Tetik B. (2010). Sporculardaki başarı motivasyonu ile takım birlikteliği arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.*

Sprinthall, N. A. ve Sprinthall, R. C. (1990). *Education psychology: a Developmental approach.* New York : McGraw-Hill

Srivastava, D.S. ve Kumari, S. (2005). Education: Skills and Competencies. Verlag: Isha Books/Gyan Books Pvt. Ltd.,

Sword L. K. (2005). Emotional intensity in gifted children. http://www.giftedservices.com.au/handouts/index.html

Şahin, A. (2004). Yönetim kuramları ve motivasyon ilişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11,* 523–547.

Tannenbaum, A. J. (1986). *Giftedness: A psychosocial approach*. R. J. Sternberg ve J. E. Davidson, (Ed.). Conceptions of giftedness (21–252). New York: Cambridge University Press.

Tarakçıoğlu, S., Sökmen, A. ve Boylu, Y. (2010). Motivasyon araçlarının değerlendirilmesi: Ankara'da bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 1, 3-20.*

Topçu, S. (2015). *Üstün ve normal zihin zekâ düzeyine sahip öğrencilerde içsel-dışsal motivasyon ve benlik saygı düzeyi arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Topçu, S., & Leana-Taşcılar, M. Z. (2016). The role of motivation and self-esteem in the academic achievement of Turkish gifted students. *Gifted Education International*, 0261429416646192.

Topçu, S., & Leana-Taşcılar, M. Z. (2016). Üstün zekâlı öğrencilerde motivasyon ve benlik saygısı düzeylerinin cinsiyet ve sınıf düzeyine göre incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1(2), 590-621.

Tütüncü, Ö. ve Küçükusta D. (2008). Tedarik zinciri entegrasyonu ve hasta güvenliği ilişkisinin analizi. *DEÜ İşletme Fakültesi Dergisi*, *1,* 93-106

Urdan, T., Schoenfelder, E. (2006). Classroom effects on student motivation: Goal structures, social relationships, and competence beliefs. *Journal of School Psychology, 44,* 331-349.

Vallerand, R. J. (2004). Intrinsic and extrinsic motivation in sport. *Encyclopedia of Applied Psychology, 2,* 427-435.

Vansteenkiste, M., Lens, W. ve Deci E.L. (2010). Intrinsic versus extrinsic goal content in self determination theory: Another look at the quality of academic motivation. *Educational Psychologist, 41(1),* 19-31.

Yahaya, A. H. (2004). *Enhancing intrinsic motivation and parenting to help underachieving students to perform well in school* (ss: 1-10). Faculty of Education, University Technology Malaysia.

Yau, H. K., Kan, M. S. (2011). Gender differences on intrinsic motivation in Hong Kong higher education. *Journal of Organizational Learning and Leadership, 2,* 63-80.

Yazıcı, H. (2009). Öğretmenlik mesleği, motivasyon kaynakları ve temel tutumlar: Kurumsal bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 1,* 33-46.

Yeşilyaprak, B. (2002). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. İstanbul: Pegem A.

Yıldırım, S. (2007). *Motivasyon ve çalışma yaşamında motivasyonun önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Yüksel, G. (2004). *Öğrenme için motivasyon.* Özdemir, M. Ç. (Ed.). Sınıf Yönetimi (ss. 77-118). Ankara: Ekinoks.

Whitney, C. S. ve Hirsch, G. (2007). A love for learning. Motivation and the gifted child. Great Potential Press

11. Sesli bir şekilde düzgün okuyamıyorsa endişelenmeyin. Bu üstün çocuklar için genel bir durumdur, okurken gözleri ve düşünceleri ağızlarından daha hızlı çalışır.
12. Çocuğunuzun zor bir iş üzerinde çalıştığını gördüğünüzde övgü yerine cesaretlendirmeyi deneyin.
13. Yeni oyun ve becerileri öğrenirken, kendi hayatınızda aldığınız riskleri nasıl hesapladığınız konusunda model olarak, risk alma konusunda cesaretlendirin.
14. "Üstün, özel, en iyi, en zeki" gibi kelimeleri dikkatli kullanın.
15. Başarılarındaki gurur kaynaklarını tarif etmesini sağlayın. "Seninle gurur duyuyorum." demek yerine sizi değil kendini memnun etmesini isteyin.
16. İhtiyacı olduğunda çekinmeden utanmadan nasıl yardım isteyeceğini öğretin. (www.greeleyschools.org).

KAYNAKÇA

Accordino, D. B., Accordino, M. P., & Slaney, R. B. (2000). An investigation of perfectionism, mental health, achievement, and achievement motivation in adolescents. *Psychology in the Schools, 37*(6), 535-545.

Adderhold-Elliott, M. (1987). Perfectionism: What's Bad About Being too Good? Minneapolis: Free Spirit Publishing.

Adelson, J. L. (2007). A perfect case study: Perfectionism in academically talented fourth graders. *Gifted Child Today*, 30(4), 14-20.

Altun, F. (2010). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Mükemmeliyetçilik Özellikleri, Okul Motivasyonları, Öğrenme Stilleri ve Akademik Başarıları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik ÜniversitesiSosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Ashby, J. S., LoCicero, K. A., Kenny, M. C. (2003). The relationship of multidimensional perfectionism to psychological birth order. The Journal of Individual Psychology, 59(1), 42-51.

Barrow, J. C. & Moore, C. A. (1983). Group intervention with perfectionistic thin-king. The Personal and Guidance Journal, 61(10), 612-615.

Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. Journal of Early Adolescence, 11, 56–95.

Bireley, M., & Genshaft, J. (Eds.). (1991). Understanding the gifted adolescent: Educational, developmental, and multicultural issues. New York: Teachers College Press.

Burns, D. D. (1980). The perfectionist's script for self-defeat. *Psychology Today,* 14 (6), 34-52.

Çelik, D. Y. (2013). Üstün Zekâlı Olan ve Olmayan Öğrencilerin Mükemmeliyetçilik ve Akademik Özyeterlikleri Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Chan, D. W. (2008). Perfectionism and the striving for excellence. Educational Research Journal,23(1).

Clark, B. (2015). Üstün Zekâlı Olarak Büyümek. Evde ve Okulda Çocukların Potan-siyellerini Geliştirmek. (Çeviri Editörleri: Fatih Kaya, Üzeyir Oğurlu). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Delisle, J. R. (1990). The gifted adolescent at risk: Strategies and resources for suicide prevention among gifted youth. Journal for the Education of the Gifted, 13(3), 212-228.

Dixon, F. A., Lapsley, D. K. & Hanchon, T. A. (2004). An empirical typology of Perfectionism in gifted adolescents. Gifted Child Quaterly,48(2), 95-106.

Dunkley, D. M., & Blankstein, K. R. (2000). Self-critical perfectionism, coping, hassles, and current distress: A structural equation modelling approach. Cognitive Therapy and Research, 24, 713–730.

Ellis, A. (2002). The role of irrational beliefs in perfectionism. In Perfectionism: Theory, research, and treatment, (ss.217-229). Editörler: Flett, Gordon; Hewitt Paul. Washington, DC: American Psychological Association.

Ferrari, J.R., McCown, W.G., Johnson J. (1995). Procrastination and task avoidance theory, research, and treatment. New York: Springer.

Foster, J. F. (2007). Procrastination and perfectionism: Connections, understandings, and control. Gifted Education International, 23(3),132-140

Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C. & Rosenblate, R. (1990). The dimensional of perfectionism. The Cognitive Therapy and Research, 14(5), 449-468.

Frost, P. O., Lahart, C. M., & Rosenblate, R. (1991). The development of perfectionism: A study of daughters and their parents. Cognitive Therapy and Research, 15, 469–490.

Greenspoon, T. S. (2000).The self-experience of the gifted person: Theory and definitions. Roeper Review, 22(3), 176-181.

Gilman, R. & Ashby, J. S. (2003). Multidimensional perfectionism in a sample of middle school students: An exploratory ınvestigation. Psychology in the Schools, 40(6), 677-689.

Hamachek, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. Psychology. 15, 27-33.

Hanchon, T. A. (2007). The relationships among perfectionism, achievement goals, and psychological adjustment in college students. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ball State University.

Hewitt, P. L. & Flett, G. L. (1991). Perfectionism in the self and social contexts: Conceptualization, assessment, and association with psychopathology. Journal of Personality and Social Psychology, 60(3), 456-470.

Hewitt, P. L., Flett, G. L., & Mikail, S. (1995). Perfectionism and family adjustment in pain patients and their spouses. Journal of Family Psychology, 9, 335–347.

Hollingworth, L. S. (1926). Gifted children: Their nature and nurture. New York, NY: Macmillan.

Kanlı, E. (2011).Üstün zekâlı ve normal ergenlerin mükemmeliyetçilik, depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 33(33).

Kazdin, A. E. (2003). Psychotherapy for children and adolescents. Annual Review Psychology, 54, 253-276.

Keiley, M. K. (2002). Affect regulation and the gifted. In M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, & S. M. Moon, (Eds.), The social and emotional development of gifted children: What do we know? (pp. 41–50). Waco, TX: Prufrock Press.

Kottman, T. (2000). Perfectionistic children and adolescents: implications for School counsellors. Professional School Counselling, 3(3), 182-189.

Kurtulmuş, Z. (2010). Bilim ve Sanat Merkezine Devam Eden Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerine Verilen Bilgisayar Temelli Eğitimin Aile Bireylerinin Aile İlişkilerini Algılamalarına ve Çocukların Mükemmeliyetçilik Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Leana Taşcılar M. Z., Kanlı E. (2014). Üstün Zekâlı ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların, Mükemmeliyetçilik ve Öz-Saygı Düzeylerinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,47(2), 1-20.

Leana-Taşcılar, M., Özyaprak, M., Güçyeter, Ş., Kanlı, E., Camcı-Erdoğan, S. (2014). Üstün zekâlı ve yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçiliğin değerlendirilmesi. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi,11(21), 31-45.

Locicero, K. A. & Ashby, J. S. (2000). Multidimensional perfectionism in middle school age gifted students: A comparison to peers from the general cohort. Roeper Review,22(3), 182-185.

Mendaglio, S. (2007). Should perfectionism be a characteristic of giftedness? Gifted Education International, 23(3), 89-100.

Mofield, E. L. & Chakraborti-Ghosh, S. (2010). Addressing multidimensional perfectionism in gifted adolescents with affective curriculum. Journal for the Education of the Gifted, 33(4), 479–513.

Neihart, M., Reis, S. M., Robinson, N. M., & Moon, S. M. (2002). The social and emotional development of gifted children: What do we know? Waco, TX: Prufrock Press.

Neumeister, S. L. K. (2004a). Factors influencing the development of perfectionism in gifted college students. The Gifted Child Quarterly, 48(4), 259-274.

Neumeister, S. L. K. (2004b). Understanding the relationship between perfectionism and achievement motivation in gifted college students. Gifted Child Quarterly, 48(3), 219- 231.

Neumeister, S. & Finch, H. (2006). Perfectionism in high ability students: Relational precursors and influences on achievement motivation. The Gifted Child Quarterly, 50(3), 238-251.

Nugent, S. A. (2000). Perfectionism: Its manifestations and classroom-based interventions. Journal of Secondary Gifted Education, 11(4), 215–222.

Orange, C. (1997). Gifted students and perfectionism. Roeper Review, 20(1), 39-41.

Parker, W. D. (1997). An empirical typology of perfectionism in academically talented students. American Educational Research Journal, 34, 545-562

Parker, W. D. (2000). Healthy perfectionism in the gifted. Journal of Secondary Gifted Education,11(4), 173-182.

Parker, W. D. (2002). Perfectionism and adjustment in gifted children. In G. L. Flett & P. L.

Hewitt (Eds.), Perfectionism: Theory, research, and treatment (pp. 133–148). Washington, DC: American Psychological Association.

Parker, W. D., Portesova, S. & Stumpf, H. (2001). Perfectionism in mathematically gifted and typical Czech students. Journal for the Education of the Gifted, 25(2), 138-152.

Piechowski, M. M. (1997). Emotional giftedness: The measure of intrapersonal intelligence. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), Handbook of gifted education (2nd ed., pp. 398–381). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Pyryt, M. C. (2007). The giftedness/perfectionism connection: Recent research and implications. Gifted Education International, 23 (3) ,141-147.

Ramsey, D. C. & Ramsey, P. L. (2002). Reframing the perfectionist's catch-22 di-lemma: A systems thinking approach. Journal for the Education of the Gifted, 26(2), 99-111.

Rice, K. G., Ashby, J. S., & Preusser, K. J. (1996). Perfectionism, relationships with parents, and self-esteem. Individual Psychology, 52, 246–260.

Rice, K. G. & Mirzadeh, S. A. (2000). Perfectionism, attachment, and adjustment. Journal of Counselling Psychology, 47(2), 238–250.

Rice, K. G. & Pressuer, K. (2002). The adaptive/maladaptive perfectionism scale. Measurement and Evaluation in Counselling and Development, 34(4), 210-222.

Rimm, S. (2007). What's wrong with perfect? Clinical perspectives on perfectionism and underachievement. Gifted Education International, 23(3), 114-121.

Roedell, W. C. (1984). Vulnerabilities of highly gifted children. Roeper Review, 6(3), 127-130.

Roeper, A. (1982). How the gifted cope with their emotions? Roeper Review, 5(2), 21-24.

Schell, C. (2006). Overcome by Perfectıon: A Treatment Manual for Children with

Perfectionism. (A final project submitted to the Campus Alberta Applied Psychology: Counselling Initiative in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master of Counselling)

Schuler, P. A. (2000). Perfectionism and Gifted Adolescents. The Journal of Secondary Gifted Education, 11(4), 183–196.

Shafran, R. & Mansell, W. (2001). Perfectionism and psychopathology: A review of research and treatment. Clinical Psychology Review, 21(6), 879-906.

Silverman, L. K. (1993). Counselling the gifted & talented. Colloredo: Love Publishing Company.

Silverman, L. K. (1999). Perfectionism. Gifted Education International, 13(3), 216-255.

Silverman, L. K. (2007). Perfectionism: The crucible of giftedness. Gifted Education International, 23(3), 233-245.

Toplu, E. (2013). Üstün Yetenekli Ergenlerde Görülen Mükemmeliyetçi Tutumlar ve Problem Çözme Becerilerinin Psikolojik İyilik Hâli ile İlişkisi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uyanık, S. (2007). Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik, Yalnızlık ve Kendine Saygı Düzeyinin Sınav Kaygısı Üzerindeki Etkileri, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

ihtiyaç durumuna göre esnek bir planlama yapılmalıdır (Chard ve Dickson, 1999; Lane ve ark., 2002; Rief ve Stern, 2010; Yopp, 1992; Erdoğan, 2011).

KAYNAKÇA

Adams, M. J. (1994). *Beginning to Read, Thinking and Learning About Print*. USA: The MIT Press.

Anthony, J. ve Francis D. (2005). Development of Phonological Awareness. *Current Direction In Psychological Science*, Vol:14(5), S:255-259.

Beauchet, K. , Blamey K. ve Walpole S. (2010). *The Building Blocks of Preschool Success*. NY: The Guilford Press.

Blachman, B. (2000). Phonological Awareness. Handbook of Reading Research Volume III, 483-503.

Brainerd,W. , Sobanski,J. ve Winegardner,R. (2002). *Basic Skills for Home-schooling, Language Arts and Math For The Middle School Years*. Learning Express, LLC, New York.

Chard, D. ve Dickson, S. (1999). Phonological Awareness: Instruction and Assessment Guidelines. *Intervention in School and Clinic*, 35(5), 261-270.

Coleman, M.R. (2005). Academic Strategies That Work for Gifted Students with Learning Disabilities. *Teaching Exceptional Children*, 38(1), 28-32.

Collins, N.D. ve Aiex, N. K. (1995). Gifted readers and reading instruction. ERIC: ED379637.

Davis, G. (2014). Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimi: Öğretmenler ve Ebeveynler İçin El Kitabı. İstanbul: Özgür Yayınları.

Demir, B. (2005). Okul Öncesi ve İlköğretim Birinci Sınıfa Devam Eden Öğrencilerde Özel Öğrenme Güçlüğünün Belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Doyle, J. (2005). Dyslexia An Introductory Guide. Whurr Publishers.

Erdoğan, Ö. (2011). İlkokuma –Yazma Süreci İçin Önemli Bir Beceri Fonolojik Farkındalık. *Uludağ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 24(1), 161-180.

Frost, J. ve Emery, M. (1996). Academic Interventions for Children with Dyslexia Who Have Phonological Core Deficits. *ERIC*: ED385095.

Halsted,J. (1990).Guiding The Gifted Readers, The ERIC Clearing on Disabilities and Gifted Education, *ERİC* EC Digest E481.

Hawkins, S. (1984). Reading İnterests of Gifted Children. *Reading Horizons*, V:24(1), S:18-22.

Jackson,E.N. (1988). Precocious Reading Ability: What Does İt Mean? *Gifted Child Quarterly*, 32 (1),200-204.

Jackson, E.N. ve Roller, C.M. (1993). Reading with Young Children. Reading Research – Based Decision Making Series.

Jackson, E.N. (2003). Young Gifted Children. Handbook of Gifted Education, S:470-482.

King, E. W. (2005). Addressing the Social and Emotional Needs of Twice-Exceptional Students. *Teaching Exceptional Children*, 38(1), 16-20.

Lane, H., Pullen, P. , Eisele, M. ve Jordan L. (2002). Preventing Reading Failure: Phonological Awareness Assessment and Instruction. *Preventing School Failure*, Vol: 46(3), S:101-110.

Leana, M.Z. ve Özkardeş, G. O. (2007). *Comparisons of intelligence profiles, executive functions and reading-writing skills of children.* 17. Dünya Üstün Zekâlı ve Yetenekliler Konseyi Kongresinde sunulan bildiri.

Levande, D. (1999). Gifted Readers and Gifted Instruction. *California Association for The Gifted Communicator*, 30(1), 20-21.

Mannt, V. (1986). Phonological Awareness: The Role of Reading Experience. Hasking Laboratories Status Report on Speech Research.

MEB, (2014). Okul Öncesi ve İlköğretim kurumları yönetmeliği, 5. Bölüm, Madde 32.

Moore,M. (2005). Meeting The Educational Needs Of Young Gifted Readers In The Regular Classroom. *Gifted Child Today*, 28 (4), 40-65.

Özkardeş, G. O. ve Leana, M. Z. (2009). *Comparisons of intelligence profiles, executive functions and reading-writing skills of children, follow up study*. 18. Dünya Üstün Zekâlı ve Yetenekliler Konseyi Kongresinde sunulan bildiri.

Rief, S. ve Stern J. (2010). The Dyslexia Checklist: A Practical Reference for Parents and Teachers. Jossey-Bass a Wiley İmprint San Francisco.

Robinson A. , Shore, B. M. ve Enersen, D. L. (2014). Üstün Zekâlılar Eğitiminde En İyi Uygulamalar. Nobel Akademik Yayıncılık.

Salzer, R.T. (1984). Early Reading and Giftedness-Some Observation and Question. *Gifted Child Quarterly*, 28(2), 95-96.

Silverman, L. K. (2003). Gifted Children with Learning Disabilities. Handbook of Gifted Education, 533-545.

Stahl, S. ve Murray, B. (1994). Defining Phonological Awareness and Its Relationship to Early Reading. *Journal of Educational Psychology*, 86 (2), 221-234.

Süel, E. (2011). İlköğretim 1. Sınıf Üstün ve Normal Zekâ Düzeyindeki Öğrencilerin Fonolojik Farkındalık Düzeylerinin Okuma Başarıları Üzerine Etkisinin Karşılaştırılması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Şekeral,C. Ve Özkardeş, G. O. (2013). Üstün Zekâlı Öğrencilerde Öğrenme Güçlüğü Belirtilerinin Taranması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 197-219.

Uyanık, Ö ve Kandır,A. (2010). Okul Öncesi Dönemde Erken Akademik Beceriler. *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi,* 3 (2), S:118-134.

Vosslamber, A. (2002). Gifted Readers: Who Are They and How Can They Be Served İn The Classromm? *Gifted Child Today*, 25 (2), 14-20.

Westwood, P. (2008). What Teachers Need to Know About Reading and Writing Difficulties, Acer Press, Australia.

Wood, P. (2008). Reading İnstruction with Gifted and Talents Readers: A Series of Unfortunate Events or A Sequence of Auspicious Results? *Gifted Child Today*, 31 (3), 16-25.

Yopp, H. K. (1992). Developing Phonemic Awareness in Young Children. *The Reading Teacher*, 45 (9), 696-703.

KAYNAKÇA

Aiken, L. R. (1963). Personality correlates of attitude toward mathematics. *Journal Educational Research*, *56* (9), 476-480.

Akın, A., Kurbanoğlu, İ. ve Takunyacı, M. (2011). Revize edilmiş matematik kaygısı değerlendirme ölçeği: doğrulayıcı faktör analizi çalışması. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, Cilt 5,* Sayı 1, 163-180.

Akgül, S. (2008). *İlköğretim ikinci kademe 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin matematik kaygıları ile algıladıkları öğretmen sosyal desteğinin cinsiyete göre matematik başarılarını yordama gücü.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

Aksu, M. (1991). Matematik öğretiminin amaç ve ilkeleri. B. Özer (Editör), *Matematik öğretimi* (2-15). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Aksu, M. & Bikos, L, H. (2002). Measuring and predicting graduate students' attitudes toward statistics. *Hacettepe Üniversitesi Dergisi*, *23*, 22-31.

Alkan, V. (2009). *The Relationship between Teaching Strategies and Styles and Pupils' Anxiety in Mathematics at Primary Schools in Turkey.* (Unpublished PhD Thesis, The University of Nottingham).

Alkan, V. (2010). Matematikten Nefret Ediyorum! *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 28,* 189-199.

Alkan, V. (2011). Etkili Matematik Öğretiminin Gerçekleştirilmesindeki Engellerden Biri: Kaygı ve Nedenleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *Sayı 29,* 89-107.

Alşan, E. U. (2009). *Kimya öğretmen adaylarının akademik başarılarıyla öğrenme stili tercihleri, öz kontrollü öğrenme ve motivasyon faktörlerinin etkisi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara).

Arıkan, G. (2004). *Öğrencilerin Matematik Kaygı Düzeyleri ile Matematik Başarı Düzeyleri Arasındaki İlişki İlköğretim 2. Kademe.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara).

Arslan, A. (2008). *Web destekli öğretimin ve öğretimsel materyal kullanımının öğrencilerin matematik kaygısına, tutumuna ve başarısına etkisi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul).

Ashcraft, M. & Faust, M. (1994). Mathematics anxiety and mental arithmetic performance: An exploratory investigation. *Cognition and Emotion*, *8*(2), 97-125.

Ashcraft, M. H. (2002). Math anxiety: Personal, educational, and cognitive consequences. *Current Directions in Psychological Science*, *11*(5), 181-185.

Assouline, S. & Lupkowski-Shoplik, A. (2005). *Developing math talent: A guide for education gifted and advanced learners in math.* Waco, TX: Prufrock Press.

Aydın, E., Delice, A., Dilmaç, B. ve Ertekin, E. (2009). İlköğretim öğretmen adayların matematik kaygı düzeylerine cinsiyet, sınıf ve kurum değişkenlerinin etkileri. *İlköğretim Online*, 8(1), 231-242.

Bağci, T. (2008). *Üniversite öğrencilerinin aleksitimi düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Örneği).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara).

Bai, H. (2011). Cross-validating a bidimensional mathematics anxiety scale. *Assessment, 1*, 178-182.

Baloğlu, M. (2001). Matematik korkusunu yenmek. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 1* (1), 59-76.

Baloğlu, M. (2004). *Üniversite öğrencilerinin matematik kaygı düzeyleri açısından karşılaştırılması.* XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.

Başar, M., Ünal , M. ve Yalçın, M. (2002). *İlköğretim kademesiyle başlayan matematik korkusunun nedenleri*. 5. Ulusal Fen ve Matematik Eğitimi Kongresi, Milli Eğitim Basım Evi, Ankara.

Başarır, D. (1990). *Ortaokul son sınıf öğrencilerinde sınav kaygısı, durumluluk kaygı, akademik başarı ve sınav başarısı arasındaki ilişkiler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara).

Başaran, İ. E. (1998). *Eğitim Psikolojisi Eğitimin Psikolojik Temelleri.* Ankara: Tıpkı Basım.

Baykul, Y. (1987). Matematik ve fen eğitimi yönünden okullarımızdaki durum. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*, 154-168.

Baykul, Y. (2001). *İlköğretimde matematik öğretimi 1-5 sınıflar için*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Bekdemir, M. (2007). İlköğretim matematik öğretmen adaylarındaki matematik kaygısının nedenleri ve azaltılması için öneriler (Erzincan Eğitim Fakültesi Örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(9), 131-144.

Beilock, S. L. & Carr, T. H. (2005). When high-powered people fail: Working memory and "choking under pressure" in math. *Psychological Science*, *16*, 101-105.

Betz, N. E. (1978). Prevalence, distribution and correlates of math anxiety in college students. *Journal of Counselling Psychology*, 25(5), 441-448.

Biber, M. (2012). *Duyuşsal özelliklerin probleme dayalı öğrenme sürecinde öğrencilerin matematiksel kazanımlarına etkisi.* (Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir).

Birgin, O., Baloğlu, M., Çatlıoğlu, H. ve Gürbüz, R. (2010). An investigation of mathematics anxiety among sixth through eighth grade students in Turkey. *Learning and Individual Differences*, *20* (6), 654-658.

Blazer, C. (2011). *Strategies for reducing math anxiety*, Vol. 1102. http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED536509.pdf (27.12.2016 Tarihinde alınmıştır.)

Brush, L. R. (1978). A validation study of the mathematical anxiety rating scale (MARS). *Educational and Psychological Measurement,* 38, 485-490.

Bursal, M. & Paznokas, L. (2006). Mathematics anxiety and pre-service elementary teachers' confidence to teach mathematics and science. *School Science and Mathematics, 106*(4), 173-179.

Cates, G. L., & Rhymer, K. N. (2003). Examining the relationship between mathematics anxiety and mathematics performance: An instructional hierarchy perspective. *Journal of Behavioral Education*, *12* (1), 23-34.

Clark, B. (2007). *Growing up gifted.* (7th edt.), New Jersey: Pearson Education, Inc.

Colangelo, N. (2002). *Counseling gifted and talented students.* http://nrcgt.uconn.edu/newsletters/fall022/ (19.12.2016 Tarihinde alınmıştır.)

Çatlıoğlu, H. Birgin, O., Çoştu, S. ve Gürbüz, R. (2009). The level of mathematics anxiety among pre-service elementary school teachers. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, *1*, 1578-1581.

D'Ailly, H. & Bergening, A. J. (1992). Mathematics anxiety and mathematics avoidance behavior: A validation study of two MARS factor-derived scales. *Educational and Psychological Measurement*, *52*, 369-377.

Davis, G.A. & Rimm, S.B. (1998). *Education of the gifted and talented.* United States: Allyn & Bacon.

Davis, G. A. (2006). *Gifted children and gifted education: A handbook for teachers and parents.* United States: Great Potential Press.

Dede, Y. ve Dursun, Ş. (2008). İlköğretim II. Kademe öğrencilerinin matematik kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *21*(2), 295-312.

Deniz, L. ve Üldaş, İ. (2008). Öğretmen ve öğretmen adaylarına yönelik matematik kaygı ölçeğinin geçerlilik güvenilirlik çalışması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *30*, 49-62.

Dew, K. M. H., Galassi, J. P., & Galassi, M. D. (1983). Mathematics anxiety: Some basic issues. *Journal of Counseling Psychology*, *30*, 443-446.

Dew, K. M. H., Galassi, J. P., & Galassi, M. D. (1984). Math anxiety: Relation with situational test anxiety, performance, physiological arousal, and math avoidance behavior. *Journal of Counseling Psychology*, *31*, 580-583.

Dirkes, M. A. (1983). Anxiety in the gifted: Pluses and minuses. *Roeper Review*, *68*, 2-7.

Doğan, T. ve Çoban, A. E. (2008). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, *153*(34), 157-168.

Dossel, S. (1993). Maths anxiety. *Australian Mathematics Teacher*, *49*(1), 4-8.

Dreger, R. M., & Aiken, L. R. (1957). The identification of number anxiety in a college population. *Journal of Educational Psychology*, 48, 344-351.

Durmaz, M. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin (10. sınıf) temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmışlık düzeyleri, motivasyon ve matematik kaygısı arasındaki ilişkilerin belirlenmesi.* Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu).

Durmaz, M. ve Akkuş, R. (2016). Öz belirleme kuramı perspektifinden matematik kaygısı, motivasyon ve temel psikolojik ihtiyaçlar. *Eğitim ve Bilim*, *Cilt 41*, Sayı 183, 111-127.

Dursun, Ş. ve Bindak, R. (2011). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin matematik kaygılarının incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *Cilt: 35*, Sayı: 1, 18-21.

Eldemir, H. H. (2006). *Sınıf öğretmeni adaylarının matematik kaygısının bazı psikososyal değişkenler açısından incelenmesi (Cumhuriyet Üniversitesi Örneği).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas).

Erden, M. ve Akgül, S. (2010). İlköğretim öğrencilerinin matematik kaygısının ve öğretmen sosyal desteğinin matematik başarısını yordama gücü. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *6*(1), 3-16.

Erden, M. ve Akman, Y. (2011). *Gelişim ve öğrenme.* Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erktin, E., Dönmez, G. ve Özel, S. (2006). Matematik Kaygısı Ölçeği'nin psikometrik özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, *31*(140), 26-33.

Ferguson, R. D. (1986). Abstraction anxiety: A factor of mathematics anxiety. *Journal of Research in Mathematics Education*, *17*, 145-150.

Fiore, G. (1999). Math abused atudents: Are we prepared to teach them? *Math Teacher*, *92*(5), 403-406.

Frank, M.L. (1990). What myths about mathematics are held and conveyed by teachers? *Arithmetic Teacher*, *37*(5), 10-12.

Frost, R. O. & Dibartolo, P. M. (2002). Perfectionism, anxiety, and obsessive-compulsive disorder. In G. L. Fleet & P. L. Hewitt (Eds.), *Perfectionism: Theory, Research and Treatment* (341-372). Washington DC: American Psychological Association.

Gevrek, L. (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Eskişehir).

Gresham, G. (2007). A study of mathematics anxiety in pre-service teachers. *Early Childhood* Education Journal, 35 (2), 181-188.

Gürel, R. (2011). *İlköğretim ikinci kademede okuyan üstün yetenekli olan ve olmayan öğrencilerin matematik kaygı düzeyleri ve bunların kaynakları.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara).

Harper, N.W. & Daane, C.J. (1998). Causes and reduction of math anxiety in preservice elementary teachers. *Action in Teacher Education*, *19* (4), 29-38.

Hebert, T. P. & Furner, J. M. (1997). Helping high ability students overcome math anxiety through bibliotherapy. *The Journal of Secondary Gifted Education, Vol. VIII*, No. 4, Summer 1997, 164-178.

Hembree, R. (1990). The nature, effects, and relief of mathematics anxiety. *Journal for Research in Mathematics Education*, *21*(1), 33-46.

Hoşşirin, E. S. (2010). *Sınıf öğretmeni adaylarının matematik öğrenmeye yönelik kaygı düzeyleri ve bu kaygıya neden olan faktörler.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon).

Iossi, L. (2007). Strategies for reducing math anxiety in post-secondary students. In S. M. Nielsen & M. S. Plakhotnik (Eds.), *Proceedings of the Sixth Annual College of Education Research Conference: Urban and International Education Section* (30-35). Miami: Florida International University. http://coeweb.fiu.edu/research_conference/

İlhan, M. ve Sünkür, M. Ö. (2012). Matematik kaygısı ile olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçiliğin matematik başarısını yordama gücü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *Cilt 8*, Sayı 1, Nisan 2012, 178-188.

Jackson, C.D. & Leffingwell, R.J. (1999). The role of instructors in creating math anxiety in students from kindergarten through college. *The Mathematics Teacher*, *92* (7), 583-586.

Jordan, J. M. (2007). *Differentiating instruction for mathematically gifted and talented K-5 students in a Suburban Georgia School District: An exploratory case study with implications for staff development.* (Dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy education, Walden University).

Kanbir, S. (2009). *Matematik öğretiminde dil ve kültüre dayalı problemlerin matematik kaygısına etkisinin incelenmesi.* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul).

Karagüvan, H. Ü. (1999). Açık Kaygı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirliği ile ilgili bir çalışma. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *11*, 203-218.

Karimi, A. & Venkatesan, S. (2009). Cognitive behavior group therapy in mathematics anxiety. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, *Vol. 35*, No. 2, 299-303.

Kazelskis, R. (1998). Some dimensions of mathematics anxiety: A factor analysis across instruments. *Educational and Psychological Measurement*, *58* (4), 623-633.

Keklikci, H. ve Yılmazer, Z. (2013). İlköğretim öğrencilerinin matematik korku düzeyleriyle matematik öğretmenlerine yönelik görüşleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, *Cilt:2*, Sayı:3, Makale No:25, 198-204.

Kılıç, A. S. (2011). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin genel başarıları, matematik başarıları, matematik dersine yönelik tutumları, güdülenmeleri ve matematik kaygıları arasındaki ilişki.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara).

Konca, Ş. (2008). *7. Sınıf öğrencilerinin matematik kaygısının nedenlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Van). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Kornblum, M. & Ainley, M. (2005). Perfectionism and the gifted: A study of an Australian school sample. *International Education Journal*, *6*(2), 232-239.

Kurbanoğlu, N. İ. ve Takunyacı, M. (2012). Lise öğrencilerinin matematik dersine yönelik kaygı, tutum ve özyeterlik inançları bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *9*(1), 110-130.

Kutluca, T., Alpay, F. N. ve Kutluca, S. (2015). 8. sınıf öğrencilerinin matematik kaygı düzeylerine etki eden faktörlerin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *25*(2015), 202-214.

Küçükahmet, L. (2000). *Öğretimde planlama ve değerlendirme.* Ankara: Nobel Yayın Yayınevi.

Lamb, J. & Daniels, R. A. (1993). Gifted girls in a rural community: Math attitudes and career options. *Exceptional Children*, *2* (4), 14-22.

Lichtenfeld, S., Pekrun, R., Stupnisky, R.H., Reissi K. & Murayama, K.(2012). Measuring students' emotions in the early years: the achiement emotions questionnaire-elementary school (Aeq-Es). *Learning and Individual Differences, 22*, 190-201.

Ling, J. L. (1982). A factor analytic study of mathematics anxiety. *Educational and Psychological Measurement*, *43*, 985-993.

Lupkowski, A. E. & Schumacker, R. E. (1991). Mathematics anxiety among Talented. *Journal of Youth and Adolescence*, *Vol 20*, No. 6, 1991, 563-572.

Ma, X. (1999). A meta-analysis of the relationship between anxiety and toward mathematics and achievement in mathematics. *Journal for Research in Mathematics Education*, *30*, 502–540.

Ma, X. & Xu, J. (2004). The causal ordering of mathematics anxiety and mathematics achievement: A longitudinal panel analysis. *Journal of Adolescence*, *27*, 165-179.

Martin, R. M. (2002). *Math attitudes of gifted students: A focus on gifted girls in the elementary grades.* (Doktora tezi, Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia).

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). *İlköğretim matematik dersi 6-8. sınıflar öğretim programı*, Ankara.

Miller, R. C. (1990). *Discovering mathematical talent.* ERIC EC Digest E482, ED /321487.

Minato, S. & Yanase, S. (1984). On the relationship between students's attitudes toward school mathematics and their levels of intelligence. *Educational Studies in Mathematics*, *15*, 313-320.

Nazlıçiçek, N. (2007). *Onuncu sınıf öğrencilerinin matematik başarılarını açıklayıcı bir model çalışması.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

Neihart, M. (1999). The impact of giftedness on psychological well-being. *Roeper Review, 22*(1), 1-12.

Neumeister, K. L. S. (2004). Understanding the relationship between perfectionism and achievement motivation in gifted college students. *Gifted Child Quarterly*, *48* (3), 219-213.

Newstead, K. (1998). Aspects of children's mathematics anxiety. *Educational Studies in Mathematics*, *36*, 53-71.

Norwood, K. S. (1994). The effect of instructional approach on mathematics anxiety and achievement. *School Science & Mathematics*, *94*(5), 248-254.

Onwuegbuzie, A. J. (1998). Statistics anxiety: A function of learning style? *Research in the Schools*, *5*(1), 43-52.

Özdemir, E. ve Gül, H. (2011). Matematik Kaygısı-Endişesi Ölçeğinin (MKEÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, *Cilt 36*, Sayı 161, 39-50.

Pajares, F. & Miller, M. D. (1994). The role of self-efficacy and self-concept beliefs in mathematical problem-solving: A path analysis. *Journal of Educational Psychology*, *86*, 193-203.

Pajares, F. (1996). Self-efficacy beliefs in academic settings. *Review of Educational Research*, *66*, No. 4, 543-578.

Pajares, F. ve Kranzler, J. (1995). Self-efficacy beliefs and general mental ability in mathematical problem-solving. *Contemporary Educational Psychology*, *20*, 426-443.

Pajares, F. & Graham, L. (1999). Self-efficacy, motivation constructs, and mathematics performance of entering middle school students. *Contemporary Educational Psychology*, *24*(2), 124-139.

Parker, W. D. & Mills, C. J. (1996). The incidence of perfectionism in gifted students. *Gifted Child Quarterly*, *40*, 194-199.

Parker, W. D. (1997). An empirical typology of perfectionism in academically talented children. *American Educational Research Journal*, *34*, 545-562.

Peker, M. ve Mirasyedioğlu, Ş. (2003). Lise 2. sınıf öğrencilerinin matematik dersine yönelik tutumları ve başarıları arasındaki ilişki. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (*2*)14, 157-166.

Peker, M. (2009). Pre-service teachers' teaching anxiety about mathematics and their learning styles. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, *5*(4), 335-345.

Peker, M. ve Şentürk, B. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin matematik kaygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *34*, 21-32.

Plake, B. S, & Parker, C. S. (1982). The development and validation of a revised version of the Mathematics Anxiety Rating Scale. *Educational and Psychological Measurement*, *42*, 551-557.

Ramirez, G., Gunderson, E. A., Levine, S. C. & Beilock, S. L. (2013). Math anxiety, working memory, and math achievement in early elementary school. *Journal of Cognition and Development, 14*(2), 187-202.

Reis, S. M. & McCoach, D. B. (2000). The underachievement of gifted students: What do we know and where do we go? *Gifted Child Quarterly, 44,* 152-170.

Richardson, F.C. ve Suinn, R.M (1972). The mathematics anxiety rating scale: Psychometric data. Journal of Counseling Psychology, Vol. 18, No. 6, 551-554.

Royse, D. & Rompf, E.L. (1992). Math anxiety: A comparison of social work and non-social work students. *Journal of Social Work Education*, *28*(3), 270-277.

Sheffield, L.J. (2003). *Extending the challenge in mathematics developing mathematical promise in K-8 students.* California: Corwin Press, Inc.

Sarı, M. H. (2014). Sınıf öğretmenlerine yönelik matematik öğretimi kaygı ölçeği geliştirme. *Elementary Education Online*, *13*(4), 1296-1310.

Sarıcam, H. & Ogurlu, Ü. (2015). Metacognitive awareness and math anxiety in gifted students. *Cypriot Journal of Educational Science*, *10*(4), 338-348.

Sapma, G. (2013). *Matematik başarısı ile matematik kaygısı arasındaki ilişkinin istatistiksel yöntemlerle incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

Scarpello, G. V. (2005). *The effect of mathematics anxiety the course and career choice of high school vocational-technical education students.* (PhD Thesis (Unpublished), Drexel University, Philadelphia.

Scholwinski, E. & Reynolds, C. R. (1985). Dimensions of anxiety among high IQ children. *Gifted Child Quarterly*, *29*(3), 125-130.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Sharp, C., Colthar, H., Hurford, D., & Cole, A. (2000). Increasing mathematical problem solving performance through relaxation training. *Mathematics Education Research Journal, 12*, 53-61.

Sherman, B. F. & Wither, D. P. (2003). Mathematics anxiety and mathematics achievement. *Mathematics Education Research Journal*, *15*, No. 2, 138-150.

Singh, K., Granville, M., & Dika., S. (2002). Mathematics and science achievement: Effects of motivation, interest, and academic engagement. *Journal of Educational Research*, *95*, 323-332.

Sloan, T., Daane, C., & Giesen, J. (2002). Mathematics anxiety and learning styles: What is the relationship in elementary pre-service teachers? *School and Science Mathematics*, *102*(2), 84-87.

Sternberg, R. J., Jarvin, L. & Grigorenko, E, L. (2011). *Explorations in giftedness.* New York: Cambridge University Press.

Stepanek, (1999). *Meeting the needs of gifted students: Differentiating mathematics and science instruction.* Portland, Oregon: Northwest Regional Educational Laboratory.

Suinn, R.M. & Edwards, R. (1982). The measurement of mathematics anxiety: The mathematics anxiety rating scale for adolescents-Mars-A. *Journal of Clinical Psychology*, *38*, 576-577.

Şengül, S. ve Ekinözü, İ. (2006). Canlandırma yönteminin öğrencilerin matematik yöntemine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *14*, 2, 517-526.

Şentürk, B. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin genel başarıları, matematik başarıları, matematik dersine yönelik tutumları ve matematik kaygıları arasındaki ilişki.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon).

Tobias, S. & Weissbrod, C. (1980). Anxiety and mathematics: An update. *Harvard Educational Review*, *50* (1), 63-70.

Tomlinson, C. A. (2001). *How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms.* USA: Associationfor Supervision and Curriculum Development.

Tomlinson et. al. (2009). *The parallel curriculum: A design to develop learner potential and challenge advanced learners*. National Association for Gifted Children. CA: Corwin Press Inc.

Tooke, D.J.L. & Leonard, C. (1998). Effectiveness of a mathematics methods course in reducing mathematics anxiety of preservice elementary teachers. *School Science and Mathematics*, *98* (3) 136-142.

Tsui, J. M. & Mazzocco, M.M.M. (2007). Mathematics and perfecttionism: Effects of math anxiety and perfectionism on timed versus untimed math testing in mathematically gifted sixth graders. *Roeper Review*, *29*(2), 132-139.

Tuncer, M. ve Yılmaz, Ö. (2016). Ortaokul öğrencilerinin matematik dersine yönelik tutum ve kaygılarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*, 2, 47-64.

Uysal, O. (2007). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin matematik dersine yönelik problem çözme becerileri, kaygıları ve tutumları arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İzmir).

Wadlington, E. & Wadlington, P.L. (2008). Helping students with mathematical disabilities to succeed. *Preventing School Failure*, *53*(1), 2-7.

Wahid, S.N.S. & Yusof, Y. ve Razak, M.R. (2014). Math anxiety among students in higher education level. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 123*, 232-237.

Wei, Q. (2010). *The effects of pedagogical agents on mathematics anxiety and mathematics learning. (*Utah State University, All Graduate Theses and Dissertations).

VanTassel-Baska,J.& Stambaugh, T. (2008). *Curriculum and instructional considerations in programs for the gifted. Handbook of giftedness in children psychoeducational theory, research and best practices.* Ed. Preiffer, S.I., (pp. 347-366), USA: Springer Science Business Media, LLC.

Vinson, B. M. (2001). A comparison of preservice teachers' mathematics anxiety before and after a methods class emphasizing manipulatives. *Early Childhood Education Journal*, *29*,2, 89-94.

Vukovic, R. K., Kieffer, M. J., Bailey, S. P. & Harari, R. R. (2013). Mathematics anxiety in young children: Concurrent and longitudinal associations with mathematical performance. *Contemporary Educational Psychology*, *38*(1), 1-10.

Yenihayat, S. A. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin matematik kaygısı ile öğretmen tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.* (Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

Yenilmez, K. ve Özabacı, N. Ş. (2003). Yatılı öğretmen okulu öğrencilerinin matematik ile ilgili tutumları ve matematik kaygı düzeyleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, *2*(14), 132-146.

Yenilmez , K., Girginer N. ve Uzun Ö. (2004). Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin matematik kaygı düzeyleri. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *5* (1), 147-162.

Yenilmez, K. ve Midilli, P. (2006). İlköğretim öğrencileri ve velilerinin matematik kaygı düzeyleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(2), 97-112.

Yenilmez, K. ve Özbey, N. (2006). Özel okul ve devlet okulu öğrencilerinin matematik kaygı düzeyleri üzerine bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(2), 431-448.

Yenilmez, K. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin matematik dersine yönelik umutsuzluk düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *38*, 307-317.

Yıldırım, K; Tarım K. ve İlfazoğlu, A. (2006). Çoklu zekâ kuramı destekli kubaşık öğrenme yönteminin matematik dersindeki akademik başarı ve kalıcılığa etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *2* (2): 81-96.

Yıldırım, S. (2011). Öz-yeterlik, içe yönelik motivasyon, kaygı ve matematik başarısı: Türkiye, Japonya ve Finlandiya'dan bulgular. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 5*, 1, 277-291.

Yenilmez, K. ve Özbey, N. (2006). Özel okul ve devlet okulu öğrencilerinin matematik kaygı düzeyleri üzerine bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19* (2), 431-448.

Yılmaz, H. R. ve Bindak, R. (2016). Ortaokul öğrencilerinde matematik başarısının matematik kaygısı, sınav kaygısı ve bazı demografik değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, *Cilt 3*, Sayı 2, 30-42.

Yurt, E. ve Kurnaz, A. (2015). Özel Yetenekli Öğrencilerin Matematik Öz-Yeterlik Kaynaklarının Matematik Kaygıları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, *5*(4), 347-360.

Yücel, Z. ve Koç, M. (2011). The relationship between the prediction level of elementary school students' math achievement by their math attitudes and gender. *İlköğretim Online*, *10*(1), 133-143.

Zeidner, M. (1991). Statistics and mathematics anxiety in social science students: Some interesting parallels. *British Journal of Educational Psychology*, *61*, 319-328

- Farklılığı hissetme
- Akran baskısı,
- Duyarlılık,
- Hoşgörü,
- Aile yapısı,
- Diğerlerine karşı sorumluluklarımız,
- Kariyer keşfi,
- Liderlik.

Bu konularda paylaşımlar yapılabilir ve başa çıkma yolları öğrenciler tarafından önerilebilir (Silverman, 1993).

Sonuç olarak ne tür danışmanlık yapmamız gerektiğini yetenekli öğrencinin duygusal yönünü keşfederek belirleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Bakırcıoğlu, R. (1994). *İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Turhan Kitapevi.

Clark, B. (2002). *Growing up Gifted: Developing the Potential of Children at Home and at School.*(5th ed). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.

Colangelo, N. ve Davis, G. A. (2002). Handbook on gifted education. Boston: Allyn & Bacon.

Delisle, James R. (2010). Üstün Yetenekli Çocuklara Ebeveynlik (Parenting Gifted Kids : Tips for Raising Happy and Successful Children,) / James R. Delisle ; Çev. Ayçin Atasayan. İstanbul: Referans Çeviri Hizmetleri ve Yayıncılık Ltd. ; Irmak. Okulları.

Demirel,Ö. (2004).Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Fiedler, E.D. (1993). Square Pegs in Round Holes: Gifted Kids Who Don't Fit in, Uderstanding Our Gifted, 5 11-14.

Gallagher, J., Harradine, C. C., & Coleman, M. R. (1997). Challenge or boredom? Gifted students' views on their schooling. *Roeper Review*, 19(3), 132-136.

Greene, M. J. (2003). Gifted adrift? Career counseling of the gifted and talented. *Roeper Review*, 25(2), 66-72.

Gross, M.U.M (1993). *Expectionally Children*. London; Routhledge.

Jackson, C. M., & Snow, B. M. (2004). Counseling gifted students and their families. In the eyes of the beholder: Critical issues for diversity in gifted education, 191-202.

Kaya, A. (2004).Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara; Gül Yayınevi

Kepeçoğlu, M. (1994). Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik. Ankara; Gül Yayınevi

Morelock, M. J. (1992). Giftedness: The view from within. *Understanding our gifted*, 4(3), 1.

MEGEP Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Üstün Zekâlı Çocuklar; (2017). Ankara

Milgram, R. M. (1991). Counseling Gifted and Talented Children. A Guide for Teachers, Counselors and Parents. New Jersey: Ablex Publishing Corporation Norwood.

Silverman, L. K. (1993). Counselingthe Gifted &Talented. Love Publishing Company.

Renzulli,J. S. (1999). What is Thing Called Giftedness, and How Do Develop İt. A Twenty five Year Perspective, Journal for the Education of Gifted 23 (1), 3-54.

Yeşilyaprak, B. (2003). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yewchuk, C. ve Jobagy, S. (1991). Gifted Adolescents: At Risk for Suicide, European Journal for High Ability, 2, 73-85.

yöntemi bulmuş olabilirler.

4. Sordukları soruları tatmin edici şekilde cevaplamalı, sorunun cevabını bilmiyorsak geçiştirmemeli ve araştırarak cevaplamalıyız.

Bottayken de, gerçek hayattayken de ilişkilerdeki en önemli temel güvendir. Birbirimize güven geliştirebilmeliyiz.

5. İlgileriyle ilgili proje yapmalarına ve arkadaşlarıyla paylaşmalarına imkan tanımalıyız. Sınıf çalışmalarını ve sınıf oyunlarını yönetmelerine imkan vermeliyiz.

Günün birinde rafting rehberi onlar olacaklar ve kendilerinden sonrakilere yaşam deneyimlerini aktaracaklar…

Kaldı ki tıpkı doğa gibi yeteneklilerin de harikulade yaşam deneyimleri herkesçe bilinmeye, keşfedilmeye değer...

KAYNAKÇA

Brooks, R. (1985). Delinquency among Gifted Children. J. Freeman (Ed.) The Psychology of Gifted Children (pp. 297 - 308). New York: John Wiley & Sons.

Clark, B. (2002). Growing up Gifted. Developing the Potential of Children at Home and at School.(5th ed). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.

Delisle, J. R. (2010). Üstün Yetenekli Çocuklara Ebeveynlik = Parenting Gifted Kids : Tips for Raising Happy and Successful Children, / James R. Delisle ; Çev. Ayçin Atasayan; Yay. Haz. Rafet Saltık. İstanbul: Referans Çeviri Hizmetleri ve Yayıncılık Ltd.; Irmak Okulları.

Gross, M. U. (2002a). Social and emotional issues for exceptionally intellectually gifted students. In M. Neihart, S. M. Reis, A. Robinson and S. M. Moon (Eds.), *The social and emotional development of gifted children*. USA: Prufrock Press.

Gross, M. U. (2002b). "Play partner" or "sure shelter": what gifted children look for in friendship *SENG Newsletter, 2*(2), 1-3.

Güzel, B. Y. (2004). Üstün Yeteneklilerin Belirlenmesinde Yardımcı Yeni

Bir Yaklaşım: Dabrowski'nin Aşırı Duyarlılık Alanları. 1. Türkiye Üstün Yetenekliler Kongresi, (ss. 349-366).

Kokot, S. (1999). Help Our Child is Gifted! Guidelines for Parents. South Africa: Radford House, Pub.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2015). Öz-Düzenleyici Öğrenme-7 Ölçeği (ÖDÖÖ-7) Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi, 5(1), 21-43.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2016). Üstün yetenekli ve normal öğrencilerin planlama becerileriyle ilgili deneysel bir araştırma. Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi, 6(2), 54-69.

Leana-Taşcılar, M. Z., Özyaprak, M., Güçyeter, Ş., Kanlı, E., & Camcı-Erdoğan, S. (2014). Üstün zekâlı ve yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçiliğin değerlendirilmesi. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(21) 31-47.

Leana-Taşcılar, M. Z., & Kanlı, E. (2014). Üstün zekâlı ve normal gelişim gösteren çocukların, mükemmeliyetçilik ve öz saygı düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47 (2), 1-20.

Oğurlu, Ü., Yaman Y. (2013). Ebeveynlerin Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocuklarıyla İlgili Rehberlik İhtiyaçları. Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 81-94.

Silverman, L. K. (1993). Counselingthe Gifted &Talented. Love Publishing Company.

Sternberg, R. J. (1997). Successful intelligence: how practical and creative intelligence determine success in life. USA: Plume.

Ross, A. O. (1964). The exceptional child in the family, helping parents of exceptional children. *ERIC*, ED015599.

Yakıcı, K. (2012). Üstün Yetenekli Çocukların Karşılaştığı Problemler ve Çözüm Önerileri. PDR Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi, Yıl:8, Sayı: 13.

Ziegler, A., Stoeger, H., Vialle, W., and Wimmer, B. (2012). Diagnosis of self-regulated learning profiles. *Australian Journal of Gifted Education, 21*(2), 62-74.

Ziegler, A., and Baker, J. (2013). Talent Development as adaptation: the role of the educational and learning capital. In S. N. Phillipson, A. Ziegler and H. Stoeger (Eds.), *Exceptionality in East Asia: Explorations in the actiotope model of giftedness*. London: Routledge.

Webb, J. T., Meckstroth, E. A., and Tolan, S. S. (1994). *Guiding the gifted child: a practical source for parents and teachers*. Scottsdale, AZ: Gifted Psychology Press Inc.

KAYNAKÇA

Akyol, T. (2002). Anne Rahminde Dershane. Milliyet Gazetesi. 19.02.2002.

Afat, N. (2013). Çocuklarda Üstün Zekânın Yordayıcı Olarak Ebeveyn Tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi,* (20), 1, 155-168.

Beaverson, G. (1999). Listen for Success. *Career World* 28, (2), 20-22.

Bloom, B. S. & Sosniak, L. A., (1981). Talent Development vs. Schooling. *Educational Leadership*, 39, 86-94.

Campbell, J.R. (1996). Early identification of Mathematics talent has long-term positive consequences for career contributions. *International Journal of Educational Research*, 25 (6),497-522.

Colangelo, N., (1991). "Counseling Gifted Students. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), Handbook of Gifted Education (pp. 273-284). Needham Heights, Allyn And Bacon.

Cüceloğlu, D. (1995). İyi Düşün Doğru Karar Ver. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Çakıcı, S., (2006). Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne-çocuk İlişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk İlişkilerine etkisinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Davaslıgil, Ü. (1990) "Anksiyete Düzeyi Ve Aile Tutumlarının Yaratıcı Düşünceye Olan Etkileri," VI. Ulusal Psikoloji Kongresi, 5-7 Eylül, 1990, Özetler Kitabı**.** Döner Sermaye İşletmesi, İstanbul.

Doğan, Y. (2008). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerisini Geliştirmede Etkinlik Temelli Çalışmaların Etkiliği Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Bahar 2008, 6(2), 261-286

Ergin, H. (2003). İletişim Becerileri Eğitim Programının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İletişim Beceri Düzeylerine Etkisi. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Estabrooks, W. (Eds.). (1998). Cochlear İmplants For Kids. Washington, Dc: The Alexander Graham Bell Association For The Deaf.

Gordon,T. (1997). Etkili Anababa Eğitimi. (Çev. Emel Aksay). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Hagevik, S. (1999). Just Listening. *Journal of Environmental Health*, 62

(1), 46-47.

Healy, J. M. (1999). Çocuğunuzun gelişen aklı- doğumdan ergenliğe öğrenme ve beyin gelişimi. (Çev.: Ayşe Bilge Dicleli), İstanbul: Boyner Holding Yayınları.

Ling, D. (1989). Foundations of Spoken Language For Hearing İmpaired Children. Washington, DC: The Alexander Graham Bell Association For He Deaf.

Moon, S. M., (2004) "Social Emotional Issues Underachievement And Counciling Of Gifted And Talent Students". California: Corwin Press.

Parker, M., Ross A., & Deucsh R. (1980). Parenting the gifted adolescent. *Roeper Review*, 2 (4), 40-42.

Rankin, P. T., (1926). The Measurement Of The Ability To Understand Spoken Lanuege, Unpublished Disertation, University Of Michigan,1926.

Ross, A. O. (1964). The execptional child in the family. New Yurk: Grune & Stratton.

Van Deur, P., (2011) "Views Of Gifted Elementary Students About Self-Directed Learning." Gifted And. Talented International, 26(1&2), 111-120.

Wood, S. (2010). Best Practices in Counseling the Gifted in School: What's Really Happening. Gifted Child Quarterly, 54(1), 42-58.

Yalçın, A. (2002). Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar. Akçay Yayınları. Ankara.

Oturuma başlamadan önce katılımcılardan, kendi özelliklerini en çok yansıttığını düşündükleri ya da sevdikleri bir hayvanın resmini çizmeleri istenmiştir. Herkesin farklı bir hayvanı çizmesi üzerinden, her insanın farklı olduğu ve farklılıkların olduğu gibi kabul edilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Seçilen kitap üstün zekâlı ve yetenekli çocukların yaşayabilecekleri sorunları anlayabilmeleri için önleyici rehberlik için ya da sınıftaki diğer öğrenciler açısından "ötekini" anlamaya yardımcı olur. Katılımcılar kitabı önceden okuyup geldikleri için kitabı bir öğrencinin özetlemesi sonrasında tartışma sorularına geçilmiştir.

Tartışma sonrasında izleme aktivitesi olarak öğrencilere "Sizce not sistemi gerekli mi?", "Sen eğitimle ilgili bir alanda yönetici olsaydın not sistemi ve sınavlarla ilgili bir değişiklik yapar mıydın?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve bu çerçevede katılımcılardan yeni bir not sistemi ve bir karne tasarlamaları istenmiştir.

NOT: Benzer içerikler için YÖK merkezindeki ulusal tez tarama veri tabanından 'İlter, B. (2016). Bibliyoterapi Tekniğinin üstün yetenekli çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.' isimli kaynağa ulaşabilirsiniz.

KAYNAKÇA

Afolayan, J. A. (1992). Documentary perspective of bibliotherapy in education. *Reading Horizons, 33*(2), 137-148.

Abilock, D. (1999). Libraries and gifted readers: Myths and facts. *Knowledge Quest*, 27(5), 30.

Aiex, N. K. (1993). Bibliotherapy. http://www.ericdigests.org/1993/bibliotherapy.htm

Ak, S. (2014). *Puldan Taştan Lahanadan.* (2.basım). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Aracı, U. (2007). *Sûfî Hikâyelerinin Kullanıldığı, Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Biblioterapinin İşlevsel Olmayan Düşünceler ve Kendini Ger-çekleştirme Üzerindeki Etkisi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bulut, S. (2010). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından kullanılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 9*(34), 17-31.

Catron, R. & Wingebach, N. (1986). Developing the potential of the gifted reader. *Theory into Practice, 25*(2), 134-140.

Clark, B. (2002). *Growing up the gifted*. USA: New Jersey: Merill Prentice Hall Press. Cleary, B. (2011). *Ramona'nın Dünyası.* (Çev. Ceylan Harman). İstanbul: Can Çocuk.

Clements, A. (2008). *Karne Oyunu.* (Çev. Mine Kazmaoğlu). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Colangelo, N. & Davis, G.A. (2003). *Handbook of gifted education* (3rd ed). Boston: Allyn and Bacon.

Cook, K. E., Earles-Vollrath, T. &Ganz, J.B. (2006). Bibliotherapy. *Intervention in School and Clinic, 42*(2), 91-100.

Cornett, C. E. & Cornett, C. F. (1980). Bibliotherapy; the right book at the righttime. Bloomington, IN: Phi Delta Kappa Educational Foundation.

Dahl, R. (2016). *Matilda*. (Çev. Lale Akalın). Can Çocuk.

Davis, G. A., & Rimm, S. B. (2004). *Education of the gifted and talented* (5th ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Doering, S. K. (1985). The Effects of Children's Literature on Self-concept of Gifted and Nongifted Students. Master of Education Phillips University Enid, Oklahoma.

Eber, A. R. (2010). Challenging Gifted Readers: Putting SAVANTs Back in the Classroom. Running Head: CHALLENGING GIFTED READERS. https://aeber.files.wordpress.com/2010/04/challenging-gifted-readers.pdf

Forgan, J. W. (2002). Using bibliotherapy to teach problem solving. *Intervention in School and Clinic,* 38(2), 75–83.

Frank, A. J. & Mcbee, M. T. (2003). The use of Harry Potter and the aorcerer's atone to discuss identity development with gifted adolescents. *The Journal of Secondary Gifted Education,15*(1), 33-38.

Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C. & Rosenblate, R. (1990). The dimensional of perfectionism. The Cognitive Therapy and Research, 14(5), 449-468.

Gordon, T., Sands, J. G., Aksay, E., & Ozkan, B. (1999). Etkili anababa eğitiminde uygulamalar. Sistem Yayıncılık.

Güneş, E. (2013). *Annem Babam Okul 1.incisi.*(10.baskı). İzmir: Tudem.

Güngör, A. (2005). Altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama stratejilerini kullanma düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 101-108.

Heath, M. A., Sheen, D., Leavy, D., Young, E. & Money, K. (2005). Bibliotherapy: A resource to facilitate emotional healing and growth. *School Psychology, 26*(5), 563-580.

Hébert, T. P. (1991). Meeting the affective needs of bright boys through bibliotherapy. *Roeper Review, 13*(4), 207 – 212.

Hébert, T. P. & Fumer, J. M. (1997). Helping high ability students overcome math anxiety through bibliotherapy. *The Journal of Secondary Gifted Education, 8*(4), 164- 178.

Hébert, T. P. & Kent, R. (2000). Nurturing social and emotional development in gifted teenagers through young adult literature. *Roeper Review*, *22*(3), 167 171. http://sengifted.org/archives/articles/nurturing-social-and-emotional-development-in-gifted-teenagers-through-young-adult-literature

Hébert, T, P., Long, L, A. & Neumeister, K, L. (2001). Using biography to counsel-gifted young women. *Journal of Secondary Gifted Education*, *12*(2), 62–79.

Hoagland, J. (1972). Bibliotherapy: Aiding childrenin personality development. Elementary English, 49, 390-3894.

Iaquinta, A. & Hipsky, S. (2006). Practical bibliotherapy strategies for the inclusive elementary classroom. *Early Childhood Education Journal*, 34(3).

Jeon, K. W. (1992). Bibliotherapy for gifted children. *Gifted Child Today*, *16*(6), 16-19.

Johnson, A. D. (2014). *Yaratıcı Olmanın Önemi Thomas Edison'un Öyküsü.*(7.baskı). (Çev. Emre Ak). İstanbul: Öteki Yayınevi.

İlter, B. (2016). Bibliyoterapi Tekniğinin üstün yetenekli çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karacan, N. (2009). The effect of self-esteem enrichment bibli-ocounseling program on the self-esteem of sixth grade students. Published master thesis. School of Social Sciences of Middle East Technical University.

Kent, R. (1994). The Mosquito Test. Bar Harbor, ME: Windswept House.

Larsen, A. W. (1999). *A Study of The Reading Interests of High-Ability Readers in a North Carolina Elementary School.* Unpublished master thesis. University of North Carolina the School of Information and Library Science.

Leal, D. & Moss, B. (1999). Encounters with information text: Perceptions and insights from four gifted reader**.** *Reading Horizons,* 40(2).

Leana-Taşcılar, M. Z. (2012). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi kullanımı: Model Önerisi. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi, 2(*2), 118-136.

Leana-Taşcılar, M. Z. (baskıda). Bibliyoterapi programının üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin öz saygı düzeylerine etkisi. *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* baskıda.

Levent, F. (2013). *Üstün Yetenekli Çocukları Anlamak.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ley, T.C. & Trentham, L. L.(1987). The Reading Attitudes of Gifted learners in Grades Seven and Eight. *Journal for the Education of the Gifted,* 10 (2), 87-98.

McCuliss, D. & Chamberlain, D. (2013). Bibliotherapy for youth and adolescents-School-based application and research. *Journal of Poetry Therapy: The Inter-disciplinary Journal of Practice, Theory, Research and Education, 26*(1), 13-40.

Mofield, E. L. & Chakraborti-Ghosh, S. (2010). Addressing multidimensional per-fectionism in gifted adolescents with affective curriculum. *Journal for the Education of the Gifted, 33*(4), 479–513.

Noreau, D. & Masse, A. (2015). *Eliza Başarısızlık Olmaktan Korkuyor*. (1.basım). (Çev. Yalçın Varnalı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ogurlu, Ü. (2014) Üstün Yetenekli Çocukların Okuma İlgisi, Tutumu ve Eleştirel Okuma Becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(2), 29-41.

Orton, G. L. (1997). Strategies for counseling with children and their parents. Brooks/Cole Publishing Company.

Öner, U. (1987). Bibliyoterapi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 20*, 1-2.

Pardeck, J. T. (1993). Literature and adoptive children withdisabilities. *Early Child Development and Care, 91*(1), 33-39.

Pardeck, J. T. (1994). Using literature to help adolescents cope with problems. *Adolescence, 29*(114), 421-7.

Pardeck, J. T. (1995). Bibliotherapy: An innovative approach for helping children. *Early Child Development and Care, 11*(1), 83-88.

Pardeck, J. T. & Markward, M. (1995). Bibliotherapy: Using books to help children deal with problems. *Early Child Development and Care, 106*(1), 75-90.

Pellitteri, J. (2000). Music therapy in the special education setting. Journal of Educational and Psychological Consultation, 11(3&4), 379–391.

Pett, M. & Rubinstein, G. (2013). *Hiç Hata Yapmayan Kız.*(2.basım). (Çev. Meltem Özdemir). Ankara: Binbir Çiçek Kitaplar.

Prater, M. A., Johnstun, M. L., Dyches, T. T., & Johnstun, M. R. (2006). Using children's books as bibliotherapy for at-risk students: A guide for teachers. *Preventing School Failure, 50*(4), 5-10.

Reis, S. M., Gubbins, E. J., Briggs, C. J., Richards, S., Jacobs, J. K., Eckert, R. D., Renzulli, J. S. & Schreiber, F. J. (2004). Reading instruction for talentedrea-ders: Case studies documenting fewopportunities for continuous progress. *The Gifted Child Quarterly, 48*(4), 315-339.

Rimm, S. (1990). Parenting and teaching gifted children: A theory of relativity. *Gifted Child Today*, 13(3), 32-36.

Scieszka, J., & Smith, L. (1995). Math Curse. New York: Viking.

Sisk, D. (2005). Psychosocial development of the gifted: Implications for a counseling intervention for gifted students. *Gifted Education International, 19*(3), 213-225.

Stamps, L. S. (2003). Bibliotherapy: How books can help students cope with con-cerns and conflicts. *The Delta Kappa Gamma Bulletin, 70*(1), 25-29.

Tofaha, J. A. (2012). The effect of bibliotherapy intervention program on self esteem of gifted primary school children. *International Journal of Psycho-Educational Sciences, 1*(1), 73- 83.

Uçar, Ö. (1996). *Orta öğretim rehberlik hizmetlerinde edebiyat eserlerinden yararlanma,* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (2009). Bibliyoterapi: Okuma ile sağaltım. Elde edilme tarihi: 03 Aralık. http://binnuryesilyaprak.com/index.php?option=com_content&view=article&id=96:bibliyoterapi-okumaile-sagaltim&catid=35:yazilar&Itemid=88

Weber, C. L. & Cavanaugh, T. W. (2006). Promoting reading: Using eBooks with gifted and advanced readers. *Gifted Child Today, 29*(4), 56-63.

Zousel, M. L., Rule, A. C. & Logan, S. R. (2013). Teaching primary grade students perfectionism through cartoons compared to bibliotherapy. *International Electronic Journal of Elementary Education, 5*(2), 199-218.

- Belirlenen ihtiyaç doğrultusunda, "terk edilen hayvanlar için barınak oluşturmak" konulu bir sosyal sorumluluk projesi başlatılacak.
- Proje; afişler, tanıtım filmi gibi görsellerle desteklenerek yaygınlaştırılacak.
- Projenin ilgi çekici olması için yürütülmesinde ünlü isimlerden destek alınacak.
- Belirlenen ihtiyaç ve toplanan yardımlar çerçevesinde var olan hayvan rehabilitasyon merkezleri ve barınaklar daha fazla hayvana ve daha iyi şartlarda ev sahipliği yapacak şekilde iyileştirilecek.

KAYNAKÇA

Beauchet, K. , Blamey K. ve Walpole S. (2010). *The Building Blocks Of Preschool Success*. The Guilford Press, New York.

Black, R. A. (2003). Kırık Mum Boyalar: Yaratıcılığınızı Geliştirmek İçin Yol hHaritası (E. Aslan, Çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Clark, B. (2002). *Growing up the gifted*. USA: New Jersey: Merill Prentice Hall Press.

Ceran, S.A. (2010). *Yaratıcı Düşünme Teknikleri İle Geliştirilen Fen Etkinliklerinin Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi*, http://hdl.handle.net/123456789/2956

Çağlar, D. (2003). *Yaratıcı Çocuklar ve Yaratıcılığın Geliştirilmesi.* Çağdaş Eğitim Dergisi, Cilt:1 Sayı:9, Sayfa: 16-24.

Davaslıgil, Ü. (2003). *Erken Çocuklukta Üstün Zekâlı Çocuklara Uygulanacak Farklılaştırılmış Eğitim Programı.* Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Davis, G. (2014). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimi: Öğretmenler ve Ebeveynler İçin El Kitabı.* Özgür Yayınları, İstanbul.

De Bono, E. (2000). *New thinking for the new millennium*. Beverly Hills, California: New Millennium Press.

İslim, Ö.F. (2011). *Scamper (Yönlendirilmiş Beyin Fırtınası Tekniği).* 5. İnternational Computer İnstructional Technologies Symposium, 22-24 Eylül 2011.

Kaplan, A.Ö ve Ercan, S. (2011). *Yaratıcı Düşünme Tekniklerinden Sinektik Uygulamasına Örnek Bir Çalışma: Çocuğun Gözünde Yaratıcılık.* Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:8, Sayı: 2011.

MEB. (2012). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.

MEB. (2013). Özel Yetenekli Bireylerin Eğitimi Strateji ve Uygulama Kılavuzu.

MEB. (2016). Destek Eğitim Odası Kılavuz Kitabı. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_07/24014806_destekodasi2.sra.pdf

Moore, M. (2005*). Meeting The Educational Needs Of Young Gifted Readers In The Regular Classroom*, Gifted Child Today, 28 (4), 40-65.

Özen, Y. (2012). *Yaratıcı Öğrenme*, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 6, 231-256.

Sak, U. (2016). *Yaratıcılık Gelişimi ve Eğitimi.* Vize Basın-Yayın, Ankara.

Yağcı, E. (2012). *Yönlendirilmiş Beyin Fırtınası Tekniği: Scamper Konusunda Veli Görüşmeleri.* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 43, 485-494.

tikleri konuların tespit edilmesi faydalı olacaktır. Bunu bir örnekle biraz daha somut hâle getirecek olursak, okuma sorunu olan üstün zekâlı bir öğrenci ders kitabındaki herhangi bir metni okumayı reddediyordu. Bir gün öğretmeni bu öğrencinin iyi bir futbol taraftarı olduğunu ve takımı hakkında neredeyse her şeyi bildiğini fark etti. Bunun üzerine öğretmen öğrencinin okumasını sağlamak adına onda merak uyandırmayı sağlayacak bir kitap buldu. Kitapta takımının hem çok ayrıntılı bir tarihçesi hem de oynadığı oyunlardaki taktiklerin analizleri yer alıyordu. Böylece öğretmen, öğrencinin dikkatini çekmeyi başardı ve okuma alıştırmalarını her hafta bu kitap üzerinde yaptı. Öğrenci kısa bir zaman sonra okumada gözle görülür bir şekilde ilerleme kaydetmişti.

14. İşlenen derslerde güncel konular hakkında tartışmaların yapılmasına olanak tanımak da öğrencilerin merakını tetikler. Bu konularda daha fazla araştırma yapma gereği duyarak bilgi toplamaya başlar.
15. Teknolojinin sınıfta iyi bir şekilde kullanılması, ders anlatımında görselliğe önem verilmesi.

Merakı tetiklenen ve beslenen üstün zekâlı öğrenciler mutlu öğrencilerdir. Bu öğrenciler, okulda ihtiyaçları karşılanabildiği için iyi hissederler.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, C. (2012). Cinsiyetleri farklı üniversite ikinci sınıf öğrencilerinin iyilik hâli boyutlarına göre özyeterlik ve sürekli öfkelerinin incelenmesi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Akın-Little, K. A., ve Little, S. G. (2004). A preventative model of school consyltation: Incorprating perspective from positive psychology. *Psychology in the Schools, 41*(1), 155-162.

Baylis, N. (2004). Teaching positive psychology. In P. A. Linley ve S. Joseph (Eds.), *Positive psychology in practice*. NJ: Wiley & Sons.

Boekaerts, M., Zeidner, M., ve Pintich, P. R. (2000). *Handbook of self-regulated learning*. Oxford, UK: Academic Press.

Camcı-Erdoğan, S., ve Leana-Taşcılar, M. Z. (2014). Üstün zekâlı çocuklarda beklenmedik başarısızlık (underachievement) ve motivasyon sorunları. In N. Baykoç (Ed.), *Akıl, zekâ,deha,yetenek,dahiler-savantlar gelişimleri ve eğitimleri* (pp. 215-240). Ankara: Vize Yayıncılık.

Chan, D. (2000). Developing the creative leadership training program for gifted and talented students in Hong Kong. *Roeper Review, 43*, 972-1059.

Csikszentmihalyi, I. S., Rathunde, K., ve Whalen, S. (1997). *Talented teenagers: The roots of success and failure*. NY: Cambridge University Press.

Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*. NY: Harper Perennial.

Cvencek, D., Greenwald, A., ve Meltzoff, A. N. (2016). Implicit measures for preschool children confirm self-esteem's role in maintaining a balanced identity. *Journal of Experimental Social Psychology, 62*, 50-57.

Dweck, C. S. (2006). *Mindset the new psychology of success* (1 ed.). New York: Random House.

Gable, S. L., ve Haidt, J. (2005). What (and why) is positive psychology? *Review of General Psychology, 9*(2), 103-110.

Gavin, M. K. (2016). Mathematics curriculum for gifted learners. In K. R. Stephens ve F. A. Karnes (Eds.), *Introduction to curriculum design in gifted education*. USA: Prufrock Press.

Kandemir, M. (2015). Öz yeterlik. In B. E. Tekinalp ve Ş. I. Terzi (Eds.), *Eğitimde pozitif psikoloji uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.

Kenneson, C. (1998). *Musical prodigies, perilous journeys, remarkable lives: Amadeus*. London: Cornell University Press.

Kızgın, Y., ve Dalgın, T. (2012). Atfetme teorisi: Öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarını değerlendirmedeki atfetme farklılıkları. *ZKU Journal of Social Sciences 8*(15), 62-77.

Koizumi, R. (1995). Feelings of optimism and pesimism in japanese students' transition to junior to high school. *Journal of Early Adolescence, 15*, 412-428.

Langer, E. (2002). Well-being: Mindfulness versus positive evaluation. In S. J. Lopez (Ed.), *Handbook of positive psychology* (pp. 214-230). NY: Oxford University Press.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2012). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibiliyoterapi kullanımı. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi, 2*(2), 118-136.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2015a). İk kere farklı öğrenciler. F. Şahin (Ed.), *Üstün zekâlı ve üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi* (pp. 189-206). Ankara: PegemA.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2015b). Öz-düzenleyici öğrenme-7 ölçeği (ödöö-7) türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi, 5*(1), 21-43.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2016). The relationships between self-regulated learning skills, causal attributions and academic success of trainee teachers preparing to teach gifted students. *Education Research and Reviews, 11*(13), 1217-1227.

Leana-Taşcılar, M. Z., ve Kanlı, E. (2014). Investigation of perfectionism and self-esteem scores of gifted and average students. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, 47*(2), 1-20.

Leana-Taşcılar, M. Z., Özyaprak, M., Güçyeter, S., Kanlı, E., ve Camcı-Erdoğan, S. (2014). Üstün zekâlı ve yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçiliğin değerlendirilmesi. *Journal of Hasan Ali Yucel Faculty of Education, 11*(1), 19-30.

Mammadov, M., ve Cross, T. L. (2016). *Academic achievement among gifted middle school students: The interplay of personality, motivation and self-efficacy*. Paper presented at the National Association for Gifted Children Annual Convention.

Marks, G. N., ve Fleming, N. (1999). Influences and consequesnces of well-being among australian young people: 1980-1995. *Social Indicators Research, 46*, 301-323.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370.

Park, N., Peterson, C., ve Seligman, M. E. P. (2004). Strenghts of character and well-being. *Journal of social and clinical psychology, 23*(5).

Peterson, C. (2000). The future of optimism *American Psychologist, 55*, 44-55.

Renzulli, J. S. (1986). The three-ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity. In R. J. Sternberg ve J. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness*. USA: Cambridge University Press.

Renzulli, J. S. (2016). The enrichment triad model: A guide for developing defensible programs for the gifted and talented. In S. M. Reis (Ed.), *Reflecitons on gifted education: Critical works by joseph s. Renzulli and colleagues*. USA: Prufrock.

Roeper, A., ve Higgins-D'Alessandro, A. (2007). *The 'i' of the beholder:*

A guided journey to the essence of a child: Great Potential Press Inc.

Schiraldi, G. R. (2007). *10 simple solutions for building self-esteem: How to end self-doubt, gain confidence and create a positive self-image*. Oakland: New Harbinger Publications Inc.

Seligman, M. E. P., ve Csikszentmihalyi, I. S. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*(1), 5-14.

Stephens, K. R., Malone, D., ve Griffith, A. P. (2016). Service-learning in gifted education. In K. R. Stephens ve F. A. Karnes (Eds.), *Introduction to curriculum design in gifted education*. USA: Prufrock Press Inc.

Tannenbaum, A. (1991). The social psychology of giftedness. In N. Colangelo ve A. G. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (pp. 27-44). Boston; MA: Allyn and Bacon.

Terry, A. (2000). An early glimpse: Service learning from adolescant perspective. *The Journal of Secondary Gifted Education, 11*, 115-134.

Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review, 92*(4), 548-573.

Wienebrenner, S. (2001). *Teaching gifted kids in the regular classroom: Strategies and techniques every teacher can use to meet the academic needs of the gifted and talented*: Paperback.

Winne, P. H., ve Perry, N. E. (2000). Measuring self-regulated learning. In M. Boekaerts, M. Zeidner ve P. Pintrich (Eds.), *Handbook of self-regulation* (pp. 531-566). Orlando, FL: Academic.

Zimmerman, B. J. (1990). Self-regulated learning and academic achievement: An overview. *Educational Psychologist, 25*(1), 3-17.

Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy and educational development In A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies*. New York: Cambridge University Press.

29. Basım

ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ VE MATERYAL GELİŞTİRME

Prof. Dr. Halil İbrahim Yalın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 288
Eğitim No.: 54
ISBN: 978-605-133-190-4
© 29. Basım, Nisan 2017

ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ VE MATERYAL GELİŞTİRME
Prof. Dr. Halil İbrahim Yalın

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Yalın, Halil İbrahim.
Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme / *Halil İbrahim Yalın*
29. Basım, VI + 234 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-190-4
1. Öğretim Teknolojileri 2. Materyal Geliştirme 3. Öğretim Tasarımı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR **1**
Teknoloji Nedir? 2
Öğretim Teknolojisi Nedir? 3
Eğitim Teknolojisi mi? Öğretim Teknolojisi mi? 5
Sistem Nedir? 6
Öğretimde Sistem Yaklaşımı Nedir? 6
Öğretimde Sistem Yaklaşımı Süreci 7

İKİNCİ BÖLÜM

ÖĞRETİM TEKNOLOJİSİ VE İLETİŞİM **12**
İletişim Sürecinin Öğeleri 13
İletişimde Etkili Faktörler 16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖĞRETİM ANALİZİ **26**
Amaçların Sınıflandırılması 27
Bilişsel Öğrenmeler 27
Duyuşsal Öğrenmeler 29
Psikomotor Öğrenmeler 29
Amaçları Belirlemek Neden Önemlidir? 31
Amaçlar Nasıl Yazılır? 32
Öğretim Amaçları Nasıl Belirlenir? 34
Amaçlar Ne Kadar Kapsamlı Olmalıdır? 35
Amaç Analizi Ne Demektir? Nasıl Yapılır? 36
Amaç Analizi Teknikleri 37
Öğrencilerin Analizi 45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖĞRETİM DURUMLARINI PLANLAMA **52**
Giriş Etkinliklerini Planlama 53
İçerik Sunusunu Planlama 55
Alıştırmaları Planlama 57
Geri Bildirimi Planlama 57
Değerlendirmeyi Planlama 58
Yöntem Seçimi 59
İki Boyutlu Görsel Öğrenme ve Öğretme Araçları 67

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAÇ-GEREÇLERİN ÖĞRETİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 82

ALTINCI BÖLÜM

ÖĞRETİM ARAÇ-GEREÇLERİNİN SEÇİMİ 91

YEDİNCİ BÖLÜM

GÖRSEL MATERYALLER TASARIMI 105
Tasarım Öğeleri 106
Tasarım İlkeleri 113

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ÖĞRETİM ARAÇLARI VE ETKİLİ KULLANIMI 121
Gerçek Eşyalar Ve Modeller 123
Tepegöz Projektörleri 126
Tepegöz Saydamlarının Hazırlanması 128
Tepegöz Saydamlarının Tasarımı 130
Tepegözlerin Kullanımına Yönelik Öneriler 133
Slaytlar 137
Televizyon Ve Video 140
Gösteri Tahtaları 144
Döner Levhalar 147
Film Şeritleri 149
Yazılı Materyaller 150
Grafik Materyalleri 156

DOKUZUNCU BÖLÜM

EĞİTİMDE BİLGİSAYAR KULLANIMI 161
Öğretim Aracı Olarak Bilgisayarlar 164
Bilgisayar Yönetimli Öğretim 164
Bilgisayar Destekli Öğretim 165
İletişim Aracı Olarak Bilgisayarlar 182
Üretim Aracı Olarak Bilgisayarlar 189

ONUNCU BÖLÜM

UZAKTAN EĞİTİM 202
Öğretimsel Televizyon 209

ON BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME 212
Süreci Değerlendirme 212
Ürün Değerlendirmesi 215
EKLER: Öğretim Materyalleri İnceleme ve Değerlendirme Formları 220
KAYNAKLAR 229
DİZİN 233

KAYNAKLAR

Alessi, S. M., & Trollip, S. R. (1985). Computer-Based Instruction. . Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Alkan, C. (1995). Eğitim Teknolojisi (4. baskı). Ankara: Atilla Kitabevi.

Alkan, C. (1992). Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Alkan, C. (1987). Eğitim Teknolojisi (3. baskı). Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.

Anderson, J. R. (1985). Cognitive Psychology and Its Implications. NY: W.H. Freeman

Andre, T. (1987). Cognitive Classroom Learning: Understanding, Thinking and Problem Solving. Orlando: Academic Press, Inc.

Bishop, L. J. (1976). Staff Development and Instructional Improvement Plans and Procedures. Boston: Allyn & Bacon.

Bulough, R. V. (1988). Creating Instructional Materials (2nd ed.). OH: Merrill Publishing Company.

Carey, L. M., & Dick, W. (1991). Summative Evaluation. In Briggs L. J., Gustafson, K. L., & Tillman, M. H. (Eds.), Instructional Design: Principles and Applications (2nd ed. ss. 269-311). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Carlisle, K. E. (1986). Analyzing Jobs and Tasks. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Campbell, C. P., & Hatcher, T. G. (1989). Testing that is performance-based and criterion-referenced. Performance and Instruction, 28 (5), 1- 9.

Çilenti, K. (1988). Eğitim Teknolojisi ve Öğretim. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Dick, W., & Carey, L. M. (1991). Formative Evaluation. In Briggs L. J., Gustafson, K. L., & Tillman, M. H. (Eds.), Instructional Design: Principles and Applications (2nd ed. ss. 227-268). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Dick, W., & Carey, L. (1985). The Systematic Design of Instruction. Glenview, IL: Scott Foresman.

Distance Education at a Glance. http://www.uidaho.edu/evo.

Doğan, H. (1997). Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı. Ankara: Önder Matbaacılık.

Encyclopedia of Educational Technology. Httt://coe.sdsu.edu

Erden, M., & Akman, Y. (1996). Eğitim Psikolojisi: Gelişim - Öğrenme -Öğretme (3. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ergin, A. (1995). Öğretim Teknolojisi: İletişim. Ankara: Pegem.

Fleming, M. L., Levie, W. H. (1978). Instructional Message Design: Principles from the Behavioral Sciences. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Gagné, R. M. (1985). Conditions of Learning (4th ed.). NY: Holt, Rinehart and Winston.

Gagné, R. M., & Briggs, L. J. (1979). Principles of Instructional Design (2nd ed.). NY: Holt, Rinehart and Winston.

Gagné, R. M., Briggs, L. J., & Wager, W. W. (1992). Principles of Instructional Design (4nd ed.). NY: Holt, Rinehart and Winston.

Gronlund, N. E. (1981). Measurement and Evaluation in Teaching. NY: Macmillan.

Halpern, D. F. (1987). Applications of Cognitive Psychology. Problem Solving, Education, and Computing. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Harris, B. M. (1980). Improving Staff Performance Through Inservice Education. Boston: Allyn & Bacon.

Hedges, Lowell E. (1995). Anticipation and Preparation: Two Keys to Survival. A Handbook for Beginning Teachers. Columbus, Ohio: The Ohio State University.

Hedges, Lowell E. ve Valijah M. Axelrod. (1995). Assessing Learning. Columbus, Ohio: The Ohio State University.

Heinich, R., Molenda, M., & Russell, J. D. (1993). Instructional Media and the New Technologies of Instruction (4th ed.). NY: Macmillan Publishing Company.

Jonassen, D. H., Hannum, W. H., & Tessmer, M. (1989). Handbook of Task Analysis Procedures. NY: Praeger Publishers.

Karasar, N. (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara:

Kemp, J. E. (1975). Planning and Producing Audiovisual Materials (3th ed.). NY: Thomas Y. Crowell.

Kulhavy, R. W. (1977). Feedback in Written Instruction. Review of Educational Research, 47 (1), 211-232.

Leshin, C. B., Pollock, J., & Reigeluth, C. M. (1992). Instructional Design Strategies and Tactics. NJ: Educational Technology Publications.

Mager, R. F. (1984). Measuring Instructional Results (2nd. ed.). Belmont, CA: David S. Lake Publishers.

Merrill, P. F. (1987). Job and Task Analysis. In R. M. Gagné (Ed.), Instructional Technology: Foundation. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Newby, J. N., Stepich, D. A., Lehman, J. D., ve Russell, J. D. (1996). Instructional Technology for Teaching and Learning. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, Inc.

Oldroyd, D. & Hall, V. (1991). Managing Staff Development: A Handbook for Secondary Schools. London: Paul Chapman Publishing Ltd.

Özçelik, D. A. (1992). Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Pettersson, R. (1993). Visual İnformation. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Reeves, T. C. (1986). Computer Assisted Instruction: Authoring Languages. Eric.ED: 281504.

Reigeluth, C.M (Ed.)(1987). Instructional Theories in Action. Lessons Illustrating Selected Theories and Models. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Reiser, R. A., & Gagné, R. M. (1983). Selecting Media for Instruction. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Reynolds, A. & Anderson, R. H. (1992). Selecting and Developing Media for Instruction. NY: Van Rostrand Reinhold.

Rıza, E. T. (1997). Eğitim Teknolojisi Uygulamaları. İzmir.

Romiszowski, A. J. (1992). The Selection and Use of Instructional Media (2nd. ed.). london: Kogan Page.

Rossett, A. (1991). Needs Assessment. In Anglin, G. J. (Ed.). Instructional Technology: Past, Present and Future (ss. 156-169). Englewood, CO: Libraries Unlimited, Inc.

Ryan., R. L. (1987). The Complete Inservice Staff Development Program: A Step-By-Step Manual for School Administrators. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.

SCID: Systematic Curriculum and Instructional Development Workshop. The Ohio State University: Center on Education and Training for Employement.

Seels, B., Glasgow, Z. (1990). Exercises in Instructional Design. Columbus, OH: Merrill Publishing Company.

Sezgin, S. İ. (1994). Mesleki ve Teknik Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Sönmez, V. (1994). Program Geliştirme: Öğretmen Elkitabı. Ankara: Pegem.

Turgut, M. F. (1992). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Saydam Matbaacılık.

Visual Literacy. http://www.educ.kent.edu

Weinstein, C. E., & Mayer, R. E. (1986). The Teaching of Learning Strategies. In M. C. Wittrock (Ed.). Handbook of Research on Teaching (ss. 135-327). NY:MacMillan Company.

Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım

PİŞİRME YÖNTEMLERİ

Nevzat Eraslan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 792
İktisat/Ekonomi No.: 154
ISBN : 978-605-133-694-7
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Kasım 2016

PİŞİRME YÖNTEMLERİ

Nevzat Eraslan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan - taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Eraslan, Nevzat.
Pişirme Yöntemleri / *Nevzat Eraslan*
Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, XII + 332 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-694-7
1. Mutfak 2. Yönetim 3. Organizasyon 4. Yemek 5. Ziyafet 6. Üretim 7. Fast Food
8. Ekipman 9. Alet 10. Sanitasyon 11. Hijyen 12. Yemek Çeşitleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

MUTFAK ÇALIŞANLARI 1
1. Giriş 1
2. Mutfak Organizasyonu 1
3. Mutfak Çalışanlarının Sınıflandırılması 5
4. Mutfak Çalışanları ve Görevleri 7
5. Diğer Yardımcı Çalışanlar 22

MUTFAKTA KULLANILAN SEBZE VE BAKLAGİLLER 23
1. Sebzeler 23
2. Sebze Türleri 23
3. Sebzelerin Özellikleri 24
4. Sebze Hazırlama Araçları 25
5. Sebze Hazırlama Yöntemleri 25
6. Sebzelerin Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Noktalar 27
7. Sebzeleri Suda Bekletme 28
8. Özel İşlem Gerektiren Sebzelerin Hazırlanması ve Kullanılması 28
9. Doğrama Yöntemleri 30
10. Soğan Doğrama 34
11. Domates Soyma ve Doğrama 34
12. Patates Doğrama 35
13. Sebzelere Şekil Verme Özel Temizleme 38
14. Meyveler 39
15. Mutfak Ortamında Doğranan Diğer Ürünler 39
16. Kuru Baklagiller 40
17. Kuru Baklagillerin Seçimi 40
18. Kuru Baklagilleri Pişirmeye Hazırlık 41
19. Kuru Baklagillerin Menüdeki Yeri ve Önemi 42
20. Kuru Baklagillerin Saklanması 43
21. Kuru Baklagilleri Pişirmede Dikkat Edilecek Noktalar 43

ET BALIK TAVUK VE AV KANATLILARI 45
1. Etler 45
2. Sığır ve Dana Eti 47
3. Koyun ve Kuzu Eti 51
4. Kümes Hayvanları 52
5. Sakatatlar 55
6. Balıklar 56
7. Kırmızı/Beyaz Et ve Balıkların Marine Edilmesi 70
8. Marinad Yöntemleri 70
9. Kümes Hayvanlarının Lezzetlendirilmesi 72
10. Av Etlerini Marine Etme 72
11. Balıkları Marine Etme 72
12. Marinad Örnekleri 76

YAĞLAR 77
1. Yağlar 77
2. Kızartmalık Yağların Diğer Özellikleri ve Çözüm Önerileri 80
3. Kızartmada Kullanılan Yağların Çevreye Olan Etkisi 84
4. Kızartmalarda Kullanılacak Yağların Kalite Kriterleri 85

YEMEĞE LEZZET KATANLAR 87
1. Lezzet Verici Karışımlar 87
2. Otlar ve Baharatlar 89

ET SULARI VE SOSLAR 95
1. Et Suları 95
2. Temel Beyaz Et Suyu 99
3. Temel Tavuk Suyu 100
4. Temel Balık Suyu 101
5. Temel Kahverengi Et Suyu 102
6. Et Sularında Türetilen Soslar 104
7. Sebze Suyu 111
8. Diğer Sos Çeşitleri 112

YİYECEKLERİ PİŞİRME VE SÜSLEME 115
1. Pişirme 115
2. Pişme Isısı ve Süresi 115
3. Pişirme Yöntemlerinin Sınıflandırılması 116
4. Süsleme 120
5. Süsleme Kuralları 121

BLANCHING PİŞİRME YÖNTEMİ 123
1. Blanching (Ağartma / Beyazlatma) 123
2. Blanching Yönteminin Pastacılıkta Kullanılması 126
3. Blanching Yöntemine Örnek Reçeteler 126

BOILING PİŞİRME YÖNTEMİ 135
1. Boiling (HAŞLAMA) 135
2. Boiling Yönteminin Yararları 136
3. Boiling Yönteminin Zaman ve Isı Kontrolü 136
4. Boiling Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 136
5. Boiling Yönteminde Basınçlı Tencerenin Kullanılması 137
6. Boiling Yöntemine Uygun Besinler ve Kullanıldığı Yerler 137
7. Boiling Yöntemine Örnek Reçeteler 138

STEWING PİŞİRME YÖNTEMİ 147
1. Stewing (Kendi Suyunda Pişirme) 147
2. Stewing Yönteminin Yararları 147
3. Stewing Yönteminin İlkeleri 148
4. Stewing Yönteminde Kullanılan Ürünler 148
5. Stewing Yönteminde Balık Hazırlama ve Dikkat Edilecek Noktalar 148
6. Stewing Yöntemine Örnek Reçeteler 149

GRILLING PİŞİRME YÖNTEMİ 155
1. Grilling (Izgara Yapma) 155
2. Grilling Yönteminin Pişirme Noktaları 156
3. Grilling Yönteminin Pişirme Dereceleri 156
4. Grilling Yönteminin Yararlan 157
5. Grilling Yönteminin Pişirme İlkeleri 157
6. Grilling Yönteminde Kullanılan Araçlar ve Özellikleri 158
7. Grilling Yönteminde Kullanılan Ürünler 159
8. Izgara Etlere Sürülen Yağlar 159
9. Grilling Yönteminde Kullanılan Etler 160
10. Grilling Yöntemi Örnek Reçeteleri 163

STEAMING YÖNTEMİ 175
1. Steaming (Buharda Pişirme) 175
2. Steaming Yönteminin Metodları 176
3. Steaming Yönteminin Yararları 176
4. Steaming Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 176

5. Steaming Yönteminde Kullanılan Araçlar 177
6. Steaming Yönteminin Sağlık ve Besin Değeri Açısından Önemi 177
7. Steaming Yönteminin Kullanıldığı Yerler 178
8. Steaming Yöntemine Örnek Reçeteler 179

SAUTING YÖNTEMİ 191
1. Sauting (Tavada Pişirme) 191
2. Sauting Yöntemi İlkeleri 192
3. Sauting Yönteminin Kullanıldığı Yerler 193
4. Sauting Yöntemine Örnek Tarifler 193

SHALLOW FAT FRYING YÖNTEMİ 207
1. Shallow Fat Frying (Sığ Yağda Kızartma) 207
2. Shallow Fat Frying Yönteminde Zaman ve Isı Kontrolü 207
3. Shallow Fat Frying Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 208
4. Shallow Fat Frying Yönteminin Yararları 208
5. Shallow Fat Frying Yönteminde Uluslararası Et Pişirme Dereceleri 208
6. Shallow Fat Frying Yönteminde Kullanılan Ürünler 209
7. Shallow Fat Frying Yönteminde Etlerin Kullanılması 209
8. Shallow Fat Frying Yönteminde Hazırlanan Balık Yemekleri 211
9. Shallow Fat Frying Yöntemine Örnek Reçeteler 212

DEEP FAT FRYING YÖNTEMİ 223
1. Deep Fat Frying (Derin Bol Yağda Kızartma) 223
2. Deep Fat Frying Yönteminde Kullanılan Araçlar 224
3. Deep Fat Frying Yönteminde Zaman ve Isı Kontrolü 224
4. Deep Fat Frying Yönteminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 225
5. Deep Fat Frying Yönteminde Kullanılan Ürünler 227
6. Deep Fat Frying Yöntemine Örnek Reçeteler 229

POACHING YÖNTEMİ 235
1. Poaching (Kaynamayan Sıcak Suda Haşlama) 235
2. Derin Sıvıda Pişirme 235
3. Az Sıvıda Pişirme 236
4. Poaching Yönteminin Yararları 236
5. Poaching Yönteminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 236
6. Poaching Yönteminde Kullanılan Ürünler 237
7. Poaching Yönteminde Hazırlanan Balık Yemekleri 237
8. Poaching Yöntemine Örnek Reçeteler 239

BRAISING YÖNTEMİ 243
1. Braising (Önce Az Yağda Sonra Sıvıyla Pişirme-Yahni) 243
2. Braising Yönteminin Yararlan 244
3. Braising Yönteminde Zaman ve Isı Kontrolü 244
4. Braising Yönteminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 245
5. Braising Yöntemi ile Hazırlanan Et Yemekleri 245
6. Braising Yöntemine Örnek Reçeteler 246

KIPPERING YÖNTEMİ 261
1. Kippering (Tütsülemek) 261
2. Kippering Yönteminin Ürüne Etkileri 261
3. Kippering Yönteminde Amaç 262
4. Kippering Yöntemi Çeşitleri 262
5. Kippering Yönteminin İşlem Basamakları 263
6. Kippering Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 265
7. Kippering Yöntemi Uygulanan Ürünler 265
8. Tütsüleme Yapım Seti 265
9. Kippering Yönteminin Etlere Uygulanması 265
10. Kippering Yönteminin Balıklara Uygulanması 266
11. Kippering Yöntemi Uygulanan Ürünlerin Kullanıldığı Yerler 266
12. Kippering Yöntemine Örnek Reçeteler 266

GRATINATING YÖNTEMİ 271
1. Gratinating (Üstten Kızartmak-Graten) 271
2. Gratinating Yönteminin Uygulanması 271
3. Gratinating Yönteminin Yararı 272
4. Gratinating Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 272
5. Gratinating Yönteminde Kullanılan Malzeme 272
6. Gratinating Yönteminde Kullanılan Sebzeler ve Özellikleri 273
7. Gratinating Yönteminde Kullanılan Etler ve Özellikleri 273
8. Gratinating Yöntemine Örnek Reçeteler 274

ROASTING YÖNTEMİ 277
1. Roasting (Fırında Çevirerek Pişirme Roti) 277
2. Roasting Yönteminin Yararı 277
3. Roasting Yönteminde Dikkat Edilecek Noktalar 278
4. Roasting Yönteminde Etin Hazırlanması 278
5. Roasting Yönteminde Zamanın Hesaplanması 279
6. Roasting Yönteminde Kullanılan Etler 280
7. Roasting Yöntemine Örnek Reçeteler 284

GLAZING YÖNTEMİ 295
1. Glazing (Parlatma) 295
2. Glazing Yöntemin Yararı 295
3. Glazing Yönteminde Kullanılan Malzeme 295
4. Glazing Yöntemin İlkeleri 295
5. Glazing Yöntemi İle Sebze Garnitür Hazırlama 296
6. Glazing Yöntemi İle Sebze Garnitür Hazırlama İlkeleri 297
7. Glazing Yönteminin Etlerde Kullanılması 297
8. Glazing Yönteminin Pastacılıkta Kullanılması 297
9. Glazing Yönteminde İşlem Gören Yiyecekler 297
10. Glazing Yöntemine Örnek Reçeteler 298

BAKING YÖNTEMİ 299
1. Baking Yöntemi (Fırında Pişirme) 299
2. Baking Yönteminin Uygulanması 299
3. Baking Yöntemin Temel Teknikler 300
4. Baking Yöntemin Yararları 300
5. Baking Yönteminin Anahtar Noktaları 300
6. Baking Yönteminde Zaman ve Isı Kontrolü 300
7. Baking Yöntemine Uygun Ürünler 301
8. Baking Yöntemi İçin Patatesin Hazırlanması 301
9. Baking Yöntemine Örnek Reçeteler 302

ALTERNATİF PİŞİRME YÖNTEMLERİ 309
1. Bain Marie Yöntemi (Dolaylı Pişirme Yöntemi) 309
2. Bain Marie Yöntemine Örnek Reçeteler 310
3. Microwave Cooking (Mikrodalga Fırında Pişirme) 311
4. Microwave Cooking Yöntemine Örnek Dereceler 312
5. Sous Vide Yöntemi (Su Fırını) 314
6. Radyo Frekanslı Isıtma 316
7. Ohmik Isıtma 316
8. Infrared (Kızılötesi) Isıtma 317
9. İndüksiyon ile Pişirme 317
10. Impıngement Teknolojisi 317
11. Air Jet Impingement Fırın 318

EKLER 319
YEMEK TERİMLERİ 321
KAYNAKÇA 327

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Ahmet (2001), Yiyecek ve İçecek yönetimi, Antalya: Livane Matbaası.

AKTOROS Fikret (1999), Yemek Dünyası, İstanbul: Ufuk Matbaacılık.

Anonim, Pınar (2012), Et Katalogu, İzmir.

Anonim, Şefin Sofrası (2002), İstanbul: Promat Basın Yayın.

Anonim, Yemek Kitabı, (1992), Arçelik, İstanbul.

Anonim (1991), Yeni Yemek Ansiklopedisi Cilt;2, İstanbul: Bir Numara Yayıncılık.

Anonim (1991), Yeni Yemek Ansiklopedisi Cilt;5, İstanbul: Bir Numara Yayıncılık

Anonim, Yayla, Tatlısıyla Tuzlusuyla Türk Mutfağından Seçmeler.

ARLI M Şanlıer, N, Küçükkömürler, S, Ersoy, Y, Yaman, M., Özgen, L, Şeren, S. ve Gümüş, H. 2002. Yiyecek üretimi, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

ARSLAN Necla (2010), Besin Hazırlama Dersi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Aile Ekonomisi ve Beslenme Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

AYMELEK, Oktay; (2000), Oktay Ustanın Mutfağından, İstanbul: Yakamoz yayıncılık.

AYMELEK, Oktay; (2010), Oktay Usta ile Mutfak Keyfi, İstanbul: Yakamoz yayıncılık.

AYMELEK, Oktay; (2012), Oktay Ustadan Çorbalar ve Ekmekler, İstanbul: Yakamoz yayıncılık.

BAYSAL, Ayşe (1997), Beslenme, Hacettepe Üniversitesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara: Hatipoğlu Yayınları.

BAYSAL, Ayşe, (1984), Beslenme şekli ve alışkanlıkları ile ilgili hatalı uygulamalar ve nedenleri. Okul Çağı Çocuklarında Beslenme, Ankara: Roche Bilimsel Yayınlar Serisi.

BULDUK, Sıdıka (2002), Gıda Teknolojisi, Ankara: Detay Yayıncılık

CANDAŞ, Gönül (2004), Gönül Candaş'ın Mutfağından, Ankara: Arkadaş Yayınları.

ÇEVİK, Öznur, SAY Seniha (2000), Yumurta Uygulamaları ve Krepler, Ankara: MEB Yayınları.

DENİZER, Dündar (2002), (Editör: F. maviş). Yiyecek-İçecek Hizmetleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

DEVELİ, Arif (2004), Gastro Dergisi, Mayıs - Haziran Ayı, Sayı 21.

DOESER Linda (1997), Best-Ever Cook's Collection, London: Anness Publishing Limited.

Doğruer Yusuf (1994), Et Ürünleri (Hayvansal Besinler) Ders Notları, Konya: S.Ü.M.E. Fakültesini Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayın.

EGELİ, Erdoğan (1981), A dan Z ye Mutfak-Et Yemekleri, İstanbul: Ceylan Yayınları.

ERASLAN, Nevzat (1998), Endüstriyel Yiyecek üretimi; Isparta: Yayınlanmamış ders notları.

ERASLAN, Nevzat (2011), Pişirme Yöntemleri, Isparta: Yayınlanmamış ders notları.

ERTÜRK, Necip (1996), Necip Usta Fransız Pasta ve Tatlı Sanatı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ERTÜRK, Necip (1996), Necip Usta Fransız Mutfak Sanatı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ersoy Yasemin (2002), Sebze Yemekleri, Yiyecek Üretimi I, İstanbul: Yapa Yayıncılık.

ERYILMAZ, Leman, C. (1995), Yemek Pişirme Teknikleri-Çeşitleri Beslenme Yemek Görgü Kuralları, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gastronomi sayı 51 (2005), Boyut yayın grubu, İstanbul.

GİBSON, D.M., Davis, H.K., (1995), Fish and Shellfish Products in Sous Vide and Modified Atmosphere Packs, In Farber, J.M., Dodds, K.L.eds, Principles of Modified-Atmosphere and Sous Vide Product Packaging, ISBN: 9781566762762, CRC-Press publisher, Kanada.

GISSLEN, Wayne (1999), Professional Cooking, John, Wiley, 4.B. Newyork.

GÖĞÜŞ, K. (1983), Et Teknolojisi. A.Ü. Ziraat Fak. Gıda. Tek. Bilimi, Ankara.

GÖKDEMİR, Ayhan (2003), Mutfak Hizmetleri Yönetimi, Ankara: Detay Yayıncılık.

Grolier, Pierrette (2005), Dünya Mutfaklarından Lezzetler-Fransız Mutfağı, İstanbul: Dönence Yayınları.

GÜNDÜZ Sezgin (2001), Besin Saklama Dersi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Aile Ekonomisi Beslenme Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

GÜNDÜZ Sezgin (2001), Beslenme Biyokimyası Dersi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Aile Ekonomisi ve Beslenme Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

Gürel, Mehmet-Gürel Gülol, Servis Teknikleri ve Uygulaması, İstanbul: MEB Yayınları.

GÜREL Raşit (1983), Evin Yemeği, Ankara: Fon Matbaası.

GÜRMAN, Ülker, (2004), Yemek Pişirme Teknikleri Ve Uygulamaları 1, İstanbul: M. E. B. Yayınları: 3494, Ders Kitapları Dizisi: 695.

GÜRMAN; Ülker (1993), Mutfak ve Yemek Temel Bilgileri, Ankara: Alfa Yayıncılık.

GURMAN; Ülker (2000), Yemek Pişirme Teknikleri ve Uygulamaları 1, İstanbul: M. E. B. Yayınları.

GURMAN; Ulker (2000), Yemek Pişirme Teknikleri ve Uygulamaları 3, İstanbul: MEB Yay.

GÜRMAN, Ülker (1992), Temel Beslenme Bilgileri, Ankara: Alfa Yayıncılık.

GÜRSOY Deniz (1995), Yemek ve Yemekciliğin Evrimi, Kuriş Matbaacılık, İstanbul.

GÜRSOY Deniz, Yöresel mutfağımız, İstanbul.

HALICI, Nevin (1990), Türk Mutfağı, Ankara: Güven matbaası.

İBİCEK, Tülay (2006), Alternatif Pişirme Yöntemlerinin Araştırılması Ve Yeni Hibrid Yöntem Oluşturulması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İNALTONG, Tijen (2002), Mevsimlerle Gelen Lezzetler, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

KAYA, Ahmet (2000); misafirperverlik Endüstrisinde Temel Mutfak Bilgisi, İstanbul: Güneş Ofset.

KESKİNKILIÇ, Tuğ, Ebru (2010), Deneysel Pişirme Dersi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Aile Ekonomisi ve Beslenme Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

KILIÇ, Oğuz, BAŞOĞLU, Fikri, ÇOPUR, Utku (1997), Meyve Ve Sebze İşleme Teknolojisi 2, Bursa: Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları.

KİM, G., Koo, K., Paik,H., Lyu, E.S., Lee, D.S., (2002), Sous-vide processing of seasoned spinach soup. Food Service Technology, 2: 131-138.

KUNT Tolga (2004), Dünya Yiyecek İçecek ve Mutfak Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Değişim yayınları.

KUTBAY, Orhan (1991), Servis Sanatı ve Yemek Sanatı Bilgileri, İstanbul: Küre Yayıncılık.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (1982), Türk Mutfağı Sempozyum Bildirileri, Ankara: A.Ü.Basım evi.

LABENSKY, R. Sarah - HAUSE, M. ALAN, oncooking (a textbook of culinary fundamentals), THIRD EDITION

Larousse gastronomique (2006), İstanbul: Oğlak yayınları.

Lezzet dergisi sayı (1998-24), İstanbul: Hürgüç Gaz. A.ş.

Lezzet dergisi sayı (1998-25), İstanbul: Hürgüç Gaz. A.ş.

MAVİŞ, Fermani (2003), Endüstriyel Yiyecek Üretimi, Ankara: Detay Yayınları.

MUSSMAN Klaus Dieter, PAHALI Can (1997), Konaklama Tesislerinde Mutfak Hizmetleri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir: Web Ofset Tesisleri.

Resmi Gazete, Sayı: 26627, No: 2007/41, Ankara

RICHARDSON P., 2001. Combined High Pressure Thermal Treatment of Foods, Thermal Technologies in food processing, Springer-Verlag Berlin Heildelberg, Germany.

Sofra dergisi sayı (1997-2), İstanbul: 1 numara yayıncılık A.Ş.

Sofra dergisi sayı (1997-25), İstanbul: 1 numara yayıncılık A.Ş.

Sofra dergisi sayı (1998-38), İstanbul: 1 numara yayıncılık A.Ş.

Sofra dergisi sayı (2000-53), İstanbul: 1 numara yayıncılık A.Ş.

SÖKMEN, Alptekin (2005), Yiyecek İçecek Hizmetleri Yönetimi ve İşletmeciliği, Ankara: Detay Yayınları.

ŞAVKAY, Tuğrul, Osmanlı Mutfağı, İstanbul: Şekerbank yayınları.

ŞENSOY I., 2003. Ohmic And Moderate Electric Field Treatment Of Foods, Ohio Press, Ohio.

TANSEY, F.S., Gormley, T.R., (2004), Sous vide/Freezing Technology for Ready Meals, In Barbosa-Canovas, G.V., Tapia, M.S., Cano, M.P.eds, Novel Food Processing Technologies, ISBN:082475333X, USA: CRC Pres Publisher.

TÜRKAN, Cemal (2008), Aşçılık, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜRKAN, Cemal (2008), Mutfak Teknolojisi, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜRKAN, Cemal (2008), Mutfak Hizmetleri, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜRKAN, Cemal (2008), Turizmde Beslenme İlkeleri Ve Mönü Planlama, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜRKAN, Cemal (2008), Yemek Repertuarı, Bolu: Cemalturkan Yayınları.

TÜTER, Cemaliye(1996), Açıklamalı Yemek Kitabı 2, İstanbul: İnkılap yayınevi.

UBF Foodsolutions, Şefin sofrası.

ERTÜRK, Necip (1996), Necip Usta Fransız Pasta ve Tatlı Sanatı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ERTÜRK, Necip (1996), Necip Usta Fransız Mutfak Sanatı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ÜNER, Sıtkı (1992), Balık Avcılığı ve Yemekleri, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

ÜNVER, Bahtiyar (1987), Deneysel Yiyecek Hazırlama, Ankara: Mars Matbaası.

WILLAN, Anne (2004), Sebze Yemekleri, İstanbul: Remzi Kitabevi.

YEĞEN, E., Muhittin, Tatlı-Pasta Öğretimi, İnkılap Kitabevi.

YEĞEN, E., Muhittin, Yemek Öğretimi, İnkılap Kitabevi

YENER, Tevfik (1980), Mutfak Sanatı 1, İstanbul: Hasal Kültür Yayınları.

YENER, Tevfik (1980), Mutfak Sanatı 2, İstanbul: Hasal Kültür Yayınları.

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 1, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 2, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 3, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.,

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 4, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.,

Yeni Yemek Ansiklopedisi, İstanbul: cilt 5, Bir Numara Yayıncılık A.Ş.,

YILMAZ, Aydın (2004), İş yerimiz mutfak, Mesleğimiz Aşçılık, Sanatımız Pişirmek, İstanbul: Boyut yayınları.

YİĞİT Dr. Vural, Tayfun DURAN (1997), Toplu Beslenme Teknolojisi–1, İstanbul: Ekin Yayıncılık ve Pazarlama.

Yiyecek Üretimi Öğretmen El Kitabı (1994), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ziyafet dergisi (1998- 19),İstanbul: AD yayıncılık A.Ş..

İNTERNET KAYNAKÇASI

http://www.sezgingunduz.com (10.11.2011)

http://www.afiyetle.com (12.02.2012)

http://www.ubffoodsolutions.com.tr (03.05.2012)

http://www.tencereonline.com (15.12.2011)

http://web.netbul.com (16.01.2012)

http://www.sayfamiz.com (23.02.2012)

http://www.yemekdunyasi.com (27.12.2011)

http://www.sanamutfagi.com (03.03.2012)
http://www.cuisinezcommeunchef.com (23.01.2012)
http://www.gastronomie.philagora.org (12.04.2012)
http://clairejapon.canalblog.com/ (18.05.2012)
http://www.chefrobertj.com/ (08.04.2012)
http://www.cookwarenmore.com (03.06.2012)
http://www.bladegallery.com/ (24.11.2011)
http://www.turkishchefs.com (13.07.2012)
http://www.cookeryonline.com (24.07.2012)
http://universalcateringsupplies.co.uk (08.08.2012)
http://www.eminet.com.tr (17.07.2012)
http://www.afiyetolsun.net (23.01.2012)
http://www.afiyetolsun.net (12.01.2012)
http://www.ruki.org (14.03.2012)
http://www.ubf.com.tr (25.06.2012)
http://www.hayyam.com (19.04.2012)
http://www.umityilmaz.net (24.04.2012)
http://www.lezzet.com.tr (03.01.2012)
http://www.yemektarifleri.org (12.01.2012)
http://www.msxlabs.org (23.03.2012)
http://gokhan-dokgoz.webnode.com.tr (19.07.2012)
http://wwwcuisinier-cuisinier.blogspot.com (26.07.2012)
http://www.aydinyilmaz.com (18.12.2011)
http://www.bilgiyuvasi.com/ (26.11.2011)
http://tr.barilla.com (21.03.2012)
http://www.gidacilar.net (22.2.2012)
http://www.megep.meb.gov.tr (15.3.2012)
http://www.mustafadere.com (28.02.2012)
http://www.ascilardunyasi.com (16.04.2012)
http://www.ramazankir.com (21.06.2012)
http://gokhan-dokgoz.webnode.com.tr (13.12.2011)
http://www.alpad.org.tr (23.03.2012)
http://www.suite101.com (17.05.2012)
http://www.or-ka.com (11.05.2012)
http://www.cuisinetechnology.com (23.04.2012)
http://www.cookingsousvide.com/ (13.01.2012)
http://www.sofra.com.tr (18.03.2012)

http://sefbicagi.blogspot.com (23.05.2012)
http://tr.wikipedia.org (14.05.2012)
http://www.goktepe.net (30.05.2012)
http://uzaktanegitim.meb.gov.tr (26.01.2012)
http://www.sezgingunduz.com/ (17.01.2012)
http://www.mutfakkitap.com (14.04.2012)
http://lezzetler.com (23.01.2012)
http://www.evpersoneli.net (14.05.2012)
http://www.chefdecuisine.com/ (11.01.2012)
http://www.culinaryschools.org (25.06.2012)
http://www.mengenascilikveturizmdernegi.com (02.02.2012)
http://gastronomi.webgarden.com (14.05.2012)
http://wwwcuisinier-cuisinier.blogspot.com (30.04.2012)
http://www.lideret.com.tr/ (12.02.2012)
http://www.nasilyapicam.tr.gg (24.03.2012)
http://www.uzmantv.com (23.11.2012)
http://www.oktayustam.com/ (14.04.2012)
http://www.mutfaktayiz.biz/ (26.03.2012)
http://www.herkessofraya.com/ (14.05.2012)
http://oktayustayemektarifleri.blogspot.com (11.04.2012)
http://www.nefisyemektarifleri.com (15.05.2012)
http://www.sendeyim.com (28.07.2012)
http://www.nefistariflermutfagi.com (13.06.2012)
http://www.e-tarifler.com (22.02.2012)
http://www.lezizetyemekleri.com (11.02.2012)
http://www.yemekustasi.com (23.03.2012)
http://www.dilokulu.com (05.05.2012)
http://www.morbiber.com (26.03.2012)
http://ahmetmaranki.blogcu.com (27.06.2012)
http://www.mutfaksanati.net (26.08.2016)

2. Basım

PSİKOLOJİK DANIŞMA İLKE VE TEKNİKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Gürsen Topses
Prof. Dr. Nergüz Bulut Serin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 949
Psikoloji / Psikiyatri No.: 047
ISBN : 978-605-133-851-4
© 2. Basım, Ekim 2016

PSİKOLOJİK DANIŞMA İLKE VE TEKNİKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Gürsen Topses - Prof. Dr. Nergüz Bulut Serin

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Topses, Gürsen., Bulut Serin, Nergüz.
Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri / *Gürsen Topses, Nergüz Bulut Serin*
2. Basım, VIII+136 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-851-4
1. Psikolojik Danışma 2. Baş Etme 3. Yansıtma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

PSİKOLOJİK DANIŞMA KAVRAMI 1

PSİKOLOJİK DANIŞMA SAĞALTIM (TERAPÖTİK) BECERİLERİNİN TEMEL NİTELİKLERİ 2

Psikolojik Danışmanların Kabul Gören Temel Nitelikleri 3

Kişisel Farkındalık (Self awereness) 4

Psikolojik Düzeyde Sağlıklı Olmak (Being Healty Pschological Level) 4

Kendini Açma Becerisini Yeri Geldiğinde Kullanabilmek (Place of skill when it comes to opening youself to use) 5

Yaşantılara, Olay ve Olgulara Nesnel Bakış Açısı (Experiences, events, objects and pheuomeua Perspective) 6

Yetkinlik (Perection) 6

Güvenilirlik (Trust Worthiness) 6

Kişiler Arası Çekicilik (İnterpersonal Attractiveness) 7

Psikolojik Danışmada Direnç (Resistance) 7

Psikolojik Danışmanın Temel Bir Kavramı Olarak Kendini Gerçekleştirme (Self Actualizing) 8

Psikolojik Danışma Sürecinin Aşamaları 9

Danışanla Kurulan İlk İlişki (Rapport) ve Psikolojik Danışma Sürecini Başlatma 9

Psikolojik Başlangıç Aşamasında Danışmanlara Yararlı Olabilecek Birkaç Özellik 10

Psikolojik Danışma Sürecinin Vazgeçilmezleri 12

Yapılama 14
Yakından İlgilenme (Closer Nursing) 14
Konuşmaya Açık Davet (Public invited to talk) 15
En Az Düzeyde Destek (Teşvik) (Least Level Incentive) 17
Duyguların Yansıtılması (To Miroing (feed-back) Emotions) 18
Yansıtma Sürecinde Algı Denetimi 21
Duygu Kaynaklı Çıkarsamalar 22
İçerik Yansıtması (Coutent Mirroing - Feed Back) 22
Kişiselleştirme (Personification) 24
Özetleme (Summarizing) 26
Bağlama (Cennection) 27
Sessizlik (Silence) 28

DANIŞMA SÜRECİNİN TERAPÖTİK KOŞULLARI 29
Duygudaşlık (Empati) (Accurate) 29
Koşulsuz Kabul ve Saygı (Unconditional Acceptance and Respect) 35

SAYGI TEPKİSİYLE İLGİLİ ALIŞTIRMALAR 41

SAYDAMLIK (TRANSPAREUCY) 43
Saydamlık Tepki Düzeyleri 44
Saydamlık Tepki Türleri 46

SAYDAMLIK TEPKİLERİYLE İLGİLİ ALIŞTIRMALAR 47

SOMUTLUK 50
Somutluk Tepki Düzeyi Örnekleri 51
Somutluk Tepki Örnekleri 56

İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI 58
"İlişkinin Şimdi ve Buradalığı" Düzeyi İle İlgili Örnekler 59
"İlişkinin Şimdi ve Buradalığı" İle İlgili Alıştırmalar 62
Kendini Açma (Self – disclosure) 64
Kendini Açmayla İlgili Tepki Düzeyleri 66

YÜZLEŞTİRME (COUFROUTAION)..... 70

Yüzleştirme İle İlgili Tepki Düzeyleri..... 72

Yüzleştirmeyle İlgili Tepki Alıştırmaları 75

PSİKOLOJİK DANIŞMA ÖRNEKLERİ..... 77

Psikolojik Danışma Yansıtma Örnekleri 94

Psikolojik Danışmada Duygu Odaklı Yaklaşım ve Karışma (Müdahale) 107

Saldırgan ve Savunucu Psikolojik Durumla İlgili İpuçları..... 109

Saldırgan ve Savunucu Psikolojik Durumla İlgili Duygular ve İpuçları 110

Korku ve Kaygı İçeren Psikolojik Duygularla İlgili İpuçları 111

Korku ve Kaygıyla İlgili Duygular ve İpuçları..... 112

Varoluşçu Psikolojik Durumla İlgili Duygular ve İpuçları 112

Varoluşçu Duygular ve İpuçları 113

Mutsuzlukla İlgili Duygular ve İpuçları 114

Duygusal Boyutla İlgili Alıştırmalar 114

ORTAÖĞRETİM VE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE RASTLANABİLECEK PROBLEM ALANLARI VE ÇÖZÜM ODAKLI ÖNERİLER 116

Öz Güvensizlik ve Benlik Tasarımında Yetersizlik 117

İletişim Becerileri ve Kişiler Arası İlişkiler..... 118

İletişim Becerileri Eksiklerinde Temel Etmenler 119

Öz Güvensizlik ve Benlik Tasarımında Yetersizlik 120

Sosyal Kaygıları Olan Danışanlar 122

Depresyon ve Psikolojik Danışma Süreci 123

Sağaltım Süreci 124

Danışma Süreci 125

Bilişsel Davranışçı Kuramın Temel Teknikleri..... 126

Sokratik Sorgulama Tekniği..... 127

Aşırı Uçlara Odaklaşma Tekniği 128

Kendini Açma Tekniği 128

Problem Çözme Tekniği..... 128

Rol Oynama Tekniği 129

SONUÇ 129

KAYNAKÇA 131

KAYNAKÇA

Carkhuff, R.R ve Truax, CB (1966).Toward Exploring Success and Failure in İnterpersonel Experience. Personel Guidance Journal.

Carkhuff, R. R., & Berenson, B. G. (1977). Beyond counseling and therapy (2nd ed.). New York: Holt, Rinehart, & Winston.

Corey, Gerald (2008) Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları Mentis Yayınları, Ankara.

Cüceloğlu, D. (2002). *Yeniden İnsan* İnsana. Remzi Kitapevi, İstanbul.

Çetinkaya, B. (2009) Kendini Açma. Pegem Akademi. Ankara.

Ellis,A.E (1989) Raional emotive thearapy and. İn R.J.Corsini D Wedding(Eds) Current Psychiatry,

Hackney, H. ve Cormier,S.(2008). *Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri*. Çev:Tuncay Ergene, Seher Aydemir Sevim. Mentis Yayıncılık, Ankara.

Hammond, D.D.E ark.(1977). *İmpoving Therapeutic Communication*. San Fransisco: Jossey Bass Publication.

Gazda, G. (1974*). Human Relations Devlopment*. Boston: Allyn and Bacon

Gordon, R.L. (1969). İnterviewing: Strategy, Tchniques and Tactics Homewood, IL: The Dorsey Pres

Kılışçı, Y. (1992) Okulda Ruh Sağlığı.Şafak Matbaacılık. Ankara.

Leslıe E. Moser, Ruth Small Moser(1963) Counseling and Guıdance, An Exploratıon. Prentıce-Hall,Inc. Englewood Cliffs, N.j.New York

Meier,S.T. ve Davis, S.R.(2009).Psikolojik Danışma ve Temel Ögeler. (Çev.Editörü:Süleyman Doğan).Pegem Yayınevi:Ankara.3.Baskı.

Öztürk, M.O. (1992) Psikanaliz ve Psikoterapi. Ankara: Hekimler Yayın birliği.

Patterson. L.E. ve Eisenberg. S (1994). *The Counseling Process* (4th ed.) Boston: Hougton Mifflin.

Refia Şemin (1973) Gençlerimizin Psiko-Pedagojik Problemleri. I.Ü. Yayınları, Istanbul.

Rogers, Carl R.(1957). *The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change*. Journal of Consulting Psychology, 21(2), 95-103.

Patterson, C.H. (1973) "Hümanistik Education, New Jersey, Prentice Hall aand Engewocliffs

Patterson, L.E. ve Welfel, E.R. (2000). The Counseling Process. Boston.

Patterson, L.e. Eisenberg, S(1994) The Counseling Process. Boston: Hougton Mifflin

Topses,G. (2013). Savunucu Kişilik Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması. İnternational Journal of Social Science, 6(1), 1472.

Voltan-Acar, N.(2009). Yeniden Terapötik İletişim. Nobel Yayınları, Ankara.

3. Basım

TEMEL GERONTOLOJİ: YAŞLILIK BİLİMİ

Prof. Dr. Velittin Kalınkara

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 145
Sağlık Bilimleri/Hemşirelik No.: 2
ISBN: 978-605-133-047-1
© 3. Basım, Kasım 2016

TEMEL GERONTOLOJİ: YAŞLILIK BİLİMİ
Prof. Dr. Velittin Kalınkara

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kalınkara, Velittin.

Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi / *Velittin Kalınkara*
3. Basım, XVI + 340, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-047-1
1. Yaşlılık 2. Gerontoloji 3. Sosyal Hizmet

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: GERONTOLOJİ: YAŞLILIK BİLİMİ 1
Yaşlılık ve Yaşlanma 7
Gerontoloji 11
Gerontoloji Tarihi 12
Diğer Bilim Dallarıyla Ortak Çalışmalar.....16
Sosyal Gerontoloji.....20
Sosyal Gerontoloji ve Yaşlı Psikolojisi 23
Sosyal Gerontoloji, Depresyon ve Psikozlar 24
Yaşlılığa İlişkin Değerler ve Tutumlar 24
Yaşlılık Sosyolojisi ve Yaşlılığa İlişkin Kuramlar.....27
Aktivite Kuramı (activity theories) 27
Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı (disengagement theories) 31
Modernleşme Kuramı (modernization theory) 33
Süreklilik Kuramı (continuity theory) 36
Rol Kaybetme Kuramı (role theory) 37
Diğer İlgili Kuramlar 39
Kaynakça 43

BÖLÜM II: YAŞLANMANIN TARİHSEL VE KÜLTÜREL BOYUTU 47
Hayvanlar Dünyasında Yaşlının Konumu 49
Eski Toplumlarda Yaşlının Toplumsal Konumu 50
Çağdaş Toplumlarda Yaşlı.....66
Kaynakça 70

BÖLÜM III: DEMOGRAFİK DEĞİŞİM DİNAMİKLERİ VE YAŞLI NÜFUS.....71
Dünya Nüfus Yapısındaki Değişimler 78
Demografik Değişimler Yaşlıları Nasıl Etkiler?.....79
Demografik Artış Fırsat mı?.....86

Dünyadaki Değişim Trendi ve Değişim Dinamikleri 88
Sosyal-Kültürel Değişim 89
Sosyal-Kültürel Değişimin Yaratacağı Sorunlar 90
Ekonomik Değişim.....91
Ekonomik Değişimin Yaratacağı Sorunlar 92
Kaynakça 94

BÖLÜM IV: YAŞLANMA VE SAĞLIK.....97
Yaşlılıkla İlgili Teoriler 99
Yaşla Ortaya Çıkan Değişiklikler 102
Yaşlanma Tipleri.....103
Biyolojik Yaşlanma.....103
Psikolojik Yaşlanma.....104
Sosyolojik Yaşlanma 106
Toplumsal Yaşlanma 108
Yaşlanma Nedenleri 111
Yaşlanmanın Karakteristik Özellikleri 112
Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Yaklaşımı 114
Yaşlılarda Sık Rastlanan Belirtiler.....115
Yaşlıların Sağlık Sorunları Değerlendirilirken Göz Önüne Alınması Gereken Temel İlkeler.....116
Yaşlılıkta Ortaya Çıkan Geriatrik Sendromlar.....118
Yaşlanma Türleri 120
Yaşlanma ve Zihinsel Sağlık 125
Alzheimer Hastalığı 125
Belirtileri.....126
Yaşlı Sağlığının Korunması.....127
Korunma Düzeyleri.....128
Yaşlı Sağlığı Örgütlenmesi Modeli 130
Kaynakça 133

BÖLÜM V: YAŞLI İSTİSMARI VE İHMALİ.....135
Yaşlılara Yönelik Şiddet 137
Şiddet Nedenleri.....138
Kültürel Teoriler.....138
Yapısal Teoriler.....138
Etkileşimsel Teori.....139
Şiddetin Oluşumu ve Ortaya Çıkması 139
Gerginlik Aşaması.....140
Akut Eylem Aşaması 140
Balayı Aşaması 140

Şiddet Çeşitleri 141
Fiziksel Şiddet....141
Duygusal Şiddet....141
Maddi Şiddet 141
Yaşlı İstismarı ve İhmali 142
Fiziksel İstismar....143
Duygusal/Psikolojik İstismar 143
Cinsel İstismar 143
Ekonomik İstismar 144
İhmal 145
Terk Edilme....145
Yaşlı Bireyden Kaynaklanan Durumlar 145
İstismar Eden Bireyden Kaynaklanan Durumlar 145
İstismarcılar Kimlerdir?....148
Yaşlılar Neden İstismar Ediliyor? 148
Bakıcı Tarafından Yapılan İstismarın Olası Belirtileri.... 149
Yaşlı İstismarının Önlenmesi 150
Yaşlı Bireyin Kendisinin Alabileceği İstismar ve İhmale Yönelik Önlemler 152
Sosyal Önlemler 152
Yasal İçerikli Önlemler....153
Genel Önlemler 153
Ailelerin Alabileceği Önlemler....153
Toplumsal Önlemler 154
Kaynakça 155

BÖLÜM VI: SOSYAL DESTEĞİN ÖNEMİ: AİLE, ARKADAŞLAR VE KOMŞULAR....157
Yaşlı ve Aile Etkileşimi 162
Yaşlı Bakımında Ailenin Rolü....165
Aile Desteği ve Toplumsal Bakım....166
Yaşlının Yakın Arkadaş ve Komşularla Etkileşimi....170
Sosyal İlişkilerin Önemi....172
Kimlik ve Saygınlık....172
Sosyal Bütünleşme 172
Sosyal Destek 172
Sosyal İzolasyonun Nedenleri: Toplumsal Gelişmeler 173
Farklılaşma....174
Rasyonalizasyon....174
Bireyselleştirme 174
Küreselleşme....174

Sosyal Gelişmelerin Sonuçları 175
İşgücü Pazarına Katılım 175
Yaşanan Çevrenin Değişimi 175
Sosyal İzolasyon ve Yaşlı: Risk Faktörleri 176
Geçmiş (background) Faktörü 176
Önemli Yaşam Olayları 177
Sağlık Sorunları 177
Sosyal Yeterlikler 177
Problem Çözme Kapasiteleri 177
Sosyal İzolasyonun Sonuçları 178
Kişisel Refaha Negatif Etkisi 178
Toplum İçin Negatif Etkileri 178
Yeni Politika Stratejileri 178
Yaşlılıkta Sosyal Dışlanma 180
Sosyal Dışlanma Kavramı 182
Kaynakça 192

BÖLÜM VII: KÜRESELLEŞME VE YAŞLI YOKSULLUĞU 195
Yoksulluk Yaklaşımı 197
Yoksulluk Tanımı ve Ölçümü 198
Mutlak Yoksulluk 200
Göreli Yoksulluk 203
Yoksulluk ve Yaşlı 204
Yoksulluğun Temel Nedenleri 209
Yoksullukla Mücadele 214
Kaynakça 216

BÖLÜM VIII: BİREY-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ VE GERONTEKNOLOJİ 219
Birey-Yakın Çevre İlişkisi 220
Gerontekноloji 225
Gerontekноloji-Ergonomi İlişkisi 229
Kullanıcı Merkezli Tasarım Modeli 232
Evrensel Tasarım (universal design) 236
Fiziksel Çevrenin Ergonomik Tasarımı 238
Kaynakça 241

BÖLÜM IX: YAŞLILIK VE YAŞAM TATMİNİ 243
Yaşam Tatmini 244
Yaşam Kalitesi 253

Öznel Yaşam Kalitesi Yaklaşımları 259
Kaynakça 264

BÖLÜM X: YAŞLILIK POLİTİKALARI VE ULUSAL EYLEM PLANLARI 267
Sosyal Güvenlik Uygulamaları....267
Sosyal Yardım Uygulamaları....269
Cumhuriyet Öncesi Dönem....272
Cumhuriyet Dönemi....273
Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Tarafından Yaşlılara Verilen Hizmetler 276
Kurumsal Bakım 279
Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Bağlı Huzurevleri 281
Özel Huzurevleri....282
Yaşlı Dayanışma Merkezleri....283
Evde Bakım Hizmetleri....284
Sosyal Devlet 285
Sosyal Devletin Gelişimi....290
Sosyal Devletin Fonksiyonları 292
Sosyal Devlet ve Sosyal Destek 294
Sosyal Devlet ve Yaşlı Birey....296
Dünyada Yaşlılara Dönük Politikalar 299
Bağımsızlık....302
Katılım 302
Bakım 303
Kendini Gerçekleştirme....303
İtibar 303
Türkiye'de Kalkınma Planlarında Yaşlılara Dönük Politikalar....304
Ulusal Eylem Planları (2007)....307
Kaynakça 311

BÖLÜM XI: YAŞLILIK VE ÖLÜM 313
Ölüm Düşüncesi ve Çeşitli Yaklaşımlar....315
Ölüm Yönelimleri 318
Depresyon 321
İntihar....321
Ötenazi....324
Ölüme İlişkin Tutumlar 324
Ölme Süreci 328
E.H. Ericson'un 8. Evresi: Yaşlılık Dönemi 330

Mansell Pattison'un "Yaşam-Ölüm Arası Kuramı" 331
Robert Peck'in Yaşlılık Dönemi 332
Ölümü Karşılama 333
Ölüm Korkusunu Artıran ve Azaltan Faktörler 334
Yakın Çevredeki Ölümlerin Yaşlıya Etkisi 335
Eşin Ölümü 337
Kaynakça 339

ğişimi", "*rolsüzlük*" gibi kavramlar kullanılır. Yaşamın erken döneminde görülen değişmelerle, yaşlılık döneminde gerçekleşen statü değişimi arasındaki benzerlikleri görmeye yardımcı olan, bunun yapılabilmesini sağlayan kavramlaştırma yardımı ile bir dizi kuramsal öneriler üretilebilir[84].

Kaynakça

Akdemir, N., Çınar, F.İ. ve Görgülü, Ü. (2007). Yaşlılığın algılanması ve yaşlı ayrımcılığı. *Turkish Journal of Geriatrics*, 10 (4):215-222.

Baran, A.G. (2004). Yaşlılık sosyolojisi. *Yaşlılık: Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*. (Ed. V.Kalınkara). Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği Yayınları: 01, Araştırma İnceleme Dizisi: 01. Odak Yayınevi, Ankara. s.36.

Bond, J. and Brigss, R. (1996). The study of ageing. *Ageing in Society: An Introduction to Social Gerontology,* (2.nd ed.), Sage Publications, London. pp. 31-40.

Borscheid, P. (1994). Der alte mensch in der vergangenheit. "*Alınmıştır*" Tufan, İ. (2002). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*. Aykırı Yayıncılık, Araştırma Dizisi-9. İstanbul.

Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*. Palme Yayıncılık, Ankara.

Draaisma, D. (2007). *Yaşlandıkça Hayat Neden Çabuk Geçer*. Metis Yayınları, İstanbul.

Emiroğlu, V. (1984). Sosyal gerontoloji çalışmalarında kuramsal yaklaşımlar ve araştırma bulguları. *H.Ü.Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 2 (1-3):1-11.

Er, D. (2009). Psikososyal açıdan yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (11):131-144.

Ergan, N.G. (2006). http://www. yaslilikrehberi.org/media/13356/497_ yaslilikta_sosyal_ uyum.doc

Erikson, E. (1982). *The Life Cycle Completed*. Norton, New York.

Fay, V.P. (2010). *Theories of Aging*. http://www.philadelphia.edu.jo/academic/ibashayreh /uploads/age_Theories

Fink, A. (1963). *Sosyal Hizmet Alanı*. SSYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları No:21, Ankara.

Giddens, A., Duneier, M. and Appelbaum, R. *Introduction to Sociology*. http://www. wwnorton.com/college/ soc/giddens5/ch/01/

Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). *Yaşlı ve Çevre*. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No:24, Ankara.

Hendricks, J. and C.D. Hendricks. (1986). *Aging in Mass Society, Myths and*

[84] Emiroğlu, V. (1984). age, s. 8

Realities. Little, Brown and Company, Boston, Toronto. "*Alınmıştır*" Baran, A.G. (2004). Yaşlılık sosyolojisi. *Yaşlılık: Disiplinler arası yaklaşım, sorunlar, çözümler*. (Ed. V.Kalınkara). Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği Yayınları: 01, Araştırma İnceleme Dizisi: 01. Odak Yayınevi, Ankara.

Holdsworth, J. (2009). Dünyada ve Türkiye'de gerontoloji. *V.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 7-8 Mayıs 2009, Sivas. (s.236-242).

Hoyman, N. and R. A. Kiyak (1988). *Social Gerontology: A Multidisciplinary Perspective,* Allyn and Bacon Inc., Boston. "*Alınmıştır*", Ergan, N.G. (1999). Yaşlılıkta sosyal uyum.

İçli, G. (2008). Yaşlılar ve yetişkin çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1: 29-38.

Kalınkara, V. (2001). Gerontekнolojik tasarımlar ve yaşlıların konutlarına uygulanabilirliği. *I.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 10-11 Ekim 2001, Ankara. (s.49-59).

Kalınkara, V. (2005). Yaşlılık döneminde birey-çevre etkileşimi için tasarım: Gerontekno-lojik yaklaşım. *III.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 16-19 Kasım 2005, İzmir. (s.138-148).

Kılıççı, Y. (1988). Yaşlılığın uyum sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 3:41-45.

Koç, M. (2002). Yaşlılık psikolojisi ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların tarihi ve literatürü üzerine bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (2):289-308.

Koşar, N. (1996). *Sosyal Hizmetlerde Yaşlı Refahı Alanı*. Şafak Matbaacılık, Ankara.

Kutsal, Y.Gökçe (2005). Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları. *Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam*. GEBAM Halk Eğitimi Etkinlikleri, Ankara.

Moody, H.R. (1998). *Aging, Concepts and Controversies*. Pine Forge Press, Thousand Oaks. "*Alınmıştır*" Baran, A.G. (2004). Yaşlılık sosyolojisi. *Yaşlılık: Disiplinler arası yaklaşım, sorunlar, çözümler*. (Ed. V.Kalınkara). Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği Yayınları: 01, Araştırma İnceleme Dizisi: 01. Odak Yayınevi, Ankara.

Morgan, L. and S. Kunkel (1998). *Aging, the Social Context.* Pine Forge Press. Thousand Oaks, California s.17 "*Alınmıştır*" Baran, A.G. (2004). Yaşlılık sosyolojisi. *Yaşlılık: Disiplinler arası yaklaşım, sorunlar, çözümler*. (Ed. V.Kalınkara). Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği Yayınları: 01, Araştırma İnceleme Dizisi: 01. Odak Yayınevi, Ankara.

Morley, J. (2004). A brief history of geriatrics. *Journal of Gerontology*, 59 (11):1132-1152.

Oğuz, M.T. (2007). *Yaşlılarda Görülen Biyolojik ve Sosyal Değişimler*. A.Ü. SBE Antropoloji AD, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Onat, Ü. (2000). Yaşlılık ve sağlıklı yaşlanma. *Antropoloji ve Yaşlılık*. HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006, Ankara. (s.100-106).

Onat, Ü. ve Tufan, B. (2003). Yaşlanma ve sosyal hizmet. *II.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 9-12 Nisan 2003, Denizli. (s.69-79).

Onur, B. (2006). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*, İmge Kitabevi, Ankara.

Öz, F. (2004). Yaşamın son evresi: Yaşlılık psikososyal açıdan gözden geçirme. *Kriz Dergisi*, 10 (2):17-28.

Rosow, I. (1974). *Socialization to Old Age*. University of California Press, Berkeley. "*Alınmıştır*" Şahin, F. (2000). Rol teorisi açısından yaşlılık. *Antropoloji ve Yaşlılık*. (Ed: G. Erkan ve V. Işıkhan). HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:006, Ankara. s.139.

Şahin, F. (2000). Rol teorisi açısından yaşlılık. *Antropoloji ve Yaşlılık*. (Ed: G. Erkan ve V. Işıkhan). HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:006, Ankara.

Tufan, İ. (2002). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*. Aykırı Yayıncılık, Araştırma Dizisi-9. İstanbul.

Wahl, H.W. and Heyl, V. (2004). Gerontologie: Einführung und Geschichte. Kohlhamer, Stuttgart. "*Alınmıştır*" Holdsworth, J. (2009). Dünyada ve Türkiye'de gerontoloji. *V.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 7-8 Mayıs 2009, Sivas.

WHO. (1989). *Health of the Elderly*. Technical Report Series No: 779, Geneva.

Zorbaz, O. (2009). Yaşlılıkta yaşam ve ölüm. http://www.pdrciyiz.biz/yaslilikta-yasam-olum-t1772.html

http://cas.umkc.edu/casww/sa/whatissa.htm

http://www.answers.com/topic/gerontology

http://www.anti-aging-today.org/aging/what-is-aging.htm

http://www.bilgiustam.com/yasli-insanlarin-toplumdaki-yeri/ (2009).

http://www.gencmekân.com/yetiskin-psikolojisi/10557-yaslilik-doneminde-kisilerarasi-iliskiler.html

http://www.sciencedaily.com/releases/2010/11/101126094441.htm

nındaki teorik ve pratik birçok çalışmalarla kanıtlanmıştır. "***Sosyal güvenlik***", "***bakıma muhtaçlık***" veya "***kuşaklar arası çatışma***" gibi Türkiye'de de ortaya çıkması mümkün birçok çalışma ve araştırma alanı bunlar arasında yer almaktadır.

Nüfusun yaşlanması toplumsal harcama kategorilerini artırmaktadır. En büyük harcama alanı "***sağlık bakımı***" ile ilintilidir, sağlık harcamalarının maliyeti yaşlı nüfustaki artış kadar dramatik olacaktır. Yaşlı nüfustaki artış, yaşlılığa bağlı felç, bunama, kanser gibi hastalıklara rastlanma sıklığının hızla yükseleceği anlamına gelir. Alzheimer ve diğer nedenlere bağlı bunamanın, tüm dünyada 80 yaş üzerindeki her 5 kişiden birini içine almak üzere, toplam 22 milyon kişiyi etkilemesi beklenmektedir. Hükümetler *sağlık bakımında hükümetin rolünü azaltma, kazançlardan ve tüketimden yüksek vergiler alma* arasında sert önlemlerle karşı karşıyadır. İkinci en büyük harcama alanı "***eğitim***"dir ve yaşlı nüfusla birlikte harcamalar düşme eğilimi gösterecektir. "***Sosyal güvenlik sistemi***" ise kendini hissettiren önemli problemlerin başındadır. Son yıllarda pek çok ülkede emeklilik sisteminin finansal sürdürülebilirliği ile ilgili güçlüklerle karşılaşılmaktadır[30].

Kaynakça

Aktan, C.C. (2008). Yeni değişim dinamikleri ve devletin yeni rolü. http://www.canaktan. org/ yeni-trendler/devlet-felsefe/degisim-devletin-rolu.htm

Cheng, S.T. and Heler, K. (2009). Global Aging: Challenges for Community Psychology. *Am J Community Psychol,* 44:161–173

Çamurcu, H. (2005). Dünya nüfus artışı ve getirdiği sorunlar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 87-105. s.95

Çilingiroğlu, N. ve Demirel, S. (2004). Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, 7 (4): s.226

Hotar Göksel, N. (2008). Küreselleşmenin sosyal alanda karşılaştığı sorunlar: Sosyal korunma ve Türkiye. http://www.akparti.org.tr/site/haberler/hotar-goksel-girne-amerikan-universitesi

ICGI (Ithaca College Gerontology Institute), (2001). *The Changing World Population*. Ithaca.

[30] Kalınkara, V. (2009). age, s.170-171.

Kalınkara, V., (2007). Türkiye'de siyasi partilerin seçim bildirgelerinde yaşlılara yönelik yaklaşımları ve gerçekleştirilme düzeyleri. *IV.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 22-23 Kasım 2007, Ankara. (s.270-281).

Kalınkara, V. (2009). Dünyada demografik değişim dinamikleri: Yaşlı nüfus artışının yaratacağı toplumsal ve ekonomik sorunlar. *V.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Mayıs 2009, Sivas. (s.163-171).

Koontz, D.R. (2004). *Life Expectancy*. Bantam Books, New York.

Peker, M. (2009). Nüfusumuzun yeni sorun alanları. *Çalışma Ortamı*, 102 (1):10-11.

Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. Alfa Yayınları: 1628, Siyaset-Sosyoloji:74, İstanbul.

United Nations, (2007). World Economic and Social Survey 2007. *Development in an Ageing World*. E/2007/50/ Rev.1 ST/ESA/314.

http://www.ifpri.org/2020conference/PDF/summary_bongaarts.pdf

http://www.iiasa.ac.at/Research/LUC/Papers/gkh1/chap1.htm.

http://www.sciencedaily.com/releases/2010/11/101126094441.htm

http://www. yaslilikarastirmalarimerkezi.net/Detay.aspx?Bolum= YaslilikUzerine&CID= 6254

ocağı hekimlerine destek vermesi ve sağlık ocağı hekimlerinin yeni gelişmeler ile ilgili sürekli eğitimlerinin sağlanması gereklidir. Yaşlı sağlığı hizmetlerinin salt süreğen hastalıkların izlemi olarak ikinci ve üçüncü basamakta, "***gelene hizmet***" mantığı ile yürütülemeyeceği bir gerçektir. Yaşlı bakımı sağlık ve sosyal bakımı birlikte içermeli ve temelde birincil sağlık hizmetleri kapsamında, eşitsizliklerin engellenmesini sağlayan yasal düzenlemeler ve oluşumlarla kurgulanmalıdır[44].

Kaynakça

Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları, Ankara.

Bilgel, N., Gökdağ, R., Alper, Z., Özçakır, A., Özdemir, H., Sadıkoğlu, G. ve Uncu, Y. (2002). *Aile Psikolojisi ve Eğitimi*. (Ed: Gökdağ, D.). Anadolu Üniversitesi Yayın No:1377, AÖF Yayın No:744, Eskişehir.

Bilir, N. (2005). Yaşlanan toplum. *Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam*. GEBAM Halk Eğitimi Etkinlikleri, Ankara.

Giray, H., Meseri, R., Saatli, G., Yücetin, N., Aydın, P. ve Uçku, R. (2008). Türkiye'ye ilişkin yaşlı sağlığı örgütlenmesi model önerisi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7 (1):81-86.

Gökçe-Kutsal, Y. (2005). Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları. *Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam*. GEBAM Halk Eğitimi Etkinlikleri, Ankara.

Gökçe-Kutsal, Y. (2006). Yaşlanan kadının sağlık sorunları. http://www.gebam.hacettepe. edu.tr/yayinlar/ yaslanankadin.pdf

Kalınkara, V. (2004). Yaşlı konutlarında iç mekân tasarımının ergonomik boyutu. *Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*. (Ed. V.Kalınkara). Odak Yayınevi, Ankara. (s.59-79).

Knock, D.L. (1992). Experimental gerontology: To add quality to the years added to life. *Gerontechnology*. (Eds: Bouma, H. and Graafmans, J.A.M.). IOS Press, Amsterdam. (pp.169-174).

Oğuz, M.T. (2007). Yaşlılarda Görülen Biyolojik ve Sosyal Değişimler. A.Ü. SBE Antropoloji AD, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Samancıoğlu, S. ve Karadakovan, A. (2010). Yaşlı sağlığının korunması ve geliştirilmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*,5 (13):125-141.

Selekler, K. ve Karakoç, E. (2006). Yaşlıda zihinsel sağlık. http://www.gebam.hacettepe. edu.tr/yayinlar/ yaslanankadin.pdf

Tuğrul, Ö. ve Ceran Çiftçi, A. (2000). Yaşlılık nedir? http://www.ism.gov.tr/indir/egitim/

Yılmaztürk, M. (2005). *Anti-Aging*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

[44] Giray, H. ve ark. (2008). age, s.84-85.

http://www.genbilim.com/Yaşlanma.

http://www.ozelegitimsitesi.com/genel-egtim-dokuman/yaslilik-psikolojisi-1.html

http://www.ozelegitimsitesi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=280&Itemid=103

Kaynakça

Bilgin, H. (2009). Toplumda şiddete maruz kalan risk grupları: Çocuk-yaşlı-engelli-kadın. http://www. phdernegi.org

Danık, Ş. (2000). Aile içinde kadına yönelen şiddet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1 (10):77-87

Durant, T.J. (1999). Violence as a public health problem: Toward an integrated paradigm. *Sociological Spectrum*, 19 (3): 270 "*Alınmıştır*" Kızmaz, Z. (2006). Şiddetin sosyo-kültürel kaynakları üzerine Sosyolojik bir yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2): 247-267.

Erkal, S. (2009). Aile içi şiddet ve yaşlılar. http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yaslive siddet.pdf

Kıssal, A. ve Beşer, A. (2009). Yaşlı istismar ve ihmalinin değerlendirilmesi. *TAF Prev Med Bull, 8 (4):357-364.*

Kuzeyli Yıldırım**,** Y. (2005). Yaşlı istismarı ve önlenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 21 (1):167-174.

Küçükkaraca, N. (2000). Başarılı yaşlanma ve yaşlı istismarı. *Antropoloji ve Yaşlılık*. (Ed: G. Erkan ve V. Işıkhan). HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:006, Ankara. s.107-117.

Sayan, A. ve Durat, G. (2004). Yaşlı istismarı ve ihmali: Önleyici girişimler. *Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7 (3):97-106 (s.102-103).

Tel, H. (2002). Gizli sağlık sorunu: Ev içi şiddet ve hemşirelik yaklaşımları. *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6 (2):

Uysal, A. (2002). Dünyada yaygın bir sorun: Yaşlı istismarı ve ihmali. *Aile ve Toplum*, 5 (2):43-50. (s.50)

WHO, (2002). World Report on Violence and Health. *Abuse of the Elderly*. (Chapter 5). Geneva, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en /full_en.pdf.

Kaynakça

Akdemir, N., Çınar, F.İ. ve Görgülü, Ü. (2007). Yaşlılığın algılanması ve yaşlı ayrımcılığı. *Turkish Journal of Geriatrics*, 10 (4):215-222.

Akın, B. ve Emiroğlu, O.N. (2006). Evde yaşayan yaşlılarda sosyal destek yapısı, sağlık durumu ve yetiyitimi ilişkisi, *Turkish Journal of Geriatrics*, 9 (3): 170-176.

Anon. (2010). Family support for the elderly in rural China during economic transition. http://www.china-papers.com

Antonucci, T.C., Akiyama, H. and Sherman, A.M. (2007). Social networks, support, and integration. *Encyclopedia of Gerontology* (Second Edition) (pp.531-541).

Billig, N. (2000). *Üçüncü Bahar*. (Çev: G.Yazgan). Evrim Yayınları:101, Psikoloji Dizisi: 8, İstanbul.

Buğra, A. (2005). *Yoksulluk ve sosyal haklar*. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM). Ref. No: TR0401.04/001.

Canatan, A. (2001). Kentli yaşlıların komşuluk ilişkileri. *I.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 10-11 Ekim 2001, Ankara. (s.277-284).

Cheng, S.T. and Heler, K. (2009). Global Aging: Challenges for Community Psychology. *Am J Community Psychol,* 44:161-173.

Çakır, Ö. (2002). Sosyal dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (3):83-104.

Çilingiroğlu, N. ve Demirel, S. (2004). Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, 7 (4): 225-230.

Ersoy, A.F. ve Arpacı, F. (2003). Evde tek başına yaşayan yaşlıların bakım gereksinimlerini karşılama durumlarının incelenmesi. *II.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 9-12 Nisan 2003, Denizli. (s.237-247).

Fadıloğlu, Ç. & Özer, S. (2003). Yaşlı bireylerin ailelerine yönelik değerlendirmeleri ve algıladıkları aile destek sistemlerinin incelenmesi. *II.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 9-12 Nisan 2003, Denizli. (s.261-275).

Feng, W. (2000). Social Exclusion of the Elderly in Contemporary China: One Empirical Study Based on the Surveys in Six Provinces. China Development Research Foundation. p.2

Gökbayrak, Ş. (2005). *Sosyal dışlanma sorunsalına Türkiye düzleminde geliştirilen model uygulamalar*. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Faaliyetleri, İstanbul.

Gurley, R.J., Lum, N., Sande, M., Lo, B., & Katz. M.H. (1996). Persons found in their homes helpless or dead. *New England Journal of Medicine*, 334, 1710-1716.

Güven, S. (2000). Yaşlılıkta aile ilişkileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1 (10):92-99.

Hablemitoğlu, Ş. (2001). Yaşlı ve aile etkileşiminin dayanışma boyutu. *Yaşlı*

Sorunları Araştırma Dergisi, 1 (1):51-56.

Kalınkara, V. (2007). Türkiye'de siyasi partilerin seçim bildirgelerinde yaşlılara yönelik yaklaşımları ve gerçekleştirilme düzeyleri. *IV.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 22-24 Kasım 2007, Ankara. (s.282-295).

Kim, I.K. (2007). Social support for older persons: The role of family, community and state in selected Asian countries. *Expert Group Meeting on the Regional Preparations for the Global Review of Madrid Plan of Action on Aging*, Bangkok.

Kuhirunyaratn, P., Pongpanich, S., Somrongthong, R., Love, E.J. and Chapman, R.S. (2007). Social support among elderly in Khon Kean Province, Thailand. *Southeast Asian J Trop Med Public Health*, 38 (5):936-946.

Lawton, L., Silverstein, M. and Bengtson, V. (1994). Affection social contact and geographic distance between adult children and their parents. *Journal of Marriage and The Family,* 56:57-68.

Li, H. and Tracy, M.B. (1999). Family support, financial needs, and health care needs of rural elderly in China: A field study. *Journal of Cross-Cultural Gerontology* 14:357-371.

Machielse, A. (2006). Social isolation and the elderly: Causes and consequences**.** *Shanghai International Symposium for Caring for the Elderly*: Community & Care for the elderly.

Maeda, D. (1991). The role of families in the care of the elderly. *Ageing and Urbanization. Proceedings of the United Nations International Conference on Aging Populations in the Context of Urbanization*. Sendai, 12-16 September, 1988. (p.289-305).

McCauley, E, Blissmer, B, Marquez, D, Lerome, G. and Kramer, A. (2000). Social relations, physical activity and well being in older adults. *Prevent Med* 33: 608-617.

McCulloch, B.J. (1995). Relationship of family proximity and social support to mental health of older rural adults: the Appalachian context. *J Aging Stud,* 9: 65-81.

McNicholas, S.L. (2002). Social support and positive health practices. *West J Nurs Res,* 5: 772-787.

Montgomery, J.E. (1971). Housing for the elderly. A Good Life for More People. The Yearbook of Agriculture. (pp.127-133) "*Alınmıştır*" Kalınkara, V., Türel, G. ve Arpacı, F. (2003). Kentsel kesimdeki yaşlıların konut ve yakın çevreye ilişkin tercihleri. *II.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 9-12 Nisan 2003, Denizli. (s.305-315).

Naegele, G. and Schnabel, E. (2010). *Measures for social inclusion of the elderly: The case of volunteering*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. EF/10/55/EN. Dublin.

OHara, L. (1998). *The influence of optimum and social support on quality of life*

of community dwelling elderly people. The University of Western Ontario, London. (Unpublished Thesis).

Özer, S. ve Fadıloğlu, Ç. (2006). 65 yaş ve üzeri bir grup yaşlının aile sağlıklarının, sosyal ağlarının ve algıladıkları aile destek sistemlerinin değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Geriatrics*, 9 (3):158-164.

Öztop, H. ve Telsiz, M. (2001). Yaşlı ana-babaların yetişkin çocuklarıyla ilişkileri ve bu konudaki beklentileri: Kuşaklararası bir değerlendirme. *I.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 10-11 Ekim 2001, Ankara. (s.285-299).

Öztop, H. ve Telsiz, M. (2001). Yaşlı ana-babaların yetişkin çocukları ile ilişkileri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1 (1):57-62.

Rueda, S., Artazcoz, L. And Navarro, V. (2008). Health inequalities among the elderly in western Europe. *J.Epidemiol Community Health*, 62:492-498.

Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 3:50-105.

Sarasakumari, R.S. (2001). *Socio-economic conditions, morbidity pattern and social support among the elderly women in a rural area*. http://krpcds.org/report/sarasaku-mari.pdf

Schwarzer, C. and Buchwald, P. (2004). Social support. *Encyclopedia of Applied Psychology,* (pp.435-441).

Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133 (5-6):531-578.

Tobis, D. (2000). Moving from Residential Institutions to Community-Based Social Services in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union. The World Bank, Washington.

Treas, J. and Bengtson, V.L. (1987). The family and later years. *Handbook of Marriage and The Family*. (Ed: M.B. Susman). Plenum Pres, New York.

van Baarsen, B. (2002). Theories on coping with loss: the impact of social support and self esteem on adjustment to emotional and social loneliness following a partner's death in later life. *J Gerontol B Psychol Soc Sci,* 157: 533-542.

Vullnetari, J. and King, R. (2008). Does your granny eat grass? On mass migration, care drain and fate of older people in rural Albania. Global Networks, 8 (2):139-171. "*Alınmıştır*" Gökbayrak, Ş. (2009). Refah devletinin sosyal dönüşümü ve bakım hizmetlerinin görünmez emekçileri göçmen kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 2:55-82.

Yeh, S.C.J. & Lo, S.K. (2004). Living alone, social support, and feeling lonely among the elderly. *Social Behavior and Personality*, Jan:1-7.

http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/sosyalsart.doc

programlarının başarısı, paradoksal olarak, yoksulların aktifliğini ve özneliğini gerektirir. Hibe türü yardımlarla kimse fakirlik ve açlık sınırının üstüne çıkarılamaz. Ekonomik faaliyette bulunma potansiyeli olan kimselere sosyal yardım adıyla hibe yapılması da hatalı bir uygulamadır. Hibe yardımları istisnai olmalı, çalışamayacak durumdaki "*yaşlı, özürlü ve hastalarla*" sınırlı tutulmalıdır[53].

Ülkemizde yaşlılara yönelik politikanın temel esasları belirlenirken, yaşlılığın tüm bileşenleri ve göstergeleri ile birlikte ele alınmalıdır. "***Aktif*** " yaşlılar politikası, geleneksel anlamda yalnızca yaşlılara (maddi) yardım politikası olarak algılanmamalıdır. Gelir yetersizliği yanında yaşlıların malullük gibi gayri ihtiyari erken emeklilik, yalnızlık ve sosyal dışlanma, toplumsal katılım yetersizliği, hastalık, bakıma muhtaçlık riski, vb. pek çok sorunu bulunmaktadır[54].

Kaynakça

Akdemir, N., Çınar, F.İ. ve Görgülü, Ü. (2007). Yaşlılığın algılanması ve yaşlı ayrımcılığı. *Turkish Journal of Geriatrics*, 10 (4):215-222.

Anzick, M.A. and Weaver, D.A. (2001). *Reducing Poverty Among Elderly Women*. ORES Working Paper Series No 87. Social Security Administration, Office of Policy. Washington.

Aysoy, M. (2007). *Sosyal Politika ve Özürlülük*. www.mehmetaysoy.com

Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2008). *Kadın ve Yoksulluk*. Ankara.

Bauman, Z. (1997). *Küreselleşme – Toplumsal Sonuçları*. (Çev: A.Yılmaz). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Chossudovsky, M. (1999). *Yoksulluğun Küreselleşmesi*. (Çev:N.Domaniç). Çiviyazıları, İstanbul.

Danış, M.Z. *Yaşlılık, yoksulluk ve yalnızlık*. http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal boyut/yaslilikyoksuluk yanlizlik.pdf 28.07.2010

Dansuk, E. (1997). *Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi*. DPT – Uzmanlık Tezleri, Ankara.

DPT (2000). *VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

Ensari, S. (2010). TÜİK'in yoksulluk analizleri üzerine. *Maliye Finans Yazıları,* 24 (87):9-15.

[53] Türker, Y. (2005).Yoksulluk çirkindir, *Radikal*, 31 Ağustos 2005.
[54] Aysoy, M. (2007). *Sosyal Politika ve Özürlülük*. www.mehmetaysoy.com.

Gözler, K. (2000). *Türk Anayasa Hukuku*. Ekin Kitabevi, Bursa, s.157. (http:// www. anayasa.gen.tr/sosyal devlet.htm#_ftn181).

Kalınkara, V. (2007). Türkiye'de nüfus yaşlanması ve yaşlılara sunulan barınma hizmetleri.

Kalınkara, V. (2007). Türkiye'de siyasi partilerin seçim bildirgelerinde yaşlılara yönelik yaklaşımları ve gerçekleştirilme düzeyleri. *IV.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 22-24 Kasım 2007 Ankara. (s.282-295).

Mutioğlu, H. (2003). Sefaletin küreselleşmesi. *Yoksulluk.* Deniz Feneri Yayınları Cilt 1, s.297

Onur, B. (2007). *Gelişim Psikolojisi.* İmge Kitabevi, Ankara.

Önder, H. ve Şenses, F. (?). *Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi*.

Sen, A. (2007). "*Poverty, Evil and Crime*", http://content.undp.org/go/ newsroom/2007/ october/amartya-sen-poverty-evil-andcrime. es?src=print&lang=es

Şenatalar, B. *Küreselleşme*. http://www.sodev.org.tr/okullar/sdo/ders_ notlari/kureselles me.htm

Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. Alfa Yayınları:1628, Siyaset-Sosyoloji:74, İstanbul.

Şenses, F. (2002). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İletişim Yayınları, İstanbul. s.88

TESEV-UNDP (1998). *Yoksulluğu Önleme Stratejileri: Sivil Toplum Kuruluşları Diyalogu*. Boyut Kitapları Araştırma Dizisi:10. İstanbul. (s.32).

Türker, Y. (2005).Yoksulluk çirkindir, *Radikal*, 31 Ağustos 2005.

United Nations General Assembly (1999). *1999 World Survey on the Role of Women in Development: Globalization, Gender and Work*. New York.

Wilson, G. (1996). Toward a revised framework for examining beliefs about the causes of poverty. *Sociological Quarterly,* 37 (3):413-428.

Zaidi, A. (2006). *Poverty of Elderly People in EU25*. Policy Brief, August 2006.

http://www.dernekturk.com/kose04ayrinti.asp?id=64

Kaynakça

ANEC, (2000). *Design for all-accessible design: Meeting te needs of older persons and people with disabilities-guidelines for product design and testing*. ANEC2000/SN/015.

ANEC, (2003). *ANEC policy statement on design for all*. ANEC2003/DFA/027. Brussels, Belgium.

Anon, (2004). *Elderly People and Design*. Department of Design Sciences, Lund Institute of Technology, Lund university, Sweden.

Bouma, H. (2000). What is gerontechnology ? http://www.gerontechnology.nl/gerontec1. htm

Bouwhuis, DG. (2003). Design for person-environment interaction in older age: A gerontechnological perspective. *Gerontechnology*, 2 (3): 232-246.

Carp, F.M. (1977). Impact of improved living environment on health and life expectancy. *Gerontologist* 17**:**242–252.

Charness, N., Czaja, S., Fisk, AD. and Rogers, W. (2001). Why gerontechnology? *Gerontechjournal*, 1 (2):85-87.

Fozard, JL, Rietsema, J., Bouma, H. and Graafmans, JAM. (2000). Gerontechnology: Creating enabling environments for the challenges and opportunities of aging. *Educational Gerontology*, 26:331-344.

Fozard, JL. (1999). *Herman Bouma and gerontechnology- a view from the USA*. Herman Bouma Fonds voor Gerontechnologie Stichting. Clearwater.

Gönen, E. ve Özmete, E. (2005). Yaşlılar için evin anlamı. *III.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 16-19 Kasım 2005, (Ed.Ş.Ergin). İzmir. (s.272-278).

Hall, RR., (1997). Ergonomics, design and new technology. http://www.whs.gld.gov.au /conference /ergonomic 97/hall2.pdf

Harö, JM. and Vayrynen, S. (2003). Ergonomic approach for developing products aimed at older users: Method and product cases. *Quantity Work and Products in Enterprises of the Future*. (Eds: H.Strasser, K.Kluth, H.Rausch and H.Bubb). Stuttgart. (pp.145-148).

Kalınkara, V. (2001a). Geronteknolojik tasarımlar ve yaşlıların konutlarına uygulanabilirliği. *I.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 10-11 Ekim 2001, Ankara. (s.49-59).

Kalınkara, V. (2001b). Ergonomi, geronteknoloji ve ev çevresinin tasarımı. *Verimlilik Dergisi*, 2:165-184.

Kalınkara, V. (2004). Yaşlı konutlarında iç mekân tasarımının ergonomik boyutu. *Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler.* (Ed: V.Kalınkara). Odak Yayınevi, Ankara. (s.59-79).

Kalınkara, V. (2005). Yaşlılık döneminde birey-çevre etkileşimi için tasarım: Gerontek-nolojik yaklaşım. *III.Ulusal Yaşlılık Kongresi,* 16-18 Kasım 2005, İzmir. (s.138-148).

Kalınkara, V. (2008). Kentsel hizmet sunumu ve "*öteki*"leştirilen gruplar. *Denizli Kent Sempozyumu*, Denizli.

Kalınkara, V., Ersoy, A.F. (1998). Housing and environment evaluation of elderly people. *Intern. Journal for Housing Science and Its Applications*, 22 (3): 203-215.

Kaplan, H. (2007). Kentsel mekânların erişebilirliği ve okunaklılığını sağlamada kentsel tasarımın bir bileşeni olarak engelsiz tasarım. *Dosya 04: Tasarım ve Özgürlük: Engelli İnsanlar ve Herkes İçin Tasarım*. s.51-62. TMMOB Mimarlar Odası Ankara şubesi.

Linn, M.W. (1974). Predicting quality of patient care in nursing homes. *Gerontologist* 14:225–227.

Marking, C. (1998). Assistive technology-the older people's perspective. *TIDE 1998 Conference*, July 1998 Helsinki.

Moos, R.H. (1974). *Evaluating Treatment Environments: A Social Ecological Approach.* Wiley, New York.

Niemeyer, S., Rai, V.K. and Kean, R., (1997). Older females' opinions about functionality of home products and equipment. *Journal of Family and Consumer Sciences*, 89 (1): 46-49.

Oswald, F., Wahl, H.-W., Naumann,D., Mollenkopf, H. and Hieber, A. (2006). *The Many Faces of Health, Competence and Well-Being in Old Age*. (Eds: Wahl, H.-W. et al). Springerlink. Dordrecht. p.7-24.

Phillips, D.R., Siu, O.L., Yeh, A.G.O. and Cheng, K.H.C. (2004) Factors influencing older persons' residential satisfaction in big and densely populated cities in Asia: A case study in Hong Kong. *Ageing International* 29: 46-70.

Rioux, L. (2005). The well-being of aging people living in their own homes. *Journal of Environmental Psychology*, 25 (2):231-243.

Sivam, A. and Karuppannan, S. (2008).*Factors Influencing Old Age Persons' Residential Satisfaction: a case study of South Australia.* http://www.tasa.org.au/conferences /conferencepapers08/Ageing/Sivan.pdf

Steinfeld, E., (1994). *The concept of universal design*. Center for inclusive design and environmental access. School of Architecture and Planning. University of Buffalo.

rında da uzun yıllardan bu yana gelişmiş ülkelerde pek çok araştırma yürütülmektedir. Bu araştırmalarda ekonomik koşulların iyileşmesinin yaşam tatminini önemli ölçüde artırdığı, buna ek olarak, sosyal etkileşim, yaş, cinsiyet, eğitim, yaşam düzenlemeleri, evlilik durumu gibi faktörlerin de yaşam tatminini artırmada etkili olduğu vurgulanmıştır[44].

Yaşam kalitesini kesin olarak ortaya koyacak bir liste üretmek amacıyla pek çok çalışma yapılmaktadır. Ancak yaşlı bireylerin yaşam kalitesini tanımlayacak standart bir değişken seti ortaya koymak çok olanaklı değildir. Bu anlamda yaşam kalitesinin kültürlere göre farklılık göstereceği ve kültürler arasında genellemeler yapılamayacağı dikkate alınmalıdır. Birey ve toplulukların yaşam kalitesini belirlemeye yönelik olarak daha önce ortaya atılan tanımlarda da etik ve politik sorunlar söz konusudur (Çizelge 9.6.).

Kaynakça

Abeles, R.P., Gift, H.C. and Ory, M.G. (1994). *Aging and Quality of Life*. Springer Publishing Company, Inc. New York.

Abu-Bader, S.H., Rogers, A. and Barusch, A.S. (2002). Predictors of Life Satisfaction in Frail Elderly. *Journal of Gerontological Social Work*, 38 (3):3-17.

Aquino, J. A., Russell, D. W., Cutrona, C. E.,&Altmaier, E. M. (1996). Employment status, social support, and life satisfaction among the elderly. *Journal of Counseling Psychology*, *43* (4), 480-489.

Arslan, Ş. ve Gökçe-Kutsal, Y. (1999). Geriatride yaşam kalitesinin değerlendirimi. *Geriatri,* 2 (4):173-178.

Arun, Ö. (2008). Yaşlı bireyin Türkiye serüveni: Kaliteli yaşlanma imkânı üzerine senaryolar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2):313-330.

Billig, N. (2000). *Üçüncü Bahar*. (Çev: G.Yazgan). Evrim Yayınları:101, Psikoloji Dizisi: 8, İstanbul.s.119.

Bradburn, N. (1969). *The Structure of Psychological Well-Being*. Aldine, Chicago.

Chen, C. (2001). Aging and life satisfaction. *Social Indicators Research*, 54:57-79.

Eyigör, S. *Yaşlılarda yaşam kalitesini etkileyen faktörler*. http://www.geriatri.org

[44] Kalınkara, V. ve Erarı, F. (2002). age, s.85.

Haber, D. (2010). *Health Promotion and Aging: Practical Applications for Health Professionals*. Springer Publishing,Co., New York.

Kalınkara, V. ve Erarı, F. (2002). Yaşlıların yaşam tatmini ve refahı üzerine demografik ve sosyo-ekonomik durumun etkileri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2 (2):82-95.

Kim, H.K., Hisata, M., Kai, I. and Lee, S.K. (2000). Social support exchange and quality of life among the Korean elderly. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 15:331-347.

Lawton, M. (1972). The dimensions of morale. (Ed: D. Kent). *Research Planning and Action for the Elderly*. Behavioral Publications, New York.

Moles, A.A. (1979). *Methodologic Notes and Criteria for Integration of Quality of Life Indicators*. Pubblicazioni CEE, Strasburgo.

Neugarten, B.L., Hagivhurst, R.J. and Tobin, S.S. (1961). The measurement of life satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16 (2):134-143.

Onishi, C., Yuasa, K., Sei, M., Ewis, A.A., Nakano, T., Munakata, H. and Nakahori, Y. (2010). Determinants of life satisfaction among Japanese elderly women attending health care and welfare service facilities. *The Journal of Medical Investigation*, 57:69-80.

Özer, M. ve Karabulut, Ö.Ö. (2003). Yaşlılarda yaşam doyumu. *Turkish Journal of Geriatrics,* 6 (2):72-74.

Park, D., & Vandenberg, B. (1994). The influence of separation orientation on life satisfaction in the elderly. *International Journal of Aging and Human Development*, *39* (2):177-187.

Prutkin, J.M. and Feinstein, A.R. (2002). Quality of life measurements: Origin and pathogenesis. *Yale Journal of Biology and Medicine*, 75:79-93.

Rowe, J.W. and Kahn, R.L. (1997). Successful aging. *Gerontologist*, 37:433-440.

Şener, A. Yaşlılık, yaşam doyumu ve boş zaman faaliyetleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-Dergisi*, http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yasamdoyumu. pdf

Vallerand, R. J., O'Connor, B. P., & Blais, M. R. (1989). Life satisfaction of elderly individuals in regular community housing, in low-cost community housing, and high and low self-determination nursing homes. *International Journal of Aging and Human Development*, *28* (4):277-283.

Wang, H.H. and Laffrey, S.C. (2001). A predictive model of well-being and self-care for rural elderly women in Taiwan. *Research in Nursing and Health*, 24:122-132.

Westerhof, J.G., Dittmann-Kohli, F. and Thissen, T. (2001). Beyond life satisfaction: Lay conceptions of well-being among middle-aged and elderly adults. *Social Indicators Research*, 56:179-203.

Sonuç olarak yaşlılara dönük hizmetlerin planlanabilmesi, sosyal politikalara dönüştürülebilmesi için öncelikle yaşlılığın bir sorun olarak görülüp görülmediğinin anlaşılması gerekir. Sorunlar ortaya konmadan ekonomik, toplumsal ve sosyal güvenlikle ilgili politikaların oluşturulması ve yaşama geçirilmesi olanaklı değildir. Bu anlamda yaşlılar için verilecek hizmetler planlanırken en genel anlamıyla;

- Yaşlıların kendi evlerinde ve alışık olduğu çevrede olabildiğince uzun süre bağımsız, rahat ve huzurlu bir şekilde yaşamalarını sağlayacak,
- Yaşlıların yoksulluk, evsizlik, bakım gereksinimi gibi durumlarına çözüm getirecek alternatif olanakları sağlayacak,
- Fiziksel ya da mental hastalık nedeni ile gereksinim duyulan durumlarda uygun hastane koşulları sunacak (geriatri hastaneleri) politikalara ilişkin alt yapı çalışmalarının yaşama geçirilmesi gerekmektedir[62].

Kaynakça

Akdemir, N. (2003). Evde bakım. *II.Ulusal Geriatri Kongresi*, Türk Geriatri Vakfı Yayını, Antalya.

Aktan, C.C. ve Özkıvrak, Ö. (2003). *Sosyal refah devleti*. http://www.canaktan. org/politika/refah-devleti/ amaclar.htm

Altan, Ö.Z. ve Şişman, Y. (2003). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar. *Kamu-İş Dergisi*, 7 (2):1-35.

Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H.A. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan sosyal hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4 (12):85-98.*

Bulut, N. (2003). *Küreselleşme: Sosyal devletin sonu mu?* http://dergiler.ankara.edu.tr/der- giler/38/282/2573. pdf s.173-197.

Çohaz, A. (2006). Yaşlılığa Genel Bakış. http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/yayinlar /yaslanankadin.pdf,

Danış, M.Z. (2006). Toplum temelli bakım anlayışı. *Özveri Dergisi,* http:// www. ozida.gov.tr/ozveri/ov3 /ov3ttrbakim.htm

Dönümcü, Ş. (2008). Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Hayata Geçirilmeli. http://bianet.org/ biamag/bianet/109979-yaslanma-ulusal-eylem-plani-hayata-gecirilmeli

[62] Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H.A. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan sosyal hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4 (12):85-98.*

DPT (2007). *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*. Ankara

Evyapan, R. (1999). Atatürk ve Sosyal Devlet. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 43:XV*.

Gökbumar, R. ve Kovancılar, B. (2007). *Sosyal refah devleti ve değişim*. http:// www. genbilimcom/content /view/1717/86/

Gökyay, B. (2006). *Yaşlanan Kadın ve Sivil Toplum Örgütleri*. http://www. gebam. hacettepe.edu.tr/yayinlar/ yaslanankadin.pdf

Gözler, K. (2000). *Türk Anayasa Hukuku*. Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Gözübüyük, A.Ş. (1998). *Anayasa Hukuku*. Turhan Kitapevi. 7. Basım. Ankara. s.159-161.

Hazer, O. (2011). *Yaşlanan nüfusta yaşlılık ve ailede bakım*. Yaşlılık Platformu, Ankara.

Kitapcı, İ. (2007). *Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları*. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Onat, Ü. (2005). *Yaşlı Hakları*. GEBAM 2005.

Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İTO Yayın No:2004-69. İstanbul,

Ringen, S. (2010). *Demokrasi Neye Yarar?* (Çev: N.Elhüseyni). Yapı Kredi Yayınları-3059. İstanbul.

Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. Alfa Yayınları: 1628, İstanbul.

Şimşek, A. (2006). *Huzurevi Sakinlerinde Dini Yaşayış*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Yüksek Lisans Tezi. Adana

The National Council for the Aged (1985). *Institutional Care of the Elderly in Ireland*. Dun Laoghaire, Co. Dublin.

United Nations World Population Prospects: 2006 Revision (2005-2010).

http://mitoloji.info/vatandaslik-bilgisi/sosyal-devlet.nedir

http://www.deyam.org/gorusler/Sosyal.Politikalar.Dergisi.pdf

http://www.elele.gen.tr/yaslilik

http://mitoloji.info/vatandaslik-bilgisi/sosyal-devlet.nedir

ile birlikte aile içi ilişkilerin yeniden düzenlenmesi gerekebilir. Çoğu zaman yaşlı bireyin özellikle eşin kaybından sonra yaşamının geri kalan kısmını nerede ve kimlerle geçireceği konusu gündeme gelebilir. Bu kararı verirken yaşlı bireyin tercih hakkını kullanması, yetişkin çocukların anne-babalarının yaşamıyla ilgili ebeveyn rolüne geçmemesi önemlidir. Kültürel değerler sistemi açısından, geleneksel toplumda yaşlıların bakımının çocukları tarafından gerçekleştirilmesi önemli bir norm ya da değer olarak kabul edilmektedir. Oysa özellikle gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkemizde ailede yaşayan bireylerin bakımından ve ev işlerinin yürütülmesinden sorumlu olan kadının çalışma yaşamına başlamasıyla artan rolleri, kadına ağır yük getirmiş ve ev içi sorumluluklarının yerine getirilmesinde aksamalara yol açmıştır. Bu durum kadını olumsuz etkilediği gibi yetişkin çocukları ve yaşlı ebeveyni de etkilemiş ve aile içi çatışmalara yol açmıştır. Ancak, yaşanan hızlı sosyal değişimler "*yaşlı bireyin de yalnız yaşamasını ve tercih hakkını kullanmasını*" olumlu bir değer olarak kabul edilmesini kolaylaştırmaktadır. Oysa gelişmiş toplumlarda yalnız yaşamak, yaşlılar için bazı güçlüklere yol açsa bile, onların kendi kurdukları yaşam düzenini bozmak istemedikleri ve kendi ortamlarında bağımsız yaşamayı tercih ettikleri bilinmektedir[46].

Kaynakça

Anon, (2010). *Gelişim Psikolojisi Ders Notları*. http://www.devpsy.hacettepe.edu.tr /dosyalar/gelisim_psi261_262.pdf, s.169.

Atay, İ.M. (2005). *Isparta İl Merkezinde İntihar Girişimi ve Ölüm Düşünceleri Epidemiyolojisi*. Uzmanlık Tezi, Isparta. s.ix

Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H.A. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan sosyal hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4 (12): 85-98.*

Bauman, Z. (1992). *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri.* Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Billig, N. (2000). *Üçüncü Bahar*. (Çev:G.Yazgan). Evrim Yayınları:101, Psikoloji Dizisi: 8, İstanbul. s.179-180

Çileli, M. (2007). "*Ölüm*" s.367-398./"*İçinde*", Onur, B., *Gelişim Psikolojisi.* İmge Kitabevi, Ankara.

[46] Öz, F. (2003). Yaşamın son evresi: Yaşlılık psikososyal açıdan gözden geçirme**.** *Kriz Dergisi*,10 (2): 17-28.

Ericson, E.H., Ericson, J.M. and Kivnick, H.Q. (1986). *Vital Involvement in Old Age*. Norton, New York.

Jung, C.G. (1997). *Ruh ve Ölüm.* Analitik Psikoloji (içinde), Payel Yayınevi, İstanbul.

Koç, E. (2009). Varoluşsal bir problem olarak ölüm üzerine bir değerlendirme: Tolstoy'un İvan İlyiç'in ölümü adlı eseri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 12 (22): 245-259

Koç, M. (2002). Ölüm korkusu üzerine kuramsal açıdan psikolojik bir değerlendirme. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6:7-20.

Öz, F. (2003). Yaşamın son evresi: Yaşlılık psikososyal açıdan gözden geçirme**.** *Kriz Dergisi*,10 (2): 17-28

Rockville, M.D. (2001). National strategy for suicide prevention: Goals and objectives for action. 02NLM:HV 6548.A1, U.S. Department of Health and Human Services, Public Health Service, p.26-32

Sezer, S. ve Saya, P. (2009). Gelişimsel açıdan ölüm kavramı**.** *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 13:151-165.

Slaughter, V. (2005). Young children's understanding of death. *Australian Psychologist*, 40 (3):179-186.

Şen, N. (2008). Batı düşünce tarihinde intiharın algısal inşası. *Kaygı,* 11:191-202.

Tanhan, F. ve Arı, F. (2006). Üniversite öğrencilerinin ölüme verdikleri anlam ve öğrenim gördükleri program açısından ölüm kaygısı düzeyleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi.* 3 (2): 44-55

Zorbaz, O. Yaşlılıkta yaşam ve ölüm. http://www.pdrciyiz.biz/yaslilikta-yasam-olum-t1772.html

2. Basım

Stratejik
HALKLA İLİŞKİLER
ve
Uygulamaları

Çiğdem Karakaya Şatır
Fulya Erendağ Sümer
Zuhal Gök Demir

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1314
İletişim No.: 53
ISBN: 978-605-320-194-6
© 2. Basım, Mart 2017

Stratejik HALKLA İLİŞKİLER ve Uygulamaları

Çiğdem Karakaya Şatır, Fulya Erendağ Sümer, Zuhal Gök Demir

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şatır Karakaya, Çiğdem., Sümer Erendağ, Fulya., Demir Gök, Zuhal.
Stratejik Halkla İlişkiler ve Uygulamaları / *Çiğdem Karakaya Şatır, Fulya Erendağ Sümer, Zuhal Gök Demir*
2. Basım, VIII+304 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-194-6
1. Paydaş – Kamu Segmentasyonu 2. Konu Yönetimi 3. Senoryo Üretimi 4. Halkla İlişkiler Stratejisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM: SOSYAL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER **5**

ORTAM TARAMASI, PAYDAŞ-KAMU SEGMENTASYONU, KONU YÖNETİMİ VE SENARYOLARIN ÜRETİMİ 5
Sosyal Strateji Nedir? 5
Sosyal Strateji Düzeyinde Halkla İlişkilerin Amacı 6
Sosyal Strateji Düzeyinde Halkla İlişkiler Uygulayıcısının Rolü: Stratejist 7
Sosyal Strateji Düzeyinde Halkla İlişkilerin İşlevleri 7
1. Ortam Taraması 7
2. Paydaş–Kamu Segmentasyonu 12
3. Konu Yönetimi 20
4. Senaryoların Üretimi 23
KAYNAKÇA 31

2. BÖLÜM: İŞLEVSEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER **35**

HALKLA İLİŞKİLER STRATEJİSİ GELİŞTİRME VE STRATEJİK İLETİŞİM PLANLARI OLUŞTURMA 35
İşlevsel Strateji Nedir? 35
İşlevsel Strateji Düzeyinde Halkla İlişkilerin Amacı 36
İŞLEVSEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER UYGULAYICI ROLÜ: YENİDEN TANIMLANMIŞ HALKLA İLİŞKİLER YÖNETİCİSİ 36
İŞLEVSEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLERİN İŞLEVLERİ 37
1. Halkla İlişkiler Stratejisi Geliştirme 37
2. Stratejik İletişim Planı Oluşturma 42
KAYNAKÇA 50

3. BÖLÜM: OPERASYONEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER 53

HALKLA İLİŞKİLERDE KAMPANYA SÜRECİ 53
Operasyonel Strateji Düzeyi Nedir? 53
OPERASYONEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLERİN AMACI 53
OPERASYONEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER UYGULAYICISININ ROLÜ: TEKNİSYEN 54
OPERASYONEL STRATEJİ DÜZEYİNDE HALKLA İLİŞKİLER KAMPANYA SÜRECİ 54
1. Konunun Tanımı 55
2. Paydaş/Kamu 56
3. Kampanya Araştırması 58
4. Durum Analizi 77
5. Kampanya Stratejisi 99
6. Değerlendirme 293
7. Bütçe 299
KAYNAKÇA 300

KAYNAKÇA

Aktan, C. C. (1997) *Değişim ve Yeni Global Yönetim*, Mess Yayınları, İstanbul.

Ansoff, H. I. (1979) *Strategic Management*, Wiley, NewYork.

Arabacı, B. İ. (2010) "Stratejik Planlamada Çevre Analizi Tekniği Olarak PEST Analizi" (F.Ü. Eğitim Fakültesi Örneği), *e-Journal of World Sciences Academy*, Vol 5(3).

Berkowitz, D. ve Turnmire, K. (1994) "Community relations and issues management: An issue orientation approach to segmenting publics", *Journal of Public Relations Research*, 6, 105–123.

Bourgeois, L. J. (1980) "Strategy and Environment: A Conceptual Integration", *Academy of Management Review*, 5(1), s. 25-39.

Cancel, A.E.; Mitrook, M.A.; Cameron, G.T (1999) "Testing the contingency theory of accommodation in public relations" *Public Relations Review*, June 1999, 31(2):171-197.

Chase, W. H. ve Crane, T. Y. (1996) 'Issue Management: Dissolving the Archaic Division between Line and Staff', L. B. Dennis (ed.), *Practical Public Affairs in an Era of Change*, University Press of America, Lanham.

Dennard, L. F. (1996) "The New Paradigm in Science and Public Administration", *Public Administration Review*, 56(5), s. 495-499.

Dewey, J. (1927) *The Public and its Problems*, Swallow, Chicago.

Dozier, D. M. ve Broom, G. M. (1993) *Evolution of the Managerial Role in Public Relations Practice*, Paper presented to the Public Relations Division of the Association for Education in Journalism and Mass Communication, Kansas City.

Dozier, D. M. (1990) "The innovation of research in public relations practice: Review of a program of studies", J. E. Grunig - L. A. Grunig (Ed.), *Public relations research annual*, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, NJ, s. 3–28.

Duhe, S. ve Sriramesh, K. (2009) "Political economy and global public relations research and practice", K. Sriramesh - D. Vercic (Ed), *The Global Public Relations Handbook* (Revised Edition), Routledge, New York, s. 22 – 46.

Ebrahimi, B. P. (2000) "Environmental complexity, importance, variability and scanning behavior of Hong Kong executives", *International Business Review*, vol 9, s.253–270

Erendağ Sümer, F. (2011) "Örgüt - Ortam İlişkisi Bağlamında Stratejik Halkla İlişkiler", Karakaya Şatır, Çiğdem (Ed.), *Halkla İlişkilerden Stratejik Halkla İlişkilere*, Nobel Yayınları, İstanbul, s. 61-79.

Fahey, L. ve Randall, R. M. (1998) *Learning from the future,* John Wiley & Sons, New York.

Georgantzas, N. C. ve Acar, W. (1995) *Scenario-driven planning: Learning to manage strategic uncertainty,* Westport, CT: Quorum.

Grunig, J. E. ve Hunt, T. (1984) *Managing Public Relations*, New York: Holt.

Grunig, J. E. ve Repper, F. C. (2005) "Stratejik Yönetim, Kamular ve Gündemler", Grunig, James E. (Ed), çev. Elif Özsayar, *Halkla İlişkilerde ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*, Rota Yayınları, İstanbul, s. 131-173.

Grunig, J. E. (1989) "Sierra Club study shows who become activists", *Public Relations Review*, 15, 3-23.

Grunig, J. E. (1997) "A situational theory of publics: Conceptual history, recent challenges and new research", D. Moss, T. MacManus, - D. Vercic (Eds.), *Public relations research: An International Perspective*, International Thomson Business Press, London, s. 3-46.

Grunig, J. E. (2006) "Furnishing the Edifice: Ongoing Research on Public Relations As a Strategic Management Function", *Journal of Public Relations Research*, 18(2), s. 151–176.

Hallahan, K. (2000) "Inactive Publics: The Forgotten Publics in Public Relations", *Public Relations Review,* 26(4).

Hardjono, T. ve Klein, P. (2004) "Introduction on the European Corporate Sustainability Framework (ECSF)", *Journal of Business Ethics***,** 55(2) s.99-113.

Heath, R. L. (1997) *Strategic Issues Management: Organizations and Public Policy Challenge*, Thousand Oaks, Sage, California.

Holtzhausen, D. ve Voto, R. (2002) "Resistance From The Margins: The Postmodern Public Relations Practitioner as Organizational Activist", *Journal of Public Relations Research*, Vol. 14, No. 1, s 57-84.

Hong H., Park H., Lee Y., ve Park J. (2012) "Public Segmentation and Government–Public Relationship Building: A Cluster Analysis of Publics in the United States and 19 European Countries", *Journal of Public Relations Research* 24, 1, s. 37-68

Hung C F (2003) Relationship building, activism, and conflict resolution: A case study on the termination of licensed prostitution in Taipei City, Asian Journal of Communication, 13, 21–49.

Johnson, J. (1983) "Issues management—What are the issues?", *Business Quarterly*, 48(3), s. 22–31.

Karakaya Şatır, Ç. (2011) "Sosyal (Enterprise) Düzey Bir Stratejinin Gerekçeleri Ve Halkla İlişkilerin Stratejik Halkla lişkilere Dönüşümü", Karakaya Şatır, Çiğdem (Ed.), *Hakla İlişkilerden Stratejik Halkla ilişkilere*, Nobel Yayınları, İstanbul, s. 37-57.

Kılıç, M. ve Erkan, V. (2006) "Stratejik Planlama ve Dengeli Performans Yönetimi Yaklaşımları Bir Arada Olabilir mi?", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, s. 77-93.

Kim J., Ni L., ve Sha B. (2008) "Breaking Down The Stakeholder Environment:Explicating Approaches To The Segmentation Of Publics For Public Relations Research", *J&MC quarterly,* Vol 85, No 4, s. 751-768.

Kim S., Park J., ve Wertzc E. K. (2010) "Expectation gaps between stakeholders and web-based corporate public relations efforts: Focusing on Fortune 500 corporate web sites", *Public Relations Review*, 36, s.215–221.

Lauzen, M. (1995) "Toward a model of environmental scanning", *Journal of Public Relations Research*, 7, s. 187–203.

Milliken, F. (1990) "Perceiving and interpreting environmental change: an examination of college administrators' interpretation of changing demography", *Academy of Management Journal*, 33, s.42–63.

Mitchell R. K., Agle B. R., ve Wood D. J. (1997) "Toward a Theory of Stakeholde Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts", *Academy of Management Review*, Vol 22 (4), s.853-886.

Morden, T. (1993) *Business Strategy and Planning: Text and Cases*, Mc.Graw Hill, London.

Özen, Ş. (2007) "Yeni Kurumsal Kuram: Örgütleri Çözümlemede Yeni Ufuklar ve Yeni Sorunlar", Sargut A. ve Özen Ş. (Ed), *Örgüt Kuramları*, İmge Kitabevi, Ankara, s. 237-330.

Pearce, J .A. II ve Robinson, R. B. (1997) *Strategic management: Formulation, implementation, and control*, Irwin, Chicago.

Pfeffer, J. ve Salancik, G. R. (1978) *The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective***,** Harper and Row, New York.

Ratcliffe, J. (2000) "Scenario building: A suitable method for strategic property planning?", *Property Management*, 18 (2), s. 127- 135.

Reibnitz, U von (1988) *Scenario Techniques*, McGraw-Hill, Hamburg.

Renfro, W. L. (1993) *Issues Management in Strategic Planning,* Quorum Books, Westport.

Ringland, G. (2002) *Scenarios in business*, John Wiley & Sons, West Sussex, U.K.

Schendel, D. ve Hofer, C. (1979) *Strategic management: A new view of business policy and planning*, Little Brown, Boston.

Schwartz, P. (1991) *The art of the long view: Paths to strategic insight for yourself and your company*, Currency Doubleday, New York.

Scott, R. W. ve Meyer, J. W. (1983) *Organizational Environments: Ritual and Rationality*, Sage, CA.

Sha, B. (2006) "Cultural identity in the segmentation of publics: An emerging theory of intercultural public relations", *Journal of Public Relations Research*, 18, s. 45–65.

Steyn, B. ve Niemann, L. (2010) "Enterprise strategy: A concept that explicates corporate communication's strategic contribution at the macro-organisational level", *Journal of Communication Management*, Vol 14, Issue 2, s. 106-126.

Steyn, B. (2000) "Strategic management roles of the corporate communication function", yayınlanmamış yüksek lisans tezi, University of Pretoria, SA.

Steyn, B. (2003) "From strategy to corporate communication strategy: A conceptualization" *Journal of Communication Management***,** 8(2), s. 168-183.

Steyn, B. (2007) "Contribution of public relations to organizational strategy formulation", Toth, E. L. (Ed.), *The future of excellence in public relations and communication management. Challenges for the next generation*, Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ, s. 137-172.

Steyn, B. (2009) "The strategic role of public relations is strategic reflection: A South African research stream", *American Behavioral Scientist***,** 53(4), s. 516–532.

Steyn, B. (2011) "Halkla İlişkiler Stratejist Rolü", Karakaya Şatır, Çiğdem (Ed.), *Halkla İlişkilerden Stratejik Halkla İlişkilere*, Nobel Yayınları, Ankara, s. 119-170.

Stoffels, J. (1994) *Strategic issues management*, Sage, Thousand Oaks.

Stolz, V. (1983) "Conflict PR in the formation of public opinion", *Public Relations Quarterley*, 28(1).

Sung, M. (2004) "Toward a Model of Strategic Management of Public Relations: Scenario Building From a Public Relations Perspective", Doctor of Philosophy, Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park

Sung, M. (2007) "Toward a Model of Scenario Building From a Public Relations Perspective", Toth, E., (ed.), *The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, New Jersey, London.

Ülgen, H. ve Mirze, K. S. (2005) *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, Arıkan Yayınları, İstanbul.

Werder, K. P. (2006) "An empirical analysis of influence of perceived attributes of publics on public relations strategy use and effectiveness", *Journal of Public Relations Research*, 17, 217–266.

Wheelen, T. L. ve Hunger, D. J. (2008) *Concepts in strategic management and business policy*, Pearson Prentice Hall, New Jersey.

Zoller, H. ve Tener, M. (2010) "Corporate Proactivity as a Discursive Fiction: Managing Environmental Health Activism and Regulation", *Management Communication Quarterly*, 24(3), s. 391– 418

- Öncelikle oluşturulan stratejik iletişim planının halkla ilişkiler stratejisini yansıtıp yansıtmadığı kontrol edilir.
- İkinci olarak stratejik iletişim planında yer alan tüm aşamaların operasyonel düzeyde uygulanabilir olup olmadığı kontrol edilir.

KAYNAKÇA

Ansoff, H.I. (1977). The changing shape of the strategic problem. Paper presented at a special conference on business policy and planning research: The state of the art. Pittsburgh, May.

Benoit, William L. (1995). "Sears' repair of its auto service image: Image restoration discourse in the corporate sector." *Communication Studies*, 46 (1-2): 89-105.

Chaffee, E. E. (1985). Three Models of Strategy. *Academy of Management Review.* 19 (1):89-98.

Göksel A.B., (2010), *Stratejik halkla İlişkiler Yönetimi,* İstanbul, Nobel yayınları

Grunig, J. E., ve Huang, Y. H. (1999), "From organizational effectiveness to relationship indicators: Antecedents of relationships, public relations strategies, and relationship outcomes", J. A. Ledingham ve S. D. Bruning, (Eds.), *Relationship management: A relational approach to public relations* (ss. 23–53). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Grunig, James E. ve Repper, Fred C. (2005). "Stratejik Yönetim, Kamular ve Gündemler", Grunig, James E., (Ed) çev. Elif Özsayar, *Halkla İlişkilerde ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. İstanbul: Rota Yayınları, 131-173.

Hallahan, K., (2000) "Inactive Publics: The Forgotten Publics in Public Relations", *Public Relations Review*, 26(4).

Holtzhausen, D. ve Voto, R. (2002). "Resistance From The Margins: The Postmodern Public Relations Practitioner as Organizational Activist", *Journal of Public Relations Research*. Vol. 14, No. 1, pp. 57-84.

Hon, L.C., & Grunig, J.E. (1999, November). Guidelines for measuring relationships in public relations. Gainesville, FL: The Institute for Public Relations, Commission on Public Relations Measurement and Evaluation. Retrieved from http://www.instituteforpr. org/wp-content/uploads/Guidelines_Measuring_ Relationships.pdf

Hung, C.J, (2007), "Toward the Theory of Relationship Management in Public Relations: How to Cultivate Quality Relationships?" Toth, E., (ed.), *The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, New Jersey, London.

Karakaya-Şatır, Ç., (2011) "Sosyal(enterprise) düzey bir stratejinin gerekçeleri Ve halkla ilişkilerin stratejik halkla ilişkilere dönüşümü", Çiğdem Karakaya Şatır (Ed). *Halkla İlişkilerden Stratejik Halkla İlişkilere*, Ankara, Nobel Yayınları.

Ki, E. ve Hon, L. C., (2009), "A Measure of Relationship Cultivation Strategies" *Journal of Public Relations Research,* 21(1), 1-24.

Ledingham, J., A., Bruning, S., D., (1998), "Relationship Management and Public Relations: Dimensions of An Organization-Public Relationship", *Public Relations Review*, 24

Mintzberg, H. (1983). "The Case for Corporate Social Responsibility", *Journal of Business Strategy,* Fall; 4.

Moss, D. ve Warnaby, G. (1997). *Public relations: Principles and practice***.** International Thomson Business Pres, London.

Pearce, J .A. II ve Robinson, R. B. (1997) *Strategic management: Formulation, implementation, and control*, Irwin, Chicago.

Plowman, K.D., (2005), "Conflict, Strategic Management, and Public Relations", *Public Relations Review*, 31

Schendel, D. ve Hofer, C. (1979) *Strategic management: A new view of business policy and planning*, Little Brown, Boston

Steyn, B. (2000). CEO expectations in terms of PR roles. *Communicare*, *19*(1), 20-43.

Steyn, B. (2003). "A metaphorical applicatıon of the concept 'paradigm' to the public relations domain", Paper delivered at the Annual SACOMM conference in Durban. 23(1):54-78.

Steyn, B., (2007). "Contribution of Public Relations to Organizational Strategy formulation", Toth, E., L. (Ed)., *The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management: Challenges for the Next Generation* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Steyn, B., (2011a), "Değişen İş ve Halkla İlişkiler Paradigmaları" Çiğdem Karakaya Şatır (Ed). *Halkla İlişkilerden Stratejik Halkla İlişkilere*, Ankara, Nobel Yayınları.

Steyn, B., (2011b), "Halkla İlişkiler Stratejist Rolü", Çiğdem Karakaya Şatır (Ed). *Halkla İlişkilerden Stratejik Halkla İlişkilere*, Ankara, Nobel Yayınları.

Ülgen, H., Mirze, S., K., (2004), *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, İstanbul: Arıkan

KAYNAKÇA

Aaker, Jennifer (1997), "Dimensions of Brand Personality," *Journal of Marketing Research,* 34: 342-352.

Aktan, C. C. (1997) *Değişim ve Yeni Global Yönetim*, Mess Yayınları, İstanbul.

Alt, M. Z., Saplacan, Z. ve Veres, E. (2014) "Message Strategies in Effective Advertisement", *Marketing From Information to Decision*, Issue 7.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010) *Sosyal Bilimlerde araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı.* Sakarya Yayıncılık, İstanbul.

Arens, W. F. (2004), *Contemporary Advertising*, McGrow-Hill, Boston.

Arslanoğlu, İ. (2014). Sosyal Bilimlerde Method ve Araştırma Teknikleri. w3.gazi.edu.tr./iarslan/arastek.doc (erişim tarihi 16.11.2014).

Austin, E ve Pinkleton, B. (2006), *Strategic Public Relations Management*. Lawrence Erlbaum Association Inc, NewYork.

Babacan, M. (2005), *Reklamcılık Temel Kavramlar*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Balta-Peltekoğlu, F. (2007). *Halka İlişkiler Nedir?,* Beta Yayınları, İstanbul.

Başok, N. Ve Coşkun-Değirmen, G. (2014), *Proje Yönetimi*, Nobel, Ankara.

Başok-Yurdakul, N. ve Bat, M. (2011). "Şirketler İçin Rekabette Sanal farkındalık: Arama
Motoru Pazarlama", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı 1, 44-60.

Bergh, B. ve Katz, H. (1999). *Advertising Principles*, NTC Publishing Group, Chicago.

Bozkurt, İ. (2006), *Bütünleşik Pazarlama İletişimi*, MediaCat, İstanbul.

Burns, A. C. ve Bush, R. F. (2013). *Marketing Research*. Prentice Hall Inc., New Jersey.

Cutlip M.S.,Center A.H., ve Broom G.M.,(2006). *Effective Public Relations*, New Jersey, Pearson Education

Çakır, H. Ve Topçu, H. (2005), "Bir İletişim Dili Olarak İnternet," *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19(2), 71-96

Çakır, V. (2004) "Yeni İletişim Teknolojilerinin Reklam Üzerindeki Etkileri", *Selçuk İletişim Dergisi,* 3 (2), 168-181

Çöklü, E. (2004), *Halkla İlişkilerde Medya Yönetimi*, Set-Systems Yayıncılık, İstanbul.

Digman, L. A. (1990). *Strategic Management*, Second edition. Homewood, Illinois, BPI/Irwin.

Erdoğan, İ. (2003). *Pozitivist Metodoloji*. Erk Yayınları. Ankara.

Frazer, C. F. (1983), "Creative Strategy, Amanagement Strategy", *Journal of Advertising*, Vol 12 No, 4

Göksel A. B. ve Başok-Yurdakul, N. (2002), *Temel Halkla İlişkiler Bilgileri*, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İzmir.

Göksel, A. B. ve Güneri, B. (1993). *Reklam Kampanyaları ve Medya Planlaması,* Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İzmir.

Grunig, J. E. ve Hunt, T. (1984) *Managing Public Relations*, New York, Holt.

Gültekin, B. (2006), *Halkla İlişkilerde Etkinlik Yoluyla İmaj Oluşturulması*, Nobel, Ankara.

Güneri- Fırlar, B. (2013), *Reklamda Rekabetin Anahtarı Medya Planlama*, Nobel, Ankara.

İslamoğlu, A. H. (2002) *Bilimsel araştırma Yöntemleri*. Beta Yayınları, İstanbul.

Karasar, N. (1991). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Senem Matbaacılık, Ankara.

Kazançoğlu, İ., Üstündağlı, E. Ve Baybars, M. (2012). "Tüketicilerin Sosyal ağ Sitelerindeki reklamlara Yönelik Tutumlarının Satın Alma Davranışları Üzerine Etkisi: Facebook Örneği", *International Journal Of Economic and Administrative Studies*, 4(8), 159-182

Kılıç, M. ve Erkan, V. (2006) "Stratejik Planlama ve Dengeli Performans Yönetimi Yaklaşımları Bir Arada Olabilir mi?", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, s. 77-93.

Kıncal, R. Y. (2013) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kuruüzüm, A. (2002). *Sayısal Araştırma Yöntemleri Ders Notları*, İİBF, Antalya.

MacNamara J.R, (2006) . "PR Metrics- Research for Planning &Evaluation PR*", Corporate Communication.*

Malhotra, N. ve Birks, D. F. (2006) *Marketing Research: An Applied Approach,* Pearson Education Limited, England. ,

Odabaşı, Y. ve Oyman, M. (2005). *Pazarlama İletişimi Yönetimi*, MediaCat, İstanbul

Okay, A. ve Okay, A. (2002), *Halkla İlişkiler ve Medya*, MediaCat, İstanbul.

Okay, A. ve Okay, A. (2007), *Halkla İlişkiler, Kavram, Strateji ve Uygulamaları*, Der Yayınları, İstanbul

Özkaşıkçı, I. (2012), *Sosyal Medya Pazarla(ma)?,* Levent Print City, İstanbul.

Özkundakçı, M. (2009). *Medya Planlama.* Hayat Yayıncılık. İstanbul.

Pearce, J.A. II ve Robinson, R.B. Jr. (1997). *Strategic management: Formulation, implementation, and control*, Sixth edition, Chicago: Irwin.

Pira, A. (2004). *Etkinlik Yönetimi*, MediCat, İstanbul.

Pritchitt, J.(1998) *Halkla İlişkilerde Değerleme: Profesyonel Sorumluluk.* Çev. Ahmet Ünver. İstanbul: Rota Yayınları.

Scott D. M.(2010). *Pazarlama ve İletişimin Yeni Kuralları*, çev., Nadir Özata, Media-Cat, İstanbul.

Smith, R. (2002). *Strategic Planning for Public Relations*, Lawrence Erlbaum Association Inc. New Jersey.

Steyn, B. (2007) "Contribution of public relations to organizational strategy formulation", Toth, E. L. (Ed.), *The future of excellence in public relations and communication management. Challenges for the next generation*, Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ, s. 137-172.

Steyn, B. (2011a). "Değişen İş ve Halkla İlişkiler Paradigmaları", Karakaya Şatır, Çiğdem (Ed.), *Halkla İlişkilerden Stratejik Halkla İlişkilere*, Nobel Yayınları, Ankara, s. 119-170.

Steyn, B. (2011b). "Halkla İlişkiler Stratejist Rolü", Karakaya Şatır, Çiğdem (Ed.), *Halkla İlişkilerden Stratejik Halkla İlişkilere*, Nobel Yayınları, Ankara, s. 119-170.

Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri,* İstanbul, Epsilon yayınları

Taylor, R. E. (1999), "A six segment message strategy wheal", *Journal of advertising research*, 39 (6) 7-17.

Türkdoğan, O. (2000). *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*. Timaş Yayınları, İstanbul.

Ülgen, H., Mirze, S., K., (2005), *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, İstanbul, Arıkan

Vural, İ ve Öz, M (2007). " Bir Reklam Mecrası Olarak İnternet", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 221-240

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara, Detay Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yükselen, C. (2000). *Pazarlama Araştırmaları.* Detay Yayıncılık, Ankara.

internet.reklam.com.tr

www.sosyalmedya.co

www.dbistanbul.com.tr

www.ilksiradacikmak.com

www.ids.com.tr

www.webrazzi.com

http://www.theartsva.com

www.iabturkiye.org

internetreklamrehberi.com

2. Basım

ADIM ADIM
DIŞ TİCARET

Editör
Doç. Dr. İbrahim Halil Ekşi

Yazarlar
Prof. Dr. Hatice Doğukanlı
Doç. Dr. Beyza Gültekin
Doç. Dr. İbrahim Halil Ekşi
Yrd. Doç. Dr. Cuma Ercan
Yrd. Doç. Dr. Levent Şahin
Yrd. Doç. Dr. Yavuz Akçi
Yrd. Doç. Dr. Zekayi Kaya
Araşt. Gör. Osman Sesliokuyucu
Ertuğrul Mıhçıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1772
İktisat No.: 185
ISBN: 978-605-320-679-8
© 2. Basım, Eylül 2017

ADIM ADIM DIŞ TİCARET
Editör: Doç. Dr. İbrahim Halil Ekşi

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Ekşi, İbrahim Halil.
Adım Adım Dış Ticaret / *İbrahim Halil Ekşi*
2.Basım, XII + 220 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-679-8
1. Dış Ticaret 2. Dış Ticaretin Süreci 3. Dış Ticaretin Finansmanı 4. Dış Ticaretin Muhasebeleştirilmesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **iii**

ÖN SÖZ ..... **xi**

BÖLÜM 1: DIŞ TİCARET TEORİLERİ VE EKONOMİK ENTEGRASYONLAR **1**
Yrd. Doç. Dr. Levent Şahin - Yrd. Doç. Dr. Zekayi Kaya

1. DIŞ TİCARET TEORİLERİ 1
   1.1. Merkantilizm 2
   1.1. Mutlak Üstünlükler Teorisi 3
   1.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi 4
   1.4. Heckscher–Ohlin Modeli 4
   1.5. Yeni Dış Ticaret Teoremleri 6
2. EKONOMİK ENTEGRASYONLAR 8
   2.1. Ekonomik Entegrasyon Kavramı 9
   2.2. Dünyada Ekonomik Entegrasyonlar 9
   2.3. Amerika Kıtasındaki Başlıca Ekonomik Entegrasyonlar 12
      2.3.1. Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA) ve Latin Amerika Entegrasyon Topluluğu (LAIA) 12
      2.3.2. Güney Amerika Ortak Pazarı (*MERCOSUR*) 12
      2.3.3. Ortak Amerika Ortak Pazarı (*CACM*) 12
      2.3.4. Kanada-ABD Serbest Ticaret Anlaşması (*CUSTA*) 13
      2.3.5. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (*NAFTA*) 13
   2.4. Avrupa Kıtasındaki Başlıca Ekonomik Entegrasyonlar 13
      2.4.1. Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (*EFTA*) 13
      2.4.2. Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (Council of Economic Mutual Economic Assistance - COMECON) 14
      2.4.3. Avrupa Birliği (AB) 14
   2.5. Asya Kıtasındaki Başlıca Ekonomik Entegrasyonlar 14
      2.5.1. Güneydoğu Asya Milletleri Birliği (*ASEAN*) 14
      2.5.2. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (*APEC*) 15
   2.6. Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Ekonomik Entegrasyonlar 15
      2.6.1. Türkiye ve AB İlişkileri 15
      2.6.2. Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO) 16
      2.6.3. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) 16
KAYNAKÇA 16

BÖLÜM 2: DIŞ TİCARETTE PAZAR ARAŞTIRMALARI 19
Ertuğrul Mıhçıoğlu

1. PAZARLAMA ARAŞTIRMALARININ ÖNEMİ 19
2. PAZAR ARAŞTIRMALARI STRATEJİLERİ 20
3. DIŞ TİCARETTE PAZAR ARAŞTIRMA SÜRECİ 23
    3.1. Masa Başı Araştırması 23
    3.2. Saha/Alan Araştırması 25
    3.3. Verilerin Değerlendirilip Eylem Planına Karar Verilmesi 26
    3.4. Deneme Satışının Yapılıp Yorumların Değerlendirilmesi 27
    3.5. Devamlı Satış Stratejilerinin Geliştirilmesi 28

KAYNAKÇA 29

BÖLÜM 3: E-TİCARET & ULUSLARARASI PAZARLAMA 31
Yrd. Doç. Dr. Yavuz Akçi

GİRİŞ 32
1. E-TİCARET 33
    1.1. E-Ticaret Araçları 34
    1.2. E-Ticaretin Tarafları ve Türleri 36
    1.3. Geleneksel Ticaret ve E-Ticaretin Karşılaştırılması 37
    1.4. E-Ticaretin Yararları 38
        1.4.1. Ekonomik ve Sosyal Yaşama Etkileri 38
        1.4.2. Reklamcılığa ve Pazarlamaya Etkileri 39
        1.4.3. Müşteri Üzerine Etkileri 40
        1.4.4. Satıcı Üzerine Etkileri 41
    1.5. E-Ticarette Güvenlik 41
    1.6. E-Ticarette Hukuk 42
    1.7. E-Ticarete İlişkin Çalışmalar ve Veriler 43
2. ULUSLARARASI PAZARLAMA 47
    2.1. İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılma Nedenleri 49
    2.2. Uluslararası Pazarlama Stratejisinde Ürün Yönetimi 49
    2.3. Tüketicinin Satın Alma Davranışını Etkileyen Faktörler 51
    2.3. Uluslararası Pazarlarda Kültür 51
        2.4.1. Uluslararası Pazarlama Açısından Kültür Ögeleri 52

KAYNAKÇA 56

Bölüm 4: DIŞ TİCARETTE FİNANSMAN 61
Doç. Dr. İbrahim Halil Ekşi

1. DIŞ TİCARETİN FİNANSMANINA GENEL BİR BAKIŞ 61
2. DIŞ TİCARETİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ 62
    2.2. İhracatın Finansmanı 63
        2.2.1. Merkez Bankası ve Ticari Banka Kaynaklı Krediler 65
            2.2.1.1. İhracat Reeskont Kredisi 65
            2.2.1.2. Akreditif Kredisi 66

2.2.1.3. Prefinansman Kredisi 67
2.2.1.4. Kabul/Aval Kredisi 67
2.2.1.5. İştira ve İskonto Kredisi 68
2.2.1.6. Halk Bankası Kredileri 68
2.2.1.7. Açık İhracat Kredisi 68
2.2.1.8. Vesaik Karşılığı İhracat Kredisi 69
2.2.1.9. Diğer Gayri Nakdi Kredi Türleri 69
2.2.2. Eximbank 69
2.2.1.1. Kısa Vadeli İhracat Kredileri 70
2.1.2.2.1.1. Reeskont Kredisi 70
2.1.2.2.1.2. Sevk Öncesi İhracat Kredileri 70
2.1.2.2.1.3. İhracata Hazırlık Kredileri 71
2.1.2.2.1.4. Dış Ticaret Şirketleri İhracat Kredisi 71
2.1.2.2.1.5. KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri 72
2.1.2.2.1.6. Sevk Sonrası Reeskont Kredisi 72
2.1.2.2.1.7. İhracata Dönük Üretim Finansman Kredisi 72
2.2.2.2. Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri 73
2.2.2.2.1. İhracata Yönelik İşletme Sermayesi Kredisi 73
2.2.2.2.2. İhracata Yönelik Yatırım Kredisi 73
2.2.2.2.3. Marka Kredisi 73
2.2.2.2.4. Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Kredisi 73
2.2.2.2.5. Yurt Dışı Mağazalar Yatırım Kredisi 74
2.2.2.2.6. Özellikli İhracat Kredisi 74
2.2.2.2.7. Gemi İnşa ve İhracatı Finansman Programı 75
2.2.2.3. Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler 75
2.2.2.3.1. Turizm Kredisi 75
2.2.2.3.2. Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi 75
2.2.2.3.3. Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektubu Programı 76
2.2.2.3.4. Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Köprü Kredisi 76
2.2.2.3.5. Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi 76
2.2.2.3.6. Yurt Dışı Fuar Katılım Kredisi 76
2.2.2.4. Uluslararası Krediler 77
2.2.2.3.1. Turizm Kredisi 77
2.2.2.3.2. Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi 77
2.2.2.4.3. Yurt İçi Bankalar Alıcı Kredileri 78
2.2.2.4.4. Yurt Dışı Bankalar Alıcı Kredileri 78
2.2.2.4.5. Devlet Garantili İşlemler 78
2.2.2.4.6. Niyet Mektubu 78
2.2.2.5. İhracat Kredi Sigortası 79
2.2.2.5.1. Sigortalı İhracatın Finansmanı 79
2.2.2.5.2. Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası 79
2.2.2.5.3. Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilme Sigortası 79

2.2.3. Diğer Finansman Yöntemleri 80
2.1.3.1. Factoring 80
2.1.3.2. Forfaiting 81
2.1.3.3. Leasing 81
2.1.3.4. Satıcı Firma Kredileri 82
2.1.3.5. Karşı (Bağlı) Ticaret 82
2.1.3.6. Yurt Dışı İhracat Kredi Kurumlarından Sağlanan Krediler *(ECA-Export Credit Agency)* 84
2.3. İthalatın Finansmanı 85
2.3.1. Mal Mukabili Ödemede İthalat Kredisi 85
2.3.2. Kısa Vadeli Banka Kredileri 86
2.3.2.1. Açık Kredi 86
2.3.2.2. Borçlu Cari Hesap Şeklindeki Krediler 87
2.3.2.3. Senet Karşılığı Avans Kredileri 87
2.3.2.4. Vesaik Mukabili Ödeme Kredisi 87
2.3.3. Orta ve Uzun Vadeli Finansman Kaynakları 88
2.3.3.1. Orta Vadeli Banka Kredileri 88
2.3.3.2. Orta Vadeli Satıcı Kredileri 88
2.3.3.3. Rotatif Krediler 89
KAYNAKÇA 89

Bölüm 5: DIŞ TİCARETTE KUR RİSKİ VE YÖNETİMİ 91
Prof. Dr. Hatice Doğukanlı

1. DÖVİZ KURU RİSKİ VE DÖVİZ KURU RİSKİNE AÇIK OLMA KAVRAMLARI ... 91
1.1. Döviz Kuru Riski 91
1.2. Döviz Kuru Riskine Açık Olmak 92
2. DÖVİZ KURU RİSKİNE MARUZ KALAN ŞİRKETLER 92
2.1. Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) 92
2.2. Dış Ticaret Yapan Şirketler 93
2.3. Döviz Cinsinden Borç Alan Şirketler 94
2.4. Bankalar 94
3. KUR RİSKİNDEN KORUNMA *(HEDGİNG)* 94
3.1. Kur Riskinden Firma İçi İşlemlerle Korunmak 95
3.2. Portföy Yaklaşımı ile Riskten Korunma 97
3.3. Para Piyasası İşlemleriyle Kur Riskinden Korunma (Yabancı Para Cinsinden Borçlanma/Borç Verme) 98
3.4. Firma Dışı İşlemlerle (Türev Araçlar Kullanılarak) Riskten Korunma 98
3.4.1. Kur Riskinden Forward Sözleşme ve Opsiyon Sözleşmesi ile Korunma 100
3.4.2. Kur Riskinden Futures Sözleşmelerle Korunma 102
3.4.3. Kur Riskinden Döviz Swapları ile Korunma 104
KAYNAKÇA 105

Bölüm 6: DIŞ TİCARETTE KULLANILAN BELGELER..... 107
Ertuğrul Mıhçıoğlu

1. GENEL ÇERÇEVE 107
2. TİCARİ BELGELER (COMMERCIAL DOCUMENTS) 108
   2.1. Proforma Fatura *(Proforma Invoice)* 108
   2.2. Ticari Fatura *(Commercial Invoice)* 109
   2.3. Yerli Fatura *(Domestic Invoice)* 109
   2.4. Navlun Faturası *(Freight Invoice)* 109
   2.5. Çeki Listesi *(Weight Note)* 109
   2.6. Koli/Ambalaj Listesi *(Packing List)* 110
   2.7. İmalatçının Analiz Belgesi *(Manufacturer's Analysis Certificate)* 110
   2.8. Tasdikli Fatura *(Certified Invoice)* 110
   2.9. Gemi Ölçü Raporu *(Ullage Report)* 110
   2.10. Gözetim/ Kontrol Belgesi *(Certificate of Inspection)* 111
   2.11. Ekspertiz Raporu *(Expertise Report)* 111
   2.12. Standardizasyon Kontrol Belgesi 111
   2.13. Borsa Tescil Beyannamesi 111
3. RESMÎ BELGELER (OFFİCİALDOCUMENTS) 112
   3.1. Dolaşım Belgeleri *(Movement Certificates)* 112
      3.1.1. A.TR Dolaşım Belgesi *(A.TR Movement Certificate)* 112
      3.1.2. EUR.1 Dolaşım Belgesi *(EUR.1 Movement Certificate)* 112
      3.1.3. EUR-Med Dolaşım Belgesi *(Eur-Med Movement Certificate)* 112
   3.2. Menşe Şahadetnamesi *(Certificate of Origin)* 113
   3.3. Özel Menşe Şahadetnamesi *(FORM-A)* 113
   3.4. Konsolosluk Faturası *(Consular Invoice)* 113
   3.5. Sağlık Sertifikası *(Health Certificate)* 114
   3.6. Veteriner Sertifikası *(Veterinary Certificate)* 114
   3.7. Radyasyon Belgesi *(Radiation Certificate)* 114
   3.8. Helal Belgesi *(Halal Certificate)* 115
   3.9. Koşer Belgesi *(Kosher Certificate)* 115
   3.10. Bitki Sağlık Belgesi *(Phytosanitary Certificate)* 115
   3.11. Boykot ve Kara Liste Sertifikası *(Boycot and Black List Certificate)* 115
   3.12. A.T.A Karnesi*(ATA Carnet)* 115
4. TAŞIMA/SEVK BELGELERİ *(TRANSPORT DOCUMENTS)* 116
   4.1. Deniz Konşimentosu *(Bill of lading)* 116
   4.2. Havayolu Konşimentosu *(Airway Bill)* 116
   4.3. Demiryolu Hamule Senedi *(Railway Consignment Note)* 116
   4.4. Karayolu Taşıma Senedi *(Road Waybill/ CMR)* 117
   4.5. Taşıma Senetleri *(Waybills, Consignment Notes)* 117
   4.6. Nakliyeci Makbuzları *(Forwarder's Receipt)* 117
   4.7. FIATA Taşıma Belgeleri *(FIATA Transport Documents)* 117
   4.8. Paket Postası Makbuzu *(Parcel Post Receipt)* 118

4.9. Tır Karnesi *(Tır Carnet)* 118
5. SİGORTA BELGELERİ *(INSURANCE DOCUMENTS)* 118
5.1. Sigorta Poliçesi *(Insurance Policy)* 118
5.2. Sigorta Sertifikası *(Insurance Certificate)* 119
6. FİNANSMAN BELGELERİ *(FİNANCİAL DOCUMENTS)* 119
6.1. Poliçe *(Bill of Exchange)* 119
6.2. Rehin Senedi *(Trust Receipt)* 119
6.3. Antrepo Senedi *(Warehouse Receipt)* 119
6.4. Teslim Emri *(Delivery Order)* 120
KAYNAKÇA 120

Bölüm 7: ULUSLARARASI TESLİM ŞEKİLLERİ 121
Doç. Dr. Beyza Gültekin

1. TESLİM ŞEKİLLERİNİN KAPSAMI VE TARİHÇESİ 121
2. ULUSLARARASI TESLİM TÜRLERİ 124
2.1. Herhangi Bir Taşıma Modu için Kullanılan Teslim Şekilleri 126
2.1.1. İşletmede Teslim *(Ex Works-EXW)* 126
2.1.2. Taşıyıcıya Teslim (Free Carrier - FCA) 127
2.1.3. Varış Yerine Kadar Taşıma Ücreti Ödenmiş Olarak Teslim *(Carriage Paid To - CPT)* 128
2.1.4. Varış Yerine Kadar Sigorta, Taşıma Ücreti Ödenmiş Olarak Teslim *(Carriage and Insurance Paid To - CIP)* 128
2.1.5. Terminalde Teslim *(Delivered At Terminal - DAT)* 129
2.1.6. Yerinde Teslim *(Delivered At Place - DAP)* 129
2.1.7. Vergiler Ödenmiş Teslim *(Delivered Duty Paid -DDP)* 130
2.2. Deniz Taşımacılığında Kullanılan Teslim Şekilleri 130
2.2.1. Gemi Bordasında Teslim *(FAS)* 131
2.2.2. Güvertede Teslim *(Free on Board-FOB)* 131
2.2.3. Mal Bedeli ve Navlun Teslim *(CFR)* 131
2.2.4. Mal Bedeli Sigorta ve Navlun Teslim *(CIF)* 132
KAYNAKÇA 132

Bölüm 8: DIŞ TİCARETTE ÖDEME ŞEKİLLERİ 133
Yrd. Doç. Dr. Yavuz Akçi

1. GİRİŞ 133
2. DIŞ TİCARETTE ÖDEME İLE İLGİLİ RİSKLER 134
3. DIŞ TİCARETTE ÖDEME ŞEKİLLERİ 137
3.1. Peşin Ödeme (Cash Payment) 138
3.1. Mal Mukabili Ödeme *(Cash Against Goods)* 141
3.2. Vesaik Mukabili Ödeme (Cash Against Documents) 144
3.3. Akreditifli Ödeme (Letter of Credit/Documentary Credit) 147
3.3.1. Akreditifli Ödeme Şeklinde Taraflar 149

3.3.2. Akreditif Türleri 151
3.3.2.1. Ödeme Şekillerine Göre Akreditif Türleri 151
3.3.2.2. Özelliklerine Göre Akreditif Türleri 151
3.3.3. Akreditifli İşlemlerde İş Akışı 154
3.3.4. Akreditifli İşlemlerde Tarafların Riskleri 155
3.3.5. Kambiyo Mevzuatında Ödeme Şekilleri 157
KAYNAKLAR 162

Bölüm 9: DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ MUHASEBESİ 165
Yrd. Doç. Dr. Cuma Ercan

1. İHRACAT İŞLEMLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ 165
1.1. Doğrudan İhracat İşlemleri 165
1.1.1. Peşin İhracat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 166
1.1.2. Mal Mukabili İhracat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 169
1.1.3. Vesaik Mukabili İhracat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 170
1.1.4. Akreditifli İhracat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 172
1.1.5. Kabul Kredili İhracat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 173
1.1.6. İhracatta KDV Uygulamaları 176
1.2. İhraç Kaydıyla Satışlar (Aracılı İhracat) 177
1.2.1. İhraç Kaydıyla Satışların Muhasebeleştirilmesi 178
1.2.2. İhraç Kaydıyla Satışlarda Tecil-Terkin İşlemleri 178
2. İTHALAT İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ 181
2.1. Peşin İthalat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 181
2.2. Mal Mukabili İthalat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 186
2.3. Vesaik Mukabili İthalat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 190
2.4. Akreditifli İthalat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 192
2.5. Kabul Kredili İthalat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi 196
KAYNAKLAR 199

Bölüm 10: GÜMRÜK MEVZUATI 201
Araşt. Gör. Osman Sesliokuyucu

GİRİŞ 201
1. TÜRK GÜMRÜK MEVZUATI İLE İLGİLİ KANUNLAR 202
2. GÜMRÜK MEVZUATINDA YER ALAN KAVRAMLAR VE TANIMLARI 203
3. GÜMRÜK TARAFINDAN ONAYLANMIŞ İŞLEM VEYA KULLANIMLAR 206
3.1. Eşyanın Bir Gümrük Rejimine Tabi Tutulması 206
3.1.1. Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi 207
3.1.2. Transit Rejimi 209
3.1.3. Gümrük Antrepo Rejimi 210
3.1.4. Dâhilde İşleme Rejimi 213
3.1.5. Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi 214
3.1.6. Geçici İthalat Rejimi 215

3.1.7. Hariçte İşleme Rejimi 215
3.1.8. İhracat Rejimi 216
4. GÜMRÜKÇE ONAYLANMIŞ DİĞER İŞLEM VEYA KULLANIMLAR 217
4.1. Serbest Bölgeler 217
4.2. Yeniden İhracat, İmha ve Terk 219
KAYNAKLAR 220

yona Türkiye'nin üyeliği gerçekleşmemiştir. Türkiye Avrupa Birliği ile 1 Ocak 1996'dan itibaren gümrük birliğine katılmıştır.

2.6.2. Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO)

Ekonomik İşbirliği Örgütü(ECO) Türkiye, İran ve Pakistan arasında 21 Haziran 1964'te kurulmuş bulunan Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Örgütünün (RCD) devamı niteliğinde bir kuruluştur. 1977 tarihli İzmir Anlaşmasında yapılan değişiklikle örgütün adı da Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO) olarak değiştirilmiştir. ECO Bakanlar Konseyi'nin 28-29 Kasım 1992'de İslamabad' da yapılan olağanüstü toplantısında Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Afganistan'ın katılımının sağlanmasıyla örgütün üye sayısı 10'a yükselmiştir.

2.6.3. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)

KEİ fikri öncülüğünü Türkiye'nin yaptığı bir bölgesel ekonomik işbirliği girişimidir. KEİ Zirve Deklarasyonu 25 Haziran 1995 günü İstanbul'da düzenlenen Zirve Toplantısı'na katılan Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye ve Ukrayna'nın devlet ve hükümet başkanlarınca imzalanmıştır. Bu deklarasyon ile birlikte KEİ resmen işlerlik kazanmıştır

KAYNAKÇA

1. Akkoyunlu, S.A. (1996) "Yeni Dış Ticaret Teorileri". Ekonomik Yaklaşım. 7 (21). 71-97.
2. Ateş İ. ve Şanlı A. (2016). "The EU, APEC ve ASEAN; A Comparison In The Framework of Economic Integration", Annals of the University of Oradea Economic Science Series. Vol.25, Issue 1, 84-93.
3. Damsgård E. H (2001) "European Economic History: From Mercantilismto Maastricht and Beyond", Copenhagen: Copenhagen Business School Press,
4. Engin Öztürk, M.B. (2016) "Uluslararası Ekonomik Entegrasyonlar ve Kuruluşlar" Bursa: EKİN Basım Yayım Dağıtım

5. Gajınov, D. (2015). "Trans-Pacific Economic Integration Processes", Economic Themes, 54(1), 83-102.

6. İncekara, A. ve Savrul M. (2011). "Küreselleşme, Büyüme ve Ekonomik Entegrasyonlar: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Volume: 61, Issue: 2, 3-22.

7. Karluk, S. R. (1998) "Uluslararası Ekonomi", İstanbul: Beta Basın-Dağıtım,

8. Kılıç, R.(2002) "Absolute and Comparative Advantage: Ricardian Model", https://msu.edu/course/ec /340/Kilic/lecture3.pdf erişim tarihi: 15.12.2016

9. Kowalski, P. (2011) "Comparative Advantage and Trade Performance: Policy Implications", OECD Trade Policy Papers, No. 121, 7- 8.

10. La Haye, L.(2008) "Mercantilism. Concise Encyclopedia of Economics", http://www.econlib.org/libr ary/Enc/Mercantilism.html, erişim tarihi: 05.12.2016

11. Minard, P. (2008) "What is Market Economy? The Market Economy and the French State: Myths and Legends around Colbertism", L'Économie Politique. http://www.cairn-int.info/article-E_LECO_037_0077--the-market-economy-and-the-french-state.htm erişim tarihi: 12.12.2016

12. Oktay, N. (2005) "Dış Ticarete Giriş", Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, No 1624,

13. Sarı, A. (2005). "Bölgelerarası Ekonomik Entegrasyonlar ve Türkiye'nin Ödemeler Bilançosuna Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C.10, S.1, ss.117-130

14. Schumacher, R. (2012). "Adam Smith's Theory of Absolute Advantage and the Use of Doxography in the History of Economics". Erasmus Journalfor Philosophy and Economics,5(2), 54 -80.

15. Seyidoğlu, H. (2003) "Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama", İstanbul: Güzem Can Yayınları,

16. Suranovic, S.(2012) "Policy and Theory of International Trade" http://2012 books.l ardbucket.org/pdfs/policy-and-theory-of-international-trade.pdf erişim tarihi: 17.12.2016

17. Şahin H. (2016). Türkiye Ekonomisi. 16.b., Haziran, Bursa: Ezgi Kitabevi.

18. *The* United Kingdom Parliament. (1651). "*The Navigation Laws*", http://www.parliament.uk/ about/living-heritage/transformingsociety/ tradeindustry/ importexport/overview/navigationlaws/. London: UKParliament, Erişim tarihi: 15.12.2016

19. Yardımcı, P. (2014) "Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar". Ekim, Ankara: Detay Yayıncılık.

kazanılabilir müşteriler anlamına gelmektedir. Şirketlerin dünya pazarlarındaki pazar payları devamlı olarak iyi hizmet veren firmalardan daha iyi hizmet veren firmalara doğru yön değiştirmektedir. Bu nedenlerden dolayı devamlı satış stratejileri, değişen piyasa ve pazar şartlarına göre gerektiğinde revize edilebilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Gıkandı, D. (2015), "International Marketing Research On The Web", Http://Www.4hb.Com/0111intlmarkresrce.Html Erişim Tarihi: 07.08.2016
2. Kayıhan, Ş. Ve Eski, M. (2010) "Uluslararası Ekonomi Hukuku", Seçkin Yayınları,
3. Kıng, C. (2009)" Why İs International Market Research İs So Important?", Http://Www.Articlesbase.Com/İnternational-Business-Articles/Why-İs-İnternational-Market-Research-So-İmportant-720126. Html Erişim Tarihi: 10.08.2012
4. Koban E. Ve Keser H. (2011), Dış Ticarette Lojistik, 4.B. Ekin Kitabevi, Bursa,
5. Kozlu, C. M. (1995) "Uluslararası Pazarlama (İlkeler Ve Uygulamalar, Genişletilmiş 5.Baskı) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
6. Onur, G. (2012) "Dış pazar araştırması nasıl yapılır?", T.C Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü http://www.erzurumtso.tobb.org.tr/een/ materyaller/Editor/document/Dis_Pazar_Arastirmasi.pdf Erişim tarihi: 03.08.2016

iken, diğer bir kısmında kabul edilmemekte ve etkili olmamaktadır. Örneğin; bir reklam kampanyası için, Latin Amerika'da ''cha-cha-cha'' , Amerika için ''rock'' , Afrika için ''High life'' uygulanabilmektedir. Bu yolla evrensel normlar her ülke kültürel stillerine uyarlanabilir.

f- Kişilik ve Mesafe Duygusu: İnsanların kişiliği ırsi olduğu kadar, çevresi tarafından da biçimlenir. Toplumun değer yargılarına bağlı olarak belirli kişilik olguları bastırılır, bazıları da ortaya çıkarılır. Örneğin; bazı toplumlarda bireyler dışa dönük yetiştirilir, bazı toplumlarda da bireylerin sessiz, sakin ve soğukkanlı olmaları teşvik edilir.

Mesafe duygusu da toplumdan topluma değişmektedir. Mesafe duygusu, insanların birbirleriyle konuşurken, kendilerini rahat hissettikleri aralarındaki fiziksel mesafedir. Genellikle Güney Amerikalıların iş görüşmelerine katılanlara çok yakın oturdukları ve konuştukları ancak A.B.D.'li yöneticilerin bundan rahatsızlık duydukları ve onlar yaklaştıkça, kendilerinin geri çekildiği, bunun da her iki tarafın alınmasına sebep olduğu belirtilmektedir.

g- Yemek Yeme Alışkanlıkları: Her yörenin, her kültürün kendine özgü damak zevki bulunmaktadır. Bu nedenle yerel yemeklerin ne olduğu ve yeme alışkanlıklarının bilinmesi yiyecek pazarlamacılarına ipucu vermektedir. Örneğin; Japonya'da pirinç çok tüketilirken, kalın şehriye dışında makarna hiç tüketilmemektedir. Bu nedenle Japonya'da makarna pazarlamak isteyen bir firma pirinç özlü makarna üretmişti. Yemek yeme alışkanlıkları da değişik kültürlere göre farklılık göstermektedir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde sabah kahvaltısı, süt, mısır gevreği, domuz eti, tost ekmeği ve tereyağından oluşurken, Türkiye'de zeytinsiz ve beyaz peynirsiz kahvaltı düşünülemez.

KAYNAKÇA

Akat Ö. (2004) "Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi", Ekin kitapevi, Bursa.

Akgöz, S. S. (2009). *E- Dış Ticaret İşlemleri*, Beta yayınları.

Aksoy, R. (2012). "Bir pazarlama değeri olarak güven ve tüketicilerin elektronik pazarlara yönelik güven tutumları." *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 2(4): 79-90.

Altınışık, U. (2003). *Elektronik sözleşmeler*, Seçkin.

Arslan, M. ve Pirtini, S. (2000). ''Uluslararası Pazarlamada Tüketici Davranışını Etkileyen Faktörlerden Kültür ve Önemi'', Pazarlama Dünyası Dergisi, Kasım-Aralık 2000: 36–41.

Aydemir, M. ve Demirci, K. (2006), "İşletmelerin Küreselleşme Stratejileri ve Kobi Örnekleminde Bir Uygulama", Ankara, Gazi Kitabevi.

Aydın, S. ve Derer, E. (2015). "E-Ticarette Güven Unsurunun Müşterilerin Satın Alma Davranışlarına Olan Etkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma." *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year* 1(21).

Canpolat, Ö. (2001). *E-ticaret ve Türkiye'deki gelişmeler*, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.

Çabuk, S., ve Yağcı, M. İ. (2003). *Pazarlamaya çağdaş yaklaşım*. Nobel Kitabevi.

Çak, M. (2002). *Dünyada ve Türkiye'de elektronik ticaret ve vergilendirilmesi*, İstanbul Ticaret Odası.

Çatı, K. (2000). '"Küreselleşen Dünyada Uluslararası Pazarlama Açısından Kültür", Pazarlama Dünyası Dergisi, Ocak-Şubat 2000: 42–46.

Diker, A. ve A. Varol (2013). "E-Ticaret ve Güvenlik". *1st International Symposium on Digital Forensics and Security*, Elazığ, Turkey.

Doğan, Ö.İ, Marangoz M. ve TopoyanM. (2003) "İşletmelerin İç ve Dış Pazarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler Ve Bir Uygulama", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:5, Sayı:2.

Erbaşlar, G. ve Ş. Dokur (2008). "Elektronik Ticaret." *Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*.

Ersoy, Z. (2000). "Elektronik ticaretin ekonomik ve sosyal etkileri." *Görüş Dergisi* 42: 29-42.

Eteş, I. (2002). "E-Ticaret'in Geleceği ve Ülkemiz Dış Ticaretine Yansımaları." *IGEME'den Bakış Dergisi*(22): 45.

Gündüz, M. ve P. Aslan (2009). *Yurtdışına e-ticaret:(B2C e-ihracat)*, İGEME.

İslamoğlu, A. H., ve Altunışık, R. (2010). Tüketici Davranışları, Beta Basım AŞ.

Işık, N. ve G. Delice (2007). "Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin İhracat Sorunları ve E-Ticaret Uygulamaları." *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*: 14.

İşler, D. B. (2008). "Rekabetçi Avantaj Yaratma Çerçevesinde Kobi'lerde E-Ticaret ve E-Ticaretin Stratejik Kullanımı." *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 13(3).

İyiler, Z. (2009). "Elektronik Ticaret ve Pazarlama." *TC Başbakanlık, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.*

Karafakioğlu, M. (2005). Pazarlama İlkeleri (Principles of Marketing).*Literatür Yayınları, İstanbul.*

Kartal B. ve Ay C. (2004) "Globalizasyonun Çokuluslu İşletmelerin Pazarlama ve Yönetimine Etkisi", Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi, cilt:11, Sayı:2, Manisa.

Kahya, B., vd. (2007). "Türkiye'nin En Büyük 500 İşletmesinde E-Ticaret Üzerine Bir Alan Araştırması." *İndirilme Tarihi* 17: 2011.

Kalaycı, C. (2008). "Elektronik Ticaret Ve Kobi'lere Etkileri." *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*(1).

Kazımlar, E. (1998). "Dış Pazar Araştırmasında Kültürel Faktörlerin Etkileri Üzerinde Bir Uygulama" , Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir

Kayabaşı, A. (2010). "Elektronik (online) Alişverişte Lojistik Faaliyetlere Yönelik Müşteri Şikayetlerinin Analizi ve Bir Alan Araştırması." *İşletme Araştırmaları Dergisi*(2): 21-42.

Kırçıova, İ. (1999). İnternette Pazarlama, İstanbul: Beta Yayınları.

Kırçova, İ. (2006). *Küçük ve orta ölçekli işletmelerde elektronik tedarik sistemleri ve avantajları*, İstanbul Ticaret Odası.

Koç, E. (2013). Tüketici davranışı ve pazarlama stratejileri: global ve yerel yaklaşım: pazarlama ve tüketici davranışı kavramlarının İngilizceleriyle. Seçkin Yayıncılık.

Kozlu, C. (2003),"Uluslararası Pazarlama İlkeler ve Uygulamalar", İstanbul, Kültür Yayınları

Mucuk, İ. (2002). Temel Pazarlama Bilgileri. *İstanbul: Türkmen Kitapevi.*

Odabaşı, Y., ve Barış, G. (2003). Tüketici Davranışı, İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri AŞ.

Özbay, A. ve J. Devrim (2000). "e-Ticaret rehberi." *Hayat Yayınları* 107.

Özbay, S. ve S. Akyazı (2004). *Elektronik ticaret: e-ticaret*. Detay Yayıncılık.

Özcan, M. (2000),"Uluslararası Pazarlama", İstanbul, Türkmen Kitabevi

Şahin, T. (2010). *Elektronik Ticaretin Yeni Yüzü: E-Çarşı ve Vergi Denetimi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şen Demir, Ş. ve Kozak, M. (2013) Tüketici Davranışları, Detay Yayıncılık, Ankara.

Tan, A., vd. (2004). "Kahramanmaraş İlindeki İşletmelerin Pazarlama Faaliyetlerinde İnternet'i Kullanma Eğilimleri." *KSÜ. Fen ve Mühendislik Dergisi, 7 (2)*: 83-89.

Traver, C. G. ve K. C. Laudon (2012). *E-commerce: business, technology, society*, Pearson Higher Ed.

http://www.rgsyazilim.com/mobil-ile-e-ticaret/ erişim: 11.12.2016

http://eticaretmag.com/mobilden-en-cok-online-alisveris-yapilan-3-ulke-turkiye/ erişim: 17.12.2016

http://eticaretmag.com/en-buyuk-10-e-ticaret-pazari-infografik/ erişim: 01.12.2016

http://www.webmasto.com/dunyanin-en-buyuk-10-e-ticaret-sirketi-infografik erişim: 19.12.2016

http://www.gorkemunel.com/e-ticaret-verileri-2016/ erişim: 11.12.2016

labilen taksitler ile ödeme yapabilir. Özellikle yabancı ülkelerden alınan makine -teçhizat için bu sistem satıcı firma tarafından teklif edilir ve genellikle araya satıcı firmanın bankası girmektedir. Banka gerekli finansmanı yaparak alıcı firmaya kredi açmış olmaktadır.

2.3.3.3. Rotatif Krediler

Rotatif krediler, diğer orta vadeli kredilerden farklı olarak, kredi limitinin aşılmaması koşulu ile periyodik borçlanmalara ve geri ödemelere olanak sağlayan firma için esnek sayılabilecek bir kredi türüdür. Kredi kullanan firma, kredi ile ilgili ödemede bulundukça tekrar ilk belirlenen kredi limitini kullanmaya hak kazanmaktadır. Rotatif krediler genellikle kredibilitesi yüksek firmalara açıldığından, çoğunlukla maddi teminat alınmadan, açık kredi şeklinde çalışılır. Orta vadeli kredilerdeki ödeme sürelerine göre daha kısa sürelerde ödemelerin yapıldığı rotatif kredilerde süre bitimine kadar anapara ödemesi zorunlu değildir.

KAYNAKÇA

1. Acar, O. (2009).“Türkiye’de Dış Ticaret ve Dış Ticaretin Finansmanı: Durum Değerlendirmesi”, Erişim Tarihi: 15.12.2016. http://www.tepav.org. tr/upload/files/1271243520r1334.Dis_Ticaretin_Finansmani_Raporu.pdf,
2. Aktürk,A. ve Şenol, H. (2010). “KOBİ’ler Açısından İhracat Teşviklerinin Önemi Ve Etkinliğinin Arttırılmasına Yönelik Öneriler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C.15, S.2 s.375-391.
3. BDDK Aylık Bülten, Erişim Tarihi: 10.12.2016http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#
4. Çondur, F.,Evlimoğlu, U. ve Bozdağlıoğlu, Y. (2008). “Finansal Yenilikler Kapsamında Leasingin KOBİ’lerde Kullanımına İlişkin Bir Araştırma”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt:4, Yıl:4, Sayı:2.
5. Güneş, R. ve Uğur, A. (2007). “KOBİ’lerin İhracat Finansmanında Eximbank Kredileri: Malatya İlinde Bir Araştırma”, SDU İİBF Dergisi, 12-2, s.21-40.
6. Kaya, F. (2015).*“Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi”,* Beta Yayınevi, Ankara
7. Onursal, E.“Dış Ticaretin Finansmanı”, Erişim Tarihi: 10.12.2016 http://www.tml.web.tr/download/Dis-Ticaretin-Finansmani.pdf

8. Özdemir, Ş. ve Karaca, Y. (2007). "KOBİ'ler İçin Dış Ticaret Yöntemleri Ve İhracat Problemleri: Afyon İli Doğal Taş Sektöründe Bir Araştırma", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt 8, Sayı 1.

9. Özdemir, Z.(2005). "Dış Ticaret Finansman Tekniklerinden Faktoring ve Forfaiting İşlemleri", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 10/ 2, s. 194-224.

10. Öztürk, S.,Sözdemir, A. ve Koçbulut, Ö. (2007). "Türk Eximbank Programlarının Türkiye İhracatına Etkileri ve AB/DTÖ'ye Uygunluğu", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi,* 12-2, s.179-197.

11. Sakarya, Ş. (2009)."İhracat Yapan İşletmelerin Finansman Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması", *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* 42, s.117-134.

12. Seymen, D., "Dış Ticaretin Finansmanı", Erişim Tarihi: 20.12.2016http:// debis. deu.edu.tr/userweb/dilek.seymen/dosyalar/Dis%20Ticaretin%20 Finansmani.pdf

13. Seymen, D. A. (1995). "Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde İhracat Kredileri ve Eximbank'ın İhracatın Gelişimindeki Rolü", *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi,* Cilt:10, Sayı:1, s.195-219.

14. Temizel, F. (2012)."Dış Ticaretin Finansmanı Ve Teşviki" adlı kitapta "İhracatın Finansmanında Merkez Bankası ve Ticari Banka Kredileri-I ve II", (Editör: Çetin POLAT), Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2514.

15. Tomanbay, M. (2014). "*Uluslararası Ticaret Ve Finansmanı",* Gazi Kitabevi, Ankara.

16. www.eximbank.gov.tr

Fransız şirketi Euro ile borçlanmış olsa da ABD'de faaliyet gösterdiği için Dolara ihtiyaç duymaktadır. Benzer şekilde ABD şirketi Dolar ile borçlanmış olmasına rağmen Fransa'da faaliyet gösterdiği için Euro'ya ihtiyaç duymaktadır.

İki firma borçlarını, faizleriyle birlikte el değiştirmek üzere bir swap anlaşması yapmışlardır. Buna göre vade başında, Fransız firması, ABD firmasına 1.000.000 Euro gönderecek ve karşılığında 1.050.000 Dolar alacaktır.

ABD firması Fransız firmasının borcunu kullandığı için bu borcun faizini (LIBOR+%0,5) de ödemek zorundadır. Fransız firması da ABD firmasının borcunu kullandığı için $ borcunun faizini (%5) ödemek zorunda olacaktır**.**

Dönem sonunda paralar bir kez daha el değiştirerek swap sözleşmesi sona erdirilecektir. Böylece döviz kuru riski tamamen ortadan kaldırılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

1) Kurt Gümüş, G. (2012) "Döviz Kuru Dalgalanmaları için Riske Açık Değerin (Exposure) Ölçülmesi", Uluslararası Finansal Yönetim-I adlı kitapta 10. Bölüm, Editör: Doğukanlı H., Nobel Yayınevi

2) Doğukanlı, H. (2012) "Uluslararası Finans", 3. Baskı, Karahan Kitabevi

3) BİST; VİOP Özet Bilgiler Dokümanı

4) Adler N. ve Dumas B. (1984); "ExposuretoC urrency Risk: Definition and Management", Journal of Financial Management 19, No:2, s.41-50.

6.4. Teslim Emri *(Delivery Order)*

Bankanın antrepolarda bulunan mallar ile ilgili olarak, ithalatçının kendisine ödeme yapmasından sonra, antrepo görevlileri için hazırlamış olduğu bir talimattır. Bu evrak ile antrepoya giden ithalatçı firma, malların tümünü ya da bir kısmını alabilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Koban E. Ve Keser, H. (2011), Dış Ticarette Lojistik, 4.B. Ekin Kitabevi, Bursa
2. Kayıhan, Ş. ve Eski, M. (2010) "Uluslararası Ekonomi Hukuku", Seçkin Yayınları,

2.2.4. Mal Bedeli Sigorta ve Navlun Teslim *(CIF)*

Mal Bedeli Sigorta ve Navlun Teslim (CIF) yönteminde satıcı firma, malları ihracat yapılan ülkede deniz taşıtının güvertesinde teslim eder. Mallar güverteye yüklendikten sonra kayıp ve hasara ilişkin risk satıcıdan alıcıya geçer. Bu nedenle, CIF teslim şeklinde satıcı taşıma sırasında malları olası hasar ve kayba karşı, alıcı lehtar olmak üzere sigorta yaptırır. Satıcı, malları varış limanına ulaştırmak üzere taşıma ücretini karşılamaktadır.

Satıcı, ihracat ile ilgili gümrük işlemleri ve vergilerine ilişkin maliyetleri karşılamakta iken, ithalata ilişkin gümrük işlemleri ve vergiler alıcının sorumluluğundadır.

CIF teslim şekli, CFR teslim şekline benzer biçimde, satıcı belirlenen varış limanına kadar olan yükleme, boşaltma ve iskele masraflarını da dâhil olmak üzere taşıma maliyetini karşılamaktadır. Ancak CIF, CFR'den satıcının sigorta masraflarını karşılaması bağlamında farklılaşmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Cavusgil, S. T., Knight, G., Riesenberger, J. R., Rammal, H. G., &Rose, E. L. (2014) "International Business", Global Edition, PearsonLondon, UK.
2. ICCWBO Web sitesi,<<http://www.iccwbo.org/products-and-services/trade-facilitation/incoterms-2010/>>erişim tarihi: 15 Aralık 2016
3. ICCWBO Web sitesi, Teslim Şekillerinin Tarihsel Gelişimi, (2016). <<http://www.iccwbo.org/products-and-services/trade-facilitation/incoterms-2010/history-of-the-incoterms-rules/>> erişim tarihi: 15 Aralık 2016
4. Investopedia Web Sayfası, <<http://www.investopedia.com/terms/e/exw.asp>> erişim tarihi: 30.12.2016
5. Karafakıoğlu, M. (2015) "Uluslararası Pazarlama Yönetimi Teori, Uygulama ve Örnek Olaylar", 9. Baskı, Beta, İstanbul.
6. Ramberg, J. (2011) "ICC Guide toIncoterms 2010, Understanding and Practical Use", International Chamber of Commerce, Paris, Fransa.
7. UNCITRAL Web sitesi, 2016, UNCITRAL tarafından onaylanan diğer örgütlerin metinleri <<http://www.uncitral.org/uncitral/en/other_organizations_texts. html>> erişim tarihi: 18 Aralık 2016

pf	pro forma	Proforma
pd	Paid	Ödenmiş
p/a	perannum	Yıllık
r/a.(R.A.)	Refertoacceptor	Muhataba müracaat
r/d	Refertodrawer	Keşideciye müracaat
r/e	Refertoendorser	Cirantaya müracaat
rp	return of post	İadeli posta
SB	shortbill	Kısa vadeli senet
LB	longbill	Uzun vadeli senet
SD	sightdraft	Görüldüğünde ödenecek poliçe
SDBL	sightdraftwithbill of lading	Konşimento eklenmiş görüldüğünde ödenecek poliçe
SDDP	sightdraftdocumentsagainstpayment	Vesaik mukabili görüldüğünde ödenecek poliçe
s.p.	Supra protest	Senedi protesto ettikten sonra kabul etme, protestolu senet
tb	trialbalance	Mizan
TMO	telegrafhmoneyorder	Telgraf ile para emri
wb	Waybill	Taşıma senedi
WR	warehousereceipt	Antrepo makbuzu
ww	warehousewarrant	Antrepo makbuzu
w/m	withoutmargin	Marjsız
xin	withoutinterest	Faizsiz
chq.	Cheque	Çek
C.A.D.	cashagainstdocuments	Vesaik mukabili ödeme
C.A.G.	cashagainstgoods	Mal mukabili ödeme

KAYNAKLAR

Bedestenci, Ç. Ve Canıtez, M. (2010) "Dış Ticaret: İşlemler Ve Uygulamalar", 7.B., Gazi Kitabevi, Ankara.

Güney, A. (2010) "Banka İşlemleri", Beta Yayınları, 4.B., İstanbul.

Gürsoy, Y. (2010) "Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi", Ekin Yayınevi, 6.B., Bursa.

İgeme (2006) "100 Soruda Dış Ticaret", İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara.

Kaya F. (2009) "Dış Ticaret Ve Finansmanı", Beta Yayınları, 1.B., İstanbul.

Kemer O.B. (2009) "İş Dünyası İçin Pratik Dış Ticaret İşlemleri", Alfa Aktüel Yayınları, 1.Baskı, Bursa.

Köksal, T. Ve Bora, Ö. (2009) "Dış Ticaret Rehberi", Adalet Yayınevi, 1.B., Ankara.

Özalp, A. (2009) "Ucp 600'ün Kullanımı Ve Akreditif", 3.B., Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Sanver, E. (2010) "Dış Ticaret İşlemleri", Bursa Smmm Odası Yayınları, Bursa.

T.P.K.K.H. (Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun) 32.Sayılı Karara İlişkin Tebliğ. 28.02.2008

Yıldırır, H. (2000) "Uluslararası Ödemelerde Tarafların Karşılaştıkları Riskler ve Kur Riskinin Önemi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

http://altinelali.weebly.com/d305351-ticoumldeme-350ekilleri.html erişim tarihi: 18.12.2016

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/MevzuatSerisi/Mevzuat10/007_K%C4%B1s%C4%B1m_2_bolum_3_odeme_sekilleri_Muhasebesi.pdf erişim tarihi: 15.12.2016

http://www.akreditif.biz.tr/d%C4%B1%C5%9F-ticarette-kullan%C4%B1lan-%C3%B6deme-y%C3%B6ntemleri.html erişim tarihi : 21.12.2016

http://www.anadolubank.com.tr/tr/ticari-dis-ticaret-ithalat?p=3_52_154&e=52 erişim tarihi: 18.12.2016

http://www.disticaret.biz.tr/2015/07/pesin-odeme-nedir-nasil-isler.html erişim tarihi: 18.12.2016

http://www.moment-expo.com/kuresel-belirsizlik-caginda-risk-zekanizi-gelistirin erişim tarihi: 21.12.2016

http://www.tuik.gov.tr erişim tarihi: 16.12.2016

259. Verilen Sipariş Avansları		253.Makina Tesis ve Cihazlar
105.000.-	122.139.- ⟶	122.139.-
3.150.-		
6.489.-		
1.000.-		
500.-		
6.000.-		

122.139.-		

KAYNAKLAR

Akdoğan, N. ve Sevilengül, O. (1996) "Tek Düzen Muhasebe Sistemi", ASMMO Yayınları, Ankara.

Ataman, Ü. ve Sümer, H. (2000) "Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi", 7. Baskı, Ozan Yayınları, İstanbul.

Başar A. B. (Ed.) (2013) "Dış Ticaret İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi", T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2957, Eskişehir.

Bekçi, İ. ve Akçi, Y. (2012) "Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi", EKŞİ, İ.H. (Ed.), A'dan Z'ye Dış Ticaret İşlemleri Uygulamaları içinde (s.143-209), Nobel Yayıncılık, Ankara.

Bilginer, M. (2010). "Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi", BEDESTENCİ H.Ç.,Canıtez, M. (Eds.), Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalariçin de(s.301-340), 7. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

Gürsoy, Y. (2008). "Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi", 4. Baskı, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa.

Gürsoy, Y. (2011). "İthalat ve İhracat Muhasebe Uygulamaları", Ordu SMMM Odası YayınlarıBilgi Bankası Cep Kitapları, Arman Ofset, Samsun.

Kaya, F. (2011). "Dış Ticaret ve Finansmanı", Beta Yayıncılık, İstanbul.

Kaya, F. (2010). "Dış Ticaret ve Muhasebe Uygulamaları", Detay Yayıncılık, Ankara.

getirilebilecek istisnalar ve bu süreye ilişkin değişiklikler, özet beyandan vazgeçilebilmesine dair şartlar, Türkiye Gümrük Bölgesinden çıkan eşyanın gümrük beyannamesi veya özet beyana tabi olmadığı durum ve şartlar; özel durumlar ile belirli eşya trafiği, taşıma şekli ve yükümlü türleri ile özel güvenlik düzenlemelerinin öngörüldüğü uluslararası anlaşmalar dikkate alınarak yönetmelik ile düzenlenir.

KAYNAKLAR

Canıtez, M. Gümrük Mevzuatı. Tc Anadolu Üniversitesi, Yayın, (2624), 1.

Gümrük Mevzuatı, Https://Goo.Gl/Vbpd8b, Erişim Tarihi: 05.01.2017

Sayılgan, G., Ve Şenol, C. (2010). Dahilde İşleme Rejimi ve Türk İşletmelerinin İhracatı Üzerine Etkileri. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (35), 37-53.

FİLMLERLE YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Adem İşcan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1685
Eğitim NO.: 323
ISBN : 978-605-320-592-0
© 1. Basım, Ocak 2017

FİLMLERLE YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
Adem İşcan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Karaz -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Özgem Matbaacılık Kağıtçılık Kırtasiye İnşaat Gıda ve Otomotiv Ti. Ltd. Şti. Sertifika No.: 19478
Zübeyde Hanım Mahallesi 1. Cadde Alibey İşhanı No.: 99/11 / Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

İşcan, Adem.
Filmlerle Yabancılara Türkçe Öğretimi / *Adem İşcan*
1. Basım, VIII + 126 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-592-0
1. Film 2. Öğretim 3. Yabancılara Türkçe Öğretimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... İİİ

İÇİNDEKİLER V

1. YABANCI DİL ÖĞRETİMİ 1

2. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE FİLMLERİN KULLANILMASI 3

2.1. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE FİLMLERİN FARKLI ÖĞRETİM ALANLARINDA KULLANIMI 6

2.1.1 Sözel Becerilerin (Konuşma) Öğretimi 6

Konuşma etkinlikleri 9

a) İzleme öncesi etkinlikler 9

b) İzleme etkinlikleri 10

c) İzleme sonrası etkinlikler 11

2.1.2. Dinleme Öğretimi 12

Dinleme etkinlikleri 14

Görüntü açık/ses kapalı 14

Gözle ve yaz 14

Sahnenin metnini yazdırma 14

İzle ve gözle 14

2.1.3. Yazma Öğretimi 15

İzleme öncesi etkinlikler 17

İzleme etkinlikleri 17

İzleme sonrası etkinlikler 18

2.1.4. Okuma Öğretimi 18

Okuma etkinlikleri 20

2.1.5 Dil Bilgisi Öğretimi 21

Dil bilgisi etkinlikleri 22

2.1.6. Kelime Öğretimi 23

Kelime öğretimi etkinlikleri 28

Görsel ayrıntılar ve mekân ile ilgili etkinlikler 28

Karakter analizi ile ilgili etkinlikler 29

2.1.7. Kültür Öğretimi 31

Kültür öğretimi etkinlikleri 35

2.2. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE FİLMLERİN KULLANIMINDA GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN HUSUSLAR 38

2.2.1 Filmlerin Seçimi 39

2.2.2. Film Kullanımıyla İlgili Yaklaşımlar....40
a) Filmin tamamının kullanımı (Bütün film yaklaşımı)....40
b) Filmin bir kısmının kullanımı (kısa parça/sahne yaklaşımı)....41
2.2.3. Filmleri Kullanmanın Zorlukları....41

3. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ....43

4. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE FİLMLER....49
4.1. KONUYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR....49
4.2. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE FİLMLERİN ÖNEMİ....52
4.3. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE FİLMLERİN SEÇİMİ....54

5. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK TÜRK FİLMİ ÖRNEKLERİ....57
HABABAM SINIFI (1975)....58
BABAM VE OĞLUM (2005)....59
GÜLEN GÖZLER (1977)....60
MUCİZE (2014)....62
DİRİLİŞ ERTUĞRUL (2014-?) (DİZİ)....64
SEKSENLER (2012-?) (DİZİ)....65
SELVİ BOYLUM AL YAZMALIM (1977)....66
FETİH 1453 (2012)....67
DEDEMİN İNSANLARI (2011)....68
GÖNÜL YARASI (2005)....69
UÇURTMAYI VURMASINLAR (1989)....70
EŞKIYA (1996)....71
CANIM KARDEŞİM (1973)....74
ZÜĞÜRT AĞA (1985)....76
TATİL KİTABI (2008)....77
KELEBEĞİN RÜYASI (2013)....78
ÇİÇEK ABBAS (1982)....79
BEKÇİLER KRALI (1979)....80
DÜĞÜN DERNEK (2013)....81
NEŞELİ GÜNLER (1978)....82
BEYAZ MELEK (2007)....84
ÇÖPÇÜLER KRALI (1977)....85
VİZONTELE (2001)....86
BEYNELMİLEL (2006)....87
VEDA (2010)....88
120 (2008)....90
MAVİ BONCUK (1974)....91

ZÜBÜK (1980)....92
BİZİM AİLE (1975)....94
ÇALGI ÇENGİ (2010)....96
ÇANAKKALE YOLUN SONU (2013)....97
UZUN HİKÂYE (2012)....98
CUMHURİYET (1998)....99
EŞREFPAŞALILAR (2010)....100
MUHSİN BEY....101
NEFES: VATAN SAĞOLSUN (2009)....102
KABADAYI (2007)....103

6. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE FİLMLERLE İLGİLİ ETKİNLİK VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ....105
1. BABAM VE OĞLUM FİLMİYLE İLGİLİ ETKİNLİKLER....105
A. Dinleme Etkinliği....105
B. Konuşma Etkinliği....106
C. Okuma Etkinliği....106
D. Yazma Etkinliği....107
E. Dil bilgisi Etkinliği....107
F. Kelime Bilgisi Etkinliği....108
G. Kültür Öğretimi Etkinliği....109
Çalışma Kâğıdı Örneği....109
2. HABABAM SINIFI FİLMİYLE İLGİLİ ETKİNLİKLER....110
A. Dinleme Etkinliği....110
Çalışma Kâğıdı Örneği....110
B. Konuşma Etkinliği....111
C. Okuma Etkinliği....111
D. Yazma Etkinliği....112
E. Dil bilgisi Etkinliği....112
F. Kelime Bilgisi Etkinliği....113
Çalışma Kâğıdı....113
G. Kültür Öğretimi Etkinliği....114

7. SONUÇ....115

8. KAYNAKÇA....119

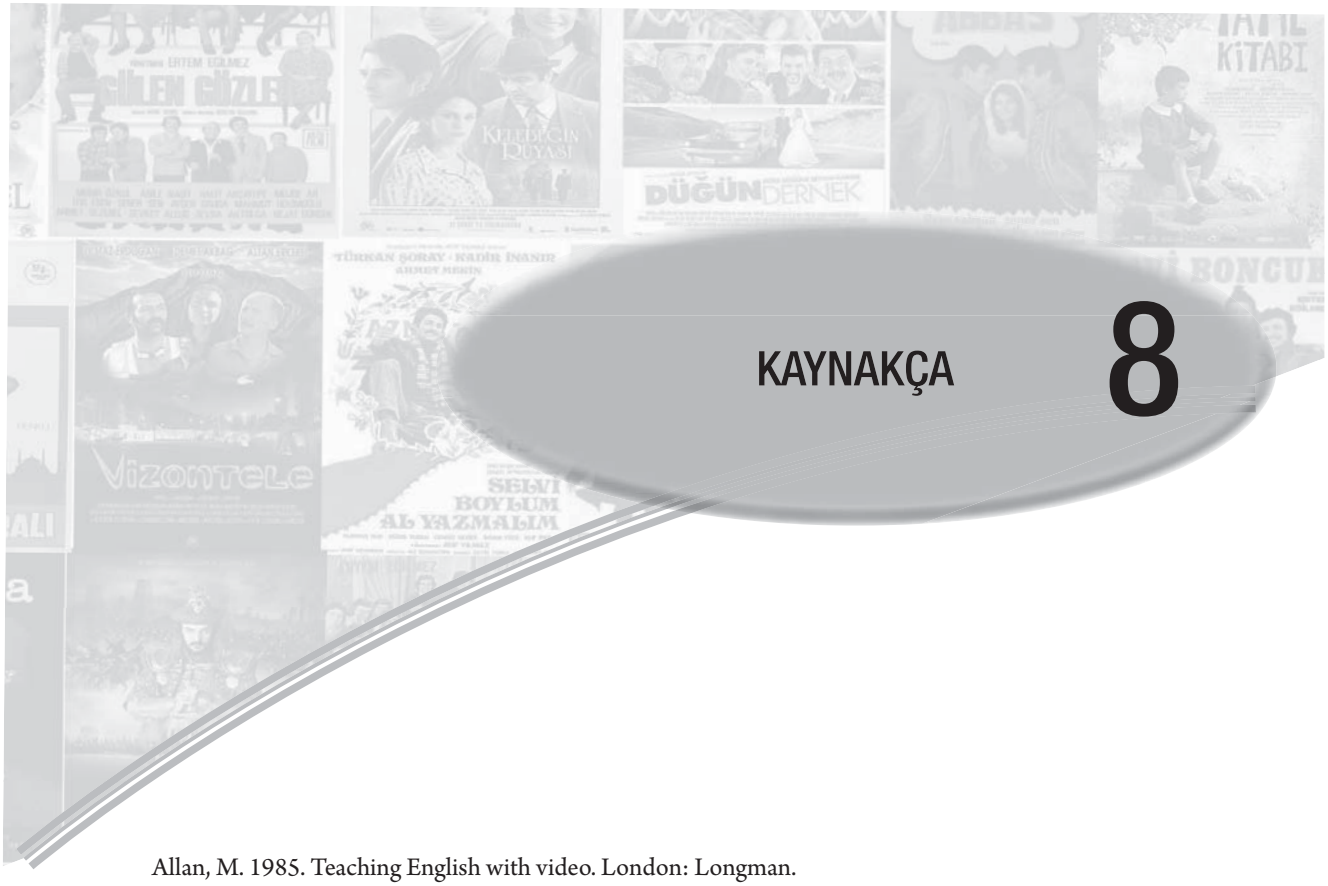

KAYNAKÇA 8

Allan, M. 1985. Teaching English with video. London: Longman.

Andrade, M. E. A. D. (2006). Improving How Listening Skills are Taught in the EFL Classroom: Guidelines to Producing Better Speakers of the English Language.

Andrew, Martin (2006) Speaking about film and learning about speaking: teaching speaking through film study.TESOLANZ Journal, 14. pp. 16-31. ISSN 1172-9694.

Arslan, M. ve Adem, E. (2010) "Yabancılara Türkçe Öğretiminde Görsel ve İşitsel Araçların Etkin Kullanımı", Dil Dergisi, 147, ss. 63-86.

Aytan, Necmi ve Tunçel, Hayrettin (2015). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Çizgi Film Kullanımı. International Journal of Languages' Education and Teaching, 3 (2), 235-246.

Baddock, B. (1996). Using films in the English class. Hemel Hempstead: Phoenix ELT.

Balatova, I. (1994). Impact of video on the comprehension skills of core French students. Canadian Modern Language Review, 50(3), 5-531.

Baratta, A., & Jones, S. (2008). Using film to introduce and develop academic writing skills among UK undergraduate students. Journal of Educational Enquiry, 8(2), 15-37.

Bardovı-Harlıg, K., B. A. S Hartford, R. Mahan-Taylor, M. J. Morgan and D. W. Reynolds (1991). 'Developing pragmatic awareness: closing the conversation'. ELT Journal, 45(1), 4-15.

Barın, E. (2004) "Yabancılara Türkçe Öğretiminde İlkeler", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Güz, 1, ss.19-30.

Barın, E. (2007). "Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kısa Filmlerin Yeri", Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkiye'de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi, Kongre Bildiriler Kitabı, Ankara: 191-195

Barın, Erol (2008). "Yabancılara Türkçe Öğretiminde Nasrettin Hoca Fıkralarının Yeri", Türk Yurdu, 255, 61-63.

Burn A & Leach J (2004) ICTs and moving image literacy in English. In R Andrews (ed) The impact of ICTs on English. London: RoutledgeFarmer, pp 153-179.

Bursalı, H. ve Ünal, F.T. (2015) çizgi dizilerin 5. Ve 6. Sınıf öğrencilerinin söz varlığına katkısı Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt/ 12 Sayı: 29, s. 60-74

Bristor, v. J. (1993) Enhancing text structure instruction with video for improved reading comprehension. Intervention in School and Clinic, 28(4), 216-223.

Byram, M. & Morgan, C. (1994). Teaching-and-Learning Language-and-Culture. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Celce-Murcia, M. and Rosensweig F. 1979. Teaching vocabulary in the ESL classroom in Celce-Murcia, M. and McIntosh, L. (eds.) Teaching English as a second or foreign language. Rowley: Newbury house publishers.

Champoux, J.E. 1999. Film as a teaching resource. Journal of Management Inquiry 8(2): 240-251.

Chıang, H. L. (1996). "Students Introducing Their Favorite English Movies, Papers from the 12th Conference on English Teaching and Learning in the Republic of China, Taipei: The Crane Publishing Co., Ltd.

ChunG, J. M. (1999) The effects of using video texts supported with advance organizers and captions on Chinese college students' listening comprehension: an empirical study. Foreign Language Annals, 32(3), 295-308.

Çakir, I. (2006). The use of video as an audio-visual material in foreign language teaching classroom. The Turkish Online Journal of Educational Technology TOJET October 2006 ISSN: 1303-6521 vol. 5, Issue 4, Article 9. 68.

Demircioğlu, İsmail (2007). "Tarih Öğretiminde Filmlerin Yeri ve Önemi", Bilig, (42): 77-93.

Dilidüzgün, Ş. (2013). "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dinleme Eğitimi", Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı, Durmuş M., Okur A., Ed., Grafiker, Ankara, ss. 259-276.

Eken, A. N. (2003). 'You'vegot mail: a film workshop'. ELT Journal,57(1), ss.1-59.

Elkins, J. 2006. "Reading lawyer films". Les Cahiers de l'APLIUT, vol. XXV, n° 1: 8–25.

Erdem, İlhan (2009). "Yabancılara Türkçe Öğretimiyle İlgili Bir Kaynakça Denemesi", Turkish Studies, 4-3, 888-937

Fluitt-Dupuy, J. (2001). Teaching argumentative writing through film. TESOL Journal, 10(4), 10–15.

Gebhard, J. 1996. Teaching English as a foreign or second language: a teacher self-development and methodology guide. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Geliştirme: Bütünleştirilmiş Beceri Yaklaşımı" The Journal of Academic Social Science Studies, Number: 47 , p. 319-330.

Gülseven, Ü. (2014). Yabancılara Türkçe öğretiminde filmlerin önemi ve kullanımı. 3rd International Conference On Language And Literature "Turkish in Europa". Tirana/Albania, Proceedings Book, 404

Güneş, Firdevs (2010). "Türkçemizin Gücü ve Geleceği",Yenises Dergisi, 169, 20-21.

Harmer J. (2001) The Practice of English language teaching. (Third Edition). Essex: Pearson education.

Harji, M. & Woods, P. & Alavi, Z. (2010). The Effect Of Viewing Subtitled Videos On Vocabulary Learning. Journal of College Teaching & Learning. 7.9, 37-42.

Herron, C. & Seay, I. (1991). The Effect of Authentic Aural Texts on Student Listening Comprehension in the Forign Language Clasroom. *Foreign Language Annals*, 24, 487-495.

Herron, C. Morris, M. Secules, T., & Curtis, L. (1995). A comparison study of the effects of video versus text-centered instruction in the foreign language curriculum. *French Review*, 68, 775-795.

Ismaili, M. (2013). The effectiveness of using movies in the EFL classroom: A study conducted at South East European University. Academic Journal of Interdisciplinary Studies, 2(4), 121-132.

Istanto, J. (2009). The use of films as an innovative way to enhance language learning and cultural understanding. Electronic Journal of Foreign Language Teaching, 6(1), 278-290.

İlgizovna, A. L. (2015a) Библиографическое описание: Асадуллина Л. И., Дусеев И. Р. Teaching speaking through feature films // Молодой ученый. — 2015. — №11. — С. 1244 1247. http://www.moluch.ru/archive/91/19842/

İlgizovna, A. L. (2015b) Библиографическое описание: Асадуллина Л. И., Дусеев И. Р. Teaching grammar through films // Молодой ученый. — 2015. — №11. — С. 1258-1261. http://www.moluch.ru/archive/91/19847/

İlgizovna, A. L. (2015c) Пожалуйста, не забудьте правильно оформить цитату: Асадуллина Л. И., Дусеев И. Р. Teaching vocabulary through films // Молодой ученый. — 2015. — №11. — С. 1255-1258. http://www.moluch.ru/archive/91/19845/

İşcan, A. (2011). "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Filmlerin Yeri ve Önemi", Turkish Studies, Y. 6, S. 3, s. 939-948.

İşcan, A. (2011). "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Önemi", Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, S.2(4), s.29-36.

İşcan, Adem ve Aktürk, Yunus (2014). Televizyon Dizilerinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanımı Seksenler Dizisi Örneği. International Journal of Language Academy, 2 (4), 234-246.

Karababa, Z. ve Canan Candaş (2009). "Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi ve Karşılaşılan Sorunlar", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 42- 2, 265-277.

Karcic, Sanela ve Arslan, Mustafa (2015). Türk Dizilerinin Boşnakça Anadil Taşıyıcılarının Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenimine Etkisi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4 (2), 179-187.

Kasper L (2002) The imagery of rhetoric: film and academic writing in the discipline-based ESL course. Teaching English in the Two-Year College, vol 28, no 1, pp 52-59.

Katchen, J.E. 2003. Teaching a Listening and Speaking Course with DVD Films: Can It Be Done? In H. C. Liou, J. E. Katchen, and H. Wang (Eds.), Lingua Tsing Hua. Taipei: Crane, 221-236

Kırkkılıç, Ahmet (Ed.) (2002). Türk Dili Yazılı Anlatım ve Kompozisyon Bilgileri, Erzurum: Aktif Yayınevi.

King, J. (2002). Using DVD feature films in the EFL classroom. Computer Assisted Language Learning, 15(5), 509–523.

Kono, M. (1980) Role of Films in listening, The English Teachers' Magazine, 28/12:13-18.

Kramsch, C. (1993). Context and culture in language teaching. Oxford: Oxford University Press.

Kramsch, C. 1995. The cultural component of language teaching. Language, Culture and Curriculum 8 (2): 83–92. http://zif.spz.tu-darmstadt. de/jg-01-2/beitrag/kramsch2.htm.

Larsen-Freeman, D. 1979. Issues in the teaching of grammar in CelceMurcia, M. and McIntosh, L. (eds.) Teaching English as a second or foreign language. Rowley: Newbury house publishers.

Lottman, A. (1961). "Films in the modern language class." MLJ, 45: 178-80.

Lowe, M. (2007). "Films in English Language Teaching", IH Journal, Issue 23 Autumn 2007, ss.16-19.

Lin, .-Y. (2000a). Motivational and effective film activities for the language lab class. (ERIC Document Reproduction Service o. ED 452).

Lin, .-Y. (2002a). Effective learner-centered strategies for etensive viewing of feature lms. (ERIC Document eproduction Service o. ED 47255).

Lin, .-Y. (2002b). The effects of feature lms upon learners' motivation, listening and speaking skills. (ERIC Document eproduction Service o. ED 47811).

Littlewood, W. 1984. Foreign and Second Language Learning. Language acquisition research and its implications for the classroom. Cambridge: Cambridge University Press.

Massi, P., & Merino, A. (1996). "Films and ESL: what's playing in the language classrooms?" Forum, 34(1): 20-29.

Maysarah, N. (2010) Usıng Englısh Film In Teachıng Speakıng (http://repository.uinjkt.ac.id/dspace/bitstream/123456789/3732/1/NONONG%20MAYSARAH-FITK.pdf).

Miladinovic, M. (2013). Culture in the foreign Language Learning Classroom. AFS Intercultural Programs.Connecting Lives, Sharing Cultures. ICL Blog, July 5, 2013. Retrieved from: http://www.afs.org/blog/icl/?p=3533

Mohammad ,R. F. (2013), The Effectiveness of Using Subtitled Video to Teach Grammar, http://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4064&context=etd

Muller, A. G. (1980). Visual contextual cues and listening comprehension: An experiment. Modern Language Journal, 64, 335-34.

Normand, G. (1980). Motivating with media: The use of video at the elementary and intermediate level in high school and college. Canadian Modern Language Review, 37(1), 51-56.

Obari, T. (1996). A cross-sectional study of effectiveness on listening comprehension of the use of Japanese subtitled and English captioned video. Teaching English Through Movies, 2, 11-22.

Odabaşı, Ferhan ve Aysel Gürcan Namlu. (1998). "Türkçe Öğretiminde Ortamlar." Türkçe Öğretimi. Editör: Seyhun Topbaş. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları

Ozil, Şeyda (1991). Dil ve Kültür, Çağdaş Kültürümüz Olgular ve Sorunlar içinde, İstanbul: Cem Yayınevi.

Özbay, Murat (2002). " Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi", Türk Dili, (602): 112-120.

Öztaş, S. (2008). Tarih Öğretimi ve Filmler, Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 16 (2), 543-556.

Pamuk, S. (2002). Kitle İletişim Çözümleme Yöntemleri ve Bu Yöntemlerden Toplumbilimsel Çözümleme Yöntemi ile 'Zübük' Filminin İncelenmesi. Basılmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Putatunda, Rita 20.10.2015 tarihinde http://www.buzzle.com/articles/the-importance-and-advantages-of learning-a-second-language.html adresinden alınmıştır.

Pezdek, K., Lehrer, A. & Simon, S. (1984). The relationship between reading and cognitive processing of television and radio. Child Development, 55, 2072-2082.

Putra B. (2014) Learning Vocabulary Using English Movie With Subtitles. Humanis 22.1 (http://ojs.unud.ac.id/index.php/sastra/).

Roell, Christine. 2010. 'Intercultural training with films.' English Teaching Forum, 48 (2): 2- 15.

Rokni, S., & Ataee, A. (2014). Movies in EFL classrooms: With or without subtitles. The Dawn Journal, 3(1), 715-72

Rostam Shirazi, Roya & Hesabi, Akbar & Simin, Shahla (2016). Effect of pedagogical movie English subtitles on EFL learner's vocanulary improvement. International Journal of Research Studies in Langıage Learning 5.2. 47-56 (http://www.consortiacademia.org/index.php/ijrsll/index).

Ruusunen, V. (2011). Using movies in EFL teaching: The point of view of teachers. Master's Thesis.

Saraç, H. (2012). Yabancı dil öğretim sürecinde sanatsal filmler. İdil Sanat ve Dil Dergisi. 1(4), 27-42.

Sönmez, S. (2011). Rıfat Ilgaz. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Şimşek, M.R (2016). "Yabancılara Türkçe Öğretiminde Film-Temelli Öğretim Etkinlikler

Stempleski, S. (2001). Video in the ELT classroom: The role of the teacher. In J. C. Richards & W. A. Renandya (Eds.), Methodology in language teaching: An anthology of current practice (pp. 34-37). Cambridge: Cambridge University Press.

Stempleski, S., Tomalin, B. (1989). Use video to stimulate speaking and writing. TESOL Newsletter, 23(5), 21 & 31.

Stewart, David M. (May 2006). "Film English: Using Films to Teach English" Electronic Journal of English Education. National Central University, Taiwan 24

Sticht, t. G., & James, J. H. (1984) Listening and reading. In P. D. Pearson (Ed.), Handbook of reading research. New York: Longman. Pp. 293-317.

Stoller, F. 1988. Films and Videotapes in the ESL/EFL Classroom. Paper presented at the annual meeting of the Teachers of English to speakers of other languages. http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED299835.pdf

Swaffar, J. & Vlatten A. (1997). "A sequential model for video viewing in the foreign language curriculum." MLJ: 81: 175-88.

Sweetıng, A. (2009). Language Through Film Sydney: Phoenix EducationPty.

Sweetıng, A. (2010). "Film-based activities to overcome the 'Gap-fill Syndrome", EA Journa,l25(2), ss. 51-57.

Şahin, C. (2015). Ortaokul öğrencilerinin dinleme becerilerinin geliştirilmesinde kısa filmlerin etkisi. Journal of Language and Literature, 10, 65-78.

Talavan, N. (2007). Learning vocabulary through authentic video and subtitles. Tesol-Spain newsletter, 31, 5-8.

Taşdemir, Ercan., Bilkan, Nesrin., Can, Hüdai (2004). Türkçe Öğretim Teknikleri. İzmir: Dilset Yayınları.

Tognozzi, E. (2010). Teaching and evaluating language and culture through film. Italica, 87(1), 69-91.

Ungan, Suat (2006). "Avrupa Birliğinin Dil Öğretimine Karşı Tutumu ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,S. 15, s. 217-226.

Ünlüler Arabacı, P. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yararlanılan kısa ve uzun metrajlı filmlerin Kırgızistan bağlamında değerlendirilmesi, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi. 4(2), 83-97.

Van Abbé, D. 1965. Audio-lingual methods in modern language teaching in Dutton, B. (ed.) Guide to modern language teaching methods. London: Camelot Press.

Varga, D. (2013) "… And actıon!" – developıng skılls wıth the help of fılms ın the efl classroom, Practice and Theory in Systems of Education, Volume 8 Number 4 , p. 343-357.

V Rajasekaran (2015). The Effect of Reading-Based Activities in Enhancing Vocabulary-An Observational Study, MJAL 7:3 Autumn.

Yılmaz, F. ve Diril, A. (2015) "Filmlerle Yabancılara Türkçe Öğretimi: Beyaz Melek Film Örneği", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 10, s. 223-240.

Yılmaz, F. ve Şenden, Y. (2015) Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözler: "Babam Ve Oğlum" Film Örneği, The Journal of Academic Social Science Studies, Number: 32 , p. 187-202.

Yiğit, Z. (2009). Anadolu Toplumu Zihinsel Yapısı Bağlamında Kabadayı Film Analizi, Turkish Studies, 4, 2482-2507.

Yüksel, Sinem Evren (2003) Yavuz Turgul Sineması, ankara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü radyo televizyon sinema anabilim dalı, yüksek lisans tezi.

Yuksel, D. & Tanriverdi B. 2009. Effects of watching captioned movie clip on vocabulary development of EFL learners. The Turkish Online Journal of Educational Technology 8 (2), 48-54.

Zarei, Abbas Ali (2009). The Effect of Bimodal, Standart and Reversed Subtitling on L2 Vocabulary Recognition and Recall. Pazhuhesh-e Zabanha-ye Khareji 49, 65-84.

Zhang, L. (2011). Teaching Chinese cultural perspectives through film. L2 Journal, 3(2), 201-231.

Xhemaili, M. (2013) The Advantages of Using Films to Enhance Student's Reading Skills in the EFL Classroom Journal of Education and Practice Vol.4, No.13.

Weyers, J. R. (1999) The effect of authentic video on communicative competence. Modern Language Journal, 83(3), 339-349.

İnternet kaynakçası

http://www.turkcebilgi.com/hababam_sınıfı_(film)

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Babam_ve_O%C4%9Flum)

(https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BClen_G%C3%B6zler)

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Mucize_(film))

(http://www.trt1.com.tr/dirilis-ertugrul/39014)

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Selvi_Boylum_Al_Yazmalım_(film)

http://www.beyazperde.com/filmler/film-187015/

(https://fundasen.wordpress.com/2011/11/24/dedemin-insanlari-yasanmis-bir- hikayenin-yasamayan-insanlarina/)

(http://ibrahimkarabiber.com/post/37271585951/gonul-yarasi-2005)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gönül_Yarası

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Uçurtmayı_Vurmasınlar)

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Eşkıya_(film)

(http://www.yalnizlarmektebi.com/1973te-cekilmis-bir-dram-canim-kardesim/)

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Canım_Kardeşim)

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Züğürt_Ağa9

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Tatil_Kitabı)

(http://www.ntv.com.tr/turkiye/ruya-cok-uzun-surdu,A3Bppt9Z1U6uHm15hnrXtQ)

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Kelebeğin_Rüyası)

(http://sinema.yedincigemi.com/i/15515/Abbas-in-Flower-inceleme.html)

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Çiçek_Abbas)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Bekçiler_Kralı)
https://tr.wikipedia.org/wiki/Düğün_Dernek
(http://www.cinerium.com/forum/showthread.php/138-Neseli-Gunler-1978)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Neşeli_Günler_(film,_1978)
(http://bianet.org/bianet/toplum/102972-kirmizigul-den-beyaz-melek-mevsimi)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C3%B6p%C3%A7%C3%BCler_Kral%C4%B1)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Vizontele)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Beynelmilel_(film)
(http://tarihegitimi.blogcu.com/tarih-kultur-kalkinma-iliskisi-uzerine/8606429)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Veda_(film)
(http://blog.milliyet.com.tr/kahraman-cocuklar-120-filmiyle-geliyor/Blog/?BlogNo=88127)
(http://www.izedebiyat.com/yazi.asp?id=87468)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/120_(film)
(http://sinema.yedincigemi.com/i/15584/Mavi-boncuk-inceleme.html)
(http://filmhafizasi.com/zubuk-1980/)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Z%C3%BCb%C3%BCk_(film)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Mavi_Boncuk_(film,_1974)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Bizim_Aile_(film)
(http://biafor.blogspot.com.tr/2012/02/calg-cengi-2-ankaralnn-hikayesi.html)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87alg%C4%B1_%C3%87engi)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87anakkale:_Yolun_Sonu)
(http://www.hurriyet.com.tr/uzun-hik-ye-ve-edebiyat-uyarlamalari-21784069)
(https://sadibey.com/2012/10/05/turkiyenin-tarihine-kisisel-yolculuk/#.Vy42V9KLTMw)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Uzun_Hik%C3%A2ye)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_(film)
(http://www.haber7.com/kultur/haber/489667-esrepasalilar-aslinda-bir-ask-filmi)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/E%C5%9Frefpa%C5%9Fal%C4%B1lar)
(http://www.kadrajsinema.com/muhsin-bey/)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Muhsin_Bey)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Nefes:_Vatan_Sağolsun)
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Kabadayı_(film)
(http://www.yourdictionary.com)
(http://www.eslteachersboard.com/cgi-bin/english/index.pl?noframes;read=2865)
(http://web.stanford.edu/~efs/efs693b/Movies.doc)
(http://ayuyuliantini.blogspot.com.tr/2010/07/teaching-listening-through-watching.html)
(http://www.teachhub.com/using-movies-increase-student-learning)

(http://conference.pixel-online.net/edu_future2012/common/download/Paper_pdf/692-MLE09-FP-Watson-FOE2012.pdf)

http://www.moluch.ru/archive/91/19847/

(http://conference.pixel-online.net/ICT4LL/files/ict4ll/ed0008/FP/1135-ICL1310-FP-ICT4LL8.pdf)

(http://www.onestopenglish.com/methodology/methodology/teaching-technologies/teaching-technologies-teaching-english-using-video/146527.article#ID_bottom)

(http://www.eslbase.com/teaching/three-fun-ideas-teaching-grammar)

(http://www.eslteachersboard.com/cgi-bin/lessons/index.pl?read=4295)

(http://www.ucnorth.dk/Files/Filer/CFU/Fagene/engelsk/Penguin_Readers_Teachers_Guide_Film_TV.PDF)

(http://www.hawaii.edu/korea/pages/announce/inha07/papers/cheon.pdf)

Geliştirilmiş 2. Basım

YALITIM TEKNOLOJİSİ

Yrd. Doç. Dr. Kıvanç Topçuoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 844
Teknik Mühendislik No.: 76
ISBN : 978-605-133-746-3
© Geliştirilmiş 2. Basım, Şubat 2017

YALITIM TEKNOLOJİSİ
Yrd. Doç. Dr. Kıvanç Topçuoğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. M. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Topçuoğlu, Kıvanç.
Yalıtım Teknolojisi / *Kıvanç Topçuoğlu*
Geliştirilmiş 2. *Basım, VI+170, s., 13,5x19,5 mm*
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-746-3
1. Yapı Yalıtımı 2. Yalıtım Malzemeleri 3. Yalıtım Tekniği

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. YALITIM 1
1.1. Yalıtım Nedir? 1
1.2. Yalıtımın Tarihsel Gelişimi 3
1.3. Yalıtım ve Ekonomisi 6

2. SU YALITIMI 11
2.1. SU/NEM NEDİR? 13
2.1.1. Kapiler Su 19
2.1.2. Pozitif Basınç 23
2.1.2. Negatif Basınç 26
2.2. Temel Su Yalıtım Malzemeleri 29
2.2.1. Bitüm 29
2.2.2. Epoksi 32
2.2.3. Çimento 35
2.2.4. Kauçuk 39
2.2.5. Siloksan 42
2.2.6. Akrilik 45
2.2.7. Polimerler 47
2.3. Membranlar 49
2.3.1. Örtü Membran 49
2.3.2. Likit Membran 59
2.3.3. Püskürtme Membran 61
2.4. Çatı Örtüleri 63
2.4.1. Kiremit Çatı Örtüleri 64
2.4.2. Metal Panel Çatı Örtüleri 67
2.4.3. Bitümlü Levhalar 70
2.4.4. Arduvazlı Bitümlü Örtüler 71
2.5. Temel Uygulama Kuralları ve Detayları 73

3. ISI YALITIMI 95
3.1. Isı/Sıcaklık Nedir 95
3.1.1. İletim (Kondüksiyon) 96

3.1.2. Taşınım (Konveksiyon) 98
3.1.3. Işınım (Radyasyon) 100
3.2. Isı Yalıtım Mevzuatı 101
3.3. Temel Isı Yalıtım Malzemeleri 103
3.3.1. Taşyünü 105
3.3.2. Camyünü 106
3.3.3. Polimerler 108
3.3.3.1. Ekstrude Polistren (XPS) 109
3.3.3.2. Ekspande Polistiren (EPS) 112
3.3.3.3. Poliüretan (PUR) 115
3.3.3.4. Poliizosiyanurat (PIR) 118
3.3.4. Fenol Köpüğü 120
3.3.5. Cam Köpüğü 121
3.3.6. Genleştirilmiş Mantar 122
3.3.7. Genleştirilmiş Perlit 123
3.3.8. Ahşap Yünü Levhalar 125
3.3.9. Kalsiyum Silikat 125
3.3.10. Elastomerik Kauçuk 126
3.3.11. Kuru Hava / Argon 127
3.4. Temel Uygulama Kuralları ve Detayları 131

4. SES YALITIMI 141
4.1. Ses Nedir? 141
4.2. Temel Yalıtım Malzemeleri 147
4.2.1. Taşyünü 147
4.2.2. Camyünü 149
4.2.3. Polimerler 150
4.3. Temel Uygulama Kuralları ve Detayları 151

5. YANGIN YALITIMI 155
5.1. Yangın Nedir? 155
5.1.1. Yanma Kimyası 155
5.2. Yangın ve Yapı 156
5.3. Temel Yangın Yalıtım Malzemeleri 158
5.3.1. Taşyünü 160
5.3.2. Camyünü 160
5.3.1. Yanmaz Boyalar 161
5.4. Temel Uygulama Kuralları ve Detayları 162

KAYNAKÇA 165

KAYNAKÇA

imo 2012. (tarih yok). imo.org. aralık 14, 2012 tarihinde www. imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/2d40e1e994e4df1_ek.pdf adresinden alındı

izoder. (tarih yok). http://www.izoder.org.tr. aralık 14, 2012 tarihinde izoder: http://www.izoder.org.tr/suyalitimi/genel/tek_cd_su%20yalıtımı_gırıs.pdf adresinden alındı

meb. (2007). inşaat teknolojisi. ankara: meb.

motek. (tarih yok). aralık 14, 2012 tarihinde motek: http://www. motekizolasyon.com/isi-yalitim-sistemleri-motek-modern-yapi /teknik -bilgiler-motek-izalasyon-/binalarda-isi-yalitimi-motek-izalasyon-kayseri.html adresinden alındı

sinerji yangın. (tarih yok). aralık 14, 2012 tarihinde sinerji yangın: www.sinerjiyangin.com adresinden alındı

http://www.metasprofil.com/galvanizli-sac.asp

http://www.murattiritoglu.com.tr/component/content/category/6.html

http://www.bina.com.tr/32/33/tr/isi-yalitimi-nedir.html

http://www.ercanlarinsaat.com.tr/urunlerimiz/su-yalitimi-17357/detay/57400/membranlar-

http://www.huntsman.com/polyurethanes/media%20library/a_mc1cd1f5ab7bb1738e040ebcd2b6b01f1/products_mc1cd1f5ab8081738e040ebcd2b6b01f1/construction_mc1cd1f5aef051738e040ebcd2b6b01f1/technical%20presenta-

ti_mc1cd1f5af6f41738e040ebcd2b6b01f1/files/2007_cpi_paper_singh_coleman.pdf

http://www.styrosan.com.tr/eps_epsnin_bazi_ozellikleriyle_ilgili_aciklamalar-l-1-sayfa_id-101-id-78492-g_id-29992

http://www.kentyalitim.com.tr/tr,3/uygulama-detaylari.html

http://www.izovar.com/poliuretan-kopuk-uygulamalari-68.html

http://www.raf.com.tr/urun/teknopanel-poliizosiyanurat-pir-izolasyonlu-sandvic-paneller/4019

http://www.kentyalitim.com.tr/tr,36/isi-ve-su-yalitimli-bahce-cati-detayi.html

https://www.tesisatmarket.com/teknik/fenol-kopugu

http://www.dinamik-izmir.com/index.php?option=com_content&view= article&id=89&ıtemid=90

http://www.diyadinnet.com/yararlibilgiler-1273&bilgi=poliüretan

https://tr.wikipedia.org/wiki/poliüretan

http://www.alimizolasyon.com/?m387/poliuretan-kopuk-sprey-cati-arasi-zemin-ısi-ızolasyonu-uygulamasi.html

http://www.alimizolasyon.com/?m390/poliuretan-kopuk-sprey-acik-teras-ısi-ızolasyonu-uygulamasi.html

http://www.izobaba.com/-s--yal-t-m-.html

http://www.mantolama.co/mantolama-ansiklopedisi-cam-kopugu-nedir

http://www.teknopanel.com.tr/sayfalar/349/hammadde-bilgileri/tasyunu.aspx

http://www.teknopanel.com.tr/sayfalar/348/hammadde-bilgileri/poliuretan.aspx

http://mantolamanedir.org/genel/genlestirilmis-mantar-levhalar

http://www.teknopanel.com.tr/sayfalar/658/hammadde-bilgileri/ poliizosiyanurat.aspx

http://www.tasper.com.tr/genlesmis_perlit_nedir.html

http://www.peryum.com.tr/index.php?pg=teknikbilgi_icerik&teknikbilgi_id=2&dil=tr

http://www.teknopanel.com.tr/sayfalar/350/hammadde-bilgileri/camyunu.aspx

http://www.acarla.com.tr

http://www.teknopanel.com.tr/sayfalar/351/hammadde-bilgileri/eps. aspx

http://kiltas.com.tr/kalsiyum-silikat/

http://www.teknotherm.com.tr/kalsiyum-silikat-plakalar-80

http://www.fixkim.net/htmldocs/urunler/tr/urundetay120/likit_astarlar.html

http://www.oneflex.com.tr/tr/elastomerik-kauçuk-köpük

http://enerjivetesisat.net/tesisat-haberleri/yaltm/2676-oneflex-elastomerk-kaucuk-koepueue

http://www.fixkim.net/htmldocs/urunler/tr/urundetay114/likit_membran.html

http://www.catiteknik.com/likit_membran

http://www.berkegaz.com/sayfa/1957/index.html

http://www.ozelgazevi.com.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=63&ıtemid=113

http://www.nedir.com/ses#ixzz4qiuupqop

https://www.sesyalitimi.org/ses-yalitimi/ses-yalitimi-nedir.html

http://www.ode.com.tr/ses-yalitimi/

http://www.egegrupdekorasyon.com.tr/hizmet-59-ses--yaliti-nedir--------nasil--yapilir------faydalari--nelerdir-------tarihcesi-----.html

https://www.notdelisi.com/polimer-nedir-66457/

https://www.notdelisi.com/polimer-cesitleri-28534/

http://www.izolasyonistanbul.com/teknik2.html

http://www.ode.com.tr/su-yalitimi/

http://www.yedigun.com/su-yalitimi-fiyatlari

https://www.csb.gov.tr/turkce/index.php?sayfa=sayfa&tur=mevzuat&ıd=122

http://www.yedigun.com/isi-yalitimi-nedir

http://www.yedigun.com/isi-yalitim-malzemeleri

http://www.egegrupdekorasyon.com.tr/hizmet-58-isi--yalitimi---nedir-----nasil--yapilir--------faydalari--nelerdir------tarihcesi.html

http://www.orcapyalitim.com.tr/cf/cd/288d562825af0997258a762d9b4455550761408950436.pdf

http://www.xpsturkiye.org/sayfa.asp?ıd=129

http://www.cepheuzmani.com/alo_mantolama.aspx

http://www.yalitimdanismani.net/2012/07/eps-nedir.html

http://www.nedir.com/eps

http://www.izolasyonistanbul.com/teknik2.html

http://building.dow.com/europe/tr/uygulamalar/isiyalitimi/teras/cakil. html

http://catikaplama.info/index.php/cati-yapimi/77-cati/91-hangi-cati-kaplama-sistemi-daha-iyi.html

http://www.yalitimdanismani.net/2012/08/tas-yunu.html

http://mantolama.be/izocam-cam-yunu-tas-yunu-yalitim-malzemesi.html

http://www.egegrupdekorasyon.com.tr/hizmet-67-tasyunu--montala ma--nedir------nasil--yapilir----.html

http://www.yalitimdanismani.net/2012/09/membran-nedir.html

http://emlakansiklopedisi.com/wiki/membran-nedir-binalarda-nasil-ve-nerede-kullanilir

http://www.fixkim.net/htmldocs/urunler/tr/urundetay114/likit_membran.html

http://www.catiteknik.com/likit_membran

http://www.sinerjiyapi.com/polyurea-kaplama.php

http://www.insaatmarket.org/likit-membran.html

http://www.izobedel.com/su_yalitimi_yapisal_su_yalitimi.html

http://kbyapikimyasallari.com/yapisal-ve-yuzeysel-su-yalitimi/

http://www.izoder.org.tr/dosyalar/bina-ve-tesisatta-su-yalitimi.pdf

https://www.sesyalitimi.org/ses-yalitimi/ses-yalitimi-nedir.html

https://www.gnyapi.com.tr/ses-yalitimi-nedir

http://www.ode.com.tr/ses-yalitimi/

http://www.izoder.org.tr/dosyalar/toprak_temasli_yuzeylerde_isiyalitimi.pdf

http://www.xpsturkiye.org/dosyalar/sayfadosya/metin1a.doc

http://www.izolasyonistanbul.com/teknik2.html

http://www.yedigun.com/yalitim-nedir

https://tr.wikipedia.org/wiki/yal%c4%b1t%c4%b1m

https://www.gnyapi.com.tr/yalitim-cozumleri

https://www.gnyapi.com.tr/yalitim-izolasyon-uygulamalari

http://www.ecbgeomembran.com/ecbg/

http://ecbgeomembran.net/ecb-geomembran/

http://www.multiplan.com.tr/tpo-membran-neden

http://www.multiplan.com.tr/urunler/tpo-membran/tpo-v

http://www.fpogeomembran.com/fpog/

http://ders.insaatbolumu.com/insaat-su-yalitimi/su-yalitimi-tanimi/

http://www.insaatbolumu.com/insaat-bolumu-dersleri/malzeme-bilimi -ve-yapi-malzemeleri/su-ve-yalitim-yalitim-cesitleri-talitim-uygulamalari/

http://ders.insaatbolumu.com/yalitim-izolasyon/su-yalitimi/

http://www.canikizolasyon.com.tr/yalitim/su-yalitimi/

http://www.suder.gen.tr/fixed.aspx?fx=8

http://www.bituder.org/m_pazar.html

http://www.bituder.org/m_bitum_tarih.htm

http://emlakansiklopedisi.com/wiki/bitumen-bitum

http://www.bituder.org/m_ortutarih.html

http://www.bituder.org/m_suyaltar.html

http://www.epoksizemin.com.tr/epoksinin-tarihi.html

https://tr.wikipedia.org/wiki/su

https://www.gnyapi.com.tr/dis-duvarlarda-su-nem-yalitimi

http://www.canikizolasyon.com.tr/yalitim/su-yalitimi/

http://www.forumdas.net/konu/yalitimin-ekonomik-onemi-nedir-belirtiniz.88000/

http://www.memurlar.net/haber/431889/

https://www.gnyapi.com.tr/drenaj-nedir

http://insaattadinda.blogspot.com.tr/p/rutubet-probleminin-kaynagi-nedir.html

http://www.boyrazizolasyon.com/negatif-yonden-surme-izolasyon. html

http://www.bituder.org/m_bitum_tarih.html

http://emlakansiklopedisi.com/wiki/bitumen-bitum

http://www.bituder.org/m_ortutarih.html

http://www.ode.com.tr/yangin-yalitimi/

https://www.gnyapi.com.tr/yangin-yalitimi

https://www.gnyapi.com.tr/isi-yalitimi-zorunlulugu

http://building.dow.com/europe/tr/uygulamalar/isiyalitimi/teras/tersteras.htm

5. Basım

YAPAY ZEKÂ OPTİMİZASYON ALGORİTMALARI

Derviş Karaboğa

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 863
Eğitim No.: 181
ISBN: 978-605-133-764-7
© 5. Basım, Eylül 2017

YAPAY ZEKÂ OPTİMİZASYON ALGORİTMALARI

Derviş Karaboğa

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karaboğa, Derviş.
Yapay Zekâ Optimizasyon Algoritmaları / *Derviş Karaboğa*
5. Basım, XIV + 232 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-764-7
1. Yapay Zekâ 2. Algoritma 3. Optimizasyon

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ

1.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar 1
1.2. Optimizasyon Problemlerinin Sınıflandırılması 5
1.3. Optimizasyon Metodlarının Sınıflandırılması 6
1.4. Sezgisel Algoritmalar 15
  1.4.1. Sezgisel Algoritmalara Gerek Duyulmasının Sebepleri 15
  1.4.2. Sezgisel Algoritmaların Değerlendirilmesi İçin Kriterler 16
1.5. Bölgesel Araştırma İniş Metotları 17
Kaynaklar 19

BÖLÜM 2: ISIL İŞLEM ALGORİTMASI

2.1. Doğal Isıl İşlem 21
  2.1.1. Temel Prensipler 21
  2.1.2. Isıl İşlem Yöntemleri 22
  2.1.3. Metallerin İdeal Yapısı 23
  2.1.4. Metallerin Gerçek Yapısı 23
  2.1.5. Faz Dönüşümleri 27
2.2. Yapay Isıl İşlem Algoritması 27
2.3. Probleme Özel Seçenekler 29
2.4. Algoritmanın Kendisine Ait Genel Seçenekler 29
  2.4.1. Teorik Soğutma Tarifeleri 30
  2.4.2. Basit Soğutma Stratejileri 30
    2.4.2.1. Basamak Tipli Sıcaklık Düşürme Stratejisi 31
    2.4.2.2. Sürekli Sıcaklık Düşürme Stratejileri 32
    2.4.2.3. Monoton Olmayan Sıcaklık Azaltma Stratejileri 34
  2.4.3. Isıl İşlem Algoritmasının Temel Adımları 36
  2.4.4. Tasarım Parametreleri ve Uygulamaları 37
2.5. Dizi Elemanlarının Genliklerini Belirlemek Suretiyle İstenilen Açılarda Sıfırlara Sahip Lineer Anten Dizi Tasarımı 38
  2.5.1. Formülasyon 39
  2.5.2. Nümerik Sonuçlar 40
Kaynaklar 45

BÖLÜM 3: TABU ARAŞTIRMA ALGORİTMASI

3.1. Giriş 47
3.2. Tabu Araştırma Hafızası 49
3.3. Yakınlık Tabanlı Hafıza Fonksiyonu 50
3.4. Sıklık Tabanlı Hafıza Fonksiyonu 50

3.5. Tabu Araştırma Stratejileri 51
3.5.1. Yasaklama Stratejisi 51
3.5.2. Aspirasyon Kriteri ve Tabu Sınırlama 53
3.5.3. Orta ve Uzun Dönem Öğrenme Stratejileri 54
3.5.4. Serbest Bırakma Stratejisi 54
3.5.5. Kısa Dönem Hafıza Stratejisi 54
3.6. Tabu Araştırma Algoritması Kullanılarak Baraj Göl Kotu Kontrolü İçin Bulanık Mantık Denetleyici Tasarımı 58
3.6.1. Baraj Göl Kotunun Bulanık Mantık Denetleyici (BMD) Kullanılarak Kontrolü 59
3.6.2. Üyelik Fonksiyonlarının Optimizasyonu 61
3.6.3. Tabu Araştırmanın Kontrol Parametreleri ve Maliyet Fonksiyonu 64
3.6.4. Tabu Araştırmaya Dayalı Yöntemin Klasik Yöntemlerle Karşılaştırılması 67
Kaynaklar 70

BÖLÜM 4: GENETİK ALGORİTMA

4.1. Evrimsel Hesaplama 73
4.2. Genetik Algoritma 75
4.2.1. Basit Bir Genetik Algoritmanın Yapısı 76
4.2.1.1. Temsil (Gösterim) Mekanizması 76
4.2.1.2. Başlangıç Popülasyonunun Oluşturulması 77
4.2.1.3. Uygunluk veya Kalite (Nitelik) Değerlendirilmesi 77
4.2.1.4. Genetik Operatörler 77
4.2.1.5. Tekrar Üreme Operatörü 78
4.2.1.6. Çaprazlama Operatörü 79
4.2.1.7. Mutasyon Operatörü 79
4.2.1.8. Yaygın Olarak Kullanılan Diğer Operatörler 80
4.2.1.9. Kontrol Parametreleri 82
4.2.2. Şema (Schema) Teoremi 83
4.2.3. Standart Genetik Algoritma ve Diğer Modeller 84
4.2.4. Genetik Algoritma Uygulamaları 86
4.2.5. Kontrol Parametreleri ile İlgili Çalışmalar 87
4.2.6. Mutasyon Oranlarını Adaptif Olarak Değiştirmek İçin Stratejiler 89
4.3. Genetik Algoritma Kullanılarak Ders Programının Optimum Olarak Düzenlenmesi 94
4.3.1. Genetik Algoritmanın Probleme Uygulanması 99
4.3.2. Sonuçlar 102
Kaynaklar 106

BÖLÜM 5: KARINCA KOLONİ ALGORİTMASI

5.1. Gerçek Karınca Kolonisinin Davranışı 109
5.2. Karınca Koloni Algoritması (Ant Colony Algorithm-ACA) 112
5.3. Karınca Yoğunluk ve Karınca Miktar Algoritmaları 115

5.4. Karınca Çevrim Algoritması 117
5.5. Nümerik Problemler İçin Karınca Koloni Algoritmaları 119
5.6. Karınca Koloni Algoritması Kullanarak Sayısal Filtre Tasarımı 121
5.6.1. Sayısal Filtrelerde Kuvantalama Hataları 123
5.6.2. Filtre Katsayılarının Kuvantalanması 123
5.6.3. Sabit Noktalı Sayılar 124
5.6.4. Çözümlerin Dizi Formunda Gösterimi 125
5.6.5. Çözümlerin Kalite Değerlerinin Belirlenmesi 126
Kaynaklar 133

BÖLÜM 6: YAPAY BAĞIŞIKLIK ALGORİTMASI

6.1. Giriş 135
6.2. Bağışıklık Sisteminin Anatomisi 139
6.2.1. Lenfoit Organlar ve Temel Fonksiyonları 139
6.2.2. Bağışıklık Hücreleri 139
6.3. Bağışıklık Sisteminin Vücudu Koruması 141
6.3.1. Bağışıklık Sistemin Birinci ve İkinci Cevapları 143
6.3.2. Antikor (Antibody) Molekülü 144
6.3.3. Immunolojik Öz/Yabancı (Self/Nonself) Ayırımı 145
6.3.4. Klonal Seçme Prensibi 146
6.3.5. Somatik Hipermutasyon 148
6.3.6. Bağışıklık Ağı (Network) Teorisi 149
6.4. Klonal Seçme (Clonal Selection-CS) Algoritması 150
6.5. Bağışıklık Ağı ve Sinirsel Ağın Karşılaştırılması 151
6.6. Bağışıklık Algoritması Kullanarak Nümerik Fonksiyon Optimizasyonu 151
6.6.1. Kullanılan Bağışıklık Algoritmasının Temel Adımları 152
6.6.2. Benzetişim Neticeleri 154
Kaynaklar 159

BÖLÜM 7: DİFERANSİYEL GELİŞİM ALGORİTMASI

7.1. Giriş 161
7.2. Algoritmanın Temel Adımları 163
7.2.1. Kodlama 165
7.2.2. Popülasyon Yapısı ve Parametre Sınırları 166
7.2.3. Mutasyon 166
7.2.4. Seleksiyon 167
7.2.5. Rekombinasyon 167
7.3. Diferansiyel Gelişim Algoritmasıyla Genetik Algoritmaların Karşılaştırılması 168
7.4. Sayısal Filtre Tasarımı 170
7.4.1. Sonlu Darbe Cevaplı Sayısal Filtreler 172
7.4.2. Filtre Tasarımında Kullanılabilecek Hata Fonksiyonları 173
7.4.3. Benzetim Sonuçları 174
Kaynaklar 178

BÖLÜM 8: PARÇACIK SÜRÜ OPTİMİZASYONU

8.1. Tam (Full) PSO Modeli 182
8.2. Sosyal Ağ Yapıları 188
8.3. Temel PSO Çeşitleri 189
8.4. PSO Uygulamaları 193
8.4.1. Kaynaklanmış Kiriş (Welded Beam) Tasarım Problemi 193
8.4.2. Basınç Tankı (Pressure Vessel) Tasarım Problemi 194
8.4.3. Yay (Tension/Compression Spring) Tasarım Problemi 195
8.4.4. Test Sonuçları 196
Kaynaklar 197

BÖLÜM 9: YAPAY ARI KOLONİ ALGORİTMASI

9.1. Gerçek Arıların Yiyecek Arama Davranışları 201
9.2. Yapay Arı Koloni Algoritması 206
9.2.1. Başlangıç Yiyecek Kaynağı Bölgelerinin Üretilmesi 207
9.2.2. İşçi Arıların Yiyecek Kaynağı Bölgelerine Gönderilmesi 207
9.2.3. Gözcü Arıların Seleksiyonda Kullanacakları Olasılık Değerlerinin Hesaplanması (Dans Benzetimi) 209
9.2.4. Gözcü Arıların Yiyecek Kaynağı Bölgelerini Seçmeleri 209
9.2.5. Tükenen Kaynağı Bırakma ve Kaşif Arı Üretimi 210
9.3. ABC Algoritmasının Adımları ve Özellikleri 210
9.4. PID Kontrolör Tasarımı 213
9.4.1. Geçici-Durum Cevabı 215
9.4.2. PID Kontrolör 215
9.5. ABC ile PID Parametrelerinin En İyilenmesi 218
Kaynaklar 222

SON SÖZ 223
DİZİN 227

Kaynaklar

Aarts, E. and Korst, J. (1988) Simulated Annealing and Boltzmann Machines, Wiley, & Sons.

Arora, J.S. (1989) Introduction to Optimum Design, McGraw-Hill.

Dorigo, M., Maniezzo, V. and Colorni, A. (1991) Positive Feedback as a Search Strategy, Technical Report N. 91-016 Politecnico di Milano.

Farmer, J.D., Packard, N.H. and Perelson, A.S. (1986) The Immune System, Adaptation, and Machine Learning, Physica, 22D, pp. 187-204.

Fletcher , R. and Powell, M.J.D. (1963) A Rapidly Convergent Descent Method for Minimization, The computer Journal, Vol. 6, pp. 163-180.

Glover, F. (1989) Tabu Search-Part I, ORSA Journal on Computing 3 (1) , 190-206.

Holland, J.H. (1975) Adaptation in Natural and Artificial Systems, University of Michigan Press, Ann Arbor, MI.

Kirkpatrick, S., Gelatt, C.D., and Vecchi, P.M. (1983) Optimization by Simulated Annealing, Science, 220, 671-680.

Marquardt, D.W. (1963) An Algorithm for Least Squares Estimation of Nonlinear Parameters, SIAM J., Vol. 11, pp. 431-441.

Pham, D.T. and Karaboga, D. (2000) Intelligent Optimisation Techniques, Springer-Verlag, London.

Reeves, C.R. (1995) Modern Heuristic Techniques for Combinatorial Problems, McGraw-Hill, Maidenhead, UK.

Storn, R. (1997) Differential Evolution: A Simple and Efficient Heuristic Strategy for Global Optimization over Continuous Spaces, Journal of Global Optimization, Vol. 11, Dordrecht, pp. 341-359.

Tablo 2.1'de verilen eleman genliklerindeki simetriden dolayı elde edilen diyagramlar ana demet civarında simetrik olmuştur. Netice olarak, belirlenen doğrultularda sıfırları olan dizi diyagramına sahip lineer anten dizisinin uyarım genlikleri ısıl işlem algoritmasıyla optimum olarak belirlenmiştir. Maksimum yan demet seviyesi ve sıfır derinliği gibi önemli tasarım parametreleri, optimizasyon işlemine dahil edilerek esnek bir tasarım sunulmuştur.

Kaynaklar

Aarts, E. And Korst, J. (1988) Simulated Annealing and Boltzmann Machines, Wiley & Sons.

Aarts, E.H.L., and Van Laarhoven, P.J.M. (1985) Statistical Cooling : A General Approach to Combinatorial Optimization Problems, Philips Journal of Research, 40, pp. 193-226.

Akdağlı, A. and Güney, K. (2001) Array Pattern Nulling Using Simulated Annealing Technique by Controlling Only the Element Amplitudes. Second International Conference on Electrical and Electronics Engineering (ELECO`2001), Bursa, Turkey, pp.209-213, November, pp. 7-11.

Bonomi, E., and Lutton, J. (1984) The N-City Travelling Salesman Problem: Statistical Mechanics and The Metropolis Algorithm, SIAM Review, 26, 551-568

Connolly, D. (1990) An Improved Annealing Scheme for The QAP, European Journal of Operational Research, 46, pp. 93-100.

Güney, K and Akdağlı, A. (2001) Null Steering of Linear Antenna Arrays Using a Modified Tabu Search Algortihm, J. Electromagnetic Waves Appl., Vol. 15, No. 7, pp. 915.

Hajek, B. (1988) Cooling Schedule for Optimal Annealing, Mathematics of Operations Research, 13, pp. 311-329.

Ibrahim, H. M. (1991) Null Steering by Real-Weight Control -A Method of Decoupling the Weights, IEEE Trans. Antennas Prop., Vol. 39, pp. 1648-1650.

Johnson, M. (1988) Simulated Annealing and Optimization: Modern Algorithms with VLSI, A Special Issue of American Journal of Mathematical and Management Sciences, 8, Nos, 3 and 4.

Johnson, S., Aragon, C., Mccgeoch, L. and Schevon, C. (1989) Optimization by Simulated Annealing: An Experimental Evaluation, Part I, Graph Partitioning. Operations Research 37, pp. 865-892.

Johnson, S., Aragon, C., Mccgeoch, L., and Schevon, C. (1989) Optimization by Simulated Annealing: An Experimental Evaluation, Part I, Graph Partitioning. Operations Research 37, pp. 865-892.

Kirkpatrick, S., Gelatt, C.D., and Vecchi, P.M. (1983) Optimization by Simulated Annealing, Science, 220, pp.671-680.

Liao, W.P. and Chu, F.L. (1997) Array Pattern Nulling by Phase and Position Perturbations with The Use Of Genetic Algorithm, Microw. Optical Tech. Lett., Vol. 15, pp. 251-256.

Liao, W.P. and Chu, F.L. (1999) Array Pattern Synthesis with Null Steering Using Genetic Algorithms by Controlling Only the Current Amplitudes, Int. J. Electron., Vol. 86, pp. 445-457.

Lundy, S., and Mees, A. (1986) Convergence of Annealing Algorithm, Mathematical Programming 34, pp. 111-124.

Metropolis, N., Rosenbluth, A.W., Rosenbluth, M.N., Teller, A.H. and Teller, E. (1953) Equation of State Calculations by Fast Computing Machines, J. Chem. Phys. 21 pp. 1087-1092.

Osman, I.H. (1991) Metastrategy Simulated Annealing and Tabu Search Algorithms for Combinatorial Optimization Problems, Ph.D. Thesis, Imperial College, London University, London, UK.

Pham, D.T. and Karaboga, D. (2000) Intelligent Optimization Techniques, Springer-Verlag, London, UK.

Reeves, C.R. (1995) Modern Heuristic Techniques for Combinatorial Problems, McGraw-Hill, Maidenhead, UK.

Steyskal, H. (1982) Synthesis of Antenna Pattern with Prescribed Nulls, IEEE Trans. Antennas Prop., Vol. 30, pp. 273-279.

Steyskal, H. (1983) Simple Method for Pattern Nulling by Phase Perturbation, IEEE Trans. Antennas Prop., Vol. 31, pp. 163-166.

Steyskal, H., Shore, R.A. and Haupt, R.L. (1986) Methods for Null Control and Their Effects on the Radiation Pattern, IEEE Trans. Antennas Prop., Vol. 34, pp.404-409.

Topbaş, M.Ali (1993) Isıl işlemler, Prestij Basın Yayın ve Hizmetleri, İstanbul, Turkiye.

Vu, T.B. (1986) Simultaneous Nulling in Sum and Difference Patterns by Amplitude Control, IEEE Trans. Antennas Prop., Vol. 34, pp. 214-218.

Kaynaklar

Chelouah, R. and Siarry, P. (2000) Tabu Search Applied to Global Optimization, Europen Journal of Operation Research 123, pp.256-270.

General Directorate of State Hydraulic Works, Storage-Area Relationship and The Design Flood Hydrographs of the Catalan Dam and Hydropowerplant, Project No. HD-003, Division of Dams and HPPs, Yücetepe, Ankara, Turkey, (1987a).

General Directorate of State Hydraulic Works, Spillway Rule Curves of The Catalan Dam and Hydropowerplant, Project No. HD-004, Division of Dams and HPPs, Yücetepe, Ankara, Turkey, (1987b).

Glover, F. (1989) Tabu Search-Part I, ORSA Journal on Computing 3 (1), pp. 190-206.

Glover, F. (1990) Tabu Search-Part II, ORSA Journal on Computing 1 (2), pp. 4-32.

Glover, F. (1993) A User's Guide to Tabu Search, Annals of Operations Research 41, pp.3-28.

Haktanir, T. and Kisi, Ö. (2001) Ten-Stage Discrete Flood Routing for Dams Having Gated Spillways, Journal of Hydrologic Engineering, pp. 86-90.

Karaboga, D. and Kalinli, A. (1996a) A New Model for Tabu Search Algorithms, 1st Turkish Symposium on Intelligent Manufacturing Systems, Turkeys, pp. 168-175.

Karaboga, D. and Kalinli, A. (1996b) Training Recurrent Neural Networks Using Tabu Search Algorithms, 5st Turkish Symp. on Artifical Intelligence and Neural Networks, Turkey, pp. 293-298.

Karaboga, D. and Kalinli, A. (1996c) Tuning PID Controllers Using Tabu Search Algorithm, IEEE Int. Conf. on Systems, Man and Cybernetics, Beijing, China, Vol.1, pp. 134-136.

Karaboga, D. and Kalinli, A. (1997) Training Recurrent Neural Networks for Dynamic System Identification Using Parallel Tabu Search Algorithm, 12th IEEE Int. Symp. on Intelligent Control, Istanbul, Turkey.

Karaboga, D., Horrocks, D.H., Karaboga, N. and Kalinli, A. (1997b) Designing Digital FIR Filters Using Tabu Search Algorithms, IEEE Int. Symp. on Circuits and Systems, Hong Kong.

Klir, G.J., Clair, U.S. and Yuan, B. (1997) Fuzzy Set Theory: Foundations and Applications, Prentice Hall. PTR..

Lee, C.C. (1990) Fuzzy Logic in Control Systems: Fuzzy Logic Controller-Part II, IEEE Trans. On Systems, Man, and Cybernetics 20(2), pp.419-435.

Malek, M., Guruswamy, M., Pandya, P. and Owens, H. (1989) Serial and Parallel Simulated Annealing and Tabu Search Algorithms for Travelling Salesman Problem, Annals of Operations Research, Vol.1, pp. 59-84.

Osman, I.H. (1991) Metastrategy Simulated Annealing and Tabu Search Algorithms for Combinatorial Optimisation Problems, PhD Thesis, University of London, Imperial College, UK.

Pham, D.T. and Karaboğa, D. (2000) Intelligent Optimisation Techniques; Genetic Algorithm, Tabu Search, Simulated Annealing and Neural Networks, Springer-Verlag, London.

Reeves, C.R. (1995) Modern Heuristic Techniques for Combinatorial Problems, McGraw-Hill, Maidenhead, UK.

Ross, T.J. (1995) Fuzzy Logic with Engineering Applications, McGraw-Hill.

Simonovic, S.P. (1992) Reservoir Systems Analysis: Closing Gap Between Theory and Practice, J Water Resour. Plng. And Mgmt., ASCE 118(3), pp. 262-280.

Sugeno, M. (1985) An Introductory Survey of Fuzzy Control, Information Sciences 36, pp. 59-83.

Udall, L. (1961) Design of Small Dams, United States Department of The Interior, Bureau of Reclamation, Washington.

Wurbs, R.A. (1993) Reservoir System Simulation and Optimization Models, J Water Resour. Plng. And Mgmt., ASCE 119(4), pp. 455-472.

Yeh, W. (1985) Reservoir Management and Operations Models: A State of the Art Review, Water Resour. Res. 21(12), pp. 1797-1818.

Kaynaklar

Back, T., Hoffmeister, F. And Schwefel, H.P. (1991) A Survey of Evolution Strategies, Proc. of The fourth Int. Conf. on Genetic Algorithms, Los altos, CA, Morgan Kaufmann Publishers, pp. 2-9.

Baker, J.E (1985) Adaptive Selection Methods for Genetic Algorithms, Proc. 1st Int. Conf. Genetic Algorithms and their Applications, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, NJ, pp. 100-101.

Baluja, S. (1993) Structure and Performance of Fine-Grain Parallelism in Genetic Search, 5th Int. Conf. on Genetic Algorithms and Their Applications, Morgan Kaufmann, San Mateo, CA, pp. 155-162.

Davis, L (1989) Adapting Operator Probabilities in Genetic Algorithms, Proc. 3rd Int. Conf. on Genetic Algorithms and Their Applications, George Mason University, pp. 61-69.

Davis, L. (1991) Handbook of Genetic Algorithms, Van Nonstrand Reinhold, New York, NY.

De Jong, K.A. (1975) Analysis of the Behavior of a Class of Genetic Adaptive Systems, Ph.D. Dissertation, Department of Computer and Communication Science, University of Michigan, Ann Arbor, MI.

Fogarty, T.C. (1989) Varying the Probability of Mutation in the Genetic Algorithm, Proc. 3rd Int. Conf. on Genetic Algorithms and Their Applications, George Mason University, pp. 104-109.

Goldberg, D.E. (1985) Optimal Initial Population Size for Binary-Coded Genetic Algorithms, TCGA Report Number 8510001, Department of Engineering Mechanics, University of Alabama, Alabama.

Goldberg, D.E. (1989) Genetic Algorithms in Search, Optimisation and Machine Learning, Addison-Wesley, Reading, MA.

Goldberg, D.E. (1989) Sizing Populations for Serial and Parallel Genetic Algorithms, Proc. 3rd Int. Conf. on Genetic Algorithms, Fairfax, VA, pp. 70-79.

Goldberg, D.E., Korb, B. and Deb, K. Messy Genetic Algorithms: Motivation, Analysis, and First Results. Complex Systems, 3, pp. 493--530, 1989.

Gordan, V.S. and Whitely, D. (1993) Serial and Parallel Genetic Algorithms as Function Optimizers, 5th Int. Conf. on Genetic Algorithms and their Applications, Morgan Kaufmann, San Mateo, CA, pp. 177-183.

Grefenstette, J.J. (1986) Optimisation of Control Parameters for Genetic Algorithms, IEEE Trans. on Systems, Man and Cybernetics, Vol. SMC-16, No.1, pp. 122-128.

Holland, J.H. (1975) Adaptation in Natural and Artifical Systems, University of Michigan Press, Ann Arbor, MI.

Koza, J.R. (1992) Genetic Programming, MIT Press, Cambridge, Mass., 1992.

Krishnakumar, K. (1989) Micro-Genetic Algorithms for Stationary and Nonstationary Function Optimization, SPIE Vol. 1196, Intelligent Control and Adaptive Systems, pp. 289-296.

Manderick, B. and Spiessens, P. (1989) Fine-Grained Parallel Genetic Algorithms, 3rd Int. Conf. on Genetic Algorithms and their Applications, Morgan Kaufmann, San Mateo, CA, pp. 428-433.

Martina, G.S. (1989) ASPARAGOS An Asynchronous Parallel Genetic Optimization Strategy, Proc. 3rd Int. ICGA Conf. , pp. 422-427.

Maruyama, T., Hirose, T. and Konagaya , A. (1991) A Fine-Grained Parallel Genetic Algorithm for Distributed Parallel Systems, 4th Int. Conf. on Genetic Algorithms and their Applications, Morgan Kaufmann, San Mateo , CA, pp. 184-190.

Michalewicz, Z. (1992) Genetic Algorithms + Data Structures = Evolution Programs, Springer-Verlag, New York, NY.

Muhlenbein, H. (1989) Parallel Genetic Algorithms, Population Genetics and Combinatorial Optimization, 3rd Int. Conf. on Genetic Algorithms and Their Applications, Morgan Kaufmann, San Mateo, CA. pp. 416-421.

Pham, D.T. and Jin, G. (1996) A Hybrid Genetic Algorithm, 3rd World Congress on Expert Systems, Seoul, Korea, Vol. II, pp. 748-757.

Pham, D.T. and Karaboga, D. (1991) Optimum Design of Fuzzy Logic Controllers Using Genetic Algorithms, J. of Systems Engineering, Vol.1, No.2, pp. 114-118.

Pham, D.T. and Karaboga, D. (1997) Genetic Algorithms with Variable Muattion Rates: Application to Fuzzy Logic Controller Design, Proc. Instn. Mech. Engrs. Vol.211, Part1, pp. 157-167.

Pham, D.T. and Karaboga, D. Intelligent Optimisation Techniques, Springer-Verlag, 2000, London, UK.

Potts, J.C., Giddens, T.D. and Yadav, S.B. (1994) The Development and Evaluation of an İmproved Genetic Algorithms Based on Migration and Artificial Selection, IEEE Trans. Syst., Man and Cybernetics, Vol.24, No.1, pp.73-86.

Reeves, C.R. (1995) Modern Heuristic Techniques for Combinatorial Problems, McGraw-Hill, Maidenhead, UK.

Schaffer, J.D., Caruana, R.A., Eshelman, L.J. and Das, R. (1989) A Study of Control Parameters Affecting On-Line Performance of Genetic Algorithms for Function Optimisation, Proc. 3rd Int. Conf. on Genetic Algorithms and their Applications, George Mason University, pp. 51-61.

Starkweather, T., Whitely, D. and Mathias, K. (1991) Optimization Using Distributed Genetic Algorithms, Lecture Notes in Computer Science, Vol.496, Springer-Verlag, Heidelberg.

Storn, R. (1997) Differential Evolution: A Simple and Efficient Heuristic Strategy for Global Optimization over Continuous Spaces, Journal of Global Optimization, vol. 11, Dordrecht, pp. 341-359.

Whitely, D. and Hanson, T. (1989) Optimising Neural Networks Using Faster, More Accurate Genetic Search, Proc.Third Int. Conf. on Genetic Algorithms and Their Applications, George Mason University, pp.370-374.

Kaynaklar

Corne, D., Dorigo, M. and Glover, F. (1999) New Ideas in Optimization, McGraw-Hill.

Di Caro, G. and Dorigo, M. (1998) Mobile Agents for Adaptive Routing, Proc. Of 31 st Hawaii Conf. on Systems Sciences(HICSS-31), Hawaii, January.

Diethorn, E. J. and Munson, D. C. (1986) Finite Wordlength FIR Digital Filterdesign Using Simulated Annealing, Int. Symp. Circuit and Systems, pp.217-220.

Dorigo, M., Maniezzo, V. and Colorni, A. (1991) Positive Feedback as a Search Strategy, Technical Report N. 91-016 Politecnico di Milano.

Gambardella, L. M. and Dorigo, M. (1997) HAS-SOP:Hybrid Ant System for the Sequential Ordering Problem, Technical Report No.IDSIA97-11, IDSIA, Lugano, Switzerland.

Gambardella, L. M., Taillard, E. and Agazzi, G. (1999) MACS-VRPTW: A Multiple Ant Colony System for Vehicle Routing Problems with Time Windows, Technical Report IDSIA-06, Switzerland.

Glover, F. (1986) Future Paths for Integer Programming and Links to Artificial Intelligence, Comp. Oper. Res., Vol.13, pp.533-549.

Hiroyasu, T., Miki, M., Ono, Y. and Minami, Y. (2000) Ant Colony for Continuous Functions, The Science and Engineering Doshisha University, Vol. XX, No.Y.

Karaboga, D., Kalinli, A. and Karaboga, N. (2001) Touring Ant Colony Algorithm with Frequency Based Memory for Continuous Optimisation, The Tenth Turkish Symp. on AI and NNs, pp.94-102, GaziMagusa, TRNC.

Karaboga, N., Horrocks, D. H., Karaboga, D. and Alci, M. (1995) Design of FIR Filters Using Genetic Algorithms, The European Conf. on Circuits Theory and Design, Turkey, Vol.2, pp.553-556.

Kodek, D. M. (1980) Design of Optimal Finite Wordlength FIR Filter Using Integer Programming Techniques, IEEE Trans. On Acoustics, Speech and Signal Processing, Vol. ASSP-28, pp.304-308.

Stützle, T. and Dorigo, M. (1999) ACO Algorithms for Quadratic Assignment Problem, In D. Corne, M.Dorigo and F. Glover, editors, New Ideas in Optimizations, McGraw-Hill, London.

Wodrich, M. (1996) Ant Colony Optimization, Under Graduate Thesis, Department of Electrical and Electronic Engineering, University of Cape Town, South Africa.

Xu, D.J. and Daley, M.L. (1992) Design of Finite Wordlength FIR Digital Filter Using a Parallel Genetic Algorithm, In the Proc. of IEEE Southeast Conf., Birmingham, USA, Vol.2, pp.834-837.

Tablo 6.2. Her iki algoritma ile fonksiyonlar için elde edilen ortalama değerler

Fonksiyon	Algoritmalar	
	Genetik algoritma	**Bağışıklık algoritması**
$\mathbf{F_1}$	0.00644	0.00007
$\mathbf{F_2}$	0.00452	0.00032
$\mathbf{F_3}$	-30	-30
$\mathbf{F_4}$	1.0692	1.00483

Kaynaklar

Bersini, H. and Varela, F.J. (1990) Hints for Adaptive Problem Solving Gleaned from Immune Networks, Proc.1st Workshop of PPSN, pp.343-354.

Bersini, H. and Varela, F.J. (1991) The Immune Recruitment Mechanism: A Selective Evolutionary Strategy, Proc. 4th Int. Conf. On Genetic Algorithms, pp.520-526.

Farmer, J.D., Packard, N.H. and Perelson, A.S. (1986) The Immune System, Adaptation, and Machine Learning, Physica, 22D, pp.187-204.

Gaspar, A. and Collard, P. (2000) Two Models of Immunization for Time Dependent Optimization, **I**EEE International Conference on Systems, Man, and Cybernetics, Vol.1, pp.113 -118.

Grefenstette, J.J. (1986) Optimisation of Control Parameters for Genetic Algorithms, IEEE Trans. On Systems, Man and Cybernetics, Vol.SMC-16, No.1, pp.122-128.

Holland, J.H. (1975) Adaptation in Natural and Artificial Systems, University of Michigan Press, Ann Arbor, MI.

Hunt, J.E. and Cooke, D.E. (1996) Learning Using an Artificial Immune System, Journal of Network and Computer Applications, Vol.19, pp.189-212.

Kalinli, A. ve Karaboga, D. (2002) Mühendislik Problemlerinin Çözümü İçin Yapay Bağışıklık Sistem Yaklaşımı, 4.GAP Mühendislik Kongresi, Cilt 1, pp.580-586.

Karaboga, N., Kalinli, A. and Karaboga, D. (2001) An Immune Algorithm For Numeric Function Optimisation, 10th Turkish Symposium on Artificial Intelligence and Neural Networks (TAINN 2001), Doğu Akdeniz Üniversitesi, KKTC pp111-119.

Kepler, T.B. and Perelson, A.S. (1993) Somatic Hyper Mutation in B Cells: An Optimal Control Treatment, Journal of Theoretical Biology, Vol.164, pp.37-64.

Pham, D.T. and Karaboga, D. (2000) Intelligent Optimisation Techniques, Springer-Verlag, London.

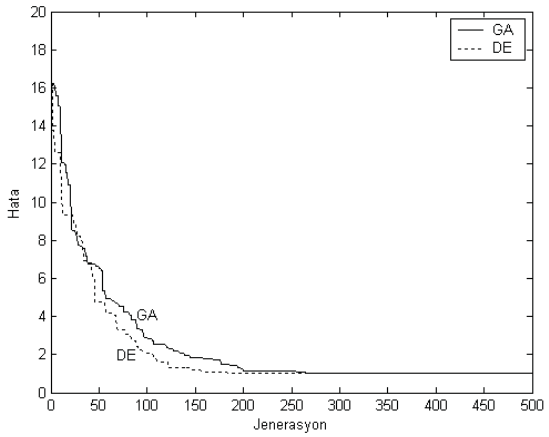

Şekil 7.8. 21 katsayı için en iyi çözümün gelişimi.

Kaynaklar

Abbass, H.A., Sarker, R. and Newton, C. (2001) PDE: A Pareto-Frontier Differential Evolution Approach For Multi-Objective Optimization Problems, Proc. of the Congress on Evolutionary Computation (CEC2001), IEEE Press, pp.971-978.

Chen, T.S. (2001) Digital Signal Processing, Oxford Universt Press, New York, USA.

De Jong, K. A. (1975) An Analysis of the Behavior of a Class of Genetic Adaptive Systems, PhD thesis, University of Michigan, Dissertation Abstracts International 36(10), 5140B. (University Microfilms No. 76-9381).

Ertürk, S. Sayısal işaret işleme, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2002.

Karaboğa, N. and Çetinkaya, (2003) B. Optimal Design of Minimum-Phase Digital FIR Filters by Using Genetic Algorithm, ELECO-2003, vol.1 pp. 176-189, Bursa, Turkey.

Kenneth V. P. (1999) An Introduction to Differential Evolution, in New Ideas in Optimization, McGraw-Hill Publishing Company, pp.79-108.

Litwin, L. (2000) FIR And IIR Digital Filters, IEEE Potentials, October/November, pp.28-31.

Liu, J. and Lampinen, J. A (2002) Fuzzy Adaptive Differential Evolution Algorithm, Lappeenranta University of Technology, TENCON '02 Proceedings 2002 IEEE Region 10 Conference on Computers, Communications, Control and Power Engineering, vol. 1, pp. 606- 611.

Mühlenbein, H., Schomisch, M. and Born, J. (1991) The Parallel Genetic Algorithm as Function Optimizer, Proceedings of The Forth International Conference on Genetic Algorithms, University of California, San diego, pp.270-278.

Pham, D.T. and Karaboga, D. (2000) Intelligent optimisation techniques, Springer-Verlag, Londan, UK.

Storn, R. (1996) Differential Evolution Design of an IIR-Filter with Requirements of Magnitude and Group Delay, Proceedings of the IEEE Conference on Evolutionary Computation, pp. 268-273.

Storn, R. (1997) System Design by Constraint Adaptation and Differential Evolution, IEEE Trans. on Evolutionary Computation, Vol. 3, No. 1, pp. 22-34.

Storn, R. (1997) Differential Evolution: A Simple and Efficient Heuristic Strategy for Global Optimization over Continuous Spaces, Journal of Global Optimization, vol. 11, Dordrecht, pp. 341-359.

Strens, M. and Moore, A. (2002) Policy Search Using Paired Comparisons, Journal of Machine Learning Research, volume 3, pp. 921-950.

Thomas, P. and Vernon, D. (1997) Image Registration By Differential Evolution, Proceedings of the Irish Machine Vision and Image Processing Conference, pp. 221-225.

Tablo 8.1. Algoritmaların kontrol parametrelerinin değerleri.

PSO		**UPSOm**	
SS	30	χ	0.279
MGN	1000	c_1	2.05
w	0.8	c_2	2.05
c_1	0.5	NR	1
c_2	0.5	UF	0.1
		MGN	5000
		SS	20
		MtR	0.01
		w1	100
		w2	100

Tablo 8.2. Algoritmaların mühendislik problemleri için ürettiği sonuçlar.

Problem	**İstatistik**	**PSO**	**UPSOm**
Kaynaklanmış Kiriş	En İyi	2.380957	1.92199
	Ort.	2.381932	2.83721
	Std. Sapma	5.2E-3	0.682980
	Değ. Sayısı	30000	100000
Basınç Tankı	En İyi	6059.7143	6544.27
	Ort.	6289.92881	9032.55
	Std. Sapma	3.1E+2	995.573
	Değ. Sayısı	30000	100000
Yay	En İyi	0.012665	0.0131200
	Ort.	0.012702	0.0229478
	Std. Sapma	4.1E-5	0.00720571
	Değ. Sayısı	15000	100000

Kaynaklar

Belegundu, A. D. (1982) A Study of Mathematical Programming Methods for Structural Optimization, Technical report, University of Iowa.

Engelbrecht, A.P., (2006) Fundamentals of computational swarm intelligence, J.Wiley.

Reeves, W.T. (1983) Particle Systems – a Technique for Modeling a Class of Fuzzy Objects, ACM Trans Graphics 2(2):91-108.

Reynolds, C.W. (1987) Flocks, Herds, and Schools: a Distributed Behavioral Model, Computer Graphics 21(4): 25-34 (Proc SIGGRAPH ‘87)

Arora, J. S. (1989) Introduction to Optimun Design, McGraw-Hill, NewYork.

Heppner, F. and Grenander, U. (1990) A Stochastic Nonlinear Model for Coordinated Bird Flocks, In: Krasner S(eds) The Ubiquity of Chaos, AAAS Publications, Washington, DC.

Sandgren, E. (1990) Nonlinear Integer and Discrete Programming in Mechanical Design Optimization, Journal of Mechanical Design, 112, 223-229.

Kennedy, J. and Eberhart, R. (1995) Particle Swarm Optimization, In Proceedings of IEEE International Conference on Neural Networks, 1942-1948.

Rao, S. S. (1996) Engineering Optimization, JohnWiley and Sons.

Kennedy, J. and Eberhart, R. (1997) A Discrete Binary Version of the Particle Swarm Algorithm, Proceedings of the Conference on Systems, Man and Cybernetics, Piscataway, New Jersey, pp 4104-4109.

Shi, Y. and Eberhart, R.C. (1998) Parameter Selection in Particle Swarm Optimization, Evolutionary Programming VII, Springer, Lecture Notes in Computer Science 1447, 591-600.

Kennedy, J. (1999) Small Worlds and Mega-Minds: Effects of Neighborhood Topology on Particle Swarm Performance, Proceedings of the 1999 Congress of Evolutionary Computation, vol. 3, IEEE Press, 1931-1938.

Shi, Y. And Eberhart, R.C. (1999) Empirical Study of Particle Swarm Optimization, Proceedings of the 1999 Congress of Evolutionary Computation, vol. 3, IEEE Press, : 1945-1950.

Eberhart, R.C. and Shi, Y. (2000) Comparing Inertia Weights and Constriction Factors in Particle Swarm Optimization, Proceedings of IEEE International Congress on Evolutionary Computation, vol. 1, 84-88.

Kennedy, J., Eberhart, R. and Shi, Y. (2001) Swarm Intelligence, Morgan Kaufmann Academic Press.

van den Bergh, F. and Engelbrecht, P.A. (2001) Effects of Swarm Size on Cooperative Particle Swarm Optimizers, In Proceedings of GECCO-2001, San Francisco, CA, 892-899.

Shi, Y. And Eberhart, R.C. (2001) Fuzzy Adaptive Particle Swarm Optimization, Proceedings of the Congress on Evolutionary Computation 2001, Seoul, Korea, IEEE Service Center, IEEE (2001): 101-106.

Clerc, M. and Kennedy, J. (2002) The Particle Swarm – Explosion, Stability, and Convergence in a Multidimensional Complex Space, IEEE Transactions on Evolutionary Computation, Vol. 6, No. 1: 58-73.

Ratnaweera, A., Halgamuge, S.K. and Watson, H.C. (2004) Self-Organizing Hierarchical Particle Swarm Optimizer with Time-Varying Acceleration Coeffcients, IEEE Transactions on Evolutionary Computation 8(3) 240-255.

He, S., et al. (2004) An Improved Particle Swarm Optimizer for Mechanical Design Optimization Problems, Engineering Optimization, 36, 585-605.

Parsopoulos, K. and Vrahatis, M. (2005) Unified Particle Swarm Optimization for Solving Constrained Engineering Optimization Problems, Advances in Natural Computation, PT. 3, 582-591, Lecture Notes in Computer Science, Vol. 3612.

Kaynaklar

Tereshko V (2000) Reaction-Diffusion Model of a Honeybee Colony's Foraging Behaviour, PPSN VI: Proceedings of the 6th International Conference on Parallel Problem Solving from Nature, 807-816, 3-540-41056-2, Springer-Verlag, London, UK.

Hamdan, K. (2008) How Do Bees Make Honey, Bee Research Unit, National Center for Agriculture Research and Technology Transfer, bee. (NCARTT), http://www.jordanbru.info/how do Bees make hony.htm

Mackean, D. G. (2008) The Honey Bee (Apis mellifera), Resources for Biology Education, http://www.biology-resources.com/bee-01.html

Lucic, P. (2002) Modeling transportation problems using concepts of swarm intelligence and soft computing, Virginia Polytechnic Institute and State University.

Akay, B. (2009), Nümerik Optimizasyon Problemlerinde Yapay Arı Kolonisi (Artificial Bee Colony) Algoritmasının Performans Analizi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, . Doktora Tezi.

Karaboga, D. (2005) An Idea Based On Honey Bee Swarm For Numerical Optimization, TR-06, Erciyes University, Engineering Faculty, Computer Engineering Department.

Ogata, K. (1990) Modern control engineering, Prentice-Hall, Inc., USA.

Kuo, B.C. (2002), Çeviri: Prof. Dr. Atilla Bir, Otomatik Kontrol Sistemleri, Literatür Yayınları.

Akay, R. (2006) Zeki Programlama Teknikleri Kullanarak Kontrolör Tasarımı, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Karaboga, D., Kalinli, A. (1996) Tuning PID controller parameters using Tabu search algorithm, IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics, 134-136.

Ziegler, J.G., Nichols, N.B. (1942) Optimum Settmgs for Automtic controllers, TW. ASME, 64, 759-768.

Chien, K.L. and Hrones, J. A., Reswick, J.B. (1952) On the Automatic Control of Generalized Passive Systems, Trans. ASME, 74, 175-185.

Kitamori, T. (1979) A method for Control System Design Based upon Partial Knowledge about Controlled Process, Trans. SICE Japan, 15, 549-555.

Stefani, R. and Savant, C. J., Shahian, B., Hostetter, G. H. (1994) Design of Feedback Control System, Saunders College Publishing.

5. Basım

MESLEK ETİĞİ

Prof. Dr. Hüseyin Ali Kutlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 102
İktisat / Ekonomi No.: 17
ISBN: 978-605-133-001-3
© 5. Basım, Ekim 2017

MESLEK ETİĞİ
Prof. Dr. Hüseyin Ali Kutlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kutlu, Hüseyin Ali.
Meslek Etiği / *Hüseyin Ali Kutlu*
5. Basım, X + 158 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-001-3
1. Etik 2. Meslek Etiği 3. Etik Teorileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm I: ETİK VE AHLAK KAVRAMLARI 1

1.1.Etik Kavramı 1
1.2. Etik Kavramının Tarihsel Gelişimi 6
1.3. Ahlak Kavramı 8
1.3.1. Ahlakın Bölümleri 11
1.3.1.1 Teorik Ahlak 11
1.3.1.2. Pratik Ahlak 12
1.3.2. Tanınmış Ahlak Felsefeleri 12
1.4. Etik ve Ahlak 15
1.5. Ahlakın Diğer Disiplinlerle İlişkisi 17
1.5.1. Ahlak ve Mantık 17
1.5.2. Ahlak ve Hukuk 18
1.5.3. Ahlak ve Sosyoloji 20
1.5.4. Ahlak ve Psikoloji 21
1.5.5. Ahlak ve Felsefe 22
1.5.6. Ahlak ve Din 22
1.5.7. Ahlak ve Kültür 25
1.6.Ahlaki Değerler 26
1.7. Ahlaki Gelişim Süreci 27
1.8. Etik Kuralları 30
1.9. Etik-Toplum İlişkisi 32
1.10. Etik Değerlere Uygun Davranışların Sonuçları 35
1.11. Bireyde Etik Davranışı Etkileyen Faktörler 37

Bölüm 2: ETİK SİSTEMLERİ 39

2.1. Etik Teorileri.....39
2.1.1. Teleolojik Yaklaşım (Sonuçsalcılık) 40
2.1.1.1. Bireyci Yaklaşım (Egoizm).....41
2.1.1.2. Faydacı Yaklaşım.....41
2.1.2. Deontolojik Yaklaşım.....42
2.1.2.1. Ahlak ve Haklar Yaklaşımı.....44
2.1.2.2. Adaletçi Yaklaşım 44
2.2. Genel Olarak Etik Sistemleri 45
2.2.1. Amaçlanan Sonuç Etiği 46
2.2.2. Kural Etiği 47
2.2.3. Toplumsal Sözleşme Etiği 49
2.2.4. Kişisel Etik 50
2.2.5. Sosyal Yaşam Etiği 51

Bölüm 3: AHLAKIN OLUŞUMUNDA ROL OYNAYAN FAKTÖRLER 53

3.1.Kültür 53
3.1.1. Kültürün İşlevleri 57
3.1.2. Kültürle İlgili Temel Kavramlar.....58
3.2. Normlar.....60
3.2.1. Hukuki Normlar.....61
3.2.2. Ahlaki Normlar 62
3.2.3. Dini Normlar.....63
3.2.4. Örf ve Âdetler (Gelenek ve Görenekler).....63
3.3. Değerler.....65

Bölüm 4: MESLEK ETİĞİ.....69

4.1 Meslek Etiği Kavramı 69
4.1.1. Meslek Etiği Neden Gereklidir?.....76
4.1.2. Meslek Etiğine Yönelik Yaklaşımlar.....79
4.1.3. Meslek Etiğinin Temel Özellikleri 81
4.2. Mesleki Etik İlkeler.....83
4.3. Mesleğe Bağlılık.....87
4.4. İş Hayatında Etik 89
4.5. İş Hayatında Etik İlkeler.....90

4.6.Yönetimde Etik ve Etik Dışı Davranışlar 92
4.6.1. Yönetimde Etik 92
4.6.2. Yönetimde Etik Dışı Davranışlar 93
4.7. Ahlaki Karar Alma Yapısı 94
4.8. İş yerinde Etik Olmayan Davranışların Önlenmesi 97
4.9. İş yerinde Etik Bir İklim Oluşturulması 98
4.10. İş Ahlakına Uygun Koşulların Çalışanlara Etkisi 101

Bölüm 5: MESLEKİ YOZLAŞMA VE ETİK DIŞI DAVRANIŞ SONUÇLARI 105

5.1. Mesleki Açıdan Bireysel Tükenmişlik ve Özgüvenin Yitimi 105
5.2. Bireysel Doyumsuzluk ve Mutsuzluk 107
5.3. Örgütsel/Mesleki Bağların Zayıflaması ve Özbenliğin Zarar Görmesi 109
5.4. İş Kalitesinin Önemsenmemesi 110
5.5. Cinsel Taciz 111
5.6. Yanlış Bilgilendirme ve Bilgiyi Saklama 116
5.7. Özel Hayata Müdahale 116
5.8. Etik Dışı Davranışı Doğuran Nedenler 116
5.8.1. Kişisel Nedenler 117
5.8.1.1. Etik Ölçütleri Farklı Yorumlama 117
5.8.1.2. Bireyin Bencil Davranması 118
5.8.1.3. Etik İkilemler 118
5.8.1.4. Mesleki Bilgi Yetersizliği 121
5.8.2. Dışarıdan Kaynaklanan Nedenler 122
5.8.2.1. İşletme Yönetiminin Etik Davranışları Algılama Farkı 122
5.8.2.2. Rekabet 122
5.8.2.3. Meslek Ücreti 123
5.8.2.4. Karşılıklı Güvensizlik 123
5.8.2.5. Sahte ve Yanıltıcı Belge 123
5.8.2.6. Etik Davranışların Esnetilmesi 124
5.9. Çalışanların Uzak Durması Gereken Etik Dışı Davranışlar 124

Bölüm 6: SOSYAL SORUMLULUK 127

6.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı 127
6.2. Sosyal Sorumluluk Türleri 129

6.2.1. Ekonomik Boyut....130
6.2.2. Hukuki Boyut....131
6.2.3. Ahlaki Boyut....131
6.2.4. Gönüllülük Boyutu....132
6.3. İşletmenin Sosyal Sorumluluk Yönleri....134
6.3.1. İşletmenin Müşterilerine Karşı Sorumluluğu....135
6.3.2. İşletmenin Tedarikçilere Karşı Sorumluluğu....136
6.3.3. İşletmenin Personeline Karşı Sorumluluğu....137
6.3.4. İşletmenin Hissedarlara Karşı Sosyal Sorumluluğu....138
6.3.5. İşletmenin Topluma Karşı Sorumluluğu....139
6.3.6. İşletmenin Doğal Çevreye Karşı Sorumluluğu....140
6.3.7. İşletmenin Çalışma Hayatına Yönelik Sorumluluğu....141
6.3.8. İşletmenin Organizasyon İçi Sorumluluğu....142
6.3.9. İşletmenin Organizasyon Dışı Sorumluluğu....142
6.3.10. İşletmenin Yöneticilere Karşı Sorumluluğu....142
6.3.11. İşletmenin Rakiplerine Karşı Sorumluluğu....143
6.3.12. İşletmenin Hükûmete Karşı Sorumluluğu....143

KAYNAKÇA....145

KAYNAKÇA

ABBAS, J. Ali - AZİM, Ahmed (2001). 'Work Ethic and Loyalty in Canada', The Journal of Social Psychology, Vol.35, No.1, s.31–37.

ADAL, Erhan (1993). Hukukun Temel İlkeleri. Beta Yayınları, İstanbul.

AKAY, Hüseyin (2002). "Muhasebe Mesleğinde Etik". Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 17, Cilt 5, Yıl 8.

AKBULUT, Yıldız (Nisan 1999). "Meslek ahlakı Kriterleri ve Muhasebe Mesleği Üzerine Bir Araştırma", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı 1.

AKDOĞAN, Habib (17-19 Eylül 2003). "Meslek Etiğinin Kamuoyunu Aydınlatmadaki Önemine Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaklaşımları ve Çorum İlinde Uygulanan Bir Anket Çalışması", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslararası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

AKDOĞAN, Habib (2003). "Muhasebe Meslek Etiğinin Kamuoyunun Aydınlatılmasındaki Önemine Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaklaşımları", Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1470, Eskişehir.

AKTAN, Coşkun Can (1999). "İş ahlakı ve Sosyal Sorumluluk Kavramı", Meslek ahlakı ve Sosyal Sorumluluk, İstanbul: ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayını.

AKTAN, Coşkun Can (2007) "Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk", İGİAD Yayınları, İstanbul.

AKYEL, Nermin ve KARACA, Nevran (Temmuz,Ağustos, Eylül 2005). "Bağımsız Denetim Açısından Etik ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları", Mali Çözüm Dergisi, Sayı 72.

ALBRECHT, W. Steve – HILL, Ned C. – ALBRECHT, Conan C. (March 2006). "The Ethics Development Model Applied To Declining Ethics In Accounting", Australian Accounting Review.

ALBRECHT, W. Steve – SACK, Robert J. (2000). Accounting Education: Charting the Course Through a Perilous Future. Accounting Education Series, Volume No.16 (August) (Sarasota, Florida:American Accounting Assocation).

ARSLAN, Ahmet (1998). Felsefe. İnkılap Kitabevi, İstanbul.

ARSLAN, Mahmut (2001). İş ve Meslek ahlakı. Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

AŞIK, Nuran Akşit (2010). "Çalışanların İş Doyumunu Etkileyen Bireysel Ve Örgütsel Faktörler İle Sonuçlarına İlişkin Kavramsal Bir Değerlendirme", Türk İdare Dergisi, Sayı: 467, Haziran.

ATAMAN, Ümit (2000). Şirketler Muhasebesi. Türkmen Kitabevi, İstanbul.

ATAMAN, Ümit (2003). Genel Muhasebe Cilt 1. Türkmen Kitabevi, İstanbul.

AYBOĞA, Hanifi (Aralık 2001). "Ülkemizde Muhasebe Mesleği ve Meslek Etiği – ahlakı", Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt 1, Sayı 2.

AYDIN, İnayet Pehlivan (2001). Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik. 2.Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara.

AYDIN, İnayet PEHLİVAN (2002). Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik. Pegem Yayıncılık, 3.Baskı, İstanbul

AYMANKUY. Yusuf– SAKARYA, Şakir (17-19 Eylül 2003). "Finansal Piyasalar ve Meslek Etiği". Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

BAKIRTAŞ, Hülya – ERDOĞAN, Bayram Zafer (2010) "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk: Oteller Üzerine Bir İnceleme", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**,** Nisan , 5(1).

BALCI, Ali (1983). "İş Doyumu ve Eğitim Yönetimine Uygulanması", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**,** Cilt: 16, Sayı: 1.

BALSARI KAYMAZ, Çağnur – ASLANERTİK, Banu Esra (2007). "Kavram Haritaları ve Muhasebe Eğitimi: Yönetim Muhasebesi Uygulaması". XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya.

BARON, David P. (2003) Business And Its Environment, New Jersey, Prentice Hall. Inc.2003.

BARUTÇUGİL, **İsmet** (2004). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi, Kariyer Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.

BAYAZITLI, Ercan – ÇELİK, Orhan (16 – 20 Nisan 2003). "Profesyonel Muhasebe Mesleğinde Mesleğin Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Bu Konudaki IFAC Kuralları", VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Belek.

BAYAZITLI, Ercan – KOÇAK, Akın (2002). "Muhasebe Mesleğinde Pazarlama Üzerine Bir Araştırma". Temel Eğitim ve Staj Merkezi Yayınları, Yayın No:45, Ankara.

BEKTAŞ, Çetin – KÖSEOĞLU, Mehmet Ali (Nisan 2007). "Etik Kodlarının Yönetsel Karar Alma Sürecine Etkileri ve Bir Model Önerisi", "İş Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:9, Sayı:2.

BİRGİLİ, Erhan – TUNAHAN, Hakan (17-19 Eylül 2003). "Hileli Finansal Raporlama veya Pandoranın Açılan Kutusu". Hacettepe Üniversitesi 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

BOSTANCI, Serpil (2002). "Küreselleşen Muhasebede Standartlaşma ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:59.

BOYD, David T. – BOYD, Sanithia C. – BOYD, William L. (September/October 2000). "Changes in Accounting Education: Improving Principles Content for Beter Understanding", Journal of Education Business.

BUDAK, Gülay – SÜRGEVİL, Olca (2005) "Tükenmişlik Ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama", D.E.Ü.İİ.B.F. Dergisi, Cilt: 20, Sayı:2.

BURSAL, Nasuhi – ERCAN, Yücel (1994). Maliyet Muhasebesi. DER Yayınları, İstanbul.

BÜYÜKMİRZA, Kamil (1998). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. Barış yayınları, Ankara.

CAN, Ahmet Vecdi (2007). "Luca Pacioli "Muhasebenin Babası" mıdır?". Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı 12, Makale 8.

CECİLY Raiborn A. – BARFİELD Jesse T. ve **KİNNEY Michael R**. Managerial Accounting. South-Western College Publishing, 1999.

CEMALCILAR, Özgül – BENLİGİRAY, Yılmaz – SÜRMELİ, Fevzi (2006). Genel Muhasebe. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

CEMALCILAR, Özgül – ERDOĞAN, Nurten (2000). Genel Muhasebe. Beta Basım Yay. ve Dağ.A.Ş., İstanbul.

CEMALCILAR, Özgül (Ocak 2003). "Muhasebenin Amaçlarına Ulaşmada Muhasebenin Kuramsal Yapısına Bağlılığın Gereği ve Önemi, Muhasebe ve Denetime Bakış.

CİVELEK, Mehmet A. **– DURUKAN, M. Banu** (30 Nisan- 4 Mayıs 1997). "Günümüz Koşullarında Muhasebe Mesleği ve Meslek ahlakı". III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20.

COŞKUN, Ali (Kasım 2003). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi", Atatürkçü Düşünce Dergisi, Sayı:4, s.72.

ÇALDAĞ, Yurdakul (2001). Şirketler Muhasebesi. Gazi Kitabevi, Ankara.

ÇARIKÇI, İlker Hüseyin – UZUNBACAK, Hasan Hüseyin - ADIGÜZEL, Orhan **– ÖZKUL,** Ahmet Sait (2009) "Yönetim Kültürü Bağlamında Sosyal Sorumluluk", Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta.

ÇERİK, Şule - ÖZARSLAN Emel (2008) "Çalışanların Sosyal Sorumluluk Boyutlarına İlişkin Algılamaları: İlaç Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama", Ege Akademik Bakış**,** Cilt: 8, Sayı:2.

ÇİFTCİ, Yavuz – ÇİFTCİ, Birgül (Eylül 2003). **"**Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği (Türkiye'deki Düzenlemeler ve Uluslararası Düzenlemelerle Karşılaştırılması)". Muhasebe ve Denetime Bakış.

ÇUKACI, Yusuf C. (2006). "Kamuyu Aydınlatmada Muhasebe Meslek Elemanının Etik Anlayışı ve İzmir İlinde Bir Uygulama". Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı:1.

ÇÜÇEN, A. Kadir (1999). **Felsefeye Giriş**, Erkam Matbaacılık, Bursa.

DEMİR, Hulusi – SONGÜR, Neşe (1999) "Sosyal Sorumluluk Ve İş ahlakı", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,** Cilt:2, Sayı: 3.

DENİZ, Eşref (1994) "Kültür, Doğa Sevgisi ve İnsan Evrimi Arasındaki İlişkilere Biyolojik Bakış". Ankara Tıp Mecmuası, Vol.47.

DERİCİOĞULLARI, Ayşe – KONAK, Şevkinaz – ARSLAN, Ercan – ÖZTÜRK, Bahar, (2007). "Öğretim Elemanlarının Tükenmişlik Düzeyleri: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği", Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**,** Cilt:2, Sayı:5.

DİNÇ, Engin – KAYA, Uğur (Ocak 2006). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek ahlakı Kuralları Açısından Hizmet Satın Alanlar Tarafından Algılanma Biçimi Üzerine Bir Araştırma", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 17.

DOLFSMA, Wilfred (2005). "Accounting as Applied Ethics: Teaching a Discipline". ERIM report Series Research in Management, ERS-2005-065-ORG, November.

DONALDSON, Thomas, WERHANE, Patricia H.. (1996). Ethical Issues In Business. Prentice Hall, New Jersey.

DÖNMEZ, Adnan – BERBEROĞLU, P. Başak – ERSOY, Ayten (2005). "Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-AB Sekizinci Yönergesi ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla karşılaştırılması". Akdeniz Ünv., İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 9.

EGE, İlhan – TANÇ, Ahmet – GÖZBAŞI, Onur – ÖZGENER, Şevki. (17-19 Eylül 2003). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebecilik Meslek ahlakına ilişkin Tutumları", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslararası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

ERKUŞ, Ahmet (2009), "Çalışanların Müzakere Etiği Algılamaları ve Müzakere Sürecindeki Davranışlarına Etkileri", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F, Cilt:16, Sayı:1.

ERTAŞ, Fatih Coşkun (2002). İşletmelerde Muhasebe Organizasyonu ve Muhasebe Mesleği. Seçkin Yayınları, Ankara.

FERRELL, O. C. – FRAEDRICH, John (1994). Business Ethics Ethical Decision Making And Cases. Houghton Mifflin Company.

FIRAT, A. Serap (Temmuz-Eylül 2003). "Çevre Etiği Kavramı Üzerine Yeniden Düşünmek", Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi.

GERNİ, G. Mine (2001). "Iş yerinde Cinsel Taciz: Erzurum İlinde Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**,** Cilt:56, Sayı:3.

GÖKBUNAR, Ali Rıza (1995). "İşletmelerin Çevrenin Korunmasında Sosyal Sorumluluğu", Ekoloji Çevre Dergisi, Sayı: 14, Ocak-Şubat-Mart.

GÜCENME, Ümit – ARSOY, Aylin Poroy. (Kasım 2006). "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Muhasebe Eğitimi", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:76 (Özel).

GÜÇLÜ, Faruk – GÖREN, Recai – YALÇIN, Mustafa (2002). Genel Muhasebe. Detay Yayınları, Ankara.

GÜL, Hasan (2006) "Etik Dışı Davranışlar Ve Ussallaştırılması: Devlet Hastanelerinde Bir Uygulama", Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Sayı:10, Haziran .

GÜL, Kudret – ERGÜN, Halil (Ocak 2004). "Muhasebe Mesleğinde Etik" Muhasebe ve Denetime Bakış. Sayı:11.

GÜLLÜOĞLU, Özlem (2006) "Halkla İlişkiler Mesleğinde Etik Anlayışı". II.Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu, 27-28 Nisan.

GÜNEY, Semra (2006). "ahlaki Liderliğin Kavramsallaştırılması ve ahlaki

Yönetimde Liderliğin Rolü". Yönetim ve Ekonomi Yıl:2006 Cilt:13 Sayı:1.

GÜREDİN, Ersin (30 Nisan- Mayıs 1997). Denetçinin Meslek ahlakı, Standartlar ve Uygulamadan Örnekler. III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20.

GÜVEMLİ, Oktay (2007). "1949 Vergi Reformunda Envanter Standartları, Hesap Planı Anlayışı ve Muhasebe Eğitimi", XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya,.

HALICI, Ali (2001) "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Stratejileri: Çanakkale İlinde Bir Araştırma", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üni. İ.İ.B.F., Cilt:7, Sayı:1.

HARTMAN, Laura Pincus. (1998). Perspectives in Business Ethics. McGraw-Hill Companies, Singapore.

HOFSTEDE, Geert H. (1980). Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values. Sage Publication, California.

HUGH, Franchis Mc. (1992). Ethics. Tüsiad Yayınları, Nr:T/92, İstanbul.

IŞIK, Abdulkadir (2009). "Kültür ve Kalkınma: Vergi Kültürü Örneği". Ege Akademik Bakış (9) 2. (851-865)

İBİŞ, Cemal K. (10-12 Ekim 2002). "Bilgi Çağında Muhasebecilik Mesleğinin Geleceği ve Yeni Muhasebeci Kimliği" XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi, TÜRMOB Yayınları 199.

İLHAN, Süleyman (2007). "Yeni Kapitalizmin Karanlık Yüzü: İnsanilik Ve ahlakilik Söylemlerinin Sahiciliği Üzerine", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2.

İLHAN, Süleyman (2008) "Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21.

İLİC, Derya Kelgökmen (2010). "İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Literatür Taraması", Ege Akademik Bakış, Cilt:10, Sayı:1.

İŞGÜDEN, Burcu - ÇABUK Adem (2006) "Meslek Etiği Ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı: 16.

JLARC. (February 16, 2006). (State of Washington Joint Legislative Audit and Review Comittee). Special Education Excess Cost Accounting and Reporting Requirements Report 06-3.

JOSEPHSON, Michael (1995). "Teaching Ethical Decision Making And Principled Reasoning" Business Ethics Readings And Cases in Corporate Morality, 3.Edition, Mc. Graw Hill, New York.

KALLAUS, Norman F. – KEELİNG, Lewis (1992). "Administrative Office Management, Cincinaty: South Western Co..

Kamu Görevlileri Etik Rehberi, Ankara, 2010.

KAYA, Harun (2008) "Demografik Özelliklerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılaması Üzerindeki Rolü: Bandırma Yerelinde Bir Araştırma", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11, Sayı 20.

KAYNAK, Muhteşem (2007). "İşsizlik ve Emek Kalitesi". Tisk Akademi Dergisi, Cilt:2, Özel Sayı:1.

KILAVUZ, Raci (Aralık 2002). Yönetsel Etik ve Halkın Yönetsel Etik Oluşumuna Etkileri", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:26, No:2.

KOCADAŞ, Bekir (2005) "Kültür ve Medya". Bilig, Yaz/2005, sayı:34:1-13.

KOTAR, Erhan (30 Nisan- Mayıs 1997). "Muhasebe Denetim Mesleğinde ahlakın Yeri ve Önemi". III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20.

KÖSE, Ahmet K. – YILMAZ, Fatih (16 – 20 Nisan 2003). "Mesleki Yeterlilik Öncesi IFAC'ın Mesleki Kuralları", VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Belek.

KUTLU, Hüseyin Ali – GÜNER, Mehmet (2007). "Türkiye Muhasebe Standartlarındaki Gelişmelerin Eğitim ve Uygulama Açısından İrdelenmesi". XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya.

KUTLU, Hüseyin Ali (2008). Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 63-2.

KUTLU, Hüseyin Ali (2008). Muhasebe Meslek ahlakı. Nobel yayın No:1274, Ankara

KÜÇÜKSAVAŞ, Nihat (2005). Finansal Muhasebe. Kare Yayınları, İstanbul.

MACK, Peter (2004). "Utilitarian Ethics in Healthcare". International Journal of The Computer, the Internet and Management, Vol.12, No:3, September-December.

MARŞAP, Beyhan (1996) . "Muhasebe Mesleği, Fonksiyonları ve Meslek Mensuplarının Nitelikleri", Yaklaşım Dergisi, Yıl 4, Sayı 37.

McDEVITT, Roselie – GIAPPONI, Catherine – TROMLEY, Cherly (2007). "A Model of Ethical Decision Making: the Integration of Process and Content", Journal of Business Ethics.

MEGEP (Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) Tüm Alanlar, Meslek Etiği, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 2006

MEIGS, Robert F. – MEIGS, Walter B. ve MEIGS, Mary A.. (1995). Financial Accounting. Mc. Graw Hill Inc..

MEIGS, Robert F. **– MEIGS, Walter B.** (1993). Accounting: The Basis For Business Decisions. 9.Edition, Mc.Graw Hill, Inc., International Edition.

MERİÇ, Cemil (1986). Kültürden İrfana, İnsan Yayınları, İstanbul.

Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Meslek etiği, Ankara, 2006.

MOORE, C.L. – JAEDICKE, R.K. (1980). Yönetim Muhasebesi. Çev. Alparslan Peker, Dördüncü Basıdan çeviri, Fatih Yayınevi, İstanbul.

MUGAN, Can Şımga (Haziran 1999). "ahlak, Toplumsal ve Kişisel Değerler: Muhasebe Mesleği ve Eğitimi Üzerindeki Etkileri", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı 1.

MUGAN, Can Şımga (Mayıs 1999). "ahlak, Toplumsal ve Kişisel Değerler: Muhasebe Mesleği ve Eğitimi Üzerine Etkileri". Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi, Cilt No 1, Sayı No 2.

NAISBITT, John (1994). Global Paradoks. Çev. Sinem Gül, Sabah Kitapları, İstanbul.

NAKTİYOK, Atılhan (2002). "Motivasyonel Değerler ve İş Tatmini: Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama". Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt: 16 Ekim 2002, Sayı: 3-4

NAKTİYOK, Atılhan – KARABEY, Canan Nur (2005), "İşkoliklik ve Tükenmişlik Sendromu", Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:19, Sayı:2.

OĞUZBERK, Müge – AYDIN, Arzu (2008). "Ruh Sağlığı Çalışanlarında Tükenmişlik", Araştırma, Klinik Psikiyatri Dergisi, Sayı:11.

OKTAY, Ertan – BALKANLI, Ali O. – SALEPÇİOĞLU, Adil (2004) "Bilgi Toplumunda Yeni Ekonomi ve e-Dönüşüm Stratejileri", 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım, Eskişehir 2004.

OTLU, Fikret (1999). "Muhasebe Mesleğinde Meslek ahlakının Yeri ve Önemi", Süleyman Demirel Ünv. İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 4.

ÖNAL, Mete – PEKDEMİR, Recep (5-9 Mayıs 1999). "Bilgi Teknolojisindeki Gelişmelerin Muhasebe Mesleğine Etkileri", 21.Yüzyıla Girerken Muhasebe Denetimi Mesleği ve Teknolojik Gelişmeler, IV. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu.

ÖNDER, Türkan (2001). Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek ahlakı, Beta Basım Yay. Dağ. A.Ş., İstanbul.

ÖNEN, Mesut (1988). Hukukun Temel Kavramları. Beta Yayınları, İstanbul.

ÖZDEMİR, Erkan (2003)**.** "Liderlik ve Etik", Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXII, Sayı 2.

ÖZDEMİR, Hilal (2009). "Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Marka İmajına Etkisi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:8 Sayı:15.

ÖZDEMİR, Murat (2008) "Kamu Yönetiminde Etik", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7.

ÖZDEMİR, Süleyman (2009). "Günümüz Türkiye'sinde Akademik İş ahlakı Çalışmalarına Genel Bakış". İşletmelerde İş Etiği, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2009-23

ÖZDEVECİOĞLU, Mahmut – AKTAŞ, Aylin (2007). "Kariyer Bağlılığı, Mesleki Bağlılık Örgütsel Bağlılığın Yaşam tatmini Üzerindeki Etkisi: İş-Aile Çatışmasının Rolü" Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 28, Ocak-Haziran 2007.

ÖZEN, Şükrü – ÇAKAR, Mehmet – KALEMCİ, Arzu (2006). "Türkiye'de Çalışma ahlakı: Bir Tipoloji Önerisi". 14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 25-27 Mayıs, Erzurum.

ÖZGEN, Ebru (2007). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı Ve Çalışan Memnuniyetine Etkisi", D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8.

ÖZGENER, Şevki (2004). İş ahlakının Temelleri: Yönetsel Bir Yaklaşım. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ÖZKILIÇ, İbrahim (2006). İbn Haldun'da İktisadi Kalkınmanın Dinamikleri ve Girişimcilik". Akademik Bakış, Sayı:10.

ÖZKOL, Erdal – KÖK, Dündar – ÇELİK, Muhsin – GÖNEN, Seçkin (Mayıs 2005). "Meslek Etiği ve Muhasebe Meslek Elemanlarının Etik İlkelere Duyarlılık Düzeyinin Araştırılması". Muhasebe ve Denetime Bakış.

ÖZYÜREK, Mustafa (2000). Türkiye Muhasebe Standartları, Sunuş.

PAKSOY, H. Mustafa – AKBULUT, Ramazan – AYDIN, Vehbi (Mayıs 2005). "Meslek Yüksek Okullarında Muhasebe Eğitiminin Yeterliliğinin Harran Üniversitesi Özelinde İncelenmesi ve Geleceğe İlişkin Bir Değerlendirme". Muhasebe ve Denetime Bakış.

PAYNE, Dinah – LANDRY, Brett J. L. (2005). "Similarities in Business and IT Professional Ethics: The Need for and Development of A Comprehensive Code of Ethics", Journal of Business Ethics.

PEKDEMİR, Recep (Ekim 1999). "Türkiye'de Muhasebe Mesleği ve Meslek ahlakı", Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı:4.

PEKDEMİR, Recep (Ocak 2000). "Ülkemiz Muhasebe Mesleğinde Etik Kuralların Geliştirilmesi Gereği". MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:5.

PELİT, Elbeyi – ARSLANTÜRK, Yalçın (2011) "Turizm İşletmelerinin İş Etiğine Yönelik Uygulamalarının Çalışma Yeri Tercihindeki Önemi: Turizm Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma" Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2011, C.16, S.1 s.163-184.

PELİT Elbeyi - GÜÇER Evren (2007). "İşletme Yöneticilerinin Çalışanlarına Davranışlarının İş Etiği Kapsamında Değerlendirilmesine İlişkin Bir Araştırma", Seyahat ve Turizm Araştırmaları Dergisi.

PELİT, Elbeyi - KELEŞ, Yasin – ÇAKIR, Melike (2009) "Otel İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üni. İ.İ.B.F, Cilt:16, Sayı:2.

PETRICK, Joseph A. – QUINN, John F. (1997). Management Ethics. California Sage Publications Inc..

PIEPER, Annemarie (1999). Çev. Veysel Atayman-Gönül Sezer. Etiğe Giriş. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

PİRGAİP, Burak (Mayıs 2004). Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Standartlarının Uluslararası Denetim Standartları ile Harmonizasyonu. SPK Muhasebe Standartları Dairesi, Yeterlik Etüdü.

Platon, (1993). Diyaloglar I, Remzi Kitabevi, İstanbul.

POROY, Aylin (Temmuz 2000). "Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC)", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 7.

ROXAS, Maria L. – STONEBACK, Jane Y. (1997). "An Investigation of The Ethical Decision-Making Process Across Varying Cultures" The International Journal Of Accounting, Vol. 32, No. 4.

SAĞLAMARI, Güler **– ÇINABAL,** Emine (2008). "Tükenmişlik Kavramı Birey ve Örgüt Açısından Önemi", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Cilt:15, Sayı:1.

SAVCI, Mustafa (2000). Maliyet Muhasebesine Giriş. Akademi Yayınevi, Rize.

SELİMOĞLU, Seval Kardeş (30 Nisan- 4 Mayıs 1997). "Muhasebede Meslek ahlakı (Etik) Yaklaşımı", III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, İSMMMO Yay., No:20,.

SELİMOĞLU, Seval Kardeş. (Kasım 2006). "Türk Muhasebe Uygulamalarında Etik", Mali Çözüm Dergisi, Sayı 76 (Özel Sayı).

SELVİ, Yakup (Ekim 2000). "ahlak Kuralları ve Muhasebe Eğitimine Etkileri", Muhasebe Finansman Dergisi.

SENEMOĞLU, Nuray. (1997)**.** Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ertem Yayıncılık, Ankara.

SERİNKAN Celalettin – BARDAKCI, Ahmet (2009) "Pamukkale Üniversitesi'ndeki Akademik Personelin İş Tatminleri Ve Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bir Araştırma", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21.

SEVGENER, A. Sait – HACIRÜSTEMOĞLU, Rüstem (2000). Yönetim Muhasebesi. Alfa Basımevi, İstanbul.

SEVİLENGÜL, Orhan (2005). Genel Muhasebe. Gazi Kitabevi, Ankara.

SMITH, L. Murphy – SMITH, Katherina T.. (1987). Accounting Information Systems, Houston TX, Dame Publication Inc..

SÖZBİLİR, Naciye (2000). Türkiye'de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar. Doktora Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

SÖZBİLİR, Naciye (2000). Türkiye'de Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayın No:26, Afyon.

SÜDER, Aslı (2005) "Sosyal Sorumluluk Kavramı Ve Tedarik Zincirinde Uygulanması", V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 25-27 Kasım.

SÜRMEN, Yusuf (2006). Muhasebe-1. Celepler Matbaacılık, Trabzon.

ŞAHİN, Ayşe – DEMİR, Hulusi (2000) "Yönetici İkilemi, İş ahlakı". Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, Cilt:1, Sayı:1.

ŞAHİN, Bayram – DÜNDAR, Tuğba. "Sağlık Sektöründe Etik İklim ve Yıldırma (Mobbıng) Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66-1

ŞENEL, Kerem – YANIK, Serhat (Aralık 2002). Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey Lisansı Eğitim Ders Notları.

TAĞRAF, Hasan (2002). "Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2.

TAHTASAKAL, Meral – TENGİLİMOĞLU, Dilaver (17-19 Eylül 2003). "Bürolarda Yaşanan Etik Dışı Davranışlar ve Bürolarda Cinsel Taciz Konusunda Bir Alan Araştırması", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

TEK, Ömer Baybars (1997). Pazarlama İlkeleri. 7.Baskı, Cem Ofset

TEKİN, Mahmut – ZERENLER, Muammer – YILDIZ, Mehmet (2003). "İşletmelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımının Örgütsel Yapıdaki Değime Etkileri". Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F., II: Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı, İzmir.

TEPE, Harun (1997). "Etik ve "Meslek Etikleri": Kavram ve Sorunlar" III. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi, Mevcut Durum Analiz Raporları ve Panel Bildirileri Kitabı, İzmir.

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası (2006), "Küreselleşme Etik Kodlar ve Örgütler" Şafak Org. Matbaacılık, Ankara.

TMMOB. (2006). Küreselleşme Etik Kodlar ve Örgütler.

TOP, Seyfi - ÖNER, Akın (2008). "İşletme Perspektifinden Sosyal Sorumluluk Teorisinin İncelenmesi", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7.

TORAMAN, Cengiz – AKCAN, Ahmet (29 Mayıs-2 Haziran 2002). "Muhasebe Denetiminde Etik". Marmara Üniversitesi Türkiye XXI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Bodrum.

TORAMAN, Cengiz – AKCAN, Ahmet (Ocak 2003). "Muhasebe Denetiminde Etik Teori". Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi.

TORLAK, Ömer (2001). Pazarlama ahlakı: Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışları Analizi. Beta Yayım ve Dağ. A.Ş., İstanbul.

TORLAK, Ömer (2003). Pazarlama ahlakı. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

TREVİNO, L. K. - K. A. NELSON (2004). Managing Business Ethics (John Wiley & Sons Inc., Hoboken, NJ).

TÜSİAD (Kasım 2005). Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, Kavramsal Çerçeve ve Uluslararası Uygulamalar, Cilt 1. yayın No. TÜSİAD-T/2005 – 11/412.

UÇKUN, Gazi – ÇELTEK, Evrim (17-19 Eylül 2003) "Reklamlar ve Reklamlardaki Etik Sorunlar", Hacettepe Üniversitesi, 1.Türkiye Uluslar arası İş ve Meslek ahlakı Kongresi.

ULUKOL, Cemalettin (1972). İcracı ve Uzman Muhasebecilik. Ankara Muhasebe ve Mali İşler yayınları, No:1, Ankara.

USLU, Salim (Ocak 2001). "İş Etiğinde Geleneği ve Yeniliği Harmanlayabilmek". Görüş Dergisi.

USLU, Selçuk, (Alanya 1997). "Muhasebe Mesleğinde Meslek ahlakı ve Moral Değerler**",** 3.Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu.

UYSAL, Enver "Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler". Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, 2003.

UYSAL, Özgür Özmen (Ekim 2002). "Muhasebe Eğitiminde Etik: Araçsal etik mi?", Muhasebe ve Denetime Bakış.

UZAY, Şaban (2004). "21.Yüzyılın Başlarında Muhasebe Mesleğini Etkileyen Gelişmeler ve Geleceğe Yönelik Değerlendirmeler", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:67.

UZAY, Şaban (3 – 5 Kasım 2004). "Türkiye'de Denetçi Bağımsızlığı", Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı (MÖDAV), I. Uluslararası Muhasebe Konferansı, İstanbul.

ÜLGEN, Hayri – MİRZE, S. Kadri (2006). İşletmelerde Stratejik Yönetim.Literatür Yayınları, İstanbul.

ÜLKER, M. Sema (30 Nisan – 4 Mayıs 1997). "Almanya'da Muhasebe Mesleği, Sınıflandırılması, Yetki ve Sorumluluklar", III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Alanya.

ÜLTANIR, Gürcan (2003). "Eğitim ve Kültür İlişkisi-Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı", GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 3.

ÜNLÜ, Sezen (2001). Psikoloji. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1288, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 710.

VELASQUEZ, Manuel G. (2002). Business Ethics. Fifth Edition, Prentice Hall,.

VURAL, Z.Beril Akıncı – COŞKUN, Gül (2011). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik". Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı:1.

WELLS, Calvin (1994). Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası, Çev. Bozkurt Güvenç, Remzi Kitabevi, İstanbul.

WHITE, Thomas I. (1985). Business Ethics. Maxmillan Publishing Company, New York.

YAKUBOĞLU, Kenan (Mart 2006). "Sosyal Bilim Düşüncesi Bağlamında Felsefe Nedir? Ne Değildir?", SBArD, sayı 7.

YENİGÜN, Tekin – SÖZBİLİR, Naciye (23-27 Mayıs, 2001). "Muhasebe Mesleğinde Etik". Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, XXTürkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Tekirova.

YEŞİLTAŞ, Mehmet (2005) "İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Bir Sorun Olarak İşyerinde Cinsel Taciz", Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No:13.

YILDIZ, **Hüseyin** (2005). "İş ahlakı ve Yönetim", Akşam Gazetesi, 19.10.2005

YUMUŞAK, İbrahim Güran – ERARSLAN, Cemil (2004). "Yeni Ekonominin Para Politikaları Üzerindeki Etkileri", 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım, Eskişehir.

YURTSEVER, Hatice (2009)."Kritik Kontrol Noktası Analiziyle Sahte Belge ve Yanıltıcı Belge Ayırımı", **Maliye Dergisi**, Sayı: 156, Ocak-Haziran.

YÜRÜR Şenay – KESER, Aşkın (2010) "İşe Bağlı Gerginlik İle İş Tatmini İlişkisinde Duygusal Tükenmenin Aracı Rolü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 65, Sayı:4.

ZAİF, Figen – KARAPINAR, Aydın (2002). "Muhasebe Eğitiminde Değişim İhtiyacı", Gazi Üniversitesi, İkt.ve İd. Bil. Fak. Dergisi, 3.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

http://tdkterim.gov.tr/?kelime=mant%FDk&kategori=terim&hng=md (01.07.2007)

Serkan ODAMAN http://www.kou.edu.tr/ceko/armaganlar/tokerdereli/41.pdf (01.07.2007)

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-ahlak/aktan-ahlaksizlik.pdf (29.06.2007)

www.politics.ankara.edu.tr/dosyalar/soc_intro.pdf (02.07.2007)

Ahmet Vecdi CAN http://www.akademikbakis.org/ (11.07.2007)

www.spk.org.tr

www.muhasebetr.com

Erdoğan AVDER. www.muhasebetr.com

Sabri TÜMER www.tmud.org.tr

(http://www.turmob.org.tr/tmudesk/) (17.07.2007)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Etik

http://www.tmsk.org.tr/ (17.07.2007)

http://www.tmsk.org.tr/ (17.07.2007)

http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/ (18.07.2007)

http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/ (18.07.2007)

http://www.spk.gov.tr/Hakkinda/index.html?tur=gorevimiz (18.07.2007)

http://www.ifac.org (18.07.2007)

http://www.tmsk.org.tr/ik/SINAV_BROSURU-A4.pdf

http://en.wikipedia.org/wiki/International_Accounting_Standards_Board (18.07.2007)

http://www.tmud.org.tr/bulten%209.htm (18.07.2007)

http://www.ethics-network.org.uk/Course/resource/vulnerable/ (25.07.2007)

http://193.255.144.134/calismalar/yayinlar/md/md146/ (11.09.2007)

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/ (14.09.2007)

http://www.hukuk.gazi.edu.tr/dergi/cilt_5-sayi_1-2.pdf (18.10.2007)

http://www.meslekforum.com/mesleki-gelisim-2/204-etik-kavrami.html (30.01.2011)

http://www.turkiyeforum.com/kultur-nedir-vt10978.html (30.01.2011)

http://egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Sosyoloji_1/2.pdf

Esra Kaya, "Özel Hayata Gizli Bakış",

http://www.diyarbakir.adalet.gov.tr/makaleler/esrakaya3.pdf.

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-ahlak/aktan-toplam-ahlak.pdf

http://egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Sosyoloji_2/1.pdf

(http://www.ttb.org.tr/STED/sted0201/1.html;http://www.cvtr.net/makale/is_trend/brnout_sendromu.htm

http://www.frmtr.com/kultur/901435-kultur-nedir.html

http://www.mevlutkesman.com/cocuk_ve_ergende_ahlak_gelisimi.pdf

http://www.dem.org.tr/ded/1/DED1mak3.pdf

http://www.aku.edu.tr/AKU/DosyaYonetimi/SOSYALBILENS/makale/c9s1m14.pdf

http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/127/887.pdf

http://enm.blogcu.com/is-etigi-nedir-3/3303717

http://scholar.google.com.tr/scholar?q=i%C5%9F+hayat%C4%B1nda+etik+ilkeler&hl=tr&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart

http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/viewFile/3521/3351

http://www.tedmer.org.tr/pdf/yolsuzluk.pdf

http://www.akillisinif.anadolu.edu.tr/dosyalar/pdf/20090319/26_66.pdf

6. Basım

DİN ÖĞRETİMİ

Model Strateji Yöntem ve Teknikler

Prof. Dr. Süleyman Akyürek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 684
Sosyal Bilimler No.: 137
ISBN : 978-605-133-585-8
© 6. Basım, Aralık 2017

DİN ÖĞRETİMİ - Model Strateji Yöntem ve Teknikler

Prof. Dr. Süleyman Akyürek

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akyürek, Süleyman.
Din Öğretimi-Model Strateji Yöntem ve Teknikler / *Süleyman Akyürek*
6. Basım, X + 222s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-585-8
1. Din Öğretimi 2. Özel Öğretim Yöntemleri 3. Din Eğitimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİ ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

I. ÖĞRENME-ÖĞRETME-DİN ÖĞRETİMİ 2
II. DİN ÖĞRETİMİ ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN GENEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ VE DİĞER DİSİPLİNLERİN ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ İLE İLİŞKİSİ 8

İKİNCİ BÖLÜM
ÖĞRENME ALANLARI VE DİN ÖĞRETİMİ

I. DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEM VE ÖĞRENME ALANLARI.....14
II. BİLİŞSEL ÖZELLİKLERİN ÖĞRETİMİ 15
1. KAVRAM ÖĞRETİMİ 21
2. GENELLEME ÖĞRETİMİ.....41
III. DEVİNİŞSEL DAVRANIŞLARIN ÖĞRETİMİ.....52
IV. DUYUŞSAL ÖZELLİKLERİN ÖĞRETİMİ 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODEL VE STRATEJİLERİ

DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODEL VE STRATEJİLERİ.....68
I. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODELLERİ 68
1. OKULDA ÖĞRENME VE TAM ÖĞRENME MODELİ 69
2. ÇOKLU ZEKÂYA DAYALI ÖĞRETİM MODELİ 73
3. PROGRAMLI ÖĞRETİM MODELİ 93

II. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM STRATEJİLERİ 99
1. BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM STRATEJİSİ 101
2. SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM STRATEJİSİ 105
3. ARAŞTIRMA-İNCELEME YOLUYLA ÖĞRETİM STRATEJİSİ 109
4. İŞBİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRETİM STRATEJİSİ 111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

I. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....124
1. ANLATIM YÖNTEMİ 125
2. SORU-CEVAP YÖNTEMİ 129
3. GRUP ÇALIŞMASI VE TARTIŞMA YÖNTEMİ 137
4. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ 150
5. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ 175
6. CANLANDIRMA (DRAMATİZASYON) YÖNTEMİ 187
7. GEZİ-GÖZLEM VE İNCELEME YÖNTEMİ 196
8. GÖSTERİP-YAPTIRMA YÖNTEMİ 203

KAYNAKÇA 215

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Kamile Ün; Aktif Öğrenme, Biliş Yay., İzmir, 2006

Adair, John; Karar Verme ve Problem Çözme, Çev: Nurdan Kalaycı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2000

Akyürek, Süleyman; "Ahlaki Konuların Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi", Tabula Rasa, Yıl 3, Sayı 9, Isparta, 2003, s. 239-254

---------"Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı", Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, s. 65-85, Temmuz 2003

---------"Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Etkililiği", Bilimname, Sayı 4, 2004/1

---------Din Öğretiminde Kavram Öğretimi, DEM Yayınları, İstanbul, 2004.

--------- "Din Eğitiminde Genellemelerin Öğretimi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 47, Sayı 1, 2006.

Alkan, Cevat; Kurt, Mehmet; Özel Öğretim Yöntemleri-Disiplinlerin Öğretim Teknolojisi-, Anı Yayıncılık, Ankara 1998.

Alaylıoğlu, Ruşen-Oğuzkan, A. Ferhan; Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, 1976

Altaş, Nurullah; İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Nobel Yay., Ankara, 2001

Arends, Richard I.; Learning To Teach, Fourth Edition, McGraw-Hill, Boston 1998.

Armaner, Neda -Ökmen, Zeki; Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960

Arslan, Mehmet; Not Alma ve Kavram Haritaları (Bilgi Haritaları) Oluşturma Stratejileri ile Öğretimin Öğrenme ve Hatırlama Düzeyine Etkisi, Yayınlanmamış Araştırma, Kayseri 2000.

Aslantürk, Fatma; Tam Öğrenme Modelinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Uygulanması, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Kayseri, 2006

Ausubel, David P.; "Meaningful Reception Learning and Acquision of Concepts", Klausmeier, Herbert; Harris, Chester W.; Analyses of Concept Learning, Academic Press, 1966, pp. 157-175.

Ausubel, David P.; Educational Psychology A Cognitive View, Rinehart and Winston Inc, New York 1968.

Aydın, Mehmet Zeki; Din Öğretiminde Yöntemler, Nobel Yay. Ankara, 2004.

---------Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi, Nobel Yay., Ankara, 2003

Aydın, Muhammet Şevki, Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1996

---------"Barış/Uzlaşma Kültürü ve Din Eğitimi", Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, s. 114-125, Değişim Yayınları, Adapazarı 2002.

---------"Din Eğitimi Kurumu: Kuran Kursu", Diyanet Aylık Dergi, Sayı: 180, Aralık 2005

Aydın, Muhammet Şevki (Koordinatör); İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, MEB Basımevi, İstanbul 2002.

Ayhan, Halis; Din Eğitimi ve Öğretimi (İman-İbadet), DİB Yay., Ankara, 1985

Aytaç, Kemal; Avrupa Eğitim Tarihi, Marmara Ünv. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul, 1992.

Bacanlı, Hasan; Duyuşsal Davranış Eğitimi, Nobel Yay., Ankara, 1999

---------"Bilişsel ve Duyuşsal Hedefler: Bir Model Önerisi", Değerler ve Eğitimi Sempozyumu, DEM Yay., İstanbul, 2007

Barutçugil, İsmet; Eğiticinin Eğitimi, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2002

Baraklı, Bayraktar; İslam'da Eğitim, İFAV Yay., İstanbul, 1989

Baytekin, Çetin; Ne Niçin Neden Öğreniyoruz ve Öğretiyoruz, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001

Bilen, Mürüvvet; Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002

Bilgin, Beyza; Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1990, 1998.

---------"Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", Ankara Ünv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt XXIV, 1981

Bilgin, Beyza; Selçuk, Mualla; Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Akid Yayıncılık, Ankara 1991.

Bilgin, Beyza-Bilhan, Saffet; Özel Öğretim Yöntemleri Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Yay., Ankara, 1987

Bingham, Alma; Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi, Çev: A. Ferhan Oğuzkan, MEB Yay. İstanbul, 1998

Bloom, Benjamin S.; İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Çev: Durmuş Ali Özçelik, Meb Yayınları, İstanbul, 1995

Boysen, Tina; Computer-Based Concept Mapping in the Teaching and Learning Process, May 12 1999. (http://www. kcs.on.ca/Boysen/Conceptmapping.htm)

Bümen, Nilay T.; Okulda Çoklu Zekâ Kuramı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001.

Büyükkaragöz, Savaş; Çivi, Cuma; Genel Öğretim Metotları, Öğretimde Plânlama Uygulama, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul 1999.

Can, Gürhan (Editör); Sosyal Bilgiler Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998

Cebeci, Suat; Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

Checkley, Kathy; Çoklu Zekâ Kuramı Üzerine Howard Gardner'le Söyleşi İlk Yedi... ve Sekizinci, Çev. Süleyman Tarman, Yaşadıkça Eğitim, Sayı 65, Ocak-Mart 2000

Concept Mapping, (http://www.Broward.k12.fl.Us/ci/pk_12/stratejies_and_such/stratejies/concept_mapping.html)

Concept Mapping and Curriculum Design, http://www.utc.edu/Teaching-Resource-Center/Concepts. html. adresinden 15.12.2000 tarihinde alınmıştır

Crowl, Thomas C.; Kaminsky, Sally; Podell, David M.; Educational Psychology Windows on Teaching, Brown & Benchmark Publishers, Madison 1997.

Çağlar, Doğan; Geri Zekâlı Çocuklar ve Eğitimi, Ankara Ünv. Eğitim Fak. Yayınları, Ankara, 1979

Çolakoğlu, Rukiye; Yenilenen Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi On Birinci ve On İkinci Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği İle İşlenişi, Selçuk Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.

Çelebi, İlyas; "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinin İlk ve Ortaöğretim Programlarına Girişi ve Bugünkü Müfredatı", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, s. 267-288, İstanbul 1999.

Davis, Robert H.; Alexander, Lawrence T.; Yelon, Stephen L.; Learning System Design, An Approach to Improvement of Instruction, McGraw-Hill Book Company, New York 1974.

De Bono, Edward; Altı Şapkalı Düşünme Tekniği, Çev: Ercan Tuzcular, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997

---------Altı Ayakkabılı Uygulama Tekniği, Çev: Ercan Tuzcular, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998

Demirel, Özcan; Plândan Uygulamaya Öğretme Sanatı, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

---------Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Pegem A Yayıncılı, Ankara, 2002

Depertmant of The Air Force; Air Force Manual 36-2236 Personnel Guide Book For Air Force Insturctors, 15 September 1994

Dodurgalı, Abdurrahman; Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İFAV Yayınları, İstanbul, 1999

Doğan, Hıfzı; Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı, Önder Matbaacılık, Ankara 1997.

Doğan, Recai; "Din Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Temel İlkeler ve Örnek Bir Ders İşlenişi", İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği (Ankara Modeli), s. 58-73, M.E. Basımevi, İstanbul 2001.

Doğan, Recai; Tosun, Cemal; İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

---------İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2003.

---------Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları, Pegem A Yayınları, Ankara, 2005

Eggen, Paul; Kauchak, Don; Educational Psychology Windows on Classrooms, Prentice Hall Inc., New Jersey 1999.

Erden, Münire; Akman, Yasemin; Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretme, Arkadaş Yayınevi, Ankara 1995.

---------Gelişim ve Öğrenme, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004.

Erden, Münire; Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998.

Erginer, Ergin; Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000

Erricker, C. and Erricker, J.; Reconstructing Religious, Spritual and Moral Education.

Ev, Halit; "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dramatizasyon I", Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XXI, ss. 29-55, İzmir 2005

---------"İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dramatizasyon II", Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XXII, ss. 3-36, İzmir 2005

Fersahoğlu, Yaşar; Din Eğitim ve Öğretiminde Duygu Eğitimi, Marifet Yay. İstanbul, 1998

Fidan, Nurettin; Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alkım Yayınevi, Ankara 1996.

Gagne, Robert M.; "The Learning of Principles", Klausmeier, Herbert J.; Harris, Chester W.; Analysess of Concept Learning, Academic Press, 1966, pp. 81-95.

---------The Conditions of Learning and Theory of Instruction, Holt-Rinehart and Winston Inc., Fort Worth 1985.

Goleman, Daniel; Duygusal Zekâ, Varlık Yay., İstanbul, 1998

Güleryüz, Hasan; Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2000.

Haynes, Felicity; Eğitimde Etik, Çev: Semra Kunt Akbaş, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2000

Hesapçıoğlu, Muhsin; Öğretim İlke ve Yöntemleri, Beta Yay., İstanbul, 1994.

Hudgins, Bryce B. and et Al.; Educational Psychology, F.E. Peacock Publishers Inc., Illinois 1983.

Hızal, Alişan; Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliği, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 117, Ankara, 1982.

Kaplan, Paul S.; Educational Psychology for Tomorrow's Teaacher, West Publishing Company, St. Paul 1990.

Kauchak, Donald P.-Eggen, Paul D.; Learning and Teaching: Research-Based Methods, Third Edition, Allyn and Bacon, Boston, 1998.

Klausmeier, Herbert J.; Ghatala, Elizabeth Schwenn; Frayer, Dorothy A.; Conceptual Learning and Development A Cognitive View, Academic Press Inc., New York 1974.

Komisyon, Tıp Eğiticileri İçin Eğitim Becerileri Rehberi, Kayseri, 2004

Konuk, Yurdagül; Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1994

Korukçu, Adem; Kavram Haritalarının Din Öğretiminde Kullanımı, Ankara Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Küçükahmet, Leyla; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Alkım Yay., İstanbul, 1999

Martorella, Peter H.; Jensen, Rosalie S.; Kean, John M.; Voelker, Alan M.; Concept Learning Designs for Instruction, Intext Educational Publishers, Scranton 1972.

Mialaret, Gaston; Eğitim Bilimlerinin Gelişimi, Çev: Hüseyin Izgar-Musa Gürsel, Nobel Yay., Ankara, 2001

McCormick, Christine B.; Pressley, Michael; Educational Psychology Learning, Instruction, Assessment, Longman, New York 1997.

Mckinney, C. Warren-Edgington, William D. "Issues Related To Teaching Generalizations in Elementary Social Studies", The Social Studies, Marc/April 1997.

Milli Eğitim Bakanlığı; Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9. 10. 11. ve 12. sınıflar), MEB, Ankara, 2005.

---------İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB Yay., Ankara, 2007.

Novak, Joseph D. And Gowin, D. Bob; Learning How To Learn, Cambridge University Press, 1993.

Novak, Joseph D.; Learning, Creating and Using Knowledge: Concept Maps as Facilitative Tools in Schools and Corporations, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey 1998.

Oğuzkan, A. Ferhan (Yayına Hazırlayan); Orta Öğretim Kurumlarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği IX. Öğretim Toplântısı, 23-24 Mayıs 1991, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara.

Ohlsson, Bo –Ergezen, Sema S.; Biyoloji Öğretimi, YÖK, Ankara, 1997

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9. 10. 11. ve 12. Sınıflar), MEB Yay., Ankara, 2005.

Öcal, Mustafa; Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.

Önder, Alev; Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama, Epsilon Yay., İstanbul, 1999

Özçelik, Durmuş Ali; Eğitim Programları ve Öğretim, ÖSYM Yay., Ankara, 1992

Özden, Yüksel; Öğrenme ve Öğretme, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000

Pazarlı, Osman; Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metotlar, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1967

Sawrey, James M.; Telford, Charles W.; Educational Psychology Psychological Foundations of Education, Third Edition, Allyn and Bacon Inc., Boston 1968.

Saban, Ahmet; Çoklu Zekâ Teorisi, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

---------Öğrenme Öğretme Süreci, Yeni Teori ve Yaklaşımlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000

Selçuk, Mualla; Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.

---------"Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme)", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, s. 145-158, 1997.

---------"Din Öğretimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?", İslâmiyat Dergisi, c. 1, Sayı 1, s. 73-87, Ocak Mart, 1998.

Selçuk, Ziya; Çoklu Zekâ Uygulamaları, Nobel Yayınları, Ankara, 2002

Senemoğlu, Nuray; Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya, Ankara 1997.

Senemoğlu, Nuray; Gömleksiz, Müfit; Üstündağ, Tülay; Öğrenmenin Oluşumu Öğretme Model Strateji ve Teknikleri, MEB, Ankara 2001.

Serin, Ekrem; İlköğretim İkinci Kademe Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Gezi-Gözlem ve İnceleme Yönteminin Uygulanma Durumu, Basılmamış YLS Tezi, Kayseri, 2003.

Sevinç, Müzeyyen; Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

Shapiro, Lawrence E.; Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek, Varlık Yay., İstanbul, 1998

Slavin, Robert E.; Educational Psychology Theory Into Practice, Second Edition, Prentice Hall, New Jersey, 1988.

Sönmez, Veysel; Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, Pegem Yayıncılık, Ankara 1994, 2006.

Sözer, Ersan; Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgilerin Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Şahin, Fatma; Kavram Haritalarının Değerlendirme Aracı Olarak Kullanılması ile İlgili Bir Araştırma, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl:2002, Sayı:1

Tan, Şeref; Öğretimi Planlama ve Değerlendirme, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005,

Taşdemir, Mehmet; Eğitimde Planlama ve Değerlendirme, Ocak Yayınları, Ankara, 2000

Tavukçuoğlu, Mustafa-Erdem, Hüsamettin; Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Nobel Yay., Ankara, 2005.

The Use of Concept Maps in the Teaching and Learning, http://www.fed.cuhk.edu.hk. adresinden 03.05.2003 tarihinde alınmıştır.

Titiz, Tınaz; "Fen ve Din Eğitimi", 3 Mayıs 1995, http://www.tinaztitiz.com/yazi.php?id=655

Topbaş, Seyhun (Editör); Türkçe Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Tosun, Cemal; "Din Öğretiminde Gezi Gözlem Yöntemi", MEB Din Öğretimi Dergisi, Sayı 40, 1993.

---------Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Uşun, Salih; Özel Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Pegem A Yayıncık, Ankara, 2000.

Ülgen Gülten; Eğitim Psikolojisi, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997.

Üstündağ, Tülay; Yaratıcı Drama Öğretmenimin Günlüğü, Pegem A Yayınları, Ankara, 2000

Vural, Birol; Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ, Hayat Yayınları, İstanbul, 2004.

White, H.; Wrapping Up a PBL Problem: Concept Mapping, http://www.udel.edu/inst/jan2001/concept-mapping. adresinden 03.05.2003 tarihinde alınmıştır.

Yalın, Halil İbrahim; Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Geliştirilmiş 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002

Yarlıoğlueş, Esma; Din Eğitiminde Programlı Öğretim, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Kayseri, 2005.

Yavuz, Kerim; Günümüzde Din Eğitimi, Çukurova Ünv. İlahiyat Fak. Yay., Adana, 1998

Yavuz, Kudret Eren; Çoklu Zekâ Teorisi, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2001.

---------Duygusal Zekâ Gelişimi, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2002

Yazıcı, Aslı; "Duygu Eğitimi", İlköğretmen Dergisi, Nisan 2007

Yeğen, Gülşen; Yaratıcı Drama, Abant İzzet Baysal Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 2, sayı 2.

Yılmaz, Hasan-Sünbül, Ali Murat; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003

Zimmaro, D. M. & Cawley, J. M.; Concept Map Module [Online], Schreyer Institute For Innovation In Learning, The Pennsylvania State University, 1998. http://www.inov8.psu.edu/faculty/cmap.htm. adresinden 03.05.2003 tarihinde alınmıştır.

Gözden Geçirilmiş 7. Baskı

GESTALT TERAPİ
NE KADAR FARKINDAYIM?

Prof. Dr. Nilüfer VOLTAN ACAR

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 376
Psikoloji-PDR No.: 8
ISBN: 978-605-133-278-9
© Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Eylül 2017

GESTALT TERAPİ - NE KADAR FARKINDAYIM?
Prof. Dr. Nilüfer VOLTAN ACAR

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Voltan Acar, Nilüfer.

Gestalt Terapi - Ne Kadar Farkındayım? */ Nilüfer Voltan Acar*
Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, XXIV+168 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-278-9
1. Gestalt Terapi 2. Farkındalık 3. Bitirilmemiş İşler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. KONU
GİRİŞ 3

2. KONU
GESTALT TERAPİNİN TARİHÇESİ 9
FRITZ PERLS'ÜN YAŞAMI 9
GESTALT TERAPİNİN GELİŞMESİNDEKİ ETKİLER 10
PSİKOANALİZ 11
GESTALT PSİKOLOJİSİ 11
VAROLUŞÇULUK-FENOMENOLOJİ 12
ALAN KURAMI 12
PSİKODRAMA 13
SPİRÜTÜELİZM VE ZEN-BUDİZM 13
İNSANÎ GİZİL GÜÇLERİ İŞE KOŞMA HAREKETİ (HUMAN POTENTIAL MOVEMENT) 15
BEDEN TERAPİSİ VE ENERJİ ÇALIŞMALARI 15
FRİTZ PERLS'DEN SONRA GESTALT TERAPİ 17

3. KONU
GESTALT TERAPİ KAVRAMLARI VE GESTALT TERAPİDE AMAÇLAR 21
GESTALT TERAPİ KAVRAMLARI 21
ŞİMDİ VE BURADA (HERE AND NOW) 22
KUTUPLAR YA DA KUTUPLAŞMA (POLARITY-POLARIZATION) 23
OLGUNLUK (MATURITY) 26

SİNDİRME (DIGESTION-ASSIMILATION) 27
BİTİRİLMEMİŞ İŞLER (UNFINISHED BUSINESS).....28
FARKINDALIK (AWARENESS).....29
İHTİYAÇLAR (NEEDS).....33
KAYGI (ANXIETY).....34
BÜTÜNCÜLLÜK (HOLISM).....36
SORUMLULUK (RESPONSIBILITY), SEÇİM (CHOICE) VE RİSK ALMA (RISKING).....37
YARATICI FARKSIZLIK (CREATIVE INDIFFERENCE)39
ORGANİZMANIN KENDİNİ DÜZENLEMESİ (ORGANIZMIC SELF-REGULATION).....40
YARATICI UYARLAMA (CREATIVE ADAPTATION) .41
SAHİPLENİLMEYENLERİN SAHİPLENİLMESİ (OWNING THE DISOWNED).....41
ŞEKİL-ZEMİN İLİŞKİSİ (FIGURE AND GROUND).....42
ÇEVRESEL ALAN (ENVIRONMENTAL FIELD) 44
GESTALT TERAPİDE AMAÇLAR 47

4. KONU
TEMAS (CONTACT) 51
TEMAS SINIRLARI.....52
BEDEN SINIRLARI (BODY BOUNDARIES) 53
DEĞER SINIRLARI (VALUE BOUNDARIES).....54
TANIDIKLIK SINIRLARI (FAMILIARITY BOUNDARIES) 54
İFADE SINIRLARI (EXPRESSIVE BOUNDARIES).....54
DIŞAVURMA SINIRLARI (EXPOSURE BOUNDARIES).....55
TEMAS ENGELLEMELERİ - FARKINDALIKTAN KAÇIŞ.....55
SINIRLARIN YOKLUĞU (CONFLUENCE) 56

ÇEKİLME (WITHDRAWAL) 58
SOYUTLANMA (ISOLATION) 58
İÇEVERME (INTROJECTION) 59
DIŞA YANSITMA (PROJECTION) 60
YARDIM EDEN SENDROMU (PROFLECTION) 62
KENDİNE ÇEVİRME (RETROFLECTION) 64
YÖN DEĞİŞTİRME (DEFLECTION) 67
DUYARSIZLAŞMA (DESENSITIZATION) 70
İHTİYAÇ OLUŞMA DÖNGÜSÜ (TEMAS-GERİ ÇEKİLME DÖNGÜSÜ) (GESTALT OLUŞTURMA VE YIKMA DÖNGÜSÜ) (ŞEKİL VE ZEMİN OLUŞTURMA DÖNGÜSÜ) 71

5. KONU
GESTALT TERAPİDE DİYALOG (DIALOG) 75
DİYALOG KOŞULLARI 75
BU ORTAMDA ANINDA OLUNMASI (PRESENCE) 75
DAHİL OLMA (INCLUSION) 76
DANIŞANIN VARLIĞININ ONAYLANMASI (CONFIRMATION) 77
BEN-SEN İLİŞKİSİ (I-THOU RELATIONSHIP) 79
DANIŞANIN İSTİSMAR EDİLMEMESİ (NON-EXPLOITATION OF THE CLIENT) 80
KULLANILAN DİL ÖRÜNTÜSÜNÜN ÖNEMİ 81
GESTALT UYGULAMALARI
HAREKETE YÖNELİK (ACTION ORIENTED) UYGULAMALAR VE DİYALOĞA YÖNELİK (DIALOGIC) UYGULAMALAR 85

6. KONU
GESTALT TEKNİKLERİ.....89
DİYALOG OYUNU (DIALOG GAME).....89
BOŞ SANDALYE (EMPTY CHAIR).....93
BİTİRİLMEMİŞ İŞLER (UNFINISHED BUSINESS).....95
BİR SIRRIM VAR (I HAVE A SECRET) 99
DUYGUNLA KAL (STAY WITH YOUR FEELING).....99
SORUMLULUĞU ALIYORUM (I TAKE RESPONSIBILITY FOR) 101
TUR ATMA (MAKING ROUNDS).....101
TERSİNE ÇEVİRME TEKNİĞİ (REVERSAL TECHNIQUE) 101
ROL DEĞİŞTİRME (ROLE REVERSAL) 102
MİDAS'IN KULAKLARI.....103
KÜÇÜK ÇOCUĞUN KONUŞMASINA İZİN VERME (LET THE LITTLE CHILD TALK).....104
DAHA HIZLI SÖYLE (SAY IT LAUDER).....104
TEKRAR SÖYLE (SAY IT AGAIN).....106
SÜFLÖRLÜK (PROMTING) 106
YÖNETME (DIRECTING).....107
KORO (CHORUS).....108
YANSITMAYI OYNAMA (PLAYING THE PROJECTION) 109
RÜYA ÇALIŞMASI (DREAM WORK) 109
GRUBU KULLANMA (UTULIZING THE GROUP).....112
DOKUNMA (TOUCHING).....112
METAFORLARI KULLANMA (USING METAPHORS).....113
YENİDEN İFADE (PARAPHARASING-REFLECTION OF CONTENT).....114

MEDİTASYON (MEDITATION) 115
EV ÖDEVİ (HOMEWORK) 116
MODEL OLMA (MODELING) 117

7. KONU

GESTALT TERAPİNİN TÜRK KÜLTÜRÜNE UYARLANMASI 121

TÜRK TOPLUMU GESTALT TERAPİ YAKLAŞIMI AÇISINDAN NASIL BİR TOPLUM 122
TÜRK KÜLTÜRÜNE UYGUN BİR GESTALT TERAPİ İÇİN ÖNERİLER 128

8. KONU

GESTALT TERAPİ OTURUMLARINDAN ÖRNEKLER 133

GESTALT TERAPİ OTURUMLARINDAN ÖRNEKLER ... 135
SON SÖZ 153
KAYNAKÇA 155
SÖZCÜK VE YAZAR DİZİNİ 159

KAYNAKÇA

Beck, R. (1961). **Perspectives in Phylosophy.** New York: Halt, Rinehalt And Winston.

Buber, M. (1965). **Between Man and Man**. New York: The Macmillan.

Clarkson, P. (1991). **Gestalt Counseling in Action**. London: Sage Publisher.

Corey, G. (1982). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy**. 2nd ed. Monterey: Brooks/Cole Publishing.

Corey, R. (1991). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.** 4th ed. Monterey: Brooks/Cole Publishing.

Erikson, E. (1968). **Youth and Identity Crisis**. New York: Norton Comp.

Finney, B. (1990). "Say It Again: An Active Therapy Technique". In Hatcher, C and Himmelstein, P. (eds). **The Handbook of Gestalt Therapy**. New York: Brunner/ Mazel.

Finney, (1990). "Let the Little Child Talk". In Hatcher, C and Himmelstein P. (eds). **The Hand Book of Gestalt Therapy**. New York: Brunner/ Mazel.

Greenwald, J. (1990). Ground Rules in Gestalt Therapy. In Hatcher ve Himmelstein. (ed). **The Hand Book of Gestalt Therapy** Northvale: Jason Aronson.

Hycner, R ve Jacobs, L. (1995). **The Healing Relationship in Gestalt Therapy**. New York: The Gestalt Journal Press.

Kepner, J. (2003). **Healing Tasks. Psychotherapy with Adult Survivers of Childhood Abuse**. New York: Gestalt Press.

Klaus - Kogan, W. (1995-2003). **GENI** ders notları.

Kogan, J. (1990). "Genesis of Gestalt Therapy." in Hatcher, C and Himmelstein, P. (eds). **The Handbook of Gestalt Therapy**. New York: Brunner/Mazel.

Korb, M., Gorrell, J. ve Vernon Van De Riet. (tarihsiz). **Gestalt Therapy Practice and Theory**. (2nd ed), New York: Pergomon Press.

Latner, J. (1986). **The Gestalt Therapy Book**. New York: Gestalt Journal Press.

Moreno, J. (1977). **Psychodrama**. New York: Beacon House

Oldham, J. ve Tony Key ve Yaro Starak (1988). **Risking Being Alive**. Victoria: Pit Publishing.

Pearls, L. (1992). **Living at the Boundary**. New York: The Gestalt Journal Press.

Perls, F. (1992). **In and Out of the Garbage Pail**. New York: The Gestalt Journal Press.

Perls, F. (1969). **Gestalt Therapy Verbatim**. Moab, UT: Real People Press.

Perls, F., R. Hefferline ve P. Goodman. (1969). **Gestalt Therapy. Excitement and Growth in the Human Personality**. New York: Julian Press.

Polster, E. ve Miriam Polster. (1973). **Gestalt Therapy Integrated**. New York: Random House.

Polster, M. (1987). "Gestalt Therapy: Evolution and Application". In J. K. Zeig (ed). **The Evolution of Psychotherapy** (ss 312-325). New York: Brunnel/Mazel.

Sharf, G. (2000). **Theories of Psychotherapy and Counseling**. Belmont: Wadsworth Brooks Cole.

Sills, C. ve Sue Fish ve Phil Lapworth. (1998). **Gestalt Counseling**. Oxon: Winslow Press.

Stallone, J. (1976). "Gestalt Therapy and Eastern Philosophy". **In** Smith, E. W. L. (ed). T**he Growing Edge of Gestalt Therapy**. New York: Branner/Mazel. ss.179-201

Tagay, Ö ve Voltan Acar, N (2012) "Contact Disturbances and Contact Cycle in Gestalt Therapy According to Turkish Culture." **Gestalt Journal of Australia&New Zealand** (Ganz) Vol 9. No 1 s. 20-33 Nou 2012

Tagay, Ö (2010), Developing Gestalt Contact Disturbance Scale and Studying of Gestalt Contacat disturbances of University Students. Unpublished doctoral dissertation , Institude of Social Sciences, Hacettepe University, Ankara.

Tillett, R. (1984). "Gestalt Therapy in Theory and Practice". **British Journal Of Psychiatry**. 184:231-235.

Voltan-Acar, N. (1988). Sosyal Mikro-kozmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 3, ss 47-49.

Voltan-Acar, N. (2002). **Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar-Deneyler**. Ankara: Nobel Yayınları.

Voltan-Acar, N. (2003 a). **Terapötik İletişim**. Geliştirilmiş 4. baskı. Ankara: US-A Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2003 b). **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri**. Geliştirilmiş 4. baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2003 c). "Gestalt Grup Yaşantısına Bir Örnek" **PDR'de Yirmibeş Yıl**. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2006). **Grupla Psikolojik Danışma İlke Teknikleri**, Geliştirilmiş 6. baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2007). **Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar ve Deneyler**. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2012) **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri** 9. basım. Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N (2012b) **Yeniden Terapötik İletişim**. 8. basım Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N, Molaei, B (2016) Grupla Psikolojik Danışmada VAM Bütünleştirici Modeline Dayalı Süpervizyonlu Oturum Örnekleri, Ankara: Nobel.

Watzlawick, P. (1984). **The Invented Reality**. New York: Norton.

Yontef, G. M ve Simkin, C. F. (1989). "Gestalt Therapy". Corsini, R. (eds). **Current Psychotherapies**. 4th ed. Illinois: Peacock.

Zinker, J. (1978). **Creative Process in Gestalt Therapy**. New York: Random House.

8. Basım

GENEL MİKROBİYOLOJİ VE LABORATUVAR KILAVUZU

Prof. Dr. Selma Güven
Yrd. Doç. Dr. Nükhet N. Demirel Zorba

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 96
Fen Bilimleri No. : 8
ISBN : 978-605-5426-95-8
© 8. Basım, Kasım 2017

GENEL MİKROBİYOLOJİ VE LABORATUVAR KILAVUZU

Prof. Dr. Selma Güven - Yrd. Doç. Dr. Nükhet N. Demirel Zorba

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 2359
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güven, Selma., Demirel Zorba, Nükhet N.
Genel Mikrobiyoloji ve Laboratuvar Kılavuzu / *Selma Güven, Nükhet N. Demirel Zorba*
8. Basım, XII+236 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-5426-95-8
1. Mikrobiyoloji 2. Genel Mikrobiyoloji 3. Mikrobiyoloji Laboratuvarı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: MİKROBİYOLOJİYE GİRİŞ 1
1.1. Tanım ve Kapsam 1
1.2. Mikrobiyoloji Biliminin Gelişmesi 2
1.3. Mikroorganizmaların Hayatımızdaki Önemi 5
1.3.1. Mikroorganizmaların Yararları 5
1.3.1.1. Madde Döngüsüne Katkıları 6
1.3.1.2. Diğer Yararları 9
1.3.2. Mikroorganizmaların Zararları 10

Bölüm 2: MİKROORGANİZMALARIN MORFOLOJİLERİ 13
2.1. Genel Özellikler 13
2.2. Hücre Şekilleri 15

Bölüm 3: MİKROORGANİZMALARIN HÜCRE YAPILARI .. 17
3.1. Ökaryotik Hücre (Eucyte) 17
3.1.1. Hücre Duvarı 18
3.1.2. Sitoplazma Membranı 19
3.1.3. Sitoplazma 23
3.1.4. Mitokondriler 23
3.1.5. Endoplazmik Retikulum 24
3.1.6. Ribozomlar 25
3.1.7. Golgi Organeli 25
3.1.8. Lizozomlar 26
3.1.9. Sentrozom ve Sentrioller 26
3.1.10. Kloroplastlar 27

3.1.11. Çekirdek 27
3.1.12. Flagella (Kamçı) ve Silya 29
3.1.13. Vakuoller 30
3.2. Prokaryotik Hücre (Protocyte) 30
3.2.1. Hücre Duvarı 31
3.2.2. Sitoplazma Membranı 36
3.2.3. Sitoplazma 37
3.2.4. Ribozomlar 38
3.2.5. Mezozomlar 38
3.2.6. Sitoplazma İçi Diğer Organeller 38
3.2.7. Vakuoller 39
3.2.8. Çekirdek Materyali 40
3.2.9. Plazmidler 40
3.2.10. Endospor 41
3.2.11. Hücre Dışı Yapılar 44
3.2.11.1. Kapsül ve Salya 44
3.2.11.2. Flagella (Kamçı) 45
3.2.11.3. Pili ve Fibril 47
3.3. Hücre Depo Maddeleri 48
3.3.1. Polisakkaritler 48
3.3.2. Yağ ve Yağ Benzeri Maddeler 49
3.3.3. Polifosfatlar 49
3.3.4. Kükürt 50
3.3.5. Manyetik Madde (Fe_3O_4) 50
3.4. Ökaryotik ve Prokaryotik Mikroorganizmalar Arasındaki Önemli Farklılıklar 51

Bölüm 4: MİKROORGANİZMALARIN GELİŞMESİ 53
4.1. Gelişme İstekleri 53
4.1.1. Sıcaklık 54
4.1.2. pH 56
4.1.3. Ozmotik Basınç 57
4.1.4. Işık 59
4.1.5. Oksidasyon-Redüksiyon Potansiyeli 59

4.1.6. Oksijen....60
4.1.7. Karbon....61
4.1.8. Azot, Kükürt ve Fosfor....61
4.1.9. İz Elementler....62
4.1.10. Organik Gelişme Faktörleri....62
4.1.11. Karıştırma veya Çalkalama....63
4.2. Mikroorganizmaların Beslenme Tipleri....63
4.2.1. Kültür Besiyerleri....65
4.2.2. Besiyerlerinin Gruplandırılması....66
4.3. Mikroorganizmaların Aşılanması (İnokülasyon)....67
4.4. Mikroorganizmaların Gelişme Safhaları....68
4.4.1. Generasyon Süresinin Hesaplanması....70

Bölüm 5: MİKROBİYAL GELİŞMENİN KONTROLÜ....73

5.1. Mikrobiyal Kontrolü Etkileyen Faktörler....73
5.2. Mikrobiyal Kontrolde Etki Şekilleri....75
5.3. Mikrobiyal Kontrolde Fiziksel Yöntemler....76
5.3.1. Isıl Uygulama....76
5.3.2. Filtrasyon....78
5.3.3. Düşük Sıcaklık....79
5.3.4. Kurutma....79
5.3.5.Radyasyon....79
5.4. Mikrobiyal Kontrolde Kimyasal Ajanlar....81
5.4.1. Fenol ve Fenolikler....82
5.4.2. Halojenler....83
5.4.3. Alkoller....84
5.4.4. Ağır Metaller ve Bileşikleri....85
5.4.5. Yüzey Aktif Maddeler....86
5.4.6. Organik Asitler....87
5.4.7. Aldehitler....87
5.4.8. Gaz Kemosterilizerler....87
5.4.9. Oksitleyici Maddeler....88
5.5. Antibiyotikler....89

Bölüm 6: MİKROORGANİZMALARIN ÇOĞALMASI..... 93
6.1. Eşeysiz Çoğalma 93
6.1.1. Vegetatif Çoğalma 93
6.1.1.1. Tomurcuklanma ile Çoğalma 93
6.1.1.2. Bölünme ile Çoğalma.....95
6.1.2. Sporla Çoğalma.....95
6.2. Eşeyli Çoğalma 97

Bölüm 7: MİKROORGANİZMALARDA MADDE DEĞİŞİMİ 101
7.1. Enzimler Hakkında Genel Bilgi 103
7.2. ATP ve Enerjice Zengin Diğer Bileşikler 105
7.3. Enerji Üretim Yöntemleri.....106
7.4. Mikroorganizmaların Karbonhidrat Metabolizmaları 109
7.4.1. FDP veya EMP-Yolu (Glikoliz) ile Heksoz Parçalanması 110
7.4.2. Pentozfosfat (PP)-Yolu 112
7.4.3. Entner-Doudoroff-Yolu (KDPG-Yolu) 113
7.5. Solunum 114
7.5.1. Aerobik Solunum 114
7.5.2. Anaerobik Solunum 117
7.5.3. Fermentasyon.....118
7.5.3.1. Laktik Asit Fermentasyonu 119
7.5.3.2. Alkol Fermentasyonu 120
7.5.4. PASTEUR-Effekt (Pastör Etkisi).....120
7.6. Azot Metabolizması.....121
7.7. Yağ Metabolizması.....122
7.8. Madde Değişiminin Ayarlanması 122

Bölüm 8: MİKROBİYAL EKOLOJİ 125
8.1. Mikroorganizmaların Bulundukları Yerler ve Yayılmaları.....125
8.2. Mikroorganizmaların Ortak Yaşam Şekilleri.....128
8.3. Mikroorganizmaların Çevre İle İlişkileri.....129

Bölüm 9: MİKROORGANİZMALARIN GENETİĞİ VE KALITSAL DEĞİŞİM 131
9.1. Nükleik Asitlerin Yapısı ve Görevleri.....131
9.1.1. DNA (Deoksiribonükleik Asit).....131
9.1.1.1. DNA'nın Replikasyonu.....134
9.1.2. RNA (Ribonükleik Asitler).....135
9.1.2.1. Protein Sentezi.....137
9.2. Mikroorganizmalarda Genetik Materyal.....138
9.3. Mikroorganizmalarda Kalıtsal Değişim.....140
9.3.1. Mutasyon.....140
9.3.2. Genetik Transfer ve Rekombinasyon.....142
9.3.2.1. Transdüksiyon.....142
9.3.2.2. Transformasyon.....143
9.3.2.3. Konjugasyon.....143

Bölüm 10: MİKROORGANİZMA SINIFLANDIRILMASI 145
10.1. Mikroorganizmaların Sınıflandırılmasında Tarihsel Gelişim.....145
10.2. Mikroorganizmaların İsimlendirilmesi.....148
10.3. Bakterilerin Sınıflandırılması.....149
10.3.1. Bakterilerin Bergey's Manuel of ***Determinative*** Bacteriology'ye göre Sınıflandırılması.....150
10.3.1.1. Cyanobakteriler.....150
10.3.1.2. Bakteriler.....150
10.3.2. Bakterilerin Bergey's Manuel of ***Systematic*** Bacteriology'ye Göre Sınıflandırılması ***.....155***
10.4. Mantarların (Funguslar) Sınıflandırılması.....159
10.4.1. Phycomycetes.....159
10.4.2. Zygomycetes.....159
10.4.3. Ascomycetes.....160
10.4.4. Basidiomycetes.....160
10.4.5. Deuteromycetes.....160
10.5. Protistalar.....161

10.5.1. Algler 161
10.5.2. Akışkan Mantarlar 162
10.5.2.1. Gerçek Akışkan Mantarlar (Myxomycetes) 162
10.5.2.2. Endoparazidik Akışkan Mantarlar (Plasmodiophoromycetes) 162
10.5.2.3. Ağ Oluşturan Akışkan Mantarlar (Net SlimeMolds-Labyrinthulomycetes) 163
10.5.2.4. Hücresel Akışkan Mantarlar (Agrasiomycetes) 163
10.5.3. Protozoa 163
10.6. Virüsler 164

LABORATUVAR KILAVUZU

Bölüm 1: MİKROBİYOLOJİ LABORATUVARINDA UYULMASI GEREKEN KURALLAR 169

Bölüm 2: MİKROBİYOLOJİ LABORATUVARINDA KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER 171

Bölüm 3: MİKROBİYOLOJİDE KULLANILAN BAZI TERİMLER 175

Bölüm 4: ASEPTİK TEKNİK 177
4.1. Aktarma Teknikleri ve İnokülasyon 178

Bölüm 5: STERİLİZASYON 183
5.1 Sterilizasyon Yöntemleri 183
5.1.1. Isıl Uygulamalar 183
5.1.2. Membran Filtrasyon 185
5.1.3. Kimyasal Madde ile Sterilizasyon (Dezenfeksiyon) 186
5.1.4. Işınlama ile Sterilizasyon 186
5.2. Sterilizasyon Kontrolü 186

Bölüm 6: MİKROSKOP VE ÇEŞİTLERİ 189
6.1. Aydınlık Alan Mikroskobu 190
6.1.1. Mekanik Kısım 190
6.1.2. Optik Kısım: 191
6.1.3. Mikroskopta Büyütme 192
6.2. Diğer Mikroskoplar 193
6.2.1. Karanlık Alan Mikroskobu 193
6.2.2. Faz Kontrast Mikroskobu 193
6.2.3. Fluoresans Mikroskop 193
6.2.4. Elektron Mikroskobu 194
6.2.5. Diferensiyal İnterferens Kontrast Mikroskop 195
6.3. Mikroskoplama Teknikleri ve Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 197
6.4. Mikroorganizmaların Boyutlarının Ölçülmesi 198

Bölüm 7: BOYAMA YÖNTEMLERİ 201
7.1. Bakterilerin Boyanması 202
7.1.1. Basit Boyama 202
7.1.2. Gram Boyama 202
7.1.3. Negatif Boyama 203
7.2. Sporların Boyanması 205
7.3. Kapsül Boyaması 206

Bölüm 8: ÇEVREMİZDEKİ MİKROORGANİZMALAR 207
8.1. Koloni Özellikleri 207

Bölüm 9: SAF KÜLTÜR TEKNİKLERİ 209
9.1. Plak Çizme Yöntemi 209

Bölüm 10: BESİYERLERİ 211
10.1. Besiyeri Çeşitleri 211
10.1.1. Genel Sınıflandırma 211
10.1.2. Fiziksel Özelliklerine Göre Sınıflandırma 212
10.2. Besiyerlerinin Bileşimine Giren Temel Maddeler 213
10.3. Besiyeri Hazırlık Aşamaları 213

Bölüm 11: KÜF VE MAYALARIN MORFOLOJİLERİ 215
11.1. Küflerin Mikroskobik Morfolojisi 215
11.2. Mayaların Mikroskobik Morfolojisi 216

Bölüm 12: MİKROBİYOLOJİK SAYIM YÖNTEMLERİ..... 217
12.1. Dökme Plak Yöntemi..... 218
12.2. Yayma Plak Yöntemi 219
12.3. Mikroorganizma Sayılarının Hesaplanması 220
12.4. Çoklu Tüp (En Muhtemel Sayı Yöntemi-EMS) Yöntemi 221

Bölüm 13: MEMBRAN FİLTRASYON YÖNTEMİ 223
13.1. Filtrasyon Düzeneği..... 223
13.2. Filtre Malzemeleri 224

Bölüm 14: ANAEROBİK KÜLTÜR TEKNİKLERİ..... 225

KAYNAKÇA 229

DİZİN 233

KAYNAKÇA

Akan, E. (1995). Genel Mikrobiyoloji ve İmmunoloji. Çukurova Üniv. Tıp Fakültesi Yayınları. No:16.

Akman, A.V. (1964). Fermentasyon Mikrobiyolojisi. A. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayınları: 89. A.Üniv. Basımevi, Ankara.

Akman, Y. (1991). Botanik. Bitki Fizyolojisine Giriş. 4. Baskı. A.Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü. Palme Yayınları, Ankara.

Anonim, Tarihsiz. Genel Mikrobiyoloji Ders Notları. A.Üniv. Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü, Ankara.

Anonim. (2005). Merck Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları. Ed: Halkman, A. K. Başak Matbaacılık Ltd Şti, Ankara.

Anonim. (2015). Cumhuriyet Bilim Teknoloji. Sayı 1491.

Arda, M. (1994). Biyoteknoloji. 2. Baskı. Kükem Derneği Bilimsel Yayınları No: 2. Armoni Ltd. Şti., Ankara.

Arda, M. (1995). Biyoteknoloji. Bazı Temel İlkeler. Kükem Derneği Bilimsel Yayınları. No: 3. Armoni Ltd. Şti., Ankara.

Arda, M. (1997). Temel Mikrobiyoloji. 1. Baskı. Medisan Yayınevi, Ankara.

Arda, M. (2000). Temel Mikrobiyoloji. 2. Baskı. Medisan Yayınevi, Ankara.

Atlas, R. Parks, L. Brown, A. E. (1995) Laboratory Manual Of Experimental Microbiology Mosby-Year Book Inc., Missouri.

Bacteria. (Recent Developments of Novel Antibiotic Research.) Journal of Clinical and Analytical Medicine. J. Clin. Anal. Med; 4(3) 249-252.

Black, J.G. (1996). Microbiology; Principles and Applications 3rd Ed. Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.

Boyd, R. F. (1984). General Microbiology. Times Mirror/Mosby College Publis., St. Louis.

Brock, T. D., Madigan, M. T., Martinko, J. M. and Parker, J. (1994). Biology of Microorganisms, 7 ed. Prentice Hall International Edition.

Buchanan, R. E., Gibbons, N. E. (1974). Bergey's Manuel of Determinative Bacteriology. 8 th. Ed., Baltimore, Williams and Wilkins.

Carperter, P. L. (1967). Microbiology. W. B. Saunders Company, Philadelphia.

Çakmakçı, L., Karahan, A.G. (1995). Mikrobiyolojiye Giriş. ISVAK, Eğitim, Kültür, Sağlık, Turizm Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı. Yayın No: 5, Ankara.

Çakmakcı, M. L., Karahan A.G., Çakır, İ. (2011). Mikrobiyoloji. Gıda Teknolojisi Yayın no 36. Bizim Grup Basımevi, Kızılay, Ankara.

Çetin, E. T. (1965). Pratik Mikrobiyoloji. İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

Çökmüş, C. (2010). Brock Mikroorganizmaların Biyolojisi (11. Baskıdan Çeviri) Palme Yayıncılık, Ankara.

Erkmen, O. (1996). A Laboratory Manual in General Microbiology, University of Gaziantep Faculty of Engineering, Gaziantep.

Frazier, W.C.(1967). Food Microbiology. 2. Baskı. Wisconsin Üniv. Mc Graw-Hill Book Company, New-York.

Fuchs, G., Schlegel, H.G. (2006). Allgemeine Mikrobiologie. 8. Auflage. Georg Thieme Verlag, Stuttgart.

Göktan, D. Tunçel G. (1991). Genel Mikrobiyoloji (Ders ve ygulama) Ege Universitesi Ege Meslek Yüksek Okulu Yayın No: 10, Bornova- İzmir

Gürgün, V., Halkman, A.K. (1988). Mikrobiyolojide Sayım Yöntemleri. Gıda Teknolojisi Derneği, Ankara.

Güven, K. (2011). Genel Mikrobiyoloji (3. Baskı) T.C. Anadolu Üniversitesi yayın no :1961, Anadolu Üniv Web ofset Basımevi, Eskişehir

Halkman, A.K. (Editör) (2005). Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları (Merck). Başak Matbaacılık, Ankara.

Hardy, K. (1986). Bacterial Plasmids. 2 nd. Ed. American Soc. Microbiology, USA.

Ingraham, J. L. And Ingraham, C. A. (1994). Introduction to Microbiology. Wadsworth Publishing Co., USA.

Jacobs, M. B., Gerstein, M. J. (1960). Handbook of Microbiology. D. Van Mostrand Company Inc., London.

Jacoby, G. A. and Archer, G. L. (1991). New Mechanism of Bacterial Resistance to Antimicrobial Agents. New Eng., J. Med, 324. 601-612.

Jay, J. M. (1970). Modern Food Microbiology. Reinhold Book Corporation, New York.

Karahan, A. Cicioğlu, B. Çakmakçı, L,. (2002). Genel Mikrobiyoloji Uygulama Klavuzu. SDU Ziraat Fakültesi Yayın No: 24, Isparta.

Kılıçturgay, K. (1992). Temel Mikrobiyoloji ve Parazitoloji. Onur Yayıncılık. Bursa.

Kiziroğlu, İ. (1998). Genel Biyoloji. Hac. Üniv. Eğitim Fakültesi. 3. Baskı. Desen Ofset A.Ş. Yayınları, Ankara.

Köşker, Ö., Çakmakçı, M. L. (1985). Genel Mikrobiyoloji. A. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayın No:965. Ofset Basım Der Notu No:15, Ankara.

Krieg, N. R. and Holt, J. G. (1984). Bergey's Manuel of Systematic Bacteriology. Vol. I ve Vol. II (1986). Williams and Wilkins. Baltimore, USA.

Krivisky, A. S. (1977). Microbiology. Vol. III. G. K. Hall and Co., Boston.

Kulaksız G. Ve Sancar A. (2007). Nükleotid eksizyon Onarımı ve Kanser. Türk Biyokimya Dergisi [Turkish Journal of Biochemistry–Turk J Biochem), 32(3), 104-111.

Lee, J. J. (1983). Microbiology. Harper and Row Publishers, New York.

Levy, J., Campell, J., Blackburn, T. H. (1973). Introductory Microbiology. John Wiley and Sons Inc., New York.

Madigan, M. T., Martinko, J. M. and Parker, J. (1997). Brock's Biology of Microorganisms. Eight Ed. Prentice Hall International Edition.

Özçelik, S. (1995). Genel Mikrobiyoloji. S. D. Üniv. Ziraat Fakültesi. Yayın No:1. Ders Kitapları No: 1, Isparta.

Pamir, M. H. (1977). Fermentasyon Mikrobiyolojisi. A. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 639. A.Ü. Basımevi, Ankara.

Parker, J. (1994). Biology of Microorganisms. 7 Ed. Prentice Hall International Edition.

Pelczar, M. J., Chan, E. C. S., Krieg, N. R. (1986). Microbiology. 5. Ed. Mc. Grow Hill Book Company, New York.

Sara, M. (2004/2005). Allgemeine Mikrobiologie. Universitaet für Bodenkultur, Wien.

Schlegel, H. (1976). Allgemeine Mikrobiologie. 4.Baskı. Georg Thieme Verlag. Stuttgart.

Schlegel, H. (1985). Allgemeine Mikrobiologie. 6.Baskı. Georg Thieme Verlag, Stuttgart.

Sekin Y. Karagözlü N. (2004). Gıda Mikrobiyolojisi: Gıda Endüstrisi İçin Temel Esaslar ve Uygulamalar (K.Pichhardt 1997'den Çeviri) Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Shorin, V. A., Smirnova, L. S. (1974). Microbiology Vol. I. G. K. Hall and Co., Boston.

Smirnova, L. S. (1974). Microbiology Vol. II. G. K. Hall and Co., Boston.

Stainer, R. Y., Doudoroff, M., Adelberg, E. A. (1966). General Microbiology. 2. Edi. Mac Millan Co. London.

Şahin, İ. (1990). Mikrobiyolojiye Giriş. Eser Matbaası, Samsun.

Şahin, İ. (1995). Endüstriyel Mikrobiyoloji. Uludağ Üniv. Ziraat Fakültesi. Ders Notları No: 64, Bursa.

Tamer, A.Ü., Uçar, F., Ünver, E., Karaboz, İ, Bursalıoğlu, M. Oğultekin, R. (1989). 3. ve 4. Sınıf Mikrobiyoloji Laboratuvar Kılavuzu. Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No:74, Eskişehir.

Temiz, A. (1994). Genel Mikrobiyoloji Uygulama Teknikleri Şafak Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara

Tortora, G. J., Funke, B, R., Case, C. L., (1986). Microbiology. An Introduction. Second Edition. The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc. Menio Park, California.

Tortora, G. J., Funke, B, R., Case, C. L., (2003). Microbiology. An Introduction. Eight Edition. The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc. Menio Park, California.

Tunail, N. (2009) Mikrobiyoloji. Pelin Ofset, Ankara.

Unat, E. K. (1997). Temel Mikrobiyoloji. 3. Baskı. İst. Üniv. Yayın No: 4018, Cerrahpaşa Tıp Fak. No: 207, İstanbul.

Ünlütürk, A., Turantaş, F., Acar, J., Karapınar, M., Temiz, A., Aktuğ, Ş. G., Tunçel, G. (1998). Düzeltilmiş 2. Baskı. Ege Üniv. Müh. Fakültesi, Gıda Müh. Bölümü. Bornova, İzmir.

Ünlütürk, A., Turantaş, F. (2002). Gıdaların Mikrobiyolojik Analizi. Düzeltilmiş İkinci Baskı.Meta Basım Matbaacılık, Bornova-İzmir.

Ünlütürk, A., Turantaş, F. (1996). Gıda Mikrobiyolojisi Uygulamaları. E. Üniv. Basımevi, Bornova-İzmir.

Vega, N. V., Allison, K. R, Khalil, A. S. & Collins, J. J. (2012). Indole induces persistence through the phage-shock and OxyR pathways. Nature Chemical Biology (8) 431-433.

Walter, W. G., Mc Bee, R. H. (1962). General Microbiology. 2. Edi. D. Van Mostrand Company Inc., London.

Wistreich, G. A. (1997). Microbiology Laboratory, Fundamentals and Applications Fifth edition, USA.

Yapıcı Meriçli B. ve Yeşilyurt D. (2005). Genel Mikrobiyoloji Laboratuvar Kılavuzu İkinci Baskı ÇOMU Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları Teksirler Serisi No: 11, Çanakkale.

Yılmaz, S., Diktaş, H. (2013). New Antibiotics in Development Aganist Multidrug-Resistant

Not: Kaynak belirtilmeyen şekiller internet ortamından temin edilmiştir.

8. Basım

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

EDİTÖRLER
Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin
Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu

YAZARLAR
Prof. Dr. İrfan Erdoğan
Yrd. Doç. Dr. Çare Sertelin Mercan
Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Poyraz
Yrd. Doç. Dr. Tamer Ergin
Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin
Doç. Dr. İlkay Demir
Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu
Doç. Dr. A. Esra İşmen Gazioğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 436
Eğitim Bilimleri No.: 89
ISBN : 978-605-133-338-0
© 8. Basım, Kasım 2017

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

Editörler: Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin - Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ergin, Hatice., Köseoğlu, S. Armağan
Gelişim Psikolojisi / *Hatice Ergin - S. Armağan Köseoğlu*
8. Basım, XIV + 290 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-338-0
1. Gelişim 2. Gelişim Alanları 3. Gelişim Psikolojisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
GELİŞİM PSİKOLOJİSİNE DAİR
İrfan Erdoğan

I. Gelişim Psikolojisine Kuramsal Bakış 1

BÖLÜM 1
GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE KURAMLAR VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
Çare Sertelin Mercan

I. Gelişim Psikolojisine Kuramsal Bakış 7
A. Gelişimde Psikanalitik Yaklaşım 7
1. Freud ve Psikoseksüel Gelişim 7
2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı 9
B. Gelişimde Öğrenme Temelli Yaklaşım 10
1. Davranışçı Kuram 10
2. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı 12
C. Bilişsel Gelişimsel Yaklaşım 12
1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı 12
2. Sosyokültürel Etkiler ve Vygotsky 14
3. Bilgiyi İşleme Kuramı 14
D. Ekolojik Sistem Yaklaşımı 14
II. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Yöntemleri 17
A. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Modelleri 17
1. İlişkisel Modeller 18
2. Deneysel Modeller 18
B. Gelişim Psikolojisi Araştırmalarında Kullanılan Veri Toplama Teknikleri 20
1. Kendini Değerlendirme Araçları 20
2. Gözlem 22
3. Olay İncelemesi 23
C. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Desenleri 24
1. Kesitsel Desen 24
2. Boylamsal Desen 24
3. Ardaşık Desen 26
III. Gelişim Psikolojisiyle İlgili Araştırmalarda Etik 26
Urie Bronfenbrenner 27
Kaynakça 28

BÖLÜM 2
GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol

I. Gelişimle İlgili Temel Kavramlar 33
A. Büyüme 33
B. Olgunlaşma 34
C. Öğrenme 34
D. Gelişim 35
E. Hazır Bulunuşluk 36
F. Kritik Dönem 36
II. Gelişimin Temel İlkeleri 37
III. Gelişimi Etkileyen Faktörler 40
A. Kalıtım 40
B. Hormonlar 41
C. Gelişime Çevrenin Etkisi 44
D. Kültür ve Tarihin Etkisi 47
IV. Gelişim Dönemleri ve Özellikleri 48
V. Gelişim Görevleri 49
VI. Gelişim Alanları 51
VII. Gelişimle İlgili İlke ve Olguların Bilinmesinin Eğitim Açısından Önemi 53
Robert J. Havighurst 55
Kaynakça 56

BÖLÜM 3
FİZİKSEL GELİŞİM

Cengiz Poyraz

I. Doğum Öncesi Dönem 60
A. Doğum Öncesi Gelişimi Etkileyen Çevresel Etmenler 62
B. Çoklu Gebelik 65
II. Doğum Sırasında Karşılaşılabilecek Riskler 65
III. Doğum Sonrası Fiziksel Gelişim 66
A. Bebeklik Döneminde Fiziksel Gelişim (0-2 Yaş) 66
1. Bedensel Gelişim (0-2 Yaş) 66
2. Duyusal Gelişim 67
a. Görme 67
b. İşitme 68
c. Koku 68
d. Tat 69
e. Dokunma 69

3. Devinsel (Psikomotor) Gelişim (0-2 Yaş) 69
B. İlk Çocukluk Döneminde Fiziksel Gelişim (2-6 Yaş) 76
1. Bedensel Gelişim (2-6 Yaş) 76
2. Devinsel (Psikomotor) Gelişim (2-6 yaş) 77
İnce Motor Gelişim (2-6 yaş) 78
C. Son Çocukluk (6-12 Yaş) 78
1. Bedensel Gelişim 78
2. Devinsel (Psikomotor) Gelişim 80
D. Ergenlik 81
1. Erinlik (Ön Ergenlik) 82
a. Erinlik Özellikleri 82
b. Erinliğin Nedenleri 82
c. Erinlikte Bedensel Gelişim 84
d. Erinlikte Cinsel Gelişim 87
e. Erinlik Değişimlerinin Davranış Üzerindeki Etkileri 89
f. Erken ve Geç Olgunlaşmanın Etkileri 91
g. Erinlik Döneminde Ana Baba ve Öğretmenlere Düşen Görevler 93
2. (Orta) Ergenlik Dönemi Fiziksel Gelişimi 94
Bedensel Gelişim 94
3. Son Ergenlik 96
Son Ergenlikte Fiziksel Gelişim 97
G. Stanley Hall 98
Kaynakça 100

BÖLÜM 4
BİLİŞSEL GELİŞİM
Tamer Ergin

I. Nörolojik Gelişim 104
II. Bilişsel Gelişim Kuramları 107
A. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı 107
1. Bilişsel Gelişimin Dayandığı Kavramlar 108
a. Şema 108
b. Uyum Sağlama 108
Özümleme 108
Uyma 109
c. Dengeleme 109
2. Bilişsel Gelişim Dönemleri 110
a. Duyusal-Motor Dönem 111
Nesne Devamlılığı 113
Taklit 113

b. İşlem Öncesi Dönem....114
Sembolik İşlem Dönemi (2-4 Yaş)....114
Sezgisel İşlem Dönemi (4-7 Yaş)....116
c. Somut İşlemler Dönemi (7-12)....118
d. Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş ve Üzeri) 121
B. Vygotsky ve Zihin Gelişimi....123
C. Bilgiyi İşleme Kuramı 125
1. PASS Teorisi 127
a. Planlama....128
b. Dikkat 131
c. Ardıl Bilişsel İşlemler....132
d. Eşzamanlı Bilişsel İşlemler 133
III. Dil Gelişimi 134
A. Beyin ve Dil 135
B. Dil Öğrenimi....137
C. Dil Gelişimi Aşamaları....138
D. Metafor ve Mizah 139
Jean Piaget....139
Kaynakça 140

BÖLÜM 5

DUYGUSAL GELİŞİM

Hatice Ergin

I. Duyguların Nöropsikolojik Temelleri 144
II. Duyguların Sınıflandırılması....146
III. Duygusal Gelişim Teorileri 147
A. Davranışçı Yaklaşım ve Sosyal Öğrenme Teorisi....148
B. Bilişsel Farklılık Teorisi....149
C. İşlevselci Yaklaşım 149
D. James-Lange Teorisi 150
E. Cannon-Bard Teorisi 151
F. Schachter-Singer Teorisi....151
IV. Duyguların Gelişimi....152
A. Duyguları Anlama 152
B. Duyguları İfade Etme....155
C. Empati 161
D. Duyguları Kontrol Etme....166
E. Sosyal Referans....168
V. Duygusal Gelişim Nasıl Desteklenmelidir? 169

Jean Jacques Rousseau....174
Kaynakça....175
Ek-1....179

BÖLÜM 6

BENLİK, KİMLİK VE KİŞİLİK

İlkay Demir

I. Benlik ve Sosyal Bağlam....183
II. Kimlik....189
III. Kişilik....192
A. Kişiliğe İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar....192
1. Psikanalitik Yaklaşım....192
2. Humanistik Yaklaşım....194
3. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı....196
4. Davranışçılık-Sosyal Öğrenme Yaklaşımı ve Sosyal Bilişsel Yaklaşım....198
Sigmund Freud....202
Kaynakça....202

BÖLÜM 7

AHLAK GELİŞİMİ

S. Armağan Köseoğlu

I. Gelişim Psikolojisi Açısından Ahlak Gelişimi ile İlgili Konular....209
A. Ahlak ve Etik....210
B. Ahlak ve Değer/Değer Yargıları....210
C. Ahlak ve Suç....211
D. Kurallar ve Yasalar....211
II. Ahlak Kavramına Kuramsal Bakış....213
A. Psikanalitik Kurama Göre Ahlak Gelişimi....214
B. Sosyal Öğrenme Kuramına Göre Ahlak Gelişimi....215
C. Bilişsel Kurama Göre Ahlak Gelişimi....215
III.Ahlaki Gelişimde Ebeveynin Rolü....219
IV.Ahlaki Gelişimde Okul ve Öğretmenin Rolü....223
Lawrence Kohlberg....227
Kaynakça....227
Ek-1....230
Ek-2....230

BÖLÜM 8

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE AİLE VE OKUL ETKİLEŞİMİ

A. Esra İşmen Gazioğlu

I.Öğretmen Beklentileri ve Öğrencilerin Öğrenme Deneyimleri 235
II.Aile ve Öğrencilerin Öğrenme Deneyimlerine Dair Bir Model 236
III.Aile Büyüklüğü ve Kardeş İlişkileri 238
IV.Göç Olgusu ve Düşük Sosyoekonomik Seviye 239
V.Ebeveynlik Stilleri 242
VI.Çocuk İstismarı 245
A. Çocuk İstismarının Türleri 247
VII.Boşanma 252
A. Sonuç ve Öneriler 254
Johann Heinrick Pestalozzi 256
Kaynakça 257

BÖLÜM 9

BİREYSEL GELİŞİMİ FARKLI OLAN ÇOCUKLAR

Tamer Ergin

I.Dikkat Eksikliği 265
II.Hiperaktivite 268
III.Özel Öğrenme Güçlükleri 270
A. Disleksi (Okuma Güçlüğü) 270
B. Garden Variety 273
C. Disgrafi (Yazma Güçlüğü) 275
D. Diskalkuli (Matematik Güçlüğü) 278
E. Hafıza (Bellek) Güçlükleri 280
IV.Üstün Yetenekli Çocuklar 282
V.Yaygın Gelişimsel Bozukluklar 284
A. Otizm 284
B. Asperger Sendromu 285
VI. Kronik Hastalıklar 285
VII. İletişim ve Konuşma Bozuklukları 286
VII. Duygusal ve Davranışsal Güçlükler 286
Alexander Romanovich Luria 288
Kaynakça 289

GİRİŞ

❖

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNE DAİR

Prof. Dr. İrfan Erdoğan

Gelişim psikolojisi; bireyin çeşitli yaşam dönemlerinde gösterdiği özellikleri inceleyen bir bilim dalıdır. Temel bilimsel ilkeler ve yöntemler üzerine kurulu olan gelişim psikolojisi; fiziksel gelişim, bilişsel gelişim, duygusal gelişim, toplumsal gelişim ve ahlak gelişimi gibi konular üzerinde durur. Başka bir ifade ile bireyin, hayatı boyunca yaşadığı fiziksel, bilişsel, duygusal ve psikososyal değişimleri inceler.

Gelişim psikolojisinin bir bilim dalı olarak, ABD'li bilim insanı Edward Lee T. Thorndike'ın (1874-1949) "*Educational Psychology*" adlı kitabının 1903 yılında ABD'de yayınlanmasını takip eden yıllarda doğduğu ve gelişmeye başladığı kabul edilir. Öğrenme, davranış ve tepki gibi konuların ele alındığı bu eserle birlikte aynı adla 1940 yılına kadar Thorndike tarafından Columbia Üniversitesi, Teachers College'da bir de ders sunulmuştur (Thorndike, 1924).

Bu alanda Türkiye'de ise ilk eser "*Eğitim Ruhbilimi*" adıyla 1949 yılında *Ömer Hilmi Mart* tarafından yazılmıştır. Daha sonra 1953 yılında *Eğitim Psikolojisi* adıyla yayınlanan bu kitapta da yaratılış ve çevre, davranış, zekâ, şahsiyet, ferdi ayrılıklar, tepki, heyecan gibi konular ve öğrenmeye ayrılan kısım yer almaktadır. *Eğitim psikolojisi* bu eserde (1953) *tecrübi psikolojinin* bir dalı olarak görülmektedir. Konusunun da *kuramsal psikolojinin* kanun ve prensiplerinden yararlanarak eğitim sürecine tabi tutulan insanların davranışları olduğu belirtilmektedir. Bu itibarla ekseriye öğrenim çağı diye ifade edilen 7-30 yaşları arasında bulunan insanların davranışlarının incelenmesi ve daha geniş çevredeki öğrenme durumundan ziyade okul çevresi içindeki öğrenme durumuyla ilgilendiği ifade edilmektedir. Bu anlamda Eğitim Psikolojisinin amacı ve konumu; okul denilen organize edilmiş ve sistemleştirilmiş bilgiler çevresinde öğrencilerin yeterlikle öğrenmelerini mümkün kılacak prensipleri öğretmen adı verilen rehberlere vermek ve bu sayede öğrenme sürecine zemin hazırlamaktır (Mart, s. 8, 1953). Bu alanda

Esra İşmen Gazioğlu "*Gelişim Psikolojisinde Aile ve Okul Etkileşimi*", Tamer Ergin "*Bireysel Gelişimi Farklı Olan Çocuklar*" ve İlkay Demir "*Benlik, Kimlik ve Kişilik*" başlıklı bölümle, gelişimle ilgili bilgilerin kullanılabileceği alanlara işaret ederek kitaba özgünlük kattılar.

Başta Editör arkadaşlarım olmak üzere kitabın bölümlerini yazan meslektaşlarıma iş birliği içinde gerçekleştirdikleri bu çalışmadan dolayı çok teşekkür ediyorum.

Eğitim Bilimleri Bölümünün uzun yıllar öğretim üyeliğini ve başkanlığını yürütmüş olan Prof. Dr. Haluk Yavuzer, gelişim alanında hazırladığı birçok eserle, öğrencileri olan bu kitabın yazarları için ilham kaynağı olmuştur. Kendisine hem şahsım hem de arkadaşlarım adına içten şükranlarımı sunuyorum.

Bizler, İstanbul Üniversitesinin Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyeleri olarak kökleri İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mustafa Şekip Tunç, Wilhelm Peters, Sadreddin Celal Antel ve Refia Şemin'e kadar uzanan eğitimcilerin başlattıkları pedagoji ruhunun bıraktığı izler üzerinde yürümeye çalışıyoruz. Bu bilinçle eğitim ve öğretim için yapacağımız çalışmalarla ülkemizin eğitim sistemine katkılar sağlamayı bir görev olarak addetmekteyiz.

Bu vesile ile *Eğitim Psikolojisi* kapsamında hazırlanan bu eserin "*Öğrenme Psikolojisi*" ile ilgili ikinci bir kitapla tamamlanmasını istediğimizi de belirtmek istiyoruz.

Tekrar buluşmak üzere…

Prof. Dr. İrfan Erdoğan
28.10.2016, Vefa

KAYNAKÇA

Binbaşıoğlu, Cavit. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi, 1978.

Kanad, H. Fikret. *Pedagoji*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.

Mart, Ömer. *Eğitim Psikolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1953.

Thorndike, Edward Lee. T. *Educational Psychology*. New York: Columbia University Teachers College,1824.

Öğülmüş, S. Eğitim Psikolojisi. *Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*. Ed: Hesapçıoğlu, M. Durmuş, A. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2006.

Pars, Vedide B., Cırıtlı H., Enç, M., Oğuzkan, T. *Eğitim Psikolojisi*. İstanbul: Marif Basımevi, 1955. Prof. Dr. İrfan Erdoğan 15.02.2010, Vefa

Bölüm 1

❖

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE KURAMLAR VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Yrd. Doç. Dr. Çare Sertelin Mercan

Psikoloji, insan davranışını bu davranışın arkasında yatan duygu ve düşünceleri inceleyen bilim dalıdır. İnsanın "insan"a ilişkin düşüncesi, "insan"ı anlama çabası insanoğlu varolduğundan beri süregelmiştir. Pek çok önemli filozofun, günümüzde psikolojinin çalışma alanına giren konuları bundan iki bin yıl önce tartıştıklarını günümüze ulaşan eserleri vasıtasıyla görebilmekteyiz. Diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi insana ilişkin düşüncenin felsefeden ayrışarak bir bilim olma çabaları, insan davranışına ilişkin düşünme sürecinin bilimsel yöntemin psikoloji konularına uyarlanması ile gerçekleşmiştir. 1879 yılında W. Wundt'un Almanya'nın Leipzig kentinde ilk psikoloji laboratuvarını kurması psikolojinin bilimsel tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Leipzig laboratuvarında yapılan ilk çalışmalar, duyular, dikkat, tepki zamanı ve zihin süreçleri üzerindedir. Temelleri Soktates'e kadar dayanan ancak Wundt ile psikoloji araştırmalarında sistemli bir bilimsel yöntem olarak kullanılmaya başlanan "içe bakış" yöntemi birtakım eleştirilere de maruz kalmıştır. İçe bakış yönteminin öznel bir yöntem olması ve tekrarlanmaya imkân vermemesi yöntemin en önemli zaafı olarak kabul edilmektedir. 1920'li yıllarda Almanya'da *Geştalt Psikoloji*, Avusturya'da *Psikanaliz* ve ABD'de *Davranışçılık* akımlarının gelişmesi Wundt'un çalışmalarını gölgelemeye başlamış (Schulz&Schulz, 2007) fakat psikoloji biliminin gelişmesi, yapılan araştırmaların çeşitlenmesi ve sistemli bilgi birikiminin günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

İnsan davranışının, duygu, düşünce ve tutumlarının çeşitliliğinin son derece geniş olması psikoloji biliminde alt dalların gelişmesini gerekli kılmıştır. Bu dalların her birinde davranış farklı bir yönüyle ele alınır. Psikolojinin bazı alt dalları aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Deneysel psikoloji alanında araştırma yapılırken deneysel yöntem ve laboratuvar ortamı kullanır. Öğrenci başarısını artırmak için yeni bir öğretim metodunun sınanması deneysel psikolojinin konusunu oluşturur.

Bronfenbrenner'ın gelişim psikolojisine en önemli katkısı Ekolojik Sistem Teorisi'dir. Bireyin gelişiminde içinde yaşadığı çevrenin yani bağlamın önemine dikkat çeken Bronfenbrenner, gelişim psikolojisi alanda yapılan çalışmalara yeni bir boyut katmış, sonraki araştırmaların önemli bir bölümüne yön vermiştir. Ekolojik sistem teorisi ile Bronfenbrenner bireyin gelişimini şekillendiren iç içe geçmiş bir dizi çevresel faktör açıklar. En içte yer alan çevresel katmana *mikro sistem* adını verir, ikinci katman *mezo sistem,* üçüncü katman *ekzo sistem,* dördüncü katman m*akro sistem* olarak adlandırılır. Bronfenbrenner sonradan, *chrona sistem* olarak adlandırdığı beşinci bir katman ekler. Her bir katman çeşitli kural, norm, rol ve kanunlardan oluşur ve bunların her biri gelişimi şekillendirmede önemlidir.

2005 yılında ABD'de hayata veda eden Bronfenbrenner'ın başlıca eserleri, Two Worlds of Childhood (1972), Influencing Human Development (1973), Influences on Human Development (1975), The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design (1979), On Making Human Beings Human (1981), The State of Americans: This Generation and the Next (1996)'dır.

KAYNAKÇA

Berk, L. E. (2004). *Development through the lifespan*. Boston: Allyn and Bacon.

Can, G. (2007). Kişilik gelişimi. *Eğitim psikolojisi* (Ed. Binnur Yeşilyaprak). Ankara: Pegema.

Clarke-Stewart, A., Perlmutter, M., Friedman, S. (1988). *Lifelong human development. Boston:* John Wiley.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dilden, B. (2004). *4-6 yaş Türk ve Alman anaokulu çocuklarının benlik algılarının ve bazı kişisel değişkenlerinin serbest oyundaki sosyal etkileşim modelleri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erikson, E. H. (1984). *İnsanın sekiz çağı.* (Çev: Bedirhan Üstün, Vedat Şar) Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Eylen-Özyurt, B. (2007). Gelişim konularına genel bakış. *Eğitim psikolojisi* (Ed. Alim Kaya). Ankara: Pegama

Glenn, C. M. (2003). *The longitudinal assessment study (LAS): Eighteen year follow-up*. Final Report. www.eric.ed.gov ED478792

Huesmann, L.R., Moise-Titus J., Podolski, C.L.&Eron, L.D. (2003). Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their agressive and violent behaviour in young adulthood: 1977-1992. *Developmental Psychology, 39(2), 201-221.*

İnanç M. (1997). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı.

Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel

Külahoğlu, Ş. (2007). Gelişim ve öğrenme psikolojisine giriş. *Eğitim psikolojisi* (Ed. Binnur Yeşilyaprak). Ankara: Pegema.

Lang, S. S., (2005). Urie Bronfenbrenner, father of the Head Start program and pre-eminent 'human ecologist', dies at age 88. Cornell University News, Sept, 26, 2005.

Poole, D., Warren, A., Nunez, N. (2007). *The story of human development*. New Jersey: Pearson. Santrock, J. W. (1997). *Life-span development* (6th ed.) Brown Benchmark Publishers.

Schulz, D. P. ve Schulz, S. E. (2007). *Modern psikoloji tarihi*. (çev. Yasemin Aslay) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Shaffer, D. R. ve Kipp, K. (2007). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. Belmont: Wadswoth.

Siegler, R. S., Adolph, K. E. ve Lemaire, P. (1996). Strategy choices across the lifespan. In L. Reder (Ed.) *Implicit memory and metacognition*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Sigelman, C. K. (1999). *Lifespan Human Development* (3rd ed.) Pacific Grove, California: Pub. Brooks/Cole.

Suner-İkiz, E. (2000). *Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler A.B.D., İzmir.

Sümer, N., Demirutku, K. ve Özkan, T. (2005). *Araştırma teknikleri*. İstanbul: Morpa

Yeşilyaprak, B. (2000). Üniversite öğrencilerinin özsaygı, atılganlık ve denetim odağı açısından üniversiteye giriş ve çıkış özellikleri: Boylamsal Bir Araştırma. *Mesleki Eğitim Dergisi, 3 : 1-7.*

Yıldız, S. A. (2003). *Ebeveynlerin problem çözme becerisi üzerine deneysel bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, S. A. (2008). Rehberlikte bireyi tanıma teknikleri ve testler. *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Woolfolk, A. (2004). *Educational psychology*. Boston: Pearson

http: www.newworldencyclopedia.org/entry/Urie_Bronfenbren

Bölüm 2

GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol

Gelişim, doğum öncesi dönemden ölüme kadar meydana gelen düzenli ve sürekli değişimler olarak ele alınır. Gelişimi inceleyen uzmanlar, bu geniş zaman dilimi içerisinde davranışta, düşüncede, duyguda ve kişilikte meydana gelen yaşa bağlı değişimleri araştırır. Uzun yıllar boyunca birçok düşünür, insan doğasına farklı merceklerden bakmış ve insan davranışının nedenleriyle ilgili çeşitli düşünce ve açıklamalar ortaya koymuştur. Bu düşünce ve açıklamalar, farklı kuramların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kuramların temel amacı insan doğasıyla ilgili verileri bütünleştirmek, insan davranışını açıklamak ve öngörmektir.

İnsan gelişimiyle ilgili araştırmalar insan değişimini inceler. Bu değişim genellikle davranışa yansır; böylece, güvenilir bir şekilde betimlenebilir ya da ölçülebilir. Araştırmacılar, doğal olguları gözlemek, süreç içinde meydana gelen davranışı ölçmeyi amaçlayan araştırmalar yürütmek ve kullandıkları yöntemlerin başkaları tarafından değerlendirilebilmesi için sonuçlarını yayınlamak yoluyla insan gelişimi hakkında bilgi sağlarlar.

Öğretmenler, öğrencilerinin gereksinimlerini anlayabilmek ve etkili bir eğitim-öğretim ortamı oluşturabilmek amacıyla bireyin gelişimini şekillendiren etkenleri ve gelişimin tüm yüzlerini bilmeye ihtiyaç duyarlar. Bu bölümde öncelikle insan gelişiminde kullanılan temel kavramlara yer verilecektir. Ardından gelişimin doğası ve ilkeleri incelenecektir. Ayrıca gelişimi etkileyen biyolojik ve çevresel etkenlerin insan gelişimi üzerindeki rolü açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak gelişimle ilgili ilke ve olguların bilinmesinin eğitim açısından önemi tartışılacaktır.

1960'ların sonlarında ve 1970'li yıllarda Havighurst kentsel eğitim sorunları üzerine dikkatini yoğunlaştırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük kırk beş şehirde bulunan ortaöğretim kurumlarında, eğitim hedefleri, okul yapısı ve organizasyonu, personel özellikleri, müfredat, öğrenci faaliyetleri, öğrenci eylemleri ve okul-toplum ilişkilerini inceleyen araştırmayı yürütmüştür. 1977 yılında, yetmiş yedi yaşındayken, bu araştırmanın ışığında büyükşehir okullarının iyileştirilmesi için bir dizi politika ve uygulama önerileri geliştirdiği kitabın editör yardımcılığını yapmıştır. Havighurst seksenli yaşlarında araştırma yapmaya ve yazmaya devam etmiştir. 1980 ile 1986 yılları arasında altı makale yayımlamıştır.

KAYNAKÇA

Akbağ, M. (2007). *Eğitim psikolojisi*. (Ed. M. Engin Deniz). Ankara: Maya Akademi.

American Thyroid Association, (2003). *Hypothyroidism Booklet*. USA.

Aydın, A. (2000). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. (2. Basım). İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Aydın, B. (2007). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretim*. (Ed. Binnur Yeşilyaprak), (3. Basım). Ankara: Pegem A Yayınları.

Bacanlı, H. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. (Geliştirilmiş 3. Basım). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

Banks, S. R.&Thompson, C. L. (1995). *Educational psychology: for teachers in training*. West Publishing Company

Bee, H.&Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (Çev. O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Boyd, D.&Bee, H. (2003). *Lifespan development*, Pearson Education, Inc.

Craig, G. J.&Baucum, D. (1999). *Human development*. (8th Ed.). New Jersey: Prentice Hall.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. (2. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erden, M.&Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretme*. (5. Basım). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Hall, E., Lamb, M.&Perlmutter, M. (1986). *Child psychology today*. (2nd Ed.). New York: Random House

Havighurst, R. J. (1956). Research on the developmental-task concept [Electronic version]. *The School Review*. 64(5), 215-223.

Kaplan, P. S. (1993). *The Human odyssey: Life-span development*. (2nd Ed.). West Publishing Company.

McInerney, D. M. (2006). *Developmental psychology for teachers: An applied approach*. Allen&Unwin

Miglani, G. S. (2006). *Developmental genetics*, I.K International Publishing House.

Onur, B. (1991). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. (Geliştirilmiş 2. Basım). Ankara: Verso Yayıncılık

Papalia, D. E&Wendkos Olds, S. (1986). *A Child's world: Infancy through adolescence*. McGraw-Hill Book Company

Santrock, J. W. (1997). *Life-span development*. (6th Ed.). McGraw-Hill Companies

Senemoğlu, N. (2004) *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. (9. Basım). Ankara: Gazi Kitabevi.

Shaffer, D. R&Kipp, K. (2007). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. (8th Ed.). Canada: Wadsworth, Cengage Learning.

Siegelman, C. K. (1999). *Life-span human development*. (3rd. Ed.). Brooks/Cole Publishing Company.

Steinberg, L.,&Belsky, J. (1991). *Infancy, childhood, and adolescence: Development in context*. New York: McGraw-Hill Companies.

Yavuzer, H. (2002). *Çocuk psikolojisi*. (23. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi

http://education.stateuniversity.com/pages/2032/Havighurst-Robert-J-1900-1991.html

Bölüm 3

FİZİKSEL GELİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Cengiz POYRAZ

İnsanın gelişimi bir bütün olarak seyreder. Ancak anlaşılmasının kolay olabilmesi için insanın gelişimi değişik alanlara ayrılarak incelenmektedir. Bu alanlardan biri olan fiziksel gelişim, bedensel ve devinsel (psikomotor) olmak üzere iki alanı kapsar. Bedensel gelişim, genel olarak beden oranları ve fiziksel görünüşteki değişimi, devinsel gelişim ise, beden ve sinir sistemi arasındaki organizasyona bağlı olarak ortaya çıkan organizmanın istemli hareketlerini ifade eder (Siyez, 2007). İnsanın birtakım yaşam işlevlerini yerine getirmesinde beden temel işlevi görmektedir. Büyük oranda merkezî sinir sisteminin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel gelişimin insanın kişiliği üstünde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.(Bilgin, 2007) Bedensel gelişimle davranışlar arasında sıkı bir ilişki vardır. Bireyin bedensel gelişiminde görülen aksaklıklar, dengesizlikler ya da gerilemeler davranışlarını da etkisi altına alır (Başaran, 1994). Çünkü kişi bedensel işlevlerini tam olarak yerine getiremeyince gelişimsel bütünlüğünün tamamı bundan etkilenir. Fiziksel gelişimin bilinmesi bireyin eğitimi için temel koşuldur. Belirli yaşlarda hangi davranışları ne ölçüde yapabileceğinin ve bedendeki değişikliklerin birey üzerindeki etkilerinin neler olabileceğinin bilinmesi eğitimciler ve davranış bilimciler açısından önemlidir. Bu nedenle fiziksel devinsel gelişimi bilmemiz genel anlamda insanın bütün gelişim alanlarını anlamamıza temel oluşturacaktır. İnsanın gelişimi döllenmenin başladığı anda başlar ve yaşamın sonuna kadar belli dönemleri izleyerek devam eder.

Bu bölümde doğum öncesi ve doğumdan sonraki fiziksel ve belirli devinsel gelişimin, çağlara göre seyri, niteliği, bireysel ayrılıklar, bedensel gelişim için eğitimin önemi açıklanmıştır. Bu yapılırken fiziksel gelişim doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası dönemler hâlinde ele alınmış; doğum öncesi kendi içinde zigot, blastula, emb-

KAYNAKÇA

Anne-Marie, R. (1980), *Ergenlik psikolojisi-ergen ve dünyası*, (Çev.; Bekir Onur), Ankara: Maya Yayıncılık.

Aydın, A. (2004) *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, Ankara: Tekağaç Eylül Yayınları.

Aydın, B. (1997). *Çocuk ve ergen psikolojisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları No.1.

Başaran,İ.E. (1994). *Eğitim psikolojisi*, Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Bee, H.&Body, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*, Ankara: Kaktüs yay.

Bilgin. M. (2007) "Bedensel ve devinsel gelişim", (Ed.; Binnur Yeşilyaprak), *Eğitim psikolojisi-gelişim-öğrenme-öğretim*, (3.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 56-79.

Buhler-Spiegel-Thomas.(1985) "Ergenlik dönemine toplu bakış" (Ed: Bekir Onur.), *Ergenlik psikolojisi*, Ankara: Hacettepe Taş kitapçılık, 87-104.

Ceyhan, A.(2001) "Fiziksel gelişim" (Ed: Gürhan Can) *Gelişim ve öğrenme.*, Anadolu Üniversitesi, Yayın No:1292, 43-68

Çirhinlioğlu, F.G. (2001). *Çocuk ruh sağlığı ve gelişimi/okul öncesi dönem,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Cole, L.&Morgan, J.J.B. (1985) *Çocukluk ve gençlik psikolojisi*, (Çev.; Belkis Halim Vassaf), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Çuhadaroğlu, F. (2004). "*Ergen ve ruhsal sorunları*" Durum Saptama Çalışması, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları.

Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ekşi, A. (1990) *Çocuk, genç, ana, babalar,* İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Erkan, S. (2008) "Gelişim psikolojisinde temel kavramlar", (Ed.: Y. Özbay-S.Erkan). *Eğitim Psikolojisi*, ss. 27-51, Ankara: Pegem Akademi.

Erden, M.&Akman,Y. (2004). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız, gelişim ve öğrenme*, Samsun: Eser ofset Matbacılık Ltd.Şti.

Fişek, G.O.& Yıldırım S.O. (1983). *Çocuk gelişimi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Gander, M.&Gardiner, H. W.(1998). *Çocuk ve ergen gelişimi*, (Çev.; A.Dönmez, N.Çelen, B. Onur), Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan,E. (1980). *Çağdaş yaşamda normal dışı davranışlar*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Guasch, G. P. (1985), Bedensel değişim ve yabancılık duygusu. (Ed.: Bekir Onur), *Ergenlik psikolojisi*,). Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık. 141-158

Hurlock, E.B. (1985) "Ergenlikte beden gelişimi" (Ed:Bekir Onur.), *Ergenlik psikolojisi*, Ankara: Hacettepe TAŞ kitapçılık 104-139

Jersild. A. T. (1983).*Çocuk psikolojisi*, (Çev,; Gülseren Günçe), Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi EFAM yayını No:4

Jersild. A. T. (1978). *Gençlik psikolojisi,* (Çev.; İbrahim N. Özgür), İstanbul: Takılıoğlu Matbacılık.

Kılıççı,Y. (1992). *Okulda ruh sağlığı*, Ankara: Anı yayıncılık.

Korkmaz, B. (2000). *Pediatrik davranış nörolojisi*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayın No:230. ISBN 975-404-595-X..

Kulaksızoğlu, A. (2002) *Ergenlik psikolojisi,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Koç, M. (2001). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özer,D.S.& Özer,M.K. (2003) *Çocuklarda motor gelişim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özgüven, İ.E. (1997) *Cinsellik ve cinsel yaşam***,** Ankara: PDREM Yayınları.

Pernoud, L. (1982). *Çocuğun cinsel eğitimi*, İstanbul: e yayınları.

Sanemoğlu, N. (2004) *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Sargın,N. (2005). "Fiziksel gelişim", **(**Ed.; Kutman Ersanlı& Ersin Uzman.), *Gelişim ve öğrenme*, İstanbul: Lisans yayıncılık. 49-73

Siyez,D.M. (2007). "Fiziksel gelişim", (Ed.: Alim Kaya), *Eğitim psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi. 48-81

Smith, A. (1986). *İnsan beyni ve yaşamı***,** İstanbul**:** İnkılâp Kitapevi.

Steinberg, L. (2007) *Ergenlik*, (Yayıma Hazırlayan; Figen ÇOK), Ankara: İmge Kitapevi,

Şemin, R. (1982) *Çocuk ve gençlik psikolojisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1614.

Temel, F.& Aksoy, A. B. (2001), *Ergen ve gelişimi yetişkinliğe ilk adım*, Ankara: Nobel yay.

Ülgen, G.& Fidan, E. (1984). *Çocuk gelişimi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yavuzer, H. (2007). *Çocuğu tanımak ve anlamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2000). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2005). *Gençleri anlamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1997). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunuzun ilk 6 yılı,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1995). *Çocuk eğitimi el kitabı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (1993b). *Çocuk ve suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yörükoğlu, A. (1986) *Gençlik çağı***,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1983). *Çocuk ruh sağlığı,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 189.

Bölüm 4

BİLİŞSEL GELİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Tamer Ergin

"Biliş" sözcüğü dünyamızı öğrenmeyi ve anlamayı içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelir (Yavuzer, 1998). Bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan, aktif zihinsel faaliyetlerdeki gelişime ise "Bilişsel Gelişim" adı verilmektedir (Senemoğlu, 2005). Bilişsel gelişim; bilgiyi tanımayı, problem çözmeyi, karar vermeyi ve bir iş tamamlanıncaya kadar dikkat etmeyi içermektedir. Bilişsel gelişimde, çocukların kendi bilgilerini incelemeleri, denemeleri ve uygulamaya dönüştürmeleri kadar çevresindeki yetişkinlerin de önemli rolü bulunmaktadır. Bu konuda çalışan araştırmacılar, çocukların bilişsel işlemleri üzerinde durarak değişimlerin tanımlanması ve açıklanması hakkında çeşitli kuramlar geliştirmişlerdir (Ömeroğlu ve Kandır, 2005). Bilişsel gelişim; bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha karmaşık ve etkili hâle gelmesi sürecidir. Bu süreç, bireyin dil, düşünce ve zekâya dönük işlevlerindeki değişiklikleri kapsar (Senemoğlu, 2005). Hayal gücünü kullanabilme, problem çözme, bilgiyi geri çağırma, bazı uyaranlara yönelip bazı uyaranları ise dikkate almama, uyaranların birbiri ile ilişkisini görme vb. gibi faaliyetlerin tümü bilişsel gelişim içinde değerlendirilmekte olan bilişsel işlevleri oluşturmaktadırlar. Ele alınan bu bilişsel işlemlerdeki değişimler bilişsel gelişimin açıklanmasında kullanılan teorilerin oluşumuna ışık tutmuşlardır. Anne karnında başlayan ve 100 milyar nöronla dünyaya gelen bebeğin bilişsel gelişim serüveni hızla devam etmektedir. Bu gelişim sırasında meydana gelen değişimler oldukça etkileyicidir. Örneğin, 100 milyar nöronun her birinin kendisinin dışında yaklaşık 60 bin nöronla bağlantı kurabilmesi beyin gelişiminin büyüleyici yönünü bize göstermektedir. Nöronlardaki bağlantı sayıları öğrenme miktarına bağlı olarak artış gösterir (Kirby ve Williams, 2000). Bu nedenle erken çocukluk döneminden başlayan etkin bir eğitimin çok büyük önemi vardır. Ergin (2003) tarafından yapılan çalışmada çocukların okulöncesi eğitimden ya-

Piaget, meslek yaşamının büyük bir bölümünü çocukları dinleyip, gözleyerek ve dünyanın her köşesinden bilim adamlarının aynı konuda hazırladıkları bilimsel yayınları inceleyerek geçirdi. Çocukların, yetişkinlerden çok farklı düşündüklerini ortaya koydu. Piaget'e göre; çocuklar yetişkinlerden daha ilkel bir düşünme örüntüsü gösteren küçük yetişkinler *değildi*. Ona göre çocukların kendilerine özgü bir dünya görüşleri vardı. Duruma bu yönden bakmanın çocuğun dünyasını anlamada çok önemli olduğunu vurguladı. Einstein bunu, "Yalnızca bir dahinin akıl erdirebileceği sadelikte bir buluş" olarak niteledi. Piaget özellikle öğretmenlerin öğretim etkinliklerini planlanırken çocukların yetişkinlerden farklı düşünme yöntemleri kullandıklarını göz ardı etmemelerini ve eğitimi gelişimsel farklılıklara göre düzenlemeleri gerektiğini vurguladı. Piaget' nin ortaya attığı görüş, zekânın özünde yatan işlevlere yeni bir pencere açtı. Piaget'e göre zekâ çevreye uyum sağlayabilme yeteneğidir, tüm zihinsel yapıların yöneldiği bir çeşit denge durumudur.

Piaget' nin çocukların bilgiyle doldurulacak boş çuvallar olmayıp bilginin etkin yapıcıları oldukları, sürekli olarak kendilerine özgü kuramlar yaratıp bunları sınadıkları yönündeki görüşü kuşaklar boyunca eğitimciler tarafından kabul gördü.

Piaget'e göre; bilgi doğrudan kazanılmaz; bunun için çeşitli organizasyonlar gerekir. Bilişsel gelişim zihinsel gelişimin dış çevre ile etkileşimine bağlıdır. Bu görüşü ile Piaget organize edilmiş uyarıcı ortamların özellikle erken yaşlardaki çocuğun bilişsel gelişiminin tesadüflere bırakılamayacak kadar önemli olduğunun anlaşılmasına neden oldu ve insan yaşamında okul ve öğretmenin önemini ön plana çıkardı. Bu vurgulama aynı zamanda öğretmenlere bu konudaki sorumluluklarının da ne kadar önemli olduğunu hatırlatmaktadır.

KAYNAKÇA

Ağaçsapan Kurtman, A. (2002). *Dil üzerine.* Eskişehir:T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları; No.1352, Eğitim Fakültesi Yayınları; No.83.

Akarsu, F. (1982). *Sıralama, sınıflama ve sayı ilişkilerine ilişkin öğrenme yaşantılarının sayı korunumuna etkisi.* Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi Yönetmeliği'nin Eğitim Bölümü İçin Öngördüğü Doktora Tezi, Ankara.

Anning, A. (1997). *The first years at school.* (Second Edition). Philadelphia:Open University Pres Buckingam.

Ault, R. L. (1977). *Children's cognitive development piaget's theory and the process approach.* New York:Oxford Universiy Press.

Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi.* İstanbul:Atlas Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (2000). *Eğitim psikolojisi.* İstanbul:Alkım Yayınevi.

Bates, E.&Dick, F. (2002). *Language, gesture and the developing brain.* Wiley Periodicals Incorpation Development Psychobiol, 40 (293-310).

Bee, H.&Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi.* İstanbul:Kaknüs Yayınları.

Charles, C. M. (1992). *Öğretmenler için piaget ilkeleri*, Ankara:Lazer Ofset Matbaacılık.

Cole, M.& Cole, S.R. (2001) *The development of child*. New York:Worth Publishers.

Cüceloğlu. D. (2000). *İnsan ve davranışı: psikolojinin temel kavramları.* İstanbul:Remzi Kitabevi.

Das, J.P., Naglieri, J.A.&Kirby, J.R. (1994) *Assessment Of Cognitive Processes: The Pass Theory Of Intelligence.* **Massachusetts:allyn And** Bacon A Division Of Simon ve Schuster Inc.

Eskinazi, L. (2003). *"5;(0)-7;(12) Yaş çocuklarına yönelik dil kullanım yeteneklerini belirleyen ölçeğin oluşturulması ve geçerlik güvenirlik çalışması"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ergin, T. (2003). Bilişsel Değerlendirme Sistemi (Cognitive Assessment System-CAS) 5 Yaş Çocukları Üzerine Geçerlik, Güvenirlik ve Norm Çalışması (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst,tüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Ergin, H. (2003). İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın Okulöncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerileri Düzeylerine Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Erden, M. Ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi: gelişim-öğrenme-öğretme.* (5. basım). Ankara:Arkadaş Yayınevi.

Glover, J. A., Royce R.R., Roger H.B. (1990). *Cognitive psychologv reachers.* New York: Mac Millan Publishing Company.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi.* Çelen N., Dönmez A., Onur B. (Ed). Ankara : İmge Kitabevi.

Gaddes, William H. (1985). *Learning disabilities and brain function.* Newyork, Berlin, Heidelberg, Tokyo : R.R.Donelley and Sons Company.

Healy, J.M. (1997). *Çocuğunuzun Gelişen Aklı.* İstanbul: Enka Okulları.

İnanç, B.Y.,Bilgin, M. ve Atıcı M.K. (2008). *Gelişimin psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi.* (4. baskı). Ankara:PegemA Yay.

Kandır, A. (2003). *"Gelişimde 3-6 yaş"*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Kirby, J.R. ve Williams N. H. (2000). *Learning problems: a cognitive approach.* Toronto: Kagan ve Woo Limited. University of Alberta, Canada

Küçükkaragöz, H. (2007). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* Yeşilyaprak, B. (Ed) (3. baskı). Ankara:PegemA Yay.

Lieberman, P. (2000). *Human language and our reptilian brain.* Harvard University Pres

Naglieri, J.A. (1999). *Essentials of cas assessment.* New York: John Wiley ve Sons, Inc.

Naglieri ve Pickering (2000). *Intervention handouts for teachers and parents*. www.mypsychologist.com

Madi, B. (2006). *Öğrenme beyinde nasıl oluşur?* İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

*Matematik ve dil (*1998). (Çev. Beyaz Nokta Vakfı) Avustralya: NSW Eyaleti Eğitim Bakanlığı Yayını

Ömercikoğlu, H.(2006). *"4-7 Yaş arası çocukların sayı kavramlarınınPiaget2nin birebir eşleme deneyleri ile incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi eğitimi Anabilim Dalı. İstanbul.

Ömeroğlu E. ve Kandır, A. (2005). *Bilişsel gelişim.* İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

Patel, A. D. (2008). *Music, language and the brain.* NewYork:Oxford University Press Incorporation.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim.* (11. baskı) Ankara:Gazi Kitabevi.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya.* Ankara: Gönül Yayıncılık.

Shore, R. (1997). *Rethinking the brain*. Families and Work Institute.

Solso, R. L., Maclin, K. M., Maclin, O. H. (2007). *Bilişsel psikoloji.* (Çev. Ayşe Ayçiçeği Dinn). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Şenel (2003). *Beynin gizemi.* Tübitak Bilim Teknik Dergisi, Eylül sayısı.

Yavuzer, H. (1997). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı*. 1. Basım İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bölüm 5

❖

DUYGUSAL GELİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Hatice Ergin

Duygular, birey ile çevresi arasında ilişki kurmak, ilişkileri değiştirmek ve ilişkileri ortadan kaldırmak için bir çaba olarak tanımlanmaktadır (Campos, Mumme, Kermoian ve Campos, 1994, akt. Bohnert, Crnic ve Lim, 2003). Duyguların pek çok yönü vardır. Duygular; hisleri ve deneyimleri, fizyoloji ve davranışları, bilişi ve kavramları içerir. Duygular, belli bir durumun sonucunda ortaya çıkarlar ve o duyguları yaşayan kişiler tarafından da yapılanırlar (Ortony, Clore ve Collins, 1988).

Duyguların gelişimi, gelişimin diğer yönleri ile yakından ilişkilidir. Çocuklar, gelişimin bir basamağından diğerine geçtikçe, dış uyarımlara tepkilerini farklılaştırmaktadırlar. Başlangıçta sadece sesi algılayan bebek, deneyimi arttıkça sesteki öfkeyi ve sevgiyi ayırt edebilmektedir. Oynadığı bir kutunun açılıp açılmamasını başlangıçta fark etmezken, giderek onu açamayınca öfkelenmekte, açınca sevinmektedir (Aydın, 2006).

Bebek, bazı duygusal davranış biçimleriyle birlikte dünyaya gelmez. Tutumlar ve duygular zamanla oluşur ve kazanılır. Çocukların duygularını inceleyen psikologlardan biri olan Donald Hebb'e göre duyguların gelişimi çocuktaki *nörolojik olgunlaşma* ile *öğrenmenin* bir ürünüdür. Yani duygusal gelişim ne tamamen doğuştandır ne de tamamıyla öğrenmeye bağlıdır. Yapılan çalışmalar, bunlardan hiçbirinin tek başına etkili olmadığını ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2001).

- *Olgunlaşmanın Rolü:* Olgunlaşma süreci içinde zihinsel gelişim, bir uyarana uzun süre bağlı kalma, bir obje üzerindeki duygusal gerginliği uzun süre yoğunlaştırabilme yeteneği kazandırır. Yine hayal gücü, hatırlama ve unutma gibi zihinsel işlevlerin gelişimi, duygusal tepkileri etkiler.

Bilimler ve Sanatlar Üzerine Konuşma, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Temeli ve Kökenleri, Toplumsal Sözleşme, İtiraflar, Tiyatro Oyunları üstüne d'Alembert'e mektup, Julie ya da yeni Heloise, Yalnız Gezenin Düşleri gibi eserleri olan Rousseau 1762'de Emile (Eğitim Üzerine)'i yazdı. Emile'de çocuğun yetişkinden farklı gelişim özellikleri olduğunu ve bunları belirleyerek, her dönemdeki eğitimin o dönemin özelliğine uygun olarak yapılması gerektiğini ortaya koydu ve bunun nasıl yapılacağına dair örnekler sundu. Böylece Rousseau, eğitimde günümüzde yaygın bir şekilde kabul gören, çocuğun ihtiyaçlarına uygun çocuk merkezli eğitim yaklaşımının öncülerinden biri oldu. Rousseau'nun çocuk merkezli eğitim yaklaşımı, aralarında bazı farklılıklar bulunmasına rağmen kendisini izleyen Pestalozzi, Froebel, Montessori ve diğerleri tarafından da benimsendi.

J. J. Rousseau, insanın doğuştan iyi olduğunu ama içinde yaşadığı çevre şartları ile bozulduğunu ifade eder. Rousseau, gözlemlerine dayanarak çocukluk çağının ilk devresine ağlamanın, ikincisine konuşmanın hâkim olduğunu söylemektedir. "Çocuklar konuşmaya başladıktan sonra daha az ağlarlar çünkü sözcüklerin gücünün farkına varmışlardır artık. Duygularını sözle anlatmaya çalışmak ağlamaktan daha eğlencelidir".

Kendisini Emile'in öğretmenliğine adayan Rousseau, öğretmenlerin sahip olmaları gereken nitelikler üzerinde uzunca düşünmüştür. Bir insanı kendisi için eğitmek ile başkaları için eğitmek birbirinden farklıdır. Birinde "insan" diğerinde "vatandaş" oluşturursunuz. Öğretmenler çoğu zaman her iki işi birden yaparlar. Öğretmen önemlidir çünkü bir insanı "adam" etmeyi ele almadan önce, bu işi üzerine alan kişinin "adam" olması şarttır. Öğretmenin en önemli donanımı insanı tanımak olmalıdır.

KAYNAKÇA

Anderson, R.E. (2002). Envy and jealousy. *American Journal of Psychotherapy*, *56*, (4), 455-480.

Astrida S. ve Russ S. W.(1999). Children's fantasy play and emotional understanding. *Journal of Clinicial Child Psychology*, 28 (2), 269-279.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J. ve Nolen-Hoeksema, S. (1999). *Psikolojiye giriş* (Çev. Y.Alagon). Ankara:Arkadaş Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1996).

Aydın, B.(2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul:Atlas Yayınları.

Barnett, M.A. (1990) Empathy and related responses in children. N. Eisenberg ve J. Strayer (Eds.). *Empathy and its Development*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bar-On, R., Parker, J.,(2000).The handbook of emotional intelligence. San Francisco: Jossey-Bass-A Wiley Company.

Başal, H.A. (2003). *Nasıl bir çocuk yetiştirebilirim?* İstanbul:Morpa Kültür Yay.

Bee, H. (1995). *The developing child* (Seventh Ed.). New York:Harper Collins College Publishers.

Berk, L. E.(1997). *Child development* (Fourth Ed.). Massachusetts:Allyn and Bacon A Viacom Company.

Bernstein, D.A., Roy, E.J., Srull, T.K. ve Wickens, C.D. (1991). *Psychology* (Second Ed.) Boston:Houghton Mifflin Company.

Bloomquist, M.L. (2006). *Skills Training for children with behavior problems.* New York: The Guilford Publications.

Bohnert, A.M., Crnic, K.A. ve Lim, K.G. (2003). Emotional competence and aggressive behavior in school-age children. *Journal of Abnormal Child Psychology,* 31(1), 79-91.

Budak, S (2003). *Psikoloji sözlüğü.* Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları.

Cüceloğlu, D.(1998). *İnsan ve davranışı* (8.basım). İstanbul:Remzi Kitabevi

Çağdaş, A. (1997). İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkileri. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Damasio, A.(2006). *Descartes'ın yanılgısı: Duygu, akıl ve insan beyni*. İstanbul:Varlık/ Bilim

Denham, A.S.(1998). *Emotional development in young children*, New York:Guilford Press.

Dorr, A., Rose A.M., Doubleday,veC.,Kovaric,P. (1995). *Children's expression and control of emotion-related behaviour : Developmental and Gender Influences on Childerns' and Parents' Perceptions.* L.A.:U.C.L.A(ERIC No. ED380212)

Duman, B.(2007). Neden Beyin Temelli Öğrenme, Pegema Yayıncılık, (1. baskı), Ankara.

Dworetzky, J.J.(1990). Introduction to Child Development (Fourth Edition). New York:Publishing Company.

Ergin, T., Köksal, A (2007). Bilişsel süreçler ve duygusal zekâ arasındaki ilişki. International Symposium Emotional Intelligence and Communication. Ege Universty, vol. 1, May 7-9,İzmir.

Ergin, H. (2003). İletişim becerileri eğitim programı'nın okul öncesi dönem çocuklarının iletişim beceri düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gallagher, K.C. (2005) Brain research and early childhood development: A primer for DAP. Young Children. 60 (4), 12-20.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi.* Çelen N., Dönmez A., Onur B. (Ed). Ankara : İmge Kitabevi.

Goleman, D. (1998). *Duygusal zekâ* (3. baskı). İstanbul: Varlık Yayınları.

Gosselin, P., Warren, M. ve Diotte, M. (2002). Motivation to hide emotion and children's understanding of the distinction between real and apparent emotions. *The Journal of Genetic Psychology,* 163(4), 479-495.

Gnepp, J. (1983). Children's social sensitivity: Inferring emotions from conflicting cues. *Developmental Psychology, 19*, 805-814.

Greenberg, M.T. Kusche, C.A. ve Speltz,M. (1991). Internalizing and externalizing expressions of dysfunction. In D. Cicchetti veL.Toth (Ed.), *Emotion regulation,self-control and psychopathology the role of relationships in early childhood (21-56).* Rochester:Lawrence Erlbaum Associates.

Greenspan S.I. ve Salmon, J. (1998) *Meydan okuyan çocuk.* (Çev. İ. Ersevim) İstanbul: Özgür Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi t.y).

Hale, J.ve Fiorello C. (2004). *School neuropsychology: A practitioner's handbook*. New York: The Guilford Press.

Hill, R. ve Davis, P. (2000). 'Platonic jealousy': A conceptualization and review of the literature on non-romantic pathological jealousy. *British Journal of Medical Psychology, 73,* (4), 505-518.

Horney,K.(2006).*Çağımızın nevrotik kişiliği*, İstanbul:Öteki Yayınevi.

Kehret, P. (2001). *Encouraging empathy.* [Elektronik nüsha] (www.pegkehret.com).

Korkmaz, B.(2000). *Pediatrik Davranış Nörolojisi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4267, Cerrahpaşa Tıp Fak. Yayın No:230.

Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul:Remzi kitabevi

Ledoux J. (1998). *The emotional brain, touchstone book*. New York: Phoenix.

Madi, B. (2006). *Öğrenme beyinde nasıl oluşur?* İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

Madlow L. (1972). *Anger: How to recognıze and cope with it*. New York: Schribners.

McKay M., Davis M., Fanning P.(2009). *Messages: The communication skills book. (*Ed.3). California:New Harbinger Publications.

Oktay,A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları:* Okul öncesi dönem. İstanbul:Epsilon Yayıncılık.

Ortony.A., Clore G.L.ve Collins, A. (1988) *The cognitive structure of emotions,* Cambridge: Cambridge University Press.

Öğülmüş, S.(2001). *Kişilerarası sorun çözme becerileri ve eğitimi.* Ankara:Nobel Yay.

Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme.* (5. baskı). Ankara:PegemA Yayıncılık.

Palmer, J. (2001). Conflict resolution:Strategies for the elementary classroom. *Social Studies,* 92(2), 65-71.

Rozenweig, M., Leiman, A.ve Breedlove, M. (2002). *Biological psychology: An ıntroduction to behavioral, cognitive and clinical neuroscience.* Massachusetts: Sinauer Associates.

Rutherford R., Chipman, J., DiGangi, S. ve Anderson, K. (1992). *Teaching Social Skills.* Ann Arbor: Exceptional lnnovations.

Rutherford Jr., Robert B., Sarup R. Mathur ve Mary M. Quinn (1998). Promoting social communication skills through cooperative learning and direct ınstruction. *Education and Treatment of Children*. 21 (3), 354-370

Saarni, C. (1984). An observational study of children's attempts to monitor their expressive behavior. *Child Development, 55*, 1504-1513.

Sayıl, M. (2001). Children's drawings of emotional faces. *British Journal of Development Psychology.* 19, 493-505.

Smith, M ve Walden, T. (1998). Developmental trends in emotion understanding among a diverse sample of African-American preschool children. *Journal of Applied Developmental Psychology,* 19(2), 177-197.

Soykan,Ç.(2003).Öfke ve öfke yönetimi, *Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Kriz Dergisi*, *11*(2), 19-29.

Sroufe, L.A, Cooper, R.G., Dehart, G.B. ve Marshall, M.E. (1996). *Child development.* U. Bronfenbrenner (Ed.). New York:McGraw-Hill, Inc.

Sullivan M.W. ve Lewis, M. (2003). *Emotional expressions of young ınfants and children: a practitioner's primer ınfants and young children.* [Elektroniknüsha]16, 120-142. (29.09.2003, proquestmail@il.proquest.com)

Warner, L. ve Lynch S. A. (2004). *Preschool classroom management 150 teacher-tested technigues.*

America.Gryphon House,Inc.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi* (20. Basım). İstanbul:Remzi Kitabevi.

Yıldırım-Doğru, S.S. (1999). *Zihin engelli çocukların duygusal yüz ifadelerini tanıma durumlarının değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir http://alternatifegitimdernegi.org.tr/index.php

Bölüm 6

BENLİK, KİMLİK VE KİŞİLİK

Doç. Dr. İlkay Demir

Benlik, kimlik ve kişilik kavramları gelişim psikolojisi alanında en sık karşılaşılan ve üzerinde en fazla çalışılan kavramlardır. Bu kavramlar sıklıkla bireye dair birtakım ortak özelliklere işaret etmekte ya da bireyin gelişimini açıklarken çok sayıda ortak referans noktası ve açıklamadan yararlanmaktadır. Bu bölümde kişilik, benlik ve kimlik gelişimsel açıdan çeşitli kuramsal perspektifler çerçevesinde ele alınacaktır.

Benlik kavramı, bireyin kendine ilişkin bilinçli algılarından oluşmaktadır. Bireyin kendine yönelik ilgisi ve düşünce becerisi benliğin en genel tanımını oluşturmaktadır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde aslında benlik, tanımı gereği pek çok bileşene atıfta bulunmaktadır ve tanımı netleştirmek için benliğin bileşenlerini incelemek gerekmektedir. Leary ve Tangley'e (2003) göre benlik şu üç temel süreci işaret etmektedir:

1. **Dikkat Süreci:** Bireyin kendisine ilgi göstermesi, kendine ilişkin farkındalığı.
2. **Bilişsel Süreç:** Bireyin kendisine ilişkin oluşturduğu duygu, düşünce ve algıları.
3. **Yönetsel Süreç:** Bireyin kendisini karar verme, kontrol etme gibi mekanizmaları kullanarak yönlendirme çabaları.

Bahsedilen bu üç temel benlik unsuru gelişimsel araştırmaların büyük bölümünde benlik-kontrolü, benlik-farkındalığı, benlik-saygısı gibi kavramlar altında incelenmektedir. Bu durumun en temel nedeni ise "benlik"ten bahsederken aslında kastedilenin hangi süreçler olduğunun netleştirilmeye çalışılmasıdır. Örneğin "benlik temsili" bireylerin açık ya da örtük olarak benliklerine ilişkin görüşlerini, "benlik saygısı" benlik hakkındaki duygularını, "benlik kavramı" bireyin kendisini diğerlerinden ayırmasını ifade etmektedir (Showers&Ziegler, 2003). Bu açıdan bakıldığında aslında gelişim psikolojisinde benliğin

SIGMUND FREUD (1856-1939)

Freud, 6 Mayıs 1856'da o zamanki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda, Freiberg'de doğdu. Yahudi bir yün tüccarının oğlu olan Freud'un babasının önceki evliliğinden olan iki büyük ağabeyi ve altı küçük kardeşi vardı. Freud beş yaşına girdiğinde ailesi hayatının çok büyük bir bölümünü geçireceği Viyana'ya yerleşti. Annesiyle çok yakın ve özel bir ilişkisi olan Freud, her zaman ailenin en başarılısı olarak görüldü ve ayrı bir önem verildi. 1873 yılında Viyana Üniversitesinde tıp okumaya başlayan Freud, 1876-1882 yılları arasında Fizyoloji Enstitüsünde sinir sistemi alanında çalıştı. Kazandığı bir bursla 1885 yılında Paris'e Charcot'un yanında histeri ve hipnoz konusunda çalışmaya giden Freud, ardından çocuk nöropatolojisiyle ilgilenmeye başladı ve 1886 yılının sonunda Viyana'da kendi kliniğini açtı. Kliniğinde zaman içinde özellikle histeri vakaları ve hipnozla tedavi konularına ağırlık verdi. Daha sonraları tedaviye hipnozdan daha etkili yanıt verdiğini düşündüğü serbest çağrışım yöntemini uyguladı ve kuramının ilk varsayımlarını ortaya koymaya başladı. Aynı zamanda kendi çözümlemesini de yapan Freud, 1896 yılında babasını kaybetmesiyle başlayan on yıllık bir süreçte; cinsellik, düşler, nevrozların doğası, mizah ve psikanalitik kuramın yapıtaşını oluşturan oedipal kompleks üzerine çalışmalar yaptı. 1908 yılında Viyana Psikanaliz Derneğinin kurulması, Freud'un kuramının yerleşmesi ve yaygınlaşması için önemli bir dönem noktası oldu, bu dönemden sonra psikanalitik kuram çok sayıda uygulamacısıyla önemli bir çekim merkezî hâline geldi. Bu dönemde Freud, melankoli ve yas, totem ve tabu, ruh çözümleme tekniği, narsisizm konularında çalışmalarına devam ederek kuramını geliştirdi. 1923 yılı ve sonrasında ise, toplum ve psikanaliz çalışmalarına odaklandı. Uygarlık tarihi ve dinler üzerinde çalışan Freud, 1936 yılında Hitler'in Viyanayı işgali ile Viyana'dan Londra'ya taşındı ve 23 Eylül 1939 tarihinde burada öldü.

KAYNAKÇA

Abrams, D.&Hogg, D. (1990). *Social identity theory: Constructive and critical advances*. New York: Springer-Verlag.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D. J., Hoeksema, S. N. (2006). *Psikolojiye giriş*. (Çev. R. C. Orancı). Ankara: Arkadaş.

Balzacq, T. (2002). Security, identity, and symbolic interactionism. *International Review of Sociology, 12*(3), 469-506.

Bock, P. K. (2001). *İnsan davranışının kültürel temelleri: Psikolojik antropoloji.* Ankara: Imge.

Bosma, H. A. (1992). Identity in adolescence: Managing commitments. In G. R. Adams, T. P. Gullotta,&R. Montemayor, (Eds.), *Adolescent identity formation* (pp. 91-121). Newbury Park, CA: Sage.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Separation.* New York: Basic Books.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul:Kaknüs (çv.inan deniz erguvan sarıoğlu)

Cattell, H.E.P, and Mead, A.D. (2007). The 16 Personality Factor Questionnaire (16PF). In G.J. Boyle, G. Matthews, and D.H. Saklofske (Eds.), *Handbook of personality theory and testing: Vol. 2: Personality measurement and assessment.* London: Sage.

Cote, J. E.,&Levine, C. (2002). *Identity formation, agency, and culture. A social psychological*

synthesis. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Danielsen, L. M., Lorem, A. E.,&Kroger, J. (2000). The impact of social context on the identity-formation process of Norwegian late adolescents. *Youth&Society, 31*(3), 332- 362.

Digman, J.M. (1989). Five robust trait dimensions: Development, stability, and utility. *Journal of Personality, 57*, 195-214.

Digman, J. M. (1990). Personality structure: Emergence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology, 41*, 417-440.

Dillon, J. J. (2002). The role of the child in adult development. *Journal of Adult Development, 9*(4), 267-275.

Dunkel, C. S.,&Lavoie, J. C. (2005). Ego-identity and the processing of self-relevant information. *Self and Identity, 4,* 349-359.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.

Freud S. (1998). *Ruh çözümlemesine yeni giriş konferanslari.* (Çev: Emre Kapkın, Ayşen Kapkın). İstanbul: Payel.

Grucza, R.A.&and Goldberg, L.R.(2007). The comparative validity of 11 modern personality inventories: Predictions of behavioral acts, informant reports, and clinical indicators. *Journal of Personality Assessment, 89*, 167-187.

Harter, S. (2003). The development of self-representations during childhood and adolescence. In M. R. Leary&J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 610-642). N.Y.: Guilford.

Harter, S. (2006). The self. In W. Damon&N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development.* (pp. 506-561). New Jersey: John Wiley&Sons.

Kagan, J. (1999). The role of parents in children's psychological development. *Pediatrics, 104*, 164-167.

Kagıtçıbası, Ç. (1996). Özerk-iliskisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi, 11(37),* 36-43.

Kvalsund, R. (2003). *Growth as self-actualization*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Kwan, V. S. Y., Bond, M. H., Boucher, H. C., Maslach, C.,&Gan, Y. (2002). The Construct of individuation: More complex in collectivist than in individualist cultures. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*(3), 300-310.

Leary, M. R.&Tangney, J. P. (2003). The self as an organizing construct in the behavioral and social sciences. In M. R. Leary&J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 3-14). N.Y.: Guilford.

Leary, M. R., Tamnbor, E. S., Tadal, S. K.,&Downs. D. L. (1995). Self-estam as an interpersonal monitor: The sociometer hypotheses. *Journal of personality and social psychology*, *68*(3), pp. 518-530.

Marcia, J.E. (1980). Identity in adolescence. In J. Andelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp.221-238). New York: Wiley.

Marcia, J. E. (1993). The ego identity status approach to ego identity. In J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer,&J. L. Orlofsky (ed.), *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (pp. 3-21). New York: Springer-Verlag.

McCrae, R.R.&Costa, P.T., Jr. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 81-90.

McCrae, R.R.,&Costa, P.T. (1990). *Personality in adulthood*. New York: Guilford Press.

Mischel, W.&Morf, C. C. (2003). The self as a psycho-social dynamic processing system: a meta-perspective. In M. R. Leary&J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 15-45). N.Y.: Guilford.

Onur, B. (2000). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik yaşlılık ölüm*. Ankara: İmge.

Rogers, C.R. (1959). A theory of therapy, personality and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (ed.). *Psychology: A study of science.* (pp. 184-256). N.Y.: McGraw Hill.

Rogers, C.R. (1961). *On becoming a person.* Boston: Houghton Mifflin.

Rothbard, J.C.,&Shaver, P.R. (1994). Continuity of attachment across the life span. Berman, W.H., Sperling, M.B. (Eds.) *Attachment in Adults: Clinical and developmental perspectives* (pp. 31-72) New York: The Guilford Press.

Santrock, J.W. (2008). The self, identity, and personality. In Mike Ryan (Ed.). *A topical approach to life-span development*. (pp. 411-412). New York: McGraw-Hill.

Saucier, G.&Goldberg, L.R. (1996). The language of personality: Lexical perspectives on the five-factor model. In J.S. Wiggins (Ed.), *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives.* New York: Guilford.

Schultz, D. P.,&Schultz, S. E. (2009). *Theories of personality*. Belmont, CA: Cengage Learning.

Showers, C.&Zeigler Hill, V. (2003). Organization of self-knowledge: Features, functions, and flexibility. In M. R. Leary&J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 47-67). N.Y.: Guilford.

Thoits, P. A.,&Virshup L. K. (1997). Me's and we's: Forms and functions of social identities. In R. D. Ashmore,&L. Jussim (Eds.), S*elf and identity: Fundamental issues* (pp. 106-133). New York: Oxford University Press.

Thompson, R. A. (2006). The development of the person: Social understanding, relationships, concise, self. In W. Damon&N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 26-85). New Jersey: John Wiley&Sons.

Yazgan İnanç, B.&Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik kuramları.* Ankara: Pegema.

Bölüm 7

AHLAK GELİŞİMİ

Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu

Günlük yaşamda karşılaştığımız sorunların, evde, okulda, sokakta, medyada yer aldığı şekliyle hem toplumun hem de bireylerin akıl ve ruh sağlığını bozabilecek, güvenliğini tehlikeye sokacak düzeyde saldırganlık/şiddet, zorbalık, tahripçilik, disiplin sorunları, uyum ve davranış bozuklukları gibi "sapma"yı içerdiği görülmektedir. Yapılan konuşmalarda değerlerin kaybı, dayanışma duygusunun azalması sıklıkla vurgulanmakta ve bu durumdan rahatsızlık duyanların sayısı her ortamda her geçen gün artmaktadır. Sonuç itibariyle tüm bu istenmeyen olumsuz durumların bireyler tarafından "ahlaki bozulmalar-ahlaki sorunlar" başlığı altında tanımlandığı görülmektedir.

"Ahlak" kelimesinin sözlük anlamlarına bakıldığında; *Güncel Türkçe Sözlük'te bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağtöre, Eğitim Terimleri Sözlüğü (1974)'nde; toplu olarak yaşayan bireylerin uymak zorunda bulundukları eylem ve davranış kurallarına verilen ad, bir kimsenin içinde yaşadığı toplumsal çevrenin törelerine uyma yetisi Felsefe Terimleri Sözlüğü (1975)'nde; 1. Belli bir dönemde belli insan topluluklarınca benimsenmiş olan, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının, ilkelerinin toplamı çeşitli toplumlarda ve çağlarda kapsamı ve içeriği değişen ahlaksal değerler alanı. 2. Bir kişi ya da bir insan öbeğince benimsenen eyleme kurallarının toplamı. 3. Ahlaksal olan şeylerle bağlantısı olan bir görüşler dizgesi (tek kişinin, bir ulusun, bir toplumun, bir çağın). 4. Felsefenin bir dalı olarak: a. Ahlak üzerine kavramsal öğretiler. b. İnsanların kişisel ve toplumsal yaşamdaki ahlaksal eylemlerine ilişkin sorunları inceleyen felsefe öğretileri* biçimde farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Tanımlardaki bu çeşitlilik ahlakın farklı disiplinlerce incelenen ve sonuçlarından yararlanılan bir kavram olmasından doğmaktadır. Felsefe, hukuk, sosyoloji, eğitim, psikoloji

- Kişisel gelişim; karar verme, plan yapma, zaman yönetimi, başa çıkma becerilerinin kazanımı, çatışma çözme, kendini yönetme, benlik saygısı, amaç edinme ve geleceğe olumlu bakmak gibi öneriler sunulmaktadır.

LAWRENCE KOHLBERG (1927-1967)

L. Kohlberg, 25 Ekim 1927 yılında, Amerika'nın New York şehrinin Bronxville bölgesinde dünyaya geldi. "Ahlak Eğitimi, Nedenleri ve Gelişimi" üzerine yaptığı çalışmalar ile ün kazanmıştır. Jean Piaget'in "Algılama gelişimi teorisi" çalışmalarının yakın bir izleyicisi olan Kohlberg, takipcilerini de etkilemiş ve çalışmalarına ışık tutarak geliştirmelerini sağlamıştır. C. Gilligan gibi araştırmacılar Kohlberg'in çalışmalarını yeniden değerlendirmiş ve genişletmişlerdir. 1958 yılında "Ahlak Gelişim Aşamaları" adı ile çok iyi bilinen doktora tezini yazmış ve 1962 yılında, Chicago Üniversitesi, İnsan Gelişimi Komitesi'nde eğitim görerek akademik yaşamına devam etmiştir. 1968 yılında Harvard Üniversitesinde, eğitim ve sosyal psikoloji profesörü olmuştur. Bu aynı zamanda, kendisinin ahlaki gelişim aşamaları teorisini en çok eleştiren meslektaşı C. Gilligan ile tanıştığı yıldır. Kohlberg 1971 yılında Belize (Orta Amerika'da bir ülke)'de yaptığı kültürel çalışmalar sırasında tropik bir hastalığa yakalanmış bunu takip eden 16 yıl boyunca hastalığa bağlı depresyon ve fiziksel acılar ile yaşamıştır. 19 Ocak 1987 yılında 60 yaşında ölmüştür

Yayımlanmış çalışmaları arasında *The Just Community Approach to Corrections* (1974), *The Meaning and Measurement of Moral Development* (1981), *The Philosophy of Moral Development* (1981), *Child Psychology and Childhood Education: A Cognitive-Developmental View* (1987), *The Stages of Ethical Development: From Childhood Through Old Age* (1986) ve *Programs of Early Education: The Constructivist View* (1987) sayılabilir.

KAYNAKÇA

Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Aktay, A& Ekşi, H. (2009) Yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *İş Ahlakı Dergisi*. 2 (3), 19-66.

Alexander, P. A. (2006) *Psychology in learning and instruction*. USA: Pearson Prentice Hall.

Aydın-Pehlivan, İ.(2002) *Yönetsel mesleki ve örgütsel etik*. Ankara: PegemA yayıncılık

Büyük Türkçe Sözlük. Ankara: TDK yayınları

Can, G. (2007) Kişilik gelişimi. *Eğitim psikolojisi. Gelişim, öğrenme, öğretim*. Binnur Yeşilyaprak (Ed). Ankara: PegemA Yayıncılık

Cushman, F. (2008) Crime and punishment: Distinguishing the roles of causal and intentional analyses in moral judgment. *Cognition*. 108 (2), 353-380

Çağdaş, A.&Seçer, Z. (2002) Ahlak gelişimi. *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ramazan Arı (Ed). Ankara: Nobel Yayınları

Çeliköz, N.; Seçer, Z.&Durak, T. (2008) Suç işleyen ve işlemeyen çocukların düşünme becerileri ve ahlaki yargılarının incelenmesi. *S. Ü. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 335-350.

Çiftçi, N.(2007) Ahlak gelişimi. *Eğitim psikolojisi*. Alim Kaya(Ed). Ankara: PegemA Yayıncılık

Dinçer, Ç. (1995) *Anaokuluna devam eden 5 yaş grubu çocuklarına kişilerarası problem çözme becerilerinin kazandırılmasında eğitimin etkisinin incelenmesi* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Enç, M. (1974) *Ruhbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Erden, M.&Akman, Y. (1997) *Eğitim psikolojisi. gelişim, öğrenme, öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi

Gonzalez, A.; Greenwood, G. ve WenHsu, J. (2001) Undergraduate students' goal orientations and their relationship to perceived parenting styles. *Collages Student Journal*, 35 (2), 182-193.

Gunnoe, M.; Hetherington, M.&Reiss, D. (1999) Parental religiosity, parenting style and adolescent social responsibility. *The Journal of Early Adolescence*. 19, 199-225.

Herz, L.&Gullone, E. (1999) The relationship between self-esteem and parenting style. *Journal of Cross- Cultural Psychology. 30*, 742-761.

Güngör-Aytar, A. (2008) Ahlaki (Törel) gelişim. *Eğitim psikolojisi*. Ayten Ulusoy(Ed). Ankara: Anı Yayıncılık

Joan, B. (1993) Problem solving early childhood classrooms. *(ERIC Document Reproduction Service No. ED 355040)*

Kaner, S. (2000) Kontrol kuramına dayalı anababa-ergen ilişkileri ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.* 33(1-2), 67-77.

Kashani, J., Jones,M, Bumby,K.&Thomas, L. (1999) Youth violance psychosocial risk factors, treatment prevention and recommendations *Journal of Emotional&Behavioral Disorders*, 7(4), 200-211.

Krohn, M. (1999) Social learning theory: the continuing development of a perspective. symposium on Ronald L. Akers, sociel learning and social structure: a general theory of crime and device. *Theorical Criminology*. 3(4), 462-476

Lerner, R. M.; Anderson, P.; Bilalbegovic'Balsano; Dowling, E. and Bobek, D., A. (2003) Applied developmental science of positive human development- In. R. M. Lerner; M. A. Easterbrooks; J. Mistry (Eds) *Handbook of Psychology: Developmental Psychology* Vol:6 John Wiley&Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 536-558

Lrynock, K.&Robb, L. (1999) Problem solved: how to coach cognition. *Educational Leadership*. 57(3), 29-32.

Mchale, M. S.; Dariotis, J. K.&Kauh, T, J. (2003) Social development and social relationships in middle childhood. In. R. M. Lerner; M. A. Easterbrooks; J. Mistry (Eds) *Handbook of Psychology: Developmental Psychology* Vol:6 John Wiley&Sons, Inc., Hoboken, New Jersey 243-265

Oğuzkan, F. (1974) *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Ozankaya, Ö. (1975) *Toplumbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Santrock, J. W. (2001) *Adolescence* (8th ed.) USA: Mc Graw Hill, NY

Schuitema, J&Wiel Veugelers, G. D. (2008) Teaching strategies for moral education: a review. *Journal of Curriculum Studies.* 40 (1), 69-89

Senemoğlu, N. (2007) *Gelişim öğrenme ve öğretim. Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık

Siegel, J. L.; Welsh, C.W&Senna, J. J. (2003) *Juvenile delinquency.Theory, practice and law.* Canada: Thomson Learning Inc.

Sprinthall, N.&Sprinthall, R. (1990) *Educational psychology.* (5 th ed.). USA: Mc Graw Hill,NY.

Termini, K. A&Golden, J. A. (2007) Moral behaviors: what can behaviorists learn from the developmental literature? *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*. 3(4) 477-493

Westen, D. (1999) *Psychology. Mind, brain&culture.* USA: Wiley&Sons Inc.

Woolfolk, A. (2007) *Educational psychology* (10th ed.) USA: Pearson Education Inc.

Yavuzer, H. (2005) *Çocuk ve suç* (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (1990) *Ana- baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bölüm 8

❖

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE AİLE VE OKUL ETKİLEŞİMİ

Doç. Dr. A. Esra İşmen Gazioğlu

İnsan canlısı dünyaya bir anne ve bir babanın aracılığı ile gelir. Çocuk onlardan aldığı genler ve onların sundukları ortamda yetiştiği için hem kalıtsal ve hem de çevresel olarak ailenin etkisi altında gelişimini sürdürür. Özellikle okulöncesi yıllarda ailenin, gelişim üzerindeki bu çift yönlü etkisi oldukça kuvvetlidir. Zaman içinde büyüyüp gelişen çocuk toplumsallaşma sürecinde önemli bir diğer kurum olan okul ile karşılaşır. Çocuk, her yöndeki gelişimine devam edebilmek ve toplumsallaşabilmek için aileden getirdiği özelliklerle okulun beklentileri arasında bir denge kurmak durumundadır. Günümüzde birçok çocuk bu dengeyi kurabilmek için diğer çocuklardan çok daha fazla çaba harcamak zorunda kalmaktadırlar. Yıllar önce öğretmenlik yapan meslektaşlarına göre günümüz öğretmenleri, sınıflarında oldukça çeşitli ve karmaşık durumlar yaşanabildiğini ifade etmektedirler. Yaşanan bu karmaşıklığın birçok nedeni olabilir ancak en önemli nedenlerden biri değişen aile yapısıdır (Springate, Stegelin, 1999, s.165). Geniş ve çekirdek ailedeki değişim nedeniyle öğretmenler, öğrencilerin ailelerindeki çeşitli ve karmaşık durumların yarattığı sonuçlarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar (Fontana, 1995). Ülkemizde yaşayan çocukların birçoğu sınırlı gelir düzeyi ya da yoksulluk, düşük eğitimli anne baba, göç, annenin çalışması, boşanmış aile gibi birçok demografik özelliğin bir ya da birkaçıyla bir arada yaşamaktadır.

Bugün dünyanın birçok ülkesinde düşük sosyoekonomik düzey ve düşük okul başarısı birlikteliğine sahip öğrencileri tanımlamak için *eğitimsel olarak elverişsiz* (educationally disavantaged) ya da *riskli çocuklar* (at risk) gibi terimler kullanılmaktadır. Geçen yaklaşık 40 yılda elverişsizlik kavramı birçok farklı şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır. İlk girişim *eksiklik* (deficit) temelli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda; öğrencilerin sosyokültürel nedenlerden dolayı öğrenmeyi aksatan ve uyum sağlamayı güçleştiren bilgi, beceri ve tutumlarla okul sistemine girdikleri için elverişsiz oldukları

KAYNAKÇA

Aker, T., Ayata, B, Özeren, M., Buran, B. ve Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: Ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* 3:97-103.

Alwin D. F. ve Thornton, A. (1984). Family origin and schooling process: Early versus late influence of parental characteristics. *American Sociological Review,* 49, 784-802.

Atalay, İ.(1994), *Türkiye Coğrafyası*, Ege Üniversitesi Basımevi, 4. Baskı, İzmir.

Barbour, C., Barbour, N. H. ve Scully, P. A. (2005). *Families, schools and communities. Building partnerships for educating children*. USA: *Pea*rson Education Inc.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph,* 4, 1-103.

Baumrind, D. (1991a). Parenting styles and adolescent development. In J. Brooks-Gunn, R. Lerner ve A. C. Peterson (Eds.), *The Encyclopedia of Adolescence* (ss. 746-756). New York: Garland.

Baumrind, D. (1991b). Influence of parenting styles on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11, 56-95

Bierman K. L. ve Smoot D. L. (1991). Linking family characteristics with poor peer relations: The mediating role of conduct problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 19(3):341-56.

Boon, H. J., (2007). Low- and high-achieving Australian secondary school students: Their parenting, motivations and academic achievement. *Australian Psychologist*, 42(3), 212-225.

Brassard, R. Marla; Stuart, N. Hart; Hardy, B. David (1991). Psychological and emotional abuse of children" *Case Studies in Family Violence*. (Eds. Ammerman, T. Robert; Hersen, Michel). USA: Plenum Press, ss. 225-270.

Buchanan, A. (1996). *Cycles of child maltreatment.* UK: John Wiley and Sons Ltd.

Campell, J. R. ve Mandel, F. (1990). Connecting math achievement to parental influences. *Contemporary Educational Psychology,* 15, 64-74.

Christenson, S. L., Godber, Y. (2001). Enhancing constructive faily-school connections. In *Handbok of Psychological Services for Children and Adolescents* (Ed. J. N. Hughes) NC, USA: Oxford University Press, 455-476.

Clarck, R.M. (1983). *Family life and school achievement : Why poor black children succeed or fail,* USA: Chicago University Press.

Comer, J. P. (1988). Educating poor minority children. *Scientific American*, 259, 42-48

Comer, J., and Haynes, M. (1991): Parent involvement in schools: An E-ecological approach. *Elementary School Journal*, 91, 271-278.

Dornbusch, S.M., Ritter, P.L., Leiderman, P.H., Roberts, D.F. ve Fraleigh, M.J. (1987). The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 58, 1244-1257.

Dunn, J. (1996). Brothers and sisters in middle childhood and early adolescence: Continuty and change in individual differences. In G. Brody (Ed.), *Sibling realtionships: Their causes and consequences* (pp.173-195). Norwood, NJ: Ablex.

Dunn, J., Slomkowski, C. ve Beardsall, L. (1994). Sibling relationships from the preschool period through middle childhood and early adolescence. *Developmental Psychology*, 30, 315-324.

Düzköylü, A. (1995), *Kırsal alandan kente göç ve gecekondu gençliğinin sorunları.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eamon, M. K. (2002). Effects of poverty on mathematics and reading achievement of young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 22, 49-74

Epstein, (1990). School and family connections: Theory, research, and implications for integrating sociologies of education and family. In D. Unger&M. Sussman (Eds.), *Families in community settings: Interdisciplinary Perspectives, (pp. 99-119), Haworth Press.*

Eskilson, A., Wiley, M. G., Muehlbauer, G. ve Dodder, L. (1986). Parental pressure, self-esteem and adolescent reported deviance: bending the twig too far. *Adolescence,* 21, 501-515.

Fontana, D. (1995). *Psychology for teachers.* UK. BPS Books.

Gelles, J. R., Cornell, C. P. (1990). *Intimate violence in families.* USA: Sage Publications, Inc.

Heat, P. (2005). *Parent-child relations. History, theory, research and context*. NJ: Pearson Education Inc.

Huston, A. C., McLoyd, V. C. ve Garcia Coll, C. (1994). Children and poverty: Issues in contemporary research. *Child Development*, 65, 275-282

İşmen Gazioğlu, E. (2008). Aile-okul işbirliği: Anahtar unsur olarak öğretmen. E. İşmen Gazioğlu, İlgar, Ş. (Eds), *Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Rehberlik* (229-252), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kara H (1997). Göç ve psikiyatri. *6. Anadolu Psikiyatri Günleri Bilimsel Çalışmalar Kitabı*, s.169-174.

Ketsetzis, M., Ryan, B. A., Adams, G. R. (1998). Family process, parent-child interactionas, and child characteristics influencing school-based social adjusment. *Journal of Marriage and Family*, 60, 374-387.

Knutson, F. J. (1995). Psychological characteristics of maltreated children: Putative risk factors and consequences. *Annual Review Psychology*. 46, 401-431.

Kurdek, L. A. ve Sinclair R. J. (1988). Relation to eighth graders' family structure, gender and family environment with academic performance and school behavior. *Journal of Educational Psychology*, 80, 90-94.

Lane, D. J. (1998). *Cognitive and clinical implications of sexual victimazation on boys*. Dissertation, The California School of Professional Psychology, Alameda.

Leventhal, M. J. (1997). Sexual abuse of children. In Hoekelman R.A.; Friedman, S.B.; Nelson, N. M., Seidel, H. M.; Weitzman M.L (Eds.) *Primary Pediatric Care* (651-656). Wiley: New York.

Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Series Ed.) and E. M. Heatherington (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol: 4 socialization, personality, and social development* (pp. 1-102). Wiley: New York.

Oral, R., Can, S. Kaplan, D., Polat, S., Ates, N., Cetin, G., Miral, S., Hanci, H., Ersahin, Y., Tepeli, N., Bulguc, A. G. ve Tiras, B.(2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse&Neglect,* 25(2), 279-290

Patterson, G. (1986). Performance models for antisocail boys. *American Psychologist*, 41, 432-444.

Pettit,G. S., Bates, J. E.,&Dodge, K. A. (1997). Supportive parenting, ecological contex and children's adjusments: A seven year longitudinal study. *Child Development*, 68, 908-923.

Pratt, M.,Green, D., MacVicar, J. ve Bountrogianni, M. (1992). The mathematical parent: Parental scaffolding, parental style and learning outcomes in long-division mathematics homework. *Applied Developmental Psychology*, 12, 17-34.

Roberts, J. R., Burchinal, M. R. ve Durham, M. (1999). Parent's report of vocabulary and grammatical development of African American preschoolers: Child and environmental associations. *Child Development*. 70, 92-106.

Ryan, S. (2000). Developing reciprocal support among families, communities and schools: The Irish expreience. In J. R. Canavan (Ed), *Family support: direction from diversity.*(171-194). London: Jessica Kingsley Publishers.

Ryan B.A., Adams, G. R., Gullotta, T. P., Weissberg, R. P., Hampton, R. L. (1995). *The family school connection: theory, research, and practice.* Thousand Oaks: Sage

Sailor, D. H. (2004). *Supporting children in their home, school and community*. USA: Pearson Inc.

Saunders, T. R., O' Brien E. D. (1997). Child maltreatment: Case studies in assessment and intervention. *Psychotherapy*, 34 (4), 498-508.

Slade, E. P., Wissow, L. S. (2007). The influence of childhood maltreatment on adolescents' academic performance. *Economics of Education Review*, 26, 604-614.

Shek, D.T.L. (1997). The relation of family functioning to adolescent psychological well-being, school adjustment, and problem behavior. *The Journal of Genetic Psychology*, 158 (4), 467-479.

Sirin, S. R. (2005). Socioeconomic status and academic achievement: A meta-analytic review of research. *Review of Educational Research,* 75(3), ss. 417-453

Springate, K. W., Stegelin, D. A. (1999). *Building school and community partnerships through parent involvement*. NJ: Pearson Education.

Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospectand prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11, 1-19.

Stocker C. ve McHale, S. (1992). The nature and family correlates of preadolescents' preceptions of their sibling relationships. *Journal of Personal and Social Relationships,* 9, 179- 195.

Supplee, L. H., Shaw, D. S., Hailstones, K. ve Hartman, K. (2004). Family and child influences on early academic and emotion regulatory behaviors. *Journal of School Psychology,* 42, 221-242.

Veltkamp, J. L. ve Miller, W. T. (1994). *Clinical handbook of child abuse and neglect*. USA: International Universities Press.

Walker, C. E., Bonner, L. B., Kaufman, L.K. (1988). *The physically and sexually abused child. evaluation and treatment.* UK: Pergamon Books Inc.

Woolfolk, A. E. (1995). *Educational psychology.* MA: Allyn and Bacon.

Zeytinoğlu, S. (1991). Sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında çalışanların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri, *Çocuk İstismarı ve İhmali* (147-161). Ankara: Gözde Repro Ofset.

http://www.preventchildabuseutah.org/cmsdocuments/protocol.pdf (7 Aralık 2009 tarihinde indirilmiştir)

Bölüm 9

BİREYSEL GELİŞİMİ FARKLI OLAN ÇOCUKLAR

Yrd. Doç. Dr. Tamer Ergin

Kitabın bu bölümüne kadar normal gelişim gösteren bir çocuğun, farklı gelişim alanlarındaki özellikleri tek tek ve ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bölümde ise tüm eğitimcilerin zaman zaman erişmekte zorluk yaşadığı farklı gelişen çocukların gelişim özellikleri ve bu özelliklerin davranışlara nasıl yansıdığı ele alınacaktır. Çünkü bu çocukların sayısı 2003 verilerine göre 30.000'dir ve bu çocuklar yokmuş gibi davranmak da mümkün değildir.

Farklı gelişimsel özelliklere sahip olan ve bu nedenle de öğrenme problemi yaşayan çocuklar bireysel olarak ele alınması gereken özel çocuklardır ve bazı farklı özellikleri olduğu için özel bir dikkat gerektirirler. Bu farklılıkları; zekâ ile ilgili olabilir, geç ya da güç öğrenen çocuk oldukları için olabilir, her hangi bir dil problemi yaşıyor olmaları nedeniyle olabilir, gelişimsel bir soruna bağlı olabilir, duygusal bir problemle ilgili olabilir, görme ya da işitme problemi ile ilgili olabilir, epilepsi ya da travmatik beyin hasarı gibi bir sorun yaşadıkları için olabilir. Tanımlanan bu farklılıklara bağlı olarak yaşanılan öğrenme problemlerinin temel kaynağı; fizyolojik, psikolojik, duyusal ya da motor nedenlere bağlı olabilir. Bu nedenlere bağlı olarak öğrencilerde; dili etkili kullanmada sorunlar, akademik beceri alanlarında yetersizlikler, eğitimsel ve yaşamsal deneyim eksiklikleri, bilginin işlenme performansındaki yetersizlikler ve buna bağlı entelektüel donanım eksiklikleri gözlemlenebilmektedir. Öğretmenler de doğal olarak yaşanılan bu problemlerin nedenlerini ve neler yapabileceklerini bilmek isterler (Das, 2001).

Okul ortamındaki farklı gelişen ve özel gereksinimi olan öğrenciler ile kastedilen, eğitim gördüğü sınıfın müfredatını ve değerlendirme kriterlerini yerine getirmede yeterli zekâ kapasitesi olan fakat öğrenme sırasında tam potansiyellerini göstermek için birtakım stratejik düzenleme ve ayarlamalara ihtiyaç duyan öğrencilerdir. Sözkonusu özellikleri olan öğrencileri özel birtakım düzenlemelerle akranları ile kaynaştırarak eğitmek en doğ-

KAYNAKÇA

Akarsu, F. (2004). Üstün Yetenekliler. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Ataman, A. (2003). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim. A. Ataman (Ed). Ankara:Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Barth, K. (2006). Öğrenme güçlüklerini erken tespit etmek. (1. Baskı). (Çev.A. Kanat). İzmir:İlya Yayınevi

Çağlar, D. (2004). Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Das, J.P. (2001). Reading Difficulties&dyslexia. J.P. Das Developmental Disability Centre.

Das, J.P., Naglieri, J.A.&Kirby, J.R. (1994). Assessment of Cognitive Processes: The PASS Theory of Intelligence. Massachusetts:Allyn and Bacon A Division of Simon ve Schuster Inc.

Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün Çocuklar. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Duman, B. (2007). Neden beyin temelli öğrenme? Ankara:PegemA Yayıncılık.

Ergin, H. (2003). İletişim Becerileri Eğitim Programının Okulöncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerileri Düzeylerine Etkisi Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, T. (2003). Bilişsel değerlendirme sistemi (cognitive assessment systemcas) beş yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenirlik ve norm çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, T. (2004). Üstünler ve Öğrenme Güçlükleri (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Ercan E.S., (2005). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. (11. baskı). İstanbul:Gendaş Kültür Yayınları.

Erdoğa, E., (2002), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunda frontal ve parietal bölge disfonksiyonlari". Klinik Psikiyatri Dergisi, 5 (145-150).

Evinç Ş. G., Gençöz T., (2007), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı alan çocukların wisc-r profillerinin, farklı bir psikiyatrik tanı alan ve herhangi bir tanısı olmayan çocuklarla karşılaştırılması". Türk Psikiyatri Dergisi, 18 (2), (109-117).

Flick, G. L. (1998). ADD/ADHD Behavior-change resource kid. The center for applied research in education. New York.

Hale, J.B. ve Fiorello C.A. (2004). School neuropsychology. A practitioner's handbook. New York:The Guilford Press.

Madi, B. (2006). Öğrenme beyinde nasıl oluşur? İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Naglieri, J.&Das, J.P. (1997). Cognitive assessment system interpretive handbook. Itasca, Illinois: Riverside Publishing.

Naglieri, J.&Das, J.P. (1997). Cognitive assessment system administration and scoring manual. Itasca, Illinois: Riverside Publishing.

Kargı E.,Erkan S. (20049. Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 27 (135-144)

Kirby, J.R. ve Williams N. H. (2000). Learning problems: a cognitive approach. Toronto: Kagan ve Woo Limited. University of Alberta, Canada

Kleber, E.W. (1991). Die vilegesichtigkeit der konzentrationsprobleme im paedagogischen feld und massnahmen zur abhilfe. Aufmerksamkeit und Konzentration im Kindesalter-interdisziplinaere Berlin:Aspekte Verlag Gesundheit GmbH.

Korkmaz, B. (2000). Pediatrik davranış nörolojisi. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4267 Cerrahpaşa Tıp Fak. Yayın No: 230.

Oktay, A. (1999). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem İstanbul:Epsilon Yayıncılık

Öncü B. ve Şenol S., (2002), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun etiyolojisi: bütüncül yaklaşım", Klinik Psikiyatri Dergisi, 5 (111-119)

Senemoğlu, N. (2004). Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya. Ankara:Gönül Yayıncılık.

Sürücü Ö., (2003). Anababa-öğretmen el kitabı. dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. İstanbul:Ya-Pa Yayın

Şenel, F. (2003). Öğrenme ve bellek. Bilim ve Teknik Dergisi. Eylül 2003 eki, (12-13). (5 Kasım 2008). Mnemosyne. 12 Aralık 2008, tr.wikipedia.org/wiki/Mnemosyne.

Taylor, J., F. (2001). Helping your ADD child. California:Prima Publishing.

Vassaf, B.H. (2003). Öğrenme yetersizliği. (2. baskı). Ankara:MEB Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri.

11. Basım

DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEMLER

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 165
Eğitim Bilimleri No. : 32
ISBN : 978-605-133-067-9
© 11. Basım, Kasım 2017

DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEMLER

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydın, Mehmet Zeki.
Din Öğretiminde Yöntemler / *Mehmet Zeki Aydın*
11. Basım, X + 542 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-067-9
1. Öğretim Yöntemleri 2. Eğitim Yöntemleri 3. Din Öğretimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
ÖĞRENME ÖĞRETME SÜREÇLERİ

1. TEMEL KAVRAMLAR 5
2. ÖĞRENME VE ÖĞRENME İLKELERİ 8
3. ÖĞRETİM VE ÖĞRETME 10
   - 3.1. Öğretim İlkeleri 12
     - 3.1.1. Amaca Dönüklük İlkesi 12
     - 3.1.2. Öğrenciye Görelik İlkesi 14
     - 3.1.3. Aktiflik İlkesi 15
     - 3.1.4. Somuttan Soyuta İlkesi 16
     - 3.1.5. Ekonomiklik İlkesi 17
     - 3.1.6. Yakından Uzağa İlkesi 17
     - 3.1.7. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi 18
     - 3.1.8. Hayata Yakınlık İlkesi 18
     - 3.1.9. Bütünlük İlkesi 18
     - 3.1.10. Otoriteye İtaat ve Özgürlük İlkesi (Sosyallik İlkesi). 19
     - 3.1.11. Güncellik İlkesi 20
   - 3.2. Öğrenmeyi Etkileyen Etkenler 20
     - 3.2.1. Öğrenmede Güdülenmenin (Motivasyonun) Önemi 23
     - 3.2.2. Pekiştirme 28
     - 3.2.3. Geri Bildirim 29
     - 3.2.4. Tekrarlar 29
     - 3.2.5. İpucu 30
     - 3.2.6. Dikkat Çekme Yolları 31
     - 3.2.7. Transfer (Geçiş- Aktarma) 32
4. ÖĞRETME YOLLARI 33
5. ÖĞRETME YOLLARI VE DÜŞÜNME SÜREÇLERİ 34
   - 5.1. Tümevarım (İndüksiyon, İstikra) 34
   - 5.2. Tümdengelim (Dedüksiyon, Ta'lil) 35
   - 5.3. Andırma (Andırış, Andırım, Analoji, Temsil) 36
   - 5.4. Çözümleme (Analiz, Tahlil) 36
   - 5.5. Bireşim (Sentez, Terkip) 37
   - 5.6. Yaratıcı (Üretken) Düşünme 37
   - 5.7. Eleştirel Düşünme 38
   - 5.8. Yansıtıcı (Derin) Düşünme 40
   - 5.9. Üstbilişsel (Metabilişsel) Düşünme 41
   - 5.10. Diğer Bazı Düşünme Becerileri 42
   - 5.11. Düşünme Biçimleri ve Düşünmeyi Uyaran Sorular 44

6. ÖĞRETME YAKLAŞIMLARI ... 45
6.1. Sunuş Yoluyla Öğretme Yaklaşımı ... 45
6.2. Buluş (Keşfetme) Yoluyla Öğretme Yaklaşımı ... 46
6.3. Araştırma İnceleme (Soruşturma) Yoluyla Öğretme Yaklaşımı ... 48
6.4. Tam Öğrenme Yaklaşımı (Bloom'un Okulda Öğrenme Modeli). ... 49
6.5. Oyun Yoluyla Öğretim ... 51
6.6. İş Birliğine Dayalı Öğrenme-Öğretme ... 53
6.7. Çoklu Zekâ Kuramına Göre Öğretim ... 55
6.7.1. Çoklu Zekâ Kuramının İlkeleri ... 55
6.7.2. Çoklu Zekâ Kuramının Eğitim ve Öğretimde Kullanılması ... 56
6.7.3. Çoklu Zekâ Alanları ve Özellikleri ... 58
6.8. Programlı Öğretim ... 64
6.9. Mikro Öğretim ... 65
6.10. Gagne'nin Öğrenme Modeli ... 66
6.11. Carroll'un Okulda Öğrenme Modeli ... 66
6.12. Yapılandırmacı (Yapısalcı) Yaklaşım ... 67
6.13. Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı ... 69
6.14. Öğrencilerin Duygu ve Tecrübelerinden Yararlanma Yaklaşımı ... 72
6.15. Kuantum Öğrenme ... 75
7. ÖĞRETME YÖNTEMİNİN ÖNEMİ ... 76
7.1. Yöntem Bilgisinin Amacı ... 77
7.2. Öğretme Yöntemini Kılavuzlayan İlkeler ... 78
7.3. İletişim Süreci ve Öğretim Yöntemi ... 79
7.4. Yöntem Seçimini Etkileyen Etkenler ... 83
7.5. Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Seçimiyle İlgili İlkeler ... 85
7.6. Niçin Aktif Öğretim Yöntemleri? ... 85
7.7. Aktif Öğrenme ... 91
7.8. Etkin Birey Yetiştirmek İçin Ders İşleme Nasıl Olmalıdır? ... 94
8. EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME ... 94
8.1. Eğitim Programı ve Çeşitleri ... 94
8.2. Program Geliştirme Nedir? ... 96
8.3. Eğitim Programının Özellikleri ve Temelleri ... 97
8.4. Eğitim Programının Ögeleri ... 100
8.5. Program Geliştirme Süreci ... 100
9. ÖĞRETİMDE PLANLAR ... 105
9.1. Bir Dersin İşleniş Aşamaları ... 105
9.2. Yıllık ve Günlük Plan Hazırlanması ... 109
9.3. Kazanım/Amaç/Hedef Yazımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ... 109
9.4. Hedef ve Kazanım Örnekleri ... 116
9.5. Ders Planı Formatı ... 118
10. EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ... 120
10.1. Bir Ölçme Aracında Bulunması Gereken Nitelikler ... 120
10.2. Değerlendirmede Amaçlar ... 121

10.3. Performans Değerlendirme 122
10.4. Süreci ya da Ürünü Değerlendirme 122

İKİNCİ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

1. TAKRİR (ANLATMA) YÖNTEMİ 125
1.1. Takrir Teknikleri 145
1.1.1. Biçimsel (Formal) Konuşma Tekniği (Konferans) 145
1.1.2. Biçimsel Olmayan (İnformal) Konuşma Tekniği 146
1.1.3. Sempozyum 146
2. TARTIŞMA YÖNTEMİ 151
2.1. Tartışma Yönteminin Planlanması 154
2.2. Yöneticinin Rolü 155
2.3. Tartışmaya Katılanların (Konuşmacıların) Rolü 156
2.4. Tartışmada Sekreterin Rolü 157
2.5. Gözlemcilerin Rolü 157
2.6. Tartışmanın Değerlendirilmesi 157
2.7. Tartışma Yönteminde Öğretmenin Rolü 158
2.8. Tartışma Teknikleri 158
2.8.1. Büyük Grup Tartışma Tekniği 158
2.8.2. Beyin Fırtınası (Fikir Tarama, Hızlı Tur) Tekniği 162
2.8.3. Ters Beyin Fırtınası 163
2.8.4. Görüşme Tekniği 168
2.8.5. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği 177
2.8.6. Workshop Tekniği 179
2.8.7. Münazara Tekniği 184
2.8.8. Görüş Geliştirme 185
3. KÜME ÇALIŞMASI YÖNTEMİ 188
3.1. Önemi 189
3.2. Kümelerin (Grupların) Oluşturulması 190
3.3. Konuların Paylaştırılması 191
3.4. Grup İçi Çalışma 192
3.5. Konunun Sınıfa Sunulması 192
3.6. Küme Çalışması Yönteminde Öğretmenlerin Rolü 192
4. İŞ BİRLİKÇİ/İŞ BİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 193
4.1. Öğrenci Timleri-Başarı Grupları Tekniği 193
4.2. Tartışma Grubu Tekniği 193
4.3. Ayrılıp-Birleşme (Jigsaw) Tekniği 194
4.4. Takım-Oyun-Turnuva Tekniği 195
4.5. Balık Kılçığı Diyagramı Tekniği 195
4.6. Kartopu Tekniği 196
4.7. Konuşma Halkası 197
4.8. Kollegyum (Kologyum) 197

4.9. Fısıltı (Vızıltı) Grupları Tekniği ... 198
4.10. Altı Ayakkabılı Uygulama Tekniği ... 199
4.11. İstasyon Tekniği ... 200
4.12. Seminer Tekniği ... 202
5. DRAMATİZASYON (ROL OYNAMA) YÖNTEMİ ... 205
5.1. Eğitici Dramada Etkinlik Türleri ... 210
5.2. Dramatizasyon Teknikleri ... 212
5.2.1. Parmak Oyunu ... 212
5.2.2. Sözsüz Oyun (Pandomim). ... 212
5.2.3. Bağımsız Dramatizasyon ... 218
5.2.4. Bağımlı Dramatizasyon ... 222
5.2.5. Kukla ve Bebekler ... 222
5.2.6. Bazı Doğaçlama Drama Örnekleri ... 224
5.2.7. Taklidî Oyun (Benzetme, Benzetim). ... 226
5.3. Dramatizasyon Yönteminin Uygulamasına Örnekler ... 227
6. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ ... 238
6.1. Örnek Olay İnceleme Yönteminin Ahlaki Konularda Uygulanması ... 242
6.2. Örnek Olayın Özellikleri ... 244
6.3. Örnek Olay Kaynakları ... 245
6.4. Uygulanışı ... 247
6.5. Uygulama Örnekleri ... 250
7. GÖSTERİ (DEMONSTRASYON) TEKNİĞİ ... 262
8. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ ... 268
8.1. Problem Çözmede Basamaklar ... 270
8.2. Örnek Problem Durumu ... 271
9. GÖSTERİP YAPTIRMA YÖNTEMİ ... 273
10. GEZİ GÖZLEM YÖNTEMİ ... 280
11. SORU-CEVAP TEKNİĞİ ... 285
11.1. Klasik Soru Cevap Anlayışı ... 285
11.2. Soru-Cevap Tekniğinin Geliştirilmesi ... 286
11.3. Soru-Cevap Tekniği Nedir? ... 286
11.4. Yeni Soru-Cevap Tekniğinin Amaç ve İşlevi ... 286
11.5. Soru ve Cevabın Tanımları ... 288
11.6. Öğretimde Sorunun Önemi ... 289
11.7. Öğretimde Sorunun Görevi ... 290
11.8. Soru Çeşitleri ... 292
11.9. Niteliğine Göre Soru Türleri ... 295
11.10. Yönetilme Biçimlerine Göre Soru Türleri ... 299
11.11. Açık ve Kapalı Uçlu Sorular ... 299
11.12. İyi Bir Sorunun Özellikleri ... 299
11.13. Soru Sorarken Dikkat Edilecek Hususlar ... 304
11.14. Soruların Cevaplandırılmasında Dikkat Edilecek Hususlar ... 307
11.15. Cevaplar Nasıl Olmalıdır? ... 308
11.16. Cevapların Alınmasında Öğretmenin Dikkat Edeceği Hususlar ... 308

11.17. Öğrenci Soruları 315
11.18. Öğrenci Sorularının Önemi 315
11.19. Öğrenci Soruları Karşısında Öğretmenin Tutumu 316
11.20. Öğrenciler Sorularını Ne Zaman Sormalıdır? 317
12. BULDURMA (SOKRATES) YÖNTEMİ 330
13. EĞİTSEL OYUNLAR 345
13.1. Oyunun Bireyin Gelişimine Olan Etkisi 346
13.2. Eğitsel Oyun Kavramı 346
13.3. Oyunların Seçimi ve Öğretmenin Rolü 347
134. Akrostiş Tekniği 348
13.5. Kutuplaşma 351
13.6. Kavram Kontrolü 355
13.7. Grup ya da Takım Oyunları 358
13.8. Mektup ya da Telgraf Oyunu 358
13.9 Nesi Var? Başka-Ters Başka Tekniği 362
14. METİN TARAMA TEKNİĞİ 364
15. BİREYSEL ÇALIŞMA YÖNTEMİ 368
15.1. Bireysel Çalışmayı Kılavuzlayan İlkeler 368
15.2. Bireysel Çalışma Çeşitleri 368
15.3. Bireysel Çalışmada Öğretmenin Rolü 369
15.4. Bireysel Çalışmanın İlkeleri 369
16. DİN ÖĞRETİMİNDE KAVRAM HARİTALARININ KULLANIMI 372
16.1. Din Öğretiminde Kavram Haritalarının Yapılışı 373
16.2. Din Öğretiminde Kullanılabilecek Kavram Haritası Türleri 377
16.3. Din Öğretiminde Kavram Haritaları Nerelerde ve Nasıl Kullanılabilir? 380
16.4. Akıl Haritaları 384
16.4.1 Örümcek Haritalar 385
16.4.2. Zincir Haritalar 385
16.5. V (VEE) Diyagramı 390
17. FOTOĞRAF VE RESİMLERİN ÇÖZÜMLENMESİ (ANALİZ EDİLMESİ)/FOTOĞRAF VERESİM OKUMA 391
18. METAFOR OLUŞTURMA TEKNİĞİ 395
19. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK BAZI ETKİNLİK VE UYGULAMALAR 396
20. ÖĞRETİM SÜRECİNDE ÖDEVLER 397

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİN ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ VE MATERYAL KULLANIMI

1. EĞİTİM TEKNOLOJİSİ 399
1.1. Öğretimde Ders Araç ve Gereçlerinin Önemi 400
1.2. Ders Araçlarının Faydaları 403

1.3. Araç ve Gereçlerde Aranılan Özellikler 404
1.4. Ders Araçlarının Kullanılmasında Dikkat Edilecek Hususlar 405
2. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN DERS ARAÇLARI 405
2.1. Görsel Araçlar 406
2.1.1. Kitaplar 406
2.1.2. Yazı Tahtaları 407
2.1.3. Resimler 410
2.1.4. Gerçek Eşya ve Modeller 411
2.1.5. Projeksiyon Makineleri 412
2.2. İşitsel Araçlar 412
2.3. Görsel-İşitsel Araçlar 412
2.3.1. Film Makinesi ve Filmler 412
2.3.2. Televizyon 413
2.3.3. Bilgisayar 413
2.3.4. CD ve DVD Çalar 416
KAYNAKÇA 419

EKLER

EK 1 – Türkiye'de Din Öğretimi Özel ÖğretimYöntemleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar 427
EK 2 – Eğitimde Yeni Arayışlar 439
Ek 3 – Proje Tabanlı Çalışma Örnekleri 447
Ek 4 – Arapça Yıllık ve Ders Planları 463
Ek 5 – DKAB Derslerinde Çoklu Zekâ Uygulamalarına Örnekler 471
Ek 6 – DKAB Yıllık Plan Örneği 479
Ek 7 – Yaratıcılık ve Yaratıcı Liderlik 483
Ek 8 – İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Hazırlanabilecek Öğretim Materyalleri ve Kullanımına Örnekler 501
Ek 9 - Din ve Sanat Eğitimi 511

KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ 523

MEHMET ZEKİ AYDIN ÖZGEÇMİŞ 539

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia (1979), **Felsefe Terimleri Sözlüğü,** Ankara.

Akyürek, Süleyman (2003), **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi, Doğruluk Kavramı Örneği**, EÜ SBE Yayınlanmamış Doktora. Tezi, Kayseri.

Akyürek, Süleyman (2003), "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı" **Değerler Eğitimi Dergisi,** Cilt 1, Sayı 3, Temmuz 2003, s.65-85.

Akyürek, Süleyman (2004), **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi,** Dem Yay., İstanbul.

Akyürek, Süleyman (2008), **Din Öğretimi, Model, Strateji, Yöntem ve Teknikler,** Laçin Yayınları, Kayseri.

Akyürek, Süleyman (2008), **İlköğretim DKAB Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri,** Laçin Yayınları, Kayseri.

Alaylıoğlu Ruşen ve Oğuzkan, Ferhan (1978), **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, İst.

Alıcıgüzel, İzzettin (1973), **İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, İst.

Alkan, Cevat (1979), **Eğitim Ortamları**, Ankara

Alkan, Cevat,(1977), **Eğitim Teknolojisi Kuramlar-Yöntemler**, Ankara.

Alkan, Cevat,(1990), **Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi**, Ankara.

Altaş, Nurullah (2001), **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi**, Ankara.

Altaş, Nurullah (2007), **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Öğretmen El Kitabı,** Dem Yayınları, İstanbul.

Ansiklopedi Yayınevi (1966), **Eğitim Ansiklopedisi,** Ankara.

Antel, S. Celal (1952), **Umumi Didaktik,** İstanbul.

Aslan, Mehmet, (2006), **Öğretmen Adayları İçin KPSS Öğretmenler İçin KBYS Pedagojik Formasyon**, Hayat Yayınları, İstanbul.

Aydın, M. Şevki, vd. (2002), **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, 4-5-6-7-8**, MEB, İstanbul.

Aydın, Mehmet Zeki (1992), "Din Derslerinin Gelişimi ve Teorik Yapısı", **MEB Din Öğretimi Dergisi**, sayı:37, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki (1998), **İlköğretimin İkinci Kademesi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Programındaki Ahlâkî Amaç ve Konuların Program Geliştirme Açısından Değerlendirilmesi**, MEB EARGED, Sivas.

Aydın, Mehmet Zeki (2003), **Ahlâk Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki (2004), **Din Öğretimi Plân Örnekleri**, (CD) Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, İstanbul.

Aydın, Mehmet Zeki (2006), "Eğitimde Yeni Arayışlar", **Diyanet Aylık Dergi** Ocak 2006, Ankara, sayı:181, ss. 5-8.

Aydın, Mehmet Zeki (2007), **Ailede Çocuğun Ahlâk Eğitimi**, 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki, (1998), **Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi**, Karakoç Yayınları, Ankara.

Aydın, Muhammet Şevki (1996), **Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

Aytuna, Hasip (1962), **Genel Öğretim Bilgisi**, İstanbul.

Aytuna, Hasip (1963), **Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri,** Ankara.

Bacanlı, Hasan, (1999), **Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme,** 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Başaran, Ethem (1982), **Eğitim Psikolojisi**, Ankara.

Berbaum, J. (1979), **L'Action Pedagogique Dans L'Enseignemnt Du Second Degre,** Paris.

Best, F (1979) (Ed. Gaston Miqlaret), **Vocabulaire de l'Education,** PUF, Paris.

Bilen, Mürüvvet (1990), **Plândan Uygulamaya Öğretim**, Ankara.

Bilgin, Beyza (1982), "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri" **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi,** sayı. 5, Ankara.

Bilgin, Beyza (1988), **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, AÜ İlahiyat Fak. Yay., Ankara.

Bilgin, Beyza ve Selçuk, Mualla (1990), **Din Öğretimi**, Ankara.

Bilgin, Beyza, (2003) **İslâm ve Çocuk**, DİB Yay., Ankara.

Bilgin, Beyza,(1980), **Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Ankara.

Binbaşıoğlu, Cavit (1983), **Genel Öğretim Bilgisi**, Ankara.

Binbaşıoğlu, Cavit (1989), **Eğitim Psikolojisi**, Ankara.

Bloom, Benjamin S. (1979), **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**, çev. D. Ali Özçelik, Ankara.

Bossing, Nelson L. (1959), **Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, çev. Necmi Sarı, M.E. Basımevi, c.I, İstanbul.

Büyükdüvenci, Sabri (1986), **Hayat boyu Eğitim**, Ankara AÜ SBE basılmamış Dr. Tezi.

Büyükdüvenci, Sabri (1992), "Nitelikli Eğitim Sorunu" **Özel Kültür Okulları Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu, Eğitimde Nitelik Geliştirme,** İstanbul.

Büyükkaragöz, Savaş ve Çivi, Cuma (1994), **Genel Öğretim Metotları**, 3. baskı, Konya.

Canatan, Burhanettin (1966), **Ansiklopedik Terimler Sözlüğü,** Ankara.

Cemiloğlu, Mustafa (2006). "Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XIX (2), ss.257-269.

Çelebi, Ahmet (1982), **İslâm'da Eğitim Öğretim Tarihi**, çev: Ali Yardım, İstanbul.

Çıraklı, Yaşar, "Proje Nasıl Hazırlanır?" **www.dinahlak.forumu.com/ (04.04.2007)**

Çilenti, Kamuran (1978), **Eğitim Teknolojisi,** Ankara.

Çilenti, Kâmuran,(1988), **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, Ankara.

Defeldre, Marie-France -Hincq (1996), **Définition et Taxonomie des Objectifs Pédagogiques**, Liège, Belçika.

Demirbolat, Ayşe (1997), "Eğitimi Demokrasi İlişkisi: Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi", **Eğitimbilime Giriş,** editör: Leyla Küçükahmet, Gazi Kitabevi, Ankara, ss.139-166.

Demirel, Özcan (1992), **Genel Öğretim Yöntemleri Ders Notları**, Ankara.

Demirel, Özcan (2003), **Eğitimde Program Geliştirme,** Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Dewey, John (1966), **Tecrübe ve Eğitim,** çev. Fatma Varış ve Fatma Başaran, Ankara.

Dirim, Aygören, (2002), **Yaratıcı Drama**, Esin Yay. İstanbul.

Dodurgalı, Abdurrahman (1999), **Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler**, MÜ İFAV Yayınları, İstanbul.

Doğan, Hıfzı (1982), **Analiz ve Program Hazırlama**, Ankara.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal (2002), **İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal (2003), **İlköğretim 6.,7. ve 8. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi,** Pegem A Yay. Ankara.

Doğanay, Ahmet (1994), "Eğitimde Yeni Bir Alan: Çabasal Alan", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi**, ss. 163-169.

Enç, Mitat (1981), **Eğitim Ruhbilimi,** İstanbul.

Erdem, Mukaddes ve Akkoyunlu Buket, (2002), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Beşinci Sınıf Öğrencileriyle Yürütülen Ekiple Proje Tabanlı Öğrenme Üzerine Bir Çalışma", **http://ilkogretim-online.org.tr/ vol1say1/ index.htm - 7k - 18/Jan/2002. (03.04.2007)**

Erden, Münire,(1993), **Eğitimde Program Değerlendirme**, Pegem yay., Ankara.

Eren Yavuz, Kudret (2001), **Eğitim Öğretimde Çoklu Zekâ Teorisi ve Uygulamaları**, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Ergin, Akif (1995), **Öğretim Teknolojisi İletişim**, 1. Baskı, Pegem A Yay., Ankara.

Erginer, Ergin (2000), **Öğretimi Plânlama Uygulama ve Değerlendirme**, Ankara.

Ertürk, Selahattin (1975), **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara.

Ficker, Paul (1972), **Yeni Okulda Didaktik** Çev: Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara.

Fidan, Nureddin (1986), **Okulda Öğrenme Öğretme**, Ankara.

Foulquié, Paul (1991), **Dictionnaire de la Langue Pedagogique**, Paris.

Güler, Tuğba, (2007), **Din ve Ahlak Öğretiminde Drama Örnekleri,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Günden, Suat (1978), **Genel Öğretim Bilgisi,** Ankara.

Hesapçıoğlu, Muhsin (2008), **Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim,** 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

http://ilkogretim-online.org.tr/vol1say1/v01s01a.htm (03.04.2007)

http://ivrindi.meb.gov.tr/5a/projeturkce.htm (04.04.2007)

Işılak, Hatice ve Durmuş Alpaslan (Ed.) (2004), **Kara Tahtayı Aşmak Öğrenci Merkezli Öğretmenlik**, Kaknüs Yay., İstanbul.

Karaağaçlı, Mustafa (2005), **Öğretimde Yöntemler ve Yaklaşımlar**, Pelikan Yayıncılık, Ankara.

Karch, Randolp R. ve Estabrooke, Edward (1963), **250 Öğretim Tekniği**, çev: İ.Para ve İ. Yurt, İstanbul.

Kaya, Mevlüt (1998), **Din Eğitiminde İletişim ve Dinî Tutum**, Etüt Yay., Samsun.

Kaya, Mevlüt (1996), "Örnek Olay İncelemesi Yönteminin Ahlâk Eğitiminde Kullanılması", **19 Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, sayı:8, Samsun.

Kocaçınar, Muhip (1969), Genel Öğretim Metodu (Bilgisi), İstanbul.

Komisyon, (2003), **İlköğretim Drama 1**, MEB Yay., Ankara.

Konstant, D (1984), **A Dictionary of Religious Education**, London.

Küçükahmet, Leyla (1989), **Öğretim İlke ve Yöntemleri,** 3. Baskı, GÜ EF Yay., Ankara.

Küyel, Mubahat Türker (1978), "İleri Dil ve Dil Transferi Üzerine Ön Düşünceler", **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

Legendre, R.(1988), **Dictionnire Actuel L'Education**, Paris.

Leif, J.ve Rustin, G. (1974), **Pedagoji Doktrinleri Açısından Genel Pedagoji.** Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, Ankara.

M. Hollingsworth, Paul ve H.Haover, Kenneth, (1999), **İlköğretimde Öğretim Yöntemleri**, AÜ RektörlüğüYay., Ankara.

Mangır, Mine ve Aktaş, Yaşare, (2000), **Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi**,Yaşadıkça Eğitim Yay., İstanbul.

MEB DKAB (2007), Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar),** Ankara.

MEB DKAB (2008), Milli Eğitim Bakanlığı, **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ÖğretimProgramı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar),** Ankara.

MEB İHL (2008), Milli Eğitim Bakanlığı, **İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları,** Ankara.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) **Tebliğler Dergisi,** 13 Nisan 1992 tarih ve 2356. sayı.

Minder, Michel (991) **Didactique Fonctionnelle, Objectifs, Strategies, Evaluatation Education,** Bruxelles.

Oğuzkan, A.Ferhan (1981), **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., 2.baskı, Ankara.

Oğuzkan, A.Ferhan,(198), **Orta Dereceli Okullarda Öğretim,** Ankara.

Oğuzkan, Şükran, (2003); Tezcan, Emine; Tür, Gülseren ve Demiral, Özgür, **Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar**, MEB, Ankara.

Öcal, Mustafa (1990), **Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar,** TDV Yay., Ankara.

Önder, N.Kemal (1986), **Öğretimde Program, İlke ve Yöntemler**, Konya.

Önder, Alev, (2003),**Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama**, Epsilon Yay., İstanbul.

Özbek, Abdullah (1988), **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed**, Konya.

Özçelik, Durmuş Ali (1981), **Okullarda Ölçme Değerlendirme**, Ankara.

Özden, Yüksel, (2003), **Öğrenme ve Öğretme**, 6.Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Özdoğan, Berka, (1987), "Çocukta Oyun Terapisi", **AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Ankara, c:20, ss.84-102.

Özyürek, Leyla (1983), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara.

Pazarlı, Osman (1967), **Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metodlar,** İstanbul.

Pehlivan, Özlem (1999), **Din ve Sanat Eğitimi,** CÜ İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Sivas.

Peker, Hüseyin (1988), "Eğitim ve Öğretimde Metodun Önemi ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretiminde Metodlar", **MEB Din Öğretimi Dergisi**, Ankara. Sayı: 17, ss. 86-97.

Peker, Hüseyin (1991), **Din ve Ahlâk Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları –Ailede, Okulda, Camide-**, Eser Matbaası, Samsun.

Pektaş, Pelin (2003), **Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zekâ Uygulamaları**, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Pektaş, Pelin (2008), **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zeka Uygulamaları, İlköğretim 4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıflar İçin Öğretmen El Kitabı,** Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Pocztar , J. (1977), **Programlı Öğretim Kuramları ve Uygulamaları**, çev: A. Hızal, AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları no:66, Ankara.

Saban, Ahmet (2000), **Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sâtı Bey (1910), **Tedrisatı İbtidaiye**, sene:1 no:7 15 Ağustos 1326, İstanbul.

Schorling, Raleigh ve Wingo, W. G. Max (1967), **İlkokullarda Genel Öğretim Metodu**, çev.: V. Baha Pars, İstanbul.

Sel, Ruhi (1995), **Oyunlar-Rontlar**, Ya-Pa Yay., İstanbul.

Selçuk, Mualla (2000), "Teorik ve Pratik Açmazlarıyla Kültürel Miras Öğretimini Sorgulayan Bir Deneme", **Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar,** M.E.Basımevi, İstanbul.

Selçuk, Mualla (1990), **Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler**, Ankara.

Selçuk, Mualla (1997 b), "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri", **Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, 20-21 Kasım 1997**, Düzenleyenler: AÜ İF ve Tömer Dil Öğretim Merkezi, Ankara.

Selçuk, Mualla (1997), "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri" **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi,** İstanbul, Sayı: 4,

Selçuk, Ziya, (1999), **Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme,** 6.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sena, Cemil (928), **Umumî Usul-ü Tedris,** İstanbul.

Senemoğlu, Nuray (998), **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim,** Ankara.

Smith (1990), **Harper's Encyclopedia of Religious**, Newyork.

Souche, Aimé (1957), **Yeni Pratik Pedagoji II,** Çev: Selahattin Odabaşı, Ankara.

Sönmez, Veysel (1986), **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı,** Adım Yay, Ankara.

Taşpınar, Mehmet (2006), **Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri,** 2. Baskı, Üniversite Kitabevi, Ankara.

Tavukçuoğlu, Mustafa (1993), «İlköğretimde Din Eğitimi ve Program Geliştirme Üzerine Bazı Düşünceler», **MEB Din Öğretimi Dergisi,** Sayı:43, Ankara, ss. 24-35.

TDK (1946), **Türkçe Sözlük,** İstanbul.

TDK(1981), **Türkçe Sözlük,** Ankara.

Tekin, Halil (1993), **Eğitimde Ölçme Değerlendirme**, 7. Baskı, Ankara.

Tosun, Cemal (2002), **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Türkyılmaz, Şevket (1966), **Öğretim Metodu ve Uygulama**, Ankara.

Ulusoy, Ayten vd., (2002), **Gelişim ve Öğrenme**, Anı Yayıncılık, Ankara.

Varış, Fatma (1988), **Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve Teknikler"**, AÜ EBF Yay. 4.baskı, Ankara.

Varış, Fatma (1991), "Programlara İlişkin Temel Kavramlar ve Tanımlar", **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**, A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Yay., Eskişehir.

Varış, Fatma (1994), **Eğitimde Program Geliştirme, Teori ve Teknikler,** 5. Basım, Alkım Yay., Ankara.

Varış, Fatma ve Gürkan, Tanju (1992), "Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Programlarının Değerlendirilmesi", **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** c:25, sayı:2, Ankara.

Varış, Fatma,(1991), "Programlara İlişkin Temel Kavram ve Tanımlar", **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**, AÜ Açık Öğretim Fak. Yay., Eskişehir.

www.elma.net.tr (05.03.2004)

www.rehberlik.com (05.03.2004)

Yaka, Aydın (1994), "Türkiye'de Sosyal Yapı ve Eğitim Programları", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler**, c:I, ÇÜ EF, Adana.

Yıldırım, Ali (1994) "Program Geliştirme Modelleri ve Ülkemizdeki Program Geliştirme Çalışmalarına Etkileri", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler**, ÇÜ EF, Adana.

Yıldırım, Cemal (1973), **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme,** MEB, İstanbul.

Yurdakul, Bünyamin, (2005), "Yapılandırmacılık", **Eğitimde Yeni Yönelimler**, Editör: Özcan Demirel, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Yurtluk, Makbule, (2005), "Proje Tabanlı Öğrenme", **Eğitimde Yeni Yönelimler**, Editör: Özcan Demirel, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Zengin, Halise Kader, (2002), **Eğitsel Oyunlar ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Genişletilmiş 2. Basım

TUTUM, TUTUM DEĞİŞİMİ VE İKNA

Temel Kavram, Kuram ve Araştırmalar

Dr. H. Andaç Demirtaş-Madran

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 493
Psikoloji No.: 19
ISBN: 978-605-133-395-3
© Genişletilmiş 2. Basım, Ocak 2018

TUTUM, TUTUM DEĞİŞİMİ VE İKNA - Temel Kavram, Kuram ve Araştırmalar
Dr. H. Andaç Demirtaş-Madran

Copyright 2018, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demirtaş-Madran, H. Andaç.

TUTUM, TUTUM DEĞİŞİMİ VE İKNA - Temel Kavram, Kuram ve Araştırmalar */ H. Andaç Demirtaş-Madran*
Genişletilmiş 2. Basım, XIV + 216 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-395-3
1. Tutum 2. Tutum Değişimi 3. İkna

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: TUTUMLAR 1
Tutumun Tanımlanması 1
Tutumun Üç Boyutu 2
Tutumların Özellikleri 3
Tutumların İşlevleri 5

Bölüm 2: SOSYAL ETKİ VE İKNA 7
Sosyal Etki 7
Klasik Etki Çalışmaları 8
Şerif'in Otokinetik Etki Deneyi 8
Asch'ın Çizgiler Deneyi 9
Milgram'ın Otoriteye İtaat Deneyleri 10
Moscovici'nin Azınlık Etkisi Deneyleri 13
Sosyal Etki ve İkna Kavramları 15
İknanın İşlevleri 16
İkna Sürecinin Sonuçları 17
İkna Çalışmalarının Tarihçesi 18

Bölüm 3: İKNANIN KURAMSAL TEMELLERİ 21
Aristo'nun İkna Yaklaşımı 21
Sosyal Yargı Kuramı 27
Denge Kuramı 30
Bilişsel Çelişki Kuramı 34
Yükleme Kuramı ve Tutum Değişimi 39
Aşılama Kuramı 45
Rokeach'ın İnançlar Hiyerarşisi 50
Rank'ın İkna Modeli 56
Mesaj Öğrenme Yaklaşımı (Yale Yaklaşımı) 59
Bilişsel Tepki Yaklaşımı 63
Ayrıntılı İnceleme Olasılığı Modeli 63
Sezgisel-Sistematik İşleme Modeli 70

Bölüm 4: KAYNAK DEĞİŞKENLERİ VE İKNA 75
Kaynağın Güvenilirliği 75
Kaynağın Çekiciliği 82

Bölüm 5: MESAJ DEĞİŞKENLERİ VE İKNA 87
Tek Yönlü-Çift Yönlü Mesajlar 87
Kanıt 89
Sonuca Bağlama 91
Tekrar 92
Sıralama Etkisi 94
Mesajın İçeriğine İlişkin Sıralama 94
Rakipten Önce ya da Sonra Mesajı İletme 95
Korkunun Etkileri 96
Janis'in Korku-Dürtü Kuramı 98
Rogers'ın Korunmaya Güdülenme Kuramı 98
Witte'nin (1994) Genişletilmiş Paralel Süreç Modeli 100
Mizahın Gücü 103
Olumlu/Olumsuz Anlatım 105

Bölüm 6: KANAL DEĞİŞKENLERİ VE İKNA 109
Yüz Yüze Etkileşim-Kitle İletişimi 109
Yazılı Basın/Görsel Basın 110
Hızlı Konuşma/Yavaş Konuşma 111
Güçlü Konuşma/Güçsüz Konuşma 113

Bölüm 7: HEDEF DEĞİŞKENLERİ VE İKNA 117
Benlik Saygısı 117
Cinsiyet 120
Duygu Durumu 122
Katılım 123
Düşünme İhtiyacı 126
Benlik Sunumu ve Kendini Ayarlama 129
Yaş 134

Bölüm 8: GÜDÜLENME VE İKNA 137
Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi 137
Packard'ın "Saklı Gereksinimler" Yaklaşımı 141

BÖLÜM 9: REKLAMLAR VE İKNA 147
Reklam, Satış Promosyonu ve Konumlandırma 148
Markalandırma 148
Konumlandırma 150
Ambalajlama 153
Satın Alma Noktası ve Promosyon 153
Reklam Araştırmaları 154
Reklam Dili 160
Wrighter'ın Kaçamak Sözcükler Modeli 161
Rank'ın 30 Saniyelik Spot Testi 163

Bölüm 10: ETİK KAVRAMI VE TEMEL YAKLAŞIMLAR 167
İkna ve Etik 168
İkna ve Etik Sorumluluk 170
Hedefe Düşen Etik Sorumluluklar 171
İkna ve Etik Üzerine Temel Yaklaşımlar 172
Dinsel Yaklaşımlar 173
İnsanın Doğasını Temel Alan Yaklaşımlar 173
Politik Yaklaşımlar 174
Durumsal Yaklaşımlar 175
Yasal Yaklaşımlar 176
Diyalog-Temelli Yaklaşımlar 176
Politik İknada Etik 177
Reklam, İkna ve Etik 179

Bölüm 11: TEMEL İKNA TEKNİKLERİ 183
"Önce Küçük Sonra Büyük Rica" Tekniği 184
"Önce Büyük Sonra Küçük Rica" Tekniği 185
"Gitgide Artan Ricalar" Tekniği 187
"Sadece O Değil" Tekniği 188
"Evet-Evet" Tekniği 189
"Acaba Değil Hangi " Tekniği 190
"Soruya Soruyla Yanıt Verme" Tekniği 191
"Yer Etme" Tekniği 191
"Borca Sokma" Tekniği 192
"Önce Ver Sonra Geri Al" Tekniği 192

KAYNAKÇA 195

DİZİN 213

KAYNAKÇA

Ah Yun, K. ve Massi, L. L. (2000). *The effect of narrative versus statistical appeals to persuade African and Hispanic Americans to donate their organs*. Paper presented at the annual meeting of the Western States Communication Association, Sacramento, CA.

Ajzen, I. (2005). *Attitudes, personality, and behavior* (2. baskı). Milton-Keynes, England: Open University Press / McGraw- Hill.

Allen, M. ve Preiss, R. W. (1997). Comparing the persuasiveness of narrative and statistical evidence using meta-analysis. *Communication Research Reports*, *14*, 125–131.

Allen, M. ve Stiff, J. B. (1998). An analysis of the sleeper effect. M.

Allen ve R. W. Preiss (der.), *Persuasion: Advances through meta-analysis* içinde (s. 175–188). Cresskill, NJ: Hampton Press.

Alwin, D. E, Cohen, R. L. ve Newcomb, T. M. (1991). *Aging, personality and social change: Attitude persistence and change over the life- span*. Madison: University of Wisconsin Press.

Aronson, E. ve Mills, J. (1959). The effect of severity of initiation on liking for a group. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *59*(2), 177-181.

Aronson, E., Wilson, T. D. ve Akert, R. M. (2010). *Social Psychology* (7. baskı). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Asch, S. (1956). Studies of independence and conformity: A minority of one against a unanimous majority, *Psychological Monographs*, *70*, 416.

Asch, S. E. (1951). Effects of group pressure upon the modification and distortion of judgment. H. Guetzkow (der.) *Groups, leadership and men* içinde. Pittsburgh, PA: Carnegie Press.

Bacanlı, H. (2004). *Sosyal ilişkilerde benlik: Kendini ayarlama psikolojisi*. İstanbul: MEB Yayınları.

Baesler, E. J. ve Burgoon, J. K. (1994). The temporal effects of story and statistical evidence on belief change. *Communication Research*, *21*(5), 582-602.

Baesler, E. J. (1997). Persuasive effects of story and statistical evidence. *Argumentation and Advocacy*, *33*, 170 –175.

Baran, S. J. ve Davis, D. K. (2012). *Mass communication theory: Foundations, ferment, and future*. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning.

Bartels, R. D., Kelly, K. M. ve Rothman, A. J. (2010). Moving beyond the function of the health behaviour: The effect of message frame on behavioural decision-making. *Psychology and Health, 25*, 821-838.

Bem, D. J. (1972). Self-perception theory. L. Berkowitz (der.), *Advances in Experimental Social Psychology* içinde (cilt 6, s.1-62). NY: Academic Press.

Berscheid, E. ve Walster, E. H. (1978). *Interpersonal attraction* (2. baskı). Boston, MA: Addison-Wesley.

Bilgin, N. (2000). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Blankenship, K. L. ve Holtgraves, T. (2005). The role of different markers of linguistic powerlessness in persuasion. *Journal of Language and Social Psychology, 24*(1), 3-24.

Blass, T. (1999). The Milgram paradigm after 35 years: Some things we now know about obedience to authority. *Journal of Applied Social Psychology*, *29*, 955–978.

Bless, H., Mackie, D. M. ve Schwarz, N. (1992). Mood effects on encoding and judgmental processes in persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, *63*, 585-595.

Bochner, S. ve Insko, C. (1966). Communicator discrepancy, source credibility, and opinion change. *Journal of Personality and Social Psychology*, *4*, 614–621.

Boer, H. ve Seydel, E. R. (1996). Protection Motivation Theory. *Predicting Health Behavior: Research and Practice with Social Cognition Models*, M. Conner ve P. Norman (der.) içinde. Buckingham: Open University Press.

Bohner, G. ve Weinerth, T. (2001). Negative affect can increase or decrease message scrutiny: The affect interpretation hypothesis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *27*, 1417-1428.

Bornstein, R. F. (1989). Exposure and affect: Overview and meta-analysis of research, 1968-1987. *Psychological Bulletin*, 106, 265-28.

Bradac, J. J. ve Mulac, A. (1984). A molecular view of powerful and powerless speech styles: Attributional consequences of specific language features and communicator intentions. *Communication Monographs*, *51*, 307-319.

Bradac, J., Hemphill, M. R. ve Tardy, C. H. (1981). Language style on trial: Effects of "powerful" and "powerless" speech upon judgments of victims and villains. *Western Journal of Speech Communication*, *45*, 327-341.

Braet, A.C. (1992). Ethos, pathos and logos in Aristotle's rhetoric: A reexamination. *Argumentation, 6,* 307–320. NY: Prentice Hall.

Brewer, M.B. (2003). Optimal distinctiveness, social identity, and the self. M. Leary ve J. Tangney (der.) , *Handbook of Self and Identity* içinde (s. 480–491). New York: Guilford Press.

Brown, J. D. (1998). *The self*. New York: McGraw-Hill.

Buss, D. M. ve Kenrick, D. T. (1998). Evolutionary social psychology. D. T. Gilbert, S. T. Fiske ve G. Lindzey (der.), *The Handbook of Social Psychology* içinde (4. baskı, cilt 2, s. 982-1026). New York: McGraw-Hill.

Cacioppo, J. T. ve Petty, R. E. (1982). The need for cognition. *Journal of Personality and Social Psychology*, *42*, 116-131.

Cacioppo, J. T., Gardner, W. L. ve Berntson, G. G. (1997). Beyond bipolar conceptualizations and measures: The case of attitudes and evaluative space. *Personality and Social Psychology Review*, *1*, 3-25.

Cacioppo, J. T., Petty, R. E., Feinstein, J. A. ve Jarvis, W. B. (1996). Dispositional differences in cognitive motivation: The life and times of individuals varying in need for cognition. *Psychological Bulletin*, 119, 197-253.

Cacioppo, J. T., Petty, R. E., Kao, C. F. ve Rodriguez, R. (1986). Central and peripheral routes to persuasion; An individual difference perspective. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*(5), 1032-1043.

Carli, L. L. (1990). Gender, language, and influence. *Journal of Personality and Social Psychology*, *59*, 941 – 951.

Carli, L. L., LaFleur, S. J. ve Loeber, C. C. (*1995*). *Nonverbal behavior*, gender, and influence. *Journal of Personality and Social Psychology*, *68*(6), 1030-1041.

Chaiken, S. ve Eagly, A. H. (1983). Communication modality as a determinant of persuasion: The role of communicator salience. *Journal of Personality and Social Psychology*, *45*, 241-256.

Chaiken, S. ve Maheswaran, D. (1994). Heuristic processing can bias systematic processing. The effect of source credibility, argument ambiguity, and task importance on attitude judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, *66*(3), 460-473.

Chaiken, S. (1979). Communicator physical attractiveness and persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1387-1397.

Chaiken, S., Giner-Sorolla, R. ve Chen, S. (1996). Beyond accuracy:

Defense and impression motives in heuristic and systematic information processing. P. M. Gollwitzer ve J. A. Bargh (der.), *The Psychology of Action: Linking cognition and motivation to behavior* içinde (s. 553-578). New York: The Guilford Press.

Chattopadhyay, A. ve Basu, K. (1990), Humor in advertising: the moderating role of prior brand evaluation, *Journal of Marketing Research*, *27*(4), 466-76.

Chen, S. ve Chaiken, S. (1999). The heuristic-systematic model in its broader context. S. Chaiken ve Y. Trope (der.), *Dual-process theories in social psychology* içinde (s. 73–96). New York: Guilford Press.

Cialdini, R. B., Trost, M. R. ve Newsom, J. T. (1995). Preference for consistency: The development of a valid measure and the discovery of surprising behavior implications. *Journal of Personality and Social Psychology*, *69*, 318–328.

Cohen, A.R., Stotland, E. ve Wolfe, D.M. (1955). An experimental investigation of need for cognition. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *51*, 291-294.

Compton, J. ve Pfau, M. (2004). Use of inoculation to foster resistance to credit card marketing targeting college students. *Journal of Applied Communication Research*, *32*, 343-364.

Compton, J. ve Pfau, M. (2005). Inoculation theory of resistance to influence at maturity: Recent progress in theory development and application and suggestions for future research. P. Kalbfleisch (der.), *Communication yearbook 29* içinde (s. 97-145). Newbury Park, CA: Sage.

Cox, D. ve Cox, A. D. (2001). Communicating the consequences of early detection: the role of evidence and framing. *Journal of Marketing*, *65*(3), 91-103.

Crowley, S. ve Hawhee, D. (2008). *Ancient Rhetorics for Contemporary Students*. New York: Longman, 2008. 117-20.

Cüceloğlu, D. (2009). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul:Remzi

Çuhadaroğlu, F.(1986). "Adölesanlarda Benlik Saygısı", Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ABD. *Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi*, Ankara.

Culhane, S. E., Morera, O. F. ve Hosch, H. M. (2004). The factor structure of the Need for Cognition-short form in a Hispanic sample. *The Journal of Psychology*, *138*, 77-88.

Dainton, M. ve Zelley, E.D. (2005). *Applying communication theory for professional life: A practical introduction*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Dainton, M. (2004). Explaning theories of persuasion. M. Dainton ve E. Zelley (der.), *Applying communication theory for professional life: A practical introduction* içinde (s. 103-126). Thousand Oaks, California: SAGE.

Das, E.H.H.J., de Wit, J.B.F. ve Stroebe, W. (2003). Fear Appeals Motivate Acceptance of Action Recommendations: Evidence for a Positive Bias in the Processing of Persuasive Messages. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *29*, 650-664.

Demirtas, H. A. (2002). Cinsiyet rolü kalıpyargıları, androjenlik ve diğer cinsiyet rolü Yönelimleri. *Kadın/Woman 2000*, *3*(2), 83-103.

Demirtaş, H. A. (2004a). Temel ikna teknikleri: Tutum oluşturma ve tutum değiştirme süreçlerindeki etkilerinin altında yatan nedenler üzerine bir derleme, *İletişim, 19,* 73-90.

Demirtaş, H. A. (2004b). Benlik Sunumu. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10, 62-64.

Demirtaş Madran, H. A. (2012). Temel Beklenti Etkisi: Kendini Gerçekleştiren Kehanet. K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (der.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde, s. 29-41. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

DeJong, W. (1979). An examination of self-perception mediation of the foot-in-the-door effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, *37*, 2221–2239.

Dion, K. K. ve Stein S. (1978). Physical Attractiveness and Interpersonal Influence. *Journal of Experimental Social Psychology*, *14*, 97-108.

Duncan, C.P. ve Nelson, J.E. (1985). Effects of humor in a radio advertising experiment. *Journal of Advertising. 14*(2). 33-40.

Dunn, S.W., A.M. Barban, D.M Krugman ve L.N. Reid (1989). *Advertising and Its role in Modern Marketing*. NY: Dryden Press.

Dyer, G. (1982). *Advertising as Communication: Studies in Culture and Communication*. London: Routledge.

Eagly, A. H. ve Carli, L.L. (1981). Sex of researchers and sex-typed communications as determinants of sex difference in influenceability: A meta-analysis of social influence studies. *Psychological Bulletin*, *90*, 1-20.

Eagly, A. H. ve Chaiken, S. (1993).*The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt, Brace Jovanovich.

Eagly, A. H. ve Chaiken, S. (1998). Attitudes structure and function. D. T. Gilbert, S. Fiske ve G. Lindzey (der.), *The handbook of social psychology* içinde (cilt I, s. 269 – 322). New York: McGraw-Hill.

Eagly, A. H., Wood, W. ve Chaiken, S. (1978). Causal inferences about communicators and their effect on opinion change. *Journal of Personality and Social Psychology*, *36*, 424-435.

Eisend, M. (2009). A meta-analysis of humor in advertising. *Journal of the Academy of Marketing Science*, *37*, 191-203.

Erickson, B., Lind, E. A., Johnson, B. C. ve O'Barr, W. O. (1978). Speech style and impression formation in a court setting: The effects of "powerful" and "powerless" speech. *Journal of Experimental and Social Psychology*, *14*, 266-279.

Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*, Stanford, CA: Stanford University Press.

Fishbein, M. ve Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research.* Reading, MA: Addison-Wesley.

Franzoi, S. L. (1996). *Social psychology*. Madison: Brown & Benchmark.

Freedman, J.L., Sears, D.O. ve Carlsmith, J.M. (2003). Sosyal Psikoloji (Çev. A. Dönmez) (4.Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.

Gibbons, P., Busch, J. ve Bradac, J.J. (1991). Powerful versus powerless language: Consequences for persuasion, impression formation and cognitive response. *Journal of Language and Social Psychology, 10*(2), 115-133.

Giles, H. ve Street, R. L., Jr. (1994). Communicator characteristics and behavior. M. L. Knapp ve G. R. Miller (der.), *Handbook of interpersonal communication* içinde (cilt 2, s. 103-161). Thousand Oaks, CA: Sage.

Guadagno, R. E. ve Cialdini, R. B. (2002). Online persuasion: An examination of gender differences in computer-mediated interpersonal influence. Group Dynamics: Theory Research and Practice. *Special Issue on Internet Research*, *6*, 38-51.

Gökçe, O. (2003). *İletişim Bilimine Giriş*. Ankara: Turhan.

Guadagno, R. E., Asher, T., Demaine, L. J. ve Cialdini, R. B. (2001). When saying yes leads to saying no: Preference for consistency and the reverse foot-in-the-door effect. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *27*, 859–867.

Guadagno, R. E. ve Cialdini, R. B. (2007). Persuade him by email, but see her in person: Online persuasion revisited. *Computers in Human Behavior*, *23*, 999–1015.

Gülgöz, S. ve Sadowski, J. (1995). Düşünme ihtiyacı ölçeğinin Türkçe uyarlaması ve öğrenci başarısı göstergeleri ile korelasyonu. *Türk Psikoloji Dergisi*, *10*(35), 15-24.

Gülsoy, T. (1999). *Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü*. İstanbul:Adam Yayınları.

Griffin, E. (2000). *A first look at communication theory* (4. baskı). Boston, MA: McGraw-Hill.

Hargie, O. (2010). *Skilled interpersonal communication: Research, theory and practice*. NY: Routledge.

Haugtvedt, C. P. ve Petty, R. E. (1992). Personality and persuasion: Need for cognition moderates the persistence and resistance of attitude changes. *Journal of Personality and Social Psychology*, *63*, 308-319.

Heider, F. (1946). Attitudes and Cognitive Organization. *Journal of Psychology*, *21*, 107-112.

Hoeken, J. ve Hustinx, L. (2009). When is Statistical Evidence Superior to Anecdotal evidence in Supporting Probability Claims? The Role of Argument Type. *Human Communication Research*, *35*(4), 491-510.

Holtgraves, T. M. ve B. Lasky (1999). Linguistic power and persuasion. *Journal of Language and Social Psychology, 18*(2), 196-205.

Hosman, L. A. ve Wright, J. W., II. (1987). The effects of hedges and hesitations on impression formation in a simulated courtroom context. *Western Journal of Speech Communication, 51*, 173-188.

Hosman, L. A. (2002). Language and persuasion. J. P. Dillard ve M. Pfau (der.), *The persuasion handbook: Theory and practice* içinde (s. 371-390). Thousand Oaks: Sage.

Hovland, C. ve Mandell, W. (1952). An Experimental Comparison of Conclusion-Drawing by the Communicator and by the Audience. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *47*, 581-588.

Hovland, C. ve Weiss, W. (1951), The influence of source credibility on communication effectiveness, *Public Opinion Quarterly*, *15*, 635-650.

Hovland, C. I. (1957). *The order of presentation in persuasion.* New Haven: Yale University Press.

Hovland, C. I., Janis, I. L. ve Kelley, H. H. (1953). *Communication and persuasion*. NH, CT: Yale University Press

Hovland, C. I., Lumsdaine, A. A. ve Sheffield, F. D. (1949). *Studies in social psychology in World War II. Vol. 3: Experiments in mass communication*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Hybels, S. ve Weaver II., R. L. (1998). *Communicating effectively*. McGraw-Hill.

İnceoğlu, M. (1993). *Tutum, Algı, İletişim*. Ankara: V Yayınları.

İrvan, S. (2005). Medya ve Etik. S. İrvan, R. Duran ve F. İlkiz (der.), *Medya, Etik ve Hukuk* içinde (s. 61-91). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Janis, I. L. (1967). Effects of fear arousal on attitude change: Recent developments in theory and experimental research. L. Berkowitz (der.), *Advances in experimental social psychology* içinde (cilt 3, s. 166-225). New York: Academic Press.

Johnson, B. ve Eagly, A. (1989). Effects of involvement on persuasion: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 106*, 290-314.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Krosnick, J. A. ve Alwin, D. E (1989). Aging and susceptibility to attitude change. *Journal of Personality and Social Psychology*, *57*, 416-425.

Kahle, L.R. ve Homer, P.M.(1985). Physical attractiveness of the celebrity endorser: A social adaptation perspective. *Journal of Consumer Research*, *11*(4), 954-961.

Karpat Aktuğlu, I. (2006). Tüketicinin bilgilendirilmesi sürecinde reklam etiği. *Küresel İletişim Dergisi*, *2*, 1-20.

King, S. W., Minami, Y. ve Samovar, L. (1985). A comparison of Japanese and American perceptions of source credibility. *Communication Research Reports, 2*(1), 76-79.

Knowles, E. S ve Linn, J. A. (der.) (2004). *Resistance and Persuasion*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Koch, C. ve Hayworth, E. L. (2003). Examining the relationship between need for cognition and the Muller-Lyer illusion. *North American Journal of Psychology*, *5*, 249-256.

Krauss, R. M. ve Fussell, S. R. (1996). Social psychological models of interpersonal communication. E. T. Higgins ve A. Kruglanski (der.), *Social Psychology: A Handbook of Basic Principles* içinde (s. 655-701). New York: Guilford

Krech, D., Crutchfield, R.S. ve Ballachey, E.L. (1962). *Individual in Society. A Textbook of Social Psychology*. McGraw-Hill, London.

Kumkale, G.T. ve Albarracín, D. (2004), The Sleeper Effect in Persuasion: A Meta-Analytic Review, *Psychological Bulletin*, *130*(1), 143–172.

Laczniak, G. R. ve Murphy, P. E. (1993). *Ethical Marketing Decisions: The Higher Road.* Boston: Allyn and Bacon.

Larson, C. U. (1996). *Persuasion: Reception and responsibility*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Lazarus, R S, (1966). *Psychological stress and the coping process*. New York: McGraw-Hill.

Leventhal, H. (1970). Findings and theory in the study of fear communications. L. Berkowitz (der.), *Advances in Experimental Social Psychology* içinde (cilt 5, s. 119-186). New York: Academic Press.

Liberman, A. ve S. Chaiken (1992). Defensive processing of personally relevant health messages. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *18*(6), 669-679.

Lord, C. G. (1997). *Social Psychology*. NY: Harcourt Brace College Publishers.

Maio, G. R. ve Olson, J. M. (1995). Involvement and persuasion: evidence for different types of involvement. *Canadian Journal of Behavioural Science*, *27*(1), 64-78.

Malhotra, N. K. ve Miller G. (1996). Ethical Issues in Marketing Managed Health Care. *Journal of Health Care Marketing, 16*(1), 60–65.

Markiewicz, D. (1974). Effects of humor on persuasion. *Sociometry*, *37*(3), 407–422.

Martin, R.A. (2007). *The psychology of humor: An integrative approach*. Burlington, MA: Elsevier Academic Press.

Maslow, A. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper.

McCabe, A. E. ve Brannon L. A. (2004). Application of Conversational Norms to the Interpretation of Survey Results as a Function of Participants Need for Cognition. *The Journal of Psychology*, *138*, 91-94.

McGuire, W. J. (1969). The nature of attitudes and attitude change. G. Lindzey ve E. Aronson (der.), *The handbook of social psychology* içinde (cilt 3, s.136-314). Reading, Mass: Addison-Wesley.

McGuire, W. J. ve Papageorgis, D. (1961). The relative efficacy of various types of prior belief-defense in producing immunity against persuasion. *Public Opinion Quarterly*, *26*, 24-34.

McGuire, W. J. (1964) Inducing resistance to persuasion, In L. Berkowitz (der.) *Advances in Experimental Social Psychology* içinde (cilt 1, s. 192-229). New York: McGraw-Hill

McGuire, W. J. (1970). A vaccine for brainwash. *Psychology Today*, *3*(36-39), 63-64.

Meyerowitz, B. E. ve Chaiken, S. (1987). The effect of message framing on breast self-examination attitudes, intentions, and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 500-510.

Morris, C. G. ve Maisto, A. A. (2003). *Understanding psychology* (6. baskı), NJ: Prentice Hall.

Morris, K. A. ve Swann, W. B. (1996). Shattering illusions of invulnerability: Paradoxical consequences of AIDS prevention messages. S. Oskamp ve S. Thompson (der.), *Safer sex in the '90s: Understanding and preventing HIV risk behavior* içinde (s. 57–79). Newbury Park, CA: Sage.

Moscovici, S. (1976). *Social influence and social change*. London: Academic Press.

Nabi, R. L., Roskos-Ewoldsen, D. R. ve Carpentier, F. D. (2008). Subjective knowledge and fear appeal effectiveness: Implications for message design. *Health Communication, 23*(2), 191-201.

Nadler, M. (*1983*). *Evidence* usage in persuasion. *Yayımlanmamış doktora tezi*. Lawrence, KS. ; University of Kansas.

Newcombe, N. ve Arnkoff, D. B. (1979). Effect of Speech Style and

Sex of Speaker on Person Perception. *Journal of Personality and Social Psychology*, *37*, 1293–1303.

Snipes, R. L., LaTour, M. S. Ve Bliss, S. J. (1999). A model of the effects of self-efficacy on the perceived ethicality and performance of fear appeals in advertising. *Journal of Business Ethics*, *19*(3), 273-285.

Nisbett, R. ve Borgida, E. (1975). Attribution and the social psychology of prediction. *Journal of Personality and Social Psychology*, *32*, 932-943.

Nisbett, R.E. ve Ross, L. (1980). *Human Inference: Strategies and Shortcomings of Social Judgment*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Nisbett, R. E., Borgida, E., Crandall, R. ve Reed, H. (1976). Popular induction: Information is not always informative. J. Carroll ve J. Payne (der.), *Cognition and social behavior* içinde. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

O'Keefe, D. J. ve Jensen, J. D. (2009). The relative persuasiveness of gain-framed and loss-framed messages for encouraging disease detection behaviors: A meta-analytic review. *Journal of Communication, 59*, 296-316.

O'Keefe, D. J. (1990). *Persuasion: Theory and research*. Newbury Park, CA: Sage.

O'Keefe, D. J. (1998). Justification explicitness and persuasive effect: A meta-analytic review of the effects of varying support articulation in persuasive messages. *Argumentation and Advocacy, 35*, 61-75.

O'Keefe, D. J. ve Hale, S. L. (1998). The door-in-the-face influence strategy: A random-effects meta-analytic review. M. E. Roloff (der.), *Communication Yearbook 21* (s. 1-33). Thousand Oaks, CA: Sage.

O'Rourke, J. Ve Collins, S. (2008). *Persuasion*. Australia: Cengage Learning.

Oskamp, S. ve Schultz, P. W. (2005). *Attitudes and opinions*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

O'Toole, J. (1985). Vanguard management: Redesigning in corporate future. NY: Doubleday.

Packard, V. (1960). *The hidden persuaders*. Harmondsworth: Penguin.

Pallak, S. R., Murroni, E. ve Koch, J. (1983). Communicator attractiveness and expertise, emotional versus rational appeals, and persuasion: A heuristic versus systematic processing interpret. *Social Cognition*, *2*, 122–141.

Pearson, J. ve Nelson, P. (*2000) An Introduction to Human Communication: Understanding and Sharing*, 5.baskı, Boston, MA: McGraw-Hill.

Perloff, R. M. (2003). *The Dynamics of Persuasion: Communication and Attitudes in the 21st Century*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Petty, R. E. ve Cacioppo, J. T. (1981). *Attitudes and persuasion: Classic and contemporary approaches*. Dubuque: Wm. C. Brown.

Petty, R. E. *ve* Cacioppo, J. T. *(*1986*). Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change*. New York: Springer-Verlag

Petty, R. E. ve Cacioppo, J. T. (1984). The effects of involvement on responses to argument quantity and quality: Central and peripheral routes to persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, *46*, 69-81.

Petty, R. E. ve Wegener, D. T. (1998). Attitude change: Multiple roles for persuasion variables. D. Gibert, S. Fiske ve G. Lindzey (der.), *The handbook of social psychology* içinde (4. Baskı, s. 323-390). NY: McGraw-Hill.

Petty, R. E. ve Cacioppo, J. T. (1983). Central and peripheral routes

to persuasion: Application to advertising. L. Percy ve A. Woodside (der.), *Advertising and Consumer Psychology* içinde (s. 3-23). Lexington, MA: D. C. Heath.

Pfau, M., Kenski, H. C., Nitz, M. ve Sorenson, J. (1990). Efficacy of inoculation strategies in promoting resistance to political attack messages: Application to direct mail. *Communication Monographs*, *57*, 1-12.

Pfau, M. ve Van Bockern, S. (1994). The persistence of inoculation in conferring resistance to smoking initiation among adolescents: The second year. *Human Communication Research*, *20*, 413-430.

Pfau, M. (1997). The inoculation model of resistance to influence. F.J. Boster ve G. Barnett (der.), *Progress in communication sciences* içinde (cilt 13, s. 133–171). Norwood, NJ: Ablex.

Pratkanis, A. R. ve Aronson, E. (1992). *Age of propaganda: The everyday use and abuse of persuasion*. New York: W.H. Freeman and Company.

Rank, H. (1976). Teaching about public persuasion. D. Dietrich (der.), *Teaching and Doublespeak* içinde. Urbana, IL: National Council of Teachers of English.

Rank, H. (1982). The pitch. Park Forest, IL: Counter Propaganda Press.

Raven, B. H. ve Haley, R. W. (1982). Social influence and compliance of hospital nurses with infection control policies. R. J. Eiser (der.), *Social Psychology and Behavioral Medicine* içinde (s. 413-438). NY: John Wiley ve Sons.

Rayner, K. (1978). Foveal and parafoveal cues in reading. J. Requin (der.), *Attention and performance* VII içinde. Hillsdale, N.J.: Erlbaum.

Reardon, K. K. (1991). *Persuasion in practice*. Newbury Park, CA: Sage

Reinard, J. C. (1988). The empirical study of the persuasive effects of evidence: The status after fifty years of research. *Human Communication Research*, *15*, 3-59.

Reinard, J. C. (1991). *Foundations of argument: Effective communication for critical thinking*. Dubuque, IA: William C. Brown.

Reynolds, R. A. ve Reynolds, J. L. (2002). Evidence. J. P. Dillard ve M. Pfau (der.), *The persuasion handbook: Developments in theory and practice* içinde (s. 427-444). Thousand Oaks, CA: Sage.

Rhodes, N. ve Wood, W. (1992). Self-esteem and intelligence affect influenceability: The mediating role of message reception. *Psychological Bulletin*, *111*, 156-171.

Ries, A. ve Trout, J. (1986). Marketing Warfare. Journal of Consumer Marketing,3(4), 77-82.

Robberson, M.R. ve Rogers, R.W. (1988). Beyond fear appeals: Negative and positive persuasive appeals to health and self-esteem. *Journal of Applied Social Psychology*, *18*, 277-287.

Robbins, S. P. ve Hunsaker, P. L. (1996). *Training in interpersonal skills: TIPS For Managing People At Work*. 2. Baskı. Upper Saddle River, NJ. : Prentice-Hall

Rogers, R.W. (1983). Cognitive and psychological processes in fear appeals and attitude change: A revised theory of protection motivation. J. Cacioppo ve D.Shapiro (der.), *Social psychophysiology: A source book* içinde (s.153–176). NewYork: Guilford Press.

Rogers, R.W. ve Mewborn, C.R. (1976). Fear appeals and attitude change: Effects of a threat's noxiousness, probability of occurrence, and the efficacy of the coping responses. *Journal of Personality and Social Psychology, 34*, 54-61.

Rogers, R. W. ve Prentice-Dunn, S. (1997). Protection motivation theory. D. Gochman (der.), *Handbook of health behavior research* içinde (cilt 1, s.113–132). New York: Plenum

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.

Rothman, A. J. ve Salovey, P. (1997). Shaping perceptions to motivate healthy behavior: The role of message framing. *Psychological Bulletin*, *121*, 3–19.

Sakallı, N. (2001). *Sosyal Etkiler: Kim Kimi Nasıl Etkiler?* Ankara: İmge.

Salovey, P., Schneider, T.R. ve Apanovitch, A.M. (2002). Message framing in the prevention and early detection of illness. J.P. Dillard ve M. Pfau (der.), *The persuasion handbook: Theory and practice* içinde (s. 391-406). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Schwartz, S. H. (1990). Individualism-collectivism: Critique and proposed refinements. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *21*, 139-157.

Sears, D. O. (1981). Life stage effects on attitude change, especially among the elderly. S. B. Kiesler, J. N. Morgan ve V. K. Oppenheimer (der.), *Aging: Social change* içinde (s. 183-204). New York: Academic Press.

Sears, D. O. (1983). The persistence of early political predispositions: The roles of attitude object and life stage. L.Wheeler (der.), *Review of personality and social psychology* içinde (cilt 4, s. 79-116). Beverly Hills, CA: Sage.

Severin, W. J. ve Tankard, J. W. (1994). *İletişim Kuramları*. (Çev.: A. A. Bir, N. S. Sever). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Shavitt, S. ve Nelson, M. R. (2002). The role of attitude functions in persuasion and social judgment. J. P. Dillard and M. Pfau (der.), *The persuasion handbook: Theory and practice* içinde (s. 137-153). Thousand Oaks, CA: Sage.

Sherif, M. ve Hovland, C.I. (1961). *Social judgment: Assimilation and contrast effects in communication and attitude change*. New Haven: Yale University Press.

Sherif, M. ve Sherif, C. W. (1967). Attitudes as the individual's own categories: The social-judgment approach to attitude and attitude change. C. W. Sherif ve M. Sherif (der.), *Attitude, ego-involvement and change* içinde (s. 105-139). New York: Wiley.

Sherif, C. W., Sherif, M. ve Nebergall, R. E. (1965). *Attitude and attitude change: The social judgment-involvement approach*. Philadelphia: W. B. Saunders.

Sinclair, R.C., Mark, M.M. ve Clore, G.L. (1994). Mood-related persuasion depends on (mis)attributions. *Social Cognition*, *12*, 309–326.

Skalski, P., Tamborini, R., Glazer E. ve Smith, S. (2009). Effects of Humor on Presence and Recall of Persuasive Messages. *Communication Quarterly*, *57*(2), 136–153.

Smith, S. M. ve Shaffer, D. R. (1995). Speed of speech and persuasion: Evidence for multiple effects. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *21*, 1051-1060.

Snyder, M. (1974). Self–monitoring of expressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, *30*(4), 526–537.

Steinberg, S. (2007). *An introduction to communication studies*. Cape Town, South Africa: Juta ve Co.

Stiff, J. B. ve Mongeau, P. A. (*2003*). *Persuasive communication*. 2. Baskı. New York: Guilford.

Şerif, M. (1936). *The psychology of social norms*. NY: Harper&Row.

Taylor, S.E. (*1991*). Asymmetrical effects of positive and *negative* events: The mobilization-minimization hypothesis. *Psychological Bulletin*, *110*, 67-85.

Taylor, S. E., Peplau, L.A. ve Sears, D.O. (*2007*). *Sosyal Psikoloji*. Ali Dönmez (çev.), Ank: İmge Kitabevi.

Turner, J. C. (1996). *Social influence. A. S. R. Manstead ve M. Hewstone (der.), The Blackwell Encyclopedia of Social Psychology içinde (s. 562-568).* Cambridge, MA: Blackwell.

Turner, J. C. (1996). Minority social influence. *A. S. R. Manstead ve M. Hewstone (der.), The Blackwell Encyclopedia of Social Psychology içinde (s. 390).* Cambridge, MA: Blackwell.

Tussing, K. J. ve Dillard, J. P. (2000). The psychological reality of the door-in-the-face. It's helping, not bargaining. *Journal of Language and Social Psychology*, *10*(1), 5-25.

Tyler, T. R. ve R. A. Schuller *(*1991). *Aging and attitude change*. *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*, 689-697.

Uzun R. (2007). *İletişim Etiği-Sorunlar ve Sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Kırkıncı Yıl Kitaplığı.

van Avermaet, E. (1996). Cooperation and competition. A.S.R. Manstead ve M. Hewstone (der.), *The Blackwell Handbook of Social Psychology* içinde (s. 136-141). Cambridge, MA: Blackwell.

van 't Riet, J., Ruiter, R. A. C., Werrij, M. Q. ve De Vries, H. (2008). The Influence of Self-Efficacy on the Effects of Framed Health Messages. *European Journal of Social Psychology*, *38*, 800-809.

Weyant, J. M. (1996). Application of compliance techniques to direct-mail requests for charitable donation. *Psychology and Marketing*, *13*, 157-170.

Weinberger, M. G. ve Gulas, C. S. (1992). The impact of humor in advertising: A review. *Journal of Advertising*, *21*(4), 35–59.

Wilder, D. A. (1990). Some determinants of the persuasive power of ingroup and out-groups: Organization of information and attribution of independence. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 1202-1213.

Witte, K. (1998). Fear as motivator, fear as inhibitor: Using the EPPM to explain fear appeal successes and failures. P. A. Andersen ve L. K. Guerrero (der.), *The handbook of communication and emotion* içinde (s. 423-450). New York: Academic Press.

Witte, K. (1994). Fear control and danger control: A test of the extended parallel process model (EPPM). *Communication Monographs*, *61*, 113-132.

Wrighter, C. (1972). I can sell you anything. NY: Ballantine Books.

Zimbardo, P. G.,ve Leippe, M. R. (1991). *The psychology of attitude change and social influence*. Boston: McGraw Hill.

DİZİN

Acaba değil hangi tekniği, 190
Aktarım yanlılığı, xiii, 78, 79
Ambalajlama, 153
Araçsal değerler, 52, 53
Aristo, xiii, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 73, 75, 147, 167, 168, 169
Artan Direnç Modeli, 134
Asch, xiii, 8, 9, 10, 13, 14, 95, 196
Aşılama Kuramı, 21, 45, 46, 65, 88, 119
Ayırıcılık/belirginlik, 42
Ayrıntılı inceleme Olasılığı Modeli, 70, 73
Azınlık etkisi, 7, 13
Beğenilebilirlik, 82, 84
Benlik saygısı, 53, 117, 119
Benlik sunumu, 117, 129
Benzerlik, 82, 84, 85
Bilgi yanlılığı, 77, 79
Bilişsel Çelişki Kuramı, 5, 21, 34, 37, 38
Bilişsel Tepki Yaklaşımı, 21, 63
Birlikte Değişim Modeli, 41, 43
Borca sokma tekniği, 183, 192
Cayma ifadeleri, 113
Cinsiyet, 117, 120, 199
Çift yönlü mesaj, 87, 88, 89
Çizgiler Deneyi, xiii, 9, 10
Değerlerle ilgili katılım, 124
Denge Kuramı, xiii, 5, 21, 30, 31, 32, 34, 68
Deontolojik Yaklaşım, 168
Duygu durumu, 117, 122
Duygusal güvenlik gereksinimi, 142
Düşünme ihtiyacı, 117, 125, 126, 201
Egoyu tatmin etme gereksinimi, 142, 143
Eklenti sorular, 114
En az çaba ilkesi, 33
Ethos, 22, 23, 167, 197
Etik, 167, 168, 170, 171, 172, 177, 179, 203
Etkiye Açık Olunan Yıllar Modeli, 134
Eveleyip geveleme ifadeleri, 114
Geçiştirme stratejisi, 56, 58
Gitgide artan ricalar tekniği, 183, 187
Görüş birliği, 42, 44
Güçsüz konuşma, 113, 114
Güdü, 137
Güdülenme, xiii, 97, 98, 99, 100, 154

Hedef değişkenleri, 62, 74
Hızlı konuşma, 111
Hovland, vi, 19, 27, 59, 60, 74, 75, 79, 80, 92, 202, 203, 209
İkna, vi, vii, 1, 15, 16, 17, 18, 21, 33, 56, 75, 81, 82, 89, 90, 109, 137, 150, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 179, 191
İlkel inançlar, 54
İşe yaradığını hissetme gereksinimi, 142, 143
Kaçamak sözcükler, 161
Kanıt, 87, 89
Karşılıklılık ilkesi, 192
Katılım, 117, 123
Kaynağın güvenilirliği, 79, 88
Kaynak değişkenleri, 62, 74
Kendini ayarlama, 129, 130, 131, 196
Kendini gerçekleştirme, 138
Kendini güçlü hissetme gereksinimi, 142, 144
Konumlandırma, 148, 150
Korku kontrolü, 101
Korkutma yoluyla ikna, 96
Köklerini koruma gereksinimi, 142, 145
Logos, 25
Markalandırma, 148
McGuire, 19, 45, 46, 47, 92, 119, 205
Merkezî işlem, 115
Mesaj değişkenleri, 62, 74, 94
Mesaj Öğrenme Yaklaşımı, 21, 59, 63, 74, 83, 104, 147
Milgram, xiii, 8, 10, 11, 12, 13, 196
Mitchell, 157, 159
Mizah, 103, 104
Moscovici, 8, 13, 14, 205
Nötr yüzeysel mesaj, 69
Olumlu anlatım, 106
Olumlu duygu durumu, 103
Olumlu yüzeysel mesaj, 69
Olumsuz anlatım, 106, 107
Olumsuz yüzeysel mesaj, 69
Otorite temelli inançlar, 55
Otoriteye itaat, 7
Ölümsüzlük gereksinimi, 142, 145
Önce büyük sonra küçük rica tekniği, 183, 185, 187, 189
Önce küçük sonra büyük rica tekniği, 183
Öncelik etkisi, 95
Örtük tasım, 26
Öz-yeterlik, 99, 101
Pathos, 23, 25
Plato, 18, 66, 168, 169
Rank, 21, 56, 163, 164, 207
Reklam, 147, 148, 154, 157, 174, 179, 202
Reklam araştırmaları, 154
Sadece o değil veya satışı tatlandırma tekniği, 183
Sağduyu Psikolojisi, 40
Salt teşhir etkisi, 93
Satın alma noktası, 153
Satış promosyonu, 154
Sert satış, 105, 132
Sevgi nesnesi gereksinimi, 142, 144
Sezgisel İşleme, 72
Sezgisel-Sistematik İşleme Modeli, 63, 70
Sıkılma etkisi, 94
Sistematik İşleme, 63, 70, 72
Sonralık etkisi, 95
Sonuca bağlama, 87
Sonuçla ilgili katılım, 124
Sonuçla ilişkisiz inançlar, 55

Soruya soruyla yanıt verme tekniği, 183, 191
Sosyal etki, 7, 8, 15
Sosyal Psikoloji, v, 11, 34, 85, 196, 201, 210
Sosyal Yargı Kuramı, 21, 27, 28, 30, 148
Şerif, vi, 8, 9, 19, 27, 60, 210
Tasım, 26
Tehlike kontrolü, 101
Tek yönlü mesaj, 87, 88, 89
Tekrar, 87, 92
Telelojik Yaklaşım, 168
Temel değerler, 52
Tepki yeterliği, 101
Tutarlılık, 14, 42, 44
Tutum, xiii, 1, 2, 7, 21, 27, 39, 55, 59, 60, 62, 75, 87, 94, 98, 200, 203
Türetilmiş inançlar, 55
Uyarı, 47, 49
Uygun Çıkarsama Kuramı, 40
Uykucu etkisi, xiii, 81
Vurgulama stratejisi, 56
Yaratma gereksinimi, 142, 143
Yaş, 117, 134, 135, 158
Yaşam Boyu Açıklık Modeli, 134, 135
Yazılı basın, 110
Yer etme tekniği, 183, 191
Yumuşak satış, 105, 132, 165
Yükleme Kuramı, 21, 39, 40, 44
Yüz yüze iletişim, 109

7. Basım

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA
ALIŞTIRMALAR - DENEYLER

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 314
Psikoloji No.: 5
ISBN: 978-605-133-216-1
© 7. Basım, Eylül 2017

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA Alıştırmalar-Deneyler
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Acar, Nilüfer Voltan.
Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar-Deneyler / *Nilüfer Voltan Acar*
1. Basım, X + 126 s., 120x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
Basım, VIII + 124 s., 120x195 mm
1. Alıştırmalar 2. Deneyler 3. Grupla Psikolojik Danışma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve HAYIR DOSYASINA
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

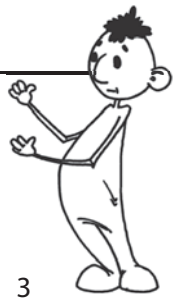

YEDİNCİ BASIMIN ÖN SÖZÜ III
İÇİNDEKİLER V
BAŞLARKEN 1
ALIŞTIRMA ve DENEYLER NE DEMEKTİR? 3
El Aynası 9
Aşağı Bastırma 10
Yukarıdan Aşağıya Aşağıdan Yukarıya Konuşma 11
Sırt Sırta Konuşma 12
Yüz Yüze Konuşma 13
Pilot Oyunu 14
Güven Yürüyüşü (Kör Yürüyüşü), 15
Bulvar Yürüyüşü 16
Kulaktan Kulağa 17
Tanışma 18
Tanışma 19
İsimler ve Hayvanlar: İsimler ve Çiçekler 20
Pikniğe Gitme Alıştırması 22
Yuvarlan ve Sallan, Söğüt Ağacı 24
Grup Kucaklaşması 25
Grup İçine Girme 26
Gruptan Çıkma 27
Kızılderili Ateşi 28
Grubun Fotoğrafını Çekme 29
Grubun Heykelini Yapma 30

Grup Makinası 31
Bir Hayvan Olma 32
Antik Kent 33
Sıcak Sandalye 34
Sırrın Paylaşılması 35
Bitirilmemiş İşlerin Bitirilmesi-Boş Sandalye 36
Bitirilmemiş İşler-Rol Değiştirme 37
Boş Sandalye 38
Ölümü Düşünme 39
Bir Resim, Bir Tablo, Bir Fotoğrafı Hayal Etme 40
Adımı Kim Koydu? Adım Nasıl Konuldu? 42
Adların Anlamlarının Oynanması 43
Aferin İyi Yaptın 44
Fil Dansı 46
Aslan Yıkama 47
Keselenme-Keseleme 48
Dalgalanma 49
Dizlerinin Üzerinde Oturma 50
Yıldız Oluşturma 51
Ben Kimim, Ne Olmak İstiyorum? 52
Takvim Yapraklarını Geriye Doğru Çevirme (olumlu olayları hatırlama) 53
Takvim Yapraklarını Geriye Doğru Çevirme (olumsuz olayları hatırlama) 55

Bedenin Heykelini Yapma-
Elin Heykelini Yapma 56
Sevgi Bombardımanı 57
Gruptan Alınanları
Bir Doğru Üzerinde Gösterme 58
Gruba Verilenleri
Bir Doğru Üzerinde Gösterme 59
Ona Ses Ver 60
Sorumluluğu Alıyorum 61
Projeksiyon Oyunu-Yansıtma Oyunu 62
Abartma Alıştırması 63
Rüya Çalışması 64
Kuyuya ya da Derin Bir Kübe Bağırtma-
Midas'ın Kulakları 65
Mektup Yazma 66
Hoşça Kal Demek 67
Hoşça Kal Demek 68
Kuyu 69
Deniz veya Göl 70
Mağara 71
Cehennem - Sırat Köprüsü ve Cennet 72
Süpürme 73
Ev Temizliği 74
Duygunla Kal 75
Tersini Oynama 76

Bir Üst Düzeyde Olan Birine Ulaşma 77
Gestalt Duası 78
Karşındakinden Bir İstekte Bulunma 80
Gemi Gezisi 81
Luna Park Gezisi 82
Tatile Çıkma 83
Kara Kutu 84
Issız Bir Ada 85
Peri Kızı ya da Alaaddin'in Lambası 86
Burada Olmasaydınız;
Nerede Olmak İsterdiniz? 87
Bu Cümleyi Dene 89
Diyalog Oyunu-Konuşma Oyunu 90
Bir Sırrım Var 91
Kibritin Işığı 92
Duyguların Töreni 93
Koro 96
Bedenin İçinde Gezinti 97
Tur Atma 98
6-4-8 Meditasyon 99
Yürüyerek Meditasyon 100
Gülme Çalışmaları 101
Bir Kerede Bir Adım 102
Grup Üyelerinin Bağlanmaları 103

Kas Gevşetme 105
Yüz Kısmının, Boyun, Omuz Bölgelerinin Gevşetilmesi 105
Kolların Gevşetilmesi 108
Göğsün, Midenin, Sırtın Alt Kısmının Gevşemesi 110
Kalçaların, Baldırların, Bacakların Alt Kısmının Gevşetilmesi 112
BİTİRİRKEN 119
KAYNAKLAR 121
YAZARIN DİĞER KİTAPLARI 125

Baymur, F. (Tarihsiz). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar. Ankara.

Berzon ve ark., (1972). Audio Tape Programs for Self Directed Groups. **New Perspectives on Encounter Groups.** San Fransisco: Josey:Bass.

Clarkson, P. (1991). **Gestalt Counseling in Action.** London: Sage Publ...

Corey, G. (1986). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.** Monteney: Brooks/Cole Publ...

Corey, G. (1991). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.** Monteney: Brooks/Cole Publ., .

Korkut, F. (1991). Yetiştirme Yurtlarındaki Öğrencilerle, Gestalt Yaklaşımına Dayalı Olarak Yapılan Bireysel Danışmanın Sürekli Kaygı ve Denetim odağı Üzerindeki Etkileri Basılmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Latner, J. (1986). **The Gestalt Therapy Book**. Highland: The Gestalt Journal Press.

Oldham, J; Key, T ve Starak, Y. (1988). **Risking Being Alive.** Bundoora: Pit Publishing. s,

Pearls, F. (1969). **In and Out of the Garbage Pail.** New York: Gestalt Journal Press.

Pearls, F. (1992). **In and Out of the Garbage Pail.** Highland: The Gestalt Journal Press.

Polster, E ve Polster, M. (1974). **Gestalt Therapy Integrated.** New York: Vintage Books.

Rogers, C. (1970). **Carl Rogers on Encounter Groups.** New York: Harper ve Row Publ...

Shutz, W. ve Seashore, C. (1972). Promothing Growth With Non-verbal Exercises. **In New Perspectives on Encounter Groups.** Ed: Solomon ve Berzon. San Fransisco: Jossey Bass.

Sills, C, . Fish, S., ve Lapworth, P. (1998). **Gestalt Counseling.** Oxon: Winslow Press.

Stoller, F. (1971). **Marathon On Encounter Approaches ın Therapeutic and Rehabilitative Programs.** In Confrontation. Ed. Blank ve ark. New York: Macmillan.

Voltan, N. (1980). Grupla Atılganlık Eğitiminin Bireyin Atılganlık Düzeyine Etkisi. Basılmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniv, Ankara.

Voltan, N. (1986 a). Impressions of Interpersonal Relations-Group Counseling Course. **Mediterranean Journal Social Psychiatry.** C. 7, Sayı 1.

Voltan-Acar, N. (1986 b). Eklektik Yaklaşımlı Grupla Danışma ve Sonuçları. **Noroloji, Nöroşirürji ve Psikiyatri Dergisi.** Sayı 1-2 ss. 17-22.

Voltan-Acar, N. (1990). Grupla Psikolojik Danışmada Direnci Kırmak İçin ya da Isınma İçin Sırrı Paylaşma Alıştırması. **H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi.** Sayı 6. ss. 83-86.

Voltan-Acar, N. (1990). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalara Ne Derecede Gerek Vardır? Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi Bildiri Özetleri, Ankara.

Voltan-Acar, N. (1992 a). Sıcak Sandalyenin Yanlış Kullanımından Doğan Sonuçlar. **Milli Eğitim Dergisi.** Sayı 113. s. 26.

Voltan-Acar, N. (1992 b). Grupla Psikolojik Danışmada Sürecin Göz Önüne Alınması. Bir Örnek. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.** Sayı 3, ss. 1-3.

Voltan-Acar, N. (1995). **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri.** Ankara: Zincir Ajans Limited.

Voltan-Acar. (1997). Gestalt Grup Yaşantısına Bir Örnek. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.** sayı 8, ss 7-8 Yapılan Bireysel Danışmanın Sürekli Kaygı ve Denetim Odağı Üzerindeki

Voltan-Acar, N. (2009). **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri.** Geliştirilmiş Yedinci Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.

11. Basım

YÖNETİM BİLİMİ

Nuri Tortop - Eyüp G. İsbir - Burhan Aykaç
Hüseyin Yayman - M. Akif Özer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 487
İktisadi-İdari Bilimler No.: 92
ISBN: 978-605-133-389-2
© 11. Basım, Kasım 2017

YÖNETİM BİLİMİ

Nuri Tortop - Eyüp G. İsbir - Burhan Aykaç - Hüseyin Yayman - M. Akif Özer

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tortop, Nuri., İsbir G. Eyüp., Aykaç, Burhan., Yayman, Hüseyin., Özer, M. Akif.
Yönetim Bilimi / *Nuri Tortop - Eyüp G. İsbir - Burhan Aykaç - Hüseyin Yayman - M. Akif Özer*
11. Basım, XVI + 528 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-389-2
1. Planlama 2. Örgütleme 3. Yönetim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm
YÖNETİM BİLİMİ

I. GİRİŞ 1
II. YÖNETİM BİLİMİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ 1
A. Yönetim Biliminin Konusu 3
B. Yönetsel Olay 3
C. Yönetim Biliminin İnsancıl Niteliği 4
D. Sosyolojik Eğilimler 5
E. Yönetimin Amacı 5
F. Yönetimin Önemi 6
G. Yönetim Biliminin Diğer Özellikleri 6
III. YÖNETİM BİLİMİNİN YARARLANDIĞI YÖNTEMLER 9
A. Dokümanter Kaynaklar 9
B. Doğrudan Doğruya Gözlem 9
C. Gözlemlerin Saptanması 9
D. Karşılaşılan Güçlükler 10
E. Çözüm Önerileri 10
IV. YÖNETİM BİLİMİNİN GELİŞMESİ 11
A. Birleşik Amerika'da İlk Öncüler 11
B. Klasik Devir 11
C. Yönetim Biliminin Unsurları 13
D. Almanya ve Avusturya'da Yönetim Bilimi (Kameralistler) 13
E. Fransa'da Yönetim Bilimi 14
V. YÖNETİM ANLAYIŞINDA GELİŞMELER 15
A. Taylor (1856-1915) 15
B. Gilbreth (1868-1924) 16
C. Henri Fayol (1841–1925) 17
D. Marksist Doktrine Göre Yönetim Bilimi 17
E. Kapitalist Ülkelerde Yönetim Bilimi 18
F. Sosyalist Ülkelerde Yönetim Bilimi 18
VI. YÖNETİM BİLİMİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ 19
A. İdare Hukuku ve Yönetim Bilimi 19
B. Yönetim Tarihi ve Yönetim Bilimi 21
C. Yönetim Ekonomisi (Araçların İncelenmesi) 21
D. Yönetim Felsefesi 21
E. Yönetimin Psikolojik ve Sosyolojik Açıdan İncelenmesi 21
F. Yönetim Bilimine Kurumsal-Ekonomik ve Örgütsel Yaklaşım 22
G. Yönetim Biliminin Siyaset ile İlişkisi 23
H. Yönetim-Siyaset İlişkisinde Yeni Arayışlar 26
İ. Yönetimin Sanat Yönü 32
J. Yönetim Biliminin İşletme Yönetimi ile İlişkisi 33
VII. YÖNETİM BİLİMİNİN AYRI DERS KONUSU OLMASI 34

2. Bölüm
PLANLAMA

I. GİRİŞ 37
II. PLANLAMANIN TANIMI, YARARLARI VE ÖZELLİKLERİ 37
A. Planlamanın Yararları 38
B. Planlamanın Özellikleri ve İlkeleri 38
III. PLANLAMANIN GELİŞMESİNİN NEDENLERİ 39
IV. PLANLAMA AŞAMALARI 41
V. PLAN TÜRLERİ 41
A. Sürelerine Göre Plan Türleri 42
B. Uygulama Biçimine Göre Plan Türleri 42
C. Biçim Yönünden Planlar 43
D. Kullanım Biçimine Göre Planlar 43
VI. TÜRKİYE'DE PLANLAMANIN GELİŞİMİ 44
A. Anayasal Hükümler 44
B. Devlet Planlama Teşkilatının (Kalkınma Bakanlığı) Görev ve Yetkileri 45
C. Uzun Süreli Planların Görüşülmesi 50
D. Program Yapılması ve Gerçekleştirilmesi 51

3. Bölüm
ÖRGÜTLENME

I. GİRİŞ 55
II. ÖRGÜTLENMENİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ 55
A. Örgütlenmenin Tanımı 55
B. Örgütlenmenin Yararları 56
C. Örgütlenmenin Statik ve Dinamik Yönleri 56
D. Örgütlenme İlkeleri 57
III. ÖRGÜT TÜRLERİ 58
A. Dikey Örgütlenme 58
B. Görevsel Örgütlenme 59
C. Dikey ve Kurmay Örgütlenme 59
D. Komite Tipi Örgütlenme 60
E. Örgüt Türlerin Yararları ve Sakıncalı Yönleri 60
F. Biçimsel ve Biçimsel Olmayan Örgütler 61
IV. UZMANLAŞMA VE BİRİM YÖNETİMİ 62
A. İş Bölümü 62
B. Kumanda Birliği İlkesi 63
C. Yönetsel Davranış ve Herbert Simon 64
D. Örgüte Uyma ve Örgüte Bağlılık 65
V. ÖRGÜT ŞEMALARI 66
A. Örgüt Şemalarının Yararları 66
B. Şemalarla İlgili İlkeler 66
C. Genel Olarak Şema Türleri 68
D. Örgüt Şemaları Türleri 68
E. Örgüt Şemalarının Çizilmesine Ait Kurallar 69
F. İş Gerekçeleri 69
VI. MERKEZDEN YÖNETİM VE YERİNDEN YÖNETİM 70
A. Merkezden Yönetim 70
B. Yerinden Yönetim 73
C. Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri 77
VII. MERKEZDEN/YERİNDEN YÖNETİM ÖRGÜTLERİ 79

4. Bölüm
YÖNETME

I. GİRİŞ 85
II. YÖNETME VE UNSURLARI 85
III. YÖNETİCİ VE ÖRGÜT İÇİ İLİŞKİLER 87
A. Yöneticiler 87
B. Görevler ve Özellikleri 89
C. Emir Türleri ve Özellikleri 91
D. İyi Bir Memurun Nitelikleri 92
IV. YÖNETME UNSURLARI 93
A. Karar Verme 94
B. Haber Verme 96
C. Örgütlendirme 98
D. Harekete Geçirme 98
E. Yükseltme 99
V. YÖNETİCİNİN KORUMA VE CEZALANDIRMA GÖREVLERİ 99
A. Yöneticinin Koruma Görevi 100
B. Denetleme ve Cezalandırma Görevleri 100
VI. ÜST YÖNETİCİLİĞE AİT UYGULAMALAR 101

5. Bölüm
KOORDİNASYON

I. GİRİŞ 105
II. KOORDİNASYONUN ÖNEMİ VE TANIMI 105
III. KOORDİNASYON İLKELERİ VE FAALİYETLERİ 107
A. Koordinasyon İlkeleri 107
B. Koordinasyon Faaliyetinin Teşkilatlandırılması 109
IV. KOORDİNASYON ÇEŞİTLERİ 110
A. Hiyerarşiye Dayanan Koordinasyon 110
B. İnandırıcı Koordinasyon 110
C. Komiteler Yoluyla Koordinasyon 110
D. Yatay ve Dikey Koordinasyon 111
E. Yapı ve Görevle İlgili Koordinasyon 111
F. İç ve Dış Koordinasyon 111

6. Bölüm
DENETİM

I. GİRİŞ 113
II. DENETİMİN TANIMI VE KAPSAMI 113
III. DENETİMİN SEBEPLERİ 117
IV. DENETİMDE ZAMAN VE SÜREÇ 118
V. DENETİMİN AŞAMALARI 118
A. Planlama Aşaması 119
B. Çalışmanın, Gözetimi ve Rapor Edilmesi Aşaması 120
C. Karşılaştırma ve Düzeltme Aşaması 121
VI. DENETİM TEKNİKLERİ 122
A. Personelin Değerlendirilmesi 123
B. Personelin Sınıflandırılması ve İş Planlarının Hazırlanması 123

C. İdari El Kitapları 123
D. Ast - Üst Toplantıları 124
VII. YÖNETİM KURAMLARININ DENETİM SÜRECİNE BAKIŞ AÇILARI 125
VIII. DENETİM TÜRLERİ 126
A. Yönetim İçi Denetim Yolları (İdari Denetim) 127
B. YÖNETİM DIŞI DENETİM YOLLARI 130

7. Bölüm
ORGANİZASYON VE METOT

I. GİRİŞ 147
II. ÖRGÜT VE YÖNTEM SORUNLARI 147
A. Formlar 148
B. Evrak ve Dosya İşleri 149
C. Bilgisayar Hizmetleri 151
D. İş Akımı İncelemeleri 152
E. Büroların Yerleştirilmesi 153
III. BÜROKRASİ, TEKNOKRASİ, MERİTOKRASİ 154
A. Bürokrasi ve Örgütlerin Büyüme Nedenleri 154
B. Teknokrasi 157
C. Meritokrasi 159
IV. KIRTASİYECİLİK VE SAKINCALARI 159

8. Bölüm
SİSTEM YAKLAŞIMI

I. GİRİŞ 161
II. TANIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 162
III. SİSTEM ÇEŞİTLERİ 165
IV. AÇIK SİSTEMLE İLGİLİ KAVRAMLAR 166
A. Girdiler (Inputs) 166
B. Farklılaşma 166
C. Holizm 167
D. Çevre 167
E. Sistemin Sınırları 168
F. Dönüşüm Süreci 168
G. Geriye Besleme ve Kontrol 169
H. Çıktılar 169
İ. Entropi 169
V. AÇIK SİSTEMLERİN ÖZELLİKLERİ 170
VI. SİSTEM YAKLAŞIMININ YÖNETİMDEKİ ÖNEMİ 170
A. Sistem Yaklaşımının Yöneticiye Sağladığı Yararlar 171
B. Sistem Yaklaşımına Yöneltilen Eleştiriler 173
C. Sistem Yaklaşımım Sınırlayan Unsurlar 173

9. Bölüm
AMAÇLARA GÖRE YÖNETİM

I. GİRİŞ 175
II. AMAÇLARA GÖRE YÖNETİMİN TANIMI 176
III. AMAÇLARA GÖRE YÖNETİMİN AŞAMALARI 177

A. Amaçların Belirlenmesi ... 177
B. Faaliyetlerin Planlanması ... 178
C. Uygulama ve Kendi Kendisini Kontrol ... 179
D. Belirli Zaman Aralıklarıyla Yapılan Değerlendirmeler ... 179
IV. BİR PERSONEL DEĞERLENDİRME YÖNTEMİ OLARAK AMAÇLARA GÖRE YÖNETİM ... 180
A. Bir Personel Değerlendirme Yöntemi Olarak Amaçlara Göre Yönetimin Faydalı Yönleri ... 181
B. Bir Personel Değerlendirme Yöntemi Olarak Amaçlara Göre Yönetimin Sakıncalı Yönleri ... 183

10. Bölüm
YÖNEYLEM ARAŞTIRMASI

I. GİRİŞ ... 185
II. TANIMI VE ÖZELLİKLERİ ... 186
III. YÖNEYLEM ARAŞTIRMASININ AŞAMALARI ... 188
A. Sorunun Tanımlanması ... 188
B. Matematiksel Model Kurulması ... 189
C. Modelden Çözüm Elde Edilmesi ... 189
D. Model ve Çözümün Kanıtlanması ... 190
E. Çözümün Uygulanması ... 190
IV. SAĞLADIĞI YARARLAR ... 190
V. YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER ... 191
VI. UYGULANDIĞI ALANLAR ... 192
VII. YÖNEYLEM ARAŞTIRMASINDA KULLANILAN YÖNTEMLER ... 193

11. Bölüm
SİBERNETİK

I. GİRİŞ ... 195
II. TANIMI ... 195
III. SİBERNETİĞİN GELİŞİMİ ... 198
IV. SİBERNETİĞİN AMACI ... 201
V. SAĞLADIĞI YARARLAR ... 202
VI. SİBERNETİĞE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER ... 203

12. Bölüm
DURUMSALLIK YAKLAŞIMI

I. GİRİŞ ... 205
II. ÖRGÜT VE ÇEVRE İLİŞKİSİ ... 207
A. Burns ve Stalker Araştırması ... 208
B. Emery ve Trist Araştırması ... 209
C. Lawrence ve Lorsch Araştırmaları ... 210
III. ÖRGÜT VE TEKNOLOJİ ... 210
A. Woodward Araştırması ... 211
B. Aston Grubu Araştırması ... 211
C. Perrow Araştırması ... 212
IV. ÖRGÜT VE STRATEJİ ... 213
V. Z TEORİSİ ... 217

13. Bölüm
STRATEJİK PLANLAMA VE YÖNETİM

I. GİRİŞ 223
II. STRATEJİK PLANLAMA 224
A. Stratejik Planlama Kavramı 224
B. Stratejik Planlama ve Stratejik Yönetim İlişkisi 226
C. Stratejik Yönetimin Özellikleri 228
D. Stratejik Planlamanın Aşamaları 229
E. Stratejik Planlamanın Önemi 231

14. Bölüm
KRİZ YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 233
II. KRİZ, KRİZİN NİTELİKLERİ VE BOYUTLARI 235
III. KRİZ YÖNETİMİ VE KAMU YÖNETİMİ İÇİN ÖNEMİ 236
IV. KRİZ YÖNETİMİ UYGULAMASI 237
V. KRİZİN BELİRTİLERİ 238
VI. KRİZDEN DERS ALINMASI 239

15. Bölüm
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 241
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 243
A. Kalite ve Toplam Kalite Yönetimi 243
B. Toplam Kalite Yönetiminin Temel Unsurları ve İlkeleri 244
C. Toplam Kalite Yönetiminin Gelişimi 248
D. Toplam Kalite Yönetiminin Amacı, Özellikleri ve Yararları 249
III. KAMU KURULUŞLARINDA TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ 251
A. Kamu Hizmetlerinde Kalite 252
B. Kamu Kuruluşlarında TKY'yi Gerektiren Nedenler 253
C. TKY'nin Kamu Sektöründe Uygulanmasının Şartları 254
D. Kamu Kuruluşlarında TKY'ye Geçişte Sorunlar 255
IV. TOPLAM KALİTE YÖNETİMİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ 258
A. TKY'nin Türk Kamu Sektöründe Uygulanabilirliği 259
B. TKY'ye Geçiş Sürecinde Yaşanan Sorunlar 261
C. TKY'nin Türk Kamu Sektöründeki Geleceği 262

16. Bölüm
KAMU YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 267
II. KAMU YÖNETİMİNİN UNSURLARI 269
III. KAMU YÖNETİMİNİN FONKSİYONLARI 270
IV. ÖZEL YÖNETİM - KAMU YÖNETİMİ FARKLILIĞI 273
V. KAMU YÖNETİMİ - SİYASET AYRIMI 277

17. Bölüm
ETKİNLİK VE KAMU YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 283
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 283
A. Etkinlik 284
B. Verimlilik 285
C. Diğer Kavramlar 287
III. MODERN DEVLET VE YÖNETİMDE ETKİNLİK 288
A. Devletin Varoluş Nedeni ve Meşruluğu 290
B. Devletin Büyümesi ve Faaliyetlerinin Sınırlandırılması 291
C. Refah Devleti - Sosyal Devlet ve Maliyeti 293

18. Bölüm
KAMU YÖNETİMİNDE DEĞİŞİM

I. GİRİŞ 299
II. PARADİGMA VE DEĞİŞİM 299
III. KLASİK KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMINDA KİMLİK BUNALIMI 302
IV. KAMU SEKTÖRÜNDE YAŞANAN DEĞİŞİMİN DİNAMİKLERİ 305
A. Kamu Sektörü Üzerinde Yoğunlaşma 306
B. Ekonomik Teori ve Kamu Sektörü 308
C. Özel Sektörde ve Teknolojide Değişim 310

19. BÖLÜM
YENİ KAMU YÖNETİMİ DÜŞÜNCESİ

I. GİRİŞ 313
II. YKY DÜŞÜNCESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI 314
III. YKY DÜŞÜNCESİNİN TEORİK ARKA PLANI 321
IV. YKY DÜŞÜNCESİNİN İLKELERİ VE ÖNGÖRDÜĞÜ STRATEJİLERİ 326
V. YKY DÜŞÜNCESİNE ELEŞTİRİLER 333

20. Bölüm
YÖNETİŞİM

I. GİRİŞ 339
II. TANIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 340
III. YÖNETİŞİMİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 344
IV. YÖNETİŞİMİN KAPSAMI VE SINIRLARI 347
V. YÖNETİŞİMİN STRATEJİLERİ 349
VI. YÖNETİŞİM TÜRLERİ 351
VII. YÖNETİŞİM / YENİ KAMU YÖNETİMİ KARŞILAŞTIRMASI 357

21. Bölüm
YENİ SAĞ VE KAMU SEKTÖRÜ REFORMLARI

I. GİRİŞ 363
II. YENİ SAĞIN KAMU YÖNETİMİNE YANSIMASI 365
III. THATCHERİZM – REAGANİZM 367

IV. YENİ SAĞ VE KAMU SEKTÖRÜ REFORMLARI 368
A. Serbestleştirme (Deregülasyon) 371
B. Özelleştirme 373
C. Yeni Kamu Hizmeti Anlayışı 378

22. Bölüm
KÜRESELLEŞME, YERELLEŞME VE KAMU YÖNETİMİ

I. GİRİŞ 383
II. KÜRESELLEŞME 383
A. Küreselleşmenin Özellikleri 385
B. Küreselleşmenin Kapsamı ve Aşamaları 386
C. Küreselleşmeye Eleştiriler 388
D. Küreselleşmenin Yönetim Üzerindeki Etkileri 390
III. YERELLEŞME VE YÖNETİM 392
A. İlkenin Tanımı, Kapsamı ve Fonksiyonları 393
B. Yerelde Yönetişim 397
C. Yerelleşmeye Üçüncü Sektörün Katkısı 399

23. Bölüm
BÜROKRASİ

I. GİRİŞ 403
II. BÜROKRASİ, KAMU YÖNETİMİ VE KAMU GÖREVLİLERİ 404
III. BÜROKRASİ VE KIRTASİYECİLİK 405
A. Yapısal İşlevsizlik 406
B. Kişiyle İlgili İşlevsizlik 407
C. Aşırı Denetimle İlgili İşlevsizlik 408
D. Toplumsal İhtiyaçlarla İlgili İşlevsizlik 409
E. Diğer İşlevsizlik Biçimleri 411
VI. BÜROKRASİ VE BÜROKRATİK YÖNETİM BİÇİMİ 413
A. Tanımı 414
B. Tarihî Gelişimi 415
V. BÜROKRASİYE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR 425
A. WEBER'İN BÜROKRASİ KURAMI 426

24. Bölüm
TÜRKİYE'DE BÜROKRASİNİN GELİŞİMİ

I. GİRİŞ 437
II. CUMHURİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE BÜROKRASİNİN GELİŞİMİ 437
A. Karahanlılar Dönemi 437
B. Selçuklular Dönemi 438
C. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 440
III. CUMHURİYET DÖNEMİNDE BÜROKRASİ 452
A. Tek Parti Donemi 452
B. Çok Partili Dönem 455

25. Bölüm
TÜRKİYE'DE BÜROKRASİ VE YOZLAŞMA

I. GİRİŞ 459
II. KAMU BÜROKRASİSİ KAVRAMI 460
A. Türkiye'de Kamu Bürokrasisinin Gelişimi 460
III. YOZLAŞMA OLGUSU VE BÜROKRASİ 465
A. Yozlaşma - Bürokrasi İlişkisi 465
B. Yozlaşmanın Tanımı ve Türleri 468
C. Yozlaşmanın Nedenleri ve Ortaya Çıkışı 474
IV. TÜRK KAMU BÜROKRASİSİ VE YOZLAŞMA 475
A. Türk Kamu Bürokrasisinin Yozlaşmaya Neden Olan Sorunları 476
B. Türk Kamu Bürokrasisinde Yozlaşma Eğiliminin Önlenmesi 479

26. Bölüm
İDARİ REFORM

I. GİRİŞ 483
II. İDARİ REFORM TÜRLERİ 484
A. Kurumsal Reform Yöntemi 485
B. Zorlayıcı Reform Yöntemi 485
C. Deneysel Reform Yöntemi 485
III. YÖNETİMDE REFORMUN NEDENLERİ 487
IV. TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE İDARİ REFORM 489
V. İDARİ REFORMU GEREKLİ KILAN NEDENLER 493
VI. TÜRKİYE'DE İDARİ REFORM HAREKETLERİNİN GELİŞİMİ 495
A. Yabancı Uzman Raporları 495
B. 1960'tan Sonra Yapılan İdari Reform Çalışmaları 499
VII. İDARİ REFORM ÇALIŞMALARINDA ULAŞILAN SONUÇLAR 503
VIII. KAMU YÖNETİMİNDE YENİ ARAYIŞLAR VE TÜRK KAMU YÖNETİMİNE YANSIMALARI 504

KAYNAKÇA 511

KAYNAKÇA

ABADAN, Nermin; Bürokrasi, Ankara, 1959.

ACKERMAN, Susan Rose; Corruption, Academic Press, USA, 1978.

ACKOFF, Russel L.; "Systems, Organizations and Interdisciplinary Research", in EMERY, F.E.; (Ed.) Systems Thinking, Penguin Books, Middlesex, 1970.

AĞBAL, Naci; "Public Administration Theory and International Trends", Türk İdare Dergisi, Y. 72, S. 428, 2000.

AKALIN, Sedat; Sibernetik, İzmir, 1971.

AKAT, İlker, G.BUDAK ve Gülay BUDAK; İşletme Yönetimi, İstanbul: Beta Yay., 1994.

AKIN, Özcan; TKY ve İnsan, Ezgi Yayınları, Bursa, 2001.

AKMAN, Toygar; "Eb-ül Iz'in Anıtının Yapımı Ne Oldu?", Bilim Dergisi, Temmuz 1982.

AKMAN, Toygar; "Sibernetik Çağ", Bilim Dergisi, Temmuz 1992.

AKSOY, Şinasi; "Yeni Sağ ve Kamu Yönetimi", Kamu Yönetimi Sempozyum Bildirileri, 2. Cilt, Ankara: TODAİE, 159-173, 1995.

AKSOY, Şinasi; "Yeni Sağ, Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetim; Eleştirel Bir Yaklaşım", Çağdaş Yerel Yönetimler, 7, 1;3-13, 1998.

AKSOY, Şinasi. "Kamu Yönetimi Nereye Gidiyor? Bir Durum Saptaması", II. Kamu Yönetimi Forumu, Bildiriler, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2004. AKTAN, C. Can; "Politikada Rant Kollama", AİD, C. 26, S. 4, Aralık 1993.

AKTAN, C. Can; 21. Yüzyıl İçin Yeni Toplumsal Sözleşme, İzmir; T Yay., 1994.

AKTAN, C. Can; Optimal Devlet, İstanbul; TÜSİAD Yay., 1995.

AKTAN, C. Can; Değişim ve Yeni Global Yönetim, İstanbul: MESS Yay., 1997/a. AKTAN, C. Can; "Sivil Toplum, Demokrasi ve Liberalizm Açısından Devlet", Yeni Türkiye, 18; 59-65, 1997/b.

AKTAN, C. Can; "Türkiye'de Toplam Kalite Yönetiminin Kamu Sektöründe Uygulanmasına Yönelik Öneriler", TİD, Y. 71, S. 422, 1999/a.

AKTAN, C. Can; "Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme", Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete, Ankara: Yeni Türkiye Yay. 119-122, 1999/b.

AKTAN, C. Can; "Yeni Yönetim Tekniklerinin Kamu Sektöründe Uygulanması", TİD, Y.71, S.425, 1999c.

AL, Hamza; Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi, Doktora Tezi, Sakarya; Sakarya Üniversitesi, 2002.

ALATON, İshak; "Bireyi Devlete Karşı Koruyan Ombudsman Kurumu", RADİKAL, 18 Mart 1997.

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz; "Hukuk-Hukukun Üstünlüğü-Hukuk Devleti", Ankara Barosu Dergisi, II; 25-33, 2001.

ANDERSON, Kerstin Sahlin; "National International and Transnational Constructions of New Public Management", Tom Christensen and Per Legreid (Ed.), New Public Management, The Transformation of Ideas and Practice, England: Ashgate, 43-72, 2002.

AR, Fikret; "Bürokratik İşlemlerin Basitleştirilmesi", Kamu Yönetiminde Yeniden Düzenleme, Ankara; KYUD Yay. 51-67, 1993.

ARSLAN, Süleyman; "İngiltere'de Ombudsman Müessesesi", Amme İdaresi Dergisi, C. 19, Sayı. 1, Mart 1986.

AVŞAR, Zakir; Ombudsman (Kamu Hakemi), Türkiye İçin Bir Model Önerisi, Ankara, 1998.

AYALA, Ayşe-Bülent ARICI; "Bir Olgu Olarak Siyasette Kollamacılık", Yeni Türkiye Dergisi, S. 9, 1996.

AYKAÇ, Burhan; "Yönetimin İyileştirilmesi ve Örgütsel Değişim", Amme İdaresi Dergisi, 24, 2, 1991.

AYKAÇ, Burhan; "Türkiye'de Kamu Yönetimi Öğretiminin Gelişimi", Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri, 2. Cilt, TODAİE, 1995.

AYKAÇ, Burhan; "Vancouver'den İstanbul'a: HABİTAT 2", Karınca, 62, 714, 1996.

AYKAÇ, Burhan; Kamu Bürokrasisi ve Türk Kamu Personel Yönetiminde Bürokratik Eğilimler, Ankara, 1997.

AYKAÇ, Burhan, İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Plânlaması, Nobel Yay., Ankara, 1999/a.

AYKAÇ, Burhan; "Türkiye'de Kamu Yönetiminin Küçültülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları", G.Ü. İİBF Der., 1,1:1-12, 1999/b.

AYKAÇ, Burhan; "The New Role of State Towards the XXI.st Century", Cooperation in Türkiye, 13: 9-12, 1999/c.

AYKAÇ, Burhan; "Kamu Yönetiminde Kriz Ve Kriz Yönetimi", G.Ü. İİBF Der., 3, 3, 2001.

AYKAÇ, Burhan; "Yönetimin İyileştirilmesi ve Örgütsel Değişim", Türkiye'de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun-H. Yayman), Yargı yayınları, 2003.

BABÜROĞLU, Oğuz; Ombudsman (Kamu Hakemi) Kurumu İncelemesi, TÜSİAD Yay. İstanbul, 1997.

BALCI, Asım; "TKY ve Kamu Yönetimi", Çağdaş Kamu Yönetimi I, Ed. M. Acar-H. Özgür, Nobel Yay., Ankara, 2003.

BARBATO, Robert; "Verimlilik; Başarılı Davranışsal Yaklaşımlar" Amme İdaresi Dergisi, 15, 4;3-19, 1998.

BARDOVILLE, C. Nand; "The Transformation of Governance Paradigms and Modalities", Round Table, 353: 81-107, 2000.

BARON, Robert; "Organizational Conflict", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

BAŞBAKANLIK, 21. Yüzyıla Girerken Kamu Yönetiminin Geliştirilmesi ve Bazı Ülkelerde Uygulamalar, Ankara, 1994.

BATTLE, Byron F. and NAYAK, Ranganath.; "Going public; Applying Total Quality Management in the Public Sector", The Journal of State Government, V. 67, N. 2, 1994.

Bayar, Yavuz; "Türk Kamu Yönetiminde Rüşvet", AİD, C. 12, S. 3, Eylül 1979.

BAYPINAR, Başar; "Fordizmin Yenilenen Post'u: Post-fordizm", İnsan ve İş, C. 15, S. 23, 2001.

BERKMAN, Ümit; Az Gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet, TODAİE, Ankara 1983.

BLANCHARD, Ken and WAGHORN, Terry; Geleceği Yönetmek, (Çev. Mehmet ÖZCAN), Yönetim Geliştirme Merkezi Yayınları, İstanbul, 1997.

BLANCHARD, Lloyd, Charles HINHANT, Wilson Wong; "Market Based Reform in Government", Administration&Society, 30, 5; 483-513, 1998.

BOGASON, P. ve T. A. J. TOONEN; "Introduction: Networks in Public Administration", Public Administration, 76:205-227, 1998.

BOUNDS, Greg; YORKS, Lyle; ADAMS, Mel; "Total Quality Management, Towards The Emerging Paradigm", McGraw Hill Series in Management, United States of America, 1994.

BOWERS, Dorothy; "Making Social Responsibility the Standard", Quality Progress, V. 39, No: 4, 2006.

BOZKURT Ömer, "Fransa'da Adem-i Merkezileşmenin Beklenmeyen Sonucu; Feodalleşme", Amme İdaresi Dergisi, C. 24, S. 4, 1991.

BOZKURT, Ömer; "Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi", Amme İdaresi Dergisi, 26,1:7-26, 1993.

BOZKURT, Ömer, Turgay ERGUN ve Seriye SEZEN; Kamu Yönetimi Sözlüğü, Ankara; TODAİE Yay., 1998.

BUMİN, Birol; İşletme Organizasyonlarının Yönetimi, Ankara, 1989.

BUMİN, Birol; İşletmelerde Çatışmanın Yönetimi, Ankara, 1990.

BUNTZMAN, Gabriel; "Mediation and Arbitration", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

BÜYÜKLÜ, Şinasi; "Kamu Yönetim Sistemimizde Çözülme Eğilimleri", AİD, C. 9, S. 3, Eylül 1976.

CAIDEN, Gerald E.; "Administrative Reform", Handbook of Comparative and Development Public Administration, Ali Farazmand (Ed.), Marcel Dekker Inc., USA 1991.

CAN, Halil; Organizasyon ve Yönetim, Adım Yay., Ankara, 1992.

CAN, Halil; Organizasyon ve Yönetim, 5. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.

CARTER, Alan; A Radical Green Political Theory, Great Britain: Routledge, 1999.

Cem, Cemil; Türk Kamu Kesiminde Üst Düzey Yöneticileri, TODAİE, Ankara 1976.

CHAN, Hing Lin; "An Alternative to Privatization", International Journal of Public Sector Management, 9, 3: 40-50, 1996.

CHRISTENSEN, Tom And Per LEGREİD; "A Transformative Perspective on Administrative Reforms", Tom Christensen and Per Legreid (Ed.), New Public Management, England: Ashgate. 13-39, 2002/a.

CHRİSTENSEN, Tom and Per LEGREİD; "New Public Management-Undermining Political Control", Tom Christensen and Per Legreid (Ed.), New Public Management, England; Ashgate. 93-120, 2002/b.

CHRİSTENSEN, Tom and Per LEGREİD; "Transforming Governance in the New Millennium", Tom Christensen and Per Legreid (Ed.), New Public Management, England; Ashgate. 301-311, 2002/c.

COPE, Stephan-Frank LEISHMAN-Peter STORIE; "Globalization, New Public Management And The Enabling State", International Journal Of Public Sector Management, 10,6: 444-460, 1997.

COŞKUN, Bayram; "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Hizmetlerinde Kalite; Etiksel Bir Bakış", TİD, Y. 72, S. 426, 2000.

COŞKUN, Selim; "TKY ve Yönetim Teorisi", AİD, C. 36, S. 4, 2003.

CROZIER, Michel; "Fransız Yönetiminde Bunalım ve Yenileşme", (Çev. Mesut Gülmez), Amme İdaresi Dergisi, 7, 4, 1974.

ÇİÇEK, Kemal; "Osmanlı Yönetiminde Yozlaşma ve Siyasetnameler", Türkiye'de Yönetim Geleneği, Ed. Davut Dursun-Hamza Al, İlke Yay., İstanbul, 1998.

ÇOBAN, Orhan; "Organize Olmayan Sosyo-ekonomik Sistemin Organize Bir Kurumu; Rüşvet", AİD, C. 32, S. 2, Haziran, 1999.

ÇUKURÇAYIR, M. Akif ve Sipahi, E.; "Yönetişim Yaklaşımı ve Yönetimde Kalite", Sayıştay Dergisi, S. 50-51, 2004.

ÇULPAN, Refik; "Çevresel Etkenler ve Örgütsel Değişim", Amme İdaresi Dergisi, 9, 4;113-126, 1976.

ÇULPAN, Refik; "Bürokratik Sistemin Yozlaşması" AİD, C. 13, S. 2, Haziran 1980.

DAVIS, K. Hurst; Kriz ve Yenilenme, Krizin Sunduğu Fırsatlar, (Çev. Ela Gürdemir), Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

DAVISON, Roderic H.; Osmanlı İmparatorluğunda Reform, C. I, (Çev. O. Akınhay), Papirüs Yayınları, 1997.

DAVİS, Keith; Human Behavior at Work, Mc. Graw Hill Books, United States, 1981.

DDK; Yolsuzluklarla Mücadeleye Yardımcı Olmak Maksadıyla Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin İnceleme Raporu, DDK Yayını, Ankara, 1996.

DE BORAH, Auger; "Privatization, Contracting and the States", Public Productivity& Management Review, Vol. 6, Issue 1, 1999.

DELEON, Linda and R. B. DENHARDT; "The Political Theory Of Reinvention", Public Administration Review, 60, 2: 89-98, 2000.

DENHARDT, Robert B and Janet V. DENHARDT; "The New Public Service: Putting Democracy First", National Civil Review, 90, 4: 391-401, 2001.

DENKHAUS, Ira and Volker SCHNEİDER; "The Privatization of Infastructures in Germany", Jan-Erik LANE (Ed.), Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, Sage Publications, Great Britain, 1997.

DERELİ, Toker; Organizasyonlarda Davranış, İstanbul, 1985.

DIMOCK E. K.; Amme İdaresi, (Çev. N. Abadan), Ankara, 1954.

DİNÇER N.-ERGUN T.; Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi, Tavsiyelerinin Uygulanma Durumu Değerlendirme Araştırması, Ankara, TODAİE Yayını. 1974.

DİNÇER, Ömer-Y.FİDAN; İşletme Yönetimi, Beta, İstanbul, 1996.

DPT, Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması, Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000.

DRUCKER, Peter; Yeni Gerçekler, (Çev. B. Karanakçı), Ankara: İş Bankası Yay., 1991.

DRUCKER, Peter; Değişim Çağının Yönetimi, (Çev. Z. Dicleli), Henkel, İstanbul, 1995.

DUNSIRE, Andrew; "Administrative Theory in the 1980's;A Viewpoint", Public Administration, 73;25-35, 1995.

DUNSİRE, Andrew; "Then And Now Public Administration, 1953-1999", Political Studies, 47, 2;360-379, 1999.

DURAN, Lütfi; Türkiye Yönetiminde Karmaşa, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1988.

DURSUN, Hasan; "Kamuda TKY Uygulamasından Elde Edilen Faydalar", TİD, Y. 76, S. 442, 2004.

DÜREN, Zeynep; 2000'li Yıllarda Yönetim, Alfa Yönetim Dizisi, İstanbul, 2000.

EKEN, Musa; "Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği", AİD., C. 27, S. 2, Haziran 1994.

EMRE, Cahit; "Yönetim Bilimi", Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Bilim, Sosyal Bilimler II, Ankara: TÜBA, 35-55, 1998.

Emre, Cahit; "Değişen Kamu Yönetimi Anlayışı ve Mülki İdare Amirliğinin Geleceği", İyi Yönetim Arayışında Türkiye'de Mülki İdarenin Geleceği, Cahit Emre (Ed.), Ankara; TİAV, 301-308, 2002.

ERDOĞAN, İlhan; İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış, İşl. Fak. Yay., İstanbul, 1999.

EREN, Erol; Yönetim ve Organizasyon, Beta Yay., İstanbul, 1993.

EREN, Erol; Yönetim ve Organizasyon, İstanbul; Beta Yay, 2002.

EREN, Veysel; YKY Anlayışı (Büyükşehir ve İl Belediyeleri Üzerinde Bir Araştırma), Sakarya; Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2001.

ERGUN, Turgay; "Post-Modernizm ve Kamu Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, C. 30, S. 4, 1997.

ERGUN, Turgay; "Yönetimde Yozlaşma Olgusu Üzerine", AİD, C. 11, S. 1, Mart 1978.

ERGUN, Turgay; "Yönetimin Yeniden Düzenlenmesi Gereksinmesi ve KAYA Projesi", Amme İdaresi Dergisi, C. 24, S. 4, 1991.

ERGUN, Turgay- A. POLATOĞLU; Kamu Yönetimine Giriş, TODAİE, Ankara, 1992.

ERSÖZ, H. Yunus; "Yerel Yönetimlerde Fonksiyonel Değişim", Sayıştay Dergisi, 38:128-166, 2000.

ERTEKİN, Yücel; "Örgütsel Çatışma", (Ed. T. Ergun), Yönetim Psikolojisi. II, TODAİE, Ankara, 1982.

ERTEKİN, Yücel; Örgüt İklimi, TODAİE, Ankara 1978.

ERTEKİN, Yücel; Stres ve Yönetim, TODAİE, Ankara, 1993.

ERTÜRK, Mumin; İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, İstanbul, 1995.

ERYILMAZ, Bilal; "Kamu Bürokrasisinin Denetlenmesinde Yeni Gelişmeler", AİD, C. 26, S. 4, Aralık 1993.

ERYILMAZ, Bilal; "Kamu Bürokrasisinin Denetlenmesinde Yeni Gelişmeler", Türk İdare Dergisi, Y. 66, Sayı. 402, Mart 1994.

ERYILMAZ, Bilal; Kamu Yönetimi, Akademi Yay., İzmir, 1995.

ERYILMAZ, Bilal; Kamu Yönetimi, İstanbul, 2000.

ERYILMAZ, Bilal; "Kamu Yönetiminde Değişim", II. Kamu Yönetimi Forumu, Bildiriler, Hacettepe Ün. Yayını, Ankara, 2004.

ESMAN, Milton J.; "The State, Government Bureaucracies and Their Alternatives", Ali Farazmand (Ed.), Handbook of Comparative and Development Public Administration, USA, 1991.

FARAZMAND, Ali; "Proper Crisis Management Vital to Today's World", PA Times, Vol. 20, Issue 1, Jan 1997.

FARAZMAND, Ali; "Küreselleşme ve Kamu Yönetimi", (Çev. S. Kaygalak) Mülkiye, 25, 229:245-278, 2000.

FARMER, David John; The Language of Public Administration, Bureaucracy-Modernity and Postmodernity, Alabama Un. Press, USA, 1995.

FAULKS, Keith, Political Sociology, USA; New York Un. Press, 1999.

FLYNN, Norman; "The Future Of Public Sector Management; Are There Some Lessons from Europe", International Journal Of Public Sector Management, 8, 4;59-67, 1995.

FRANCO, Paul; "Hegel and Liberalism", Review of Politics, 59, 4;831-862, 1997.

FREDERİCKSON, H. George; New Public Administration, USA; Alabama Un. Press USA, 1977.

FREDERİCKSON, H. George; "Toward a New Public Administration", Robert B. Denhardt (Ed.), Public Administration in Action Readings-Profiles-Cases, USA; Brooks Pub. 368-381, 1992.

FREDERİCKSON, H. George; "Comparing the Reinventing Government Movement With The NPM", Public Administration Review, 56, 3, 1996.

FREDERICKSON, H. George; The Spirit of Public Administration, USA; Jossey-Boss, 1999.

FREDERİCKSON, H. George-Kevin B. SMİTHL; The Public Administration Theory Primer, USA; Westview, 2003.

GALNOOR, Itzhak-David H. ROSENBLOOM-Allan YARONİ; "Creating NPM Reforms; Lessons from Israel", Administration & Society, 30, 4;393-419, 1988.

GOLEMBIEWSKİ R.B. "The Future of Public Administration; End of a Short Stay in the Sun? Or a New Day A-Dawning?", Public Administration, V. 56, No. 2, s. 139-149, 1996.

GOURNAY, Bernard; Yönetim Bilimine Giriş, (Çev. İhsan Kuntbay) TODAİE, Ankara 1971.

GÖZLÜ, Sıtkı; "Kamu Hizmeti Veren Kuruluşlarda TKY", Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri, C. II, TODAİE Yay., Ankara, 1995.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref; Anayasa Hukuku, S Yay., Ankara,1991.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref; Yönetim Hukuku, Turhan Yay., Ankara, 1992.

GRAY A-JENKINS B.; "From Public Administration To Public Management; Reassesing a Revolution;", Public Administration, Vol. 73, s. 75-99, 1995.

GREEN, Richard T. And Lawrence HUBBELL; "On Governance and Reinventing Government", Refounding Democratic Public Administration, Modern Paradoxes, Post Modern Challenges, G. Wamsley (Ed.), USA; Sage. 38-67, 1996.

GULİCK, Luther; "Notes On The Theory Of Organization", SHAFRITZ, Jay M. (Ed.) Classics of Public Administration, USA; Wadsworth. 80-89, 1991.

GÜLER, Birgül Ayman; "Nesnesini Arayan Disiplin; Kamu Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, C. 27, S. 4, s. 3-19, 1994.

GÜLER, B. Ayman; Yeni Sağ ve Devletin Değişimi, TODAİE, Ankara, 1996.

GÜLER, B. Ayman; "Devletin Yeniden Yapılandırılması" Yerel Gündem, II, 9;4-12, 2000.

GÜNDÜZ, Nihat; "İdari Reform ve Sayıştay", Cumhuriyetin 50. Yılında Sayıştay, Sayıştay Yay., Ankara, 1973.

HABİTAT II.; İSTANBUL +5 Ülke Raporu, Yönetişim Alt Bölümü, İstanbul, 2000.

HALLIGAN, John; "New Public Sector Models", J.E. LANE (Ed.), Public Sector Reform Rationale, Trends-Problems, Sage Pub., England, 1997.

HALLIGAN, John; "Reform in the Era of Public Sector Transformation", Tom Christensen (Ed.), New Public Management, England. 73-89, 2002.

HANSEN, H. Gammeltoft; "Ombudsman Kavramı", (Çev. Turgay Ergun), AİD, C. 29, S. 3, Eylül 1996.

HANSEN, H. S.; Ombudsman Kavramı, (Çev. Turgay Ergun) Amme İdaresi Dergisi, C. 29, Sayı. 3, Eylül 1996.

HAQUE, M. Shamsul; The Diminishing Publicness of Public Service Under the Current Mode of Governance", Public Administration Review, 61,1:65-83, 2001.

HART, Paul and ROSENTHAL, Uriel; "Crisis Decision Making", Administration and Society, Vol. 25, Issue 1, May 1993.

HARVARD BUSINESS REVİEW; Değişim, (Çev. Meral Tüzel), İstanbul: MESS Yay., 1999.

HEEKS, Richard; "Reinventing Government in the Imformation Age", Richard Heeks Ed.), Reinventing Government in the Imformation Age, England:Routledge, 2001.

HEPER, Metin - Ümit BERKMAN; Development Admininistration in Turkey, Conceptual Theory and Methodology, Boğaziçi University Publications, No;164, İstanbul, 1980.

HEPER, Metin; "Osmanlı-Türk Devletinde Bürokrasinin Siyasal Rolü", AİD, C. 6, S. 2, Haziran 1973/a.

HEPER, Metin; Modernleşme ve Bürokrasi, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara, 1973/b.

HEPER, Metin; "Türkiye'de Siyasal Ahlâkın Tarihsel Boyutları", Cumhuriyet Gazetesi, 30 Mart 1993, s. 2.

HEPER, Metin; "Atatürk ve Devlet Bürokrasisi", Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi, Ed. Jacop M. Landau, (Çev. Meral Alakuş), Sarmal Yay., İstanbul, 1999.

HERRING, Pendleton H.; "Public Administration And The Public Interest", SHAFRITZ, Jay M. (Ed.) Classics of Public Administration, USA, 75-79, 1991.

HESSE, Joachim Jens; "Rebuilding the State: Public Sector Reform in Central/Eastern Europe", Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, Jan-Erik Lane (Ed.), Sage, England, 1997.

HİMES, Joseph S.; Conflict and Conflict Management, The University of Georgia Press, Athens, 1980.

HOOD, Christopher; "A Public Management For All Seasons?", Public Administration Review, 69;3-19, 1991.

HOVARTH, Bela; Anadolu 1913, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1997.

HUGHES, Owen; Public Management&Administration, USA: ST. Martin's Press., 1998.

IMLER, Ken; "Core Roles in a Strategic Quality System", Quality Progress, V. 39, No:6, 2006.

IVES, Denis; "Next Steps in Public Management", Australian Journal of Public Administration, 53, 3;335-341, 1994.

İNAN, Atila; "Etkenlik Denetiminin Sayıştay'da Gerçekleştirilebilme Koşulları", Amme İdaresi Dergisi, C. 17, Sayı. 4, Aralık 1984.

İNAN, Atila; "Sayıştay ile İç Denetim Kuruluşları Arasındaki İlişkilerin Geliştirilmesi", Amme İdaresi Dergisi, C. 15, Sayı. 1, Mart 1982.

İNAN, Atila; "Yolsuzluklarla Mücadelede TBMM Adına Denetim Yapan Kurumların Güç Birliği", Mali Hukuk, S. 48, Kasım-Aralık 1993.

İSBİR, Eyüp; Türkiye'de Devlet Memurlarının Denetimi, AİTİA Yay., Ankara, 1977.

JENSSEN, Synnave; "Transforming Politics;Towards New or lessen Roles for Democratic Institutions", Tom Christensen and Per Legreid (Ed. New Public Management, England; Ashgate. 289-300, 2000.

JONES, Tricia; "Communication Conflict", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

KABOOLİAN, Linda; "The New Public Management; Challenging the Boundaries Of The Management-Administration Debate", Public Administration Review, 58,3;189-194, 1988.

KALAYCIOĞLU, Ersin; "Türk Bürokrasisinde Süreklilik ve Değişim; Kemalist Dönem ve Sonrası" Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi, Ed. Jacop M. Landau, (Çev. Meral Alakuş), Sarmal Yay., İstanbul, 1999.

KALAYCIOĞLU, Ersin; "Türkiye'de Siyasal Demokrasi", Yeni Türkiye Dergisi, S. 9, 1996.

KAMENSKY, John; "The Role of the Reinventing Government Movement in the Federal Management Reform", Public Administration Review, 56, 3:247-255, 1996.

KARACABEY, Abdi; "TKY Anlayışları", Karınca, Y. 69, S. 811, 2004.

KARAER, Tacettin; "Kamu Yönetiminin Yeniden Düzenlenme Girişimleri ve Sonuçları Üzerine Bir Deneme", Amme İdaresi Dergisi, C. 20, S. 2, Haziran 1987/a.

KARAER, Tacettin; "Türkiye'de Merkezi Yönetimi Geliştirme Birimi Kurulmasına İlişkin Düşünce ve Girişimlerin Evrimi", Amme İdaresi Dergisi, C. 20, S. 1, Mart 1987/b.

KARAMAN, Zerrin Toprak; "Habitat II ve Yerel Gündem 21 Sorumluluğu", Türk İdare Dergisi, 70, 421, 1998.

KARAMAN, Zerrin Toprak; "Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler", Türk İdare Der., 72, 426. 5-42, 2000.

KARATEPE, Şükrü; İdare Hukuku, İzmir, 1993.

KAZANCI, Metin; Halkla İlişkiler Açısından Yönetim ve Yönetilenler, A.Ü. SBF Yay., Ankara, 1978.

KEARNEY, Richard C-Barry M. FELDMAN- Carmine SCAVO; "Reinventing Government: City Manager Attitudes And Actions", Public Administration Review, 60, 6: 535-549, 2000.

KEFECİOĞLU, Tamer; "Örgütlerde Çatışma ve Yönetimi", Mercek, MESS Yay., Nisan 1999.

KETTL, F. Donald; "Public Administration at the millennium: The State of the Field", Journal of Public Administration Research & Theory,10,1;7-35, 2000/a.

KETTL, F. Donald; "The Transformation of Governance: Globalization, Devolution And The Role Of Government", Public Administration Review, 60, 6:488-498, 2000/b.

KEYMAN, Fuat; Türkiye ve Radikal Demokrasi, Alfa Yay., İstanbul, 2000.

KILIÇBAY, M. Ali; "Yozlaşmanın Ekonomik Politiği", Türkiye Günlüğü, S. 42, Eylül-Ekim, 1996.

KİCKERT, Walter J. M.; "Public Governance in the Netherlands: An Alternative to Anglo-American Managerialism", Public Administration, Vol. 75, 1997/a.

KICKERT, Walter J. M.; "Anglo-Saxon Public Management and European Governance;The Case of Dutch Administrative Reforms", Jan-Erik LANE (Ed.), Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, England; Sage Publications. 168-187, 1997/b.

KİRLİN, John J.; "Big Questions For A Significant Public Administration", Public Administration Review, 61, 2;140-144, 2001.

KOÇEL, Tamer; İşletme Yöneticiliği, Beta, İstanbul, 1993.

KOÇER, Melih; İşletme Yönetimi ve Organizasyon Fonksiyonu, Ankara, 1970.

KOZLU, Cem; Kurumsal Kültür, Bilkom Yay., İstanbul, 1986.

KÖKSAL, Servet; Sayıştay'ın Görev Alanı, Ankara, 1973.

KÖKSAL, Servet; TBMM Adına Denetim ve Denetimin Teftiş Hizmetiyle İlişkileri, TODAİE, Ankara 1971.

KUBALI, Derya; "Performans Denetimi", Amme İdaresi Dergisi, 32, 1;31-63, 1999.

LANE, Jan-Erik; "Public Sector Reform: Only Deregulation, Privatization and Marketization", Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, Ed. Jan-Erik LANE, Sage Publications, Great Britain, s. 1-16, 1997/a.

LANE, Jan-Erik; "Public Sector Reform in the Nordic Countries", Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems, Ed. Jan-Erik LANE, Sage Publications, Great Britain, p. 188-208, 1997/b.

LANE, Jan-Erik; New Public Management, Routledge, London, England, 2000.

LEORNED, E. - A. SPROAT; Örgüt Kuramı ve Politikası, (Çev. Gencay Şaylan) TODAİE, Ankara 1972.

LEWIS, Bernard; Modern Türkiye'nin Doğuşu, (Çev. M. Kıratlı), TTK Yayını, Ankara, 1991.

LİKERT, Rensis-D. G. BOWERS; "Conflict Strategies Related to Organizational Theories and Management Systems", Attitudes, Conflict and Social Change, Ed. Bert T. King, Elliot Mcginnes, Academic Press, Newyork, USA, 1972.

LUTON, Larry; “That Old Time Religion; Efficiency Benchmarking And Productivity”, Public Administration Review, 61,1;116-123, 2001.

MADSEN, Ole Norgaard; “Public Enterprise and Total Quality Management”, Total Quality Management, V. 6, Issue 2, 1995.

MAHÇUPYAN, Etyen; Osmanlıdan Postmodernizme, Patika Yayınları, İstanbul, 1996.

MALİYE BAKANLIĞI; İyi Yönetişimin Temel Unsurları, Ankara. 2003.

MAOR, Moshe; “The Paradox of Managerialism”, Public Administration Review, Vol. 59, Issue 1, 1999.

MARCH, James-H. SİMON; Örgütler (Çev. Ö. Bozkurt- Oğuz Onaran), TODAİE, Ankara, 1975.

MARTIN, Denis Saint; “The New Managerialism and the Policy Influence of Consultants in Government; Governance”, An International Journal of Policy And Administration, 2, 3;315-335, 1988.

MASCHERANHAS R. C., “Building on Enterprise Culture in the Public Sector; Reform of the Public Sector in Australia, Britain and New Zealand”, Public Administration Review, V. 53, N. 4, 1993.

MAYER, Richard J.; Conflict Management, Battelle Press, USA, 1989.

MEHTAP; Merkezi Hükümet Teşkilatı Projesi, Ankara, 1966.

MERİH, Kutlu; “Bir Paradigma olarak TKY”, http;//www.eylem.com /tqm/html, (01-10-2004).

MESCON, Michael-M. ALBERT-F. KHEDOURİ; Management, New York, United States, 1988.

MIHÇIOĞLU Cemal, İdari Reform-Belçika Tecrübesi ve Türkiye İçin Alınacak Dersler, Ankara, SBF Yayanları No; 158-140, 1963.

MIHÇIOĞLU, Cemal; Yönetimin Sorunları, AÜ SBF Yayınları, Ankara, 1987.

MIHÇIOĞLU, Cemal; Yönetim Bilimine Giriş, Tıpkı Basım, AÜSBF Yay., Ankara, 1990.

MIHÇIOĞLU, Cemal; “Kamu Yönetiminde Verimlilik”, Türkiye’de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun- H. Yayman), Yargı Yay., 2003.

MILLER, John R. and Christopher R. TUFTS; “Privatization is a means to more with less” Robert B. Denhardt (Ed.), Public Administration in Action Readings-Profiles-Cases, Brooks/Cole Pub., USA, 1992.

MILWARD, H. Brinton and K. G. PROVAN; “Governing the hollow state”, Journal of Public Administration Research & Theory, X, II, (April), 359-380, 2000.

MOUSSIONS, Antony and Jorome S. LEGGE; “Implementing the Denotionalization Option”, Ali Farazmand (Ed), Handbook of Comparative and Development Public Administration, USA, 1991.

MUHAMMED, Faqir; “Kamu Yönetimi: Gelişen Görüşler ve Öncelikler”, (Çev. Osman Gürbüz), Türk İdare Dergisi, 62, 389. 220-224, 1990.

MUMCU, Ahmet; Osmanlı Devletinde Rüşvet, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1985.

NEWMAN, W.; Sevk ve İdare, (Çev. Kenan Sürgit), TODAİE, Ankara 1979.

NWABUEZE, Uche; “Management Innovation in Public Services”, (Managing Innovation in Public Services), Total Quality Management, V. 9, N. 2-3, 1998.

O'TOOLE, Jr. Lavrence; "Different Public Managements, Implications of Structurel Context in Hierarchies and Networks", Jeffrey L. Brudney (Ed.), Advancing Public Management, New Developments in Theroy, Methods and Practice, USA, 2000.

O'TOOLE, Jr. Lavrence; "The implications for democracy in a networked bureaucratic world", Journal of PA Research & Theory, 7, 3;443-460, 1997.

OECD; Governance in Transition, Public Management Reforms OECD Countries, OECD Pub., 1995.

OECD; Public Management Ethics in the Public Service, Current Issues and Practice, OECD Pub., 1996/a.

OECD; Responsive Government Service, Quality Initatives, OECD Pub., 1996/b.

OKANDAN, Recai G.; Umumî Amme Hukuku. İstanbul; İstanbul Ün. Yay. No: 1173, 1966.

OKES, Dukle; "Promoting Quality In Your Organization", Quality Progress, V. 39, No: 5, 2006.

OKTAY, Cemil; "Türkiye'de Yönetsel Yayılma Olgusu ve Doğurduğu Sonuçlar", Türkiye'de Siyaset; Süreklilik ve Değişim, Ed. E. Kalaycıoğlu-A.Y. Sarıbay, Der Yay., İstanbul, Tarihsiz.

OKTAY, Cemil; Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi, İstanbul Ün. Yay., İstanbul, 1983.

OKTAY, Cemil; Siyasal Sistem ve Bürokrasi, Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi, Der Yayını, İstanbul, 1997.

ONAR, Sıddık Sami; İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.I, 3. Baskı, İstanbul, 1960.

ONARAN, Oğuz; Örgütlerde Karar Verme, A.Ü. SBF Yay., Ankara, 1975.

OSBORNE, David and Ted GAEBLER; Reinventing Government; How the Entrepreneurial Spirit Is Transforming the Public Sector. USA; Penguin Books, 1992.

OTT, J. Steven and Doug GOODMAN; "Government Reform Or Alternatives To Bureaucracy? Thickening, Tider And The Future of Governing", Public Administration Review, 58, 6, 1998.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur (1997); "The New Public Management", AÜSBF Dergisi, C. 52, Ocak-Aralık 1997, No: 1-4, s. 517-566, 1997.

ÖNDER, Murat; "Örgütsel ve Yönetsel Eklektizm; TKY", AİD, C. 31, S. 3., 1998.

ÖRNEK, Acar; Kamu Yönetimi, Meram Yay, İstanbul, 1988.

ÖRNEK, Acar; Kamu Yönetimi, İstanbul, 1992.

ÖRNEK, Hüsamettin; "Kamu Yönetiminde Denetim ve İlkeleri", DENETİM, Y.6, Sayı.71-72, Kasım 1991.

ÖZBİLEN, Şevki; "Hükümetlere Yönelik Yolsuzlukla Mücadele Önerisi", Finans Dünyası, Ağustos, 1999.

ÖZDEK, Yasemin; "Globalizmin İdeolojik Hegemonyasır", Amme İdaresi Der., 32, 3; 25-47, 1999.

ÖZEL, Mehmet; "Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme İlkesi: Yerellik ", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 9, 3:25-43, 2000.

ÖZER, A. Kadir; Gerçekçi Yönetişim Yönetici/Liderlik Modeli, Varlık/Özel Yayınları, Ankara, 1997.

ÖZER, M. Akif; Yeni Kamu Yönetimi, Platin Yay., Ankara, 2005.

ÖZER, M. Akif; Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi, Platin Yay., Ankara, 2006.

ÖZER, M. Akif; 21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler, Nobel Yay., Ankara, 2008.

ÖZGEN Burak; Kalite ve TKY, Akdeniz Ün. Yayını, Antalya. 2003.

ÖZGEN, Tunçalp; "Hacettepe Üniversitesi Hastanelerinde Toplam Kalite ve Performans Yönetimi Uygulamaları", II. Kamu Yönetimi Forumu, Bildiriler, Hacettepe Ün. Yayını, Ankara, 2004.

ÖZTÜRK, N. Kemal; "Yeni Yönetim Paradigması", Amme İdaresi Dergisi, C. 26, S. 4, 1993.

ÖZTÜRK, N; Kemal ve B. COŞKUN; "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Hizmetlerinde Kalite; Etiksel Bir Bakış", Türk İdare Dergisi, 72, 426, 2000.

ÖZVEREN, Mina; Toplam Kalite Yönetimi, Alfa Yay., Bursa, 1997.

PAKSOY, Mahmut; "TKY, Unsurları, Öncüleri ve Kalite Kavramı", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001.

PALABIYIK, Hamit; "Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar", Amme İdaresi Dergisi, 37, 1, 2004.

PALMER, Brien; "Selling Quality Ideas To Management", Quality Progress, V. 39, No: 5, 2006.

PAVLAK, Thomas; "Conflict in the Public Sector", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

PAYASLIOĞLU, Arif, "İdari Reformun Yönü ve Stratejisi", Amme İdaresi Dergisi, C. 4, S. 2, s. 3-14, 1971.

PEARSON, Chiristine M. and MITROFF, Ian I. "From Crisis Prone to Crisis Prepared; A Framework for Crisis Management", Academy of Management Executive, Vol. 7, Issue 1, Feb 1993.

PEARSON, Christine M. and MISRA, Sarah Kovoor; "Managing the Unthinkable", Organizational Dynamics, Vol. 26, Issue 2, Autumn 1997.

PEARSON, Christine M. And CLAIR, Judith A.; "Reframing Crisis Management", Academy of Management Review, Vol. 23, Issue 1, Jan 1998.

PEARSON, Christine M. and RONDINELLI, Dennis A.; "Crisis Management in Central European Firms", Business Horizons, Vol. 41, Issue 3, May/Jun 1998.

PEKER, Ömer; "Toplam Kalite Yönetimi", AİD, C. 26, S. 1, 1993.

PEKER, Ömer; "TKY'nin Eğitim Sisteminde Uygulanabilirliği", AİD, C. 27, S. 2, 1994.

PETERS, B. Guy; "Policy instruments and Public Management: Bridging the gaps", Journal of PA Research&Theory, 10, 1:35-48, 2000.

PETERS, B. Guy- J. PİERRE; "Governance without government? Re thinking Public Administration", Journal of PA Research&Theory, 8;223-44, 1998.

PİCKL, Victor; "Ombudsman ve Yönetimde Reform", (Çev. Turgay Ergun), Amme İdaresi Dergisi, C. 19, Sayı. 4, Aralık 1994.

PODOL, Richard; Sevk ve İdarenin Esasları, TODAİE, Ankara 1962.

POPS, Gerald-Max O. STEPHENSON; "Managing Conflict in the Policy Process", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, USA, 1990.

PREBLE, John F.; "Integrating the Crisis Management Perspective Into the strategic Management Prosess", Journal of Management Studies, Vol. 34, Issue 5, Sep 1997.

RAINEY, G. Hal and P. STEINBAUER; "Galloping elephants: Developing Elements of a Theory of Effective Government Organizations", Journal of PA Research&Theory, Vol. 9, Issue 1, 1999.

RAO, Ashok; CARR, Lawrence and others, Total Quality Management;A Cross Functional Perspective, John Wiley&Sons, USA, 1996.

RESCHENTHALER, G. B.; "The information revolution and the New Public Management", Journal of PA Research&Theory, 16, 1;125-144, 1996.

RICCUCCİ, Norma M.; "The Old Public Management Versus the New Public Management, Public Administration Review, 61, 2: 172-176, 2001.

ROBBİNS, Stephen; Managing Organizational Conflict, Stephen Robbins Publ., USA, 1943.

ROHR, John A.; "What a difference a state makes?, Gary L. WAMSLEY (Ed.), Refounding Democratic Public Administration, Modern Paradoxes, Post Modern Challenges, USA:Sage. 114-140, 1996.

ROMZEK, S. Barbara and Jocelyn M. JOHNSTON; "Reforming State Social Services Through Contracting: Linking Implementation and Organizational Culture", Jeffrey L. Rudney (Ed.), Advancing Public Management, New Developments in Theroy, Methods-Practice, USA, 2001.

ROSENTHAL, Uriel and KOUZMIN, Alexander; "Crises and Crisis Management; Toward Comprehensive Government Decision Making", Journal of Public Administration Research and Theory", Vol. 7, Issuue 2, Apr 1997.

SABAHATTİN, Prens; Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?, (Çeviri Yazı; F. Unan), Ayıraç Yayınları, Ankara, 1999.

SALAMON, Lester M.; "Rise of Third-Party Government", Robert B. Denhardt (Ed.), Public Administration in Action Readings-Profiles-Cases, USA, 1992.

SAMPSON, Robert C.; Managing the Managers, McGraw Hill Books Co., USA, 1965.

SARAN Ulvi ve GÖÇERLER, A.; "Kamu Hizmetlerinde ve İçişleri Bakanlığında Toplam Kalite Yönetimi", TİD, Y. 70, S. 421, 1998.

SARAN, Ulvi; " Türk Kamu Yönetiminde Denetim Sistemi", Türk İdare Dergisi; Y. 67, Sayı. 409, Aralık 1995.

SARAN, Ulvi; "Demokratikleşme ve Sivilleşme Eğilimleri Karşısında Devletin Yeniden Yapılandırılmasının Anahtarı; Kamu Hizmetlerinde TKY", TİD, Y. 73, S. 431, 2001.

SARGUT, Selami; "Kamu Örgütleri Kuramını Arıyor: Kuramsal Bir Yaklaşım", 21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu, TODAİE, Ankara, 1997.

SAVCI, Bahri; "Türkiye'de Reform Hareketlerinin Bir Analizi", Türkiye'de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun-H. Yayman), Yargı Yay. 2003.

SELÇUK, Sami; "Yolsuzluklar", Türkiye Günlüğü, S. 44, Ocak-Şubat 1997.

SENCER, Muzaffer; "Tanzimata Kadar Osmanlı Yönetim Sistemi", AİD, C. 17, S. 2, Haziran 1984.

SEZER, B.Uysal; "Büyük Devlet-Küçük Devlet Tartışması", Amme İdaresi Dergisi, 25, 4;3-29, 1992.

SIMON, Herbert; "The Proverbs Of Administration", SHAFRITZ, Jay M. (Ed.), Classics of Public Administration, USA; Wadsworth. 50-165, 1991.

SIMON, Herbert; "Why Public administration", Journal of Public Administration Research & Theory, 8, 1;1-12., 1998.

SIMON, Laurent and PAUCHANT, Thierry C.; "Developing the Three Levels of Learning in Crisis Management; A Case Study of the Hagersville Tire Fire", Review of Busniss, Vol. 21, Issue 3/4, Fall/Winter 2000.

SİMON, H.-D. Smithburg-V. Thompson; Kamu Yönetimi (Çev. Cemal Mıhçıoğlu) 3. Kitap, TODAİE, Ankara 1968.

STAES, Patrick and THIJS, N., Quality Management on the European Agenda, EIPASCOPE, V. 1., 2005.

STAHLBERG, Krister; "Kamu Yönetiminin Politizasyonu", (Çev. Dündar Gültekin), TİT, Y. 61, S. 384, Eylül, 1989.

STOKER, Garry; "Governance As Theory; Five Positions", International Sociel Science Journal, 50, 1;17-29, 1998.

SÜRGİT, Kenan; "Türkiye'de İdareyi Yeniden Düzenleme ve Geliştirme Çabaları", Amme İdaresi Dergisi, Cilt. 1, Sayı. 1, Haziran 1968.

SÜRGİT, Kenan; "Yönetimde Kontrol", Amme İdaresi Dergisi, C. 2, Sayı. 1, Mart 1969.

SÜRGİT, Kenan; Türkiye'de İdari Reform, TODAİE Yayını, Ankara, 1972.

SÜRGİT Kenan, "12 Eylül ve Yönetimin Yeniden Düzenlenmesi", Amme İdaresi Dergisi, C. 13, S. 3, 1980.

ŞAYLAN, Gencay; "Bir Yapısal Değişim Sorunu Olarak Yönetim Reformu", K. Fikret Arık'a Armağan, Ankara; AÜSBF-TODAİE Yay, 493-514, 1973.

ŞAYLAN, Gencay; "Toplumsal Değişme, Yönetsel Bozulma ve Yolsuzluk", AİD, C.8, S.4, Aralık 1975.

ŞAYLAN, Gencay; Türkiye'de Kapitalizm Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji, V Yay., Ankara, 1986.

ŞAYLAN, Gencay; Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi. Ankara; İmge, 1994.

ŞAYLAN, Gencay; "Değişim ve Yolsuzluk", AİD, C. 28, S. 3, Eylül 1995.

ŞAYLAN, Gencay; "Bağımsız Bir Disiplin Olarak Kamu Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, 29, 3;3-16, 1996.

ŞAYLAN, Gencay; "Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler", Amme İdaresi Dergisi, 33, 2;1-21, 2000.

ŞAYLAN Gencay, "Bir Yapısal Değişim Sorunu Olarak İdari Reform", Türkiye'de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun- H. Yayman), Yargı yayınları, 2003.

ŞEN, Mustafa Lütfi; "Yönetimde Yozlaşma", Türkiye'de Yönetim Geleneği, Ed. Davut Dursun-Hamza Al, İlke Yay., İstanbul, 1998.

ŞERİF, Ahmet; Anadolu'da Tanin, (Yayına Haz. Çetin Börekçi) Kavram Yayınları, İstanbul, 1977.

ŞİMŞEK, Şerif; Yönetim ve Organizasyon, Damla Yay., 1998.

ŞİMŞEK, Şerif; Yönetim ve Organizasyon, Yenilenmiş 5. baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

TAN, Turgut; Ekonomik Kamu Hukuku, TODAİE, Ankara 1984.

TANPINAR, Ahmet Hamdi; 19. Asır Türk Edebiyat Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1988.

TANZİ, Vito; "Devletin Rolü ve Kamu Sektörünün Kalitesi", (Çev.) Özgür Saraç, www.canaktan.org/yonetim/toplam_kalite/kamuda-toplamkalite.htm, (01-10-2004).

TAPAN, M. Ruhi; "Etkenlik Denetiminde Başvurulacak Denetimler Önceden Belirlenmelidir", DENETİM, Y. 5, Sayı. 53, Mayıs 1990.

TEKELİ, İlhan; "Yönetim Kavramı Yanısıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine", Sosyal Demokrat Değişim, 3;45-54, 1996.

TEKELİ, İlhan-G. ŞAYLAN; "Rüşvet Kuramı", AİD, C. 7, S. 3, Eylül 1974.

TEKİN, Mahmut; Toplam Kalite Yönetimi, Konya, 2004.

TENGİLİMOĞLU, Dilaver; "Kişilerarası Çatışma ve Çatışmayı Teşhis Modelleri", AİD, C. 24, S. 2, 1991.

TERRY L. D., "Why We Should Abandon the Misconcecieved Quest to Reconcile Public Entrepreneurship With Democracy", Public Admiministration, V. 53, N. 4, s. 319-328.1993.

TERRY, D. Larry. "Administrative Leadersihp, Neomanegerialism And The Public Management Movement", Public Administration Review, 58, 3;194-201, 1998.

THOMPSON, Victor-A. KNOPF; Modern Organizations, NewYork, USA, 1963.

TJOSVOLD, Dean; "The Goal Interdependence Approach to Communication in Conflict; An Organizational Study", Theory and Research in Conflict Management, Ed. M. Afzalur Rahim, Praeger, United States of America, 1990.

TOBB; Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması Yerel Yönetim Reformu, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1996.

TODAİE; Merkezi Hükümet Araştırma Projesi, (MEHTAP), TODAİE Yay., Ank., 1963.

TODAİE, İdari Reform ve Reorganizasyon Raporu (I.R.R.R.), TODAİE Yay, Ank., 1965.

TODAİE; İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler(İYD), TODAİE, Ank., 1972.

TODAİE; Kamu Yönetimi Araştırma Raporu (KAYA Raporu), TODAİE Yay., Ankara, 1991.

TOOLE, Jr. Lavrence; "Different Public Managements, Implications of Structurel Context in Hierarchies and Networks", Jeffrey L. Brudney (Ed.), Advancing Public Management, New Developments in Theory, Methods and Practice, USA, 2000.

TORTOP, Nuri; "Yönetimin Denetimi ve Denetlenme Biçimleri", Amme İdaresi Dergisi, C. 7, Sayı.1, Mart 1974.

TORTOP, Nuri-B. AYKAÇ-E.İSBİR, Yönetim Bilimi, Yargı Yay., Ankara,1993.

TOSUN, Gülgün ve Tosun, T.; "Kamu Sektöründe TKY", http;//www.tusiad.org.tr/ yayin/gorus/29/html/sec10.html (28-10-2004).

TOSUN, Kemal; İşletme ve Müesseselerde Sevk ve İdare, 1961.

TURAN, Güngör ve ODABAŞI, D.; "Toplam Kaliteye Geçişte Kalite Kültürünü Geliştirme Prosesi", Kamu İş, C. 4, S. 3., 1998.

TURAN, İlter; "Parlamenter Demokraside Denetim İşlevi ve Türkiye", A.Ü. SBF Der., C. 33, S. 1-2 Mart-Haziran 1978.

TURAN, İlter; Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Der Yay., İstanbul, 1986.

TURGUT, Mehmet; Osmanlı'da Devlet, Ekonomi ve Batılılaşmadaki Yanlışlıklar, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1998.

TUTAR, Hasan; Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi, İstanbul: Hayat, 2000.

TUTUM, Cahit; "Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık", AİD, C. 9, S. 4, Aralık 1976.

TUTUM, Cahit; Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, TESAV Yayını, Ankara, 1994.

TÜSİAD; Kamu Bürokrasisi Raporu, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1983.

UYGUÇ, Nermin; Hizmet Sektöründe Kalite Yönetimi, Dokuz Eylül Yay., İzmir, 1998.

ÜÇOK, Tengiz; Yönetim ilkeleri, Ankara, 1988.

ÜLGENER, Sabri; Zihniyet, Aydınlar, İzmler, Mayaş Yayınları, Ankara, 1983.

ÜSTÜNER, Yılmaz ve Fuat KEYMAN; "Globalleşme, Katılımcı Demokrasi ve Örgüt Sorunu", Ekonomik Yaklaşım, S. 17-18, 1995.

ÜSTÜNER, Yılmaz; "Kamu Yönetimi Disiplininde Yöntem Sorunları", Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, 1986.

ÜSTÜNER, Yılmaz; "In Search of An Identity Considerations on the Theory and the Discipline of Public Administration", Ankara, ODTÜ, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1992.

ÜSTÜNER, Yılmaz; "Kamu Yönetimi Disiplininde Kimlik Sorunsalı", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu, Cilt I, Ankara, TODAİE Yayını, 1995.

ÜSTÜNER, Yılmaz; "Kamu Yönetimi Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu", Amme İdaresi Dergisi, 33, 3;16-31, 2000.

WALDO, Dwight; The Administrative State, , Holmes & Meier Publishers Inc., New York, USA, 1984.

WALLIS M, Bureaucracy İt's Role in Third Development, Mc Millan Publishers, Hong Kong, 1989.

WATKINS, Dave; "Reflections on the Future of Quality" Quality Progress, V. 39, No: 1, 2006.

WEBBER, Ross A.; Basic Elements of Managing Organizations, USA, 1979.

WEİKART, A. Lynne; "The Giuliani Administration and the New Public Management in New York City", Urban Affairs Review, 36, 3;359-382, 2001.

WHITE, Orion F. and WOLF James; "Total Quality Management; DEMING, W. Edwards", Administration & Society, V. 27, Issue 3, 1995.

WILLS, Jenny; "Community Alliances and The New Governance", Australian Journal of Public Administration, 54 3;376-381, 1995.

WILSON, Woodrow; Seçme Parçalar, (Çev. Nermin Abadan), İstanbul, 1961.

WOLF, James F.; "Moving Beyond Prescriptions Making Sense of Public Administration Action Contexts" Gary L. WAMSLEY (Ed.), Refounding Democratic Public Administration, Modern Paradoxes, Post Modern Challenges, USA;Sage.141-167, 1996.

YALÇIN, Aydın; İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi, Ankara, 1991.

YALÇINDAĞ Selçuk, “Değişen Koşullar ve Mahalli İdarelerimiz”, Amme İdaresi Dergisi, C. 1, S. 1, 1968.

YALÇINDAĞ, Selçuk; “Kamu Yönetim Sistemimizin Tarihsel Evrimi Üzerine Notlar”, AİD, C. 3, S. 2, Haziran 1970.

YALÇINDAĞ, Selçuk; Yerel Yönetimler, Sorunlar, Çözümler, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1995.

YAŞAMIŞ, F. Demir; “Yakınma Hakkının Kullanılma Biçiminin Düzenlenmesi Üzerine”, TİD, Y.54, S.361, Aralık 1982.

YATES, Douglas Jr.; The Politics of Management, Jossey-Bass Publishers, USA, 1987.

YAVUZ, Fehmi; “Rüşvet Sorunu” Mülkiyeliler Birliği Dergisi, S. 78, C. 10, 1985.

YAYLA Yıldızhan, “Türkiye İdaresinin Yeniden Yapılanması Üzerine Bazı Gözlemler”, Türkiye’de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun- H. Yayman), Yargı yayınları, 2003.

YAYLA, Yıldızhan; İdare Hukuku, İstanbul, 1985.

YAYMAN, Hüseyin; “TKY’nin Kamu Hizmeti Veren Kuruluşlara Uygulanabilirliği”, GÜ İİBF Dergisi, C. 13, S.1-2, 1997.

YAYMAN, Hüseyin; Kamu Yönetiminde Yeni Arayışlar ve Türk Kamu Yönetiminin Sorunları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1998.

YAYMAN, Hüseyin; Türkiye’de Kamu Yönetimi, (Ed. B. Aykaç-Ş. Durgun’la birlikte), Yargı yayınları, 2003.

YAZICI, Mehmet; Örgütlenme İlkeleri, İstanbul, 1978.

YEATMAN, Anna; “The reform of Public Management: An Overview”, Australian Journal of Public Administration, Vol. 53, Issue 3, 1994.

YILDIZ, Gültekin; “Kamu Yönetiminde Müşteri Tatmininin Ölçülmesi”, Kamu Yönetimi Disiplin Sempozyumu Bildirileri, C. II, TODAİE Yayını, Ankara. 1995.

YILMAZ, Osman; Kamu Yönetimi Reformu, Ankara; DPT Yay. 2001.

YÜKSEL, Mehmet; “Yönetişim Kavramı Üzerine”, Ankara Barosu Dergisi, 58, 3;145-159, 2000.

Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 6. Basım

OKULLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ

Prof. Dr. Satılmış Tekindal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 361
Fen Bilimleri No.: 076
ISBN: 978-605-320-263-5
© Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 6. Basım, Ekim 2017
1. Basım 2002, 2. Basım 2009, 3. Basım 2012, 4. Basım 2014, 5. Basım 2016

OKULLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ
Prof. Dr. Satılmış Tekindal

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Hamdioğulları İç ve Dış Ticaret A.Ş. Sertifika No: 35188
İstanbul Caddesi Elif Sokak No:7/197 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tekindal, Satılmış.
Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri */ Satılmış Tekindal*
Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 6. Basım, XXII+514 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-263-5
1. Ölçme 2. Değerlendirme 3. Okul 4. Performans Ölçme 5. Geleneksel Sınavlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ALTINCI BASKININ ÖN SÖZÜ ..... **v**

1. Bölüm
OKULLARDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMENİN ÖNEMİ, GELİŞMELER VE YÖNELİMLER

HEDEFLER/KAZANIMLAR 1
GİRİŞ 2
OKULLARDA ÖLÇMENİN ÖNEMİ 2
Ölçmenin Okullarda Farklı Kullanımları 5
Doğrudan Eğitimsel Kararlar 6
Eğitimde Yönetim Kararlarının Oluşturulması 7
Giriş ve Çıkış Kararlarını Verme 7
Program, Yönetim ve Siyasi Kararlar 8
EĞİTİM ALANINDAKİ ÖLÇMELERDE GELİŞMELER VE YÖNELİMLER 9
Kriter Dayanaklı Ölçme 10
Minimum Yeterlik Sınavı 11
Öğretmenliğe Kabul İçin Minimum Yeterlik Testleri ve Diğer Bazı Testlerin Kullanımı 12
Alternatiflere İhtiyaç Duyulması, Gerçek Performans Ölçümleri 13
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEDE TEKNOLOJİDEN YARARLANMA 14
Milli Eğitim Bakanlığı Okul Yönetim Sistemi; e-okul 15
Sınavda Bilgisayara Başvurma 15
Bilgisayar Uyumlu Sınavlar 16
SORULAR 17

2. Bölüm
TEMEL KAVRAMLAR

HEDEFLER/KAZANIMLAR 19
GİRİŞ 20
ÖLÇME 20
Ölçmede İzomorfluk ve Homomorfluk 22
Ölçmede Birim ve Sıfır Noktası 23
ÖLÇME TÜRLERİ 24
Doğrudan Ölçme 24
Dolaylı Ölçme 25
Türetilmiş Ölçme 25
Gösterge ile Ölçme 25
DEĞİŞKENLER 26
Nitel Değişken 26
Nicel Değişken 26
Süreksiz Değişken 27

Sürekli Değişken ... 27
Bağımlı ve Bağımsız Değişken ... 27
ÖLÇEKLER ... 27
Adlandırma (Sınıflama-Gruplandırma-Nominal) Ölçeği ... 28
Sıralama Ölçeği ... 28
Aralıklı Ölçek ... 29
Oranlı Ölçek ... 30
DEĞERLENDİRME ... 31
Tanıma ve Yerleştirmeye Dönük Değerlendirme ... 33
Biçimlendirme Yetiştirmeye Yönelik Değerlendirme ... 33
Tanı Amaçlı Değerlendirme ... 33
Değer Biçmeye Dönük Değerlendirme ... 34
Mutlak Değerlendirme ... 34
Bağıl Değerlendirmeler ... 34
SORULAR ... 35

3. Bölüm
GÜVENİRLİK, GEÇERLİK VE KULLANIŞLILIK

HEDEFLER/KAZANIMLAR ... 37
GİRİŞ ... 38
GÜVENİRLİK ... 41
Klasik Teoride Gerçek Puan Modeli ... 42
Random Değişkenler Olarak Test Puanları ... 43
Gerçek Puanının Tanımı ... 44
Hataların Tanımı ... 46
Güvenirlik Katsayısı ... 47
Ölçmenin Standart Hatası ... 48
KORELASYONA DAYANAN YÖNTEMLER ... 49
İki Test Uygulamasını İsteyen Modeller ... 49
Paralel Formlar Yöntemi ... 49
Test–Tekrar Test Yöntemi ... 51
Paralel Formlarla Test-Tekrar Test ... 53
Bir Tek Test Uygulanmasını İsteyen Modeller ... 53
İki Yarı Yöntemi ... 54
MADDE KOVARİANSINA DAYANAN YÖNTEMLER ... 56
Puanlayıcı Güvenirliği ... 62
Güvenirliğin Anlamı ... 63
GEÇERLİK ... 64
Görünüş (Yüz) Geçerliği ... 65
Kapsam Geçerliği ... 67
Kriter Dayanaklı Geçerlik ... 69
Kriter Dayanaklı Geçerlikle İlgili Bazı Problemler ... 70
Yapı Geçerliği ... 72
Sonuçsal Geçerlik ... 73
Geçerliğin Anlamı ... 74
Test Güvenirliği ve Geçerlik ... 75

GÜVENİRLİK VE GEÇERLİĞİ ARTIRMAK İÇİN ALINABİLECEK ÖNLEMLER 76
KULLANIŞLILIK 78
Uygulama Süresi 78
Puanlama ve Yorumlama Kolaylığı 78
Uygulama Kolaylığı 78
Maliyet 79
SORULAR 79

4. Bölüm
BİLİŞSEL VE DUYUŞSAL ALAN DAVRANIŞLARINI ÖLÇME

HEDEFLER/KAZANIMLAR 81
GİRİŞ 82
BİLİŞSEL ALAN DAVRANIŞLARININ ÖLÇÜLMESİ 84
1. Hatırlama Düzeyinde Ölçme 84
1.1 Tanıma ve 1.2 Hatırlama Düzeyinde Ölçme 85
2. ANLAMA (KAVRAMA) DÜZEYİNDE ÖLÇME 93
2.1 Yorumlama Düzeyinde Ölçme 94
2.2 Örneklendirme Düzeyinde Ölçme 96
2.3 Sınıflama Düzeyinde Ölçme 97
2.4 Özetleme Düzeyinde Ölçme 99
2.5 Sonuç Çıkarma (Öteleme, Yordama, Kestirme) Düzeyinde Ölçme 100
2.6 Karşılaştırma Düzeyinde Ölçme 101
2.7 Açıklama Düzeyinde Davranışların Ölçülmesi 102
3 . UYGULAMA DÜZEYİNDE ÖLÇME 104
3.1 Yapma (İcra) Düzeyinde Ölçme 104
3.2 Yararlanma Düzeyinde Ölçme 106
4. ÇÖZÜMLEME (ANALİZ) DÜZEYİNDE ÖLÇME 108
4.1 Ayrıştırma Düzeyinde Davranışların Ölçülmesi 109
4.2 Örgütleme Düzeyinde Ölçme 110
4.3 İrdeleme Düzeyinde Ölçme 111
5. DEĞERLENDİRME DÜZEYİNDE ÖLÇME 112
5.1 Denetleme Düzeyinde Ölçme 113
5.2 Eleştirme Düzeyinde Ölçme 113
6. YARATMA DÜZEYİNDE ÖLÇME 114
6.1 Oluşturma Düzeyinde Ölçme 114
6.2. Planlama Düzeyinde Ölçme 115
6.3 Üretme Düzeyinde Ölçme 116
DUYUŞSAL ALAN DAVRANIŞLARININ ÖLÇÜLMESİ 116
Alma Düzeyi Soruları 117
Tepkide Bulunma Düzeyi Soruları 118
Değer Verme Düzeyi Soruları 119
Örgütleme Düzeyi Soruları 121
Bir Değer veya Bir Değerler Bütünü ile Nitelenmişlik Düzeyi Soruları 122
Duyuşsal Alanda Soru Yazma Süreci 123
SORULAR 125

5. Bölüm
BAĞLAMA DAYANAN SORULAR

HEDEFLER/KAZANIMLAR 127
GİRİŞ 128
BAĞLAM DAYANAKLI SORULARI YAZARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR 130
BAĞLAM DAYANAKLI SORULARI OLUŞTURMA VE KULLANMA 133
- Çıkarsamaları Anlama 133
- Doğru ve Doğru Olmayan Genellemeleri Tanıma 134
- Sayıltıları Tanıma 136
- Bilgiler Arası İlişkileri Anlama 136
- Uygun Bilgiyi Tanıma 137
- İlkelere Başvurma 137
- Resimsel Materyallerin Kullanımı 138
- Kanıtı Tanıma, Doğrulama ve Kullanma 140
- Karar Verme 141
- İlişkilerin İfadesi 141

SORULAR 142

6. Bölüm
OKULLARIMIZDA YAYGIN OLARAK KULLANILAN GELENEKSEL SINAV TÜRLERİ

GİRİŞ 143
DOĞRU-YANLIŞ TESTLERİ, ÇOKTAN SEÇMELİ TESTLER, EŞLEŞTİRME TESTLERİ VE KISA CEVAP GEREKTİREN TESTLER 145
HEDEFLER/KAZANIMLAR 145
DOĞRU-YANLIŞ TESTLERİ 146
- Doğru–Yanlış Testi Maddelerinin Yazılması 146
- Doğru–Yanlış Testlerinin Dezavantajları 147
- Doğru–Yanlış Testlerinin Puanlanması 147

ÇOKTAN SEÇMELİ TESTLER 148
- Çoktan Seçmeli Testlerde Kullanılan Madde Formları 149
- Çoktan Seçmeli Testlerin Özellikleri 152
- Çoktan Seçmeli Test Maddelerini Oluşturmak İçin Öneriler 154
- Çoktan Seçmeli Test Maddelerinin Seçeneklerinin Yazılması 156
- Çoktan Seçmeli Testlerde Sık Sık Yapılan Hatalar 161
- Çoktan Seçmeli Testlerin Puanlanması 161
  - *Maddeleri Eşit Ağırlıkla Puanlama 162*
  - *Maddeleri Farklı Ağırlıklarla Puanlama 162*
  - *Madde Seçeneklerine Ağırlıklar Vererek Puanlama 162*
- Çoktan Seçmeli Testlerde Şans Başarısı İçin Düzeltme 163

EŞLEŞTİRME TESTLERİ 165
KISA CEVAP GEREKTİREN TESTLER 166
- Kısa Cevaplı Maddelerden Oluşan Testlerin Başlıca Özellikleri 168
- Kısa Cevaplı Maddeleri Oluşturmak İçin Öneriler 168
- Kısa Cevap Gerektiren Testlerin Puanlanması 171

SORULAR 172
YAZILI YOKLAMALAR 173

HEDEFLER/KAZANIMLAR ... 173
GİRİŞ ... 174
UZUN CEVAPLI AZ SORULU YAZILI YOKLAMALARIN GENEL ÖZELLİKLERİ ... 174
Uzun Cevaplı Az Sorulu Yazılı Yoklamaları Geliştirmek İçin Öneriler ... 178
Uzun Cevaplı Az Sorulu Yazılı Yoklamaları Oluşturma, Geliştirme ve Kullanımı ... 178
Uzun Cevaplı Az Sorulu Yazılı Yoklama Sorularını Oluşturmak İçin Öneriler ... 183
Diğer Bazı Öneriler ve Özellikler ... 187
Öğretmenlerin Bazı Beklentileri ... 187
Yazılı Yoklamaların Puanlanması ... 188
Gruplama Metodu ... *188*
Sıralama ... *189*
Genel İzlenimle Puanlama ... *189*
Bilgisayar ile Puanlama ... *190*
Analitik Puanlama ... *191*
Puanlama Hatalarını Azaltmak İçin Bazı Öneriler ... 192
Uzun Cevaplı Az Sorulu, Yazılı Yoklamalar, Kısa Cevap Gerektiren Test ve Çoktan Seçmeli Testlerin Özet Karşılaştırılması ... 194
SORULAR ... 198

7. Bölüm
SÖZLÜ SINAVLAR

HEDEFLER/KAZANIMLAR ... 199
GİRİŞ ... 200
Sözlü Sınavların Dezavantajları ... 200
Sözlü Sınavların Yapılışı ... 201
SORULAR ... 202

8. Bölüm
PERFORMANSI ÖLÇME

HEDEFLER/KAZANIMLAR ... 203
GİRİŞ ... 204
PERFORMANS DAYANAKLI ÖLÇME TİPLERİ ... 204
PERFORMANS GÖREVLERİ (İŞLERİ) ... 206
Sınırlandırılmış Performans İşleri ... 206
Genişletilmiş Performans İşleri ... 207
Performans Görevlerini Verirken ve Onları Oluştururken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ... 208
PORTFOLYO (ÖĞRENCİ ÜRÜN DOSYASI) ... 212
Portfolyonun İçeriği ... 212
Portfolyoyu Kullanma Amacı ... 214
Portfolyonun Zayıf Tarafları ... 215
Portfolyo Değerlendirme ... 217
KAVRAM HARİTASI YAPMA ... 218
Pratik Çalışma ... 218
SERGİ ... 219
SÖZLÜ SUNUM ... 219
PROJE ... 220

ARAŞTIRMA RAPORU 220
ANEKDOT 220
TARTIŞMA 221
AİLE VE ÖĞRENCİLERLE KONFERANS (TOPLANTI) 222
Öğrencilerin Çalışma Örneklerinin İncelenmesi 222
SOSYOMETRİK ARAÇLAR 223
KENDİNİ ANLATMA TEKNİKLERİ 232
İlgi Envanterleri 232
Tutum Ölçekleri 234
Kişilik Envanterleri 236
Projektif Teknikler 238
ÖĞRENCİNİN DEĞERLENDİRME SÜRECİNE KATILMASI 239
Öz Değerlendirme 239
Araştırma ve Anketle İlgili Öz Değerlendirme Formu 240
Akran Değerlendirme 241
Akran Değerlendirme ile İlgili Bir Örnek 244
Grup Değerlendirme 245
Grup Değerlendirme Örneği 246
PERFORMANS ÖLÇME ARAÇLARINI OLUŞTURMA 248
A) Ölçülmek İstenen Performansı Tanımlama 249
B) Derecelendirme Kurallarını ve Kriterlerini Belirleme 250
C) Performans İşlerini ve Uygulamaları Oluşturma 252
D) Ölçme Araçlarını Oluşturma 254
DERECELENDİRME ARAÇLARI 254
Derecelendirme Ölçeklerinin Tipleri 254
Sayısal Derecelendirme Aracı 254
Grafik Derecelendirme Aracı 255
Tanımlayıcı Grafik Derecelendirme Aracı 256
Derecelendirme Ölçeklerini Kullanma 257
Çeklist (Çetele) 259
ETKİLİ DERECELENDİRME KURALLARI 262
Performans Ölçmede Kullanılabilecek Bilgisayar Destekli Araçlar 267
SORULAR 268

9. Bölüm
GÖRÜŞME, GÖZLEM VE ANKET

HEDEFLER/KAZANIMLAR 269
GİRİŞ 270
GÖRÜŞME 270
Görüşmenin Amaçlarını Belirleme 270
Görüşme Yönergesini Oluşturma 271
Tam Yapılandırılmış Görüşme 272
Yapılandırılmamış Görüşme 272
Yarı Yapılandırılmış Görüşme 273
Görüşme Yönergesini Oluşturma ve Görüşme Yapma 273
Görüşmenin Ön Uygulaması 274
Görüşme Verilerinin Analizi 275

GÖZLEM 275
Gözlemin Amacı 276
Bir Gözlem Formu Geliştirme 277
Öğrenci Gözlem Formu 278
Gözlem Verilerini Kaydetme Yöntemleri 279
Düzenli Aralıklarla Kayıt 280
Sürekli Gözlem 280
Tekrar Sayısını Kaydetme 280
Sürekli Kayıt 282
İşlevsel Tanımlar Geliştirme 283
Gözlemle İlgili Ön İnceleme 283
Gözlemcilerin Eğitimi 284
ANKET 285
Anketin Amaçlarını Oluşturma 285
Anket Sorularını Oluşturma 285
Anket Formu 289
Anketin Ön Uygulanması 290
Anket Verilerinin Analizi 290
Kapalı Uçlu Soruların Analizi 290
Açık Uçlu Maddelerin Analizi 291
SORULAR 292

10. Bölüm
HEDEFLER, İÇERİK VE SORULAR

HEDEFLER/KAZANIMLAR 293
GİRİŞ 294
PROGRAMDA HEDEFLER 295
HEDEFLER 298
Özel Hedeflerin Bazı Nitelikleri 298
BİLİŞSEL ALAN HEDEFLERİ VE ÖLÇME 301
BİLGİ BİRİKİMİ BOYUTU 304
A. OLGUSAL BİLGİ 304
AA. Terimler Bilgisi 304
AB. Özel Ayrıntı ve Ögelerin Bilgisi 304
B. KAVRAMSAL BİLGİ 305
BA. Sınıflamalar ve Sınıfların Bilgisi 305
BB. İlkeler ve Genellemeler Bilgisi 305
BC. Kuramlar, Modeller ve Yapıların Bilgisi 306
C. İŞLEMSEL BİLGİ 307
CA. *Konuya Özel Beceriler ve Algoritmaların Bilgisi 307*
CB. Alana (Konuya) Özel Teknik ve Yöntemlerin Bilgisi 308
CC. Uygun İşlemlerin (Yöntemlerin) Ne Zaman Kullanılacağının Belirlenmesi ile İlgili Ölçütlerin Bilgisi 308
D. ÜST BİLİŞSEL BİLGİ 309
DA. Stratejik Bilgi 309
DB. Uygun Bağlam ve Koşullarla İlgili Olanlar da Dahil Olmak Üzere, Bilişsel Görevlerle İlgili Bilgi 310
DC. Kendi Kendisi Hakkında Bilgi 311

BİLİŞSEL SÜREÇ BOYUTU ... 312
1. HATIRLAMA ... 315
1.1 Tanıma ... *315*
1.2 Hatırlama ... *315*
2. ANLAMA ... 316
2.1 Yorumlama ... *316*
2.2 Örneklendirme ... *316*
2.3 Sınıflama ... *317*
2.4 Özetleme ... *318*
2.5 Sonuç Çıkarma (Öteleme) ... *318*
2.6 Karşılaştırma ... *319*
2.7 Açıklama ... *319*
3. UYGULAMA ... 320
3.1 Yapma ... *320*
3.2 Yararlanma (Bilgiyi Yeni Duruma Uygulama) ... *321*
4. ÇÖZÜMLEME ... 322
4.1 Ayrıştırma ... *322*
4.2 Örgütleme ... *323*
4.3 İrdeleme ... *324*
5. DEĞERLENDİRME ... 324
5.1 Denetleme ... *325*
5.2 Eleştirme ... *325*
6. YARATMA (SENTEZ) ... 326
6.1 Oluşturma ... *326*
6.2 Planlama ... *327*
6.3 Üretme ... *328*
DEVİNİŞSEL ALAN HEDEFLERİ VE ÖLÇME ... 334
Sayısal Dereceleme Aracı ... 338
Grafik Dereceleme Aracı ... 338
Çetele (Çeklist) Aracı ... 339
İş ve Ürünlerin Ölçülmesinde Dikkat Edilecek Hususlar ... 343
DUYUŞSAL ALAN HEDEFLERİ VE ÖLÇME ... 344
PROGRAMDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ... 346
SORULAR ... 347

11. Bölüm
ÖLÇMEDE İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER

HEDEFLER/KAZANIMLAR ... 349
GİRİŞ ... 350
Test Puanlarının Organizasyonu ve Grafiklerle Gösterilmesi ... 350
Puanları Gruplama ve Grafikle Gösterme ... 353
TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER ... 356
Merkeze Yığılma Ölçüleri ... 356
Ortalama ... *356*
Medyan (Ortanca) ... *357*
Mod (Tepe Değer) ... *360*
Merkezi Dağılım Ölçüleri (Değişkenlik Ölçüleri) ... 361
Ranj (Dizi Genişliği) ... *361*

Standart Kayma (Sapma) *362*
Varians 364
Yüzdelik Puan 365
STANDART PUANLAR 367
Z – Puanı ve T - Puanı 368
Normal Dağılım 369
PUANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ BELİRLEME 371
Korelasyon 372
Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı 372
Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyonu Katsayısı 373
Regresyon 376
Basit Yordama 376
Yordamanın Standart Hatası 380
ORTALAMANIN GÜVENİRLİĞİ 381
İSTATİSTİKTE BİLGİSAYARIN KULLANILMASI 382
SORULAR 382

12. Bölüm
TEST GELİŞTİRME VE MADDE ANALİZİ

HEDEFLER/KAZANIMLAR 385
GİRİŞ 386
TEST GELİŞTİRME 386
Test Puanlarını Kullanmanın Amacını Belirtme 387
Ölçme Alanını Temsil Eden Davranışları Belirleme 387
Alanı Örnekleme 388
Testin Özelliklerini Belirleme 390
Maddeleri Yazma, Madde Havuzu Oluşturma 393
Maddeleri İnceleme 394
Ön Deneme 395
Madde Analizi 396
ALT VE ÜST GRUPLAR YÖNTEMİ 396
Madde Güçlüğü 397
Madde Ayırıcılığı 398
Maddenin Çeldiricilerinin Etkililiği 399
TÜM GRUP ÜZERİNDEN YAPILAN MADDE VE TEST İSTATİSTİKLERİ 400
Madde Güçlüğü ve Testin Aritmetik Ortalaması 402
Madde ve Test Güçlüğü 404
Test Güçlüğü ve Testin Aritmetik Ortalaması 404
Madde İstatistikleri ve Test Standart Kayması 405
Madde Ayırıcılığı 406
Madde Varyansı ve Standart Sapması 409
Madde Güvenirliği 410
Madde Analiz Sonuçlarına Göre Testi Oluşturma 411
TEST KULLANICILARIN ETİK SORUMLULUKLARI 411
SORULAR 413

13. Bölüm
GÜNLÜK KAYIT ÇİZELGELERİ, NOT DEFTERLERİ, KARNELER VE ÖĞRENCİ DOSYALARI

HEDEFLER/KAZANIMLAR 415
GİRİŞ 416
GÜNLÜK KAYIT ÇİZELGELERİ 416
ÖĞRENCİ DOSYASI 418
NOT ÇİZELGESİ, NOT DEFTERİ VE KARNELER 421
- Not Defteri 422
- Öğrenci Karnesi 424
- Karnelerdeki Bazı Tanımların Açıklamaları 427
- Diğer Bazı Açıklamalar 427

SORULAR 428

14. Bölüm
DEĞERLENDİRME

HEDEFLER/KAZANIMLAR 429
GİRİŞ 430
DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK SIRA İLE YAPILMASI GEREKEN İŞLER 431
- Değerlendirmeyi Sistemli Olarak Planlama ve Sürdürme 431
- Bütün Amaçları Göz Önüne Alma 431
- Değerlendirmeyi Sürekli Yapma 431
- Değerlendirme ve Öğretimi Birlikte Yapma 431
- Uygun Araçları ve Teknikleri Seçme 431
- Öğretmen Değerlendirmesi, Akran Değerlendirmesi ve Öğrencinin Kendi Kendisini Değerlendirmesini Sağlama 432
- Ölçme Verilerini Oluşturmacı Olarak Kullanma 432

DEĞERLENDİRME ÇEŞİTLERİ 433
- Yerleştirmeye Yönelik Değerlendirme 433
- Biçimlendirmeye Yönelik Değerlendirme 433
- Tanı Amaçlı Değerlendirme 434
- Değer Biçmeye Yönelik Değerlendirme 434

DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN ÖLÇÜTLER 435
- Program Hedefleri 435
- Öğretmen Kanısı 435
- Sınıftaki Öğrencilerin Başarısı 436
- Ülke Çapındaki Öğrencilerin Başarısı 436
- Öğrenci Yeteneği 437
- Bir Derse Girişteki ve Çıkıştaki Başarı Arasındaki Fark 437

BAĞIL VE MUTLAK DEĞERLENDİRME 437
- Kullanılan Yolun Özeti 441

SONUÇ 441
SORULAR 442

15. Bölüm
ÖĞRETMEN YAPIMI SINAVLARIN PLANLANMASI

HEDEFLER/KAZANIMLAR 443
GİRİŞ 444
Sınavın Amacını Belirleme 445
Ölçülmek İstenen Özelliğin Belirlenmesi 446
Öğretim Hedeflerinin Listesini Hazırlama 446
Belirtke Tablosunu Oluşturma 446
Hedeflerin Listesini Hazırlama ve Onları Analiz Etme (Davranışları Çıkarma) *447*
Ölçmenin Amacına Uygun Ders içeriğini Belirleme ve Analiz Etme *447*
İki Boyutlu Belirtke Tablosu Hazırlama *449*
Uygun Madde Formatını Seçme 451
Maddelerin Temsil Edici Bir Örneklemini Sağlama 452
Ölçme (Sınav) ile İlgili Olmayan Faktörleri Önleme 452
GÖREVLERİ VERİRKEN VE MADDELERİ (SORULARI) YAZARKEN UYULMASI GEREKEN GENEL KURALLAR 453
SORULAR 454

16. Bölüm
HAM PUANLARI YORUMLAMA VE FARKLI NORMLARI HAZIRLAMA

HEDEFLER/KAZANIMLAR 455
GİRİŞ 456
Ham Puanlar 457
Yüzdelik Sıra 459
Yüzdelik Sıra (Yüzdelik Puan) Hesaplama *460*
Staniler 464
Yaş ve Sınıf Eşdeğerli Puanlar 466
NORMALLEŞTİRİLMİŞ Z-PUANLARI 470
NORMLARIN ÖZELLİKLERİ 473
Temsil Edicilik 473
Ugunluk 474
Karşılaştırılabilirlik 474
Güncellik 475
Test Puanlarını Yorumlamak İçin Bilgisayarlardan Yararlanma 475
SORULAR 476

17. Bölüm
YARATICI DÜŞÜNME VE ELEŞTİREL DÜŞÜNMEYİ ÖLÇME

HEDEFLER/KAZANIMLAR 477
GİRİŞ 478
KIŞKIRTICI SORULAR 478
YARATICI DÜŞÜNMEYİ ÖLÇME 481
Yaratıcılığın Diğer Yapılarla İlişkisi 481
Yaratıcılığı Ölçme Çalışmaları 483

Yaratıcılığın Boyutları ve Ölçme 492
Yaratıcılığı Ölçmede Kullanılan Bazı Araçlar 494
Yaratıcılığı Ölçmede Kullanılan Araçların Yordayıcılığı 495
Yaratıcılık Ölçme Araçlarının Eğitimde Kullanımı 495
Sonuç 497
ELEŞTİREL DÜŞÜNMEYİ ÖLÇME 498
SORULAR 501

KAYNAKÇA 503

Türkçe Kaynakça 503
İngilizce Kaynakça 504
EK KAYNAKÇA 1 506
EK KAYNAKÇA 2 507

KAYNAKÇA

Türkçe Kaynakça

Aydın, Berna (1993). "Seçme Gerektiren Test Maddeleri ile Kısa Cevap Gerektiren Test Maddelerinin Psikometrik Özellikleri ve Öğrenci Başarısı Bakımından Karşılaştırılması" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Baykul. Yaşar (1979). "Örtük Özellikler ve Klasik Test Kuramları Üzerine Bir Karşılaştırma." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Karasar, Niyazi (1986). **Bilimsel Araştırma Yöntemi.** Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Ltd. Şti.

Kaya, Adnan (1991). "Eksik Köklü–Ortak Seçenekli–Ortak Köklü Madde Türlerinin Madde ve Test İstatistiklerine Etkisi". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Öncü. Hüseyin (1994). **Eğitimde Ölçme ve DeğerlendİrmeEğitimde Ölçme ve Değerlendirme.** Ankara: Matser Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Özalp, Deniz (1992). "Kısa Cevaplı ve çoktan Seçmeli Maddelerden Oluşan Testlerin Psikolojik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak incelenmesi." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Özçelik, D. Ali (1989). **Test Hazırlama Kılavuzu.** (Genişletilmiş İkinci Baskı), Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları: 5.

Özçelik, D. Ali (1989). **Okullarda Ölçme ve Değerlendirme.** (Genişletilmiş İkinci Baskı), Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları: 3.

Tekindal, Satılmış (1992). "Madde Çeşidinin Test Güvenirliğine ve Geçerliğine Etkisi." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Turgut, M. Fuat (1971). **Şans Başarısının Test Puanlarına Etkisi.** Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi Yayın No: 22.

Turgut, M. Fuat (1977}. **Ölçmede Hata ve Güvenirlik.** (Çoğaltma}, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü.

Turgut, M. Fuat (1979). **Test Uygulama ve Puanlama.** (Çoğaltma), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü.

Turgut, M. Fuat (1986). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları.** (Dördüncü Baskı), Ankara: Saydam Matbaası.

Yaralıoğlu, Osman (1987). "Üç ve Beş Seçenekli Maddelerden Oluşan Testlerin Psikometrik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Yurdabakan, İrfan (1991). "Madde Kökü Uzunluğunun Madde İstatistiklerine Etkisi." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

İngilizce Kaynakça

Bridgeman, Brent (1991). "Essays and Multiple Choice Tests as Predictors of College Freshman GPA." **Research In Higher Education.** Vol. 32, No: 3.

Bridgeman, Brent and Charls Lewis (1994). "he Relationship of Essay and Multiple–Choice Scores With Grades in College Courses."**Journal of Educatlonal Measurement.** Vol. 31, No: 1.

Caudery, Tim (1990). "The Validity of Timed Essay Tests in the Assesment of Writing Skills." **ELT Journal.** Vol. 44/2.

Cook, Desmond L. (1955). "An Investigation of Their Aspects of Free– Responce and Choice– Type Tests at the Collage Level." **Dissertation Abstracts.** Vol. 15.

Coffman, W. E. (1971). "Essay Examinations in R.L. Thorndike (Ed)." **Educational Measurement.** (2nd Edition), Washington, D.C.: American Council on Education.

Coffman, W. E. (19l2). "On the Reliability of Ratings of Essay Examinations." **NCME Measurement in Education.** Vol.

Crehan, Kevin and Thomas M. Haladyna (1991). "The Validity of Two Item–Writing Rules." **Journal of Experimental Education.** Vol. 60.

Crocker, Linda and James Algina (1986). **Introduction to Classical and Modern Test Theory.** New York: CBS College Publishing.

Cronbach, L. J. (1971). "Test Validation in R. L. Thorndike (Ed)", (2nd Ed). **Educational Measurement.**

Ebel, Robet L. (1972). **Essentials of Educational Measurement.** New Jersey: Prentice–Hall, Inc.

Ferguson, George A. (1966). **Statistical Analysis In Psychology and Education.** (İkinci Baskı). New York: McGraw–Hill Book Company.

Gronlund, Norman E. (1971). **Measurement and Evaluation In Teaching.** (Second Edition). New York: The Macmillan Company.

Hancock Gregory R. (19..). "Cognitive Complexity and the Comparability of Multiple–Choice and Constructed–Response Test Formats." **Journal of Experimental Education.** 62. (2).

Hancock, Gregory R.; Keith W. Thiede and Gilbert Sax and William B. Michael (1993). "Reliability of Comparably Written. Two–Option Multiple–Choice and True–False Test Items." **Educational and Psychological Measurement.** 53.

Jacobson, Jeanne M. (1990). "Congruence of Pretest Predictions and Posttest and Essay Tests." **Educational Research Quarterly.** Vol. 14, No: 2.

Karmel, Louis J (1970) **Measurement and Evaluation In the Schools.** London: The Macmillan Company–Collier–Macmillan Limited.

Lindquist, E. F.(1966). **Educational Measurement.** Washington: American Council on Education.

Lonka, Kırsti and Valde Mikkonen (1989). "Why Does the Length of an Essay–Type Answer Contribute to Examination Marks?" **British Journal of Education Psychology.** Vol. 59.

Madigan, Robert J. and James J. Brosamer (1991). "Holistic Grading of Written Work in Introductory Psychology: Reliability, Validity and Efficiency." **Teaching of Psychology.** Vol. 18, No: 2.

Marshall, Jon Clark and Ioyde Wesley Hales (1972). Massachusetts: **Essentials of Testing.** Massachusetts: Addison–Wesley Publishing Company.

Norton, L. S. and J. Hartley (1986). "What Factors Contrubute to Good Examination Marks?" **Higher Education.** Vol. 15.

Nystrand, M. (1986). **The Structure of Written Communication.** San Diego, CA: Academic Press.

Ornstein, Alllan C. (1992). "Essay Tests: Use, Development and Grading." **The Clearing House.** Vol. 65, No: 3.

Page, Ellis B. (1966). "Grading Essays by Computer." **Phi Delta Kappan.** Vol. 47.

Plake, Barbaras (1975). "Item Arrangement and Knowledge of Arrangement on Test Scores." **Journal of Experimental Education.**

Stanley. Julian C. (1964). **Measurement In Today's Schools.** London: Prentice–Hall, Inc.

Thorndike. R. L. (1949). **Personal Selection.** New York: Jhon Wiley.

Torrance, M., G. V. Thomas and E. J. Robinson (1991). "Strategies For Answering Examination Essay Questions: is it Helpfull to Write a Plane?" **British Journal of Psychology.** Vol. 61.

Towsend, A. R. Michael, Lynley Hicks, Jacquilyn D. M. Thompson, Keri M. Willen, Bryan F. Tuck and Dennis W. Moore (1993). "Effects of Introduction and Conclusion in Assesment of Student Essays." **Journal of Education Psychology.** Vol. 85, No: 4.

Towsend, Michael A. R., Lee Yong Kek and Bryan F. Tuck (1989). "The Effect of Mood on the Reliability of Essay Assessment." **British Journal of Education Psychology.** Vol. 59.

Van Dijk, T. and W. Kintsch (1983). **Strategies of Discours Comprehension.** San Dieg, CA: Academic Press.

Vidler, Derek and Richard Hansen (1980). "Answer Changing on Multiple– Choice Tests." **Journal of Experimental Education.** Vol. 49, No: 1.

Weiten, Wayne (1982). "'Relative Effectiveness of Single and Double Multiple–Choice Questions in Educational Measurement." **Journal of Experimental Education.** Vol. 51, No:1.

EK KAYNAKÇA 1

Ashworth, A. E. (1982). Testing For Continuous Assessment. A Handbook for Teachers in Schools and Colleges. London: published by Evans Brothers Limited.

Bloom, Benjamin S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: Cognitive Domain. New York.

Carey, Lou M (1998). Measuring and Evaluating School Learning. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Desforges, Charles. (1989). Testing and Assessment. London: Cassell Education Limited.

Ertürk, Selahattin. (1972). Eğitimde "Program" Geliştirme. Ankara: Yelkentepe Yayınları No.4.

Guskey, Thomas R. (1999). "Using Assessments to Improve Student Learning". Bulunduğu Kaynak: http://www. aac. ab. Ca/ class.html

Krathwohl, Davit R., Benjamin S. Bloom and Bertan B. Masia. (1964). Taxonomy of Educational Objectives Handbook II: Affective Domain. New York: McKay.

Linn and Gronlund. (1995). Measurement and Assessment in Teaching. (7th Edition). New Jersey: Prentice–Hal, Inc.

Meydan Larousse. (1972). Ansiklopedi, Motopeda 9. Cilt. istanbul: Meydan Yayınevi.

Milli Eğitim Bakanlığı. (1997). İlköğretim Okulu Programı. (Dördüncü Basılış). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

–––––––. (1994). İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı. Ankara. Milli Eğitim Basımevi.

–––––––. (1992). İlköğretim Kurumları Resim–iş Dersi Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

–––––––. (1997). İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Ankara: Gökalp Müessesesi.

–––––––. (1996). Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği. Ankara.

–––––––. (2000). Sınıf Geçme Yönetmeliği Değişikliği. (Ortaöğretim Genel Müdürlüğü). Ankara.

Öncü, Hüseyin. (1994). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Matser Basım San. Ve Tic. Ltd. Şti.

Özçelik, D. Ali. (1981). Okullarda Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: ÜSYM Eğitim Yayınları: 3.

Öztürk, Gülşen. (1998). Kaynak Metinler I. istanbul: Çantay Kitabevi.

Püsküllüoğlu, Ali. (1995). Türkçe Sözlük. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti.

Sönmez, Veysel. (1999). Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı. (Geliştirilmiş 8. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Sezgin, Saim İlhan. (1994). Mesleki ve Teknik Eğitimde Program Geliştirme. (Üçüncü Baskı). Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Tekindal, Satılmış. (1997–3). Ölçme ve Değerlendirmeye ilişkin Tutum Aracı Geliştirme. Samsun: Cem Ofset.

Turgut, M. Fuat ve Diğerleri. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK Yayını.

Turgut, M. Fuat. (1986). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. (Dördüncü Baskı) Ankara: Saydam Matbaası

EK KAYNAKÇA 2

Amabile, T. M. (1983). The social psychology of creativity: a componentiaconceptualization. Journal of personality and psychology, 45, 357-376

Amabile, T. M. (2001). Beyond talent: John Irving and the passionate craft of creativity. The American psychologist, 56, 333-336

Anderson, Lorin W. (Ed.), Krathwohl, David R. (Ed.), Airasian Peter W., Cruikshank Kathleen A. , Mayer Richard E., Pintrich, Paul R., Raths, James ve Wittrock, Merlin C. (2001). Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama. (Çeviren: D. Ali Özçelik, 2014). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Arıcı, H. (1975). İstatistik yöntemler ve uygulama. Ankara: Cihan Matbaası.

Ashworth, A. E. (1982). Testing For Continuous Assesment. A Handbook for Teachers in Schools and Colleges. London: Evans Brothers Limited.

Ayvacı, H. Ş., Türkdoğan, A. (Mart. 2010). Yeniden yapılandırılan Bloom taksonomisine göre fen ve teknoloji dersi yazılı sorularının incelenmesi; *Türk Fen Eğitimi Dergisi. Yıl 7, Sayı 1*

Bacanlı, H. (1999). Duyuşsal Davranış Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Bailey, K. (1987). Methods of social research. 3rd Edition. New York: The Free Press.

Balcı, A. (1997). Sosyal bilimlerde araştırma. Yöntem teknik ve ilkeler. Ankara: 72 TDFO Bilgisayar- Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

Baykul, Y. (2000). Eğitimde ve piskolojide ölçme: Klasik test teorisi ve uygulaması. Ankara: ÖSYM yayınları.

Bloom, S. B. (1956). Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: Cognitive Domain. New York.

Bowden, C. L. (1994). Bipolar disorder and creativity. In Shaw, M. P.,& Runco, M. A. (Eds.). Creativity and Affect. (pp.73-86). New Jersey: Ablex

Bradburn, N. M., Sudman, S. And Associates.(1981). Improving interview method and questionnaire design. San Francisco: Josey Bass.

Carey, L. M. (1988). Measuring and Evaluating School Learning. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Cropley, Arthur J. (Dec.2000). Defining and Measuring Creativity: Are Creativity Tests Worth Using? Roeper review. Vol.23 Issues 2.

Csikszentmihalyi, M. (1990). Flow: The psychology of optimum experience. New York: Harper- Collins.

Csikszentmihalyi, M. (1996). Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention. New York: Harper-Collins.

Davis, G. A. (1989). Testing for creativity potential. Contemporary. Educational Psycholoyy, 14.

Desforges, C. (1989). Testing and Assesment. London: Cassell Education Limited.

Domino, G. (1994). Assessment of creativity with the ACL: An empirical comparison of four scales. Creativity Research Journal, 7, 21-33

Erginer, E. (2000). Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ertürk, S. (1972). Eğitimde "Program" Geliştirme. Ankara: Yelkentepe.

Feist, G. J. (1999). Autonomy and independence. Encyclopedia of Creativity. Vol. 1. (pp. 157-163). San Diego, CA: Academic Pres.

Feldman, Davids H. (2003). The Development of Creativity. Bulunduğu kaynak: Ed Sternberg Robert J.; Hand book of Creativity. UK.: Cambridge University Press.

Fishkin, Anne S. and Aileen S. Johnson. (Sep. 1998). Who is Creative? Identifying Children's Creative abilities Roeper Review, Vol. 21, Issue 1.

Gardner, H. (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligencies. New York: BasicBooks.

Gardner, H. (1999). Çoklu Zekâ. Çev.: M. Tüzel. İstanbul: Enka Okulları.

Gough, H. G. (1960). The Adjective Check List as a personality assessment research technique. Psychological Reports, 6, 107-122.

Gronland, N. E. And R. L. Linn. (1990). Measurement and evaluation in teaching (6 th Edition). New York: Macmillan Publishing Company.

Guskey, T. R. (1999). "Using Assesments to Improve Student Learning". Bulunduğu kaynak: http://www.aac.ab.ca/class.html.

Haladyna, T. M. And G. H. Roid. (Fall, 1983). A comparision of two approches to criterion – referenced test construction. Journal of Educational Mesurement, 20 (3).

Hennessey, B. A., & Amabile, T. M. (1988). The conditions of creativity. In R. J. Sternberg (Ed.). The Nature of creativity: Contemporary Psychological Perspectives. (pp.11-38). New York, NY: Cambridge University Press.

Henson, K. T. (1988). Methods and Strategies for Teaching in Secondary and Middle Schools. New York: Longman Inc.

Houtz, J. C. & Krug, D. (1995). Assessment of creativity: resolving a mid-life crisis. Educational Psychology Review, 7, 269-299.

Hunkins, F. P., J. Jeter ve P. Maxey (1982). Social Studies in Elementary School. Ohio, Columbus: Charles E. Merrill Publishing Co.

Jeager, R. M. (1982). The final hurdle minimum competancy achievement testing. In. G. R. Austin and H. Garber (Eds). The rise and fall of National Test Scors. New York: Academic Pres.

Judd, C., E. Smith and L. Kidder.(1991). Research methods in social relations. International edition. Sixth Edition. Harcourt Brace Jonavovich College Publishers.

Kablan, Z. (2013). Hedef belirleme: Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlar. Şeker, H. (Ed.).Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar; Ankara: Anı Yayıncılık.

Kaltsounis, T. (1987). Teaching Social Studies in the Elementary School. (Second Edition), New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, İnc.

Kaptan, S. (1977). Bilimsel Araştırma Teknikleri, (Geliştirilmiş İkinci Basım). Ankara: Tekışık Matbaası ve Rehber Yayınevi.

Kaptan, S. (Tarihsiz). Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri. Ankara: Bilim Kitap ve Kırtasiye Ltd. Şti.

Kepçeoğlu, M. (1994) Mesleki Yönelim Envanteri El Kitabı. Ankara.

Kerr B. and Camea Gagliardi. (Tarihsiz). Measuring Creativity in Research and Practice. Arizona State University USA.

King, B. J. & Pope, B. (1999). Creativity as a factor in psychological assesssment and healthy Psychological functioning. Journal of Personality Asessment, 72, 200-207.

Kirschenbaum, Robert J. (Sep.1998). The Creativity Classification System: An Assessment Theory. Roeper Review. Vol. 21, Issue 1.

Kocaoluk, Fatma ve M. Ş. Kocaoluk (2000). İlköğretim Okulu Programı. Tarsus: Kocaoluk Yayınevi.

Krathwohl, D. R., B. S. Bloom ve B. B. Masia (1964). Taxonomy of Educational Objectives Handbook II: Affective Domain. New York: McKay.

Krathwohl, D. R., B. S. Bloom ve B. B. Masia (1967). Taxonomy of Educational Objectives the Classification of Educational Goals Handbook II: Affective Domain. (Reprinted), New York: David McKay Company, Inc.

Krathwohl, David R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory intoPractice. Volume 41.*

Linn, R. L. And N. E. Gronlund. (1995). Measurement and assessement in teaching (7 Th. Edition). New Jersey: Merrill an Imprint of Prentice Hall Englewood Cliffs.

Linn, R. L. ve N. E. Gronlund (1995). Measurement and Assesment in Teaching. (7th. Edication), New Jersey: Prentice-Hal, Inc.

Mc Millan JAmes H. (2015). Sınıf İçi Değerlendirme.(Çeviri Editörü: Asım Arı). Konya: Eğitim Kitabevi.

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı (1997). İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Ankara: Gökalp Müessesesi.

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı (2005-2. Sınıf). İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretmen kılavuzu 2. Sınıf. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı, (2005). İlköğretim Okulu Ders Programları ve Öğretim Kılavuzu. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı. (2005 - 5. Sınıf). Sosyal Bilgiler İlköğretim Okulu 5. Sınıf Öğretmen Kılavuzu Kitabı. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi

[MEB] Milli Eğitim Bakanlığı. (2005-2006). İlköğretim okulları ders programları ve öğretim klavuzu. Yeniden Tasarım: Mehmet Vural. Erzurum: Yakutiye Yayıncılık.

Meeker, M. (1978). Measuring creativity from the child's point of view. Journal of Crea Behavior.12, 52-62.

Mehrens, A. W. and I. J. Lehman. (1973). Measurement and evaluation in education and psychology. New York: Holt, Rinehart and Winston Inc.

Meydan Larousse (1972). Ansiklopedi, Motopeda 9. Cilt. İstanbul: Meydan Yayınevi.

Öncü, H. (1994). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Matser Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Özçelik, D. A, (2010) Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Öğretmen El Kitabı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özçelik, D. A. (1981). Test Hazırlama Kılavuzu. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.

Özgüven İ. Ethem. (1994). Psikolojik Testler. Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

Özön, M. N. (1967). Resimli Türk Dili Sözlüğü. İstanbul: Arkın Kitapevi.

Öztürk, C., L. Öğrenir, F. Dayı ve Diğerleri. (2005). İlköğretim 4 Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı. İstanbul: Sürat Yayınları.

Parkhurst, H. B. (1999). Confusion, lack of consensus and the definition of creativity as a construct. Journal of Creative Behavior, 33, 1-21.

Plucker, J. A.& Runco, M. A. (1998). The death of creativity measurement has been greatly exaggerated: current issues recent advances, and future directions in creativity assessment. Roeper Review, 21, 36-39.

Pollard, A. (1998). Reflective Teaching in the Primary School. A Handboook For the Classroom. Third Edition. Cassel.

Püsküllüoğlu, A. (1995). Türkçe Sözlük. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti.

Quellmalz, E. S. (1991). Developing criteria for performance assessment. The missing ling. Applied Measurement in Education, 4.

Redhouse. (1994). İngilizce Türkçe Sözlük.

Runco, M. A. (1993a). Cognitive and psychometric issues in creativity research in S. G. Isaksen, M. C. Murdock, M. L. Frestien, and D. J. Treffinger (Eds.), Understanding and recognizing creativity: The emergence of a discipline Norwood, NJ: Ablex.

Salvia and Ysseldyke, (1998). Assessment in Special and Remedial Education (4 rd. Ed.) Dallas: Houghton Mifflin Company.

Sax, G. (1989). Principle of educational and psychologiacal measurement and evaluation (3 rd. Ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Sternberg, R. J. (2001). What is the common thread of creativity? Its dialectical relation to İntelligence and wisdom. American Psychologist.56, 360-362.

Stiggins, R. (1987). Sesign and development of performance assessment. Education Measurement: Issues and Practice, 10.

Sulloway, F. J. (1999). Birth order. In M. A. Ronco & S. Pritzker (Eds.). Encyclopedia of Creativity (Vol.1). (pp.701-701). San Diego, CA: Academic Press.

Tekindal, S. (1997-3). Ölçme ve Değerlendirmeye İlişkin Tutum Aracı Geliştirme. Samsun: Cem Ofset.

Tekindal, S. (2002-a). Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Tekindal, S. (2009). Duyuşsal Özelliklerin Ölçülmesi İçin Araç Oluşturma. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Tekindal, S., M. Cin, İ. H. Demircioğlu ve Diğerleri. (Editörler: C. Öztürk, D. Dilek). (2002). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Torrance, E. P. (1965). Rewarding creative behavior: experiments in classroom activity. Englewood Cliffs, NJ: Prentice –Hall.

Torrance, E. P. (1984). The role of creativity in identification the gifted and talented. Gifted Child Quarterly, 28, 153-156.

Torrance, E. P. And R. E. Myers. (1974). Creative learning and teaching. Dodd, Mead Company

Treffinger, D. J., Renzulli, J. S. & Feldhusen, J. F. (1971). Problems in assessment of Creative thinking. The Journal of Creative Behavior, 5, 104-111

Turgut, M. F. (1977). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. Ankara: Saydam Matbaası.

Turgut, M. F. (1979). Norm Hazırlama (Çoğaltma). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü.

Turgut, M. F. (1986). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. (Dördüncü Baskı). Ankara: Saydam Matbaası.

Turgut, M. F. ve diğerleri (1997). İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK

Turgut, M. F. ve Baykul. Y. (2014). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Pegem A yayıncılık.

Türk Dil Kurumu (1998). Türkçe Sözlük I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ülgen, G. (1997). Eğitim psikolojisi. Ankara: Alkım Yayınevi.

Vavrus, L. (1990). Put. portfolious to the test. Instructor, 100 (1).

Wolfe, E. W. and Miller, T. R. (1997). Barriers to the implementation of portfolio assessment in secondary education. Applied Measurement in Education, 10.

Worthen, B. R., K. R. White, X. Fan and R. R. Sudweeks. (1999). Measurement and assessment in schools. New York: Longman.

Yurdabakan, İ. (2011). Yapılandırmacı Kuramın Değerlendirmeye Bakışı: Eğitimde Alternatif Değerlendirme Yöntemleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, C: 44, S.1, 51-77.

27. Basım

21. Yüzyılda EĞİTİMDE REHBERLİK HİZMETLERİ

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

YÖK'ün Kur Tanımına Uygun Olarak Hazırlanmıştır

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 338
Eğitim No.: 69
ISBN : 978-605-133-240-6
© 27. Basım, Kasım 2017

21. Yüzyılda
EĞİTİMDE REHBERLİK HİZMETLERİ
Prof. Dr. Binnur YEŞİLYAPRAK

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yeşilyaprak, Binnur.
21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri / *Binnur Yeşilyaprak*
27. Basım, XVIII + 388 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-240-6
1. Eğitimde Rehberlik Hizmetleri 2. Gelişimsel Rehberlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ÇAĞDAŞ EĞİTİMDE ÖĞRENCİ KİŞİLİK HİZMETLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Çağdaş Anlayışa Göre Eğitim 3
Eğitimin Amaçları....3
İşlevi. 4
Okulun Yapısı 4
Öğrenci Kişilik Hizmetleri (Ö.K.H.). 5
Öğrenci Kişilik Hizmetlerinin Amacı 5
Öğrenci Kişilik Hizmetlerinin Kapsamı.. 5
Rehberlik Hizmetleri.. 7
Tanımı....7
Rehberlik: Mitler ve Gerçeklik 7
Rehberliğin Amacı 8
Rehberliğin Kapsamı 9
Rehberliğin İlkeleri....14
Rehberlik Hizmetleri: İnceleme Kategorileri....18
Rehberliğin Gelişmesini Etkileyen Etkenler....19
Rehberlik Çalışmalarının Tarihçesi....20
Ülkemizde Rehberlik Hizmetlerinin Başlangıcı ve Gelişimi....21
Sorunlar 22
Önerilen Etkinlikler....25

BÖLÜM 2

EĞİTİM SÜRECİNDE REHBERLİK HİZMETLERİ

Eğitim Sürecinde Rehberlik Hizmetleri 29
Öğretim ve Rehberlik Hizmetleri: Ayrışma ve Bütünleşme 29
Sınıf Rehber Öğretmeni ve Görevleri 31
Eğitim Kademelerine Göre Rehberlik Hizmetleri 33
Türk Millî Eğitiminin Genel Hedefleri ve Rehberlik Hizmetleri.... 33
Gelişim İhtiyaçları ve Rehberlik Hizmetleri 34
Gelişim Dönemleri ve Gelişim Görevleri.... 35
A. Okulöncesi Eğitimde Rehberlik Hizmetleri 38
Okulöncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Görevleri.... 39
Okulöncesi Eğitimin Önemi ve İşlevi.... 39
Okulöncesi Eğitimde Rehberlik 39
B. İlköğretimde Rehberlik Hizmetleri.... 40
İlköğretim I. Dönemindeki Çocukların Gelişim Görevleri (6-12 Yaş).... 41
İlköğretim II. Dönemindeki Çocukların Gelişim Görevleri (12-15 Yaş). 42
İlköğretimin Amacı ve İşlevi.... 43
İlköğretimin Önemi.... 44
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi.... 45
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri 46
İlköğretimde Rehberliğin Temelleri.... 48
İlköğretimde Rehberliğin Amaçları 49
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı.... 49

C. Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetleri 51
Ortaöğretim Dönemindeki Gençlerin Gelişim Görevleri 51
Ortaöğretimin Önemi ve Amacı 52
Ortaöğretimin İşlevi 53
Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi 53
Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri 55
Ortaöğretimde Rehberliğin Amaçları ve Kapsamı 56
Önerilen Etkinlikler 57

BÖLÜM 3

GELİŞİMSEL REHBERLİK YAKLAŞIMI VE KAPSAMLI GELİŞİMSEL REHBERLİK PROGRAMLARI

Giriş 61
Rehberlikte Gelişimsel Yaklaşım 61
Gelişimsel Yaklaşım 62
Başlıca Rehberlik Yaklaşımları Nelerdir? 62
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımının Gelişime Dayalı Temelleri 62
Gelişimsel Rehberliğin İlkeleri Nelerdir? 63
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımında Hedeflenen Gelişim Alanları 64
Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları 66
Kapsamlı PDR Programlarının Özellikleri 66
Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Unsurlar 67
I. İçerik 68
II. Program Yapısı ve Süreç 70
Yapısal Bileşenler 70
Tanım 71
Gerekçe 71
Sayıtlılar 71
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programının Bileşenleri ve Süreç 71
Rehberlik Müfredatı (Rehberlik Sınıf Programı) 73
Bireysel Planlama 73
Müdahale Hizmetleri 74
Sistem Desteği 75
Zaman 75
III. Kaynaklar 75
İnsan Kaynakları 76
Ekonomik Kaynaklar 76
Politik Kaynaklar 76
Okul Rehberlik Programlarının Hazırlanması 76
1. İhtiyaçların Değerlendirilmesi 77
Ortamın Değerlendirilmesi 77
Hedef Kitlenin Değerlendirilmesi 77
2. Amaç ve Hedeflerin Tanımlanması 77
3. Amaçlara Ulaşmayı Sağlayacak Yöntemlerin Belirlenmesi 78
4. Karar Verme 79
5. Uygulanabilir ve Değerlendirilebilir Bir Program Oluşturma 79
Okullarda KGRP Uygulamasında İdarecilerin, Okul Psikolojik Danışmanlarının ve Öğretmenlerin Rolleri 80
Okul Müdürü 80
Okul Psikolojik Danışmanları 80
Sınıf Rehber Öğretmeni 81
Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Değerlendirilmesi 82
Programı Uygulayan Personelin Değerlendirilmesi 83
Programın Değerlendirilmesi 83
Program Çıktılarının Değerlendirilmesi 83
Önerilen Etkinlikler 84
EK 3.1: Ülkemizde Uygulanan Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanım Örnekleri 85

EK 3.2: KGRP içinde Uygulanabilecek Etkinlik Örneği 87
EK 3.3: Kariyer Eğitimi Öğrenci İhtiyaç Analizi Form Örneği (9-12 sınıflar için)..... 88
EK 3.4: İlköğretim Ders Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanımlarından Örnekler 89
EK 3.5: Uygulayıcılar İçin Hazırlık Formu..... 90
EK 3.6: Örnek Bir Ders Planı 91
EK 3.7: Etkinlik Değerlendirme Formu..... 92
EK 3.8: Etkinlik Değerlendirme Öğrenci Formu..... 93

BÖLÜM 4

KİŞİSEL REHBERLİK

Gelişimsel Yaklaşıma Göre Kişisel Rehberlik Tanımı..... 97
Kişisel Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı ve Niteliği..... 98
Hümanistik (İnsancıl) Eğitimin İlkeleri. 99
Öğretmenlere Ait Olumlu ve Olumsuz Etkili Özellikleri 103
A. Okulöncesi Eğitim Dönemi..... 105
Okulöncesi Eğitimde Öğretmenin Benimseyeceği Temel İlkeler..... 105
Kişisel Rehberlik Açısından Okulöncesi Eğitimde Öğretmenin Sorumlulukları.. 107
Okulöncesi Eğitim Öğretmenine Son Söz 109
B. İlköğretim I. Dönem..... 109
İlköğretim I. Dönemde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları 112
Sınıf Öğretmenine Son Söz. 113
C. İlköğretim II. Dönem..... 113
İlköğretim II. Dönemde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler..... 114
İlköğretim II. Dönemde Kişisel Rehberlik Alanında Öğretmenin Sorumlulukları. 116
Öğretmenler Ergenlerle Neler Yapmalı? Neler Yapmamalı?. 117
D. Ortaöğretim Dönemi. 118
Ortaöğretim Döneminde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler. 118
Ortaöğretim Döneminde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları 119
Kişisel Rehberlik Etkinlikleri..... 121
Sosyal Beceri Kazandırmada İzlenecek Aşamalar..... 122
Öğretmenler Gence Nasıl Davranmalı?.. 123
Önerilen Etkinlikler 124
EK 4.1: Örnek Olay: Çocuk Okulda Başarısızlığı Değil Başarıyı Yaşamalıdır 125
EK 4.2: Duygu Zarı 126
EK 4.3: Soru Sorabilme 126
EK 4.4: Örnek Olay: Bireysel Ayrılıklar Dikkate Alınmalıdır..... 127
EK 4.5: Düşünce ve Duygu 127
EK 4.6: Örnek Olay: Siz Hangi Elinizi Kullanmayı Tercih Edersiniz..... 128
EK 4.7: Özür Dileme Etkinliği 129
EK 4.8: Örnek Olay: Okulculuk Oyunu 129
EK 4.9: Önyargılı Olmak..... 130
EK 4.10: Tanışma Etkinliği..... 130
EK 4.11: Güven Etkinliği Oluşturma..... 131
EK 4.12: İstendik ve İstenmedik Davranışlar..... 131

BÖLÜM 5

EĞİTSEL REHBERLİK

Eğitsel Rehberliğin Tanımı. 135
Eğitsel Rehberliğin Amacı..... 136
Eğitsel Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı ve Niteliği 136
A. Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Eğitsel Rehberlik Hizmetleri. 137
B. İlköğretim I. Dönemde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri. 139
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar. 139
Uygulamalar..... 141

Oryantasyon (Duruma Alıştırma) Programı....141
Okul ve Sınıf Kurallarını Öğretme ve Uygulama....144
Kural Saptama Sınıf Toplantıları....145
Yönergeleri İzleme....146
Etkin Çalışma Yöntemleri....147
Çalışma Yöntemlerinin Başarıya Etkisi....148
Zamanı Planlama....149
Çalışma Ortamını Düzenleme....152
Çalışma Sürelerinin ve Aralıklarının Planlanması....153
Not Tutma (Not Alma)....153
Aktif Dinleme....155
Hızlı ve Etkili Okuma....158
Özet Çıkarma....159
Hafızayı (Belleği) Güçlendirme....160
Güdülenme....161
Uygulama: Değişim İçin Beş Adım....162
C. İlköğretim II. Dönemde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri....164
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar....165
Uygulamalar....166
Üst Eğitim Kurumlarını Tanıtma....167
Eğitim Kurumları Hakkında Bilgi Edinme Yolları....168
Eğitsel Plan Yapma ve Yürütme....172
D. Ortaöğretim Döneminde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri....173
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar....174
Uygulamalar....176
Sınıf İçi Davranışların Değerlendirilmesi....176
Davranışlar....176
Çalışma Becerilerinin Gözden Geçirilmesi....177
Mezuniyet Sonrası İş ve Eğitim Seçeneklerinin Değerlendirilmesi....178
Sınava Hazırlık....179
Sınav Kaygısını Azaltma....180
Önerilen Etkinlikler....181
EK 5.1: Örnek Olay: Okuma Alışkanlığı Erken Yaşlarda Kazanılır....182
EK 5.2: Oryantasyon Programı....182
EK 5.3: Davranış Çiçeği....183
EK 5.4: Testleri Yönergelerine Uygun Cevaplandırma....184
EK 5.5: Yönergeleri İzleyebiliyor musunuz?....185
EK 5.6: Çalışma Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği....186
EK 5.7: Hedef Belirleme ve Plan Yapma....187
EK 5.8: Sınıf İçi Davranışları Kontrol Listesi....190
EK 5.9: Çalışma Becerileri Kontrol Listesi....191
EK 5.10: Testleri Yaşamak....192
EK 5.11: İçsel Gülümseme....193

BÖLÜM 6

MESLEKİ REHBERLİK

Mesleki Rehberlik Tanımı....197
Mesleki Rehberlik: İlgili Kavramlar....198
Mesleki Gelişim Kuramları....203
Özellik Faktör Kuramı....203
Özellik Faktör Kuramında Mesleki Danışma Süreci....205
Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı....206
Super'in Benlik Kuramı (Kavramsal Model)....207
Holland'ın Kişilik Kuramı....209
Roe'nun İhtiyaç Kuramı....213

Diğer Görüşler....214
Mesleki Gelişim Görevleri ve Mesleki Rehberlik Hizmetleri....215
Temel Eğitim Döneminde Mesleki Rehberlik....216
Mesleki Rehberlik Açısından Temel Eğitim Döneminin Önemi....217
Mesleki Gelişim Görevleri ve Başarılmasında Temel İlkeler....218
İlköğretim I. Dönemde Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler....221
Temel İlkeler....223
Anasınıfı ve Temel Eğitimin I. Döneminde
Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....224
İlköğretim II. Dönemde Mesleki Rehberlik....227
Mesleki Gelişim Görevleri ve Öğretmenin Sorumlulukları....228
Bir Mesleki Gelişim Görevi Olarak Karar Verme ve Problem Çözme....229
İlköğretim II. Dönemde Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....230
Temel Eğitim Sonunda "Yöneltme" (Yönlendirme) Hizmeti....233
Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberlik....235
Mesleki Olgunluk....236
Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberliğin Amaçları....238
Ortaöğretim Döneminde Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....239
Mesleki Rehberlikte Öğrencileri Tanıma....241
Öğrencinin Yetenek ve İlgilerini Değerlendirme Ölçütleri....243
Başarıyı/Yeteneği Değerlendirmede Göz Önüne Alınabilecek Ölçütler....243
Bir Derse Karşı İlgiyi Değerlendirmede Göz Önüne Alınabilecek Ölçütler....243
Meslekleri İnceleme....244
Bir Meslek ile İlgili Bilinmesi Gereken Bilgiler....244
Mesleki Bilgilerin Paylaşılması....245
Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Bilgisayarlardan Yararlanma....246
Önerilen Etkinlikler....249
EK 6.1: İlgi Envanteri....250
EK 6.2: Meslekler....254
EK 6.3: Annemin Mesleği-Babamın Mesleği....256
EK 6.4: Zaman Makinası....257
EK 6.5: Mutlu Doktor-Mutsuz Doktor....258
EK 6.6: Karar Verme....259
EK 6.7: Bir Kitap Olarak Hayatım....261
EK 6.8: Mesleğin Gerektirdiği Niteliklere Sahip miyim?....262
EK 6.9: İş ve İşçi Bulma Kurumu-Meslek Danışma Merkezinde Meslek Dosyalarında
Kullanılan Meslek İnceleme Formatı....262
EK 6.10: Bir Meslek Elemanı ile Görüşme....263

BÖLÜM 7

BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ

Bireyi Tanıma....267
Bireyi Tanımanın Amacı....267
Öğretmenin Öğrencilerini Tanımasının Gerekliliği....268
Bireyi Hangi Yönlerden Tanımak Gerekir?....268
Bireyi Tanımada Dikkat Edilmesi Gerekli İlkeler....270
Bireyi Tanımak Üzere Geliştirilen Teknik ve Araçlarda Temel Yaklaşımlar....271
Bireyi Tanıma Teknikleri....272
Testler....272
Tanımı ve Kullanım Amaçları....273
Testlerin Sınıflandırılması....274
Testlerin Kullanılmasında Dikkate Alınacak Bazı Kurallar....279
Test Dışı Teknikler....280
I. Gözleme Dayalı Teknikler....287
Gözlem Listeleri (Check-Lists)....287
Özellik Kayıt Çizelgeleri....288
Anekdot (Olay) Kayıtları....289
Derecelendirme Ölçekleri (Rating Scales)....291
II. Kendini Anlatma Teknikleri....298
Otobiyografi....298
Arzu Listesi....301
Zaman Cetveli....302

Problem Tarama Listesi....303
Soru Listesi/Anket....304
III. Başkalarının Kanılarına Dayalı Teknikler....305
Sosyometri....305
Kimdir Bu Tekniği....309
Sosyal Uzaklık Ölçeği....310
IV. Tekniği Etkileşime Dayalı Teknikler....311
Görüşme Tekniği....311
Veli Görüşmesi....315
Veli Toplantıları....316
Ev Ziyaretleri....318
Drama ve Oyun Etkinlikleri....319
Toplu Dosya/Gelişim Dosyası....320
Önerilen Etkinlikler....323
EK 7.1: 3-6 Yaş Motor Gelişim Gözlem Listesi....324
EK 7.2: 3-6 Yaş Motor Gelişim Gözlem Listesi....324
EK 7.3: Otobiyografi....325
EK 7.4: (Arzu Listesi ve Yarım Bırakılmış Cümle Tamamlama) Olsaydım....327

BÖLÜM 8

REHBERLİK HİZMETLERİNİN ÖRGÜTLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Rehberlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi....331
Okul Rehberlik Programının Organize Edilmesi....336
Rehberlik Programının Organizesinde Temel Hazırlık Faaliyetleri....337
Yıllık Rehberlik Faaliyetlerinin Programlanması....339
Yıllık Programın Nitelikleri....339
Kaynaştırma Eğitimi ve Rehberlik....340
Okul Rehberlik Çalışmalarının Değerlendirilmesi....343
Değerlendirme Süreci....344
Değerlendirmede Karşılaşılan Güçlükler....345
Değerlendirme İlkeleri....346
Değerlendirme Yöntemleri....346
Önerilen Etkinlikler....348
Son Söz....349
Kaynaklar....351
Değerlendirme Soruları....357

KAYNAKLAR

Adem, M. (1997) "Zorunlu Temel Eğitim" Temel Eğitim: Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme. TÜBA, Bilimsel Toplantı Serileri: 8, Ankara.

Akay, B. (1983) "Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi.

Akbalık, G. (1991) "Ortaokul III. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi

Akçamete, G. (2002) "Türkiye'de Özel Eğitim Öğretmeni Yetiştirme ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri" XI. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Bildiriler Kitabı, Eğitim Kitabevi, s.23-31.

Akkök, F. (1996) İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İstanbul, M.E. Basımevi.

Akman, Y. (1992) "İlköğretimde Rehberliğin Yeri ve Önemi" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:8, ss.317-320.

Akman, Y. (1994) "Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servislerinde Verilen Konsültasyon Hizmetlerinin Yeri ve Önemi" 1. Eğitim Bilimleri Kongresi Kitabı, Cilt 3, s.984-993, Adana: Çukurova Üniversitesi

Aydın, G. (1990) "Temel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın Önemi" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, I, sayı, 1:39-44.

Bacanlı, F. (1995) "Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bacanlı, F. (1999) "Günlük Yaşam Bilgi ve Becerileri Eğitimi" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (1999a) Duyuşsal Davranış Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Ltd.

Bacanlı, H. (1999b) Sosyal Beceri Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Ltd.

Bakırcıoğlu, R. (1988). Rehberlik Ve Psikolojik Danışma, Ankara: Bakırcıoğlu Yayınları.

Baltaş, A. (1998) Üstün Başarı (15. basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baltaş, A. Ve Z. Baltaş (1991) Stres ve Başaçıkma Yolları (11.basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baykul, Y. (1989). ÖSS ile Yoklanan Bilgi ve Beceriler Farklı Okul Tür ve Sınıflarında Ne Ölçüde Kazanılmaktadır? Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayınları: 9, Ankara.

Baymur, F. (1996) Genel Psikoloji. (11.baskı) İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Bolles,R.N.(2005) Paraşütünüz ne renk? İş arayanlar ve meslek değiştirenler için pratik el kitabı. Ankara: Elma Yayınları.

Borders, L.D., ve Drury, S.M. (1992). "Comprehensive School Counseling Programs: A Review For Policymakers And Practitioners." Journal of Counseling & Development. Vol 70, Issue 4, ss. 487-498.

Brown, D., ve Trusty, J. (2005). "School Counselors, Comprehensive School Counseling Programs, and Academic Achievement: Are School Counselors Promising More Than They Can Deliver?" Professional School Counseling. Vol 9 Issue 1 ss. 1-8

Cambell, P. & Siperstein, G.N. (1994) Improving Social Competence: A resource for elementary school teachers. Needham Heights, Massachusetts: Allyn & Bacon.

Can, G. (1992) Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Can, G. (1998) "İlköğetimde Rehberlik" Eğitim Blimlerinde Yenilikler, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 108-130.

Cansever, G. (1974) Psikolojik Testler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Carney, J.V. (2005). "Education-career Planning And Middle School." Professional School Counseling. Vol 9 Issue 2, ss. 136-143.

Cartledge, G. & Milburn, J.F. (1980) Teaching Social Skills to Children: Innovative Approaches. N.Y:Pergaman.

Ceyhan, E.(1995). "Oryantasyon Eğitimi" Yaşadıkça Eğitim, Sayı:42, s.14-17.

Collis, B. ve Ollia, L. (1994) "The effect of computer use on grade 1 children's gender stereotypes about reading, writing, and computer use" Journal of Research and Development in Education. Vol: 24, 1:14-19.

Crites, J.O. (1969) "Meslek Gelişimi" Bulunduğu Kitap: Ergenliği Anlamak. James F. Adams. Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi (1995).

Crites, J.O. (1969) Vocational Psychology. New York: Mc Graw-Hill.

Crow, D.L. & Crow, A. (1961) Introduction to Guidance (Second Ed.) New York: American Book Company.

Cüceloğlu, D. (1991) İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağlar, D. (1975) Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Gözlem, Ankara: Tekışık Matbaası.

Çağlar, D. (1977) Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Sosyometrik Metod, Ankara: Tekışık Matbaası.

Dembo, M.H. (1988) Applying Educational Psychology in the Classroom. (third edition) Longman: NY & London.

Dinkmeyer, D. (1970) "Elementary School Guidance and the Classroom Teacher" Elementary School Guidance: Conceptual Beginnings and Initial Approachers. APGA, Washington D.C.

Dinkmeyer, D. (1973) Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: Mc Graw-Hill.

Doğan, S. (1998) "Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kimliği: Gelişmeler ve Sorunlar" Milli Eğitim Dergisi, sayı: 139, s.69-76.

Dosterhof, A. (1994) Classroom Application of Educational Measurement, Macmillan Publishing Company.

Dökmen, U. (1990) "Çocukların ve Gençlerin Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma". Yaşadıkça Eğitim, İstanbul: YA/BA Yayınları Sayı: 10.

Erden, M. (1986). "İlkokulların Birinci Devresine Devam Eden Öğrencilerin Dört İşleme Dayalı Problemleri Çözerken Gösterdikleri Davranışlar" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, ss.105-113.

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). Eğitim Psikolojisi (IV. Baskı) Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Engin, C,(1997) "Veli ve Öğretmen Algılarına Göre İlkokul Psikolojik Danışmanlarının Rol ve İşlevleri" 3. Ulusal PDR Kongresi (Bildiriler Kitabı) Adana:Çukurova Ün. (Ss.162-169).

Eren, A. (1996). "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında 1982-1995 yılları arasında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri" (Yayınlanmamış İnceleme raporu) G.Ü. Ankara.

Erkan, S. (2000) Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri (4. baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık

Erkan, S. (2001). Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Erkan, S. (1997) "İlköğretim Öğrencilerinin Rehberlik İhtiyacının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma" Eğitimi Yönetimi Dergisi, Yıl:3, Sayı:3, Yaz 1997, ss.333-406.

Ersever, O. G. (1992) "İlköğretimde Açık Okul Sistemi ile Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anlayışı" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, ss.127-132.

Ersever, O.G. (1990) "Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Dışa Dönük Anlayış ve Programlar" V. Ulusal Psikoloji Kongresi, Psikoloji Seminer Dergisi-Özel Sayı, No: 8, ss.655-657, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Evans, D. (1991) "A Model for Developmental School Counseling Program in Indiana" (Yayınlanmamış proje raporu) (A joint Department of Education Indiana School Counselors Associaton Project) Indianapolis, In, U.S.A.

Fidan, N. ve Baykul, Y. (1993) "İlkokul ve İlköğretim Okullarında Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşılanması" (Araştırma Raporu) UNICEF, Ankara.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi.

Gibson, R.L. ve Micthell, M.H. (1990) Introduction to Counseling and Guidance. (Third Edition) New York: McMillan Pub. Comp.

Ginzberg, E. (1972) "Toward a theory of Occupational Choice: A Restatement" Vocational Guidance Guarterly, 20, 169-176.

Good, V.C. (1959) Dictionry of Education. Mc Grow-Hill Book Company, London.

Gordon, T. (1996) Etkili Anababa Eğitiminde Uygulamalar (Ed. Birsen Özkan) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Görgen, İ. (1999) "Özetleme Becerisinin Öğrencilere Öğretimi" Yaşadıkça Eğitim, Sayı: 62, s.22-28.

Gültekin, İ. (1984). "Orta Dereceli Okullarda Sınıf Öğretmenlerinin Görev Algıları" (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gysberg, N., & Henderson, P. (2000). Developing and Managing Your School Guidance Program. (3rd Ed.). Alexandria, VA: American Counseling Association Publication

Hamblin, D. (1993) The Teacher and Counseling, Simon & Schuster Education Great Britain.

Havighurst, R. (1972) Developmental Tasks and Education (3rd ed.) New York: Dawid McKay Co.

Heaton P. ve Micthell, G. (1987) Learning to Learn: a study skills course book. Better Books Publishing Ltd.

Herr, E.L. ve Cramer, S.H. (1972) Vocational Guidance and Career Development In The Schools: Toward & Systems Approach, Boston: Houghton Mifflin Company.

Hill, G.E. (1973) "Guidance in Elementary Schools" Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: McGraw-Hill.

Holland J.L. (1973) Making Vocational Choices: A Theory of Careers, New Jersey: Prentice-Hall Inc., Englowood Cliffs.

Holland,J.L.(1985).Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments (2nd ed.) Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.

Hopper, M.E. ve Diğ. (1991) "A Hypermedia-Based Problem Solving Approact to Engineering, Learning, Working, and Playing". Frontlers in Education Conference, Purdue University, A.B.D.

House, W.H.V., Pietrofesa, J.J. ve Jon Carlson (1973) Elementary-School Guidance and Counseling: A Composite View, Boston: Houghton Mifflin Company.

Howe, L.W & Howe, M.M. (1975) Personalizing Education: Vawes Clarification and Beyond. New York: Hard Publish.

İİBK (1992) İş ve İşçi Bulma Kurumu İş ve Meslek Danışmanlığı Enformasyon Meslek Dosyaları, Ankara.

ICPAC (1992) Study Skills Series (Learning Skills Center) Indiana University, ABD.

Isaacson, L.E. (1986) Career Information in Counseling and Career Development, (Fourth Edition) Boston: Allyn and Bacon, Inc.

İş Vakfı (1987) Seçenekler (Bilgisayar Destekli Mesleki Rehberlik ve Danışmanlık Programı) İş Vakfı Yayını, Ankara.

İş ve İşçi Bulma Kurumu (1998). Meslekler Rehberi. M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1985) İnsan ve İnsanlar. İstanbul. Beta Yayınevi

Kaner, S. (1994) "Ankara Polis Akademisi ve A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Gereksinim Örüntüleri" II. Ulusal PDR Kongresi Bilimsel Çalışmaları Kitabı. PDR-DER Yayını, Ankara.

Kantarcıoğlu, S. (1998) Orta Dereceli Okul Öğretmenleri İçin Rehberlik, M.E.B. Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 186, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kaptan,S.(1977) Bilimsel Araştırma Teknikleri,Ankara: Tekışık Matbaası.

Karıncalı, E.Ç. ve Çalışkan,E. (2016). "Öğretmenlerin rehber öğretmenlere yönelik tutumları açısından değerlendirme". 13.Ulusal PDR Öğrencileri Kongresine sunulan sözel bildiri metni. Muğla.

KEP (2012) Kızların Eğitimi Projesi, "Durum Saptama Raporu", MEB Projeler Dairesi, Ankara.

Kepçeoğlu, M (1974) "Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Anlayışı" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: H.Ü.

Kepçeoğlu, M. (1986) "Eğitimde Psikolojik Hizmetlerin Rolü ve Önemi" Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar. Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi, No: 10, Şafak Matbaası, Ankara.

Kepçeoğlu, M. (1994) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Ankara: Özerler Matbaası

Kılıççı, Y. (1999) "6-15 Yaş Öğrencilerinin Gelişimsel Güçleri" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayınevi

Kılıççı, Y. (2000) Okulda Ruh Sağlığı, Ankara: Anı Yayıncılık

Kohlberg, G.L., ve E. Turiel (1971) "Moral Development and Moral Education" Psychoolgy and Educational Practice, G.Lesser (Ed.) Chicago: Scott Foresman.

Korkmazlar, Ü. (1995) "Son Çocukluk Dönemi (6-12 yaş)" Ana-Baba Okulu (5.basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köknel, Ö. (1995) "Ergenlik Dönemi" Anababa Okulu (5.Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köymen, Ü. (1989) "Akademik Başarıda Öğrenme ve Ders Çalışma Yollarının Rolü" Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları. Bilkent Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, s.33-34, Ankara: Meteksan.

Köymen, Ü. (1994) "Öğrenme ve Ders Çalışma Stratejileri Envanteri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt:2, Sayı: 5, s.19-28.

Kuzgun, Y. (1981) Rehberlik Ders Notu, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi.

Kuzgun, Y. (1982). Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 188, Ankara: Sevinç Matbaası.

Kuzgun, Y. (1986) "Mesleki Rehberlik Gereksinmesi, Uygulamalar ve Sorunlar", Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar. Türk Eğitim Derneği Yayınları, No: 10, Ankara: Şafak Matbaa.

Kuzgun, Y. (1989) Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi, ÖSYM Yayınları, No: 0015.

Kuzgun, Y. (1992) "İlköğretimde Rehberlik" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, ss.39-42.

Kuzgun, Y. (1992). Rehberlik ve Psikolojik Danışma (Üçüncü baskı), Ankara: ÖSYM Yayınları.

Kuzgun, Y. (1993) "Ders Geçme ve Kredi Sisteminde Öğretmenin Rolü", Yaşadıkça Eğitim (Kasım, Aralık) Sayı: 31, s.6-11.

Kuzgun, Y. (1993) "Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu", VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara: Meteksan.

Kuzgun, Y. (1994) "Akademik Benlik Kavramı Ölçeği" I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt: 3, s.1203, Adana: Çukurova Üniversitesi.

Kuzgun, Y. (1994) "Çağdaş İnsanın En Önemli Kararı Meslek Seçimi" Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 325, s.50-54.

Kuzgun, Y (1999) Cumhuriyet Döneminde Eğitim II, M.E.Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ankara: M.E. Basımevi.

Kuzgun, Y. (2000) Meslek Danışmanlığı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Y. ve Bacanlı, F. (1996) Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Kuzgun,Y. (2006). Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı (2. Baskı) Ankara: Nobel Yayınları

Küçükahmet, L. (1987) Öğrencilerin Çalışma Alışkanlıkları ve Tutumları, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 153, Ankara: A.Ü. Basımevi.

Lazarus, P. (1999) "Emotanional Intelligence : A Paradıgm dor Education in the New Millenium" (22. Uluslar arası Okul Psikolojisi Yıılık toplantısına sunulan bildiri) Jrıuzlingen, İsviçre.

Lyon, R. (1973) "Vocational Development at the Elementary School" Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: McGraw-Hill.

MEB (1974) "Rehberlik ve Eğitsel Çalışmaların Yeniden Düzenlenmesi" Tebliğler Dergisi, Sayı 1805, s.351.

MEB (1983)."Okul Rehberlik Hizmetleri Yönergesi" Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

MEB (1985) "Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği" Tebliğler Dergisi, Sayı 2201, s.527-532.

MEB (1991). Özel Eğitimle İlgili Mevzuat, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1997) "İlköğretimde Yönlendirme Komisyonu Raporu" (Prof.Dr. Ayla Oktay ve diğ. Tarafından hazırlanan) 3-4 Aralık, Başkent Öğretmen Evi, Ankara.

MEB Onuncu Milli Eğitim Şûrası (1981) Ankara: M.E.B. Yayınları.

MEB Tebliğler Dergisi (1975) Sayı: 1805, 16.09.197 tarihli.

MEB Tebliğler Dergisi (1977) Sayı: 2481, Ekim 1997 tarihli.

MEB (2000) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

MEB (2001). Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği .

MEB (2006), İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

MEB (2007). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı. Ankara.

MEB (2007). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı İlköğretim-Ortaöğretim Etkinlik Örnekleri, Ankara.

McSporran, E. (1997) "Towards Better Listening and Learning in the Classroom" Educational Review, Vol:49, No: 1, p.13-20.

McWhorter, T.K. (1989) College Reading and Study Skills. Glenview, Illions: Scott, Foresman and Company.

Morgan, T.C. (1981) Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, Çev: Hüsnü Arıcı ve Ark., Ankara: Meteksan Ltd.

Morganett, R.S. (1990) Skills for Living. Illions: Champaign 61821.

Myrick, R.D. (2003). Developmental Guidance and Counseling: A Practical Approach. (4th Ed.) USA: Educational Media Corporation.

Narinoğlu, S., Örün, S. ve M. Delioğlu (2000). "1999-2000 Eğitim-Öğretim Yılı Kaynaştırma Eğitimi Uygulamaları İzleme Raporu" Çankaya RAM, Ankara

Nazlı,S. (2007).Okul yöneticilerinin Rehberlik ve Psikolojik Danışma hizmetini algılamaları. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 26:155-175.

Nazlı, S. (2008) Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programları (3. Baskı) Ankara: Savaş Yayınevi.

Nelson-Jones, R. (1982) The Theory and Practice of Counseling Psychogy. (Türkçesi: Danışma Psikolojisi Kuramları, Ed. F. Akkoyun) Ankara: 72, TDFO Ltd. Şti.

North Carolina Department of Public Instruction, Guidance Curriculum for the Comprehensive School Counseling Program. http://www.ncpublicschools.org/curriculum/guidance/

Oğuzkan, A.F. (1983) "Ödev Hazırlama ve Ders Çalışma" Eğitim ve Bilim, Ankara: Sayı: 41.

Onur, B. (1995) Gelişim Psikolojisi, Ankara: İmge Kitabevi.

Onur, B. ve Öner, U. (1986) "Çeşitli Gelişim Evrelerinde Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçları ve Rehberlik İlişkileri", Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Bilim Dizisi No: 10, Ankara: Şafak Matbaası.

Öncül, R. (1977) Bireyi Tanıma Ders Notları, Ankara.

Öner, N. (1972) "Kaygı ve Başarı" Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Sayı: 4, ss.151-163.

Öner, N. (1997) Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler (3. Basım) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, I. (1991). "Bazı Değişkenlerin Liselerdeki Öğrenci, Öğretmen, Danışman ve Yöneticilerin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentilerine Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) H.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, E. (1990) Görüşme; İlke ve Teknikleri, Ankara: İleri Matb.

Özgüven, İ.E. (1994) Psikolojik Testler. PDREM Yayınları, Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

Özgüven, E. (1995) Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Gelişmeler ve Bazı Sorunlar (Orta Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri panelinde sunulan konuşma metni), 12.06.1995, Başkent Öğretmen Evi, Ankara.

Özgüven, İ.E. (1997) Cinsellik ve Cinsel Yaşam, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ.E. (1998) Bireyi Tanıma Teknikleri. PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ.E. (1999) Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özoğlu, S.Ç. (1992) Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No. 181.

Özsoy, Y. (1976) Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Öztürk, B. (1995) Genel Öğrenme Stratejilerinin Öğrenciler Tarafından Kullanılma Durumları (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özyürek, M. (1996) Sınıfta Davranış Yönetimi. Ankara: Karatepe Yayınları.

Patterson, C.H. (1979) Hümanistic Education. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Peters, H.J. ve Forwell, G.F. (1959). Guidance: A Development Approach, Chicago: Rand Mcnally Company.

Pişkin, M. (1989) Orta Dereceli Okullarda Görevli Yönetici, Öğretmen ve Danışmanların İdeal ve Gerçek Danışmanlık Görev Algıları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi

Pişkin, M. (1999) "Özsaygıyı Geliştirme Eğitimi" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. s.95-123.

Resmi Gazete, 17 Nisan 2001, sayı: 24376.

Roe, A. (1986) "Early Determinants of Vocational Choice" Vocational Guidance and Career Development (Ed. By. J.H. Peters ve J.C. Hansen) New York: The MacMillan Company.

Rogers, C. (1969) Freedom to Learn. Columbus, Ohio. C.E. Merrill Comp.

Selçuk, Z. (1999) "Bireyi Tanıma Teknikleri" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. s.51-94.

Semerci, M. (1992) "Türkiye'de 1982-1990 yılları arasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı'nda yapılmış olan bilim uzmanlığı ve doktora tezleriyle bir Abstract Çalışması" (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) K.T.Ü. Trabzon.

Sigma, PhiEta (1990) "Learning and Studying" (PI ETA SIGMA derneği tarafından hazırlanan kitapçık) Auburn University, Alabama.

Shertzer, B. ve Stone, S.C. (1981) Fundamentals of Guidance (4th ed.) Boston: Houghton Mifflin.

Simpson, E.L. (1976) Hümanistic Education. New York. Ford Foundation.

Siyez,D. M. (2011)."YıllıkPsikolojik Danışma Faaliyetlerinin Planlanması,İzlenmesi ve Değerlendirilmesi". Rehberlik (Ed. B. Aydın) 3.baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Steere, B.F. (1988) Becoming an Effective Classroom Manager A Resource for Teachers. State University of New York Perss.

Stephens, G.L. ve Reynolds, J. (1992) "Helping Students Make Decisions With the Help of Egan's Model" Journal (Winter) s.49-52.

Sucuoğlu, B. (2002) "Kaynaştırma Programları ve Bir Örnek Çalışma" 12. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Bildiri Özetleri Kitabı, s.18-19.

Super, D.E. ve Overstreet, P.L. (1960) The Vocational maturity of ninth grade boys. New York: Teachers College Bureau of Publications, Colombia Üniversity.

Super, E.D. (1968) "A Theory of Vocational Development" Vocation Guidance and Career Development. (Ed. By J.H. Peters ve J.C. Hansen) New York: The MacMillan Company.

Stone, L.A. ve Bradle, F.O. (1994). Foundations of Elemantary and Middle School Counseling. NewYork & London:Longman.

T.C. MEB Onbeşinci Milli Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996) 2000'li Yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi Raporlar, Görüşmeler, Kararlar. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.93-259.

Tan, H. (1992) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, M.E.B. Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tan, H. (1998) "Cumhuriyet Eğitimimizin 75.Yılı ve Kesintisiz 8 Yıllık Temel Eğitimin Getirileri" Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 139, ss.24-26.

Tan,H. (2000).Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Teori ve Uygulama (3.baskı), İstanbul: M.E.Basımevi.

TDK. (1981) Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: A.Ü. Basımevi.

Telman, N. (1997) Etkin Öğrenme Yöntemleri. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

The Comprehensive Guidance Program for Coppell Independent School District. A Developmental Program for Grades Pre-K-12.

Thompson, R. (1992) School Counseling Renewal Strategies for the Twenty-first Century Indiana: Accelerated Development Inc. Publis.

Thompson,R.(2002) School Counseling: Best Practices for working in the schools. (2nd.Ed.) New York,London: Brunner-Routldg.

Tuzcuoğlu, N. (1996) "Okullarda Duruma Alıştırma (Oryantasyon) Çalışmaları" Yaşadıkça Eğitim, Sayı: 48, ss.6-8.

Tümkaya, S. (1999) "Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Kullandıkları Başa Çıkma Davranışları" Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt: II, Sayı:11, ss.26-36.

Türkmen, A., E. Tıraşoğlu ve A. Gürdal (1998) "İlköğretim Öğrencilerinin Mesleklere Eğilimleri ve Yönlendirilmesi" 16. Milli Eğitim Şûrasına Hazırlık Dokümanı, (Kara Elmas Üniversitesi, Teknik Eğitim Sempozyumu) Ankara: METES.

Türkoğlu, A. (1997) "Başarıyı Artırmak İçin Etkili Ders Çalışma Yöntemleri" Yaşadıkça Eğitim, Sayı:55, s.2-7.

Uluğ, F. (1991) Okulda Başarı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2.Basım.

Usluer, E. (1998) Meslek İnceleme Kılavuzu, M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Uzer, A.S. (1987) "Lise Öğrencilerinin Yükseköğretim Programlarının Tercihleri ile Kendi Yetenek, İlgi ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ülkü, S. (1976). "Lise 1. Sınıflarda Uygulanan Bir Grup Rehberliği Programının "Yöneltme" Açısından Etkinliğinin Araştırılması" Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Eğitim Fakültesi.

Williamson, E. (1950). Counseling Adolescents. New York: Mc.Graw Hill Book Co.

Yeşilyaprak, B. (1986) "Gençlere Meslek Seçiminden Yapılacak Yardımlar" Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 59, s.28-32.

Yeşilyaprak, B. ve Kurç, G. (1988) Ruh Sağlığı ve Uyum Problemleri, G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi, Yayın No: 13, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (1992) "Mesleki Gelişim kuramları Üzerine Bir Eleştirel Değerlendirme" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 2, Sayı:6, ss.43-49.

Yeşilyaprak, B. (1992) "Oryantasyon Hizmetlerine İlişkin Denemelik Bir Model" 1. Eğitim Bilimleri Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cilt:3, s.976-983, Adana: Çukurova Üniversitesi

Yeşilyaprak, B. (1993) "Üniversitelerimizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 1, Sayı: 4, Aralık, s.12-15.

Yeşilyaprak, B. (1994) "Kimler Daha Çok Kaza Yapıyor?" Cumhuriyet Bilim Teknik (23 Ekim 1994) Sayı: 396.

Yeşilyaprak, B. (1995) "Mesleki Gelişim Sürecinin Başlangıcı Olarak Okulöncesi Eğitim" 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitabı. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Yeşilyaprak, B. (1997) "8 Yıllık Temel Eğitim ve Yönlendirme Sistemi" Cumhuriyet Bilim Teknik, Sayı: 544, s.4.

Yeşilyaprak, B. (1997) "Mesleki Gelişim Süreci Açısından Temel Eğitim Dönemi" 3. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Kitabı, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Adana: s.97-104.

Yeşilyaprak, B. (1998) "Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Gelişimsel Yaklaşım ve Bilgisayarlardan Yararlanma", Nasıl Bir Eğitim Sistemi (Eğitim Sempozyumu 1997) İzmir: Bilsa, bilimsel yayınlar dizisi:1, ss.537-543.

Yeşilyaprak, B. (1999) "Sınıf Öğretmenlerinin Rehberlik Açısından Rol ve İşlevleri" Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 144, ss.27-30.

Yeşilyaprak, B., Güngör, A. ve G.Kurç (1999) Öğretmenler İçin Eğitsel ve Mesleki Rehberlik (Geliştirilmiş 5.baskı) Ankara: Varan Matbaası.

Yeşilyaprak, B.(2012)."Geçmişten geleceğe RAM'lara ilişkin bir değerlendirme", Gelişen RAM Mutlu Birey Çalıştayı, 23-24 Mayıs 2012,Ankara.

Yeşilyaprak,B. (2007) İlköğretimde Gelişimsel Rehberlik. İstanbul: Morpa Yayınları

Yeşilyaprak, B. (2008). "Özellik-Faktör Kuramı ile Holland'ın Tipoloji Kuramı" Kariyer Yolculuğu (Ed. R. Özyürek).Türk PDR-DER yayını, Ankara: Ses Reklam.

Yeşilyaprak, B. (2017). Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya. (8. baskı) Ankara: Pegem A Yayınları

Yeşilyaprak, B., Sundur, Y.T. ve M.Eşkisu (2014) Ortaöğretime Uyum Programı (Pilot Uygulama ve Değerlendirme Raporu). Ankara: MEB & Unicef.

Yıldırım, C. (1966) Eğitimde Araştırma Metodları, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

Yıldırım, C. (1973) Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yörükoğlu, A. (1981) "Ergenlik ve Delikanlılık Dönemi" (Öztürk O. ve ark.) Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Meteksan.

Zunker, V.G. (1989) Career Counseling: Applied Concepts of Life Planning (3rd Ed.) Pacific Grove, C.A: Brooks Cole.

Zunker,V.G. (2006).Career Counseling: A holistic approach (7th.Ed.) Australia:Thomson-Brooks-Cole.

9. Basım

Antrenör ve Sporcu El Kitabı

SPOR VE BESLENME

Ziyanur Güneş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 477
Beden Eğitimi-Spor No.: 14
ISBN: 978-605-133-379-3
© 9. Basım, Aralık 2017

SPOR VE BESLENME - Antrenör ve Sporcu El Kitabı

Ziyanur Güneş

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güneş, Ziyanur.
SPOR VE BESLENME - Antrenör ve Sporcu El Kitabı */ Ziyanur Güneş*
9. Basım, XIV + 162 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-379-3
1. Spor 2. Beslenme 3. Sağlık 4. Performans

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. SPOR VE BESLENME 1
2. BESİN ÖGELERİ 1
A. Karbonhidratlar 3
Karbonhidrat Gereksinimi 4
Bileşik Karbonhidratlar ve Basit Şekerler 5
Karbonhidratların Sporcu Beslenmesindeki Yeri 7
Egzersiz Öncesi Karbonhidrat Alımı 8
Egzersizden Hemen Önce ve Egzersiz Sırasında Karbonhidrat Alımı 9
Egzersizden Sonra Karbonhidrat Alımı 9
Basit Şeker Tüketiminin İnsüline Etkisi 10
Karbonhidratın İnsülin ve Proteine Etkisi 11
Glisemik İndeks 12
B. Proteinler 16
Amino Asitler 16
Protein Kaynakları ve Kalitesi 17
Protein Gereksinimi 18
Protein Yetersizliği 20
Protein Fazlalığı 21
C. Yağlar 22
Yağların Görevleri 22
Yağların Sporcu Beslenmesindeki Yeri 22
D. Vitaminler 24
Vitamin Gereksinimi 24
Vitamin Fazlalığı 26
Antioksidan Vitaminler 27
E. Mineraller 33
Minerallerin Görevleri 33
Kalsiyum (Ca) 34
Kalsiyumun Görevleri 35
Günlük Gereksinim 35
Kalsiyum Emilimini Güçleştiren Etmenler 35
Demir (Fe) 37
Demir Eksikliği Anemisinin Nedenleri 38

Demir Eksikliği Anemisinin Etkileri 39
Günlük Demir Gereksinimi 40
Kaynakları 40
F. Su 43
Sıvı Gereksinimi 43
Dehidratasyon 44
Sporcuya Verilecek Suyun İçeriği, Miktarı ve Zamanı 45
İçeriği 46
Alınacak Sıvı Miktarı ve Zamanı 47
G. Besin Ögelerinin Etkileşimleri 47
3. ENERJİ 50
A. Enerji Sistemleri 51
Anaerobik ve Aerobik Enerji Metabolizması 52
Anaerobik Metabolizma (Oksijensiz Yol) 52
Aerobik Metabolizma (Oksijenli Yol) 52
B. Enerji Hesaplama Yöntemleri 54
Sporcuların Enerji Gereksinimleri 56
4. SPORCULARDA KİLO SORUNLARI 59
A. İdeal Kilonun Bulunmasında Kullanılan Yöntemler 60
Standartlar 60
Vücut Yağ Oranının Belirlenmesi 62
B. Kilo Verme Yöntemleri 66
Kilo Vermek İçin Öneriler 67
C. Kilo Alma Yöntemleri 70
Zayıflığın Nedenleri 70
Kilo Almak İçin Öneriler 71
D. Kilo Vermede Uygulanan Diyet Tipleri 73
Vejeteryan Diyetler 73
Ketojenik Diyetler (Düşük Karbonhidratlı Diyetler) 75
Düşük Kalorili Diyetler 75
Düşük Kalorili, Düşük Proteinli Diyetler (Şarlatan Diyet) 76
E. Beslenme Davranış Bozuklukları 76
Anorexia Nervosa 76
Bulimia Nervosa 77
F. Dengeli Beslenme 77
5. MÜSABAKA DÖNEMİ SPORCU BESLENMESİNDE ÖNERİLER 88
A. Müsabaka Öncesi Yemeğin Zamanı 88

B. Müsabaka Öncesi Yemeğin İçeriği ve Miktarı 88
C. Yolculukta Beslenme 91
D. İshalin (Diyare) Diyetle Tedavisi 92
E. Kabızlığın Diyetle Tedavisi 93
6. ERGOJENİK YARDIM VE DOPİNG 94
A. Ergojenik Yardımcılardan Beklenen Olumlu Etkiler 94
B. Ergojenik Yardımcılar 94
Mekanik ve Biyomekanik Yardımlar 95
Fizyolojik Yardım 95
Kan Dopingi 95
Fosfat Tuzları 96
Sodyum Bikarbonat Tuzları (Soda Dopingi) 96
Karnitin 96
Farmakolojik Yardımcılar 97
Kafein 97
Alkol 98
Psikolojik Yardımlar 98
Beslenmeye Bağlı Yardımcılar 99
Vitaminler 99
Protein Tozları 100
Amino Asitler 100
Koenzim Q10 101
Karbonhidrat İçerikli İçecekler 101
Fruktoz 101
Karbonhidrat Yükleme (Şeker Dopingi) 101
Arı Poleni 103
Arı Sütü 103
Bira Mayası 103
Spirulina 103
Jelatin 104
Kreatin 104
Ginseng 104
C. Doping 105
7. MENÜ PLANLAMA YÖNTEMLERİ VE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR 107
A. Öğünlere Ait Menü Örnekleri 110
B. Öğle ve Akşam Yemekleri İçin Seçimsiz Menülerde Yer Alabilecek Yiyecek Grupları 111
C. Ara Öğünlerde Tüketilebilecek Besinler 111

D. I, II ve III. Grupta Yer Alan Yiyeceklere Örnekler 111
Birinci Grup Yemekler 111
İkinci Grup Yemekler 112
Üçüncü Grup Yemekler 113
E. Besinlerin Alımları ve Saklanmalarında Öneriler 115
Ek A: SPOR EĞİTİM MERKEZLERİNE YÖNELİK BİR YILLIK MENÜ 120
Ek B: TÜRKİYE İÇİN ÖNERİLEN GÜNLÜK ENERJİ VE BESİN ÖĞELERİ TÜKETİM STANDARTLARI 136
Ek C: SPORCULAR TARAFINDAN KULLANIMI İZİNLİ OLAN İLAÇLAR 154
KAYNAKLAR 157

KAYNAKLAR

1. Açıkada C. ve ark., Atletizm ve Beslenme. Atlantis, Ankara, 1996.
2. Akgün N., Beslenme ve Sportif Performans. SHD, 7 (3):94 -100, 1972.
3. Akgün N. Egzersiz Fizyolojisi. 4. Baskı II. Cilt, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1 - 32, 1993.
4. Alpar R., Ersoy G., Karagül A., Yüzücü Beslenmesi El Kitabı. GSGM. Yayın No: 127, Ankara, 1994.
5. Arslan P., Ed. Şişmanlık, Çeşitli Hastalıklarla Etkileşimi ve Diyet Tedavisinde Bilimsel Uygulamalar. Türkiye Diyetisyenler Derneği Yayını: 4, Ankara, 7 - 49, 1992.
6. Baysal A., Beslenme. HÜ. V. Baskı, Ankara, 1990.
7. Baysal A. ve ark., Besinlerin Bileşimleri. 3. Baskı, Yeniçağ Basım - Yayım San. ve Tic. Ltd. Şti, Ankara, 1991.
8. Baysal A. ve ark., Türk Mutfağından Örnekler. Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri Dizisi: 36, Ankara, 18 - 27, 1993.
9. Baysal A., Vejeteryan Beslenmesi, Beslenme ve Sağlık Yönünden Değerlendirme. Beslenme ve Diyet Dergisi, Ankara, 24 (2):181 - 193, 1995.
10. Berning RJ., Steen NS. Sports Nutrition For The 90 s. An Aspen Puplication, Maryland, 1991.
11. Beyhan Y., Ciğerim N. Toplu Beslenme Sistemlerinde Menü Yönetimi ve Denetimi. Kök Yayıncılık, Ankara, 29 - 40, 1995.
12. Birer S., Kurum Mutfaklarında Çalışan Personel İçin El Kitabı. KTB, Ankara, 1988.
13. Bowers WR., Fox LE. Sports Physiology. Third Edition, Wm. C. Brown Publishers, 1992.
14. Cengizlier J., Hasçelik Z., Özker R., Ergojenik Yardım ve Doping. SHD, 24 (3): 83 - 93, 1989.

15. Clark N., Beslenme Şarlatanlığı. Spor ve Tıp, 3 (11): 7 - 9, 1995.
16. Clark N., Karbonhidratlar, Basit Bir Besinin Karmaşıklığı. Spor ve Tıp, 1 (4): 9 - 11, 1993.
17. Coyle FE. Carbohydrates That Speed Recovery From Training. The Physician and Sports Medicine, 21 (2): 111 - 123, 1993.
18. Davis B., Bull R., Roscoe D., Physical Education and The Study of Sport. Wolfe Publishing Ltd, London, 1991.
19. Dyment GP., The Adolescent Athlete and Ergogenic Aids. Journal of Adolescent Health Care, 8 (1): 68 - 73, 1987.
20. Erdoğan E., Özbay S., Kolesterolü Tanıyın. Sofra Dergisi, Bir Numara Yayıncılık A.Ş. İstanbul, 27, 96 - 97, 1998.
21. Ergen E., Açıkada C. Sporda Beslenme. Bilim ve Teknik, 18 (213): 42 -43, 1985.
22. Ergen E., Ed. Spor Hekimliği. Türk Tabibler Birliği Merkez Konseyi Spor Hekimliği Kolu, Yayın No: 1, Ankara, 11 - 21, 1992.
23. Ergen E., Sporda Alkol Kullanımı Üzerine Amerikan Spor Hekimliği'nin Görüşü. SHD, 18 (3) 143 - 145, 1983.
24. Ersoy G., Besinlerin Beyin Fonksiyonu ve Davranış Üzerine Etkileri. Bilim ve Teknik, 22 (256): 18 - 19, 1989.
25. Ersoy G., Beslenme ile ilgili Ergojenik Yardımlar. Spor ve Tıp, 1 (4): 12 - 15, 1993.
26. Ersoy G., Egzersize Bağlı Oksidan Stres ve Antioksidan Vitaminler. Sporcu Beslenmesi Kursu, Kurs Notları, HÜ, Ankara, 1997.
27. Ersoy G., Eroğlu G., Sporcular İçin Pratik Beslenme İlkeleri. Roche, Ankara, 1994.
28. Ersoy G., Sağlıklı Yaşam Spor ve Beslenme. Damla Matbaacılık, Ankara, 25 - 58, 1995.
29. Ersoy G., Sporcu Beslenmesi. Türkiye Futbol Federasyonu Eğitim Yayınları: 13, Ankara, 1991.
30. Ersoy G., Sporcu Beslenmesinde Yeni Görüşler. Bilim ve Teknik. 21 (246): 48 - 49, 1988.

31. Ersoy G., Yeme Davranışı Bozuklukları. Beslenme ve Diyet Dergisi, Ankara, 20 (1): 95 - 106, 1991.
32. Ertat A.,Vitaminlerin Sağlığımızdaki Önemi. (Ed. Egemen A.). Roche, İstanbul, 65 - 69, 1986.
33. Fox LE., Bowers WR., Foss LM. The physiological Basis of Physical Education and Athleties. Fourth Edition, Saunders College Publishing, New York, 1988.
34. Güner R., Ergojenik Yardım. Spor ve Tıp, 4 (6): 15 - 22, 1996.
35. Güneş Z., Sporcu Beslenmesi Ders Notları. SESAM, Ankara, 1990 - 1997.
36. Güneş Z., Sporcu Performansının Artırılmasında Ergojenik Besin Ögelerinin Yeri. Spor Bilimleri I. Ulusal sempozyumu Bildiri Kitabı, HÜ, Ankara, 530 - 545, 1990.
37. Harris N., Lovesey J. Oram C. The Sports Health Handbook. World's Work Ltd., London, 21, 1982.
38. Hasçelik Z., Ergojenik Yardım. SESAM Seminer Notları, Ankara, 1997.
39. Kalyon TA., Spor hekimliği. 2. Baskı, GATA Basımevi, Ankara, 1994.
40. Karabudak E., Antioksidan Sistemler. Premenopoz - Postmenopoz Doz. Tez: Qu, 146, K17, HÜ. Kütüphanesi, 29 - 31, 1994.
41. Kleiner MS. Besin Duyarlığından Kaçınmak. Spor ve Tıp, 1(5-6): 9 - 10, 1993.
42. Kleiner MS., Ek Besinlere Bir Bakış. Spor ve Tıp, 3 (6): 6 -7, 1995.
43. Kleiner MS., Karbonhidrat Yüklenmesinde Gerçekler. Spor ve Tıp, 4 (5): 7 - 9, 1996.
44. Kleiner MS., Sağlıklı Kas Ağır Olur. Spor ve Tıp, 3 (12): 8 - 9, 1995
45. Köksal O., Okbay N., Sporcuların Beslenmesinde Pratik Yollar. SHD, 61 -68, 1973.

46. Kurdak SS., Sporda Doping ve İlaç Kullanımı. Sporsal Kuram Dizisi 7, Ankara, 164 - 167, 1996.

47. Kuter M. ve ark., Yüklenme Sırasında Karbonhidratlı Sıvı Alımının Kan İnsülin Düzeyi Üzerine Etkisi. SBD, 5 (1): 3 - 10, 1994.

48. Kutluay T., Birer S., Kurum Beslenmesi. II. Bası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982.

49. Kutluay T., Standart Yemek Tarifleri. HÜ, Ankara, 1977.

50. Noble JB., Ergogenic Aids and Performance. Times Mirsor/Mosby College Publishing, Toronto - Santa Clara, 1986.

51. Olimpiyatlar. Vitaminler Doping midir? Roche, 1: 8, 1992.

52. Paker HS., Sporcu İçecekleri ve Performansa Etkisi. Spor ve Tıp, 4 (8): 38 - 40, 1996.

53. Paker HS., Sporda Beslenme. 3. Baskı, Gen Matbaacılık, Ankara, 1996.

54. Paker HS. ve ark., Futbol ve Beslenme. Atlantis, Ankara, 1996.

55. Prokop L., Spor Hekimliğine Giriş. 3. Baskı, Bayer Türk kimya San. Ltd. Şti., İstanbul, 100 - 118, 1083.

56. Sencer E., Beslenme ve Diyet. Beta basım Yayım dağıtım A.Ş. 2. Baskı, Ankara, 1987.

57. Shephard JR., Egzersizin Beslenme ile İlgili Yararları. SHD, 24 (3): 95 - 105, 1989.

58. Slanchev F., Kossev R., Sports Medical Problems of Wrestling. SHD, 16 (3): 55 - 60, 1981.

59. Slavin LJ., Sporcularda Beslenmenin Değerlendirilmesi. Spor ve Tıp, 3 (1): 25 - 29, 1995.

60. Smith JN., M.D., Ed. Sports Medicine: Health Care For Young Athletes. American Academy of Pediatrics, İllinois,1982.

61. Tarnopolsky AM., Protein, Caffeine and Sports. The Physician and Sports Medicine, 21 (3): 137 - 146, 1993.

62. Tekinşen C., Yalçın S., Kafein, Bilim ve Teknik, 23 (267): 33, 1990.

63. Tiryaki GR., Enerji Sistemleri Antrenman metotları ve Sporcu beslenmesi. GSGM Yayın No:119, Ankara, 5 - 11, 1993.

64. Turnagöl HH., Kafein ve Egzersiz, Metabolizma ve Performans. Spor ve Tıp, 4 (6): 23 - 26, 1996.

65. Turnagöl HH., Proteinler ve Aminoasitler I. Yüzme Bilim ve Teknoloji, 2 (7): 12 - 15, 1995.

66. Turnagöl HH., Proteinler ve Aminoasitler II. Yüzme Bilim ve Teknoloji, 2 (8): 26 - 28, 1995.

67. Turnagöl HH. ve ark., Spor ve Beslenme. Atlantis, Ankara, 1996.

68. Üstdal KM., Köker A. Spor Dallarında Beslenme ve Yüksek Performans Bilgisi. Can Ofset Matbaacılık, Kayseri, 1991.

69. Vines G., Egzersiz Zayıflatır mı? Bilim ve Teknik, 20 (237): 32 - 34, 1987.

70. Williams HM., Ergogenic Aids in Sport. Human Kinetics Publishers, Illinois, 1983.

71. Williams HM., Nutritional Ergogenic Aids and Athletic Performance. Nutrition Today, 7 - 14, January/February 1989.

72. Wootton S., Nutrition For Sport. Sports Pages, Simon & Schuster, Cambridge, 1990.

2. Basım

Farklı Bakış Açılarıyla Bilindik
ve Bilinmedik Yönleriyle

BASKETBOL

Yrd. Doç. Dr. Özgür Nalbant

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 809
Spor ve Beden Eğitimi No.: 32
ISBN: 978-605-133-710-4
© 2. Basım, Ekim 2017

BASKETBOL
Farklı Bakış Açılarıyla Bilindik ve Bilinmedik Yönleriyle
Yrd. Doç. Dr. Özgür Nalbant

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Nalbant, Özgür.
BASKETBOL Farklı Bakış Açılarıyla Bilindik ve Bilinmedik Yönleriyle / *Özgür Nalbant*
2. Basım, X + 108 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-710-4
1. Spor 2. Basketbol Eğitimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BASKETBOL NEDİR? **1**
Basketbolun Tarihi 1
Mayalarda Ölümüne Oynanırdı 3
Basketbolun Türkiye' de Tanınması ve Gelişimi 5
Türk Basketbolunda İlkler 7
BASKETBOLDA EĞİTİM **9**
BEDEN KOMPOZİSYONU **11**
Basketbol Oyuncusunda Aranan Özellikler 12
Yetenekli Sporcunun Özellikleri 13
BASKETBOLA BAŞLAMA YAŞI **15**
Birinci Evre (6- 8 yaş) 15
İkinci Evre (bayanlar 11-15 yaş - erkekler 12-16 yaş) 16
Üçüncü Evre (bayanlar 15-9 yaş, erkekler 16-20 yaş) 16
Basketbolun Beden Eğitimi Derslerindeki Eğitsel Değeri 17
Basketbolda Eğitsel Oyunlar 18
Basketbolla İlgili Eğitsel Oyunlara Örnekler 20
BASKETBOLDA UYGUNLUK **23**
Basketbolun Genel Yapısı 23
Basketbolda Dayanıklılık 23
Basketbolda Kuvvet 24
Basketbolda Sürat 25
Basketbolda Koordinasyon 25
Basketbolda Esneklik 25
Basketbolda Isınma 26
Basketbolda Soğuma 26
BASKETBOLDA TOP TUTMA **27**
Top Tutma Çalışmalarına Örnekler 29
BASKETBOLDA PAS **33**
En Çok Kullanılan Pas Çeşitleri 33
Paslaşma Çalışmalarına Temel Örnekler 37

BASKETBOLDA DRİBLİNG (TOPLA İLERLEME) **39**
En Çok Kullanılan Dribling Çeşitleri 40
Dribling Çalışmalarına Temel Örnekler 42
BASKETBOLDA AYAK ÇALIŞMALARI **43**
Yön Değiştirmek İçin Ayak Çalışmaları: 43
Savunmada Ayak Çalışmaları 44
BASKETBOLDA ŞUT **49**
Şut Atmayı Etkileyen Faktörler 50
Şut Çeşitleri 51
BASKETBOLDA RİBAUND **57**
BASKETBOLDA SAVUNMA **59**
Basketbolda Savunma Çeşitleri 60
BASKETBOLDA HÜCUM **65**
ANTRENMAN **69**
ANTRENÖR **71**
Antrenmanların Amaçları 74
BASKETBOLDA ANTRENMAN PERİYOTLAMASI **75**
Hazırlık Dönemi (Genel ve Özel Hazırlık Dönemleri) 75
Müsabaka Dönemi 76
Geçiş Dönemi 76
BASKETBOLDA SAHA İÇİ POZİSYONLAR **79**
BASKETBOLDA BESLENME **81**
BASKETBOLDA SPOR YARALANMALARI **83**
Spor Yaralanmalarında Risk Faktörleri 84
Spor Yaralanmaları Sınıflaması 84
Spor Yaralanmalarında İlk Yardım 85
BASKETBOLDA OYUN KURALLARI **87**
Basketbol Hakem İşaretlerinden Bazıları 90
BASKETBOLDA KULLANILAN TERİMLER VE ANLAMLARI **91**
BUNLARI BİLİYOR MUSUNUZ? **93**
MİCHAEL JEFFREY JORDAN(17 Şubat 1963) **96**
İlk Şampiyonluk Yılları ve Rekorlar 99
Efsanevi Bulls Çağı 100
Olimpiyat Şampiyonluğu 101
İkinci Bulls dönemi 102
Başarıları 105
Şampiyonlukları 105
KAYNAKÇA **107**

KAYNAKÇA

Ajda Fosner J. Effective Leadership, 2002.

American Sport Education Program. Coaching YouthBasketball. Human Kinetics, 1995.

Anthony Dowson - Keith Morris. Funand Games, Human Kinetics, 2005.

Cem Atabeyoğlu. Türk Basketbol Tarihi. Türk Spor Vakfı Yayınları, 1986.

Clerk Maxwell. Liderlik Yasaları, (çeviri: İbrahim Şener), Carpe Diem, 1999.

Emin Ergen. Sporcu Sağlığı ve Spor Yaralanmaları, Nobel Yayınevi, 2003.

Emre Dağdelen. Basketbolda Eğitsel Oyunlar, 2011.

Fox – Bowers – Foss. Beden Eğitimi ve Sporun Fizyolojik Temelleri. Bağırgan Yayımevi 1999.

Genç D.A. Spor Hukuku, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1998.

George Karseras. Leadership in Sport,Mental Skills, MBA Books, 2003.

Guy Bailey. The Utimate Homeschool Phsical Educatin Game Book. Amazaon, 2003.

Hagedorn Niedlich Schmidt. Basketball-Handbuch, B & W Bartels& Wernitz 1974.

Hakan Sunay. Spor Eğitimi Alt Yapısında Beden Eğitimi Öğretmeni ve Antrenörün önemi. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Ankara 1998.

Hatice Çamlıyer - Hüseyin Çamlıyer. Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun, Anka Kitapevi, 2001.

Hurşit Baytok. Motion Ofense. 2011.

Kaan Kural. Hastasıyım Bu Oyunun, Mavi Ağaç Yayınevi, 2005.

Kamil Özer. Fiziksel Uygunluk. Nobel Yayınları, 2001.

Mehmet Akif Ziyagil - Murat Eliöz. Basketbol, Morpa Kültür Yayınları, 2005.

Mehmet Durupınar. Türk Basketbolunun 100 Yıllık Tarihi, 2009.

Nevin Şanlıer - Yasemin Ersoy. Çocuk ve beslenme, Morpa Kültür Yayınları, 2003.

Nuran Özata – Erol Özata. Eğitsel Oyunlar, Nobel Yayınevi, 1994.

Nuri DEMİRCİ. A'dan Z'ye Spor. Nehir Yayıncılık, 1995.

Nuriye Özsu. Oyunlarla Spor Eğitimi, Seçkin yayıncılık, 2008.

Nuriye Özsu. Oyunlarla Spor Eğitimi, Spor Yayınevi, 2009.

Orhan Girgin. Her Yönü ile Basketbolcu, Umut kitapevi, 1973.

Red Holzman, Leonard Lewin. Holzman's Basketball. Winning Strategyand-Tactics. illustrated. Publisher, Macmillan, 1973.

Robert Giambatista. A Longtudinial Study ol Leader Life Cycles in the NBA, Leadership Quaertly; 15:611,2004

Robert Martens, Başarılı Antrenörlük (çeviri: Tuncer Büyükonat), Beyaz Yayınları, 1988.

Sedat Muratlı, Osman Kalyoncu, Gülşah Şahin. Antrenman ve Müsabaka. Kalyoncu Spor Danışmanlık, 2011.

Spor Ansiklopedisi. Morpa Kültür Yayınları, 2004.

Türkiye Basketbol Federasyonu Eğitim Yayınları. Temel Basketbol Öğretim Modeli. 2009.

Ümit Urartu. Basketbol. İnkilap Yayınevi, 2006.

Yaşar Sevim. Basketbol Teknik-Taktik-Antrenman. Nobel Yayın, 2002.

Yaşar Sevim. Okullar ve Kulüpler için Basketbol, Nobel Yayın,1981.

Yavuz Selim Hindistan. Çocuklar ve Gençler için Futbol Antrenörlüğü, Beyaz Yayınları, 1998.

Zafer Hasçelik. Spor sakatlıkları nasıl engellenir? (Hlobll, H; Mechelen, V. W; Kemper, C. H. G. How can sportsinjuries be prevented? Kitabından çeviri), T.C. G.S.G.M. Egitim Dairesi Başkanlığı Yayınevi, 1990.

3. Basım

DİL EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Doç. Dr. Bilginer Onan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 492
Eğitim Bilimleri No : 101
ISBN : 978-605-133-394-6
© 3. Basım, Eylül 2017

DİL EĞİTİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI
Doç. Dr. Bilginer Onan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kâğıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Onan, Bilginer.
Dil Eğitiminin Temel Kavramları / *Bilginer Onan*
3. Basım, XII+ 252 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-394-6
1. Dil 2. Eğitim 3. Temel Kavramlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

- A -

Abartma (Mübalağa) 1
Açık Bilgi 1
Açık Oturum 1
Aforizma 2
Ağırlık 2
Ağız/Şive/Lehçe 3
Akıcı Okuma 3
Akıcı Yazma 4
Akıcılık 4
Aksan 5
Aksiyon 6
Akson 6
Akustik Ses Bilimi 6
Aleksi 6
Alettrisma 7
Alfabe 7
Algı Genişliği 7
Alıcı/Pasif/Edilgin Kelime Hazinesi 8
Alofon 8
Alt Anlamlılık 9
Altı Şapkalı Düşünme Tekniği 9
Amaç ve Kazanım 10
Amaçlılık 10
Amigdala 10
Ana Dil 11
Ana Dili 11
Ana Dili Öğretimi 12
Ana Duygu 13
Ana Düşünce 13
Anahtar Kelime 13
Analiz 14
Analiz Basamağı Sorusu 14
Anısal (Epizodik) Bellek 15
Anlam 15
Anlam Analizi Tekniği 16
Anlam Değeri 16
Anlam Haritası 17
Anlam Kurma 18
Anlama ve Anlamlama 18
Anlama Becerileri 19
Anlamsal (Semantik) Bellek 19
Anlamsal Alan 21
Anlatı 22
Anlatım Biçimleri 22
Anlatma Becerileri 23
Anlatma Yöntemi 23
Ara Disiplin 25
Araç 25
Argo 25
Artikülasyon (Eklemleme) Bozukluğu 26
Asperger Sendromu 26
Atlama 27
Atlayarak Okuma 28
Ayrıştırıcı Dinleme 28

- B -

Bağdaşıklık (Cohesion) 29
Bağdaştırma/Metafor 30
Bağımlı Biçimbirim 32
Bağımsız Biçimbirim 32
Bağımsız Okuma 32
Bağımsız Yazma 33
Bağlam 33
Balık Kılçığı Tekniği 34
Beceri ve Yetenek 34
Beden Dili 35
Bellek 36
Benmerkezci Düşünme (Egosantrizm) 38
Benzetme 41
Betimleyici Yazma 41

Beyin Fırtınası 42
Beyin Temelli Öğrenme 43
BIO Stratejisi 43
Bildirişim 44
Bilgi 44
Bilgi Basamağı Sorusu 46
Bilgi İçin Dinleme 46
Bilgiyi İşleme Modeli 47
Bilgi Türleri 48
Bilgilendiricilik 49
Biliş 49
Bilişsel Alan Basamakları 50
Bilişsel Dil Yaklaşımı 51
Bilişsel Gelişim 52
Bitişik Eğik Yazı 52
Bloom Yöntemi/Tam Öğrenme Modeli .. 53
Boğumlama/Eklemleme 53
Broca Alanı 54
Bükümlülük 55
Bürün Olguları/Parçaüstü Birimler 56
Bütünden Parçaya Yaklaşım 56
Bütünsel Beyin Modeli 57

- C -

Cluster Tekniği (Kümeleme/Salkım Oluşturma) 58
Cümle Çözümleme Yöntemi 58

- Ç -

Çağrışımsal Anlam/Tasarımlar 60
Çatışma 60
Çocuk Edebiyatı 61
Çoklu Zekâ Kuramı 62
Çoktan Seçmeli Testler 62
Çözümleme ve Birleşim Yöntemi 63

- D -

Davranış Değişikliği 64
Davranışçı Yaklaşım 64
Değerlendirme 65
Değerler 65
Değiştirim 66
Deklaratif Bellek/Açık Bellek 66
Deklaratif Olmayan (Örtük) Bellek 66
Demagoji 67
Dendrit 68
Deneme 68
Dengeleme 68
Dereceli Puanlama Anahtarı (RUBRİC) .. 69
Derin Yapı ve Yüzey Yapı 70
Derinlik 71
Ders Kitabı 71
Deyim Aktarması 72
Dik Temel Yazı 72
Dil 73
Dil Alanı/Kavram Alanı 76
Dil Becerisi 77
Dil Bilgisi/Gramer 77
Dil Edinim Kuramları 78
Dil Edinimi 78
Dil Farkındalığı 79
Dil Öğretim Yaklaşımları 80
Dil Yapısı/Dil Sistemi 81
Dil Yetisi 81
Dilbilim 82
Dinleme 82
Dinleme/Anlama Hızı 83
Dinleyiş Ses Bilimi 84
Disemi 84
Disleksi 85
Diyafram 86
Dizartri 86
Doğal İki Dillilik 86
Doğrudan Kelime Öğretimi 86
Dolaylı Yaşantı 87
Dolgu Ses 87
Dramatizasyon (Oyunlaştırma) Yöntemi 87
Dudak ve Damak Yarıklığı 88
Durak/Kavşak 89
Duruma Uygun Olma 89
Duyusal Kayıt 89
Düzenli Bilgi 91
Düzensiz Bilgi 91

- E -

Edebî Metinleri Okuma 92
Edim 92
Edinç 92
Edinilmiş Bilgi 93
Editör 93
Eğitim 93

Eğitim Ortamı 95
Eğitim Programı 95
Eğitimsel Dilbilim 95
Eksiltili İfade/Kırık İfade 96
Eleştirel Dinleme 96
Eleştirel Düşünme 97
Eleştirel Konuşma 98
Eleştirel Okuma 99
Eleştirel Yazma 99
Eleştiri 99
El Yazısında Hız 99
Empati 100
Empati Kurarak Dinleme 101
Epistemoloji/Bilgi Felsefesi 101
Estetik Dinleme 101
Eş Anlamlılık 102
Eş Seslilik 102
Eş Yazımlılık 103
Eşleştirmeli Sorular 103
Etkinlik 103
Ezber 104
Ezgi/Ezgileme 106

- F -

Fıkra/Köşeyazısı 107
Fizyolojik Ses Bilimi 107
Fonem 107
Fonosemi ve Fonestem 108
Fonetik ve Fenoloji 108
Fonksiyonel Okuryazarlık 108
Forum/Kütle Tartışması 109

- G -

Gaf 110
Gelişmeli Ses Bilim 110
Genelleme 110
Genişlik 110
Gereç 111
Geştaltçı Öğrenme 111
Gevşeklik 112
Gizli Okumaz Yazmazlık 112
Gönderim 112
Görsel Okuma/Görsel Okuryazarlık 113
Gösteri Yöntemi 113
Göz-Ses Genişliği 115
Göz Atarak Okuma 115
Gözlemci Bakış Açısına Sahip Anlatıcı . 115
Grafolekt 116
Grup Olarak Okuma 116
Grup Olarak Yazma 116
Gruplama Yöntemi 116
Güdümlü Konuşma 117
Güdümlü Yazma 117

- H -

Hâkim Bakış Açısına Sahip Anlatıcı 118
Hazırlık Çalışmaları 118
Hazırlıklı Konuşmalar 120
Hazırlıksız Konuşmalar 120
Hermenotik (Hermeneutik) 121
Hızlı Okuma 121
Hikâye Edici Yazma 122
Hikâye Haritası Tekniği 122
Hiper Metin/Hiper Medya 123
Hiperleksi 124
Hipokampüs 124
Holofraz 125

- I -

Islıklama 126

- İ -

İki Dillilik 127
İkna Edici Yazma 127
İletişim 127
İletişimsel Dinleme 128
İlişkilendirici Yöntem 128
İlk Okuma Yazma Öğretim Yöntemleri 129
İlke 129
İmge 130
İnteraktif Yaklaşım 130
İş Birliğine Dayalı Öğrenme 130
İş Birliği Yaparak (Paylaşarak) Yazma 131
İşaretleyerek Okuma 131
İşitilebilirlik 131
İşitsel Sözel Dil Zekâsı 132
İşlevsel Dil Kullanımı 132
İzlek (Tema) 133

- J -

Jargon 134

- K -

Kabul Edilebilirlik 135
Kalıplaşmış Sözler 135
Karşılaştırmalı Kuram 135
Karşılaştırmalı Yazma 136
Katılımlı Dinleme 136
Katılımlı Konuşma 136
Katılımsız Dinleme 136
Kavram 136
Kavram Haritası 137
Kekemelik 137
Kelime 137
Kelime Ailesi 139
Kelime Ayırt Etme 140
Kelime Bağdaşıklığı 140
Kelime Grubu 140
Kelime Hazinesi/Sözcük Dağarcığı 142
Kelime Kalitesi 143
Kelime Öğrenme Süreci 143
Kelime Sağırlığı ve Kelime Körlüğü 143
Kelime Sıklığı 143
Kelime Tanıma 145
Kelime Türü 146
Kelime Yaygınlığı 146
Kılınış ve Görünüş 147
Kısa Süreli Bellek 147
Kip 148
Kiplik 149
Kod 149
Kod Açma ve Yorumlama 149
Kodlama 149
Kolokyum 149
Kompozisyon 150
Konferans 150
Konu 150
Konuşma 150
Konuşma Dili 151
Konuşma Hızı 151
Kronem Farkı 151
Kuantum Öğrenme 151
Kurgu-Kurgulama-Kurmaca 152
Kültürel İki Dillilik 152

- M -

Makale 153
Masal Parodisi 153
Materyal Tasarımı 154
Medya Okuryazarlığı 154
Metin 155
Metin Adacığı 155
Metin Yapıları (Küçük Yapı/
Büyük Yapı/Üst Yapı) 155
Metindilbilim 156
Metinler Arasılık 156
Metinlerle İlişkilendirme 157
Metinsellik Ölçütleri 157
Monolog 157
Motivasyon ve Güdüleme 157
Multifonksiyonel Okuryazarlık 158
Mülakat 158
Münazara 159

- N -

Nesnel Bilgi/Objektif Bilgi 161
Nitel Araştırma 161
Not Alarak Dinleme 162
Not Alarak Okuma 162
Not Alma 163
Nöron 163

- O -

Okuma 164
Okuma-Yazma Hakkı 165
Okuma Eğitiminin Fiziksel Unsurları 165
Okuma Hızı 166
Okuma Modelleri 167
Okuma Stratejileri 167
Okuma Tiyatrosu 168
Okuma Yaklaşımları 168
Okumanın Zihinsel Unsurları 168
Okumaz-Yazmazlık 169
Okunabilirlik 169
Okuryazarlık 170
Okuryazarlık Düzeyleri 172
Olay/Vaka 172
Olay Örgüsü 173

- Ö -

Öğrenci Ürün Dosyası....174
Öğrenme....174
Öğrenme/Öğretme Süreci....175
Öğrenme Alanı....176
Öğrenme Stratejileri....176
Öğretim....176
Öğretme....176
Öğretici Metinleri Okuma....177
Öğretim Programı/Müfredat....177
Ölçme....178
Ön Bilgi....178
Önerme Ağı....178
Önvarsayım ve Sezdirim....179
Örnekseme....180
Örtük Bilgi....180
Örtük Program....181
Örtülü Anlam....181
Özdeşlik Kuramı....182
Öz Değerlendirme....182
Öz Düzenleme....182
Özel Öğrenme Güçlüğü....183
Özet Çıkarma....183
Özetleyerek Okuma....184
Öznel Bilgi/Subjektif Bilgi....184

- P -

Pandomim....186
Panel....186
Parçadan Bütüne Yaklaşım....187
Parmak Yöntemi....187
Patua....187
Paylaşarak Okuma....187
Pelteklik....188
Performans Değerlendirme....188
Performans Ödevi....188
PISA Sınavları....189
Piramit....189
Planlı Yazma....190
Polyglotte....190
Praksi ve Apraksi....190
Probleme Dayalı Öğrenme....190
Program/Müfredat....191
Proje Ödevi....191
Proje Tabanlı Öğrenme....192
Proxemiks....192

- R -

Resimli Ses Yöntemi....193
Retorik/Belâgat/Hitabet....193
Röportaj....193

- S -

Scrol Stratejisi....195
Seçici Dinleme....195
Seçmeli-Esnek Okuma....196
Sempozyum....196
Sentez....197
Serbest Konuşma....197
Serbest Yazma....198
Ses Bilimi (Fonetik)....198
Ses Bilinci....198
Sesçil Yazım....198
Ses Temelli Cümle Yöntemi....199
Sesli Okuma....199
Sesli Okuma Hızı....200
Sessiz Okuma....201
Sesten Okuma Yöntemi....201
Sesten Öğretim Yöntemi....202
Sezgisel Düşünme....202
Sınama Yanılma....203
Sinaps....203
Sinestezi/Duyular Arası Aktarım....204
Sorgulayıcı Okuma....205
Sorgulayıcı Yazma....205
Soru Cevap Yöntemi....205
Soru Sorarak Okuma....206
Sosyolekt....206
Söylem....207
Söylev (Nutuk)....207
Söyleyiş Ses Bilimi....208
Söz Korosu....208
Sözce....208
Sözcelem/Sözceleme....209
Sözlü Dil Becerileri....209
Sözlüksel Alan....210
Strateji....210
Sunuş Yoluyla Sözcük Öğretimi....210
Süre....211
Süreç Odaklı Yazma Yaklaşımı....211

- Ş -

Şema....212

- T -

Tahmin Ederek Okuma 213
Tam Okuma 213
Tartışarak Okuma 214
Tartışma Yöntemi 214
Tartışmacı Metin 215
Tartışmacı Metin Elementleri 215
Teknik 216
Tema ve Konu 216
Temel Anlam 217
Temel Okuryazarlık 217
Terim 217
Ton 217
Tonem Farkı 218
Tutarlılık 218
Tutukluk 219
Tutum Ölçekleri 219
Tümdengelim (Deduction) 219
Tümevarım (İnduction) 219
Tümdengelim Yöntemi 220
Tümevarım Yöntemi 220

- U -

Uzak Bağdaştırma 222
Uzun Süreli Bellek 222

- Ü -

Üretici/Aktif/Etkin Kelime Hazinesi 224
Ürün Odaklı Yazma Yaklaşımı 225
Üslup 225

- V -

Ven Şeması 226
Vurgu 226
Wernicke Alanı 227

- Y -

Yanlış Analizi Envanteri 230
Yansıtıcı Düşünme 230
Yapılandırmacı Yaklaşım 231
Yaratıcı Düşünme 233
Yaratıcı Yazma 233
Yarı Okur-Yazarlık 234
Yarı Sesli Okuma 234
Yazı Bilinci 234
Yazılı Dil ve Yazı Dili 234
Yazılı Dil Becerileri 235
Yazma 235
Yazma Kaygısı 235
Yazma Tutukluğu 236
Yazma Türleri 236
Yeni Bilgi 236
Yönlendirme Kuralları/Projection Rules 238
Yöntem/Metot 238

- Z -

Zihin Haritası 240
Zihinsel Sözlük 240

KAYNAKLAR 242

KAYNAKLAR

Akerson, F.E. (1997). Anlam Çeviri ve Karşılaştırma. İstanbul: ABC Yayınevi.

Aksan, D. (1971). Kavram Alanı-Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, TDK Yayınları: Ankara. s.253-262

Aksan, D. (1996). Türkçenin Sözvarlığı. Ankara: Engin Yayınevi.

Aksan, D. (1998). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: TDK Yayınları.

Aksan, D. (1999). Anlambilim. Ankara: Engin Yayınevi.

Aksan, D. (1999). Şiir Dili ve Türk Şiir Dili. Ankara: Engin Yayınevi.

Aksan, D. (2002). Ana dilimizin Söz Denizinde. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksan, D. (2004). Kelime bilimi ve Anlambilimi Ölçütlerinden Yararlanarak Bir Yazı Dilinin Eskiliğini Saptama Yolları I: Kavram Alanı-Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine. Dilbilim ve Türkçe Yazıları. Ankara: Multılıngual Yayınları. s.110-119.

Aksan, D. (2004). Şiir Dilinin Kimi Semantik Özellikleri Üzerine. Dilbilim ve Türkçe Yazıları. Ankara: Multılıngual Yayınları. s.291-301.

Aksan, D. (2004). Türk Anlambiliminin Ana Çizgileri Üzerine. Dilbilim ve Türkçe Yazıları. Ankara: Multılıngual Yayınları. s.301-307.

Aksan, D. (2004). Türk Dili Zengin Bir Dil midir? Dilbilim ve Türkçe Yazıları. Ankara: Multılıngual Yayınları. s.119-125.

Aksan, D. (2005). Türkçenin Zenginlikleri. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksan, D.(1982). Dilbilim Seçkisi İç. Üretimsel Sözdizimi. J. Lyons, Çev. Ahmet Kocaman. S.91-109. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, D.(2004). Dilbilim ve Türkçe Yazıları. Kelimebilimi ve Anlambilimi Ölçütlerinden Yararlanarak Bir Yazı Dilinin Eskiliğini Saptama Yolları, I: Kavram Alanı Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine. İstanbul: Multılıngual Yayınları.

Aksoy, Ö. A. (2001). Dil Yanlışları. İstanbul: Adam Yayınları.

Aktaş, Ş.,& Gündüz, O. (2001) Yazılı ve Sözlü Anlatım. Ankara: Akçağ Yayınları.

Aktaş, Şerif (2000). Roman Sanatı ve İncelemesine Giriş. Ankara: Birlik Yayınları.

Aktaş, T. (1984). Metin Oluşumunda Bağlaçların Yeri. Türk Dili Dergisi (505). Ankara: TDK yayınları. s.53-64.

Akyol Hayati (2007). İlköğretimde Türkçe Öğretimi (Edt: Hayati Akyol, Ahmet Kırkkılıç) "Görsel Okuma ve Yazma". Ankara: Pegem Akademi.

Akyol, H. (1999). Bilgi Vermeye Dayalı Metinler ve Öğretimi. Çağdaş Eğitim. Nisan. 253-256.

Akyol, H. (1999). Hikâye Haritası Yöntemiyle Metin Öğretimi. Milli Eğitim Dergisi. Sayı:142.

Akyol, H. (2001). Dilbilgisi ve İmlâ. Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. Ankara: Nobel Yayınları. s.93-101.

Akyol, H. (2005). Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.

Akyol, H. (2007). İlköğretimde Türkçe Öğretimi. Görsel Okuma. PegemA Yayıncılık. Ankara.

Alder, H. (2000). Sağ Beyin Yöneticisi. İstanbul: Kariyer Yayınları.

Alperen, N. (2001). Türkçe Okuma ve Yazma Eğitim Rehberi. Ankara: Alperen Yayınları.

Altıok, F. (1971). *Çocukta Dilin Oluşumu ve Gelişimi.* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi (4) 1-4. Ankara. s.115-132.

Apak, Özlem (2008). Türkiye, Finlandiya ve İrlanda İlköğretim Programlarının Medya Okuryazarlığı Eğitimi Açısından İncelenmesi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli.

Arık, A. (1995). **Öğrenme Psikolojisine Giriş**. İstanbul: Der Yayınları.

Arlı M., Nazik, H. (2004). Bilimsel Araştırmaya Giriş. Ankara: Gazi Kitabevi.

Arslan, E. (2008). Erken Çocukluk Döneminde Bilişsel Gelişim. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Ankara: Maya Yayıncılık.

Aşılıoğlu, Bayram (1993). Ortaokullarda Türkçe Öğretimi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atamsoy, S. E. (1996). Dinleme-Anlama Becerisinin Önemi ve Geliştirme Yolları. Ana dili Dergisi (1), İzmir: TÖMER Yayınları. s.51-53

Aydın, M. (2007). Dilbilim El Kitabı. Ankara: 3F Yayınevi.

Aydın, Ö. (1996). Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi, Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi Kuramının Kısa Bir Tanıtımı. Ankara.

Ayvaz, Z. (2007). Eğitimde Yeni Yönelimler Ed. Özcan Demirel iç. Kunatum Öğrenme. Ankara: Pegem Akademi.

Baltaş, Z. & Baltaş, A. (1998). Bedenin Dili. Remzi Kitabevi. İstanbul.

Banguoğlu, T. (1990). Türkçenin Grameri. Ankara: TDK Yayınları.

Barinaga, M. (1989). Listening İn On The Brain. Science (280). Proquest Medical Library. pg. 376.

Başbay, M. (2007). Eğitimde Yeni Yönelimler Ed. Özcan Demirel iç. Proje Tabanlı Öğrenme. Ankara: Pegem Akademi.

Başkan, Ö. (2003). Bildirişim. İstanbul: Multılıngual Yayınları.

Başkan, Ö. (2003). Lengüistik Metodu. İstanbul: Multılıngual Yayınları.

Baştürk, M. (2004). Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Anadili Olarak Edinimi. Ankara: Pegem Akademi.

Bayrav, Süheylâ (1998). Filolojinin Oluşumu. İstanbul: Multılıngual Yayınları.

Beşir G. (1978). Orta Dereceli Okullarda Türkçe Yazın Eğitimi. Ankara: Gül Matbaası.

Beydoğan, Ö. & Abdullah Ş. (2000). Dilbilgisi Öğretiminde Kavram Haritası ve Düz Metne Dayalı Öğretim Materyallerinin Öğrencilerin Öğrenme Düzeyine Etkisinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma, Araf Dergi, Sayı:22. http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr

Bilgin, M. (2002). Anlamdan Anlatıma Türkçemiz. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bilim ve Teknik Dergisi (2001). Renkleri İşitmek Sesleri Görmek: Sinestezi. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

Bingöl, C. A. (1997). *Öğrenme ve Bellek*, Bilgisayar ve Beyin, İstanbul: Nar Yayınları. s.103-113.

Bingöl, C.A. (1997). Öğrenme ve Bellek. Beyin ve Bilgisayar. İstanbul: Nar Yayınları.

Boydak, A. (2004). Beyin Yarımkürelerinin Gizemleri. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü. Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara.

Büker, S. (1991). Sinemada Anlam Yaratma. Ankara: İmge Yayınevi.

Bülbül, R. (2000). Yazılı Anlatım ve Yazı Türleri. Konya: Damla Ofset.

Büyükalan, S. (2007). Soru Sorma Sanatı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Büyükkantarcıoğlu, N. (2003). Dil Farkındalığı ve İşlevsel Dil Kullanımı Bağlamında Anadilimiz; Gözlemler, Öneriler. Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz Sempozyumu. Ankara: ANAÇEV Yayınları. s.19-25.

Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). Toplumsal Gerçeklik ve Dil. Multılıngual Yayınları. İstanbul.

Calvin. W. & Ojeman, G. (2009). Neil'in Beyniyle Konuşmalar. İstanbul: Metis Yayınevi.

Canbulat, T. (2008). İlköğretim Türkçe Dersinde Sezgisel Düşünme Süreci. Seziyorum O Halde Varım. İlköğretmen Dergisi.

Cedden, G. E. (1996). Ana dili Öğretiminde Bağlantı ve Bariyer, Nörolengüistik Bir Yaklaşım. Dil Dergisi (4). Ankara: Ankara TÖMER Yayınları. s.70-74.

Cemiloğlu, İ. (2000). Cümle tahlilinin Önemi ve Metot. Türk Dili Dergisi (587). Ankara: TDK Yayınları. s.29-32.

Cemiloğlu, M. (2001). İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi. İstanbul: Alfa Yayınları.

Chomsky, N. (2001). Dil ve Zihin. (Çev: Ahmet Kocaman). Ankara: Ayraç Yayınları.

Coşkun, E. (2005). İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Coşkun, E. (2007). "Yazma Becerisi" (Ed. Ahmet Kırkkılıç ve Hayati Akyol). İlköğretimde Türkçe Öğretimi İç. (s.49-91). Ankara: Pegem Akademi.

Coşkun, E. (2007). İlköğretimde Türkçe Öğretimi. İç. Yazma Eğitimi. Pegem Akademi. Ankara.

Cüceloğlu, D. (2000). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çakır, C. (2004). Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (3). Ankara. s.245-255.

Çapan, S. (1987). Psikodilbilimi ve Dil Edinimi. I. Dilbilim Sempozyumu. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. s.26-27.

Çetin, Nurullah (2006). Roman Çözümleme Yöntemi. Ankara: Edebiyat Otağı Yayınları.

Çevik, N. (2002). Konuşma Tekniği. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çoban, Ahmet (2007). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Temel Kavramlar. Ankara: Pegem Akademi.

Çüçen, A. K. (2001). Bilgi Felsefesi. Bursa: Asa Yayınları.

De Beaugrande & R.A. Dressler, W. (1981). İntroduction To Text Linguistics. London. Longman Group Company.

Demircan, Ö. (1978/1979). Türkiye Türkçesinde Vurgulama ve Odaklama. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, TDK Yayınları.: Ankara. s.157-163.

Demircan, Ö. (2001). Türkçenin Ses Dizimi. İstanbul: Der Yayınları.

Demircan, Ö. (2002). Yabancı Dil **Öğretimi**. İstanbul: Der Yayınları.

Demircan, Ömer (2002). Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri. İstanbul: DER Yayınları.

Demirel, Ö. (1999). İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi. İstanbul: MEB Yayınları.

Deny, J. (2000). Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları. Ankara: TDK Yayınları.

Dilâçar, A. (1968). Dil, Diller ve Dilcilik. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Dilâçar, A. (1971). Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, TDK Yayınları: Ankara. s.83-45.

Dilidüzgün, S. (2003). Çağdaş Çocuk Yazını. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Dizdaroğlu, H. (1976). Tümcebilgisi. Ankara: TDK Yayınları.

Doğan, N. (2007). Eğitimde Yeni Yönelimler Ed. Özcan Demirer İç. Yaratıcı Düşünme. Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, Y. (2011). Dinleme Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.

Draaısma, D. (2007). Bellek Metaforları, Zihinle İlgili Bilgilerin Tarihi. İstanbul: Metis.

Ediskun, H. (1963). Yeni Türk Dil bilgisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ekinci, N. (2007). Eğitimde Yeni Yönelimler Ed. Özcan Demirer İç. İşbirliğine Dayalı Öğrenme. Ankara: Pegem Akademi.

Ekmekçi, Ö. (1987). Dil Edinimi ve Gelişiminin Dilbilim Kurallarına Dayalı Olarak İncelenmesi. I. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. s.30-35.

Emir, S. (1970). Fikir Yazıları Nasıl Yazılır? İstanbul: Emir Yayınları.

Erdem, E. (2007). Eğitimde Yeni Yönelimler Ed. Özcan Demirer İç. Probleme Dayalı Öğrenme. Ankara: Pegem Akademi.

Erden, Münire (2007). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Ergenç, İ. & Behlül B. (1998). Nöroloji Kliniklerinde Tedavi Gören Hastaların Dilsel Davranışlarındaki Sesbilimsel *Görünümler*. XII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri. Mersin. s.38-45.

Ergenç, İ. (1989). Türkiye Türkçesinin Görevsel Sesbilimi. Ankara: Engin Yayınevi.

Ergenç, İ. (1990). Konuşma Dilinde Sözdizimi Bürün Olgularının İlişkisi Üzerine. IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. s.157-164.

Ergenç, İ. (1994). Beyindeki Dil. Bilim ve Teknik Dergisi (314). Ankara: TÜBİTAK Yayınları. s.36-39.

Ergenç, İ. (1999). Dilbilimin Bakış Açısıyla Beyin. Popüler bilim Dergisi.(68). s.41-44.

Ergenç, İ. (2000). Dilin Beyindeki Organizasyonu ve Konuşmanın Gerçekleşmesi. Multidisipliner Yaklaşımla Beyin ve Kognisyon. (Editörler: Karakaş, Aydın, Erdemir ve Özemsi), Çizgi Tıp Yayınevi: Ankara. s.113-126.

Ergin, M. (2002). Türk Dilbilgisi. İstanbul: Bayrak Yayınları.

Fender, G. (2002). Öğrenmenin ABC'si. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul. Sistem Yayınları.

Gardner, Howard (2004). Zihin Çerçeveleri: Çoklu Zekâ Kuramı. İstanbul: Alfa Yayınları.

Gencan, T. N. (2001). Dilbilgisi. Ankara: Ayraç Yayınları.

Genç, İ. B. (2001). Anlam ve Anlam Kuramları. Dil Dergisi (100), Ankara: TÖMER Yayınları. s.72-76.

Goleman, D. (2009). Duygusal Zekâ. İstanbul: Varlık Yayınları.

Göçer, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Volume:3, Issue: 12, Yaz 2010.

Göğüş, B. (1978). Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi, Ankara: Gül Yayınevi.

Göğüş, B. (1983). Ana Dili Eğitim Programlarının Niteliği. Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gökşen, E. N. (1967). Noktalama İşaretlerinin Dünü ve Bugünü. Dilbilgisi Sorunları. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.105.113.

Gökşen, E.N. (1966). Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız. İstanbul: Okat Yayınları.

Göz, İ. (2003). Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.

Greenfield, S. (2000). **İnsan Beyni**. Ankara: Varlık Yayınları.

Guiraud, P. (1999). Anlambilim. (Çev: Berke Vardar). İstanbul: Multılıngual Yayınları.

Güler, E. & Hengirmen, M. (2005). Ses Bilimi ve Diksiyon. Ankara: Engin Yayınevi.

Güleryüz, H. (2001). Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme. Ankara: Pegem Akademi.

Güleryüz, H. (2004). Yaratıcı Beyin Gücü ve Okuma Yetişeği. Ankara: Tekağaç Yayınları.

Günay, D. (2003). Metin Bilgisi. Multılıngual Yayınları. İstanbul.

Günay, D. (2004). Dil ve İletişim. İstanbul: Multılıngual Yayınları.

Güneş, F. (1996). Yetişkin Eğitimi. Ankara: Ocak Yayınları.

Güneş, F. (2004). Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi. Ankara: Ocak Yayınları.

Güneş, F. (2007). Ses Temelli Cümle Yöntemi ve Zihinsel Yapılandırma. Ankara: Nobel Yayınevi.

Güneş, F. (2007). Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma. Ankara: Nobel Yayınları.

Güneş, F. (2013). Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller. Ankara: Pegem Akademi.

Güney, S. (1998). Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü. Ankara: Ocak Yayınları.

Güzel, A. (2003). Eğitim Fakültelerinde Türkçe *Öğretmenliği Bölümünün Kuruluşu ve Hedefleri–I*. Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, Sayı:13. Niğde.

Güzel, A. (2010). İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi. Ankara: Öncü Kitap.

Harris, A. & Edward R.S. (1990). How To **İncrease** Reading Ability. Longman: Newyork&London.

Hatiboğlu, V. (1981). Türk Dilinde İkilemeler. Ankara: TDK Yayınları.

Heacen, H. (1972). Beyin ve Konuşma. Bilim ve Teknik Dergisi (64). Ankara: TÜBİTAK Yayınları. s.5-12.

Hengirmen, M. (1999). Dilbilgisi ve Dilbilimi Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Engin Yayınevi.

Hengirmen, Mehmet- Güler Eser (2005). Ses Bilimi ve Diksiyon. Ankara: Engin Yayınevi.

Herrmann, N. (2003). Bütünsel Beyin. (Çev: Mehmet ÖNER), İstanbul: Hayat Yayınları.

Huber, E. (2008). Dilbilime Giriş. İstanbul: Multılıngual Yayınları.

İmer, K., Kocaman & A., Özsoy, S. (2011). Dilbilim Sözlüğü. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

İpşiroğlu, Z. (2006). Yaratıcı Yazma. İstanbul: Morpa Yayınları.

İzgören, A.Ş. (2007). Dikkat Vücudunuz Konuşuyor. İstanbul: Elma Yayınevi.

Jersild, A. T. (1979). **Çocuk Psikolojisi**. (Çev: Gülseren Günçe), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Kantarcıoğlu, S. (1991). Eğitimde Masalın Yeri. Ankara: MEB Yayınları.

Kantemir, E. (1991). Yazılı ve Sözlü Anlatım. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Kaptan, S. (1998). Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. Ankara: Taşkın Web Ofset.

Karabağ, S. & İşsever, S. (1995). Edinim Sürecinde Bağdaşıklık. IX. Dilbilim Kurultayı. Bolu: İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları. s.221-235.

Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. Kademe Öğrencilerinin Kelime* Hazinesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Karahan, L. (2004). Türkçede Söz Dizimi. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karakaş, S. (1999). Bellek Nedir? Belleğin Güçlendirilmesi. Popüler Bilim (68). s.23-24.

Karakaş, S. (2000). Bilgi İşlemede Entegratif Model. Multidisipliner Yaklaşımla Beyin ve Kognisyon. Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi.

Karakuş, İ. (2000). Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi. Ankara: Sistem Ofset Yayınları.

Karaman, Y. (2000). Lisan Bozuklukları. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Karataş, T. (2004). Edebiyat Terimleri Sözlüğü. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kavcar C., Oğuzkan F., Sever S. (2005). Türkçe Öğretimi. Ankara: Engin Yayınevi.

Kavcar, C. & Oğuzkan, F. (1998). Türkçe Öğretimi:Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin. Ankara: Engin Yayınları.

Kaya, A. (2010). Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim. İletişime Giriş: Temel Kavramlar ve Süreçler. Ankara: Pegem Akademi.

Kıran, Z. & Kıran, A. (2001). Dilbilime Giriş. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Kıran, Z. & Kıran, A. (2001). Yazınsal Okuma Süreçleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Kıran, Z. & Kıran, A. (2006) Dil Bilime Giriş. Seçkin Yayınları. Ankara.

Kıran, Z. (1996). Dilbilim Akımları. Ankara: Şahin Matbaası.

Kıroğlu, M. Kasım (2002). Anlamlı Gruplandırma Sisteminin Okuduğunu Anlamaya Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Klıne, J.A. (1996). Listening Effectively. Alabama: Air University Press.

Kocaman, A. (2009). Dil ve Eğitimi Düşünmek. İstanbul: Toroslu Yayınevi.

Korkmaz, B. (2008). 100 Soruda Dil ve Konuşma Bozuklukları. İstanbul: Doğan Kitap.

Korkmaz, Z. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2007). Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Köksal, A. (2003). Dil İle Ekin. İstanbul: Toroslu Yayınları.

Köksal, N. (2007). Beyin Temelli Öğrenme. Eğitimde Yeni Yönelimler (Edt. Özcan Demirel) Ankara: Pegem Akademi.

Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Kelime* Hazinesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Kurudayıoğlu, M. (2011). Konuşma Eğitimi. İstanbul: Kriter Yayınları.

Küçükahmet, L. (1998). Öğretim İlke ve Yöntemleri. İstanbul: Alkım Yayınları.

Madi, B. (2006). Öğrenme Beyinde Nasıl Oluşur? İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Martinet, A. (1985). İşlevsel Genel Dilbilim. Çev: Berke Vardar. İstanbul: Birey ve Toplum Yayınları.

Maviş, İ. (2007). Dil ve Kavram Gelişimi. Edit: Seyhun Topbaş. Çocukta Dil Edinim Kuramları. Ankara: Kök Yayıncılık.

MEB (2005). İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (2006). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6,7, 8. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (1999). İlköğretimde Türkçe Öğretimi Modül 4. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Moore, K.(?) **Öğretim Becerileri**. (Çev: Nizamettin Kaya).

Nakiboğlu, M. (2003). Kuramdan Uygulamaya Beyin Fırtınası Yöntemi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 1(3), 341-350.

Nas, R. (2004). Örneklerle Çocuk Edebiyatı. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Nuhoğlu, M.M, Özsoy, T, Aydın, A. (2008). Türkçe Öğretiminde Materyal Tasarımı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Ocak, G. (2007). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Temel Kavramlar. Ankara: Pegem Akademi.

Oğuzkan, F. (1987). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Emel Matbaacılık.

Onan, B. (2011). Anlama Sürecinde Türkçenin Yapısal İşlevleri. Ankara: Nobel Yayınevi.

Ong, J. Walter. (1999). Sözlü ve Yazılı Kültür. (Çev: Sema Postacıoğlu Banon), İstanbul: Metis Yayınları.

Onursal, İ. (2003). Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık. Günümüz Dilbilim Çalışmaları. İstanbul: Multılıngual Yayınları. s.121-133.

Önen, A. (2004). Türkçeyi Türkçe Konuşmak. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

Özakpınar, Y. (1997). Hafıza Yanılmalarının Doğuşu ve İki Ayrı Hafıza Kodu Teorisi. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Özbay M. (2011). Yazma Eğitimi. Pegem Akademi. Ankara.

Özbay, M. (2008). Anlama Teknikleri: Okuma Eğitimi. Ankara: Öncü Kitabevi.

Özbay, M. (2001). 0-6 Yaş Çocuklarındaki Dil Gelişiminin Türkçe Öğretimi Açısından Önemi. Bilig Dergisi (17). Ankara. s.97-104.

Özbay, M. (2002). Türkçe Öğretiminde İhmal Edilmiş Bir Alan Dinleme Eğitimi. Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz Sempozyumu. Ankara: ANAÇEV Yayınları. s.97-104.

Özbay, M. (2005). Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi, Ankara: Akçağ Yayınları.

Özbay, M. (2006).Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I. Ankara: Öncü Kitabevi

Özbay, M. (2007).Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II. Ankara: Öncü Kitabevi.

Özbay, M. (2009). Anlama Teknikleri: II Dinleme Eğitimi. Ankara: Öncü Kitabevi.

Özbay, M. (2012). Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.

Özbek, R. (2007). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Öğrenme Öğretme Süreci. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özçakmak, H. (2011). İlköğretim 6-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Yazma Becerisi ile İlgili Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antakya.

Özdemir, E. (1990). Okuma Sanatı. İnkılâp Kitabevi.

Özdemir, E. (2002). Yazınsal Türler. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Özgür, İ. (2006). Konuşma Bozukluğu ve Sağaltımı. Nobel Kitabevi: Ankara.

Özsoy, S. (1987). Dil Yapısı ve Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi Kuramı. I. Dilbilim Sempozyumu. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. s.96-100.

Öztokat T.N. (2005). Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar. İstanbul: Multılıngual Yayınları.

Palmer, F.R. (2001). Semantik. (Çev: Ramazan Ertürk). Ankara: Kitâbiyat Yayınları.

Palmer, F.R. (2002). Hermenötik, Çev: İbrahim Görener, İstanbul: Felsefe Yayınları.

Piaget, J. (2007). Çocukta Dil ve Düşünme. Çev. Sabri Esat Siyavuşgil. Palme Yayıncılık. Ankara.

Piaget, J. (2007). Çocukta Karar Verme ve Akıl Yürütme. Çev. Sabri Esat Siyavuşgil. Palme Yayıncılık. Ankara.

Propp, V. (1985). Masalın Biçimbilimi. Çev: Mehmet Rifat-Sema Rifat. İstanbul: BFS Yayınları.

Prozıg, W. (1995). Dil Denen Mucize. (Çev: Vural Ülkü), Ankara: TDK Yayınları.

Reich, A. P. (1982). Language Development. New Jersey: Prentice Hall.

Saban, A. (2000). Öğrenme Öğretme Süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Saban, A. (2010). Çoklu Zekâ Kuramı ve Türk Eğitim Sistemine Yansıması. Ankara: Nobel Yayınevi.

Sadiyeva, G. (2004). Beyin Hasarı Geçiren Türk Hastaların Dil Bozukluklarının Dilbilim Açısından İncelenmesi. Türkbilig Dergisi (31) 219-242.

Saussure de F. (2001) Genel Dilbilim Dersleri. (Çev: Berke Vardar). Multılıngual Yayınları. İstanbul.

Saygılı, S. (2001). Beyin ve Ruh. İstanbul: TÜRDAV Yayınları.

Schultz, Duene P. & Sydney E. S. (2001). Modern Psikoloji Tarihi. (Çev: Yasemin Aslay). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Schunk, D. (2009). Öğrenme Teorileri Çev. Edit. Muzaffer Şahin. Ankara: Nobel Yayınevi.

Senemoğlu, N. (2000). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Gazi Kitabevi.

Senemoğlu, N. (2007). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Gönül Yayıncılık.

Sezik, N. (2003). Sınırsız Beyin Gücü. Hayat Yayınları. İstanbul.

Smıth, A. (1986). **İnsan Beyni ve Yaşamı.** (Çev: Necat Ebcioğlu), İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

Sönmez, V. (2009). Anlambilime Giriş. Temel Kavramlar. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Sürekli, D. (2004). Beyin Asimetrisi, Çift Beyinli İnsan. İstanbul: Sistem Matbaacılık.

Sütçügil, Levent: bebek kokusu.com.

Şirin, M. R. (2007). Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış. Ankara: Kök Yayıncılık.

Tanrıdağ O. (1995). Afazi. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Tanrıdağ, O. (1994). Beyindeki Dil Problemi Afazi. Bilim ve Teknik Dergisi (316). Ankara: TÜBİTAK Yayınları. s.22-28.

Tatar, B. (2004). Hermenötik. İstanbul: İnsan Yayınları.

TDK (2005). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Temizkan, M. (2009). Metin Türlerine Göre Okuma Eğitimi. Ankara: Nobel Yayınevi.

Temizyürek F., Erdem İ., Temizkan M. (2011). Konuşma Eğitimi Sözlü Anlatım. Ankara: Pegem Akademi.

Temizyürek, F., Balcı, A. (2006). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları. Ankara: Nobel Yayınevi.

Temur, Turan (2003). Okunabilirlik (Readability) Kavramı. Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi Türkçe Öğretimi Özel Sayısı. Niğde 2003. Sayı: 13. S.169-180.

Tezbaşaran, A. (1997). Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Tiryaki, E. N. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Tartışmacı Metin Yazma Becerileri ile Yazma Kaygısı ve Eleştirel Düşünme Becerileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antakya.

Tokdemir, A. (1994). Dil Edinimi ve Yabancı Dil.

Toklu, M. O. (2003). Dilbilime Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tompkins, G. (2005). Language Arts Patterns of Practice. (Sixth Edition). New Jersey: Pearson Education İnc.

Topaloğlu, A. (1989). Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Toprak, M. (2003). Hermeneutik. Yorum Bilgisi ve Edebiyat. İstanbul: Bulut Yayınevi.

Tutar, H. & Yılmaz, M.K. (2003). Genel İletişim. Ankara: Nobel Yayınları.

Türkan, R. O. (2002). Anlayarak Çok Hızlı Okuma. İstanbul: Alfa Yayınları.

Uçgun, D. (2003). Türkçe Öğretimi Açısından Özel Öğrenme Güçlüğü. Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi. Niğde: Bahar. 203-219.

Uğur, N. (2003). Anlambilim. Sözcüğün Anlam Açılımı. İstanbul: Doruk Yayınları.

Ulaş, S. E. (2002). Felsefe Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Usta, E. (2007). İnsan Hafıza Modeli ve Öğrenme. İlköğretmen Dergisi. (6), 20-22.

Uzun, N. E. (2004). Dilbilgisinin Temel Kavramları. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.

Ülgen, G. (2001). Kavram Geliştirme, Kuramlar ve Uygulamalar. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Ünalan, Ş. (2001). Yeni Gelişmeler Işığında Türkçe Öğretimi. Nobel: Ankara.

Ünver, G. (2007). Eğitimde Yeni Yönelimler Ed. Özcan Demirer İç. Yansıtıcı Düşünme. Ankara: Pegem Akademi.

Üstünova, K. (2002). Dil Yazıları. Ankara: Akçağ Yayınları.

Vanlı, L. (1994). *Çocuklarda Dil* Bozuklukları. Bilim ve Teknik Dergisi (316). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

Vardar, B. (1998). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. ABC Kitabevi. İstanbul.

Vardar, B. (1998). Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri. İstanbul: Multılıngual Yayınları.

Vygotsky, L.S. (1998). Düşünce ve Dil. Toplumsal Dönüşüm Yayınları. İstanbul.

Yakıcı, A.& Yücel M.& Doğan M.&Yelok S. (2005). Üniversiteler İçin Türkçe 2: Sözlü Anlatım. Ankara: Bilge Yayınları.

Yalçın, A. & Aytaş, Gıyaseddin. (2002). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yalçın, Alemdar (2006). Türkçe Öğretim Yöntemleri. Yeni Yaklaşımlar. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yaltkaya, Korktut. (2000). Belleğin Fizyolojisi. Bilim ve Teknik Dergisi (389). Ankara: TÜBİTAK Yayınları. s.42.

Yangın, B. (1999). İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı. İlköğretimde Türkçe Öğretimi Modül 4, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Yangın, B. (2002). Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi. Ankara: Dersal Yayınları.

Yazıcı, T. (2008). Eleştirel Düşünme Becerisi ve Boyutları. İlköğretmen Dergisi.

Yıldırım A., Şimşek H. (2000). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldız, C. (2006). Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.

Yurdakul, B. (2004). Eğitimde Davranışçılıktan Yapılandırmacılığa Geçiş İçin Bilgi, Gerçeklik ve Öğrenme Olgularının Yeniden Yapılandırılması. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 4,4 (8). 109-120.

Zorbaz, K. Z. (2010). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazma Kaygı ve Tutukluğunun Yazılı Anlatım Becerileriyle İlişkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

6. Baskı

EGZERSİZ FİZYOLOJİSİ

DERS KİTABI

Editör: Emin Ergen

Yazarlar:
Emin Ergen Haydar
Demirel Rüştü
Güner Hüsrev
Turnagöl Sevil
Başoğlu
A. Murat Zergeroğlu
Bülent Ülkar
Tahir Hazır

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 235
Spor ve Beden Eğitimi: 3
ISBN : 978-605-133-137-9
© 6. Basım, Eylül 2017

EGZERSİZ FİZYOLOJİSİ DERS KİTABI

Editör: Emin Ergen
Yazarlar: Haydar Demirel - Rüştü Güner - Hüsrev Turnagöl - Sevil Başoğlu - A. Murat Zergeroğlu
Bülent Ülkar - Tahir Hazır

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ergen, Emin.
Egzersiz Fizyolojisi Ders Kitabı / *Emin Ergen*
6. Basım, VI + 226 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-137-9
1. Egzersiz 2. Fizyoloji 3. Hareket

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: İSKELET KASLARI VE EGZERSİZ 1

BÖLÜM 2: HAREKETİN KONTROLÜ 25

BÖLÜM 3: ENERJİ 35

BÖLÜM 4: EGZERSİZ VE SOLUNUM SİSTEMİ 49

BÖLÜM 5: DOLAŞIM SİSTEMİ VE EGZERSİZE UYUMU 71

BÖLÜM 6: EGZERSİZDE HORMONAL UYUMLAR 83

BÖLÜM 7: BESLENME VE SPORTİF PERFORMANS 93

BÖLÜM 8: SPORDA DOPİNG 117

BÖLÜM 9: SPORDA ERGOJENİK YARDIM 137

BÖLÜM 10: DAYANIKLILIK VE SÜRAT ANTRENMANLARININ FİZYOLOJİK TEMELİ 149

BÖLÜM 11: DEĞİŞİK ORTAM KOŞULLARINDA EGZERSİZ 161

BÖLÜM 12: KADIN VE SPOR 177

BÖLÜM 13: EGZERSİZ FİZYOLOJİSİ ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ 187

KAYNAKÇA

Açıkada, C., Ergen, E., Alpar, R., Sarpyener, K., Erkek Sporcularda Vücut Kompozisyonu Parametrelerinin incelenmesi, Spor Bilimleri Dergisi 2(2), s. 1-25,1991.

Açıkada, C., Ergen, E., Alpar, R., Sarpyener, K., Bayan Sporcularda Vücut Kompozisyonu Parametrelerinin İncelenmesi, Spor Bilimleri Dergisi 2(3), s.27-41, 1991.

Adulds, Can, J., Sports Sci., 14(1), s. 21-26, 1989.

Ahmaidi, S., Collomp, K., Caillaud, C., Prefaut, C., Maximal and Functional Aerobic Capacity as Assessed by Two.

Anaerobic Threshold and onset of Blood Lactate Accumulation with Endurance Performance,

Champaign Illinois, s. 107-170, 1991.

Dirix A., Knuttgen H.G., Tittel K., The Olympic Book of Sport Medicine, Blackwell Scientidic Publ Oxford. s. 109-152, 1988.

Eur. J. Appl. Physiol., 52, s.51-56, 1983.

Fox, E.L., Bowers, R., Foss, M.L., The Physiological Basis of Phiysical Education and Athletics, Saunders Co. Publ., Philadelphia, s.61-82, 1988.

Graduated Field Methods in Comparition to Laboratory Exercise Testing in Moderately Trained Subjects,

Int. J. Sports Med., 13(3), s. 243-248, 1992.

J., Appl. Phisiol.: Respirat. Environ. Exercise Physiol., 57(3), s. 640-643, 1984.

Leger, L., Gadoury, C., validity of the 20 m Shuttle run Test with 1 min Stages to Predict VO_{2max} in.

MacDougal, J.D., Wegner, H.A., Green, H.J., Physiological Testing of the High-Performance Athlete,Second edition, Human Kinetics Book,

Michael, E.O., Burke, E.J., Avakian, E.V., Laboratory Experiments in Exercise Physiological Movement Publ., Inc., Ithaca. N.Y. s.3-16, 18-20, 38-39, 1979.

Morehouse, L.E., Laboratory Manual for Physiology of Exercise, The Mosby Co.,St. Louis, S. 15-25, 33-37, 122-143, 16-175, 1973.

Sinning, W.E., Experiments and Demonstrations in Exercise Physiology. W.B.Saunders Co., Philadelphia, s.9-13, 21-33, 4170, 1975.

Tanaka, K., Matsuura, Y., Marathon Performance, Anaerobic threshold, and onset of blood lactate accumulation.

Tanaka, K., Masuura Y., Kumagai S., Matsuzaka A., Hirakoba K., Asano K., Relationships of

Tamer, K., Fiziksel Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Gökçe Ofset Matbaacılık, Ankara, s. 24-33, 62-122, 199

7. Basım

SAĞLIK SOSYOLOJİSİ

Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 344
Sağlık Bilimleri/Hemşirelik No.: 4
ISBN : 978-605-133-246-8
© 7. Basım, Kasım 2017

SAĞLIK SOSYOLOJİSİ

Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek - naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek - naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cirhinlioğlu, Zafer.
Sağlık Sosyolojisi */ Zafer Cirhinlioğlu*
7. Basım, VI+138 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-246-8
1. Sağlık 2. İnsan Bedeni 3. Hastalık

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BÖLÜM I
BAZI TEMEL KAVRAMLAR 13

BÖLÜM II
HASTALIK OLGUSU 21

BÖLÜM III
HASTALIK VE TOPLUMSAL İLİŞKİLER 29

BÖLÜM IV
HASTALIK VE KÜLTÜREL, EKONOMİK, SİYASAL İLİŞKİLER 39

BÖLÜM V
HASTA-HEKİM İLİŞKİLERİ 53

BÖLÜM VI
HASTA-HASTANE İLİŞKİLERİ 71

BÖLÜM VII
İNSAN BEDENİ, POST-MODERNİZM VE SAĞLIK 81

BÖLÜM VIII
TÜRKİYE'DE SAĞLIK 97

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 119

KAYNAKÇA 131

KAYNAKÇA

Albrecht, Gary L. (1990), Advances in Medical Sociology, London: Jai Press.

Anderson, E. and Anderson, P., (1987), "General Practioners and Alternative Medicine", Journal of R.Coll. General Practioners, 37, 52-5.

Apter, D. (1988), Rethinking Development: Modernization, Dependency, and Postmodern Politics, Newburypark: Sage.

Armstrong, D. (1993), "Public Health Spaces and the Fabrication of Identity", Sociology, 27, 3:393-440.

Baudrillard, Jean. (1975), The Mirror of Production, St. Louise.

Baudrillard, Jean. (1983), Simulations, Semiotext, New York.

Baykan, Nevres, vd. (1979), Toplum Hekimliği, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fak. Yayınları.

Bell, D. (1960), The End of Ideology, Glencoe, III, Free Press.

Bell, D. (1973), The Coming of Post-Industrial Society, Basic, London.

Bell, D. (1976), Cultural Contradictions of Capitalism, New York.

Bendix, R. (1967)., Tradition and Modernity Reconsidered', Comperative Studies in Society and History, IX (3), 292-346.

Blane, David. (1991), "Inequality and Social Class", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Blaxter, B. (1990), Health and Lifestyle, London: Routledge.

Bloor, M and Horobin, G. (1975), "Conflict and Conflict Resolution in Doktor-Patient Relationship", i n C.Cox and A.Mead (eds), A Scoiology of Medical Practice, London: Collier Macmillian.

Bogard, W. (1990), "Closing Down The Social: Baudrillard's Challange to Contemporary Sociology", Sociological Theory, 8:1-5.

Brown, Phil. (1989), Perspectives in Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Bunn, D. (1973), Ischaemic Hearth Disease Mortality and the Bussiness Cycle in Australia, American Journal of Public Health, 1, 274-8.

Burgin, Victor. (1986), The End of Art Theory: Criticism and Post-modernity, London.

Bury, Micheal. (1997), Health and Ilness in a Changing Society, London: Routledge.

Byrne, P.S. & Long, B.L., (1976), Doctors Talking to Patients, London, HMSO.

Callinicos, Alex. (1990), Against Postmodernism: A Marxist Critique, New York.

Cartwright, A. and O'Brein, M. (1976), "Social Variations in Helath Care and the Nature of General Practitioner Consultations", in M. Stacey (ed.), The Sociology of NHS, Sociological Review Moograph, N0.22, Keel: University of Keel.

Clark, Elizabeth J. and Fritz, Jan M. (1991), (ed.), Sociological Practice: Health Sociology, Vol.9.

Coe, Rodney M. (1978), Sociology of Medicine, New York: McGraw-Hill Book Company.

Coleman, James. S. (1965), Education and Political Develeopment, Princeton, NJ. Princeton University Press.

Crook, S., J. Pakulski, M. Waters. (1992), Postmodernisation, London: Sage.

Cunnungham-Burley, Sarah and McKeganey, Neil P. (1990), Readings in Medical Sociology, London: Routledge.

Dahrendorf, Ralf. (1959), Class and Class Conflict In Industrial Society, Stanford University Press.

Davies. A.D. and Peters, M. (1983), Stress of Hospitalisation in the Elderly: Nurses and Patient Perception, Joun. of Nurses, 8, 99-105.

Davis, Winston. (1987), "Religion and Development: Weber and East Asia Experiences", p.221-279 in, Myron Weiner and Samual Huntington (eds), Understanding Political Development, Boston: Little Brown.

Derrida, Jacque. (1987), The Truth in Painthing, London.

Duff, Raymond. S and August B. Hollingshead. (1968), Sickness and Society, New York: Harper.

Durkheim, E. (1897, 1952), Suicide: A Study in Sociology, London: Routledge & Kegan Paul.

Durkheim, Emile. (1933), The Division of Labour in Society, London: The Free Press.

Durkheim, Emile. (1990), Selected Writings, A.Giddens (ed)., Cambridge: Cambridge University Press.

Dutton, Diana. B. (1989), "Social Class, Health, and Ilness", in Phil Brown, Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Ehrenreich and Ehrenreich. (1996), "Profesyonel-Yonetici Sınıf", iç, Zafer Cirhinlioğlu (der ve çev.), Meslekler ve Sosyoloji, Gündoğan Yay, Ankara.

Epstein, P.H. (1966), Epidemiological Aproaches to the Study of Coronary Heart Disease, Medical Times, 94: 735-74.

Etzioni, Amatai. (1968), Active Society, London: Free Press.

Evans-Princhard, E., (1937), Withccraft; Oracles among the Azanda, Oxford:Clarendon Press.

Eyer, J. (1977), "Does Unemployment Cause the Death Rate Peak in Each Bussiness Cycle?", Internatinal Journal of Health Service, 7, 625-62.

Fabrage, H. (1974), Disease and Social Behaviour, Massachusetts: MIT Press.

Fagin, L. (1981), Unemployment and Health in Families, London: DHSS.

Fanon, Frantz. (1965), A Dying Colonialism, London: Penguin Books.

Featherstone, M. and Hepworth, M. (1991), "The Mask of Ageing and the Postmodern Life Course", in M. Featherstone, M. Hepworth and B.S. Turner, (eds), The Body and Social Processes and Cultural Theory, London: Sage.

Fekete, John. (1988), (ed.), Life after Post-modernism, London.

Feyerabend, Paul. K. (1975), Against Method, London.

Field, David. (1976), "The Social Definition of Ilness", in D. Tuckett, An Introduction to Medical Sciology, London: Tavistock.

Fisek, Nusret. (1983), Halk Sağlığına Giriş, Ankara: Haccetttepe Üniversitesi Yayınları.

Fitzpatrick, R.M. (1991), "Society and Changing Pattern of Disease", in Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, London: Bailliere Tindall.

Freidson, E. (1970), Profession of Medicine, New York: Dodd, Mead.

Freud, S. (1971), Totem ve Tabu, (çev: Niyazi Berkes), Istanbul: Remzi Kitabevi.

Freud, S. (1972), Cinsellik ve Psikanalizm, (çev: Selahattin Hilav), İstanbul: Varlık Yayınları.

Freund, Peter E S and McGuire, Meredith B. (1991), Health, Ilness, and the Social Body, Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Friedson, E. (1970) Dillemmas in the Doctor-Patient Relationship. in: A Sociology of Medical Practice, C.Cox & A.Mead, (ed). London: Collier MacMillan.

Gabe, Jonathan, (1995), (ed.), Medicine, Health and Risk, Oxford: Blackwell.

Gallagher, E. (1976), "Lines of Reconstruction and Extension in the Parsonian Sociology of Illness", Social Science and Medicine, 10:207-218.

Giddens, A. (1984), The Constitution of Society, Oxford.

Good, Byron J. (1994), Medicine, Rationality, and Experience: An Anthroplogical Perspective, Cambridge: Cambridge University Press.

Groen J.J. et all (1962), "The Influence of Nutrition and Ways of Life on Blood Cholestrole and the Prevalence of Hypertension and Coronary Heart Disease among Trappist and Benedictine Monks", American Journal of Clinical Nutrition, 10: 456-70.

Grosz, E. (1994), Volatile Bodies: Towards a Corporeal Feminism, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Habermas, Jurgen. (1985), "A Philosophico-Political Profile", New Left Review, 151, 75-105.

Habermas, Jurgen. (1987), A Philosophical Discourse of Modernity, Oxford and Cambridge.

Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etüdleri Enstitüsü, (1999), Nüfus ve Sağlık Araştırması, 1998.

Haenzel, W., Loveland, D., & Sirken, M., (1962), Lung Cancer Mortality as related to residence and smoking Histories: I.White Meales", Journal of Natn. Cancer Ins., 28, 947-1001.

Harvey, D. (1989), The Condition of Post-modern, Oxford: Blackwell.

Hassan, Ihab. (1980), "The Question of Post-modernizm", In, Harry R. Garvin (ed.), Romanticism, Modernism, Post-modernism, 117-26, London: Bucknell Review.

Herzlich, C. (1973), Health and Ilness: A Social Psychological Analysis, London: Academic Press.

Holmes, T. & Ahe, R. (1967), The social Readjustment Rating Scale, Journal of Psychosom, Res. 11, 231-218.

Horn, Joshua, (1989), "The Conquest of Syphilis in China", in Phil Brown, Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Illich, I. (1977), Limits to Medicine. Medical Nemesis: The Expropriation of Health, Harmondsworth: Penguin.

Jameson, Frederic. (1984), "Post-modernism and the Cultural Logic of Capitalism", New Left Review, 146: 53-93.

Jenkins, (1971), Psychology and Social Precursers of Coronary Disease Parts 1 and 2", New Englan Journal of Medicine, 284-4:6.

Kasapoğlu, Aytül. (1992), Tıp Eğitimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Kasapoğlu, Aytül. (1999), Sağlık Sosyolojisi, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Kellner, D. (1988), "Post-modernism as Social Theory: Some Challenges and Problems", Theory, Culture and Society, 5:239-69.

Kellner, D. (1990), "The Post-modern Turn; Positions, Problems, and Prospects, iç, G.Ritzer (ed.), Frontiers of Social Theoy: The New Stynthеses, New York: Colombia University Press, 255-286.

Kızılçelik, Sezgin. (1996), Medikal Sosyoloji, Izmir: Saray Kitabevi.

Kleinman, A., (1980), Patient and Healers in the Contex of Culture, Berkeley:University of California Press.

Kleinman, A., (1985), 'Indigenous Systems of Healing: Questions for Professional, Popular and Folk Care', in Alternative Medicines: Popular and Policy Perspectives, ed. J.Salmon. London: Tavistock.

Koçoğlu, Ferit, (1998), Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

Lash, S. and J. Urry. (1987), The End of Organized Capitalism, Cambridge: Polity.

Layder. D., (1994), Understanding Social Theory, London:Sage Publication.

Lenestein, J.H., Brown, J.B., Weston, W.W. et.al. (1989). "Patient centre clinical interviewing" in Communication with Medical Patients, ed. M. Steward & D.Roter. New York: Sage Publications.

Lenny, J. (1993), "Do disabled people need counselling", in J.Swain, V.Finkelstein, S. French and M.Olivier (eds), Disabling Barriers-enabling Environments, Milton Keynes: Open Univesity Press.

Levenstein, et all (1989), "Patient Centred Clinical Interview", in Communication with Medical Patients, M.Stewart and D.Roter, New York: Sage Pub.

Ley, P., Bradshaw, P.W., Eaves, D. & Walker, C.M. (1973), "A method for increasing patients' recall of information presented by doctors", Psychol. Med. 3, 217-20.

Light, Donald. W. (1989), "Corporate Medicine for Profite", in Phil Brown, Perspectives in Medical Sociology, Illinois:Waveland Press.

Locker, D. (1983), Disability and Disadvantage: the Consequences of Chornic Illness, London: Tavistock.

Locker, D. (1991), "Social Causes of Disease", in Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Lyotard, Jean-François. (1984), The Post-Modern Condition, University of Minneapolis Press.

Mardin, Ş. (1998), "Modern Türk Sosyal Bilimleri Üzerine Bazı Düşünceler", iç, S, Bozdoğan ve R.Kasaba (de.), Türkiye'de Moderrnleşme ve Ulusal Kimlik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Marmot, M., Syme, L., & Kagan, A., (1975), Epidemiologycal Studies of Heart Disease and Stroke in Japanose Men living in Japan, Hawaii and Califor-

nia. Prevelance of Coronory and Hypertensive disease and Associated Risk Factors, American Journal of Epidemiology, 102, 633-43.

Marmot, M.G., M.Kogevinas, and M.A.Elston., (1987),"Social/economi Status and Disease", Annual Review of Public Health , 8:111-135.

Martin, E. (1987), The Women in the Body, Milton Keynes: Open Univesisty Press.

Marx, K. (1974), Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, Istanbul: May Yayınları.

Mauss, M. (1979), Sociology and Psychology: Essays, London: Routledge & kegan Paul.

McClelland, David. (1976), The Achieving Society, New York: Van Nostrand.

McMachon, B. & Pugh, T. (1970), Epidemiological Principles and Methods, Boston, MA: Little, Brown and Co.

Mechanic, David. (1978), Medical Sociology, London: The Free Press.

Morgan, Myfanwy, (1991), "The Doctor-Patient Relationship", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Mouzelis, N.P. (1988), "Sociology of Development: Reflection on the Present Crisis", Sociology, 22/1.

Mumford, Emily. (1983), Medical Sociology, NewYork: Random House.

Nathanson, Constance. A. (1989), "Sex, Ilness and Medical Care: A Review of Data, Theory, and Method", in Phil Brown, Perspectives inMedical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Navarro, Vicente. (1988), "Professional Dominance or Proletarianization?; Neither" in The Milbank Quarterly, The Changing Character of the Medical Profession, 66, Supp.2.

Newman, S. (1984), Anexiety, Hospitalization and Surgery", In Experiences of Ilness, R.Fitzpatrick, J.Hinton, S. Newman, G. Scambler, & J.Tomson, (ed.), London, Tavistock.

Oliver, M. (1990),The Politics of Disablement, London: MacMillian.

Parsons, T. (1971), The System of Modern Societies, Englewood Cliffs. N.J: Prentice-Hall.

Parsons. T. (1951), The Social System, Glencoe, IL: Tree Press.

Parsons. T. (1966), Societies; Evolutionary and Comperative Perspectives, Englewood Cliffs. N.J: Prentice-Hall.

Pill R. and Scott, N. (1982), "Concept of Ilness Causion and Responsibility: some Preliminary data from a Sample of Working-class mother", Social Sciences of Medicine, 16, 43-52.

Poper, K. Lindahl. B.I.B, and Arhem, P. (1993), "A Discussion of the Mind Brain Problem", Theoretical Medicine, 14:167-80.

Prior, I. (1974), Cardiovascular Epidemiology in New Zealand and the Pasific , N.Z. Medical Journal, 80. 245-52.

Rebach, Howard M and Bruhn, John G. (1991), Handbook of Clinial Sociology, New York: Plenum Press.

Rose, M. (1991), The Post-Modern and the Post-Industrial, Cambridge University Press.

Runciman, W.G. (1966), Relative Deprivation and Social Justice: A Study of Attitudes to Social Inequalities in Twentieth-Century England, London: Routhledge and Kegan Paul.

Scambler, Graham and Higgs, Paul. (1998), Modernity, Medicine and Health, London: Routledge.

Scambler, Graham, (1991), "Helth and Illness Behaviour", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Scambler, Graham, (1991), Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Schwartz, Howard D. (1987), Dominant Issues in Medical Sociology, NewYork: Random House.

Sidel, Victor W. and Ruth Sidel, (1989), The Health of the People", in Phil Brown, Medical Sociology, Waveland Press, Illinois.

Snow, I.F., (1974), Folk Medicak Beliefs and Their Implications for Care and Patients, Annals of Internal Medicine, 31:82-96.

Srinivas, M.N. (1962), Castle in Modern India, London: J.K. Publisher.

Stewart, M. and Roter, D., (1989), Communication with Medical Patients, New York:Sage Pub.

Stimson, G and Webb G. (1975), Going to See the Doctor: the Counsultation Process in General Practice, London: Macmillian.

Stimson, G. (1976), "General Pratitioners: trouble and types of Patients", in M. Stacey (ed.), The Sociology of NHS, Sociological Review Moograph, N0.22, Keel: University of Keel.

Susser, Mervyn, William Watson and Kim Hopper. (1985), Sociology in Medicine, New York: Oxford University Press.

Syme, S., Hyman, M., Enterline, P., (1964), Some social and Cultural Factors Associated with The Occurence of Coronary Heart Disease, Journal of Cronical Disease, 17, 277-89.

Szasz, Thomas and Hollender Marc H. (1987), "The Basic Models of the Doctor-Patient Relationship" in D.Schwartz, Dominant Issues in Medical Sociology, New York: Random House.

TBBa, (1999), Türkiye'de Sağlık Sektörünün Durumu, Ankara: TBB Yayınları.

TBBb, (1995), Sağlıkta Özelleştirme ve Aile Hekimliği, Ankara: TBB Yayınları.

TBBc, (2000), Türkiye'de Sağlık İstatistikleri, Ankara: TBB Yayınları.

Townsend, P., (1979), Poverty in the United Kingdom, Harmondsworth: Penguen Books.

Tuckett , D. (1976), An Introduction to Medical Sciology, London:Tavistock.

Tuckett, D. et all, (1985), Meetings Between Experts: An Aproach to Sharing Ideas in Medical Consultations, London: Tavistock Publications.

Türkdoğan, Orhan, (1991). Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi, Ankara: MEB. Yayınları.

Turner, Bryan S. (1992), Regulating Body, London: Routledge.

Waitzkin, H. (1979), "Medicine, Supestructure and Micropolitics", Social Science and Medicine, 13A:601-9.

Waters, Malcom. (1994), Modern Sociological Theory, London: Sage.

Weber, Max. (1968), Economy and Society, New York: Bedminster Press.

Weber, Max. (1985), Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, (çev, Zeynep Aruoba), Hill Yayınevi: Istanbul.

Weber, Max. (1989), Selections in Transition, W.G.Runciman (ed)., Cambridge University Press.

Weissman, R. (1990). "An analysis of doctor-patient interactions in the case of ediatric renal failure: the chaoice of home dialysis", Solziuloyof Healthand İmnss, 4, 432-51.

West, P. (1976), The Physician and the Management of Childhood Epilepsy", in Studies in Everyday Medical Life, (ed.), M.Wadsworth & D. Robinson, London: Martin Robertson.

Westergaard, T. and H. Resler, (1976), Class in a Capitalist Society, Harmondsworth: Penguen Books.

Wets, P. (1976), The Physicianand the Manangement of Childhood epilepsy", in Studies in Everyday Medical Life, M.Wadsworth And D.Robinson (ed.), Martin Robertson.

White, G.M. (1982), The Role of Cultural Explanations in 'Somatization' and 'Psychologization, Social Science and Medicine, 16 (16):1519-530.

Wilkinson, Richard G., (1986), "Socio-economic Differences in Mortality: interpreting the data on their size and trends", in R. Wilkinson, ed., Class and Health: Research and Longitudinal Data., New York:Tavistock.

Wilson-Barnett. (1979), Stress in Hospital:Patients' Psychological Reactions to Ilness and Health Care, London,:Churchill-Livingstone.

Zola, I., (1973), "Pathways to the Doctor: From Person to Patient, Social Sciences of Medicine", 7, 677-89.

8. Basım

EKONOMİ

Prof. Dr. Kurban Ünlüönen
Prof. Dr. Ahmet Tayfun

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 40
MESTEK No.: 03
ISBN: 978-605-5426-39-2
© 8. Basım, Ekim 2017

EKONOMİ
Prof. Dr. Kurban Ünlüönen - Prof. Dr. Ahmet Tayfun

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ünlüönen, Kurban., Tayfun, Ahmet.
Ekonomi / *Kurban Ünlüönen, Ahmet Tayfun*
8. Basım, X + 284 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-39-2
1. Mestek 2. Ekonomi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: EKONOMİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER VE TEMEL KAVRAMLAR 1

1.1. EKONOMİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER 3
1.1.1. Romalıların Ekonomik Düşünceleri 3
1.1.2. Orta Çağ'da Ekonomik Düşünceler 4
1.1.3. Klasik Ekonomik Düşünce 4
1.1.4. Neoklasik Ekonomi Düşüncesi 5
1.2. EKONOMİNİN TANIMI 5
1.3. EKONOMİNİN DİĞER BİLİM DALLARI İLE İLİŞKİLERİ 7
1.4. EKONOMİDE YÖNTEM KURAM VE UYGULAMA 8
1.5. EKONOMİK FAALİYETLER VE ÖZELLİKLERİ 9
1.6. EKONOMİDE TEMEL KAVRAMLAR 10
1.6.1. İhtiyaç 10
1.6.2. Mal ve Hizmet 11
1.6.3. Nedret Kanunu 13
1.6.4. Fayda 14
1.6.5. Değer ve Fiyat 16
1.6.6. Para 17
1.6.7. Gelir, Servet 17
1.6.8. İktisadilik, Verimlilik (Prodüktivite) 18
1.6.9. Kârlılık (Rantabilite) 18
1.6.10. Tüketim 19
1.6.11. Üretim 19
1.6.12. Üretim Faktörleri 20
1.6.13. Görünmeyen El İlkesi 21

BÖLÜM 2: BÜTÜN TOPLUMLARIN ORTAK EKONOMİK PROBLEMLERİ 23

2.1. KAYNAKLARIN TAM KULLANIMI PROBLEMİ 25
2.2. KAYNAKLARIN ETKİN KULLANIMI PROBLEMİ 29
2.2.1. Hangi Mal ve Hizmetler, Ne Kadar Üretilecek? 29
2.2.2. Üretim Hangi Yöntemlerle, Nasıl Yapılacak? 30
2.2.3. Mal ve Hizmetler Kimler İçin Üretilecek? 31
2.3. EKONOMİK SİSTEMLER 32
2.3.1. Kapitalist Sistem ve Piyasa Ekonomisi 33
2.3.2. Sosyalist Sistem ve Merkezi Planlama 35
2.3.3. Karma Ekonomik Sistem 37

BÖLÜM 3: TALEP 39

3.1. TALEBİN TANIMI 41
3.2. TALEP ÇİZELGESİ (ŞEDÜLÜ) VE TALEP EĞRİSİ 41
3.3. TALEBİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 43
3.4. TALEP ESNEKLİĞİ (TALEP ELASTİKİYETİ) 48
3.4.1. Talebin Fiyat Esnekliği 48
3.4.2. Talep Esnekliğini Etkileyen Başlıca Faktörler 50
3.4.3. Çeşitli Esneklik Durumları 51
3.4.4. Talebin Gelir Esnekliği 54
3.4.5. Talebin Çapraz Esnekliği 56

BÖLÜM 4: ARZ 59

4.1. ARZIN TANIMI 61
4.2. ARZ ÇİZELGESİ (ŞEDÜLÜ) VE ARZ EĞRİSİ 61
4.3. ARZI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 62
4.4. ARZ ESNEKLİĞİ 66
4.5. ÇEŞİTLİ ESNEKLİK DURUMLARI 67
4.6. ARZ ESNEKLİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 72

BÖLÜM 5: PİYASA VE PİYASADA FİYAT OLUŞUMU 77

5.1. PİYASA KAVRAMI 79
5.2. PİYASA ÇEŞİTLERİ 80
5.2.1. Tam Rekabet Piyasası 80
5.2.2. Aksak Rekabet Piyasaları 81
5.2.2.1. Monopol Piyasası 81
5.2.2.2. Monopollü Rekabet Piyasası 82
5.2.2.3. Oligopol Piyasası 83
5.3. PİYASADA FİYAT OLUŞUMU 83
5.4. PİYASA FİYATINDAKİ DEĞİŞMELER 87
5.5. ÜRETİCİ VE TÜKETİCİ RANTI (ARTIĞI) 92
5.6. ÖRÜMCEK AĞI TEOREMİ 93

BÖLÜM 6: DEVLETİN FİYATLARA MÜDAHALESİ 97

6.1. DEVLETİN FİYATLARA DOLAYLI MÜDAHALESİ 99
6.2. DEVLETİN FİYATLARA DOLAYSIZ MÜDAHALESİ 99
6.2.1. Tavan Fiyat Uygulaması 99
6.2.2. Taban Fiyat Uygulaması 101

BÖLÜM 7: TÜKETİCİ DENGESİ 103

7.1. MARJİNAL FAYDA YAKLAŞIMI İLE TÜKETİCİ DENGESİ 105
7.2. KAYITSIZLIK EĞRİLERİ YAKLAŞIMI İLE TÜKETİCİ DENGESİ 108
7.2.1. Kayıtsızlık Eğrileri 108
7.2.2. Kayıtsızlık Eğrilerinin Özellikleri 111
7.3. MARJİNAL İKAME ORANI 113

7.4. TİPİK OLMAYAN KAYITSIZLIK EĞRİLERİ 115
7.5. BÜTÇE DOĞRUSU 117
7.6. GELİR VE FİYAT DEĞİŞMELERİNİN BÜTÇE DOĞRUSUNA ETKİSİ 119
7.7. TÜKETİCİ DENGESİ 123
7.8. TÜKETİCİ DENGESİNDEKİ DEĞİŞMELER 124

BÖLÜM 8: ÜRETİM VE ÜRETİCİ DENGESİ 129

8.1. ÜRETİM FONKSİYONU 131
8.2. KISA DÖNEM VE AZALAN VERİMLER KANUNU 132
8.3. UZUN DÖNEM VE ÖLÇEK EKONOMİSİ 136
8.4. ÜRETİCİ DENGESİ 137
8.5. EŞ ÜRÜN EĞRİSİ 137
8.6. EŞ MALİYET DOĞRULARI 140
8.7. EŞ ÜRÜN EĞRİLERİ YAKLAŞIMIYLA ÜRETİCİ DENGESİ 141
8.8. ÜRETİCİ DENGESİNDEKİ DEĞİŞMELER 142
8.9. ÜRETİM MALİYETLERİ 144
8.10. KISA DÖNEM MALİYET EĞRİLERİ 144
8.11. UZUN DÖNEM ORTALAMA MALİYET EĞRİSİ 149
8.12. GELİR (HASILAT) 151

BÖLÜM 9: FİRMA DENGESİ 155

9.1. TAM REKABET PİYASASINDA FİRMA DENGESİ 157
9.1.1. Toplam Maliyet-Toplam Gelir Yaklaşımı 157
9.1.2. Marjinal Maliyet-Marjinal Gelir (Hasılat) Yaklaşımı 160
9.2. UZUN DÖNEM FİRMA DENGESİ 163
9.3. MONOPOL PİYASADA FİRMA DENGESİ 164
9.3.1. Toplam Gelir ve Toplam Maliyete Göre Firma Dengesi 166
9.3.2. Marjinal Maliyet ve Marjinal Gelire Göre Firma Dengesi 167
9.4. MONOPOLDE FİYAT FARKLILAŞTIRILMASI 168
9.5. MONOPOLCÜ REKABET PİYASASINDA FİRMA DENGESİ 169
9.6. OLİGOPOL PİYASADA FİRMA DENGESİ 171

BÖLÜM 10: MİLLÎ GELİR 175

10.1. MİLLÎ GELİR İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 177
10.1.1. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) 177
10.1.2. Gayri Safi Millî Hasıla (GSMH) 178
10.1.3. Safi Millî Hasıla (SMH) 180
10.1.4. Millî Gelir (MG) 180
10.1.5. Kişisel Gelir (KG) 181
10.1.6. Harcanabilir Gelir 181
10.1.7. Kişi Başına Düşen Millî Gelir 181
10.2. KİŞİ BAŞINA DÜŞEN MİLLÎ GELİR VE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR 182
10.3. MİLLÎ GELİR HESAPLAMA YÖNTEMLERİ 184
10.3.1. Üretim Yöntemi 184

10.3.2. Gelir Yöntemi 185
10.3.3. Harcamalar Yöntemi 185
10.4. GSMH DEĞERİNİN ÖLÇÜLMESİNDE BAZI PROBLEMLER 187
10.5. MİLLÎ GELİRİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER 187
10.5.1. Tüketim Harcamaları ve Tüketim Fonksiyonu 188
10.5.2. Tasarruf ve Tasarruf Fonksiyonu 190
10.5.3. Yatırım ve Yatırım Fonksiyonu 191
10.5.4. Yatırımları Belirleyen Faktörler 193
10.6. MİLLÎ GELİR DENGESİ VE ÇARPAN 194
10.6.1. Çarpan ve Hızlandıran 196
10.6.1.1. Çarpan 197
10.6.1.2. Hızlandıran 198
10.6.1.3. Süper Çarpan 198

BÖLÜM 11: İSTİHDAM VE İŞSİZLİK 201

11.1. AÇIK İŞSİZLİK 204
11.2. GİZLİ İŞSİZLİK 207
11.3. GENEL İŞSİZLİK ORANININ HESAPLANMASI 207

BÖLÜM 12: GELİR DAĞILIMI 211

12.1. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI 214
12.1.1. Lorenz Eğrisi Yöntemi 214
12.1.2. Gini Katsayısı Yöntemi 215
12.2. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI ADALETSİZLİĞİNİN SEBEPLERİ 216
12.3. FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI 217
12.3.1. Tabiat Faktörünün Geliri: Rant 217
12.3.2. Emeğin Geliri: Ücret 219
12.3.3. Sermayenin Geliri: Faiz 222
12.3.4. Müteşebbisin Geliri: Kâr 223
12.4. BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI 224
12.5. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK POLİTİKALAR 227

BÖLÜM 13: PARA VE BANKA 229

13.1. PARA 231
13.1.1. Paranın Özellikleri 231
13.1.2. Paranın Tanımı ve Fonksiyonları 232
13.1.3. Para Çeşitleri 233
13.1.4. Para Talebi 234
13.1.5. Para Arzı 237
13.1.6. Para Sistemleri 238
13.1.7. Para Teorileri 239
13.2. BANKA 241
13.2.1. Merkez Bankası 242
13.2.2. Para Politikasının Araçları 243
13.2.2.1. Zorunlu Rezerv Oranları 244

13.2.2.2. Reeskont Oranı 244
13.2.2.3. Açık Piyasa İşlemleri 245
13.3. MALİYE POLİTİKASI 245
13.4. PARANIN KIYMETİNDEKİ DEĞİŞMELER 246
13.4.1. Enflasyon 250
13.4.2. Deflasyon 252
13.4.3. Devalüasyon 252
13.4.4. Revalüasyon 253
13.4.5. Stagflasyon 253

BÖLÜM 14: DIŞ TİCARET 255

14.1. ÖDEMELER DENGESİ 257
14.2. DÖVİZ PİYASASI 262
14.3. DÖVİZ KURUNUN OLUŞUMU 262
14.4. DÖVİZ PİYASASINDA DENGE VE DÖVİZ KURU 262
14.4.1. Döviz Kuru Sistemleri 263
14.5. DIŞ TİCARET POLİTİKASI 265
14.5.1. Dış Ticaret Politikasının Amaçları 265
14.5.2. Dış Ticaret Politikasının Araçları 265

BÖLÜM 15: BÜYÜME VE KALKINMA 271

15.1. BÜYÜME MODELLERİ 273
15.2. BÜYÜME HIZI 275
15.3. KALKINMA MODELLERİ 277
15.3.1. Dengeli Kalkınma 277
15.3.2. Dengesiz Kalkınma 277
15.4. EKONOMİK KALKINMANIN BAŞLICA TÜRLERİ 277
15.5. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 278
15.5.1. Ekonomik Özellikler 278
15.5.2. Demografik Özellikler 278
15.5.3. Sosyokültürel Özellikler 279
15.6. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KALKINMAYI ENGELLEYİCİ FAKTÖRLER 279
15.6.1. Hızlı Nüfus Artışı 279
15.6.2. Girişimci Ruhunun Eksikliği 279
15.6.3. Politik Engeller 280
15.6.4. Yetersiz İnsan Kaynakları 280
15.6.5. Doğal Kaynakların Yetersizliği 280
15.6.6. Yetersiz Sermaye Birikimi 280
15.6.7. Finansal Piyasaların Yetersizliği 280
15.6.8. Sosyal ve Kültürel Engeller 281
15.6.9. İktisat Politikası Değişikliklerine Direnme 281

KAYNAKLAR 283

KAYNAKLAR

Aklin Erdoğan, *Fiyat Teorisi,* İstanbul, 1987.

Ardıç Oğuzhan, *Makro İktisat*, Ankara, 2004.

Arıkan Rauf, *Ekonomi*, Ankara, 2001.

Bocutoğlu Ersan, M. Berber, K. Çelik, *İktisada Giriş*, Trabzon,1998.

Bulmuş İsmail, *Mikroiktisat*, Ankara, 1994

Büyükerşen, Yılmaz, E. Han, *İktisada Giriş*, Ankara, 1987.

Büyükerşen, Yılmaz, E. Ataç, *İktisada Giriş*, Ankara, 1987.

Campbell R. McConnel, *Economics Principles, Problems, and Policies,* New York, 1987.

Çöloğlu Halit, *Stagflasyon 1975-1980 Türkiye Bunalımı*, Ankara, 1983.

Demirci Rasih, R. Arıkan, İ. B. Erdoğan, *Genel Ekonomi Mikro Makro,* Ankara, 1992.

Dinler Zeynel, *İktisada Giriş*, Bursa, 2002.

Divitçioğlu Sencer, *Mikroiktisat*, İstanbul, 1965.

Dornbusch Rudiger, S. Fisher, *Makroekonomi*, İstanbul, 1998. (Çevirenler: S. Ak, M. Füsunoğlu, E. Yıldırım, R. Yıldırım)

DPT, *İller ve Bölgeler İtibariyle Gayri Safi Yurt içi Hasıladaki Gelişmeler (1987-2000),* Ankara, 2003.

Eğilmez Mahfi, Ercan Kumcu, *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması,* İstanbul, 2004.

Ertek Tümay, *Mikroekonomiye Giriş*, İstanbul, 2003.

Hamitoğulları Başir, *İktisadi Sistemlerin Temelleri*, İstanbul, 1988.

Hatipoğlu Zeyyat, *İktisada Giriş*, İstanbul, 1994.

İçöz Orhan, M. Kozak, *Turizm Ekonomisi*, Ankara, 2002.

Kepenek Yakup, *Türkiye Ekonomisi*, Ankara, 1990.

Kurmuş Orhan, *İktisat Tarihinin Doğuşu*, Ankara, 1982.

Lecaillon J., *İktisada Giriş*, İstanbul, (Çev. Ö. R. Turanlı).

Lipsey Richard G., P. O. Steiner, D. D. Purvis, *İktisat 1* (Çev. Ömer Faruk Batırel ve diğ.).

Lipsey Richard G., P. O. Steiner, D. D. Purvis, *İktisat 2* (Çev. Ömer Faruk Batırel ve diğ.).

Oğuz, Orhan, *İktisada Giriş*, İstanbul, 1992.

Oğuz Orhan, İlhan Uludağ, *Genel Ekonomi I*, İstanbul, 1981.

Oktay Ertan, *Makro İktisat*, Ankara, 1992.

Öçal Tezer, Ö. F. Çolak, A. H. Çermikli, S. Tocay, *İktisat*, Ankara, 1997.

Özelmas Ekrem, *İktisada Giriş*, İstanbul,1984.

Öçal Tezer, *Para Teorisi*, Ankara, 1990.

Özgüven Ali, *İktisat Bilimine Giriş*, İstanbul.

Parasız İlker, *Modern Makroekonominin Temelleri*, Bursa, 2000.

Parasız M. İlker, *İktisadın ABC'si,* Bursa, 1996.

Parkin Michael, *Economics*, New York, 1998.

Seyidoğlu Halil, *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, Ankara, 1992.

Salvatore Dominick, E. A. Diulio, *İktisat İlkeler ve Kavramlar*, Ankara, 1985 (Yay. Haz. Cem Alpar).

Şimşek Salih, M. K. Aydın, *İktisat,* Adapazarı, 1999.

Şimşek Salih, M. K. Aydın, *İktisat Bilimine Giriş*, İstanbul, 2002.

TSPAKB, *Genel Ekonomi* (Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey Lisansı Eğitimi), Mart 2011.

Tunca Zafer, *Makro İktisat*, İstanbul, 2001.

Türkay Orhan, E. Aklin, *İktisada Giriş*, Eskişehir, 2001.

Uluatam Özhan, *Makro İktisat*, Ankara, 1998.

Ünlüönen Kurban, "Kapitalizmin Başlıca Müesseseleri", *D. Ü. Hukuk Fakültesi Degisi*, 1992, Sayı: 5.

Ünlüönen Kurban, Ahmet Tayfun, Arzu Kılıçlar, Turizm Ekonomisi, Ankara, 2007.

Ünsal Erdal M., *Makro İktisat*, Ankara, 2001.

Üstünel Besim, *Makroekonomi*, İstanbul, 1990

Yücel İlhan, *Makroekonomi*, Adana, 1978

Zarakolu Avni, *İktisat İlminin Temel İlkeleri Cilt: 1*, Ankara, 1975.

Zarakolu Avni, *İktisat İlminin Temel İlkeleri Cilt: 2*, Ankara, 1976.

www.tuik.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.tcmb.gov.tr

www.hazine.gov.tr

www.worldbank.org

www.oecd.org

Gözden Geçirilmiş 7. Basım

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Nuri Tortop
Burhan Aykaç
Hüseyin Yayman
M. Akif Özer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 414
İktisadi-İdari Bilimler No.: 81
ISBN: 978-605-133-316-8
© Gözden Geçirilmiş 7. Basım, Ekim 2017
6. Basım, Ekim 2013

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Nuri Tortop
Burhan Aykaç
Hüseyin Yayman
M. Akif Özer

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tortop, Nuri., Aykaç, Burhan., Yayman, Özer., Özer, M. Akif.
İnsan Kaynakları Yönetimi / *Nuri Tortop - Burhan Aykaç - Hüseyin Yayman - M. Akif Özer*
Gözden Geçirilmiş 7. Basım, XVI + 590 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-316-8
1. Personel Rejimi 2. İnsan Kaynakları 3. İnsan Gücü

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOROSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
ÖRGÜTLERDE İNSAN KAYNAKLARI VE YÖNETİMİ

İNSAN KAYNAKLARI KAVRAMI, ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ **10**
İnsan Kaynakları Kavramı 10
İnsan Kaynaklarının Önemi 12
İnsan Kaynaklarının Özellikleri 13
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ (İKY) **15**
İnsan Kaynakları Yönetiminin Tanımı ve Amacı 15
İnsan Kaynakları Yönetiminin Gelişimi 16
İnsan Kaynakları Yönetiminin Konusu 18
İnsan Kaynakları Yönetiminin Önemi 19
İnsan Kaynakları Yönetiminin Fonksiyonları 22
Personel Yönetiminden İnsan Kaynakları Yönetimine Geçiş 23
İnsan Kaynakları Yönetiminin Personel Yönetiminden Farkları ve Benzerlikleri 24
Kamu ve Özel Sektörde İnsan Kaynakları Yönetimi 26
ÖZET **27**
ANAHTAR KAVRAMLAR **30**
TARTIŞMA SORULARI **30**
BİLGİMİZİ DENEYELİM **31**
BÖLÜM KAYNAKÇASI **33**
İLGİLİ WEB SAYFALARI **36**
OKUMA PARÇASI **37**

2. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN ÇEVRESİ VE ETKİLENDİĞİ UNSURLAR

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN ÇEVRESİ 42
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİ ETKİLEYEN ÇEVRESEL FAKTÖRLER 43
İnsan Kaynakları Yönetimini Etkileyen İç Çevre Faktörleri 43
İnsan Kaynakları Yönetimini Etkileyen Dış Çevre Faktörleri 48
ÖZET 51
ANAHTAR KAVRAMLAR 53
TARTIŞMA SORULARI 53
BİLGİMİZİ DENEYELİM 54
BÖLÜM KAYNAKÇASI 55
İLGİLİ WEB SAYFALARI 56
OKUMA PARÇASI 57

3. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN İLKELERİ VE TEKNİK İŞLEVLERİ

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN TEMEL İLKELERİ 64
Tarafsızlık İlkesi 64
Eşitlik İlkesi 65
Yeterlilik İlkesi 66
Sınıflandırma İlkesi 68
Kariyer İlkesi 68
Adil ve Yeterli Ücret İlkesi 70
Hizmet İçi Eğitim İlkesi 71
Uzman Kişilere Başvurma İlkesi 71
Güvence İlkesi 71
Halef Yetiştirme İlkesi 72
Yönetimi Geliştirme İlkesi 72
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ VE TEKNİK İŞLEVLER 72
İş Analizi 72
İş Tanımı 74
İş Gerekleri 75
İş Etüdü 75
İş Tasarımı 76
ÖZET 80
ANAHTAR KAVRAMLAR 84
TARTIŞMA SORULARI 84
BİLGİMİZİ DENEYELİM 85
BÖLÜM KAYNAKÇASI 86
İLGİLİ WEB SAYFALARI 87
OKUMA PARÇASI 88

4. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARININ PLANLANMASI

İNSAN GÜCÜ PLANLAMASI KAVRAMI 96
İnsan Gücü Planlamasının Tanımı 99
İnsan Gücü Planlamasının Önemi 100
İnsan Gücü Planlamasının Aşamaları 101
İnsan Gücü İhtiyacının Belirlenmesi 101
İnsan Kaynaklarını Tahmin Süreci 102
İNSAN KAYNAKLARININ STRATEJİK PLANLAMASI YAKLAŞIMLARI 104
İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlamasının Anlamı 105
İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlamasının Önemi 106
İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlaması Aşamaları 107
İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlaması Yaklaşımları 109
Klasik Stratejik Planlama Yaklaşımı 109
Neoklasik Stratejik Planlama Yaklaşımı 110
Modern Stratejik Planlama Yaklaşımı 111
Neomodern Stratejik Planlama Yaklaşımı 112
ÖZET 113
ANAHTAR KAVRAMLAR 115
TARTIŞMA SORULARI 115
BİLGİMİZİ DENEYELİM 116
BÖLÜM KAYNAKÇASI 118
İLGİLİ WEB SAYFALARI 121
OKUMA PARÇASI 122

5. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARINI BULMA, İŞE ALMA VE SINAVLAR

İNSAN KAYNAĞINI BULMA SÜRECİ 126
İnsan Kaynağı İhtiyacının Belirlenmesi 126
İnsan Kaynağını Bulma Sürecinde İç Kaynaklar 128
İnsan Kaynağını Bulma Sürecinde Dış Kaynaklar 129
İnsan Kaynağını Bulma Sürecini Etkileyen Faktörler 129
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞE ALMA 130
İşe Almanın Eğitim ile İlişkisi 131
İşe Alma ile Memurluğa Verilen Önem Arasındaki İlişki 131
İşe Almada Uygulanan Sistemler 131
İşe Almada Uygulanan Yöntemler 132
İşe Almada Personel ve Çalıştıran Kurum İlişkisi 133
İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kamu Görevlileri 135
Kamu Görevlileri ve Memurluğa Giriş 136
Kamu Görevlilerinde İşe Alma İlkeleri 137
Eşitlik İlkesi 137
Yeterlilik İlkesi 140

İNSAN KAYNAĞINI SEÇME VE SINAVLAR 143
Sınav İlkeleri 144
Sınav Türleri 144
Sınavsız Memurluğa Giriş 147
Kamu Görevleri ve Adaylık 148
ÖZET 149
ANAHTAR KAVRAMLAR 153
TARTIŞMA SORULARI 153
BİLGİMİZİ DENEYELİM 154
BÖLÜM KAYNAKÇASI 156
İLGİLİ WEB SAYFALARI 157
OKUMA PARÇASI 158

6. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARINI YÖNLENDİRME VE MOTİVASYON

İNSAN KAYNAKLARININ YÖNLENDİRİLMESİ 162
Sosyalleştirme 162
Sosyalleştirme Süreci 163
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE MOTİVASYON 164
Örgüt Gereksinmeleri ve Motivasyon 164
İnsan Kaynaklarının Motivasyonu 165
İnsan Kaynaklarının Motivasyonunun Denetimi 168
İnsan Kaynaklarının Motivasyonunda Ücret Etkisi 169
Motivasyon Teorileri ve İnsan Kaynakları Yönetimi 170
Kapsam Teorileri 171
Süreç Teorileri 172
ÖZET 175
ANAHTAR KAVRAMLAR 177
TARTIŞMA SORULARI 177
BİLGİMİZİ DENEYELİM 178
BÖLÜM KAYNAKÇASI 179
İLGİLİ WEB SAYFALARI 180
OKUMA PARÇASI 181

7. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARININ EĞİTİMİ VE GELİŞTİRİLMESİ

İNSAN KAYNAKLARININ EĞİTİMİ 184
İnsan Kaynaklarının Eğitiminin Örgüt İçin Önemi 184
İnsan Kaynaklarının Eğitiminde Uyulması Gereken İlkeler 185
İnsan Kaynaklarının Eğitimini Değerlendirme Ölçütleri 186
İnsan Kaynaklarının Eğitimi Yöntemleri 186
Kamu Görevlilerinin Eğitimi 189
Kamu Kuruluşlarında Eğitimin Önemi 189

Kamu Görevlilerinin Eğitimi ve Kavramsal Çerçeve 190
Kamu Görevlilerinin Eğitimi ve Kalkınma 191
Hizmet Öncesi ve Hizmet İçi Eğitim 192
Hizmet Öncesi Eğitim 192
Hizmet İçi Eğitim 194
Kamu Yöneticilerinin Yetiştirilmeleri Sorunu 198
Yöneticilerin Yetiştirilmelerinin Gerekliliği 199
Yöneticilerin Yetiştirilmelerinde Ülke Örnekleri 200
Ülkemizde Kamu Yöneticilerinin Yetiştirilmeleri 202
İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ 203
İnsan Kaynaklarının Gelişiminin Önemi 203
İnsan Kaynaklarını Geliştirme Süreci ve Farklı Bakışlar 204
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Yönetimi Geliştirme 206
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Kariyer Yönetimi 208
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Öğrenen Örgütler 209
ÖZET 210
ANAHTAR KAVRAMLAR 213
TARTIŞMA SORULARI 213
BİLGİMİZİ DENEYELİM 214
BÖLÜM KAYNAKÇASI 215
İLGİLİ WEB SAYFALARI 217
OKUMA PARÇASI 218

8. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE SİSTEMLER

PERSONEL SİSTEMLERİ 222
Personel Sistemleri Türleri 222
Açık Sistemler 222
Kapalı Sistemler 224
KARİYER SİSTEMİ 225
Kariyer Sisteminin Tanımı ve Özellikleri 225
Kariyer Sisteminin Gelişimi 226
Kariyerin Gerçekleşmesi 227
SINIFLANDIRMA SİSTEMİ 228
Sınıflandırmanın Tanımı ve Anlamı 228
Sınıflandırmanın Türleri 228
Sınıflandırma Teknikleri ve Unsurları 231
Sınıflandırmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri 231
Türkiye'de Sınıflandırma 233
TÜRKİYE'DE DEVLET MEMURLUĞU 239
Memurun Tanımı 239
Çalıştıkları Kurumlara Göre Kamu Personeli 240
Türkiye'de Memurluğun Çekiciliği 240
Devlet Memurluğu ve Ücret Yetersizliğinin Etkileri 241
Türkiye'de Kamu Görevlilerinin Sayısı ve Dağılımı 242

ÖZET **242**
ANAHTAR KAVRAMLAR **245**
TARTIŞMA SORULARI **245**
BİLGİMİZİ DENEYELİM **246**
BÖLÜM KAYNAKÇASI **248**
İLGİLİ WEB SAYFALARI **249**
OKUMA PARÇASI **250**

9. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE ÜCRET SİSTEMİ

İKY'DE ÜCRETİN ÖNEMİ VE ÜCRETİ ETKİLEYEN UNSURLAR **256**
Ücretin Önemi 256
Ücreti Etkileyen Unsurlar 257
İYİ BİR ÜCRET SİSTEMİNİN İLKELERİ VE ÖZELLİKLERİ **258**
İyi Bir Ücret Sisteminin İlkeleri 258
İyi Bir Ücret Sisteminin Özellikleri 260
ÜCRET VE PERFORMANS İLİŞKİSİ **260**
ÜCRET YETERSİZLİĞİNİN SONUÇLARI VE DEĞİŞMELİ AYLIK SİSTEMİ **261**
Ücret Yetersizliğinin Sonuçları 262
Değişmeli Aylık Sistemi 262
İyi Bir Aylık Sisteminde Bulunması Gereken Özellikler 264
Türkiye'deki Sistem 264
TÜRKİYE'DE ÜCRETLER **265**
Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Ücret 266
Devlet Memurları Kanunu'nun Getirdiği Ücret Sistemi 266
Aylıkların Ödenme Zamanı, Sosyal Haklar ve Diğer Yan Ödemeler 268
En Düşük ve En Yüksek Ücret Sınırları 270
ÖZET **270**
ANAHTAR KAVRAMLAR **273**
TARTIŞMA SORULARI **273**
BÖLÜM KAYNAKÇASI **275**
İLGİLİ WEB SAYFALARI **276**
OKUMA PARÇASI **277**

10. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÜKSELTİLMESİ

İNSAN KAYNAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ **280**
Tanım ve Kavramsal Çerçeve 280
Başarı Değerlendirmesinin Amaçları 280
Başarı Değerlendirmesinin Türleri 281

İdeal Başarı Değerlendirme Sistemi 283
Başarı Değerlendirmesini Etkileyen Faktörler 283
Başarı Değerlendirmesinde Ortaya Çıkan Sorunlar 285
Başarı Değerlendirmesinde Yapılan Hatalar 285
Kamu Kuruluşlarında Başarı Değerlendirme 286
İNSAN KAYNAKLARININ YÜKSELTİLMESİ 287
İnsan Kaynaklarını Yükseltmenin Tanımı 288
İnsan Kaynaklarını Yükseltme İlkeleri 288
İnsan Kaynaklarını Yükseltme Türleri 289
Yükseltmede Seçim ve Kıdem Yöntemi 291
Yükselme Cetvelleri 292
Devlet Memurları Kanunu'na Göre Yükseltme 293
ÖZET 295
ANAHTAR KAVRAMLAR 299
TARTIŞMA SORULARI 299
BİLGİMİZİ DENEYELİM 300
BÖLÜM KAYNAKÇASI 302
İLGİLİ WEB SAYFALARI 303
ULUSLAR ARASI GEÇERLİLİĞİ OLAN TESTLER 304

11. BÖLÜM
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE DİSİPLİN VE DİSİPLİN CEZALARI

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE DİSİPLİN 312
Disiplinin Anlamı ve Kapsamı 312
Disiplin Sağlama Yöntemleri 313
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE DİSİPLİN CEZALARI 314
Disiplin Cezasında Amaç 314
Disiplin Cezası ve Ceza Hukuku 315
Disiplin Kusuru ve Disiplin Amiri 315
TÜRKİYE'DE DİSİPLİN VE DİSİPLİN CEZALARI 316
Yasal Dayanak 316
Disiplin Cezası Türleri 317
Disiplin Cezalarının Çeşitleri ile Ceza Uygulanacak Fiil ve Haller 317
ÖZET 325
ANAHTAR KAVRAMLAR 327
TARTIŞMA SORULARI 327
BİLGİMİZİ DENEYELİM 327
BÖLÜM KAYNAKÇASI 329
İLGİLİ WEB SAYFALARI 330
OKUMA PARÇASI 331

12. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE HAKLAR, YÜKÜMLÜLÜKLER VE YASAKLAR

ÇALIŞANLARIN HAKLARI 338
Yasaların Uygulanmasını İsteme Hakkı 338
Güvenlik ve Çekilme Hakkı 338
Müracaat, Şikâyet ve Dava Açma Hakkı 339
Aylık veya Ücret 339
Emeklilik 339
Memurun Korunması 340
İzin Hakkı 340
Mazeret İzni 340
Hastalık ve Refakat İzni 341
Aylıksız İzin 342
Sendika Kurma ve Toplu Sözleşme Hakkı 343
Fikir Hürriyeti 344
TÜRKİYE'DE MEMUR VE SİYASET 346
Yasal Mevzuat 347
Siyaset ve Kamu Yönetimi 348
Meslek Kuruluşları ve Siyaset 349
YÜKÜMLÜLÜKLER VE YAPILAMAYACAK İŞLER 349
İlişiğin Kesilmesi (İstifa, Azil, Tasfiye) 350
Kıyafet Zorunluluğu 350
İkamet Zorunluluğu 351
Toplu Eylem ve Hareketlerde Bulunma Yasağı 351
Yemin, Sadakat ve Kişisel Sorumluluk 351
Tarafsızlık 351
Emirlerin Yürütülmesi 352
Sır Saklama ve Basına Bilgi Verme 352
Davranış, Mal Bildirimi, Devir ve Teslim 353
Ticari Girişimler ve Diğer Çıkarlar 353
Grev Yasağı ve Bu Konudaki Uygulamalar 354
ANAHTAR KAVRAMLAR 360
TARTIŞMA SORULARI 360
BİLGİMİZİ DENEYELİM 361
BÖLÜM KAYNAKÇASI 362
İLGİLİ WEB SAYFALARI 363
OKUMA PARÇASI 364

13. BÖLÜM

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE EMEKLİLİK VE SOSYAL GÜVENLİK

İNSAN KAYNAKLARI VE EMEKLİLİK 376
Emekliliğin Tanımı ve Yasal Dayanağı 376

Emekliliğin Önemi ve Dünyadaki Uygulama Farklılıkları 377
Emeklilik Koşulları 378
TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK ANLAYIŞI 381
Osmanlı Devleti Döneminde Sosyal Güvenlik 382
Cumhuriyet Döneminde Sosyal Güvenlik 382
Sosyal Güvenlik Kuruluşlarımız 383
Sosyal Güvenlik Sisteminde Aylık Ödeme Teknikleri 384
Sosyal Güvenlik Alanında Gelişmeler 385
ÖZET 386
ANAHTAR KAVRAMLAR 388
TARTIŞMA SORULARI 388
BİLGİMİZİ DENEYELİM 389
BÖLÜM KAYNAKÇASI 390
İLGİLİ WEB SAYFALARI 391
OKUMA PARÇASI 392

14. BÖLÜM

DERNEKLER, MESLEK KURULUŞLARI VE SENDİKALAR

MEMURLARIN DERNEKLERLE İLİŞKİLERİ 398
1982 Anayasası ve Dernek Kurma Hakkı 398
2908 Sayılı Dernekler Kanunu 398
Yeni 5253 Sayılı Dernekler Kanunu 399
MEMURLARIN MESLEK KURULUŞLARI İLE İLİŞKİLERİ 400
Barolar ve Barolar Birliği 402
Noterler Birliği 403
Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Konfederasyonu 403
Ticaret ve Sanayi Odaları 404
Türk Tabipler Birliği 404
Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği 405
Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği 405
Veteriner Hekimleri Birliği 405
Türk Eczacılar Birliği 405
Türk Diş Hekimleri Birliği 406
MEMUR SENDİKALARI 407
Sendikaların Önemi 407
Sendikaların Amaçları ve Çalışma Alanları 408
Sendikaların Olumlu ve Olumsuz Yönleri 409
Sendikaların Derneklerden Farkı 412
Yabancı Ülkelerde Sendikacılığın Gelişimi ve Memur Sendikaları 412
Türkiye'de Sendikacılığın Gelişmesi 417
1961 Anayasası ve Kamu Çalışanlarının Sendikal Hakları 420
Devlet Personeli Sendikaları Yasası 423
Devlet Memurları Yasası 426
1971 Anayasa Değişikliği ve Sendikal Haklar 428
1982 Anayasası ve Kamu Çalışanlarının Sendikal Hakları 431

ÖZET **435**
ANAHTAR KAVRAMLAR **438**
TARTIŞMA SORULARI **438**
BİLGİMİZİ DENEYELİM **439**
BÖLÜM KAYNAKÇASI **440**
İLGİLİ WEB SAYFALARI **442**
OKUMA PARÇASI **443**

15. BÖLÜM

ULUSLARARASI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ **449**
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ **450**
ULUSLARARASI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE YAKLAŞIMLAR **452**
Paternalist Model 453
Mekanist Model 453
İnsan İlişkileri Modeli 454
Bürokratik Model 455
Katılımcı Model 455
ULUSLARARASI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ VE ÜLKE ÖRNEKLERİ **456**
Amerika Birleşik Devletleri 456
Batı Avrupa Sistemi 459
İngiltere 461
Fransa 467
Almanya 469
İspanya 474
İtalya 475
İsviçre 475
Hollanda 476
Belçika 478
Sosyalist Devlet Anlayışında Sistem 479
İskandinav Ülkelerinde Sistem 480
Avrupa Birliğinde Sistem 483
Birleşmiş Milletler'de Sistem 484
ÖZET **484**
ANAHTAR KAVRAMLAR **487**
TARTIŞMA SORULARI **487**
BİLGİMİZİ DENEYELİM **488**
BÖLÜM KAYNAKÇASI **489**
İLGİLİ WEB SAYFALARI **490**
OKUMA PARÇASI **491**

16. BÖLÜM

KAMU PERSONEL YÖNETİMİNDEN İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNE: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

KAMUDA İNSAN KAYNAKLARI PLANLAMASI 496
Geleneksel Yönetim Anlayışının Değişimi 496
Kamu Personeli Sorunu 497
Kamu Personel Yönetiminde Değişim ve İnsan Kaynakları Yönetimi Anlayışına Geçiş 500
KAMUDA NORM KADRO UYGULAMASI 503
Tanım ve Kavramsal Çerçeve 503
Norm Kadro Çalışmalarında Uyulacak Esaslar ve Çalışmanın Aşamaları 504
Norm Kadro Çalışmasının Yararları 508
Norm Kadro Çalışmalarının Uygulanmasına İlişkin Sorunlar 510
TÜRKİYE'NİN KAMU PERSONELİ SORUNU 515
657 SAYILI DEVLET MEMURLARI KANUNU'NDAN ÖNCEKİ DURUM 518
Atanmış-Seçilmiş Sorunu 519
657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu 522
KAMU PERSONELİ DÜZENİNE YÖNELİK GENEL BİR ANALİZ DENEMESİ 529
ÖZET 536
ANAHTAR KAVRAMLAR 539
TARTIŞMA SORULARI 539
BİLGİMİZİ DENEYELİM 540
BÖLÜM KAYNAKÇASI 541
İLGİLİ WEB SAYFALARI 544
OKUMA PARÇASI 545

SONUÇ 549

EK: 6111 SAYILI TORBA YASA VE DEĞERLENDİRMESİ 553

KAYNAKÇA 569

TEST SORULARI İÇİN CEVAP ANAHTARI 590

KAYNAKÇA

ABADAN, Nermin; Bürokrasi, AÜSBF Yayını, Ankara, 1959.

ACAR, Ahmet Cevat; "İnsan Kaynakları Temin ve Seçimi", İnsan Kaynakları Yönetimi, Ed. Cavide Uyargil, İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1998.

ACAR, Nesime; İnsan Kaynakları Yönetimi, MPM Yayını, Ankara, 1999.

ACAR, Örnek; Kamu Yönetimi, İstanbul, 1988.

AÇIKALIN, Aytaç; Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının Yönetimi, Pegem, Ankara, 1994.

ADAL, Hasan Şükrü; Kamu Personel İdaresi, İstanbul, 1968.

ADAL, Hasan Şükrü; Modern Devlette Memur, Ankara, 1939.

ADAL, Zeki; "İşçi-İşveren İlişkileri", İnsan Kaynakları Yönetimi, Ed. Cavide Uyargil, İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1998.

ADALI, Sacit; Daha İyi Hizmet Görme Açısından Katılmalı Yönetim, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayını, İstanbul, 1986.

ADEM, Mahmut; Eğitim Planlaması, AÜ Eğitim Fakültesi Yayını, Yayın No. 68, Ankara, 1977.

AGRANOFF, Robert; "Human Services Integration: Past and Present Challenges in Public Administration", Public Administration Review, Vol. 51, No. 6, November-December 1991, p. 540.

AKGÜNER, Tayfun; Kamu Personel Yönetimi, Der Yay., İstanbul, 1998.

AKIN M., "Personel Reformu I: Kırk Öncesi ve Sonrası", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C. II, S. 14, 1969.

AKSOY, Şinasi; Introduction to Personnel Administration, METU, Ankara, 1986.

AKTAN, Tahir; Kamu İdaresi, 1989.

ALDAN, Mehmet; Mülki İdarede Bir Ömür- Anılar, TİD Yayını, Ankara, 1992.

ALDEMİR, Ceyhan; ATAOL A.; BUDAK, G.; İnsan Kaynakları Yönetimi, Barış Yay., İzmir, 2001.

ALLAIRE Yvan; FIRSIROTU, Michaela; "La Planification Stratégique: Un Contrat Psychologique et Economique", Revue Française de Gestion, Janvier-Fèvrier 1990.

ANTHONY, William P.; Participative Management, Addison-Wesley Publishing Company, Menlo Park, 1978.

ANTHONY, William P.; Human Resource Management: A Strategic Approach, South Western, Fort Warth, 2002.

AR, Fikret; "Teşkilatlandırma ve Problemlerimiz", Amme İdaresi Dergisi, C. 2, S. 4, 1969.

ARGYRIS, Chris; Personality and Organization, Harper Torchbooks, New York, 1970.

ARMSTRONG, Michael; A Handbook of Human Resource Management, Kogan Page, London, 1988.

ARMSTRONG, Michael; A Handbook of Personnel Management Practice, Fourth Edition, Kogan Page, London, 1993.

ARSLAN, Mahmut; "Örgüt Kültürü", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001/b.

ARSLAN, Mahmut; "Yönetim ve Organizasyonun Bazı Temel Kavramları", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001/a.

ASLAN, O. Ender; "Memurların Yargılanması Hakkındaki Yeni Yasa Üzerine Düşünceler", Amme İdaresi Dergisi, C. 33, S. 1, 2000.

AŞAN, Öznur; "Motivasyon", Yönetim ve Organizasyon, Ed. Salih Güney, Nobel Yay., Ankara, 2001.

AŞKIN, İnal Cem; İş Değerlemesi ve Türkiye'deki Uygumla, Ankara, MPM Yayını, 1969.

ATAAY, İsmail; "İşletmelerde Ücret Yönetimi", İnsan Kaynakları Yönetimi, Ed. Cavide Uyargil, İşletme Fak. Yayını, İstanbul, 1998.

ATAAY, İsmail; İş Değerleme ve Başarı Değerleme Yöntemleri, 1. Cilt, İstanbul, 1985.

AYDIN, Vahdet; Örgüt Gerçeği ve Personel Sorunları, AÜSBF Yayını, Ankara, 1977.

AYKAÇ, Burhan; Kamu Personelinin Değerlendirilmesi, GÜ. SBE. Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1986.

AYKAÇ, Burhan; "Türk Kamu Personel Yönetiminin Yapısı, Gelişmesi ve Aksayan Yönleri", Kooperatifçilik Dergisi, C. 24, S. 2. 1991.

AYKAÇ, Burhan; "Technological Developments and the Need for Continous Education, Change and Cooperatives", XIV. International Turkish Cooperative Congress, Ankara, 3-6 1993.

AYKAÇ, Burhan; "Human Resource Management and Cooperatives", Cooperation in Türkiye, Number 24, April 1996/a.

AYKAÇ, Burhan; "The New Role of the State in the European Union Countries", XV. International Turkish Cooperative Congress, Ankara, 6-9 November 1996/b.

AYKAÇ, Burhan; Kamu Bürokrasisi ve Türk Kamu Personel Yönetiminde Bürokratik Eğilimler, Ankara, 1997.

AYKAÇ, Burhan; İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlanlanması, Nobel Yayınları, Ankara, 1999.

AYKAÇ, Burhan ve YÜKSEL, Öznur; "Frederick Taylor'un Görüşlerinin Değerlendirilmesinde Yeni Bir yaklaşım", Türkiye'de Kamu Yönetimi (Der. B. Aykaç-Ş. Durgun-H. Yayman), Yargı Yayınevi, Ankara, 2003.

AYOUB, Eliane; La Formation du Personel Administratif dans la fonction Publique, 1969.

AYTEK, Bintuğ; İşletmelerde İnsan Gücü Planlaması, AİTİA Yayını, Ankara, 1978.

BAKIRCI, Kadriye; Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Sözleşmeli Personel Sorunu, Kazancı Kitap, İstanbul 1992.

BALTA, Tahsin Bekir; "Kamu Personelinin Eğitimi", Kamu Personelinin Eğitimi Konferansı, SBF, 1966.

BALTA, Tahsin Bekir; İdare Hukukuna Giriş, TODAİE Yayını, 1970.

BARANSEL, Atilla; "İşletmelerde Personel Rejimi, İş Değerlendirmesi, Sınıflandırma; Fayda ve Tekniği" Personel Rejimi, MPM Yayını, Ankara, 1967.

BARANSEL, Atilla; Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, 1. Cilt, İstanbul, 1979.

BAROUCH, Gilles et CHAVAS, Herve; "La Formation à la Gestion des Ressources Humaines dans l'Administration Française", Revue Politique et Management Public, Vol. 7, No. 4, Decembre 1989.

BARUTÇİGİL, İsmet; Performans Yönetimi, Kariyer Yayıncılık, 2002.

BAŞBAKANLIK; Kamu Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi, Başbakanlık Basımevi, 1982, Ankara.

BAŞBAKANLIK; 21. Yüzyıla Girerken Kamu Yönetiminin Geliştirilmesi ve Bazı Ülkelerde Uygulamalar, Ankara, 1994.

BAŞBAKANLIK; Görevde Yükselme Eğitimi, Devlet Personel Başkanlığı Yayını, 2001.

BAŞBAKANLIK; 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, Devlet Personel Başkanlığı Yayını, 2002.

BAŞBAKANLIK; Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma 2, Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı, TC. Başbakanlık, Ankara, 2003/a.

BAŞBAKANLIK; Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma 3, Mahalli İdareler Kanun Tasarısı, TC. Başbakanlık, Ankara, 2003/b.

BEACH, Dale S.; Personnel The Management of People at Work, Fifth Edition, Macmillan Publishing Company, New York, 1985.

BEARDWELL, Ian; Human Resource Management: A Contemporary Approach, Printice Hall, Financial Times, Harlow 2004, USA.

BELANGER, Laurent; Gestion des Ressources Humaines Une Approches Systemique, Gaetan Morin Editeur, Paris,1979.

BENER, Erhan; Bürokratlar, Milîyet Yayını, 1979.

BERKES, Niyasi; Türk İktisat Tarihi, İstanbul, 1969.

BERKMAN, Ümit; "Administrative Reform or Bureaucracy Reform: the Choice for the Underdeveloped Countries", ODTÜ Gelişme Dergisi, S. 9, Güz 1975/a.

BERKMAN, Ümit; "Comperative Public Administration and the Study of Bureaucracy", ODTÜ Gelişme Dergisi, S. 8, Yaz 1975/b.

BERNARDIN, H. John; Human Resource Management: An Experiential Approach, McGraw-Hill/Irwin Boston Mass, 2003.

BİLGİN K. Ufuk Kamil, Kamu Personel Yönetimi, İmaj Yayınevi, 1997.

BİLGİN K. Ufuk; "Performans Yönetiminde İnsan kaynağı Planlaması", Amme İdaresi Dergisi, C. 37, S. 2, 2004/a.

BİLGİN, K. Ufuk; Kamu Performans Yönetimi, TODAİE Yayını, 2004/b.

BİLGİN K. Ufuk; YAYMAN, Hüseyin; 'Memur Sendikacılığı: Türkiye'deki Gelişmeler ve AB'deki Uygulamalar', G.Ü. İİBF Dergisi, C. 12, 1996, S. 1-2.

BİLGİN K. Ufuk.; AYTÜRK N,; "Türkiye'de Kamu Kuruluşlarında Norm Kadro", Türk İdare Dergisi, Yıl 75, S. 438, 2003.

BİNGÖL, Dursun; Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler, Atatürk Üni. Yayını, 1990.

BİNGÖL, Dursun; İnsan Kaynakları, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.

BİNGÖL, Dursun; İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Yayınları, İstanbul, 2006.

BİRDAL, İlker ve AYDEMİR, Nilgün; Yönetim Teorileri, İstanbul, 1992.

BONWİTT, Bob; Kamu Yönetiminde Reform: Görevler ve Amaçlar, (Çev. R. Çiçek), DPB yayını, 1992.

BOSOQUET, R.; Difficultés et Possibilités de la Promotion, 1968.

BOURDONCLE, René; Fonction Publique et Liberté d'Opinion en Droit Positif Français, 1957.

BOURNOIS, Frank; "Les Connaissances en Gestion des Ressources Humanies" ET BRABET, Julienne: Repenser La Gestion des Ressources Humaines?, Gestion, Economica, Paris, 1993.

BOXALL, Peter F.; Strategy and Human Resource Management, Palgrave Macmilîan, Houndmills, 2003.

BOZKURT, Ömer; "Memurlar-Türkiye'de Kamu Bürokrasisinin Sosyolojik Görünümü", Ankara, 1980.

BOZKURT, Ömer; "Kamu Bürokrasisine Sosyolojik Bir Yaklaşım ve Bazı Sonuçlar", Amme İdaresi Dergisi, C. 14, S. 2, 1981.

BOZKURT, Ö.; ERGUN T.; SEZEN, S.; Kamu Yönetimi Sözlüğü, TODAİE Yayını, Ankara,1998.

BRABET, Julienne; Repenser La Gestion des Ressources Humaines?, Gestion, Economica, Paris, 1993.

BURAUCK, Elmer H. and MATHYS, Nicholas J.; Human Resource Planning A Pragmatic Approach to Manpower Staffing and Development, Second Edition, Brace-Park Presse, Lake Forest, 1987.

BURDEAUX, G.; Les Libertés Publiques, 1961.

BÜYÜK LAURASSE; Milîyet Yay., İstanbul, 1990.

BÜYÜKUSLU, Ali Rıza; Globazisyon Boyutunda İnsan Kaynakları Yönetimi, Der Yay., İstanbul, 1998.

CALDWELL L. K.; "Türk Yönetimi ve İdarei Maslahatçılık Siyaseti", AÜSBF Dergisi, C. XX, N. 2, 1965.

CAN, Halil; Organizasyon ve Yönetim, Ankara, 1992.

CAN, Halil- A. AKGÜN-Ş. KAVUNCUBAŞI; Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi, 4. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001.

CANMAN, Doğan; Türkiye Kesimlerarası İnsan Gücü Hareketliliği, TODAİE Yayını, 1975.

CANMAN, Doğan; "Türkiye'de Kamu Çalışanlarının Yasal Statüsünün Evrimi", Kamu Çalışanlarının Sorunları Sempozyumu, 28-29 Aralık 1985, TMMOB - Elektrik Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 1985/a.

CANMAN, Doğan; "Devlet Memurları Kanunu'nun Genel Görünümü ve Sorunları", Amme İdaresi Dergisi, C. 18, S. 1,1985/b.

CANMAN, Doğan; Devlet Memurları Elkitabı, 1987.

CANMAN, Doğan; "Kamu Personel Rejimimiz ve Personel Reformu Üzerine Düşünceler", Amme İdaresi Dergisi, C. 25, S. 3, 1992.

CANMAN, Doğan; "Personelin Değerlendirilmesinde Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye'de Kamu Kesimindeki Uygulama", Amme İdaresi Dergisi, C. 26, S. 1,1993.

CANMAN, Doğan; Çağdaş Personel Yönetimi, TODAİE, Ankara, 1995.

CANMAN, Doğan; İnsan Kaynakları Yönetimi, Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.

CEM, Cemil; Türk Kamu Kesiminde Üst Düzey Yöneticiler, TODAİE Yayını, Ankara, 1976.

CHAİLLOUX-Dantel, Maurice; Türkiye'de Devlet Personeli Hakkında Bir Araştırma, C. I-II, TODAİE, Ankara, 1959.

CHAPMAN, Brian; İdare Mesleği, Avrupa'da Devlet Memurluğu, (Çev. C. Tutum), TODAİE, Ankara, 1970.

CLELAND, David I. and KING, William R.; Systems Analysis and Project Management, Third Edition, McGraw-Hill, New York, 1983.

COOMBS, Philip H.; Eğitim Planlaması Nedir?, (Çev. Cemal MIHÇIOĞLU), MEB Talim ve Terbiye Dairesi Yayını, Yayın No. 19, Ankara, 1973.

CRESSEY, Peter; "Evolutions Récentes en Matiere de Gestion des Ressources Humaines en Europe", Moniteur Européen de la Participation, No. 7, 1993.

CROZIER, Michel; Le Phenomene Bureaucratique, Points, Paris, 1963.

CROZIER, Michel; "Une Approache Sociologique des Strategies dans les Organisations", Revue Française de Gestion, No. 67, Janvier-Fèvrier 1988.

CURLE, Adam; Eğitim Planlamasında Danışmanların Rolü, (Çev. Cevat ALKAN), MEB Talim ve Terbiye Dairesi Yayını, Yayın No. 23, Ankara, 1974.

ÇAVDAR, Tevfik; Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950), İmge Kitapevi, 2. Baskı, Ankara, 1999.

ÇELEBİOĞLU, Fuat; "Aşırı Bürokrasi Nasıl Önlenebilir", Sevk ve İdare Dergisi, Kasım 1976.

ÇEVİKBAŞ, Rafet; "Türk Kamu Yönetiminde Personel Rejimi ve Uygulama Süreci", Amme İdaresi Dergisi, C. 28, S. 2, s. 51-80, 1995.

ÇİTCİ, Oya; "Türkiye'de Kamu Görevlilerinin Sayısal Görünümü", Amme İdaresi Dergisi, C. 21, S. 3, 1988.

ÇİTCİ, Oya; " Kamu Bürokrasisi Üzerine", Amme İdaresi Dergisi, C. 16, S. 4, 1983.

ÇOKER, Ziya; Yönetimin Yeniden Yapılanması, Ankara, 1995.

ÇULPAN, Refik; "Bürokratik Sistemin Yozlaşması", Amme İdaresi Dergisi, S. 55, 1980.

DAVİD, K.; CRUTCHFIEL, R. S.; Sosyal Psikoloji, (Çev. E. Güçbilmez-O. Onaran), Ankara, 1967.

DE COSTER, Michel; Sociologie du Travail et Gestion des Ressources Humaines, 2ème Edition, LABOR, Bruxelles, 1993

DE LAUBADERE, André; Traite Elementaire de Droit Administratif 1985.

DEBBASCH, Charles; La Fonction Publique en Europe, Editions du CNRS, 1981.

DEFTER SARI MEHMET PAŞA; Devlet Adamlarına Öğütler, Osmanlı Devlet Düzeni, (Düz. Ragıp Uğural), TODAİE Yayını, Ankara,1969.

DEMARNE, Pierre; Le Perfectionnement Des Cadres En France Et Aux Etats – Unis. 1965.

DEMİR Serdar; "Türkiye'de Kamu Çalışanları Dernekleri", AİD, C. 24, S. 1, Mart 1991.

DEMİRKAN, Mahmut; "Kamuda İnsan Kaynakları Planlaması ve Norm Kadro Çalışmalarına İlişkin Bir Değerlendirme", Siyasal Vakfı Bülteni, Yıl 9, S. 14, 2003.

DERELİ, Toker; Organizasyonlarda Davranış, İstanbul, 1981.

DESSLER, Gary; A Framework for Human Resource Management, Third Edition, Pearson-Prentice Hall, USA, 2004.

DEVLET BAKANLIGI; Türkiye'de Kamu Personel Rejiminin Yeniden Yapılandırılması Sempozyumu, 22-23 Subat 2003, TÜHIS Yay., No. 42, Şubat 2003/a, Ankara.

DEVLET BAKANLIĞI; Türkiye'de Kamu Personel Rejiminin Yeniden Yapılandırılması Sempozyumu, TÜHİS Yayını, Ankara, 2003/b.

DİCLE, Atilla; Endüstriyel Demokrasi ve Yönetime Katılma, ODTÜ Yayını, Ankara, 1980.

DİCLE, Ülkü; Yönetsel Başarı Değerlemesi ve Türkiye Uygulaması, ODTÜ Yayını, 1982.

DİLİK, Sait; Sosyal Sigortalar Kurumunun Fonları, A.İ.T.İ.A. Dergisi 1972.

DİMOCK, Marshall; "Amme İdaresinde Yeni Gelişmeler" (Çev. C. Mıhçıoğlu) AÜSBF Dergisi, C. IX, N. 1, 1954.

DİMOCK, Marshall; Amme İdaresinin Prensipleri, AÜSBF Yayını, Ankara, 1954.

DİNÇER, Ömer; Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 3. Baskı, İstanbul, 1994.

DİVERREZ, Jean; Politique et Techniques de Direction du Personel, 1976.

DOĞU, Osman; "Türkiye'de Sendikalara Siyaset Yasağının Dünü Bugünü", İnsan Hakları Yıllığı, C. 9, 1987.

DPB; Devlet Personeli Rejimi Hakkında Ön Rapor, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1962.

DPB; Atatürk Döneminde Devlet Personeli Rejimi (1923-1938), Devlet Personel Başkanlığı Yayını, Ankara, 1982/a.

DPB; Atatürk Devrinde Devlet personel Rejimi, DPD Yayını, 1982/b.

DPB; Kamu Hizmetinde Esnek Personel Yönetimi, (Çev. Çiçek REFİK) TC Başbakanlık DPB Yayını, Ankara, 1990.

DPB; Norm Kadro El Kitabı, Ankara, 2000.

DPD; Devlet Personel Rejimi Hakkında Ön Rapor, 1963/a.

DPD; Devlet Personel Rejimi Hakkında Teklifler, 1963/b.

DPD; Yabancı Uzman Raporları, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1963/c.

DPD; Sosyal Güvenlik, Teksir Mart 1967.

DPT; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1963.

DPT; İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1968.

DPT; Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1973.

DPT; Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1979.

DPT; Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1985.

DPT; Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1990.

DPT; Kamu Yönetimi Araştırma Projesi Genel Rapor, TODAİE Yayını, Ankara, 1991.

DPT; Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara, 1994.

DPT; Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), DPT Yayını, Ankara, 1995.

DPT; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2000/a.

DPT; Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyon Raporu, DPT Yayını, Ankara, 2000/b.

DRAGO, M. Roland; Cours de Science Administrative, 1969 – 1970.

DRESANG, Dennis L.; Public Personnel Management and Public Policy, Second Edition, Longman, New York, 1991.

DUGUE, Mac Carthy; La Conduite du Personnel, 1966.

DUNLEAVY P. and HOOD, C.; "From old Public Administration to New Public Management", Public Money and Management, V. 14, N. 3, s. 9-16,1994.

DURAKOĞLU Z.; "Personel İdaresinde Merit Sistemi ve Devlet Personel Kanunumuz ", İdare Dergisi, Mayıs-Haziran 1962.

DURAN, Lütfi; "Türk kamu Personelinin Mali Sorumluluğu", Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta'ya Armağan, Ayrı Basım, 1974.

DURAN, Lütfi; İdare Hukuku Ders Notları, İÜHF Yayını, İstanbul, 1982.

DURAN, Lütfi; Türkiye Yönetiminde Karmaşa, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1988.

EFİL, İsmail; İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, Alfa Yay., İstanbul 1999.

EILON, Samuel; Aspects of Management, Pergamon Press, Oxford, 1977

EMRE, Cahit; İyi Yönetim Arayışında Türkiye'de Mülki İdarenin Geleceği, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayını, 2002.

ERDOĞDU, Ahmet; "Memur Kavramında Yenilik", Danıştay Dergisi, Yıl 2, S. 4, 1972.

ERDOĞDU, Seyhan; "Kamu Personel Rejiminde Uyarlama", AÜSBF GETA Tartışma Metinleri, No: 60, Kasım 2003.

EREN, Erol; İşletmelerde Yenilik Politikası, İÜİF Yayını, Yayın No: 2884, İstanbul, 1982.

EREN, Erol; İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim, 1. Cilt, 3. Baskı, İÜİF Yayını, Yayın No: 234, İstanbul, 1990.

EREN, Erol; Yönetim Psikolojisi, İstanbul, 1993.

EREN, Erol; Yönetim ve Organizasyon, İstanbul, 2001.

ERGİN, Canan; İnsan Kaynakları Yönetimi, Academyplus, Anakara, 2002.

ERGUN, Turgay; Aykut POLATOĞLU; Kamu Yönetimine Giriş, TODAİE, Ankara, 1992.

ERGUN, Turgay; Kamu Yöneticilerinin Yetiştirilmesi, Ankara, 1988.

ERGUN, Turgay; "Türkiye Cumhuriyetinin Devlet Yapısı", Türkler Ansiklopedisi, C. 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

ERKİN, Vedat; "İdarede Verim ve Personel Meseleleri", Amme İdaresi Dergisi, C. 2, S. 3, 1969/a.

ERKİN, Vedat; "Personel Reformu Çalışmaları", Amme İdaresi Dergisi, C. 2, S. 2, 1969/b.

ERKİN, Vedat; "Personel Rejimi Geliştirme Çabaları", Amme İdaresi Dergisi, C. 4, S. 1, 1971.

EROĞLU, Hamza; İdare Hukuku, Ankara, 1986.

ERVE, Marc Van Der; The Power of Tomorrow's Management, Heinemann Professional Publishing, Oxford, 1989.

ERYILMAZ, Bilal; Kamu Yönetimi, İstanbul, 2000.

ERYILMAZ, Bilal; Bürokrasi ve Siyaset, İstanbul: Alfa, 2002.

ERYILMAZ, Bilal; "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Perspektifi ve Stratejisi", İdarecinin Sesi Dergisi, C. XV, S. 100, 2003.

ESİN, Pars; Türkiye'de İşveren Sendikacılığı, S.B.F. Yayını, Ankara, 1974.

FAYOL, Henri; Administration Industrielle et Générale, DUNOD, Paris, 1950.

FINDIKÇI, İlhami; İnsan Kaynakları Yönetimi, Alfa Yay., İstanbul, 1999.

FİNDLEY, Carter V.; Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Reform, (Çev. L. Boyacı-İ. Akyol), İz Yayınları, İstanbul, 1994.

FINDLEY, Carter V.; Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

FISHER John F.; Türk Personel Sistemi, Yabancı Uzman Raporları İçinde, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1963.

FİŞEK, Kurthan; 'On Bureacracy', AÜSBF Der., S. 2, AÜSBF Yayını, Ankara, 1972.

FİŞEK, Kurthan, Yönetim, AÜSBF Yayını, Ankara, 1975.

FİŞEK, Kurthan; Mülki İdare Amirliği, (Ed.) TİD Yayını, Ankara, 1976.

FİŞEK, Kurthan; Yönetime Katılma, TODAİE Yayını, Ankara, 1977.

FOUGERE, Louis; La Fonction Publique, 1966.

FOX, Charles J. and MILLER, Hugh T.; Postmodern Public Administration, Sage Publications, London, 1995.

FREDERICKSON H. G., "Kamu Kuruluşlarında İnsan Unsuru", (Çev. Ü. Fesçioğlu), Amme İdaresi Dergisi, C. 1, S. 3-4, 1968.

FRENCH, Wendell L.; The Personnel Management Process, Fourth Edition, Houghton Mifflin Company, Boston, 1978.

FROM, Eric; "Bürokrasi (Kırtasiyecilik) Üzerine Düşünceler", (Çev. N Gündüz), Amme İdaresi Dergisi, C. 3, S. 4, 1970.

GELINIER, Octave; Fonctions et Tâches de Direction Generale, 1970.

GEYLAN, Ramazan; Personel Yönetimi, Eskişehir, 1994.

GISCARD, Pierre; La Formation et Le Perfectionnement du Personel D'Encadrement. 1958.

GİLMER J. H.; "Memur ve Siyaset: Yönetime Bağlılık", (Çev. V. Pekiner), Amme İdaresi Dergisi, C. 1, S. 1, 1968.

GİRİTLİ, İsmet; Amme İdaresi Teşkilatı ve Personeli, İstanbul, 1975.

GORE, All; Creating a Governement that Works Better and Costs Less, Washington, 1993.

GORVINE A.; "Merkezi Bir Personel İdaresi Hakkında Birleşik Amerika'da Edinilen Tecrübeler", AÜSBF Dergisi, C. 10, S. 4, 1955.

GOURNAY, Bernard; Introduction A la Science Administrative, 1970.

GÖLE, Celal; "Türk Hukukunda Sendikaların Hukuki Niteliği ve Kooperatif Kurmalarına İlişkin Sorunlar", AÜSBF Dergisi, C. 26, No. 4, Aralık 1971.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref; Yönetim Hukuku, Ankara: Turhan Kitabevi, 1998.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref; Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, Ankara, Turhan Kitabevi, 2000.

GRAY, A.; JENKINS B.; "From Public Administration To Public Management: Reassesing a Revolution:", Public Administration, Vol. 73, s. 75-99,1995.

GREGORİE, Roger; La Fonction Publique, Paris, 1954.

GRIFFIN, Ricky W.; Management, Fourth Edition, Houghton Mifflin Company, Boston, 1993.

GÜLER, Birgül A.; "Devlet Personel Baskanligi Üzerine Bir Inceleme 1", Amme Idaresi Dergisi, C. 21, S. 1, 1988/a.

GÜLER, Birgül A.; "Devlet Personel Başkanlığı Üzerine Bir İnceleme 2-Türkiye'de Temel Personel Politikalarının Evrimi", Amme İdaresi Dergisi, C. 21, S. 2, 1988/b.

GÜLER, Birgül A.; Yeni Sağ ve Devletin Değişimi Yapısal Uyarlama Politikaları, TODAİE Yayını, Ankara, 1996.

GÜLER, Birgül A.; (ed.) Belediye Personel Sistemi, TODAIE Yayını, Haziran 1999.

GÜLER, Birgül A.; Kamu Personeli, İmge Yayınevi, Ankara, 2000.

GÜLER, Birgül A.; "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", Praksis Dergisi, S. 7, 2002.

GÜLER, Birgül A.; "Kamu Personel Sisteminde Reform Zorlamaları", Amme İdaresi Dergisi, C. 36, S. 4, 2003/a.

GÜLER, Birgül A.; "Türkiye'de Personel Rejiminin Esasları", Türkiye'de Kamu Personel Rejiminin Yeniden Yapılandırılması Sempozyumu, 22 Şubat 2003, Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığı ve TÜHİS Konferansı, 2003/b.

GÜLMEZ, Mesut; "Türk Kamu Görevlilerinin Sayisal Evrimi", Amme Idaresi Dergisi, C. 6 S. 3., Eylül 1973

GÜLMEZ, Mesut; "Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkının Uluslararası İlkeleri ve Türkiye", İnsan Hakları Yıllığı, C. 9, 1987.

GÜLMEZ, Mesut; Sendikal Hakların Uluslararası Kuralları ve Türkiye, TODAİE, Ankara, 1988.

GÜLMEZ, Mesut; Memurlar ve Sendikal Haklar, İmge, Ankara, 1990.

GÜLMEZ, Mesut; "Hükûmet Programında Sendikal Haklar ve Memur Sendikacılığı", AİD, C. 25, S. 1, Mart 1992.

GÜLMEZ, Mesut; Belgelerle Yönetim, Yargı ve Memur Sendikacılığı, TODAİE, Ankara, 1993.

GÜLMEZ, Mesut; "Memur Sendikalarının Toplu Sözleşme Etkinliği ve Yargı Kararları", AİD, C. 30, S. 1, Mart 1997.

GÜLTEKİN, Sadettin; Kamu Yönetimi, Akademi Yayınevi, Rize, 2002.

GÜNDAY, Metin; İdare Hukuk Dersleri, Ankara, 1996.

GÜRAN, Sait; "Memurların Sendikalaşması", AİD, C. 11, S. 4, Aralık, 1979.

GÜRAN, Sait; "Yeni Bir Buluş: Askıdaki Memur", İÜHF İdare Hukuku ve İdare İlimleri Dergisi, S. 1, 1980/a.

GÜRAN, Sait; Memurlar Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri, İÜHF Yayını, İstanbul, 1980/b.

GÜRAN, Sait; "Cumhuriyet Kurulurken Memurin Kanunu'nun Dikkat Çekici Bir Hükmü", İdare Hukuku ve İdare İlimleri Dergisi, Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümü Özel Sayısı, Yıl 2, S. 3, 1981.

GÜRAN, Sait; "80'li Yıllarda Personel Rejimi", İdare Hukuku Kongresi, s. 583-592, 1990.

GÜRER, Canan; Personel Seçiminde Görüşme, İstanbul, 1990.

GÜVEN, H. Sami, "İdare Siyaset İlişkileri ve Personel Yönetimi Açısından Önemi", Amme İdaresi Dergisi, C. 9, S. 1,1976.

HAMMER, Micheal; CHAMPY, J.; Değişim Mühendisliği, (Çeviri: S. Gül), Sabah Kitapları, İstanbul, 1996.

HAMPDEN-TURNER, Charles; Corporate Culture, The Economist Books, London, 1990.

HAMPTON, David R.; Contemporary Management, Second Edition, McGraw-Hill, New York, 1982.

HANYAL, Ragıp; Türkiye'de ve Yabancı Memleketlerde Barem Rejimi, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1951.

HARRISON, Rosemary; Human Resource Development in a Knowledge Economy, Palgrave Macmilîan, Houndmills, 2004.

HENEMAN, Herbert G.; SCHWAB, Donald P.; FOSSUM, John A. and DYER, Lee D.; Personnel/Human Resource Management, Richard D. Irwin, Georgetown, 1980.

HEPER, Metin; Amme İdaresi Bibloyografyası, AÜSBF yayını, 1966.

HEPER, Metin; "Osmanlı- Türk Devleti'nde Bürokrasinin Siyasal Rolü: Kamu Yönetimi Açısından", Amme İdaresi Dergisi, C. 6, S. 2, 1973/a.

HEPER, Metin; Modernleşme ve Bürokrasi- Karşılaştırmalı Kamu Yönetimine Giriş, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara, 1973/b.

HEPER, Metin; Bürokratik Yönetim Geleneği: Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyetnde Gelişimi ve Niteliği, ODTÜ Yayını, Ankara, 1974.

HEPER, Metin; Türk Kamu Bürokrasisinde Gelenekçilik-Modernleşme, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1977/a.

HEPER, Metin; "Osmanlı-Türk Bürokrasisinde "Modernleşme" Saf Patrimonyalizmden Patrimonyal Yasallığa Gelişim", Yönetim Sosoyolojisi Kollokyumuna Sunulan Bildiriler-Tartışmalar, (Der. Ö. Bozkurt), TODAİE Yayını, Ankara, 1977/b.

HEPER, Metin; "Kamu Bürokrasisi", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

HEPER, Metin- BERKMAN, Ümit; "Türkiye'de Kamu Yönetimi Araştırma ve Eğitiminde Kavramsal Kuram ve Yöntem Sorunları", Amme İdaresi Dergisi, C. 12, S. 2, 1979.

HEPER Metin- BERKMAN Ümit; Development Administration Turkey- Conceptual Theory-Methodolgy, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1980.

HESAPÇIOĞLU, Muhsin; İnsan Kaynakları Yönetimi ve Ekonomisi, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1994.

HICKS, Herbert G.; Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından, (Çev. Osman TEKOK vd.) San matbaası, Ankara, 1975

HİRSCH Ernest E.; Hatıralarım, Kayzer Dönemi, Weimar Cumhuriyeti, Atatürk Ülkesi, (Çev. Fatma Suphi), Tubitak Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2000.

HOLLEY, William H. and JENNINGS, Kenneh M.; Personnel Management Functions and Issues, The Dryden Press, Chicago, 1983.

HORVARTH, Bela; Anadolu 1913, (Çev. Tarık Demirkan), Tarih Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1997.

I.I.S.A.; Le Recrutement aux Echelons Supérieurs de l'Administration centrale, 1983.

INGRAHAM, Patricia W. and ROSENBLOOM, David H.; "The New Public Personnel and the New Public Service", Public Administration Review, March-April 1989.

IŞIKLI, Alpaslan; "İşçi-Memur Ayrımının Düşündürdükleri", AÜSBF Dergisi, C. 26, No: 4, Aralık 1971/a.

IŞIKLI, Alpaslan; "1961 Anayasası'na Göre Memurların Grev Hakkı", AÜSBF Dergisi, C. 26, No: 4, Aralık 1971/b.

IŞIKLI, Alpaslan; "Kamu Kesiminde Örgütlenme Hakları", Kamu Çalışanlarının Sorunları, TMMOB Yayını, Ankara, 1985.

İNAN, Kamran; Devlet İdaresi, Timaş Yay., İstanbul, 1999.

İSBİR Eyüp G.; Türkiye'de Devlet Memurlarının Denetimi, AİTİA Yayını, 1977.

İSTANBUL ÜN.; İnsan Kaynakları Yönetimi (İKY) İÜ. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1998.

JACKSON, Terence; "Managing Human Resources in Europe: cross-Cultural Issues and Problems", ANDCP Personnel, No. 354, October 1994.

JAUCH, Lawrence R. and GLUECK, William F.; Strategic Management and Business Policy, Third Edition, McGraw-Hill, New York, 1989.

KABAKLI, Ahmet; Bürokrasi ve Biz, Boğaziçi Yayınları, 1976.

KABOĞLU, Ibrahim; "Kamu Görevlilerinin Örgütlenmesi", Türk Idare Dergisi, Yıl 49, S. 359, s. 211-145, 1977.

KALKANDELEN, Hayrettin; Personel Yönetimi ve Yönetimde Sistemler-İlkeler, Ankara, 1972.

KALKANDELEN, Hayrettin; İşletmelerde ve kamu Kuruluşlarında Norm Kadro ve Reorganizasyon, Önder Matbaa, Ankara, 1976.

KALKANDELEN, Hayrettin; Hizmetiçi Eğitim El Kitabı, Ankara, 1979.

KALKANDELEN, Hayrettin; Hedeflere Yönelik Sevk ve İdare, Ankara, 1986.

KALKANDELEN, Hayrettin; Örgütlerde Yeniden Yapılanma ve Norm Kadro, Adil Yayınevi, Ankara,1997.

KANSU, Günal; Planlı Yıllar-Anılarla DPT'nin Öyküsü, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2004.

KANTARCIOĞLU, Selçuk; Devlet Teşkilatı Personel Rejimi, DPD Yayını, 1972.

KAPANİ, Münci; Kamu Hürriyetleri, 1968.

KARADAĞ, M.; "Devlet Personel Başkanlığı: Bir Örgüt Geliştirme örnek Olayı", Amme İdaresi Dergisi, C. 33, S. 1, 2000.

KARAHANOĞULLARI, Onur; "Kamu Yönetimi Temel Kanunu Taslağındaki Anayasaya Aykırılıklar", AÜSBF GETA Tartışma Metinleri, Özel Sayı, No. 59, Kasım 2003.

KARAHANOĞULLARI, Onur; "Kamu Reformu Tartışmalarına Metodolojik Bir Yaklaşım", Hukuk ve Adalet Dergisi, S. 2, 2004.

KARAOSMAOĞLU, Attila; Türkiye'de Yeniden Yapılanmayla İlgili Sorunlar, TUBA Yayınları, 2003.

KATİP ÇELEBİ; Bozuklukların Düzeltilmesinde Tutulacak Yollar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1982.

KATZ D. Kahn R. L.; Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi, (Çev. Halil Can-Yavuz Bayar), TODAİE Yayını, 1979.

KAYNAK, Tuğray; İnsan Kaynakları Planlaması, Alfa Yayınları, İstanbul, 1989.

KAYNAK, Tuğray; Organizasyonal Davranış, İstanbul, 1990/a.

KAYNAK, Tuğray; Personel Planlaması, İÜİF Yayını, Yayın No: 228, İstanbul, 1990/b.

KAYNAK, Tuğray; ADAL, Zeki; ATAAY, İsmail vd.; İnsan Kaynakları Yönetimi, İÜ İşletme Fak. Yay., İstanbul, 1998.

KAZANCI, Metin; "Personel Değerlendirmesi", Amme İdaresi Dergisi, C. 7, S. 1, 1974.

KING, Albert S. and BISHOP, Terence R.; "Functional Requisites of Human Resource: Personnel Professionals and Line Managers Criteria for Effectiveness", Public Personnel Management, Vol. 20, No. 3, Fall 1991

KIRCA, Coşkun; Devlette Yozlaşmayı Yenmek, Milîyet Yayınları, İstanbul, 1994.

KLATT, Lawrence A., MURDICK, Robert G. and SCHUSTER, Frederick E.; Human Resource Management, Charles E. Merrill Publishing Company, Columbus, 1985.

KLINGNER, Donald; "Reinventing Public Personnel Administration As Strategic Human Resource Management", Public Personnel Management, Vol. 22, No. 4, Winter 1993.

KOÇ, Yıldırım; "Memur Sendikacılığında Ulaşılan Nokta ve Sorunlar.", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, S. 140, Ağustos 1992.

KOÇEL, Tamer; İşletme Yöneticiliği, İÜİF Yayını, İstanbul, 1984.

KOÇİ BEY Risalesi; (Sadeleştiren: Z. Danışman), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1985.

KOTEEN, Jack; Strategic Management in Public and Nonprofit Organizations, Praeger, New York, 1991.

KUTAL, Güten ve BÜYÜKUSLU, Ali Rıza; Endüstri İlişkileri Boyutunda Çok Uluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi Teori ve Uygulama, Der Yayınları, İstanbul, 1996.

LANE, Frederick S.; Current Issues in Public Administration, Fourth Edition, St. Martin's Press, New York, 1990.

LE GALL, Jean-Marc; La Gestion des Ressources Humaines, 3ème Edition, PUF, Paris, 1994.

MAISONROUGE, Jacques; "La Gestion des Ressources Humaines dans les Grandes Oganisations Privées et Publiques", Revue Française d'Administration Publique, No. 59, Juillet-Septembre 1991.

MARCH, J. G.; SIMON, H. A.; Örgütler, (Çev.Ö. Bozkurt-O. Onaran), TODAİE Yayını, 1975.

MARTINET, Alain-Charles; "Les Discours sur la Strategie d'Entreprise", Revue Française de Gestion, No. 677, Janvier-Fèvrier 1988.

MASCERANHAS, R. C.; "Building on Enterprise Culture in the Public Sector: Reform of the Public Sector in Australia, Britain and New Zealand"Public Administration Review, V. 53, N. 4, s. 319-328.

MATHIS, Robert L. and JACKSON, John H.; Personnel/Human Resource Management, Sixth Edition, West Publishing Company, St. Paul, 1991.

MATTHEWS A. T. J.; Yetişen Türk İdarecileri, (Çev: Nermin Abadan), AÜSBF Yayınları, Ankara, 1955.

McGREGOR, Eugene B.; "The Public Sector Human Resource Puzzle: Strategic Management of a Strategic Resource", in LANE, Frederick S.: Current Issues in Public Administration, Fourth Edition, St. Martin's Presse, New York, 1990

MELLO, Jeffrey A.; Strategic Human Resource Management, Thomson/South-Western Mason, Ohio, ABD, 2006.

MERIKOSKI, V.; "İdarenin Siyasileşmesi", (Çev. C. Tutum), Amme İdaresi Dergisi, C. 4, S. 4,1971.

MIHÇIOĞLU, Cemal; Personel İdaresinde Beşeri Münasebetler, Ankara, 1958.

MIHÇIOĞLU, Cemal; ABD'de Kadro Sınıflandırması, SBF Yayını,1959/a.

MIHÇIOĞLU, Cemal; Personel İdaresinin Mahiyeti ve Önemi, (Ders Notu), TODAİE Yayını, 1958-1959/b.

MIHÇIOĞLU, Cemal; "Kırtasiyecilikle Savaş", Amme İdaresi Bülteni, Sayı 3, 1965.

MIHÇIOĞLU, Cemal; "Personel reformu", Amme İdaresi Bülteni, Sayı 8, 1966.

MIHÇIOĞLU, Cemal; Türkiye'de Kamu Personeli Sendikaları, Ankara, 1968.

MIHÇIOĞLU, Cemal; Daha İyi Bir Kamu Hizmeti İçin, AÜSBF Yayını, 1972.

MIHÇIOĞLU, Cemal; "Personel İdaresinin Modern Prensipleri ve Devlet Personel Kanunu Tasarısı Hakkında Bazı Düşünceler", AÜSBF Dergisi, C. 12, S. 2, 1979.

MIHÇIOĞLU, Cemal; STURM, Albert; Türk Amme İdaresi Bibloyografyası 1923-1957, AÜSBF Yayını, 1959.

MIHÇIOĞLU, Cemal; EMRE, Cahit; Görev Alma Yarışı, AÜSBF Yayını, Ankara, 1990.

MILES, Raymond E. and SNOW, Charles C.; "Organizations: New Concepts for New Forms", California Management Review, Vol. 28, No. 3, Spring 1986.

MILLS Wright C., İktidar Seçkinleri,(çev: Ünsal Oskay), Bilgi Yayınevi, 1974.

MINZBERG, Henry; "Les Nouveaux Rôles de la Planification, des Plans et des Planificateurs", Revue Internationale de Gestion, Vol. 19, No. 2, Mai 1994

MINZTBERG, Henry; RAISINGHANI, Duru and THEORET, Andre; "The Structure of Unsucrutured Decision Process", Administrative Science Quarterly, Vol. 21, June 1976.

MINTZBERG, Henry; "Pieges et Illusions de la Planification Strategique", Revue Internationale de Gestion, Vol. 19, No. 1, Fèvrier 1994

MOLTKE, H. Von; Türkiye Mektupları, (Çev. K. V. Gül), Varlık Yayınları, İstanbul, 1967.

MOOK, Van; Türkiye'de Memuriyet Rejimi Alanında Reform, Yabancı Uzman Raporları içinde, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1963.

MOREAU, J.; HUBERCHT, G.; Notions Essentielles de Droit Public, 1966.

MOURES, Yves; Elements de Droit Public et Administratif, 1957.

MOZINA, Stane and STANLEY, Lloyd A.; Planning for Human Resource Development, International Center for Public Entreprises in Developing Countries, Titova, 1987.

NEUMARK, Fritz; Boğaziçine Sığınanlar, (Çev. Ş. A. Bahadır), İÜİF Yayını, İstanbul, 1982.

NEUMARK, Fritz; Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Esasları Hakkında Rapor, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, 1949.

NICOLSON, F. I., "Gelişmekte Olan Ülkelerde Bürokrasi", (Çev. O. Çitci), Amme İdaresi Dergisi, C. 5, S. 2, 1972.

NIGRO, Felix A. and NIGRO, Lloyd G.; The New Public Personnel Administration, F. E. Peacock Publishers, Itasca, 1978.

ODIORNE, George S.; Strategic Management of Human Resource, A Portfolio Approach, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1989.

OECD-PUMA; OECD Ülkelerinde İnsan Gücü Planlaması, (Çev. Refik Çiçek), TC. Başbakanlık DPB Yayını, Ankara, 1990.

OKTAY, Cemil; Siyasal Sistem ve Bürokrasi, Der Yayınevi, İstanbul, 1997.

ONAR, Sıddık Sami; "Personel Reformu", Amme İdaresi Dergisi, C. 4, S. 1, 1971.

ONARAN, Oğuz; Yönetici Sınıfın Eğitimi, TODAİE Yay. Ankara 1967.

ORHUN, Hayri; Türkiye'de Devlet Memurlarının Hukuki Rejimi, İç işleri Bakanlığı Yayını, 1946.

ORTAYLI, İlber; "Osmanlı Bürokrasisinin Özelliklerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", Yönetim Sosyolojisi Kollokyumuna Sunulan Bildiriler-Tartışmalar, (Der. Ö. Bozkurt), TODAİE Yayını, Ankara, 1977.

OSBORNE, David and GAEBLER, Ted; Reinventing Government How Entrepreneeurial Spirit is Transforming the Public Sector, A Plume Book, New York, 1993.

ÖKTEM, Kemal; "Personelin Seçimi ve Başarı Güdüsü", Amme İdaresi Dergisi, C. 24, S. 4, s. 107-129, 1991.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur; "Türkiye'de Kadro Rejiminin Gelişimi I" H.Ü. İİBF Dergisi, C. 5, S. 1-2, s. 69-95, 1987.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur; "Türkiye'de Kamu Görevlilerinin Sayısal Evrimi ve 1980 Sonrasında Kamu Görevlilerinin Azaltılmasına Yönelik Politikalar Üzerine Düşünceler"Ankara, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, S. 125, s. 35-40, 1990.

ÖZÇELİK, Oya; "Eğitim ve Geliştirme", İnsan Kaynakları Yönetimi, Ed. Cavide Uyargil, İşletme Fak. Yay., İstanbul, 1998.

ÖZDEMİR, Musa; "Memurların Örgütlenme Sorunu", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C. 11, S. 86, Nisan, 1987.

ÖZER, M. Akif; Yeni Kamu Yönetimi, Platin Yay., Ankara, 2005.

ÖZER, M. Akif; Avrupa Birliği Yolunda Türk Kamu Yönetimi, Platin Yay., Ankara, 2006.

ÖZGEN, Hüseyin; İnsan Kaynakları Yönetimi, Nobel Yay, Adana, 2004.

PALMER, M. J.; Performans Değerlendirmeleri, (Çev. Doğan ŞAHİNER), Rota, Kişisel Gelişim ve Yönetim Dizisi, İstanbul, 1993.

PALMER, Margaret and WINTERS, Kenneth T.; İnsan Kaynakları (Çev. Doğan ŞAHİNER), Rota, Kişisel Gelişim ve Yönetim Dizisi, İstanbul, 1993.

PAMİR, C.; İş Etüdü, Milî Produktivite Merkezi Yayını, 1981.

PAYASLIOĞLU, Arif; "Personel Rejimi"İstanbul, Prodüktivite Kurumu III. Semineri, 1967.

PETERS, Thomas J. and WATERMAN, Robert H.; Yönetim ve Yükselme Sanatı Mükemmeli Arayış, (Çev. Selami SARGUT), Altın Kitaplar, 1987.

PICHAULT, François; Ressources Humaines et Changement Strategique, Vers un management Politique, De Boeck Universite, Bruxelles, 1993

PIGORS, Paul and MYERS, Charles A.; Personnel Administration A Point of View and Method, Ninth Edition, McGraw-Hill, New York, 1981.

PIQUEMAL, Marcel; Le Fonctionnaire, Droits et Garanties, 1973.

PLANTEY, Alain.; Traite Pratique de la Fonction Publique, 1963.

PLANTEY, Alain; La Necessaire Deontologie de la Fonction Publique Internationale, RISA,. No. 3-4, 1982.

PODOL, Richard; "Bir Yabancı Gözüyle Yirminci Yüzyılın Ortasında Türk Kamu Yöneticisi", (Çev. C. Tutum), Amme İdaresi Bülteni, Sayı 10, 1967.

POSTEL, Guy; Gestion par objectifs et participation, 1971.

RHODES, R. W; "The New Governance: Governing Without Goverment", Political Studies, V. 44, N. 4. 1996.

RİGSS, Fred W., "Bürokratlar ve Siyasal Gelişme: Çelişmeli Bir Görüş", (Çev. S. Yalçındağ), Amme İdaresi Dergisi, C. 4, S. 2, 1971.

ROWAT, Donald C.; Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Bürokrasilerin Karşılaştırılması, (Çev. Çiçek REFİK), DPB Yayını, Ankara, 1991.

RUZIE, David; Les Agents des Personnes Publiques et les Salaries en Droit Français, 1960.

SABUNCU, Yavuz; Sosyalist Ülkelerde Yönetime Katılma, Birey ve Toplum Yayını, Ankara, 1985.

SABUNCUOĞLU, Zeyyat; Personel Yönetimi, İkinci Baskı, AÜ, Eğitim, Sağlık Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını, Yayın No 3, Eskişehir, 1984.

SABUNCUOĞLU, Zeyyat; İnsan Kaynakları Yönetimi, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.

SADULLAH, Ömer; İnsan Kaynakları Yönetimine Giriş, (Ed. Cavide Uyargil), İşletme Fak. Yay., İstanbul, 1998.

SAINSAULIEU, Renaud; "Gestion des Ressources Humaines dans le Secteur Public et Privé", Revue Française d'Administration Publique, No. 49, Janvier-Mars 1989.

SALON, Serge; SAVIGNAC, J. C.; Fonction Publique, Agents de l'Etat, 1976.

SAMUEL, H.; EİLEEN, M.; The Structure Of Local Governement, İULA, 1969.

SARICA, Ragıp; İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul, 1971-1972 Kitabevi, Bursa, 2000.

SAUVY, Alfred; La Bureaucratie. Que Sais-Je. 1961.

SAYLES, Leonard R. and STRAUSS, George; Managing Human Resources, Second Edition, Prentice-Hall, New Jersey, 1981.

SCHULER, Randall S.; Personnel and Human Resource Management, West Publishing Company, St. Paul, 1981.

SCHULER, Randall S.; "Strategic Human Resource Management: Linking the People with the Strategic Needs of the Business", Organizational Dynamics, Summer 1992.

SECKLER, Hudson; Nazari ve Tatbiki Teşkilat ve İdare (Çev: G. Gönenç), TODAİE Yayını, Ankara, 1965.

SENCER, Muzaffer; "Yönetimin Tarihsel Evrimi ve Yönetim Sistemleri", Amme İdaresi Dergisi, C. 18, S. 2, 1984.

SENCER, Muzaffer; "Cumhuriyet Hükûmetleri", Amme İdaresi Dergisi, C. 18, S. 4, 1985.

SERİM, Bülent; "Anayasa Mahkemesinin Son Kararı ve KİT Personeli", Amme İdaresi Dergisi, C. 22, S. 3, Eylül 1989.

SERİM, Bülent; "Örgütlenme Özgürlüğü, Depolitizasyon ve Engeller", AİD, C. 27, S. 1, Mart 1994.

SHARMA, Robin S.; Ferrari'sini Satan Bilge, (Çev. O. Özkan), GOA Yay., İstanbul, 2005.

SILVERA, Victor; La Fonction Publique et Ses Problemes Actuelles, 1969.

SÖZEN, Ural; "Personelin Değerlemesi: Bir Sistem Yaklaşımı", AİTİA Dergisi, C. 3, S. 1, 1971.

SPARROW, Paul and HILTROP, Jean-M.; European Human Resource Management in Transition, Prentice Hall, New York, 1994.

STAHL, D. Genn; Public Personnel Administration, Newyork, 1962.

STARLING, Grover; Managing the Public Sector, Fourth Edition, Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, 1993.

STOREY, John and FENWICK, Neil; "The Changing Face of Employment Management in Local Government", Journal of General Management, Vol. 16, No. 1, Autumn 1990.

ŞAYLAN, Gencay; "Memur Sendikaları Üzerine Bazı Notlar", AİD, C. 3, S. 4, Aralık, 1970.

ŞAYLAN, Gencay; "Türkiye'de ve Yabancı Ülkelerde Yüksek Memurlar Sorunu", AİD, C. 5, S. 1, Aralık, 1972.

ŞAYLAN, Gencay; Türkiye'de Kapitalizm, Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji, TODAİE Yayını, Ankara, 1974.

ŞAYLAN, Gencay; "Günümüz Milî Amirlik Sistemini Nitelendiren Bir Eğilim: Siyasal Yönetsel Yapı Bütünleşmesi", Türkiye'de Mülki İdare Amirliği, (Ed. K. Fişek), TİD Yayını, Ankara, 1976.

ŞAYLAN, Gencay; "Bürokratik Sistemlerde Yönetime Katılma Olgusu ve Yapısal Sınırlılıklar", Amme İdaresi Dergisi, C. 12, S. 2, 1979.

ŞAYLAN, Gencay; "Cumhuriyet Bürokrasisi", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983/a.

ŞAYLAN, Gencay; "Türkiye Cumhuriyetinde Devlet Yapısının Evrimi", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983/b.

ŞAYLAN, Gencay; Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevleri, İmge Yayınevi, Ankara, 1997.

ŞAYLAN, Şaylan; "Devletin Yeniden Yapılanması", Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları, TÜBA Yayını, Ankara, 1998.

ŞAYLAN, Gencay; Devlet Reformu: Kamu Personel Yönetiminden İnsan Kaynaklarına Geçiş, TESEV Yayını, İstanbul, 2000.

ŞAYLAN, Gencay-OYAL, E.; Türkiye'de Memur Sendikacılığı, TODAİE Yayını, 1972.

ŞEN, Mustafa. Lütfi; "Liyakat İlkesi ve Türk Personel Sistemindeki Uygulaması", Amme İdaresi Dergisi, C. 28, S. 1, 1995.

ŞENATALAR, Ferhat; Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler, 1975.

ŞENATALAR, Ferhat; Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler, İstanbul, 1978.

TALAS, Cahit; "Memurların Sendika Kurma Hakkı", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, S. 1, 1968.

TALAS, Cahit; Sosyal Ekonomi, S Yay., Ankara, 1979.

TAN, Turgut; "20 Yıllık Planlama Deneyimi Işığında Türkiye'de Planlamanın İdari ve Hukuki Sorunları", ODTÜ Gelişme Dergisi 1981 Özel Sayısı.

TAN, Turgut; "Kamu Hizmeti, Özelleştirme ve Bürokrasinin Azaltılması Üzerine", Türk İdare Dergisi, S. 378, 1988.

TANÖR, Bülent; Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar, İstanbul, 1978.

TANPINAR A. Hamdi; Saatleri Ayarlama Enstitüsü, YKY, İstanbul, 2003.

TAYLOR, Frederick W.; The Principles of Scientific Management, The Norton Library, New York, 1967.

TAYMAZ, Haydar; Hizmetiçi Eğitim, Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, PEGEM Yayını, 1992.

TECER, Meral; "Kamu Görevlilerinin Ekonomik Hakları", AİD, C. 26, S. 3, 1993.

TELİMEN, Osman; Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler, İTİA Yayını, İstanbul, 1978.

TEZEL, Yahya Sezai; Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Yurt Yayınları, 2. Baskı, 1986.

TICHY, Noel M.; FOMBRUN, Charles J. and DEVANNA, Mary Anne; "Strategic Human Resource Management", Sloan Management Review, Winter 1982.

TİMUR, Hikmet; İş Ölçümü İş Planlaması Verimlilik, TODAİE Yayını, Ankara, 1984.

TİMUR, Hikmet; "İşletmelerde İnsan Gücü Planlaması", HÜİİBF Dergisi, C. 7, S. 1-2, 1989

TODAİE; İdari Reform ve Reorganizasyon Raporu, TODAİE Yay, Ankara, 1961/a.

TODAİE; Planlama ve Türkiye'de Uygulaması, İdari Reform Serisi, TODAİE Yayını, Ankara, 1961/b.

TODAİE; İdari Reform ve Reorganizasyon Hakkında Ön Rapor, TODAİE Yayını, Ankara, 1965.

TODAİE; MEHTAP Raporu, TODAİE Yayını, Ankara, 1966.

TODAİE; Local Government And National Developpment, 1968.

TODAİE; İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler, TODAİE, Ankara, 1972.

TODAİE; Yönetim Psikolojisi, I ve II, 1981.

TODAİE; Devlet Memurları El Kitabı, 1986.

TODAİE; KAYA Raporu, TODAİE Yay., Ankara, 1991.

TOKSÖZ, Gülay; Sosyal Politika Ders Notları, AÜSBF, Ankara, 1994.

TORTOP, Nuri; Personel Yönetimi, Yargı Yay., Ankara, 1999.

TORTOP, Nuri; İSBİR Eyüp G. ve AYKAÇ, Burhan; Yönetim Bilimi, Yargı Yayınları, Ankara, 1993.

TOSUN, Kemal; "İşletme ve Kamu Yönetiminde Bürokrasi", Sevk ve İdare Dergisi, 1976.

TRONCON, Jean; Le Developpement de la Carriere des Cadres Dans la Grande Entreprise, 1969 Paris.

TURAN, İlter; "Türk Bürokrasisinde Süreklilik ve Değişim: Kemalist Dönem ve Sonrası", (Der: B. Aykaç-Ş. Durgun-H. Yayman), Türkiye'de Kamu Yönetimi, Yargı Yayınevi, Ankara, 2003.

TUTUM, Cahit; "Türkiye'de Memur Sendikacılığının Başlangıcı ve Gelişimi", AİD, C. 1, S. 2, 1965.

TUTUM, Cahit; "Türkiye'de Memur Sendikaları", AİD, C. 1, S. 2, Eylül, 1968.

TUTUM, Cahit; "Fulton Raporu", Amme İdaresi Dergisi, C. 2, S. 1, 1969.

TUTUM, Cahit; Türkiye'de Memur Güvenliği, TODAİE, Ankara, 1972.

TUTUM, Cahit; "Gerçekleşmeyen Reform: Personel Reformu", Amme İdaresi Dergisi, C. 6, S. 3, 1973.

TUTUM, Cahit; "Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık", Amme İdaresi Dergisi, C. 9, S. 4, 1976.

TUTUM, Cahit; Personel Yönetimi, TODAİE Yayını, Ankara, 1979.

TUTUM, Cahit, "Türk Personel Sisteminin Sorunlarına Genel Bir Yaklaşım", Amme İdaresi Dergisi, C. 13, S. 3, 1980.

TUTUM, Cahit; "Kamu Personeli Sorunu", Amme İdaresi Dergisi, C. 23, S. 3, 1990.

TUTUM, Cahit; Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma, TESAV Yayını, Ankara, 1994.

TÜRKEL, Süleyman; Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Yönetim Anlayışı, HÜİİBF Yayını, Yayın No. 3, Ankara, 1983.

TÜSİAD; Kamu Bürokrasisi Raporu, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1983.

TÜSİAD; Başarıda Personelin Önemi, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1990.

TÜSİAD; Memur Yargılaması Hakkında, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1997.

TÜSİAD; Kamu Reformu Araştırması, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 2002.

UYARGİL, Cavide, "Performans Değerlendirme", İnsan Kaynakları Yönetimi, Ed. Cavide Uyargil, İşletme Fak. Yay., İstanbul, 1998.

UYARGİL, Cavide; Reha ULUHAN; "İş Analizi ve İş Dizaynı", İnsan Kaynakları Yönetimi, Ed. Cavide Uyargil, İşletme Fak. Yay., İstanbul, 1998.

ÜLKER, Gönül; Kamu Personel Yönetimi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayını, Bolu, 1997.

VEDEL, G.; RİVÉRO, J.; Traite de Science Administrative, Paris, Mouton X Co., 1966.

VERAN, Lucien; "Action Organisee et Coherence des Discours Strategiques", Revue Française de Gestion, No. 67, Janvier-Fevrier 1988.

VERRIER, Pierre-Eric; "Les Specifites du Management Public: Le Cas de la Gestion des Ressources Humaines", Revue Politique et Management Public, Vol. 7, No. 4, December 1989.

VERSAN, Vakur; Kamu Yönetimi, Siyasi ve İdari Teşkilat, İstanbul, 1986.

WALKER, James W.; Human Resource Planning, Second Printing, Grolier Incorporated, New York, 1985.

WALLIS, Malcolm; Bureaucracy, Macmillan Publishers, London, 1989.

WARD, John; GRIFFITHS, Pat and WHITMORE, Paul; Strategic Planning, for Information Systems, John Wiley and Sons, New York, 1990

WATTERS, D.; AKTAN Tahir; Personel İdaresi Ders Notu, TODAİE Yayını, 1959-1961.

WEBER, Max; 'Bürokrasinin Yapısal Özellikleri' Cumhuriyet Dönetimi Türkiye Ansiklopedisi, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

WEBER, Max; Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı, (Çev. Özer OZANKAYA) İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

WEIKER W. F.; "Osmanlı Bürokrasisi: Modernleşme ve Reform", (Çev. S. Büyükdevras) Amme İdaresi Dergisi, C. 6, S. 1, 1973.

WERTHER, William B. and DAVIS Keith; Human Resources and Personnel Management, Third Edition, McGraw-Hill, New York, 1989.

WHYTE, William H.; The Organization Man, Doubleday and Company, New York, 1957.

WIDMAN, Horst; Atatürk ve Üniversite Reformu, (Çev. A. Kazancıgil, S. Bozkurt), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.

WIESNAR, Retha; Human Resource Management: Challanges&Future Directions, Wiley Sons, Australia, Milton Old, 2003.

WILS, Thierry; LE LOUARN; Jean-Yves et GUERIN GILLES; La Planification Strategique des Ressources Humaines, Les Presses de l'Universite de Montréal, Montreal, 1991.

YALÇINDAĞ, Selçuk; "Kamu Yönetimimizin Evrimi Üzerine Notlar", Amme İdaresi Dergisi, C. 3, S. 2, 1970.

YAZGAN, Teoman; Bürokratlar Nereye Koşuyor? Tekin Yayınevi, 1993.

YILDIRIM, Yasemin; Amme İdaresi Dergisi Makaleler Dizini, TODAİE Yayını, 1993.

YILDIZ, Gültekin, İşletmelerde İşgören Yönetimi, İTÜ Sakarya Mühendislik Fakültesi Yayını, Yayın No: 72, Sakarya, 1989.

YODER, Dale; HENEMAN. H. G.; TURNBULL, John G. and STONE, C. Harold; Handbook of Personnel Management and Labor Relations, McGraw-Hill, New York, 1958.

YOZGAT, Osman; İşletme Yönetimi, 5. Baskı, İstanbul, 1983.

YÜKSEL, Öznur; "İnsan Kaynakları Yönetimi", Girişimciler İçin İşletme Yönetimi, (Ed. T. Durukan), Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.

YÜKSEL, Öznur; İnsan Kaynakları Yönetimi, Ankara, 1997.

YÜKSEL, Öznur; İnsan Kaynakları Yönetimi, Ankara, 2000.

ZAİM, Sabahattin; Çalışma Ekonomisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992.

6. Basım

İSLAM TARİHİ
Başlangıcından Emevîlerin Sonuna Kadar

Prof. Dr. Ali Aktan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 199
Sosyal Çalışmalar No.: 13
ISBN : 978-605-133-101-0
© 6. Basım, Eylül 2017

İSLAM TARİHİ - Başlangıcından Emevîlerin Sonuna Kadar
Prof. Dr. Ali Aktan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan-taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan-taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Göktuğ Ofset Sertifika No.: 29767
İstanbul Caddesi Sedef Sokak No.:1 Kazımkarabekir /ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktan, Ali.
İSLAM TARİHİ - Başlangıcından Emevîlerin Sonuna Kadar / *Prof. Dr. Ali Aktan*
6. Basım, XIV + 322 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-101-0
1. Siyer 2. Dört Halife 3. Emevîler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

A . GENEL BİLGİLER 1
1. Güneş ve Ay Takvimleri 2
2. Tarihin Faydası ve Önemi 5
3. Kur'an ve Tarih 6
4. Hadis ve Tarih 7
5. Siyer ve Meğâzî 7
6. İslâm Tarihçiliğinin Doğuşu ve Gelişmesi 8

B. İSLÂM TARİHİNİN KAYNAKLARI 9
1. Muhammed İbn İshak (Hayatı: M 705-767) 9
2. Vakıdî (Hayatı: M 747-823) 11
3. Belâzurî (ö.M 892) 12
4. İbn Kuteybe (Hayatı: M 828-889) 13
5. Dîneverî (ö.M 895) 14
6. Yakubî (ö.M 897) 14
7. Taberî (Hayatı: M 839-923) 15
8. Mes'udî (ö.M 957) 18
9. Makdisî (Hayatı: X. Yüzyılın İkinci Yarısı) 19
10. İbn Miskeveyh (ö.M 1030) 20
11. İbnü'l-Esîr (Hayatı: M 1160-1233) 21
12. İbn Kesîr (Hayatı: M 1301-1372) 23

C. İSLÂMİYETTEN ÖNCEKİ ARAPLAR VE ARAP DEVLETLERİ 24
1. Arap Yarımadası ve Bölgede İnsan Unsuru 24
2. Güney Arabistan'daki Arap Devletleri 27
   a. Maîn Devleti (MÖ 1400-700) 27
   b. Sebeliler Devleti (MÖ 700-115) 27
   c. Himyerliler Devleti (MÖ 115 - MS 525) 28
      d.[1] Habeş İstilâsı 28
      d.[2] Sasanî İstilâsı 29
3. Kuzey Arabistan'daki Arap Devletleri 30
   a. Nabatîler (MÖ IV. Yüzyıl - MS 105) 30
   b. Tedmürlüler (MÖ II. Binyıl - MS 272) 31
   c. Gassanîler (MS V. Yüzyıl - 613) 32
   d. Hîreliler (MS III. yüzyıl ortaları - 602) 33
   e. Kindeliler (MS V. yüzyılın İlk yarısı - 529) 34
4. Hicaz Bölgesi 35

a. Mekke 36
a[1]. Mekke ve Kâbe'nin Yönetimi ile İlgili Görevler 38
a[2]. Abdülmuttalib Zamanında Mekke 40
b. Yesrib (Medine) 42
c. Kabileler Arası Savaşlar 43
c[1]. Eyyâmü'l-Arap 43
c[2]. Ficar Savaşları ve Hılfu'l-Fudûl 44
d. Ticarî Hayat 46
e. Dinî Durum 48
e[1]. Mekke ve Kâbe'de Bulunan Putlar 51
e[2]. Mekke Dışında Bulunan Ünlü Putlar 52
e[3]. Tapınaklar 54
f. Sosyal Durum 54
g. Cahiliye Döneminde Kadının Durumu 54
h. Şiir Sanatı 56
i. Kehânet ve Arâfet 58

BİRİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBER OLUNCAYA KADAR HZ. MUHAMMED'İN HAYATI VE İSLÂM'IN MEKKE DÖNEMİ

A. PEYGAMBER OLUNCAYA KADAR HZ. MUHAMMED 59
1. Hz. Muhammed'in Ataları 59
2. Hz. Muhammed'in Doğumu ve Çocukluk Yılları 62
3. Hz. Muhammed'in Gençlik Yılları 66
4. Hz. Hatice ile Evlenmesi ve Peygamber Oluncaya Kadarki Hayatı 68
B. HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİ VE İSLÂM'IN MEKKE DÖNEMİ 75
1. Hz. Muhammed'in Peygamberliği 75
a. Kitap Ehli Arasında ve Hicaz Toplumunda Peygamber Beklentisi 75
b. Dinî Bilincin Uyanışı ve Hıra Günleri 78
c. İlk Vahiy 79
2. Peygamberlik Görevi ve İslâma Davetin Başlaması 82
a. İslâma Yapılan Ferdî Çağrı ve İlk Müslümanlar 83
b. İslâma Açıktan Yapılan Çağrı 87
b[1]. Abdülmuttalib Oğullarına Yapılan Çağrı 87
b[2]. Umuma Yapılan Çağrı 90
3. Müslümanlara Yönelik Baskı ve İşkenceler 91

a. Hz Peygamber'e Yönelik Baskılar ... 91
b. Kimsesiz Müslümanlara Yönelik Baskı ve İşkenceler ... 97
c. Habeşistan'a Hicret ... 100
4. Diğer Önemli Olaylar ... 105
a. Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman Olmaları ... 105
b. Hâşimoğulları ve Müslümanların Toplum Dışı Bırakılmaları ... 108
c. Ebu Talib ve Hz. Hatice'nin Vefatı ... 110
d. Tâif Yolculuğu ... 112
e. İsrâ ve Miraç ... 114
f. Akabe Biatleri ... 117
g. Mekke'den Medine'ye Göç ... 119

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN VEFATINA KADAR İSLÂM'IN MEDİNE DÖNEMİ

A. İSKÂN ÇALIŞMALARI VE BAZI DİNÎ DURUMLAR ... 125
1. Hz. Peygamber'in Misafirlik Günleri ... 125
2. Mescid-i Nebî ve Suffe'nin İnşa Edilmesi ... 126
3. Ezanın Tespit Edilmesi ... 130
4. Kıble'nin Değiştirilmesi ... 131
5. Muhacirler ile Ensâr Arasında Kardeşlik Kurulması ... 133

B. MEDİNE'DE SOSYAL VE SİYASÎ DURUM ... 137
1. Medine Ahalisi ... 137
2. Medine'de Siyasî Hayat ve İlk Anayasa ... 139

C. Hz. PEYGAMBER'İN MEKKELİ MÜŞRİKLERLE İLİŞKİLERİ ... 143
1. Bedir Savaşına Kadar Gazve ve Seriyyeler ... 143
2. Bedir Savaşı ... 146
3. Uhud Savaşı ... 148
4. Hendek Savaşı ... 154
5. Hudeybiye Barışı ... 157
6. Mekke'nin Fethi ... 161

D. Hz. PEYGAMBER'İN YAHUDİLERLE İLİŞKİLERİ ... 165
1. Kaynuka Oğulları ... 166
2. Nadîr Oğulları ... 167
3. Kureyza Oğulları ... 168
4. Hayber'in Fethi ... 170

E. Hz. PEYGAMBER'İN HİCAZ'DAKİ DİĞER ARAP KABİLELERİYLE İLİŞKİLERİ ... 172

1. Recî' Olayı 173
2. Maûne Kuyusu (Bi'ru Maûne) Olayı 173
3. Mustalik Oğulları Gazvesi 175
4. Huneyn Savaşı 177
5. Tâif Kuşatması 179

F. İSLÂMA YAPILAN EVRENSEL ÇAĞRI VE İSLÂM HRİSTİYAN İLİŞKİLERİ 180
1. Mûte Savaşı 182
2. Tebük Seferi 183

G. Hz. PEYGAMBER'İN SON İKİ YILINDA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ OLAYLAR 187
1. Dırar Mescidi'nin Yakılması 187
2. Elçiler Yılı 188
3. Abdullah b. Übey'in Ölümü 190
4. Hz. Ebu Bekir'in Hac Emirliği ve Putperestliğin Sona Ermesi 191
5. Veda Haccı 192
6. Yalancı Peygamberlerin Ortaya Çıkması 193
7. Son Seriyye 198
8. Hz. Peygamber'in Hastalığı, Ölümü ve Defni 199
9. Hz. Peygamber'in Geride Bıraktıkları 202

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÖRT HALİFE DÖNEMİ

A. Hz. EBU BEKİR DÖNEMİ 205
1. Halife Seçilinceye Kadar Hz. Ebu Bekir 205
2. Ebu Bekir'in Halife Seçilmesi 207
3. Tarihî Süreç İçerisinde Halifelik Kurumu 211
4. Üsâme Ordusunun Suriye'ye Gönderilmesi 215
5. Hz. Ebu Bekir Devrinde İrtidat Hareketleri ve İç İsyanlar 216
6. Fetih Hareketleri 220
a. Irak'ta Fetih Hareketleri 221
b. Suriye'de Fetih Hareketleri 223
b[1]. Ecnadeyn ve Yermük Savaşları 225
7. Kur'an-ı Kerîm'in Kitap Haline Getirilmesi ve Çoğaltılması 228
8. Hz. Ebu Bekir'in Ölümü 229

B. HZ. ÖMER DÖNEMİ 230
1. Halife Oluncaya Kadar Hz. Ömer 230
2. Hz. Ömer Döneminde Fetih Hareketleri 232

a. Irak ve İran'da Fetih Hareketleri 233
a[1]. Kadisiye Savaşından Önceki Gelişmeler 233
a[2]. Kadisiye Savaşı 234
a[3]. Kûfe ve Basra Şehirlerinin Kuruluşu (M 638) 236
a[4]. Nihavend Savaşı ve Sonrası 236
b. Suriye'de Fetih Hareketleri 238
b[1]. Şam'ın Fethi 238
b[2]. Kudüs'ün Fethi (Nisan 637) 239
c. Mısır'da Fetih Hareketleri 240
c[1]. Babilon'un Fethi 241
c[2]. İskenderiye'nin Fethi 242
3. Hz. Ömer'in Devlet Yönetimi 243
4. Hz. Ömer'in Şehit Edilmesi 246

C. Hz. OSMAN DÖNEMİ 247
1. Halife Seçilinceye Kadar Hz. Osman 247
2. Hz. Osman'ın Halife Seçilmesi 248
3. Hz. Osman'ın Halife Olarak İlk İcraatı 250
4. Hz. Osman Zamanında Askerî Hareketler 251
a. İfrikıyye Seferi 252
b. İlk Deniz Seferleri 252
b[1]. Kıbrıs'ın Fethi 253
b[2]. Sevâri Deniz Savaşı 254
c. İslâm Ordularıyla Türklerin İlk Karşılaşmaları 255
5. Hz. Osman Zamanında Yönetimin Bozulması 256
6. Hz. Osman'ın Şehit Edilmesi 259

D. Hz. ALİ DÖNEMİ 260
1. Halife Seçilinceye Kadar Hz. Ali 260
2. Hz. Ali'nin Halife Seçilmesi ve İlk İcraatları 261
3. Cemel Savaşı 264
4. Sıffin Savaşı 266
5. Hakem Olayı ve Haricîlerin Ortaya Çıkışı 268
6. Hz. Ali'nin Haricîlerle Mücadelesi 269
7. Hz. Ali'nin Şehit Edilmesi 271

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EMEVÎLER DÖNEMİ

A. EMEVÎLER DEVLETİ'NİN KURULUŞU 273
1. Halife Oluncaya Kadar Muaviye ve Ailesi 273
2. Merkezî İdarenin ve Devlet Otoritesinin Sağlanması 274
3. Yezid'in Valiaht Tayin Edilmesi 277
4. Yezid'in Halifeliği 279
a. Kerbelâ Faciası 280
b. Hicaz Halkının İsyanı ve Mekke Kuşatması 281

B. YEZİD'DEN SONRAKİ EMEVÎ HALİFELERİ VE İÇ SİYASÎ DURUM 283
1. Halifeliğin Mervanîler Koluna Geçişi ve İlk Mervanî Halifeleri 283
2. Ömer b. Abdülaziz ve Son Mervanî Halifeleri 286

C. EMEVÎLER DÖNEMİNDEKİ FETİH HAREKETLERİ 288
1. Doğu Cephesinde Yapılan Fetih Hareketleri 288
2. Anadolu'da İslâm Bizans Mücadelesi 291
3. Kuzey Afrika ve İspanya'daki Fetih Hareketleri 292

D. ABBASÎ İHTİLÂLİ VE EMEVÎ DEVLETİNİN SONU 295

BİBLİYOGRAFYA 303

DİZİN 311

BİBLİYOGRAFYA*

Abdulahad Davud, **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed**, çev.: Nusret Çam, Nil A.Ş. Yayını, İzmir 1988.

Ağırman, Mustafa, **Hz. Muhammed Devrinde Mescid ve Fonksiyonları**, Ravza Yayınevi, İstanbul 1977.

Ahmed Cevdet Paşa, **Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ**, Bedir Yayınevi, C. I, İstanbul 1981; C. II, İstanbul 1977.

Ahmed Hilmi, **İslâm Tarihi**, Sadeleştiren: Ziya Nur, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1974.

el-Akkad (Abbas Mahmud), **Hz. Ebu Bekir, Şahsiyeti ve Dehası**, çev.: Ali Özek, Fatih Matbaası, İstanbul 1968.

Akgündüz, Ahmed, **Osmanlı Kanunnameleri,** Fey Vakfı Yayını, C. II, İstanbul 1990.

Aktan, Ali, "Mısır'da Abbasî Halifeleri", **Belleten,** Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara 1991, C. LV, Sayı 214, s. 613-652.

Algül, Hüseyin, **İslâm Tarihi**, C. I-III, Gonca Yayınevi, İstanbul 1997.

Arafat W. N., "Medine Yahudileri ve Benî Kureyza Hikayesi Üzerine Yeni Bakışlar", Çeviren: Şaban Öz, **İslâmî Araştırmalar**, Ankara 2004, C. 17, Sayı 2, s. 139-144.

Arı, M. Salih, **Hz. Ebu Bekir ve Ridde Savaşları**, Beyan Yayınları, İstanbul 1996.

Atay, Hüseyin, "Kur'an ve Temizlik", **Erciyes Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Kayseri 1985, Sayı 2, s. 13-62.

* Ansiklopedi maddeleri dipnotlarda gösterilmiş olup bibliyografyaya dâhil edilmemiştir.

Ateş, Süleyman, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Yayını, C. I, 5, İstanbul 1989.

Aycan, İrfan, **Saltanata Giden Yolda Muaviye bin Ebî Süfyan**, Fecr Yayınevi, Ankara 1990.

Azimli, Mehmet, "Benu Kureyza Kuşatması ve Sonucu Hakkında Bazı Düşünceler", **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Diyarbakır 2008, C.X, Sayı 2, s. 23-32.

---------, **Halîfeliğin Kurumsallaşması**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1999.

---------, "İsrâ ve Miraç Olayları Üzerine Bazı Mülahazalar, **Bilimnâme**, Kayseri 2009, C. XVI/1, s. 43-58.

Bakır, Abdulhalik, **Ali b. Ebî Talib**, Elazığ 1998.

Baktır, Mustafa, **İslâmda İlk Eğitim Müessesesi Ashab-ı Suffa**, Timaş Yayını, İstanbul 1990.

Bayram, Mikâil, **Fil Olayı'nın Mahiyeti ve Fil Suresi**, Konya 1998.

el-Belâzürî, **Fütûhu'l-Büldân**, çev: Mustafa Fayda, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1987.

Berki, Ali Himmet - Osman Keskioğlu, **Hâtemü'l-Enbiya Hazret-i Muhammed ve Hayatı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, 12. Baskı, Ankara 1988.

Bir, Atilla, "İslâm'da ve Türklerde Zaman ve Takvim", **Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Ed.: Öcal Oğuz, Ankara 2004.

Cerrahoğlu, İsmail, **Tefsir Usûlü**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1971.

Corci Zeydan, **Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi**, çev.: Zeki Meğâmiz, İkdam Matbaası, C. I, İstanbul 1328.

Çağatay, Neşet, "Hz. Muhammed'in Soyu, Çocukluğu ve Gençliği", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, 1960 Ankara, Sayı VIII, s. 19-37.

---------, **Başlangıçtan Abbasîlere Kadar İslâm Tarihi**, Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara 1993.

---------, **İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, III. Baskı, Ankara, 1971.

---------, **100 Soruda İslâm Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1972.

Çelik, Mehmet, **Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi**, Akademi Kitabevi, İzmir 1988.

Dağlı, Yücel - Cumhure Üçer, **Tarih Çevirme Kılavuzu**, Türk Tarih Kurumu Yayını, C. I-V, Ankara 1997.

Duman, M. Zeki, **Vahiy Gerçeği**, Fecr Yayınevi, Ankara 1997.

Doğrul, Ömer Rıza, **Asr-ı Saadet (Hz. Osman ve Hz. Ali, İlk İhtilâf ve İhtilâller),** Eser Neşriyat, C. V, İstanbul 1978.

Ecer, A. Vehbi, "Mekke'nin Fethi ve Sonuçları", **İslâm'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1995, s. 61-71.

---------, **İslâm Tarihi Dersleri (Metod, Kaynak, İlk Devir)**, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 1991.

---------, **İslâm Tarihi Dersleri (Dört Halife Dönemi)**, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 2000.

Fayda, Mustafa, **Hz. Ömer Zamanında Gayr-ı Müslimler**, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1989.

Fığlalı, Ethem Ruhi, **İmam Ali**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1996.

Günaltay, M. Şemseddin, **İslâm Tarihi**, Evkaf-i İslâmiye Matbaası, C. I, İstanbul 1338-1341.

---------, **İslâm Tarihinin Kaynakları, Tarih ve Müverrihler**, Endülüs Yayınları, İstanbul 1991.

Gündüz, Şinasi, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara 1998.

Hamidullah, Muhammed, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, çev.: Salih Tuğ, Yağmur Yayınevi, İstanbul 1962.

---------, **İslâm Peygamberi**, çev.: Salih Tuğ, İrfan Yayımcılık, C. I, İstanbul 1991.

Hasan İbrahim Hasan, **Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi,** çev.: İsmail Yiğit, Sadreddin Gümüş, Kayıhan Yayınları, C. I-II, İstanbul 1985.

Hatipoğlu, M. Said, "Hilâfetin Kureyşliliği", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara 1978, Sayı 23, s. 121-213.

Hitti, Philip K., **Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi,** çev.: Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, C. I-II, İstanbul 1980.

Hizmetli, Sabri, **İslâm Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1991.

---------- "Tarihî Rivayetlere Göre Hz. Osman'ın Öldürülmesi", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara 1985, Sayı 27, s. 149-176.

İbn al-Kalbî, **Putlar Kitabı**, çev.: Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1969.

İbn Haldun, **Mukaddime**, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, C. I, İstanbul 1982.

İbn Hişam, **İslâm Tarihi, Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi**, Çev.: Hasan Ege, Kahraman Yayınları, C. I-IV, İstanbul 1985.

İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil fi't-Tarih**, Bahar Yayınları, C. I, çev.: Ahmet Ağırakça ve arkadaşları, İstanbul 1985; C. II, çev.: Beşir Eryarsoy, İstanbul 1985; C. III, çev.: Ahmet Ağırakça, İstanbul 1986; C. IV, çev.: Beşir Eryarsoy, İstanbul 1986.

İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-Nihâye Büyük İslâm Tarihi**, çev.: Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, C. I-VII, İstanbul 1994; C. VIII, İstanbul 1995.

---------, **es-Sîretü'n-Nebeviyye,** C. I-IV, Beyrut, Basım tarihi yok.

İbn Kuteybe, **el-Maarif**, çev.: Hasan Ege, Şelâle Yayınları, Basım tarihi yok.

İbn Miskeveyh, **Ahlâkı Olgunlaştırma**, çev.: Abdulkadir Şener, Cihat Tunç, İsmet Kayaoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 1983.

İslâm Ansiklopedisi **(İ.A.)**, İlgili Maddeler, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, C. I-XII.

Kara, Seyfullah, "İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar", **Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Erzurum 2001, Sayı 15, s. 343-382.

Kâşif (Seyyide İsmail), **İslâm Tarihinin Kaynakları ve Araştırma Metodları**, Çev.: Mehmet Şeker, Rıza Savaş, Ramazan Şimşek, İzmir İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayını, İzmir 1997.

Kayaoğlu, İsmet, **İslâm Kurumları Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1985.

Keskin, Mustafa, **Hindistan Müslümanlarının Millî Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları**, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 1991.

Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi Yayını, İstanbul 1997.

Kitapçı, Zekeriya, **Hz. Peygamberin Hadislerinde Türk Varlığı**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 2. Baskı, İstanbul, Basım tarihi yok.

---------, **Yeni İslâm Tarihi ve Türkler**, IV. Baskı, Konya 1995.

---------, **Orta Asya'da İslâmiyetin Yayılışı ve Türkler**, 4. Baskı, Konya 1998.

Komisyon, **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi (Hz. Muhammed Devri)**, Çağ Yayınları, C. I-III, İstanbul 1986, C. IV, İstanbul 1987.

Komisyon, **İslâm Tarihi ve Medeniyeti** (The Cambridge History of İslam'dan çeviri), C. I, Hikmet Yayınevi, İstanbul 1988.

Köksal, M. Asım, **İslâm Tarihi (Mekke Devri)**, Şamil Yayınevi, İstanbul 1981.

Mahmud Esad, **İslâm Tarihi (Tarih-i Din-i İslâm)**, Sadeleştiren: A. Lütfi Kazancı, Osman Kazancı, Marifet Yayınları, İstanbul 1983.

Muhammed Ali (Mevlâna), **Peygamberimiz Aleyhisselâm**, çev.: Ömer Rıza (Doğrul), Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1341-1342.

Muhammed b. Abdulvahab, **Hz. Muhammed'in Hayatı**, Güven Matbaası, Ankara 1977.

Nedvî, Seyyid Süleyman, **Asrı Saadet (Peygamberimizin Tebliğat ve Talimatı)**, Çev.; Ali Genceli, Hazırlayan: Eşref Edib, Şamil Yayınevi, C. VI, İstanbul 1984.

Nedvî (Şah Muînüddin Ahmed) - Said Sahib Ansarî, **Asrı Saadet (Peygamberimizin Ashabı)**, çev.: Ali Genceli, Şamil Yayınevi, C. I-III, İstanbul 1985.

Nomer, Kemâleddin, **Şeriat - Hilâfet, Cumhuriyet - Laiklik**, Boğaziçi Yayını, İstanbul 1996.

Okiç, M. Tayyip, "İslâmiyette İlk Nüfus Sayımı", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara 1960, Sayı 7, s. 11-20.

Ostrogorsky, Georg, **Bizans Devleti Tarihi**, çev.: Fikret Işıltan,Türk Tarihi Kurumu Yayını, Ankara 1981.

Öskan, Ali Rafet, **Eski Araplarda Putperestlik, Doğuşu ve Ortaya Çıkış Sebepleri**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1991.

Özkuyumcu, Nadir, **Fethinden Emevîlerin Sonuna Kadar Mısır ve Kuzey Afrika**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1993.

Sarıçam, İbrahim - İrfan Aycan, **Emevîler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1993.

Savaş, Hamdi, **İslâm Tarihi I (Hazreti Muhammed ve Dört Halife Devri)**, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 1993.

Sezikli, Ahmet, **Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1994.

es-Süyûtî (Şeyh Celâleddin), **Târîhu'l-Hulefâ**, Kahire 1371/1952.

Şener, Abdülkadir, **Kıyas İstihsan Istıslah**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara 1974.

Şeşen, Ramazan, **İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1985.

---------, **Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı**, İSAR Vakfı Yayını, İstanbul 1998.

Şiblî (Mevlânâ), **Asr-ı Saadet (İslâm Tarihi)**, çev.: Ömer Rıza Doğrul, Eser Yayınevi, C. I, İstanbul 1977, C. II, İstanbul 1978, C. IV, İstanbul 1974.

Taberî, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, çev.: Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet Temir, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, C. I, İstanbul 1991; C. IV-V, İstanbul 1992.

Togan, A. Zeki Velidî, **Tarihte Usûl**, Enderun Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul 1981.

Turan, Osman, **Selçuklular ve İslâmiyet**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993.

Uçar, Şahin, **Anadolu'da İslâm-Bizans Mücadelesi**, İşaret Yayınları, İstanbul 1990.

Uğur, Ahmet, **İslâm Tarihi (Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi)**, Türkiye Diyanet Vakfı Kayseri Şubesi Yayını, Kayseri 1995.

Üçok, Bahriye, **İslâmdan Dönenler ve Yalancı Peygamberler**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1967.

Watt, W. Montgomery, **Hz. Muhammed Mekke'de**, çev.: M. Rami Ayas, Azmi Yüksel, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1986.

Wellhausen, Julius, **Arap Devleti ve Sukutu**, çev. Fikret Işıltan, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1963.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Sadeleştiren: İsmail Karaçam ve arkadaşları, Zaman Gazetesi Yayını, C. I-X, İstanbul, Basım tarihi yok.

Yıldız, Hakkı Dursun, **İslâmiyet ve Türkler**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980.

Yurdaydın, Hüseyin G., **İslâm Tarihi Dersleri**, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1971.

---------, "Devlet ve Din, Halifelik ve Laiklik", **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara 1983, Sayı 26, s. 173-181.

Zebîdî (Zeynüddin Ahmed b. Ahmed b. Abdüllatif), **Sahîh-i Buharî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi**, çev: Ahmed Naim, Kâmil Miras, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, C. I-XII, Ankara 1972-1976.

2. Basım

MAKİNA ELEMANLARI PROBLEMLERİ

-Çözülmüş ve Çözülecek Problemler-

Prof. Dr. Burhan Selçuk
Doç. Dr. İsfendiyar Bakşiyev

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 317
Teknik Mühendislik No. : 22
ISBN: 978-605-133-219-2
© 2. Basım, Kasım 2017

MAKİNA ELEMANLARI PROBLEMLERİ -Çözülmüş ve Çözülecek Problemler-

Doç. Dr. İsfendiyar Bakşiyev - Prof. Dr. Burhan Selçuk

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Serhat Dursun -serhat@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Serhat Dursun -serhat@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bakşiyev, İsfendiyar., Selçuk, Burhan.
Makina Elemanları Problemleri -Çözülmüş ve Çözülecek Problemler- / *İsfendiyar Bakşiyev - Burhan Selçuk*
2. Basım, X + 526 s, 195x275 mm
ISBN 978-605-133-219-2
1. Makina 2. Eleman 3. Novikov Dişlisi 4. Civata 5. Yay 6. Kayış-Kasnak

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1. GİRİŞ: MAKİNA ELEMANLARI KONSTRÜKSİYONLARININ MUKAVEMET ESASLARI..... 1
1.1. İşe Yaramama, Emniyet ve Güvenirlik 2
1.2. Maliyet 3
1.3. Matematiksel Model 4
1.4. Zorlama ve Yükleme Şekilleri 4
1.5. Nominal Gerilmeler 6
1.6. Makina Elemanlarında Kullanılan Malzemeler ve Onların Mekanik Özellikleri 9
1.7. Mukavemet Sınırlarını Etkileyen Faktörler 9
1.7.1. Çentik Etkisi 11
1.7.2. Yüzey Pürüzlülüğü 14
1.7.3. Boyut Etkisi..... 15
1.8. Yorulma Olayı ve Yorulmayı Etkileyen Faktörler 15
1.9. Makina Elemanlarının Mukavemet Sınırları 16
1.10. Makina Elemanlarının Mukavemet Hesabının Esasları 17
1.11. I. Bölüme Ait Örnek Problemler 21
1.12. Çözülecek Problemler 30

Bölüm 2. PERÇİN BAĞLANTILARI 33
2.1. Özellikleri 33
2.2. Sınıflandırma 34
2.3. Malzeme ve Teknoloji 34
2.4. Hesap Yöntemi 35
2.5. Perçin Bağlantıları İçin Örnek Problemler..... 38
2.6. Çözülecek Problemler 46

Bölüm 3. KAYNAK BAĞLANTILARI..... 47
3.1 Özellikleri ve Sınıflandırma 47
3.2. Malzemelerin Kaynak Olabilme Kabiliyeti ve Artık Gerilmeler 49
3.3. Kaynak Dikişlerinin Hesabı 49
3.3.1. Genel Prensipler 49
3.3.2. Kaynak Bağlantılarının Hesabı 50
3.3.2.1. Alın Kaynağı 50
3.3.2.2. Köşe Kaynağı 52
3.4. Kaynak Dikişlerinin Emniyet Gerilmeleri 55
3.5. Basınç Kaynağı ..... .56
3.6. Kaynak Bağlantıları İçin Örnek Problemler 57
3.7. Çözülecek Problemler..... 66

Bölüm 4. CIVATA BAĞLANTILARI 69
4.1. Genel Bilgiler 69
4.2. Bağlama Cıvatalarının Pratik Hesap Yöntemleri..... 77
4.2.1. Ön Gerilmesiz Bağlanan Cıvatalar 77

4.2.2. Ön Gerilme ile Bağlanan Cıvatalar 77
4.2.3. Enine Kuvvete Maruz Kalan Cıvatalar 79
4.2.4. Çelik Konstrüksiyondaki Cıvatalar 80
4.2.5. Grup Cıvataların Hesabı 80
4.3. Cıvata Bağlantılarının Örnek Problemleri 84
4.4. Çözülecek Problemler..... 100

Bölüm 5. HAREKET CIVATALARI 103
5.1. Özellikler 103
5.2. Hareket Cıvatalarının Verimi 106
5.3. Hareket Cıvatalarının Hesap Yöntemi 108
5.4. Hareket Cıvatalarının Örnek Problemleri 110
5.5. Çözülecek Problemler 121

Bölüm 6. GÜÇ VE HAREKET İLETİM ELEMANLARI 125
6.1. Motorun İstenilen Gücünün Tayini 127
6.2. Güç ve Hareket İletim Mekanizmalarının Çevirim Oranı 128
6.2.1. Toplam Çevrim Oranının Redüktörün Kademeleri Arasında Bölünmesi 129
6.2.2. İki ve Üç Kademeli Silindirik Redüktörlerde Çevrim Oranının Bölünmesi 130
6.3. Güç ve Hareket İletim Mekanizmaların Örnek Problemleri 134
6.4. Çözülecek Problemler 141

Bölüm 7. SÜRTÜNMELİ ÇARK MEKANİZMALARI 143
7.1. Genel İfadeler 143
7.2. Malzeme 143
7.3. Silindirik Sürtünmeli Çark Mekanizmaları 144
7.4. Konik Sürtünmeli Çark Mekanizmaları..... 146
7.5. Mekanizmanın Verimi ve Isı Hesabı 148
7.6. Varyatörler 148
7.6.1. Varyatörlerin Kinematik Analizi..... 149
7.7. Sürtünmeli Çark Mekanizmaların Örnek Problemleri 151
7.8. Çözülecek Problemler..... 155

Bölüm 8. KAYIŞ – KASNAK MEKANİZMALARI 157
8.1. Genel İfadeler 157
8.2. Kayış – Kasnak Mekanizmalarının Kinematik Analizi ve Geometrik Boyutları 158
8.3. Düz Kayış – Kasnak Mekanizmaları 159
8.3.1. Kayışın Kollarında Meydana Gelen Kuvvet ve Gerilmeler 161
8.3.2. Düz Kayış Kesitinin Hesabı 163
8.4. V Kayış – Kasnak Mekanizmaları 163
8.4.1. V kayışın hesabı 165
8.4.2. Mile Gelen Kuvvetler ve Gerdirme Kuvvetleri 169
8.5. Çok Profilli V Kayış – Kasnak Mekanizmaları 170
8.6. Dişli Kayış – Kasnak Mekanizmaları 172
8.7. Kayış – Kasnak Mekanizmasının Hesap Örnekleri 176
8.8. Çözülecek Problemler 190

Bölüm 9. ZİNCİR MEKANİZMALARI 191
9.1. Genel İfadeler 191
9.2. Rulolu Manşonlu Zincirlerin Geometrik Bağıntıları 193
9.3. Zincir Mekanizmasını Etkileyen Kuvvetler 195
9.4. Rulolu Manşonlu Zincir Mekanizmasının Hesap Tarzı 196
9.5. Dişli Zincir Mekanizmasının Hesap Tarzı 198
9.6. Zincir Mekanizmasının Örnek Problemleri 202
9.7. Çözülecek Problemler 208

Bölüm 10. DİŞLİ ÇARK MEKANİZMALARI. SİLİNDİRİK DİŞLİ ÇARKLAR 209
10.1. Genel ifadeler ve sınıflandırma 209
10.2. Dişli Çark Mekanizmalarının Kinematik Analizi 210
10.3. Dişli Çarkların Malzemeleri 212
10.4. Silindirik Düz Dişli Çarklar 213
10.4.1. Temel Kavramlar ve Ana Boyutlar 213
10.5. Silindirik Düz Dişli Çark Mekanizmalarında Meydana Gelen Diş Kuvvetleri 215
10.6. Silindirik Helisel ve Çift Helisel Dişli Çarklar 215
10.6.1. Temel Kavramlar ve Ana Boyutlar 215
10.6.2. Silindirik Helisel ve Çift Helisel Dişli Çark Mekanizmalarında Meydana Gelen Diş Kuvvetleri 217
10.7. Silindirik Dişli Çarkların Temas (Kontakt) Gerilmelerinin Hesaplanması 218
10.8. Silindirik Dişli Çarklarda Dişin Eğilme Hesabı 220
10.8.1. Düz Dişli Çarkın Eğilme Hesabı 220
10.8.2. Helisel ve Çift Helisel Dişli Çarkların Eğilme Hesabı 223
10.9. Silindirik Dişli Çark Mekanizmalarının Hesap Örnekleri 224
10.10. Çözülecek Problemler 250

Bölüm 11. KONİK DİŞLİ ÇARK MEKANİZMALARI 251
11.1. Genel İfadeler ve Özellikler 251
11.2. Konik Düz Dişli Çark Mekanizmalarında Meydana Gelen Diş kuvvetleri 254
11.3. Konik Dişli Çark Mekanizmasının Mukavemet Hesabı.....255
11.3.1. Konik Dişli Çarkların Temas (Kontakt) Gerilmesinin Hesaplanması.....255
11.3.2. Konik Dişli Çarklarda Dişin Eğilme Hesabı 256
11.4. Konik Dişli Çark Mekanizmalarının Hesap Örnekleri 258
11.5. Çözülecek Problemler 268

Bölüm 12. SONSUZ VİDA MEKANİZMALARI 269
12.1. Özellikler ve Ana Boyutları 269
12.2. Sonsuz Vida Mekanizmasında Meydana Gelen Diş Kuvvetleri 273
12.3. Sonsuz Vida Mekanizmasının Malzemesi 275
12.4. Sonsuz Vida Mekanizmasının Mukavemet Hesabı 275
12.4.1. Sonsuz Vida Mekanizmasının Temas (Kontakt) Gerilmesi veya Aşınma Hesabı 275
12.4.2. Sonsuz Vida Çarkın Dişlerinin Eğilme Hesabı 277
12.5. Sonsuz Vida Mekanizmalarının Hesap Örnekleri 277
12.6. Çözülecek Problemler 286

Bölüm 13. NOVİKOV SİSTEMLİ DİŞLİ ÇARK MEKANİZMALARI 287
13.1. Novikov Sistemli Kavramanın Özellikleri 287
13.2. Novikov Kavrama Sisteminin Geometrisi 289
13.3. Novikov Profilli Dişli Çark Mekanizmalarında Meydana Gelen Diş Kuvvetleri 291
13.4. Novikov Profilli Dişli Çarkların Temas (Kontakt) Gerilmelerine Göre Hesaplanması 292
13.4.1. Novikov Profilli Dişli Çarkların Temas (Kontakt) Gerilmelerine Göre Hesap Kademeleri 295
13.5. Novikov Profilli Dişli Çarkların Eğilme Gerilmelerine Göre Hesabı 297
13.5.1. Novikov Profilli Dişli Çarkların Eğilme Gerilmelerine Göre Hesap Kademeleri 299
13.6. Mekanizmalarının Hesap Örnekleri 300
13.7. Çözülecek Problemler 312

Bölüm 14. REDÜKTÖRÜN VE ELEMANLARININ KONSTRÜKTİF ÖZELLİKLERİ 313
14.1. Redüktörün Konstrüktif Özellikleri 313
14.2. Dişli Çarkların, Sonsuz Vida ve Sonsuz Vida Çarklarının Konstrüktif Özellikleri 313
14.2.1. Silindirik ve Konik Dişli Çarkların Konstrüksiyonu 313
14.2.2 Sonsuz Vida Mekanizmasının Konstrüksiyonları 319
14.3. Redüktör Gövdesi ve Kapaklarının Konstrüksiyonları 324
14.4. Redüktörlerin Ön Şekillendirilmesi 333
14.5. Redüktörün ve Elemanlarının Konstrüksiyonuna Ait Hesap Örnekleri 340
14.6. Çözülecek Problemler.....344

Bölüm 15. DESTEKLEME ELEMANLARI 345
15.1. Akslar ve Miller.....345
15.2. Malzeme ve Teknoloji 346
15.3. Aksların Hesabı 346
15.4. Millerin Hesabı 348
15.4.1. Millerin Mukavemet Hesabı 348
15.4.2. Millerin Hesap Kademeleri 349
15.4.2.1. Redüktörün Giriş Milinin Hesabı 349
15.4.2.2. Redüktörün Ara Milinin Hesabı 352
15.4.2.3. Redüktörün Çıkış Milinin Hesabı 354
15.5. Millerin Yaklaşık Hesabı 356
15.6. Millerin Konstrüksiyon Boyutları ve Yorulma Kontrol Hesabı 356
15.7. Aks ve Millerin Hesap Örnekleri 363
15.8. Çözülecek Problemler 372

Bölüm 16. MİL - GÖBEK BAĞLANTILARI 375
16.1. Çalışma Prensipleri 375
16.2. Uygu Kamaları (İşkil Bağlantıları) 376
16.2.1. Uygu Kamaları (İşkil) Hesabı.....377
16. 3. Yarım Ay Kaması (İşkili) 378
16.4. Kamalı Miller 378
16.4.1. Kamalı Mil Hesabı.....381
16.5. Kama Bağlantıları 381
16.5.1. Kama Hesabı 383
16.6. Konik Geçmeler 383
16.7. Sıkma Geçmeler 384
16.8. Mil - Göbek Bağlantılarının Hesap Örnekleri 386
16.9. Çözülecek Problemler 396

Bölüm 17. Pim ve Perno Bağlantıları 399
17.1. Pim Bağlantıları 399
17.1.1. Pimlerin Hesap Yöntemi.....399
17.2. Perno Bağlantıları 401
17.2.1. Hesap Yöntemi 402
17.3. Pim ve Perno Bağlantılarının Hesap Örnekleri 403
17.4. Çözülecek Problemler 408

Bölüm 18. YUVARLANMALI (RULMANLI) YATAKLAR 409
18.1. Genel İfadeler ve Sınıflandırma 409
18.2. Rulmanlı Yatakların Dinamik Yük Taşıma Kapasitesine Göre Hesabı ve Seçimi 412
18.2.1. Döner Rulmanlı Yatakların Dinamik Yük Taşıma Kapasitesine Göre Hesabı ve Seçimi 412
18.2.2. Sabit Rulmanlı Yataklar 417
18.3. Rulmanlı Yatakların Hesap Örnekleri 418
18.4. Çözülecek Problemler 426

Bölüm 19. KAYMALI YATAKLAR 429
19.1 Kaymalı Yatakların Sınıflandırılması 429
19.2. Yatak Malzemeleri 429
19.3 Kaymalı Yatakların Konstrüksiyon Özellikleri 429
19.4. Eksenel Kaymalı Yataklar 431
19.5. Hidrodinamik Radyal Yataklar 432
19.6. Hidrodinamik Eksenel Yataklar 438
19.7. Kaymalı Yatakların Hesap Örnekleri 440
19.8. Çözülecek Problemler.....443

Bölüm 20. İRTİBAT ELEMANLARI, KAPLİNLER 445
20.1. Rijit Kaplinler 445
20.2. Esnek Kaplinler 448
20.3. Elastik Kaplinler 451
20.3.1. Lastik Elemanlı Elastik Kaplinler 452
20.3.2. Metalik Yay Elamanlı Kaplinler 454
20.4. Emniyet Kaplinleri 457
20.5. Kardan Kaplinleri 463
20.6. Kaplinlerin Hesap Örnekleri 465
20.7. Çözülecek Problemler 476

Bölüm 21. YAYLAR 479
21.1. Yayların Karakteristiği ve Rijitliği 479
21.2. Yay Enerjisi ve Sönümleme 482
21.3. Yayların Özgül Frekansları ve Darbelere Karşı Davranışları 483
21.4. Yay Malzemeleri 484
21.5. Yayların Boyutlandırılması 486
21.5.1. Silindirik Helisel Yaylar 486
21.5.1.1. Basmaya Zorlanan Yaylar 486
21.5.1.2. Çekmeye Zorlanan Yaylar 492
21.5.2. Helisel Yay Sistemleri 493
21.5.2.1 Karakteristikleri Doğrusal Olmayan Helisel Yaylar 494
21.6. Yaprak Yaylar 494
21.7. Emniyet Gerilmeleri 499
21.8. Çubuk Yaylar 500
21.9. Eğilmeye Maruz Kalan Helisel Yaylar (Kangal Yaylar) 500
21.10. Spiral Yaylar.....501
21.11. Bilezik Yaylar 502
21.12. Disk Yaylar 503
21.13. Kauçuk Yaylar 506
21.14. Yayların Hesap Örnekleri 509
21.15. Çözülecek Problemler 522

Kaynaklar 525

KAYNAKÇA

1. AKKURT M., Makina Elemanları Cilt I (Referans Kitabı), Birsen Yayın Evi, İstanbul, 1987.
2. AKKURT M., Makina Elemanları Cilt II (Referans Kitabı), Birsen Yayın Evi, İstanbul, 1987.
3. AKKURT M., Makina Elemanları Cilt III (Referans Kitabı), Birsen Yayın Evi, İstanbul, 1987.
4. AKKURT M., Makina Elemanları Cilt I-II, Birsen Yayın Evi, İstanbul, 2000.
5. AKKURT M., Makina Elemanları Problemleri, Birsen Yayın Evi, İstanbul, 1987.
6. ANUREV V., Spravoçnik Konstruktora – Maşinostroitelya, 6-e izd. I, II, III, Maşinostroenie, Moskva, 2001.
7. BAXŞIYEV İ., GASIMOV F., Tetbigi Mexanika, Bakı, 1991.
8. BAXŞIYEV İ., Çoxbendli Dişli Çarx Mexanizmleri, İntermedia Ltd, Bakı, 1985.
9. CAN A. Ç., Makina Elemanları Tasarımı, Birsen Yayın Evi, İstanbul, 2006.
10. CERİT A. M., Makina Mühendisliği El Kitabı, TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Yayın No: 100, Ankara, 1976.
11. ÇERNAVSKİY S., İÇKOVİÇ G. i dr., Kursovoe Proektirovanie Detaley Maşin, Maşinostroenie, Moskva, 1992.
12. ÇERNAVSKİY S., SNESAREV G. i dr., Proektirovanie Mexaniçeskix Peredaç, Maşinostroenie, Moskva, 1991.
13. GÜNGÖR Y., Malzeme Bilgisi, Beta Basım AŞ, İstanbul, 2001.
14. GEDİKTAŞ M., Bağlama Elemanları, İTÜ, Matbaası, İstanbul, 1976.
15. İÇKOVİÇ G., ÇERNAVSKİY S. İ dr., Sbornik Zadaç i Primerov Rasçeta po Kursu Detaley Maşin, Maşinostroenie, Moskva, 1975.
16. KERİMOV Z., Maşın Hisselerinden Kurs Layihesi, Maarif Neşriyatı, Bakı, 1983.
17. KERİMOV Z., Maşın Hisseleri ve Yükgaldırıcı – Negiledici Maşınlar, Maarif, Bakı, 1985.
18. KOÇ E., Makina Elemanları Cilt I, Nobel Yayın Evi, Adana, 2003.
19. KOÇ E., Makina Elemanları Cilt II, Nobel Yayın Evi, Adana, 2004.
20. KOÇ E., Makina Elemanları Çözümlü Problemler, 2ci baskı, Nobel Yayın Evi, Adana, 2007.
21. KUDRYAVÇEV V., DERJAVEÇ Yu. i dr., Kursovoe Proektirovanie Detaley Maşin, Maşinostroenie, Leningrad, 2005.
22. NİÇİPORÇİK S., KORJENÇEVSKİY M. İ dr., Detali Maşin v Primerax i zadaçax, Vışeyşaya Şkola, Minsk, 1995.
23. NIEMANN G., Maschinenelemente, Band I, zweite Auflage, Springer Verlag; Berlin, 1981.
24. NIEMANN G., WINTER H., Maschinenelemente, Band II, zweite Auflage, Springer Verlag; Berlin, 1989.
25. NIEMANN G., WINTER H., Maschinenelemente, Band III, zweite Auflage, Springer Verlag; Berlin, 1986.
26. RENDE H., Makina Elemanları – Hesap ve Konstrüksiyon Cilt I, Seç Yayın Dağıtım Evi, Çağaloğlu, İstanbul, 2001.
27. RENDE H., Makina Elemanları – Hesap ve Konstrüksiyon Cilt II, Seç Yayın Dağıtım Evi, Çağaloğlu, İstanbul, 1997.

28. REŞETOV D., Detali Maşin, 3-e izd. Maşinostroenie, Moskva, 1989.
29. REŞETOV D., Detali Maşin, Atlas Konstrukçiy, Maşinostroenie, Moskva, 1992.
30. ROLOFF H., MATEK W., Maschinenelemente; Normung, Berechnung, Gestaltung; Vieweg Fachbücher der Technik; Vieweg-Verlag, Braunschweig, 1976.
31. ROMANOV M., KONSTANTİNOV V., POKROVSKİY N., Sbornik Zadaç po Detalyam Maşin, Maşinostroenie, Moskva, 1984.
32. SAVCI M., Makine Elemanları Problemleri, Cilt I; İTÜ, Matbaası, İstanbul, 1975.
33. SHİGLEY J. E., Mechanical Engineering Design, Mc Graw – Hill Book Company, New York, 1986.
34. TOCHTERMANN W., BODENSTEIN F., Konstruktionselemente des Maschinenbaues; Entwerfen, Gestalten, Berechnen, Anwendungen; Teil 1; neunte, verbesserte Auflage, Springer Verlag; Berlin 1979.
35. TOCHTERMANN W., BODENSTEIN F., Konstruktionselemente des Maschinenbaues; Entwerfen, Gestalten, Berechnen, Anwendungen; Teil 2; neunte, verbesserte Auflage, Springer Verlag; Berlin, 1979.

Genişletilmiş 4. Basım

MEDYA VE HUKUK

Doç. Dr. Sevil Yıldız

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 143
İletişim-Halkla İlişkiler No.: 09
ISBN: 978-605-133-044-0
© Genişletilmiş 4. Basım, Ekim 2017
3. Basım, Ekim 2013 - 2. Basım, Eylül 2011 - 1. Basım, Nisan 2010

MEDYA VE HUKUK
Doç. Dr. Sevil Yıldız

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldız, Sevil.
Medya ve Hukuk / *Sevil Yıldız*
Genişletilmiş 4. Basım, *XII+ 332 s., 135x195 mm*
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-044-0
1. Kitle İletişim Araçları 2. Haberleşme Özgürlüğü 3. Hukuk

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: İLETİŞİM - KİTLE İLETİŞİM-HUKUK.....1
1. İLETİŞİM KAVRAMI.....1
2. İLETİŞİMİN UNSURLARI.....3
2.1. Kaynak.....4
2.2. İleti.....4
2.3. Kanal.....5
2.4. Alıcı.....5
3. KİTLE İLETİŞİMİ.....6
4. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI.....7
5. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ FONKSİYONLARI.....8
6. KİTLE İLETİŞİM VE HUKUK.....15

BÖLÜM 2: İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ.....19
1. ÖZGÜRLÜK KAVRAMI VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ.....19
2. İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ.....24
3. İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜNÜN TEMEL UNSURLARI.....27

3.1. Haber, Düşünce ve Kanıları Serbestçe Öğrenebilmek ve Toplayabilmek Hakkı 27
3.2. Haber, Düşünce ve Kanıları Serbestçe Açıklayabilmek Hakkı 27
3.3. Haber, Düşünce ve Kanıları Serbestçe Yayabilmek Hakkı 28
4. TÜRKİYE'DE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜNÜN TARİHÇESİ 28
5. ANAYASAMIZDA İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ 33
6. İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜNÜN DÜZENLENMESİ VE SINIRLANDIRILMASI 40
6.1. Yayın Yasakları 41
6.2. Basılmış Eserlerin Dağıtımının Önlenmesi ve Toplatılması 42
6.3. Basın Araçlarının Müsaderesi 44
7. İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KANUNİ DÜZENLEMELERİ 44
7.1. Basın Kanunu 45
7.2. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun 45
7.3. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu 46
7.4. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun 46
7.5. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 47
8. ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR 48

BÖLÜM 3: BASIN REJİMİ 51
1. BASIN KAVRAMI VE GÖREVLERİ 51
1.2. Dünya Basın Tarihi 52
1.3. Türk Basın Tarihi 54
1.4. Basının Görevleri 56
2. BASIN REJİMİNE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR 58

2.1. Basılmış Eser Kavramı 58
2.2. Yayım Kavramı 64
3. MATBAACILIK FAALİYETLERİ..... 66
3.1. Matbaacılık Faaliyetinde Bulunma Koşulları 66
3.2. Matbaacıların Yükümlülükleri 67
4. SÜRELİ YAYINLAR..... 70
4.1. Süreli Yayının Koşulları..... 71
4.2. Süreli Yayın Türleri 73
4.3. Süreli Yayın Faaliyeti 75
4.4. Süreli Yayın Çıkarma Koşulları 77
4.4.3.2. Sorumlu Müdür Olabilmenin Şartları 86
4.5. Yabancı Süreli Yayınlar..... 88
5. SÜRELİ YAYIN KURULUŞLARINDA ÇALIŞANLAR ... 89
5.1. Kanunun Yer Bakımından Uygulanması 91
5.2. Kanunun Kişi Bakımından Uygulanması 93
5.3. Basın İş Sözleşmesi 97
5.4. Basın İş Sözleşmesinin Yapılışı 99
5.5. Basın İş Sözleşmesinden Doğan Borçlar..... 100
5.6. Basın İş Sözleşmesinin Sona Ermesi..... 108
5.6.1. Basın İş Sözleşmesinin Fesih Olmaksızın Sona Ermesi..... 108
5.6.2. Basın İş Sözleşmesinin Fesih ile Sona Ermesi 109
5.7. Basın İş Sözleşmesinin Sona Ermesinin Hukuki Sonuçları 115
5.8. Çalışma ve Dinlenme Süreleri..... 118
6. BASININ CEZA SORUMLULUĞU 120
6.1. Basın Suçları 121
6.2. Basın Suçlarının Unsurları..... 122
6.3. Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu Sistemleri 124
6.4. Hukukumuzda Ceza Sorumluluğu..... 127
6.5. Yargılama Rejimi 132
6.6. Basın Kanunu'nda Düzenlenen Suçlar 135

BÖLÜM 4: CEVAP VE DÜZELTME HAKKI.....141
1. SÜRELİ YAYINLARDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI 143
1.1. Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Sebepleri.....144
1.2 Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Koşulları.....146
1.3 Sorumlu Yazı İşleri Müdürünün Düzeltme ve Cevap Hakkına İlişkin Yükümlülükleri 148
1.4. Cevap ve Düzeltme Metninde Bulunması Gerekenler 149
1.5. Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılmasının Usulü 151
2. RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI 154
2.1. Özel Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap ve Düzeltme Hakkı.....154
2.2. TRT Yayınları Bakımından Düzeltme ve Cevap Hakkı.....156

BÖLÜM 5: KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI YOLUYLA KİŞİLİK HAKLARINA YAPILAN SALDIRILARDAN DOĞAN HUKUKİ SORUMLULUK 159
1. YAYINLARIN HUKUKA UYGUNLUĞU.....159
2. YAYINLARIN HUKUKA UYGUNLUK KOŞULLARI.....160
2.1. Kamu Yararı 160
2.2. Gerçeklik.....161
2.3. Güncellik.....162
2.4. Ölçülülük 163
3. KİŞİLİK HAKKI VE ÖZELLİKLERİ.....164

4. KİŞİLİK HAKKININ KONUSU 165
4.1. Maddi Bedensel Değerler 165
4.2. Manevi Değerler 167
5. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI YOLUYLA KİŞİLİK HAKLARINA YAPILAN SALDIRILARDAN KORUNMA YOLLARI 175
5.1. Düzeltme ve Cevap Hakkı 176
5.2. Hukuk Davaları 176
6. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI YOLUYLA YAPILAN KİŞİLİK HAKLARINA SALDIRILARDA SORUMLULUK 183
7. TRT YAYINLARI BAKIMINDAN HUKUKİ SORUMLULUK 184
8. ÖZEL RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARI BAKIMINDAN HUKUKİ SORUMLULUK 186
9. YARGILAMA REJİMİ 187

BÖLÜM 6: REKLAMLAR 189
1. REKLAMLAR VE HUKUK 189
2. REKLAMIN TANIMI 191
3. REKLAMIN UNSURLARI 194
4. REKLAMIN HUKUKİ KAYNAKLARI 195
5. REKLAM YASAKLARI 197
6. REKLAMLARIN ŞARTLARI 199
7. HUKUKA AYKIRI REKLAMLAR 203
8. ALDATICI REKLAMLAR 204
9. İSTİSMAR EDİCİ REKLAMLAR 207
10. TÜKETİCİNİN CAN VE MAL GÜVENLİĞİNİ TEHLİKEYE DÜŞÜRÜCÜ REKLAMLAR 209
11. ÖRTÜLÜ REKLAM 210
12. KARŞILAŞTIRMALI REKLAMLAR 215

13. FİYAT BİLGİSİ İÇEREN REKLAMLAR 218
14. İNDİRİMLİ SATIŞ REKLAMLARI 220
15. ÇEKİLİŞ, YARIŞMA, PROMOSYON İÇERİKLİ REKLAMLAR 221
16. REKLAMLARIN DENETLENMESİ 222
16.1. Öz denetim 222
16.2. İdari Denetim 225
16.3. Özel Hukuk Davaları 229

BÖLÜM 7: RADYO - TELEVİZYON YAYINCILIĞI..... 231
1. TARİHSEL GELİŞİM..... 231
2. TÜRKİYE'DE RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞI İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER.. 233
3. YENİ RADYO VE TELEVİZYON YAYIN DÜZENİ..... 237
3.1. KAPSAM..... 238
3.2. YENİDEN İLETİM..... 241
3.3. MEDYA HİZMET SAĞLAYICININ BAĞIMSIZLIĞI VE SORUMLULUĞU 241
4. ÖZEL YAYINCILIK KURULUŞLARI 243
4.1. Kuruluş Aşamasında Koşullar..... 244
4.2. Yükümlülükler..... 246
5. RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU 248
5.1. Kuruluşu 248
5.2. Üst Kurulun Görevleri 252
6. YAYINLARIN DÜZENİ..... 256
6.1. Yayın İlkeleri 256
6.2. Olağanüstü Dönemlerde Yayınlar 260
7. TİCARİ İLETİŞİM..... 262
7.1.Belirli Ürünlerin Ticari İletişimi..... 267
7.2. Program Desteklenmesi..... 267
7.3. Ürün Yerleştirme 268

8. YAYIN HİZMETİ İÇERİĞİ 270
9. KAMUNUN ÖNEMLİ OLAYLARA ERİŞİMİ 273
10. DÜZELTME VE CEVAP HAKKI 275
11. YAPTIRIMLAR 277
11.1. İdari Yaptırımlar 277
11.2. Adli Yaptırımlar 282
12. DİĞER HUSUSLAR 284
13. TÜRKİYE RADYO VE TELEVİZYON KURUMU 286
13.1. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun Kuruluş ve Teşkilatı 286
13.2. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yayınlarında Temel İlkeler 291
11.3. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yayınlarının Esasları 292
13.4. Yayınların Düzeni 293
13.5. Cevap ve Düzeltme Hakkı 294
13.6. Yayınların Denetlenmesi 298
13.7. Yayınlarda Sorumluluk 299

BÖLÜM 8: SİNEMA HUKUKU 301
1. SİNEMANIN DOĞUŞU 301
2. SİNEMA FİLMİ ESERİNİN TANIMI 304
3. SİNEMA FİLMLERİNİN UNSURLARI 306
3.1. Yapısal Unsurlar 307
3.2. Teknik Unsurlar 309
4. SİNEMA FİLMLERİ DENETLEME SİSTEMLERİ 310
4.1. Sansür Sistemi 310
4.2. Öz denetim Sistemi 311
5. TÜRKİYE'DE SİNEMA FİLMLERİNİN DENETLENMESİ 312

6. 5224 SAYILI KANUNA GÖRE SİNEMA FİLMLERİNİN DESTEKLENMESİ VE DENETLENMESİ 317
6.1. Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması 318
6.2. Sinema Filmlerinin Desteklenmesi 324

KAYNAKÇA 327

KAYNAKÇA

Akipek, J.; Akıntürk, T. (2002), Türk Medeni Hukuku, Kişiler Hukuku, Seçkin Yayınları, İstanbul.

Akmanlar, B. (1965), "Basın Kanunu'nda Ceza Sorumluluğu", Adalet Dergisi, Yıl:1965, Sayı:10.

Akyiğit, E. (2003), Yeni Mevzuata Göre Hazırlanmış İş Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.

Ataay, A. (1978), Şahıslar Hukuku, İstanbul.

Avcı, A. (2013), Türkiye'de İnternet ve İfade Özgürlüğü, Legal Yayıncılık, İstanbul.

Avşar, Z.;Öngören, G. (2003), Radyo ve Televizyon Hukuku, RTÜK Yayını, Ankara.

Avşar, Z.;Elden, M. (2004), Reklam ve Reklam Mevzuatı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

Aydın, M. (2010), TCK'nın Genel Hükümleri Açısından Basın Suçlarında Sorumluluk, Adalet Yayınevi, Ankara.

Aydoğdu, M.(2015), Tüketici Hukuku Dersleri. Adalet Yayınevi. Ankara.

Batmaz, V. (1994), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Basım ve Yayımcılık Yüksek Lisans Programı, İletişim Kuramları Dersi, Yayınlanmamış Ders Notları.

Belli, D.B. (2008), Basın Yolu İle Kişilik Hakkına Saldırılardan Doğan Hukuki Sorumluluk, Yetkin Yayınları, Ankara.

Bozbel, S. (2006), Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Karşılaştırmalı Reklam Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Bıyıklı, H. (1981), "Türk Hukukunda Basın Suçlarından Dolayı Sorumluluk", İletişim, AİTİA Yayınları, Sayı:2.

Çankaya, Ö.; Yamaner, M.B. (2012), Kitle İletişim Özgürlüğü, Beta Kitabevi, Ankara.

Çelik, N. (2007), İş Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 29. Bası, Bası Yayınları, İstanbul.

Çiftçi, A. (1999), Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku, Gazi Üniversitesi İletişim fakültesi Basımevi, Ankara.

Çiftçi, A. (1990), "Cevap ve Düzeltme Hakkı", GÜBYYOD, S.7.

Çolak, N.İ. (2007), Kitle İletişim Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Danışman, A. (1982), Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri (Devletin Basın Karşısındaki Aktif Tutumu), Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Ankara.

Danışman, A. (1991), Ceza Hukuku Açısından Özel Hayatın Korunması, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.

Demir, V. (2006), Medya Etiği, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Demir, F. (2003), Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku ve Uygulaması, Yeniden Düzenlenmiş 3. Baskı, İzmir.

Dönmezer, S. (1976), Basın Ve Hukuku, 4. Bası, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul.

Dönmezer, S. (1983), "Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu", Basın ve Basının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar Semineri Tutanakları, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No:3, İstanbul.

Dönmezer, S. (1984), Sosyoloji, 9.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Ertuğ, H.R. (1960), Basım ve Yayım Hareketleri Tarihi, 2. Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Fidan, M. (2009), İletişim Kurmak İstiyorum, Tablet Yayınevi, Konya.

Gökçe, O. (2002), İletişim Bilimine Giriş-İnsanlararası İlişkilerin Sosyolojik Analizi, 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gökçe, S. (2010), Basın İş Sözleşmesine Göre Gazetecilerin Hakları ve Mesleki Sorunları, Adalet Yayınevi, Ankara.

Gökçek Karaca, N. (2010), Gazetecinin Basın İş Kanunundan Doğan Hakları ve Sorumlulukları, Legal Yayınları, İstanbul.

Göktaş S.; Çil, Ş. (2003) Açıklamalı- İçtihatlı Basın İş Kanunu, İlgili Mevzuat Ankara.

Günaydın, B.(2012) Medyada Cevap Ve Düzeltme Hakkı, in Medya Hukuku, Ed. Barış Günaydın, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Güven,E.; Aydın, U. (2004), Bireysel İş Hukuku, Nisan Kitabevi, Eskişehir.

Güz, N. (2002), Etkili İletişim Terimleri, İnkılap Yayınları, İstanbul.

İçel, K.; Ünver, Y. (2012), Kitle Haberleşme Hukuku, 6. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul.

İçel, K. (1977), "Cevap ve Düzeltme Hakkı Yönünden İlgi ve Gerçeğe Aykırılık Koşulları", İÜHFM. Cilt: XLII, Sayı:1-4.

İçel, K. (1986), "Basında Ceza Sorumluluğu Sistemleri ve Basın Kanunu'muzun Durumu", Türk Basınının Sorunları Sempozyumu, Ankara.

İnal, E.;Baysal, B. (2008), Reklam Hukuku ve Uygulaması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

İnce, E. (1998), Çalışma Hukuku, Artı Sağlık ÇKDE. İstanbul.

İnuğur, M.N. (1982), Basın ve Yayın Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

İskit, S. (1939), Türkiye'de Matbuat Rejimleri, Ülkü Matbaası, İstanbul.

Kapani, M. (1993), Kamu Hürriyetleri, Bilgi Yayınları, Ankara.

Kaya, A.Y. (1996), Dünya'da ve Türkiye'de Basının Gelişimi ile Türk Basınında Sporun Haber Ögeleri Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıçoğlu, A. (1982), Şeref haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.

McQuail, D. (1994), Kitle İletişim Kuramı (Giriş), Çev. Ahmet Haluk Yüksel, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Narmanlıoğlu, Ü.(1994), İş Hukuku, Ferdi İş İlişkileri, Barış Yayınları, İzmir.

Ongun, C. (2007), "Cevap ve Düzeltme Hakkı", Terazi Hukuk Dergisi, Aralık, Sayı:16.

Oskay, Ü. (1993), XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri, Kuramsal Bir Yaklaşım, Der Yayınları, İstanbul.

Oskay, Ü. (1992), İletişimin ABC'si, Simavi Yayınları, İstanbul.

Öner, N.(1987), İnsan Hürriyeti, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Öngören, G. (1996), Televizyon ve Radyoda Kişilik Hakkına Saldırılara Karşı Hukuki Başvuru Yolları, İstanbul.

Özek, Ç. (1962), "Basın Hukukumuza Göre Fikir İşçileri İle İşverenler Arasındaki Hukuki Münasebet", İÜHFM Cilt: XXVIII, Sayı. XI.

Özek, Ç. (1972), Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Özek, Ç. (1978), Türk Basın Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Özek, Ç. (1999), Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına, Alfa Yayınları, İstanbul.

Özel, S. (2004), Uluslararası Medya ve İnternette Kişilik Haklarının Korunması, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Özön, N. (2000), Sinema Televizyon Video, Bilgisayarlı Sinema Sözlüğü, İstanbul, 2000.

Özsunay, E. (1979), Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu, İstanbul.

Özsunay,E. (2009), Karşılaştırmalı Reklamlar, Uluslar arası Reklam Hukuku Sempozyumu, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Öztan, B. (1992), Şahsın Hukuku, Hakiki Şahıslar, Yetkin Yayınevi, Ankara.

Öztürk, K. (1971), Son Değişiklikleriyle Gerekçeli Anayasa, Remzi Kitabevi, Ankara.

Perin, C. (1974), Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Soysal, M. (1979), Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Sözüer, A. (1996), Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Sümer, H.H. (2016) Bireysel Basın İş Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara.

Şakar, M. (2002), Basın İş Hukuku, Gazetecilerin Çalışma İlkeleri, İstanbul.

Şuğle, M.A. (2001), İş Hukuku Açısından Gazeteci, Ankara.

Tanör,B. (Tarih belirtilmemiş), Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Anayasası, Öncü Kitabevi, İstanbul.

Taşman, B.(1998), Bireysel İş Hukuku, İstanbul.

Tekelioğlu, N.(2016), Tüketicinin Korunması Açısından Hukuka Aykırı Reklamlar, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Tokgöz, O. (1994), Temel Gazetecilik, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Tosun, Y. (2009), Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Tuncay, A.C. (1989), Hukuki Yönden Basında İşçi ve İşveren İlişkileri, İstanbul.

Tutar, H.; Yılmaz, M.K. (2002), Genel İletişim-Kavramlar ve Modeller, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

Yüksel, A.H.; Demiray, U. (1988), Basının Toplumsal İletişimdeki İşlevleri (Türk Toplumunda Basının Atatürkçü Toplumsal Kişilik Oluşumundaki İşlevleri Üzerine Bir Model Önerisi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı Yayınları, Eskişehir.

Zevkliler, A.; Acabey, M.B.; Gökyayla, K.E. (2000), Medeni Hukuk, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Zıllıoğlu, M. (1993), İletişim Nedir?, Cem Yayınları, İstanbul.

5. Baskı

MESLEK GELİŞİMİ VE DANIŞMANLIĞI

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 778
İktisat/Ekonomi.: 157
ISBN: 978-605-133-680-0
© 5. Basım, Ekim 2017

MESLEK GELİŞİMİ VE DANIŞMANLIĞI
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kuzgun, Yıldız.
Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı / *Yıldız Kuzgun*
5. Basım, XII + 452 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-680-0
1. Meslek 2. Danışmanlık 3. Kariyer Gelişimi 4. Yetenekler 5. Çalışma Yaşamı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 ..... **1**

MESLEK DANIŞMANLIĞI HİZMETLERİNİN GELİŞİMİ **1**

Meslek Seçimine Yardım Hizmetlerinin Gelişimi 3

Meslek seçiminin dinamiğini açıklama girişimleri 5

Avrupa Ülkelerinde Meslek Rehberliği 8

Avrupa Birliği Ülkelerinde Meslek Rehberliği ve Danışmanlığı Hizmetleri . 9

Meslek rehberliği ve danışmanlığı için Avrupa Birliği politikası 11

Türkiye'de Meslek Rehberliğinin Gelişimi 13

Kalkınma planlarında mesleğe yönlendirme konusu 14

Milli eğitim şuralarında mesleğe yöneltme konusu 14

İş arayanlara meslek danışmanlığı 17

Mesleki rehberlik araç ve kaynaklarının geliştirilmesi 17

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile İlişkilerinde Meslekî Rehberlik Çalışmaları . 20

BÖLÜM 2 ..... **23**

MESLEK GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN ETMENLER **23**

Yetenekler 23

Duyusal Yetenekler 24

Zihinsel Yetenekler 26

Dikkat 26

Bellek 26

Akıl yürütme 27

Psikomotor Yetenekler 27

Duyuşsal Yetenekler 28

Yetenekler ve Meslekler 28

Genel Yetenek Test Bataryası 29

Mesleki Yetenek Örüntüleri Araştırması 31

Bazı Meslek Elemanlarının GATB Kesim Puanları 31

Montaj Hattında Çalışanlar 32

Yetenekler ve meslekte başarı 32
On bin meslek araştırması 33
Özel yetenekler ve meslekler 36
Yetenekler ve cinsiyet 39
Yeteneklerin meslek ve iş doyumu ile ilişkisi 39
Yetenekler ve Meslek Seçimi 40
İlgiler 45
İlgi Alanları 47
İlgilerin Ölçülmesi 48
İlgilerin envanterle ölçülmesi 48
Strong Mesleki İlgi Envanteri 48
Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri 50
Kendini Araştırma Envanteri 52
Kendini Değerlendirme Envanteri 53
İlgi envanterlerinin sınırlılıkları 53
Ölçülen ve ifade edilen ilgilerin karşılaştırılması 55
İlgilerin başarıdan çıkarsanması 56
İlgilerde Kararlılık 57
İlgi ve Yetenek 60
İlgi ve Cinsiyet 63
İlgilerin Gelişimi 64
İlgilerin Meslek Seçiminde Rolü 65
İlgi ve Meslekte Başarı 67
İlgi ve Meslekte Doyum 68
Meslek Değerleri 69
İlgi ve Değer 70
Farklı Grupların Meslek Değerleri 71
Meslek Değerlerinin Gelişimi 74
Meslek değerlerinin gelişiminde ailenin rolü 75
Çeşitli Program ve Mesleklerdeki Bireylerin Meslek Değerleri 77
Değerler ve Meslek Seçimi 78
Psikolojik Gereksinmeler 79
Yetkinlik Beklentisi 85
Yetkinlik Beklentisi ve Meslek Seçimi 87
Yetenekler ve yetkinlik beklentisi 91
Risk alma ve yetkinlik beklentisi 97
Yetkinlik Beklentisi ve Meslek Seçiminde Kararsızlık 98
Sosyoekonomik Düzey 101
Değerler ve SED 103
Başarı güdüsü ve SED 105
Cinsiyet 110
Kız ve Erkek Çocukların Psikolojik Özellikleri 111
Cinsel kalıp yargılar 112
Sonuç 118

BÖLÜM 3 119

MESLEK SEÇİMİNİ / GELİŞİMİNİ AÇIKLAYAN KURAMLAR 119
Özellik Faktör Kuramı 119
Holland'ın Tipoloji Kuramı 121
Tiplerin gelişimi 127
Tiplerin belirlenmesi 127
Ayrışma 128
Tutarlılık 128
Kişisel Yönelim ve Meslek Seçimi 129
Psikanalitik Kuramlar 131
Özdeşim 135
ROE'nun Gereksinim Kuramı 137
Karar Kuramları 142
Gelatt'ın karar modeli 143
Vroom' un beklenti kuramı 144
Hilton'un karar modeli 147
Gati'nin modeli 149
Karar Verme Biçimleri 152
Karar Verme Davranışını Etkileyen Etmenler 154
Meslek Seçiminde Kararsızlık 155
Gelişim Kuramları 161
Hayal dönemi (fantasy stage) (7-12 yaş) 162
Deneme dönemi (tentative stage) 163
Gerçeklik dönemi (reality stage) 163
Super' ın Yaşam Boyu Meslek Gelişimi Kuramı 166
Belli Başlı Önermeler 167
Yaşam alanı 169
Yaşamın yapısı 169
Rol etkileşimi 170
Yaşamı Yeniden Tasarlama 170
Yaşam Süresi 171
Büyüme 171
Mesleki Kimlik 173
Sistemler 173
Meslek Olgunluğu 174
Meslek olgunluğunun boyutları 175
Mesleki Olgunluk Envanteri 176
Meslek olgunluğu ile ilişkili değişkenler 176
Super'in Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli 181
Super' in Öz Kavramı Kuramı 182
Öz kavramının boyutları 184
Öz kavramları sisteminin boyutları 186
Öz kavramı ve meslek seçimi 187
Kendine Saygı ve Meslek Seçimi 193
Tiedeman ve O'Hara'nın Meslek Gelişimi Kuramı 199
Gottfredson'un Daraltma ve Uzlaştırma Kuramı 201

Daraltma sürecinin ilkeleri ... 202
Uzlaşma ... 202
Sosyal Öğrenme Kuramı ... 203
Kuramın Meslek Danışmanlığına Katkısı ... 206
Meslek danışmasının hedefi ... 207
Değerlendirmenin rolü ... 208
İşe Uyum Kuramı ... 209
İşe uyum modelinin meslek danışmanlığında kullanımı ... 211
İşe uyum ... 211
Değer Destekli Bütüncül Kariyer ve Yaşam Rolleri Modeli ... 212
Değer Temelli kariyer seçimi ... 213

BÖLÜM 4 ... 215

MESLEK DANIŞMANLIĞININ İLKE VE TEKNİKLERİ ... 215
Bireysel Özelliklerin Tanınması ... 221
Ölçme araçlarını kullanırken uyulması gereken kurallar ... 225
Bireyi tanıma tekniği olarak görüşme ve psikolojik danışma ... 225
Gereksinmelerin belirlenmesi ... 226
Meslekler ve Eğitim Olanakları Hakkında Bilgi Verme ... 228
Grup etkinlikleri ... 229
Meslekler hakkında bilgi edinmede güdülenmenin önemi ... 230
Araştırma davranışını geliştiren ve engelleyen etmenler ... 234
Karar Verme Becerisi Geliştirme ... 235
Karar verme durumunda olan bir kimsenin yapacağı işlemler ... 238
Karar vermeyi güçleştiren koşullar ... 238
Karar vermeye yardım hizmeti olarak psikolojik danışma ... 239
Yorumlama ... 240
Destekleme ... 241
Meslek seçimine yardım konusunda yapılan bazı araştırmalar ... 241
Kendi kendine yardım tekniklerinin etkisi ... 246
Meslek Kararı Vermede Yetkinlik Algısını Geliştirme Programları ... 257
Grupla psikolojik danışmanın etkili olduğu sorunlar ... 258
Meslek danışmanlığının etkili olma koşulları ... 261
Bilgisayarların Meslek Rehberliğinde Kullanımı ... 261
Mesleki Bilgi Sistemi (Career Information System- CIS) ... 262
Rehberlik Bilgi Sistemi (Guidance Information System – GIS) ... 263
KEŞİF (DISCOVER) ... 264
Etkileşimli Rehberlik ve Bilgi Sistemi- SIGI (System of Interactive Guidance and Information) ... 265
SEÇENEKLER-CHOICES ... 267
Türkiye'de Bilgisayarlı Meslek Rehberliği Sistemlerinin Geliştirilmesi ... 268
BİLDEMER (Ortaöğretim) BİLDEMER-O ... 269
Bilgisayarlı meslek rehberliği sistemlerinin (BMRS'lerin) geçerliliği ... 271
BMRS'ler nasıl Kullanılmalıdır? ... 272
BMRS'lerin yararları ... 274
BMRS'lerin uygulanma şekilleri ... 277

BÖLÜM 5 279

ÇAĞIMIZDA ÇALIŞMA YAŞAMI 279
Meslekler değişmektedir 279
Gereken kişilik özellikleri 282
Çağdaş Eğitimin Hedefleri 283
İlköğretimde meslek danışmanlığı 285
Ortaöğretimde Meslek Danışmanlığı 290
İlköğretimden sonra meslek eğitimi 291
Çıraklık eğitimi ve meslek danışmanlığı 292
Yükseköğretim Kurumlarında İş ve Meslek Danışmanlığı Hizmetleri 295
Çalışma Yaşamında Meslek Danışmanlığı 298
İşini Kaybedenlere Danışmanlık 302
Çalışma Yaşamında Kadın 304
İş yerinde kadına ayrımcılık 309
Cinsel taciz 310
Kadınlara meslek danışmanlığı 311
Engelli Bireylere Meslek Danışmanlığı 313
Engelli Bireylerin Psikolojik Özellikleri 314
Engelli bireylerin iş bulmalarını etkileyen etmenler 316
Engelli Bireylere Danışmanlık 320

BÖLÜM 6 323

MESLEK DANIŞMANLIĞI HİZMETLERİNİN VERİLDİĞİ YERLER 323
Okullarda Meslek Danışmanlığı Hizmetleri 323
İş Kurumunda Danışmanlık Hizmetleri 327
Meslek ve Eğitim Bilgilerinin Toplanması 329
Meslek Bilgilerinin Toplanması 329
Mesleğin adı 329
Mesleğin tanımı 330
Görevler ve yapılan işler: 330
Meslek Bilgilerinin Edinilebileceği Kaynaklar 337
Bilgilerin Toplanmasında Gözetilecek Hususlar 340
Meslek Danışma Kurulu 341
Meslek Bilgilerinin Kullanıcılara Sunumu 342
Eğitim Bilgilerinin Toplanması 343
İş Kurumunda Meslek Danışmanlığı Hizmetleri 343
İş Tutumu Ölçeği 346
İş Arayanlara Grupla Danışma Hizmeti 347
Grup danışmasının amaçları 348
Gruba kimler alınmalıdır? 348
Grubun oluşturulması 350
Grup üyelerinden beklenen davranışlar 350
Grup görüşmelerinde danışmanın rolü 351
Grubun işleyişi 352
İş Arama Becerileri Eğitimi 353
Nasıl bir iş istediğine karar verme 354

Niteliklerini Net ve Doğru Bir Biçimde Değerlendirme 355
İş Olanakları Hakkında Bilgilerin Nerelerden Elde Edileceğini Bilme 356
İşe Nasıl Başvurulacağını Bilme 356
İş Arayanın Yapması Gerekenler 356
Bir tanıtım kartı hazırlama 358
İş Görüşmesine Hazırlanma 359
Görüşmenin amacı 360
Görüşmeye gitmeden önce yapılması gerekenler 361
Görüşmede işverenlerin sordukları sorular 362
Bana kendinizden bahseder misiniz? 362
Ne tür bir iş arıyorsunuz? 362
Neden işsizsiniz? Son işinizden neden ayrıldınız? 362
Neden bu kadar uzun süre işsiz kaldınız? 362
Niçin bu firmada çalışmak istiyorsunuz? 362
Güçlü olduğunuz yönleriniz nelerdir? 363
Zayıf olduğunuz alanlar nelerdir? 363
Ne kadar ücret istiyorsunuz? 363
Görüşmede Sorulabilecek Başka Sorular 363
Görüşme Sırasında Beğenilmeyen Davranışlar 364
Görüşmenin Sona Erdirilmesi 366
Öz geçmiş Yazma 367
Öz geçmiş nasıl yazılır? 368
Bir öz geçmişte bulunması gereken bilgiler 368
Öz geçmiş Türleri 369
Kronolojik öz geçmiş 369
İşlevsel öz geçmiş 370
Kronolojik ve işlevsel öz geçmiş 370
Başvuru Formları Nasıl Doldurulmalı? 373

BÖLÜM 7 375

MESLEK BİLGİLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 375
Meslek ile İlgili Bazı Kavramlar 375
Uluslararası Standart Meslek Sınıflaması 376
Ana amaçlar 377
Kavramsal çerçeve 377
Tasarım ve yapı 379
Çizelge 1. ISCO-88'in Ana Gruplarındaki Alt Grupların Sayıları ve Beceri Düzeyleri 379
Ana Grupların Özeti 381
Kanun yapıcılar, üst düzey memurlar ve müdürler 381
Profesyonel meslekler 381
Teknisyenler ve yardımcı profesyonel meslekler 381
Büro elemanları ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar 382
Hizmet ve satış elemanları 382
Tarım ve balıkçılık alanında çalışan nitelikli elemanlar 382
Sanatkarlar ve ilgili çalışanlar 382

Tesis ve makine operatörleri ve montajcıları ... 383
Nitelik gerektirmeyen meslekler ... 383
Silahlı kuvvetler ... 383
ANA GRUP: 2 Profesyonel Meslek Mensupları ... 384
Alt Ana Grup 21 ... 384
Bazı Özel Konulara İlişkin Düzenlemeler ... 387
Eğitim ile ilgili gereksinimlerdeki ulusal farklılıklar ... 387
Geniş Çapta Görev ve Sorumluluğu Olan Meslekler ... 388
Teknoloji ve Beceriler ... 389
Meslekler ve Kadınlar ... 389
Kayıt Dışı Sektördeki Meslekler ... 390
Meslekler ve İstihdam Durumları ... 390
Bazı Özel Meslekler Üzerine Notlar ... 390
Sınıflama İlkeleri ... 391
Meslek Adları Sözlüğü ... 392
Mesleki Kod Numaraları ... 392
İki Basamaklı Meslek Kategorileri ... 393
Profesyonel, Teknik ve Yönetimsel Mesleklerde Mesleki Bölüm ve Grup Örneği ... 394
Kod Numaraları İkinci Grubu ... 394
Veri ... 395
İnsan ... 396
Nesne ... 396
Kod Numaralarının Son Üç Basamağı ... 398
Diğer Sınıflama Sistemleri ... 400
ROE'nun Sınıflama Sistemi ... 400
Holland'ın Meslek Sınıflama Sistemi ... 404
Gerçekçi Kategorinin Diğer Kategorilerle Kombinasyonundan Oluşan Gruplardaki Meslek Elemanlarına Bazı Örnekler ... 405
Mesleklerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Gruplanması ... 406
Genel Yetenek Yönünden Mesleklerin Sınıflandırılması ... 407

KAYNAKÇA ... 411

YAZAR DİZİNİ ... 443

KAVRAM DİZİNİ ... 450

KAYNAKÇA

Akbalık, G. (1991). *Ortaokul III Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri.*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Aliedan, M. A., (2002). *Career Decision Making Self Efficacy, Occupational Preferences, and Gender: A Study of Undergraduate Students at King Suud University in Riyadh, Saudi Arabia,* Unpublished Doctoral Thesis, Florida Atlantic University.

Amatea, E., Clark, J. ve Cross, E. (1984).Life- styles: Evaluating a life role plannning program for highschool students. *Vocational Guidance Quarterly,* 34, 249-259.

Aneshereshsel, C.W. ve Rosen, B.C. (1980) Domestic roles and sex differences in occupational expectations. *Journal of Marriage And The Family*, 42, 121-132

Arıcak, O. T. (2001). Mesleki benlik saygısı ölçeğinin geliştirilmesi, güvenirlik ve geçerlilik çalışmaları. VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Arnott, C.C. (1972). Husband attitudes and wives commitment to employment *Journal of Marriage And Family*, 34, 673-684.

Ashby, J.O., Wall, N.V. ve Osipow, S.H. (1966). Vocational certainty and indecision in college freshmen. *Personnel and Guidance Journal,* 44, 1037-1041.

Assoline, M. ve Meir, E.I. (1987). Meta – analysis the relationship between congruence and well-being measures. *Journal of Vocational Behavior* 31, 319- 332.

Aşık, T. (2008). *İlköğretimde yöneltme öneri formu uygulamasının öğrencilerin okul ve alan seçimlerine etkilerinin belirlenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Atıcı, M., Özyürek, R. ve Çam, S. (2005). Okul danışmanlığı uygulamalarının yetkinlik beklentisi algıları ve mesleki benlik saygısı üzerindeki etkilerinin boylamsal olarak incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(24), 7-26.

Aybay-Köroğlu, Y. (2005). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerine yönelik matematik yetkilik beklentisi ölçekleri geliştirme çalışması. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayres, A.L. (1980). Self-efficacy theory. Implications for the career development. *Unpublished Doctoral Dissertation,* Ohio State University.

Bacanlı, F. (1995). *Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi.* Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniv. Eğitim Fakültesi.

Bacanlı, F (2005). *Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi* Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) *Rehberlik ve Psikolojik danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi:PDR'de Kullanılan Ölçekler(1)* S: 109-140. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.Ankara: Nobel Yayın dağıtım.

Bacanlı, F. (1996). *Beş Oturumluk (Kısa Süreli) ve On Oturumluk (Uzun Süreli) Mesleki Grup Rehberliklerinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkileri.: Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Bildiri. III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Çukurova Üniv. Adana.

Bacanlı, F. (2006). Kişisel Kararsızlık Ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) *Rehberlik ve Psikolojik danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi:PDR'de Kullanılan Ölçekler(1)* S: 109-140. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

Bacanlı, F. (2000). Kararsızlık Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2, 7-16.*

Bacanlı, F. (2003). Benlik ve meslek kavramlarının bağdaşımına mesleki grup rehberliğinin etkisi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 9 (35),* 336-359.

Bacanlı, F. (2005). Lise öğrencileri için mesleki grup rehberliği programı ve uygulama kılavuzu: 4 (Gözden geçirilmiş 2. baskı). Y. Kuzgun & F. Bacanlı (Dizi Editörleri), *Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bacanlı, F. (2005). Psikolojik danışman adaylarının benlik ve mesleki benlik kavramları arasındaki bağdaşımın incelenmesi: Uzunlamasına bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 5 2*, 608- 616.

Bacanlı, F. (2008, April). Career decision-making difficulties of Turkish adolescents. Paper presented at Counseling International Perspective: Global Demands and Local Needs, Bahçeşehir University, İstanbul, Turkey.

Bacanlı, F. (2012). Kariyer karar verme güçlükleri ve kariyer seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(37), 86-95.

Bacanlı, F.,Bozgeyikli, H., ve Doğan, H. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin yordayıcılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 21,* 125-136.

Bacanlı, F. Özer A. ve Sürücü, M. (2007, Ekim). *Çocuklar için kariyer gelişim ölçeği'nin faktör yapısı ve güvenirliği.* 9. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulan bildiri, Çeşme, İzmir.

Bacanlı, F.ve Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyne bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 9* (4), 679-700.

Bacanlı, F.ve Torun, S. (2012). İlköğretim öğrencileri için bazı mesleklerin tanıtımı. *İlköğretim Online, 11*(1), 230-238.

Baldwin, N., N., (1998). *The effect of a Career Development Course on the career self efficacy and vocational identity of community College Students,* Unpublished Doctoral Thesis, The George Washington University.

Balkır, A(1989). Kadınların kendini algılaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Barrett C.T. ve Tinsley, E.A. (ç1977). Vocational self-concept crystallization and vocational indecision. *Journal of Counseling Psychology,* 24, 4, 301-307.

Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Banducci, R. (1970. Accuracy of occupational stereotypes, of grade-twelve boys. *Journal of Counseling Psychology,* 17, 534-537.

Baykal, S. (1991) Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rolleri ile İlgili Kalıp yargılarının Bazı değişkenler Açısından İncelenmesi. *Psikolojik danışma ve rehberlik Dergisi*, 1, 2, 66-75.

Bedeian, A. G. (1977). The roles of self esteem and need for achievement in aspiring to prestigious vocations. *Journal of Vocational Behavior,* 11, 109-119.

Bem, S. L. (1981). *Bem Sex Role Inventory*, Professional Manual. Palo Alto: Consulting Psychological Press, Inc.

Benbow, C. ve Stanley, J. (1982). Consequences jn high school and college of sex differences in mathematical reasoning ability: A longitudinal perspective. *American Educational Research Journal,* 19, 4, 598-622.

Bennett, K.O., Sheshore, H.G. ve Wesman, A.G. (1966). *Manual For The Differential Aptitude Tests*. Forth Ed. New York: The Psychological Corporation.

Betz, N. E. ve Hackett, G. (1981). The relationship of career- related self-efficacy expectations to perceived career options in college women and men. *Journal of Counseling Psychology.* 28, 399- 410.

Betz, N. E., ve Hackett, G. (1983). The relationship of mathematics self-efficacy expectations to the selection of science-based college majors. *Journal Vocational Behavior.* of 23, 329-345.

Betz, N. E., ve Hackett, G. (1987). Concept of agency in educational and career development. *Journal of CounselingPsychology,* 34, 299-308.

Betz, N. E., ve Hackett, G. (1997). Applications of self-efficacy theory to the career assessment of women. Journal of Career Assessment. 5. (4), 383-402.

Betz, N. E. (1992). Counseling uses of career-efficacy. *Career Development Quarterly*. 41, 22-26.

Bıkmaz, F. H. (2004). Öz yeterlik inançları, Eğitimde Bireysel Farklılıklar.Y. Kuzgun ve D. Deryakulu *Eğitimde Bireysel Farklar. (ED) Ankara*: Nobel Yayın Dağıtım.

Bigler, R.S.; Averhart, C. J. Ve Liben, S. L. (2003). Rce and the work force: Occupational status aspirations and stereotyping among African- American *Children, Developmental Psychology,* 39, 3, 572- 580.

Bilgin, A., (1995) Grup rehberliğinin ve grupla psikolojik danışmanın, lise öğrencilerinin anne-babalarından bağımsız meslek kararı verme davranışına etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.

Birk, M.J. & Blimline, C.A. (1984). Parents as career development facilitators: An untapped resource for the counselor. *The School Counselor*. March, 345-353.

Blau, P.M. ve Duncan, O. D. (1967). *The American Occupational Structure*. New York: John Wiley and Sons Co.

Blocher, D. H. ve Schutz, R. A. (1961) Relationships among self descriptions, occupational stereotypes and vocational preferences. *Journal of Counseling Pbychology*, 8, 314-317.

Blum, S.H. (1961). The desire for security: An element in the vocational choice of college men. *Journal of Educational Psychology,* 52, 317- 321.

Blustein, D.L., Devenis, L., ve Kidney, B. (!989). relationship betveen the identity formation process and career development. *Journal of Counseling Psychology,* 36, 196-202.

Bodden, J.L. (1970).Cognitive complexity as a factor in appropriate vocational choice *Journal of Counseling Psychology,* 17, 4, 364-368.

Bogenç, A. (2006) Kendine Saygı Ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) *Rehberlik ve Psikolojik danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi:PDR'de Kullanılan Ölçekler(1)* S: 109-140. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.Ankara: Nobel Yayın dağıtım.

Bogenç, A. ve Kuzgun, Y. (1995). Kendine saygısı düşük ve yüksek olan bireylerin benlik kavramı puanlarının karşılaştırılması. *III Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, Çukurova Üniversitesi yayını.

Bordin, E.S., Nachmann, B. ve Segal, S. (1963). An articulated framework for vocational development. *Journal of Counseling Psychology*, 10, (2) 107- 117.

Borgen, F.EH. (1986). New approaches to the assesment of interests. In W. B. Walsh & S. H. Osipow (Eds) Advances in vocational psychology: The assessment of interests. Pp. 83-126). Hilsdale, NJ: Lawrence Erlboum Associates.

Bozgeyikli, H., (2004) *Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğinin Geliştirilmesi.* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11, 221-234

Bozgeyikli, H.,(2005). *Mesleki Grup Rehberliğinin İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Vermede Kendilerini Yetkin Görme Düzeylerine Etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bozgeyikli, H. Doğan, H. ve Işıklar, A. (2010). Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28,* 133-149.

Branden, N.(1973). *The psychology of self- esteem*. 5 th Ed. Los Angeles; Cal. Nash Pub.

Branden, N. (1980). *What is self- esteem*. Eric Document Reproduction Services, No: 325

Beutell, J.N., Brenner, O. C. (1986) Sex differences in work values, *Vocational Behavior,* Journal of 28, 29-41

Brenner, O.C., Bluzini, A. P. ve Greenhous, J.H. (1988). An examination of race and sex differences in management work values, Journal of Vocational Behavior, 32, 336- 344.

Brophy, A. L. (1959). Self, role and satisfaction. *Genetic Pschology Monograph*, 54, 263-308.

Brown, S.D., Lent, W. R. ve Larkin, C.K. (1989). Self- efficacy as a moderator of scholastic aptitude academic performance relationships. *Journal of Vocational Behavior*, 35, 64- 75.

Brown, D. (1996). Brown's values – based holistic model of career and life-role choices and satisfaction. In (Eds. D. Brown, L. and associates. *Career Choice and Development* Third Ed. Jossey-Bass Pub. P: 337-373.

Burgoyne, P.H. (1979). Concepts of present self, expected self and ideal self in vocational preferences and expectations. *Journal of Vocational Behavior.* 14, 134-144.

Burke, D. M., Larson, J.L. ve Petsch, J. M. (1989). Comparison of two types of vocational workshops on a measure of vocational maturity. *Psychological Report*, 64, 733-734.

Burnstein, E. (1963). Fear of failure, achievement motivation and aspiring to prestigeful occupations. *Journal of Abnormal and Social Psychology,* 67, 2, 189-193

Büyükgöze-Kavas, A. (2011). *Testing a model of career indecision among university students based on social cognitive career theory* [Sosyal bilişsel kariyer kuramına dayalı bir kariyer kararsızlığı modelinin üniversite öğrencilerinde sınanması] (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Byster, D. (2005). MFCC,NCC. *A critique of career self relience.* http://www.best.com/-byster

Centers, R. ve Bugental, D.E. (1966). Intritic and extrinsic job motivations among Different segments of the working populations.*Journal of Applied Psychology*, 5, (3), 193-197.

Ceylan, M.M. (1982). *Kırsal Bölgede 11-13 Yaşlarındaki Çocukların Meslek Tercihleri* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Chickszenmihalyi, M., ve Lefevre, J. (1989) Optimal experience in work and leisure. *Journal of Personality and Social Psychology,* 56, 815-822.

Christensen, C.K., Gelson, J.C., Williams, R.O., Sedlecek, W.E. (1975). Variations in the administration of the Self- Directed Search scoring accuracy and satisfaction with result. *Journal of Counseling Psychology,* 33, 1, 83-85.

Chushmir, L.H. (1983). Characteristic and predictive dimensions of women who make nontraditional vocational choice. *Personnel and Guidance Journal,* September, 43-47.

Clark, R.J. (1968). Occupational prestige and vocational choice. *Vocational Guidance Quarterly,* 16, 282-286.

Clarke, R. , Gelatt, H.B. ve Levine, L. (1965). A decision making paradigm for local guidance research. *Personnel and Guidance Journal,* 44, 40- 51.

Clement, S. (1987). The self- efficacy expectations and occupational preferences of Females and males. *Journal of Occupational Psychology*, 60, 257 – 265.

Cochran,D., Hoffman, S.D., Strand, K.H. ve Warren, P.H. (1977). Effects of client computer interaction on some career decision making. *Journal of Counseling Psychology,* 24, 4, 308- 312.

Cooper, E.S. ve Robinson, D.A. (1985). Students in highly technical careers: Sex differences in interpersonal characteristics and vocational identity. *Journal of College Student Personnel,* May 215 – 219.

Cottle, W.C. (1954). Interest and personality inventories. *Personnel and Guidance Journal,* 33, 162-167.

Crabbs, M.A. (1979). Fantasy in career development. *Personnel and Guidance Journal,* February, 292-295.

Creed, P. A. ve Yin, W. O. (2006). Reliability and validity of a Chinese version of the career decision-making difficulties questionnaire. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 6,* 47-63.

Crites, J. O. (1960). Ago strength in relation to vocational interest development. *Journal of Counseling Psychology,* 7. 137-143.

Crites, J. O. (1962) Parental identification in relation to vocational interest development. *Journal of Educational Psychology,* 53, 262-270.

Crites, J.O. (1969). *Vocational Psychology*. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Crites, J. O. (1978). *Administration and Use Manual for the Career Maturity Inventory.* Second Edition. Monterey, CA: CTB/ Mc Graw-Hill.

Çam, S. (1991). *Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinden Kariyere Yönelenlerle Ev Kadınlığına Yönelenlerin Benlik Kavramları,* Yayınlanmamı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Dawis, R. W. (1966). The theory of work adjustment and person- environment correspondence counseling. D. Brown ve L. Brooks (Ed*). Career Choice and Development,* San Francisco: Cal. Jossey-Bass pub.

De Voge, S. D. (1975). Personality variables, academic major and vocational choice: A longitudinal study of Holland's theory. Psychological Reports 37, 1191- 1195.

Demirbaş, H. (1992). *Suçlu ve Suçlu Olmayan Ergenlerin Karar Verme Davranışlarının Karşılaştırılması.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv. Adli Tıp Enstitüsü.

Dillard, J.M. ve Campbell, N.J. (1981).Influences of Porto Rican, Black,and Anglo Saxon parents' career behavior on their adolescent children' career development. *Vocational Guidance Quarterly*, 30, (2) 139-148.

Dinklage, L.B. (1967). Adolescent choice and decision making. Monograph. *Harward School of Education,* Cambrige: MA.

Dipboye,W.J. ve Anderson, W. F. (1970s) Occupational stereotypes and manifest needs.

of high school students. (Eds. R.M. Roth, D.B. Hensherson ve T Hillard) The *Psychology of Vocational Development: Readins in Theory and Research.* Boston:Allyn and bacon, Inc.

Dixon, D.N ve Claiborn, C.D. (1981). Effects of need and commitment on career exploration behaviors. *Journal of Counseling Psychology,* 28, (5) 441-445.

Doğan, H, (2005).*Bilgi Verici Danışmanlık Programının Üniversiteye Giriş Sınavı Ve Üniversite Eğitimine İlişkin Yanlış İnançlara Etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bibimler Enstitüsü.

Doğan, H. (2011). Ağ bağlantılı sınıf rehberliği uygulamasının ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerine etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10,* 1077-1098.

Dogan, H. ve Bacanli, F. (2012). The effect of a career decision-making group guidance program on career decision-making difficulties. Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies, Special Issue 1, 912-916.

Douvan, E. ve Adelson, J. (1958).The psychodynamics of social mobility in adolescent boys. *Journal of Abnormal Psychology*, 56, 31-44.

Dökmen. Ü. (1989).Ana babalar gençleri ne ölçüde tanıyor? Ana babaların çocuklarının rollerini alma beceriler. N. Şahin (Ed). *Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu*.S: 91-98. Ankara: Meteksan yayını.

Empey, L.J. (1956). Social class and occupational aspiration: A comparison of absolute and relative measurement. *American Social Review,* 21, 703- 709.

Emre, E. (2004). *Türkiye'de Kadın Mühendisler.* www.kesk.org.tr

Englander, M.E. (1960) A psychological analysis of a vocational choice:Teaching. Journal of Counseling Psychology, 7, 257-264.

Ersever, H.(1996). *Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerine Etkisi.* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eylen- Özyurt, B. (2004). Cinsiyet. Y. Kuzgun, ve D. Deryakulu *Eğitimde Bireysel Farklar. (ED) Ankara*: Nobel Yayın Dağıtım.

Farley, J. (1970). Graduate Women: Career aspirations and desired family size. *American Psychologist*, 25, 1099 – 1100.

Farmer, H. S. (1985). Model for career and achievement motivation for women and men. *Journal of Counseling Psychology,* 32, (3) 363- 389.

Fennema, E. ve Sherman, J.A. (1977). Sex related differences in mathematics achievement, spatial visualization and affective factors. *American Educational Research Association Journal*, 14, 51-71.

Festinger, L. A. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance.* Chicago: Ill. Peterson Co. Fisher, T. J., Reardon, R.C. ve Burck, H.D. (1976). Increasing information seeking

behavior with a model-reinforced videotape. *Journal of Counseling Psychology*, 23, (3) 234-238.

Fuqua, D.R., Newman, J. L. ve Seaworth, T.B. (1988) Relation of state and trait anxiety to different components of career indecision. *Journal of Counseling Psychology,* 35, 154-158.

Gati, I.(1990). Why, when and how to take into account the uncertainity nvolved in career decisions. Journal of Counseling Psychology. 37, 3,, 277- 280.

Gati, I., Krausz, M., ve Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counseling Psychology, 43,* 510–526.

Gati, I.,ve Saka, N. (2001a). High school students' career related decision-making difficulties. *Journal of Counseling and Development,* 79, 331-340.

Gelatt, H.B. (1962). Decision making: A conceptual frame of reference for counseling. *Journal of Counseling Psychology,* 9, (3) 240-245.

Gelatt, H.B. (1989).Positive uncertainity: A new decision-making framework for counseling. *Journal of Counseling Psychology,* 36, 36, 2, 252- 256.

Gerardi, J.R.ve Benedict , G.G. (1986). Computerized information systems. *The School Counselors* November, 105-108.

Ghiselli, E.E. (1963). *The Validity of Occupational Aptitude Tests*. New York: John Wiley and Sons Co.

Ginzberg, E., Ginzburg, S. W., Axelrad, S. ve Herma, J. (1951). *Occupational Choice: An Approach To A General Theory*. New York: Columbia University Press.

Ginzberg, E (1972). Restatement of the theory of occupational choice. *Vocational Guidance Quarterly,* 20 (3) 169- 176.

Gobetz, W. (1965). Suggested personality implications of Kuder Preference Record (Vocational) scores. *Personnel and Guidance Journal*, October, 159-166.

Goldman, L. (1961). *Using Tests In Counseling.* New York: Appleton Century Crofts Inc.

Goldman, J. (1994). Career adaptability in adults: A constuct whose time has come. *Career Development Quarterly,* 43, 74-84.

Gottfredson, L. (1981). Circumscription and compromise.: A developmental theory of occupational aspirations. (Monograph). *Journal of Counseling Psychology* 545-579.

Gottfredson, L. S. (1996). Gottfredson's theory of circumscription and compromise. D. Brown ve L. Brooks (Ed). *Career Choice and Development,* San Francisco: Cal. Jossey-Bass pub.

Gottfredson, G.D. ve Holland, J.L. (1975). Vocational choice of men and women: A comparison of predicting from the Self- Directed Search. *Journal of Counseling Psychology.* 22, 24-28.

Gottfredson, G.D. ve Holland, J.L. (1990). A longitudinal test of the inference of congruence: Job satisfaction, competencyutilization and counteproductive behavior, *Journal of Counseling Psychology.* 37, 389-398.

Graff, W.R., Danish,S. ve Austin, B. (1972). Reactions to three kinds of vocational educational counseling. *Journal of Counseling Psychology*. 19, (3)

224-228 Gray, J.T. (1963). Needs and values in three occupations. *Personnel and Guidance Journal* 42, 238-252.

Graef, M.I., Wells, D. L., Hyland, A. M. ve Muchinsky, P. M. (1985) Life history antecedents of vocational indecision. *Journal of Vocational Behavior,* 27, 276-297.

Green, J. B. Ve Parker, H. J. (1965). Parental influence upon adolescents' occupational choice: a test f an aspect of Roe's theory. *Journal of Counseling Psychology*, 12, 379- 383.

Greenhous, H. (1971). Self- esteem as an influence on occupational choice and occupational satisfaction. *Journal of Vocational Behavior*, I, 75-83.

Greenhous, J. H. (1971). An investigation of the role of career salience in vocational behavior. *Journal of Vocational Behavior*, 1, 299-216.

Greenhous, J.I. ve Simon, W.E. (1976). Self-esteem, carrier salience and the choice of an ideal occupation. *Journal of Vocational Behavior*, 8, 51-58.

Gribbons, D. W.ve Lohnes, P.R. (1965). Shifts in adolescents vocational values. *Personnel and Guidance Journal,* 44, 248 – 252.

Gribbons, D. W.ve Lohnes, P.R. (1968). Emerging Careers. New York: Teachers College Press. Columbia University.

Grigg, A. E. (1959). Childhood experience and parental attitudes: A test of Roe's hypothesis. *Journal of Counseling Psychology*, 6, 153-156.

Grotevant, H. D. , Scarr, S. Ve Weinberg, A.R. (1977). Patterns of interest similarity in adaptive and biological families, *Journal of personality and Social Psychology,* 5, (9) 667-676.

Guilford, J.P. (1967). *The Nature of Intelligence*. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Güney, Z. (1982). *Grup Rehberliği Programının Öğrencilerin Meslek Tercihleri İle Meslek Alanlarına Bağlı Değerleri Arasındaki İlişkiye (Uygunluğa) Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Gürer, G., Gökkaya, H. ve Şeker, U. (2005). *4306 Sayılı 8 yıllık Kesintisiz Temel Eğitim Kanununun Çıraklık Eğitimine Etkileri,* Ankara: Milli Eğitim Dergisi, Milli Eğitim Bakanlığı, 146, 19–23. 2000

Gwen, N. ve Grater, H. (1960) Interest awareness as an aspect of self awareness. *Journal of Counseling Psychology*. 7, 2, 289-292

Hackett, G. ve Betz, N. E. (1981).A self- efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, 18, 336- 339.

Hagen, D. (1969). Careers and family atmosphere: A test of Roe's theory. *Journal of Counseling Psychology,* 7, 251-256.

Hall, D.W. (1963). *A Study of Interrelationships Among Manifest Anxiety, Vocational Choice Certainty and Choice Behavior.* Doctoral Dissertation. Univ of Iova.

Hamamcı, Z. (1996). *Aile Rehberliğinin Anne ve Babaların Meslek Gelişimi Konusundaki Bilgi Düzeylerine Ve Çocuklarına Yardımcı Olmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tize. Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Hamamcı, Z. ve Çoban, A. E.. (2006). Mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlığın akılcı olmayan inançlarla ilişkisi *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* dengisinde basımda.

Hamamcı, Z., Bacanlı, F. ve Doğan, H. (2013). İlköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12,* 44, 284-299.

Harren, V. A. (1964). A study of vocational decision- making process among college males, Unpublished doctoral dissertation, University of Texas.

Healy, C. C. (1968). Relation of occupational choice to the similerity between self ratings and occupational ratings. *Journal of Counseling Psychology,* 15, 317-323.

Hemmingsen, S., D., (2001). The career connection: A study of career self-efficacy, academic achievement, and educational development in eleventh grade students., Unpublished Doctoral Thesis, University of Missouri-Kansas City.

Herr, E.L. ve Cramer, S.H. (1988). *Career Guidance And Counseling Through The Life Span: Systematic Approaches* Third Edition , Glenview: Illinois.

Hilton, T.J. (1962). Career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 9, 291- 298.

Holden, G.S. (1961). Scholastic aptitude and the relative persistence of vocational choice. *Personnel and Guidance Journal*, 40, 36- 41.

Hollahan, C.K. (1981). Life time achievement patterns retirement and life satisfaction of gifted aged women. *Journal of Gerontology*, 36 (6), 741- 749.

Holland, J.L. ve Nichols, R.C. (1964). The development and validation of an indecision scale: The natural history of a problem in basic research. *Journal of Counseling Psychology,* 11, 27-34.

Holland, J. L. (1973). *Making Vocational Choices: A Theory of Personalities and Work Environment.* (2nd Ed.). Englewood Cliffs: New Jersey. Printice Hall.

Holland,J.L. ve Holland, J. E. (1977). Vocational indecision:More evidence aro speculation. *Journal of Counseling Psychology*, 24, 404-415.

Holland, J. L. (1985). *The Self- Directed Search*: Professional Manual.

Odessa: Fl.Psychological Assessment Resources, Inc.

Hollander, M.A. ve Parker, H.J. (1972). Occupational stereotypes and needs: Their relationship to occupational choice. *Vocational Guidance Quarterly,* December, 393-396.

Houser, B.B., Garvey, C. (1985). The impact of family, peers, and educational personnel upon career decision making.. *Journal of Vocational Behavior*, 23, 35-44.

Işıklar, A. ve Bozgeyikli, H. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin demografik faktörler açısından incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 19,* 10-29.

İmamoğlu, E. O. (1992). Evaluating his/her success/ failure at bredwinning – homemaking A case of double standards. *Journal of Human Science*, METU XII–2, 19-31.

Isaacson E.L. ve Brown, D. (1997). *Career information, career counseling and career development.* Sixth Ed. Boston: Allyn and Bacon.

İzci, A. (1986). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Ve İdeal Benlik Kavramlarının Tercih Edilen Ve Seçilen Meslek Kavramları İle Bağdaşım Düzeyleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Janis, I. L. ve Mann, L. (1977). *Decision -Making: A Logical analysis of Conflict , Choice and Commitment*. New York: Ny. Free Press.

Jensen, A.R. (1984). Test validity: g versus specificity doctrine. *Journal of Social Biological Structures*, 7, 93- 118.

Jepsen, D.A. (1974). Vocational decision- making patterns among non- college aspiring adolescents. *Journal of Vocational Behavior* 4, 283-297.

Jones, M.O., Hensen, C.J. ve Putham, A.B. (1976). Relationship of self- concept and vocational maturity to vocational preferences of adolescents. *Journal of Vocational Behavior,* 8, 31-40.

Jones, B. ve Mc Namara, K. (1991). Attitudes toward women and their work roles: Effects of intrinsic and extrinsic religious orientations. *Sex Roles,* 24, 21-30.

Johnson, L. E. (1969). Existentialism, self theory and the existential self. *Personnel and Guidance Journal,* 48, 201-204.

Kandiyoti, D. (1979). Kadınlarda psiko–sosyal değişim: Kuşaklararası bir karşılaştırma. (Ed. N.A. Unat: *Türk Toplumunda Kadın*). Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayını.

Kaner, S. (1981). *Psikolog ve Çocuk Doktorlarının Gereksinim Örüntüleri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv. Eğitim Fakültesi.

Kaner, S. (1992).Polis Akademisi ve Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin gereksinim örüntüleri. *II Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları,* S: 27-29. Ankara:Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği yayını.

Kaner,S. (2000). Ortopedik engelli ve engelli olmayan erkek ergenlerde benlik saygısı ve beden imajı. *Özel Eğitim Dergisi,* 2 (4) 13-22

Karabel,J. & Astin, A. W. (1975) Social class, academic ability, and college quality. *Social Forces,* 53, 381-398.

Katz, M.R. (1966). A model of guidance for career decision- making. *Vocational Guidance Quarterly,* 15, 2-10.

Katz, M.R. (1963). *Decision and Values*: New York: College Entrance Examination.

Kelso, G. I. (1977). The relation of school grade to age and stages in vocational development. *Journal of Vocational Behavior, 10*, 287-301.

Khan, S.B. ve Alvi, S.A. (1983). Educational, social and psychological correlates of vocational maturity. *Journal of Vocational Behavior,* 22, 357- 364.

Kibrick, A., Tiedeman, D.V. (1961) conceptions of self and perception of role in relation to continuation in schools of nursing. Journal of Counseling Psychology, 8, 62-69.

Kimes, G.H. ve Trot, A.W. (1974). Relationship of trait anxiety to career decisiveness. *Journal of Counseling Psychology,* 21, 4, 277-280.

Kinnane, F.J. ve Pable, M. (1962). Family background and work value orientations. *Journal of Counseling Psychology,* 9 4, 320- 324.

Kitchenham, A. (2002). Gender, motivation and achievemnt. *School Libraries,* 22, 2, 34-37.

Kohn, M. I. (1977). *Class and Conformity: A Study of Values*. Chicago: The University of Chicago Press.

Korman, A.K. (1966). Self-esteem variable in vocational choice. *Journal of Applied Psychology*, 50, 479-486.

Korman, A.K. (1967). Self-esteem as a moderator of the relationship between self- perceived abilities and vocational choice. *Journal of Applied Psychology,* 51, (1) 65-67.

Krapp,A. (1994). *Interest and curiositiy.* Available at:http//www.munchemde/campus/sowı/insvak/psche/krapp/Aalnteresse- krapp1.PDF

Krider, M.A. Comparative study of the Self Concepts of Crippled and non Crippled *Children.* 20, 2143-2144.

Krivatsy, E. S. ve Magoon, M.T. (1976). Differential effects of three vocational counseling treatments. *Journal of Counseling Psychology,* 23, (2) 112-118.

Kracke, B. (1997). Parental behavior and adolescents' career exploration. *The Career Development Quarterly,* 45, 341- 350.

Kraus, L. & Hughey, K. (1999). The impact of an intervention on career decision making self-efficacy and career indecision. *Professional School Counseling,* 2, 384- 391.

Krumboltz, J.D. ve Throsen, C.E. (1964). The effect of behavioral counseling in groups and individual settings on information-seeking behavior. *Journal of Counseling Psychology,* II, 324- 333.

Krumboltz D.J ve Schroeder W.W.(1965).Promoting career planning through reinforcement. *Personnel and Guidance Journal*, September, 19-26.

Krumboltz, J. D., Mitchell, A. M., ve Jones, G. B. (1976). A social learning theory of career selection. *The Counselig Psychologist,* 6, 71-81.

Kuhlen, G.R. (1963). Needs, perceived need satisfaction opportunities and satisfaction with occupation. *Journal of Applied Psychology,* 47, (1) 56-64.

Kuder, F. (1960) *Manuel for the Kuder Preference Record- Vocational.* Chicago: Science Research Associates.

Kuder, F. (1977) *Kuder General Interest Survey*. Chicago: Science Research Associates.

Kuzgun, Y. (1976). Lise öğrencilerinin mesleki doyum tercihleri. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* , 8, 1-2 103-115.

Kuzgun,Y. (1973). Ana baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi , 1-2* 57-70.

Kuzgun, Y. (1982). *Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalatına Etkisi.* Ankara: Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak.

Kuzgun, Y. (1983). Benlik ve ideal benlik kavramlarının tercih edilen meslek kavramları ile ilişkisi. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 16, (!) 1-10.

Kuzgun, Y. (1988) *Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı*. Ankara: ÖSYM Yayını. Kuzgun, Y. (1987). *Edwards Kisisel Tercih Envanteri(EPPS) El Kitabı*. Teksir. Meteksan.

Kuzgun, Y. (1991) Öğrencilerin öğretmenlerden bekledikleri ve gözledikleri davranışlar. *Eğitimde Arayışlar I. Sempozyumu. Bildiri Metinleri.* İstanbul: Kültür Koleji Genel Müdürlüğü, 73-77.

Kuzgun, Y. (2006) Akademik Benlik Kavramı Ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) *Rehberlik ve Psikolojik danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi:PDR'de Kullanılan Ölçekler(1)* S: 109-140. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.Ankara: Nobel Yayın dağıtım.

Kuzgun, Y. (2000). *Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi*. Dördüncü Basım.Ankara: ÖSYM Yayını.

Kuzgun, Y. ve Sözalan, S. (1999) BİLDEMER'99 El Kitabı. Ankara: ÖSYM Yayını.

Kuzgun, Y., Bozgeyikli, H. ve Timur, B. (2010). BİLDEMER-Ortaöğretim *Bilgisayar Destekli Meslek Rehberliği Programı.*Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

Kuzgun, Y., Sevim, A. S. (1999). Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 14-27.

Kuzgun, Y., Bacanlı, F. (2006). Mesleki Olgunluk Ölçeği: El Kitabı. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) *Rehberlik ve Psikolojik danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi:PDR'de Kullanılan Ölçekler(1)* S: 109-140. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.Ankara: Nobel Yayın dağıtım.

Kuzgun, Y. Karar stratejileri ölçeği (2006). Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) *Rehberlik ve Psikolojik danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi:PDR'de Kullanılan Ölçekler*. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.Ankara: Nobel Yayın dağıtım.

Kuzgun, Y., Bozgeyikli, H. ve Timur, B. (2010). *Bildemer ortaöğretim bilgisayar destekli meslek rehberliği.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. Larry, C. (1983). Implicit versus explicit importance of career values in making a career decision. *Journal of Counseling Psychology*, 30, 2. 188- 193.

Larson, L. M., Heppner, P. P., Ham. T. & Dugan. K. (1988). Investigating multiple subtypes of career indecision through cluster analysis. *Journal of Counseling Psychology,* 35, 4, 439- 446.

Lazarus, L.S. (1969). *Patterns of Adjustment And Human Effectiveness*. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Leifer,A.D., Lesser, G.S. (1976). *The development of career awareness in young childrens* Washington DC: National Institute of Education.

Lent, R W., & Hackett, G. (1987). Career self-efficacy: Empirical status and future directions. *Journal of Vocational Behavior*. 30, 347-382.

Lent, W.R., Lopez, G. F. ve Bieschke, K.J. (1991). Mathematics seflf- efficacy: Sources and relation to science- based career choice. *Journal of Counseling Psychology*, 38, 4, 424-430.

Lent, R.W., Brown, S.D. ve Larkin, K.C. (1984). Relation of self- efficacy expectations to academic achievement and persistence. *Journal of Counseling Psychology*, 31, 356-363.

Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of and career academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*. 45, 79-122.

Lent, R. W., Sheu, H., Gloster, C. S., ve Wilkins, G. (2010). Longitudinal test of a social cognitive model of choice in engineering students at historically Black universities. *Journal of Vocational Psychology, 76*, 387-394.

Leonard, R.L., Walsh, B.W. ve Osipow, S.H. (1973). Self- esteem, self consistency and second vocational choice. *Journal of Counseling Psychology,* 20, (1) 91-93.

Levitt, E.E., Lubin, B. ve Zuckerman, M. (1962). The student nurse, the college woman, and the graduate nurse: A comparative study: *Nursing Research,* 11, 80-82.

Lewis, C.C. (1981). How adolescents approach decisions: Changes over grades seven to twelve and policy implications. *Child Development,* 52, 538-544.

Loesch, L. C. (1975). A child's guide to educational and psychological assessment. *Elementary School Guidance And Counseling,* 9, 289-297.

Lorber, J.L. ve Ecker, M. (1983). Career development of female and male physicians. *Journal of Medical Education*, 58, June, 447- 456.

Lubinski, D.(2000). Scientific and social significance of assessing individual differences: "Sinting shafts at a few critical points." *Annual Review of Psychology*, 51, 405-444.

Lunneborg, P.W. Interpreting other-sex scores on the Strong – Campbell Interest Inventory, *Journal of Counseling Psychology,* 22, 494- 499.

Luzzo, D.A. (1995). Gender differences in college students' career maturity and perceived in career development. *Journal of Counseling and Development.* 73, 3, 319- 322.

Lyon, J. B. (1975). *A study of experiential , motivational and personality factors related to vocational decision versus indecision.* Doctoral Dissertation, Univ of Michigan.

Mahone, C H. (1960). Fear of failure and unrealistic vocational choice. *Journal of Abnormal Social Psychology,* 60, 253- 261.

Malakcıoğlu, C. (2009). *Duyusal mizaç ve diğer faktörlerin Türkiye'deki bir grup lise son sınıf öğrencisi ergenin meslek seçimine etkileri: Bir betimleyici, kesitsel alan çalışması.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Malone, C.& Shope, G. (1978). Career expectations of primary grade children related to socio-economic status. Gifted Child Quarterly, 22, 322-324.

Mann, L., Harmoni, C. ve Power, C. (1989). Adolescent decision making: The evelopment of competence. *Journal of Adolescence,* 12, (3) 265-278.

Marinoble,R.M. (1980). Community jobs for handicapped students:A career education technique, Vocational Guidance Quarterly, 29, (2) 172-177.

Matsui, T. & Tsukamoto, S. (1991). Relation between career self-efficacy measures based on occupational titles, Holland codes and model environments: A methodological contribution. *Journal of Vocational Behavior*, 38, 78-91.

Matthay, E.R., Linder, R. (1982). A team efford in planning for the academically disadvantaged. *The School Counselor,* 29, 3, 226-231.

Mc Kay, W. R. ve Miller, C. A. (1982). Relations of socio economic status and sex variables to the complexity of worker functions in the occupational choices of elementary school children. *Journal of Vocational Behavior*. 20, 31-39.

Mc Coby, E.E. ve Jacklin, C. N. (1974) *The Psychology of Sex Differences*. Stanford: California. Stanford University Press.

Mc Whirter, J.J., Nichols, E. ve Banks, N M. (1984). Career awareness and self exploration (CASE) Groups: A self- assessment model for career decision making. *Personnel and Guidance Journal*, June, 580-582.

MEB (1998). *Milli Eğitim Şuraları: 1939-1996.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi. Medina, B. M. (2010). *Career course impact on adolescents' levels of career decision self-efficacy, hope, and self-esteem*. A dissertation of doctorate, NorthCentral University. AAT 3400883.

Millard , R.J.,Habler, B.L. ve List, J. (1984). Sex role orientation and career indecision. *The Journal of Psychology*, 117, 217- 220.

Mitchell, L. K. ve Krumboltz, J.D. (1996). Krumbolt'z learning theory of career choice and counseling. D. Brown, L.Brooks (Ed). *Career Choice and Development,* Jossey-Bass pub. San Francisco: Cal.

Moloney, D.P. ve Bouchard, T.J. (1991). A genetic and environmental analysis of monozygotic and dizygotic twins reared apart. *Journal of Vocational Behavior*, 39, 76- 109.

Moomaw, R. C. and Hayden, C.E. (1969). Personality differences among community college students. *The Journal of Cvollege Student Personnel,* September, 306- 309.

Mooney, M..M. (1996). Gender and job values. *Sociology of Education*, 69, 49-65.

Moracco, J. C. (1976). Vocational maturity of Arab and American high school students. *Journal of Vocational Behavior,* 8, 367-373.

Morris, J. L. (1966). Propensity for risk taking as a determinent of vocational choice: An extention of the theary of achievement motivation. Journal of Personality and Social Psychology, 3, 3, 328-335

Nachmann, B. (1960). Childhood experiences and vocational choice in law, dentistry and social work. *Journal of Counseling Psychology,* 7, 243-250.

Niles, S, G., Erford, B. T., Hunt, B., ve Watts, R. H. Jr. (1997). Decision-making styles and career development in college students. Journal of College Student Development. 38 (5), 479-488.

Norell, G., ve Grater, H. (1960). Interest awareness as an aspect of self-awareness. *Journal of Counseling Psychology, 7, 289-292.*

O'Hara, R. P. (1 969). A theoretical foundation for the use of occupational nformation in guidance. *Personnel and Guidance Journal,* March, 636-640.

Olneck,M.R., Bills,D.B. (1979). Family configuration and achievement: Effects of birth order and family size in a sample of brothers. *Social Psychology Quarterly* 42 135-138.

O' Neil, J.M., Ohlde, C., Tollefson, N., Barke, C., Pignott, T. ve Watts, D.(1980). Factors, correlates, and problem areas affecting career decision making of a cross-sectional sample of students. *Journal of Counseling Psychology,* 27, (6) 571-580

O'Neil, J.M., Magoon, T. M., ve Tracey, T. J. (1978) Status of Holland's Investigative personality types and their consistency level seven years later.*Journal of Counseling Psychology,* 25, 530-535.

Osipow, S. H., ve Gold, J. A. (1967) Factors related to inconsistent career preference. *Personel and Guidance Journal.* 46, 342-349.

Osipow, S.H. ve Fitzgerald L. F. (1996). *Theories of Career Development.* Fifth Ed..Boston: Allyn and Bacon.

Osipow, S.H. ve Reed, R. (1985). Decision making style and career decision in college students. *Journal of Vıcational Behavior,* 27, (3) 368- 373.

Öner, N. (1984). Does education make a difference in the child rearing attitudes of parents in Turkey. *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi,* II, 43- 54.

Öner, U. (1982). *Benlik Kavramı Ve Mesleki Benlik Kavramı Arasındaki Farkın Akademik Başarı İle İlişkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

ÖSYM (2005). *Adayların Sosyoekonomik Özellikleri ve Sınavdaki Başarıları.* Ankara:

ÖSYM Yayını.

Özgüven, İ.E. (1974). Eğitsel ve sosyo ekonomik faktörler açısından üniversiteye giriş sorunu. *V Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri.* Ankara: TÜBİTAK yayını.

Özoğlu, S.Ç. (1977). *Kuder Ilgi Alanları Tercihi Envanteri El Kitabı (Meslek Formu C)* Ankara: Ankara Üniv. Eğitim Fakültesi yayını.

Özoğlu, S.Ç., Uysal, Ş. (1971). *Temel ve Uygulamalı Bilimlerde Meslekler Rehberi.* Ankara: TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Yayını.

Öztemel, K. (2013). Testing the validity of the emotional and personality-related career decision-making difficulties questionnaire in Turkish culture. *Journal of Career Development. 40,* 390-407.

Öztemel, K. ve Yüksel, G. (2011). Ergenlerin çalışma anlayışının yordayıcıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(1), 205-226.

Öztürk,M. (1983). İki meslek grubundaki bireylerin psikolojik gereksinim örüntüleri: İlkokul öğretmenleri ve vergi memurları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özyürek, R. (1995). *Fen Bilimleri Alanını Seçen Öğrencilerin Kariyer Yetkinlik Beklentisi ve Kariyer Seçenekleri Zenginliği Ve Üniversiteye Giriş Sınavlarındaki Performansları Arasındaki İlişkiler.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü. Balcalı, Adana.

Özyürek, R., Atıcı, M (2002) Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi Kararlarında Kendilerine Yardım Eden Etkenlerin Belirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 17, 2, 33-42

Özyürek, R. (2002). Global ve özgül yetkinlik beklentisi ölçümlerinin benzerlik ve farklılaştıkları konular ile meslek danışmanlığında kullanılmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 30, 250-270.

Özyürek, R. (2005). Informative Sources of Math-Related Self-Efficacy Expectations and their Relationship with Math-Related Self-Efficacy, Interest and Preference." *International Journal of Psychology*, 40, 145-156

Özyürek, R. (2001) Global kariyer yetkinlik beklentisi ölçümü ve meslek danışmanlığı uygulamalarında kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 28, 557-571.

Özyürek, R. (2002b). Global ve özgül yetkinlik beklentisi ölçümlerinin benzerlik ve farklılaştıkları konular ile meslek danışmanlığında kullanılmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 30, 250-270.

Özyürek, R. (1997). İlgi envanterlerinin profil puanlarını yorumlama becerileri: Okul psikolojik Danışmanlarının yetiştirilmesi. IV. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. Ankara:

Palaz, A. *Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mekanik Düşünme, Uzay İlişkileri ve Şekil İlişkileri Yeteneği Test Puanları İle Okul Başarıları Arasındaki İlişki*. Ankara Üniversitesi, 1982.

Pallone , N. ve Hosinsky, M. (1966). Reality testing a vocational choice: Congruence between self, ideal and occupational percepts among student nurses. *Personnel and Guidance Journal,* 45, 666-670.

Patterson, C..H. (1957). Interest test and emotionally disturbed client. *Educational and Psychological Measurement,* 17, 264- 280.

Perrone, P.A. (1964). Values and occupational preference of junior high school girls. *Personnel and Guidance Journal,* 44, 253-257.

Perrone, P.A. (1973). A longitudinal study of occupational values in adolescents. *Vocational Guidance Quarterly*, 22, (2) 116- 123.

Perrone, P. A., Male, R. A. ve Karshner, W.W. (1979). Career development needs of talented students. *The School Counselor,* 27, (1) 16-23.

Perovich, G. M.ve Mierzwa, J. A. (1980). Group facilitation of vocational maturity and self-esteem in college students. *Journal of College Student Personnel,* 21, 206-211.

Phillips, S.D., Pzienza, J.N. ve Wals, J.D. (1984).Decision making styles and progress in occupational decision making. *Journal of Vocational Behavior*, 25, 96-105.

Pinder, A F. (1984).The effectiveness of a computarized guidance system in a promoting career decision making *Journal of Vocational Behavior*, 24, 123-131.

Pirnot, K. ve Dustin, R. (1986). A new look at the value priorities for homemakers and career women. *Journal of Counseling And Development*. 64, 432- 436.

Plas, M.J. ve Wallston, B.S. (1983).Women oriented toward male dominated careers: Is the reference group male or female? *Journal of Counseling Psychology*, 30, 46 – 54.

Pomp, H. C. (1963). *A Study of Self Concept Distortion in Phisicaly Disabled and Non- Disabled Seventh and Eight Grade Students.* Dissertation Abstracts International 24, 1, 824-825.

Pope, A.W., Mchâle,S.M. ve Craighead. W. E. (1988).*Self-Esteem Enhancement with Children and Adolescent*. New York: Pergamon Press.

Porter, J.K. (1954). Predicting the vocational plans of high school senior boys. *Personnel and Guidance Journal, 33, 215- 218.*

Portes,A., Wilson,K.(1976)Black-white differences in educational atttainment. *American Sociological Review* 41, 414-431.

Post-Kammer, P. ve Perrone,, P. (1983). Career perceptions of talented individuals: A follow-up Study. *Vocational Guidance Quarterly*, 31, (3) 203-211.

Post- Kammer, P. ve Smith, L.P. (1985). Sex differences in career self-efficacy, consideration and interests of eighth and ninth graders. *Journal of Counseling* , 32, (4) 551-559.

Post- Kammer, P. ve Smith, L.P. (1986). Sex differences in math and science career self- efficacy among disadvantaged students. *Journal of Vocational Behavior,* 29, 89-101.

Powel, R ve Batters, J. (1985). Pupils' perceptions of foreign language learning at 12+: Some gender differerces. *Educational Studies,* 1, 116-125.

Prediger, D.J. (1981) Getting ideas out of the DOT and into vocational guidance. *Vocational Guidance Quarterly,* 29, 293-306.

Price-Bonham, E. Ve Murphy, D.C. (1980). Dual career marriages: Implications for the clinician. *Journal of Marital and Family Therapy,* 6, 181-188.

Price, F.G. ve Johnson, G.R. (1973). Computer – assisted course selection. *Journal of Counseling Psychology*, 20, (4) 327-331.

Rayman, J.R., Bernard, B.C., Holland, J.L. ve Barnett, C.D. (1983). The effects of a career course on undecided college students. *Journal of Vocational Behavior*, 23, 346- 355.

Raynor, J.O. , Entin, E.E. (1982). *Motivation, career striving and aging.* New York: Hemisphere Pub. Co.

Reuchlin, M. (1974). *Okul Döneminde Çocuğu Yöneltme: Düşünceler ve Sorunlar.* (Çev. T. Saraç ve N. Engez.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Robertz, K. (1971) *From school to work: A study of the youth employment service.* Newton Abbott, England: David and Charles.

Roberts, A.C., Johansson, C.B. (1974). The inheritance of cognitive interest styles among twins. *Journal of Vocational Behavior*, 4, 237-243

Robbins, S.B. ve Patton, M. (1985). Self psychology and career development: Consruction of the superiority and goal instability scale. *Journal of Counseling Psychology 32,*

Robbins,P.L., Thomas, I.E., Harwey, D.W. ve Kandefer, C. (1978). Career change and congruence of personality types: An examination of DOT- derived work environment designations. *Journal of Vocational Behavior* 13, 15-25.

Robinson-Awana, P., Kehle, T.J., & Jensen, W. R. (1986). But what about smart girls? Adolescent self- esteem and sex role perceptions as a function of academic achievement. *Journal of Educational Psychology,* 78, 3, 179-183.

Roe, A. (1957). Early determinants of vocational choice. *Journal of Counseling Psychology,* 4, 3, 212- 217.

Roe, A (1965) *The Psychology of Occupations*. Sixth Ed. New York: John Wiley and Sons.

Roe, A. ve Klos, D. (1972). Classification of occupations. J.M. Whitely and A. Resnikoff (Eds.). *Perspectives on Vocational Guidance* da (S:177-124). Alexandria,V.A: American Personnel and Guidance Association.

Roe, A. ve Siegelman, M. (1964). *The Origin of Interests*. The APGA Inquiry Series. Washington D.C.: *American Personnel and Guidance Association*. , Inquary Studies. N0: 1.

Rogers, C.R. (1951). *Client- Centered Therapy.* Boston: Mass. Houghton-Mifflin Co.

Rogers, C.R. (1959).Theory of therapy: Personality and interpersonal relationships as developed in the client-centered framework. S.Koch (Ed.) *Psychology: A Study of Science* New York: Mc Graw Hill Book Co.

Rolfhus, E. L., Ackerman, P.L. (1996). Self-report knowledge: At the crossroads of ability, interest, and personality, *Journal of Educational Psychology,* 88, 1, 174-188.

Rosenberg, M. (1979). *Conceiving or Misconceiving The Self.* New York: Basic Books.

Rubinton, N. (1980). Instruction in career decision making and decision-making styles. Journal of Counseling Psychology, 27, (6) 581-588.

Ryan, W. C., Drummond, R.J.ve Shannen, D.M. (1980). Guidance information system: An analysis of impact on school counseling. *The School Counselor,* November, 93-97.

Saka, N., Gati, I., ve Kelly, K. R. (2008). Emotional and personality-related aspects of career decision-making difficulties. *Journal of Career Assessment, 16,* 403-424.

Saldıroğlu, H. (2005). Avrupa birliğinde meslekî rehberlik politikaları. Yayınlanmamış Rapor.

Samoan, K.M. ve Parker, A. C. (1973). Effect of behavioral (reinforcement) and advice – giving counseling.. *Counseling Psychologist.* 20, 3, 193- 201.

Sampson, J.P. (1996). *Ensuring Quality in the Content and Use of Information Technology In Career Guidance*, Plenary paper presenten at the fourth European Conference on the use of technologies in guidance, Dublin: Ireland, 3, December.

Sampson, J.P. (1997). *Ethical Delivery of Computer- Assissted Career Guidance Services: Supported vs. Stand – Alone System Use*. Paper presented at the National Career Development Association Coference. Daytona Beach: Florida. Jan. 9-11,

Sampson, R. ve Stefflre, B. (1952).Like father like son. *Personnel and Guidance Journal* 31-39.

Sanay, A. Ş., Frei, F. W., Angel, W. G. (1962). *Öğrencilerin Meslek Gruplarına Bağladıkları Değerler.* Basılmamış Araştırma Raporu. Ankara: M. E.B. T:T:K. Eğitim Araştırmaları ve Değerlendirme Merkezi.

Sandis, E.F. (1970). The transmission of mothers' educational ambitions related to specific socialization techniques. *Journal of Marriage And Family*, 2, 204-211.

Sapmaz, H. İ. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kıariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Kesitsel bir çalışma).* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Savickas, M. L. ve Silling, S.M. (1984). Time perspective in vocational maturity and career decision making. *Journal of Vocational Behavior*, 25, 258- 269.

Savickas, M.L. (1985). Identity in vocatioral development. *Journal of Vocational Behavior,* 27, 329-337.

Schenk, G.E., Johnson, J. A. ve Jacobsen, K. (1979). The influence of a career group experience on the vocational maturity of college students. *Journal of Vocational Behavior*, 14, 284- 240.

Schulenberg, J. E., Vonracek, F. W., & Crouter, A. C. (1984). The influence of family on vocational development. *Journal of Marrage and the Family,* 46, 129- 145.

Schultheiss, D. A. P., Kress, H. M., Manzi, A. J., ve Glasscock, J. M. J. (2001). Relational influences in career development: A qualitative inquiry. *The Counseling Psychologist, 29,* 216–241.

Schultheiss, D., ve Stead, G.B. (2004). Childhood Career Development Scale: Scale construction and psychometric properties. *Journal of Career Assessment, 12,* 113-134.

Schwartzweller, H.K. (1960). Values and occupational Choice. *Social Forces,* 30, 126-135.

Segal, S.J., Szabo, R.I. (1961). Identifications in two vocations: *Accountants and creative writers. Personnel and Guidance Journal*, 43, 252- 275.

Sevim, S.A. (2006) Religious tendency and gender roles: predictors of the attitudes toward women's work roles. Social Behavior and Personality, 34(1) 77-86.

Sewell, W. H. (1957). Social status and educational and occupational aspiration. *American Sociological Review 22, February, 67-73.*

Sheppard, C., Bates, C., Fracchia, J. ve Merlis, S. (1974). Psychological need structures of law enforcement officers. *Psychological Reports,* 35, 583- 586.

Shrauger, J.S., Melanie, L.T. (1976). Self- evaluation and assessment of performance by self and others. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 44, (4) 564-572.

Simon, W.F., Wilde, V. ve Cristal, R. (1973). Psychological needs of professional polices. *Personnel Psychological Reports,* 33, 313-315.

Simon, S. B., Lowe, L. W. ve Kirchenbaum, H. (1972). *Values Clarification: A Handbook of Practical Strategies for teachers and students.* New York: Hart Co.

Slaney, R. B. (1980). Expressed vocational choice and vocational indecision. *Journal of Counseling Psychology*, 27, (2) 122-129.

Skovholt, T.M ve Hoenninger, R.W. (1974). Guided phantasy in career counseling. *Personnel and Guidance Journal*, 52, 673-699.

Smart, J. C., Elton, C. F. ve Mc Laughlin, G.W. (1986). Person-environment congruence and job satisfaction. *Journal of Vocational Behavior*, 29, 216-225.

Smith, R.D. ve Evans, J. R. (1973). Comparison of experimental group guidance and individual counseling as facilitators of vocational development *Journal of Counseling Psychology.* 20, 3, 202-208.

Sostek, A. B. (1963). The Relation Of Identification And Parent-Child Climate To Occupational Choice. *Unpublished Doctoral Dissertation*, Boston University.

Spence, J. ve Helmreich, R. (1978). *Masculinity And Femininity: Their Psychological Dimensions, Correlates And Antecedents*. Austin: Texas. Texas University Press.

Spokane, A.R. (1985). A review of research or person- environment congruence in Holland's theory of careers. *Journal of Vocational Behavior*, 26, 306- 343.

Stacy, M. E. W., (2003), *Influences of Selected Demographic Variables on the Career Decision-Making Self-Efficacy of Collage Seniors.* Unpublished Doctoral Thesis, Lousiana State University.

Stanley, V.N. (1971). Kirkegard and man's vocation. *Vocational Guidance Quarterly*, December, 119- 122.

Starishevsky, R., Matlin,N (1963). A Model for the translation of self concepts into vocational terms. (In (Super, D. E. Starishevsky, R., Jordaan, J.P. ve Matlin, N. (Eds) *Career Development: Self Concept Theory*. New York: College Entrance Examination Board.

Steers, R.M. ve Pater, L.W. (1975). *Motivation and Work Behavior*. New York: Mc Graw Hill Book Co.

Stewart, L.H. (1960). Modes of response on the Strong Blank and selected personality variables. *Journal of Counseling Psychology,* 7, 127-131.

Stickel, S. A., ve Bonnett, R. A. (1991). Gender differences in career self- efficacy: combining career with home and family. *Journal of College Student Development.* 32, 297-301.

Stockin, B.S.(1964). A test of Holland's occupational level formulations. *Personel and Guidance Journal,* 42, 599-602

Strong, E.K. (1959). Manual Strong Vocational Interest Blank. Palo Alto: Cal. *Consulting Psychological Press.*

Sultana, ve Zelloth, R.G. (2004). *Guidance Policies in the Knowledge Society: Trends, Challenges and Responses Across Europe* -A CEDEFOP Synthesis Report. Belgium.

Super, D.E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist,* 8, (4) 185-190.

Super, D.E. (1957). *The Psychology of Careers.* New York: Harper and Row Pub. Co.

Super, D. E. ve Crites, J.O. (1962). *Appraising Vocational Fitness*. New York: Harper and Row Pub. Co.

Super, D.E (1963). Vocational development in adolescence and early adulthood: Tasks and behaviors. (In (Super, D. E. Starishevsky, R., Jordaan, J.P. ve Matlin, N. (Eds) *Career Development: Self Concept Theory*. New York: College Entrance Examination Board.

Super, D. E (1963). Self-concept and vocational development. (In (Super, D. E. Starishevsky, R., Jordaan, J.P. ve Matlin, N. (Eds) *Career Development: Self Concept Theory*. New York: College Entrance Examination Board.

Super, D. E. (1990). A life span, life-space approach to career development. In D. Brown, ve L. Brooks (Eds.), *Career choice and development* (2nd ed.). San Francisco: Jossey–Bass.

Super, D. E., Bohn, M.C. (1970). *Occupational Psychology*. London: Tavistock Pub.

Super, D.E., Savickas, M.L. ve Super, C. M: (1996) The life span, life space approach to careers. In Brown, D, Brooks, L. (Eds) *Career Choice and Development* P: 121-179. Jossey-Bass Pub.

Super, D.E. ve Overstreet, P.L. (1960). *The Vocational Maturity of the Ninth-Grade Boys.* New York: Teachers College. Columbia University.

Suziedelis, A. ve Steimel, R. (1963). The relationship of need hierarchies to inventoried interests. *Personnel and Guidance Journal,* December, 363-396.

Sürücü, M.(2005).*Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sürücü, M. (2011). Mesleki seçim hedeflerinin kariyer engelleri ve sosyal bilişsel değişkenler tarafından yordanmasına ilişkin bir model sınaması (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Swanson, J. L. ve Hansen, J.C. (1988). Stability of vocational interests over 4-year, 8- year, and 12- year intervals. *Journal of Vocational Behavior* 33, 185-212

Switzer, D.K., Grigg, A.E., Miller, J.B. ve Young, R.K. (1962). Early experience and occupational choice: A test of Roe's hypothesis. *Journal of Counseling Psychology,* 9, 45-48.

Şahin, A.: *Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Benlik Algısı ve Mesleki Benlik Algısı Arasındaki Bağdaşım*. Ankara Üniversitesi, 1992.

Tan, H. (1972). *Gazete Haberleri Testi.* TÜBİTAK Yayını.

Tan, H. (1974). Ülkemiz eğitim sisteminde rehberlik ve psikolojik danışma çalışmalarında gelişmeler ve sorunlar. *Tecrübi Psikoloji Çalışmaları*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Tan, Ü. (1996). Correlations between non verbal intelligence and peripheral nerve conduction velocity in right handed subjects:Sex related differincis. *Journal of Psychophsysiology,* 22, (1-2) 123-128.

Tangri, S.S. (1972). Determinants of occupational role innovation among college women. *Journal of Social Issues*. 38, 177- 199.

Taylor, K. M., ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior.* 22, 63-8 1.

Taylor, K.M. ve Popma, J. (1990). An examination of the relationships among career decision making, self – efficacy, career salience, locus of control and vocational indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 37, 17-31.

Teglasi, H.(1981) Children's choices of and value judgements about sex-typed toys and occupations. *Journal of Vocational Behavior,* 18, 184-195.

Terman, L.M., Tyler, L.E. (1963). Psychological sex differences. (Ed. Leonard CarMichael,) *Manual of Child Psychology*. New York: John Wiley and Sons Inc.Tiedeman, D.V. ve O' Hara R. P.(1963). Career development: Choice and adjustment. Boston: *College Entrance Examination Board.*

Tinsley, D.J. ve Farrince, P.S. (1980). Enabling, facilitating and precipitating factors associated with women's career orientation. *Journal of Vocational Behavior,* 17, 183- 194.

Thompson, O.E. (1966). Occupational values of high school students. *Personnel and Guidance Journal,* 44, 850- 853.

Thorndike, R. L. (1994). G. *Intelligence,* 19, 145-155.

Toker, F. ve Samurçay, R. (1978). *Üniversitelerarası Seçme Sınavına Giren Adayların Yükseköğretim Programlarını Tercihleri Üzerine Bir Araştırma.* Ankara: ÖSYM yayını.

Tranberg, M., Slare, S. ve Ekeberg, S.E. (1993). The relation between interest congruence and satisfaction: A metaanalysis. *Journal of Vocational Behavior*, 42, 253-264.

Trice, A.D. ve Mc Clelland, N. (1993). Do childrens's career aspirations predict adult occupations? An answer from a secondary analysis of longitudinal study. *Psychological Reports*, 72, 368- 370.

Tunca, N. (2012). *İlköğretim öğretmenleri için mesleki değerler ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğretmenlerinin mesleki değerlerinin belirlenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

Turner, R.H. (1962). Some family determinants of ambition. *Sociology and Social Research*, 4, July, 397- 411.

Türkiye İş Kurumu (2005). *2004 Yılı Faaliyet Raporu:* Ankara: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Yayın No:332.

Tyler, L. E. (1955). The development of vocational interests: The organizations of likes and dislikes in ten year old children. *Journal of Genetic Psychology,* 86, 33-44.

Utton, A. C. (1962). Recalled parent-child relations as determinants of vocational choice. *Journal of Counseling Psychology*, 9, 49- 53.

U.S Department of Labor. (1979). Manual For *The USES General Aptitude Test Battery. Section II Occupational Aptitude Pattern Structure*. Washington D.C.: U.S. Government printing.

U.S.Department of Labor. (1991). *Dictionary of Occupational Titles*. Fourth Edition.

Usluer, E. (1996). *Meslek İnceleme Yaşantısının Mesleki Olgunluğa Etkisi*. Basılmamış Yüksel Lisans Tezi. Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Usluer, E. (2006). Meslek inceleme kılavuzu. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) *Rehberlik ve Psikolojik danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programları Dizisi:PDR'de Kullanılan Ölçekler.*Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.Ankara: Nobel Yayın dağıtım.

Uysal, Ş. (1971). *Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri*. Ankara: Yeni Desen Matbaası.

Uz, F. (1984). Hemşire Öğrencilerin Benlik Kavramları İle Meslek Kavramları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ülkü, S. (1976). *Lise I Sınıflarda Uygulanan Bir Grup Rehberliği Programının Yöneltme Açısından Etkililiğinin Araştırılması*. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Ülkü, S, (1989*). 15-19 Nisan 1988 Tarihleri Arasında Amerikan Robert Lisesinde Yürütülen SEÇENEKLER Bilgisayar Destekli Meslek ve Danışmanlık Programı Pilot Uygulamaları Hakkında Rapor,* Yayınlanmamış araştırma.

Vaitenas, R.; Weiener, Y. (1977). Developmental, emotional, and interest factors in voluntary mid- career change. *Journal of Vocational Behavior* 11, 291- 304.

Vroom, V. H. (1964). *Work And Motivation*. New York: John Wiley and Sons. Co. Yayla, A., ve Bacanlı, F. (2011). İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *İlköğretim Online, 10*(3), 1148-1159.

Yelken, K. (2008). *Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler "Sakarya il merkezi örneği"* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Yiğit, F. (2001). Okul psikolojik danışmanlarının yetkinlik beklentilerini ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Wagman, M. (1965). Sex and age differences in occupational values. *Personnel and Guidance Journal,* 44, 794- 801.

Walsh, W. B. ve Russel, J. H. (1969). College major choice and personal adjustment. Personnel and Guidance Journal 47, 685-688.

Walsh, W.B. ve Lewis, R. O. (1972). Consistent, inconsistent and undecided career preferences and personality. *Journal of Vocational Behavior,* 2, 309-316..

Warner, S.G. ve Jepsen , D. L. (1979).Differential effects of conceptual level and group counseling format on adolescent career decision – making processes. *Journal of Counseling Psychology,* 26, (6) 497-503.

Warters, J. ve Stinnett, N. (1971). Parent- child relationships: A decade review of research. *Journal of Marriag e And the Family*, 33, 70-111.

Walker, J. E., Tausky, C. L. & (1982). Men and women at work: Similarities and differences in work values within occupational groupings. *Journal of Vocational Behavior,* 21, 17-36.

Watts, A.G.;ve Fretwell, D.H. (2004). *Public Policy for Career Development: Case Study and Emerging Issues for Desiging Career Information and Guidance Systems in Developing and Transition Economies.* The World Bank, USA.

Westbrook ,B.W., Sanford, E.E. ve Dannelly, M.H. (1990). The relationship between career maturity test scores and appropriateness of career choices: A replication. *Journal of Vocational Behavior,* 36, 20-32.

Wheeler, K.G. (1989). Sex differences in perceptions of desired rewards, availability of rewards and abilities in relation to occupational selection. *Journal of Occupational Psychology,* 54, 141- 148.

White, J. C. (1963). Cleanliness and successful bank clerical personnel. *Journal of Counseling Psychology,* 10, 192.

Williamson, E. (1950). *Counseling Adolescents,* New York: Mc Graw Hill Book Co.

Winer, L.J., Cesari, J., Haase, F.R. ve Bodden, L.J. (1979). Cognitive complexity and career maturity among college students. *Journal of Vocational Behavior,* 15, 186-192.

Witjing, J.P., Arnold, R.C. ve Conrad, A.K. (1977). Relationships between work values, socio- educational work experiences and vocational aspirations of 6th, 9th 10th and 12th graders. *Journal of Vocational Behavior,* 11, 51-65.

Woodcock, P.R. ve Herman, A. (1978). Fostering career awareness in tenth grade girls. *The School Counselor*. March, 256- 262.

Yayla, A., ve Bacanlı, F. (2011). İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *İlköğretim Online, 10*(3), 1148-1159.

Yıldırım,C. (1972). *Orta Doğu Teknik Üviversitesi Girişi ve Üniversitede Başarı.* Ankara:OrtaDoğu Teknik Üniversitesi yayını.

Yanico, B.J. (1980). Students' self – reported amount of information about masculine and feminine occupations. *Vocational Guidance Quarterly,* 28, (4) 244- 350.

Yanico, B.J. ve Hardin, H C. (1981). Sex role, self-concept and persistence in traditional versus nontraditional college major for women. *Journal of Vocational Behavior,* 18, 219- 227.

Yelken, K. (2008). *Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler "Sakarya il merkezi örneği"* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Yelken, K. (2008). *Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler "Sakarya il merkezi örneği"* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Yogev, S. (1982). Are professional woman overworked? *Journal of Occupational Psycholog,* 55, 165-169.

Yogev, S. (1983). Judging the woman: Changing research changing values. *Psychology of Women Quarterly,* 7, 219- 233.

Yonge, G.P., ve Regan, M.C. (1975). A longitudinal study of personality and choice of major. *Journal of Vocational Behavior,* 7, 41-46.

Young, R. A. (1979).The effects of value confrontation and reinforcement counseling on the career planning attitudes and behavior of adolescent males. *Journal of Vocational Behavior,* 15, 1-11.

Youssef, F. A. (1980) *Relationship Betveen Parent Perception of the Self- Concept Of* Their Phisically Handicapped Children And The Children's Self- Concept. Dissertation Abstracts International , 40, 4743-B

Zanock, R.B. (1976). Family configuration and intelligence. *Science* 192 227-235.

Ziller, R.C. (1957). Vocational choice and utility for risk. *Journal of Counseling Psychology,* 4, 1, 61-64.

Zunker, V. G. (1994). *Career Counseling: Applied Concepts of Life Planning.* Fourth Edition.Brooks/Cole Pub.

Zytowski, D. G. (1970).The concept of work values. *Vocational Guidance Quarterly*, 18,176-185.

3. Basım

OKUL MÜDÜRLERİNİN SORUN ÇÖZME HİKÂYELERİ

Doç. Dr. Nail Yıldırım

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 82
Eğitim No.: 22
ISBN: 978-605-5426-81-1
© 3. Basım, Kasım 2017

OKUL MÜDÜRLERİNİN SORUN ÇÖZME HİKÂYELERİ
Doç. Dr. Nail Yıldırım

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldırım, Nail.

Okul Müdürlerinin Sorun Çözme Hikâyeleri / *Nail Yıldırım*
3. Basım, XII + 202 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-5426-81-1
1. Okul Müdürleri 2. Örnek Olaylar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: OKUL YÖNETİMİ VE SORUN ÇÖZME İLE İLGİLİ LİTERATÜR.....1

Bölüm II: OKUL MÜDÜRLERİNİN YÖNETİM GÖREVİNİ SÜRDÜRÜRKEN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖYKÜLERİ 13

A. OKUL MÜDÜRLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI ÖĞRENCİ SORUNLARI VE ÇÖZÜM HİKÂYELERİ 13

1. Bir Öğrencinin Çığlığı.....13
2. Bizim Aysun.....14
3. Bir Sorun ve Diyalogun Gücü.....19
4. Öğrencinin Yeteneği.....20
5. Pembe Zarf 21
6. Herkesin Dilinden Anlayan Biri Bulunur 23
7. Zehra ve Okul 24
8. Okulda Devamsızlığa Çözüm.....25
9. Bütün Öğrenciler Polis Olmak İstiyordu.....27
10. Hava Soğuktu İnsanlar Sıcak.....28
11. Çalışkan Öğrenci Başardı 30
12. İnsan Olmanın Gereği.....31
13. Ayağı Kırılan Öğrencinin Hikâyesi.....34
14. Birinci Sınıf Öğrencisinin Uyum Sorunu 36
15. Öğrenciye Yanlış Yaptım.....37
16. Elimden Gelen Buydu.....38
17. Sorunu Çözmek Kolay Oldu Ancak Ortaya Başka Sorunlar Çıktı 40
18. Rüyalarıma Giren Sorun.....41

19. Öğrencinin Gözü Morarmıştı....42
20. Şüphelenen Müdür....43
21. Öğrenciyi Okula Alıştırma Taktiği....44
22. Öğrencinin Yeteneği....45
23. Fakir Öğrencilere Yardım....46
24. Heyhat....48
25. Babaanne Haklı Çıktı....49
26. Öğrenci Mesajı Aldı....50
27. Okuldaki Çetelerin Aynı Takımda Oynaması....52
28. Yurtta Kalan Öğrencinin Hırsızlık Probleminin Çözümü....53
29. Öğrencilerin Aidiyat Problemi....54
30. Öğrencilerin Gâvur Kavgası....55
31. Öğrencinin Öğrenciye Mektubu....56
32. Annesi Yüzünden Sıkıntı Yaşayan Çocuk (Mahalle Baskısı)....58
33. Kız Öğrencilerin Takımda Forma Giyme Sorunu....59
34. Öğrenci Takip Çizelgesi....61
35. Öğrencilerin Sosyalleşmesi Uygulaması....62
36. Öğrencilerdeki Öğrenme Kaybı Üzerine Yazın Öğretime Devam Etme....64
37. İyilik Öğretilebilir, Kötülük Fark Ettirilir....65
38. Bilye Oynayamayan Öğrenciler....66
39. Her İnsan Değerlidir....67
40. Bozkır Çiçekleri....68
41. Hayat Güzeldir....70
42. Öğretmen ve Öğrenci....71
43. Sadece Okumak İstiyorlardı....72
44. Ufukta Yükselen Güneş....73
B. OKUL MÜDÜRLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI OKUL ÇEVRESİ VE VELİ SORUNLARI VE ÇÖZÜM HİKÂYELERİ....81
1. Maddi Sorun Çözüm Hikâyesi (Veli Envanteri)....81
2. Okul Üyeliği Oluşturdum....82
3. Bürokrasi Engeli....83
4. Okulun Isınma Probleminin Çözülmesi Kalorifer Yapımı....84
5. Eski Odunluğun Yıkılması....84
6. Esnafın İnadı....85

7. Müteahite Söylemiştim 86
8. Temiz Okulum, Tozsuz Sınıfım 87
9. Okulun Kalorifer Kazanının Donması 88
10. Veli ile Okul Arasındaki Kopukluk 89
11. Okulun Kavak Parası 90
12. Okulun Pencereleri ve Kapıları 90
13. Hayatta Başarılar ve Mutluluklar 91
14. Bir Hayaldi-Galeri Oldu 95
15. Uçağımız Oldu 96
16. Bir Kız Öğrenci Yurdumuz Olsaydı 97
17. Kızımın Büyük Hedefleri Projesi 98
18. Bahçedeki Çiçek Kapıda Olursa 101
19. Ekip Ruhunun Dışa Yansıması 103
20. Gazete 105
21. Oldu Bu İş! 107
22. Orada Bir Köy Var Uzakta 110
23. Velilerin Okula Gelmemeleri 111
24. İhtiyar Delikanlı 112
25. Annelerin Okula Gelmelerinin Sağlanması 113
26. Toplantılarda Sorun Çıkaran Veli 114
27. Nuh'un Gemisi 115
28. Okulun Yanındaki Çöplük 116
29. Köy Günü Organizasyonunun Yapılması 117
30. Öğrenci Kaydı 118
31. Zihinsel Engelliler Okulunun Açılış Öyküsü 119
32. Belediye Başkanlığı Seçiminde Destek İstenmesi 120
33. Muhtarlık Çalışmalarına El Altından Çalışmalar Yaptım 122
34. Öğrencinin Dayısı 123
35. Köy Temizliği Planlaması 124
36. İmamın Olumsuz Etkisinin Kırılması 125
37. Okul-Aile İlişkileri 126
38. İçme Suyu Problemi 127
39. Polisin Sorunu 128
40. Farklılıkları Hizmete Dönüştürdüm 128
C. OKUL MÜDÜRLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI ÖĞRETMEN SORUNLARI VE ÇÖZÜM HİKÂYELERİ 136
1. Öğretmenlerin Okul Yönetimine Katılımları 136

2. Hayati Tehlike 137
3. Öğretmenlerin Sendika Tartışmaları 138
4. Öğretmenlerin Harekete Geçirilmesi 138
5. Öğrenciye Yaklaşımı Yanlış Olan Öğretmen 139
6. Dedeme Şikâyet Edildim 141
7. Türkçe Öğretmenime Yönetsel Bir Yanlış Yaptım 142
8. Diğer Okulların Ziyareti Öğretmenlerimizi Hareketlendirmişti 143
9. Öğretmenin Borç Problemi 144
10. Derste Telefonla Konuşan Öğretmen 145
11. İki Okulda da Derse Girmişti 148
12. Öğretmenlerimin Tamamı Okulda Müdür Oldu 149
13. Uyardığım Öğretmen Sonra Özür Diledi 150
14. Derse Geç Giren Öğretmen 151
15. Hay Allah 152
16. Okuldan İnsanları Uzaklaştırma 153
17. Öğretmen Bana Soruşturma Yapmayı Öğretti 155
18. Öğretmenleri Motive Ettim 156
19. Öğretmene İstediği Resim Odasını Verince Performansı Arttı 157
20. Öğretmenin Veli ile Kavgası 158
21. Ağız Dolusu Hakaret 159
22. Öğretmenin Kazası 160
D. OKUL MÜDÜRLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI BİREYSEL SORUNLAR VE ÇÖZÜM HİKÂYELERİ 167
1. Ailemi Okul Yönetim Sürecine Kattım 167
2. Yazıma Tekid Gelince Çok Üzülmüştüm 168
3. Makam 169
4. Devlet Memuru Anlayışı 170
5. Kömür 170
6. Forma 171
7. Kurum Kültürü 173
E. OKUL MÜDÜRLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI YARDIMCI PERSONEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM HİKÂYELERİ 176
1. Sorunlu İki Personel Arasında Kaldım 176
2. Hizmetlimin Problemini Çözmüştüm Ama Anlamadı 176
3. Hizmetlim Hasta Olmuştu 177

4. Kemal Efendiye Bir Ders 179
5. Mesai Saatlerindeki İzni Mesai Sonrasında Telafi Etme 180

Bölüm III: OKUL MÜDÜRLERİNİN SORUN ÇÖZME HİKÂYELERİNİN ANALİZİ 183
YÖNTEM 184
1. Okul müdürlerinin çözdükleri sorunların sorun kaynakları bazında içerikleri 190
2. Okul müdürlerinin sorunları çözerken kullandıkları çözüm yaklaşımları 191
3. Okul müdürlerinin karşılaştıkları sorunların çözülme düzeyleri 192
4. Okul müdürlerinin karşılaştıkları sorunların çözümünde yararlandıkları kişi ve kurumlar 194
5. Hikâyelerin sorun çözme basamakları açısından incelenmesi 194

KAYNAKÇA 199

KAYNAKÇA

Açıkalın, A. (1995). *Toplumsal Kurumsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği*. Pegem Yay., No:10, Ankara.

Akbaşlı, S., ve Kavak, Y. (2008). Ortaöğretim okullarındaki okul aile birliklerinin görevlerini gerçekleştirme düzeyleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (19), 1-22.

Akça, F. ve Yaman, B. (2009). Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Davranışlarını Etkileyen Faktörleri İncelemeye Yönelik Bir Çalışma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Cilt:17 No:3 767-780.

Albayrak, F. (2004). *İlkoğretim okullarının Yönetiminde okul aile birliklerinin okul yonetimine katkısı*. Yayınlanmamıs Yüksek Lisans Tezi,Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Balcı, A. (1993). *Etkili Okul.* Ankara: Erek Ofset Yavuz Dağıtım.

Başaran, İ. E. (2000).*Yönetim*, 5. Baskı, Ankara.

Başaran, İ. E. (2008). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi.* Ankara: Ekinoks.

Bailey, P. H. & Tilley, S. (2002). Methodological Issues in Nursing Research- Storytelling and interpretation of meaning in qualitative research. Journal of Advenced Nursing, 38 (6) 574-583.

Bedoyere, Q. (1995). Sorun Çözme Teknikleri, İstanbul:Rota Yayınları

Bingham, A., (1998). Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi. Çev: A.F. Oğuzhan. M.E. Basımevi, İstanbul.

Bozkurt, E. ve Üstün, A. (2003). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kendilerini Algılayışlarına Göre Problem Çözme Becerilerini Etkileyen Bazı Mesleki Faktörleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi* Cilt:11 No:1 (*13-20).*

Bursalıoğlu, Z. (2000). *Eğitimde Yönetimi Anlamak Sistemi Çözümlemek*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Can, H. (2002). *Organizasyon ve Yönetim*. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Cemaloğlu, N. (2005). Türkiye'de Okul Yöneticisi Yetiştirme ve İstihdamı: Varolan Durum, Gelecekteki Olası Gelişmeler ve Sorunlar. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2 (2005) 249-274*

Cohen, L.& Manion, L. (1994) *Research Methods in Education*, London: Routledge.

Çelikten, M.(2008). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yöneticiliği*, Pegem Yayınları, Ankara.

Çınkır, Ş. (2010). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Sorunları: Sorun Kaynakları ve Destek Stratejileri. *İlköğretim Online*, 9(3), 1027-1036.

Demirbulak, D. (2000). Veli-öğretmen görüşmeleri ile ilgili bir çalışma. *Millî Eğitim Dergisi* (146), 53-55.

Demirtaş, H. Üstüner, M & Özer, N (2007). Okul Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Öğrenci ve Okul ile İlgili Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* Sayı, 51 (421-455).

Güçlü, N. (1997). Eğitim Lideri Olarak Okul Yöneticisi. *Millî Eğitim Dergisi*. Sayı: 134.

Karip, E. (2000). Çatışma Yönetimi. Pegem A Yayınları. Ankara.

Karip, E. (2004). Yönetim Biliminin Alanı ve Kapsamı. Özden, Y. (Ed.) *Eğitim ve Okul Yönetciliği El Kitabı* içinde. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kılıç, D. ve Samancı, O. (2005). İlköğretim okullarında okutulan sosyal bilgiler dersinde problem çözme yönteminin kullanılışı. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı:11, 100–112.

Koberg, D. ve Bagnall, J., (1981). The Universal Traveler, Kaufman, Inc., California, USA.

Koch, T. (1998). Story telling: Is it really research? Journal of Advenced Nursing, 28 (6) 1182-1190.

Morgan, C. T. (1995). *Psikolojiye giriş. (10. Baskı).* Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara.

Neufeld, B. & Others. (1983). *A Review of Effective School Research*: The Message for Secondary Schools. Washington: Nationa Commission on Excellence in Education.

Olkun, S. ve Toluk, Z. (2004). *İlköğretimde etkinlik temelli matematik öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık, Ertem Matbaacılık.

Öğülmüş, S. (2001). Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

PISA. (2003). "Problem Solving for Tomorrow's World First Measures of Cross-Curricular Competencies from PISA 2003" [Online] Retrieved on 18-November-2008, at URL: http://www.pisa.oecd.org/ dataoecd/25/12/34009000.pdf.

Semerci, N. ve Çelik, V. (2002). İlköğretimde Problemler ve Çözüm Yolları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı: 30 (205-218).

Stevens, M. (1998). *Sorun Çözümleme***.** İstanbul. Timaş Yayınları. No:449.

Şişman, M. (2002). *Öğretim Liderliği*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Taymaz, H. (2003). *Okul Yönetimi*. Pegem Yayınları, Ankara.

Töremen, F. Kolay, Y. (2003). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Ship Olması Gereken Yeterlikler. *Millî Eğitim.* 160, 341-350.

Turan, H. (2007). Çankaya İlçesi'inde Görev Yapan İlköğretim Okul Müdürlerinin Yönetim İşlevlerinde Karşılaştıkları Sorunlar Ve Sorun Çözme Uygulamaları. Ankara Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ünal, A., Yıldırım, A. Çelik, M. (2010). İlköğretim Okulu Müdür ve Öğretmenlerinin Velilere İlişkin Algılarının Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23.

Ünal, S. ve Ada, S. (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

27. Basım

ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ

Prof. Dr. Leyla KÜÇÜKAHMET

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 23
Eğitim No.: 07
ISBN: 978-605-5426-22-4
© 27. Basım, Kasım 2017

ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ

Prof. Dr. Leyla KÜÇÜKAHMET

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Küçükahmet, Leyla.
Evlilik ve Aile Terapisi */ Leyla Küçükahmet*
14. Basım, VI + 232 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-5426-22-4
1. Öğretim 2. Planlama 3. İlke ve Yöntemler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

EĞİTİM VE ÖĞRETİM SÜREÇLERİNİN GENEL TANIMI

A. AMAÇ... Niçin Öğretelim?... Niçin Öğrenelim? 13
B. MUHTEVA... Ne Öğretelim? 21
1. Geçerlilik ve Güvenirlilik 21
2. Bilimsellik 21
3. Öğrenci İlgi ve İhtiyaçlarını Karşılama 22
4. Faydalılık 22
5. Öğrenebilirlik 22
6. Sosyal Gerçeklerle Tutarlılık 22
C. ÖĞRETİM SÜREÇLERİ... Nasıl Öğretelim? 23
D. DEĞERLENDİRME SÜREÇLERİ... Ne Kadar Öğrettik? 23

YARARLANILAN KAYNAKLAR 25

BÖLÜM 2

ÖĞRETİM VE ÖĞRENMEYE İLİŞKİN İLKELER

A. İLETİŞİM VE ÖĞRENME 28
B. ÖĞRENCİ VE BİREYSEL FARKLILIKLARI 29
C. ÖĞRETME VE ÖĞRENME KURAMLARI 30
1. Pavlov (1849-1936) Rus Fizyoloğu 30
2. Watson (1878-1958) Amerikalı Psikoloji Profesörü 31
3. Thorndike (1874-1949) Amerikalı Psikoloji Profesörü 31
4. Skinner(19041990) Amerikalı PsikolojiProfesörü 32
5. Gestalt Okulu-Wertheimer (1880-1943) Koffka (1886-1941) Köhler (1887-1967) 33
6. Howard Gardner (1943- ...) Amerikalı Nöro-Psikoloji Profesörü) 36
D. ÖĞRETİM İLKELERİ 50
E. BEŞ DUYUNUN ÖĞRENMEDEKİ ÖNEMİ 54

YARARLANILAN KAYNAKLAR 56

EĞİTİM BİLİMCİ OLARAK TARTIŞALIM .. 57

BÖLÜM 3

ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ VE YAKLAŞIMLAR

A. YÖNTEM SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 62
B. ÇEŞİTLİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 63
1. Anlatım Yöntemi 63
2. Soru-Cevap Yöntemi 66
3. Problem Çözme Yöntemi 69
4. Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi 72
5. Gözlem Gezisi Yöntemi 74
6. Rol Oynama (Drama) Yöntemi 78
7. Örnek Olay İncelemesi (Case Study) Yöntemi 81
8. Grup Tartışması Yöntemi 84
9. Lateral Düşünme Yaklaşımı 94
10. Global Düşünme Yaklaşımı 97
11. Yapılandırmacı Yaklaşım 106
12. Benzetişim (Simülasyon) Tekniği 108
13. İşbaşında Eğitim 110
14. Ekiple Öğretim 115
15. Programlı Öğretim 122
16. Mikro Öğretim 127

YARARLANILAN KAYNAKLAR 131

BÖLÜM 4

GÖRSEL-İŞİTSEL ARAÇLAR (ÖZELLİKLERİ VE SEÇİMİ)

A. GÖRSEL-İŞİTSEL ARAÇ KULLANIMINDA GENEL AMAÇLAR ... 137
B. GÖRSEL-İŞİTSEL ARAÇLARIN SINIFLANDIRILMASI ... 138
1. Tepegöz Projeksiyon Makinası ve Tepegöz Şeffafı ... 139
2. Slayt Projeksiyon Makinası ve Slayt ... 140
3. Film Şeridi Projeksiyon Makinası ve Film Şeridi ... 141
4. Film Makinası ve Eğitici Filmler ... 142
5. Opak Projeksiyon Makinası ... 143
6. Düz Resimler ... 143
7. Levhalar ... 144
8. Modeller ... 146
9. Yazı Tahtası ... 147
10. Bülten Tahtası ... 149
11. Tamamlayıcı Öğretim Materyalleri ... 149
12. Elektronik Otoriteler ... 152

YARARLANILAN KAYNAKLAR ... 153

BÖLÜM 5

ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN PLANLANMASI VE UYGULANMASI (PLAN ÇEŞİTLERİ)

A. PLANIN ÖNEMİ ... 156
B. PLAN YAPMANIN GEREKLİLİĞİ ... 156
1. Eğitsel Yönden ... 156
2. Yasal Yönden ... 157
C. PLANLI ÇALIŞMANIN YARARLARI ... 157
D. PLAN YAPMANIN İLKELERİ ... 157
1. Ders Öncesi Hazırlık ... 158
2. Dersin İşlenmesi ... 184

YARARLANILAN KAYNAKLAR ... 186

BÖLÜM 6

SINIF YÖNETİMİ VE DİSİPLİN

A. OKULDA DİSİPLİN ... 191
B. SINIFTA DİSİPLİN ... 192
C. ÖĞRETMENLERE DİSİPLİN SAĞLAMA KONUSUNDA ÖNERİLER ... 198

YARARLANILAN KAYNAKLAR ... 199

BÖLÜM 7

ÖĞRENCİLERİN ÇALIŞMA ALIŞKANLIK VE TUTUMLARININ GELİŞTİRİLMESİ

A. ÖĞRENCİLERİN ÇALIŞMA ALIŞKANLIKLARI VE TUTUMLARINI İNCELEMENİN ÖNEMİ ... 203
B. ÖĞRENCİLERİN ÇALIŞMA ALIŞKANLIKLARINI VE TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER ... 205
1. Öğrencilerin Kendi Çalışma Yaklaşımları ... 205
2. Ödevler ve Ev Ödevleri ... 207
3. Çalışma Ortamı ... 208
4. Okuldaki Çalışmalar ... 209
5. Öğretmen-Öğrenci İlişkisi ... 210
C. ÖĞRENCİLERİN ÇALIŞMA ALIŞKANLIK VE TUTUMLARINI İYİLEŞTİRME KONUSUNDA ÖNERİLER ... 212

YARARLANILAN KAYNAKLAR ... 215

EKLER

EK: MİLLİ EĞİTİM TEMEL KANUNU ... 218

KİTAPTA SIKLIKLA GEÇEN BAZI TEMEL KAVRAMLARIN İNGİLİZCE KARŞILIKLARI ... 230

BÖLÜM 1

EĞİTİM VE ÖĞRETİM SÜREÇLERİNİN GENEL TANIMI

Okul Toplumun Aynasıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

A.İ.D. "Communication" kursu notları "Basılmamış materyal", Ankara, 1970.

Aytuna, H., Genel Öğretim Bilgisi, M.E. Basımevi, İstanbul, 1961.

Cross, R.G., The Psychology of Learning, Pergamon Press, England, 1974.

Curzon, L.B., Teaching in Further Education, Cassell and Co. Ltd., London 1995.

Çilenti K., Eğitim Teknolojisi ve Öğretim, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1985.

Gardner, H., Geleceği İnşa Eden Beş Zihin, (çev:Filiz Şar, Asiye Hekimoğlu Gül) Optimist Yayın Dağıtım, 2006

Gardner, H., Five Minds fort he Future, Harward Business School Pres, U.S.A. 2007

Gardner, H., Zihnin Çerçeveleri, Çoklu Zekâ Kuramı, (Çev:Ebru Kılıç), Alfa Yayınları, İstanbul, 2004

Gardner, H., Multiple İntelligences, Basic book N. Y. 2006.

Hadselt, R., Haberleşmeye Başlangıç, CRL Haberleşme ve Tanıtma Dairesi Enformasyon Bülteni, Ankara.

Hilgard, E.R.: Instruction to Psychology, (5. Edit), Brace and World Inc, U.S.A., 1982.

Küçükahmet, L.: Öğretmen Yetiştiren kurum Öğretmenlerinin Tutumları, AÜ. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 55, Ankara, 1976.

MC Keachie, W. Doyle, L.: Psyholgy, Anddison-Welsley publishing Company, U.S.A., 1966.

Madnick, D.: Learning, Prentice-Hall inc., New Jersey, U.S.A., 1964.

Özyürek L., "Derse Devamının Öğrenci Başarısına Etkisi", A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Atatürk'ün 100. Yılına Armağan, Ankara, 1981.

Through the Eyes of Pupil, (Edit C.G. Carre and J.O. head) Science Teacher Education Project. Mc. Graw Hill Book Company., U.K. 1974.

Weaver, G., Cenci, L.: Applied Teaching Technique, Pitman Publishing, New York, 1980.

BÖLÜM 3

ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ VE YAKLAŞIMLAR

İşitirim ve Unuturum
Görürüm ve Hatırlarım
Yaparım ve Anlarım

Çin Atasözü

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Alkan, C., Eğitim Teknolojisi (Kuramlar, Yöntemler), Yargıçoğlu Matbaası, 4. baskı, Ankara, 1995.

Alkan, C., Teker, N. Programlı Öğretim (Değişik Teknolojiler ve Türkiye'deki Uygulama) All. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No. 169, Ankara, 1992.

Alkan, C., "Öğretmen Eğitimi", AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(14), 1976.

Alkan, C., Öğretmenlik Uygulamaları El Kitabı, Yazıcıoğlu Matbaası, Ankara, 1987.

Babadoğan, C. ve Gürkan. T., "The Application of Micro Teaching Metod to in Service Training", Teacher Training for the Twenty-First Century, Dokuz Eylül Üniversity Buca Faculty ol Education, İzmir, 1956.

Babadoğan, C. ve Gürkan, T., "Bir Hizmet İçi Eğitim Programında Öğrencilerin Akademik Başarı ile Öğreticilerin Etkinliği Arasındaki İlişki", Marmara Üniversitesi II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildiriler, İstanbul, 1996.

Bayraktar. E., Mikro Öğretim Yöntemi ve Uygulaması. Yayınlanmamış Asistanlık Tezi, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Ankara, 1982.

Bayraktar, E., Öğretmen Eğitiminde Çağdaş Bir Yaklaşım Olarak Mikro Öğretim Yöntemi Üzerinde Bir Araştırma, 1. Eğitim Bilimleri Kongresi (Kuram-Uygulama-Araştırma). Bildiriler, 28-30 Nisan 1994, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Adana, 1994.

Bling, D.A, What's the Use of Lectures?, Penguin Books Ltd. England, 1972.

Bling, D.A. and Others, Teaching Students, Exeter Unıversity Teaching Services England, 1975.

Brooks, J.C., Broojs G.M. The Case for Counstructivist Classroom, Association for supervisdion and Curriculum Development, USA, 1999.

Buzan, T., How to Mind Map, Tharson, London, 2002.

Buzan, T., Head First, Harper Collins Publishers, London, 2000.

Buzan, T., Mind Map The Ultimate Thinking Tool, Harper Collins Publishers, London, 2005.

Buzan, T., The Power of Creative İntelligence, Harper Collins Publishers, 2001.

de Bono, E., How to Have Creative Ideas, Vermilion, London, 2007.

de Bono, E., six Action shoes, harper Collins Publishes, Great Britain, 1994.

de Bono, E., Six Thinking Hats, Penguın Boks, Englang, 1999.

Callahan, Teaching in Secondary Schools, Foresman and Company, 1966.

Chesler, M., Fox, R., Role Playing Methods in the Classroom, Teacher Resource Booklet on Classroorn Social Relation and Learning, Science Research Association inc., Chicago, 1976.

Curzon, L.B., Teaching in Furter Education, An Outline of Principles and Practice, Cassel and Co. Ltd. London, 1977.

Dawson, C., How to Face a Class, A Pratical Guide, Harrapp and Co. Ltd. Great Britain, 1981.

De Phillips, F., Berliner, M W Cribbin, J.J. Management of Training Programs, Richard, D. Irwin inc Illinois, USA, 1964.

Dictionary of Education, (Edit. Carter Good), Mc Graw Hill Book Company, New York, 1973.

Donaldson, S. Methodical Teaching, William Culross and Can. Ltd., 1969.

Gürkan, T., "Öğretmen Eğitiminde 'Micro teaching'" (Mikro Öğretim) Yöntemi Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu Bildiriler, İstanbul, 1991.

Grambs, J.D., Carr, C.j., Fitch, M.R., Modern Methods in Secondary Education, (Third Edition) Holt, Rinehart and Winston, ınc., USA., 1970.

Hacıoğlu, E., "Öğretmenlik Uygulaması Modeli" Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990.

Hesapçıoglu, M., Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim, Genişletilmiş 3. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1994.

Haig, H.C., Beginning Teaching, Pitman Education Library, London, 1972.

Head, Q.J., "Methods and Teachiques of Teaching", The Arts of the Science Teaching Science Teacher Education Project, Mc Graw Hill Book Company, United Kingdon, 1974.

Hill, F.W. Learning The Discussion, Guide for Leaders and Members of Discussion Groups, Sage Publication, London, 1977.

Hızal, A., Programlı Öğretim Yöntemlerinin Etkinliği: Karşılaştırmalı, Uygulamalı Araştırma, AÜ Eğitim Bilimleri Yayınları, No. 189, Ankara. 1992.

Hoxman, M., Simulasyon Games for the Classroom, Bloomington, Phi Delta Educational Foundation, 1975.

Jensen, E., Superteaching, The Brain Store Inc., 1998.

Jones, S.A., Bagford, L.W.; Wallen, E.E., Stratigies for Teaching, London, 1979.

Kogan, S. Cooperative Learning, Resauces for Teacher, Reverside University ol California, 1978.

Külahcı, Ş., Mikro Öğretimde Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Deneyimi, Eğitim ve Bilim, 18. (91-92), 1994.

Mc Lesih, J., The Lecture Method, Cambridge Monograhs on Teaching Methods No. 1, Cambridge Institute of Education, 1968.

Meydan Larousse, Meydan Yayınevi, İstanbul 1971.

Novak., J. D. Learning Creating and using knowledge concept maps as facilitative tools in schools and corporotions, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 1998.

Özyürek, L., Öğretmenlere Yönelik Hizmet İçi Eğitim Programlarının Etkinliği, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.

Özyürek, L., "Öğretim Yöntemlerinde Yenilikler", Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 15, Sayı, Ankara.

Pipe, P. Pratik Programlama, (Çev. Hasan Olgun, Metin Göker, Necati Büyükdura) Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, No. 5, Ankara, 1977.

Pocztar, 1., Programlı Öğretim "Kuramlar ve Uygulaması", (Çev: A. Hızal) AÜ Eğitim Fakültesi, Ankara, 1972.

Popham, J. James ve Baker, Eva. L., Eğitim Durumlarının Düzenlenmesi, (Çev: Lütfi Özbilgin), Uğurel Matbaası, Malatya.

Powell, L.E., Lecturing, Pitman Education Library, Great Britain 1973.

Proctor, O.J., Techniques Notes Tips for Teachers, Foremen, Supervisers, Directors, Delmer Puhlishers Inc., New York, 1968.

Rance, R., Teaching by Topic, World Lock Education, 1982.

Reading in Science Education (Edit: E.W. Jenkins and R. Whitfield), Science Teacher Education Project, Mc. Graw Book Company, United Knigdom, 1974.

Russell, G.W. Teaching in Furter Education, Pitman Education Lihrary, London, 1976.

Schuck, Chesler, M., Lippitt, R. Problem Solving to Improve Classroom Learning. Science Research Asmociates. Chicago, 1966.

Sellet, N., The Art of Constructivist Teaching in the Primary School, A Guide for Students and Teachers, David Fulton Publishes Ltd., 2003.

Stones, E., Morris, S., Teaching Pratice, Problems and Perspectives, Methaun and Co. Ltd., London, 1973.

Sunal C.Z., Haas, M.E., Social Studies For The Elementary and Middle Grades, A Constructivist Approach, Pearson Education Inc. 2005.

Trenaman, J.M., Comminication and Comprehension, Longman, 1967.

USAİD Haberleşme ve Tanıtma Dairesi, Enformasyon Bültenleri, Ankara, 1971.

Yeamans, G.T., Eğitimde Projeksiyon Makinaları, Programlı Öğretim Materyalı, (Çev: Akif Ergin) Aşama Matbaacılık, Ankara, 1987.

Yurttaş Olmak İçin, Öğretmen El Kitabı, Umut Vakfı Yayınları, 1998.

Warwick, D., Team Teaching, University of London Press. Ltd., London, 1972.

BÖLÜM 4

GÖRSEL İŞİTSEL ARAÇLAR
(Özellikleri ve Seçimi)

Bir Resim Bin Kelimeye Bedelse
Bir Resim Çiz Bin Kelime Tasarruf Et.

mek yarar yerine zarar getirir. Bu husus diğer görsel işitsel araçları kullanan öğretmenlerde sıklıkla görülen hatalı davranıştır. Örneğin, tepegöz şeffafına kitap sayfalarının geçirilmesinin hiçbir faydası yoktur. Bir aracı etkin kullanmak için öncelikle o aracın kullanma ilkelerini bilmek gerekmektedir.

Bir sistem ağı olarak eğitimde kullanılmaya başlanan **elektronik otoriteler** en küçük bir bilginin anında paylaşımına imkan vererek bir anlamda dünyayı küçültmüşlerdir. Faydaları yanında kendine özgü -örneğin, pahalı olmaları, kullanıcısının özel bir yetişme gerektirmesi gibisınırlılıkları bulunan bu araçların kullanımı sırasında eğitimde temel otoritenin "teknoloji" değil, "öğretmen" olduğu unutulmamalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Alkan, C., Eğitim ortamları, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi yayınları, No 85, Ankara, 1979.

Brown J. W., Levis, R.B., Harclerad, F.F. AV Instruction Technology, Media and methods, Mc Graw Hill Book Company, 1977.

Cable, R., Audiovisual Handbook, University of London Press Ltd., London 1972.

Curzon. L.B., Teaching in Furher Education, An outline of principles ond pratice, Cassall annd co ltd., London, 1977.

Çilenti, K., Eğitim Teknolojisi, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1979. Ltd., Great Britain, 1981.

Demirel, A., "Yabancı Dil Öğretiminde Çağdaş ilke ve Yöntemler", Milli Eğitim, Sayı 60, Milli Eğitim Basınevi, İstanbul, Mart, 1983.

De Philips, G., Berliner, M.W., Cribbin, Jj.: Manegement of training Programs, Richard D. Irwin inc., Illinois, USA, 1964.

Donaldson, S., methodical teaching, William Culross and Can ltd., 1969.

Haig, G., Begining Teaching, Pitman Education Library, London, 1972.

Jones, S. A., Bagford, L. W., Wallen, E.E.: Strategies for teaching, London, 1979.

Mialaret, G., The Psychology of the use of Audiovisual Aids in Primary Education, HEP Educational Publications,

Proctor, O.J., Techniques, Notes, Tips for techers, Foremen, Supervisors, Directors, Delrnar Puhlishers inc., New York, 1968.

Rance, P., Teaching by topics, Ward Lock, eclucational, London, 1975.

Russel, G.J., Teahing further education, Pitman Education Library, London, 1976.

Varış, F., "Öğretim İlke ve Yöntemleri', "Teksir Materyal", AÜ Eğitim Fakültesi ders notu, 1976.

Weaver, G., Cenci, L: Applied Teaching Techniques, Pitman Publishing Corporation, New York, 1960.

Wilkin, E., Education in Pratice, Evans Brothers Ltd., London, 1975.

BÖLÜM 5

ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNİN PLANLANMASI VE UYGULANMASI (Plan Çeşitleri)

Çalışmalarını planla, planların için çalış.

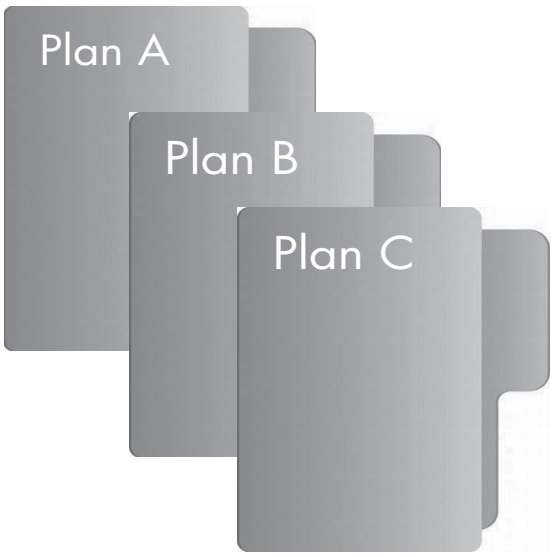

v. Konuyu bütün olarak verme: Her alt konu işlendiğinde diğer alt konularla ilişkisi belirtilirse öğrenci bunların bütüne nasıl yerleştikleri ve neler kattıkları konusunda fikir sahibi olur.

vi. Öğrenciyi düşünmeye yöneltme: Öğrenciyi düşünmeye yöneltmenin dört temel yolu vardır: Sorular, tartışmalar, disiplin, yaptırma. Öğrenciyi düşündürmek için en yaygın olarak kullanılan yol soru sormadır. Bunun yanında tartışmak suretiyle de öğrenciler düşündürülebilir. Belli bir nokta üzerinde tartışma isteği iyi bir işarettir. Ancak tartışmanın konu dışına çıkmaması sağlanmalıdır. İyi bir disiplin de öğrencilerin düşünmesine yardım eder, kendilerinden çalışma istendiğini bilmeleri daha çok çalışmalarını sağlar. Öğrencileri düşündürmenin belki de en önemli yolu öğretilen şeyleri onlara yaptırmaktır. Özellikle el becerisi gerektiren işlerde bu mutlaka gereklidir.

vii. Hareketli olma: Öğretmenin derste hareketli olması için iki önemli neden vardır; a. ilgiyi uyanık tutmaya yardım eder, b. konuyu daha iyi açıklamaya yardım eder. Hareketli olmayı ilgiyi uyanık tutmak için uygularken bir aktör gibi hareket etmek gerekir. Vücut hareketleri ve jestlerin uyumu öğrencileri etkileyecektir. Aşırı hareketliliğin hiç hareket etmeme kadar kötü bir davranış olduğu unutulmamalıdır, iyi hatip olarak bilinen kişilerin jest ve mimiklerinin izlenmesi bu konuda yardımcı olabilir.

Yukarıda belirtilen hususlara dikkat eden, ders planındaki aşamaları izleyen bir öğretmenin öğretimdeki başarısı yüksek olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Curzon, L.B., Teaching in Further Education, Cassel and Co Ltd. London, 1977.

DePhiliphs, F., Berliner, M.W., Cribbin, J.I., Management of Training Programs, Richard D. Irwin, Inc. Illinois, USA, 1964.

Ortaylı, İ., Zaman Kaybolmaz, Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Proctor, O.J., Techniques Notes, Tips, for Teachers, Foremen, Supervisors, Directors, Delmar Publishers Inc., New York, 1968.

Some Principles of Teaching, Informal Pointers for Teacher, Film şeridi dizisi, The Jan Handy organizasyon.

Waver, G., Cenci, L., Appiled Teaching Technique, Pitman Publishing Corporation, New York, 1980.

Woods, R., Pupil Strategies, London, Croom Helm, 1980.

Woods, P., Teacher Strategies, London, Croom Helm, 1980.

25.5.1981 tarih 32881 Prg 1317 Sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Kararı, Eğitim öğretim çalışmalarının planlı yürütülmesine ilişkin genelge. 22 Haziran 1981 tarih 2089 sayılı Tebliğler Dergisi.

28.11.1964 tarih 11868 sayılı Tebliğler Dergisi.

Ağustos 2005 tarih ve 2575 sayılı Tebliğler Dergisi.

Master file stock photos.

BÖLÜM 6

SINIF YÖNETİMİ VE DİSİPLİN

Eğitimde disiplin ne kızını ne dizini dövmeyi gerektirir.

10. Disiplin problemlerine mani olmak, bir kere olduktan sonra onu düzeltmek için uğraşmaktan daha kolaydır.
11. Disiplin problemi sizi aşmadıkça başkalarına duyurmayınız.
12. Derhal önlem alınması gereken durumlarda ya da sınıfta ders yapmanız imkansızlaştığı hallerde idareye haber veriniz.
13. Sınıfta disiplini bozan bir davranış oluştuğunda tepkide bulunmadan önce biraz düşününüz. Örneğin içinizden 60'a kadar saymanız daha mantıklı davranmanız için size gerekli zaman sağlayacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Cook, W.W. Leeds, C.H. and Callis, R. Minnessota Teacher Attitute Inventory. Psychological Corparation, New York, 1951.

Discipline in Primary and Secondary Schools today, (edit. Arnold Jennings) Ward lock Educational, London, 1979.

Kounin, J.: Disipline and Group Management in Classroom, Rinehan and Winston, New York, 1970.

Küçükahmet L., (Edit) Sınıf Yönetimi, 12. baskı, Pegem Akademi, 2011.

O'Leary and O'Leary: Classroom Management, The Succesfuly use of behavior Modification, Pergamon Press Inc., PGPS-27, 1977.

Randall, S. Sprick., Disipline in the Secondary Classroom; John Wiles and Sons. Inc. 2006.

Russel. G.J.: Teaching in Further Education, Pitman Education Library, London, 1976.

Varış, F.: Öğretim ilke ve yöntemleri, "Teksir Materyal", A.Ü. Eğitim Fakültesi Ders Notu, Ankara, 1976.

Weaver, G., Cenci, Le: Applied Teaching Techniques, Pitrnan Publishing Cooperation, London, 1960.

Wilkins, E.: Education in practice, (A handbook for teacher), Evans Brothers Limited, London, 1975.

BÖLÜM 7

ÖĞRENCİLERİN ÇALIŞMA ALIŞKANLIK VE TUTUMLARININ GELİŞTİRİLMESİ

Öğrencilerin çalışma oryantasyonları öğretimle geliştirilebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Allport G.W., Crisis in Normal Personality Development" (Edit: DR. Strom). Mental Health and Athievement.

Anderson H. H., Studies of Teachers' Classroom Personalities, Stanford Universtiy Press, 1946.

Baymur, F., Özgüven, E., Kuzgun, M., "Üniversitede Okuyan TÜBİTAK Bursiyerlerinin Başarılarını Etkileyen Faktörler", Teksir materyal, Ankara, 1978.

Bowman, P.H. Factors Related to Under Achievement, Quncy, Ill, Youth Development Projects, 1959.

Brown, W.F., Holtzman, W.H., SSHA Manual, The Psychological Corparation, New York, 1967.

Cogan, M., "The Relation of The Behavior of Teacher to The Productive of Their Pupils", The Harvard Education Review, 26, 315-342, 1956.

Flanders, N.A., "Personal-social Anxiety as a factor in Experimental Learning Situation", J. Educ, Res, 45, 100-110, 1951.

Flanders, N.A., "Some Relationship among teacher Influence, Pupil attitudes and Achievement", Intrection Analysis, (Edit, Amidon, Hough), 1967.

Gowan J.C., "Dynaminc of Under Achievement of Gifted Students", Journal of Execptional Children, 21, 247-249, 1967.

Josey, E.J., "The role of the College Library Staff in Instinction in the Use of the Library, Res. Lih. 23, 492-498, 1962.

Knapp, L. J., "The Validity of The Study Attitüdes and Methods Survey For Predicting Grades in High School Biology", Educational and Psychological Measurement, 33, 959-961. 1973.

Küçükahmet, L., Öğrencilerin çalışma alışkanlıkları ve tutumları AÜEBF Yayını no: 153, Ankara, 1987.

Miller, C.and Michael, W.B., The relationship of Each of six Scales of The Study Attitudes and Method Survey (SAMS) to Each of Two Criteria of academic Achievement in a Community college, Educational and Psyhological Measurement, 32, 1107-1110, 1972.

Özgüven, İ.E., Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler. H.Ü. Basımevi, Ankara, 1974.

Ramsder, P., Instituional variations in British Students' approach to hearning and Experiences of Teaching, Higher Education, 12-691-705, 1983.

Strodtbeck, F., "Implications of the Study of Family Interaction for the Predictor of Achievement", Child Study, 34, 13-24, 1968.

Tiebaut, H.M., "The Misnamed Lazy Student", Educational and Psyhological Measurement, 32, 1107-1110, 1972.

Özgüven, İ.E., Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler. HÜ Basımevi, Ankara, 1974.

Ramsder, P., Instituional variations in British Students' approach to hearning and Experiences of Teaching, Higher Education, 12-691-705, 1983.

Rossum, E.J. and Schenk, S.M., The Relationship Between Learning Conception, Study Strategy and Learning Outcome, Br. 1 Educ. Bsylhol 54, 73-83, 1984.

Strodtbeck, F., "Implications of the Study of Family Interaction for the Predictor of Achievement", Child Study, 34, 13-24, 1968.

Tiebaut, H.M, "The Misnamed Lazy Student", Educational Record, 24, 113-129, 1953.

14. Basım

PSİKOLOJİK TESTLER

Prof. Dr. İbrahim Ethem ÖZGÜVEN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 415
Psikolojik Danışma No.: 12
ISBN: 978-605-133-317-5
© 14. Basım, Ekim 2017

PSİKOLOJİK TESTLER

Prof. Dr. İbrahim Ethem ÖZGÜVEN

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özgüven, İbrahim Ethem.
Evlilik ve Aile Terapisi / *İbrahim Ethem Özgüven*
14. Basım, XXII + 430 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-317-5
1. Ölçme 2. Psikoloji 3. Test 4. Ölçek 5. İstatistik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 ***PSİKOLOJİK TESTLER***

Sayfa No

Psikolojik Testlerin Niteliği 1
Psikolojik Testlerin Tanımı 3
Psikolojik Testlerin İşlevi 5
Psikolojik Testlere İlişkin Yaklaşımlar 6
Psikolojik Testlerin SInıflandırılması 7
Ölçülen Nitelik ve Amacına Göre Testler 8
Maksimum Performans ve Davranış Testleri 8
Bireysel ve Grup Testleri 9
Genel ve Özel Yetenek Testleri 12
Özel Yetenek ve Psikomotor Testler 14
Yaratıcılık Testleri 14
Güzel Sanat Yeteneğini Ölçen Testler 15
Dile Dayanan ve Dile Dayanmayan Testler 16
Sürat Testleri, Güç Testleri 17

BÖLÜM 2 ***PSİKOLOJİK TESTLERİN TARİHÇESİ ve GELİŞİMİ***

Zihince Geri Olanları Ayırdetme Çabaları 18
Deneysel Psikoloji ve Psikofiziksel Ölçme 19
Francis Galton'un Katkısı 19
Cattell'in Zeka Testleri 21
Binet ve Bireysel Zeka Testinin Doğuşu 21
Genel Yetenek Testleri 23
Başarı Testleri 24
Kişiliğin Ölçülmesi 25
İlgilerin Ölçülmesi 26
Tutumların Ölçülmesi 27
Türkiye'de Psikolojik Testlerin Tarihçesi ve Gelişimi 27
Psikolojik Testlerin Kullanılmasında Kurumlaşmaya Gidiliyor 31
Test ve Araştırma Bürosu 32
Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) 33
Rehberlik ve Araştırma Merkezleri 33

BÖLÜM 3 *ÖLÇME, ÖLÇEKLER ve DEĞERLENDİRME*

Ölçmenin Tarifi 35
Ölçme Kavramının Nitelikleri 37
Dolaylı ve Dolaysız Ölçme 37
Ölçme Birimi 38
Ölçme Hataları 40
Bir Ölçme Aracında Bulunması İstenilen Yapısal Nitelikler 41
Ölçme Araçlarının Çeşitleri 42
Tanıma ve Sınıflama Ölçekleri 42
Derecelendirme Ölçekleri 43
Eşit Aralıklı Ölçekler 44
Oranlı Ölçekler 45
Bir Ölçme Birimi Olarak Test Puanları 45
Ölçme İşleminin Niteliğine Göre Ölçme Türleri 46
Değerlendirme 47
Ölçme ve Değerlendirmenin Farkları 48

BÖLÜM 4 *İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER*

İstatik Derslerinin Amacı 49
İstatik ve Parametre 49
Betimsel İstatik 50
Vardamalı İstatistik 50
Deneysel Düzenler ve Analizi 50
İstatistiksel Yöntemlerin Kullanılması 51
Karar Süreci ve İstatistiksel Sonuçlar 52
Betimsel İstatik Yöntemleri 53
Histogram ve Frekans Poligonu 53
Merkeze Yığılma ve Dağılım Ölçüleri 55
Merkeze Yığılma Ölçüleri 55
Merkeze Yığılma Ölçüleri Çeşitleri
Mod 55
Ortanca 56
Ortalama 59
Dağılım Ölçüleri 65
Ranj 66
Çeyrek Kayma 66
Standart Sapma 66
Korelasyon 67
Korelasyon Katsayısının Yorumlanmasında Dikkat Edilecek Noktalar 68

BÖLÜM 5 TEST PUANLARININ YORUMLANMASI

İstatistiklerden Yararlanma Yöntemleri 69
Normal Dağılım Eğrisi 70
Standart Puanlardan Yararlanma 71
Profil 75
Norm'lardan Yararlanma 76
Yaş Normları 77
Zeka Bölümü 77
Sınıf Normları 78
Yüzdelik Normlar 78
Eğitsel Normlar 80
Test Sonuçlarını Yorumlamada Bilgisayar Kullanımı 81
Test Sonuçlarının Yorumlanması 82

BÖLÜM 6 GÜVENİRLİK ve GEÇERLİK

Test Puanına İlişkin Teoriye Göre Güvenirlik 83
Güvenirlik Katsayıları 84
Puanlara Karışan HATA Nereden Kaynaklanıyor? 85
Testin Güvenirliğini Bulma Yöntemleri 86
Testin Tekrarı Yöntemi 86
Paralem Formlar Güvenirliği 87
Testi Yarılama Yöntemi 88
İç Tutarlık Güvenirlik Katsayıları 90
Cevapları Derecelendirme Şeklinde Olan Test ve Envanterlerde Güvenirlik 92
Davranışların Gözlenmesi Durumunda Güvenirlik 93
Ölçmenin Standart Hatası 93
Güvenirlik Katsayısı Ne Zaman Yeterlidir? 95
Ölçme Aracının Güvenirliği Nasıl Yükseltilir? 95
Madde Sayısını Artırmak 95
Faktör ve Madde Analizi 97
Geçerlik 97
Geçerlik Türleri 98
Kapsam Geçerliği 98
Ölçütlere Dayalı Geçerlik 102
Yapı-Kavram Geçerliği 106
Geçerlik Türlerinin Birbirleri ile İlişkisi 107
Geçerlik ve Güvenirlik Kavramlarının Birlirleri ile İlişkisi 107

BÖLÜM 7 TESTLERDE MADDE ANALİZİ

Madde Analizi İçin Pratik Yöntemler 109
Madde Analizi 110
Madde Güçlüğü 111
Madde Geçerliği 114
Madde Analizinde Uç Grupların Kullanılması 115
Madde Analizinin Yapılmasında İzlenen İşlem Yolu 116
FAN Madde Analizi Tablosu 119
FAN Tablosunun Kullanılmasına İlişkin Örnekler 119
Madde Analizi Sonuçlarının Yorumlanması 120

BÖLÜM 8 OKULLARDA ÖĞRENCİ GELİŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bireyi Tanıma 121
Bireylerin Gelişimlerini Değerlendirme 121
Başarıyı Değerlendirmede Kullanılan Ölçütler 122
Eğitim Programlarını Değerlendirme 122
Değerlendirmenin Nitelikleri 123
Öğrencilerin Kendilerini Değerlendirmeleri 125
Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi 125
Programların Değerlendirmesinin Yararları 126
Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları 127
Gelişmeyi Değerlendirmede Ölçülmesi Gereken Nitelikler 130
Testlerle Ölçülemeyen Hedefler 131
Değerlendirmede Bilgi Kaynakları ve Araçları 132
Değerlendirme Programının Hazırlanması 133
Eğitim Hedeflerinin Sınıflandırılması 133
Hedeflerde Bulunması İstenilen Bazı Nitelikler 137
Hedeflerin İfade Edilmesi 138
Nelerin Değerlendirileceğinin Saptanması 141
Değerlendirme İçin Gerekli Ölçme Araçlarının Hazırlanması veya Seçilmesi 142
Değerlendirme Sonuçlarının Yorumlanması ve Kullanılması 142

BÖLÜM 9 BAŞARI TESTLERİ

Başarı Testlerinde Kullanılan Soru Türleri 145
Yazmalı Soru Türlerinin Özellikleri 145
İşaretlemeli Soru Türlerinin Özellikleri 146
Doğru-Yanlış Tipi Sorular 146

Eşleştirme Türü Sorular 147
Çoktan Seçmeli Sorular 148
Testin Düzenlenmesi 150
Testin Açıklanması 150
Testin Uzunluğu 150
Soruların Düzenlenmesi 150
Cevap Kağıdı 151
Testin Uygulanması 152
Testlerin Puanlanması 152
Başarı Testleri Türleri 153
Öğretmen Yapısı Testler ve Standart Testler 153
Standart Testlerin Kullanılması 155
Öğretmen Yapısı Testlerin Kullanılması 156
Teşhis Testleri 156
Başarı ve Genel Başarı Testleri 157
Okullarda Başarı Testlerinin Kullanılması 158
Standart Başarı Testleri Yönünden Ülkemizdeki Durum 159

BÖLÜM 10 YETENEKLERİN ORGANİZASYONU ve ÖLÇÜLMESİ

Zekanin Anlamı ve Doğası 161
Zekanın Tarifi 163
Zihinsel Yeteneklere İlişkin Kuramlar 165
İki Faktör Kuramı 165
Çoklu Faktörler Teorisi 166
Üç Boyutlu Zihinsel Yapı Modeli 169
Yeteneklerin Sıralı Düzenleme Modelleri 171
Yeteneklerin Ölçülmesi 172
Sözel Faktörler 172
Sayısal Faktörler 173
Muhakeme Faktörleri 173
Bellek Faktörü 175
Yer ve Mekan'a Uyma Faktörü 177
Algısal Faktörler 178
Genel Yetenek veya Zeka Testlerine İlişkin Bazı Temel Görüşler 181

BÖLÜM 11 STANFORD-BİNET BİREYSEL ZEKA TESTİ

Zeka Testlerinin Binet'ten Önceki Durumu 187
Binet-Simon'un Zekanın Ölçülmesine İlişkin Çalışmaları 188

İlk Binet Zeka Testi 189
1908 Binet Zeka Testinin Revizyonu 190
Binet'in Soruları Yaşlara Göre Sınıflamada Kullandığı Yöntem 190
Binet Zeka Ölçeğinin 1911 Revizyonu 191
Zeka Testçiliği Bakımından Binet'in Ortaya Koyduğu Pratik ve Teorik Prensipler 193
Terman'ın Stanford-Binet Ölçeği 195
1916 Stanford-Binet Zeka Ölçeği 195
1937 Stanford-Binet Zeka Ölçeği 196
Test Soruların Geçerliği 198
Zihin Yaşı ve Zeka Bölümünün Hesaplanması 199
Toplumdaki Bireylerin Zeka Bölümlerinin Yaklaşık Dağılımı 202
Stanford-Binet Ölçeğinin 1960 Revizyonu 203
Modern Binet Ölçeği: 1986 204
Modern Binet Testinin Yapısal Özellikleri 205
Modern Binet Testinin Uygulanması 206
Modern Binet Testinin Güvenirlik ve Geçerliği 207

BÖLÜM 12 WECHSLER BİREYSEL ZEKA TESTLERİ

Wechsler Zeka Ölçeklerinin Gelişimi 208
Wechsler Zeka Ölçeği ve Nitelikleri 210
Wechsler Yetişkinler Zeka Ölçeği 210
Wechsler Çocuklar Zeka Ölçeği 210
Wechsler Okul ve Okul Öncesi Zeka Testi 210
Wechsler Zeka Ölçeklerinin Genel Özellikleri 210
Revizyondan Geçirilmiş Wechsler Yetişkinler Zeka Ölçeği (WAIS-R) 212
WAIS-R Sözel ve Performans Alt Ölçeklerinin Nitelikleri 213
Sözel Alt Ölçekler 213
Performans Alt Ölçekler 215
Wechsler Yetişkinler Zeka Ölçeğinin (WAIS-R)'ın Güvenirlik ve Geçerliği 216
Wechsler Yetişkinler Ölçeğinin Aşağı Yaşlara Uzatılması 216
Wechsler Revizyondan Geçirilmiş Çocuklar Zeka Ölçeği (WISC-R) 216
WISC-R'ın Güvenirlik ve Geçerliği 217
Wechsler Okul ve Okul Öncesi Zeka Ölçeği (WPPSI) 217

BÖLÜM 13 BEBEK ve ÇOCUK TESTLERİ

Genel Özellikleri 219
Brazelton Bebek Değerlendirme Ölçeği 219
Gesell Gelişim Ölçeği 220
Bayley Zihinsel Gelişim Ölçeği 221

Cattell Babek Zeka Testi 222
Küçük Çocuklar İçin Geliştirilen Testler 223
McCarthy Yetenekleri Ölçeği 223
Kaufman Çocukları Değerlendirme Bataryası 224
Ülkemizde Kullanılan Grup Zeka Testleri 225
Otis, Alfa, Beta ve Gama Zihin Kabiliyeti Testleri 226
Thurstone Temel Kabiliyet Testleri (TKT) 228
Öğrenime Hazır Oluş Testi Form: R 233
Kaliforniya Zihni Olgunluk Testi 233
Detroit Zihin Yeteneği Testi 234
Thurstone Kavrayı Sürati Testi 234
Peabody Kelime Hazinesi Testi 234
Goodenough-Harris Adam Çizme Testi 235
Soyut Düşünme Testleri (SDT) 237
İlkokul Çocukları İçin AAMD Uyumsal Davranış Skalası 238
Leiter Uluslararası Performans Ölçeği 239
Bender Grösel Hareket Algısı Testi 240
Proteuz Mez Testi 241
Cattell Uluslararası Zeka Ölçeği 241

BÖLÜM 14 FARKLI YETENEK TESTLERİ BATARYASI

Genel Yetenek Test Bataryası (GATB) 243
Farklı Yetenek Testleri (DAT) 243
DAT Testlerinin Genel Özellikleri 244
Dat Bataryası Alt Testleri 245
Sözel Muhakeme Testi 245
Sayısal Muhakeme Testi 246
Soyut Muhakeme Testi 246
Büro İşleri-Sürat ve Doğrulut Testi 247
Mekanik Muhakeme Testi 248
Mekan İlişkileri Testi 248
Farklı Yetenek Testlerinin Güvenirliği 249
DAT'ın Geçerlikleri 250
DAT Testlerinin Normları 250
Diğer Bazı Farklı ve Özel Yetenek Testleri 252
Minnesota Büro İşleri Testi 252
Mac Quarrie Testi 253
Minnesota Şekil İlişkileri Testi 254
Torrance Yaratıcı Düşünme Testi 254

BÖLÜM 15 DAVRANIŞLARIN ÖLÇÜLMESİNDE GÖZLEMSEL TEKNİKLER

Gözlemsel Teknikler 255
Derecelendirme Ölçekleri 255
Derecelendirme Ölçeklerinin Tarihçesi 256
Derecelendirme Ölçeklerinin Çeşitleri 256
Sayısal Derecelendirme Ölçekleri 256
Grafiksel Derecelendirme Ölçekleri 258
Betimsel Grafiksel Derecelendirme Ölçekleri 261
Derecelendirme Ölçeklerinin Kullanılması 262
Ürün Değerlendirilmesi 262
İşlem Yollarının Değerlendirilmesi 263
Kişilik ve Tutumların Değerlendirilmesi 264
Derecelendirme Ölçeklerinde Karışan Hatalar 264
Genelleme Hatası 264
Kişisel Yanlılık Hatası 265
Mantık Hatası 266
Gözlem Yetersizliği Hatası 266
Derecelendirme Hatalarını Önleme Yolları 266
Derecelendirme Ölçeklerinin Geçerlikleri 267
Derecelendirme Ölçeklerinin Güvenirlikleri 268
Güvenirliğin Bulunması Teknikleri 268

BÖLÜM 16 İLGİLERİN ÖLÇÜLMESİ

İlgi'nin Tanımı 269
Bireysel Niteliklerin İlgiye Etkileri 271
İlgilerle İlgili Gözlemsel Göstergeler 273
Faktör Analizi ile Saptanan İlgi Alanları 274
İlgi Envanterlerinin Niteliği 274
İlgi Envanterlerinin Geliştirilmesine İlişkin Yaklaşımlar 274
Kapsam Analizine Dayalı Envanter Geliştirme 275
Rasyonel Yaklaşıma Dayalı İlgi Envanteri Geliştirme 275
Ampirik Yaklaşıma Dayalı İlgi Envanteri Geliştirme 276
Kuder İlgi Envanteri 277
Kuder İlgi Envanterinin Güvenirliği 279
Kuder'in Geçerliği 280
Strong Meslek İlgisi Envanteri 280
Strong Meslek İlgisi Envanterinin Güvenirliği 281
Strong'un Geçerliği 281

Diğer İlgi Envanterleri 282
Thurstone İlgi Envanteri 282
Gazete Haberleri Testi 282
Kendini Değerlendirme Envanteri 283
İlgi Testlerinin Kullanılması 284
İlgi Envanteri Sonuçlarının Kullanılması 285

BÖLÜM 17 KİŞİLİĞİN ÖLÇÜLMESİ

Kişiliğin Tanımı 286
Kişiliği Ölçme ve Değerlendirme Teknik ve Yaklaşımları 289
Gözlemsel Teknikler 290
Kendini Anlatma Teknikleri 290
Projektif Kişilik Testleri 291
Durumsal Testler 292
Envanterlerin Bazı Sorunları 293
Orta Yol Cevap Verme ve Boş Bırakma 293
Sosyal Kabul Hatası 294
Yanıltma Hatası 295
Cevapların Kalıplaşması 295
Toto Oynamak 296
Envanterlerin Bu Sorunlarına Karşı Alınan Önlemler 297

BÖLÜM 18 KİŞİLİK ENVANTERLERİ

Kapsam ve Niteliği 298
Kişilik Envanteri Geliştirme Yaklaşımları 299
Mantıksal İçerikli Yaklaşıma Göre Saptanan Envanterler 299
Woodwort Kişisel Bilgi Envanteri 300
Bell Uyum Envarteri 300
Problem Tarama Envanterleri 302
Mantıksal İçerikli Yaklaşımın Değerlendirilmesi ve Eleştiriler 304
Ölçüt-Grup Yöntemine Göre Geliştirilmiş Kişilik Envanterleri 305
Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri 306
Kişilik Kuramlarını İzleyerek Geliştirilen Envanterler 311
Edwards Kişisel Tercih Envanteri 312
Faktör Analizine Göre Geliştirilen Envanterler 315
Guilford-Zimmerman Mizaç Envanteri 318
16 Kişilik Faktörü Envanteri 318
Ülkemizde Kullanılan Diğer Bazı Envanterler 320
Problem Tarama Envanteri Takım L 320

Öğrenci İhtiyaçlarını Tarama Listesi 321
Öğretmenlik Anlayışı Envanteri Form A 321
Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) 321
Beck Depresyon Envanteri 323
Kendini Kabul Envanteri 323

BÖLÜM 19 PROJEKTİF TESTLER

Yansıtma Hipotezi 324
Projektif Tekniklerin Genel Nitelikleri 325
Projektif Tekniklerin Sınıflandırılması 327
Çağrışıma Dayalı Teknikler 327
Tamamlamaya Dayalı Teknikler 327
Yapmaya Dayalı Testler 327
Seçme ve Düzenlemeye Dayalı Teknikler 327
Anlatıma Dayalı Teknikler 328
Rorschach Mürekkep Lekesi Testi 328
Rorschahch Testinin Genel Değerlendirilmesi 332
Holtzman Mürekkep Lekesi Testi 333
Tematik Algılama Testi (TAT) 333
Çocuklar Algılama Testi (CAT) 335
Resim Yorumlama Testi 335
Luisa Duss Psikanalitik Hikayeler Testi 336
Gazi-Beier Cümle Tamamlama Testi 336
Rotter Cümle Tamamlama Testi (CTT) 337

BÖLÜM 20 STRES, KAYGI ve SOSYAL TERCİHLERİN ÖLÇÜLMESİ

Stres ve Kaygı 338
Kaygının Ölçülmesi 340
Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri 340
Durumluk Kaygı Ölçeği 340
Sürekli Kaygı Ölçeği 341
Sınav Kaygısı ve Niteliği 342
Sınav Kaygısının Ölçülmesi 343
Sınav Kaygısı Envanteri 344
Sosyometrik Değerlendirme 344
Sosyometrinin Niteliği 345
Sosyometrik Kuramlar 345
Sosyometrik Uyum 346
Uygulama 347

Çok Boyutlu Sosyometri 348
Sosyometri Verilerinin Analizi 348
Değerlendirme 351

BÖLÜM 21 TUTUM ve DEĞERLERİN ÖLÇÜLMESİ

Tutumun Tanımı 353
Tutumların Ölçülmesi 353
Tutumların Ölçülebilen Boyutları 354
Tutum Ölçeklerinin Sınıflandırılması 354
Tutum Ölçekleri 355
Derecelendirme Ölçeklerinin Temel İlkeleri 355
Tutum Ölçeklerinde Kullanılan Maddelerin Özellikleri 356
Maddelerin Seçiminde Kullanılan Ölçütler 356
Tutum Ölçeği Geliştirme Yaklaşımları 357
Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği 357
Thurstone Tutum Ölçeği 359
Likert Tutum Ölçeği 361
Likert ve Thurstone Ölçeklerinin Karşılaştırılması 363
Guttman Tutum Ölçeği 363
Değerlerin Ölçülmesi 366
Değerlerin Tanımı 367
Değerlerin Özellikleri 367
Değerler ve Normlar 368
Bireysel Değer Tipleri 368
Değer Ölçekleri 369

BÖLÜM 22 PSİKOLOJİK TESTLERİN KULLANILMASI

Psikolojik Testlerin Niteliği 371
Testler Ne Zaman Kullanılmalı? 372
Psikolojik Testlerin Avantajlı Olan ve Olmayan Yönleri 373
Test Kullanan Kişilerin Yaptığı Bazı Temel Hatalar 374
Test Puanlarını Etkileyen Bazı Faktörler 375
Testin Verildiği Ortam 375
Testi Uygulayan Kişiye İlişkin Faktörler 376
Test Alan Kişiye İlişkin Faktörler 377
Sağlık Durumu 377
Motivasyon Düzeyi 377
Testler Üzerinde Pratik Yapmak ve Eğitim Görmek 378

Genel Test Kaygısı ve Heyecanı 380
Kopya Çekme 381
Sürat Faktörü 381
Uygulanan Psikolojik Teste Özgü Faktörler 381
Psikolojik Danışmada Test Kullanmaya İlişkin Tutumlar 382
Danışanın Test Seçimine Katılması 382
Danışanın Test Seçimine Katılmamasına İlişkin Görüşler 383
Uygulamadaki Genel Yaklaşım 384
Test Sonuçlarının Yorumlanmasına İlişkin Yaklaşımlar ve Tutumlar 384
Klinik Yaklaşım 385
Psikometrik Profil Yaklaşım 386
Psikometrik Endeks Yaklaşım 386
Psikometrik ve İmpresyonistik Yaklaşım 387
Yorumlama Türleri 388
Test Sonuçlarını Yorumlamada Danışmanın Sorumlulukları 389
Danışanın Test Sonuçlarını Yorumlamaya Katılmasına İlişkin Görüşler 390

BÖLÜM 23 PSİKOLOJİK TESTLERİN DENETİMİ ve ETİK KURALLAR

Psikolojik Test Kullanmayı Denetlemenin Nedenleri 392
Uygulayıcıların Yetişmişlik Gereklerine Göre Psikolojik Testlerin Dereceleri 394
Psikolojik Danışmanın Temel İlkeleri Psikolojik Testlerle İlgili Etik Kurallar 395
Temel İlkeler 398
Etik Standartlar 398
Psikolojik Teslerin Kullanılmasına İlişkin Etik Kurallar 398
Bilgilendirme 398
Testin Seçimi 399
Uygulama 399
Yeterlik 399
Yeterlik ve Sorumluluk 400
Yanlış ve Hatalı Test Kullanım 400
Test ve Test Sonuçlarının Güncelliği 400
Test ve Değerlendirme Sonuçlarını Yorumlama 401
Değerlendirme Sonuçlarını Açıklama ve Duyurma 401
Test Geliştirme 402
Denetim ve Etik Kurallar Yönünden Ülkemizdeki Durum 402

EKLER

EK - 1 Türkiye'de Varolan Psikolojik Testler Listesi 403
BULDURU 413
KAYNAKLAR 418

KAYNAKLAR

Acar, N.V. ***Tepapötik İletişim,*** Ertem Basımevi, Ankara, 1994.

Aiken, L.R. ***Psychological Testing and Assessment Allyn and Bacon,*** Boston, 1985.

Akkoyun, F. ***Rotter Cümle Tamamlama Testi, Üniversite Öğrencileri Formu, El-kitabı.*** A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 141. Ankara, 1985.

Akkoyun, F. ***Projektif Teknikler,*** Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1994.

Allen, M. J. & Yen, W. M. ***Introduction to measurement theory.*** Pacific Grove, Calif.: Brooks/Cole, 1979.

Altınköprü, T., ***Genel Karakter Bilim ve İnsanı Tanımada Testler.*** Altınköprü Yayınları. Gül Maatbası, 1980

American Psychological Association (APA). (1974). ***Standards for Educational and Psychological Tests.*** Washington, D.C.: American Psychological Association.

American Psychological Association (APA). (1981). ***Ethical Principles of Psychologists.*** American Psychologist, 36, 633-638.

Anar, S. ***Üniversite Öğrencilerinin Değerleri.*** Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü Ankara, 1982.

Anastasi, A., ***Psychological Testing*** (6th ed.). New York: Macmillan, 1988.

Antel, S. C. ***Terbiye de Ölçü (Bilgi Testleri).*** İstanbul Üniversitesi, 1934.

Antel, S.C. ***Test Usulü.*** İstanbul, 1932.

Arıcı, H. ***İstatistik: Yöntemler ve Uygulama.*** Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1972.

Aydın, S. ***Projektif Teknikler,*** ABC Matbaası, Ankara, 1981.

Baltaş A. ve Baltaş Z. ***Stres.*** Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988.

Baykul, Y. ***A Comprasion on the Latent Traits and the Classical Test Theories.*** Doğa, 33-40, 1980.

Bayley, N. ***Manual: Bayley Scales of Infant Development.*** New York: Psychological Corporation, 1969.

Baymur, F. ***Lise ve Dengi Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleril.*** Ankara: MEB. Talim ve Terbiye Dairesi, 1961.

Başoğlu, M. Ş. Çeviri. Lewis M. Terman ve Maud A. Merril. ***Zekanın Ölçülmesi.*** Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara, 1944.

Beier, D. C. ***Resim Yorumlama Testi Elkitabı.*** MEB'lığı Talim ve Terbiye Dairesi, Araştırma ve Değerlendirme Bürosu, 1961.

Beier, D. C. ***Cümle Tamamlama Testi El Kitabı.*** Test ve Araştırma Bürosu, Ankara, 1961.

Bellak, L. ***The TAT, CAT, and SAT in Clinical Use*** (4th ed.). New York: Grune & Stratton, 1986.

Berger, M. The third version of the Stanford-Binet (Forms L-M): Some methodological limitations. ***Bulletin of the British Psychologcal Society,*** 23, 17-26. 1970.

Binet A. ve Th. Simon. Tercüme eden Sabri Esat Siyavuşgil. ***Anormal Çocuklar.*** İstanbul Devlet Basımevi. 1939.

Binet, A. & Simon, T. ***Methodes Nouvelles Pour le Diagnostic du Niveau Intellectuel des Anormaux.*** L'Année Psychologique, 11, 191-244, 1905.

Bloom, B. S., J. T. Hastings ve G. F. Madaus. ***Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning.*** New York: Mc Graw Hill, 1971.

Bloom, B. S. ***The new dirction in educational research: New Directions for Testing and Measurement.*** 5, 17-30, 1980.

Bloom, B. S. (ed.) ***Taxonomy of Educatioanl Objectives.*** Handbook 1. Cognitive Domain. New York: McKay, 1956.

Bogardus, E. S. ***The Development of Social Thought.*** Longmans, Green, N.Y. 1948.

Buhler, O. H., Hetzer H. ***Küçük Çocuklarda Zeka Muayeneleri (testler).*** Çeviren: Sosyal, Ş. S. İstanbul, 1942.

Buros, O. K. (ed.). ***The eighth mental measurements yearbook*** (2 vols.). Hingland Park, N.J.: Gryphon Press, 1978.

Campbell, D.P. ***Manual for the SVIB-SCII Strong-Campbelle Interest Invertory*** (2nd ed:). Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1974.

Cansever, G. ***Klinik Psikolojide Değerlendirme Yöntemleri.*** Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi Yayınları. İstanbul, 1982.

Cansever, G. ***Psikolojik Testler,*** Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara, 1963.

Cattel, R. B. ve Eber H. W. ***Handbook for the Sixteen Prsonality Factor Questionnaire.*** Champaign, I11: Institute for Personality and Ability Testing, 1964.

Cattell, R. B., & Scheier, I. H. ***The IPAT Anxiety Scale Questionnaire:*** Manual (2nd ed.). Champaign, I11.: Institute for Personality and Ability Testing, 1963.

Cattell, R. B., eber, H. W., & Tatsuoka, M. M. ***Handbook for the Sixteen Personality Factor Questionnaire (16 PF).*** Champaign, I11.: Institute for Personality and Ability Testing, 1970.

Claparet, E. ***Okul Çocuklarının Kabiliyetlerini Teşhis Etmeli.*** Çeviren: H. Çerçel. İstanbul, 1937.

Coleman, ***J. C. Life stress and maladaptive behavior.*** American Journal of Occupational Thearpy, 27, 169-180, 1973

Cronbach, L. J. ***Essentials of psychological testing.*** (3d ed.). N. Y.: Harper & Row, 1970.

Cronbach, L. J., & Meehl, P. E. ***Construct validity in psychological tests.*** Psychological Bulletin, 52, 281-302, 1955.

Cronbach, L. J. ***Essentials of Psychological Testing*** (4th ed.). N. Y.: Harper & Row, 1984.

Cırıtlı, H. H. ***Terbiye ve Öğretimde Metod.*** Ankara Uzluk Matbaası, 1940.

Çağlar, D. ***Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimi.*** Ankara Üniversitesi Yayını No: 39, Kalite Matbaası, 1974.

Çağlar, D. ***Öğrenciyi Tanıma Teknikleri: Gözlem.*** Ankara, 1982.

Çağlar, D. ***Öğrenciyi Tanıma Teknikleri: Sosyometri.*** Ankara, 1977.

Dağ, İ. ***Test Kullanma Etiği,*** APA'dan Çeviri. 3P Dergisi, 1993, 1 (EK 2)

Daves, R. ***Fundemantals of Attitude Scale Construction.*** N. Y.: John Wiley-Sons, 1972.

Dökmen, Ü. ***Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi.*** A. Ü., Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1988, 21, (1-2).

Dunn, L. M., & Dunn, I. M. ***Peabody Picture Vocabulary Test-Revised.*** Circle Pines, Minn.: American Guidance Service, 1981.

Dunnete, M. D. ***Aptitudes, Abilities, and Skills.*** In M.D. Dunnette (ed.), Handbook of industrial and organizational psychology. Chicogo: Rand McNally.

Ebel, R. L. ***Comment on some problems of employment testing.*** Personnel Psychology, 30, 55-63, 1972.

Ecer, M. N. ***Pedagojide Test Usulü.*** İstanbul, 1942.

Edwards, A. L. ***Manual for the Edwards Personel Preference Schedule.*** New York: Psychological Corporation, 1954.

Edwards, A. ***Techniques of Attitude Scale Construction.*** New York: Appleton Century-Croft. 1957.

Ellis, W. ve Walter J. Mc.N. ***Sınıfta Test Nasıl Yapılır?*** Çeviren: Vedide Baha Pars. İstanbul, 1953.

Epir, S. ve İskip, Ü. ***Wechsler Yetişkinler Zeka Ölçeği Türkçe Çevirisinin Ön Analizi ve Üniversite Danışmanlık Merkezindeki Uygulama Potansiyeli.*** Hacettepe Sosyal ve Beceri Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2 (Ekim, 1972), s, 198-205.

Epir, S. ***İlkokul Çocukları İçin AAMD Uyumsal Davranış Skalası (1974 Revizyonu) Türkçe Adaptasyon Elkitabı.*** MEB, Talim ve Terbiye Dairesi. Ankara, 1976.

Erol, N. ***Ülkemizdeki Psikiyatrik Hastalarda Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanterinin Geçerlik Araştırması.*** D.T.C.F., Doktora Tezi, 1982.

Evrim, S. (Çev.) ***Psikoloji Alanlarında Testler.*** Anıl Yayınevi. İstanbul. 1965.

Eysenck, H. J. ***The Structure of Human Personality.*** London: Methuen, 1952.

Fagan, J. F. ***A new look at infant intelligence.*** In D. K. Detterman (ed.), Current topics in human intelligence, vol, 1, Research methodology. Norwood, N. J.: Ablex, 1985.

Fan, C.T. ***Item Analysis Table.*** Princeton, N. J.: Educational Testing Servise, 1952, Çeviri İ.E.Özgüven, PDREM, Ankara, 1990.

Freeman, S. ***Theory and Practice of Psychological Testing.*** New York. Henry-Holt, 1962.

Furst, E. J. ***Constructing Evaluation Instrument.*** New York: Longmans, Green, 1961.

Gamble, K. R. ***The Holtzman Inkblot Technique:*** A review. Psychological Bulletin, 77, 172-194, 1972.

Goddard, H. H. ***A Revision of the Binet Scale.*** Training School, 8, 56-62, 1911.

Goldman, L. ***Using Tests In Counseling.*** Appleton-Century-Crofts, Inc. New York. 1970.

Gough, H. G. ***The Adjective Checklist as a Personality Assessment Research Technique.*** Psychologial Reports, 6, 107-122, 1960.

Gövsa, İ. A. ***Çocukların Zeka Ölçüleri.*** İstanbul, 1931.

Gronlund, N. E. ***Stating Behavioral Objectives For Classroom Instruction.*** New York: The Macmillan Company, 1970.

Guilford, J. P. ***Personality.*** Mc Graw-Hill Boock Company. New York. 1959.

Guilford, J. P. ***Psychometricü Methods.*** New York: Mc Graw-Hill Book Company, 1954.

Guilford, J. P. ***The Nature of Human Intelligence.*** New York: McGraw-Hill Book Company, 1967.

Guilford, J. P. ***Three Faces of Intellecet.*** yararlanılan kaynak; Intelligence and Ability, (ed). Stephan Wiseman (suffolk: The Chucer Press, Ltd., 1968), s. 218-237.

Gulliksen, H. ***Theory of Mental Tests.*** New York: The Macmillan Co., 1965.

Guttman, L. ***An Approach for Quantifying Paired Comparisons and Rank Order.*** Annals of Mathematical Statistics. 17, 144-163, 1946.

Hall, C. S., Lindzey, G. ***Theories of Personality.*** N. Y.: John Wiley and Sons Inc., 1970.

Harris, D. B. ***Children's Drawings as Measures of Intellectual Maturity: A Revision and Extension of the Goodenough Draw-A-Man Test.*** New York: Harcourt, Brace and World, 1963.

Harrison, R. ***Thematic Apperceptional Methods, Handbook of Clinical Psychology.*** New York: Mc Graw-Hill. 1965. sf.562-620.

Hathaway, S. R., & McKinley, J. C. ***Minnesota Multiphasic Personality Invertory, Revised Manual,*** New York: Psychological Corporation, 1967.

Hertz, M. R. ***Scoring the Rorschach Inkblot Test.*** J. of Genetic Psychology, 52, 1938.

Hill, E. F. Holzman Inkblot Technique, ***A Handbook for Clinical Application.*** san Francisco: Öossey-Bass, 1972

Holland, J. L. ***Making Vocational Choices*** (2nd ed). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1985.

Holland, J. L. ***The Psychology of Vocational Choice: A Theory of Personality Types and Environmental Models.*** New York: Gnn Pub., 1966.

Holtzman, W. H. ***New Developments in Holtzman Inkblot Technique. Advances in Psychological Assesment.*** san Franciso: Jossey-Bass, Vol. 3. 1975.

İnceer, B., Atalay, N. D., Sorias, O. ***Grup Psikoterapisindeki Terapötik Etkinin Rorschach Psikodiagnostik Test Kayıtlarına Dayanılarak Araştırılması.*** XX. Nörolojik Bilimler ve Psikiyatri Kongresi Çalışmaları, 38-39, 1984.

İnceer, B. ***Bir Grup Borderline (Sınıf Şizofreni) Vakası ile Normallerin Rorschach Yanıtları Açısından Karşılaştırılması.*** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü, İzmir, 1979.

Kağıtçıbaşı, Ç., ***"Ölçme ve Ölçekleme".*** Toplum Bilimlerinde Araştırma ve Yöntem T.O.D.A.İ.E., Ankara. 1976.

Kağıtçıbaşı, Ç. ***Application of the D 48 test in Turkey, Mental Tests and Cultural Adaptation.*** Yararlanılan kaynak; (e). L. J. Cronbach, P. J. Drenth (Mouton, The Hague, Paris: Mouton Publishers, 1972), Part IV, s.223.

Kaplan, M.R an Saccuzzo P.D. ***Psychological Testing*** Brooks/Cole. California, 1989.

Kemerli, N. ***Rotter Cümle Tamamlama Testi Lise Öğrencileri Formunun Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması.*** A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 1986.

Kepçeoğlu, M. ***Psikolojik Danışma ve Rehberlik.*** Ankara, Kadıoğlu Matbaası, 1988.

Klopfer, W. G. ve Taulbee, E. S. ***Projective Tests.*** Annual Review of Psychology. 27. 1976, sf.543-568.

Korman, K.A. ***Endüstriyel ve Organizasyonel Psikoloji.*** Çeviri: Akhun İ. ve Alkan C. Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1978.

Kuder, G. F. ***Manual, Kuder Occupational Interest Survey.*** 1979 revision. Chicago: Science Research Assciates, 1979.

Kuzgun, Y. ***Edwards Kişisel Tercih Envanteri Elkitabı.*** *Teksir. 1989.*

Kuzgun, Y. ***Kendini Değerlendirme Envanteri Elkitabı,*** Ankara: ÖSYM Yayınları. 1989.

Kuzgun, Y. ***Rehberlik ve Psikolojik Danışma.*** ÖSYM Yayını No: 9, Ankara, 1988.

Kılıççı, Y. ***Kendini Kabul Envanteri Elkitabı.*** Hcettepe Üniversitesi, 1989.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. ***Stress, Appraisal, and Coping.*** New York: Springer-Verlag, 1984.

Le Compte, W. A., Öner, N. ***Durumluk Kaygı-Sürekli Kaygı Envanterinin Türkçeye Adaptasyonu ve Standardizasyonu ile İlgili Çalışma.*** XI. Nöropsikiyatri Kongresi Serbest Bildiri Raporu. Çeşme-İzmir, 1975.

Likert, R. ***A Technique for the Measurement of Attitudes.*** Archives of Psychology, 140, 1-55, 1932.

Lindquist, E. F. (ed). ***Educational Measurement.*** Washington, D. C.: American Council on Education, 1951.

Mager, R. F. ***Preparing Instructional Objestives.*** palo Alto, California: Fearon Publishers, 1962.

Mart, Ö. H. ***Yazılı Yoklamalara Bel Bağlanabilir mi?*** Tedrisat, Sayı 10, 1952.

Mc Clelland, D. C. ***How motives, skills, and values determine what people do.*** American Pschologist, 40, 812-825, 1985.

McCormick, E.J. & Ilgen, D. ***Industrial Psychology*** (7th ed.). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1980.

Mooney, R. L., Gordon, V. L. ***The Mooney Problem Check Lists: Form S and A.*** New York: The Psychological Corporation, 1950.

Moreno, J. L. ***Sosyometrinin Temelleri.*** (Çev. N. Ş. Kösemihal). İstanbul, 1968.

Morgan, C. T. ***Psikolojiye Giriş.*** (8 baskı). Çeviri: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğretim Elemanları, Sorumlusu: S. Karakaş, Ankara, 1991.

Murray, H. A. ***Explorations in Personality.*** New York: Oxford University Press, 1938.

Nunnally, J. C. ***Educational Measurement and Evuluation.*** (2 nd ad.). New York: McGraw-Hill, 1972.

Nunnally, J. C. ***Psychometric Theory*** (2nd ed.). New York: McGraw-Hill, 1978.

Okyayüz, Ü. ***Rozenzweig Resimli Engellenme Testinin 20-30 Yaş Arası Türk Örneklemine Uyarlanması ve Klinik Denemesi.*** A.Ü.D.T.C.F. Yayınlanmamış Doktora Tezi. 1982.

Oppenheim, A. N. ***Questionnaire Desing and Attitude Measurement.*** *Basic books, Inc. N. Y. 1966.*

Osipow, S. H. ***Theories of Career Development*** (3rd ed.). Englewood-Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1983.

Öncül, R. ***Mesleğimizi Nasıl Seçelim?*** Ankara, 1951.

Öner, N. Le Compte, A. ***Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri Elkitabı.*** Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1983.

Öner, N. ***Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler,*** Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1994.

Öner, N. ***Sınav Kaygısı Envanteri Elkitabı.*** İstanbul: Yöret Yayını. 1990.

Özbek, A ve Leutz, G. ***Psikodrama: Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim.*** Ankara, Verso Matbaacılık, 1987.

Özden, H. ***Hacettepe Kişilik Envanterinin Diskriminant Analizi ile İrdelenmesi.*** (Basılmamış Profesörlük Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Matematik Bölümü, Beytepe, 1981.

Özgüven İ.E. ***Endüstri Psikolojisi,*** PDREM Yayınları Ankara, 2003.

Özgüven İ.E. ***Ailede İletişim ve Yaşam,*** PDREM Yayınları Ankara, 2002.

Özgüven İ.E. ***Çağdaş Eğitmde, Psikolojik Danışma ve Rahberlik,*** PDREM Yayınları, Ankara 2001.

Özgüven İ.E. ***Evlilik ve Aile Terapisi,*** PDREM Yayınları Ankara 2000.

Özgüven İ.E. ***Bireyi Tanıma Teknikleri,*** PDREM Yayını (396 Sayfa), Sistem Ofset, Ankara, 1998.

Özgüven İ.E. ***Cinsellik ve Cinsel Yaşam,*** PDREM Yayını, (334 Sayfa), Sistem Ofset, ankara, 1997.

Özgüven İ.E. ***Goodenough-Harris Adam Çizme Testi El Kitabı,*** Psikolojik Danışma Rehberlik ve Eğitim Merkezi PDREM Yayını, Ankara, 1996.

Özgüven İ.E. ***16 Kişilik Faktörü Testi El Kitabı,*** Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi PDREM Yayını, Ankara, 1995.

Özgüven İ.E. ***Uygulanan Ders Geçme ve Kredi Sistemine İlişkin Öğretmen ve Öğrencilerin Görüşleri,*** II. Ulusal PDR Kongre Kitabı, Ankara, 1993.

Özgüven İ.E. ***Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı.*** Odak Ofset. Ankara, 1992.

Özgüven İ.E. ***Görüşme İlke ve Teknikleri.*** 2. Baskı. Ankara: Odak Ofset. 1992.

Özgüven İ.E. ***Testlerde Madde Analizi Nasıl Yapılır?*** Ankara: H.Ü., Eğitmi Fakültesi, Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı, 1990.

Özgüven İ.E. ***Üniversite Öğrencilerinin Uyum Sorunları ve Başetme Yolları.*** Üniversite Gençliğinde Uyum Soruları Sempozyumu, Bilkent Üniversitesi, 23-29, 1989.

Özgüven İ.E. ve Diğerleri. ***Yurtkur Yurtlarında Barınan Öğrencilerin Beklenti ve Problemleri.*** Ankara, YURTKUR, 342 sayfa, 1988.

Özgüven İ.E. ***Tez Bibliyografyası.*** PDREM, Ankara, 1988.

Özgüven İ.E. ***Üniversiteye Girişte Özel Dershanelerin Etkisi: Bir Araştırma.*** Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Ankara, 1980.

Özgüven İ.E. ve Diğerleri. ***Üniversite Okuyan TÜBİTAK Bursiyerlerinin Başarılarını Etkileyen Faktörler.*** TÜBİTAK Bilim Adamı Yetiştirme Grubu, BAYG-E 32, Ankara, 148 sayfa, 1978.

Özgüven İ.E. ***Lise Öğrencilerin Farklı Ders Gruplarındaki Başarılarını Yordayıcı Faktörler.*** TÜBİTAK. V. Bilim Kongresi, 1977.

Özgüven İ.E. ***The Problems of the College Entrance Examination and A Selection Models for Developing Countries.*** J. of World Education, 1976, Volume 7 (3).

Özgüven İ.E. Rehberlik: ***Okul Rehberlik Hizmetinde Kimler Ne Yapar?*** Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1975.

Özgüven İ.E. ***Eğitsel ve Sosyo-Ekonomik Faktörler Açısından Üniversiteye Giriş Sorunu.*** H.Ü. Doçentlik Tezi, 1974, s. 371.

Özgüven İ.E. ***Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler.*** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi, 1974.

Özgüven İ.E. ***Otis Beta Zihin Kabiliyeti Testleri El Kitabı.*** Test ve Araştırma Bürosu. Ankara, 1961.

Özgüven İ.E. ***Fan Madde Tahlili Tablosu.*** 1960 (Chung-Teh Fan'dan adapte).

Özgüven İ.E. ***Zeka Nedir ve Nasıl Ölçülür?*** 1960.

Özelli, V.L. **A Pilot Study With the Bayley Infant Seaie of mental and Motor Development** The Turkısh journal of Pediyatri W:20 1-2, 1978.

Özoğlu, S, Ç. ***Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma.*** Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara, 1997.

Özoğlu, S. Ç. ***Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri Mesleki Form CH. Elkitabı.*** A. Ü., Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 65, 1977.

Özsoy, Y. ***Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri.*** Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1968.

Özsoy, Y. ***Konuşma Değerlendirme Test kakımı.*** Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 1982.

Özsoy, Y. ***Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri,*** Anadolu Üniv., Eskişehir, 1982.

Parker, K. ***A Meta-Analysis of the Reliability and Validity of the Rorschach.*** Journal of Personality Assessment, 42, 227-231, 1983.

Pars V. B. ***Sınıfta Test Nasıl Yapılır?*** Weitzman E. ve W. J. Mc Namara'dan Çeviri. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1953.

Porteus, S. D. ***Porteus Maze Tests-Fifty Years.*** Application. Pasific Book, Publischers, Palo Alto, Calif, 1965. sa. 19.

Ramazan, O. ***Survey for a Source Book on Psychological Tests used in Turkey.*** Boğaziçi University, Master's Thesis, 1988.

Rapaport, D.C. ***The Achievment Motive.*** New York. Irvington, 1976.

Rathus, S.C. ***A thirty-item schedule for assessing assertive behavior.*** Behavior Therapy, 4, 398-406, 1973.

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Yönetmeliği. Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara, 1968.

Roe, A., & Klos, D. ***Occupational classification.*** The Counseling Psychologist, 1, 84-92, 1969.

Rogers, C. R. ***A way of being.*** Boston: Houghton Mifflin, 1980.

Rothney, M. W. ***Measurement for Guidance.*** New York, Harper and Brothers, 1959.

Rotter, J. B. ***A New Scale for the Measurement of Interpersonal Trust.*** Journal of Personality, 35, 651-665, 1967.

Saccuzzo, D. P., & Kaplan, R. M. ***Clinical Psychology.*** Boston: Allyn & Bacon, 1984.

Sarason, I. G. (ed.). ***Test Anxiety: Theory, Research, and Applications.*** Hillside, N. J.: Erlbaum, 1980.

Savaşır, I., Şahin, N. ***Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği Elkitabı.*** teksir. 1991.

Savaşır, I., ***Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri El Kitabı.*** Ankara: Sevinç Matbaası, 1981.

Savaşır, I. ***Psikolojik Testler, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları.*** Türkiye Sinir ve Ruh Hastalığı Derneği Yayını. No.7. Ankara, 1981.

Seligman, M. E. P. ***Helplessness: On Depression, Development, and Death,*** San Francisco: W. H. Freeman, 1975.

Sencer M. ve Sencer Y. ***Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim.*** Doğan Basımevi, Ankara, 1978.

Spearman, C. E. ***The abilities of man.*** New York: Macmillan, 1927.

Spielberger, C. D., Anton, W. B., & Bedell, J. ***The Nature and Treatment of Test Anxiety,*** In M. Zuckerman & C. D. Spielberger (eds.), Emotions and anxiety: New concepts, methods and applications. Hillsdale, N.J., 1976.

Speilberger, C. D., Gorscuh, R. L., & Lushene, R. E.- ***Manual for State-Trait Anxiety Invertory.*** Palo Alto, Calif.: Consulting Psychologist Press, 1970.

Speilberger, C. D. ***Anxiety as an emotional state.*** In C. D. Spielberger (ed.), Anxiety: Current treds in theory and research. New York: Academic Press, 1972.

Stanley, J. C., & Hopking, K. D. ***Educational and Psychological Measurement and Evaluation.*** Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1972.

Strong, E. K., Jr., & Campbell, D. P. ***Manual for Strong Vocational Interest Blank.*** Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1966.

Super, C. ***Appraising Vocational Fitness.*** New York, Harper and Row, 1962.

Super, D., Bahn, M. ***Occupational Psychology.*** Belmont Cal: Wardsworth, 1970.

Super, D. E. ***The Psychology of Careers.*** New York: Harper and Raw Pub., 1957.

Şahin, N. ***Testler Üzerine,*** Eğitim Hareketleri Dergisi, Ankara, Sayı: 268, 1977.

Şemin, R. ***Ordu Alfa Testleri.*** İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1943.

Şemin, R. ***Zekanın Değerlendirilmesi.*** İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi, 1972.

Şemin, R. ***Zihin Olgunluğu Testi.*** İstanbul: Sultanahmet Erkek Sanat Enstitüsü Matbaacılık Bölümü, 1954.

Şemin, R. ***Zihin Seviyesi Nedir ve Nasıl Ölçülür.*** İstanbul, 1945.

Tan, H. ***Development of psychology and mental testing in Turkey, Mental Tests and Cultural Adaptation.*** Yararlanılan kaynak: (ed). L. J. Cronbch, P. J.

Drenth (Mounton, Paris: Mounton Publishers, 1972)

Tan, H. ***Gazete Haberleri Testi: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu.*** Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 1972.

Tekin, H. ***Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.*** (7. baskı). Ankara: Veb Ofset Tes., 1991.

Terman, L. M., & Merrill, M. A. ***Stanford-Binet intelligence scale.*** Boston: Houghton Mifflin, 1960.

Terman, M. L., ***Zekanın Ölçülmesi.*** Çeviren: M. Şerif Başoğlu. Ankara, 1944.

Thorndike, R. L. ***Review of the Torrance Tests of Creative Thinking.*** In O. K. Buros (ed.), The seventh mental measurements yearbook (vol.1). Hinglank Park, N. J.: Gryphon Press, 1972.

Thorndike, R. L. (ed). ***Educational Measurement.*** (2 nd. ed.). Washingston, D. C. American Council on Education, 1971.

Thorndike, R. L., Hagen, E. P., & Sattler, J. M. ***Technical manual: Stanford-Binet: Intelligence Scale: (Fourth Edition).*** Chicago, I11.: Riverside Pub. Comp., 1986.

Thorndike, R. L. and Hagen, E. ***Measurement and Evaluation in Psychology and Education.*** (3 rd ed.). New York: Wiley, 1969.

Thorndike, R. L. ***Stanford-Binet intelligence scale, Form L-M, 1972 norms tables.*** Boston: Houghton Mifflin, 1973.

Thorndike, R. L. ***The Concept of Over and Under Achievement.*** New York: Teachers College Press, 1963.

Thorpe P. L., Clark, W. W. ve Teges W. E. ***California Test of Personality Manuel.*** California Test Bureau. Monterey, California, 1952.

Thurstone, L. L. and E. J. Chave, ***The Measurement of Attitude.*** Chicago: University of Chicago Press, 1929.

Thurstone, L. L. ***Primary mental abilities.*** Psychometric Monographs, 1, 1938.

Thurstone, L. L. ve Thurstone, T. G. ***Factorial Studies of Intelligence.*** Yararlanılan Kaynak: Introduction to Psychology, E. R. Hilgard (New York, Burlingame: Harcourt, Brace and World, Inc., 192), s. 409.

Thursotne, L. ***The Measurement of Values.*** Chicago, III.: Universtiy of Chicago, 1959.

Toker F., Kuzgun Y., Cebe N. ve Üçunkaya B. **Zeka Kuramları.** MEB, Talim ve Terbiye Dairesi, Araştırma ve Değerlendirme Bürosu, Ankara, 1968.

Tomkins, S. S. ***The Thematic Apperception Test: The Theory and Technique of Interpretaion.*** New York: Grune & Strarron 1947.

Torgerson, W. S. ***Theory and methods of scaling.*** New York: John Wiley and Sons, 1958.

Turgut, M. F. ***Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları.*** (7. Baskı). Ankara: Saydam Matbaası, 1990.

Turgut, M. F. ***Şans Başarısının Test Puanlarına Etkisi.*** Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Yayın No.22, 1971.

Turgut, M. F. ve Baykul Y. ***Ölçekleme Teknikleri.*** ÖSYM Yayını, Ankara, 1992.

Tyler, A. L. ***The Work of the Counselor.*** New York, Appleton C. C., 1961.

Tyler, W. R. ***Basic Principles of Curriculum Development and Instruction.*** Chicago: University of Chicago Press, 1950.

Uçman, P. ***Goodenogh-Harris Resim Çizme Testi ile Bir Türk Örneklemi Üzerinde Araştırma.*** Bilim Uzmanlığı Tezi. H.Ü. Psikoloji Bilim Dalı. Ankara, 1971.

Vernon, P. E. ***The Hierarchy of Ability.*** Yararlanılan kaynak; Intelligence and Ability (ed). Stephen Wiseman (Suffolk: The Chaucer Press, Ltd., 1968, s. 179-192.

Vernon, P. E. ***The structure of human abilities.*** Rev. ed. London: Methuen, 1960.

Wechsler, D. ***Wechsler Adult Intelligence Scale-Revised.*** New York: Psychological Corporation, 1981.

Wechsler, D. ***Wechsler Intelligence Scale for Children.*** New York: The Psychological Corporation, 1967.

Woodworth, R. S. ***Personal data sheet.*** Chicago: Stoelting, 1917.

Yurt, İ. (Çev.) ***Eğitimde Başarının Ölçülmesi.*** Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları No.8. Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1968. (W.J. Micheels and M.R. Karnes. Measuring Educational Achievement. New York: Mc Graw-Hill, 1950.)

Yeşilyaprak B. ***Eğitimde Rehberlik Hizmetleri***, Nobel Yayını, Ankara, 2000.

Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE KİŞİLİK KURAMLARI

Yrd. Doç. Dr. Gürsen Topses
Prof. Dr. Nergüz Bulut Serin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 460
Psikolojik Danışma No.: 17
ISBN : 978-605-133-362-5
© Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Ocak 2018

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE KİŞİLİK KURAMLARI

Yrd. Doç. Dr. Gürsen Topses - Prof. Dr. Nergüz Bulut Serin
LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ

Copyright 2018, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Can Akcaoğlu -can@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Topses, Gürsen., Bulut Serin, Nergüz.
Psikolojik Danışma ve Kişilik Kuramları */ Gürsen Topses - Nergüz Bulut Serin*
Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım, VIII+160 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-362-5
1. Psikoloji 2. Kişilik Kuramları 3. Danışma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: PSİKOLOJİK DANIŞMA UYGULAMALARINA TEMEL OLAN PSİKOLOJİK DANIŞMA KURAMLARININ FELSEFİ TEMELLERİ 1
Felsefe Tarihi İçinde İnsan 2
Rehberlik Psikolojik Yardım Sürecinde: İnsan Davranışlarına Yönelik Amaçlar 6

Bölüm 2: PSİKOLOJİK DANIŞMA VE KİŞİLİK KURAMLARININ TEMEL NİTELİKLERİ 13
Kuram Nedir? 13
Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kavramı 14
Psikolojik Danışma Sürecinin Temel Nitelikleri 14
Psikolojik Danışma Sürecinin İlkeleri 15
Mesleğe Yeni Başlayan Psikolojik Danışmanlara Öneriler 16

Bölüm 3: PSİKOANALİTİK DANIŞMA KURAMLARI 19
SİGMUND FREUD VE PSİKANALİZM 19
Psikanalitik Kuramın Temel Kavram ve İlkeleri 20
Topoğrafik Kuram 23
Yapısal Kişilik Kuramı 23
Danışan ve Danışman Arasındaki İlişki 27
Psikoanalitik Kuramın Terapötik Amaçları 28
Psikoanalitik Kuramın Savunma Düzenekleri 29
Psikoanalitik Kuramın Temel Teknikleri 32
ERİK ERIKSON'UN PSİKOSOSYAL KİŞİLİK KURAMI 36
Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri 37

ALFRED ADLER VE BİREYSEL PSİKOLOJİ 40
Adler'in Fenomenolojik Alan Boyutu 42
Yaratıcı Benlik 42
Üstünlük ve Eksiklik Duygusu 43
Yaşam Stili 43
Erkeksi Protesto 44
Psikolojik Danışma Sürecinde Terapötik Amaçlar 44
Yeniden Düzenleme Süreci 45
Danışanların İşlevleri 46
CARL GUSTAV JUNG VE ANALİTİK PSİKOLOJİ 47
İnsan Görüşü 47
Kişilik Görüşü 47
Ego (Bilinç) 48
Kişisel Bilinçdışı 48
Karmaşalar 48
Ortak (Kollektif) Bilinçdışı (Irksal Bilinçdışı) 49
Kişilik Tipolojileri 50
Psikolojik Danışma Görüşü 51
Süreçte Temel Teknikler 51
Kuramın Eleştirisi 51
KOREN HORNEY'İN KİŞİLİK KURAMI 52
Psikoanalitik Terapi Yolu 54
Danışma Sürecinin Amacı 54
HARRY S. SULLIVAN VE KİŞİLERARASI İLİŞKİLER KURAMI 55
Danışmanın Nitelikleri 56
OTTO RANK VE KİŞİLİK KURAMI 58
Kişilik Tipleri 59
Doğum Sarsıntısı ve Ayrılma Anksiyetesi 59
Yaşam ve Ölüm Korkusu 60
ERİCH FROMM VE HÜMANİZM 61
İnsanın Doğadan Kopuşu ve İnsan Doğası 61
İnsanın Gereksinmeleri 62
Köklülük 63
Aşmak 63
Kişilik Yapısı 63
Özgürlükten Kaçış 64
Kişiliğin Gelişimi 64
Karakter 65

Bölüm 4: İNSANCIL/ VAROLUŞÇU KURAMLAR 67
ROLLO R. MAY VE VAROLUŞÇU PSİKOLOJİ 67
Özgürlük ve Sorumluluk 68
Varoluşsal Psikolojik Danışma Kuramının Terapotik Nitelikleri 71
Varoluşçu Psikolojik Danışmanlıkla İlgili Temel Kavramlar ve Sağaltım Süreci 72

Danışma Sürecinde Danışmanın İşlevi 73
Danışman-Danışan İlişkisi 73
CARL R. ROGERS DANIŞAN MERKEZLİ PSİKOLOJİK DANIŞMA KURAMI 75
Psikolojik Danışmanın Amaçları 77
Danışma Sürecinin Aşamaları ve Yaşantı Süreci 77
Danışman ve Danışan İlişkisi 79
Danışma Sürecinin Temel Kavramları 80
ABRAHAM. H. MASLOW VE KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME KURAMI 81
Gereksinmeler Sıralaması (Hiyerarşisi) 82
Hümanistik Kuramcılara Göre Kendini Gerçekleştirmiş İnsanın Nitelikleri 83

Bölüm 5: GESTALT PSİKOLOJİK DANIŞMA KURAMI 87
FREDERICK S. ("FRITZ") PERLS 87
Gestalt Psikolojik Danışmanın İlkeleri 88
İçsel Diyolog Alıştırması 91
Dış Denetim Odaklı Davranıştan İç Denetim Odaklı Davranışa Geçmek 92
Bitirilmemiş İşler (Unfinished Business) 93
Farkındalık (Awareness) 93
Gestalt Terapinin Amaçları 97
Danışanı Bütünleşmeye Götüren Evreler 97

Bölüm 6: DAVRANIŞÇI/BİLİŞSEL PSİKOLOJİK DANIŞMA KURAMLARI 99
Terapötik Sürecin Amaçları 101
Psikolojik Danışmanın İşlevi 101
Danışanın Terapi Sürecindeki Yaşantısı 102
Terapötik Amaçlar 102
İşlevsel Değerlendirme Modeli (Functional Assement Model) 103
Gevşeme Eğitimi 104
Sistematik Duyarsızlaştırma 104
Yüzleştirme 106
Atılganlık Eğitimi 108
Kendini Yönetme Programları 108
JOHN DOLLARD VE NEAL E. MILLER'İN PEKİŞTİRME KURAMI 110
Psikolojik Danışmanın Amacı ve Süreci 111
Danışma Sürecinin Teknikleri 112
ALBERT ELLIS'İN AKILCI - DUYGUSAL DAVRANIŞÇI TERAPİSİ 113
Albert Ellis'te Teropötik Sürecin Aşamaları 116
AARON BECK VE BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ YAKLAŞIMI 118
Beck'in Depresyona İlişkin Bilişsel Modeli 121
Danışman-Danışan İlişkisi 125
Bilişsel Terapinin Uygulamaları 126
WILLIAM GLASSER VE GERÇEKLİK TERAPİSİ 129
Gerçeklik Terapisinin Nitelikleri 129
Gerçeklik Terapisinin Özellikleri 130

Bölüm 7: ERIC BERNE VE TRANSAKSİYONEL ANALİZ KURAMI 133
Ego Durumları 135
Ego Durumlarının Yapısal Çözümlemesi.....136
Psişik Enerji ve Kateksis 136
Yaşamın ve Psikolojik Danışmanın Amaçları.....137
Transaksiyon Türleri 137
Benlik Durumlarının Birbirleriyle Çatışması 143
Psikolojik Danışma Sürecinde Ego Durumları 144

Bölüm 8: ONLINE TERAPİ.....145

Bölüm 9: ÇÖZÜM ODAKLI TERAPI 147

SON SÖZ.....151

KAYNAKÇA.....153

KAYNAKÇA

Adler, Alfred. *İnsan Tabiatını Tanıma.* Çev. Ayda Yörükan, Ankara: Tur Yayınları, 1973.

Akarsu, B. (1979*). Çağdaş Felsefe*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Düşün Dizisi: 3.

Akkoyun, F. (1995). *Transaksiyonel Analize Giri.,*Ankara:72 TDFO Ltd. Şti.Yayınları, 6

Altıntaş, E. ve Gültekin, M. (2005). *Psikolojik Danışma Kuramları*. İstanbul: Aktüel Yayınları.

Babaoğlu. A. (2002). *Psikiyatri Tarihi*. İstanbul: Okyanus Yaynları.

Beck., A.T. (2005). *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*. (Çev:Aysun Türkcan) İstanbul: Litera Yayıncılık.

Beck. A.T. (1967). *Depression: Clinical, Experimental, and Tehoreticol Aspect*. New York, Hoeber.

Beck, A.T., Rush, A.J., Shaw, B.F. & Emery, G. (1979). *Cognitive Therapy of Depression.* New York. Manual Guilford Press.

Berk, L.(2003). Child development. (6 thed).Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Bloom SB. (1995). *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme* (Çev. Durmuş Ali Özçelik), İstanbul: MEB Yayınları.

Bruno. F. (1982). *Psikoloji Tarihi*. (Çev: Nesrin Hisli). İstanbul: I.E.Fakültesi Yayınları.

Bozkurt, N. (2008). *20. Yüzyıl Düşünce Akımları*. İstanbul: Morpo Kültür Yayınları.

Bulut Serin, N. (2006). *Eğitim Psikolojisi: Eğitim Bilimine Giriş* (Ed. Yrd. Doç. Dr. Yaşar Yavuz). Dinozor Kitabevi, İzmir, ISBN: 975-9170-01-9.

Cansever, G. (1982). *Klinik Psikolojide Değerlendirme Yöntemleri*. İstanbul: Gözlem Matbaacılık.

Corey, G. (1982). *Theoriy and Pradatice of Counseling and Psychotherapy*. Brooks, Cole Publişhing Campany. California.

Dökmen, Ü.(2000). *Varolmak Gelişmek Uzlaşmak*. Ankara: Sistem Yayıncılık.

Dökmen. Ü. (1995). *İletişim Çatışmaları ve Empati. Ankara:* Sistem Yayıncılık.

Eistein, A.(1976). *İzafiyet Teorisi.(Çev: Gülen Aktaş)* İstanbul: Say Yayınları.

Ellis, A. R (1986): *Handbook of Rational-Emotive Therapy*. vol.2, New York.

Freud, S.(1986). *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* (Çev: Erdem Öndoğan). İstanbul: İnkilap Kitapevi.

Freud, S. (1986). *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* (Çev: Erdem Öndoğan), İstanbul: İnkilap Kitapevi.

..... (2002) *Cinsiyet ve Psikanalizm.* (Çev: Zeki Yıldırım). Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

..... (2001). *Düşlerin Yorumu*.(Çev: Emre Kapkın).İstanbul: Payel Yayınevi.

Fromm, E. (1981).*Yeni Bir İnsan-Yeni Bir Toplum.* İstanbul. Say Kitap Pazarlama.

----------(1981). *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*. İstanbul: Dilek Matbaası.

----------(1998). *Sevme Sanatı*. (Çev: Selçuk Budak).Ankara: Öteki yayınları.

---------- (1997). *Özgürlükten Kaçış*. Çev: Selçuk Budak. Ankara: Öteki Yayınları.

Fancher (1990). *Ruhbilimin Öncüleri*. (Çev: Azim Yıldırım). İdea Yayınları. İstanbul.

Franklin, V. F. (2009). *İnsanın Anlam Arayışı* (Çev: Selçuk Budak), İstanbul: Okyanus Yayınları.

Geçtan, E. (2010). *Psikanaliz ve Sonrası.* istanbul: Metis Yayınları.

Geçtan, E. (1992). *Varoluş ve Psikiyatri*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Geçtan, E.(1982). *Çağdaş İnsanda Normal Dışı Davranışlar*. Ankara: AÜ Yayınevi

Gökberg, G.(1990). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Hilav, S. (1982). *Felsefe El Kitabı*. Gerçek Yayınevi. İstanbul.

Horney, K. (2011). *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi* (Çev:Emre Erbatur).İstanbul:Sel Yayıncılık.

İnanç, B.Y. ve Yerlikaya, E.E. (2011). *Kişilik Kuramları*. Pegem Akademi, Ankara.

Jung, C.G. (1982) *Bilinç ve Bilinçaltının İşlevi.* (Çev: Engin Büyükinal). Say Yayınları.

Köroğlu, E. (2008). *Düşünsel Uygulanımcı Davranış Terapisi*. Ankara: HYB Basım Yayın.

Lazarus, A. A. (1986*). Multimodal Therapi.* (Ed: C.Norcross). Handbook of İcliktuc Psyhottherapy, s.65-93 New York:

Maslow, A. (1970). *Motivasyon and Personality*, New York Pretıce-Hall, İncc

McGinn, L.F. (1997). İnterview: Albert Ellis on Rational Emotive Therapy. *Amerikan Journal of Psychotherapy*.51,309-316.

Montaıgne, M.D. (2009). *Denemeler* (Çev: Sabahattin Eyüboğlu) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Moser, L.E. and Ruth S. (1963). *Counseling and Guidanca: An Exploratıon*. New York Prentıce-Hall, Inc.

Murdock, N.L.(2013). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları* (çeviri editörü; Füsun Akkoyun), Nobel Yayınları, Ankara.

Nelson-Jones R. (1982). *The Theory and Practice of Counselling Psychology*. Cassel Educational Limited. Ankara: (çev: Füsun Akkoyun). *Danışma Psikolojisi Kuramları*.

Online Terapi. http//www.onlineterapiler.com adresinden 20.06.2012 tarihinde alınmıştır.

Perls, F. (1969). *Gestalt Therapy*. Verbatim. Utah: New York. Real People Press.

Rank, O.(2001). *Doğum Travması*. (Çev: Saffet Murat Tura).İstanbul: Metis Yayınları.

Rogers., C. (1951). *Client-Centered Therapy. Houghton Mifflin Company,* New York.

Ritter, J. (1956). *Varoluş Felsefesi Üzerine*. İstanbul: I.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Rogers, C. (1954). *Psychotherapy and Personality Change*. New York. Chicago Universitiy of Chicago Press.

Sartre, J.P. (2009). *Varlık ve Hiçlik*. (Çev: Turhan Ilgaz ve Gaye Çankaya Eksen). İdil Matbaacılık, İstanbul.

Sartre, J.P. (1996). *Varoluşçuluk*. (Çev: Asım Bezirci). Say Yayınları. İstanbul.

Stiles, T. C ve Gotestam K.G.(1986). *The Role of Automatic Negative Thoughts in the Development of Disforiks Mood*: An Analogue Experiment. Cognive Therapy and Research, 13(2),161-176.

Sullivan, H.S. (2002). *Psikolojik Bozuklukların Temelleri.* (Çev: Tufan Göbekçi). Yeryüzü Yayınevi, Ankara.

Tan, H. (1971). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Ankara. Milli Eğitim Yayınları.

Timuçin, A. (1997). *Düşünce Tarihi*, İstanbul. İnsancıl Yayınları.

Topses, G. (2009). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Nobel Yayınları, Ankara

Topses G.(2006). *Psikolojik Yardım Hizmetleri. Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, Nobel Yayınları, Ankara.

Topses, G. (1999). *Felsefeye Giriş*. Ankara, Turhan Kitapevi.

Twaddle, V. ve Scoot. J. (1991). *Depression Adult Clinical Problem* (Ed: Windy Dryden ve R.Rentoul), London and Newyork.

Verneaux, R .(1994). *Existantializm Üzerine Dersler*. (Çev: Murtaza Korlaekçi). Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Voltan Acar, N. (2004). *Ne Kadar Farkındayım. Gestalt Terapi*. Ankara: Babil Yayın Dağıtım.

Wahl, J. (1999). *Varoluşçuluğun Tarihçesi* (Çev: Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınları.

Yalom, İ. (1999). *Varoluşçu Psikoterapi*. (Çev: Zeliha İyidoğan Babayiğit). İstanbul: Kabalcı Yayınevi,

Yalom, İ. (2002). *Bağışlanan Terapi* (Çev: Zeliha İyidoğan Babayiğit). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yanbastı, G. (1996). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

4. Basım

SAYISAL YÖNTEMLER
VE MATLAB UYGULAMALARI

Nurhan Karaboğa

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 316
Matematik/İstatistik No.: 12
ISBN: 978-605-133-218-5
© 4. Basım, Eylül 2017

SAYISAL YÖNTEMLER VE MATLAB UYGULAMALARI

Nurhan Karaboğa

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karaboğa, Nurhan.
Sayısal Yöntemler Ve Matlab Uygulamaları / *Nurhan Karaboğa*
4. Basım, X+384 s., 195x275 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-218-5
1. Sayısal Yöntemler 2. Nümerik Analiz 3. Sayısal Çözümleme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: SAYISAL YÖNTEMLERE GİRİŞ 1
Giriş 1
1.1 Sayısal Yöntemler 1
1.2 Sayısal Yöntemlerin Konusu 2
1.2.1 Sayısal Yöntemlerin Uygulanmasında Dikkat Edilecek Konular 5
1.3 Mühendislik Uygulamaları 6
1.4 Problemler 11

BÖLÜM 2: SAYISAL YÖNTEMLERDE HATALAR 13
Giriş 13
2.1 Sayısal Bilgisayarlar 13
2.1.1 Bilgisayarda Sayıların Gösterimi 14
2.1.2 Sayısal Yöntemlerde Hatalar 18
2.1.3 Bilgisayarlar ve Programlama 34
2.2 Problemler 38

BÖLÜM 3: DOĞRUSAL EŞİTLİKLERİN ve SİSTEMLERİN ÇÖZÜMÜ 39
Giriş 39
3.1. Matrisler 39
3.1.1 Cramer Yöntemi 47
3.2 Doğrusal Eşitliklerin Sayısal Çözümleri 49
3.3 Gauss Eleme Yöntemi 52
3.3.1 Gauss Eleme Yönteminde Dikkat Edilecek Hususlar 60
3.4 Gauss-Jordan Eleme Yöntemi 63
3.5 Ayrıştırma Yöntemleri 65
3.5.1 LU Ayrıştırma Yöntemi 65
3.5.2 Cholesky Ayrıştırma Yöntemi 70
3.6 MatrisTersi ile Sistemlerin Çözümü 73
3.6.1 LU Ayrıştırması ile Matrisin Tersinin Hesaplanması 73

3.6.2 Gauss-Jordan Yöntemi Kullanılarak Matrisin Tersinin Hesaplanması 75
3.7. Tekrarlama Yöntemleri 75
3.7.1 Jacobi Tekrarlama Yöntemi 76
3.7.2 Gauss-Seidel Tekrarlama Yöntemi....78
3.8 Üç Köşegenli Sistemler 80
3.9 Doğrusal Sistemlerin Çözümlenmesinde MATLAB'ın Kullanımı 85
3.9.1 Katsayılar Matrisinin Tersinin Alınması ile Doğrusal Sistemlerin Çözümü 85
3.9.2 Normal Kesme ve Ters Kesme ile Doğrusal Sistemlerin Çözümü 85
3.9.3 *LU* Yöntemiyle Alt ve Üst üçgen Matris ile Doğrusal Sistemlerin Çözümü 86
3.10 Hata, Rezidü, Norm ve Koşul Sayısı 87
3.10.1 Hata 87
3.10.2 Normlar ve Koşul Sayısı 88
3.11 Kötü Koşullanmış Sistemler 94
3.12 Problemler 96

BÖLÜM 4: DOĞRUSAL OLMAYAN EŞİTLİKLERİN VE SİSTEMLERİN ÇÖZÜMÜ.... 99
Giriş 99
4.1 İkiye Bölme Yöntemi....100
4.2 Yer Değiştirme Yöntemi....105
4.3 Newton Yöntemi....107
4.4 Kiriş Yöntemi....113
4.5 Sabit Noktalı İterasyon 116
4.6 Wegstein Yöntemi 119
4.7 Müller Yöntemi....122
4.8 Sentetik Bölme 125
4.9 Bairstow Yöntemi 129
4.10 Bernoulli Yöntemi....133
4.11 Katlı Kökler....134
4.11.1 Katlı Kökler için Düzeltilmiş Newton-Raphson Yöntemi....135
4.11.2 Katlı Kökler için Düzeltilmiş Kiriş Yöntemi 136
4.12 Doğrusal Olmayan Sistemlerin Sayısal Çözümleri 138
4.12.1 Newton Yöntemi....138
4.12.2 Sabit Noktalı İterasyon 143
4.12.3 Dik İniş Yöntemi....145
4.13 MATLAB ile Doğrusal Olmayan Eşitliklerin Çözümü 148
4.14 Problemler 150

BÖLÜM 5: ÖZDEĞERLER VE ÖZVEKTÖRLER 153
Giriş 153
5.1 Özdeğerler ve Özvektörler....153
5.2 Kuvvet Yöntemi 158
5.2.1 Ters Kuvvet Yöntemi....165
5.2.2 Kaydırılmış Kuvvet Yöntemi....168
5.3 Jacobi Yöntemi....170
5.4 QR-QL Yöntemi 175
5.5 MATLAB'da Özdeğer ve Özvektörlerin Bulunması 184
5.6 Problemler 191
BÖLÜM 6: İNTERPOLASYON VE EKSTRAPOLASYON.... 193
Giriş 193
6.1 Doğrusal İnterpolasyon....194

6.2 Lagrange İnterpolasyon Polinomu....195
6.2.1 Birinci Dereceden Lagrange Polinomu....195
6.2.2 İkinci Dereceden Lagrange Polinomu....196
6.3 Newton İnterpolasyonu....198
6.3.1 Birinci Dereceden Newton Polinomu....198
6.3.2 İkinci Dereceden Newton Polinomu....198
6.4 Sonlu Fark İnterpolasyon Yöntemleri....202
6.4.1 Newton'un İleri Doğru İnterpolasyon Yöntemi....202
6.4.2 Newton'un Geriye Doğru İnterpolasyon Yöntemi....207
6.4.3 Merkezi Fark İnterpolasyonu....210
6.4.4 Gauss İleriye doğru Fark İnterpolasyon Formülü....211
6.4.5 Gauss Geriye Doğru Fark İnterpolasyon Formülü....211
6.4.6 Stirling İnterpolasyon Formülü....212
6.4.7 Bessel İnterpolasyon Formülü....213
6.4.8 Everret İnterpolasyon Formulü....213
6.5 Aitken Neville İnterpolasyonu....213
6.6 İkinci Dereceden İnterpolasyon....215
6.7 Kübik İnterpolasyon....218
6.8 Chebyshev İnterpolasyonu....222
6.9 Ters İnterpolasyon....226
6.10 Ekstrapolasyon....229
6.11 MATLAB'ın İnterpolasyon için Kullanılması....229
6.12 Problemler....231

BÖLÜM 7: EĞRİ UYDURMA....233
Giriş....233
7.1 Doğrusal Eğri Uydurma....234
7.2 Yüksek Dereceden Polinomlarla Eğri Uydurma....237
7.3 Çok Değişkenli Doğrusal Fonksiyonlar....241
7.4 Trigonometrik Fonksiyonlarla Eğri Uydurma....245
7.4.1 Çift Sayıda Veri için Trigonometrik Eğri Uydurma....246
7.4.2 Tek Sayıda Veri için Trigonometrik Eğri Uydurma....251
7.5 MATLAB'ın Eğri Uydurma için Kullanılması....253
7.6 Problemler....256

BÖLÜM 8: SAYISAL TÜREV....257
Giriş....257
8.1 Türev....257
8.1.1 Türev için Ortalama Değer Teoremi....259
8.1.2 Kısmi Türevler....259
8.1.3 Yüksek Dereceden Kısmi Türevler....260
8.2 Sayısal Türev....261
8.2.1 Taylor Seri Açılımı Kullanılarak Sayısal Türev....261
8.2.2 Lagrange Polinomu Kullanılarak Sayısal Türev....267
8.2.3 Eğri Uydurma ve İnterpolasyon Yöntemiyle Sayısal Türev....268
8.2.4 Richardson Ekstrapolasyonu....272
8.3 MATLAB İle Türev Alma....274
8.4 Problemler....276

BÖLÜM 9: SAYISAL İNTEGRAL 277
Giriş 277
9.1 İntegral 277
9.2 Sayısal İntegral 279
9.2.1 Dikdörtgen Yöntemi 280
9.2.2 Newton-Cotes İntegral Formülleri 282
9.2.3 Gauss Kareleme Yöntemi 295
9.2.4 Richardson Ekstrapolasyon Yöntemi 299
9.2.5 Romberg Yöntemi 304
9.2.6 İki Katlı İntegral Hesabı 305
9.2.7 MATLAB'ın Sayısal İntegral Hesabında Kullanılması 310
9.3 Problemler 312

BÖLÜM 10: BAŞLANGIÇ DEĞER PROBLEMLERİ 313
Giriş 313
10.1 Diferansiyel Eşitlikler 314
10.1.1 Homojen/Homojen Olmayan Diferansiyel Denklemler 314
10.1.2 Diferansiyel Denklemlerin Derecesi ve Doğrusal Diferansiyel Denklem 314
10.1.3 Doğrusal Olmayan Diferansiyel Denklemler 315
10.1.4 Doğrusal Diferansiyel Eşitlikler için Genel ve Özel Çözümler 315
10.2 Tek Adımlı Yöntemler 317
10.2.1 Euler yöntemleri 317
10.2.2 Runge-Kutta yöntemleri 327
10.2.3 Taylor Serisi yöntemi 337
10.3 Çok Adımlı Yöntemler 338
10.3.1 Adams-Basforth yöntemleri 338
10.3.2 Adams-Moulton yöntemleri 339
10.4 Tahmin Edici ve Düzeltici Yöntemler 340
10.4.1 Üçüncü Derece Yöntemi 340
10.4.2 Dördüncü Derece Yöntemi 341
10.4.3 Geliştirilmiş Euler Yöntemi 341
10.4.4 Dördüncü Derece Milne Yöntemi 341
10.5 Diferansiyel Denklem Sistemlerinin Çözümü 345
10.5.1 Açık Euler Yöntemi ile Diferansiyel Sistemlerin Çözümü 346
10.5.2 Dördüncü Derece Runge-Kutta Yöntemi ile Diferansiyel Sistemlerin Çözümü 346
10.6 Yüksek Dereceden Diferansiyel Denklemler 351
10.7 Yüksek Dereceden Diferansiyel Sistemler 354
10.8 MATLAB ile Başlangıç Değer Problemlerinin Çözümü 355
10.9 Problemler 357

BÖLÜM 11: SINIR DEĞER PROBLEMLERİ 359
Giriş 359
11.1 Atış Yöntemi 360
11.1.1 İkiye Bölme yöntemi kullanılarak Atış yöntemi 366
11.2 Sonlu Fark Yöntemi 368
11.3 MATLAB ile Sınır Değer Problemlerinin Çözümü 371
11.4 Problemler 373

KAYNAKÇA 375

DİZİN 379

KAYNAKÇA

1. Algoritma Geliştirme ve Programlamaya Giriş, Fahri Atasever, Seçkin Yayınevi, Ankara 2002.
2. Numerical Methods for Engineers, Steven C. Chapra, Raymond P. Canale, McGraw-Hill, 2005.
3. Sayısal Çözümleme, Recep Tapramaz, Literatür yayınları, İstanbul 2002.
4. Temel Elektriksel Ölçme ve Değerlendirme, Yrd. Doç. Dr. Sedat Özsoy, Doç. Dr. M. Ali Çorlu, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1990.
5. Mühendislikte Nümerik Çözüm Yöntemleri, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Uzun, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1998.
6. Endüstriyel Okullar için Sayısal Tasarım, M. Morris Mano, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Prentice Hall,1994
7. Sayısal Çözümleme, Ziya Aktaş, Hilmi Öncül, Saim Ural, I. Cilt, ODTÜ yayınları, Ankara 1981.
8. Applied Differential Equations, Prof. Dr. Murray R. Spiegel, Prentice Hall 1958.
9. Differential Equations And Boundary Value Problems, C. Henry Edwards, David E. Penney, Pearson Education Inc. 2007.
10. Lineer Cebir ve Matlab Uygulamaları, Prof. Dr. Aynur Uysal, Pof. Dr. Mithat Uysal, Beta Basım A.Ş., İstanbul 2000.
11. Numerical Methods for Engineers and Scientists: An Introduction with Applications Using MATLAB, Amos Gilat, Vish Subramaniam, Wiley, 2008.
12. Lineer Cebir, Arif Sabuncuoğlu, Nobel Yayın Dağıtım, 3. Baskı, 2008.
13. Lineer Cebir Ders Notları, Prof. Dr. Himmet Can, Erciyes Üniversitesi 2007.
14. Lineer Cebir ve Uygulamaları, Yrd. Doç. Dr. Fikret Çalışkan, Birsen Yayınevi, 2005.
15. Elektrik ve Bilgisayar Mühendisliğine Giriş, Charles B. Fleddermann, Martin D. Bradshaw- Erhan Akın, Nobel yayın dağıtım, 2003.
16. http://web.firat.edu.tr/kimmuh/kimya/model/m31-36.pdf

17. Mühendislik ve Fen Uygulamalarıyla MATLAB, Ömer Gündoğdu, Osman Kopmaz, M. Akif Ceviz, Paradigma Akademi Yayın, Bursa 2003.
18. MATLAB ile Mühendislik Sistemlerinin Analizi ve Çözümü, İbrahim Yüksel, Uludağ Ü. İ. İ. B. F. İşletme İktisat ve Araş. Uyg. Merkezi Bilimsel Araştırma ve Basım Yayın İşl. Bursa 1996.
19. Yapay Zeka Optimizasyon Algoritmaları, Derviş Karaboğa, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul, Genişletilmiş ikinci baskı, 2011.
20. Kutadgu Bilig, Yusuf Has HACİP, Alkım Yayınevi. 2006.
21. Schaum's Outline of Numerical Analysis (second edition), Francis Scheid, McGraw-Hill Companies, 1988.
22. Linear Algebra and Its Applications, Gilbert Strang, Academic Pres,Inc. Ltd., 1976.
23. Linear and Nonlinear Programming, David G. Lenberger, Addison-Wesley Publishing Company, 1989.
24. Linear Circuit Analysis Time Domain, Phasor, and Laplace Transform Approaches, Raymond A. DeCarlo, Pen-Min Lin, Oxford University Press, 2001.
25. Leslie Matris Modeli Kullanılarak Popülasyon Büyüklüğünün Tahmin Edilmesi, Gürol Zırhlıoğlu, Atilla Durmuş, Mehtap Taşkesen, 4. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, 2004.
26. Öz Değer ve Öz Vektörler Kullanılarak Hyalopterus pruni L. Populasyonuna Ait Bazı Parametrelerin Tahmini, Gürol Zırhlıoğlu, M. Salih Özgökçe, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 15(2):125-129, 2005.
27. Doğurganlık Oranlarındaki Azalışların Nüfus Yapısı, İstihdam ve Sermaye Birikimi Üzerindeki Etkileri, Şenay Açıkgöz, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, Erzurum 2009.
28. http://www.bilisimdergi.com/articles_details.php?sayi=3&sayfa=10
29. http://www.csiberkeley.com/Tech_Info/d.pdf
30. Advanced Engineering Mathematics, Peter V. O'Neil, Wadsworth Publishing Company, Third Edition, 1991.
31. Numerical Analysis and Graphic Visualization with MATLAB, Shoichiro Nakamura, Prentice Hall PTR,1996.
32. Numerical Methods Using Matlab, John H. Mathews, Kurtis D. Fink, fourth edition, Prentice Hall Inc., 2004.
33. Sayısal Analiz, Prof. Dr. Mehmet Bakioğlu, Birsen Yayınevi, 2004.
34. Dynamics of Structures Theory and Applications to Earthquake Engineering, Anıl K. Chopra, Prentice Hall Inc.,1995.
35. http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite06.pdf
36. http://w3.gazi.edu.tr/~ozkaraca/elektronik/bolum_2.pdf
37. The Electronic Communications Problem Solver, Dr. Max Fogiel, Research and Education Association. 1984.
38. Temel Elektriksel Ölçme ve Değerlendirme, Yrd. Doç. Dr. Sedat Özsoy, Doç. Dr. M. Ali Çorlu, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1990.
39. http://www.imodenizli.org.tr/icerikResimler/259317013_imo_kanal_seminer.pdf
40. http://www.dmi.gov.tr/veridegerlendirme/maksimum-yagisalar.aspx
41. Trabzon Civarında 2 İstasyonda Kaydedilmiş Yıllık Anlık Maksimum Akım Serilerine ve 1 İstasyonda 14 Ardışık Standart Süreli Yıllık Yağmur Pikleri Serilerine Tekerrür Analizleri; Tefaruk Haktanır,

Murat Çobaner, Özgür Öztürk, Özgür Kişi, Mehmet Ardıçlıoğlu, Alaattin Uğurlu, 5. Dünya Su Forumu Türkiye Bölgesel Hazırlık Toplantıları, Taşkın, Heyelan ve Dere Yataklarının Korunması Konferansı, 2008.

42. Elektronik Düzenler ve Devreleri, Çeviren Yıldız Leblebici, Teknik Yayınlar Yayınevi, 1986.
43. İleri Programlama Dilleri, Dr. Fahri Vatansever, Seçkin Yayıncılık, 2006.
44. Tıbbi Fizyoloji, William F. Ganong, Çeviri; Türk Fizyoloji Bilimler Derneği, Nobel Tıp Kitapevleri, 20. baskı, 2002.
45. http://www.tuik.gov.tr
46. MATLAB ile Meslek Matematiği, Yrd. Doç. Dr. İlyas Çankaya, Dr. Devrim Akgün, Seçkin Yayıncılık, 2008.
47. Numerical Methods Principles, Analyses, and Algorithms, Srimanta Pal, Oxford University Press, 2009.
48. Elektronik Devre Tasarımında Op Amp ve Lineer Tüm devreler, Prof. Dr. Mustafa Alçı, Yrd. Doç. Dr. Sadık Kara, Ufuk Kitabevi, 2000.
49. Fizik I Devinim, Demir İnan, Hacettepe Üniversitesi Yayınları A/45, 1983.
50. http://en.wikipedia.org/wiki/Folium_of_Descartes
51. Matematik Analiz, Cilt I, Mustafa Balcı, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, No:142.
52. Allan's Circuits Problems, Allan D Kraus, Oxford University Press, 2001.
53. Linear Circuit Analysis, Second Edition, Raymond. A. DeCarlo, Pen-Min Lin, Oxford University Press, 2001.
54. Devre Analizi-I, Ders Notları, Yrd. Doç. Dr. Şaban Özer, 1999.
55. İntegral Denklem Sistemlerinin Yaklaşık Çözümleri, İsmail Tulga, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
56. Bazı Özel Tipte Başlangıç Değer ve Sınır Değer Problemlerinin MAPLE ve Nümerik Yöntemler Yardımıyla Sayısal Çözümleri, Gülcan Gümüş, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
57. Diferansiyel Denklemlerde Shooting (Atış) Yöntemi, Mahmut Modanlı, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
58. http://numericalmethods.eng.usf.edu/
59. http://www.engint.sakarya.edu.tr/BOLUM123.pdf
60. http://web.itu.edu.tr/~yukselen/HM504/04-%20Adi%20diferansiyel%20denklemler.pdf
61. Sayısal Analiz ve Mühendislik Uygulamaları, Prof. Dr. İrfan Karagöz, Nobel Yayın Dağıtım, 2008.
62. Advanced Engineering Mathematics, Erwin Kreyszig, Wiley İnternetional Edition, 9 th.edition, 2006.
63. İntegral ve İntegro-Diferansiyel Denklemlerin Yarı-Analitik Çözümleri Üzerine, Meryem Odabaşı, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Geliştirilmiş 8. Basım

TAŞIT MEKANİĞİ

Selim Çetinkaya

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 561
Mühendislik-Teknik No.: 45
ISBN : 978-605-133-463-9
© Geliştirilmiş 8. Basım, Eylül 2017

TAŞIT MEKANİĞİ
Selim Çetinkaya

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetinkaya, Selim.
Taşıt Mekaniği / *Selim Çetinkaya*
Geliştirilmiş 8. Basım, IVX + 432 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-463-9
1. Motor 2. Otomotiv 3. Taşıt 4. Mekanik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

SEMBOLLER ..... **v**

İNDİSLER ..... **vii**

KISALTMALAR ..... **viii**

Bölüm 1: GİRİŞ **1**

1.1 TAŞITLAR VE SOSYAL YAŞAM 1

1.2 TARİHSEL GELİŞİM 1

1.2.1 Türk Otomotiv Endüstrisi 11

1.3 TAŞITLARIN SINIFLANDIRILMASI 14

1.4 TAŞITA ETKİYEN KUVVETLER 15

1.5 TAŞIT KARAKTERİSTİKLERİ 17

1.6 TAŞIT ENERJİ DENGESİ 18

1.7 KULLANILAN BOYUT ve BİRİMLER 19

1.7.1 Newton'un üç hareket kanunu 20

1.7.2 Türev boyut ve birimler 27

SORULAR 28

PROBLEMLER 29

Bölüm 2: MOTOR ve TAŞIT KARAKTERİSTİKLERİ **31**

2.1 OTOMOTİV MOTORLARI 31

2.2 PERFORMANSI BELİRLEYEN FAKTÖRLER 33

2.3 MOTOR KARAKTERİSTİKLERİ 34

2.3.1 Hız karakteristikleri 35

2.3.2 Yük karakteristikleri 38

2.3.3 Ayarlama karakteristikleri 39

2.4 TAŞITIN GÜÇ İHTİYACI 43

2.5 TAHRİK KUVVETİ 44

2.6 ŞASİ DİNAMOMETRELERİ 46

2.7 TAŞIT PEFORMANS KARAKTERİSTİKLERİ 47

2.8 TAŞIT YAKIT EKONOMİSİ 49

2.9 SÜRÜŞ ÇEVRİMLERİ 52

2.9.1 ECE+EUDC test çevrimi 52

2.9.2 ETC ve ESC çevrimleri 55

SORULAR 59

PROBLEMLER 60

Bölüm 3: TRANSMİSYON SİSTEMİ ve KAVRAMALAR 61
3.1 TRANSMİSYON SİSTEMİ 61
3.1.1 Transmisyon sistemi konfigürasyonları 61
3.1.2 Aktarma organlarının gerekliliği 62
3.2 KAVRAMA 64
3.2.1 Diskli kavrama 64
3.2.1.1 Kavrama diskinin ilettiği moment 64
3.2.1.2 Disk boyutları 67
3.2.1.3 Kumanda mekanizması 68
3.3 HİDROLİK KAVRAMA 68
SORULAR 70
PROBLEMLER 70

Bölüm 4: VİTES KUTULARI 71
4.1 VİTES KUTUSU TİPLERİ 71
4.1.1 Vites kutusu dişli oranları 72
4.1.2 Geometrik ilerleme metodu 76
4.1.3 Dişli tipi otomatik vites kutusu 79
4.2 HİDRODİNAMİK TRANSMİSYON 80
4.3 HİDROSTATİK TRANSMİSYON 86
4.4 ELEKTROMEKANİK TRANSMİSYON 88
4.5 SÜREKLİ DEĞİŞKEN TRANSMİSYON 88
4.5.1 Kayış-kasnak sistemi 88
4.5.2 Toroidal sistem 91
4.6 DÖRT TEKERLEKTEN TAHRİK SİSTEMLERİ 92
4.6.1 Dört çeker - Four-Wheel Drive (4WD) 92
4.6.2 Her zaman dört çeker - All-Wheel Drive (AWD) 92
4.7 TRANSMİSYON SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 94
SORULAR 99
PROBLEMLER 100

Bölüm 5: TRANSMİSYON MİLLERİ ve MAFSALLAR 101
5.1 KARDAN MİLLERİ 101
5.1.1 Dönme kritik hızı 103
5.1.2 Dönme hızı sınırı 107
5.2 ESNEK MAFSALLAR 109
5.2.1 Elastik mafsallar 109
5.2.2 Üniversal mafsallar 109
5.2.3 Sabit hız mafsalları 112
SORULAR 113
PROBLEMLER 114

Bölüm 6: DİFERANSİYEL ve AKSLAR 115
6.1 ARKA (DİNGİL) KÖPRÜ 115
6.2 DİFERANSİYEL 115
6.3 KONİK DİŞLİLER 119
6.3.1 Spiral dişli konik dişli çarklar 121

6.4 HİPOİD DİŞLİLER 122
6.5 İSTAVROZ VE AKS DİŞLİLERİ 123
6.6 AKSLAR 128
6.6.1 Aksların boyutlandırılması 130
6.7 ŞAHLANMA MOMENTİ 132
6.8 TRANSAKS 133
SORULAR 135
PROBLEMLER 136

Bölüm 7: TEKERLEK ve LASTİK MEKANİĞİ 137
7.1 TEKERLEK ve LASTİKLER 137
7.2 LASTİKLERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ 138
7.3 LASTİK TERİMLERİ ve İŞARETLERİ 141
7.3.1 Tanımlar 141
7.3.2 Lastik işaretleri (TS 662 - TS 567) 143
7.3.4 Lastiğin yaşı 147
7.3.5 Lastiklerin seçimi 147
7.4 JANTLAR 147
7.4.1 Jant tipleri 147
7.4.2 Jantlarla ilgili tanımlar 148
7.4.3 Jant işaretleri 151
7.5 TWEEL 154
7.6 TEKERLEK - YOL ETKİLEŞİMİ 155
7.7 TEKERLEK KUVVET VE MOMENTLERİ 156
7.8 LASTİKLE ZEMİN ARASINDAKİ BASINÇ DAĞILMI 157
7.9 RİJİT ZEMİNDEKİ TEKERLEĞİN HAREKET EŞİTLİKLERİ 158
7.10 TEKERLEK YARIÇAPI 160
7.11 YUVARLANMA DİRENCİ KATSAYISI 161
7.11.1 Yük ve lastik iç basıncının etkisi 162
7.11.2 Hızın etkisi 164
7.12 LASTİĞİN YOLA TUTUNMA KUVVETİ VE KAYMA 166
7.13 NET TAHRİK VE FRENLEME ÇABASI 169
7.14 KAYMA AÇISI VE YANAL KUVVET 172
7.15 ANALİTİK BAĞINTILAR 176
SORULAR 179
PROBLEMLER 180

Bölüm 8: TAŞIT AERODİNAMİĞİ 181
8.1 AERODİNAMİK KUVVETLER 181
8.2 AERODİNAMİK DİRENÇ 182
8.2.1 Aerodinamik direnç katsayısı ve ön izdüşüm alanı 186
8.2.2 Aerodinamik kaldırma (Lift) 191
8.2.3 Aerodinamik yanal kuvvet 195
8.3 SPOİLER 198
8.4 AERODİNAMİK MOMENTLER 199
8.4.1 Aerodinamik devrilme momenti 200

8.4.2 Aerodinamik şahlanma momenti 201
8.4.3 Aerodinamik sapma momenti 201
8.5 RÜZGAR TÜNELLERİ 202
SORULAR 203
PROBLEMLER 204

Bölüm 9: YOKUŞ ve İVME DİRENÇLERİ 205
9.1 YOKUŞ DİRENCİ 205
9.2 İVME DİRENCİ 208
SORULAR 215
PROBLEMLER 215

Bölüm 10: DOĞRUSAL TAŞIT HAREKETİNDE KUVVETLER 219
10.1 KÜTLE KUVVETLERİ VE DIŞ KUVVETLER 219
10.2 HAREKET EŞİTLİĞİ 219
10.3 MAKSİMUM TUTUNMA KUVVETİ 226
10.3.1 Arkadan tahrikli taşıt 226
10.3.2 Önden tahrikli taşıt 227
10.3.3 Dört tekerlekten tahrikli taşıt 229
10.4 İVME SINIRI 230
SORULAR 231
PROBLEMLER 232

Bölüm 11: FRENLEME PERFORMANSI ve FRENLER 235
11.1 FRENLEME PERFORMANSI 235
11.2 İKİ DİNGİLLİ BİR TAŞITIN FRENLEME KARAKTERİSTİKLERİ 235
11.3 FREN SİSTEMLERİ 238
11.3.1 Ana fren sistemi 239
11.3.2 İkincil fren sistemi 239
11.3.3 Park fren sistemi 240
11.3.4 Yavaşlatıcı (retarder) 240
11.4 HİDROLİK FREN SİSTEMLERİ 241
11.4.1 Disk frenler 241
11.4.2 Uzun pabuçlu kampanalı frenler 242
11.4.3 Pedal kuvveti – uyartım kuvveti ilişkisi 243
11.4.4 Güç yardımlı frenler 245
11.5 HAVALI FREN SİSTEMLERİ 246
11.5.1 Havalı fren sistemi parçaları ve görevleri 247
11.5.2 Havalı servis fren sisteminin çalışması 247
11.5.3 Havalı sistem park freninin çalışması 248
11.6 KİLİTLENME 248
11.7 FREN KUVVETİ DAĞILIMI 253
11.7.1 Frenleme verimi 254
11.8 ELEKTRONİK FREN KONTROL SİSTEMLERİ 255
11.8.1 Kilitlenmeyi önleyici sistemler 255
11.9 ÇEKİCİ-YARI TREYLERİN FRENLEME KARAKTERİSTİKLERİ 259
11.10 FRENLEME İVMESİ 262

11.11 DURMA MESAFESİ 262
11.11.1 Fren izlerinden taşıtın hızının belirlenmesi 265
11.12 GEÇİŞLER 267
SORULAR 271
PROBLEMLER 272

Bölüm 12: SÜSPANSİYON SİSTEMİ 275
12.1 SÜSPANSİYON SİSTEMİ 275
12.2 SÜSPANSİYON TİPLERİ 276
12.2.1 MacPherson süspansiyon 277
12.2.2 Çift lades kemiği süspansiyon 278
12.2.3 Bağımlı süspansiyon 279
12.2.4 Boji süspansiyon 280
12.3 SÜSPANSİYON SİSTEMİ ELEMANLARI 281
12.3.1 Salıncak kolları 282
12.3.2 Rotiller 282
12.3.3 Amortisörler 283
12.3.4 Denge çubuğu 285
12.3.5 Tork kolu 285
12.4 SÜSPANSİYON YAYLARI 286
12.4.1 Yay terminolojisi 287
12.4.2 Yaprak yaylar 287
12.4.3 Helezon yaylar 288
12.4.4 Burulma çubukları 289
12.4.5 Hava yaylar 290
12.5 SÜSPANSİYON YAYLARININ BOYUTLANDIRILMASI 291
12.5.1 Yaprak yaylar 292
12.5.2 Helezon yaylar 296
12.5.3 Burulma çubukları 298
12.6 BİR SÜSPANSİYONUN ÖZELLİKLERİ 300
12.7 SÜSPANSİYON KONTROL YÖNTEMLERİ 302
12.7.1 Pasif süspansiyon 303
12.7.2 Yarı aktif süspansiyon 303
12.7.3 Elektronik yükseklik kontrolü 304
12.8 AKTİF SÜSPANSİYON SİSTEMLERİ 305
12.8.1 Yapısı ve çalışması 306
12.8.2 Aktif süspansiyon elemanları 308
12.8.3 Aktif süspansiyonun avantaj ve dezavantajları 309
SORULAR 310
PROBLEMLER 311

Bölüm 13: ŞASİ VE GÖVDE 313
13.1 ŞASİ 313
13.1.1 Şasi çerçevesi tipleri 313
13.2 ŞASİYE ETKİYEN YÜKLER 317
13.2.1 Eğilme 317
13.2.2 Burulma (torsiyon) 320
13.2.3 Eğilme ve burulma birleşik gerilmesi 321

13.3 ANA KOLLARIN HESABI 321
13.3 GÖVDE 325
13.4 İÇ BOYUTLAR 325
SORULAR 327
PROBLEMLER 328

Bölüm 14: DİREKSİYON SİSTEMLERİ 329
14.1 DİREKSİYON SİSTEMLERİ 329
14.1.1 Beşinci tekerlek direksiyon sistemi 330
14.1.2 Ackerman direksiyon sistemi 330
14.2 ÖN AKS PİMİ TORKU 338
14.3 DİREKSİYON SİSTEMİNİN ELEMANLARI 340
14.4 DİREKSİYON KUTUSU 340
14.4.1 Kremayer ve pinyon 341
14.4.2 Sonsuz vida ve makara 342
14.4.3 Sonsuz vida ve bilyeli somun 342
14.4.4 Hidrolik yardımlı direksiyon sistemleri 343
14.4.5 Tam hidrolik direksiyon 344
14.5 ÖN DÜZEN GEOMETRİSİ 345
14.6 DÖRT TEKERLEKTEN YÖNLENDİRME 348
14.6.1 Quadrasteer sistemi 350
SORULAR 352
PROBLEMLER 352

Bölüm 15: TAŞIT KULLANIM KARAKTERİSTİKLERİ ve VİRAJ TUTUMU 353
15.1 YÖNLENDİRME GİRİŞLERİ VE TAŞITIN CEVABI 353
15.2 KARARLI KULLANIM KARAKTERİSTİKLERİ 355
15.2.1 Nötr yönlendirme 362
15.2.2 Yetersiz yönlendirme 363
15.2.3 Aşırı yönlendirme 365
15.3 VİRAJ TUTUMU 368
15.3.1 Virajda yana kayma 368
15.3.2 Virajda yana devrilme 369
15.3.3 Devrilme ekseni 372
15.3.4 Devrilme açısı 373
15.4 TAHRİK KUVVETİNİN VİRAJ YETENEĞİNE ETKİSİ 374
15.4.1 Arkadan tahrikli taşıt 374
15.4.2 Önden tahrikli taşıt 375
15.5 YÖNLENDİRME GİRİŞLERİNE KARARLI CEVAP 377
15.5.1 Sapma hızı cevabı 377
15.5.2 Yanal ivme cevabı 378
15.5.3 Dönüş cevabı 379
SORULAR 381
PROBLEMLER 382

Bölüm 16: SÜRÜŞ KARAKTERİSTİKLERİ 383
16.1 SÜRÜŞ KALİTESİ VE KONFORU 383
16.2 TİTREŞİM KARAKTERİSTİKLERİ 385
16.2.1 Titreşim parametreleri 387
16.3 SÜRÜŞ MODELLERİ 391
16.3.1 Yol yüzeyi düzgünsüzlükleri 391
16.3.2 İnsanın titreşime cevabı 391
16.3.3 İki serbestlik dereceli model 393
16.3.4 Yunuslama ve Sıçrama Hareketleri İçin İki Serbestlik Dereceli Model 396
SORULAR 402
PROBLEMLER 402

EKLER 403
EK A 403
A.1 BİRİM KISALTMALARI 403
A.2 SI ÖN EKLERİ 404
A.3 BİRİMLER ARASINDA DÖNÜŞTÜRME ÇARPANLARI 404
A.4 BAZI FİZİKSEL SABİTLER 407
A.5 YOL, HIZ, İVME VE ZAMAN İLİŞKİLERİ 407
EK B 409

KAYNAKLAR 417

SÖZLÜK 419

İNDEKS 425

KAYNAKLAR

ANONYMUS "Automotive Handbook" 7th ed. Robert Bosch GmbH, Stuttgart, 2007

BLUNDELL, M., HARTY, D. “Multibody Systems Approach to Vehicle Dynamics” 1st ed. Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford, 2004.

BOHNER, M. et al "Fachkunde Kraftfahrzeugtechnik" Verlag Europe Lehrmittel, 1992

BOSCH “Driving Safety Systems”, 2nd edition. SAE international. 1999.

BOISSEAUX, M. "Otomobil Hesap Metotları", Çevirenler: Daldal, O. Demirgüç, Z. Teknik Okulu yayınları No: 15, İstanbul 1961

BRANDT, A. “Introductory Noise & Vibration Analysis”, Saven EduTech, Ab, Täby, Sweden, 2001

CROLLA, D. A. (Editor) “Automotive Engineering-Powertrain, Chassis System and Vehicle Body”. 1st ed., Elsevier Inc., 2009

CROUSE, W. H. and ANGLIN, D. L. "Automotive Automatic Transmissions", Glencoe, McGraw-Hill, 1992

CROUSE, W. H. and ANGLIN, D. L. "Automotive Manual Transmissions and Power Trains", Glencoe, McGraw-Hill, 1991

GILES, J.G. (Editor) "Vehicle Operation and Testing". Iliffe Books Ltd. London, 1969

GILLESPIE, T. D. “Fundamentals of Vehicle Dynamics”. SAE International Pub. Warrendale, Pa. 1992

HEIßING, B. and ERSOY, M (Editors) “Chassis Handbook: Fundamentals, Driving Dynamics, Components, Mechatronics, Perspectives” Vieweg+Teubner Verlag; Springer Fachmedien, Wiesbaden, 2011

HENDRIKS, E. "Qualitative and Quantitative Influence of a Fully Electronically Controlled CVT on Fuel Economy and Vehicle Performance", Automotive Transmissions and Drivelines, SAE/SP- 93/965, 1993

HOWARD, G. "Automobile Aerodynamics, Theory and Practice for Road and Track". Osprey Pub. Ltd. London, 1986

HUCHO, W. H. (Editor) Aerodynamics of Road Vehicles, Butterworth-Heinemann Ltd. London, 1987

JAZAR, R. N. “Vehicle Dynamics: Theory and Applications” Springer Science+Business Media, New York, 2008

KUETHE, A. M. and CHOW, C.-Y. "Foundations of Aerodynamics - Bases of Aerodynamic Design". John Wiley & Sons Inc. New York, 1986

LEEMING, D. J. & HARTLEY, L. "Heavy Vehicle Technology", Hutchinson Education, London, 1989

LEEMING, D. J. & SMITH, M. E. "Basics of Automotive Technology" Pitmann Publishing Ltd., London, 1985

LIEBENBERG, L. and KRUEGE, J. J. "Computer Controlled Hydrostatic Transmission with Traction Control for Vehicles", SAE Transactions, vol. 99, Sect. 2, 1990

MILLIKEN, W. F. And MILLIKEN, D. L. "Race Car Vehicle Dynamics". SAE International Pub. Warrendale, Pa. 1995

MORAN, J. "An Introduction to Theoretical and Computational Aerodynamics". John Wiley & Sons Inc. New York, 1984

NICKMEHR, N. "Ride Quality and Drivability of a Typical Passenger Car subject to Engine/Driveline and Road Non-uniformities Excitations", PhD Thesis, Linköpings Universitet, Linköping, 2011

PACEJKA, H. B. "Tyre and Vehicle Dynamics" 2nd ed. Butterworth-Heinemann, 2006

PINKUS, O. and WILCOCK, D. F. "Strategy for Energy Conservation Through Tribology". ASME, New York, 1978

REIMPELL, J., STOLL, H., BETZLER, J. W. "The Automotive Chassis: Engineering Principles" 2. Ed. Reed Elsevier and Professional Publishing Ltd, 2001

SEIFFERT, U. and WALZER, P. "Automobile Technology of the Future", SAE Pub. Warrendale, 1993

SLIBAR, A. and Springer, H. (Editors) "The Dynamics of Vehicles on Roads and on Tracks". Swets and Zeitlinger. Amsterdam, 1978

SMITH, J. H. (Editor) "An Introduction to Modern Vehicle Design" 1st ed., Elsevier Inc., 2001

STAUDT, W. "Motorlu Taşıt Tekniği", Milli Eğ. Bakanlığı Yayınları No: 2921, Ankara, 1995

STONE, R. "Motor Vehicle Fuel Economy". Macmillan Ed. Ltd. Houndmills, 1989

WONG, J. Y. "Theory of Ground Vehicles" 3rd Ed. John Wiley Interscience., N.Y., 2001

2. Basım

ÜRETİM PLANLAMA KONTROL VE BÜTÜNLEŞTİRME

Prof. Dr. Ramazan Yaman

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 9
Teknik-Mühendislik No.: 2
ISBN : 978-605-5426-08-8
© 2. Basım, Eylül 2017

ÜRETİM PLANLAMA KONTROL VE BÜTÜNLEŞTİRME
Prof. Dr. Ramazan Yaman

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yaman, Ramazan.
Üretim Planlama Kontrol ve Bütünleştirme / *Ramazan Yaman*
2. Basım, VIII + 192 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-5426-08-8
1. Üretim 2. Planlama 3. Stok Yönetimi 4. MRP 5. ERP

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**
Bu Kitap Kimler İçin? 2
Bu Kitap Nasıl Organize Edildi? 2

BÖLÜM 1: ÜRETİM SİSTEMLERİNE GENEL BİR BAKIŞ
1.1. Üretim ve Bir Üretim Sürecinin Karmaşıklığı 6
1.2. Ürün 7
1.3. Piyasa Odaklı Sistemler 8
1.4. Bir Üretimin Yapılabilmesi İçin Neler Gereklidir? 9
1.4.1. Üretim Sistemi 9
1.5. Üretim Sistemlerinin Sınıflandırılması 11
1.5.1. Üretim Miktarı ve Çeşitliliğine Göre Sınıflandırma 11
1.5.2. Üretim Yöntemine Göre Sınıflandırma 13
1.5.3. Akışa Göre Sınıflandırma 16
1.5.4. Organizasyon Açısından Düzenlemeler 17
1.6. Planlama Nedir, Ne Değildir? 19
1.7. Üretim Planlamanın Kapsamı 19
1.8. Üretim Sistemlerinde Kararlar 20
1.8.1. Planlama Dönemleri 20
1.8.2. Başarılı Bir Üretim Sisteminde Planlamanın Önemi 21

BÖLÜM 2: TALEP TAHMİNİ
2.1. Planlama Aşamaları 26
2.2. Talep Tahmini 26
2.3. Zamana Bağlı Değişmeyen Talep Modeli 29
2.4. Doğrusal Artan veya Azalan Talep Modeli 29
2.5. Artan veya Azalan Eğilimli Talep Değişimlerini Belirlemede Kayar Ortalama Yaklaşımının Kullanılması 34
2.5.1. Kayar Ortalama 34
2.5.2. Ağırlıklandırılmış Kayar Ortalama 36
2.6. Talep Tahminlerinde Basit Üstel Düzeltme Yaklaşımının Kullanılması 38
2.7. Talep Tahminlerinde Mevsimsel Etkilerin Dikkate Alınması 41
2.8. Talep Tahminlerinde Hata 45

BÖLÜM 3: ÜRÜN ANALİZİ, ÖNCELİKLER VE PLANLAMA

3.1. Üretilecek Ürünün Analiz Edilmesi 56
3.2. Öncelik ve Önem Belirlemede Pareto (ABC) Analizi 57
3.3. Toplu Planlama 59
3.3.1. Kapasite 59
3.3.2. Toplu Birimler 60
3.3.3. Maliyet 60
3.4. Planlamada Dikkate Alınan Yaklaşımlar 60
3.4.1. Stoksuz Plan 60
3.4.2. Sabit İşgücüne Göre Plan 61
3.4.3. Karma Planlar 61
3.5. Hesap Çizelgelerinin Planlamada Kullanılması 62
3.6. Planlama Yaklaşımlarının Karşılaştırılması 62
3.7. Doğrusal Programlama Yaklaşımlarının Toplu Planlamada Kullanılması 62
3.8. Taşıma Modellerinin Kullanılması 66
3.9. Bütünleşik Üretim Planlama ve Kontrol 68
3.10. Bir Üretim Planı Örneği 69
3.11. Planların Detaylandırılması 73
3.12. Ürünlerde ve İşlemlerde Çok Çeşitlilik ve İleri Üretim Planlama Modelleri 74

BÖLÜM 4: STOK KAVRAMI VE YÖNETİMİ

4.1. Bağımsız Talep Sistemlerinde Stoklar 80
4.2. Bir Üretim Sisteminde Stok 81
4.2.1. Stokların Fonksiyonları 82
4.2.2. Stoklarla İlgili Maliyetler 83
4.2.3. Stok Sistemleri 84
4.3. Ekonomik Sipariş Miktarı (Economic Order Quantity-EOQ) 84
4.4. Ekonomik Üretim Miktarı (Economic Production Quantity-EPQ) 89
4.5. İskontolu Durumlar İçin Ekonomik Sipariş Miktarı 93
4.5.1. İskonto Çeşitleri 94
4.5.2. Ürünlere Uygulanan İskontolar İçin Ekonomik Sipariş Miktarının Belirlenmesi 94
4.6. Kısıtlı Kaynaklarla Birden Fazla Ürünün Sipariş Miktarının Belirlenmesi 98
4.6.1. Tek Kısıtla Birden Fazla Ürün İçin Ekonomik Sipariş Miktarının Belirlenmesi (Bütçe Kısıtlı Modeller) 98
4.6.2. Çoklu Kısıt Olması Durumu (Bütçe ve Yer Kısıtlı Modeller) 101
4.7. Gazete Bayii Problemi 102
4.8. Emniyet Stoğu 103

BÖLÜM 5: DETAYLI ÜRETİM PLANLAMA

5.1. İş Sıralama 111
5.2. Atölye Tipi Üretim Sistemlerinde İş Sıralama 112
5.2.1. Tek İş İstasyonlu Çok İşli (1xn) Sıralama Problemleri 112
5.2.2. İki İş İstasyonlu Çok İşli (2xn) Sıralama Problemi 113
5.2.3. Üç İş İstasyonlu Çok İşli (3xn) Sıralama Problemi 116
5.2.4. m İş İstasyonlu İki İşli (mx2) Sıralama Problemi 118
5.2.5. m İş istasyonlu n İşli (mxn) Sıralama Problemi 119
5.3. Değişken Sıralama/Çizelgeleme Problemleri 121
5.4. Hat Dengeleme 124
5.5. Proje Değerlendirme 129
5.5.1. Ağ Teknikleri: PERT ve CPM 130
5.5.1.1. Program Değerlendirme ve Gözden Geçirme Tekniği (Program Evaluation and Review Technique-PERT) 134

BÖLÜM 6: ÜRETİM PLANLAMANIN UYGULAMALARI BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ VE KONTROLÜ

6.1. Ürün Ağacı ve Oluşturulması 147
6.2. Bütünleştirilmiş Üretim Planlama 148
6.3. İtme Sistemleri 149
6.3.1. Malzeme İhtiyaç Planlaması (Materials Requirement Planning-MRP) 149
6.3.1.1. Kapalı Döngü Malzeme İhtiyaç Planlaması (Closed Loop MRP) 151
6.3.2. Üretim Kaynakları Planlaması (Manufacturing Resource Planning-MRP II) 152
6.4. Çekme Sistemleri 154
6.4.1. Tam Zamanında Üretim (Just in Time-JIT) 154
6.4.2. Kanban Sistemi 157
6.4.2.1. Kanban Çeşitleri 158
6.4.2.2. Kanban Kuralları 161
6.4.3. Poka-Yoke ve Jidoka (Otonomasyon) 161
6.4.4. Karışık Yükleme ve Üretimde Düzenlilik 162
6.5. Darboğaz Sistemleri 163
6.5.1. Optimize Edilmiş Üretim Teknolojisi (Optimized Production Technology-OPT) 164
6.5.1.1. Darboğaz Operasyonlarının Çizelgelenmesi 164
6.5.2. Kısıtlar Teorisi (Theory of Constraints-TOC) 166
6.5.2.1. İşletmelerdeki Kısıt Türleri 167

6.6. Üretim Planlama Açısından Tedarik Zinciri Yönetimi 171
6.7. Üretim Planlama İçin Yazılımlar 172
6.8. Kurumsal Kaynakların Yönetimi ve Kurumsal Kaynak Planlaması 173
6.8.1. Kurumsal Kaynak Planlaması (Enterprise Resource Planning-ERP) Sistemlerinin Genel Yapısı 175
6.8.2. ERP'nin Geleceği: Genişletilmiş ERP Uygulamaları 179

EK-A: EPQ (Economic Production Quantity-Ekonomik Üretim Miktarı) Eşitliğinin Çıkarılması 185
EK-B: z Normal Dağılım Tablosu 188

Bölüm 1
ÜRETİM SİSTEMLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Üretim ve Bir Üretim Sürecinin Karmaşıklığı
1.2. Ürün
1.3. Piyasa Odaklı Sistemler
1.4. Bir Üretimin Yapılabilmesi İçin Neler Gereklidir?
  1.4.1. Üretim Sistemi
1.5. Üretim Sistemlerinin Sınıflandırılması
  1.5.1. Üretim Miktarı ve Çeşitliliğine Göre
  1.5.2. Üretim Yöntemine Göre Sınıflandırma
  1.5.3. Akışa Göre Sınıflandırma
  1.5.4. Organizasyon Açısından Düzenlemeler
1.6. Planlama Nedir, Ne Değildir?
1.7. Üretim Planlamanın Kapsamı
1.8. Üretim Sistemlerinde Kararlar
  1.8.1. Planlama Dönemleri
  1.8.2. Başarılı Bir Üretim Sisteminde Planlamanın Önemi

İnsan genel anlamda daha çok tüketici olan bir canlıdır. Fakat onu diğer canlılardan ayıran temel özelliği, tüketmesi için üretmesi gerektiğinin farkında olmasıdır.

Üretim süreci basit bir şekilde, insanların temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme gereksinimlerini karşılamak üzere, tarım ve hayvancılıkla başlayıp, ruhsal doygunluğunu tamamlayan sanat eserleri oluşturmaya kadar geniş bir yelpaze içinde değerlendirilebilir. Bu anlamda, üretimin eksik veya fazla olmasının, insan yaşamını zorlaştıran problemler ortaya çıkardığının farkına varılmasından bu yana, üretim planlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışma, daha

KAYNAKLAR

Acar, N., Üretim Planlaması Yöntem ve Uygulamaları, MPM Yayınları, Ankara, 1996.

Baima Machinery (b.t.), Erişim Tarihi: 09.10.2010 http://www.chinabaima.com/en/pro_dis.asp?id=54

Blonski-Krawiecka Józefa Błońskiego (b.t.), Erişim Tarihi: 19.09.2010, http://www.blonski.pl/images/big047.jpg

Defense Industry Daily (b.t.), Er. Trh: 22.9.2010, http://media.defensein dustrydaily. com/images/AIR_C-17_Production_RAAF-3_lg.jpg

Delilong Textile (b.t.), Erişim Tarihi: 18.09.2010, http://www.dllfz.com/en/ products_category.asp?bid=Plain%20%28printed%29%20fabric

Fusheng-Prosthesis and Orthopedic Components (b.t.), Erişim Tarihi: 18.09.2010, http://www.fusheng.com/precision/prosthesis_and_orthopedic.htm

Gadgetell (b.t.), Erişim Tarihi: 12.09.2010, http://www.gadgetell.com/images/082006/zunefactory2.jpg

Gama (b.t.), Erişim Tarihi: 11.09.2010, http://www.gama.com.tr/tr/endustri/ rafineriler

Genkon Mühendislik (b.t.), Erişim Tarihi: 10.09.2010, http://www.genkon.com.tr/resimgalerisi/endustri/endustri/14.jpg

Goldsentetik, (b.t.), Erişim Tarihi: 15.09.2010, http://www.goldsentetik.com/ images/uretim/ekstruzyon.jpg

Hopp, W. J., Spearman, M.L., Factory Physics Foundations of Manufacturing Management, Irwin, 1996.

Karayalçın, İ., Endüstri Mühendisliği ve Üretim Yönetimi El Kitabı, I. ve II. Cilt, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1986.

Kobu, B., Üretim Yönetimi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme İktisat Enstitüsü Araştırma ve Yardım Vakfı, İstanbul, 1996.

Lockyerk, J., Muhlemann, A., Oakland, J., Production and Operations Management, Pitman, London, 1988.

Mize, J.H., White, C.R. and Brooks, G.H., Operations Planning and Control (Çevirenler Ayhan Toraman, Sıtkı Gözlü, Üretim Planlama ve Kontrol, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1984).

Nahmias, S., Production and Operations Analysis, McGraw-Hill International Series, Management and Organization Series, 1997.

Pridetechgroup - Washing Machine Assembly Line (b.t.), Erişim Tarihi: 16.09.2010, http://pridetechgroup.en.made-in-china.com/product/TbEmXPzrIADv/China-Washing-Machine-Assembly-Line-1-.html

Sipper, D., Bulfin, R.L., Production Planning, Control and Integration, McGraw-Hill International Edition, Industrial Engineering Series, 1998.

Sule, D.R., Manufacturing Facilities, Location, Planning and Design, PWS-Kent Publishing Company, Boston, 1988.

Swissturn - Swiss Type Screw Machines (b.t.), Erişim Tarihi: 01.09.2010, http://www.swissturn.com/swiss-screw-facilities.html

Tanyaş, M., Baskak, M., Üretim Planlama ve Kontrol, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Wild, R., Production and Operations Management, Cassell Educational Limited, London, 1989.

Yew Tree Joinery (b.t.), Erişim Tarihi: 05.09.2010, http:// www.yewtreejoinery.co.uk /about/index.html

Bölüm 2
TALEP TAHMİNİ

2.1. Planlama Aşamaları
2.2. Talep Tahmini
2.3. Zamana Bağlı Değişmeyen Talep Modeli
2.4. Doğrusal Artan veya Azalan Talep Modeli
2.5. Artan veya Azalan Eğilimli Talep Değişimlerini Belirlemede Kayar Ortalama Yaklaşımının Kullanılması
2.5.1. Kayar Ortalama
2.5.2. Ağırlıklandırılmış Kayar Ortalama
2.6. Talep Tahminlerinde Basit Üstel Düzeltme Yaklaşımının Kullanılması
2.7. Talep Tahminlerinde Mevsimsel Etkilerin Dikkate Alınması
2.8. Talep Tahminlerinde Hata

Tahmin, kelime anlamı olarak yaklaşık değerlendirme; akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak bir şeyi, bir olayı önceden kestirme, kestirim olarak tanımlanmaktadır.

İstatistiksel açıdan bakışla ise, gelecek zamanın herhangi bir noktasındaki istatistiksel tesadüfi değişkenlerin büyüklüğünü tahmin etme işlemi olarak belirtilebilir.

Tahmin, talep edilebilecek ürün ve hizmet miktarı, tüketilecek enerji miktarı gibi karmaşık ve çok parametreli değerleri belirlemeyi amaçlar. Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere tahmin gelecekle ilgili olup akıl ve sezgiyi kullanarak olabilecekler üzerine hesaplamalar yapmayı, metotlar kullanmayı gerektirir. Bu kitabın temel konusu planlama olduğuna göre ilk adım ileride olabilecekleri belirleyip bunlara yönelik planları hazırlamak için veriler oluşturmaktır. Kısaca bölüm konusu olan talep tahmininin fonksiyonu gelecekte gerçekleşeceklere yönelik öngörülerde bulunmaktır. Talep tahmini, planlama için en önemli ve kritik veriyi oluşturmaktadır. Burada

	1. Hafta	2. Hafta	3. Hafta	4. Hafta
Pazartesi	16.2	17.3	14.6	16.1
Salı	12.2	11.5	13.1	11.8
Çarşamba	14.2	15.0	13.0	12.9
Perşembe	17.3	17.6	16.9	16.6
Cuma	22.5	23.5	21.9	24.3

KAYNAKLAR

Büyük Türkçe Sözlük, Erişim tarihi: 13.08.2010, http://tdkterim.gov.tr/bts/ ?kategori=verilst&kelime=tahmin&ayn=tam

Forecasting, Erişim tarihi: 13.08.2010, http://people.brunel.ac.uk/~mastjjb/jeb/or/forecast.html

Mize, J.H., White, C.R. and Brooks, G.H., Operations Planning and Control (Çevirenler Ayhan Toraman, Sıtkı Gözlü, Üretim Planlama ve Kontrol, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1984).

Nahmias, S., Production and Operations Analysis, McGraw-Hill International Series, Management and Organization Series, 1997.

Sipper, D., Bulfin, R.L., Production Planning, Control and Integration, McGraw-Hill International Edition, Industrial Engineering Series, 1998.

Bölüm 3

ÜRÜN ANALİZİ, ÖNCELİKLER VE PLANLAMA

3.1. Üretilecek Ürünün Analiz Edilmesi
3.2. Öncelik ve Önem Belirlemede Pareto (ABC) Analizi
3.3. Toplu Planlama
  3.3.1. Kapasite
  3.3.2. Toplu Birimler
  3.3.3. Maliyet
3.4. Planlamada Dikkate Alınan Yaklaşımlar
  3.4.1. Stoksuz Plan
  3.4.2. Sabit İş Gücüne Göre Plan
  3.4.3. Karma Planlar
3.5. Hesap Çizelgelerinin Planlamada Kullanılması
3.6. Planlama Yaklaşımlarının Karşılaştırılması
3.7. Doğrusal Programlama Yaklaşımlarının Toplu Planlamada Kullanılması
3.8. Taşıma Modellerinin Kullanılması
3.9. Bütünleşik Üretim Planlama ve Kontrol
3.10. Bir Üretim Planı Örneği
3.11. Planların Detaylandırılması
3.12. Ürünlerde ve İşlemlerde Çok Çeşitlilik ve İleri Üretim Planlama Modelleri

Bu bölüm, planlamada talep tahmininin yapılması veya talebin belirlenmesi aşamasından sonra neyin nasıl yapılması gerektiğini inceleyecek ve burada verilmesi gereken kararların nasıl oluşturulabileceğini tartışacaktır.

Ürünler; başka ürünler, hammaddeler, enerji, işçilik gibi alt bileşenlerden oluşur. En basit ürünler bile birçok alt bileşenin doğru bir şekilde bir araya getirilmesi ile oluşmaktadır. Örneğin bir inşaat tuğlasını oluşturan süreç ince-

9. Bir işletme iki farklı ürün sunmaktadır. Bu ürünlere ait veriler ve kısıtlar izleyen tabloda verildiğine göre hangi üründen ne miktarda üretmeyi planlamalıdır?

	Birimdeki İçerik		En az satılması gereken miktar(br)	En fazla satılabilen miktar	Gerekli üretim saati	Birim kâr
	CPA	DCP				
I. Ürün	10	10	1	9	12	18
II. Ürün	5	17	1	9	12	8
Dönemlik tedarik limiti	100	70				

Dönemlik 144 saatlik işçilik imkânı bulunmaktadır.

10. Bir ayakkabı firmasının bir modelden üretmekte olduğu numara ve ayakkabı çifti adetleri aşağıda verildiği gibidir. Bu firmanın ayakkabı satış fiyatı 42 pb'dir. Ayrıca bir çift ayakkabının maliyeti bu işletme için 28 pb olarak hesaplanmıştır. Her ayakkabı çiftinin bir teki için 9 dakika iş gücü harcayan işletmenin haftalık 56000 pb kâr yapabilmesi için bir günde kaç çalışana ihtiyaç duyacağını ve kaç takım ayakkabı üreteceğini belirleyiniz. Günde 8 saat haftada 5 gün çalışılmaktadır. Bunun için haftalık üretim programını hazırlayınız.

Numara	**40**	**41**	**42**	**43**	**44**	**45**
Takımdaki çift adeti	2	4	4	4	3	3

KAYNAKLAR

Acar, N., Üretim Planlaması Yöntem ve Uygulamaları, MPM Yayınları, Ankara, 1996.

Sipper, D., Bulfin, R.L., Production Planning, Control and Integration, McGraw-Hill International Edition, Industrial Engineering Series, 1998.

Tanyaş, M., Baskak, M., Üretim Planlama ve Kontrol, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Winston, W.L., Operations Research Applications and Algorithms, PWS-Kent Publishing Company, 1991.

Bölüm 4

STOK KAVRAMI VE YÖNETİMİ

4.1. Bağımsız Talep Sistemlerinde Stoklar
4.2. Bir Üretim Sisteminde Stok
  4.2.1. Stokların Fonksiyonları
  4.2.2. Stoklarla İlgili Maliyetler
  4.2.3. Stok Sistemleri
4.3. Ekonomik Sipariş Miktarı
4.4. Ekonomik Üretim Miktarı
4.5. İskontolu Durumlar İçin Ekonomik Sipariş Miktarı
  4.5.1. İskonto Çeşitleri
  4.5.2. Ürünlere Uygulanan İskontolar İçin Ekonomik Sipariş Miktarı
4.6. Kısıtlı Kaynaklarla Birden Fazla Ürünün Sipariş Miktarının Belirlenmesi
  4.6.1. Tek Kısıtla Birden Fazla Ürün İçin Ekonomik Sipariş Miktarının Belirlenmesi (Bütçe Kısıtlı Modeller)
  4.6.2. Çoklu Kısıt Olması Durumu (Bütçe ve Yer Kısıtlı Modeller)
4.7. Gazete Bayii Problemi
4.8. Emniyet Stoğu

Farklı bir bakışla, insanı oluşturan sistemin incelenmesi başka sistemlerin işleyişine ve anlaşılmasına güzel örneklerden olabilir. İnsanın doğası gereği daima bir yarış içinde olduğu bilinir. Bu yarış rakipleri ve kendisiyle olacak şekilde değerlendirilebilir. Bu değerlendirme ile yarış içinde olan bir insan iyi beslenmeli ve kendisini geliştirmelidir. Öyle ki bu hazırlıklar esnasında aldığı besinlerin bir kısmı enerjiye bir kısmı yapıtaşı olan proteinlere ve bir kısmı da onu bilinmeyen durumlarda oluşabilecek ihtiyaçlara karşı korumak ve güç durumda bırakmamak için gerekli olan yağlara dönüştürülüp saklanır. Normal şartlarda insanın ihtiyaç duyduğu beslenme değerleri alı-

maliyet oluşmaktadır. Eğer kendisi üretim yaparsa tutamak başına 20 pb'lik bir maliyet oluşmakta ve bir defada 20000 adet üretmektedir. Eğer dışarıdan satın alırsa 25 pb'lik bir sipariş maliyeti oluşmaktadır. Stok tutma için yıllık faiz oranı %25'tir.

Şirket bu tutamakları satın almalı mı yoksa üretmeli mi?

Eğer stoksuz kalmaya müsaade edilirse $\prod = 0.15$ pb ve $\hat{\prod} = 7$ pb'dir. Bu durumda şirket ne yapmalıdır?

18. Bir otomobil fabrikasında montaj bandına günde 640 adet tekerlek tedariği yapılmaktadır. Montaj hattının kesintisiz çalışabilmesi için stoksuz kalmaya izin verilmemektedir. Bu montaj hattı tesisinin kapasitesi günde 4200 tekerlek montajı yapabilecek kadardır. Montaj için makinelerin kurulması ve ayarlanması maliyeti 400 pb'dir. Günlük stokta tutma maliyeti 0.3 pb ve bir tekerleğin üretim maliyeti 92 pb'dir.

a. Minimum ortalama günlük maliyetini bulunuz.

b. Çevrim süresi (T) ve (Tp) değerlerini bulunuz ve yorumlayınız.

KAYNAKLAR

Gallego, G., The Newsvendor Problem, Production Management, 1995.

Sipper, D., Bulfin, R.L., Production Planning, Control and Integration, McGraw-Hill International Edition, Industrial Engineering Series, 1998.

Stewart School of Industrial and Systems Engineering (Georgia Tech), Erişim Tarihi:02.09.2010,
http://www2.isye.gatech.edu/~sman/courses/2030/Newsvendor.pdf

Ward, R.E., Fundamentals of Inventory Management and Control, Second Edition, American Management Association, 1990.

Bölüm 5
DETAYLI ÜRETİM PLANLAMA

5.1. İş Sıralama
5.2. Atölye Tipi Üretim Sistemlerinde İş Sıralama
  5.2.1. Tek İş İstasyonlu Çok İşli (1xn) Sıralama Problemleri
  5.2.2. İki İş İstasyonlu Çok İşli (2xn) Sıralama Problemi
  5.2.3. Üç İş İstasyonlu Çok İşli (3xn) Sıralama Problemi
  5.2.4. m İş İstasyonlu İki İşli (mx2) Sıralama Problemi
  5.2.5. m İş istasyonlu n İşli (mxn) Sıralama Problemi
5.3. Değişken Sıralama/Çizelgeleme Problemleri
5.4. Hat Dengeleme
5.5. Proje Değerlendirme
  5.5.1. Ağ Teknikleri: PERT ve CPM

Detaylı üretim planlama ana üretim planının belirlediği doğrultuda yapılacak işlem sıralarını ve bu işlemler için ayrılacak kaynakların detaylarının en iyi değerlerini belirlemeyi amaçlar. Detaylı planlama kısa dönemli planlama olarak da bilinir ve daha çok bir iki haftalık bir dönemin planlamasıdır. Bu planlamada üretim sistemlerinin yapıları önemli rol oynar ve bu sistemler iki başlık altında toplanırlar; bunlar atölye tipi ve montaj hattı tipi üretim sistemleridir.

5.1. İş Sıralama

Detaylı planlama açısından atölye tipi üretim sisteminde sıralamanın önemi oldukça fazladır. Bu nedenle sıralama çalışmalarına ait temel ilkeler ve yaklaşımlar izleyen kısımda sunulmaktadır.

İşlerin önceliklerine göre sıraya sokulması kısaca *iş sıralama* olarak tanımlanır. Böylelikle bir iş istasyonunda hangi işlerin birbirlerini takip edecekleri belirlenir. Başka bir söyleyişle, işlerin bir iş istasyonunda ne zaman başlayacağı ve biteceğini belirleyen bir plandır. İş sıralamaya zaman boyutunun katılmasıyla oluşan plan ise *iş çizelgesi*dir.

8. Dört işin dört iş istasyonunda yapılması istenmektedir. İşlerin iş istasyonlarındaki zamanları aşağıdaki tabloda verildiğine göre iş yüklemelerini yapınız.

İş/İş istasyonu	1	2	3	4
A	10	6	17	6
B	7	14	8	18
C	20	4	3	6
D	16	9	12	3

9. Aşağıda verilen tablo bir projenin gün bazında çalışma süreleri ve öncelikli işlerini göstermektedir. Buna göre;

Görevler	En İyimser Süre (a)	En Olası Süre (m)	En Kötümser Süre (b)	Öncelikli Görevler
a	1	4	7	---
b	2	2	2	---
c	2	5	8	a
d	3	4	5	a
e	4	6	8	b,c
f	0	0	6	b,c
g	3	6	9	d,e

a) Ağ sistemini çözünüz.
b) Beklenen görev zamanlarını, varyans ve serbestlik sürelerini hesaplayınız.
c) Kritik yol ve beklenen bitiş süresini hesaplayınız.
d) Projenin 23 günde bitme olasılığını hesaplayınız.
e) %95 olasılığa karşılık gelen proje bitirme gününü hesaplayınız.

KAYNAKLAR

Acar, N., Üretim Planlaması Yöntem ve Uygulamaları, MPM Yayınları, Ankara, 1996.

Küçük, B., Keskintürk T., YA/EM 2006-Yöneylem Arastırması/ Endüstri Mühendisliği-XXVI. Ulusal Kongresi, 3-5 Temmuz, Kocaeli, 2006.

Lynwood, A. J., Douglas, C. M., Operations Research in Production Planning, Scheduling and Inventory Control, John Wiley & Sons, 1974.

Meredith, J.R., Mantel, S.J., Project Management-A managerial approach, Fourth Edition, John Wiley & Sons, 2000.

Mize, J.H., White, C.R. and Brooks, G.H., Operations Planning and Control (Çevirenler Ayhan Toraman, Sıtkı Gözlü, Üretim Planlama ve Kontrol, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1984).

Sule, D.R., Manufacturing Facilities, Location, Planning and Design, PWS-Kent Publishing Company, Boston, 1988.

Bölüm 6

ÜRETİM PLANLAMANIN UYGULAMALARI BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ VE KONTROLÜ

6.1. Ürün Ağacı ve Oluşturulması
6.2. Bütünleştirilmiş Üretim Planlama
6.3. İtme Sistemleri
  6.3.1. Malzeme İhtiyaç Planlaması (Materials Requirement Planning-MRP)
  6.3.2. Üretim Kaynakları Planlaması (Manufacturing Resource Planning-MRP II)
6.4. Çekme Sistemleri
  6.4.1. Tam Zamanında Üretim (Just in Time-JIT)
  6.4.2. Kanban Sistemi
  6.4.3. Poka-Yoke ve Jidoka (Otonomasyon)
  6.4.4. Karışık Yükleme ve Üretimde Düzenlilik
6.5. Darboğaz Sistemleri
  6.5.1. Optimize Edilmiş Üretim Teknolojisi (Optimized Production Technology-OPT)
  6.5.2. Kısıtlar Teorisi (Theory of Constraints-TOC)
6.6. Üretim Planlama Açısından Tedarik Zinciri Yönetimi
6.7. Üretim Planlama İçin Yazılımlar
6.8. Kurumsal Kaynakların Yönetimi ve Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP)
  6.8.1. Kurumsal Kaynak Planlaması (Enterprise Resource Planning-ERP) Sistemlerinin Genel Yapısı
  6.8.2. ERP'nin Geleceği: Genişletilmiş ERP Uygulamalar

Bir üretim sisteminin bütününü görebilmek ve bu amaçla doğru kararlar oluşturabilmek sistemin başarısı ve rekabet edebilirliği için en önemli konudur. Sistemin bütünlüğüne yönelik üretim planlama araçlarını bir ara-

Bölüm Çalışma Soruları

1. Zımba üretilmesine yönelik bilgiler aşağıdaki gibidir:

Plastik kısımlar ve yaylar dışarıdan temin edilmektedir. Pres şekillendirmeler, montaj, boya ve diğer ürünler işletme tarafından gerçekleştirilmektedir. Firmada 5 çalışan mevcut olup ürüne yönelik standart zamanlar izleyen tablodadır (tüm çalışanların işi aynı verimlilikte yaptığı varsayılmaktadır). Çalışanlar günde 2 defa 15 dakika çay molası ve 1 saat öğle yemeği için ara vermektedirler. Tüm bu veriler doğrultusunda 1500 adet siparişi ne zaman teslim edebileceğimizi müşterimize bildirip, üretim amaçlı ürün ağacını oluşturup, ilgili üretim çizelgesini verilen takvim zamanı için hazırlayınız. 2010 yılındaki gerçek takvime göre üretime 25.05.2010 tarihinden itibaren başlanacaktır.

İşlemler	Zaman (dk/ürün)
Sac kesme zamanı	2
Sac şekillendirme	2
Pim hazırlama	2
Montaj	5
Boyama	3

2. MRP, MRP II, ERP yapılarını kapsam ve gelişimleri açısından değerlendirip Venn şemasıyla ifade ediniz.

3. ERP'nin temel fonksiyonlarını ve önceliklerini belirtiniz.

4. MRP II ve ERP arasındaki farkları belirtiniz.

5. ERP uygulamalarında karşılaşılan güçlükleri ve başarısızlık nedenlerini tartışınız.

KAYNAKLAR

A Guide to Implementing the Theory of Constraints (TOC), Erişim tarihi: 23.09.2010, http://www.dbrmfg.co.nz/ Production %20DBR.htm

Acar, N., Tam Zamanında Üretim, MPM Yay., Ankara, 2003.

AGI-Goldratt Institute, Erişim tarihi: 09.09.2010, http://www.goldratt.com /toctpwp1.htm

Bingi, P., Sharma, M. K., Golda, J. K., Critical Issues Affecting an ERP Implementation, Information Systems Management, 1999.

Biymed, Yalın Üretim, Erişim tarihi: 03.08.2010, http://biymed.com /bulten/ocak06-5.htm.

Blackstone, J., Theory of Constraints, Erişim tarihi: 05.10.2010, http://www. scholarpedia.org/article/Theory_of_Constraints.

Büyükyılmaz, O., Gürkan, S., Süreçlerde En Zayıf Halkanın Bulunması: Kısıtlar Teorisi, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 9, 2009.

Cevdet, M.Ö., ERP Sistemleri ve Tedarik Zinciri Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, 1998.

Corel Quattro Pro, Erişim tarihi: 15.08.2010, http://www.corel.com/ servlet/Satellite/eu/en/Content/1150905725000.

CPLEX, Erişim tarihi: 15.08.2010, 20.09.2010, http://www-01.ibm.com/ software/integration/optimization/cplex-optimizer.

Fui-Hoon, F., Enterprise Resource Planning Solutions and Management, Travers, J., IRM Press, USA, 2002.

GAMS, Erişim tarihi: 03.09.2010, http://www.gams.com

Hugos, M., Essentials of Supply Chain Management, John Wiley & Sons Inc., 2003.

IBM, Erişim tarihi: 03.09.2010, http://www.ibm.com/tr

Kobu, B., Üretim Yönetimi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme İktisat Enstitüsü Araştırma ve Yardım Vakfı, İstanbul, 1996.

Levine, S., The ABC's of ERP, America's Network, C.103, 1999.

Lindo Systems, Erişim tarihi: 03.09.2010, http://www.lindo.com

Lotus Symphony, Erişim tarihi: 03.09.2010, http://symphony.lotus.com/ software/lotus/symphony/home.nsf/home

Mathworks, Erişim tarihi: 03.09.2010, http://www.mathworks.com

Microsoft, Erişim tarihi: 03.09.2010, http://www.microsoft.com

Minitab, Erişim tarihi: 03.09.2010, http://www.minitab.com

Monden, Y., Toyota Production System: Practical Approach to Production Management, Industrial Engineering and Management Pres., New York, 1988.

OSL, Erişim tarihi: 16.08.2010, http://domino.watson.ibm.com/

tchjr/journalindex.nsf/0/b059b95a468a6f5a85256bfa00685c74?OpenDocument

SAS, Erişim tarihi: 03.09.2010, http://www.sas.com

Schonberger, R.J., The Pull of Kanban, Production and Inventory Management Journal, 29 (4):54-58, 1988

Seçkin, F., Yalın Üretim Teknikleri ve KOBİ'lerde Uygulanabilirliğinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2007.

SPSS, Erişim tarihi: 03.09.2010, http://www.spss.com.tr

Suzaki, K., İmalatta Mükemmellik Yolu, The Lean Enterprise Institute, Brookline, Massachusettes, USA, 2001.

The Theory of Constraints and Its Thinking Processes, AGI Goldratt Institute, http://new.goldratt.com/toctpwhitepaper.pdf Erişim Tarihi: 22.09.2010.

Töre, Ö.G., Yalın Üretim ve Otomotiv Sanayiinde Kullanılması, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, 2000.

Utaş, T., Yalın Üretim ve Yalın Üretimde Kullanılan Stratejiler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2001.

Wallace, T.F., Kremzar, M.H., ERP: Making It Happen; The Implementers' Guide to Success with Enterprise Resource Planning, John Wiley & Sons Inc., USA, 2001.

Wild, R., Production and Operations Management, Fourth Edition, Henley-The Management College and Brunel University, UK, 1990.

Yaman, R., Karaoğlan, A. D., Ergün, K., Akçal H., Akçal H., Üretim İşletmelerinde ERP Sistemleriyle Uyumlu Olarak Çalışan ve Kendini Yenileyen Malzeme İhtiyaç Planlama Sisteminin Kurulması ve Bir Uygulama, V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 25-27 Kasım 2005.

Yaman, R., Kurumsal Kaynak Planlamasının Temel Fonksiyonu Nedir? (Eylül 2006), Erişim tarihi: 01.09.2010, http://www.ias.com.tr/ enterprise/ articles/erp-temel-fonksiyon.html

Yaman, Z., MRP-DRPII-ERP-SCM: Şimdi Sırada Ne Var?, Pazarlama Dünyası, 2002.

ÇOCUKLARDA REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA

– Okul Danışmanları, Öğretmenler ve Aileleri İçin –

Prof. Dr. Emel Ültanır

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1855
Eğitim Bilimleri No : 361
ISBN : 978-605-320-762-7
© 1. Basım, Kasım 2017

ÇOCUKLARDA REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA
Prof. Dr. Emel Ültanır

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ültanır, Emel.
Çocuklarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma / *Emel Ültanır*
1. Basım, XVIII+ 358 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-762-7
1. Çocuklarda Danışma 2. Çocuklarda Rehberlik ve Psikoljik Danışma 3. İlkokullarda Rehberlik ve Psikoljik Danışma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM
REHBERLİK VE OKUL DANIŞMASI

İLKOKULDA PSİKOLOJİK DANIŞMANIN GEREKÇELERİ 2
Okula Başlayan Çocuğun Gereksinimleri 3
İlkokul Danışmasının Önemi 4
İlkokul Danışmanının Eşsiz Amacı 5
İLKOKULLARDA REHBERLİĞİN TARİHÇESİ 5
Rehberlik Yaklaşımı ve Batılı Eğitimciler 8
Rehberlik Geleneğinin Bazı Batılı Öncüleri 9
20. Yüzyıl Ortası Etkiler 11
Yirminci Yüzyıl Ortası Etkiler: Gelişimsel Psikoloji 13
Dewey, Piaget ve Montessori'de Oluşturmacı Öğrenme Çevresi 15
1980'ler Rehberlik ya da İtaat Temelli Disiplin (Obedience Based Discipline) 17
SINIF DİSİPLİNİNİN GELENEKSEL AMAÇLARININ ÖTESİNDE YER ALAN REHBERLİK 19

II. BÖLÜM
İLKOKULDA REHBERLİK İHTİYACININ OLUŞMASININ ÖNEMİ

İLKOKULDA REHBERLİĞİN AMACI 25
Çocuk/Öğrenci 26
Öğretmen 27
Yönetici 27
Ana-Babalar (Ebeveyn) Eğitim Programı 27
Toplum 28
Okulda Bulunan Diğer Personellerin Rolleri 29
Yöneticinin Rolü 30
Okul Danışmanının Öğretmenle İlişkisi 30
İLKOKULDA DANIŞMANIN ROL VE İŞLEVLERİ 33
Dolaylı Hizmetler 34
İlkokul Danışmanının Hazırlığı 39

GELECEKTEKİ DURUM NE OLABİLİR? 40
Danışman Eğitiminde Alınacak Önlemler 41

III. BÖLÜM
ÇOCUKLUK DÖNEMİNE İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

ÇOCUKLARDA GELİŞİM VE REHBERLİK 45
Bilişsel Gelişme: Jean Piaget 46
ÇOCUĞUN KİŞİSEL GELİŞİMİNDE YETİŞKİNİN ROLÜ 50
Lev Semenovitch Vygotsky (1896-1934) 50
GELİŞİM KURAMLARI 56
Psikoseksüel Gelişme: Sigmund Freud 56
Kişisel Gelişme: Erik Erikson 58
Freud ve Erikson'un Kuramlarında Görülen Farklılıklar 66
Ahlak Gelişimi: Lawrence Kohlberg 67
REHBERLİK GELENEĞİNE KATKISI BULUNAN GARDNER'IN ÇOKLU ZEKÂLAR KURAMI 69
Çoklu Zekâlar (ÇZ) 70
Gardner'ın Tanımladığı Zekâlar 70
Çoklu Zekâ ve Erken Çocukluk Eğitimi 71
Çoklu Zekâlar ve Rehberlik 72
Duygusal Zekâ ve Zorlu Davranış 73

IV. BÖLÜM
ÇOCUKLARDA GELİŞİM

ÇOCUKLARIN ÇEŞİTLİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ 75
Niçin Çocuklarla İlgili Çalışmalar Yapılmaktadır? 75
Doğuştan Getirilen Sınırlılıklar 76
ÇOCUKTA FİZİKSEL GELİŞME 78
ÇOCUKLUKTA MOTORSAL GELİŞME 80
Fiziksel Gelişmede Bireysel Farklılıklar 82
Zihinsel Gelişmede Oran Farklılıklarının Etkileri 82
Kişilikte Erken ya da Geç Gelişimin Etkileri 82
OKUL ÇAĞI ÇOCUĞUNDA BİLİŞSEL GELİŞME 83
1. Piaget'nin Düşüncelerinin Doğrudan Test Edilmesi 83
2. Yeni Temalar: Bellek ve Gelişim Stratejisi 86
Uzmanlık (Expertise) 87
Okul Çağı Çocuğunun Düşüncesi 88
Çocuklarda Bilgi Süreci 88
BİLGİ SÜRECİNE YÖNELİK BAZI GELİŞİMSEL YAKLAŞIMLAR 89
Kapasite Sürecindeki Değişmeler 89
Sürecin Verimliliği 90
Problem Çözme Kuralları 90

Bilgi Sürecindeki Gelişimsel Değişimler 91
Okul Yıllarında Çocuğun Öğrenmesi 92
1. Keşfederek Öğrenme (Discovery Learning) 92
2. Programlı Öğrenme 94
ÇOCUKTA KİŞİLİKSEL GELİŞME 96
Çocuklarda Kişilik Tanımı 96
Huyla İlişkili Olanlar 97
Okul Yaşı Çocuğunda Benlik Kavramı 99

V. BÖLÜM
İLKOKULDA PSİKOLOJİK DANIŞMA MERKEZİ

BİNA-TESİSAT VE KAYNAKLAR 101
PSİKOLOJİK DANIŞMA MERKEZİ 101
Düzenleme 102
Psikolojik Danışma Merkezinin Okuldaki Yerleşimi 103
Materyaller ve Araçlar 104
İLKOKUL PDR MERKEZLERİ 104
Bütçe 105
PSİKOLOJİK DANIŞMANLAR 106
Personel 106
Sekreterler 106
Ülkemizde Durum 107
İLKOKUL PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK PROGRAMLARININ AMACI 107
İLKOKULLARDA PSİKOLOJİK DANIŞMA PROGRAMLARINDA İHTİYAÇLARIN BELİRLENMESİ 109
İLKOKUL VE ORTAOKUL DANIŞMANLIK ROLLERİ ARASINDAKİ FARKLAR 111
GELİŞİMSEL PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK 112
Ana-Babaların Katılımları 113
Öğretmen Katılımı 115
ÇOCUKLARIN DAVRANIŞSAL PROBLEMLERİNDE GELİŞİMSEL BİR YAKLAŞIM 117
ÖĞRETMENLERİN DAVRANIŞSAL PROBLEMLERE YAKLAŞIM BİÇİMLERİ 119
1. Davranışı Biçimlendirme Yaklaşımları 119
2. Klinik-Medikal Yaklaşım 119
3. Olumlu Disiplin Sağlamak İçin Rehberlik Yardımları 120

VI. BÖLÜM
ÇOCUKLARLA PSİKOLOJİK DANIŞMA

ÇOCUKLARLA BİREYSEL PSİKOLOJİK DANIŞMA 123
ÇOCUKLARLA GRUPLA ÇALIŞMA TEKNİKLERİ 126
Grubun Doğası 126

GRUP ÇALIŞMASININ DOĞASI 126
Grupların Tipleri 126
Görev/Çalışma Grupları 127
Rehberlik/Psiko-Eğitim Grupları 128
Grupla Psikolojik Danışma/Kişilerarası Problemleri Çözme Grupları 130
Psikoterapi/Kişiler Arası Yeniden Yapılanma Grupları 130
ÇOCUKLARDA GRUP DENEYİMLERİNİ ORGANİZE ETME 130
Amaç ve Gayeler 130
Gruba Üye Seçimi 131
GRUBUN YAPISAL GÖRÜNÜMÜ 131
Grup Kompozisyonu 131
Grubun Büyüklüğü 132
Karşılaşma Yeri 132
Oturumun Süresi ve Oturum Sayısı 132
OTURUM PLANLAMASI 132
Liderlik Tipleri 133
Grup Üyeleri 134
Üyelerin Rolleri 134
Üye Davranışı 135
GRUPLARDA PROBLEM OLABİLEN ÖRNEK DURUMLAR 135
Direnme Davranışı 135
Çekingenlik (Shyness) 137
Ağlama 138
PSİKOLOJİK DANIŞMANIN DAVRANIŞI 140
GRUP SÜRECİNİ ANLAMA 141
GRUP ÖNCESİ AŞAMA (PREGROUP STAGE) 142
Yapılması Uygun Olanlar 142
Yapılması Uygun Olmayanlar 143
BAŞLANGIÇ AŞAMASI (INITIAL STAGE) 143
Yapılması Uygun Olanlar 144
Yapılması Uygun Olmayanlar 145
GEÇİŞ AŞAMASI (TRANSITION STAGE) 145
Yapılması Uygun Olanlar 146
Yapılması Uygun Olmayanlar 146
EYLEM AŞAMASI (WORKING STAGE) 147
Yapılması Uygun Olanlar 148
Yapılması Uygun Olmayanlar 148
SONLANDIRMA AŞAMASI 149
Yapılması Uygun Olanlar 150
Yapılması Uygun Olmayanlar 150

VII. BÖLÜM
ÇOCUKLARA YARDIM BECERİLERİNİ GELİŞTİRME

KATILIM 155
DİNLEME 155
EMPATİK ANLAYIŞ 158
ARAŞTIRMA BECERİLERİ 159
Soru Sorma 159
İÇERİĞİN YANSITILMASI 160
DUYGULARIN YANSITILMASI 161
Kendini Açma 162
Özetleme 162
EYLEM BECERİLERİ 163
Öneride Bulunma (Tavsiye Etme) 163
Amaç Oluşturma 164
Problem Çözme 166
Çerçeve Çizmek (Reframing) 166
Yüzleştirmeler 169
Cesaretlendirme 170

VIII. BÖLÜM
ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE KARİYER GELİŞİMİ VE REHBERLİK

MESLEK REHBERLİĞİNİN GEÇERLİ OLAN İLİŞKİSİ 171
MESLEKSEL GELİŞİM ARAŞTIRMALARININ BULGULARI 172
Eğitimsel Çabaların Etkileri Bir Fark Yaratabilir mi? 175
GELİŞİMSEL ÖRÜNTÜLER VE İLKOKULDA KARİYER REHBERLİĞİ 177
Kariyer Gelişimi 178
Temel Öğretim Çocukları İçin Gelişim Aşamaları ve Gelişimsel Görevler 179
Somut Deneyimleri ve Gözlemleri Öğrenme 180
Benlik Kavramının Gelişimi 181
Kariyer Gelişiminde Bir Faktör Olarak Oyun 182
İlkokul Çocuklarında Fiziksel Gelişme 183
Çocuğun Gelişmesinde Kültürel ve Sosyoekonomik Farklılıkların Etkileri 183
İlkokul Düzeyinde Kariyer Rehberliğinin Olası Etkileri 184
İLKOKUL ÖĞRENCİSİ İÇİN YETERLİLİKLER VE BELİRLEYİCİLER 186
Benlik Bilgisi (Self-Knowledge) 186
Eğitimsel ve Mesleksel Araştırma 187
Kariyer Planlama 190
İLKOKULLARDA KARİYER EĞİTİMİ VE REHBERLİĞİ İÇİN BAZI ÖNGÖRÜLER 191
Kariyer Eğitimi 191
Kariyer Rehberliği Öngörüleri 193

ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE SUPER'IN KARİYER GELİŞİM KURAMI 194
Super'ın Çocuklarda Kariyer Gelişim Modeli 194
Merak (Curiosity) 195
Araştırma (Exploration) 196
Bilgi (İnformation) 197
Anahtar Şekiller (Key Figures) 197
İçsel (İnternal) Denetime Karşı Dışsal (External) Denetim 197
İlgilerin Gelişimi 198
Zaman Prespektifi 198
Benlik Kavramı ve Planlı Olma Duygusu 199
Kariyer Rehberliğine İlişkin Yorum ve Ülkemizdeki Durum 199
Öneriler 200

IX. BÖLÜM
ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN HATALI DAVRANIŞLAR (MISTAKEN BEHAVIOUR)

HATALI DAVRANIŞ KAVRAMI 205
HATALI DAVRANIŞIN ÜÇ DÜZEYİ *206*
İLİŞKİSEL ÖRÜNTÜLER: SINIFTA SOSYAL GELİŞİM İÇİN BİR MODEL 207
MOTİVASYONUN BİLİNEN KAYNAKLARI 209
Birinci Düzey: Deneyim Kaynaklı Hatalı Davranış 209
İkinci Düzey: Sosyal Etkili Hatalı Davranış 211
Üçüncü Düzey: Güçlü İhtiyaçlarla Oluşan Hatalı Davranış 212
Boşanmış ya da Ayrılmış Ana-Babaların Çocukları 216
Hatalı Davranış Düzeyleri: Görsel Bir Özetleme 216
HATALI DAVRANIŞI ANLAMA 217
Değerlendirme: Hatalı Davranış ve Amaçlılık 217
Saldırganlık ve Hatalı Davranış 219

X. BÖLÜM
OKULDA DİSİPLİN: DİSİPLİN PROBLEMLERİNİ ÖNLEYEN ÇEVRELERİ YARATMA

ÖĞRETMENLER DAVRANIŞ PROBLEMLERİNİN NEDENLERİNİ NASIL BELİRLERLER? REHBERLİK VE DİSİPLİN KONULARI 224
DİSİPLİN TANIMI 224
DİSİPLİNİN AMAÇLARI 226
Benlik Kavramı ve Öz Güven 226
Öz Disiplin 226
Ahlaki Özerklik (Moral Autonomy) 227
Geçici Çözümlere Karşı Uzun Dönemli Çözümler 228

DUYUŞSAL ÇEVRE 228
İlişkiler 229
Öğretmen-Öğrenci İlişkileri 229
Çocukların Akranlarıyla İlişkileri 230
Aile-Okul İlişkileri 231
Karşılıklı Saygı Gösterme 231
Saygılı İletişim 232
Çocukların İhtiyaçlarına Saygı Gösterme 232
ÇOCUKLARIN DUYUŞSAL İHTİYAÇLARI 233
Arkadaşlık 233
Tanıma 234
Başarı 236
OLUMLU ÖĞRETMEN BEKLENTİLERİ 237
Kuralların Açık Olması 237
Sınıf Toplantıları (Class Meetings) 238

XI. BÖLÜM
BEĞENİLEN DAVRANIŞI ÖRNEKLERLE ÖĞRETME

MODEL ALMA YOLUYLA ÖĞRENME 242
Etkileşim Tipi 243
DUYGULARI İFADE ETME 243
Göstermeye İzin Vermek 245
Özür Dilemek 245
DUYGULARI KABUL ETME 245
Kendi Sözcüklerini Kullanma 246
Onaylama ve Dinleme 247
Cinsiyet ve Duygular 247
Kültürel Farklılıkları Öğretme 247
Başkalarına Yardım Etme 248
Kibarlığı Model Alma 248
RİSK ALMAK 249
SORUMLULUK ALMA 250
Temizlik Yapmaya Yardım Etme 250
Sözünü Tutma 251
Söyleme Yerine Gösterme 251
Kuralları İzleme 252
ETKİLİ ROL MODELLERİ 252
Birisine Benzeme 252
Benzeyen Biri Olma 253
ŞİDDET MODELLERİ 254
Medya Şiddetine Savaş Açmada Ailelerle Çalışma 255
Medya ve Çocuklar İçin Eylem Rehberi Örnekleri 255
Çocuklar ve Elektronik Medya Hakkında Biz Ne Biliyoruz? 255
Ne Yapabilirsiniz? 256

XII. BÖLÜM
OKULDA ÇOCUKLARIN AİT OLMA, ÖZ SAYGI VE DÜŞÜK MOTİVASYONLU OLMA DUYGULARI

OKUL DANIŞMANININ ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMENLERE YARDIM ETME ROLÜ 259

AİT OLMANIN YANSIMALARI: KİŞİSEL, SOSYAL VE AKADEMİK BÜYÜME İLİŞKİLERİ 260

- Ait Olma ve Yabancılaşma İlişkisi 260
- Öğretmenlerde Ait Olma Duygusunu Cesaretlendirme Stratejileri 261
- Öğretmenleri Bir Araya Getirme 262
- Öğrencilerde Ait Olmayı Güçlendiren Stratejiler 263

SINIFTAKİ CESARETLENDİRME ETKİNLİKLERİ 265

- Etkinlikler Nasıl Başlar? 265
- Belirli Rehberlik Etkinlikleri 268
- Değerlendirme 270

AKADEMİK OLARAK DÜŞÜK MOTİVASYONLU ÇOCUKLARDA GRUP REHBERLİĞİ ÇALIŞMALARI 271

- 1. Hayal Kurmaya Yönlendirme 271
- 2. Olumlu İfadeler (Positive Affirmations) 273
- 3. Gözünde Canlandırma (Visualization) 274

XIII. BÖLÜM
ÇOCUKLARDA TRAVMA

DANIŞMADA GEÇERLİĞİ OLAN VE OKULLARDA GÖRÜLEN OLAYLAR 277

OKUL DANIŞMANLARINDAN BEKLENENLER 277

ÇOCUKLARIN FELAKETLE KARŞILAŞMALARI 278

FELAKETİN (DISASTER) PSİKOLOJİK ÖZELLİKLERİ 279

TRAVMA YAŞANTISI GEÇİREN ÇOCUKLARA YARDIM ETME 281

TRAVMA SONRASI STRES TEPKİLERİ 282

OKUL İÇİN BİR KRİZ PLANI GELİŞTİRME 283

TEDAVİ STRATEJİLERİ 288

ÇOCUKLUK VE ERGENLİK SIRASINDA TRAVMA STRESİYLE BAŞ ETMEDE AİLE SÜREÇLERİ 290

KRİZDE ÇOCUKLAR VE AİLELERLE TOPLANTI İÇERİĞİ 292

XIV. BÖLÜM
KAPSAMLI OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMA PROGRAMI: İLKOKULLARDA KRİZE MÜDAHALE ÇALIŞMALARI

İLK OKULLARDA GELİŞTİRİLEN KRİZE MÜDAHALE HAZIRLIĞI 298
Krizleri ve Travmaları Ayırt Etme 298
Krizlerin Karakteristikleri 298
KRİZ EKİBİ VE PLAN 300
Güvenlik 300
Medya 300
İletişim 300
Duyuşsal ve Psikolojik Stres 300
Otorite 301
OKUL TEMELLİ KRİZ EKİPLERİ 302
Kriz Yönetimi 302
Önleyici Etkinlikler ve Programlar 304
Travmadan Sonra 308

XV. BÖLÜM
ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞSAL PROBLEMLERİ FARKETME

DEĞERLENDİRME SÜRECİ 312
ÇOCUKLUK ÇAĞINDA BAZI BOZUKLUKLAR 312
Kaygı (Anksiyete) Bozuklukları: Çocukta Korku ve Kaygılar 312
Fobik Bozukluklar (Phobic Disorder) 314
Çöküntü (Depresif) Bozukluklar 316
Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu: Çok Hareketlilik (Hiper Activity Disorders) (DEHB) 318
Anoreksi-Beslenme Bozukluğu 320
Davranım Bozukluğu (Conduct Disorder) 321
Karşı Gelme-Karşıt Olma Bozukluğu (Oppositional Disorder) 321
ÇOCUKLARDA ÇAĞDAŞ ÖNEM TAŞIYAN PROBLEM ALANLARI 322
Çocukta Fiziksel İstismar ve Aldırmazlık (Physical Abuse And Neglect) 322
Cinsel İstismar (Sexual Abuse) 325
Uyum Bozuklukları (Adjustment Disorders) 328
İntihar (Suicide Potential) 331

KAYNAKÇA 335

KAYNAKÇA

Acar, N. V. (1994). *Terapötik İletişim: Kişilerarası İlişkiler*. Ertem Matbaacılık. Ankara.

Acar, N.V. (1999). Çocukla İletişim. (Ed: Yıldız Kuzgun). *İlköğretimde Rehberlik*. Nobel Yayın Dağıtım.

Acar, N.V. (2001). Grupla Psikolojik danışma ilke ve teknikleri. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Adams, L. & B. Garlick (Eds.), *Ideas that work with young children* (Vol. 2) (pp. 45–48).

Ahadi, S. A., & Rothbart, M. K. (1994). Temperament, development, and the big five. In C. F. Halverson, Jr., G.A. Kohnstamm, & R.P. Martin (Eds.), *The developing structure of temperament and personality from infancy to adulthood* (pp. 189-207). Hilsdale, NJ: Erlbaum.

Altekruse, M. (1989). *History of Standarts Development*. Unpublished manuscript.

Aksoy, H. H. & Aksoy, N. (2003). Okullarda krize müdahale planlaması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 1-2.

Alexander, J. M., & Schwanenflugel, P. J. (1994). Strategy regulation: The role of intelligence, metacognitive attributions, and knowledge. *Developmental Psychology*, 30, 709-723.

Amato, P. R. & Cheadle, J.E. (2008). Parental divorce, marital conflict and children's behavioral problems: A comparison of adopted and biological children. *Social Forces, 86(3), 1139-1161.*

American Assosiation for Counseling and Development. (1988) School Counseling: A Profession at Risk. Alexandria. VA: *Report of the AACD School counseling Task Force*.

American Psychiatric Association. (1994). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th. Ed.). Washington, DC: Author

American School Counselor Association (1990). *Professional Development Guideliness for Elementary School Counselors: A Self-Audit* (Alexandra, VA: Author).

American School Counselor Association (2005). A national model: A framework for school counseling programs. Alexandra, VA: Author.2

American Psychological Association. (1994). *Task Force on Child Abuse and Neglect: Committee report.* Washington, DC: Author.

Anderson, R. F. (1980). Using guided fantasy with children. *Elementary School Guidance & Counseling*, 15, 39-41.

A Nation Prepared: Teachers for the 21 st. century. (1986). *Report of the Task Force on Teaching as a Profession.* Washington, DC: Carnegie Forum and the Economy.

Arbeau, K., & Coplan, R. J. (2007). Kindergarden teacher's beliefs and responses to hypotetical prosocial, and antisocial children. Merrill-Palmer Quarterly. 53(2), 291-318.

Asbury, F. A. (1968). Vocational development of rural disadvantaged eight-grade boys. *Vocational Guidance Quarterly*, 17, (109-113).

Aslan, S. (1998). Grup psikoterapisi ve liderin rolü. Psikiatri, Psikoloji, Psikofarmokoloji Dergisi, Cilt: 6, Ek Sayı: 2. (15-24).

Association for Specialists in Group Work (1989*).* Ethical Guidelines for Group Counselors*.* ASGW 1989 Revision. *The Journal for Specialists in Group Work,* Volume 15, 1990 - Issue 2.

Avcı R., & Güçray S.S., (2013). "The Relationships Among Interparental Conflict, Peer, Media Effects And The Violence Behaviour Of Adolescents: The Mediator Role Of Attitudes Towards Violence", *KURAM VE UYGULAMADA EGITIM BILIMLERI, vol.13*, pp.2005-2015,

Aubrey, R. F. (1983).The odyssey of counseling and images of the future. *Personnel and Guidance Journal*, 61, 78-82.

Aydın, G. (1990). Temel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın Amacı. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* Cil: 1, Sayı:1

Bacanlı, H. (2000). Gelişim ve Öğrenme. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bailey, W. R., Deery, N. K., Gehrke, M., Perry, N., & Whitledge, J. (1989). Issues in elementary school counseling: Discussion with American School Counselor Association leaders. *The School Counselor*, 24, 4-13.

Bakırcıoğlu, R. (2002). *Çocuk Ruh sağlığı ve Uyum Bozuklukları*. Anı yayıncılık. Ankara.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bandura A. (1973). *Aggression: A social learning analysis.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice–Hall.

Bandura, A. (1986).Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Barrera I., & Corso, R. M, with D. Macpherson. (2003). *Skilled dialogue: Strategies for responding to cultural diversity in early childhood*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes.

Bean, J., & Lipka, R. (1987). When the kids come first: Enhancing self esteem. Columbus, OH: National Middle School Association.

Bee, H. (1997). The developing child. Addison-Wesley Educational Publishers Inc. U:S.

Bayhan, P. & Saranlı, A. G. (2010). Vygotsky'nin Kuramına Dayanan Kendine Yönelik Konuşma Davranışının Okul Öncesi Dönemdeki Gelişimi ve Uygulamalarda Kullanımı. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 3, 819-834.

Bee, H. (1997). *The developing child*. Longman. USA:

Bee, H & Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Benedek, E. D. (1985). Children and disaster: Emerging issues*, Psychiatric Annuals*, 15, 168-172.

Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten? *Developmental Review, 27*, 90-126.

Berk, L. & Winsler, A. (1995). *Scaffolding Children's Learning: Vygotsky and Early Childhood Education*. Washington: NAEYC.

Berkowitz L. (1963). *Aggression: A social psychological analysis*. New York: McGraw–Hill.

Bertenthal, B. I., Campos, J.J., & Kermoian, R. (1994). An epigenetic perspective on the development of self- produced locomotion and its consequences. *Current Directions in Psychological Science*, 3, 140-145.

Betts; L. R., & Rottenberg, K. J. (2007). Trustwortiness, friendships and self-control: Factors that contribute to young children's school adjustment. *Infant and child Development, 16,* 491-508.

Biasco, F. (1965). *The Effects of individual counseling, multiple counseling, and teacher guidance upon the sociometric status of children enrolled in grades four, five and s*ix. Unpublished doctoral dissertation. İndiana University.

Biasco, F. (1969). Elementary School Guidance: Impressions of an observer. *Elementary School Guidance and Counseling*, 3, 242-249.

Biggers, J. (1977). The Elementary School Counselor in Texas: a nine year following up. *Elementary School Guidance and Counseling*, 12,(15-19).

Blaustein, M. (2013). Childhood trauma and a framework for intervention. In E. Rossen ve R. Hull (Eds.). *Supporting and educating traumatized students: Aguide for school-based professionals* (pp. 3–21). New York. NY: Oxford University Press.

Bjorklund, D.F., & Muir, J. E. (1988). Remembering on their own: Children's development of free recall memory. İn R. Vasta (Ed.), Annals of child development (Vol. 5, s.70-124). Greenwich, CT: JAI Press.

Bjorklund, D. F. (2005). *Children's thinking: Cognitive development and Individual differences.* Belmont, CA: Thomson Learning.

Bodenhorne, N., Moore, C., Obenshain, M., & Knott, D. (2008, May-June). Viriginia Tech: Aftermath of a tragedy. *ASCA School Counselor,* 45(5), 15-20.

Bodrova, E., & D. J. Leong. 2007. *Tools of the Mind: The Vygotskian Approach to Early Childhood Education*. 2nd ed. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education/Merrill

Boney, J. D. & Glofka P. (1967) "Counselors Educators and Teacher's Perceptions of Elementary Counselor Functions". *Counselor Education and Supervision*, 7, (3-6).

Bousha, D. M., & Twentyman, C. T. (1984). Motherchild interactional style in abuse, neclect and control groups. : Naturalistic observations in the home. *Journal of Abnormal Psychology*, 93, 106-114.

Borba, M. (1989). Esteem builders: A K-8 self-esteetm curriculum for improving student achievement, behaviour, and school climate. Rolling Hills Estate, CA: B. L. Winch and Associates/Jalmar Press: (ERIC Document Reproduction Service No. ED 347 443).

Brady, K., Forton, M. B., Porter, D., & Wood, C. (2003). *Rules in school*. Greenfield, MA: Northeast Foundation for Children.

Braucht, S., & Weime, B. (1990). Establishing a rural school counseling agenda: A multi agency needs-assesment model. The School Counselor, 37, 179-183.

Brazelton, T B. & Greenspan, S. I. (2000). *The irreducible needs of children. What every child must have to grow, learn, and flourish*.Cambridge, MA: Perseus Books.

Bredekamp & Copple, (1997). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs* (rev. Ed.). Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Brent, London Borough of (1996). *Managing Emergencies: a headteacher' s guide.*

Brewer, J. M. (1932). *Education as guidance*. New York: Macmillan.

Brislin, R. (1993). *Understanding culture's influence on behav*iour. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich.

Broadford, R. H. (1965) Guidance, too little, too late. *California Journal of Education Research*, 16, (42-45).

Broadhurst, D. D. (1986). *Educators, schools and child abuse.* Chicago: National Committee for Prevention of Child Abuse.

Brooks, R., & Goldstein, S. (2007). *Raising a self disciplined child: Help your child become more responsible, confident and resilient*. New York: McGraw Hill.

Butchart, R. E., & McEvan, B. (1998). *Classroom discipline in American schools: Problems and possibilities for democratic education.* Albany. NY: State University of New York Press.

Byrnes, D., & Yamamato, K. (1983). İnvisible children: A descriptive studt of social isolates. *Journal of Research and Development in Education*, 16, 15-25.

Byrne, R. W. (2005). Social cognition: Imitation, imitation, imitation. *Current Biology,* 15(13), 498-500.

Canter, L. (1989). Let the educator beware: A responsev to Curwin and Mendler. In J. W. Noll (Ed.). *Taking sides: Clashing views on controversial educational issues*. Guilford, CT: The Dushkin Publishing Group.

Carchuff, R.R. (1986). *The Art of Helping.* Ambers: Human Resource Development Press. Publishers of Human Technology. 5th ed.

Carchuff, R.R. (2001). *Yardım sanatı* (Ed. Ersin Altıntaş). Çev. Nizamettin Kaya.

Network website: www.nctsn.org/sites/default/files/assets/pdfs/ComplexTrauma_All.pdf

Charlesworth, R. (2003). *Understanding child development* (5th ed.). Clifton Park, NY: Thomson Delmar Learning.

Charney, R. S. (2002*). Teaching children to care: Classroom management for ethical and academic growth K-8*. Greenfield, MA: Northeast Foundation for Children.

Cinemre, B. (1998). Grup psikoterapisi: Genel giriş ve tarihçe. Psikiatri, Psikoloji, *Psikofarmokoloji Dergisi*, Cilt: 6, Ek Sayı: 2. (5-9).

Clark, M. A & Amatea, E. (2004). Teacher perceptions and expectations of school counselor contributions: Implications for program planning and training. *Professional School Counseling* , Vol. 8, No. 2 (DECEMBER 2004), pp. 132-140

Clewett, A. S. (1988). Guidance and discipline: Teaching young children appropriate behaviour. *Young Children, 43*(4), 26-36.

Cloninger, S. C. (2000). *Theories of Personality: Understanding Persons*. 3rd ed. Prentice-Hall, Inc. U.S.A.

Combs, A. W. (Ed.). (1962). *Perceiving, behaving, becoming: A new focus for educ*ation. Washington, DC: Association for Supervision and Curriculum Development.

Combs, A. (1982). Affective education or none at all. Educational Leadership, 39, 495-497.

Connoly, K., & Dalgleish, M. (1989). The emergence of a tool-using skill in infancy. *Developmental Psychology, 25, 894-912.*

Cook, A., Blaustein, M., Spinazzola, J., & van der Kolk, B. (Eds.) (2003). Complex trauma in children and adolescents. Retrieved from the National Child Traumatic Stress. www.nctsn.org/sites/default/files/assets/pdfs/ComplexTrauma-

Copple, C. & Bredekamp, S. (2005). *Basics of developmentally appropriate practice*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Corey, M. S., & Corey, G. (1992). *Groups: Process and practice* (4th ed.) Pacific Grove: Books/Cole.

Cormier, W.H. & Cormier, L.S. (1991). *İnterviewing strategies for helpers*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Corso, R. (2003). The Center on the Social and Emotional Foundations for Early Learning. *Young Children*, 58(4), 46-47.

Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs. (1994, January). The CACREP Accreditation Standarts and Procedures Manual. Alexandria, V.A. Author.

Crain, W. (2000). *Theories of development-concepts and applications* (4th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Crittenden, P. M. (1992). Children's strategiesfor coping with adverse home environments: An interpretation using attachment theory. *Child Abuse and Neglect*, 16, 329-343.

Crouch, J. L. & Milner J.S. (1993). Effects of child neglect on children. *Criminal Justice and Behaviour*, 20, 49-65.

Curvin, R. L., & Mendler, A. N. (1989). Packaged discipline programs: Let the buyer beware. In j. W. Noll (Ed.), *Taking sides: Clashing views on controversial educational issues.* Guilford, CT: The Dushkin Publishing Group..

Çağdaş, A. (2002). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Danish, S.J., D'Augelli, A.R. & Hauer, A.L. (1994). *Yardım Becerileri: Temel Eğitim Programı*. (Çev. Füsun Akkoyun). Form Ofset. Ankara.

DeFleur, M:L., Kearney, P., & Plax, T:G: (1998). *Fundamentals of human communication*. California: Mayfield Publishing Company.

Dempster, F. N. (1981). Memory span: Sources of individual and developmental differences. Psychological Bulletin, 89, (63-100).

De Schipper, E, J., Riksen-Walraven, J. M. A., Geurts, S. A. E., & Derksen, J. (2008). General mood of Professional caregivers in child care centers and the quality of caregiver-child interactions. *Journal of Reseach in Personality, 42*(3), 515-526.

DeVries, R., & Zan, B., (1994). *Moral classrooms, moral children*. New York: Teachers College Press.

DeVries, R. & Zan, B. (1995). Creating a constructivist classroom atmosphere. *Young Children, 51*(1), 4-13.

DeVries, R., & Zan, B. (1996). Assessing interpersonal understanding in the classroom. *Childhood Education*, 72(5), 268.

DeVries, R., Hildebrant, C., & Zan, B. (2000); Constructivist early education for moral development. *Early Education & Development, 11*(1), 10-35.

Dewey, J. (1900/1969). *The school and society.* Chicago: The University of Chicago Press.

Dewey, J. (1938/1998). *Experience and Education*. New York: Macmillan.

Dewey, J. (1944/1966/2004). *Democracy and Education*. New York: Free Press.

Dinkmeyer, D. (1973). Elementary school counseling: prospects and potentials. *Journal of Counseling and Development. 5(3),* 171–174.

Dickmeyer, D. & Caldwell, E. (1970). Developmental Counseling and Guidance: A Comprehensive School Approach. New York: McGraw-Hill.

Dinkmeyer, D. & Caldwell, E. (1973). Developmental Counseling and Guidance: A Comprehensive School Approach. ... *Elementary School Guidance and Counseling: A Composite View.* Boston: Houghton Mifflin Company, 106-125.

Dickmeyer, D., & Mckay, G., (1976). *Systematic Training for Effective Parenting* (Circle Pines MN: American Guidance Service).

Dinkmeyer, D.C., & Muro, J. (1971). *Group counseling: Theory and practise*. Itasca, IL: Peacock.

DiRaddo, J. D., & Brock, S. E. (2012, May). Is it a crisis? *Principal Leadership, 12*(9), 12–16.

Dobson, J. E., Campbell, N. J., & Dobson, R. L. (1982). The relationship between children's self-concepts, perceptions of school, and life change. *Elementary School Guidance & Counseling,* 17, 100-107.

Dodge K. A. (1991). The structure and function of reactive and proactive aggression. In: Pepler DJ, Rubin K.H., editors. *The development and treatment of childhood aggression*. Hillsdale, NJ: Erlbaum; 1991. pp. 201–218.

Dollard, J., Doob, L.W., Miller N.E., Mowrer O.H. & Sears, R.R. (1939). *Frustration and aggressio*n. New Haven, CT: Yale University Press.

Dollinger, S. J. (1986). The need for following disaster: Attributions and emotional upset. *Personality and Social Psychology Bulletin, 12,* 300-310.

Dougherty, T., & Haith, M. M. (1993 March). *Processing speed in infants and children. A component of IQ?* Paper presented at the meeting of the Society for Research in Child Development, New Orleans.

Downer, J. T., Rimm-Kaufman, S. E., & Planta , R. C.(2007). How do classroom conditions and children's risk for school problems contribute to children's behavioral engagement in learning? *School Psychology Review, 36*(3), 413-432.

Downing. C. J. (1986). Affirmations: Steps to counter self-fulfilling prophecies. *Elementary School Guidance & Counseling*, 20, 174-179.

Dökmen, Ü. (1989). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. Sistem Yayıncılık.

Dreikurs, R., & Soltz, V. (1964). *Children: The challenge*. New York: Penguin.

DSM IV (1994). *Diagnostic statistical manual of mental disorders*. American Psychiatric Association. Washington. D.C.

Duncan, J. A. (1989). "The School Guidance Comitee: The Counselor's Support Group," *The School Counselor*, 36, (192-197).

Earls, E., Smith, E,. Reich, W., & Jung, K. G.(1988). İnvestigating psychopathological consequencesof a disaster in children: A pilot study incorporating a structured diagnostic interview**.** *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry,* 27, 90-95.

Edmonds, R. R. (1979). "Effective Schools for the Urban Poor**,** *Educational Leadership*, 37, (15-24).

Edwards, D. (1995). Helping teachers and students belong. *Elementary School Guidance & Counseling,* February, 29.

Edwards, P. A., & Simpson, L. (1986). Bibliotheraphy: A strategy for communication between parents and children . *Journal of Reading,* 30, (110-118).

Egan, G. (1990). *The skilled helper*. (4th. Ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Egeland, B. (1991). A longitudinal study of high risk families: İssues and findings. İn R.H. Starr, Jr., & D. A. Wolfe (Eds.), *The effects of child abuse and neglect: Issues and research* (pp. 33-56). New York: Guilford Press.

Eisenberg, N., Fabes, R.A., Shepard, S.A.; Murphy, B.C., Jones, S., & Guthrie, I. K. (1998). Contemporaneous and longitudinal prediction of children's sympathy from dispositional regulation and emotionality. *Developmental Psychology,* 34, 910-924.

Engin, C. (1996). *İlkokul Psikolojik Danışmanının Rol ve İşlevleri*. III. Ulusal PDR Kongresi, Çukurova Üniversitesi, Adana,

Epstein, J. L. (1991). *Pathways to Partnership: What we can learn from Federal, State, District, and School Initiatives*. Phi Delta Kapan, 72 (5), 344-349.

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. (2nd.ed.). New York: W. W. Norton and Company.

Erikson, E.H. (1963). Childhood and society (2nd ed.). New York: Norton.

Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth and crisis*. New York: W. W. Norton Company.

Erkan, S. (1999). *Rehberlik Nedir?* Ed: Yıldız Kuzgun. İlköğretimde Rehberlik. Nobel Yayın Dağıtım.

Faust, V. (1967) The Counselor as a Consultant to Teachers. *Elemantary School Guidance and Conseling,* 1, (126-139).

Faust, V. (1968 b). *The Counselor-Consultant in the Elementary School* (Boston: Houghton Mifflin).

Fields, M. V., Perry, N. J. & Fields, D. (2010). *Constructive guidance and discipline. 5th. Edition. Preschool and Primary Education* Pearson Education, Boston.

Flavell, J. H. (1985) *Cognitive development* (2 nd. ed.), Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Fontaine, G. R. (2007). Disentangling the psychology and law of instrumental and reactive subtaypes of aggression. *Psychology, Public Policy, and Law*, 13, 143-1.

Foster, C. M. (1967) The Elementary School Counselor… How percieved? *Counselor Education and Supervision*, 6, (102-107).

Francis, G., Last, C. G., & Strauss, C. C. (1987). Expression of Separation Anxiety Disorder: The role of age and gender. *Child Psychiatry and Human Development*, 18, 82-89.

Gabel, S. (1997). *Oppositional Defiant Disorder, Handbook of Child and Adolescent Pschiatry*, (ed: Noshpitz J.D.) Volume 2, John Wiley & Sons Inc. 351-359.

Gander, J. M. & Gardiner, H.W. (1993). Çocuk ve Ergen Gelişimi (Çevirenler: Ali Dönmez ve diğerleri). Ankara: İmge Kitabevi.

Garbarino, J. (1992, November). Helping children cope with the effects of community violence. Paper presented at the Annual Conference of the National Association fort he Education of Young Children, New Orlenas, LA.

Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences. The theory in practice.* New York: Perseus Book Group.

Gardner, H. (1995). On m*ultiple Intelligences: ECT interview of the month.* Early Childhood Today*, 10(1), 330-332.*

Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century. New York: Basic Books.*

Gardner, H. (2006). *Multiple Intelligences: New Horizans*. New York: Basic books.

Garn, S. M. (1980). Continiuties and change in maturational timing. İn O.G. Brim. , Jr. , & J. Kagan (Eds.) *Constancy and change in human development* (pp. 113-162). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Gartrell, D. J. (1987). Assertive discipline: Unhealty for children and other living things. *Young Chi*ldren, 42(2), 10-11.

Gartrell, D. J. (2004). *The power of guidance: Teaching socio-emotional skills in early childhood classrooms.* Clifton Park, NY: Thomson Delmar Learning.

Gartrell, D. (2007). *A Guidance Approach for the Encouraging Classroom*. Fourth Edition. Thomson. U.S.A.

Garver, C. (1987). Group counseling program helps students deal with divorce. *National Association of Secondary School Principles Journal,* 71 (499), 32-34.

Gazda, G. M. (1989). *Group counseling: A developmental approach (4th ed.*). Boston: Allyn & Bacon.

Gawain, S. (2010). *Creative Visualization: Use the Power of Your Imagination to Create What You Want in Your Life Paperback*

Gerler, E. R. (1985).” Elementary School Counselıng Research and the Classroom Learning Environment”, *Elementary School Guidance and Counseling,* 20, (39-48).

Gibson, R. L. (1990). Teacher Opinions of High School Counseling and Guidance Programs: Then and Now, *The School Counselor,* 37, 248-255.

Gibson, R. L., Mitchell, M. H., & Basile, S. K. (1993). *Counseling in the Elementary School: A comprehensive approach.* Boston: Allyn and Bacon.

Ginzberg, E., Ginsburg, S.W., Axelrad, S. & Herme, J. (1951). *An Approach To A General Theory.*

Gladding, S. T. (1992). *Counseling: A comprehensive profession*. (2nd. ed.9). New York: Macmillan.

Goldsmith, H.H., Buss, K.A., & Lemery K. S. (1997). Toddler and childhood temperament: Expanded content, stronger genetic evidence, new evidence for the importance of environment. *Developmental Psychology*. 33, 891-905.

Goleman, D. (1995).*Emotional intelligence.* New York: Avon Books.

Gordon, T. (1990). *Promoting self-esteem among high risk adolescents*. Speech sponsored by Western İllinois University, Moline.

Gordon, T. (1996). *Etkili Ana baba Eğitimi: Aile İletişim Dili*. Çev. Emel Aksay, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Gordon, T. (1996). E. A. T. Etkili Ana-Baba Eğitiminde Uygulamalar. (Çeviren: Emel Aksoy). Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Gordon, T. (2001). Etkili Öğretmenlik Eğitimi. (Çev: Emel Aksay). Sistem Yayıncılık.

Gordon R., Wraith R. (1993) Responses of Children and Adolescents to Disaster. In: Wilson J.P., Raphael B. (eds) *International Handbook of Traumatic Stress Syndromes.* The Plenum Series on Stress and Coping. Springer, Boston, MA.

Goodenow, C., (1991). The psychological sense of school memebership among adolescents. Scale development and educational correlates. *Psychology in the schools*, 30, 79-90.

Gottfredson, L. S., (1981). Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology***,** 28, (545-579).

Gottfredson, L. S. (1996) Gottfredson’s theory of circumscription and compromise. İn D. Brown and L. Brooks & Associates (Eds.*) Career Choice and Development: (3rd* ed. 179-228). San Fransisco: Jossey-Bass.

Göktürk, Ü (2000). “Çocuk ve ergenlerde depresif bozukluklar”. Çocuk ve Ergen Psikiatrisi. İstanbul Tıp Fakültesi. Nobel Tıp Kitapları. (sf. 102-108).

Graziano, W. G., Jensen-Campbell, L.A.& Sullivan-Logan, G.M. (1998). Temperament activity, and expectations for later personality development. *Journal of Personality and Social Psychology*. 74, 1266-1277.

Greenberg, P. (1988). Avoiding ‘me against you’ discipline. *Young Children*, 43(1), 24-31.

Gregory, J. C., & Mc Connel, S. C. (1986). Introduction to counseling and guidance (2nd ed.) New York: Macmillan

Gurian, M. (2001). *Boys and girls learn differently*, San Fransisco: Jossey-Bass.

Guttentag, R. E. Ornstein, P.A., & Siemens, L. (1987). Children's spontaneous rehersal: Transitions in strategy acquisition. Cognitive Development, 2, 307-326.

Gysbers, N. C., ve Henderson, P. (2000). Developing and managing your school guidance program (3rd ed.). Alexandria, VA: American Counseling Association.

Gysbers, N. C. (2002). *Comprehensive school guidance programs in the future: Staying the course*. EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC).

Halford, G. S., Maybery, M. T., O'Hare, A. W., & Grant, P. (1994). The development of memory and processing capacity. Child Development, 65, 1338-1336.

Hamblen, J., Friedman, M., & Schnurr, P. (2010). *Anniversary reactions: Research findings.* Retrieved from http://www.ptsd.va.gov/professional/pages/anniversary_reactions_pro.asp

Hansen, J. C., Warner, R. W., & Smith, E. M., (1980). *Group Counseling: Theory and process* (2nd. Ed.). Englewood Cliiffs, NJ: Prentice-Hall.

Hansen, C., & Zambo, D. (2007). Loving and learning with Wemberly and David: Fosterin emotional development in early childhood education. *Early Childhood Education journal, 34*(4), 273-278.

Harlow, S. D. (1975). *Special education: The meeting of differences*. Grand Forks, ND: University of North Dakota.

Hart- Rossi, J. (1984). *Protect your child from sexual abuse: A parent's guide*. Seattle: Parenting Press.

Hartup, W.W., & Van Lieshout, C.F.M. (1995). Personality development in social context. *Annual Review of Psychology.* 46, 655-687.

Hatherly, A. (2006). The stories we share. Using narrative assesment to build communities of literacy participants in early childhood centers. *Australian Journey of Early Childhood. 31*(1), 27-34.

Hauser, S. T., Jacobsen, A.M., Wertlieb, D., Weiss-Perry, B., Follansbee, D., Wolfsdor, J. I., Havinghurst, R. J. (1972). Developmental Tasks and Education, 3rd ed., Copyright by Longman Publishing Group. Reprinted by permission of Addition-Wesley Educational Publishers, İnc.

Hauser, S. T., Jacobsen, A.M., Wertlieb, D., Weiss-Perry, B., Follansbee, D., Wolfsdor, J. I., Herskowitz, R. D., Houlihan, J., & Rajapark, D.C. (1986). Children with recently diagnosed diabetes: İnteractions with their families. *Health Psychology*, 5, 273-296.

Havinghurst, R. J. (1964). Youth in exploration and man emergent. In H. Borow (Ed.), *Man in a world at work.* Boston: Houghton Mifflin.

Hebert, B. B., & Ballard, M. B. (2007). Children and trauma: A post-Katrina and Rita response. *Professional School Counseling*, *11,* 140-144.

Helen, B. (1997). The developing child, 7th edition, Addison-Wesley Educational Publishers.

Herr, E. L., & Cramer, S. H. (1996).*Career Guidance and Counseling through the life span*. (5th ed.). New York: Harper Collins.

Herrenkohl, E. C., Herrenkohl, R. C., Toedter, L., & Yanushefski, A. M. (1984): Parent-child interactions in abusive and non-abusive families. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry,* 23, 641-648.

Hill, E. A. (1967). Career Development in Childhood- Guidance Implications. İn: Robert Hoppock. Occupational İnformation

Hill, G. E., & Luckey, E. B. (1969). Guidance for children in elementary schools. New York: Appleton- Century- Crofts.

Hill, G. E. (1973). Career Development in Childhood- Guidance Implications . İn : W.H. Van

Hitz, R. (1988). Assertive discipline: A response to Canter. *Young Childern*, 43(2),24.

Hoose, John, J. Pietrofesa ve Carlson, J. *Elementary- School Guidance and Counseling. A Composite View.* Houghton Mifflin Company- Boston.

Holland, J. L. (1964). Major programs of research on vocational behaviour. In H. Borow (Ed.), *Man in a world at work*. Boston: Houghton Mifflin.

Hollander, S. K. (1989). "Coping with child sexual abuse through children's book". *Elementary School Guidance & Counseling,* February, 23, (183-192).

Honig, A. (1989). *Love and Learn: Discipline for Young Children*. Washington, D.C. National Association for the Education of Young Children.

Honig, A. S. (2004, March/April). How to create an environmentthat counteracts stereotyping. *Child Care Information Exch*ange, 156.

Honig, A. S., & Wittmer, D. S. (1996). Helping children become more prosocial: Ideas for classroom, families, schools & communities, part 2. *Young Children*, 51(2), 62-70.

Hopson, B., & Hayes, J. (Eds.) (1968). *The theory and practice of vocational guidance*. London: Pergamon Press

Howes, D.,& Ritchie, S. (2002). *A matter of trust: Connecting teachers and learners in the early childhood classroom.* New York: Teachers College Press.

Hoven, C. W., Durante, C. S., Lucas, C. P., Wu, P., Mandell, D. J., Goodwin, R. D., & Susser, E. (2005). Psychopathology among New York City public school children 6 months after September 11. *Archives of General Psychiatry, 62*, 545–551.

Hoyt, K. B. (1993). Guidance is not a dirty Word. *The school counselor.* 40, 267-273.

Hoyt, K. (1993). Comprehensive career education model. *Youth policy,* 15 (6 & 7), 15.

Humes, C. W. & Hohenshil, T. H. (1987). Elementary Counselors, School Psychologists, School Social Workers: Who Does What? *Elementary School Guidance and Counseling*, 22, 37-45.

Hybels, S., & Weaver, R. L. (1995). *Communication Effectively.* USA: McGraw-Hill, Inc.

Hyson, M. C. (2004). *The emotional development of young children: Building an emotion centered curriculum.* New York: Teachers College Press.

Hyson, M. C., (2008). *Enthusiastic and engaged learners: Approaches to learning in early childhood classroom*. New York: Teachers College Press.

Hyson, M. C., & Molinaro, J. (2001). Learning through feeling: Children's development, teachers' beliefs and reletionships and classroom practices. In S. L. Golbeck (Ed.). *Psychological perspectiveson early childhood education: Reframing dilemmas in research and practice* (pp. 107-130). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Inayatullah, N. & Blaney, D. L. (2004). *International relations and problems of difference*. Routhledge, NewYork, London.

İnanç, B. Y., Bilgin, M. & Atıcı, M. K. (2004). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Nobel yayınevi. Adana.

Jacobs, E. E., Harvill, R. L. & Masson, R. L. (1994). *Group counseling: Strategies and skills* (2nd ed.). Pacific Grove, Ca: Brooks/Cole.

Jay, B. (1989). Managing a crisis in the school-Tips for principals. *National Association of Secondary School Principals Journal, 73* (513), 14, 16-18.

Jay, S. M., & Elliot, C. H. (1990). A stress inoculation program for parents whose children are undergoing painful medical procedures. *Journal of Counseling and Clinical Psychology, 58,* 799-804.

John, O. P., Caspi, A., Robins, R. W., Moffitt, T.E., & Stouthamer-Loeber, M. (1994). The "little five": Exploring the numological network of the five-factor model of personality in adolescent boys. *Child Development*, 65, 160-178.

Johnson, S. B., & Melamed, B. G. (1979). The assessment and treatment of children'sfears. İn B. B. Lahey & A. E. Kazdin (Eds.), *Advances in clinical child psychology* (Vol. 2, pp. 107-"39). New York: Plenum Press.

Jordaan, J. P. (1963). Exploratory behavior: The formation of self and occupational concepts. In D. Super, R. Starishevsky, N. Matlin, & J.P. Jordaan (Eds.), *Career development: Self concept theory* **(**42-78). New York: College Entrance Examination Board.

Jorgensen, M. A. & Hoffman, J. *History of the No Child Left Behind Act of 2001 (NCLB). Assessment report. August, 2003, Pearson education.* http://images.pearsonassessments.com/images/tmrs/tmrs_rg/HistoryofNCLB.pdf?WT.mc_id=TMRS_History_of_the_No_Child_Left_Behind 10. 07. 2017

Kagan, J. (1994). Galen's prophecy. New York: Basic Books.

Kagan, J., Reznick, J.S., & Snidman, N., (1990). The tempremental qualities of inhibition and lack of inhibition. İn M. Lewis & S. M. Miller (Eds.), Handbook of developmental psychopathology (pp. 219-226). New York Plenum Press.

Kagan, J., & Herschkowitz, N. (2005). A young mind in a growing brain. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Kaiser, B. & Sklar-Rasminsky, J. (2003*). Challenging behaviour in young children: understanding, preventing, and responding effectively*. Boston: Pearson Education

Kail, R. (1991). Processing time declines exponentially during childhood and adolescence. *Developmental Psychology.* 30, 949-954.

Kamii, C. & Ewing, J. K. (1996). Basing teaching on Piaget's constructivism. *Childhood Education*. *72*(5), 260-264.

Kantrowitz, B. & Kalb, C. (1998, May, 11). Boys will be boys. Newsweek, 54-60.

Keeney, T. J., Cannizzo, S. R., & Flavell, J. H. (1967). Spontaneous and induced verbal rehersal in a recall task. *Child Development*, 38, 935-966.

Kelly, G. (1970). Guided fantasy as a counseling technique with youth. *Journal of Counseling Psychology*, 19, 355-361.

Kelly, J. A. (1982). *Social skills training a practical guide for interventions.* New York: Springer Publishing Company.

Kelly, J. B. & Wallerstein, J. S. (1977). Brief interventions with children in divorcing families. *American Journal of Orthopsychiatry*, 47, 23-39.

Kennedy, A. (2008b August). The calm after the storm. *Counseling Today*, *51*(2), 46-48.

Kılıççı, Y. (1999). 6-15 yaş öğrencilerinin gelişimsel güçleri ve kişilik gelişimini kolaylaştırma. Ed: Y. Kuzgun. İlköğretimde Rehberlik. (17-47). Nobel Yayın Dağıtım, Knox, Knox, K. S. & Roberts, A. R. (2005). Crisis Intervention and Crisis Team Models in Schools. *Children & Schools. 27*(2), 93-100.

Kochenderler-Ladd, B., & Pelletier, E. M. (2008). Teachers' views and belifs about bullying: Influences on classroom management strategies and students' coping with peer victimization. *Journal of Social Psychology. 46*(4), 431-453.

Kohlberg, L. (1978). Moral stages and moralization: The cognitive-developmental approach. İn T. Lickona (Ed.), *Moral development and behaviour: Theory, research, and social issues*. New York: Holt.

Kohn, A. (1999). *Punished by rewards.* Bridgewater, NJ: Replica Books.

Kohn, A. (2005). *Unconditional parenting: Moving from rewards and punishment to love and reason*. New York: Atria Books.

Kolb, L. C. & Keane, T. (1988). Physiology study of chronic Post-Traumatic Stress Disorder (Cooperative Studies Program No. 334). Washington, DC: Veterans Administration.

Koplow. L. (2002). *Creating schools that heal: real life solutions*. New York: Teachers College Press.

Kottler J. A. & Kottler E. (1993). *Teacher as Counselor: Developing the Helping Skills You Need*, Corwin Press, Inc. Calıfornia.

Köknel, Ö. (1981). Ailede ve Toplumda Ruh sağlığı. Hürriyet Yayınları. İstanbul.

Köroğlu, E. (2007). *DSM-IV-Tr Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı.* Amerikan Psikiyatri Birliği. Kolektif HYB yayınları.

Kroll, A. M., Dinklage, L.B., Lee, J., Morley, E.D., & Wilson, E.H. (1970). Career development: rowth and crisis. New York: Wiley.

Kuhn, D. (1992). Cognitive development. İn M. H. Bornstein & M.E. Lamb (Eds.) Developmental psychology: An advanced textbook (3rd ed.) (pp. 211-272). Hiilsdale, NJ: Erlbaum.

Kuzgun, Y. (1999). "İlköğretimde Meslek Gelişimi". Ilköğretimde Rehberlik. (Ed.) Yıldız Kuzgun. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

(Küçükyazıcı, G., 2016). http://cocukvegenc.com/cocukta-depresyon-belirtileri-nelerdir/ Çocukta Depresyon Belirtileri Nelerdir?15.08. 2017

Lancelotta, G. X., & Vaughn, S. (1989). Relation between types of aggression and sociometric status: Peer and teacher perceptions. *Journal of Educational Psychology*, 81, 86 – 90.

Landy, S. (2002). *Pathways to competence: Encouraging healty social and emotional devlopment in young children*. Baltimore: Paul H. Brookers.

Lee J., & Cramond, B. (1999). The positive effects of mentoring economically disadvantaged students. *Professional School Counseling Journal*, 2, 241-243.

Lehman, B. J., & Repetti, R. L. (2007). Bad days don't end when the school bell rings: The lingering effects of negative school events on children mood, self esteem and perceptions of parent-child interaction. *Social Development, 16*(3), 506-618.

Leonard, G.E. & Stephens, H. (1967). Elementary school employment service. *Vocational Guidance Quarterly*, 16. (13-16).

Lerner, R. M. (1985). Adolescent maturational changes and psychosocial development: A dynamic interactional perspective. *Journal of Youth and Adolescence*, 14, 355-372.

Lerner, R. M. (1987). A life-span perspective for early adolescence. İn R. M. Lerner & T.T. Foch (Eds.), *Biological- psychosocial interactions in early adolescence* (pp. 9-34). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Levin, D. E. (1998). *Remote Control Childhood? Combating the Hazards of Media Culture.* Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Levin, D. E. (2004). Beyond banning war and superhero play: Meeting children's needs in violant times. In D. Koralek (Ed.), *Spothlight on young children and play*. Washington, DC: National Assosiation for the Education of Young Children.

Le Doux, J. (1996).*The emotional brain*. New York. Simon and Shuester
Lifton, W .M. (1960). The elementary school's responsibility for today's vocational misfits. SRA Newsletter, December 1959-January 1960.
Lilley, I. M. (Ed.) (1967). *Friedrich Froebel: A selection from his writings*. London: Cambridge University Press.
Linn, S. (2004). *Consuming Kids: The Hostile Takeover of Childhood*. New York: the New Press.
LoCasale-Crouch, J., Konold, T., Pianta. R., Howes, C., Burchinal, M., Braynt, D., Cliffort, R., Early D., & Barbarin, O. (2007). Profiles of observed classroom qualty in state-funded pre-kindergarden programs ana assosiations with teacher, program and classroom characteristics. *Early Childhood Research Quarterly, 22*(1), 3-17.
Locke, J. (2003). *Eğitim üzerine düşünceler*. Çev. Hakan Zengin. Morpa Kültür Yayınları. İstanbul.
Lollis, S. P. (1990). Effects of maternal behaviour on toddler behaviour during seperation. *Child Development. 61,* 99-103.
Loughary, J. W. (1970). *Educating for humanenes in the technological society*. To nurture humanenes, 1970 Yearbook, 75-85. Washington, D.C.: Association for Supervision and Development.
Lysad, M. H. (1984). Children's responses to disaster: Family implications. *İnternational Journal of Family Psychiatry.* 5, 41-60.
Macy, R. D., Macy, D. J. Gross, S. & Rozelle, D. (2000). *UNICEF -Milli Eğitim Bakanlığı-Türkiye'de depremzede öğrencilere yönelik 18 saatlik sınıf içi Psiko-Sosyal Müdahale Programı için eğitim el kitabı.*
Maslow, A. H. (1962). *Toward a psychology of being.* Princeton, NJ: D. Van Nostrand Company.
Mash, J. E. & Terdal, L. G. (1997). *Assessment of Childhood Disorders*. Third ed. The Guilford Press. New York.
McFarlane, A. C. (1987). Posttraumatic phenomenia in a longitudinal study of children following a natural disaster. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Pschiatry, 26*, 764-769.
Manne, S. L., Redd, W. H., Jacobsen, P. B., Gorfinkle,K. Schorr, O., & Rapkin, B. (1990). Behavioral intervention to reduce child and parent distress during venipuncture. *Journal of Counselting and Clinical Psychology, 58*, 565-572.
Marion M. (1987). Guidance of Young Children (2nd. Ed.) Columbus, Ohio: Merill.
Mash, E. J. & Terdal, L. G. (1997). *Assesment of Childhood Disorders*. The Guilford Press. New York. Maslow, A. H. (1962). *Toward a psychology of being.* Princeton, NJ: D. Van Nostrand Company.
Mathew, A., & Cook, M. (1990). The control of reaching movements by young infants. *Child Development,* 61, 1238-1257.
Matthews, D. B. (1986). Discipline: Can İt Be Improved with Relaxation Training? *Elementary School Guidance and Counseling,* 18, (194-199).
Matthews, W. J. (2003). Constructivism in the Classroom: Epistemology, History, and Empirical Evidence. *Teacher Education Quarterly*, Summer.
Mau, W. (1995). Educational planning and academic achievement of middle school students: A racial and cultural comparison. *Journal of Counseling and Development*, 73, 518-526

Mc Dougal, W. F. & Reitan. A. (1963). The Elementary School Counselor: As perceived by elementary principals. *Personnel and Guidance Journal*, 43, 348-354.

McKay, G. D.,& Maybelle, S. (2004). *Calming the Family Storm*. Atascadero, CA: Impact Publishers.

McLaughlin, K. A., Fairbank, J. A., Gruber, M. J., Jones, R. T., Lakoma, M. D., Pfefferbaum, B., & Kessler, R. C. (2009). Serious emotional disturbance among youths exposed to Hurricane Katrina 2 years postdisaster. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 48*, 1069–1078.

Meeks, A. R. (1968). *Guidance in Elemantary Education*. (New York: Ronald Press Co.).

Meltzoff, A. N. (2007). "Like me": A foundation for social cognition. *Developmental Science,* 10(1), 126-134.

Miller, F. W. (1968). *Guidance: Principles and services*. Columbus, Oh: Merrill.

Miller. J. (1977). *Career Development needs of 9 years olds: How to İmprove Career Development.* Washington, Dc: National Advisory Council for Career Education.

Miller, G. (1986). State guidance consultants' views of elementary and middle school counseling. Elementary School Guidance and Counseling, 21, 166-167.

Miller, R., & Pedro, J. (2006). Creating respectful classrrom environments. *Early Childhood Education Journal, 33*(5), 293-299.

Milone, M. N. (1995). Electronic portfolios: Who's doing them and how? Technology and Learning, 16, 28-36.

Mitchell, G. (1993). Help! What do I do about ...? Scholastic, New York

Mitchell, L. K. & Krumboltz, J. D. (1996). Krumboltz's learning theory of career choice and counseling. İn D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career choice and development* (3rd ed.) (233-276). San Fransisco: Jossey_Bass.

Montemayor, R., & Eisen, M. (1977). The development of self-conceptions from childhood to adolescence. *Developmental Psychology.* 13, 314-319.

Montessori, M. (1912/1964). *The Montessori method*. New York: Schocken Books.

Montessori, M. *Maria Montessori ve Eğitim Sistemi*. (http://montessoriokul.blogspot.com/2019/04/maria-montessori-vegitim-sistemi-html). 24.11.2010

Montessori, M. (2010). Mario Montessori http://www.anaokullu.com/aa-belge/slayt/Maria-Montessori-Yontemi-Nedir-nasil-Uygulanir.ppt (24.11. 2010)

Morgan M. K. (1984). *My feelings*. Eugene, Oregon: Migma Designs

Morse, C. L., & Russell, T. (1988). How Elementary Counselors See Their Role, *Elementary School Guidance and Counseling,* 23, 54-62.

Morris, R. J., & Kratochwill, T. R. (1983). Childhood fears and fobias. İn R. J. Morris & T. R. Kratochwill (Eds.), *The practice of child theraphy* (pp. 53-85). Elmsford, NY: Pergamon Press.

Mukaddes, M. (2000). "*Çocukluk çağı anksiyete bozuklukları". Çocuk ve Ergen Psikiatrisi*. İstanbul Tıp Fakültesi. Nobel Tıp Kitapları. (sf.120-136).

Myrick, R.D. & Moni, L. (1976). *A Status Report of Elementary School Counseling, Elementary School Guidance and Counseling*, 10, 156-164.

Myrick, R. D. (1993). *Development Guidance and Counseling: A Practical Approach* (2nd. ed.) (Minneapolis, MN: Educational Media Corporation).

Myers, G. E., & Myers, M. T. (1988). *The dynamics of human communication.* USA: McGraw-Hill Publishing Company.

Nader, K., Pynoos, R., Fairbanks, L., & Frederick, C. (1990). Children's PTSD reactions one year after a sniper attack at their school. *American Journal of Psychiatry, 147*, 1526–1530.

National Center on Child Abuse and Neglect NCCAN (1995). Study findings: National study of incidence and severity of child abuse and neglect. (DHHS Publication No. OHDS 81-30325). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

National Occupational İnformation Coordinating Committe (NOICC), U.S. Department of Labor. (1989). National career development guideliness Project. Washington, DC: U.S. Department of Labor.

National Scientific Council on the Developing Child, (2007). *The science of early childhood development.* Available online at http//www.developingchild.net.

Navaro, L. (1990). *Beni Duyuyor musun?* Ya-pa Yayınları. İstanbul.

Nazlı, S. (2002). *İlköğretimde gelişimsel rehberlik modeli ve kapsamlı gelişimsel rehberlik ve psikolojik danışma programı kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı.

Nave, B. (1990). *Self-esteem: The Key to Student Success. A serious of solutions and strategies.* (Number 3). Clemson, SC: Clemson University, National Dropout Prevention Center. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 341 919).

Nelson, R. C. (1962). Early versus developmental vocational choice. *Vocational Guidance Quarterly,* 11, (23-27).

Nelson R. E. & Crawford, B. (1990). Suicide among elementary school-aged children. *Elementary School Guidance and Counseling,* 25 (2), 123-128.

Nemeth, D. G., Kuriansky, J., Reeder, K. P., Lewis, A., Marceaus, K., Whittington, T., & Safier, J. A. (2012). Addressing anniversary reactions of trauma through group process: The Hurricane Katrina anniversary wellness workshops. *International Journal of Group Psychotherapy, 62,* 129–142.

Newberger, J. J. (1997, May). New brain development research-A wonderful window of opportunity to build public support for earlt childhood education. *Young Children*, 4-9.

Newgass, S., & Schonfeld, D. (2000). School crisis intervention, crisis prevention, and crisis response. In A. R. Roberts (Ed.), *Crisis intervention handbook: Assessment, treatment, and research* (pp. 209—228). New York: Oxford University Press.

Newmann, F. (1981). Reducing student alination in the high schools: Implications of theory. *Harward Educational Rewiew*, 51, 546-564.

Newcombe, N. S., & Baenninger, M. (1989). Biological change and cognitive ability in adolescence. In G. R. Adams, R. Montemayor, & T.P. Gullotta (Eds.), *Biology of adolescent behaviour and development* (pp. 168-194). Newburry Park, CA: Sage.

Nichols, R. C. & Holland, J. L. (1963) Predictıon of the First Year College Performance of High Aptitude Students. *Psychological Monographs*, 77, (Whole No. 570).

Nielson, M., & Christie, T. (2008). Adult modeling facilities young children's generation of novel pretend acts. *Infant and Child Development, 17*, 151-162.

Noddings, N. (2005). *The challenge to care in schools: An alternative approach to education* (2nd ed.). New York: Teachers College Press

NOICC: *National career development guidelines: Local handbook for high schools.* Washington, DC: Author.

Novik, R. (1998 Summer). The comfort corner: fostering resiliency and emotional intelligence. *Childhood Education*, 74(4), 200-205.

Nugent, F. A. (1994). *An introduction to Professional Counseling and Psychotheraphy* (New York: Merrill).

Ohlsen, M. M. (1977). *Group counseling* (2nd. Ed.). New York: Holt.

Ollendick, T. H. (1987). The Fear Survey Schedule for Children-Revised. İn M. Hersen & A.S. Bellack (Eds.), *Dictionary of behavioral assessment techniques* (pp. 218-220). Elmsford, NY: Pergamon Press.

O'Neil, J. (1996). On emotional intelligence: A conversation with Daniel Goleman. *Educational Leadership, 54*(1), 6-12.

Osborn, D. K. (1991). *Early chilhood education in historical perspective*. (3rd. ed.) Athens, GA: Daye Press.

Osipow, S.H. (1968). Theories of career development. New York: Appleton-Century-Crofts Osofsky, J. D. (1997). *Children in a violant society*. New York: Guilford Publishers.

Öner, U. (1996). *Farklı okullarda görev yapan öğretmenlerin çocuk istismarı potansiyalinin incelenmesi.* Baskı: 72. Tasarım Ofset Yayıncılık. Ankara

Özen, A. R. (1998). Grup psikoterapisinde sonlandırma. Psikiatri, Psikoloji, *Psikofarmokoloji Dergisi,* Cilt: 6, Ek Sayı: 2. (38-40).

Özgüven, İ. E. (1999). *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. PDREM Yayınları.

Özoğlu, S. Ç. (1997). *Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. A.Ü.E.B.F. Yayınları, Ankara.

Öztan, N., Aydın, G., Eroğlu, Ç., & Stuvland, R. (2000). *MEB/UNICEF Psikososyal Okul Projesi. Afet sonrası normal tepkiler: Psiko-eğitimsel el kitabı*.

Pearson, R. E. (1990). Counseling and social support: Perspectives and practice. Newbury Park, CA: Sage.

Peterson, L., & Brown, D. (1994). İntegrating child injury and abuse-neglect research: Common histories, etiologies, and solutions. *Psychological Bulletin*, 116-, 293-315.

Pfefferbaum, B., Nixon, S. J., Tucker, P. M., Tivis, R. D., Moore, V. L., Gurwitch, R. H., & Geis, H. K. (1999). Posttraumatic stress responses in bereaved children after the Oklahoma City Bombing. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 38*, 1372–1379.

Pfefferbaum, B., Seale, T. W., Brandt, E. N., Pfefferbaum, R. L., Doughty, D. E., & Rainwater, S. M. (2003). Media exposure in children one hundred miles from a terrorist bombing. *Annuals of Clinical Psychiatry, 15*, 1-8.

Pfefferbaum, B., Seale, T. W., Brandt, E. N., Pfefferbaum, R. L., Doughty, D. E., & Pfeifer, J. H., Iacoboni, M., Mazziotta, J. C., & Dapretto, M. (2008). Mirroring others emotions relates to empathy and interpersonal competence in children. *NeuroImage, 39*(4), 2076-2085.

Pfeiffer, B., Henry, A., Miller, S.,& Witherell, S. (2008). The effectiveness of Disv 'O' Sit cushions on attention to task in second-grade students with attention difficılties. *American Journal Of Occupational Therapy,* 62, 274-281.

Pfeifer, J. H., Iacoboni, M., Mazziotta, J. C., & Dapretto, M. (2008). Mirroring others' emotions relates to empathy and interpersonal competence in children. *NeuroImage, 39*(4), 2076-2085.

Piaget, J. (1929). *The child's conception of the world*. New York: Harcourt Brace.

Piaget, J. (1932/1960). *The moral judgement of the child*. Glencoe, IL: The Free Press.

Piaget, J. (1965). *The moral judgement of the child.* New York: Free Press. (Orginally published in 1932).
Piaget, J. (1971). *Science of education and the psychology of the child*. New York: Viking Press (French: Psychologie et pedagogie, 1969). Sf. 27.
Piaget, J. (1977). Foreword. In J-C. Bringuier, *Conversations libres avec Jean Piaget*, Paris: Editions Laffont.
Piaget, J. (1977) The development of thought: Equalibration of cognitive structures. New York: Viking Press.
Plattner, I. E. (2003). Granting children their emotions. *Child Care Information Exchange, 152,* 34-36.
Plumert, J.M. (1994). Flexibility in children use of spatial and categorical organizational starategies in recall. Developmental Psychology, 30, 738-747.
Popkin, M.H. (1983*). Active Parenting Video recording* (Atlanta: Active Parenting, İnc.).
Prutzman, P. (Ed.). (1988). *The friendly classroom for a small planet.* Philadelphia: New society Publishers.
Pulvino**, C. &** Hossman, C. (1976). Mental imagery in counseling: A case analysis. *School Counselor*, 24(1), 44-77.
Purkey, W.W., & Novak, J. (1984). Inviting School Success (2nd ed.) (Belmont, CA: Wadsworth).
Purkey W.W. & Schmidth, J.J.(1987). The Inviting Relationship: An Expanded Perspective for Profession Counseling (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall).
Purkey, W.W., & Schmith, J. J.(1990). Invitational Learning for Counseling and Development. (Ann Arbor, MI: ERIC/CAPS).
Rainwater, S. M. (2003). Media exposure in children one hundred miles from a terrorist bombing. *Annals of Clinical Psychiatry, 15,* 1–8.
Renard, S., & Sokol, K. (1987). Creative drama: Enhancing self-concepts and learning. Minneapolis, MN: Educational Media Corporation.
Render, G. F. Padilla, J. E. N. M. & Krank, H. M. (1989). Assertive discipline: A critical review and analysis. *Teachers College Record, 90*(4). New York Teachers College, Colombia University.
Reynolds, E. (2000). *Guiding Young Children*. Mountain View, CA: Mayfield Publishing Company.
Rierdan, J., & Koff, E. (1993). Developmental variables in relation to depressive symptoms in adolescent girls. *Development and Psychopathology*, 5, 485-496.
Rightmyer, E. C. Democratic discipline: Children creating solutions. *Young Child*ren. 58(4), 38-45.
Rimm-Kaufmann, S E. Fan, X., Chiu, Y., &You, W. (2007). The contributions of the responsive classrrom approach on children's academic achievement: results for a three yearlongitudinal study. *Journal of School Psychology, 45*(4), 401-421.
Roe, A. (1957). Early determinats of vocational choice. *Journal of Counseling Psychology,* 4, (212-217).
Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person*. Boston: Houghton Mifflon Co.
Rogers, C. & Stevens, B. (1971). *Person to Person. The Problem of Being Human.* New York: Pocket Books.
Roseby V. & Wallerstein, J. (1997). İmpact of Divorce on school age children. Hand Book of *Child and Adolescent Psychiatry*. Vol. 2, (Ed: Noshpitz J.) D. John Wiley ans Sons İnc, 181-201.

Rotter J. C. (1992) Elementary School Counselor Preparation: Past, Present and Future. *The School Counselor*, September,Vol. 40. (15-19).

Ruble, D.N. (1987). The acquisition of self-knowledge: A self –socialization perspective. In N. Eisenberg (Ed.), *Contemporary topics in developmental psychology* (pp. 243-270). New york: Wiley-İnterscience.

Rubonis, A. V. & Bickman, L. (1991). Psychological impairment in the wake of disaster: The disaster-psychopathology relationship. **Psychological Bulletin**, 109, 384-399.

Rubin, K., & Mills, R. (1988). The many faces of social isolation in childhood. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56, 916-924. (s.917).

Russell, A. B., & Trainor, C. M. (1984). *Trends in child abuse and neglect: A national perspective.* Denver, CO: American Human Association.

Rutter, M. (1979). Protective factors in children's responses to stress and disadvantage. In M. W. Kent & J. E. Rolf (Eds.), *Primary perevention of psychopathology: social competence in children* (pp. 49-74). Hanover, NH: University Press of New England.

Sanders; M. R, Pidgeon, A., Gravestock, F., Connors, M. D., Brown, S., & Young, R. (2004). Does parental attributional retraining and anger management enhance the effects of the Triple P-Positive Parenting Program withparents at risk of child maltreatment? *Behaviour Therapy, 35*(3), 513-355.

Saunders, W.L., & Shepardson, D. (1987). A comparison of concrete and formal science instruction upon science achievement and reasoning ability of sixth grade students. *Journal of Research in Science Teaching*, 24, 39-51.

Saylor, C. F., Cowart, B. L., Lipovsky, J. A., Jackson, C., & Finch, A. J. (2003). Media exposure to September 11: Elementary school students' experiences and posttraumatic symptoms. *American Behavioral Scientist, 46,* 1622–1642.

Scarlett, W. G. (1997). Trouble in the Classroom: Managing the Behavior Problems of Young Children (Jossey-Bass Education Series) 1st Edition. San Francisco.

Scarlet, W.G. (1986). "Co-Playing: Teachers as Models for Friedship." In D. Wolf (ed.), Connecting: Friendship in the Lives of Young Children and Their Teachers. Redmond, Wash: Exchange Press, .

Schickedanz, J. A., Schickedanz, D. I:, Forsyth, P.D., & Forsyth, G. A. (1998). *Understanding children and adolescents*. Needham Heights, MA: Allyn ve Bacon.

Schmidt, J. J. (1991). *A Survival Guide for the Elementary/Middle School Counselor.* (West Nyack, NY: The Center for Applıed Research in Education). S, 110.

Schmidt, J. J. (1996). *Counseling in Schools: Essential Services and Comprehensive Programs*. Needham Heights, Massachusetts.

Schmidt, J. J. Ed. D. (2010). The elementary/middle school counselor's survival guide. 3rd edition. Jossey-Bass. USA.

Schmidt, J. J. (2013). Counseling in Schools: Comprehensive Programs of Responsive Services for All Students (6th Edition) (Merrill Counseling Series) 6th Edition.

Schmieding, O.A. & Jensen, S.F. (1968). American Indian Students: Vocational development and vocational tenacity. *Vocational Guidance Quarterly*, 7. (120-123).

Selçuk, Z. (2000). *Dikkat Eksikliği ve Hiperaktif Çocuklar*. Pegem Yayıncılık

Shannon, P. (1986). Hidden within the pages: A study of social perspective in young children's favorite books. *The Reading Teacher,* 39, (656-663).

Shayla-Holub, C., Tisak. M., & Mullins, D. (2008). Gender differences in children's hero attributions: Personal hero choices and evaluations of typical male and female heroes. *Sex Roles, 58*(7), 567-578.

Shertzer, B. & Stone, S. C. (1981). *Fundamentals of guidance*. (4th.ed)

Shonkoff, J. P. & Mesisels, S. J. (Eds.). (2000). *Handbook of early childhood intervention* (2nd. Ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Shore, J. B. (2004). *Born to buy: The commercialized child and the new consumer culture*. New York: Schribner.

Shores, E. F. (1995). Interview with Howard Gardner. *Dimentions of Early Childhood, 23*(4), (5-7).

Shores, R. E & Wehby, J. H. (1999). Analysing classroom social behaviour of students with EBD. *Journal of Emotional and Behavioural Disorders, 7*, 194-199.

Siehl, P. (1990). Suicide postvention: A new disaster plan- what a school should do when faced with a suicide. *The School Counselor*, *38* (1), 52-57.

Siegler, R. S. (1981). Developmental sequences within and between concepts. Monohraphs of the Society for Research in Child Development, 46 (2 Serial No. 189).

Sink, C. A., Edwards, C. N., & Weir, S. J. (2007). Helping children transition from kindergarten to first grade. *Professional School Counseling, 10*(3), 233-237.

Siegler, R. S. (1994). Cognitive variability: A keyto understanding cognitive development. *Current Directions in Psychological Science,* 3. 1-5.

Slaby, R. G., Roedell, W. C., Arezzo, D., & Hendrix, K. (1995). *Early violence prevention*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Slabby, R. G. (1995). Early violence prevention: tools for teachers of young children. *National Association for the Education of Young Children*.

Slobin, D. I. (1985). Crosslinguistic evidence for the language making capacity. İn D.I. Slobin (Ed.), *The crosslinguistic study of language acquısition.* Vol.2. Theoretical issues (pp. 1157-1256). Hillsdale, N.J.: Erlbaum.

Smead, R. (1995). *Skills and Techniques for Group Work With Children and Adolescents. Paperback*

Smith, G. E. (1951). Principles and practices of the guidance program. New York: Macmillan.

Smith, P., Dyregrov, A., Yule, W. (2000). *Çocuklar ve Felaket. Toparlanma yöntemlerinin öğretilmesi.* Çocuk ve Savaş Vakfı.

Solso, R. L., MacLin, O. H. & MacLin, M. K. (2007). *Cognitive* Psychology (8th Edition), Pearson.

Sorenson, J. (1989). Responding to student or teacher death: Preplanning crisis intervention. *Journal of Counseling and Development,* 67 (7), 426-427.

Standing, E. M. (1962). *Maria Montessori: Her life and work*. New York: The New American Library.

Stefflre, B. (1966). Vocational development: Ten prepositions in search of theory. *Personnel and Guidance Journal.* 44, (611-616).

Stone, L. A. & Bradley, F. O. (1994). *Foundations of Elementary and Middle School Counseling*. Longman Publishers. U. S. A.

Styles, D. (2001). Class meetings: Building leadership, problem solving, and decision making in the respectful classroom. Markam Ontario: Pembroke. (Distributed in the U. S. by Stenhouse.)

Steward, A. C., & Koch, J.B. (1983). *Children: Development through adolescence*. New York: John Wiley.

Stone, J. A. (1994). A Guide to Discipline. Washington, D.C.: National Association for the Education of Young Children.

Stone, L.A. & Bradley, F.O. (1994). *Foundations of Elementary and Middle School Counseling*. Longman Publishers U.S.A.

Super, D. E. (1990). A life span, life space approach to career development. İn D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (197-261). San Francisco: Jossey- Bass.

Super, D. E. (1994). A life span, life space perspective on convergence. İn M.L. Savickas 6 R.W.Lend (Eds.) *Convergence in Career Development Theories* (63-74) Palo Allto, CA: Consultıng Psychologists Press.

Sylvia, K. & Lunt, İ. (1995). Child Development: A First Course.

Szente, J. (2007). Empowering young children for success in school and in life. *Early Childhood Education Journal, 34*(6), 449-453.

Şahin, H. M. (2003). *Sporda şiddet ve saldırganlık.* 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tanner, J. M., (1978). *Fetus into man: Physical growth from conception to maturuity.* Cambridge, MA: Harward University Press.

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı. İlköğretimde Gelişimsel Rehberlik Modeli (2002). *Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı Klavuzu*. Ankara. EARGED.

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı. Rehberlik alan öğretmeni norm kadrosu. http://www. memurlar.net/haber/474538/**29 Haziran 2014 (14.06.2016 tarihinde girildi)**

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı. ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Aralık 2015. Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Kılavuzu (2013).

https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_08/20051746_rehberlik_klavuzu2.pdf 14.06.2016.

TC. Milli Eğitim Bakanlığı (2012) 12 yıl zorunlu eğitim sorular-cevaplar, Ankara. http://www. meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf. 23. 09. 2015'te girildi.

Tezcan, M. (1993). *Eğitim Sosyolojisinde çağdaş kuramlar ve Türkiye*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Yayınları. No: 170.

The Child Abuse Prevention and Treatment Act of 1974, Pub. L. No.93-247.

Thelen, M. Frauthsh. N, Roberts. M., Kirkland. K & Dollinger. S. (1981). Being İmitated, Conformity, and Social İnfluence: An İntegrative Review. *Journal of Research in Personality,* 15, (403-426).

Thelen, E., & Adolf, K. E. (1992). Arnold L. Gessell: The paradox of nature and nurture. *Developmental Psychology*, 28, 368-380.

Thelen, E. (1995). Motor development: A new synthesis. *American Psychologist*. , 50, 79-95. Thomas, A. & Chess, S. (1977). *Temperament and development*. New York: Brunner/Mazel.

Thompson, R. A. (1993). Social development: Enduring issues and new challenges. *Developmental Review*. 13, (372-402).

Tomlinson-Keasey, C., Eisert, D. C., Kahle, L. R., Hardy-Brown, K., & Keasey, B. (1979). The structure of concrete operational thought. *Child Development*, 50, 1153-1163.

Tonguç, İ. H. (1960). *Pestalozzi çocuklar köyü*. Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara.

Trawick-Smith, J. (2000). *Early childhood development.* Upper Saddle River, NJ: Merrill. Trice, A.D. & King, R. (1991). Stability of kindergarden children's career aspirations. Psychological Reports. 68, 1378.

Trice, A. D. & McClelan, N. (1994). Does childhood matter? A rationale for the inclusion of childhood in theories of career decision. California Association for Counseling and Development Journal, 14, 35-44.

Trotzer, J. (1977). *The counselor and the group: İntegratıng theory, training and practice*. Monterey, CA: Brooks/ Cole.

TRUCE, (2008). *Media and Young Children Action Guide*. truce@truceteachers.org

Truiel, E. (2006). Thought, emotions, and social interactional processes in moral development. In M. Killen & J. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development* (pp. 36). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Ültanır, E. (2002). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ed: Can G. " Eğitsel ve Mesleksel Rehberlik". Pegem yayıncılık.

Ültanır, E. (2004). Berufliche Interessen von türkishen Migrantenkindern: Vergleich beruflicher Interessen türkisher Schülerinnen und Schüler aus Bolu (Türkei) und Hannover (Deutschland). *Aspekte der Freire-Paedagogik*, Paulo Freire kooperation e.V. ISSN 1439-0051. Vol. 20, Nr.25 (5-23). www.dialogische-erziehung.de

Ültanır, E. (2012). An Epistemological Glance at the Constructivist Approach: Constructivist Learning in Dewey, Piaget and Montessori. *International Journal of Instruction.* Vol. 5, No. 2. (195-212).

Ültanır, E. (2016). İlkokul ve Ortaokullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışmaya Genel Bir Bakış. In A. Arı ve Ü. Korkmaz (Eds). İlk ve Ortaöğretim Okullarında Rehberlik ve Danışmanlık: Uygulamalı Yaklaşım. Konya. Eğitim Yayınevi. ISBN: 978-605-9831-27-7.

Ültanır, Y. G. (2000). *Karşılaştırmalı Eğitim Bilimi: Kuram ve Teknikler*. Eylül Kitap ve Yayınevi.

Van Hoose, W. H., Pietrofesa, J. J. & Carlson, J. (1967). *Elementary- School Counseling: An Overview*. Ed: Hoppock, R. Occupational İnformation: Where to get it and how to use it in counseling and in teaching. Mc. Graw-Hiil, U.S.A.

Van Hoose, W. H., Pietrofesa, J. J. & Carlson, J. (1973). *Elementary-School Guidance and Counseling. A Composite View*. Houghton Mifflon Company- Boston.

Van Lieshout, C. F. M., & Haselager, G.J.T. (1994). The big five personality factors in Q sort descrıptions of children and adolescent. In C.F. Halverson, Jr., G.A. Kohnstamm, &R.P.Martin (Eds.), The developing structure of temperament and personality from infancy to adulthood (293-318). Hillsdale, N. J: Erlbaum.

Vance, E., & Weaver, P. (2002). *Class meetings: Young children solving problems together*. Washington, DC:NAEYC.

Van der Veer R & Valsier, J. (1991). *Understanding Vygotsky: a quest for synthesis.* Oxford, Basil Blackwell.

Volante, L. (2008). Equity in multicultural student assessment. Journal of Educational Thought, 42(1), 11-26.

Vygotsky, L. S. (1930-1935/1978). *Mind in society*. *The development of higher mental processes* (M. Cole, V. John-Steiner, S. Schribner, & E. Souberman, Eds. And Trans.) Cambridge, MA: Harward University Press.

Waldberg, H.J. & Anderson, G.J. (1968). Clasroom climate and individual learning. *Journal of Education Psychology, 59,* (414-419).

Waldschmidt, I. (2006). *Maria Montessori Leben und Werk*. C. H. Beck Wissen.
Wallerstein, J. S. (1989, January 22). Children after divorce: Wounds that don't heal. *The New York Times Magazine*, pp. 19-21, 41-44.
Watson, J. B. & Rayner, P. (1920). Conditioned emotional reactions. *Journal of Experimental Psychology*, 3, 1-14.
Watson, M. (2003). Attachment theory and challenging behaviours: Reconstructing the nature of relationships. *Young Children*. 58(4), 12-20.
Watson, M, & Battistich, V. (2006). *Building and sustaining caring communities.* In C. M. Evertson & C. S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management: Research practice and contemporary issues* (pp. 253-280). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
Wahl, K. H. & Blachurst, A. (2000). Factors effecting the occupational and educational aspirations for practice. Journal of Counseling and Development, 76, 412-426.
Weber, E. (2002). Rules, right and wrong and children. *Early Childhood Education Journal, 30*(2), 107-111.
Webster- Stratton, C. M., & Reid, M. (2004, April-June). Strengthening social and emotional competence in young children_ The foundation for early school readiness and success: "Incredible Years" classroom social skills and problem-solving curriculum. *Infants and Young Children, 17*(2), 96-114.
Weinraub, M., & Lewis, M. (1977). The determinants of children's responses to separation. Monographs of the Society for Research in *Child Development*, 42 (4, Serial No. 172).
Weiss G. (1996). Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Child and Adolescent Psychiatry*. (ed. Lewis M.) William & Wilkins, (544-564).
Whirter J. Mc. & Acar, N. V. (1984). *Çocukla İletişim. Öğretme, Destekleme ve Çocuk Yetiştirme Sanatı.* Nüve Matbaası. Ankara.
Whirter J. Mc. & Acar, N.V. (2000). *Ergen ve Çocukla İletişim Öğretme, Destekleme ve Çocuk Yetiştirme Sanatı.* Ankara.
White, K. M. & Quellette, P.L. (1980). Occupational preferences: Children's projections for self and opposite sex. *Journal of Genetic Psychology.*
Whiston, S. C. & Sexton, T. L. (1998). A review of school counseling outcome research: Implications for practice. *Journal of Counseling and Development*, 76, 412-426.
Who Expert Committee Report., (1977). *Child mental health and psychosocial development*. Technical Report Series. 613 Geneva: World Health Organization.
Wichert, S. (1989). *Keeping the peace: Practicing cooperation and conflict resolution with preschoolers.* Philadelphia: New Society Publishers.
Wilson, K. H., Planta, R C., & Stuhlman, M. (2007). Typical classroom experiencein first gared: The role of classroom climate and functional risk in the development of social competencies. *The Elementary School Journal, 108*(59), 461-465.
Wilson, B. J. (2008). Media and chidren's aggression, fear, and alturism. *Future of Children, 18*(1), 87-118.
Williams, J. (1981). An explotary look at alination in elemetary school children. Paper peresented at Midwestern Regional Conference on Qualitative Research in education, Kent, OH. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 215 767).
Woolfolk, E.A. (1993). Educational Psychology. Allyn and Bacon. Boston.
Woolston, J. L. (1996). *Eating and Growth Disorders in Infants and Children. Child and Adolescent Psychiatry* Second ed. 52; (ed: Lewis, M.) William and Wilkins, 577-582.

Worzbyt, J. C. (1978). *Elementary School Guidance: Program Planning, Organization, and Implementation.* Harrisburg, Pa. Pennsylvania State Department of Education

Wolfe, J. (2002). *Learning from the past: Voices in early childhood education.* Mayerthorpe, Alberta, Canada: Piney Branch.

Wurm, P. (2005). *Working in the Reggio way: A beginner's guide for American* teachers. St. Paul, MN: Redleaf Press.

Yalom, L. D. (1985). *The theory and practice of group psychotherapy* (3rd. Ed.). New York: Basic Books.

Yauman, B. E. (1991). School-based group counseling for children of divorce. A rewiev of the literature. *Elementary School Guidance and Counseling*, 26 (2), 130-138.

Yavuzer, H. (2000). Okul Çağı Çocuğu. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yeşilyaprak, B. (2003). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri: Gelişimsel Yaklaşım. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Youngs, B. (1992). The six vital ingrediants of self-esteem: How to develop them in your students: A comprehensive guide for educators, K-12. Rolling Hills Estates, CA: B. L. Winch and Associates/Jalmar Press. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 347 444).

Yörükoğlu, A. (1998). Çocuk Ruh Sağlığı. Özgür Yayınları. İstanbul.

Zan, B., & Hildebrant, C. (2003). First graders undrestandaing during cooperative and competetive games. *Early Education and Development, 14*(4), 397-410.

Zahn-W, C., Cole, P.M., Welsh, J.D., & Fox, N. A. (1995). Psychophysiological correlates of empathy and prosocial behaviours in preschool children with behaviour problems. *Development and Psychopathology*, 7, 27-48.

Zehm, S. & Kottler, J. (1993). On Being a Teacher: The Human Dimension. Newbury Park, CA: Corwin.

Zigler, E. F. & Finn-Stevenson, M. (1992). Applied developmental psychology. İn M. H. Bornstein & M. E. Lamb (Eds.), *Developmental psychology: An advanced textbook* (3rd. ed.). New York: Guilford.

Zunker, V.G. (1998). *Career 5th Counseling: Applied Concepts of Life Planning* (5th Ed.). Pacific Grove, C.A: Brooks/ Cole.

http://www.ogretmenlerhaber.com/ogretmen-atamalari/2016-branslara-gore-ogretmen-ihtiyaci-net-sayisi-ve-branslara-gore-kadrolu-ogretmen-sayisi-h3275.html. 07. 02. 2017 tarihinde girildi

EKOLOJİK EKONOMİ

Prof. Dr. Arslan Zafer Gürler
Prof. Dr. Gülistan Erdal
Yrd. Doç. Dr. H. Sibel Gülse Bal
Arş. Gör. Bekir Ayyıldız

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1856
İktisat / Ekonomi No.: 193
ISBN: 978-605-320-763-4
© 1. Basım, Kasım 2017

EKOLOJİK EKONOMİ
Prof. Dr. Arslan Zafer Gürler - Prof. Dr. Gülistan Erdal - Yrd. Doç. Dr. H. Sibel Gülse Bal - Arş. Gör. Bekir Ayyıldız

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürler, Arslan Zafer., Erdal, Gülistan., Bal, H. Sibel Gülse., Ayyıldız, Bekir.
Ekolojik Ekonomi / *Arslan Zafer Gürler - Gülistan Erdal - H. Sibel Gülse Bal - Bekir Ayyıldız*
1. Basım, VIII + 300 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-763-4
1. Ekonomi 2. Ekoloji 3. Doğal Kaynaklar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **iii**

Bölüm 1
EKOLOJİK EKONOMİYE GİRİŞ

Giriş 1
Ekonomi Nedir? Neden Ekolojik Ekonomi Gereklidir? 4
Doğal Kaynak Kavramı 15
Canlı Doğal Kaynaklar (Biyolojik Çeşitlilik) 15
Cansız doğal kaynaklar 18
Cansız Doğal Kaynakların Ekonomik Açıdan Önemi 18
Doğal Kaynakların Özellikleri 19
Bir Malın Kaynak Olarak Vasıflandırılabilmesi İçin Gereken Koşullar 20
Kritik Nokta ve Kaynakların Korunması 23
Doğal Kaynakların Özellikleri 24
Ekolojinin Temel İlkeleri 27
Eko-sistem 38
Ekonominin kapsamı 42
Ekonomik Doktrinler Kronolojisi İçinde Çevre Yaklaşımı 45
Çevre Olaylarının Kronolojisi 61
Ekoloji Olgusunun Ekonomi ve Diğer Disiplinlerle İlişkisi 68
Ekoloji Bağlamı İçinde Ekonomi 68
Ekoloji ve Ekonomik Büyüme 72
Ekolojinin Sosyal Boyutu İçinde Ekonomi 76
Ekonomi, Adalet ve Çevre Hukuku 78
Ekolojik Etmenler ve Siyasal Ekonomi 81
Ekoloji ve Bilimsel Çalışmalarla İlişkisi 83
Uluslararası Antlaşmalar ve Çevre 84

Bölüm 2
KONVANSİYONEL EKONOMİDEN EKOLOJİK EKONOMİYE GEÇİŞ

Doğal Kaynaklar ve Ekonomi 95
Ekolojide Bütünsellik 96
Konvansiyonel ve Ekolojik Ekonomideki Farklılıklar 98
Bütün, Parçaları ve Optimal Ölçek 113
Dolu Dünya Yaklaşımında Ekonominin Büyüme ve Optimal ölçeğin Sınırları 121
Azalan Marjinal Fayda ve Ekonomik Olmayan Büyüme 122
Paradigma Kayması 124
Döngüsel Akım ve Doğrusal Üretim 125
Say Kanunu; Her Arz Kendi Talebini Yaratır 126
Döngüsel Akımdan Kaçışlar ve Döngüye Girişler 127
Termodinamik 130
Ekoloji ve Ekonominin Bütünleştirilmesi İçin Üç Strateji 135

Bölüm 3
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİLİK, EKONOMİK KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilirlik Kavramı 139
Eko-Etkinlik 146
Tarımsal Üretimde Eko-Etkinlik 150
Sürdürülebilir Tarımın Ekonomik Boyutu 154
Yoksulluk, Nüfus ve Çevre 155
Tarımdaki Değişimin Altında Yatan Temel Nedenler 160
Nüfusun Etkisi: 160
Gelir Artışına Bağlı Kaynak Tüketiminin Etkisi 163
Tarımın Ekosistem Üzerindeki Etkisi 167
Sürdürülebilir Kalkınma Politikası Uygulamaları 187
Geri Dönüşüm 187
Nüfus Planlaması 188
Biyolojik Çeşitliliğin Korunması 190
Aşırı Tüketimin Kontrolü 191
Etkin Enerji Kullanımı 192
Alternatif Enerji Kaynakları ve Enerji Ekonomisi 194
Mevcut Sistemden Sağlanan Mal ve Hizmetler 196

Bölüm 4
MİKROEKONOMİK YAKLAŞIMLAR

Genel yaklaşım 199
Fayda Fonksiyonunun Bileşenleri 199
Piyasa Eşitliği (Dengesi) Kavramının Önemi Nedir? 203
Dengede, arz ve talebin fazla (*surplus*) ya da noksan (*shortage*) olması 209

Arz ve Talep Elastikiyeti 211
Üretim Fonksiyonu 213
Fayda Fonksiyonu 215

Bölüm 5
GLOBAL ISINMA VE EKOLOJİ

Global Isınma 219
Ekosistemin Bozulması ve Göç 230

Bölüm 6
KAYNAKLARIN DOĞASI VE DOĞAL KAYNAKLAR

Çevre Sorunları, Çevre Bilinci ve Kirleticiler 235
Ekolojik Ayak İzinin Önemi 242
Çevre Kirliliği 245
Yenilenemeyen ve Yenilenebilir Kaynaklara Analitik Bir Bakış 250
Yenilenemeyen Kaynaklar İçin Analitik Yaklaşım 250
Yenilenebilir Kaynaklar İçin Analitik Yaklaşım 260
Çevresel Yaklaşımda Modeller 267
Çevresel Kuznets Eğrisinin Modelinin Kurulması 273
Mahkumlar Çıkmazı Oyunu (Prisoners' Dilemma Game) 273

Bölüm 7
ETKİNLİK STANDARTI

Genel Anlamda Etkinlik 281
Disiplinel Bağlamda Etkinlik 283

KAYNAKLAR 289

KAYNAKLAR

Abudukelimu, Bumairimu (2011)., Çin Kaynaklarına Göre Taoizm Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı. Doktora tezi.

Aksu, Ceren., (2011)., Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre, Güney Ege Kalkınma Ajansı, ss:33.

Aktan, Coşkun Can ve Deniz Börü (2007)., Kurumsal Sosyal Sorumluluk İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk Ed: Coşkun Can Aktan İgiad Yayınları: 4 İş Ahlâkı Kitaplığı: 2. İktisadî Girişim ve İş Ahlâkı Derneği, İstanbul.

Akyıldız, Banu. (2008)., Çevresel Etkinlik Analizi: Kuznets Eğrisi Yaklaşımı. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altunkasa, M. Faruk (2009)., Çevre ve Ekonomi. Adana.

Altunkasa, M. Faruk (2009)., Çevre ve Ekonomi., Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü. Adana. s.17-66.

Altunkasa, M. Faruk (2009)., Çevre ve Ekonomi. Adana. 5-10.

Arrowande, K. J. & L. Lehmann (2005)., Biographical Memoirs, Volume 87 National Academy of Sciences Washıngton, D.C.

Arşları, Sonat., Çevre, Teknoloji ve İktisat. Arsiv.mmo.org.tr/pdf/10625.pdf.

Aslan, Funda (2010)., İktisadi Büyümenin Ekolojik Sınırları Ve Kalkınmanın Sürdürülebilirliği Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara.

Ayyıldız, Bekir., A. Z. Gürler (2015)., Ekolojik Ekonomi Yaklaşımı İle Türkiyede'de Çevresel Etkinlik Analizi. Türkiye Alim Kitaplar. ISBN-13:978-3-639-67191-9. 66111 Saarbrücken- Deutschland.

Başar, Selim ve M. Sinan Temurlenk (2007)., "Çevreye Uyarlanmış Kuznets Eğrisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama", İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 1, ss.1-12.

Bayraktutan, Yusuf ve Sefer Uçak (2011)., Ekolojik ekonomi ve kalkınmanın sürdürülebilirliği, Balıkesir Üniversitesi Sındırgı MYO Balıkesir Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi. Cilt 3 - Sayı 4 – Mayıs.

Begon, M., Townsend, C. R., Harper, J. L. (2006)., Ecology: From Individuals to Ecosystems. 4th ed. Blackwell. ISBN 1405111178.

Beyer, J., Bkz: Muluk, Ç. B. et al. (2016).,Türkiye'de Suyun Durumu ve Su Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar: Çevresel Perspektif. İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği - Doğa Koruma Merkezi.

Biltekin, Özdemir (2009)., Küresel Kirlenme Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme ve Çevre Vergileri Maliye Dergisi. Sayı 156.

Black, Richard (2011)., Foresight: Migration and global environmental change, Final Project Report. The Government Office for Science, London.

Black, Richard et al. (2011)., The effect of Environmental Change on Human Migration. Global Environmental Change, 10.1016/j.gloenvcha.

Borghesi, Simone (1999)., The Environmental Kuznets Curve: A Survey of the Literature, FEEM Note di lavoro No. 85.99.

Boserup, Ester (1993)., The Conditions of Agricultural Growth: The economics of Agrarian Change Under Population Pressure. London. ISBN-13: 978-0202307930.

Bozan, Muhammet Fatih (2014)., Siyaset ve Çevresel Etkileri.

Campbell, Neil A.; Brad Williamson; Robin J. Heyden (2006)., Biology: Exploring Life. Boston, Massachusetts: Pearson Prentice Hall. ISBN 0-13-250882-6.

Carolyn C. Pertsova (2007)., Ecological Economics Research Trends Nova Science Publisher, Inc. ISBN: 13-978-1-60021-941-2, Newyork.

Carson, Rachel (1962)., Houghton Mifflin Company; Anniversary Edition 2002. Originally Published: September 27, 1962. ISBN-13: 978-0618249060. –

Cavalcantı, Clóvis (2010)., Conceptions of Ecological Economics: Its Relationship With Mainstream and Environmental Economics. Estudos Avançados 24 (68).

Costanza, R. (1991)., Goals, Agenda and Policy Recommendations for Ecological Economics. Ecological Economics: The Science And Management of Sustainability. New York: Columbia University Press. p.1-21.

Costanza, Robert (1989)., Ecoiogrcal Economics. 1 l-7 Elsevier Science Publishers B.V. Amsterdam - Printed in The Netherlands 0921~8009/89/

Council on Foreign Relations, The United States in World Arralrs 1947- 1948, New York, Harper and Brothers, 1948, s. 52.

Çetinkaya, Çiğdem (2013)., Eko-Kentler: Kent ve Doğa İlişkisinde Yeni Bir Sistem Tasarımı.

Daly, Jhon L. (1996)., "Waiting For Greenhouse",Submission to National Greenhouse Response Strategy Review, Canberra, 1996 and `Still Waiting for Greenhouse' website.

Dinçer, Mithat Zeki, Özgür Aslan (2008)., Sürdürülebilir Kalkınma, Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Hidrojen Enerjisi: Türkiye Değerlendirmesi, İstanbul Ticaret Odası, Sektörel Yayınlar. No: 2009-51. ISBN: 978-9944-60-531-1. İstanbul.

Dinda, S. (2004)., Environmental Kuznets Curve Hypothesis: A Survey. Ecological Economics, 431-455.

Donduran, Murat (2008)., Statik Biçimde Oyunlar.

Duffy , Jenny (2015)., Game Theory and Nash Equilibrium.

Eban S. Goodsten & Stephen Polasky (2004)., Economics and the Evironment. ISBN 978-1-118-53972-9 Seventh ed. pp. 435-439.

Ehrlich, Paul R. & John P. Holdren (1971)., Holdren Impact of Population Growth. Science, New Series,

Vol. 171, No. 3977. Mar. 26, pp. 1212-1217.

Ehrlich, Paul R. (1968)., Ballantina Books, First Printing., Newyork.

Erkan, Birol (2016)., Ana Akım (Ortodoks-Neoklasik) İktisat Öğretisi Eleştirisi: Heteredoks Yaklaşım İhtiyacı. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt:8, Sayı:14 pp: 25-40.

Foster, John Bellamy (2000)., Marx's Ecology, 236–54. Douglas R. Weiner, Models of Nature. Bloomington: Indiana University Press.

Foster, J. B. & Paul Burkett, (2004).,"Ecological Economics and Classical Marxism," Organization & Environment 17, no. 1 (March 2004): 32–60.

Global Environmental Change. Volume 21, Supplement 1, December, Pages 1-2.

Gönel, Feride Doğaner (2002)., Globalleşen Dünyada (Nasıl Bir) Sürdürülebilir Kalkınma", Birikim Dergisi , Sayı:158.

Grossman, G. M. (1995)., Pollution and Growth: What do we Know?. In I. Goldin & L. A. Winters (Eds.), The Economics of Sustainable Development (pp. 19–47). Cambridge: Cambridge University Press.

Grossman, G. M., & Krueger, A. B. (1991)., Environmental impacts of a North American Free Trade Agreement. National Bureau of Economic Research Working Paper 3914, NBER, Cambridge MA.

Grossman, G. M., & Krueger, A. B. (1994)., Environmental impacts of a North American Free Trade Agreement. In P. Garber (Ed.), The US–Mexico Free Trade Agreement. Cambridge MA: MIT Press.

Grossman, G. M., & Krueger, A. B. (1995)., Economic Growth and the Environment. The Quarterly Journal of Economics, Vol. 110, No. 2 , 353-377.

Grossman, G. M., & Krueger, A. B. (1995)., Economic Growth and the Environment. Quarterly Journal of Economics, 110, 353–377.

Güler, Çağatay (2013)., Sosyokültürel – Sosyoekonomik Çevre. On-line ISSN:2147-155X.

Güneş, Mehmet (2012)., Kamu Yönetiminde Sosyal Çevrenin Ekolojik Düşünce İle Algılanması Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 14/2 99-126.

Gürler, Arslan Zafer (2016).,Tarım Ekonomisi ve Politikası, Nobel Yayınları. No:1485/140, ISBN:978-605-320-391-9.

Herman, E. Daly (1992)., Allocation, Distribution, and Scale: Towards And Economics That is Efficient, Just, and Sustainable. Ecological Economics 6, 185–193.

Herman, E. Daly (1992)., Steady-State Economics: Concepts, Questions, Policies. GAIA 1, 333– 338.

Herman, E. Daly (2015)., Economics for a Full World Great Transition Initiative Toward a Transformative Vision and Praxis.

IEA (2014)., 'World Energy Investment Outlook', International Energy Agency, Paris, France.

IPCC. 2013. Summary for Policymakers Climate Change 2013: The Physical Science Basis Contribution of Working Group-I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.

J. C. J. M. Berg (2001).,"Ecological Economics: Themes, Approaches and Differences with Environmental Economics", Reg. Environ. Change, Vol: 2. pp. 13-23.

Jollands, N., Patterson, M.G. (2004)., Four theoretical issues and a funeral: improving the policy-guiding value of eco-efficiency indicators. International Journal of Environment and Sustainable Development 3, 235– 261.

Jollands, Nigel (2006)., Concepts of efficiency in ecological economics: Sisyphus and The Decision Maker. Elsevier, Ecological Economics 56 . 359– 372.

Kaplan, A. (1991).,"Çevre Sorunları ve Ekonomi", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt XLVI, Sayı: 1-2, s.279-287.

Kargı, Veli ve Cihan Yüksel (2010)., Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri. Maliye Dergisi. Sayı 159. s.183-201.

Kashyna, Olena (2011)., Investigating the Environmental Kuznets Curve Hypothesis Using Environmental Performance Indices. Spring 2011. Master Thesis Lund University.

Kayserili, Alperen .,Carl Ortwin Sauer and Kültürel Coğrafya. Doğa Coğrafya Dergisi – 24. s.178.

Kışlalıoğlu, Mine., Fikret Berkes (2010)., Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitapevi Yayınları, 12. Basım. ISBN: 9789751414137.

Kleese, D. A. (2001)., "Nature and Nature in Psychology." Journal of Theoretical and Philosophical Psy. 21: 61–79. doi:10.1037/h0091199.

Klein, David R. (1968)., The Introduction, Increase and Crash of Reindeer on St. Matthew Island. J. Wildlife Management 32: 350-367.

Kormondy, E. (1995)., Concepts of Ecology. 4th ed. Benjamin Cummings. ISBN0134781163.

Kottegoda, Nilwala. et al. (2017)., Urea-Hydroxyapatite Nanohybrids for Slow Release of Nitrogen. ACS Nano, DOI: 10.1021/acsnano.6b07781.

Kumar, Pushpan (2012)., The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Ecological and Economic foundations, ISBN: 13-978-0-415-50108-8 New York, NY 10017.

Lindeman, R.L. (1941)., Seasonal Food-Cycle Dynamics in a Senescent Lake. American Midland Naturalist 26, 636– 673.

Lindeman, R.L., (1942). The Trophic-Dynamic Aspect of Ecology. Ecology 23, 399–418.

Magnani, E. (2000)., The Environmental Kuznets Curve, Environmental Protection Policy, Environmental Policy And Income Distribution Ecological Economics, 32 (3) pp. 431–443.

Magnani, Elisabetta (2001)., The environmental Kuznets curve: Development path or policy result? Environmental Modelling and Software, 16, 157–166.

Mann, Michael E. & P.D. Jhones (2003)., "Global Surface Temperatures Over the Past Two Millennia", Geophysical Research Letters, Vol.30. No.15,1820, August 2003 doj:10.1029/2003GLO17814.

Marquette, Catherine (1997)., Population and Environment Relationships in Developing Countries: A Select Review of Approaches and Methods working Paper Chr. Michelsen Institute Development Studies and Human Rights, Bergen, Norway.

Mason, H. L., Langenheim, J. H. (1957)., "Language Analysis and the Concept "Environment"". Ecology 38 (2): 325–340. doi:10.2307/1931693. https://www.jstor.org/stable/1931693.

Michael, E. Mann et al. (2009)., Global Signatures and Dynamical Origins of the Little Ice Age and Medieval Climate Anomaly. Scıence www.sciencemag.org 27 November, Vol. 326. pp.1256-1258.

Michael, E. Mann (2002)., Little Ice Age, Volume 1, The Earth system: Physical and Chemical Dimensions of Global Environmental Change, John Wiley & Sons, Ltd, Chichester, pp 504–509.

Mirovitsaya, Natalia and Ascher , W. (2001)., Guide to Sustainable Development and Environmental Policy, London: Duke University Press, p. 65.

Mitchell, John F.B., Jason Lowe, Richard A Wood, Michael Vellinga (2006)., Extreme Events Due to Human-Induced Climate Change Philosophical Transactions of The Royal Society, Mathematical, Physical and Engineering Sciences Published 15 August DOI: 10.1098/Rsta.2006.1816.

Muluk, Ç.B. et.al. (2014)., Türkiye'de Suyun Durumu ve Su Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar: Çevresel Perspektif. İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği - Doğa Koruma Merkezi.

Myerson, Roger (1991)., Game Theory Analysis of Conflict. Harvard University Press.

Osborne , Martin J. (2002)., An introduction to Game Theory.

Owen, D.F. (1976)., What is Ecology, London, Oxford University Press, s.2.

Özçağ, Mustafa., Hakan Hotunluoğlu. (2015)., Kalkınma Anlayışında Yeni Bir Boyut: Yeşil Ekonomi CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:13, Sayı:2.

Özerkmen, Necmettin (2002)., İnsan Merkezli Çevre Anlayışından Doğa Merkezli Çevre Anlayışına Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 42,1-2 167-185.

Pallemaerts, Marc (1993).,"International Law from Stockholm to Rio: Back the Future?", Greening International Law (Der. Philippe Sands), Eartscan Publications Limited, London.

Panayotou, Theodore (1993)., Empirical Tests and Policy Analysis of Environmental Degradation at Different Stages Of Economic Development. Working Paper WP238, Technology And Employment Programme, International Labour Office, Geneva.

Panayotou, Theodore (1997)., Demystifying The Environmental Kuznets Curve: Turning aBlack Box in to a Policy Tool. Environment and Development Economics, 2, 465–484.

Panayotou, Theodore (2003)., Economic Growth and the Environment. Spring Seminar of the United Nations Economic Comission of Europe , 1-37.

Pratten, C. F. (1971)., Economies of Scale in Manufacturing Industry. Cambridge Univ. Press.

Rençber, Bahman Alp (2012)., Karar Vermede Oyun Teorisi Tekniği Ve Bir Uygulama. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012 Güz (5/3) s.99-102.

Reyhan, Ayşen Satır (2014)., Çevre Ekonomisinde Çevre Vergileri Uygulamaları, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 7, Sayı Haziran s. 110-120.

Roca, Jordi (2003)., "Do Individual Preferences Explain the Environmental Kuznets Curve?", Ecological Economics, 45, 3-10.

Russell., E. W. "Effects or Intensive Fertilizer Use on The Human Environment. Soils Bulletin 16. FAO.

Saatçi, Mustafa., Yasemin Dumrul., (2011)., Çevre Kirliliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Çevresel Kuznets Eğrisinin Türk Ekonomisi İçin Yapısal Kırılmalı Eş-Bütünleşme Yöntemiyle Tahmini Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 66 Sayı: 37, Ocak-Haziran. Ss.65-86.

Sander, Oral (1994).,Siyasi Tarih 1918-1994, Ankara, İmge, s. 176.

Saraçoğlu, Sibel . (2010)., Çevre Bilimi.

Sarı, Emre (2016)., Doğa felsefesi, 1. Baskı, Net Medya Yayıncılık, s.21.

Savaş, Vural, F. (1997).,İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu, Avcıol Matbaacılık, İstanbul s.12-13.

Shiklomanov, I. A. (1999)., World Water Resources and Their Use. Database on CD Rom. Paris, UNESCO.

Sihua, Liu (2013)., Marx'ın Ekolojik - İktisat ve Doğa Üzerine Düşünceleri. Canut Yayınevi, Cilt:1. ISBN: 9786058773783.

Singh, J. S. (2006)., "Sustainable Development of the Indian Himalayan Region: Linking Ecological and Economic Concerns". Current Science, 90 (6): 784–788.

Singh, Katar & Anil Shishodia (2007)., Environmental Economics Theory and Applications ISBN: 978-0-7619-3597-1 (PB) India- New Delhi. p.100-102.

Smith, R.; Smith, R. M. (2000)., Ecology and Field Biology. (6th ed.). Prentice Hall. ISBN 0321042905.

Sönmez, İlker, Mustafa Kaplan Sahriye Sönmez (2008)., Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Derim Dergisi, 25(2):24-34. ISSN 1300-3496. Kimyasal Gübrelerin Çevre Kirliliği Üzerine Etkileri ve Çözüm Önerileri.

Şimşek, S. ve Cicioğlu, Ş. (2006)., İktisat Eğitiminde Temel Sorunlar ve Öneriler. TÜHİS: İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 20(3), 17-29.

Tadelis, Steven (2013)., Game Theory: An Introduction., Princeton University Press.

The World Bank (2001)., Operations Manual 4.04 Annex A. The World Bank, Washington, U.S.A.

Tirion, H. Berend (1999)., Agricultural Impact on Environment, ISBN: 978-0-412-74050-3.

Türkeş, M. (2001)., Küresel iklim değişikliği: Tarım ve Su Kaynakları Üzerindeki Olası Etkiler. İklim Değişikliklerinin Tarım Üzerine Etkileri Paneli, Bildiriler Kitabı, 91-128, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, KKGM, Ankara.

Türkeş, M., Sümer, U. M. ve G. Çetiner (2000)., Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları. Tesisat Dergisi 52: 84-100, İstanbul.

Türkeş, Murat. (1995)., İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Türkiye. Çevre ve Mühendis, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, 9: 16-20, Ankara.

Türkeş. M. (2001)., İklim Değişikliği: Türkiye - İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi İlişkileri ve İklim Değişikliği Politikaları.

Türkiye Barolar Birliği (2014)., Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri. 2. Basım . Türkiye Barolar Birliği Yayınları : 247. Ankara.

Türküm, A., S. (1998)., Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci. Anadolu Üniversitesi. G.Can (Ed.). Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir, 165-181.

Uçan, Okyay (2013)., Oyun Teorisi Çerçevesinde Ekonominin Dinamik Oyun Modellerine Uygulanması. International Journal of Social Science. Volume 6. Issue 3,p.747-757.

Ukani, Uzair (2016)., Hotelling's Rule and Oil Prices An Empirical Study.

Uzunyayla, Ferda., (2015)., İktisadi Araçlarla Ekolojik Alana Müdahalenin Doğa ve Birikim Süreci Açısından Analizi. Amme İdaresi Dergisi, Cilt 48, Sayı 3, s.159-196.

Üste, Rabia Bahar (2015)., Doğanın Siyaset Paradigması: Yeşil Siyaset Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi Cilt 7, Sayı 2, ISSN: 1309 -8039 (online).

Wilkins, R. J (2008)., Eco-Efficient Approaches to Land Management: A Case For Increased Integration of Crop And Animal Production Systems., Published 12 February. DOI: 10.1098/rstb.

William F. Laurance (2001)., "Future Shock:Forecasting a Grim Fate for the Earth" Trend in Ecologi & Evolution, Vol.1610 oct .pp.531-532.

Yerasimos, Stefanos (1977)., Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, Cilt 3., (Babür Kuzucu Çevirisi) y.y. Gözlem Yayınları, s. 1323.

Yüksel, Ahmet Nedim (2010).,Tarımda Kullanılan Azotlu Gübrelerin Kayıp Yolları ve Çevre Sularına Etkisi. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 10 (1-2).

URL:

https://akademikperspektif.com/2014/10/08/siyaset-ve-cevresel-etkileri

https://web.archive.org/web/20151225220336/https://www.oxforddictionaries.com/definition/english/reductionism

https://www.allianz.com/en/about_us/open-knowledge/topics/environment/articles/100316-the-cycle-of-poverty-and-natural-disasters.html/

https://www.aquila-capital.de/en/management/prof_dr_dennis_meadows

https://bigpictureeducation.com/malthus-vs-boserup

https://biyologlar.com/foraminifer-nedir

https://bolge8.ormansu.gov.tr/.../part1%20KONYA%20%20DOĞA%20TURİZMİ%20MAS...

https://data.worldbank.org/products/wdi-maps

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/02/150225_gch_aral_denizi

https://www.biw.kuleuven.be/aee/clo/idessa_files/boserup1965.pdf

https://www.circularecology.com/sustainability-and-sustainable-development.html#.WRxEaevyi UK.

https://www.cografya.gen.tr/sozluk/akifer-5.htm

https://www.columbia.edu/~tmt2120/introduction.htm

https://www.ecifm.rdg.ac.uk/history.htm

https://dergipark.gov.tr/ataunizfd/issue/2985/41356.

https://did.ormansu.gov.tr/did/Files/ULUSLARARASI%20ÖRGÜT%20VE%20

https://e360.yale.edu/features/too_many_people_too_much_consumption

https://earthobservatory.nasa.gov/Features/WorldOfChange/aral_sea.php

https://enhs.umn.edu/current/5103/gm/harmful.html

https://enviroliteracy.org/ecosystems/

https://environmental-issues.yoexpert.com/environmental-issues-general/what-are-the-environmental-impacts-of-agriculture-33098.html

https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Pareto.html

https://www.economics.utoronto.ca/osborne/igt/nash.pdf

https://www.eea.europa.eu/soer-2015/global/competition

https://www.eh-resources.org/timeline-prehistory/

https://www.fao.org/docrep/017/aq378e/aq378e.pdf

https://www.farnamstreetblog.com/2009/08/should-tiger-woods-mow-his-own-lawn-the-principles-of-comparative-advantage/

https://www.felsefe.gen.tr/siyaset_felsefesi/ekonomik_adalet_nedir_ne_demektir.asp.

https://felsefepopisi.blogspot.com.tr/2012/05/kulturel-evrim-dusuncesinin-tarihi.html

https://frmsinsi.net/showthread.php?t=821377

https://greenliving.lovetoknow.com/Examples_of_Renewable_Resources

https://hasuder.org.tr/hsg/?p=1127

https://humanorigins.si.edu/research/climate-and-human-evolution/climate-effects-human-evolution

https://keydifferences.com/difference-between-economic-and-non-economic-activities.html

https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/1973804

https://maplecroft.com/portfolio/new-analysis/2015/03/04/56-100-cities-most-exposed-natural-hazards-found-key-economies-philippines-japan-china-bangladesh-verisk-maplecroft/

https://meliszeynepuz.blogspot.com.tr/2014/01/uluslararas-cevre-hukuku.html

https://modernfarmer.com/2014/03/monsantos-good-bad-pr-problem/

https://nedir.ileilgili.org/foraminiferler-nedirnedemek-ileilgili-bilgiler.html

https://new.unep.org/dewa/vitalwater/article48.html

https://old.ba.metu.edu.tr/~-soytas/BA%206505/EKC%20Turkey%20example.pdf.

https://prezi.com/6ew80dfl0u0t/the-relationship-between-ecology-and-other-sciences/

https://sdca.wordpress.com/2008/06/18/

https://study.com/academy/lesson/what-is-the-green-revolution-definition-benefits-and-issues.html

https://tr.wikipedia.org/wiki/Adalet

https://tr.wikipedia.org/wiki/Oksijen_izotopu

https://tr.wikipedia.org/wiki/Paradigma_de%C4%9Fi%C5%9Fimi

https://www.globalresearch.ca/the-complete-history-of-monsanto-the-worlds-most-evil-corporation/5387964

https://www.guyanatimesgy.com/2014/01/15/sids-and-their-vulnerability-to-natural-disasters

https://www.hunker.com/12364793/natural-disasters-that-affect-ecosystems

https://www.jstor.org/stable/1731166?seq=1#page_scan_tab_contents

https://www.lakeheadu.ca/sites/default/files/uploads/77/images/Duffy%20Jenny.pdf

https://www.latimes.com/nation/la-na-montana-toxic-geese-20161207-story.html

https://www.live58.org/10-facts-about-natural-disasterswo

https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler_iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi-_bmidcs_-ve-kyoto-protokolu-_.tr.mfa

https://www.msxlabs.org/forum/soru-cevap/332783-dil-ve-anlatim-bilgisinde-gonderi-iletici-alici-donut-baglam-ne demektir.html#ixzz4cuELu97O

https://www.nature.com/scitable/spotlight/gmos-6978241

https://www.nature.com/scitable/spotlight/GMOs-6978241.

https://www.nytimes.com/2015/09/22/science/9-years-of-muck-mud-and-debate-in-java.html

https://www.panda.org/about_our_earth/teacher_resources/webfieldtrips/natural_disasters/

https://www.phschool.com/el_marketing.html

https://www.prb.org/Publications/Articles/2011/disaster-risk.aspx

https://www.prb.org/Publications/Lesson-Plans/HumanPopulation/PopulationGrowth.aspx

https://www.preventionweb.net/files/11851_11851R25PovertyAFijiCaseStudylowres.pdf

https://www.rachelcarson.org/SilentSpring.aspx

https://www.researchgate.net/publication/280012367

https://www.scielo.br/pdf/ea/v24n68/en_07.pdf

https://www.smithsonianmag.com/travel/giant-hole-ground-has-been-fire-more-40-years-180951247/

https://www.sozkimin.com/a/750-alfred-north-whitehead-kimdir-sozleri-ve-hayati.html#ixzz4m2LIb0RB

https://www.toplumsol.org/marxin-ekolojik-iktisat-ve-doga-uzerine-dusunceleri-cem-kizilcec

https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-7.pdf

https://www.turkchemonline.com/uploads/Digital_Edition/39/files/assets/basic-html/page15.html

https://www.ucsusa.org/clean-energy/renewable-energy/environmental-impacts#.WK1fRG-LSUm

https://www.ucsusa.org/clean-vehicles/all-about-oil/what-are-tar-sands.

https://www.un.org/News/dh/hlpanel/brundtland-bio.html

https://www.wrf.org.uk

https://www.yildiz.edu.tr/~donduran/ileri/statikte.pdf

https://yarbis1.yildiz.edu.tr/web/.../dosyaeb73f3bbd60959c0db9e5ebce5ae28fb.doc

PROF. DR. AZİZE ERGENELİ

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ

ÖRGÜT VE BİREY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1896
İşletme No.: 96
ISBN : 978-605-320-803-7
© 1. Basım, Aralık 2017

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ - Örgüt ve Birey
Prof. Dr. Azize Ergeneli

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -süleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal-@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak Resmi: Su ERGENELİ
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ergeneli, Azize.

Örgütsel Davranış - Örgüt ve Birey / *Azize Ergeneli*
1. Basım, VIII + 296, s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-803-7
1. Örgüt ve Yönetim 2. Davranış Bilimleri 3. Yönetim Tarihçesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. KISIM
ÖRGÜT

1. BÖLÜM: ÖRGÜT TANIMI VE ÖRGÜTLERİN ORTAYA ÇIKIŞI 3

ÖRGÜT 4
- 1. Bilen örgütler 5
- 2. Anlayan örgütler 6
- 3. Düşünen örgütler 7
- 4. Öğrenen örgütler 7

ENDÜSTRİ DEVRİMİ 8
- Kitle Üretimi 10
- Robert Owen (1771-1858) 12

2. BÖLÜM: KLASİK GÖRÜŞ 17

1. BİLİMSEL YÖNETİM ANLAYIŞI 18
- Frederick W.Taylor (1856-1915) 19
- Taylor'un Önerdiği Teknikler 20
  - Zaman ve Hareket Etüdü 20
  - Standartlaştırılmış Araçlar ve Prosedürler 21
  - Görev 21
  - İkramiye 21
  - Bireyselleştirilmiş İş 22
  - Eğitimde Yönetimin Sorumluluğu 22
  - Bilimsel Seçim 22
  - Daha Kısa Çalışma Saatleri ve Dinlenme Araları 23
- Taylor'a Yöneltilen Eleştirilerin Değerlendirilmesi 23
- Henry Lawrence Gantt (1861-1919) 25
  - Eğitim 26
  - Astların Geliştirilmesi 26
  - Etkili ve İnsani Liderlik 26
  - Çalışanlar İçin Adil Ücretlendirme 27
- Harrington Emerson (1853-1931) 28
- Frank Gilbreth (1868-1924) ve Lillian Gilbreth (1878-1972) 29

2. KLASİK ÖRGÜT TEORİSİ 31
- Henri Fayol (1841-1925) 31
- Lyndall Urwick (1891-1983) 35
  - Amaç 35
  - Liderlik 35
  - Ekipler 36
  - Planlama 36
  - Eğitim 36
  - Değişim Mühendisliği 36
- Max Weber (1864-1920) 39
- Bürokrasi ve Tarihçesi 40

Modern Bürokrasiler 41
Weber'in Bürokrasi Modeli 43
Weber'in Yetki Tanımlaması 43
Bürokrasi Modelinin Genel Nitelikleri 44
Bürokrasinin Üstünlükleri 46
Bürokrasinin Olumsuz Yönleri ve Bürokrasiye Yapılan Eleştiriler 47

3. BÖLÜM: NEO KLASİK GÖRÜŞ 49

Mary Parker Follett (1868-1933) 50
Dinamizm 51
Kontrol 52
Güçlendirme 53
Çatışma 54
Katılım 55
Liderlik 56
HAWTHORNE ÇALIŞMALARI 56

4. BÖLÜM: MODERN GÖRÜŞ 65

Sistem Yaklaşımı 66
Genel Sistem Teorisi 67
Genel Sistem Teorisinin Anahtar Kavramları 69
Sistem Yaklaşımı ve Örgüt 71
Açık Sistem Olarak Örgüt 72
Sosyo - Teknik Sistemler 74
Durumsallık Yaklaşımı 78
Bireysel Farklılıklar: Karmaşık İnsan Yaklaşımı 80
Örgütsel ve Çevresel Farklılıklar: Karmaşık Örgüt Yaklaşımı 80

2. KISIM
BİREY

1. BÖLÜM: BİREYSEL FARKLILIKLAR: KİŞİLİK, ÖĞRENME, TUTUM VE ALGILAMA 85

BİREYSEL FARKLILIKLARIN TEMELİ 86
KİŞİLİK 86
Kişilik Değişkenleri 88
Biyolojik faktörler 88
Çevresel faktörler *88*
Durumsal faktörler *90*
Kişilik Gelişim Aşamaları 90
Sigmund Freud (1856- 1939) 90
Erik Erikson (1902-1994) 93
Kişilik Tipleri 96
Hans Eysenck Tiplemesi 97
Enneagram Tiplemesi 98
Ernst Kretschmer'in Tiplemesi 101
William Sheldon'ın tiplemesi 102
Carl Jung'un tiplemesi 102

Kişilik Özellikleri....106
Örgütsel Davranışı Etkileyen Temel Kişilik Özellikleri....108
İçsel/Dışsal Denetimlilik....109
Başarı odaklı olmak....110
Otoriter kişilik....110
Makyavelianizm....111
Risk alma....112
ÖĞRENME....113
Öğrenme Teorileri....115
Davranışçı Teoriler....115
Edimsel Koşullanma....117
Sosyal Öğrenme....119
Bilişsel Teoriler....120
Nörofizyolojik Temelli Teoriler....125
TUTUM....126
Değerler....127
Özellik Yaklaşımı....130
Durumsal Yaklaşım....132
Tutumların Gelişmesi....133
Bilişsel Karmaşa....134
İşe İlişkin Tutumlar....135
İş Tatmini....135
Örgüte Bağlılık....138
İşe Bağlılık:....142
ALGILAMA....143
Algılamayı Etkileyen Unsurlar....143
Algılayıcı....144
Algılamada Obje....144
Gestalt İlkeleri....145
Algılamada Durum....149
ALGILAMADA KESTİRME SÜREÇLER....149
Atfetme Teorisi....149
Başkalarını Yargılarken Yapılan Hatalar....151
Öğrenme, Algılama ve Karar Verme İlişkisi....153
Karar Verirken Yapılan Hatalar....155

2. BÖLÜM: GRUP DAVRANIŞI....157

GRUP....158
Grupların Ortaya Çıkma Nedenleri....160
Grup Oluşumunun Aşamaları....161
1. Birbirini kabul etme aşaması....161
2. İletişim ve karar verme aşaması....162
3. Norm oluşturma aşaması....162
4. Olgunluk aşaması....162
Grup Performansını Etkileyen Unsurlar....162
Grup Davranışlarının Girdileri....163
Etkileşim....168
Grubun Gelişimi....168
Grupların Yönetimi....169
Grup İçi İletişim....170
Grup Dinamiği....170

3. BÖLÜM: İLETİŞİM VE GRUPLARDA KARAR VERME 173

İLETİŞİM 174
İletişim Süreci 176
İletişimde Engeller 177
İletişimdeki Engellerle Başedebilmek 178
Etkili İletişim 179
Kendini İyi İfade Edebilme 179
Aktif Dinleme 179
Karşılık Verme 180
Sözel Olmayan İletişim 181
ÖRGÜT İÇİNDE İLETİŞİM 183
Örgütlerde Resmi İletişim 183
İletişim ağları 184
Örgütlerde Resmi Olmayan İletişim 186
JOHARİ PENCERESİ 188
GRUPLARDA KARAR VERME 190
Gruplarda Karar Verme Teknikleri 191

4. BÖLÜM: MOTİVASYON: TEORİLER 193

MOTİVASYON 194
Motivasyon Teorileri 196
Motivasyonda Erken Dönem Teorileri 197
Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi 197
Herzberg'in Çift Faktör Teorisi 199
McGregor'un X ve Y Teorisi 202
Motivasyonda Çağdaş Teoriler 202
ERG Teorisi 203
Üç İhtiyaç Teorisi 204
Bilişsel Değerlendirme Teorisi 205
Pekiştirme Teorisi 206
Amaç Belirleme Teorisi 206
Beklenti Teorisi 208
Eşitlik (Denklik) Teorisi 211
Porter-Lawler Teorisi 213

5. BÖLÜM: MOTİVASYON - TEORİLERDEN UYGULAMALARA 215

MOTİVASYON ARACI OLARAK YÖNETİM TEKNİKLERİ 216
Amaçlara Göre Yönetim (AGY) 216
Katılımcı Yönetim 218
Örgütsel Davranışta Değişim (ÖDD) 218
Motivasyon Aracı Olarak Zaman 219
Motivasyon Aracı Olarak İş Tasarımı 220
Motivasyonda Ücret 224

6. BÖLÜM: GÜÇ, POLİTİKA VE LİDERLİK 229

GÜÇ 230
Güç Kaynakları 231
Güç Kaynakları Bakımından Lider Yönetici Ayrımı 232
Gücün Kullanımı 233

POLİTİKA 235
Örgütlerde Politik Davranışların Sebepleri 236
Örgütte Politik Davranışların Sınırlandırılması: 237
LİDERLİK 238
Özellikler Teorileri 239
Davranışsal Teoriler 241
Durumsal Teoriler 245
Fiedler'in Koşul Bağımlı Lidelik Modeli: 246
Araç - Amaç Teorisi 248
Vroom, Yetton ve Jago Modeli ***249***
Hersey ve Blanchard'ın Durumsal Liderlik Modeli 251
Lider-Üye Değişim Modeli 253
LİDERLİKTE DİĞER BAKIŞ AÇILARI 254
Çevresel yaklaşım (Contextual Approach) 254
Liderlikte Atfetme Yaklaşımı 255
Karizmatik Liderlik Teorisi 256
Dönüşümsel Liderlik 259
Etik Liderlik 262
Hizmetkâr Liderlik 264
Otantik Liderlik 265

7. BÖLÜM: ÇATIŞMA VE STRES 267

ÇATIŞMA 268
Çatışma Süreci 272
Çatışma Türleri 274
Çatışma İle Baş etme Yöntemleri 274
Örgütlerde Çatışma Yönetimi 277
STRES 280
Stres Nedenleri 282
Stresörlerin Algılanması 285
Stres Sonuçları 286
STRES YÖNETİMİ 288

KAYNAKÇA 291

KAYNAKÇA

Adams, J.S., "Inequality in Social Exchange in Advances in Experimental Psychology", *Advances in Experimental Social Psychology*, L. Berkowitz (ed.), Academic Press, New York, 1965: 267-299.

Asif, S. ve A. Sargeant, "Modelling Internal Communications in the Financial Services Sector", *European Journal of Marketing,* 34 (3/4), 2000: 299-317.

Asis, K.V., "Johari Window Explains Need for Brand- Building", *Asia-Africa Intelligence Wire*, Jan 31, 2003: 1-2.

Aven, F.F., B. Parker ve G.M. McEvay, "Gender and Attitudinal Commitment to Organizations : A Meta-Analysis", *Journal of Business Research* , 26, 1993: 63-73.

Aybay, Rona, Robert Owen, Yapı Kredi Yayınları-2208, İstanbul, 2005.

Baard, P.P., E.L. Deci ve R.M. Ryan,"Intrinsic Need Satisfaction: A Motivational Basis of Performance and Well-Being in Two Work Settings", *Journal of Applied Social Psychology*, 34(10), 2004: 2045-2068.

Baransel, A., *Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, Klasik ve Neo-Klasik Yönetim ve Örgüt Teorileri*, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2684, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayın No: 101, Fatih Matbaası, İstanbul, 1979.

Bateman, T.S. ve S. Strasser,"A Longitudinal Analysis of the Antecedents of Organizational Commitment", *Academy of Management Journal*, 27, 1984: 95-112.

Beer, M., "Organizational Size and Job Satisfaction", *Academy of Management Journal*, 7(1), 1964: 34-44.

Berdayes, V., "Traditional Management Theory as Panoptic Discourse: Language and the Constitution of Somatic Flows" *Culture and Organization*, 8 (1), 2002: 35-49.

Bernard, C.I., *The Functions of the Executive*, Cambridge: Harvard University Press, 1938.

Blake, R. R., & Mouton, J. S., *The Managerial Grid: Key Orientations for Achieving Production Through People*. Houston, Gulf Pub. Co.,1964.

Blau, G.J. ve K.B. Boal, "Conceptualizing How Job Involvement and Organizational Commitment Affect, Turnover and Absenteeism", *The Academy of Management Review*, 12 (2), 1987: 288-300.

Bovée, C.L., J.V. Thill, M.B. Wood ve G.P. Davel, *Managemen*t, Mc Graw-Hill Inc., New Jersey, 1993.

Boyle G. J., G. Matthews, ve D. H. Saklofske, *The SAGE Handbook of Personality Theory and Assessment: Volume 2 - Personality Measurement and Testing*, 2008: 135-159.

Brannigan, A. ve W. Zwerman, "The Real Hawthorne Effect", *Society*, Jan-Feb. 2001: 55-60.

Breeze, J.D. ve F.C. Miner, "Henri Fayol: A New Definition of "Administration", *Academy Management Proceedings*, 1980: 110-113.

Brooke, P.; D. W. Russell ve J. L. Price, "Discrimant Validation of Measures of the Job Satisfaction, Job Involvement and Job Commitment", *Journal of Applied Psychology*, 73 (2), 1998: 139-145.

Buchko, A.A., G. L. Weinzimmer ve A.V. Sergeyas, "Effect of Cultural Context on the Antecedents, Correlates and Consequences of Organizational Commitment; A Study of Russian Workers", *Journal of Business Research*, 43, 1998: 109-116.

Burger, J.M., *Kişilik*, Kaknüs, İstanbul, 2006.

Burns, J.M., *Leadership*, New York: Harper and Row, 1978.

Butcher, D. ve M. Clarke, "Organizational Politics: the Missing Discipline of Management?", *Industrial and Commercial Training*, 31 (1), 1999: 9-12.

Can, H. *Organizasyon ve Yönetim*, Siyasal Kitabevi, 2005.

Cooper, C., T.A. Scandura ve C.A. Schriesheim, "Looking Forward But Learning From Our Past: Potential Challenges to Developing Authentic Leadership Theory and Authentic Leaders" *The Leadership Quarterly,* 16, 2005: 475-493.

Curry, J.P., D.S. Wakefield, J.L. Price ve C.W. Mueller,"On the Causal Order of Job Satisfaction and Organizational Commitment", *Academy of Management Journal,* 29, 1986: 847-858.

Daft, R.L., *Organization Theory and Design*, 8. Baskı, South-Western College Publishing, USA, 1998.

Dolliver, R.H., "Classifying the Personality Theories and Personalities of Adler, Freud, and Jung with Introversion / Extraversion", *Individual Psychology*, 50 (2), 1994: 192-203.

Domino, G. ve D.D. Affonso, "A Personality Measure of Erikson's Life Stages: The Inventory of Psychosocial :Balance," *Journal of Personality Assesment*, 54 (314), 1990: 576-588.

Drucker. P.F., The Coming Prediscovery of Scientific Management. *Conference Board Record*, 1976, 13 (6): 23-27.

Emery, F.E. ve E.L. Trist, "Socio-technical Systems" *Management Science*, 2, 1960: 83-97.

Emery, F.E. ve E.L. Trist, "The Casual Texture of Organizational Environments", *Human Relations*, 18, 1965: 21-32.

Eren, Erol., *Yönetim ve Organizasyon*, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayın No: 129, Küre Ajans, İstanbul, 1991.

Eysenck H. J ve M. W. Eysenck, *Personality and Individual Differences*, Pienum Yayınları, 1958.

Fişek, K., *Yönetim*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 437, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979.

Fishbein, M., E. Landy ve G. Hatch, "Same Determinants of an Individual's Esteem for His Least Preferred Co-workers: An Attitudinal Analysis", *Human Relations*, 22, 1969: 173-188.

Freeman, L.S., *The Economics of Industrial Innovation*, Çev: Ergun Türkcan, TÜBİTAK Yayınları, Akademik Dizi 2, Ankara, 2003.

Gaertner, S., "Structural Determinants of Job Satisfaction and Organizational Commitment in Turnover Models, *Human Resource Management Review*, 9(4), 1999: 479-493.

Galdston, I., "Sigmund Freud : A Critical Summary and Review", *Isis*, 40 (4), 1949: 316-327.

Garcia, J.L., "Freud's Psychosexual Stage Conception: A Developmental Metaphor for Counselors", *Journal of Counseling of Development*, 73, May/June, 1995: 498-502.

Gatcher, Michael, J., "Assisting the Handicapped: The Pioneering Efforts of Frank and Lillian Gilbreth", *Journal of Management*, 18 (1), 1992: 5-13.

Genç, Nurullah., *Yönetim ve Organizasyon: Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

Gist, M.E., E.A. Locke ve M.S. Taylor, "Organizational Behavior: Group Structure, Process, and Effectiveness", *Journal of Management*, 13 (2), 1987: 237-257.

Gomez-Meija, L.R., D.B. Balkin ve G.T. Milkovich, "Re-thinking Reward Systems for Technical Employers", *Organizational Dynamics*, 18(4), Spring 1990: 62-75.

Graham, L,D. "Domesticating Efficiency: Lillian Gilbreth's Scientific Management of Home-Makers 1924-1930", *Journal of Women in Culture and Society*, 24 (3), 1999: 633-675.

Greenberg, J. ve R.A. Baron, *Behavior in Organizations*, Prentice- Hall, New Jersey, 1997.

Hackman, J.R. ve G.R. Oldham, "Development of the Job Diagnostic Survey", *Journal of Applied Psychology*, April 1975: 159-170.

Hadgetts, R.M. , "Frederick Taylor: Alive and Well and Ready for the 21st Century", *Academy of Management Journal,* 1995: 218-222

Hall, J., "Communication Revisited", *California Management Review*, Fall 1973: 56-67.

Hellriegel, D., J.W. Slocum ve R.W. Woodman, *Organizational Behavior*, West Publishing Comp., St Paul, 1995.

Hicks, H.G., *The Management of Organizations: A Systems and Human Resources Approach*, McGraw- Hill Inc., USA, 1972; Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından, Çeviren: Osman Tekok, San Matbaası, İkinci Cilt, Ankara, 1975.

Hock, D., "The Art of Chaordic Leadership", *Leader to Leader*, 15, Winter, 2000.

Holden, J.D., "Hawthorne Effects a Research into Professional Practice", *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 7 (1), 2001: 65-70.

House, R.J. "Weber and the Neo-Charismatic Leadership Paradigm: A Response to Beyer", *Leadership Quarterly*, Vol:10, No: 4, 1999: 563-574.

House, R.J. ve B. Shamir, "Towards the Integration of Transformational, Charismatic and Visionary Theories", M.M. Chemers ve R. Ayman (eds), *Leadership Theory and Research: Perspectives and Directions*, San Diego: C A, Academic Press, 1993.

Jago, A.G., " Leadership Perspectives in Theory and Research" *Management Science,* 22, 1982: 315-336.

Jakson, J. ve K. Williams, "Social Loafing on Difficult Tasks: Working Collectively can Improve Performence", *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 1985: 937-942.

Jehn, A.K., "A Multimethod of the Benefits and Detriments of Intragroup Conflict", *Administrative Science Quanterly*, 40, 1995: 256-282.

Jones, S.R.G., "Was There a Hawthorne Effect", *American Journal of Sociology*, 98 (3), Nov. 1992: 451-468.

Kabaklı, Ahmet., *Millete Vurulan Canlı Pranga: Bürokrasi*, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, Umut Matbaacılık, 2002.

Kast, F.E. ve J.E. Rosezweig, *Organization and Management: A Systems and Contingency Approach*, Mc Graw-Hill, 1985.

Kerr, S. ve J.M. Jermier, "Substitutes for Leadership: Their Meaning and Measurement", *Organizational Behavior and Human Performance*, 18, 1978: 329-345.

Koçel, Tamer., *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul, Beta Yayınları, Haziran 1998.

Kohn, A., "Why Incentive Plans Cannot Work?", *Harvard Business Review*, September-October, 1993: 54-63.

Koontz, H. ve H. Weichrich, *Management*, Mc-Graw-Hill Book Comp., 1988.

Kouzes, J.M. ve B.Z. Posner, "The Leadership Practices Inventory: Five Practices of Exemplary Leadership", Pfeiffer, Wiley, May 2011.

Latane, B., K. Williams ve S. Harkins, "Many Hands Make Light the Work: The Causes on Consequences of Social Loafing", *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1979: 822-832.

Latham, G.P. ve E.A. Locke, "Goal Setting: A Motivational Technique That Works", *Organizational Dynamics*, 8 (2), 1979: 68-80.

Leavitt, H.J., "Some Effects of Certain Communication Patterns on Group Performance", *Journal of Abnormal and Social Psychology,* 46, 1951: 38-50.

Locke, E.A., "The Ideas of Frederick W. Taylor: An Evaluation", *The Academy of Management Review,* 7 (1), 1982: 14-24

Lord, R.G., C.L. DeVader, G.M. Alliger, "A Meta-Analysis of the Relation Between Personality Traits and Leadership Perceptions: An Application of Validity Generalizations Procedures", *Journal of Applied Psychology*, 71 (3), 1986: 402-410.

Lord, R.G., J.F. Binning, M.C. Ruch ve J.C. Thomas, "The Effects of Performance Cues and Leader Behavior", *Human Performance*, 21 (1), 1978: 27-39.

Luthans,F., *Organizational Behavior*, New York, McGraw-Hill/Irwin, 1992.

Mazlum, M., "Türkiye'de Bürokrasi ve Toplumsal Sorumluluk", *İşletme Yönetiminde Güncel Konular II*, Düzenleyen: Hüseyin Özgen, Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Yayın No: 2, Adana, 1993.

Mc Clelland, D.C. ve D.H. Burnham, "Power is the Great Motivator", *Harvard Business Review*, 54, March/April 1976: 100-110.

Mc Farland, D.E., *Management: Principles and Practices*, New York, McMillan Com., 1970.

Mc Larney, C. ve S. Rhyno, "Mary Parker Follett: Visionary Leadership and Strategic Management", *Women in Management Review*, 14 (7), 1999: 292-303.

McGill, M.E. ve J.W. Slocum,Jr.,"Unlearning the Organization", *Organizational Dynamics*, 22(2), 1993: 67-79.

Mendenhall, M. E., J.H. Macomber ve M. Cutright, "Mary Parker Follett: Prophet of Chaos and Complexity", *Journal of Management History*, 6 (4), 2000: 191-204.

Merton, Robert K., "Bureaucratic Structure and Personality", *Organizations: Structure and Behavior*, vol.1, İkinci Basım, Joseph A. Litterer (ed.), John Wiley& Sons Inc., 1969.

Miller, L.K ve R.L. Hamblin, "Interdependence, Differencial Rewarding and Productivity", *American Sociological Review,* 28, 1963: 768-778.

Miller, T.R., "Breaking the Glass Ceiling: Lessons from a Management Pioneer", *SAM Advanced Management Journal*, Winter 1998: 4-9

Moorehead, G. ve R.W. Griffin, *Organizational Behavior*, Boston, Houghton Mifflin Comp., 1989.

Mouzelis, P.N.., *Organization and Bureaucracy: An Analysis of Modern Theories*, Chicago, Aldine Publishing Comp., 1967.

Mowday, R.T., R.M. Steers ve L.W. Porter, "The Measurement of Organizational Commitment", *Journal of Vocational Behavior*, 14,1979: 224-247.

Muhs, W.F., "Worker Participation in the Progressive Era: An Assessment by Harrington Emerson", *Academy of Management Review*, 7 (1), 1982: 99-102.

Negandhi, A.R. ve B.C. Reimann, "Task Environment, Decentralization and Organizational Effectiveness", *Human Relations*, 26 (2), 1973: 203-214.

Nelson, B.," Praise, Support Still Popular Motivators ", *Staff Leader*, 17 (1), 2003: 11-12.

Newstrom, J.W ve K. Davis, *Organizational Behavior: Human Behavior at Work*, New York, McGraw-Hill Inc., 1997.

Nixon, L., "Management Theories: A Historical Perspective", *Business Date*, 22 (4), 2000: 732-750

Owen, R., *A New View of Society*, Taiwan, Thoemmes Press, 1995.

Parker, L.D. ve N.R. Lewis, "Classical Management Control in Contemporary Management and Accounting: the Persistence of Taylor and Fayol's World Accounting", *Business and Financial History*, 5 (2), 1995: 211-235.

Parker, L.D., "Control in Organizational Life: The Contribution of Mary Parker Follett", *Academy of Management Review*, 9 (4), 1984: 736-745.

Penly, L.E. ve S. Gould, "Etzioni's Model of Organizational Involvement: A Perspective for Understanding Commitment to Organizations", *Journal of Organizational Behavior*, 9, 1988, 43-59.

Peterson, P.B. "Training and Development: The Views of Henry L. Gantt (1861-1919)", *SAM Advanced Management Journal*, Winter 1987: 20-23

Pfeffer, J. ve G.R. Salancik, "The External Control of Organizations: The Organizational Environment and How It Is Known", New York, Harper and Row, 1978.

Pfeiffer, J., "The Ambiguity of Leadership", *Academy of Management Review*, 2, 1977: 104-112.

Pitcher, B.L., "The Hawthorne Experiments: Statistical Evidence for a Learning Hypothesis", *Social Forces*, 60 (1), September 1981: 133-149.

Randall, D.M. ve M.P. O'Driscoll, "Affective Versus Calculative Commitment: Human Resource Implications", *The Journal of Social Psychology*, 137 (5), 1997: 606-617.

Randall, D.M., "Multiple Roles and Organizational Commitment", *Journal of Organizational Behaviour*, 9, 1988: 309-317.

Robbins, S.P. ve T.A. Judge, *Organizational Behavior,* Pearson, 2017.

Robbins, S.P., *Organizational Behavior*, Prentice Hall, 1994.

Robbins, S.P., *Organizational Behavivor: Concepts, Controversies, and Applications*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1989.

Rodrigues, C.A., "Fayol's 14 Principles of Management Then and Now: a Framework for Managing Today's Organizations Effectively", *Management Decision*, 39 (10), 2001: 880-889.

Rokeach, M., *The Nature of Human Values,* New York, Free Press, 1973.

Roper, M., "Masculinity and the Biographical Meanings of Management Theory: Lyndall Urwick and the Making of Scientific Management in Inter-war Britain" *Gender Work and Organization*, 8 (2), April 2001: 182-204.

Şahiner, Doğan (çev.), *Yeni Toplum Görüşü,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.

Schein, E.H. *Organizational Culture and Leadership*, San Francisco: Jossey- Bars, 1985.

Schrews, P., "On the Perception and Reinterpretation of Rationality in the Field", *Administrative Theory and Practice*, 22 (4), 2000: 732-750.

Selber, K. ve D.M. Austin, "Mary Parker Follett: Epilogue to or Return of a Social Work Management Pioneer?", *Administration in Social Work*, 21 (1), 1997: 1-15.

Sethi, N., "Mary Parker Follett: Pioneer in Management Theory", *J.A.M.*, December 1962: 214-221.

Shepard, J.M. ve J.G. Hougland, "Contingency Theory: Complex Man or Complex Organization?",*The Academy of Management Review,* 3,1978: 413-427.

Simons, T.L. ve R.S. Peterson, "Task Conflict and Relationship Conflict in Top Management Teams: The Pivotel Role of Intragroup Trust", *Journal of Applied Psychology*, 85 (1), 1998: 102-111.

Smith, P.L ve F. Hoy , "Job Satisfaction and Commitment of Older Workers in Small Businesses", *Journal of Small Business Management*, 30 (4), 1992: 106-118.

Spicer, M.W., "A Public Choice Approach to Motivating People in Bureaucratic Organizations", *Academy of Management Review*, 10 (3), 1985: 518-526.

Steers, R.M ve L.W. Porter, *Motivation and Work Behavior*, New York, Mc Graw-Hill, 1987.

Stogdill, R., *Handbook of Leadership*, New York: Free Press, 1974.

Summervill, C., "Seven Steps to Improve Incentive Plans", *Credit Union Executive Newsletter*, December 1, 2003: 2-3.

Tan, H.H. ve G. Wee, "The Role of Rhetoric Content in Charismatic Leadership: A Content Analysis of a Singaporean Leader's Speeches", *International Journal of Organization Theory and Behavior*, 5 (3,4), 2002: 317-342.

Terreberry, S., "The Evolution of Organizational Environments", *Administrative Science Quarterly*, 12(4), March 1968: 590-613.

Tjosvold, D. *Interdependence Approach to Conflict Management in Organizations*, New York, Praeger Publishers, 1989.

Udell, J.G., "An Empirical Test of Hypotheses Relating to Span of Control", *Administrative Science Quarterely*, 12 (3), December 1967: 420-439.

Urwick, L.F., "Papers in the Science of Administration", *The Academy of Management Journal*, 13 (4), December 1970: 361-371.

Urwick, L.F., "That Word 'Organization'", *The Academy of Management Review*, 1 (1), 1976: 89-92.

Urwick, L.F., "The Manager's Span of Control", *Harvard Business Review*, May-June 34, 1956: 39-47.

Von Bertalanffy, L., *Genaral Systems Theory*, Middlesex, Penguin Books, 1973.

Vroom, V., *Work and Motivation*, New York, John Willy and Sons Inc., 1964.

Weber, M., "*Bureaucracy*", Organizations: Structure and Behavior, Volume 1, Second Edition, Joseph A. Litterer (ed.), John Wiley& Sons Inc., 1969.

Weber, M., "*The Ideal Bureaucracy*", Management Classics, Michael T. Matteson and John M. Ivancevich (eds.), California, Goodyear Publishing Co. Inc., 1977.

Williams, L.J. ve J.T. Hazer,"Antecedents and Consequence of Satisfaction and Commitment inTurnover Models: A Reanalysis Using Latent Variable Structural Equation Models", *Journal of Applied Psychology*, 71,1986: 219-281.

Wrege, C.D. ve R.M. Hodgetts, "Frederick W. Taylor's 1899 Pig Iron Observations: Examining Fact, Fiction and Lessons For the New Milennium", *Academy of Management Journal*, 43 (6), 2000: 1283-1291.

Wren, D.A., "Henri Fayol: Learning from Experience", *Journal of Management History,* 1 (3), 1995: 5-12.

Yıldız, F.F., "Yöneticilerin Algılnan Sahte ve Gerçek Dönüşümcü Liderlik Davranışlarını Ayırt Etmede Makyavelizm ile Kişisel Açılım ve Geri Bildirimin Etkileri", Gazi Üniversitesi S.B.E. İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013.

Yukl,G.A., *Leadership in Organizations*, NJ: Prentice Hall, 2002.

Zagorsek, H., M. Jaklic ve S.J. Stough, "Comparing Leadership Practices Between the United States, Nigeria and Slovenia: Does Culture Matter", *Cross Cultural Management*, 11, 2004: 16-34.

_____, "Moving Mountains", *Harvard Business Review*, January 2003, 41-47.

_____, "Mary Parker Follett: A Prophet Goining Honour", *Business Strategy Review*, 13 (4), 2002, 75-76.

Dinî ve Felsefî Düşüncede
NİYET KAVRAMI

Editör
Ömer Türker-Hacı Bayram Başer

ilem
KİTAPLIĞI
nobel

Yayın No.: 1852
İLEM Kitaplığı No.: 24
İslam Ahlâk Düşüncesi Serisi No.: 15
ISBN : 978-605-320-759-7
© 1. Basım, Kasım 2017

ilem KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

DİNÎ VE FELSEFÎ DÜŞÜNCEDE NİYET KAVRAMI
Editörler: Ömer Türker-Hacı Bayram Başer

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Ömer Türker
Yayıma Hazırlayan: Kübra Bilgin Tiryaki

Redaksiyon: Kasım Çakırkaya
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Resmi: © Stocksnapper - Fotolia.com
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Türker, Ömer., Başer, Hacı Bayram.
Dinî ve Felsefî Düşüncede Niyet Kavramı / *Ömer Türker-Hacı Bayram Başer*
1. Basım, XIV+298 s., 13,5x19,5 mm
Kaynakça ve dizin var
ISBN 978-605-320-759-7
1. Niyet 2. İrade 3. Eylem 4. Ahlâk

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, TK Dağıtım

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Yazarlar Hakkında vii
Sunuş ix
Önsöz xi

Giriş: İslam Düşüncesinde Niyet Kavramı: İrâde, Gaye, İhlâs ve Burhân 1
Ömer Türker

Fiillerin Dünya ve Ahirette Karşılık Bulmasını Sağlayan Bir İrade Olarak Niyet: Karâfî'nin *el-Ümniyye fî idrâki'n-niyye* Adlı Eseri Bağlamında Bir İnceleme 21
Nail Okuyucu

Makâsıd Bağlamında Şâtıbî Düşüncesinde Niyet Kavramı 65
Mehmet Erdoğan

Teşekkül Dönemi Tasavvuf Metinlerinde Niyet Konusu 117
M. Nedim Tan

Gazzâlî'nin Niyet Anlayışı 149
Muhammed Muhdi Gündüz

Mutlak ve Sınırlı İrade Arasında Ahlâk: İbnü'l-Arabî Düşüncesinde Niyetin Kapsamı ve Eylemle İlişkisi 165
Hacı Bayram Başer

Eş'arî Düşüncede Niyetin Soykütüğü: İradenin Sorunsallaştırılmasında Fahreddin er-Râzî'nin Katkısı 207
Yunus Cengiz

Kant'ın Niyeti Neydi? 245
Mehmet Günenç

Batı Ahlâk Felsefesinde Niyet ve Niyetsellik 269
Aslı Yazıcı & *Sedat Yazıcı*

Dizin 291

Giriş:
İslam Düşüncesinde Niyet Kavramı:
İrâde, Gaye, İhlâs ve Burhân

Ömer Türker

İslam düşünce geleneklerinde niyet meselesi çeşitli yönleriyle incelenmiş ve bir eyleme karar verme sürecindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. "Ameller niyetlere göredir" hadisinde bir eylemin dinî değerinin oluşmasında niyetin belirleyici olduğunun ifade edilmesi, bilhassa dinî ilimler geleneğinde bu terim etrafında yoğun bir edebiyatın oluşmasını sağlamıştır.[1] Bu bağlamda fakihler, sûfîler ve kelamcıların yaptığı tahlillerde niyet kelimesine teveccüh, meyil, irade, azim ve kalbin bir hususta karar kılması gibi anlamlar verilmiştir.[2] Konuyla ilgili açıklamalar bir bütün olarak dikkate alındığında niyete verilen değişik anlamların, esas itibariyle iradenin farklı hallerine tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Fakat iradenin kendisi de kelam gelenekleri arasında yoğun tartışmalara konu olmuş ve temelde üç irade teorisi ileri sürülmüştür: Bilgi teorisi, meyil teorisi ve sıfat teorisi. Bilgi ve meyil teorileri, Mutezile kelamcıları tarafından ileri sürülmüşken; sıfat teorisi Ehl-i Sünnet kelamcılarının görüşüdür.

Bilgi olduğunu iddia edenlere göre irade, bir şeyin faydalı yahut zararlı olduğu inancı veya zannıdır. Bu zan veya inanç meydana geldiğinde kudret sahibi kişi nezdinde şıklardan biri diğerine baskın gelir. Kudret ise baskın gelen tarafa tesir ederek fiili meydana getirir. Bir

1 Bunun en önemli örneklerinden biri Karâfî'nin *el-Ümniyye* adlı eseridir. Karâfî ve eseri hakkındaki ayrıntılı bir tahlil için Nail Okuyucu'nun bu kitaptaki makalesine bakınız.

2 Tehânevî, *Keşşâfu ıstılâhâti'l-fünûn ve'l-ulûm*, II, 1735.

Kaynakça

el-Cîlî, Abdülkerîm, *el-İnsânü'l-kâmil*, thk. Ebû Abdurrahman Salâh b. Muhammed, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1997.

Cürcânî, Seyyid Şerif, *Şerhu'l-Mevâkıf I-III*, çev. Ömer Türker, İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2015.

Hasan el-Basrî, "Hasan Basrî'nin Kader Hakkında Abdülmelik b. Mervân'a Mektubu", çev. Lütfi Doğan – Yaşar Kutluay, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, lll/3-4 (1954), s. 75-84.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *İhyâu 'ulûmi'd-dîn*, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1983.

İbn Sînâ, *Kitâbu'ş-Şifâ Metafizik II*, çev. Ekrem Demirli–Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005.

İbn Sînâ, *Arifler ve Olağanüstü Hadiselerin Sırları* (Fahreddin er-Râzî şerhiyle birlikte), çev. Ömer Türker, İstanbul: Hayykitap, 2010.

Râzî, Fahreddin, *el-Metâlibü'l-'âliye mine'l-ilmi'l-ilâhî*, nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekâ, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1987.

Tehânevî, Muhammed Ali, *Keşşâfu ıstılâhâtil'l-fünûn ve'l-ulûm*, nşr. Ali Dahrûc, Beyrut: Mektebetü Lübnân, 1996.

Türker, Ömer, "İslam Düşüncesinde İlimler Tasnifi", *İstanbul Sosyoloji Dergisi*, 22 (2011), s. 533-56.

Fiillerin Dünya ve Ahirette Karşılık Bulmasını Sağlayan Bir İrade Olarak Niyet: Karâfî'nin *el-Ümniyye fî idrâki'n-niyye* Adlı Eseri Bağlamında Bir İnceleme

Nail Okuyucu

Giriş

Hz. Peygamber'in (sav) "Ameller, niyetlere göredir" hadis-i şerifi, düşünce ve yaşamda dikkate alınması gerekli bir umde olarak niyeti Müslümanların gündemine dâhil etmiştir. Âlimlerin çok erken dönemlerden itibaren niyetin anlamını ve değerini izah etmeyi amaçlayan cümleler sarf edişi, Hz. Peygamber'in hadisinin muhtelif ilimlerde bulduğu karşılıkların ifadesidir. Nitekim İslam hukuk düşüncesinin en önemli isimlerinden birisi olan İmam Şâfiî (v. 204/820), niyet hadisinin *ilm*in yarısına tekabül ettiğini söyler. Sonraki yorumlarla birlikte düşünüldüğünde Şâfiî'nin kastı daha iyi anlaşılmaktadır.Burada ilmin dar anlamıyla fıkhı karşıladığı kabul edilecek olursa, Şâfiî'nin fıkhın konusu olan amelleri zâhir ve bâtın yönlerini esas alarak ikiye ayırmış olduğu görülecektir. Dışa yansıyan davranışlar amelin zâhirî yönünü temsil ederken; içte taşınan niyet bâtınî yöne karşılık gelir. Bu takdirde her bir amele ilişkin bilgimizin yarısını niyet teşkil etmiş olur. Amelinin sıhhatini, geçerlilik taşıyıp taşımadığını öğrenmek isteyen bir mükellef, bu amelin zâhirî yönüyle dinî buyruklara uygun bir şekilde ifa edilip edilmediğine bakarken; bâtınî yönüyle de Allah'ın razı olacağı bir niyet gözeterek işleyip işlemediğinin muhasebesini yapacaktır.[1]

1 Ali el-Kārî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Ali, *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâti'l-mesâbîh*, I, s. 43.

Kaynakça

Ahmed Çelebi b. Hızır Bey, *Şerhu hadîsi inneme'l-a'mâlü bi'n-niyyât*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, nr. 575.

Aybakan, Bilal, "Fürû' Fıkıh Sistematiği Üzerine", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31 (2006/2): 5-32.

Başoğlu, Tuncay, *Fıkıh Usûlünde Râzî Mektebi*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2014.

Bedir, Mürteza, "Fıkıh'tan Hukuka: Eğitim Programı Yoluyla Laikleşme", *Rıhle*, 13 (2011): 17-32.

el-Behnesî, Muhammed Abdürraûf, *en-Niyye fi'ş-şerîati'l-İslâmiyye*, 2. bs., Kahire: el-Müessesetü'l-halîci'l-Arabî, 1407/1987.

el-Bornû, Ebü'l-Hâris el-Gazzî Ahmed, *Mevsûatü'l-kavâidi'l-fıkhiyye*, 2. bs., Riyad: el-Mektebetü't-tevbe, 1997/1418.

el-Ensârî, Zekeriyya, *Esne'l-metâlib*, thk. Muhammed M. Tâmir, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, ty.

Gazzâlî, Ebû Hâmid, *el-Mustasfâ*, thk. Muhammed Abdüsselâm Abdüşşâfî, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1413.

İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ty.

İbn Nüceym, el-Mısrî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, thk. Abdülkerîm el-Fudaylî, Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 1424/2003.

İbn Receb, Ebü'l-Ferec, *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem*, thk. Şuayb el-Arnâut, İbrâhim Bâcis, 7. bs., Beyrut: el-Müessesetü'r-risâle, 1422/2001.

İbnü'l-Vekîl, Ebû Abdullah, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, thk. Ahmed b. Muhammed Unkurî, Riyad: el-Mektebetü'r-rüşd, 1993.

İzz b. Abdüsselâm, *el-Kavâidü'l-ahkâm fî mesâili'l-enâm*, nşr. Taha Abdurraûf Sa'd, Kahire: Mektebetü'l-külliyyâti'l-Ezheriyye, 1414/1991.

--------, *İslâmî Hükümlerin Esas ve Hikmetleri*, çev. Süleyman Kaya, Soner Duman, İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.

el-Kâfiyeci, Muhyiddin, *Hülâsatü'l-akvâlfî hadîsi inneme'l-a'mâlü bi'n-niyyât*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, nr. 525.

el-Karabâğî, Yusuf b. Muhammed Han, *Şerh 'alâ risâlehadîsi inneme'l-a'mâlü bi'n-niyyât*, Süleymaniye Kütüphanesi, Köprülü, nr. 789.

Karâfî, Ebü'l-Abbas Şehâbeddin, *el-Ümniyye fî idrâki'n-niyye*, thk. Müsâid b. Kâsım el-Fâlih, Riyad: el-Mektebetü'l-Haremeyn, 1408/1988.

--------, *el-Furûk: Envâru'l-burûk fî envâi'l-furûk*, I-IV, 'Âlemü'l-kütüb, y.y., t.y.

el-Kārî, Ali, *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâti'l-mesâbîh*, I-IX, Beyrut: Dâru'l-fikr, 1422/2002.

Kâsânî, Ebû Bekr Alâeddîn, *Bedâiü's-sanâi' fî tertîbi'ş-şerâi'*, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1982.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1411/1990.

es-Süveysî, Muhammed b. Yunus, *Mecâlü'n-niyye fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Tunus: Dâru Sahnûn, 1431/2010.

eş-Şâtıbî, Ebû İshak İbrahim b. Musa, *el-Muvâfakât fî usûli'ş-şerîa*, thk. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasen Âlü Selmân, yy: Dâru İbn Affân, 1417/1997.

et-Trablûsî, Abdullah, *Risâle fî şerhi hadîsi inneme'l-a'mâlü bi'n-niyyât*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, nr. 975.

Türcan, Talip, "Fıkıhtan İslâm Hukukuna -Fıkhın İslâm Hukukuna Evrilme Süreci Üzerine Bazı Düşünceler-", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 6 (2005): 11-22.

Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedreddin, *el-Mensûr fi'l-kavâid*, thk. Teysir Faik Ahmed Mahmûd, Kuveyt: Vizâretü'l-evkaf ve'ş-şuûni'l-İslâmiyye, 1982/1402.

Makâsıd Bağlamında Şâtıbî Düşüncesinde Niyet Kavramı

Mehmet Erdoğan

Giriş

Makâsıd, Şâri'Teâlâ'nın şer'î hükümleri vaz ederken gerçekleşmesini istediği, kullara yönelik özel ve genel maslahatlardır. Burada söz konusu olan maslahat, ahiret hayatına yönelik dünya hayatında gözetilen yararın alınması ve zararın savılmasıdır. Kulun teklifle yükümlü tutulmasının amacı, onun hevâ ve heveslerinin zebunu olmaktan kurtarılması ve halife olarak gönüllü kulluğa yüceltilmesidir. Bunun için de kulun, yapmış olduğu her iradî fiilde, o fiille ilgili Şâri'in gerçekleşmesini istediği maksadı göz önünde bulundurması, fiilinin meşruiyeti için şart olmaktadır. Teklifî hükümler ibadetler ve âdetler şeklinde ikiye ayrılsa da âdetlerin dahi taabbudî yönü bulunmaktadır ve niyet ile onlar da ibadete dönüşebilir. Buna göre niyetin amelin özü olması, ona değer kazandırması, onun hükmünün belirlenmesinde ölçüt olması itibariyle belirleyici bir rolü vardır. Keza fiillerin ihlası, şer'î hükümlerin bir başka amaca alet edilmesi hep niyetlere müteallik olan hususlardır. Bir fiili işleyen ya da onu terk eden kimsenin şeriata uygunluk bakımından durumu, kastının, Şâri'in kasdına uygunluğu ya da muhalifliği ile belirlenmektedir. Bu çalışmada İbrâhîm b. Mûsâ el-Lahmî el-Ğırnâtî eş-Şâtıbî'nin (ö.790/1388), makâsıd düşüncesi ekseninde niyet konusuna bakı-

Kaynakça

Askalânî, İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. M. Fuâd Abdülbâkî, M. Hatîb, I-XIII, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1960.

Başer, Hacı Bayram, "Tasavvufu Önceleyen Dönemde Ahlâk Literatürü: Kitâbü'z-zühd'ler", *İslâm Ahlâk Literatürü -Ekoller ve Problemler*, ed. Ömer Türker-Kübra Bilgin, Ankara: Nobel Yayınları, 2015, 139-163.

Beyhakî, Ebû Bekir, *Kitâbü'z-zühdi'l-kebîr*, nşr. Âmir Ahmed Haydar, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1987 [*Kitâbü'z-zühd - Allah İçin Yaşamak*, çev. Enbiya Yıldırım, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2010].

Çift, Salih, *Hakîm Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2008.

Erginli, Zafer, *Hâris Muhâsibî ve Nefs Kavramı*, Rize: Karadeniz Basın Yayın, 2008.

Herevî, Abdullah Ensârî, *Menâzilü's-sâirîn – Tasavvufta Yüz Basamak*, nşr. Abdürrezzak Tek, Bursa: Emin Yayınları, 2008.

Hücvîrî, Ali b. Osman, *Keşfu'l-mahcûb*, nşr. Mahmud Âbidî, Tahran: Sürûş, 2006 [*Keşfu'l-mahcûb – HakîkatBilgisi*, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014].

İbn Cerrâh, Vekî', *Kitâbü'z-zühd*, nşr. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Feryevâî, I-II, Medine: el-Mektebetü'd-dâr, 1984 [*Kitâbü'z-zühd - Zâhidler Kitabı*, çev. Ahmet Yıldırım, Nuri Tuğlu, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2012].

İbn Hanbel, Ahmed, *Kitâbü'z-zühd*, nşr. Hâmid et-Tâhir el-Besyûnî, Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2004 [*Kitâbü'z-zühd*, çev. M. Emin İhsanoğlu, İstanbul: İz Yayınları, 2015].

İbn Mübârek, Abdullah, *Kitâbü'z-zühd ve'r-rekâik*, nşr. Habîburrahmân el-'Azamî, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2004 [*Kitâbü'z-zühd ve'r-rekâik*, çev. M. Adil Teymur, İstanbul: Seha Neşriyat, 1992].

İbn Serî, Hennâd, *Kitâbü'z-zühd*, nşr. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Feryevâî, I-II, Kuveyt: Dâru'l-Hulefâ li'l-kitâbi'l-İslâmî, 1985.

İsfahânî, Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, I-XII, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2002 [*Hilyetü'l-evliyâ -Allah Dostlarının Dünyası*, çev. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Z. Yıldız, I-XII, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2015].

Kelâbâzî, Ebû Bekir, *et-Ta'arruf li mezhebi ehli't-tasavvuf*, nşr. Ahmed Şemseddin, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1993 [*Ta'arruf: Doğuş Devrinde Tasavvuf*, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013].

Kuşeyrî, Abdülkerim, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, nşr. Abdülkerim Atâ, Şam: el-Mektebetü Ebî Hanîfe, 2000 [*Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi*, çev. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014].

Mekkî, Ebû Tâlib, *Kûtü'l-kulûb fî muâmeleti'l-mahbûb*, nşr. M. İ. Muhammed Rıdvânî, I-III, Kahire: el-Mektebetü dâri't-türâs, 2001 [*Kûtü'l-kulûb - Kalplerin Azığı*, çev. Dilaver Selvi, I-IV, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2011; *Kûtü'l-kulûb - Kalplerin Azığı*, çev. Muharrem Tan, I-IV, İstanbul: İz Yayınları, 2009].

Muhâsibî, Hâris, *Âdâbü'n-nüfûs*, nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ, Beyrut: el-Müessesetü'l-kütübi's-sekâfiyye, 2008 [*Nefsin Terbiyesi*, çev. M. Zahit Tiryaki, İstanbul: Hayy Kitap, 2009].

Muhâsibî, Hâris, *el-Vesâyâ ev nesâihu'd-dîniyye*, nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2002 [*Hakk'ı Arayanlara Nasihatler*, çev. Muhammed Coşkun, İstanbul: İlk Harf Yayınları, 2011].

Muhâsibî, Hâris, *er-Ri'âye li hukûkillâh*, nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, t.y. [*er-Riâye - Nefs Muhasebesinin Temelleri*, çev. Şahin Filiz, Hülya Küçük, İstanbul: İnsan Yayınları, 1998.]

Muhâsibî, Hâris, *Kitâbü'l-ilm*, nşr. M. el-Âbid Mezâlî, Tunus: ed-Dâru't-Tûnisiyye, 1975.

Muhâsibî, Hâris, *Risâletü'l-müsterşidîn*, nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde, Beyrut: el-Mektebetü'l-matbû'âti'l-İslâmiyye, 2005.

Muhâsibî, *Şerhu'l-ma'rife ve Bezlü'n-nasîha*, nşr. Sâlih Ahmed eş-Şâmî, Dımaşk: Dâru'l-kalem, t.y. ["Marifet ve Nasihat", *Tevbenin İlk Adımı*, çev. Muhammed Coşkun, İstanbul: İlk Harf Yayınları, 2012, 163-203.]

Muhâsibî, Hâris, "el-Kasd ve'r-rücû' ilallâh", *el-Vesâyâ ev nesâihu'd-dîniyye*, nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2002, 141-205 ["Tevbe ve Allah'a Yöneliş", *Tevbenin İlk Adımı*, çev. Muhammed Coşkun, İstanbul: İlk Harf Yayınları, 2012, 45-159].

Serrâc, Ebû Nasr, *el-Lüma'*, nşr. M. Edîb el-Câdir, Amman: Dâru'l-feth, 2016 [*el-Lüma' –İslâm Tasavvufu*, çev. H. Kâmil Yılmaz, İstanbul: Erkam Yayınları, 2012].

Sühreverdî, Ebû Hafs, *Avârifü'l-ma'ârif*,nşr. Semîr Şems, Beyrut: Dâru sâdır, 2010 [*Avârifü'l-maârif –Tasavvufun Esasları*, çev. H. Kâmil Yılmaz, İ. Gündüz, M. Uzun, İstanbul: Erkam Yayınları, 1989; *Gerçek Tasavvuf -Avârifü'l-maârif*, çev. Dilaver Selvi, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2009].

Sülemî, Ebû Abdurrahman, *Hakâiku't-tefsîr*, nşr. Seyyid İmrân, I-II, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2001.

Sülemî, Ebû Abdurrahman, *Tabakâtu's-sûfiyye*, nşr. Nureddin Şerîbe, Kahire: el-Mektebetü'l-Hancî, 1986.

Süyûtî, Celâleddin, *ed-Dürru'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*, nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, I-XVII, Kahire: Merkezü Hicr, 2003.

Tan, M. Nedim, "Tasavvuf Istılahlarının Teşekkül Dönemi Açısından Şakîk-i Belhî'nin Âdâbü'l-ibâdât'ı", *MÜİFD*, sy. 45 (2013), 155-190.

Tirmizî, Hakîm, "Mes'ele fî şe'ni'n-niyye", *Hakîmu Horâsân ve enîsü'z-zamân*, nşr. Hâlid Zehrî, Rabat: Dâru'l-emân, 2013, 373-381.

Tirmizî, Hakîm, *Menâzilü'l-kurbe*, haz. Hâlid Zehrî, Rabat: Menşûrâtu külliyyeti'l-âdâb ve ulûmi'l-insâniyye, 2002 [*Allah'a Yakınlığın Dereceleri*, çev. M. Zahit Tiryaki, İstanbul: Hayy Kitap, 2013].

Tirmizî, Hakîm, *Beyânü'l-fark beyne's-sadr ve'l-kalb ve'l-fuâd ve'l-lübb*, haz. A. Abdürrahim es-Sâyih, Kahire: Merkezü'l-kitâb li'n-neşr, 1998 [*Kalbin Anlamı*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Hayy Kitap, 2009].

Tirmizî, Hakîm, *Menâzilü'l-ubbâd mine'l-ibâde*, haz. A. Abdürrahim es-Sâyih, Kahire: el-Mektebetü's-sekâfî, 1990 [*Kulluğun Mertebeleri*, çev. Ali Akay, İstanbul: İlk Harf Yayınları, 2013].

Tirmizî, Hakîm, *Metafizik Mutluluk [Riyâzetü'n-nefs]*, çev. Hacı Bayram Başer, İstanbul: Hayy Kitap, 2015.

Tirmizî, Hakîm, *Nevâdiru'l-usûl*, haz. T. Mahmud Tekle, I-VII, Beyrut: Dâru'n-nevâdir, 2011.

Yazaki, Saeko, *Ebû Tâlib el-Mekkî'de Tasavvuf*, çev. İrfan Kelkitli İstanbul: Litera Yayıncılık, 2016.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dili Kur'ân Dili*, I-X, İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.

Gazzâlî'nin Niyet Anlayışı

Muhammed Muhdi Gündüz

Giriş

Arapça kökenli olan niyet sözlükte genel olarak yönelmek (kastetmek) ve sevk eden anlamlarına gelir. Yönelmek ileride olan bir eyleme ilişkin olduğunda azim olarak adlandırılırken; eylemle beraber olduğunda ise kasd olarak isimlendirilir. Buna göre niyetin; azim, kasd ve sevk eden olmak üzere üç anlamı ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada niyetin bu anlamlarını göz önünde bulundurarak genel olarak Gazzâlî'nin niyet anlayışını; özel olarak ise bu anlayış çerçevesinde kişinin yaptığı eylemlerden ahlâkî açıdan sorumlu olduğu fikrini ele alacağız. Bunun için öncelikle Gazzâlî'nin niyet eden varlık olarak gördüğü insanı, irade sahibi olması yönüyle inceleyip daha sonra niyetin kişinin gerçekleştirdiği eylemlerin ahlâkî sorumluluğunu üstlenmedeki fonksiyonunu irdeleyeceğiz. Son olarak da Gazzâlî'nin düşüncesinde "niyetin muhatabı ve mükellefi olan kişinin bir gaye ile eyleme yönelerek onun sonuçlarını üstlenmesi" şeklinde anlaşılabileceğini iddia edeceğiz.

Gazzâlî'nin Niyet Anlayışının Genel Çerçevesi

Gazzâlî, insanın diğer canlılarla ortak olan beden ve onlardan farklı yönünü oluşturan ruhtan müteşekkil olduğunu düşünür. Ona göre insan ilk yönüyle ahlâk dışı bir varlık iken; ikinci yönüyle akıl sahi-

tür ibadetlerde, itaatte olduğu gibi niyet, kişinin bilinçlilik düzeyine uygun olarak çeşitlendirilebilmektedir. Gazzâlî'ye göre mubah olan eylemleri sahih bir niyetle ibadete dönüştürerek Allah'a yaklaşılabilmektedir.

Sonuç olarak Gazzâlî, niyeti, yönelmek ve sevk eden anlamlarında kullanır. Yönelmek de eylemle olan ilişkisine göre azim ve kasıt manalarına gelir. Niyetin bu üç anlamında da kişi eylemin sorumluluğunu üstlenmektedir ve ahlâkî açıdan ondan mesul olur. O halde Gazzâlî'nin düşüncesinde niyet, "muhatap ve mükellef olan kişinin bir gaye ile eylemlere yönelerek onun sonuçlarını üstlenmesi" olarak anlaşılabilir.

Kaynakça

Cevizci, Ahmet, "Ahlâki Eylem", *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, 2. bs., İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003.

Çağrıcı, Mustafa & Hökelekli, Hayati, "*İrade*",*DİA* (2000) XXII, 382.

Çağrıcı, Mustafa, *Gazzâlî'ye Göre İslâm Ahlâkı (Teori ve Pratik)*, İstanbul: Ensar, 2013.

Draz, M. Abdullah, *Kur'ân Ahlâk*ı, çev. Emrullah Yüksel, Ünver Günay, İstanbul: İz Yayıncılık, 1993.

el-Gazzâlî, Ebû Hâmid, "Mi'râcü's-sâlikîn", *Mecmû'atü resâili'l-İmâm el-Gazzâlî* içinde, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1986.

----------, "Ravzatü't-tâlibîn ve umdetü's-sâlikîn", *Mecmû'atü resâili'l-İmâm el-Gazzâlî* içinde, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1986.

----------, *el-Erba'în fî usûli'd-dîn,* thk. Muhammed M. Câbir, Kahire: el-Mektebetü'l-Cündî, 1963.

----------, İhyâu 'ulûmi'd-dîn, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1983.

----------, *Kimyâ-yı sa'âdet*, çev. Mehmet A. Müftüoğlu, İstanbul: Çelik Yayınevi, t.y.

----------, *Makâsıdü'l-felâsife,* nşr. Muhyiddîn Sabri, Kahire: yy., 1331.

----------, *Me'âricü'l-kuds fî medârici ma'rifeti'n-nefs*, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1988.

----------, *Mîzânü'l-amel*,Kahire: el-Mektebetü'l-Cündî, 1973.

----------, *Tehâfütü'l-felâsife: Filozofların Tutarsızlığı,* nşr. Mahmut Kaya, Hüseyin Sarıoğlu, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014.

Meylûd, Humeydât, "Ebû Hâmid el-Gazzâlî ve te'sîsü felsefeti'l-ahlâk",*Dirâsât*, 18 (2011).

Mutlak ve Sınırlı İrade Arasında Ahlâk: İbnü'l-Arabî Düşüncesinde Niyetin Kapsamı ve Eylemle İlişkisi

Hacı Bayram Başer

Ruh beden için neyse, niyetler de amel için odur
O yüzden ameller ancak niyet ile hayat bulur[1]

Giriş

Niyet, iyi veya kötü olarak nitelenmeksizin bir eylemin meydana gelmesindeki ön süreç şeklinde tanımlanabileceği gibi, aynı zamanda bir fıkıh terimi olarak çeşitli ibadetlerin şartı veya rüknünü anlatır. İbnü'l-Arabî (v. 638/1240) hem *kendinde niyet* hem de *hususi bir fıkıh terimi olarak niyet* hakkında görüşlerini, bütün telifatı içerisinde niyet konusuna en çok değindiği *Fütûhât-ı Mekkiyye*'de genişçe serdeder. *Fütûhât*'ın üçte birlik kısmı ibadetlere ayrılmıştır ve İbnü'l-Arabî burada çok sayıda ibadetin her bir aşamasında niyetin fıkhi durumlarını inceler. Bu izahlarından sonra da genellikle meselenin manevi yorumunu ayrı bir başlık altında değerlendirir ki, İbnü'l-Arabî'nin *kendinde niyet* konusundaki görüşlerini buradan takip edebiliriz. Bu çalışmanın sınırlarını ve gayesini muhafaza edebilmek için, İbnü'l-Arabî'nin "bir fıkıh konusu olarak niyet" hakkındaki görüşlerine değinmeyeceğiz.

1 Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, çev. Ekrem Demirli, II, s. 149. Çalışma boyunca bu çeviri esas alınacak ve *Fütûhât* kısaltması ile ifade edilecektir. Bu vesileyle çalışmaya katkılarından dolayı Prof. Dr. Ekrem Demirli'ye ve Doç. Dr. Ömer Türker'e teşekkür ederim.

batı konuları dikkate alındığında İbnü'l-Arabî, hem Hakk'ın hem de kısmen insanın niyetteki özne durumlarını ayrı ayrı değerlendirir ve bu hususta Eş'arî çerçeveye sâdık kalır. Bu meyanda İbnü'l-Arabî niyet ve eylem ilişkisini izah ederken her birinin dâhil olduğu veya olmadığı durumları ayrı ayrı değerlendirir. İbnü'l-Arabî niyetin tasavvuf eğitimindeki merkezî önemine ve bunun vakıadaki örneklerine değinerek niyet kutuplarından bahseder. Bütün bu bahislerde İbnü'l-Arabî'nin genel çerçevede hem kendisinden önceki sûfîlere hem de diğer İslam düşünürlerine muvafık görüşler serdettiği tespit edilmektedir.

Kaynakça

İbnü'l-Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye* (*Fütûhât*), çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006-2012, XVIII c.

----------,*el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, thk. Osman Yahyâ, 2. bs., Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Âmme, 1992, IV c.

----------,*Fusûsu'l-Hikem*, Çeviri ve Şerh: Ekrem Demirli, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2006.

----------,*Ukletü'l-müstevfiz*, thk. Said Abd el-Fettâm, yy., ty.

Sadreddin Konevî, *Tasavvuf Metafiziği: Miftâhu'l-gayb*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014.

----------,*Fatiha Suresi Tefsiri: İ'câzü'l-beyân*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014.

----------, *Esmâ-i Hüsnâ Şerhi: Şerhu Esmâillâhi'l-hüsnâ*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014.

----------,*Kırk Hadis Şerhi: Şerh-i hadis-i erbaîn*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014.

----------,*Fusûsu'l-Hikem'in Sırları: el-Fükûk*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014.

----------, *İlahi Nefhalar: en-Nefehâtü'l-ilâhiyye*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Kapı Yayınları, 2015.

Seyyid Şerif Cürcânî, *Ta'rîfât*, thk. Âdil E. Hızır, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2013.

Suâd el-Hakîm, *Mu'cemu's-sûfî: İbnü'l-Arabî Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Kabalcı Yayınları,2005.

Eş'arî Düşüncede Niyetin Soykütüğü: İradenin Sorunsallaştırılmasında Fahreddin er-Râzî'nin Katkısı

Yunus Cengiz

Giriş

Eş'arîliğin bir ekol olarak İslam düşünce geleneği içerisinde yerini almasının tarihini, kurucusu Ebü'l-Hasen el-Eş'arî'nin (v.324/935) yaşadığı dönem olan onuncu yüzyıl olarak konumlandırırsak, geriye doğru baktığımızda bin yıldan fazla etkisini gösteren bir ekolle karşı karşıya olduğumuzu anlarız. Bu etkinin oluşmasında bu ekolün teorisyenleri kadar onları destekleyen siyasilerin ve onların görüşlerini somut bir hayata kavuşturmuş olan halk kitlelerinin de payı vardır. Dolayısıyla yüzyıllar boyunca nesilden nesile devam eden bir yapıdan ama hayat pratiklerine dönüşen dinamik bir bütünden söz ediyoruz. Bu düşünce Tanrı inancından tutun da rızık gibi iktisadî hayata kadar; ilahî kelâmın kadîm olup olmaması meselesinden atomların tecezziyi kabul edip etmemesine kadar, kısacası hayatı doğrudan ilgilendiren ya da ilgilendirmeyen tüm konularda kendi müntesiplerine bir yaklaşım tarzı önermektedir. Elbette ki bu düşüncenin tüm bileşenlerinin aynı oranda tüm paydaşlar tarafından kabul edildiğini de söyleyemeyiz. Çünkü neticede tarihsel süreçte farklı koşullarla, değişik yöntemlerle oluşmuş bir düşünce yapısından söz ediyoruz.

Eş'arîliğin tarihine genel olarak baktığımızda bu ekolün hem Mu'tezilî yöntemleri hem Meşşâî yöntemleri hem de kendisinin oluşturduğu yöntemleri kullandığını görmekteyiz. Eş'arîliğin farklı

er-Râzî'nin sisteminde irade konusu eskisine oranla daha anlaşılır bir mesele haline geldiyse de bu söylemin eyleyenin özgürlüğünü savunmak için elverişli olduğunu hiç de söyleyemeyiz. İnsanın Tanrı'ya karşı yükümlülüğünü reddetmek kelâmcı birisi için savunulamayacağına göre Fahreddin er-Râzî'nin takipçilerinden, örneğin Adudüddin el-Îcî'den, Sadeddin et-Teftazânî'den ve Seyyid Şerif el-Cürcânî'den, izaha kavuşmuş ancak özgürlüğe kapı kapatmış olan bu söylemi revize etmesi beklenir. O açıdan eylem konusunu bir de onlar açısından değerlendirmek gerekir. Ne var ki, Eş'arî düşüncede niyetin soykütüğünü tespit etmeye matuf olan bu çalışmada gayemizi Fahreddin er-Râzî'nin katkısıyla sınırlandırdık. Sözü edilen sorunun aşılmasında ikinci klasik dönem düşünürlerinin nasıl bir yöntem takip ettiklerini bu konuda yapılacak başka çalışmalara bırakmak istiyoruz.

Kaynakça

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür, Ankara: Bilgesu Yayınları, 2007.

Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdulkâhir, *Usûlu'd-dîn,* Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, ts.

Bâkıllânî, Ebû Bekr b. Muhammed, *et-Temhîd fi'r-reddi ala'l-mülhide ve'r-râfida ve'l-havâric ve'l-mu'tezile,*Kahire: Dâru'l-fikri'l-arabî, 1947.

----------,*Kitâbu'l-beyân*, nşr. Yusuf Mükarsî, el-Yesû'î, Beyrut: el-Mektebetü'ş-şarkiyye, 1958.

Bishop, John, "Agent-Causation",*Mind,* 92/365 (1983).

Charlton, William, "Causation and Change", *Philosophy*, 58/224 (1983).

Cengiz, Yunus, "Nefs Çözümlemesi Açısından Fahreddin er-Râzî'nin İbn Sînâ ile İlişkisi", *Uluslararası İmam Eş'arî ve Eş'arîlik Sempozyumu*, ed. Celalettin Erdemci, Fadıl Ayğan, İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.

----------,*Mu'tezile'de Eylem Teorisi: Kâdî Abdülcebbâr Örneği,* İstanbul: Düşün Yayınları, 2012.

----------,"İbn Sînâ'nın Zihin Felsefesinde Eylem Süreci", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 55/2 (2014).

Eş'arî, Ebü'l-Hasen, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn,* nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire: el-Mektebetü'n-nahdati'l-Mısriyye, 1950.

Fârâbî, Ebû Nasr, *Kitâbu't-tenbih 'alâ sebili's-sa'âde,* nşr. Cafer A. Yasin, Beyrut: Dâru'l-menâhîl, 1985.

İbn Sînâ, *Kitâbü'ş-Şifâ: et-Tabi'iyyât: İlmu'n-nefs*,nşr. Jan Bafkos, Prag: 1956.

----------,*Ahvâlü'n-nefs: Risâle fi'n-nefs ve bekâihâ ve me'âdihâ*, nşr. Ahmed Fuâd el-Ehvânî, Kahire: Dâru ihyâi'l-kütübi'l-Arabiyye, 1952.

----------,*Kitâbü'n-necât fi'l-hikmeti'l-mantıkiyye ve't-tabî'iyye ve'l-ilâhiyye*, nşr. Mâcid Fahrî, Beyrut: Dâru'l-âfâki'l-cedîde, ts.

----------,*el-İşârât ve't-tenbihât,* nşr. Süleyman Dünya, Kahire: Dâru'l-ma'rife, 1983.

İbnu't-Tilmisânî, Abdullah b. Muhammed b. el-Fihrî, *Şerhu me'âlimu usûli'd-dîn*, nşr. Nezâr Hemmâdî, Dâru'l-feth, 2010.

Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl IV: Rü'yetü'l-Bârî*, nşr. Mahmûd Muhammed Kâsım, Kahire: ts.

----------,*el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl VI/I: et-Ta'dîl ve't-tecvîr*, nşr. Mahmûd Muhammed Kâsım, Kahire: ts.

----------,*el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl VI/II: el-İrâde*, nşr.Mahmûd Muhammed Kâsım, Kahire: ts.

----------,*el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl VIII: el-Mahlûk*,nşr. İbrahim Medkûr, Kahire: ts.

----------, *el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl XI: et-Teklîf,* nşr. Muhammed Ali en-Neccâr, Kahire: ts.

----------,*el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl XII: en-Nazar ve'l-ma'rife*,nşr. İbrahim Medkûr, Kahire: ts.

----------,*el-Muğnî fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl XIII: el-Lütf,* nşr. İbrahim Medkûr, Kahire: ts.

----------,*el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl XV: et-Tenebüvvât ve'l-mu'cizât*,nşr. Mahmûd Muhammed Kâsım, Kahire, ts.

----------,*el-Mecmû'u'l-muhît bi't-teklîf* (İbn Metteveyh tarafından

derlenmiştir),nşr. Ömer es-Seyyid Azmî, Kahire: Dâru'l-Mısriyye, ts.

----------,*Şerhu'l-usûli'l-hamse*, Kahire: Mektebetü Vehve, 1965.

Kılıç,Muhammet Fatih, "Hocazâde'nin Tehâfütünün Sebeplik Bölümü Üzerine Bir İnceleme", Nazariyat, 3/1 (2016): 45-79.

Nisâbûrî, Ebû Reşîd Sa'îd b. Muhammed, *el-Mesâil fi'l-hilâf beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdâdiyyîn,* thk. Ma'n Ziyade, Rıdvân es-Seyyid, Beyrut: el-Ma'hedu'l-inmâi'l-'Arabî, 1979.

Râzî, Fahreddin, *Kitâbu'n-nefs ve'r-rûh ve şerhu kuvâhumâ*, nşr. Muhammed Sağîr, Hasan Ma'sûmî, İslamabad: The Islamic Research Institute, 1968.

----------,*el-Metâlibu'l-'âliye mine'l-ilmi'l-ilâhî*, nşr. Ahmed Hicâzî, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1987.

----------,*el-Mebâhisü'l-meşrıkiyye fi ilmi'l-ilâhiyyât ve't-tabî'iyyât*,Kum: İntişârâtu beydâr, 1411.

----------,*Muhassalü efkâri'l-mütekaddimîn ve'l-müteahhirîn mine'l-felâsifeti ve'l-mütekellimîn*, nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd, Kahire: el-Mektebetü'l-külliyyâti'l-Ezheriyye, ts.

----------,*Nihâyetü'l-ukûl fi dirâyeti'l-usûl*, nşr. Sa'îd Abdullatif Fevde, Beyrut: Dâru'z-zehâir, 2015.

----------,*Şerhu'l-işârât ve't-tenbihât*,İstanbul: Dâru't-tab'ati'l-'âmire, 1290.

----------,Şerhu uyûni'l-hikme, Tahran: el-Müessesetü's-sâdık, 1415.

----------,"Risâletü zemmi lezzâti'd-dünyâ" *The Teleological Ethics of Fakhr al-Dîn al-Râzî,* ed. Ayman Shihadeh, Leiden-Boston: Brill, 2006.

----------,*el-Erba'în fi usûli'd-dîn*, nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekâ, Kahire: el-Mektebetü'l-külliyyâti'l-Ezheriyye, 1986.

Searle, John R., *Bilinç ve Dil*, çev. Muhittin Macit, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005.

----------, *Zihnin Yeniden Keşfi*, çev. Muhittin Macit, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.

Shihadeh, Ayman, *The Teleological Ethics of Fakhr al-Dîn al-Râzî*, Leiden-Boston: Brill, 2006.

Şehristânî, Ebü'l-Feth Muhammed b. Abdilkerîm, *Kitâbu nihâyeti'l-ikdâm*

fi 'ilmi'l-kelâm, thk. Alfred Guillaume, London: Oxford University, 1934.

Tûsî, Nâsiruddîn, Şerhu'l-işârât ve't-tenbihât, nşr. Süleyman Dünya, Kahire: Dâru'l-ma'rife, 1983.

----------, *Telhîsu'l-muhassal*, (Râzî'nin *Muhassal* isimli eseriyle birlikte) nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd, Kahire: el-Mektebetü'l-külliyyâti'l-Ezheriyye, ts.

Kant'ın Niyeti Neydi?

Mehmet Günenç

Bu yazıda öncelikle niyet kavramı üzerine kısa bir analizde bulunmaya çalışacağım. Ardından ahlâkî niyete ilişkin felsefe tarihinde antik ile modern çağ arasında bir kıyaslamadan hareketle ahlâkî niyete ilişkin bir tasvir sunacağım. Son olarak Kant'ın burada meseleye ilişkin aldığı tavrı analiz ederek niyet kavramında, değerlendirdiğim iki dönemin ışığında, sorununun temeline ilişkin kendi görüşümü beyan edeceğim.

Niyet Kavramı

Niyet kavramı, genel olarak, istenilen bir şeyi yapmak için tasarlamak, planlamak anlamına gelir. Bu anlamda niyet, istemenin potansiyelliğinin daha ötesinde bir adımı atmayı; yani bu potansiyelliği aktüel hale getirmenin ilk adımını ifade eder. Bence bunu daha açık hale getirecek bir diğer felsefî kavram ***bilinçlenmek***tir. Bilinç, bir eyleme geçilmeden önce tam olarak ne yapıldığını tartabilmeyi ifade eder. Mesela bir şeyi isteyebiliriz ama bunu istediğimizin bilincinde olduğumuzda bunu istememiz ya da istememememiz gerektiğini düşünür, eylemek ya da eylememek için yollar ararız. Niyet, tam olarak bu yola girmenin farkındalığını ifade eder. Böylece niyeti *eylemenin bilinci* olarak tanımlayabiliriz.[1]

1 "Ameller niyetlere göredir" hadisini hatırlayabiliriz.

yapılmasına karşıt eleştirilerle doludur. Şimdi Kant bağlamında ele aldığımızda tahkim edilmiş bireysel ahlâkın Tanrı'ya karşı durması söz konusu mudur? Kant'ın gerek cennet ve cehennemi kullanırken; gerekse Tanrı'nın olmasının gerekliliğini belirtmesine rağmen O'nun emretmesinin biçimini belirlerken bulduğu kuvvet hep modern bir bireye uyan davranış biçimleri olarak karşımıza çıkar. Örnek vermek gerekirse Kant ahlâk yasasının emirlerinin Tanrı'nın emirleriymiş gibi düşünülmesine din adını verir.[11] Bu anlayışta niyetin kutsallığı ahlâk yasasından değil; biçiminden kaynaklanır. Bu biçimse yapısal olarak yani zorunlu bir biçimde bireyin kendisini şart koşar. İşte özgürlüğün özerklik olarak karşımıza çıkması da bunun içindir. Kantçı anlayışta özerklik bir üstben olarak kendisini inşa ederken Yunan düşüncesi ve Hıristiyan geleneği içinde bulduğu Tanrı anlayışına karşı olmak durumundaydı. Ama bunu bir geleneğe karşı yaptığında düşmanlık sergiliyormuş gibi gözükeceğinden, akıl eleştirisine dayandırarak yapar. Yani Kant'a göre aklın niyetinde yapısal bir bozukluk vardır ve hem Yunanlı hem de Hıristiyanlık bunun içine ister istemez düşmüşlerdir. İşte Kant kendi gayesel niyetini oluştururken, geleneksel anlayışın tam aksine, şu soruya dayanıyordu: İçine düşülen bu durumdan nasıl çıkılacaktır?

Kaynakça

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür, Ankara: Ayraç yayınları, 1998.

Guyer, Paul (ed.), *The Cambridge Companion To Kant*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Günenç, Mehmet, *Kant'ta Tanrı ve Tanrısallaştırılan Akıl*, Ankara: Elis Yayınları, 2016.

Holzey, Helmut, *Historical Dictionary of Kant and Kantianism*, New York: Scarecrow Press, 2005.

11 Kant, *Conflict of the Faculties*, s. 61.

Kant, Immanuel, *Conflict of the Faculties*, çev. By Mary J. Gregor, New York: Abaris Books, 1979.

----------, *Pratik Aklın Eleştirisi*, çev. İoanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsun Akatlı, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1980.

----------, *Saf Aklın Sınırları Dâhilinde Din*, çev. Suat Başar Çağlan, Konya: Literatürk, 2012.

Kranz, Walter, *Antik Felsefe*, çev. Suat Baydur, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1984.

Batı Ahlâk Felsefesinde Niyet ve Niyetsellik

Aslı Yazıcı & Sedat Yazıcı

Giriş

Bu çalışmanın amacı, Batı ahlâk felsefesi geleneklerinde niyet ve niyetselliğin yeri ve önemini tespit etmeye çalışmaktır. Bu çerçevede, ağırlıklı olarak üç ahlâk felsefesi geleneğine, erdem ahlâkı, ödev ahlâkı ve faydacı ahlâk, bakarak niyetin bu ahlâk yaklaşımlarında i) yer alıp almadığını, ii) alıyorsa ne şekilde yer aldığını ve iii) niyetin ahlâkî değerinin ne olduğunu tespit etmeye çalışacağız. Amacımız sözünü ettiğimiz ahlâk felsefesi geleneklerine veya onların temsilcisi olan filozoflara karşı herhangi dışsal eleştiri veya argüman geliştirmekten ziyade elimizden geldiğince metinsel kanıtlarla bu soruların cevabını göstermek olacaktır.

İlk başta şunu belirtmemiz gerekir ki, bu üç ahlâk geleneğinin temel eserlerinin birçoğunda niyet kavramı doğrudan ele alınıp irdelenmemiştir. Niyetin merkezî bir öneme ve değere sahip olduğu Kant'ın ahlâk felsefesinde bile bu kavramın yeri *iyi irade*, *maksim*, *yasaya saygı* ve ödevden dolayı ahlâkî eylem kavramlarının analiz edilmesiyle tam olarak ortaya çıkmaktadır. Aristoteles ise *isteyerek yapılan* ve *istemeyerek yapılan* eylemler ile *tercih* kavramları üzerinden ahlâkî sorumluluk açısından eylemlerin biçimsel koşullarını açıklar. Ancak, Aristoteles etiğinde niyetselliğin çıkarımsal olarak da olsa yer aldığını göstermeye çalışacağız. Faydacı ahlâk açısından durum biraz daha karmaşıktır. Jeremy Bentham *The Principles*

ile ilgilidir. Bu noktada Kant'ın dışında diğer tüm filozoflar niyete ahlâkî eylemlerde bir değer vermelerine karşın; eylemin ahlâkî değerini başka ölçütlerde ararlar. Aristoteles için bu normatif ölçüt orta olma durumu iken; faydacılar için en fazla sayıdaki insanın mutluluğu ilkesine dayanır. Kant, niyeti hem doğrudan ahlâk yasasına bağlar hem de ona mutlak bir değer verir. Dolayısıyla, bu anlamda Kant etiğini yaygın okuyuşunda bir niyet etiği olarak görmek doğrudur.

Bu çalışmanın sonucu faydacılar için bazı genel önyargıları giderme konusunda katkı sağlayabilir. Sanıldığının aksine, Mill'in dışında faydacı filozoflar ahlâkta niyet konusuna duyarsız değillerdir. Hatta kimi noktalarda, örneğin niyetin iyi eylemlerle kötü eylemleri birbirinden ayırmada ahlâkî bir ölçüt olduğu konusunda Bentham ve Sidgwick, Ortaçağ düşünürlerinden Aquinas ve Anselm ile aynı düşünür. Dahası Sidgwick'in niyeti ahlâkî eylemlerin olası sonuçlarını kapsayacak şekilde genişletmesi açısından felsefe tarihinde özel bir yeri vardır. Bu sonucun, faydacılığın temel ilkesiyle tutarlı olduğunu ileri sürdük. Bir faydacı ahlâk niyete duyarsız kalamaz. Bir faydacı, eylemde bulunurken tıpkı bir hesap makinesi gibi alternatifler arasından en fazla yararı veya en az zararı olanı seçeceğine göre, eylemden önce bu doğrultuda bir niyeti ve amacı olmalıdır. Eylem faydacılığında bile faydayı ölçen, salt eylem sonrası ölçüm değildir. Öyle olsaydı, insanlar amaçsız bireyler olarak görülürdü ve bir ahlâkî topluluk ortaya çıkmazdı.

Kaynakça

Abelard, Peter, *Peter Abelard's Ethics*, çev. D. E. Luscomber, Oxford: Clarendon Press, 2002.

Aquinas, St. Thomas, *Summa Theologica*, **çev.** Fathers of the English Dominican Province, Ohio: Benziger Bros., 1947; https://www.ccel.org/ccel/aquinas/summa, (Erişim: 18.10.2016).

Aristoteles, *Eudemos'a Etik*, çev. Saffet Babür Ankara: BilgeSu, 2015.

----------,*Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür, Ankara: BilgeSu, 2012.

----------,*Retorik*, çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Beck, Lewis White, "Translator's Introduction", *Kant: Foundations of the Metaphysics of Morals*, New York: Macmillian Company, 1990.

Bentham, Jeremy, *The Principles of Morals and Legislation*, New York: Hafner Press, 1789.

Brentano, Franz Celemens, *Psychology from an Empirical Stantpoint*, çev. Antos C. Rancurella, D. B. Terrell, and Linda L. McAlister, London: Routledge & Kegan Paul, 1973.

Davidson, Donald, "Actions, Reasons and Causes", *Essays on Actions and Events,* Oxford: Clarendon Press, 1980, 3-19.

Donagan, Alan, *The Theory of Morality*, Chicago: The University of Chicago Press, 1979.

Kant, I., *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi,* çev. İoanna Kuçuradi, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1982.

----------,*Pratik Aklın Eleştirisi*, çev. İoanna Kuçuradi, Ülker Gökberk ve Füsun Akatlı, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 1994.

King, Peter, "Abelard's Intentional Ethics", *The Modern Schoolman*, 72 (1995): 213-231.

Mackie, John, *Ethics: Inventing Right and Wrong*, London: Penguin Books, 1990.

Malle, Bertram F., "Intentionality, Morality, and their Relationship in Human Judgment", *Journal of Cognition and Culture*, 6 (2006): 87-112.

Mill, John Stuart, *Faydacılık*, çev. Nazmi Coşkunlar, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986.

Sidgwick, Henry, *The Methods of Ethics*, London: Macmillan, 1907.

Yazıcı, Aslı, "An Inquiry Concerning the Place of Emotions in Virtue Ethics: A Comparison between Aristotle and Kant", (Doktora Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).

Yazıcı, Aslı, "Aristotle's Theory of Emotions", *Turkish Studies*, 10/6 (2015): 901-922.

Yazıcı, Sedat, "Erdem Ahlâkı: Son Dönem Tartışmalara İlişkin Eleştirel Bir Deneme", *Felsefe Tartışmaları*, 30 (2003): 7-26.

----------, *Felsefeye Giriş,* İstanbul: Yeni İnsan Yayınları, 2016.

2. Basım

Rekreasyon Alanlarında SULAMA

Prof. Dr. A. Halim Orta

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1857
Teknik Mühendislik No.: 162
ISBN: 978-605-320-764-1
© 2. Basım, Kasım 2017

REKREASYON ALANLARINDA SULAMA

Prof. Dr. A. Halim Orta

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Orta, A. Halim.
Rekreasyon Alanlarında Sulama / *A. Halim Orta*
2. Basım, X + 172 s, 195x275 mm
ISBN 978-605-320-764-1
1. Rekreasyon 2. Sulama 3. Damla Sulama 4. Yağmurlama Sulama

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ vii

II. BASIM İÇİN ÖN SÖZ ix

1. BÖLÜM: GİRİŞ 1

1.1. Sulamanın Tanımı, Önemi ve Yararları 3
1.2. Sulama Yöntemi ve Sulama Sistemi 4

2. BÖLÜM: TOPRAK-BİTKİ-SU İLİŞKİLERİ 7

2.1. Sulama Yönünden Önemli Bazı Toprak Özellikleri 9
2.2. Sulama Suyu Uygulanacak Toprak Derinliği 14
2.3. Toprak Nemi 15
2.4. Sulama Yönünden Önemli Toprak Nemi Sabiteleri 18
2.5. Sulama Yönünden Önemli Toprak Nemi Sınıfları 19
2.6. Toprak Örneklerinin Alınması 21
2.7. Toprak Neminin Ölçülmesi 22
2.8. Toprakta Suyun Hareketi 29
2.9. Toprağın Su Alma (İnfiltrasyon) Hızı 31

3. BÖLÜM: SULAMA SUYU KALİTESİ 41

3.1. Sulama Suyu Kalitesi Kriterleri 43
3.2. Rekreasyon Sulamasında Su Kalitesi ve Atık Suların Kullanım Olanakları 48

4. BÖLÜM: SULAMA SUYU İHTİYACI 51

4.1. Bitki Su Tüketimi 53
4.1.1. Referens Bitki Su Tüketimi Tahmininde Penman-Monteith Yöntemi 54
4.1.2. Referens Bitki Su Tüketimi Tahmininde Kap Buharlaşması Yöntemi 59
4.1.3. Bitki Katsayısı (k_c) 62
4.1.4. Bitki Su Tüketimi Tahmininde CROPWAT Bilgisayar Programı 63
4.2. Her Sulamada Uygulanacak Sulama Suyu Miktarı ve Sulama Aralığı 66
4.3. Sistem Kapasitesi 69
4.4. Etkili Yağış 70
4.5. Sulama Zamanının Planlanması 70

5. BÖLÜM: YAĞMURLAMA SULAMA YÖNTEMİ 73
5.1. Terminoloji 75
5.2. Yağmurlama Sulama Yöntemi ve Bileşenleri 77
5.3. Yağmurlama Sistemlerinde Su Dağılımı 86
5.4. Yağmurlama Hızı 91
5.5. İşletme Birimlerinin Oluşturulması 92
5.6. Yağmurlama Sulama Sistemlerinin Tasarımı 93
5.6.1. Kaynak Araştırması 94
5.6.2. Sistemin Tertiplenmesi 95
5.6.3. Ön Projeleme Faktörleri 96
5.6.4. Proje Çizim Tekniği ve Lejand 99
5.6.5. Örnek Projeler 101

6. BÖLÜM: DAMLA SULAMA YÖNTEMİ 127
6.1. Damla Sulama Sistemlerinin Bileşenleri 130
6.2. Damla Sulama Yönteminde Islatma Desenleri ve Lateral Tertip Biçimleri 134
6.3. Damla Sulama Sistemlerinin Tasarımı 142
6.3.1. Ön Projeleme Faktörleri 143
6.3.2. Uygun Damlatıcının Seçimi ve Sistem Tertibi 147
6.3.3. Lateral ve Manifold Boru Çaplarının Saptanması 147
6.3.4. Örnek Proje 151

KAYNAKLAR 169

KAYNAKLAR

Ayyıldız, M., 1983. Sulama Suyu Kalitesi ve Tuzluluk Problemleri. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayınları 879, Ankara.

Akalan, İ., 1968. Toprak. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayınları 356, Ankara.

Altınorak, Y. ve Yıldırım, O., 1991. Uygun sulama yönteminin seçimine ekonomik faktörlerin etkisi. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yıllığı 1988, 39(1-2);81-88.

Aşık, N., 2003. Damla Sulamada Toprakta Nem Dağılımı ve Damlatıcı Aralığının Belirlenmesi. Y.Lisans Tezi, Ankara Üniv. Fen Bil. Enst., Ankara.

Ayyıldız, M., 1983. Hidrolik. İkinci Baskı, Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayınları 883, Ankara.

Ayyıldız, M. ve Yıldırım, O., 1986. Basınçlı Sulama Sistemlerinde Yağmurlama Başlığı ve Damlatıcılardaki Yapım Farklılıklarınını Eş Su Dağılım Düzeyine Etkileri. II. Ulusal Kültürteknik Kongresi Bildirileri, 29.4.-2.5.1986, 417-433, Çukurova Üniv. Ziraat Fak.Yayınları, Adana.

Barret, J., 2003.Golf Course Design and Construction. USA.

Balaban, A., Tekinel, O. ve Korukcu, A., 1970. Yağmurlama Sulama Metodunun Teknik ve Ekonomik Elverişliliği üzerine bir araştırma, Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yıllığı 20(1); 113-131.

Burt, C.M. and Styles, S.W., 1994. Drip and Microirrigation for Trees, Vines and Row Crops. ITRC, Cal Poly, San Luis Obispo, California 93407.

Dizayn group, 2002. Ürün Katalogu.

Doorenbos, J. And Pruitt, W. O., 1977. Crop Water Requirements. FAO Irr. Drain Paper 24, Rome.

Ege Yıldız, 1999. PVC ve PE Borular için Yük Kayıp Cetvelleri.

Feldhake, C.M., Danielson, R.E., and Butler, J.D., 1983. Turfgrass Evapotranspiration. I. Factors Influencing Rate in Urban Enviroments. Agron.J., 75: 824-830.

Finkel, H.J., 1982. Handbook of IrrigationTechnology. Vol. I-II. CRC Pres Inc, Boca Raton, Florida.

Güngör, Y. ve Yıldırım, O., 1989. Tarla Sulama Sistemleri. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayınları 1115, Ankara.

Harivandi, A., 1987. Agronomic Factors Influencing Water Use Efficiency. Zoldoske, D.F ve ark. (ed.). Large Turfe Irrigation Systems: Design and Management Update, Conference Proceedings. CATI Publication Number 871202, California, USA.

Harivandi, M.A., 1984. Managing Saline, Sodic, or Saline-Sodic Soils for Turfgrasses. California Turfgrass Culture, Vol. 34, No. 2,3.

Hunter, 1999. Irrigation Products Catalog.

Jensen, M. E., 1973. Consumptive Use of Water and Irrigation Water Requirements. ASAE, New York, N.Y. 10017.

Kacar, B., 1979. Genel Bitki Fizyolojisi. Ankara Üniv.Yayınları, Ankara.

Keller, J. and Karmeli, D., 1975. Trickle Irrigation Design. Rain Bird Sprinkler Crop., Glendora.

Korukçu, A., 1975. Damla Sulaması ve Projelenmesi. TOPRAK SU, Damla Sulaması I. Teknik Toplantısı, Ankara.

Korukçu, A. ve Aküzüm, T., Yağmurlama Sulama Sistemlerinde Su Dağılımı Açısından Başlıkların Uygun Tertip Biçiminin Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yıllığı 27(2); 305-314.

Korukçu, A. ve Yıldırım, O., 1983. Yağmurlama Sulamasında Su Dağılımı ile Sulama Randımanı Arasındaki İlişkilerin Saptanması Üzerinde Bir Araştırma. Uludağ Üniv. Ziraat Fak. Dergisi, 2(1);65-76.

Melby, P., 1988. Simplified Irrigation Design. N.Y., USA.

National Engineering Handbook, 2003. Part 623.

Orta, A.H., Akçay, M.E. and Erdem, T., 2000.Effects of different irrigation methods and moisture regimes on vegatife growth parameters of Starking Delicious apple trees. J. Appl. Hort., 2(2): 108-110.

Orta, A.H., Erdem,Y., Erdem, T. ve Şener,M., 2001. Trakya Bölgesinde tarımı yapılan kültür bitkilerinin sulama programlarının oluşturulmasında açık su yüzeyi buharlaşmasından yararlanılma olanakları. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi, 7 (1) : 97-104, Ankara.

Orta, A.H. ve Yıldırım, O., 1993. Türkiye'de damla sulamanın sorunları ve geleceği. Toprak Su Dergisi, Sayı 1 : 21-22, Ankara.

Orta, A.H., Erdem, T. ve Erdem, Y., 1996. Sulama ile gübreleme: Fertigation. Hasad Tarım ve Hayvancılık Dergisi, Sayı 134 : 24-25, İstanbul.

Papazafiriou, Z.G., 1980. A Compact procedure for Trickle Irrigation System Design. ICID Bulletin, 29(1); 29-45.

Rain Bird, 2003. Landscape Irrigation Products Catalog.

Sapir, E. and Sne, M., 2001. Sprinkler Irrigation. Extension Service, Irrigation and Soil Field Service. Israel.

Sen, M., 2004. Drip Irrigation. Irrigation and Soil Field Service. Israel.

Smith, S. W., 1997. Landsacape Irrigation Design and Management, USA.

Smith, M., 1991. Manuel and Guidelines for CROPWAT. FAO Irrig. Drain Paper 46, Rome.

Solomon, K., 1979. Manufacturing Variation of Trickle Emitter. Transactions of the ASAE, 22(5);1034-1043.

Tüzel, İ.H., Damla Sulama Sistemlerinde Sulama Yeknesaklığının Değerlendirilmesi. Ege Üniv. Ziraat Fak. Dergisi, 30(1-2);1919-1926.

Vermeiren, L. and Jobling, G.A., 1983. Localized Irrigation. FAO Irrig. Drain Paper 36, Rome.

Wu, I.P. and Gitlin, H.M., 1979. Drip Irrigation Design on Nonuniform Slopes. Jour. Irrig. Drain. Eng., ASCE, 105(IR3); 289-303.

Yıldırım, O. and Orta, A.H., 1993. Evaluation of Some Drip Irrigation Systems in Antalya region. TÜBİTAK Doğa Bil. Der., 17;499-509.

Yıldırım, O., 1996. Sulama Sistemleri II. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayınları 1449, Ankara.

Yıldırım, O., 1996. Bahçe Bitkileri Sulama Tekniği. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayınları 1438, Ankara.

Yıldırım, O., 2004. Sulama. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayınları 1540, Ankara.

Yıldırım, O., 2005. Sulama Sistemlerinin Tasarımı. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayınları 1542, Ankara.

Yıldırım O. ve Orta, A.H., 1994.Effect of different irrigation methods on salt distribution in soil. University of Ankara : 1368, Publications of Faculty of Agriculture Scientific Research Reports : 757, 13 p, Ankara.

https://www.buldrip.com

https://www.erhas.com

https://www.fao.org

https://www.hunterindustries.com/tr

https://www.rainbird.com.tr

ÇalışBabamÇalış

Baba Olmak ve Baba Olmanın Çalışma Yaşamına Yansımaları

Editör

Doç. Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç

Yazarlar

Yrd. Doç. Dr. Asiye Ayben Çelik
Yrd. Doç. Dr. Aysu Göçer
Doç. Dr. Bengü Sevil Oflaç
Araş. Gör. Dr. Burcu Şentürk
Yrd. Doç. Dr. Canan Muter Şengül
Araş. Gör. Dr. Duygu Seçkin Halaç
Yrd. Doç. Dr. Ebru Tolay
Doç. Dr. Evrim Mayatürk Akyol
Uzm. Psk. Funda Gülyüksel
Doç. Dr. Hatice Hicret Özkoç
Yrd. Doç. Dr. K. Övgü Çakmak Otluoğlu
Doç. Dr. Nazlı Ayşe Ayyıldız Ünnü
Doç. Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç
Araş. Gör. Dr. Pelin Tuaç
Doç. Dr. Serap Özen
Doç. Dr. Şebnem Seçer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1810
İktisat/Ekonomi No.: 186
ISBN: 978-605-320-717-7
© 1. Basım, Ekim 2017

ÇALIŞBABAMÇALIŞ
Baba Olmak ve Baba Olmanın Çalışma Yaşamına Yansımaları
Editör: Doç. Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kâğıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sürgevil Dalkılıç, Olca.
ÇALIŞBABAMÇALIŞ - Baba Olmak ve Baba Olmanın Çalışma Yaşamına Yansımaları / *Olca Sürgevil Dalkılıç*
1. Basım, XII + 444 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-717-7
1. Babalık 2. Çalışan Baba 3. Çalışma Yaşamında Babalar 4. Çalışan Babaların Karşılaştıkları Sorunlar
5. Çalışan Babaların İhtiyaç ve Beklentileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. Toplumsal Yaşamda ve Çalışma Yaşamında Erkek ve Baba Kimlikleri: Kuramsal Bir Bakış 1
   Evrim Mayatürk Akyol
2. Çalışan Babalar ve Çalışan Babalara Yönelik Ayrımcılık: Pozitif mi? Negatif mi? 41
   H. Şebnem Seçer
3. Babaların Öykülerinden Açığa Çıkanlar: Babalık ve Çalışan Babalığa Yüklenen Anlamlar, Çalışma Yaşamından Örnek Olaylar, İhtiyaçlar ve Beklentiler 73
   Olca Sürgevil Dalkılıç
4. İnsan Kaynakları Yönetimi ve Çalışan Babalar: Çalışan Babaları Kapsayan Aile Dostu İşyeri Uygulamaları Mümkün mü? 113
   K. Övgü Çakmak Otluoğlu
5. Babaların Çalışma Yaşamında Sahip Oldukları Yasal Haklar: Ülkelerarası Karşılaştırma ve Öneriler 151
   Pelin Tuaç
6. İşgücünde Babalar ve Babaların Zaman Kullanım Dağılımları: İstatistiklerle Türkiye Örneği 179
   Hatice Hicret Özkoç - Serap Özen
7. Türk Yönetim Kültüründe Paternalizm: Çalışanların "Babacan" Davranış Beklentileri ve Süleyman Demirel'in Liderlik Tarzının İncelenmesi 213
   Ebru Tolay
8. Liderlik ve Babalık Durumlarını Av Mevsimi Filmi Üzerinden Anlamak 259
   Nazlı Ayşe Ayyıldız Ünnü - Burcu Şentürk
9. Değişen Babalık ve Girişimcilik Kavramları Çerçevesinde "Yeni/Modern" Babalar ve Girişimcilik 289
   Duygu Seçkin Halaç
10. Babalık Ekseninde Yaratıcılık: Yaşamdan Örneklerle Yaratıcı Babalar ve Çocukları 321
    Canan Muter Şengül
11. Alışverişin "Baba" Hâli: Baba Olmakla Değişen Tüketim Alışkanlıklarını Belirlemeye Yönelik Nitel Bir Araştırma 349
    Bengü Sevil Oflaç - Aysu Göçer - Asiye Ayben Çelik
12. Babalar ve İşsizlik: "Çalışmayan Baba" Olgusuna ve Babaların Çalışmamasının Çocuk ve Aile İlişkileri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Değerlendirme - Eyvah Ela'nın Babası İşsiz Kaldı! 393
    Hatice Hicret Özkoç
13. Babalar da Depresyona Girer! Babalık Depresyonu, Nedenleri, Belirtileri ve Tedavi Yöntemleri 415
    Funda Gülyüksel

1

Toplumsal Yaşamda ve Çalışma Yaşamında

ERKEK VE BABA KİMLİKLERİ: KURAMSAL BİR BAKIŞ

Evrim Mayatürk Akyol

Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı,
evrim.akyol@ikc.edu.tr

"ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik" adlı ortak kitap çalışmamızın 2015 yılı sonlarında okuyucu ile buluşmasının ardından sevgili arkadaşımız Olca Sürgevil Dalkılıç'ın editörlüğünde ikinci kitabımızın hazırlıkları için kolları sıvadık. İlk kitap ekibimizdeki birkaç arkadaşımız bu kitapta yer alamadı, birkaç arkadaşımız ise "ÇalışBabamÇalış: Baba Olmak ve Baba Olmanın Çalışma Yaşamına Yansımaları" isimli bu kitabımızda bize ilk kez eşlik etti. Ama her iki çalışmanın da tüm yazarlarının kalbi, gerek hazırlık gerekse yayın aşamalarında aynı heyecanla çarptı. Meslektaşlarım ve arkadaşlarımdan oluşan böylesi güzel bir ekiple çalışmak, müthiş bir ayrıcalıktı. O nedenle öncelikle, editörümüz Olca Sürgevil Dalkılıç'a ve tüm yazarlara çok teşekkür ediyorum.

Toplumsal yaşam ve çalışma yaşamı bağlamında karşımıza çıkan erkek ve baba kimliklerini farklı açılardan değerlendirmeye çalıştığımız bu kitapta, kadın çalışmalarına kıyasla çok daha az ele alınmış bir alana katkı yapabilme şansına da erişmiş olduk. Şahsım adına yaptığım araştırmaların, alana ilişkin bilgi düzeyimin ve farkındalığımın artışında oynadığı önemli rolü yadsıyamam. Gözbebeğimiz çocuklarımız için annelik kadar babalık rolünün de taşıdığı önemi, dolayısıyla ailenin bir bütün olarak değerini bir kez daha algılamış oldum.

Bu vesileyle yazdığım kitap bölümünü; bana kendimi daima şanslı hissettiren kıymetlilerim annem ve babam ile biricik kızımın babası sevgili eşim Kemal Akyol'a ithaf ediyorum.

Kaynakça

AÇEV (Anne Çocuk Eğitim Vakfı) (2017). Türkiyede İlgili Babalık ve Belirleyicileri Özet Araştırma Raporu. İstanbul: Taymaz Matbaacılık.

Adler, A. (1999). Cinsiyetler Arasında İşbirliği (Çev. Selvi, S.). İstanbul: Payel Yayınları.

Aka, A. (2010). Kimliğe Teorik Yaklaşımlar. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi,* 34(1):17-24.

Aka, A. (2012). Kimliği Farklı Boyutlar Üzerinden Okuma: Çanakkale İli Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 29(1):1-24.

Arıkan, R. N. (2011). Kadın Beyni Erkek Beyni. http://www.milliyet.com.tr/kadin-beyni-erkek-beyni-pembenar-yazardetay-yasam-1343245/ [31.07.2016].

BADEP (2017). Baba Destek Eğitimi Programları. http://aileegitimi.meb.gov.tr/programlar/BADEP%20WEB%20Tanitim.pdf [14.01.2017].

Barutçu, A. ve Hıdır, N. (2016). Türkiye'de Babalığın Değişen Rolleri: (Pro)Feminist Babalar. *Fe Dergi*, 8(2):27-45.

Brizendine, L. (2010). Erkek Beyni (Çev. Tonak, G.). İstanbul: Say Yayınları.

Carrigan, T.; Connell, B. ve Lee, J. (1985). Toward a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society*, 14(5):551-604.

Clapton, G. (2013). Social Work with Fathers: Positive Practice (Policy and Practice in Health and Social Care). Edinburgh: Dunedin.

Connell, R. W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar (Çev. Soydemir, C.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim,* 86:139-170.

Delibaş, K. (2008). Dini Kimlik ve Katılımcı Birey: Kimlik Siyaseti ve Türkiye'de Siyasal İslamın Yükselişi. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(2):131-159.

Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayırımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(511):12-27.

Demren, Ç. (2001). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/erkeklik_ataerklik.pdf [26.12.2016].

Direk, Z. (2014). Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi. Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar (Ed. Direk, Z.) içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Eggebeen, D. J. ve Knoester, C. (2001). Does Fatherhood Matter for Men? *Journal of Marriage and Family*, 63(2):381-393.

Erden, Ş. (2017). Baba ve Çocuk İlişkisi. http://anaokulu.cu.edu.tr/__/file/10_BABA_VE_COCUK_ILISKISI.pdf [15.11.2016].

Erdoğan, A. (2004). Çocuğun Psikososyal Gelişiminde Babanın Rolü. *Yeni Symposium*, 42(4):147-153.

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2):209-230.

Frankel, L. (2004). An Appeal for Additional Research About the Development of Heterosexual Male Sexual Identity. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 16(4):1-16.

Gültekin, M. (2014). Bilimsel Araştırmalarda Kadın-Erkek Farklılıkları. Bursa: Aile Akademisi Derneği.

Güngörmüş Özkardeş, O. ve Arkonaç, S. (1998). İki Farklı Eğitim Düzeyinde Baba Olma Algısı. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10:253-263.

Güngörmüş Özkardeş, O. (2015). Baba Olmak. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hand, K. ve Lewis, V. (2002). Fathers' Views on Family Life and Paid Work. *Family Matters*, 61:26-29.

Hines, M.; Golombok, S.; Rust, J.; Johnston, K. J.; Golding, J. ve The Avon Longitudinal Study of Parents and Children Study Team (2002). Testosterone During Pregnancy and Gender Role Behavior of Preschool Children: A Longitudinal, Population Study. *Child Development*, 73(6):1678-1687.

Kahyaoğlu, İ. (2013). Postmodern Toplumda Ataerkil Düzen Değişiyor mu? Popüler Kültür İçinde Cinsellik Kullanımına Eleştirel Bir Bakış: Biscolata Reklamları ve Erkek İmgesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC*, 3(1):34-44.

Karabekiroğlu, K. (2015). Baba Olmak: Babanın Ruhsal Rehberi. İstanbul: Say Yayınları.

Kılınç, B. (2014). Aklın Cinsiyeti Var mı?. Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar (Ed. Direk, Z.) içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Koslowski, A. S. (2011). Working Fathers in Europe: Earning and Caring. *European Sociological Review*, 27(2):230-245.

Lamb, M. E. ve Tamis-Lemonda, C. S. (2004). The Role of the Father Introduction. The Role of the Father in Child Development (Ed. Lamb, M. R.) içinde. Canada: John Wiley & Sons.

LaRossa, R. (1988). Fatherhood and Social Change. *Family Relations*, 37(4):451-457.

Marsiglio, W.; Amato, P.; Day, R. D. ve Lamb, M. E. (2000). Scholarship on Fatherhood in the 1990s and Beyond. *Journal of Marriage and Family*, 62(4):1173-1191.

Mayatürk Akyol, E. (2015). Toplumsal Yaşamda ve Çalışma Hayatında Kadın ve Anne Kimlikleri: Kuramsal Bir Bakış. Ed. O. Surgevil Dalkılıç, ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik, sf. 1-30, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ISBN: 978-605-320-267-7.

O'Brien, M.; Brandth, B. ve Kvande, E. (2007). Fathers, Work and Family Life. *Community, Work & Family*, 10(4):375-386.

Özen, Y. (2013). Ulus-Kimlikten Gökkuşağı Toplumuna: Ulus Kimliğin Yitimi Bireyi Psikonevrotizmaya Götürür mü? (Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım). *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 2(4):48-61.

Öztunalı Kayır, G. (2015). Sosyolojik Değerlendirme: LGBT Bireyler Açısından Cinsiyet Kimlikleri Meselesi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 13(51):73-97.

Pasterski, V. L.; Geffner, M. E.; Brain, C.; Hindmarsh, P.; Brook, C. ve Hines, M. (2005). Prenatal Hormones and Postnatal Socialization by Parents as Determinants of Male-Typical Toy Play in Girls with Congenital Adrenal Hyperplasia. *Child Development*, 76(1):264-278.

Phillips, D. A. (2006). Masculinity, Male Development, Gender, and Identity: Modern and Postmodern Meanings. *Issues in Mental Health Nursing*, 27:403-423.

Pleck, J. H. (2007). Why Could Father Involvement Benefit Children? Theoretical Perspectives. *Applied Development Science*, 11(4):196-202.

Popenoe, D. (1997). Life without Father. *Annual Conference of the NCFR Fatherhood and Matherhood in a Diverse and Changing World*, Arlington, 7-10 Kasım, 1-22.

Raeburn, P. (2015). Baba Olmak: Çocuğun Hayatında Babanın Rolü Sandığınızdan Çok Daha Önemli (Çev. Pekiner, A.B.). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Ranson, G. (2012). Men, Paid Employment and Family Responsibilities: Conceptualizing the 'Working Father'. *Gender, Work and Organization*, 19(6):741-761.

Rojas-Salas, M.; Vargas, D. ve Rothblum, E. D. (2016). Gender and Sexuality in Muslim Cultures, Edited by Gul Ozyegin, Surrey, UK, Ashgate Publishing Company, 2015. *Psychology and Sexuality*, 7(3):241-245.

Ruigrok, A. N. V.; Salimi-Khorshidi, G.; Lai, M. C.; Baron-Cohen, S.; Lombardo, M. V.; Tait, R. J. ve Suckling, J. (2014). A Meta-Analysis of Sex Differences in Human Brain Structure. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 39:34-50.

Saavedra-Rodriguez, L. ve Feig, L. A. (2013). Chronic Social Instability Induces Anxiety and Defective Social Interactions Across Generations. *Biol Psychiatry*, 73:44-53.

Sancar, S. (2013). Erkeklik: İmkansız İktidar. İstanbul: Metis Yayınları.

Sayılan, F. ve Özkazanç, A. (2009). İktidar ve Direniş Bağlamında Toplumsal Cinsiyet: Bir Okul Etnografisi. *Toplum ve Bilim*, Sayı 114, 51-73.

Stephenson, M. A. (2010). Fathers, Families and Work: Putting 'Working Fathers' in the Picture. *The Political Quarterly*, 81(2):237-242.

Uludağlı, N. P. (2017). Baba Katılımında Etkili Faktörler ve Baba Katılımının Baba, Anne ve Çocuk Açısından Yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39):70-88.

Uluğ, Ö. M. (2015). Soyadım Kimliğimdir, Evlenince Kaybolmamalıdır: Hegemonik Erkeklik ile Medeni Kanun'un 187. Maddesi Arasındaki İlişkiye Eleştirel Bir Bakış. *Fe Dergi*, 7(2):48-58.

Wall, G. ve Arnold, S. (2007). How Involved is Involved Fathering?: An Exploration of the Contemporary Culture of Fatherhood. *Gender & Society*, 21(4):508-527.

Wiegers, Y. (1998). Male Bodybuilding: The Social Construction of a Masculine Identity. *The Journal of Popular Culture*, 32(2):147-161.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, III(2):297-328.

2

Çalışan Babalar ve Çalışan Babalara Yönelik Ayrımcılık:

POZİTİF Mİ? NEGATİF Mİ?

H. Şebnem Seçer

Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü,
sebnem.secer@deu.edu.tr

Babamla birlikte çekilmiş bu fotoğrafımız, benim küçüklüğüme ait en sevdiğim karelerden biri. Babam, yoğun meslek yaşamının hiçbir evresinde ailesini ve çocuklarını ihmal etmedi. Hiçbir zaman "çalışma saatleri belli olmayan, sorumluluğu çok ağır bir işim var" diyerek bizden uzaklaşmadı. Tersine yoğun temposu içinde her türlü sorunumuzla çok yakından ilgilenerek bize yol gösterdi. Bundan 35-40 yıl önce, daha "çalışan baba" kavramının neredeyse hiç konuşulmadığı dönemlerde bile, günümüzdeki anlamıyla gerçek bir "çalışan baba" örneğiydi. Ne mutlu bana ki, şimdi bilimsel bilgi birikimimle bakarak bunun değerini bir kez daha anlayabiliyorum.

Babacığım, iyi bir çalışan babanın en güzel örneği olarak bana bu çalışmamda esin kaynağı olduğun için çok teşekkürler. Ben ve kızlarım seni çok seviyoruz.

Kızın...

KAYNAKÇA

Ashwin, S., Isupova, O. (2014). "Behind Every Great Man…": The Male Marriage Wage Premium Examined Qualitatively, Journal of Marriage and Family, 76, 37-55.

Astona, N.M., Dariotis, J.K., Sonenstein, F.L., Pleck, J.H., Hynes, K. (2010). Men's Work Efforts and the Transition to Fatherhood, Journal of Family and Economic Issues, 31(1), 3-13.

Atmaca Koçak, A. (2004). Türkiye'de Babaların Şimdiki Durumu, Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 1-65.

Becker, G. (1981). A Treatise on Family, Cambridge, MA Harvard University Press.

Besen Y.(2007). Masculinities at Work, Equal Opportunities International, 26(3), 256-260.

Björnberg, U. (1998). Family Orientation Among Men A Process of Change in Sweden içinde Drew, E., Emerek, R. & Mahon, E. (Edt.) Women, Work and the Family in Europe, Routledge, 200-207.

Bocchicchio, A. M. (2006). Fathers in the Workplace, Journal of Workplace Behavioral Health, 22(1), 89-102.

Boeckmann, I., Budig, M. (2013). Fatherhood, Intra-Household Employment Dynamics, and Men's Earnings in a Cross-National Perspoective, Luxemburg Income Study Working Paper Series, No:592, June 2013.

Burnett, S. & Gatrell, C. & Cooper G. & Sparrow P. (2011). Fatherhood and Flexible Working: A Conradiction in Terms? içinde Kaiser, S. & Ringlstetter M. & Eikof, D.R., & Pina E Cunha M. (Edt.), Creating a Balance? International Perspectives on the Work-Life Integration of Professionals, Berlin: Springer Publications, 157-171.

Burnett, S., Gatrell, C., Cooper, C., Sparrow, P. (2011). Fatherhood and Flexible Working: A Contradicition in Terms? içinde Kaiser, S., Ringlstetter, M., Ruth Eikof, D., Pina e Cunha, M., (Edt.) Creating Balance? International Perspectives on the Work-Life Integration of Professionals, Springer, 157-171.

Burnett, S.B., Gatrell, C.J., Cooper C.L., Sparrow, P. (2013). Fathers at Work: A Ghost in the Organizational Machine, Gender, Work and Organization, 20(6), 632-646.

Bygren,M., Gähler, M. (2012). Family Formation and Men's and Women's Attainment of Workplace Authority, Social Forces, 90(3), 795-816.

Cabrera, N.J., Tamis LeMonda, C.S., Bradley, R.H., Hoffert, S., Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century, Child Development, 71(1), 127-136.

Cengiz K., Tol U.U., Küçükural, Ö. (2004). Hegemonik Erkekliğin Peşinde, Toplum ve Bilim, 101, 50-70.

Chopra, R. (2001). Retrieving the father: Gender studies, "father love" and the discourse of mothering. Women's Studies International Forum, 24, 445–455.

Coltrane, S., Miller, E.C., DeHann, T., Stewart, L. (2013). Fathers and Flexibility Stigma, Journal of Social Issues, 69(2), 279-302.

Cooklin, A. R., Westrupp, E.M., Strazdins, L., Giallo, R., Martin, A., Nicholson, J.M. (2016). Fathers at Work: Work-Family Conflict, Work-Family Enrichment and Parenting in an Australian Cohort, Journal of Family Issues, 37(1), 1611-1635.

Cooper, M. (2000). Being to "Go-To-Guy": Fatherhood, Masculinity and the Organization of Work in Silicon Valley, Qualitative Sociology, 23(4), 379-405.

Crespi, I. & Ruspini, E. (2015). Transition to Fatherhood: New Perspectives in the Global Context of Changing, International Review of Sociology, 25(3), 353-358.

Cukrowska-Torzewska, E. & Lovsz, A. (2016). Are children driving the gender wage gap?, Economics of Transition, 24(2), 259-297.

Çağdaş, A. (2003). Anne-Baba-Çocuk İletişimi, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Datta, K. (2007). "In the eyes of a child, a father is everything": Changing constructions of fatherhood in urban Botswana?, Women's Studies International Forum, 30, 97-113.

Denny, K.E. (2014). Penalties and Premiums: Clarifying Perceptions of Parents in the Professional Workplace, Unpublished Doctorate Thesis, University of Maryland,USA.

Engle, P. & Leonard, A. (1995). Fathers as parenting partners. içinde Bruce, J., Lloyd, C. B. Patrice, Leonard A., Engle N. D. (Edt.), Families in focus: New perspectives onmothers, fathers and children, New York: The Population Council, 49–69.

Eggebeen, D.J. (2008). Sociological Perspectives on Fatherhood: What Do We Know

About Fathers From Social Surveys? içinde Tamis-LeMonda, C.S., Cabrera, N. Handbook of Father Involvement Multidisciplinary Perspective, Lawrence Erlbaum Associates, London, 189-210

Garey, A.U. (1999). Weaving Work and Motherhood. Philadelphia, Pa: Temple University Press.

Gatrell, C. (2005). Hard Labour The sociology of parenthood, Open University Press.

Glauber, R. (2008). Race and Gender in Families and at Work: The Fatherhood Wage Premium, Gender& Society, 22(8), 8-30.

Glauber, R.(2008). Race and Gender in Families and at Work: The Fatherhood Premium, Gender and Society, 22, 8-30.

Gregory, A. & Milner, S. (2011). What is "New" about Fatherhood?: .The Social Construction of Fatherhood in France and the UK, Men and Masculinities, 14(5), 588-606.

Güngörmüş-Özkardeş, O. (2010). Baba Olmak. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Halford, S. (2006). Collapsing the Boundaries? Fatherhood, Organizations and Home-Working, Gender, Work and Organization, 13(4), 383-402.

Harrington, B., Deusen, F. V., Fraone Sabatini, J., Mazar, I. (2015). The New Dad A Portrait of Today's Father, Boston College Center of Work & Family, 3-16.

Harrington, B., Deusen, F.V., Fraone, J.S., Mazar, I. (2015). The New Dad A Portrait of Today's Father, Boston College Center for Work&Family, 3-15.

Hewlett, B.S. & Macfarlan S. J. (2010). Father' Role in Hunter-Gatherer and Other Small-Scale Cultures içinde Lamb, M. E., The Role of the Father in Child Development, Fifth Edition, John Wiley&Sons, 413-434.

Hobson, B. & Morgan, D. (2004) Introduction: Making man into fathers içinde Hobson, B. (Edt.) Making Men into Fathers Man, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood, Cambridge University Press.

Hodges, M.J. & Budig, M. (2010). Who Gets the Daddy Bonus?: Organizational Hegemonic Masculinity and the Impact of Fatherhood on Earnings, Gender&Society, 24(6), 717-745.

Højgaard, L. (1997). Working Fathers - Caught in the Web of the Symbolic Order of Gender, Acta Sociologica, 40, 245-261.

Hoon, S., Keizer, R., Dykstra, P. (2015). The Male Marriage Wage Premium in Cross-National Perspective, Luxemburg Income Study Working Paper Series, No: 642, September 2015.

Human Capital (2015). Paternity Leave: A Progressive idea, www. humancapitalonline.com Erişim tarihi: 3.3.2017.

Humberd, B., Ladge, J.J.& Harrington, B. (2015). The "New" Dad: Navigating Fathering Identity Within Organizational Context, Journal of Business Psychology, 30, 249-266.

Johansson, T. & Klinth, R. (2008). Caring Fathers The Ideology of Gender Equality and Masculine Positions, Men and Masculinities, 11(1), 42-62.

Kaufman, G. (2017). Barriers to equality: why British fathers do not use parental leave, Community, Work & Family, DOI: 10.1080/13668803.2017.1307806. 24.03.2017'de online yayınlandı.

Kaufman, G., Uhlenberg, P. (2000). The Influence of Parenthood on the Work Effort of Married Men and Women, Social Forces, 78, 931-949.

Killewald, A. (2012). A Reconsideration of the Fatherhood Premium: Marriage,Coresidence, Biology and Father's Wages, American Sociological Review, 78(1), 96-116.

Killewald, A., Garcìa-Manglona, J. (2016). Tethered lives: A couple-based perspective on the consequences of parenthood for time use, occupation, and wages, Social Science Research, 60, 266-282.

Ladge, J.J.& Humberd, B.K.& Baskerwille Watkins, M. & Harrington, B. (2015). Updating Organization Man: An Examination of Involved Fathering in the Workplace, The Academy of Management Perspectives, 29(1), 152-171.

LaRossa, R. (1988). Fatherhood and Social Change, Family Relations, 37, 451-457.

Larrson, J. & Björk, S. (2017). Swedish fathers choosing part-time work, Community, Work & Family, 20(2), 142-161.

Lundberg, S. & Rose, E. (2000). Parenthood and the Earnings of Married Men and Women, Labour Economics, 7, 689-710.

Lundberg, S. & Rose, E. (2002). The Effects of Sons and Daughters on Men's Labor Supply and Wages, Review of Economics and Statistics, 84, 251-268.

Matzner-Heruti, I. (2014). Dare to Care: The Complicated Case of Working Fathers Alleging Sex and Parental Discrimination, Journal of Law and Policy, 23(1), 1-68.

McGill, B.S. (2014). Navigating New Norms of Involved Fatherhood: Employment, Fathering Attitudes, and Father Involvement, Journal of Family Issues, 35(8), 1089-1106.

Miller, T. (2010). "It's a Triangle That's Difficult to Square": Men's Intentions and Practices Around Caring, Work and First-Time Fatherhood, Fathering, 8(3), 362-378.

Nomaguchi, K. &Johnson, W. (2016). Parenting Stress Among Low-Income and Working-Class Fathers: The Role of Employment, Journal of Family Issues, 37(1), 1535-1557.

Palkovitz, R. (2002). Involved Fathering and Men's Adult Development, Lawrence ErlbaumAssociates Publishers London.

Percheski, C. & Wildeman C. (2008). Becoming a Dad: Employment Trajectories of Married, Cohabiting and Nonresidint Fathers, Social Science Quarterly, 89(2), 482-501.

Petersen, T., Penner, A., Høgsnes, G. (2007). From Motherhood Penalties to Fatherhood Premia: The New Challenge for Family Policy, Institute for Research on Labor and Employment UC Berkeley, Working Paper Series.

Pleck, J.H. (2010). Fatherhood and Masculinity içinde Lamb, M.E. (Edt.), The Role of the Father in Child Development, John Wiley&Sons, Fifth Edition, 27-57.

Pollmann-Schult, M. (2011). Marriage and Earnings: Why do Married Men Earn More Than Single Man?, European Sociological Review, 27(2), 147-163.

Ranson, G. (2001). Men at Work: Change -or No Change?- in the Era of "New Father", Men and Masculinities, 4(1), 3-26.

Ranson, G. (2012). Men, Paid Employment and Family Responsibilities: Conceptualizing the 'Working Father', Gender, Work and Organization, 19(6), 741- 761.

Rege, M. & Solli, I.F. (2013). The Impact of Paternity Leave on Fathers' Future Earnings, Demography, 50, 2255-2277.

Reid, E. (2011). Passing as Superman: The Ideal Worker and Men's Professional Identities, Academy of Management Proceedings, Meeting Abstract Supplement, 1-6.

Rudman, L.A. & Mescher, K. (2013). Penalizing Men Who Request a Family Leave: Is Flexibility Stigma a Femininity Stigma?, Journal of Social Issues, 69(2), 322-340.

Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkânsız İktidar-Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis Yayınları.

Sayıl M. & Yağmurlu B. (2017) Ana Babalık: Kuram ve Araştırma, 81-127. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Seçer, Ş. (2015). Çalışan Anneler ve Çalışan Annelere Yönelik Ayrımcılık içinde Sürgevil Dalkılıç, O. (Edt.) ÇalışAnne Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: 30-71.

Sen, H., Yavuz-Muren, M.H., Yagmurlu, B. (2014). Parenting: The Turkish Context içinde Selin, H. (Edt.) Parenting Across Cultures: Childrearing, Motherhood and Fatherhood in Non-Western Cultures, Springer, 175-192.

Settersten, R.A. & Cancel-Tirado, D. (2010). Fatherhood as a Hidden Variable in Men's Development and Life Courses, Research in Human Development, 7(2), 83-102.

Smith Koslowski A. (2011). Working Fathers in Europe: Earning and Caring, European Sociological Review, 27(2), 230-245.

Smith, A. (2008). Working fathers as providers and carers: towards a new conceptiualisation of fatherhood içinde Maltby, T., Kennett, P., Rummery, K., (Edt.) Social Policy Review 20, Analysis and Debate in Social Policy 2008, 279-296.

Stephenson M. (2010). Fathers, Families and Work: Putting "Working Fathers' in the Picture, The Political Quarterly, 81(2), 237-241.

Sürgevil Dalkılıç, O. (Edt.) (2015). ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Townsend, Nicholas (2002). Cultural contexts in father involvement. içinde Tamis-LeMonda C. & Cabrera N. (Edt.), Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives, Lawrence Erlbaum Associates New Jersey, 249–278.

Veenis, E. (1998). Working Parents Experiences from the Netherlands içinde Drew, E., Emerek, R., Mahon, E. (Edt.) Women, Work and the Family in Europe, Routledge, 182-190.

Vinkenburg, C.J., van Eagen, M.L., Coffeng, J., Dikkers, J.S.E (2012). Bias in Employment Decision about Mothers and Fathers: The (Dis)Advantages of Sharing Care Responsibilities, Journal of Social Issues, 68(4), 725-741.

Wall, G. & Arnold, S. (2007). How Involved is Involved Fathering?: An Exploration of the Contemporary Culture of Fatherhood, Gender & Society, 21, 508-527.

Williams, J. (2012). Reshaping the Work-Family Debate: Why Men and Class Matter, Harward University Press.

Yukawa, S. (2015). Effects of Fatherhood on Male Wage and Labor Supply in Japan, The B.E. Journal of Economic Analysis &Policy, 15(2), 437-474.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile, Mediterranean Journal of Humanities, III(2), 297-328.

3

BABALARIN ÖYKÜLERİNDEN AÇIĞA ÇIKANLAR:

Babalık ve Çalışan Babalığa Yüklenen Anlamlar, Çalışma Yaşamından Örnek Olaylar, İhtiyaçlar ve Beklentiler

Olca Sürgevil Dalkılıç

Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, olca.surgevil@deu.edu.tr

Kitabımızın bu bölümü; baba olmak ve iş yaşamı ile ilgili sorularıma yanıt veren katılımcılar sayesinde yazıldı. Ben bir anlamda öykülerini benimle paylaşan babaların duygu ve düşüncelerinin, deneyimlerinin daha geniş kitlelerle buluşmasına aracılık ettim. Anlatılan hikâyeler, sistemli bir bakış açısıyla birleşince; çalışma yaşamında yer alan babalar hakkında ve erkeklerin baba olmaya yükledikleri anlamlarla dolu bir resim çıktı ortaya. Sorularıma içtenlikle yanıt vererek bu resmi ortaya çıkarmama yardımcı olan, tüm katılımcı babalara sonsuz teşekkürlerimi sunuyor; bu çalışmayı onlara ithaf ediyorum.

Bu çalışma aracılığıyla; çocuklarına emek ve güven veren, onları hayata hazırlayan ve koşulsuz seven başta oğlumun biricik babası olmak üzere ailemizdeki babalara ve yollarımın kesiştiği tanıdığım tüm ilgili, özverili ve kıymetli babalara teşekkür ediyorum.

KAYNAKÇA

AÇEV (Anne Çocuk Eğitim Vakfı) (2017). Türkiyede İlgili Babalık ve Belirleyicileri Araştırma Raporu. İstanbul: Taymaz Matbaacılık.

Atmaca Koçak, A. (2004). Türkiye'de Babaların Şimdiki Durumu, Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 1-65.

Barutçu, A. ve Hıdır, N. (2016). Türkiye'de Babalığın Değişen Rolleri: (Pro)Feminist Babalar. *Fe Dergi*, 8(2):27-45.

Başer, M., Mucuk, S. Korkmaz, Z., Seviğ, Ü. (2005). Postpartum Dönemde Anne ve Babaların Yenidoğan Bakımına İlişkin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences) 14(1): 54-58.

Çağdaş, A. ve Şahin Seçer, Z. (2006). Anne-baba eğitimi. Kök Yayıncılık, Ankara.

Dündar, Ö., Durugönül, E.D. & Arıkan, A. (2011). "Anne" ve "baba" sözcüklerine yüklenilen anlamların bir incelemesi". *Contemporary Online Language Education Journal*, 11(2): 25-34.

Güler Yıldız, T. (2017). Anne Baba Eğitimi. Pegem Akademi, Ankara. ISBN 978-605-364-081-3, DOI 10.14527/9786053640813

Gülyüksel, F. (2017). Babalar da Depresyona Girer! Babalık Depresyonu, Nedenleri, Belirtileri ve Tedavi Yöntemleri. Editör: Sürgevil Dalkılıç, O. (2017). ÇalışBabamÇalış-Baba Olmak ve Baba Olmanın Çalışma Yaşamına Yansımaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Güngörmüş Özkardeş, O. (2015). Baba Olmak. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Holden, G. W., Edwards, L. A. (1989). Parental attitudes toward child rearing: Instruments, issues, and implications. *Psychological Bulletin*: 106(1): 29-58.

Kalkan, E. (2017). Dünyada Anne Baba Eğitimi ve Aile Katılımı: Amerika Birleşik Devletleri Örneği. Editör: Tülin Güler Yıldız, *Anne Baba Eğitimi* içinde. 8. Bölüm. Pegem Akademi, Ankara. ISBN 978-605-364-081-3, DOI 10.14527/9786053640813

Karabekiroğlu, K. (2015). Baba Olmak: Babanın Ruhsal Rehberi. İstanbul: Say Yayınları.

Mayatürk Akyol, E. (2017). Toplumsal Yaşamda ve Çalışma Yaşamında Erkek ve Baba Kimlikleri: Kuramsal Bir Bakış. Editör: Sürgevil Dalkılıç, O. (2017). ÇalışBabamÇalış-Baba Olmak ve Baba Olmanın Çalışma Yaşamına Yansımaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

McMahon, M. (2004). Motherhood: social and cultural aspects. In Smelser, N., Baltes, P (Eds.). International encyclopaedia of the social and behavioural sciences: 10089-10093.

Özkan, H. Çelebioğlu, A. Üst, Z. D., Kurudirek, F. (2016). Doğum Sonu Dönemde Babaların Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast*anesi Dergisi, 6(3):191-196, doi:10.5222/buchd.2016.191

Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2017). Anne Baba Olmak ve Anne Baba Olmanın Çocuk Yetiştirme Tutumları. Editör: Tülin Güler Yıldız, *Anne Baba Eğitimi* içinde. 3. Bölüm. Pegem Akademi, Ankara. ISBN 978-605-364-081-3, DOI 10.14527/9786053640813

Ridgeway, C., Correl, S. (2004). Motherhood as a status characteristic, *Journal of Social Issues*. 60(4): 683-700.

Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkânsız İktidar-Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis Yayınları.

Sürgevil Dalkılıç, O. (Edt.) (2015a). ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Sürgevil Dalkılıç, O. (2015b). Annelik Öykülerinden Açığa Çıkanlar: Annelik ve Çalışan Anneliğe Yüklenen Anlamlar, Çalışma Hayatından Örnek Olaylar, İhtiyaçlar ve Beklentiler, Sürgevil Dalkılıç, O. (Edt.) ÇalışAnne Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: 407-482.

Sayıl M. & Yağmurlu B. (2017) Ana Babalık: Kuram ve Araştırma, 81-127. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Seçer, Ş. (2017). Çalışan Babalar ve Çalışan Babalara Yönelik Ayrımcılık: Pozitif mi Negatif mi? Editör: Sürgevil Dalkılıç, O. (2017). ÇalışBabamÇalış-Baba Olmak ve Baba Olmanın Çalışma Yaşamına Yansımaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Seçer, Ş. (2010). Çalışan anneler ve çalışan annelere yönelik ayrımcılık. İzmir: Altın Nokta Yayın Evi.

Seçkin Halaç, D. (2017). Değişen Babalık ve Girişimcilik Kavramları Çerçevesinde "Yeni/Modern" Babalar ve Girişimcilik. Editör: Sürgevil Dalkılıç, O. (2017). ÇalışBabamÇalış-Baba Olmak ve Baba Olmanın Çalışma Yaşamına Yansımaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Tezel Şahin, F. ve Özbey, S. (2007). Aile Eğitim Programlarına Baba Katılımının Önemi. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi. 18(1): 39-48.

Tezel Şahin, F. ve Özyürek, F. (2017). Anne-Baba Eğitimi ve Türkiye'de Uygulanan Aile Eğitim Programları. Editör: Tülin Güler Yıldız, *Anne Baba Eğitimi* içinde. 7. Bölüm. Pegem Akademi, Ankara. ISBN 978-605-364-081-3, DOI 10.14527/9786053640813

Yavuzer, H. (2004). Ana-baba ve çocuk. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, III(2):297-328.

4

İnsan Kaynakları Yönetimi ve Çalışan Babalar:

ÇALIŞAN BABALARI KAPSAYAN AİLE DOSTU İŞYERİ UYGULAMALARI MÜMKÜN MÜ?

K. Övgü Çakmak Otluoğlu

Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi
İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı,
ovgu@istanbul.edu.tr

"İnsan Kaynakları Yönetimi ve Çalışan Babalar: Çalışan Babaları Kapsayan Aile Dostu İşyeri Uygulamaları Mümkün mü?" bölümünü, öncelikle canım babam Veli Çakmak'a ithaf ediyorum. Bize iyi bir gelecek sunmak için durmaksızın çalışan, işindeki mükemmeliyetçi tavrıyla takdirleri her zaman üzerine toplayan babamın, sadece işine değil ailesine karşı olan özverisi için de minnettarım. En yoğun dönemlerinde bile bir kere bile of demeden her işimize koştuğu, hep yanımızda olduğu, ilgisi ve sevgisini sınırsızca sunduğu ve her zaman kale gibi arkamızda dimdik durduğu için çok şanslıyım. Bir diğer şansım da beni bütün kötülüklerden uzak ve korunaklı bir çevrede büyüten, sevgisi, şefkati ve merhametiyle sarıp sarmalayan rahmetli dedem Hacı Osman Karacaoğlu … Canım dedemi rahmetle anar, üzerimdeki emeği için ne kadar teşekkür etsem az olacağını belirtmek isterim. Teşekkürümün bir diğer kahramanı ise kendisi de taze bir baba olan sevgili eşim Emir Otluoğlu... Bana olan desteği azalmak bir yana her geçen gün daha da arttığı için teşekkürlerimi sunarım. Ve son olarak oğlum Mert Otluoğlu... Hayata gözlerini açtığı ilk günden bu yana bana dünyanın en güzel duygusunu yaşattığı ve bir gülüşüyle tüm yorgunluğumu unutturduğu için şükran doluyum.

KAYNAKÇA

Acar, A. C. (2007). *İşletmelerde Ücret Yapısının Oluşturulması ve Bir Uygulama*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Acker, J. (1990). Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations. *Gender & Society*, 4(2), 139-158.

Albrecht, J. W., Edin, P. A., Sundström, M., & Vroman, S. B. (1999). Career Interruptions and Subsequent Earnings: A Reexamination Using Swedish Data, *Journal of Human Resources*, 34(2), 294-311.

Allard, K. (2007). Toward A Working Life: Solving The Work-Family Dilemma *Doctoral thesis*, Department of Psychology, Geson, Goteborg'dan aktaran Raiden, A. B., & Räisänen, C. (2013). Striving to Achieve It All: Men and Work-Family-Life Balance in Sweden and The UK. *Construction Management and Economics*, 31(8), 899-913.

Allard, K., Haas, L., & Hwang, C. P. (2011). Family-Supportive Organizational Culture and Fathers' Experiences of Work-Family Conflict in Sweden. *Gender, Work & Organization*, 18(2), 141-157.

Allen, T. D. (2001). Family-Supportive Work Environments: The Role of Organizational Perceptions. *Journal of Vocational Behavior*, 58(3), 414-435.

Allen, T. D. & Russell, J. E. (1999). Parental Leave of Absence: Some Not So Family-Friendly Implications. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(1), 166-191.

Anderson, S. E., Coffey, B. S., & Byerly, R. T. (2002). Formal Organizational Initiatives and Informal Workplace Practices: Links to Work-Family Conflict and Job-Related Outcomes. *Journal of Management*, 28(6), 787-810.

Arendell, T. (2000). Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's Scholarship. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1192-1207.

Armstrong, 2012. Armstrong's Handbook of Management and Leadership: Developing Effective People Skills for Better Leadership and Management**.** 3rd Edition, Kogan Page Publishers.

Baltes, B. B., Briggs, T. E., Huff, J. W., Wright, J. A., & Neuman, G. A. (1999). Flexible and Compressed Workweek Schedules: A Meta-Analysis of Their Effects on Work-Related Criteria, *Journal of Applied Psychology*, 84(4), 496-513.

Berdahl, J. L., & Moon, S. H. (2013). Workplace Mistreatment of Middle Class Workers based on Sex, Parenthood, and Caregiving. Journal of Social Issues, 69(2), 341-366.

Benard, S., & Correll, S. J. (2010). Normative Discrimination and The Motherhood Penalty. *Gender & Society*, 24(5), 616-646.

Bittman, M., Thompson, D., & Hoffmann, S. (2004). Men's Uptake of Family-Friendly Employment Provisions. Policy Research Paper No.22, Australia: Australian Government Department of Family and Community Services.

Bjornholt, M. (2010). Part-Time Work and The Career and Life Choices of The Men from The Work-Sharing Couples Study. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 29(6), 573-592.

Bocchicchio, A. M. (2006). Fathers in The Workplace, *Journal of Workplace Behavioral Health*, 22(1), 89-102.

Boeckmann, I. & Budig, M. (2013). Fatherhood, Intra-Household Employment Dynamics, and Men's Earnings in a Cross-National Perspective (No. 592). LIS Working Paper Series.

Bolle, P. (2001). Parental Leave, 347-367, Loutfi, M. F., Women, Gender, and Work. What is Equality and How Do We Get There, Geneva: International Labour Office.

Boushey, H. (2008). Family Friendly Policies: Helping Mothers Make Ends Meet. *Review of Social Economy*, 66(1), 51-70.

Brandth, B. & Kvande, E. (2002). Reflexive Fathers: Negotiating Parental Leave and Working Life. *Gender, Work & Organization*, 9(2), 186-203.

Baranowska-Rataj, A. & Matysiak, A. (2014). Does The European Country-Specific Context Alter The Fatherhood Premium?, Working Papers No.44, Institute of Statistics and Demography, Warsaw School of Economics.

Budak, G. (2016). Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi. 3. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti.

Butler, A. B. & Skattebo, A. (2004). What is Acceptable for Women May Not be for Men: The Effect of Family Conflicts with Work on Job-Performance Rating, *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 77(4), 553-564.

Byars, L. L. & Rue, L. W. (1997). Human Resource Management, 5th Edition, Chicago: Irwin.

Campion, M. A., Palmer, D. K., & Campion, J. E. (1997). A Review of Structure in The Selection Interview. *Personnel Psychology*, 50(3), 655-702.

Coltrane, S. (2004). Elite Careers and Family Commitment: It's (still) About Gender, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 596(1), 214-220.

Coltrane, S., Miller, E. C., DeHaan, T., & Stewart, L. (2013). Fathers and The Flexibility Stigma, *Journal of Social Issues*, 69(2), 279-302.

Cooklin, A. R., Giallo, R., Strazdins, L., Martin, A., Leach, L. S., & Nicholson, J. M. (2015). What Matters for Working Fathers? Job Characteristics, Work-Family Conflict and Enrichment, and Fathers' Postpartum Mental Health in an Australian Cohort. *Social Science & Medicine*, 146, 214-222.

Correll, S. J., Benard, S., & Paik, I. (2007). Getting a Job: Is There a Motherhood Penalty?. *American Journal of Sociology*, 112(5), 1297-1339.

Crockenberg, S. B. (1988). Stress and Role Satisfaction Experienced by Employed and Nonemployed Mothers with Young Children. *Life Styles*, 9(2), 97-110.

Cunningham, J. B. (1989). A Compressed Shift Schedule: Dealing with Some of The Problems of Shift-Work. *Journal of Organizational Behavior*, 10(3), 231-245.

Çakmak, K. Ö. (2005). Performans Değerlendirme Sistemlerinde Örgütsel Adalet Algısı ve Bir Örnek Olay Çalışması. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*

Çakmak Otluoğlu, K. Ö. (2015). İnsan Kaynakları Yönetimi ve Çalışan Anneler: Aile Dostu İşyeri Uygulamaları Çalışan Annelere Neler Sunuyor? Editör: Sürgevil Dalkılıç, O. (2015). *ÇalışAnne-Kadın Akademisyenlerinden Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 73-110.*

Daly, K. & Palkovitz, R. (2004). Reworking Work and Family Issues for Fathers, Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers,

Delsen, L. (1998). When Do Men Work Part-Time, 57-57, O'Reilly, J. & Fagan, C., Part-Time Prospects: An International Comparison of Part-Time Work in Europe, North America, and the Pacific Rim. London: Routledge.

Dermott, E. (2005). Time and Labour: Fathers' Perceptions of Employment and Childcare, *The Sociological Review*, 53(s2), 89-103.

Dermott, E. & Miller, T. (2015). More Than The Sum of Its Parts? Contemporary Fatherhood Policy, Practice and Discourse, *Families, Relationships and Societies*, 4(2), 183-195.

Devlet Memurları Kanunu, (2015). 48. Baskı, Seçkin Yayıncılık

Di Martino, V. & Wirth, L. (1990). Telework: A New Way of Working and Living. *International Labour Review*, 129(5), 529-554.

Dieckhoff, M. & Steiber, N. (2011). A Re-Assessment of Common Theoretical Approaches to Explain Gender Differences in Continuing Training Participation, *British Journal of Industrial Relations*, 49(s1), 135-157.

Dilworth, J. E. L. (2004). Predictors of Negative Spillover from Family to Wor, *Journal of Family Issues*, 25(2), 241-261.

Directive 2010/18/EU: Parental Leave Directive http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/rights/work-life balance/index_en.htm=25.03.2016

Duyvendak, J. W. & Stavenuiter, M. M. J. (2004). Working Father, Caring Men: Reconciliation of Working Life and Family Life, Ministry of Social Affairs and Employment, Department for the Co-ordination of Emancipation Policy.

Featherstone, B. (2003). Taking Fathers Seriously, *British Journal of Social Work*, 33(2), 239-254.

Fuegen, K., Biernat, M., Haines, E., & Deaux, K. (2004). Mothers and Fathers in The Workplace: How Gender and Parental Status Influence Judgments of Job-Related Competence, *Journal of Social Issues*, 60(4), 737-754.

Gatrell, C. & Cooper, C. L. (2016). A Sense of Entitlement? Fathers, Mothers and Organizational Support for Family and Career, *Community, Work & Family*, 19(2), 134-147.

Glauber, R. (2008). Race and Gender in Families and at Work The Fatherhood Wage Premium, *Gender & Society*, 22(1), 8-30.

Gephart, R. P. (2002). Introduction to The Brave New Workplace: Organizational Behavior in The Electronic Age. *Journal of Organizational Behavior*, 23(4), 327-344.

Giallo, R., D'Esposito, F., Christensen, D., Mensah, F., Cooklin, A., Wade, C., Lucas, N., Canterford, L., & Nicholson, J. M. (2012). Father Mental Health During The Early Parenting Period: Results of an Australian Population Based Longitudinal Study. Soc. Psychiatry Psychiatr. Epidemiol. 47 (12), 1907-1916.

Goodsell, T. L., Barrus, R. J., Meldrum, J. T., & Vargo, D. W. (2010). Fatherhood Harmony: Polyphony, Movement, and Subjectivity, *Fathering*, 8(1), 3-23.

Gupta, N. D., Smith, N., & Verner, M. (2008). The Impact of Nordic Countries' Family Friendly Policies on Employment, Wages, and Children. *Review of Economics of the Household*, 6(1), 65-89.

Haataja, A. (2009). Fathers' Use of Paternity and Parental Leave in The Nordic Countries. Anita Haataja and The Social Insurance Institution oF Finland (Kela), Research Department.

Halford, S. (2006). Collapsing The Boundaries? Fatherhood, Organization and Home-Working, *Gender, Work &Oorganization*, 13(4), 383-402.

Harrington, B., Van Deusen, F., & Fraone, J. S. (2013). The New Dad: A Work (and life) in Progress. Chestnut Hill, MA: Boston College Center for Work & Family.

Hill, E. J., Hawkins, A. J., Märtinson, V., & Ferris, M. (2003). Studying "Working Fathers": Comparing Fathers' and Mothers' Work-Family Conflict, Fit, and Adaptive Strategies in a Global High-Tech Company. *Fathering*, 1(3), 239-261.

Hodges, M. J., & Budig, M. J. (2010). Who Gets The Daddy Bonus? Organizational Hegemonic Masculinity and The Impact of Fatherhood on Earnings. *Gender & Society*, 24(6), 717-745.

Humberd, B., Ladge, J. J., & Harringhton, B. (2015). The "New" Dad: Navigating Fathering Identity Within Organizational Context, *Journal of Business and Psychology*, 30(2), 249-266.

İş Kanunu (2013). 31. Baskı, Seçkin Yayıncılık.

James, G. (2009). Mothers and Fathers as Parents and Workers: Family-Friendly Employment Policies in an Era of Shifting Identities. *Journal of Social Welfare & Family Law*, 31(3), 271-283.

Judiesch, M. K., & Lyness, K. S. (1999). Left Behind? The Impact of Leaves of Absence on Managers' Career Success, *Academy of Management Journal*, 42(6), 641-651.

Janzen, B. L., & Kelly, I. W. (2012). Psychological Distress Among Employed Fathers Associations with Family Structure, Work Quality, and The Work-Family Interface. *American journal of men's health*, 6(4), 294-302.

Keene, J. R., & Reynolds, J. R. (2005). The Job Costs of Family Demands Gender Differences in Negative Family-to-Work Spillover. *Journal of Family Issues*, 26(3), 275-299.

Kelly, E. L. (2005). Discrimination against Caregivers? Gendered Family Responsibilities, Employer Practices, and Work Rewards. *Handbook of Employment Discrimination Research: Rights and Realities,* Nielsen, L. B. & Nelson, R. L., Netherlands: Springer.

Killewald, A. (2012). A Reconsideration of The Fatherhood Premium Marriage, Coresidence, Biology, and Fathers' Wages. *American Sociological Review*, 78(1), 96-116.

Kmec, J. A. (2011). Are Motherhood Penalties and Fatherhood Bonuses Warranted? Comparing Pro-Work Behaviors and Conditions of Mothers, Fathers, and Non-Parents. *Social Science Research*, 40(2), 444-459.

Kossek, E. & Michel, J. (2010). Flexible Work Schedules. *Handbook of Industrial-Organizational Psychology*, 1, 535-72.

Kurland, N. B. & Egan, T. D. (1999). Telecommuting: Justice and Control in The Virtual Organization. *Organization Science*, 10(4), 500-513.

Ladge, J. J., Humberd, B. K., Watkins, M. B., & Harrington, B. (2015). Updating The Organization Man: An Examination of Involved Fathering in The Workplace, *The Academy of Management Perspectives,* 29(1), 152-171.

Lammi-Taskula, J. (2008). Doing Fatherhood: Understanding The Gendered Use of Parental Leave in Finland. *Fathering*, 6(2), 133-148.

Lewis, S. (1997). 'Family Friendly' Employment Policies: A Route to Changing Organizational Culture or Playing About at The Margins?. *Gender, Work & Organization*, 4(1), 13-23.

Lewis, S. & Humbert, L. (2010). Discourse or Reality? "Work-Life Balance", Flexible Working Policies and The Gendered Organization. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 29(3), 239-254.

Lundberg, S. & Rose, E. (2002). The Effects of Sons and Daughters on Men's Labor Supply and Wages. *Review of Economics and Statistics*, 84(2), 251-268.

Mayatürk Akyol, E. (2011). Yetkinliğe Dayalı Performans Yönetimi, 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti.

McGill, B. S. (2014). Navigating New Norms of Involved Fatherhood Employment, Fathering Attitudes, and Father Involvement, *Journal of Family Issues*, 35(8), 1089-1106.

McLaughlin, K. & Muldoon, O. (2014). Father Identity, Involvement, and Work-Family Balance: An In-Depth Interview Study, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 24(5), 439-452.

Mesmer-Magnus, J. R. & Viswesvaran, C. (2006). How Family-Friendly Work Environments Affect Work/Family Conflict: A Meta-Analytic Examination. *Journal of Labor Research*, 27(4), 555-574.

Meurs, J. A., Breaux, D. M., & Perrewé, P. L. (2008). The Family and HRM in North America: How Demographic and Social Changes are Shifting The Way Work-Family Issues are Managed by Organizations and Employees. *The International Journal of Human Resource Management*, 19(8), 1455-1471.

Munn, S. L. & Greer, T. W. (2015), Beyond The "Ideal" Worker: Including Men in Work-Family Discussions, Mills, M. J., Gender and The Work-Family Experience: An Intersection of Two Domains, 21-38, New York: Springer.

Munsch, C. L. (2016). Flexible Work, Flexible Penalties: The Effect of Gender, Childcare, and Type of Request on The Flexibility Bias. *Social Forces*, 94(4), 1567-1591.

Ng, C. W. & Fosh, P. (2004). The Effect of Career Ambition and Satisfaction on Attitudes Towards Equal Opportunities and Family friendly Policies For Women: A Case Study in Hong Kong, *Community, Work & Family*, 7(1), 43-70.

O'Brien, M. (2005). Shared Caring: Bringing Fathers into The Frame, EOC Working Paper Series: Manchester.

O'Brien, M. (2009). Fathers, Parental Leave Policies, and Infant Quality of Life: International Perspectives and Policy Impact. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 624(1), 190-213.

O'Brien, M., Brandth, B., & Kvande, E. (2007). Fathers, Work, and Family Life: Global Perspectives and New Insights, *Community, Work, and Family,* 10(4), 375-386.

O'Brien, M. & Shemilt, I. (2003). Working Fathers: Earning and Caring, EOC Research Discussion Series & Working Papers: Manchester.

Olmsted, B. (1979). Job Sharing: An Emerging Work-Style, *International Labour Review,* 118, 283-297.

Olmsted, B. (1990). Flexible Work Arrangements: A Sea of Change for Managers. *Employment Relations Today*, 17(4), 291-296.

Özçelik, O. (2013). Eğitim ve Geliştirme. Uyargil C., vd., *İnsan Kaynakları Yönetimi*, 187-242, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Paulson, J. F. & Bazemore, S.D. (2010). Prenatal and Postpartum Depression in Fathers and Its Association with Maternal Depression: A Meta-Analysis. JAMA 303(19), 1961-1969.

Raiden, A. B. & Räisänen, C. (2013). Striving to Achieve It All: Men and Work-Family-Life Balance in Sweden and The UK. *Construction Management and Economics*, 31(8), 899-913.

Ranson, G. (2001). Men at Work: Change - or No Change - in The Era of "New Father", *Men and Masculinities*, 4(1), 3-26.

Ranson, G. (2012). Men, Paid Employment, and Family Responsibilities: Conceptualizing The 'Working Father', *Gender, Work, and Organization,* 19(6), 741-761.

Ray, R. (2008). A Detailed Look at Parental Leave Policies in 21 OECD Countries. Washington, DC: Center for Economic and Policy Research.

Robbins, S. P. & Judge, T. A. (2011). Essentials of Organizational Behavior. 11th Edition Prentice Hall.

Rudman, L. A., & Mescher, K. (2013). Penalizing Men Who Request a Family Leave: Is Flexibility Stigma a Femininity Stigma?, *Journal of Social Issues*, 69(2), 322-340.

Scheibl, F. & Dex, S. (1998). Should We Have More Family-Friendly Policies?. *European Management Journal*, 16(5), 586-599.

Schneider, B. (1987). The People Make The Place. *Personnel Psychology*, 40(3), 437-453.

Schulze, E. & Gergoric, M. (2015). Maternity, paternity and parental leave: Data related to duration and compensation rates in the European Union, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department, Citizens' Rights and Constitutional Affairs.

Shellenbarger, S. (1992). Lessons from The Workplace: How Corporate Policies and Attitudes Lag Behind Workers' Changing Needs. *Human Resource Management*, 31(3), 157-169.

Shirani, F., Henwood, K., & Coltart, C. (2012). "Whey Aren't You at Work?": Negotiating Economic Models of Fathering Identity, *Fathering*, 10(3), 274-290.

Solli, I. F. (2009). Do Attentive Fathers Escape the Motherhood Wage Penalty? The Fatherhood Wage Premium Revisited.

Strachan, G., & Burgess, J. (1998). The "Family Friendly" Workplace: Origins, Meaning and Application at Australian Workplaces. *International Journal of Manpower*, 19(4), 250-265.

Sullivan, O. (2004). Changing Gender Practices Within The Household: A Theoretical Perspective, *Gender & Society,* 18(2), 207-222.

Tanaka, S., & Waldfogel, J. (2007). Effects of Parental Leave and Work Hours on Fathers' Involvement with Their Babies: Evidence from The Millennium Cohort Study, *Community, Work and Family*, 10(4), 409-426.

The Revised Parental Leave Framework Agreement, https://www.etuc.org/IMG/pdf/The_Revised_Parental_Leave_Framework_Agreement_EN.pdf=25.03.2016.

Theunissen, G., Verbruggen, M., Forrier, A., & Sels, L. (2011). Career Sidestep, Wage Setback? The Impact of Different Types of Employment Interruptions on Wages. *Gender, Work & Organization*, *18*(s1), e110-e131.

Thompson, L. F. & Aspinwall, K. R. (2009). The Recruitment Value of Work/Life Benefits. *Personnel Review*, 38(2), 195-210.

Thompson, C. A., Beauvais, L. L., & Lyness, K. S. (1999). When Work-Family Benefits are not Enough: The Influence of Work-Family Culture on Benefit Utilization, Organizational Attachment, and Work-Family Conflict, *Journal of Vocational Behavior*, 54(3), 392-415.

Turner, L. (2011). Time Out with Half-Time: Job Sharing in The Nineties. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy,* 30(2): 104-113.

Uyargil, C. (2008). İşletmelerde Performans Yönetimi ve Sistemi (Performansın Planlanması Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi). 2. Bası. İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım.

Ünsal Akbıyık, B. S. (2012). İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının Örgüte Bağlılığa Katkısında Çalışma Şekillerinin Rolü: Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Vandello, J. A, Hettinger, V. E., Bosson, J.K., & Siddiqi, J. (2013). When Equal Isn't Equal: The Masculine Dilemma of Seeking Work Flexibility, *Journal of Social Issues*, 69(2), 303-321.

Vega, A. & Gilbert, M. J. (1997). Longer Days, Shorter Weeks: Compressed Work Weeks in Policing, *Public Personnel Management*, 26(3), 391-402.

Wall, G. & Arnold, S., (2007). How Involved is Involved Fathering? An Exploration of The Contemporary Culture of Fatherhood, *Gender & Society,* 21(4), 508-527.

Williams, S. (2008). What is Fatherhood? Searching for The Reflexive Father. *Sociology*, 42(3), 487-502.

5

BABALARIN ÇALIŞMA YAŞAMINDA SAHİP OLDUKLARI YASAL HAKLAR:

Ülkelerarası Karşılaştırma ve Öneriler

Pelin Tuaç

Araş. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı,
pelin.tuac@deu.edu.tr

"Babaların Çalışma Yaşamında Sahip Oldukları Yasal Haklar: Ülkelerarası Karşılaştırma ve Öneriler" başlıklı kitap bölümünü, ailemize ömrünü adayan, çalışkanlığıyla kardeşime ve bana daima örnek olan, gece-gündüz demeden çalışan, bizim iyi ve bilinçli bireyler olmamızda çok emeği olan kahraman babama ve aile kavramının önemini bize daima hissettiren melek anneme ithaf ediyorum.

Aynı zamanda aile olabilmek ve topluma yararlı bireyler yetiştirebilmek için yasal düzenlemelerin çalışan anne ve babalara eşit haklar tanıması yolunda kitap bölümümüzün de yol gösterici olmasını diliyor, değerli akademisyen ve sevgili dostum, kitabımızın editörü Doç Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç'a da bu kıymetli çalışmaya katkı vermemi sağladığı için minnetlerimi sunuyorum.

KAYNAKÇA

Abrahamson, P. (2010). Continuity and Consensus: Governing Families in Denmark. Journal of European Social Policy, 20: 5.

Addati, L., Cassirer, N., & Gilchrist, K. (2014). Maternity and paternity at work: Law and practice across the world. International Labour Organization. 978-92-2-128630-1[ISBN].

Aybars, İ. A. (2007). Work-Life Balance in the EU and Leave Arrangements Across Welfare Regimes, Industrial Relations Journal, 38: 6.

Aydın, U. (2011). Aile Dostu İş Hukuku Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Cilt: 1, ss. 369-395.

Bolcan, E. A. (2010). Avrupa Birliği Direktifleri Işığında Türk Çalışma Mevzuatında Kadın. Çalışma ve Toplum 2010/I: 253-276.

Centel, T. (2016). 6663 Sayılı Yasa'yla İş Kanunu'na Getirilen Değişiklikler - Analık Hâlinin Yeniden Düzenlenmesi. *Sicil İş Hukuku Dergisi,* Sayı: 35, ss. 9-17.

Çelik, N., Caniklioğlu, N., Canbolat, T. (2016). İş Hukuku Dersleri. 29. Bası, İstanbul.

Ekin, A., Kayırgan, H. (2013). Uluslararası Alanda ve Türk Hukukunda Eşit Davranma İlkesi Bağlamında Ebeveyn İzni. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15 (Özel Sayı): 1045-1066.

Ertürk, Ş. (2008). Uluslararası Belgeler ve Avrupa Birliği Direktifleri Işığında Çalışma Hayatımızda Kadın Erkek Eşitliği, Belediye-İş Sendikası, AB' ye Sosyal Uyum Dizisi, 1. Baskı.

Farré, L. (2016). Parental Leave Policies and Gender Equality: A Survey of the Literature. *E Studios De E Conomía A Plicada*, 34 - 1: 45 - 60.

Işığıçok, Ö. (2006). "İstihdamda Eşitlik Politikaları Kapsamında Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Ebeveyn İzni", Prof. Dr. Toker Dereli'ye Armağan, ss. 777-791.

İren, E. (2008). Avrupa Birliği İş Hukuku Yönergeleri Karşısında 4857 Sayılı İş Kanununun Durumu, Ankara.

Johns-Weldon, M. (2013). EU Work-Family Policies—Challenging Parental Roles or Reinforcing Gendered Stereotypes? *European Law Journal,* 19 (5): 662-681.

Kaya, G. (2010). Avrupa Birliği İş Hukukunda Cinsiyet Ayrımcılığı, D.E.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Kökkılınç Eraltuğ, A. (2006). Avrupa Birliği Hukukunda Ebeveyn İzni. *LEGAL, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi,* 9: 111-132.

Kökkılınç, A. G. & Kaya, G. (2016). A Comparative Analysis of the Legal Norms Concerning Working Conditions of Female Workers in the EU and Turkish Labour Law, TİSK Akademi, 11: 21, ss. 6-30.

Lee, S., McCann, D., & Messenger, J. (2007). Working time around the world: Trends in working hours, laws and policies in a global comparative perspective. Geneva: International Labour Office.

Mc Glynn, C. (2006) Families and the European Union Law, Politics and Pluralism, Cambridge University Press, N.Y.

Morozumi, M. (2006). Special Protection, Equality and Beyond: Working Life and Parenthood Under Japanese Labor Law. Comparative Labor Law and Policy Journal, 27: 4.

Neal, A. C. (2002). European Labour Law And Social Policy, Cases And Material Volume II, Netherlands.

O'Brien, M., Brandth, B. & Kvande, E. (2007). Fathers, Work And Family Life Global perspectives and new insights. *Community, Work & Family,* Kasım: 375-386.

Schulze, E. & Gergoric, M. (2015). Directorate General For Internal Polıcies Policy Department C: Citizens' Rıghts And Constitutional Affairs Women's Rıghts & Gender Equality Maternity, paternity and parental leave: Data related to duration and compensation rates in the European Union, EU Brüksel.

Sözer, A. N. (2015). Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, İstanbul.

Stratigaki, M. (2000). "The EU and the Equal Opportunities Process", içinde Gendered Policies in Europe-Reconciling Employment and Family Life, der. Linda Hantrais, NY: Palgrave Publishing.

Suviranta, A. (2006). Employment, Family and The Law In Finland, Comparative Labor Law and Policy Journal, 27: 4.

Sümer, H. H. (2016). İş Hukuku, 21. Baskı, Ankara.

Tanaka S. & Waldfogel J. (2007). "Effects of Parental Leave and Work Hours on Fathers' Involvement with Their Babies", *Journal Community, Work & Family,* 10: 4, 409-426.

Tuaç, P. (2015), "Çalışan Annelerin Hukuki Olarak Sahip Oldukları Haklar: Hamilelik, Lohusalık ve Analık Dönemlerine İlişkin Yasal Düzenlemeler", ÇalışAnne, Çalışma Yaşamında Annelik, (Ed. Olca Sürgevil Dalkılıç), Nobel Yayınları, Ankara, 111-148.

https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss711.pdf, 09.04.2016

http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/09/26/u-s-lacks-mandated-paid-parental-leave/

http://www.bamf.de/TR/Willkommen/KinderFamilie/Elterngeld/elterngeld-node.html

Communication from the commission of 8 August 1989 on family policies, COM (89) 363 final, (http://aei.pitt.edu/3767/1/3767.pdf) (8 Ağustos 1989 tarihli (89) 363 sayılı Aile politikaları komisyonu sonuç görüşmeleri), ss. 6-10.

92/241/eec: Council Recommendation of 31 March 1992 on child care, Official Journal of the European Communities L 123/16, (http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992H0241&from=EN) (92/241/eec sayılı 31 Mart 1992 tarihli Çocukların Korunmasına ilişkin Konsey Tavsiyesi, L 123/16 sayılı Avrupa Topluluğu Resmî Gazetesi))

Council Directive 96/34/EC of the June 1996 on the framework agreement on parental leave concluded by UNICE, CEEP and the ETUC, Official Journal of the European Communities L 145/4, (http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31996L0034&from=EN)

Council Directive 96/34/EC of the June 1996 on the framework agreement on parental leave concluded by UNICE, CEEP and the ETUC, Official Journal of the European Communities L 145/4, (http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31996L0034&from=EN)

Council Directive 2010/18/EU of March 2010 implementing the revised Framework Agreement on parental leave concluded by BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP and ETUC and repealing Directive 96/34/EC, Official Journal of the European Communities L 68/13, (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:068:0013: 0020:en:PDF)

http://mdm.wageindicator.org/chart/paternity/250

http://mdm.wageindicator.org/chart/paternity/724

6

İŞGÜCÜNDE BABALAR VE BABALARIN ZAMAN KULLANIM DAĞILIMLARI:

İstatistiklerle Türkiye Örneği

Hatice Hicret Özkoç

Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, hatice.ozkoc@hotmail.com

Serap Özen

Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, serapozen@gmail.com

Varlığını her daim hissettiren ve varlığına şükrettiğim babam Hüseyin Görgülü'ye…

Bazı babalar can verir, bazıları bir ömür. Bize ömrünü veren babam Sadık Özen'e..

Kaynakça

AÇEV Türkiye'de İlgili Babalık ve Belirleyicileri-Özel Araştırma Raporu 2017, http://ilkisbabalik.acev.org/wp-content/uploads/2017/06/ilgilibabalikyoneticiozeti. 08.06.17.web_.pdf=04.07.2017.

Biçerli, K. (2009). Çalışma Ekonomisi, İstanbul, Beta Yayınları.

Bureau of Labor Statistics, American Time Use Survey, https://www.bls.gov/tus/charts/chart23.txt = 19.06.2017.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Aile Ve Kadın Emeği, *Toplum ve Bilim*, (3), 139-170.

Durak, Ş-Kaya, V. (2014). Türkiye'de İşsizlik ve İşsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar: Tarihsel Bir Bakış, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2.

Gümüşoğlu, F. (2013). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet 1928-2013. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Harmancı, P. (2015). Dünya'daki ve Türkiye'deki İntihar Vakalarının Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi, *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, (1), 1-15.

ILO World Employment Social Outlook Trends 2016, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_443480.pdf= 19.06.2017.

ILO World Employment Social Outlook Trends 2017, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_541211.pdf= 19.06.2017.

ILO Unemployment Rate, http://www.ilo.org/ilostat-files/Documents/description_UR_EN.pdf= 19.06.2017.

Kapız, S. Sosyal Değişim Sürecinde İş-Aile Yaşamı Etkileşimi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Kapucugil İkiz, A. (2015). Dünyada ve Türkiye' İstatistiklerle Çalışan Anneler. Editör: Sürgevil Dalkılıç, O. (2015). ÇalışAnne -Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 149-214.

Kutsal, G. (1985). Türkiye'de İşsizliği Etkileyen Faktörler ve İşsizliğin Özellikleri; Sosyal Siyaset Konferansları; 34. Kitap; İstanbul.

Özen, S. (2005). Değişim Sürecinde İşin Anlamı, Çalışma Yaşamında Dönüşümler (Edi. Keser, A.), Nobel Yayın Dağıtım.

Özen, S. (2016). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İşyerinde Psikolojik Şiddet, *Karatahta iş Yazıları Dergisi*, (4), 123-143.

Özen, S. & Özbek, Ç. (2017). Çalışma Yaşamında Yaşlılık: Yaşlı Çalışanlar ve İnsan Kaynakları Uygulamaları, *Çalışma ve Toplum*, 53(2), 547-572.

Sürücü, M. (2014). İşsizlik, İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları: Almanya Ve Türkiye Örnekleri, Ankara.: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi.

TÜİK (2007). İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri, Sorularla Resmî İstatistikler Dizisi 1, Ankara.

TÜİK (2015). Hanehalkı İşgücü İstatistikleri.

TÜİK (2016). Zaman Kullanımı Anketi 2014-2015.

TÜİK (2017). İntihar İstatistikleri.

TÜİK, (2007). İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri, Sorularla Resmî İstatistikler Dizisi-1, TÜİK Matbaası, Yayın No:3095, Ankara.

Türkan, E. (2005). Türkiye'de İşgücünün Yapı ve Nitelikleri: Gelişme ve Değerlendirmeler. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.

Yıldırım, K. & Karaman, D. (2003). Makro Ekonomi. 3.Baskı, Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.

Yılmaz, Ö. G. (2005). Türkiye ekonomisinde büyüme ile işsizlik oranları arasındaki nedensellik ilişkisi. *Ekonometri ve İstatistik e-Dergisi*, (2), 63-76.

7

TÜRK YÖNETİM KÜLTÜRÜNDE PATERNALİZM:

Çalışanların "Babacan" Davranış Beklentileri ve Süleyman Demirel'in Liderlik Tarzının İncelenmesi

Ebru Tolay

Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, ebru.tolay@deu.edu.tr

Çalışmamı, her kız çocuğunun olduğu gibi, benim de kahramanım olan babama ithaf etmek istiyorum. Ailesine fazlasıyla düşkün, çocuklarını çok seven, koruyan, kollayan ancak bunu kişisel gelişimlerine engel olmayacak tarzda gerçekleştiren… Yol gösteren, alternatifler sunan ve özgür iradesiyle seçimini yapması için çocuklarına destek olan Babam Yavuz Tolay'a... Dünyanın en harika babalarından biri olmasının yanı sıra, tanıdığım en asil, karizmatik, insancıl ve çalışkan yönetici ve lider kimliği için de O'na çok şey borçluyum. Bana aşıladığı değer ve ilkeler, O şimdi çok uzaklarda olsa da, yolumu aydınlatmaya ve bana örnek olmaya devam ediyor.

Çalışmamı ithaf etmek istediğim diğer kişi ise, hayatı boyunca çocukları için hem evde hem iş dünyasında sürekli çalışan kıymetli annem Yüksel Tolay. Annemin hakkını hiçbir zaman ödeyemem. Son yıllarda bizlere hem annelik hem de babalık yapan, can yoldaşım Annem… Seni çok seviyorum.

Ve Efe'm… Canım oğlum, hayatımın anlamı… Bir gün deden gibi harika bir "baba" olacağına tüm kalbimle inanıyorum…

Kaynakça

Aktaş, M. ve Sargut, A. S. (2011). "İzleyicilerin Kültürel Değerlerine Göre Liderliğe Duyulan Gereksinme Nasıl Farklılaşır?: Kuramsal Bir Çerçeve", Amme İdaresi Dergisi, 44(4): 145-163.

Aktaş, M. ve Can, A. (2012). "Yöneticilerin Kültürel Değerleri ve İzleyici Davranışı Tercihleri", Ege Akademik Bakış, 12(2): 239-249.

Aycan, Z. ve Kanungo, R. N. (2000). Toplumsal Kültürün Kurumsal Kültür ve İnsan Kaynakları Uygulamaları Üzerine Etkileri. Z. Aycan (Ed.), Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları içinde. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 25-53.

Aycan, Z. (2001). "Paternalizm: Özgün Yönetim ve Liderlik Anlayışına İlişkin Üç Görgül Çalışma". Yönetim Araştırmaları Dergisi. 1(1): 11-31.

Aycan, Z. (2006). Paternalism: Towards conceptual refinement and operationalization. In K. S. Yang, K. K. Hwang, & U. Kim (Eds.), Indigenous and cultural psychology: Understanding people in context (pp. 445-466). New York, NY: Springer.

Bozkurt, V. (2004). Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar. İstanbul: Alfa Basım, Yayım, Dağıtım Ltd. Şti.

Cerit, Y. (2012). Paternalistik Liderlik ile Yöneticiden ve İşin Doğasından Doyum Arasındaki İlişki. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(2): 35-56.

CNN Türk internet sayfası (2015). Süleyman Demirel Kimdir? http://www.cnnturk.com/turkiye/suleyman-demirel-kimdir?page=1. Erişim Tarihi: 17.07.2016.

Çaylak, A. (2009). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de İktidar-Muhalefet İlişkileri". Osmanlı'dan 2000'li Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi içinde. Sy: 23-58. (Editörler: Adem Çaylak, Cihat Göktepe, Mehmet Dikkaya, Hüsnü Kapu). Savaş Yayınevi: Ankara.

Erben, G. S. (2004). Toplumsal Kültür Aile Kültürü Etkileşimi Bağlamında Paternalizm Boyutuyla İşletme Kültürü: Türkiye Örneği. 1. Aile İşletmeleri Kongresi, Kongre Kitabı, İstanbul Kültür Üniversitesi: İstanbul. s. 345-356.

Erben, G. S. ve Ötken, A. B. (2014). Paternalistik Liderlik ve İşe İlişkin İyilik İlişkisinde İş-Yaşam Dengesinin Rolü. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 22: 103-121.

Erkuş, A., Tabak, A., Yaman, T. (2010). Paternalist (Babacan) Liderlik Çalışanların Örgütsel Özdeşleşmelerini ve İşten Ayrılma Niyetlerini Etkiler mi? Bir Özel Hastane Uygulaması. 9. Ulusal İşletmecilik Kongresi, 6-8 Mayıs 2010, Zonguldak. s. 594-597.

Farh, J. L. ve Cheng, B. S. (2000). A Cultural Analysis of Paternalistic Leadership in Chinese Organizations. Li, J. T.Tsui, A. S. ve Weldon, E. (ed.) içinde. Management and Organizations in the Chinese Context. London: Macmillan, 84-127.

Hürriyet Gazetesi internet sayfası (2015). Altı Ahır olan okuldan devletin zirvesine müthiş bir hayat: Süleyman Demirel. Turan Yılmaz & Şehriban Oğhan. http://www.hurriyet.com.tr/alti-ahir-olan-okuldan-devletin-zirvesine-muthis-bir-hayat-suleyman-demirel-29313998. Erişim Tarihi: 17.07.2016.

Hürriyet Gazetesi internet sayfası (2015). Türkiye Popülizmin Babasını Kaybetti. Uğur Gürses. http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-populizmin-babasini-kaybetti-29311139. Erişim Tarihi: 17.07.2016.

Kazdağlı, C. (1999). Demirel'in Liderlik Sırları. Beyaz Yayınları: İstanbul.

Keçe, M. (2014). Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bazı Tarih Kavramlarına İlişkin Algılarının Metaforlar Yoluyla Analizi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 29(4): 143-156.

Keklik, B. (2012). Sağlık Hizmetlerinde Benimsenen Liderlik Tiplerinin Belirlenmesi: Özel Bir Hastane Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, XIV(I): 73-93.

Köksal, O. (2011). Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Paternalizm. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15): 101-122.

Köse, S., Ünal A. (2000). Türk yönetim Kültürü Açısından Çağdaş Türk İşletmelerinde Yönetim Değerleri. 8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi. Nevşehir (s.3-15).

Lee, H. S. (2001). "Paternalistic Human Resource Practices: Their Emergence and Characteristics", Journal of Economic Issues. 35(4): 841-869.

Mete, Y. A., Serin, H. (2015). Okul Yöneticilerinin Babacan Liderlik Davranışı ile Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık ve Örgütsel Sinizm Davranışları Arasındaki İlişki. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 12-2(24): 147-159.

Milliyet Gazetesi internet sayfası (2015). Süleyman Demirel'in Siyasi Hayatı - Süleyman Demirel Kimdir? http://www.milliyet.com.tr/suleyman-demirel-in-hayati-boyle-gundem-2075040/ Erişim Tarihi: 16.05.2016.

Pellegrini, E. K. (2006). "A Cross-Cultural Investigation of the Relations Among Organizational Justice, Paternalism, Delegation and Leader-Member Exchange (LMX) Relationships", A dissertation of Doctor of Philosophy, University of Miami, Florida.

Sargut, A. S. (2001). Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim. İmge Kitabevi, Ankara.

Schroeder, J. L. (2011). The Impact of Paternalism and Organizational Collectism in Multinational and Family-owned Firms in Turkey. A thesis of Master of Arts, Department in Psychology, University of South Florida.

Sennett, R. (2005). Otorite. 2. Basım. Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Sığrı, Ü., Ercil, Y. (2007). Türklerde Yönetim Gelenekleri ve Türk Yönetim Tarihi. IQ Kültür Sanat Yayıncılık: İstanbul.

Şahin, Y. E. (1996). "Yerel Yönetim Çalışanlarının İdeallerindeki Yönetici Tipi - İzmir Örneği", 4. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara: 1997. S.16-25.

Şendoğdu, A. A., Erdirençelebi, M. (2014). Paternalist Liderlik ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14(27): 253-274.

Turgut, H. (1992). Demirel'in Dünyası. ABC Ajansı: İstanbul.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmî Sayfası, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in "Dünya Çiftçiler Günü" Açıklaması, 14.05.2000. Erişim Tarihi: 09.06.2016. http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-suleyman-demirel/1717/4073/dunya-ciftciler-gunu.html.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmî Sayfası, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in "Uluslararası Aile Günü" Açıklaması, 15.05.2000. Erişim Tarihi: 09.06.2016. http://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/suleyman_demirel/aciklama/

Yeşiltaş, M. (2013). Paternalist Liderliğin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Üzerindeki Etkisinde Dağıtım Adaletinin Aracılık Rolü. İşletme Araştırmaları Dergisi. 5(4): 50-70.

8

LİDERLİK VE BABALIK DURUMLARINI AV MEVSİMİ FİLMİ ÜZERİNDEN ANLAMAK

Nazlı Ayşe Ayyıldız Ünnü

Doç. Dr., Ege Üniversitesi, İşletme Bölümü, Uluslararası Yönetim Anabilim Dalı, nazliayse.ayyildiz@ege.edu.tr

Burcu Şentürk

Arş.Gör. Dr., Ege Üniversitesi, İşletme Bölümü, Uluslararası Yönetim Anabilim Dalı, burcu.senturk@ege.edu.tr

Biricik "baba"cığım... sen aramızdan ayrılalı 10 yıl oldu... "Acı" yerini "özlem"e ve ne kadar şanslı bir evlat olduğuma dair farkındalığa bıraktı... Yıllar geçtikçe kişiliğimin ve değerlerimin şekillenmesinde ne denli güçlü ve olumlu bir etki bıraktığını daha iyi anlıyorum... Bu bölümü sevgili arkadaşım Burcu ile birlikte kaleme alırken aklımda, kalbimde hep sen vardın...

Oğlumun biricik "baba"sı, hayat arkadaşım... Babalık üzerine okurken ve düşünürken; ne denli sevgi dolu, huzur veren, şefkatli ve özverili bir baba olduğunu yeniden anladım... Rüzgar'ın gelişiminde tüm bu olumlu özelliklerin izlerini görüyorum...

Bölümümü bana daima güç, mutluluk ve huzur veren bu iki güzel insana ve her birimizin yaşamlarına dokunan, yaşamlarımızı daha da anlamlı kılan canım anneme-Muzoş'umuza ithaf ediyorum...

Bebekken beni ondan başkası uyutamazmış, öyle diyor annem. Hatırlayabildiğim yaştan itibaren de ne zaman canım yansa ona koşardım. Karşıma çıkan zorluklar da öyle kolay kolay korkutamazdı beni çünkü mesele ne olursa olsun"babam hallederdi" ... Çocukken beni doyuran, uyutan, ödevlerimle ilgilenen, sınavlara hazırlanırken hep yanımda olan şimdi de evime gelip turşular kuran, yemekler pişiren, emeğini benden hiç esirgemeyen babamın hakkı ödenir mi?

Hala küçük kızı olduğum babama ve daha nice emekçi babalarımıza, Nazım'ın sözünü ettiği "gündüzlerinde sömürülmeyen, gecelerinde aç yatılmayan" o hürriyet günlerini beraber görmek ümidiyle ...

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011).Türkiye'de aile yapısı araştırması. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Afşaroğlu Matbaası, ISBN, 978-605. [Erişim Tarihi: 08.04.2016] http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/turkiyenin-aile-yapisi-arastirmasi-2011.pdf

Alarslan, B. (2004). Bir Kaynak Olarak Sinema. Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler, 4.

Arıkan, S., Güney, S., Berkman, Ü., Can, H., Ergan, N. G., Paksoy, M, Yüksel, Ö., Altınışık, S., Aydın, A. H., Varoğlu, D., Murat, G., Ulusoy, D., Arslan, M., Aşan, Ö., Çevik, H., Göksu, T., Kılıç, M., Minibaş, J., & Zel, U. (2001). Yönetim ve Organizasyon, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Arslan, E. (2010). Sinemada dağıtım: Tanıtım ve promosyon çalışmaları çerçevesinde dağıtım sürecinin Türk sineması örneğinde incelenmesi Ege Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Badinder, E. (2011). Kadınlık mı Annelik mi? İletişimYayınları: İstanbul

Balan, (2004).1990-2000 yılları arasında Türk filmlerinde İstanbul temsilleri / Representation of İstanbul in Turkish films between 1990-2000, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Barrett, F., J. (2005). The Organizational Construction of Hegemonic Masculinity: The Case of the US Navy.(der.) Stephen M. Whitehead & Frank J. Barett, The Masculinities Reader içinde (Malden:University of California Pres,)

Bazin, A (1995). Çağdaş Sinemanın Sorunları. Çev. Nijat Özön. Ankara: Bilgi Yayınevi,

Bianet (2015). Erkekler 2015'te En Az 284 Kadın Öldürdü, [Erişim tarihi: 08.04.2016] Şuradan Erişilebilir: http://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/603/original/TR_2015_web(1).pdf?1455193052

Billsberry, J., & Edwards, G. (2008). Toxic celluloid: Representations of bad leadership on film and implications for leadership development. *Organisations & People*, 15(3), 104-110.

Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives. New York: David McKay.

Bolman L.G., & Deal T.E. (1997). Reframing Organizations, Artistry, Choice and Leadership, 2nd Edition, Jossey-Bass Publishers, San Francisco.

Brawer, R.A. (1998). Fictions of Business: Insights on Management from Great Literature, John Wiley, New York, NY.

Bryman, A. (1992). Charisma and leadership in organizations. London: Sage.

Buchanan D., & Huczynksi A. (2004). Organizational Behavior-An Introductory Text, 5th Edition, London, Sage.

Can, H. (1994). Organizasyon ve Yönetim, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Cabrera, N., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child development*, 71(1), 127-136

Carlson, E. B., & Dalenberg, C. J. (2000). A conceptual framework for the impact of traumatic experiences. *Trauma, Violence, & Abuse*, 1(1), 4-28.

Champoux, J. E. (2001). Using Film to Visualize Principles and Practices. Cincinnati: South-Western.

Champoux, J. E. (2001). Using Film to Visualize Principles and Practices. Cincinnati: South-Western.

Chandler, D. (2009). Marxist Media Theory http://www.aber.ac.uk/media/Documents/marxism/marxism10.html (28.10.2009)

Clemens, J.K.(2007): Büyük Filmlerden Liderlik Dersleri, Mediacat Yayıncılık / Yayınevi Genel Dizisi.

Collier, R. (2009). Fatherhood, law and fathers' rights: Rethinking the relationship between gender and welfare içinde J. Herring, M. Choudry, & J. Wallbank (Ed.), Rights, gender and family law (119-143). London: Routledge.

Connell, R. W. (1987). Gender and power: Society, the person, and sexual politics (Stanford, Calif. : Stanford University Press.

Daft, R. L., Daft, R. L.,& Marcic, D. (1995). Understanding Management, The Dryden Press, USA.

Daily, C. M., & Johnson, J. L. (1997), Sources of CEO Power and Firm Financial Performance: A Longitudinal Assessment, *Journal Of Management*, 23(2): 97-117.

Daly, Kerry, J. (1995). Reshaping fatherhood. (der. W. Marsiglio) Fatherhood: Contemporary theory, research, and social policy, SAGE Publications içinde ss. 21-40.

Doucet, A.(2006). Do men mother? Toronto: University of Toronto Press.

Dönmez-Colin, G. (2013). *The Routledge dictionary of Turkish cinema*. Routledge.

Drath, W.H., & Palus, C.J. (1994). Making Common Sense: Leadership as Meaning-making in a Community of Practice, Centre for Creative Leadership, Greensboro, NC.

Dündar, Ö., Zeybekoğlu, E.D. & Arıkan, A. (2011). "Anne" ve "baba" sözcüklerine yüklenilen anlamların bir incelemesi". *Contemporary Online Language Education Journal,* 11(2): 25-34.

Emerson R. M. (1962). Power-Dependence Relations, American Sociological Review, 27(1), 31-41.

Featherstone, B. (2009). Contemporary Fathering. Theory, Policy and Practice. Bristol: Policy Press.

French J.R.P., & Raven B. (1959). The Bases of Social Power, içinde D. Cartwright (ed.), Studies in Social Power: 150-167. Ann Arbor: University of Michigan.

Gregory A., & Milner S. (2011). What's new about fatherhood? The social construction of fatherhood in France and the UK, Men and Masculinities, 14 (5): 588-606.

Guillet, B. D., Yaman, R., & Kucukusta, D. (2012). How is Corporate Social Responsibility perceived by managers with different leadership styles? The case of hotel managers in Hong Kong. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 17(2), 193-209.

Hall J. A. (2002). Management and the Movies: Using Films as Case Studies in Management Classes, Journal of Management Research, 3: 12-15.

Hannay, M., & Venne, R. (2012). It's Showtime: Using Movies to Teach Leadership in Online Courses. *Journal of Online Learning and Teaching*, 8(3): 238-247.

Himsel, D. (2004). Leadership Sopranos Style: How to Become a More Effective Boss. Chicago: Dearborn Trade Publishing.

Hobson, B. (2002). Introduction içinde Making men into fathers. Men, masculinities and the social politics of fatherhood, 1-21, Ed. B. Hobson and D. Martin. Cambridge: Cambridge University Press.

Horner, M. (1997). Leadership theory: Past, Present and Future. Team Performance Management, 3(4), 270-287.

House, R.J., Shamir, B. (1993). Toward the integration of transformational, charismatic and visionary theories. İçinde M.M. Chemers ve R. Ayman (Ed.), Leadership theory and research: perspectives and directions (ss. 81-107). San Diego: Academic Press.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2016), 2015 Yılı Raporu [Erişim Tarihi:08.04.2015] https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2551/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2015-yili-raporu

Kotter, J. P. (1985). Power and Influence: Beyond Formal Authority. New York: Free Press.

Machiavelli, N. (2008). Prens, Çeviren: KemalAtakay, 1. Basım, Can Yayınları, İstanbul.

Marsiglio, W, Amato, P., Day, R. D., & Lamb, M. E. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. Journal of marriage and family, 62(4), 1173-1191

Mencütekin, M. (2007). Sinema perdesinde kırılan karizma ışığı: Mahatma Gandi. *Selcuk University Social Sciences Institute Journal*, 367-392

Miller, M. V. (2009). Integrating online multimedia into college course and classroom: With application to the social sciences. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 5(2): 395-423.

Parsons, T. (1955). "Family structure and the socialization of the child". T. Parsons ve R. F. Bales (der.), *Family, socialization, and interaction process*, Free Press, 1955. ss. 35-131.

Pfeffer, J. (1992), Managing with Power: Politics and Influence in Organizations, Harvard Business School Press, Boston.

Rauch, C.F., Behling, O. (1984). Functionalism: Basis for an Alternate Approach to the Study of Leadership. içinde J.G. Hunt, D.M. Hosking, C.A. Schriesheim ve R. Stewart (Ed.), Leaders and Managers: International Perspectives on Managerial Behavior and Leadership (45-62). Elmsford, NY: Pergamon Press.

Roberts, W., & Ross, B. (1995). Make it so: Leadership lessons from Star Trek the next generation New York: Pocket Books

Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkansız İktidar, Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler, Metis Yayınları: İstanbul.

Scognamillo, G. (2005). Türk Sinemasında Şener Şen, Kabalcı Yayınları: İstanbul.

Selek, P. (2008). Sürüne Sürüne Erkek Olmak, İletişim Yayınları: İstanbul

Seward, R.R., & Richter, R. (2008). International research on fathering: an expanding horizon. *Fathering*, 6(2), 87-91.

Suner, A. (2005). Hayalet Ev:Yeni Türk Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek, Metis Yayınları: İstanbul.

Şimşek, G. (2012). Sinemada korku ve din: 2000 sonrası Amerikan ve Türk filmlerinde cin unsurunun çözümlenmesi (Eleştirel kuram ve göstergebilimsel metodoloji çerçevesinde), Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı / Radyo Televizyon Bilim Dalı, Doktora Tezi.

Taşçıyan, A. (2011). Sinema Yazarlarından Görüşler: Yavuz Turgul, A. Sivas (der.) *Yavuz Turgul Sinemasını Keşfetmek,* Kırmızı Kedi Yayıncılık: İstanbul.

Tuğcu, M. S. (2015): 11 Eylül saldırıları ardından Hollywood filmlerinde 'Doğu'nun temsili: Kara Şahin Düştü, Ölümcül Tuzak ve Operasyon Argo filmlerinin analizi, Akdeniz Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Waldo, D. (1968). Public administration in a time of revolutions. Public Administration Review, 28(4): 362-368.

Wallace, R.C., JR., (1985). The superintendent of education: Databased instructional leadership (ReportNo. LROC-1985-7). Pitsburgh University, Learning Research and Development Center. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 256060).

Whitney, J.O. & Packer, T. (2000). Power Plays: Shakespeare's Lessons in Leadership and Management, Simon and Schuster, New York, NY.

Willott, S., & Griffin, C. (1997). Wham bam, am I a man? Unemployed men talk about masculinities. Feminism and Psychology, 7: 107-128.

Yarwood E. A. (2011). The Pick and Mix Of Fathering Identities. *Fathering*, 9(2), 150-168.

Zaleznik A. (1992). Managers and Leaders: Are They Different? *Harvard Business Review*, March-April, 1992, 1-12.

Zaleznik, A., & Kets de Vries, M. (1985). Power and the corporate mind. Chicago: Bonus Books

9

Değişen Babalık ve Girişimcilik Kavramları Çerçevesinde "YENİ/MODERN" BABALAR VE GİRİŞİMCİLİK

Duygu Seçkin Halaç

Araş. Gör. Dr., Yaşar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,
duyguseckinhalac@gmail.com

Öyle bir aile ortamında yetiştim ki, yaşı ne olursa olsun tüm çocukların her konuşmada söz hakkı olduğunu, herkesin her tür otoriteye karşı (ne kadar ağır gelirse gelsin) inandığı doğruları savunabildiğini, aile içinde herkesin ev içi sorumlulukları paylaştığını, fiziksel temasların sadece kocaman kucaklaşmalar olduğunu sandım yıllarca… Tüm kız çocuklarına mutlaka okumaları gerektiğinin ve hiç kimseye zorunlu bir bağımlılık hissetmeden özgür kadınlar olarak yaşamaları gerektiğinin babaları tarafından tekrar tekrar söylendiğini düşündüm… En iyi ütüyü, en iyi pilavı, en iyi tırnak kesimini hep babam yaptığı için bu işleri hiç beceremediğimi düşündüm… Dahası babam ev içinde üstlendiği her işi anneme karşı bir lütuf değil de kendi sorumluluğu olarak gösterdiği için, bu tip işleri yaptığında etraftan duyduğumuz "helal olsun", "eşin ne şanslı" sözlerine hiç mi hiç anlam veremedim…

13 yıllık beraberliğimiz boyunca eşim ile yapılması gereken tüm ev işlerini ortak sorumluluk olarak görüp ona göre hareket ettiğimiz, eş, sevgili, ev arkadaşı, en yakın dost, gerektiğinde birbirimize danışabileceğimiz bir iş arkadaşı ve kızlarımıza ebeveyn olmayı aynı anda başarabildiğimiz, yaşadığımız hiçbir tartışmanın sevgi ve saygımızı eksiltmesine izin vermediğimiz için, kadınlar üzerindeki erkek baskısını ve erkek şiddetini anlayamadım…

Cinsiyet eşitliği bağlamında "şanslı" değil de "sıradan" bir kadın olarak görüldüğüm bir dünya özlemiyle, bu kitabı çok değerli üç babaya ithaf ediyorum: hep arkamda olduğunu bilmenin sonsuz güveni ile canım babam Cemil Seçkin'e; her zaman yanımda olarak bana güç veren sevgili eşim Umut Halaç'a ve hep kalbimizde olan, yokluğunu hissettiğimiz ve özlemle andığımız rahmetli kayınpederim Mehmet Halaç'a…

Akademik çalışmalarım dolayısıyla zaman zaman ayrı kaldığım ve "anne ben seni çok özledim ama…" deyişine dayanamadığım, "iyi ki var" demeye doyamayacağım minik kızım Derin'ime anlayışı ve varlığı, Ağustos 2017'de aramıza yeni katılan ve gelişi ile hepimizi mutluluk ve heyecana boğan, aileminizin en küçüğü minik kızım Deniz'ime varlığı, sevgili annem ve kayınvalidem Nurhayat Seçkin ve Firaze Halaç'a bu süreçte sonsuz sevgileri, sabırları ve emekleri ile gözüm arkada kalmadan kızımıza verdikleri bakım destekleri için teşekkür ederim…

KAYNAKÇA

Abay, A.R., & Demir, S.A. (2014). Belli Parametrelere Göre Kuşaklararası Sosyal Değişme (Aile Değerleri Üzerine Bir Karşılaştırma). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1): 125-151.

Adams, J. (15 Eylül 2014). Introducing the Dadpreneur Movement. DadBloguk.com. Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://dadbloguk.com/dadpreneur-movement-have-it-all/

Adamsons, K. (2013). A Longitudinal Investigation of Mothers' and Fathers' Initial Fathering Identitiesand Later Father-Child Relationship Quality. *Fathering*, 11(2): 118-137.

Ahl, H. (2004). The Scientific Reproduction of Gender Inequality: A Discourse Analysis of Research Texts on Women's Entrepreneurship. Copenhagen Business School Press: Copenhage

Ahl, H. (2006). Why Research on Women Entrepreneurs Needs New Directions. *Entrepreneurship, Theory and Practice*, September: 595-621

Akbalık, E. (2013). Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(Nisan): 81-90.

Aktaş, F.O. (2010). Türkiye'de Erkekliğin Kurgulanışında Askerliğin Yeri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilim Dalı.

Almqvist, A.L. (2008). Why Most Swedish Fathers and Few French Fathers Use Paid Parental Leave: An Exploratory Qualitative Study of Parents. *Fathering*, 6(2): 192-200.

Almqvist, A.L., Sandberg, A., & Dahlgren, L. (2011). Parental Leave in Sweden: Motives, Experiences, and Gender Equality Amongst Parents. *Fathering*, 9(2): 189-206.

Amoros, J. E., & Bosma, N. (2013). Global Entrepreneurship Monitor (GEM) 2013 Global Report: Fifteen Years Of Assessing Entrepreneurship Across The Globe. Global Entrepreneurship Research Association (GERA).

Aydın-Ayvacı, Ö. (4 Mayıs 2016). 4 Türden Hangisi Sizsiniz. Start Up. Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2016. Erişim: http://www.startupdergi.com/kose-yazarlari/ozlem-aydin-ayvaci/4-turden-hangisi-sizsiniz.html

Bailey, J. (2011). Masculinity and Fatherhood in England," What is Masculinity? Historical Dynamics from Antiquity to the Contemporary World, ed. J.H. Arnold ve S. Brady. Palgrave Macmillan.

Barutçu,A. (2015). Bir Erkeklik Stratejisi: Özel Alanda Eril Suskunluk. *Fe Dergisi*, 7(1): 131-145.

Bem, S.L. (1981). Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing. *Psychological Review*, 88(4): 354-364.

Biggart, L., & O'Brien, M. (2010). UK Fathers' Long Work Hours: Career Stage or Fatherhood?, *Fathering*, 8(3): 341-361.

Björk, S. (2013). Doing Morally Intelligible Fatherhood: Swedish Fathers' Accounts of Their Parental Part-Time Work Choices. *Fathering*, 11(2): 221-237.

Bjornholt, M. (2010). Like Father, Like Son? The Transmission of Values, Family Practices, and Work-Family Adaptations to Sons of Work-Sharing Men. *Fathering*, 8(3): 276-299.

Brandth, B., & Kvande, E. (1998). Masculinity and Childcare: The Reconstruction of Fathering. *The Sociological Review*, 46(2): 293-313.

Braun, A., Vincent, C., & Ball, S. (2011). Working-Class Fathers and Childcare: The Economic and Family Contexts of Fathering in the UK. *Community, Work & Family*, 14(1): 19-37.

Brush, C.G. (1992). Research on women businessowners: Past trends, a new perspective and future directions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16(4): 5-31.

Burn-Callander, R. (30 Haziran 2015). Men At Work: Meeting the Dadpreneurs. *The Telegraph*, Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2016. Erişim: http://www.telegraph.co.uk/sponsored/business/sme-home/news/11705792/men-working-from-home-dadpreneurs.html

Budner, S. (1962). Intolerance for Ambiguity as A Personal Variable. *Journal of Personality*, 30, 29-50.

Burnett, S., Gatrell, C.J., Cooper, C.L, & Sparrow, P. (2013). Fathers at Work: A Ghost in the Organizational Machine. *Gender, Work and Organization*, 20(6): 632-647.

Buttner, E.H., & Moore, D.P. (1997). Women's organizational exodus to entrepreneurship: Self-supported motivations and correlations with success. *Journal of Small Business Management*, 35(1): 34-46

Carland, J. W., Hoy, F., Boulton, W. R., & Carland, J. A. C. (1984). Differentiating Entrepreneurs From Small Business Owners: A Conceptualization. *Academy of Management Review*, 9(2): 354-359

Carland, J. W., Carland, J. A., & Koirane, M. (1997). The Exportation of the American Model of Entrepreneurship: Reality or Illusion? A Comparative Trait Study of American and Finnish Entrepreneurs. ICSB 42nd World Conference San Francisco, CA. 22 Haziran 1997

Catlett, B. S., & McKenry, P.C. (2004). Class-Based Masculinities: Divorce, Fatherhood, and the Hegemonic Ideal. *Fathering*, 2(2): 165-190.

Chatterjee, N., & Das, N. (2015). Key Psychologıcal Factors As Predictors of Entrepreneurial Success: A Conceptual Framework. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 21(1): 102-114.

Cohen-Israeli, L., & Remennick, L. (2015). "As a Divorcee, I Am a Better Father": Work and Parenting Among Divorced Men in Israel. *Journal of Divorce & Remarriage*, 56(7): 535-550.

Cook, J. L, Jones, R. M., Dick, A. J, & Singh, A. (2005). Revisiting Men's Role in Father Involvement: The Importance of Personal Expectations. *Fathering*, 3(2): 165-178.

Cooper, J. (04 Kasım 2014). What Does It Mean to Be A "DADpreneur"? Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2016. Erişim: http://bloomworldwide.com/2014/11/what-does-it-mean-to-be-a-dadpreneur/

Cowan, E. (10 Kasım 2015). Meet Dadpreneur Damian Turco of Turco Legal. Macaroni Kid. Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://newburyport.macaronikid.com/article/1092805/meet-dadpreneur-damian-turco-of-turco-legal

Cromie, S. (2000).Assessing Entrepreneurial Inclination: Some Approaches and Empirical Evidence. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 9(1), 7-30.

Crompton, R., Brockmann, M., & Wiggins, R.D. (2003). A Woman's Place.... Employment and Family Life for Men and Women. Ed. A. Park, J. Curtice, K. Thomson, L. Jarvis & C. Bromley, British Social Attitudes: The 20th Report (s.161-187). London: Sage

Çarıkçı, İ, & Avşar, N. (2005). Kamu Kesimi Yöneticilerinde Cinsiyet Rolü Algılamalarının Aile Dostu Düzenleme ve Politikalara Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1): 65-78.

Çarkoğlu, A., & Kalaycıoğlu, E. (2012). Türkiye'de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: Koç ve Sabancı Üniversitesi, İstanbul Politikalar Merkezi

De Bruin, A., Brush, C. G., & Welter, F. (2006). Introduction to the Special Issue: Towards Building Cumulative Knowledge on Women's Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, September: 585- 593.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*, 86(Güz): 139-170.

DeGarmo, D. S. (2010). A Time Varying Evaluation of Identity Theory and Father Involvement for Full Custody, Shared Custody, and No Custody Divorced Fathers. *Fathering*, 8(2): 181-202.

DeMartino, R., & Barbato, R. (2003). Differences between women and men MBA entrepreneurs: Exploring family flexibility and wealth creation as career motivators. *Journal of Business Venturing*, 18, 815-832.

Dermott, E. (2003). The Intimate Father: Defining Paternal Involvement' in Sociological Research Online, 8(4).

Dermott, E. (2006). End of Award Report: The Effect of Fatherhood on Men's Patterns of Employment. Economic and Social Research Council. Erişim Tarihi: 30 Mart 2016. Erişim: http://www.researchcatalogue.esrc.ac.uk/grants/RES-000-22-0636/outputs/read/098ba20e-3b2e-4c76-b6e1-4c3b0dd1ab48

Douglas, E., & Shepherd, D. (2002). Self-employment as a Career Choice: Attitudes, Entrepreneurial Intentions, and Utility Maximization. *Entrepreneurial Theory and Practice,* 26(3): 81-90.

Douglas, E., & Shepherd, D. (2002). Self-employment as a Career Choice: Attitudes, Entrepreneurial Intentions, and Utility Maximization. *Entrepreneurial Theory and Practice* 26(3): 81-90.

Drew, E., & Humbert, A.L. (2012). 'Men Have Careers, Women Have Babies': Unequal Parental Care Among Irish Entrepreneurs. *Community, Work & Family*, 15(1): 49-67.

Drucker, P. F. (1998). Peter Drucker On The Profession of Management. Harvard Business Press

Dündar, Ö.Z., Durugönül, E., & Arıkan, A. (2011). "Anne" ve "Baba" Sözcüklerine Yüklenilen Anlamların Bir İncelemesi. *Contemporary Online Language Education Journal*, 1(2): 25-34.

Eddleston, K. A., & Powell, G. N. (2012). Nurturing Entrepreneurs' Work-Family Balance: A Gendered Perspective. *Entrepreneurship, Theory and Pratice*, May: 513-541.

Eerola, P. (2014). Nurturing, Breadwinning, And Upbringing: Paternal Responsibilities by Finnish Men in Early Fatherhood. *Community, Work & Family*, 17(3): 308-324.

Ekinsmyth, C. (2014). Mothers' Business Work/Life and The Politics of Mumpreneurship, Gender, Place and Culture: A journal of feminist geography, 21(10): 1230-1248.

Emslie, C., & Hunt, K. (2009). Live to Work' or 'Work to Live'? A Qualitative Study of Gender and Work-life Balance among Men and Women in Mid-life. *Gender, Work and Organization*, 16(1): 151-172.

Evans, L. (18 Haziran 2015). How Stay-At-Home Dads Can Get In on Entrepreneurship. Entrepreneur. Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2016. Erişim: https://www.entrepreneur.com/article/247324

Feyzioğlu, S., & Kuşçuoğlu, C. (2011). Tek Ebeveynli Aileler. *Aile ve Toplum*, 12(7): 97-110.

Gilad, B., & Levine, P. (1986). A Behavioral Model of Entrepreneurial Supply. *Journal of Small Business Management,* 24(4): 45-54.

Gupta, V.K., Turban, D.B., Wasti, S.A., & Sikdar, A. (2009). The Role of Gender Stereotypes in Perceptions of Entrepreneurs and Intentions to Become an Entrepreneur. *Entrepreneurship Theory and Practice*, Mart: 397-417.

Haas, L., & Hwang, C.P.(2009). Is Fatherhood Becoming More Visible at Work? Trends in Corporate Support for Fathers Taking Parental Leave in Sweden. *Fathering*, 7(3): 303-321.

Heilman, M.E., & Chen, J.J. (2003). Entrepreneurship as A Solution: The Allure of Self-Employment for Women and Minorities. *Human Resource Management Review*, 13: 347-364.

Henley, K., & Pasley, K. (2005). Conditions Affecting the Association between Father Identity and Father Involvement. *Fathering*, 3(1): 59-80.

Herbig, P., Gordon, J. E., & Dunphy, S. (1994). The Relationship Of Structure To Entrepreneurial and Innovative Success. *Marketing Intelligence and Planning*, 12(9): 37-48.

Hill, E.J, Hawkins, A.J, Martinson, V., & Ferris, M. (2003). Studying "Working Fathers" Comparing Fathers' and Mothers' Work-Family Conflict, Fit, and Adaptive Strategies in a Global High-Tech Company. *Fathering*, 1(3):293-261.

Ho, T. S., & Koh, H.C. (1992). Differences in Psychological Characteristics Between Entrepreneurially Inclined And Non-Entrepreneurially Inclined Accounting Graduates in Singapore. *Entrepreneurship, Innovation and Change: An International Journal*, 1(11): 243-254.

Holmes, E.K., & Huston, A.C. (2010). Understanding Positive Father-Child Interaction: Children's Fathers' and Mothers' Contributions. *Fathering*, 8(2): 203-225.

Hunter, D. (15 Eylül 2014). James Cracknell and Jason Atherton launch 'Dad Panel' to Help 'Dadpreneurs'. Freshbusinessthinking.com. Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://www.freshbusinessthinking.com/james-cracknell-and-jason-atherton-launch-dad-panel-to-help-dadpreneurs/

Inside Man (04 Kasım 2014). Successful Business Women Back DADpreneurs. Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2016. Erişim: http://www.inside-man.co.uk/2014/11/04/business-women-back-dadpreneurs/

Israel21c (29 Temmuz 2014). Meet the Mom and Dadpreneurs. Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://www.israel21c.org/meet-the-mompreneur-and-dadpreneur-audio/

Jacobs, E. (13 Mart 2016). Shared Parental Leave: The Fathers Bringing Up Baby. *Financial Times Magazine*, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2016. Erişim: https://next.ft.com/content/f3154b96-e0c5-11e5-8d9b-e88a2a889797

Jennings, J.E., & McDougald, M.S. (2007). Work-family Interface Experiences and Coping Strategies: Implications for Entrepreneurship Research and Practice. *Academy of Management Review,* 32: 747-760.

Jones, S.C. (2007). Dadpreneurs: A New Work-From-Home Trend That Reunites Fathers with Family. *Home Business*, March/April: 40-43.

Juby, H., & LeBourdais, C. (1998). The Changing Context of Fatherhood in Canada: A Life Course Analysis. *Population Studies*, 52: 163-175.

Kaufman, G., & Uhlenberg, P. (2000). The Influence of Parenthood on The Work Effort of Married Men and Women. *Social Forces*, 78(3): 931-949.

Kodz, J., Davis, S., Lain, D., Strebler, M., Rick. J., Bates, P., vd. (2003). Working Long Hours: A Review of The Evidence. Volume 1—Main Report. London: DTI. Erişim: http://www.employment-studies.co.uk/system/files/resources/files/errs16_main.pdf

Koh, C.H. (1996). Testing Hypotheses of Entrepreneurial Characteristics: A Study of Hong Kong MBA Students. *Journal of Management of Psychology*, 11(3): 12-25

Kuratko, D. F. (2004, January). Entrepreneurship Education in The 21st Century: From Legitimization To Leadership: A Coleman Foundation White Paper. Presentation at USASBE National Conference, Dallas, Texas

Lee, J. W. (Ed). 2005. Gender Roles. Nova Science Publishers: New York.

Lee, D. Y., & Tsang, E. W. K. (2001). The Effects of Entrepreneurial Personality, Background And Network Activities on Venture Growth. *Journal of Management Studies*, 38(4): 583-602.

Loscocco, K.A. (1997). Work-family Linkages Among Self-Employed Women and Men. *Journal of Vocational Behavior*, 50: 204-226.

Lumpkin, G. T., & Dess, G. G. (1996). Clarifying The Entrepreneurial Orientation Construct And Linking It to Performance. *Academy of Management Review*, 21(1): 135-172.

Mauer, E.D. The Bump from The Knot. Inspiring Dadpreneur: Neil Grimmer, CEO And Co-Founder of Plum Organics. Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://www.thebump.com/a/inspiring-dadpreneur-neil-grimmer-ceo-and-co-founder-of-plum-organics

McCamy, L. (23 Nisan 2015). One Man's Journey From Garage Inventor to "Dadpreneur". Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://quickbooks.intuit.com/r/business-profiles/one-mans-journey-from-garage-inventor-to-dadpreneur/

McClelland, D.C. (1965). Toward A Theory of Motive Acquisition. *American Psychologist*, 20(5): 321-335.

Milk Drunk Diary (21 Eylül 2015). Interview With 'Dadpreneur' Paul Lindley. Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2016. Erişim: http://milkdrunkdiary.com/?p=2668

Minter, H. (15 Eylül 2015). Forget About 'mumpreneurs', Here Are the Dads Who Mix Work and Family. *The Guardian*, Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2016. Erişim: http://www.theguardian.com/women-in-leadership/2015/sep/15/forget-about-mumpreneurs-here-are-the-dads-who-mix-work-and-family

Molly, D. (21 Ağustos 2015). Dadpreneur - The Modern Working Father. Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2016. Erişim: http://danielmolloy.com/dadpreneur-the-modern-working-father/

NotOnTheHighStreet. Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2016. Erişim: http://www.notonthehighstreet.com/pages/dadpreneur

O'Brien, M., & Shemilt, I. (2003). Working Fathers: Earning and Caring. Manchester: Equal Opportunities Commission. Erişim: http://www.fatherhoodinstitute.org/uploads/publications/280.pdf

Palich, L. E., & Bagby, D.R. (1995). Using Cognitive Theory To Explain Entrepreneurial Risk-Taking: Challenging Conventional Wisdom. *Journal of Business Venturing*, 10(6): 425-438.

Parent Entrepreneur HQ. PEP 038: The Dadpreneur Journey of Fatherhood and Entrepreneur Success with Torsten Klaus. Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://www.parententrepreneursuccess.com/pep-038-the-dadpreneur-journey-of-fatherhood-and-entrepreneur-success-with-torsten-klaus/

Parker, S.C. (2004). The Economics of Self-Employment and Entrepreneurship. Cambridge Unıversity Press: Cambridge UK

PhD in Parenting (11 Aralık 2012). What is a Mompreneur? What is a Dadpreneur? Are They Equivalent? Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://www.phdinparenting.com/blog/2012/12/11/what-is-a-mompreneur-what-is-a-dadpreneur-are-they-equivalen.html#comments

Petter, S. (2016). Mumpreneur And Dadpreneur: Do We Like These Terms? The Working Parent.com. Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://theworkingparent.com/childcare-articles/mumpreneur-and-dadpreneur-do-we-like-these-terms/#.VzGH8PmyOko

Rotter, J.B. (1966). Generalized Expectancies For Internal Versus External Control of Reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1): 1-28.

Sayer, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı, T.C. BAŞBAKANLIK Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara: Afşaroğlu Matbaası, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi

Schumpeter, A. J. (1934). The Theory of Economic Development, An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts

Seçkin-Halaç, D. (2015). Annelik ve İş Hayatının Kesişiminde Yeni Bir Fenomen: Anne Girişimciliği", Ed. O. Surgevil Dalkılıç, "ÇalışAnne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik", sf. 247-281, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ISBN: 978-605-320-267-7.

Segal, G., Borgia, D., & Schoenfeld, J. (2005). The Motivation To Become An Entrepreneur. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 11(1): 42-57.

Stevenson, L. (1990): Some Methodological Problems Associated with Researching Women Entrepreneurs. *Journal of Business Ethics* 9(4-5): 439-446.

Sundstörm, M., & Duvander, A. Z. (2002). Gender Division of Childcare and Sharing of Parental Leave among New Parents in Sweden. *European Sociological Review*, 18(4): 433-447.

TrepLifeDad: The #1 Lifestyle Blog For Parents Entrepreneurs. Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://treplifedad.com/interviews/spirits-dadpreneur-started-with-why-when-launching-new-biz/

TÜİK (2007). 2006 Zaman Kullanım Anketi Sonuçları, Haber Bülteni, 2007, Sayı:119. Erişim Tarihi: 20 Kasım 2014. Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=528

TÜİK (2015a). 2014 Zaman Kullanım Anketi Sonuçları, Haber Bülteni, 2015, Sayı: 18627. Erişim Tarihi: 07 Mart 2016. Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18627

TÜİK (2015b). Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri. Erişim Tarihi: 07 Mart 2015. Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068

TÜİK (2015c). Temel Doğurganlık ve Ölüm Oranları. Erişim Tarihi: 07 Mart 2015. Erişim: http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist

TÜİK (2015d). İstatistiklerle Kadın-2015, Haber Bülteni, 2015. Sayı: 21519. Erişim Tarihi: 07 Mart 2016. Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519

Womanthology. Keeping It Personal: Dadpreneur, Ed Benn of Stabo on Working Alongside His Wife And Moving Online To Grow Their Family Centred Business -10 Haziran 2015). Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2016. Erişim: http://www.womanthology.co.uk/keeping-it-personal-dadpreneur-ed-ben-of-stabo-on-working-alongside-his-wife-and-moving-online-to-grow-their-family-centred-business/

10

Babalık Ekseninde Yaratıcılık:

YAŞAMDAN ÖRNEKLERLE YARATICI BABALAR VE ÇOCUKLARI

Canan Muter Şengül

Yrd.Doç.Dr. Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi,
cm@anadolu.edu.tr

Çalışanne kitabının tadı damağımızdan gitmemişken böyle güzel bir projeyi yine aynı güzel ekiple yapmak büyük bir mutluluk... Beni bu çembere dâhil ettiği için sevgili editörümüze teşekkürü borç bilirim.

Çalışan anne ve çalışan babanın aileyi ayakta tutma çabaları, aile içindeki rollerinin birbirine geçmesine yol açarken babayı çocuklarına daha yakın, onlarla daha ilgili hâle getirmiştir. Baba artık daha çok oyun, daha çok dinleme, daha çok anlatma, daha çok avutma, daha çok sevgi demek olmuştur. Böyle bir babaya sahip olmaktan ve kızlarımın da böyle bir babaya sahip olmalarından dolayı hayata müteşekkirim.

KAYNAKÇA

Accenture. (2013). Accenture 2013 skills and employment trends survey: perspectives on training.https://www.accenture.com/us-en/~/media/Accenture/Conversion-Assets/DotCom/Documents/Global/PDF/Strategy_3/Accenture-2013-Skills-And-Employment-Trends-Survey-Perspectives-On-Training.pdf, Erişim tarihi: 01.05.2016.

Adams, K. (2015). Defend your research: Even women think men are more creative. *Harvard Business Review*, 12: 30-31.

Aisenstein, M. (2015). The question of the father in 2015. *The Psychoanalytic Quarterly*, Vol. LXXXIV, Sayı 2.

Albert, R.S. & Runco, M.A. (1989). Independence and the creative potential of gifted and exceptionally gifted boys. Journal of Youth and Adolescence, 18: 221-230.

Ali, F. (2011). Filiz hiç üzülmesin. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ali, S. (2016). Canım Aliye, Ruhum Filiz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Amabile, T.M. (1990). Within you, without you: The social psychology of creativity, and beyond. M.A. Runco & R.S. Albert (Ed.), Theories of creativity, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 61-91.

Amabile, T., Barsade, S., Mueller, J., & Staw, B. (2005). Affect and creativity at work. *Administrative Science Quarterly*, 50, 367-403.

Anastasi, A. & Schaefer, C.E. (1969). Biographical correlates of artistic and literary creativity in adolescent girls. *Journal of Applied Psycology*, 53(4): 267-273.

Batey, M & Furnham, A (2006). Creativity, intelligence, and personality. A critical review of the scattered literature: The life and times of individuals varying in need for cognition. *Psychological Bulletin*, 119: 197-253.

Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*, 9: 239-276.

Beghetto, R. A. (2013). Killing ideas softly? The promise and perils of creativity in the classroom. Charlotte, NC: Information Age Publishing.

Beghetto, R. A. (2014). Creative mortification: An initial exploration. *Psychology of Aesthetics,Creativity, and the Arts*. 8(3): 266-276.

Brombert, V. (2011). Albert Camus, the endless defeat, *Raritan,* 31(1): 24/39.

Conti, R., Collins, M.A. ve Picariello, M.L. (2011). The impact of competition on intrinsic motivation and creativity: Considering gender, gender segregation and gender role orientation. *Personality and Individual Differences*, 31(8): 1273-1289.

Craft, A. (2002). Creativity and early years education. London: Continuum Publishing.

Csikszentmihalyi, M. (2009). Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention. New York: HarperCollins.

Deci, E.L. ve Ryan R.M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum.

Fearon, D.D., Copeland, D. & Saxon, T.F. (2013). The relationship between parenting styles and creativity in a sample of Jamaican children. *Creativity Research Journal*, 25(1): 119-128.

Feist, G.J (1998). A meta-analysis of personality in scientific and artistic creativity. *Personality and Social Psychology Review*, 2: 290-309.

Feist, G.J. & Barron, F.X. (2003). Predicting creativity from early to late adulthood: Intellect, potential, and personality. *Journal of Research in Personality*, 37: 62-99.

Fierz, H.K. (1991). Jungian psychiatry. Einsiedeln: Daimon.

Florida, R., Mellander, C. & King, K. (2015). Martin Prosperity Institute - The global creativity index. http://martinprosperity.org/media/Global-Creativity-Index-2015.pdf, Erişim tarihi: 10.04.2016.

Freud, S. (2015). The interpretation of dreams. New York: Dover Publications.

Gardner, H. (1993). Creating minds: An anatomy of creativity seen through the lives of Freud, Einstein, Picasso, Stravinsky, Eliot, Graham and Gandi. New York: Basic Books.

Gürel, E. ve Muter, C. (2007). Psikomitolojik terimler: Psikoloji literatüründe mitolojinin kullanılması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2007/1.

Homer, S. (2005). Jacques Lacan. New York: Psychology Press.

Isaacson, W. (2011). Steve Jobs. Çev. Dost Körpe. İstanbul: Domingo.

Joyce, J. (1966). Finnegans wake. New York: The Viking Press.

Kafka, F. (1966). Letter to his father. New York: Schocken Books.

Kafka, F. (2008). Babaya mektup. İstanbul: Can Yayınları.

Kanter, B. (2008). Tevfik Fikret'in "Şermin"den önceki şiirlerinde çocuk teminin işlenişi, TÜBAR, 24/Güz.

Kilmartin, C.T. & Dervin, D. (1997). Inaccurate representation of the electra complex in psychology textbooks. *Teaching of Psychology*, 24(4): 269-270.

Lehman, H.C. (1960). The age decrement in outstanding scientific creativity. *American Psychologist*, 15(2): 128-134.

Li, W., Li, X., Huang, Ll., Kong, X., Yang, W., Wei, D., Li, J., Cheng, H. Zhang, W., Wiu, J., & Liu, J. (2015). Brain structure links trait creativity to openness to experience. *Social Cognitive & Affective Neuroscience*, 10: 191-198.

Lim, S. & Smith, J. (2008). The structural relationships of parenting style, creative personality, and loneliness. *Creativity Research Journal*, 20(4): 412-419.

Lombardo, B. J., & Roddy, D. J. (2010). Cultivating organizational creativity in an age of complexity: A companion study to the IBM 2010 Global Chief Human Resource Officer Study. http://www-935.ibm.com/services/ us/gbs/thoughtleadership/ibv-organizational-creativity.html, Erişim tarihi: 01.05.2015.

Maccoby, E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Development Psychology*, 28: 1006-1017.

McCrae, R.R. (1987). Creativity, divergent thinking, and openness to experience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52: 1258-1263.

Melograni, P. (2007). Wolfgang Amadeus Mozart. Chicago: University of Chicago Press.

Miller, A.L., Lambert, A.D. & Neumeister, K.L.S. (2012). Parenting style, perfectionism, and creativity in high-ability and high-achieving young adults. *Journal for the Education of the Gifted,* 35(4): 344-365.

Muter Şengül, C. (2015). Birbirini tamamlayan iki kavrama epistemolojik bir bakış: Yaratıcı annelik. O. Sürgevil Dalkılıç (Ed.), Çalışanne: Çalışma yaşamında annelik, Ankara: Nobel, 283-312.

Proudfoot, D., Kay, A.C. & Koval, C.Z. (2015). A gender bias in the attribution of creativity: Archival and experimental evidence fort he perceived association between masculinity and creative thinking, *Psychological Science*, 26(11): 1751-1761.

Runco, M.A. (1990). The divergent thinking of young children: Implications of the research. *Gifted Child Today*, 13(4): 37-39.

Runco, M.A. (1991). Divergent thinking. Norwood NJ: Ablex.

Runco, M.A. & Pritzker, S.R. (1999). Encyclopedia of creativity: Two-volume set. California: Academic Press.

Saracho, O.N. & Spodek, B. (2013). Handbook of research on the education of young children. New York: Routledge.

Savaoph**,** (2016). *Savaoph, God the Father, 1885-96 Giclee Print by Victor Mikhailovich Vasnetsov at AllPosters.com*. *allposters.com*. 5 Mayıs 2016 tarihinde erişildi, http://www.allposters.com/-sp/Savaoph-God-the-Father-1885-96-Posters_i1342858_.htm

Schaefer, E.S. (1965). Children's report of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 25: 413-424.

Sharp, C. (2004). Developing young children's creativity: What can we learn from research. *NFER Educational Research*, 11(32): 5-12.

Simonton, D. K. (1996). Creative expertise: A life-span developmental perspective. K. A. Ericsson (Ed.), *The road to expert performance: Empirical evidence from the arts and sciences, sports, and games*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 227-253.

Sternberg, R.J. & Lubart, T.I. (1995). Defying the crowd: Cultivating creativity in a culture of conformity. New York: Free Press.

Sternberg, R.J., Jarvin, L. & Grigorenko, E.L. (2010). Explorations in giftedness. New York: Cambridge University Press.

Stitou, R. (2015). Psychoanalysis and cultural change: Perspectives based on Lacan's rereading of Freud. International Forum of Psychoanalysis, 25(1): 3-11.

Shloss, C. (2005). Lucia Joyce: To Dance in the Wake, New York: Farrar, Straus and Girous.

Tevfik Fikret nasıl öldü?, Tarih ve Medeniyet, http://tarihvemedeniyet.org/2009/09/tevfik-fikret-nasil-oldu.html, Erişim tarihi: 01.04.2016.

The Global Innovation Index (2015), https://www.globalinnovationindex.org/content/page/gii-full-report-2015/#pdfopener Erişim tarihi: 01.05.2016.

Torrance, E.P. (1962). Guiding creative talent. New Jersey: Prentice Hall.

Valencia, J. (2014). On day 39 of hand writing James Joyce's Ullysses, https://jacquelinevalencia.com/2014/01/16/on-day-39-of-hand-writing-james-joyces-ulysses/, Erişim tarihi: 10.01.2016.

Wilson, M. (2004). From obsession to betrayal: the life and art of Pablo Picasso: I have bad no true friends, only lovers" Pablo Picasso. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 11: 163-182.

Yazdani, N. (2011). Promoting creativity in childhood: A practical guide for counselors, educators, parents. Bloomington: AuthorHouse.

Yorgova, D. (2014). 135 fun ideas to develop your child's creativity. Bloomington: Balboa Press..

http://www.backtoclassics.com/gallery/michelangelo/sistinechapelcreationofthesunmoon andplantsdetail1/, Erişim tarihi: 05.05.2016

https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2006/pamuk-lecture_tu.pdf, Erişim tarihi: 06.05.2016

http://www.haftasonu.com.tr/index.php/nostalji/item/1181-nobelden-sonra-sonningi-de-aldi.html?tmpl=component&print=1, Erişim tarihi: 01.05.2016

https://theartstack.com/artist/pablo-picasso/father-artist-barcel, Erişim tarihi: 01.06.2016

http://www.biography.com/news/fathers-day-a-different-perspective-20853775, Erişim tarihi: 01.06.2016

11

ALIŞVERİŞİN "BABA" HÂLİ:

Baba Olmakla Değişen Tüketim Alışkanlıklarını Belirlemeye Yönelik Nitel Bir Araştırma

Bengü Sevil Oflaç

Doç. Dr., İzmir Ekonomi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, bengu.sevil@ieu.edu.tr

Aysu Göçer

Yrd. Doç. Dr., İzmir Ekonomi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, aysu.gocer@ieu.edu.tr

Asiye Ayben Çelik

Yrd. Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İşletme Fakültesi, ayben.celik@cbu.edu.tr

Bu çalışma, baba olmayı kalbinde hisseden ve babalıkla ilgili hayatındaki değişiklikleri gülümseyerek karşılayan, çocuğu büyürken her aşamada aktif rol alan tüm babalara gelsin... Benim alışverişi çok seven, çocuğu için fiyatı hiç görmeyen, her zaman en iyisini çok çok alan bir babam vardı... Bu sana gelsin benim güzel kalpli, gönlü geniş Turgut Sevil'im. Umarım bir yerlerde bunu hissedersin... Gözün arkada kalmasın aynı senin gibi alışveriş yapan ve çocuğuna dünyaları vermeye çalışan bir baba da Bartu'da var. Aşkım Çağdaş Oflaç'a ve O'na benzeyen tüm babalara…

Bir baba dünyayı bir saniyede değiştirir... Eşinin, çocuklarının hayatını alır kendi omuzlarına koyar, kendi içinden bir dünya çıkarır onların hayat yollarına sunar… Bu çalışmayı, hayatımı görünmez dokunuşları ile güzellikler dünyasına doğru değiştiren, dünyanın en sağlam, en yaşanılası babası Kutay Arman'a ithaf ediyorum. Bir bakışın, bir sözünle beni yönlendirdiğin tüm sihirli değişimler için sana minnettarım. Senin az sözünle anlattığın o çok önemli öğretilerin hepsi zihnimde, hayatımın tam içinde… Ve hatta çocuklarımın sahip olabileceği en kocaman kalpli babası Besim Göçer bu değişimin hayatıma en özel yansıması… Bu çalışma, tüm babalara armağan... Keyifle, güzel değişimlerde okumanız dileklerimle…

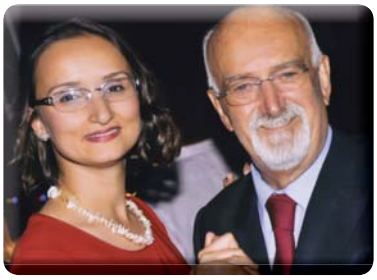

Bu çalışmayı varlığıyla bana güç veren, dürüstlüğü, bitmek bilmeyen çalışma ve öğrenme azmi ile bana örnek olan, sırtımı güvenle yasladığım koca dağım, Sevgili Babam Ziver Gürman'a ithaf ediyorum…

KAYNAKÇA

Adıgüzel, O., Batur, Z., Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014/1, 19,165-182.

Ateşoğlu, İ. & Türkkahraman, M. (2009). Çocukların Tüketici Olarak Sosyalleşmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 215-228.

Aygün, İ., & Kazan, H. (2008). Aile Üyelerinin Aile Satın Alma Kararlarına Etkileri: İstanbul Uygulaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15, 227-248.

BabyCenter (2015a). BabyCenter 21st Century Mom® Insight Series: 2015 State of Modern Motherhood Report. http://www.babycentersolutions.com/docs/2015_State_of_Modern_Motherhood_Report.pdf, 20.05.2016.

BabyCenter (2015b). Millennial Dads: Equal Partners in Parenting. http://storage.googleapis.com/think/docs/babycenter-millennial-dads-study.pdf, 25.05.2016.

Bernard, H. R. and Ryan, G. W. (2010). Analyzing Qualitative Data: Systematic Approaches. Los Angeles, CA: Sage Publications.

Buss, C.W., & Schaninger, C.M. (1983). The Influence of Sex Roles on Family Decision Processes and Outcom. *Advances in Consumer Research*, 10, 439-444.

Caruana A., & Vassallo, R. (2003). Children Perception of Their Influence Over Purchases: The Role of Parental Communication Patterns. *The Journal of Consumer Marketing*, 20(1), 55-66.

Chan, K. (2006). Consumer Socialization of Chinese Children in Schools: Analysis of Consumption Values in Textbooks. *Journal of Consumer Marketing*, 23(3), 125-132.

Çelik, A.A. (2015). Yaşam Döngüsü İçinde Kadının Anneliğe Geçişi ile Birlikte Doğan Yeni Bir Endüstri: Annelik Endüstrisi, ÇalışAnne - *Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik,* Ed. Olca Sürgevil Dalkılıç, İzmir: Nobel Akademik Yayıncılık, 313-338.

Davis H. L., Rigaux B. P. (1974). Perception of Marital Roles in Decision Processes. *The Journal of Consumer Research*, 1, 51-62.

Dökmen, Z.Y. (2004). Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Eisend, M. (2010). A Meta-Analysis of Gender Roles in Advertising. *Journal of Academy of Marketing Science*, 38, 418-440.

Elden, M. & Ulukök, E. (2006). Çocuklara Yönelik Reklamlarda Denetim ve Etik. *Küresel İletişim Dergisi*, 2, 1-23.

Ergin, A. & Özdilek, R. (2014). Değişen Babalık Rolü ve Erkek Sağlığına Etkisi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(1), 3-8.

Ersoy, S. (2005). Ergenlik Dönemindeki Tüketicinin Sosyalleşme Sürecine Bireysel Faktörlerin Etkisi. *Karınca*, 82, 31-35.

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.

Eşel, E. (2010). Anneliğin Nörobiyolojisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 68-78.

Filiatrault, P. and Brent. R.J.R. (1980). Joint Purchasing Decisions: A Comparison of Influence Structure in Family and Couple Decision-Making Units. *Journal of Consumer Research,* 7, 131- 142.

Fleming A., Corter C., Stallings J., Steiner M. (2002). Testosterone and Prolactin are Associated with Emotional Responses to Infant Cries in New Fathers. *Hormones and Behavior*, 42, 399-413.

Fodness, D. (1992). The Impact of Family Life Cycle on the Vacation Decisionmaking Process. *Journal of Travel Research*, 31(2), 8-18.

Foxman E.R., Tansuhaj P.S,. & Ekstrom K.M., (1989). Family Members' Perceptions of Adolescent's Influence in Family Decision Making. *Journal of Consumer Research,* 15(3), 482-489.

Grossbart, S., Carlson, L., & Walsh, A. (1991). Consumer Socialization and Frequency of Shopping with Children. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 19(3), 155-163.

Güçer, E., Yayla, Ö. & Koç, B. (2013). Tüketicilerin Biyolojik Cinsiyet ve Cinsiyet Kimliği Rollerinin, Konaklama İşletmelerinin Uyguladıkları Reklamlara Yönelik Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. İşletme Araştırmaları Dergisi, 5/4:133-145.

Halford, J.C.G., Gillespie, J., Brown, V., Pontin, E.E., & Dovey, T.M. (2004). Effect of Television Advertisements for Foods on Food Consumption in Children. *Appetite*, 42(2), 221-225.

Hall, J., Shaw, M., Johnson, M., & Oppenheim, P., (1995). Influence of Children on Family Consumer Decision Making. *European Advances in Consumer Research.* 2: 45-53.

Hayta, A.B. (2008). Socialization of the Child as a Consumer. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 37(2), 167-184.

Huddleston, P., Linda, K., & Lesli, S. (2001). Consumer Ethnocentrism, Product and Polish Consumers' Perceptions of Quality. *International Journal of Retail and Distribution Management*, 29(5), 236-246.

Hürriyet Haber, (1999). Deterjanı Bile Çocuklar Seçiyor. http://www.hurriyet.com.tr/deterjani-bile-cocuklar-seciyor-39075297, 13.05.2016.

Hürriyet Haber, (2016). Bebek Ürünleri Sıkı Markajda. http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul-haberleri/bebek-urunleri-siki-markajda_241678/, 30.05.2016.

Karanfil, N. (2015). Tüketim Tercihinde Çin Menşeli Ürünlere Yaklaşım Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz (23), 239-253.

Kaynak, E., & Cavusgil, S. (1983). Consumer attitudes towards products of foreign origin: do they vary across product classes?. *International Journal of Advertising*, 2, 147-157.

Kılıçer, T., Boyraz, E., & Tüzemen, A. (2015). Kadın, Erkek Ya Da? Hediye Satın Alma Davranışında Cinsiyet Kimliği Rolünün Etkisi. *20. Ulusal Pazarlama Kongresi Anadolu Üniversitesi*, http://www.pazarlama.org.tr/upk-2015/konferans_dosyalari/bildiriler/64.pdf, 25.05.2016.

Kitapcı, O. & Dörtyol, T.İ. (2009). Tüketici Satın Alma Karar Sürecinde Aile Bireylerinin Etkileri: Kadının Değişen Rolü Sivas İlinde Bir Uygulama. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(2), 331-348.

Koç, E. (2013). Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejileri Global Yerel Yaklaşım. 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kumar, S. (2013). Children Influence In The Process Of Family Purchase Decision For High, Low And Child - Centric Products. *Journal of Arts, Science & Commerce*, IV, 3(1), 34-44.

Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(35), 79-91.

Levy, D.S., & Lee C.K-C. (2002). The Influence of Family Members on Housing Purchase Decisions. *Journal of Property Investment and Finance*, 22(4), 320-338.

Li, Q. (2009), Consumer Attitudes towards Foreign Products: An Integrative Review of its Origins and Consequences. *The Journal of Global Business Management*, 5(1), 1-9. http://www.jgbm.org/page/13%20Qianpin%20Li.pdf, 31.05.2016.

Liebeck, L. (1994). Billions at Stake in Growing Kids Market. *Discount Store News*, 33(3), 41-43.

Liebert, R. M., Wicks-Nelson, R. & Kail, R. (1986). Developmental Psychology. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Lubatkin, M., Schulze, S.W., Ling, Y., & Dino, R. N. (2005). The Effects of Parental Altruism on the Governance of Family-Managed Firms. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 313-330.

Matthews, B. and Ross, L. (2010). Research Methods: A Practical Guide For The Social Sciences. Harlow: Pearson Education.

Mehrotra S. & Torges, S. (1977), Determinants of Children's Influence on Mothers' Buying Behavior, in NA - *Advances in Consumer Research* Volume 04, eds. William D. Perreault, Jr., Atlanta, GA: Association for Consumer Research, 56-60.

Mizukoshi, K. & Kohlbacher, F., (2014). The Sociology of Fatherhood and Consumption: Empirical Evidence from Soon-to-be-Parents in Japan (Oral Presentation). XVIII ISA World Congress of Sociology, http://www.sophia.ac.jp/jpn/info/event/2013/12/event_1181, 12.07.2016.

Mooney, A. & Fernandez, J. (2015). Millennial Dads Turn to Digital in Their Moments of Need. https://think.storage.googleapis.com/docs/millennial-dads-turn-to-digital-in-moments-of-need.pdf, 25.05.2016.

Nielsen, (2015). Global Baby Care Report - Oh, Baby! Trends in the Baby Food and Diaper Markets Around the World AUGUST 2015. http://www.nielsen.com/content/dam/nielsenglobal/jp/docs/report/2015/20150829%20Global%20Baby%20Care%20Report%20Revised%20FINAL.PDF, 14.05.2016.

Oflaç, B.S. (2015). Anneliğin ve Kadınlığın Blog Hâli: Toplumsal, Annesel, Tüketimsel ve Politik Blog Söylemleri, ÇalışAnne - *Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik,* Ed. Olca Sürgevil Dalkılıç, İzmir: Nobel Akademik Yayıncılık, 339-370.

Oyewole, P., Peng, K.C., & Choudhury, P.K. (2010). Children's Influence on Parental Purchase Decisions in Malaysia. *Innovative Marketing*, 6(4), 8-16.

Özdemir, E. ve Tokol, T. (2009). Kadın Tüketicilere Yönelik Pazarlama Stratejileri. Bursa: Dora Basın Yayın Dağıtım.

Pace, E. (2009). The X and Y of Buy (Alışverişte Kadın ve Erkek). Çev. Özlem Tüzel Akal, İstanbul: Optimist.

Palan, K.M., (2001), Gender Identity in Consumer Behavior Research: A Literature Review and Research Agenda. *Academy of Marketing Science Review*, 10, 1- 24.

Patton, M.Q. (2002). Qualitative Research and Evaluation Methods. 3rd edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Polya, E. & Szucs, R.S. (2013). Examining The Role of Family Members in Family Buying Center in Adult Hungarian Population. *European Scientific Journal*, 9(19), 1-8.

Prakash, V., (1992). Sex Roles and Advertising Preferences. *Journal of Advertising Research*, 32, 43-52.

Romano, M.T.H. (2015). Consumption of Baby Gear: the New Father Identity of the "Danish Cosmopolitan Man" Constructed through Consumption. Master Thesis, projekter.aau.dk/projekter/files/213190728/Total_file.docx, 12.07.2016.

Rose, G., Boush, D. & Shoham, A. (2002). Family Communication and Children s Purchasing Influence: A Cross-National Examination. Journal of Business Research. 55, 867-873.

Salfino, C. (2014). Parents Will Pay More for Unique, Quality Kids Clothes. *Sourcing Journal*, https://sourcingjournalonline.com/parents-will-pay-unique-quality-kids-clothes/, 13.05.2016.

Stark, O. (1995). Altruism and Beyond: An Economic Analysis of Transfers within Families and Groups. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

Storey A.E., Walsh C.J., Quinton R.L., & Wynne-Edwards K.E. (2000). Hormonal Correlates of Paternal Responsiveness in New and Expectant Fathers. *Evolution and Human Behavior*, 21,79-95.

Thornton, R. P. Shaw, G., & Williams, M. A. (1997). Tourist Group Holiday Decision Making and Behaviour: The Influence of Children. *Tourism Management,* 18(5), 287-297.

Uray, N., & Burnaz, S. (2003). An Analysis of the Portrayal of Gender Roles in Turkish Television Advertisements. *Sex Roles*, 48, 77-87.

Veerman, J.L., Van Beeck, E.F., Barendgret, J.J., Mackenbach, J.P. (2009). By How Much Would Limiting Tv Food Advertising Reduce Childhood Obesity?. *The European Journal of Public Health*, 1-5, http://eurpub.oxfordjournals.org/content/eurpub/early/2009/03/26/eurpub.ckp039.full.pdf, 31.05.2016.

Verma, D. P. S. & Kapoor, N. (2004). Influence of TV Advertisements on Children's Buying Response: Role of Parent-Child Interaction. *Global Business Review*, 5, 51-71.

Wynne-Edwards KE. (2001). Hormonal Changes in Mammalian Fathers. *Hormones and Behavior,* 40, 139-145.

Yağcı, M. İ. & İlarslan, N., (2010). Reklamların ve Cinsiyet Kimliği Rolünün Tüketicilerin Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(1), 138-155.

Yin, R. K. (2009). Case Study Research: Design and Methods. 4th ed. Thousand Oaks, Calif: Sage publications, Inc.

EK1: Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

Tüm sorular ürün/hizmet detayında sorulacaktır.

Baba olduktan sonra:

- Marka takıntısı
- Bütçe kısıtlamaları
- Alışverişte vazgeçilenler
- Alışveriş sıklığı
- Alışverişe kiminle çıkıldığı
- Alışverişte en çok bakılan reyonlar
- Alışverişte geçirilen süre
- Alışveriş konusunda yaşanan sıkıntılar, kızılan, farklı olması istenen konular
- Tüketim alışkanlıklarında dikkat edilenler (ce, organik, hijyen …vb)
- Ürün etiketinde özellikle bakılan/aranan bilgiler
- Eşin değişen tüketim alışkanlıkları (hem pozitif hem negatif yönde)
- Eşin babadan alışveriş anlamında beklentileri
- Bütçenizde en çok yer eden ve en pahalı alınan ürün/hizmetler (gereksiz pahalı görülenler, pahalı olmasına rağmen alınanlar, memnuniyet/pişmanlık)
- Fiyat algısı
- Tüketim alışkanlıklarında değişmeyenler
- On-line site kullanımı
- Alışveriş kültürü
- Çocuğun üniversiteye gitmesine/eğitimini sürdürürken çalışmasına yönelik yaklaşım
- Çocuğun eğitimi esnasında evi geçindirmeye yardımcı olmasına yönelik yaklaşım

12

Babalar ve İşsizlik: "Çalışmayan Baba" Olgusuna ve
Babaların Çalışmamasının Çocuk ve
Aile İlişkileri Üzerindeki Etkisine İlişkin
Bir Değerlendirme

EYVAH ELA'NIN BABASI İŞSİZ KALDI!

Hatice Hicret Özkoç

Doç.Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
İİBF, İşletme Bölümü,
hatice.ozkoc@hotmail.com

Bir erkek ve bir baba olarak hayatın her alanında durmaksızın çalışan ve aslında hayatında kendine biçtiği rolü "insan olmak" olan kıymetlime, Babama…

KAYNAKÇA

Agacinski, S. (1998). Cinsiyetler Siyaseti. Çev. İsmail Yerguz, Ankara: Dost Kitabevi.

Aristoteles, Politika. Çev. Mete Tunçay (2000). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ayas, S. (2016). İşsizlik ve Eğitim Seviyesinin İntihar Üzerindeki Etkisi: TÜİK Verileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28): 101-119.

Aytaç, S. & Keser, A. (2002). İşsizliğin Çalışan Birey Üzerindeki Etkisi: İşsizlik Kaygısı. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,* 4(2).

Bjornstad, R. (2006). Learned Helplessness, Discouraged Workers, and Multiple Unemployment Equilibria. *The Journal of Socio-Economics*, 35: 458-475.

Boey, K.W. & Chiu, H.F.K. (2005). Life Strain and Psychological Distress of Older Women and Older Men in Hong Kong. *Aging & Mental Health*, 9(6): 555-562.

Bolak, H. (1997). When Wives are Major Providers. *Gender &Society*, 11(4): 409-433.

Cohen, D. (1995). Erkek Olmak. Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Alan Yayınları.

Çizel, R.B., Güzeller, C.O. & Mütevellioğlu, N. (2011). İşsizliğin Psikolojik Sonuçları: Antalya Örneği. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2(2): 26-41.

Erdoğan, N. (1991). Sosyolojik Açıdan Kent İşsizliği ve Anomi. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Ertüzün, M.I. (2014). Baba İşlevi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gupta, J. P., (1990). Population Growth and The Problem of Unemployment. New Delhi: South Asia Books.

Güler-Kümbül, B. (2005). İşsizlik ve Yarattığı Psikososyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Prof. Dr. Toker Dereli için hazırlanan Hakemli Armağan Kitap, 373-394.

Günay, G., & Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rolleri Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3): 157-171.

Güzel, B. (2014). Sanayi Devrimi'nin Ortaya Çıkardığı Toplumsal Sorunların Edebiyattaki İzdüşümü: Emile Zola'nın Germinal Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33): 157-165.

Hook, J. (2010). Gender Inequality in The Welfare State: Sex Segretion in Housework, 1965-2003. *American Journal of Sociology*, 115(5): 1480-1523.

İşleyen, F. Ş. (2015). Şiddet Haberlerindeki "Mağdur Kadın" Miti Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme: "Habertürk Gazetesi ŞE Cinayeti Örneği". *Global Media Journal: Turkish Edition,* 6(11): 478-496.

Joly, F. ve Franek, C. (2011). Eyvah, Ela'nın Babası İşsiz Kaldı. Çev. Egemen Demircioğlu, İstanbul: Erdem Yayınları.

Kafka, F. ve Nabokov, V. (2005). Dönüşüm Dersiyle Birlikte - Dönüşüm. İstanbul: İthaki Yayınları.

Kadanalı, S., Önvural, A. & Erten, O. (1994). Doğum Kilosunu Etkileyen Faktörler. *Perinatoloji Der*gisi, 2: 89-93.

Kongar, E. (1970). Türkiye'de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri. *Amme İdaresi Dergisi*, 3(2): 58-83.

Kumaş, H., (2001). İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mustafa Yaşar Tınar, İzmir.

Kuroki, M. (2010). Suicide and Unemployment in Japan: Evidence From Municipal Level Suicide Rates And Age-Specific Suicide Rates. *The Journal of Socio-Economics*, 39(6): 683-691.

Kurt, Ş. (2005). İşsizliğin Sosyo- Ekonomik Analizi: Sosyal Açıdan Türkiye Örneği. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Recep Seymen.

Kurt, Ş. (2010). İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçları ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 357-379.

Lafargue, P. (1991). Tembellik Hakkı. Çev. Vedan Günyol, İstanbul: Telos Yayınları.

Mellor, M. (1993). Sınırları Yıkmak; Feminist, Yeşil Bir Sosyalizme Doğru. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

McCourt, F. (1996). Angela'nın Külleri. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Ok, S. (2011). Erkeklik Krizi ve İşsizlik. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5 (2): 140-161.

Özen Kapız, S. (2003). Mesleki Sosyalleşmenin Çocuklar Üzerine Etkileri. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,* 5(2).

Sancar, S. (2011). Erkeklik: İmkansız İktidar, Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis Yayınları.

Seçkin, R., Utku, M., & Bingöl, S. (2008). Bebeklikte Büyüme Durumu ve Etkileyen Bazı Sosyodemografik Etmenler. *Sted*, 17(7): 111-117.

Selek, P. (2008). Sürüne Sürüne Erkek Olmak. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sevim, J. (2001). Bir Erkek Ağladığında. İstanbul: Remzi Yayınevi.

Ström, S. (2003). Unemployment and Families: A Review of Research. *Social Service Review*, 77(3): 399-430.

Şahin, G. (2014). Okulöncesi Dönem Çocuk Kitaplarında Görsel Bir Uyaran Olarak Resim. *Turkish Studies*, 9(3): 1309-1324.

Whelan, C.T. (1992). The Role of Income, Life-Style Deprivation and Financial Strain in Mediating the Impact of Unemployment on Psychological Distress: Evidence from the Republic of Ireland. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 65, 331-344.

Yılmaz, T., Fidan, F. & Karataş, V. (2004). İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 48, 163-183.

Yüksel, İ. (2005). İşsizlik Olgusunun Psikolojik Boyutu: Görgül Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(3): 255-274.

13

Babalar da Depresyona Girer!

BABALIK DEPRESYONU, NEDENLERİ, BELİRTİLERİ VE TEDAVİ YÖNTEMLERİ

Funda Gülyüksel

Uzm. Psk., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi Toplum Ruh Sağlığı Merkezi, funda_gulyuksel@hotmail.com

Babanız varsa arkanızda sırtınızı rahatça yaslayabileceğiniz koskocaman bir dağ var demektir. Kendinizi her zaman güçlü, güvende, huzurlu hissedersiniz ve çok şanslısınızdır.

Bu kitap bölümünü bana her zaman yanımda olduğunu hissettiren, yaşamdaki tüm kararlarımda beni destekleyen, çocukluğumdan beri beni dinleyen, anlamaya çalışan ve bana hayat hakkında çok şey öğreten, çok sevdiğim babam İbrahim Gülyüksel'e; bana her zaman sevgi ve şefkatini hissettiren, sevgili annem Makbule Gülyüksel'e ve daima yanımda olan, ihtiyaç duyduğumda yardımıma koşan, sahip olduğum için şanslı hissettiğim, geleceğin en iyi babalarından biri olacağına inandığım kardeşim Ali Mert Gülyüksel'e ithaf ediyorum.

KAYNAKÇA

Akça, A., Mehmet A. K., Sütçügil, L. Özşahin, A. & Kütükçü, Y. (2011). Parkinson hastalığı'nda depresyon için sertralin ve venlafaksin tedavisinin karşılaştırılması. *Archives of Neuropsychiatry, 48*(3).

Akdağ, F. (2014). *Evli bireylerde psikolojik iyi oluşun kök aile ile ilişkiler, benlik saygısı ve evlilik doyumu açısından yordanması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Alan, H. (2015). *Jinekolojik kanser hastalarında kemoterapi tedavisi sürecinde uygulanan progresif kas gevşeme egzersizleri ve refleksolojinin ağrı, yorgunluk, anksiyete, depresyon ve yaşam kalitesi üzerine etkisi; randomize kontrol çalışması.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Alkan, M. & Gökalp, P. G. (2008). Majör depresyon ve yineleyici depresyonda kişilerarası ilişkiler terapisi. İçinde *Depresyon sağaltım kılavuzu kaynak kitap* (Ed. O. Yazıcı, E. T. Oral & S. Vahip). Ankara: Türk Psikiyatri Derneği Yayınları.

Alper, Y. (2012). *Bütün yönleriyle depresyon tanısı-nedenleri-psikodinamiği-tedavisi*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Altan, L., Bingöl, Ü., Sağırkaya, Z., Sarandöl, A. & Yurtkuran, M. (2004). Romatoid artritli hastalarda anksiyete ve depresyon.*Romatizma 19*(1), 7-13.

Altın, M. (2014). *Bireysel görüşme yöntemiyle babalık görev algısının incelenmesi.*(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

Altındağ, Ö., Altındağ, A., Soran, N. & Tabur, H. (2007). Romatoid artrit ve osteoartrit hastalarında yetiyitimi ve depresyon. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni, 17*(1), 24-29.

Areias, M. E., Kumar, R., H Barros, H., & Figueiredo, E. (1996). Correlates of postnatal depression in mothers and fathers.*The British Journal of Psychiatry, 169*(1) 36-41.

Arslan, A. (2012). *Edirne il merkezinde postpartum depresyon sıklığı ve etkileyen faktörler*. (Tıpta uzmanlık tezi). Trakya Üniversitesi, Trakya.

Attepe, S. (2010). Anne baba kaybının çocuklar üzerindeki etkileri. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 11*(6), 23-28.

Balki, S. & Canbay, Ö. (2012). Serebral palsili çocukların anne-babalarında depresyon seviyesini belirleyen değişkenler.*Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3*(4), 242-249.

Ballard, C. & Davies, R. (1996). Postnatal depression in fathers. *International Review of Psychiatry,8*(1), 65-71.

Baş Dönmez, H. (2007). *Postpartum depresyonun annelerin bebeklerini emzirmeleri üzerine olan etkisi ve bebek büyümesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Bayraktar, C. (2015). *Bedensel ve/veya zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinde depresyon ve kaygı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Beardslee, W. R., Kellner, M. B., Lavori, P. W., Staley, J. & Sacks, N. (1993). The impact ofparental affective disorder on depression in offspring: alongitudinal follow-up in a nonreferred sample. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 32*, 723-730.

Beck, C. T. (2002). Revision of the postpartum depression predictors inventory. *JOGNN Principles & Practice, 31*(4), 394-402.

Berndt, D. J., Kaiser, C. F. & Aalst, F. V. (1982). Depression and self-actualization in gifted adolescents. *Journal of Clinical Psychology, 38*(1), 142-150.

Bilgi, E., Özdemir, H. H. & Bulut, S. (2013). Multiple sklerozlu hastalarda depresyon ve kognitif fonksiyon bozukluğu sıklığının belirlenmesi. *Türk Nöroloji Degisi, 19*(1), 11-14.

Blackburn, I. M. (1992). Depresyon ve başa çıkma yolları (Çev. N.H. Şahin & R. N. Rugancı). İstanbul: Remzi Kitabevi. (Özgün çalışma 1987).

Bozkurt, A. (2008). Depresyonda diğer biyolojik sağaltımlar elektro konvülsif terapi (EKT). İçinde *Depresyon sağaltım kılavuzu kaynak kitap* (Ed. O. Yazıcı, E. T. Oral & S. Vahip). Ankara: Türk Psikiyatri Derneği Yayınları.

Brown, R. T. & Pacini, J. N. (1989).Perceived family functioning, marital status, and depression in parents of boys with attention deficit disorder. *Journal of Learning Disabilities, 22*(9), 581-587.

Bulut, P. (2016). *Doğumdan önce anne - baba adaylarıyla yapılan yeni duruma alıştırma görüşmelerinin anne - baba adaylarının doğum sonrası depresyon düzeylerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Burns, D. (2006). İyi hissetmek etkinliği klinik olarak kanıtlanmış ilaçsız depresyon tedavisi (Çev. Ed. H. A. Karaosmanoğlu). İstanbul: Psikonet Yayınları. (Özgün çalışma 1980).

Büyükkoca, M. (2001). *Algılanan sosyal destek ile postpartum depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). DEÜ, İzmir.

Can, R. (2010). *Sezaryen ve normal doğum yapmış kadınlarda postpartum depresyon ve yorgunluk düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Ceyhun Peker, A. G., Cömert Okutucu, A., Tekiner, A. S. & Dağlı, Z. (2016). Babalarda doğum sonu depresyonu ve etkili olan faktörlerin değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi; 8*(2); 141-146.

Chan, M. F., Chan, E. A. & Mok, E. (2010). Effects of music on depression and sleep quality in elderly people: a randomised controlled trial. *Complementary Therapies in Medicine, 18*(3-4), 150-159.

Chan, M. F., Wong, Z. Y., Onishi, H. & Thayala, N. V. (2012). Effects of music on depression in older people: a randomised controlled trial. *Journal of Clinical Nursing, 21*(5-6), 776-783.

Chen, K. M., Chen, M. H., Chao, H. C., Hung, H. M., Lin, H. S & Li, C. H. (2009). Sleep quality, depression state, and health status of older adults after silver yoga exercises: cluster randomized trial. *International Journal of Nursing Studies, 46*(2), 154-163.

Chen, K. M., Chen, M. H., Lin, M. H., Fan, J. T., Lin, H. S & Li, C. H. (2010). Effects of yoga on sleep quality and depression in elders in assisted living facilities. *Journal of Nursing Research, 18*(1), 53-61.

Cömert Okutucu, A. (2013). *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğinde doğan bebeklerin babalarında doğum sonrası depresyon oranının edinburgh doğum sonrası depresyon ölçeği kullanılarak belirlenmesi*. (Tıpta uzmanlık tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Craft, L. L. & Landers, D. M. (1998). The effect ef exercise on clinical depression and depression resulting from mental ilness: a meta-analysis. *Journal of Sport & Exercise Psychology, 20*, 339-357.

Cutrona, C. E. & Troutman, B. R. (1986) Social support, infant temperament, and parenting self-efficacy: a mediational model of postpartum depression. *Child Development, 57*(6), 1507-1518.

Çandır, G. (2015). *4 - 24 yaş arası otizm spektrum bozukluğu ve down sendromu tanısı alan çocukların annelerinde depresyon, anksiyete, stres ve baş etme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

Davison, G. C. & Neale, J. M. (2004). *Anormal psikolojisi* (Çev. Ed. İ. Dağ). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Dereli, F. & Okur, S. (2008). Engelli çocuğa sahip olan ailelerin depresyon durumunun belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 164-168.

DeRubeis, R. J., Siegle, G. J. & Hollun, S. D. (2008). Cognitive therapy versus medication for depression: treatment outcomes and neural mechanisms. *Nature Reviews Neuroscience, 9*, 788-796.

Doğan, M. (2010). İşitme engelli çocuğu olan ve olmayan ana-babaların stres, depresyon ve sürekli kaygı belirtileri yönünden karşılaştırılması *International Journal of Early Childhood Special Education, 2*(3) 231-246.

Downward, P. & Rasciute, S. (2011). Does sport make you happy? An analysis of the well-being derived from sports participation. *International Review of Applied Economics, 25*(3), 331-348.

DSM-5, (2013). *Tanı ölçütleri başvuru elkitabı* (Çev. E. Köroğlu). Ankara: HYB Yayıncılık.

Durukan, E. (2007). *Ankara İl Merkezi'nde birinci basamak sağlık kuruluşlarına başvuran 2 hafta-18 aylık bebeği olan annelerde postpartum depresyon sıklığı, etkileyen faktörler ve yaşam kalitesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ergin, D., Şen, N., Eryılmaz, N., Pekuslu, S. & Kayacı, M. (2007). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeyi ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 10*(1), 41-48.

Fontaine, K. R. & Jones L. C. (1997). Self-esteem, optimism, and postpartum depression. *Journal of Clinical Psychology, 53*(1), 59-63.

Fortier, L. M. & Wanlass, R. L. (1984). Family crisis following the diagnosis of a handicapped child. *Family Relations, 33*(1), 13-24.

Geçtan, E. (1984). Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar. Ankara: Maya Yayınları.

Gillett, R. & Pietroni, P. C. (1990). *Depresyon: Stresler, bunalımlar: nedenleri, önlemleri, tedavileri* (Çev. Z. Kütevin, E. Kütevin). İstanbul: İnkılap Kitabevi. (Özgün çalışma 1987).

Goodman, J. H. (2004). Paternal postpartum depression, its relationship to maternal postpartum depression, and implications for family health.*Journal of Advanced Nursing, 45*(1), 26-35.

Gülcan, A. (2014). *Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih üniversitesi, İstanbul.

Hammarlund, H., Andersson, E., Tenenbaum, H. &Sundler, A. J. (2015). We are also interested in how fathers feel:a qualitative exploration of child healthcenter nurses' recognition of postnataldepression in fathers. *BMC Pregnancy and Childbirth, 15*(290), 1-7.

Harris, T., Brown, G. W. & Bifulco, A. (1986). Loss of parent in childhood and adult psychiatric disorder: the role of lack of adequate parental care. *Psychological Medicine, 16*(3), 641-659.

Hornby, G. (1995). Effects on fathers of children with down syndrome. *Journal of Child and Family Studies, 4*(2), 239-255.

Hsu, W. C. & Lai, H. L. (2004). Effects of music on major depression in psychiatric inpatients. *Archives of Psychiatric Nursing, 18*(5), 193-199.

Kane, P. &Garber, J. (2004). The relations among depression in fathers,children's psychopathology, and father-child conflict: a meta-analysis. *Clinical Psychology Review, 24*(3), 339-360.

Kara, B., Çakmaklı, P. Nacak, E. & Türeci, F. (2001). Doğum sonrası depresyon. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 10*(9), 333-334.

Karabekiroğlu, K. (2015). *Baba olmak babanın ruhsal rehberi*. İstanbul: Say Yayınları.

Karabulut, G. (2014). *Gebelikte doğum beklentisinin postpartum depresyon geliştirme üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Karabulutlu, E. Y., Bilici, M., Çayır, K., Tekin, S. B. & Kantarcı, R. (2010). Coping, anxiety end depression in Turkish patients with cancer. European *Journal of General Medicine, 7*(3), 296-302.

Kayahan, B., Altıntoprak, E., Karabilgin, S. & Öztürk, Ö. (2003). On beş-kırk dokuz yaşları arasındaki kadınlarda depresyon prevalansı ve depresyon şiddeti ile risk faktörleri arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 4*, 208-219.

Kaymaz, K. (2015). *Zihinsel ve bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon düzeylerinin belirlenmesi ve aile işlevlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Kim, P. & Swain, J. E. (2007). Sad dads: paternal postpartum depression. *Psychiatry (Edgmont), 4*(2), 35-47.

Köknel, Ö. (1992). *Depresyon ruhsal çöküntü*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köroğlu, E. (1997). Majör depresif bozukluk. İçinde *Psikiyatri temel kitabı* (Ed. E Köroğlu & C. Güleç). Ankara: HYB Yayıncılık.

Köroğlu, E. (2015). *Depresyon nedir? Nasıl baş edilir?* Ankara: HYB Yayıncılık.

Kutlu, R., Çivi, S., Börüban, M. C. & Demir, A. (2011). Kanserli hastalarda depresyon ve yaşam kalitesini etkileyen faktörler. *Selçuk Üniversitesi Tıp Dergisi, 27*(3), 149-153.

Leahy, R. L., Holland, S. J. F. & McGinn, L. K. (2012). *Treatmant plans and interventions for depression and anxiety disorders.* USA: The Guilford Press.

Lim, L. (2008). *Depression: The misunderstood illness*. US: Armour.

Logsdon, M. C. & Mcbride, A. B. (1994). Social support and postpartum depression. *Research in Nursing & Health, 17*(6), 449-457.

Martinson, E. W. (2005). Exercise and depression. *International Journal of Sport and Exercise Psychology, 3*(4), 469-483.

Matthey, S., Barnett, B., Ungerer, J.,Waters, B. (2000). Paternal and maternal depressed mood during the transition to parenthood. *Journal of Affective Disorders, 60*(2),75-85.

Mead, G. E., Morley, W., Campbell, P., Greig, C. A., McMurdo, M. & Lawlor, D. A. (2009). Exercise for depression. *The Cochrane Library.*

Mete, L. (1999). *Depresyon hüzünden melankoliye*. İstanbul: İletişim Yayınları.

O'Hara, M. W. & Swain, A. M. (1996). Rates and risk of postpartum depression—a meta-analysis. *International Review of Psychiatry, 8*(1), 37-54.

O'Hara, M. W., Stuart, S., Gorman, L. L. & Wenzel, A. (2000). Efficacy of interpersonal psychotherapy for postpartum depression. *Archives of GeneralPsychiatry, 57*(11), 1039-1045.

Oers, H. A., Haverman, L., Limperg, P. F., Dijk-Lokkart, E. M., Maurice-Stam, H. & Grootenhuis, M. A. (2014). Anxiety and depression in mothers and fathers of a chronically ill child. *Maternal and Child Health Journal, 18*(8), 1993-2002.

Olsson, M. B. & Hwang, C. P. (2001). Depression in mothers and fathers of children with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research, 45*(6), 535-543.

Oltmanns, T. F., Neale, J. M. & Davison G. C. (2003). *Anormal davranışlar psikolojisinde vak'a çalışmaları* (Çev. Ed. İ. Dağ). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Ölmez, H. (2015). *Otistik çocukların ebeveynlerinde görülen psikolojik belirtiler ve yaşanan güçlüklerin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Özcan, Ö., Kılıç, B. G. & Aysev, A. (2006). Okul korkusu yakınması olan çocukların ana babalarında ruhsal bozukluklar. *Türk Psikiyatri Dergisi, 17*(3), 173-180.

Özdemir, S. (2007). *Konya ilinde postpartum depresyon sıklığı ve ilişkili sosyodemografik etmenler*. (Tıpta uzmanlık tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Özpolat, N. D. (2015). *Çocuklardaki dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) tanısı ile annelerdeki depresyon düzeyi arasındaki ilişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Paulson, J. F. & Bazemore, S. D. (2010). Prenatal and postpartum depression in fathers and its association with maternal depression: a meta-analysis. *JAMA, 303*(19), 1961-1969.

Popa, T. A. & Ladea, M. (2012). Nutrition and depression at the forefront of progress. *Journal of Medicine and Life, 5*(4), 414-419.

Ramchandani, P. G., O'Connor, T. G., Evans, J., Heron, J., Murray, L & Stein, A. (2008a). The effects of pre- and postnatal depression in fathers: a natural experiment comparing the effects of exposure to depression on offspring. *Journal of Child Psychology and Psychiatry. 49*(10), 1069-1078.

Ramchandani, P. G., O'Connor, T. G., Heron, J., Murray, L & Evans, J. (2008b). Depression in men in the postnatal period and later child psychopathology: a population cohort study. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 47*(4), 390-398.

Ramchandani, P. G., Stein, A., Evans, J., O'Connor, T. G. & ALSPAC study team. (2005). Paternal depression in the postnatal period and child development: a prospective population study. *Lancet, 365*, 2201-05.

Rao, P., Pradhan, P. V. & Shah, H. (2004). Psychopathology and coping in parents of chronically ill children. *The Indian Journal of Pediatrics, 71*(2), 695-699.

Robertson, R., Robertson, A., Jepson, R. & Maxwell, M. (2012). Walking for depression or depressive symptoms: a systematic review and meta-analysis. *Mental Health and Physical Activity*, *5*(1), 66-75.

Roubinov, D. S., Luecken, L. I., Crnic, K. A. & Gonzales, N. A. (2014). Postnatal depression in Mexican American fathers: demographic, cultural, and familial predictors. *J Affect Disord, 360*(8), 152-154.

Ryff, C. D. & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology, 69*(4), 719-727.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*(6), 1069-1081.

Ryff, C. D., & Singer, B. (1996). Psychological well-being: Meaning, measurement, and implications for psychotherapy research. *Psychotherapy andPsychosomatics, 65,* 14-23.

Salgın, A. (2002). *Postpartum depresyonun çocuk bakımı ve gelişimine etkileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Savrun, M. (1999, Aralık). *Depresyonun tanımı ve epidemiyolojisi. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*, Depresyon, Somatizasyon ve Psikiyatrik Aciller Sempozyumu, İstanbul, 11-17.

Segre, L. S., O'Hara, M. W., Arndt, S. & Stuart, S. (2007). The prevalence of postpartum depression the relative significance of three social status indices. *Social Psychiatry Psychiatr Epidemiol, 42*, 316-321.

Serhan, N. (2010). *Anne ve babalarda postpartum depresyon sıklığı ve ilişkili faktörlerin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Sineren, S. (2015). *Depresyon tanısı alan bireylerde fiziksel egzersizin depresif belirtiler ve yaşam kalitesi üzerine etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Erciyes.

Sipahi, L. Ö. (2002). *Down Sendrom'lu çocuğu olan annelerde depresyon sıklığı ve ilişkili faktörlerin araştırılması*. (Tıpta uzmanlık tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Soydan Çelikel, A. (2012). *Doğum sonrası dönemde fonksiyonel durum ile postpartum depresyon ilişkisinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). GATA, Ankara.

Suyer, S. (2011). *Yenidoğan sağlığının postpartum depresyon ve emzirme davranışına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Şahin, T. (2015a). *Sadece otistik çocuğu olan annelerin kaygı ve depresyon düzeyi ile sağlıklı kardeş/kardeşlere sahip ve otistik çocuğu olan annelerin kaygı ve depresyon oranlarının karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Şahin, Y. (2015b). *Üniversite öğrencilerinin mutluluk, iyimserlik ve özgecilik düzeylerinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Şimşek Aybar, Ş. S. (2014). *Özel eğitim merkezinde tedavi edilen çocukların anne ve babalarında depresyon ve yaşam kalitesinin analizi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.

Tan, O. (2012). *Depresyon önemli bilgiler, çıkış yolları*. İstanbul: Timaş Yayınları.

TDK, (2016). Depresyonun tanımı. İnternet'ten 22.05.2016 tarihinde alınmıştır. *http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57419a98bc0f71.62650791*

Toker Erdoğan, Ö. (2010). *Some psychosocial correlates of postpartum depression: A longitudinal study*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Tokgöz, G., Yaluğ, İ., Özdemir, S., Yazıcı, A., Uygun, K. & Aker, T. (2008). Kanser hastalarında majör depresyon yaygınlığı ve ilişkili etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 9*, 59-66.

TPD, (2016). Depresyon konusunda bilmek istedikleriniz? İnternet'ten 04.08.2016 tarihinde alınmıştır. *http://www.psikiyatri.org.tr/pagepublic.aspx?menu=17*

TUİK, (2014). Türkiye sağlık araştırması. İnternet'ten 22.05.2016 tarihinde alınmıştır. *http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18854*

Türkçapar, M. H. (2008). Depresyonda bilişsel davranışçı terapi. İçinde *Depresyon sağaltım kılavuzu kaynak kitap* (Ed. O. Yazıcı, E. T. Oral & S. Vahip). Ankara: Türk Psikiyatri Derneği Yayınları.

Tykocki, T., Szalecki, K., Koziara, H., Nauman, P. &Mandat, T. (2013). Quality of life and depressive symptoms in parkinson's disease after subthalamic deep brain stimulation: a 2-year follow-up study.*Turkish Neurosurgery 23*(3), 379-384.

Ulusoy, M. N. (2010).*Doğum sonrası altı aylık dönemde postpartum depresyon sıklığının bebeklerin beslenme ve büyümesi ile ilişkisinin longitudinal incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Uyar, S. (2005). *Postpartum depresyon oluşumunu etkileyen faktörlerin araştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Veisson, M. (1999). Depression symptoms and emotional states in parents of disabled and non-disabled children. *Social Behavior and Personality: an international journal, 27*(1), 87-97.

Wee, K. Y., Skouteris, H., Pier, C., Richardson, B. & Milgrom, J. (2011). Correlates of ante-and postnatal depression in fathers: a systematic review.*Journal of Affective Disorders, 130*(3), 358-377.

WHO, (2016). Depression. İnternet'ten 04.08.2016 tarihinde alınmıştır. *http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs369/en/*

Wilson, S. & Durbin, C. E. (2010). Effects of paternal depression on fathers' parenting behaviors: a meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 30*, 167-180.

Xie, R. H., He, G., Koszycki, D., Walker, M. & Wen, S. W. (2009). Prenatal social support, postnatal social support, and postpartum depression. *Annuals of Epidemiology, 19*(9), 637-643.

Yemez, B. & Alptekin, K. (1998). Depresyonun etiyolojisi. *Psikiyatri Dünyası, 1*, 21-25.

Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R. & Karakurt, P. (2011). Postpartum depresyon ile sosyal destek arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8*(1), 31-46.

Yıldız, Y. (2015). *Spor yapan ve spor yapmayan üniversite öğrencilerinin sosyalleşme ve mutluluk düzeylerinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

Yılmaz Bingöl, T. (2005). *Postpartum dönemdeki kadınlarda algılanan sosyal destek ve postpartum depresyon.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Yurdakul, H. K. (2016). *Jineonkolojik hastalarda kemoterapi sürecindeki meşguliyet terapisinin anksiyete ve depresyon üzerine etkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.

İŞİTME ENGELLİLERİN TÜRKÇE EĞİTİMİNDE OKUMA-YAZMA BECERİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Esra Nur Tiryaki

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1871
Eğitim No.: 364
ISBN: 978-605-320-778-8
© 1. Basım, Aralık 2017

İŞİTME ENGELLİLERİN TÜRKÇE EĞİTİMİNDE OKUMA-YAZMA BECERİLERİ
Yrd. Doç. Dr. Esra Nur Tiryaki

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tiryaki, Esra Nur.
İşitme Engellilerin Türkçe Eğitiminde Okuma-Yazma Becerileri / *Esra Nur Tiryaki*
1. Basım, *VIII+ 86 s., 135x195 mm*
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-778-8
1. Dil Eğitimi 2. Özel Gereksinimli Bireyler 3. Okuma Becerisi 4. Yazma Becerisi.

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

İÇİNDEKİLER vii

1. GİRİŞ 1
Temel Kavramlar 5

2. İŞİTME VE İŞİTME ENGELİ 9
2.1. İşitme Kaybını Derecesine Göre Sınıflandırma 11
2.2. İşitme Engelini Oluş Zamanına Göre Sınıflandırma 14
2.3. İşitme Engelini Oluş Yerine Göre Sınıflandırma 14
2.3.1. İletim Tipi İşitme Kaybı 14
2.3.2. Duyusal Sinirsel (Sensörinöral) Tipi İşitme Kaybı 15
2.3.3. Karma Tip İşitme Kaybı 15
2.3.4. Merkezî (Santral) Tip İşitme Kaybı 15
2.3.5. Psikolojik (Fonksiyonel/Organik Olmayan) İşitme Kaybı 16

3. İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN ÖZELLİKLERİ 17
3.1. Bilişsel Gelişim 17
3.2. Dil ve Konuşma Gelişimi 19
3.3. Sosyal Duygusal Gelişim 21

4. İŞİTME ENGELLİLERİN KULLANDIĞI İLETİŞİM YAKLAŞIMLARI 23
4.1. İşaret Destekli Eğitim Yöntemleri 23
4.1.1. İşaret Dili 23

4.1.2. Parmak Alfabesi 24
4.1.3. Tüm (Total) Yöntem 25
4.1.4. İki-Dil/İki Kültür Yöntemi (Bilingual Method) 26
4.2. İşaret Desteksiz Eğitim Yöntemi 27
4.2.1. Doğal Sözel-İşitsel Yöntem 27
4.2.2. İşitsel Yöntem 27

5. İŞİTME ENGELLİLERİN DİL EĞİTİMİ 29
5.1. İşitme Engelliler İçin Hazırlanan ve Uygulanan Programlar 32
5.1.1. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi İşitme Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı 33
5.1.2. Türkçe Dersi Öğretim Programı 41
5.2. Okuma Becerisi ve Okuduğunu Anlama 42
5.3. Yazılı Anlatım ve Yazma Becerisi 49
5.3.1. Yazılı Anlatımda Konu 54
5.3.2. Yazılı Anlatımda Plan 54
5.3.3. Yazılı Anlatımda Kelime 56
5.3.4. Yazılı Anlatımda Cümle 61
5.3.5. Yazılı Anlatımda Paragraf 66

SONUÇ VE ÖNERİLER 71

KAYNAKÇA 77

KAYNAKÇA

Akbayır, S.(2003). *Cümle ve metin bilgisi*. Samsun: Deniz Kültür Yayınları.

Akçamete, G. (1993). İşitme engellilerde dil ve konuşma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 1*(3), 2-9.

Akçamete, G. (2003). İşitme yetersizliği olan çocuklar., A.Ataman (Editör). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Dördüncü Baskı. Ankara. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, ss. 311-358.

Aksan, D. (1978). *Anlambilim ve Türk anlambilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Ve Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Akyol, H. (2006). *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Kök Yayınevi.

Akyol, Hayati. (2007). Okuma. Kırkkılıç, A. ve Akyol, H. (Editörler). *İlköğretimde Türkçe öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Aran, O. ve Akarun, L. (2007). Sign Language Processing And Interactive Tools For Sign Language Education, *IEEE 15th Signal Processing and Communications Applications*.

Arnold, Paul (1978).''The Deaf Child's Written English - Can We Measure Its Quality?. *J. Brit., Assn. Teachers of the Deaf, 2* (6), pp. 196-200.

Avcıoğlu, Hasan. (2013).İşitme yetersizliği olan çocuklar. İ.H. Diken (Editör). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. (Sekizinci Baskı). Ankara. Pegem A Yayıncılık, ss. 167-215.

Bachner, J.H., Albertini A.J., Samar, J.V. and Metz E.D. (1992). External and diagnostic validity of the ntd writing test: an investigation on using direct magnititude estimation and principal components analysis. *Research in the Teaching of English*, *26*(3), 259-313.

Balcı, A. (2009). *İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlık ve ilgileri üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Balcı, A. (2013). *Okuma ve anlama eğitimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Batshaw, M.L.(2002). *Children with disabilities*. (4th ed.) Baltimore: Brookes.

Berent, R-, & Berent, G. P. (1990). *Report on indirect measures' of writing competency for use with deaf and hard-of-hearing students*. (Technical Report). NY: Rochester Institute of Technology, National Technical Institute for the Deaf.

Bilgin, M.(2006). Anlamdan anlatıma Türkçemiz. Ankara: Anı Yayıncılık.

Bochner, J. H. and Albertini, J. A. (1988). Language varities in the deaf population and their acquisiton by children and adults, Michael Strong (Ed.) *Language learning and deafness*. NY: Cambridge University Press.

Cavkaytar, Atilla. (2013). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim., İ.H. Diken (Editör). *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. Sekizinci Baskı. Ankara. Pegem A Yayıncılık, ss. 1-28.

Cerra,K.K., Tafe -Watts,S. And Rose, S. (1997). Fostering reader response and developing comprehension strategies in deaf and hard of hearing children. *American Annals of The Deaf*, 142(5), 379-385.

Çapan, S. (1987). Psikodilbilimi ve dil edinimi. I. Dil Bilim Sempozyumu. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. s.26-27.

Çatıkkaş, A. (2001). *Örnekli-açıklamalı yazılı ve sözlü anlatım kılavuzu*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Çiyiltepe, M. (2006). Dil ve konuşma gelişiminde sorunlara yol açan nedenler. S.Topbaş (Editör). *Dil ve kavram gelişimi*. Ankara: Kök Yayıncılık. ss.158-189.

Deretarla, E. (2000). *Kaynaştırma uygulaması yapan ilköğretim okularının 3. Sınıfına devam eden normal işiten ve işitme engelli öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin incelenmesi*. Yayımlanmış Bilim Uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Easterbrooks, S.R. and Baker,S. (2002). *Language learning children who are deaf hard of hearing: Multiple Pathways*. Boston: Allyn and Bacon.

Elfenbein, J. L. and Hardin-Jones, M. A. (1994). Oral communication skills of children who are hard of hearing. *Journal of Speech and Hearing Research, 37*, 216-226.

Enç, M., Çağlar, D. ve Özsoy, Y. (1981). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Erdiken, B. (1996). *Anadolu üniversitesi içem lise düzeyindeki işitme engelli öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinin geliştirilmesinde iş birliği-gözlem yöntemi ile anlatım yönteminin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Erdiken, B. (2003). İşitme engelli öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini değerlendirme aracı (YABDA). *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*(1), 79-95.

Erdiken, B., (2010). İşitme engelli öğrencilere yazılı anlatım öğretiminde iki yaklaşım ve değerlendirme. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, 39*(186), ss. 85- 105.

Ergin, M. (1986). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.

Espin, C. A., Weissenburger, J.W. and Benson, B. J. (2004). Assessing the writing performance of students in special education. *Exceptionality, 12*, 55-66.

Garrison, W., Long, G., and Dowaliby, F. (1997). Working memory capacity and comprehension processes in deaf readers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 2*, 78-94.

Gersten, R. and Baker, S. (2001). Teaching expressive writing to students with learning disabilities: a meta-analysis. *The Elementary School Journal*, *101* (3), pp.251-272.

Gillet, J.W., Temple, C. and Crawford, A.N. (2004). *Understanding reading problems* (Sixth Edition). USA: Pearson Education, Inc.

Girgin, Ü. (1987). *Doğal işitsel-sözel yöntemle eğitim gören işitme engelli çocuklarda okuma-anlama davranışlarının irdelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Girgin, Ü. (1997). *Eskişehir ili ilkokulları 4. ve 5. sınıf işitme engelli öğrencilerinin okumayı öğrenme durumlarının çözümleme ve anlama düzeylerine göre değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Girgin, Ü. (1999). Eskişehir ili ilkokulları 4 ve 5. sınıf işitme engelli öğrencilerinin okumayı öğrenme durumlarının çözümleme ve anlama düzeylerine göre değerlendirilmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 62.

Girgin, C. (2003). *İşitme engellilerin eğitimine giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları Engelliler Entegre Yüksekokulu Yayınları.

Girgin, Ü. (2003). İşitme, konuşma ve görme sorunu olan çocukların eğitimi. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme engelli çocuklar için bireysel ve grup eğitimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 803, ss. 119-138.

Girgin, Ü. ve Karasu, H. P. (2007). İşitsel/sözel yaklaşımla eğitim gören işitme engelli öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33*, ss. 146-156.

Girgin, Ü. (2005). Okuma öğretiminde iki okuma yaklaşımının işitme engelli çocuklar için kullanımı: yönlendirilmiş okuma etkinliği ve dildeneyim yaklaşımı, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 6(2), 27-36.

Gormley, K. (1981). A functional strategy for writing: a case stady of tom, *The Volta Review, 83*, ss.5-13.

Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.

Gunning, T. G. (2003). *Greating literacy instruction for all children* (4th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller.* Pegem A Yayıncılık.

Günay, D. V. (2001). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Gürgür, H. (2001). *İşitme engelliler ilköğretim okulunda (ı. kademede) uygulanan eğitim programı hakkında öğretmen görüşleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Hamzadayı, E. (2010). Bütünleştirilmiş öğrenme-öğretme yaklaşımının okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 9(3), 631-668.

Hardy, W.G. (1952). *Children with impaired hearing: an audiologic perspective*. USA: U.S. Government Printing Office.

Harris, A. J. and Sipay, E. R. (1990). *How to increase reading ability: a guide to developmental & remedial methods*. (9th Edition). London: Longman.

Heider, F. and Heider, G. (1940). A comparison of sentence structure of deaf and hearing children. *Psychological Monographs, 52*, 42-103.

Isaacson, S. and Luckner, J. L. (1988). A model for teaching written language to hearing impaired student, *Teach English Deaf Second Language Students, 6*(1), pp.8-14..

Johnson, A. M. and Glenda F. Roberson (1988). The language experience approach its use wilfi young hearing imparled students. *American Annals of the Deaf*, pp. 223- 225.

Kantemir, E. (1991). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Karaalioğlu, S. K. (2009). *Sözlü/yazılı kompozisyon konuşmak ve yazmak sanatı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Karakuş, İ. (2005). *Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. (3. Baskı). Ankara: Can Reklam Basım Yayın.

Karasu, H. P. ve Girgin, Ü. (2007). Kaynaştırmadaki işitme engelli öğrencilerin yazılı anlatım beceri düzeylerinin değerlendirilmesi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(1), ss.467-488

Karasu, P.H. (2011). *İşitme engelli öğrenciler ve normal işiten öğrencilerin okuma becerilerinin formel olmayan okuma envanteri ile değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Kargın, T. ve Akçamete, G. (1991). Bireyselleştirilmiş eğitim programı: işitme engelliler ve okuma, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 24*(1),151-160.

Kelly, L. (1996). The interaction of syntactic competence and vocabulary during reading by deaf students. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 1*(1), pp. 75-90.

Koç, S. ve Müftüoğlu, G. (1998). *Dilbilgisi öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Korkmaz, Z. (1992). Gramer terimleri sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.

Lewis, S. (1996). The reading achievement of a group of severely and profoundly hearing-ımpaired schools-leavers educated within a natural aural approach. *Teachers of the Deaf*. *20*(1), 1-6.

Luetke-Stahlman, B., and Corcoran Nielsen, D. (2003). The contribution of phonological awareness and exposure to accurate English. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 8*(4), 464-484.

Mayer, C., and Wells, G. (1996). Can the interdependence theory support a bilingual bicultural model of literacy education for deaf students?. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 1*, pp. 93-107.

MEB (2008). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi işitme engelli bireyler destek eğitim programı*. Ankara: Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü.

MEGEP (2010). Çocuk gelişimi ve eğitimi işitme engelliler. Ankara: MEB Yayınları.

MEB (2017). TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.

Myklebust, H. R. (I960). Building a language base İn hearing-impaired students. *American Annals or the Deaf. July*, pp. 220-228.

Myklebust, H. R. (1964). *The psychology of deafness*. NY: Grune&Stratton.

Onan, B. (2012). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel Yayınları.

Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel Yayınları.

Öz, M. F. (2001). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özdemir, E. ve Binyazar, A. (1998). *Yazma öğretimi yazma sanatı*. (4. Basım). İstanbul: Papirüs Yayınevi.

Özdemir, E. (2008). *Sözlü yazılı anlatım sanatı (kompozisyon)*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Özsoy, Y. (1979). *Türkiye'de sağırlar eğitiminde sözlü iletişim yönteminin etkililiği.* Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Paul, P. V. (2003). Processes and components of reading. M. Marschark & P. E. Spencer (Eds.), *Oxford Handbook Of Deaf Studies Language And Education*. NY: Oxford University Press.

Polat, F. (1995). İşitme engellilerin eğitiminde kullanılan yöntemler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 2*(1), 24-32.

Raimes, A. (1983). Techniquess in Teaching Wrting. Oxford: Oxford University Press.

Robertson L. and Flexer, C. (1993). Reading development: a parents of children with hearing ımpairment who developed speech and language through the auditory-verbal method, *The Volta Review, 95*, 253-261.

Schley, S. and Albertini, J. (2005). Assessing the writing of deaf college students: reevaluating a direct assessment of writing, *Journals Deaf Students Deaf Education, 10* (1): 96-105.

Schirmer, B. (2000). *Language and litearcy development in children who are deaf.* (Second Edition). Boston: Allyn and Bacon.

Simmons, A.A. (1962). A comparison of the type -token ratio ofspoken and written language of deaf children. *The Volta Review, 64*,417-421.

Simpson A. P., Harrison, R. D., and Stuart, A. (1992). The reading abilities of a population of hearing impaired children. *Teachers of The Deaf, 16*(2), pp. 47-52.

Skarakis, A.E. M.A. and Carol A. E. Pruning A. (1977). Early communication: semantic functions and communicative intentions in the communication of the preschool child with impaired hearing. *American Annals of the Deaf*, 382-391.

Stuckless, E.R. and Marks, C.H. (1966). *Assesment of the written language of deaf students*. Unıversity of Pittsburgh School of Education.

Şahin, S.(2003). Özel eğitimin tarihçesi. Ataman, A. (Editör). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık, ss. 99-120.

Şentürk, N. (2009). *Planlı yazma ve değerlendirme modelinin 8. sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metin yazma becerilerini geliştirmeye etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu

Tansel, F. A. (1987). *İyi ve doğru yazma usulleri I-II, kompozisyon, tashih ve müracaat el kitabı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Tazebay, A. (2005). *İlkokul öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerinin okuduğunu anlamaya etkisi*. (2. Baskı). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tekşan, K. (2001). Yazılı anlatımı geliştirmede ön hazırlığın etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Temizkan, M. (2003). *Yazılı anlatım etkinliği çerçevesinde Türkçe öğretmenlerinin çalışmalarına ilişkin bir değerlendirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Tiryaki, E.N. (2014). Ortaokulda öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin Türkçe eğitiminin ve okuma-yazma becerilerinin değerlendirilmesi. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Turan, F. ve Şipal, F. R. (2006). İşitme engelli çocuklarda dil gelişimi, *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, 5 (9),* ss. 95-110.

Turnbull, A.P., Turnbull, H.R. and Wehmeyer, M.L. (2007). *Exceptional lives: special education in today's schools*. (5th edition). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.

Tüfekçioğlu, U. (1998). *Farklı eğitim ortamlarındaki işitme engelli öğrencilerin konuşma dillerinin incelenmesi*. Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.

Tüfekçioğlu, U. ve Erdiken, B. (1991). İşitme engelli çocuklar için Anadolu üniversitesi İÇEM'de lise uygulaması. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4*(1-2), ss. 179-199.

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uysal, A. (2010). *İşitme engellilerde Türkçe öğretimi, sorunlar, öneriler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Uzuner, Y.; Girgin, Ü. Kaya Z.; Karasu, G., Girgin, M.C. Erdiken, B., Cavkaytar, S. ve Tanrıdiler, A. (2011). İşitme engelli gençlere uygulanan dengeli okuma-yazma öğretimi modelinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11*(4), ss. 2111-2134.

Webster, A., Elwood, J. (1985). *The hearing impaired child in the ordinary school*. London: Croom Helm.

Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.

Yıldız, C., Okur, A., Arı, G. ve Yılmaz, Y. (2006).*Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A yayıncılık.

Yoshinaga Itano, C. ve Snyder, L. (1985). Form and meaning, *The Volta Review, 87*, pp.75-90.

Yoshinaga-Itano, C., Sedey, A., Coulter, D., & Mehl, A. (1998). The language of early- and later-identified children with hearing loss. *Pediatrics, 102,* pp. 1161-1171.

KALKINMA VE BÜYÜME İKTİSADI

Dr. Merter Mert

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1818
İktisat/Ekonomi.: 187
ISBN: 978-605-320-725-2
© 1. Basım, Ekim 2017

KALKINMA VE BÜYÜME İKTİSADI
Dr. Merter Mert

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Hamdioğulları İç ve Dış Ticaret A.Ş. Sertifika No: 35188
İstanbul Caddesi Elif Sokak No:7/197 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Mert, Merter.
Kalkınma ve Büyüme İktisadı / *Merter Mert*
1. Basım, VIII + 310 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-725-2
1. Kalkınma 2. Büyüme 3. İktisat

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
KALKINMANIN KISA TARİHİ VE BUGÜNKÜ KALKINMA

1.1. GİRİŞ 2
1.2. GÜNÜMÜZDE KALKINMANIN ÖLÇÜMÜ: İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ 4
1.3. KALKINMA İKTİSADININ GELİŞİMİ 9
1.3.1. Kalkınma İktisadının Ortaya Çıkışında İlk Görüşler 10
1.3.1.1. Nurkse 11
1.3.1.2. Rosenstein-Rodan 13
1.3.1.3. Hirschman 17
1.3.1.4. Rostow 20
1.3.1.5. Lewis 23
1.3.1.6. Singer ve Prebisch 25
1.3.1.7. Clark, Chenery, Kuznets ve Hoffmann 29
1.4. KALKINMA İKTİSADININ 1980'LER-2000'LER ARASINDAKİ DURUMU 29
1.4.1 Neoliberal Kalkınma 29
1.4.2. Washington Uzlaşısı 30
1.5. 2000'LERE GELİNDİĞİNDE KALKINMA FİKRİ 41
1.5.1. Yeni Kalkınma 41
1.5.1.1. Binyılın Kalkınma Hedefleri 42
1.5.1.2. Post-Washington Uzlaşısı 42
1.5.2. Post-Washington Uzlaşısı ile Washington Uzlaşısı'nın Kıyaslanması 44
1.5.3. Sürdürülebilir Kalkınma 47
1.6. SAPTAMA 49

BÖLÜM 2
KALKINMA VE İKTİSADİ TASARIM

2.1. GİRİŞ 54
2.2. İKTİSADİ TASARIMIN KÖKENLERİ 54
2.2.1. Murat Sertel 55
2.2.2. Leonid Hurwicz 60
2.3. MEKANİZMA TASARIMI 62
2.3.1. Mekanizma Tasarımının Kökenleri ve Teknik Olmayan Anlamı 62
2.3.2. Mekanizma Tasarımının Teknik Anlamı 70

2.3.3. Mekanizma Tasarımına Dayanan Seçilmiş Çalışmalar 77
2.4. SAPTAMA 80

BÖLÜM 3
KALKINMA TASARIMININ ETİK, MARSHALLGİL VE KEYNESGİL KÖKENİ

3.1. GİRİŞ 84
3.2. İKTİSAT İLE ETİK İLİŞKİSİ VE İKTİSADİ TASARIM 85
3.3. ALFRED MARSHALL VE JOHN MAYNARD KEYNES İLİŞKİSİ 94
3.4. ALFRED MARSHALL, ETİK, İKTİSADİ TASARIM VE İLERLEME 96
3.5. JOHN MAYNARD KEYNES, ETİK, İKTİSADİ TASARIM VE İLERLEME 110
3.6. SAPTAMA 125

BÖLÜM 4
İKTİSADİ BÜYÜMENİN TEMEL KAVRAMLARI

4.1. GİRİŞ 130
4.2. İKTİSADİ BÜYÜMENİN TANIMI 130
4.3. İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖLÇÜMÜ 131
4.4. İKTİSADİ BÜYÜME TEORİLERİNİN KONUSU 134
4.5. TEMEL İKTİSADİ BÜYÜME TEORİLERİ 136
4.5.1. Klasik Büyüme 136
4.5.1.1. Smith 136
4.5.1.2. Ricardo 137
4.5.2. Harrod-Domar Modeli 140
4.5.3. Solow Modeli (Neoklasik Büyüme) 149
4.5.4. İçsel Büyüme 170

BÖLÜM 5
İKTİSADİ BÜYÜME SÜRECİNDE TALEP-KISITI

5.1. GİRİŞ 178
5.2. İHRACAT ÖNCÜLÜĞÜNDE BÜYÜME VE TALEP KISITI 178
5.3. ÖDEMELER DENGESİ KISITI ALTINDA BÜYÜME VE TALEP KISITI 184
5.3.1. Gerekli, Doğal ve Ödemeler Dengesini Sağlayan Büyüme Oranı Arasındaki İlişkiler 187
5.4. DOĞAL BÜYÜME ORANININ İÇSELLİĞİ VE TALEP KISITI 190

BÖLÜM 6
YAKALAMA SÜRECİNDE TALEP-KISITI

6.1. GİRİŞ 200
6.2. YAKALAMA VE GERİYE DÜŞME 200
6.2.1. Tanım 200
6.2.2. Yakalama ve Geriye Düşmenin Verilerle Açıklanması 200

6.3. ORTA GELİR TUZAĞI 205
6.3.1. Tanımı ve Arz-Yönlü Nedenleri 205
6.3.2. Talep-Yönlü Açıklama 207
6.3.2.1. Giriş 207
6.3.2.2. Hasılanın Bileşenlerine Ayrıştırılması Yöntemi 209
6.3.2.3. Veriler ve Hesaplama Sonuçları 214
6.3.2.4. Talep-Yönlü Analizin Sonuçları 218

BÖLÜM 7
YAKALAMA SÜRECİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

7.1. GİRİŞ 228
7.2. YAKALAMA VEYA YETİŞME HİPOTEZİ 229
7.2.1. Yakalama ile Yakınsama Farkı 229
7.2.2. Abramovitz 230
7.2.3. Gerschenkron 233
7.3. FINDLAY'İN ÇALIŞMASI 235
7.4. SAPTAMA 245

BÖLÜM 8
KALKINMA VE BÜYÜME TASARIMINDA ALTYAPI SORUNU: ULAŞTIRMA

8.1. GİRİŞ 248
8.2. ULAŞTIRMANIN ANLAMI 248
8.3. SABİT SERMAYE YATIRIMLARI 250
8.4. ALTYAPI 252
8.5. ULAŞTIRMA ALTYAPI YATIRIMLARI 252
8.6. HAREKETLİLİK VE ULAŞILABİLİRLİK 253
8.7. ULAŞTIRMA YATIRIMLARININ KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: KAPSAMLI AÇIKLAMALAR 259
8.8. ULAŞTIRMA YATIRIMLARININ BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 271
8.8.1. Teori 271
8.8.2. Bulgular 275
8.9. SAPTAMA 289

KAYNAKLAR 291

KAYNAKLAR

Abdulkadiroğlu, A., Sönmez, T. (2003). School Choice: A Mechanism Design Approach. *The American Economic Review*, 93(3), 729-747.

Abramovitz, M. (1956). Resource and output trends in the United States since 1870. *American Economic Review*, 46(2), 5-23.

Abramovitz, M. (1986). Catching-Up, Forging Ahead and Falling Behind. *Journal of Economic History*, 46(2), 385-406.

Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. A. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *American Economic Review*, 91(5), 1369-1401.

Acikgoz, S., Mert, M. (2010). The Endogeneity of the Natural Rate of Growth: An Application to Turkey. *Panoeconomicus*, 57(4), 447–469.

Alvey, J. E. (2000). An Introduction to Economics As a Moral Science. *International Journal of Social Economics*, 27(12), 1231-1352.

Andersson, A. E., Anderstig, C., Harsman, B. (1990). Knowledge and Communications Infrastructure and Regional Economic Change. *Regional Science and Urban Economics*, 20(3), 359–376.

Aren, S. (1987). İstihdam, Para ve İktisadi Politika, Ankara: Savaş Yayınevi.

Aschauer, D. (1989). Is public expenditure productive?. *Journal of Monetary Economics*, 23, 177–200.

Aschauer, D. (1990). Highway Capacity and Economic Growth. *Economic Perspectives*, 14(5), 4-24.

Atkinson, A. B. (2009). Economics as a Moral Science. *Economica*, 79, 791-804.

Atkinson, G., Oleson, Jr. T. (1998). Commons and Keynes: Their Assault on Laissez Faire. *Journal of Economic Issues*, 32(4), 1019-1030.

Baffes, J., Shah, A. (1993). Productivity of Public Spending, Sectoral Allocation Choices, and Economic Growth. *Policy Research Working Paper, 1178, Washington D.C., World Bank Policy Research Department*.

Bajo-Rubio, O., Sosvilla-Rivero, S. (1993). Does Public Capital Affect Private Sector Performance? An Analysis of the Spanish Case. *Economic Modelling*, 10(3), 179-186.

Baldwin, T. (2006). Keynes and Ethics. içinde (eds: R. E. Backhouse ve B. W. Bateman) *Cambridge Companion to Keynes*. Cambridge University Press, 237-256.

Banister, D., Berechman, J. (2003). *Transport Investment and Economic Development*, London: UCL Press.

Banister, D., Berechman, J. (2001). Transport Investment and the Promotion of Economic Growth. *Journal of Transport Geography*, 9(3), 209-218.

Baran, P. (1959). *The Political Economy of Growth*, New York: Monthly Review Press.

Barro, R. J. (1991). Economic Growth in a Cross Section of Countries, *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.

Bateman, B. W. (1988). G. E. Moore and J. M. Keynes: A Missing Chapter in the History of the Expected Utility. *The American Economic Review*, 78(5), 1098-1106.

Berechman, J., Paaswell, R. (1996). Does Accessibility Improvements Affect Local Employment? The Case of South Bronx. *TRED Conference on Land Use and Transportation Lincoln Institute*, Cambridge, MA, 11–12 October.

Bergman, A., Marom, A. (1993). Growth Factor in the Business Sector in Israel (1958-1988). *Discussion Paper 93.02, Research Department, Bank of Israel*, June.

Bergemann, D., Välimäki, J. (2002). Information Acquisition and Efficient Mechanism Design. *Econometrica*, 70(3), 1007–1033.

Berndt, E., Hansson, B. (1991). Measuring the Contribution of Public Infrastructure Capital in Sweden. *NBER Working Paper, 3842*.

Bhatta, S. D., Drennan, M. P. (2003). The Economic Benefits of Public Investment in Transportation: A Review of Recent Literature. *Journal of Planning Education and Research*, 22(3), 288- 296.

Birch, T. D. (1985). Marshall and Keynes Revisited. *Journal of Economic Issues*, 19(1), 194-200.

Black, W. R. (2001). An Unpopular Essay on Transportation. *Journal of Transport Geography*, 9(1), 1–11.

Black, W. R. (2003). *Transportation: A Geographical Analysis*, New York: The Guilford Press.

Blum, U. (1982). Effects of Transportation Investments on Regional Growth: A Theoretical and Empirical Investigation. *Papers of the Regional Science Association*, 49, 169–84.

Boarnet, M. G. (1996). Geography and Public Infrastructure, *The University of California Transportation Center: Working Paper No:305*.

Boarnet, M. G. (1998). Spillovers and Locational Effects of Public Infrastructure. *Journal of Regional Science*, 38(3), 381-400.

Bollinger, C. R., Ihlanfeldt, K. R. (1997). The Impact of Rapid Rail Transit on Economic Development: The Case of Atlanta's MARTA. *Journal of Urban Economics*, 42(2), 179-204.

Boulding, K. E. (1969). Economics as a Moral Science. *The American Economic Review*, 59(1), 1-12.

Brennan, G. (1996). The Economist's Approach to Ethics. içinde (ed: P. Groenewegen), *Economics and Ethics?*. London: Routledge, 121-136.

Broome, J. (2004). *Ethics out of Economics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Broster, E. J. (1958). An Economic Analysis of Fixed Investment. *The Economic Journal,* 68(272), 768-779.

Bruinsma, F. R., Rienstra, S. A., Rietveld, P. (1997). Economic impacts of the construction of a transport corridor: A multilevel and multi-approach case study for the construction of the A1 highway in the Netherlands. *Regional Studies*, 31(4), 391-402.

BTS (Bureau of Transportation Statistics) (2004). *Transportation Investment and GDP, Some Concepts, Data and Analysis*; Erişim:

http://www.bts.gov/programs/economics_and_finance/transportation_investment_and_gdp/2004/pdf/entire.pdf, Tarih: 09.07.2005.

Button, K. J. (1982). *Transport Economics*, London: Heinemann.

Canning, D. ve Fay, M. (1993). The Effect of Transportation Networks on Economic Growth. *Columbia University Working Paper, New York.*

Canto, V. A. , Joines, D. H. Laffer, A. B. (1981). Tax Rates, Factor Employment and Market Production. içinde (ed: L. H. Meyer) *The Supply-Side Effects of Economic Policy*, Kluwer: Nijhoff Publishing, 3-32.

Caplin, A., Eliaz, K. (2003). AIDS Policy and Psychology: A Mechanism-Design Approach. *The RAND Journal of Economics*, 34(4), 631–646.

Carabelli, A. (1998). Keynes on Probability, Uncertainty and Tragic Choices. *Paper presented at the European Society for the History of Economic Thought*, Marseille: 27 February-2 March 1997 [*Cahiers d'Economie Politique*, 30-31, 187-222].

Carabelli, A., Cedrini, M. A. (2009). The Economic Problem of Happiness: Keynes on Happiness and Economics. *13th Annual Conference of the European Society for the History of Economic Thought,* University of Macedonia, Thessaloniki: April.

Carabelli, A., De Vecchi, N. (1999). 'Where to Draw the Line'? Keynes versus Hayek on Knowledge, Ethics and Economics. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 6(2), 271-296.

Chang, H.J. (2003). *Globalisation, Economic Development and the Role of the State.* UK: Zed Books Ltd. and Malaysia: Third World Network.

Chenery, H. B. (1960). Patterns of Industrial Growth, *American Economic Review*, 50(4), 624-654.

Cheng, L. K., Qiu L. D., Wong, K. P. (2001). Anti-Dumping Measures as a Tool of Protectionism: A Mechanism Design Approach. *The Canadian Journal of Economics,* 34(3), 639–660.

Clark, C. (1957). The Conditions of Economic Progress, London: Macmillan.

Coats, A. W. B. (2000). Marshall and Ethics. içinde (ed: A. W. B. Coats) *On the History of Economic Thought–British and American Economic Essays*. London: Routledge, 215-235.

Cochran, K. (1974). Economics as a Moral Science. *Review of Social Economy*, 32(2), 186-195.

Commons, J. R. (1931). Institutional Economics. *The American Economic Review*, 21(4), 648–657.

Commons, J. R. (1936). Institutional Economics. *The American Economic Review*, 26(1), 237–249.

Conrad, K., Seitz, H. (1994). The Economic Benefits of Public Infrastructure. *Applied Economics*, 26(4), 303–311.

Coughlin, C. C., Terza, J. V., Aromdee, V. (1991). State Characteristics and the Location of Foreign Direct Investment within the United States. *Review of Economics and Statistics*, 63(4), 675–683.

Crabtree, D., Thirlwall, A. P. (1980). *Keynes and the Bloomsbury Group*, London: Macmillan.

Crawford E. S., Ostrom, E. (1995). A Grammar of Institutions. *American Political Science Review*, 89(3), 582–600.

Crihfield, J., B., Panggabean, M. P. H. (1996). The Structure of Metropolitan Factor and Product Markets. *Journal of Regional Science*, 36(1), 17-41.

Dalenberg, D. R., Partridge, M. D. (1995). The Effects of Taxes, Expenditures, and Public Infrastructure on Metropolitan Area Employment. *Journal of Regional Science*, 35, 617-640.

Dardi, M. (2003). Alfred Marshall's Partial Equilibrium. içinde (eds: R. Arena, M. Quéré) *The Economics of Alfred Marshall*. New York: Palgrave-Macmillan, 84-112.

Davis, J. B. (1991). Keynes's View of Economics as a Moral Science, içinde (eds: B.W. Bateman, J. B. Davis) *Keynes and Philosophy*. Aldershot: Edward Elgar, 89-103.

Davis, J. B. (1994). *Keynes's Philosophical Development*, New York: Cambridge University Press.

D´emurger, S. (2001). Infrastructure Development and Economic Growth: An Explanation for Regional Disparities in China. *Journal of Comparative Economics,* 29(1), 95–117.

Deno, K. T. (1988). The Effect of Public Capital on U.S. Manufacturing Activity: 1970-1978. *Southern Economic Journal*, 55(2), 400–411.

Diamantaras, D., Cardamone, E. I., Campbell, K. A., Deacle, S., Delgado, L. A. (2009). *A Toolbox for Economic Design*. United States of America: Palgrave Macmillan.

Dooley, P. C. (2002). The Labour Theory of Value: Economics or Ethics?. *University of Saskatchewan, Discussion Paper 2002-2, ISSN 0831-439X,* September.

Drakopoulos, S. A. (1997). Origins and Development of the Trend Towards Value-Free Economics. *Journal of the History of Economic Thought*, 19(2), 286-300.

Dray, M., Thirlwall, A.P. (2011). The Endogeneity of the Natural Rate of Growth for a Selection of Asian Countries. *Journal of Post Keynesian Economics,* 33(3), 451-468.

Duffy-Deno, K. T., Eberts, R. W. (1991). Public Infrastructure and Regional Economic Development: A Simultaneous Equations Approach. *Journal of Urban Economics*, 30(3), 329-343.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1987). *Ortak Geleceğimiz*. Çeviren: Belkıs Çorakçı, Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.

Eagle, D., Stephanedes, Y. J. (1987). Dynamic Highway Impacts on Economic Development. *Transportation Research Record*, (1116), 56–62.

Easterly, W., Rebelo, S. (1993). Fiscal Policy and Economic Growth: An Empirical Investigation. *Journal of Monetary Economics*, 32, 417– 458.

Eberts, R. W. (1990). Public Infrastructure and Regional Economic Development. *Economic Review*, Federal Reserve Bank of Cleveland, 26(1), 15-27.

Eberts, R. W., Fogerty, M. S. (1987). Estimating the Relationship Between Local, Public and Private Investment. *Working Paper 8703, Federal Reserve Bank of Cleveland*.

Eisner, R. (1991). Infrastructure and Regional Economic Performance: Comment. *New England Economic Review*, (September/ October), 47–58.

Ergün, İ. (1985). *Türkiye'nin Ekonomik Kalkınmasında Ulaştırma Sektörü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No. 10.

Ersel, H. (1978). *Kaynak Dağıtım Süreçleri için Kuramsal Bir Çerçeve*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ertekin, D. Ö. (2006). *Impact of Transportation Investments on Economic Development*, Dissertation Submitted to the Graduate School-New Brunswick Rutgers, The State University of New Jersey, USA, UMI Number, 3077098, 2003, Erişim:

http://proquest.umi.com/pqdweb?index=0&sid=1&srchmode=1&vinst=PROD&fmt=6&startpage=-1&clientid=41522&vname=PQD&RQT=309&did=765239611&scaling=FULL&ts=1178288925&vtype=PQD&rqt=309&TS=1178288933&clientId=41522, Tarih: 13.10.2006.

Evans, P., Karras, G. (1994). Are Government Activities Productive? Evidence from a Panel of U.S. States. *The Review of Economics and Statistics*, 76(1), 1-11.

Everaert, G., Heylen, F. (2000). Public Capital and Productivity Growth: Evidence for Belgium 1953-1996. *Economic Modelling*, 18(1), 97-116.

Fernald, J. G. (1999). Roads to Prosperity? Assessing the Link between Public Capital and Productivity. *American Economic Review*, 89(3), 619-38.

Findlay, R. (1978). Relative Backwardness, Direct Foreign Investment, and the Transfer of Technology: A Simple Dynamic Model. *The Quarterly Journal of Economics*, 92(1), 1-16.

Fishlow, A. (1965). *American Railroads and the Transformation of the Ante-Bellum Economy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Fogel, R. W. (1973). *Railroads and American Economic Growth: Essays in Econometric History*. Maryland: The John Hopkins Press.

Fromm, G. (1965). *Transport Investment and Economic Development*. Washington, D.C.: The Brookings Institution.

Fujita, M., Thısse, J. F. (1996). Economics of Agglomeration. *Journal of the Japanese and International Economy*, 10(4), 339-378.

Fulton, M., Clinton, H. L. (1959). Transportation Factors Affecting Locational Decisions. *Economic Geography*, 35(1), 51-59.

Garcia-Mila, T., Mcguire, T. J., Porter, R. H. (1996). The Effect Of Public Capital In State-Level Production Functions Reconsidered. *The Review of Economics and Statistics*, 78(1), 177-80.

Garcia-Mila, T., Mcguire, T. J. (1992). The Contribution of Publicly Provided Inputs to States' Economies. *Regional Science and Urban Economics*, 22(2), 229-241.

Gerschenkron, A. (1962). *Economic Backwardness in Historical Perspective*. Cambridge: Harvard University Press.

Geurs, K. (2006). *Accessibility, Land Use and Transport*. Netherlands: Eburon.

Glyn, A., Hughes, A., Lipietz, A., Singh, A. (1990). The Rise and Fall of the Golden Age. içinde (eds: S. Marglin, J. Schor) *The Golden Age of Capitalism: Reinterpreting the Post War Experience*. Oxford: Clarendon Press, 39-73.

Goodwin, C. D. (2006). The Art of an Ethical Life: Keynes and Bloomsbury. in (eds: R. E. Backhouse, B. W. Bateman) *Cambridge Companion to Keynes*. New York: Cambridge University Press, 217-236.

Gourvish, T. R. (1980). *Railways and the British Economy 1830-1914*, Hong Kong, Macmillan Education Ltd.

Groenewegen, P. (1990). Teaching Economics at Cambridge at the Turn of the Century: Alfred Marshall as Lecturer in Political Economy. *Scottish Journal of Political Economy*, 37(1), 40-60.

Groenewegen, P. (1994). Ethics and Economic Theory. *History of Economics Review*, 21(Winter), 118-120.

Groenewegen, P. (ed.).(1996a). *Economics and Ethics?*. London: Routledge.

Groenewegen, P. (1996b). Marshall and Keynes: A Survey of Some Recent Literature. *History of Economics Review*, 25(Winter), 115-118.

Groenewegen, P. (2003). *Classics and Moderns in Economics Volume II Essays on Nineteenth and Twentieth Century Economic Thought*. London: Routledge.

Groenewegen, P. (2007). Reflections of a Marshall Biographer. *History of Political Economy*, 39(annual supplement), 355-366.

Hansen, W. G. (1959). How Accessibility Shapes Land Use?. *Journal of the American Institute of Planners*, 25, 73–76.

Haque, M. E., Kim, D. H. (2003). Public Investment in Transportation and Communication and Growth: A Dynamic Panel Approach. *The University of Manchester Center for Growth and Business Cycle Research, Discussion Paper Series No: 031*.

Harmatuck, D. J. (1996). The Influence of Transportation Infrastructure on Economic Development. *Logistics and Transportation Review*, 32(1), 63–76.

Harrod, R. F. (1939). An Essay in Dynamic Theory. *The Economic Journal*, 49(193), 14-33.

Hausman, D. M, Mcpherson, M. S. (1992). Why Economists Should Take Ethics Seriously. içinde (ed: B. Dieter) *Economics in a Changing World, Vol. 3, Public Policy and Economic Organization*. New York: St. Martins Press, 2-30.

Hausman, D. M., McPherson, M. S. (1993). Taking Ethics Seriously: Economics and Comparative Moral Philosophy, *Journal of Economic Literature,* 31(2), 671-731.

Haughwout, A. F. (1999). Regional Fiscal Cooperation in Metropolitan Areas: An Exploration. *Journal of Policy Analysis and Management*, 19(4), 579–600.

Hayami, Y., Godo, Y. (2005). *Development Economics*, Oxford University Press.

Hayek, F. A. v. (1940). Socialist Calculation: The Competitive `Solution'. *Economica*, 7(26), 125-149.

Hayek, F. A. v. (1945). The Use of Knowledge in Society. *The American Economic Review*, 35(4), 519-530.

Helburn, S. W. (2001). Marshall and Keynes on Rational (Ethical) Economic Man. içinde (eds: P. Arestis, M. Desai, S. Dow) *Methodology, Microeconomics & Keynes, Essays in Honour of Victoria Chick*. London: Routledge, 113-124.

Herranz-Lonca´n, A. (2006). Infrastructure Investment and Spanish Economic Growth, 1850–1935. *Explorations in Economic History* doi:10.1016/j.eeh.2006.06.002.)

Hilling, D. (1996). *Transport and Developing Countries*. London: Routledge.

Hirschman, A. O. (1959). *The Strategy of Economic Development*. USA: Yale University Press.

Hodgson, G. M. (1993). The Mecca of Alfred Marshall. *The Economic Journal,* 103(41), 406-415.

Hoffmann, W. G. (1958). *The Growth of Industrial Economies*. Oceana Press.

Holleyman, C. (1996). Industry Studies of the Relationship Between Highway Infrastructure Investment and Productivity. *Logistics and Transportation Review,* 22(1), 93–117.

Holtz-Eakin, D. (1994). Public Sector Capital and The Productivity Puzzle. *The Review of Economics and Statistics*, 76(1), 12–21.

Holtz-Eakin, D., Schwartz, A. E. (1995). Infrastructure in a Structural Model of Growth. *Regional Science and Urban Economics*, 25, 131–151.

Hulten, C. R., Schwab, R. M. (1984). Regional Productivity Growth in U.S. Manufacturing. *American Economic Review*, 74(1), 152-162.

Hunter, H. (1965). Transport in Soviet and Chinese Development. *Economic Development and Cultural Change*, 14(1), 71-72.

Hueth, B. (2000). The Goals of U.S. Agricultural Policy: A Mechanism Design Approach. *American Journal of Agricultural Economics*, 82, 14–24.

Hurwicz, L. (1973). The Design of Mechanisms for Resource Allocation. *The American Economic Review*, 63(2), 1–30.

Hurwicz, L., Reiter, S. (2006). *Designing Economic Mechanisms*. New York: Cambridge University Press.

Ichiischi, T. (1982). Non-cooperation and Cooperation. içinde (eds: M. Deistler et.al.) *Games, Economic Dynamics, and Time Series Analysis – A Symposium in Memorium Oskar Morgenstern*. Wien: Physica-Verlag. (Bu çalışmadan yararlanılmamıştır. Kaynakça'da ve metinde yer almasının nedeni orijinal kaynağın ne olduğunun gösterilmek istenmesidir.)

İlkin, A. (1976). *Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Jensen, H. (1983). J. M. Keynes as a Marshallian. *Journal of Economic Issues*, 17(1), 67-94.

Jensen, H. (1985). Marshall Revisited : A Reply. *Journal of Economic Issues*, 19(4), 967-974.

Jones, B. D. (1990). Public Policies and Economic Growth in the American States. *Journal of Politics*, 52(1), 219-233.

Kaufman, D., Kraay, A., Zoido-Lobaton, P. (1999). Governance Matters. *Policy Working Papers 2196, World Bank*.

Kay, J. A. (1993). Efficiency and Private Capital in the Provision of Infrastructure. içinde *OECD Infrastructure Policies for the 1990's.* Paris: OECD.

Kaynak, M. (2011). *Kalkınma İktisadı*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Keefer, P., Knack, S. (1995). Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures. *Economics and Politics*, 7(3), 207-227.

Keynes, J. M. (1924). Bibliographical List of the Writings of Alfred Marshall. *Economic Journal*, 34(136), 627-637.

Keynes, J. M. (1962). *The General Theory of Employment Interest and Money*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.

Keynes, J. M. (1972a). *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, *Essays in Persuasion*. Vol. IX, Cambridge: MacMillan St. Martin's Press; for the Royal Economic Society.

Keynes, J. M. (1972b). *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, *Essays in Biography*. Vol. X, Cambridge: MacMillan St. Martin's Press; for the Royal Economic Society.

Keynes, J. M. (1973). *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, *The General Theory and After, Part I Preparation*. Vol. XIII, (ed: D. Moggridge), Cambridge: MacMillan St. Martin's Press; for the Royal Economic Society.

Keynes, J. M. (1973). *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, *The General Theory and After, Part II Defence and Development*. Vol. XIV, (ed: D. Moggridge), Cambridge: MacMillan St. Martin's Press; for the Royal Economic Society.

Keynes, J. M. (1980). *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, *Activities 1940-1946. Shaping the Post-War World: Employment and Commodities*. Vol. XXVII, (ed: D. Moggridge), Cambridge: MacMillan St. Martin's Press; for the Royal Economic Society.

Keynes, J. M. (1982). *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, *Social, Political and Literary Writings*. Vol. XXVIII, (ed: D. Moggridge), Cambridge: MacMillan St. Martin's Press; for the Royal Economic Society.

Keynes, J. M. (1979). *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, *The General Theory and After A Supplement*. Vol. XXIX., (ed: D. Moggridge), Cambridge: MacMillan St. Martin's Press; for the Royal Economic Society.

Keynes, J. N. (1891). *The Scope and Method of Political Economy*. London: Macmillan and Co.

Khan, T. M. Y., Sasaki K. (2001). Roles of Public Capital in Pakistan's Economy: Productivity, Investment and Growth Analysis. *RURDS*, 13(2), 143-162.

King, R. M. (2010). Regional Business Development Policy in Central and Eastern Europe: A Mechanism Design Perspective. *Review of Economic Design*, 14, 221–242.

Kishtainy, N. (2013). Ekonomi Kitabı, (Çevirenler: Y. Akverdi, A.N. Ağırnaslı), İstanbul: Alfa.

Koray, S. (2006). Çin'e Özgü Sosyalizm. *Teori*, (196), 37–44.

Koray, S., Yıldız, K. (2013). Implementation via Codes of Rights. Erişim: https://files.nyu.edu/ky455/public/CodesofRights.pdf Tarih: 4 Haziran 2013.

Kuznets, S. (1959). *Six Lectures on Economic Growth*, New York: Free Press.

Laffont, J.-J., Martimort, D. (2000). Mechanism Design with Collusion and Correlation. *Econometrica*, 68(2), 309–342.

Lakshmanan, T. R., Anderson W. P. (2002). Transportation Infrastructure, Freight Services Sector and Economic Growth, *Center for Transportation Studies, Boston University*.

Lange, O. (1936). On the Economic Theory of Socialism: Part One. *The Review of Economic Studies*, 4(1), 53-71.

Lee, H. N. (1928). *Morals, Morality, and Ethics: Suggested Terminology*. *International Journal of Ethics*, 38(4), 450-466.

León-Ledesma, M. A., Thirlwall, A. P. (2002). The Endogeneity of the Natural Rate of Growth. *Cambridge Journal of Economics*, 26(4), 441-459.

Lerner, A. P. (1944). *The Economics of Control*. New York: Macmillan Co.

Lewis, A. (1954). Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. *The Manchester School*, 22, 139-191.

Libânio, G. A. (2009). Aggregate Demand and the Endogeneity of the Natural Rate of Growth: Evidence from Latin American Economies. *Cambridge Journal of Economics*, 33(5), 967-984.

Lobo, J. , Rantisi, N. (1999). Investment in Infrastructure as a Determinant of Metropolitan Productivity. *Growth and Change*, 30(1), 106-27.

Looney, R. E. (1997). Infrastructure and Private Sector Investment in Pakistan. *Journal of Asian Economics*, 8(3), 393–420.

Lucas, R. E. Jr. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22, 3-42.

Luce, T. F., Jr. (1994). Local Taxes, Public Services, and the Intrametropolitan Location of Firms and Households. *Public Finance Quarterly*, 22(2), 139–167.

Lynde, C., Richmond, J. (1993). Public Capital and Long-Run Costs in U.K. Manufacturing. *The Economic Journal*, 103(419), 880-93.

Makasheva, N. (1994). Ethics and the General Economic Theory (The Intellectual Challenge of J.M. Keynes). *Problems of Economic Transition*, August, 74-94.

Mankiw, N. G., Romer, D., Weil, D. N. (1992). A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 407-437.

Mansfield, E. M. (1961). Technical Change and the Rate of Imitation. *Econometrica*, 29(4) , 741-766.

Marcuzzo, M. C. (2006). Keynes and Cambridge. içinde (eds: R. E. Backhouse, B. W. Bateman) *Cambridge Companion to Keynes*. New York: Cambridge University Press, 118-135.

Marschak J. (1924). Wirtschaftsrechnung und Gemeinwirtschaft. *Archiv fuer Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*, Tuebingen, 51, 501-520. (Bu çalışmadan, Hurwicz, L. (1973). The Design of Mechanisms for Resource Allocation. *The American Economic Review*, 63(2), 1–30'da yer alan görüşler çerçevesinde *ikincil olarak* yararlanılmıştır.)

Marshall, A. (1956a). The Future of the Working Classes. [1873] içinde (ed: A.C. Pigou) *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Kelley & Millman, 101–118.

Marshall, A. (1956b). Mr Mill's Theory of Value. [1876] içinde (ed: A.C. Pigou) *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Kelley & Millman, 119–133.

Marshall, A. (1885). *Where to House the London Poor*. Cambridge: W. Metcalfe and Son.

Marshall, A. (1887). *Preface to L.L.F.R. Price. Industrial Peace: Its Advantages, Methods and Difficulties. A Report on an Inquiry Made for the Toynbee Trustees.* London: MacMillan.

Marshall, A. (1889). *Unpublished Letter Dated November 17*. Cambridge: Marshall Library.

Marshall, A. (1892). *Elements of Economics of Industry, Being the First Volume of Elements of Economics*. London: MacMillan and Co.

Marshall, A. (1893). Meeting of the British Economic Association; The President's Address. *Economic Journal,* 3(11), 387–90.

Marshall, A. (1897). The Old Generation of Economists and the New. *Quarterly Journal of Economics*, 11(2), 115-135.

Marshall, A. (1898). Distribution and Exchange. *Economic Journal*, 8(28), 37-59.

Marshall, A. (1903). *The New Cambridge Curriculum in Economics and Associated Branches of Political Science; Its Purpose and Plan*. London: MacMillan and Co., Limited.

Marshall, A. (1907). *Principles of Economics. Vol. 1* (Fifth Edition). Cambridge: University Press.

Marshall, A. (1956). Correspondence with Professor A. L. Bowley. içinde (ed: A.C. Pigou) *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Kelley & Millman, 419-430.

Marshall, A. (1956). The Present Position of Economics. içinde (ed: A.C. Pigou) *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Kelley & Millman, 152-174.

Marshall, A. (1963). The Laws of Political Economy, The Province of Political Economy. [1874], R. Harrison, Two Early Articles by Alfred Marshall. *Economic Journal,* 73(291), 422–30.

Marshall, A. (1966). *Principles of Economics*. (Eigth Edition). Great Britain: The Macmillan Company of Canada Limited, St. Martin's Press Inc.

Maskin, E. S. (2008). Mechanism Design: How to Implement Social Goals. *The American Economic Review*, 98(3), 567–576.

Mccarthy, P. S. (2001). *Transportation Economics*. Great Britain: Blackwell Publishers Inc.

McLure, M. (2006). One Hundred Years from Today. *History of Economics Review*, 44, 76-86.

Mera, K. (1973). Regional Production Functions and Social Overhead Capital: An Analysis of the Japanese Case. *Regional and Urban Economics*, 3(2), 157-185.

Mert, M. (2014), Talep Kısıtlı Büyüme ve Türkiye Örneği. Içinde (ed: A. Akçoraoğlu) *Yeni Keynesyen ve Post Keynesyen Makroiktisat Modelleri*. Ankara: Gazi Kitabevi, 53-98.

Mises, L. v. (1963). Economic Calculation in the Socialist Commonwealth. içinde (ed: F. A. Hayek) *Collectivist Economic Planning*. (sixth impression). London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 87-130. [Orijinali: Mises, L. v. (1920). Die Wirtschaftsrechnung im sozialistischen Gemeinwesen. *Archiv fur Sozialwissenschaften*, 47.]

Mises, L. v. (2008). *Planning for Freedom: Let the Market System Work work: a collection of essays and addresses*. (ed: B. B. Greaves), USA: Liberty Fund, Inc. [İlk baskısı: Mises, L. v. (1952). *Planning for Freedom and Other Essays and Addresses*. Libertarian Press.]

Mofidi, A., Stone, J. A. (1990). Do State and Local Taxes Affect Economic Growth?. *The Review of Economics and Statistics*, 72(4), 686-691.

Moggridge, D. (1992). *Maynard Keynes: An Economist's Biography*. London: Routledge.

Moore, G. E. (1959). *Principia Ethica*. Cambridge: Cambridge University Press.

Morrison, C. J., Schwartz, A. E. (1996a). Public Infrastructure, Private Input Demand, and Economic Performance in New England Manufacturing. *Journal of Business and Economic Statistics*, 14(1), 91-101.

Morrison, C. J., Schwartz, A. E. (1996b). State Infrastructure and Productive Performance. *American Economic Review*, 86(5), 1095-1111.

Mukherjee, A., Suetrong, K. (2009). Privatization, strategic foreign direct investment and host-country welfare, *European Economic Review*, 53, 775–785.

Munnell, A. H. (1990). How Does Public Infrastructure Affect Regional Economic Performance?. *New England Economic Review*, September/October, 11-33.

Munnell, A. H., Cook L. M. (1990). How Does Public Infrastructure Affect Regional Economic Performance?. *New England Economic Review*, (September/ October), 11–32.

Nadiri, I. M., Mamuneas, T. P. (1994). The Effects of Public Infrastructure and R&D Capital on The Cost Structure and Performance of U.S. Manufacturing Industries. *The Review of Economics and Statistics,* 76(1), 22-37.

Nash, J. (1951). Non-Cooperative Games. *The Annals of Mathematics, Second Series*, 54(2), 286–295.

Nelson, J. (2003). How Did 'the Moral' Get Split from 'the Economic'?. içinde (eds: D. K. Barker, E. Kuiper) *Toward a Feminist Philosophy of Economics*. London: Routledge, 134-141.

Njoh, A. J. (2000). Transportation Infrastructure and Economic Development in Sub-Saharan Africa. *Public Works Management & Policy*, 4(4), April 286–296.

North, D. C. (1993). The ultimate sources of economic growth. içinde (eds: A. Szirmai, B. Van Art, D. Pilat), *Explaining Economic Growth: Essays in Honour of Angus Maddison*. Amsterdam: North-Holland, Elsevier Science Publishers, 65-76.

Nurkse, R. (1953). *Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries*. Oxford: Oxford University Press.

Nurkse, R. (1964). *Azgelişmiş Ülkelerde Sermayenin Teşekkülü*. İstanbul: Menteş Kitabevi.

Okun, A. (1962). Potential GNP: Its Measurement and Significance. *Proceedings of the Business and Finance Statistics Section of the American Statistical Association*, 7, 98-104.

Owen, W. (1964). Strategy for Mobility, Washington D.C.: Brookings Institute.

Palfrey, T. R., Srivastava, S. (1989). Mechanism Design with Incomplete Information: A Solution to the Implementation Problem. *Journal of Political Economy*, 97(3), 668–691.

Pareto, V. (2014). *Manual of Political Economy: A Variorum Translation and Critical Edition*. (eds: A. Montesano, A. Zanni, L. Bruni, J. Somerset Chipman, M. McLure), Oxford: Oxford University Press. [Orijinali: Pareto, V. (1906). *Manuale di Economia Politica con una Introduzione alla Scienza Sociale*. Milan: Società Editrice Libraria.]

Parsons, T. (1931). Wants and Activities in Marshall. *The Quarterly Journal of Economics*, 46(1), 101-140.

Parsons, W. (1997). *Keynes and the Quest for a Moral Science, A Study of Economics and Alchemy*, Cornwall: Edward Elgar.

Patinkin, D. (1947). Multiple-Plant Firms, Cartels, and Imperfect Competition. *The Quarterly Journal of Economics*, 61(2), 173-205.

Pereira, A. M., Roca-Sagales, O. (2001). Infrastructure and Private Sector Performance in Spain. *Journal of Policy Modeling*, 23, 371–384.

Pereira, A. M., Andraz, J. M. (2005). Public Investment in Transportation Infrastructure and Economic Performance in Portugal. *Review of Development Economics*, 9(2), 177–196.

Perraton, J. (2003). Balance of Payments Constrained Growth and Developing Countries: An Examination of Thirlwall's Hypothesis. *International Review of Applied Economics,* 17(1), s.1-22.

Phelps, E. (1961). The Golden Rule of Accumulation: A Fabl for Growthmen. *American Economic Review*, September, 638-643.

Prakash, P. (1971). Foundations of Systems for Decision, Planning, Control and Social/Economic Analysis, unpublished Ph.D. thesis, M.I.T. (Bu çalışmadan yararlanılmamıştır. Kaynakça'da ve metinde yer almasının nedeni orijinal kaynağın ne olduğunun gösterilmek istenmesidir.)

Prakash, P., Sertel, M. R. (1974a). Topological Semivector Spaces: Convexity and Fixed Point Theory. Semigroup Forum, 9, no. 2 (MR 51, no. 11063). (Bu çalışmadan yararlanılmamıştır. Kaynakça'da ve metinde yer almasının nedeni orijinal kaynağın ne olduğunun gösterilmek istenmesidir.)

Prakash, P., Sertel, M. R. (1974b). On the Existence of Noncooperative Equilibria in Social Systems. Preprint I/74-27, International Institute of Management, West Berlin. (Bu çalışmadan yararlanılmamıştır. Kaynakça'da ve metinde yer almasının nedeni orijinal kaynağın ne olduğunun gösterilmek istenmesidir.)

Prakash, P., Sertel, M. R. (1976). Hyperspaces of Topological Vector Spaces: Their Embedding in Topological Vector Spaces. *Proceedings of American Mathematical Society*, 61, no. 1. (Bu çalışmadan yararlanılmamıştır. Kaynakça'da ve metinde yer almasının nedeni orijinal kaynağın ne olduğunun gösterilmek istenmesidir.)

Prebisch, R. (1950). *The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems.* UN Department of Economic Affairs, New York: ECLA.

Prud'homme, R. (1993). *Assessing the Role of Infrastructure in France by means of Regionally Estimated Production Functions*. Paris: Observatoire de l'Economie et des Institutions Locales.

Quinet, E., Vickerman, R. (2004). *Principles of Transport Economics*. Great Britain: Edward Elgar Publishing Limited.

Raffaelli, T. (2003). *Marshall's Evolutionary Economics*. London: Routledge.

Raffaelli, T. (2006). Keynes and Philosophers. içinde (eds: R. E. Backhouse, B. W. Bateman) *Cambridge Companion to Keynes*. Cambridge University Press, 160-179.

Raffaelli, T., Biagini, E., Macwilliams-Tullberg, R. T. (1995). *Alfred Marshall's Lectures to Women*, Aldershot: Edward Elgar.

Ram, R., Ramsey, D. D. (1989). Government Capital and Private Output in the United States Additional Evidence. *Economics Letters*, 30(3), 223-226.

Ramirez, M. D., Nazmi, N. (2003). Public Investment and Economic Growth in Latin America: An Empirical Test. *Review of Development Economics*, 7(1), 115-126.

Ratner, J. B. (1983). Government Capital and the Production Function for U.S. Private Output. *Economics Letters*, 13(2-3), 213-217.

Rebelo, S. (1991). Long-Run Policy Analysis and Long-Run Growth. *Journal of Political Economy*, 99(3), 500-521.

Reel, Y. (2010). Mekanizma Yasarımı Teorisi ve Uygulamaları. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 28(1), 57-70.

Rephann, T. J., Isserman, A. M. (1994). New Highways as Economic Development Tools: An Evaluation Using Quasi-Experimental Matching Methods. *Regional Science and Urban Economics*, 24(6), 723-751.

RESI (1998). *Economic Impact Evaluation of the State Highway System in Maryland. Towson MD*. Research Institute of Towson University.

Reynolds, P. D., Maki, W. (1990). U.S. Regional Characteristics, New Firms, and Economic Growth. *Working Paper, U.K.: University of Warwick*.

Ricardo, D. (1997)[1817]. *Ekonomi Politiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri*. İstanbul: Belge Yayınları.

Robbins, L. C. (1932). *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science.* London: Macmillan.

Robertson, J. M. (1910). *The Fiscal Policy of International Trade, Being a Summary of the Memorandum by Prof. ALFRED MARSHALL, Published as a Parlimentary Paper in 1908*. London: Cassel and Company, Ltd.

Robinson, J. (1953). *On Re-Reading Marx*. Cambridge: Students Bookshop.

Robinson, M. E. (1922). *Public Finance*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Rodrik, D. (2002). Institutions, integration, and geography: In search of the deep determinants of economic growth. Erişim: wcfia.harvard.edu/files/wcfia/ files/530_rodrik6.pdf , Tarih: 22 Ekim 2016.

Romer, P. (1990). Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98(5), 71-102.

Rosenstein-Rodan, P. N. (1943). Problems of Industrialization of Eastern and South Eastern Europe*. Economic Journal*, 53(210-211), 202-211.

Rostow, W. W. (1960). *The Stages of Economic Growth, A Non-Communist Manifesto.* Cambridge: Cambridge University Press.

Rostow, W. W. (1966). *İktisadi Gelişmenin Merhaleleri, Komünist Olmayan Bir Manifesto.* Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği Matbaası.

Rothschild, K. W. (1993). *Ethics and Economic Theory*. Aldershot: Edward Elgar.

Rowthorn, R. (1996). Ethics and Economics, An Economist's View. içinde (ed: P. Groenewegen) *Economics and Ethics?*. London: Routledge, 15-33.

Sagoff, M. (1990). *The Economy of the Earth*. Cambridge: Cambridge University Press.

Scherer, F. M. (1976). Predatory Pricing and the Sherman Act : A Comment. *Harvard Law Review*, 89(868), 869–890.

Seitz, H. (1993). A Dual Economic Analysis of the Benefits of the Public Road Network. *Annals of Regional Science*, 27(3), 223–239.

Sen, A. K. (1999), *Development as Freedom*. New York: Alfred A. Knopf.

Sertel, M. R. (1971). *Elements of Equilibrium Methods for Social Analysis*, unpublished Ph. D. thesis, M.I.T.

Sertel, M. R. (1988). Regulation by Participation. *Journal of Economics*, 48(2), 111–134.

Sertel, M. R. (2002). Designing Rights: Invisible Hand Theorems, Covering and Membership. Erişim: http://www.feem-web.it/ctn/papers/03_sertel.pdf , Tarih: 4 Haziran 2013.

Sertel, M. R., Koray, S. (2003). *Advances in Economic Design (Studies in Economic Design)*. Berlin: Springer-Verlag.

Shah, A. (1992). Dynamics of Public Infrastructure, Industrial Productivity and Profitability. *Review of Economics and Statistics*, 74(1), 28-36.

Shionoya, Y. (2005). *Economy and Morality, The Philosophy of the Welfare State*. Cheltanham: Edward Elgar.

Singer, H. (1950). The Distribution of Gains between Investing and Borrowing Countries. *American Economic Review*, 40, 473-485.

Singletary, L. v.d. (1993). The Impact of Highway Investment on New Manufacturing Employment In South Carolina: A Small Region Spatial Analysis. *The Review of Regional Studies*, 25(summer), 37–55.

SNA (System of National Accounts) (1993). *A System of National Accounts*, Washington D.C.: World Bank Publications.

Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.

Spengler, J. J. (1950). Vertical Integration and Antitrust Policy. *Journal of Political Economy*, 58(4), 347–352.

Stigler, G. J. (1982). *The Economist as Preacher*. Oxford: Blackwell.

Stokes, C. J. (1968). *Transportation and Economic Development in Latin America,* New York: Praeger.

Sturm, J., Jacobs, J., Groote, P. (1999). Output effects of infrastructure investment in the Netherlands 1853-1913. *Journal of Macroeconomics*, 21(2), 355-380.

Szirmai, A. (1993). Introduction. içinde (ed. A. Szirmai, B.Van Art, D. Pilat), *Explaining Economic Growth*, Netherlands: North-Holland, Elsevier Science Publishers, 1-34.

Tatom, John A. (1993). Paved with Good Intentions: the Mythical National Infrastructure Crisis *(policy analysis paper no. 196) Washington, D.C.: Cato Institute*.

Tekeli, İ., İlkin S. (2003). *Cumhuriyetin Harcı, Birinci Kitap, Köktenci Modernitenin Doğuşu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ten, C. L. (1996). Ethics and Economics, A Philosopher's View. içinde (ed: P. Groenewegen) *Economics and Ethics?*. London: Routledge, 34-45.

The World Bank (1994). *World Development Report 1994*. USA: Oxford University Press.

The World Bank (2017). Atlas of Sustainable Development Goals 2017: World Development Indicators. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-1080-0.

Thirlwall, A. P. (1969). Okun's Law and the Natural Rate of Growth. *The Southern Economic Journal*, 36(1), 87-89.

Thirlwall, A. P. (2000). Trade Agreements, Trade Liberalisation and Economic Growth: A Selective Survey. *African Development Review*, 12(2), 129-160.

Thirlwall, A. P. (2001). The relation between the warranted growth rate, the natural rate, and the balance of payments equilibrium growth rate. *Journal of Post Keynesian Economics*, 24(1), 81–88.

Thirlwall, A. P. (2002). *The Nature of Economic Growth: An Alternative Framework for Understanding the Performance of Nations*. UK: Edward Elgar.

Thirlwall, A. P. (2011). *Economics of Development*. New York: Palgrave, Macmillan.

Thirlwall, A. P. (2013). *Economic Growth in an Open Developing Economy*. UK: Edward Elgar.

Thompson, F. (2003). Golden Age versus Golden Rule: Capitalists versus Workers in Growth Theory. *Review of Radical Political Economics*, 35(1), 3-17.

Uchimura, K., Gao, H. (1993). The Importance of Infrastructure on Economic Development. *World Bank, Latin American and Caribbean Regional Office, Washington D.C.*

UN (2015). Erişim: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/69/L.85&Lang=E. Tarih: 12.05.2017.

UNCTAD (2012). Erişim:

http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx?

sCS_referer=&sCS_ChosenLang=en, Tarih: 05.10.2012.

UNDP (1996). *Human Development Report 1996*. New York: Oxford University Press.

UNDP (2016). *Human Development Report 2016*. Canada: UNDP.

Ülgener, S. (1980). *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme*. İlaveli Altıncı Baskı, İstanbul: Der Yayınları.

Ülken, Y. (1974). 20*. Yüzyılda Dünya Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Üşür, İ. (1999). Sanayileşme: Kavramdan Tipolojlere. *Türk-İş Yıllığı*, 229-277.

Varri, P. (1990). Fixed Capital. içinde (eds: J. Eatwell M. Milgate P. Newman), *Capital Theory*, London: The Macmillan Press Limited, 178-182.

Vijverberg, W. P. M., Vijverberg, C. C., Gamble, J. L. (1997), Public Capital and Private Productivity. *The Review of Economics and Statistics*, 79(2), 267-278.

Ver Eecke, W. (2008). *Ethical Dimensions of the Economy*. Berlin: Springer.

Verdoorn P.J. (1949). Fattori che Regolano lon Sviluppo della Produttivita del Lavoro, *L'Industria*, no. 1., çeviren: A.P. Thirlwall, içinde (ed: L. Pasinetti), *Italian Economic Papers Vol. II* (Oxford: Oxford University Press, 1993),

Vogel, L. (2009). The Endogeneity of the Natural Rate of Growth: An Empirical Study for Latin American Countries. *International Review of Applied Economics*, 23(1), 41-53.

Walker, R., Calzonetti, F. (1989). Searching for New Manufacturing Plant Locations: A Study of Location Decisions in Central Appalachia. *Regional Studies*, 23(1), 15-30.

Walker, R., Greenstreet, D. (1990). The Effect of Government Incentives and Assistance on Location and Job Growth in Manufacturing. *Regional Studies*, 25(1), 13–30.

Weiss, P. (1942). Morality and Ethics. *The Journal of Philosophy*, 39(14), 381-385.

Whitaker, J. K. (1975). John Stuart Mill's Methodology. *Journal of Political Economy*, 83(5), 1033-1049.

Whitaker, J. K. (ed.) (1996a). *The Correspondence of Alfred Marshall, Economist, Volume One: Climbing*. Cambridge: Cambridge University Press.

Whitaker, J. K. (ed.) (1996b). *The Correspondence of Alfred Marshall, Economist, Volume Two: At the Summit*. Cambridge: Cambridge University Press.

Whitaker, J. K. (1996c). *The Correspondence of Alfred Marshall, Economist, Volume Three: Towards the Close, 1903-24*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wilson, R. G. (1966). Transport Dues as Indices of Economic Growth 1775-1820. *The Economic History Review*, New Series, 19(1), 110-123.

Winslow, T. (2005). Keynes's Economics: A Political Economy as Moral Science Approach to Macroeconomics and Macroeconomic Policy. *Paper prepared for presentation to Research Network Alternative Macroeconomic Policies 9th Conference Macroeconomics and Macroeconomic Policies - Alternatives to the Orthodoxy*, Berlin 28 - 29 October.

Yamano, N., Ohkawara, T. (2000). The Regional Allocation of Public Investment: Efficiency or Equity?. *Journal of Regional Science*, 40(2), 205–229.

Yılmaz, C. (1997). *Dünyada ve Türkiye'de Sabit Sermaye Yatırımı Kavramı ve Türkiye Uygulaması*. Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara: DPT.

Yorucu, V., Ghafoor A. (2002). Public Expenditure and Productivity Puzzle: The case of Northern Cyprus. *METU Studies in Development*, 29(1–2), 69–85.

2. Basım

KİNEMATİK GNSS ve RTK CORS AĞLARI

Prof. Dr. Muzaffer Kahveci

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1813
Mühendislik-Teknik No.: 160
ISBN : 978-605-320-720-7
© 2. Basım, Ekim 2017

KİNEMATİK GNSS ve RTK CORS AĞLARI
Prof. Dr. Muzaffer Kahveci

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kâğıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kahveci, Muzaffer.
Kinematik GNSS ve RTK Cors Ağları / *Muzaffer Kahveci*
2. Basım, XII+ 156 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-720-7
1. GNSS 2. RTK 3. CORS 4. TUSAGA-Aktif

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1.
UYDULARLA KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ (GNSS)

1.1. Genel 1
1.2. Uydu Yörünge Tanımları 5
1.3. Uydu Bazlı Sistemler (SBAS) 7
1.3.1. WAAS Sistemi 9
1.3.2. EGNOS Sistemi 12
1.3.3. GAGAN (GPS Aided Geo Augmented Navigation) Sistemi 17
1.3.4. MSAS Sistemi 18
1.3.5. SDCM Sistemi 20
1.3.6. OmniSTAR Sistemi 21
1.3.7. DGPS, WAAS, EGNOS, MSAS Farkları 23
1.4. Yer Bazlı Sistemler (GBAS) 26
1.5. Yer Bazlı Bölgesel Sistemler (GRAS) 28

BÖLÜM 2.
GERÇEK ZAMANLI KİNEMATİK (RTK) GNSS

2.1. Genel 31
2.2. Klasik (Standart) RTK 32
2.3. Ağ Yapısında RTK (Ağ-RTK/Network-RTK/Net-RTK/RTN) 35
2.4. RTK Veri İletişiminde Kullanılan Teknolojiler 42
2.5. RTK Doğruluğunu Etkileyen Faktörler 46

BÖLÜM 3.
DGNSS/RTK VERİSİ AKTARMA PROTOKOLLERİ

3.1. Genel 51
3.2. Üretici Firma Tanımlı Protokoller 52
3.3. Uluslararası Standart Protokoller 53

3.4. İnternet Protokolleri 60
3.4.1. NTRIP Protokolü 61
3.4.2. RT-IGS Protokolü 66

BÖLÜM 4.
RTK VERİSİ HESAP VE AKTARMA YÖNTEMLERİ

4.1. Genel 67
4.2. Sanal Referans İstasyonu Yöntemi (VRS/VBS) 68
4.3. Alan Düzeltme Parametreleri Yöntemi (FKP) 71
4.4. Ana-Yardımcı Referans İstasyonları Yöntemi (MAC) 76
4.5. Geliştirilmiş Sanal Referans İstasyonu (PRS) Yöntemi 85
4.6. Uzay Durum Modellemesi (SSR) Yöntemi 85
4.7. RTK Verisi Hesap ve Aktarma Yöntemleri Arasındaki Farklar 88

BÖLÜM 5.
GERÇEK ZAMANLI SABİT GNSS (CORS) AĞLARI

5.1. Genel 93
5.2. Gerçek Zamanlı GNSS Ağ Prensipleri 94
5.2.1. Genel 94
5.2.2. GNSS Ağlarının Kurulması ve Geliştirilmesinde Kullanılan Modeller 105
5.2.3. RTK GNSS Ağları Veri Sunumunda Yeni Modeller 106
5.3. Gerçek Zamanlı Türkiye Ulusal Sabit GNSS Ağı (TUSAGA-AKTİF/CORS-TR) 107
5.3.1. Genel 107
5.3.2. TUSAGA-Aktif ile Beklenen Doğruluklar 124
5.3.3. GNSS Sistemlerindeki Gelişmelerin TUSAGA-Aktif Kullanıcılarına Sağlayacağı Katkılar 125
5.4. Dünyadaki Bazı CORS Örnekleri 127
5.4.1. Almanya SAPOS Ağı 127
5.4.2. Japonya GEONET Ağı 129
5.4.3. ABD NGS ve Diğer Ağlar 131

KAYNAKLAR 133

GNSS VE RTK TEMEL TERİMLER SÖZLÜĞÜ 137

DİZİN 153

KAYNAKLAR

1. BKG (2005): NTRIP Networked Transport of RTCM via Internet Protocol, http://igs.ifag.de.
2. Bagge, A. (2006):Ge o++® GNSMART Training Course-Concepts-Germany.
3. Fontana, R.D, W. Cheung, T.Stansell (2001): The Modernized L2 Civil Signal. GPS World, September issue.
4. Gauthier, L., P. Michel & J. Ventura-Traveset, J. Benedicto (2001): EGNOS: The First Step in Europe's Contribution to the Global Navigation Satellite System. ESA Bulletin 105.
5. Gordini, C., A.N.Kealy, P.M.Grgich, M.J.Hale (2006): Testing and Evaluation of a GPS CORS Network for Real Time Centimetric Positioning – The Victoria GPSnet™. International Global Navigation Satellite Systems Society IGNSS Symposium, Australia.
6. Gurtner, W. L.Estey (2006): RINEX Version 3.0.
7. Harita Genel Komutanlığı internet sayfası: www.hgk.msb.gov.tr
8. Kahveci, M., F. Yıldız (2017): Global Konum Belirleme Sistemi:Teori Uygulama. 8.Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara.
9. Kahveci, M. (1999): Türkiye Ulusal GPS Temel Ağı (TUTGA) 1997 ve 1988 yılları GPS Ölçülerini Değerlendirme Sonuçları, Hrt. Gn. K.lığı İç Rapor No: UZYTEK-4-99, Nisan (yayımlanmadı).
10. Kahveci, M. (2009): Gerçek Zamanlı Ulusal Sabit GNSS (CORS) Ağları ve Düşündürdükleri. Hkm Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi 2009/1 Sayı 100, s.13-20.
11. Kahveci, M., H.Karagöz, M. O. Selbesoğlu (2011): Statik ve RTK GNSS Ölçüm ve Hesaplamalarının Karşılaştırılması. Hkm Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi 2011/1 Sayı 104, s.3-13.
12. Kahveci, M. (2010): GPS/GNSS Gözlemlerini Değerlendirme Yöntemlerinde Son Gelişmeler. Hkm Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi 2010/1 Sayı 102, syf. 3-9.

13. Lindström, G., G. Gasparini (2003): The Galileo Satellite System and Its Security Implications. Occasional papers, no.44. Institute for Security Studies, European Union.
14. Hofmann-Wellenhof, B. H. Lichtenegger, J.Collins. (1994): Global Positioning System : Theory and Practice. Springer Verlag, Wien/Newyork.
15. ICD-GLONASS (1998): Global Navigation Satellite System Glonass Interface Control Document, Moscow.
16. Kınık, İ., M. Kahveci, M. Ocak (1995): Diferansiyel GPS (DGPS) ve Uygulama Alanları. Harita Genel Komutanlığı Harita Dergisi, Sayı: 115, Ankara.
17. Kınık, İ., M. Kahveci, M. Ocak (1997): Uzun Bazlarda DGPS Uygulamaları. Harita Genel Komutanlığı Harita Dergisi, Sayı: 117, Ankara.
18. Lachapelle, G., M.E.Cannon, K.O'keffe,P.Alves (2002): How will Galileo Improve Positioning Performance? GPS World, s. 38-48. Advanstar Publication.
19. Landau, H., Vollath, U. and Chen, X., 2002. Virtual Reference Station Systems, Journal of Global Positioning System, Vol. 1, No. 2:137-143.
20. Leick, A. (1990): GPS Satellite Surveying, John Wiley & Sons, Inc.
21. N. Brown, R. Keenan, B. Richter, L. Troyer (2005): Advances in Ambiguity Resolution for RTK Applications Using the New RTCM V3.0 Master-Auxiliary Messages. ION GNSS 18th International Technical Meeting of the Satellite Division, Long Beach, CA.
22. NOAA Space Weather Scales (2009):http://www.swpc.noaa.gov/NOAAscales/
23. Özdemir, S. (2016): TUSAGA ve TUSAGA-Aktif İstasyonlarının Hassas Koordinat ve Hızlarının Hesaplanması Üzerine. Harita Dergisi Ocak 2016 Sayı 155, syf. 53-81.
24. P.M. Grgich, A. N. Kealy, Gordini, C., M.J. Hale, G. Retscher (2006): Atmospheric bias interpolation for network RTK GPS. International Global Navigation Satellite Systems Society IGNSS Symposium, Australia.
25. Raquet, J., (1998): Development of a Method for Kinematic GPS Carrier-Phase Ambiguity Resolution Using Multiple Reference Receivers. PhD Thesis, UCGE 20116, University of Calgary.
26. Rizos C., S. Han (2003): Reference station network based RTK systems—concepts & progress. Wuhan Univ J Nat Sci 8(2B):566–574.

27. Rizos, C., T. Yan, S. Omar, T. Musa, D. Kinlyside (2003): Implementing network-RTK: the SydNET CORS infrastructure. The 6th International Symposium on Satellite Navigation Technology Including Mobile Positioning & Location Services, Melbourne, Australia.

28. Rizos, C. (2007): Alternatives to current GPS-RTK services and some implications for CORS infrastructure and operations. GPS Solutions, 11:151–158.

29. RTCM (1994): RTCM Recommended Standards for Differential Navstar GPS Service, Version 2.1. Radio Technical Commission for Maritime Services, Special Committee No. 104, Washington DC.

30. RTCM SC-104 (2009): Networked Transport of RTCM via Internet Protocol (Ntrip) Version 2.0. RTCM Paper 111-2009-SC104-STD, June 2009.

31. Schwieger, V. (2007): GNSS CORS Infrastructure and General Principles. 6th FIG Regional Conference, San José, Costa Rica.

32. Schwarz. C.R., R. A. Snay, T. Soler (2009): Accuracy assessment of the National Geodetic Survey's OPUS-RS utility. GPS Solut (2009) 13:119–132 DOI 10.1007/s10291-008-0105-0.

33. SkyWave (2008): How PAC-C Improves Service For SkyWave IsatM2M Users.

34. Seeber, G. (1993): Stallite Geodesy: Foundations, Methods and Applications. Walter de Gruyter. Berlin-Newyork.

35. Schrock, G.M. (2006): On-grid goal: Seeking support for high precision networks. GPS World 17(10):34–40.

36. T.S. Yan (2004): Benefits of Telecommunications Technology to GPS Users. The 2004 International Symposium on GNSS/GPS, Australia.

37. TUSAGA-Aktif (CORS-TR) (2006-2008): Ulusal CORS Sisteminin Kurulması ve Datum Dönüşümü Projesi (Proje No 105G017) Proje gelişme raporları.

38. TÜBİTAK (2006): TUSAGA-Aktif Proje Destekleme Sözleşmesi, 08 Mayıs 2006, Ankara.

39. Vollath, U., Buecherl, A., Landau, H., Pagels, C., Wagner, B. (2000): Multi-Base RTK Positioning Using Virtual Reference Stations. Proceedings of the 13th International Technical Meeting of the Satellite Division of the Institute of Navigation, September 19-22, 2000, Salt Lake City, UT.

40. T. Ishita (2000): The Role of Time and Frequency in the MTSAT Satellite-based Augmentation System (MSAS).

41. Vollath, U., H. Landau, X. Chen, K. Doucet, C. Pagels (2002): Network RTK Versus Single Base RTK -Understanding the Error Characteristics. ION GPS 2002, 24-27 September 2002, Portland, OR.

42. Wegener, V., Waninger, L. (2005): Communication Options for Network RTK / SAPOS® Realization. Proceedings of the 2nd Workshop on Positioning, Navigation and Communication, 1st Ultra-Wideband Expert Talk.

43. Wübbena, G., M. Schmitz, A. Bagge (2005): PPP-RTK: Precise Point Positioning Using State-Space Representation in RTK Networks. 18th International Technical Meeting, *ION GNSS-05*, September 13-16, 2005, Long Beach, California.

44. Yamagiwa, A., Y. Hatanaka, T. Yutsudo, B. Miyahara (2006): Real-time capability of GEONET system and its application to crust monitoring. Bulletin of the GSI, s. 27-33, vol.53, Japan.

2. Basım

MALİYET MUHASEBESİ

Öğr. Gör. Cemil TEKE

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1821
İktisat/Ekonomi No.: 188
ISBN: 978-605-320-728-3
© 8. Basım, Ekim 2017

MALİYET MUHASEBESİ
Öğr. Gör. Cemil TEKE

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Teke, Cemil.
MALİYET MUHASEBESİ */ Cemil Teke*
2. Basım, VIII + 246 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-728-3
1. Maliye 2. Muhasebe

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: TEMEL KAVRAMLAR 1
MALİYET MUHASEBESİ 1
ENDÜSTRİNİN ÇEŞİTLERİ 1
MALİYET MUHASEBESİNİN AMAÇLARI, TANIMI VE TİCARET MUHASEBESİ İLE İLİŞKİLERİ 2
MUHASEBE MALİYETİNİN ÖĞELERİ (GİDERLER) 4
MALİYET MUHASEBESİNİN AMAÇLARI VE ARAÇLARI 5
MALİYET MUHASEBESİ İLE FİNANSAL MUHASEBENİN KARŞILAŞTIRILMASI 6
MAMUL GİDERLERİ VE DÖNEM GİDERLERİ 7
MAMUL GİDERLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 8
MALİYETİN ÇEŞİTLERİ 10
1- İŞLETMENİN ÇALIŞMA ŞEKİLLERİNE GÖRE 10
2- MALİYETİN HESAPLANMA ZAMANINA GÖRE 10
3- MALİYETİN HESAPLANIŞ ŞEKLİNE GÖRE 10
4- MALİYETİN TÜRLERİNE GÖRE 11
5- MALİYETLERİN FAALİYET HACMİ KARŞISINDAKİ DAVRANIŞINA GÖRE 12
KARAR VERME AÇISINDAN MALİYETLER 12
MALİYET AYIRIM ŞEMASI 16
MALİYET NİÇİN HESAPLANIR? 17

II. BÖLÜM: TEK DÜZEN MUHASEBE SİSTEMİNDE MALİYET MUHASEBESİ 21
7/A SEÇENEĞİ MALİYET ÇEŞİTLERİ HESAPLARI 23
GİDER YÜKLENEN HESAPLAR (MALİYET TAŞIYICILARI) 25
MALİYET FİYATININ HESAPLANMASI 26

İLK MADDE VE MALZEME 26
ENDİREKT MALZEME 27
70- MALİYET MUHASEBESİ BAĞLANTI HESAPLARI....27
71- DİREKT İLK MADDE VE MALZEME GİDERLERİ 29
72- DİREKT İŞÇİLİK GİDERLERİ....30
73- GENEL ÜRETİM GİDERLERİ 32
74- HİZMET ÜRETİM MALİYETİ....34
75- ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDERLERİ....35
76- PAZARLAMA, SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ....36
77- GENEL YÖNETİM GİDERLERİ....37
78- FİNANSMAN GİDERLERİ....38
MALİYET AKIŞ ŞEMASI (7-A SEÇENEĞİ) MAMUL ÜRETEN İŞLETME 39
7/A SEÇENEĞİNDE KAYIT AKIŞININ GENEL YAPISI....40
Ticaret işletmelerinde 7/A seçeneği hesap akışı....42
Hizmet işletmelerinde 7/A seçeneği hesap akışı 42
Üretim işletmelerinde 7/A seçeneği hesap akışı....43
MALİYET AKIŞ ŞEMASI (7-B SEÇENEĞİ) MAMUL ÜRETEN İŞLETME....44
7/B SEÇENEĞİ HESAP AÇIKLAMALARI....45
7/B Seçeneğinde Kayıt Akışının Genel Yapısı....46

III. BÖLÜM: STOK KONTROL İŞLEMLERİ 51
EKONOMİK SİPARİŞ MİKTARININ BULUNMASI (Optimal sipariş miktarı) 52
MUHASEBEDE KULLANILAN BELGELERDEN ÖRNEKLER 56
HAMMADDE VE MALZEME STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİ....58
A) HAREKETLİ ORTALAMA 67
B) İLK GİREN İLK ÇIKAR....72
C) SON GİREN İLK ÇIKAR (LİFO)....77
İADELER....83
Genel örnek....84

IV. BÖLÜM: İLK MADDE VE MALZEMELERİN İMALATA VERİLMESİ.... 87
a) İLK MADDELERİN FİRE KULLANILARAK İMALATA VERİLMESİ....89
b) İLk MADDELERİN FİRE KULLANILMADAN İMALATA VERİLMESİ 90

V. BÖLÜM: İŞCİLİK GİDERLERİ 93
ÜCRETİN TANIMI VE TÜRLERİ 94
Boş Geçen Zamana İlişkin Giderlerinin Muhasebeleştirilmesi 96
Fazla Çalışma Ödemelerinin Muhasebeleştirilmesi 97
İzin, Tatil ve İkramiye Ödemelerinin Muhasebeleştirilmesi 98
Kıdem Tazminatlarının Muhasebeleştirilmesi 99
Sosyal Sigortalar Primi İşveren Payının Muhasebeleştirilmesi 100
Direkt İşçilik Giderlerinin Gider Yüklenenlere Yüklenmesi (Direkt işçilik giderlerinin gider taşıyıcılarına verilmesi) 101
KONU SONU UYGULAMA ÖRNEKLERİ 103

VI. BÖLÜM: GENEL İMALAT MALİYETLERİ (GENEL ÜRETİM GİDERLERİ) 105
GENEL ÜRETİM GİDERLERİ, TANIMI VE KAPSAMI 105
Genel üretim giderlerinin özellikleri: 105
GENEL İMALAT MALİYETLERİNİN BÜTÇELENMESİ 106
GENEL ÜRETİM GİDERLERİNİN DAĞITIMI 109
a- Giderlerin İlgili Bulunduğu Süreye Dağıtımı 109
b- Giderlerin Gider Yerlerine Dağıtımı 110
c- Gider Yerlerinde Biriken Giderlerin Esas Üretim Ünitelerine Dağıtılması 117
Giderlerin Gider Yerleri Yardımıyla Takip Edilmesiyle Sağladığı Yararlar 118
GENEL ÜRETİM GİDERLERİNİN, YARDIMCI ÜRETİM VE HİZMET GİDER YERİ GİDERLERİNİN DAĞITIMI 118

VII. BÖLÜM: GİDER DAĞITIM METOTLARI 119
BASİT DAĞITIM METODU 119
KADEMELİ GİDER DAĞITIM METODU 125
MATEMATİKSEL GİDER DAĞITIM METODU 138
STANDART SAYILARLA DAĞITIM METODU 141
PLANLI DAĞITIM METODU 146
ÇAPRAZ DAĞITIM SİSTEMİ 158

VIII. BÖLÜM: GİDERLERİN GİDER YÜKLENENLERE DAĞITIMI 161
MAMUL MALLARA DAĞITIM 162
MAMUL VE YARI MAMUL MALLARA DAĞITIM 169

IX. BÖLÜM: MALİYET SİSTEMLERİ VE MALİYET HESAPLARI 173
MALİYET SİSTEMLERİNİN GENEL AÇIKLAMASI 174
MALİYET HESAPLAMA YÖNTEMLERİNE İLİŞKİN PROBLEMLER 175
1.1- Tam Maliyet Yöntemine İlişkin Problem 175
1.2- Normal Maliyet Yöntemine İlişkin Problem 176
1.3- Değişken Maliyet Yöntemine İlişkin Problem 177
SİPARİŞ MALİYET SİSTEMİ 179
Yöntemin İşleyiş Esasları 179
Sipariş Maliyet Sisteminde Firelerin Hesaplanması ve Muhasebeleştirilmesi 190
SAFHA MALİYET SİSTEMİ (EVRE MALİYET SİSTEMİ) 190
Safha Maliyet Sisteminin Uygulanma Esasları 191
EVRE MALİYET SİSTEMİNE İLİŞKİN BAŞLANGIÇ UYGULAMASI 194
Safha Maliyetinde Hesapları Etkileyen Değişik İhtimaller 195
EVRE MALİYET SİSTEMİNDE D.B.Y.M. STOKLARI BULUNMASI HALİNDE UYGULANACAK YÖNTEMLER 199
AĞIRLIKLI ORTALAMA YÖNTEMİ 200
İKİ EVRELİ BİR ÜRETİMDE MALİYETLERİN HESAPLANMASI 203
İLK GİREN İLK ÇIKAR YÖNTEMİ 205
EVRE MALİYET SİSTEMİNDE FİRELER VE HESAPLANMASI 207
A) AĞIRLIKLI ORTALAMA YÖNTEMİNE GÖRE FİRELERİN HESAPLANMASI 213
B) İLK GİREN İLK ÇIKAR YÖNTEMİNE GÖRE FİRELERİN HESAPLANMASI 214
C) SON GİREN İLK ÇIKAR YÖNTEMİNDE FİRELERİN HESAPLANMASI 216
SAFHA MALİYET SİSTEMİ İLE SİPARİŞ MALİYET SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 217
STANDART MALİYET SİSTEMİ 217
Standartların Tespit Edilmesi 219
Standart Maliyet Kartı 222
STANDARTLARLA FİİLİ MALİYETLER ARASINDAKİ FARKLARIN TESPİTİ VE BU FARKLARIN ANALİZİ 222

X. BÖLÜM: YAN VE BİLEŞİK ÜRÜNLER 225
YAN VE BİLEŞİK ÜRÜNLERİN TANIMI VE ÖZELİKLERİ 225
Yan Ürünlerin Değerlendirilmesi 225
a- Yan Ürünlerin Satış Hasılatının Değerlemeye Esas Alınması 226
b- Yan Ürünlerin Piyasa Fiyatının Değerlemeye Esas Alınması 227
c- Yan Ürünlerin Satış Hasılatından Tüm Ek Giderlerin Düşülmesiyle Değerleme 227
d- Yan Ürünlerin Satış Hasılatından Geriye Doğru Yapılan Hesaplama Yoluyla Değerleme 228

BİLEŞİK ÜRÜNLER....229
Tanımı ve Özellikleri....229
Bileşik Ürünlerin Dağıtılmasında Kullanılan Yöntemler....229
YAN VE BİLEŞİK ÜRÜNLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ....233
KUSURLU VE BOZUK MAMÜLLER....235
KUSURLU MAMULLERLE İLGİLİ MUHASEBE KAYITLARI....237
KUSURLU MAMULLERİN EK İŞLEM GÖRMEDEN SATILMASI....238
ÖRNEK TESTLER....239
KAYNAKÇA....245

KAYNAKÇA

1- Prof. Dr. Yurdakul Çaldağ: Yönetim ve Maliyet Muhasebesi Uygulamaları. Ankara – Şubat 2000. Gözlem Yayıncılık.

2- Yrd. Doç. Dr. Zeki Doğan: Maliyet Muhasebesi Soru ve Cevapları. Bursa – Eylül 2001. Alfa Yayıncılık.

3- Prof. Dr. Recep Şener: Tekdüzen Muhasebe Sistemine Uygun Maliyet Muhasebesi Çözümlü Problemleri. Ankara – 1999. Gazi Yayınları.

4- Doç. Dr. Selçuk Uslu: Maliyet Muhasebesi. Çözüm yayıncılık.

5- Geoffrey Whitehead – Arthur Upson: Muhasebe ve Maliyet Problemler, Projeler ve Çözümleri. Ankara 1996. M.E.B. Yayınları.

6- Prof. Dr. Yurdakul Çaldağ – Arş. Gör. Aydın Karapınar: Örnek Çözümlerle Muhasebe Problemleri. Ankara 1999. Gözlem Yayıncılık.

7- Prof. Dr. Muzaffer Civelek – Yrd. Doç. Dr. Azzem Özkan: Temel ve Tekdüzen Maliyet Muhasebesi. Ankara Eylül 2002. Gözlem Yayıncılık.

8- Prof. Dr. Rüstem Hacırüstemoğlu, Prof. Dr. A. Sait Sevgener, Dr. Cemal Çakıcı: Yönetim Muhasebesi Uygulamaları. İstanbul 1998. Alfa Yayıncılık.

9- Prof. Dr. Rüstem Hacırüstemoğlu: Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliğine Göre İmalat Defteri Uygulaması. İstanbul 1994. İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayınları.

10- Prof. Dr. Rifat Üstün: Tekdüzen Hesap Planı uygulamalı Yönetim Muhasebesi. İstanbul 1999. Bilim Teknik Yayınları.

11- Prof. Dr. İbrahim Lazol: Maliyet Muhasebesi. Bursa 2002. Ekin Yayınları.

12- Prof. Dr. Ertuğrul Çetiner: Maliyet Muhasebesi (Teori ve Uygulama): Ankara – Ekim 1995. Tutibay Yayınları.

13- Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Prof. Dr. Yücel Ercan: Maliyet Muhasebesi. Eskişehir – Eylül 2000. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

14- Prof. Dr. Nalan Akdoğan. Maliyet Muhasebesi Uygulamaları, Ankara 1998.

15- Prof. Dr. Osman Altuğ. Maliyet Muhasebesi, İstanbul 1999.

16- Prof. Dr. Nasuhi Bursal. Maliyet Muhasebesi İlkeler ve Uygulama, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976.

17- Prof. Dr. Süleyman Yükçü. Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi. İzmir. 1998.

18- Prof. Dr. Yüksel Koç Yalkın. Sanayi İşletmelerinde Standart Maliyetler. Ankara Üniversitesi Yayınları. 1972.

19- Prof. Dr. Kamil Büyükmirza. Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. Barış yayınevi, Ankara, 1999.

20- Prof. Dr. Nalan Akdoğan. Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Maliyet Muhasebesi Uygulamaları. Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası yayınları, Ankara, 2000.

21- Prof. Dr. Kamil Büyükmirza. Sanayi İşletmelerinde Finansal Açıdan Maliyet Düşürme Teknikleri Semineri Ders Notları. Milli Prodüktivite Merkezi, Gaziantep 2000.

22- İrfan Gürgan. İhtisas Muhasebeleri, Maliyet Muhasebesi Ders Notları, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu Ders Notları. Ankara 1979.

23- Ahmet Çalışkan. Maliyet Muhasebesi Ders Notları. Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu. Ankara 1979.

24- Gültekin Cengiz. Maliyet Muhasebesi Ders Notları. Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu. Ankara 1980.

25- Dr. Ahmet Çalışkan. Uygulamalı Maliyet Muhasebesi. Nobel Yayınları 2005 Ankara.

26- Mustafa Savcı. Maliyet Muhasebesi. Murathan Yayınevi. Eylül 2009 Trabzon.

27- Erdoğan Avder. Maliyet Muhasebesi. Murathan Yayınevi. Temmuz 2012 Tarcan Matbaası Ankara.

28- Doç. Dr. Hasan Abdioğlu. Maliyet Muhasebesi. Dora Basım, Yayın, Dağıtım Ltd. Şti. Ekim 2012 Balıkesir.

Okulda
Arabuluculuk

FERİDUN BALCI

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1851
Psikoloji / Psikolojik Danışma Rehberlik No.: 91
ISBN: 978-605-320-758-0
© 2. Basım, Kasım 2017

OKULDA ARABULUCULUK

Feridun Balcı
Web: www.feridunbalci.com.tr
www.arabulder.com.tr
E-Posta: feridunbalci35@gmail.com

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Editör: Rahmi Hüyük

Grafik Tasarım: Bora Çokdinleten
Kapak Resmi: Emin Görkem Ayan
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Balcı, Feridun.

Okulda Arabuluculuk / *Feridun Balcı*
2. Basım, 256 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-758-0
1. Okulda Arabuluculuk 2. Arabuluculuk 3. Değer Yaratmak

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ..... 11

I. BÖLÜM: BİR OKULDA DEĞER YARATMAK 13

1. Yıl 14

2. Yıl 34

3. Yıl 41

4. Yıl 69

5. Yıl 84

6. Yıl 98

7. Yıl 106

8. Yıl 127

9. Yıl 130

II. BÖLÜM: BİLGİYİ GERÇEK YAŞAMA TAŞIYALIM..... 141

Kayınvalide ile Gelin Arasında Yaşanan Anlaşmazlık..... 142

Kayınvalidenin Penceresinden Algılanan Anlaşmazlık 142

Gelinin Penceresinden Algılanan Anlaşmazlık 143

Yenge ile Görümce Arasında Yaşanan Anlaşmazlık 145

Görümcenin Penceresinden Algılanan Anlaşmazlık 145

Yengenin Penceresinden Algılanan Anlaşmazlık 146

Apartman Yöneticisiyle Yaşanan Anlaşmazlık..... 148

Bir Müzakere Analizi 151

Anne ile Çocuk Arasında Yaşanan Anlaşmazlık 154

Annenin Penceresinden Algılanan Anlaşmazlık 155

Çocuğun Penceresinden Algılanan Anlaşmazlık..... 156

Eşler Arasında Yaşanan Anlaşmazlık..... 159

Yıkıcı Senaryo 159

Yapıcı Senaryo..... 160

ÖRNEK OLAY 1 KIZ KARDEŞ *163*
ÖRNEK OLAY 1 ERKEK KARDEŞ *164*
ÖRNEK OLAY 2 AHMET BEY *165*
ÖRNEK OLAY 2 AYŞE HANIM *166*
ÖRNEK OLAY 3 ERDAL BEY *167*
ÖRNEK OLAY 3 GÜLER HANIM *168*
ÖRNEK OLAY 4 ESRA HANIM *168*
ÖRNEK OLAY 4 ENDER BEY *169*
ÖRNEK OLAY 5 MEHMET BEY *170*
ÖRNEK OLAY 5 BURCU HANIM *171*
ÖRNEK OLAY 6 SİBEL HANIM *171*
ÖRNEK OLAY 6 HAKAN BEY *172*
ÖRNEK OLAY 7 NURTEN HANIM *173*
ÖRNEK OLAY 7 AHMET BEY *174*
ÖRNEK OLAY 8 MUSTAFA BEY *175*
ÖRNEK OLAY 8 SEZER *176*
ÖRNEK OLAY 9 AYLİN HANIM *177*
ÖRNEK OLAY 10 HAKKI BEY *177*
ÖRNEK OLAY 10 FUNDA HANIM *178*
ÖRNEK OLAY 10 MUSTAFA BEY *179*
ÖRNEK OLAY 11 İSMAİL BEY *179*
ÖRNEK OLAY 11 KEZBAN HANIM *180*

Ev Sahibi ile Kiracı Arasında Yaşanan Anlaşmazlık 182

Çalışma Hayatında Yaşanan Anlaşmazlık 188
Altın Sorunun Gücü *189*

Üç Soruyla Müzakere 191

Statü Onaylama 196

III. BÖLÜM: GERÇEK YAŞAM ÖYKÜLERİ 199

ARABULUCU ÖĞRENCİLER 200
Arabulucu Tarafsızdır *200*
Ben Şiddet Kullanmam *201*

Komşularla Arabuluculuk *202*
İlk Arabuluculuğum *203*
Evde Arabuluculuk *203*
Barış Yapma Rekabeti *204*
Tarlada Arabuluculuk *205*
Arabulucu Olma Sürecim *205*
İnsanlık Adına *206*
Yemini Tutmak *206*
Boşuna Eğitim Almadım *207*
Karşı Tarafı Anlayabilmek *207*
Gülmeyi Başarmak *208*
Yaşayan Bilir *209*

MEZUN ARABULUCULAR 211
Barış Elçileri *211*
Hayat Boyu Müzakere *212*
Kavgadan Vazgeçtim *214*
Ailede Arabuluculuk *215*
Otobüste Arabuluculuk *216*
Arabuluculuğu Hayata Taşımak *217*
Adil Bir Müzakere *218*

ARABULUCU OLMAYAN ÖĞRENCİLER 220
Ben Arabulucu Değilim *220*
Ortama Uymayın Ortam Size Uysun *220*
Eyvallah Etmeyiz *221*
Şiddete Hayır *222*
Dostluk Kazandı *223*

ARABULUCU ÖĞRENCİ VELİLERİ 225
Çöpü Kim Dökecek *225*
Papatya Gibi Açılmak *226*
Herkesi Barıştıracağım *227*
Gençleri Olgunlaştırdı *228*
Gençleri Geleceğe Hazırlamak *229*
Eve Gelen Huzur *229*

AKRAN ARABULUCULUK YÖNERGESİ..... 231

Form A 1 234

Form A 2 237

Form A 3 241

Form B 1 242

Form B 2 243

Form B 3 244

Form B 4 245

Form C 3..... 246

İZMİR BUCA AYBERS HİKMET KARABACAK LİSESİ'NDE 2005-2013 YILLARI ARASINDA VERİLEN DİSİPLİN CEZALARI İSTATİSTİĞİ 247

Toplam Disiplin Cezaları..... 247

Toplam Disiplin Cezalarının Cinsiyete Göre Dağılımı (Erkek Öğrenciler) 248

Toplam Disiplin Cezalarının Cinsiyete Göre Dağılımı (Kız Öğrenciler) 249

Fiziksel Şiddet Nedeniyle Verilen Toplam Disiplin Cezaları 250

Fiziksel Şiddet Nedeniyle Verilen Disiplin Cezalarının Cinsiyete Göre Dağılımı (Erkek Öğrenciler)..... 251

Fiziksel Şiddet Nedeniyle Verilen Disiplin Cezalarının Cinsiyete Göre Dağılımı (Kız Öğrenciler) 252

Toplam Disiplin Cezalarının Suçun Niteliğine Göre Dağılımı 253

KAYNAKÇA..... 254

KAYNAKÇA

ADAMS, G. Marilee. (2006) *Soruların Gücü,* İstanbul: GOA Yayınları.

BENHABİB, Seyla. (1998). *Demokrasi ve farklılık,* İstanbul: İletişim Yayınları.

BENHABİB, Seyla. (2006). *Ötekilerin Hakları,* İstanbul: Dünya yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi (WALD).

ELLIOTT Aronson, Timothy D. Wilson ve Robin M. Akert .(2012). *Sosyal Psikoloji*, 1. Baskı. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

DÖKMEN, Üstün. (2000). *İletişim Çatışmaları ve Empati. 14. Baskı.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

FISHER Roger, SHAPIRO Daniel .(2008). *İkna Teknikleri,* İstanbul: Sistem Yayıncılık

FISHER Roger, William URY, Bruce PATTON (2008). "*EVET" Boyun Eğmeden Anlaşmaya Varmak.* (Çev: Fatma Güven Burakreis). İstanbul: İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

GREIFF, Pablo de. (2000) Deliberative Democracy and Group Representation, *Social Theory and Practice*, 26 (3), AKTARAN, SİTEMBÖLÜKBAŞI, a.g.m., s. 149-150

İKİZ, F. E., Balci, F., Balkan, Kl, Havan, Y. (2017). Parent Adolescent Conflict Resolution Model Enhance Time Managenment, Study Habits and Achievement. In C. Pracana & M. Wang (Edt.) International Psychological Applications Conference and Trends Book of Proceedings, Lisbon, Portugal. s. 134-138

LIEBERMAN, David J. .(2000). *Herkese Her İstediğinizi Yaptırın.* (Çev: Merve Duygun). İstanbul: Butik Yayınlar.

LIEBERMAN, David J. .(2002*). İstediğiniz Herkesle İyi İlişkiler Kurun.* (Çev.: Merve Duygun). İstanbul: Butik Yayınlar.

ÖZBANK, Murat. (2009). *Neden Demokrasi? Nasıl İstikrar?* İstanbul: Dünya yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi (WALD).

SCHRUMPH Fred, Donna K CRAWFORD, Richard J. BODINE .(2007). *Okulda Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuk.* (Uyarlama: F. Gül AKBALIK ve Ark). İstanbul: İmge Kitabevi.

ŞİŞMAN, Mehmet, Hatice GÜLEŞ, Ayşe DÖNMEZ. (2010). *Demokratik Bir Okul Kültürü İçin Yeterlilikler Çerçevesi.* Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2010) 167-182 Uşak

TUİK (2012) Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, *2. Dönem 2012* [internet: (TT) 16-12-2012] http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10909

TÜRNÜKLÜ, Abbas, Tarkan KAÇMAZ, Ebru İKİZ, Feridun BALCI (2009) *Liselerde Öğrenci Şiddetinin Önlenmesi*, *Anlaşmazlık Çözümü, Müzakere ve Akran – Arabuluculuk Eğitim Programı.* Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.

URY, William. (2007). *Pozitif "Hayır" ın Gücü.* (Çev.:Aylin Yengin), İstanbul: İnkilap Yayınları.

URY, William. (1999). *Zor İnsanla Diyalog.* (Çev.:Murat Özkul). Ankara: Öteki Ajans.

ÜNVER, Gülsen. (2003). *Yansıtıcı Düşünme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

YAVUZER, Haluk. (2011). *Evlilik Okulu*. 7. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

http://www.haberturk.com/yasam/haber/176366-trende-ayak-kokusu-cinayeti [İnternet: (TT) 11.09.2011]

http://www.aktifhaber.com/prof.-tiryaki-cinayetinin-sok-ayrintilari-161852h.htm [İnternet: (TT) 13.05.2011]

Öğrenme Güçlükleri İçin

Okumayı Değerlendirme ve Geliştirme

Yrd. Doç. Dr. Yahya Çıkılı
Aydın Alegöz
Murat Bala

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1820
Eğitim No.: 358
ISBN: 978-605-320-727-6
© 1. Basım, Kasım 2017

ÖĞRENME GÜÇLÜKLERİ İÇİN OKUMAYI DEĞERLENDİRME VE GELİŞTİRME

Yrd. Doç. Dr. Yahya Çıkılı - Aydın Alegöz - Murat Bala

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çıkılı, Yahya., Alegöz, Aydın., Bala, Murat.
Öğrenme Güçlükleri İçin Okumayı Değerlendirme ve Geliştirme */ Yahya Çıkılı - Aydın Alegöz - Murat Bala*
1. Basım, 102 s, 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-727-6
1. Öğrenme Güçlükleri 2. Okumayı Değerlendirme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz 9

BÖLÜM 1 OKUMA VE OKUMA GÜÇLÜKLERİ

Okuma 12

Okuma Gelişimi 12

Okuma Güçlükleri 14

Sözcük Okumadaki ve Okuma Akıcılığındaki Güçlükler 14

Okuma Bozukluğu-Disleksi (Dyslexia) 14

Kaynakça 17

BÖLÜM 2 OKUMA HATALARI

Atlama 20

Ses Atlama 20

Hece Atlama 20

Kelime Atlama 20

Satır Atlama 20

Ekleme 21

Ses Ekleme 21

Hece Ekleme 22

Kelime Ekleme 22

Yer Değiştirme ve Ters Çevirme 22

Seslerin Sırasını Yer Değiştirme 22

Harfleri Ters Çevirme (Uzamsal Olarak) 22

Kelimenin Tamamını Tersten Okuma 23

Kelimelerin Sırasını Değiştirme 23

Tekrar Etme 23

Duraklama 24

Sözcüğü Hecelerine Yanlış Ayırma 24

Akıcı Okuyamama 24

Kendi Kendine Düzeltme 25

Yanlış Okuma 25

Kaynakça 26

BÖLÜM 3 OKUMA HATALARINI DEĞERLENDİRME

Okumayı Değerlendirme 28
Kelime Tanıma Yüzdesinin Belirlenmesi 29
Okuma Hatalarını Değerlendirmede Kullanılan İşaretler 30
Karma Hataları Değerlendirme Örneği 1 31
Değerlendirme Kayıt Formu 1 32
Karma Hataları Değerlendirme Örneği 2 33
Değerlendirme Kayıt Formu 2 34
Harf Atlama Hataları Değerlendirme 35
Hece Atlama Hataları Değerlendirme 36
Kelime Atlama Hataları Değerlendirme 37
Satır Atlama Hataları Değerlendirme 38
Harf Ekleme Hataları Değerlendirme 39
Hece Ekleme Hataları Değerlendirme 40
Kelime Ekleme Hataları Değerlendirme 42
Kelimenin Tamamını Ters Çevirme Hatalarını Değerlendirme 44
Harflerin Sırasını Yer Değiştirme Hatalarını Değerlendirme 46
Harfleri Ters Çevirme (Uzamsal Olarak) Hatalarını Değerlendirme 47
Tekrar Etme Hatalarını Değerlendirme 49
Duraklama Hatalarını Değerlendirme 51
Sözcüğü Hecelerine Yanlış Ayırarak Okuma Hatalarını Değerlendirme 53
Akıcı Okuyamama Hatalarını Değerlendirme 55
Kendi Kendine Düzeltme Hatalarını Değerlendirme 57
Yanlış Okuma Hatalarını Değerlendirme 59
Çalışma Örnekleri 60
Değerlendirme Kayıt Formu Örneği 75
Kaynakça 76

BÖLÜM 4 OKUMA HATALARINI DÜZELTME STRATEJİ VE TEKNİKLERİ

Rehberli Okuma 78
Kelime Tekrar Tekniği 78
Koro Halinde Okuma 80
Eşli Okuma 80
Akran Okuma 80
Ahenkli Okuma (Eko Okuma) 80

Kelimenin Sonunu ya da Başını Yuvarlak İçersine Alma 81
Renklendirme 82
Kelimeyi Şekil Olarak Belirleme 84
Hecelerine Ayırarak Okuma 88
Parmakla ya da Kalemle Takip 90
Ulamalı Uzatarak Okuma 95
Nokta Koyarak Okuma 97
Kelimelerin Altını Çizerek Okuma 100
Okuma Penceresi 101
Kaynakça 102

BÖLÜM 1

Okuma ve Okuma Güçlükleri

Kaynakça

1- Turan, F., Ege, P. (2003). Dil sorunu olan çocuklar için bütüncül dil yaklaşımı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 4(1), 31-43).

2- Chall, J. S. (1983). Stages Of Reading Development. New York:McGraw-Hill

3- Frith, U. (1985). Beneath the surface of developmental Dyslexia. In K. E. Patterson, J.C. Marshall, & M.Coltheart (Eds.) Surface dyslexia: Neuropsychological and cognitive studies of phonological reading (pp. 301-330). London: Lawrence Erlbaum Associates

4- Frith, U. (1986). A. developmental framework for developmental dyslexia. Annals of Dyslexia: An Interdisciplinary Journal of The Orton Dyslexia Society, 36, 69-81

5- Ehri, L.C. (2005). Learningto reads words: Theory, findings, and issues. Scientific Studies of Reading, 9(2), 167-188

6- Baydık, B. (2012) Okuma Güçlükleri. S. Y. Doğru (Ed.), Öğrenme Güçlükleri (s.131-166))

7- Baydık, B. (2006). Okuma güçlüğü olan Çocukların Sözcük okuma Becerileri. Ankara Üniversitesi Eğitim ve Bilimleri fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 7(1), 29-36).

8- Seçkin, Ş. (2012). Okuma güçlüğü olan ve olmayan öğrencilerin okuma akıcılığı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.)

9- Ehri, L. C., & McCormick, S. (1998). Phases of word learning: Implications for instruction with delayed and disabled readers. Reading & Writing Quarterly, 14(2), 135-164.

10- Goff, D.A., Pratt, C., & Ong, B.(2005). The Relations Between Childern's reading comprehension, working memory, language skills and cpmpenend of reading decoding in a normal sample. Reading & Writing, 18, 583-616

11- Dufva, M., Niemi, P., & Voaten,M.J.M.,(2001). The role of phonological memory, word recognition, and comprehension skills in reading development: From preschool to grade .2 reading and Writing: An Interdisciplinry Journal, 14, 91-117.

12- Lyon, G.R. (1995). Toward a definition of dyslexia. Annals of dyslexia, 45(1), 1-27

13- Baydık, B., Ergül,C. ve Bahap, Z. (2002). Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan öğrencilerin sözcük okuma becerilerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

14- Baydık, B. (2011). Okuma güçlüğü olan öğrencilerin üstbilişsel okuma stratejilerini kullanımı ve öğretmenlerin okuduğunu anlama öğretim uygulamalarının incelenmesi. Eğitim ve Bilim, 36(162), 301-318

15- Baydık, B., Ergül,C. ve Bahap, Z. (2012). Okuma güçlüğü olan öğrencilerin okuma akıcılığı sorunları ve öğretmenlerinin bu sorunlara yönelik öğretim uygulamaları. İlköğretim Online, 11(3), 778-789

16- Kesikçi, H., & Amado, S. (2005). Okuma güçlüğü olan çocukların fonolojik bellek, kısa süreli bellek ve WISC-R testi puanlarına ait bir inceleme. Türk Psikoloji Dergisi, 20(55), 99-110.)

17- Doğan, B . (2013). Türkçe ve Sınıf Öğretmenlerinin Okuma Güçlüğüne İlişkin Bilgileri ve Okuma Güçlüğü Olan Öğrencileri Belirleyebilme Düzeyleri. Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları, 1 (1), 20-33. Retrieved from http://dergipark.gov.tr/oyea/issue/20479/218123).

18- Altun, T., Ekiz, D., & Odabaşı, M. (2011). Sınıf öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları okuma güçlüklerine ilişkin nitel bir araştırma. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 17, 80-10

19- Rydland,V., Aukrust,V.G., & Fulland, H. (2010) How word decoding, vocabulary and prior knowledge predict reading comprehension: A study of language-minority students in Norwegian fifth grade classrooms. Reading & Writing, 23 Publihed Online.

20- Ergül, C. (2012). Okumada güçlük yaşayan öğrencilerin okuma performanslarının öğrenme güçlükleri riski açısından değerlendirilmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(3), 2033-2057.

21- Gökçe-Sarıpınar, E. ve Erden, G. (2010). Okuma güçlüğünde akademik beceri ve duyusal-motor işlevleri değerlendirme testlerinin kullanılabilirliği. Türk Psikoloji Dergisi, 25(65), 56-66.

22- https://dyslexiaida.org/definition-of-dyslexia/

23- F. Rief, S. F., & Stern, J. (2010). The dyslexia checklist: A practical reference for parents and teachers (Vol. 3). John Wiley & Sons.

24- Coplin, J. W., Morgan, S. B. (1988). Liernung disabilities: a multidimensional perspective. Journal of Learning Disabilities, 21(10), 614-622.

25- Korkmazlar, Ü. (1992). 6-11 yaş ilkokul çocuklarında özel öğrenme bozukluğu ve tanı yöntemleri. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi.

26- Öktem, Ö. (1999). Gelişimsel bir öğrenme güçlüğü (Gelişimsel disleksi). (Ed. Aysel ekşi). Ben hasta değilim. Çocuk sağlığı ve hastalıklarının psikososyal yönü. İstanbul: Nobel Tıp.

27- Bilgöl, A. (2003). Ankarada'daki ilkokul 2. ve 4. sınıf öğrencilerinde gelişimsel disleksi oranı. Ankara Üniversitesi Tıp fakültesi Mecmuası, 56(2), 67-82.

28- Şenel Günayer, H. (1998). Okuma güçlüğü olan ve olmayan ilkokul öğrencilerinin okuma düzeylerinin ve dislektik özelliklerinin karşılaştırılması. Doktora Tez. Ankara Üniversitesi.

29- Korkmaz, B. (2000). Öğrenme sorunları: disleksi, disgrafi, diskalkuli. Pediatrik Davranış Nörolojisi. İstanbul; emek Matbaacılık.

30- Thomson, M. E. (1999). Subtypes of dilexia: a teaching artefact? Dylexia, 5, 127-137.

31- Sarıpınar, E. G. (2006). Özgül ögrenme güçlügü: okuma güçlügünde akademik beceri ve Duyusal-motor işlevleri degerlendirme testlerinin kullanilabilirligi. Yüksek Lisans Tezi: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

32- Topbaş, S. (1997). Öğrenme güçlüğü gözlenenler. Özel eğitim, 54-64.

33- Turan, F., Ege, P. (2003). Dil sorunu olan çocuklar için bütüncül dil yaklaşımı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 4(1), 31-43.

34- Friend, M. (2011). Special education. Pearson Education Inc.

35- Melekoğlu, M. A. (2015). Öğrenme güçlüğüne giriş. Özel öğrenme güçlüğü olan çocuklar (Ed. Macit Ayhan Melekoğlu, Orhan Çakıroğlu). Ankara: Vize Yayınları.

BÖLÜM 2

Okuma Hataları

Kaynakça

1- AKYOL, Hayati (2001). Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

2- Duran, Erol, Betül Sezgin. "Rehberli okuma yönteminin akıcı okumaya etkisi." GEFAD, 32 (3) (2012): 633-655.

3- May, Frank. B. (1986). Reading As Communication. Columbus Ohio: Merrill Publishing Company.

4- Akyol, H. (2011). Türkçe ilk okuma yazma öğretimi.Ankara: Pegem Akademi.

5- Seçkin, Şaziye. "Okuma güçlüğü olan ve olmayan ilköğretim öğrencilerin okuma akıcılıkları" Yüksek Lisans Tezi Ankara 2012

6- Harris, A. J. &Sipay, E. R. (1990). How toincreasereadingability a guideto develop mental remedial methods. New York: Longman.

7- Duran, E., & Sezgin, B. (2012). Rehberli Okuma Yönteminin Akıcı Okumaya Etkisi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32(3).

8- Salvia, J.,&Ysseldyke, J. E. (1978). Assesment in specialandremedialeducation. Boston: HoughtonMifflin.

9- YÜKSEL, A. (2010). Okuma güçlüğü çeken bir öğrencinin okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik bir çalışma. Kuramsal Eğitimbilim, 3 (1), 124-134.

10- (AKYOL ,Hayati (2012). Türkçe İlkokuma Öğretimi, Pegem Akademi, ANKARA

11- Salvia, J.,&Ysseldyke, J. E. (1978). Assesment in specialandremedialeducation. Boston:HoughtonMifflin.

12- AKYOL, Hayati (2012). Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi, Pegem Akademi, ANKARA.

13- Pikulski, J. J.,& Chard D. J. (2005). Fluency: Bridge between decoding and reading comprehension. The Reading Teacher. 58(6), 510-519.

14- Başaran, M. (2013). Okuduğunu anlamanın bir göstergesi olarak akıcı okuma. Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri, 13(4), 2277-2290.

15- Rasinski, T. V. (2004b). Assessing Reading Fluency. Honolulu: Pacific Resources for Education and Learning.

16- Şahin, Y (2011). Okuma Eğitimi. Eğitim, Akademi, KONYA

17- Akyol, H. ve Temur, T. (2006). İlköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin okuma düzeyleri ve sesli okuma hataları. EKEV Akademi Dergisi, 10(29), 259- 274.

18- Akyol, H. ve Yıldız, M. (2010, Mayıs). Okuma bozukluğu olan bir öğrencinin okuma ve yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik bir durum çalışması. 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Elazığ.

19- Aycı, B. ve Demir, M. K. (2006). Okuma ve anlama sorunu olan öğrenciler üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(4), 437-456.

20- Sidekli, S. (2010). Eylem araştırması: İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin okuma ve anlama güçlüklerinin giderilmesi. TÜBAR, 27, 563-580.

21- Yılmaz, M. (2008). Kelime tekrar tekniğinin akıcı okuma becerilerini geliştirmeye etkisi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2), 323-350.

BÖLÜM 3

Okuma Hatalarını Değerlendirme

Kaynakça

1- Akyol, H. ve diğerleri: Okumayı Değerlendirme. Pegem Akademi. 2014, S:10

2 - Yüksel, Aslı. "Okuma Güçlüğü Çeken Bir Öğrencinin Okuma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma" Kuramsal Eğitim Bilim. 3 (1),124-134 Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi 2010

BÖLÜM 4

Okuma Hatalarını Düzeltme Strateji ve Teknikleri

Kaynakça

1- Güneş, F. (2007). Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma. Ankara: Nobel.

2- Duran, Erol, Betül Sezgin. "Rehberli okuma yönteminin akıcı okumaya etkisi." GEFAD, 32 (3) (2012): 633-655

3- Kasten, W. C. ve Yıldırım, K. (2011). Türk öğrencilerin iyi birer okuryazar olmalarına yönelik öneriler. Ankara: Maya Akademi.

4- Yılmaz, M. (2008). Kelime tekrar tekniğinin akici okuma becerilerini geliştirmeye etkisi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2), 323-350.

5- Akyol, H. (2010). Türkçe öğretim yöntemleri (3. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.

6- Akyol, H. (2006b). Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri. Ankara: Kök Yayıncılık.

7- BAYDIK,B., ERGÜL,C., KUDRET, Z.B. Okuma Güçlüğü Olan Öğrencilerin Okuma Akıcılığı Sorunları ve Öğretmenlerinin Bu Sorunlara Yönelik Öğretim Uygulamaları. İköğretim Online, 11(3), 778-789, 2012. [Online]: http://ilkogretim-online.org.tr

8- Dufrene, B. A., Reisener, C. D., Olmi, D. J., Zoder-Martell, K. Z., McNutt, M. R., & Horn, D. R. (2010). Peer tutoring for reading fluency as a feasible and effective alternative in response to intervention sytems. Journal of Behavioral Education, 19, 239-256

9- G.Mimi; Help For The Struggling Student Jossey-Bass 2003

İKİ MUHASEBE DUAYENİNİN KALEMİNDEN KPSS ve
KURUM SINAVLARI İÇİN ÖZGÜN ve
ÖZEL KONU ANLATIMI

POZİTİF
MUHASEBE

(Genel Muhasebe - Mali Tablolar Analizi - Maliyet Muhasebesi - TMS - Ticari Aritmetik)

SAYIŞTAY
SPK
BDDK
MERKEZ BANKASI
BAŞBAKANLIK MÜFETTİŞLİĞİ
BAKANLIK MÜFETTİŞLİK ve UZMANLIKLARI
VERGİ MÜFETTİŞLİĞİ
ZİRAAT BANKASI
HALKBANK
VAKIFBANK
SGK

Ali Rıza Kılıçarslan - Osman Uslu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1815
İşletme No.: 93
ISBN: 978-605-320-722-1
© 1. Basım, Ekim 2017

POZİTİF MUHASEBE

Ali Rıza Kılıçarslan - Osman Uslu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kılıçarslan, Ali Rıza., Uslu, Osman.
Pozitif Muhasebe / *Ali Rıza Kılıçarslan - Osman Uslu*
1. Basım, XII + 582 s, 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-722-1
1. Muhasebe 2. KPSS 3. Şirketler Muhasebesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Birinci Bölüm
GENEL MUHASEBE

MUHASEBENİN TANIMI VE FONKSİYONLARI 3
MUHASEBENİN BÖLÜMLERİ 4
1. Genel Muhasebe (Finansal Muhasebe) 4
2. Maliyet Muhasebesi 5
3. Yönetim Muhasebesi 5
MUHASEBENİN TEMEL KAVRAMLARI 5
1. Sosyal Sorumluluk Kavramı 5
2. Kişilik Kavramı 6
3. İşletmenin Sürekliliği Kavramı 6
4. Dönemsellik Kavramı 7
5. Parayla Ölçülme Kavramı 7
6. Maliyet Esası Kavramı 7
7. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı 8
8. Tutarlılık Kavramı 8
9. Tam Açıklama Kavramı 9
10. İhtiyatlılık Kavramı 9
11. Önemlilik Kavramı 9
12. Özün Önceliği Kavramı 10
MUHASEBE POLİTİKALARININ AÇIKLANMASI 10
MALİ TABLOLAR 11
Mali Tablolardaki Bilgilerin Özellikleri 11
Mali Tablolar 11
Temel Mali Tabloların Düzenlenme İlkeleri 12
Bilanço (Finansal Durum Tablosu) 14
Mali Nitelikli İşlemlerin Bilançoya Etkileri 17
Gelir Tablosu (Finansal Performans Tablosu) 18
MUHASEBE SÜRECİ DÖNGÜSÜ 20
HESAP KAVRAMI 29
VERGİ USUL KANUNU'NA GÖRE DEĞERLEME 33
VARLIKLAR 36
Dönen Varlıklar 36
Duran Varlıklar 259

KAYNAKLAR 323
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 324
Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 324
Öz kaynaklar 389
GELİR TABLOSU HESAPLARI VE İŞLEYİŞİ 403
GELİR TABLOSU HESAPLARININ İŞLEYİŞİ 410

İkinci Bölüm
FİNANSAL TABLOLAR ANALİZİ

MALİ ANALİZİN TANIMI VE TÜRLERİ 419
MALİ ANALİZ TEKNİKLERİ 419
I- Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz) 419
II- Eğilim Yüzdeleri Analizi (Trend Analizi) 421
III- Yüzde Yöntemi ile Analiz (Dikey Analiz) 422
IV- Oran Analizi (Rasyo Analizi) 423
Likidite Oranları 423
Mali Yapı Oranları 430
Faaliyet (Verimlilik) Oranları (Çalışma Durumu Analizi) 435
Kârlılık Oranları 439
Borsa Performans Oranları (İşletmenin Piyasa Değerinin Ölçülmesi) 443

Üçüncü Bölüm
MALİYET MUHASEBESİ

MALİYET MUHASEBESİNDE KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR 453
MALİYET MUHASEBESİNİN TANIMI VE AMAÇLARI 456
GİDERLERİN SINIFLANDIRILMASI 457
MALİYET MUHASEBESİ SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ 459
GİDERLERİN İNCELENMESİ 469
GENEL ÜRETİM GİDERLERİNİN DAĞITIMI 479
MALİYET MUHASEBESİ HESAPLARI ve İŞLEYİŞİ 487
SATIŞLARIN MALİYETİ TABLOSU 504
BAŞABAŞ NOKTASI ANALİZİ 509

Dördüncü Bölüm
TMS

FİNANSAL RAPORLAMAYA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE 515
TMS 1: FİNANSAL TABLOLARIN SUNULUŞU STANDARDI 516
TMS 2: STOKLAR STANDARDI 516
TMS 7: NAKİT AKIŞ TABLOLARI STANDARDI 517
TMS 8: MUHASEBE POLİTİKALARI, MUHASEBE TAHMİNLERİNDE DEĞİŞİKLİKLER ve HATALAR STANDARDI 517
TMS 10: RAPORLAMA DÖNEMİNDEN (BİLANÇO TARİHİNDEN) SONRAKİ OLAYLAR STANDARDI 518
TMS 11: İNŞAAT SÖZLEŞMELERİ STANDARDI 519

TMS 12: GELİR VERGİLERİ STANDARDI 519
TMS 16: MADDİ DURAN VARLIKLAR STANDARDI 520
TMS 17: KİRALAMA İŞLEMLERİ STANDARDI 522
TMS 18: HASILAT STANDARDI 525
TMS 19: ÇALIŞANLARA SAĞLANAN FAYDALAR STANDARDI 526
TMS 20: DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE DEVLET YARDIMLARININ AÇIKLANMASI STANDARDI 528
TMS 21: KUR DEĞİŞİMİNİN ETKİLERİ STANDARDI 528
TMS 23: BORÇLANMA MALİYETLERİ STANDARDI 529
TMS 24: İLİŞKİLİ TARAF AÇIKLAMALARI STANDARDI 531
TMS 26: EMEKLİLİK FAYDA PLANLARINDA MUHASEBELEŞTİRME ve RAPORLAMA STANDARDI 533
TMS 27: BİREYSEL FİNANSAL TABLOLAR STANDARDI 534
TMS 28: İŞTİRAKLERDE Kİ VE İŞ ORTAKLIKLARINDAKİ YATIRIMLAR STANDARDI 534
TMS 29: YÜKSEK ENFLASYONLU EKONOMİLERDE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI 535
TMS 32: FİNANSAL ARAÇLAR: SUNUM STANDARDI 536
TMS 33: HİSSE BAŞINA KAZANÇ STANDARDI 537
TMS 34: ARA DÖNEM FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI 538
TMS 36: VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ STANDARDI 538
TMS 37: KARŞILIKLAR, KOŞULLU BORÇLAR VE KOŞULLU VARLIKLAR STANDARDI 539
TMS 38: MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR STANDARDI 541
TMS 39: FİNANSAL ARAÇLAR: MUHASEBELEŞTİRME VE ÖLÇME STANDARDI 543
TMS 40: YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER STANDARDI 544
TMS 41: TARIMSAL FAALİYETLER STANDARDI 544

Beşinci Bölüm
TİCARİ ARİTMETİK

YÜZDE HESAPLAMALARI 549
ORAN – ORANTI 552
KARIŞIM – BİLEŞİM VE ALAŞIM 553
ALIŞ, MALİYET, SATIŞ VE KÂR HESAPLAMALARI 554
FAİZ HESAPLAMALARI 559
İSKONTO PROBLEMLERİ 564
EŞ DEĞER SENETLER: 566
SENETLERİN BİRLEŞTİRİLMESİ 567
ANÜİTE 568

KAYNAKÇA 581

KAYNAKÇA

Akdoğan Nalan, Maliyet Muhasebesi Uygulamaları, Gazi Kitabevi, Ankara 2015

Akgüç Öztin, Finansal Yönetim, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 8. baskı

Akgüç Öztin, Mali Tablolar Analizi, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 2013

Büyükmirza Kamil, Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, Gazi Kitabevi, Ankara 2011

Örten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın, 2015 TMS-TFRS, Gazi Kitabevi, Ankara 2015

Sevilengül Orhan, Genel Muhasebe, Gazi Kitabevi, Ankara 2014

T.C. Maliye Bakanlığı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

Ulusan Hikmet, Dönemsonu Muhasebe İşlemleri, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2017

Yayın Komisyonu, KPSS 2015 Muhasebe, Murat Yayınları, Ankara 2015

Yükçü Süleyman, Genel Muhasebe, Altın Nokta Yayınevi, İzmir 2014

Yükçü Süleyman, Maliyet ve Yönetim Muhasebesi Problemleri, Birleşik Matbaacılık, İzmir 2007

Yükçü Süleyman, Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi, Altın Nokta Yayınevi, İzmir 2015

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA BALKANLAR (1990-2015)

Editör
İbrahim Kamil

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1843
Yönetim, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler No.: 65
ISBN : 978-605-320-750-4
© 1. Basım, Kasım 2017

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA BALKANLAR (1990-2015)
Editör: İbrahim Kamil

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal-@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kamil, İbrahim.

Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015) / *İbrahim Kamil*
1. Basım, XII + 698, s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-750-4
1. Soğuk Savaş 2. Balkanlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com
Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA BALKANLAR

SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA BALKAN DEVLETLERİ (1945-1990) 3
İbrahim KAMİL

GİRİŞ: Tarihsel Çerçeve 3
A- NATO'NUN KURULUŞU VE SOĞUK SAVAŞIN BAŞLAMASI 5
a.1- NATO'nun Kuruluşu 5
a.2- Soğuk Savaş'ın Başlaması 9
B- VARŞOVA PAKTI 11
1- ARNAVUTLUK 13
a- Siyasal Yapılanma 13
b- Dış Politika 16
c- Ekonomik Durum 18
2- YUGOSLAVYA 21
a- Siyasal ve Ekonomik Durum 21
b- Bağlantısızlar Hareketi 31
c- Özyönetimli Sosyalizm 32
d- Yugoslavya'da Milliyetçilik ve Komşularla İlişkiler 35
e- Balkan Paktı 38
3- ROMANYA 40
a- Siyasal ve Ekonomik Durum 40
b- Dış Politika 50
c- Stoica Planı 52
4- BULGARİSTAN 56
a- Siyasal Durum 56
b- Ekonomik Durum 62
c- Dış Politika 68
5- YUNANİSTAN 77
a- Siyasal Durum 77
b- Askerî Diktatörlük Dönemi (1967-1974) 81
c- Ekonomik Durum 83
d- Dış Politika 85
SONUÇ 88
KAYNAKÇA 91

II. BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ'IN SONU: DAĞILAN YUGOSLAVYA SONRASI KURULAN DEVLETLER

SOĞUK SAVAŞ SONRASI BOSNA-HERSEK VE SREBRENİTSA MEZÂLİMİ 107
İlker ALP

GİRİŞ 107
a. Balkanlar'ın Genel Özelliği 107
b. Yugoslavya Hakkında Genel Bilgiler 109

1. BOSNA-HERSEK....112
a. Bosna-Hersek'in Konumu....112
b. "Bosna" ve "Hersek" İsimleri....113
c. Boşnakların Kökeni....113
d. Bosnalılarda Din....114
2. BOSNA-HERSEK'İN BAĞIMSIZLIĞINI İLAN ETMESİ VE SAVAŞIN BAŞLAMASI....116
3. BOSNA-HERSEK'TE YAPILAN SOYKIRIM: SREBRENİTSA ÖRNEĞİ....122
a. Sırpların Boşnakları Yok Etme Hedefi....122
b. Sırp Taarruzu ve Srebrenitsa'nın Kuşatılması....123
c. Srebrenitsa'nın İşgal Edilmesi....125
d. 11-23 Temmuz Katliâmları....128
e. Soykırımın Sayısal Verileri....131
4. BOSNA-HERSEK KRİZİNİN ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN MİLLETLERARASI PLANLAR....133
a. Vance-Owen Barış Planı (1993)....135
b. Güvenli Bölgeler Planı (1993-1994)....137
c. Üç Bölgeli Barış Planı (1993)....138
d. ABD İnisiyatifi ile Hazırlanan Barış Planları....140
6. SONUÇ....146
a. Mezâlimin Boyutları....146
b. Yugoslavya'nın Parçalanmasına Yol Açan Sebepler....149
c. Bosna-Hersek Meselesinin Çözümü....153
KAYNAKÇA....156

DAYTON SONRASI BOSNA HERSEK: İDARİ-SİYASİ YAPI, EKONOMİK DURUM VE DIŞ POLİTİKA (1995-2017)....163
İbrahim KAMİL

GİRİŞ....163
1. BOSNA HERSEK DEVLETİ'NİN İDARİ-SİYASİ YAPISI....169
1.1. Bosna Hersek'in İdari-Siyasi Yapısı....169
1.2. Bosna Hersek Federasyonunun İdari-Siyasi Yapısı....171
1.3. Bosna Hersek Sırp Cumhuriyetinin İdari-Siyasi Yapısı....173
1.4. Brçko Özerk Bölgesinin İdari-Siyasi Yapısı....174
1.5. Siyasal Partiler ve Seçimler....175
2. BOSNA HERSEK DEVLETİ'NİN EKONOMİK DURUMU....179
2.1. Genel Durum....179
2.2. Bosna Hersek'in Temel Ekonomik Göstergeleri....180
2.3. Yabancı Yatırımlar ve Bosna Hersek'in Dış Ticareti....183
2.4. Bosna Hersek-Türkiye Ekonomik İlişkileri....185
3. BOSNA HERSEK'TE GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKA....190
3.1. Bosna Hersek'in Güvenliğini Sağlayan Kuruluşlar....190
3.1.1. Birleşmiş Milletler Koruma Gücü....190
3.1.2. BM Bosna Hersek Görev Gücü....191
3.1.3. Yüksek Temsilcilik Ofisi....193
3.1.4. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı....196
3.2. Bosna Hersek'in Dış Politikası....199
3.2.1. Komşu Ülkelerle İlişkiler....199
3.2.2. Bosna Hersek-Türkiye İlişkileri....200
3.2.3. Bosna Hersek-NATO İlişkileri....203
3.2.4. Bosna Hersek-AB İlişkileri....206
3.2.5. Bosna Hersek'in Üye/Gözlemci Olduğu Uluslararası Kuruluşlar....210
SONUÇ....210
KAYNAKÇA....212

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA HIRVATİSTAN....217
Hakan DEMİR

GİRİŞ....217
1. BAŞLANGICINDAN XX. YÜZYIL SONUNA KADAR GENEL HIRVAT TARİHİ....219
2. HIRVAT DEVLETİ'NİN KURULUŞ SÜRECİ (1991-1999)....224
3. HIRVATİSTAN'IN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECI (2000-2015)....229
SONUÇ....236
KAYNAKÇA....237

KARADAĞ CUMHURİYETİ....239
Cemile Arıkoğlu ÜNDÜCÜ

GİRİŞ....239
1. TARİHÎ ARKA PLAN....240
2. OSMANLI DÖNEMİNDE KARADAĞ....242
3. YUGOSLAVYA DÖNEMİNDE KARADAĞ....248
4. SIRBİSTAN'DAN KOPUŞ VE YENİ KARADAĞ DEVLETİ....249
4.1. Karadağ'ın Siyasi ve Sosyoekonomik Yapısı....250
4.2. Karadağ'da Hak ve Özgürlükler....252
a) Azınlık Hakları....253
b) Ayrımcılık Yasağı....254
4.3. Karadağ'ın Dış Politikası....254
KAYNAKÇA....255

KOSOVA CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI....257
Duygu KARA

GİRİŞ....257
KOSOVA'NIN JEOPOLİTİĞİ VE KOSOVA ALGILAMALARI....259
KOSOVA'NIN SİYASAL YAPISI....261
KOSOVA SORUNU VE SIRBİSTAN İLE İLİŞKİLER....262
KOSOVA SORUNUNUN TIRMANMASI VE NATO MÜDAHALESİ....264
KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIĞI VE TANINMA SORUNU....266
KOSOVA'NIN TOPLUMSAL YAPISI....267
KOSOVA'NIN EKONOMİK YAPISI....268
KOSOVA'NIN İÇ POLİTİKASI VE AZINLIKLARA YAKLAŞIMI....271
AZINLIK SORUNLARI....272
MİTROVİÇA BÖLGESİ....273
PREŞEVO (PREŞOVA) VADİSİ VE ARNAVUT MİLLİYETÇİLİĞİ....274
KOSOVA'NIN DIŞ POLİTİKASI....276
KOSOVA-SIRBİSTAN ARASINDAKİ SORUNLAR....278
TÜRKİYE-KOSOVA İLİŞKİLERİ....279
KOSOVA-ARNAVUTLUK İLİŞKİLERİ....280
KOSOVA-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ....280
KOSOVA-KARADAĞ İLİŞKİLERİ....281
SONUÇ....281
KAYNAKÇA....282

MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI (1990-2015) 287
Ümran GÜNEŞ

GİRİŞ.....287
SİYASAL VE TOPLUMSAL YAPI.....288
Coğrafi ve Beşerî Yapı.....289
Siyasi Yapı.....293
EKONOMİK DURUM.....294
İÇ POLİTİKA VE AZINLIKLARA YAKLAŞIM.....296
Arnavut Sorunu.....296
Kosova Krizi.....299
Azınlıkların Durumu.....301
DIŞ POLİTİKASI, KOMŞULARLA İLİŞKİLERİ VE YAŞANAN SORUNLAR.....301
Yunanistan.....302
Bulgaristan.....304
Sırbistan ve Arnavutluk.....305
ABD, NATO, BM ve AB.....305
SONUÇ.....307
KAYNAKÇA.....307

SOĞUK SAVAŞ SONRASI SIRBİSTAN.....311
Sabri Can SANNAV

GİRİŞ.....311
OSMANLI DEVLETİ'NDE SIRPLAR.....312
BALKAN SAVAŞLARINA DOĞRU SIRBİSTAN.....313
SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI DÖNEMİ.....314
Tito Dönemi.....315
Miloseviç Dönemi ve 1990'lı Yıllar.....316
SIRBİSTAN CUMHURİYETİ VE TEMEL SORUNLAR.....319
Kosova Sorunu.....319
AB ve NATO ile İlişkiler.....321
Sırbistan Ekonomik Durumu.....322
SONUÇ.....323
KAYNAKÇA.....324

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA SLOVENYA'NIN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI 327
Nesrin KENAR

GİRİŞ.....327
BAĞIMSIZLIK SÜRECİ.....329
SLOVENYA'NIN SİYASAL YAPISI.....334
SLOVENYA'NIN TOPLUMSAL YAPISI.....339
SLOVENYA'NIN EKONOMİK YAPISI.....341
SLOVENYA'NIN DIŞ POLİTİKASI.....345
SLOVENYA-İTALYA TRİESTE SORUNU.....347
SLOVENYA-HIRVATİSTAN KARA SINIRI SORUNU.....348
SLOVENYA-HIRVATİSTAN DENİZ SINIRI SORUNU.....349
SLOVENYA VE NATO.....350
SLOVENYA VE AVRUPA BİRLİĞİ.....357
SONUÇ.....358
KAYNAKÇA.....358

III. BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA DİĞER BALKAN DEVLETLERİ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ARNAVUTLUK CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI 365
Nehir AĞIRSEVEN

GİRİŞ 365
1- İÇ POLİTİKA 366
a- Reforma Doğru İlk Adımlar 366
b- Tek Partili Sistemin Sonu 367
c- Demokratik Parti Dönemi (1992-1996) 370
d- 1997 Sonrası Arnavutluk 371
2- EKONOMİK DURUM 373
3- DIŞ POLİTİKA 377
a- ABD, Batı Avrupa ve Diğer Bölgelerle İlişkiler 379
b- Balkan Devletleri ile İlişkiler ve Azınlık Politikası 383
SONUÇ 389
KAYNAKÇA 390

BULGARİSTAN'DA SİYASAL-EKONOMİK GELİŞMELER VE DIŞ POLİTİKA (1990-2015) 393
Bahar TOPARLAK

GİRİŞ 393
A. BULGARİSTAN'IN SİYASAL-TOPLUMSAL YAPISI 394
B. EKONOMİK DURUM 399
C. BULGARİSTAN'IN İÇ POLİTİKASI VE AZINLIKLARA YAKLAŞIMI 404
D. BULGARİSTAN'IN DIŞ POLİTİKASI, KOMŞULARLA İLİŞKİLERİ VE YAŞANAN SORUNLAR 412
SONUÇ 425
KAYNAKÇA 426

ROMANYA CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI 433
Onur LİMON

1. GİRİŞ 433
2. ROMANYA'NIN SİYASAL -TOPLUMSAL YAPISI 434
3. EKONOMİK DURUMU 437
4. İÇ POLİTİKASI VE AZINLIKLARA YAKLAŞIMI 440
5. DIŞ POLİTİKASI, KOMŞULARLA İLİŞKİLERİ VE YAŞANAN SORUNLAR 447
5.1 Romanya'nın NATO Üyeliği 448
5.2 Romanya'nın Avrupa Birliği Üyeliği 449
5.3 Romanya-Macaristan İlişkileri 451
5.4 Romanya-Moldova İlişkileri 452
5.5. Romanya-Ukrayna İlişkileri 454
5.6. Romanya-Bulgaristan İlişkileri 455
5.7. Romanya-Sırbistan İlişkileri 456
5.8. Romanya-Türkiye İlişkileri 457
SONUÇ 458
KAYNAKÇA 461

TÜRKİYE'DE SİYASAL-TOPLUMSAL YAPI, DIŞ POLİTİKA VE EKONOMİK DURUM (1990-2015)....465
Servet KARAGÖZ

GİRİŞ....465
A) TÜRKİYE'NİN SİYASAL-TOPLUMSAL YAPISI....466
1) Kavramsal Arka Plan....466
2) Türkiye'de Toplumsal Yapı....468
3) Türkiye'de Siyasal Yapı....471
4) 1982 Anayasası ve Temel Özellikleri....472
5) Türkiye'de Toplumsal-Siyasal Hayatta Etkili Belli Başlı Kimlikler....473
B) TÜRK DIŞ POLİTİKASI (TDP) VE YAŞANAN SORUNLAR (1990-2015)....475
1) Batıcılık Devlet Kimliği....475
2) İslamcılık Devlet Kimliği....475
3) Neo-Osmanlıcılık Devlet Kimliği....476
4) Avrasyacılık Devlet Kimliği....476
C) EKONOMİK DURUM....477
1) Türk Ekonomisinin Genel Görünümü....477
2) Dış ticaret....478
3) Yabancı yatırımlar....478
4) Turizm....479
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME....479
KAYNAKÇA....480

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA YUNANİSTAN....483
Emre KALAY

GİRİŞ....483
A. YENİ DÖNEMDE YUNANİSTAN'IN SİYASAL YAPISI....484
a. Seçimler....484
b. Siyasal Partiler....488
Yunanistan Komünist Partisi *(Kommounistikó Kómma Elládas, KKE)* ve Radikal Sol Koalisyon *(Synaspismós Rizospastikís Aristerás, SYRIZA)*....488
Panhelenik Sosyalist Hareket *(Panhellinion Sosialistiku Kinema, PASOK)*....489
Yeni Demokrasi *(Néa Dimokratía)*....490
Demokratik Sol *(Dimokratiki Aristera, DIMAR)*....491
Altın Şafak *(Laïkós Sındesmos-Chrysí Avgí)*....491
Bağımsız Yunanlar *(Anexartitoi Ellines)*....492
Nehir *(To Potami)*....492
Merkezciler Birliği *(Enosi Kentroon)*....492
B. EKONOMİ....493
a. Ekonomik Göstergeler....493
b. Yerli ve Yabancı Sermaye:....495
c. Yasal Düzenlemeler....497
C. SOSYOLOJİK YAPI VE AZINLIK HAKLARI....498
D. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER, İKİLİ SORUNLAR VE GÜVENLİK....505
a. Makedonya Konusu....506
b. Türkiye Konusu....506
c. Uluslararası Sorunlarda Yunanistan....508
SONUÇ....509
KAYNAKÇA....510

IV. BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ SONRASI BÜYÜK DEVLETLERİN VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN BALKANLAR POLİTİKASI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD'NİN BALKANLAR POLİTİKASI (1990-2017) 517
Mustafa IŞIK

GİRİŞ 517
TEORİK TARTIŞMA 519
BALKANLAR'DAKİ SİYASAL DÖNÜŞÜM 520
SOĞUK SAVAŞ SONRASI BALKANLAR'DAKİ ETNİK ÇATIŞMALAR VE ABD 524
Bosna-Hersek Krizi ve ABD 525
Bill Clinton ve G.W. Bush Döneminin Dış Politika Yaklaşımları ve Balkanlar 528
NATO'nun Balkanlar'da Genişlemesi ve Karadeniz 533
Obama'nın Dış Politikası ve Balkanlar 535
SONUÇ 541
KAYNAKÇA 543

SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA'NIN BALKANLAR POLİTİKASI 547
Giray Saynur DERMAN

GİRİŞ 547
TARİHSEL SÜREÇTE RUSYA'NIN BALKAN POLİTİKASI 549
BALKANLAR'DA MİLLİYETÇİLİK BAĞLAMINDA YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMA SÜRECİ 558
SSCB'NİN BALKAN POLİTİKASI 560
RUSYA FEDERASYONU'NUN SOĞUK SAVAŞ SONRASI BALKAN POLİTİKASI 561
RUSYA'NIN ENERJİ POLİTİKASI VE BALKANLAR'A ETKİSİ. 569
SONUÇ 573
KAYNAKÇA 576

ESKİ YUGOSLAVYA DIŞINDAKİ BALKAN DEVLETLERİNİN AB İLE İLİŞKİLERİ 581
Emirhan KAYA

GİRİŞ 581
YUNANİSTAN 582
ROMANYA 585
BULGARİSTAN 587
ROMANYA VE BULGARİSTAN'DA DEMOKRASİ VE
Yolsuzluk Sorunu 591
ARNAVUTLUK 594
KAYNAKÇA 597

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ESKİ YUGOSLAV ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ 601
Merve KAYA-Emirhan KAYA

GİRİŞ 601
AB'NİN GENİŞLEME POLİTİKASI VE ESKİ YUGOSLAV ÜLKELERİ 602
SLOVENYA 606
HIRVATİSTAN 608

SIRBİSTAN....611
KARADAĞ....614
MAKEDONYA....616
BOSNA-HERSEK....617
KOSOVA....620
SONUÇ....622
KAYNAKÇA....622

1992'DEN GÜNÜMÜZE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN BALKANLAR POLİTİKASI....627
Sibel AKGÜN

GİRİŞ....627
A- 1991 SONRASI BM'NİN BOSNA HERSEK POLİTİKASI....634
B- 1991 SONRASI BM'NİN KOSOVA POLİTİKASI....641
C- 1991 SONRASI BM'NİN MAKEDONYA POLİTİKASI....648
SONUÇ....653
KAYNAKÇA....654

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN BALKANLAR POLİTİKASI....659
Selçuk ERYILMAZ

GİRİŞ....659
NATO'NUN KURULUŞU VE KISA GEÇMİŞİ....660
SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE NATO'NUN GÖREV VE SORUMLULUKLARI....661
SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜ....663
NATO'NUN BALKAN POLİTİKASI VE BALKAN ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ....665
- YUNANİSTAN....665
- BULGARİSTAN....666
- ROMANYA....669
- YUGOSLAVYA CUMHURİYETİ....672
- SIRBİSTAN....673
- KARADAĞ....676
- MAKEDONYA....678
- KOSOVA....681
- BOSNA-HERSEK....683
- SLOVENYA....685
- HIRVATİSTAN....686
- ARNAVUTLUK....690

SONUÇ....693
KAYNAKÇA....693

I. BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA BALKANLAR

SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA BALKAN DEVLETLERİ (1945-1990)

İbrahim KAMİL*

GİRİŞ: TARİHSEL ÇERÇEVE

1 Eylül 1939 tarihinde Alman ordularının Polonya'ya saldırmasıyla başlayan İkinci Dünya Savaşı[1] 7 Mayıs 1945 sabahı Almanya'nın[2] ve 2 Eylül 1945'te Japonya'nın teslim olması[3] üzerine sona ermiştir. Almanya, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya'nın bulunduğu Mihver Devletleri; İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD'nin oluşturduğu Müttefik Devletlere yenilmiştir. Altı yıla yakın bir süre devam eden savaş, ardında milyonlarca ölü, yaralı ve kayıp bırakmış, milyarlarca dolarlık ekonomik tahribata yol açmıştır. Savaş boyunca ABD ve İngiltere ne zaman ve nerede savaşmak istediklerine dair karar verme lüksüne sahip olmuşlardır. Bu sebeple toprakları Almanlar tarafından işgal edilen Sovyetler Birliği, 11 milyonu asker ve 16 milyonu sivil olmak üzere yaklaşık 27 milyon kişiyi kaybederken, ABD 300 binden az asker, İngiltere ise asker ve sivil olmak üzere toplam 357 bin vatandaşını kaybetmiş-

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. ibrahimkamil@trakya.edu.tr

1 Basil Liddel Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi,* (Çev.) Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s. 21.

2 Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1994),* Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 611.

3 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995),* 19. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 366. Uçarol, *Siyasi Tarih,* s. 613.

KAYNAKÇA

1- Arşiv Belgeleri: Tsentralen Dırjaven Arhiv (Ts. D. A.)-Bulgaristan Merkezî Devlet Arşivi, fond (f.)-klasör, opis (op.)-dosya, arhivna edinitsa (a. e.)-belge/evrak, list (l.)-sayfa.

Ts. D. A., f. 1, op. 5, a. e. 19, l. 17-18.

Ts. D. A., f. 1, op. 5, a. e. 41, l. 46.

Ts. D. A., f. 1, op. 5, a. e. 234, l. 135.

Ts. D. A., f. 1, op. 5, a. e. 375, l. 33.

Ts. D. A., f. 1, op. 7, a. e. 1730, l. 1.

Ts. D. A., f. 1, op. 60, a. e. 395, l. 18.

Ts. D. A., f. 28, op. 16, a. e. 50, l. 184-186.

Ts. D. A., f. 117, op. 17, a. e. 386, l. 3-52.

Ts. D. A., f. 136, op. 26, a. e. 388, l. 2.

Ts. D. A., f. 146, op. 5, a. e. 892, l. 1-3.

2- Eserler, Makaleler ve Bildiriler

Acar, Cemal, *Soğuk Savaş, Süpergüçlerin Hakimiyet Kavgası,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.

Akdoğan, Muzaffer, "Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi, AB36 Mümkün Mü?* (Ed.) Ercüment Tezcan, İlhan Aras, Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2015, ss. 367-413.

Akşin, Sina, *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi, 2. Basım,* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2014.

Alkan, M. Nail, "Truman Doktrini Krizi", *Türk Dış Politikasında 41 Kriz (1924-2014),* (Ed.) Haydar Çakmak, İkinci Baskı, Kripto Yayınları, Ankara, 2013, ss. 71-75.

Alkan, Necmettin, "Yugoslavya'nın Dağılması", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (Ed.)Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 33-54.

Alp, İlker, "Balkan Yarımadasındaki Gelişmeler", *Askerî Tarih Bülteni,* Yıl 23, Sayı 44, Şubat 1998, ss. 7-30.

Alp, İlker, "Balkanlar ve Yugoslavya Olayları", *Silahlı Kuvvetler Dergisi,* Y. 111, S. 332, Nisan 1992, ss. 16-33.

Alp, İlker, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezâlimi (1878-1989),* Trakya Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1990.

Alp, İlker, "1990'larda Yugoslavya ve Bosna Hersek", *Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi,* C. 1, S. 1, Ocak 2011, ss. 1-50.

Alp, İlker, Bulgarian Atrocities, "Documents and Photographs", K. Rustem &Bro.,

London-Nicosia-İstanbul, 1988.

Alp, İlker, "Makedonya Üzerindeki Mücadeleler ve Makedonya Cumhuriyeti", *Stratejik Analiz,* C. 2, S. 17, Eylül 2001, ss. 79-88.

Alp, İlker, *Pomak Türkleri (Kumanlar-Kıpçaklar),* İkinci Baskı, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Edirne, 2012.

Angelov, Veselin, *Hronika na Edno Natsionalno Predatelstvo,* Universitetsko İzdatelstvo "Neofid Rilski", Blagoevgrad, 1999.

Angelov, Vırban, *Neizvestni Stranitsi ot Minaloto,* Voennoizdatelski Kompleks "Sveti Georgi Pobedonosets", Sofya, 1993.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995),* 19. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

Ateş, Ahmet Emre, Özkubat, Arda, "Küreselleşme Çağında Türkiye-Bulgaristan İlişkilerine Genel Bir Bakış", *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler,* (Ed.) Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2013, ss. 203-208.

Aydın, Mustafa, "İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye (1939-1945)", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I, 1919-1980,* 6. Baskı, İstanbul, 2002, ss. 399-476.

Babayev, Etibar, *Devrimin Gölgesinde Fırtınalar,* (Çev.) Nazlı Geray, Puslu Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Babuna, Aydın, *Bir Ulusun Doğuşu, Geçmişten Günümüze Boşnaklar,* (Çev.) Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.

Baev, Yordan, *Sistemata za Evropeyska Sigurnost i Balkanite v Godinite na Studenata Voyna,* İzdatelstvo "Damyan Yakov", Sofya, 2010.

Baeva, İskra, *Bılgariya i İztoçna Evropa,* İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2010.

Baeva, İskra, "Bılgariya i Sotsialistiçeskite Strani ot İztoçniya Blok", *İzsledvaniya po İstoriya na Sotsializma v Bılgariya (1944-1989)", Tom 2,* Tsentır za İstoriçeski i Politologiçeski İzsledvaniya, Sofya, 2010, ss. 662-711.

Baeva, İskra, "Bılgarskiyat Sotsializım Sled Vtorata Svetovna Voyna Kato İzsledovatelski Problem", *İzsledvaniya po İstoriya na Sotsializma v Bılgariya (1944-1989)", Tom 2,* Tsentır za İstoriçeski i Politologiçeski İzsledvaniya, Sofya, 2010, ss. 7-25.

Baeva, İskra, *Todor Jivkov,* İzdatelstvo "Kama", Sofya, 2006.

Baeva, İskra, Kalinova, Evgeniya, "Etniçeski i Religiozni Obştnosti v Sledvoenna Bılgariya", *İzsledvaniya po İstoriya na Sotsializma v Bılgariya (1944-1989)", Tom 2,* Tsentır za İstoriçeski i Politologiçeski İzsledvaniya, Sofya, 2010, ss. 517-559.

Baeva, İskra, Kalinova, Evgeniya, *Sledvoennoto Desetiletie na Bılgarskata Vınşna Politika (1944-1955),* Leksionen Kurs, Vtoro Dopılneno i Preraboteno İzdanie, İzdatelstvo "Polis", Sofya, 2013.

Baklacıoğlu, Nurcan Özgür, *Dış Politika ve Göç, Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Arnavutlar (1920-1990),* Derin Yayınları, İstanbul, 2010.

Bılgarskata İstoriya v Dati (681-1948), Hronologiçen Spravoçnik, (Ed.) Rumen Daskalov, Krasimira Daskalova, Vanya Elenkova, İzdatelstvo "7M", Sofya, t. y.

Bibina, Yordanka, "Son Dönem Bulgar-Türk İlişkileri", *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler,* (Ed.) Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2013, ss. 145-171.

Bogdanova, Rumyana, "Bılgarskiyat Variant na Destalinizatsiyata (1953-1956)", *İstoriçeski Pregled,* Godina LIII, Knijka 4, İnstitut po İstoriya Pri Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1997, ss. 21-57.

Bojkov, Tsvyatko, *İkonomiçeskata İntegratsiya na Bılgariya sıs Sıvetskiya Sıyuz,* İzd. Profizdat, Stara Zagora, 1973.

Bora, Tanıl, *Bosna Hersek, Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası, Bölgeler, Sorunlar,* Birikim Yayınları, İstanbul, 1994.

Bora, Tanıl, *Yugoslavya, Milliyetçiliğin Provokasyonu, Bölgeler, Sorunlar,* 2. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, 1995.

Bozkurt, Giray Saynur, "Soğuk Savaş Sonrası Yeni Diplomasi Anlayışı", *Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'na Armağan,* (Ed.) Ersin Embel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008, ss. 459-504.

Brzezinski, Zbigniew, *Büyük Çöküş,* 5. Baskı, (Çev.) Gül Keskil, Gülsev Pakkan, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 2000.

Burçak, Rıfkı Salim, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş (1945-1950),* Olgaç Yayınevi, Ankara, 1979.

Büyükdağ, Atakan, *Hesaplaşma, "Hitler, Stalin ve Roosevelt'in Bilinmeyen Hesaplaşması…",* Destek Yayınları, İstanbul, 2017.

Caşin, Mesut Hakkı, Bozkurt, Giray Saynur, *Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar,* SRT Yayınları, Ankara, 2016.

Clogg, Richard, *Yunanistan'ın Kısa Tarihi,* (Çev.) Dilek Şendil, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015.

Coşkun, Birgül Demirtaş, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlarda Arnavut Sorunu", *Balkan Diplomasisi,* (Der.) Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, ss. 67-101.

Crampton, R. J., *Bulgaristan Tarihi,* (Çev.) Nuray Ekici, JeoPolitika Yayınları, İstanbul, 2007.

Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950),* İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

Çelikkan, Osman, Progonati, Erjada, "NATO'nun Balkan Macerası", *Sıcak Barışın Soğuk Örgütü: Yeni NATO, Yeni Tehditler, Konseptler, Arayışlar, Dönüşüm ve Alan Dışı Operasyonlar,* (Ed.) Mehmet Seyfettin Erol, Barış Kitap, Ankara, 2012, ss. 249-293.

Çiçovska, Vesela, *Mejdunarodna Kulturna Deynost na Bılgariya (1944-1948),* İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1990.

Çoroyanu, Adrian, "Nevızmojnoto Byagstvo i Rumıntsite i Balkanite", *Balkanite Kato Metafora,* (Ed.) Duşan Bieliç, Obrad Saviç, Knigoizdatelska Kışta Trud, Sofya, 2004, ss. 276-306.

Çukov, Yordan, "Novi Nasoki v Razvitiyeto na Bılgaro-Sıvetskoto İkonomiçesko Sıtrudniçestvo i na Mehanizma za Negovoto Osıştestvyavane", *Mejdunarodni Otnoşenie,* g. XIX, 1/1990, ss. 30-37.

Dağ, Ahmet Emin, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü, İngilizce-Fransızca-Türkçe,* Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.

Dilan, H. Berke, *Siyasi Tarih (1914-1939),* Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

Dimitrov, Georgi, *Bulgar İşçi Partisi (Komünist) Beşinci Kongresinde Merkez Komitesinin Sunduğu Siyasi Rapor (19 Aralık 1948),* Kıvılcım Yayınları, Kıbrıs, 2006.

Dokuyan, Sabit, "Bulgaristan Türklerinin İkinci Dünya Savaşı Ardından Anadolu'ya Göçleri", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV,* Y. 21, S. 69, Mart-Haziran 2015, ss. 4154-4162.

Doykov, Yordan, *Bılgariya vıv Varşavskiya Dogovor i v NATO,* İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2010.

Draganov, Dragomir, "Kak za Malko Şteşe da ni Nyama, İ to na Dva Pıti (Dokumentirani Sbırkanitsi)", *Predateli i Predatelstva v Bılgarskata İstoriya,* (Ed.) Petko Bratinov, Georgi Veliçkov, İzdatelstvo Bılgarski Pisatel, Sofya, 1993, ss. 145-156.

Emanuilov, Emanuil, *Bılgariya v Politikata na Velikite Sili (1939-1947),* İzdatelstvo PAN-VT, Sofya, 2000.

Emin, Nedim, *Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu,* SETA Yayınları, İstanbul, 2014.

Ençev, Velizar, *Yugoslaviya, Poslednata Balkanska İmperiya,* İzdatelska Kışta "Renesans", Sofya, 2005.

Erhan, Çağrı, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C. I, 1919-1980,* 6. Baskı, (Ed.) Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 522-575.

Erkiner, Engin, *1989 Berlin Duvarı,* İmge Kitabevi, Ankara, 2005.

Ermenkov, Venelin, *Hronologiya na İztoçna Evropa (1945-1989), Sıdbi Zad Fasadata,* İzdatelstvo "Siela", Sofya, 2008.

Erol, Mehmet Seyfettin, "Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar", *Balkanlar El Kitabı, I. Cilt, Tarih,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (Ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 647-662.

Erol, Mehmet Seyfettin, "Sovyet Talepleri (Stalin) Krizi", *Türk Dış Politikasında 41 Kriz (1924-2014),* (Ed.) Haydar Çakmak, İkinci Baskı, Kripto Yayınları, Ankara, 2013, ss. 57-70.

Erol, Mehmet Seyfettin, Oğuz, Şafak, "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye Coğrafyasının Türkiye'nin Dış Politikasına Olan Etkisi", *Türk Dış Politikasında Güvenlik Arayışları, Temel Faktörler, Kavramlar, Aktörler, Süreç ve Gelişmeler,* (Ed.) Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efegil, Barış Kitap, Ankara/İstanbul, 2012, ss. 1-30.

Fırat, Melek, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C. I, 1919-1980,* 6. Baskı, (Ed.) Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 576-614.

Fotev, Georgi, *Dılgata Noşt na Komünizma v Bılgariya,* İzdatelstvo "İztok Zapad", Sofya, 2008.

Gaddis, John Lewis, *Soğuk Savaş, Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek,* (Çev. Dilek Cenkçiler), 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.

Georgiev, Lüdmil, *Balkanite i Noviyat Svetoven Red,* İzdatelstvo Filvest, Sofya, 2000.

Gibianski, Leonid, "Balkanskite Kompartii, SSSR i Federativnite Proekti v Yugoiztoçna Evropa v Kraya na Vtorata Svetovna Voyna i Pırvite Sledvoenni Godini", *Turtsiya, Balkanite,*

Evropa, İstoriya i Kultura, İzsledvaniya v Çest na Profesor Djengiz Hakov, (Ed.) Svetlana Todorova, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2003, ss. 266-283.

Gleni, Mişa, *Balkanite (1804-1999),* Prevod ot Angliyski Svetlana Lekova, İzdatelstvo Riva, Sofya, 2004.

Gosiyo, Jan-Fransoa, *Vlast i Etnos na Balkanite,* (Fransızcadan Çev.) Kliment Duçev, İzdatelska Kışta LİK, Sofya, 2004.

Gökırmak, M. A. Mert, "Yeni Dünya Düzeni Kavramı ve Uluslararası Sistem", *Değişen Dünya ve Türkiye,* (Der.) Faruk Sönmezoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 1-19.

Gönlübol, Mehmet, *Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar,* Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, S. Yayınları, Ankara, 1979.

Grigorova, Jorjeta, "Balkanskata Politika na Sotsialiçeska Bılgariya", *Deveti Septemvri i Balkanite,* (Ed.) Nikolay Todorov, Panteley Şterev, Jorjeta Grigorova, İzdatelstvo Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1974, ss. 117-178.

Gruev, Mihail, "Politiçeskoto Razvitie na Bılgariya Prez 50'te-80'te Godini na XX. Vek", *İstoriya na Narodna Republika Bılgariya, Rejimıt i Obştestvoto,* (Ed.) İvaylo Znepolski, Siela, Sofya, 2009, ss. 131-179.

Gunev, Georgi, İlçev, İvan, *Uinstın Çırçil i Balkanite,* İzdatelstvo Riva, Sofya, 2007.

Güntay, Vahit, "Türkiye-Bulgaristan İlişkileri", *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Komşu Siyaseti, Balkanlar-Kafkasya-Ortadoğu,* (Ed.) Pınar Yürür, Arda Özkan, Detay Yayıncılık, Ankara, 2016, ss. 91-128.

Gürkan, İhsan, "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Balkanlar (1945-1989)", *Balkanlar,* (Ed.) İsmail Soysal, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, Eren Yayınevi, İstanbul, 1993, ss. 127-178.

Gürsoy, Barış, Gençalp, Ebru, "Romanya Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti, Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme",* (Ed.) Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, 2. Baskı, Ankara, 2014, ss. 95-120.

Hacısalihoğlu, Mehmet, "Sosyalist Dönemde Romanya", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (Ed.)Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 657-669.

Hadjinikolov, Veselin, "Nyakoi Problemi po Uçastieto na BZNS v Narodniya Front v Bılgariya", *Sbornik v Çest na Akademik Hristo Hristov,* (Ed.) Mito İsusov, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1988, ss. 229-241.

Hart, Basil Liddel, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi,* (Çev.) Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015.

Hasgüler, Mehmet, Uludağ, Mehmet B., *Devletlerarası ve Hükûmetler-Dışı Uluslararası Örgütler, Tarihçe, Organlar, Belgeler, Politikalar,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

Hatipoğlu, M. Murat, "Çamerya Arnavutları", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (Ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 525-533.

Hatipoğlu, M. Murat, "Soğuk Savaş Yıllarında Yunanistan (1947-1991)", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (Ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 451-466.

Hobsbawn, Eric, *Kısa 20. Yüzyıl (1914-1991), Aşırılıklar Çağı,* (Çev.) Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1996.

Hosking, Djeffri, *İstoriya Sovetskovo Soyuza (1917-1991),* İzdanie Vtoroe, İzpravlennoe i Dopolnennoe, Vagrius, Moskva, 1995.

Hristov, Hristo, *Todor Jivkov, Biografiya,* İnstitut za İzsledvane na Blizkoto Minalo, İzdatelstvo Ciela, Sofya, 2009.

Hristov, Hristo G., Yordanov, Çavdar Y., "Vıvejdane na Planovoto Naçalo v İkonomikata na Sotsialistiçeska Bılgariya (1945-1947*)", İz Politiçeska İstoriya na Bılgariya,* İzvestiya na İnstituta za İstoriya, Tom XXVIII, (Ed.) Hristo H. Hristov, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1985, ss. 253-286.

İvanov, Martin, "Sıvetskata Pomoşt, 'Spryanoto Krançe' ot Gorbaçov i Bılgarskata Kriza ot Vtorata Polovina na 80'te Godini", *Prelomni Vremena, Yubileen Sbornik v Çest na 65-Godişninata na Profesör Lübomir Ognyanov,* (Ed.) Evgeniya Kalinova, Mihail Gruev, Lüdmila Zidarova, Universitetsko İzdatelstvo "Sv. Kliment Phridski", Sofya, 2006, ss. 840-854.

İvanova, Krasimira Hr., *Aktualni Realnosti na Natsionalniya Vıpros i Maltsinstveniyat Problem v Rumıniya (1989-1997),* Akademiçno İzdatelstvo "Prof. Marin Drinov", Sofya, 2000.

İvanova, Vanya, "Natsionalnata İdentiçnost na Bosnensko-Hertsegovinskite Müsülmani vıv FNRYU (1946-1961)", *İstoriçesko Bıdeşte,* 2002/1-2, Asotsiatsiya KLİO, ss. 37-60.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi, 20. Yüzyıl, C.2,* Küre Yayınları, İstanbul, 2006.

Jivkov, Todor, *Sreştu Nyakoi Lıji,* Ekspresno İzdanie, İzdatelstvo "Delfin Press", Burgaz, 1993.

Kahramanyol, Mustafa, Emgili, Fahriye, "Tito ve Balkan Siyaseti", *Avrasya Etütleri,* Y. 22, S. 50 (2016/2), ss. 315-349.

Kalfova, Milena, "Bosna i Hertsegovina Sled Tito-Krayat na İlüziyata", *İstoriçesko Bıdeşte,* 2003/1-2, Asotsiatsiya KLİO, ss. 105-151.

Kalinova, Evgeniya, Baeva, İskra, *Bılgarskite Prehodi (1939-2005),* İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2006.

Kalinova, Evgeniya, *Pobeditelite i Bılgariya (1939-1945),* Universitetsko İzdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski", Sofya, 2004.

Kamil, İbrahim, "Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri" *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,* C. 5, S. 2, Aralık 2016, ss. 29-63.

Kamil, İbrahim, *İkili ve Çok Taraflı Siyasi Antlaşmalar, İnsan Haklarına İlişkin Belgeler ve Bulgar Anayasasına Göre Bulgaristan'daki Türklerin Hakları,* YÖK Matbaası, Ankara, 1989.

Kamil, İbrahim, "Komünizm Döneminde Bulgaristan", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (Ed.)Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 559-573.

Kamil, İbrahim, "Pomak Türklerinin 'Kimlik' Mücadelesi ve Bulgaristan Komünist Partisinin Gizli Kararları (1948-1984)", *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* Erzurum, Y. 2017, S. 59, ss. 435-477.

Karaosmanoğlu, Ali L., *NATO'nun Dönüşümü,* (Ed.) Mustafa Aydın, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.

Kenar, Nesrin, "Balkan Ülkelerinin Dış Politikaları", *Balkanlarda Siyaset,* (Ed.) Şaban H. Çalış, Birgül Demirtaş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2015, ss. 170-211.

Kenar, Nesrin, *Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya, Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu,* Palme Yayıncılık, Ankara, 2005.

Kissinger, Henry, *Diplomasi,* (Çev.) İbrahim H. Kurt, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2002.

Kişkilova, Paraşkeva, "Politiçeskite Sili v Rumıniya i Borbata za Utvırdjavane na Narodnodemokratiçen Stroy (Mart 1945-Aralık 1947)", *Balkanite Sled Vtorata Svetovna Voyna, C. 3,* (Ed.) Nikolay Todorov, Jorjeta Grigorova, Panteley Şterev, İzdatelstvo Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1989, ss. 201-261.

Knutsen, Torbjon L., *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi,* (Çev.) Mehmet Özay, Açılımkitap, İstanbul, 2006.

Koka, Şecaettin, "Sosyalist Yugoslavya Dönemi", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (Ed.)Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 23-32.

Komatina, Milorad, *Enver Hodja i Yugoslovensko-Albanski Otnosi,* Belgrad, 1995.

Kratka Bılgarska Entsiklopediya, C. 4, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1967.

Kurvetaris, Corc A., Kurvetaris, Andrü Dj., "Estestvo na Etnonatsionalizma i Subnatsionalizma: Sluçayat s Yugoslaviya", *Novite Balkani: Dezintegratsiya i Vızstonovyavane,* (Ed.) Corc Kurvetaris, Viktor Rudometov, Kleomenis Kutsukus, Andü Dj. Kurvetaris, İzdatelstvo "Balkan Press" A. D., Sofya, 2006, ss. 44-78.

Kuş, Rafet, "İkinci Dünya Savaşından Sonra Arnavutluk-SSCB İlişkileri ve Sosyalist Arnavutluk'un Dış Politikası", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV,* Y. 21, S. 69, Mart-Haziran 2015, ss. 4928-4940.

Kut, Şule, *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Kuyucuklu, Nazif, *Balkan Ülkeleri İktisadı 1, Arnavutluk,* İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Gür-Ay Matbaası, İstanbul, 1983.

Kuyucuklu, Nazif, *Balkan Ülkeleri İktisadı 2, Bulgaristan,* İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1987.

Kuyucuklu, Nazif, *Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (SEV-COMECON),* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, Sermet Matbaası, İstanbul, 1978.

Kuyucuklu, Nazif, "The Future Of Turkish-Bulgarian Relations", *Turkey And The Balkans, Economic And Political Dimensions,* (Ed.) Erol Manisalı, İnternational Girne Conferences, Gür-Ay Matbaası, y. y., 1990, ss. 92-96.

Langlois, Georges, Boismenu, Jean, Lefebvre, Luc, Regimbald, Patrice, *20. Yüzyıl Tarihi,* (Çev.) Ömer Turan, Nehir Yayınları, İstanbul, 2000.

Lazarov, Kiril, *Stopanskata Pomoşt na Sıvetskiya Sıyuz za Bılgariya,* İzdatelstvo na Bılgarskata Rabotniçeska Partiya (Komunisti), Sofya, 1947.

Lazarov, Mihail, "Hronika na Vınşnopolitiçeskata Deynost na Narodna Republika Bılgariya na Balkanite (1944-1973)", *Deveti Septemvri i Balkanite,* (Ed.) Nikolay Todorov, Panteley Şterev, Jorjeta Grigorova, İzdatelstvo Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1974, ss. 217-277.

Ludjev, Dimitır, *Revolütsiyata v Bılgariya (1989-1991), Kniga 1.,* İzdatelstvo "Dr. İvan Bogorov", Sofya, 2008.

Mançev, Kristö, *İstoriya na Balkanskite Narodi (1945-1990), T. 4,* Paradigma, Sofya, 2006.

Manea, Mihai, "Soğuk Savaş'tan Günümüze Romanya Diplomasisi", *Balkan Diplomasisi,* (Der.) Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, ss. 251-264.

Marçeva, İliyana, "Perestroykata v Bılgariya v Svetlinata na Modernizatsiyata", *İstoriçesko Bıdeşte,* 2003/1-2, ss. 79-96.

Marçeva, İliyana, *Politikata za Stopanska Modernizatsiya v Bılgariya po Vreme na Studenata Voyna,* İzdatelstvo "Letera", Sofya, 2016.

Mateeva, Mariya, Tepaviçarov, Hristo, *Diplomatiçeski Otnoşeniya na Bılgariya (1878-1988),* İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1989.

Mcmahon, Robert J., *Soğuk Savaş,* (Çev.) Sinem Gül, Dost Yayınları, Ankara, 2013.

McNeill, William H., *Dünya Tarihi,* (Çev.) Alâeddin Şenel, 9. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.

Migev, Vladimir, "Planıt za Preobrazyavane na Dobrudja (1951-1956)" *Sbornik v Çest na Akademik Hristo Hristov,* (Ed.) Mito İsusov, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1988, ss. 253-263.

Murzaku, Toma, "Vıznikvane na Albanskiya Vıpros i Myastoto mu v Obştata Balkanska Konfiguratsiya", *Albaniya i Albanskite İdentiçnosti,* İzsledvaniya, Sıdbata na Müsülmanskite Obştnosti na Balkanite-5, (Ed.) Antonina Jelyazkova, İzdatelstvo IMIR, Sofya, 2000, ss. 260-283.

Nikova, Ekaterina, "Za Sravnitelni İkonomiçeski İzsledvaniya na Balkanskite Strani", *Balkanistika,* 2, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1987, ss. 47-62.

Nikova, Gospodinka, *Sıvetıt za İkonomiçeska Vzaimopomoşt i Bılgariya (1949-1960),* İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1989.

Ognyanov, Lübomir, *Dırjavno-Politiçeskata Sistema na Bılgariya (1944-1948),* İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1993.

Ot San Stefano do Parij (1878-1947), Nay Vajnite Dogovori za Bulgariya, (Ed.) Nikola Grigorov, İzdatelstvo "Aniko", Sofya, 2009.

Ovalı, Ali Şevket, "Yunanistan", *Çağdaş Balkan Siyaseti, Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme",* (Ed.) Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, 2. Baskı, Ankara, 2014, ss. 21-43.

Özcan, Gencer, "Yugoslavya'nın Dağılması ve Türkiye'nin Balkan Politikasına İlişkin Düşünceler", *Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar,* (Yay. Haz.) Mustafa Bereketli, Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1999, ss. 151-174.

Özgür, Nurcan, "Krallık Döneminde Arnavutluk", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (Ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 355-374.

Özgür, Nurcan, "Sosyalizm Döneminde Arnavutluk", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (Ed.)Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 375-384.

Özkan, Ali, "Arnavutluk'ta Komünizm ve Enver Hoca", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV,* Y. 21, S. 69, Mart-Haziran 2015, ss. 4941-4963.

Özkan, Arda, "Türkiye-Yunanistan İlişkileri", *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Komşu Siyaseti, Balkanlar-Kafkasya-Ortadoğu,* (Ed.) Pınar Yürür, Arda Özkan, Detay Yayıncılık, Ankara, 2016, ss. 27-90.

Özkan, Behlül, "1945 Türkiye-SSCB Krizi, Dış Politikada Kurucu Mitin İnşası", *Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler, Kuşku ile Komşuluk,* (Der.) Gencer Özcan, Evren Balta, Burç Beşgül, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, ss. 55-78.

Özkan, Yüksel, *Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi,* Celal Aydın Yayınları, Ankara, 2011.

Özlem, Kader, "Asimilasyon, Göç ve Demokratik Dönem Azınlık Sorunları Bağlamında Bulgaristan Türkleri", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV,* Y. 21, S. 69, Mart-Haziran 2015, ss. 4423-4430.

Özlem, Kader, "Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri", *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler,* (Ed.) Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2013, ss. 173-202.

Özlem, Kader, *Türkiye'nin Balkan Türkleri Politikası (1991-2014),* Dora Yayınları, Bursa, 2016.

Paleşutski, Kostadin, "Natsionalniyat Vıpros v Yugoslavskata Federatsiya", *Natsionalni Problemi na Balkanite, İstoriya i Sıvremennost,* (Ed.) Krıstö Mançev, Jorjeta Grigorova, Bobi Bobev, İzdatelstvo Arges, Sofya, 1992, ss. 95-141.

Panayotov, Georgi, "Sıvremenni Aspekti na Natsionalniya Problem v Rumıniya", *Natsionalni Problemi na Balkanite, İstoriya i Sıvremennost,* (Ed.) Krıstö Mançev, Jorjeta Grigorova, Bobi Bobev, İzdatelstvo Arges, Sofya, 1992, ss. 263-278.

Papandreu, Andreas, *Namlunun Ucundaki Demokrasi,* (Çev.) Mehmet Emin Yıldırım-Semih Koray, Üçüncü Dünya Yayınları, İstanbul, 1977.

Pazarcı, Hüseyin, "COMECON (Hukuksal Yönü)", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Eylül 1972, C. XXVII, No: 3, ss. 217-255.

Perinçek, Doğu, *Stalin'den Gorbaçov'a Sosyalist Devrimi Sürdürmek ve Kapitalizme Geri Dönüş,* Gözden Geçirilmiş 4. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2010.

Popisakov, Grigor, *Osobenosti v Tırgovskite Otnoşeniya Mejdu NR Bılgariya i Sıvetskiya Sıyuz,* Peçatnitsa na Natsionalniya Sıvet na Oteçestveniya Front, Sofya, 1969.

Poppetrov, Nikolay, "Meçta i Nenavist Aktsenti po İnterpretiraneto na Temata za Rusiya/SSSR, Spryamo Bılgarskata İstoriya", *Tolerantniyat Natsionalist, Pameten Sbornik na Stayko Trifonov,* Paradigma, Sofya, 2009, ss. 243-265.

Progonati, Erjada, "Yeni Dönem Türk Dış Politikasında Balkan Jeopolitiği ve Çamerya Sorunu", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-V,* Y. 21, S. 70, Mart-Haziran 2015, ss. 5927-5938.

Revyakina, Luiza, "Bılgarskata Komunistiçeska Partiya i Bılgarskiyat Zemedelski Naroden Sıyuz (1944-1989)", *İzsledvaniya po İstoriya na Sotsializma v Bılgariya (1944-1989)", Tom 2,* Tsentır za İstoriçeski i Politologiçeski İzsledvaniya, Sofya, 2010, ss. 575-633.

Roberts, J. M., *Yirminci Yüzyıl Tarihi,* (Çev.) Sinem Gül, Dost Kitabevi, Ankara, 2003.

Rusev, Sergey, "Grıtskata Vınşna Politika i Problemite za Makedoniya i Severen Epir", *Natsionalni Problemi na Balkanite, İstoriya i Sıvremennost,* (Ed.) Krıstö Mançev, Jorjeta Grigorova, Bobi Bobev, İzdatelstvo Arges, Sofya, 1992, ss. 226-244.

Rusi-Karacalarlı, Elona, "Arnavutluk Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti, Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme",* (Ed.) Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, 2. Baskı, Ankara, 2014, ss. 67-93.

Sağıroğlu, Akın, Sağıroğlu, Canan, "Romanya'nın Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi, AB36 Mümkün Mü?* (Ed.) Ercüment Tezcan, İlhan Aras, Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2015, ss. 415-449.

Sakin, Serdar, Salep, Mustafa, "Balkan Paktı (Ankara 1953 ve Bled 1954 Antlaşmaları)", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-V,* Y. 21, S. 70, Mart-Haziran 2015, ss. 5857-5888.

Sakin, Serdar, Salep, Mustafa, *Balkanlarda Güvenlik Arzusu, Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya İlişkileri ve Balkan Paktı,* Berikan Yayınevi, Ankara, 2012.

Sander, Oral, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965),* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih (1918-1990),* Genişletilmiş 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1991.

Sander, Oral, *Türkiye'nin Dış Politikası,* (Der.) Melek Fırat, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Saray, Mehmet, *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi, III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeleri,* 2. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

Sarınay, Yusuf, "Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara'ya yapılan Göçler (1923-1990)", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV,* Y. 21, S. 69, Mart-Haziran 2015, ss. 4061-4076.

Sedmi Kongres na BKP, 2 Yuni-7 Yuni 1958, Stenografski Protokol, İzdatelstvo na BKP, Sofya, 1958.

Soykan, Abdullah, Atasoy, Emin, "Bulgaristan Türklerinin Son Büyük Göç Dalgasının Etki ve Yansımaları", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV,* Y. 21, S. 69, Mart-Haziran 2015, ss. 4172-4185.

Soysal, İsmail, "1934 ve 1954 Balkan Paktları", *Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar,* (Yay. Haz.) Mustafa Bereketli, Rumeli Vakfı Kültür Yayınları, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1999, ss. 91-100.

Soysal, İsmail, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağıtları (1945-1990),C. II, Kesim A, (Çok Taraflı Bağıtlar),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Stamova, Mariyana, *Albanskiyat Vıpros na Balkanite (1945-1981),* İzdatelstvo Faber, Veliko Tırnovo, 2005.

Stoyanova, P., İliev, E., *Politiçeski Opasni Litsa- Vıdvoryavaniya, Trudova Mobilizatsiya, İzselvaniya Sled 1944,* Sofya, 1991.

Straniy Mira, Spravoçnik, Politizdat, Moskova, 1980.

Sule, Jan-Fransoa, *İstoriya na İztoçna Evropa, ot Vtorata Svetovna Voyna do Naşi Dni,* Prevod Slavyanka Mundrova, Pepa Sokolova, İzdatelstvo Lira Print, Sofya, 2007.

Süslü, Hakan, "NATO-KGAÖ: İşbirliği mi Rekabet mi?", (Ed.) Mehmet Seyfettin Erol, *Sıcak Barışın Soğuk Örgütü: Yeni NATO, Yeni Tehditler, Konseptler, Arayışlar, Dönüşüm ve Alan Dışı Arayışlar,* Barış Platin yayınları, Ankara, 2012, ss. 199-248.

Şarenkov, Stefan, *Nov Etap v Razvitieto na Bratskata Drujba i Sıtrudniçestvoto Mejdu Narodna Republika Bılgariya i Sıvetskiya Sıyuz,* İzdatelstvo BKP, Sofya, 1964.

Şimşir, Bilâl N., *Bulgaristan Türkleri,* 3. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2012.

Şterev, Panteley, *Politiçeskata Kriza v Gırtsiya (1958-1967),* İzdatelstvo Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1989.

Tahran, Yalta ve Potsdam Konferansları, Gizli Belgeler, (Çev.) Fahri Yazıcı, Sinan Yayınları, İstanbul, 1972.

Tangör, Burak, *Avrupa Güvenlik Yönetişimi, Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri,* Seçkin Yayınları, Ankara, 2008.

Tito, Josip Broz, *Özyönetimli Sosyalizm,* Türkçesi İlhami Emin, Birinci Baskı, Koza Yayınları, İstanbul, 1978.

Trifonov, Stayko, "Müsülmanite v Politikata na Bılgarskata Dırjava (1944-1989)", *Stranitsi ot Bılgarskata İstoriya, Sıbitiya, Razmisli, Liçnosti, 2,* (Ed.) Mariya Boseva, İzdatelstvo Prosveta, Sofya, 1993, ss. 210-224.

Trobst, Ştefan, "'Metarazkazite' i Politiçeskite İnterferentsii v İstoriçeskata Nauka na Republika Makedoniya Predi i Sled 1991", *İstoriçesko Bıdeşte,* 2002/1-2,Asotsiatsiya KLİO, ss. 20-36.

Tudjman, Franko, *İstoriçeskata Sıdba na Narodite,* Akademiçno İzdatelstvo "Prof. Marin Drinov", Sofya, 1997.

Türker, Mehmet, *Belene Adası,* 3. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2004.

Türkeş, Mustafa, "Geçiş Sürecinde Dış Politika Öncelikleri: Bulgaristan Örneği", *Türkiye'nin Komşuları,* (Der.) Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel, İmge Kitabevi, Ankara, 2002, ss. 171-210.

Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-1994),* Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

Udvırd, Suzan, *Balkanskata Tragediya, Haosıt i Razruhata Sled Kraya na Studenata Voyna,* İzdatelstvo "Siela", Sofya, 2002.

Uzgel, İlhan, "Balkanlarla İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C. II, 1980-2001,* 6. Baskı, (Ed.) Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 167-181.

Üste, Nazmi, "Bulgaristan Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti, Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme",* (Ed.) Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, 2. Baskı, Ankara, 2014, ss. 45-65.

Vaçkov, Daniel, "Pıtyat na Komunistiçeskata Partiya Kım Vlastta (1939-1944)", *İstoriya na Narodna Republika Bılgariya, Rejimıt i Obştestvoto,* (Ed.) İvaylo Znepolski, Siela, Sofya, 2009, ss. 91-130.

Vakstel, Andrü Baruh, *Balkanite v Svetovnata İstoriya,* (Çev.) Velislava Dimitrova, İzdatelstvo "Riva", Sofya, 2010.

Vasiliev, Aleksey, *Rossiya na Blijnem i Srednem Vostoke, ot Messianstva k Pragmatizmu,* İzdatelskaya Firma "Vostoçnaya Literatura", Moskva, 1993.

Vezenkov, Aleksandır, "Ednopartiynata Sistema: BKP i Upravlenieto na Stranata", *İstoriya na Narodna Republika Bılgariya, Rejimıt i Obştestvoto,* (Ed.) İvaylo Znepolski, Siela, Sofya, 2009, ss. 180-215.

Volkov, Vladimir K., "Rusiya i Balkanite: Vçera, Dnes, Utre", *Turtsiya, Balkanite i Evropa, İstoriya i Kultura, İzsledvaniya v Çest na Profesor Djengiz Hakov,* (Ed.) Svetlana Todorova, Sofya, 2003, ss. 193-210.

Wallerstein, Immanuel M., "1980'lerden Alınacak Dersler", *Eski Dünyadan Yeni Dünyaya, Amerikan Sosyal Bilimcilerinin Gözüyle Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da Leninizmin Çözülüşü,* (Der.) Hakan Yılmaz, Hil Yayınları, İstanbul, 1993, ss. 45-61.

Wolff, Robert Lee, *The Balkans In Our Time,* Massachussetts, 1956.

Yalımov, İbrahim, *İstoriya na Turskata Obştnost v Bılgariya,* İzdatelstvo "IMIR", Sofya, 2002.

Yener, Demet, "Yugoslavya'da II. Dünya Savaşı'nda Ustaşa, Çetnik ve Partizan Mücadelesi", *Yeni Türkiye, Rumeli Balkanlar Özel Sayısı-V,* Y. 21, S. 70, Mart-Haziran 2015, ss. 5162-5173.

Yenigün, Cüneyt -hacıoğlu, Ümit, "Bosna-Hersek: Etnik Savaş, Eksik Antlaşma", *Dünya Çatışma Bölgeleri,* (Ed.) Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, ss. 179-192.

Yıldız, Nevin Türker, "Bulgaristan Türklerine Uygulanan Asimilasyon ve 1989 Göçü", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV,* Y. 21, S. 69, Mart-Haziran 2015, ss. 3900-3907.

"Yunanistan Dosyası", (Haz.) Avrasya-Merkez Balkan Araştırma Grubu, *Avrasya Dosyası,* C. 4, S. 1-2, İlkbahar-Yaz, 1998, ss. 52-78.

Zafer, Zeynep, "Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünü Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi", 89 Göçü, Bulgaristan'da1984-1989 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç, (Ed.) Neriman Ersoy Hacısalihoğlu, Mehmet Hacısalihoğlu, İstanbul, 2012, ss. 199-234.

Zlatev, Zlatko, "Vızstanovyavane na Stopanskite Otnoşeniya Mejdu Bılgariya i Sıvetskiya Sıyuz Prez 1945 g.", *Sbornik v Çest na Akademik Hristo Hristov,* (Ed.) Mito İsusov, İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, Sofya, 1988, ss. 242-252.

II. BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ'IN SONU: DAĞILAN YUGOSLAVYA SONRASI KURULAN DEVLETLER

SOĞUK SAVAŞ SONRASI BOSNA-HERSEK VE SREBRENİTSA MEZÂLİMİ

İlker ALP*

GİRİŞ

a. Balkanlar'ın Genel Özelliği

Avrupa kıtasının güneydoğusunda yer alan Balkan Yarımadası, büyük ölçüde dağlık bir araziden ibarettir. Burası, Avrupa'nın kapısı ve önemli bir geçididir. Avrupa'yı Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Anadolu üzerinden Asya'ya bağlamaktadır. Dolayısıyla M.Ö.'ki çağlardan itibaren Balkanlar'ın üzerinden çeşitli kavimler geçmiş veya burasını istilâ etmişlerdir. Yarımada'nın en eski sakinleri Keltler, İlirler ve Traklardır. Bunlardan başka Makedonyalılar, Grekler, Romalılar, Romenler, Slavlar da Balkanlar'a yerleşmişlerdir.[1]

Ayrıca Atilla Hunları, Avarlar, Bulgarlar (Ogurlar), Macarlar, Uzlar, Kıpçaklar (Kumanlar), Peçenekler[2] ve Osmanlılar gibi Türk unsurları da yarımadanın bir kısmına veya tamamına hâkim olmuşlardır. Ancak gelen yeni kavimler, yarımadanın içlerine doğru yayılmış, arazinin sıra dağlarla ayrı bölgelere bölünmesi yüzünden dağılmış, birbirinden ayrılmış ve eski kavimlerle karışmışlardır.[3]

* Prof. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

1 Şerafettin Yücelden, "Yugoslavya Türkleri", *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara 1976, s. 1086-1089.

2 İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1991, s. 52.

3 Besim Darkot, "Balkan" maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, C: 2, (Milli Eğitim Bakanlığı), İstanbul 1979, s. 280-282; İlker Alp, "Balkan Yarımadası'ndaki Gelişmeler", *Askerî Tarih Bülteni*, S: 44, Şubat 1998, s. 7.

Hatta bu süreçte barışın garantisi, bölgedeki milletlerarası güçtür. Yani mevcut durum, silâh zoruyla temin edilmektedir. Nitekim Dayton Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden bu yana ülkede hâlâ bütünlük sağlanamamış, tek devlet tesis edilememiştir. Meseleler ve anlaşmazlıklar henüz çözümlenememiştir. Aslında, dondurulan anlaşmazlıklarla meseleler yumağı ve dondurulmuş bir kriz bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi meselenin çözümlenme şekli, Sırplarla Hırvatların 1991'de gizli görüşmelerle Bosna-Hersek'in bölünmesine dair vardıkları anlaşmaya büyük ölçüde uymaktadır. Avrupa devletleri de bu tür bir çözümü desteklemektedir. Bu durum ise öncelikle ABD tarafından, Rusya'nın, Sırbistan vasıtasıyla Balkanlar'da nüfuzunu artırma yönündeki çabalarına set çekmek gayesiyle benimsenmiş görünmektedir. Ayrıca Sırplar, Hırvatlar ve Batılılar, haçlı ruhuyla ve "Doğu Meselesi" veya "Büyük Ortadoğu Projesi" çerçevesinde, Balkanlar'ın merkezinde Türkiye ile tarihî ve sosyo-kültürel bağları bulunan bir İslâm devletinin varlığından rahatsızlık duymaktadırlar. Bu yüzden Balkanlar'ın merkezine ve Kuzeybatısına doğru bir "el" gibi uzanan Bosna'yı, öncelikle Sancak'tan ve Türklerle diğer Müslümanların yaşadığı Kosova, Makedonya ve Arnavutluk'tan ayırmayı, sonradan da bu devleti ortadan kaldırmayı ve Müslüman Boşnakları asimilasyona tabi tutmayı Hristiyanlık açısından kendilerine görev saymaktadırlar. Bosna-Hersek ve Kosova meseleleri unutulunca, Batılılar, Sırplarla diğer Hıristiyan unsurları kullanarak Sancak'ı ve belki de Arnavutluk ve Makedonya'yı yeniden bir düzenlemeye tabi tutup İslâm unsurunu etkisiz bırakma, özellikle Türkleri çeşitli metotlarla asimile veya yok etme teşebbüslerinde de bulunabileceklerini tahmin etmek mümkündür. Bu yüzden Bosna-Hersek, Sancak Kosova, Makedonya ve hatta Arnavutluk'ta yeni gerginliklerin yaşanması, çatışmaların çıkması veya iç savaşların patlak vermesi ihtimâl dâhilindedir.

KAYNAKÇA

1. Araştırma Eserleri ve Makaleler

Agresiya na Republiku Bosnu i Hertsegovinu genotsid nad Boşnyatsima, Spetsiyalno izdanye yuli 2011, u povodu obilyejavanya 16. godişnyitse genotsida nad Boşnyatsima u sigurnoy zoni Uyedinyenih Natsiya Srebrenitsi yula 1995. godine, Hazırlayan: Smail Çekiç, Univerzitetzki İnformativni Glasnik İnfo, Unıverzitet u Sarayevu, Sarayevo 2011.

Akarslan, Mediha*, Bosna-Hersek ve Türkiye*, İstanbul 1993.

Akgönenç-Mughisuddin, Oya, "Bosna-Hersek, Kosova, Sancak ve Makedonya", *Silâhlı Kuvvetler Dergisi*, S: 336, Y: 112, 15 Nisan 1993.

Akman, hâlil, *Paylaşılamayan Balkanlar,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.

Akyay, Bülent, "Yunanistan'da Filortodoks Komplonun Ortaya Çıkışı (1839) ve Osmanlı İmparatorluğu", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C: XXVI, S: 2, İzmir Aralık 2011.

Alkan, Necmettin, "Dayton Sonrasında Bosna-Hersek", *Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar*, C: II, Ankara 2007.

Alp, İlker, "Balkan Yarımadası'ndaki Gelişmeler", *Askerî Tarih Bülteni*, S: 44, Şubat 1998.

Alp, İlker, "Balkanlar ve Yugoslavya Olayları", *Silâhlı Kuvvetler Dergisi*, S: 332, Ankara Nisan 1992.

Alp, İlker, "1990'larda Yugoslavya ve Bosna Hersek", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C:1, S:1, Ocak 2011.

Alparslan, Şenol*, Bosna'da Türk*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Arat, Reşit Rahmeti, "Kıpçak" mad., *İslâm Ansiklopedisi,* C: 6, İstanbul 1977.

Banoviç, Damir, Saşa Gavriç, *Drjava*, *politika i druştvo u Bosni i Hertsegovini,* University Press- magistrat izdanya, Sarayevo 2011.

Binder, David, "U.S. Policymakers on Bosnia Admit Error in Opposing Patition in 1992", *The New York Times*, 29 Ağustos 1993.

Blum, Rony, Gregory H. Stanton, Shira Sagi, Elihu D. Richter, "'Ethnic Cleansing' Bleaches the Atrocities of Genocide", *European Journal of Public Health*, Oxford 2007.

Bora, Tanıl, *Milliyetçiliğin Provakasyonu*, İstanbul 1991.

Bora, Tanıl, *Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası*, İstanbul 1994.

Borogovats, Muhamed, *Rat u Bosni i Hertsegovini i politiçki aspekti*, Zadar 2010.

Bosna-Hersek Krizinde Uluslararası Kuruluşlar ve NATO, Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı, İzmir 1993.

Bosna-Hersek, Harp Akademisi Komutanlığı, İstanbul 1992.

"Bosna-Hersek" mad., *Büyük Larousse*, C: 3., İstanbul 1986.

"Bosna Hersek" mad*., Meydan Larousse Ansiklopedisi*, C: 2, İstanbul 1969.

Çekiç, Smail, *Genotsid i istina o genotsidu*, İnstitut za istrajivanye zloçina protiv çovyeçnosti i mecunarodnog prava Univerziteta u Sarayevu, Sarayevo 2012.

Çekiç, Smail, "Genotsid nad Boşnyatsima Srebrenitse; sigurne zone UN-a, yula 1995", *Novi Muallim*, No: 30, Udrujenye İlmiye İslamske Zayednitse BiH, Sarayevo 29 Haziran 2007.

Çekiç, Smail, "Pokoly u Srebrenitsi yula 1995, Zloçini nad Boşnatsima u Srebrenitsi za vriyeme agresiye na Republiku Bosnu i Hertsegovinu 1991.-1995.", *Zbornik radova sa mecunarodnog skupa odrjanog u Sarayevu 12. yula 1997*, İnstitut za istrajivanye zloçina protiv çovyeçnosti i mecunarodnog prava Univerziteta u Sarayevu, Sarayevo 1998.

Çekiç, Smail, *Research of Genocide Victims, With a Special Emphasis on Bosnia and Herzegovina: Problems and Issues in Scientific Theory, Methods and Methodology*, Institute for the Research of Crimes Against Humanity and International Law of the University of Sarajevo, Sarayevo 2009.

Çekiç, Smail, Meldiyana Arnaut-Haselyiç, Beçir Matciç, *Masovne grobnitse u Bosni i Hertsegovini - Sigurna zona Uyedinyenih Natsiya Srebrenitsa*, Sarayevo 2010.

Darkot, Besim, "Balkan" maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, C.2, (Milli Eğitim Bakanlığı), İstanbul 1979.

"Derginin İntişarına Âmil Olan Sebepler Nelerdir?", *Rodopların Sesi Dergisi*, Y. 1, S. 1, İstanbul 1973.

Dikici, Ali, "Bosna Savaşı'nda Srebrenitsa Savunmasının Komutanı Naser Oriç'in Hikâyesi", *Avrasya Etütleri Balkanlar Özel Sayısı*, Y: 22, S: 50, 2016/2.

Djurjev, Branislav, "Bosna-Hersek" mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C: 6., İstanbul 1992.

Donia, Robert M., *Sarajevo: A Biography*, University of Michigan, 2006.

Emgili, Fahriye*, Boşnakların Türkiye'ye Göçleri (1878-1934),* Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2012.

"Ethnic Majorities", http://www.lib.utexas.edu/maps/Bosnia.html

Gökbel, Ahmet, "Bulgaristan Türk Halk Kültüründe Kuman (Kıpçak) Türklerinin Yeri", *Bulgaristan Türk Folkloru*, *II. Uluslararası Bulgaristan Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 2001.

Gutman, Roy, *Bosna'da Soykırım Günlüğü*, Çev. Şakir Altındaş, Pınar Yayınları, İstanbul 1994.

Hanciç, H. Mehmed, *İslamizatsiya Bosne i Hertsegovine i poriyeklo Bosanko-Herstsegovaçkih Muslimana*, Sarayevo 1940.

Hanciç, H. Mehmed, *İslamizatsiya Bosne i Hertsegovine i Poriyeklo Bosansko-Hertsegovaçkih Muslimana*, K:1, Novi Pazar 2012.

Helsinki Committee For Human Rights in Serbia: Human Rights, Democracy and Violence, Annual Report: Serbia 2009, Beograde 2009.

"Hollanda Mahkemesinden Srebrenitsa Kararı: Kâtliamdan Hollanda Kısmen Sorumlu", *Karar Gazetesi*, http://www.karar.com/dunya-haberleri/hollanda-mahkemesinden-srebrenitsa-karari-kâtliamdan-hollanda-kismen-sorumlu-526388, Erişim: 28.06.2017.

"Hollanda'nın Srebrenitsa soykırımında 'kısmen' suçlu olduğu onandı", *Anadolu Ajansı*, http://aa.com.tr/tr/dunta/hollandanin-srebrenitsa-soykiriminda-kismen-suclu-oldugu-onandi/849616, Erişim: 28.06.2017.

Honig, Jan Willem, Norbert Both, *Srebrenica Record of a War Crime*, Penguin Book, New York 1997.

İbrahimagiç, Omer, *Drjavnost i nezavisnost Bosne i Hertsegovine, Viyeçe Kongresa boşnyaçkih intelektualatsa,* Sarayevo 1997.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1991.

Karatay, Osman, "Bosna-Hersek Federasyonu" *Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar*, C: II, Ankara 2007.

Karatay, Osman, *Bosna-Hersek Barış Süreci-Dayton Barış Anlaşması Ekiyle*-, Ankara 2002.

Kasapoviç, Miryana, *Podiyelyeno druştvo i nestabilna drjava*, Politiçka Kultura, Zagreb 2005.

Kenar, Nesrin, "Bosna-Hersek Savaşı", *Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar,* C: II, Ankara 2017.

Kenar, Nesrin, *Yugoslavya, Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu,* Palme Yayıncılık, Ankara, 2005.

Mahmutçehayiç, Rusmir, "Bosna nakon Deytona", *Spirit of Bosnia / Duh Bosne*, Y: 1, S: 1. Sarayevo 2006.

Mastaliç-Koşuta, Zilha, "Genotsid nad dyecom u Srebrenitsi -Sigurnoy Zoni UN-a yula 1995", *Genotsid u Bosni i Hertsegovini - Poslyeditse Presude Mecunarodnog Suda Pravde, Zbornik radova mecunarodne naučne konferentsiye odrjane 10. i 11. yula 2009. godine u Potoçarima (Srebrenitsa)*, K: 2, İnstitut za istrajivanye zloçina protiv çovyeçnosti i mecunarodnog prava Univerziteta u Sarayevu, Sarayevo 2011.

Matsiç, Beçir, "Genotsid u Srebrenitsi do 1995. godine", *Genotsid u Bosni i Hertsegovini - Poslyeditse presude Mecunarodnog Suda Pravde, Zbornik radova mecunarodne naučne konferentsiye odrjane 10. i 11. yula 2009. godine u Potoçarima (Srebrenitsa)*, K: 2, Sarayevo 2011.

Mazower, Mark, *The War in Bosnia: An Analysis, Action for Bosnia*, London 1992.

Mehanoviç, Edin, "Kutilyerov mirovni plan za Bosnu i Herstsegovinu", *Pregled*, Y: 54 S:1, Sarayevski Univerzitet, Sarayevo Ocak-Nisan 2013.

Monnesland, Svein, *For Yugoslavya, og etter,* Oslo: Sypress Forlag 1999.

"Moslems in Yugoslavya", *Review of International Affairs*, Belgrad 1985.

Nettelfield, Lara J., *Courting Democracy in Bosnia and Herzegovina*, Cambridge University Press, New York 2010.

Neziroğlu, İrfan, "Yugoslavya'da Dağılma Süreci", *BİLGİ, TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi*, (*Yugoslavya Federasyonu'nun Sonu: Etnik Bölünme: Özel Sayı*), S: 6, Ankara Şubat 1993.

Osmançavuşoğlu, Emel G., *The Wars of Yugoslav Dissoltution and Britain's Role in Shaping Western Policy 1991-1995*, Ankara 2000.

Owen, David, *Balkan Odyssey*, New York 1995.

Öner, Nedime Aslı Şirin, *Dram Sonrası Bosna*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013.

Özlem, Kader, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD'nin ve Türkiye'nin Balkan Politikalarının Bosna Hersek, Kosova ve Makedonya Krizleri Örneğinde İncelenmesi", *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C: 1, S: 1, Edirne Aralık 2012.

Özlem, Kader, *Türkiye'nin Balkan Türkleri Politikası (1991-2014)*, Bursa 2016.

Papasotiriu, Hari, "Bosnenskata Voyna (1992-1995): Strategiçeski Analiz", *Novite Balkani*, (Ed.) Djordj A. Kurvetaris, Viktor Rudometov, Kleomenis Kutsukus, Andrü K. Kurvetaris, (Çev.) Valeri Yotov, Otpeçatana ot "Balkan Pres" AD, Sofya, 2006.

Peyanoviç, Mirko, "İstorisko oblikovanya regiya i moguçnosti uspostave regionalne strukture Bosne i Hertsegovine u postdeytonskom periodu", *Godişnyak 2007*, Fakultet politiçkih nauka, Sarajevo 2007.

Selver, Mustafa, *Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.

Soysal, İsmail, Şule Kut, *Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990-1996*, Ortadoğu ve Balkan İnceleme Vakfı, İstanbul 1997.

Syvetski Boşnyaçki Kongres Zaşto i Kako, Sarayevo 2013

Şabiç, Velid, "Genotsid u Srednyem Podrinyu 1992.-1995.", *Genotsid u Bosni i Hertsegovini - Poslyeditse presude Mecunarodnog Suda Pravde, Zbornik radova mecunarodne naučne konferentsiye odrjane 10. i 11. yula 2009. godine u Potoçarima (Srebrenitsa)*, K: 2, İnstitut za istrajivanye zloçina protiv çovyeçnosti i mecunarodnog prava Univerziteta u Sarayevu, Sarayevo 2011.

Şadinliya, Mesud, *Teritoriyalna Odbrana Bosne i Hertsegovine 1986-1992*, Sarayevo 2014.

Thomson, Mark*, A Paper House: The Ending of Yugoslavia*, London, Vintage 1992.

Tsaçevski, Venelin, *Balkanite Novata Yugoiztoçna Evropa,* Vtoro Dopılneno İzdaniye, İzdatelstvo "İztok-Zapad", Sofya 2008.

Turbiç, Enes, "Bosna i Hertsegovina: Analiza Ustavnog, Drjavno-Pravnog i Politiçkog Urecenya", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C: 7, S: 14, Temmuz 2017.

Udvırd, Suzan, *Balkanskata Tragediya, Haosıt i Razruhata Sled Studenata Voyna,* İzdatelstvo "Siela", Sofya, 2002.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C: 1, Ankara 1972.

Vakimel, Andrü Baruh, *Balkanite v Svetovnata İstoriya,* Çev. Velislava Dimitrova, İzdatelstvo "Riva", Sofya, 2010.

Varlı, Bahar, "Bosna-Hersek Cumhuriyeti", *Bilgi, TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi*, S: 6, Ankara Şubat 1993.

Yıldız, Zekeriya, *Geçmişten Günümüze Bosna-Hersek*, İstanbul 1993.

Yılmaz, Murat, *Kosova*, İstanbul 2006.

Yücelden, Şerafettin, "Yugoslavya Türkleri", *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara 1976.

Zloçini nad Boşnyatsima u Srebrenitsi za vriyeme agresiye na Republiku Bosnu i Hertsegovinu 1991-1995, Dokumenti i svedoçenya, Hazırlayan: Smail Çekiç vd., İnstitut za istrajivanye zloçina protiv çovyeçnosti i mecunarodnog prava Univerziteta u Sarayevu, Sarayevo 1999.

2. Elektronik Kaynaklar ve Gazeteler

Akgül, Deniz Altınbaş, Semra Rana Sezal, "Almanya'daki Türk Diasporası", http://circassiancana-da.com.tr/arastirma/almanyadaki_turk_diasporasi%C4%B1.htm, Erişim: 22.10.2009.

"Bosna'da Barış Resmileşti", *Hürriyet Gazetesi*, 19 Mart 1994.

"Bosna'da Haçlı Savaşı", *Türkiye Gazetesi*, 15 Aralık 1995.

"Bosna-Hersek Sırp Halkı Cumhuriyeti İlân Edildi", *TANYUG*, 9 Ocak 1992.

"Bosna Hersek'te Yedinci Sırp Özerk Bölgesi Kuruldu", *AFP*, 4 Kasım 1991.

"Bosna i Hertsegovina -Ustavne Regiye- Ukupno", http://www. hdmagazine. com/bosnia/census/ censsus.html.

"*Bosna'nın Kahraman Lideri*", http: //www.yenimesaj.com.tr/index. php? sayfa= güncel& haberno=4549&tarih= 2003.

"Bosna Sırp Hükûmeti 1995 Yılında Yaşanan Srebrenitsa Katliamı ile İlgili Olarak Özür Diledi", http: www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/ 2004/11/04111 _srebrenica_serbia. shtml.

"Bosna'ya Barış Getirecek İmzalar Resmen Atıldı", *Türkiye Gazetesi*, 15 Aralık 1995.

"Bosna'ya İlk Cumhuriyet Formülü", *Hürriyet Gazetesi*, 26 Şubat 1994.

Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ekim1991.

Cumhuriyet Gazetesi, 22 Nisan 1992.

"Demografska struktura Republike Bosne i Hertsegovine", http://www. hdmagazine.com/ bosnia/ census.html, Erişim: 16.01.2010.

Dikici, Ali*, "Srebrenica Katliamının Canlı Tanığı Hasan Nuhanoviç'in Hikâyesi*", http://www. balgoc. org.tr/2004/srebrenica. html, Erişim: 25.03.2005.

"Dört Yeni Ülkeyi Tanıdık", *Milliyet Gazetesi*, 07 Şubat 1992.

"Dünya Hafızası Srebrenica'yı Nasıl ve Ne Zaman Terketti?" *The Wall Street Journal Europe*, 12-13-14 Nisan 2002, http:f.neset.tripod.com/srebrenica.htm.

"İnsanlığın Bittiği Yer",www.nethaber.com, Erişim: 25.03.2005.

"Izetbegovic potpisao, pa odbacio Kutiljerov plan, *Novosti*, http:// www. nezavisne.com //novosti/ bih/ izetbegoviç. potpisao-pa-odbacio-Kutiljerov-plan/290287, Erişim: 20.06.2017.

"Müslümanlara Komplo"*, Günaydın Gazetesi*, 23 Temmuz 1991.

"Niste ni zaptamili, a vec ste zaboravili…", Islamska Zayednitsa u Bosni i Hertsegovini, http:// www.islamskazajednica.ba/index.php?option=com_content&..., Erişim: 14.07.2017.

Nova Makedoniya Gazetesi, Üsküp 10 Eylül 1991.

Nova Makedoniya Gazetesi, Üsküp 11 Eylül 1991.

Özfatura, Necati, "Bosna'da Haçlı Savaş*", Türkiye Gazetesi*, 15 Aralık 1995.

"Population Resources", http://www.lib.utexas.edu/maps/Bosnia.html.

"Population Structure", http://www.lib.utexas.edu/maps/ Bosnia.html.

"Poruşeni i osteçeni sakralni i drugi obyekti İslamske zayednitse u Bosni i Hertsegovini 1992. - 1995.", İslamska zayednitsa - Dzemat Oberhausen, Bosnich - Islamiche Kulturgeminschaft Oberhausen e.V., http://dzemat-obarhausen.de/?=2573, Erişim: 14.07.2017.

"Proşlost koja se ne smiye ponoviti nikome: Voyska RS srusila 534, HVO 80 dzamiya", http:// www.nap.ba/new/vijest.php?id=35325, Erişim: 14.07.2017.

"Sırplar, Bosna'da Cumhuriyet Kurdu", *Tercüman Gazetesi*, 23 Aralık 1991.

"Srebrenica'da Olanların Hesabı Soruluyor", http://www.diplomatikgozlem. com/haber_oku. asp?id=137.

"Srebrenitsa Katliamı", *8. Yılında İHH (İnsani Yardım Vakfı)'nın Srebrenitsa Raporu*, http://www. ihh.org/modules.php?name= Sections&op= printpage&artid=58, Erişim: 25.03.2005.

"Sucenye zbog uniştenya vyerskih obyekata", http://www.justice-report.com/bh/sadrzaj-clanci/sudenje-zbog-unist..., Erişim: 14.07.2017.

"Suçunu Kısmen Kabul Etti", Milli Gazete, 27 Haziran 2017.

http://f.neset. tripod.com/srebrenitsa.html, Erişim: 16.12.2006.

http.//www.balgoc.org.tr./2004/srebrenitsa.html, Erişim: 10.02.2006.

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2004/11/041111_Srebrenitsa_serbia.shtml, Erişim: 16.12.2004.

http: //www.bbc.co.uk/turkish/europe/story /2004/11/041112 Srebrenit saserbia. shtml, Erişim: 16.02.2004.

http//www.diplomatik gözlem.com/haber_oku.asp?id=137, Erişim: 16.02.2004.

http: //www. circossiancanada.com/ tr/arastirma/ almanyadaki_ turk_ diasporas %C4%B1.htm, Erişim: 22.10.2009.

http://www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/Bosna/2 siyasi.html, Erişim: 18.01.2010.

http://www.nytimes.com/ 1993/08/29/ world/us-policymakers-on-bosnia-admit-errors -in-opposing-patition-in-1992.html? pagewnted:a//, Erişim: 20.06.2017.

http://www.slobodnaevropa.org/a/ruski-i-grçki-dobrovoljci-u-ratu-u-bih/25290398, html, Erişim: 28.04.2017.

http://www.tika.gov.tr/Dosyalar/Bosna%20Hersek.doc, Erişim: 18.01.2010.

http://www.unitedhumanrights.org/Genocide/bosniagenocide.htm,BOSNIAGENOCIDE-1992-1995-200.000DEATHS, Erişim: 22.12.2013.

http:// www.yenimesaj.com.tr/index.php?sayfa=guncel&haberno= 4549 & tarih 2003-10-21, Erişim: 05.08.2008.

Sabah Gazetesi, 30 Haziran 1993.

Tercüman Gazetesi, 23 Aralık 1991.

Tınç, Ferai, "ABD'nin Bosna Planı ve Türkiye", *Hürriyet Gazetesi*, 27 Şubat 1994.

TRT-1, 20:00 Haberleri, 21 Eylül 1993.

Türkiye Gazetesi 3 Ekim 1991.

Türkiye Gazetesi, 23 Ekim 1991.

DAYTON SONRASI BOSNA HERSEK: İDARİ-SİYASİ YAPI, EKONOMİK DURUM VE DIŞ POLİTİKA (1995-2017)

İbrahim KAMİL*

GİRİŞ

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov, iki kutuplu uluslararası sistemin diğer grubu olan NATO ve Batılı devletler karşısında gittikçe zaafa uğrayan, ekonomik, askeri ve siyasi olarak ikinci planda kalan ülkesini uluslararası rekabete yeniden kazandırmak için "glastnost" ve "perestroyka" adı verilen reformları başlatmıştır. İyi niyetle girişilen bu faaliyetler istenilen sonucu vermemiş, aksine "domino etkisi" yaratmış, Sovyetler Birliği ve Doğu Blokunun sonunu hazırlamıştır. Kaçınılmaz olarak ekonomik ve politik yeniden yapılanma çabaları Balkanları da etkilemiştir.[1]

Sosyalist Blokta ve Balkanlarda başlayan dağılma, 1980'de Tito'nun ölümünden sonra milliyetçilik hareketlerinin hızla yükseldiği Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetine de yansımıştır. Hatırlanacağı üzere, Yugoslavya 1945 yılında Josef Broz Tito liderliğinde kurulmuştur. Yugoslavya'yı Bosna Hersek, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya ve Karadağ gibi altı federe devlet ile özerk statüdeki Kosova

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Edirne. ikamil2002@yahoo.com

1 İhsan Gürkan, "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değin Balkanlar (1945-1989)", *Balkanlar,* (Haz.) İsmail Soysal, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 170.

Türkiye, Bosna Hersek'e her zaman tarihî bağları olan, dost ve müttefik ülke gözüyle bakmış, ekonomik ve siyasal ilişkilerini bu çerçevede geliştirmiştir. Bosna Hersek, Sırpların saldırılarına uğradığı ve işgal edildiği zaman AB, NATO, AGİT gibi uluslararası örgütleri müdahale etmeye ikna etmiş ve kendi askeri birlikleriyle koalisyona katılmıştır. Bosna Hersek'in bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olmuştur. Dayton Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Bosna Hersek Devleti'nin idari-siyasi yapısının oluşturulmasında, ekonomik geri kalmışlığın yeniden kalkınmaya dönüştürülmesinde, dünyanın demokratik devletleri arasında yer tutmasında ve genel anlamda devletin yeniden inşa edilmesinde Türkiye, Bosna Hersek Devleti'nin yanında olmuştur.

KAYNAKÇA

1- Eserler, Makaleler ve Bildiriler

"Aliya İzzetbegoviç'in AGİT Konuşması", *Bosna Yazıları, Bosna İçin İnsanlık Girişimi,* Genişletilmiş 2. Baskı, (Ed.) Ertuğrul Günay, Kadim Yayınları, Ankara, 2012, ss. 223-226.

Alkan, Necmettin, "Dayton Sonrasında Bosna-Hersek", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt, Çağdaş Balkanlar,* (Ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 205-212.

Alp, İlker, "Balkan Yarımadasındaki Gelişmeler", *Askerî Tarih Bülteni,* Y. 23, S. 44, Şubat 1998, ss. 7-30.

Alp, İlker, "Balkanlar ve Yugoslavya Olayları", *Silâhlı Kuvvetler Dergisi,* Y. 111, S. 332, Nisan 1992, ss. 16-33.

Alp, İlker, "1990'larda Yugoslavya ve Bosna Hersek", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* C. 1, S. 1, Ocak 2011, ss. 1-50.

Arman, Murat Necip, "Batı Balkanlar'da Kırılgan Bir Fay Hattı: Republica Srpska ve Milorad Dodik'in Siyasal Retoriği", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı,* Y. 21, S. 70, Mart-Haziran 2015, ss. 5337-5345.

Armaoğlu, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995), 19. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

Aybet, Gülnur, *NATO's Developing Role in Collective Security,* Ministry of Foreign Affairs, Center For Strategic Research, Ankara, 1999.

Baklacıoğlu, Nurcan Özgür, "Savaş Sonrasında Uluslararası Yönetim Altında Dış Politika: Bosna-Hersek Örneği", *Dış Politika, Karşılaştırmalı Bir Bakış,* (Der.) Faruk Sönmezoğlu, Özgün Erler Bayır, DER Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 343-390.

Bayır, Özgün Erler, "Batı Dünyasında Yeni Güvenlik Algılamaları: NATO ve Türkiye", *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi,* (Der.) Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacıoğlu, Özlem Terzi, DER Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 351-386.

Bosna ve Hersek Cumhuriyeti Ülke Raporu, İstanbul Ticaret Odası, Avrupa Birliği ve Uluslararası İşbirliği Şubesi, İstanbul, Nisan 2011, ss. 1-8.

Can, Mehmet, "The EU Relations with Bosnia and Herzegovina-past, present and future", *East-West Realitions, Turskish Bosnian Pesrpectives,* (Ed.) Ramazan Gözen, International Sarajevo University, 2009.

Dalar, Mehmet, "Dayton Barış Antlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği", Abant İzzet Baysal Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y. 9, C. 1, S. 16, 2008, ss. 91-123.

Dempsey, Gary, "Rethinking the Dayton Agreement", *Policy Analysis,* No: 327, December, 1998.

Dönmez, Rasim Özgür, Dönmez, Burcu Albayrak, "Çoklu Kimlikler ve Bosna: Bitmeyen Bir Savaşın Anatomisi", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı,* Y. 21, S. 70, Mart-Haziran 2015, ss. 5308-5320.

Ekinci, Berhan, "Yugoslavya'nın Dağılması ve Türkiye", *Balkanlar,* (Haz.) İsmail Soysal, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993, ss. 251-257.

Ekinci, Mehmet Uğur, *Bosna Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu,* Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), SETA Yayınları, Ankara, 2014.

Gleni, Mişa, *Balkanite (1804-1999), Natsionalizm, Voyni i Velikite Sili,* (Çev.) Svetlana Lekova, İzdatelstvo Riva, Sofya, 2004.

Gutman, Roy, *Bosna'da Soykırım Günlüğü,* (Çev.) Şakir Altıntaş, Pınar Yayınları, İstanbul, 1994.

Güney, Nurşin Ateşoğlu, "Bosna-Hersek Sorunu ve Barış Görüşmeleri Süreci", *Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar,* (Yay. Haz.) Kemâli Saybaşılı, Gencer Özcan, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 261-286.

Gürkan, İhsan, "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değin Balkanlar (1945-1989)", *Balkanlar,* (Haz.) İsmail Soysal, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993, ss. 127-178.

Haliloviç, Tekin Cemile, *Bosna Hersek Devleti (1991-2011),* Çizgi Kitabevi, Konya, 2011.

Huntington, Samuel P., *Sukob Civilizacija i Preustroj Svjetskog Poretka,* İzvori, Zagreb, 1998.

İzzetbegoviç, Aliya, *Bosna Mucizesi-Konuşmalar,* (Çev.) Fatmanur Altun, Rıfat Ahmedoğlu, Yöneliş Yayıncılık, İstanbul, 2003.

İzetbegovic, Aliya, *Dejtonski Dnevnik,* Sahinpasic İzavacka Kuca, Sarajevo, 2001.

Kalfova, Milena, "Bosna i Hertsegovina Sled Tito-Krayat na İlüziyata", *İstoriçesko Bıdeşte,* 2003/1-2, Asotsiatsiya KLİO, ss. 105-151.

Kapetanoviç, Amer, "Bosna-Hersek'in On Yıllık Dış Politika Tecrübesi, (Çev.) Emir Türkoğlu", *Balkan Diplomasisi,* (Der.) Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, ss. 183-204.

Kaplan, Robert D., Was Democracy just a Moment? *Atlantic Monthly,* December 1997.

Karatay, Osman, *Bosna-Hersek Barış Süreci, Dayton Barış Antlaşması Eki İle,* Karam Yayınları, Ankara, 2002.

Karatay, Osman, "Bosna-Hersek Federasyonu", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt, Çağdaş Balkanlar,* (Ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 221-229.

Karatay, Osman, "Bosna Sırp Cumhuriyeti", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt, Çağdaş Balkanlar,* (Ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 213-220.

Kenar, Nesrin, "Bosna-Hersek Savaşı", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt, Çağdaş Balkanlar,* (Ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 181-204.

Kenar, Nesrin, *Yugoslavya, Bir Dönemin Perde Arkası, Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu*, Palme Yayıncılık, Ankara, 2005.

Keskin, M. Hakan, Aydın, Ülviyye, "Bosna-Hersek", *Çağdaş Balkan Siyaseti, Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme,* (Ed.) Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014, ss. 181-212.

Kut, Şule, *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Lavdas, Kostas A., "İnstitutsionaliziranoto Ograniçenie Kato Politika: Evropeyskiyat Sıyuz i Razpadaneto na Yugoslaviya", *Novite Balkani: Dezintegratsiya i Vızstanovyavane,* (Çev.) Valeri Yotov, (Ed.) Djordj A. Kurvetaris, Viktor Rudometov, Kleomenis Kutsukus, Andryu K. Kurvetaris, Peçatnitsa "Balkan Pres AD", Sofya, 2006, ss. 450-486.

Mulalic, Muhiddin, "Bosna Hersek'te Çok Kültürlü ve Etnik-Kültürel Paradigmaların İncelenmesi", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı,* Y. 21, S. 70, Mart-Haziran 2015, ss. 5299-5307.

Nesıvırşenniyat Mir, Doklad na Mejdunarodnata Komisiya za Balkanite, Sofya, 1997.

Numanoviç, Amin, *Dayton Sonrası Bosna Hersek ve Avrupa-Atlantik Entegrasyonu.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

Odman, Tevfik, *Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözsümlenmesi ve Barışı Destek Operasyonları,* Çağ Üniversitesi Yayınları, Mersin, 2002.

Öner, N. Aslı Şirin, *Dram Sonrası Bosna, Mültecilerin Geri Dönüşü Üzerine Bir Alan Araştırması,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Papakozma, S. Viktor, "Balkanite i Transformiraştata se NATO", *Novite Balkani: Dezintegratsiya i Vızstanovyavane,* (Çev.) Valeri Yotov, (Ed.) Djordj A. Kurvetaris, Viktor Rudometov, Kleomenis Kutsukus, Andryu K. Kurvetaris, Peçatnitsa "Balkan Pres AD", Sofya, 2006, ss. 407-449.

Papasotiriu, Hari, "Bosnenskata Voyna, 1992-1995: Strategiçeski Analiz", *Novite Balkani: Dezintegratsiya i Vızstanovyavane,* (Çev.) Valeri Yotov, (Ed.) Djordj A. Kurvetaris, Viktor Rudometov, Kleomenis Kutsukus, Andryu K. Kurvetaris, Peçatnitsa "Balkan Pres AD", Sofya, 2006, ss. 164-182.

Porobic, Nela, "(Re) Constructing a Deeply Divided Society: Peacebuilding Lessons from Bosna and Herzegovina", *Lund University,* Vol. 113, No: 5, Fall 2005.

Rüma, İnan, "Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: Etkin İstikrar", *XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi,* (Der.) Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacıoğlu, Özlem Terzi, DER Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 433-456.

Selver, Mustafa, *Balkanlarda Stratejik Yaklaşım ve Bosna,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Seyaz, Adnan, "Bosna Hersek'te Oydaşmacı Demokrasi ve Konsolidasyon Problemi", *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı,* Y. 21, S. 70, Mart-Haziran 2015, s. 5352-5363.

Sönmezoğlu, Faruk, *Son Onyıllarda Türk Dış Politikası (1991-2015),* DER Yayınları, İstanbul, 2016.

Tangör, Burak, *Avrupa Güvenlik Yönetişimi, Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri,* Seçkin Yayınları, Ankara, 2008.

T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "*Bosna Hersek Ülke Raporu",* Saraybosna, 2013.

T. C. Saraybosna Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, "*Bosna Hersek Ülke Raporu",* Haziran 2017.

Tekin, Cemile, *Bosna-Hersek Kaynaklarına Göre Yugoslavya'nın Dağılmasından Sonra Bosna Hersek Federasyonunun Kurulması.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2011.

Terzi, Özlem, "Avrupa Birliği'nin Balkanlar'ın Geleceğine Yönelik Vizyonu", *Avrasya Dosyası, Balkanlar Özel, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi,* C. 14, S. 1, 2008, ss. 373-399.

The Commission of the European Communities, 2007.

Tsaçevski, Venelin, *Balkanite, Evropeyskiyat İzbor,* İzdatelstvo "İztok-Zapad", Sofya, 2007.

Tsaçevski, Venelin, *Balkanite, Novata Yugoiztoçna Evropa, ot Razdelenie kım Regionalno Sıtrudniçestvo i Evrointegratsiya,* Vtoro Dopılneno İzdanie, İzdatelstvo "İztok-Zapad", Sofya, 2008.

Türkeş, Mustafa, "Türkiye'nin Balkan Politikasında Devamlılık ve Değişim", *Avrasya Dosyası, Balkanlar Özel, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi,* C. 14, S. 1, 2008, ss. 253-280.

Türkiye-Bosna Hersek-Sırbistan Üçlü Forumu Sonuç Raporu, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), İstanbul, 26 Ekim 2016, ss. 1-14.

Uduırd, Suzan, *Balkanskata Tragediya, Haosıt i Razruhata Sled Kraya na Studenata Voyna,* İzdatelstvo Ciela, Sofya, 2002.

Uğurkan, Ersin, "Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Bosna-Hersek", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi, AB36 Mümkün Mü?,* (Ed.) Ercüment Tezcan, İlhan Aras, Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, Ankara, 2015, ss. 619-658.

Uzgel, İlhan, "Balkanlarla İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar, C. II (1980-2001),* 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 481-523.

Yenigün, Cüneyt, Ümit Hacıoğlu, "Bosna-Hersek: Etnik Savaş, Eksik Antlaşma", *Dünya Çatışma Bölgeleri,* (Ed.) Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, ss. 179-192.

Yürür, Pınar, "Balkanlar'da Uluslararası Himaye Yönetimleri: Bosna-Hersek Örneği", *Avrasya Dosyası, Balkanlar Özel, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi,* C. 14, S. 1, 2008, ss. 159-192.

2- İnternet Kaynakları

Aljazeera Turk, "*Bosna'da Hükûmet Kuruldu"*, 11 2 2012, www.aljazeera.com.tr:

http://www.aljazeera.com.tr/haber/bosnada-hukumet-kuruldu adresinden alındı (03.10.2014).

Aljazeera Turk, "*Ülke Profili: Bosna-Hersek"*, 01 03 2014, www.aljazeera.com.tr: http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-bosna-hersek (26.03.2014).

"Bosna Hersek'in Siyasi Görünümü" http://www.mfa.gov.tr/bosna-hersek-siyasi-gorunumu.tr.mfa (28.08.2017).

"Bosna Hersek'te Kesin Seçim Sonuçları Açıklandı-SDA 1. Parti" https://www.haberler.com/bosna-hersek-te-kesin-secim-sonuclari-aciklandi-6633376-haberi/ (28.08.2017).

"Chronology of Presidency of BiH, available" http://www.predsjednistvobih.ba/hron/?cid=74,1,1 (12.04.2008).

Dayton Antlaşması Tarihi ve Günümüze Etkileri, 25 Temmuz 2016, http://www.tuicakademi.org/dayton-antlasmasi-tarihi-gunumuze-etkileri-2/ (14.08.2017).

Demir, A., "*Bosna-Hersek'in Yarıdan Fazlası Boşnak*", 02 11 2013, http://www.anadoluhaberim.com/haber_detay.asp?haberID=8920 (25 03 2014).

Deniz, Emel, "Bosna Hersek'in Karmaşık İdari Yapısı", http://www.tuicakademi.org/bosna-hersekin-karmaşik-idari-yapisi/ (14.08.2017).

Deniz, Emel, "Bosna Hersek'in Karmaşık İdari Yapısı" http://www.tuicakademi.org/bosna-hersekin-karmasik-idari-yapisi/ (29.08.2017).

Ekonomi Bakanlığı, "*Bosna Hersek",* 2013, www.ekonomi.gov.tr: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/48F8CFF8-D8D3-8566 4520515A81E5F183/BOSNA-HERSEK-son.pdf (10.03.2014).

Peace Implementation Council, available: http://www.ohr.int/pic, (10.02.2011).

Sarıışık, S., "*Geleceğini Arayan Ülke*", 16 12 2008, www.bbc.co.uk: http://www.bbc.co.uk/turkish/specials/1755_bih_future/page2.shtml (18.02.2014).

"SFOR INFORMER Online, History of the NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia Herzegovina", http:// www.nato.int/cfor/docu/d981116a.htm (11.03.2003).

Türkiye Kalkınma Bankası, "*Bosna Hersek Sektör Raporları",* 2010, Ankara www.bosnahersek.ba: http://www.bosnahersek.ba/bosna-hersek (20.02.2012).

"*NATO'dan Bosna Hersek'e Yeşil Işık*", 18 03 2014, http://www.dunyabulteni.net/haberler/292692/natodan-bosna-herseke-yesil-isik adresinden alındı (03.04.2014).

http://www.patronlardunyasi.com/haber/3-Saraybosna-Is-Forumu-basladi/126680 (05.09.2017).

http://aa.com.tr/tr/ekonomi/8-saraybosna-is-forumu-basladi/823362 (05.09.2017

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA HIRVATİSTAN

Hakan DEMİR*

GİRİŞ

XX. yüzyılda hem Yugoslavya Krallığı hem de Sosyalist Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin bir parçası olmuş olan Hırvatlar açısından Yugoslavya deneyimi 1991 yılında başarısızlık ve hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır. Bunun en önemli nedeni Yugoslav siyasal hayatı boyunca Hırvatların Yugoslav Devleti'nin federalizm çerçevesinde örgütlenmesini talep etmelerine rağmen Sırpların kendi denetimlerinin belirleyici olduğu merkeziyetçi bir devlet yapısını oluşturmaları ve Hırvatları baskı altında tutmalarıdır. Yugoslavya döneminde Sırp merkeziyetçiliğine karşı en büyük muhalefeti Hırvatlar sürdürmüşler ve özellikle Soğuk Savaş dönemi boyunca devletin federalleştirilebilmesi için mücadele etmişlerdir. Komünistlerin iktidarındaki Yugoslavya'da Hırvatların sürdürdüğü bu federalist politika sonucunda 1974 yılında kabul edilen yeni anayasayla birlikte Yugoslavya bir (kon)federasyon hâline gelmiştir. Ancak 1974 Anayasasının kabul edilmesinden hemen sonra Sırplar bu anayasaya muhalefet ederek merkeziyetçi bir yapıya yeniden geri dönülmesi yolunda bir politika izlemeye başlamışlardır. Bu nedenle 1980'ler boyunca başta Sırplar ve Hırvatlar arasında siyasal bir çatışma yaşanmış ve Yugoslav devleti derin bir meşruiyet krizi içerisine girmiştir. 1980'lerin sonunda Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Büyük Sırbistan düşüncesini gerçekleştirmek için Slobodan Milošević liderliğinde harekete geçen Sırpların izlediği milliyetçi politikalar Yugoslavya'nın dağılmasında belir-

* Dr., Sakarya Üniversitesi, hakand@sakarya.edu.tr

KAYNAKÇA

Demir, Hakan, "XIX. Yüzyılda Hırvat İlirizm Hareketi", *İstanbul Üniversitesi Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD),* Cilt 1, Sayı 1, 2012, ss. 209-239.

Demir, Hakan, *Birinci ve İkinci Yugoslavya'da Hırvat Sorunu,* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, 2017.

Goldstein, Ivo, *Dvadeset Godina Samostalne Hrvatske,* Novi Liber, Zagreb, 2010.

Fisher, Sharon, *Political Change in Post Communist Slovakia and Croatia: From Nationalist toEuropeanist,* Palgra ve Macmillan, New York, 2006.

Kukec, Marko, *Hrvatska od Osamostaljenja do Reintegracije Podunavlja, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli Odjel za Humanističke Znanost,* Završni Rad, Pula, 2015.

Pauković, Davor, "Posljedni Kongres Saveza Komunista Jugoslavije: Uzroci, Tijek i Posljedice Raspada"i Suvremene Teme: *Međnarodni Časopis za Društvene i Humanističke Znanosti,* Vol. 1, N. 1, 2008, ss. 21-33.

Pavličević, Dragutin, "Dva Stoljeća Veliko Srpskih Težjnji Prema Hrvatskoj 1793-1993", *Društvena Istraživanja,* Vol. 2, N. 2, 1993, ss. 247-283.

Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945-1991,* Školska Knjiga, Zagreb, 2006.

Ramet, P. Sabrina, *Tri Jugoslavije Izgradnja Države i IzazovLegitimacije 1918-2005,* Çev. Vesna Racković ve MirjanaValent, Golden Marketing-Tehnička Knjiga, Zagreb, 2009.

Schuman, A. Michael, *Nations in Transition: Croatia, Facts on File,* New York, 2004.

Steindorff, Ludwig, *Povijest Hrvatske od Srednjeg Vijeka do Danas,* Çev. Renata Steindorff-Andrun ve Srećko Lipovčan, Naklada Jesenki i Turk, Zagreb, 2006.

Stančić, Nikša, "Između Političkog Nacionalizma: Od Hrvatske Staleške "Nacije" (Natio Croatica) do Hrvatskog "Političkog Naroda", *Nacija i Nacionalizan u Hrvatskoj Povijesnoj Tradiciji,* Edt. Tihomir Cipek ve Josip Vrandečecić, Alinea, 2007, ss. 33-56.

Tanner, Marcus, *Croatia a Nation Forged in War,* Yale University Press, New Hawen and London, 201

KARADAĞ CUMHURİYETİ

Cemile Arıkoğlu ÜNDÜCÜ*

GİRİŞ

Ülkelerin kaderini, içine doğdukları coğrafya ve bu coğrafya içinde deneyimledikleri tarihî koşulları belirler. Bu bağlamda toprak ve nüfus bakımından küçük ve önemsiz görünen Karadağ, dünyanın en çatışmalı bölgelerinden biri olan Balkan coğrafyasının karmaşa dolu tarihinden nasibini almıştır. Güneydoğu Avrupa'nın etnik deprem kuşağında yer alan ülke, geçmişten bugüne kendini hem iç, hem dış çatışmaların ortasında bulmuştur.

Karadağ Cumhuriyeti; güneybatısında Adriyatik Denizi, batısında Hırvatistan, kuzeybatısında Bosna ve Hersek, kuzeydoğusunda Sırbistan, güneydoğusunda Arnavutluk ve doğusunda Kosova ile çevrilidir. Kotor Körfezi ile İşkodra Gölü ve Drina Irmağı arasında yer alan Karadağ'ın yüzölçümü, 13.812 km^2'dir[1]. Coğrafi yapısı adından da anlaşılacağı üzere, dağlık ve kayalık, sert ve verimsiz topraklardan oluşmaktadır. Arazinin arızalı olan bu özelliği bir dezavantaj gibi görünmekle birlikte, geçmiş dönemde ülkenin fethedilmesini zorlaştıran en önemli unsuru olmuştur. Dağlık ve kayalık arazinin ele geçirilmesi büyük orduları gerekli kılmış ancak toprağın verimsiz ve çorak oluşu böylesine büyük orduların beslenmesine olanak tanımamıştır. Tarihsel süreç içinde pek çok kavim bu topraklara giriş yapmış ve uzun süre bu topraklarda tutunamamıştır[2].

* Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Edirne. cemileunducu@trakya.edu.tr

1 Ervina Durakoviç, "Karadağ Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme*, edt. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Seçkin Yay., 2. Bs., İstanbul 2014, s. 149.

2 İbrahim Yılmazçelik ve Ali Gökçen Özdem, "Osmanlılar Döneminde Karadağ Coğrafyası ve Toplumsal Yapısı", *Yeni Türkiye "Rumeli- Balkanlar Özel Sayısı- V"*, C. 5, S. 70, Mart- Haziran 2015, s. 5232.

taşınmaz mülk sahibi konumundadır. Karadağ'ın en önemli ihracat partnerlerinden birisi Rusya'dır[45]. Dolayısıyla NATO'ya üyelik noktasında Rusya'dan gelen tepkilerden her zaman çekinilmiştir. Karadağ'ın NATO üyeliği ile ilgili dikkat çekici bir nokta, Karadağlıların %75'i AB üyeliğini desteklerken, NATO üyeliği %46 tarafından desteklenmiştir. Karadağ NATO üyeliğini güvenliği ekseni çerçevesinde ele almıştır.

Genel itibariyle komşuları ile sorunu bulunmayan Karadağ, 2014 yılında Bosna Hersek'le Adriyatik Denizi kıyısında bulunan Sutorina kasabası ile ilgili bir kriz yaşamıştır. Yugoslavya döneminde 1947 yılında Bosna Hersekli yöneticiler tarafından Karadağlı yöneticilere hediye edilen kasaba, bugün hâlâ Karadağ sınırları içindedir. Ancak açık denize kıyısı olmayan Bosna Hersek'te "Sutorina Bosna Hersek'indir" tartışmaları gündeme gelmiştir. Karadağ- Bosna Hersek- Hırvatistan üçgeninde bulunan kasabayla ilgili tartışmanın her üç ülkenin de AB üyesi olmasıyla çözüleceği yolundaki görüş hâkimdir[46].

Bugün Karadağ'ı yöneten siyasal kadrolar yaklaşık 25 yıldır iktidarı ellerinde tutmaktadırlar. Yugoslavya'nın kanlı parçalanma sürecinin bizzat yakın tanıkları olan bu yönetici elit, zaman içinde çatışmaya izin vermeden Sırbistan'la yollarını ayırabilmiştir. Nüfusu ve ekonomisi küçük olan Karadağ kendi varlığını güvence altına alabilmek adına, ülke içinde demokratikleşme ve kurumsallaşma yönünde adım atmaya çabalarken, ülke dışında NATO üyeliği ve AB desteğiyle kendine yer edinmeye çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler:

Akıncılar Köseoğlu, Nihan, "Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Karadağ", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB 36 Mümkün mü?*, edt., Ercüment Tezcan, İlhan Aras, Altuğ Günar, Sentez Yay., İstanbul 2015.

Babayiğit, Hasan, "Karadağ'ın AB Yolu ve Dönüşen Dış Politikası, BALKAM TUİC Akademi, 2015.

Brown, L. Carl, *İmparatorluk Mirası Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, edt. L. Carl Brown, çev. Gül Çağalı Güven, yay. Haz. Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Darkot, Besim, "Karadağ", MEB İslam Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul 1987.

Durakoviç, Ervina, "Karadağ Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme*, edt. Murat Necip Arman, Nazif Mandacı, Seçkin Yay., 2. Bs., İstanbul 2014.

45 Hasan Babayiğit, "Karadağ'ın AB Yolu ve Dönüşen Dış Politikası, BALKAM TUİC Akademi, 2015.

46 www. haber3. com (25 Kasım 2014)

Ekinci, Mehmet Uğur, *Karadağ Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yay., İstanbul 2014.

Emiroğlu, Hüseyin, "Karadağ Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Süreci Kararlılığının Tarihsel Arka Plan Dinamikleri", *Yeni Türkiye "Rumeli- Balkanlar Özel Sayısı- V"*, C. 5, S. 70, Mart-Haziran 2015.

Gökçek Karaca, Nuray ve Saruç, Semra, "Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Aday Geçiş Ekonomilerinde Uluslararası Göç Trendleri", International Conference on Eurasian economies 2014, skopje- Macedonia, 1-3 July 2014.

Karatay, Osman, "Ortaçağ'da Karadağ Tarihi", *Balkanlar El Kitabı"*, edt. Bilgehan Gökdağ ve Osman Karatay, Akçağ Yay., 2. Bs., C. 1, Ankara 2013.

Karatay, Osman, "Osmanlı Hakimiyetinde Karadağ", *Balkanlar El Kitabı"*, edt. Bilgehan Gökdağ ve Osman Karatay, Akçağ Yay., 2. Bs., C. 1, Ankara 2013.

Karatay, Osman, "Karadağ'ın Bağımsızlık Mücadelesi", *Balkanlar El Kitabı"*, edt. Bilgehan Gökdağ ve Osman Karatay, Akçağ Yay., 2. Bs., C. 1, Ankara 2013.

Özcan, Uğur, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı- Karadağ Siyasi İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2012.

Rusinow, Dennison, "Yugoslavya'nın Parçalanmasında ve İç Savaşta Osmanlı Mirası", *İmparatorluk Mirası Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, edt. L. Carl Brown, çev. Gül Çağalı Güven, yay. Haz. Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Sarısaçlı**,** İsmail Erkan, *Karadağ Ülke Raporu*, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme ETÜD Merkezi, Ankara 2011.

Stevenson, Francis Seymour, *A History of Montenegro*, London Jarold, 1914, (www.archive.org)

Todorova, Maria, "Balkanlar'daki Osmanlı Mirası", *İmparatorluk Mirası Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, edt. L. Carl Brown, çev. Gül Çağalı Güven, yay. Haz. Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Yılmazçelik, İbrahim ve Özdem, Ali Gökçen, "Osmanlılar Döneminde Karadağ Coğrafyası ve Toplumsal Yapısı", *Yeni Türkiye "Rumeli- Balkanlar Özel Sayısı- V"*, C. 5, S. 70, Mart-Haziran 2015.

İnternet Kaynakları:

www. haber3. com (25 Kasım 2014)

http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=187544#LinkTarget_1506, (01.11.2015)

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html#People (07.11.2015)

www.ntv.com.tr (05.06.2017)

www.mfa.gov.tr

http://www.monteislam.com/medresa-u-podgorici-prva-islamska-skola-u-crnoj-gori (12.12.2015

KOSOVA CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI *

Duygu KARA**

GİRİŞ

Balkanlar, tarihi boyunca sahip olduğu stratejik konumu nedeniyle büyük güçlerin de müdâhil olduğu çeşitli olayların ortasında kalmıştır. Farklı milliyetleri bünyesinde barındıran heterojen yapısı bu durumu daha da karmaşık hâle getirmiştir. 6 cumhuriyet ve 2 özerk bölgeden oluşan Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti (YFSC), Joseph Tito ve partizanları zamanında yeterli bir refah düzeyine yükselebilmiş, tüm halklar tek bir Yugoslav kimliği altında toplanabilmiştir.

Kosova, Balkanların merkezinde yer alan dağlık bir ülkedir. Arnavutların vazgeçilmez yurdu, Sırbistan'ın göz bebeği, Osmanlı Devleti'nin arzu edip elde ettiği coğrafyadır. Yugoslavya'nın dağılmasında önemli paya sahip, günümüzün yeni devleti Kosova'yı Balkanlardan ayrı ele almak mümkün değildir. Bu nedenle Kosova'da yaşanan kaos ortamının, YFSC'nin sonunu getirdiği söylenebilir.

Zamanında Yugoslavya kurulurken göz ardı edilen tarihsel, dinsel ve etnik temeldeki "heterojen unsurlar",[1] Yugoslavya'nın uzun yıllar uğraştığı ve büyük oranda

* Makalenin bu kısmında aynı yazara ait Yüksek Lisans Tez çalışmasından yararlanılmıştır. Bk.: Duygu Kara, *Soğuk Savaş Sonrası Kosova - Sırbistan İlişkileri (1991 - 2015)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne, 2016.

** Trakya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Programı.

1 Hüseyin Emiroğlu, Muhammet Faruk Çakır, "Yugoslavya'nın Dağılması Sürecinde Trans - Atlantik Dış Politika Parametreleri (1990 - 1995)", *Yeni Türkiye Rumeli - Balkanlar Özel Sayısı - V*, Sayı 70, Yıl 21, Mart - Haziran 2015, s. 5126.

Mitroviça ve Preşevo Vadisi, iki ülke arasındaki sorunlardan sadece ikisidir. Bu bölgede azınlıklar yaşamaktadır ve gerek Kosova'dan gerekse Sırbistan'dan bu bölgelerin kontrolünü ele alma çabaları devam etmektedir.

Balkanların bu karmaşıklığı, çatışma ortamlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Tarihî Kosova-Sırbistan çatışması da bu duruma eklenince oldukça kaotik bir ortam oluşmuştur. Türkiye, hem Balkanlarla bağını koparmamak hem de uluslararası örgütlerin desteğini sağlamak adına Balkanlara yönelik dikkatli bir politika izlemektedir.

Kosova'nın genel olarak uyguladığı dış politikalar, tanınmasını sağlamak, diplomatik ilişkileri geliştirmek ve ekonomik istikrarını sağlamak üzerinedir. Sırbistan ile arasındaki gergin ilişki, Avrupa Birliği entegrasyonu açısından bir engel oluşturmaktadır. Bu gerginliğin hem Sırbistan'ın hem de Kosova'nın geleceği için aşılması gerekmektedir. İlişkilerin normalleşmesi için Avrupa Birliği aracılığıyla başlatılan diyalog süreci içerisinde bu sorunların çözümlenmesi beklenmektedir.

Kosova, küçük fakat Balkanlar için oldukça önemli bir ülkedir. En genç ülke sıfatına sahip olan Kosova'da yaşanan herhangi bir sorun, diğer Balkan ülkelerinde de etkili olmaktadır. Kosova'nın çok etnikli yapısı, sahip olduğu konum ve maden yatakları bu ülke üzerindeki riskleri arttırmaktadır.

KAYNAKÇA

Makaleler:

Ağır, Bülent Sarper, "Etnik Çatışmaların Yayılması ve Bölgesel Güvenliğe Etkileri: Kosova Örneği", Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt VII, Sayı 1, Nisan 2014.

Ağır, Bülent Sarper, "Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 69, Sayı 3, 2014.

Akgün, Sibel, "Kosova'da Yeniden Yapılandırma Çalışmaları Kapsamında Bugünkü Durum", Akademik Bakış, Cilt 5, Sayı 10, Yaz 2012.

Eminoğlu, Ayça, "Uluslararası Politikada Devletlerin Tanınması: "Ayrılma" ile Ortaya Çıkan Devletlerde Tanınma Sorunu", KTÜ Sosyal bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2015, Sayı 9.

Emiroğlu, Hüseyin, Çakır, Muhammet Faruk, "Yugoslavya'nın Dağılması Sürecinde Trans - Atlantik Dış Politika Parametreleri (1990 - 1995)", Yeni Türkiye Rumeli - Balkanlar Özel Sayısı - V, Sayı 70, Yıl 21, Mart - Haziran 2015.

Gutaj, Perparim, "Beyond Independence: Anti-Americanism and the Serb resistance in kosovo", Iliria International Review, 2013 / 1.

Savaş, Hüseyin, "Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu 2", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 25, No 1, Mayıs 2011.

Levent, Zeynel, "Tarihi Süreçte Kosova", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 52, Güz 2013.

Marolov, Dejan, Ivanova, Elena "The Relations between Macedonia and Kosovo", International Journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR), 2013 Volume 12, No 1.

Taşdemir, Fatma, Yürür, Pınar, "Kosova Sorunun Tarihi ve Hukuki Değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi I.I.B.F. Dergisi, Cilt 3, Sayı 99.

Ural, Selçuk, "Balkanlarda Aşırı Milliyetçiliğin Gölgesinde Kosova ve Bağımsızlık", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1.

Ülger, İrfan Kaya, "Kosova'nın Bağımsızlığının Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KOSBED), Yıl 2016, Sayı 31.

Yürür, Pınar, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci, Bölgesel ve Küresel Etkileri, Bağımsız Kosova" 2023 Dergisi, Sayı 83, 15 Mart 2008, Ankara.

Kitaplar:

Aksöz, Abdulkadir, *Balkanlarda Doğan Son Devlet Kosova*, (Genç İDSB) İslam Dünyası STK'ları Birliği Gençlik Kurulu Raporu, Ekim 2015.

Çelik, Bilgin, *Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri*, Gürer Yayınları, İstanbul, s. 49.

Dede, Orhan, *Balkanlar ve Türkiye*, Bilgesam Yayınları, Rapor No 64, İstanbul, Aralık 2014.

Ekinci, Mehmet Uğur, *Sırbistan Siyasetini Anlama Kılavuzu,* SETA Yayınları 38, I. Baskı, 2014.

Emin, Nedim, *Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu,* SETA Yayınları 42, 1. Baskı, 2014.

Emiroğlu, Hüseyin, *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*, Orient Yayınları, Kasım 2006, Ankara.

Kenar, Nesrin, *Bir Dönemin Perde Arkası Yugoslavya: Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu*, Palme Yayıncılık, Ankara, 2005.

Kursani, Shpend, Haxholli, Violeta, Gjikolli, Gent, *Kosovo in Regional Context: Bilateral Political Relations,* Kosowar Institute for Policy Research and Development (KIPRED), Polıcy Paper No. 3/14 - May 2014.

Ülger, İrfan Kaya, *Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası*, Umuttepe Yayınları, 2. Baskı, Ocak 2016, Kocaeli.

Yanardağ, A. Faruk, *Sancak ve Kosova Raporu*, Bosna Kosova Sancak Dayanışma Grubu, İstanbul, 1993.

Yılmaz, Murat, *Kosova Bağımsızlık Yolunda,* İHH İnsani Yardım Vakfı İslam Coğrafyası 1, İstanbul, Kasım 2005.

Tezler:

Bağlar, Selçuk, Soğuk Savaş Sonrası Arnavut Milliyetçiliği ve Kosova Sorunu, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

Erkonuk, Cemal, Tarihi Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği - Kosova İlişkileri ve Nihai Statü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Avrupa Birliği Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.

İlkdoğan, Gül, ABD, AB, Rusya ve Türkiye Ekseninde Kosova'nın Bağımsızlık Süreci, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.

Kadriaj, Shqipran, Kosova Sorunu, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

Kara, Duygu, Soğuk Savaş Sonrası Kosova - Sırbistan İlişkileri (1991 - 2015), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2016.

Karamuço, Sencar, Sırp Milliyetçiliğinde Kosova Algısı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.

Önen, Ahmet Meriç, Kosova'nın Nihai Statüsü: Tarihi Süreç ve Günümüzdeki Gelişmelerin İncelenmesi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

Pektaş, Zafer, Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik 2014.

Sarı, İbrahim, Kosova'nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.

Uysal, Gökşen, 1999'dan Günümüze Kadar Geçen Süreçte Kosova, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.

Yalım, Burak, Yugoslavya'nın Dağılmasının Uluslararası Politikaya Etkileri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2012.

İnternet Kaynakları:

Adıyaman, Şeyma, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci ve AB ile İlişkileri", http://www.bilgesam.org/incele/145/-kosova%E2%80%99nin-bagimsizlik-sureci-ve-ab-ile-iliskileri/#.WGAD-9KLRdg, (10.04.2017).

Dede, Orhan, Bayram, Hamidullah, "Kosova: Mitroviça'daki Son Gelişmeler", http://www.bilgesam.org/incele/833/-kosova--mitrovica%27daki-son-gelismeler/#.VVYFyfCLUVc (01.04.2016).

http://diplomatikgozlem.com/_haber/sirbistan-a-tarihi-ziyaret, (10.04.2016).

Emin, Nedim, "Kosova ile Sırbistan Anlaşmasının Perde Arkası", SETA Atölye, 22 Nisan 2013, https://www.setav.org/kosova-ile-sirbistan-anlasmasinin-perde-arkasi/kosova-ile-sirbistan-anlasmasinin-perde-arkasi-2/, (17.05.2017).Hürriyet, Bölünmüş Kent Mitroviça, http://www.hurriyet.com.tr/bolunmus-kent-mitrovica-12298751, (20.05.2017).

"Kosova: Sosyo-Ekonomik Durum", https://kosovam.wordpress.com/sosyo-ekonomik-durum/, (20.05.2017).

"Kosova'nın Siyasi Görünümü", http://www.mfa.gov.tr/kosova-siyasi-gorunumu.tr.mfa, (15.05.2017).

Merkez Seçim Kurulu resmî sitesi, http://rezultatet.kqzks.org/NightResults/Results.aspx?RaceID=1&UnitID=1&IsPS=0&Turnout=0&LangID=2, (10.05.2017).

Okur, Mehmet Akif, Uzun Ateşkesler Coğrafyasının Zor On Yılı: 1990'lardan 2000'lerin Başlarına Kadar Balkanlar'da Yaşanan Kriz ve Çatışmalar, http://www.academia.edu/13631442/Uzun_Ate%C5%9Fkesler_Co%C4%9Frafyas%C4%B1n%C4%B1n_Zor_On_Y%C4%B1l%C4%B1_1990_lardan_2000_lerin_Ba%C5%9Flar%C4%B1na_Kadar_Balkanlar_da_Ya%C5%9Fanan_Kriz_ve_%C3%87at%C4%B1%C5%9Fmalar_Hard_Ten_Years_of_the_Long_Cease-Fires_Geography_Balkan_Crises_and_Conflicts_from_1990s_to_the_beginning_of_the_2000s, (25.05.2017).

Recognitions of the Republic of Kosovo, http://www.kosovothanksyou.com/, (20.05.2017).

Kosova Nedir?, https://www.turkcebilgi.com/kosova, (22.06.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Kosova/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160385&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=2786386425475623&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=8kdrz9fm5_350#!%40%40%3F_afrWindowId%3D8kdrz9fm5_350%26_afrLoop%3D2786386425475623%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160385%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D8kdrz9fm5_380, (25.05.2017).

What is EULEX?, http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,16, (17.05.2017)

MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI (1990-2015)

Ümran GÜNEŞ*

GİRİŞ

1990'ların sonunda Yugoslavya'da meydana gelen savaş, Birinci Dünya Savaşı anılarıyla birlikte Balkanları Avrupa'nın gündemine tekrar getirmiştir. Batı ve Orta Avrupa artık farklı bir eksene oturmuş ve farklı kavramları tartışırken Güney Avrupa'da tozlu tarih sayfalarında kalmış milliyet tek tipleştirmeleri ve toprak mücadeleleri okunmak için yeniden yazılıyordu.[1] Tarihinin eski problemlerini yeniden ortaya çıkan Yugoslavya'da ekonomik ve siyasi krizler meydana gelmiştir. Federal hükûmet sorunlarla baş etme yöntemiyle çözülmeyi beraberinde getirmişti. Komünizmin de varlığının son bulmasıyla oluşan boşluğun doldurulması için Sırp, Hırvat, Makedon ve Sloven menfaatleri doğrultusunda siyasi partiler kurulmuştur.[2]

1990 yılında Balkan ülkelerinde çok partili düzene geçilmişti. Öncelikle Slovenya ve Hırvatistan'da ardında da Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek ve Makedonya'da seçimlerin yapılması Federasyon içindeki çözülmenin başlangıcı olmuştu.[3] Farklı etnik kökenlerin ve dillerin çok uzun süredir birleştirici bir etken olarak[4] Sosyalist

* Trakya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Programı.

1 Mark Mazower, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar,* Alfa Basım Yayım, İstanbul 2014, s. 188.

2 J.M. Roberts, *Avrupa Tarihi,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2016, s. 749.

3 Cemile hâliloviç Tekin, *Bosna-Hersek Devleti (1991-2011),* Çizgi Kitabevi, Konya 2012, s. 17.

4 Galip Çağ, "Dağılan Yugoslavya'nın Ardından Makedonya ve Türkiye", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi,* 2012, Sayı: 1.1, s. 198.

SONUÇ

Balkan coğrafyasında yeni bir düzene geçilmesi kopan devletler içinde önemli sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Bağımsızlığını kansız bir şekilde kazanmış olsa da etnik çatışmalar ilerleyen dönemlerde kendisini göstermiştir. Yaşanan Arnavut kriziyle birlikte önemli bir sınav atlatan Makedonya, Yunanistan ile yaşadığı isim sorunuyla da uluslararası sistemde tanınma sorunu yaşamıştır. BM tarafından farklı bir isimle de olsa tanınmış olan Makedonya, AB ve NATO konusunda bu gelişmeyi yaşayamamıştır. Makedonya için gelişme ve kalkınma anlamında AB ve bölgedeki istikrarın sağlanması ve güvenliğin korunması bağlamında NATO üyeliği Makedonya için önemli üyeliklerdir. Bulgaristan ile yaşanılan dilsel ve kültürel sorunların ve Sırbistan ile yaşanan dinî sorunların yanı sıra bir dönem Yunanistan ambargosu dolayısıyla ekonomik anlamda da zor dönemler yaşamıştır. Bu bağlamda jeopolitiği açısından ABD, NATO ve BM gibi organlar Makedonya'da istikrarın sağlanması ve sorunların çözülmesine büyük önem vermektedir. Bağımsızlığını kazanma tarihi itibariyle genç bir devlet olan Makedonya önemli politikaların merkezinde bulunmaktadır. Bulunduğu konum itibariyle ve her an çatışma ve istikrardan uzak bir düzene geçebileceği endişesini her zaman bulunduran Makedonya sadece kendi ülkesi için değil bölge için de önemlidir.

KAYNAKÇA

Alp, İlker, "Makedonya Üzerindeki Mücadeleler ve Makedonya Cumhuriyeti", Murat Hatipoğlu(der.), *Makedonya Sorunu Dünden Bugüne,* Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

Arı, Tayyar-Pirinççi, Ferhat, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Balkan Politikası", *Alternatif Politika*, Cilt: 3 Sayı: 1, 2011.

Arslan, Esat, "Kimlikleşme ve Kültürel Kimlik Oluşumunda Makedonya", *Yeni Türkiye Dergisi Rumeli Balkanlar Özel Sayısı,* Yıl: 21, Sayı: 69 (Cilt: IV), Mart-Haziran 2015.

Babuna, Aydın, "The Albanians of Kosovo and Macedonia", *Nationalities Papers,* Vol. 28, No. 1, 2000.

Bahadır, Gürbüz, *Batı'dan Doğu'ya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2002.

Baruch, Andrew, *Dünya Tarihinde Balkanlar*, Doğan Egmont Yayınları, İstanbul 2009.

Brunnbauer, Ulf, "The Implementation of the Ohrid Agreement: Ethnic Macedonian Resenments", *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Issue/1, 2002.

Brunnbauer, Ulf, "Fertility, Families and Ethnic Conflict: Macedonian and Albanians in the Republic Of Macedonia 1944-2002", *Nationalities Papers,* Vol. 32, No. 3, 2004.

Çağ, Galip, "Dağılan Yugoslavya'nın Ardından Makedonya ve Türkiye", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi,* Sayı: 1.1, 2012.

Çelik, Bilgin, *Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri*, Gürer Yayınları, İstanbul 2013.

Dağcı, Gül Tuba-Şimşek, Asiye, "Makedonya ile Yunanistan Arasındaki 'İsim Sorunu'nda Rol Oynayan Temel Parametrelerin Analizi", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi,* Yıl: 5, Sayı: 10.

Demirtaş Coşkun, Birgül-Türkoğlu Emir, "Makedonya Bıçak Sırtında: Balkanlar'ın Eski 'Model Ülke'si, Yeni İstikrarsızlık Unsuru mu?", Murat Hatipoğlu(der.), *Makedonya Sorunu Dünden Bugüne,* Ankara 2002.

Emin, Nedim, *Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları, Ankara 2014.

Erol, Mehmet Seyfettin, "Makedonya Sorunu'nun Temel Dinamikleri", Bilgehan A. Gökdağ-Osman Karatay(ed.), *Balkanlar El Kitabı, 2.Cilt: Çağdaş Balkanlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.

Görgün, Mevlüt Tuğrul, *Makedonya Ülke Raporu 2011*, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara 2011.

Haliloviç Tekin, Cemile, *Bosna-Hersek Devleti (1991-2011),* Çizgi Kitabevi, Konya 2012.

İnat, Kemal-Balcı, Ali, "Balkanları Tarihi: Miras Kavgası ve Etnik Çatışma", Kemal İnat-Burhanettin Duran-Muhittin Ataman(ed.), *Dünya Çatışmaları,* Cilt: 1, Nobel Yayınları, Ankara 2016.

İşyar, Ömer Gökşen İşyar-Ahmet, Ergin, "Makedonya'da Cumhuriyeti'nde Arnavut Azınlık Sorunu", *Gazi Üniversitesi İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:3, 2005.

Karluk, S. Rıdvan, *Avrupa Birliği,* 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2016.

Kodal, Tahir, "Makedonya'nın Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* XVI/29, Güz-2014.

Kojouharov, Anton, "Bulgarian 'Macedonian' Nationalism: A Conceptual Overview", *OJPCR: The Online Journal of Peace And Conflict Resolution*, 6.1 Güz, 2004.

Kut, Şule, *Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

Mazower, Mark, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar,* Alfa Basım Yayım, İstanbul 2014.

Makedonya Cumhuriyeti Anayasası, http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/mk/mk014en.pdf.

Makedonya Ülke Raporu, EBSO Uluslararası Ülkeler Şefliği, www.ebso.org.tr/ebsomedia/documents/makedonya-ulke-raporu_22596448.doc.

Murtezan, Fati, *Makedonya'da Yönetsel Değişim ve Yerel Yönetimler,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Matto Makedonya Raporu 2016, http://matto.com.mk/files/dokumenti/ulke%20raporu/MATTO%20Makedonya%20Ulke%20RAPOUR-2016.pdf.

Nuredini, Abdülmecit, *Makedonya'nın İç ve Dış Politika Sorunları(1990-2005),* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2006.

Özçelik, Sezai, "Kolektif Güvenlik, Önleyici Barış Gücü Konuşlandırma ve Makedonya Çatışma Analizi", *Yeni Türkiye Dergisi Rumeli Balkanlar Özel Sayısı*, Yıl: 21, Sayı: 69 (Cilt: IV), Mart-Haziran 2015.

Özgen, Cenk, "Balkanlarda Güvenliğe Yönelik Bir Tehdit: Yunanistan- Makedonya Anlaşmazlığı", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 14, Sayı: 25, 2013/2.

Pars, Aktan Hamza, "Makedonya Arnavutları", Bilgehan A.Gökdağ-Osman Karatay(ed.), *Balkanlar El Kitabı,* 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.

Roberts, J.M., *Avrupa Tarihi,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2016.

Safi, İsmail, "Makedonya Ülke Bülteni", *Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği,* 2012.

Sönmezoğlu, Faruk, *Son Onyıllarda Türk Dış Politikası 1991-2015*, Der Yayınları, İstanbul 2016.

Şimşek, Asiye, "Makedonya'nın NATO Üyeliğinin Türkiye ve ABD Desteği Kapsamında Tartışılması", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi,* Cilt: 2, No: 1, 2004.

Tangör, Burak, *Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri,* Seçkin Yayınları, Ankara 2008.

Tufan, Şirin, "On Multi-Ethnicity, Multilingualism and Language Policy in The Republic of Macedonia", *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Volume 8 (2), 2015.

Türbedar, Erhan, "Balkanlar ve Enerji", *Avrasya Dosyası,* Enerji Özel, Cilt: 9, Sayı: 1, Bahar 2003.

Uğrasız, Bülent, "A.B.D.'nin Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt: 6, Sayı: 1, 2004.

Uzgel, İlhan, "Balkanlarla İlişkiler", Baskın Oran(ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler ve Yorumlar,* Cilt: II, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

Vatandaş, Selim, "Makedonya'nın AB Üyelik Süreci", *http://www.bilgesam.org/incele/136/-makedonya%E2%80%99nin-ab-uyelik sureci/#.WSHemvnyjIW.*

Yenigün, M. Cüneyt, "Makedonya'da Mikro milliyetçilik (Tribalism)", *Mostar,* Sayı:18, Ağustos 2006.

Yerasimos, Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar,* (Çev. Şirin Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

http://skopje.emb.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=167357.

http://www.turkiye-rehberi.net/makedonya-haritasi.asp

SOĞUK SAVAŞ SONRASI SIRBİSTAN

Sabri Can SANNAV*

GİRİŞ

Soğuk Savaş Sonrası Sırbistan'ı anlayabilmek için bölgenin tarihsel perspektifinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Öyle ki, bugünkü Balkanlar'ın haritasının oluşumunda var olan temel etken tarihî dinamiklerin günümüze kadar etkisini sürdürmesidir.

Balkanlar'da Sırpların siyasi varlığı ilk olarak 1037'de kurulmuştur. 1169'da Stefan Nemanja Bizans hâkimiyeti altında olan Sırpları bağımsız bir devlete kavuşturmuş ancak bağımsız Sırplar en parlak dönemlerini ise IV. Stefan Duşan zamanında yaşamıştır. Duşan'ın ölümünden sonra zayıflayan Sırp Devleti, Balkanlara hâkim olmaya başlayan Osmanlı Devleti ile yaptığı Sırpsındığı Savaşı'nda ilk yenilgisini almıştır. Ancak Bosna, Sırp, Bulgar Krallarının ittifak yaparak Osmanlı Devleti'ne karşı birleştiği "Kosova Savaşı" Sırp tarihinde Sırpsındığı Savaşı'ndan daha çok yer tutmuştur. Sırplar kültürlerindeki birçok söylence, şarkılar ve ağıtları bu savaşın etkisiyle yaratmışlardır. Bu savaştan 70 sene sonra Sırplar bağımsızlıklarını kaybetse de Sırp tarihçiler, Kosova Savaşı'nı bağımsızlıklarını kaybettikleri savaş olarak dile getirmektedirler[1].

* Yrd. Doç. Dr, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı Başkanı.

1 Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ, *Balkanlar El Kitabı*, Cilt I, Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 353.

mak için batıyla ilişkilerini daha da iyi tutmaktadır. Yukarıda da analiz ettiğimiz gibi Sırbistan'da halkın bir kısmı Kosova Sorunu yüzünden AB'ye sıcak bakmamakta, kimliklerinin tehlikeyi düşeceğinden endişe etmekte, bir kısımda AB'nin ekonomik katkısına sıcak bakmaktadır. Ancak Sırbistan, Kosova Sorunu'na rağmen Sırbistan dış politika da daha da ılımlı bir siyaset izlemektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında söyleyebiliriz ki, Sırbistan için Balkanlar'da yaşanan sıkıntıların çoğu tarihî kaynaklıdır. Bugün Sırplar hem tarihinle yüzleşirken hem de mevcut durumda kendi güvenliklerini sağlama almak, ekonomilerini düzeltmek, yaşam koşullarını iyileştirmek, Balkanlar'da lider konumda olmayı istemektedirler. Bunu sağlamak içinde dış politikada Kosova Sorunu ve AB ikileminde kalırken, NATO ile ilişkilerinde ilerletmek için ortak programlar ve tatbikatlar gerçekleştirmektedirler.

KAYNAKÇA

Acar, Zeynep Selin, "Doktrinleşme Sürecindeki İnsani Müdahale: NATO'nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı", Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, İzmir 2015.

Akçay, Ekrem Yaşar, "Sırbistan'ın AB Serüveni", Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, Afyon 2016.

Akman, hâlil, *Paylaşılamayan Balkanlar,* I. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.

Alpkaya, Gökçen, *NATO Müdahalesi Üzerine, Tartışma Metinleri*, Ankara Üniversitesi SBF Basımevi, Ankara 2009.

Alpkaya, Gökçen "NATO Müdahalesi Üzerine", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:15, Ankara 1999.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995,* 11. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997.

Bal, İdris, *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası,* Ankara Global Araştırmalar Merkezi, Ankara 2006.

Bozkurt, Giray Saynur, "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesinde Türkler ve Müslümanlar*", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, İzmir 2010.

Cretu, Valeri, *Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Fedarasyonu'nun Yugoslavya Krizlerine Yönelik Politikası,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı), Ankara 2006.

Çevikbaş, Ahmet, "Müttefik Güç Harekâtı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO'nun Kosova'ya Yönelik Harekâtının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakış Açılarından Değerlendirilmesi", *Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt:10, Sayı: 2, Ankara 2011.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Sırbistan Ülke Notları Ağustos, 2011.

Dragnich, Alex N., *The First Yugoslavia*, Hoover İnstitution Press, California 1983.

Ekinci, Mehmet Uğur, *Sırbistan Siyasetini Anlama Kılavuzu*, 1. Baskı, Seta Yayınları, İstanbul 2014.

Gianaris, Nicholas V., *Geopolitical and Economic Changes in The Balkan Countries*, Praeger Publishers, London 1996.

Günal, Altuğ, *Sırbistan Cumhuriyeti, Çağdaş Balkan Siyaseti*, Necip Arman, Nazif Mandacı, Gazi Kitapevi, Ankara 2012.

Karatay, Osman, "Bağımlı Bir Bağımsızlık İle Nereye?", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:16, Ankara, 2008.

Karatay, Osman; Gökdağ, Bilgehan A., *Balkanlar El Kitabı*, Cilt I, Vadi Yayınları, Ankara 2006.

Klemencic, Matjaz, *Zagar, Mitja, The Formet Yugoslavia's Diverse Peoples*, ABC-CLİO, California 2004.

Kosova Özyönetim Anayasal Çerçevesi için bk. Kosova Özyönetim Anayasal Çerçevesi,http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/CF_Turkish_Anayasal_Cerceve.pdf, (25.05.2017)

Koyuncu, Aşkın "Bulgaristan'da Osmanlı Maddi Kültür Mirasının Tasfiyesi (1878-1908)", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 20, Ankara 2006.

Neziroğlu, İrfan, *Yeni Dünya Düzeni ve Bosna-Hersek Cumhuriyeti'ndeki Savaş,* TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü, Ankara 1994.

Miloseviç yatağında ölü bulundu, http://www.hurriyet.com.tr/milosevic-yataginda-olu-bulundu-4064805, (20.05.2017)

North Atlantic Treaty Organization, Partnership for Peace programme, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, (20.05.2017)

Oğultürk, M. Cem, "Kosova'nın Bağımsızlığı Süreci Kapsamında ABD Dış Politikası'nın Analizi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt:10, Sayı:19, Ankara 2015.

Öner, N. Aslı Şirin, *Dram Sonrası Bosna*, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013.

Pond, Elizabeth, *Endgame In The Balkans, Regime Change, European Style*, The Brooking Institution, Washington 2006.

Ramet, Sabrina P., *The Three Yugoslavias*, İndia University Press, İndianapolis, 2006.

Sancaktar, Caner, "NATO'nun Kosova Müdahalesi", http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-133-2014090914guvenlik-9.pdf, (16.05.2017)

Saygılı, İlhan*, Balkanlardaki Milliyetçilik Osmanlı Devleti'nin Dağılması Üzerine Etkileri*,(Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih(Genel Türk Tarihi) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

Samancı, Uğur, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı 2, İzmir 2009.

Savaş, Hüseyin, "Dünü Bugünü ile Kosova Sorunu II", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 1, Sivas 2001.

Sırbistan Ülke Raporu, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Hazırlayan: Banu Bektaş, Ankara, Nisan, 2011.

Sputnik Türkiye, https://tr.sputniknews.com/avrupa/201612011026099584-sirbistan-rusya-ile-ortak-tatbikatlar/, Erişim tarihi: 21.04.2017.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/sirbistan-ekonomisi.tr.mfa, Erişim tarihi: 04.05.2017.

Uzgel, İlhan "Sosyalizm'den Ulusçuluğa: Yugoslavya'da Ulusçuluğun Yeniden Canlanışı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 47, Sayı: 1, Ankara 1992.

Uzgel, İlhan, "Yugoslavya'da Miloseviç Dönemin Sonu", Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 55, Sayı: 3, Ankara 2000.

Ülger, İrfan Kaya, "Kosova'nın bağımsızlığının Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 31, Kocaeli 2016.

Ülke rehberi: Sırbistan ve Karadağ, http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/10/041022_sirbistan_karadag_rehber.shtml, Erişim tarihi: (22.04.2017).

Vukadinovic, Radovan, *Yugoslavia and the East: From Non -Aligment to disintegration*, Martin Van den Heuvel and Jan G. Siccama, *The Disintegration of Yugoslavia, Rodopi* Publisher, Atalanta 1912.

Woehrel, Steven, "Relations With The Europen Union And NATO*", Politics and Economics of Russia and Eastern Europe*, Edited by: Ulric R. Nichol, Nova Science Publisher, New York 2007.

Yıldırım, Münir, "Günümüz Balkan Ortodoks Kiliselerine Genel Bir Bakış" *Çankırı Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 1, Çankırı 2003

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA SLOVENYA'NIN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI

Nesrin KENAR*

GİRİŞ

Slavlar, 6. ve 7. yüzyıllarda Romanya üzerinden çeşitli aşiretler ve boylar olarak Avrupa'ya göç ederek Tuna sınırını geçip Balkan yarımadasının büyük bölümüne yerleşmişlerdir.[1] Slav kökenli olan Slovenler bağımsız bir siyasi varlık oluşturamamışlardır.[2] Slovenler 7. yüzyılda Samo yönetiminde Slav İmparatorluğu kurmuşlarsa da bu devlet varlığını kısa bir süre sürdürebilmiştir.[3]

Slovenler 748 yılında Frank Krallığı'nın bir parçası hâline gelmişlerdir. 8.yy. sonlarında Frank kralı Charlemagne ve Alman soylular Slovenleri esir alıp köleleştirmişler, Alman misyonerler Almanlaştırma planının bir parçası olarak Katolikliğe dönüştürmüşlerdir.[4] 14. yüzyılın sonuna gelindiğinde bu halkın iskân etmiş oldukları topraklar Habsburg İmparatorluğu'nun kontrolü altına girmiş[5] ve Slovenler Avustur-

* Yrd. Doç. Dr, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

1 Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi (18. ve 19. Yüzyıllar), Cilt I*, Çeviren: İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç, İstanbul: Küre Yayınları, 2013, ss. 14-16, 25; Gary L. McPeak, *Slovenia: Its Future as a Stable Nation State*, Troy State University at Fort Bragg, Yayınlanmamış Master Tezi, Published by ProQuest LLC (1993), ProQuest Number: 10178872, July 1993, s. 18.

2 Jelavich, *Balkan Tarihi (18. ve 19. Yüzyıllar), Cilt I*, ss. 14-16, 25.

3 Richard F. Iglar, "The Constitutional Crisis in Yugoslavia and the International Law of Self-Determination: Slovenia's and Croatia's Right to Secede", *Boston College International and Comparative Law Review*, 1992, Vol. 15, Sayı 1, s. 234.

4 McPeak, *Slovenia: Its Future as a Stable Nation State*, s. 18.

5 Jelavich, *Balkan Tarihi (18. ve 19. Yüzyıllar), Cilt I*, ss. 14-16, 25.

SONUÇ

Slovenya'nın bağımsız bir devlet olmasının ardından 25 yıl geçmiştir. Slovenya bağımsızlığının ilk yıllarında ekonomik ve demokratik dönüşüm sürecinde zorluklarla karşılaşmıştır. Bununla beraber ülkenin hem siyasal ve hem de ekonomik kurumlarını başarılı bir şekilde oluşturmuştur.

Bağımsızlık ilanının ardından başlayan dönüşüm sürecinde pek çok ekonomik ve finansal kriz yaşanmış olmakla beraber bağımsızlığının ardından Slovenya pek çok başarı elde etmiştir. Slovenya hem eski Yugoslavya Cumhuriyetleri, hem eski komünist ülkeler ve hem de diğer Avrupa ülkeleri ve de Avrupalu kurumlarla ilişkilerini geliştirme konusunda önemli adımlar atmış, 2004 yılında hem AB'ne hem de NATO'ya üye olmuştur. Hırvatistan'la olan sorunlarını AB'ne üyelik sürecinin de katkıları ile barışçıl yollarla çözmüştür.

Slovenya bağımsızlığının ardından ekonomik ve demokratik dönüşm sürecini başarılı bir şekilde tamamlamıştır.

KAYNAKÇA

Barany, Zoltan, "NATO's Peaceful Advance", *Journal of Democracy*, January 2004, Vol. 15, No.1,ss. 63-76.

Bebler, Anton, "Slovenia and NATO Enlargement", *International Journal*, Winter 1999/2000Vol. 55, No. 1, ss. 125-136.

Bohinc, Marija and Darja Cibic, "Country Profile: Slovenia", *Nursing Ethics,* 2005, Vol. 12, No.3, ss. 317-322.

Bugaric, Bojan and Alenka Kuhelj, "Slovenia in crisis: A Tale of Unfinished Democratization in East-Central Europe", *Communist and Post-Communist Studies,* 2015, Vol.48, ss. 273-279.

Bukowski, Charles, "Slovenia's Transition to Democracy: Theory and Practice", *East European Quarterly,* Spring 1999, Vol. 33, No.1, ss. 69-96.

Edmunds, Timothy, *"NATO and its New Members"***,** Survival, 2003, Vol. 45, No. 3, ss. 145-166.

Frlec, Boris, **"**Slovenia's Perspective on Promoting Stability in South-Eastern Europe", *NATO Review,* Winter 1999, ss. 16-19.

Grbic, Katarina, "Post-Yugoslav Development - 2010" https://eurasiacenter.org/publications/Eurasia%20Brief%20Post-Yugoslav%20Development.doc, 04.08.2017.

Grizold, Anton, "Slovenia's Defense Policy in a Euro-Atlantic Reality", *Mediterranean Quarterly,* Summer 2008, Vol.19, No. 3, ss. 115-122.

Grizold, Anton and Vinko Vegic, "Small States and Alliances: The Case of Slovenia", *Small States and Alliances,* Erich Reiter· Heinz Gartner (Editors), Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2001, ss. 145-159.

Hall, Richard C., "Slovene War, 1991", *War in The Balkans: An Encyclopedic History From the Fall of the Ottoman Empire to the Breakup of Yugoslavia,* Richard C. Hall (Editor), 2014, USA: ABC-CLIO, s. 289.

Hendrickson, Ryan C., "Expanding NATO: The Case for Slovenia", *Parameters*, Winter 2002/2003; 32, 4, ss. 64-76.

Iglar, Richard F., "The Constitutional Crisis in Yugoslavia and the International Law of Self-Determination: Slovenia's and Croatia's Right to Secede*"*, *Boston College International and Comparative Law Review,* 1992, Vol.15, Sayı 1, **s**s. 213-239.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi (18. ve 19. Yüzyıllar), Cilt I,* Çeviren: İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç, İstanbul: Küre Yayınları, 2013.

Komac, Miran*, "*Mapping The Roma Ethnic Mınority**:** A Pathway to a Roma Ghetto or a Development Opportunity?", *Teorija in Praksa,* 2015, Vol. 52, No.1-2, ss. 133-149.

Krašovec, Alenka and Lars Johannsen, "Recent Developments in Democracy in Slovenia", *Problems of Post-Communism,* 2016, Vol. 63, No. 5-6, ss. 313-322.

Latham, Judith, "Roma of the former Yugoslavia", *Nationalities Papers*; June 1999; Vol. 27, No. 2, ss. 205-226.

Le Jeune, Christine, "New NATO Member States: The Benefits and Drawbacks of Enlargement", *The Land Warfare Paper,* The Institute of Land Warfare, No.77, September 2010, https://www.ausa.org/sites/default/files/benefits-drawbacks-nato-enlargement.pdf, 12.08.2017

Lipott, Sigrid, "The Hungarian National Minority in Slovenia: Assessment of Protection and Integration after EU Accession", *Romanian Journal of European Affairs,* September 2013, Vol. 13, No. 3, ss. 64-89.

McPeak, Gary L., *Slovenia: Its Future as a Stable Nation State,* Troy State University at Fort Bragg, Yayınlanmamış Master Tezi, Published by ProQuest LLC (1993), ProQuest Number: 10178872, July 1993.

Nelson, Elizabeth A., *Power And Proximity: the Politics of State Secession,* The City University of New York, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Published by ProQuest LLC (2016), ProQuest Number: 10129011 2016.

Niebuhr, Robert, "War in Slovenia: Doctrine and Defeat", *Journal of Slavic Military Studies,* 2006, Vol. 19, No.3, ss. 489-513.

Petricusic, Antonija, "Slovenian legislative system for minority protection", *Noves SL. Revista de Sociolingüística,* Autumn 2004, http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm04tardor/docs/petricusic.pdf, 13.08.2017, ss. 1-9.

Prijon**,** Lea, **"**Slovenian Communist Legacy: After 25 Years of Independence of Slovenian Nation"**,** *Slovak Journal of Political Sciences*, 2017, Volume 17, No. 2, ss.141-165.

Ramet, Sabrina Petra, "Slovenia's Road to Democracy", *Europe-Asia Studies*, Vol. 45, No. 5, 1993, ss. 869-886.

Ryavec, Karl W., **"**Slovenia and United States Policy on Nato Enlargement", *Slovene Studies,* 1995, Vol. 17, No.1-2, ss. 51-80.

Schneider, Mary Kate, "Brioni Agreement", *War in The Balkans: An Encyclopedic History From the Fall of the Ottoman Empire to the Breakup of Yugoslavia*, Richard C. Hall (Editor), 2014, USA: ABC-CLIO, s. 47.

Statistical Office of the Republic of Slovenia, *STAT'O'BOOK: Statistical Overview of Slovenia 2016,* http://www.stat.si/dokument/9213/statobook.pdf, 14.08.2017.

Vajgl, Ivo, "Slovenia and NATO: A Suitable Case For Inclusion", International Security, *The RUSI Journal,* 1997, Vol. 142, No. 3, ss. 12-15.

Vasilevski, Steven, "Diverging Paths, Diverging Outcomes: A Comparative Analysis of Post-

Communist Transition in the Successor States of Yugoslavia", York University. *YCISS Post-Communist Studies Programme Research Paper Series,* Paper Number 001, February 2007.

Zawistowska, Renata, "Prekmurje - Separation from Hungary and Connection

to Slovenia (1919 - 1920)", *Studies into the History of Russia and Central-Eastern Europe,* Vol. X LV I I, http://www.sdr-ihpan.edu.pl/images/Zawistowska.pdf, 05.08.2017, ss. 5-32.

Ziccarello, Kelly "Slovenia - Ten Years After Independence", *Disam Journal of International Security Assistance Management,* Fall 2001*,* Vol. 24 No. 1, ss. 1-4.

Zilberman, Alina and Stephen Webber, "Public Attitudes toward NATO Membership in Aspirant Countries", http://www.dcaf.ch/content/download/36709/528635/file/Zilberman.pdf s.67 12.08.2013, ss. 47-68.

Zizmond, Egon, "Slovenia-One Year of Independence", *Europe-Asia Studies*, 1993, Vol. 45, No. 5, ss. 887-905.

Zupancic, Jernej, "Ethnic Structure of Slovenia and Slovenes in Neighbouring Countries", *Slovenia: a Geographical Overview,* http://zgs.zrc-sazu.si/Portals/8/Slo_Geo_Over/16.pdf, ss. 87-92.

----------"Slovenia: Country Background Report", *CRS Report for Congress,* November 30, 1999, https://www.everycrsreport.com/files/19991130_97-554_1598b0b3a0bf3fdc5b84c83226d032e9eafac64c.pdf.

----------"Border Issue Between Slovenia and Croatia (2010), http://www.ukom.gov.si/fileadmin/ukom.gov.si/pageuploads/dokumenti/backgrounds/Border_Issue_between_Slovenia_and_Croatia.pdf.

----------"National Strategy for Integration of the Republic of Slovenia into NATO",http://nato.gov.si/eng/documents/national-strategy/, 06.08.2017.

----------"Twenty-Five Years of Independent Slovenia", http://www.slovenia25.si/fileadmin/dokumenti/PDF/Twenty-five_years_of_Independent_Slovenia.pdf, 05.08.2017.

----------"Study on NATO Enlargement",The Enlargement of NATO, 03 September 1995, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm?selectedLocale=en, 12.08.2017, ss. 17-49.

----------"Census of Population, Households and Housing, Slovenia", 31. MARCH 2002 ",Statistične informacije, Rapid Reports No 92/2003, http://www.stat.si/popis2002/gradivo/si-92.pdf, 13.08.2017, ss. 1-47.

----------"Census of Population by Ethnic Affiliation", Statistical Office of the Republic of Slovenia, (2002), http://www.stat.si/popis2002/en/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=15, 14.08.2017.

----------"Constitution", Official Gazette of the Republic of Slovenia Nos. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06, and 47/13, http://www.us-rs.si/media/constitution.pdf, 13.08.2017.

SIPRI, https://sipri.org/sites/default/files/Milex-share-of-GDP.pdf, 14.08.2017.

SIPRI, https://sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf, 14.08.2017.

III. BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA DİĞER BALKAN DEVLETLERİ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ARNAVUTLUK CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI

Nehir AĞIRSEVEN*

GİRİŞ

Arnavutluk, 41 yıl boyunca Enver Hoca'nın katı merkeziyetçi yönetimi altında içeride devletleştirme politikası, Mao ve Stalin gibi baskıcı bir rejime tanık olmuştur. Hoca, emperyalist ve revizyonist güçlere karşı kendine yeten sosyalist bir ülke inşası için Arnavutluk'u tüm dünyaya kapatmıştır. Enver Hoca'nın 1985 yılında ölümüne kadar izlediği politikalar, ülkede demokrasi kültürünün gelişmesine engel olmuştur.

1985-1989 yılları arasında Ramiz Alia[1], Enver Hoca'nın izlediği katı politikadan tam olarak vazgeçmemiş, uyguladığı reformlarla değişimden çok komünist sistemin iyileştirilmesini amaçlamıştır. Doğu Bloku'nun dağılması ile birlikte, iç ve dış dinamiklerin de etkisiyle Arnavutluk, 1990'dan sonra çok partili yaşama geçmiş, demokratikleşme, reform ve iki kutuplu dünya düzeninin ardından Batı ile bütünleşme çabası, siyasal değişimin sinyallerini vermiştir. Bu tarihten sonra, demokratikleşme sürecinde Arnavutluk, insan hak ve özgürlüklerinde epey yol kat etmiş, tarım ve ekonomide

* Okt., Trakya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Programı.

1 Ramiz Alia (18 Ekim 1925): Enver Hoca'nın ölümünün ardından Arnavutluk Emek Partisi genel sekreterliği ve Arnavutluk devlet başkanlığı yürüten son komünist liderdir.

sine geçişi ve halkın yeni bir toplumsal yapıya adapte olması sancılı bir süreç olmuştur. Arnavutluk bu zorlu süreçten geçen ülkelerden biri olup, sosyalizm sonrası dönemde siyasal, ekonomik ve sosyal alanda pek çok sorunla karşılaşmıştır. Başta devlet otoritesinin zayıflaması, kanunların uygulanamaması, işsizlik, dengeli olmayan gelir dağılımı, yoksulluk ve yolsuzluk gibi birçok toplumsal sorun ve istikrarsızlık yaşanmıştır.

Arnavutluk'ta yaşanan sorunlar uluslararası göç olgusunu da beraberinde getirmiştir. Ekonomik sıkıntılar ve işsizlik, 1990'lardan sonra nüfusun dörtte birinin ülkeyi terk etmesine neden olmuştur. Ekonomik verilere göre Arnavutluk, Avrupa'nın en yoksul ülkelerinden biri olmasına rağmen, 2000'li yıllarda uyguladığı ekonomik reformlar sonucunda istikrarlı bir gelişme kaydetmiştir. Ülke, sosyalist rejimden çok partili demokratik sistem ile uluslararası piyasa ekonomisine ve Avrupa ülkelerine entegre olmaya yönelik kalkınma konusunda Balkanlarda bir başarı öyküsü hâline gelmiştir.

Arnavutluk'un siyasal hayatı 1991'den bu yana mücadele eden iki hâkim parti konumundaki Sosyalist Parti (SP) ve Demokratik Parti (DP) etrafında kutuplaşmıştır.[91] Neredeyse 50 yıl süren baskı rejimi ve kapalı ekonomi döneminin ardından Arnavutluk, dış politikasını ABD ve AB üyesi ülkeler ile her alanda ilişki ve işbirliği geliştirme ve Avrupa ile bütünleşme hedefleri üzerine kurmuştur. Öte yandan, bölgenin birçok ülkesinde yaşayan Arnavutların siyasi ve ulusal haklarının korunması ve geliştirilmesi Arnavutluk'un bölgesel politikasının belli başlı hedeflerinden biri olmuştur.[92]

Arnavutluk 2005 yılından beri AB ile geliştirdiği stratejiler sayesinde siyasal, ekonomik ve sosyal alanda güven kazanmıştır. Sivil toplum örgütleri aktif hâle gelmiş, insan haklarında gelişme yaşanmış, yargı sistemi de AB sürecinde ilerleme kaydetmiştir. Durgun olan Arnavutluk ekonomisi AB süreciyle rekabetçi bir piyasa ekonomisine dönüşerek, yabancı yatırımcıların güvenini sağlamaya başlamıştır. Bu süreçte birçok özelleştirme gerçekleştirilmiştir.[93] Komünizm sonrası yüzünü Batıya çeviren Arnavutluk'un NATO üyeliği, ülkenin dış politikasındaki en önemli gelişmelerden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

Açar, Dilaver Arıkan, *Small State Playing the Asymmetric Game: Continuity and Change in Albanian Foreign Policy*, (Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008.

91 Sema Yıldırım Becerikli, Nazif Bozkurt, *a.g.e.,* s.905-913.

92 http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/ (21.09.2014)

93 Nikolin Agallija, *a.g.e.,* s.58-59.

Akyol, Gürkan, *Balkan Politikasında Arnavutluk (1912 sonrası)*, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2007.

Agallija, Nikolin, *AB ile Değişen Arnavutluk*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, 2009.

Aydın, Abdurrahim F., Progonati, Erjada, "Albanian Foreign Policy in the Post Communist Era", *UNISCI Discussion Papers,* Sayı 26, 2011.

Becerikli, Sema Yıldırım, Bozkurt, Nazif, "Uluslararası halkla ilişkilerde yeni bir açılım: Arnavutluk örneği" *International Journal of Human Sciences,* Sayı 11(1), 2014.

Biberaj, Elez, Albania in Transition the Rocky Road to Democracy, Westview Press, Colorado, 1998.

Bogdani, Mirela, Loughlin, John, *Albania and the European Union The Tumultuous Journey towards Integration and Accession,* I.B. Tauris, New York, 2009.

Bozbora, Nuray, "Arnavutluk'ta Demokratikleşme Çabaları ve Sorunlar", ("Albania's Democratization Efforts and Issues") *Avrasya Dosyası*, Cilt: 8, Sayı: 3, 2002.

Brahaj, Sokol, *Arnavutluk'ta Demokratikleşme Süreci ve Avrupa Birliği'nin Yapıcı Etkileri*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2009.

Demirtaş Coşkun, Birgül, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlarda Arnavut Sorunu", *Balkan Diplomasis*i, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

Eduart Caka, "Arnavutluk'un Yeni Dış Politikası ve Türkiye ile Stratejik Ortaklık Söylemi" *http://www.yeniturkiye.org/arnavutlukun-yeni-dis-politikasi-ve-turkiye-ile-stratejik-ortaklik-soylemi/yeni-bolge/13085,*(12.06.2014)

Emin, Nedim, "Arnavutluk Siyasetini Anlama Kılavuzu", SETA Yayınları, İstanbul, 2014.

Fshazi, Falma*, Albanian Dilemma in the Balkans: Nationalism and Globalization,* (Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2005.

http://www.mfa.gov.tr/arnavutluk-kunyesi.tr.mfa(23.07.2014)

http://www.tuicakademi.org/index.php/bolgeler/balkanlar/4062-turkiye-ve-arnavutluk-iliskileri (29.12.2014)

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/ (21.09.2014)

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulkedetay/Arnavutluk (26.05.2017)

Şimşir, Bilal N., *Türkiye-Arnavutluk İlişkileri*, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

Vickers, Miranda, Pettifer, James, *Albania From Anarchy to a Balkan Identity,* New York University Press, New York, 1997.

BULGARİSTAN'DA SİYASAL-EKONOMİK GELİŞMELER VE DIŞ POLİTİKA (1990-2015)

Bahar TOPARLAK*

GİRİŞ

Soğuk savaşın sona ermesiyle Bulgaristan için yeni bir dönem başlamıştır. Devlet Başkanı Todor Jivkov'un 10 Kasım 1989'da istifasının[1] ardından Mladenov yönetime geçmiştir.[2] Mladenov`un darbeden sonra yaptığı açıklamalarda dikkati çeken en önemli husus, sosyalizmin sınırları içinde demokratik ilkelere bağlı olunacağını açıklamasıdır.[3] Mladenov parti ve devletin ayrılacağını, "hür seçimlerden" esas karar organının parti yerine "insancıl ve anayasal demokratik devlet" ve Parlamento'nun olacağı şeklinde söylemlerde bulunmuştur. Muhalif guruplar bunu gerçekçi bulmamış ve yönetim aleyhine gösteriler düzenlemişlerdir. Bunun sonucunda 14 Kasım 1989'da on dört komünist olmayan örgüt tarafından kurulan Demokratik Güçler

* Trakya Üniversitesi SBE, Tarih ABD Doktora Programı.

1 İbrahim Kamil, "Komünizm Döneminde Bulgaristan", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s. 572; Mladenov`un liderliğindeki bu darbenin Sovyetler Birliği`nden destek alınarak yapıldığına dair yorumlar vardır. Mladenov darbesinin, Ekim 1989'da Çin'den dönerken Moskova'da Gorbaçov ile yapmış olduğu görüşme sonucunda kararlaştırıldığı, yönünde görüşler ileri sürülmüştür. Dolayısıyla Moskova'nın her ne kadar tüm Doğu Avrupalı Müttefiklerini kendi başlarına bıraktığı söylenmişse de, yaşanan gelişmeler bunun ne ölçüde mümkün olduğu sorusunu beraberinde getirmiştir. Mladenov, bir "Saray Darbesi" ile Jivkov'u devirmiştir. Birgül Demirtaş Coşkun, *Bulgaristan'la Yeni Dönem, Soğuk Savaş Sonrası Ankara- Sofya ilişkileri*, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s. 40.

2 "Jivkov da Düştü", Milliyet Gazetesi, 11 Kasım 1989, s.1; http :/ /gazetearsivi. milliyet. com.tr /Gunun Yayinlari/_x2B_WU6scQPqltGj9cQPAgw4Q_x3D__x3D_; (20.05.2017) ; *Ayın Tarihi,* 10 Kasım 1989; http : // ayin tarihi. byegm. gov.tr/turkce/date/1989-11-01(20.05.2017)

3 R J. Crampton,; *Bulgaristan Tarihi,* çev. Nuray Ekici, Jeopolitika Yayınları, İstanbul, 2007, s. 196.

Bulgaristan geçmiş dönemde azınlık gruplarına uyguladığı çeşitli asimilasyonist politikalarla, bu grupları Bulgar toplumuna entegre etmeye çalışmış fakat yeni dönemde Avrupa Birliği'ne üyelik amacı doğrultusunda Sofya hükûmeti geçmişi ile yüzleşmeye başlamıştır. Uzun yıllar azınlık konusunu inkâra dayalı bir iç mesele olarak sürdüren Bulgaristan; komünizm dönemi sonrasında uluslararası sisteme entegre olma çabalarıyla azınlık hakları konusunda oldukça yol kat etmiştir. Komünist rejim geçmişinden sıyrılarak, AB hedefi doğrultusunda azınlıkların haklarını genişleten Bulgaristan, AB vizyonunda var olan haklarda ve azınlıkların yaşam koşullarında ciddi değişiklik yaratamamıştır.

Bulgaristan dış politikasında köklü değişimler görülmüştür, Bulgaristan değişen uluslararası sistem içerisinde kendine yeni bir yol çizmiş eski bir Doğu Bloğu ülkesi kimliğinden uzaklaşarak batılılaşma politikasına yönelmiştir. Komünizm döneminin sona ermesi ve SSCB'nin dağılması Bulgaristan için yeni bir dönemi başlatmıştır. Batı ile entegrasyon süreci Bulgaristan'ın dış politikadaki ana gündem maddesini oluşturmuştur. Ülkenin 2004 yılında NATO, 2007 yılında Avrupa Birliği üyesi olması bunun temel göstergelerindendir.

Yenidünya düzeninde Bulgaristan'da yaşanan yol ayrımında Batıya yönelim, azınlık hakları, demokrasi, çok partili yaşam, pazar ekonomisine geçişte yaşanan atmosferde radikal kopuştan ziyade yeniden yapılanma süreci görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Armaoğlu, Fahir, 20.*Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2007.

Alp, İlker, *Belgelerle ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1878-1989),* Ankara: Trakya Üniversitesi Yayınları, 1990.

_____, *Pomak Türkleri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Mayıs 2008.

Bıçaklı, Hüseyin Avni, *Türkiye -Bulgaristan İlişkileri,* İmge Kitabevi, Ankara, 2016.

Boneva, Boyka, *Bulgarian Foreign Policy Twenty Years of EU Integration and Black Sea Regional Cooperation: 1989-2009*, Institute of International Economic Relations, September 2012, file:///C:/Users/Pc/Downloads/Institute_of_International_Economic_Relations.pdf (25.05.2017)

Crampton, R. J., *Bulgaristan Tarihi*, çev. Nuray Ekici, Jeopolitika Yayınları, İstanbul, 2007.

Demirtaş, Birgül-Coşkun, *Bulgaristan'la Yeni Dönem, Soğuk Savaş Sonrası Ankara- Sofya ilişkileri*, Avrasya Strateji Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara, 2001.

Lütem, Ö. E., *Türk-Bulgar ilişkileri 1983-1989*, C:1, ASAM yayınları, Ankara 2003.

Memişoğlu, Hüseyin, *Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi,* Kültür Bak. Yay, Ankara 2002.

Poulton, Hugh, *The Balkans: Minorities and States in Conflict, Minority Rights Publications*, London, 1994.

Türk - Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler, Editör: Yeliz Okay, Doğu kitabevi, İstanbul 2013.

Türk Dış politikası, Editör: Baskın Oran, C:1, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

Türkiye'nin Komşuları, Derleyen: Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel, İmge Kitabevi, Ankara 2002.

Özgür, Nurcan, *Etnik Sorunların Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi*, Der Yayınları, İstanbul 1999.

Makaleler

Angelov, Angel, "The Bulgarian Regional Diplomacy in the Context of the NATO Enlargement Toward the Balkans", Papeles del Este,S. 8 2004, http://pendientedemigracion.ucm.es/BUCM/cee/papeles/08/08.pdf, ss. 1-25 (04.06.2017)

Aliyev, Faig, "Soğuk Savaş Sonrası Yunanistan'ın Balkan Politikası", https:// www.academia.edu /23433094/ Greece_Balkans_Policy ss. 1-19 (20.05.2017)

Börklü, Meşkure Yılmaz, "Tarihsel Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye'nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları; http://www.balgoc.org.tr/tarihselseyir.html(20.05.2017)

Demirtaş Coşkun, Birgül, "Turkish-Bulgarian Relations In The Post-Cold War Era: The Exemplary Relations In The Balkans'', The Turkish Yearbook, VOL XXXII, 2001, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/44/672/8556.pdf(20.05.2017) ss. 25-60.

_____,"Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Bulgaristan'ın Dış Politikası", *Balkan Diplomasisi,* Ed: Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş, Asam Yayınları, Balkan Araştırmaları Dizisi 3,Ankara 2001, ss. 227-249.

Kamil, İbrahim, "Komünizm Döneminde Bulgaristan", *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, ss. 559-573.

Kayapınar, Ayşe, "Türkiye Bulgaristan İlişkilerinin Bulgaristan'daki Türkler Açısından Değerlendirilmesi", Stratejik Araştırmalar Dergisi, S:2, Eylül 2003, Yıl:1, http://www.kosukavak.org/tarih-kosesi/bulgaristan-turkleri/23-turkiye-bulgaristan-iliskilerinin-bulgaristan-daki-turkler-acisindan degerlendirilmesi.html?showall=&start=9(20.05.2017)

"2013'te Dış politika", *Analiz*, Şubat 2014, S:85 https : // books. google. com. Tr / boks ? id = F T o W A w AAQBAJ&pg= PA31&lpg=PA31&dq=Yunanistan +2013 &source = b l &ots=5N1xNPnb71&sig=EJcrvkTB4PMNu03IFCstWel42CY&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwih8Ir_wp_UAhXKjiwKHXZbAQMQ6AEIWjAN#v=onepage&q=yunanistan%202013&f=false, ss. 31-34, (20.05.2017)

Özgür, Nurcan,"1989 Sonrası Türkiye Bulgaristan İlişkileri", *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der: Faruk Sönmezoğlu, Der yayınları, İstanbul 2004, ss. 609-676.

Özlem, Kader, "Adalet Ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (2002-2015)", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,* Cilt:4, Sayı: 2, Aralık 2015, ss. 85-112.

_____, Bulgaristan Romanlarının Güncel Sorunlarına Yönelik Bir Değerlendirme, TİKA Avrasya Etüdleri Dergisi, 50/2016-2 file:///C:/Users/Pc/Downloads/Bulgaristan_Romanlarinin_Guncel_Sorunlar.pdf, ss. 73-97(20.05.2017)

Önal, Buket, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Bulgaristan İlişkileri'', Uluslararası Balkan Kongresi, Kocaeli Üniversitesi, Nisan 2011, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-409-2015021210balkankongresikitabi-24.pdf (20.05.2017)

"Relations with Yugoslavia, Romania, Greece and Turkey", http://countrystudies.us/bulgaria/57.htm(20.05.2017)

Turan, Ömer, "Geçmişten günümüze Bulgaristan Türkleri", *Balkan Türkleri, Balkanlar'da Türk Varlığı,* Derleyen: Erhan Türbedar, ASAM Yayınları, Ankara, 2003, ss. 18-44.

Valev, Neven "No Pain No Gain: Market Reform, Unemployment and Politics İn Bulgaria", https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/39963/wp577.pdf;sequence=3 ss. 409-425 (20.05.2017)

Raporlar

Bulgar Helsinki Komitesi Faaliyet Raporu, Mart 2006, http:// www.bg conv. com/ docs/index-54668.html(25.05.2017)

Bulgarian Helsinki Committtee Member Of The International Helsinki Federation For Human Rights www.omoilindenpirin.org/news/2004/january07_e.doc (25.05.2017)

Bulgaristan Ülke Raporu, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı http://www.oka.org.tr/documents/bulgaristan.pdf

Bulgaristan'daki İnsan Hakları, Temel Hak ve Hürriyetler, 2014 Raporu, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Emin, Nedim, Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu, Rapor, İstanbul 2014 http://file.setav.org/Files/Pdf/20141030171352_makedonya-siyasetini-anlama-kilavuzu-pdf.pdf

2003 Regular Report on Bulgaria's Progress Towards Accession, https://ec.europa.eu/neighbourhood enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/2003/rr_bg_final_en.pdf

Tezler

Ayssoun Avdjiev, *Soğuk Savaş Sonrası Bulgaristan Dış Politikası*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003.

Baklacıoğlu, Özge Tuğba, *Avrupa Birliği'nin Yeni Üye Ülkeleri (Bulgaristan ve Romanya) ve Türkiye: Rekabet Gücü Analizi,* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim dalı, Uluslararası iktisat Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara 2009.

İbryam, Semra, *AB'ye Uyum Sürecinde Bulgaristan'da Değişen Azınlık Hakları Anlayışı ve Yükselişe Geçen Milliyetçiliğin Siyasal Tezahürü: Ataka,* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul 2007.

Mustafai, Habil, *Balkanlarda Azınlık Hakları,* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Nevrezova, Aydzhan, *Bulgar Yönetiminde Azınlıklar,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara 2006.

Nuredini, Abdülmecid, *Makedonya'nın İç ve Dış Politika Sorunları,* Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

Sağlam, Selin, *Meriç Nehir Havzası'nın Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi Açısından Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, TC Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ankara 2014.

İnternet

Ayın Tarihi, 10 Kasım 1989; http : // ayin tarihi. byegm. gov.tr/turkce/date/1989-11-01(20.05.2017)

Boris Petrović, The Haussmannian Paris and the neoclassical Skopje (The Skopje 2014 project), http :// www.fmk.singidunum. ac.rs/content/j ournal/Boris%2 0Pe trovi c. Pdf (20.05.2017)

Borisov-Putin Tete-a-Tete Meeting TakesOnly 20 Minutes, http://www.novinite.com/ (20.05.2017)

Dimitar Ganev, "Bulgar Yuvarlak Masa toplanması için önkoşullar", http: //rhetoric.bg/ %D0% BF%D1% 80 % D0%B5%D0% B4%D0%BF% D0%BE%D1% 81%D1%82%D0% B0%D0%B2%D0%BA%D0%B8 % D0% B7 % D0% B0%D1%81% D0%B2%D0%B8% D0 %BA%D0%B2% D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%8%D0% BE-%D0%BD% D0 % B 0-% D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80(4.06.2017)

filibe.bk.mfa.gov.tr/images/.../1/1d9667ce-e813-473e-a58e-7e07285776d8.doc(25.05.2017)

http://www.yenibalkan.com/siyaset/ivanovdan-bulgaristan-ziyaret-h4639.html (20.05.2017)

http://www.dnevnik.mk/?itemID=38E255EE9CA74049AF3E0F13E11EC499&arc=1 (20.05.2017)

http://www.yenibalkan.com/siyaset/zaev-sofyada-bulgaristan-basbakani-borisovla-gorustu-h3786.html(20.05.2017)

http://www.yenibalkan.com/siyaset/yunanistan-ve-bulgaristan-disisleri-bakanlari-atinada-makedonyayi-konusacak-h1724.html (20.05.2017)

http://archive.is/4moJb(20.05.2017)

http :// archive.bnt. bg/ bg/ news/ view/ 113696/ bylgarija _shte _podkrepi _makedonija _za_ es_no_ne_bezuslovno(20.05.2017)

http://edition.cnn.com/2011/10/04/world/europe/macedonia-skopje-2014/

http://www.parliament.bg/en/news/ID/3535(31.05.2017)

http://www.mfa.gov.tr/makedonya-siyasi-gorunumu.tr.mfa (20.05.2017)

http://www.yenibalkan.com/siyaset/mladenov-makedonyaya-destek-veriyoruz-ama-h665.html (20.05.2017)

http://www.dnevnik.mk/?itemID=9ECD4BDF3F53444095B24986B1E7FEC0&arc=1(20.05.2017)

http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=6337(20.05.2017)

http://www.parliament.bg/bg/news/ID/3363(20.05.2017)

http://www.cnnturk.com/video/turkiye/2010/01/05/davutoglundan.bulgaristana.tazminat.yaniti/17472.291747/index.html, (20.05.2017)

http://kircaalihaber.com/index.php?pid=3&id_news=5518(20.05.2017)

http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-409-2015021210balkankongresikitabi-24.pdf

(20.05.2017)

http://www.hurriyet.com.tr/bulgaristanla-iki-sorun-giderilecek-392 76 89 3 (20.05.2017)

http://ayintarihi.com/(20.05.2017)

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/4orUA38YrY6GO3043lXPTA_x3D__x3D_ (25.05.2017)

http : // www. hurriyet. com. tr / bulgarlarda-nato-krizi-39077802 (20.05.2017)

http://www.balkanlar.net/forum/index.php?topic=4510.0;wap2(20.05.2017)

http://www.ntv.com.tr/ turkiye/bulgaristan-22-yil-sonra-asimilasyonu-kabul-etti,hvs6N 2P8iES-Ic-RjHr1JA(20.05.2017)

http://www.balturk.org.tr/tag/banyabasi-camii/(20.05.2017)

http://www.kircaalihaber.com/?pid=8&id_aktualno=586(20.05.2017)

http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/ 24683/bulgaristan_ basmuftulugun_dunu_bugunhttp:// www.milliyet.com.tr/bulgaristan-da-bas muf tu luk-krizi/dunya /sondakikaarsiv /12.02.2011/ 1351504 /d efault.htm(20.05.2017)

http://www.hurriyet.com.tr/bulgaristanda-bas-muftuluk-krizi-15795077 (20.05.2017)

http://www.bgf.org.tr/2011/duyuru1.html, Bursa, (30 Nisan 2011).

http://www.balkaninsight.com/en/article/ottoman-past-dogs-sofia-ankara-relations (20.05.2017)

http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=7291(20.05.2017)

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement /sites/near/ files/archives/ pdf/ key_ docu me nts/1998/bulgaria_en.pdf(20.05.2017)

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/ sites/near/ files/ archives/ pdf/key _documents /2003/rr _bg_ final_en.pdf (20.05.2017)

http://www.balkanlar.net/forum/index.php?topic=4510.0;wap2(20.05.2017)

http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-bulgaristan (25.05.2017)

http://esozluk.ikv.org.tr/?id=501 (25.05.2017)

http://esozluk.ikv.org.tr/images/files/BULGAR%C4%B0STAN.pdf (25.05.2017)

http://www.parliament.bg/en/news/ID/2900(31.05.2017)

http://www.parliament.bg/en/const(31.05.2017)

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Bulgaristan/html-viewer-ulkeler? contentId=UCM%23dDocName%3AEK-159904 &content-Title= Genel%20Ekonomik %20Durum& _afrL oop= 32796 2292038 8932&_ afrWindowMode=0&_afrWindowId=brkt78scc_118#!%40%40%3F_ a frW indo wId%3Dbrkt78scc_118%26_afrLoop%3D32796229203889 32%26contentId%3D UCM%2523dDocName%253AEK159904%26contentTitle%3DGenel%2BEkonom ik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state %3Dbrkt78scc_148 (04.06.2017)

http://ab.tasam.org/en/news/193-bulgaristanda-5-temmuz-genel-secimiqliberal-demokrasinin-kriziq-ve-1-ktidar-deiimiq(20.05.2017)

http://akademikperspektif.com/2014/01/14/romanya-ve-bulgaristanin-avrupa-birligi-uyelikleri-ve-sorunlar /(31.05.2017)

http://ab.tasam.org/en/news/193-bulgaristanda-5-temmuz-genel-secimiqliberal-demokrasinin-kriziq-ve-1-kti dar -deiimiq(20.05.2017)

http://www.parliament.bg/en/news/ID/1810(20.05.2017)

http://ab.tasam.org/en/news/193-bulgaristanda-5-temmuz-genel-secimiqliberal-demokrasinin-kriziq-ve-1-ktidar-deiimiq(20.05.2017)

https://setav.org/assets/uploads/2017/04/BulgaristanSecimleri_son.pdf (24.05.2017)

http://www.balturk.org.tr/bulgaristanin-yeni-basbakani-oresarski/(24.05.2017)

http://www.balkangunlugu.com/2014/08/08/bulgaristanda-georgi-bliznaski-donemi/ (24.05.2017)

http://tr.euronews.com/2014/08/05/bulgaristan-da-gecici-teknokrat-hukumeti-goreve-basladi(24.05.2017)

http://www.mfa.gov.tr/bulgaristan-siyasi-gorunumu.tr.mfa (24.05.2017)

http://arsiv.sabah.com.tr/2005/06/25/gnd99.html(20.05.2017)

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Bulgaristan%20Se%C3%A7imleri/(20.05.2017)

http://www.bulgarianembassy-london.org / index. php? Optio n = com_ content &task =view &id =37 & Itemid =105(04.06.2017)

http://www.omda.bg/public/bulg/k_masa/2301a/1.html (20.05.2017)

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Yuvarlak%20Masa%20Toplant%C4%B1lar%C4%B1/ (20.05.2017)

http://www.balkanalysis.com/blog/2006/04/12/greek-bulgarian-relations-1912-2006-a-historical-synopsis/(20.05.2017)

İkinci dünya savaşı sonrası Güney Dobruca Bulgaristan'a verilmiştir. http://bnr.bg/tr/post/100437094/80-yil-80-haftada-bnr-krayova-anlasmasi-ve-guney-dobrucain-bulgaristana-iade-edilmesi(20.05.2017)

Jivkov da Düştü", Milliyet Gazetesi, 11 Kasım 1989, s.1; http :/ /gazetearsivi. milliyet. com. tr /Gunun Yayinlari/_x2B_WU6scQPqltGj9cQPAgw4Q_x3D__x3D_; (20.05.2017)

Katsikis, Ionnis N., Fragidis, Garyfallos, Pashaloudis, Dimitrios, International and Croos-Border Entrepreneurship, http://www sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa12/e120821aFinal00781.pdf (20.05.2017)

"Komşuda Demokrasi Sınavı", Milliyet, 10 Haziran 1990, s.1 http :// gazetearsivi.milliyet.com.tr/ Gunun Yayinlari / WiaUi8hFCw8540_x2F_C73HmRw_x3D__x3D_(20.05.2017)

Project Overview, http://www.tbpipeline.com/(20.05.2017)

"Sandıktan Kral Çıkacak", http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/ Gunun Yayinlar i/ MvToOOvPAeMA3ZsZ73c6Ow_x3D__x3D_(23.05.2017)

"Sofya gülümsedi", *Milliyet,* 10 Ocak 1990, s.1 http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/4orUA38YrY6GO3043lXPTA_x3D__x3D_(25.05.2017)

The Roma Strategies in Bulgaria in the Eve of EU Accession; http:// www.osce. org/odihr/21679? D ow nload =true(20.05.2017)

Türbedar, Erhan, Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya Arasında Üçlü Zirve, http : // avim.org.tr /Blog/ BULGARISTAN - YUNANISTAN-VE-ROMANYA-ARASINDA-UCLU-ZIRVE(2.06.2017)

Understanding Bulgaria, Foreign Policy, http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_bulgaria_foreign-policy (25.05.2017)

ROMANYA CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL, EKONOMİK YAPISI VE DIŞ POLİTİKASI

Onur LİMON*

1. GİRİŞ

25 Aralık 1989 yılında Devlet Başkanı Nikolae Çavuşesku'nun eşi Elena Çavuşesku ile birlikte infaz edilmesi, Romanya'da bir dönemi tartışmalarıyla birlikte sonlandırmıştır. Romanya, Doğu Bloku ülkeleri arasında komünist rejimin kan dökülerek sonlandığı tek ülke olmuştur.[1] Bu durum aynı zamanda Romanya'nın siyasi, ekonomik ve toplumsal yaşamında yeni bir dönemin başlangıcı sayılacaktır.

Romanya, Balkan coğrafyasının kuzeydoğusunda yer almaktadır. Sınırları kuzeyde Ukrayna (649,4 km), güneyde Bulgaristan (631,3 km), doğuda Karadeniz (193,5 km) ve Moldova (681,3 km), batıda ise Sırbistan (546,4 km) ve Macaristan (448 km) ile çevrilidir.[2] Ülkenin orta kesimleri daha dağlıktır. Karpatlar, Transilvanya Alpleri ve Bihor Dağları bu bölgede bulunmaktadır. Bulgaristan sınırının büyük bir kısmını oluşturan Tuna Nehri'ne doğru oluşan geniş düzlükler ise Eflak Ovası'nı oluşturmaktadır. Bununla birlikte Moldova sınırı boyunca uzanan Prut Nehri siyasi sınırın belirlenmesinde önemli bir coğrafi unsurdur.[3]

* Trakya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Programı.

1 Barış Gürsoy ve Ebru Gençalp, "Romanya Cumhuriyeti", M. Necip Arman ve Nazif Mandacı (ed.), *Çağdaş Balkan Siyaseti,* Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 102.

2 Ramazan Özey, *Balkanlar ve Balkan Ülkeleri Coğrafyası,* Pegem Akademi, 2016, s. 289.

3 A.g.e, ss. 289-291.

değerlendirmenin Ege Denizi'nde bulunan ada, adacık ve kayalıkların statüsüne ilişkin bir örnek teşkil edebileceği de düşünülebilir.

Romanya, Çavuşesku iktidarının yıkılmasından günümüze kadar gecen dönemde anayasal, siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda birçok yapısal dönüşüm ve idari reform gerçekleştirmiştir. Batı'yla bütünleşme yolunda hızlı adımlar atmış NATO ve AB üyeliği elde etmiştir. Her ne kadar ülkede rüşvet, yolsuzluk, örgütlü suçlar vb. konular çözümlenmemiş olsa da, komünist sistemden çıkan bir ülkenin geldiği bu noktanın hiçte hafife alınmayacak bir başarı olduğunu söylemek gerekir.

KAYNAKÇA

Adıyaman, Şeyma, "Türkiye-Romanya İlişkileri", 2011, http://www.bilgesam.org/incele/146/-turkiye-romanya-iliskileri/#.WPdkyIVOLIU, (Erişim: 21.03.2017).

Berktay, Deniz, "Moldova Nereye Gidiyor?", 1 Şubat 2016, ss. 1-5, http://www.turksam.org/tr/makale-detay/1269-moldova-nereye-gidiyor#, (Erişim: 19.03.2017).

Bozbara, Nuray, "Demokratik Dönemde Romanya", Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (der.), *Balkanlar El Kitabı Cilt: 2 Çağdaş Balkanlar,* Araştırma ve Kültür Vakfı, İstanbul, 2006, ss. 565-579.

Bozbora, Nuray, "Geçmişten Günümüze Romen-Macar İlişkileri ve Transilvanya'nın Otonomisi Meselesi", *Karadeniz Araştırmaları,* Sayı: 15, 2007, ss. 1-44.

Bozkurt, S. Giray, "Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 5, Sayı: 17, ss. 1-31.

Bükreş Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Romanya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkiler,* Bükreş, Ağustos 2010.

Can, Mehmet, "Türkiye Dış Politikasının Gürcistan-Rusya Savaşı ile Sınavı", 2008, ss. 1-23, http://oldwww.ius.edu.ba/mcan/CPAPERS/CPDF/T%C3%BCrkiye%20Politikasi.pdf, (Erişim: 18.12.2012).

Cantürk, Caner, "AB'ye Üyelik Perspektifinden Romanya'da Kamu Yönetimi Reformları: Yapısal Bir Analiz", *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi,* Cilt: 1, Sayı: 3, 2009, ss. 101-102.

Çapraz, İlkay, *Romanya Ülke Etüdü ve Türk Yatırımları*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 17, İstanbul, 2003.

Dede, Orhan, *Balkanlar ve Türkiye,* Bilgesam, Rapor No: 64, 2014.

Doğan, İsmail, "Sekeller", Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (der.), *Balkanlar El Kitabı Cilt: 2 Çağdaş Balkanlar,* Araştırma ve Kültür Vakfı, İstanbul, 2006, ss. 581-582.

Ece, Jale Nur, *Montreux Boğazlar Konferansı Tutanaklarından Tarihe Düşen Notlar ve Kanal İstanbul,* ORSAM Rapor No: 155, The Black Sea İnternational Rapor No: 32, 2013.

Ergüven, S. Nasıh, "Karadeniz'de Deniz Alanı sınırlandırması Davası (Romanya/Ukrayna) ve Uluslararası Hukuk Açısından Etkileri", *AÜHFD,* 63(2), 2014, s. 313.

Gina Mocanu, Simina Guga, Rodica Novac, *Romanya'ya Hoş Geldiniz! Yurtdışından Gelen Vatandaşlar İçin Bilgilendirme Rehberi,* çev. Niculae Păscuț, Bükreş, 2012.

Gökçel, Ragıp, "Romen-Türk Kültürel Etkileşimin Romen Diline Yansımaları", *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi,* Balkan Özel Sayısı: 2, 2012, ss. 67-82.

Gürsoy, Barış ve Gençalp, Ebru, "Romanya Cumhuriyeti", M. Necip Arman ve Nazif Mandacı (ed.), *Çağdaş Balkan Siyaseti,* Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, ss. 95-120.

Kanbolat, Hasan, "Beş Gün Savaşı Sonrası Kafkasya'daki Yeni Dengeler", Sezai Babakuş (ed.), *Abhazya'nın Bağımsızlığı ve Kafkasya'nın Geleceği.* CSA Global Publishing, İstanbul, 2009, ss.117-129.

İsmayıl, Elnur, "Moldova'da Ayrılıkçı Bölgeler Sorunu ve Rusya-Batı Rekabeti", 19 Eylül 2014, ss. 1-7, http://www.bilgesam.org/incele/1812/-moldova%27da-ayrilikci-bolgeler-sorunu-ve-rusya-bati-rekabeti/#.WMzeX4VOLIU, (Erişim: 19.03.2017).

King, Charles King, "The Five Day War", 2008, ss. 1-2, http://www9.georgetown.edu/faculty/kingch/King_Five_Day_War.pdf, (Erişim: 10.01.2014).

Novakovic, Igor and Durdevic, Nenad, *Sebian-Romanian relations and Status of The Valch Minority in Serbia*, Colografx Press, Belgrade, 2015.

Ökten, Buket, "Romanya ve Bulgaristan'ın Avrupa Birliği Üyelikleri ve Sorunlar", 14 Ocak 2014, http://akademikperspektif.com/2014/01/14/romanya-ve-bulgaristanin-avrupa-birligi-uyelikleri-ve-sorunlar/, (Erişim: 20.03.2016).

Özey, Ramazan, *Balkanlar ve Balkan Ülkeleri Coğrafyası,* Pegem Akademi, Ankara, 2016.

Özlem, Kader "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Romanya'nın Dış Politikasında Batı Dünyası ve Türkiye'yle İlişkiler", *Karadeniz Araştırmaları,* Sayı: 12, 2007, ss. 35-47.

Popescu, Nicu, "Outsourcing De facto Statehood Russia and The Secessionist Entities in Georgia and Moldova", *Center For European Policy Studies*, No:109, 2006, ss. 1-8.

Sağıroğlu, Akın ve Sağıroğlu, Canan, "Romanya'nın Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci", Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar (ed.), *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün Mü?,* Sentez Yayıncılık, Ankara, 2015.

Shevel, Oxana, "Reactions in Ukraine, Slovakia, Romania and Serbia to Hungary's Decision to Give Access to Citizenship to Ethnic Hungarians", 23 Mayıs 2010, http://eudo-citizenship.eu/news/citizenship-news/306-hungarian-government-proposes-access-to-citizenship-for-ethnic-hungarians-in-neighbouring-countries, (Erişim: 20.03.2017).

Szilard, Szilagyi, "Romanya Türkleri ve Türkçe", Fahri Türk, *Balkanlar'da Yaşayan Türk Azınlıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları,* Astana Yayınları, 2016, ss. 35-64.

Şener, İhsan, *KEİ Üye Devletlerindeki Seçim Yasalarının Temel Prensipleri: Benzerlikler ve Farklılıklar,* Keipa Genel Kurulu Kırk Beşinci Oturumu Hukuki ve Siyasi İşler Komisyonu Raporu, Doc.: GA45/LC45/REP/15/tr, 2015.

The World Tourism Organization (UNWTO), "UNWTO Tourism Highligts", 2016, ss. 1-16.

Uzgel, İlhan "Balkanlarla İlişkiler", Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: II, 1980-2001, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 481-523.

Gazeteler

Bbc Türkçe, "Romanya'da Kritik Referandum", 18 Mayıs 2007.

Bbc Türkçe, "Romanya ve Bulgaristan'a AB Kısıtlamaları Kalktı", 1 Ocak 2014.

Bbc Türkçe, "Romanya'nın Yeni Cumhurbaşkanı Klaus Iohannis", 17 Kasım 2014.

Bbc Türkçe, "Romanya Başbakanı Ponta İstifa Etti", 5 Kasım 2015.

Bbc Türkçe, "Romanya'da Yolsuzluk Kararnamesine Karşı Hükûmet Karşıtı Gösteriler", 2 Şubat 2017.

Bbc Türkçe, "Romanya'da Yolsuzluk Affı Protestoları !3. Gününde", 13 Şubat 2017.

Deutsche Welle, "Bulgaria: Building a Better Bridge to Romania", 22 Ağustos 2006.

Deutsche Welle Türkçe, "Sırbistan'a Romanya Engeli", 28 Şubat 2012.

Dünya Gazetesi, "Romanya Hükûmeti de Protestolara Direnemedi", 6 Şubat 2010.

Euronews, "Romanya'da Victor Ponta Yeniden Başbakan", 17 Aralık 2012.

Euronews, "Romanya'nın Yeni Başbakan Adayı Sorin Grindeanu Oldu", 28 Aralık 2016.

Euronews, "Romanya'nın Yeni Başbakanı Sorin Grindeanu", 30 Aralık 2016.

Euronews, "Romanya'da Hükûmet Tansiyonu Tırmandırıyor", 30 Temmuz 2017.

Haberler, "Romanya Başbakanı Emil Boc: Ülkeyi Rahatlatmak İçin istifa Ettim", 6 Şubat 2012.

Haberler, "Romanya'da Seçimleri Sosyal demokrat-Liberal İttifakı Kazandı", 10 Aralık 2012.

Haberler, "Bulgaristan ve Romanya Arasındai İkinci köprü Törenle Açıldı", 14 Haziran 2013.

Haberler, "Romanya'dan Sırbistan'a Koşulsuz AB Desteği", 17 Temmuz 2014.

Haberler, "Macaristan Romanya İlişkileri Düzeliyor", 27 Şubat 2017.

Hürriyet Gazetesi, "Romanya'ya Kılıç Jesti", 21 Mayıs 2004.

Hürriyet Gazetesi, "Romanya Devlet Başkanı Görevden Alındı", 20 Nisan 2007.

Hürriyet Gazetesi, "Romanya'daki Parlamento Seçimleri Sonuçlandı", 12 Aralık 2016.

Sabah Gazetesi, "Basescu Referandumu Kazandı", 21 Mayıs 2007.

İnternet Kaynakları

Ciafactbook, "Romania", https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ro.html, (Erişim: 22.02.2017).

"Election Briefing No 44 Europe and Romania's Parliamentary Electios 30 November 2008", ss, 1-3, https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-election-briefing-no-44.pdf&site=266, (Erişim: 21.03.2017).

"Foreing Ministry Criticizes Romanian PM Over Mpldova Annexation Statement", 16 Eylül2014, https://www.rt.com/politics/188172-russian-romanian-moldovan-unification/, (Erişim: 20.03.2017).

"Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci (GDAÜ)", htps://www.mfa.gov.tr/guneydogu-avrupa-isbirligi-sureci.tr.mfa, (Erişim: 16.03.2017).

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, "Romanya Ülke Raporu", s. 1-28, http://www.oka.org.tr/Documents/Romanya.pdf, (Erişim: 27.02.2017).

"Romanya Anayasası", https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/romanya.pdf, (Erişim: 21.03.2017).

"Romanya NATO'ya Evet Dedi - 2004-02-27", http://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2004-02-27-18-1-87932712/819305.html, (Erişim: 18.03.2017).

"Romanya Ülke Raporu", 2012, s. 1-116, http://birlesmismarkalar.org.tr/file/hedef-ulke-raporlari/Romanya.pdf, (Erişim: 22.03.2017).

"Romanya-Ülkeler Rehberi", www.nkfu.com/romanya-ulkeler-rehberi/, s. 1, (Erişim: 12.03.2017).

TC. Ekonomi Bakanlığı, "Romanya Cumhuriyeti - Ekonomik Göstergeler", www.ekonomi.gov.tr, (Erişim: 17.03.2017).

The World Bank, "Romania-2015", www.worldbank.org., (Erişim: 15.03.2017).

"The South-East European Cooperation Process (SEECP)", https://www.mae.ro/en/print/22262, (Erişim: 16.03.2017).

Ülke Rehberi: Romanya, http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2006/12/060926_romanya_rehber.shtml, (Erişim: 17.03.2017).

"Western Balkans", Ministry of Foreing Affairs, https://www.mae.ro/en/node/2185, (Erişim: 20.03.2017).

TÜRKİYE'DE SİYASAL-TOPLUMSAL YAPI, DIŞ POLİTİKA VE EKONOMİK DURUM (1990-2015)

Servet KARAGÖZ*

GİRİŞ

Bu çalışmanın alt başlıklarında sırasıyla; 'Türkiye'nin Siyasal-Toplumsal Yapısı', 'Türk Dış Politikası ve Yaşanan Sorunlar' ve son olarak 'Ekonomik Durumu' ele alınacaktır. Çalışmadaki her bir başlık ayrı bir makale ve hatta bir kitap çalışması olabilecek derinliktedir. Ayrıca, böylesi bir çalışmayı Soğuk Savaş sonrası dönem içerisinde sınırlamaya tabi tutmak, görece yazarın işini kolaylaştırıyor gibi görünse de aslında geçmişe değinmeden başlıkları ele almak mümkün görünmemektedir. Çünkü Soğuk Savaş öncesi yaşanan gelişmeler, Soğuk Savaş sonrasına etki eden nedenlerle doludur. Yani, tarihsel süreklilik ve kırılmalar çalışmayı belli bir tarihsel dönemden ele almayı zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, çalışmada sıklıkla 1990 öncesi Türkiye'ye değinilecektir. Bu sayılanlar sadece makalenin ele alınması açısından zorluk yanını oluşturan birkaç noktasından biridir.

Çalışmanın ilk başlığı Türkiye'nin Siyasal-Toplumsal Yapısıdır. Bu başlık altında toplumsal kurumlar, toplumsal yapı, toplumsal değişme, toplumsal tabakalaşma, sınıf, statü, toplumsal hareketlilik kavramları üzerine değinilecek ve Türkiye özelinde değerlendirilecektir. Diğer bir başlık Türk Dış Politikası ve Yaşanan Sorunlardır. Bu kısımda, Özal döneminden başlayarak Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dönemine kadar dış politikada hâkim olan belli başlı devlet kimlikleri üzerine durulacaktır. Ekonomik

* Trakya Üniversitesi SBE, Balkan Çalışmaları ABD Doktora Programı, servetkaragoz1@trakya.edu.tr

Makalenin özellikle iç kimlik ve dış kimlik ayrımı sosyal konstrüktivizm kuramından tevarüs edilerek ele alınmıştır. İç kimlik olarak toplumsal yapı içerisinde tabakalaşmalar kimliklerin birbiri üzerinden çekişmeleri sayesinde olabilmektedir. Elbette kimlikler illa birbirlerini olumsuzlayarak var olmazlar. Kimlikler birbirlerine benzeyerek de var olurlar. Özellikle Türkiye toplumsal yapısında iki karşıt kimlik varlığı denilse ilk akla gelen Türkçülük ve Kürtçülük olacaktır. Birbirine benzeyen sosyal kimlik olarak ise ne kadar çelişki gibi görünse de İslamcılık ve milliyetçilik olacaktır. Dış kimlik olarak Batıcılık diğer devlet kimliklerden farklılığı ile öne çıkmaktadır. Özellikle İslamcılık kimliği kendisini konumlandırdığı yer dolayısıyla Batıcılık kimliğinin zıddını teşkil eder. Dış politikada benzer kimlik olarak ise Neo-Osmanlıcılık ile Türkçülük kimliğini zikredebilir

KAYNAKÇA

Acun, Fatma, "Değişme ve Süreklilik: Osmanlı'nın Torunları Cumhuriyet'in Çocukları", *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Editör: Memet Zincirkıran, Dora Yayıncılık, Bursa, 4. Baskı, 2013.

Akıllı, Erman, Türkiye'nin Devlet Kimliği ve Dış Politika, Nobel Yayınları, Ankara, 2013.

Ateş, Davut, Türk Dış Politikasına Giriş: Yeni Muhafazakârlık ve Doğu-Batı Ekseninde Yapısal Değişim, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014.

Aydın, Suavi, *Türkiye'nin Etnik Yapısı, 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim*, ss. 181-226.

Avcılar, Suna Başak, Asya Tipi Üretim Tarzına Veda, Bilig Dergisi, Yaz 2002, Sayı 22, ss. 1-28.

Aytaç, Ahmet Murat, "Türkiye'de Ailenin Tarihsel Dönüşümü (1925-2010)", *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim.*

Behar, Cem, "Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu: 1500-1927", DİE, Ankara, 1996.

Çalış, Şaban H., "Ulus, Devlet ve Kimlik Labirentinde Türk Dış Politikası", Liberal Düşünce, Sayı 13, Ankara, Cilt 4, Kış 1999.

Çalış, Şaban H., "İslamcıların Dünyası: Uluslararası İlişkilerin Dini-Politiği", Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce, ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil, Cilt 6, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Çalış, Şaban H., Hayalet Bilimi ve Hayali Kimlikler; Neo-Osmanlılık, Özal ve Balkanlar, 3. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya, 2006.

Çiğdem, Ahmet, "İslamcılık ve Üzerine Bazı Notlar", Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce, ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil, Cilt 6, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Çoşkun, Birgül Demirtaş, "Systemic Changes and State Identity: Turkish and German Responses", Insight Turkey, Cilt 10, Sayı 1, 2008, s. 31-53.

Demirer, Yücel, "Modernleşen Türkiye'de Din", *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim.*

Duru, Bülent, "Türkiye Nüfusunda Yeni Eğilimler: Görünüm, Sorunlar, Politikalar", *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim*, Der: Faruk Alpkaya, Bülent Duru, Phoenix Yayınları, Ankara, 3. Baskı, 2014.

Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku,* Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2000.

Erler, Özgün, "Yeni Muhafazakârlık, AKP ve Muhafazakâr Demokrat Kimliği", Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2007, Sayı: 10, s. 126-132.

Kalaycıoğlu, Sibel, *Toplumsal Yapı: Toplumsal Kurumlar, Gruplar ve Toplumsal Değişme*, "Türkiye'nin Toplumsal Yapısı", Editör: Memet Zincirkıran, Dora Yayıncılık, Bursa, 4. Baskı, 2013.

Karagöz, Servet, "Sosyal Konstrüktivizm Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi: Türkiye'nin Yakın Çevresi Olan Ortadoğu, Orta Asya ve Avrupa Birliği ile İlişkileri Örneği", (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Karakaya, M. F. (2016). "The last classical, the first modern: Pitirim Alexandrovich Sorokin and social mobility", Turkish Journal of Sociology, 36, 16, 222-226.

Kıray, Mübeccel B., *Toplumsal Yapı, Toplumsal Değişme*, Bağlam Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2006.

İstanbul Ticaret Odası (İTO), Türkiye'de Turizm Ekonomisi, Hazırlayanlar: Nagihan Oktayer, Nazan Susam, Murat Çak, İstanbul, 2007.

Mardin, Şerif, "Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri", *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, 19. Baskı, İletişim Yayınları, 2012. ss. 35-77.

Ortaylı, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Politzer, Georges, *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, Sol Yayınları. 1996.

Resmî Gazete Arşiv, http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17863_1.pdf, Erişim Tarihi: 02.04.2017.

Sorokin, P.A*., Social Mobility*, New York, NY: The Free Press, 1927.

Tabakoğlu, Ahmet, "Osmanlı İçtimai Yapısının Ana Hatları", *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı,* Editör: Memet Zincirkıran, Dora Yayıncılık, Bursa, 4. Baskı, 2013.

Timeturk, http://www.timeturk.com/tr/2013/09/24/1982-anayasasi-nin-yarisi-degistirildi.html, Erişim Tarihi: 01.04.2017.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa, Erişim Tarihi: 10.04.2017.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist, erişim tarihi: 25.04.2017.

Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Erişim Tarihi: 15.04.2017.

Yavuz, Hakan, "Değişen Türk Kimliği ve Dış Politika: Neo-Osmanlıcılığın Yükselişi", Türkiye'nin Dış Politika Gündemi, (der.) Şaban H. Çalış, İhsan Dağı, Ramazan Gözen, Liberte Yayınları, Ankara, 2002.

Wallerstein, Immanuel, *Dünya Sistemleri Analizi Bir Giriş*, çev. Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2004.

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA YUNANİSTAN

Emre KALAY*

GİRİŞ

Yunanistan, Türkiye Cumhuriyeti için her zaman çok önemli bir ilgi alanı olmuştur. Bu ilgi zaman zaman olumlu, zaman zaman olumsuz bir anlam taşımıştır. Buna bağlı olarak da Türkiye-Yunanistan ilişkileri doğrusal ve istikrarlı bir çizgi kaydedememiş, sürekli inişli-çıkışlı bir süreç izlemiştir. Tarihsel (örn. Yunanlar'ın Osmanlı'dan bağımsızlık kazanan ilk millet olması, Kurtuluş Savaşı- karşıdan bakınca Küçük Asya Felaketi), siyasal (örn. Kıbrıs ve Ege'deki sorunlar), ideolojik (örn. Megali İdea, Türkiye'deki Osmanlıcılık fikirleri) ekonomik (örn. iki ülkenin ihracat ürünlerinin benzer olması), demografik (örn. Batı Trakya'da bulunan Türk Müslüman azınlık ve Türkiye'de bulunan Rumlar) ve daha birçok nedenden kaynaklanan bu özel durum, komşuların diğerine tedbirli ve stratejik bir alaka ile yaklaşması sonucunu doğurmuştur. Sayılabilecek nedenlerin hepsi müstakil olabileceği gibi iç içe geçmiş ve birbirine hem sebep hem de sonuç oluşturmuş karmaşık bir küme olarak da değerlendirilebilir.

Türk-Yunan ilişkilerindeki bu inişli-çıkışlı süreç, Soğuk Savaş döneminde her iki ülkenin de Batı Blok'unda yer almasına ve NATO üyesi olmasına rağmen sürekli bir istikrar sağlayamamış, dönemin şartlarına ve/ya özellikle Özal döneminde olduğu gibi, ülke liderlerinin kişisel algılama ve çabalarına göre şekillenmiştir. İki ülke arasındaki rekabet ise Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi olmasından itibaren pek çok konuda Yunanistan lehine dönmeye başlamıştır.

* Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü. Trakya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Programı.

durumun farkında olsa da, bu sorunları çözüme kavuşturmak yerine, sorunları uluslararası düzeye çekerek uzlaşmadan ziyade karşı tarafı zor durumda bırakarak çıkarlarını kabul ettirme yolunu seçmektedir. Tüm bunlar birlikte düşünüldüğünde, bir türlü Avrupalılaşamayan Yunanistan, en azından yakın gelecekte, hem kendisi hem de müttefikleri/ortakları için avantajlı bir konumda olamayacak gibi görünmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Kitapta Bölümler

Dayıoğlu, Ali, "Yunanistan'la İlişkiler'', *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* Cilt III: 2001-2012, ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.

Fırat, Melek, "Yunanistan'la İlişkiler'', *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* Cilt I: 1919-1980 (10. Baskı),ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 10. Baskı, 2004.

Fırat, Melek, "Yunanistan'la İlişkiler'', *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* Cilt II: 1980-2001 (7.Baskı), ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

Oran, Baskın, *Türkiye'de Azınlıklar Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama,* İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

Uzgel, İlhan, "Balkanlarla İlişkiler'', *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* Cilt II: 1980-2001 (7.Baskı), ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

Uzgel, İlhan, "Balkanlarla İlişkiler'', *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* Cilt III: 2001-2012, ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

Makaleler

Anagnostou, Dia (2005) ''Deepening Democracy or Defending the Nation? The Europeanisation of Minority Rights and Greek Citizenship'', West European Politics, 28: 2, 335-357, DOI: 10.1080/01402380500059785

Cin, Turgay, ''Yunanistan Anayasası'nda Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması'', Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 11 Sayı: 2, 2009.

Dokos, Thanos (ed.) "Greek Security Policy In 21. Century'', Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP) Policy Paper No. 9, 2007.

Ellinas, Antonis A. (2013) "The Rise of Golden Dawn: The New Face of the Far Right in Greece'', South European Society and Politics, 18: 4, 543-565, DOI:10.1080/13608746.2013.782838

Grigoriadis, Ioannıs N. (2008), "On the Europeanization of Minority Rights Protection: Comparing the Cases of Greece and Turkey'', Mediterranean Politics, 13: 1, 23-41, DOI: 10.1080/13629390701862574

Hüseyinoğlu, Ali, ''Batı Trakya'da Dini Özerklik Bağlamında 240 İmam Yasası'', Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, 23-24 Ekim 2014, İstanbul, ISBN 978-975-7739-85-2.

Liaropoulos, Andrew N., "The Instıtutıonal Dımensıon Of Greek Securıty Polıcy: Is There A Need For A Natıonal Securıty Councıl?'', National Security and The Future, 3 (9), 2008.

Moschonas, Gerassımos, "A New Left in Greece PASOK's Fall and SYRIZA's Rise'', Dissent, Fall 2013.

Tezler

Aykoç, Emre, *Türkiye ve Yunanistan'ın Azınlık Politikaları: İkili İlişkiler, Ulusçuluklar ve Azınlık Hakları Ekseninde Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

İsmail, Ailin, *Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği,* yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Raporlar

TC Atina Büyükelçiliği Ticaret Ateşeliği, Yunanistan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri (2009)

Greece December 2010 Country Report, The PRS Group, Inc., 2010.

İnternet kaynakları

Yunanistan Parlamentosu internet sayfası: http://www.hellenicparliament.gr

Yunanistan Dış İşleri Bakanlığı internet sayfası: http://mfa.gr/

Yunanistan İstatistik Kurumu internet sayfası: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE

TC Dış İşleri Bakanlığı internet sayfası: http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı internet sayfası: http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx

OECD Yunanistan ülke profili:http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-greece_20752288-table-grc

CIA World Fact Book: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html

Dünya Bankası Veri Bankası: http://data.worldbank.org/country/greece

http://www.greeklawdigest.gr/topics/banking-system-finance-investment/item/41-investment-incentives-law (02.05.2014)

http://www.minorityrights.org/?lid=326#top (02.05.2014)

Communist Party of Greece:

http://www.initiative-cwpe.org/en/news/Communist-Party-of-Greece/ (02.05.2014)

Background of the KKE:

http://www.photius.com/countries/greece/government/greece_government_background_of_the_kk~197.html (02.05.2014)

SYRIZA Nedir?: http://haber.sol.org.tr/dunyadan/syriza-nedir-haberi-55068 (02.05.2014)

Profil: SYRIZA- Yunanistan'ın Sol Koalisyonu: http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/05/120508_greek_left.shtml (02.05.2014)

Greece: SYRIZA, the Communist Party and the desperate need for a united front:

http://links.org.au/node/2863 (02.05.2014)

Altın Şafak'ın üç milletvekili daha hapiste: http://www.hurriyet.com.tr/dunya/25552575.asp (02.05.2014)

Faşist 'Altın Şafak Partisi'ne Şafak Operasyonu: http://www.sabah.com.tr/Dunya/2013/09/29/fasist-altin-safak-partisine-safak-operasyonu (02.05.2014)

Independent Greeks respond to the scenarios for the collapse of the party with a founding congress: http://www.grreporter.info/en/independent_greeks_respond_scenarios_collapse_party_founding_congress/8461 (02.05.2014)

Profile of parties running in May 6 Greek elections: http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_wsite3_1_03/05/2012_440466 (02.05.2014)

Ten former ND MPs move with Kammenos:

http://english.capital.gr/News.asp?id=1439172 (02.05.2014)

Ousted New Democracy MP starts own party: http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_wsite1_1_24/02/2012_429676 (02.05.2014)

http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/greece/parliamentary_elections.html (02.05.2014)

DIMAR party leaves Greek government amid protests over TV shutdown:

http://www.wsws.org/en/articles/2013/06/22/dima-j22.html (02.05.2014)

http://www.investingreece.gov.gr/ (02.05.2014)

http://wits.worldbank.org/CountrySnapshot/en/GRC/textview (24.02.2017)

Stavros Theodorakis's 'river' party aims to get Greek politics flowing in the right direction: https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/13/stavros-theodorakis-river-greek-potami-european-elections (10.04.2017)

Greece's new Potami party prepares for kingmaker role:

http://uk.reuters.com/article/uk-greece-election-river-idUKKBN0KI1GP20150109 (10.04.2017)

Quixotic Greek anti-corruption crusader finally tastes success:

http://www.ekathimerini.com/201801/article/ekathimerini/news/quixotic-greek-anti-corruption-crusader-finally-tastes-success (09.01.2017)

Vassilis Leventis: The Centrist Who Gets in Greek Parliament After 30 Years of Struggle: http://greece.greekreporter.com/2015/09/20/vassilis-leventis-the-centrist-who-gets-in-greek-parliament-after-30-years-of-struggle/#sthash.ceR1yiFj.dpuf

http://greece.greekreporter.com/2015/09/20/vassilis-leventis-the-centrist-who-gets-in-greek-parliament-after-30-years-of-struggle/ (09.01.2017)

Neo-Nazı Golden Dawn March Against Migrants In Athens: http://www.euronews.com/2017/01/29/neo-nazi-golden-dawn-march-against-migrants-in-athens (02.02.2017)

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Yunanistan/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-161047&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=316737191516719&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=16dj42otve_131#!%40%40%3F_afrWindowId%3D16dj42otve_131%26_afrLoop%3D316737191516719%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-161047%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D16dj42otve_161 (13.04.2017)

IV. BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI BÜYÜK DEVLETLERİN VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN BALKANLAR POLİTİKASI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD'NİN BALKANLAR POLİTİKASI (1990-2017)

Mustafa IŞIK*

GİRİŞ

Soğuk Savaş esnasında uluslararası sistem, iki kutupluluk üzerinden bir dengeye sahipti. Bu süreçte uluslararası devletler sisteminde hem ABD'nin hem de Sovyetler Birliği'nin rekabet ve tahakküm alanları vardı. Bu tahakküm alanları içerisinde Balkanlar'da Sovyetler Birliği'nin ideolojik, sosyolojik ve ekonomik olarak hegemonyası mevcuttu. Sovyetler Birliği, Balkan coğrafyasında komünizm ve materyalist felsefe üzerinden kendini rol-model devlet olarak tanımlamıştı. Aynı zamanda SSCB, Varşova Paktı ile Balkan coğrafyasının güvenliğini de sağlamaktaydı. ABD ve Sovyetler Birliği'nin devlet tasavvurları ekonomik, siyasal ve sosyal olarak farklılıklar içermekteydi.

Soğuk Savaş sürecinde Balkanlar'daki devletlerin yönetim modellerinde Sovyetlerin etkisi yadsınamazdı. SSCB'nin çöküşü sonrası iki kutbun rekabet alanlarında güç boşlukları meydana geldi. Bu güç boşlukları ABD'ye sistem içerisinde daha rahat hareket etme alanı sağlamıştır. Dolayısıyla Sovyetlerin çöküşü ile birlikte Sovyetler Birliği'nin hem ideolojik hem de sosyolojik olarak hayat sahası olan Balkan coğrafyasında artık ABD, yeni politikalar geliştirme imkânı bulmuştur.[1]

* Sakarya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Programı.

1 Göktürk Tüysüzoğlu, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Balkanlar Stratejisi", *Uluslararası Balkan Kongresi*, 28-29 Nisan, Kocaeli Üniversitesi, 2014, ss. 176-177.

Ayrıca Obama döneminde, Sırbistan'ın barış konusunda bölgedeki kilit ülke olduğu tezi gündeme gelmiştir. ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden, bu fikir üzerinden Bosna-Hersek, Sırbistan ve Kosova'yı ziyaret etmiştir. ABD'nin bu ziyaretlerdeki temel amacı ise AB ve Rusya'nın aksine kendisinin bölgede barışın ve güvenliğin teminatı olduğunu göstermektir. Nihayetinde Rusya'nın 1990'larda Balkanlar'da kaybettiği prestiji geri kazanmak için siyasal, sosyal ve ekonomik olarak çaba harcadığı gözlenmektedir. Obama döneminde artan Putin'in Avrasyacı tutumlarına karşı, NATO'nun genişleme stratejisi ve *"Füze Savunma Kalkanı''* projesi dikkat çekmektedir.

ABD'nin Kosova, Bulgaristan ve Romanya'daki askeri üslerinde toplamda binlerce askeri vardır. ABD, NATO'nun ve AB'nin Balkanlar'da genişlemesi ile liberal ve demokrat değerlerin ihracı konusunda rahat bir zemin bulmuştur. ABD, Soğuk Savaş sonrasında bölgede neorealist ve neolibaeralist politikalar izleyebileceği hem askeri hem de siyasi enstrümanlar oluşturmuştur. Uzun vadede bölgedeki gelişmeler ABD'nin lehine olsa da Rusya, Balkanlar'a geri döneceğinin işaretlerini vermektedir.[78]

KAYNAKÇA

Arı, Tayyar-Pirinççi, Ferhat, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası", *Alternatif Politika*, 2011, Cilt.3, Sayı. 1, ss.1-30.

Arı, Tayyar, "Realizm ve Neorealizm (Gerçekçilik ve Yeni Gerçekçilik)", *Uluslararası İlişkiler Kuramları-I*, Editör: Tayyar Arı ve Elif Toprak, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012, ss. 2-23.

Arı, Tayyar, "Liberalizm ve Yeni Liberalizm'', *Uluslararası İlişkiler Kuramları-I*, Editör: Tayyar Arı ve Elif Toprak, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012, ss. 24-42.

Aktürk, Şener, "NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti'', *Uluslararası İlişkiler, 2012,* Cilt 9, Sayı 34, ss. 73-97.

Caner, Burçin, *Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz*, Phoenix, Ankara, 2013.

Cankara, Yavuz, "BM ve NATO'nun Devlet-İçi Çatışmalarda Rolü", (der.) Ertan Efegil ve Esra Pakin Albayrakoğlu, *Türkiye'nin Yakın Havzasındaki Devlet-İçi Çatışmaların Analizleri*, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 521-554.

Castellan, Georges, Balkanların Tarihi, (14.-20.Yüzyıl), Milliyet Yayınları, (Çevirmen: Dr. Ayşegül Yarman- Başbuğu), İstanbul, 1995.

Balkanlar'daki siyasal arenaya da yansımaktadır. Bulgaristan'daki GERB ve BSP rekabetinin yanı sıra DOST ve DPS rekabetleri bu bağlamda okunabilir.

78 2016 yılındaki Moldova ve Bulgaristan Cumhurbaşkanı seçimlerinde Rusya yanlısı Sosyalist Partilerin adayları kazanmıştır. Balkanlar'da son yıllarda yükselen Rusya yanlısı *"sol siyaset"* dikkat çekmektedir.

Crampton, R. J., Bulgaristan Tarihi, Tercüme: Nuray Ekici, Jeopolitika Yayınları, İstanbul, 2007.

Çelik, Osman ve Progonati, Erjada, "NATO'nun Balkan Macerası", (der.) Mehmet Seyfettin Erol, *"Sıcak Barış''ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO "Yeni Tehditler, Konseptler, Arayışlar, Dönüşüm ve Alan Dışı Operasyonlar''*, Barış Kitabevi, Ankara, 2012.

Dawson, James, *Cultures of Democracy in Serbia and Bulgaria: How Ideas Shape Publics*, Routledge, New York, 2016.

Demirtaş-Coşkun, Birgül, *Soğuk Savaş Sonrası Ankara-Sofya İlişkileri (Bulgaristan'la Yeni Dönem)*, ASAM, Ankara, 2001.

Emiroğlu, Hüseyin, *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu (1989-200)*, Asil Yayın, Ankara, 2010.

Hook, Steven W. ve Spanier, John, *Amerikan Dış Politikası (İkinci Dünya Savaşından Günümüze)*, Tercüme: Özge Zihnioğlu Tanırlı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2014.

Glenny, Misha, *The Balkans: Nationalism, War, and The Great Power (1804-2012)*, House of Anansi Press, Toronto, 2012.

Goldstein, Joshua S. ve Pevehouse, Jon C., *Uluslararası İlişkiler*, Tercüme: Haluk Özdemir, BigBang Yayınları, Ankara, 2015.

Griffiths, Martin ve diğerleri, "Liberal Uluslararasıcılık'', *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar,* Tercüme: CESRAN, Nobel Akademik Yayıncılık, Eylül, Ankara, 2013.

Gözen, Ramazan, "Uluslararası Sistemde Amerika Birleşik Devletleri (ABD).'', *Amerikan Dış Politikası*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012.

Fouskas, Vassilis K., *Balkanlar Ortadoğu Kafkasya (Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları)*, Tercüme: Ali Çakıroğlu, Aykırı Yayınları, Şubat, İstanbul, 2004.

Işık, Mustafa, *Balkanlar'dan Türkiye'ye Son Büyük Göç Olarak 1989 Göçüne Giden Süreç*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2016.

Kenar, Nesrin ve diğerleri, "Balkan Ülkelerinin Dış Politikaları'', *Balkanlar'da Siyaset*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012.

Kurtbağ, Ömer, *Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası*, USAK Yayınları, Ankara, 2010.

Nye Jr., Joseph, S., *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çevirmen: Görol Koca, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Obama Dönemi Amerikan Dış Politikasında Bölgesel Yaklaşımlar, Analiz, Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, T.C. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, Şubat 2009.

Oğuzlu, Tarık, "ABD'nin Transatlantik Politikaları", (der.) Ramazan Gözen, *Amerikan Dış Politikası*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012, ss. 132-163.

Özlem, Kader, "Kosova Sorunu Ekseninde Küresel Aktörlerin Politikalarının Analizi", *Küresel Riskler ve Bölgesel Krizler*, Editör: Atilla Sandıklı ve Elnur İsmayıl, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2017, ss. 99-124.

Özkan, Abdullah, 21.Yüzyılda ABD'nin Küresel Stratejileri, Tasam Yayınları, İstanbul, 2006.

Poulton, Hugh, *Balkanlar (Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler)*, Tercüme: Yavuz Alagon, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.

Progonati, Erjada, "Rusya'nın Balkanlar Politikası", *Karadeniz Araştırmaları,* Bahar 2015, Sayı 45, ss. 105-125.

Hutchings, Robert L., *American Diplomacy and the End of the Cold War: An Insider's Account of U.S Policy in Europe, 1989-1992*, The John Hopkins University Press, Maryland, 1997.

Tüysüzoğlu, Göktürk, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Balkanlar Stratejisi", *Uluslararası Balkan Kongresi,* 28-29 Nisan, Kocaeli Üniversitesi, 2014, ss. 176-184.

Yapıcı, Merve İrem, "Bosna Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No: 8, 2007, ss. 1-24.

Uğrasız, Bülent, "A.B.D'nin Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası, Dokuz Eylül Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi,* 2004, Cilt 6, Sayı:1, ss. 295-303.

İnternet Kaynakları

"A National Security Strategy of Engagement and Enlargement ", The White House, 1995, http://www.dtic.mil/doctrine/doctrine/research/nss.pdf1995. (Erişim: 30.04.2017)

Atilla Sandıklı, Doğalgaz Boru Hatları Projelerinde Büyük Oyun: NABUCCO, Güney Akım, SEEP ve TANAP., http://www.bilgesam.org/incele/256/-dogalgaz-boru-hatlari-projelerinde-buyuk-oyun--nabucco--guney-akim--seep-ve-tanap/#.WQh1T2nyjIU (Erişim: 30.04.2017)

Barack Obama, "Renewing American Leadership", Foreign Affairs, Temmuz/Ağustos 2007., https://www.foreignaffairs.com/articles/2007-07-01/renewing-american-leadership

(Erişim: 30.04.2017)

Belgrad'da ABD Elçiliği Saldırıya Uğradı, http://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-2008-02-21-voa21-88093152/861211.html (Erişim: 30.04.2017)

Bill Clinton Sofya'da., http://www.bulgaria-embassy.org/webpage/latest%20news/clinton1.htm (Erişim Tarihi: 30.04.2017)

Bosna-Hersek'teki Nüfus Sayımları üzerine, http://www.aljazeera.com.tr/haber/bosnada-22-yil-sonra-nufus-sayimi (Erişim Tarihi: 27.04.2017)

Bush Avrupa'yı turlayacak., http://www.dw.com/tr/bush-avrupayı-turlayacak/a-2575506 (Erişim: 30.04.2017)

Bush Bulgaristan'da., http://www.dw.com/tr/bush-bulgaristanda/a-2584346 (Erişim: 30.04.2017)

Cahit Armağan Dilek, "ABD-Romanya Ortaklığı; ABD Artık Sürekli Karadeniz'de'', http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/2013/11/25/7315/abd-romanya-stratejik-ortakligi-abd-artik-surekli-karadenizde (Erişim: 30.04.2017)

Cemalettin Latiç, Bosna-Hersek'in 'deli gömleği': Dayton Antlaşması, Analiz, http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/bosna-hersekin-deli-gomlegi-dayton-antlasmasi/691481

DOST Partisinin Tüzüğü, http://dost.bg/Document (Erişim Tarihi: 30.04.2017)

George H. Bush hakkında bk. https://www.whitehouse.gov/1600/presidents/georgehwbush (Erişim Tarihi: 30.04.2017)

Mustafa Işık, 26 Mart 2017 Bulgaristan Parlamento Seçimlerinin Analizi, http://binokurbiryazar.blogspot.com.tr/2017/04/26-mart-2017-bulgaristan-parlamento.html

(Erişim Tarihi: 30.04.2017)

The Balkans Clinton-lands, http://www.economist.com/news/europe/21710316-end-era-kosovo-bosnia-serbia-and-beyond-clinton-lands (Erişim: 30.04.2017)

Rusya'dan Karadağ'ın NATO üyeliğine tepki.,

https://tr.sputniknews.com/avrupa/201704281028272014-rusyadan-karadagin-nato-uye-olma-kararina-tepki/ (Erişim Tarihi: 30.04.2017)

Zhidas Daskalovski, Clinton's Pep-talk in Sofia Clinton Promises Brighter Future to Bulgaria, Neglects Macedonia, http://www.ce-review.org/99/23/daskalovski23.html

(Erişim Tarihi: 30.04.2017)

SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA'NIN BALKANLAR POLİTİKASI

Giray Saynur DERMAN*

GİRİŞ

Balkanlar, Avrupa kıtasının güneydoğusunda yer alan bir yarımadadır. Balkanlar, adını bölgede bulunan Balkan dağlarından almaktadır. Yarımadanın doğusunda Ege (Adalar) Denizi, Marmara Denizi ve Karadeniz, güneyinde Akdeniz ve batısında ise Adriyatik Denizi vardır. Kuzeyden ise sınırını çizmek biraz zordur. Bir sınırlandırmaya göre; Tuna Nehri ve onun kolu Sava Irmağı esas alınmıştır. Buna göre 505.000 km2'lik bir sahayı kaplamaktadır. Başka bir görüşe göre de Eski Yugoslavya ve Romanya'nın kuzey sınırları ölçü olarak alınmıştır. Buna göre de toplam 788.685 km^2'lik bir yüz ölçüme sahiptir.[1]

Balkan halklarının etnik yapısı oldukça karmaşıktır. Etnik grupların en önemlilerini; Yunanlılar, Bulgarlar, Sırplar, Hırvatlar, Slovenler, Karadağlılar, Boşnaklar, Arnavutlar, Makedonlar, Romenler ve Türkler oluşturmaktadır. Balkanlar tarih boyunca değişik medeniyetlerin ilgi odağında yer alan bir bölge olmuştur.[2] Coğrafi konumu, Balkanlar'ın kültürel zenginliğinin kaynağı olduğu kadar, toplumsal ve tarihsel trajedilerinin de asıl nedenlerinden biridir. Avrupa'daki tüm büyük güçler, Asya'nın, Doğu Akdeniz'in, Afrika'nın, güney ve güneydoğudaki sıcak denizlerin zenginliklerine ulaşabilmek ve kendi güvenliklerini garanti altına alabilmek için Balkanlar'da yüzyıl-

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

1 "Balkan Coğrafyası'nın Temel Özellikleri", *Balkanlar'da Siyaset*, Eskişehir, A.Ü. AÖF Yayınları, Nisan 2013, s. 27.

2 Giray Saynur Derman, "Ülkeler: Coğrafya, Kültür ve Sosyal Yapı", Ünite 2, *Balkanlar'da Siyaset*, Editör: Şaban H. Çalış, Birgül Demirtaş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 303.

KAYNAKÇA

Adanalı, N. "Rusya Federasyonu'nun Eski Sovyet Ülkeleri ve Balkan Ülkeleri Üzerindeki Etkisi", 3 Mayıs 2011 tarihinde İzmir Ticaret Odası: http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/47C15B26-496F-4132-A7B4-3B36E26D7931/8114/RusyaFedEski1.pdf adresinden alındı.

Aleksey, Fenenko, "Balkanskiy krizis i Rossiyskiye Vneúnepoliticheskiye PrioritetÕ", *Vneúnaya Politika Rossiyi, 2001,* Cilt 6, No 4, ss. 21-25.

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914),* Ankara, Alkım, 2006.

Aspirations in Russia and in the Balkans 1875-1878, *Balkanistica,* C.11, ss. 55-68.

Assessment Group Balkans Series, 08/07, Defence Academy of the United Kingdom, atid=95:analizler-balkanlar&Itemid=143 adresinden alındı.

Aseeva, A., *EU-Russia Energy Relations: The Role of International Law from Energy Investment and Transit Perspective*, Cenevre Üniversitesi, Avrupa Enstitüsü, İngilizce Yüksek Lisans Tezi, Collection Europa, Vol.65-, Cenevre, 2011.

Baker, James A., "Russia in NATO?", *The Washington Quarterly*, 2002, Vol. 4, pp. 95-103.

Cameron, F., "The Politics of EU-Russia Energy Relations", *Eurasia Center, The EU-Russia Centre Review*, 2009, Issue 9, s. 20.

Caşın, M. Hakkı., *Novgorod Knezliği'nden XXI. Yüzyıla Rus İmparatorluk Stratejisi,* İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, Nisan 2006.

Caşın, M. Hakkı. ve Derman, Giray Saynur, Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar, SRT Yay., Ankara, 2016.

Demirci Sedat, Rusya'nın Balkanlarda Yeni Çıkarları, Çankırı Karatekin Üniversitesi *Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi,* 2007, 1(1): 45-60, ss. 2-5.

Derman, Giray Saynur (Bozkurt)., "Black Sea Regional Policies of Russia and the United States after September 11", in *Blue Black Sea:New Dimensions of History, Security, Politics, Strategy, Energy and Economy,* Edited by Giray Saynur Derman, Cambridge Scholars Publishing, 2013, ss. 241-257.

Derman, Giray Saynur (Bozkurt), "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,* X/2, Kış 2010 ss. 51-95.

Derman, Giray Saynur (Bozkurt), "Ülkeler: Cografya, Kültür ve Sosyal Yapı", Ünite 2, Balkanlarda Siyaset, Editör: Şaban H. Çalış, Birgül Demirtaş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015.

Derman, Giray Saynur (Bozkurt), "Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Dönemi Rus Dış Politikası Paradigmaları" (Paradigms of the Russian Foreign Policy in the Commonwealth of Independent States (CIS) Era). *Gazi Akademik Bakış*, 2016, 10(9), ss. 289-295.

Derman, Giray Saynur (Bozkurt), "Rus Dış Politikasında Reformların Etkisi ve Sonuçları" (Impacts and Results of Reforms in the Russian Foreign Policy). Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Journal of the Black Sea, 2016, 13(49), ss.79-89.

Derman, Giray Saynur (Bozkurt), "ABD ve AB Ekseninde Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış", *21. Yüzyılda Rusya, AB ve Türkiye'den Yansımalar*, Oğuz Kaymakçı (ed.), Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2007, ss. 65-92.

Derman, Giray Saynur (Bozkurt), *Ukranian Foreign Policy and the Internal Determinants,* LAMBERT Academic Publishing, Berlin, 2015.

Djuric, J.Milojkovic, The eastern Question and the Voices of Reason: Panslav

Aspirations in Russia and in the Balkans 1875-1878, *Balkanistica,* 1998*,* C.11, ss. 55-68.

Euronews, "Russia, Turkey Sign South Stream Pipeline Deal". 3 Mayıs 2011 tarihinde Euronews: http://www.euronews.net/2009/08/07/russia-turkey-sign-southstream-pipeline-deal/ adresinden alındı, (7 Ağustos 2009).

Gagnon, J., "Yugoslavya Parçalanırken", *Dış Politika Bülteni*, C. II, S. 2, Ankara, 1991.

Headley, J., *Russia and the Balkans: Foreign Policy From Yeltsin to Putin.* New York: 2008.

Hunter, Robert and Sergey Rogov, and Olga Oliker: "NATO and Russia: bridge-building for the 21st century. Report of the working group on NATO-Russia relations", RAND, Santa Monica, 2002.

Hürriyet, "Bulgaristan, Burgaz-Dedeağaç boru hattı projesinden vazgeçti'. 03 Mayıs 2011 tarihinde Hürriyet: http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/15001678.asp adresinden alındı, (12 Haziran 2010).

Holbrooke, R., *Bir Savaşı Bitirmek*, (Çev. Belkıs Dişbudak Çorakçı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1999.

İlkdoğan, Gül, "ABD, AB, Rusya ve Türkiye Ekseninde Kosova'nın Bağımsızlık Süreci", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, 2009.

Ydyrys, Kanat, "Rusya'nın Balkanlar'a Yönelik Politikası ve Ukrayna Krizi", https://ankasam.org/rusyanin-balkanlara-yonelik-politikasi-ve-ukrayna-krizi-1/, 6 Ocak 2017.

Jelavich, B., *Balkan Tarihi 1: 18. ve 19. Yüzyıllar.* (Çev. İhsan Durdu, Haşim ve Gülçin Koç). İstanbul: Küre Yayınları, 2006.

Jelavich, B., *Balkan Tarihi 2: 20. Yüzyıl,* (Çev. Zehra Savan ve Hatice Uğur), İstanbul: Küre Yayınları, 2006.

Jelavich, B., *Russia's Balkan Entanglements 1806-1914,* Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

Kamalov, İ., "Soğuk Savaş Sonrasında Rusya'nın Balkanlar Politikası",

Karadeniz Araştırmaları (Bahar, 2007)*,* (13), ss. 99-113.

Kantörün, U. "Rusya'nın Bölgesel Enerji Politikaları". 3 Mayıs 2011 tarihinde Bilgesam:http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=652:rusyannboelgesel-enerji-politikalar&catid=131:enerji&Itemid=146 adresinden alındı, (22 Nisan 2010).

Kaplan, Robert D., *Balkan Ghosts: A Journey Through History.* New York: Picador, 1993.

Karatay, O. ve Gökdağ, B., *Balkanlar El Kitabı*, *Cilt 1*: *Tarih*, Ankara: Karam ve Vadi Yayınları, 2006.

Karal, E. Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, C.VIII, 1983.

Karpat, K., *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Ankara: İmge Yayınları, 2004.

Kaveshnikov, N., "The Issue of Energy Security in Relations between Russia and the European Union", *European Security*, Vol. 19, No. 4, 2010, s. 587.

Kodaman Timuçin, Birsel Haktan, "21. Yüzyıl Balkan Jeopolitiğinin Çok Boyutlu Bir Bakış Açısı ile İncelenmesi ve Türkiye'ye Etkilerinin Değerlendirilmesi",- *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2014, C. 19, S. 1, ss. 49-64.

Lederer, I., *Russia and the Balkans,* New Haven: Yale Ünivesitesi, 1962.

Mahmutcehajic, R., *Bosnia The Good Tolerance and Tradition.* Budapest: Central European University Press, 2000.

Mazower, M., *The Balkans*, Londra: Phoenix Yayınları, 2000.

Medvedev, R. "Brothers In the Balkans", 28 Nisan 2011 tarihinde Guardian: http://www.guardian.co.uk/world/1999/apr/28/balkans8 adresinden alındı.

Morozov, Yuriy (2011), "Rusya stratejisinde Balkanlar", http://www.ieras.ru/journal/journal3.2000/6.htm, 14 Kasım 2011.

Oran, B., *Türk Dış Politikası, Cilt II: 1980-2001*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Ortaylı, İ., *Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu*, Aralık 1998.

Özertem, Hasan Selim, "Rusya-NATO İlişkileri: Yeni Denge Arayışları", *USAK Analist*, Temmuz 2012, http://www.usakanalist.com/print.php?id=132.

"Provozglaúeniye Nezavisimosti Kosovo-SilnÕy Udar dlya Vneúney Politiki Rossiyi", www.regnum.ru/news/959278.html12:45 19.02.2008.

"Postpred Rossiyi Schitayet chto Odnostoroneye Prevozgloúeniye Nezavisimosti Kosovo Sozdast OpasnÕy Prezedent", BM Haber Merkezi, http://www.un.org/ russian/news/fullstory-news.asp?newsID=9144, 18.02.2008

RF MoE. (2003). "The Summary of the Energy Strategy of Russia for the Period of 2020". 03

Mayıs 2011 tarihinde European Commission Europe: http://ec.europa.eu/energy/russia/events/doc/2003_strategy_2020_en.pdf adresinden alındı.

Rıfkı, S. Burçak, *Türk-Rus İngiliz Münasebetleri,* İstanbul: Aydınlık Matbaası, 1946.

Sander, O., *Siyasi Tarih: 1918-1994,* Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2009.

Seebrig, "Güneydoğu Avrupa Tugayı", 28 Mayıs 2011 tarihinde

SEEBRIG: http://www.seebrig.org/index.asp?cmd=resetall adresinden alındı.

Selver, M., *Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve BOSNA,* İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003.

Simon, Gerhard, "Russia's Identity and International Politics", *Aussen Politik: German Foreign Affairs Review,* 1997, cilt: 48, sayı: 3, ss. 252-255.

Smith, M. A., Russian Energy Interests in the Balkans, Advanced Research and Assessment Group Balkans Series, 08/07, Defence Academy of the United Kingdom,

Shrivenham, England, 2008.

Stegniy: V., "Rusya ile NATO Arasındaki İşbirliği", *Cumhuriyet Gazetesi*, Strateji Eki, 5 Temmuz 2004.

Straus, Ira Straus: "Russia in NATO: the fourth generation", in: 'Kenneth Thompson, (ed.): "NATO and the changing world order-an appraisal by scholars and policymakers", University Press of America, Lanham, 1996, pp. 139-159'.

Tangör, B., *Avrupa Güvenlik Yönetişimi*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2008.

TürkRus. (16 Şubat 2011). "Rusya Burgaz-Dedeağaç'tan kesin çekiliyor, Samsun-Ceyhan'ın Önü Açılacak". 03 Mayıs 2011 tarihinde TürkRus: http://www.turkrus.com/haber-hatti/20749-qrusya-burgaz-dedeagactan-kesin-cekiliyor-samsun-ceyhanin-onu-acilacakq.html adresinden alındı.

Walt, Stephen Walt: "Testing theories of alliance formation: the case of Southwest Asia", *International Organization,* 1998, Vol. 42, #2, pp. 275-316.

Yerasimos, S., *Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu.* (Çev. Şirin Tekeli), İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.

Yaşın, G. K., "Balkanlarda Stratejik Kıskaç", *Cumhuriyet Strateji,* Şubat, 2009, (240): 5-6.

Yanıkdağ, T. (23 Mart 2010), "Uluslararası Sistemde Balkanlar". 23 Ocak 2010 tarihinde Bilgesam:http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=611:balkanlar&catid=95:analizler-balkanlar&Itemid=143 adresinden alındı.

Yılmaz, T., "Yugoslavya'daki Gelişmeler (1991'e kadar)", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1993, (9), s*

ESKİ YUGOSLAVYA DIŞINDAKİ BALKAN DEVLETLERİNİN AB İLE İLİŞKİLERİ

Emirhan KAYA*

GİRİŞ

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) bir parçası olmayan Balkan ülkelerinin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerinin konu alındığı bu bölümde; sırasıyla Yunanistan, Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk'un AB yolunda katettikleri aşamalar ve karşılaştıkları sorunlar değerlendirilecektir. Bu bağlamda; bir yandan 1981 yılında AB'ye katılan Yunanistan incelenirken, diğer taraftan, yaklaşık on yıllık üyelik geçmişine sahip olan Bulgaristan ve Romanya ile aday ülke statüsündeki Batı Balkan ülkesi Arnavutluk'un birlikte ele alınması, Balkanların AB içindeki yerini daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirmeyi mümkün kılacaktır. Söz konusu ülkeler, adaylık ya da üyelik elde ettikleri tarihler itibarıyla farklı gruplara dâhil olsalar da her birinin birlikte ele alındıkları gruplarda belirli bakımlardan geri kalmaları dikkat çekicidir. Bu doğrultuda, Yunanistan açısından ekonomik sorunlar en zorlayıcı konuyu oluştururken; Bulgaristan ve Romanya'da yolsuzlukla mücadele, Arnavutluk'ta ise siyasal istikrarsızlık AB ile ilişkilerde ön plana çıkmaktadır.

Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye üye olmaları ile birlikte 2004 ve 2007 yıllarında toplam on eski komünist ülkenin birliğe katılımı söz konusu olmuştur. Bulgaristan ve Romanya, 2004 yılındaki genişlemeye dâhil olamayarak AB'ye 2007 yılında üye olmaları ve üyelik süreçlerinin başından beri birlikte değerlendirilmeleri dolayısıyla

* Arş. Gör., Trakya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Programı.

Yardım Aracı (*Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA*) aracılığıyla Arnavutluk'a sağlanan mali yardım 594 milyon Euro tutarına ulaşmıştır. 2014-2020 döneminde de IPA kapsamında AB'nin mali desteğinden faydalanacak olan Arnavutluk'a söz konusu dönem için 694,4 milyon Euro ayrılmıştır.[92]

1992 yılında AB ile ilişkilere başlayan Arnavutluk AB'nin üyelik için beklediği kriterleri yerine getirebilmek amacıyla AB'nin mali yardımlarından yararlanarak bir dönüşüm içine girmiştir. Bu süreci daha iyi anlayabilmek için 1990'lardan itibaren Arnavutluk'ta yaşanan kurumsal gelişmelere göz atmak gerekmektedir. İlerleme raporlarına bakıldığında kurumsal değişiklik olarak komşu ülkelerle işbirliğinin göstergesi olan ikili anlaşmalar, yeni kanun yapımı ve kanun değişiklikleri karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu raporlara göre Arnavutluk için 2005, 2009 ve 2012 yılları yeni kanun yapımının; 2007-2009 arası, 2012 ve 2013 yılları kanun değişikliklerinin yapıldığı yıllardır. Bu çerçevede; demokrasi ve hukukun üstünlüğü, yargı sistemi, yolsuzlukla mücadele ve ceza sisteminde yeni kanunlar düzenlenirken insan hakları konusunda ise yapılan düzenlemeler kanun değişikliği şeklinde olmuştur.[93] Yapılan ikili anlaşmalardan anlaşıldığı üzere 2004, 2009 ve 2012 ise Arnavutluk açısından komşu ülkelerle işbirliğinin arttığı yıllardır. Sonuç olarak, üyelik perspektifi 2003-2013 yılları arasında önemli bir kurumsal değişime sebep olmakla birlikte ülkede yaşanan siyasi gelişmeler değişimin hızını doğrudan etkilemektedir.

KAYNAKÇA

Abazi, Enika, "Albania in Europe: Perspectives and Challenges", *Eurasian Files (Avrasya Dosyası): International Relations and Strategic Studies*, Cilt 14, Sayı 1, 2008, ss. 229-252.

"AB'nin En Yoksul Ülkesinin Krizle Mücadelesi", *İktisadi Kalkınma Vakfı*, http://esozluk.ikv.org.tr/?id=501, (14.12.2015).

Albania 2016 Report, Commission Staff Working Document, *European Commission*, Brüksel, 9 Kasım 2016.

"Arnavutluk", AB Genişleme Politikası Diğer Aday ve Potansiyel Ülkeler, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=282, (19.07.2017).

Atmaca, Tayfun, "1990-2013 Yılları Arasında Arnavutluk'ta Siyasal Hayat", *Yeni Türkiye*, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı IV, Yıl 21, Sayı 69, Mart-Haziran 2015, ss. 4964-4981.

Bartlett, William, *Europe's Troubled Region: Economic Development, Institutional Reform and Social Welfare in the Western Balkans*, Taylor&Francis e-Library, 2007.

92 Albania 2016 Report, Commission Staff Working Document, *European Commission*, Brüksel, 9 Kasım 2016, s. 90.

93 Yurtsever, *a.g.m.*, s. 508.

Bourdouvalis, Christos, "Yunanistan", *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, Ed. Desmond Dinan, Çev. hâle Akay, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, ss. 454-458.

Bozbora, Nuray, "Demokratik Dönemde Romanya", *Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar*, Ed. Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, ss. 671-684.

"Bulgaristan'a Yeni Nükleer Reaktör", *Aljazeera Turk*, 24 Kasım 2013, http://www.aljazeera.com.tr/haber/bulgaristana-yeni-nukleer-reaktor, (12.12.2015).

"Bulgaristan'da Yolsuzluk Şoku", *Deutsch Welle*, 27 Kasım 2008, http://www.dw.com/tr/bulgaristanda-yolsuzluk-%C5%9Foku/a-3825144, (15.12.2015).

Cihangir, Damla, "Yunanistan-AB İlişkileri: Yunanistan Avrupa Birliği'nin "Şımarık Çocuğu" Olmaya Devam mı Ediyor?", *İKV Değerlendirme Notu 13*, Nisan 2010.

Corruption Perception Index 2016, *Transparency International* http://issuu.com/transparencyinternational/docs/2016_cpireport_en?e=2496456/43483458, (05.07.2017).

Corruption Perception Index 2007, *Transparency International*, https://www.transparency.org/research/cpi/cpi_2007/0/#results, (05.07.2017).

Cuaresma, Jesus Crespo, Jarko Fidrmuc ve Maria Antoinette Silgoner, "On the Road: The Path of Bulgaria, Crotia and Romania to the EU and the Euro", *Europe-Asia Studies*, Cilt 57, Sayı 6, Eylül 2005.

Dağdelen, İlhan, "Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2011, ss. 1-26.

Delegation to the Kozloduy Nuclear Power Plant/Bulgaria, 28-30 October 2013", *European Paliament*, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cont/dv/bulgaria_/bulgaria_en.pdf, (12.12.2015).

Dmitrova, Antoaneta ve Aron Buzogany, "Post-Accession Policy-Making in Bulgaria and Romania: Can Non-state Actors Use EU Rules to Promote Better Governance?", *Journal of Common Market Studies*, Cilt 52, Sayı 1, ss. 139-156.

Emin, Nedim, *Arnavutluk Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları, Ankara 2014.

Erdal, Leman ve Selçuk Çolakoğlu, "Siyasi Kriterler Açısından Yunanistan, Polonya ve Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinin Değerlendirilmesi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Bahar 2007, ss. 69-97.

"Eşe Dosta Dağıtınca AB Fonları Dondurdu", 26 Ekim 2012, *Hürriyet*, http://www.hurriyet.com.tr/ese-dosta-dagitinca-ab-fonlari-dondurdu-21781151, 26.12.2015).

"EU Funds in Central and Eastern Europe, Progress Report 2007-2013", *KPMG*, https://www.kpmg.com/SI/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/EU-Funds-in-Central-and-Eastern-Europe.pdf, (25.12.2015).

Gallagher, Tom, *The Balkans in the New Millennium: In the Shadow of War and Peace*, Taylor&Francis e-Library, 2005.

"GDP Growth (Annual %)-Romania", *Dünya Bankası*, http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/RO?display=graph, (25.12.2015).

"General Government Gross Debt- Annual Data", *Eurostat*, http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teina225&plugin=1, (07.07.2017).

Hatipoğlu, Murat, "Soğuk Savaş Yıllarında Yunanistan (1947-1991)", *Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar*, Ed. Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, ss. 451-466.

Karluk, S. Rıdvan, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 9. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2007.

Kaya, Emirhan, "Avrupa Birliği'nin Son Genişlemesi ve Balkan Üyeleri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, Aralık 2016.

Lazaris, Nazlı Usta, "Yunanistan-Avrupa Birliği İlişkileri", *Avrupa Birliği ve Üye Devletler AB15 Üzerine Bir İnceleme*, Detay Yayıncılık, Ankara 2016, ss. 327-358.

Levitz, Philip ve Grigore Pop-Eleches, "Monitoring, Money and Migrants: Countering Post-Accession Backsliding in Bulgaria and Romania", *Europe-Asia Studies*, Cilt 62, Sayı 3, Mayıs 2010.

Linden, Ronald H., "Twin Peaks Romania and Bulgaria Between the EU and the United States", *Problems of Post-Communism*, Cilt 51, Sayı 5, Eylül/Ekim 2004, ss. 45-55.

Nations in Transit 2017: The False Promise of Populism, Freedom House, https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2017_booklet_FINAL_0.pdf, (07.07.2017).

Orosz, Agnes, "Romania", *Strategic Issues for the EU10 Countries: Main Positions and Implications for EU Policy-Making*, Ed. Krisztina Vilda, FEPS-Foundation for European Progressive Studies, Budapeşte, Ekim 2012.

Özlem, Kader, "Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Kış 2008, ss. 341-371.

Panagiotou, Ritsa, "Albania and the EU: from Isolation to Integration", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Volume 13, Number 3, September 2011

Primatarova, Antoinette, *On High Stakes, Stakeholders and Bulgaria's EU Membership*, EPIN Working Paper No. 27, Nisan 2010.

"Recent Economic Developments", *Dünya Bankası*, http://www.worldbank.org/en/country/romania/overview#3, (17.07.2017).

"Reports under the Progress on Cooperation and Verification Mechanism in Romania and Bulgaria", *European Commission-Fact Sheet*, Brüksel, 25 Ocak 2017.

"Romanya-Avrupa'nın Periferisinden Kriz Manzaraları", *İktisadi Kalkınma Vakfı*, http://esozluk.ikv.org.tr/?id=521, (26.12.2015).

"Romanya, Euro'ya Katılmak İçin Tarih Vermekten Vazgeçti", *EurActiv*, 18 Nisan 2013, http://www.euractiv.com.tr/finansal-hizmetler/article/romanya-euroya-katilmak-icin-tarih-vermekten-vazgecti-027624, (26.12.2015).

"Romanya IMF'yle Anlaştı", *NTV*, 25 Mart 2009, http://www.ntv.com.tr/ekonomi/romanya-imfyle-anlasti,zmb986HxpkCUvhiv7liXPQ, (26.12.2015).

Spendzharova, Aneta Borislavova, "Bringing Europe In? The Impact of EU Conditionality on Bulgarian and Romanian Politics", *Southeast European Politics*, Cilt IV, Sayı 2-3, Kasım 2003, ss. 141-156.

"The Reports on Progress in Bulgaria and Romania", *European Commission*, http://ec.europa.eu/cvm/progress_reports_en.htm, (27.12.2015).

Tsachevsky, Venelin, "Bulgaria's EU Membership: The Adaptation To The New Status Is Not Over", *Electronic Publications of Pan-European Institute*, 2010, https://www.utu.fi/fi/yksikot/tse/yksikot/PEI/raportit-ja-tietopaketit/Documents/Tsachevsky_netti_final.pdf, (27.12.2015)

"Unemployment Statistics", *Eurostat*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics, (21.07.2017).

Vachudova, Milada Anna, "Corruption and Compliance in the EU's Post-Communist Members and Candidates", *Journal of Common Market Studies*, Volume 47, 2009, ss. 43-62.

Vachudova, Milada Anna ve Aneta Spendzharova, "The EU's Cooperation and Verification Mechanism: Fighting Corruption and in Bulgaria and Romania after EU Accession", *Swedish Institute for European Policy Studies*, European Policy Analysis, Issue 2012:1.

Yurtsever, Şükrü, "Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Arnavutluk", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün mü?*, (ed.) Ercüment Tezcan, İlhan Aras, Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 2015, ss. 487-516.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ESKİ YUGOSLAV ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ

Merve KAYA* - Emirhan KAYA**

GİRİŞ

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) dağılmasının ardından Balkanlarda değişen dengeler ve oluşan istikrarsızlık ortamı, Avrupa Birliği'nin (AB) bölgeye yönelik güvenlik odaklı bir politika geliştirmesine sebep olmuştur. Bölgede oluşan güç boşluğu AB için tedirginlik verici olmakla birlikte Yugoslavya'nın dağılmasını takip eden savaşlar ve ülkelerin bağımsızlık süreçleri de bir tehdit unsuru oluşturmaktaydı. Bu yüzden, başlangıçta AB'nin -eski Yugoslav coğrafyasının büyük bölümünü kapsayan- Batı Balkanlara yönelik politikası bölge ülkelerinin barış ve istikrarını hedeflemekle birlikte zaman içerisinde bütünleşme amacına yönelmiştir. 1990'lı yılların ilk yarısında bölgeye yönelik etkin dış politika kararları almak için gerekli uzlaşıyı sağlayamayan AB, 2000'li yıllara doğru bölgedeki görünürlüğünü artırmaya başlamıştır. Bu süreçte başarısız bulunan "bölgesel yaklaşım" stratejisi yerine "istikrar ve ortaklık süreci" başlatılmış ve böylece büyük bölümü eski Yugoslavya topraklarında bulunan Batı Balkan ülkelerine AB üyelik perspektifi sunulmuştur.

YSFC'nin dağılması ile ortaya çıkan devletlerin AB ile ilişkilerini ele alan bu çalışma, söz konusu devletlerin AB ile bütünleşmede hangi sorunlarla karşılaştıklarını ve hangi aşamada olduklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, ilk olarak, AB'nin Balkanlarla ilişkilerinde eski Yugoslav ülkelerinin rolünü anlayabilmek

* Trakya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Yüksek Lisans Programı.
** Arş. Gör., Trakya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Programı.

SONUÇ

AB'nin Balkan politikasında önemli değişikliklerin yaşanmasına sebep olarak gösterilen YSFC'nin dağılması bölgede belirsizlik ortamı oluşturmuştur. YSFC'nin dağılmasıyla meydana gelen çatışma ortamının, AB'nin bölgede istikrar ve barış sağlaması için gerekli adımları atmasında tetikleyici olduğu düşünülmektedir. Başlangıçta güvenlik odaklı gelişen AB'nin Batı Balkanlar politikası zamanla bütünleşme amacına dönüşmüştür. Ayrıca, Batı Balkan ülkeleri için AB üyelik kriterleri Kopenhag Zirvesi'nde belirtilen kriterlere ek olarak bölgesel işbirliği gibi ek kriterleri de içerdiğinden üyelik koşullarının giderek zorlaştığı ifade edilmektedir. Bu durum, bazıları tarafından genişleme yorgunluğu olarak ifade edilmiş olup artık sırada bekleyen ülkelerden AB normları çerçevesinde daha fazla ilerleme göstermeleri beklenmektedir.

Selanik Zirvesi'nde belirtildiği üzere Batı Balkan ülkelerine AB üyelik perspektifleri verilmiş olup "potansiyel aday" ülkeler için bu durumun AB standartları çerçevesinde gerekli reformların yapılması için itici güç olduğu ifade edilmektedir. Bölgede yaygın sorun yolsuzluk olsa da Batı Balkan ülkelerinin her birinin karşılaştığı sorunlar farklı olup ülkelerin AB üyelik süreci ve hızı farklı ilerlemektedir. Fakat AB üyeliği için gerekli reformların yapılmasında, ülkelerin uzlaşmaya varma isteğinin ve politikacılarının bu konudaki desteğinin önemli rol oynadığını belirtmek gerekmektedir. Eski Yugoslav ülkeleri arasında AB üyeliği elde etmiş olan Slovenya ve Hırvatistan ise çalışmaya konu edilen ülkeler için olumlu birer örnek oluşturmaları dolayısıyla yakından takip edilmesi gereken ülkeler olarak öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

"AB'den Arnavutluk ve Makedonya'ya İyi Haber", *Hürriyet*, 16 Ekim 2013.

"AB Genişlemesi", *İktisadi Kalkınma Vakfı*, http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=281, (15.12.2016).

Ağır, Bülent Sarper, "Kosova Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme*, Ed. Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, ss. 269-304.

Alkan, Necmettin, "Yugoslavya'nın Dağılması", *Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar*, Ed. Bilgehan A. Gökdağ ve Osman Karatay, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, ss. 33-54.

Anastasakis, Othon, "The EU's Political Conditionality in the Western Balkans: Towards a More Pragmatic Approach", *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt 8, Sayı 4, Aralık 2008.

Aras, İlhan, "Hırvatistan'ın Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün mü?*, Ed. Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 2015.

Arman, Murat Necip ve Hülya Arman, "Hırvatistan Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme*, Ed. Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, ss. 213-232.

Bartlett, William, *Europe's Troubled Region: Economic Development, Institutional Reform and Social Welfare in the Western Balkans*, Taylor&Francis e-Library, 2007.

Başbağlıoğlu, Arif, "Öteki ile Bütünleşme Çabaları: Avrupa Birliği'nin Batı Balkanlara Yönelik İş Birliği Faaliyetleri", *Yeni Türkiye*, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-V, Yıl 21, Sayı 70, Mart-Haziran 2015, ss. 5749-5759.

"Bosna Hersek'in AB'ye tam üyelik başvurusu kabul edildi", *NTV*, 20 Eylül 2016, http://www.ntv.com.tr/dunya/bosna-hersekin-abye-tam-uyelik-basvurusu-kabul-edildi,OiY7stR4_U6RLINR5ueRGg, (15.12.2016).

Brinar, Irena ve Marjan Svetlicic, "Enlargement of the European Union: The Case of Slovenia", *Journal of European Public Policy*, Cilt 6, Sayı 5, Aralık 1999, ss. 802-821.

Chandler, David, "The EU's Promotion of Democracy in the Balkans", *EU Foreign Policy in a Globalized World Normative Power and Social Preferences*, Ed. Zaki Laidi, Taylor&Francis e-Library, 2008, ss. 68-82.

Dağdemir, Elif Uçkan, "Batı Balkan Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Olasılıkları Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 59, Sayı 1, 2004, ss. 89-117.

"Diğer Aday ve Potansiyel Aday Ülkeler", *İktisadi Kalkınma Vakfı,* http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=282, (15.12.2016).

Durakovic, Ervina, "Karadağ Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme*, Ed. Murat Necip Arman-Nazif Mandacı, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, ss. 149-179.

Gallagher, Tom, *The Balkans in the New Millennium: In the Shadow of War and Peace*, Taylor&Francis e-Library, 2005.

Gori, Luca, "The Balkans and the European Union", *The Foreign Policy of the European Union Assessing Europe's Role in the World*, Ed. Federiga Bindi, Brookings Institution Press, Washington, 2010, ss. 148-154.

Gülboy, Gül Pınar Erkem, "Türkiye ve Sırbistan'ın Avrupa Birliği'ne Giriş Süreçlerinin Karşılaştırılması", *Türkiye-Sırbistan İlişkileri*, Ed. Yeliz Okay-Tuncay Babalı, Doğu Kitabevi, İstanbul Aralık 2012, ss. 103-119.

Günal, Altuğ, "Sırbistan Cumhuriyeti", *Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme*, Ed. Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, ss. 121-148.

İnaç, Hüsamettin, "Bosna-Hersek'in Avrupa Birliğine Entegrasyon Süreci: Eleştirel Bir Bakış", *Yeni Türkiye*, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-V, Yıl 21, Sayı 70, Mart-Haziran 2015, ss. 5743-5748.

Kalay, Emre, "Ülke İncelemesi: Slovenya", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, Aralık 2016, ss. 191-211.

"Karadağ, Üyelik Müzakerelerine Başladı", *Hürriyet*, 29 Haziran 2012.

Karayiğit, Mustafa T., "Slovenya'nın Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün mü?*, Ed. Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 2015, ss. 213-242.

Karluk, Rıdvan, "Avrupa Birliği'nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi", *International Conference on Eurasian Economies 2014*, Üsküp, 1-3 Temmuz 2014.

Kavalalı, Murat, *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri ile İlişkileri*, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ekim 2005, s. 37.

Keskin, Sevda, "Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Makedonya", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün mü?*, Ed. Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 2015.

Köseoğlu, Nihan Akıncılar, "Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Karadağ", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün mü?*, Ed. Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 2015.

Lavrac, Vladimir ve Boris Majcen, *Economic Issues of Slovenia's Accession to the EU*, Working Paper No. 31, Institute for Economic Research, Ljubljana 2006.

Mandacı, Nazif, "Makedonya", *Çağdaş Balkan Siyaseti Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme*, Ed. Murat Necip Arman ve Nazif Mandacı, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, ss. 233-267.

Montenegro is a 'Problem-Free' EU Candidate", *EurActiv*, 11 Aralık 2013, https://www.euractiv.com/section/enlargement/interview/montenegro-is-a-problem-free-eu-candidate/, (15.12.2016).

Özekmekçi, M, İnanç, "Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Kosova", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün mü?*, Ed. Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 2015.

Özlem, Kader, "Balkanlarda AB Dönemi mi?" *Turansam,* 5 Aralık 2008*,* http://www.turansam.org/makale.php?id=89, (18.12.2016).

Perica, Vjekoslav, "The Politics of Ambivalence: Europeanization and the Serbian Orthodox Church", *Religion in an Expanding Europe*, Ed. Timothy A. Brynes, Peter J. Katzenstein, Cambridge University Press, Cambridge 2006, ss. 176-203.

Sebastian, Sofia, "A New Start in the Balkans?", *FRIDE Policy Brief No 89*, Ağustos 2011.

Subotic, Jelena, "Europe is a State of Mind: Identity and Europeanization in the Balkans", International Studies Quarterly, 55, 2011, ss. 309-330.

Şahin, Yeliz, *Batı Balkanlar AB Yolunda*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No 267, İstanbul, Aralık 2013.

Şekercioğlu, Selma, "Avrupa Birliği Katılım Yolunda Sırbistan", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün mü?*, Ed. Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 2015.

Uğurkan, Ersin, "Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Bosna-Hersek", *Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi AB36 Mümkün mü?,* Ed. Ercüment Tezcan, İlhan Aras ve Altuğ Günar, Sentez Yayıncılık, 2015.

Uzgel, İlhan, *Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar*, Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, ss. 59-70.

Ülger, İrfan Kaya, "Balkanların Batı Sistemine Dahil Olması", *Yeni Türkiye*, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-V, Yıl 21, Sayı 70, Mart-Haziran 2015, ss. 5709-5724.

Wichmann, Nina, *Democratisation Without Social Participation? The European Union as an External Actor in the Democratisation Processes of Serbia and Croatia*, LIT Verlag, Berlin 2007.

Yıldırım, Nuran, "Brexit'ten Sonra Hayat Var mı?", *AB Haber*, 12 Temmuz 2016, http://www.abhaber.com/brexit-sonrasi-katilim-muzakerelerine-devam-eden-balkan-ulkelerinin-ab-ile-iliskilerini/, (15.12.2016).

Yürür, Pınar, "Bağımsızlıktan Günümüze Hırvatistan", *Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar*, Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, ss. 249-263.

Zagreb Summit 24 November 2000 Final Declaration, European Commission, http://www.esi-web.org/pdf/bridges/bosnia/ZagrebSummit24Nov2000.pdf, (10.05.2017)

1992'DEN GÜNÜMÜZE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN BALKANLAR POLİTİKASI

Sibel AKGÜN*

GİRİŞ

Devletlerden sonra uluslararası sistemin en önemli aktörlerinden biri olan ve devletleri aşan konular ile sorunları ele almak için kurulan uluslararası örgütlerin kuruluşu 19. yüzyıla dayanmaktadır. Uluslararası örgütler 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, çatışmaları önlemek, savaş gibi sorunların üstesinden gelmek için değil devletlerin arasındaki bazı teknik sorunlara (taşımacılık, posta hizmetleri, su yollarının ortak kullanımı gibi) çözüm bulmak ve sorunları tek bir merkez üzerinden yürütmek amacıyla kurulmuştur. Ulaşım, taşımacılık, ticaret, ölçü ve ağırlık birimleri ya da ticaretten kaynaklanan ödeme sorunlarında standardizasyonu sağlamak için kurulan uluslararası örgütler, amaçlarını zamanla devletlerin ekonomik, siyasi, askeri, kültürel, sosyal, iletişim, teknoloji, sağlık, güvenlik gibi sorunlarına çözüm bulmak için genişletmiştir.[1]

20. yüzyılda yaşanan birtakım gelişmeler, örgütlerin kurulma gerekçelerine yenilerini eklemiş ve uluslararası veya bölgesel barış ile güvenliği sağlamak, örgütlerin en temel kurulma gerekçesi hâlini almıştır. Milletler Cemiyeti (MC) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi küresel, Kuzey Atlantik İttifak Paktı (NATO), Avrupa Bölgesel İşbirliği Teş-

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Anabilim Dalı, sgulcan@sakarya.edu.tr.

1 Duygu Özlük, "Çatışma Yönetimi Aracı Olarak Uluslararası Örgütler", *Barışı Konuşmak Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi*, Ed: Nezir Akyeşilmen, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 109.

kuruluşları ile çatışma sonrası dönemde de barışın yeniden inşası için çalışmalar yapan ihtisas kuruluşları olarak devreye girmiştir. Bu ihtisas kuruluşları önemli çalışmalar yapmalarına karşın, çatışma sonrasında bu alanlarda barışın inşa edilmesi noktasında istenen başarının elde edilmesinde ulusal yetkileri aşamadıkları için tam olarak yeterli olamamaktadır.

Yugoslavya'daki krizlere ABD, Rusya, AB gibi güçlerin etki etmesi ve aralarındaki güç mücadelesi, Kosova ve Bosna gibi alanlarda ancak NATO'nun müdahalede bulunmuş olması ile çatışmaların sonlandırılması BM'nin Balkanlarda uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda yetersizliğini ortaya çıkarmıştır. Bu durum Bosna Hersek'te ve Kosova'da çatışmalar sırasında yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesi ve milyonlarca insanın mülteci durumuna düşmesi ile net olarak görülebilmektedir.

Yine çatışma sonrası bu alanlarda BM'nin barış inşası için yeniden yapılandırma kapsamında yapılan çalışmaları AB, AGİT, NATO gibi yapılar ile ortaklaşa paylaşarak tek başına sorumluluk almaya gücünün olmadığı görülmektedir. Bu durum ise BM'nin gerek yapısı gerekse uluslararası sistemin hiyerarşik değil anarşik yapısından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle BM çerçevesinde kriz ve çatışmaların önlenmesi için hem örgütün yapısının hem de müdahale hukuku çerçevesinde kuralların yeniden revize edilmesi gerekmektedir. 1990'lardan günümüze BM'nin Balkanlar tecrübesi bu durumu bir kez daha net bir biçimde ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Ağır, Bülent Sarper, "Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt: 69, No: 3, 2014, ss. 455-479.

Akgün, Sibel, "Kosova'da Yeniden Yapılandırma Çalışmaları Kapsamımda Bugünkü Durum", *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış,* Cilt: 5, Sayı: 10, Yaz, 2012, ss. 249-268.

Aksoy Metin-Polisi Armand-Büyükçiçek Mehmet "Kosova: Kimin Barışı", *Barışı Konuşmak Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi,* Ed: Nezir Akyeşilmen, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2013, ss. 261-276.

Aral, Berdal, "Bosna Savaşı ve Uluslararası Hukuk", *Uluslararası Aliya İzetbegoviç Sempozyumu, İstanbul,* 11-12 Ekim 2010, ss. 175-197.

Arıboğan, Deniz Ülke, "Uluslararası Barış ve Güvenliğin sağlanmasında Bir Araç Olarak Birleşmiş Milletler ve Temel Sorunları", *Avrasya Dosyası, BM Özel,* Cilt: 8, Sayı: 1, 2002, ss. 128-148.

Batır, Kerem, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği ve Uluslararası Hukuk", *Yönetim Bilimleri Dergisi,* 9: 1, 2011, ss.119-134.

Bayıllıoğlu, Uğur, "Uluslararasılaşmış Kosova Mahkeme Sistemi", *AÜHFD,* 62-2, 2013, ss. 407-440.

Bozkurt, Enver-Demirel, Havva, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu,* Nobel Yayın, Ankara, 2004.

Çelik, Ümit, "Askeri Müdahaleler ve Avrupa Birliği Birleşmiş Milletler İlişkileri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* Cilt: 12, No: 2, 2013, ss. 27-60.

Dalar, Mehmet, "Dayton Barış Antlaşması ve Bosna Hersek'in Geleceği", AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 1, Yıl: 9, Sayı: 16, 2008, ss. 91-123.

Demirdöğen, Ülkü Demirtürk, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu", *Akdeniz İİBF Dergisi,* 11, 2006, ss. 236-257.

Ekşi, Canan Ateş, "Birleşmiş Milletler Antlaşması Çerçevesinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Bölge Anlaşmaları veya Örgütlerinin Rolü", *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye,* Ed: Refet Yinanç-Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, ss. 15-54.

Emiroğlu, Hüseyin-Çakır, Faruk, "Soğuk Savaş Sonrası Birleşmiş Milletlerin Barışı Koruma/ Güçlendirme Misyonu ve Türkiye", *38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi,* Ankara,10-15 Eylül 2007, Bildiriler, Uluslararası İlişkiler, Cilt: II, AKDTYK, Ankara, 2011, ss. 673-699.

Güney, Nurşin Ateşoğlu, "Bosna Hersek Sorunu ve Barış Görüşmeleri Süreci", *Yeni Balkanlar Eski Sorunlar,* Ed: Kemali Saybaşılı- Gencer Özcan, Bağlam Yayınları, 1997, ss. 261-286.

İnsan Hakları Gündemi Derneği, Kriz Bölgelerinde İnsan Hakları Sorunları: Bosna / Hersek-Kosova- Makedonya 2007 Raporu, 2007 (www.rightsagenda.org).

Keskin Funda, "Yeni Barış Güçleri", *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi,* 1999, 54-4, 1999, ss. 67-81.

Kut, Şule, "Makedonya-Yunanistan Anlaşmazlığının Boyutları", *Yeni Balkanlar Eski Sorunlar,* Ed: Kemali Saybaşılı-Gencer Özcan, Bağlam Yayınları, 1997, ss. 287-311.

Öner, Aslı Şirin, "Barış İnşa Sürecinin Önemli Unsuru: Bosna Hersek'te Yerlerinden Edilmişlerin Geri Dönüşü", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,* Cilt. 2, Sayı: 1, Temmuz 2013, ss. 1-22.

Özçelik, Sezai, "Çatışma Önleme Teorisi ve Pratiği: Makedonya ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü", *Çankırı Karatekin İİBF Dergisi,* Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, ss. 41-65**.**

Özlem, Kader, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD'nin ve Türkiye'nin Balkanlar Politikalarının Bosna Hersek, Kosova ve Makedonya Krizleri Örneğinde İncelenmesi", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,* Sayı: 1, 2012, ss. 23-39.

Özlük, Duygu, "Çatışma Yönetimi Aracı Olarak Uluslararası Örgütler", *Barışı Konuşmak Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi,* Ed: Nezir Akyeşilmen, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2013.

Türbedar, Erhan, "Yeni Yugoslavya/ Sırbistan Karadağ", *Balkanlar El Kitabı,* Cilt: II Çağdaş Balkanlar, Ed: Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ, KaraM-Vadi Yayınları, Ankara, 2007, ss. 55-169.

Türkeş, Mustafa-Rüma, Şadan İnan-Akşit, Sait, "Kriz Sarmalında Bosna Hersek: Devlet Krizi", *Boğaziçi Üniversitesi TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu,* 2012, ss. 1-53.

Odman, Tevfik, "Eski Yugoslavya İle İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 5, 1-4, 1996, ss. 131-151.

Ülger, İrfan Kaya, "Kosova'nın Bağımsızlığının Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: 31, 2016, ss. 39-64.

Samancı Uğur, "Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt: 11, Sayı: 2, 2011, ss. 123-194.

Sur, Melda**,** "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği", *Journal of Yasar University,* Cilt: 8, Sayı: Özel, 2013**,** ss. 2535-2549.

Yürür, Pınar, *Uluslararası Toplumun Bosna Hersek'i Yeniden Yapılandırma Süreci ve Modeli,* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

İNternet Kaynakları

"Uluslararası Barış ve Güvenlik", http://www.unicankara.org.tr/today/2.html, E.T: 12.04.2017.

"Repertoire of the Practice of the Security Council", http://www.un.org/en/sc/repertoire/8992/Chapter%208/GENERAL%20ISSUES/Item%2029_Agenda%20for%20peace_.pdf, E.T.: 18.03.2017.

"BM ve Yugoslavya İç Savaşı- 2", http: //www.tuicakademi.org/bm/-ve -eski-yugoslavya-ic-savaşı-2/, E.T: 20.04.2017.

"History of Peacekeeping", http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/history.shtml, E.T: 31.03.2017

"Ülke Profili: Makedonya", (http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-makedonya, E.T: 08.04.2017.

"Makedonya Güvenlik Sektörü Reformu İçerik Analizi 1991- 2008: (http://www.analyticamk.org/images/stories/files/context_tr.pdf, E.T: 09.04.2017.

"Güvelikte Yeni Bir Dönem", http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art3_pr.html, E.T: 09.04.2017.

"NATO ve Avrupa Birliği: İşbirliği ve Güvenlik", http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art6.html, E.T: 09.04.2017.

http://www.diplomaticobserver.us/yazdir?90CCDBEB860414C2A4467277DE983C14,E.T: 09.04. 2017.

"Balkan Savaşları'ndan 1999'a Kosova'nın Bağımsızlık Mücadelesi", http://politikaakademisi.org/2012/06/17/balkan-savaslarindan-1999a-kosovanin-bagimsizlik-mucadelesi/, E.T: 15.04.2017.

"Kosova'nın Bağımsızlık Süreci ve Uluslararası Ortamda Yankıları", http://akademikperspektif.com/2013/10/21/kosovanin-bagimsizlik-sureci-ve-uluslararasi-ortamda-yankilari/, E. T: 15.04.2017.

Şeyda Adıyaman, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci ve AB İle İlişkileri", http://www.bilgesam.org/incele/145/kosova%E2%80%99ninbagimsizliksureciveabileiliskileri/#.WPHsP021vmQ, E.T: 16.04.2017.

"Singapurla Birlikte Kosova'yı Tanıyan Ülke Sayısı 113 Oldu", http://www.dha.com.tr/singapurla-birlikte-kosovayitaniyanulkesayisi113oldu_1399835.html, 16.04.2017.

"Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi", http://www.haberler.com/eskiyugoslavyauluslararasicezamahkemesi4214019haberi/,E.T:22.04. 2017.

"Tanıkları Pazar Yeri Katliamını Anlattı", http://www.hurriyet.com.tr/taniklari-pazar-yeri-katliamini-anlatti-28128079, E.T: 06.05.2017.

"Makedonya hâlâ İsim Mücadelesi Veriyor", http://www.dw.com/tr/makedonya-h%C3%A2l%C3%A2-isim-m%C3%BCcadelesi-veriyor/a-15373630, E.T: 13.05.2017.

"Uluslararası Mahkemeden Önemli Karar", http://www.hurriyet.com.tr/uluslararasi-mahkemeden-onemli-karar-19396909, E.T: 13.05.2017.

Guido Ambroso, "The Balkans at a Crossroads: Progress and Challenges in Finding Durable Solutions for Refugess and Displaced Persons form the Wars in the Former Yugoslavia", http://www.unhcr.org/research/working/4552f2182/balkans-crossroads-progress-challenges-finding-durable-solutions-refugees.html, E.T: 18.05.2017

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN BALKANLAR POLİTİKASI

Selçuk ERYILMAZ*

GİRİŞ

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte SSCB'nin bıraktığı veya kontrolünde olduğu ülkeler arasında demokratikleşme ve ekonomik özgürlük çabaları başlamış, yeni dünya düzeninde güvenlik ve istikrar anlamında Batı'ya yakın olmak isteyen doğu Avrupa ve Balkan ülkeleri NATO'ya katılma istek ve taleplerini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda NATO bölge ülkeleri ile ilişki kurma ve kendi ittifakına katma adına bir dizi çalışma ve politikalar izlemiştir. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası dünyada ve NATO'da güvenlikleştirme çalışmaları hızla artmış, bu kapsamda NATO doğu Avrupa ve Balkan bölgesindeki ülkeleri kendi yanına çekerek genişlemiş ve bu bölgede Rusya'ya karşı avantaj elde etmeye çalışmıştır. Ayrıca ABD'nin Afganistan ve Irak müdahaleleri sonrası NATO'nun elini güçlendirme, bölge ülkelerinin teröre bulaşmaması istikametinde politika ve stratejiler izlenmiştir. Bunun an bariz göstergesi bu ülkeleri bünyesine katmak olmuştur. Netice itibariyle Yugoslavya'nın dağılması ve diğer bölgesel gelişmeler ışığında NATO Balkan bölgesine verdiği önemi göstermiş ve bölge ülkelerini bünyesine katmayı bilmiştir. Böylece güneydoğu Avrupa bölgesinde güven, istikrar ve barış sağlanmış olacak, Avrupa'dan Çin'e kadar olan bölgede oluşturulacak olan hat ile Rusya sınırlandırılmaya çalışılacaktır. Balkan ülkelerin Avrupa-Çin güzergâhı ve enerji nakil hatları içerisinde olması ayrıca önemli bir husustur. Aslına bakıldığında Soğuk Savaş sonrası NATO'nun Balkan politikasının temelinde de bu strateji ve poli-

* Trakya Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Programı, selcukeryilmaz@trakya.edu.tr

SONUÇ

Soğuk Savaş bitimi ile beraber tüm dünyada değişimin yaşandığı gibi uluslar üstü bir yapı olan NATO'da da değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. SSCB sonrası Doğu Avrupa ve Balkan bölgesinde var olmaya çalışan NATO güvenlik ve istikrar adına bu ülkeler ile diyaloğa geçmiş ve süreci başarı ile tamamlayan ülkeleri bünyesine katmıştır. Çalışmada üzerinde durulan bölge olan Balkan coğrafyasında Soğuk Savaş sonrası Yugoslavya'nın dağılması ve birtakım gelişmeler güç boşluğunu ortaya çıkarmış ve bu boşluk NATO ile doldurulmaya çalışılmıştır. Avrupa kıtasının güvenliği, Balkan coğrafyasının huzur ve istikrarı adına bu ülkeleri bünyesine almaya çalışan NATO Balkan bölgesinde genişlemiş ve nüfuz alanını arttırmıştır. Çalışmada Balkan ülkeleri tek tek ele alınmış, NATO'nun katılım için öne sürdüğü ve yapılmasını talep ettiği bazı program ve planlar belirtilmiş ve NATO bu ülkeleri istikrar kulvarına çekmesini bilmiştir. Elbette tüm Balkan ülkeleri hâlihazırda NATO ittifakına katılmış değildir. Lakin yakın gelecekte diğer aday ülkelerin de bu ittifak içerisinde yer alacağını söylemek hiç te zor olmayacaktır. Sonuçta NATO'nun yardımı ve politikaları ile bu coğrafyada güven, istikrar ve barış tesis edilmiştir. Avrupa kıtasının güvenliği, enerji nakil hatlarının emniyete alınması, NATO'nun Karadeniz'de daha aktif rol oynaması, Rusya'nın sınırlandırılması gibi konular ele alındığında NATO'nun politikalarının başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Unutulmamalıdır ki NATO bu genişleme ve gücünü arttırma çalışmalarını bir hesap ve plan çerçevesinde yürütmüş ve yürütmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

AShortHistoryofNATO,http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120412_ShortHistory_en.pdf, Erişim: 18 Mart 2017.

Active Engagement, Modern Defence (2010), http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf, Erişim: 11/04/2017

Fotios Moustakis, *The Greek-Turkish Relationship and NATO*, Frank Cass, London, 2003.

Albania, a valued NATO Ally in the Western Balkans, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_106948.htm?selectedLocale=en, Erişim: 22/04/2017

Bağbaşlıoğlu, Arif, 'NATO'nun Genişlemesi ve Balkanlar', *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 2011.

Berdila, Iulian, 'Romania's NATO Membership', *School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth*, Kansas, 2004.

Bilbilik, Erol, NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi, Otopsi Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Braw, Elisabeth, 'Greek troubles prompt Macedonia NATO push', http://www.politico.eu/article/greece-macedonia-fyrom-nato-crisis-yugoslavia/, Erişim: 01/05/2017

Bulgaria-NATO, http://www.bulgarianembassy london.org/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=106, Erişim: 11/04/2017

Bulgaria-NATO Chronology of key events, http://www.nato.int/invitees2004/bulgaria/chronology.htm#1997, Erişim: 12/04/2017

Bulgaria in NATO, https://www.mod.bg/en/cooperation_NATO.html, Erişim: 15/04/2017

Chronology Of Slovenia's Accessıon To Nato, http://www.mzz.gov.si/en/foreign_policy_and_international_law/nato/chronology_of_slovenias_accession_to_nato/, Erişim: 09/04/2017

Crisis Management and Multinational Operations Department, https://www.unap.ro/ro/unitati/cmcom/cmcom/INDEX.HTM, Erişim: 15/04/2017

Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Derin Yayınları, İstanbul, 2003.

Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, 'Başlangıcından Bugüne NATO Stratejik Konseptinin Geçirdiği Evreler', http://www.bilgesam.org/incele/1221/-baslangicindan-bugune-nato-stratejik-konsepti'nin-gecirdigi-evreler/#.WM-_uLHBLq0, Erişim: 11/04/2017

Erer, Tekin, *NATO'nun Hür Ufukları*, Ak Yayınları, İstanbul, 1969.

Erhan, Çağrı, 'ABD ve NATO ile İlişkiler', Ed. Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, Cilt-I, İletişim Yayınları, Ankara, 2001.

Founding treaty, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67656.htm? Erişim: 18 Mart 2017

Glenny, Mısha, *The Balkans Natiolnalism, War and the Great Powers*, Granta Books, London, 1999.

Cohen, Lenard J., *Serpent In The Bosom The Rise and Fall of Slobodan Milosevic*, Westview Press, Oxford, 2002.

Gorka, Alex, 'Serbia: Another Big Step Toward NATO Membership Against People's Will', *Strategic Culture Foundation Journel*, http://www.strategic-culture.org/news/2016/02/24/serbia-another-big-step-toward-nato-membership-against-peoples-will.html, Erişim: 02/05/2017

Greece in NATO, http://www.mfa.gr/brussels/en/permanent-representation-nato/greece-in-nato/, Erişim: 08/04/2017

Gürkaynak, Muharrem, *Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası*, Asil Yayınları, Ankara, 2004.

Hendrickson, Ryan C., 'Albania and NATO: Regional Security and Selective Intervention', *Security Dialogue*, SAGE Publications, Cilt:30(1), 1 Mart 1999, ss. 297-306.

Jaroff, Evan, 'NATO Expansion During the Cold War and After', http://scholarship.claremont.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1031&context=urceu, Mart 2012, Erişim: 11/04/2017

Larrabee, Stephan, 'Greece's Balkan Policy in a New Strategic Era', Southeast European and Black Sea Studies, Cilt. 5, S. 3, 2005.

Michas, Tachis, *Unholy Alliance,* Texas University Press, Texas, 2002.

Mihaylova, Nadezhda, 'Priorities in Bulgarian Foreign Policy', *Thesis Journal of Foreign Policy Issues*, No: 3, 1997.

Milan, Nič, Ján, Cingel, 'Serbia's relations with NATO: the other (quieter) game in town', Globsec Policy Institute, http://www.cepolicy.org/publications/serbias-relations-nato-other-quieter-game-town, Erişim: 03/05/2017

Milosavljvic, Olivera, 'Yugoslavia As a Mistake', Ed. Nebojsa Popov, *The Road to War in Serbia, Ceu Press*, Budapest, 2006.

Mission, http://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/welcome-to-kfor/mission, Erişim:08/04/2017

Montenegro: Towards full NATO membership, European Parliament, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2016/583811/EPRS_ATA(2016)583811_EN.pdf, Erişim: 02/05/2017

Montenegro-NATO Relations, Global Security, http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/me-forrel-nato.htm, Erişim: 27/04/2017

Muresan, Livia, 'Defense Reform in Romania: An Ongoing Process in Post-Cold War Defense Reform', Ed.Istvan Gyarmati, *Theodor Winkler, Marc Remillard and Scott Vesel*, Brassey's Inc, Washington, 2002.

NATO Basic Points, http://www.nato.int/nato-welcome/index.html#members, Erişim: 20 Mart 2017

NATO Members, http://www.nato.int/nato-welcome/index.html#members, Erişim: 20 Mart 2017

NATO Secretary General praises Croatia's role in south-east Europe, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121656.htm?selectedLocale=en, Erişim: 22/04/2017

NATO's relations with Albania, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48891.htm, Erişim: 22/04/2017

NATO's relations with Croatia, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_31803.htm, Erişim: 15/04/2017

NATO: Albania, Croatia Become Members, Stratfor Worldview, https://www.stratfor.com/analysis/nato-albania-croatia-become-members, Erişim: 01/05/2017

Pavlowitch, Stevan K., *Serbia The History of the Idea*, New York University Press, New York, 2002.

Peksarı, Derya Gonca, *NATO'nun Değişen Konsepti*, Asil Yayıncılık, Ankara, 2007.

Rainer, Schweickert, Inna, Melnykovska, Hanno, Heitmann, 'Beyond Security, Towards Institution Building - The Case of NATO-Macedonia Relations', https://www.ifw-members.ifw-kiel.de/publications/beyond-security-towards-institution-building-2013-the-case-of-nato-macedonia-relations/KWP1757_NATO-Macedonia.pdf, Erişim: 01/05/2017

Relations with Bosnia and Herzegovina, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm, Erişim: 08/04/2017

Relations with Montenegro, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49736.htm, Erişim: 15/04/2017

Relations with Serbia, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50100.htm, Erişim: 15/04/2017

Relations with the former Yugoslav Republic of Macedonia, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48830.htm, Erişim: 15/04/2017

Ryan, C. Hendrickson, Ryan, P. Smith, 'Croatia and NATO: Moving Toward Alliance Membership', Comparative Strategy Journal, 2006, S. 25, ss. 297-306.

Serbia makes big step toward NATO, http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2016&mm=02&dd=17&nav_id=97073, Erişim: 02/05/2017

Serbia's Stance on NATO and the EU, https://www.stratfor.com/analysis/serbias-stance-nato-and-eu, Erişim:02/05/2017

Slovenia and NATO, http://www.slovenija2001.gov.si/10years/independence/foreign-policy/slo-nato/, Erişim: 09/04/2017

Slovenia**:** Safe, Successful, Globally Respected The Foreign Policy of the Republic of Slovenia, http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zakonodaja_in_dokumenti/Strateski_dokument_slovenske_zunanje_politike_ang.pdf, s. 7, Erişim: 09/04/2017

Stefanova, Radoslava, 'Bulgarian Foreign Policy Regional Cooperation and EU/NATO Relations', *The SAIS Europe Journal*, http://www.saisjournal.org/posts/bulgarian-foreign-policy, Erişim: 11/04/2017

Steven, Woehler, Julie, Kim, Carl, Ek, 'Bulgaria', Ed.M.I.Clausson, *NATO: Status, Relations and Decision-Making*, Novinka Books, New York, 2007.

Talamanca, Niccold Figa, 'The Role of NATO in the Peace Agreement for Bosnia and Herzegovina', http://www.ejil.org/pdfs/7/2/1359.pdf, Erişim: 01/05/2017

Tamkin, Emily, Montenegro Has the U.S. Greenlight to Join NATO. Now What?, http://foreignpolicy.com/2017/04/12/montenegro-has-the-u-s-greenlight-to-join-nato-now-what/, Erişim: 01/05/2017

Taşar, M. Murat, Ünaltay, A. Altay, "Kosova'ya NATO Müdahalesi ve Yeni Uluslararası Sistem", Ed: Musa Ceylan, *Yeni NATO Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa*, Ülke Kitapları, İstanbul, 1999.

The Alliance's New Strategic Concept (1991), http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm, Erişim: 11/04/2017

The Alliance's Strategic Concept (1999), http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, Erişim: 11/04/2017

Tola, Dorian, 'Albanian-Nato Relations in The Fight Against International Terrorism', Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2012.

Touzovskaia, Natalia, 'EU NATO Relations: How Close to 'Strategic Partnership'', *European Security Journal*, Vol. 15, S. 3, ss. 235-258, Eylül 2006.

NATO's role in Kosovo, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, Erişim: 08/04/2017

Watts, Larry L., 'Romania and NATO: The National-Regional Security Nexus', Ed.Charles Krupnick, *Almost NATO: Partners and Players in Central and Eastern European Security*, Rowman & Littlefield Publisher, Lanham, 2003.

Woehrel, Steven, 'NATO Enlargement: Albania, Croatia, and Possible Future Candidates', https://fas.org/sgp/crs/row/RL34701.pdf, Erişim: 02/05/2017

Yost, David S., *NATO Transformed The Alliance's New Roles in the International Security,* United States Institute of Peace Press, Washington, 1998.

SUÇ SEBEPLENDİRME YAKLAŞIMLARI

Editörler:
Doç. Dr. E. Selcen Darçın
Doç. Dr. Murat Darçın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1830
Psikoloji / Psikiyatri No.: 97
ISBN: 978-605-320-737-5
© 1. Basım, Ekim 2017

SUÇ SEBEPLENDİRME YAKLAŞIMLARI
Editörler: Doç. Dr. E. Selcen Darçın - Doç. Dr. Murat Darçın

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sage Yayıncılık Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No:14721
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. Kültür Han No:7/101-102 Altındağ/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Darçın, E. Selcen., Darçın, Murat.

Suç Sebeplendirme Yaklaşımları / *E. Selcen Darçın - Murat Darçın*
1. Basım, XII + 212 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-737-5
1. Suç 2. Kriminoloji 3. Suçlu Davranışı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ix

1. Bölüm

KLASİK KRİMİNOLOJİ TEORİSİ

Hamza Saraçoğlu

1. Suç ve Kriminoloji 1
   a. Suç Tanımı ve Tarihsel Süreci 1
   b. Bir Bilim Olarak Kriminoloji ve Ortaya Çıkışı 3
2. Klasik Kriminoloji Teorisi 5
   a. Kriminoloji/Klasik Okul 5
   b. Klasik Kriminolojinin Babası -Cesare Beccaria (1738-1794) 6
   c. Jeremy Bentham (1748-1832)/Faydacılık ve Klasik Düşünce 8
   ç. Klasik Düşüncenin Günümüze Etkileri 8
3. Rasyonel Seçim Teorisi (Neoklasik Yaklaşımı) 10
   a. Rasyonel Seçim Teorisi ve Gelişimi 10
   b. Rasyonel Seçim Teorisi Işığında Suç Kontrolü 13
      Suç Önleme Stratejileri 13
      Genel Caydırıcılık 15
      Özel Caydırıcılık 16
      Sosyal Ortamdan Alıkoyma 18

4. Klasik Teoriye Eleştiriler 19
5. Sonuç 21
Kaynaklar 23

2. Bölüm

SUÇA BİYOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Doç. Dr. E. Selcen Darçın - Doç. Dr. Murat Darçın

1. Erken Dönem Biyolojik Yaklaşımlar 27
a. Fiziksel Özellik Teorileri 27
b. İtalyan Kriminoloji Okulu/Biyolojik Pozitivizm 30
c. Erken Dönem Çalışmalarını Test Eden Teoriler 34
ç. Vücut Yapısını Temel Alan Görüşler 36
d. Francis Galton (1822-1911) ve Öjenik 38
2. Genetik Teoriler 39
a. Aileler Üzerinde Yapılan Çalışmalar 40
b. İkizler Üzerinde Yapılan Çalışmalar 41
c. Evlat Edinilen Çocuklarla İlgili Çalışmalar 44
ç. Kromozomlar Üzerinde Yapılan Çalışmalar 45
3. Biyokimyasal Yaklaşımlar 47
a. Hormonlar 47
b. Premenstrüel Sendrom (PMS) ve Premenstrüel Disforik Bozukluk 49
c. Beslenme Düzeni 51
ç. Hipoglisemi 56
d. Çevresel Toksinler 58
4. Nörobiyolojik Yaklaşımlar 61
a. Beyin Yapısı 62
b. Beyin Kimyası ve Nörotransmitterler 64
Kaynaklar 72

3. Bölüm

SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK SUÇ

İbrahım Çakır - Dr. Murat Alkan

1. Giriş 81
2. Dünden Bugüne Suç ve Suçlu Davranışları Üzerine 83
3. Sosyolojik Suç Teorileri 88
   a. Sosyal Yapı Teorileri 91
   b. Sosyal Süreç Teorileri 92
4. Sonuç 93
Kaynaklar 96

4. Bölüm

SUÇA EKOLOJİK BAKIŞ: SUÇ FIRSATI TEORİSİ

Murat Madenüs

1. Giriş 99
2. Rutin Aktivite Teorisi 101
3. Rasyonel Seçim Teorisi 108
4. Suç Örüntüsü Teorisi 111
5. Durumsal Suç Önleme 120
6. Teoriye Getirilen Eleştiriler 122
Kaynaklar 125

5. Bölüm

SUÇA ELEŞTİREL BAKIŞ: ELEŞTİREL KRİMİNOLOJİ

Murat Madenüs

1. Giriş 127
2. Marks ve Suç 128
   a. Marks'ın Toplum Kuramı 129
   b. Marks'ın Fikirlerinin Suçla Buluşması: Çatışmacı Suç Teorilerinin İlk Temsilcileri 131
3. Eleştirel Kriminolojinin Tanımı ve Kısa Tarihi 134
4. Çağdaş Eleştirel Kriminolojinin Farklı Dalları 136
   a. Feminist Yaklaşım (Feminism) 136
   b. Erkeklik Teorileri (Masculinities Theories) 140
   c. Sol Gerçekçilik (Left Realism) 142
   ç. Barışçıl Kriminoloji (Peacemaking Criminology) 144
   d. Postmodern Kriminoloji (Postmodern Criminology) 145
   e. Kültürel Kriminoloji (Cultural Criminology) 147
   f. Hükümlü Kriminolojisi (Convict Criminology) 148
   g. Eleştirel Kırsal Kriminoloji 149
5. Sonuç 151
Kaynaklar 152

6. Bölüm

SUÇ PSİKOLOJİSİ VE SUÇLU DAVRANIŞI: PSİKOSOSYAL YAKLAŞIM

Dr. Rifat Serav İlhan

1. Giriş 155
2. Suç Davranışını Açıklayan Kuramlar 157
Öğrenme Kuramları 157
Psikanalitik-Psikodinamik Kuram 166
Psikodinamik kuram 170
Kimlik Gelişimi ve Yıkıcı Davranışlar 170
3. Sonuç 179
Kaynaklar 180

7. Bölüm

KENTLEŞME VE SUÇ OLUŞUMUNA ETKİLERİ

Yusuf Küçükbaşol

1. Giriş 183
2. Suç Tanımları 184
3. Kent, Kentlileşme Süreci ve Özellikleri 185
4. Kentleşme ve Suç İlişkisi 189
5. Çöküntü Bölgeleri 192
   Çandarlı-Hıdırlıktepe Örneği 193
6. Kent Planlamada Suçun Önemi, Yaklaşımlar ve Suçla Mücadele Yöntemleri 196
7. Güvenli Kent Yaklaşımı ve UN-HABITAT 201
8. Sonuç 205
Kaynaklar 207

1. Bölüm

KLASİK KRİMİNOLOJİ TEORİSİ

Hamza Saraçoğlu
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

1. SUÇ VE KRİMİNOLOJİ

a. Suç Tanımı ve Tarihsel Süreci

Suç kavramı tarih boyunca toplumlar arasında önemli bir yer tutmuş ve sosyal düzeni etkilemesinden dolayı nerdeyse her bir bireyin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Suç kavramı tarihte ilk olarak Eski Babil'de Hammurabi Hukuku'nda karşımıza çıkmış, sosyal düzen ve adaleti sağlamak için kullanılan ceza kavramını da beraberinde getirmiştir. Adler, suçu hukuk kuralları tarafından yasaklanmış davranışlar olarak tanımlarken (Michael & Adler, 1933), Durkheim ise insanlığın doğasından kaynaklanan bir olgu olarak tanımlamıştır (Lunden, 1958). İtalyan bir kriminolog olan Garofolo ise halk tarafından ahlak dışı veya zararlı olarak düşünülen davranışları suç olarak nitelendirmiştir.

KAYNAKLAR

Beccaria, C. (1764/1963). *On Crimes and Punishment.* Indianapolis, IN: Bobbs-Merrill.

Beck, A., & Shipley, B. (1989). *Recidivism of Prisoners Released in 1983.* Washington, DC: Bureau of Justice Statistics.

Becker, G. (1968). Crime and Punishment: An Economic Approach. *The Journal of Political Economy 76*, 169-217.

Blumstein, A. (1998). U.S. Criminal Justice Conundrum: Rising Prison Populations and Stable Crime Rates. *Crime & Delinquency*, 127-135.

Brantingham, P., Brantingham, P., & Taylor, W. (2005). Situational Crime Prevention as a Key Component in Embedded Crime Prevention. *Canadian Journal of Criminology*, 271-292.

Clarke, R. (1992). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies.* Albany, NY: Harrow and Heston.

DeJong, C. (1997). Survival Analysis and Specific Deterrence: Integrating Theoretical and Empirical Models of Recidivism. *Criminology 35*, 561-576.

Dolling, D., Entorf, H., Hermann, D., & Rupp, T. (2009). Deterrence Effective? Results of a Meta-Analysis of Punishment. *European Journal on Criminal Policy & Research 15*, 201-224.

Dugan, L., LaFree, G., & Piquero, A. (2005). Testing a Rational Choice Model of Airline Hijackings. *Criminology*, 1031-1065.

Exum, M. (2002). The Application and Robustness of the Rational Choice Perspective in the Study of Intoxicated and Angry Intentions to Aggress. *Criminology*, 933-966.

Felson, M. (1995). Those Who Discourage Crime. J. Eck, & D. Weisburd içinde, *Crime and Place, Crime Prevention Studies* (s. 53-66). New York: Criminal Justice Press.

Fulkerson, A. (2003). Blow and Go: The Breath-Analyzed Ignition Interlock Device as a Technological Response to DWI. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse 29*, 219-235.

Geis, G. (1972). *Pioneers in Criminology.* New Jersey: Patterson Smith.

Jacobs, B. (1996). Crack Dealers' Apprehension Avoidance Techniques: A Case of Restrictive Deterrence . *Justice Quarterly 13*, 359-381.

Kramer, H., & Sprenger, J. (1928). *Malleus Maleficarum.* London, UK: John Rodker.

Larson, C. (1984). *Crime-Justice and Society.* Bayside: General Hall.

Levitt, S. (1998). Why Do Increased Arrest Rates Appear to Reduce Crime: Deterrence, Incapacitation, or Measurement Error? *Economic Inquiry 36*, 353-372.

Levitt, S., & Dubner, S. (2006). *Freakonomics: A Rogue Economist Explores the Hidden Side of Everything* . New York: William Marrow.

Lovell, D., Johnson, C., & Cain, K. (2007). Recidivism of Supermax Prisoners in Washington State. *Crime & Delinquency 53*, 633-656.

Lunden, W. (1958). Pioneers in Criminology XVI - Emile Durkheim (1858-1917). *Journal of Criminal Law and Criminology*.

Michael, J., & Adler, M. (1933). *The Nature of Crime.* London: Sage.

Miller, J., Schreck, C., & Tewksbury, R. (2008). *Criminological Theory.* Boston: Allyn & Bacon.

Nagin, D., & Pogarsky, G. (2001). İntegrating Celerity, Impulsivity, and Extralegal Sanction Threats into A Model of General Deterence: Theory and Evidence. *Criminology*, 865-892.

Paternoster, R., Brame, R., & Bacon, S. (2008). *The Death Penalty: America's Experience with Capital Punishment.* New York: Oxford University Press.

Paternoster, R., Saltzman, L., Waldo, G., & Chiricos, T. (1983). Perceived Risk and Social Control: Do Sanctions Really Deter? *Law & Society Review*, 457-480.

Stevens, E., & Payne, B. (1999). Applying Deterrence Theory in the Context of Corporate Wrongdoing: Limitations on Punitive Damages. *Journal of Criminal Justice 27*, 195-209.

Stolzenberg, L., & D'Alessio, S. (2004). Capital Punishment, Execution Publicity and Murder in Houston, Texas. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 351-379.

Sutherland, E., & Cressey, D. (1974). *Criminology.* Philadelphia: Lippincott.

Tonry, M. (2008). Learning From the Limitations of Deterrence Research. *Crime & Justice: A Review of Research 37*, 279-311.

Weisburd, D., & Green, L. (1995). Policing Drug Hot Spots: The Jersey City Drug Market Analysis Experiment. *Justice Quarterly 12*, 711-734.

Wilson, O., & McLaren, R. (1972). *Police Administration.* New York: McGraw-Hill.

2. Bölüm

SUÇA BİYOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Doç. Dr. E. Selcen Darçın
T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Doç. Dr. Murat Darçın
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

1. ERKEN DÖNEM BİYOLOJİK YAKLAŞIMLAR

a. Fiziksel Özellik Teorileri

Kişinin fiziksel özelliklerine göre karakterinin, ahlaki eğiliminin veya davranışlarının belirlenebileceği inancının M.Ö. 500 yılları civarında yaşayan bir filozof, matematikçi ve bilim insanı olan Pisagor'a kadar dayandığı düşünülmektedir. M.Ö. 384'den 322'ye kadar yaşayan bir Yunan filozofu olan Aristoteles de birçok eski Yunan düşünür gibi dış görünüşle karakter tahlilinin savunucusuydu. Suç alanında ilk biyolojik araştırmalar, yüz şekli ve görünüşü gibi fiziksel özelliklere dayalı çıkarımlarla suçlu tespitine yönelmiştir.

KAYNAKLAR

Ahuja, A. (2009). The Get Out of Jail Free Gene. *The Sunday Times* (UK).

Arias-Carrión, O., Pöppel, E. (2007). Dopamine, learning, and reward-seeking behavior. *Acta Neurobiologiae Experimentalis, 67,* 481-488.

Baum, M., Savulescu, J. (2014). Behavioural biomarkers: What are they good for? Toward the ethical use of biomarkers. In I. Singh, W. Sinnott-Armstrong and J. Savulescu (eds.) *Bio-prediction, biomarkers, and bad behaviour: Scientific, legal and ethical challenges,* pp. 12-41. Oxford: Oxford University Press

Bellinger, D.C. (2004). Lead. *Pediatrics, 113,* 1016–1022.

Berggard, C., Damberg, M., Longato-Stadler, E., Hallman, J., Oreland, L., Garpenstrand, H. (2003). The serotonin 2A-1438 G/A receptor polymorphism in a group of Swedish male criminals. *Neuroscience Letters, 347,* 196–198.

Bernet, W., Vnencak-Jones, C.L., Farahany, N., Montgomery, S.A. (2007). Bad nature, bad nurture, and testimony regarding MAOA and SLC6A4 genotyping at murder trials. *Journal of Forensic Sciences, 52*(6), 1362–1371.

Bos, P.A., Terburg, D., van Honk, J. (2010). Testosterone decreases trust in socially naïve humans. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 107* (22), 9991-5.

Briken, P., Habermann, N., Berner, W., Hill, A. (2005). The Influence of brain abnormalities on psychosocial development, criminal history and paraphilias in sexual murderers. *Journal of Forensic Sciences, 50,* 1–5.

Brown, G.L., McGarvey, E.L., Shirtcliff, E.A., Keller, A., Granger, D.A., Flavin, K. (2008). Salivary cortisol, dehydroepiandrosterone, and testosterone interrelationships in healthy young males: A pilot study with implications for studies of aggressive behavior. *Psychiatry Research, 159*(1-2), 67–76.

Brown, S.E., Esbensen, F-A., Geis, G. (2010). *Criminology: Explaining crime and its context, (7th Ed).* Anderson Publishing.

Burns, J.M., Baghurst, P.A., Sawyer, M.G., McMichael, A.J. Tong, S. (1999). Lifetime low-level exposure to environmental lead and children's emotional and behavioural development at ages 11-13 years. *American Journal of Epidemiology, 149,* 740-749.

Carlson, E.A. (1980). R.L. Dugdale and the Jukes Family: A historical injustice corrected. Biosciences (Washington: BioScience), 30(8), 535–539.

Caspi, A., McCray, J., Moffitt, T.E., Mill, J., Martin, J., Craig, I.W., Taylor, A., Poulton, R. (2002). Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. *Science, 297*(5582), 851–854.

Chada, R. (2016). A development that could amount to a revolution in criminal law. *Legal Action,* December 2016/January 2017, pp. 6.

Cheuk, D.K.L., Wong, V. (2006). Attention deficit hyperactivity disorder and blood mercury level: A case-control study in Chinese children. *Neuropediatrics, 37,* 234–240.

Christiansen, K.O. (1977). *Review of studies of criminality among twins.* Gardner Press Inc 19 Union Square West New York NY.

Cohen, L., Machalek, R. (1988). A general theory of expropriative crime: An evolutionary ecological approach. *American Journal of Sociology, 94,* 465–501.

Cravens, H. (1998). *The triumph of evolution: The heredity environment controversy, 1900-1941.* Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University.

Crews, A.D. (2009). Biological theory. In J. Mitchell Miller (eds.) *21st century criminology: A reference handbook,* pp. 184-200. Thousand Oaks, CA: Sage Publication.

Crowe, R.R. (1972). The adopted offspring of women criminal offenders: A study of their arrest records. *Archives of General Psychiatry, 27,* 600-603.

Dabbs, J.M., Frady, R.L., Carr, T.S., Besch, N.F. (1987). Saliva testosterone and criminal violence in young adult prison inmates. *Psychosomatic Medicine, 49*(2), 174–82.

Daigle, L.E. (2005). *Biochemical Theories of Criminal Behaviour.* Encyclopedia of Criminology. Vol. I. New York: Routledge.

Dalton, K. (1971).*The Premenstrual Syndrome.* Springfi eld, IL: Charles C Thomas.

Davidson, R.J., Putnam, K.M., Larson, C.L. (2000). Dysfunction in the neural circuitry of emotion regulation-a possible prelude to violence. *Science, 289,* 591–594.

De Boer, S.F., Caramaschi, D., Natarajan, D., Koolhaas, J.M. (2009). The vicious cycle towards violence: focus on the negative feedback mechanisms of brain serotonin neurotransmission. *Frontiers in Behavioral Neuroscience, 3,* 52.

Denno, D. (1993). Considering lead poisoning as a criminal defense. *Fordham Urban Law Journal, 20,* 377–400.

Dietrich, K.N. (2016). *The Cincinnati lead studies: A 36 year perspective.* Ohio Healthy Homes Network Spring Forum. The University of Cincinnati College of Medicine.

Ellis, L. (1991). Monoamine oxidase and criminality: Identifying an apparent biological marker for antisocial behavior. *J of Research in Crime and Delinquency, 28,* 227–251.

Estabrook, A.H. (1916). *The Jukes in 1915.* Carnegie Institution of Washington.

Everitt, B.J., Robbins, T.W. (2000). Second-order schedules of drug reinforcement in rats and monkeys: measurement of reinforcing efficacy and drug-seeking behavior. *Psychopharmacology (Berl), 153,* 12–30.

Farrington, D. (1993). *Understanding and preventing bullying, in crime and justice,* vol. 17, ed. Michael Tonry. Chicago: University of Chicago Press, pp. 381–457.

Fergusson, D.M., Boden, J.M., Horwood, L.J., Miller, A., Kennedy, M.A. (2012). Moderating role of the MAOA genotype in antisocial behavior. *The British Journal of Psychiatry, 200*(2), 116-123.

Forzano, F., Borry, P., Cambon-Thomsen, A., Hodgson, S.V., Tibben, A., De Vries, P., Van El, C., Cornel, M. (2010). Italian Appeal Court: A genetic predisposition to commit murder. *European Journal of Human Genetics, 18*(5), 519–521.

Friedel, R.O. (2004). Dopamine dysfunction in borderline personality disorder : A hypothesis. *Neuropsychopharmacology, 29,* 1029-1039.

Glueck, S., Glueck, E. (1950). *Unraveling juvenile delinquency.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Gesch, C.B., Hammond, S.M., Hampson, S.E., Eves, A., Crowder, M.J. (2002). Influence of supplementary vitamins, minerals, and essential fatty acids on the antisocial behaviour of young adult prisoners: Randomized, placebo-controlled trial. *British Journal of Psychiatry, 181,* 22–28.

Glenn, A.L., Raine, A., Schug, R.A., Gao, Y., Granger, D.A. (2011). Increased testosterone-to-cortisol ratio in psychopathy. *Journal of Abnormal Psychology, 120*(2), 389-399.

Goddard, H.H. (1912). *The Kallikak family: A study in the heredity of feeble mindedness.* New York: MacMillan.

Golomb, B.A., Stattin, H., Mednick, S. (2000). Low cholesterol and violent crime. *Journal of Psychiatric Research, 34*(4-5), 301-9.

Goring, C.B. (1913). *The English convict: A statistical study.* London, UK: His Majesty's Stationery Office.

Hintikka, J., Tolmunen, T., Tanskanen, A., Viinamaki, H. (2003). High vitamin B12 level and good treatment outcome may be associated in major depressive disorder. *BMC Psychiatry, 3,* 17–18.

Hooton, E.A. (1939/1969). *The American criminal: An anthropological study.* Westport, CT: Greenwood.

Hutchings, B., Mednick, S.A. (1977). Criminality in adoptees and their adoptive and biological parents: A pilot study. In S.A. Mednick & K.O. Christiansen (eds.) *Biosocial Bases of Criminal Behavior,* pp. 127-141. New York, NY: Gardner.

Ikemoto, S., Panksepp, J. (1999). The role of nucleus accumebs dopamine in motivated behavior: a unifying interpretation with special reference to reward-seeking. *Brain Research Reviews, 31*, 6–41.

Iribarren, C., Markovitz, J.H., Jacobs, D.R., Schreiner, P.J., Daviglus, M., Hibbeln, J.R. (2004). Dietary intake of omega-3, omega-6 fatty acids and fish: Relationship with hostility in young adults—The CARDIA Study. *EJCN, 58,* 24–31.

İçli, T.G. (2007). *Kriminoloji.* 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Jaffee, S.R., Caspi, A., Moffitt, T.E., Dodge, K.A., Rutter, M., Taylor, A., Tully, L.A. (2005). Nature×nurture: Genetic vulnerabilities interact with physical maltreatment to promote conduct problems. *Development and Psychopathology, 17*(1), 67–84.

Kaner, S. (1992). Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 25*(2), 473-496.

Kretschmer, E. (1977). *Körperbau und Charakter, Untersuchungen zum Konstitutionsproblem und zur Lehre von den Temperamenten.* Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Kreuz LE, Rose RM. (1972). Assessment of aggressive behavior and plasma testosterone in a young criminal population. *Psychosomatic Medicine, 34*(4), 321–32.

Lange, J. (1931). *Crime as destiny.* London, UK: Allen and Unwin.

Lee, J.J., Gino, F., Jin, E.S., Rice, L.K., Josephs, R.A. (2015). Hormones and ethics: Understanding the biological basis of unethical conduct. *Journal of Experimental Psychology, 144*(5), 891–897.

Osborn, S.G., West, D.J. (1979). Marriage and delinquency: A postscript. *British Journal of Criminology, 19,* 254-56.

Masters, R.D., Hone, B., Doshi, A. (1997). Environmental pollution, neurotoxicity, and criminal violence. In J. Brostoff, S. Challacombe & W.B. Saunders (Eds.) *Food allergy and intolerance,* pp. 985-1000. London: Gordon and Breach.

Mazur, A. (1995). Biosocial models of deviant behavior among male army veterans. *Biological Psychology, 41*(3), 271–93.

Mazur, A., Booth, A. (1998). Testosterone and dominance in men. *Behavioral and Brain Sciences, 21*(3), 353-363.

Mednick, S.A., Gabrielli, W.F., Hutchins, B. (1984). Genetic influences in criminal convictions: Evidence from an adoption cohort. *Science, 224,* 891–894.

Needleman, H., McFarland, C., Ness, R., Fienberg, S., Tobin, M. (2002). Bone lead levels in adjudicated delinquents: A case control study. *Neurotoxicology and Teratology, 24,* 711–717.

Nevin, R. (2007). Understanding international crime trends: The legacy of preschool lead exposure. *Environmental Research, 104,* 315-336.

Mehta, P.H., Josephs, R.A. (2010). Testosterone and cortisol jointly regulate dominance: evidence for a dual-hormone hypothesis. *Hormones and Behavior, 58*(5), 898–906.

Raine, A., Mellingen, K., Liu, J., Venables, P., Mednick, S. (2003). Effects of environmental enrichment at age three to five years on schizotypal personality and antisocial behavior at ages seventeen and twenty-three years. *American Journal of Psychiatry, 160,* 1–9.

Raine, A., Buchsbaum, M., LaCasse, L. (1997). Brain abnormalities in murderers indicated by positron emission tomography. *Biological Psychiatry, 42,* 495–508.

Repo-Tiihonen, E., Halonen, P., Tiihonen, J., Virkkunen, M. (2002). Total serum cholesterol level, violent criminal offences, suicidal behavior, mortality and the appearance of conduct disorder in Finnish male criminal offenders with antisocial personality disorder. *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci, 252*(1), 8-11.

Ribas-Fito, N., Torrent, M., Carrizo, D., Julvez, J., Grimalt, J.O., Sunyer, J. (2007). Exposure to hexachlorobenzene during pregnancy and children's social behavior at 4 years of age. *Environmental Health Perspectives, 115,* 447–450.

Rifkin, J. (1998). *Biyoteknoloji yüzyılı.* İstanbul: Evrim yayınevi.

Rossato, J.I., Bevilaqua, L.R.M., Izquierdo I., Medina, J.H., Cammarota, M. (2009). Dopamine controls persistence of longterm memory storage. *Science, 325,* 1017-1020.

Rowe, D.C. (1983). Biometrical models of self-reported delinquent behavior: A twin study. *Behavior Genetics, 13,* 473–489.

Rowe, D. (1985). Sibling interaction and self-reported delinquent behavior: A study of 265 twin pairs. *Criminology, 23,* 223–240.

Rowe, D., Osgood, D.W. (1984). Heredity and sociological theories of delinquency: A reconsideration. *American Sociological Review, 49,* 526–540.

Segal, N. (1985). Monozygotic and dizygotic twins: A comparative analysis of mental ability profiles. *Child Development, 56,* 1051–1058.

Sheldon, W.H. (1940). *The varieties of human physique: An introduction to constitutional psychology.* NewYork: Harper and Brothers.

Siegel, L.J. (2010). *Criminology: Theories, patterns, and typologies,* Tenth Edition. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.

Simister, J., Cooper, C. (2005). Thermal stress in the U.S.A.: Effects on violence and on employee behaviour stress and health: *Journal of the International Society for the Investigation of Stress, 21,* 3–15.

Stetler, D.A., Davis, C., Leavitt, K., Schriger, I., Benson, K., Bhakta, S., Wang, L.C., (...), Bortolato M. (2014). Association of low-activity MAOA allelic variants with violent crime in incarcerated offenders. *Journal of Psychiatric Research, 58,* 69-75.

Stretesky, P.B., Lynch, M.J. (2001). The relationship between lead exposure and homicide. *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine, 155,* 579-582.

Seo, D., Patrick, C.J., Kennealy, P.J. (2008). Role of serotonin and dopamine system interactions in the neurobiology of impulsive aggression and its comorbidity with other clinical disorders. *Aggression and Violent Behavior, 13*(5), 383–395.

Skondras, M., Markianos, M., Botsis, A., Bistolaki, E., Christodoulou, G. (2004). Platelet monoamine oxidase activity and psychometric correlates in male violent offenders imprisoned for homicide or other violent acts. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience, 254,* 380–386.

Walsh, W.J., Isaacson, H.R., Rehman, F., Hall, A. (1997). Elevated blood copper/zinc ratios in assaultive young males. *Physiology and Behavior, 62*(2), 327–329.

West, D.J., Farrington, D.P. (1977). *The delinquent way of life.* London: Heinemann.

William, G., McGue, M. (2012). Minnesota twin family study. *Twin Research, 5*(5), 482–487.

Wilson, J.Q. (1993). *The moral sense.* New York: Free Press.

Witkin, H.A., Mednick, S.A., Schulsinger, F., Bakkestrom, E., Christiansen, K.O., Goodenough, D.R., Hirschhorn, K., Lundsteen, C., Owen, D.R., Philip, J., Rubin, D.B., Stocking, M. (1976). Criminality in XYY and XXY men. *Science, 193*(4253), 547-55.

Wright, J.P., Dietrich, K.N., Ris, M.D., Hornung, R.W., Wessel, S.D., Lanphear, B.P., Ho, M., Rae, M.N. (2008). Association of prenatal and childhood blood lead concentrations with criminal arrests in early adulthood. *PLoS Medicine, 5*(5), e101.

Van de Weyer, C. (2006). Changing diets, changing minds: How food affects mental well being and behaviour. In J. Longfield, I. Ryrie, D. Cornah & K. Dalmeny (eds.) *Feeding minds: The impact of food on mental health.* London: Sustain, Mental Health Foundation and Food Commission.

Virkkunen, M., Rawlings, R., Tokola, R., Poland, R.E., Guidotti, A., Nemeroff, C., Bissette, G., Kalogeras, K., Karonen, S.L., Linnoila, M. (1994) CSF biochemistries, glucose metabolism, diurnal activity rhytms in alcoholic, violent offenders, fire setters, and healty volunters. *Arch Gen Psychiatry, 51*(1), 20-27.

Virkkunen, M. (1986). Reactive hypoglycemic tendency among habitually violent offenders. *Nutrition Reviews Supplement, 44,* 94–103.

Volavka, J. (1999). The neurobiology of violence: An update. *Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neurosciences, 11,* 307–314.

Yang, Y., Raine, A., Lencz, T., Bihrle, S., LaCasse, L., Colletti, P. (2005). Prefrontal white matter in pathological liars. *British Journal of Psychiatry, 187,* 320–325.

Yaryura-Tobias, J.A., Neziroglu, F. (1975). Violent behavior, brain dysrhythmia and glucose dysfunction: A new syndrome. *Journal of Orthopsychiatry, 4,* 182–188.

Zaalberg, A., Nijman, H., Bulten, E., Stroosma, L., van der Staak, C. (2009). Effects of nutritional supplements on aggression, rule-breaking, and psychopathology among young adult prisoners. *Aggressive Behavior, 35,* 1–10.

Zanarini, M.C., Frenkenburg, F.R. (2003). Omega-3 fatty acid treatment of women with borderline personality disorder: A doubleblind placebo-controlled study. *American Journal of Psychiatry, 160,* 167-169.

Zhou, J. (2004). Norepinephrine transporter inhibitors and their therapeutic potential. *Drugs of the Future, 29*(12), 1235–1244.

Zeedyk, M.S., Raitt, F.E. (1999). Biology in the courtroom: PMS in legal defenses. *Psychology, Evolution and Gender, 1,* 123–143.

3. Bölüm

SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK SUÇ

İbrahim Çakır
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Murat Alkan
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

1. GİRİŞ

Suçun sosyolojik boyutunu ele almak için öncelikle her toplum ve birey için geçerli olabilecek norm, suç, sapma kavramları ile suç ve suçluyu inceleyen bilimsel disiplin olan kriminolojinin açıklanmasına ihtiyaç vardır. Norm kavramı, ceza hukuku normları da dâhil olmak üzere ahlak, örf, adet, görgü ve davranış normlarını da içermektedir. Bütün bu normlara aykırılık, sapmadır fakat suç değildir (Sokullu-Akıncı, 2007). Her ne kadar suç ve sapma kavramları birbiriyle ilişkili olsalar da, değerlendirilme kriterleri açısından farklılık göstermektedir. Bir eylemin "suç" olup olmadığını anlamak için başta ceza kanunları olmak üzere hukuk sisteminin kabul

kesimi oluşturmaktadır. Bu tür sınıflarda olan bireylerin üst sınıflara oranla suça daha çok meyilli olduğu görülmektedir. Özellikle gecekondu yapısı içinde bulunanların alt kültürü oluşturmaları toplumda kendilerine yer bulma çabaları ve adaptasyonu gibi durumlar "yabancılaşmayı" ortaya çıkarmaktadır. Topluma ve kendisine yabancılaşan bireylerin aileden de koptuğu dolayısıyla bu bireyler üzerinde aile baskısı, sorumluluk bilincinin gelişmemesi, suça ve suç teşkil eden eylemlere yönelmesi daha olası bir durumdur. Bu sosyal düzensizlik teorisi ile değerlendirildiğinde, ailenin bireyler üzerindeki kontrol mekanizmasının yetersizliğinin suça davetiye çıkardığını söyleyebiliriz. Ayrıca genç bireyler yaşamlarında en uzun süreyi akranları ile geçirdiğinden, arkadaş çevresinin suçlu davranışlarda bulunan bireylerden oluşması onları potansiyel suçlu yapmaktadır (Haynie, 2009). Sonuç olarak Quetelet'in dediği gibi "toplum suçu hazırlar, suçlu bir araçtır" (Sokullu-Akıncı, 2007).

KAYNAKLAR

Dolu, O. (2013). Suç ve Sapma Teorileri. A. Geleri (Ed.), *Suç Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu University.

Siegel, L. J. (2011). *Criminology:The Core* (4. bs.). Wadsworth: Cengage Learning.

Sokullu-Akıncı, R. F. (2007). *Kriminoloji* (5. bs.). İstanbul: Beta.

Tischler, H. L. (2011). *Introduction to Sociology* (10. bs.). Wadsworth: Cengage Learning.

Regoli, R. M. ve Hewitt, J. D. (2009). *Exploring Crime and Justice:The Essentials*. Jones and Bartlett Learning.

Deflem, M. (2006). Introduction: The Bearing of sociological theory on Criminological Research. M. Deflem (Ed.), *Sociological Theory and Crimiological Research:Views From Europe and United States*. Amsterdam: Elsevier.

Matsueda, R. L. (2006). Criminological Implications of The Thought of George Herbert Mead.M. Deflem (Ed.), *Sociological Theory and Crimiological Research:Views From Europe and United States*. Amsterdam: Elsevier.

Brown, S. E., Esbensen, F.-A. ve Gilbert, G. (2010). *Criminology: Explaining Crime and Its Context* (7. bs.). New Jersey: Anderson Publishing.

Sutherland, E. H. ve Cressey, D. R. (1978). *Criminology* (10. bs.). Philadelphia: J.B. Lippincott Company.

Miller, J. M. (2009). Paradigmatic Resiliency and Shift in the 21st Century. J. M. Miller (Ed.), *21st Century Criminology:A Reference Handbook*. Los Angeles: SAGE Publications Inc.

Crews, A. D. (2009). Biological Theory.J. M. Miller (Ed.), *21st Century Criminology:A Reference Handbook*. Los Angeles: SAGE Publications Inc.

Siegel, L. J. (2012). *Criminology* (11. bs.). Wadsworth: Cengage Learning.

İçli, T. G. (2007). *Kriminoloji* (7. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Phillipson, M. (1974). *Understanding Crime and Delinquency: A Sociological Introduction*. Illinois: Aldine Publishing Company.

Denno, D. W. (1985). Sociological and Human Developmental Explanations of Crime: Conflict or Consensus? *Criminology*, *23*(4), 711–741.

Akers, R. L. (1999). *Criminological Theories:Introduction and Evaluation* (2. bs.). Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers.

Kaner, S. (1993).Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar.*AÜ Eğitim Bilimleri Dergisi*,(11),473-496.

Haynie, D. L. (2009). Peers and Crime. J. M. Miller (Ed.), *21st Century Criminology:A Reference Handbook*. Los Angeles: SAGE Publications Inc.

Bates, D. G. (2009). *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji:İnsanın Doğadaki Yeri* (Suavi Aydın, Çev.). İstanbul: Bilgi İletişim.

4. Bölüm

SUÇA EKOLOJİK BAKIŞ: SUÇ FIRSATI TEORİSİ[1]

Murat Madenüs
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Teşekkür

Tezimi hazırlamamda büyük emeği bulunan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Dolunay Şenol'a sonsuz saygı ve şükranlarımı sunarım.

1. GİRİŞ

Suçlu davranışın nedenlerini ortaya koymaya çalışan klasik suç teorileri, çareyi suçluluğa neden olan faktörleri keşfetmede aramıştır. Bu doğrultuda suçlular genetik ve psikolojik özellikleri açısından incelenmiş, onları suça götüren sosyal faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu teoriler suçlu davranışı tam anlamıyla açıklamada yetersiz kalmış ve birtakım eleştirilerin hedefi hâline gelmişlerdir. Bu teorilere yöneltilen önemli eleştirilerden birisi de,

[1] Bu bölüm, yazara ait "Ekolojik Bakış Çerçevesinde Kırsal ve Suç: Tarımsal Sulama Sistemlerinden Hırsızlıkların Suç Fırsatı Teorisi Doğrultusunda İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

KAYNAKLAR

Brantingham, P. ve Brantingham, P. (2008). Crime pattern theory. R. Wortley ve L. Mazerolle (Ed.), *Environmental Criminology and Crime Analysis* (s. 78-93). Devon: Willan Publishing.

Brantingham, P. ve Brantingham, P. (2010). Nodes, paths and edges: Considerations on the complexity of crime and the physical environment. M. A. Andresen, P. J. Brantingham ve J. B. Kinney (Ed.), *Classics in Enviromental Criminology* (s. 273-310). Boca Raton: CRC Press.

Bunei, E. K., Rono, J. K. ve Chessa, S. R. (2013). Factors influencing farm crime in Kenya: Opinions and experiences of farmers. *International Journal of Rural Criminology, 2*(1), 75-100.

Caplan, J. M. ve Kennedy, L. W. (2010). *Risk Terrain Modeling Manual.* Newark, NJ: Rutgers Center on Public Security.

Clarke, R. V. (1997). Introduction. R. V. Clarke (Ed.), *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies* (s. 1-43). New York: Harrow and Heston.

Clarke, R. V. (2008). Situational crime prevention. R. Wortley ve L. Mazerolle (Ed.), *Environmental Criminology and Crime Analysis* (s. 178-194). Devon: Willan Publishing.

Clarke, R. V. ve Cornish, D. B. (2010). Modeling offenders' decisions: A framework for research and policy. M. A. Andresen, P. J. Brantingham ve J. B. Kinney (Ed.), *Classics in Enviromental Criminology* (s. 311-340). Boca Raton: CRC Press.

Cohen, L. E. ve Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review, 44*(August), 588-608.

Cornish, D. B. ve Clarke, R. V. (2008). The rational choice perspective. R. Wortley ve L. Mazerolle (Ed.), *Environmental Criminology and Crime Analysis* (s. 21-47). Devon: Willan Publishing.

Eck, J. E. ve Clarke, R. V. (2007). *Problem Çözücüler için 60 'Küçük' Adımda Suç Analizi.* (A. Çelik vd., Çev.) Ankara: E.G.M. (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 2005).

Felson, M. (2008). Routine activity approach. R. Wortley ve L. Mazerolle (Ed.), *Environmental Criminology and Crime Analysis* (s. 70-77). Devon: Willan Publishing.

Felson, M. ve Clarke, R. V. (1998). *Opportunity Makes the Thief: Practical Theory for Crime Prevention (Police Researh Series Paper 98).* Londra: Home Office, Research, Development and Statistics.

fotogaleri.hurriyet.com.tr. (2015). *Rize'de Anahtarla Girilen Köprü*. 7 Şubat 2016. http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay/95523/2/1/rizede-anahtarla-girilen-kopru

Hayward, K. (2007). Situational crime prevention and its discontents: Rational choice theory versus the 'culture of now'. *Social Policy & Administration, 41*(3), 232-250.

Hesseling, R. B. (1994). Displacement: A review of the empirical literature. R. V. Clarke (Ed.), *Crime Prevention Studies Volume 3* (s. 197-230). New York: Lynne Rienner Publishers.

hurriyet.com.tr. (2015a). *Burası Rize: Anahtarı Olmayan Köprüden Geçemez*. 7 Şubat 2016. http://www.hurriyet.com.tr/burasi-rize-anahtari-olmayan-kopruden-gecemez-29083886

Phillips, C. (2011). Situational crime prevention and crime displacement: Myths and miracles? *Internet Journal of Criminology*. 29 Mart 2016. http://www.internetjournalofcriminology.com/Phillips_Situational_Crime_Prevention_and_Crime_Displacement_IJC_July_2011.pdf

popcenter.org.*Center for Problem-Oriented Policing*. 26 Mart 2016. http://www.popcenter.org/

Ratcliffe, J. H. ve Breen, C. (2011). Crime diffusion and displacement: Measuring the side effects of police operations. *The Professional Geographer, 63*(2), 230-243.

Rossmo, D. K. (2000). *Geographic Profiling.* Boca Raton: CRC Press.

Siegel, L. J. (2012). *Criminology* (11. baskı). e-book: Cengage Learning.

Spano, R. ve Nagy, S. (2005). Social guardianship and social isolation: An application and extension of lifestyle/routine activities theory to rural adolescents. *Rural Sociology, 70*(3), 414-437.

Wortley, R. ve Mazerolle, L. (2008). Environmental criminology and crime analysis: situating the theory, analytic approach and application. R. Wortley ve L. Mazerolle (Ed.), *Environmental Criminology and Crime Analysis* (s. 1-18). Devon: Willan Publishing.

5. Bölüm

SUÇA ELEŞTİREL BAKIŞ: ELEŞTİREL KRİMİNOLOJİ

Murat Madenüs
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

1. GİRİŞ

Suç üzerine düşünmenin tarihsel kökeni oldukça eskiye dayanmakla birlikte, suçun sistematik bir şekilde ele alınması 18. yüzyılda ortaya çıkan Klasik Kriminoloji ile mümkün olmuştur. Cesare Beccaria (1738-1794) ve Jeremy Bentham (1748-1832)'ın ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde doğan kriminolojik düşünce, başta Cesare Lombroso (1835-1909) olmak üzere İtalyan pozitivistlerinin yapmış olduğu çalışmalarla bilimsel bir kimliğe bürünmüştür. Bu çalışmalar her ne kadar kriminolojinin bilimsel bakış açısının ilk örneklerini teşkil etse de, ortaya attıkları savlar kısa sürede geçerliliğini yitirmiştir. Aynı dönemlerde, bilimde ve teknolojide yaşanan gelişmelerin ortaya çıkardığı Sanayi Devrimi (17. ve 18. yy.) ise toplumsal yapılarda önemli değişimlerin meydana gelme-

miz, kriminolojik araştırma sayısının oldukça az olduğu Türkiye'de suç çalışmalarının sayısının artması ve eleştirel düşüncenin bu çalışmalar içerisinde kendi yerini almasıdır.

KAYNAKLAR

Bernard, T. J. (1981). Distinction between Conflict and Radical Criminology. *Journal of Criminal Law and Criminology, 72*(1), 362-379.

Carrabine, E., Cox, P., Lee, M., Plummer, K. ve South, N. (2009). *Criminology A sociological introduction* (2 b.). Londra: Routledge.

Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2 b.). Berkeley: University of California Press.

Coser, L. A. (2015). *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları Tarihsel ve Toplumsal Bağlamlarında Fikirler* (2. Baskı b.). (H. Hülür, Serhat Toker ve İ. Mazman, Çev.) Ankara: De Ki Basım Yayım.

Cowling, M. (2012). *Marksizm ve Kriminoloji Teorisi- Kavramsal Araçlar ve Eleştirel Bir Değerlendirme.* (D. Yeşilsu, Çev.) Ankara: NotaBene Yayınları.

Daly, K. ve Chesney-Lind, M. (1988). Feminism and Criminology. *Justice Quarterly, 5*(4), 497-538.

Dekeseredy, W. S. (1990). Male Peer Support and Woman Abuse: The Current State of Knowledge. *Sociological Focus, 23*(2), 129-139.

DeKeseredy, W. S. (2011). *Contemporary Critical Criminology.* Londra: Routledge.

DeKeseredy, W. ve Schwartz, M. (2009). *Dangerous Exits: Escaping Abusive Relationships in Rural America.* New Brunswick: Rutgers University Press.

Donnermeyer, J. F. ve DeKeseredy, W. (2008). Toward a Rural Critical Criminology. *Southern Rural Sociology, 23*(2), 4-28.

Donnermeyer, J. F. ve DeKeseredy, W. S. (2014). *Rural Criminology.* Londra: Routledge.

Donnermeyer, J., Scott, J. ve Barclay, E. (2013). How Rural Criminology Informs Critical Thinking in Criminology. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy, 2*(3), 69-91.

Ferrell, J. (2009). Cultural Criminology. J. M. Miller içinde, *21st Century Criminology : A Reference Handbook* (s. 219-227). Thousand Oaks: SAGE Publications.

Friedrichs, D. O. (2009). Critical Criminology. J. M. Miller içinde, *21st Century Criminology : A Reference Handbook* (s. 210-218). Thousand Oaks: SAGE Publications.

Günşen-İçli, T. (2013). *Kriminoloji* (8 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hayward, K. J. (2004). Consumer Culture and Crime in Late Modernity. C. Sumner içinde, *The Blackwell Companion to Criminology* (s. 143-162). Malden: Blackwell Publishing.

Kinloch, G. C. (2014). *Sosyolojik Teori Gelişmesi ve Belli Başlı Paradigmalar.* (T. G. İçli ve D. Ayan, Çev.) Ankara: Birleşik Yayınevi.

Krienert, J. L. (2003). Masculinity and Crime: A Quantitative Exploration of Messerschmidt's Hypothesis. *Electronic Journal of Sociology*, http://www.sociology.org/content/vol7.2/01_krienert.html (Erişim tarihi: 16.04.2017).

Madenüs, M. (2016). *Ekolojik Bakış Çerçevesinde Kırsal ve Suç: Tarımsal Sulama Sistemlerinden Hırsızlıkların Suç Fırsatı Teorisi Doğrultusunda İncelenmesi.* Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitiüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Messerschmidt, J. W. (1997). *Crime as Structured Action: Gender, Race, Class and Crime in the Making.* Thousand Oaks: SAGE Publications.

O'Brien, M., & Yar, M. (2008). *Criminology: The Key Concepts.* Londra: Routledge.

Pease, K. (2010). Crime Science. S. G. Shoham, P. Knepper ve M. Kett içinde, *International Handbook of Criminology* (s. 3-22). Boca Raton: CRC Press.

Richards, S. C., Newbold, G. ve Ross, J. I. (2009). Convict Criminology. J. M. Miller içinde, *21st Century Criminology : A Reference Handbook* (s. 356-363). Thousand Oaks: SAGE Publications.

Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji Kuramları.* (H. Hülür, Çev.) Ankara: De Ki Basım Yayım.

Sherman, L. W. ve Strang, H. (2007). *Restorative Justice: the Evidence.* Londra: Smith Institute.

Siegel, L. J. (2012). *Criminology* (Eleventh Edition). Cengage Learning.

Sokullu-Akıncı, F. (2013). *Kriminoloji* (10 b.). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Taylor, I., Walton, P. ve Young, J. (2013). *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance* (40th anniversary adition). Routledge.

Treadwell, J. (2006). *Criminology.* Londra: SAGE Publications.

Vold, G. B., Bernard, T. J. ve Snipes, J. B. (1998). *Theoretical Criminology* (4 b.). New York: Oxford University Press.

6. Bölüm

SUÇ PSİKOLOJİSİ VE SUÇLU DAVRANIŞI: PSİKOSOSYAL YAKLAŞIM

Dr. Rifat Serav İlhan
Psikiyatrist, Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilimdalı Politik Psikoloji Kürsüsü, Politik Psikoloji Derneği – Genel Sekreter

1. GİRİŞ

Suç davranışı olarak bahsedilen kavram esas olarak insan doğasını anlamak için geliştirilen disiplinleri ve insan davranışının psikolojisini anlamak demektir. Suç davranışının psikolojik analizini yapabilmek için insan davranışının psikolojik analizini yapmak gerekir. Suç esas olarak insanın ortaya koyduğu davranışlarından bir tanesidir.

Suç, yasalarda yazılı olan ve yapıldığında ya da yapılmadığında karşılığında cezai yaptırım/müeyyide uygulanan fiillerdir. Bunlar yasaklanmış, kanunun cezalandırdığı fiillerdir. Ancak neyin suç olduğu, neyin suç olmadığı kültüre, içinde bulunulan sosyal çevreye,

la özdeş konulardır. Bu nedenle sosyal bilimlerden davranış bilimleri ile doğal bilimlere kadar pek çok konu suç davranışının psikolojik analizi içinde ele alınması gerekmektedir. Biyolojik özellikler, sosyolojik özellikler, psikolojik özelliklerin her biri suçlu psikolojisinin ortaya konmasında bir arada ele alınması gereken konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Suç davranışının anlaşılması bu anlamda tek bir disiplin doğrultusunda değil, halk sağlığı uygulamaları ve yöntemlerinde olduğu gibi, pek çok disiplinin bir arada ele alındığı bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınması, suçun anlaşılması ve nihayetinde önlenmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Arthur J. Deikman, M.D., (2003). Them and Us: Cult Thinking and the Terrorist Threat, Berkeley: Bay Tree Publishing.

Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., & Regalia, C. (2001). Sociocognitive self-regulatory mechanisms governing transgressive behavior. Journal of Personality and Social Psychology, 80, 125–135.

Bandura, A., & Huston, A. (1961). Identification as a process of incidental learning. Journal of Abnormal and Social Psychology, 63, 311–318.

Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. (1963). Vicarious reinforcement and imitative learning. Journal of Abnormal and Social Psychology, 67, 601–607.

Bandura, A. (2004). The role of selective moral disengagement in terrorism and counterterrorism. In F. M. Moghaddam & A. J. Marsella (Eds.), Understanding terrorism: Psychosocial roots, consequences, and interventions (pp. 121–150). Washington, DC: American Psychological Association.

Burger, J. M. (2009). Replicating Milgram: Would people still obey today? American Psychologist, 64, 1–11.

Clark R. (1983). "Patterns in the Lives of ETA Members", Terrorism, 6: 1983, 423-54

Çevik, A. (2009). Politik Psikoloji, Ankara: Dost yayınları, 80

Festinger, L., Pepitone, A., & Newcomb, T. (1952). Some consequences of de-individuation in a group. Journal of Abnormal and Social Psychology, 47, 382–389

Freud, S. (1953). A General Introduction to Psychoanalysis. New York: Permabooks.

Haney, C. W. (1983). The good, the bad, and the lawful: An essay on psychological injustice. In W. S. Laufer & J. M. Day (Eds.), Personality theory, moral development, and criminal behavior. Lexington, MA: Lexington Books

Kernberg, O. (1975). Borderline Conditions and Pathological Narcissism. New York: Jason Aronson, Inc

Kohut H. (1971). The Analaysis of the Self. International Universities Press, New York, ss. 64-67.

Olsson, P.(2005) Malignant Pied Pipers of Our Time: A Psychological Study of Destructive Cult Leaders From the Rev. Jim Jones to Osama bin Laden. Publish America, Baltimore

Olsson,P. (1994) "In Search of Their Fathers-Themselves : Jim Jones and David Koresh". Mind and Human Interaction. University of Virginia School of Medicine, Charlottesville, Vol 5 #3 August, 1994, 85-96)

Post TM, (1990). "Terrorist psycho-logic" : Terrorist behavior as a product of psychological forces, Origins of Terrorism (yay. Haz.) W. Reich. Cambridge University Press: Cambridge, 26.

Singer M. (1995). Cults in Our Midst: The Hidden Menace in Our Everyday Lives. Jossey Bass Press, San Francisco.

Skinner, B. F. (1964). Behaviorism at fifty. In T. W. Wann (Ed.), Behaviorism and phenomenology. Chicago: University of Chicago Press.

Sutherland, E. H. (1947). Principles of criminology (4th ed.) Philadelphia: Lippincott.

Tsang, J. (2002). Moral rationalization and the integration of situational factors and psychological processes in immoral behavior. Review of General Psychology, 6, 25–50

Vick, K. (2000). Silent Apocalypse of a Ugandan Cult. Washinton Post, March 20, 1.

Volkan, Vamık D. (1991b). On "chosen trauma". Mind and Human Interaction, 3:13.

Volkan, Vamık. (2009) Körü Körüne İnanç Kriz ve Terör Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Takipçiler. Okuyanus yayınları, 79-129.

Volkan, Vamık D. (1988). The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to International Relationships. Northvale, NJ: Jason Aranson

Volkan, V.D. & Harris, M. (1995)."The Psychodynamics of Ethnic Terrorism". International Journal of Group Rights, 3, 145-149).

Young, Thomas J. (1990). Cult violence and the identity movement. Cultic Studies Journal, Vol 7(2), ss. 150-159.

Zimbardo, P. G. (1970). The human choice. Individuation, reason, and order versus deindividuation, impulse, and chaos. In W. J. Arnold & D. Levine (Eds.), Nebraska symposium on motivation 1969. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

Zimbardo, P. G. (1973). The psychological power and pathology of imprisonment. In E. Aronson & R. Helmreich (Eds.), Social psychology. New York: Van Nostrand.

7. Bölüm

KENTLEŞME VE SUÇ OLUŞUMUNA ETKİLERİ

Yusuf Küçükbaşol
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insanoğlu topluluklar hâlinde, iş bölümü içinde, yazılı ve yazılı olmayan belli kurallara uyarak yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir. İnsanoğlu uygarlaştıkça bu düzen çok boyutlu ve ilişkiler daha karmaşık hâle gelmiştir. Bu karmaşıklık içerisinde suç çeşitliliğinde ve işleme oranlarında artışlar meydana gelmiş, suçla mücadele yöntemleri de bu gelişmelerden etkilenmiştir. Kırsal yaşamdan kentsel yaşama dönüş evresinde insanlar arasındaki ilişkiler ve yaşam biçimlerinin şekil değiştirmesi ile kentsel yaşamda suç ve suçlulukla mücadele ayrıntılı olarak ele alınması gereken bir olgu hâline gelmiştir. Kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçiş evresi gerek insanların kentsel yaşama uyumu gerekse suç ve suçluluğu önleme açısından ayrıntılı planlama ve rehabilitasyon süreçleri gerektirmektedir. Planlama sürecinde ise suç ve suçluluk

Kolluk kuvvetleri ile yakın ilişki hâlinde olunmalı, toplum destekli kolluk bilinci ile suç ve suçlularla mücadele edilmelidir. Suç konusunda insanlarımızın kişisel ve toplumsal farkındalıkları artırılmalıdır. Toplum ve kolluk arasında güven tesis edilmeli, kolluğa gereken destek verilmelidir. Merkezî ve yerel yönetimlerim tüm faaliyet alanlarında vatandaşlarına karşı yaş, köken, ırk, inanç, sosyal, ekonomik ve politik statü, ruh ve bedensel özür gözetilmeksizin insan haklarına saygılı, eşit ve adil davranma yükümlüğü bulunmaktadır. Haksız uygulamaların insanların hak ve adalet duygularına zarar vereceği ve yöneticilerine karşı güvenlerini azaltacağı unutulmamalıdır.

Özellikle gençlere yönelik yerel anlamda suçlardan koruyacak politikalara ve farkındalığı artıracak uygulamalara ağırlık verilmelidir. Gençlerin sosyalleşmesi ne kadar sağlıklı bir ortamda oluşursa o oranda toplum sağlıklı hâle gelir. Ayrıca kadınların toplum içinde güvenli bir şekilde yaşayabilmelerini sağlayacak politikalar üretilmelidir. Gençlerin ve kadınların gerek mağdur gerek suçlu olarak suça bulaşmaları engellenmelidir.

Tüm bu hususlar suçla mücadelenin çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Suçlarla mücadelenin zamanın gereklerine göre değiştiği, çok boyutlu olmasından dolayı her duruma uygulanabilecek tek çözüm yolunun bulunmadığı, içinde bulunulan duruma, zamana ve toplum yapısına göre farklılıklar gösterebileceği dikkate alınarak suçları azaltıcı mücadele yöntemleri geliştirilmelidir. Suç oranlarının azaltılması aynı zamanda toplumda "suç korkusu"nun da azalmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Adaman, F. ve Keyder, Ç., (2006) "Türkiye'de büyük kentlerde gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma", http://ec.europa.eu/employment_social/social_ inclusion/ docs/2006/ study_turkey_tr.pdf, Erişim Tarihi: 24.02.2017.

Ana Britannica, (1994). Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., İstanbul.

Apak, S. ve Ülken, G. ve Ünlü, A. (2002), "Yeni Bir Toplu Konut Yerleşmesinde Güvenlik Duygusunun Değerlendirilmesi", İTÜ Mimarlık - Planlama - Tasarım Dergisi, İstanbul.

Ata Büyük Türkçe Sözlük, Hazırlayan Seher Odabaşı.

Ataç, Ela Gürbüz, Davut (2009), "Kentsel Mekanda Gelişen Suçla Mücadele Etmede Disiplinler arası Güvenlik Politikaları", Polis Bilimleri Dergisi, Yıl 2009, Cilt 11, Sayı 1, s. 25-46.

Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu (2005), http://www.mimarlar odasiankara.org /index. php?Did=964, Erişim Tarihi:18.03.2017.

Ayhan İrem, K. Mert Çubukçu,(2007), Suç ve Kent İlişkisine Ampirik Bakış: Literatür Taraması, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl/Volume: 3, Sayı/Issue: 5, 2007, 30-55.

Basoğlu, Meric (2007), Kentlilik Bilinci Davranış Listesi, 01.06.2007, http://mericbasoglu. blogcu.com/egitim/, Erişim Tarihi:08.03.2017.

Berner, Erhard, (2000), Poverty Alleviation and the Eviction of the Poorest: Towards Urban Land Reform in the Philippines, International Journal of Urban and Regional Research, Vol.24, Number 3, 554-567.

Bozkulak, Serpil, (2005), "Gecekondudan Varoşa: Gülsuyu Mahallesi", Hatice Kurtuluş (Der.), İstanbul'da Kentsel Ayrışma, İstanbul: Bağlam Yay., s. 239-266.

Buendia, H. Gomez (Ed.) (1989), Urban Crime: Global Trends and Policies, United National University, New York.

Bursa Büyükşehir Belediyesi (BBB) (2005), Bursa-Sağlıklı Bursa İçin Vizyonumuz ve Planlarımız, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Sağlıklı Şehirler Projesi, IV. Faz (2003- 2007), A. Nalan Fidan vd. (Eds.), Bursa.

Crowe, Timothy D., (2000), "Crime Prevention Through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts", Butterworth-Heinemann, Oxford, UK.

Çakır, Sabri, (2011), Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:23, Sy.210-222.

Davis, Mike, (2006), Planet of Slums, Londra ve New York: Verso.

Derdiman, R. Cengiz (2007), Polis Yönetimi ve Hukuku, Mevzuattaki En Son Değişikliklere Göre Yazılmış 3. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.

Derdiman, Furkan, Oğuzhan Akyol, (2009), Toplumsallaşma ve Komşuluk İlişkileri, TUBİTAK Ortaöğretim Öğrencileri Arası Araştırma Projeleri Yarışması, (Danışman: Fatih Aydoğan), Bursa.

Derdiman, R. Cengiz,(2010), Kentleşmenin Suça Etkisi ve Kentlilerin Suçla Mücadelesinin Sosyal ve Hukuki Boyutları, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 19 Sayı 3 Temmuz 2010, s.49-73.

Dönmezer, Sulhi (1974), "Hızlı Şehirleşme ile Suç ve Adalet Sistemi İlişkileri", Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adaleti Sorunları Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Yayını, İstanbul, s. 53–76.

Dönmezer, Sulhi (1994), Kriminoloji, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Dönmezer, Sulhi (2000), "Birleşmiş Milletler Etkin Suç Önlemesi Yeni Gelişmelere Ayak Uydurmak", Mala Karsı İslenen Suçlarla Mücadele Semineri, 24.05.2000, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Yayın No: 8, Ankara, s. 127-136.

Dündar, Özlem, (2005), Community Involvement in Local Regeneration Projects in Turkey, http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.555.1959&rep=rep1&type=pdf, Erişim Tarihi: 21.03.2017.

Erman, Tahire (2007), ―Çandarlı-Hıdırlıktepe (Altındağ, Ankara) Örneği Üzerinden Suç ve Mekân İlişkisi ve Mahalleli Deneyimleri, Kent ve Suç, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni, Sayı: 6, 30–33.

Es M, Ateş, H., (2004), "Kent Yönetimi, Kentlileşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi Sayı:48, İÜİF Yayını, İstanbul, 205-248

Geray Cevat (2007), ―Güvenli Kent ve Kente Karşı Suçlar Üzerine, Kent ve Suç, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni, Sayı: 6, 50–55.

Ghannam, F. (2002). . Berkeley: University of California Press.

Goldstein, Donna M., (2003), Laugter out of Place: Race, Class, Violence and Sexuality in Rio Shanty, . Berkeley, CA, University of California Press.

Greene, Margarita, Ricardo Greene, (2003), "Urban Safety in Residential Areas", 4. International Space Syntax Symposium, London, UK, http://www.spacesyntax.net/symposia-archive/SSS4/fullpapers/52Greene-Greenepaper.pdf, Erişim Tarihi:21.03.2017.

Gökçe, Birsen (1977). Gecekondu Gençliği. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, ss. 8-100.

Gökulu, Gökhan (2010). Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(1):210-222.

Gölbaşı, Serkan (2008), Kentleşme ve Suç, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Hillier, J. ve Rooksby, E. (2005), "Habitus: A Sense of Place", Ashgate Publishing, Hampshire, UK.

Hobsbawm E., (2003), Devrim Çağı çev: Bahadır Şina Şener Ankara Dost Kitabevi.

İspir, E, G, (1982), Kentleşme Metropolitan Alan ve Yönetimi, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 185, Ankara.

Jacobs, J. ,(1961), The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House.

Jeffery, C. Ray (1971). Crime Prevention Through Environmental Design. Beverly Hills, Kaliforniya, Sage Publications.

Karasu, Mithat Arman, (2008), Türkiye'de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi, AÜHFD Yıl 2008, sy 255-281 C.57 Sa.4 sy.255-281.

Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O. ve Şimşek, S. (2008). Modern Kent Yönetimi-1. Okutan Yayıncılık, İstanbul, ss. 9-25.

Keleş, R., (2000) Kentleşme Politikası, Ankara İmge Kitabevi.

Keleş Ruşen (2007), "Kente Karşı Suç", Kent ve Suç, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni, Sayı: 6, 45–46.

Keles, Ruşen (2008), Kentleşme Politikası, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 10. baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Kitchen, T. ve Schneider, R. H. (2002), "Planning For Crime Prevention: A Transatlantic Perspective", Routledge Press, New York, USA.

Leones, S, V, C,. (2006) "The Current Situation of Crime Associated with Urbanization: Problems Experienced and Countermeasures Initiated in the Philippines", United Nations Asia and Far East Instutue for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders(UNAFEİ), Research Material Series; vol. 68, Tokyo Japan p 133-150.

Meydan Larousse, (1992), Meydan Yayınevi, İstanbul.

Mulwanda, M. ve Mutale, E. 1994. "Never Mind the People, the Shanties Must Go." , 11, 303-311.

Newman, O. (1973), "Defensible Space", Architectural Press, London, UK

Okutan, A. (1995). Türkiye'de Kentleşme ve Siyasal Yapı. Ekin Matbaacılık Yayıncılık, Ankara, ss.17-19.

Obudbo, R.A. ve Constance Mhlanga, (1988), Slum And Squatter Settlements İn Sub-Saharan Africa, Toward a Planning Strategy, der. . New York: Praeger.

Özkalp, Enver (2008), Sosyolojiye Giriş, Yenilenmiş 16. bası, Ekin Yayınevi, Bursa.

Perlman, J.E., (2004), The myth of marginality: Urban poverty and politicss in Rio de Janeiro, University of California Press.

Perlman, J.E. 2004. . Texas: University of Texas Press.

Şeker, Güven (2005), "Kamu Güvenlik Sistemi İçinde Kentte Güvenlik ve Mahalle Güvenliğinin Eski(Meyen) Sahipleri: Carsı ve Mahalle Bekçileri", Polis Dergisi, Yıl 11, Sayı 42, http://www. egm.gov. tr/egitim/dergi/eskisayi/42/makale/Guven_ SEKER.htm#_ftnref10, Erişim Tarihi:20.03.2017.

TESEV (2001), Hanehalkı Gözünden Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler, TESEV Yayınları: 24, İstanbul, 2001, www.tesev.org.tr, Erişim Tarihi: 03.03.2017.

Türk Ceza Kanunu, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm, Erişim Tarihi:21.03.2017

UN-Habitat (2015a), I make my city safer TOOLKIT. World Urban Campaign, https://unhabitat.org/safer-cities-city-changer-toolkit/, Erişim Tarihi: 22.03.2017.

UN-Habitat, (2015b, October), Housing at The Centre of the New Urban Agenda, https://unhabitat.org/housing-at-the-centre-of-the-new-urban-agenda/, Erişim Tarihi: 22.03.2017.

Urban Safety, (2016), International Centre For The Prevention Of Crime, http://www.crime-prevention-intl.org/fileadmin/user_upload/Publications/International_Report/CIPC_ 5th-IR_EN_Chapter-2.pdf, Erişim Tarihi: 15.03.2017.

Watts, Ann, Thomas Watts, (1981), ―Minorities and Urban Crime: Are They the Cause or The Victims?, Urban Affairs Quarterly, Cilt: 16, Sayı: 4, s. 423–436.

Weeks, John.R., (2010), "Defining Urban Areas", Remote sensing of urban and suburban areas, Rashed, T., & Jurgens, C. (Eds.), Dordrecht; London: Springer, Vol.10.

http://old.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=46&RecID=110, Erişim Tarihi: 15.03.2017.

http://www.crime-prevention-intl.org/fileadmin/user_upload/Publications/International_ Report/CIPC_5th-IR_EN_Chapter-2.pdf, sy.42-71, Erişim Tarihi: 22.03.2017

1. Basım

ŞİRKETLER MUHASEBESİ

Öğr. Gör. Cemil TEKE

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1822
İktisat/Ekonomi No.: 189
ISBN: 978-605-320-729-0
© 1. Basım, Ekim 2017

ŞİRKETLER MUHASEBESİ
Öğr. Gör. Cemil TEKE

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Teke, Cemil.
ŞİRKETLER MUHASEBESİ */ Cemil Teke*
1. Basım, IV + 178 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-729-0
1. Şirketler 2. Muhasebe

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ŞİRKETLER MUHASEBESİ 1
TİCARİ İŞLETMELER (TTK MADDE: 11.123) 1
ŞİRKETLERİN SINIFLANDIRILMASI 2
TÜZEL KİŞİLİK VE ŞİRKETLERİN EHLİYETİ 8
SERMAYE KOYMA BORCU 8
ŞİRKETLERDE MUHASEBE SİSTEMİ 8
ŞİRKETLER MUHASEBESİ GENEL BİLGİLERLE İLGİLİ ÖRNEK TEST SORULARI 10

ADİ ŞİRKETLER (Borçlar Kanunu Madde 520-541) 17
ŞİRKET FAALİYETLERİNİN SONA ERMESİ VE TASFİYE 18
ADİ ŞİRKETLERDE MUHASEBE KAYITLARI 18
ADİ ŞİRKETLERİN KURULUŞ İŞLEMLERİ 19
ADİ ŞİRKETLERDE KÂR VE ZARARIN DAĞITILMASI 25
ADİ ŞİRKETLERİN TASFİYESİ 26
ADİ ŞİRKETLERLE İLGİLİ KONU SONU ÖRNEKLER 31
ADİ ŞİRKETLERLE İLGİLİ ÖRNEK TEST SORULARI 34

KOLEKTİF ŞİRKETLER 35
KOLEKTİF ŞİRKETLERİN KURULUŞU 36
KOLEKTİF ŞİRKET ANA SÖZLEŞMESİ 37
KOLEKTİF ŞİRKETLERDE MUHASEBE UYGULAMALARI 39
KOLEKTİF ŞİRKETLERDE KÂR VE ZARARIN DAĞITILMASI 58
KOLEKTİF ŞİRKETLERDE ZARARIN DAĞITILMASI 61
KOLEKTİF ŞİRKETLERİN SONA ERMESİ, ERDİRİLMESİ VE TASFİYESİ 66
KOLEKTİF ŞİRKETLERLE İLGİLİ KONU SONU ÖRNEKLERİ 68
KOLEKTİF ŞİRKETLERLE İLGİLİ ÖRNEK TEST SORULARI 72

KOMANDİT ŞİRKETLER 81
KOMANDİT ŞİRKETLERDE KURULUŞ İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ 82
KOMANDİT ŞİRKETLERDE KÂR VE ZARARIN DAĞITILMASI 83
KOMANDİT ŞİRKETLERLE İLGİLİ KONU SONU ÖRNEKLERİ 88
KOMANDİT ŞİRKETLERLE İLGİLİ ÖRNEK TEST SORULARI 90

ANONİM ŞİRKETLER 93
ANONİM ŞİRKETLERDE KURULUŞ İŞLEMLERİ 108
ANONİM ŞİRKETLERDE SERMAYENİN ARTIRILMASI 111
ANONİM ŞİRKETLERDE SERMAYENİN AZALTILMASI 117
ANONİM ŞİRKETLERDE TAHVİL İŞLEMLERİ 122
ANONİM ŞİRKETLERDE KÂR DAĞITIMI 130
ANONİM ŞİRKET FAALİYETLERİNİN SONA ERMESİ, TASFİYESİ VE MUHASEBE KAYITLARI 138
ÇALIŞMA PROBLEMLERİ 140
ANONİM ŞİRKETLERLE İLGİLİ ÖRNEK TEST SORULAR 143

LİMİTET ŞİRKETLER 149
LİMİTET ŞİRKETLERDE MUHASEBE KAYITLARI 156
LİMİTET ŞİRKETLERDE SERMAYENİN ARTIRILMASI VE MUHASEBE KAYITLARI 157
LİMİTET ŞİRKETLERDE SERMAYENİN AZALTILMASI VE MUHASEBE KAYITLARI 159
LİMİTET ŞİRKETLERİN VERGİ KANUNLARI KARŞISINDAKİ DURUMU 160
LİMİTET ŞİRKETLERİN FAALİYETLERİNİN SONA ERMESİ, TASFİYESİ VE MUHASEBE KAYITLARI 164
LİMİTET ŞİRKETLERLE İLGİLİ ÖRNEK TEST SORULARI 173

KAYNAKLAR 175

KAYNAKLAR

Akdoğan Nalân, Sevilengül Orhan: Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması. Ankara 1997

Akgüç Öztin: Finansal Yönetim. Er Matbaacılık. İstanbul 1976

Akşit Bilgütay: Şirketler Muhasebesi. Der Yayınları. İstanbul 1995

Alver Cemil: Şirketler Muhasebesi ve Şirketler Hukuku. Ankara 1999

Ataman Ümit: Şirketler Muhasebesi. Türkmen Kitabevi. İstanbul 1997

Ayboğa Hanifi: Ticari Mevzuat İşlemleri ve Uygulaması. Mart Matbaacılık Sanatları Ticaret ve Sanayi Limitet Şirketi. İstanbul

Bektöre Sabri, Aydın Davut, Benligiray Yılmaz: Muhasebe Uygulamaları. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir 1996

Bektöre Sabri, Çömlekçi F. Lalik Ömer, Sürmeli Fevzi, Benligiray Yılmaz, Bozak S, Aydın Davut: Muhasebe Uygulamaları-Envanter İşlemleri- Şirketler Muhasebesi. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları. Ankara 1987

Çabuk Adem. Şirketler Muhasebesi. Uludağ Üniversitesi Yayınları 1984

Çakmak Şefik: Gelir ve Kurumlar Vergisi Beyanname Düzenleme Rehberi. Oluş Yayıncılık Anonim Şirketi. Ankara 2008

Çaldağ Yurdakul: Şirketler ve Muhasebesi. Gazi Büro Kitabevi Ticaret Limitet Şirketi. Ankara 2003

Çevik Orhan: Anonim Şirketler. Ankara 1979

Erdoğan Necmettin: Şirketler Muhasebesi. Atilla Kitabevi. İzmir 1997

Gültekin Sadettin, Savcı Mustafa: Şirketler Muhasebesi. Apb yayınevi. Trabzon 2007

Hakkı Soydan: Tekdüzen Hesap Planına Göre Şirketler Muhasebesi. Marmara Kitabevi yayınları. İstanbul 1994

Kızılot Şükrü, Eyüpgiller Saygın: Şirketler Muhasebesi Vergilendirilmesi Hukuku ve Mevzuatı. Yaklaşım Yayınları. Ankara 1999

Kızılot Şükrü. Şirketler Muhasebesi. Türkmen Kitabevi. İstanbul 1995

Kishali Yunus: Şirketler Muhasebesi. Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.İstanbul 1996

Koç Yalkın Yüksel: Şirketler Muhasebesi İlkeleri Ve Uygulama. Turhan Kitabevi. Ankara 1992

Lalik Ömer: Şirketler Muhasebesi. Ankara 1985

Otlu Fikret: Şirketler Muhasebesi. Medipres Matbaacılık Yayıncılık Limitet Şirketi. Malatya 2010

Örten Remzi, Kaval Hasan, Karapınar Aydın: Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları. Gazi Kitabevi. Ankara 2010

Öztürk Bünyamin: Sermaye Şirketlerinde Kar Dağıtım ve Vergilendirme. Maliye ve Hukuk Yayınları. Kocaeli 2007

Parlar Aynur: Gerekçeli Karşılaştırma Tablolu Türk Ticaret Kanunu. Bilge Yayınevi. Ankara 2011

Parlar Aynur: Gerekçeli karşılaştırma tablolu Türk Ticaret Kanunu, Bilge yayınevi Ankara 2011

Sanlı Nail: 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi. Türmob yayınları. Ankara

Sihay Jale, Lalik Ömer: Şirketler, Kooperatifler Muhasebesi. Ankara 1977

Soydan Hakkı, Ildır Ali: Şirketler Muhasebesi. Alfa Kitabevi. İstanbul 2000

Tenker Nejat: Türkiye de Holdingler ve Vergi Açısından İncelenmesi. Ankara 1979

Türedi Hasan: Şirketler Muhasebesi. Eser Ofset Matbaacılık. Trabzon 1994

Ulusoy Yılmaz: Anonim Ve Limitet Şirketlerde Kar Dağıtımı ve Vergilendirme. Olgaç Basım Yayım Dağıtım. Ankara 1987

Kanunlar ve Tebliğler:

Borçlar Kanunu

Gelir Vergisi Kanunu ve Tebliğleri

Katma Değer Vergisi Kanunu ve Tebliğleri

Kurumlar Vergisi Kanunu ve Tebliğleri

Sermaye Piyasası Kanunu ve Tebliğleri

Türk Ticaret Kanunu

Vergi Usul Kanunu ve Tebliğleri

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

2. Basım

TOPLANTI YÖNETİMİ
Yöneticinin El Kitabı

Prof. Dr. Sadık Kartal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1894
Eğitim No.: 366
ISBN: 978-605-320-801-3
© 2. Basım, Ocak 2018

TOPLANTI YÖNETİMİ - Yöneticinin El Kitabı
Prof. Dr. Sadık Kartal

Copyright 2018, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kartal, Sadık.

TOPLANTI YÖNETİMİ - Yöneticinin El Kitabı / *Sadık Kartal*
2. Basım, X + 166 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-801-3
1. Toplantı 2. Toplantı Yönetimi 3. Yönetici

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm: TOPLANTININ TANIMI VE ÖNEMİ 1

Yine mi Toplantı? 1
Neden Toplantı? 3
Toplantı Nedir? 11
Konferans 12
Seminer 12
Panel 13
Kongre 13
Forum 13
Brifing 14
Beyin Fırtınası 14
Açık Oturum 14
Sempozyum 15
Sanal Toplantılar 15
Toplantıların Faydaları 16
Toplantının Gerekli Olduğu Durumlar 18
Toplantının Gerekli Olmadığı Durumlar 20

İkinci Bölüm: TOPLANTI ÖNCESİ YAPILMASI GEREKENLER 23

Toplantı Öncesi Gerekli Hazırlıklar 23
Toplantı Sayısının Belirlenmesi 28
Toplantının Başlangıç ve Bitiş Saatleri 28
Toplantıların Amacı 28
Toplantıya Katılacakların Belirlenmesi 29
Toplantının Yeri ve Donanımı 31
Toplantıda Oturma Düzeninin Oluşturulması 34
Tutanak Tutma 35
Gündem Geliştirme/Oluşturma 35

Toplantı Kurallarının Belirlenmesi 43
Toplantı Zamanının Belirlenmesi..... 44
Toplantı Hazırlık Kontrol Listesi 44
Uzman Çağırma 45
Katılımcıların Toplantı Öncesi Yapması Gereken Hazırlıklar 46
Toplantı Türleri 48
Emir Toplantısı..... 49
Danışma Toplantısı 49
Koordinasyon Toplantısı 50
Mesleki Toplantılar 50
Sorumluluk ve Görev Dağılımı Toplantıları 50
Kural Belirleme Toplantıları 50
Kurul Toplantısı 51
Pazarlık Toplantısı..... 51
Bilgi Verici Toplantılar 51
Sorun Tanımlama ve Çözme Toplantısı 52
Bilgi Alışverişi Toplantıları..... 55
Karar Alma Toplantıları 55
Değerlendirme Toplantıları 56
Yönlendirici Toplantılar..... 56
Komisyon Toplantıları 57
Komite Toplantıları 57
Uzlaşma Toplantıları 57
Eğitici Toplantılar 58
Toplantılarda Oturma Düzeni 58
Yuvarlak Masa Düzeni..... 59
Konferans Düzeni..... 60
U veya V Düzeni 61
Dikdörtgen Düzeni 62
Kare Düzen..... 63

Üçüncü Bölüm: TOPLANTI SIRASINDA YAPILMASI GEREKENLER..... 65

Toplantının Açılış Aşaması..... 65
Toplantının Çalışma Aşaması 68
İletişim 75
Not Alma..... 79
Sorun Çözme..... 80
Düzen ve Kurallar 82
Komisyon Oluşturma 83

Görevlendirme Yapma 83
Önerge Sunma 84
Toplantılarda Zamanın Yönetimi 85
Konuşma ve Dinleme 90
Tartışma 95
Konuya Yoğunlaşma 97
Katılımcıların Yaratıcılığını Ortaya Çıkarma 98
Çatışmaların Yönetimi 98
Herkese Söz Hakkı Verilmesi 100
Motivasyonu Sağlama 100
Toplantılar ve Grup 101
Toplantı Yöneticisinde Bulunması Gereken Özellikler 104
Toplantı Yöneticisinin Toplantı Sırasında Dikkat Edeceği Hususlar 106
Katılımcıların Toplantı Sırasındaki Sorumlulukları 113
Üst Düzey Yöneticilerin Toplantıya Katılmaları 115
Toplantı Sırasında Olabilecek Olumsuzluklar 116
Toplantılarda Katılımcı Tipleri 122
Toplantı Yönetiminde Soru Tipleri ve Soru Sorma Teknikleri 127
Toplantı Yönetiminde Karar Alma 130
Oy Çokluğuyla Karar Almak 133
Oy Birliği veya Uzlaşma ile Karar Almak 133
Yöneticinin Karar Alması 134
Kararların Oylanması 134
Toplantı Yönetiminde Katılımcıların Etkin Katılımlarını Sağlama 135
Toplantı Tutanakları 136
Toplantıların Gizliliği 140
Toplantının Kapanış Aşaması 141
Eylem Planı 144

Dördüncü Bölüm: TOPLANTI SONRASI YAPILMASI GEREKENLER 147

Toplantıların Değerlendirilmesi 147
Katılımcıların Toplantı Sonrası Sorumlukları 152
Toplantı Sonrası Takip 155

SON SÖZ 159

YARARLANILAN KAYNAKLAR 161

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Adair, J. (2003). *Etkili Zaman Yönetimi* (Çev: Ö. Çolakoğlu). İstanbul: Babıâli Kültür Yayıncılığı.

Adair, J.& Adair, T. (1999). *Zaman Yönetimi* (Çev: B. Güngör). Ankara: Öteki Yayınları.

Akat, İ.; Budak, G. & Budak, G. (1999). *İşletme Yönetiminde Güncel Konular*. Ankara: Barış Yayınları.

Akçay, C. (1997). Okulda Toplantı Yönetimi. *Milli Eğitim, 135*, 9- 17.

Aksu, M. (2002). *Eğitimde Stratejik Planlama ve Toplam Kalite Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Aktan, C. C. (1997). *Değişim ve Yeni Global Yönetim*. İstanbul: MESS Yayını.

Aktan C.C., (2007). Ekip Çalışması ve Toplantı Yönetimi. http://www.canaktan.org/yonetim/sinerjik-yonetim/toplanti-yonetimi.htm (04.09.2007).

Allen, J. (1999). *Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Zaman Yönetimi* (Çev: M. Zaman). İstanbul: Hayat Yayınları.

Altınöz, M. (1999). *Günümüz İş Ortamında Sekreterlik.* Ankara: Yargı Yayınevi.

Anderson, K. (1994). *Making Meetings Work: How To Plan and Conduct Effective Meetings.* American Media Pub.

Aytürk, N. (1990). *Yönetim Sanatı; Başarılı Yönetim ve Yöneticilik Teknikleri*. Ankara: Emel Matbaacılık.

Balcı, A. (1995). *Örgütsel Gelişme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Barker, A. (2007). *How to Manage Meetings (2nd Edition).* London, GBR: Kogan Page, Limited.

Bozek, P. E. (1997). *One-Minute Tips to Better Communication : A Wealth of Business Communication Ideas.* Menlo Park, CA, USA: Course Technology Crisp.

Can, H. (1999). *Organizasyon ve Yönetim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Cormack, M. H.Mc. (2000). *Başarılı Yönetim Teknikleri* (Çev: E. Ağca). İstanbul: Form Yayınları

Cusins, P. (1997). *Orta Düzey Yönetici İçin Yönetim Teknikleri* (Çev: G. Güney). İstanbul: Rota Yayın ve Dağıtım.

Çakıcı, C. (2006). *Toplantı Yönetimi(Kongre, Konferans, Seminer ve Fuar Organizasyonları)*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Dinçer, Ö. (1992). *Örgüt Geliştirme: Teori, Uygulama ve Teknikler*. İstanbul: Timaş Basım.

Doyle, M. & Strauss, D. (1998). *Verimli Bir Toplantı Nasıl Yapılır?*(Çev: R. Saruhan). İstanbul: Nesil Yayınları.

Dunne, P. (2005). *Running Board Meetings: How to Get the Most from Them (3rd Edition).* London, GBR: Kogan Page, Limited.

Dunsing, R.J. (1989). *Toplantı Sanatı* (Çev: F. Dilber). İstanbul: İlgi Yayınları.

DuPont, M. Kay. (1998). *Business Etiquette and Professionalism: Your Guide to CareerSuccess.* Menlo Park, CA, USA: Course Technology Crisp.

Eales- White, R. (1998). *Takım Lideri* (Çev: A. Çimen). İstanbul: Timaş Yayınları.

Fisher, K. (1993). *Leading Self- Directed Work Teams: A Guide To Developing New Team Leadership Skills*. New York: McGraw-Hill,Inc.

Forsyth, P.(1997). *Nasıl Toplantı Yapmalı* (Çev: A. Bora & O. Cankoçak). Ankara: İlkkaynak Yayınları.

Frances, A. M. (2002). *Not Another Meeting! : A Practical Guide For Facilitating Effective Meetings.* Oasis Press

Gordon, T. (2007). *E. L. E Etkili Liderlik Eğitimi; Katılımcı Yönetimin Temeli* (Çev: E. Aksay). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Gutmann, J. (2006). *Taking Minutes of Meetings (2nd Edition).* London, GBR: Kogan Page Limited.

Gümüş, M. (1995). *Yönetimde Başarı İçin Altın Kurallar*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Hagemann, G. (1995). *Başarılı Toplantı; Toplantı Kazanma Sanatı* (Çev: G. Asan). İstanbul: Rota Yayın ve Dağıtım.

Hardingham, A.(1997). *Takım Çalışması* (Çev: A. Bora & O. Cankoçak). Ankara: İlkkaynak Yayınları.

Harvard Business School Press. (2006). *Toplantı Yönetimi* (Çev: A. Kardam). İstanbul: Optimist Yayıncılık.

Hawkins, C. (1997). *First Aid for Meetings: Quick Fixes and Major Repairs for Running Effective Meetings,* Portland: Bookpartners.

Haynes, M. E. (1997). *Effective Meeting Skills: A Practical Guide for More Productive Meetings.* Boston, MA. USA: Course Technology Crisp.

Hodgson, P & J. (1992). *Effective Meetings*. London: Century Business.

İşsever, C. ve Arkadaşları. (2001). *http://mimoza.marmara.edu.tr/~ etemlevent/dersnotlari* (04.09.2007).

Jennings, M. (2007). *Leading Effective Meetings, Teams, and Work Groups in Districts and Schools.* Alexandria, VA, USA: Association for Supervision & Curriculum Development.

Jones, K. (2000). *Zamanı Kullanma: Daha İyi Düşünüp Daha Verimli Çalışabilmek için Kılavuz* (Çev: A.C. Akkoyunlu). İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş.

Joseph, R. (1994). *Zaman Yönetimi* (Çev: Ö. Koşar). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Kaya, A. (2007). *Etkili ve Güzel Konuşma Sanatı*. Konya: Eğitim Kitabevi.

Kaye, S. (1999). *The Manager's Pocket Guide To Effective Meetings*. HRD Pres.

Keenan, K. (2003). *Toplantı Yönetimi: Yöneticinin Kılavuzu* (Çev: Y. Soykan). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kirkpatrick, D., L. (2006). *How To Conduct Productive Meetings: Strategies, Tips, AndTools To Ensure Your Next Meeting İs Well Planned And Effective.* ASTD Pres.

Linkemer, B. (1993). *Verimli Toplantı Nasıl Yapılır?* (Çev: D. Şahiner). İstanbul: Rota Yayın ve Dağıtım.

Mackenzie, R. A. (1985). *Zaman Tuzağı*(Çev: Y. Güneri). İstanbul: İlgi Yayıncılık.

Mackenzie, A. (1995). *Başarı ve Zaman* (Çev: G. Banger). İstanbul: Bilim Teknik Yayınları.

Maitland, L. (1997). *Zamanınızı Yönetin* (Çev: A. Bora & O. Cankoçak). Ankara: İlkkaynak Yayınları.

Margerison, C. (1987). *Nasıl Bir Yöneticisiniz?; Yönetim Tarzınızı Nasıl Değerlendirirsiniz?* (Çev: Y. Güneri). İstanbul: İlgi Yayıncılık.

Morris, S.; Willcocks, G. & Knasel, E. (1995). *How To Lead A Winning Team*. London: Prentice Hall.

Olson, J. (1999). *Atak Yöneticinin Organize Olma Rehberi* (Çev: E.S. Yarmalı). İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Oskay, Ü. (1997). *İletişimin ABC'si***.** İstanbul: Der Yayınları.

Özdemir, S. (2000). *Eğitimde Örgütsel Yenileşme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Paul R. T. (1997). *How To Hold Successful Meetings: 30 Action Tips For Managing Effective Meetings*. Career Press.

Payne, J.& S. (1998). *Bir Haftada Başarılı Toplantı Yönetimi* (Çev: E. Köymen). İstanbul: Dünya Yayınları.

Peker, Ö. & Aytürk, N. (2000). *Etkili Yönetim Becerileri: Öğrenilebilir ve Geliştirilebilir*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Ramo, S. *(2005). Meetings, Meetings And More Meetings: Getting Things Done When People Are İnvolved.* Bonus Books.

Rawlinson, J. G. (1995). *Yaratıcı Düşünme ve Beyin Fırtınası* (Çev: O. Değirmen). İstanbul: Rota Yayınları.

Sabuncuoğlu, Z. (2001). *İşletmelerde Halkla İlişkiler.* Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Scoot, M. (1995). *Zaman Yönetimi* (Çev: A. Ç. Çelik). İstanbul: Rota Yayınları.

Seekings, D. (1999). *How to Organize Effective Conferences and Meetings.* Kogan Page Ltd.

Sharman, D. (1999). *Kusursuz Toplantı* (Çev: F. Durokur). İstanbul: Altın Kitaplar.

Smith, H. W. (1998). *Hayatı ve Zamanı Yönetmenin 10 Doğal Yasası: Üretkenliği ve İç Huzuru Arttırmak İçin Kanıtlanmış Strartejiler* (Çev: A. Celbiş). İstanbul: SistemYayınları.

Smith, J. (1998). *Daha İyi Nasıl… Zaman Yönetimi* (Çev: A. Çimen). İstanbul: Timaş Yayını.

Snair, S. (2003). *Stop the Meeting I Want to Get Off!: How to Eliminate Endless Meetings While Improving Your Team's Communication, Productivity, and Effectiveness.* Blacklick, OH, USA: McGraw-Hill Professional.

Strauch, A. (2001). *Meetings That Work: A Guide To Effective Elders' Meetings*. Colorado: Lewis & Roth Publishers.

Streibel, B. (2002). *Manager's Guide to Effective Meetings.* Blacklick, OH, USA: McGraw-Hill Professional.

Streibel, B. J. (2007). *Plan And Conduct Effective Meetings: 24 Steps To Generate Meaningful Results.* McGraw-Hill.

Şengör, C. (2007). *Toplantı Yönetimi ttp://www.ilkokuma.com/ kozakli_seminer/ Toplanti_yonetimi.*(04.09.2007).

Şimşek, M.Ş. & Çelik, A. (2003). *Zaman Yönetimi ve Yönetsel Zamanda Etkinlik*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Tavmergen, İ. P. & Aksakal, E. G. (2004). *Kongre ve Toplantı Yönetimi.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Tengilimoğlu, D. & Coşan, P. (2004). *Yönetici Asistanlığı.* Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Thomsett, M. C. (1997). *Toplantı Sanatı; Güçlü Şirket Başarılı Yönetim (Çev: D.Demiray).* İstanbul: Yeni Çizgi Yayınları.

Tutar, İ.;Yılmaz, M.K. & Erdönmez, C. (2003). *İşletme Becerileri Grup Çalışması.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Türkel, A. U. (1999). *Globalleşen Dünyanın Süper Yöneticilerine.* İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Uygur, A. & Koç, H. (2003). *Sekreterlik Teknikleri.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Voss, T. (2000). *Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Lider Yöneticilik* (Çev: M. Zaman). İstanbul: Hayat Yayınları.

İnternet Kaynakları

http://www.kalite.saglik.gov.tr/makaleler/toplantiyonetimi.htm**.** ***Toplantı Yönetimi*** **(04.09.2007).**

http://www.erdemerkul.com/etkili.htm (05.09.2007).

http://egemenlikulusundur.org/bilgi/topkural.htm(05.09.2007).

http://www.kobi-efor.com.tr/contents/yoneticiler_icin_anahtar.doc (05.09.2007).

http://www.ic.org/nica/Process/Effmeet.html(05.09.2007).

http://topten.org/content/tt.AG182.htm(05.09.2007).

TÜRKİYE'DE SİYASAL İLETİŞİM VE SİYASAL DAVRANIŞ

ADEM DOĞAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1850
İletişim No.: 68
ISBN: 978-605-320-757-3
© 1. Basım, Kasım 2017

TÜRKİYE'DE SİYASAL İLETİŞİM VE SİYASAL DAVRANIŞ
Yrd. Doç. Dr. Adem Doğan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Doğan, Adem.
Türkiye'de Siyasal İletişim ve Siyasal Davranış / *Adem Doğan*
1. Basım, XIV + 218 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-757-3
1. Siyasal İletişim 2. Siyasal Davranış 3. Seçmen

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **iii**

ÖN SÖZ ..... **v**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**

GRAFİKLER LİSTESİ ..... **xiii**

GİRİŞ **1**

1. Bölüm: SİYASAL İLETİŞİM **5**
1.1. Siyasal ve İletişim: Siyasal İletişim 5
1.1.1. Siyasal Kavramı 5
1.1.2. Siyaset Kavramı 7
1.1.3. Siyaset ve İletişim 10
1.1.4. Siyasal İletişim 11
1.1.5. Türkiye'de Siyasal İletişim 15
1.2. Siyasal İletişimin Fonksiyonları 23
1.3. Siyasal İletişimin Aktörleri 26
1.3.1. Yönetenler 26
1.3.2. Hükûmet 26
1.3.2.1. Siyasi Partiler 27
1.3.2.2. Yerel Yönetimler 28
1.3.3. Yönetilenler 29
1.3.3.1. Sivil Toplum Örgütleri 29
1.3.3.2. Baskı Grupları 31
1.3.3.3. Sivil İtaatsizlik 31
1.3.3.4. Seçmenler 32
1.3.3.5. Medya 33
1.4. Siyasal İletişimin Bileşenleri 33
1.4.1. Siyasal Propaganda 33
1.4.1.1. Siyasal Propagandanın Tanımı 33
1.4.1.2. Siyasal İletişimde Siyasal Propaganda Kullanımı 35
1.4.2. Siyasal Reklam 37

1.4.2.1. Siyasal Reklam Kavramı 37
1.4.2.2. Siyasal Reklamın Tarihsel Gelişimi 39
1.4.2.3. Siyasal Reklam Türleri 42
1.4.2.4. Pozitif Siyasal Reklamlar 43
1.4.2.5. Negatif Siyasal Reklamlar 44
1.4.2.5.1. Doğrudan Saldırı 46
1.4.2.5.2. Doğrudan Karşılaştırma 47
1.4.2.5.3. İmalı Karşılaştırma 47
1.4.2.6. Siyasal Reklamlarda Kullanılan Araç ve Yöntemler 48
1.4.3. Siyasal Halkla İlişkiler 54
1.4.3.1. Siyasal Halkla İlişkiler Kavramı 54
1.4.3.2. Siyasal Halkla İlişkilerin İşlevleri 56
1.4.3.3. Siyasal Halkla İlişkilerde Stratejik Yönetim 57
1.4.3.4. Siyasal Halkla İlişkilerde Kullanılan Araçlar 58
1.4.3.4.1. Yazılı Araçlar 59
1.4.3.4.2. Görsel-İşitsel Araçlar 61
1.4.3.4.3. Yüz Yüze İletişim 64
1.4.5. Siyasal Kampanyalar 68
1.4.5.1. Siyasal Kampanya Kavramı 68
1.4.5.2. Siyasal Kampanyanın Amacı 69
1.4.5.3. Siyasal Kampanyanın Fonksiyonları 70
1.4.5.4. Siyasal Kampanyaların Gelişimi 71
1.4.5.5. Siyasal Kampanyaların Seçmen Üzerindeki Etkisi 72

2. Bölüm: SİYASAL DAVRANIŞ 75
2.1. Siyasal Davranış Kavramı 75
2.2. Siyasal Davranışa İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar 77
2.2.1. Sosyolojik Model 78
2.2.2. Partiyle Özdeşleşme Modeli (Parti Kimliği) 79
2.2.3. Rasyonel Tercih Modeli 81
2.2.4. Ekonomi Politik Model 84
2.2.5. Stratejik Oy Verme Modeli 85
2.2.6. Hâkim İdeoloji Modeli 87
2.3. Siyasal Davranışı Etkileyen Faktörler 88
2.3.1. Demografik Faktörler 88
2.3.1.1. Yaş 88
2.3.1.2. Cinsiyet 90
2.3.1.3. Eğitim 91
2.3.1.4. Gelir Durumu 92
2.3.1.5. Meslek 93
2.3.1.6. Yerleşim Yeri 93

2.3.1.7. Medeni Durum 95
2.3.1.8. Din 95
2.3.2. Sosyal İlişkiler Faktörü 96
2.3.2.1. Siyasal Parti 97
2.3.2.2. Aile 98
2.3.2.3. Baskı Grupları 99
2.3.2.4. Sivil Toplum Kuruluşları 100
2.3.3. Araçsal Faktörler 101
2.3.3.1. Lider 101
2.3.3.2. Aday 102
2.3.3.3. Medya 103
2.3.3.4. Kamuoyu Araştırmaları 104
2.4. Seçmen Nasıl Karar Verir? 105
2.4.1. Karar 107
2.4.2. Karar Verme Süreci 107
2.4.3. Siyasal Karar 108
2.5. Seçmenler Nasıl İkna Olur? 109
2.5.1. İkna 110
2.5.2. İkna Süreci 110
2.5.3. Siyasal İkna 111

3. Bölüm: ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ 115
3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı 115
3.2. Araştırmanın Önemi 116
3.3. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Sınırlılıkları 117
3.4. Araştırmanın Yöntemi 117
3.5. Araştırmanın Soruları ve Hipotezleri 117
3.6. Uygulama 119

4. Bölüm: ALAN ARAŞTIRMASI SONUÇLARI: BULGULAR VE ANALİZ 121
4.1. Örneklem Grubunun Sosyodemografik Özellikleri 121
4.2. Seçim Türü ve Siyasal Davranış 126
4.3. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi Siyasal Bilgi Düzeyi 132
4.4. Seçim Vaatleri ve Siyasal Davranış 136
4.5. Ekonomik Faktörlerin Siyasal Davranışa Etkisi 142
4.6. Siyasal Reklam ve Siyasal Davranış 147
4.7. Parti Bağlılığı mı? Parti Sadakati mi? 152
4.8. Siyasi İstikrar ve Siyasal Tercih 157
4.9. Siyasal İlgi Düzeyi 162
4.10. Oy Vermeye İlişkin Sosyal ve Siyasal Değerlendirmeler 167
4.11. Seçmen Kendini Nasıl Tanımlıyor? 170

4.12. Kimlik ve Siyasal Kimlik..... 175
4.13. Seçmen Duygusal mı? Rasyonel mi?..... 180
4.14. Siyasal Bilgi Kaynakları..... 184
4.15. Siyasal Katılım Düzeyleri..... 189
4.16. Hizmet Memnuniyeti ve Siyasal Davranış..... 192

SONUÇ VE ÖNERİLER 199

KAYNAKÇA..... 205

KAYNAKÇA

ABADAN Nermin & YÜCEKÖK Ahmet N. (1966). 1961-1965 Seçimlerinde Büyük Şehirlerde Gelir Durumuna Göre Oy Verme Davranışları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 103-117

AKARCA Ali T. & TANSEL,Aysit (2007). "Social And Economic Determinants Of Turkish Voter Choice İn The 1995 Parliamentary Election", *Electoral Studies*, 26.3: 633-647

AKARCA Ali T ve TANSEL Aysit (2006). Economic Performance and Political Outcomes: An Analysis of the Turkish Parliamentary and Local Election Results Between 1950 and 2004. Public Choice, 129(1-2), 77-105. http://doi.org/10.1007/s11127-005-9013-9

AKAY Rafet Aykut (2012). Siyasal İletişim Danışmanı, Nobel Yay, Ankara

AKGÜN Birol (2000). Türkiye'de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler M.Y.O Dergisi*, 4, 75-92

AKIN Mahmut Hakkı (2009). Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Gençlik -Teorik Ve Uygulamalı Bir Çalışma, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22, 153-183

AKINCI VURAL Beril & BAT Mikail (2008) "Siyasal Seçim Kampanyalarında Yeni İletişim Teknolojileri Ve Blog Kullanımı: 2008 Amerika Başkanlık Seçimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz." *Journal of Yaşar University* 4.16 (2009): 2745-2778.

AKTAŞ Hasret (2003). Siyasi İletişim Kuramsal Bir Çalışma" *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 2.4,56-62

AKTAŞ Hasret (2004). Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet, Tablet Kitabevi, Konya

ALBRİTTON Robert & BUREEKU Thawilwadee (2012). *"Impacts of Urban Culture on Political Behavior in Asian Nations"*, http://asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.61.pdf, 1-26

ALEMDAR Yeniçeri, Mine & KÖKER, Nahit Erdem (2011). "Siyasi Partilerin 2007-2011 Türkiye Genel Seçimlerinde Web Sitesi Kullanımı Ve Karşılaştırmalı Analizi", *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 31, 225-254.

ALESKEROV Fuad, ERSEL Hasan & SABUNCU Yavuz (2010). Seçimden Koalisyona: Siyasal Karar Alma, Efil Yayınevi, Ankara

ALTAN Cemal (2011). "Eğitim, Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği." *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 12.1, 313-329

ANIK Cengiz (2016). Siyasal İkna, Derin Yay, İstanbul

ANDERSON Christopher J. (2000). Economic voting and political context: a comparative perspective, *Electoral Studies*, 19, 151-170

ANTUNES Rui (2010). "Theoretical Models Of Voting Behaviour." *Exedrajournal*, No:4, 145-170

ARKLAN Ümit & AKGÜL, Mahmut (2013). "Sosyal Medya Ortamında İçerik Üretim Süreci ve Etki Eden Faktörler: Sivas Örneğinde Uygulamalı Bir Çalışma", *The Journal of Academic Social Science Studies,* 6.6, 53-82.

ARMAĞAN Servet (1999). "Memleketimizde Siyasi İstikrar (Siyasi Partiler ve Seçim Sistemlerinin Değerlendirilmesi)", *Anayasa Yargısı,* 16, 219-252

ARSLAN Ali (2007). "Yerel Seçim Sonuçları Temelinde Türkiye'nin Siyasi Yapısı", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4.1, 1-32

ATEŞ Sezgin (2016). Siyasal Reklamlarda Duygusal Çekicilik Kullanımı: 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde Siyasal Partiler Tarafından Üretilen Reklam Filmlerinin Analizi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3.12, 85-103

AYDOĞAN ÜNAL Betül (2016). Oy verme davranışı modelleri, *Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi,* 15, 95-119

AYDIN Kenan & ÖZBEK Volkan (2004). Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 144-167

AYDIN Hakan (2016). Adalet Ve Kalkınma Partisi'nin Siyasal Halkla İlişkilerinde Baskın Temalar, *International Journal of Social Science*, 51, 57-68

AVCI Kemal (2015). Siyasal Seçim Kampanyalarında Halkla İlişkiler, Literatürk Yay.,Konya

AZİZ Aysel (2007). Siyasal İletişim, Nobel Yayınları, Ankara

AZİZ, Aysel (2014). Bir Seçimin Ardından; Haziran 2011 Seçimleri.

http://www.siyasaliletisim.org/dr-bahadr-kaleaas/prof-dr-aysel-azz.html

BALCI Şükrü (2006). "Seçmenleri Etkileme Sürecinde Siyasal Reklamcılık Olgusu (1999 Genel Seçimleri Örneği)." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16, 139-157.

BALCI Şükrü (2003). "Politik Kampanyalarda İmaj Yönetimi (Genç Parti Örneği)." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9. 143- 161

BALCI Şükrü (2016). 7 Haziran'dan 1 Kasım'a Türkiye'de Televizyonda Siyasal Reklam Uygulamaları: "Partilerin Mesaj Stratejileri Ve Taktikleri", *7 Haziran'dan 1 Kasım'a Türkiye'de Siyasal İletişim Uygulamaları*, Ed. Şükrü Balcı, Literatürk Yay., Konya

BALCI Şükrü & Onur BEKİROĞLU (2015a). Türkiye'de Siyasal Kampanya Uygulamaları, Türkiye'de Siyasal İletişim 2007-2015 ed. İsmail Çağlar Yusuf Özkır, SETA Yayınları

BALCI Şükrü & Onur BEKİROĞLU (2015b). 2007'den 2015'e Milliyetçi Hareket Partisi'nin (Mhp) Siyasal İletişim Stratejilerinin Analizi, *Türkiye'de Siyasal İletişim 2007-2015*, ed. İsmail Çağlar Yusuf Özkır, SETA Yayınları

BALCI Şükrü (2007a). "Türkiye'de Negatif Siyasal Reklamlar: 1995, 1999 ve 2002 Genel Seçimleri Üzerine Bir Analiz." *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi,* 4.4, 122-142.

BALCI Şükrü (2007b). "Negatif Siyasal Reklâmlarda İkna Edici Mesaj Stratejisi Olarak Korku Çekiciliği Kullanımı" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1.17, 73-106.

BALCI Şükrü & BAL Enes (2008). "22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri'nde AKP ve CHP Reklamları: Karşılaştırmalı Bir Analiz." *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 33, 5-28

BALCI Şükrü (2003). Politik Kampanyalarda İmaj Yönetimi (Genç Parti Örneği), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9, 143- 16

BALCI Şükrü & BOR Tuba (2015). Siyasal Bilgilenmede Televizyonun Önem Düzeyi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme. *Media Global Journal*, 5.10, 47-70.

BALTACI Cemal & EKE, Erdal (2012). "Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisine Yönelik Seçmen Algısı: Isparta Örnek Olayı", *Uluslar arası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4.1, 115-126.

BALCI Şükrü, DAMLAPINAR Zülfikar, Pınarbaşı Tuğçe Esin, Astam Fatma Kübra (2016). Siyasal Bilgilenmede Medyanın Rolü Ve Etkinliği: Üniversite Öğrencileri Araştırması, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 53, 111-126,

BARABAS Jason, Jerit, Jennıfer, Pollock, Wıllıam, & Rainey, Carlısle (2014). "The Question (S) Of Political Knowledge." *American Political Science Review* 108.4. 840-855.

BARUT Basri & ALTUNDAĞ C. Sinan (2005). "Globalleşen Dünyada Bir Siyasal İkna Unsuru Olarak Vaatler (3 Kasım 2002 Türkiye Milletvekili Genel Seçimleri İle 2 Kasım 2004 ABD Başkanlık Seçimleri Karşılaştırmalı Örneğiyle)", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 4.1, 80-90.

BARTELS Larry M (2008). "The Study Of Electoral Behavior", *The Oxford Handbook of American Elections And Political Behavior*, 239-261

BAUMAN Zygmunt (2014). Siyaset Arayışı, Metis Yayınları, İstanbul

BAYRAKTUTAN, Günseli., BİNARK, Mutlu., Çomu, T., Doğu, B., İslamoğlu, G. ve Aydemir, A.T., (2012). Sosyal Medyada 2011 Genel Seçimleri: Nitel-Nicel Arayüzey İncelemesi. *Selçuk İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7.3, 5-29.

BBC (2017) Referandum 2017: Seçmenin oy tercihini etkileyecek başlıklar neler?, http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39576314

BECK Ulrich (2013). Siyasallığın İcadı, (Çev.: Nihat Ülner), İletişim Yayınları, İstanbul

BEKİROĞLU Onur ve BAL Enes (2014). Siyasal Reklamcılık, Literatürk Yay., Konya

BEKTAŞ Arsev (2000). Kamuoyu, İletişim Ve Demokrasi, Bağlam Yayınları, İstanbul

BIÇAKÇI İlker (2002). İletişim ve Halkla İlişkiler, Media Cat Yay., İstanbul

BLUMLER Jay G., & KAVANAGH Dennis.(1999). "The Third Age Of Political Communication: Influences And Features." *Political communication* 16.3. 209-230.

BOYRAZ Elif & BALIM Oğuz (2015). "Nasıl Bir Parti Seçmenlerin Siyasal Marka Kişiliği Algısı Üzerine Bir Araştırma Tokat İli Örneği*", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi,* 20.4, 347-367.

BOYRAZ Elif & ERDEM Orhan (2015). "Siyaset Pazarında Bölümlendirme Üzerine Keşifsel Bir Araştırma." *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 22.1, 61-81

BOZKURT Veysel(2004). "Yıkıcı Gemenschaft"tan "Öteki"Siz Postmodern Kabilelere:SanalCemaatler",http://www.stradigma.com/nndex.php?1-11

BRUCE Steve & YEARLEY Steven (2006). *The Sage Dictionary of Sociology*, SAGE Publications, London

BRYDER Tom (2008). "Conceptual elements for a theory of visual political propaganda." *Psicología Política* 37, 101-117.

BULUTAY Tuncer & YILDIRIM Nuri (1968). "Türk Seçmenlerinin Oy Verme Eğilimlerinde İktisadi Sebeplerin Önemi Üzerinde Bir Deneme", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 23, 7-39

CANDAN Kadir & BİLGİN Murat (2011). "Sivil itaatsizlik." *Yasama Dergisi,* 19, 57-93

CANİKLİOĞLU Dikmen Meltem (1999). "Seçim Sistemlerinin Siyasal İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü", *Anayasa Yargısı,* 16, 17-44

CASTELLS Manuel (2008). Kimliğin Gücü, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İkinci Cilt 2. Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

ÇAHA Ömer, TOPRAK Metin ve DALMIŞ İbrahim (2002a). "Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi: Kırıkkale Örneği", Der. Ö. Çaha, *Seçmen Davranışı ve Siyasal Partiler*, İstanbul: Gendaş Yayınları, 44-115.

ÇAHA Ömer, TOPRAK Metin & DALMIŞ İbrahim (2002b). Seçmenin Parti Tercihinde Rol Oynayan Faktörler (Kırıkkale Örneği), *Seçmen Davranışı Ve Siyasal Partiler*, (Ömer Çaha Der.) Gendaş Y., İstanbul, 116-141

ÇAĞLAR İsmail & ÖZKIR Yusuf (2015). Türkiye'de Siyasal İletişim 2007-2015, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul

ÇAĞLAR Nedret & KÖKLÜ Pelin Havva (2017). Yeni Medyanın Siyasal İletişim Aracı Olarak Kullanımı: Siyasal Partilerin Resmî Web Siteleri Ne Yönelik Bir Araştırma, Gü*müşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5,1, 148-173.

ÇAĞLAR Şebnem (1997). "Baskı Gruplarının Siyasal İktidar Üzerindeki Etkileri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 6, 279-295

ÇALIŞIR Gülsüm (2015). Siyasi Partilerin Web Siteleri Üzerine Bir Araştırma: 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri. *Global Media Journal TR Edition* 6.11,158-183.

ÇAM Esat (1987). Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul.

ÇAMDERELİ Mete (2000). Ana Çizgileriyle Halkla İlişkiler, Çizgi Yayınları, Konya

ÇARKOĞLU Ali; TOPRAK Binnaz (2006). Değişen Türkiye'de Din, Toplum Ve Siyaset, Tesev Yayınları, İstanbul

ÇİFTLİKÇİ Ahmet (1996). Siyaset Pazarlaması ve Siyasi Partilerin Malatyadaki Uygulamaları, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya

ÇİNKO Levent (2006). "Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 61.1, 103-116

ÇUKURÇAYIR Akif & GÖKÇE Gülise (2002). "Yerel Siyaset ve Katılma Davranışı: Konya'da Katılım Eğilimleri", *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2.3, 127-146.

DALTON Russell J. (2000). "Citizen Attitudes And Political Behavior", *Comparative Political Studies*, 33.6-7, 912-940.

DEVRAN Yusuf (2004). Siyasal Kampanya Yönetimi, İstanbul

DOĞAN Adem & GÖKER Göker (2010). Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihi (29 Mart Yerel Seçimleri Elazığ Seçmeni Örneği). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5.2, 159-187

DOĞAN Adem & GÖKER Göksel (2013). Siyasal İletişim Araştırmaları, Nobel Yayınları, Ankara

DOĞAN Adem (2014). Sosyal İlişkilerin Türk Seçmeninin Siyasal Tercihine Etkisi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Elazığ

DOĞAN Şahin (2010). Dini Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyo- Kültürel Faktörler, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 4.8, 107-126

DİLMEN Necmi Emel (2007). Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri-Bloglar ve Gazeteciliğe Yansımaları. *Marmara İletişim Dergisi*, 12, 114-131.

DİLBER Fadime (2012). "Seçmenlerin Kitle İletişim Araçlarından Aldığı Siyasal İçerikli Bilgilerden Etkilenme Düzeyi;Karaman İli Seçmenleri Üzerine Bir Alan Araştırması" *Gümüşhane Üniversitesi Elektronik Dergi*, 1.4, 83-105

DOWNS Anthoney (1957). *An Economic Theory Of Democracy*, Harper-Row Publishers, New York

DUMAN Doğan & İPEKŞEN Serçin Sun (2013). "Türkiye'de Genel Seçim Kampanyaları (1950-2002)." *Electronic Turkish Studies*- Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic 8.7, 117- 135.

DURANTE, Ruben and Emilio Gutierrez. (2014). "Political Advertising and Voting Intentions: Evidence from Exogenous Variation in Ads Viewership." Working paper.

DURSUN Davut (2012). Siyaset Bilimi, Beta Basım Yayım, İstanbul

DURAN Hasan (2005) "Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tavşanlı-Kütahya Örneği", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:13, 131-152

EKİNCİ Necdet (2014) "Siyasal İletişim Çalışmalarında Kapsam ve Yaklaşım Sorunsalı", İ&D İLETİŞİM ve DİPLOMASİ, 3, 5-24.

ERICSON Robert S. (2009). The American Voter And The Economy, 2008. *PS: Political Science & Politics*, 42.3, 467-471.

ESER Hamza Bahadır (2012). "Dinin Siyasal Davranışlar Üzerindeki Etkisi:Antalya Örnek Olay Araştırması"*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 14.3, 97-136

ESPÍNDOLA Roberto (2006). Electoral campaigning in Latin America's new democracies,

Mass Media and Political Comunication in New Democracies, Ed. Katrin Voltmer, Routledge, New York, 97-113

FARRELL, David. M., & Webb, P. (2000). "Political Parties As Campaign Organizations." *Parties Without Partisans: Political Change İn Advanced İndustrial Democracies*, 102-128.

FİDAN Zülfü (2016) Teknoloji ve Siyasal İletişim, Literatürk Yay., Konya

FOURNİER, P., Nadeau, R., Blais, A., Gidengil, E., & Nevitte, N. (2004). Time-Of-Voting Decision And Susceptibility To Campaign Effects.*Electoral Studies*,*23*(4),661-681.

GANDHI Debu (2005). "Rational Choice Theory İn Political Science: Mathematically Rigorous But Flawed İn İmplementation", *Critique: A Worldwide Journal of Politics, Spring*, 80-92.

GENEL Mehmet Gökhan (2011). "Siyasal İletişim Kampanyalarında Sosyal Medyanın Kullanımı (12 Haziran 2011 Seçimleri "Twitter" Örneği*)."The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication,* 2,4, 23-31

GIDDENS Anthony (2012). SOSYOLOJİ, Kırmızı Yayınlar, İstanbul

GÖKÇE Orhan, AKGÜN Birol & KARAÇOR Süleyman (2002). "3 Kasım Seçimlerinin Anatomisi: Türk Siyasetinde Süreklilik Ve Değişim", S.*Ü İ.İ.B.F Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 2, 1-44

GÖKER Göksel (2015). Göç, Kimlik, Aidiyet, Literatürk Yay., Konya

GÖKTOLGA Oğuzhan (2012). Postmodernite ve Siyasal Kimlikler, Bilsam Yay., İstanbul

GÜLMEN Yüksel (1979). Türk Seçmen Davranışı, İstanbul Üniversitesi.İ.F., Yayınları İstanbul.

GÜLLÜPUNAR Hasan (2012). "Seçim Kampanyalarında Yüz-Yüze İletişim Tekniği Olarak Canvassing: 2011 Seçim Kampanyaları Bağlamında Gümüşhane Araştırması", *Selçuk İletişim,* 7.2, 82-96

GÜLLÜPUNAR Hasan, DİKER Ersin, ASLAN Emre (2013). Oy Verme Yaklaşımları Bağlamında Aday Merkezli Seçmen Tercihi Üzerine Deneysel bir Araştırma, *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-21

GÜNGÖRMEZ Bengül (2002). Kitle İletişim Araçları, Siyaset ve Propaganda, U.*Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3.3, 1-12

GÜR Bekir S. & KURT Türker (2011). Türkiye'de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları, *Aile ve Toplum* (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 7.27, 33-62

GÜVEN Süleyman (2015). "Postmodern Kimliklerin Kurulumu." *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 9.1, 266-286.

GÜZ Nurettin (1995). Siyasal Tercihleri Belirlemede Kitle İletişim Araçlarının Rolü(Mart 1994 Yerel Seçimleri Ankara Örneği),*Amme İdaresi Dergisi*,28.1,113-128

HEYWOOD Andrew (2006). Siyaset, Çev: Bekir Berat Özipek vd. Ankara: Adres Yayınları

HOLTZ-BACHA Christina & KAİD Lynda L.(2006). "Political advertising in international comparison." *The Sage Handbook Of Political Advertising*, 3-14.

HUGHES Andrew (2003). 'Defining Negative Political Advertising: Definition, Features and Tactics', Australian and New Zealand Marketing Academy Conference, University of South Australia, Adelaide, December

JOHNSON-CARTEE, K S & COPELAND G A (1991). Negative Political Advertising: Coming of Age, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey

JOHNSON Dennis W. (2001). *No Place for Amateurs: How Political Consultants are Reshaping American Democracy*, Routledge, New York

KABAN Yelda Z. (1995). "*Türkiye'de Araştırma Şirketleri, Yaptıkları Siyasi Kamuoyu Araştırmaları ve Seçmen Tercihi üzerine Etkileri*", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

KAHRAMAN Özen Selver (2007). *Seçimlerin Mekansal Analizi*, Gazi Kitabevi, Ankara

KAİD L.L., (2008). Political Advertising. Ed: L.L. Kaid and C. Holtz-Bacha, Encyclopedia of Political Communication, Sage Publications, Los Angeles, 558-565.

KALAYCIOĞLU Ersin (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, İstanbul

KALENDER Ahmet (2005). Siyasal iletişim, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya

KALENDER Ahmet (2003). Seçmenin Karar Sürecinde İletişim Araç ve Yöntemlerinin Önemi Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk İletişim*, 2.4, 30-41

KALENDER Ahmet (2007). Siyasal İletişim Tekniği Olarak Canvassing ve Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkileri, *Selçuk İletişim Dergisi,* 5.1, 144-155

KAPANİ Münci (2007). Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara

KARACA Ali (2005). Seçimin sonucunu stratejik oylar belirleyecek,

http://www.karar.com/gundem-haberleri/ ali-akarca-secimin-sonucunu-stratejik-oylar-belirleyecek

KARAÇOR Süleyman (2013). Seçmen Siyasal Kampanyadan Ne Bekler, Çizgi Kitabevi, Konya

KARAÇOR Süleyman & GÖZÜM, Perihan (2012). "Türkiye'de Seçmen Tercihlerinin Oluşmasında Seçim Kampanyaları ve Siyasal Pazarlamanın Rolü Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 12.24,.403-426.

KARAÇOR Süleyman & ZENGİN Esra Çelebi (2012). "Seçim Kampanyalarında Kullanılan Vaatlerin Kaynağının Seçmenler Tarafından Bilinirliliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 89-107

KARAGÖL Erdal Tanas & DAMA Nergis (2015). "Partilerin Vaatleri Seçim Sonuçlarını Nasıl Etkiler?." SETA,

KELOĞLU-İŞLER Esra (2007). Halkla İlişkiler Mitler ve Gerçekler**,** Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Kırkıncı Yıl Kitaplığı No:4, Ankara

KILIÇASLAN Emine Çakmak (2011). Siyasal iletişim İdeoloji ve Medya İlişkisi, Kriter Yayınları, İstanbul

KIŞLALI Ahmet Taner (2000). Siyaset Bilimi, İmge Kitabevi, Ankara

KIŞLALI A. Taner (1976). "Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri (Bir Alan Araştırması)", *SBFD*, Cilt:31.1-4, 117-130

KONDA (2011). İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı, Konda Araştırma, İstanbul

KÖKER Eser (2007). Politikanın İletişimi İletişimin Politikası, İmge Kitabevi, İstanbul

KÖKTAŞ M.Emin (1997). Din ve Siyaset Siyasal Davranış ve Dindarlık, Vadi Yayınları, Ankara.

KÖSEOĞLU Yakup & AL Hamza (2013). "Bir Siyasal Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya." *Akademik İncelemeler Dergisi* 8.3, 103-125

KÜÇÜKŞEN Kübra (2012). Medya ve Politik Tercih, Çizgi Kitabevi, Konya

LATİF Abdul., ABİDEEN, Zain Ul, and NAZAR, Muhammad. S. (2011), 'Individual Political Behavior in Organizational Relationship', *Journal of Politics and Law*, 4.1, 199-210

LİLLEKER Daren (2013). Siyasal İletişim Temel Kavramlar, Kaknüs Yayınları, İstanbul

LOVE Jeffrey (2004). "Political Behavior and Values Across the Generations*", AARP Strategic Issues Research,* 1-23, Washington, DC

MARDİN Şerif (2013). "2000'e Doğru Kültür ve Din", Ed.Mümtazer Türköne, Tuncay Önder, *Türkiye'de Din ve Siyaset Makaleler 3*, İletişim Yay., İstanbul, 213-236

MARSHALL Gordon (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev.)O.Akınhay, D.Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara

MCGREGOR, R. M. (2012). Voter sincerity and the time-of-voting-decision. *Electoral Studies*, *31*.4, 715-725.

MCNAİR Brian (1999). *An Introductıon To Polıtıcal Communıcatıon*, Second edition, Routledge, New York

MCNAİR, B. (2011). An Introduction to Political Communication, London and New York: Routledge

MİLBRATH Lester W. (1965). Political Participatition How and Why Do People Get Involved in Politics? 2nd ed. Chicago: Rand

MİEGEL Fredrik (1994). "Values, Lifestyles And Family Communication", Media Effects and Beyond: Culture", *Socialization and Lifestyles (Communication and Society)*, Ed.Karl Erik Rosengren, Routledge Published, New York, ABD,180-211

MİŞ Nebi, ASLAN Ali, YEŞİLTAŞ Murat (2015). 7 Haziran 2015 Seçimi Ve Sonrası Siyaset, Dış Politika, Ekonomi, SETA Yay., İstanbul

MOUFFE Chantal (2005). Siyasal Üzerine, (Çev. M. Ratipt), İletişim Yay., İstanbul

NADEAU Richard, Richard G. Niemi, and Antoine Yoshinaka (2002). "A Cross-National Analysis Of Economic Voting: Taking Account Of The Political Context Across Time and Nations." *Electoral Studies* 21.3, 403-423.

NEGİZ Nilüfer & AKYILDIZ Fulya (2012). "Yerel Seçimlerde Seçmenin Tercihi Üzerinde Aday İmajının Etkisi: Uşak Örneği", *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 171-199

NEGİZ Nilüfer (2007). "Seçmen Davranışında Sosyo-Ekonomik Bir Faktör: Yaş.", *Yerel Siyaset Dergisi*, 2.23, 52-54

OKTAY Mahmut (2002). Politikada Halkla İlişkiler, Derin Yayınları, İstanbul

OKUMUŞ Abdullah (2007). Pazarlama Anlayışında Siyasal Pazarlamanın Yeri Ve Pazar Konumlarına Göre Siyasi Partilerin Stratejik Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 157-172.

ÖZBUDUN Ergun (1975). Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara

ÖZER İnan & MEDER Mehmet (2008). Siyasal Katılma ve Seçmen Davranışı, Ege Yayınları, İstanbul

ÖZER İnan(1996). "Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler," Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XI (1), 71 - 98.

ÖZGÜL Bülent (2017). Ekonomik Faktörler Ve Siyasi Davranış, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 39, 131-165

ÖKSÜZ Onur & YILDIZ Elif T. (2004). "Siyasal İletişimde İnternet Kullanımı: Türkiye ve ABD'deki Siyasal Partilerin Web Sitelerinin Karşılaştırmalı Analizi",*2nd International Symposium Communication In The Millenium: Dialogue etween American And Turkish Scholars*, İstanbul Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve Texas Üniversitesi, 17-19 Mart, 989-10005

ÖZKAN Abdullah (2004). Siyasal İletişim, Nesil Yayınları, İstanbul

ÖZKAN Abdullah (2007) 22 Temmuz Seçimlerine Hangi Şartlarda Giriyoruz http://www.tasam.org/trTR/Icerik/2428/22_temmuzsecimlerinehangisartlarda giriyoruz

ÖZKAN Abdullah (2010), "Türkiye'de Seçmenlerin Oy Verme Davranışının Siyasal İletişim Perspektifinden İncelenmesi", *Seçenlere ve Seçilenlere: Politik Dünya*, 211-228, Ed: Ece İnan, Referans Yayınları, İstanbul, 2010

ÖZKAN Abdullah (2014). Reklam Yönetimi, İTO Yayınları, İstanbul

ÖZKAN Abdullah (2015). Siyasal İletişim Yönetimi Perspektifinden Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'de Siyasal İletişim 2007-2015 ed. İsmail Çağlar Yusuf Özkır, SETA Yayınları

ÖZKAN Necati (2002). Seçim Kazandıran Kampanyalar, MediaCat Yayınları, İstanbul

ÖZTEKİN Ali (2003). Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara

POLAT Cihat (2015). Siyasal Pazarlama ve İletişim, Nobel Yay., Ankara

POLAT Ferihan (2009). "Dinin Türk Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Denizli İli Örneği", *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Antalya.

POLAT Cihat & KÜLTER Banu (2008). Genç Seçmenler Gözüyle Siyasal Ürün (Siyasi Lider) Özellikleri: Ankara'daki Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *5.1,*1-31.

PRITZKER Suzanne (2008). "Adolescent Political Behavior, Towards Increased Validity and Reliability of Measures"*, CSD Working Papers*, No.08-32, 1- 28, Center for Social Develoment Washington University Inst.

RİCHTER Rudalf (2012). Sosyolojik Paradigmalar, Çev. Necmeddin Doğan, Küre Yayınları, İstanbul

SAFAZ Mustafa (2011). Seçim Dönemlerinde Radyo Ve Televizyonlardaki Siyasi İçerikli Yayınların Denetlenmesi, Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara

SCHAFFERER Christian (2009). *"*Evolution and Limitations of Modern Campaigning in East Asia", *Routledge Handbook of Political Management*, Ed.Dennis W. Johnson, Routledge International Handbooks, New York, ABD, 370-392

SCHMİTT-BECK, R., & Farrell, D. M. (2002). Do Political Campaigns Matter? Yes But It Depends, David M. Farrell-Rüdiger Schmitt-Beck(Ed.), Do Political Campaigns Matter? Campaign Effects in Elections and Referandums, Routhledge/ECPR Studies in European Political Science, London, P.183-194

SCHMİTT Carl (2014). Siyasal Kavramı, (Çev. Ece Göztepe), Metis Yayınları, İstanbul

SETTLE Jaime E., Robert Bond, and Justin Levitt (2011). "The Social Origins Of Adult Political Behavior." *American Politics Research*, 39,2, 239-263.

SEZGİN Şennur (2007). "Ekonomik Oy Verme Teorisi: Türkiye Örneği (1998- 2003)", *Amme İdaresi Dergisi,* 40.2, 21-38

SİTEMBÖLÜKBAŞI Şaban (2001). Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

SİTEMBÖLÜKBAŞI Şaban (2005). "Seçimlerde Yaşanan Oy Değişkenlikleri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,13, 195-220

SPENKUCH, Jorg L. and David Toniatti. (2016) "Political Advertising and Election Outcomes." CESifo ¨ Working Paper Series 5780.

SOTİROVİC Mira (2008). *Political Knowledge, Encyclopedıa of Political Communication,* SAGE Publications, London

STONE Walter J., et al. (2006). "Candidate Quality and Voter Response in US House Elections", *Working Papers in Economics*, 1-28

STRÖMBÄCK J., & Kiousis, S. (2014). Strategic political communication in election campaigns. *Political communication*, *18*, 109-128

STRÖMBÄCK, J. & Kiousis, S. (2013). Political Public Relations: Old Practice, New Theory-Building, Public Relations Journal, 7.4, 1-17

SÜLLÜ Zübeyde (2010), "Siyasal Halka İlişkiler Sürecinde Hesap Verebilirlik", *Selçuk İletişim Dergisi*, 6.3, 216-228.

TAMÇELİK Soyalp (2014). "Sosyal Medyanın Türkiye'de Yeni Özgürlük Alanlarını Belirlemedeki Etkisi ve Yerel Seçimlerde Siyasal İletişimle Kolektif Kimlik Oluşumundaki Rolü", *İletişim ve Diplomasi*, 2.3, 27-47

TAN Ahmet (2002). Politik Pazarlama, Papatya Yay., İstanbul

TAŞÇIOĞLU Raci (2009). Siyasetin Teknikleşmesi Bağlamında Türkiye'de Siyasal Reklamcılık", TASAM Siyasal İletişim Enstitüsü Yayınları, Mayıs 2009, 271-292.http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/siyasetin_tekniklesmesi_baglaminda_turkiyede_siyasal_reklamcilik_ded86b23-ec42-4b33-8b46-751dd844afad.pdf,

Erişim Tarihi: 05.07.2017

TAŞDELEN H. Musa (2010). Siyaset Sosyolojisi, Kocav Yayınları, İstanbul

TATAR Taner (1997). Siyaset Sosyolojisi, Turan Yayıncılık, İstanbul

TATAR Taner (2003). "Malatya'da Siyasi Katılım: Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13.1, 331-350

TEMEL Faruk (2013)."Siyasal Tercihlerin Oluşum Sürecinde Kitle İletişim Araçlarının Rolü", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 239-250

TEPAV (2011). Prof. Dr. Akarca, TEPAV'da İktidarın Oy Oranını Hesapladı, http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/2149

TOSUN Tanju ve TOSUN ERDOĞAN Gülgün (2010). Türkiye'de Siyasal Parti Üyeliği ve Katılım, Kalkedon Yay., İstanbul

TOKGÖZ Oya (1979). Siyasal Haberleşme ve Kadın, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara

TOKGÖZ Oya (2010). Seçimler Siyasal Reklamalar ve Siyasal İletişim, İmge Kitabevi, Ankara

TOKGÖZ Oya (1978). "Siyasal Toplumsallaşmada Kitle Haberleşme Araçlarının Rolü ve Önemi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 33,79-92

TOPUZ Hıfzı (1991). Siyasal Reklamcılık, Cem Yayınevi. İstanbul

TOPUZ Hıfzı (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, İstanbul,

TOURAİNE Alain (2000). Modernliğin Eleştirisi, Çev. Hülya Tufan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

TURAM Emir (1994). Medyanın Siyasi Hayata Etkisi, İrfan Yayımcılık, İstanbul

TURAN Erol (2014). Siyaset Bilimine Giriş, Palet Yay., Konya

TURAN İlter (1979). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Der Yayınevi, İstanbul

TURAN İlter (2000). "Türkiye'de Siyasal Kültürün Oluşumu", Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme, Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, Eds., İstanbul, Alfa Yayınları, 359-386.

TURAN Erol & TEMİZEL Metehan (2015). Türkiye'de Seçmen Davranışları, Kömen Yay., Konya

TÜRKKAHRAMAN Mimar (2000). Türkiye'de Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm, Birey Yayıncılık, İstanbul

QALTER H. Terence (1980). Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi, Çev. Ünsal Oskay, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 35.1-4, 255-307.

USLU Zeynep Karahan (1996) *"Siyasal İletişim ve 24 Aralık 1995 Genel Seçimleri"*, *Yeni Türkiye Dergisi***,** Ankara, 11, 790-803

UYGUR Akyay ve KOÇ Hakan (2010) "Örgütsel Sadakat ve Örgütsel Bağlılık: Siyasi Partiler Açısından Bir Analiz." *İşletme Araştırmaları Dergisi* 2.4, 79-94.

UYSAL SEZER Birkân (1996). "Yerel yönetimler ve Halkla İlişkiler." *Çağdaş Yerel Yönetimler* 5.6, 59-67.

UZTUĞ Ferruh (2004). Siyasal iletişim Yönetimi, Mediacat Yayınları, İstanbul

ÜZÜM Bükümer, Tuba ve DÖLARSLAN, Emre Şahin (2013). Parti Sadakatinin Oluşumunda Seçmenlerin Kişisel Özelliklerinin Düzenleyici Etkisi. *Tüketim ve Tüketici Araştırmaları Dergisi,* 5(1), 15-52

YAKIŞAN Murat (2014). Seçmensiz Parti Seçimsiz Siyaset Olmaz, İskenderiye Yay., İstanbul

YAVAŞGEL Emine (2004). Siyasal İletişim, Ankara: Babil Yayınları.

YİĞİTBAŞI Kübra GÜRAN (2015). 22 Temmuz'dan 7 Haziran'a Kampanyalar Ekseninde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (Ak Parti) Siyasal İletişimi, Türkiye'de Siyasal İletişim 2007-2015 ed. İsmail Çağlar Yusuf Özkır, SETA Yayınları

YÜCEKÖK Ahmet (1969). "Toplumsal Üst Yapı Olarak Siyasal Davranış", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* XXIV:175-199.

VAROL Muharrem (1994). Siyaset ve Halkla İlişkiler, İmaj Yayını, Ankara

VERGİN Nur **(**2003). Siyasetin Sosyolojisi, İstanbul: Bağlam Yayınları.

VOLTMER Katrin & RÜDİGER Schmitt-Beck (2006) "Mass Media And Democratic Orientations—A Fourcountry Comparison", *Mass Media and Political Comunication in New Democracies,* Ed. Katrin Voltmer, Routledge, New York, 200-214

ZEYBEK Burcu (2016). Siyasal Reklam, İkna ve Retorik, Beta Yayınları, İstanbul

Temel, Klinik ve Tanısal

TIBBİ VİROLOJİ

Editör

Prof. Dr. Mustafa Altındiş

Editör Yardımcıları

Doç. Dr. Mehmet Özdemir

Doç. Dr. Bahadır Feyzioğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1847
Fen Bilimleri No.: 139
ISBN: 978-605-320-754-2
© 1. Basım, Ocak 2018

Temel, Klinik ve Tanısal TIBBİ VİROLOJİ

Editör: Prof. Dr. Mustafa Altındiş
Editör Yardımcıları: Doç. Dr. Mehmet Özdemir - Doç. Dr. Bahadır Feyzioğlu

Copyright 2018, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Altındiş, Mustafa.
Temel, Klinik ve Tanısal Tıbbi Viroloji / *Mustafa Altındiş*
1. Basım, XXII + 440 s, 195x275 mm
ISBN 978-605-320-754-2
1. Tıbbi Viroloji 2. Klinik Viroloji 3. Temel Viroloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR (SOYADI ALFABETİK) ..... İİİ
ÖN SÖZ V
KISA İÇERİK ..... Vİİ
İÇİNDEKİLER ..... İX

KISIM A - GENEL VİROLOJİ

Bölüm Editörü: Mehmet Özdemir

BÖLÜM 1
VİRÜSLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE SINIFLANDIRMA

Uğur Tüzüner

GENEL ÖZELLİKLER **3**
TARİHÇE **4**
VİROLOJİDE KULLANILAN BAZI TERİMLER **6**
VİRÜSLERİN MORFOLOJİSİ **7**
Kübik Simetrili Virüsler 7
Helikal (Sarmal) Simetrili Virüsler 8
Kompleks (Karmaşık) Yapılı Virüsler 9
ÖZET **13**
KAYNAKLAR **13**

BÖLÜM 2
VİRAL ENFEKSİYONLARDA TANI YÖNTEMLERİ

Mehmet Emin Demircili

DİREKT YÖNTEMLER **15**
Virüsün İzolasyonu 15
Antijen Testleri 18
Sitopatolojik İnceleme 19
Elektron Mikroskopi 19
Moleküler Yöntemler 19
İNDİREKT YÖNTEMLER **21**
Antikor Testleri (Serolojik Tanı) 21
ÖZET **24**
KAYNAKLAR **24**

BÖLÜM 3
VİRÜS KONAK İLİŞKİSİ VE REPLİKASYON

Begüm Saran Gülcen

VİRÜS REPLİKASYONU 27
Tutunma 28
Penetrasyon 29
Endositoz 30
Füzyon 30
Translokasyon 30
Kapsidin Soyulması 30
Replikasyon 31
DNA Virüsleri 31
Hepadnavirüsler 31
RNA Virüsleri 32
Retrovirüsler 33
Deltavirüsler 33
ÖZET 36
KAYNAKLAR 36

BÖLÜM 4
VİRAL İMMÜNİTE

Fatma Esenkaya Taşbent

VİRAL İMMÜNİTE 37
DOĞAL BAĞIŞIKLIK 38
Doğal Bağışıklık Elemanları 39
EDİNSEL BAĞIŞIKLIK 43
Edinsel Bağışıklığın Özellikleri 44
Edinsel Bağışıklığın Hücreleri 44
Edinsel Bağışıklık Şekilleri 47
ÖZET 49
KAYNAKLAR 50

BÖLÜM 5
VİRAL HASTALIKLARDAN KORUNMA VE BAĞIŞIKLAMA

Muhammet Güzel Kurtoğlu

VİRAL HASTALIKLARDAN KORUNMA 51
Viral Hastalıklarda Korunma Yöntemleri 51
Viral Hastalıkların Kontrolünde Karşılaşılan Sorunlar 53
Viral Hastalıklardan Korunmada Geliştirilen Yeni Yöntemler 54
VİRAL HASTALIKLARDA BAĞIŞIKLAMA 56
Aktif İmmunizasyon 56
Pasif İmmunizasyon 61
ÖZET 63
KAYNAKLAR 63

BÖLÜM 6
ANTİVİRAL İLAÇLAR

Ayşe Ruveyda Uğur

ANTİVİRAL İLAÇLAR 65
Virion Harabiyeti 65
Virüs Girişini Engelleyen Antiviral İlaçlar 65
Viral Soyulmayı Engelleyen Antiviral İlaçlar 66

DNA Sentez İnhibitörleri ... 66
Virion Olgunlaşma ve Salınımı Hedefleyen Antiviral İlaçlar ... 67
Protein ve RNA Sentezini Hedefleyen Antiviral İlaçlar ... 67
ÖZET ... 82
KAYNAKLAR ... 82

KISIM B - KLİNİK VİROLOJİ

Bölüm Editörü: Mustafa Altındiş

BÖLÜM 7
HERPES SİMPLEKS VİRÜSLER

Gülfem Terek Ece

HERPES SİMPLEKS VİRÜSLER ... 85
Viral Özellikler ... 85
Herpes Simpleks Virüs (HSV) ... 86
Herpes Simpleks Virüs 1 ve 2 Replikasyonu ... 87
Epidemiyoloji ... 88
Patogenez ... 88
Klinik Bulgular ... 88
Laboratuvar Tanısı ... 89
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 90
İNSAN HERPES VİRÜSÜ 6-7 ... 90
Epidemiyoloji ... 91
Patogenez ... 91
Klinik Bulgular ... 91
Laboratuvar Tanısı ... 91
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 92
İNSAN HERPES VİRÜSÜ-8 ... 92
Epidemiyoloji ... 92
Patogenez ... 92
Klinik Bulgular ... 92
Laboratuvar Tanısı ... 93
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 93
ÖZET ... 94
KAYNAKLAR ... 94

BÖLÜM 8
VARICELLA ZOSTER VİRÜSÜ, SİTOMEGALOVİRÜS, EPSTEİN-BARR VİRÜS

Semra Öz - Mustafa Altındiş

VARICELLA ZOSTER VIRÜS (VZV) ... 95
Viral Özellikler ... 95
Epidemiyoloji ... 96
Patogenez ... 96
Klinik Bulgular ... 96
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 97
SİTOMEGALOVİRÜS ... 99
Viral Özellikler ... 99
Epidemiyoloji ... 99
Patogenez ... 100
Klinik Bulgular ... 100
Konjenital Sitomegalovirüs Enfeksiyonu ... 101

Laboratuvar Tanısı ... 101
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 103
EPSTEİN-BARR VİRÜS (EBV) ... 104
VİRAL ÖZELLİKLER ... 104
Epidemiyoloji ... 105
Bulaşma ... 105
Patogenez ... 105
Klinik Bulgular ... 106
Laboratuvar Tanısı ... 108
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 110
ÖZET ... 111
KAYNAKLAR ... 112

BÖLÜM 9
PAPOVAVİRÜSLER
Ferhat Gürkan Aslan - Mustafa Altındiş

PAPİLLOMAVİRÜSLER ... 115
Viral Özellikler ... 115
Epidemiyoloji ... 117
Patogenez ... 118
Klinik Bulgular ... 120
Laboratuvar Tanısı ... 121
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 123
POLYOMAVİRÜSLER ... 124
Viral Özellikler ... 125
Epidemiyoloji ... 126
Patogenez ... 127
Klinik Bulgular ... 128
BK Virüs Hastalığı ... 129
JC Virüsü ... 129
Laboratuvar Tanısı ... 130
BK Virüs tanısı ... 130
JC Virüs tanısı ... 131
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 131
ÖZET ... 132
KAYNAKLAR ... 133

BÖLÜM 10
ADENOVİRÜSLER, PARVOVİRÜSLER, POKSVİRÜSLER
Hüseyin Uzuner - Aynur Karadenizli

ADENOVİRÜSLER ... 135
Viral Özellikler ... 136
Epidemiyoloji ... 137
Patogenez ... 137
Klinik Bulgular ... 138
Laboratuvar Tanısı ... 138
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 139
PARVOVİRÜSLER (PARVOVİRÜS B19 VE HUMAN BOCAVİRUS) ... 140
PARVOVİRÜS B19 ... 140
Viral Özellikler ... 140
Epidemiyoloji ... 141
Patogenez ... 141
Klinik Bulgular ... 142
Laboratuvar Tanısı ... 143
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 143

HUMAN BOCAVİRÜS **143**
Viral Özellikler 143
Epidemiyoloji 144
Patogenez 144
Klinik Bulgular 145
Laboratuvar Tanısı 145
Tedavi, Korunma ve Kontrol 146
POKSVİRÜSLER **146**
Viral Özellikler 146
Epidemiyoloji 147
Patogenez 148
Klinik Bulgular 149
Laboratuvar Tanısı 149
Tedavi, Korunma ve Kontrol 150
ÖZET **151**
KAYNAKLAR **151**

BÖLÜM 11
RESPİRATUVAR SİNSİTYAL VİRÜS, PARAİNFLUENZA VİRÜS, METAPNEUMOVİRÜS

Semra Öz - Mustafa Altındiş

SOLUNUM SİNSİTYAL VİRÜSÜ **155**
Viral Özellikler 156
Epidemiyoloji 156
Bulaşma 157
Patogenez 157
Klinik Bulgular 157
Laboratuvar Tanısı 158
Tedavi, Korunma ve Kontrol 158
İNSAN PARAİNFLUENZA VİRÜS **159**
Viral Özellikler 159
Epidemiyoloji 160
Bulaşma 162
Patogenez 162
Klinik Bulgular 162
Laboratuvar Tanısı 163
Tedavi, Korunma ve Kontrol 164
İNSAN METAPNEUMOVİRÜS **164**
Viral Özellikler 164
Epidemiyoloji 165
Bulaşma 165
Patogenez 166
Klinik Özellikler 166
Laboratuvar Tanı 166
Tedavi, Korunma ve Kontrol 167
ÖZET **168**
KAYNAKLAR **168**

BÖLÜM 12
KIZAMIK, KABAKULAK, KIZAMIKÇIK

Mehmet Köroğlu

KIZAMIK, KABAKULAK VE KIZAMIKÇIK VİRÜSÜ **171**
Viral Özellikler 171
KIZAMIK VİRÜSÜ **173**
Epidemiyoloji 173
Patogenez 174
Klinik Bulgular 175

Laboratuvar Tanısı 176
Tedavi, Korunma ve Kontrol 176
KABAKULAK VİRÜSÜ 176
Epidemiyoloji 176
Patogenez 177
Klinik Bulgular 177
Laboratuvar Tanısı 178
Tedavi, Korunma ve Kontrol 178
KIZAMIKÇIK (RUBELLA) VİRÜSÜ 178
Epidemiyoloji 179
Patogenez 179
Klinik Bulgular 179
Laboratuvar Tanısı 179
Tedavi, Korunma ve Kontrol 180
ÖZET 181
KAYNAKLAR 182

BÖLÜM 13
RHİNOVİRÜS, CORONAVİRÜS
Sevin Kırdar

RHİNOVİRÜSLER 183
Viral Özellikler 183
Epidemiyoloji 184
Patogenez 184
Klinik Bulgular 184
Laboratuvar Tanısı 185
Tedavi, Korunma ve Kontrol 185
CORONAVİRÜSLER 186
Viral Özellikler 186
Epidemiyoloji 187
Patogenez 187
Klinik Bulgular 187
Laboratuvar Tanısı 187
Tedavi, Korunma ve Kontrol 188
SARS-CoV 188
MERS-CoV 189
ÖZET 191
KAYNAKLAR 191

BÖLÜM14
İNFLUENZA VİRÜSLERİ
Mehmet Özdemir

GİRİŞ 193
Viral Özellikler 194
Patogenez ve İmmünite 198
Epidemiyoloji 199
Klinik Özellikler 200
Laboratuvar Tanısı 201
Tedavi ve Korunma 205
ÖZET 206
KAYNAKLAR 206

BÖLÜM 15
PİKORNAVİRÜSLER

Tuba Dal, Tuba Müderris

PİKORNAVİRÜSLER 209
Viral Özellikler 209
Epidemiyoloji 210
Patogenez 210
ENTEROVİRÜSLER 210
POLİOVİRÜSLER 211
Viral Özellikler 211
Epidemiyoloji 211
Patogenez 211
Klinik Bulgular 212
Laboratuvar Tanısı 212
Tedavi, Korunma ve Kontrol 212
EKOVİRÜS 212
Viral Özellikler 212
Epidemiyoloji 212
Patogenez 213
Klinik Bulgular 213
Laboratuvar Tanısı 213
Tedavi, Korunma ve Kontrol 213
KOKSAKİVİRÜS 213
Viral Özellikler 213
Epidemiyoloji 214
Patogenez 214
Klinik Özellikler 214
Laboratuvar Tanısı 215
Tedavi, Korunma ve Kontrol 215
ENTEROVİRÜS D68 (EV-D68) 215
Viral Özellikler 215
Epidemiyoloji 215
Patogenez 215
Klinik Bulgular 215
Laboratuvar Tanısı 215
Tedavi, Korunma ve Kontrol 216
RHİNOVİRÜSLER 216
Viral Özellikler 216
Epidemiyoloji 216
Patogenez 216
Klinik Bulgular 216
Laboratuvar Tanısı 216
Tedavi, Korunma ve Kontrol 217
PARECHOVİRÜSLER 217
Viral Özellikler 217
Epidemiyoloji 217
Patogenez 217
Klinik Bulgular 217
Laboratuvar Tanısı 217
Tedavi, Korunma ve Kontrol 217
ÖZET 218
KAYNAKLAR 218

BÖLÜM 16
ROTAVİRÜS, NOROVİRÜS, ASTROVİRÜS

Mustafa Altındiş - Atilla T. Kalaycıoğlu - Kerem Yılmaz

VİRAL GASTROENTERİT ETKENLERİ (ROTAVİRÜS, NOROVİRÜS, ADENOVİRÜS, ASTROVİRÜS) 221
ROTAVİRÜSLER 221
Viral Özellikler 221
Epidemiyoloji 222
Klinik Bulgular 224
Laboratuvar Tanısı 224
Tedavi, Korunma ve Kontrol 224
NOROVİRÜSLER 225
Viral Özellikler 225
Epidemiyoloji 225
Patogenez 226
Laboratuvar Tanısı 227
Tedavi, Korunma ve Kontrol 227
ADENOVİRÜSLER 227
ASTROVİRÜSLER 228
ÖZET 229
KAYNAKLAR 229

BÖLÜM 17
HEPATİT VİRÜSLERİ

Selin Uğraklı - Mahmut Baykan

HEPATİT VİRÜSLERİ 231
HEPATİT A VİRÜSÜ 231
Viral Özellikler 231
Epidemiyoloji 232
Patogenez 233
Klinik Bulgular 233
Laboratuvar Tanısı 234
Tedavi, Korunma ve Kontrol 234
HEPATİT B VİRÜSÜ 234
Viral Özellikler 234
Viral Genom 235
Epidemiyoloji 236
Patogenez 236
Klinik Bulgular 237
Laboratuvar Tanısı 239
Tedavi, Korunma ve Kontrol 240
HEPATİT D VİRÜSÜ 241
Viral Özellikler 241
Epidemiyoloji 241
Patogenez 241
Klinik Bulgular 241
Laboratuvar Tanısı 241
Tedavi, Korunma ve Kontrol 242
HEPATİT C VİRÜSÜ 242
Viral Özellikler 242
Epidemiyoloji 242
Patogenez 242
Klinik Özellikler 242
Laboratuvar Tanısı 243
Tedavi, Korunma ve Kontrol 243

HEPATİT E VİRÜSÜ ... 243
Viral Özellikler ... 243
Epidemiyoloji ... 243
Patogenez ... 243
Klinik Bulgular ... 244
Laboratuvar Tanısı ... 244
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 244
Non-A-E Hepatit Virüsleri ... 244
HEPATİT G VİRÜS (HGV) VEYA GB VİRÜS C (GBV-C) ... 244
TORQUE TENO VİRÜS (TTV) ... 244
SEN VİRÜS (SEN-V) ... 244
ÖZET ... 245
KAYNAKLAR ... 245

BÖLÜM 18
RETROVİRÜSLER

Ferhat Gürkan Aslan - Mustafa Altındiş

İNSAN T- HÜCRE LENFOTROPİK VİRÜSLERİ (HTLV) ... 248
Viral Özellikler ... 249
Epidemiyoloji ... 249
Bulaşma ... 249
Patogenez ... 249
Klinik Bulgular ... 250
Laboratuvar Tanısı ... 250
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 251
İNSAN İMMÜN YETMEZLİK VİRÜSÜ/HIV ... 251
Viral Özellikler ... 251
Epidemiyoloji ... 252
Patogenez ... 254
Klinik Bulgular ... 258
Akut Retroviral Sendromu ... 258
Klinik Latens ... 258
AIDS ... 258
AIDS'teki Oportünist Enfeksiyonlar ... 258
AIDS'le İlişkili Maligniteler ... 260
Laboratuvar Tanısı ... 260
Yeni Doğanlarda HIV Tanısı ... 262
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 262
ÖZET ... 264
KAYNAKLAR ... 264

BÖLÜM 19
ARBOVİRÜSLER

Müge Aslan - Ferhat Gürkan Aslan - Mustafa Altındiş

FLAVİVİRÜSLER ... 267
SARI HUMMA VİRÜSÜ ... 268
Viral Özellikler ... 268
Epidemiyoloji ... 268
Patogenez ... 269
Klinik Bulgular ... 269
Laboratuvar Tanısı ... 269
Tedavi, Korunma ve Kontrol ... 270
JAPON B ENSEFALİTİ VİRÜSÜ ... 270

DENG (DENGUE) ATEŞİ 271
Viral Özellikler 271
Epidemiyoloji 271
Patogenez 271
Klinik Bulgular 272
Laboratuvar Tanısı 272
Tedavi, Korunma ve Kontrol 273
BATI NİL VİRÜSÜ 273
Viral Özellikler 273
Epidemiyoloji 274
Patogenez 274
Klinik Bulgular 275
Laboratuvar Tanısı 275
Tedavi, Korunma ve Kontrol 276
ZİKA VİRÜS 276
Viral Özellikler 276
Epidemiyoloji 277
Patogenez 278
Klinik Bulgular 278
Laboratuvar Tanısı 279
Tedavi, Korunma ve Kontrol 279
CHİKUNGUNYA VİRÜSÜ 280
Patogenez 282
Klinik Bulgular 283
Laboratuvar Tanısı 283
Tedavi, Korunma ve Kontrol 284
ÖZET 285
KAYNAKLAR 287

BÖLÜM 20
BUNYAVİRÜSLER
Hüseyin Uzuner - Aynur Karadenizli

BUNYAVİRÜSLER 291
Viral Özellikler 291
KIRIM-KONGO KANAMALI ATEŞİ VİRÜSÜ 293
Epidemiyoloji 293
Patogenez 295
Klinik Bulgular 295
Laboratuvar Tanısı 295
Tedavi, Korunma ve Kontrol 296
HANTAVİRÜS 296
Epidemiyoloji 296
Patogenez 298
Klinik Bulgular 298
Laboratuvar Tanısı 299
Tedavi, Korunma ve Kontrol 299
ÖZET 300
KAYNAKLAR 300

BÖLÜM 21
FİLOVİRÜSLER (MARBURG VİRÜS, EBOLA VİRÜS)
Zehra Duymaz - Aynur Karadenizli

FİLOVİRÜSLER (MARBURG VİRÜS, EBOLA VİRÜS) 303
Viral Özellikler 303
Epidemiyoloji 304

MARBURG VİRÜS **305**
EBOLA VİRÜS **305**
Bulaş yolları 306
Patogenez 307
Klinik Bulgular 308
Laboratuvar Tanısı 309
Tedavi, Korunma ve Kontrol 310
ÖZET **312**
KAYNAKLAR **312**

BÖLÜM 22
ARENAVİRÜSLER

C. Elif Öztürk - Emel Çalışkan

ARENAVİRÜSLER **315**
Viral Özellikler 315
Epidemiyoloji 315
Patogenez 316
Klinik Bulgular 317
Laboratuvar Tanı 318
Tedavi, Korunma ve Kontrol 318
ÖZET **319**
KAYNAKLAR **319**

BÖLÜM 23
RHABDOVİRÜSLER

Serpil Genç - Fetiye Kolaylı

RHABDOVİRÜSLER **321**
Viral Özellikler 321
Epidemiyoloji 323
Patogenez 323
Klinik Özellikler 323
Laboratuvar Tanısı 324
Tedavi, Korunma ve Kontrol 325
ÖZET **327**
KAYNAKLAR **327**

BÖLÜM 24
PRİONLAR VE PRİON HASTALIKLARI

Fetiye Kolaylı

PRİONLAR VE PRİON HASTALIKLARI **329**
Hücresel Prion Proteininin (PrPC) ve Enfektif İzoformunun (PrPSc) Yapısal Özellikleri 330
PRİON HASTALIKLARI **331**
Sporadik İnsan Prion Hastalıkları 332
Kalıtsal İnsan Prion Hastalıkları 332
Enfeksiyöz Prion Hastalıkları 332
Hayvan Prion Hastalıkları 333
PRİON HASTALIKLARININ PATOGENEZİ **334**
EPİDEMİYOLOJİ **335**
KLİNİK ÖZELLİKLERİ **336**
Laboratuvar Tanısı 337
TEDAVİ VE KORUNMA **337**
ÖZET **339**
KAYNAKLAR **339**

KISIM C - TANISAL VE MOLEKÜLER VİROLOJİ

Bölüm Editörü Bahadır Feyzioğlu

BÖLÜM 25
POLİMERAZ ZİNCİR REAKSİYONU VE ÇEŞİTLERİ

Zekiye Bakkaloğlu

PZR'NİN TEMEL PRENSİPLERİ **343**
Polimeraz Zincir Reaksiyonunun Çeşitleri 346
MULTİPLEKS PZR **346**
NESTED PZR **348**
REVERS TRANSKRİPTAZ PZR (RT-PZR) **348**
GERÇEK ZAMANLI PZR **349**
Özgül Olmayan Saptama Yöntemi 349
Özgül Saptama Yöntemleri 350
TaqMan Prob Yöntemi (5′ nükleaz aktivitesi) 351
DİJİTAL PZR **352**
ÖZET **353**
KAYNAKLAR **353**

BÖLÜM 26
SANGER VE YENİ NESİL DİZİLEME (YNS)YÖNTEMLERİ, VİROLOJİDE KULLANIMI

Barış Otlu, Nafia Canan Gürsoy

SANGER DİZİLEME SİSTEMİ VE GELİŞİMİ **355**
YENİ NESİL DİZİLEME SİSTEMLERİNİN GELİŞİMİ **358**
İlk Yeni Nesil Dizileme Cihazları 358
İkinci Yeni Nesil Dizileme Cihazları (Tek Molekül Dizileyicileri) 361
ÖZET **364**
KAYNAKLAR **365**

BÖLÜM 27
VİROLOJİK TANIDA YENİ MOLEKÜLER YÖNTEMLER

Bahadır Feyzioğlu

MİKROARRAY **367**
İZOTERMAL YÖNTEMLER **371**
Helikaz Bağımlı Amplifikasyon (Helicase-Dependent Amplification-HDA) 374
Rekombinaz-Polimeraz Amplifikasyon (Recombinase Polymerase Amplification (RPA) 374
İplikcik Yer Değiştirme Amplifikasyonu-Strand Displacement Amplification (SDA) 375
Rolling circle amplification (RCA) 375
Nucleic acid sequence-based amplification (NASBA) ve transcription- mediated amplification (TMA) 376
ÖZET **379**
KAYNAKLAR **379**

BÖLÜM 28
FLOW SİTOMETRİNİN VİROLOJİDE KULLANIMI

Mustafa Altındiş - Gökhan Küçükkara

GİRİŞ **383**
FLOW SİTOMETRİ TEMEL DONANIMI **383**
FLOW SİTOMETRİ ÇALIŞMA PRENSİBİ **384**
FLOW SİTOMETRİDE KULLANILAN ÖRNEKLERİN ÖZELLİKLERİ **385**
Verilerin Değerlendirilmesi 385
HÜCRE SAFLAŞTIRMA (CELL SORTİNG) **386**
FLOW SİTOMETRİNİN GÜNCEL KULLANIM ALANLARI **387**
VİROLOJİDE ARTAN KULLANIMI **388**
FLOWSİTOMETRİ İLE ANTİVİRAL ETKİNLİK ÖLÇÜLMESİ **389**
ÖZET **390**
KAYNAKLAR **390**

BÖLÜM 29
SEROLOJİK YÖNTEMLERİN VİROLOJİDE KULLANIMI

Aysun Görkem

SEROLOJİK YÖNTEMLERİN VİROLOJİDE KULLANIMI **393**
Aglütinasyon Yöntemleri 394
Presipitasyon Yöntemleri 395
Kompleman Birleşimi Testi 395
Nötralizasyon Yöntemi 395
Flokülasyon Testi 395
Hemaglütinasyon Önlenim Testi (HÖ) 395
Hemadsorbsiyon Önlenim Testi (HadÖ) 395
İşaretli Katı Faz Yöntemleri 396
ÖZET **406**
KAYNAKLAR **406**

BÖLÜM 30
HÜCRE KÜLTÜRÜ TEKNİKLERİNE GENEL BAKIŞ

Murat Şevik

HÜCRE KÜLTÜR TEKNOLOJİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ **408**
Hücre Kültür Uygulamalarının Avantaj ve Dezavantajları 408
Hücre Kültür Tipleri 409
Primer Hücre Kültürünün Pasajlanması (Subkültür) 409
Hücre Tipleri 411
Hücrelerin Kültür Edildiği Ortamlar 411
Hücre Ürütme Vasatları 412
Primer Hücre Kültürü Hazırlanması 413
Hücrelerin Dondurulması 413
Hücrelerin Çözülmesi 413
Hücre Kültürlerinin Karakterizasyonu 413
Hücre Canlılığının Belirlenmesi 414
Virüslerin Hücre Kültüründe Üretilmesi 415
Hücre Kültüründe Viral Gelişimin Tanımlanması 415
VİRÜSLERİN KANTİTATİF ANALİZİ **416**
Virüs İzolasyon Yönteminde Kullanılan Duyarlı Hücre Hatları 416
ÖZET **418**
KAYNAKLAR **418**

BÖLÜM 31
MATRİKS ARACILI LAZER DEZORBSİYON İYONİZASYON UÇUŞ ZAMANI KÜTLE SPEKTROMETRESİ (MALDI-TOF MS) SİTEMLERİNİN VİROLOJİDE KULLANIMI

Metin Doğan

MATRİKS ARACILI LAZER DEZORBSİYON İYONİZASYON UÇUŞ ZAMANI KÜTLE SPEKTROMETRESİ (MALDI-TOF MS) SİTEMLERİNİN VİROLOJİDE KULLANIMI **419**
ÖZET **425**
KAYNAKLAR **426**

BÖLÜM 32
VİROLOJİDE HAYVAN MODELLERİ

Ferhat Gürkan Aslan - Mustafa Altındiş

VİRAL ARAŞTIRMALARDA HAYVAN MODELLERİ **428**
Kullanılacak Hayvan Türlerinin Seçimi 428
Küçük Hayvan Modelleri 428
Büyük Hayvan Modelleri 432
ÖZET **433**
KAYNAKLAR **434**

DİZİN **437**

BÖLÜM 1

VİRÜSLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE SINIFLANDIRMA

Uğur Tüzüner

Genel Özellikler

Virüsler, koruyucu bir protein manto ile sarılmış, içinde genom olarak sadece tek tip nükleik asit içeren (**DNA** veya **RNA**), ışık mikroskobu ile görülmeyecek kadar küçük olan enfeksiyöz ajanlardır. Bazı virüslerde mantonun dışında yer alan ve **zarf** adı verilen bir dış lipoprotein zar bulunur. İlk defa bakterilerin geçemediği filtrelerden geçebilen "filtrable; filtre edilebilir" etkenler olarak tanımlanmışlardır. Çoğu bakteri, mantar ve parazitin aksine virüsler, zorunlu hücre içi parazitidir. Çoğalmak için mutlak bir konak hücreye ihtiyaç duyarlar. Hücre dışında ise inerttirler, yani herhangi bir metabolik aktivite göstermezler.

Nanometre (nm) olarak ifade edilen virüslerin boyutları, diğer mikroorganizmalardan çok daha küçüktür. Virüslerin büyüklükleri genellikle 20-300 nm arasında değişir. En büyük virüs grubu olarak kabul edilen poxvirüslerin boyutları (yaklaşık 300 nm) en küçük bakteri kabul edilen *Chlamydia*'nın elementer cisimciği boyutlarındadır (Şekil 1).

Diğer mikroorganizmalar ikiye bölünerek (binary fission) çoğalırken, virüsler hücre içi replikasyon yoluyla çoğalırlar. Virüslerin ayrıca plazma membranı, ribozom, mitokondri, endoplazmik

Tablo 1. Virüsler ve diğer mikroorganizmaların karşılaştırmalı bazı özellikleri (Kaynak 2'den alınmıştır)

	Tipik Bakteriler	Riketsiyalar/Klamidyalar	Virüsler
Hücre içi paraziti	Hayır	Evet	Evet
Plazma membranı	Evet	Evet	Hayır
Bölünerek çoğalma	Evet	Evet	Hayır
Nükleik asit içeriği	DNA/RNA	DNA/RNA	DNA ya da RNA
ATP yapımı	Evet	Evet/Hayır	Hayır
Ribozom	Evet	Evet	Hayır
Antibiyotik duyarlılığı	Evet	Evet	Hayır
İnterferon duyarlılığı	Hayır	Hayır	Evet

ÖZET

- Virüsler, boyutları **20-300 nm** arasında değişen, nükleik asit olarak **ya DNA ya da RNA** içeren, **zorunlu hücre içi paraziti** enfeksiyöz ajanlardır.
- **Hücre içi replikasyon** yoluyla çoğalırlar, **hücresel organelleri yoktur**.
- Bütün virüslerde genomu sarmalayan **kapsid** adında protein bir manto bulunur. Dış kapsid proteinleri, virüse **morfolojik ve antijenik özelliğini** verir, virüsün ürediği **konak hücreye olan özgüllüğünü** taşır, **sitotoksik T hücrelerini etkinleştirir** ve **nötralize edici antikor üretimini** uyarır. Konakta **ilk bağışık yanıt** bu proteinlere karşı oluşur.
- Kapsid yapılarına göre virüsler, **ikozahedral, helikal** veya **kompleks** simetri gösterirler.
- Bazı virüslerde mantonun dışında **zarf** yer alır. Üzerinde konak hücre reseptörlerine bağlanan **glikoprotein** çıkıntılar bulunur. Zarflı virüsler daha **duyarlıdır**.
- Defektif virüs, psödovirion, viroid ve prionlar **virüs benzeri yapılar**dır.
- Virüslerin sınıflandırılmasında günümüzde iki farklı sistem kullanılmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Ustaçelebi Ş. Virusların Genel, Moleküler Yapı ve Özellikleri, s: 1-12. Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji, Ustaçelebi Ş, Abacıoğlu H, Badur S (eds). Güneş Kitabevi, Ankara, 2004.
2. Ustaçelebi Ş. Virusların Morfolojik ve Kimyasal Yapıları, s: 3-28. Genel Viroloji, Ustaçelebi Ş, Us D (eds). Pelikan Yayıncılık, Ankara, 2008.
3. Ustaçelebi Ş. Virüslerin genel Özellikleri ve Sınıflandırılmaları, s: 2-9. Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji, Us D, Ergünay K (eds). Bilimsel Tıp Yayınevi, Ankara, 2012.
4. Miller S. General Properties of Viruses, pg: 397-419. Jawetz Melnick & Adelbergs Medical Microbiology (LANGE) 27th. Ed, Carroll KC, Butel JS, Morse SA, Mietzner T (eds). Mc Graw-Hill Education, USA, 2016.
5. Temel Viroloji; Yapı, s: 192-198. Tıbbi Mikrobiyoloji ve İmmünoloji 9. Baskı, Lewinson W (ed), Özgünen T (çev. ed). Güneş Tıp Kitabevleri, Ankara, 2008.
6. Cann AJ. Particles, pg: 25-55. Principles of Molecular Virology 4th Ed. Elsevier Academic Press. New York, 2005.
7. Introduction to Modern Virology 8th Ed. Dimmock NJ, Easton AJ, Leppard KN (eds), Blackwell Publishing, USA, 2007
8. http://www.ictvonline.org/virusTaxonomy.asp

BÖLÜM
2

VİRAL ENFEKSİYONLARDA TANI YÖNTEMLERİ

Mehmet Emin Demircili

Viral hastalıklarda etkenin belirlenmesi hem etken olan enfeksiyonun spesifik tedavisi hem de gereksiz tedavilerin önüne geçmek için oldukça önemlidir. Yeni teknolojilerin gelişimi laboratuvar tanı yöntemlerinde de yerini almış ve viral enfeksiyonlarda virüsün doğru ve hızlı tanısında önemli gelişmeler olmuştur. Özellikle antijen-antikor testleri ve moleküler yöntemler günümüzde rutin laboratuvar çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla beraber klasik yöntemler de hala önemini korumakta ve çeşitli amaçlarla bu testlere başvurulmaktadır.

Viral ajanın tespitinde birçok yöntem kullanılmakla beraber bunları direkt ve indirekt olarak basitçe ikiye ayırabiliriz. Bu yöntemler Tablo 1'de özetlenmiştir.

Direkt Yöntemler

Virüsün İzolasyonu

Virüsler zorunlu hücre içi parazit oldukları için izolasyonlarını yapılabilmesi ancak canlı bir or-

Tablo 1: Viral ajanların tespitinde kullanılan direkt ve indirekt yöntemler.

Direkt Yöntemler	İndirekt Yöntemler
1.Virüsün İzolasyonu	1. Antikor Testleri
1.a. Deney Hayvanları	
1.b. Embriyonlu Yumurta	
1.c. Hücre Kültürleri	
2. Antijen Testleri	
3. Sitopatolojik inceleme	
4. Elektron mikroskopi	
5. Moleküler Yöntemler	

ÖZET

Viral hastalıkların tanısı etkenin spesifik tedavisi ve özellikle gereksiz antibiyotik kullanımının önüne geçmek için oldukça önemlidir.

Viral ajanın saptanması direkt ve indirekt yöntemlerle yapılmaktadır.

Direkt yöntemler; virüsün izolasyonu (Deney hayvanları, embriyonlu yumurta, hücre kültürleri), antijen testleri, sitopatolojik inceleme, elektron mikroskopi, moleküler yöntemlerdir.

İndirekt yöntemler; antikor testleridir.

Günümüzde deney hayvanları, embriyonlu yumurta, hücre kültürleri, sitopatolojik inceleme, elektron mikroskopi daha çok araştırma, aşı geliştirilmesi, etken izolasyonu, serolojik deneylerde kullanılacak olan antijenlerin hazırlanması, yeni bir hastalık etkeninin belirlenmesi gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Antijen testleri, antikor testleri, moleküler yöntemler ise otomatize ve ticari sistemlerinin bulunması, daha kolay ulaşılabilir olmaları açısından rutin laboratuvar hizmetlerinde daha çok kullanılmaktadır.

Antijen testleri viral enfeksiyonların hızlı bir şekilde tespiti, kültürden farklı olarak virüs canlılık gereksinimi olmaması, bazı virüsler için antijen tespitinin hassasiyetinin kültürden daha fazla olması dolayısıyla değerlidir.

Rutin laboratuvar uygulamalarında antiviral antikorların ölçümü viral enfeksiyonların tanısında kullanılan ilk sıra testlerdendir. Bu testlerin çalışılmasında maliyet, çalışma kolaylığı ve örneklerin taşınma ve saklanmasının daha stabil olmasından viral tanı yöntemleri içerisinde önemli bir yeri vardır.

Moleküler yöntemler hızlı ve doğru tanı, direnç tespiti, tedavi izlemi, genotipleme, epidemiyolojik çalışmaların yapılabilmesi açısından önemlidir.

Bu test yöntemlerinden tanı ve tedaviyi yönlendirmesi amacıyla uygun olanların tercih edilmesi maliyet etkinlik açısından değer taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Altay A, Bozdayı G, Meral M, Dallar Bilge Y, Dalgıç B, Ozkan S, Ahmed K. Investigation of norovirus infection incidence among 0-5 years old children with acute gastroenteritis admitted to two different hospitals in ankara, Turkey. Mikrobiyol Bul. 2013 Jan;47(1):98-108
2. Ansari MZ, Ajani UA, Shope RE. Diagnosis of viruses by immunoassays. Asian Pac J Allergy Immunol. 1993 Dec;11(2):167-75
3. Baumgarten A. Viral immunodiagnosis. Yale J Biol Med. 1980 Jan-Feb;53(1):71-83
4. Bilgehan H. Klinik Mikrobiyolojik Tanı.4. Baskı. İzmir: Fakülteler Kitabevi; 2004
5. Cazacu AC, Demmler GJ, Neuman MA, Forbes BA, Chung S, Greer J, Alvarez AE, Williams R, Bartholoma NY. Comparison of a new lateral-flow chromatographic membrane immunoassay to viral culture for rapid detection and differentiation of influenza A and B viruses in respiratory specimens. J Clin Microbiol. 2004 Aug;42(8):3661-4
6. Chang CC, Chen CC, Wei SC, Lu HH, Liang YH, Lin CW. Diagnostic devices for isothermal nucleic acid amplification. Sensors (Basel). 2012;12(6):8319-37
7. Chernesky MA, Mahony JB. Detection of viral antigens, particles, and early antibodies in diagnosis. Yale J Biol Med. 1984 Sep-Oct;57(5):757-76

8. Çiçek C. Bilgiç A. Klinik viroloji laboratuvarında uzmanlık öğrencisine verilen hücre kültürü eğitim programı: Bir model. İnfeksiyon Dergisi *(Turkish Journal of Infection)* 2006; 20 (3): 231-241
9. Demircili ME, Özdemir M, Feyzioğlu B, Baysal B. The Efficiency of hepatitis c virus core antigen test in the diagnosis of hepatitis c ınfection. Viral Hepatitis Journal 2016; 22(1):18-22
10. Durmaz R. Uygulamalı Moleküler Mikrobiyoloji. 2. Baskı. Adana: Nobel Tıp Kitabevi; 2001
11. Espy MJ, Uhl JR, Sloan LM, Buckwalter SP, Jones MF, Vetter EA, Yao JD, Wengenack NL, Rosenblatt JE, Cockerill FR 3rd, Smith TF. Real-time PCR in clinical microbiology: applications for routine laboratory testing. Clin Microbiol Rev. 2006 Jan;19(1):165-256
12. Fakruddin M, Mannan KS, Chowdhury A, Mazumdar RM, Hossain MN, Islam S, Chowdhury MA. Nucleic acid amplification: Alternative methods of polymerase chain reaction. J Pharm Bioallied Sci. 2013 Oct;5(4):245-52
13. Gentile M, Gelderblom HR. Electron microscopy in rapid viral diagnosis: an update. New Microbiol. 2014 Oct;37(4):403-22
14. Goldsmith CS, Miller SE. Modern uses of electron microscopy for detection of viruses. Clin Microbiol Rev. 2009 Oct;22(4):552-63
15. Grandien M. Viral diagnosis by antigen detection techniques. Clin Diagn Virol. 1996 May;5(2-3):81-90
16. Heiat M, Ranjbar R, Alavian SM. Classical and modern approaches used for viral hepatitis diagnosis. Hepat Mon. 2014 Apr 16;14(4)
17. Hematian A, Sadeghifard N, Mohebi R, Taherikalani M, Nasrolahi A, Amraei M, Ghafourian S. Traditional and Modern Cell Culture in Virus Diagnosis. Osong Public Health Res Perspect. 2016 Apr;7(2):77-82
18. Hodinka RL. The clinical utility of viral quantitation using molecular methods. Clin Diagn Virol. 1998 May 1;10(1):25-47
19. Hudu SA, Alshrari AS, Syahida A, Sekawi Z. Cell Culture, Technology: Enhancing the Culture of Diagnosing Human Diseases. J Clin Diagn Res. 2016 Mar;10(3)
20. Jackson JB, Balfour HH Jr. Practical diagnostic testing for human immunodeficiency virus. Clin Microbiol Rev. 1988 Jan;1(1):124-38
21. James K. Immunoserology of infectious diseases. Clin Microbiol Rev. 1990 Apr;3(2):132-52
22. Kaya E, Akata I, Bakırcı S, Dereli D, Küçükgüven E, İsmail Y. İmmünokromatografik kart testlerin çalışma prensibi ve üretim teknikleri. Düzce Tıp Fakültesi Dergisi 2014; 16(3): 45-53
23. Knipe DM, Howley PM Fields Virology.2013, 8th ed. Market Street, Philadelphia.
24. Niesters HG. Clinical virology in real time. J Clin Virol. 2002 Dec;25 Suppl 3:S3-12.
25. Otağ F, Direkel Ş, Özgür D, Delalioğlu N, Aslan G, Emekdaş G. Akut Gastroenteritli Çocuklarda Rotavirüs ve Enterik adenovirüs antijenlerinin hızlı immunokromatografik yöntemle Araştırılması. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Derg 2012; 5(3);18-23
26. Posthuma-Trumpie GA, Korf J, van Amerongen A. Lateral flow (immuno)assay: its strengths, weaknesses, opportunities and threats. A literature survey. Anal Bioanal Chem. 2009 Jan;393(2):569-82
27. Murray PR, Baron EJ, Jorgensen JH, Landry ML, Pfaller MA (eds.), Manual of Clinical Microbiology. 9th ed. Ankara: Atlas Publishing; 2007
28. Murray PR, Rosenthal KS, Pfaller MA. Tıbbi Mikrobiyoloji. Altıncı Baskı. Ankara: Atlas Kitapçılık;2010
29. Richter SS. Laboratory assays for diagnosis and management of hepatitis C virus infection. J Clin Microbiol. 2002 Dec;40(12):4407-12
30. Tarhan G. Enfeksiyon hastalıklarınınanısında kullanılan nükleik asit amplifikasyon yöntemleri. Güncel Gastroenteroloji.2002 Eylül;6(3):177-83
31. Us D, Ergünay K.Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji. Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi; 2012
32. Us D. Temel İmmunoloji ve Seroloji. Ankara:Hipokrat Kitabevi; 2016
33. Vemula SV, Zhao J, Liu J, Wang X, Biswas S, Hewlett I. Current Approaches for Diagnosis of Influenza Virus Infections in Humans. Viruses. 2016 Apr 12;8(4):96

BÖLÜM
3

VİRÜS KONAK İLİŞKİSİ VE REPLİKASYON

Begüm Saran Gülcen

Virüs Replikasyonu

Virüsler kendi başlarına çoğalamadıkları için mutlaka canlı bir konak içerisine girerek, konak hücresinin makro moleküler ekipmanını ve enerji kaynaklarını kullanmak zorundadırlar. Bu nedenle zorunlu hücre içi parazitleri olarak değerlendirilirler. Laboratuvar şartlarında embriyonlu yumurta, canlı hücre ya da deney hayvanlarında replikasyonları sağlanabilir. Konak hücre, virüs açısından baktığımızda; viral proteinlerin sentezi ve genomun replikasyonu için gerekli substratları, enerjiyi ve translasyon mekanizmalarını sağlayan bir fabrika olarak işlev görmektedir. Virüs replikasyon siklüsleri hakkındaki bilgilerimiz hücre kültürü çalışmalarının gelişmesi ile artmıştır. Bir virüsün yapısal (büyüklük ve morfoloji) ve genetik özelliklerinin bilinmesi replikasyonunun ve hastalık oluşturma mekanizmasının anlaşılması için önemlidir.

Virüslerin replikasyon döngüsü temel olarak üç aşamadan oluşur. Bunlar; hücreye giriş, hücre içinde çoğalma ve hücreden çıkış aşamalarıdır

Virüsler, hedefledikleri konak hücrelerin yüzeylerindeki özgül reseptörleri tanır ve bu reseptörlere bağlanırlar (tutunma, adsorbsiyon).

Tutunma sonrasında endositoz ya da füzyon gibi yollarla hücre içine alınırlar (penetrasyon).

Viral genom sitozolde ya da hücre çekirdeğinde kapsidinden sıyrılarak serbest kalır (soyulma, uncoating).

Viral genom hücre içine girdikten sonra makromolekül sentezi başlar. Bu evrede önce erken mRNA senteziyle birlikte replikasyon enzimleri ve nükleik aside bağlanan proteinler gibi yapısal olmayan proteinlerin sentezi gerçekleşir. Bu aşamayı daha sonra genomun replikasyonu, geç mRNA ve yapısal proteinlerin sentezi, translasyon sonrası proteinlerin modifikasyonu aşamaları takip eder.

Replikasyonun son basamaklarında viral proteinler ve çoğaltılan viral genomlar bir araya gelir (assembly).

Virüs enfeksiyöz özellik kazanacak şekilde prekürsör proteinlerinden fonksiyonel protein oluşturur (olgunlaşma).

Replikasyonun son basamağında oluşan yeni virüsler hücreden dış ortama salınırlar (salınım).

Bir virüsün konak hücreye girmesi ve hücre içinde çoğalması sonucunda, kendine benzer oluşan yeni

ÖZET

Virüsler replikasyon için canlı hücreye ihtiyaç duyarlar.

Replikasyon basamakları sırasıyla tutunma, penetrasyon, soyulma, replikasyon, bir araya gelme, olgunlaşma ve salınım şeklindedir.

Virüs-konak hücre reseptör etkileşimleri doku tropizmini belirler.

Penetrasyonda en sık endositoz ya da füzyon yolları kullanılır.

DNA virüsleri çekirdekte (poxvirüs hariç); RNA virüsleri (retrovirüsler, ortomiksovirüsler, bornavirüs ve hepatit delta virüsü(HDV) hariç) sitoplazmada replike olur.

Replikasyonları için hücresel enzimleri kullanamayan RNA virüsleri kendi enzimini virion yapısı içinde bulundururlar (negatif polariteli RNA virüsleri) ya da genomlarını mRNA olarak kullanıp enzim sentezlerler (pozitif polariteli RNA virüsleri).

Zarflı virüsler hücreyi tomurcuklanma yoluyla terk ederler.

Çıplak virüslerde salınım genelde konak hücrenin parçalanması (lizis) sonucunda gerçekleşir.

KAYNAKLAR

1. Virus growth in cells. p:59-189. In: Introduction to Modern Virology 6th Ed. Dimmock NJ, Easton AJ, Leppard KN (eds), Blackwell Publishing, USA, 2007.
2. Replication p:102-129. In: Principles of Molecular Virology 4th Ed. Cann AJ. (ed), Elsevier Academic Press, USA, 2005.
3. In: Fields Virology 5th edition volume 1. DM Knipe, PM Howley (eds), p:100-170. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 2007.
4. Biology of viruses. p:77-112. In: Sherris Medical Microbiology 4th edition. Ryan KJ, Ray CG. (eds), McGraw Hill, USA, 2004.
5. Abacıoğlu YH. Virüs-konak hücre etkileşimleri. s: 34-80.Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji, Us D, Ergünay K (eds). Bilimsel Tıp Yayınevi, Ankara, 2012.
6. Ustaçelebi Ş. Virüs-konak hücre ilişkileri., s: 61-110. Genel Viroloji, Ustaçelebi Ş, Us D (eds). Pelikan Yayıncılık, Ankara, 2008.
7. Özsan M. Virüslerin replikasyonu In: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı ders notları. Ankara, 2008.
8. Virüslerin sınıflandırılması, yapısı ve **çoğalması.** p: 393-409. In: Tıbbi Mikrobiyoloji yedinci baskı. ed: Murray PR, Rosenthal KS, Pfaller MA, Elsevier Saunders, Philadelphia, PA, 2013.

BÖLÜM
4

VİRAL İMMÜNİTE

Fatma Esenkaya Taşbent

Viral İmmünite

İmmünite deyimi Latince ″immünitas″ kelimesinden türetilmiştir; eski Roma'da vergi verme, askere gitme gibi bazı toplumsal görevlerden muaf tutulan kişileri tanımlamak için kullanılan bu kelime, çeşitli bulaşıcı hastalıklara yakalanıp iyileşenlerin yeniden aynı hastalığa yakalanmadıklarının gözlenmesi sonucu tıp literatürüne girmiştir. Hastalıklara özellikle enfeksiyon hastalıklarına karşı direnç olarak tanımlanır. Enfeksiyonlara karşı savunmayı sağlayan hücreler, dokular ve moleküllerin toplamına immün sistem adı verilir, bu hücrelerin ve moleküllerin enfeksiyona yol açan mikroorganizmalara karşı eş zamanlı ve düzenli olarak verdikleri tepkiye de immün yanıt denir. İmmün yanıt, viral enfeksiyonların kontrolünde en iyi, çoğu durumda ise tek yoldur. Viral bir enfeksiyonda immün yanıtın esas hedefi, hem virüsü hem de virüsü taşıyan veya çoğaltan konak hücreleri yok etmektir. İnterferonlar, doğal katil hücreler (natürel killer = NK hücreleri), CD4 TH1 yanıtı ve CD8 sitotoksik T hücreleri, bakteriyel enfeksiyonlara nazaran, viral enfeksiyonlarda çok daha önemlidir. Enfeksiyonun sonlandırılamaması, persistan veya kronik enfeksiyonlara ya da ölüme yol açabilir.

Hangi yoldan olursa olsun insanların vücuduna giren patojen bir virüs, her şeyden önce **doğal bağışıklık** olarak tanımlanan bir engelle karşılaşır. Doğuştan sahip olduğumuz ve bu nedenle derhal etkili olan, ayrıca karşılaştığı yabancıya özgüllük göstermeyen bu savunma sistemi, eğer etkeni durdurmayı başarırsa sorun başından halledilmiş olur. Eğer virüs, doğal bağışıklık engeline takılmaz, onun etkisinden kaçmayı ve yolunda ilerlemeyi başarırsa, bu kez karşısına **edinsel bağışıklık** (ya da sonradan gerçekleştiği için kazanılmış veya özgül bağışıklık) olarak isimlendirilen ikinci savunma sistemi çıkacaktır. Doğal bağışıklıktan farklı olarak edinsel bağışıklık, harekete geçmek için belirli bir hazırlık sürecine gereksinim duyar ve etkene özgüldür. Ancak doğal bağışıklık ve edinsel bağışıklık birbirlerinden tamamen bağımsız olarak çalışan iki sistem değildir; bu iki savunma yolu, dayanışma içinde birbirlerine katkıda bulunurlar ve özellikle doğal bağışıklık kendisinden sonra devreye girecek olan sistemi farklı aşamalara doğru yönlendirir.

KAYNAKLAR

1. Abbas, A. K., Lichtman A.H, Pillai S (4. baskı). Temel İmmunoloji: İmmun sistemin işlev ve bozuklukları. Yıldız Camcıoğlu, Günnur Deniz (Çeviri ed.). Güneş Tıp Kitapevleri, İstanbul (2015).
2. Abbas, Abul K., Andrew HH Lichtman, and Shiv Pillai. *Cellular and molecular immunology*. Elsevier Health Sciences, 2014.
3. Badur S. Viral hastalıklarda immünopatogenez. Turkiye Klinikleri J Int Med Sci 2006;2(13):1-7
4. Badur S. Viral infeksiyonlarda inflamatuar yanıtta güncel görüşler: kompleman sisteminde olup bitenler. ANKEM Derg 2011;25(Ek 2):110-112
5. Badur S. Mikroorganizmaların immün sistemden kaçış mekanizmaları. ANKEM Derg 2007;21(Ek 2):71-74
6. Badur S.(2006). Doğal bağışıklık. Ed. Ustaçelebi Ş, Badur S, Abacıoğlu H. Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji, Ankara: Güneş Kitabevi, s: 121-141
7. Murray P.R et al. (2010). *Tıbbi mikrobiyoloji*. Atlas Kitapçılık.s: 131-137

BÖLÜM 5

VİRAL HASTALIKLARDAN KORUNMA VE BAĞIŞIKLAMA

Muhammet Güzel Kurtoğlu

Viral Hastalıklardan Korunma

Viral hastalıkarın çoğunda etkin bir tedavi yöntemi olmadığından viral hastalıklardan korunma ve kontrolünde bazı yöntemler kullanılmaktadır. Viral hastalıklar insan ve hayvanlarda can sıkıcı ciddi sorunlara yol açtıklarından kontrolleri oldukça zordur. HIV virüsünün kontrol edilemeyen tarzda yayılımını buna örnek verebiliriz. Virüsler enfekte insan ve hayvanların nazal, bağırsak ve üreme sıvısı gibi çıkartılarından bulaşırlar.

Bu bölümde viral hastalıkların korunma yöntemleri, korunmada karşılaşılan sorunlar ve korunmada geliştirilen yeni yöntemler üzerinde durulacaktır.

Viral Hastalıklarda Korunma Yöntemleri

Karantina ve izolasyon, yurda girişlerin kontrolü, bildirimin yapılması, bulaş kaynağı hayvanların itlafı, dekontaminasyon uygulanması, aşılama, vektör kontrolü ve tedavi yöntemlerinden oluşmaktadır.

1. Karantina ve izolasyon

15. yüzyılda vebanın kontrol edilmesinde gündeme gelmiş bir kavram olup çiçek ve sarı humma gibi hastalıkların girişini engellemek amacıyla 1647 yılında İngiliz kolonyalistler Kuzey Amerika'daki gemicilere uygulamışlardır. Günümüzde hava taşımacılığın yaygınlaşması ile dünyanın globalleşmesi nedeniyle bu yöntemin etkinliği azalmıştır. Sonraları karantina ve izolasyon yerine uluslararası yolculuklarda aşılama sertifikaları istenmiştir. Günümüzde bu da terk edilerek sadece sarı hummanın etkili olduğu bölgelere seyahatlerde aşılama sertifikaları istenmektedir. Enfekte insan ve hayvanların vücut çıkartılarının izolasyonu ve kontrolü halen geçerliliğini sürdürmektedir. Kızarıklık, vezikül, kusma ve diare gibi akut viral enfeksiyon bulgularına sahip bireylerin kontrol altında tutulması hastalığın yayılmasını önleyebilir. Kalabalık yaşam ortamlarında enfekte bireylerle yakın temastan kaçınmak gerekmektedir. Korumalı çiftliklerde ziyaretçilerden ve diğer hayvanlardan virüs geçişi engellenebilir.

ÖZET

Viral hastalıların çoğunda tam etkili bir tedavi yöntemi olmadığından viral hastalıklardan korunma ve kontrol önem arz etmiştir. Bu kapsamda karantina ve izolasyon, yurda girişlerin kontrolü, bildirimin zamanında yapılması, bulaş kaynağı hayvanların itlafı, dekontaminasyon uygulamaları, aşılama programları, viral hastalıkların bulaştırılmasında rol alan vektörlerin kontrolü ve tedavi yöntemleri ön plana çıkmıştır.

Viral hastalıkların kontrolünde ciddi bazı sorunlar ile karşılaşılmaktadır. Bu sorunların başında yer alan bireysel ve toplumsal hijyenin yanı sıra hayat tarzındaki değişiklikler, küresel taşımacılık, mutasyonlar, aşı tasarımı, konakçı durumları, aşılar hakkındaki olumsuz propagandalar ve yetersiz aşılama sorunları da yer almaktadır.

Viral hastalıkların korunmasında birçok yeni yöntem geliştirilmiştir. Aşılama kapsamının genişletilmesi, yeni aşıların kullanımı, etkin hijyenin yaygınlaştırılması, ucuz ve kolay uygulanabilen aşıların geliştirilmesi, raporlama ve geri bildirimlerin düzenli yapılması, matematiksel modellerin kullanıma girmesi, ucuz antiviral kemoterapinin geliştirilmesi, küresel hedeflerin iyi belirlenmesi ve iletişimin iyi sağlanması gibi yöntemler ön plana çıkmıştır.

Viral hastalıklardan korunmada en önemli faktör aşılama faaliyetleridir. En etkin korunma yöntemi olarak kabul edilen aşılama, son yıllarda çalışmaların odağı haline gelmiştir. Geliştirilmeye çalışılan aşılarda etkinlik, maliyet ve korunma süreleri primer hedeflerden olmuştur. Biyoteknolojik yöntemler kullanılarak üzerinde çalışılan yeni aşılar, gelecekte umut vadetmektedir.

KAYNAKLAR

1. American Academy of Pediatrics. Active and Passive Immunization. In: Pickering LK, ed. (2003) Red Book: Report of the Committee on Infectious Diseases, (26 th ed): 1-93.
2. Andersson AC, Ragonnaud E, Seaton KE, Sawant S, Folgori A, Colloca S, Labranche C, Montefiori DC, Tomaras GD, Holst PJ. Effect of HIV-1 envelope cytoplasmic tail on adenovirus primed virus encoded virus-like particle immunizations. Vaccine. 2016; S0264-410X(16)30798-8.
3. Boros P, Gondolosi G, Bromberg JS, High dose intravenous immunoglobulin Treatment: Mechanisms of Action. Liver Transplantation 2005; 11: 1469-1480.
4. Cheng W. The Density Code for the Development of a Vaccine? J Pharm Sci. 2016; S0022-3549(16)41609-6.
5. Dai L, Wang Q, Qi J, Shi Y, Yan J, Gao GF. Molecular basis of antibody-mediated neutralization and protection against flavivirus. IUBMB Life. 2016; 10.1002/iub.1556.
6. Flechtner JB, Long D, Larson S, Clemens V, Baccari A, Kien L, Chan J, Skoberne M, Brudner M, Hetherington S. Immune responses elicited by the GEN-003 candidate HSV-2 therapeutic vaccine in a randomized controlled dose-ranging phase 1/2a trial. Vaccine. 2016; S0264-410.
7. Hussein HA, Ahmed BM, Aly SM, El-Deeb AH, El-Sanousi AA, Rohaim MA, Arafa AA, Gadalla MR. Protective efficacy of a prime-boost protocol using H5-DNA plasmid as prime and inactivated H5N2 vaccine as the booster against the Egyptian avian influenza challenge virus. Acta Virol. 2016; 60(3):307-15.
8. Keller MA, Stiehm ER. Passive immunity in prevention and treatment of infectious diseases. Clin Microbiol Rev 2000; 13: 602-614.
9. Li D, von Schaewen M, Wang X, Tao W, Zhang Y, Li L, Heller B, Hrebikova G, Deng Q, Ploss A, Zhong J, Huang Z. Altered glycosylation patterns increase immunogenicity of a subunit HCV vaccine inducing neutralizing antibodies which confer protection in mice. J Virol. 2016; JVI.01462-16.

10. Oliveira ER, Gonçalves AJ, Costa SM, Azevedo AS, Mantuano-Barradas M, Nogueira AC, Alves AM. Aspects of T Cell-Mediated Immunity Induced in Mice by a DNA Vaccine Based on the Dengue-NS1 Antigen after Challenge by the Intracerebral Route. PLoS One. 2016; 11(9):e0163240.
11. Orange JS, Hossny EM, Weiler CR, Ballow M, et al. Use of intravenous immunoglobulin in human disease: a review of evidence by members of the Primary Immunodeficiency Committee of the American Academy of Allergy, Asthma and Immunology. J Allergy Clin Immunol 2006; 117: 525-553.
12. Patrick R. Murray, Ellen Jo Baron, James H. Jorgensen, Marie Louise Landry, Michael A. Pfaller (Eds). Manuel Klinik Mikrobiyoloji, 9th. Baskı, Ahmet Başustaoğlu (Çeviri Editörü). Cilt:2, Ankara, Atlas Kitapçılık, 2009.
13. Sawyer LA Antibodies for the prevention and treatment of viral diseases. Antiviral Res 2000; 47: 57-77.
14. Simon Barker, Caroline Griffiths, Jane Nicklin (eds)Microbiology, Fourth edition, Garland Science, Mahmut Baykan (çeviri editörü), 2013;308-312.
15. Ustaçelebi Ş, Us A.Dürdal (Eds). Genel Viroloji, Pelikan yayıncılık, Ankara 2008; p:181-220.
16. White Davit O, Fenner Frank J. Medikal Viroloji, Doymaz M.Z. (Çeviri editörü), Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000; 256-266.

BÖLÜM 6

ANTİVİRAL İLAÇLAR

Ayşe Ruveyda Uğur

Antiviral İlaçlar

Viral enfeksiyonların tedavisi için yeni antiviral ilaç geliştirme çabaları hızla devam etmesine rağmen klinikte kullanılan antiviral ilaçların sayı ve etkinliği hala sınırlıdır.

Virüsün duyarlı konak hücreye girmesi ile başlayan viral enfeksiyonlarda meydana gelen olaylar sırasıyla şu şekilde özetlenebilir:

1. Tutunma (adsorpsiyon)
2. Giriş ve soyulma
3. Replikasyon
4. Nükleokapsid sentezi ve asemblisi
5. Virion salınımı

Antiviral ilaçlar enfeksiyon sırasında gerçekleşen bu olayları hedef alarak etki ederler:

Virion Harabiyeti

Lipid çözücü ve deterjan benzeri moleküller zarflı virüslerin zarflarını parçalayarak virüsün konak hücreye tutunmasını önler. Nonoksinol-9, doğum kontrol jellerinde bulunan, HSV ve HIV bulaşını bu yolla engelleyen bir moleküldür. Rhinovirüsler asit ortama duyarlıdır. Asidik ortam sağlandığında virüs bulaşı önlenebilir.

Virüs Girişini Engelleyen Antiviral İlaçlar

Virüs girişini engelleyen antiviral ilaçlar, tutunma (adsorpsiyon), reseptör tanıma veya viral kapsidin sitoplazmaya geçişini sağlayan mekanizmalardan birini önleyerek virüsün konak hücreye girişini engeller. Örneğin antiviral antikorlar ve reseptör antagonistleri viral tutunma proteinlerine veya ilgili konak reseptörlerine bağlanarak virüsün konak hücre ile etkileşime girmesini yarışmalı olarak önler. Asidik polisakkarit olan dekstran sülfat ve polisülfatlar, polisülfonatlar, polikarboksilatlar gibi polianyonlar HIV-1'in zarf proteini gp120 üzerinde bulunan V3 bölgesine bağlanır. Böylece konak hücre yüzeyinde bulunan heparan sülfat ile etkileşimini önleyerek virüsün konak hücreye tutunmasını engeller. V3 bölgesinde meydana gelebilecek mutasyonlar (K269E, Q278H, N293D) polianyonları etkisiz hale getirebilir. Mannoz-spesifik lektinler ve cyanovirin N gibi glikozidik kalıntılara bağlanan proteinlerin de etki mekanizması aynıdır. HIV'in konak hücreye girişi sırasında

ÖZET

Viral enfeksiyonların tedavisi için yeni antiviral ilaç geliştirme çabaları hızla devam etmesine rağmen klinikte kullanılan antiviral ilaçların sayı ve etkinliği hala sınırlıdır. Viral enfeksiyonlar virüslerin duyarlı konak hücreye girmesi ile başlar. Virüsler zorunlu hücre içi mikroorganizmalardır ve çoğalmak için konak hücrenin enzimlerini ve replikasyon mekanizmalarını kullanırlar. Bu nedenle konak hücreye zarar vermeden virüslerin çoğalmasını durdurmak çok zordur. İyi bir antiviral ilaç virüse ait yapıları hedef almalıdır. Başka bir deyişle antiviral ilaçlar konak hücreye zarar vermeden virüs gelişimini ve çoğalmasını önleyen bileşiklerdir.

KAYNAKLAR

1. Anderson PL, Kakuda TN, Kawle S, Fletcher CV. Antiviral Dynamics and Sex Differences of Zidovudine and Lamivudine Triphosphate Concentrations in HIV-Infected Individuals. AIDS 2003; 17:2159.
2. Aswani D. Vadlapudi, Ramya K. Vadlapatla, and Ashim K. Mitra. Update on Emerging Antivirals for The Management of Herpes Simplex Virus Infections: A Patenting Perspective. Recent Pat Antiinfect Drug Discov. 2013; 8(1):55–67.
3. Bardsley-Elliot A, Noble S. Oseltamivir. Drugs 1999; 58:851.
4. Brahmania M, Feld J, Arif A, Janssen HL. New therapeutic agents for chronic hepatitis B. Lancet Infect Dis. 2016;16(2):e10-21. doi: 10.1016/S1473-3099(15)00436-3.
5. Chang TT, Gish RG, de Man R, et al. A comparison of entecavir and lamivudine for HBeAg-positive chronic hepatitis B. N Engl J Med 2006; 354:1001.
6. Cheer SM, Wagstaff AJ. Zanamivir: An Update of Its Use in Influenza. Drugs 2002; 62:71.
7. Ciesek S, Manns MP. Hepatitis in 2010: The dawn of a new era in HCV therapy. Nat Rev Gastroenterol Hepatol. 2011; 8(2):69-71.
8. De Clercq E. Clinical Potential of The Acyclic Nucleoside Phosphonates Cidofovir, Adefovir, and Tenofovir in Treatment of DNA Virus and Retrovirus Infections. Clin Microbiol Rev 2003; 16:569.
9. De Clercq E. Antirals and Antiviral Strategies. Nat Rev Microbiol. 2004; 2(9):704-20.
10. Günthard HF, Saag MS, Benson CA, del Rio C, Eron JJ, Gallant JE, Hoy JF, Mugavero MJ, Sax PE, Thompson MA, Gandhi RT, Landovitz RJ, Smith DM, Jacobsen DM, Volberding PA. Antiretroviral Drugs for Treatment and Prevention of HIV Infection in Adults: 2016 Recommendations of the International Antiviral Society-USA Panel. JAMA 2016; 316:191.
11. Hayden FG. Antivirals for Influenza: Historical Perspectives and Lessons Learned. Antiviral Research 2006; 71: 372–378.
12. HIV / AIDS Tanı Tedavi Rehberi, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Sağlık Bakanlığı Yayın No 919, Ankara 2013.
13. Hunt, D, Pockros, PJ. What Are The Promising New Therapies in The Field of Chronic Hepatitis C after The First-Generation Direct-Acting Antivirals? Curr. Gastroenterol 2013; 15:303.
14. Moscona A. Neuraminidase Inhibitors for Influenza. N Engl J Med 2005; 353:1363.
15. Pockros, PJ. New Direct-acting Antivirals in The Development for Hepatitis C Virus Infection. Therap. Adv. Gastroenterol 2010; 3:191.
16. Poordad, F, Dieterich, D. Treating Hepatitis C: Current Standard of Care and Emerging Direct-Acting Antiviral Agents. J. Viral Hepat 2012; 19:449.
17. Strasfeld L, Chou S. Antiviral Drug Resistance: Mechanisms and Clinical Implications. Infect Dis Clin North Am. 2010 Jun; 24(2): 413–437.
18. Tan BH. Cytomegalovirus Treatment. Curr Treat Options Infect Dis 2014; 6:256.
19. Türkiye Kronik Viral Hepatit Tanı Ve Tedavi Rehberi Kronik Viral Hepatit Rehber Çalıştayı. İstanbul 2015.
20. Vadlapudi AD, Vadlapatla RK, Mitra AK. Update On Emerging Antivirals For The Management Of Herpes Simplex Virus Infections: A Patenting Perspective. Recent Pat Antiinfect Drug Discov. 2013; 8(1): 55–67.
21. Wang YH, Huang YC, Chang LY, Kao HT, Lin PY, Huang CG, Lin TY. Clinical Characteristics of Children with Influenza A Virus Infection Requiring Hospitalization. J Microbiol Immunol Infect 2003; 36:111.
22. Yuen MF, Seto WK, Fung J, Wong DK, Yuen JC, Lai CL. Three Years of Continuous Entecavir Therapy in Treatment-Naïve Chronic Hepatitis B Patients: VIRAL Suppression, Viral Resistance, and Clinical Safety. Am J Gastroenterol 2011; 106:1264.

BÖLÜM 7

HERPES SİMPLEKS VİRÜSLER

Gülfem Terek Ece

Herpes Simpleks Virüsler

Herpes virüsler doğada yaygın bulunur. Çok sayıda üyesi bulunmasına rağmen ortak genetik ve antijenik yapıları paylaşıp insanda farklı hastalıklara yol açabilen üç alt aileye ayrılmış sekiz adet herpes virüs tanımlanmıştır. İnsan herpes virüsleri (Human Herpesvirüs-HHV) olarak adlandırılan bu virüsler herpes simpleks virüs (HSV) tip 1 ve tip 2, varicella-zoster virüs (VZV), cytomegalovirus (CMV), Epstein-Barr virüs (EBV), insan herpes virüsü-6 (HHV-6), insan herpes virüsü-7 (HHV-7) ve insan herpes virüsü-8 (HHV-8) olarak sıralanabilir.

Herpes virüsler onkojenik transformasyon yanında litik ve latent enfeksiyonlara yol açabilmeleri nedeniyle özellikle immunsuprese bireylerde ciddi enfeksiyonlara yol açabilirler. Bu grup virüslerin konak spektrumları değişkenlik gösterir ve antiviral tedaviye değişen oranlarda duyarlılık gösterirler.

Viral Özellikler

Herpesvirüsler çift iplikli DNA içeren, ikozahedral kapsid simetrisine sahip, zarflı ve oldukça büyük virüslerdir. Viral DNA'ları uzun ve kısa bölgelere sahiptir. Bu bölgelerin varyasyonları izomerik formların yanında mutasyonlardan sorumludur. Zarflı virüs yüzeyinde lipid, glikoprotein, poliamin yapılar içerir. Glikoprotein yapı antijenik özellikte olup immün yanıttan ve virüslerin ayırtediciliğinden sorumludur. Kapsid ve zar arasında tegüment adı verilen asimetrik yerleşimli bölüm bulunmaktadır (Şekil 1).

Herpesvirüs ailesi içindeki virüsler biyolojik özelliklerine göre üç alt ailede incelenir. Alphaherpesvirinae alt ailesinde konak hücrede belirgin hasara yol açan ve birçok dokuda üreyebilen virüsler bulunmaktadır. Bu virüsler duyu ganglionlarında latent kalırlar ve üreme siklusları kısadır. HSV-1, HSV-2 ve VZV bu grubun üyesidir.

Betaherpesivinae alt ailesi daha yavaş üreme siklusuna sahip ve sınırlı konak spektrumuna sahip virüslerdir. Bu alt grup üyeler üremeleri sırasında hücreleri büyütür. Tükürük bezi ve böbreklerde latent kalırlar. CMV, HHV-6 ve HHV-7 bu alt ailenin üyesidir. Yapılan çalışmalar bu grup virüslerin immunsupresif etkileri nedeniyle diğer enfeksiyonlara yatkınlık oluşturduğunu göstermektedir.

ÖZET

İnsan Herpesvirüsleri geniş, zarflı ve ikozahedral simetrili kapsid yapısına sahip DNA virüsleridir. Farklı klinik bulgularla seyreden persistan ve rekürren enfeksiyonlara yol açabilirler. Ortak genetik ve antijenik yapıları paylaşan üç farklı aileye ayrılmış sekiz adet herpes virüs tanımlanmıştır. HSV 1 klasik orofarin-geal lezyonlardan; HSV 2 ise genital herpesten sorumludur. HHV-6 roseola infantum etkenidir. HHV-8; gama herpesviridae ailesinden lenfotropik bir virüstür. AIDS'le ilişkili Kaposi Sarkomu lezyonundan izole edilmesinden dolayı Kaposi Sarkomu İlişkili Herpesvirüs (KSHV) olarak da adlandırılır. Bunun yanında birçok farklı hastalıkla ilişkilendirilmiş ancak ispatlanmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Aydemir EH. HSV ve HPV Enfeksiyonlarının Güncel Tedavisi. Türkderm 2007; 41: 75-6
2. Azwa A, Barton SE. Aspects of herpes simplex virus: a clinical review. J Fam Plann Reprod Health Care 2009; 35(4): 237–242.
3. Brooks GF, Carroll, K Janet S.Butel JS, Morse SA, Timothy A.Mietzner. Jawetz, Melnick and Adelberg's Medical Microbiology. Lange 2013
4. http://emedicine.medscape.com/article/218580-overview#a4 accession date:05.09.2016
5. http://emedicine.medscape.com/article/218580-overview# accession date: 05.09.2016
6. http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs400/en/ accession date:05.09.2016
7. http://emedicine.medscape.com/article/279734-overview accession date:30.10.2016
8. http://www.slideshare.net/DeepakKumarGupta2/herpes-virus-53467629 accession date:30.10.2016
9. http://es.slideshare.net/antares2000a/herpes-virus-micro-2014 accession date:30.10.2016
10. Ghadah A Karasneh, Deepak Shukla. Herpes simplex virus infects most cell types in
11. vitro: clues to its success. Virology Journal 2011, 8:481
12. Gilden DH, Mahalingam R, Cohrs RJ, Tyler KL. Herpesvirus infections of the nervous system. Nature Clinical Practice Neurology. February 2007 Vol 3 No 2
13. Kayser FH, Bienz KA, Eckert J, Zinkernagel RM, Tıbbi Mikrobiyoloji (Küçüker AM, Tümbay E, Anğ Ö, Erturan Z. Çeviri editörleri) İstanbul, 2002, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti.
14. Kinchington PR, St Leger AJ, Guedon JMG, Hendricks RL. Herpes simplex virus and varicella zoster virus, the house guests who never leave. Herpesviridae 2012, 3:5
15. http://www.springer.com/978-0-89603-772-4 accession date:05.09.2016
16. Kudesia G. Wreghitt T. Clinical and diagnostic virology, 1. Baskı, Cambridge, 2009, Cambridge University Pre
17. Looker, KJ, Garnett GP. A systematic review of the epidemiology and interaction of herpes simplex virus types 1 and 2. Sex Transm Infect 2005;81:103–107. doi: 10.1136/sti.2004.012039
18. Mandell GL, Douglas RG, & Bennett JE. *Mandell, Douglas and Bennett's principles and practice of infectious diseases*. Vol 1. 8th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2016: 1527.
19. Mandell GL, Douglas RG, & Bennett JE. *Mandell, Douglas and Bennett's principles and practice of infectious diseases*. Vol 1. 8th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2016: 1713.
20. Murray PR, Rosenthal KS, Pfaller MA, editörler: Medical Microbiology, 5. Baskı, pennnslyvania,2005, Elsevier
21. Ustaçelebi S. Diagnosis of herpes simplex virus infections. J.Clin Virol. 2001;21(3):255-9

BÖLÜM
8

VARİCELLA ZOSTER VİRÜSÜ, SİTOMEGALOVİRÜS, EPSTEİN-BARR VİRÜS

Semra Öz - Mustafa Altındiş

Varicella Zoster Virüs

Suçiçeği etkeni olan Varicella Zoster Virüsü (VZV) sinir köklerinde veya duyusal gangliyonlarda latent olarak kalır ve immün sistemin baskılandığı dönemlerde *zona* adı verilen hastalığa yol açar. Suçiçeği HSV'den farklı olarak daha çok solunum yolu ile bulaşır. Bunun yanı sıra oluşturduğu veziküler lezyonlardan da duyarlı kişilere bulaş mümkündür. Gebeliğin ilk 20 haftasında geçirilen enfeksiyonların %1-2 kadarında *konjenital varisella sendromu* gelişebilmektedir. Doğumdan önceki 1-2 hafta içerisinde enfeksiyon geçiren gebelerin bebeklerinde, doğum sonrası ilk haftada ölümcül suçiçeği enfeksiyonu oluşabilir.

Viral Özellikler

VZV, üyesi olduğu Herpes virüs ailesinin genel özelliklerine sahiptir. Enfeksiyöz olan zarflı virion eter, deterjanlar ve kuru hava gibi faktörlerle kolayca etkisiz hale gelebilmektedir. Etken hücreden hücreye yayılabilmekle birlikte inokülasyondan 8-10 saat sonra komşu hücrelerde virüs saptandığı bildirilmiştir. Günümüzde tanımlanmış 5 grup VZV glikoproteini bulunmaktadır: gpI, gpII, gpIII, gpIV ve gpV. Virüse karşı humoral ve hücresel immünite gelişiminde esas olarak bu glikoproteinler rol oynamakta olup, özellikle ilk üçüne karşı (gpI, gpII ve gpIII) monoklonal nötralizan antikor oluşumu viral enfektiviteyi önleyebilmektedir.

Primer hastalığın sınırlandırılmasında ve zona gelişiminin önlenmesinde hücresel immünite daha önemlidir. Enfeksiyon seyrinde virüsün hücre içine girişi sonrasında sentezlenen viral proteinler, MHC class I molekülleri ile, hücre yüzeyinde sitotoksik T hücrelerine sunulmaktadır. Sonuçta virüsle enfekte hücreler sitotoksik T hücreleri tarafından ortadan kaldırılmaktadır. Virüs, geliştirdiği mekanizmalarla viral proteinlerin ekspresyonunu azaltarak immün sistemden kaçabilmektedir. VZV antikorlarını saptayan çalışmalarda, protein ekspresyonunun enfekte nöronlarda çok sınırlı olduğu belirlenmiştir. Primer infeksiyon sonrasında VZV, dorsal kök ganglionlarına yerleşerek ömür boyu latent kalabilmektedir.

ÖZET

Herpes virüs ailesinin bir üyesi olan Varisella zoster virüsü (VZV), suçiçeği ve zona olmak üzere iki farklı klinik tabloya neden olur. Her iki tablo da immün sistemi sağlam olan kişilerde ve genç insanlarda ılımlı seyreden enfeksiyonlardır. Suçiçeğine yol açan VZV sinir köklerinde veya duyusal gangliyonlarda latent kalır, immün sistemin baskılandığı dönemlerde zona adı verilen hastalığa yol açar. Suçiçeği HSV'den farklı olarak daha çok solunum yolu ile bulaşır. Oluşturduğu veziküler lezyonlardan da bulaş mümkündür. Gebeliğin ilk 20 haftasında geçirildiğinde %1-2 kadar fetüste *konjenital varisella sendromu* görülebilir. Doğumdan önceki 1-2 hafta içerisinde gebe enfeksiyonu geçirir ise, bebeğin doğumdan sonraki hafta içerisinde ölümcül suçiçeği enfeksiyonu oluşabilir. Tanıda lezyondan alınan örneklerde tipik hücre yapılarının görülmesi kullanılabilir. Serolojik yöntemlerle hasta serumunda VZV spesifik IgM antikorlarının gösterilmesi tanı koydurucudur. PZR ile virüse spesifik nükleik asitlerin saptanmasıyla da tanı konulabilir. Suçiçeği geçiren çocuklarda spesifik bir tedavi önerilmemektedir. Erişkinler ve immün baskılanmışlarda asiklovir, famsiklovir ve valasiklovir kullanılabilir. Hastalığa karşı koruyucu bir aşı geliştirilmiş olup, ticari olarak pazarlanmaktadır. Koruyucu antikor taşımayan gebelerin suçiçeği geçiren bireylerle temas etmesi durumunda *zoster immün globülin* verilmesi fetüsü enfeksiyondan koruyabilir.

CMV *Herpesviridae* ailesinde, *Betaherpesvirinae* alt ailesinin bir üyesidir. Büyük, lineer, çift sarmallı DNA'ya sahiptir. CMV'nin iki zarf proteini olan glikoprotein B ve glikoprotein H humoral yanıt oluşumunda önemlidir. CMV bulaşı, organ transplantasyonu yanı sıra, idrar, tükürük, gözyaşı ve genital salgıları da içeren hemen hemen tüm vücut sıvıları ile maruziyet sonucu meydana gelebilir. Gebelik sırasında, doğumda veya doğum sonrası dönemde anneden de olabilir. CMV, vasküler endotel hücreleri ve lökositleri enfekte eder, monositlerde ve dentritik hücrelerde latent olarak kalır. EBV ile benzer şekilde mononükleoz sendromuna neden olabilir. EBV'nin neden olduğu IM'dan farkı heterofil antikorların bulunmamasıdır. Hücre aracılı konak bağışıklık yanıtları belirgin CMV hastalığının gelişimini önler. El hijyeni ile standart önlemler, bulaşmayı önlemek için yeterlidir. CMV en yaygın intrauterin viral enfeksiyonudur. Çeşitli viral proteinlere karşı aşı geliştirme çalışmaları sürmektedir. Günümüzde, böbrek nakil hastalarında, CMV'ye özgü monoklonal antikorların CMV bulaşını azaltıp azaltamayacakları araştırılmaktadır.

EBV çift sarmallı lineer DNA genomuna sahiptir. Latent proteinleri kodlayan bölgelerdeki değişikliklere göre EBV-1 ve EBV-2 veya A ve B olmak üzere iki farklı EBV tanımlanmıştır. EBV tükürük, cinsel ilişki ve seropozitif kişiden seronegatif olana kan transfüzyonu, organ nakli ile bulaşabilir. EBV gp350 yüzey proteini ile CD21 reseptörü olan B lenfositleri ve benzeri hücrelere tutunarak hücreye girer. T lenfositlerden salınan sitokin yanıtı ise enfeksiyoz mononuükleoz'da (EM) görülen klinik semptomlara neden olur. Akut enfeksiyonda kanda görülen Downey hücreleri adını alan atipik lenfositler T hücreleridir. Akut EBV enfeksiyonunda koyun, at ve dana eritrositleri ile reaksiyona girebilen heterofil antikorlar oluşur ve çoğunlukla Immunoglobulın (Ig) M yapısındadırlar. Serokonversiyon iki yaş döneminde pik yapar; 1-6 yaş ve 14-20 yaş. Otoimmün hemolitik anemi sık görülen komplikasyonlardandır Günümüzde aşı henüz yoktur. EBV, BL ve nazofarengeal karsinom (NFK) olmak üzere en az iki kanserin etiyolojisinden sorumludur.

KAYNAKLAR

1. Ahmad N, Drew WL, Lagunoff M. Herpesviruses. Part II Chapter 14. In: Sherris Medical Microbiology 6th edition, Ryan KJ, Ray CG (eds). Mc Graw Hill Education, 2014: 245-269.
2. Al-Omari A, Aljamaan F, Alhazzani W, Salih S, Arabi Y. Cytomegalovirus infection in immunocompetent critically ill adults: literature review. Ann Intensive Care. 2016; 6(1): 110. DOI 10.1186/s13613-016-0207-8.
3. Arvin AM, Moffat JF, Redman R. Varicellazoster virus: aspects of pathogenesis and host response to natural infection and varicella vaccine. Adv Virus Res. 1996; 46: 263-309.
4. Arvin AM, Wolinsky JS, Kappos L, Morris MI, Reder AT, Tornatore C, Gershon A, Gershon M, Levin MJ, Bezuidenhoudt M, Putzki N. Varicella-zoster virus infections in patients treated with fingolimod: risk assessment and consensus recommendations for management. JAMA Neurol. 2015 Jan;72(1):31-9.
5. Arısoy ES, Çiftçi E, Hacımustafaoğlu M, Kara A, Kuyucu N, Somer A, Vardar F. Clinical practical recommendations for Turkish national vaccination schedule for previously healthy children (national vaccination schedule) and vaccines not included in the schedule-2015. J Pediatr Inf. 2015; 9:1-11.
6. Azap A, Kurt H. Varisella zoster virüs infeksiyonları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. 2002; 54(4); 357.370.
7. Brunell PA, Straus SE, Krause PR. Recent advances in VZV infection. Ann Intern Med. 1999; 130: 922-32.
8. Cengiz AT. Tıp ve diŞ hekimliğinde genel ve özel mikrobiyoloji iç: Özbal Y, Editor. Ebstein-Barr Virüs, Ankara: Güneş Kitabevi; 2004:937-943
9. Center for Disease Control and Prevention (CDC) internet home page.
10. Cohen Jl. Infection of cells with varicella-zoster virus down-regulates surface expression of class I majör histocompatibility complex antigens. J .Infect Dis. 1998; 177:1390-3.
11. Dinleyici EC, Kurugol Z, Turel O, Hatipoglu N, Devrim I, Agin H, Gunay I, Yasa O, Erguven M, Bayram N, Kizildemir A, Alhan E, Kocabas E, Tezer H, Aykan HH, Dalgic N, Kilic B, Sensoy G, Belet N, Kulcu NU, Say A, Tas MA, Ciftci E, Ince E, Ozdemir H, Emiroglu M, Odabas D, Yargic ZA, Nuhoglu C, Carman KB, Celebi S, Hacimustafaoglu M, Elevli M, Ekici Z, Celik U, Kondolot M, Ozturk M, Tapisiz A, Ozen M, Tepeli H, Parlakay A, Kara A, Somer A, Caliskan B, Velipasalioglu S, Oncel S, Arisoy ES, Guler E, Dalkiran T, Aygun D, Akarsu S; VARICOMP Study Group.. The epidemiology and economic impact of varicella-related hospitalizations in Turkey from 2008 to 2010: a nationwide survey during the pre-vaccine era (VARICOMP study). Eur J Pediatr. 2012 May;171(5):817-25.
12. Enbom M, Strand A, Falk KI, Linde A. Detection of Epstein-Barr virüs, but not human herpesvirus 8, DNA in cervical secretions from Swedish women by real-time polymerase chain reaction. Sex. Transm. Dis 2001;28:300-306.
13. Erensoy S, Zeytinoğlu A. Epstein-Barr virüs. Wilke Topçu A, Söyletir G, Doğanay M (editörler). Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi. 3. baskı. İstanbul: Nobel Kitapevi; 2008:1672-1679.
14. Ertürk M. Herpes Simpleks Virusları. Editör: Ustaçelebi Ş. Temel ve Klinik Mikrobiyoloji. Birinci baskı, Ankara:Güneş Kitabevi, 1999: 815-827.
15. Färber I, Hinderer W, Rothe M, Lang D, Sonneborn HH, Wutzler P. Serological diagnosis of Epstein-Barr virus infection by novel ELISAs based on recombinant capsid antigens p18-23. Journal of Medical Virology 2001; 63:271-276
16. Gilden DH, Demasters BK, Laguardia JJ ve ark. Neurologic complications of the reactivation of varicella-zoster virüs. N Engl J Med. 2000; 342: 635-45.
17. Griffiths P, Baraniak I, Reeves M. The pathogenesis of human cytomegalovirus. J Pathol. 2015;235(2):288-97.
18. Harvey RA, Cornelissen CN, Fisher BD. Nonenveloped DNA Viruses. Unit IV Chapter 25. In: Lippincott's Illustrated Reviews Microbiology 3th edition, Harvey RA (ed). Lippincott Williams&Wilkins, a Wolters Kluwer business China, 2013: p 255-272.
19. Hess RD. Routine Epstein-Barr virus diagnostics from the laboratory perspective: still changing after 35 years. J. Clinic. Microbiol 2004;42:33813387.
20. https://www.cdc.gov/cmv/overview.html
21. https://www.cdc.gov/vaccines/hcp/vis/vis-statements/varicella.html
22. https://www.cdc.gov/vaccines/vpd/varicella/hcp/recommendations.html

23. Jahan M. Laboratory diagnosis of CMV infection: A review. Bangladesh J Med Microbiol. 2010; 04(02): 39-44.

24. Johnson RW, Alvarez-Pasquin MJ, Bijl M, Franco E, Gaillat J, Clara JG, Labetoulle M, Michel JP, Naldi L, Sanmarti LS, Weinke T. Herpes zoster epidemiology, management, and disease and economic burden in Europe: a multidisciplinary perspective. Ther Adv Vaccines. 2015 Jul;3(4):109-20.

25. Kalil AC, Levitsky J, Lyden E, Stoner J, Freifeld AG. Meta-analysis: the effi- cacy of strategies to prevent organ disease by cytomegalovirus in solid organ transplant recipients. Ann Intern Med. 2005;143(12):870–80.

26. Kayser FH, Bienz KA, Eckert j, Lindenmann J. Medical Microbiology. ed. Nevv York: George Thieme Verlag,1992'den çeviren Küçüker Anğ M, Tümbay E, Anğ Ö. Tıbbi Mikrobiyoloji. Sekizinci baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1997:300-314.

27. Kieff E, Rickinson B: Epstein-Barr virus and its replication. In: Fields BN, Howley PM, Griffin DE, Robert A, Lamb D, Malcolm A, Martin MD, Roiznan B, Straus SE, Knipe DM (eds), Virology 2001, 4. Baskı. Lipincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 2511-573.

28. Limaye AP, Kirby KA, Rubenfeld GD, Leisenring WM, Bulger EM, Neff MJ, et al. Cytomegalovirus reactivation in critically ill immunocompetent patients. JAMA. 2008;300(4):413–22.

29. Lisboa LF, Asberg A, Kumar D, Pang X, Hartmann A, Preiksaitis JK, et al. The clinical utility of whole blood versus plasma cytomegalovirus viral load assays for monitoring therapeutic response. Transplantation. 2011;91(2):231–6.

30. Lungo O, Panagiotidis CA, Annunziato PW ve ark. Aberrant intracellular localization of varicella-zoster virus regulatory proteins during latency. Proc Natl Acad Sci USA. 1998; 95:7080-5. (özet)

31. Mahalingam R, VVellish M, VVolf W, Ducland AN, Cohrs R, Vafai A et al. Latent varicella-zoster viral DNA in human trigeminal and thoracic ganglia. N Engl J Med. 1990; 323:627-31.

32. Mahon CR, Lehman DC, Manuselis G. Diagnostic Microbiology. İn Nauschuetz WF, Learmonth SL. Clinical Virology. St. Louis, Missouri;2007: 826-863

33. Murray PR, Baron EJ, Jorgensen JH, Landry ML, Pfaller MA. Başustaoğlu A (Çeviri editörü). Klinik mikrobiyoloji. Manual of clinical microbiology. İç: Murray P, Baron E, Jorgensen J (eds). Epstein-Barr virüs. 9. Baskı. Washington DC: ASM Press. Ankara: Atlas Kitapçılık; 2009:1567-70.

34. Murray PR, Rosenthal KS, Pfaller MA. Başustaoğlu A (Çeviri editörü). Tıbbi mikrobiyoloji. Medical Microbiology. İç: Mutlu Esved, Baysan BÖ, Çolak D (çeviri). İnsan Herpesvirüsleri. 6. Baskı. Ankara: Atlas Kitabevi; 2010:517-540

35. Murray PG, Young LS. Epstein-Barr virus infection: Basis of malignancy and potential for theraphy. Expert Rev Mol Med 2001;3:1-20.

36. Osawa R, Singh N. Cytomegalovirus infection in critically ill patients: a systematic review. Crit Care. 2009;13(3):R68.

37. Plosa EJ, Esbenshade JC, Fuller MP, Weitkamp JH. Cytomegalovirus infection. Pediatr Rev. 2012;33(4):156-63.

38. Rhonda GK, Straus SE. Postherpetic neuralgia: pathogenesis, treatment and prevention. N Engl J Med. 1996; 355: 32-42.

39. Savvyer MH, Chamberlin CJ, Wu YN, Aintablian N, VVallace MR. Detection of varicella-zoster virus DNA in air samples from hospital rooms. J Infect Dis. 1994; 169:91-4.

40. Sculley TB, Cross SM, Borrow P, Cooper DA. Prevalence of antibodies to Epstein- Barr virüs nuclear antijen 2B in persons infected with the human immunodefiency virüs. J. Infect. Dis 1988;158:186-192.

41. Straus SE. Introduction to Herpesviridae. İn: Mandell GL, Douglas RG, Bennet JE (eds). Principles and Practice of Infectious Diseases. 5^ ed. Nevv York: Churchill Livingstone, 2000: 1557-64.

42. Vardar F. EBV. Journal of Current Pediatrics 2008; 62-65.

43. Zerboni L, Sen N, Oliver SL, Arvin AM. Molecular mechanisms of varicella zoster virus pathogenesis. Nat Rev Microbiol. 2014 Mar;12(3):197-210.

44. Ziemann M, Sedemund-Adib B, Reiland P, Schmucker P, Hennig H. Increased mortality in long-term intensive care patients with active cytomegalovirus infection. Crit Care Med. 2008;36(12):3145–50.

BÖLÜM 9

PAPOVAVİRÜSLER

Ferhat Gürkan Aslan - Mustafa Altındiş

Önceden yapılan çalışmalarda papillomavirüsler ve polyomavirüsler arasındaki ilişki araştırılmış ve ortak karakteristik özelliklerine (zarfsız kapsid, çift zincirli DNA genomu, onkojenik potansiyel gibi) dayanılarak her iki grup *Papovaviridae* ailesi içerisinde birleştirilmiştir. Daha sonra yapılan çalışmalarda genom yapılarındaki farklılık ve nükleotid veya aminoasit dizilerinde önemli bir benzerlik bulunamamıştır. Bundan dolayı yakın geçmişte Uluslararası Virüs Taksonomi Komitesi (International Council on Taxonomy of Viruses (ICTV)) tarafından *Polyomaviridae* ve *Papillomaviridae* olarak adlandırılan iki ayrı virüs ailesi içerisinde sınıflandırılmışlardır.

Papillomavirüsler

Papillomaviridae ailesinden papillomavirüs genusuna ait human papillomavirüsler (HPV) deri ve mukozada çeşitli benign ve malign lezyonların gelişmesine neden olurlar. Siğil en yaygın lezyon olmasına rağmen en çok ilgi, neoplazi ile ilişkili genital enfeksiyonlar üzerinde yoğunlaşmıştır.

Human papillomavirüslerın etken olduğu siğillerin varlığı ve bulaşıcı oldukları Antik Yunan ve Roma dönemlerinden beri bilinse de, 19. yüzyılın başlarına kadar genital siğillerin, sifiliz veya gonorenin bir formu olduğu düşünülmekteydi.

Bu virüslere karşı en büyük ilgi 1930'larda başlamış ve ilk papillomavirüs 1933 yılında tanımlanmıştır. "Bakteri filtrelerinden" geçtiği gösterilen ilk mikroorganizmalar olan papillomavirüslerin, 1930'lu yıllarda tavşanlarda epitelyum kanserine yol açtığı saptanmış, 1970'li yıllarda ise insanda servikal kanser ile ilişkisi belirlenmiştir.

Viral Özellikler

HPV *Papillomaviridae* ailesi içerisinde sınıflandırılan zarfsız, 45-55 nm çapında ikozahedral kapsidi olan, yaklaşık 8000 bç uzunluğunda sirküler çift zincirli bir DNA virüsüdür. Tüm papillomavirüslerde viral DNA, bir majör (L1) ve bir minör (L2) kapsid proteininden oluşan ikozahedral protein kılıfı içerisinde bulunur (Şekil 1). Kapsidin yapısı elektron mikroskobik olarak 12 penton ve 60 hekzon olmak üzere toplam 72 adet kapsomerden oluşmuştur. Majör kapsid proteini HPV cinsine özgü ve bütün HPV tipleri için ortak olan antijeniteye sahiptir.

KAYNAKLAR

1. Ahmad N, Pottinger P, Drew WL, Reller LB, Lagunoff M, Sterling CR. Papilloma and polyoma viruses. Part II Chapter 19. In: Sherris Medical Microbiology 6th edition, Ryan KJ, Ray CG (eds). Mc Graw Hill Education, 2014: 333-342.
2. Bernard HU, Calleja-Macias IE, Dunn ST. Genome variation of human papillomavirus types: Phylogenetic and medical implications. International Journal of Cancer. 2006; 118: s 1071-1076.
3. Bird G, O'Donnell M, Moroianu J, Garcea RL. Possible role for cellular karyopherins in regulating polyomavirus and papillomavirus capsid assembly. J Virol. 2008; 82(20): 9848-57.
4. Boothpur R, Brennan DC. Human polyoma viruses and disease with emphasis on clinical BK and JC. J Clin Virol. 2010 Apr; 47 (4): 306-12.
5. Bucchi D, Stracci F, Buonora N, Masanotti G. Human papillomavirus and gastrointestinal cancer: A review. World J Gastroenterol. 2016; 22(33): 7415-30.
6. Cardoso JC, Calonje E. Cutaneous manifestations of human papillomaviruses: a review. Acta Dermatovenerol Alp Pannonica Adriat. 2011; 20(3): 145-54.
7. Dalianis T, Hirsch HH. Human polyomaviruses in disease and cancer. Virology. 2013 Mar 15;437(2):63-72.
8. Diagnosis of Infections Caused by Viruses, Chlamydia, Rickettsia, and Related Organisms. Chapter 23 In: Koneman's Color Atlas and Textbook of Diagnostic Microbiology 6. edit. Winn WJr, Allen S, Janda W, Koneman E, Procop G, Schreckenberger P, Woods G. eds. Lippincot Williams & Wilkins, Philadelphia. 2006: s 1327-1419.
9. Dixit R, Bhavsar C, Marfatia YS. Laboratory diagnosis of human papillomavirus infection in female genital tract. Indian Journal of Sexually Transmitted Diseases and AIDS. 2011; 32(1): 50-52.
10. Doorbar J. Papillomavirus life cycle organization and biomarker selection. Dis Markers. 2007;23(4):297-313.
11. Doorbar J, Quint W, Banks L, Bravo IG, Stoler M, Broker TR, Stanley MA. The biology and life-cycle of human papillomavirus. Vaccine. 2012; 30: 55-70.
12. Dörries K. The Human Polyomaviruses. Chapter 34. In: Principles and practice of clinical virology 6th edition, Zuckerman AJ, Banatvala JE, Schoub BD, Griffiths PD, Mortimer P (eds). John Wiley&Sons Ltd, 2014: p 823-848.
13. Dupzyk A, Tsai B. How Polyomaviruses Exploit the ERAD Machinery to Cause Infection. Viruses. 2016 Aug 29; 8 (9). pii: E242. doi: 10.3390/v8090242.
14. Eash S, Manley K, Gasparovic M, Querbes W, Atwood WJ. The human polyomaviruses. Cell Mol Life Sci. 2006; 63(7-8): 865-76.
15. Ergünay K editör. İnsan papillomavirusları. Kısım 2, Bölüm 20 İç: Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji, Ergünay K, Us AD. Eds. Bilimsel Tıp Yayınevi Ankara, 2011: s 591-605.
16. Gossai A, Waterboer T, Nelson HH, Michel A, Willhauck-Fleckenstein M, Farzan SF, Hoen AG, Christensen BC, Kelsey KT, Marsit CJ, Pawlita M, Karagas MR. Seroepidemiology of Human Polyomaviruses in a US Population. Am J Epidemiol. 2016; 183(1): 61-9.
17. Harvey RA, Cornelissen CN, Fisher BD. Nonenveloped DNA Viruses. Unit IV Chapter 24. In: Lippincott's Illustrated Reviews Microbiology 3th edition, Harvey RA (ed). Lippincott Williams&Wilkins, a Wolters Kluwer business China, 2013: p 245-255.
18. Hathaway JK. HPV: Diagnosis, prevention and treatment. Clinical obstetrics and gynecology. 2012; 55(3): 671-680.
19. Howley PM, Lowy DR. Papillomaviruses Fields Virology. İç: Papillomaviruses, Knipe DM, Howley PM eds. Lippincot Williams & Wilkins, Philadelphia. 2007: s 2231-2264.
20. http://viralzone.expasy.org/all_by_species/5.html
21. http://www.who.int/wer/2014/wer8943.pdf?ua=1
22. Iaconelli M, Petricca S, Libera SD, Di Bonito P, La Rosa G. First Detection of Human Papillomaviruses and Human Polyomaviruses in River Waters in Italy. Food Environ Virol. 2015 Dec;7(4):309-15. doi: 10.1007/s12560-015-9203-7.
23. Johne R, Buck CB, Allander T, Atwood WJ, Garcea RL, Imperiale MJ, Major EO, Ramqvist T, Norkin LC. Taxonomical developments in the family Polyomaviridae. Arch Virol. 2011; 156(9):1627-34.
24. Keen EF, Aldous WK. Genital infections and sexually transmitted diseases. Chapter 38 In: Textbook of Diagnostic Microbiology 4th ed, Mahon CR, Lehman DC, Manuselis G. eds. Saunders Elsevier Missouri, 2011: s 901-926.

25. Korup S, Rietscher J, Calvignac-Spencer S, Trusch F, Hofmann J, Moens U, Sauer I, Voigt S, Schmuck R, Ehlers B. Identification of a novel human polyomavirus in organs of the gastrointestinal tract. PLoS One. 2013; 8 (3): e58021. doi: 10.1371/journal.pone.0058021.

26. Köse MF, Turan T, Naki MM. Human papillomavirüs ile ilişkili hastalıklar. Flora İnfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Dergisi. 2012; 17(1): 22-33.

27. Kroupis C, Vourlidis N. Human papilloma virus (HPV) molecular diagnostics. Clin Chem Lab Med. 2011; 49(11): 1783-99.

28. Lazarczyk M, Cassonnet P, Pons C, Jacob Y. & Favre M. (2009). The EVER proteins as a natural barrier against papillomaviruses: a new insight into the pathogenesis of human papillomavirus infections. Microbiology and Molecular Biology Reviews. 2009; 73(2): pp. 348-370.

29. Lowy DR. History of Papillomavirus Research. Chapter 2 In: The Papillomaviruses, Garcea RL, DiMaio D eds. Springer Science Business Media, LLC, 2007; s: 13-28.

30. McKinney CC, Hussmann KL, McBride AA. The Role of the DNA Damage Response throughout the Papillomavirus Life Cycle. Viruses. 2015; 7(5): 2450-69.

31. Papilloma ve polyomavirüsler. Bölüm 6 İç: Tıbbi Mikrobiyoloji 6. Baskı, Murray PR, Rosenthal KS, Pfaller MA. Eds. Başustaoğlu AC. Çeviri ed. Atlas Kitapçılık Ankara, 2010: s 499-507.

32. Patterson BK. İnsan Papillomavirüsleri. Kısım 6 Bölüm 106. İç: Klinik Mikrobiyoloji 9th ed, Murray PR, Baron EJ, Jorgensen JH, Landry ML, Pfaller MA eds, Başustaoğlu A (çevr ed). Atlas Kitapçılık, Ankara; 2009: s.1601-1611.

33. Pinidis P, Tsikouras P, Iatrakis G, Zervoudis S, Koukouli Z, Bothou A, Galazios G, Vladareanu S. Human papilloma virus' life cycle and carcinogenesis. A Journal of Clinical Medicine. 2016; 11(5): 48-54.

34. Pinto M, Dobson S. BK and JC virus: a review. J Infect. 2014 Jan; 68 Suppl 1:S2-8. doi: 10.1016/j.jinf.2013.09.009.

35. Siguier M, Sellier P, Bergmann JF. BK-virus infections: a literature review. Med Mal Infect. 2012 May; 42 (5): 181-7.

36. Tuncer S, Ustaçelebi Ş. (ed). İnsan Papillomavirüsleri. Temel ve Klinik Mikrobiyoloji.1.Baskı. Güneş Kitabevi, Ankara; 1999. s.797-802.

37. Villiers EM, Claude F, Thomas R. Broker, et al. Classification of papillomaviruses. Virology. 2004; 324: s 17- 27.

38. Viscidi RP, Shah KV. Human Polyomaviruses. Section II Chapter 25. In: Clinical virology manual 4th edition, Specter S, Hodinka RL, Young SA, Wiedbrauk DL (eds). ASM Press Washington, 2009: p 417-423.

39. Walhart T. Human Papillomavirus Biology, Pathogenesis, and Potential for Drug Discovery: A Literature Review for HIV Nurse Clinical Scientists. J Assoc Nurses AIDS Care. 2015; 26(6): 693-702.

BÖLÜM 10

ADENOVİRÜSLER, PARVOVİRÜSLER, POKSVİRÜSLER

Hüseyin Uzuner - Aynur Karadenizli

Adenovirüsler

Adenovirüsler ilk olarak 1953 yılında, Rowe ve arkadaşları tarafından, çocuk adenoidlerinde poliovirüslerin araştırılması sırasında tanımlanmıştır ve kültürlerin spontan dejenerasyonunu uyaran etkeni "adenoid dejenerasyon ajanı" olarak adlandırılmışlardır. 1954 yılında Hilleman ve Wenner isimli araştırıcılar, askerlere ait solunum yolu örneklerinde benzer bir etken üretmiş ve bu etkeni "RI-67" diye adlandırmışlardır. Yapılan çalışmalarda bu iki etkenin aynı olduğu gösterilmiş ve 1956'da "Adenovirüs" (AdV) terimi önerilmiştir.

Doğada yaygın olarak bulunan AdV'ler insanlardan ve çoğu hayvandan izole edilebilirler. AdV'ler, *Mastadenovirüs*, *Aviadenovirüs*, *Atadenovirüs* ve *Siadenovirüs* olmak üzere 4 cins tarafından temsil edilen *Adenoviridae* ailesine dahildirler. *Mastadenovirüs* cinsi içerisinde insanları enfekte edebilen gruplar immünolojik, biyolojik ve biyokimyasal özelliklerine, eritrositleri hemaglütine etme özelliklerine, kemiricilerdeki onkojenik özelliklerine ve genomlarındaki guanin + sitozin yüzdesine göre

Tablo 1. İnsanları enfekte eden AdV grupları ve gruplara dahil olan serotipler.

Cin	Grup	Serotip(ler)	Enfeksiyon Bölgesi*
Mastadenoviridae	A	12, 18, 31, 61	SS, ÜS, GİS
	B	3, 7, 11, 14, 16, 21, 34, 35, 50, 55	SS, G, ÜS, GİS
	C	1, 2, 5, 6, 57	SS, ÜS, GİS
	D	8-10, 13, 15, 17, 19, 20, 22-30, 32, 33, 36-39, 42-49, 51, 53, 54, 56, 58, 59, 60, 62-65	G, GİS
	E	4	SS, G
	F	40, 41	GİS
	G	52	GİS

*SS: Solunum Sistemi, ÜS: Üriner Sistem, GİS: Gastrointestinal Sistem, G:Göz

ÖZET

Adenovirüsler ikozahedral simetriye sahip, zarfsız, çift iplikli DNA virüsleridir. Litik veya latent enfeksiyon yapabilirler. Kemiricilerde onkojenik etki gösterirler. Epidemik, endemik veya sporadik enfeksiyonlara sebep olurlar. Bazı serotipler nozokomiyal enfeksiyon etkeni olabilir. Çoğunlukla solunum yolu, göz ve gastrointestinal sistemde enfeksiyon oluştururlar. Bağışıklığı baskılanmış kişilerde diğer organlarda (mesane, karaciğer, pankreas, merkezi sinir sistemi) enfeksiyon yapabilirler. Genellikle direkt temas, damlacık yolu, fekal-oral yolla veya medikal cihaz ve aletlerle bulaşırlar. Bulaştıkları yüzeylerde uzun süre enfektif kalabilirler. IFA, EIA veya PZR ile tanı koyulabilir. Tanıda hücre kültürü altın standarttır. Özgül bir tedavisi bulunmamaktadır. Askeri personelin kullanımı için aşısı mevcuttur.

Parvovirüsler en küçük DNA virüsleridir. Bunlar zarfsız, ikozahedral simetriye sahip, tek iplikli virüsleridir. İnsanlarda enfeksiyon oluşturan virüsler Parvovirüs B19 ve Human Bocavirüs'tür. Parvovirüs B19 aktif bölünme safhasındaki eritroid seri öncül hücrelerinde replike olur. Human Bocavirüs'ün replikasyon mekanizması henüz net değildir. Parvovirüs B19, çocuklarda görülen "5. hastalık" etkenidir. Ayrıca fetusta hidrops fetalis'e sebep olabilir. Bazı otoimmün hastalıklar ile ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Tanı için serolojik ve moleküler yöntemler kullanılabilir. Her iki virüs için de özgül bir tedavi bulunmamaktadır. Aşıları da mevcut değildir.

Poksvirüsler Çift iplikli lineer DNA'ya sahip zarflı virüslerdir. Işık mikroskobu altında görülebilirler. Replikasyonlarını sitoplazmada gerçekleştirirler. Solunum yoluyla, lezyonlara direkt temasla veya kontamine eşyalarla temas ile bulaşabilirler. Konakta sistemik veya lokalize enfeksiyonlara sebep olabilirler. Hastalıklar genellikle döküntülerle seyreder. Variola ve Molluscipoxvirüs hariç diğerleri hayvanlardan insana bulaşırlar (zoonoz). Poksvirüs enfeksiyonları için özgül bir ilaç henüz yoktur. Variola virüs çiçek hastalığına sebep olur. Başarılı bir aşılama uygulanması sonucu çiçek hastalığı eradike edilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Abdel-Moneim, A. S., Hosam, A., Kamel, M. M., Soliman, A. S., Mahdi, E. A., El-Gammal, A. S., & Mahran, T. Z. (2016). Screening of human bocavirus in surgically excised cancer specimens. Archives of virology, 1-8.
2. Anderson L, Erdman D. 2009. Human Parvoviruses, p 645-661. In Richman D, Whitley R, Hayden F (ed), Clinical Virology, Third Edition. ASM Press, Washington, DC. doi: 10.1128/9781555815981.ch29
3. Berry, M., Gamieldien, J., & Fielding, B. C. (2015). Identification of new respiratory viruses in the new millennium. Viruses, 7(3), 996-1019.
4. Broccolo, F., Falcone, V., Esposito, S., & Toniolo, A. (2015). Human bocaviruses: Possible etiologic role in respiratory infection. Journal of Clinical Virology, 72, 75-81.
5. Brown, K. E. (2010). The expanding range of parvoviruses which infect humans. Reviews in medical virology, 20(4), 231-244.
6. Brown, K. E. (2009) Human Parvoviruses, in Principles and Practice of Clinical Virology, Sixth Edition (eds A. J. Zuckerman, J. E. Banatvala, B. D. Schoub, P. D. Griffiths and P. Mortimer), John Wiley & Sons, Ltd, Chichester, UK. doi: 10.1002/9780470741405.ch35
7. Brown, M., Grydsuk, J. D., Fortsas, E. & Petric, M. 1996. Structural Features Unique To Enteric Adenoviruses. Arch Virol Suppl, 12, 301-7.
8. Buller R.M, Frank Fenner. Poxviruses. In Richman D, Whitley R, Hayden F (ed), Clinical Virology, Third Edition. ASM Press, Washington, DC., 2009, doi: 10.1128/9781555815981.ch29.

9. Collier, L. H. & Oxford, J. S. 2006. Human Virology: A Text For Students Of Medicine, Dentistry, And Microbiology, Oxford, Oxford University Press.
10. Debiaggi, M., Canducci, F., Ceresola, E. R., & Clementi, M. (2012). The role of infections and coinfections with newly identified and emerging respiratory viruses in children. Virology journal, 9(1), 1.
11. Dunn JJ, Miller MB. Emerging Respiratory Viruses Other Than Influenza. Clin Lab Med. 2014 Jun;34(2):409-30. Doi: 10.1016/J.Cll.2014.02.011. Epub 2014 Apr 13.
12. Echavarrıa, M. 2004. Adenoviruses. *In:* Zuckerman, A. J. (Ed.) *Principles And Practice Of Clinical Virology.* 5th Ed. Chichester: Wiley.
13. Haller SL, Peng C, McFadden G, Rothenburg S. Poxviruses and the evolution of host range and virulence. Infect Genet Evol. 2014 Jan;21:15-40. doi:10.1016/j.meegid.2013.10.014. Epub 2013 Oct 24. Review.
14. Harrach, B. 2008. Adenoviruses: General Features. In: Mahy, B. W. J. & Van Regenmortel, M. H. V. (Eds.) Encyclopedia Of Virology. 3rd Ed. Amsterdam; London: Academic.
15. Hayashi, S. & Hogg, J. C. 2007. Adenovirus İnfections And Lung Disease. Curr Opin Pharmacol, 7, 237-43.
16. Inger K. Damon, Poxviruses, in Manual of Clinical Microbiology, 9th ed. Vol. 2,(eds Murray, Patrick R., and Ellen Jo. Baron.. et al) Washington, D.C.: ASM, 2007.
17. Inger K. Damon, Poxviruses. In: Knipe, D. M. & Howley, P. M. (Eds.) Fields Virology. 6th Ed, Associate Editors, Diane E. Griffin ... [Et Al.] Ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
18. Jartti, T., Hedman, K., Jartti, L., Ruuskanen, O., Allander, T., & Söderlund-Venermo, M. (2012). Human bocavirus—the first 5 years. Reviews in medical virology, 22(1), 46-64.
19. Jeanne A. Jordan, Human Parvoviruses, in Manual of Clinical Microbiology, 9th ed. Vol. 2,(eds Murray, Patrick R., and Ellen Jo. Baron.. et al) Washington, D.C.: ASM, 2007.
20. Kahn J, Tattersall P. 2008. Human Bocavirus: a Newly Discovered Human Parvovirus, p. 21-38. In Scheld W, Hammer S, Hughes J (ed), Emerging Infections 8. ASM Press, Washington, DC. doi: 10.1128/9781555815592.ch2
21. Kenneth I. Berns, Colin R. Parrish. Parvoviridae. In: Knipe, D. M. & Howley, P. M. (Eds.) Fields Virology. 6th Ed, Associate Editors, Diane E. Griffin ... [Et Al.] Ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
22. Kerr, J. R., Cotmore, S. F., Bloom, M. E., Linden, R. M., & Parrish, C. R. (2006). Parvoviruses. London: Hodder Arnold.
23. Lamont, R. F., Sobel, J. D., Vaisbuch, E., Kusanovic, J. P., Mazaki-Tovi, S., Kim, S. K., ... & Romero, R. (2011). Parvovirus B19 infection in human pregnancy. BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology, 118(2), 175-186.
24. Lindner, J., & Modrow, S. (2008). Human bocavirus–a novel parvovirus to infect humans. Intervirology, 51(2), 116-122.
25. Lynch, J. P., 3rd, Fishbein, M. & Echavarria, M. 2011. Adenovirus. Semin Respir Crit Care Med, 32, 494-511.
26. Medina Kauwe, L. K. 2003. Endocytosis Of Adenovirus And Adenovirus Capsid Proteins. Adv Drug Deliv Rev, 55, 1485-96.
27. Mercer, Andrew, Axel Schmidt, and Olaf Weber, eds. Poxviruses. Springer Science & Business Media, 2007.
28. Meyer-Rusenberg, B., Loderstadt, U., Richard, G., Kaulfers, P. M. & Gesser, C. 2011. Epidemic Keratoconjunctivitis: The Current Situation And Recommendations For Prevention And Treatment. Dtsch Arztebl Int, 108, 475-80.
29. Moss B, Poxviridae. In: Knipe, D. M. & Howley, P. M. (Eds.) Fields Virology. 6th Ed, Associate Editors, Diane E. Griffin ... [Et Al.] Ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
30. Ong, D. S., Schuurman, R., & Heikens, E. (2016). Human bocavirus in stool: A true pathogen or an innocent bystander?. Journal of Clinical Virology, 74, 45-49.
31. Özsan M, Parvoviruslar, in Enfeksiyon Hastalıkları Ve Mikrobiyolojisi, 3rd ed. (eds Topçu, Ayşe Willke., Güner Söyletir, and Mehmet Doğanay). Vol. 2. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2008.
32. Peter B. Jahrling. Poxviruses. *In:* Zuckerman, A. J. (Ed.) *Principles And Practice Of Clinical Virology.* 6th Ed. Chichester: Wiley. 2009.
33. Rhee, E. G. 2010. Adenoviruses. In: Mandell, G. L., Bennett, J. E. & Dolin, R. (Eds.) Mandell, Douglas, And Bennett's Principles And Practice Of İnfectious Diseases. 7th Ed. Philadelphia, PA: Churchill Livingstone/Elsevier.
34. Robinson C, Echavarria M, Adenoviruses, in Manual of Clinical Microbiology, 9th ed. Vol. 2,(eds Murray, Patrick R., and Ellen Jo. Baron.. et al) Washington, D.C.: ASM, 2007. Print.
35. Rogo, L. D., Mokhtari-Azad, T., Kabir, M. H., & Rezaei, F. (2014). Human parvovirus B19: a review. Acta Virol, 58(3), 199-213.

36. Russell, W. C. 2009. Adenoviruses: Update On Structure And Function. J Gen Virol, 90, 1-20.
37. Schildgen, O. (2013). Human bocavirus: lessons learned to date. Pathogens, 2(1), 1-12.
38. Schildgen, V., Malecki, M., Tillmann, R. L., Brockmann, M., & Schildgen, O. (2013). The human bocavirus is associated with some lung and colorectal cancers and persists in solid tumors. PLoS One, 8(6), e68020.
39. Servant-Delmas, A., Lefrere, J. J., Morinet, F., & Pillet, S. (2010). Advances in human B19 erythrovirus biology. Journal of virology, 84(19), 9658-9665.
40. Sırmatel F, Poks Viruslar, in Enfeksiyon Hastalıkları Ve Mikrobiyolojisi, 3rd ed. (eds Topçu, Ayşe Willke., Güner Söyletir, and Mehmet Doğanay). Vol. 2. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2008.
41. Slavov, S. N., Kashima, S., Pinto, A. C. S., & Covas, D. T. (2011). Human parvovirus B19: general considerations and impact on patients with sickle-cell disease and thalassemia and on blood transfusions. FEMS Immunology & Medical Microbiology, 62(3), 247-262.
42. Takeuchi, S., Itoh, N., Uchio, E., Tanaka, K., Kitamura, N., Kanai, H., Isobe, K., Aoki, K. & Ohno, S. 1999. Adenovirus Strains Of Subgenus D Associated With Nosocomial İnfection As New Etiological Agents Of Epidemic Keratoconjunctivitis İn Japan. J Clin Microbiol, 37, 3392-4.
43. Tolfvenstam, T., & Broliden, K. (2009, August). Parvovirus B19 infection. In Seminars in Fetal and Neonatal Medicine (Vol. 14, No. 4, pp. 218-221). WB Saunders.
44. Tony Walls, A. G. S., And Delane Shıngadıa 2003. Adenovirus: An Increasingly Important Pathogen İn Paediatric Bone Marrow Transplant Patients. *The Lancet Infectious Diseases,* 3**,** 79-86.
45. Ustaçelebi Ş, Adenoviruslar, in Enfeksiyon Hastalıkları Ve Mikrobiyolojisi, 3rd ed. (eds Topçu, Ayşe Willke., Güner Söyletir, and Mehmet Doğanay). Vol. 2. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2008.
46. William S. M. Wold & Michael G. Ison. Adenoviruses. In: Knipe, D. M. & Howley, P. M. (Eds.) Fields Virology. 6th Ed, Associate Editors, Diane E. Griffin ... [Et Al.] Ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

BÖLÜM 11

RESPİRATUVAR SİNSİTYAL VİRÜS, PARAİNFLUENZA VİRÜS, METAPNEUMOVİRÜS

Semra Öz - Mustafa Altındiş

Solunum Sinsityal Virüsü

Solunum sinsityal virüs (Respiratory Syncytial Virus, RSV) tüm dünyada bebek ve küçük yaştaki çocuklarda bronşiyolit ve pnömoni, kronik hırıltılı solunum, astım gibi bir dizi solunum yolu hastalıklarının önde gelen nedenleri arasındadır ve önemli morbidite ve mortalite ile ilişkilidir. RSV enfeksiyonu, her yıl Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) bebeklerin 126.300'ünün hastaneye yatış nedeni olup, enfeksiyon ile ilişkili mortalite tüm dünyada yılda bir milyon olarak tahmin edilmektedir. Tüm çocuklar neredeyse yaşamlarının ilk iki yılı içinde bir şekilde RSV ile enfekte olmasına rağmen, bebeklerde bazı gruplarda ciddi enfeksiyon ve buna bağlı komplikasyon riski artmıştır. Ayrıca RSV kardiyopulmoner hastalığı olanlarda ve immünitesi baskılanmış bireylerde ve yaşlılarda da başlıca morbidite sebebidir. Popülasyonun geri kalan bölümü içinde tekrarlayıcı üst solunum yolu enfeksiyonlarıyla problem olmaktadır.

Solunum sinsityal virüs ilk kez 1956 yılında şempanzeden izole edilmiş, bir yıl sonra da alt solunum yolu enfeksiyonu (ASYE) tanısı alan çocuklarda saptanmıştır. Yenidoğan yoğun bakım ünitesinde RSV'nin ilk belgelenmiş salgını 1964 yılında meydana gelmiştir.

Tablo 1: Primer olarak solunum yollarını enfekte eden virüslerin sınıflandırılması

Nükleik asit tipi	Aile	Alt aile	Cins	Tür
RNA	Orthomyxoviridae		İnfluenza virüs A, B, C	İnfluenza virüs A, B, C
	Paramyxoviridae	Pneumovirinae	Pneumovirüs	RSV
			Metapneumovirüs	HMPV
		Paramyxovirinae	Respirovirüs	Parainfluenza virüs 1, 3
			Rubulavirüs	Parainfluenza virüs 2, 4

ÖZET

Solunum sinsityal virüs, Paramyxoviridae ailesinden, Pnömovirüs genusundan, Pneumovirinae alt ailesine ait segmentli olmayan, tek iplikçikli zarflı bir RNA virüsüdür. G proteini solunumsal hücrelere bağlanmadan, F proteini füzyon ve hücreye girişten sorumludur. Tek bir serotipi olan RSV'nin A ve B olmak üzere iki majör subgrubu bulunmaktadır. Genel olarak bir yaşına kadar çocukların %50'si, iki yaşında da hemen hemen hepsi RSV ile enfekte olmaktadırlar. RSV ağız, burun ve konjonktiva mukozası yoluyla vücuda girer. Aşısı yoktur, temas önlemleri, hasta kişiyi izole etme salgını kontrol altına almak için önerilen uygulamalardır.

HPIV genetik ve antijenik olarak dört tipe ayrılır (HPIV-1, HPIV-2, HPIV-3 ve HPIV-4). İki yüzey glikoproteinleri hemaglutinin-nöraminidaz (HN) ve füzyon (F) proteinidir. Doku tropizmi HN proteini tarafından yönlendirilmektedir. İmmün sistemi baskılanmış konaklarda enfeksiyon dev hücreli pnömoni sonucu ölüme yol açabilir. Virüs yakın temas ve kontamine yüzeyler aracılığıyla büyük aerosollerin alınmasıyla bulaşır.

İnsan metapneumovirüs RNA virüsüdür. hMPV genom analizleri ile A ve B olarak iki genotipe ayrılmıştır. hMPV G ve F proteinleri yardımıyla hücreye bağlanır ve hücre yüzeyi üzerinde heparan sülfat reseptörlerine tutunur. hMPV bulaşı havadaki damlacıklar ile olur. Korunmada temas izolasyonu, el yıkama ve sağlık personeli tarafından hijyen kurallarına uymak önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Akçalı S, Yılmaz N, Güler Ö, Şanlidağ T, Anıl M. Alt solunum yolu enfeksiyonu olan çocuklarda solunum yolu viral etkenlerinin sıklığı. Turk Arch Ped 2013; 48: 215-20.
2. Altindiş M, Kandemir Ö,Kalaycı R ve ark. Metapnömovirus ve diğer solunumsal viruslerin multiplex PCR ile tanısı. XIII. Türk Klinik Mikrobiyoloji ve İnfeksiyon Hastalıkları Kongresi, 14-18 Mart 2007, Antalya.
3. Borchers AT, Chang C, Gershwin ME, Gershwin LJ. Respiratory syncytial virus a comprehensive review. Clin Rev Allergy Immunol. 2013;45(3):331–379
4. Breese Hall, C. 2001. Respiratory syncytial virus and parainfluenzae virus. N. Engl. J. Med. 344:1917–1928.
5. Fearns R & Collins PL.1999. Model for polymerase access to the overlapped L gene of respiratory syncytial virus. J Virol 73: 388–397.
6. Gökmen AA, Çiçek C, Saz EU, Özananar Y, Duyu M. Alt solunum yolu infeksiyonu olan hastalarda insan metapnömovirus prevalansının saptanması. Mikrobiyol Bul 2012;46(4):614-23
7. Gökmen AA, Çiçek C. Yeni bulunan eski solunum virusü: Human metapneumovirus. Ege Tıp Dergisi / Ege Journal of Medicine 2014;53(2):112-118
8. Gülen F, Yıldız B, Çiçek C, Demir E, Tanaç R. Çocukluk çağı solunum yolu enfeksiyonlarında etken viruslerin mevsimsel dağılımının 10 yıllık geriye dönük değerlendirmesi. Türk Ped Arş 2014; 49: 42-6,
9. Gülcan G, Turan Ö, Türkmenoğlu Y, Türkkan E, Köse G. Alt Solunum Yolu Enfeksiyonu Tanısıyla Yatırılan Hastalarda Respiratuvar Sinsityal Virus Enfeksiyonu Sıklığı ve Klinik Özellikleri. J Curr Pediatr 2015;13:97-103.
10. Hacımustafaoğlu M. RSV İnfeksiyonları. ANKEM Derg 2014;28(Ek 2):33-44
11. Hatipoğlu N, Somer A, Badur S, et al. Viral etiology in hospitalized children with acute lower respiratory tract infection. Turk J Pediatr 2011;53(5):508-16.
12. Henrickson KJ. Parainfluenza Viruses. Clınıcal Mıcrobıology Revıews, Apr. 2003, p. 242–264.

13. Mahony, J. B. 2008. Detection of respiratory viruses by molecular methods. Clin. Microbiol. Rev. 21:716–747.
14. Moscona, A. 2005. Entry of parainfluenza virus into cells as a target for interrupting childhood respiratory disease. J. Clin. Investig. 115:1688–1698.
15. Panda S, Mohakud NK, Pena L, Kumar S. 2014. Human metapneumovirus: review of an important respiratory pathogen. Int J Infect Dis 25:45–52.
16. Specter S, Hodinka RL, Young SA, Wiedbrauk DL.2009. Clinical virology manual, 4rd ed. American Society for Microbiology, Washington, DC.
17. TangYi- Wei, Crowe JE, (Çeviri ed. Uyar Y). Respiratory syncytical virus ve human metapneumovirus. In: Murray PR, Baron EJ, Pfaller MA, Jorgensen JH, Yolken RH. 9.baskı. Ankara: Atlas Kitapçılık; 2009;1361-77.
18. Türk Neonatoloji Derneği Respiratuar Sinsityal Virus Enfeksiyonları Çalışma Grubu. Türkiye'de respiratuvar sinsityal virus enfeksiyonlarının mevsimsel özellikleri: iki yıllık epidemiyoloji çalışması. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2012; 55: 1-8.

BÖLÜM 12

KIZAMIK, KABAKULAK, KIZAMIKÇIK

Mehmet Köroğlu

Kızamık, Kabakulak ve Kızamıkçık Virüsü

Taksonomik olarak *Paramyxoviridae* ailesi içinde bulunan *Morbillivirus* cinsinde; Kızamık virüsü, *Rubulavirus* cinsinde; Kabakulak virüsü bulunmaktadır. Rubella virüsü ise sınıflandırmada; artropod vektörü olmamasına rağmen, kimyasal ve fiziksel özelliklerinin benzerliğinden dolayı arbovirüslerin yer aldığı *Togaviridae* ailesi içerisinde bulunmaktadır. Ancak bulaş yolunun artropod vektörler olmaması nedeniyle genellikle paramiksovirüslerle birlikte anılmaktadır. Bu virüsler geçmişten beri iyi bilinen bazı önemli hastalıklara sebep olmaktadır. *Paramyxoviridae* ailesi üyelerinin tümünde enfeksiyon solunum yolu ile başlamakta olup, solunum yolu patojenlerinin replikasyonu sadece solunum yolu epitellerinde iken kızamık ve kabakulak virüsü tüm vücuda yayılarak genel enfeksiyon tablosu oluştururlar. Kızamık virüsü, makülopapüler döküntü ile karakterize ciddi ve tüm vücutta yaygın bir enfeksiyona neden olur. Kabakulak virüsü enfeksiyonunda başlıca klinik bulgu parotit olan bir sistemik enfeksiyon görülmektedir. Kızamıkçık virüsü, "Alman kızamığı" olarak da anılan, çoğunlukla çocuklar ve genç erişkinlerde daha kısa süreli kızamık benzeri hafif seyirli bir hastalık oluşturur. Kızamık, Kabakulak ve Kızamıkçık virüsleri sadece bir serotipe (antijenik tip) sahiptir ve aşı ile etkili korunma sağlanabilmektedir.

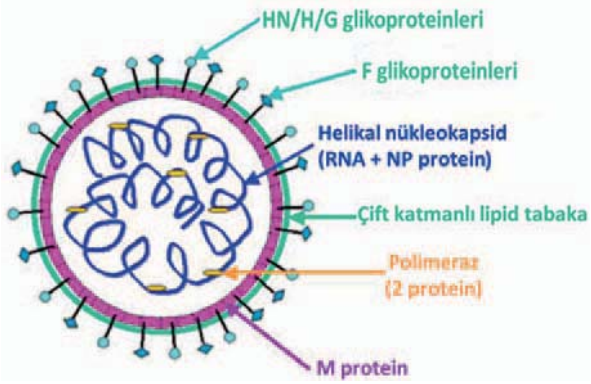

Şekil 1. Paramiksovirüslerin yapısı.
(Kaynak: http://www.microbiologybook.org/mhunt/mmr1.jpg'tan uyarlanmıştır).

Viral Özellikler

Kızamık ve Kabakulak virüsleri Paramiksovirüslerin tipik yapı ve replikasyon özelliklerine sahiptirler. Paramiksovirüsler pleomorfik morfolojide

KAYNAKLAR

1. Acar A, Yenilmez E, Turhan V, Öncül O, Çavuşlu Ş, Görenek L. Kızamık-Kabakulak-Kızamıkçık Aşısına Bağlı Parotit Olguları. Klimik Dergisi 2010;23(2):60-3.
2. Adamo G, Sturabotti G, D'Andrea E, Baccolini V, Romano F, Iannazzo S, Marzuillo C1, Villari P. The end of measles and congenital rubella: an achievable dream? Ann Ig 2017 Jan-Feb;29(1):1-26.
3. Beyazova U, Aktaş F. Çocukluk çağı aşılamaları ve erişkin bağışıklaması. Gazi Medical Journal [serial online] January 1, 2007;18(2):47.
4. Christine S. B, Ane B. F, Hilton C. W, Peter A. Revaccination with Live Attenuated Vaccines Confer Additional Beneficial Nonspecific Effects on Overall Survival: A Review. Ebiomedicine 2016;10:312-317.
5. Dimech W, Mulders MN. A 16-year review of seroprevalence studies on measles and rubella. Vaccine 2016 Jul 29;34(35):4110-8.
6. Doi T, Kwon H-J, Honda T, Sato H, Yoneda M, Kai C. Measles virus induces persistent infection by autoregulation of viral replication. Scientific Reports 2016;6:37163.
7. Duprex WP, Rima BK. Mumps Virus. eLS: John Wiley & Sons Ltd; 2001.
8. http://virology-online.com/viruses/MEASLES.htm
9. http://virology-online.com/viruses/MUMPS3.htm
10. http://www.who.int/biologicals/vaccines/measles/en/
11. http://www.who.int/ith/diseases/mumps/en/
12. http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs367/en/
13. https://www.cdc.gov/measles/about/index.html,
14. https://www.cdc.gov/mumps/hcp.html
15. https://www.cdc.gov/rubella/
16. Jardetzky TS, Lamb RA. Activation of paramyxovirus membrane fusion and virus entry. Current Opinion in Virology 2014;5:24-33.
17. Latner DR, Hickman CJ. Remembering Mumps. PLOS Pathogens 2015;11(5):e1004791.
18. Lee J, Bowden D. Rubella virus replication and links to teratogenicity. Clinical Microbiology Reviews [serial online] 2000;13(4):571-p+
19. Lievano F, Galea SA, Thornton M, Wiedmann RT, Manoff SB, Tran TN, et al. Measles, mumps, and rubella virus vaccine (M–M–R™II): A review of 32 years of clinical and postmarketing experience. Vaccine 2012;30(48):6918-26.
20. Measles, Mumps, and Rubella Vaccine. [serial online]. Available from: Dynamed, Ipswich, MA. Accessed March 4, 2017.
21. Moss WJ, Griffin DE. Global measles elimination. Nat Rev Micro 2006;4(12):900-908.
22. Moss WJ, Griffin DE. Measles. The Lancet 2012;379(9811):153-164.
23. Mumps. [serial online]. Available from: Dynamed, Ipswich, MA. Accessed March 4, 2017.
24. O'Connor P, Jankovic D, Muscat M, Ben Mamou M, Reef S, Papania M, Singh S, Kaloumenos T, Butler R, Datta S. Measles and rubella elimination in the WHO Region for Europe: progress and challenges Clin Microbiol Infect. 2017 Jan 19. doi: 10.1016/j.cmi.2017.01.003. [Epub ahead of print]
25. Ortín J, Martín-Benito J. The RNA synthesis machinery of negative-stranded RNA viruses. Virology 2015;479–480:532-44.
26. Plemper R, Brindley M, Iorio R. Structural and Mechanistic Studies of Measles Virus Illuminate Paramyxovirus Entry. Plos Pathogens [serial online] June 2011;7(6):1-6.
27. Rota PA, Moss WJ, Takeda M, de Swart RL, Thompson KM, Goodson JL. Measles. Nature Reviews Disease Primers 2016;2:16049.
28. Rubin S, Eckhaus M, Rennick L, Bamford C, Duprex W. Molecular biology, pathogenesis and pathology of mumps virus. Journal Of Pathology [serial online] 2015;235(2):242-252.
29. Steffen D, Xu K, Nikolov D, Broder C. Henipavirus Mediated Membrane Fusion, Virus Entry and Targeted Therapeutics. Viruses-Basel [serial online] 2012;4(2):280-308.
30. Şentürk Ş, Kağıtcı M, Balık G, Şahin K, Şahin FK. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Gebe Kadınlarda Rubella Virus Seroprevalansı. Van Med J 2016;23(3):242-5.
31. Thompson K, Odahowski C. Systematic Review of Measles and Rubella Serology Studies. Risk Analysis: An International Journal [serial online] 2016;36(7):1459-1486.
32. Watanabe M, Suyama K, Hashimoto K, Sato M, Ohara S, Abe Y, et al. Mumps Virus–Associated Acute Encephalopathy. Journal of Child Neurology 2012;28(2):243-5.
33. Yanagi Y, Takeda M, Ohno S, Hashiguchi T. Measles virus receptors. Curr Top Microbiol Immunol 2009;329:13-30.

BÖLÜM
13

RHİNOVİRÜS, CORONAVİRÜS

Sevin Kırdar

Rhinovirüsler

Rhinovirüsler (RV), soğuk algınlığı ve üst solunum yolu enfeksiyonlarına (ÜSYE) neden olan virüslerdir. Soğuk algınlığı vakalarının yaklaşık %50'sinden RV'nin sorumlu olduğu bilinmektedir. Son yıllarda, astım, kistik fibrozis (KF) ve kronik obstrüktif akciğer hastalığı (KOAH) alevlenmelerinde, yaşlı ve immün yetmezlikli erişkin hastalarda ölümcül seyredebilen pnömoni, bebeklerde bronşiolit gibi alt solunum yolu enfeksiyonlarında da RV'ler etken olarak tanımlanmaktadırlar.

Viral Özellikler

Rhinovirüs; *Picornaviridae* ailesi ve *Enterovirüs* cinsi içerisinde yer alan, pozitif polariteli, tek zincirli zarfsız bir RNA virüsüdür. İkozahedral simetrili olan virionu 20-27 nm büyüklüğündedir. Filogenetik olarak birbirlerine yakın türler olan enterovirüsler ve rhinovirüsler asidik ortama karşı dayanıklılıklarına göre birbirlerinden ayrılırlar.

İzole edildikleri 1953 yılından bu yana nötralizasyon testleri ile tanımlanan 100'den fazla serotipi bilinmektedir. Moleküler yöntemlerdeki ilerlemeler RV'ün genomik yapısının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Kapsid proteinlerinin filogenetik analizi ile tanımlanan RV-A, RV-B ve RV-C olmak üzere üç türü bulunmaktadır. RV-A türüne ait 80, RV-B türüne ait 32 ve RV-C türüne ait 54 olmak üzere 150'nin üzerinde genotipi (tip) belirlenmiştir. Rhinovirüsler yakın zamana kadar "Human rhinovirüs (HRV)" olarak isimlendirilmekte iken, 2013 yılında Uluslar arası Virüs Sınıflandırma Komitesi tür adının "rhinovirüs (RV)" olarak değiştirilmesini kabul etmiştir. Buna göre üç rhinovirüs türü RV-A, B ve C olarak isimlendirilirken, her bir türün serotipleri hala "HRV" şeklinde kısaltılarak kullanılmaktadır.

Düşük pH'a dayanıklı olan enterovirüslerin aksine pH 6.0'ın altındaki asidik ortamlarda kolayca inaktive olabilirler. Optimal üreme ısıları 33°C'dir. Zarfsız bir virüs olması nedeniyle çevre koşullarına dayanıklıdır ve 24-37°C arasında enfektif oldukları için kapı kolları gibi cansız yüzeylerde günlerce canlı kalabilirler.

Yaklaşık 7200 nükleotitten oluşan virüs genomu; bir 5' kodlanmayan bölge, onu takiben dört adet kapsid proteinini (VP1-VP4) ve yedi adet yapısal

ÖZET

Rhinovirüsler en sık soğuk algınlığı yanı sıra astım, kistik fibrozis (KF) ve kronik obstrüktif akciğer hastalığı (KOAH) alevlenmelerinde, yaşlı ve immün yetmezlikli erişkin hastalarda pnömoni, bebeklerde bronşiolit gibi alt solunum yolu enfeksiyonlarına neden olan virüslerdir. *Picornaviridae* ailesi ve *Enterovirüs* cinsi içerisinde yer alan, zarfsız, 20-27 nm büyüklüğünde, pozitif polariteli, tek zincirli bir RNA virüsüdür. Rhinovirüslerin nötralizasyon testleri ile tanımlanan 100'den fazla serotipi ve kapsid proteinlerinin temel alındığı filogenetik analiz ile tanımlanan RV-A, RV-B ve RV-C olmak üzere üç türü bilinmektedir. Soğuk algınlığında eller bulaşta en önemli geçiş yolu olup, kontamine ellerin buruna ve konjunktivaya teması bulaş için yeterlidir. Fibroblast hücre kültürlerinde 33°C'de üremesi sonucunda oluşan piknotik çekirdekli ve yuvarlak hale gelmiş hücre kümeleri ile karakterize sitopatik etkisinin ve asit ortama dayanıksızlığının gösterilmesi ile virüs tanımlanabilir.

Coronavirüsler, insanlarda ve hayvanlarda enfeksiyona neden olan tek zincirli, pozitif polariteli, zarflı RNA virüsleridir. RNA virüsleri arasında en büyük genom RNA genomuna sahiptir. Koronavirüslerin HCoV-229E, HCoV-OC43, HCoV-NL63 ve HKU1-CoV tipleri insanlarda soğuk algınlığına, SARS-Coronavirüs (SARS-CoV) ve yeni tanımlanan MERS-Coronavirüs (MERS-CoV) salgınlar ve ölümcül enfeksiyonlara yol açmaktadır. SARS-CoV yüksek mortaliteye sahip ağır solunum yolu hastalığına neden olan B soyundan betacoronavirüs'dür. Çin'de yaşayan bir tür yarasanın (horseshoe bat) insanlarda virüsün rezervuarı olduğu düşünülmektedir. MERS-CoV insanlarda ölüm ile sonuçlanan ağır solunum yolu hastalığına enfeksiyonuna neden olan ilk C soyundan betacoronavirüs'tür ve yarasalardaki coronavirüslerle yakın genetik ilişkisi mevcuttur. Develerin virüsün rezervuarı ve insanlardaki enfeksiyonların başlıca kaynağı olduğu gösterilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Al-Hazmi A, Coleman CM, Frieman MB.Coronaviruses: Important Emerging Human Pathogens. J Virol 2014(10):5209–5212). Blomqwist S. Epidemiology of Human Rhinoviruses. e-thesis. National Public Health Institute. 2004.
2. Azhar EI, El-Kafrawy SA, Farraj SA, Hassan AM, Al-Saeed MS, Hashem AM, Madani TA: Evidence for camel-to-human transmission of MERS coronavirus. N Engl J Med 2014, 370:2499-2505.
3. Bozkaya E, Us AD viral solunum yolu enfeksiyonları Us A D, Ergünay K (Ed.). Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji. 1. Baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. 2012: 336-337.
4. CDC. Public Health Guidance for Community-Level Preparedness and Response to Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS). www.cdc.gov/sars/guidance.
5. Chan JF, Li KS, To KK, et al. Is the discovery of the novel human betacoronavirus 2c EMC/2012 (HCoV-EMC) the beginning of another SARS-like pandemic? J Infect 2012;65:477-89.
6. Edlmayr J, Niespodziana K, Popow-Kraupp T, Krzyzanek V, Focke- Tejkl M, et al. Antibodies induced with recombinant VP1 from human rhinovirus exhibit cross-neutralization.Eur Respir J 2011;37:44 –52.
7. Erensoy S. Coronavirus'lar. Us A D, Ergünay K (Ed.). Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji. 1. Baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. 2012: 613-337.
8. Fang F, Yu M. Viral receptor blockage by multivalent recombinant antibody fusion proteins: inhibiting human rhinovirus (HRV) infection with CFY196. Journal of Antimicrobial Chemotherapy 2004; 53, 23–25.

9. Gralinski L E, Baric R S. Molecular pathology of emerging coronavirus infections. Journal of Pathology J Pathol 2015; 235: 185–195.
10. Hamory BH et al.: Human responses to two decavalentrhinovirus vaccines. J Infect Dis 1975, 132:623-629.
11. Harvala H,et al. High detection frequency and viral loads of human rhinovirus species A to C in fecal samples; diagnostic and clinical implications. Journalof Medical Virology 2012;84: 536–542.
12. Hughes J H, Chema S, Lin N, Conant R M, Hamparian V V. Acid Lability of Rhinoviruses: Loss of C and D Antigenicity after Treatment at pH 3.0. J Immunol 1974; 3: 919-925.
13. Kennedy J L, Turner R B, Braciale T, Heymann P W. Pathogenesis of rhinovirus infection. Curr Opin Virol. 2012; 2(3):287-93
14. Lieberman D, Shimoni A, Shemer-Avni Y, Keren-Naos A, Shtainberg R, Lieberman D. 2010.
15. Respiratory viruses in adults with community acquired pneumonia. Chest 138:811–816.167
16. Jacobs S E, Lamson D M, George K. Human Rhinoviruses. Clinical Microbiology Reviews 2013; 26: 135–162.
17. McKnight K L, Lemon S M. The rhinovirus type 14 genome contains an internally located RNA structure that is required for viral replication. RNA 1998; 4(12): 1569-84.
18. Murray P R, Rosenthal K S,Pfaller M A(Eds.) Rhinoviruses in chapter 46 Picornaviruses. Medical Microbiology, Eighth Edition.Elsevier, Philadelphia 2016:466-468.
19. Mygind N, Gwaltney JM Jr, Winther B, Hendley JO.The common cold and asthma. Allergy. 1999; 54:146-59.
20. Proud D, Turner R B, Winther B, Wiehler S, Tiesman J P, Reichling T D. Gene expression profiles during in vivo human rhinovirus infection: insights into the host response. Am J Respir Crit Care Med. 2008;178:962-8.
21. Raj VS, Mou H, Smits SL, Dekkers DH, Muller MA, Dijkman R, Muth D, Demmers JA, Zaki A, Fouchier RA et al.: Dipeptidyl peptidase 4 is a functional receptor for the emerging human coronavirus-EMC. Nature 2013, 495:251-254.
22. Richter J, Nikolau E, Panayıotou C. Molecular epidemiology of rhinoviruses in Cyprus over three consecutive seasons. Epidemiol Infect 2015; 143: 1876–1883.
23. Rollinger JM, Schmidtke M. The human rhinovirus: human-pathological impact, mechanisms of antirhinoviral agents, and strategies for their discovery. Med Res Rev. 2011;31:42-92.
24. Royston L, Tapparel C. Rhinoviruses and Respiratory Enteroviruses: Not as Simple as ABC. Viruses 2016: 8-16.
25. Sabir JS, Lam TT, Ahmed MM, Li L, Shen Y, Abo-Aba SE, Qureshi MI, Abu-Zeid M, Zhang Y, Khiyami MA et al.: Co-circulation of three camel coronavirus species and recombination of MERS-CoVs in Saudi Arabia. Science 2016, 351:81-84.
26. Sajjan U, Wang Q, Zhao Y, Gruenert DC, Hershenson MB. Rhinovirus disrupts the barrier function of polarized airway epithelial cells. Am J Respir Crit Care Med 2008; 178:1271-81
27. Sieczkarski S B, Whittaker G R. Viral entry. Curr Top Microbiol Immunol. 2005; 285: 1-23.
28. Su S, Wong G, Shi W, Liu J,. Lai A C K, Jiyong Zhou J, et al. Epidemiology, Genetic Recombination, and Pathogenesis of Coronaviruses. Trends Microbiol 2016;24:490-502
29. To KKW, Hung IFN, Chan JFW, Yuen K. From SARS coronavirus to novel animal and human coronaviruses. J Thorac Dis 2013;5:103-108.
30. Triantafilou K, Vakakis E, Richer EA, Evans GL, Villiers JP, Triantafilou M. Human rhinovirus recognition in non-immune cells is mediated by Toll-like receptors and MDA-5, which trigger a synergetic pro-inflammatory immune response. Virulence 2011;2:22-9.
31. -www.picornastudy.com/types/enterovirus/rv-a/rv-b/rv-c.htm.

BÖLÜM 14

İNFLUENZA VİRÜSLERİ

Mehmet Özdemir

Giriş

İnfluenza A ve B virüsleri, yerel, ülke ve dünya çapında salgınlar oluşturabilen morbidite ve mortalitesi yüksek, viral solunum yolu infeksiyonlarına neden olan etkenlerdir. Virüs infeksiyonlarının bulaşıcılığı yüksek olduğundan, toplumda yayılımı hızlıdır. Kronik hastalıklı olanlar, 65 yaş üzeri kişiler, çocuklar ve baskılanmış immün yetmezliği olan bireyler, grip infeksiyonlarına yakalanma açısından yüksek risk taşırlar. Her sene erişkinlerin %10'u, çocukların yaklaşık %20'si, İnfluenza infeksiyonunu geçirmektedir. Ağır klinik durumlarda bu hastalığın erken tanısını koymak önemlidir çünkü uygun antiviral terapinin zamanında uygulanmasını imkan verir.

İnfluenza virüs infeksiyonlarının, diğer solunum yolunda infeksiyon yapan virüslerden ayrımı klinik olarak zordur. Çünkü grip hastalığında görülen halsizlik, kırgınlık, başağrısı, burun akıntısı, öksürük gibi semptomlar diğer solunum yolu virüs infeksiyonlarında da görülebilir ve sadece gribe özgü değildir. Bu durumda hasta kişinin tedavi edilmesi için, İnfluenza infeksiyonunun kesin tanısını sağlayan ve diğer solunum yolu virüslerden kesin ayrımını sağlayan laboratuvar testlerine ihtiyaç duyulmaktadır. İnfluenza virüs infeksiyonlarının yayılımını önlemek için aşı ve aşılama en etkili yöntemdir. Mevsimsel İnfluenza aşısı, toplumlar arasında dolaşarak dünyada infeksiyona neden olan iki adet insan İnfluenza A virüsü ve bir adet İnfluenza B virüsü tipine karşı korumayı sağlamaktadır. Bu virüslerde görülen az veya fazla miktadaki antijenik değişikliklerle epidemiler ve pandemiler oluşur. Bu antijenik değişikleri takibinde, influenza sürveyansı kullanılır. Bu sürveyans çalışmaları ile influenza virüsüne ait epidemiyolojik ve virolojik veriler toplanır. Bu sayede dolaşımdaki virüslerin identifikasyonu ve antijenik özelliklerinin belirlenir.

Bu hastalığın tanısında ve sürveyans çalışmalarında kullanılabilecek birçok farklı laboratuvar yöntemi vardır. İnfluenza tanısında kullanılan laboratuvar yöntemlerinin, kendine özgü avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Hızlı antijen testi gibi hastabaşı tanı yöntemleri, ilaç reçete edilen ve infeksiyon tedavisinin yapıldığı muayene ve birinci basamak sağlık kuruluşlarında kullanılabilir. Bu durumda amaç tanının hızlı konması ve tedavinin başlanmasıdır. Hücre kültürü tekniği kullanılarak virüs izolasyonu yapılması yaygın olarak uygu-

ÖZET

İnfluenza A ve B virüsleri, mevsimsel olarak görülen ve salgınlar oluşturabilen viral solunum yolu infeksiyonları etkenleridir. Bu infeksiyonların soğuk algınlığı gibi diğer solunum yolu virüs infeksiyonlarından klinik ayrımı zordur. Orthomyxovirüsleri zarflı, negatif polariteli, tek sarmallı, RNA virüsüdür. Antijenik drift bu virüslerde görülen minör antijenik değişiklikler olup insanlarda dönemsel ve bölgesel grip salgınlarına neden olmaktadır. Antijenik şift, sadece İnfluenza A virüslerinde meydana gelir ve büyük antijenik değişikliklere neden olur. Bu hastalığın tanısında ve sürveyans çalışmalarında kullanılabilecek birçok farklı laboratuvar yöntemi vardır. İnfluenza tanısında kullanılan laboratuvar metotlarının her birinin, kendine özgü avantaj ve dezavantajları vardır. İnfluenza A virüsü ile oluşan infeksiyonlar, erişkinlerde asemptomatik infeksiyondan öldürücü seyredebilen pnömoniye kadar değişebilen tablolarla kendini gösterir. Hastalık, baş ağrısı, öksürük, yüksek ateş, miyalji, halsizlik ve iştahsızlık ile kendini gösteren bir tablo ile ortaya çıkar. İnfeksiyonun en önemli belirtisi olan ateştir.

İnfluenza virüs infeksiyonlarında laboratuvar tanı, hasta bireyin tedavisi ve salgınların yayılmasının kontrolünde önemlidir. İnfluenzanın laboratuvar tanısı için, birçok farklı laboratuvar testi mevcuttur. En çok kullanılan hızlı İnfluenza virüs A ve B testidir. MDCK hücrelerinin kullanıldığı Shell vial ve plak yöntemleri diğer kültür yöntemlerine göre daha yaygındır. İnfluenza virüsünün tanısında çeşitli moleküler yöntemler kullanılmakla beraber, daha çok polimeraz zincir reaksiyon temelli yöntemler tercih edilmektedir. Real time PCR, moleküler teknolojide gelinen en önemli ve en son basamaktır.

KAYNAKLAR

1. Akarsu DÇ. Yöremizde Üst Solunum Yolları Enfeksiyonlu Hastalara Ait Nazal Sekresyonların İnfluenza ve Avian influenza Yönünden incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi): 2009:10-29.
2. Aslan SS. İnfluenza Virüsünün Tanısında Hücre Kültürü, Hızlı Test, Real Time PCR Yöntemlerinin Karşılaştırılması ve İzole Edilen Virüslerin Tiplendirilmesi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi): 2006:7-50.
3. Beck ET, Jurgens LA, Kehl SC, Bose ME, Patitucci T, LaGue E, Darga P, Wilkinson K, Witt LM, Fan J, He J, Kumar S, Henrickson KJ. Development of a rapid automated influenza A, influenza B, and respiratory syncytial virüs A/B multiplex real-time RT-PCR assay and its use during the 2009 H1N1 swine-origin influenza virüs epidemic in Milwaukee, Wisconsin. J Mol Diagn 2010;12(1):74-81.
4. Bellau-Pujol S, Vabret A, Legrand L, Dina J, Gouarin S, Petitjean-Lecherbonnier J, Pozzetto B, Ginevra C, Freymuth F. Development of three multiplex RT-PCR assays for the detection of 12 respiratory RNA viruses. J Virol Methods 2005;126: 53–63.
5. Booth S, Baleriola C, Rawlinson WD. Comparison of two rapid influenza A/B test kits with reference methods showing high specificity and sensitivity for influenza A infection. J Med Virol 2006; 78: 619-622.
6. Carhan A, Altaş AB, Albayrak N, Uyar Y. Influenza surveillance results in 2007-2008 winter season in nine provinces of Turkey. Mikrobiyol Bul 2009; 43(2):235-41.
7. CDC: Role of Laboratory Diagnosis. Centers for Disease Control and Prevention Influenza Flu Homepage. (cited Oct10 2016). Available from URL: http://www.flu.gov/professional/federal/pandemic-influenza.pdf.
8. Chen Y, Xu F, Gui X, Yang K, Wu X, Zheng Q, Ge S, Yuan Q, Yeo AE, Zhang J, Guan Y, Chen H, Xia N. A rapid test for the detection of influenza A virus including pandemic influenza A/H1N1 2009. J Virol Methods 2010 ;167(1):100-2.
9. Cox NJ, Ziegler T, Influenza Viruses. In: Muray PR, Baron EJ, Jorgensen JH, Pfaller MA, Yolken RH, editors: Manual of Clinical Microbiology. First ed.Washington: ASM Press; 2003. p. 1360-7.

10. Çicek, Gulen F, Karatas E, Demir E, Tanac R, Bacakoglu F, Bilgic A. Comparison of the "ProDect BCS RV CHIP" assay with the combination of shell vial cell culture and immunofluorescence antibody test for the detection of respiratory viruses. J Virol Methods 2007;143: 161–8.
11. Çelebi Ö. Yöremizde Gribal Enfeksiyonlu Hastaların Üst Solunum Yolu Örneklerinde influenza Virüs Araştırılması. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi): 2008:4-16.
12. Gharabaghi F, Tellier R, Cheunga R, Collins C, Broukhanski G, Drews SJ, Richardson SE. Comparison of a commercial qualitative real-time RT-PCR kit with direct immunofluorescence assay (DFA) and cell culture for detection of influenza A and B in children. J Clin Virol 2008;42:190–3.
13. Hossain MJ, Perez S, Guo Z, Chen LM, Donis RO. Establishment and characterization of a Madin-Darby canine kidney reporter cell line for influenza A virus assays. J Clin Microbiol 2010;48(7):2515-23.
14. Hymas WC, Mills A, Ferguson S, Langer J, She RC, Mahoney W, Hillyard DR. Development of a multiplex real-time RT-PCR assay for detection of influenza A, influenza B, RSV and typing of the 2009-H1N1 influenza virus. J Virol Methods. 2010;167(2):113-8.
15. Kesson AM. Mini-symposium: microbiological diagnostic procedures in respiratory infection respiratory virus infections. Paediatr Respir Rev 2007; 8: 240–8.
16. Kim SR, Ki CS, Lee NY. Rapid detection and identification of 12 respiratory viruses using a dual priming oligonucleotide system-based multiplex PCR assay. J Virol Methods 2009;156: 111–6.
17. Krammer F. Emerging influenza viruses and the prospect of a universal influenza virus vaccine. Biotechnol J 2015;10(5):690-701.
18. Krammer F, Palese P. Advances in the development of influenza virus vaccines. Nature Reviews Drug Discovery 2015;14: 167–182.
19. Lasala PR, Bufton KK, Ismail N, Smith NB. Prospective comparison of R-mixTM shell vial system with direct antigen tests and conventional cell culture for respiratory virus detection. J Clin Virol 2007;38:210–6.
20. Liao RS, Tomalty LL, Majury A, Zoutman DE. Comparison of Viral Isolation and Multiplex Real-Time ReverseTranscription-PCR for Confirmation of Respiratory Syncytial Virus and Influenza Virus Detection by Antigen Immunoassays. J Clin Microbiol 2009; 47(3): 527–32.
21. Liolios L, Jenney A, Spelman D, Kotsimbos T, Catton M, Wesselingh S. Comparison of a multiplex reverse transcription-PCR-enzyme hybridization assay with conventional viral culture and immunofluorescence techniques for the detection of seven viral respiratory pathogens. J Clin Microbiol 2001; 39: 2779-83.
22. Özdemir M. Konya Bölgesinde Grip Hastalığı Etkeni İnfluenza Virüslerinin Farklı Yöntemlerle Araştırılması. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi): 2011:6-25.
23. Principi N, Esposito S. Antigen-Based Assays for the Identification of Influenza Virus and Respiratory Syncytial Virus: Why and How to UseThem in Pediatric Practice. Clin Lab Med 2009;29:649–60.
24. Smith M, Beynon KA, Murdoch DR, Jennings LC. Comparison of the NOW Influenza A&B, NOW Flu A, NOW Flu B,and Directigen Flu A+B assays, and immunofluorescence with viral culture for the detection of influenza A and B viruses. Diagn Microbiol Infect Dis 2007;57: 67–70.
25. Stone B, Burrows J, Schepetiuk S, Higgins G, Hampson A, Shaw R, Kok T. Rapid detection and simultaneous subtype differentiation of influenza A viruses by real time PCR. J Virol Methods 2004; 117: 103-12.
26. Taşbent F, Pekcan S. Influenza: Epidemiology, Laboratory Diagnosis, and Clinics. J Pediatr Infect Dis 2016; http://dx.doi.org/ 10.1055/s-0036-1593733 10.1055/s-0036-1593733.
27. Wright PF, Webster RG. Orthomyxoviruses. In: Knipe DM, Howley PM, Griffin DE, Lamb RA, Martin MA, Roizman B, Straus SE, editors: Fields Virology, 3th ed. Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins; 2001. p. 1533-79.
28. Zambon M. Laboratory Diagnosis of Influenza. In: Nicholson KG, Webster RG, Hay AJ, editors. Textbook of Influenza. Oxford: Blackwell;1998. p. 291-313.

BÖLÜM 15

PİKORNAVİRÜSLER

Tuba Dal, Tuba Müderris

Pikornavirüsler

Pikornavirüs ailesi *Enterovirüs, Rinovirüs, Hepatovirüs, Cardiovirüs*, *Aphthovirüs*, *Avihepatovirüs*, *Erbovirüs*, *Kobovirüs*, *Parechovirüs*, *Kunsagivirüs* ve *Sicinivirüs*'leri içeren geniş bir ailedir.

Viral Özellikler

Pikornavirüsler 7.0-8.5 kb uzunluğunda, ikosahedral, pozitif polariteli RNA'ya sahip virüslerdir. Virionları 22-30 nm çapında sferoid partiküller olup lipit zarf ile çevrili değildir (Şekil 1). Virion protein kapsit ile çevrili RNA içeren internal bir kor bölgesine sahiptir. Protein kapsid, beş, üç ve iki kat simetri ekseni çevresinde düzenlenmiş 60 altbirimden veya protomerden oluşur.

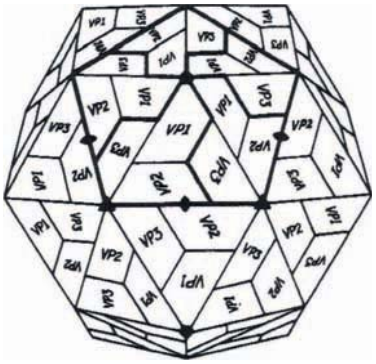

Şekil 1. Pikornavirüsün ikosahedral simetrili virionunun dış yüzeyinin şematik çizimi. Protomerik unite, VP1, VP2 ve VP3'ten oluşmaktadır. Vp4 ise yüzeyde bulunan VP2'nin yanında gömülü haldedir. Beş protomer bir pentamer oluşturur. Her virion 12 pentamandan oluşur. (Kaynak 20'den uyarlanmıştır)

Pikornavirüs RNA'sı 2.58 × 10^6 Da moleküler ağırlığında olup, genomun 5' ucuna kovalent olarak bağlanmış VPg'ye ve 3' ucunda değişken uzunluktaki bir poliadenillenmiş kuyruğa (poli A yolu) sahiptir. Virion kapsidi dört viral proteinden (VP) oluşur; VPl (1D), VP2 (1B), VP3 (1C) ve VP4 (1A). Pikornavirüsler ayrıca beşinci bir protein olan VPO (1AB) içerirler. VPO, virionun assembly (montaj) aşamasında RNA, kapsid içi-

ÖZET

Picornaviridae ailesi, insanlarda ve hayvanlarda hastalık oluşturan geniş bir virüs ailesidir. Pikornavirüsler ikosahedral simetrili, pozitif polariteli tek iplikli RNA içeren, zarfsız virüslerdir. Konak hücrenin sitoplazmasında çoğalırlar. *Enterovirüs, Rhinovirüs, Parechovirüs* bu ailenin üyeleri arasındadır. Genellikle fekal oral yol ile bazıları da solunum yolu ile bulaşırlar. Enterovirüslerin farklı alt türleri ve serotipleri paralitik poliomiyelit, aseptik menenjit, herpanjina, konjunktivit, miyokardit, perikardit, döküntülü hastalık ve polio benzeri hastalığa neden olurlar. Rinovirüsler özellikle soğuk algınlığı ve üst solunum yolu enfeksiyonlarından sorumludurlar. Günümüzde pikornavirüs enfeksiyonlarının tedavisinde semptomatik ve destekleyici tedaviler uygulanmaktadır. Pikornavirüs enfeksiyonlarından korunmada kişisel hijyen kurallarına uyumun, özellikle el yıkamanın önemi büyüktür.

KAYNAKLAR

1. Abed Y, Boivin G: New Saffold cardioviruses in 3 children, Canada. Emerg Infect Dis 2008; 14:834-836.
2. Adams MJ, Lefkowitz EJ, King AM, et al. Ratification vote on taxonomic proposals to the International Committee on Taxonomy of Viruses (2015). Arch Virol 2015;160:1837–1850.
3. Altındiş M, Dal T. Yeni bir viral tehdit: Enterovirüs D68. Turk Hij Den Biyol Dergisi 2016
4. Bella J, Rossmann MG: ICAM-1 receptors and cold viruses. Pharm Acta Helv 2000;74:291-297.
5. Bergelson JM (2010). Receptors. In: E Ehrenfeld, E Domingo, RP Roos (Eds.), The Picornaviruses. ASM, Washington, DC, pp. 73–86.).
6. Blomqvist S, Roivainen M, Puhakka T, Kleemola M, Hovi T. Virological and serological analysis of rhinovirus infections during the first two years of life in a cohort of children. J MedVirol 2002; 66:263–68.
7. Blomqvist S, Savolainen C, Råman L, Roivainen M, Hovi T. Human rhinovirus 87 and enterovirus 68 represent a unique serotype with rhinovirus and enterovirus features. J Clin Microbiol 2002; 40(11):4218-23.
8. Bochkov YA, Gern JE. Clinical and molecular features of human rhinovirus C. Microbes Infect 2012;14:485–94.
9. Bochkov YA, Palmenberg AC, Lee W-M, Rathe JA, Amineva SP, Sun X, Pasic TR, Jarjour NN, Liggett SB, Gern JE. Molecular modeling, organ culture and reverse genetics for a newly identified human rhinovirus C Nat Med 2011;17:627– 632.
10. Bragstad K, Jakobsen K, Rojahn AE, Skram MK, Vainio K, Holberg-Petersen M., Hungnes O, Dudman SG, Kran AM. High frequentcy of enterovirus D68 in children hospitalized with respiratory illness in Norway, autumn 2014. Influenza Other Respir Viruses 2015;9(2):59–63.
11. de Crom, S. C. M, Rossen J.W.A, de Moora RA, Veldkamp EJM, van Furthh AM, Obihara CC. Prospective assessment of clinical symptoms associated with enterovirus and parechovirus genotypes in a multicenter study in Dutch children. Journal of Clinical Virology 2016;77: 15-20.
12. Echoviruses of Enteroviruses Infection. virology-online.com. Available at http://virology-online.com/viruses/Enteroviruses6.htm. Accessed: 8/31/09.
13. Farag NH, Wadood MZ, Safdar RM, et al. Progress Toward Poliomyelitis Eradication - Pakistan, January 2014-September 2015. MMWR Morb Mortal Wkly Rep 2015;64 (45):1271-5.
14. Fehniger TA, Caligiuri MA: Interleukin 15: biology and relevance to human disease. Blood 2001;97:14-32.
15. Guan H, Wang J, Wang C, Yang M, Liu L, Yang G, et al. Etiology of Multiple Non-EV71 and Non-CVA16 Enteroviruses Associated with Hand, Foot and Mouth Disease in Jinan, China, 2009-June 2013. PLoS One 2015;10 (11):e0142733.
16. Gwaltney JM, Moskalski PB, Hendley JO. Hand-to-hand transmission of rhinovirus colds. Ann Intern Med 1978; 88:463-467.

17. Harvala H, Robertson I, McWilliam Leitch EC, et al. Epidemiology and Clinical Associations of Human Parechovirus Respiratory Infections. J Clin Microbiol 2008; 46(10): 3446–3453.
18. Imamura T, Oshitani H. Global reemergence of enterovirus D68 as an important pathogen for acute respiratory infections. Rev Med Virol 2015;25(2):102–14.
19. Jacobs SE, Lamson DM, St George K, Walsh TJ, Human rhinoviruses. Clin Microbiol Rev. 2013 26(1):135-62. doi: 10.1128/CMR.00077-12.
20. Jubelt B, Lipton HL. Enterovirus/picornavirus infections. Handb Clin Neurol. 2014;123:379-416
21. Katpally U, Fu T-M, Freed DC, Casimiro DR, Smith TJ. Antibodies to the buried N terminus of rhinovirus VP4 exhibit crossserotypic neutralization. J Virol 2009;83:7040 –48.
22. Kennedy JL, Turner RB, Braciale T, Heymann PW, Borish L. Pathogenesis of rhinovirus infection. Current Opinion in Virology 2012, 2:287–293.
23. Khetsuriani N, Lamonte A, Oberste MS, et al. Neonatal enterovirus infections reported to the national enterovirus surveillance system in the United States, 1983-2003. Pediatr Infect Dis J 2006; 25(10):889-93.
24. Khetsuriani N, Lamonte-Fowlkes A, Oberst S, Pallansch MA. Enterovirus surveillance--United States, 1970-2005. MMWR Surveill Summ 2006; 55(8):1-20.
25. Knowles NJ. 2015. The picornavirus pages. http://www.picornaviridae.com/ (accessed 1.10.15)
26. Kupila L, Vuorinen T, Vainionpää R, Marttila RJ, Kotilainen P. Diagnosis of enteroviral meningitis by use of polymerase chain reaction of cerebrospinal fluid, stool, and serum specimens. *Clin Infect Dis* 2005 ; 40(7):982-7.
27. Lamson D, Renwick N, Kapoor V, Liu Z, Palacios G, Ju J, Dean A, St George K, Briese T, Lipkin WI. MassTag polymerase-chainreaction detection of respiratory pathogens, including a new rhinovirus genotype, that caused influenza-like illness in New York State during 2004-2005. J Infect Dis 2006;194:1398 –1402.
28. Landry M. 2011. Rhinoviruses, p 1400–1409. In Versalovic J, Carroll KC, Funke G, Jorgensen JH, Landry ML, WarnockDW(ed), Manual of clinical microbiology, 10th ed. ASM Press, Washington, DC.
29. Lauber, Chris, and Alexander E. Gorbalenya. "Toward genetics-based virus taxonomy: comparative analysis of a genetics-based classification and the taxonomy of picornaviruses." Journal of virology 2012; 86(7): 3905-15.
30. Lim BK, Ju ES, Lao DH, Yun SH, Lee YJ, Kim DK, et al. Development of a enterovirus diagnostic assay system for diagnosis of viral myocarditis in humans. Microbiol Immunol. 2013 Apr. 57(4):281-7.
31. Meijer A, van der Sanden S, Snijders BE, Jaramillo-Gutierrez G, Bont L, van der Ent CK, Overduin P, Jenny SL, Jusic E, van der Avoort HG, et al. Emergence and epidemic occurrence of enterovirus 68 respiratory infections in the Netherlands in 2010. Virology, 2012;423(1):1952–8.
32. Mendelson CL, Wimmer E, Racaniello VR. Celluar receptor for poliovirus: molecular cloning, nucleotide sequence, and expression of a new member of the immunoglobulin superfamily. Cell 1989;56: 855–865.
33. Merilahti P, Tauriainen S, Susi P. Human Parechovirus Infection Occurs via αVβ1 Integrin. PLoSONE 2016;11(4):e0154769.
34. Modlin JF. Coxsackieviruses, echoviruses, and newer enteroviruses. Mandell GL, Bennett JE, Dolin R, eds. *Principles and Practice of Infectious Diseases*. 6th ed. Philadelphia, PA: Elsevier Inc.; 2005. Vol 2: 2148-61.
35. Moore M. Centers for Disease Control. Enteroviral disease in the United States, 1970-1979. *J Infect Dis* 1982;146(1):103-8.
36. Muehlenbachs A, Bhatnagar J, Zaki SR. Tissue tropism, pathology and pathogenesis of enterovirus infection. J Pathol 2014;11.
37. Oermann CM, Schuster JE, Conners GP, Newland JG, Selvarangan R, Jackson MA. Enterovirus D68: A focused review and clinical highlights from the 2014 United States outbreak. Ann Am Thorac Soc 2015;12(5):775–81.
38. Olson L, Willhight M, Buescher E. 1972. Recovery and characterization of non-cytopathogenic rhinoviruses. J Gen Virol 1972;17:237–240.
39. Ozkaya E, Uysal G, Atak T, Alkan M. Serotype distribution of enteroviruses isolated from paediatric cases prediagnosed as aseptic meningitis between 2001-2004 period. Mikrobiyol Bul 2005;39(1):43-51.
40. Papadopoulos NG, Sanderson G, Hunter J, Johnston SL. 1999. Rhinoviruses replicate effectively at lower airway temperatures. J Med Virol 1999;58:100 –104.
41. Previsani N, Tangermann RH, Tallis G, Jafari HS. World Health Organization Guidelines for Containment of Poliovirus Following Type-Specific Polio Eradication - Worldwide, 2015. MMWR Morb Mortal Wkly Rep 2015;64 (33):913-7.

42. Racaniello VR (2007). Picornaviridae: the viruses and their replication. In: DM Knipe, PM Howley, DE Griffin et al. (Eds.), Fields' virology. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, PA, pp. 795–838.
43. Racaniello VR. One hundred years of poliovirus pathogenesis. Virology 2006;344(1):9-16.
44. Rhoden E, Zhang M, Nix WA, Oberste MS. *In vitro* efficacy of antiviral compounds against enterovirus D68. Antimicrob Agents Chemother2015;59(12):7779-81.
45. Santti J, Vainionpaa R, Hyypia T: Molecular detection and typing of human picornaviruses. Virus Res 1999, 62:177-183
46. Schieble JH, Fox VL, Lennette EH. A probable new human picornavirus associated with respiratory disease. Am J Epidemiol 1967;85(2):297–310.
47. Shafren DR, Dorahy DJ, Ingham RH et al. Coxsackievirus A21 binds to decay-accelerating factor but requires intercellular adhesion molecule 1 for cell entry. J Virol 1997;71: 4736–4743.
48. Singleton RJ, Bulkow LR, Miernyk K, et al. Viral respiratory infections in hospitalized and community control children in Alaska. J MedVirol 2010; 82:1282–90.
49. Somekh E, Shohat T, Handsher R, Serour F. An outbreak of echovirus 11 in a children's home. Epidemiol Infect 2001;126(3):441-4.
50. Sun D, Chen S, Cheng A, Wang M. Roles of the Picornaviral 3C Proteinase in the Viral Life Cycle and Host Cells. Viruses. 2016 17;8(3):82.
51. Sun L, Meijer A, Froeyen M, Zhang L, Thibaut HJ, Baggen J, George S, Vernachio J, van Kuppeveld FJ, Leyssen P, et al. Antiviral activity of broad-spectrum and enterovirus-specific inhibitors against clinical isolates of enterovirus D68. Antimicrob Agents Chemother 2015;59(12):7782-5.
52. Tapparel C, Siegrist F, Petty TJ, Kaiser L: Picornavirus and enterovirus diversity with associated human diseases. Infect Genet Evol 2013, 14:282-293.
53. Tokarz R, Firth C, Madhi SA, Howie SR, Wu W, Sall AA, Haq S, Briese T, Lipkin WI. Worldwide emergence of multiple clades of enterovirus 68. J Gen Virol 2012; 93(Pt 9):1952-8.
54. Triantafilou K, Vakakis E, Richer EAJ, Evans GL, Villiers JP, Triantafilou M. Human rhinovirus recognition in non-immune cells is mediated by Toll-like receptors and MDA-5, which trigger a synergetic pro-inflammatory immune response. Virulence 2011; 2:22–29.
55. Vlasak M, Roivainen M, Reithmayer M, Goesler I, Laine P, Snyers L, Hovi T, Blaas D: The minor receptor group of human rhinovirus (HRV) includes HRV23 and HRV25, but the presence of a lysine in the VP1 HI loop is not sufficient for receptor binding. J Virol 2005;79:7389-7395.
56. WHO/UNICEF. WHO/UNICEF Strategic Plan for Polio Outbreak. 2013.Available at http://www.polioeradication.org/Portals/0/Document/InfectedCountries/MiddleEast/ME_StrategicP
57. Zhang T, Du J, Xue Y, Su H, Yang F, Jin Q. Epidemics and Frequent Recombination within Species in Outbreaks of Human Enterovirus B-Associated Hand, Foot and Mouth Disease in Shandong China in 2010 and 2011. PLoS One 2013;8(6):e67157.

BÖLÜM 16

ROTAVİRÜS, NOROVİRÜS, ASTROVİRÜS

Mustafa Altındiş - Atilla T. Kalaycıoğlu - Kerem Yılmaz

Viral Gastroenterit Etkenleri (Rotavirüs, Norovirüs, Adenovirüs, Astrovirüs)

Rotavirüsler

Rotavirüsler (RV), dünyada yeni doğan ve küçük çocuklarda ciddi gastroenterit vakalarının en önemli viral etkenidir. İlk kez 1973 yılında Bishop ve arkadaşları, akut gastroenterit gözlenen çocukların duodenum mukozasından aldıkları biopsi materyalinden, 70 nm çapında olan insan rotavirüsünü izole etmişlerdir. 1974 yılında Fletwett ve arkadaşları araba tekerleğine benzemesi nedeniyle etkene Latince'de tekerlek anlamına gelen "rota" ismini vermişlerdir.

Viral Özellikler

Rotavirüs virionları çevre şartlarına karşı oldukça dayanıklıdır. Bağırsaklarda tripsin gibi enzimler enfektivite artışına sebep olabilir.

RV'ler, Reoviridae ailesinde yer alırlar ve ortak morfolojik ve biyokimyasal özellikler taşırlar.

- Zarfsız olup, çift iplikli (dsRNA), 11 segmentli-parçalı RNA genomuna sahiptir.
- İkozahedral kapside sahip enfektif partikül dış kapsid, iç kapsid ve kor olmak üzere üç tabaka içermektedir (triple-layered capsid).
- Virionların çapı 60-80 nm'dir.
- Viral replikasyon sitoplazmada gerçekleşir.
- RV'ler iç kapsid VP6 proteininin genetik ve antijenik özelliklerine göre yedi gruba (A-G) ayrılırlar. İnsan RV'lerinin çoğunluğu A grubundadır.

RV'ler dış kapsid yüzeyinde bulunan VP7 (proteaz duyarlı G proteini) ve VP4 (P proteini) glikoproteinleri ile genotip düzeyinde G ve P olarak tanımlanırlar. Bu proteinler konakçı spesifisitesi ve nötralizan antikor yanıtı açısından da önemlidirler.Bu sebeple aşı geliştirme çalışamları açısından hedef proteinlerdir. Tipe özgül antijenler RV'ler arasında farklıdır ve nötralizasyon testleri ile tespit edilebilirler. Coğrafi olarak farklılık gösteren bu serotiplerin saptanmasında bu proteinlerden yararlanılır. İnsanda enfeksiyon yapan suşlarda en az 12 G proteini ve 15 P proteini tanımlanmıştır.

ÖZET

Rotavirüsler, Reoviridae ailesinde yer alan, çift iplikli (dsRNA), segmentli zarfsız RNA virüsleridir. İkozahedral çift katmanlı protein yapıda bir kapsidi vardır. VP7 (Glikoprotein, G proteini) ve VP4 (Proteaz bağımlı protein, P proteini) dış kapsid proteinleri ile tanımlanırlar. İnsanda enfeksiyon yapan suşlarda en az 12 G proteini ve 15 P proteini tanımlanmıştır. Bu proteinlerden 5 tanesinin kombinasyonu; G1P[8], G2P[4], G3P[8], G4P[8] ve G9P[8] tüm dünyada ve ülkemizde insanda en sık enfeksiyona yol açan suşlardır. 100 viral partikül gibi düşük dozda alımı bile virüsün yayılımı için yeterlidir. Hastanelerde, okullarda ve ev içinde virüsün yayılımı oldukça sık görülür. Rotavirüs enfeksiyon insidansı mevsimlerle değişmektedir. Tanıda en sık kullanılan testler gaitada viral antijen tayini yapan Lateks Aglütinasyon, ELISA ve immünkromatografik testlerdir. Dünya Sağlık Örgütü rotavirüs aşılarının küresel boyutta uygulanmasını önermiştir. Önceden geçirilen rotavirüs enfeksiyonunun semptomatik reenfeksiyona karşı %93 oranında koruyucu olduğu belirtilmektedir.

Norovirüsler daha önceleri "Norwalk-like virüsler" olarak bilinen ve calicivirüsler olarak adlandırılan, pozitif polariteli tek sarmallı bir RNA virüsüdür. Bu virüsle enfeksiyon, dünya çapında viral gastroenterit hastalıkların major sebebidir. Akut infantil gastroenteritin ise rotavirüslerden sonra, ikinci en önemli sebebidirler. Norovirüsler, GI, GII, GIII, GIV ve GV olmak üzere 5 genotipik gruba ayrılırlar. Genogrup II, norovirüs gastroenteritlerinin %90'ından sorumludur. Enfeksiyon dozu çok azdır, bir insanı hasta etmek için 100 norovirüs parçacığından azı yeterlidir. Norovirüs enfeksiyonu geçiren bir kişi yaşamının ilerleyen döneminde tekrar enfeksiyon geçirebilir. Koruyucu aşısı yoktur.

Adenovirüsler Adenoviridae ailesinin üyeleri arasında olup, çift zincirli DNA genomu içeren bir ikozahedral nükleokapsidi olan zarfsız virüslerdir. Adenoviridae'nin alt grup F'deki (serotip 40 ve 41) enterik adenovirüsler, bebeklerde ve küçük çocuklarda ishal nedenidirler. Hücre çekirdeğinde ve sitoplazmada çoğalırlar.

Astrovirüsler Astroviridae ailesinin üyesi olan RNA virüsüdür. Hem endemik enfeksiyonlara hem de gıda kaynaklı salgınlara neden olurlar. Seroprevalans araştırmaları bireylerin birden fazla serotip ile enfekte olabileceğini göstermiştir. Gastroenterit dışında başka bir hastalık yaptığı bilinmiyor. Bulaş yolu fekal-oral olmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Altindis M, Bányai K, Kalayci R, Gulamber C, Koken R, Yoldas Y, Aykurt P, Martella V. Frequency of norovirus in stool samples from hospitalized children due to acute gastro enteritis in Anatolia, Turkey, 2006-2007. Scand J Infect Dis.2009;41(9):685-8
2. Altındis M, Kucukkurt S, Kalayci R, et al. "Akut Gastroenteritli Çocuklarda Rotavirus, Enterik Adenovirus ve Norovirus Sıklığı." Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi 1.1 (2016): 31-42
3. Banyai K, Laszlo B, Duque J, et al. Systematic review of regional and temporal trends in global rotavirus strain diversity in the pre rotavirus vaccine era: insights for understanding the impact of rotavirus vaccination programs. Vaccine 2012; 30(Suppl 1):A122–30
4. Berk A. Adenoviridae: the viruses and their replication. In: Knipe DM, Howley PM, et al., eds. Fields virology. 5th edn. Philadelphia: Lippincott, Williams & Wilkins, 2007; 2355-2394
5. Biçer S, Şahin GT, Koncay B,et all. Çocuk acil servisinde saptanan rotavirüs gastroenteriti olgularının sıklığı, Çocuk Enf Derg2008;3: 96-99
6. Bishop RF, Davidson GP, Holmes, IH, Ruck BJ, 1973. Virus particles in epithelialcells of duodenal mucosa from children with acute non-bacterial gastroenteritis. Lancet 2 (December (7841), 1281–1283
7. Brown DW, Gunning KB, Henry DM, Awdeh ZL, Brinker JP, Tzipori S, Herrmann JE. A DNA oligonucleotide microarray for detecting human astrovirus serotypes. J Virol Methods. 2008 Jan;147(1):86-92

8. Carter MJ, Willcocks MM. The molecular biology of astroviruses. Arch Virol Suppl. 1996;12:277-85
9. Chandran A, Heinzen RR, Santosham M,et all. Nosocomial rotavirus infections: a systematic review. J Pediatr 2006;149(4): 441-447
10. Claas EC, Schilham MW, de Brouwer CS, Hubacek P, Echavarria M, Lankester AC, van Tol MJ, Kroes AC. Internally controlled real-time PCR monitoring of adenovirus DNA load in serum or plasma of transplant recipients. J Clin Microbiol. 2005 Apr;43(4):1738-44
11. Cortese MM, Parashar UD. Centers for Disease Control and Prevention. Prevention of rotavirus gastroenteritis among infants and children. Recommendations of the Advisory Commitee on Immunization Practices(ACIP), MMWR; 55(RR-12) 2006;1-16
12. Cortese MM, Parashar UD. Prevention of rotavirus gastroenteritis among infants and children: recommendations of the Advisory Committee on Immunization Practices (ACIP). MMWR Recomm Rep 2009;58(RR-2):1–25
13. Dennehy, Penelope H. "Rotavirus Infection: A Disease of the Past?." Infectious disease clinics of North America 29.4 (2015): 617-635
14. Durmaz R, Kalaycioglu AT, Acar S, Bakkaloglu Z, Karagoz A, Korukluoglu G, Ertek M, Torunoglu MA; Turkish Rotavirus Surveillance Network. Prevalence of rotavirus genotypes in children younger than 5 years of age before the introduction of a universal rotavirus vaccination program: report of rotavirus surveillance in Turkey. PLoS One. 2014 Dec 1;9(12):e113674. doi: 10.1371/journal.pone.0113674. eCollection 2014.
15. Estes MK & Kapikian AZ in Fields Virology (eds Knipe, DM et al.) 1917–1974 (Lippincott Williams & Wilkins/Wolters Kluwer, Philadelphia, 2006)
16. Flewett TH, Bryden AS, Davies H, 1973. Virus particles in gastroenteritis. Lancet2 (December (7844)), 1497
17. Franco MA, Angel J & Greenberg HB Immunityand correlates of protection for rotavirus vaccines. Vaccine 2006; 24: 2718–2731
18. Goodgame R. Norovirus gastroenteritis. Curr Gastroenterol Rep. 2006 Oct;8(5):401-8
19. Green KY. Caliciviridae: the noroviruses. In: Knipe DM, Howley PM, et al., eds. Fields virology. 5th edn. Philadelphia: Lippincott, Williams and Wilkins, 2007; 949-979
20. Hyser, JM, Estes MK. Rotavirus vaccines and pathogenesis. Curr Opin Gastroenterol. 2009;25(1):36-43
21. Jing Y, Qian Y, Huo Y, Wang L, Jiang X. Seroprevalence against Norwalk-like human caliciviruses in Beijing, China. Journal of Medical Virology 2000 Vol.60 No.1 pp.97-101
22. Jonassen TO, Monceyron C, Lee TW, Kurtz JB, Grinde B. Detection of all serotypes of human astrovirus by the polymerase chain reaction. J Virol Methods. 1995 Apr;52(3):327-34.
23. Jones MS 2nd, Harrach B, Ganac RD, Gozum MM, Dela Cruz WP, Riedel B, Pan C, Delwart EL, Schnurr DP. New adenovirus species found in a patient presenting with gastroenteritis. J Virol. 2007 Jun;81(11):5978-84
24. Kireççi E, Özer A. Norovirüsler, salgınları ve mücadele. Van Tıp Dergisi. 2011; 18(1): 49-56.
25. Kocabaş E, Timurtaş Dayar G. Rotavirus aşıları. J Pediatr Inf. 2015; 9: 166-74.
26. Matsui SM, Greenberg HB. "Astroviruses." Chapter 28 in Fields Virology, 4th edition. Fields B, Knipe D, Howley P, eds. Lippincott-Raven: Philadelphia, 2000 (875-893)
27. Noel JS, Lee TW, Kurtz JB, Glass RI, Monroe SS. Typing of human astroviruses from clinical isolates by enzyme immunoassay and nucleotide sequencing. J Clin Microbiol. 1995 Apr;33(4):797-801
28. "Norovirus | Clinical Overview | CDC". *www.cdc.gov*.
29. Oztas S, Altindis M, Asik G, et al. Rotavirus and adenovirus in children with acute gastroenteritis and the molecular epidemiology of rotavirus. Nobel Med 2016;12(1):87-93
30. Rowe WP, Huebner RJ, Gılmore LK, Parrott RH, Ward TG. Isolation of a cytopathogenic agent from human adenoids undergoing spontaneous degeneration in tissue culture. Proc Soc Exp Biol Med. 1953 Dec;84(3):570-3
31. Staat MA, Azimi PH, Berke T, et al. Clinical presentations of rotavirus infection among hospitalized children. Pediatr Infect Dis J 2002;21(3):221–7
32. Wiley LA, Roba LA, Kowalski RP, Romanowski EG, Gordon YJ. A 5-year evaluation of the adenoclone test for the rapid diagnosis of adenovirus from conjunctival swabs. Cornea. 1996 Jul;15(4):363-7.
33. Walter JE, Mitchell DK. Astrovirus infection in children. Curr Opin Infect Dis. 2003 Jun;16(3):247-53
34. Yarkın F. Viral Gastroenteritler. Us D, Ergünay K eds. Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji. Bilimsel Tıp yayınevi, 2012; 217-231.

BÖLÜM 17

HEPATİT VİRÜSLERİ

Selin Uğraklı - Mahmut Baykan

HEPATİT VİRÜSLERİ

Viral hepatite yol açan virüsler için primer hedef doku karaciğerdir. Enfekte hastalarda asemptomatik enfeksiyondan, siroz, karaciğer yetmezliği ve hepatosellüler karsinomaya kadar değişen geniş bir yelpazede farklı klinik seyirler izlenebilir. Çocuk ve erişkinlerde akut viral hepatitlerden en çok sorumlu olan ajanlar hepatit A'dan E'ye olmak üzere beş virüstür. Bunlardan "**enfeksiyöz hepatit**" olarak da bilinen hepatit A virüsü (HAV) ve önceden "**serum hepatiti**" olarak tanımlanan hepatit B virüsü (HBV) klasik hepatit virüsleridir. İlk önce ***non-A, non-B hepatitli*** hastaların serumlarından tanımlanan virüsün de hepatit C virüsü (HCV) olduğu anlaşılmıştır. Bunun dışında sadece hepatit B virüs varlığında enfeksiyona yol açabilen hepatit D virüsü (HDV) ile gebelerde fulminan seyretme oranı yüksek olan hepatit E virüsü (HEV) de diğer sık görülen hepatit virüsleridir. Ayrıca hepatit etkeni yeni enfeksiyöz ajanların araştırılması sonrasında henüz hepatitle ilişkisi netlik kazanmamış olan hepatit G virüs (HGV),Tork Teno virüs (TTV), SEN virüs (SEN-V) yakın zamanda keşfedilmiştir.

Hepatit tablosuyla özleşmiş virüslerin dışında sporadik olarak sarıhumma virüsü, sitomegalovirüs (CMV), Epstein–Barr virüs (EBV), herpes simpleks virüs (HSV), rubella ve enterovirüsler hepatitte yol açabilirler.

Hepatit virüsleri karaciğeri enfekte edip akut enflamasyon ve karaciğer hasarına neden olurlar. Karaciğerde oluşan tahribatlar, sarılığın ikterik semptomlarına ve karaciğer enzimlerinde yükselmeye yol açar. Yine bu dönemde ateş, iştahsızlık, bulantı, kusma gibi şikayetler görülebilir.

Hepatit A Virüsü

Viral Özellikler

İlk kez 1973 yılında Feinstone ve ark. tarafından tanımlanan HAV; biyofiziksel ve biyokimyasal özelliklerinin benzemesi sebebiyle *"enterovirüs 72"* olarak sınıflandırılmıştır. Sonrasında nükleotid ve aminoasit dizilerinin farklılığı, enterovirüs spesifik monoklonal antikorlarla reaksiyon vermeme gibi özellikler incelenerek enterovirüslerden ayırt edilmiştir.

ÖZET

Hepatit virüsleri denildiğinde şu beş virüs akla gelmelidir; hepatit A virüs (HAV), hepatit B virüs (HBV), hepatit C virüs (HCV), hepatit D virüs ve hepatit E virüs (HEV). Hepatit virüslerinin HBV haricinde genel olarak genomu RNA yapıdadır. HAV ve HEV esas olarak fekal-oral yolla bulaşır. HBV, HCV ve HDV'de ise bulaş şekli sıklıkla paranteral yolla olur. HBV, HDV(özellikle süperenfeksiyon), HCV enfeksiyonları sıklıkla kronikleşirken; genellikle HAV ve HEV enfeksiyonlarında kronikleşme görülmez. HBV ve HCV; uzun dönemde hepatoselüler karsinomaya sebep olabilirler. HEV enfeksiyonlarının gebelerdeki mortalitesi yüksektir. HDV süperenfeksiyonları ciddi oranlarda fulminan hepatite sebep olabilir. HAV ve HBV'in aşısı bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Miller S. Hepatitis Viruses, pg:495-514. Jawetz Melnick & Adelbergs Medical Microbiology (LANGE) 27th. Ed, Carroll KC, Butel JS, Morse SA, Mietzner T (eds). Mc Graw-Hill Education, USA, 2016.
2. Aygen B. Hepatit A Virusu, sy:1871-1882, Hepatit E Virusu, sy:1929-1934; Özacar T. Hepatit B Virusu, Hepatit D Virusu, sy:1882-1911; Akhan S. Hepatit C Virusu, sy:1911-1928; Azap A Hepatit G Virusu ve TT Virusu sy:1935-1938. Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi Etkenlere Göre Enfeksiyonlar 2.Cilt 3. Baskı. Topçu A, Söyletir G, Doğanay M (eds), Nobel Tıp Kitapevleri,İstanbul, 2008
3. Akçalı S (çeviri), Hepatit Virüsleri, sy: 583-597 Tıbbi Mikrobiyoloji, Us A, Başustaoğlu AC (Çeviri eds), 7. Baskı, Pelikan Yayıncılık, Ankara. (Murray PR, Rosenthal KS, Pfaller MA (eds) Medical microbiology, 7th edition, Elsevier).
4. İnan N. Hepatit B Virüs Biyolojisi sy:52-66; Ağca H. Hepatit B Serolojisi sy:76-82, Kırdar S. Atipik Serolojik Profillere Yaklaşım sy:88-100; Öktem A. Hepatit C Virüs Biyolojisi sy:159-164; Kolaylı F. Hepatit A Virüs Virolojisi, Epidemiyolojisi ve Tanısı sy:216-223, Hepatit E Virüs Virolojisi, Epidemiyolojisi ve Tanısı sy:224-232; Bayraktar B. Hepatit D Enfeksiyonlarında Güncel Tanı sy:233-236.Gokahmetoğlu S. Okkült Hepatit C sy:202-210.*Hepatit Mikrobiyolojisi* 1. Baskı. Altındiş M, Tabak F. (eds),İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul,2015
5. Badur S Viral Hepatitler (HAV, HBV, HDV) sy: 175-202 Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji, Ustaçelebi Ş, Abacıoğlu H, Badur S (eds). Güneş Kitabevi, Ankara, 2004.
6. Mannucci PM, Gdovin S, Gringeri A, et al. Transmission of hepatitis A to patient with hemophilia by factor 8 concentrates treated with organic solvent and detergent to inactivate viruses. Ann Intern Med 1994;120:1-7
7. Gerlich WH, 'Medical Virology of Hepatitis B: how it began and where we are now',Virology Journal 2013, 10:239
8. Toita R, Kawano T, Kang JH, Murata M. Applications of human hepatitis B virus preS domain in bio- and nanotechnology. *World J Gastroenterol* 2015; 21(24): 7400-7411
9. Hrvoje Roguljic, Sonja Sarcevic, Robert Smolic, Nikola Raguz Lucic,Aleksandar Vcev and Martina Smolic (2015). Current Management and Novel Therapeutic Strategies to Combat Chronic Delta Hepatitis, Drug Discovery and Development - From Molecules to Medicine, Prof. Omboon Vallisuta (Ed.), InTech, DOI: 10.5772/59936. Available from: http://www.intechopen.com/books/drug-discovery-and-development-from-molecules-to-medicine/current-management-and-novel-therapeutic-strategies-to-combat-chronic-delta-hepatitis.
10. Kamar N, et al: Hepatitis E virüs infection. Clin Microbiol Rev 27:116-138,2014
11. Bowden S. New Hepatit Viruses: Contenders and pretenders. Journal of Gastroentology and Hepatology 2001;16:124-131
12. Cancela F, Ramos N, Mirazo S, Mainardi V, Gerona S, Arbiza J. Detection and molecular characterization of Torque Teno Virus (TTV) in Uruguay. Infect Genet Evol. 2016 Oct;44:501-6. doi: 10.1016/j.meegid.2016.08.007. PubMed PMID:27510954.

13. H. Miyata, H. Tsunoda, A. Kazi, A. Yamada, M.A. Khan, J. Murakami, T. Kamahora, K. Shiraki, S. Hino Identification of a novel GC-rich 113-nucleotide region to complete the circular, single-stranded DNA genome of TT virus, the first human circovirus J. Virol., 73 (1999), pp. 3582–3586

14. Kondili LA, Pisani G, Beneduce F, et al. Prevalence of TT virus in healthy children and thalassemic pediatric and young adult patients. J Pediatr Gastroenterol Nutr 2001; 33:629-632.

15. Boston N, Amen NE, Bokhari H. Current and Future Prospects of Torque Teno Virus.J Vaccines Vaccin 2013;S1:004

16. Ross RS, Viazov S, Runde V, et al. Detection of TT virus DNA in specimens other than blood. J Clin Virol 1999; 13:181-184

17. Itoh M, Shimomura H, Fujioka S, et al. High prevalence of TT virus in human bile juice samples: importance of secretion through bile into feces. Dig Dis Sci 2001; 46:457-462

18. Lin HH, Kao JH, Lee PI, et al. Early acquisition of TT virus in infants: possible minor role of maternal transmission. J Med Virol 2002; 66:285-290.

19. Narayanan Menon KV. Non-A to E hepatitis. Curr Opin Infect Dis. 2002 Oct;15(5):529-34. Review. PubMed PMID: 12686888.

20. Tanaka Y, Primi D, Wang RY, et al. Genomic and molecular evolutionary analysis of a newly identified infectious agent (SEN virus) and its relationship to the TT virus family. J Infect Dis 2001; 183:359-367.

BÖLÜM
18

RETROVİRÜSLER

Ferhat Gürkan Aslan - Mustafa Altındiş

Çok çeşitli hastalık belirtilerine neden olmalarına rağmen tüm retrovirüsler yapısal, genom organizasyonu ve replikasyon biçimi olarak benzerdirler. Bu virüsler zarflı, tek iplikli, pozitif polariteli RNA virüsleridir ve sahip oldukları ters transkriptaz (reverse transcriptase) enzimi sayesinde retrovirüs olarak adlandırılırlar. RNA yapısındaki genomu çift iplikli DNA kopyasına dönüştüren bu enzim konak kromozomuna entegrasyona imkan sağlar. Konak hücre membranından oluşturulan viral zarf, virüs partikülünün yüzeyinden çıkıntı yapan ve virüsün elektron mikrografilerinde sivri topuzlar şeklinde gözlenen kompleks bir HIV proteini içerir. Tam boydaki, gp160 adı verilen protein, viral proteaz tarafından iki peptide ayrıştırılır. Meydana gelen transmembran proteine gp41 ya da TM adı verilirken proteinin yüzeyde bulunan kısmı ise gp120 veya SU olarak adlandırılır. Zarfın yapısında, aralarında majör histokompatibilite kompleksi sınıf II (MHC II) proteinlerinin de bulunduğu, konak hücre proteinleri de yer alır. Virion, p24 veya CA olarak adlandırılan majör kapsid proteinini içeren koni biçimli, ikozahedral bir kora sahiptir. Kapsid ile zarf arasında, çift iplikli DNA provirüsün çekirdeğe girişini yönlendiren ve daha sonraki virüs birleştirme süreci için de gerekli olan dış matriks proteini (p17 ya da MA) yer alır. Kapsid içinde pozitif polariteli, tek iplikli RNA genomunun iki özdeş kopyası bulunur. Nükleokapsid yapısındaki RNA, bazik bir protein ile (p7 veya NC) sıkı bir kompleks halindedir. Bu yapı farklı retrovirüs cinsleri arasında morfolojik olarak farklılık gösterir. Kapsid içerisinde ayrıca ters transkriptaz ve entegraz (viral DNA sentezi ve konak hücre kromozomuna entegrasyon için gereklidirler) ile proteaz (virüs olgunlaşması için gereklidir) enzimleri yer alır (Şekil 1).

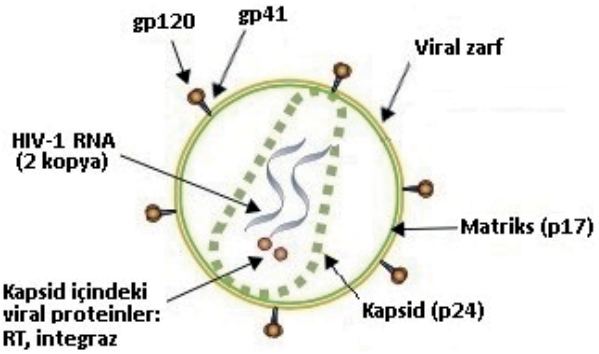

Şekil 1. Virion yüzeyindeki gp 120 ve gp41 zarf glikoproteinleri. Olgunlaşma sırsında Gag proteini ayrılır ve Gag p24 çekirdeği oluşturur. Viral genom, viral reverse transkriptaz (RT), integraz kapsid içerisinde bulunur (Kaynak 18'den uyarlanmıştır).

ÖZET

Retrovirüsler zarflı, tek iplikli, pozitif polariteli RNA virüsleridir. Kapsid içinde tek iplikli RNA genomunun iki özdeş kopyası bulunur. Sahip oldukları ters transkriptaz (reverse transcriptase) enzimi nedeniyle bu ismi almışlardır. RNA yapısındaki genomu çift iplikli DNA kopyasına dönüştüren ters transkriptaz enzimi konak kromozomuna entegrasyona imkan sağlar. İnsanları enfekte eden iki ana retrovirüs grubu vardır: onkoretrovirüsler (*onko*-, "tümörle ilişkili") ve lentivirüsler (*lenti*-, "yavaş"). Retrovirüs enfeksiyonunun insanlarda oluşturduğu en önemli hastalık kazanılmış immün yetmezlik sendromudur (Acquired Immunodeficiency Syndrome, AIDS). İnsanlarda tümörlere neden olan İnsan T- hücre lenfotropik virüsleri (HTLV) Delta retrovirüs genusu üyesi olup HTLV-1 ve HTLV-2 virüsleridir. HTLV-1, birtakım patolojilerle nedensel olarak ilişkilidir. En yaygın iki faktör yetişkin T hücre lösemi (ATL) ve HTLV ile ilişkili miyelopati/tropikal spastik paraparezidir (HAM / TSP). HTLV-1 antikorlarını saptamak için çeşitli serolojik teknikler kullanmaktadır. Belirsiz vakalarda, enfeksiyonu saptamak için PZR kullanılabilir. HIV RNA genomu, *gag*, *pol* ve *env* olarak adlandırılan 3 büyük gen bölgesi içerir. Bunlardan *gag* geni kor ve matriks proteinlerini (p17, p24, p7); *pol* geni ters transkriptaz, proteaz, integraz ve ribonükleaz genlerini; *env* geni ise transmembran ve yüzey proteinlerini (gp41 ve gp120) kodlamaktadır. HIV bulaşı dört yoldan biri ile gerçekleşir; cinsel temas, transfüzyonlar, kontamine iğneler, perinatal bulaş. Dünya çapında en sık bulaşma yolu cinsel ilişkidir. HIV'in ana hedefi aktive olmuş CD4 (+) T lenfositleridir. Giriş CD4 ve kemokin koreseptörleri olan CCR5 veya CXCR4 ile etkileşerek olur. HIV enfeksiyonunun laboratuvar tanısı öncelikli olarak serolojik bir tarama testi temeline dayanır. Pozitif sonuç bir doğrulama testi ile doğrulanmalıdır. Yeni önerilere göre, PZR analizi, reaktif tarama testi sonucunun doğrulanmasında Western Blot yerine kullanılabilir. HIV (+) annelerin yeni doğan bebeklerinde, anneye ait antikorlar 18. haftaya kadar bebek vücudunda saptanabilir. HIV bulaşını dışlamak için en az 2 negatif PZR sonucu gereklidir.

KAYNAKLAR

1. Ahmad N, Drew WL, Lagunoff M. Retroviruses: Human T-Lymphotropic Virus, Human Immunodeficiency Virus, and Acquired Immunodeficiency Syndrome. Unit II Chapter 18. In: Sherris Medical Microbiology 6th edition, Ryan KJ, Ray CG (eds). McGraw-Hill Education US, 2014: p 309-332.
2. Aida Y, Murakami H, Takahashi M, Takeshima SN (2013) Mechanisms of pathogenesis induced by bovine leukemia virus as a model for human T-cell leukemia virus. Front Microbio 4:328
3. Cook, L. Elemans, M., Rowan, A.G., and Asquith, B. (2013). HTLV-1: persistence and pathogenesis. Virology 435, 131–140.
4. Giri Setty MKH, Hewlett IK. Point of care technologies for HIV. *Hindawi Publishing Corporation AIDS Research and Treatment* 2014 http://dx.doi.org/10.1155/2014/497046.
5. Harvey RA, Cornelissen CN, Fisher BD. Retroviruses and AIDS. Unit IV Chapter 28. In: Lippincott's Illustrated Reviews Microbiology 3th edition, Harvey RA (ed). Lippincott Williams&Wilkins, a Wolters Kluwer business China, 2013: s 293-308.
6. http://thsk.saglik.gov.tr/eDosya/bulasici-hastaliklar-db/hiv_aids_tani_tedavi_rehberi_2013.pdf
7. http://www.who.int/hiv/en/ (Erişim tarihi: 08.02. 2017)
8. http://www.who.int/gho/hiv/en/ (Erişim tarihi: 08.02.2017)
9. Kulkarni PS, Butera ST, Duerr AC. Resistance to HIV-1 infection: lessons learned from studies of highly exposed persistently seronegative (HEPS) individuals. AIDS Rev 2003; **5:** 87–103.

10. Lingappa JR, Hughes JP, Wang RS, et al, and the Partners in Prevention HSV/HIV Transmission Study Team. Estimating the impact of plasma HIV-1 RNA reductions on heterosexual HIV-1 transmission risk. PLoS One 2010; **5:** e12598.

11. Maartens G, Celum C, Lewin SR. HIV infection: epidemiology, pathogenesis, treatment, and prevention. Lancet. 2014; 384(9939): 258-71.

12. Morrison BJ, Labo N, Miley WJ, Whitby D (2015) Serodiagnosis for tumor viruses. Semin Oncol 42, 191–206 (doi: 10.1053/j.seminoncol.2014.12.024)

13. Noah C. HIV testing. In: Hoffmann C, Rockstroh JK eds. HIV 2015/16. Hamburg: Medizin Fokus Verlag, 2015: 15-21.

14. Quaresma, J.A.; Yoshikawa, G.T.; Koyama, R.V.; Dias, G.A.; Fujihara, S.; Fuzii, H.T. HTLV-1, immune response and autoimmunity. Viruses 2015, 8, 5.

15. Quinn TC, Wawer MJ, Sewankambo N, et al, and the Rakai Project Study Group. Viral load and heterosexual transmission of human immunodeficiency virus type 1. N Engl J Med 2000; **342:** 921–29.

16. Rosenberg NE, Pilcher CD, Busch MP, Cohen MS. How can we better identify early HIV infections? *Curr Opin HIV AIDS* 2015, 10:61-68.

17. Schüpbach J. The Human Retroviruses Human Immunodeficiency Virus and Human T-Lymphotropic Retrovirus. Section II Chapter 32. In: Clinical virology manual 4th edition, Specter S, Hodinka RL, Young SA, Wiedbrauk DL (eds). ASM Press Washington, 2009: p 578-629.

18. Simon V, Ho DD, Abdool Karim Q. HIV/AIDS epidemiology, pathogenesis, prevention, and treatment. Lancet. 2006 Aug 5;368(9534):489-504.

19. Spivak AM, Sydnor ER, Blankson JN, Gallant JE. Seronegative HIV-1 infection: a review of the literature. AIDS 2010; 1407-1414.

20. Şevik M. (2013). Onkojenik Retroviruslar, Selçuk Tıp Dergisi 2013;29 Onkoloji Ek Sayı-1: 1-4.

21. Telenti A, Bleiber G. Host genetics of HIV-1 suceptibility. Future Virology 2006; **1:** 55–70.

22. UNAIDS. 2013 progress report on the global plan towards the elimination of new HIV infections among children by 2015 and keeping their mothers alive. Nov, 2013. http://www.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/unaidspublication/2013/20130625_progress_global_plan_en.pdf (accessed Jan 30, 2014).

23. UNAIDS. Report on the global AIDS epidemic 2013. http://www.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/epidemiology/2013/gr2013/UNAIDS_Global_Report_2013_en.pdf (accessed Nov 9, 2013).

24. Us AD, Ergünay K. Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji. Ankara Bilimsel Tıp Yayınevi 2012: 555-561.

25. Zaidi J, Grapsa E, Tanser F, Newell ML, Barnighausen T. Dramatic increases in HIV prevalence after scale-up of antiretroviral treatment: a longitudinal population-based HIV surveillance study in rural kwazulu-natal. AIDS 2013; **27:** 2301–05.

BÖLÜM 19

ARBOVİRÜSLER

Müge Aslan - Ferhat Gürkan Aslan - Mustafa Altındiş

Flavivirüsler

Flavivirüs (*Flaviviridae* ailesi) genusu 70'in üzerinde tanımlanmış virüs içerir. Bunlardan yaklaşık 30 kadarı insanda enfeksiyon etkenidir. Batı Nil vırusu, Sarı Humma, Deng ateşi ve Japon B ensefaliti virüsü gibi artropodlarla bulaşan hastalıklara yol açan virüsler bulunmaktadır (Tablo 1). Hepatit C virüsü de flavivirüs olmakla birlikte arbovirüs değildir. Flavivirüsler küçük (40-65nm çapında), tek zincirli, pozitif polariteli RNA genomu, ikozahedral kapsid ve zarf içeririrler. İsimlerini sarı anlamına gelen Latince *flavus* kelimesinden alırlar. Bu grupta ilk tanımlanan hastalık insanlarda sarılığa neden olan Sarı humma virüsüdür. Bu gruptaki hastalıklar insanlara genellikle sivrisinek gibi enfekte bir artropodun ısırmasıyla bulaşmaktadır.

Arboviral hastalıklar, enfekte eklembacaklıların, çoğunlukla sivrisinek ve kenelerin ısırığıyla insanlara bulaşan virüslerden kaynaklanır. Geleneksel olarak, arbovirüslerle ilgili araştırmalara öncelik verilmemiştir. Bununla birlikte, son 50 yılda salgın arboviral epidemilerinin ortaya çıkışı, global düzeyde ölüm ve mortalite nedeni olup, bu konudaki algılamaları değiştirmiştir. En son örnek, Zika virüsü enfeksiyonu olup, hızla belirsizlikten Uluslararası Halk Sağlığı sorunu haline gelmiştir. Sarı humma virüsü, hızlı uluslararası yayılma meydana gelirse bu düzeye ulaşan bir sonraki arbovirüs olabilir. 2016 yılında, laboratuvar tarafından belgelenmiş sarı humma virüsü uluslararası gezginler vasıtasıyla ilk kez Asya'da izole edildi, bu da vektörü *Aedes aegypti*'nin geniş aşılanmamış popülasyondaki varlığı nedeniyle, 1.8 milyar insanı riskli hale getirmiştir. Benzer şekilde Chikungunya virüsü 2013-14 yıllarında Karayipler ve Latin Amerika'da benzeri görülmemiş hız ve ölçekte tahribat yarattı. Batı Nil virüsü ise 1999'da ABD'ye girdi ve birkaç yıl içinde hızla Kuzey Amerika ve Güney Amerika'ya yayıldı. Japon ensefalit virüsü ise aynı dönemde batı, kuzey ve güney Asya'da görülmeye başlamıştır. Geçmiş son elli yılda benzer şekilde dengue virüsü enfeksiyonlarında önemli bir artış meydana gelmiştir ve dünya çapında en yaygın vektör kaynaklı viral enfeksiyon olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Algorithm for detecting Zika virus (ZIKV). Zika virus (ZIKV) Surveillance in the Americas:Interim guidance for laboratory detection and diagnosis. WHO. 2015 (http://zikavirusnet.com/guidelines.html). (Erişim tarihi: 04.02.2016).
2. Anderson KB, Chunsuttiwat S, Nisalak A, Mammen MP, Libraty DH, Rothman AL, Green S, Vaughn DW, Ennis FA, Endy TP. Burden of symptomatic dengue infection in children at primary school in Thailand: a prospective study. Lancet. 2007;369:1452-1459.
3. Amarasinghe A, Kuritsky JN, Letson GW, Margolis HS. Dengue virus infection in Africa. Emerg Infect Dis. 2011;17:1349-1354.
4. Barrett AD, Higgs S. Yellow fever: a disease that has yet to be conquered. Annu Rev Entomol. 2007;52:209-229.
5. Barrett AD, Monath TP. Epidemiology and ecology of yellow fever virus. Adv Virus Res. 2003;61:291-315.
6. Bhatt S, Gething PW, Brady OJ, Messina JP, Farlow AW, Moyes CL, Drake JM, Brownstein JS, Hoen AG, Sankoh O, Myers MF, George DB, Jaenisch T, Wint GR, Simmons CP, Scott TW, Farrar JJ, Hay SI. The global distribution and burden of dengue. Nature. 2013;496:504-507.
7. Bondre VP, Jadi RS, Mishra AC, Yergolkar PN, Arankalle VA. West Nile virus isolates from India: evidence for a distinct genetic lineage. Journal of General Virology. 2007;88(3):875–884.
8. Brathwaite DO, San Martín JL, Montoya RH, del Diego J, Zambrano B, Dayan GH. The history of dengue outbreaks in the Americas. Am J Trop Med Hyg. 2012;87:584-593.
9. Buckley A, Gould EA. Detection of virus-specific antigen in the nuclei or nucleoli of cells infected with Zika or Langat virus. J Gen Virol. 1988; 69: 1913-20.
10. Bulaşıcı hastalıklar laboratuvar tanısı için saha rehberi. http://mikrobiyoloji.thsk.saglik.gov.tr/D osya/tani-rehberi/viroloji/UMS-V-MT16-Chikungunya-atesi.pdf (Last accession: 03.01.2016)
11. Burt FJ, Rolph MS, Rulli NE, Mahalingam S, Heise MT. Chikungunya: A re-emerging virus. Lancet. 2012; 379: 662-71. doi: 10.1016/S01406736(11)60281-X.
12. Caglioti C, Lalle E, Castilletti C, Carletti F, Capobianchi MR, Bordi L. Chikungunya virus infection: an overview. New Microbiol. 2013; 36(3): 211-227.
13. Centers for Disease Control and Prevention. Ongoing dengue epidemic—Angola, June 2013. MMWR Morb Mortal Wkly Rep. 2013;62:504-507.
14. Centers for Disease Control and Prevention. West Nile Virus Disease Cases and Deaths Reported to CDC by Year and Clinical Presentation, 1999-2012. Data from ArboNET.Availablehttp://www.cdc.gov/westnile/resources/pdfs/cummulative/99_2012_CasesAndDeathsClinicalPresentationHumanCases.pdf.
15. Centers for Disease Control and Prevention. West Nile virus activity—United States, 2009. MMWR Morb Mortal Wkly Rep. 2010;59:769-772.
16. Chang C, Ortiz K, Ansari A, Gershwin ME. The Zika outbreak of the 21st century. J Autoimmun. 2016; 26. Pii: S0896-8411(16)30008-7.
17. Chung WM, Buseman CM, Joyner SN, Hughes SM, Fomby TB, Luby JP, Haley RW, et al. The 2012 West Nile encephalitis epidemic in Dallas, Texas. JAMA. 2013; 310:297-307.
18. Çağlayık DY, Uyar Y, Korukluoğlu G, Ertek M, Ünal S. Ankara'ya Hindistan Yeni Delhi'den gelen bir Chikungunya Ateşi olgusu: Türkiye'nin ilk yurt dışı kaynaklı olgusu ve literatürün gözden geçirilmesi. Mikrobiyol Bült. 2012; 46(1): 122-128.
19. Davis CT, Ebel GD, Lanciotti RS, Brault AC, Guzman H, Siirin M, Lambert A, Parsons RE, Beasley DW, Novak RJ, Elizondo-Quiroga D, Green EN, Young DS, Stark LM, Drebot MA, Artsob H, Tesh RB, Kramer LD, Barrett AD. Phylogenetic analysis of North American West Nile virus isolates, 2001-2004: evidence for the emergence of a dominant genotype. Virology. 2005;342:252-265.
20. Davis LE, DeBiasi R, Goade DE, Haaland KY, Harrington JA, Harnar JB, Pergam SA, King MK, DeMasters BK, Tyler KL.West Nile virus neuroinvasive disease. Ann Neurol. 2006;60:286-300.
21. Dayan GH, Bevilacqua J, Coleman D, Buldo A, Risi G. Phase II, dose ranging study of the safety and immunogenicity of single dose West Nile vaccine in healthy adults ≥ 50 years of age. Vaccine. 2012;30:6656-6664.
22. de Filippis AM, Nogueira RM, Schatzmayr HG, Tavares DS, Jabor AV, Diniz SC, Oliveira JC, Moreira E, Miagostovich MP, Costa EV, Galler R. Outbreak of jaundice and hemorrhagic fever in the Southeast of Brazil in 2001: detection and molecular characterization of yellow fever virus. J Med Virol. 2002;68:620-627.

23. Diamond MS, Shrestha B, Mehlhop E, Sitati E, Engle M Innate and adaptive immune responses determine protection against disseminated infection by West Nile encephalitis virus. Viral Immunol 2003; 16(3): 259–78.

24. Drebot MA, Lindsay R, Barker IK, Buck PA, Fearon M, Hunter F,Artsob H. West Nile virus surveillance and diagnostics: a Canadian perspective. Can J Infect Dis. 2003;14:114.

25. Dupont-Rouzeyrol M, O'Connor O, Calvez E, Daures M, John M, Grangeon JP, Gourinat AC 2015. Co-infection with Zika and dengue viruses in 2 patients, New Caledonia, 2014. Emerg Infect Dis 21: 381-382.

26. Emerging Infectious Diseases •www.cdc.gov/eid • Vol. 21, No. 1, January 2015 (Erişim tarihi: 19.12.2016)

27. Faye O, Freire CC, Iamarino A, Faye O, de Oliveira JV, Diallo M, et al. Molecular Evolution of Zika Virus during Its Emergence in the 20(th) Century. PLoS Negl Trop Dis. 2014;8(1):e2636.

28. Gatherer D, Kohl A Zika virus: a previously slow pandemic spreads rapidly through the Americas. J Gen Virol. 2016; 97(2): 269-73.

29. Gubler DJ. Epidemic dengue/dengue hemorrhagic fever as a public health, social, and economic problem in the 21st century. Trends Microbiol. 2002;10:100-103.

30. Gubler DJ. The continuing spread of West Nile virus in the Western Hemisphere. Clin Infect Dis. 2007;45:1039-1046.

31. Hamel R, Dejarmac O, Wichit S, Ekchariyawat P, Neyret A, Luplertlop N, et al. Biology of Zika virus infection in human skjin cells. J Virol. 2015; 89: 8880-95.

32. Hayes EB. Zika virus outside Africa. Emerg Infect Dis. 2009 Sep;15(9):1347-50.

33. http://www.cdc.gov/chikungunya/geo/in dex.html (Last accession: 22.07.2015)

34. http://www.cdc.gov/zika/hc-providers/diagnostic.html (Erişim tarihi: 19.12.2016)

35. http://ecdc.europa.eu/en/healthtopics/zika_virus_infection/factsheet-health-professionals/Pages/factsheet_health_professionals.aspx (Erişim tarihi: 05.03.2016)

36. http://www.emdocs.net/west-nile-virus-an-update-with-pearls-and-pitfalls/

37. http://www.cdc.gov/chikungunya/pdfs/fs_mosquito_bite_prevention_travelers.pdf (Erişim tarihi: 04.02.2016)

38. http://www.paho.org/hq/index.php?option=com_topics&view=article&id=343&It emid=40931 (Last accession: 17.07.2015)

39. https://tnhan.tn.gov/Documents/Chikungunya%20Virus/TDH%20CHIK%20Surv eillance%20and% 20Response%20Plan %202015.pdf (Last accession: 07.02.2016)

40. Julander JG. Experimental therapies for yellow fever. *Antiviral Res*. 2013;97:169-179

41. Kalaycioglu H, Korukluoglu G, Ozkul A, Oncul O, Tosun S, Karabay O, Gozalan A, Uyar Y, Caglayık DY, Atasoylu G, Altas AB, Yolbakan S, Ozden TN, Bayrakdar F, Sezak N, Pelıtlı TS, Kurtcebe ZO, Aydın E, Ertek M. Emergence of West Nile virus infections in humans in Turkey, 2010 to 2011. Eurosurveillance. 2012;17(21)

42. Kramer LD, Styer LM, Ebel GD. A global perspective on the epidemiology of West Nile virus. Ann Rev Entomol. 2008;53:61-81.

43. Kwong JC, Druce JD, Leder K. Zika virus infection acquired during brief travel to Indonesia. Am J Trop Med Hyg. 2013; 89(3): 516–7.

44. Lanciotti RS, Kosoy OL, Laven JJ, Velez JO, Lambert AJ, Johnson AJ, et al. Genetic and serologic properties of Zika virus associated with an epidemic, Yap State, Micronesia, 2007. Emerg Infect Dis 2008; 14 (8): 1232–9.

45. Lim SM, Koraka P, Osterhaus ADME, Martina BEE. West Nile Virus: Immunity and Pathogenesis. *Viruses*. 2011;3(6):811-828.

46. Mandell GL, Douglas RG, & Bennett JE. *Mandell, Douglas and Bennett's principles and practice of infectious diseases*. Vol 1. 8th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; 2016:248-251

47. Mangold KA, Reynolds SL. A review of dengue fever: a resurging tropical disease. Pediatr Emerg Care. 2013;29(5):665-669

48. Mann BR, McMullen AR, Swetnam DM, Salvato, V, Reyna M, Guzman H,Barrett A. Continued evolution of West Nile virus, Houston, Texas, USA, 2002-2012. Emerg Infect Dis. 2013;19:1418-1427.

49. Mardekian SK, Roberts AL. Diagnostic options and challenges for Dengue and Chikungunya Viruses. Biomed Res Int. 2015;2015:834371.

50. McCarthy M. First US case of Zika virus infection is identified in Texas. BMJ. 2016; 13: 352:i212.

51. McSweegan E, Weaver SC, Lecuit M, Frieman M, Morrison TE, Hrynkow S. The global virus network: Challenging chikungunya. Antiviral Research. 2015; 120: 147-152.

52. Meltzer MI, Rigau-Perez JG, Clark GG, Reiter P, Gubler DJ. Using disability-adjusted life years to assess the economic impact of dengue in Puerto Rico: 1984-1994. Am J Trop Med Hyg.1998;59:265-271.
53. Musso D, Roche C, Nhan TX, Robin E, et al. Detection of Zika virus in saliva. J Clin Virol. 2015; 68: 53-5.
54. Petersen LR, Brault AC, Nasci RS. West Nile virus: review of the literature. JAMA. 2013;310:308-315.
55. Petersen LR, Busch MP. Transfusion-transmitted arboviruses. Vox Sang. 2010 ;98(4):495-503.
56. Petersen LR, Fischer M. Unpredictable and difficult to control—the adolescence of West Nile virus. N Engl J Med. 2012;367:1281-1284.
57. Pinto Junior VL, Luz K, Parreira R, Ferrinho P. Zika Virus: A Review to Clinicians. Acta Med Port. 2015; 28(6): 760-5.
58. Plourde AR, Bloch EM. A literature review of Zika Virus. Emerging Infectious Diseases. 2016; 22(7): 1185-92.
59. Prat CM, Flusin O, Panella A, Tenebray B, Lanciotti R, Leparc-Goffart I. Evaluation of commercially available serologic diagnostic tests for chikungunya virus. Emerg Infect Dis. 2014; 20(12): 2129-32.
60. Preparedness and response for Chikungunya Virus introduction in the Americas. (http://www.cdc.gov/chikungunya/resources/index.html) Last accession: 03.01.2016
61. Presti AL, Lai A, Cella E, Zehender G, Ciccozzi M. Chikungunya Virus, epidemiology, clinics and phylogenesis: A Review. Asian Pacific Journal of Tropical Medicine. 2014; 7(12): 925-932.
62. Rodriguez-Morales AJ, Bandeira AC, Franco-Paredes C. The expanding spectrum of modes of transmission of Zika virüs: a global concern. Ann Clin Microbiol Antimicrob. 2016; 15(1): 13. doi: 10.1186/s12941-016-0128-2.
63. Ryan KJ, Ray CG, & Sherris JC. *Sherris medical microbiology*. 6th ed. New York: McGraw Hill Medical;2014:289-292
64. Sabchareon A, Wallace D, Sirivichayakul C, Limkittikul K, Chanthavanich P,Suvannadabba S, Jiwariyavej V, Dulyachai W, Pengsaa K, Wartel TA, Moureau A,Saville M, Bouckenooghe A, Viviani S, Tornieporth NG, Lang J. Protective efficacy of the recombinant, live attenuated, CYD tetravalent dengue vaccine in Thai schoolchildren: a randomised,controlled phase 2b trial. Lancet. 2012;380:1559-1567.
65. Schwartz O, Albert ML. Biology and pathogenesis of chikungunya virus. Nat Rev Microbiol. 2010 Jul;8(7):491-500.
66. Sejvar JJ, Bode AV, Marfin AA, Campbell GL, Pape J, Biggerstaff BJ, Petersen LR. West Nile virus–associated flaccid paralysis outcome. Emerg Infect Dis. 2006;12:514-516.
67. Thiberville SD, Moyen N, DupuisMaguiraga L, Nougairede A, Gould EA, Roques P, de Lamballerie X. Chikungunya Fever: Epidemiology, clinical syndrome, pathogenesis and therapy. Antiviral Research. 2013; 99(3): 345-370.
68. Tsetsarkin KA, Chen R, Sherman MB, Weaver SC. Chikungunya Virus: Evolution and genetic determinants of emergence. Current Opinion in Virology. 2011; 1: 310-317.
69. Us AD, Ergünay K. Viral Zoonozlar. In: Us AD, Ergünay K (eds) Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji. 2012. Bilimsel Tıp Yayınevi, Ankara, pp: 393-425.
70. Weaver SC, Forrester NL. Chikungunya: Evolutionary history and recent epidemic spread. Antiviral Research. 2015; 120: 32-39.
71. Weinburger M, Pitlik SD, Gandacu D, Lang R, Nassar F, Ben David D, Rubinstein E, Izthaki A, Mishal J, Kitzes R, Siegman-Igra Y, Giladi M, Pick N, Mendelson E, Bin H, Shohat T. West Nile fever outbreak, Israel, 2000: epidemiologic aspects. Emerg Infect Dis. 2001;7:686-691.
72. Weaver SC, Lecuit M. Chikungunya virus and the global spread of a mosquito-borne disease. N Engl J Med. 2015 Mar 26;372(13):1231-9.
73. Wilder-Smith A, Gubler DJ, Weaver SC, Monath TP, Heymann DL, Scott TW. Epidemic arboviral diseases: priorities for research and public health. Lancet Infect Dis. 2017;17(3):e101-e106.
74. Winston DJ, Vikram HR, Rabe IB, Dhillon G, Mulligan D, Hong JC, Busuttil RW,Nowicki MJ, Mone T, Civen R, Tecle SA, Trivedi KK, Hocevar SN; West Nile Virus Transplant-Associated Transmission Investigation Team.. Donor-derived West Nile virus infection in solid organ transplant recipients: report of four additional cases and review of clinical, diagnostic, and therapeutic features.Transplantation. 2014 15;97(9):881-889.

BÖLÜM 20

BUNYAVİRÜSLER

Hüseyin Uzuner - Aynur Karadenizli

Bunyavirüsler

Bunyaviridae ailesi 5 cinsten (Orthobunyavirus, Phlebovirus, Nairovirus, Hantavirus ve Tospovirus) meydana gelmektedir. Bunyaviridae ailesi ismini *Aedes mosquitoes* sivrisineğinden 1943 yılında izole edilen Bunyamwera virüsten (BUNV) almıştır. Bu virüs ilk izole edildiğinde Arbovirüsler içerisine dahil edilmiştir. İlerleyen zamanlarda BUNV'ye benzeyen başka virüsler de tanımlanmış, 1975 yılında bu virüslerle birlikte ayrı bir aile olarak (Bunyaviridae) sınıflandırılmışlardır.

Kırım-Kongo kanamalı ateşi virüsü (KKKAV) Bunyaviridae ailesi üyesidir. KKKAV Nairovirus cinsi içerisinde bulunmaktadır. KKKA ilk olarak 1944 yılında Kırım'da tanımlanmış, hastalık etkeni virüs ise 1956 yılında Kongo'da izole edilmiştir. Bu yüzden etkene KKKAV ismi verilmiştir. Akut ve sistemik kanamalı ateş tablosuna neden olur.

Hantavirüslerin ilk ortaya çıkışı 1950'li yıllara kadar dayanmaktadır. Başlarda Kore Hemorajik Ateşi olarak isimlendirilen klinik tabloya ait etken, 1978 yılında *Apodemus agrarius* türü kemiriciden Kore'deki Hantaan nehri civarından izole edilmiş ve hantavirüs olarak isimlendirilmiştir. Yıllar sonra çok sayıda kemirici türünden ve böcekçillerden (insektivor) farklı Hantavirüs tipleri izole edilmiştir. Bu özellikleri ile hantavirüsler, artropod aracılığı ile bulaşan diğer Bunyavirüslerden farklılık gösterir. Hantavirüsler "Renal Sendromlu Kanamalı Ateş (RSKA)" veya "Hantavirüs Kardiyo-Pulmoner Sendromuna (HKPS)"sebep olurlar.

Viral Özellikler

Bunyavirüsler zarflı, negatif veya ambisense (kısmen pozitif kısmen negatif) polariteli, tek zincirli ve 3 segmentli RNA virüsleridir. Boyutları 80-120 nm çapındadır. Virüs genellikle sferik yapıdadır ancak oval veya uzamış görünümde de olabilir. Çift katlı lipid zarfın yüzeyinde glikoproteinler bulunur. Viral genom küçük (S), orta (M) ve büyük (L) olmak üzere üç adet tek zincirli segment içerir. Genom segmentlerinin boyutları Bunyavirüs ailesindeki virüsler arasında değişiklik göstermektedir (Tablo 1).

ÖZET

Kırım-Kongo kanamalı ateşi virüsü; zarflı, negatif veya ambisense (kısmen pozitif kısmen negatif) polariteli, tek zincirli ve 3 segmentli RNA virüsüdür. İnsanlardaki enfeksiyonları genellikle ağır hemorajik ateş tablosu ile sonuçlanır. Türkiye'de olgu ölüm oranı ortalama %4-6 arasındadır. Vektörünün Hyalomma keneleri olduğu bilinmektedir. İnsana geçişi, enfekte kenenin insanı ısırması veya insanın enfekte hayvan salgı ve dokularına teması ile gerçekleşir. CDC tarafından yapılan sınıflamada hemorajik ateş virüsleri içerisinde yer almakta olup A grubu potansiyel biyoteror etkenleri arasındadır. Virüsün üretilmesi tanıda altın standarttır. Kültür dışında ELISA, indirekt immünfloresan (IFA) ve PZR ile tanı koyulabilir. Özel antiviral tedavi ve aşısı henüz bulunmamaktadır.

Hantavirüs zarflı, negatif veya ambisense (kısmen pozitif kısmen negatif) polariteli, tek zincirli ve 3 segmentli RNA virüsüdür. İnsanlardaki enfeksiyonları çoğunlukla Renal Sendromlu Kanamalı Ateş (RSKA) veya Hantavirüs Kardiyo-Pulmoner Sendromu (HKPS) tablosu ile sonuçlanır. Enfekte kemiricilerin dışkı ve idrarıyla çevreye saçtığı virüslerin inhalasyon ile alınmasıyla insanlar enfekte olur. Diğer Bunyavirüslerin aksine hantavirüsler insanlara artropodlar aracılığıyla değil kemiriciler, böcek yiyiciler ve hatta yarasalar ile bulaşabilirler. RSKA çoğunlukla Asya ve Avrupa'da görülür, HKPS ise bugüne kadar sadece Amerika'dan bildirilmiştir. RSKA'da böbrek medulla kılcal damarları etkilenirken HKPS'de akciğer kılcal damarları etkilenir. Tanıda ELISA, IFA, FRNT ve RT-PZR kullanılabilir. Spesifik bir tedavisi yoktur. Bazı ülkelerde kullanımı için lisans almış aşısı mevcuttur, koruyuculuğu kısa sürelidir. Korunmak için kemirgenlerin çıkartıları ile insanların ve gıdaların temasının engellenmesi önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Altun, D. U., Öktem, İ., & Ünal, B. (2011). Hantavirüs Enfeksiyonları ve Önlenmesi. TAF Preventive Medicine Bulletin, 10(3), 373-378.
2. Avšič-Županc, T., Saksida, A., & Korva, M. (2015). Hantavirus infections. Clinical Microbiology and Infection.
3. Bente DA, Forrester NL, Watts DM, McAuley AJ, Whitehouse CA, Bray M. Crimean-Congo hemorrhagic fever: history, epidemiology, pathogenesis, clinical syndrome and genetic diversity. Antiviral Res. 2013 Oct;100(1):159-89. doi: 10.1016/j.antiviral.2013.07.006.
4. Çelebi, G. (2011). Hantavirus İnfeksiyonları. Klimik Journal/Klimik Dergisi, 24(3).
5. Ergönül O. Crimean-Congo haemorrhagic fever. Lancet Infect Dis. 2006 Apr;6(4):203-14. Review.
6. European Center for Disease Control and Prevention. Consultation on Crimean-Congo haemorrhagic fever prevention and control. Meeting report. 2008 Sep [cited 2011 Nov 15].http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/0809_MER_Crimean_Congo_Haemorragic_Fever_Prevention_and_Control.pdf
7. Gregory J. Mertz. 2009. Bunyaviridae: Bunyaviruses, Phleboviruses, Nairoviruses, and Hantaviruses, p 977-1007. In Richman D, Whitley R, Hayden F (ed), Clinical Virology, Third Edition. ASM Press, Washington, DC. doi: 10.1128/9781555815981.ch29
8. Jiang, H., Du, H., Wang, L. M., Wang, P. Z., & Bai, X. F. (2016). Hemorrhagic fever with renal syndrome: pathogenesis and clinical picture. Frontiers in cellular and infection microbiology, 6, 1.
9. Jiang, H., Zheng, X., Wang, L., Du, H., Wang, P., & Bai, X. (2017). Hantavirus infection: a global zoonotic challenge. Virologica Sinica, 1-12.
10. Karti SS, Odabasi Z, Korten V, Yilmaz M, Sonmez M, Caylan R, Akdogan E, Eren N, Koksal I, Ovali E, Erickson BR, Vincent MJ, Nichol ST, Comer JA, Rollin PE, Ksiazek TG. Crimean-Congo hemorrhagic fever in Turkey. Emerg Infect Dis. 2004 Aug;10(8):1379-84.
11. Kruger, D. H., Figueiredo, L. T. M., Song, J. W., & Klempa, B. (2015). Hantaviruses—globally emerging pathogens. Journal of clinical virology, 64, 128-136.

12. Leblebicioglu H, Ozaras R, Irmak H, Sencan I. Crimean-Congo hemorrhagic fever in Turkey: Current status and future challenges. Antiviral Res. 2016 Feb;126:21-34. doi: 10.1016/j.antiviral.2015.12.003. Epub 2015 Dec 13. Review.
13. Mattar, S., Guzmán, C., & Figueiredo, L. T. (2015). Diagnosis of hantavirus infection in humans. Expert review of anti-infective therapy, 13(8), 939-946.
14. Muyangwa, M., Martynova, E. V., Khaiboullina, S. F., Morzunov, S. P., & Rizvanov, A. A. (2015). Hantaviral proteins: Structure, functions, and role in hantavirus infection. Frontiers in microbiology, 6, 1326.
15. Papa A, Mirazimi A, Köksal I, Estrada-Pena A, Feldmann H. Recent advances in research on Crimean-Congo hemorrhagic fever. J Clin Virol. 2015 Mar;64:137-43. doi: 10.1016/j.jcv.2014.08.029. Epub 2014 Oct 22. Review.
16. R.M. Elliott, C.S Schmaljohn. Bunyaviridae. In: Knipe, D. M. & Howley, P. M. (Eds.) Fields Virology. 6th Ed, Associate Editors, Diane E. Griffin et al. Ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
17. Shtanko O, Nikitina RA, Altuntas CZ, Chepurnov AA, Davey RA (2014) Crimean-Congo Hemorrhagic Fever Virus Entry into Host Cells Occurs through the Multivesicular Body and Requires ESCRT Regulators. PLoS Pathog 10(9): e1004390. doi:10.1371/journal.ppat.1004390
18. Shayan S, Bokaean M, Shahrivar MR, Chinikar S. Crimean-Congo Hemorrhagic Fever. Lab Med. 2015 Summer;46(3):180-9. doi: 10.1309/LMN1P2FRZ7BKZSCO. Review.
19. Sidwell RW, Smee DF. Viruses of the Bunya- and Togaviridae families: potential as bioterrorism agents and means of control. Antiviral Res. 2003 Jan;57(1-2):101-11.
20. Tezer H, Polat M. Diagnosis of Crimean-Congo hemorrhagic fever. Expert Rev Anti Infect Ther. 2015 May;13(5):555-66. doi: 10.1586/14787210.2015.1021782. Epub 2015 Mar 6. Review.
21. Zivcec M, Scholte FE, Spiropoulou CF, Spengler JR, Bergeron É. Molecular Insights into Crimean-Congo Hemorrhagic Fever Virus. Viruses. 2016 Apr 21;8(4):106. doi: 10.3390/v8040106. Review.

BÖLÜM 21

FİLOVİRÜSLER (MARBURG VİRÜS, EBOLA VİRÜS)

Zehra Duymaz - Aynur Karadenizli

Filovirüsler (Marburg Virüs, Ebola Virüs)

Filoviridae ailesi virüsleri, insanlarda ve hayvanlarda akut başlangıçlı ateş ve hemoraji ile seyredebilen hastalıklara neden olan virüslerdir. Ebola virüs, Marburg virüs ve Cuevavirüs, *Filoviridae* ailesinde yer alır. Ebola virüsüne ait tanımlanmış beş tür bilinmektedir; Sudan ebolavirüs, Zaire ebolavirüs, Bundibugyo ebolavirüs, Reston ebolavirüs, Tai Forest ebolavirüs. *Marburg virüs* cinsinin tek türü *Marburg marburgvirüs*, Marburg virüs ve Ravn virüs ile genetik olarak temsil edilir. *Cuveavirüs* cinsine ait tek tür İspanya'da yarasalarda tespit edilen *Lloviu cuevavirüs*'tür.

Viral Özellikler

Filovirüsler, segmentsiz, negatif polariteli, tek iplikli, zarflı RNA virüsleridir. Sahip oldukları karakteristik filamentöz yapıdan dolayı adını, latincede ipliksi anlamına gelen "filum" kelimesinden almıştır. Filovirüs virionu farklı pleomorfik yapılarda bulunabilmektedir. Elektron mikroskobunda, bazen uzun veya dallı filamentler bazen de '6', 'U' veya 'O''ya benzer kısa filamentler şeklinde görülebilmektedir. Viral filamentler 80 nm çapında, tipik olarak 790-970 nm (bazen 14.000 nm'ye ulaşan) uzunlukta olabilmektedir.

Marburg ve Ebola virüslerinin genomik yapısı benzerdir, 19.1 kb uzunlukta ve yedi yapısal proteini kodlayan yedi gen içermektedir. Bunlar 3'ucundan 5' ucuna doğru; nükleoprotein (NP), virion protein (VP) 35, VP40, glikoprotein (GP), VP30, VP24, RNA bağımlı RNA polimeraz (L) şeklinde sıralanmıştır.

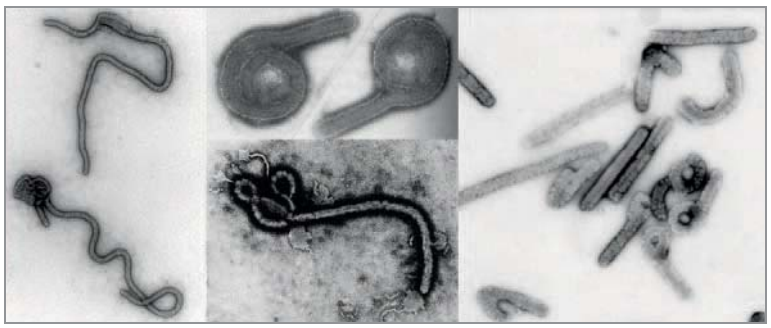

Şekil 1. Filovirüslerin Elektron Mikroskobik Görüntüsü (Kaynak: http://virüsberriostechegaray.blogspot.com.tr/2014_10_01_archive.html)

ÖZET

Filovirüsler, segmentsiz, negatif polariteli, tek iplikli, zarflı RNA virüsleridir. Şimdiye kadar en sık salgın yapan Ebola virüsler, Zaire ve Sudan ebolavirüslerdir. En olası bulaş, hastaların kan ve vücut sıvıları ile doğrudan temas yoluyla meydana gelmektedir. Viral hemorajik ateş, ani başlangıçlı ateş ve hemorajik bulgular ile seyreden multisistemik bir sendromdur. Hastaların çoğunda, septik şok, DİK ve çoklu organ yetmezliğini takiben ölüm meydana gelmektedir. IgM saptanması ile birlikte antijen testi ve RT-PZR akut tanıda çok değerlidir. Filovirüs enfeksiyonları için henüz FDA tarafından onaylanmış ilaç veya aşı yoktur. Faz I çalışmaları sonrası insanlarda güvenilir olduğu saptanan VSV-EBOV ve ChAd3- ZEBOV aşı çalışmaları devam etmektedir.

KAYNAKLAR

1. Annu Goel A, Batra P, Wati L. Ebola: A Revıew. Indian J Microbiol Res 2015. 2(1):64-71.
2. Ansari A A. Clinical Features and Pathobiology of Ebola Virüs İnfection. Journal of Autoimmunity 2014. 55 p.1-9
3. Bausch D G, Nichol S T, Muyembe-Tamfum J J. Marburg Hemorrhagic Fever Associated with Multiple Genetic Lineages of Virüs. N Engl J Med 2006. 355 p:909-19.
4. Brainard J, Hooper L, Pond K, Edmunds K, Hunter P R. Risk factors for transmission of Ebola or Marburg virüs disease: a systematic review and meta-analysis. International Journal of Epidemiology 2016, Vol. 45, No. 1. p. 102–116.
5. Brainard J, Pond K, Hooper L, Edmunds K, Hunter P. Presence and Persistence of Ebola or Marburg Virüs in Patients and Survivors: A Rapid Systematic Review. PLoS Negl Trop Dis 2016. 10 (2):e0004475.
6. Brauburger K, Hume A J, Mühlberger E, Olejnik J. Forty-Five Years of Marburg Virüs Research. Virüses 2012, 4, 1878-1927.
7. Bray M. Filovirüses. İn: Douglas D. Richman, Richard J. Whitley, Frederick G. Hayden. Clinical Virology (3rd ed.) ASM Press, Washington DC, 2009.
8. Centers for Disease Control and Prevention. Ebola Virüs Disease (EVD) Information for Clinicians in U.S. Healthcare Settings http://www.cdc.gov/vhf/ebola/healthcare-us/preparing/clinicians.html (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
9. Centers for Disease Control and Prevention. Ebola Virüs Disease (EVD) . Outbreaks Chronology: Ebola Virüs Disease http://www.cdc.gov/vhf/ebola/outbreaks/history/chronology.html (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
10. Centers for Disease Control and Prevention. Ebola Virüs Disease (EVD). Transmissions. https://www.cdc.gov/vhf/ebola/transmission/index.html (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
11. Centers for Disease Control and Prevention. Ebola Virüs Disease (EVD). Diagnosis. http://www.cdc.gov/vhf/ebola/diagnosis/index.html (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
12. Centers for Disease Control and Prevention. Ebola Virüs Disease (EVD). Preventation http://www.cdc.gov/vhf/ebola/prevention/index.html (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
13. Centers for Disease Control and Prevention. Filoviridae, http://www.cdc.gov/vhf/virüs-families/filoviridae.html (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
14. Centers for Disease Control and Prevention. Marburg hemorrhagic fever. Outbreaks Outbreaks Chronology 1967-2014 http://www.cdc.gov/vhf/marburg/outbreaks/chronology.html (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
15. Colebunders R, Tshomba A, Kerkhove M D V et al. Marburg Hemorrhagic Fever in Durba and Watsa, Democratic Republic of the Congo: Clinical Documentation, Features of Illness, and Treatment The Journal of Infectious Diseases 2007. 196: p148–53.
16. Ebola Virüs Hastalığı Vaka Yönetimi, TC Sağlık Bakanlığı, Zoonotik ve Vektörel Hastalıklar Daire Başkanlığı http://www.thsk.gov.tr/dosya/birimler/zoonotik_hastaliklar_db/dokumanlar/ebola/EVH_Vaka_Yonetim_Rehberi_Guncelleme_01_Haziran_2015.pdf (Erişim tarihi: 29.09.2016).

17. Feldmann, H. and T. W. Geisbert. Ebola haemorrhagic fever. Lancet 2011. 377(9768): 849-862.
18. Fischer R, Judson S, Miazgowicz K,Bushmaker T, Prescott J, Munster V J. Ebola Virüs Stability on Surfaces and in Fluids in Simulated Outbreak Environments. Emerging Infectious Diseases 2015. Vol. 21, No. 7.
19. Judson S, Prescott J, Munster V. Understanding Ebola Virüs Transmission. Virüses 2015. 7, 511-521.
20. Mekibib B, Ariën K K. Aerosol Transmission of Filovirüses. Virüses 2016, 8, 148.
21. Moller-Tank S, Maury W. EbolaVirüs Entry:A Curiousand Complex Series of Events. PLoSPathog 2015. 11(4):e1004731.
22. Nanclares C, Lionetto F, Rosa O, Alia M, Bernasconi A. Ebola Virüs Disease, Democratic Republic of the Congo 2014. Emerging Infectious Diseases 2016. Vol. 22, No. 9.
23. Omilabu SA, Salu OB, Oke BO, James AB. The West African ebola virüs disease epidemic 2014–2015: A commissioned review. Niger Postgrad Med J 2016: 23:49-56.
24. Peters C J. Marburg and Ebola Virüs Hemorrhagic Fevers. In:Mandell GE, Bennett JE, Dolin R, eds. Mandell, Douglas and Bennett's Principles and Practice of Infectious Diseases. (7th ed) Philadelphia, Churchill Livingstone, 2010. p. 2259-2263.
25. Prescott J, Bushmaker T, Fischer R, Miazgowicz K, Judson S, Munster V J. Postmortem Stability of Ebola Virüs, Emerging Infectious Diseases 2015. Vol. 21, No.5.
26. Rollin P E, Nichol S T, Zakı S, Ksıazek T G. Arenaviridae and Filoviridae. İn: Murray PR., Baron EJ., Jorgensen JH., Landry ML., Pfaller M.A. Manual of Clinical Microbiology (9th ed.). ASM Press, Washington DC, 2007.
27. Sağlık Kuruluşlarında Filovirüs Hemorajik Ateşi Şüphesi Olan Ya Da Doğrulanan Hastaların Bakımı İçin (Ebola Odaklı) İnfeksiyon Önleme Ve Kontrol Ara Kılavuzu, İnfeksiyon Dünyası, Eylül 2014.
28. Saijo M, Niikura M, Ikegami T, Kurane I, Kurata T, Morikawa S. Laboratory Diagnostic Systems for Ebola and Marburg Hemorrhagic Fevers Developed with Recombinant Proteins. Clınıcal And Vaccıne Immunology Apr. 2006, Vol. 13, No. 4: p. 444–451.
29. Sanchez A, Lukwiya M, Bausch D, Mahanty S, Sanchez, A J, Wagoner K D, Rollin P E. Analysis of Human Peripheral Blood Samples from Fatal and Nonfatal Cases of Ebola (Sudan) Hemorrhagic Fever: Cellular Responses, Virüs Load, and Nitric Oxide Level. Journal Of Vırology, Oct. 2004. Vol. 78, No. 19, p. 10370–10377.
30. Saranya Sridhar. Clinical development of Ebola vaccines. Ther Adv Vaccines 2015. Vol. 3(5-6) 125 –138.
31. Schmidt K M, Mühlberger E. Marburg Virüs Reverse Genetics Systems. Virüses 2016. 8, 178.
32. Smith D W, Rawlinson W D, Kok J et al. Virological diagnosis of Ebola İnfections. Pathology , August 2015. 47(5): p. 410-413.
33. Uptodate. Epidemiology and pathogenesis of ebola virüs disease http://www.uptodate.com/contents/epidemiology-and-pathogenesis-of-ebola-virüs-disease#H2 (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
34. World Health Organization Ebola vaccines, therapies and diagnostics. http://www.who.int/medicines/emp_ebola_q_as/en/ (Erişim Tarihi:29.09.2016)
35. World Health Organization. Ebola Virüs Disease, Fact Sheet http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs103/en/ (Erişim Tarihi:29.09.2016)
36. World Health Organization. Origins of the 2014 Ebola epidemic. http://who.int/csr/disease/ebola/one-year-report/virüs-origin/en/ (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
37. World Health Organization.. Ende of Ebola Transmission in Guinea http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2016/ebola-guinea/en/ (Erişim Tarihi: 29.09.2016)
38. Zawilińska B, KosZ-Vnenchak M. General Introductıon Into The Ebola Virüs Bıology And Dısease. Folıa Medıca Cracovıensıa Vol. Lıv, 3, 2014: 57–65.

BÖLÜM
22

ARENAVİRÜSLER

C. Elif Öztürk - Emel Çalışkan

Arenavirüsler

Viral zoonoz etkeni olan Arenavirüsler, hafif belirtili infeksiyonlardan, viral kanamalı ateş tablosuna, organ transplantasyonu yapılmış kişilerde ölümcül ateşli hastalığa kadar değişebilen tablolarla karşımıza çıkabilir. Gebelik sırasında geçirilen Arenavirüs enfeksiyonu fetusta zeka geriliği ve konjenital doğum defektlerine neden olabilmektedir. Arenavirüslerin prototipi olan Lenfositik Koryo Menenjit Virüsü (LCMV) aseptik menenjit etkeni olarak ilk izole edilen Arenavirüstür ve özellikle de bağışıklık sistemi zayıflamış insanlarda hastalık yapar.

Viral Özellikler

Pleomorfik, zarflı, tek sarmallı RNA virüsüdür. RNA'ları büyük (L) ve küçük (S) olarak iki segmentlidir. L segmenti yaklaşık 7 kb uzunluğunda olup, RNA bağımlı RNA polimeraz (L proteini) ve çinko-bağlayıcı Z proteinini kodlamaktadır. S segmenti ise yaklaşık 3.5 kb uzunluğunda olup glikoprotein prekürsörünü (GPC) ve nükleokapsid proteini (NP) kodlamaktadır. Tek bir polipeptid zincir olarak sentezlenen GPC daha sonra GP1 ve GP2 glikoproteinlerine dönüşür. Bu glikoproteinler virüsün konak hücrelerine bağlanmasında ve antikorlarla nötralizasyonunda rol alırlar. Hücreye giren virüs sitoplazmada replike olmakta ve plazma membranından tomurcuklanarak hücreden ayrılmaktadır. Bu sırada konağın ribozomlarını da beraberinde götürdüğü için elektron mikroskoptaki "kumlu" görüntüsü nedeniyle Arenavirüs adını almıştır.

Epidemiyoloji

Uluslararası Virüs Taksonomisi Komitesi'nin (ICTV) 2014 yılında yaptığı son sınıflandırmaya göre, Arenaviridae ailesindeki Arenavirüs cinsinde 25 tür tanımlanmakta olup Lassa-Lenfositik Koryomenenjit serokompleksi ve Tacaribe serokompleksi olarak iki gruba ayrılmaktadır. Eski dünya kompleksi olarak da bilinen ve Afrika'da görülen, Lassa-Lenfositik koryomenenjit serokompleksindeki Lassa ve Lujo virüsler viral kanamalı ateşe neden olurken, Ippy virüs, Mobala virüs, Mopeia virüs, Morogoro virüs ve Merino Walk virüsler insan patojeni olmayan türleridir. Yeni Dünya kompleksi olarak da bilinmekte olan Tacaribe serokompleksi (Chapare virüs, Flexal virüs, Guanarito virüs, Junin virüs, Machupo virüs, Sabiá virüs, Whitewater Arroyo virüs) ise Batı Yarımküre'de endemik olan Arenavirüsleri içermektedir.

ÖZET

Arenavirüsler zarflı, çift segmentli, tek sarmallı RNA virüsleridir. Lassa virüsün yer aldığı Eski dünya kompleksi ve Junin virüsün yer aldığı Yenidünya kompleksi olarak iki gruba ayrılmaktadır. Kemirgenlerle taşınan virüs, insanlara bu kemirgenlerin her türlü çıkartılarıyla oral, solunum ya da perkutan yolla bulaşabilmektedir. Kliniğinde, asemptomatikten mukozal kanamaların eşlik ettiği çoklu organ yetmezliklerine kadar değişebilen tablolar görülebilmektedir. Tanısında antikor saptanması rutin uygulamada kullanılmakla birlikte en uygun yöntem PZR'dır. Tedavide etkin ilaç ribavirin olup korunmak için kemirgenlerle kontamine alanların dezenfektanlarla temizlenmesi, klinik ve laboratuvarda da kişisel koruyucu donanımların kullanılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Alexey S, Yun N and Paessler S. Communicable diseases choriomeningitis. Lassa Fever and the South American Hemorrhagic Fevers (Arenaviruses). Principles and Practice of Infectious Diseases, eds: Bennett JE, Dolin R, Blaser MJ: 2014. p: 2029-2036.
2. Briese ST, Paweska JT, McMullan LK, et al. Genetic detection and characterization of Lujo virus, a new hemorrhagic fever-associated arenavirus from southern Africa. PLoS Pathogens. 2009; 5(5) : e1000455.
3. Enría DA, Mills JN, Bausch D, Shieh WJ and Peters CJ. Arenavirus infections. Tropical Infectious Diseases: Principles, Pathogens and Practice, 3. Baskı, 2011: 449-6.
4. Falzarano D, Feldmann H. Vaccines for viral hemorrhagic fevers-progress and shortcomings. Curr Opin Virol 2013; 3343-351.
5. Hastie KM, Igonet S, Sullivan BM, Legrand P, Zandonatti MA, Robinson JE, Garry RF, Rey FA, Oldstone MB, Saphire EO. Crystal structure of the prefusion surface glycoprotein of the prototypic arenavirus LCMV. Nat Struct Mol Biol. 2016; 23(6):513-21.
6. Lee AM, Pasquato A, Kunz S. Novel approaches in anti-arenaviral drug development, Virology 2011; 411: 163-9.
7. Oldstone MBA, Campbell KP. Decoding arenavirus pathogenesis: Essential roles for alpha-dystroglycan-virus interactions and the immune response, Virology 2011;411: 170-9.
8. Olschläger S, Flatz L. Vaccination strategies against highly pathogenic arenaviruses: the next steps toward clinical trials. PLoS Pathog. 2013;9(4):e1003212.
9. Pasqual G, Burri DJ, Pasquato A, Torre JC, Kunz S. Role of the host cell's unfolded protein response in arenavirus infection, J Virol 2011; 85(4): 1662-70.
10. Radoshitzky SR, Bao Y, Buchmeier MJ, Charrel RN, Clawson AN et al. Past present and future of arenavirus taxonomy. Arch Virol 2015; 160: 1851-74.
11. Richmond JK, Baglole DJ. Lassa fever epidemiology, clinical features, and social consequences. BMJ 2003; 327: 1271-5.
12. Stenglein MD, Jacobson ER, Chang LW et al. Widespread recombination, reassortment, and transmission of unbalanced compound viral genotypes in natural arenavirus infections. PLoS Pathog 11(5):e1004900.
13. Viral hemorrhagic fevers caused by arenaviruses. The center for food security&public health 2010. http: //www.cfsph.iastate.edu/Factsheets/pdfs/viral_ hemorrhagic_fever_ arenavirus.pdf .
14. Wolff S, Ebihara H, Groseth A. Arenavirus Budding: A Common Pathway with Mechanistic Differences Viruses 2013, 5(2), 528-549.
15. York J, Nunberg JH. Myristoylation of the arenavirus envelope glycoprotein stable signal peptide is critical for membrane fusion but dispensable for virion morphogenesis. Virol. 2016; 90(18):8341-50.

BÖLÜM 23

RHABDOVİRÜSLER

Serpil Genç - Fetiye Kolaylı

Rhabdovirüsler

Mononegavirales takımında yer alan *Rhabdoviridae* ailesinde *Dichorhabdovirüs*, *Vesiculovirüs, Lyssavirüs, Ephemerovirüs, Novirhabdovirüs, Perhabdovirüs, Sigmavirüs, Sprivivirüs, Tibrovirüs, Tupavirüs, Varicosavirüs, Cytorhabdovirüs* ve *Nucleorabdovirüs* olmak üzere 13 cins bulunmaktadır. İnsanda hastalık oluşturanlar ise, *Lyssavirüs* cinsi içinde yer alan *Rabies lyssavirüs* (Rabies virüs) ve *Vesiculovirüs* cinsi içinde yer alan *Indiana vesiculovirüs*'tür (veziküler stomatit virüs). *Lyssavirüs* cinsi içinde yer alan ve kuduz benzeri hastalık oluşturan virüsler de monoklonal antikorlar aracılığı ile genotiplere ayrılır (Tablo 1).

Tablo 1: Lyssavirüs'lerin genotiplendirilmesi

Genotip 1	Genotip 2
Rabies lyssavirüs	*Lagos bat virüs* (LBV),
Duvenhage virüs (DUVV)	*Mokola virüs* (MOKV)
Avrupa yarasa lyssavirüs tip 1 ve 2 (sırasıyla EBLV-1 ve 2)	*Shimoni bat virüs* (SHIBV)
Avustralya yarasa lyssavirüs (ABLV)	
Aravan virüs (Arav),	
Kocand virüs (KHUV),	
Irkut virüs (IRKV)	

Viral Özellikler

İnsanlık tarihinin en eski hastalıklarından biri olan kuduz zoonotik, akut viral bir ensefalomiyelittir. Lyssa ve rabies terimleri delirmiş, kontrolünü kaybetmiş, zarar verme anlamına gelmekte ve kuduzun kliniğini tanımlamaktadır. Mortalitesi %100 olan kuduzdan kurtulan vaka sayısı 7 olarak bildirilmekteyse de tanıları şüphelidir. *Rabies lyssavirüs* insan kuduz vakalarının büyük çoğunluğundan sorumlu klasik kuduz etkenidir.

Büyüklüğü 75×180 nm, bir ucu yuvarlak, mermiye benzer silindirik yapıda zarflı bir virüstür (Resim 1), (Şekil 1). Negatif polariteli, segmentsiz, tek iplikçikli RNA yapısında genomu vardır. Viral genom, transkriptaz (L), nükleoprotein (N), nükleokapsid fosfoprotein (P), matriks proteini (M) ve glikoprotein (G) şeklinde adlandırılan beş önemli yapısal proteini kodlar (Şekil 2). G proteini, virüse karşı nötralizan antikor oluşumunda temel antijendir.

ÖZET

Kuduz virüsü *Mononegavirales* takımında yer alan *Rhabdoviridae* ailesinden *Lyssavirüs* cinsi içindeki *Rabies lyssavirüs*'tür. Negatif polariteli, segmentsiz, tek sarmallı, zarflı RNA virüsüdür. Kuduz, hastalık geliştikten sonra %100 mortal bir hastalıktır. Uzun inkübasyon süresi sayesinde temas sonrasında aşı ve 7 güne kadar hiper immünglobülinle önlenebilir. Kuduz riskli temas sonrası ilk yapılması gereken yara yerinin su ve sabunla/antiseptiklerle yıkanarak virüsün mekanik olarak uzaklaştırılıp vakit kaybetmeden profilaksiye başlanmasıdır. Kuduz aşıları ölü aşılardır. Canlı atenüe olan Flurry tip aşı sadece hayvan immünizasyonunda kullanılır. Her yıl 15 milyondan fazla insan kuduz riskli temas sonrası profilaksi almaktadır. İnsan kuduz vakalarının çoğunluğundan köpekler sorumludur. Kuduzun eradikasyonu köpeklerin aşılanması ile mümkün ve daha ekonomik olabilir.

KAYNAKLAR

1. CDC RABİES. http://www.cdc.gov/rabies/ [erişim tarihi:20.09.2016]
2. Feline rabies, http://www.abcdcatsvets.org/rabies/ [erişim tarihi:16.09.2016]
3. Kuduz. Bulaşıcı hastalıkların laboratuvar tanısı için saha rehberi, http://mikrobiyoloji.thsk.saglik.gov.tr/ums/K/Kuduz-ve-Kuduz-Riskli-Temas.pdf [erişim tarihi:16.09.2016]
4. Kuduzun Mikrobiyolojik Tanısı –Ulusal Mikrobiyoloji Standartları, http://mikrobiyoloji.thsk.saglik.gov.tr/Dosya/tani-rehberi/viroloji/UMS-V-MT-20-Kuduz.pdf [erişim tarihi:15.09.2016]
5. Kuduz saha rehberi -2014, Sağlık bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu
6. Kureishi A, Xu LZ, Wu H, Stiver HG. Rabies in China: recommendations for control. *Bulletin of the World Health Organization*. 1992;70(4):443-450
7. Orcıarı LA, Rupprecht CE, KUDUZ, ss.1470-1477, Murray P.R.(ed),Klinik Mikrobiyoloji (A.Başustaoğlu, Çev.Ed), Ankara: ATLAS, 2009
8. Rupprecht CE., Hanlon CA, Hemachudha T. Rabies re-examined. *The Lancet Infectious Disease*, 2002; 2(6), 327-343. DOI: http://dx.doi.org/10.1016/S1473-3099(02)00287-6
9. Taxonomy of the order Mononegavirales: update 2016, *Arch Virol* (2016) 161:2351–2360 DOI: 10.1007/s00705-016-2880-1
10. The Rabies Virus, https://infogr.am/THE-RABIES-VIRUS [erişim tarihi:16.09.2016]
11. Toplumdan Edinilmiş Enfeksiyonlara Pratik Yaklaşımlar, İ.Ü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Sempozyum Dizisi No:61, Şubat2008;s.223-234
12. Virus taxonomy 2015 release, http://ictvonline.org/virusTaxonomy.asp [erişim tarihi: 15.09.2016]
13. Yousaf MZ et al., Rabies molecular virology, diagnosis, prevention and treatment, *Virology Journal* 2012, 9:50. DOI: 10.1186/1743-422X-9-50
14. WHO Rabies. http://www.who.int/immunization/diseases/rabies/en/ [erişim tarihi: 20.09.2016]

BÖLÜM
24

PRİONLAR VE PRİON HASTALIKLARI

Fetiye Kolaylı

Prionlar ve Prion Hastalıkları

Stanley B. Prusiner 1982 yılında hipotetik enfeksiyöz prion proteinini saflaştırdıklarını bildirmiş; virüs ve viroidlerden farklı özelliklere sahip olan bu proteinöz ve enfeksiyöz molekülü (**pro**teinaceaus and **in**fectious) prion olarak isimlendirmiştir.

Prionlar memelilerde ve mantarlarda tanımlanmış enfeksiyöz proteinlerdir. Viral hastalıklarla bazı benzerlikler göstermekle birlikte prionlar birçok özellikleri ile virüslerden farklıdırlar (Tablo 1). Nükleik asit olarak RNA veya DNA molekülüne sahip olmayan prionlar ürün olarak sentezlenirler. Prion proteini (PrP) insanda 20. kromozomun kısa kolu üzerinde *PRNP* geni tarafından kodlanır. PrP esas olarak sağlıklı erişkin bireylerin beyninde üretilmekte ve gelişim sırasında oldukça fazla düzenlenmeye maruz kalmaktadır. İn situ hibridizasyon çalışmaları PrP mRNA'sının nöronlarda en yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir. Memeli hücrelerinde eksprese edilen prion proteini PrP^{C} (hücresel) olarak tanımlanır. Hastalık oluşturmak için proteini stimüle eden isoform ise PrP^{Sc} (scrapi proteini) olarak tanımlanır.

Virüslerin tersine prionlar immunojenik değildirler. Memelilerde PrP^{Sc} proteinine karşı immün yanıt oluşturulmaz. İmmun yanıtsızlığın sebebi muhtemelen PrP^{C} ve PrP^{Sc} antijenik epitoplarının ortak olması ve konağın PrP^{C}'ye karşı toleransından kaynaklanmaktadır. Virüsler ise konağa yabancı olan proteinlerini kodladıkları için immün yanıt gelişmekte ve bu aşılamanın temelini oluşturmaktadır.

Virüsler ve prionlar bir konaktan diğerine geçerler, fakat bulaş oldukça farklıdır. Prionların bir konaktan diğerine geçişi yeni bir PrP amino asit dizisinin alınması ile olmaktadır. Bu protein yapının konak PrP'yi değiştirmesi ile yeni yapıda bir proteine bağlı olarak hastalık ortaya çıkmaktadır. Scrapi prionlarının enfeksiyon sırasında amiloidojenik proteinler oluşturduğu belirlenmiştir. Amiloid proteinler memeli hücrelerine ait proteinlerdir, virüsler tarafından oluşturulmazlar.

ÖZET

Hücresel protein olan PrP^{C}'nin konformasyonal değişikliği sonucu oluşan PrP^{Sc}, proteazlara dirençli 27-30 kDa ağırlığında enfeksiyöz proteindir. Nükleik asit içermezler. Klasik kullanılan dezenfektanlara, sterilizasyon yöntemlerine, UV'ye ve iyonize radyasyona dirençlidirler. PrP^{Sc} özellikle beyin dokusunda birikir. Histopatolojik incelemelerde beyin dokusunda spongiform dejenerasyon astroglial reaksiyon ve nöronal kayıp ayırt edici özellik olarak tanımlanmaktadır. Prion hastalıkları ölümcül nörodejeneratif hastalıklardır. Sporadik, kalıtsal ve enfeksiyöz CJH olarak farklı formları bulunmaktadır Hızlı ilerleyen demans, ataksi, piramidal/ekstrapiramidal belirtiler, myoklonus, akinetik mutizm sCJH'nın klinik belirtileridir. EEG ve MR görüntüsü ve BOS'da 14-3-3 protein seviyesinin artması tanıda yardımcı olmakla beraber kesin tanı postmortem beyin biyopsisi ile koyulur. vCJH'da klinik belirtiler önce psikiyatrik bozukluklar şeklinde ortaya çıkar. sCJH'dan farklı olarak lenfoid dokularda (tonsil, apadisit) biriken prion proteinleri immuhistokimyasal yöntemle gösterilebilir. Prion hastalıklarında özellikle 129. kodonda M/V polimorfizmi ve PRNP'deki mutasyonlar CJH klinik ve nöropatolojik fenotiplerini oluşturur.

KAYNAKLAR

1. Acevedo-Morantes CY and Wille H.The Structure of Human Prions: From Biology to Structural Models-Considerations and Pitfalls,Viruses 2014, 6, 3875-3892
2. Belay ED. Transmissible spongiform encephalo pathies in humans. Annu. Rev. Microbiol. 1999; 53:283-314
3. CDC. Prions. www.cdc.gov/prions/
4. Collins SJ, Lawson VA, Masters CL. Transmissible spongioform encephalopathies Lancet. 2004; 363: 51-61.
5. Dormont D. Prion diseases: pathogenesis and public health concerns. FEBS Letters. 2002; 529: 17-21
6. Gambetti P , Kong Q , W Zou, Parchi P and Chen SG Sporadic and familial CJD: classification and characterization. British Medical Bulletin. 2003; 66: 213-39
7. Hilton DA, Ghani AC, Conyers L, Edwards P, McCardle L, Penney M, Ritchie D, Ironside JW. Accumulation of prion protein in tonsil and appendix: review of tissue samples BMJ 2002; 21: 633-4.
8. Huang Z, Prusiner SB, Fred E, Cohen FE Scrapie prions: a three-dimensional model of an infectious fragment. Folding and Design.1996;1:13–19
9. Kallenberg K, Schulz-Schaeffer WJ, Jastrow U, Poser S, Meissner B, Tschampa HJ, Zerr I, Knauth M. Creutzfeldt-Jakob disease: Comparative Analysis of MR Imaging Sequences ANJR Am J Neuroradiol 2006; 27:1459-62.
10. Özen Ö. Human Prion Disease: Creutzfeldt -Jakob Disease Journal of Neurological Sciences (Turkish) 2007;24:182-189
11. Parchi P, Giese A, Capellari S et al. The molecular and clinico-pathologic spectrum of phenotypes of sporadic Creutzfeldt-Jakob disease (sCJD). Neurology 1998. 50:S44.001 (Abstr.)
12. Parchi P, Strammiello R, Notari S. Incidence and spectrum of sporadic Creutzfeldt-Jakob disease variants with mixed phenotype and co-occurrence of PrP^{Sc} types: an updated classification Acta Neuropathol. 2009; 118:659-71
13. Paul Brown, Transmissible Spongiform Encephalopathy:From its Beginnings to Daniel Carlton Gajdusek. Prions and Diseases. Science and Business Media, NewYork . Zou W-Q, Gambetti P (Eds). 2013; 1-20 Springer,
14. Peretz D, Surachai Supattapone S, Giles K et al. Inactivation of Prions by Acidic Sodium Dodecyl Sulfate J Virol. 2006; 80: 322-31.
15. Prusiner SB. Prions. Fields Virology, 5. edition Philedelphia, Lippincott Williams and WilkinsWolters Kluwer Business. Knipe DM, Howley PM (Eds); 2007:3059-3091.
16. Prusiner SB. Prions.Proc.Natl.Acad. Sci. USA Nobel Lecture 1998; 95:13363- 83.
17. Rutala WA, Weber DJ Society for Healthcare Epidemiology of America. Guideline for disinfection and sterilization of prion-contaminated medical instruments. Infect Control Hosp Epidemiol. 2010; 31:107-17.

18. Sparkers RS, Simon M, Cohn VH et al. Assignment of the human and mouse prion protein genes to homologous chromosomes.Proc Natl. Acad Sci. USA1986; 3: 7358-62.

19. Surewicz WK and Apostol MI. Prion Protein and Its Conformational Conversion: A Structural Perspective. Top Curr Chem 2011; 305: 135–168.

20. The neuropathology of CJD. www.cjd.ed.ac.uk – last updated 23/10/12

21. Westergard L, Christensen HM and Harris DA.The Cellular Prion Protein (PrPC): Its Physiological Function and Role in Disease Biochim Biophys Acta. 2007; 1772(6): 629–644.

22. Wadsworth JDF, Joiner S, Linehan JM et al. Kuru prions and sporadic Creutzfeldt –Jakob disease prions have equivalent transmission properties in transgenic and wild-type mice. PNAS. 2008;11;3885-90.

23. WHO Infection Control Guidelines for Transmissible Spongiform Encephalopathies: Report of a WHO Consultation, Genova, Switzerland, 1999.

BÖLÜM
25

POLİMERAZ ZİNCİR REAKSİYONU VE ÇEŞİTLERİ

Zekiye Bakkaloğlu

DNA moleküllerinin sayısını logoritmik ve kontrollü bir şekilde artırma yöntemi olan Polimeraz Zincir Reaksiyonu (PZR), ilk kez 1985 yılında, biyokimyager Kary Mullis tarafından geliştirilmiş ve araştırmacı bu buluşu ile 1993 yılında kimya dalında Nobel ödülünü almıştır. DNA üzerindeki belirli bir bölgenin tüp içerisinde çoğaltılması işlemi, polimeraz enzimi ile gerçekleştirildiği için polimeraz zincir reaksiyonu ismini almıştır. Bu teknik ile DNA molekülünün milyonlarca kopyasını yapmak mümkündür.

Asıl olarak, insan genom projesi dahilinde yeni genlerin ve patojenlerin tanımlanıp dizilimlerinin belirlenmesi için geliştirilen bu teknik; tıpta, genetik hastalıkların ve kanserin tanı ve görüntülenmesi, adli tıpa ilişkin parmak izi analizleri, allelik dizi değişimlerinin tanımlanması, bakteriyel ve viral infeksiyonların taranması, prenatal tanı ve filogenetik çalışmalar ile gen dizi analizi çalışmalarında çok kullanılan bir yöntem haline gelmiştir.

Bu bölümde PZR'nin temel prensipleri, PZR'de kullanılan bileşenler, farklı PZR yöntemleri ve uygulama alanları hakkında bilgi verilmiştir.

PZR'nin Temel Prensipleri

Polimeraz zincir reaksiyonu, herhangi bir organizmadan izole edilmiş genomik DNA'daki özgül bölgelerin, uygun primerler yardımıyla, DNA polimeraz enzimi katalizörlüğünde çoğaltılmasını (amplifikasyonunu) sağlayan basit, özgül, hassas ve çok başarılı *in vitro* DNA sentezi yöntemidir. Bu teknik, dizisi bilinen iki bölge arasında kalan bir DNA segmentinin çoğaltılmasını ve böylelikle yüksek duyarlılıkta saptanmasını sağlayan bir yöntemdir.

PZR'de, canlı bir hücre içinde gerçekleşen DNA replikasyonu (DNA'nın kendini eşleme mekanizması) bir tüp içinde uygulanır. Bu amaçla, hücre içerisinde DNA replikasyonu için kullanılan enzimlerin işlevleri, farklı sıcaklıklar kullanılarak gerçekleştirilir. Sıcaklık döngülerinin uygulandığı test tüpüne, reaksiyonunun gerçekleşmesi için gerekli olan temel bileşenler de eklenmelidir: kalıp DNA, bir çift primer, dört tip deoksiribonükeotid trifosfat (dNTP), DNA polimerazın çalışması için gerekli uygun ortam koşullarını sağlayan (pH ve iyonik koşullar) reaksiyon tamponu, ısıya dayanıklı Taq DNA polimeraz enzimi ve magnezyumdur. Kullanılan bu temel bileşenlerin miktar ve kalitesi re-

ÖZET

DNA moleküllerinin *in vitro* olarak çoğaltılmasını ve böylelikle yüksek duyarlılıkta saptanmasını sağlayan polimeraz zincir reaksiyonu, günümüzde tıbbi araştırma ve tanı laboratuvarlarında çok yaygın kullanılan bir yöntemdir. Performansını ve özgüllüğünü artırmak amacıyla bazı modifikasyonlar yapılarak farklı PZR yöntemleri geliştirilmiştir. Viral infeksiyon etkenlerinin tanısı, infeksiyonların prognozunun ve antiviral tedavinin izlenmesi için kullanılan gerçek zamanlı kantitaf PZR, klinik örneklerde bulunan hedeflerin gerçek sayısını belirlemeyi sağlamaktadır. RT-PZR, RNA virüslerinin ve mRNA seviyelerinin belirlenmesi için duyarlı bir yöntemdir. Multipleks PZR, bir reaksiyonda farklı organizmaların ya da genlerin araştırılabilmesini; nested PZR ise çok düşük miktarlardaki DNA'nın saptanmasını kolaylaştırmaktadır. Dijital PZR ise, nükleik asit kantitasyonunun daha hassas ve mutlak doğrulukla yapılmasını sağlamaktadır. Viroloji alanında viral infeksiyonların tanısı ve etkin tedavisinde giderek daha önemli hale gelen PZR, her geçen gün yeni eklenen PZR modifikasyonları ile birlikte gelişimini devam ettirecektir.

KAYNAKLAR

1. Buchan BW., Ledeboer NA., Emerging Technologies fort he clinical microbiology laboratory. Clin Microbiol Rev. 2014; 27(4): 783-822. Doi:10.1128/CMR.00003-14.
2. Chevaliez S, Rodriguez C, Pawlotsky JM. New virologic tools for management of chronic hepatitis B and C. Gastroenterology, 2012; 142(6):1303-1313 doi: 10.1053/j.gastro. 2012.02.027.
3. Clementi M., Bagnarelli P. Are three generations of quantitative molecular methods sufficient in medical virology? Brief review. New Microbiol. 2015; 38(4): 437-41.
4. Çarhan A., Ercan E., Yalçınkaya T. Dijital PZR ve kullanım alanları. Turk Hij Den Biyol Derg, 2016; 73(2): 183 – 198.
5. Espy MJ, Uhl JR, Sloan LM, Buckwalter SP, Jones MF, Vetter EA, Yao JD, Wengenack NL, Rosenblatt JE, Cockerill FR 3rd, Smith TF. Real-time PCR in clinical microbiology: applications for routine laboratory testing. Clin Microbiol Rev. 2006; 19(1):165-256.
6. Faoud T. Ishmael, Cristiana Stellato. Principles and applications of polymerase chain reaction: basic science for the practicing physician. Annals of Allergy, Asthama&Immunology. 2008; 101(4) : 437-443.
7. Gullett JC, Nolte FS. Quantitative nucleic acid amplification methods for viral infections. Clin Chem. 2015; 61(1):72-8. doi: 10.1373/clinchem.2014.223289.
8. Günel T. Gen Anlatımının Kantitatif Analizi "Real-Time PCR" Türkiye Klinikleri J Med Sci 2007; 27:763-767.
9. Henegariu O., Heerema NA., Dlouhy SR., Vance GH., Vogt PH. Multiplex PCR: critical parameters and step-by-step protocol. Biotechniques, 1997; 23(3): 504-11.
10. Hernandez-Rodriguez P. and Gomez Ramirez A. Polymerase Chain Reaction: Types, Utilities and Limitations, Polymerase Chain Reaction, Dr Patricia Hernandez-Rodriguez (Ed.), InTech, 2012: s. 157-172 DOI: 10.5772/37450. http://www.intechopen.com/books/polymerase-chain-reaction/polymerase-chain-reaction-types-utilities-and-limitation
11. Hossain I. and Levy C. Investigating *KNOX* Gene Expression in *Aquilegia* Petal Spur. Development Journal of Emerging Investigators. Feb 2, 2014; 1-6.
12. Huggett JF., Cowen S., Foy CA. Considerations for digital PZR as an acuurate molecular diagnostic tool. Clin Chem. 2015; 61(1): 79-88 doi: 10.1373/clinchem.2014.221366.
13. Irshad M., Gupta P., Mankotia DS., Ansari MA. Multiplex qPCR for serodetection and serotyping of hepatitis viruses: A brief review. World J Gastroenterol., 2016; 22(20): 4824-34 doi: 10.3748/wjg.v22.i20.4824.

14. Joshi M., Deshpande JD. Polymerase Chain Reaction: Methods, Principles And Application. IJBR, 2010; 1(5):81-97 This article is available online at www.ssjournals.com
15. Kahya S., Buyukcangaz E., CarlI KT. Polimeraz Zincir Reaksiyonu (PCR) Optimizasyonu Uludag Univ. J. Fac. Vet. Med. 2013; 32(1): 31-38.
16. Kahya S., Yılmaz Ö., Carlı T. Enfeksiyöz Hayvan Hastalıklarının Teşhisinde Gerçek Zamanlı (Real-Time) PCR'ın Geleneksel PCR'a göre Avantajları. Uludag Univ. J. Fac. Vet. Med. 2013; 32(2): 39-44.
17. Kalvatchev Z., Draganov P., Kalvatchev N. Efficiency of Multiplex Polymerase Chain Reaction (M-PCR) for Detection and Molecular Analysis of Human Viruses, Biotechnology & Biotechnological Equipment, 2004; 18(3): 3-13, DOI: 10.1080/13102818.2004.10817113
18. Liu YP., Yao CY. Rapid and quantitative detection of hepatitis B virus. World J Gastroenterol. 2015; 21(42): 11954-63. doi: 10.3748/wjg.v21.i42.11954.
19. Mackay IM, Arden KE. MERS coronavirus: diagnostics, epidemiology and transmission. Virol J. 2015; 22(12): 222. doi: 10.1186/s12985-015-0439-5.
20. Mackay IM. Real-time PCR in the microbiology laboratory. Clin Microbiol Infect 2004; 10: 190–212.
21. Mackay, IM; Arden, KE; Nitsche, A. (2002). Real Time PCR in virology. Nucleic Acids Res. 30: 1292-305.
22. Maheaswari R, Kshirsagar JT, Lavanya N. Polymerase chain reaction: A molecular diagnostic tool in periodontology. J Indian Soc Periodontol., 2016; 20(2):128-35. doi: 10.4103/0972-124X.176391.
23. McPherson MJ. And Moller SG. PCR. Second Edition Taylor & Francis e-Library, 2006; s. 1-14; 23-55; 209-222 ISBN 0-203-00267-9 Master e-book
24. Mullis K, Faloona F. Specific synthesis of DNA *in vitro* via a polymerase catalyzed chain reaction. Methods Enzymol. 1987; 155: 335–350
25. Pehler, K; Khanna, M; Water, CR; Henrickson, KJ. (2004). Detection and amplification of human adenovirus species by adenoplex, a multiplex PCR enzyme hybridization assay. *J. Clin. Microbiol*. 42:4070-4076.
26. Saiki RK, Gelfand DH, Stoffel S, Scharf S, Higuchi R, Horn GT, Mullis KB, Erlich A. Primer-directed enzymatic amplification of DNA with a thermostable DNA polymerase. Science, 1988; 239: 487–491.
27. Schaad NW., Frederick RD., Shaw J., Schneider WL., Hickson R., Petrillo MD., Luster DG. Advances in molecular-based diagnostic in meeting crop biosecurity and phytosanitary issues. Annu REv Phytopathol., 2003; 41:305-24.
28. Seifi M., Ghasemi A., Heidarzadeh S., Khosravi M., Namipashaki A., Soofiany VM., Khosroshahiand AA., Danaei N. Overview of Real-Time PCR Principles, Polymerase Chain Reaction, Dr.Patricia Hernandez-Rodriguez (Ed.), InTech, 2012: s. 405-442 DOI: 10.5772/39220. http://www.intechopen.com/books/polymerase-chain-reaction/overview-of-real-time-pcr-principle
29. Türkyılmaz S., Esendal ÖM., Polimeraz Zincir Reaksiyonu ve Mikrobiyolojide Kullanım Alanları. Kafkas Üniv Vet Fak Derg., 2002: 8 (1): 71-76.
30. Valones MAV., Guimarães RL., Brandão LAC., Eleutério de Souza PR., Carvalho AAT., Sergio Crovela. Principles and applications of polymerase chain reaction in medical diagnostıc fields: a review. Brazilian Journal of Microbiology, 2009; 40:1-11. ISSN 1517-8382.
31. Viljoen GJ., Nel LH., Crowther JR. Molecular Diagnostic PCR Handbook. Springer, 2005; s. 3-100 ISBN-13 978-1-4020-3404-6 (e-book).

BÖLÜM 26

SANGER VE YENİ NESİL DİZİLEME (YNS) YÖNTEMLERİ, VİROLOJİDE KULLANIMI

Barış Otlu, Nafia Canan Gürsoy

Virüslerin tanısı, direnç nedeni olabilecek mutasyonların tespiti, anlaşılması ve özellikle yeni virüslerin keşfi son 50 yıldır dizi analizi yöntemleri kullanılmaktadır. Anthony ve arkadaşlarının yaptığı tahmine göre bugün için keşfedilmeyi bekleyen 320.000 farklı memeli virüsü bulunmaktadır. Viral ve pandemilerin tespit edilmesini sağlayacak moleküler epidemiyolojik araştırmaların temelini de yine dizi analizi oluşturmaktadır.

Sanger Dizileme Sistemi ve Gelişimi

İlk deneysel DNA dizileme çalışmaları, Watson ve Crick tarafından DNA'nın çift zincirli yapısının ortaya konmasından yaklaşık 15 yıl sonra (1968) başlamıştır. Bu gecikmenin nedenlerinden biri, DNA molekülünün uzunluğundan dolayı tüm genom dizilemesinin bir hedef olarak düşünülmesiydi. Bununla birlikte restriksiyon endonükleazların henüz keşfedilmemiş olmasına karşın protein dizilemesine imkan sağlayacak proteazların 1930'lu yıllardan beri biliniyor olması çalışmaların özellikle protein alanında yoğunlaşmasına neden olmuştur.

DNA dizileme çalışmalarının gelişimindeki kilit olaylardan biri, 1970 yılında tipII restriksiyon endonükleaz enzimlerinin keşfidir. Bu keşifle birlikte, büyük DNA moleküllerinin restriksiyon enzimleri ile kesilip küçük parçalara ayrılması sağlanmıştır. Böylece restriksiyon enzimlerinin sağladığı bu özgün kesim bölgeleri, birkaç yıl içinde geliştirilecek olan dizileme metotları için başlangıç noktalarını oluşturacaktır. Bu yıldan sonra DNA dizi analizi için birçok farklı yöntemle çalışmalar yapılmıştır. Bu yöntemlerin çoğu oldukça zahmetli ve zaman alıcı olduklarından kısa sürede geçerliliklerini yitirmişlerdir. Ancak Sanger ve Coulson tarafından 1975 yılında tanıtılan "plus and minus" metodu 30 yıl süresince kullanılmış ve geliştirilecek modern dizileme yöntemleri için de yol gösterici olmuştur. Bu yöntemin getirdiği en önemli yenilik, zincir uzamasını takiben oluşan farklı büyüklükteki amplikonların poliakrilamid jel elektroforezi kullanılarak birbirlerinden ayrılmasının sağlanmasıydı. Bu keşiften iki yıl sonra Allan Maxam ve Walter Gilbert, DNA'nın kimyasal modifikasyonu ve ardından onun spesifik bazlarla sonlanması esasına dayanan bir DNA dizileme yöntemi geliştirdiler. Maxam-Gilbert adı

KAYNAKLAR

1. Anthony S. J., Epstein J. H., Murray K. A., Navarrete-Macias I., Zambrana-Torrelio C. M., et al. (2013) A strategy to estimate unknown viral diversity in mammals. MBio 4:
2. Artem E. Men, Peter Wilson, Kirby Siemering, and Susan Forrest. Sanger DNA Sequencing. In: Next-generation Genome Sequencing. Ed. Michal Janits. Wiley-VCH 2005; 3-11
3. Bina-Stein M, Thoren M, Salzman N, Thomspon JA. Rapid sequence determination of late simian virus 40 16S mRNA leader by using inhibitors of reverse transcriptase. Proc Natl Acad Sci U S A. 1979 Feb;76(2):731-5.
4. Both GW, Air GM. Nucleotide sequence coding for the N-terminal region of thematrix protein influenza virus. Eur J Biochem. 1979 May 15;96(2):363-72.
5. Greninger AL, Naccache SN, Federman S, Yu G, Mbala P, Bres V, Stryke D,Bouquet J, Somasekar S, Linnen JM, Dodd R, Mulembakani P, Schneider BS, Muyembe-Tamfum JJ, Stramer SL, Chiu CY. Rapid metagenomic identification of viralpathogens in clinical samples by real-time nanopore sequencing analysis. GenomeMed. 2015 Sep 29;7:99.
6. http://tr.wikipedia.org/wiki/DNA_dizileme
7. http://www.ebi.ac.uk/training/online/course/ebi-next-generation-sequencing-practical-course/what-next-generation-dna-sequencing/ion-torrent
8. http://www.genengnews.com/gen-articles/assay-single-molecule-sequencing-advances/2360/
9. http://www.mayomedicallaboratories.com/articles/communique/2010/05.html
10. Kamb A. Next-generation sequencing and its potential impact. Chem Res Toxicol.2011 Aug 15;24(8):1163-8.
11. Koboldt DC, Steinberg KM, Larson DE, Wilson RK, Mardis ER. The next-generation sequencing revolution and its impact on genomics. Cell. 2013 Sep 26;155(1):27-38.
12. Köser CU, Ellington MJ, Cartwright EJ, Gillespie SH, Brown NM, Farrington M, Holden MT, Dougan G, Bentley SD, Parkhill J, Peacock SJ. Routine use of microbial whole genome sequencing in diagnostic and public health microbiology. PLoS Pathog. 2012;8(8).
13. Lipkin WI. Pathogen discovery. PLoS Pathog. 2008 Apr 25;4(4).
14. MacLean D, Jones JD, Studholme DJ. Application of 'next-generation' sequencing technologies to microbial genetics. Nat Rev Microbiol. 2009 Apr;7(4):287-96.
15. Metzker ML. Sequencing technologies - the next generation. Nat Rev Genet. 2010 Jan;11(1):31-46.
16. Neumann-Fraune M, Beggel B, Kaiser R, Obermeier M. Hepatitis B virus drug resistance tools: one sequence, two predictions. Intervirology.2014;57(3-4):232-6.
17. Otlu B. Konak ve patojen ilişkisinde genom, matagenom ve transkriptomik inceleme. 9. Ulusal Moleküler ve Tanısal Mikrobiyoloji Kongresi, Kongre Kitabı, 2013; 513-517.
18. Otlu B. Yeni Nesil Dizileme Sistemleri. 2. Ulusal Mikrobiyoloji Kongre Kitabı, 2013; 125-132.
19. Otlu B. Hepatit B Virüsünde Moleküler Testler. Hepatit Mikrobiyolojisi. Editör: Mustafa Altındiş. İstanbul Medikal Yayıncılık Kitapevi, 2015.
20. Paszkiewicz K, Studholme DJ. De novo assembly of short sequence reads. Brief Bioinform. 2010 Sep;11(5):457-72.
21. Rizzo JM, Buck MJ. Key principles and clinical applications of "next-generation" DNA sequencing. Cancer Prev Res (Phila). 2012 Jul;5(7):887-900.
22. Schadt EE, Turner S, Kasarskis A. A window into third-generation sequencing.Hum Mol Genet. 2010 Oct 15;19(R2):R227-40.
23. Schildgen O, Sirma H, Funk A, Olotu C, Wend UC, Hartmann H, Helm M, Rockstroh JK, Willems WR, Will H, Gerlich WH. Variant of hepatitis B virus with primary resistance to adefovir. N Engl J Med. 2006 Apr 27;354(17):1807-12.
24. Shendure J, Lieberman Aiden E. The expanding scope of DNA sequencing. Nat Biotechnol. 2012 Nov;30(11):1084-94.
25. Üstek D, Abacı N, Sırma S, Çakiris A. Yeni nesil DNA dizileme. Deneysel Tıp Araştırma Enstitüsü Dergisi,1 (1), 11-18, 2011.

BÖLÜM 27

VİROLOJİK TANIDA YENİ MOLEKÜLER YÖNTEMLER

Bahadır Feyzioğlu

Viral etkenlerin belirlenmesinde moleküler yöntemlerin son yıllarda hızla kullanılmaya başlanması insan patojeni olan virüslerin belirlenmesinde pek çok laboratuvar için yeni standartların oluşmasını ve bu standartların sürekli güncel kalmasını zorunlu hale getirmiştir. Otomatize sistemlerin henüz kullanılmadığı ve standartizasyona ilişkin sorunların yaşandığı ilk zamanların ardından, bu alanda baş döndürücü gelişmeler yaşanmıştır. Başlangıçta araştırma laboratuvarlarının bir parçası olarak işlevselleştirilen moleküler teknikler, kısa sürede yüksek doğrulukta sonuç verebilme özellikleri ile günümüzde artık teşhis laboratuvarlarının vazgeçilmez yöntemleri arasında yerini almıştır. Viral kültür tekniklerinin her virüs için uygulanamayışı, zaman ve standardizasyon sorunları gibi nedenler, moleküler yöntemlerin özellikle Viroloji biliminde yapılan araştırma ve hizmetlerin merkezine oturmasını sağlamıştır. Nitekim bu yöndeki gelişmeler, virüslere ait yeni özelliklerin hatta yeni virüslerin keşfinde bir ivmeye yol açmıştır. Ayrıca, virüs konak ilişkisi, rekombinasyon, mutasyon, ilaç direnci vb. dinamik etkileşimler eskisinden çok daha hızlı, ayrıntılı ve doğru bir şekilde ifade edilebilmektedir. Viroloji alanında bugün pek çok moleküler yöntem kullanılmaktadır (Tablo 1). Geniş kullanım alanları bulunan ve üzerinde ayrıntılı bahsedilmesi gereken moleküler yöntemler kitapta ayrı bölümler olarak sunulurken, diğerlerine bu bölümde yer verilmiştir.

Mikroarray

Cam, plastik veya silikondan yapılmış bir katı fazda bilinen özgül yapıların (DNA, protein vb.) sabitlenmesi ile elde edilen mikroarrayler (çip), gen ekspresyonu profillerindeki toplam değişikliklerin bir paket halinde incelenmesini mümkün kılan bir teknoloji olarak geliştirilmiştir. İlk tanımlamayı yapan Shalon ve ark. tüm genomun resmini görebilme hedefiyle "Southern Blotting" mantığını kullandılar. Böylece birbirinden farklı spesifik problar (genellikle 20-100 nükleotid uzunluğunda) sayesinde çok sayıda genin ekspresyon seviyeleri tek bir deneyde simultane olarak çalışılabilmektedir (Şekil 1). DNA veya protein yapıda bu problar kullanılan çip üzerinde binlerce özgül nokta olarak fikse edilmişlerdir. Hangi probun neye karşılık geldiği bilinir ve karşılık gelen bu

ÖZET

Viral etkenlerin belirlenmesinde moleküler yöntemlerin son yıllarda hızla kullanılmaya başlanması insan patojeni olan virüslerin belirlenmesinde pek çok laboratuvar için yeni standartların oluşmasını ve bu standartların sürekli güncel kalmasını zorunlu hale getirmiştir. Cam, plastik veya silikondan yapılmış bir katı fazda bilinen özgül yapıların (DNA, protein vb.) sabitlenmesi ile elde edilen mikroarrayler; gen ekspresyon analizi, DNA dizi analizi, polimorfizm analizi ve mutasyon analizi, mikroorganizma tanımlama gibi genomik, veya protein bazlı proteomik araştırmalarının gerçekleştirilmesine izin verir. Ancak yeterince kantitatif olmaması, tedavi izleme olanağının olamayışı, amplikonların işlenmesi sırasında oluşabilecek kontaminasyonlar, uzun analiz süresi, kompleks yorum gerektiren sonuçlar ve artmış maliyet; mikroarray teknolojisinin viroloji laboratuvarlarındaki kullanımını kısıtlamaktadır. Termal döngüyü oluşturmak için bir termal döngü cihazına ihtiyaç duyulmayan, LAMP HDA, RPA, SDA, RCA, NASBA/TMA gibi izotermal uygulamaların; dizayn aşamalarındaki zorlukların aşılması ve duyarlılık performanslarının daha fazla çalışmayla desteklenmesi durumunda, hızlı, ucuz ve kolay uygulanabilir yöntemler olarak daha fazla kullanım alanı bulması tahmin edilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Andersson C, Henriksson S, Magnusson KE, Nilsson M, Mirazimi A. In situ rolling circle amplification detection of Crimean Congo hemorrhagic fever virus (CCHFV) complementary and viral RNA. Virology. 2012 May 10;426(2):87-92. doi: 10.1016/j.virol.2012.01.032. Epub 2012 Feb 16. PubMed PMID: 22341783.
2. Barken KB, Haagensen JA, Tolker-Nielsen T. Advances in nucleic acid-based diagnostics of bacterial infections. Clin Chim Acta. 2007 Sep;384(1-2):1-11. Epub 2007 Jul 13. Review. PubMed PMID: 17689512.
3. Boonham N, Kreuze J, Winter S, van der Vlugt R, Bergervoet J, Tomlinson J, Mumford R. Methods in virus diagnostics: from ELISA to next generation sequencing. Virus Res. 2014 Jun 24;186:20-31. doi:10.1016/j.virusres.2013.12.007. Review. PubMed PMID: 24361981.
4. Chang C-C, Chen C-C, Wei S-C, Lu H-H, Liang Y-H, Lin C-W. Diagnostic Devices for Isothermal Nucleic Acid Amplification. Sensors (Basel, Switzerland). 2012;12(6):8319-8337. doi:10.3390/s120608319.
5. Chen TH, Lee F, Lin YL, Pan CH, Shih CN, Tseng CH, Tsai HJ. Development of amultiplex Luminex assay for detecting swine antibodies to structural and nonstructural proteins of foot-and-mouth disease virüs in Taiwan. J Microbiol Immunol Infect. 2016 Apr;49(2):196-207. doi: 10.1016/j.jmii.2014.05.009. PubMed PMID: 25074628.
6. Cobo F. Application of molecular diagnostic techniques for viral testing. Open Virol J. 2012;6:104-14. doi: 10.2174/1874357901206010104. Epub 2012 Nov 30.PubMed PMID: 23248732; PubMed Central PMCID: PMC3522074.
7. Damhorst GL, Duarte-Guevara C, Chen W, Ghonge T, Cunningham BT, Bashir R. Smartphone-Imaged HIV-1 Reverse-Transcription Loop-Mediated Isothermal Amplification (RT-LAMP) on a Chip from Whole Blood. Engineering (Beijing). 2015 Sep;1(3):324-335. PubMed PMID: 26705482; PubMed Central PMCID: MC4687746.10.1016/j.jcv.2010.09.006 PMCID: PMC3018672 NIHMSID: NIHMS245872
8. Deng XM, Liu M, Zheng GX, Wang CX, Zhang J, Li W. [Evaluation of genotyping of human papilomavirüs by a new DNA liquid chip based on Luminex XMAP]. Zhonghua Shi Yan He Lin Chuang Bing Du Xue Za Zhi. 2009 Dec;23(6):476-8. Chinese. PubMed PMID: 20718362.
9. Domingo C, Patel P, Yillah J, Weidmann M, Méndez JA, Nakouné ER, Niedrig M. Advanced yellow fever virus genome detection in point-of-care facilities and reference laboratories. J Clin Microbiol. 2012 Dec;50(12):4054-60. doi: 10.1128/JCM.01799-12. PubMed PMID: 23052311; PubMed Central PMCID: PMC3503008.

10. Dunbar SA. Applications of Luminex ® xMAPTM technology for rapid, high-throughput multiplexed nucleic acid detection. Clin Chim Acta 2006; 363: 71-82.
11. Faye O, Faye O, Soropogui B, Patel P, El Wahed AA, Loucoubar C, Fall G, Kiory D, Magassouba N, Keita S, Kondé MK, Diallo AA, Koivogui L, Karlberg H, Mirazimi A, Nentwich O, Piepenburg O, Niedrig M, Weidmann M, Sall AA. Development and deployment of a rapid recombinase polymerase amplification Ebola virus detection assay in Guinea in 2015. Euro Surveill. 2015;20(44). doi: 10.2807/1560-7917.ES.2015.20.44.30053. Erratum in: Euro Surveill. 2016;21(4). doi: 10.2807/1560-7917.ES.2016.21.4.30121. PubMed PMID: 26558690.
12. Goldmeyer, J., Kong, H., & Tang, W. (2007). Development of a novel one-tube isothermal reverse transcription thermophilic helicase-dependent amplification platform for rapid RNA detection. Journal of Molecular Diagnostics, 9, 639–644.
13. Guatelli JC, Whitfield KM, Kwoh DY, Barringer KJ, Richman DD, Gingeras TR. Isothermal, in vitro amplification of nucleic acids by a multienzyme reaction modeled after retrovira replication. Proc Natl Acad Sci U S A. 1990 Mar;87(5):1874-8.
14. Hamza IA, Jurzik L, Wilhelm M. Development of a Luminex assay for the simultaneous detection of human enteric virüses in sewage and river water. J Virol Methods. 2014 Aug;204:65-72. doi: 10.1016/j.jviromet.2014.04.002. PubMed PMID: 24747587.
15. Jeong YJ, Park K, Kim DE. Isothermal DNA amplification in vitro: the helicase-dependent amplification system. Cell Mol Life Sci. 2009 Oct;66(20):3325-36. doi: 10.1007/s00018-009-0094-3. Epub 2009 Jul 24. Review. PubMed PMID: 19629390.
16. Kim HJ, Tong Y, Tang W, Quimson L, Cope VA, Pan X, Motre A, Kong R, Hong J, Kohn D, Miller NS, Poulter MD, Kong H, Tang YW, Yen-Lieberman B. A rapid and simple isothermal nucleic acid amplification test for detection of herpes simplex virus types 1 and 2. J Clin Virol. 2011 Jan;50(1):26-30. doi: 10.1016/j.jcv.2010.09.006. Epub 2010 Oct 14. PubMed PMID: 20947417; PubMed Central PMCID: PMC3018672.
17. Kong W, Li Y, Cheng S, Yan C, An S, Dong Z, Yan L, Yuan Y. Luminex xMAP combined with Western blot improves HIV diagnostic sensitivity. J Virol Methods. 2016 Jan;227:1-5. doi: 10.1016/j.jviromet.2015.10.007. PubMed PMID: 26500038.
18. Lévêque N, Renois F, Andréoletti L. The microarray technology: facts andcontroversies. Clin Microbiol Infect. 2013 Jan;19(1):10-4. doi:10.1111/1469-0691.12024. Epub 2012 Oct 3. Review. PubMed PMID: 23034051.
19. Lin C, Zhang Y, Zhou X, Yao B, Fang Q. Naked-eye detection of nucleic acids through rolling circle amplification and magnetic particle mediated aggregation. Biosens Bioelectron. 2013 Sep 15;47:515-9. doi: 10.1016/j.bios.2013.03.056. Epub 2013 Apr 6. PubMed PMID: 23643944.
20. Liu Y, Xu ZQ, Zhang Q, Jin M, Yu JM, Li JS, Liu N, Cui SX, Kong XY, Wang H, Li HY, Cheng WX, Ma XJ, Duan ZJ. Simultaneous detection of seven enteric virüses associated with acute gastroenteritis by a multiplexed Luminex-based assay. J Clin Microbiol. 2012 Jul;50(7):2384-9. doi: 10.1128/JCM.06790-11. PubMed PMID: 22518865; PubMed Central PMCID: PMC3405628.
21. Lowe B, Kobayashi L, Lorincz A, Mallonee R, O'Neil D, Thai H, Nazarenko I. HPV genotype detection using hybrid capture sample preparation combined with whole genome amplification and multiplex detection with Luminex XMAP. J Mol Diagn. 2010 Nov;12(6):847-53. doi: 10.2353/jmoldx.2010.100045. Erratum in: J Mol Diagn. 2011 Mar;13(2):245. PubMed PMID: 20847281; PubMed Central PMCID: PMC2963909.
22. M. Euler, Y.J. Wang, D. Heidenreich, P. Patel, O. Strohmeier, S. Hakenberg, M. Niedrig, F.T. Hufert, M. Weidmanna, J. Clin. Microbiol. 51 (2013) 1110–1117. H.M. Amer, A. Abd El Wahed, M.A. Shalaby, F.N. Almajhdi, F.T. Hufert, M. Weidmann, J. Virol. Methods 193 (2013) 337–340.
23. Mori Y, Notomi T. Loop-mediated isothermal amplification (LAMP): a rapid, accurate, and cost-effective diagnostic method for infectious diseases. J Infect Chemother. 2009 Apr;15(2):62-9. doi: 10.1007/s10156-009-0669-9. Epub 2009 Apr 25. Review. PubMed PMID: 19396514.
24. Notomi T, Okayama H, Masubuchi H, Yonekawa T, Watanabe K, Amino N, Hase T.Loop-mediated isothermal amplification of DNA. Nucleic Acids Res. 2000 Jun15;28(12):E63. PubMed PMID: 10871386; PubMed Central PMCID: PMC102748.
25. Nyan DC, Swinson KL. A method for rapid detection and genotype identification of hepatitis C virus 1-6 by one-step reverse transcription loop-mediated isothermal amplification. Int J Infect Dis. 2016 Feb;43:30-6. doi: 10.1016/j.ijid.2015.12.002. Epub 2015 Dec 11. PubMed PMID: 26686938.

26. Nyan DC, Ulitzky LE, Cehan N, Williamson P, Winkelman V, Rios M, Taylor DR. Rapid detection of hepatitis B virus in blood plasma by a specific and sensitive loop-mediated isothermal amplification assay. Clin Infect Dis. 2014 Jul 1;59(1):16-23. doi:10.1093/cid/ciu210. PubMed PMID: 24704724; PubMed CentralPMCID: PMC4305128.
27. Ocwieja KE, Sherrill-Mix S, Liu C, Song J, Bau H, Bushman FD. A reverse transcription loop-mediated isothermal amplification assay optimized to detect multiple HIV subtypes. PLoS One. 2015 Feb 12;10(2):e0117852. doi:10.1371/journal.pone.0117852. PubMed PMID: 25675344; PubMed Central PMCID:PMC4326360.
28. Ozaki S, Kitamura S, Hara H, Shimoyama Y, Kubota H, Abe Y, Kato K, Inoue M. [Clinical evaluation of a novel multiplex HPV genotyping reagent using the luminex xMAP technology]. Rinsho Byori. 2012 Jul;60(7):621-6. Japanese. PubMed PMID: 22973720
29. Parida M, Horioke K, Ishida H, Dash PK, Saxena P, Jana AM, Islam MA, Inoue S, Hosaka N, Morita K. Rapid detection and differentiation of dengue virus serotypes by a real-time reverse transcription-loop-mediated isothermal amplification assay. J Clin Microbiol. 2005 Jun;43(6):2895-903. PubMed PMID: 15956414; PubMed Central PMCID: PMC1151941.
30. Ramalingam N., San T., Kai T., Mak M., Gong H.Q. Microfluidic devices harboring unsealed reactors for real-time isothermal helicase-dependent amplification. Microfluid. Nanofluid. 2009;7:325–336.
31. Ramzan M, Noor ul Ain, Ilyas S, Umer M, Bano S, Sarwar S, Shahzad N, Shakoori AR. A cornucopia of screening and diagnostic techniques for human papillomavirus associated cervical carcinomas. J Virol Methods. 2015 Sep 15;222:192-201. doi: 10.1016/j.jviromet.2015.06.015. Epub 2015 Jun 29. Review. PubMed PMID: 26133260.
32. Rohrman BA, Richards-Kortum RR. A paper and plastic device for performing recombinase polymerase amplification of HIV DNA. Lab Chip. 2012 Sep 7;12(17):3082-8. doi: 10.1039/c2lc40423k. Epub 2012 Jun 26. PubMed PMID: 22733333; PubMed Central PMCID: PMC3569001.
33. Sidoti F, Bergallo M, Costa C, Cavallo R. Alternative molecular tests for virological diagnosis. Mol Biotechnol. 2013 Mar;53(3):352-62. doi: 10.1007/s12033-012-9533-8. Review. PubMed PMID: 22484997
34. Smith PL, WalkerPeach CR, Fulton RJ, DuBois DB. A rapid, sensitive, multiplexed assay for detection of viral nucleic acids using the FlowMetrix system. Clin Chem 1998; 44: 2054-60.
35. Washington C, Metzgar D, Hazbón MH, Binn L, Lyons A, Coward C, Kuschner R. Multiplexed Luminex xMAP assay for detection and identification of five adenovirüs serotypes associated with epidemics of respiratory disease in adults. J Clin Microbiol. 2010 Jun;48(6):2217-22. doi: 10.1128/JCM.00029-10. PubMed PMID: 20410343; PubMed Central PMCID: PMC2884482
36. Weusten JJ, Wouters PA, van Zuijlen MC, van de Wiel PA. Stochastic processes defining sensitivity and variability of internally calibrated quantitative NASBA-based viral load assays. Nucleic Acids Res. 2002 Dec 15;30(24):e137. PubMed PMID: 12490728; PubMed Central PMCID: PMC140086.
37. Wu W, Zhang S, Qu J, Zhang Q, Li C, Li J, Jin C, Liang M, Li D. Simultaneous detection of IgG antibodies associated with viral hemorrhagic fever by a multiplexed Luminex-based immunoassay. Virüs Res. 2014 Jul 17;187:84-90. doi: 10.1016/j.virüsres.2013.12.037. PubMed PMID: 24631566.
38. Zaghloul H, El-Shahat M. Recombinase polymerase amplification as a promising tool in hepatitis C virus diagnosis. World J Hepatol. 2014 Dec 27;6(12):916-22. doi: 10.4254/wjh.v6.i12.916. Review. PubMed PMID: 25544878; PubMed Central PMCID: PMC4269910.

BÖLÜM
28

FLOW SİTOMETRİNİN VİROLOJİDE KULLANIMI

Mustafa Altındiş - Gökhan Küçükkara

Giriş

Mikroskopla birlikte, flow (akım) sitometre (FC), hem araştırma hem de klinik laboratuvarlarda, hücre analizinde, özellikle normal ve malignhematopoetik ve lenfoid hücrelerin değerlendirilmesinde önemli ve gerekli olmuşlardır. Flowsitometri uygulaması, akan sıvı bir sistem içerisinde,süspansiyon halinde bulunan, hücre veya biyolojik partiküllerin, fiziksel ve kimyasal özelliklerine göre analiz edilmesidir. Zaman içinde gelişimi ile, hücrelerin fenotipik ve karakteristik özellikleri, kalitatif ve kantitatif olarak incelenmelerinde, hem araştırma hem de klinik laboratuvarlar için vazgeçilmez tekniklerden olmuştur. Birçok iyi tanımlanmış, yüksek kaliteli reagentler ve uyumlu florokromların çeşitliliğindeki artış ile birlikte hibridom teknolojisinin gelişmesi ve monoklonal antikorların çok miktarda üretimi, FC'nin klinik tanı laboratuvarlarına uyarlanmasını sağlamıştır. Eksprese edilen epitoplar ve hücre alt tiplerinin belirlenmesi flowsitometrinin başlıca çalışma alanlarıdır. Flowsitometri; her deney de analiz ettiği hücre sayısı, işlem hızı, birden fazla parametrenin değerlendirilebilmesi ve üretkenlik gibi birçok konuda avantaj sağlar. Flowsitometri ile 1 saniyede 500 hücre sayılabilmekte ve 20 saniyede ortalama 10.000 hücre analiz edilebilmektedir. Hücresel bazda hızlı, kantitatif analiz yapılabilmesi, ölü ve canlı hücreleri ayırabilmesi, yoğun hücre grupları içerisinde az sayıda olsalar dahi hedef hücreleri belirleyebilmesi ve hücre alt gruplarını ayrıştırması sistemin en büyük artılarıdır.

Flow Sitometri Temel Donanımı

Flowsitometri cihazı başlıca üç kısımdan oluşmaktadır. Bunlar; akış (sıvı) sistemi, lazer ışık kaynağı, filtreler ve sinyal dedektörlerinden oluşan bir optik sistem ve bilgisayar ve yazılım programlarını içeren bir softwareden oluşmaktadır. Bu teknikte, süspansiyon halindeki hücreler, akış kanalı içerisinde tek tek, bir lazer ışığı demetinin önünden geçerken saçılan lazer ışığı ve hücrelerden gelen floresan ışığı, uygun filtre ve detektörlerde, farklı dalga boylarına göre ayrılarak, dijital sinyallere dönüştürülür. Elde edilen sinyaller bilgisayar ortamına aktarılarak hücrelerin büyüklüğü, granüllü yapısı, iç yapısı ve floresan yoğunluğu hakkında bilgi verir (Şekil 1). Bu

ÖZET

Süspanse hücrelerin bir akış kanalı boyunca geçerken tek tek tespitini ve ayrışımını sağlayan, çalışma prensibinin temelinde antijen-antikor reaksiyonu bulunan ve günümüzde birçok hastalığın teşhisinde hızlı ve güvenilir sonuç veren flowsitometri cihazının mikrobiyolojiye olan katkısı son yıllarda kaydedilen gelişmeler ile artmıştır. Mikrobiyolojide özellikle su örneklerinden bakteri, maya ve küf varlığını tespit etmek için, patojen mikroorganizmaların hızlı tespiti ve antimikrobiyal aktivite testleri için de kullanılmaya başlanmıştır.

Virüslerin doğru ve hızlı titrasyonu, araştırma laboratuvarlarında ve biyoteknoloji endüstrilerinde kritik bir adımdır. Sıklıkla ya zaman alıcı ya da sadece enfektif partiküllerin miktarının belirlenmesini sağlamayan RT PCR gibi farklı yaklaşımlar yaygın olarak uygulanmaktadır. Son on yılda, bazı virüslerin titrasyonu için hızlı ve güvenilir bir test olarak, enfekte hücrelerin Flowsitometresi ve floresanla aktive edilmiş hücre ayırımı (FACS) ile analizine dayanan bir metodoloji geliştirilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Alvarez-Barrientos A, Arroyo J, Canton R, Nombela C, Sanchez-Perez M. Applications of Flow Cytometry to ClinicalMicrobiology. Clin Microbiol Rev. 2000; 13(2): 167-195.
2. Brown M.R., Camézuli S., Davenport R.J., Petelenz-Kurdziel E., Øvreås L., Curtis T.P., Flow cytometric quantification of viruses inactivated sludge, Water Research. 2015: 68; 414-422. http://dx.doi.org/10.1016/j.watres. 2014.10.018.
3. Brown M, Wittwer C. Flow cytometry: principles and clinical applications in hematology. Clin Chem. 2000;46:1221-9.
4. Brussaard C. P., Marie D., Bratbak G., Flow cytometric detection of viruses. J Virol Methods. 2000; 85: 175–182.
5. Buzatu DA, Moskal TJ, Williams AJ, Cooper WM, Mattes WB, Wilkes JG. An Integrated Flow Cytometry-Based System for Real-Time, High Sensitivity Bacterial Detection and Identification. Chang Y-F, ed. PLoS ONE. 2014;9(4):e94254. doi:10.1371/journal.pone.0094254.
6. Dallenne C, Da Costa A, Decré Detal. Development of a set of multiplex PCR assays for the detection of genesencoding important β-lactamases in Entero bacteriaceae. J AntimicrobChemother. 2010; 65: 490–495.
7. Deniz G. Flowsitometri ve klinik kullanımı. Türkiye Klinikleri J IntMedSci 2007; 3(43): 73-80.
8. Faria-Ramos, I. Espinar, M. J. Rocha, R, Santos-Antunes, J, Rodrigues, A. G. Cantón, R. Pina-Vaz, C. A novel flow cytometric assay for rapiddetection of extended-spectrum beta-lactamases. Clinical Microbiology and Infection 2013 19-1
9. Karaboz İ, Kayar E, Akar S. Elektronik Mikrobiyoloji Dergisi. 2008; 6(2): 01-18.
10. Kesson AM, Zeng F, Cunningham AL, Rawlinson WD. Theuse of flow cytometry to detectanti viral resistance in human cytomegalo virus. J Virol Methods. 1998;71(2):177-86.
11. Koksoy S. Tıbbi mikrobiyolojide Flowsitometri. KLİMUD'2015 Kongre kitabı ve sunusu. 2015.
12. Nuding S, Zabel LT. Detection, Identification and Susceptibility Testing of Bacteria by Flow Cytometry. J Bacteriol Parasitol. 2013; 55: 005. doi:10.4172/2155-9597.S5-005
13. Özdemir H, Artaç H. Akım sitometri ve temel özellikleri. Selçuk Pediatri. 2013; 1(1): 12-15.
14. Pauwels R, De Clercq E, Desmyter J, Balzarini J, Goubau P, Herdewijn P, Vanderhaeghe H, Vandeputte M. Sensitive and rapid assay on MT-4 cells for detection of antiviral compoundsagainst the AIDS virus. J Virol Methods. 1987;16(3):171-85.
15. Pavić I, Hartmann A, Zimmermann A, Michel D, Hampl W, Schleyer I, Mertens T. Flow cytometric analysis of herpessimplex virus type 1 susceptibilitytoacyclovir, ganciclovir, and foscarnet. Antimicrob Agents Chemother. 1997;41(12):2686-92.

16. Pedreira CE, Costa ES, Lecrevisse Q, van Dongen JJ, Orfao A;Euro Flow Consortium. Overview of clinical flow cytometry data analysis: recent advances and future challenges. Trends Biotechnol. 2013;31(7):415-25.
17. Pieretti B, Masucci A, Moretti M. Applications of flow cytometry to clinical microbiology. In: Clinical flow cyto metry-emerging applications, Schmid I (ed). InTech, 2012: s 17-42.
18. Pitout JD, Hossain A, Hanson ND. Phenotypic and molecular detection of CTX-M-beta lactamasesproducedby Escherichiacoli and Klebsiellaspp. J Clin Microbiol 2004; 42: 5715–5721.
19. Porter, J., Deere, D., Hardman, M., Edwards, C. andPickup, R. (1997), Gowiththeflow – use of flowcytometry in environmentalmicrobiology. FEMS MicrobiologyEcology, 24: 93–101. doi:10.1111/j.1574-6941.1997.tb00426.x
20. Rosenthal KS, Hodnichak CM, Summers JL. Flow cyto metricevaluation of anti-herpesdrugs. Cytometry. 1987;8(4):392-5.
21. StuartJC,DierikxC,NaiemiNAetal.Rapiddetection of TEM, SHV and CTX-M extended-spectrum b-lactamasesin Enterobacteriaceae usingligation-mediateda mplification with microarray analysis. J Antimicrob Chemother 2010; 65:1377–1381.
22. Taneli F. "Flow" sitometri tekniği ve laboratuvarlarda kullanımı. Türk Klinik Biyokimya Derg. 2007; 5(2): 75-82.
23. Tuchin VV, Tárnok A, Zharov VP. Invivoflowcytometry: a horizon of opportunities. Cytometry A. 2011;79(10):737-45.
24. Yanıkkaya Demirel G, Deniz G, Ekşioğlu Demiralp E. Lenfosit immün fenotiplemesi için klavuz bilgiler 2010. http://www.turkimmunoloji.org.tr/dokumanlar/Lenfosit_Imm%C3%BCnfenotiplemesi_Kilavuz_ Bilgiler_TID_2010.pdf (Erişim Tarihi: 12.03.2017)

BÖLÜM 29

SEROLOJİK YÖNTEMLERİN VİROLOJİDE KULLANIMI

Aysun Görkem

Serolojik Yöntemlerin Virolojide Kullanımı

Serolojik testler, viral enfeksiyonların laboratuvar tanısında yaygın olarak kullanılan immünolojik temelli yöntemlerdir. İzole edilmesi ve hücre kültüründe üretilmesi zor olan ya da özellikle kronik hastalık etkeni olan virüslerin tanımlanmasında önemli bir yere sahiptir. Bu yöntemler ile hasta serumunda viral etkene özgül antikorların ya da viral antijenlerin saptanması mümkündür.

Viral antijenlerin saptanması, hızlı ve kolay uygulanabilir testler olması sebebiyle klinik uygulamada yaygın kullanılmaktadır. Direct Flouresence Assay (DFA), antijen yakalama (*antigen capture*) ya da enzim immunoassay (EIA/ELISA) bu amaç için sıkça kullanılan yöntemlerdir. DFA yönteminde epifloresan mikroskop ile değerlendirme yapıldığından örneğin kalitesi testin duyarlılığı açısından önemlidir. Hızlı antijen tespiti amacıyla kullanılan immünokromatografi yöntemine dayanan bazı testler hızlı sonuç vermesi ve uygulama kolaylığı açısından avantajlara sahiptir. Ancak özgüllük ve duyarlılık oranları tartışmalıdır. Ticari olarak; dışkıda rotavirus ve adenovirus, solunum yolu örneklerinde RSV, influenza virüs, parainfluenza virüs direkt antijenlerini saptayan pek çok ürün vardır. CMV enfeksiyonları açısından değer atfedilen CMV *pp65 proteini* yine pek çok ELISA veya DFA uygulaması ile belirlenebilmektedir.

Etkene özgül antikorların tespitinde seroloji iki temel amaç taşır; birincisi akut enfeksiyonun gösterilmesi ikincisi ise immün durumun belirlenmesidir. Akut enfeksiyonun tanısı için klinik örnekte antijen varlığı ya da hasta serumunda serokonversiyon ve/veya etkene özgül IgM varlığının gösterilmesi gerekir. Serokonversiyon, enfeksiyonun akut ve konvelesan (iyileşme) dönemlerinde hastadan 10-14 gün arayla alınan iki serum örneği arasında antikor düzeyinin (IgG veya total) 4 kat veya daha fazla artış göstermesidir. Özgül IgM antikorları, genelde primer (akut) enfeksiyonun ilk haftasında serumda bulunur ve 1-3 ay içinde saptanamayacak düzeye geriler. Virüse özgül IgG antikorları primer enfeksiyondan 1-2 hafta sonra görülmeye başlar, 4-8. haftalarda en yüksek düze-

ÖZET

Serolojik testler, özgül antijen-antikor birleşmesi esasına dayanan immünolojik temelli yöntemlerdir. Viral enfeksiyonların tanısında bu testler, klinik örnekte viral antijenlerin ve virüse özgül antikorların tespiti amacıyla uygulanmaktadır. Direkt antijen saptama testleri, hızlı, kolay uygulanabilir ve değişen oranlarda duyarlı olmaları nedeniyle rutin laboratuvarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu amaçla DFA ve ELISA yöntemleri tercih edilir. Hızlı ve kolay viral antijen tespiti amacıyla kullanılan immünokromatografik testler de mevcuttur. Enfeksiyon sırasında virüse karşı oluşmuş özgül antikorların araştırılmasıyla, akut enfeksiyon, geçirilmiş enfeksiyon (yeni veya eski) veya aşılanmanın varlığı belirlenebilir. Farklı mekanizmalarla uygulanan çok sayıdaki serolojik yöntemin tanıdaki değeri özgüllük, duyarlılık gibi göstergeler ile ifade edilirler.

KAYNAKLAR

1. Identification of viruses using antibodies (serology). p:23-27. In: Introduction to Modern Virology 6th Ed. Dimmock NJ, Easton AJ, Leppard KN (eds), Blackwell Publishing, USA, 2007.
2. McNabb KM. Clinical Virology. p: 688-724. In: Diagnostic Microbiology 5th Ed. Mahon CR, Lehman DC, Manuselis G (eds), Elsevier, China, 2015.
3. Parazitolojide Laboratuvar, Korkmaz M, Ok ÜZ (ed). Türkiye Parazitoloji Derneği, META Basım, İzmir, 2011.
4. Serological/Immunological Methods. p:9-12. In: Principles of Molecular Virology 4th Ed. Cann AJ. (ed), Elsevier Academic Press, USA, 2005.
5. Serolojik Tanı Yöntemleri ve Otoimmün Hastalıkların Serolojik Tanısı, Aksoy A, Toyran A. Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ankara, 2012.
6. Serolojik Tanı Yöntemleri, Us AD (ed). Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2006.
7. Şener K. Viral Hastalıkların Laboratuvar Tanısı. s: 494-497. Tıbbi Mikrobiyoloji, Murray PR, Rosenthal KS, Phaller MA (eds). Başustaoğlu AC (çev.ed). Atlas Kitapçılık, Ankara, 2010.
8. Us AD. Virüs enfeksiyonlarının tanısında klasik yöntemler. s: 710-725. Moleküler, Klinik ve Tanısal Viroloji, Us AD, Ergünay K (eds). Bilimsel Tıp Yayınevi, Ankara, 2012.

BÖLÜM
30

HÜCRE KÜLTÜRÜ TEKNİKLERİNE GENEL BAKIŞ

Murat Şevik

Hücre kültürü işlemi, prokaryotik ve ökaryotik hücrelerin *in vitro* ortamda yaşatılması ve çoğaltılması sürecidir. Hücre kültürü çalışmalarında kullanılacak hücreler bir dokudan spontan migrasyon, mekanik veya enzimatik yöntemler ile elde edilmektedir. Kültür sürecinde, tek bir hücre bağımsız bir birim olarak davranır, bölünerek çoğalır ve hücre popülasyonu ortamdaki sınırlamalara (besin maddeleri ve büyüme faktörlerinin eksikliği gibi) kadar büyümeye devam eder.

Hücrelerin, kültür ortamında yaşayabilmeleri ve çoğalabilmeleri sahip oldukları ortamın şartlarına bağlıdır. Kültür ortamının fiziko-kimyasal ve fizyolojik şartlarının, *in vivo* ortamlarındakilerle benzer olması gerekmektedir. Bu amaçla hücre kültürlerine, hücrelerin beslenmelerini ve gelişmelerini sağlamak için medyum, büyüme faktörleri ve fetal sığır serumu (FBS), potansiyel bir enfeksiyonu engellemek için antibiyotik, hücrelerin kültür kaplarının yüzeyine tutunabilmeleri için kollajen, jelatin veya fibronektin ilave edilmektedir. Ayrıca yeterince çoğalan hücre popülasyonunun sağlıklı bir şekilde gelişimine devam edebilmesi için pasajlanması (subkültür) gerekmektedir.

Hücre kültürleri genellikle insan veya hayvan dokularından izole edilen tek bir hücre tipini (fibroblast ve lenfoblast gibi) içermektedir. Kültürdeki hücreler genetik olarak özdeş olabilir (homojen popülasyon) veya bazı genetik varyasyonlar gösterebilirler (heterojen popülasyon). Tek bir parental hücreden köken alan homojen popülasyona klon denilmektedir. Klonlama yöntemi, hücre kültürlerinde tercih edilen bir yöntemdir. Klonlamanın amacı; hücre popülasyonundaki fenotipik ve genetik farklılıkları en aza indirgeyerek, homojen bir popülasyon elde etmektir.

Hücre kültür teknolojisi temel hücre biyolojisi, enfeksiyona neden olan ajanlar ve hücreler arasındaki etkileşimlerin belirlemesi, ilaçların hücreler üzerine etkilerinin tespit edilmesi, yaşlanma süreci ve bu süreci tetikleyen etkenlerin belirlenmesi, biyolojik maddelerin (yeni geliştirilen ilaçlar, hormonlar, interferonlar, immunoregülatörler ve enzimler gibi) biyo uyumluluğunun ve sitotoksisitelerinin tespit edilmesi, aşı üretimi ve kanser çalışmalarında, genetik mühendisliği ve gen terapi alanlarında kullanılmaktadır.

ÖZET

Hücre kültürü, canlı hücrelerin ait oldukları organizma dışında laboratuvar ortamında yaşatılması ve çoğaltılması sürecidir. Hücrelerin kültür ortamında yaşayabilmesi için fiziko-kimyasal ve fizyolojik şartlarının, *in vivo* ortamlarındakilerle benzer olması gerekmektedir. Bu amaçla, hücrelerin *in vitro* koşullarda sentezleyemediği maddeler hücre üretme vasatı ile kültür ortamına eklenmektedir. Hücre kültürü teknolojisi, tıbbi viroloji alanında klinik örneklerdeki virüslerinin izolasyonu ve identifikasyonu, virüs replikasyonu, viral yapı ve genetiği, virüs konak hücre arasındaki etkileşimlerinin araştırılması ve viral aşıların üretiminde kullanılmaktadır. Hücre kültürü çalışmalarında güvenilir sonuç elde etmek için asepsi/antisepsi kurallarına uyulmalı, saflığı ve karakterizasyonu iyi yapılmış uygun hücreler kullanılmalıdır. Tek bir tip ve tercihen homojen bir hücre popülasyonu kullanılarak gerçekleştirilen çalışmalarda, tutarlı ve tekrarlanabilir sonuçlar elde edileceği unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

1. Abdel-Naser MB, Abdallah M, de Almeida Jr HL, Wollina U. Human Skin Cell Culture and its Impact on Dermatology. Egyptian Dermatology Online Journal, 2012; 1: 1-25.
2. Altun Z. Deney hayvanı çalışmalarında hücre kültürünün yeri. Temel onkoloji A.D., Dokuz Eylül Üniversitesi Onkoloji Enstitüsü, 2015.
3. Alvarez S, Derfus A. University of California, San Diego, UCSD.
4. Bulter M. Animal Cell Culture and Technology. Bios Scientific Publishers, Londra, 2004.
5. Condit RC. Principles of Virology. Knipe DM, Howley PM, Cohen JI, Griffin DE, Lamb RA, Martin MA, Racaniello VR, Roizman B (eds): Fields Virology, 6.baskı, Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 2013, sayfa 26-36.
6. Cooper JK, Sykes G, King S, Cottrill K, Ivanova NV, Hanner R, Ikonomi P. Species identification in cell culture: a two-pronged molecular approach. In Vitro Cell Dev Biol Anim. 2007: 43; 344-351.
7. Çiçek C, Bilgiç A. Klinik viroloji laboratuvarında uzmanlık öğrencisine verilen hücre kültürü eğitim programı: Bir model. İnfeksiyon Dergisi (Turkish Journal of Infection) 2006: 20; 231-241.
8. Freshney RI. Culture of Animal Cells: A Manual of Basic Technique and Specialized Applications. John Wiley & Sons. New Jersey, 2010.
9. Gordon J, Amini S, White MK. General overview of neuronal cell culture. Methods Mol. Biol. 2013: 1078; 1-8.
10. Görbe Aniko. Basics of Cell Culture. Department of Biochemistry, Faculty of Medicine, University of Szeged, 2011.
11. Gürhan İD. Hücre kültürü teknolojisine Genel bakış. Temel hücre kültürü, Eylül 21-25, 2010, İzmir, Türkiye.
12. Hematian A, Sadeghifard N, Mohebi R, Taherikalani M, Nasrolahi A, Amraei M, Ghafourian S. Traditional and Modern Cell Culture in Virus Diagnosis. Osong Public Health Res Perspect. 2016: 7; 77-82.
13. JCRB Cell Bank, JCRB9063,National Institutes of Biomedical Innovation, Health and Nutrition. 2016. (Web adresi: http://cellbank.nibiohn.go.jp/legacy/pictures/clp00563.jpg)
14. Schiff LJ. Review: production, characterization, and testing of banked mammalian cell substrates used to produce biological products. In Vitro Cell Dev Biol Anim. 2005: 41; 65-70.
15. Unchern S. Basic Techniques in Animal Cell Culture. Drug Delivery System Workshop, Ağustos 19-20, 1999, Bangkok, Tayland.
16. Yavru S, Avci O, Dik I, Atli K. Herpes Simplex Virus tip 1 inokule edilen Vero hücre kültüründe antioksidan enzim aktiviteleri. Eurasian J Vet Sci, 2015: 31; 122-126.

BÖLÜM 31

MATRİKS ARACILI LAZER DEZORBSİYON İYONİZASYON UÇUŞ ZAMANI KÜTLE SPEKTROMETRESİ (MALDI-TOF MS) SİTEMLERİNİN VİROLOJİDE KULLANIMI

Metin Doğan

Matriks Aracılı Lazer Dezorbsiyon İyonizasyon Uçuş Zamanı Kütle Spektrometresi (MALDI-TOF MS) Sitemlerinin Virolojide Kullanımı

Mikroorganizmaların tanımlanmasında klinik mikrobiyoloji laboratuvarlarında tarih boyunca çeşitli yöntemler kullanıla gelmiştir. Mikrobiyolojik tanıda, hayvan deneyleri, boyalı ve boyasız mikroskopik inceleme yöntemleri, çeşitli kültür yöntemleri, antijen ve antikor temelli testler, genetik materyallerin çoğaltılması ve tanımlanması ile mikroorganizmanın çeşitli proteinlerinin belirlenmesi esasına dayanan testler gibi birçok yöntem kullanılmaktadır.

Moleküler yöntemlerin mikrobiyoloji alanında kullanılması sonrasında bu alanda birçok ilerlemeler kaydedilmiş olup son yıllarda mikrobiyolojik materyallerin incelenmesinde matriks aracılı lazer dezorbsiyon iyonizasyon uçuş zamanı kütle spektrometresi "matrix-assisted laser desorbtion/ıonization time-of flight mass spectrometry"(MALDI-TOF MS) kullanılmaya başlanmıştır.

MALDI-TOF MS sistemi 1980 yıllarının sonlarına doğru mikrobiyal proteomiklerin saptanmasında kullanılmıştır. 1990'ların ortalarında da bakteriyolojik tanımlamalarda kullanılmaya başlanmıştır. Ardından, 2004 yılında, bakteri tanımlama için ilk veri tabanı bildirilmiştir. Bu sistem klinik viroloji ile ilgili uygulama alanları bulmuş ve yeni fırsatlar oluşturmuştur. Ancak virolojide rutin laboratuvar tanısı için halen bazı sorunlar devam etmektedir. Günümüzde bakteriyoloji, viroloji, mantarlar ve diğer hastalık etkenleri ile ilgili birçok araştırma bu sistem ile başarılı bir şekilde yapılabilmektedir.

MALDI-TOF MS tekniğinde proteinler küçük protein fragmanları olarak ölçülmektedir. Bu sistem moleküllerin iyonize olabilme ve kütle spektrometrisinde tanımlanabilmesi esasına bağlı olup iyonizasyon sonrasında iyonlar ayrışarak kütle ölçümü yapılmaktadır. Mikroorganizmaların özgül proteomik parmak izi kalıplarının tanımlandığı piklerin karşılaştırılması esasına dayalı bir sistemdir.

MS tekniğinde incelenecek örnek metal bir plak üzerine damlatılır ve üzerine bir matriks solüsyonu konarak havada kurutulur. Bu teknikte numuneler, birkaç biyomolekülün karıştırılmasıyla ha-

ÖZET

MALDI-TOF MS teknolojisinin kullanılması hızlı tanımlama için bir alternatif olarak sunulmuştur. Bu sistem klinik virolojide uygulama alanları bulmuş ve yeni fırsatlar oluşturmuştur. Ancak virolojide rutin laboratuvar tanısı için bazı sorunlar devam etmektedir. MALDI-TOF MS tekniğinde proteinler küçük protein fragmanları olarak ölçülmektedir. Bu sistem moleküllerin iyonize olabilme ve kütle spektrometrisinde tanımlanabilmesi esasına bağlı olup iyonizasyon sonrasında iyonlar ayrışarak kütle ölçümü yapılmaktadır. Mikroorganizmaların özgül proteomik parmak izi kalıplarının tanımlandığı piklerin karşılaştırılması esasına dayalı bir sistemdir. Moleküller, kısa bir lazer darbesinin enerjisini absorbe ederek yük transferiyle hem ayrıştırılır hem de iyonlaştırılırlar. Ayrışan ve iyonize olmuş moleküller metal bir uçuş tüpü vasıtasıyla atılır ve uçuş tüpünün ucundaki bir detektörle çarpışır. Böylece biyomoleküller kütlelerine göre ayrılır ve iyonların hem kütlesi hem de yoğunluğu ile karakterize edilen bir kütle spektrumu oluştururlar.

Gram pozitif ve Gram negatif bakterilerin tanımlanmasında yüksek duyarlığa sahipken, mikobakteri ve mayalarla ilgili tanımlama çalışmalarında da kabul edilebilir sonuçlar elde edilebilmektedir. Aşı de katkı sunabilmektedir. Klinik örneklerden virüslerin tanımlanması, virüsler için mutasyonların teşhisi, viral alt tiplerin taranması, antiviral direncin tanımlanması, viral enfeksiyonların epidemiyolojisi ve aşı çalışmalarında protein yapıların incelenmesi gibi alanlarda MALDI-TOF teknikleri kullanılabilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Akyar I. Kütle spektrometrisinin mikrobiyolojide kullanımı. ACU Sağlık Bil Derg 2011;2(4):177-83.
2. Bayliss J, Moser R, Bowden S, McLean CA. Characterisation of single nucleotide polymorphisms in the genome of JC polyomavirus using MALDI TOF mass spectrometry. J Virol Methods 2010; 164: 63-7.
3. Calderaro A, Arcangeletti MC, Rodighiero I, Buttrini M, Gorrini C, Motta F, De Conto F. Matrix-assisted laser desorption/ionization time-of-flight (MALDI-TOF) mass spectrometry applied to virus identification. Scientific reports 2014;4: 6803.
4. Chou TC, Hsu W, Wang CH, Chen YJ, Fang JM. Rapid and specific influenza virus detection by functionalized magnetic nanoparticles and mass spectrometry. J Nanotechnol 2011; 9: 52.
5. Cobo F. Application of MALDI-TOF mass spectrometry in clinical virology: A review. The Open Virology Journal 2013; 7:84-90.
6. Duu H, Yi J, Wu R, Belinson SE, Qu X, Yang B, Wang C, Yi X, Belinson JL. A new PCR-based mass spectrometry system for high risk HPV, Part II. Am J Clin Pathol 2011;136 (6):920-3.
7. Emonet S, Shah HN, Cherkaoui A, Schrenzel J. Application and use of various mass spectrometry methods in clinical microbiology. Clin Microbiol Infect 2010; 16: 1604–13.
8. Ganova-Raeva L, Ramachandran S, Honisch C, Forbi J.C, Zhai X, Khudyakov Y. Robust hepatitis B virus genotyping by mass spectrometry. J Clin Microbiol 2010; 48: 4161-8.
9. Hasçelik G. Mikrobiyolojik tanıda yeni yöntemler. ANKEM Derg 2013;27(2):154-6.
10. Ilina EN, Malakhova MV, Generozov EV, Nikolaev EN, Govorun VM. Matrix-assisted laser desorption ionization-time of flight (mass spectrometry) for hepatitis C virus genotyping. J Clin Microbiol 2005; 43: 2810-5.
11. Krokhin O, Li Y, Andonov A, Feldmann H, Flick R, Jones S, Simonsen JN. Mass spectrometric characterization of proteins from the SARS virus a preliminary report. Molecular & Cellular Proteomics 2003;*2*(5):346-56.
12. Luan J, Yuan J, Li X, Jin S, Yu L, Liao M, Zhang H, Xu C, He Q, Wen B, Zhong X, Chen X, Chan HLY, Sung JJY, Zhou B, Ding C. Multiplex detection of 60 hepatitis B virus variants by MALDI-TOF mass spectrometry. Clin Chem 2009; 55: 1503-9.
13. Piao J, Jiang J, Xu B, Wang X, Guan Y, Wu W, Liu L, Zhang Y, Huang X, Wang P, Zhao J, Kang X, Jiang H, Cao Y, Zheng Y, Jiang Y, Li Y, Yang Y, Chen W. Simultaneous detection and identification of enteric viruses by PCR-mass assay. PLoS ONE 2012; 7: e42251.
14. Sjöholm MIL, Dillner J, Carlson J. Multiplex detection of human herpesviruses from archival specimens by using matrix-assisted laser desorption ionization-time of flight mass spectrometry. J Clin Microbiol 2008; 46: 540-5.
15. Yoder JD, Chen TS, Gagnier CR, Vemulapalli S, Maier CS, Hruby DE. Pox proteomics: mass spectrometry analysis and identification of Vaccinia virion proteins. Virology journal2006;3(1):10.

BÖLÜM
32

VİROLOJİDE HAYVAN MODELLERİ

Ferhat Gürkan Aslan - Mustafa Altındiş

Yeni ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklar halk sağlığı açısından ciddi tehditler oluşturmaktadır. İnsanlarda yeni ortaya çıkan enfeksiyöz hastalıkların yaklaşık %60'ı zoonotiktir, yani hayvan konaktan insanlara çapraz tür iletimi sonucunda meydana gelmektedir. İnsan immün yetmezlik virüsünün (HIV) neden olduğu AIDS, kuş gribi H5N1 ve 2009 yılında ortaya çıkan pandemik domuz kaynaklı yeni influenza A (H1N1) virüsü gibi, dünya genelinde yüksek morbidite ve/veya mortaliteye neden olan viral hastalıklar bunlara örnek olarak verilebilir. Ciddi akut solunum sendromu virüsü (SARS-CoV), Ebola virüs, Hantavirus ve Nipah virüsü gibi ortaya çıkan diğer viral hastalıklar, etkili tedavileri veya aşıları olmadığından yüksek ölüm oranlarına neden olabilir. Bu gibi salgınlar, toplu yaşam ve halk sağlığı sistemlerine büyük bir sosyal ve ekonomik yük getirebilir.

Yeni ortaya çıkan virüsleri ve bunların genetik olarak modifiye edilmiş türevlerini, enfeksiyon, patofizyoloji ve hastalık bulaş mekanizmalarını

Tablo 1. Viral araştırmalarda kullanılan bazı hayvan modelleri (Kaynak 7'den revize edilmiştir)

	İnsan	**Şempanze**	**Ksenotransplantasyon ile insanlaştırılmış fare**	**Genetik olarak insanlaştırılmış fare**	**Fare viral adaptasyon**
Genetik maniplasyon	Yok	Yok	Sınırlı	Var	Var
İmmün sistem	İnsan	Şempanze	İnsan	Fare	Fare
Verimlilik	Düşük	Düşük	Düşük	Yüksek	Yüksek
İlaç/Aşı geliştirme	Evet	Evet	Evet	Evet	Bilinmiyor
Değer	Yüksek	Yüksek	Orta	Düşük	Düşük

KAYNAKLAR

1. An DS, Poon B, Ho Tsong Fang R, Weijer K, Blom B, Spits H, Chen IS, Uittenbogaart CH. (2007). Use of a novel chimeric mouse model with a functionally active human immune system to study human immunodeficiency virus type 1 infection. Clin Vaccine Immunol, 14, 391–396.
2. Barth H, Robinet E, Liang TJ, Baumert TF. (2008). Mouse models for the study of HCV infection and virus-host interactions. J Hepatol, 49, 134–142.
3. Bartlett NW, Walton RP, Edwards MR, Aniscenko J, Caramori G, Zhu J, Glanville N, Choy KJ, Jourdan P, Burnet J, Tuthill TJ, Pedrick MS, Hurle MJ, Plumpton C, Sharp NA, Bussell JN, Swallow DM, Schwarze J, Guy B, Almond JW, Jeffery PK, Lloyd CM, Papi A, Killington RA, Rowlands DJ, Blair ED, Clarke NJ, Johnston SL. (2008). Mouse models of rhinovirus-induced disease and exacerbation of allergic airway inflammation. Nat Med, 14, 199–204.
4. Beck JA, Lloyd S, Hafezparast M, Lennon-Pierce M, Eppig JT, Festing MF, Fisher EM. (2000). Genealogies of mouse inbred strains. Nat Genet, 24, 23–25.
5. Bente D, Gren J, Strong JE, Feldmann H. (2009). Disease modeling for Ebola and Marburg viruses. Dis Model Mech, 2, 12–17.
6. Bettauer RH. (2010). Chimpanzees in hepatitis C virus research: 1998- 2007. J Med Primatol, 39, 9–23.
7. Billerbeck E, de Jong Y, Dorner M, de la Fuente C, Ploss A. Animal models for hepatitis C. In: Hepatitis C Virus: From Molecular Virology to Antiviral Therapy, Bartenschlager R (ed). Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2013: s 49-86.
8. Blanco JC, Pletneva L, Boukhvalova M, Richardson JY, Harris KA, Prince GA. (2004). The cotton rat: an underutilized animal model for human infectious diseases can now be exploited using specific reagents to cytokines, chemokines, and interferons. J Interferon Cytokine Res, 24, 21–28.
9. Bontrop RE, Watkins DI. (2005). MHC polymorphism: AIDS susceptibility in non-human primates. Trends Immunol, 26, 227–233.
10. Carlsson HE, Schapiro SJ, Farah I, Hau J. (2004). Use of primates in research: a global overview. Am J Primatol, 63, 225–237.
11. Cassetti MC, Durbin A, Harris E, Rico-Hesse R, Roehrig J, Rothman A, Whitehead S, Natarajan R, Laughlin C. (2010). Report of an NIAID workshop on dengue animal models. Vaccine, 28, 4229–4234.
12. Chia R, Achilli F, Festing MF, Fisher EM. (2005). The origins and uses of mouse outbred stocks. Nat Genet, 37, 1181–1186.
13. Cohen J. (2007). Evolutionary biology. Relative differences: the myth of 1%. Science, 316, 1836.
14. Denton PW, Estes JD, Sun Z, Othieno FA, Wei BL, Wege AK, Powell DA, Payne D, Haase AT, Garcia JV. (2008). Antiretroviral pre-exposure prophylaxis prevents vaginal transmission of HIV-1 in humanized BLT mice. PLoS Med, 5, e16.
15. Durbin JE, Johnson TR, Durbin RK, Mertz SE, Morotti RA, Peebles RS, Graham BS. (2002). The role of IFN in respiratory syncytial virus pathogenesis. J Immunol, 168, 2944–2952.
16. Gardner MB, Luciw PA. (2008). Macaque models of human infectious disease. ILAR J, 49, 220–255.
17. Gerdts V, Littel-van den Hurk SD, Griebel PJ, Babiuk LA. (2007). Use of animal models in the development of human vaccines. Future Microbiol, 2, 667–675.
18. He B, Lin GY, Durbin JE, Durbin RK, Lamb RA. (2001). The SH integral membrane protein of the paramyxovirus simian virus 5 is required to block apoptosis in MDBK cells. J Virol, 75, 4068–4079.
19. Hérodin F, Thullier P, Garin D, Drouet M. (2005). Nonhuman primates are relevant models for research in hematology, immunology and virology. Eur Cytokine Netw, 16, 104–116.
20. Hogan RJ, Gao G, Rowe T, Bell P, Flieder D, Paragas J, Kobinger GP, Wivel NA, Crystal RG, Boyer J, Feldmann H, Voss TG, Wilson JM. (2004). Resolution of primary severe acute respiratory syndrome- associated coronavirus infection requires Stat1. J Virol, 78, 11416–11421.
21. Ida-Hosonuma M, Iwasaki T, Yoshikawa T, Nagata N, Sato Y, Sata T, Yoneyama M, Fujita T, Taya C, Yonekawa H, Koike S. (2005). The alpha/beta interferon response controls tissue tropism and pathogenicity of poliovirus. J Virol, 79, 4460–4469.
22. Ishikawa F, Yasukawa M, Lyons B, Yoshida S, Miyamoto T, Yoshimoto G, Watanabe T, Akashi K, Shultz LD, Harada M. (2005). Development

23. Keppler OT, Welte FJ, Ngo TA, Chin PS, Patton KS, Tsou CL, Abbey NW, Sharkey ME, Grant RM, You Y, Scarborough JD, Ellmeier W, Littman DR, Stevenson M, Charo IF, Herndier BG, Speck RF, Goldsmith MA. (2002). Progress toward a human CD4/CCR5 transgenic rat model for de novo infection by human immunodeficiency virus type 1. J Exp Med, 195, 719–736.

24. Knight A. (2008). The beginning of the end for chimpanzee experiments? Philos Ethics Humanit Med, 3, 16.

25. Legrand N, Weijer K, Spits H. (2006). Experimental models to study development and function of the human immune system *in vivo*. J Immunol, 176, 2053–2058.

26. Legrand N, Ploss A, Balling R, Becker PD, Borsotti C, Brezillon N, Debarry J, de Jong Y, Deng H, Di Santo JP, Eisenbarth S, Eynon E, Flavell RA, Guzman CA, Huntington ND, Kremsdorf D, Manns MP, Manz MG, Mention JJ, Ott M, Rathinam C, Rice CM, Rongvaux A, Stevens S, Spits H, Strick-Marchand H, Takizawa H, van Lent AU, Wang C, Weijer K, Willinger T, Ziegler P. (2009). Humanized mice for modeling human infectious disease: challenges, progress, and outlook. Cell Host Microbe, 6, 5–9.

27. Lorenzo G, Martín-Folgar R, Hevia E, Boshra H, Brun A. (2010). Protection against lethal Rift Valley fever virus (RVFV) infection in transgenic IFNAR(-/-) mice induced by different DNA vaccination regimens. Vaccine, 28, 2937–2944.

28. Louz D, Bergmans HE, Loos BP, Hoeben RC. Animal models in virus research: their utility and limitations. Crit Rev Microbiol. 2013 Nov;39(4):325-61.

29. Marsh M, Helenius A. (2006). Virus entry: open sesame. Cell, 124, 729–740.

30. McCray PB Jr, Pewe L, Wohlford-Lenane C, Hickey M, Manzel L, Shi L, Netland J, Jia HP, Halabi C, Sigmund CD, Meyerholz DK, Kirby P, Look DC, Perlman S. (2007). Lethal infection of K18-hACE2 mice infected with severe acute respiratory syndrome coronavirus. J Virol, 81, 813–821.

31. Melkus MW, Estes JD, Padgett-Thomas A, Gatlin J, Denton PW, Othieno FA, Wege AK, Haase AT, Garcia JV. (2006). Humanized mice mount specific adaptive and innate immune responses to EBV and TSST- 1. Nat Med, 12, 1316–1322.

32. Mestas J, Hughes CC. (2004). Of mice and not men: differences between mouse and human immunology. J Immunol, 172, 2731–2738.

33. Mota J, Rico-Hesse R. (2009). Humanized mice show clinical signs of dengue fever according to infecting virus genotype. J Virol, 83, 8638–8645.

34. Ottolini MG, Blanco JC, Eichelberger MC, Porter DD, Pletneva L, Richardson JY, Prince GA. (2005). The cotton rat provides a useful small-animal model for the study of influenza virus pathogenesis. J Gen Virol, 86, 2823–2830.

35. Pearson T, Greiner DL, Shultz LD. (2008). Humanized SCID mouse models for biomedical research. Curr Top Microbiol Immunol, 324, 25–51.

36. Pletneva LM, Haller O, Porter DD, Prince GA, Blanco JC. (2006). Interferon-inducible Mx gene expression in cotton rats: cloning, characterization, and expression during influenza viral infection. J Interferon Cytokine Res, 26, 914–921.

37. Randall RE, Goodbourn S. (2008). Interferons and viruses: an interplay between induction, signalling, antiviral responses and virus countermeasures. J Gen Virol, 89, 1–47.

38. Rivera J, Tessarollo L. (2008). Genetic background and the dilemma of translating mouse studies to humans. Immunity, 28, 1–4.

39. Sato K, Nie C, Misawa N, Tanaka Y, Ito M, Koyanagi Y. (2010). Dynamics of memory and naïve CD8+ T lymphocytes in humanized NOD/SCID/IL-2Rgammanull mice infected with CCR5-tropic HIV-1. Vaccine, 28 Suppl 2, B32–B37.

40. Shultz LD, Ishikawa F, Greiner DL. (2007). Humanized mice in translational biomedical research. Nat Rev Immunol, 7, 118–130.

41. Shultz LD, Saito Y, Najima Y, Tanaka S, Ochi T, Tomizawa M, Doi T, Sone A, Suzuki N, Fujiwara H, Yasukawa M, Ishikawa F. (2010). Generation of functional human T-cell subsets with HLA- restricted immune responses in HLA class I expressing NOD/SCID/IL2r gamma(null) humanized mice. Proc Natl Acad Sci USA, 107, 13022–13027.

42. Sibal LR, Samson KJ. (2001). Nonhuman primates: a critical role in current disease research. ILAR J, 42, 74–84.

43. Staeheli P, Grob R, Meier E, Sutcliffe JG, Haller O. (1988). Influenza virus-susceptible mice carry Mx genes with a large deletion or a nonsense mutation. Mol Cell Biol, 8, 4518–4523.

44. Sun J, Soos T, Kewalramani VN, Osiecki K, Zheng JH, Falkin L, Santambrogio L, Littman DR, Goldstein H. (2006). CD4-specific transgenic expression of human cyclin T1 markedly increases human immunodeficiency virus type 1 (HIV-1) production by CD4+ T lymphocytes and myeloid cells in mice transgenic for a provirus encoding a monocyte-tropic HIV-1 isolate. J Virol, 80, 1850–1862.

45. Tan GK, Ng JK, Trasti SL, Schul W, Yip G, Alonso S. (2010). A non mouse- adapted dengue virus strain as a new model of severe dengue infection in AG129 mice. PLoS Negl Trop Dis, 4, e672.

46. Tseng CT, Huang C, Newman P, Wang N, Narayanan K, Watts DM, Makino S, Packard MM, Zaki SR, Chan TS, Peters CJ. (2007). Severe acute respiratory syndrome coronavirus infection of mice transgenic for the human Angiotensin-converting enzyme 2 virus receptor. J Virol, 81, 1162–1173.

47. Vercauteren K, de Jong YP, Meuleman P. HCV animal models and liver disease. Journal of Hepatology. 2014; 61: 26-33.

48. Yim KC, Carroll CJ, Tuyama A, Cheshenko N, Carlucci MJ, Porter DD, Prince GA, Herold BC. (2005). The cotton rat provides a novel model to study genital herpes infection and to evaluate preventive strategies. J Virol, 79, 14632–14639.

49. Zhang W, Chen G, Niewiadomska AM, Xu R, Yu XF. (2008). Distinct determinants in HIV-1 Vif and human APOBEC3 proteins are required for the suppression of diverse host anti-viral proteins. PLoS ONE, 3, e3963.

50. Zhang S, Racaniello VR. (1997). Expression of the poliovirus receptor in intestinal epithelial cells is not sufficient to permit poliovirus replication in the mouse gut. J Virol, 71, 4915–4920.

HALİDE EDİP ADIVAR İNCELEMELERİ

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Nurullah Çetin

ATLAS

Atlas Yayınları: 23
Kırkambar: 2

HALİDE EDİP ADIVAR İNCELEMELERİ

Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Nurullah Çetin

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Temmuz 2017

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-13-7

Baskı ve Cilt
HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alış veriş: www.atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, Atlas Dağıtım

İÇİNDEKİLER

Halide Edip, Millî Mücadele ve Amerikan Mandacılığı.....7
Prof. Dr. Nurullah Çetin

Maske ve Ruh ya da Nasreddin Hoca Prizmasından Çağlara İronik Bakış.....27
Prof. Dr. Nesrin Karaca

Halide Edip'te Kadın Hakları 57
Doç. Dr. Ayfer Yılmaz

Halide Edip Adıvar'ın "Bir Hayatın Üç Perdesi" Adlı Hikâyesi Üzerine Bir Tahlil Denemesi.....77
Doç. Dr. Fatih Sakallı

Halide Edip'in Vurun Kahpeye Romanında Millî Mücadeleye Yaklaşım 93
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Kul

Turancılık Mefkûresi Bağlamında Halide Edib'in Yeni Turan'ına Dair..... 129
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Karataş

Kadının Çekirdek Rolünün Sonsuz Panayır'da Yeniden Tanımlanması.....149
Yrd. Doç. Dr. Ümmühan Topçu

Halide Edip Adıvar'ın "Dağa Çıkan Kurt" Hikâyesinde Tema ve Alegorik Yapı 163
Hatice Yıldız

Halide Edip Adıvar'ın Dağa Çıkan Kurt Adlı Eserindeki Yolculuk Notları'na Dâir Bir İnceleme 177
Öğr. Gör. Canan Uğurdağ

HALİDE EDİP, MİLLÎ MÜCADELE VE AMERİKAN MANDACILIĞI

Prof. Dr. Nurullah Çetin[1]

İşgal Döneminde Halide Edip

Birinci Dünya Paylaşım Savaşı sonrasında maruz kaldığımız işgal ve istila ortamında ümidini kaybeden, Allah'a, kendine ve milletine inancı zayıflamış, itimadı, özgüveni yok olmuş ya da doğrudan doğruya hain diyebileceğimiz bir takım kimseler, kurtuluş çaresini Amerikan mandacılığına sığınmakta buldular.

Amerika başkanı Woodrow Wilson, Ocak 1918'de Amerikan Kongresi'nde güya dünya barışını sağlayacak, ama aslında İslam dünyasını ve diğer bazı zayıf ülkeleri kendi aralarında paylaşma projesi olan 14 maddelik bir plan ortaya koydu. Buna "Wilson Prensipleri" denir. Bu planın 12.maddesi Osmanlı Devleti'yle ilgilidir ve şöyledir:

"Osmanlı İmparatorluğunda Türklere emin bir egemenlik hakkı tanımak gereklidir. Bununla beraber, Türklerin hâkimiyeti altında bulunan diğer milliyet mensuplarına da serbest bir gelişme imkânı

[1] Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim üyesi.

MASKE VE RUH YA DA NASREDDİN HOCA PRİZMASINDAN ÇAĞLARA İRONİK BAKIŞ

Prof. Dr. Nesrin KARACA*

Özet

Halide Edip Adıvar, "Fantezi Piyes" olarak nitelediği dört perdelik Maske ve Ruh (1945) adlı oyununda; dünyaya ve dünyayı tehdit eden sorunlara Nasrettin Hoca gözüyle bakmaya çalışmıştır. Yazar; 14. yüzyıl ile 21. yüzyılı bir arada kurgulayarak, yazıldığı dönemin edebiyat ve tiyatro anlayışının üstünde ve ironik özellikler taşıyan bu eserinde; metin, kurgu, dekor, kostüm, efekt gibi görsel ve işitsel unsurları yaratmada ustalık göstermiştir.

* Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi.

"Söylenen" ile söylenmek istenen" arasındaki çatışma, eserin mekân, zaman, sahne düzeni ve dekor, ışıklama, dans, müzik, şarkı, ses efektleri, kostüm, makyaj, aksesuar ve sözel metin gibi tüm aşamalarında belirginleştirilir.

Sıklıkla, sesli düşünme yani monolog ve iç konuşma biçimine başvurduğu bu oyununda dünyaya Nasreddin Hoca gözüyle bakmayı deneyen Halide Edip, eskinin dünya görüşünü ve bunu üzerine tartışmaları sergileyerek zekice kurgulanmış, gülünç, aynı zamanda düşündürücü ve absürde varan öğelerle anlattıklarına renk katmıştır.

Halide Edip Adıvar'ın içtenlikle kaleme almış olduğu Maske ve Ruh, karmaşık ve ayrıntı bolluğuna sahip yapısı, ilginç konusu ve kurgusuyla özgün bir oyun olarak yazıldığı dönemle ilgili etkiler taşımakla birlikte, uzantıları günümüzde de süren birtakım tartışmaları, ikilemleri ve bu gün de dünyanın yüz yüze kaldığı çatışmaları ele almaktadır.

Seçilmiş Kaynakça

Adak, Hülya (1998); "Kim Bu Timur Bey ?", *Virgül* 4, Ocak, s.19

Adıvar, Halide Edip. (1945); *Maske ve Ruh*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 96 s.

Çamurdan, Eser. http://www.esencamurdan.com/makale-detay/maske-ve-ruh/18

Eliuz, Ülkü (2014), "İroni Bir Fantazi: 'Maske ve Ruh", Türk Edebiyatı, S: 484, Şubat, s. 74-77

Enginün, İnci (1978); *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İ.Ü., Edebiyat Fakültesi Yay. 2398, İstanbul (2001); "Bir Oyun Kahramanı Olarak Nasreddin Hoca", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, s.87-93, "Halide Edib ve Halk Kültürü", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları,* s. 327-351

Ercilasun, Bilge (2001); "Modern Türk Edebiyatında Ahiret Kavramı", *Türkbilig/ Türkoloji Araştırmaları*, S. 2, s. 40-45

Karaca, Nesrin T. (2005) "Maske ve Ruh ya da Nasrettin Hoca'nın Çağlara İronik Bakışı", Uluslararası Nasrettin Hoca Sempozyumu, 6-7 Temmuz, Akşehir Belediyesi-Selçuk Üniversitesi, Akşehir-Konya, 2005.

Kurgan, Şükrü (1986); *Nasrettin Hoca*, Kültür ve Turizm Bak. Yayınları: 695, Türk Büyükleri Dizisi: 21, Ankara

Kürkçüoğlu, Feza (1997); "Çorbacı Şekispir ile Hoca Nasrettin", *Virgül,* S. 2, Kasım, s. 62-63

Yaycıoğlu, Mukadder (2002); "Halide Edib'in Maske ve Ruh'u", *DTCF-Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, S. 14, DTCF Yayın., s.65-100

HALİDE EDİP'TE KADIN HAKLARI

Doç. Dr. Ayfer Yılmaz*

Özet

Romancı kimliği ile bilinen Halide Edip, hem Türk siyasi hayatında hem de Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı alanında önemli bir isimdir. Gerek hususi hayatı ve içinde bulunduğu faaliyetler, gerekse "kadın hakları" konusunda fikir belirten ilk aydın kadınlarımızdan olması Halide Edip'i farklı bir konuma yerleştirir. Amerikan Koleji'nden mezun olan ilk Türk kızıdır. Milli Mücadele yıllarında Anadolu'da görev alması yanında, ilk kadın hatiplerimizden bir olarak konuşmalarında ve yazılarında Türk kadınının toplum içinde medeni milletler seviyesinde bir konumda olması gerektiğini savunmuştur. Kadınların eğitilmesi konusunda eğitimci kimliği ile de hizmet eden Halide Edip, romanlarında örnek kadın modelini ortaya koymuştur.

Bu çalışmamızda, Halide Edip'in kadınlar konusundaki düşünce ve faaliyetleri yanında, romanlarında genel olarak kadın haklarıyla ilgili izleri takip etmeğe çalıştık.

* Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Eserde verilen mesajlardan biri hiç kuşkusuz ideal kadının nasıl olması gerektiği konusudur. "Türk kadınının yaşamda mutlu ve kişilik sahibi olabilmesi için kuşkusuz eğitim görmesi zorunludur. Ama ulusal kültürün, Batı kültürüyle desteklenmesi zorunludur. Yeter ki kadının kalbi hoşgörü ve insan sevgisiyle oldu olsun." (Kanpolat, 1986: 53).

Rabia'nın babası Tevfik'e sanatından dolayı "kız" lakabının verilmesi bugün dahi, bir erkeği küçültmek için kullanılan bir sıfattır ne yazık ki.

Sonuç Yerine: Sonuç olarak diyebiliriz ki; Halide Edip, karşımıza şöyle bir kadın tipi çıkarmaktadır: Devlette en üst düzeyde görev alabilecek donanıma sahip, halkının sağlığı, eğitimi ve gelişmesi için çalışan, her türlü sosyal kurumda görev alan, fikir hareketlerinde öncü olarak kendine yer bulan, kendi ülkesinin ideolojisini iyi kavramış, "girişimci, sosyal, aydın kadın". Bu özelliklerin çoğunu yazarın kendisi de taşır. Ayrıca satır aralarında yazarın kendisini öne çıkarma çabası da hissedilmektedir.

Haldun Taner, Halide Edip hakkındaki bir yorumunda: "Kısacık boylu, ufak tefekti. Ama gençliğinden beri her girdiği çevrede tüm öbür kadınların pabucunu dama atmış, hep birinci kadın rolüne çıkmıştı. Tuttuğunu bırakmayan erkeksi bir irade ve dişisel önsezi ve polifon (çok yönlü) işleyebilen bir zekâsı vardı." (Haldun Taner'den aktaran Çalışlar, 2010: 466) demiştir. Bu açıdan bakıldığında Halide Edip'in romanlarında kadınları anlatırken erkeksi özellikler taşıyanları öne çıkarttığını, kendisini bu kategorideki kadınlarla özdeşleştirdiğini söylemek mümkündür. Yazar, "Belki de o dönem erkeklerle eşitlenebilmek için kadınların da erkeksi özellikler taşıması gerektiğini düşünüyordu." (Çalışlar, 2010:279).

Kaynakça

Ayaşlı, Münevver: *İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim*, 2. Bs. Timaş Yay., İstanbul 2014.

Çalışlar, İpek: *Halide Edip Biyografisine Sığmayan Kadın*, Everest Yay. İstanbul 2010.

Durakbaşa, Hicran: *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, 5. Bs., İletişim Yay., İstanbul 2012.

Enginün, İnci: *Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi,* 3. Bs. Dergâh Yay., İstanbul 2007.

Göze, Hicran: *Zor Yılların Kadını Halide Edip Adıvar*, 3. Bs. Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2003.

Kanpolat, Yahya: *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Feminizm Sorunu*, Bayır Yay., Ankara 1986.

Kazan, Frances: *Halide Edip ve Amerika*, Çev. Bernar Kutluğ, Bağlam Yay., İstanbul 1995.

HALİDE EDİP ADIVAR'IN "BİR HAYATIN ÜÇ PERDESİ" ADLI HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR TAHLİL DENEMESİ

Doç. Dr. Fatih SAKALLI*

Özet

Bu makalede Halide Edip Adıvar'ın "Bir Hayatın Üç Perdesi" adlı hikâyesi çeşitli kavramlar etrafında incelenmeye çalışılacaktır. Halide Edip Adıvar'ın eserlerinde kadınlarla ilgili birçok mesele üzerinde durulduğu görülür. Bu makalede de alafranga / züppe bir kadının modern yaşama arzusu sebebiyle eşi ve çocuğunu terk edişi ile bunun sonucunda gelişen olaylar verilir. Selim Surüri'nin hayatını üç perdeye ayıran hikâyede idealizm, yozlaşma, aile ve aşk kavramları etrafında aile kurumunun kutsallığı anlatılmak istenir. İdeal bir evliliğin benzer kültür seviyesine sahip insanlar arasında gerçekleşeceği vurgulanmaya çalışılır.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip Adıvar, "Bir Hayatın Üç Perdesi", Hikâye, Tahlil, Deneme

* Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi, fsakalli@gazi.edu.tr

Kaynakça

Adıvar, Halide Edib (1974), *Kubbede Kalan Hoş Sada*, Atlas Kitabevi.

Enginün, İnci (1995), *Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, Meb Yay. İstanbul.

Küçükgörmen, Calayir Gülcan (2010), *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Sakallı, Fatih (2004), "Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Üç Perdelik Bir Oyun: Kadın Erkekleşince", *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, S.32, Ankara.

Uysal, Hatice (2004), *Halide Edip ve Yakup Kadri'nin Hikâyelerinin Karşılaştırılması*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

HALİDE EDİP'İN VURUN KAHPEYE ROMANINDA MİLLÎ MÜCADELEYE YAKLAŞIM

Yrd. Doç. Dr. Erdoğan KUL*

Özet

Millî Mücadele dönemi, hem savaş yıllarında yazılmış belli sayıdaki romanda hem de sonraki yıllarda verilen çok sayıda eserde çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Kendisi de doğrudan cephelerde görev yaparak bu mücadelenin içinde bulunmuş olan Halide Edip, Vurun Kahpeye romanında, sadece düşman işgaline karşı kazanılan bağımsızlık savaşının mutlak ve kalıcı bir zafer için yeterli olamayacağını fark ettirmeye çalışır. Onun bakışına göre asıl zafer, bağnazlığın ortadan kaldırılması yanında, yozlaşmış yönetim anlayışı ve işlevsizleşmiş eğitim-öğretim sisteminin Batılı modellere uygun olarak dizayn edilmesiyle kazanılacaktır. Böylece yazar, Millî Mücadele'ye daha kapsamlı ve uzun vadeye yayılmış çabaları da sürece dâhil eden bir bakış ortaya koyar. Romanda, Kuva-yı Milliye yüzbaşısı Tosun Bey'in askerî planda yürüttüğü mücadele ile nişanlısı Aliye'nin bir öğretmen olarak eğitim-öğretim cephesinde verdiği mücadele aynı düşünsel arka plana dayalı, aynı amaca dönük, birbirini tamamlayan ve birbirini anlamlı kılan eylemler olarak gösterilir. Bu yazıda, Halide Edip'in Vurun Kahpeye romanındaki farklı Millî Mücadele yaklaşımı ana noktalarıyla değerlendirilmeye çalışılacaktır.

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. e-posta: erdogankul@gmail.com

Kaynakça

Adıvar, Halide Edip (1979). *Türkün Ateşle İmtihanı*, İstanbul: Atlas Kitabevi.

Adıvar, Halide Edip (2007). *Mor Salkımlı Ev*, İstanbul: Can Yayınları.

Adıvar, Halide Edip (2014a). *Vurun Kahpeye*, İstanbul: Can Yayınları.

Adıvar, Halide Edip (2014b). *Yeni Turan*, İstanbul: Can Yayınları.

Altınkaynak, Yasemin (2004). *Millî Mücadele Romanlarında Kadın Tipleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Edebiyatı) Anabilim Dalı.

Çetişli, İsmail (2007). "II. Meşrutiyet Döneminde Milliyetçilik Düşüncesi ve Türk Edebiyatına Yansıması," *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, (Hzl. İsmail Çetişli, Nurullah Çetin, Abide Doğan, Alim Gür, Şenol Demir, Cengiz Karataş), Ankara: Akçağ Yayınları.

Enginün, İnci (1978). *Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Enginün, İnci (1991). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Enginün, İnci (2011). *Mukayeseli Edebiyat*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

İleri, Selim (2014). "Vurun Kahpeye: Birkaç İzlenim," Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye*, İstanbul: Can Yayınları.

Kacıroğlu, Murat (2009). "Millî Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Harp Zenginleri", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 20, Kış 2009.

Kahraman, Hasan Bülent (2003). "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı-Temel Eserlerimiz", *Radikal Kitap*, 31.10.2003.

Kalpaklı, Mehmet (2014). "Sunuş," Halide Edib Adıvar, *Vurun Kahpeye*, İstanbul: Can Yayınları.

Öncü, Ali (2009). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din Eğitimine Bakış* (Halide Edip Adıvar Örneği), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı.

Önertoy, Olcay (2011). "Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Toplumsal Eleştiri," *Türkoloji Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1.

Sevinç, Canan (2009). "Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Romanında Millî Mücadele," *Turkish Studies*, Cilt: 4/ I-II, Kış 2009.

Türkeş, A. Ömer (2006). "Bir Avuç Roman," *Birikim*, Sayı: 207, Temmuz 2006.

Yalçın, Alemdar (2012). *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı* (1920-1946), Ankara: Akçağ Yayınları.

TURANCILIK MEFKÛRESİ BAĞLAMINDA HALİDE EDİB'İN YENİ TURAN'INA DAİR

Yrd. Doç. Dr. Cengiz Karataş*

Özet

Halide Edip, II. Meşrutiyet Dönem'inin sade Türkçeyle en karakteristik eserlerini veren yazarlarından birisidir. Eserlerinin bir kısmını İngilizce yazmış olan Halide Edib'in eserlerinde memleket sorunlarına çözüm önerileri sunduğunu ve dönem özelliklerine de uygun olarak toplumsal sorunları ele aldığını görmekteyiz.

Halide Edib'in Yeni Turan'ı gelenekseli ve eskiyi temsil eden Yeni Osmanlılar partisi ve modern yaklaşımları temsil eden Yeni Turan partisi arasındaki mücadelelerden yola çıkarak döneminde çok önemli olan "Türkçülük/Turancılık" ve "adem-i merkeziyetçilik (decentralisation)" fikir hareketlerinin birbiriyle çelişmediğini savunan bir tezli roman olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanda bu fikir hareketlerine ek olarak dinde içtihat kapısının açık tutulması, kadına ve eğitime verilen önem üzerinde durulmaktadır.

Fakat Yeni Turan'da yazarın ısrarla kozmopolit yaklaşımlar sergilemesi ve tüm gayrimüslim unsurlar isyan etmiş ve bağımsızlıklarını kazanmışken hâlâ adem-i merkeziyetin dayatılmaya çalışılarak bunun Türkçülük fikir hareketiyle çelişmediğinin kanıtlanmaya çalışılması dikkat çekicidir. Bu

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, cengizakademik@gmail.com

Kaynaklar

Adıvar, Halide Edib, *Yeni Turan*, Tanin Matbaası, İstanbul 1329.

Adıvar, Halide Edip, *Yeni Turan*, Atlas Kitabevi, Beşinci Baskı, İstanbul 1982.

Enginün, İnci, *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2398, İstanbul 1978.

Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e* (1839-1923), Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.

Firdevs Canbaz Yumuşak, "Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği", *Bilig*, Sayı 61, Bahar 2012, s. 47-70.

Hanioğlu, M. Şükrü, "Türkçülük", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 41, s. 552-553

Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri-Hikâyeler*, (hzl. Hülya Argunşah), C. 2, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 214-222.

Özdemir, Fatih, "Kızılelma'yı Arayan Üç Yazar: Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ragıp Şevki Yeşim", *Turkish Studies*, Volume 3/5 Fall 2008, s. 504-515.

Tural, Sadık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yıllarında (1908-1920) Edebiyatımızda Türkçülük Akımı*, Hacetttepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1978.

Ziya Gökalp, *Bütün Eserleri I* [Rusyadaki Türkler Ne Yapmalı; Türkleşmek, İslamlaşmak, Muâsırlaşmak; Türk Töresi, Doğru Yol, Hâkimiyet-i Milliye ve Umdelerin Tasnîf ve Tefsîri, Türkçülüğün Esâsları, Türk Medeniyeti Tarihi, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikleri, Malta Konferansları.], (hzl. M. Sabri Koz), YKY Yayınları, İstanbul 2007.

Ziya Gökalp, *Kızılelma*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976.

Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Naşiri: Yeni Mecmua, İstanbul 1918.

KADININ ÇEKİRDEK ROLÜNÜN SONSUZ PANAYIR'DA YENİDEN TANIMLANMASI

Yrd. Doç. Dr. Ümmühan Topçu*

Sonsuz Panayır, 1946 yılında tefrika edilmeye başlanmış ve aynı yıl kitap olarak da yayımlanmıştır. Halide Edip, bir yıl sonra Adile Ayda'ya verdiği röportajda son dönem romanlarını daha çok önemsediğini ve roman hakkındaki en son görüşüne uygun eserinin de Sonsuz Panayır olduğunu söyler (Ayda, 1984: 251-252).

Roman zengin sınıfların toplumdaki rol kapma mücadelesini konu alır. Aynı röportajda anlatılanları bazı zenginlerin abartılı bulduğunun söylenmesi üzerine yazar, "Sonsuz Panayır aynen 1945 senesi cemiyetinin resmidir. Anlattığım olayların çoğu da olmuş olaylardır." dedikten sonra, aksine eserde bazı şeyleri hafifleterek anlattığını ifade eder (Ayda, 1984: 251-252).

Kitapta ilk bakışta dikkat çeken isim sembolizasyonudur. Romanın adı "Sonsuz Panayır", eserin neredeyse bütün kadrosunu bir arada görebildiğimiz şimdinin gece kulübü, "Şaş-bak pavyonu"; birtakım karanlık işlerin de tezgâhlandığı ihracat ithalat şirketinin adı "Tramara"dır… Aile isimleri de aynı şekilde seçilir: Şaşırtmaç-

* Başkent Üniversitesinde öğretim üyesi.

Halide Edip'in bilindik kadın rollerini bu eserde daha geliştirdiği gözlenir. Yazar romanda Ayşe'nin tekâmül geçirdiğini söyler (Ayda 1984: 252). Aynı şekilde Halide Edip romanları üzerine inceleme yapan Veysel Şahin ,"Ayşe, idealist bir kadın olarak kendi kişisel macerasını, tekrardan kendi kökleri üzerine kurmanın doğru olacağı kavra(dığı)" görüşündedir. Bu tezin özellikle kendi köklerine dönmekle ilgili kısmının bu eserde verilmediğini söylemek gerekir. Kahramanın sık sık vurguladığı gibi zaman başka şeyleri gerektirmektedir.

Ayşe bir zamane kadınıdır. Anne babası ve müstakbel eşi de dahil olmak üzere etrafındaki insanları kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı zamanın gereği olarak görür. Fedakârlık yapmayı kabul etmez, akılcı çözümler üreterek gemisini yürütmekten yanadır. Agresiftir, duygularıyla değil tamamen mantığıyla hareket eder ve bu da onu çoğunlukla çıkarcı gösterir. Ayşe'yle kadının sosyal rolünü yeniden tanımlamış; bu romanın kadınlarıyla modern topluma geçişin tiplerini yakalamış görünmektedir.

Kaynakça

Ayda, Adile (1984). *Böyle İdiler Yaşarken*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Çalışlar, İpek (2010). *Halide Edib- Biyografisine Sığmayan Kadın*, İstanbul: Everest Yay.

Kantarcıoğlu, Sevim(2008). *Yakınçağ Tarihimizde Roman*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Adıvar, Halide Edib (1987). *Sonsuz Panayır*, İstanbul: Atlas Kitabevi.

Enginün, İnci (1995), *Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu Batı Meselesi*, İstanbul: MEB Yayınları.

Şahin, Veysel (2010). *Halide Edip'in Romanlarında Yapı ve İzlek*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora tezi.

HALİDE EDİP ADIVAR'IN "DAĞA ÇIKAN KURT" HİKÂYESİNDE TEMA VE ALEGORİK YAPI

Hatice YILDIZ*

Özet

Halide Edip Adıvar, Millî edebiyat akımının önde gelen isimlerindendir. Roman, hikâye, tiyatro ve hatırat türlerinde çok sayıda eser vermiş olan yazarın hikâyeleri önce ferdiyetçi bir çizgi seyrederken daha sonra toplumsal meselelerin ele alındığı metinler olarak görülür. Milli Mücadelede cephede de görev alan Halide Edip'in, bu dönemde kaleme aldığı hikâyelerde tanık olduğu olayları ve tanıdığı Anadolu insanını görmek mümkündür. Yazarın Milli Mücadele yıllarına dair yazdığı hikâyelerin toplandığı kitaplardan biri de Dağa Çıkan Kurt'tur. Bu yazıda kitapla aynı adı taşıyan "Dağa Çıkan Kurt" hikâyesinin teması ve alegorik yapısı ele alınacaktır. Hikâye Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini mitolojik figürler içieren bir orman metaforuyla işler.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip Adıvar, Dağa Çıkan Kurt, Milli Mücadele, metafor, mitoloji, orman, kurt, fil

* Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi Türk Dil ve Edebiyatı Bölümü, haticeyildiz@gazi.edu.tr

Kaynakça

Adıvar, Halide Edip. *Dağa Çıkan Kurt*. İstanbul: Can, 2014.

___ *Türk'ün Ateşle İmtihanı*. İstanbul: Özgür, 2004.

___ *Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri*. İstanbul: Can, 2006.

Arabacı, Hacı Murat. "Millî Mücadelenin Hazırlık Safhasında Halide Edib Adıvar'ın Faaliyetleri Ve Mustafa Kemal Atatürk". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 19. 2007: 271-294.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk*. Ed. Zeynep Korkmaz. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2005.

Bayat, Fuzuli. "Türk Mitolojisinde Dağ Kültü". Folklor/Edebiyat 42. 12 (2006): 47-60.

Beyatlı, Yahya Kemal. "Kurdun Dişisi ve Yavruları". *Eğil Dağlar*. İstanbul: MEB, 1970. 91-93.

___ "İstiklâl Hissimiz", *Eğil Dağlar*. İstanbul: MEB,1970. 91-93.

Bilgen, Deniz. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü *Atatürk Yolu Dergisi*, 18. 5(1996): 123-130.

Cevdet Kudret. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman II*. 6. Baskı. İstanbul: İnkılâp, 1998.

Demirci, Kürşat; "İslâm Öncesi Din ve Toplumlarda Hayvan" ("Hayvan" maddesi içinde), *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 17. Cilt. 1998: 81-85.

Eliade, Mircea. *Şamanizm*. çev. İsmet Berikan. İstanbul: İmge, 2000.

Enginün, İnci. *Halide Edip Adıvar*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1986.

Enginün, İnci. "Yahya Kemal ve Edebiyatta Ölçüt", *Hayal Şiir: Yahya Kemal Beyatlı Şiiri Üzerine Makaleler*. Ed. Alphan Akgül. İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2008. 149-165.

Gülşen, Hacer. "Kurt Motifi Üzerine Bir İnceleme". *Akademik Bakış Dergisi* 39. Kasım-Aralık 2013. Web. 10 Kasım 2013.

Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi I* (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar). 3. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993.

Sander, Oral. *Siyasi Tarih-İlkçağlardan 1918'e*. 15. Baskı. İstanbul: İmge, 2006.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Yahya Kemal*, 4. Baskı. İstanbul: Dergâh, 2001.

HALİDE EDİP ADIVAR'IN DAĞA ÇIKAN KURT ADLI ESERİNDEKİ YOLCULUK NOTLARI'NA DÂİR BİR İNCELEME

Öğr. Gör. Canan UĞURDAĞ*

Özet

Mekânlar yüzyıllar boyunca sanatçılar için vazgeçilmez birer ilham kaynağı olmuştur. Sanatçılar bulundukları çevrenin, yerin özelliklerinden edindikleri izlenimleri sadece romanlara ve hikâyelere değil, gezi notlarına ve mektuplarına da yansıtmışlardır. Özellikle Millî Edebiyat Dönemi'nin önemli kalemlerinden biri olan Halide Edip Adıvar da *Dağa Çıkan Kurt* adlı eserinin Yolculuk Notları kısmında mêkanlardan edindiği izlenimleri edebî bir çerçevede anlatmıştır. Yolculuk Notları'nda Halide Edip'in İstanbul, Atina, Selânik, Vardar, Venedik, Verona ve Tirol'e dâir izlenimlerini okumak mümkündür. Bu notlardaki tasvirler ve anlatım Halide Edip'in edebî kişiliği noktasında da okuyuculara ve araştırmacılara önemli ipuçları vermektedir. Çalışmanın ilk kısmında Halide Edip'in hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. İkinci kısımda ise *Dağa Çıkan Kurt* adlı eserdeki Yolculuk Notları kısmı tanıtılmıştır. Yine bu bölümde, sanatçıyı etkileyen mekânların sanatçının kalemine yansımaları konu edilmiştir. Sonuç kısmında ise metnin özellikle izlenimlerden yansıyan tasvir kısımlarının, sanatçının edebî yaşamı hususunda önemli ayrıntıları gözler önüne serdiği yolunda genel bir değerlendirme yapılmıştır.

* Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. E-posta: cananugurdag@hitit.edu.tr

de bünyesinde taşımaktadır. Bunun yanında Yolculuk Notları; bazı ayrıntılarda yazarın, edebî yaşamındaki yönelimlerini ve tasvir gücünü göstermesi bakımından da önemlidir.

Kaynakça

Adıvar, Halide Edib; *Dağa Çıkan Kurt*, Can Yayınları, İstanbul, 2014.

Aktaş, Şerif- Gündüz, Osman; *Yazılı ve Sözlü Anlatım- Kompozisyon Sanatı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

Akyüz, Kenan; *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri* (1860-1923), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1995.

Enginün, İnci; *Halide Edib Adıvar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

Güntürkün, Nazan; *Halide Edip İle Adım Adım*, Millî Eğitim Gençlik Ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1988.

Işık, İhsan; *"Halide Edip Adıvar" maddesi, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi,* C.I, Genişletilmiş 3. Bs., Elvan Yayınları, Ankara, 2004.

Kudret, Cevdet; *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman (Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadar 1911-1922),* C.II, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1998.

İSRA SURESİ 32. AYET TEFSİRİ
(Müslümanların Varlık Alanlarından Tesettür)

Mehmet Sürmeli

ATLAS

Atlas Yayınları: 26
Düşünce / İnceleme / Araştırma: 4

İSRA SURESİ 32. AYET TEFSİRİ
(Müslümanların Varlık Alanlarından Tesettür)

Mehmet Sürmeli

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Temmuz 2017

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-16-8

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alışveriş: www.atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar 7

ÖNSÖZ 9

GİRİŞ 13

1. Harama Bakmak 16
2. Yabancı Kadınlarla Musâfaha Etmek 19
3. Fuhuş ve Töhmet Mahalline Gitmek 22
4. Ağzı Korumamak 23
5. Namahrem Kadınlarla Halvette Kalmak 25
6. Yabancı / Namahrem Kadınlarla Seyahat Etmek 27
7. Kadının Erkeğe, Erkeğin de Kadına Benzemesi 29
8. Karşı Cinsi Tahrik Edecek Kokular Sürmek 30
9. Evlenmeyi Geciktirmek 33
10. Ziynetleri Teşhir Etmek 77
11. Kadınlara Karşı Kaba Davranmak ve Dayak Atmak 79
12. Haremlik ve Selamlığa Riayet Etmemek 82
13. Kadın ve Erkek Bakımsız Olmamalıdır 84

14. Çiftler Birbirlerini Göremeyecek Kadar Nafilelere Dalmamalıdırlar 86
15. Kadın ve Erkek Yabancı Olan Karşı Cinsle Konuşurken Vakur Olmalıdır 87
16. Allah Teâlâ Kur'an ve Sünnetten Hakkıyla Öğrenilmelidir 89
17. Zina Suçu ile Ona Verilecek Ceza Arasında Doğru Orantı Olmalıdır 93
18. Kadının Reklam Aracı Hâline Getirilmesi ve Vücudunun İstismar Edilmesi 107
19. Boşanmayı Kolaylaştırmak ve Yaygınlaştırmak 108
20. İslâm'ın Tesettür Emrine Riayet Etmemek 114

SONUÇ 141

BİBLİYOGRAFYA 145

BİBLİYOGRAFYA

Abdulvahhab, Muhammed, *İlmu usûli'l-fıkh*, Kahire 1968.

—*Türkçe'nin Gücü*, Bilgi Yayınları, Ankara 1990.

Alusî, Şihabuddin Mahmud, *Rûhu'l-meânî*, I-XVI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.

Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule Yayınları, İstanbul 1996.

—"Mübhemâtü'l-Kur'an İlmi ve Kur'an Tefsirindeki Yeri", (Makale), *AÜİF Dergisi*, XXXII, Ankara 1992.

Atar, Fahrettin, *Fıkıh Usulü*, MÜ İlahîyat Fak. Yayınları, İstanbul 1998

Aydın, Ali Arslan, *İslâm İnançları Tevhid İlmi ve Kelâm*, Gonca Yayınları, Ankara 1984.

Bağdadî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali, *Kitâbu'l-kifaye fî ilmi'r-rivaye*, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1998.

Begoviç, Ali İzzet, *Doğu ve Batı Arasında İslâm*, trc. Salih Şaban, Nehir Yayınları, İstanbul, trsz.

Beydavî, Ebû Said Abdullah b. Ömer, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, I-VI, *Mecmau't-Tefâsir* içerisinde, İstanbul 1984.

Beyhaki, Ebubekir b.Ahmed, *es-Sünenü'l-kübra*, DKİ, Beyrut 2010

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Muvazzaf İlmi Kelâm*, Bilmen Yayınları, İstanbul, trsz.

Buharî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-sahîh*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Büyük Haydar Efendi, *Usûlü Fıkh Dersleri*, Üç Dal Neşriyat, İstanbul 1966, 2. baskı.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, I-II, TDV Yayınları, Ankara, trsz.

—*Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara 1979.

Cezeri, Abdurrahman, *Kitabu'l-fıkh alâ mezahibi'l-erbea*,1-V,Dar'u-l Fikr, Beyrut, trsz.

Cürcanî, Şerif Ali Muhammed, *et-Ta'rifât*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1995.

Cürcanî, Ebu'l-Hasan, *el-Muhtasar fî usûli'l-hadîs*, Daru'd-Da've, İskenderiye, trsz.

Darimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *es-Sunen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Dehlevî, Şah Veliyyullah, *Huccetullahi'l-bâliğa*, I-II, Şerh ve Ta'lik; Muhammed Şerif Sükker, Beyrut 1990.

Demirci, Muhsin, *Tefsir Usulü ve Tarihi*, MÜ İlahîyat Fak. Yayınları, İstanbul 1998

Dıraz, Abdullah, *Kur'an'a Giriş*, trc. Salih Akdemir, Kitabiyyat Yayınları, Ankara 2000.

Dumlu, Ömer, *Kur'an Tefsirinde Yöntem*, Anadolu Yayınları, İzmir 1998.

Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as, es-Sicistanî, *es-Sunen*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed, *İrşad-ı akl-ı selim ilâ mezâye'l-Kur'ani'l-Kerim*, I-IX, Dâru İhyai't-Turâs, Beyrut, trsz.

Ebu'l-Müntehâ, *Şerh-u fıkh-ı ekber*, İstanbul, trsz.

Ebû Yusuf, Yakub b. İbrahim el-Ensarî, *Kitâbu'l-harac*, trc. Ali Özek, Bahar Yayınları, İstanbul 1973.

Ebû Zehra, Muhammed, *İslâm Hukuk Metodolojisi*, trc. Abdulkadir Şener, Fecir Yayınları, Ankara 1990.

Emin, Ahmed, *Duha'l-İslâm*, I-III, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, trsz,

Erdoğan, Mehmet, *Akıl Vahiy Dengesi Açısından Sünnet*, MÜ İlahîyat Fak. Yayınları, İstanbul 2001.

el-Ensarî, Zekeriya b. Muhammed, *Fethu'l-bakî alâ elfiyeti'l-Irâkî*, Beyrut trsz,

Erten, Veli, *Nas Yorum İlişkisi*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1998

Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, I-III, trc. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1999.

Farukî, İsmail Raci-Luis Lamia, *İslâm Kültür Atlası*, trc. Mustafa Okan Kibaroğlu - Zerrin Kibaroğlu, İnkılap Yayınları, İstanbul 1999.

Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, trc. Alpaslan Açıkgenç, Fecir Yayınları, Ankara 1987.

—*İslâm ve Çağdaşlık*, trc. Alpaslan Açıkgenç - M. Hayri Kırbaşoğlu, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1998.

Ferrâ, Ebû Ya'lâ Muhammed b. Hüseyin, *el-Udde fî usûli'l-fikh*, I-V, Riyad 1990, 2. baskı.

Ferrâ, Ebû Zekeriyya Yahya b. Ziyad, *Meâni'l-Kur'an*, I-III, Dâru's-Sürûr, Beyrut, trsz.

Gadban, Münir Muhammed, *Nebevî Hareket Metodu*, trc. Tarık Akarsu, I-II, Nehir Yayınları, İstanbul 1991.

Gazzalî, Muhammed, *Fakihlere ve Muhaddislere Göre Sünnet*, trc. Ali Özek, İslâmi Araştırmalar Yayınları, İstanbul 1992.

—*Kur'an'ı Anlamada Yöntem*, trc. Emrullah İşler, Şule Yayınları, İstanbul 1998.

Göktürk, Akşit, *Dillerin Dili*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994

Görmez, Mehmet, *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*, TDV Yayınları, Ankara 2000.

Gümüş, Sadreddin, *Kur'an Tefsirinin Kaynakları*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1990

Hallaf, Abdulvehhab, *İslâm Teşrî Tarihi*, trc. Talat Koçyiğit, AÜİF Yayınları, Ankara 1970.

Halidî, Salah Abdulfettah, *Kur'an'ı Anlamaya ve Yaşamaya Doğru*, trc. Yusuf Işıcık, Ankara 1998.

Humeydî, Abdullah b. Zübeyr, *Müsned*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, trsz.,

Hamidullah, Muhammed, *Kur'an Tarihi*, trc. Salih Tuğ, MÜ İlahîyat Fak. Yayınları, İstanbul 1993.

—*İslâm'da Devlet İdaresi*, trc. Kemal Kuşçu, Nur Yayınları, Ankara, trsz.

—*İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, I-II, İrfan Yayınları, İstanbul, trsz., 5. baskı.

Hanbelî, Abdurrahman b. Şihabuddin b. Ahmed b. Receb, *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem fî şerhi hamsîne hadîsen min cevamiu'l-kelîm*, I-II, Müessesetü's-Suûdiyye, Riyad, trsz.

Hanbelî, Şakir, *Usuli'l-fikhi'l-İslâmi*, Güven Matbaacılık, İstanbul, trsz.

Hasan, Ahmed, *İlk Dönem İslâm Hukuk Biliminin Gelişimi*, trc. Haluk Songar, Rağbet Yayınları, İstanbul 1999.

Hatib, Muhammed Accac, *el-Muhtar fî ulûmi'l-hadîs*, Beyrut 1991.

Havva, Said, *el-Esas fi't-tefsîr*, I-XI, Dâru's-Selam, Kahire 1989, 2. baskı.

—*el-Esas fi's-sünne*, I-X, trc. Komisyon, Aksa Yayınları, İstanbul 1991

Hazin, Ali b. Muhammed, *Lübâbu't-te'vîl fî meâni't-tenzîl*, I-VI, *Mecmau't-tefasir* içerisinde, İstanbul 1984.

Heysemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekir, *Mecmau'z-zevâid*, I-X, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1982.

Hilmi, Ahmed, *İslâm Tarihi Hz. Peygamberden Zamanımıza Kadar*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1982.

Hudarî, Muhammed, *Nuru'l-yakîn fîs Seyyidi'l-mürselîn*, Matbaatu'l-İstikameti'l-Kahire, Kahire 1957.

el-Hûlî, Emin, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, trc. Mevlüt Güngör, Kur'an Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1995.

Hüsrev, Molla, *Mir'âtu'l-usûl fî şerhi mirkâti'l-vusûl*, Eser Kitabevi, İstanbul, trsz.

el-Isfehanî, Rağıb, *el-Müfredât elfazı'l-Kur'an*, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1992.

İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, trc. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1992.

İbni Abdurrahman, Ebû Amr Osman, *Ulûmu'l-hadîs*, Dâru'l-Fikr, Şam 1986.

İbni Abdulmuhsin, Abdurrezzak, *Fıkhu'l-ed'iyye ve'l-ezkâr*, Dâru İbn Affan, Riyad 1999.

İbni Arabî, Ebû Bekir, Muhammed b. Abdullah, *Ahkâmu'l-Kur'an*, I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988.

İbni Cevzî, Cemaleddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman, *Telbisu iblis*, Müessesetü Kütübi's-Selefiyye, Beyrut 1989.

İbni Esir, İzzuddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *Usdu'l-ğabe fî marifeti's-sahâbe*, I-VII, Kahire 1970.

İbni Haldun, *Mukaddime*, I-III, trc. Zakir Kadiri Ugan, MEB Basımevi, İstanbul 1991.

İbni Hanbel, Ahmed, *el-Musned*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

—*Kitabu'z-zühd*, I-II, İz Yayınları, İstanbul 1993.

İbni Hemmam, Abdurrezzak, *el-Musannef*, I-XI, Mektebetü'l-İslâmi, Beyrut 1971.

İbni Hıbban, Ebî Hatim Muhammed, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbâru'l-hulefâ*, Beyrut 1987.

İbni Hişam, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Siretü'n-nebeviyye*, I-II, Dâru'l-Beyan, Kahire 1987.

Irâkî, İbn Hüseyin, Ebu'l-Fazl Zeynuddin Abdurrahim, *Elfiyetu'l-hadîs*, Beyrut 1988.

İbni İshak, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, Tahkik: Muhammed Hamidullah, Kahire 1981.

İbni Kayyim El-Cevzî, Ebû Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekir, *Medâricu's-sâlikîn*, I-III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trsz.

—*İlâmu'l-muvakkîn an rabbi'l-âlemîn*, I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1991.

Irâkî, İbn Hüseyin, Zeynuddin Abdurrahim, *Şerhu elfiyeti'l-Irâkî el-müsemmâtü bi't-tebsıra ve't-tezkire*, Beyrut, trsz.

İbni Kesîr, İmaduddin Ebu'l-Fidâ İsmail, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, I-IV, Dâru'l-Velid, Kahire 1993.

—*Câmiu'l-mesânid ve's-sünen*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, trsz.

—*el-Bidâye ve'n-nihaye*, I-XIV, Kahire 1932.

İbni Manzur, Cemaluddin, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrem Ali b. Ahmed, *Lisanu'l-Arab*, I-VI, Dâru'l-Meârif, Kahire, trsz.

İbni Neccar, Muhammed b. Ahmed b. Abdulaziz, *Muhtasaru't-tahrir*, Mektebetü'l-İmami'ş-Şafii, Riyad 1410.

İbni Kudame, Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *Ravdatu'n-nâzır ve cennetü'l-menâzir fî usûli'l-fıkh*, I-III, Riyad 1994.

İbni Mace, Muhammed b. Yezid, *es-Sunen*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981

İbni Mübarek, Abdullah, *Kitabu'z-zühd, ve yelîhi kitâbu'r-rekâik*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trsz.

İbni Melek, Abdullatif, *Şerhu'l-Menâr Usûlü İbn Melek*, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, trsz.

İbni Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübra*, I-IV, Neşri Sekâfeti İslâmiyye, Kahire 1308.

İbnu's-Salah, Osman b. Abdurrahman, *Ulûmu'l-hadis*, tah. Nurettin Itır, Daru'l-Fikr, Dimeşk 1986

İbni Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef fı'l-ehâdîsi ve'l-âsâr*, I-VII, Dâru'l-Fikr Yayınları, Beyrut 1989.

İbni Muhammed, Ebû Abdurrahman Abdullah b. Ahmed, *Kitâbu's-sünne*, tah. Muhammed b. Said b. Sâlim el-Kahtanî, Riyad 1994.

Kandehlevî, Muhammed Zekeriyya, *Kur'an Tarihi ve Kur'an Okumanın Edepleri*, trc. Ali Osman Yüksel, İstanbul 1989.

Karaçam, İsmail, *Sonsuz Mucize Kur'an*, Çağ Yayınları, İstanbul 1987.

Kardavî, Yusuf, *İslâm Hukukunda Zekât*, I-II, trc. İbrahim Sarmış, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1984.

Kâsânî, Alauddin Ebî Bekir b. Mes'ud, *Bedâiu's-senâî fî, tertîbi'ş-şerâî*, I-VII, Şirketu Matbaati İlmiyye, Mısır 1328.

Kattan, Menna Halil, *Ulûmu'l-Kur'an*, trc. Arif Erakn, Timaş, İstanbul 1997.

el-Kârî, Ali, *Şerhu fikhı'l-ekber*, Beyrut 1995.

Kettanî, Abdulhayy, *et-Terâtibu'l-idariyye*, I-IV, trc. Ahmet Özel, İz Yayınları, İstanbul 1990.

Kasımî, Cemaluddin, *Tefsir İlminin Meseleleri*, trc. Sezai Özel, İz Yayınları, İstanbul 1990.

Keleş, Ahmet, *Hadislerin Kur'an'a Arzı*, İnsan Yayınları, İstanbul 1998.

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *Câmiu'l-ahkâmi'l-Kur'an*, I-XXIV, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1965.

Kutub, Muhammed, *Kur'an Araştırmaları*, I-II, trc. Ahmet Ün, Fikir Yayınları, İstanbul 1984.

Mevdudî, Ebu'l-Âlâ, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı*, I-II, trc. Ahmet Esrar, Pınar Yayınları, İstanbul 1983.

—*Tefhîmu'l-Kur'an*, I-VII, trc. Heyet, İnsan Yayınları, İstanbul 1986.

—*Sünnetin Anayasal Niteliği*, trc. Alpaslan Açıkgenç, Bengisu Yayınları, Ankara 1987.

Mahluf, Hüseyin Muhammed, *Kelimâtu'l-Kur'an*, Dâru İbn Hazm Yayınları, Beyrut 1997.

Malik b. Enes, *Muvatta*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Müslim, Ebû Hüseyin Müslim b. Haccac, *es-Sahih*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Merginanî, Burhaneddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekir, *el-Hidaye şerhu bidayeti'l-mübtedî*, I-IV, Eda Neşriyat, İstanbul, trsz.

Mukrim, Abdu'l-Âl Sâlim, *el-Fikru'l-İslâmiyye*, Amman 1992.

Musa, Muhammed Yusuf, *Fıkhı İslâm Tarihi*, trc. Ahmet Meylani, Arslan Yayınları, İstanbul 1973.

Nass, İhsan, *Kitâbu'l-kabâili'l-Arabiyye*, Beyrut 1421.

Nebhanî, Takiyuddin, *ed-Devletü'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Ümme, Beyrut 1994.

Nahhas, Ebû Cafer, *Meâni'l-Kur'an*, I-VI, Mekke 1988.

Nesefî, Abdullah b. Ahmed, *Medâriku't-tenzîl ve hakikatu't-te'vîl*, I-VI, *Mecmau't-tefasir* içerisinde, İstanbul 1984.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Nisabûrî, Ebû Abdullah Muhammed b Abdullah, *Kitâbu marifeti ulûmi'l-hadîs*, Kahire, trsz.

Okiç, Tayyib, *Tefsir ve Hadis Usulünün Bazı Meseleleri*, Nur Yayınları, İstanbul 1995.

Razî, Fahreddin, *Mefâtihu'l-gayb*, I-VIII, Şirketi Sahifei Osmaniyye, İstanbul trsz.

Ramahurmuzî, Hasan b. Abdurrahman, *el-Muhaddisu'l-fasıl beyne'r-ravî ve'l-vâî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1984.

Sabûnî, Muhammed Ali, *Kibes min nûri'l-Kur'ani'l-Kerim*, Dâru'l-Kalem, Şam 1987.

—*et-Tıbyân fî ulûmi'l-Kur'an*, Dersaadet Matbaası, İstanbul, trsz.

Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed, *Usulü Serahsî*, I-II, Beyrut 1993.

Salih, Subhi, *İslâm Mezhepleri ve Müesseseleri*, trc. İbrahim Sarmış, Bir Yayınları, İstanbul, trsz.

Sebbağ, Muhammed b. Lütfü, *Tefsir Usulü Araştırmaları*, trc. Ömer Dumlu, Anadolu Yayınları, İzmir 1998.

Serinsu, Ahmet Nedim, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Esbabı Nüzulün Rolü*, Şule Yayınları, İstanbul 1994.

Soysaldı, Mehmet, "Kur'an'ı Doğru Anlamada Semantik Metodun Önemi", (Makale), *100. Yıl Ün. Dil ve Hermenötik Sempozyumu*, Erzurum 2002.

Subkî, Abdullatif Muhammed, *Tarihu't-teşrîi'l-İslâmi*, Kahire 1938.

Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman, *el-İtkan fî ulûmi'l-Kur'an*, I-II, Dâru's-Sekafiyye, Beyrut 1973.

—*Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, Çağrı Yayınları, İstanbul, trsz.

Şaban, Zekiyuddin, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, trc. İbrahim Kâfi Dönmez, TDV Yayınları, Ankara 1990.

Şafii, Muhammed b. İdris, *er-Risale*, tah. Ahmed Muhammed Şakir, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trsz.

Şafak, Ali, *İslâm Hukukunun Tedvini*, Atatürk Ün. Yayınları, Erzurum 1978.

Şakir, Mahmud, *Hulefâ-i Raşidîn*, trc. Ferit Aydın, Kahraman Yayınları, İstanbul 1994.

Şatıbî, İbrahim b. Musa, *el-Muvafakat fî usûli'ş-şerîat*, I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trsz.

Şenkaytî, Muhammed Emin b. Muhtar, *Müzekkeretü usûli'l-fıkh alâ ravdati'n-nâzır li'l-allâme İbn Kudame*, I-III, Dâru'l-Kalem, Beyrut, trsz.

Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Neylu'l-evtâr şerhu münteka'l-ahbar*, I-IX, Beyrut 1989.

Şiblî, Numanî, *Bütün Yönleriyle Hz. Ömer*, I-II, trc. Talip Yaşar Alp, Çağ Yayınları, İstanbul trsz.

—*Asr-ı Saadet*, I-V, trc. Ömer Rıza Doğrul, Eser Neşriyat. İstanbul 1977.

—"Asrı Saadet ve Hulefâ-i Raşidîn Döneminde Kur'an Eğitimi ve Öğretimi", (Makale), *2. Kur'an Sempozyumu*, Bilgi Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

Taberî, Ebû Cafer, *Câmiu'l-beyan*, I-XII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1992.

—*Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, I-VI, trc. Zakir Kadiri Ugan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *es-Sunen*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Tahhan, Mahmut, *et-Teysîr mustalah el-hadis*, İstanbul, trsz.

Toker, İhsan, *Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik*, Eskiyeni Yayınları, Ankara 2009

Turgut, Ali, *Tefsir Usulü*, MÜ. İlahîyat Fak. Yayınları, İstanbul 1991.

Tûfî, Süleyman b. Abdulkârî, *el-Bülbül fî usûli fikh*, Mektebetü İmam-ı Şafii, Riyad 1410.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, I-II, Ankara 1988.

Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-IX, İstanbul trsz.

Yardım, Ali, *Hadis*, I-II, Dokuz Eylül Ün. İlahiyat Fak. Yayınları, İzmir 1992.

Yıldız, Sakıp, "Bilgi Çağında Tefsir ve Özellikleri", (Makale), *Tefsirin Dünü Bugünü Sempozyumu*, Kardeşler Matbaası, Samsun 1993.

Zerkeşî, Bedreddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhan fî ulûmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Fikir, I-IV, Beyrut 1988.

—*Hz. Aişe'nin Sahâbeye Yönelttiği Eleştiriler*, trc. Bünyamin Erul, Kitabiyat Yayınları, Ankara 2002, 2. baskı.

Zehebî, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*, I-II, Beyrut, trsz.

Zerkanî, Muhammed Abdulazim, *Menâhilu'l-Kur'an fî ulûmi'l-Kur'an*, I-II, Mısır, trsz.

Zeydan, Abdulkerim, *el-Veciz*, Mektebetü'l-İslâmi, İstanbul 1979.

—*İslâm Hukukuna Giriş*, trc. Ali Şafak, Sırdaş Yayınları, İstanbul 1976.

Zuhaylî, Vehbe, *et-Tefsîru'l-münîr fî akide ve'ş-şerîa* el-Menhec, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998.

Zamahşerî, Muhammed b. Ömer, *el-Keşşaf an hakâiki gavamizi't-tenzîl ve uyûni'l-akâvil*, I-IV, Dâru'l-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut 1995.

İNSANLIK ANAYASASI KAVRAMI

Dr. Süleyman Akdemir

ATLAS

Atlas Yayınları: 19

İnsanlık Anayasası Kavramı

Dr. Süleyman Akdemir

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Mart 2017

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-09-0

Baskı ve Cilt
HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alış veriş: www.atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, Atlas Dağıtım

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....11

GİRİŞ 17

BİRİNCİ BÖLÜM
TEMEL KAVRAMLAR: İNSAN - TOPLUM - ARAZLAR VE
İNSANLIK ANAYASASI KAVRAMI

BİRİNCİ AYRIM: TEMEL KAVRAMLAR
İNSAN - TOPLUM - ARAZLAR 35

I- İNSAN.....37
A- Kâinatın Başlangıcı.....37
B- Yerkürenin Meydana Gelmesi.....41
C- Canlının Oluşumu 43
D- İnsanın Ortaya Çıkması.....45
E- Toplumlar ve Hiyerarşik Düzen.....47
F- Teşkilatlanma - Dikey Örgütlenme 48
G- Kurumlar - Yatay Örgütlenme.....50
H- Yasalar - Toplu Sözleşmeler.....52
İ- Anayasa - Toplumsal Mutabakat.....54

II- TOPLUM....56
A- İnsan - Kişi....56
B- Aile....58
C- Ocak....59
D- Semt....61
E- Bucak....63
F- İlçe....64
G- İl....66
H- Bölge....67
İ- Devlet....69
J- Uluslararası Topluluklar....70

III- TOPLUMUN ARAZLARI....72
A- Kuruluş - Toplulukların Kurulması....74
B- Gelişme - Oluşma....75
C- Çökme....77
D- Dağılma....79
E- Toprak Edinme....80
F- Halkı Bulma....81
G- Sözleşme Yapma....82
H- Yöneticileri Oluşturma....84
İ- Toprakları İşleyememe....85
J- Sözleşmeyi Değiştirememe....85
K- Sınıflaşma....87
L- Nüfusun Azalması....88
M- Kavramların Değişmesi....91
N- Kuralların Değişmesi....92
O- Şekiller - Formlar....94
P- İnançlar....95
R- Kayırma....94
S- Hile....98
T- Karşılıksız Para....100
U- Rüşvet....101
V- Sömürü....102
Y- Fuhuş....104
Z- Dikta....106
W- Terör....108

İKİNCİ AYRIM
İNSANLIK ANAYASASI KAVRAMI....111

I- ANAYASALARDA İNSANI MERKEZE ALMANIN GEREKLİLİĞİ....113

II- İNSANLIK ANAYASASI KAVRAMI....125

İKİNCİ BÖLÜM
TEMEL SOSYAL KURUMLARIN TARİHÎ GELİŞMELERİ/ GÜNÜMÜZDE KARŞILAŞILAN ANA SORUNLARI

BİRİNCİ AYRIM
SOSYAL KURUMLARIN TARİHÎ GELİŞMELERİ 141

I- İKTİSADİ KURUMLARIN TARİHÎ SEYRİ: GÜNÜMÜZ VE GELECEĞİ 145
A- İktisadi Aşamalar.....147
1- Toplayıcılık.....147
2- Avcılık.....149
3- Çobanlık.....160
4- Tarım.....162
5- Pazar 163
6- Tüccarlık 165
7- Emek Mübadelesi - İşçilik 167
8- Değerlendirme 175
B- Gidiş - Ekstrapolasyon 176
1- Ortaklık Aşaması 177
2- İktisadi Kurumlar.....179
3- İktisadi Faktörler ve Bölüşüm 181
4- Çatışmayı Giderici Çareler 184
5- Değerlendirme 185

II- SİYASİ KURUMLARIN TARİHÇESİ, GÜNÜMÜZ VE GELECEK.....187
A- Familya - Aşiret - Kabile - Site Devleti Aşamaları.....188
B- Devlet Dönemi - Sosyal Sözleşme.....189
1- Siteler Düzeni - Mezopotamya 191
2- Krallık Düzeni - Mısır 192
3- Mevzuat Düzeni - Filistin (İsrail Oğulları).....192
4- Çoğunluk Düzeni - Eski Yunan 193
5- Dinî Düzen - Hristiyanlık 194
6- İmparatorluk Düzeni: Doğu Roma/Bizans İmparatorluğu 194
7- İçtihat Düzeni - İslam 195
8- Bürokratik Düzen (Teknokratlar Düzeni) - Batı.....197
C- Gidiş - Ekstrapolasyon.....200
1- Kuvvetler Dengesi 202
2- Yerinden - Merkezî Yönetim Dengesi 203
3- Konsensüs - İcma.....205
4- Sosyal Gruplaşma Sistemi 206
5- Siyasi Partiler: Siyasi Dayanışma.....206
6- Kamu Hizmetleri 208
7- Hukukun Üstünlüğü ve İtham Sistemi.....209
8- Başkanlık Sistemi: Başkanın Yetkileri.....209
9- Vatandaşlık: Ayrılma Sistemi ve Sürgün 210

III- DİNÎ KURUMLARIN TARİHÇESİ, GÜNÜMÜZ VE GELECEK....211
A- Peygamberler....213
B- Dinlerin Sosyal Evrim Bakımından Tarihçesi....214
1- Yönetici - Kapalı Dinler Dönemi....215
2- Yönlendirici - Açık Dinler Dönemi....215
C- Gidiş ve Ekstrapolasyon....224
1- Dinin Toplum İçindeki Yeri....225
2- Hukukun Üstünlüğü: Adalet-Ahlak-Din İlişkisi....226
3- Diğer Bazı Öneriler....227

IV- BİLİMSEL KURUMLARIN TARİHÇESİ, GÜNÜMÜZ VE GELECEK....231
A- Bilim - Din İlişkisi....232
B- Bilim İnsanı....235
C- Bilimin Sosyal Açıdan Tarihî Gelişmesi....236
1- Görenek (Taklit) Aşaması....237
2- Ders Verme (Tedris) Aşaması....238
3- Tartışma Aşaması....239
4- Deneme Aşaması....240
D- Bilimde Araç Sorunu....242
1- Bilim - Dil İlişkisi....242
2- Dil: Konuşma Dili - Mantık Dili - Bilim Dili....243
3- Dil - Uygarlık İlişkisi....245
4- Dil ve Matematik İlimleri....246
E- Gidiş ve Ekstrapolasyon....248
1- Sistematik Dönem....249
2- Bilimin Diğer Sosyal Kurumlarla İlişkisi....255
3- Diğer Öneriler....256

İKİNCİ AYRIM
GÜNÜMÜZDE KARŞILAŞILAN TEMEL SORUNLAR....259

I– KUVVETLER AYRILIĞI SORUNU....261

II- HAK ANLAYIŞI VE YASAL DÜZENLEMELER SORUNU....264

III- YARGI ÇIKMAZI SORUNU....267

IV- İKTİSADİ SİSTEM TARTIŞMALARI....269

V- KARŞILIKSIZ PARA SORUNU....274

VI- MUTLAK MÜLKİYET SORUNU....275

VII- PLANLAMA YAPMA SORUNU....277

VIII-SİGORTA SORUNU....279

IX- HİZMETLERİN YÜRÜTÜLMESİ SORUNU....281

X- KAMU - ÖZEL SEKTÖR KARMAŞASI SORUNU 283
XI- DİNLE İLGİLİ SORUNLAR.....286
XII- BİLİMLE İLGİLİ SORUNLAR 289

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YEREL BİRİMLERDEN KÜRESEL BARIŞ DÜZENİNE
TEMEL İLK SOSYAL BİRİM: BUCAK

I- DAYANILAN İLKE VE VARSAYIMLAR 298
A- Parça İlkesi 298
B- Denge Varsayımı.....300
C- Dengede Seçkin/Standart Sayılar.....310
D- Basitlik/Sadelik İlkesi (Basitten Mürekkebe Gidiş İlkesi).....304
E- Belirsizlik İlkesi.....306
F- Doğal - Sosyal Olay Benzerliği İlkesi.....308
G- Gaye ve İrade Varsayımı.....310
H- Neslin Devamı ve Çoğalma Güdüsü.....313
I- Hukukun Hakka Dayanması ve Hukukun Üstünlüğü İlkesi.....314
J- Hukuk Üretmede Kişinin Önceliği Varsayımı 319

II- TEMEL İLK SOSYAL BİRİM (SOSYAL HÜCRE): BUCAK 323
A- Bucak Yerinin Tayini ve Sınırları.....324
B- Bucağın Yapısı 326
1- Bucak Meclisi.....326
2- Şuralar: Dinî - İlmî - İktisadi - Siyasi Şuralar 328
3- Başkan 330
4- Bakanlar: Hizmetliler 332
5- Semtler.....334
6- Ocaklar.....336
7- Aile 338
8- Kişi.....340
9- Dayanışma Ortaklıkları.....342
10- Genel Hizmet Ortaklıkları 343
11- Tüccarlar ve Esnaflar.....347
12- Kamu Görevlileri.....349

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....353

KAYNAKÇA.....363

Adıvar, Adnan A., **Tarih Boyunca İlim ve Din,** İstanbul 1969.

Akalın, Cüneyt, **Taş Devri'nden Ortaçağ'a… Uygarlık Tarih**i, Derin Yayınları, İstanbul 2010.

Akgündüz, Ahmet, **Eski Anayasa Hukukumuz ve İslâm Anayasası**, İstanbul 1989.

Akın, F. İlhan, **Temel Hak ve Özgürlükler,** İstanbul 1971.

Akdemir, Süleyman, **Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması,** AABAM Yayınları (Doktora Tezi), İzmir 1988.

Akdemir, Süleyman, **Sosyal Denge I Devlet Yapısının Tarihi Seyri**, İşaret Yayınları, İstanbul 1990.

Akdemir, Süleyman, **Sosyal Denge Modeli II, Devletin Unsurları ve Kuvvetler Dengesi,** İz Yay., İstanbul 1991.

Akdemir, Süleyman, *"Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanmasında Yerinden Yönetim Merkezi Yönetim Dengesine İlişkin Bir Model Denemesi,"* **Yeni Türkiye Dergisi**, Mayıs-Haziran 1995.

Akkaya, Şahin - Hasgür, İbrahim İ., **Uygulamalı İstatistik,** İzmir 1989.

Akman, Şefik Taylan, **Hukuk ve Politika İlişkisi**, İmge Yayınları, Ankara 2016.

Aktaş, Sururi, **Eleştirel Hukuk Çalışmaları**, XII Levha Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2011.

Aldıkaçtı, Orhan, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası,** İstanbul 1978.

Altın, Hilmi, **Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Köy Politikaları (1950-2000),** Doktora Tezi, 2003.

Aren, Sadun, **100 Soruda Ekonominin El Kitabı,** Gerçek Yayınevi, 10. Baskı, İstanbul 1990.

Aristoteles**, Politika** (Çev. Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, İstanbul 1975.

Armağan, Servet, **En Son Değişikliklerle 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 1876, 1921, 1924, 1961 Anayasalarımızın Doğru ve Eksiksiz Metinleri,** Çağrı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2014.

Armağan, Servet, **İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler,** Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2006.

Armağan, Servet, **Din-Vicdan Hürriyeti ve Laiklik (Teori-Pratik),** İnsan Yay., 2. Baskı, İstanbul 2012.

Aron, Raymond, **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri** (Çev. K. Alemdar), Ankara 1989.

Arsal, S. Maksudi, **Teokratik Devlet ve Lâik Devlet,** İstanbul 1940.

Arslan, Süleyman, **Türkiye'de ve İngiltere'de Merkezi İdarenin Mahalli idareler Üzerindeki Denetimi**, Ankara 1978.

Ateş, Toktamış, **Demokrasi, Kavram - Tarihi Süreç- İlkeler,** İstanbul 1976.

Aydon Cyril, **İnsanlık Tarihi 150.000 Yıl Öncesinden Bugüne İnsanın ve Uygarlığın Öyküsü**, Çev. Ilgın B. Yıldız, Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2015.

Aydın, A. A., **İslâm İnançları (Tevhid ve İlm-i Kelâm),** Gonca Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 1984.

Barthold, W., **İslâm Medeniyeti Tarihi**, Çev. M. Fuad Köprülü, Ankara 1963.

Başgil, A. F., **Din ve Lâiklik,** İstanbul 1979.

Bemek, E., *"Hücre Yapı Taşları, Oluşum, Yapı ve İşlevleri,"* ed. Türkan Erbengi, **Biyoloji**, Beta Yayıncılık, İstanbul 1986.

Ben-Amitiay, J., **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Çev. M. A. Kılıçbay - L. Köker, Ankara 1983.

Berki, Ali Himmet - Keskioğlu Osman, **Hz. Muhammet ve Hayatı**, Ankara 1960.

Bolay, Süleyman Hayri, **Felsefî Doktrinler Sözlüğü,** Ötüken Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1984.

Cerrahoğlu, Nilgün, *"Batı" Batarken*, 18.08.2011 T. Cumhuriyet Gazetesi.

Childe, Gordon, **Kendini Yaratan İnsan**, Zik Şenel Alaettin, **İlkel Topluluktan Uygar Topluma, Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi**, Bilim ve Sanat yayınları, 6. Bası Ankara 2001

Childe, Gordon, **Tarihte Neler Oldu?** (Çev. Mete Tunçay - Alaeddin Şenel), Alan Yay., 5. Baskı, İstanbul 1990.

Clar J.G.D. ve Stuart Piggot, The History of Human Society; **Prehistoric Societies**, London 1965 Hutcinson of london, Zik: Şenel Alaettin, **İlkel Topluluktan Uygar Topluma, Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi**, Bilim ve Sanat yayınları, 6. Bası Ankara 2001

Cohen, Ira J., *Yapılaşma Teorisi ve Toplumsal Praxis,* **Günümüzde Sosyal Teori**, Editörler: Giddens Anthony – Turner.

Çam, Esat, **Siyaset Bilimine Giriş,** İstanbul 1981.

Jonathan, İngilizceden Çev. Tatlıcan Ümit, Say Yayınları, İstanbul 2013.

Çağlar, Bakır, **Anayasa Bilimi Bir Çalışma Taslağı**, İstanbul 1989.

Çelik, Nur Betül, **İdeolojinin Soykütüğü Marx ve İdeoloji,** Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2005.

Çöker, D. - Karaçay, T., **Matematik Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Dal, K., **Türk Esas Teşkilat Hukuku,** Ankara 1986.

Darwin, Charles, **Darwin Kuramı: Seçme Yazılar-Eleştiriler** (Çev. Cem Taylan), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.

Dauphin, M., **Bankacılık Tarihi** (Çev. A. Akıncılar), İstanbul 1969.

Daver, Bülent, **Türkiye Cumhuriyetinde Lâiklik,** Ankara 1955.

Del Vecchio, G., **Hukuk Felsefesi Dersleri,** İstanbul 1955,Versan, Vakur, **Âmme İdaresi,** İstanbul İTİA Yayınları, İstanbul 1967.

Del Vecchio, G., **Lezioni di Filosofia del Diritto**, DC. ed., Milano 1953, Zik. Erman, H.*, "Del Vecchio'nun Hukuk Görüşü,"* İHFM, c. XXXVn S. 1-4.

Dicleli, V., **İktisadî Gelişme Tarihi,** Zik. Ersoy.

Dönmezer, Sulhi, **Sosyoloji,** Savaş Yayınları, Ankara 1984.

Drexler, K. Eric, *Amerikan Fizik Topluluğu Toplantısında Konferans* 1959, Zik. Hoffmann, **Yaşamın…**

Dural, Baran, **Çağdaş Siyasal İdeolojiler'de Kuram-Yöntem-Güncel Yaklaşımlar**, Paradigma Akademi Yay., Ankara 2013.

Durkheim, Emile, **Les Formes Elementarles de la Vie Religieuse,** 1912, Zik. Aron, R., **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri** (Çev. K. Alemdar), İstanbul 1989.

Dursun, Davut, **Siyaset Bilimi**, Beta Yay., 7. Baskı, İstanbul 2014.

Duverger, Maurice, **Siyasi Partiler** (Çev. E. Özbudun), İstanbul 1974.

Duverger, Maurice**, Siyaset Sosyolojisi,** Çev. Şirin Tekeli, Varlık Yay., İstanbul 2014.

Ebu Ubeyd, Kasım b. Sellâm, **Kitabul-Emvâl** (Çev. C. Saylık), İstanbul 1981.

Ebu Yusuf, **Kitabu'l Haraç** (Çev. A. Özek), İstanbul 1970.

Engin Kamil Yavuz, **Yehud ve Nasara Vahyin Geçmiş Varisleri,** İşaret Yayınları, İstanbul 2014.

Ekin, Nusret, **Gelişen Ülkelerde ve Türkiye'de İşsizlik,** İstanbul 1971.

En-Nebhan, M. F., **İslâm Anayasa ve İdare Hukukunun Genel Esasları** (Çev. S Armağan), İstanbul 1980.

Erbengi, T., "Hücrede Canlılık Belirtileri ve Çevreye Uyum-Hücre Farklılaşması ve Dokuların Oluşumu," Editör: Türkan Erbengi, **Biyoloji.**

Erdoğan, Mustafa, **Anayasal Demokrasi,** Siyasal Kitabevi, 10. Baskı, Ankara 2013.

Eren, Abdurrahman, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, İÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 2014.

Erişen, Ali, *Faizsiz Banka Muhasebesi ve İşleyişi*, **Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli-Faizsiz Kredileşme Sistemi**, İstanbul 1989.

Ersoy, Arif, **İktisadî Müesseseleşme Tarihi İktisadî Kalkınmanın Tarihi Seyri,** İzmir 1986.

Ersoy, Arif, **İktisadî Düşünceler Tarihi**, İzmir 1986.

Ersoy, Arif, **İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi,** Nobel Yayınları, Ankara 2015.

Eskicioğlu, Osman, **İslam Ekonomisi, İslam Ekonomisinde Gelir Dağılımı**, Yüksek Lisans Tezi, 1979.

Eryılmaz, Bilal, **Bürokrasi ve Siyaset Bürokratik Devletten Etkin Yönetime**, Alfa Yay., 5. Baskı, İstanbul 2013.

Eryılmaz, Bilal, **Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Teb'anın Yönetimi,** İstanbul 1990.

Esposito, John L. – Piscatori, James P., *Democratization and Islam,* Middle East Journal vol 45, n.3 1991, Zik. Yayla, **Siyaset…**,

Frankfort, Henri, **Uygarlığın Doğuşu** (Çev. A. Şenel), Ankara 1989.

Feynman Richard, *"Tabanda Bol Bol Yer Var"*, Amerikan Fizik Topluluğu Toplantısında Konferans 1959, Zik. Hoffmann, **Yaşamın.**

Feyzioğlu, Turhan, **Türk İnkılâbının Temel Taşı: Lâiklik, Atatürk Yolu**, Ankara 1987.

Firidin, Mete, **Hz. Musa'nın Kanatları ve Yaşadığı Dönem,** İstanbul 2016.

Freud, Sigmund, **Mutluluk Dediğimiz Şey Aforizmalar**, Çev. Demirel, Peren, Aylak Adam Yay., İstanbul 2015.

Freyer, Hans, **Din Sosyolojisi** (Çev. T. Kalpsüz), Ankara 1964.

Freyer, Hans, **İçtimaî Nazariyeler Tarihi** (Çev. T. Çağatay), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1968.

Garçon, M., *Ceza Hukuku* (Çev. Dönmezer-Şensoy), İHFM, CX, 1945.

Garaudy, Rene, **İslâm'ın Vadettikleri** (Çev. N. Uzel), İstanbul 1983.

Gemalmaz, Mehmet Semih, **Devlet Birey ve Özgürlük,** Legal, 2. Baskı, İstanbul 2012.

Gemalmaz, Mehmet Semih, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş,** Cilt I, 8. Baskı, Legal, İstanbul 2013.

Goleman, Daniel, **Working Emotional Intelligence,** Bloomsbury Publishing Pic., London 1998, s. 6 Zik. Güney, **Sosyal…**

Gorbaçov, Mihail, **Glasnost Asıl Neyi İstiyorum?** Çev. Tuba Tarcan Çandar - Ahmet Cemal, Dönemli Yay., İstanbul 1988.

Gorbaçov Mihail, **Perestroika Ülkemiz ve Dünya için Yeni Düşünce**, Çev. Kasım Yargıcı, Güneş Yay., İstanbul 1988.

Goloğlu, Mahmut, **Halifelik Ne idi? Nasıl Alındı? Niçin Kaldırıldı?,** Ankara 1973.

Gurvitch, G., *Sosyal Determinizmin Çeşitleri ve İnsan Hürlüğü Üzerine Altı Konferans,* Çev. N. Şazi Kösemihal, İstanbul 1958, Zik. Bolay..,

Gökberk, Macit, **Felsefe Tarihi,** Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.

Göker, Levent, **Matematik Tarihi ve Türk - İslâm Matematikçilerinin Yeri,** Ankara 1981.

Göze, Ayferi, **Liberal Marxist Faşist ve Sosyal Devlet Sistemleri,** İstanbul 1977.

Göze, Ayferi, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, İstanbul 1986.

Guenon, Rene, **Doğu ve Batı** (Çev. F. Arslan), İstanbul 1980.

Guenon, Rene, **Modern Dünyanın Bunalımı** (Çev. N. Avcı), İstanbul 1977.

Günaltay, Şemsettin, **Türk Tarihinin İlk Devirlerinden Yakın Şark Elam ve Mezopotamya,** Ankara 1987.

Güney, Salih, **Sosyal Psikoloji**, Nobel Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2012.

Hamidullah, Muhammed, **İslâm Peygamberi,** M. S. Mutlu, 1, İstanbul 1966.

Hamidullah, Muhammed, **Resulullah Muhammed** (Çev. S. Tuğ), İstanbul 1973.

Hanafi, Hasan, *Teoloji mi Antropoloji mi?,* Çev. Yazıcıoğlu, Mustafa Sait, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XXII.

Harari, Yuval Noah, **Hayvanlardan Tanrılara Sapiens, İnsan Türünün Kısa Tarihi**, Çev. Ertuğrul Genç (Özgün adı: **Sapiens A Brief History of Humankind**), Kollektif Kitap, 63, İstanbul 2015.

Hatemi, Hüseyin, **İnsan Hakları Öğretisi,** İstanbul 1988.

Heaton, H., **Economic History of Europe**, New York 1948.

Heisenberg, W., **Physics & Philosophy**, Harper: Torchbooks, New York 1958, s. 107 (zik. Capra, F., **Fiziğin Tao'su,** Çev. Ökten, K. H.), Arıtan Yayınevi, İstanbul 1991.

Hobsbawn, Eric, **Tarih Üzerine,** Çev. Akınhay Osman, Bilim ve Sanat Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2001.

Hocaoğlu, Mehmet Lütfi, **Usulü Fıkıh**, Tarihsiz.

Hoffmann, Peter M., **Yaşamın Kökeni, Moleküler Makineler Karmaşadan Düzene Nasıl Ulaşır?,** Say Yayınları, Çev. Mehmet Ali Döke, İstanbul 2016.

Honneth, Axel, **Eleştirel Teori, Günümüzde Sosyal Teori**, Editörler: Giddens Anthony – Turner Jonathan, İngilizceden Çev. Tatlıcan Ümit, Say Yayınları, İstanbul 2013.

Hook, Sidney, **Political Power & Personal Freedom,** Criterion Books, New York 1959.

Hunke, Sigrid, **Avrupa Üzerine Doğan İslâm Güneşi** (Çev. S. Sezgin), İstanbul 1972.

Huntington, Samuel P., **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması,** Okuyanus Yayınları, 13. Baskı, Çev. Mehmet Turhan, Y. Z. Cem Soydemir, İstanbul 2015.

Işıktaç, Yasemin - Metin, Sevtap, **Hukuk Metodolojisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul 2013.

İbni Haldun, **Mukaddime**, C. I s. 243-244, T. Dursun çevirisi, Zik. Uygun Oktay, **İbni Haldun'un Toplum ve Devlet Kuramı**, XII Levha Yayınları, İstanbul 2008.

İbni Kesir, **Kasas'ul Enbiya II** (Tahkikli Abdülkadir Ahmet), Beyrut 1982.

Jestaed Matthias, *Disiplin Olarak Anayasa Teorisi*, **Anayasa Teorisi**, Çev. Hilal Kafkas, Lale Yayıncılık, 2014.

Johnson, L. G., **Biology,** W. C. Brown Publishers, Iowa 1983.

Depenheuer, Otto – Grabenwarter, Cristoph, **Anayasa Teorisi**, Lale Yay., İstanbul 2014.

Kalaycıoğlu, Ersin, **Çağdaş Siyasal İlim Teori Olgu ve Süreçler,** İstanbul 1984.

Kanlı, İmam Bakır, *Sürdürülebilir Gelişmeyi Sağlamada Stratejik Bir Araç: "Mahalle Kooperatifleri"* Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 25, 2016, s. 1.

Karagülle, Hira, *Senetlerin Tedavülü ve Fiyatlandırılması***, Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli-Faizsiz Kredileşme Sistemi**, İstanbul 1989.

Karagülle, Süleyman, **İslamiyet'e Yapılan Saldırılara ve Prof. Dr. İlhan Arsel'in Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına Reddiye, İslam Devlet – Dünya Düzeni II,** Koba Yayınevi, İstanbul 1998.

Karagülle, Süleyman, **Kur'an'ı Anlama Metodu**, Medhal Yayınları, İstanbul 2012.

Karagülle, Süleyman, **Adil Düzende Genel Hizmetler,** Medhal Yayınevi, İstanbul 2014.

Karaman, Hayrettin, **İslâm Hukukunda İçtihad**, Ankara 1975.

Karaman, Hayrettin, **Başlangıcından Zamanımıza Kadar İslâm Hukuk Tarihi,** İstanbul 1975.

Kargıoğlu, Aysel, **Dünya Yaşamının Temel Elementi "Carbon**", **www.yaklasansaat.com,** Erişim Tarihi: 8.9.2015.

Kast, F. E. & Rosenzweig, J. E., *General Systems Theory: Application for Organization and Management,* Academy of Management Journal, 1972, Vol. 15, p. 450, Zik. Dereli, Toker, **Organizasyonlarda Davranış,** 1. Cilt, İÜ Yayınları, İstanbul 1976, s. 105.

Kempen, Bernhard, *Anayasa Teorisi - Anayasa ve Siyaset*, Çev. İsmet Macit, Lale Yayıncılık, İstanbul 2014.

Keynes, J. M., **The General Theory of Employment, Interest &Money**, New York 1936.

Kılıç, Süleyman, *Bina ve Fabrika İnşasının Senetle Kredilendirilmesi,* **Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli-Faizsiz Kredileşme Sistemi**, İstanbul 1989.

Kışlalı, Ahmet Tahir, **Siyaset Bilimi,** Ankara 1987.

Kıvanç, E., -Yetkin, C., **Sosyo Ekonomik Temelleriyle Siyasal Düşünceler Tarihi I**, İstanbul 1985.

Kottak, Conrad Phillip, **Antropoloji İnsan Çeşitliliğinin Önemi,** Çev. Atamtürk Derya, Duyar İzzet, Özler Okan, İçen Utku, Deki Yayınları 15. Baskı, 2014 Ankara.

Kösemihal, Nurettin Ş., **Sosyoloji Tarihi,** İstanbul 1956.

Kunter, Nurullah, **Muhakeme Hukuku Ceza Muhakemesi Hukuku,** İstanbul 1986, s. 55-57.

Kuyucuklu, N., **İktisadî Olaylar Tarihi**, İstanbul 1982.

Leakey, L.S.B., **İnsanın Ataları,** Çev. Güven Arsebük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1971.

Leakey, Richard – Roger, Lewin, **Origins**, London 1977, s. 162, Zik. Şenel, **İlkel**…

Lijphart, Arend, **Çağdaş Demokrasiler Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri** (Çev. E. Özbudun, E. Onulduran), Ankara, 1986.

Lijphart, Arend, **Çağdaş Demokrasiler** (Çev. E. Özbudun - E. Onulduran), Ankara 1988.

Lipson, Leslie, **Demokratik Uygarlık** (Çev. H. Gülalp-T. Alkan), Ankara 1984.

Lukes, Steven, **Bireycilik**, Çev. İsmail Serin, Bilim Sanat Yay., 2. Baskı, Ankara 2006.

MacCormack, Geoffrey, *"Anthropology and Legal Theory",* The Juridical Review (1978), *Antropoloji ve Hukuk Teorisi,* Çev. Onur Sinan Vatansever, İÜHFM, C. LXVII, S.1-2, 2009.

Mahmud, Es'ad b., Emin Seydişehri, **Hukuk Tarihi Tarihi İlmi Hukuk**, Matbaai Amire, 1331-1332 İstanbul. Editör: Dr. Hasan Özket, Çev. Hasan Özket, Bünyamin Demir, Abdulkadir Altınhan, Ahmet Kırtekin, Mehmet Seyyar, Recep Yıldırım, Sedat Aksakal, Veysel İpekçi.

Marx, Karl, **Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi,** Çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara 1997.

Mcneil, Wlliam H., **A World History,** New York 1971, Oxford University Press.

Mcneill, William H., **Dünya Tarihi**, Çev. Alaettin Şenel, Sistem Ofset Matbaa ve Yay., İstanbul 1985.

Montesquieu, C., **Kanunların Ruhu Üzerine I** (Çev. Fehmi Baldaş), MEB Yayınları, Ankara 1963.

Morgan, Clifford T., **Psikolojiye Giriş Ders Kitabı** (Çev. Hüsnü Arıcı...), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı, Ankara 1989.

Molla Hüsrev, **Miratul-Usûl**, Tarihsiz.

Morrison, P. & Morrison, P., **Powers of Ten,** Scientific American Library, New York 1982.

Murat D. Mirza, **Türk müsünüz?** http://www.prossolutions.com.tr/, Erişim Tarihi: 02.11.2015.

Nordhaus, W. D. & Andrew, J., eds., *The Share Economy: A Symposium, published by the Journal of Comperative Economics,* X, 1986.

Nordhaus, W., *Can The Share Economy Conquer Stagflation*, The Quarterly Journal of Economics, February 1988.

Nordhaus, W. D., **Introduction to the Share Economy**, in Nordhaus and John, 1986.

Norstag, K. - Meyerriecks, A. J., **Biology,** Charles E. Merill Publishing Company, London 1983.

Okandan, Recai Galip Umumi Hukuk Tarihi Dersleri, İstanbul 1951.

Otacı, Cengiz, **Hukukun Laikleşme Serüveni,** Seçkin Yayınevi, Ankara 2012.

Ozankaya, Ö., **Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü,** Savaş Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1984.

Özek, Çetin, **Devlet ve Din**, İstanbul Tarihsiz.

Özket, Hasan, **XIX. Asır İslam Hukuk Usulü Çalışmaları (1800-1923),** Doktora Tezi 2003.

Özket, Hasan, **Molla Hüsrev ve Mir'atü'l Usul adlı eserinin kaynakları,** Yüksek Lisans Tezi 1992.

Parmaksızoğlu, İ., - Çağlayan, Y., **Genel Tarih,Eski Çağlar ve Türk Tarihinin İlk Dönemleri,** Ankara 1976.

Peck, M. J., **Is Japan Really a Share Economy?,** in Nordhaus and John, 1986.

Popper, Karl, **Açık Toplum ve Düşmanları I, II**, Platon, İstanbul 1989.

Rafiuddin, M., **Geleceğin İdeolojisi** (Çev. B. Tuna), Akabe Yayınları, İstanbul 1988.

Reynolds, L. G., **Macroeconomics,** V. ed. Richard D. Inving Inc., Illinois 1985.

Ribard, Andre, **İnsanlığın Tarihi** (Çev. E. Başar - Ş. Yalçın, H. Bektay), İstanbul 1983.

Rodinson, M., **Hz. Muhammed** (Çev. A. Tokatlı), İstanbul 1968.

Rousseau, J. Jacques, **Toplum Sözleşmesi** (Çev. V. Günyol), İstanbul 1982.

Russel, Bertand, **Bilimin Toplumsal İşlevi** (Çev. E. Esençay), İstanbul Tarihsiz.

Samuelson, Paul Anthony, **İktisat** (Çev. D. Demirgil), İstanbul 1973.

Sartori, Giovanni, **Demokrasi Kuramı** (Çev. D. Baykal), Ankara Tarihsiz.

Savaş, Vural F., **Anayasal İktisat,** Beta Yay., İstanbul 1989.

Sayı, Ali, *Faiz ve Faizin Tarihi Gelişimi*, **Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli-Faizsiz Kredileşme Sistemi**, İstanbul 1989.

Sayılı, Aydın, **Mısırlarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp,** Ankara 1982.

Scherif. M. & Scherif, C.W.**, Social Psychology,** HarperfeRow Publishers, New York 1969.

Shi, N. & Zuo, G., **OutLaws of The Marsh**, Foreign Languages Press, c. I, Beijing 1988, s. 14.

Johnson, L.G., **Biology,** ed. II, London 1983.

Schrag, C. C. & Carsen, O. N. & Catton, W. R., **Sociology,** IV ed., Harper & Row Publishers, New York 1968.

Schumacher, E. F., **Küçük Güzeldir (**Çev. Osman Deniztekin), Cep Kitapları AŞ, 2. Baskı, 1989.

Schwarz, A. B., **Roma Hukuku Dersleri** (Çev. T. Rado), İstanbul 1956.

Sevtap, Metin, *Yeniden Doğal Hukuk Modellemesi: John Finnis*, İÜHFM, C. LXII. S. 1-2, 2004.

Spengler, Oswald, **Batının Çöküşü I**, Çev. Giovanni Scognamillo, İstanbul 1978.

Soysal, Mümtaz, **Anayasaya Giriş**, Ankara 1969.

Şenel, Alaettin, **İlkel Topluluktan Uygar Topluma, Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi,** Bilim ve Sanat Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2001.

Şenel, Alaeddin, **Siyasal Düşünceler Tarihi Tarih Öncesinde İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş,** Bilim Sanat Yayınevi, 5. Baskı, Ankara 2014.

Şerif, Mian Muhammed, **İslâm Düşüncesi Tarihi** (Çev. Altay Ünaltay), İnsan Yay., İstanbul 1990.

Taberî (İbni Cerîr), **Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk I** (tahkikli Muhammed Ebu'l Fazl İbrahim), Beyrut Tarihsiz.

Tablot, Michael, **Holografik Evren,** Çev. Güray Tekçe, Omega Yayınları, İstanbul 2015.

Talas, Cahit, **Ekonomik Sistemler**, Ankara 1969.

Tanilli Server, **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 1. Cilt, İlk Çağ: Doğu, Yunan, Roma,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul 2015

Tekelioğlu, M. Sayım., *Senetlerin Karşılıkları ve Teminatı,* **Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli - Faizsiz Kredileşme Sistemi**, İstanbul 1989.

Tekir, Sabri, *Faizsiz Sistemde Kredileşme ve Kredi Müessesesi*, **Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli - Faizsiz Kredileşme Sistemi**, İstanbul 1989.

Topdemir, Hüseyin Gazi – Unat, Yavuz, **Bilim Tarihi,** Pegem Akademi Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2014.

Toprak, Binnaz, *Türkiye'de Dinin Denetim İşlevi* (eds. E. Kalaycıoğlu - A. Y. Sarıbay), **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi,** Beta Yayıncılık, İstanbul 1986.

Toynbee, Arnold, **Medeniyet Yargılanıyor** (Çev. U. Uyan), İstanbul 1988, s. 1845.

Toynbee, Arnold, **A Study of History** I.

Turan, Şerafettin, **Türk Kültür Tarihi**, Ankara 1990.

Tunaya, Tarık Zafer, **Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku**, İstanbul 1980.

Turhan, Mehmet, *Anayasa ve Anayasacılık,* Amme İdaresi Dergisi, C. 27.

Tütengil, Cahit Orhan, **Az Gelişmenin Sosyolojisi,** İstanbul 1984.

Ulukütük, Mehmet, *Politik Teolojide Din Dilinin Stratejik Ağırlığı -Din Dilinin Politik İşlevleri Üzerine Bir Deneme*, **Academia,** Erişim Tarihi: 25.09.2015.

Umur, Z., **Roma Hukuku**, İstanbul 1982.

Ülken, Y., **20. Yüzyılda Dünya Ekonomisi, Günümüzün İktisadi Sorunları ve Başlıca Tahlil Aletleri**, İstanbul 1974.

Ünsal, A., **Siyaset ve Anayasa Mahkemesi ("Siyasal Sistem" Teorisi Açısından Türk Anayasa Mahkemesi)** AÜ Yayınları, Ankara 1980.

Weber, Max, **Sosyoloji Yazıları, Dünya Dinlerinin Sosyal Sosyolojisi** (Çev. T. Parla), İstanbul 1986.

Weitzman, M., **The Share Economy,** Cambridge 1984.

Welsh, G., **Kısa Dünya Tarihi**, İstanbul 1972.

Wilson, Thomas P., *Sosyoloji ve Matematiksel Yöntem,* **Günümüzde Sosyal Teori,** Editörler: Giddens, Anthony – Turner, Jonathan, İngilizceden Çev. Tatlıcan Ümit, Say Yayınları, İstanbul 2013.

Yalvaç, K., - Tosun, M., **Sümer, Babil, Assur Kanunları ve Ammî Saduka Fermanı,** Ankara 1975.

Yavuz, Fehmi, **Türk Mahallî İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerinde Bir Araştırma,** Ankara 1966.

Yavuzer, M. Salih, *Yeni Bir Faizsiz Banka Modelinde Senet Çıkarılması ve Çeşitleri*, **Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli**, İstanbul 1987.

Yayla, Atilla, **Siyaset Teorisine Giriş,** Kesit Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul 2012.

Yenişehirlioğlu, Şahin, **Felsefe ve Diyalektik Bilgi Kuramı (Epistemoloji),** Alkım Yayınevi, III. Baskı, Ankara Tarihsiz.

Yıldırım, Cemal, **Bilim Tarihi,** İstanbul 1983.

Yücel, Mustafa Tören, **Hukuk Sosyolojisi,** Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2014.

Zaim, S., **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul 1977.

Zaloğlu, Ş., *"Evrim Teorileri,"* ed. Türkan Erbengi, **Biyoloji,** Beta Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 1986.

Zeytinoğlu, Erol, **İktisat Tarihi,** İstanbul 1976.

Erişen Ali, Erten Kazım, Özdemir Harun, Demir Bünyamin, Karagülle Süleyman, Akdemir Süleyman, Hocaoğlu Mehmet Lütfi, Erzen Tayibet, Okta Leyla, Hocaoğlu Emine, **Adil Düzene Göre İnsanlık Anayasası Kamu Görevleri**, www.akevler.org, Erişim Tarihi: 18.10.2015.

Avrupa Birliği Üyesi Bazı Ülkelerin Anayasaları, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.

İnternet Kaynakları

http://www.dr.com.tr/Kitap/Bati-Uygarliginin-Cokusu/Erik-M-Conway/Bilim/Ekoloji-Cevre-Bilim/ urunno = 0000000662852, Erişim Tarihi: 03.01.2016.

http://www.un.org/ar/events/cooperativesday/pdf/more.background. info.pdf, Erişim Tarihi: 05.01.2016.

http://www.akevler.org/AkevlerSeminerler/928/SonEk/2/HAMILAT-YUKLER-K-M-31, Erişim Tarihi: 24.04.2016.

http://www.akevler.org/AkevlerKitaplar/997/82/25-KAMIL-SAYILAR-KURALI-ADIL-DUZENE-GORE-INSANLIK-ANAYASASI-K, Erişim Tarihi: 24.04.2016.

http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=2182, Erişim Tarihi: 24.04.2016.

http://maddeveevren.tumblr.com/post/100309369349/yildizlar-ve-galaksiler-arasindaki-mesafe, Erişim Tarihi: 26.07.2016.

http://www.evrimagaci.org/makale/515, Erişim Tarihi: 02.01.2016.

http://chttp: //www. turkcebilgi.com/ibrahim, Erişim Tarihi: 11.04.2016.

http://ufouzayevrenbilim.blogspot.com.tr/2012/01/kainatn-yas-tekrar-hesapland.html, Erişim Tarihi: 10.01.2016.

www.kuark.org.gunessisteminin olusumu, Erişim Tarihi: 06.07.2016.

http://www.halkansiklopedisi.com/lavoisier-yasasi-nedir.html, Erişim Tarihi: 06.07.2016.

http://www.ruhsalfenomenler.com/makaleler/113-enerjinin-korunumu-yasasi.html, Erişim Tarihi: 06.07.2016.

http://www.fizikbilimi.gen.tr/gunes-sistemi/, Erişim Tarihi: 10.01.2016.

http://www.turkcebilgi.com/entropi, Erişim Tarihi: 10.01.2016.

http://www.internethaber.com/iste-kainatin-sonu-icin-olasi-tarih-297222h.htm, Erişim Tarihi: 10.01.2016.

http://www.fizikbilimi.gen.tr/gunes-sistemi/, Erişim Tarihi: 10.01.2016.

http://www.forumlordum.net/egitim-ogretim-genel/57484-su-dongusu-nedir-su-dongusu-hakkinda-bilgi-su-dongusu-nasil.html, Erişim Tarihi: 10.01.2016.

http://www.turkcebilgi.com/entropi, Erişim Tarihi: 06.07.2016.

http://www.cangungen.com/2011/04/20/1066/, Erişim Tarihi: 06.07.2016.

http://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgipaket/jeolojik/KambrOncesi/, Erişim Tarihi: 10.01.2016.

https://tr. wikipedia.org/wiki/Sosyal_Darwinizm, Erişim Tarihi: 08.10.2016.

https://genographic.nationalgeographic.com, Erişim Tarihi: 24.04.2016.

http://maddeveevren.tumblr.com/post/100309369349/yildizlar-ve-galaksiler-arasindaki-mesafe, Erişim Tarihi: 26.07.2016.

http://www.fenokulu.net/yeni/Fen-Konulari/Konu/DNA-ve-Genetik-Kod-Konu-Anlatimi_551.html, Erişim Tarihi: 09.02.2016.

di.coop/wp-content/ uploads/2014/01/CDIcompletestart-uppkt2010.pdf, Erişim Tarihi: 31.08.2016

GAYE İNSAN HZ. MUHAMMED

Mehmet Sürmeli

ATLAS

Atlas Yayınları: 27
Düşünce / İnceleme / Araştırma: 5

GAYE İNSAN HZ. MUHAMMED

Mehmet Sürmeli

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. baskı Mavi Yayıncılık 2006
7.baskı Atlas Yayınları Temmuz 2017

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-17-5

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alışveriş: www.atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11

GİRİŞ 15

I. HZ. MUHAMMED'İN (S.) YAŞADIĞI COĞRAFYANIN İSLÂM ÖNCESİKÜLTÜREL DURUMU 29

II. KUR'AN-I KERİM'İNÖNCELİKLİ KONUSU OLAN İMAN ALANIYLA İLGİLİHZ MUHAMMED'İN (S.) EMİR VE TAVSİYELERİ 38
- A- İman Kurtuluş Vesilesidir 53
- B- İman Taklidi Olmayıp Bilgi Temelli Olmalıdır 55
- C- Hz. Muhammed'in Peygamberliği Kabul Edilmeden İman Tamam Olmaz 57
- D- İmanla Küfür Aynı Anda Bir Kalpte Bulunamaz 59
- E- Kâfirlerin Salih Amellerinin Hiçbir Değeri Yoktur 60
- F- Allah'a Karşı İşlenen En Büyük Suç Şirktir 62
- G- İmandan Sonra Küfre Dönmek; İrtidat Allah'a Karşı İşlenen En Büyük Suçtur 64
- H- İtikadi ve Ameli Bidatlerden Kaçınmak Gerekir 67
- I- Salih Ameller İmanı Güçlendirir 72
- İ- Günahlara Çokça Dalmak İmanı Tehlikeye Sokar 74
- K- İmanda İkrah Olmaz 91
- L- Ahirette Kurtuluşa Erebilmek İçin İmanlı Ölmek Esastır 95

III. HZ. MUHAMMED'İN (S.) ŞAHSİYETİ VE AHLAKİ NİTELİKLERİ 101
A- Hz. Muhammed (s.) Edep ve Hayâda En Mükemmel İnsandı 103
B- Hz. Muhammed (s.) İnsanların En Doğru Sözlüsüydü 106
C- Hz. Muhammed (s.) Çocuklarına Karşı Çok Şefkatliydi 109
D- Hz. Muhammed (s.) Hanımlarına Karşı Çok İlgili ve Nezaketliydi 113
E- Hz. Muhammed (s.) Akrabalık İlişkilerini Her Zaman Gözetirdi 116
F- Hz. Muhammed (s.) Müminlere Karşı Çok Merhametliydi 119
G- Hz. Muhammed (s.) İnsanların En Cömertiydi 121
H- Hz. Muhammed (s.) İnsanların En Cesaretlisiydi 124
I- Hz. Muhammed (s.) İnsanların En Takvalısıydı 128
İ- HZ. Muhammed (s.) İnsanların En Sabırlısıydı 137
J- Hz. Muhammed (s.) Çok Tefekkür Ederdi 144
K- Hz. Peygamber (s.) Helal kazanca Çok Önem Verirdi 148
L- Hz. Peygamber (s.) Emri bil Marufu En İyi Yapar ve Müslümanları da Teşvik Ederdi 192
M- Hz. Peygamber (s.) Cihadı Teşvik Ederdi veYapanları Diğer İnsanlardan Ayrı Tutardı 198
N- Hz. Peygamber (s.) Allah'ı Çok Zikrederdi 206

IV. HZ. MUHAMMED'İN (S.) GÖREVLERİ 214
A- Bir Öğretmen ve Eğitimci Olarak Resulullah 217
B- Kur'an-I Kerim'in Açıklayıcısı Olarak Resulullah 220
C- Örnek Alınacak Kişi Olarak Resulullah 222
D- Hüküm Koyucu Olarak Resulullah 223
E- Kadı ve Yargıç Olarak Resulullah 225
F- Yönetici Olarak Resulullah 226
G- Soru Mercii Olarak Resulullah 229
H- Bir Davetçi Olarak Resulullah 231

V- HZ. PEYGAMBERE (S.) KARŞI AHLAKİ SORUMLULUKLARIMIZ 235

SONUÇ 249

BİBLİYOGRAFYA 251

BİBLİYOGRAFYA

Acluni, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-hafa,* Beyrut, trsz.

Alusî, Şihabuddin Mahmud, *Rûhu'l-meânî*, I-XVI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.

Bagavi, *Meâlimu't-tenzil*, Beyrut, trsz.

Bedri, Abdurrezzak b. Abdulmuhsin, *Fıkhu'l-ed'ıye ve'l-ezkar*, Suudi Arabistan 1999.

Behiy, Muhammed, *Min mefâhimi'l-Kur'an fi'l-akide ve's-süluk*, trsz.

Beydavî, Ebû Said Abdullah b. Ömer, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, I-VI, *Mecmau't-tefâsir* içerisinde, İstanbul 1984.

Beyhaki, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin*, es-Sünen'ü-l kübra*, DKİ, Beyrut 2010

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Muvazzaf İlmi Kelâm*, Bilmen Yayınları, İstanbul, trsz.

—*Istılahat-ı Fıkhıye Kamusu*, I-VIII, Bilmen Yayınları, İstanbul, trsz.

Buharî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-sahîh*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Cürcanî, Şerif Ali Muhammed, *et-Ta'rifât*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut 1995.

Darimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *es-Sunen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Dehlevî, Şah Veliyyullah, *Huccetullahi'l-bâliğa*, I-II, şerh ve ta'lik Muhammed Şerif Sükker, Beyrut 1990.

Dictionnaire Larousse, Ansiklopedik Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993.

Duman, Zeki, *Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Müslümanlar*, Fecir Yayınları, Ankara 1997.

Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as, es-Sicistanî, *es-Sunen*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed, *İrşad-ı akl-ı selim ilâ mezâye'l-Kur'ani'l-Kerim*, I-IX, Dâru İhyai't-Turâs, Beyrut, trsz.

Emin, Ahmed, *Duha'l-İslâm*, I-III, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, trsz.

Ebû Zeyd, Nasr Hamid, *İlahî Hitabın Tabiatı*, trc. Mehmet Emin Maşalı, Kitabiyat Yayınları, Ankara 2001.

Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, I-III, trc. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1999.

Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, trc. Alpaslan Açıkgenç, Fecir Yayınları, Ankara 1987.

—*İslâm ve Çağdaşlık*, trc. Alpaslan Açıkgenç - Hayri Kırbaşoğlu, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1998.

Ferrâ, Ebû Zekeriyya Yahya b. Ziyad, *Meâni'l-Kur'an*, I-III, Dâru's-Sürûr, Beyrut, trsz.

Gazzalî, Muhammed, *Fakihlere ve Muhaddislere Göre Sünnet*, trc. Ali Özek, İslâmi Araştırmalar Yayınları, İstanbul 1992.

Güngör, Erol, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1995

Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, I-II, İrfan Yayınları, İstanbul, trsz., 5. baskı.

Hanbelî, Abdurrahman b. Şihabuddin b. Ahmed b. Receb, *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem fî şerhi hamsîne hadîsen min cevamiu'l-kelîm*, I-II, Müessesetü's-Suûdiyye, Riyad, trsz.

Havva, Said, *el-Esas fi't-tefsîr*, I-XI, Dâru's-Selam, Kahire 1989, 2. baskı.

Hazin, Ali b. Muhammed, *Lübâbu't-te'vîl fî meâni't-tenzîl*, I-VI, Mecmau't-Tefasir içerisinde, İstanbul 1984.

Heysemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekir, *Mecmau'z-zevâid*, I-X, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1982.

Hilmi, Ahmed, *İslâm Tarihi Hz. Peygamberden Zamanımıza Kadar*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1982.

el-Isfehanî, Rağıb, *el-Müfredât elfazı'l-Kur'an*, Dâru'l-Kalem, Beyrut 1992.

İbni Abdulmuhsin, Abdurrezzak, *Fıkhu'l-ed'iyye ve'l-ezkâr*, Dâru İbn Affan, Riyad 1999.

İbn Ebi Şeybe, Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef fi'l-ehadisi ve'l-âsâr*, Daru'l-Fikr, Dımeşk 1986

İbni Hanbel, Ahmed, *el-Musned*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

İbni Hemmam, Abdurrezzak, *el-Musannef*, I-XI, Mektebetü'l-İslâmi, Beyrut 1971.

İbni Hişam, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Siretü'n-nebeviyye*, I-II, Dâru'l-Beyan, Kahire 1987.

İbni Kayyim el-Cevzî, Ebû Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekir, *Medâricu's-sâlikîn*, I-III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trsz.

İbni Kesîr, İmaduddin Ebu'l-Fidâ İsmail, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, I-IV, Dâru'l-Velid, Kahire 1993.

—*Câmiu'l-Mesânid ve's-Sünen*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, trsz.

—*el-Bidâye ve'n-nihaye*, I-XIV, Kahire 1932.

İbni Manzur, Cemaluddin, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrem Ali b. Ahmed, *Lisanu'l-Arab*, I-VI, Dâru'l-Meârif, Kahire, trsz.

İbni Mace, Muhammed b. Yezid, *es-Sunen*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

İbni Muhammed, Ebû Abdurrahman Abdullah b. Ahmed, *Kitâbu's-sünne*, tah. Muhammed b. Said b. Sâlim el-Kahtanî, Riyad 1994.

İbni Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübra*, I-IV, Neşri Sekâfeti İslâmiyye, Kahire 1308.

İbni Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef fi'l-ehâdîsi ve'l-âsâr*, I-VII, Dâru'l-Fikr Yayınları, Beyrut 1989.

İbn Hamza, İbrahim b. Muhammed b. Kemaleddin, *el-Beyan ve't-tarif fî esbab-i vurûdi'l-Hadis*, Beyrut 1982

Izıtsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, trc. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1992.

Kahtani, Muhammed Sâlim, *el-Vela ve'l-bera*, Riyad 1406.

el-Kari, Ali, *Şerhu Kitabi'l-fıkhı ekber*, Beyrut 1995.

Küng, Hans, *Evrensel Bir Ahlaka Doğru*, trc. Cemal Tosun - Nevzat Aşıkoğlu, Gün Yayınları, 1995.

Mevdudi, *Tefhîmu'l-Kur'an*, I-VII, trc. heyet, İnsan Yayınları, İstanbul 1986.

Malik b. Enes, *Muvatta*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Muhasibi, Haris, *Risaletü'l-müsterşidin*, tah. Abdulfettah Ebu Gudde, Beyrut 1998.

Müslim, Ebû Hüseyin Müslim b. Haccac, *es-Sahih*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Nass, İhsan, *Kitâbu'l-kabâili'l-Arabiyye*, Beyrut 1421.

Nahhas, Ebû Cafer, *Meâni'l-Kur'an*, I-VI, Mekke 1988.

Nebhanî, Takiyuddin, *ed-Devletü'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Ümme, Beyrut 1994.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Paçacı, Mehmet, "Allah'ın Krallığı Sendromu ve Günümüz Müslümanları", *İslâmi Araştırmalar*, VII, Ankara 1994.

Razî, Fahreddin, *Mefâtihu'l-gayb*, I-VIII, Şirketi Sahifei Osmaniyye, İstanbul, trsz.

Ramahurmuzî, Hasan b. Abdurrahman, *el-Muhaddisu'l-fasıl beyne'r-ravî ve'l-Vâî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1984.

Sabûnî, Muhammed Ali, *Kibes min nûri'l-Kur'ani'l-Kerim*, Dâru'l-Kalem, Şam 1987.

Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, TDV Yayınları, Ankara 2001.

Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed, *Usulü Serahsî*, I-II, Beyrut 1993.

Serinsu, Ahmet Nedim, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Esbabı Nüzulün Rolü*, Şule Yayınları, İstanbul 1994.

Sülemî, Ebu Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin, *Hakaiku't-tefsir*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut 2001

Şatıbî, İbrahim b. Musa, *el-Muvafakat fî usûli'ş-şerîat*, I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trsz.

Taberî, Ebû Cafer, *Câmiu'l-beyan*, I-XII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1992.

—*Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, I-VI, trc. Zakir Kadiri Ugan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

Tahavi, Ebu Cafer, *Müşkilü'l-âsâr*, I-II, Daru'l-İlmiye, Beyrut 1995.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *es-Sunen*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Zerkanî, Muhammed Abdulazim, *Menâhilu'l-Kur'an fî ulûmi'l-Kur'an*, I-II, Mısır, trsz.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul.

Zamahşerî, Muhammed b. Ömer, *el-Keşşaf an hakâiki gavamizi't-tenzîl ve uyûni'l-akâvil*, I-IV, Dâru'l-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut 1995.

Kur'an-ı Kerim'e Göre
HAZRETİ MUHAMMED
(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

Prof. Dr. H. Mehmet Soysaldı

ATLAS

Atlas Yayınları: 28
Düşünce / İnceleme / Araştırma: 6

Kur'an-ı Kerim'e Göre HAZRETİ MUHAMMED (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

Prof. Dr. H. Mehmet Soysaldı

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Temmuz 2017

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-18-2

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alışveriş: www.atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 5

ÖNSÖZ 7

GİRİŞ 9

1. Kur'an, Hz. Muhammed'in (s.a.v) Bir Beşer Olduğunu Belirtir. 11
2. Hz. Muhammed (s.a.v) Allah'a Kulluk Etmekle Sorumludur. 14
3. Kur'an, Hz. Muhammed'in (s.a.v) Hak Üzere Olduğunu Açıklar. ... 17
4. Kur'an, Onun Allah'ın Resulü, Nebisi Oluşunu Tasdik Edip Peygamberliğinin Evrensel Olduğunu Belirtir. 20
5. Kur'an, Hz. Muhammed'in (s.a.v) Peygamberlerin Sonuncusu Olduğunu, Ondan Sonra Peygamber Gelmeyeceğini Belirtir. 23
6. Kur'an, Onun Peygamberliğini İspat Eden Mucizelerle Desteklendiğini Bildirir. 28
7. Kur'an, Hz. Muhammed'in (s.a.v) Allah'tan Aldığı Vahyi İnsanlara Tebliğ Etmek ve Açıklamakla Görevli Olduğunu Bildirir. 38

8. Hz. Muhammed (s.a.v) Âlemlere Rahmet Olarak Gönderilmiştir…42
9. Hz. Muhammed (s.a.v) İnsanlar İçin Şahit, Müjdeci ve Uyarıcı Olarak Gönderilmiştir. 53
10. Hz. Muhammed (s.a.v) Yüce Ahlak Sahibidir. 56
11. Hz. Muhammed (s.a.v) Müminler İçin Uyulması ve Tâbi Olunması Gereken En Güzel Örnektir. 59
12. Allah Sevgisine ve Rızasına Giden Yol, Peygambere Tâbi Olmaktan Geçer. 63
13. Müminlerin Ona Daima Saygı Göstermeleri, Salât ve Selam Getirmeleri Gerekir. 65
14. Kur'an, Hz. Peygamber'in Emrine İtaati ve Davetine İcabet Etmeyi Emreder. 69
15. Kur'an, Hz. Peygamber'in Dinde Helal ve Haramı Belirleme Yetkisi Olduğunu Belirtir. 76
16. Hz. Muhammed'e (s.a.v) Tâbi Olmayan, Onu Hayatında Örnek Edinmeyen Ahirette Çok Kötü Bir Duruma Düşecektir. 79
17. Hz. Peygamber'in Getirdiği Hükmü Kabul Etmeyip Ona Karşı Çıkan Ahirette Şiddetli Bir Azaba Duçar Olacak ve Cehenneme Girecektir. 81
18. Batılı Aydınların Hz. Muhammed (s.a.v) Hakkındaki Sözleri 84

SONUÇ 89

KAYNAKLAR 91

KAYNAKLAR

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1982.

Askalanî, İbni Hacer, *Fethu'l-barî bi şerh-i sahih-i İmamı Ebi Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buharî*, Kahire 1987.

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990.

Azzam, Abdurrahman, *Peygamberimizin Örnek Ahlakı*, trc. Hayrettin Karaman, İstanbul 1995.

Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler*, Sözler Yayınevi, İstanbul 1979.

Bennâ, Ahmed b. Muhammed, *İthâf-u fudalâi'l-beşer bi'l-kırâeti'l-erbeate aşera*, Kahire, trs.

Beydâvî, Nasuruddin Ebi Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirazî, *Envâru't-tenzil ve esraru't-te'vil*, thk. Muhammed Subhi b. Hasen Hallag, Dr. Mahmud Ahmed el-Etraş, Daru'r-Reşid, Beyrut 1421 / 2000.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınları, İstanbul 1985.

Bolay, Süleyman Hayri, "âlem mad.,", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1989.

Boynukalın, Mehmet, "Tebliğ", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, DİB Yayınları, İstanbul 2011.

Buhârî, Ebu Abdirrahman Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi*, *Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yayınları, İstanbul, trs.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir İlminin Doğuşu ve Buna Hız Veren Amiller*, AÜİF Yayınları, Ankara 1968; *Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara 1985.

Cezerî, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf, *Tahbîru't-teysîr fî kırââti'l-eimmeti'l-aşere*, Beyrut, trs.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, (ö.255 / 869), *es-Sünen*, nşr. Muhammed Ahmed Dehman, Beyrut, trs.

Demirci, Muhsin, *Vahiy Gerçeği*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1996.

Dımeşki, İzzeddin Abdulaziz b. Abdisselam, *Tefsiru'l-Kur'an*, Daru İbn Hazm, Beyrut 1996.

Duman, M. Zeki, *Beş Sure Tefsiri*, Fecr Yayınları, Ankara 1999.

Ebu Dâvud, Süleyman b. el-Eşas es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Ebu Hayyan, Muhammed b. Yusuf el-Endelusî, *el-Bahru'l-muhit*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1413 / 1993.

Ebussuud, İbn Muhammed el-İmadî, *İrşadu'l-akli's-selim ila mezaya'l-kitabi'l-kerim*, thk. Abdulkadir Ahmed Ata, Mektebetü'r-Riyad el-Hadise, Riyad, trs.

Erdem, Mustafa, *İnanç Gerçeği*, Elif Ofset, Elazığ 2015.

Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, İstanbul, trs.

Hâkim, en-Nisâbûrî, (ö.404 / 1013), *el-Müstedrek ala's-sahihayn*, Beyrut, trs.

Hart, Michael H., *100 Kişiler*: *Dünya Tarihindeki En Etken 100 Kişi*, New York: Hart Yayınları, 1978.

Hatip, Muhammed Accac, *es-Sünnet kable't-tedvin*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1425 / 2005.

Heysemî, Nureddin Ali b. Ebi Bekr, *Mecmeu'z-zevaid ve menbeu'l-fevaid*, Beyrut 1967.

http://www.mumsema.org/sahsa-gore-guzel-sozler/36745-batili-dusunurlerin-efendimiz-sav-hakkinda-sozleri.html (26.03.2017)

http://www.adherents.com/adh_influ.html (21.03.2007)

http://www.ilimdunyasi.com/ornek-ahlaki/peygamberimiz-(s-a-v)-hakkinda-batili-aydinlarin-sozleri/?wap2 (26.03.2017)

Güngör, Mevlüt, *Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamber'in Sünnetine Verdiği Değer*, Kur'an Kitaplığı, İstanbul 1996.

İbn Esir, İzzeddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *Üsdü'l-gabe fi temiyizi's-sahabe*, Kahire 1970.

İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik, *es-Siretü'n-nebeviyye*, thk. Muhammed Hamidullah, Konya 1401.

İbn Kesir, Ebu'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer, (ö.774 / 1373), *el-Bidaye ve'n-nihaye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Daru Hicr, 1419 / 1998; *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Kahire 1421 / 2000.

İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, (ö.275 / 888), *Sünen,* nşr. Muhammed Fuad Abdulbâkî, İstanbul1981.

İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrem, *Lisanu'l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut, trs.

İbn Sa'd, Muhammed, (ö. 230 / 844), *et-Tabakatü'l-kübra*, Beyrut 1960.

İsfehanî, Rağıb, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed, *Müfredatü elfazı'l-Kur'an*, Daru'l-Kalem, Dımeşk 1992.

Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi Ta'rifi Hukûkî'l-Mustafa*, Dımeşk trs.

Kasaboğlu, Abdurrahman, "Kur'an'da Üsve-i Hasene Kavramı - Model Alma Yoluyla Öğrenme", *Diyanet İlmi Dergi*, cilt 42, sayı 3, Ankara 2006.

Kırca, Celal, *Kur'an ve İnsan*, Marifet Yayınları, İstanbul 1996.

Karaman, Hayreddin vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara 2007.

Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed, *el-Camiu li ahkami'l-Kur'an*, thk. Dr. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1427 / 2006.

Malik b. Enes, *el-Muvatta*, nşr. Takıyyüddin en-Nedvî, Dımaşk - Beyrut 1412 / 1991.

Maverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib, *en-Nüket ve'l-uyun*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs.

Muhyiddîn ed-Dervîş, *İ'râbu'l-Kur'âni'l-Kerîm ve beyânüh*, Suriye 1996.

Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî, *es-Sahih*, thk. M. Fuad Abdulbakî, İstanbul 1981.

Nedvî, Ebu'l-Hasan, *es-Siretü'n-nebeviyye*, trc. Osman Keskioğlu, İstanbul 1981.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (ö.303 / 916), *Sünenü'n-nesâî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Nesefî, Ebu'l-Berekat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, (ö.710 / 1310), *Medariku't-tenzil ve hakâiku't-tevil*, thk. Yusuf Ali Bedivi, Muhyiddin Mutuvib, Daru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut 1419 / 1998.

Razî, Fahruddin Muhammed b. Ömer, (ö.605 / 1208), *et-Tefsiru'l-kebir* (*Mefatihu'l-gayb*), Beyrut 1990.

Sabunî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, Daru'l-Fikr, Beyrut, trs; *et-Tıbyan fi ulumi'l-Kur'ân*, Dersaadet, İstanbul, trs.

Sahavî, *el-Kavlul-bedi*, Beyrut 1985.

Soysaldı, H. Mehmet, *Dini Hitabet*, İstanbul 2014; *Âlemlere Rahmet Hz. Muhammed*, 3. baskı, Ankara 2011.

Suyutî, Celaluddin, *ed-Dürrü'l-mensur fi't-tefsiri bi'l-me'sur*, Kahire 1424 / 2003.

Şevkanî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu'l-kadir*, Mısır 1383 / 1964.

Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub el-Lahmî, (ö.360 / 971), *el-Mu'cemu'l-evsat*, Daru'l-Fikr, Amman 1999.

Taberî, Muhammed b. Cerir, *Camiu'l-beyan an tevili ayil-Kur'an*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1995.

Tirmizî, Ebû İshak Muhammed b. İsa es-Sevrî, (ö.279 / 892), *Sünenü't-Tirmizî*, Mısır 1965.

Topbaş, Osman Nûri, *Hazret-i Muhammed Mustafâ-1*, Erkam Yayınları, İstanbul 2013.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul, trs.

Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yayınları, İzmir trs.

Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Carullah Muhammed b. Ömer, *el-Keşşaf an hakaiki gavamidi't-tenzil ve uyuni'l-akavil fi vucuhi't-te'vil*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavvid, Riyad 1418 / 1998.

Zuhaylî, Vehbe, *et-Tefsirü'l-Münir*, Daru'l-Fikr, Dimeşk 1991; *et-Tefsiru'l-Münir*, trc. Komisyon, Risale Yayınları, İstanbul 2005.

CEM KARACA VE DIE KANAKEN
Almanya'da Sürgün, Müzik ve Geçim Hâlleri

Münir Tireli

ATLAS

Atlas Yayınları: 16

Edebiyat / Sanat: 1

Cem Karaca ve Die Kanaken
Almanya'da Sürgün, Müzik ve Geçim Hâlleri

Münir Tireli

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Ekim 2016

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-06-9

Baskı ve Cilt
HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alış veriş: www.atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, Atlas Dağıtım

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....9

GİRİŞ.....13

CEM KARACA'NIN ALAMANYA SEYRÜSEFERİ.....19

GÖÇ VE KARACALAR.....65
Cem Karaca Dışındaki Sürgünler.....98

LİNÇ.....101
TV'de Yedi Gün Cem Karaca Muammasını Çözdü.....103
Ve Bardak Taşınca.....105
Cem Karaca'nın Yolunu Gözleyenler.....106
Cem Karaca'nın Dönüşü.....106
Eski Dostlar Kara Gün Dostu.....110
Ana Kalbi Dayanamadı Cem'i Affettim.....113
Cem Karaca Garip Hesaplar Peşinde.....114
Cem Karaca'yı Bu Kadın Yıktı.....117

DÖNEKLİK.....121

RÖPORTAJLAR 131
Fehiman Uğurdemir Röportajı 133
İbrahim Hızlı-İsmail Tarlan Görüşmesi 158
İsmail Tarlan Röportajı 163
Sefa Pekelli-İsmail Tarlan-İbrahim Hızlı Görüşmesi 171
Cengiz Öztunç Röportajı 183
Betin Güneş Röportajı 199
Ralf Mahnhopfer Röportajı 202
Alex Vesper Yazılı Röportajı 207
Yağmur Atsız Röportajı 211
Levent Baki Telefon Röportajı 214
Meftun Yeşilbaş Telefon Röportajı 219

KRONOLOJİK NOTLAMA.....223

CEM KARACA'NIN TÜRKİYE'YE DÖNÜŞ SÜRECİNDE BASINDA YER ALAN RÖPORTAJ VE DOSYALAR 245
Alman Basınından.....247
Dönüş Sürecinde Türk Basınına Yansıyan Röportajlar.....249

KAPATIN PERDELERİ.....269

KAYNAKÇA.....275

EK: DIE KANAKEN LP ŞARKI SÖZLERİ.....279

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL (2004), Yusuf, Kimliğin Korunmasında Ve Üretilmesinde Türk Derneklerinin Rolü Almanya / Köln Örneği, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

AYSAN (2014), Yılmaz, Afişe Çıkmak, İletişim Yayınları

BAŞÇERİ (2001), Esin Yılmaz. Almanya'da Sığınmacı Sorunu ve Türkiye Almanya İlişkileri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. İstanbul, Ocak 2001.

GEZEN (2010), Aysun, "Alman Siyasi Tarihi'nde "Kronik" Irkçılık: Geçmişten Günümüze "Öteki" Oluşumları Ve Siyasal Yaşama Yansımalar", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara

HAZAR (1998), Nedim, „Die Seiten der Saz in Deutschland" In: Aytaç Eryılmaz/Mathilde Jamin (Hg.), Fremde Heimat: Eine Geschichte der Einwanderung; Essen, Klartext / DOMiT, Februar 1998

ŞAHİN (2012), Sedat, Almanya'ya Türk Vatandaşları'nın Göçü'nün 51. Yılı "Kazanımlar ve Tehditler", H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Araştırmaları E-Dergisi, 20 Kasım 2012, Ankara, S.1-16

TİRELİ (2005),Münir, Bir Metamorfoz Hikayesi Türkiye'de Grup Müziği 1957-1980, Arkaplan, İstanbul

TİRELİ (2007), Münir, Türkiye'de Grup Müziği 1980'ler, Arkaplan, İstanbul

YURDATAPAN Ş.ve DİLİPAK (2003) A., Kırmızı Yeşil Anılar,Aykırı Yayınları , İstanbul

Dergiler

Hey Dergileri 1971-1987

Ses Dergileri 1967-1987

Nokta Dergileri 1985-1988

Yeni Gündem Dergileri 1985-1987

2000'e Doğru Dergisi 1985-1988

TV'de 7 Gong (1979-1980)

Haftasonu Dergi-Gazetesi (1981)

Gong (1981-82)

Gazeteler

Milliyet Gazetesi 1978-1990

Cumhuriyet Gazetesi 1978-1990

Hürriyet Gazetesi, 1987

İnternet

12 Eylül 1980, TÜSİAD İlanları, http://80darbesi.wordpress.com/2010/09/25/tusiad-ilanlari/

Dipsahaf, www.dipsahaf.com

Diskotek, www.diskotek.info

İSLÂM VE AYDINLIK MESAJI

Prof. Dr. Mustafa Ünver

ATLAS

Atlas Yayınları: 30
Düşünce / İnceleme / Araştırma: 7

İSLÂM VE AYDINLIK MESAJI

Prof. Dr. Mustafa Ünver

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Temmuz 2017

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-20-5

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alışveriş: www.atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7

GİRİŞ 9

I. BÖLÜM TEMELLER 13
Allah'ın Birliği - Varlığın Birliği 15
İnsanlar Tek Millettir, Ayırmayın 20
İnsanlar Madendir 24
Maruf ve Münkeri Evrensel Okumak 28
Cihat Toplam Kalite Mücadelesidir 32
Birey ve Ümmet Bilincimiz 36
Organ Bağışı İyiliktir, İyilik İslâm'dır 40

II. BÖLÜM ARAÇLAR 45
İslâm'da Âlim ve Aydın 47
İlâhiyatlar Nereye Gidiyor? 52
İlâhiyat Fakülteleri Neler Yapabilir? 55

Diyanet İyilik Ödülleri - Ümmetin Hatt-ı Hareketi 59
Ehli Beyt Olmak ya da İslâm'ın Soy Sop Üstünlüğüne Bakışı 66
Hilafet Din Kurumu mu, Siyaset Kurumu mu? 71
İnsan ve Yolculuk 76
Allah'a ve Akrabaya Hassasiyet Yolunda Toprak Hatırası 81

III. BÖLÜM GÖRÜNTÜLER-KOMPLİKASYONLAR 85
İslâm Postuna Bürünmüş Bir Terör Örgütü Işid 87
Aforoz ve Tekfir Etmenin Dayanılmaz Yersizliği 91
Tekfir Sendromuna Karşı Gazzali'nin Aydınlık Duruşu 95
Hamaset Müslümanlığı - Slogan Dindarlığı 99
15 Temmuz Darbesine Karşı Diyanet 104
FETÖ Gündemli Olağanüstü Din Şûrası 108
FETÖ ve Maneviyat İstismarı: Rüya ve Keramet Hikâyeleri 113
İşte Medeniyetimiz 117
Ölülerin Yakılması Meselesi 121
İslâm'da Devlet Teorisi ve Demokrasi 127
Yeni Anayasa ve Laiklik 131

SONUÇ YERİNE 137

KAYNAKÇA 139

KAYNAKÇA

Acluni, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-hafâ ve müzilü'l-elbas*, Beyrut 1351.

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5. baskı, Beyrut-Dımeşk 1985, el-Mektebu'l-İslâmi.

Avcı, Casim, "Hilafet" Md., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c. XVII, s. 539-546.

Aycan, İrfan, "Emevîler Dönemi İç Siyasî Gelişmeleri (41-132 / 661-750)", *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, cilt: XXXIX, s. 147-174.

Aynî, Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed, *Umdetü'l-kârî şerhu sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-Fikr.

Barış, Ayşe Bayraktar, "Kur'an-ı Kerim'de Emri Bi'l-Ma'ruf ve Nehyi Ani'l-Münker Meselesi", Ankara 2007, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Begoviç, Aliya İzzet, *Bosna Mucizesi*, İstanbul 2003, Yöneliş Yayınları.

Buhari, *es-Sahih*, İstanbul, trz., el-Mektebü'l-İslâmi.

Cassas, Ahmed b. Ali, *Ahkamu'l-Kur'an*, thk. M.Sadık Kamhavi, Beyrut 1985.

Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sıhâh*, thk. Ahmed Atar, 2. baskı, Beyrut 1979.

Cürcânî, Seyyid Şerif, *Kitâbu't-ta'rîfât*, Beyrut 1989.

Demircioğlu, Narin, "Dinî Farklılıkların Organ Bağışına Etkisi", İstanbul 2011, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 29. baskı, Ankara 2012.

Ebu'l-Bekâ, Eyyûb b. Mûsâ el-Kefevî, *el-Külliyyât mu'cem fi'l-mustalahâti ve'l-furûki'l-lügaviyye*, 2. baskı, Beyrut 1993.

Elmalılı, Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1983.

Ekici, Gülhan, "Seyyid Bey'in (1873 - 1925) Kelami Görüşleri ve Hilafet Hakkındaki Düşünceleri", Kayseri 2007, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Fazlur Rahman, *İslâm*, çev. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın, 4. baskı, Ankara 1996, Selçuk Yayınları.

Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsu'l-muhît*, 3. baskı, Kahire 1952.

Gazzali, *İhyâu ulumi'd-din*, çev. Ahmed Serdaroğlu, İstanbul 1974, Bedir Yayınları.

Gazzali, *el-İktisâd fi'l-i'tikâd*, neşr. İ. A. Çubukçu - H. Atay, Ankara 1962, Ankara Üniv. İlâhiyat Fak. Yayınları.

Gazzali, *Faysalu't-tefrika beyne'l-İslâmi ve'z-zendeka*, neşr. Mahmud Bicu, Dımeşk 1993.

Gündüz, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara 1998, Vadi Yayınları.

Hacı Bektâş-ı Veli, *Makâlât*, Ankara 2007, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Hamidullah, Muhammed, *İslâm'a Giriş*, 14. baskı, Ankara 2015, TDV Yayınları.

Heyet, *Hadislerle İslâm*, *Hadislerle Hadislerin Yorumu*, Ankara 2013, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Heywood, Andrew, "Demokrasi", çev. Bican Şahin, Liberal Düşünce, Güz 1997, http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/08/10-andrew-heywood-demokrasi.pdf (12.06.2016)

İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed el-Makdisî, *el-Muğnî*, el-Mektebetü'ş-Şâmile Android Uygulaması.

İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, Tunus 1984, Dâru't-Tunûsiyye li'n-Neşr.

İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 3. baskı, Beyrut 1994.

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Beyrut 1985, Dâru Sâdır.

İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Dini ve Ahlâki Kavramlar*, 2. baskı, İstanbul 1991.

Kadıhan, Mahmud el-Fergânî el-Özcendî, *Fetâvâ Kadıhan*, Kalküta 1835.

Karabiber, Namık Kemal, "Ehl-i Beyt Tasavvuru ve Erken Dönemdeki Yansımaları (Hicri I. ve II. Asır)", Ankara 2007, Basılmamış Doktora Tezi.

Kâsânî, Alâüddîn, *Bedâiu's-sanâi' fî tertîbi'ş-şerâi'*, Beyrut 1982, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.

Konstantiniyye, 1436 / 3 (IŞİD'in Türkçe yayın organı) http://www. slideshare.net/aboOgab/al-hayat-medya-turkce-konstantiniyye-dergisi-3say

Kurt, Murat, "Rüyaları Başkalarına Anlatma ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi", Van 2011, s. 3-11, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1985, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Bağdâdî, *el-Ahkâmu's-sultâniyye ve'l-vilâyâtü'd-dîniyye*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

Merâğî, Ahmed Mustafa, *Tefsîru'l-merâgî*, el-Mektebetü'ş-Şâmile Android Uygulaması.

Müslim, *es-Sahih*, İstanbul, trz., el-Mektebü'l-İslâmi.

Nargül, Veysel, "Kur'an ve Hz. Peygamberin Uygulamaları Işığında Cihad", Erzurum 2005, Basılmamış Doktora Tezi.

Nevevî, Muhyiddîn Ebû Zekeriyya, *Sahîhu Müslim bi şerhi'l-İmâm Nevevî*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

Öz, Mustafa, "Ehl-i Beyt" Md., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c.X, s. 498-501.

Özel, Ahmet, *İslâm ve Terör Fıkhî Bir Yaklaşım*, 2. baskı, İstanbul 2014, Küre Yayınları.

Platon, *Devlet*, çev. C. Saraçoğlu, V. Atayman, İstanbul, BS Yayınları.

Râgıb Isfehânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, neşr. M. Ahmed Halefullah, Kahire 1970.

Said, Edward, *Entelektüel - Sürgün*, *Marjinal*, *Yabancı*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul 1995, Ayrıntı Yayınları.

Sehâvî, Muhammed b. Abdirrahmân, *el-Mekâsıdu'l-hasene fî beyâni kesîrin mine'l-ehâdîsi'l-müştehira ale'l-elsine*, el-Mektebetü'ş-Şâmile Android Uygulaması.

Suyûtî, Celâleddîn, *el-Câmiu's-sagîr fî ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, 5. baskı, Kahire 1982, Matbaatü Mustafa el-Halebî.

Şafii, Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, Kahire 1990, Daru'l-Gadi'l-Arabiy.

Şentürk, Recep-K. Canatan, "Irkçılık" Md., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c.XIX, s. 124-131.

Şeriati, Ali, *Ümmet ve İmamet*, çev. Ahmet Sait, Ankara 1996.

Şerîf er-Radî, Muhammed b. Ebî Ahmed, *el-Mecâzâtü'n-nebeviyye*, Kahire 1971, Matbaatü Mustafa el-Halebî.

Tahâvî, Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, el-Mektebetü'ş-Şâmile Android Uygulaması.

Uludağ, Süleyman, "Keramet" Md., *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c.XXV, s. 265-268.

Ural, Şafak, "Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey", s.451-459 http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/743/9508.pdf (10.06.2016)

Uzun, Nihat, "Kur'an'da Ümmet Kavramı", Bursa 2002, Basılmamış Yüksek lisans Tezi.

Ünver, Mustafa, M. Malkoç, V. Yalçın, M. Yılmaz, *Avrupa'da İslâmi Hayat*, 2. baskı, Den Haag 2015, Hollanda Diyanet Vakfı Araştırma Merkezi Yayınları.

Yalçın, Ahmet, "Gazzâlî ve İbni Teymiyye'de Tekfir Anlayışı", Konya 2010, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yaman, Ahmet, *İslâm Devletler Hukukunda Savaş*, İstanbul 1998, Beyan Yayınları.

Yusoğlu, Nebahat, "Türk Romanında Yol ve Yolculuk Teması", İstanbul 2008, Basılmamış Doktora Tezi.

Zeydan, Abdulkerim, *İslâm Hukukuna Giriş*, çev. Ali Şafak, 2. baskı, İstanbul 1985, Kayıhan Yayınları.

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160425_kahraman_laiklik (31.05.2016)

http://belgelerlegercektarih.com/2012/04/29/kemal-ataturkun-eseri-kuran-ve-ezanin-yasaklanmasi/ (31.05.2016)

https://onedio.com/haber/cennetin-kapisi-heaven-s-gate-tarikati-ve-39-gencin-intihari-427734 (18.08.2016)

https://www.youtube.com/watch?v=6uYPcgySy38 (10.08.2016)

TEFSİRDE ÖTEKİ
Celâleyn'de İsrailiyat

Prof. Dr. Mustafa Ünver

ATLAS

Atlas Yayınları: 31
Düşünce / İnceleme / Araştırma: 8

TEFSİRDE ÖTEKİ
Celâleyn'de İsrailiyat

Prof. Dr. Mustafa Ünver

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

2. Baskı: Temmuz 2017
1. Baskı: 2008

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-21-2

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alışveriş: www.atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 9
ÖNSÖZ 11

GİRİŞ 15
A. Konunun Önemi ve Amacı 15
B. Araştırmanın Metodu ve Konuyla İlgili Çalışmalar 36

I. BÖLÜM: İSRAİLİYAT KAVRAMI VE İSRAİLİYATA BAKIŞ 41
A. İsrailiyat Terimi ve Kapsamı 43
B. İslâmi Kaynakların İsrailiyata Bakışı 49
Hz. Peygamber, Sahabe, Tabiin ve Tebei Tabiin Dönemlerinde İsrailiyat 55
İsrailiyat Haberlerinin İslâmi İlimlere Etkisi 79
İsrailiyat Haberlerinin Sahabe Sonrası Dönemde Seyri 82
İsrailiyat Haberlerini Rivayet Etmenin Hükmü 84
C. Şer'u Men Kablenâ Çerçevesinde İsrailiyat 87

II. BÖLÜM: CELÂLEYN TEFSİRİ VE İSRAİLİYAT 101
A. Celâleyn Tefsiri Müellifleri 106
I. Celaleddin Mahallî 106
II. Celaleddin Sûyûtî 108
B. Celâleyn Tefsiri'nin Değeri ve Tefsir Yöntemi 111
I. Celâleyn Tefsiri'nin Haşiyeleri 115

II. Çeşitli Âlimlerin Celâleyn Tefsiri Değerlendirmeleri 117
C. Celâleyn Tefsiri'nde İsrailiyat Haberleri ve Değerlendirmesi 118
I. Yaratılış ve Kevni Olaylar 119
II. Geçmiş Varlıklar Ve Toplumlar 122
III. Peygamber Kıssaları 129
IV. Ahiret Hayatı 185
V. Değerlendirme 189

SONUÇ 193

KAYNAKLAR 205

KAYNAKLAR

Abdulbâkî, Muhammed Fuâd, *el-Lü'lüü ve'l-mercân fîmâ ittefeka aleyhi'ş-şeyhân*, İstanbul 1985, Dâru Temel.

—, *el-Mu'cemu'l-müfehres li elfâzi'l-Qur'âni'l-Kerîm*, İstanbul 1982, el-Mektebetü'l-İslâmiyye.

Abdü'l-Mecîd eş-Şeyh Abdü'l-Bârî, *er-Rivâyetü't-tefsîriyye fî fethı'l-bârî*, 1. baskı, 2006, Vakfu's-Selâmi'l-Hayrî, www.raqamiya.org (10.07.2008).

Abdurrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, 2. baskı, Beyrut 1983, el-Mektebü'l-İslâmiy.

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5. baskı, Beyrut-Dımeşk 1985, el-Mektebü'l-İslâmi.

Ahmed Emin, *Duha'l-İslâm*, 10. baskı, Kahire, trz., Mektebetü'n-Nahdati'l-Mısrıyye.

—, *Fecru'l-İslâm*, 15. baskı, Kahire 1994, Mektebetü'n-Nahdati'l-Mısrıyye.

Ahmed Naim Efendi, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, 5. baskı, Ankara 1979, DİB. Yay.

Akpınar, Ali, "Celâleyn Tefsiri ve Müellifleri", *CÜİFD.*, S. II, Sivas, 1998, s. 181-198. http://www.cumhuriyet.edu.tr/akademik/ fak_ ilahiyat/der2/1aakpinar.htm

Aksu, Abdullah, "Kitab-ı Mukaddesle İlgili Rivayetlerin Tahlil ve Tenkidi", OMÜSBE., Samsun 2003, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Albayrak, İsmail, "Re-evaluating the Notion of Isra'iliyyat", *DEÜİFD.*, S. XIV, İzmir 2001, s. 69-88.

—, "Isra'iliyyat and Classical Exegetes' Comments on the Calf with a Hollow Sound Q.20: 83-98/7:147-155 with Special Reference to Ibn ᶜAtiyya", *Journal of Qur'anic Studies*, S. XLVII/1 Spring, Manchester 2002, s. 39-65.

—, "Metinsel Diyalog: İslâmiyat", *İslâmiyat*, c. V, S. 3, Ankara 2002, s.109-122.

Altıntaş, Ömer Faruk, "Geçmiş Şeriatların İslâm Hukukunda Kaynak Değeri", OMÜSBE., Samsun 1994, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Altuntaş, Abdurrahman, "Celâleyn Tefsiri ve Metodu", AÜSBE., Ankara 2004, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Âlûsî, Şihâbüddîn Mahmûd, *Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve'sseb'ı'l-mesânî*, Beyrut, trz., Dâru İhyâi't-Tirâsi'l-Arabî.

Âlûsî, Mahmûd Şükrî, *Bulûgul ereb fî ma'rifetin li-ahvâli'l-Arab*, nşr. Muhammed Behcet el-Eserî, Beyrut, trz., Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

Âmidî, Seyfüddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Ebî Ali, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, yty.

Arslan, Şükrü, "Celâleyn Tefsiri'nin İsnadı ve el-Mahallî'nin Bakara Suresinden Yaptığı Tefsir", *Ata.ÜİFD.*, S. 10, Erzurum 1991, s. 155-172.

—, "Mahallî" Md., *DİA.*, XXVII / 326-327.

Ateş, Ali Osman, *İslâm'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri*, İstanbul 1996, Beyan Yay.

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1991, Yeni Ufuklar Neşr.

Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyât*, Ankara 1979, DİB. Yay.

—, *Büyük Türk Bilgini Şeyhulİslâm Ebussuud Efendi ve Tefsirdeki Metodu*, Ankara, trz., DİB. Yay.

Bağdâdî, Abdulkâhir b. Tâhir, *el-Farku beyne'l-fırak*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, Kahire, trz., Mektebetu Dâri't-Turâs.

Bediüzzaman Said-i Nursî, *Muhâkemat-ı Bedîîyye*, Kostantiniyye, trz., Matbaa-i Ebuzziyâ.

el-Begavî, Muhyi's-Sünne Ebû Muhammed Huseyn b. Mes'ûd, *Meâlimü't-tenzîl*, thk. Osman Cum'a-Süleyman Müslim, 4. baskı, 1997, Dâru Tayyibe.

Bekr b. Abdillah Ebu Zeyd, *Şerhu hılyeti tâlibi'l-ılmi*, şerh. Muhammed b. Sâlih Asyumeyn, thk. Muhammed b. Hâmid, Mektebetu Dâri'l-Basîra, İskenderiye, trz.

Behiyy, Muhammed, *İslâm Düşüncesinin İlahi Tarafı*, çev. Fuat Sezgin, İstanbul 1948.

Beydâvî, Kadı Nâsıruddîn İbn Omer b. Muhammed eş-Şirâzî, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, Beyrut 1988, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Huseyn, *el-Esmâu ve's-sıfât*, thk. Abdullah b. Muhammed el-Hâşidî, 1. baskı, Cidde, trz., Mektebetü's-Sevâdî.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük Tefsir Tarihi II* (*Tabakakatü'l-Müfessirîn*), Ankara 1960, DİB.Yay.

Birışık, Abdülhamit, "İsrailiyat" Md., *DİA.*, XXIII / 199-200.

Brockelmann, Carl, *Geschichte der Arabischen Litteratur*, Leiden 1949, E.J.Brill.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *Sahîhu'l-Buhârî*, İstanbul, trz., el-Mektebü'l-İslâmi.

Bukâî, İbrâhim b. Omer b. Hasen er-Ribât, *Nazmu'd-dürer fî tenâsübi'l-âyi ve's-süver*, yty., Şâmile.

Câbirî, Muhammed Âbid, "Bağdat: Kültürel çeşitliliğin barışın kaynağı", http://www.yenisafak.com.tr/yorum/?c=12&i=6196, (20.09.06)

Candan, Abdulcelil, "Celâleyn Tefsiri'ne Eleştirel Bir Yaklaşım", *YÜİFD.*, S. 3, s. 341-367.

Cassâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sâdık Kamhâvî, Beyrut 1985, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Cerrahoğlu, İsmail, *Kur'an Tefsirinin Doğuşu ve Buna Hız Veren Amiller*, Ankara 1968, AÜİF. Yay.

—, *Tefsir Usulü*, Ankara 1983, Diyanet Vakfı Yay.

—, *Tefsir Tarihi*, Ankara 1988, DİB. Yay.

Cevâd Ali, *el-Mufassal fî târîhi'l-Arab kable'l-İslâm*, yty.

Cezâirî, Ebû Bekr Câbir b. Mûsâ b. Abdi'l-Kâdir, *Eyserü't-tefâsir li-kelâmi'l-aliyyi'l-kebîr*, 5. baskı, Medine 2003, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem.

Corci Zeydan, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, çev. Zeki Megamiz, İstanbul 1974, Üçdal Neşr.

Çelik, Ahmet, "Kur'an'ın Nassına Aykırı Olduğu Hâlde Tefsir Kitaplarında Yer Verilen Haberler", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış 2005, C.3, S. 11, s. 56-57. www.e-sosder.com/dergi/1106ACelik.doc (10.10.2008)

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân, *es-Sünen*, İstanbul 1981, Çağrı Yay.

Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*, yy., 1972, Matbaatü'l-İstiklâli'l-Kübrâ.

Dehlevî, Şah Veliyyullâh b. Abdirrahîm, *Huccetullâhi'l-bâliga*, thk. Seyyid Sâbık, Kahire-Bağdad, trz., Dâru'l-Kütübi'l-Hadîse, Mektebetü'l-Mesnâ.

—, *el-Fevzü'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsîr*, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul 1980, Çağrı Yay.

Demirci, Mustafa, *Beytü'l-Hikme*, İstanbul 1996, İnsan Yay.

Demiri, Lejla, "Muslim-Christian Dialague In The Eighth Century: The Nestorian Patriarch Timothy I and The Abbasid Caliph al-Mahdi", Rome 2004, Pontificia Universita Gregoriana Facolta di Missiologia (Unpublished Licentiate Thesis).

Derveze, Muhammed Izzed, *Sîratü'r-rasûl suverun muktebesetün mine'l-Kur'âni'l-Kerîm*, nşr. Abdullah b. İbrahim el-Ensârî, Beyrut-Sayda, trz., Menşûrâtü'l-Mektebeti'l-Asrıyye.

Dımeşkî, Ebû Hafs Omer b. Ali b. Âdil el-Hanbelî, *el-Lübâb fî ulûmi'l-kitâb*, thk. Âdil Ahmed-Muhammed Muavved, Beyrut 1998, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

Durant, Will, *İslâm Medeniyeti*, çev. Orhan Bahaeddin, yty., Tercüman Yay.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünen-ü Ebî Dâvûd*, İstanbul, trz., el-Mektebü'l-İslâmi.

Ebu'l-Ferec el-Isfehânî, *el-Eğânî*, 1. baskı, şerh. Abdullah Ali, Semîr Câbir, Beyrut 1986, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

Ebu'n-Nîl, Muhammed Abdüsselâm, *Dirâsât fi'l-Kur'âni'l-Kerîm tefsîr mevdûıyy*, 2. baskı, Kahire 1987, Dâru'l-Fikri'l-İslâmi

Ebussuûd, Muhammed b. Mahmud, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kur'ani'l-Kerîm*, 2. baskı, Beyrut 1990, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.

Ebû Reyye, Mahmûd, *Edvâ' ale's-Sünneti'l-Muhammediyye*, 5. baskı, Kahire 1990, Dâru'l-Meârif.

Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed, *el-İsrâliyyât ve'l-mevdûât fî kütübi't-tefsîr*, 4. baskı, Kahire 1408, Mektebetü's-Sünne.

Ekinci, Ekrem Buğra, *İslâm Hukuku ve Önceki Şeriatler*, İstanbul 2003, Arı Sanat Yay.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1979, Eser Yay.

Emîn el-Hûlî, "Tefsîr" Md., *Dâiratü'l-Meârifi'l-İslâmiyye*, Tahran 1966, İntişârâti Cihân.

—, *Kur'ân Tefsirinde Yeni Bir Metod*, çev. Mevlüt Güngör, İstanbul 1995, Kur'an Kitaplığı Yay.

Ferid Vecdi, Muhammed, "Ilmü't-Tefsîr" Md., *Dâiratü Meârifi'l-Karni'l-Işrîne*, 3. baskı, Beyrut 1971, Dâru'l-Ma'rife., VII / 286-288.

Gazâlî, Huccetü'l-İslâm Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfâ min ılmi'l-usûl*, 1. baskı, Bulak 1322, el-Matbaatü'l-Emîriyye.

Goldziher, Ignaz, *İslâm Tefsir Ekolleri*, çev. Mustafa İslâmoğlu, İstanbul 1997, Denge Yay.

Güner, Osman, *Resülüllahın Ehl-i Kitab'la Münasebetleri*, Ankara 1997, Fecr Yay.

—, *Sünnet'ten Topluma Toplum ve Kültür Yazıları*, Ankara 2006, Fecr Yay.

Güngör, Mevlüt, *Cassâs ve Ahkâmu'l-Kur'ân'ı*, Ankara 1989.

—, *Kur'an Tefsirinde Fıkhi Tefsir Hareketi ve İlk Fıkhi Tefsir*, İstanbul 1996, Kur'an Kitaplığı Yay.

Halperin, David J., "Can Muslim Narrative Be Used as Commentary on Jewish Tradition?", *Medieval and Modern Perspectives on Muslim-Jewish Relations*, ed. Ronald L. Nettler, Oxford 1995, Horwood Academic Pub.

Hamidullah, Muhammed, "İslâmi İlimlerde İsrailiyat yahut Gayr-ı İslâmi Menşeli Rivayetler", çev. İbrahim Canan, *Ata.ÜİİD.*, S. 2, Ankara 1977, s. 295-319.

—, "İslâm Hukukunun Kaynakları Açısından Kitab-ı Mukaddes", çev. İbrahim Canan, *Ata.ÜİİD.*, S. 3, Ankara 1979, s. 379-410.

Harman, Ömer Faruk, "Bel'am b. Bâûrâ" Md., *DİA.*, V / 389-390.

Hatîb Şirbinî, Muhammed b. Ahmed, *es-Sirâcü'l-münîr fi'l-iâneti alâ ma'rifeti ba'di meânî kelâmi rabbinâ el-hakîmi'l-habîr*, www.mktaba.org, (25.12.2008).

Hatiboğlu, İbrahim, "İsrailiyat" Md., *DİA.*, XXIII / 195-199.

Hâzin, Alâuddîn Ali b. Muhammed, *Lübâbu't-te'vîl fî meâni't-tenzîl* (*Tefsîru'l-Hâzin*), Beyrut 1979, Dâru'l-Fikr.

Heysemî, Hafız Nureddin Ali, *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*, 3. baskı, Beyrut 1982, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.

Izutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş, yty., Yeni Ufuklar Neşr.

Izz b. Abdisselâm, *Tefsîru'l-Izz b. Abdisselâm*, 1. baskı, thk. Abdullâh b. İbrâhîm el-Vehbî, Beyrut 1996, Dâru İbn Hazm.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn, *Raddü'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr*, Beyrut, trz., Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

İbn Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Mısır, trz., Matbaatü Îsâ el-Bâbî el-Halebî.

İbn Arabî, Muhyiddîn, *el-Futûhâtü'l-mekkiyye*, Beyrut, trz., Dâru Sâdır.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir b. Muhammed Tunûsî, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (*Tefsîru İbn Âşûr*), 1. baskı, Beyrut 2000, Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî.

İbn Âşûr, Muhammed el-Fâdıl, *et-Tefsîru ve ricâluhû*, Kahire 1997, Ezher Mecmau'l-Buhûsi'l-İslâmiyye.

İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib el-Endelüsî, *el-Muharraru'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*, thk. Abdusselâm Abdu'ş-Şâfî Muhammed, 1. baskı, Lübnan 1993, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

İbn Cevzî, Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed, *Zâdü'l-mesîr fî ılmi't-tefsîr*, 2. baskı, Beyrut 1404, el-Mektebü'l-İslâmiyyü.

İbn Ebî Dâvûd, Ebû Bekr Abdullâh, *Kitâbu'l-mesâhıf*, nşr. Arthur Jeffery, 1. baskı, Mısır 1936, el-Matbaatü'r-Rahmâniyye.

İbn Esîr, Izzüddîn Ali b. Muhammed eş-Şeybânî, *el-Kâmil fi't-târîh*, Beyrut 1965, Dâru Sâdır-Dâru Beyrut.

İbn Hacer, Hâfız Şihâbüddîn el-Askalânî, *Fethu'l-bârî şerhu sahîhi'l-Buhârî*, 2. baskı, Beyrut, trz., Dâru'l-Ma'rife.

—, "Haddisû an benî İsrâîle ve lâ Harace", http://www.almeshkat.net/index.php?pg=art&cat=10&ref=321 (06.11.2008).

İbn Haldun, Abdurrahman, *Mukaddime*, yty., Daru'l-Fikr.

—, *Mukaddime*, çev. Halil Kendir, Ankara 2004, Yeni Şafak Kültür Armağanı.

İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, nşr. Taha Abdurrauf Sa'd, Beyrut 1975, Daru'l-Ceyl.

İbn Imâd, Ebu'l-Felâh Abdu'l-Hayy el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-zeheb fî ahbâri men zeheb*, Beyrut, trz., el-Mektebü't-Ticârî li't-Tıbâ'.

İbn Kayyım el-Cevziyye, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr, *İ'lâmu'l-muvakkıîn an rabbi'l-âlemîn*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd, Sayda-Beyrut 1987, el-Mektebetü'l-Asrıyye.

—, *Zâdu'l-meâd fî hedyi hayri'l-ıbâd*, Kahire 1989, el-Mektebetü'l-Kayyime.

İbn Kesîr, Hâfız Ebu'l-Fidâ İsmâîl, İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-nihaye*, 2. baskı, Beyrut 1977, Dâru'l-Meârif.

—, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm,* Beyrut 1984, Dâru'l-Ma'rife.

İbn Kuteybe, *Te'vîlü muhtelefi'l-hadîs*, thk. Abdu'l-Kâdir Ahmed Atâ, Beyrut 1988, Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi*, çev. ve şerh. Haydar Hatipoğlu, İstanbul 1982, Kahraman Yay.

İbn Nedîm, *el-Fihrist*, Beyrut 1978, Dâru'l-Ma'rife.

İbn Teymiyye, *el-Mukaddime fî usûli't-tefsîr*, yty.

İsmail Hakkı Bursevî, *Tefsîru rûhu'l-beyân*, Beyrut, trz., Bursevî, Dâru'n-Neşr-Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Johns, Anthony H., "Qur'anic Exegesis in the Malay World: In Search of a Profile", ed. A. Rippin, *Approaches to the History of the Interpretation of the Qur'an*, Oxford 1988, Clarendon Press.

Karahan, Abdülkadir, "Suyûti" Md., *İA.*, İstanbul 1964, MEBY., XI / 258-263.

Karataş, Ali, *Tefsir Geleneğinde Rivayet*, Diyarbakır 2015.

Kâtib Çelebi, Molla Hacı Halîfe, *Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*, Beyrut 1990, Dâru'l-Fikr.

Kettani, Abdulhayy, *et-Terâtibu'l-İdâriyye*, çev. Ahmet Özel, İstanbul 1993.

Kevserî, Muhammed Zâhid, "Ka'bu'l-Ahbâr ve'l-İsrâiliyyât", *Makâlâtü'l-Kevserî*, (s. 126-129), Kahire 1994, el-Mektebetü'l-Ezheriyye.

—, "Kabu'l-Ahbar ve İsrailiyat" çev. Osman Güner, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IV (2004), S. 1.

Kırbaşoğlu, Mehmet Hayri, *İslâm Düşüncesinde Hadis Metodolojisi*, Ankara 2000, Ankara Okulu Yay.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1985, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Lâşîn, Mûsâ Şâhîn, *el-Leâli'l-hısân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Mısır 1968.

Mahallî, Celâlüddîn, *Tefsîru'l-Celâleyn li'l-Kur'âni'l-Azîm*, İstanbul, trz., Salah Bilici Kitabevi Yay.

Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, yty., Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.

Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *en-Nüket ve'l-uyûn* (*Tefsîru'l-Mâverdî*), thk. Seyyid b. Abdi'l-Maksûd, Beyrut, trz., Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

McAuliffe, Jane Dammen, "Quranic Hermeneutics: The Views of al-Tabari and Ibn Kathir", *Approaches to the History of the Interpretation of the Qur'an*, s. 46-62, ed. Andrew Rippin, New York 1988, Oxford University Press.

Muhammed b. Abdirrahmân el-Hamîs, *Envâru'l-hilâleyn fi't-teâkkubât ale'l-Celâleyn*, Medine 1414, Dâru's-Sumay'î.

Mukâtil b. Süleymân, Ebu'l-Hasen el-Ezdî, *Tefsîru Mukâtili'bn-i Süleymân*, thk. Ahmed Ferîd, Beyrut 2003, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

Mübârakfûrî, Ebu'l-Alâ Muhammed, *Tuhfetü'l-ahfezî bi şerhi câmii't-Tirmizî*, Beyrut, trz., Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

Müsâıd Müslim Abdullah, *Eseru't-tatavvuri'l-fikriyyi fi't-tefsir fi'l-asri'l-Abbâsiyyi*, Beyrut 1984, Müessesetü'r-Risale.

Müslim, b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî, *Sahîhu Müslim*, İstanbul, trz., el-Mektebü'l-İslâmi.

Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Ali, *es-Sünen*, Beyrut, trz., Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, (Suyuti Şerhi ve Sindî Haşiyesiyle Birlikte).

Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Tefsîru'n-Nesefî*, İstanbul 1984, Kahraman Yay.

Newman, Terry, "The Isra'iliyyat Literature: What is the nature of this literature and how did it reflect relations between Islam and Judaism?", http://www.terrynewman.com/Israiliyat%20literature.htm (11.08.2008).

Râzî, Fahruddîn, *Mefâtihu'l-gayb*, Kahire 1992, Mektebetü'l-Îmân.

Remzî Na'nâa, *el-İsrâiliyyât ve eseruhâ fî kütübi't-tefsîr*, Dımeşk-Beyrut 1970, Dâru'l-Kalem-Dâru'd-Dıyâ.

Reşîd Rızâ, Muhammed - Muhammed Abduh, *Tefsîrü'l-menâr*, Kahire 1983, el-Hey'etü'l-Mısrıyyetü'l-Âmmetü li'l-Kitâb.

Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed, *el-Keşfu ve'l-beyân*, 1. Bsk., Beyrut 2002, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Sâvî, eş-Şeyh Ahmed el-Mâlikî, *Hâşiyetü'l-allâme es-Sâvî*, İstanbul trz., Eser Neşr.

Sehâvî, Şemsüddin Muhammed b. Abdirrahmân, *ed-Dav'u'l-lâmi' li-ehli'l-karni't-tâsi*, Beyrut, trz., Dâru Mektebetü'l-Hayât.

Semerkandî, Alâeddîn Ali b. Yahyâ, *Bahru'l-ulûm*, thk. Mahmûd Mataracî, Beyrut, trz., Dâru'l-Fikr.

Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed, *Usûlü's-Serahsî*, İstanbul 1984, Dâru Kahraman.

Suyûtî, Celâlüddîn, *Buğyetu'l-vuât fî tabakâti'l-lügaviyyîn ve'n-nuhât*, thk. Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Mısır 1965.

—, *Lübâbu'n-nukûl fî esbâbi'n-nüzûl*, 7. baskı, Beyrut 1990, Dâru İhyâi'l-Ulûm.

—, *el-Câmiu's-sagîr fî ehâdîsi'l-beşîri'n-nezîr*, Kahire 1982, Mektebetü'l-Halebî.

—, *Tefsîru'l-Celâleyn li'l-Kur'âni'l-Azîm*, İstanbul, trz., Salah Bilici Kitabevi Yay.

—, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, 4. baskı, İstanbul 1978, Kahraman Yay.

Şehristânî, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdilkerîm, *el-Milel ve'n-nihal*, thk. Muhammed Seyyid Keylânî, Beyrut, trz., Dâru'l-Ma'rife.

Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed es-San'ânî, *Fethu'l-kadîr el-câmiu beyne fenni'r-rivâye ve'd-dirâye min ılmi't-tefsîr*, yty., Âlemü'l-Kütüb.

—, *İrşâdu'l-fuhûl ilâ tahkîki'l-hakki min ılmi'l-usûl*, Beyrut 1979, Dâru'l-Ma'rife.

Taberânî, Süleyman b. Kâsım, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Abdulmecid Hamdî, Musul 1404, yy.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, Beyrut 1988, Dâru'l-Fikr.

Tabressî, Ebû Ali el-Fadl b. El-Hasen, *Mecmau'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Tahran, trz., Mektebetü'l-Ilmiyyeti'l-İslâmiyye.

Taş, Abdurrahman, "Necmuddin et-Tufi Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu", OMÜSBE., Samsun 2003, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Taşköbrizâde, Ahmed Efendi, *Mevdûâtü'l-ulûm*, İstanbul 1313, Dersaadet İkdam Matbaası.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevra, *el-Câmiu's-sahîh* (*Sünenü't-Tirmizî*), thk. Ahmed Muhammed Şâkir, 1. baskı, Kahire 1937, Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî.

Turgut, Ali, *Tefsir Usulü ve Kaynakları*, İst., 1991, MÜİFV. Yay.

Türker, Ömer, "Mukâtil b. Süleyman" Md., *DİA.*, XXXI / 134-136.

Tûfî, Süleyman b. Abdilkavi, *el-İksîr fî ılmi't-tefsîr*, thk. Abdulkâdir Huseyn, Mısır 1977, el-Matbaatü'n-Nemûzeciyye.

Twakkal, Abd Alfatah, "Ka'b al-Ahbar and the Israiliyyat", (A Thesis Submitted To Mcgill University In Partial Fulfilment Of The Requirements For The Degree Master Of Arts), Montreal, Quebec 2007.

Uğur, Mücteba, "Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussas", *AÜİFD.*, S. 28, 1986, s. 291-326.

Vahıdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed en-Neysâbûrî, *Esbâbu'n-nüzûl*, 2. baskı, Beyrut-Lübnan 1991, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye.

Watt, W. Montgomery, *Muhammad's Mecca History in the Qur'an*, Edinburgh University Press 1988.

—, *İslâm Medeniyetinin Avrupa'ya Tesiri*, çev. Hulusi Yavuz, İstanbul 1984, Boğaziçi Yay.

Yavuz, Yusuf Şevki, "Hurafe" Md., *DİA.*, XVIII / 382-384.

Yazıcı, İshak, "Bahru'l-Ulûm" Md., *DİA.*, IV / 517-518.

Yıldırım, Suat, "Mehmet Âkif'in Kur'an Anlayışı", *At.ÜİFD.*, S. 8, Erzurum 1988.

—, "Mehmed Akif'in Kur'an Anlayışı", *Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi*, S. 73, Y. 18, 2006. http://www.yeniumit.com.tr/konular.php?sayi_id=73&konu_id=453&yumit=bolum2

Yılmaz, Muhammet, "Razi Tefsirinde İsrailiyyat", *ÇÜİFD.*, S. 2, c. I, Adana 2001, s. 67-87.

Yılmaz, Mûsa Kâzım, "Bediüzzaman'ın Tefsir Anlayışı", *Köprü Dergisi*, S.54, Bahar 96, http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=265 (13.10.2008)

Yücel, Abdullah, "İsrailiyat", http://kitap.ihya.org/genel /samil.php?t2 =oku&an=944&g=mhCI&s=3&t4=&t3=isrÂiliyÂt&harf=I (24.01.2008)

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn, *Kitâbu tezkirati'l-huffaz*, Beyrut 1955, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Zehebî, Muhammed Huseyn, *el-İsrâliyyât fi't-tefsîr ve'l-hadîs*, 4. baskı, Kahire 1990, Mektebetü Vehbe.

—, *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*, Beyrut, trz., Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Zemahşerî, Cârullâh Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf an hakâikı gavâmidı't-tenzîl*, nşr. M. Huseyn Ahmed, 3. baskı, Kahire-Beyrut 1987, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs.

Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lâm kâmûsi terâcim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâi mine'l-Arab ve'l-müste'rabîn*, 8. baskı, Beyrut 1989, Dâru'l-Ilmi li'l-Melâyîn.

Zuhaylî, Vehbe, *Usûlü'l-fıkhi'l-İslâmî*, Dımeşk 1986, Dâru'l-Fıkr.

Zürkânî, Muhammed Abdulazîm, *Menâhilü'l-ırfân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Kahire, trz., Dâru İhyâi Kütübi'l-Arabiyye.

BAZI HADİS MESELELERİ ÜZERİNDE TETKİKLER

M. Tayyip Okiç
Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Profesörlerinden

ATLAS

Atlas Yayınları: 17
Prof. Dr. M. Tayyip Okiç
Bütün Eserleri: 1

BAZI HADİS MESELELERİ ÜZERİNDE TETKİKLER

Prof. Dr. M. Tayyip Okiç

Dizi Editörü
Yrd. Doç. Dr. Şenol Korkut

Redaksiyon
Osman Özbahçe

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Ocak 2017

Bu çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından
2016-1073 nolu proje olarak desteklenmiştir.

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-07-6

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alışveriş: www.atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

İçindekiler 7
Prof. Dr. Muhammed Tayyip Okiç 9
Önsöz 15
Sunna ve Hadis 21
Hadisin Ehemmiyeti....24
Metin ve İsnad....29
İlâhi Hadisler....36
el-Hadîsü'l Mevkûf....41
el-Hadîsü'l-Maktû....43
Hadislerdeki Mecazlar 45
Hadisin İ'rabı Meselesi 48
Hadislerin Vurûd Sebepleri....50
Muhaddislerin Yanlışlıkları 52
Sahabiler 53
Hadis Rivayetinde Sahabilerin Değeri....57
Çok Sayıda Hadis Rivayet Eden Sahabiler....59
Ebû Hureyre....59
Abdullah ibn Ömer 65
Âişe bint Ebî Bekr....65
Enes ibn Mâlik 66
Abdullah ibn Abbâs 66
Câbir ibn Abdillah....69
Ebû Saîd el-Hudrî 69
Abdullah ibn Mes'ûd 69
Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs....70
Bilgin Sahabiler 71
el-Abâdile....73
Şair Sahabiler....74
Sahabilerin Vefat Ettikleri Yerler 76
Sahabilerin Yerleştikleri Yerler 79

Sahabilerin Tabakalara (Kategorilere) Ayrılması 81
En Son Vefat Eden Sahabiler 84
Ehlu Bedr 86
el-Aşeratu'l-Mubeşşerûn 89
Ehlu's-Suffe 91
Sahabilerin Müddet-i Ömürleri 93
Sahabilerin Sayısı ve İslâmiyet'te İlk Nüfus Sayımı 95
Sahabilerin Fazilet ve Menkıbelerine Dair Eserler 97
Hazreti Peygamberin Ailesi ve Akrabası 102
Muhâcirler ile Ensâr 105
Muhacirler 107
Ensâr 113
el-Müellefetü Kulûbühüm 115
Münafıklar 119
Sahabilerin Hâl Tercümelerine Dair Eserler 123
Sonraki Asırlarda Sahabi Olduklarını İddia Edenler 129
Tâbiûn 135
el-Muhadramûn 136
Tâbiîlerin Tabakaları 137
Tâbiîlerin En Üstünü (Efdali) 138
el-Fukahâu's-Seb'a (Yedi Fakih) 138
Etbâu't-Tâbiîn 141
Hadislerin Alınması ve Rivayet Edilmesi 143
el-İmlâ 162
Talebu'l-İlm İçin Yapılan Seyahatler 170
Hadisin Tedris Yerleri 173
Amâlî Sistemi 176
Dâru'l-Hadîs Müesseseleri 179
Tercih ve Takviye 192
Muhtelifu'l-Hadîs 194
Hadiste Nesh 197
Hazreti Peygamberin Diplomatik Vesikaları 204
Siyer, Megâzî ve Şemâil 214
Hazreti Peygamber'in Dava Hükümleri 237
Tergîb ve Terhîb Hadisleri 240
Tıbba Ait Hadisler 244
Muayyen Sayıda Derlenen Hadis Mecmuaları 250
Hadise Göre Yahudiler ve Müslümanlar 259
Nehcü'l-Belâğa 261
Kur'an-ı Kerim Ayetleri İndeksi 269
Hadisler İndeksi 271
Şahıs İsimleri İndeksi 275
Kitap İsimleri İndeksi 293
Istılahlar İndeksi 303
Yer ve Müessese İsimleri İndeksi 307
Arapça İçindekiler 311
Fransızca İçindekiler 315

BİBLİOGRAFYA

Abd-el-Jalil, Jean, *Aspects intérieurs de I'Islâm*, Paris 1949.

Abdullatif, Subhi Paşa, Hatem-i şerif, hatem-i nübüvvet (*Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, İstanbul 1332, sene VII, sayı 42, s. 372-377).

Ebu's-Samh, Abduzzâhir Muhammed, Medrasetu dâri'l-hadîs bi Mekkete'l-Mukerreme, *el-Menâr*, el-Kahire 1352 / 1933, XXXIII / 479-480.

Ebû Yusuf, Yakub ibn İbrahim, *Kitâbu'l-harâc*, el-Kahire 1346.

Ebû Zehra, Muhammed, *Ebû Hanîfe* -hayâtuhu ve asruh, ara'uhu ve fıkhuh-, et-tab'atu's-sâniye, el-Kahira 1955.

Ahmed Emîn, *Duha'l-İslâm*, et-tab'atu's-sâniye, II, el-Kahire 1357 / 1938.

Aliçiç, Ahmed, *Veliki dobrotvor grada Livna Mustafa Beg sin İbrahim Agin i njegova zaduzbina Dâru'l-hadîs-uz tristagodisnjıcu* (Glasnik Vrhovaog Starjesinstva İslamske Vjerske Zajednice, Sarajevo 1943, XI / 62-67).

el-Amili, Abdul-Hüseyn Şerafuddin el-Musavi, *Ebû Hureyre*, Sayda 1375.

el-Erdebili, Muhammed ibn Ali, *Câmiu'r-ruvât*, Tahran 1334.

el-Askalânî, İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, el-Kahire 1323.

el-Aynî, *Umdetu'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, İstanbul 1308, cilt I.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Fâtih Devri Mimarisi*, İstanbul 1953.

Basagic, Dr. Safvet Beg, *Bosnjaci Hercegovci u İslamskoj knjizevnosti*, Sarajevo 1912.

Basagic, Dr. Safvet Beg, *Znameniti Hrvati*, *Bosnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*, Zagreb 1931.

Bajraktareviç, Dr. Fehim, *Union Académique Internationale*, *Concordance et Indices de la Tradition Musulmane* (*Prilozi za knjizevnost*, *jezik*, *istoriju i folklor*, Beograd 1935, XV / 1-2).

Belin, M., *Lettre à M. Reinaud sur un document arabe relatif à Mahomet* (*Journal Asiatique*, Paris 1854, T. IV, 5e serie, pp. 482-518).

Berchem (Van), M., *Matérıaux pour un Corpus inscriptionum arabicarum*, *I ère partie* (Egypte), Paris 1894.

Blachere, Régis, *Le pobléme de Mahomet*, Paris 1952.

Brockelmann (Carl), *Geschichte der arabischen Litteratur* (*2. den Supplementbacden angepasste Auflage*), Leiden 1944-1949 (I-Il); *Supplemnen bände* (l-III), Leiden 1937-1942.

el-Buhârî, Muammad ibn İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-VIII, İstanbul 1315.

Buhl, Fr., *el-Muhadjirûna* (*Encyclopédie de l'Islâm*, Leiden 1936, III, 683 684).

Bursalı, Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333-1342 (I-III).

Caetani, Leone, *İslâm Tarihi*, mütercimi Hüseyin Cahid, cilt 1, İstanbul 1924.

el-Cevziyye, İbn Kayyim, *Kitâbu'l-tıbbi'n-Nebevî*, Neşru Muhammed Ragıb et-Tebbah, Halep 1346 / 1927.

ed-Dârimî, Osman ibn Saîd, *Reddu*'[*l-İmam ed-Dârimî Osman bin Said*] *alâ Bişr el-Marisi'l-anîd*, el-Kahire 1358 (s. 132-135: ed-Dabb an Abi Hureyre, Radiyallahu anh.)

ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah ibn Abdirrahman, *Sünenu'd-Dârimî*, Dimaşk 1349.

Defter-i Kütübhane-i Aşir Efendi, İstanbul 1306.

Doğrul, Ömer Rıza, *Kur'an-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsiri Şerifi -Tanrı Buyruğu-*, ikinci basılışı, İstanbul 1942.

Dunlop, D. M., *Another* "*Prophetic*" *Letter* (*The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*) London, January 1940.

Elezovic, Glisa, *Turski spomenici*, Beograd 1940 (Sırp İlim Akademisi neşriyatından).

Evliya Çelebi, İbn Derviş Mehmet Zillî, *Seyahatnâme*, İstanbul 1314 (I-IV), 1315 (V), 1318 (VI), 1928 (VII, VIII), 1935 (IX), 1938 (X).

Fâtih Devri Vesikaları, İstanbul Başvekâlet Arşivi, Ali Emin tasnifi, no 289.

Farrukh, Dr. Omar A., *Nahj-ul-Balagha*, et-tab'atu's-sâniye, Beyrut 1372 / 1952.

Fihristu Dâri'l-kutubi'l-Mısriyya, I, el-Kahire 1342-1924.

Finot, Jean, *La Philosophie de la Longévite*, Paris 1900.

Fück, Johann, *Die Rolle des Traditionalismus im Islam* (in: Zeitschrif der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Leipzig 1939, Band 93, Heft 1, ss. 1-32).

Gaudefroy-Demombynes, Maurice, *Mahomet*, Paris 1957.

el-Gaysî, Nacmuddin Muhammed ibn Ahmad, *el-Fera'idu'l-Munazzama ve'l-Feva'idu'l- Muhkeme fî mâ yukâlu fî ibtida'i tedarisi'l-Hadisi'ş-Şerif*, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kütüphanesi, İsmail Saib Sencer koleksiyonu, 1 / 4384, yazma.

Goldziher, Ignaz, *Muhammedanische Studien*, Halle 1890 (2. Teil: Über die Entwicklung des Hadis).

Goldziher, Ignaz, *Etude sur la Tradition İslamique* (Extrait du tome Il, des Muhammedanische Studiens) traduites par Léon Bercher, Paris 1952 ("Initiation à l'lslam", VII).

Goldziher, Ignaz, *Neue Materialien zur Literatur des Ueberlieferungswesen bei den Muhammedanern* (ZDMG, Leipzig 1896, bd. L, ss. 465-506).

Goldziher, Ignaz, *Die Richtungen der islamischen Koranauslegung*, Leiden 1952.

Goldziher, Ignaz, *Die Zahiriten*, ihr Lehrsystem und ihre Geschichte, Leipzig 1884.

Goldziher, Ignaz - C. Van Arendonck - (A. S. Tritton), *Ahl al-Bayt* (*Encyclopédie de l'Islam*, nouvelle édition, Leiden 1956, 1, 265-266).

Gökbilgin, M. Tayyib, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*, *Vakıflar - Mülkler - Mukataalar*, İstanbul 1952.

Guillaume, Alfred, *İslâmi Rivayet*, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, I/1-4, s. 123-131), İstanbul 1954.

Hacı Halife (Kâtib Çelebi), Mustafa ibn Abdillah, *Kitâbu keşfu'z-zünûn an asâmi'l-kutubi ve'l-fünûn*, tahkik Muhammed Şerafeddin Yaltkaya ve'l-muallim Rif'at Bilge el-Kilisi, I, İstanbul 1360 / 1941; II, 1362 / 1943.

Hadzic, Osman Nuri, Dzabic Ali-Fehmi, *Muftija i Politicar* (*Narodna Enciklopedija SHS*, Zagreb 1926, I / 619).

el-Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed ibn Abdillah en-Nîsâbûrî, *Kitâbu marifeti ulûmi'l-hadîs*, neşru Dr. es-Seyyid Muazzam Hüseyn, el-Kahire 1937.

el-Hâlisî, Muhammed ibn Muhammed Mehdi, *İhyâu'ş-şeria fî mezhebi'ş-Şia* (el-cüz'ul-evvel mine'r-risâlati'l-amâlîyye), Bağdat 1370.

Hamidullah, Dr. Muhammed, *Akdâmu telif fi'l hadîsi'n-nebevi-Sahîfetu Hemmâm ibn Münebbih ve mekânetuhâ fî târîhi ilmi'l-hadîs*, *Mecelletü'l-Mecmeı'l-İlmiyyi'l-Arabiyy*, Dimaşk 1372 / 1952, XXVIII / I.

Hamidullah, Dr. Muhammed, *Les champs de bataille au temps du Prophète*, Paris 1939 (Extrait de la Revue la Revue des Etudes Islamiques, année 1939, Cahier I).

Hamidullah, Dr. Muhammed, *La lettre du Prophète à Héraclius et le sort de l'original* (Arabica, Leiden 1955).

Hamidullah, Dr. Muhammed, *Mecmuatu'l-vesâiki's-siyâsiyye fi'l-ahdi'n-nebeviyyi ve'l-hilâfeti'r-râşide*, el-Kahire 1941.

Hamuda, Abdulvahhâb, *Neş'etu kütübi'l-amâlî ve hasâisuhâ*, I, *Mecelletu'l-Ezher*, el-Kahire 1372 (1951 / 1952, XXIV / 554-57)

Handzic, Mehmed, *Knjizevni rad bosansko-hercegovackih Muslimana*, Sarajevo 1933.

el-Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed ibn Ali, *Kitâbu'l-kifâye fî ilmi'r-rivâye*, Haydarabad 1357.

el-Hatîb el-Bağdâdî, *Takyîdü'l-ilm* (el-Hatîb el-Bağdâdî, La Transmission écrite du Hadith), neşr Yusuf el-As, Dimaşk 1949.

el-Hâzımî, Ebû Bekr Muhammed ibn Musa el-Hemedânî, *Kitâbu'l-itibâr fî beyâni'n-nâsihi ve'l-mensûhi mine'l-âsâr*, Haydarabad, 1359 (et-tab'atu's-sâniye).

Hersekli, Mehmet Kamil, *Metâliu'n-nucûm*, İstanbul 1307-1309 (I-II).

Horovitz, Josef, *Alter und Ursprung des Isnad* (Der Islam, 1917, VIII / 39-47).

Horovitz, Josef, *el-Megâzî'l-ûlâ ve muellifuhâ*, tercematu Hüseyn Nassar, el-Kahire 1369 / 1949.

el-Hut el-Beyruti, Muhammed ibn Derviş, *Asne'l-metalib fî ahâdîsi muhtelifâti'l-merâtib*, el-Kahire 1346.

el-Irâkî, Zeynuddin Abdurrahim, *et-Tabsıratu ve't-tezkira* (*şerhu'l-elfiyye*), *ve yelîhi*: *Fethu'l-bâkî alâ elfiyyeti'l-Irâkî*, neşru Muhammed ibni'l-Hüseyn el-Irâkî el-Hüseyni, (I-II), Fas 1354.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali, *Târihu Dimaşk*, Dimaşk 1954, I-II.

İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, el-Kahire 1280.

İbn Hanbel, Ahmed, *el-Müsned*, el-Kahire 1313, I-VI.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali el-Endülüsî ez-Zâhiri, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, II, el-Kahire 1346.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ, İmâduddin İsmail, *el-Bâ'isu'l-hasîs*, *şerhu ihtisâri ulûmi'l-hadîs*, tahkik, Ahmed Muhammed Şakir, (et-tab'atu's-sâniye), el-Kahire 1370 / 1951.

İbn Kuteybe, *Kitâbu'l-maarif*, el-Kahire 1300.

İbn Kuteybe, ed-Dinaveri, *Kitâbu Te'vilu muhtelifi'l-hadîs*, el-Kahire 1326.

İbn Mâce, el-Kazvînî, Muhammed ibn Yezîd, *Sunenu'l-Mustafa*, *sallallahu aleyhi ve sellem* (*ve meahu hâşiyâtu's-Sindî Ebi'l-Hasan Muhammed ibn Abdil-Hadi*), el-Kahire 1349.

İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed, *Lisânu'l-Arab*, XIII, Beyrut 1375 / 1956.

İbnu'n-Nedîm, *el-Fihrist*, el-Kahire 1348.

İbn Sa'd, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kabîr* (Biographien Muhammeds, seiner Gefährten und der Späteren Träger des İslams bis zum Jahre 230), Eugen Mittwoch Eduard Sachau, Josef Horovitz, Friedrich Schwally, Julius Lippert, K.V.

Zetterstéen, Bronu Meissner, Carl Brockelmann neşri, Leiden 1904-1940. Yeni tabı: Beyrut 1957-1958.

İbnu's-Salâh, Ebû Amr Osman ibn Abdirrahman, *Ulûmu'l-Hadîs* (Mukaddimetu'bnu's-Salâh) ve şerhuhu, et-Takyîdu ve'l-izâh li mâ utlika ve uglika min mukaddimeti ibni's-Salâh ve talîkâtun alayhi fi'z-zeyli, li nâşiri'l-kitâbeyn Muhammed Ragıb et-Tebbah el-Halebî, semmaha "el-Misbâh alâ mukaddimeti'bni's-Salâh, Haleb 1350 / 1931.

İbn Sellâm, Ebû Ubeyd el-Kâsım, *Kitâbu'l-emvâl*, el-Kahire 1353.

İbn Teymiyye, Takıyyuddin Ahmed, *Kitâbu minhaci's-sunneti'n-nebeviyye fî kelâmi'ş-şi'ati ve'l-kaderiyye*, Bulak 1322.

İsmail Paşa, el-Bağdâdî, *Hediyyatu'l-ârifîn*, *Esmâu'l-müellifîn ve âsâru'l-musannifîn*, I, İstanbul 1951; II, 1955.

İsmail Paşa, el-Bağdâdî, *Kitâbu izâhi'l-meknûn fi'z-zeyli alâ Keşfu'z-zünûn an asâmi'l-kutubi ve'l-funûn*, Muhammed Şerafuddin Yaltkaya ve Mu'allim Rif'at Bilge (Kilisli) neşri, İstanbul, I (13654 / 1945), II (1366 / 1947).

İstanbul Başvekalet Arşivi, Mühime defteri no 98.

Jaschke, Gotthard, Der Islam in der neuen Turkei (Eine rechtsgeschictliche Untersuhung), Leiden 1951.

Kâdiri, Zakir, Dinî ve Gayri Dinî Rivayetler, *Dârulfünûn İlâhiyat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul 1926, I, s. 159-168, 168-210.

Karahan, Dr. Abdülkadir, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul 1954, İstanbul Üniversitesi Yayınları, no 587.

el-Kârî, Mulla Ali, *el-Ehâdîsu'l-kudsiyyâti'l-erbainiyye* (litografya), İstanbul 1316.

el-Kârî, Mulla Ali, (*Hâşiyâtun*) *alâ şerhi nuhbeti'l fıker fî mustalahati ehli'l-eser*, İstanbul 1327.

el-Kârî, Mulla Ali, *Kitâbu'l-mevduati'l-kebîr*, İstanbul 1289.

el-Kâsımî, *Kavâidu't-tahdîs min funûni mustalahi'l-hadîs*, talik Muhammed Bahca el-Bisâr, Dimaşk 1352 / 1925.

el-Kastallânî, Muslihuddin, *İrşâdu's-sâri li şerhi'l-Sahîhi'l-Buhârî*, el-Kahira 1307.

Kâşifu'l-Gatâ, el-Hâdî, *Mustedraku nehcü'l-belâğa* (*ve kitâbu medâriku nehci'l-belâğa ve def'u'ş-şubuhâti anh*), Beyrut. Tab tarihi zikredilmemiştir.

el-Kattânî, Muhammed ibn Cafer, *er-Risâletu'l-mustatrafa li beyâni meşhuri kutubi's-sunneti'l-muşerrefe ve mâ yetbeuha min kutubi'l-vessâili'l-latî tubtegâ li'l-kâsidi ve's-sâil*, Beyrut 1332.

Kowalski, Tadeus, *al-Muhadjirüna* (*Encyclopédie de I'Islam*, Supplément, Leiden 1938, ss. 163-164).

el-Kurtubî, Abdullah Muhammed ibn Ferec el-Mâliki, *Akdiyetu Rasûlillah*, *Sallallahu Aleyhi ve Sellem*, el-Kahira 1346.

Lammens, Henri, *L'lslam*, *Croyances et Institutions* (3 ème édition, revue et augmenté, Beyroutb 1943).

Loth, Dr. Otto, *Urpsprung und Bedeutung der Tabaqât*, vornehmlich der des Ibn Sa'd (ZDMG, XXIII / 593-614).

Mahfuz, Muhammed Cemaleddin, *el-Müellefetü kulûbühüm* (*Mecellatu'l-Ezher*, el-Kahire, 1373 / 1954, XXV / VII, s. 833 / 836.)

el-Makrizi, *Kitâbu'l-hitat ve'l-âsâr*, el-Kahire 1270.

Mâlik ibn Enes, *el-Muvatta* (*ve şerhuhu tenviru'l-havâlik li Celâleddin es-Süyûtî*), el-Kahire 1348 (I-II).

Masseron, Alexandre, *Deux lettres du Christ*? (Ecclesia, Paris, Juin 1956, no 87.)

Massignon, Louis, *Essai sur les origiens du lexique techinique de la mystique Musulmane*, Paris 1922.

Massignon, Louis, *La Mubahala de Médine et l'hyperdulie de Fatima*, Paris 1955.

Montgomery Watt, W., *Abdullah b. Ubayy b. Salül* (*Encyclopédie de l'Islâm*, Nouvelle édition, Leiden 1955, I, 54-55).

Montgomery Watt, W., *Ahl al-Suffa* (*Encyclopédie de l'Islâm*, Nouvelle édition, Leiden 1956, I, 274-5).

el-Munecced, Dr. Şalahuddin, *Dâru'l-hadîsi'l-urviyye* (*Mecellatu'l-mecmeı'l-ilmiyyi'l-Arabbiy*, Dimaşk 1373 / 1954, XXIX / 215-18).

el-Muradi, Ebû Mabammad Abdullah ibn Yunus İbn Ömer el-Kabrî, *Kitâbu'l-adâd*, İstanbul Ayasofya Kütüphanesi, no 454, yazma nüsha.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim ibnu'l- Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-VIll, İstanbul 1330-1333.

en-Nemerî, Yusuf "İbn Abdilber", *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, Haydarabad 1318-1319.

en-Nesâî, el-Muctebâ, *Bi şerhi Celâleddin es-Süyûtî ve hâşiyâti's-Sindi*, I-VIII, el-Kahire 1348 / 1930.

en-Nevevî, Muhiyiddin, *Kitâbu'l-ezkâr*, el-Kahire 1356.

en-Nevevî, Muhiyiddin, *Şerhun alâ sahîhi'l-İmam Müslim ibni'l-Haccâc el-Kuşeyrî*, el-Kahire 1283.

Nöldeke, Theodor-Schwally, Friedrich, *Geschichte des Qorans*, *zweite Aufiage*, *zweiter Tell*, Leipzig 1919.

Nöldeke, Theodor, *Zur tendenziösen Gestaitung der Urgeschichte des Islam's* (ZDMG, 1898, LII, s. 16-32).

en-Nuaymî, Abdulkadir ibn Muhammed ed-Dimeşkî, *ed-Dâris fî târîhi'l-medaris*, neşru Cafer el-Hasani, I, Dimaşk 1367 / 1948.

Okiç, M. Tayyib, Bir Tenkitin Tenkidi, *İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1953, II, 219-290.

Okiç, M. Tayyib (Okic M. Tajib), Cabiç kao nauçnik u oçima stranoga svijeta, *Gayret* mecmuası, Sarajevo 1926, X / 15-16, ss. 225-227.

Okiç, M. Tayyib, *Islamska Tradicija*, Sarajevo 1936.

Okiç, M. Tayyib, *Jedan nas zaboravijeni istoricar XVLII vijeka* -Ahmed Hadzinesimovic iz Prusca- (in: Kalendar Gajret za god. 1939, Sarajevo 1938, ss. 159-191 ve ayrı basım).

Öz, Tahsin, *Hırka-i Saadet Dairesi ve Emanât-ı Mukaddese*, İstanbul 1953.

Peremeci, Osman Nuri, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939.

Pfannmüller, Prof. D. Gustav, *Handbuch der Islam - Litaratur*, Berlin und Leipzig 1923.

er-Râzî, eş-Şerîf, *el-Mecâzâtü'n-Nebeviyye*, tahkik Mahmud Mustafa, el-Kahire 1356 / 1937.

er-Râmhurmuzî, Ebû Muhammed el-Hasan ibn Abdirrabmn ibn Hallad, *el-Muhaddisu'l-fasıl beyne'r-râvî ve'l-vâî*, İstanbul Köprülü Mehmet Paşa Kütüphanesi, no 397; Şehit Ali Paşa Kütüphanesi, no 537, yazma nüshalar.

Reckendorf, H., el-Ansar (Encyclopdie de l'Islam, Leiden 1913, I, 362-363).

Rida, es-Seyyid Muhammed Raşid, en-Neshu ve ahbâru'l-ahad, *el-Menâr*, el-Kahire, XII / 693-699.)

Rida, es-Seyyid Muhammed Raşid, as-Sunnatu ve sıhhatuhâ ve'ş-şerîatu ve metânetuhâ - Reddun alâ duâtin-nasrâniyye bi Mısr, *el-Menâr*, el-Kahire 1334 / 1916, XIX / 35-50, 97-100.

Rida, es-Seyyid Muhammed Raşid, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm* (*Tefsîru'l-Menâr*), el-Kahire 1353.

Robson, James, Abu Hurayra (*Encyclopédie de l'Islâm*, Nouvelle édition, Leiden 1954, I, 132-133).

Robson, James, Ibn İshaq's use of the Isnad (*The Bulletin of the John Rylands Library*, Manchester 2, march, 1956, Vol. 38, no 2, p. 449-465).

Robson, James, The lsnad in Muslim Tradition (*The Transactions of Glasgow University Oriental Society*, Glasgow 1955, vol. XV / 15-26).

es-Sâgânî, Radıyyuddin Hasan ibn Muhammed, *Buk'atu's-sadyân*, İstanbul Damad İbrahim Paşa Kütüphanesi, yazma nüsha, no 394.

es Sam'ânî, Abd-el-Karim ibn Muhammed, *Adâb al-imlâ' ve'l-istimlâ*, (Die Methodik des Diktatkollegs), Herausgegeben von MaxWeisweiler, Leiden 1952.

Sami, Mahmud Bey, *Havle'ş-şemâili'l-Muhammediye li Ebî İsa et-Tirmizî* (*er-Risâletu'l-ûlâ min bâbi'l-halk*), el-Kahire. 1367 / 1948.

Sami, Mahmud, *el-Muhtasar fi'ş-şemâili'l-Muhammediyye ve şerhihâ lî-Ebî İsa et-Tirmizî*, Mısr 1950, s. 451-1562 (el-Mulhaku'l-evve: Kıssatu Ummi Ma'bad).

Serkîs, Yusuf Elyan, *Mu'camu'l-matbuati'l-Arabiyyati ve'l-mu'arraba* (*min yevmi zuhuri't-tibaati ilâ nihayeti's-sanati'l-hicriyye 1329 el-muvâfikati li sanati 1919 milâdiyye*), el-Kahire 1346 / 1928-1349 / 1931(I-II).

Sauvaget, Jean, *Introduction à l'histoire de l'Orient Musulman -Eléments de bibliographie-* Paris 1942.

Sauvaire, H., *Description de Damas* (in: Journal Asiatique, Paris 1894-1896, IV. série, III / 280-22).

Schacht, Joseph, Abû Hanîfa (*Encyclopédie de l'Islâm*, Nouvelle édition, I / 126-128).

Shafi, Muhammed, Reten Baba Hadjdji Abu'l-Rida (*Encyclopédie de l'Islâm*,, Supplément, Leiden 1938, p. 197.198).

es-Sicistânî, Ebû Dâvûd Süleyman ibnu'l-Aş'as, *Sahîhu suneni'l-Mustafa*, *sallallahu aleyhi ve sellem* (*tercematu'l-muallif ve't-tarifu bi kitabih*, *bi kalemi Ahmed el-Benna es-sââti*), I-II, el-Kahire 1348.

Sıdki, Dr. Muhammed Tevfik, en-Neshu fi'ş-şera'ı'il-ilâhiyye, *el-Menâr*, X / 683-689.

Sıdki, Dr. Muhammed Tevfik, an-Nâsih ve'l-mensûh, *el-Menâr*, IX / 110-119.

Soyman, Faik - Tungur, İbrahim, *Eski Eserler Kılavuzu*, Konya 1944.

Sprenger, Alois, *Das Leben und die Lehre des Muhammad*, Berlin 1869, Bd. III, s. LXXVII-CIV ("Die Sunna").

Sprenger, Alois, *Über das Traditionswesen bei den Arabern* (ZDMG, X / 1-17).

Sultan, Jamil, *Etude sur Nahj al-Balagha*, Paris 1940.

es-Süyûtî, Celâleddin, *Tedrîbü'r-râvî fi şerhi takribi'n-Nevevî*, (*et-Takribu ve't-Taysir li ma'rifati süneni'l-Basir*), el-Kahire 1307.

eş-Şâfiî, Muhammed ibn İdris, *er-Risâle*, tahkik Ahmed Muhammed Şakir, el-Kahire 1358 / 1940.

eş- Şehristânî, es-Seyyid Hibetutdin, *Mâ huve Nehcü'l-belâğa*, Şayda 1352.

eş-Şevkânî, Muhammed, *el-Fevâidu'l-mecmua fi'l-ahâdîsi'l-mevdua*, Lahor, tarihsiz.

et-Tefrîsî, Mustafa ibnu'l-Hüseyn el-Hüseyn, *Nakdu'r-ricâl*, Tahran 1318.

et-Tirmizî, Ebû İsa, *Sahîhu't-Tirmizî* (bi şerhi'l-İmâm ibni'l-Arabî el-Mâlikî), I-XIII, el-Kahire 1350 / 1931 - 1353 / 1934.

Tritton, A. S., Ahl al-Bayt (*Encyclopédie de l'Islâm*, Nouvelle édition, Leiden 1956, I / 265-266).

Tritton, A. S., Ahl el-Kisâ, (*Encyclopédie de l'Islâm*, Nouvelle édition, Leiden 1956, I / 272).

el-Ukberî, *İ'râbu'l-hadîsi'n-nebevî*, İstanbul Pertev Paşa Kütüphanesi 56 numaralı yazma.

el- Ömerî, İbn Fazlullah, *Mesâliku'l-ebsâr fî memâliki'l-emsâr*, el-Kahire 1925 (I).

Ünver, Prof. Dr. A. Süheyl, *İstanbul'da Sahabe Kabirleri*, İstanbul 1953, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, no 4.

Vajda, George, Juifs et Musulmans selon le Hadis (*Journal Asiatique*, Paris 1937, t. CCXXIX, pp. 57-127).

Vaux, Baron Carra de, *Les penseurs de I'Islam*, t. III, Paris 1923 (Chapitre VIII - la Tradition- pp. 259-296).

Weisweiler, Max, *Das Amt des Mustamli in der arabischen Wissenschaft* (in: Oriens, Leiden 1951, Vol, IV, no 1, s. 27-51).

Weisweiler, Max, *İstanbuler Handschriftenstudien zur Arabischen Traditionsliteratur*, İstanbul 1937.

Wittek; P., *Ayvansaray*, *un sanctuaire privé de son héros*, *Bruxelles* (Extrait de l'Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves, tome Xl [1951] Melanges Henri Gregoire, III).

Wüstenfeld, Ferdinand, *Die Akademien der Araber und ihre Lehrer*, Göttingen 1837.

el-Yafii, Bahsu ahâdîsi'l-âhâd ve hel hiye min usûli'd-dîn, *el-Menâr*, XII / 371-380, 441, 526-527.

el-Yafii, Reddu'ş-şubuhât ale'n-nesh ve kevnu's-sunneti mine'd-dîn, *el-Menâr*, XI / 594-98, 588, 96, 125-133, 210, 218, 289-297.

el-Yafii, es-Sunenu ve'l-ahâdîsu'n-nebeviyye , *el-Menâr*, XI / 141-144, 214-220.

el-Yafii, Tetimmatu bahsi'n-nesh, *el-Menâr*, XI / 292-302.

Yetkin, Prof. Suut Kemal, *İslâm Sanatı Tarihi*, Ankara 1954, İlâhiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları, no 2.

ez-Zeyyât, Ahmed Hasan, *Târîhu'l-âdâbi'l-Arabiyy*, et-tab'atu's-âşira, el-Kahire, tarihsiz.

ez-Zeyyât, Habib, *Hazâinu'l-kutub fî Dimaşk ve zevâhihâ*, el-Kahire 1902.

Zaydan, Curci, *Târîhu'l-âdâbi'l-lugati'l-Arabiyya*, I, et-tab'atu's-sâlise, el-Kahire 1936.

Zettersteen. K. V., Aban b. Usman b. Affan (*Encyclopédie de l'Islâm*, Nouvelle édition, Leiden 1954, I / 3.)

XXII. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi Münasebetiyle Başvekâlet Arşivinde Tertiplenen Tarihi Vesikalar Kataloğu, İstanbul 1951.

TÜRK ŞİİRİNDE FÂTİH SULTAN MEHMET VE İSTANBUL'UN FETHİ

Prof. Dr. Nurullah Çetin

ATLAS

Atlas Yayınları: 25

Kırkambar: 4

TÜRK ŞİİRİNDE FÂTİH SULTAN MEHMET VE İSTANBUL'UN FETHİ

Prof. Dr. Nurullah Çetin

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

2. Baskı: Temmuz 2017
1. Baskı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2005

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-15-1

Baskı ve Cilt
HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alış veriş: www.atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, Atlas Dağıtım

İÇİNDEKİLER

İLK SÖZ 11

I. BÖLÜM: TÜRK EDEBİYATINDA FÂTİH 15
A. Nesir Türünde Fâtih ve İstanbul'un Fethi 17
1. Roman 17
2. Tiyatro 18
B. TÜRK ŞİİRİNDE İSTANBUL'UN FETHİ VE FATİH 18
1. Divan Şiirinde İstanbul'un Fethi ve Fatih 18
2. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadarki Dönemde Fâtih ve İstanbul'un Fethi Konulu Şiirler 31
3. Cumhuriyet Döneminde Fâtih ve İstanbul'un Fethi Konulu Şiirler 32

II. BÖLÜM: ŞİİR METİNLERİ 39
Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadarki Dönemde: 41
Abdülhak Hâmid: Merkad-i Fâtih'i Ziyâret 41
Midhat Cemal: Tekfur Sarayı ve Türbe-i Fâtih 48
Ali Ulvi Kurucu: Fâtih'in Türbesinde 56
Muallim Naci: Tahmis Lisân-ı Fâtih'ten 62
Cennet-Mekân Fâtih Sultan Mehmed Hân Hazretleri Lisânından 65
Nâbîzâde Nâzım: Fâtih 67
İsmail Safa: Hazret-i Fâtih'e Hitâb 71
Ayasofya 73
İstanbul'un Fethi ile İlgili Şiirler 76
Ahmet Çakır: O Gün 76
Ali Fuat Azgur: Fethin Sabahında 77
Ali Hadi Okan: Fetihname 78

Ali Püsküllüoğlu: Bir Ateş Gecesi 80
Arif Nihat Asya: Fetih Marşı 81
Azmi Güleç: Fetih Sabahı 83
Azmi Güleç: Fetih Rüzgârı 84
Behçet Kemal Çağlar: Battal Bizans Yolunda 85
Beşir Ayvazoğlu: Fetihler Güller Ramazanlar 88
Dilaver Cebeci: Fetih Güzellemesi 89
Dündar Akünal: İstanbul'a Girerken 90
Edip Ayel: Fetih -Eski Tarz- 92
Faruk Nafiz Çamlıbel: Fetih Rüyası 93
Fazıl Hüsnü Dağlarca: Fetih Gecesinde İstanbul 94
Feyzi Halıcı: Battal Gaziye Şiir 96
Fikret Baha Berke: Bizans'ın Kaderi 97
Halistin Kukul: Feth-i Mübîn 98
Zaman 98
29 Mayıs Gecesi 98
1453 98
Halûk Nihat Pepeyi: Bizans Ağlıyor 99
İbrahim Minnetoğlu: 1453 Yılında 100
İstanbul Fethi 101
İbrahim Minnetoğlu: Fetih Öncesi İstanbul 102
İbrahim Tekelioğlu: 53'Ncü Gün 104
Jülide Gülizar Ergüven: Zeyneb'ime Şiirler 106
Kamberoğlu Cahit Aydoğan: Fetih 107
Levent N. Esmer: Evvel Zamanda Bir Bizans Varmış 109
Mehmet Salihoğlu: Fetih Türküsü 111
Mehmed Zeki Akdağ: İstanbul Surları Konuştu 112
Melahat Sezener: İstanbul'un Fethi 113
Memduh Cumhur: Fetih Rubaîleri 114
Muhsin Demirel: Fetih Nesli 115
Muhsin İlyas Subaşı: 29 Mayıs 117
Mustafa Gökkaya: 118
Mustafa Necati Karaer: İstanbul Kapılarında 121
Mustafa Şerif Onaran: Yol Ortasında Bir Çınar 123
Nazım Hikmet: Sekiz Yüz Elli Yedi 124
Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu: Topkapı'dan Ayasofya'ya 125
Orhan Seyfi Orhon: İstanbul'un Fethi 126
Rahim Balcıoğlu: 29 Mayıs, 1453 Salı 128

Reşat Altın: Fetihten Çizgiler....129
Rıfat Necdet: İstanbul İçin 131
Şadi Usal: Fetih Dörtlüğü 133
Sedat Polat: Fetih Günü 134
Seyda Şarklı: Fetihte Hürriyet 135
Şahinkaya Dil: Bin Dört Yüz Elli Üç....136
Tarık Kutlu: 29 Mayıs 1453'e....138
Turan Oflazoğlu: Dersaadet 139
Yenilgi 141
İrade-i Hümayun 142
Sefer-i Hümayun 143
Ümit Yaşar Oğuzcan: Fetih....144
Yahya Akengin: 29 Mayıs İstanbul....145
Yahya Benekay: Kostantiniye'nin İstanbul Oluşu....147
Yahya Kemal Beyatlı: İstanbul Fethini Gören Üsküdar 149
Rubaî 150
Rubaî 151
Arif Hikmet Par: İstanbul'un Fethi Destanı'ndan
Fâtih İstanbul Üstüne Yürüyordu 152
Otağ-ı Hümâyün'da....153
Otağ-ı Hümâyûn Geliyor....153
Fatih'in Atı 154
Ölüm Ne Ki? 154
Ulubatlı Hasan'ın Şehadeti 155
Bekir Sıtkı Erdoğan:İstanbul Destanlar İçinde 156
Cahit Tanyol: Kuruluş ve Fetih Destanı'ndan....159
Fatih....159
Sultan Murad'ın Ölümü 159
Rumeli Hisarının Yapılışı....161
Hazırlık Karar....162
Kuşatma Hazırlığı 166
Ferman....167
Kapılarda....169
Doğan Ergeneli: Bir Varmış....171
Fazıl Hüsnü Dağlarca: İstanbul Fetih Destanı'ndan 173
Destanönü....173
Çıktık İstanbul Düzüne 175
Fetih Davulları 176
Gemi İstanbul....176

Sancaktar 177
Sultanın Atı 177
İstanbul Üzre 178
Fetih Sabahı 179
İstanbul Çağı 179
Fetih Aydınlığı 180
Sultan Mehmed'ın Gemileri 180
Ağaran İstanbul 182
Gökhan Evliyaoğlu: İstanbulu'n Fethi Destanından 184
İbrahim Minnetoğlu: İstanbul Fethi Destan Denemesi 186
Güneşle Biz 186
Mehmet 187
Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu: Feth-İ Mübîn / 23 Mart 1453
Edirne'den Hareket 202
Yolda 202
Atlar... Atlılar... Yayalar 203
Turgut Etingü: Fatih'in Destanı'ndan 204
Yavuz Bülent Bakiler: Destanlar İçinde İstanbul 206
Şehzade Mehmed'in Doğumuna Şiir 206
Şehzadem 207
Padişah 208
Her Şey Fetih Hazırlığında 208
Davullar 209
Sipahiler 210
Şehit Sipahi Satılmış 211
Üç Yeniçeri 212
Ne Ki 213
Akşemseddin 213
Ve Sonra 214
Toplar 215
Açıldı Surlarda Bir Gedik 216
Zübeyir Koç: Fetih Destanı 217
Ali Ulvi Kurucu: Ayasofya 221
Rifat Gökçen Ünyeli: Ayasofya 224
Yasin Hatiboğlu: Ayasofyam 1 226
Ayasofyam 2 226
4. İstanbul'un Fethinde Önemli Rol Alan Kişiler 227
A. Fatih Sultan Mehmet 227
Abbas Sayar: İkinci Mehmed Fatih Olmuş 227

Abdullah Rıza Ergüven: Surlar Önünde Fatih 228
Ahmet Aymutlu: Fâtih 230
Ahmet Kabaklı: Fatih Söyler 231
Ali Mümtaz Arolat: Fatih 233
Arif Nihat Asya: Uyan Ey Fâtih, Uyan! 234
Fetih Kuşu ve Fatih 235
Fatih'in Bayrağı 235
Behçet Kemal Çağlar: Fatih Mehmed'e Kendi Mısralarile 236
Cemil Cahit Kotan: Bir Heykel İçin 237
Coşkun Ertepınar: Fatih, Ulubatlı, Akşemseddin 238
Edip Ayel: Fâtih 239
Faruk Nafiz Çamlıbel: Fâtih'e Kaside 240
Güngör Öztolan: İstanbul'a Rubaî 242
Halistin Kukul: Fatih Sultan Mehmet 243
Mehmet Ayhan: Fatihlerin İçindeyim 244
Mehmed Bakır: 245
Mehmet Salihoğlu: Fatih Türküsü 246
Mihtat Cemal Kuntay: Fatih'e 247
Muzaffer Uyguner: Fatih'in Kır Atı 248
M.N.E.: Fatih'e Seleniş 250
Nahît Abdülkadir Gökçöl: Fatih'i Anış 251
Nahit Gökçöl: Fatih Mehmet'e 253
Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu: Fatih Sultan Mehmed'le Çağdaş Bir Hesaplaşma 254
Nuri Pakdil: Fatih'ime Armağanımdır 256
Oktay Rıfat (Horozcu): Fatih ve Zaman 257
Fatih ve elma 258
Fatih'in Resmi 259
Rahim Balcıoğlu: Fatih 260
Turan Oflazoğlu: Fatih 262
B. Ulubatlı Hasan'ı Konu Alan Şiirler 262
Esmahan Hasan: İstanbul'un Fethinde Ulubadlı Hasan 263
Halistin Kukul: Ulubatlı Hasan 264
Halistin Kukul: Rubai 265
Mehmed H. Çavuşoğlu :Ulubadlı Hasan Destanı'ndan 266
Hasan Doğdu 266
Hasan'ın Ninnisi 267
İlk Hücum 269
Eyûb Sultan 270

Hasan Geldi.....273
Ulubadlı Hasan.....274
Fetih.....275
Mehmet Turan Yarar: Ulu Atlı.....276
C. Akşemseddin'i Konu Alan Şiirler:.....277
Bursalı Mehmed Tahir Bey: Akşemseddin.....277

KAYNAKÇA.....279

KAYNAKÇA

Âmil Çelebioğlu, "Şair Fatih", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1998, s.181.

Arif Yılmaz, *Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000.

Asaf Halet Çelebi, *Divan Şiirinde İstanbul,* İstanbul 1953.

Bilge Ercilasun, "Fetih Marşı Şiirinde Tarihî ve Sosyal Değerler", *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

"Fatih ve İstanbul'un Fethi", *Türk Edebiyatı*, Mayıs 1977, S.43, s.26.

Ferhan Oğuzkan, *İstanbul Şiirleri Antolojisi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1953.

Feyzi Halıcı, *İstanbul ve Fetih Şiirleri Antolojisi*, Konya 1953.

Hasan Akay, *Fatih'ten Günümüze Şairlerin Gözüyle İstanbul*, İşaret yayınları, İstanbul 1997.

İnci Enginün, *Araştırmalar ve Belgeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2000.

M. Fatih Andı, "Muallim Naci'nin 'Lisan-ı Fatih'ten' ve 'Selimiyye' Şiirlerine Yazılan Nazire, Terbi ve Tahmisler", *Edebiyat Araştırmaları I*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, s.41.

M. Halistin Kukul, "Şiirimizde Feth-i Mübin", *Erciyes*, Mayıs 1992, S.173, s.1.

Necat Birinci, *İstanbul Ufku*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

Nihat Sami Banarlı, *Şiir ve Edebiyat Sohbetleri*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1982.

Nihat Sami Banarlı, *İstanbul'a Dair*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1986.

Önder Göçgün, "Fatih'in Şairliği", *Türk Edebiyatı Araştırmaları 1,* Konya 1991.

Önder Göçgün, "Yahya Kemal'e Göre Fatih ve İstanbul'un Fethi", *Türk Edebiyatı Araştırmaları 2,* Konya 1991.

Suat Uzer, "Kostantiniyye Kızılelması ve Fethe Dair Kitaplar", *Türk Sanatı*, Temmuz 1953, S.13, s.10.

MEVLÂNÂ DEFTERİ

Yusuf Turan Günaydın

ATLAS

Atlas Yayınları: 33
Edebiyat / Sanat : 4

MEVLÂNÂ DEFTERİ

Yusuf Turan Günaydın

Kapak Tasarımı
Mehtap Yürümez

Sayfa Düzeni
Tarkan Kara

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 31696

1. Baskı: Eylül 20117

Bu kitabın tüm yayın hakları AtlasKitap yayınlarına aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

ISBN: 978-605-9689-23-6

Baskı ve Cilt
Hazar Matbaacılık Kazım Karabekir Cad. 7/56 İskitler/Ankara

ATLASKİTAP

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
www. atlaskitap.com
online alışveriş: www.atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9

Büyük Bir Hayat Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî 13
Anadolu'ya Hicretleri 13
Medrese Hocalığı 14
Tasavvuf İlminde Adım Adım 14
Şems-i Tebrîzî Dönemeci 15
Çoşkun Bir Sûfî: Şems 15
Aşkın Elinde Yoğrulmak 16
Mevlânâ'nın Halefleri 17

I
KÜÇÜK İNCELEMELER

Risâle-i Sipehsalâr'a Göre Hazret-i Mevlânâ ve Semâı 21

Şeb-i Arûs ve Mevlânâ'nın Ölüme Yaklaşımı 27

Sûfi ve Çocuk - Hz. Mevlânâ'nın Çocukla İlgili Görüşleri- 33
İmana Davet Eden Çocuk 34

Çocuk ve Öğretmen 35
Çocuk Psikolojisi 37
Aşk ve Çocuk 39
Çocuk Ölümü 39
Çocuk Mucizesi 41
Peygamber Çocukları: Ümmet 41
Hz. Musa'nın Çocukluğu 42
Bir Hadîs Şerhi 42
Mühtedi Çocuk 43
Çocuk ve Baba 43

Mesnevî'de Kardeşlik Konusu 45
Din Kardeşine Düşmanlık 46
Kardeşe Danışmak 46
Allah Yolunda Kardeşlik 46
Firâr-ı Manevî 47
Kardeşlerinden Uzak Kalanın Hâli 48
Dostu Anlayabilmek 48
İlginç Bir Arkadaş: Ney 49
Ezeldeki Tanışıklık 49
Dost ve Arkadaş Seçiminde İtina 50
Hasedin Kardeşliğe Zararları 50
Mânâ Ehli ile Arkadaşlık 51
Ârifler ve Asfiyâ ile Kardeşlik 52
Kardeşlik Dili 53
Halvet der Encümen 53
Kardeşiyle Özdeşleşmek 54
Hülâsa 55

Mevlânâ ve Şeb-i Arûs 57

XXI. Yüzyılda Tasavvufun Geleceği, Mevlânâ ve Mevlevîlik 61

II
AKTARMALAR

Ahmed Avnî'nin Risâle-i Sipehsâlâr Tercümesi ve Mukaddimesi 67
Mukaddime 68

Nazîf-i Mevlevî'nin Ta'rîfü's-Sülûk Adlı Eserinin Mukaddimesi 79
Nazîf-i Mevlevî'nin Giriş'i 82

Abdullah Cevdet ve Dil-mestî-i Mevlânâ'sı 89
Dil-mestî-i Mevlânâ Dibacesi 91

Veled Çelebi'den İki Mektup 99
I. Veled Çelebi'den Abdullah Cevdet'e Mektup 99
Veled Çelebi Efendi'nin Mektubu 101
II. Müellifi Şüpheli Bir Eser Hakkında Veled Çelebi – İkdamcı Ahmed Cevdet Mektuplaşması 118

III
TANITIMLAR

Mevlânâ Hakkında Yayınlar 139
Hayatı ve Fikriyatı Hakkındaki Eserler 139
Mesnevî Üzerine Yayınlar 149
İlk 18 Beyit Üzerindeki Çalışmalar 151
Mesnevî'den Seçmeler 153
Mevlevîlik Hakkında Çalışmalar 154
Romanlar 158

2007 Mevlânâ Yılında Yazılanlar 161
2007 Mevlânâ Yılı Boyunca Mevlânâ Hakkında Yazılanlar 165

Mevlevî Mirası 173
Güfte ve Şiir Mecmuası 173
Çilehâne Mektupları 174
Minhâcü'l-Fukarâ 175
Kur'ân Tefsiri Açısından Mesnevî 177
Esrar Dede / Hayatı -Eserleri - Şiir1 Dünyası ve Dîvânı 178
Aşçı Dedenin Hatıraları I-IV 178
Mevleviliğin Son Yüzyılı 180
Yeni Bir Mecâlis-i Seb'a Tercümesi 183

EKLER

I Mevlevî Terimleri Lügatçesi 189

II Hicabi Kırlangıç ve Derya Örs'le Mesnevî Tercümesi Üzerine Sohbet 193

III Mevlânâ ve Mevlevîlik Mütercimleri 1928-2015 201
Bibliyografyayı Oluşturan Tercümeler 202

İlk Tercümeler 203
Kitap ve Makale Künyeleri 205
Kısaltmalar 206
Bibliyografya 207

KAYNAKLAR 267

DİZİN 271

KAYNAKLAR

Abdullah Cevdet, *Dil-Mestî-i Mevlânâ,* Kitâbhâne-i İctihâd Yayını, Orhâniye Matbaası, İstanbul 1921.

Abdülbâkî Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı,* İnkılâp ve Aka Yayınları, İstanbul 1963.

Adnan Karaismailoğlu-Sait Okumuş-Fahrettin Coşguner, *Mevlânâ Bibliyografyası*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Konya 2006.

Ali Birinci, *Tarih Yolunda Tanıdıklarım*, Hitabevi Yayınları, Ankara 2016.

Ali Rıza Karabulut, "Mevlevî Remzi Dede (Akyürek)", *Erciyes*, Yıl: IV, S. 68, s. 24-29.

Ali Yardım, *Mesnevî Hadisleri*, Damla Yayınevi, İstanbul 2010.

Erdoğan Uludağ, "Mevlevi Araştırmaları Bibliyografyası", *Müteferrika*, 1995, 55-87.

Feridun b. Ahmed Sipehsâlâr, *Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî -Kuddise Sirruhu's-Sâmî- / Sipeh-sâlâr Tercümesi*, mütercim: Ahmed Avnî [Konuk], Arşak Garoyan Matbaası, İstanbul 1331 (1912 / 13 H. – 1915 / 16 R.).

Feridun b. Ahmed Sipehsâlâr, *Risâle / Mevlânâ ve Etrafındakiler*, çev. Tahsin Yazıcı, Tercüman 1001 Temel Eser Yayınları, İstanbul 1977.

Hüseyin Güllüce, *Kur'ân Tefsiri Açısından Mesnevî*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.

Kadir Özdamarlar, "Ahmet Remzi Akyürek Üzerine Notlar", *Erciyes*, Yıl: IV, S. 68, s. 35-39.

M. Şükrü Hanioğlu, "Abdullah Cevdet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi-I,* İstanbul 1988, s. 90-93.

M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* I-III*,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1993.

Mehmet Önder, *Mevlânâ'dan Çocuklara Hikâyeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Mehmet Önder-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, *Mevlânâ Bibliyografyası* I-II, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1. b., Ankara 1974.

Mevlânâ, *Mesnevî*-I, çev. Veled İzbudak, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988.

[Mevlânâ], *Divân-ı Kebîr'den Seçmeler*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 3. b., Ankara 1995.

Mevlâna Bibliyografyası, ed. Tuncel Acar–Sema Akıncı, T.C. KTB. Millî Kütüphane Başkanlığı Y., Ankara t.siz CD-ROM.

Mustafa Tekin, "Mevlânâ Bibliyografyası", *Tasavvuf* Yıl: VI, Ocak-Haziran 2005, S. 14, s. 735-774.

Mustafa Usta, *Dîvân-ı Kebîr'de Mevlânâ'nın Eğitim Görüşü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1995.

Sâfi Arpaguş, "Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin Eserleri Üzerine Yapılan İngilizce Çalışmalar", *Tasavvuf*, Yıl: VI, Ocak-Haziran 2005, S. 14, s. 775-804.

Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar,* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 5. b., İstanbul 1997.

Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*-XIV, Şamil Yayınevi, 2. b., İstanbul, ts.

***

Kitapta Yer Alan Yazıların Yayınlandığı Yerler

"Risâle-i Sipehsâlâr'a Göre Hazret-i Mevlânâ ve Semâı", *Fark*, Aralık 1997, S. 17, s. 9-10.

"Şeb-i Arûs ve Mevlânâ'nın Ölüme Yaklaşımı", *Fark*, Aralık 1997, S. 17, s. 11-12.

"Sûfî ve Çocuk -Hz. Mevlânâ'nın Çocukla İlgili Görüşleri-, *Fark*, Ekim 1999, S. 39, s. 13-14; Kasım 1999, S. 40, s. 27-28; Aralık 1999, S. 41, s. 27-28.

"*Mesnevî*'de Kardeşlik Konusu", *Fark*, Mayıs 1999, S. 34, s. 11-12; Haziran 1999, S. 35, s. 25-26; Temmuz 1999, S. 36, s. 25-26.

"Mevlânâ ve Şeb-i Arûs", *Fark*, Aralık 1999, S. 41, s. 37.

"Ahmed Avnî'nin *Risâle-i Sipehsâlâr* Tercümesi ve Mukaddimesi", *Fark*, Yıl: V, Aralık 2000, S. 53, s. 22-24

"Abdullah Cevdet ve Dil-mestî-i Mevlânâ'sı", *Fark*, Yıl: V, Aralık 2000, S. 53, s. 25-26.

"XXI. Yüzyılda Tasavvufun Geleceği, Mevlânâ ve Mevlevîlik", *Semaver*, 2007, S. 1, s. 15-17.

"Veled Çelebi'den Abdullah Cevdet'e Mektup", *Hece*, Nisan 2007, S. 124, s. 143-148.

"Müellifi Şüpheli Bir Eser Hakkında Veled Çelebi – İkdamcı Ahmed Cevdet Mektuplaşması", *Hece*, Mayıs 2008, S. 137, s. 148-154.

"Mevlânâ Hakkında Yayınlar", *Fark*, Şubat 2001, S. 55, s. 39.

"Güfte ve Şiir Mecmuası", *Fark*, Yıl: V, Eylül 2000, S. 50, s. 37.

"Çilehâne Mektupları", *Fark* (bülten), Haziran 1996, S. 16, s. 29.

"Minhâcü'l-Fukarâ", *Fark*, Ağustos 1997, S. 13, s. 36-37.

"Kur'ân Tefsiri Açısından Mesnevî", *Fark*, Mart 1999, S. 32, s. 38.

"Esrar Dede / Hayatı -Eserleri - Şiir Dünyası ve Dîvânı", *Fark*, Mart 1999, S. 32, s. 38.

"Aşçı Dedenin Hatıraları I-IV", *Hece*, Yıl: X, Eylül 2006, 117, s. 170-171.

"Mevleviliğin Son Yüzyılı", *Hece*, Aralık 2008, S. 144, s. 157-158.

"2007 Mevlânâ Yılında Yazılanlar", *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2008*, Türkiye Yazarlar Birliği Y., Ankara 2008, s. 441-445.

"Mevlevî Terimleri Lügatçesi", *Fark*, Aralık 1997, S. 17, s. 13.

"Hicabi Kırlangıç ve Derya Örs'le *Mesnevî* Tercümesi Üzerine Sohbet", konuşan: Yusuf Turan Günaydın, *Edebiyat Ortamı*, 2. Dönem, Mart-Nisan 2009, S. 9, s. 40-45.

"Mevlânâ ve Mevlevîlik Mütercimleri 1928-2005 -Biyografik-Bibliyografik Bir Deneme-", *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyum Bildirileri, 25-28 Mayıs 2006 Çanakkale-Türkiye*, Çanakkale Onsekiz Mart Ü İlâhiyat F. Y., Çanakakale 2006, s. 326-346.

HİKMET GELENEĞİ
VE
HİKEM-İ ATÂİYYE

Melahat Beki

Aktif Düşünce

HİKMET GELENEĞİ VE HİKEM-İ ATÂİYYE
Melahat BEKİ

©Copyright 2017, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK Ltd. Şti.'e aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır. Sertifika No.: 20779

Aktif Düşünce Yayınları : 25
ISBN : 978-605-83278-4-9
© 1. Baskı, Ekim 2017

Genel Yayın Yönetmeni: Hilal Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Kapak Resmi: Tülay Gürses, "Tefekkür", Tuval üzerine yağlıboya, 80x100, 2011
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Beki, Melahat.

Hikmet Geleneği ve Hikem-i Atâiyye - *Melahat Beki*
1. Basım, VIII+ 288 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-83278-4-9
1. Hikmet 2. Felsefe 3. Tasavvuf 4. İbn Atâullah 5. Hikem-i Atâiyye

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Ana Basım, Alfa, Arasta, Final, Oda, Prefix, Atlas Dağıtım

GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM
İSLÂM GELENEĞİNDE HİKMET **11**
1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Hikmet Kavramı 13
1.2 Sünnette Hikmet Kavramı 20
1.3 Tasavvuf Düşüncesinde Hikmet Kavramı ve Hikem Geleneği 22

II. BÖLÜM
İBN ATÂULLLAH İSKENDERÎ'NİN HAYATI ESERLERİ VE HİKEM-Ü'L ATÂİYYE KİTABI **31**
2.1. İbn Atâullah İskenderî'nin Yaşadığı Dönem 33
2.2. İbn Atâullah İskenderî'nin Hayatı 41
2.3. El-Hikemü'l-Atâiyye Kitabı 64

III. BÖLÜM
HİKEM-İ ATÂİYYE KİTABINDA TASAVVUFİ ÖGELER **139**
3.1. Hikem Geleneğinde Vahdet-i Vücûd Düşüncesi 141
3.2. Hikem-i Atâiyye'de Vahdet-i Vücûda İşaret Eden Hikmetler 157
3.3. Hikem Geleneğinde Zühdî ve Ahlâkî Düşünceler 238

SONUÇ **269**

KAYNAKÇA **275**

KAYNAKÇA

Kitaplar

Kur'an-ı Kerim

"Kitab-ı Mukaddes". Kitab-ı Mukaddes Şirketi Yayınları, İstanbul, 1993.

Abdulbaki, Muhammed Fuad. El-Mu'ceü'l-Müfehres Lî el-Fazil-Kur'an-i'l-Kerim; Çağrı Yayınları, İstanbul, 1406/1986.

Abdülhay Efendi, "Veliler Sofrası" haz.: İbrahim Beğen, İstanbul, 1993.

Abdülmecid eş-Şernubî. Şerhu'l-Hikemi'l-Atâiyye, Tâlik: Abdulfettah el-Bezm, Beyrut, 1994/1415.

Acluni, İsmail b. Muhammed. Keşfu'l Hafâ, Beyrut, 1352.

Ahmed bin Muhammed Miskeveyh. "el-Hikmet'ül-Hâlide, ts.yy.

Ahmet Avni Konuk, Füsus Şerhi, 4 cilt (Hazırlayanlar: Mustafa Tahralı-Selçuk Eraydın), İst, 1987.

Ahmet b. Hanbel, eş-Şeybâni. El-Müsned, İstanbul, 1402/1982.

Aksarayî el-Mevâhibi, Şeyh Ebu Tayyip İbrahim b. Mahmud b. Ahmed. "İhkâmu'l Hikem Şerhi'l-Hikemi'l-Atâiyye", Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi, Haraccıoğlu, Kit. Nu.888, t.s.

Aliyyu'l-Kâri, El-Ehâdîsu'l-Kudsiyyetu'l-Erbeînîyye, İstanbul, 1324.

Alusi, Şihabuddin es-Seyyid Mahmud el-Bağdadi. Ruhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'an'il Azim ve's-Seb'îl-Mesânî, Beyrut; ts.

Berifkani, Şeyh Nureddin. "Telhisu'l-Hikem Şerhu'l-Hikemi'l-Atâiyye", tahkik: Muhammed Ahmed Mustafa el-Keznî, Kahire, 1983.

Beyzâvî, Tavâli'ul-Envâr, (nşr. Abbas Süleyman), Beyrut, 1411/1991.

Buhari; M,uhammed b. İsmail. Sahihu'l-Buhari; İstanbul, 1401/1981.

Challaye, Felıcıen, Dinler Tarihi, çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, ts.,yy.

Cürcani, Seyit Şerif. Kitâbü't-ta'rifât, Mektebetü'l-Vehbe, Kahire, 1866.

Çiftçi, Cemil, Erzurumlu İbrahim Hakkı, İstanbul, 2000.

Danner, Victor, İbn Ataullah's-Sufi Aphorism, Leiden, 1973.

Dârimi, Abdullah b. Abdurrahman et-Temîmî. Sünenü'd-Dârimî, İstanbul, 1401/1981.

Darü'l Kütübü'l İlmiye Heyeti, Kudsi Hadisler, terc. Ahmet Varol, Madve Yayınları, C.I, İstanbul, 1991.

Davudî Ahmed, Şemsedddin. Tabakâtü'l-Müfessirin, C.1, Beyrut, ty.

Deccâni; Seyfüddin Ahmed b. Muhammd b. Yunus. el-Feridetü'l-Vusta bi-Tercemeti Hikemi İbn Ata, 1058.

Ebu Ali el-Hüseyin İbn-i Abdullah İbn-i Sina, Uyûnü'l-hikme, (nşr. Abdurrahman Bedevî), Beyrut, 1993.

Ebu Davud, Süleyman b. El-Eş'as el-Ezdi; Sünen, İstanbul, 1401/1983.

Ebu'l Feth Şehristânî, El-Milel ve'n-Nihal, nşr. Müessesetü'l- Halebî, yy.,ts.

Ebu'l-Alâ Afîfî, Füsusu'l Hikem Okumaları İçin Anahtar İstanbul, 2002.

Ed-Dımeşkî, Hayreddin b. Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Faris ez-Zirikli. El-A'lam Kamusu Teracim li-Eşheri'r-Rical ve'n-Nisa' mine'l-'Arab ve'l-Musta'ribin ve'l Mustaşrikin, Beyrut, 1990, Mektebetü'ş Şâmile (İkinci Versiyon).

El- Bağdâdî, İsmail Paşa b. Muhammed Emin b. Mirselim el-Babânî. Hediyyatü'l-Arifîn Esmau'l-Mü'ellifîn ve Asaru'l-Musannifîn; Beyrut Ofset, ts. (ilk baskısı 1951 İstanbul); Mektebetü'ş Şâmile (İkinci Versiyon).

El Bağdâdî, İsmail Paşa b. Muhammed Emin b. Mirselim el-Babânî. İzahu'l-Meknun fi'z-Zeyli 'ala Keşfi'z-Zunun´an Esami'l-Kutubi ve'l-Funûn, Beyrut, ts, Mektebetü'ş Şâmile (İkinci Versiyon).

El-Bâbânî, Hediyetü'l-Ârifîn, El-Mektebetü'ş-Şâmile, ts., yy.

El-Buti, Muhammed Said Ramazan. El-Hikemi'l-Atâiyye Şerh ve Tahlil, Dımeşk, 2009.

El-Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed İbn Muhammed. İhyâ, Beyrut, 1939.

Geylani, Abdü'l-Kadir. Sırru'l-Esrar, terc. Mehmet Eren, İstanbul, 2006.

El-Hut, Muhammed b. Derviş b. Muhammed. Esna'l-Metalib fi Ehâdisî Muhtelifeti'l-Merâtib, Dârü'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, ts.

Eliade, Mircea. Dinler Tarihine Giriş; çev. Lale Arslan, İstanbul, 2003.

El-Mevahibi, Şeyh Ebu Tayyip İbrahim b. Mahmud b. Ahmed El-Aksarayî. İhkâmu'l- Hikem Şerhi'l-Hikemi'l-Atâiyye, Kahire, 1431/2010.

Emin, Münavi. Şerhu'l-Hikem Şarkavi Tercümesi, Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Koleksiyonu, Nu: 210.

Eraydın, Selçuk. Tasavvuf ve Tarikatler, İstanbul, 2004.

Ergin, Osman. Balıkesirli Abdülaziz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti, İstanbul, 1942.

Er-Râzi, Muhammed bin Ömer bin Hüseyin bin Hüseyin bin Ali et-Teymî el-Bekrî Fahreddin. Uyûni'-l Hikme, nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ, Tahran, 1415.

Ertuğrul, İsmail Fenni. Vahdet-i Vücud ve Muhyiddin Arabi, İstanbul, 1928.

Eş-Şazeli, Şeyh Ebu'l Abbas Ahmed b. Muhammed b. El-Mehdi b. Acibe el-Hasenî el-İdrisî. İkâzu'l Himem fi Şerhi'l-Hikem li İbn Ata es-Sekenderî, ts.,yy.

Gölpınarlı, Abdülbaki. Melamilik ve Melamiler, İstanbul, 1931.

Hacı Halife (Katip Çelebi). Keşfu'z-Zunûn an Esami'l-Kütübi ve'l-Fünûn, Beyrut, ts.; Mektebetü'ş-Şâmile (İkinci Versiyon), C.1

Halefullah, Ahmed İzzeddin Abdullah. Kitabul-Hikem li İbn-i Atâullah es-Sekenderi, Kahire, 2005.

Hatifi, Ahmed b. Ahmed Hayreddin. Mürşidü'l-Ümem -Şerhu'l-Hikemi'l-Ataiye, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli Koleksiyonu, Nu: 003655.

Havva, Said. Müzekkirât fi Menâzili's-Sıddîkîn Ve'r-Rabbâniyyin min Hilâli en-Nusûsi ve Hikemi İbn-i Atâullah es-Sekenderî, Kahire, 2008.

Hâzin, Alauddin Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Bağdadi. Lübabü't-Te'vil fi Maani't-Tenzil; (Mecmuatü'n mine't-Tefâsir), Beyrut, ts.

Hüdaverdi, Adam. Biyografi Yazarlarına Göre İbn Arabi, (ty),

İbn Abdü'n-Nabi, Muhtasar Şerhu'l-Hikemi'l-Ataiye, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Koleksiyonu, Nu: 001768/2.

İbn Acibe, İkâzü'l-Himem fî Şerhi'l Hikem, Kâhire 1982.

İbn Arrak, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. El-Arrak el-Kinâni; Tenzihü'ş-Şeriati'l-Merfu'a, C.II. Daru'l Kütubu'l İlmiyye, Beyrut 1981. (İkinci Baskı).

İbn Mace, Muhammed b.Yezid el Kazvinî. Es-Sünen; İstanbul, 1401/1981.

İbn Miskeveyh, el-Fevzü'l-Asgar, (nşr.Sâlih Udayme), Dârü'l Arabiyye li'l-kitâb ,1987.

İbn Zikri, El-Minahu'l-İlahiyye fi Şerhi'l-Hikemi'l-Ataiyye, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, Nu: 002251.

İbnü'l Mulakkîn, Tabakâtü'l Evliya, el-Mektebetü'ş-Şâmile, C.1. (İkinci Versiyon)

İbnü'l-Kâdî, Dürretü'l-Hical fî Esmâi'r-Rical (Zeylu Vefeyâti'l A'yan), C.I, Kahire 1970.

İbnü-l Esir, Mecduddin Ebu's-Saadât Mübarek b. Muhammed el-Cezerî; Cami'u'l-Usul li-Ehâdisi'r-Resul, C.VI, yy, ts.

İskenderâni, Atâullah. El-Hikemü'l-Atâiyye; çev. Saffet Yetkin, İstanbul, 1950.

İskenderi, Atâullah. Hikem-i Atâiyye, tercüme ve şerh: Yahya Pakiş, İstanbul, 2009.

İskenderi, Atâullah. Tasavvufî Hikmetler, hazırlayan Mustafa Kara, İstanbul, 1990.

İskenderi, Atâullah. Hikmetler Kitabı; Türkçesi: Orhan Parlak-Cemil Çiftçi, İstanbul,1995.

İskenderi, Atâullah. Letâifü'l-Minen; mukaddime ve talik: Şeyh Halit Abdurrahman el-Ak, Dımeşk, 1992/1412.

İskenderî, İbn Atâullah, Miftâhu'l-Felah ve Misbâhu'l-Ervah, Kahire, 1993.

İskenderi, İbn Atâullah. Hikem'ül-Atâiyye el-Muhkem fî Şerhi'l-Hikem, şerh eden Kastamonulu Balıklızade Ahmed Mahir; hazırlayan: Selahattin Hacıoğlu; İstanbul, 2006.

İskenderî, İbn Atâullah. Hikem-i Atâiyye, tercüme ve şerh: Prof.Dr. Abdülaziz Hatip, İstanbul, 2008.

İskenderi, İbn Atâullah. Letâifü'l-Minen; tahkik Abdulhalim Mahmud, 1986/1406, yy.

İskenderi, İbn Atâullah. Miftahi'l-Felah ve Misbahu'l-Ervah fî Zikri'l-Kerimi'l-Fettah, muhakkik Muhammed Tayyip b. Bahattin el-Hindî'nin Girişi; Dımeşk 2000/1421.

İskenderi, İbn Atâullah. Tacu'l Arûs Nefislerin Terbiyesi, Çev. Mehmet Şahin Musannifoğlu; İstanbul, 1977.

İsmail Paşa. Hidâyetü'l-Ârifîn, ts., yy.

İzutsu, Toshihiko. İbn Arabi'nin Fusûs'undaki Anahtar Kavramlar, Türkçesi, Ahmet Yüksel Özemre, 1999 İstanbul.

Kam, Ömer Ferid. Vahdet-i Vücud, İstanbul, 1331 h.

Karakuş, Rahmi. Felsefe Serüvenimiz, İstanbul, 1995.

Karaman, Hayrettin; Mustafa Çağrıcı; İ.K.Dönmez; Sadreddin Gümüş. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Diyanet yayınları, C.I, Ankara, 2003.

Kastamonulu, Seyyit Ahmed Mahir. Hikem-i Atâiyye Şerhi, haz. Tahir Galip Seratlı, İstanbul, 2010.

Kâşâniyyü's-Semerkandi, Kemaleddin Abdürrezzak. Te'vilât-ı Kâşâniyye, terc. Ali Rıza Doksanyedi, C.I, Ankara, 1988.

Kehhâle, Ömer Rıza. Mu'cemu'l-Müellifîn, C.1, Beyrut, 1376h/1957m.

Kırca, Celâl. İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'ân'a Yönelişler, İstanbul, 2009.

Komisyon, Doğuştan Günümüze İslam Tarihi, C.6, İstanbul, 1976.

Konevi, Sadreddin. İlâhî Nefhalar, terc. Ekrem Demirli, İstanbul, 2004.

Konevi, Sadreddin. Esmâ-il-Hüsnâ Şerhi, İz Yayıncılık. Tercüme Ekrem Demirli, İstanbul, 2002.

Konuk, Ahmed Avni. Tedbirât-ı İlâhiye ve Şerhi, yayına hazırlayan, Mustafa Tahralı, İstanbul, 2004.

Konuk, Ahmed Avni. Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi, hazırlayanlar: Mustafa Tahralı-Selçuk Eraydın; İstanbul, 1999.

Konuk, Ahmed Avni. Füsus'ül-Hikem Tercüme ve Şerhi, haz. Mustafa Tahralı, Selçuk Eraydın, C.III, İstanbul, 2000.

Konuk, Ahmet Avni. Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi, haz. Mustafa Tahralı-Selçuk Eraydın, C. II, İstanbul, 2002.

Kumanlıoğlu, Hasan Fehmi. Hz. Pir Muhammed Nurü'l-Arabi, İzmir, 1995.

Kurtubi, Muhammed b. Ahmed. El-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an, Beyrut, 1407/1987.

Kuşeyri, Abdulkerim. Er-Risâle, Mısır, 1940.

Kutluer, İlhan. İslam'ın Klasik Çağında Felsefe Tasavvuru, İstanbul, 1996.

Macdonald, William. Kutsal Kitap Yorumu Yeni Antlaşma Serisi, İstanbul, 2000.

Macdonald, William. Kutsal Kitap Yorumu, Eski Antlaşma Serisi, İstanbul 2004.

Mevahibi, Şeyh Ebu Tayyip İbrahim b. Mahmud b. Ahmed El-Aksarayî. İhkâmu'l-Hikem Şerhi'l-Hikemi'l-Atâiyye, Kahire, 1431/2010.

Mevlana Celaleddin Rumi, Mesnevi, tercüme ve şerheden, Tahirül-ül Mevlevi, İstanbul, ts.

Molla Sadra, Sadreddin Şirazi. el-Hikmetü'l-Müte'âliye fi'l-Esfâri'l-'Akliyyeti'l-Erba'a, Kum, 1368.

Muhammed Ali es-Sabuni. Muhtasar-u Tefsirî İbn-i Kesir; Beyrut, 1981/1402.

Muhammed b.İbrahim b. Abbad el-Mersedi eş-Şazeli. Ğaysü'l-Mevâhibi'l-Âliye, Kahire, 1939/1358.

Muhammed Iyd, El-Füyuzâtı Rabbâniye fî Şerhi'l-Hikemi'l-Atâiyye, Mektebetü Mustafa Kütüphanesi, Merkezi'l Meşayihi's-Sufiyye Bölümü, 4142, C.I, Risale Matbaası, Kahire,1379/1960.

Mustafa bin Abdullah Kâtib Çelebi, Keşfu'z-Zünun, C.I, ts., yy.

Münavi, Zeynüddin Muhammed Abdürrauf b. Tacü'l-Arifin, Dürerü'l-Cevheriyye fi Şerhi'l-Hikemi'l-Ataiye, Şehid Ali Paşa Koleksiyonu; Nu: 001353.

Müslim b. Haccac el Kuşeyri. Sahîhu Müslim; İstanbul, 1401/1981.

Müttaki, Ali b. Hüsamüddin el-Hindi. Şerhu'l-Hikemi'l-Ataiye, Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa ve Camii Koleksiyonu, Nu: 000466.

en-Nablusi, Abdulgani. Âriflerin Tevhidi, çeviren Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.

en-Nablusi, Abdülgani. Gerçek Varlık, çev. Ekrem Demirli, İstanbul, 2003.

Nesefi, Ebu'l Berekât Abdullah b. Ahmed. Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil (Mecmu'); ts., yy.

Nifzî, Muhammed b. İbrahim b. Abdullah er-Rundi İbn Abbad. Gaysü'l-Mevahibi'l-Aliyye fi Şerhi'l-Hikemi'l-Ataiyye, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli Koleksiyonu; Nu: 001399.

Nifzî, Muhammed b. İbrahim b. Abdullah er-Rundi İbn Abbad. Ğaysu'l-Mevâhib'il Âliyye, talik ve tahlil: Abdulhalim Mahmud - Mahmud b. Şerif; Kahire, 1390/1970.

Nifzî, Muhammed b. İbrahim b. Abdullah er-Rundi İbn Abbad. Kitabü Şerhi'l-Hikem, talik ve tahkik eden: Dr. Muhammed Rıza b. Muhammed Beşir el-Kahveci; Dımeşk, 1423/2003.

Özdamar, Mustafa. Abdülhay Efendi, İstanbul, 1996.

Razi, Fahruddin Muhammed b. Ömer. Mefatihu'l-Gayb; Kahire, ts. yy.

Rudâni, İmam Muhammed b.Muhammed b. Süleyman. Cem'ül-Fevâid Min Câmiu'l-Usul ve Mecmai'z-Zevâid /Büyük Hadis Külliyatı, terc. Naim Erdoğan, tahriç: Yusuf Özbek; C.5, İstanbul, 1996.

Sağani, er-Râdi el-Hasen b. Muhammed. Mevzuatü's-Sâğâni, ts. yy.

Sayar, Ahmed Güner. A.Süheyl Ünver, İstanbul, 1994.

Sehavi, Abdurrahman. El-Makasidü'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin Mine'l-Ehâdisi'l Müştehireti Ale'l El-Sine, nşr. Darü'l Kitâbi'l Arabi, ts. yy.

Subkî, Taceddin. Tabakâtü'l-Şafiyyetü'l-Kübra, C.5, Mısır, 1324.

Şa'râni, Tabakâtü'l-Kübra, C.I, Kâhire, ts.

(Şârihi belirsiz), Müntehab min Sathu'l-Hikemi İbn Atâ, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu, Nu: 001764/6, ts.

(Şârihi belirsiz), Müntehab-ü Mine'l-Hikemi'l-Atâiyye, Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi Koleksiyonu, Nu: 000438/16.ts.

(Şârihi belirsiz), Şerhu'l-Hikem, BEEK, Ulucami Kit. Nu: 1679. ts.

(Şârihi belirsiz), Şerhu'l-Hikem, BEEK, Ulucami Kit. Nu: 1681. ts.

Şarkavi, Abdullah b. Hicazi b. İbrahim. Şerhu'l-Hikemi'l-Atâiyye Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu; Nu: 002266, h.1303.

Şarkavi, Abdullah. El-Menâhu'l-Kudsiyye ale'l Hikemi'l Atâiyye, Tahlil: Sadettin es-Siyaci, Kahire, 1424/2003.

Şarkavi, Abdullah. Hikmete Yolculuk/Hikem-i Atâiyye Şerhi, çeviren: Ali Urfi Efendi, haz. Tahir Hafızoğlu, İstanbul, 2010.

Şernûbî, Abdü'l Mecid. Şerhü'l-Hikemü'l-Atâiyye, Beyrut, 1997.

Şernubi, Abdülmecid b. İbrahim el-Ezheri el-Maliki. (Şerhu) Hikemu İbn-i Atâullah, tahkik: Eş-Şernubi, Kahire, 1429/2008.

Şernubi, Abdülmecid b. İbrahim el-Ezheri el-Maliki. (Şerhu) Hikemu İbn-i Atâullah, Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa Tekkesi Koleksiyonu, Nu: 000104.

Şeyh Ali Nedim. Hikem Şerhi, Mektebetü Mustafa Kütüphanesi, Merkezi'l Meşayihi's-Sufiyye Bölümü, 4/41, Kahire, ts.

Taberi, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir. Câmiü'l Beyan an Tevil-i Âyi'l-Kur'an, Beyrut, 1408h/1988.

Taftazani, Ebu'l Vefa. İbn Atâullah es-Sekenderî ve Tasavvufunu'n-nazarî ve'1-ilmî, Kahire, 1958.

Tahralı, Mustafa. "Fusus'ul Hikemde Tezadlı İfadeler ve Vahdet-i Vücûd", Ahmed Avni Konuk, Fusûsu'l Hikem Tercüme ve Şerhi, C.II; İstanbul, 1989.

Tan, Bilal. Kur'an'da Hikmet Kavramı, İstanbul, 2000.

Tıblâvî, Maumud Sa'd. İbn Teymiye'de Tasavvuf, çev. Ali Durusoy, İstanbul, 1989.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa. El-Câmiu's-Sahih, İstanbul, 1401/1981.

Urfi, Ali. Şerhu'l-Hikem Şarkavi Tercümesi, Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Koleksiyonu, Nu: 310.

Veziri, Şemseddin Muhammed b. İbrahim el-Hatib. Keşfü'l-Gıta An Hikemi İbn Ata, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Koleksiyonu, Nu: 001323.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. Hak Dini Kur'an Dili, Sadeleştiren Kom. Azim Dağ. C.II, İstanbul, 1992.

Yılmaz, Hasan Kâmil. Anahtarlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, 2004.

Yılmaz, Hasan Kamil. Aziz Mahmud Hüdayi ve Celvetiye Tarikatı, İstanbul, 1982.

Zemahşeri, Mahmud b. Ömer Carullah. el-Keşşâf an Hakaiki Ğavamidi't-Tenzili ve Uyûni'l Akavili fi Vücuhi't-T'evili, yy., 1414 h.

Zerruk, Şihabüddin Ahmed b. Ahmed b. Muhammed el-Fasi. Hikem-ü İbn-i Atâullah, tahkik: Abdulhalim Mahmud- Dr. Mahmud b. Şerif, Kahire, 2008.

Zerruk, Şihabüddin Ahmed b. Ahmed b. Muhammed el-Fasi. Şerhu'l-Hikemi'l-Atâiyye, Süleymaniye Kütüphanesi, Şazeli Tekkesi Koleksiyonu, Nu: 000065, h. 1191; yy.

Süreli Yayınlar

Gürer, Dilaver. "Mısırda Tasawufî Hayat ve Tasavvuf Öğretimi", Selçuk Üniversitesi İlahiyat Dergisi, Konya 1998, Sayı: 8.

Homerın, Th. Emil. "Memlûklar Dönemi Mısır'ında Sûfiler ve Tasavvuf Aleyhtarları / Taraflar ve Kurumsal Çevre Üzerine Bir İnceleme", Çev. Salih Çift; Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.11, Sayı:1, 2002.

Kara, Mustafa. "Şazeliye Tarikatı ve Üç Büyük Şeyhi", Hareket Dergisi, S. 24, 1981.

Yalçın, E. Semih., "Cumhuriyetin İlânında Adı Geçenler, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi; Sayı 56, Cilt: XIX, Temmuz 2003.

Taftazanî, Ebu'l Vefa. "Mısır'da Sûfî Tarikatlarının Tarihî Gelişimi ve Günümüzdeki Durumları", çev. Mustafa Aşkar, A.Ü.İ.F.Dergisi, Ankara, 1996, C.XXXV.

Diğer Yayınlar

Ateş, Süleyman. Kur'an Ansiklopedisi, Kuba Yayınları, C.8, İstanbul, 1997.

Brockelmann; C. "İskenderâni'nin Eserleri", İslam Ansiklopedisi; C.5; MEB yay. İstanbul, 1967. (Ayrıca; Brockelmann, GAL, C.2)

Cebecioğlu, Ethem. "Hikmet" ;"Hikmet-i Câmia", "Hikmet-i Mantukun Bih" "Hikmet-i Mechule" maddeleri; Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü; Anka yayınları, İstanbul 2005.

Cilacı, Osman. "Hinduizm", Günümüz Dünya Dinleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

Doğan, Servet. İslam Düşüncesinde Hikmet Kavramı, Yüksek Lisans Tezi; Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

Edıtorıal Committee. New Redhouse Turkısh-Englısh Dıctıonary; "Hikmet" Maddesi, , İstanbul 1983.

El-Hakîm, Suad. İbnü'l-Arabi Sözlüğü; çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004.

Eşlik, Ali. İbn Sînâ'da Hikmetü'l-Meşrikıyye Kavramı, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Güç, Ahmet. "Konfüçyanizm", Yaşayan Dünya Dinleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

Gündüz, Şinasi. "Hristiyan Geleneğindeki Merkeziliği/Belirleyiciliği"; Dinler Tarihi Araştırmaları-III (Sempozyum 09-10 Haziran 2001, Ankara), Ankara, 2002.

Gündüz, Şinasi. Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yay. Ankara, 1998.

Hançerlioğlu, Orhan. İnanç Sözlüğü, İstanbul 1975.

Huart, C.L. "Hikmet", İslam Ansiklopedisi; MEB Yayınları; C.5, İstanbul, 1964.

İbn Manzur, Ebu'l Fadl Cemalüddin Muhammed bin Mükerrem. "hkm" mad., Lisanü'l Arâb; XV, 30; Beyrut 1300h.

Kara, Mustafa. "Hikmet" mad., DİA, C.17, İstanbul, 1998.

Kara, Mustafa. "Mürsi" mad., DİA, C.32; İstanbul, 2006.

Karaca, Hüseyin, Ahmed Mahir Efendi'nin El Muhkem Fi Şerhi'l -Hikem adlı eseri (ilk 100 sayfa), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Karlığa, Bekir. "Vücud" mad., İslam Ansiklopedisi, C.13, İstanbul, 1979.

Kâşâni, Abdürrezzak. Tasavvuf Sözlüğü; çev. Dr. Ekrem Demirli; İstanbul, 2004.

Kılıç, Mahmud Erol. "Vücud Mertebeleri" mad., DİA, C.20, İstanbul, 1999.

Kutluer, İlhan. "Hikmet" mad., DİA, C.17; İstanbul, 1998.

Margoliouth; D.S. "Şâzeliye" mad., İslam Ansiklopedisi, C.11, İstanbul, 1979.

Sağlam, Bahattin. "Kitab-ı Mukaddes'te Hikmet Kavramı" Konulu Görüşme, İstanbul, 9 Ekim 2013.

Sobernheim, M., "Memluklular" mad., İslam Ansiklopedisi, C.7, İstanbul 1957.

Tahralı, Mustafa, "İbn Arabi'de Bir Hadis-i Kudsi'nin Yorumu" adlı makale; İbn Arabi, Muhyiddin Muhammed b. Ali et-Tâi; "Nurlar Risalesi", İstanbul, 2001.

Taftâzânî; Muhammed Ebü'l-Vefâ el-Ganîmî. İbn Atâullah es-Sekenderî ve Tasavvufunu'n-Nazarî ve'1-İlmî, Yüksek Lisans Tezi, Kahire Üniversitesi, Kahire, 1955.

Topaloğlu, Bekir; Hayreddin Karaman. "Hikmet"; Arapça-Türkçe Yeni Kamus, Ahmet Said Matbaası, İstanbul, 1976.

Yavuz, Şevki. "Adem", DİA, mad., C .1, İstanbul, 1988.

Yılmaz, Sevim. "İbn Atâullah ve Hikem-i Ataiye`nin Tasavvuf Açısından Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Yiğit, İsmail. 'Memluklular', İslam Tarihi, C.7, İstanbul, 1970, C.7.

Yitik, Ali İhsan. "Hinduizm", Yaşayan Dünya Dinleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

İLKOKULDA
ÜST BİLİŞ STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİ

Kavramsal Yapı ve Örnek Uygulamalar

Prof. Dr. Hayati Akyol
Doç. Dr. Neşe Tertemiz
Yrd. Doç. Dr. Gülhiz Pilten
Yrd. Doç. Dr. Pusat Pilten

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 41
ISBN: 978-605-9663-40-3
© 1. Basım, Aralık 2016

İLKOKULDA ÜST BİLİŞ STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİ: Kavramsal Yapı ve Örnek Uygulamalar

Prof. Dr. Hayati Akyol - Doç. Dr. Neşe Tertemiz - Yrd. Doç. Dr. Gülhiz Pilten - Yrd. Doç. Dr. Pusat Pilten

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Akyol, Hayati., Tertemiz, Neşe., Pilten, Gülhiz,. Pilten, Pusat.
İLKOKULDA ÜST BİLİŞ STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİ: Kavramsal Yapı ve Örnek Uygulamalar /
Hayati Akyol - Neşe Tertemiz - Gülhiz Pilten - Pusat Pilten
1. Basım, IV + 164 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-40-3
1.Üstbilişsel Bilgi 2. Okuma ve Okuduğunu Anlama 3. Üstbiliş Stratejileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİ NEDİR? 1
Üstbiliş 1
Üstbilişsel Bilgi 4
Üstbilişsel Deneyim 6
Üstbilişsel Kontrol 7
Üstbilişle İlgili Diğer Kavramlar 7
Üstbiliş Becerilerinin Öğretimi 9
Kaynakça 12

Bölüm 2: OKUMADA BAZI TEMEL BECERİLER VE ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİ 15
Okuma ve Okuduğunu Anlama 15
Okuduğunu Anlama ve Üstbiliş Stratejileri 19
Ana Fikir ve Ana Fikir İfadesi Oluşturmanın Öğretimi 27
İlgili Araştırmalar 35
Okuduğunu Anlama ve Üstbiliş Stratejileri ile İlgili Araştırmalar 35
Ana Fikir Bulma ve Üstbiliş Stratejileri ile İlgili Araştırmalar 50
Kaynakça 60
EK: TDK'nın "Metacognition" Terimi İle İlgili Yazısı 67

BÖLÜM 3: ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİNE DAYALI ANA FİKİR ÖĞRETİMİ UYGULAMASI ÖRNEĞİ 69
Çalışma Grubu 69
Üstbiliş Stratejilerine Dayalı Ana Fikir Öğretimi Uygulamaları 69
Kaynakça 78
EK: Metni Anlama ve Ana Fikir Oluşturma Formu 80

BÖLÜM 4: MATEMATİKTE BAZI TEMEL BECERİLER VE ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİ 85
Matematiksel Problem Çözme 85
Matematiksel Muhakeme 87
Mantık, Düşünme ve Muhakeme 88
Matematiksel Muhakeme Yaklaşımları 105
Tümevarıma Dayalı Muhakeme 107
Sınıflama Temelli Tümevarıma Dayalı Muhakeme 108
Anlamada (insight) Tümevarıma Dayalı Muhakeme 110

Benzetmeye Dayalı Muhakeme *(Analogical Reasoning)* 111
Tümdengelime Dayalı Muhakeme 113
Şarta Dayalı Muhakeme 113
Karşılaştırmaya Dayalı Muhakeme 114
Uzamsal Muhakeme 115
Orantısal Muhakeme (Proportional Reasoning) 116
Tümdengelime Dayalı Muhakeme Teorileri 118
Matematiksel Muhakemenin Geliştirilmesi 120
Matematiksel Problem Çözmenin Üstbilişsel Yapısı ve Muhakeme 124
Problem Çözme, Üstbiliş ve Muhakeme Arasındaki İlişki 129
Gelişim Bakımından Üstbiliş ve Muhakeme 131
Matematiksel Muhakeme ve Üstbilişle İlgili Çalışmalar 132
Kaynakça 146
EK: TDK'nın "Reasoning ve Metacognition" Terimleri ile İlgili Yazısı 153

BÖLÜM 5: ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİNE DAYALI MATEMATİKSEL MUHAKEME GELİŞTİRME UYGULAMASI ÖRNEĞİ 155
Kaynakça 162
EK: Yönlendirme Kartı Örneği 163

BÖLÜM 1

ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİ NEDİR?[1]

Üstbiliş stratejileri öğretimini tanımlayabilmek için öncelikle üstbiliş kavramını ve bileşenlerini ortaya koymak faydalı olacaktır. Belirtilen kavram ve bileşenlerine ilişkin kavramsal çerçeve aşağıda detaylı biçimde sunulmaya çalışılmıştır.

ÜSTBİLİŞ

Yunanca bir kelime olan ve ötesinde anlamına gelen meta, düşünme süreçlerine uygulandığında (meta-cognition), birinin ne yaptığını ya da hangi konuda deneyim kazandığını düşünmekten çok bu kişinin hangi şekilde düşündüğüne karşılık gelmektedir (Blatner, 2004).

Üstbiliş terimi ilk olarak Flavell'in (1976), üstbellek (metamemory) ile ilgili çalışmalarıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Burada üstbiliş bireyin kendi bilişsel süreçleri ile bilgisini ve bilişsel süreçleri kontrol altında tutabilecek bilgiyi tanımlamak için kullanılmıştır. Bu kavram, kişinin ne bildiği "üstbilişsel bilgi", ne yapabileceği "üstbilişsel beceriler" ve kendi bilişsel yeteneği hakkında ne bildiği "üstbilişsel deneyim" hakkındaki farkındalığı içermektedir.

[1] Bu bölüm, 2008 yılında, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Doktora Programı bünyesinde Dr. Neşe Tertemiz danışmanlığında, Pusat Pilten tarafından tamamlanan tezden alınmıştır.

neceği, ne hissedeceği ve nasıl hareket edeceğinin tahminini de beraberinde getirmektedir (Costa, 1987; Trilianos, 1997).

- Bir Düşünme Günlüğü Tutma: Üstbilişi geliştirmede diğer bir araç da düşünme günlüğü tutmadır. Düşünme günlüğü öğrencilerin düşüncelerini yansıttığı, belirsizliklerinin ve tutarsızlıklarının farkında oldukları ve not aldıkları bir günlüktür. Ayrıca öğrenciler burada zorluklarla nasıl başa çıktıkları hakkında yorumlarda da bulunurlar (Blakey ve Spence, 1990).
- Sesli Düşünme: Özellikle problem çözme süreçlerinde öğrencilere düşüncelerini düzenlemeleri ve geliştirmeleri için "sesli düşünmeye" yönlendirme onların üstbilisel gelişimlerinde en etkili stratejilerden biridir. Düşündüklerin ifade etme önemlidir çünkü öğrencilerin düşünme ile ilgili bir kelime dağarcığına ihtiyaçları vardır. Bununla birlikte öğrencilerden düşünmelerini (hedefler, planlar, stratejiler vb.) ve seçimlerini açıklamalarını istemek daha fazla düşünmeyi beraberinde getirecektir (Blakey ve Spence, 1990).
- Öğrencinin Öğrenciye Öğretimi / İşbirlikçi Öğrenme: İşbirliğine dayalı problem çözme üstbilişi geliştirmede faydalı diğer bir stratejidir. Bir öğrenci problem hakkında konuşur, düşünme biçimini açıklar. Birlikte çalıştığı arkadaşı dinler ve düşünmeyi netleştirmeye yaracak sorular sorar. Benzer şekilde karşılıklı öğretim uygulamasında küçük gruplarda öğrenciler sırayla öğretmen rolünü üstlenir, çalışılan materyali özetleyen, netleştiren sorular sorarlar (Blakey ve Spence, 1990).

KAYNAKÇA

Bağcı, N. (2003). Öğretim Sürecinde Öğrenciye ve Öğrenim Amacına Yönelik Yeni Yaklaşımlar. Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 159, Yaz 2003, http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/159/bagci.htm adlı internet sitesinden 1 Ocak 2008 tarihinde alınmıştır.

Blakey, E., Spence, S. (1990). Developing Metacognition, ERIC Digest, ED 327218. Syracuse:ERIC Clearinghouse on Information Resources.

Blatner, A. (2004). The developmental nature of consciouness transformation. American Psychiatric Association and American Academy of Child Adolascent Psychiatry, 26(2), 2-7.

Costa, A. (1987). Mediating the Metacognitive, Educational Leadership, 42(3), 57-63.

Fang, Z. & Cox, B.E. (1999). Emergent Metacognition: A Study of Preschoolers' Literate Behavior. Journal of Research in Childhood Education, 13(2), 175.

Flavel, J. H. (1976). Metacognitive Aspects of Problem Solving, in L. B. Resnick(Ed.), The Nature of İntelligence, pp. 231-235, Hillsdale, N. J,: Lawrance Erlbaum.

Flavel, J.H. (1979). Metacognitive and Cognitive Monitoring. American Psycholist, 34, 96-911.

Flavell, J. H. (1981). Cognitive Monitoring. In W. Dickson (Ed.), Children's oral communication skills. New York: Academic Press.

Flavell, J. H. (1987). Speculations about the Nature and Development of Metacognition, in F.E. Weinert, R.H. Kluwe (Eds) Metacognition, Motivation and Understanding. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

Gelen, İ. (2003). Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Türkçe Dersine İlişkin Tutum, Okuduğunu Anlama ve Kalıcılığa Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Adana: Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalafat, S. (2004). Üstbiliş (Metacognition). Psikoloji Portalı Sitesi http://www.e-psikoloji.com/modules.php?name=News&file=print&sid=24 25 Kasım 2006 tarihinde alınmıştır.

Koutselını, M. (1995). Metacognition: conceptual instruction, Nea Pedia, 74, 48-56.

Schraw, G. & D. Moshman (1995). Metacognitive Theories. Educational Psychology Rewiev, Volume: 7, Pages: 351-371

Soydan, Ş. (2001). Development of Instruments For The Assessment of Metacognitive Skılls in Mathematics: An Alternative Assessment Attempt. Yayınlanmamış Yüksek Lisans

Türk Dil Kurumu (2005), Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları; 549, 10. Baskı.

Yılmaz, H. B. (1997). Effects of Metacognitive Training on Seventh Grade Students' Problem Solving Performance. The Degree of Master of Science, Graduate Program in Secondary School Science and Mathematics Education, Boğaziçi University

Bölüm 2

OKUMADA BAZI TEMEL BECERİLER VE ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİ[1]

OKUMA VE OKUDUĞUNU ANLAMA

"Okuma, bir yazıyı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki ögeleriyle görme, algılama ve kavrama sürecidir" (Kavcar, Oğuzkan, Sever, 2004). Başka bir tanımla okuma; "Gözün satırlar üzerinde sıçraması sonucu kelime şekillerini görerek, bunların anlamlarını kavrama ve seslendirmedir" (Öz, 2001).

Okuma, bilişsel davranışlarla psikomotor becerilerin ortak çalışmasıyla yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliğidir. Okuma işi gözlerin ve ses organlarının çeşitli hareketleri ve zihnin yazılı sembolleri anlamasıyla oluşur. Okuma yoluyla yazar ile okuyucu arasında bir ilişki kurulmaktadır. Okuyucudan, yazarın verdiği mesajın ne olduğunu anlaması istenir. Eğer kişi bir metni okuduğunda anlam çıkaramıyorsa bu tür okuma belli sözcükleri seslendirmenin ötesine geçemez (Demirel, 1990).

"Günümüzde ise okuma yazılı (yazar) ve yazısız kaynaklar, okuyucu ve çevresel unsurların etkileşimi sonucu oluşan anlam kurma süreci olarak tanımlanmaktadır" (Akyol, 2003). "Okuma, yazar ve okuyucu arasında aktif ve etkili iletişimi gerekli kılan,

[1] Bu bölüm, 2007 yılında, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Doktora Programı bünyesinde Dr. Hayati Akyol danışmanlığında, Gülhiz Pilten tarafından tamamlanan tezden alınmıştır.

Literatür taraması sonucunda ortaya konulan ve yukarıda genel olarak değerlendirilen araştırmalardan farklı olarak bu araştırmada ilköğretim beşinci sınıf seviyesinde, metin türleri de göz önüne alınarak, araştırmacı tarafından düzenlenen bir üstbiliş stratejisi ile desteklenen ana fikir bulma stratejisinin, öğrencilerin ana fikir oluşturma ve okuduğunu anlama becerilerine etkisi incelenmiştir. Öğrencilerin ana fikirle ilgili hazırbulunuşluk seviyelerinin belirlenmesi için nitel veri toplama araçlarından yararlanılmıştır.

Ayrıca araştırma, Türkiye'de yapılan ana fikir bulma ile ilgili ilk uygulamalı çalışmadır. Araştırma sonucunda üstbiliş öğretiminin Türkçe dersinde okuduğunu anlama ve ana fikir bulma becerilerinin geliştirilmesine ilişkin örnekler ve öneriler sunulmuştur. Uygulama üstbiliş stratejilerinin çeşitli etkinlik, yöntem ve tekniklerle birlikte uygulanabilir bir yapıda olduğunu da göstermektedir.

KAYNAKÇA

Afflerbach, P. (1990). The influence of prior knowledge on expert readers' main idea construction strategies. *Reading Research Quarterly*, 25, 31-46.

Aıkman, C. & O'hear, M. F. (1997). Main idea: Writers have always used it. *Journal Of Adolescent & Adult Literacy*, Nov. 41(3). Pg. 190.

Akdur, T. E. (1996). "Effect of collaborative computer based concept mapping on students physics achievement, attitude toward physics, attitude toward concept mapping and metacognitive skills at high school level", Unpublished Master Thesis, Middle East Technical University (METU), The Institude of Sciences, Ankara.

Aktaş,Ş. & Gündüz,O.(2001). *Yazlı ve Sözlü Anlatım*. Ankara. Akçağ Yayıncılık.

Akyol, H. (1999). Bilgi vermeye dayalı metinler ve öğretimi. *Çağdaş Eğitim*, Nis. sayı:253 sayfa: 7-13.

Akyol, H. (2003). *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi*, Ankara; Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Akyol, H.(2006). *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Ankara ; Kök Yayıncılık.

Alexander, J. M. & Schawanenflugel, P.J. (1996). Development of metacognitive concepts about thinking in gifted and nongifted children: recent research, *Learning and Individual Differences*, Vol:8, No:4, pp305- 325.

Aral, A. O. (1999). Guessing and metacoğnitive knowledge, Unpublished Master Thesis, Anadolu University, The Institute of Social Sciences, Eskişehir.

Aulls, M. W. (1978). *Developmental and remedial reading in the middle grades*. Boston: Allyn and Bacon.

Aulls, M. W. (1986). Actively teaching main idea skils. In J. Boumann (Ed.), *Teaching Main Idea Comprehension* (pp.96-129). International Reading Association, Newark, Delaware.

Axelrod, J. (1975). Getting the main idea is stil the main idea. *Journal of Reading*, 18, 383-387.

Beıshuızen J., Asucher J., Prınsen F. & Mohr-Elshout M. (2003). Presence and Place of Main Ideas and Examples in Study Texts. *British Journal of Educational Psychology.* 73, 291-316.

Bereıter, C., Burtıs, P.J., & Scardamalıa, M. (1988). Cognitive operations in constructing main points in written composition. *Journal of Memory and Language,. 27, 261-278.*

Blakey, E., & Shelıa S. (1990). Developing Metacognition. Eric Digest.ht.

Blakey, E. & SPENCE, S. (1990). Thinking fort he future. Emergency Librarian, V:17, No:5, pp:11-13.

Bonds, C.W. & Bonds, L.G. (1992). Metacognition: developing independence in learning, *Clearing House*, V:66, No:1, pp56-59.

Bosackı, S.L. (2000), "Theory of mind self-concept in preadolescents: links with gender and language" *Journal of Educational Psychology*, V:92, N:4,pp:709-717.

Broek, P, Lynch, S. J. & Lndis, C. E. (2003). "The development of comprehension of main ideas in narratives: evidence from the selection of titles" *Journal of Educational Psychology*, 95(4), 707-718.

Brown, A., & Day, J. (1983). Macrorules for summarizing texts: The development of expertise. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 22,1-14.

Caıne, R.N. & Caıne G. (2001). *Beyin Temelli Öğrenme. Çeviren*: Gülten Ülgen: Ankara.

Carrıedo N. & Tapıa J.A. (1996). Main Idea Comprehension: Training Teachers and Effects on Students. *Journal of Research in Reading*. Volume 19,Issue 2,pp 128-153.

Chan, L. K. S. (1991). Promoting strategy generalization through self-instruction training in students with reading disabilities, *Journal of Learning Disabilities*, 24, 427-433.

Çelik, J. (1997). Metacognitive knowledge and control in the use of reading comprehension strategies by freshman EFL students at Ankara University. Unpublished M.A. Thesis, Bilkent University, The Institue of Economics and Social Sciences, Ankara.

Demirel, Ö. (1990). *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara; Usem Yayınları, No:6.

Demirel, Ö. (2003). *Eğitim Sözlüğü, Dictıonary Of Education*, Ankara: PegemA Yayınları.

Dickson, S., Simmmons, D. C. & Kame'enui, E. J. (1998). Text organization: Research bases. In D. C. Simmons & E. J. Kame'enui (Eds.) What reading research tells us about children with diverse leraning needs: Bases and basics (pp. 239-278). Mahwah, NJ. Erlbaum.

Doğanay, A. (1996). Öğrenmenin boyutları: Birleşik bir öğretim modeli, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:14

Doğanay, A. (1997). Ders dinleme sırasındaki bilişsel farkındalıkla ilgili stratejilerin kullanımı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(15), 34-42.

Duffelmeyer, F. A. & Duffelmeyer, B. B. (1991). Topic and main idea: Clearing up the confusion. *The Reading Teacher*. Nov. 45(3). p.252-253.

Eggen, P. & Kauchak D. (2001). *Educational Psychology. Windows on Classrooms*. Fifth Edition.New Jersey.Merrill Prentice Hall.

Gelen, İ. (2003), Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Türkçe Dersine İlişkin Tutum, Okuduğunu anlama ve kalıcılığa etkisi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Gurb, E. (2000). Maximizing the potential of young adults with visual impairments the metacognitive element. *Journal of Visual Imprairment & Blindnesa*. V:94, No:9, pp:574-583.

Gümüş, N. (1997). "Öğrenmeyi öğrenmenin öğrenci erişisi, kalıclılığa ve akademik benliğine etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güneş, F. (2000). *Uygulamalı Okuma Yazma Öğretimi*, Ankara: Ocak Yayınları.

Güral, M. M. (2000). The role of teaching cognitive and metacognitive strategies in developing reading comprehension skills of foreign lahguage learners, Unpublished M.A. Thesis, Hacettepe University, The Institute of Social Sciences, Ankara.

Graves, A. W. (1986). Effects of direct instruction and metacomprehension training on finding main ideas, *Learning Disabilities Research*, 1, 90-100.

Graves, A. W. & Levın, J. R. (1989). Comparison of monitoring an mnemanic text-processing strategies in learning disabled students. *Learning Disability Quarterly*, 24, 72-88.

Hall, K. & Bowman, H. (1999). Metacognition and reading awareness omang samples of nine-yer-olds in two cities. *Educational Research*, V:14, No: 1, pp99-107.

Harıs, T. L. & Hodges, R. E., (Eds.) (1981*). A dictionary of reading and related terms*. International Reading Association, Newark, Delaware.

Hennıngs, D. G. (1991). Essential reading: Targeting, tracking, and thinking about main ideas. *Journal of Reading*, 34,5. p.356-353.

Jacobowıtz, T. (1990). AIM: A metacognitive strategy for consructing the main idea of text, *Journal of reading*, 33(8), 620.

Jıtendra, A. K., Cole, C. L. Hoppes, M. K. & Wılson, B. (1998). Effect of a direct instruction main idea summarization progran and self-monitoring on reading scomprehension of middle school students with learning disabilities, *Reading and Writing Quarterly*, 91, 345-356.

Jıtendra, A. K., Hoppes, M. K. & Xın, Y. P. (2000). Enhancing Main Idea Comprehension for Students with Learning Problems: The Role of a Summarization Strategy and Self-Monitoring Instruction, *The Journal of Special Education*, 30(3), 127-139.

Johnston, P. H. & Afflerbach, P. P. (1985). The process of constructing main ideas fram text. *Cognition and Instruction*, 2, 207-232.

Johnson, D. D. & Barrett, T. C. (1981). Prose comprehesion: A descriptive analysis of instrucional parctices. In C. M. Santa & B. L. Hayes (Eds.) *Childen's prose comprension: Research and practice* (p.72-102). Newark, DE: International Reading Association.

Joseph, N. (2003). Metacognitive in the classroom: examining theory and practice. *Pedagogy*, Vol:3, Issue:1, pp:109-113.

Katıms, D.S. & Harıs, S.(1997). Improving the reading comprehension of middle school students in inclusive classrooms. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, Vol:41, Isuue:2, pp: 689-703.

Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi; Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin*, Ankara: Engin Yayıncılık.

Keçeci, T. (2003). *Lise Yardımcı-Üniversiteye Hazırlık Türkçe*. Ankara: Tümay Yayınları.

Kuhn, D. (2000). Metacognitive development. *Current Direction in Psychological Sciencey*, Vol:9, Nu: , pp 178-181.

Küçük-Özcan, Z. Ç. (2000). Teaching metacognitive strategies to 6th grade students, Unpublished B.S. Thesis, Boğaziçi University, The Institute of Science and Engineering, İstanbul.

Maıtland, L.E. (2001). Ideas in practice:self-regulation and metacognitive in the reading lab. *Journal of Develpoment Education*.V:24, N:2,pp:26-32.

Malone, L. D. ve Mastropıerı, M. A. (1992), Reading comprehension instruction: Summarization and self-monitoring training for students with learning disabilities. *Exceptional Children*, 58, 270-279.

ÖZ, M. F. (2001), Uygulamalı Türkçe Öğretimi, Ankara: Anı Yayıncılık.

Özbilgin, A.(1993). Effects of university EFL students in metacognitive strategies for listening to academic lectures ", Unpublished M.A. Thesis, Bilkent University, The Institute of Economics and Social Sciences, Ankara.

Özçelik, D. A. (1992). *Eğitim Programları ve Genel Öğretim Yöntemi*, Ankara; OSYM Eğitim Yayınları.

Pressley, M. & Afflerbach, P. (1995). *Verbal protocols of reading: The nature of constructiveliy responsive reading*. Mahwah, NJB Guilford.

Reder, L.M. (1996). "Different research programs on metacognition: are boundaries imaginary?" *Learning & Differences*. V:8, N: 4, pp: 383-391.

Romaınvılle, M.(1994). "Awareness of cognitive strategies:the relationship between university students" metacognitive and their perormance. *Studies in Higher Education*, V:19, Issue:3,pp:359-367.

Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, Ankara: Gazi Kitapevi.

Stevens, R. (1988). Effects of stratgy training on the identification of the main idea fo eşpository passages. *Journal of Educational Psychology*. Vol:80, No,1,21-26.

Stewart, J. & Landıne,J.(1995). Study skills from a metacognitive perspective. *Guidance & Counseling*, Autumn, V:11, No:1,pp:16-20.

Taraban, R., Rynearson, K., & Kerr, M. S. (2000). Metacognitive and academic performance. *Journal of Development Education*, Vol: 24, Issue:1, pp:12-18.

Tıce, T. N. (1991). Metacognition. *Educational Diegest*. V:56, N:9, pp27-28.

Tomıtch, L. M. (2000). Teaching Main Ideas. Are We Really 'Teaching'?. *Linguagem & Ensino*, 3(1). P. 45-53.

Tunçman, N.(1994). Effects of training preparatory school of EFL students at Middle East Technical University in a metacognitive strategy for reading academic texts", Unpublished M.A. Thesis, Bilkent University, The Institute of Humanities and Letters, Ankara

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük, Ankara*: Türk Dil Kurumu Yayınları; 549, 10. baskı.

Underwood, T. (1997). On Knowing what you know; metacognitive and the act of reading. *Clearing Hause*, V:71, N: 2, pp 77-80.

Vaıdya, S. R. (1999). Metacognitive learning strategies for students with learning disabilities. *Education*, V:120, N:1, pp:186-190.

Van Dıjk, T. A. & Kıntsch, W. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. New York: Academic Pres.

Weır, C. (1998). Using embedded questions to jumpstart metacognition in middle school remedial readers, *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, V:41, N:6, pp458-467.

Welton, A. D. & Mallan, J. T. (1999). *Children and their world strategies for teaching*. USA; H. Mifflin Company.

Wıllıams, J. P. (1984). Categorization, macrostructure, and finding the main idea. *Journal of Educational Psychology*, 76, 874-879.

Wınne, P. H. (1996). A metacognitive view of individual differences in self- regulated learning, *Learning and Individual Differences*, V:8, N:4, pp327- 353.

Woolfolk, A. E. (1980). *Educational Psychology*. USA: Allyn Bacon.

BÖLÜM 3

ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİNE DAYALI ANA FİKİR ÖĞRETİMİ UYGULAMASI ÖRNEĞİ[1]

ÇALIŞMA GRUBU

Aşağıda tanımlanan, üstbiliş stratejilerine göre düzenlenmiş ana fikir uygulamasının çalışma grubunu, Ankara il merkezinde bulunan ve eğitim öğretim hizmetleri Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan Emin Sağlamer ilköğretim okulunun 5/B sınıfında öğrenim görmekte olan 33 öğrenci oluşturmaktadır.

ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİNE DAYALI ANA FİKİR ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI

Uygulama grubunu oluşturan öğrencilerin öğretim öncesi durumları belirlendikten sonra öğrencilere, Carnine ve diğerleri (1997) tarafından ortaya konulmuş ve Jitendra ve diğerleri (1998) tarafından geliştirilmiş olan ana fikir öğretim stratejisi uygulanmıştır.

Strateji, 7 haftalık bir süreçte, her bir basamağında yapılan etkinliğe uygun metinlerin uygulanması sırasında metni anlama ve ana fikir oluşturma formunun kullanımını (Ek) içermektedir.

[1] Bu bölüm, 2007 yılında, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Doktora Programı bünyesinde Dr. Hayati Akyol danışmanlığında, Gülhiz Pilten tarafından tamamlanan tezden alınmıştır.

tenmiştir. Öğrencilerden isteyenlerin cevaplarını sınıfla paylaşmaları için fırsat verilmiştir.

- Öğrencilerin metni anlama ve ana fikir oluşturma formunda yer alan, okuma esnasında sorulacak soruları okumalarının ardından metin önce öğretmen tarafından yüksek sesle sonra da öğrenciler tarafından sessiz olarak okunmuştur. Öğrencilerden okuma esnasında formdaki ilgili yerleri doldurmaları istenmiştir. Tüm öğrenciler okumayı bitirdikten sonra öğrencilerden bazılarının verdikleri cevapları sınıfla paylaşmaları için fırsat verilmiştir.
- Öğrencilerin metni anlama ve ana fikir oluşturma formunda yer alan, okuma sonrası sorulacak soruları cevaplandırmaları sağlanmıştır. Ardından isteyen öğrencilerin vermiş oldukları cevapları sınıfa aktarmaları için fırsat verilmiştir.
- Öğrencilere metni anlama ve ana fikir oluşturma formunda yer alan hatırlama kartlarını doldurmaları için yaklaşık 5 dakika süre verilmiştir. Daha sonra bu kartlara yazdıklarını göz önüne alarak verilen metnin ana fikrini oluşturmaları istenmiştir. Mümkün olduğunca fazla öğrenciye ana fikri ifade etmeleri için fırsat verilmiştir. Bir öğrencinin belirlemiş olduğu ana fikir cümlesi hakkında diğer öğrencilerin fikirleri alınmıştır.
- Son olarak da metnin ana fikri, ilgili öğretim basamağı hatırlatılarak ve verilen tipteki metinler için geçerli olan ana fikir bulma kuralı tekrarlanarak ifade edilmiştir.
- Öğrencilerden ana fikri bulamayanların neler yapacaklarına karar vermeleri ve kararlarını uygulayabilmeleri için yaklaşık 5 dakika süre tanınmıştır.

KAYNAKÇA

Carnine, D., Silbert, J., & Kameenui, E. J. (1997). *Direct instruction reading* (3rd ed.). Columbus, OH: Merrill.

Jacobowitz, T. (1990), AIM: A metacognitive strategy for consructing the main idea of text, *Journal of reading*, 33(8), 620.

Jitendra, A. K., Cole, C. L. Hoppes, M. K., & Wilson, B. (1998), Effect of a direct instruction main idea summarization program and self-monitoring on reading comprehension of middle school students with learning disabilities, *Reading and Writing Quarterly*, 91, 345-356.

Jitendra, A. K., Hoppes, M. K., & Xin, Y. P. (2000), Enhancing Main Idea Comprehension for Students with Learning Problems: The Role of a Summarization Strategy and Self-Monitoring Instruction, *The Journal of Special Education*, 30(3), 127-139.

BÖLÜM 4

MATEMATİKTE BAZI TEMEL BECERİLER VE ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİ[1]

MATEMATİKSEL PROBLEM ÇÖZME

TDK (2005) problemi, teorem veya kurallar yardımıyla çözülmesi istenen soru; mesele, sorun olarak tanımlamaktadır. Altun (1998) göre ise problem, zor ya da sonucu belirsiz bir sorudur. Çözümü, bir araştırma veya tartışma gerektirir. Kişi çözümü bulma konusunda hazırlıksız fakat, isteklidir. Bu tanım, problemin üç temel özelliğini ortaya koymaktadır. Bunlar; (1) problemin, karşılaşan kişi için bir güçlük olduğu; (2) kişinin, onu çözmeye ihtiyaç duyduğu ve (3) kişinin bu problemle daha önce karşılaşmamış olduğu, çözümle ilgili bir hazırlığının bulunmadığıdır.

Altun (1998) iki tür problemden bahsetmektedir:

1. Rutin problemler: Matematik ders kitaplarında yer alan ve dört işlem becerileri ile çözülebilen problemlerdir. Rutin problemler bir ya da birkaç işlemli olabilir.
2. Rutin olmayan problemler: Bu tür problemler bir ya da birkaç işlemin doğru seçilmesiyle hemen çözülmemeleri bakımından rutin problemlerden ayrılırlar. Çözümleri işlem becerileri, verileri organize etme, sınıflandırma, ilişkileri

[1] Bu bölüm, 2008 yılında, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Doktora Programı bünyesinde Dr. Neşe Tertemiz danışmanlığında, Pusat Pilten tarafından tamamlanan tezden alınmıştır.

karar verme yetenek grubuna ayrılmıştır; ortalama seviye, ortalamanın altı ve ortalamanın üstü. Bu öğrencilere deneysel uygulama olarak çevirme, bütünleştirme, çözümün planlanması ve kontrolü, uygulama basamaklarını içeren üstbilişel strateji öğretimi yapılmıştır. Araştırmada ön test ve son test olarak iki ölçek kullanılmıştır. Bunlar öğrencilerin karar verme performansları ile üstbilişsel farkındalıkları arasındaki ilişkiyi belirlemek için 52 maddeden oluşan "Üstbilişsel Farkındalık Ölçeği" ve karar vermelerini gerektiren iki görev içeren "Karar Verme Ölçeği"dir. Araştırma sonuçları üstbilişsel farkındalık ile karar verme performansı arası arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Karar vermede kullanılan üstbilişsel durumlardan biliş düzenlenmesinin, biliş bilgisine göre karar vermeyi çok daha fazla etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca üstbiliş stratejileri öğretiminin karar vermede ortalamanın üstü grupta yer alan öğrencilerin ortalama ve ortalama altı grupta yer alan öğrencilere göre daha faydalı olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

Adaır, J. (1997) *Decision making and problem solving*. Training Extras, IPD Boks.

Akarsu, B. (1998). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Akkuş Çıkla, O. ve Duatepe, A. (2002). "İlköğretim matematik öğretmen adaylarının orantısal akıl yürütme becerileri üzerine niteliksel bir araştırma" *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. n.23.

Altun, M. (1998). *Matematik Öğretimi*. Bursa: Alfa Yayınları.

Artzt, A.F. & Thomas, E.A. (1992). Development of a Cognitive-Metacognitive Framework for Protocol Analysis of Mathematical Problem Solving in Small Groups. *Cognition and Instruction*, 9(2), 137-175.

Atılgan, H., Kan, A. ve Doğan, N. (2006). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Anı Yayınları.

Batha, K. & Carroll, M. (2007). Metacognitive Training Aids Decision Making. *Australian Journal of Psychology*, 59(2), 64-69.

Batuhan, G., Grunberg, T. (1970). *Modern Mantık*, Ankara: ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Bell, A.W. (1976). The Learning of General Mathematical Strategies (Doctoral Dissertation), Shell Center for Mathematical Education, Nottingham (U.K.).

Blakey, E., Spence, S. (1990). *Developing Metacognition*, ERIC Digest, ED 327218. Syracuse: ERIC Clearinghouse on Information Resources.

Braıne M. D. S. (1978). On the relation between the natural logic of reasoning and standard logic. *Psychological Review*, 85, 1-21.

Braıne, M. D., Reıser, B. J., Rumaın, B. (1984). Some empirical evidence for a theory of natural propositional logic. In G. H. Bower (Ed.), *The psychology of learning and motivation: Advances in research and thinking* (Vol. 18, pp. 317-371). New York: Academic Press.

Cañadas, M.C. & Martınez, E.C. (2007). A Proposal of Categorisation for Analysing Inductive Reasoning. *Revista de Investigación en Didáctica de la Matemática*, 1(2).

Costa, A. (1987). Mediating the Metacognitive, *Educational Leadership*, 42(3), 57-63.

Cramer, K., Post, T., Currıer, S. (1993). Learning and teaching ratio and proportions: Research implications, in D. T. Owens (ed), *Research Ideas for the Classroom, Middle Grades Mathematics*, New York: MacMillan Publishing Company, pp. 159–178.

Crasnıch, S. & Lumbellı, L. (2005). The Reflection-Response in Enhancing Argumentation Ability. *Educational Studies in Language and Literature*. 5:147-174.

Desoete, A., Roeyers, H. & Buysse, A. (2001). Metacognition and Mathematical Problem Solving in Grade 3. *Journal of Learning Disabilities*. 34(5), 435-449.

Dıezmann, C. M. (2004). The Role of Operating Premises and Reasoning Path in Upper Elementary Students' Problem Solving. *Journal of Mathematical Behavior*. 23, 63-73.

Duncker, K. (1945). *On problem solving. Psychological Monographs*. 58. Washington, DC: American Psychological Association.

Eggen, P., Kauchak, D. (2001). *Educational Psychology. Windows on Classrooms*. Fifth Edition. New Jersey: Merrill Prentice Hall.

Englısh, L.D. (2004a). Mathematical and Analogical Reasoning in Early Childhood. Edited by Lyn D. English, *Mathematical and Analogical Reasoning of Young Learners*. Mahwah, NJ, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Incorporated.

Englısh, L.D. (2004b). *Mathematical and Analogical Reasoning of Young Learners*. Mahwah, NJ, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Incorporated.

Englısh, L. D. & Halford, G.S. (1995). *Mathematics Education Models and processes*. Mahwah, New Jersey: Laurence Erlbaum.

Ersever, H.Ö. (1996). Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Evans J. B. T. (1989). *Bias in human reasoning: Causes and consequences*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Evans J. B. T., & Newstead S. E. (1993). *Human reasoning*: The psychology of deduction. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Eysenck, M. W. (2003). *Principles of Cognitive Psychology*. New York: Psychology Press.

Flavell, J. H. (1987). Speculations about the Nature and Development of Metacognition, in F.E. Weinert, R.H. Kluwe (Eds) *Metacognition, Motivation and Understanding*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

Freudenthal, H. (1983). *Didactical Phenomenology of Mathematical Strategies*, D. Reidel, Dordrecht, Chapters 5 and 6, pp. 133–209.

Garrett, A. J., Mazzocco, M.M. & Baker, L. (2006). Development of the Metacognitive Skills of Prediction and Evaluation in Children With or Without Math Disability. *Learning Disabilities Research & Practice*, 21(2), 77-88.

Gelman, S. A., Markman, E. M. (1986). Categories and induction in young children, *Cognition*, 23, 183-209.

Gelman, S. A., Coley, J. D. (1990). The importance of knowing a dodo is a bird: Categories and inferences in 2-year-old children. *Developmental Psychology*, 26, 796-804.

Goos, M., Galbraıth, P., Renshaw P. (2000). A Money Problem: A source of insight into problem solving action. *International Journal for Mathematics Teaching and Learning*, 80

Goswamı, U. (2004). *Inductive and Deductive Reasoning. Blackwell Handbook of Childhood Cognitive Development* / Edited by Usha Goswami, USA: Blackwell Publishing Ltd.

Gutheıl, G., Gelman, S. A. (1997). Children's use of sample size and diversity information within basic-level categories. *Journal of Experimental Child Psychology*, 64, 159-174.

Hacısalihoğlu, H., Mirasyedioğlu, S., Akpınar, A. (2003). *Matematik Öğretimi 1-5*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Holyoak, K. J., Thagard, P. (1995). *Mental leaps: analogy in creative thought*. Massachusetts: MIT Press.

Johnson-Laırd, P. N. (1983). *Mental models: Towards a cognitive science of language, inference, and consciousness*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Johnson-Laırd, P. N., Byrne, R. M. J. (1991). *Deduction*. Hove, UK: Lawrence Erlbaum Associates Ltd.

Johnson-Laırd, P. N. (1999). Deductive Reasoning. In J. Spence (Ed.), *Annual Review of Psychology*, Vol. 50 (pp. 109-135). Palo Alto, CA: Annual Reviews.

Jurow, A.S. (2004). Generalizing in Interaction: Middle School Mathematics Students Making Mathematical Generalizations in a Population-Modeling Project. *Mind, Culture and Activity*, 11(4), 279-300.

Kalaycı, N. (2000). *Karar Verme ve Problem Çözme*. Ankara: Gazi Kitapevi.

Kazdın, A. E. (2000). *Encyclopedia of Psychology*. American Psychological Association. New York: Oxford University Press.

Koutselını, M. (1995). *Metacognition: conceptual instruction*, Nea Pedia, 74, 48-56.

Kuhn, D., Udel, W. (2003). The Development of Argument Skills. *Child Development*, 74(5), 1245-1260.

Kramarskı, B. & Zeıchner, O. (2001) Using Technology to Enhance Mathematical Reasoning: Effects of Feedback and Self-Regulation Learning, *Educational Media International*, 38(2/3), 77-82.

Kramarskı, B. Mevarech, Z.R., & Lıberman, A. (2001) The Effects of Multilevel-versus Unilevel-Metacognitive Training on Mathematical Reasoning, *The Journal of Educational Research*, 94(5), 292-300.

Kramarskı, B. & Hırsch, C. (2003). Effect of computer algebra system (CAS) with metacognitive training on mathematical reasoning. *Icem-Cime Annual Conference*, Granada. EMI 40:3/4. 249-257.

Krulık, S. ve Rudnıck, J.A. (1999). *Innovative tasks to improve critical and creative thinking skills. Developing mathematical reasoning in grades K-12* / Lee V. Stiff, 1999 yearbook editor, National Council of Teachers of Mathematics, Reston, Virginia.

Lampert, M. (1990) When the problem is not the question and the solution is not the answer: Mathematical knowing and teaching. *American Education Research Journal*, 27, 29-63.

Langrall, C. W., Swafford, J. (2000). Three baloons for twodollars: Developing Proportional reasoning. *Mathematics Teaching in the Middle School.* 6(4),254.

Lobato, J., Sıebert, D. (2002). Quantitative reasoning in a reconceived view of transfer. *The Journal of Mathematical Behavior*, 21(1), 87-116.

Math-Cats (The Mathematical Thinking Classroom Assesment Techniques) (2007). http://www.flaguide.org/extra/download/cat/math/math/math.pdf. 11.11.2007 tarihinde alınmıştır.

Maıer, N. R. F. (1931). Reasoning in humans: II. The solution of a problem and its appearance in consciousness. *Journal of Comparative Psychology*, 12, 181-194.

Malloy, C.E. (1999). *Developing mathematical reasoning in the middle grades recognizing diversity. Developing mathematical reasoning in grades K-12* / Lee V. Stiff, 1999 yearbook editor, National Council of Teachers of Mathematics, Reston, Virginia.

Mason, L ve Santı, M. (1994). *Argumentation Structure and Metacognition in Constructign Shared Knowledge at School*. ERIC: ED 371 041.

Mevarech, Z. & Frıdkın, S. (2006). The effects of IMPROVE on mathematical knowledge, mathematical reasoning and meta-cognition. *Metacognition and learning*. 1(1), 85-97

Mevarech, Z.R. & Kramarskı, B. (1997) IMPROVE: A multidimensional method for teaching mathematics in heterogeneous classrooms, *American Educational Research Journal*, 34(2), 365-395.

Mevarech, Z. R. ve Kramarskı, B. (2003). Enhancing Mathematical Reasoning in the Classroom: The Effect of Cooperative Learning and Metacognitive Training. *American Educational Research Journal*. 40(1), 281-310.

Mevarech, Z. R. ve Kramarskı, B. (2003). The Effects of Metacognitive Training versus Work-out Examples on Students' Mathematical Reasoning. *British Journal of Educational Psychology*. 73, 449-471.

Moore, R. C. (1994). Making the Transition to Formal Proof. *Educational Studies in Mathematics* 27, no. 3 249–66.

MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). *İlköğretim Matematik Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara.

NAEP, (2002). Ma*thematics Framework for the 2003 National Assessment of Educational Progress*. Washington, DC: National Assessment Governing Board.

NCTM, (1989). *Curriculum and Evaluation Standards for School Mathematics*. Reston: Virginia.

NCTM, (1999). *Developing mathematical reasoning in grades K-12*. National Council of Teachers of Mathematics, Reston, VA.

Nctm, (2000). *Principles and Standarts for School Mathematics*. National Council of Teachers of Mathematics, Reston, VA.

Oğuzkan, F. (1981). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Olkun, S. ve Toluk, Z. (2003). *Matematik Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ormond, C., Luszcz, M.A., Mann, L. & G. Beswick (1991). A metacognitive analysis of decision making in adolescence. *Journal of Adolescence*, 14(3), 275-91.

Peresını, D., Webb, N. (1999). *Analyzing mathematical reasoning in students' responses across multiple performance assessment tasks. Developing mathematical reasoning in grades K-12* / Lee V. Stiff, 1999 yearbook editor, National Council of Teachers of Mathematics, Reston, Virginia.

Peterson, D.L., Young, K.R., West, R.P. & Peterson, M. H. (1999). Effect of Student Self-Management on Generalization of Student Performance to Regular Classrooms. *Education and Treatment of Children*. 22(3), 357-372.

Pıaget, J., Inhelder, B. (1975). *The origin of the idea of chance in children*. New York: Norton.

Polya, G. (1988). *How to Solve It*. New Jersey, NJ: Princeton University Pres.

Schoenfeld, A.H. (1985). *Mathematical Problem Solving*. San Diego, CA: Academic pres.

Schoenfeld, A.H. (1989). *Teaching mathematical thinking and problem solving*. In L.B. Resnick & L.E. Klopfer (Eds.), Toward a thinking curriculum: Current cognitive research. 1989 ASCD Yearbook (pp. 83-103). Washington DC: Association for Supervisors and Curriculum Developers.

Tımss, (2003). *IEA's TIMSS 2003 International Report on Achievement in the Mathematics Cognitive Domains: Findings from a Developmental Project International Association for the Evaluation of Educational Achievement*. TIMSS & PIRLS International Study Lynch School of Education, Boston College.

Trılıanos, A. (1997). *Critical Thinking and its Instruction*. Athens: self-publication.

Türk Dil Kurumu (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları; 549, 10. Baskı.

Umay, A. (2003). Matematiksel Muhakeme Yeteneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 24, 234-243.

Van De Walle, J. A. (2004). *Elementary and Middle School Mathematics Teaching Developmentally*. USA: Pearson Education

Wallas, G (1926) *The Art of Thought*. New York: Harcourt Brace.

Webster (1986). *Webster's third new international dictionary of the English language*. Chicago: Encyclopaedia Britannica, Inc

Yackel, E., & Cobb, P. (1996). Sociomathematical norms, argumentation, and autonomy in mathematics. *Journal for Research in Mathematics Education*, 27, 458-477.

Yazgan, Y. (2007). Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Rutin Olmayan Problem Çözme Stratejileriyle İlgili Gözlemler. *İlköğretim Online*, 6(2), 249-263.

Yımer, A. & Ellerton N. F. (2006). Cognitive and Metacognitive Aspects of Mathematical Problem Solving: An Emerging Model. *Mathematics Education Research Group of Australasia*, Conference Proceedings 2006. 575-582.

BÖLÜM **5**

ÜSTBİLİŞ STRATEJİLERİNE DAYALI MATEMATİKSEL MUHAKEME GELİŞTİRME UYGULAMASI ÖRNEĞİ[1]

Uygulama çalışma grubunu, Ankara il merkezinde bulunan ve eğitim-öğretim hizmetleri Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmekte Emin Sağlamer İlköğretim okulunun 5-A sınıfında yer alan 32 öğrenci oluşturmaktadır.

Örnek uygulama grubunda yer alan öğrencilere Mevarech ve Kramarski (1997) tarafından geliştirilmiş, üstbiliş teorilerine dayalı bir öğrenme yaklaşımı olan IMPROVE stratejisi uygulanmıştır. Deneysel uygulama dokuz hafta (25 ders saati) boyunca sürdürülmüş, bu süre içerisinde öğrencilerin 65 problemle belirtilen stratejiyi kullanarak çalışmaları sağlanmıştır. Deney grubunda yer alan öğrencilere uygulanan IMPROVE, birbirini takip eden öğretim adımlarının baş harflerinden oluşan bir akrostiş stratejisidir;

→ Giriş (***I**ntroduction*),

→ Üstbilişsel sorgulama (***M**etacognitive questioning*),

→ Uygulama (***P**ractising*),

→ Gözden geçirme (***R**eviewing*),

→ Düşük ve yüksek bilişsel süreçlerde uzmanlık (***O**btaining mastery*),

[1] Bu bölüm, 2008 yılında, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Doktora Programı bünyesinde Dr. Neşe Tertemiz danışmanlığında, Pusat Pilten tarafından tamamlanan tezden alınmıştır.

KAYNAKÇA

Mevarech, Z.R. & Kramarskı, B. (1997) IMPROVE: A multidimensional method for teaching mathematics in heterogeneous classrooms, American Educational Research Journal, 34(2), 365-395.

Çocuk ve Beslenme Serisi-1

ÇOCUKLUK ÇAĞI OBEZİTESİ, ÇOCUKLARDA BESLENME VE FİZİKSEL AKTİVİTE OLGUSU

Yrd. Doç. Dr. Evren Ebru Altıncı

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 86
ISBN: 978-605-9663-85-4
© 1. Basım, Ağustos 2017

ÇOCUKLUK ÇAĞI OBEZİTESİ, ÇOCUKLARDA BESLENME VE FİZİKSEL AKTİVİTE OLGUSU

Yrd. Doç. Dr. Evren Ebru Altıncı

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Evren Ebru, Altıncı.

Çocukluk Çağı Obezitesi, Çocuklarda Beslenme ve Fiziksel Aktivite Olgusu / *Evren Ebru Altıncı*
1. Basım, 62 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-85-4
1. Çocukluk Çağı Obezitesi 2. Çocuklarda Beslenme 3. Çocuklarda Fiziksel Aktivite

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt. No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ KORSANA HAYIR!
atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz 7

İçindekiler 13

Çocukluk Çağı Obezitesi, Çocuklarda Beslenme ve Fiziksel Aktivite Olgusu 15

Kaynaklar 51

KAYNAKLAR

Agostoni, C., Decsi, T., Fewtrell, M., Goulet, O., Kolacek, S., Koletzko, B., ... & Shamir, R. (2008). Complementary feeding: a commentary by the ESPGHAN Committee on Nutrition. Journal of pediatric gastroenterology and nutrition, 46(1), 99-110.

Agras, W. S., Kraemer, H. C., Berkowitz, R. I., & Hammer, L. D. (1990). Influence of early feeding style on adiposity at 6 years of age. The Journal of pediatrics, 116(5), 805-809.

AKIŞ, N., PALA, K., İRGİL, E., AYDIN, N., & AKSU, H. (2003). Bursa İli Orhangazi İlçesi 6 Merkez İlköğretim Okulunda 6-14 Yaş Grubu Öğrencilerde Kilo Fazlalığı ve Obezite. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 29(3), 17-20.

Akyol, A., Bilgiç, B., Ersoy, G., & Fiziksel Aktivite, B. (2008). Sağlıklı Yaşam. Birinci Basım, Klasmat Matbaacılık, Ankara.

American Academy of Pediatrics. (1997). Breastfeeding and the use of human milk. Pediatrics, 100, 1035-1039.

American Dietetic Association. (2009). Dietitians of Canada; American College of Sports Medicine, Rodriguez NR, Di Marco NM, Langley S. American College of Sports Medicine position stand. Nutrition and athletic performance. Med Sci Sports Exerc, 41(3), 709-31.

Arlı, M., Şanlıer, N., Küçükkömürler, S., & Yaman, M. (2003). Anne ve çocuk beslenmesi. Baskı. Ankara, Pegem Yayıncılık, 114-120.

Armstrong, L. E., Maresh, C. M., Castellani, J. W., Bergeron, M. F., Kenefick, R. W., LaGasse, K. E., & Riebe, D. (1994). Urinary indices of hydration status. International journal of sport nutrition, 4(3), 265-279.

Arslan, P. (2003). Çocukluk ve Adölesan Çağı Şişmanlığın Diyet Tedavisi İlkeleri. Turkish Journal of Endocrinology and Metabolism, 2, 27-32.

Bağrıaçık, N., İpbüker, A., Görpe, U., Hatemi, H., Altındaş, M., Karaağaoğlu, N., ... & Yumuk, V. D. (2003). Obezite Eğitim Kursu Notları. Türk Diyabet Cemiyeti-Türkiye Obezite Araştırma Derneği Türk Diyabet ve Obezite Vakfı, İstanbul, Eylül, 117-77.

BAKANLIĞI, S., & HASTANESİ, Ş. E. E. V. A. OKUL ÇOCUKLARINDA METABOLİK SENDROM RİSK FAKTÖRÜ OLARAK OBESİTE VE HİPERTANSİYON TARAMASI.

Baysal, A. (1999). Beslenme. 8. Baskı, Hatiboğlu yayınları, Ankara.

Baysal, A. (2000). Genel Beslenme. 10. Baskı, S.146, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.

Berenson, G. S., Srinivasan, S. R., Wattigney, W. A., & Harsha, D. W. (1993). Obesity and cardiovascular risk in children. Annals of the New York Academy of Sciences, 699(1), 93-103.

Branca, F., Nikogosian, H., & Lobstein, T. (Eds.). (2007). The challenge of obesity in the WHO European Region and the strategies for response: summary. World Health Organization.

Burke, L.M., Cox, G.R., Cummings, N.K., & Desbrow, B. (2001). Guidelines for daily carbohydrate intake. Sports medicine, 31(4):267-299.

Büyükgebiz, B. (2013). Adölesan Yaş Grubunda Beslenme. Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrical Sciences, 9(2), 37-47.

Cantekin, K., Gurbuz, T., Demirbuga, S., Demirci, T., & Duruk, G. (2012). Dental caries and body mass index in a sample of 12-year-old eastern Turkish children. Journal of dental sciences, 7(1), 77-80.

Casa, D. J. (1999). Exercise in the heat. II. Critical concepts in rehydration, exertional heat illnesses, and maximizing athletic performance. Journal of athletic training, 34(3), 253.

Costa, R. F. D., Cintra, I. D. P., & Fisberg, M. (2006). Prevalence of overweight and obesity in school children of Santos city, Brazil. Arquivos Brasileiros de Endocrinologia & Metabologia, 50(1), 60-67.

De Vito, E., La Torre, G., Langiano, E., Berardi, D., & Ricciardi, G. (1999). Overweight and obesity among secondary school children in Central Italy. European journal of epidemiology, 15(7), 649-654.

Deckelbaum, R. J., & Williams, C. L. (2001). Childhood obesity: the health issue. Obesity, 9(S11).

Dietz, W. H. (1994). Critical periods in childhood for the development of obesity. The American journal of clinical nutrition, 59(5), 955-959.

Ebbeling, C. B., Pawlak, D. B., & Ludwig, D. S. (2002). Childhood obesity: public-health crisis, common sense cure. The lancet, 360(9331), 473-482.

Ece, A., Ceylan, A., Gürkan, F., Dikici, B., Bilici, M., Davutoğlu, M., & Karaçomak, Z. (2004). Diyarbakır ve çevresi okul çocuklarında boy kısalığı, düşük ağırlık ve obezite sıklığı. Van Tıp Dergisi, 11(4), 128-136

Eskici, G. (2015). Nutrition in team sports Takım sporlarında beslenme. Journal of Human Sciences, 12(2), 244-265.

Fewtrell, M., Wilson, D. C., Booth, I., & Lucas, A. (2011). Six months of exclusive breast feeding: how good is the evidence?. BMJ: British medical journal, 342.

Fisunoğlu, M. (2010). Kemik sağlığı ve beslenme. Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü Eğitim Serisi 1, 51-63.

Flier, J. S. (1998). Eating disorders.: Obesity, anorexia nervosa, and bulimia nervosa. Williams textbook of endocrinology, 1061-1097.

Gabhainn, S. N., Godeau, E., Roberts, C., Smith, R., Currie, D., Picket, W., ... & Barnekow, V. (2008). Inequalities in young people's health: HBSC international report from the 2005/2006 Survey.

Gemalmaz, A., Aydoğdu, A., Gürel, F. S., Dişcigil, G., & Başak, O. (2008). Aydın ilindeki ilkokul çocuklarında hipertansiyon prevalansı ve ilişkili faktörler. Türkiye Aile Hekimliği Dergisi, 12(2), 70-74.

Giampietro, O., Virgone, E., Carneglia, L., Griesi, E., Calvi, D., & Matteucci, E. (2002). Anthropometric indices of school children and familiar risk factors. Preventive medicine, 35(5), 492-498.

Griffiths, L. J., Smeeth, L., Hawkins, S. S., Cole, T. J., & Dezateux, C. (2009). Effects of infant feeding practice on weight gain from birth to 3 years. Archives of disease in childhood, 94(8), 577-582.

Gümüş, H., Bulduk, S., & Akdevelioğlu, Y. (2011). Determining the relationship between nutritional and physical activity conditions of adolescents living in orphanages and their health and body compositions. Journal of Human Sciences, 8(1), 785-808.

Gümüştakım, R. Ş., Aksoy, H. D., Cebeci, S. E., Kanuncu, S., Çakır, L., & Yavuz, E. (2017). 0-2 yaş çocuklarda beslenme alışkanlıklarının değerlendirilmesi: Çok merkezli çalışma.

Güneş, Z., (2009). Spor ve Beslenme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü. (2015). Türkiye'ye Özgü Besin ve Beslenme Rehberi. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 9-62. Ankara.

Harris, J. L., Speers, S. E., Schwartz, M. B., & Brownell, K. D. (2012). US food company branded advergames on the internet: children's exposure and effects on snack consumption. Journal of Children and Media, 6(1), 51-68.

Hausner, H., Nicklaus, S., Issanchou, S., Mølgaard, C., & Møller, P. (2009). Breastfeeding facilitates acceptance of a novel dietary flavour compound. e-SPEN, the European e-Journal of Clinical Nutrition and Metabolism, 4(5), e231-e238.

Hizmetleri, T. S. B. T. S., & Müdürlüğü, G. (2004). Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü. Türkiye'ye Özgü Beslenme Rehberi, Ankara.

Hulton, A. T., Edwards, J. P., Gregson, W., Maclaren, D., & Doran, D. A. (2013). Effect of fat and CHO meals on intermittent exercise in soccer players. International journal of sports medicine, 34(02), 165-169.

Institute of Medicine (US). Panel on Dietary Reference Intakes for Electrolytes, & Water. (2005). DRI, dietary reference intakes for water, potassium, sodium, chloride, and sulfate. National Academy Press.

Işıksoluğu, M. (1998). Çocuk Beslenmesi, Beslenme. Devlet Kitapları, 11. Baskı, İstanbul.

James, W. P. T., Jackson-Leach, R., Mhurchu, C. N., Kalamara, E., Shayeghi, M., Rigby, N. J., ... & Rodgers, A. (2004). Overweight and obesity (high body mass index). Comparative quantification of health risks: global and regional burden of disease attribution to selected major risk factors, 1, 497-596.

Ji, C. Y., Sun, J. L., & Chen, T. J. (2004). Dynamic analysis on the prevalence of obesity and overweight school-age children and adolescents in recent 15 years in China. Zhonghua liu xing bing xue za zhi= Zhonghua liuxingbingxue zazhi, 25(2), 103-108.

Karaağaoğlu, N., & Samur, G. E. (2013). Anne ve çocuk beslenmesi. Pegem Akademi.

Karakaya, H., Bakan, K., & Vural, A. (2016). SÜT VE SÜT ÜRÜNLERININ SPORCU BESLENMEDEKI ROLÜ/THE ROLE OF MILK AND DAIRY PRODUCTS IN SPORTS NUTRITION. TURAN: Stratejik Araştırmalar Merkezi, 8(30), 208.

Karnik, S., & Kanekar, A. (2012). Childhood obesity: a global public health crisis. International journal of preventive medicine, 3(1), 1.

Kasnakoğlu, H. & D. Ülgüray. (2003). Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu. İktisadi Sektör ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, No: 2670, Ankara.

King, N.A., Hester, J., & Gately, P.J. (2007). The effect of a medium-term activity-and diet-induced energy deficit on subjective appetite sensations in obese children. International journal of obesity, 31(2), 334-339.

Korkut, F. (2003). Okullarda önleyici rehberlik hizmetleri. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2(20), 27-40.

Kramer, M. S. (1981). Do breast-feeding and delayed introduction of solid foods protect against subsequent obesity?. The Journal of pediatrics, 98(6), 883-887.

Kramer, M. S., Guo, T., Platt, R. W., Sevkovskaya, Z., Dzikovich, I., Collet, J. P., ... & Mezen, I. (2003). Infant growth and health outcomes associated with 3 compared with 6 mo of exclusive breastfeeding. The American journal of clinical nutrition, 78(2), 291-295.

Krebs, N. F. (2000). Dietary zinc and iron sources, physical growth and cognitive development of breastfed infants. The Journal of nutrition, 130(2), 358S-360S.

Kuczmarski, R. J., Ogden, C. L., Grummer-Strawn, L. M., Flegal, K. M., Guo, S. S., Wei, R., ... & Johnson, C. L. (2000). CDC growth charts: United States. Advance data, (314), 1-27.

Latzka, W. A., & Montain, S. J. (1999). Water and electrolyte requirements for exercise. Clinics in sports medicine, 18(3), 513-524.

Lima-Silva, A. E., Pires, F. O., Bertuzzi, R., Silva-Cavalcante, M. D., Oliveira, R. S., Kiss, M. A., & Bishop, D. (2013). Effects of a low-or a high-carbohydrate diet on performance, energy system contribution, and metabolic responses during supramaximal exercise. Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism, 38(9), 928-934.

Martorell, R., Khan, L. K., Hughes, M. L., & Grummer-Strawn, L. M. (2000). Overweight and obesity in preschool children from developing countries. International journal of obesity, 24(8), 959.

Molnár, D., & Livingstone, B. (2000). Physical activity in relation to overweight and obesity in children and adolescents. European journal of pediatrics, 159(13), S45-S55.

Morris, M. J., Beilharz, J. E., Maniam, J., Reichelt, A. C., & Westbrook, R. F. (2015). Why is obesity such a problem in the 21st century? The intersection of palatable food, cues and reward pathways, stress, and cognition. Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 58, 36-45.

Muratlı, S. (2007). Antrenman Bilimi Yaklaşımıyla Çocuk ve Spor. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

Neyzi, O., Günöz, H., Furman, A., Bundak, R., Gökçay, G., & Darendeliler, F. (2008). Türk çocuklarında vücut ağırlığı, boy uzunluğu, baş çevresi ve vücut kitle indeksi referans değerleri. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 51(1), 1-14.

Obezite, A. M. (1996). Endokrinoloji Temel ve Klinik, Koloğlu S. Medical Network. Nobel Ankara, 775-87.

Ogden, C. L., Carroll, M. D., Kit, B. K., & Flegal, K. M. (2012). Prevalence of obesity and trends in body mass index among US children and adolescents, 1999-2010. Jama, 307(5), 483-490.

Ogden, C. L., Carroll, M. D., Kit, B. K., & Flegal, K. M. (2014). Prevalence of childhood and adult obesity in the United States, 2011-2012. Jama, 311(8), 806-814.

O'Loughlin, J., Paradis, G., Renaud, L., Meshefedjian, G., & Gray-Donald, K. (1998). Prevalence and correlates of overweight among elementary schoolchildren in multiethnic, low income, inner-city neighbourhoods in Montreal, Canada. Annals of epidemiology, 8(7), 422-432.

Özdemir, G. (2010). Spor dallarına göre beslenme. Spormetre beden eğitimi ve spor bilimleri dergisi, 8(1), 1-6.

Parsons, T. J., Power, C., Logan, S., & Summerbelt, C. D. (1999). Childhood predictors of adult obesity: a systematic review. International journal of obesity, 23

Reimers, K. & Ruud, J. (2000). "Essentials of Strength Training And Conditioning, 2 Rd, Creighton University, Omaha, Nebraska, Chapter 12, pp:246–249.

Rolland-Cachera, M. F., Deheeger, M., Bellisle, F., Sempe, M., Guilloud-Bataille, M., & Patois, E. (1984). Adiposity rebound in children: a simple indicator for predicting obesity. The American journal of clinical nutrition, 39(1), 129-135.

Sarıkan, İ. (2007). Isparta ili 7-17 yaş arası okul çocuklarında hipertansiyon prevalansı ve risk faktörlerinin araştırılması (Doctoral dissertation, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi).

Savaşhan, Ç., Erdal, M., Sarı, O., & Aydoğan, Ü. (2015). Obesity frequency in school children and related risk factors. Turkish Journal of Family Practice, 19(1), 2-9.

Scientific Advisory Committee on Nutrition and Committee on Toxicity. (2011). Joint Statement: Timing of Introduction of Gluten into the Infant Diet. SACN: London.

Shirreffs, S. M., Armstrong, L. E., & Cheuvront, S. N. (2004). Fluid and electrolyte needs for preparation and recovery from training and competition. Journal of sports sciences, 22(1), 57-63

Skinner, J. D., Carruth, B. R., Houck, K. S., Coletta, F., COTTER, R., OTT, D., & McLEOD, M. A. X. (1997). Longitudinal study of nutrient and food intakes of infants aged 2 to 24 months. Journal of the American Dietetic Association, 97(5), 496-504.

Solomon, T. P., Chambers, E. S., Jeukendrup, A. E., Toogood, A. A., & Blannin, A. K. (2008). The effect of feeding frequency on insulin and ghrelin responses in human subjects. British journal of nutrition, 100(4), 810-819.

Stevenson, E., Williams, C., McComb, G., & Oram, C. (2005). Improved recovery from prolonged exercise following the consumption of low glycemic index carbohydrate meals. International journal of sport nutrition and exercise metabolism, 15(4), 333-349.

Stote, K. S., Baer, D. J., Spears, K., Paul, D. R., Harris, G. K., Rumpler, W. V., ... & Longo, D. L. (2007). A controlled trial of reduced meal frequency without caloric restriction in healthy, normal-weight, middle-aged adults. The American journal of clinical nutrition, 85(4), 981-988.

Şanlıer, N. & Ersoy, Y. (2004). Çocuk ve Beslenme. İstanbul, Morpa Kültür Yayınları, 2. Baskı.

T.C. Sağlık Bakanlığı. Türkiye Çocukluk Çağı (7-8 Yaş) Şişmanlık Araştırması (COSI-TUR), Ankara, 2013.

Thivel, D., Rumbold, P. L., King, N. A., Pereira, B., Blundell, J. E., & Mathieu, M. E. (2016). Acute post-exercise energy and macronutrient intake in lean and obese youth: A systematic review and meta-analysis. International Journal of Obesity, 40(10), 1469-1479.

Turnagöl, H. H. (2007). Spor Yapan Çocuğun Beslenmesi. Turkiye Klinikleri Journal of Pediatrical Sciences, 3(6), 35-42.

U.S. Department of Health and Human Services. Healthy people 2020 topics and objectives: nutrition and weight status. 2012. http://www.healthypeople.gov/2020/topicsobjectives2020/objectiveslist.aspx?topic

Uludağ, A., Peker, E., Şahin, E. M., Eşsizoğlu, E., Ağaoğlu, H., Topaloğlu, N., & Güngör, S. (2014). Çocukların vücut ağırlığı ve görünümleri ile iştahları hakkındaki ebeveyn değerlendirmelerinin nesnel ölçütlerle ilişkisi?. Türkiye Aile Hekimliği Dergisi, 18(3), 142-148.

Von Kries, R., Koletzko, B., Sauerwald, T., Von Mutius, E., Barnert, D., Grunert, V., & Von Voss, H. (1999). Breast feeding and obesity: cross sectional study. Bmj, 319(7203), 147-150.

Wallis, G. A., Dawson, R., Achten, J., Webber, J., & Jeukendrup, A. E. (2006). Metabolic response to carbohydrate ingestion during exercise in males and females. American Journal of Physiology-Endocrinology and Metabolism, 290(4), E708-E715.

Wang, Y., & Beydoun, M. A. (2007). The obesity epidemic in the United States—gender, age, socioeconomic, racial/ethnic, and geographic characteristics: a systematic review and meta-regression analysis. Epidemiologic reviews, 29(1), 6-28.

Wang, Y., & Lim, H. (2012). The global childhood obesity epidemic and the association between socio-economic status and childhood obesity.

Wang, Y., & Lobstein, T. I. M. (2006). Worldwide trends in childhood overweight and obesity. Pediatric Obesity, 1(1), 11-25.

Wang, Y., Mi, J., Shan, X. Y., Wang, Q. J., & Ge, K. Y. (2007). Is China facing an obesity epidemic and the consequences? The trends in obesity and chronic disease in China. International journal of obesity, 31(1), 177.

WFP (World Food Programme), (2013). State of School Feeding Worldwide. http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/communications/wfp257481.pdf

Wijnhoven, T. M. A., Raaij, J. M. A., Spinelli, A., Rito, A. I., Hovengen, R., Kunesova, M., ... & O'Dwyer, U. (2013). WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative 2008: weight, height and body mass index in 6–9-year-old children. Pediatric obesity, 8(2), 79-97.

World Health Organization, & UNICEF. (2003). Global strategy for infant and young child feeding. World Health Organization.

World Health Organization. (2000). Obesity: preventing and managing the global epidemic (No. 894). World Health Organization.

World Health Organization. (2001). Report of the expert consultation of the optimal duration of exclusive breastfeeding, Geneva, Switzerland, 28-30 March 2001.

Yıldırım, A. G. M., Akyol, A. G. A., & Ersoy, G. (2008). ŞİŞMANLIK (OBEZİTE) VE FİZİKSEL AKTİVİTE.

Zorba, E. (2001). Fiziksel Uygunluk, Gazi Kitapevi, 2. Baskı, Muğla.

ENVER HOCA DÖNEMİ ARNAVUTLUK

(1945-1985)

Dr. Ali Özkan

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 59
ISBN : 978-605-9663-58-8
© 1. Basım, Mart 2017

ENVER HOCA DÖNEMİ ARNAVUTLUK (1945-1985)

Dr. Ali Özkan

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özkan, Ali.

Enver Hoca Dönemi Arnavutluk (1945-1985) / *Ali Özkan*
1. Basım, XX+520 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-58-8
1. Enver Hoca 2. Arnavutluk Tarihi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

ÖN SÖZ XI
KISALTMALAR XIII
KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR XV
GİRİŞ 1
I. ARNAVUTLUK ADININ ANLAM VE KÖKENİ 5
I.1. Arnavutluk Adının Anlamı 5
I.2. Arnavutluk Adının Kökeni 7
I.3. Arnavutluk Devletinin Bayrağı ve Milli Marşı 8
II. ARNVUTLUK'UN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK KONUMU 11
II.1. Arnavutluk'un Coğrafi Konumu 11
II.1.1. Arnavutluk'un Yeryüzü Şekilleri 12
II.1.1.1. Arazinin Genel Yapısı 12
II.1.1.2. Dağlık Bölgeler 12
II.1.1.3. Ovalar 13
II.1.2. Arnavutluk'un İklim ve Bitki Örtüsü 13
II.1.2.1. İklim 13
II.1.2.2. Bitki Örtüsü 14
II.1.3. Arnavutluk'un Akarsu –Gölleri ve Kıyıları 15
II.1.3.1. Akarsular 15
II.1.3.2. Göller 15
II.1.3.3. Kıyılar 16
II.2. Arnavutluk'un Jeostratejik Olarak Önemi 16
II.3. Arnavutluk'un Demografik Yapısı 18
II.4. Arnavutluk'un Dini ve Etnik Yapısı 21
II.4.1. Hıristiyanlık 21
II.4.2. İslamiyet 22
II.4.2.1. Arnavutluk'ta Bektaşilik 24
III. TARİH İÇERİSİNDE ARNAVUTLUK 27
III.1. Eski Çağlardan Osmanlı Dönemine Kadar Arnavutluk 27
III.2. Osmanlı Döneminde Arnavutluk 33
III.3. Bağımsızlık Döneminde Arnavutluk 38
III.4. Birinci Dünya Savaşı Döneminde Arnavutluk (1914-1918) 48

III.5. İki Dünya Savaşı Arası Döneminde Arnavutluk (1919-1938) 52
III.6. İkinci Dünya Savaşı Dönemi Arnavutluk (1939-1945)..... 65

Birinci Bölüm
ENVER HOCA'NIN İKTİDARA GELİŞİ VE ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİ

1.1. Enver Hoca'nın İktidara Gelişi (1908-1945)..... 69
1.1.1. Çocukluk ve Gençlik Dönemi 70
1.1.2. Komünist Harekete Girişi Dönemi 73
1.1.3. Savaş Yılları Dönemi 77
1.1.4. Peza Konferansı (15-16 Eylül 1942) 78
1.1.5. Birinci Labinot Konferansı (12-22 Mart 1943) 82
1.1.6. Mukaj Konferansı (2-3 Ağustos 1943)..... 83
1.1.7. İkinci Labinot Konferansı (4-9 Eylül 1943) 84
1.1.8. Permet Konferansı (24-28 Mayıs 1944) 85
1.1.9. Berat Konferansı (23-27 Kasım 1944) 86
1.1.10. Arnavutluk'u Yeniden Yaratma 88
1.1.11. Sosyalizmi İnşa Edişi Dönemi..... 94
1.2. Komünist Partisi/Emek/İşçi Partisi'nin Kurulması ve Faaliyetleri..... 96
1.2.1. Arnavutluk Emek/İşçi Partisi..... 96
1.2.1.1. Arnavutluk'ta Örgütlü Komünist Hareketin Başlaması 97
1.2.1.2. Arnavutluk Komünist Hareketi ve Komünist Enternasyonal (KOMINTERN) 100
1.2.1.3. Komünistlerin Önderliğinde İlk İşçi Örgütleri..... 101
1.2.1.4. Kuçova Puna Derneği 102
1.2.1.5. Korça Ekmek Yürüyüşü..... 102
1.2.1.6. Komünist Örgütlerin Çoğalması ve İşkodra Komünist Grubu..... 103
1.2.1.7. Arnavutluk Komünist Hareketinin Yeni Çizgisi 103
1.2.1.8. Korça Komünist Grubu ile İşkodra Komünist Grubu Arasındaki Anlaşmazlıkların Şiddetlenmesi 104
1.2.1.9. Enver Hoca Liderliğindeki Arnavut Komünist Partisinin Kurulması ve Faaliyetleri (1944-1948) 105
1.2.1.10. Komünist İktidarın Sağlamlaşması (Kasım 1944-Mart 1946)..... 107
1.2.1.11. Devrimin Başlaması (Mart 1946-Haziran 1948)..... 109
1.2.2.12. Komünist Partisi'nin Yapısı..... 111
1.2.2. Arnavutluk Emek Partisinin Üyelik ve Disiplin Anlayışı 113
1.2.2.1. Partiye Üye Olma..... 113
1.2.2.2. Partiye Kabul Edilme..... 113
1.2.2.3. Parti Disiplini..... 114
1.2.2.4. Enver Hoca'nın Komünist Tanımlaması..... 114
1.2.3. Arnavutluk Emek Partisinin Kongreleri..... 115
1.2.3.1. 1.Kongre (8-12 Kasım 1948) 115
1.2.3.2. 2. Kongre (31 Mart-07 Nisan 1952)..... 116
1.2.3.3. 3. Kongre (25 Mayıs 1956-02 Haziran 1956) 117

1.2.3.4. 4. Kongre (13-20 Şubat 1961) 117
1.2.3.5. 5. Kongre (1-8 Kasım 1966) 117
1.2.3.6. 6. Kongre (1-7 Kasım 1971) 118
1.2.3.7. 7. Kongre (1-7 Ocak 1976) 120
1.2.3.8. 8. Kongre (1-7 Kasım 1981) 123
1.2.3.9. 9. Kongre (3-8 Kasım 1986) 123
1.2.3.10. 10. Kongre (1991) 128
1.2.4. Demokratik Cephe 129
1.2.5. Arnavutluk Ticaret Birliği 132
1.2.6. Arnavutluk İşçi Gençlik Birliği 132
1.2.7. Arnavutluk Kadın Birliği 133
1.2.8. Arnavutluk Yazarlar ve Artistler Birliği 134

İkinci Bölüm
ENVER HOCA'NIN DİKTATÖRSEL YÖNETİMİ VE MUHALİFLERİNE KARŞI UYGULADIĞI POLİTİKA

2.1. Enver Hoca'nın Diktatörsel Yönetimi (1945-1985) 135
2.1.1. Enver Hoca'nın Diktatörsel Yönetimi ve İdeolojisi 135
2.1.1.1. Dikta Yönetimi 139
2.1.1.2. Enver Hoca İdeolojisi 158
2.1.1.3. Enver Hoca'nın Mao Zedung Hakkındaki Düşüncesi 161
2.1.1.4. Enver Hoca'nın Avrupa Komünistleri Hakkındaki Düşüncesi 161
2.1.1.5. Enver Hoca'nın NATO Hakkındaki Düşüncesi 161
2.1.1.6. Enver Hoca'ya Göre Karl Marks 162
2.1.1.7. Enver Hoca'ya Göre Lenin 162
2.1.1.8. Enver Hoca'ya Göre Leninist Emperyalizm Teorisi 162
2.1.1.9. Enver Hoca'ya Göre Marksizm-Leninizm 164
2.1.1.10. Enver Hoca'ya Göre Tito'culuk ve Stratejisi 164
2.1.1.11. Enver Hoca İdeolojisinde Josef Stalin'in Rolü 166
2.1.1.12. Enver Hoca'ya Göre Bloksuz Dünya Teorisi 172
2.1.1.13. Enver Hoca'ya Göre Bloksuz Dünya Teorisi Değerlendirmesi 172
2.1.1.14. Enver Hoca'ya Göre Çin ve Çin'in Üç Dünya Teorisi 173
2.1.1.15. Enver Hoca'ya Göre Üç Dünya Teorisi Değerlendirmesi 174
2.1.1.16. Enver Hoca'ya Göre Dünya Emperyalizm Stratejisi 177
2.1.1.17. Enver Hoca'nın Diğer Düşünceleri 178
2.1.1.18. Enver Hoca'ya Göre Halk Meclisi, Bakanlar Konseyi ve Yüksek Mahkeme 183
2.1.1.18.1. Halk Meclisi 183
2.1.1.18.2. Bakanlar Konseyi 183
2.1.1.18.3. Yüksek Mahkeme 183
2.2. Enver Hoca'nın Muhaliflerine Karşı Uyguladığı Politika 184
2.2.1. Halk Düşmanı, Halk Mahkemesi 190
2.2.1.1. Halk Düşmanı 190

2.2.1.2. Halk Mahkemesi 190
2.2.2. Yugoslavya Etkisinde Olduğu Dönemde (1941-1948) 191
2.2.3. Sovyet Etkisinde Olduğu Dönemde (1949-1960) 194
2.2.4. Çin Etkisinde Olduğu Dönemde (1961-1978) 199
2.2.5. Yalnızlık Politikası Uygulandığı Dönemde (1978-1985)..... 201

Üçüncü Bölüm
ENVER HOCA DÖNEMİNDE ARNAVUTLUK'UN KOMÜNİST ÜLKELER İLE İLİŞKİLERİ

3.1. Arnavutluk'un Yugoslavya ile İlişkileri 218
3.1.1. Arnavutluk –Yugoslavya İlişkileri (1912-1944) 218
3.1.2. Arnavutluk-Yugoslavya İlişkileri (1944-1948)..... 220
3.1.3. Arnavutluk –Yugoslavya İlişkileri (1948-1985) 233
3.2. Arnavutluk'un Sovyet Rusya ile İlişkileri 246
3.2.1. Arnavutluk-Sovyet Rusya İlişkileri (1914-1945)..... 246
3.3.2. Arnavutluk–Sovyet Rusya İlişkileri (1945-1961) 248
3.2.3. Arnavutluk –Sovyet Rusya İlişkileri(1961-1985) 273
3.2.4. Sovyet Rusya'nın Arnavutluk Üzerine Baskısı ve Yardım Politikası..... 281
3.2.4.1. Rusya'nın Arnavutluk Üzerine Politik Baskısı 281
3.2.4.2. Rusya'nın Arnavutluk Üzerine Ekonomik Baskısı 282
3.2.4.3. Sovyet Rusya'nın Yardım Politikası 283
3.3. Arnavutluk'un Çin Halk Cumhuriyeti ile İlişkileri 284
3.3.1. Arnavutluk – Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri (1945-1961)..... 284
3.3.2. Arnavutluk – Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri (1961-1978)..... 287
3.3.3. Arnavutluk – Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri (1978-1985)..... 298

Dördüncü Bölüm
ENVER HOCA DÖNEMİNDE ARNAVUTLUK'UN BATILI DEVLETLER İLE İLİŞKİLERİ

4.1. Arnavutluk'un İtalya ile İlişkileri..... 305
4.2. Arnavutluk'un Almanya ile İlişkileri 313
4.3. Arnavutluk'un ABD ile İlişkileri 314
4.4. Arnavutluk'un İngiltere ile İlişkileri 321
4.5. Arnavutluk'un Yunanistan ile İlişkileri..... 330

Beşinci Bölüm
ENVER HOCA'NIN ORTADOĞU ÜLKELERİ VE ARNAVUTLUK'UN ULUSLAR ARASI KURULUŞLARLA İLİŞKİLERİ İLE YALNIZLIK POLİTİKASI VE ENVER HOCA'NIN ÖLÜMÜ

5.1.1. Enver Hoca'nın Ortadoğu Ülkeleri Hakkında Düşünceleri..... 343
5.1.1. Mısır ile İlgili Düşünceleri 345
5.1.3. İsrail ile İlgili Düşünceleri..... 346

5.1.4. Filistin İle İlgili Düşünceleri 346
5.1.5. İran İle ilgili Düşünceleri..... 347
5.2. Arnavutluk'un Birleşmiş Milletlere, COMECON ve Varşova Paktı'na Giriş ve Çıkış..... 348
5.2.1. Arnavutluk'un Birleşmiş Milletlere Girişi 348
5.2.2. Arnavutluk'un COMECON (The East European Council For Mutual Economic Assistance)'a Girişi ve Ayrılışı 352
5.2.3. Arnavutluk'un Varşova Paktı'na Girişi ve Ayrılışı 355
5.3. Arnavutluk'un Yalnızlık Politikası ve Enver Hoca'nın Ölümü..... 361
5.3.1. Enver Hoca'nın Yalnızlık Politikası ve Sonrası 361
5.3.2. Enver Hoca'nın Ölümü 372

Altıncı Bölüm
ENVER HOCA DÖNEMİ
ARNAVUTLUK–TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

6.1. Arnavutluk-Türkiye Arasında Siyasi-Askeri-Sosyal-Ekonomik ve Kültürel İlişkiler 385
6.1.1. Siyasi İlişkiler 387
6.1.1.1. Osmanlı Devleti Dönemindeki İlişkileri 387
6.1.1.2. Arnavutluk'un Bağımsızlığı ve Bağımsızlık Sonrası İlişkiler.... 389
6.1.1.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dönemindeki İlişkileri 392
6.1.1.3.1. Türkiye-Arnavut Siyasi İlişkileri (1923-1945)..... 392
6.1.1.3.2. Türkiye-Arnavut Siyasi İlişkileri (1945-1985)..... 403
6.1.2. Askeri İlişkiler..... 410
6.1.3. Sosyal ve Kültürel İlişkiler..... 413
6.1.3.1. Sosyal İlişkiler 413
6.1.3.1.1. Göçler..... 414
6.1.3.1.2. Göçlerde Arnavut Unsurunun İskânı..... 416
6.1.4. Kültürel İlişkiler 417
6.1.4.1. Akrabalık Bağları..... 418
6.1.4.2. Ortak Kullanılan Kelimeler..... 419
6.1.4.3. Yayınlarda Türk Düşmanlığı..... 419
6.1.5. Ekonomik İlişkiler..... 421
SONUÇ 427
BİBLİYOGRAFYA 445
EKLER 463
ÖZ GEÇMİŞ..... 519

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV BELGELERİ

1. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi(BCA)

BCA, Fon Kodu: 03001, Kutu No: 101,Dosya No: 625, Belge No:7.

BCA, Fon Kodu: 03010, Kutu No: 233, Dosya No: 573, Belge No:16.

BCA, Fon Kodu: 03001, Kutu No: 38, Dosya No: 228, Belge No: 4.

BCA, Fon Kodu: 03001, Kutu No:101, Dosya No:625, Belge No:7.

BCA, Fon Kodu: 03001, Kutu No:64, Dosya No:394, Belge No:21.

BCA, Fon Kodu: 03010, Kutu No:59, Dosya No:399, Belge No:5.

BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No:220, Dosya No: 486, Belge No:3.

BCA, Fon Kodu: 03010, Kutu No: 223, Dosya No:570, Belge No:11.

BCA, Fon Kodu: 03010, Kutu No: 233, Dosya No:570, Belge No:19.

BCA, Fon Kodu: 03010, Kutu No: 233, Dosya No:571, Belge No:4

BCA, Fon Kodu:03010, Kutu No: 233, Dosya No: 571, Belge No:18.

BCA, Fon Kodu: 03010 Kutu No: 233, Dosya No:572, Belge No:7.

BCA, Fon Kodu: 030180101, Kutu No: 173, Dosya No:51, Belge No:15.

BCA, Fon Kodu: 030180102, Kutu No:199, Dosya No:68, Belge No:2.

BCA, Fon Kodu: 0301801, Kutu No: 207, Dosya No: 41, Belge No:12.

BCA, Fon Kodu:030180102, Kutu No: 228, Dosya No:89, Belge No:7.

BCA, Fon Kodu: 030180102, Kutu No:230, Dosya No:9, Belge No:18.

II. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ZABIT CERİDELERİ

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt: 41,Toplantı:18, 32'inci Birleşim, 2.2.1979.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt: 46,Toplantı:19, 3'üncüBirleşim, 13.11.1979.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt:47, Toplantı:7, 62'inci Birleşim, 01.10.1968.

Cumhuriyet Senatosu, Tutanak Dergisi, Cilt:3, Toplantı:11, 32'inci Birleşim, 08.02.1972.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:5, Cilt:7, Toplantı:2, Birleşim:10, 24.11.1978.

T.B.B.M. Tutanak Dergisi, Dönem:17,Cilt:13, Yasama Yılı:1, Birleşim:64,10.05.1984.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:18, Cilt:20, Yasama Yılı:2, Birleşim:45, 17.12.1988.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:17, Cilt: 13, Yasama Yılı:2, Birleşim:62, 19.02.1985.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:17, Cilt:14, Yasama Yılı:2, Birleşim:75,20.03.1985.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:18, Cilt:34, Yasama Yılı:3, Birleşim:38, 28.11.1989.

III. RESMİ YAYINLAR

Ayın Tarihi, Sayı:174, Ankara, (1-31 Mayıs),1948.

Ayın Tarihi, Sayı:164, Ankara, (1-30) Temmuz 1947.

Ayın Tarihi, Sayı:276, Ankara, (1-30) Kasım 1956.

Ayın Tarihi, Sayı:170, Ankara, (1-31) Ocak 1948.

Ayın Tarihi, Sayı:177, Ankara, (1-31) Ağustos 1948.

Ayın Tarihi, Sayı:225, Ankara, (1-31) Ağustos 1952.

Ayın Tarihi, Sayı:215, Ankara, (1-31) Ekim 1951.

Ayın Tarihi, Sayı:166, Ankara, (1-30) Eylül 1946.

Ayın Tarihi, Sayı:144, Ankara, (1-30) Kasım 1945.

Ayın Tarihi, Sayı:160, Ankara, (1-31) Mart 1947.

Ayın Tarihi, Sayı:152, Ankara,(1-31) Temmuz 1946.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Arnavutluk Halk Cumhuriyet Arasındaki 23 Aralık 1968 Tarihli Ticaret Anlaşması, Ödeme Anlaşması ve 17 Mayıs 1971 Tarihli Ek Protokol, Sayfa 1.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti*, İstanbul, 2007.

IV. GAZETELER

1. Akşam Gazetesi

Akşam Gazetesi, 4 Mart 1945.

2. Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi 23 Haziran 1983.

Cumhuriyet Gazetesi, 05 Mayıs 1980.

*Cumhuriyet Gazetes*i, 07 Mayıs 1970.

Cumhuriyet Gazetesi, 11 Haziran 1979.

Cumhuriyet Gazetesi, 12 Haziran 1981.

Cumhuriyet Gazetesi, 13 Haziran 1982.

Cumhuriyet Gazetesi, 13 Mayıs 1983.

*Cumhuriyet Gazetes*i, 19 Haziran 1981.

Cumhuriyet Gazetesi, 23 Mayıs 1982.

Cumhuriyet Gazetesi, 25 Mayıs 1976.

Cumhuriyet Gazetesi, 28 Aralık 1882.

Cumhuriyet Gazetesi, 01 Kasım 1966.

Cumhuriyet Gazetesi, 03 Kasım 1966.

Cumhuriyet Gazetesi, 11 Temmuz 1967.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Ekim 1968.

Cumhuriyet Gazetesi, 08 Aralık 1968.

Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ağustos 1970.

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Nisan 1973.

Cumhuriyet Gazetesi, 07 Kasım 1974.

Cumhuriyet Gazetesi, 20 Eylül 1975.

Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mart 1976.

Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ekim 1976.

Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ekim 1976.

Cumhuriyet Gazetesi, 03 Kasım 1976.

Cumhuriyet Gazetesi, 30 Aralık 1976.

Cumhuriyet Gazetesi, 9 Şubat 1977.

Cumhuriyet Gazetesi, 22 Şubat 1977.
Cumhuriyet Gazetesi, 09 Eylül 1977.
Cumhuriyet Gazetesi, 07 Ocak 1978.
Cumhuriyet Gazetesi, 12 Temmuz 1978.
Cumhuriyet Gazetesi, 18 Temmuz 1978.
Cumhuriyet Gazetesi, 06 Ağustos 1978.
Cumhuriyet Gazetesi, 21 Kasım 1978.
Cumhuriyet Gazetesi, 27 Kasım 1978.
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Kasım 1979.
Cumhuriyet Gazetesi, 09 Nisan 1980.
Cumhuriyet Gazetesi, 17 Nisan 1981.
Cumhuriyet Gazetesi, 26 Ekim 1981.
Cumhuriyet Gazetesi, 22 Ocak 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 14Mart 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 7 Nisan 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 27 Nisan 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 17 Kasım 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Kasım 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 30 Kasım 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 30 Kasım 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 02 Aralık 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 22 Aralık 1982.
Cumhuriyet Gazetesi, 7 Ekim 1983.
Cumhuriyet Gazetesi, 28 Kasım 1983.
Cumhuriyet Gazetesi, 22 Ocak 1984.
Cumhuriyet Gazetesi, 14 Şubat 1984.
Cumhuriyet Gazetesi, 4 Mart 1984.
Cumhuriyet Gazetesi, 16 Eylül 1984.
Cumhuriyet Gazetesi, 8 Şubat 1985.
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Mart 1985.

Cumhuriyet Gazetesi, 12 Nisan 1985.

Cumhuriyet Gazetesi, 13 Nisan 1985.

Cumhuriyet Gazetesi, 23 Aralık 1985.

Cumhuriyet Gazetesi, 28 Aralık 1985.

3. Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi, 01 Ekim 1949.

Hürriyet Gazetesi, 09 Mart 1951.

Hürriyet Gazetesi, 10 Temmuz 1948.

Hürriyet Gazetesi, 12 Ağustos 1948.

Hürriyet Gazetesi, 13 Ağustos 1950.

Hürriyet Gazetesi, 14 Eylül 1949.

Hürriyet Gazetesi, 16 Eylül 1949.

Hürriyet Gazetesi, 24 Ağustos 1948.

Hürriyet Gazetesi, 30 Ağustos 1948.

Hürriyet Gazetesi, 8 Temmuz 1948.

4. Milliyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi, 29.11.1973.

Milliyet Gazetesi, 01.06.1978.

Milliyet Gazetesi, 12.11.1982.

Milliyet Gazetesi, 12.11.1982.

Milliyet Gazetesi, 12.11.1982.

Milliyet Gazetesi, 13.9.1968.

Milliyet Gazetesi, 14.03.1983.

Milliyet Gazetesi, 14.3.1983.

Milliyet Gazetesi, 22.9.1979.

Milliyet Gazetesi, 25.10.1980.

Milliyet Gazetesi, 28.10.1978.

Milliyet Gazetesi, 30.10.1978.

Milliyet Gazetesi, 30.11.1982.

Milliyet Gazetesi,13.8.1951.

Milliyet Gazetesi. 02.11.1978.

5. Newyork Times Gazetesi

Newyork Times, 13 Nisan 1996.

Newyork Times, 13 Nisan 1985.

Newyork Times, 17 Temmuz 1992.

Newyork Times, 4.13.1985.

Newyork Times, 4.14.1985.

Newyork Times, 4.14.1985.

Newyork Times, 4.16.1985.

*Newyork Times,*1.9.1993.

*Newyork Times,*10.12.1986.

6. Newsweek Gazetesi

Newsweek, 15 Nisan 1991.

7. Tercüman Gazetesi

Tercüman Gazetesi, 13 Nisan 1985.

Tercüman Gazetesi, 15 Nisan 1985.

8. Ulus Gazetesi

Ulus Gazetesi, 16 Eylül 1969.

Ulus Gazetesi, 20 Nisan 1969.

Ulus Gazetesi, 22 Ağustos 1969.

Ulus Gazetesi, 25 Aralık 1968.

V. HATIRALAR

ALIA, Ramiz, *Enver Hoxha (1908-1985)*, Albania.

ALIA, Ramiz, *Our Enver*, Tiran, Albania, 1988.

AVLONYALI Süreyya Bey, *Osmanlı Sonrası Arnavutluk (1912-1920)*, İstanbul, 2009.

AVLONYALI, Ekrem Bey, *Osmanlı Arnavutluk'undan Anılar(1885-1912)*, İstanbul, 2006.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Suyu Arayan Adam*, İstanbul, 2008.

HOCA, Enver, *40 Years of Socialist Albania,* Tirana, 1984.

HOCA, Enver, *Avrupa Komünizmi Anti-Komünizmdir*, (Çeviren: Selçuk Kış), Ankara, 1988.

HOCA, Enver, *Devrim ve Diplomasi,* (Çeviren: O. Dönmez), İstanbul, 1994.

HOCA, Enver, *Emperyalizm ve Devrim*, (Çeviren: M.Murat), İstanbul, 1978.

HOCA, Enver, *Enver Hoca Stalin'i Anlatıyor*, , Ankara, 1988.

HOCA, Enver, *Kuruşçevciler Anılar*, Ankara, 1990.

HOCA, Enver, *Leninist Parti ve Kadroları* (Derleyen: Garbis Altınoğlu, Çeviren: Hasan Asgar Gürgöz), İstanbul, 1990.

HOCA, Enver, *Ortadoğu Üzerine Düşünceler (1958-1983)*, (Çeviren: Hasan Asgar Gürgöz), İstanbul, 1990.

HOCA, Enver, *Proleter Demokrasisi Gerçek Demokrasidir*, İstanbul, 1978.

HOCA, Enver, *Reflections On China (1962-1972)*, Volume:1, Tirana, 1979.

HOCA, Enver, *Reflections On China (1973-1977*) Volume: II, Tirana, 1979.

HOCA, Enver, *Revizyonizm ve Maceracılık Yenilgiye, Marksizm-Leninizm Zafere Götürür*, İstanbul, 1975.

HOCA, Enver, *Sosyaliszm Yolunda Mücadele ve Zaferle Dolu Yirmibeş Yıl*, Ankara, 1971.

HOCA, Enver, *Twenty Years Of New Socialist Albania*, Tirana, 1964.

HOXHA, Enver, *Laying The Foundation of the New Albania,* Tiran, 1984.

HOXHA, Enver, *The Anglo-Amerikan Threat to Albania,* Tiran, 1982.

HOXHA, Enver, *The Superpowers*, Tiran, 1986.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, *Zoraki Diplomat*, İstanbul, 2006.

VI. TETKİK ESERLER

ABAZİ-EGRO, Genciana, " Arnavutluk'ta Türkoloji Çalışmaları", *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Bilig*, Sayı 21, (Bahar), 2002, s.1-26.

AĞANOĞLU, H.Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç*, İstanbul, 2001.

AJAZI, Beqir, *Kush Ishte Enver Hoxha*, Tiran, 2007.

AKMAN, Halil, *Paylaşılamayan Balkanlar,* İstanbul, 2006.

AKŞİN, Sina–FIRAT, Melek, "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar" *Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları*, İstanbul, 1993, s. 97-125.

AKYOL, Gürkan, *Balkan Politikasında Arnavutluk 1912 Sonrası*, (Süleyman Demirel Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2007, s. 13.

ALIA, Ramiz, *Arnavutluk Emek Partisi 9. Kongre Raporu,* (Çeviren: Yaşar Devingen), İstanbul, 1989.

ALILI, Teoman, *Yugoslavya Dersleri*, İstanbul, 2010.

ALPAN, Necip P., *Prizren Birliği ve Arnavutlar*, Ankara, 1978.

ALPAN, Necip P., " Arnavutluk ve Arnavutlar", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 133, Ocak 1998, s. 31-35.

ALPAN, Necip P., *Tarih Işığında Arnavutluk,* Ankara, 1975.

ALPASLAN, Şenol, *Bosna'da Türk Kültürünün İzleri*, Ankara, 2008, s. 150-151.

AMERY, *Julian, Sons of the Eagle-A Study in Guerilla War*, St. Petersburg, Florida, USA, 2005.

An Outline of the PSR of Albania, (Çeviren: Gökhan S.), *Sosyalist Arnavutluk,* İstanbul, 1979.

Ana Britannica Anatomi Atlası Ansiklopedisi, "Arnavutluk", İstanbul, 1992, s. 323-330

ANDELMAN, David A., " China's Balkan Strategy", *International Security,* Vol. 4, No. 3 (Winter, 1979-1980), s. 60-79.

ARMAOĞLU, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstabul, 2007.

ARMSTRONG, Captain Duncan Heaton, *The Six Month Kingdom Albania 1914*, London, 2005.

Arnavutluk Emek Partisi M.K. ve Arnavutluk Hükümeti'nin Çin Komünist Partisi M.K. ve Çin Hükümetine Mektubu(29 Temmuz 1978), Halkın Yolu Yayınları, İstanbul, Temmuz 1979.

Arnavutluk Emek Partisinin İnşası ve Parti Yaşantısı, (Çeviren: Fatma Karcan), İstanbul, 1977.

ATALAY, Necla " Arnavutlar ve Türk-Arnavutluk Münasebetleri", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 125, s. 46-51.

ATANUR, Özgür, " Bilnmeyen Yönleri ile Enver Hoca'nın Arnavutluk'u" *Nokta Dergisi*, Yıl:17, Sayı:848, s. 60-63.

ATMACA, Tayfun, *Krallıktan Cumhuriyet'e Tarihte İz Bırakan Dostluğun Mimarları Zogu ve Atatürk*, Ankara, 2007.

AUSTIN, Robert, " What Albania Adds to the Balkan Stew" *Orbis* Vol.37, Issue 2, (Spring), 1993, s. 259.

BALLIU, Fahri, *Komünist Enver'in Faşist Karısı-Şeytan Kadın,*(Çeviren: Fahri Ali), İstanbul, 2011.

BARTL, Peter, *Milli Bağımsızlık Hareketleri Esnasında Arnavutluk Müslümanları (1878-1912),* (Çeviren: Ali Taner), İstanbul, 1998.

BAŞDOĞAN, Ferhat, "Arnavutluk ve Türkiye-Arnavutluk İlişkileri", *Stratejik Etütler Bülteni*, (Ankara), Yıl 25, Sayı: 86, (Eylül) 1991, s. 62-74.

BEILMANN, Georgia E., *Albania: Religon, Identity and Solidarity*, USA, 2005.

Belgeler, Partizan Yayınları No: 8(Zafer Matbaası basmıştır.) , İstanbul, (Şubat), 1980.

BIBERAJ, Elez, *Albania Between East and West*, London, 1986.

BIBERAJ, Elez, Albania-A Socialist Maverick, San Francisco&Oxford, USA, 1990.

BINDER, David, "Approaching Albania", *Mediterranean Quarterly*, (Winter), Newyork, 2008, s. 63-79.

BIRCH, Reg, "Speech of Reg Birch, Chairman of the Communist Party of Britain at the 7th Congress of the Party of Labour of Albania on Nowember 1st, 1976", *New Albanian Society Press*, , London, 1976, s. 3-4.

BİLGE, Mustafa L., "Arnavutluk", *TDV İslam Ansiklopedisi* Cilt III, İstanbul, 1991, s. 384-385.

BİLGİN, İsmail, *Elveda Balkanlar-Unutulan Vatan*, İstanbul, 2009.

Biography; Enver Hoxha, Columbia Electronic Encyclopedia, 6th Edition; 7/1/2010, p1-1, 1p.

BLEJER, Mario I., Mauro MECAGNİ, Mauro, SAHAY, Ratna, HİDES, Richard, Barry JOHNSTON, Barry, Piroska NAGY, Piroska, PEPPER, Roy, *Albania: From Isolation Toward Reform*, Washington/Amerika, 1992.

BOZBORA, Nuray, "Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri", *Avrasya Dosyası*, Cilt 14, Sayı 1, s. 111-158.

BOZBORA, Nuray, *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk-Arnavut Ulusçuluğunun Gelişimi*, İstanbul, 1997.

BRAHAJ, Sokol, "Enver Hoca Döneminde Arnavutluk (1944-1985)", *Balkan Günlüğü*, 26 Ocak 2010, s. 7.

BRAHAJ, Sokol, "Ramiz Alia Döneminde Arnavutluk(1985-1992)", *Balkan Günlüğü,* 09 Şubat 2010, s. 7.

BRÖCKLING, Ulrich, *Disiplin, Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi*, İstanbul, 2008.

BULUMI, Isa, "The Politics of Culture and Power: The Root of Hoxha's Postwar State", *East European Quarterly* XXXI, No.3, (September), 1997, s. 379-398.

BULUT, Faik, "Arnavutluk Bektaşileri", *Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi,* Sayı 128, (Kasım), İstanbul, 2003, s. 41-60.

BULUT, Faik, "Arnavutluk Kartallar Ülkesi", *Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi,* Sayı 122, İstanbul, (Mayıs), 2003, s. 56-82.

BURKE, John , "Albania- Meseum of Marxism", *National Review,* Nowember 12, 1982, s. 1414.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi Cilt:2, İstanbul, 1991, s. 827.

CAVENDISH, Richard, "Death of Enver Hoxha.": *History Today;* Apr2010, Vol. 60 Issue 4, s. 8-8.

CEBECİ, Ahmet-KIRPIK, Güray, " Tahrir Defterlerine Göre Osmanlı Fethinden Sonra Arnavutluk'ta Hıristiyan ve Müslüman Nüfus Değişmeleri", *Balkanlarda İslam Medeniyetleri II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri,* Tiran, Arnavutluk(4-7 Aralık 2003), İstanbul 2006, s. 291-297.

Chicago Tribune, "Albanian Communist Leader Dies"12 Nisan 1985, Haberler Bölümü (http://articles.chicagotribune.com/1985-04-12/news/8501210242_1_albanian-diplomats-enver-hoxha-place-as-party-leader.)

Columbia Electronic Encyclopedia, "Mehmet Şehu", 6th Edition; 7/1/2010, p1-1, 1p.

CRAMPTON, R. J., "Themes-Balkan Communist Leaders", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Volume 6, Number 3, (December), 2004.

CRAMPTON, R. J., *İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Balkanlar*(Çeviren Emel Kurt), İstanbul, 2007.

ÇELİK, Bilgin, *İttihatçılar ve Arnavutlar. II. Meşrutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluğu ve Arnavutluk Sorunu*, İstanbul, 2004.

ÇETİNER, Yılmaz, *Bilinmeyen Arnavutluk*, İstanbul, 1966.

ÇOŞAR, Ömer Sami, *Troçki İstanbul'da*, İstanbul, 2010.

DANIELS, Anthony, "In the Shadows", *National Review*, July 14, 1989, s. 24-25.

DEMİRKAPI, K., *Arnavutluk Emek Partisi Değerlendirmesi*, İstanbul, 1991.

DEMİRTAŞ ÇOŞKUN, Birgül, "Arnavutluk'un Dış Politikası ve Balkanlarda Arnavutluk Sorunu", Balkan Diplomasisi(Derleyenler: Ömer E LÜTEM, Birgül DEMİRTAŞ-ÇOŞKUN), *ASAM(Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları*) No:21, Ankara, 2001, s. 67-101.

DERİNSU(DAYI), Esin S., "Atatürk'ün Balkanlar Politikası",Gnkur Başkanlığı, *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildiriler I,*(22-24 Ekim 2003), Ankara, 2005, s. 621-636.

DERVISHI, Kastriot, *Historia E Shtetit Shqiptar(1912-2005),* Tiran, 2006.

DERVISHI, Kastriot, *Sherbimi Sekret Shqiptar*, Tirana, 2007

DOJA, Albert, "A Political History of Bektashism in Albania", *Totalitarian Movements and Political Religions,* Vol. 7, No.1, İrlanda, (March), 2006, s. 83-107.

Donald S. Zogoria, "Kuruşçev's Attack on Albania and Sino-Sovyet Relations", *The China Quarterly*, No. 8 (Oct. - Dec., 1961), s. 1-19.

DRABEK, Jan , "Albania in Focus-Report From Albania-A Former Ambassador Finds Both Hope and Despair in Albania", *New Presence(The Prague Journal of Central Europe Affairs)*, Prague, (Autumn), 2005, s. 37.

DRABEK, Jan, "Albania in Focus-Report From Albania-A Former Ambassador Finds Both Hope and Despair in Albania", *New Presence(The Prague Journal of Central Europe Affairs),* Prag-Çekoslovakya, (Autum), 2005, s. 37.

DUIJZINGS, Ger, *Albanian Identities –Myth and History-Editor: Stephanie Schwander-Sievers Bernd J. Fischer-Religion and Politics of Albanianism,* USA, 2002.

DUKA, Valentina, *Histori E Shqiperise (1912-2000),* Tiran, 2007.

EADIE, Gail A., GRIZZELL, Denie M.," China's Foreign Aid(1975-1978); *The China Quarterly, No. 77* (Mar., 1979), s. 217-234.

EGRO, Dritan, "Arnavutluk Yoksulluk Kıskancında", *Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, İstanbul, (Mart) 1997, s. 22-24.

ELSIE, Robert, *Historical Dictionary of Albania, European Historical Dictionaries, No:42,* Lanham, Maryland and Oxford, 2004.

EMADI, Hafizullah, "The New World Order and Albania's Convolted Route to Transition in the Free Market Economy, *East European Quarterly*, XXXIV, No.3, September 2000, s. 361-379.

EMADI, Hafizzullah, "Albania's Transition to Capitalism", *Contemporary Review*, Vol.274, No.1600, Washington-USA, (May), 1999.

ERASLAN, Cezmi, "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı-Arnavutluk İlişkilerine Bir Bakış", *Balkanlarda İslam Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri/*, (Tiran, Arnavutluk, 4-7 Aralık 2003), İstanbul, 2006.

FILIPPATOS, James, " Ethnic Identity and Political Stability in Albania: The Human Rights Status of the Grek Minority", *Mediterranean Quarterly*, (Winter), 1999, s. 132-156.

FINLEY, David D., "A Political Perspective of Economic Relations in the Communist Camp", *The Western Political Quarterly*, Vol. 17, No. 2 (Jun., 1964), s. 294-316.

FISCHER, Bernd J. Fischer, *Balkan Strongmen, Dictators and Authoritarian Rulers of Southeast Europe,* London, 2006.

FISCHER, Bernd J., *Albanian Identities –Myth and History* (Editor: Stephanie Schwander-Sievers Bernd J. Fischer), USA, 2002.

FISCHER, Bernd Jürgen, *King Zog and the Struggle for Stability in Albania*, Newyork, 1984.

GIAFFO, Lou, *Albania: Eye of the Balkan Vortex*, USA, 1999.

GLENNY, Misha, *Balkanlar 1804-1999 Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler* (Çeviren: Mehmet Harmancı), İstanbul.

Global Agenda; "Blame it on the Turks", 6/23/2007, s. 1.

GÖNLÜBOL, Mehmet-SAR, Cem, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası(1923-1938)*, Ankara, 1990.

GÜLER Halit, "Komünizmin Perişan Ettiği Arnavutluk", *Diyanet,* Sayı:61, (Ocak), 1996, s. 40.

GÜLSOY, Ebru, "Arnavutluk" , *İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi Yayınları (İGEME)*, Ankara, (Haziran), 2002, s. 1-26.

GÜMÜŞOĞLU, Durmuş - Rıza YILDIRIM, Rıza, *Bektaşi Erkannamesi,* İstanbul, 2006.

GÜNDOĞAN, Kadir, "Balkan Antantı ve Türk Dış Siyaseti Açısından Değerlendirilmesi", Gnkur. Başkanlığı, *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildiriler I ,* (22-24 Ekim 2003), Ankara, 2005, s. 453-466.

GÜRKAN, İhsan, "İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değin Balkanlar", *Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları*, İstanbul, 1993, s. 127-178.

GÜRSOY, Emine – ŞAHİN Naskali Liaisan, *Stalin ve Türk Dünyası*, İstanbul, 2007, s. 7.

HAUSER, Ernest O., " The Red Rape of Albania", *The Saturday Evening Post*, Bari, İtaly, Nowember 26, 1949, s.116-118.

Hayrı Kolaşinli, *Muhacirlerin İzinde-Boşnakların Trajik Göç Tarihinden Kesitler*, Ankara, 2003, s. 17.

HOCA, Enver, *Arnavutluk Emek Partisi* Cilt I, İstanbul, 1975.

HOCA, Enver, *Arnavut Emekçe Gençlik Birliği VI. Kongresi-Arnavutluk Gençliği Emek Partisinin Devrimci Yolunda İlerliyor*, (Çeviren: Ahmet Kılıç), İstanbul, 1977.

HOCA, Enver, *Arnavutluk Emek Partisi VII. Kongre Raporu*, İstanbul, 1976.

HOCA, Enver, *Arnavutluk'ta Sosyalizmin Tam Zaferi İçin Demokratik Cephe'nin Rolü ve Görevleri Üzerine Rapor*, (Çeviren: Ahmet KILIÇ), Tiran, 1974.

HOCA, Enver, *Kuruşçev'in Tito Önünde Diz Çöküşü*, İstanbul, 1977.

HOCA, Enver, *Speeches (1961-1962),* Tiran, 1977.

HOCA, Enver, *Yugoslav Özyönetimi Kapitalist Bir Teori ve Uygulamadır*", İzmir, 1979.

http://harunyahya.org/kitap/hy makaleler3/makaleler3 7.html 10.01.2009.

http://www.balkanturkleri.org.tr/habersite/nisan09/haber1.htm.

http://www.bilimarastirmavakfi.org/Turkiye_ve_Balkanlar/Turkiye_ve_Balkanlar_04.html.

http://www.enotes.com/topic/albania.

http://www.gaziantepyazarlar.com/News/Soylesi/05.01.2010/Arnavutluk-ve-Islamiyet.php.

http://www.marxists.org/glossary/people/h/o.htm#hoxha-enver.

http://www.marxists.org/reference/archive/hoxha/works/1944.10.23.htm.

http://www.nuveforum.net/746-balkanlarin-tarihi/19037-balkanlar/

http://www.oneparty.co.uk/compass/compass/com13604.html.

HUTCHINGS, Raymond, *Perpectives on Albania*, Newyork, 1992.

HUXLEY, Aldous, *Cesur Yeni Dünya*, (Çeviren: Ümit Tosun), İstanbul, 2010.

İNALCIK, Halil, "Arnavutluk'ta Osmanlı Hâkimiyetinin Yerleşmesi ve İskender Bey İsyanının Menşei", *Fatih İstanbul Dergisi,* Cilt I, Sayı 2, İstanbul, (Temmuz),1953, s. 153-175.

J. SWİRE, J, *Albania-The Rise of A King, London,* 1971.

JACQUES, Edwing E., *The Albanians-An Ethnic History From Prehistoric Times to the Present,* Volume 2*,* North Carolina, USA, 2009.

JEVAVICH, Barbara, *Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar*, İstanbul, 2006.

JEVAVICH, Barbara, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl, Küre Yayınları*, İstanbul, 2006.

JUDT, Tony, *Savaş Sonrası -1945 Sonrası Avrupa Tarihi,* (Çeviren: Dilek Şendil), İstanbul, 2009, s. 182.

KALAYCIOĞLU, Ersin, "Balkanlarda Milliyetçilik ve Siyasal Yaşam:1918-1939", *Murat Sarıca Adına Sempozyum* (30-31 Ocak 1993), İstanbul, 1994, s. 49-67.

KAPTAN, Atike, *Geçmişten Günümüze Bosna-Hersek Tarihi ve Türkiye Bosna – Hersek İlişkileri*, Ankara, 2008, s. 1.

KARATAY, Osman - GÖKDAĞ, Bilgeham A.- PARS, Melahat, *Balkanlar El Kitabı– Dil ve Edebiyat,* Cilt III, Çorum/Ankara, 2007.

KARATAY, Osman – GÖKDAĞ, Bilgehan A –PARS, Melahat Pars, *Balkanlar El Kitabı –Çağdaş Balkanlar* Cilt II, Çorum/Ankara, 2007.

KARATAY, Osman-GÖKDAĞ, Bilgehan A., *Balkanlar El Kitabı* Cilt I, Çorum/Ankara, 2006.

KAVAS, Ahmet, "Arnavutluk", *Diyanet Aylık Dergisi,* Sayı 197, (Mayıs), 2007, s. 58-61.

KIEL, Machiel, "Bektaşi Ocağının Arnavutluk Kurtuluş Tarihine Dair Bir Not", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* S.13, Ankara, (Bahar), 2000, s. 37-42.

KOCABAŞ, Süleyman, *Son Haçlı Seferi Balkan Harbi(1912-1913)*, İstanbul, 2000.

KOLA, Paulin, *The Search for Greater Albania*, London, 2003.

KOLGİN, Tahir, *Arnavutluk ve Yunanistan Gerçekleri*, İstanbul, 1968.

KOTLE, Taner, "Arnavutluk-Balkanlarda Bektaşilik", *Balkanlarda Türk Kültürü, Kültür, Tarih, Aktüalite Dergisi*, Bursa, Mayıs-Haziran 2010, Sayı:81, s. 8-11.

KUTLU, Sacit, *Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, İstanbul, 2007.

KUYUCUKLU, Nazif, *Balkan Ülkeleri İktisadı* Cilt:1 Arnavutluk, İstanbul, 1983.

KÜPELİ, Yusuf, *Tarih İzinde Balkanlar ve ABD*, Ankara, 2000.

LIKMETA, Besar, "Arguing Over Ghost", *Transitions Online,* 10.27. 2008 s. 1-1.

LOGORECI, Anton, *The Albanians-Europe's Forgotten Survivors*, London, 1977.

Maclean's," Albanian Justice", 2/8/93, Vol.106, Issue 6, s. 31.

Man in the News; New Albanian Leader: Ramiz Alia",*Newyork Times,* 4/14/1985, s. 18.

MANDACI, Nazif-ERDOĞAN, Birsen, *Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'da ki Azınlıklara Bir Bakış*, Ankara, 2001.

MANELLI, Gani, " Partisan Politics in World War II Albania: The Struggle for Power, 1939-1944", *East European Quarterly* XL, No:3, (September), 2006, s. 333-348.

MARANKİ, Ahmet, *Balkan Mezalimi,* İstanbul, 1993.

McGOWAN James C., "Martyr For a Forgotten Country", *America* , (March 2),1991, s. 236-248.

Mehmet Shehu, Colombia Electronic Encyclopodia, 6th Edition,7/1/2010,P1-1,1P.

Mehmet Şehu, *Colombia Electronic Encyclopodia*, 6th Edition,7.1.2010,P1-1,1P.

NABİ, Yaşar, *Yıllar Boyunca Değişen Dünyamız(Balkanlar ve Türklük)*, İstanbul, 1973.

NEZA, Agim, *Albania,*Tirana, 2003.

O'DONNEL, James, "Albania's Sigurimi: The Ultimate Agents of Social Control", *Problems of Post-Communism,* Vol. 42, Issue 6, (Nov/Dec), 1995, s. 18, s. 5.

O'DONNELL, James S., *A Coming of Age Albania Under Enver Hoxha*, USA, 1999.

OCAK, Yaşar A., *Sarı Saltık-Popüler İslam'ı Balkanlardaki Destanî Öncüsü 2*, Ankara, 2002.

On the Relations Between The People's Republic of Albania and the Sovyet Union-Documents, " The note of the Ministry of Foreign Affairs of the P.R. of Albania addressed to the Embassy of the Sovyet Union in Tirana on December 9th, 1961.

ORWELL, George, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört,*(Çeviren: Celal ÜSTER), İstanbul, 2011.

OWEN, Robert, *Freedman, Economic Warfare in the Commnust Bloc*, Newyork, 1970.

ÖZFATURA, Mustafa Necati, "Tarihten Günümüze Arnavutluk ve Gerçekler", *Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı II*, S. 16, Yıl 3, Ankara, (Temmuz-Ağustos), 1997, s. 1853-1858.

ÖZTOPRAK, Fahrettin, "Arnavutlar ve Müslümanlık; Keza Hıristiyanlık", *Türk Dünyası Dergisi*, İstanbul, (Mart) 1993, Sayı: 75, s. 54-58.

PARAF, Pierre, *Halk Demokrasileri*(Çeviren: Zaven BİBERYAN), İstanbul, 1968.

PEARSON, Owen, *Albania and King Zog, Independence, Republic and Monorchy 1908-1939*, London, 2004.

PEARSON, Owen, *Albania In Occupation and War, From Fascism to Communism(1940-1945)*, London, 2005.

PEARSON, Owen, *Albania as Dictatorship and Democracy, From Isolation to the Kosovo War(1946-1998)*, London, 2006.

*Pediater Transplantation "*A Major Milestone in the History of Albanian Kidnay Transplant", *2008.12*, s. 402-406.

PETTIFER, James Pettifer- VICKERS, Miranda, *The Albanian Question -Reshaping the Balkans*, London, 2007.

PHILLIPS, David L., "Albania", *Albanian Foreign Policy Interest*, 27: Amerika, 2005, s. 309-330.

PIPA, Arshi, *Albanian Stalinism: İdeo-Political Aspects*, Newyork, 1990.

PIPA, Arshi, "Arnavutluk'a Glasnost", (Çeviren Tonguç ÇOBAN), *Doğu Avrupa Dosyası*, Sayı 7/3, İstanbul, (Nisan), 1990, s. 415-439.

PİKAL, Kamil-VINS, Premysl, "Albania in Focus-Trials and Tribulations(A chronicle of Albania's Last Fifteen Years)", *The New Presence(The Prague Journal of Centre European Affairs),* (Autumn) Prague, 2005, s. 34-36.

PLASARI, Ndreçi, MALLTEZİ, Luan, *Enver Hoxha Dhe Kater Ditet E Beratit*(23-27 Nentor 1944), Tiran, s. 3.

POLAT, Anila, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurulduğu Yıllarda Arnavutluk Cumhuriyeti İle İlişkileri(1920-1938), *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Arnavutluk Özel Dosyası-II*, Bahar 2005/33, Mart 2005, Ankara, s. 167-176.

POLLO, Stefanaq- PUTO, Arben PUTO, *The History of Albania-from Its Origins To The Present Day*, London, 1981.

POND, Elizabeth, *Endgame in the Balkans-Regime Change, European Style,* Washgniton, 2006.

Portrait Of Albania, Tirana, 1982.

POULTON, Hugh, *Balkanlar –Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler* (Çeviren: Yavuz Alagon), İstanbul, 1993.

POULTON, Hugh, *The Balkans: Minorities and States in Conflict,* London, 1994.

ROSENBERG, Arthur, *Bolşevik Tarihi*(Çeviren: Aydın Emeç), İstanbul, 1969.

ROUCEK, Joseph S., "The Geopolitics of the Adriatic", *American Journal of Economics and Sociology*, Vol. 11, No. 2, (January), 1952, s. 171-178.

ROUCEK, Joseph S., The Sovietization of Albanian Education, *The Slavic and East European Journal*, Vol. 2, No. 1, (Spring) , 1958, s. 48-72.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, Ankara, 1989.

SARIYÜCE, Hasan Latif, *Balkan Seyahatnamesi*, İzmir, 2003.

SAXON, Wolfgans, "Enver Hoxha, Mastermind of Albania Isolation", *New York Times,* 4/12/1985, s. 10.

SCHWARTZ, Stephen, "Enverists' and 'Titoists' – Communism and İslam in Albania and Kosova, 1941–99: From the Partisan Movement of the Second World War to the Kosova Liberation" *Journal of Communist Studies and Transition Politics,* Vol.25, No.1, Washington- USA, March 2009, s. 48-72.

SELVER, Mustafa, *Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna*, İstanbul, 2003.

SHIPUZA, Gazmend, " 1936 Yılının Başlangıcında Arnavutluk-Türkiye İlişkileri", Atatürk Kültür, Dil ve tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, *Beşinci Uluslar arası Atatürk Kongresi*(8-12 Aralık 2003 Ankara) C.I, s. 379-382.

SHIPUZA, Gazmend, " Arnavutluk ile Türkiye Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulması(1923-1926)", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, I.Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri*(Prizren 12-14 Aralık 1998) , s. 115-123.

SHMMITT, Oliver Jens, *Skenderbeu,* Tiran, 2009.

SIMIC, Predgrag, "Greater Albania Ahead", *Foreign Affairs*, Volume 78,No:1, January/February 1999, S. 136-137.

SLOANE, William M., *Bir Tarih Laboratuarı Balkanlar*, İstanbul, 2008.

SMIRNOVA, Nina, *Historia E Shpiperise Pergjate Shekullit XX,* Tiran, 2004.

Sosyalizmin Sarsılmaz Kalesi: Arnavutluk Sosyalist Cumhuriyeti, İstanbul, 1979.

SÖNMEZ, Banu İşlet, *II. Meşrutiyette Arnavut Muhalefeti*, İstanbul, 2007.

STAAR, Richard F., *Communist Regimes In Eastern Europe*, USA, 1984.

STAVRIANOS, L. S., *The Balkans Since 1453,* Newyork-USA, 1958.

STAVRO, Skendi, "Albania within the Slav Orbit: Advent to Power of the Communist Party", *Political Science Quarterly*, Vol. 63, No. 2 (Jun., 1948), s. 257-274.

STEVENSON, Matthew, "Love it Or", *The American Spectator*, (April), 2000, s. 31-35.

STAVROU, Nikolaos A., "Searching for a Brother Lost in Albania's Gulag", *Mediterranian Quarterly*, USA, (Spring), 2008, s. 47-81.

STOJANOVIC, Svetozar, *The Fall of Yugoslavia-Why Communism Failed,* USA, 1997.

SÜSSHEİM, K., "Arnavutluk", *İslam Ansiklopedisi* Cilt I, M.E. B, İstanbul, 1978, C.I, s. 583.

SWIRE, Joseph, *Shqiperia Ngritja E Nje Mbreterie,* Tiran, 2005.

ŞEMSİ, Müfid, *El –Hakku Ya"lu Vela Yu'la Aleyh(Şemsi Paşa, Arnavutluk, İttihad ve Terakki)*, İstanbul, 2007.

ŞİMŞİR, Bilal N., *Türkiye –Arnavutluk İlişkileri Büyükelçilik Anıları (1985-1988)* , Ankara, 2001.

TAMZARALI, Serap , "Arnavutluk", *TBMM Enformasyon Merkezi Bilgi"*, Ankara, (Kasım) 92-(Mart)1995, s. 46-53.

TAŞAR, M.Murat- METİN, Burhan- ÜNALTAY, Altan, *Bosna –Hersek ve Postmodern Ortaçağa Giriş*, İstanbul, 1996.

TAŞKIRAN, Cemalettin, *Balkanlarda İzlerimiz*, Ankara, 2010.

TORRENS, James S., ”Albania, Never or Next”, *America* Vol.164, No.8, March 2, 1991, s. 232-235.

TRIPODI, Paolo,”Alba': Italy's Multinational Intervention In Albania”, *Contemporary Review*; (Oct)97, Vol. 271 Issue 1581, s. 178.

TURAN, Betül, *Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri*, Ankara, 2009.

TÜRBEDAR, Erhan, “Türkiye Arnavutluk İçin Beklemede”, *Stratejik Analız*, Sayı 65, (Eylül), 2005, s. 9-10.

TÜRBEDAR, Erhan, “Tedirginlikten Dostluğa: Yunanistan –Arnavutluk İlişkileri”, *Stratejik Analiz*, Aylık Uluslar arası İlişkiler Dergisi, Sayı 91, (Kasım), 2007, s. 65-72.

Türkiye Arnavutluk İlişkilerinin Dünü-Bugünü-Yarın, Hark Akademileri Yayını, İstanbul, (Nisan), 1995.

Türkiye Arnavutluk İlişkilerinin Dünü-Bügünü-Yarını, Hark Akademileri Yayını, İstanbul, 1995.

ÜLGER, İrfan Kaya, *Yugoslavya Neden Parçalandı*, Ankara, 2003.

VICKERS, Miranda, *The Albanians-A Modern History,* London-Newyork, 1995.

WACHTEL, Andrew Baruch, *Dünya Tarihinde Balkanlar* (Çeviren: Ali Cevat Akkoyunlu), İstanbul, 2009.

WILKIE, Nancy C., ”Politics and the Past”, *Archaeology,* Vol. 52, Issue 5, (Sep/Oct) 1999, P6,1p 1 Colour Photograph.

WINROW, Gareth M., ”Uluslar arası Politikalarda Balkanlar: İki Dünya Arası Dönemin İncelenmesi”, *Murat Sarıca Adına Sempozyum* (30-31 Ocak 1993), İstanbul, 1994, s. 97-98.

YEL, Selma, “Atatürk ve İnkılâplarının Arnavutluk’ta ki Etkileri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* Cilt XIX, Ankara, (Mart), 2003, Sayı: 55, s. 105-123.

YEL, Selma, “Atatürk ve İnkılâplarının Arnavutluk’ta ki Etkileri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* Cilt. XIX, (Mart), 2003, S. 55, Ankara, (Mart), 2003, s. 107-123.

YILMAZ, *Mehmet, Türk Dış Politikasında Arnavutluk-Mastar Tezi*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara, 2001, s. 44.

YOUNG, Antonia, ” Coming in from the cold”, *Geographical (Campion Interactive Publishing)*; Jan1994, Vol. 66 Issue 1, s. 38.

ZIJDERVELD, Anton C., *Soyut Toplum*, (Çeviren: Cevdet Cerit), İstanbul, 2001.

ORGANİZASYONLARDA PSİKOSOSYOLOJİK YÖNETİM VE UYGULAMALARI

Doç. Dr. Aydın Usta

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 91
ISBN : 978-605-9663-90-8
© 1. Basım, Ekim 2017

ORGANİZASYONLARDA PSİKOSOSYOLOJİK YÖNETİM VE UYGULAMALARI

Doç. Dr. Aydın Usta

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Usta, Aydın.

Organizasyonlarda Psikososyolojik Yönetim ve Uygulamaları / *Aydın Usta*
1. Basım, XII+316 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-90-8
1. Organizasyon 2. Yönetim 3. Psikososyolojik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, TK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ ANABÖLÜM
SOSYOTEKNİK BİR SİSTEM OLARAK ORGANİZASYON1

1. ORGANİZASYONUN NİTELİĞİ 2
1.1. Organizasyon Kavramının Tanımlanması....3
1.2. Yapı ve Özellikleri....9
1.3. Organizasyon Tasarımının Boyutları 15
1.3.1. Yapısal Boyutlar....19
1.3.2. Bağlamsal Boyutlar 23
1.4. Organizasyon Tasarım Seçenekleri....25
1.4.1. Gerekli İş Faaliyetleri 25
1.4.2. Raporlama İlişkilerinin Düzenlenmesi 25
1.4.3. Bölümlere Ayırma Seçenekleri....25
1.5. Organizasyon Bileşen, Biçim ve Görünümleri 26
1.5.1. Organizasyonun Altı Bileşeni....27
1.5.2. Yedi Organizasyon Biçimi....30
1.5.2.1. Basit Yapı....30
1.5.2.2. Makine Bürokrasisi 32
1.5.2.3. Profesyonel Bürokrasi 34
1.5.2.4. Bölümlenmiş Biçim....35
1.5.2.5. Esnek Yapı (Adhokrasi) 37
1.5.2.6. Misyoner Organizasyon....38
1.5.2.7. Politize Organizasyon....38
1.5.3. Sekiz Tür Organizasyon Görünümü 39
1.6. Organizasyon Yapılarının Klasik Tipolojisi 41
1.6.1. Fonksiyonel Organizasyon 42
1.6.2. Bölümsel Organizasyon....43
1.6.3. Matris Organizasyon....45
1.7. Yapıyı Açıklayıcı Faktörler 46
1.7.1. İçerik Faktörlerinin Rolü 47
1.7.2. Bireysel Karakteristiklerin Rolü 49
1.7.2.1. Kişilik 50
1.7.2.1.1. Kişilik Teorileri....54
1.7.2.1.2. Kişilik Gelişimi....56
1.7.2.1.3. Normal, Anormal ve Zor Kişilik....56
1.7.2.1.4. Pasif ve Agresif Kişilik....58
1.7.2.1.5. Kişilik Farklılıkları: Kişilik Tip ve Özellikleri....59
1.7.2.2. Algılama 65
1.7.2.3. Değerler 67

İKİNCİ ANABÖLÜM
GENEL OLARAK YÖNETİM

2. PSİKOSOSYOLOJİK YÖNETİM VE YARARLANDIĞI DİSİPLİNLER 72
2.1. Sosyoloji 75
2.2. Psikoloji 76
2.2.1. Psikodinamik Yaklaşım 79
2.2.2. Davranışsal Yaklaşım-Bilişsel 80
2.2.3. Sistemik Yaklaşım (İnteraksiyonel) 81
2.2.4. Hümanist Yaklaşım 82
2.3. Sosyal Psikoloji 83
2.4. Ekonomi 84
2.5. Hukuk Bilimleri 85
2.6. Tarih 86
2.7. Siyaset Bilimi 87
2.8. Antropoloji 87
3. YÖNETİMİN NİTELİĞİ 89
3.1. Yönetim Kavramının Tanımı 92
3.2. Yönetim ile İlgili Temel Kavramlar 96
3.2.1. Geleneksel Yönetim 96
3.2.2. Stratejik Yönetim 96
3.2.2.1. Stratejinin Unsurları 102
3.2.2.2. Strateji Hiyerarşileri 103
3.2.3. Operasyonel Yönetim 104
3.3. Yönetim ve Liderlik 104
3.4. Liderlik Yaklaşımları 110
3.4.1. Kişilik Özellikleri Yaklaşımı 111
3.4.2. Liderlikte Davranışsal (Tarz) Yaklaşım 116
3.4.3. Liderlikte Durumsallık Yaklaşımı 121
3.4.3.1. Fiedler'in Durumsallık Modeli 122
3.4.3.2. Yol-Amaç Teorisi 124
3.4.3.3. Karar Verme Modeli 126
3.4.3.4. Lider-Üye Etkileşim Modeli 127
3.4.4. Modern Liderlik Yaklaşımları 128

ÜÇÜNCÜ ANABÖLÜM
YÖNETİM UYGULAMALARI

4. OTORİTE VE GÜÇ 133
4.1. Otorite ve Güç Kaynakları 139
4.2. Liderlik ve Otorite Uygulamaları 144
4.3. Yöneticinin Rolleri (Yöneticinin Mutluluğu) 146
5. İŞ YERİNDE SOSYAL VE YÖNETSEL İLİŞKİLER 152
5.1. Organizasyon Kültürü 153
5.1.1. Kültürler Arası Farklılıklar ve Yönetimi 154
5.1.2. Organizasyon Kültürünün Fonksiyonları 157
5.2. İş Yerinde İletişim 162
5.3. Çatışma Yönetimi 169
5.3.1. Organizasyonlardaki Başlıca Çatışma Görünümleri 172
5.3.2. Çatışma Nedenleri 174

5.3.3. Çatışmanın Sonuçları 174
5.3.4. Başlıca Çatışma Yönetimi Yolları 176
5.4. Müzakere 178
5.5. Karar Verme 184
5.5.1. Bireysel Karar Verme 188
5.5.2. Organizasyonel Karar Verme 190
5.6. Yöneticilik ve Planlama 197
5.6.1. Planlama Süreci 199
5.6.2. Plan Türleri 201
5.6.3. Planlamanın Araçları 203
5.7. Organizasyonlarda Performansı Yönetimi 203
5.8. Toplantı Yönetimi 207
6. HAREKETE GEÇİRME VE ORGANİZASYONLARDA PSİKOSOSYOLOJİK YÖNETİM 209
6.1. Motivasyon Nedir? 212
6.2. Başlıca Motivasyon Teorileri 217
6.2.1. Motivasyonda İhtiyaç Teorileri 218
6.2.1.1. İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi 218
6.2.1.2. Başarma İhtiyacı Teorisi 223
6.2.1.3. ERG Teorisi 224
6.2.2. Motivasyonda Davranışı Temel Alan Teoriler 225
6.2.2.1. Pekiştirme Teorisi 225
6.2.2.2. Dışsal ve İçsel Motivasyon 227
6.2.2.3. Amaç Belirleme Teorisi 229
6.2.3. Motivasyonda İş Tasarımı Teorileri 230
6.2.3.1. Çift Faktör Teorisi 231
6.2.3.1. İş Özellikleri Modeli 234
6.2.4. Motivasyonda Bilişsel Teoriler 235
6.2.4.1. Eşitlik (Hakkaniyet) Teorisi 236
6.2.4.2. Beklenti Teorisi 237
6.3. Personelin Motivasyonu (Yönetimde Motivasyon) 243
6.3.1. Motivasyon Teknikleri 248
6.3.1.1. İş Tasarımı 248
6.3.1.2. Alternatif Çalışma Programları 251
6.4. Grup İçerisinde Bireyin Yok Oluşu 253
6.5. Ekiplerle Çalışma (Takım Kurma) 255
6.4.1. Ekiplerin Türleri 260
6.4.2. Ekip Oluşturma ve Geliştirme 262
7. ÇALIŞMA KOŞULLARI, YETENEK VE DEĞİŞİM YÖNETİMİ 264
7.1. Ergonomi ve Çalışma Koşulları 264
7.2. Gelişen Teknolojinin Etkisi 265
7.3. Çalışanlarda Yetenek Yönetimi 267
7.4. Organizasyonel Öğrenme Yaklaşımı 272
7.5. Organizasyonel Değişim Yönetimi 274
7.5.1. Tanımı ve Özellikleri 275
7.5.2. Çeşitleri 276
7.5.3. Başarılı Değişimin Unsurları 278

7.5.4. Değişimin Nedenleri 280
7.5.4.1. Dışsal Nedenler 280
7.5.4.2. İçsel Nedenler 281
7.5.5. Değişikliğe Karşı Tepki ve Nedenleri 281
7.5.6. Değişime Tepkilerin Önlenmesi 282
7.5.7. Organizasyon Geliştirme 284
8. STRES YÖNETİMİ 287
8.1. İş Stresinin Kaynakları 292
8.1.1. İş Stresinin Organizasyonel Kaynakları: Durumsal Stresörler 293
8.1.1.1. Aşırı İş Yükü 294
8.1.1.2. Çok Yönlü Yoğunlaşma 295
8.1.1.3.Vardiyalı Çalışma 295
8.1.1.4.Tekrarlanan Çalışma 295
8.1.1.5. Şiddet 296
8.1.1.6. Taciz 296
8.1.1.7. Fiziksel Çalışma Koşulları 296
8.1.2. İş Stresinin Bireysel Kaynakları: Ruhsal Stresörler 297
8.1.2.1. A, B veya C Tipi Davranış Biçimi 297
8.1.2.2. Strese Duyarlılık/Direnç 298
8.1.2.3. Öz Yeterlilik 298
8.2. İş Stresinin Ölçülmesi 298
8.2.1. Psikolojik Ölçekler 298
8.2.2. Öz Bildirim Değerlendirmeleri 299
8.2.3. Stresli Yaşam Olaylarının Ölçülmesi 300
8.2.4. Birey-Çevre Uyumunun Ölçülmesi 300
8.3. İş Stresinin Etkileri 300
8.4. Mesleki Tükenmişlik 302
8.5. İş Stresiyle Başa Çıkma 304
8.5.1. Bireysel Başa Çıkma Stratejileri 304
8.5.2. Organizasyonel Başa Çıkma Stratejileri 306

KAYNAKÇA 309

KAYNAKÇA

ACT Formation (2010), "**Qu'est ce qu'un Conflit**", http:// www. stephanehaefliger. om/campus/biblio/010/questcequunconflit.pdf.

Aim, Roger (2015), L'Essentiel de la Theorie des Organisations, Gualino, Lextenio Editions, Moulineaux.

Amar, Patrick (2009), **Psychologie Du Manager**, DUNOD, Paris.

Aktoluğ, Kaan (2012), "Chester Irving Barnard", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Arıkan, Semra (2001), "Liderlik", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edt: Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Ashkanasy, Neal M.-Jackson, Camile R. (2009) "Organizasyon Kültürü ve İklimi", **Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Neil Anderson, Deniz S. Öneş, Handan Kepir Sinangil, Chockalingam Viswesvaran), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Aşan, Öznur (2001), "Motivasyon", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edt: Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Autissier, David et Jean-Michel Moutot (2007), **Methode de Conduit du Changement**, DUNOD, Paris.

Aydın, Ahmet Hamdi (2001), "Yönetimin Fonksiyonları", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edt: Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Balcı, Esergül (1992), **Ödüller Güdüleme Kuramları ve Türkiye'de Öğretmen Ödülleri**, Adım yayıncılık, Ankara.

Baransel, Atilla (1993), **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul.

Barutçugil, İsmet (2002), **Bilgi Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul.

Biwole Viviane Ondoua; Épse Evezo'o (…), **Enjeux et Atout de la Planification et de la Programmation Strategique**, Chargee de Cours a l'Universite de Yaounde II.

Baymur, Feriha (1994), **Genel Psikoloji**, İnkılap Kitapevi, İstanbul.

Burmaoğlu, Serhat (2014), "Karar Verme", **Örgütsel Davranış**, (Etd: Ünsal Sığrı-Sait Gürbüz), Beta, İstanbul.

Bureau du Secretaire General (1996), *Guide D'Ethique et de Deontologie.* **Chicoutimi**: Universite du Quebec.

Can, Halil (2001), "Yönetim Bilimi ve Tarihçesi", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edt: Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Charron, Jean Luc-Separi, Sabina-Bertrand, Françoise (2014), **Management**, DUNOD, Paris.

Coşkun, Ufuk (2015), "Bir Psikolojik Operasyon Olarak Algı Yönetimi", **Yeni Söz**, http://www.yenisoz.com.tr/bir-psikolojik-operasyon-olarak-algi-yonetimi-makale-5147.

Coşkun, Hamit (2013a), "Motivasyon (Güdüleme)", **Yönetim Bilimi**, (Edt: Elif Yücetürk ve H. Serdar Öge), Lisans yayıncılık, İstanbul.

Coşkun, Hamit (2013b), "Liderlik", **Yönetim Bilimi**, (Edt: Elif Yücetürk ve H. Serdar Öge), Lisans yayıncılık, İstanbul.

Cosnier, Jacques (1994), **Psychologie Des Emotions et Des Sentiments**, RETZ, Paris.

Çeri-Booms, Meltem (2012), "George John Elton Mayo", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Çeri-Booms, Meltem (2012), "Chris Argyris", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Çevik, Hüseyin (2001), "Yönetim Bilimlerinin Diğer Bilimlerle İlişkileri", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edt: Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Çevik, Müge (2012), "Frederic W. Taylor", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Çevik, Müge (2012), "Jules Henri Fayol", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Demirel, Y. ve Gülpınar, Ş. (2016), *İşletme Sahibi Yöneticiler ile İşletme Sahibi Olmayan Yöneticilerin Yaşam ve Çalışma Değerleri Üzerine Bir Araştırma*. **TİSK Akademi**, 31-54.

Daft, Richard L. (2015), **Örgüt Kuramları ve Tasarımını Anlamak**, (Çev. Edt: Ömür N. Timurcanday Özmen), Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık TİC. LTD. ŞTİ., Ankara.

Davis, Keith (1984), **İşletmelerde İnsan Davranışı**, (Çev. Kemal Tosun), İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Debbi, Ali (2005), *La Mesure de la Performance dans les Mairies: Dimension et Indicateurs,* Ville Management, Pau Cedex.

Den Hartog, Deanne N.-Koopman Paul L. (2009), "Organizasyonlarda Liderlik", **Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Neil Anderson, Deniz S. Öneş, Handan Kepir Sinangil, Chockalingam Viswesvaran), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Dinçer, Ömer (2008), **Örgüt Geliştirme Teori, Uygulama ve Teknikleri**, Alfa, İstanbul.

Doğruer, İ. Mete (2016), **İş Etüdü**, Açılım Kitap, İstanbul.

Dolu, Sena (2012), " Igor Ansoff", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Dolu, Sena (2012), " Peter F. Drucker", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Donovan, John J. (2009), "İş Motivasyonu", **Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Neil Anderson, Deniz S. Öneş, Handan Kepir Sinangil, Chockalingam Viswesvaran), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Dudaroğlu, Mehmet (2012), "Max Werber", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

ENCG-Settat, (…), **La Psychologie des Organisations-L'Evolution du Management**, din7 iqsz 60 62ad. Cloudfront. Net/…/pdf/5385d8aad8a90. Pdf/

Ercil, Yavuz (2014), "Örgütsel Tasarım ve Değişim", **Örgütsel Davranış**, (Etd: Ünsal Sığrı-Sait Gürbüz), Beta, İstanbul.

Eren, Erol (1993), **Yönetim Psikolojisi**, Beta, İstanbul.

Eren, Erol (2001), **Yönetim ve Organizasyon**, Beta, İstanbul.

Eren, Erol (1983), "Psikolojinin İşletme Yönetimi ve Genel Yönetim ile İlişkileri ve Yapılması Gerekenler", **1. Ulusal Psikoloji Kongresi**, (Edt: Nuri Bilgin), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 29, Atatürk Kültür Merkezi, İzmir.

Ergin, Esin (1992), İşletme Politikası, Der Yayınları, İstanbul.

Ertürk, Mümin (2009), **Yönetim ve Organizasyon**, Beta, İstanbul.

Fernandez, Alain (2008), Les Nouveaux Tableaux de Bord des Managers, Eyrolles Editions D'Organisation, Paris.

Fox, Janice langan (2009) "Örgütlerde İletişim: Hız, Çeşitlilik ve İletişim Ağları ve Bunların Örgütsel Etkinlik, İnsan sağlığı ve İlişkileri Üzerindeki Etkileri", **Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Neil Anderson, Deniz S. Öneş, Handan Kepir Sinangil, Chockalingam Viswesvaran), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Garcia, Patricia-Prieto Chevalier, (…), **Psychologie et Management**, http://www.solvay. edu/sites/ upload/files/SBS_PSYCH101_week2.pdf

Güney, Salih (2000), **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel yayın dağıtım, Ankara.

Gürbüz, Sait ve Sığrı, Ünsal (2014), "Örgütsel Davranışa Giriş: Yönetim Bilimi ve Örgütsel Davranış Alanının Kuramsal Gelişimi", **Örgütsel Davranış**, (Etd: Ünsal Sığrı-Sait Gürbüz), Beta, İstanbul.

Gürbüz, Sait (2014), "Kişi-Çevre Uyumu, Örgütsel Sosyalizasyon ve İş Dizaynı Uygulamaları", **Örgütsel Davranış**, (Etd: Ünsal Sığrı-Sait Gürbüz), Beta, İstanbul.

Güngör, Özgür (2012), "Abraham Harold Maslow", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Güney, Salih (2000), **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Gürsel, Musa (2003a), "Organizasyonlarda Kurumsallaşma ve Liderlik", **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Hüseyin Izgar), Eğitim Kitapevi, Konya.

Gürsel, Musa (2003b), "Organizasyon Kuramları", **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Hüseyin Izgar), Eğitim Kitapevi, Konya.

Gürsel, Musa (2003c), "Örgütte İletişim", **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Hüseyin Izgar), Eğitim Kitapevi, Konya.

Gürsel, Musa ve Negiş Ayşe (2003d), "Liderlik ve Rolleri", **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Hüseyin Izgar), Eğitim Kitapevi, Konya.

Hammami, Semica (2007), **Cours Psychosociologie Appliquee a L'Organisation**, Institut Superieur des Etudes Technologiques, Specilaite Gestion des Ressources Humaines.

Hart, Peter M.-Cooper, Cary L. (2009), "İşyerinde Stres: Daha Bütünleştirilmiş Bir Çerçeveye Doğru", **Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Neil Anderson, Deniz S. Öneş, Handan Kepir Sinangil, Chockalingam Viswesvaran), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Hicks, Herbert G. (1979), **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından,** (Çev. Osman Tekok, Bintuğ Aytek, Salim Şen), Turhan Kitapevi, Ankara.

Hodgkinson, Gerard P. (2009), "Stratejik Yönetimde Bilişsel Süreçler: Ortaya Çıkan Bazı Eğilimler ve Gelecek Yönelimleri", Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi, (Edt: Neil Anderson, Deniz S. Öneş, Handan Kepir Sinangil, Chockalingam Viswesvaran), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

İnce, Handan (2012), "Mary Parker Follett", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Jaulent, Patrick-Marie Agnes Quares-Philippe Mularski (2010), *Objectif Performance,* Objectif Performance Net, Paris.

Kahlain, Kenza et Abdeljalil El Kholti (2010), "*Stress au Travail, un Probleme de Sante Publique*", **Esperance Medicale**, Mars 2010, Tome 17, No.166,s. 154-157.

Kamissoko, Seydou (2008), **Guide Methodologique de Gestion et de Prevention de Conflits Lies aux Ressources Naturelles**, BACR-SARL, Mali.

Karip, Emin (2010), **Çatışma Yönetimi**, Pegem Akademi, Ankara.

Karkın, Naci (2013), "Yönetim ve Örgüt Teorileri", **Yönetim Bilimi**, (Edt: Elif Yücetürk ve H. Serdar Öge), Lisans yayıncılık, İstanbul.

Kepir, Handar (1983), "Endüstri Psikolojisi: Türkiye'deki Konumu ve Bazı Sorunları", **1. Ulusal Psikoloji Kongresi**, (Edt: Nuri Bilgin), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 29, Atatürk Kültür Merkezi, İzmir.

Keskin, Halit-Akgün Ali Ekber- Koçoğlu, İpek (2016), **Örgüt Teorisi**, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Ankara.

Koçel, Tamer (1999), **İşletme Yöneticiliği**, Beta, İstanbul.

Koçel, Tamer (2014), **İşletme Yöneticiliği**, Beta, İstanbul.

Kurt, Dilek (2012), "Adam Smith", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Kurt, Dilek (2014), "Philip Selznick", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Lécrivain, Gerard (…), Une Approche Théorique Des Organisations, http://www. manag market. com/_media/theories-des-organisations.pdf

Livvarçin, Ömer (2012), "Alfred Dupont Chandler", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Livvarçin, Ömer (2014), "Henry Mintzberg", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Louche, Claude (2007), "Structure et Structuration Des Organisations", **Traite de Psychologie du Travail et des Organisations**, (Edt: Jean-Luc Bernaud ve Claude Lemoine), DUNOD, Paris.

Martins, Paulo Lopes (…), **Ethique, Morale et Valeurs**, Institut D'Enseignement Supérieur de Travail Social.

McShana, Steven L.-Mary Ann Von Glinow (2016), **Örgütsel Davranış**, (Çev. Etd: Ayşe Günsel, Serdar Bozkurt), Nobel, Ankara.

Mansencal, Celine-Michel Didier (2010), **Theories des Organisations**, BTS NRC Academie de Versaill.

Pygmalion Communication ve Jean-Pierre Magnes Consultant (2012), **Deleguer Autorite vs Pouvoire**; www. Mieuxmanager.com

Mbida, Real Romuald (2010), **Master en Administration des Entreprises Gestiondes Organisations**, IAE de Poitiers-Universite Senghor d'Alexandrie.

Miles, Jeffrey A. (2016), **Yönetim ve Organizasyon Kuramları**, (Çev. Etd: Mustafa Polat, Korhan Arun), Nobel, Ankara.

Minibaş, Jale (2001), "Müzakere", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edt: Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Ministère de l'Agriculture et de l'Alimentation (1993), **Strategic Planning** http://www. omafra. gov. on.ca/ english/rural/facts/89-173.htm

Mintzberg, Henry (2014), **Örgütler ve Yapıları**, (Çev. Edt: Ahmet Aypay), Pearson, Nobel, Ankara.

Mokhtari, B. (2015), **Theories des Organisations**, ENCG-Settat-CFCD, Master en Management des Ressources Humaines, Cours.

Morin, Estelle M.- Caroline Aube-Kevin J. Johnson (2015), **Psychologie et Management**, Cheneliere Education, Montreal (Quebec).

Oniki (12) Manage, **Encyclopedia**, https://www.12manage.com/

Öge, H. Serdar (2013), "Yönetim Süreci ve Evreleri", **Yönetim Bilimi**, (Edt: Elif Yücetürk ve H. Serdar Öge), Lisans yayıncılık, İstanbul.

Övgün, Barış (2010), **Devlet ve Planlama**, Siyasal, Ankara.

Özkalp, Enver; Aşkın Keser; Pınar Acar; Demet Varoğlu; Ayşe Çiğdem Kırel (2013), **Organizasyonlarda Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Özkalp, Enver-Kırel Çiğdem (2001), **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Özkol, Tufan (2012), "Douglas McGregor", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Özer, Mehmet Akif (2012), **Geleceğe Yön Veren Yönetim Guruları**, Gazi Kitapevi, Ankara.

Öztaş, Nail (2015), **Örgüt**, Otorite Yayınları, Antalya.

Paşamehmetoğlu, Ayşın-Yeloğlu, Hakkı Okan (2014), "Motivasyon", **Örgütsel Davranış**, (Etd: Ünsal Sığrı-Sait Gürbüz), Beta, İstanbul.

Perso. Club (2003), **Le Circuit Biochimique du Stress**, http://perso.club-internet.fr/stanb/Stress/stress.htm 2003.

Plotnik, Rod (2009), **Psikolojiye Giriş**, kaknüs Yayınları, İstanbul.

Planification virtuelle Inc.(…), www.virtualplanning.ca/media_uploads/pdf/3. pdf, (Erişim tarihi: 30.12.2013).

Pygmalion Communication & Jean-Pierre Magnes Consultant, (…), **Deleguer Autorite Pouvoire**, http://www.mieuxmanager.com/deleguer-Auto.

Riggio, Ronald E. (2014), **Endüstri ve Örgüt Psikolojisine Giriş**, (Çev. Edt. Belkıs Özkara), Nobel, Ankara.

Robbins, Stephen P. (1994), **Örgütsel Davranışın Temelleri**, (Çev. Sevgi Ayşe Öztürk), ETAM A.Ş. Eskişehir.

Robbins, Stephen P.-Judge Timothy A. (2013), **Örgütsel Davranış** (Çeviri edt: İnci Erdem) Pearson-Nobel, Ankara.

Rostan, Georges (2005), **Histoire du Management: Theorie des Organisations**, Conservatoire National des Arts et Metiers, Lyon.

Rouleau, Linda (2007), **Theories des Organisations**, Presses de L'Universite du Quebec.

Sarnin, Philippe, (…), **Psychologie du Travail et des Organisation**, (http://psycho.univ-lyon2.fr)

Sabucuoğlu, Zeyyat; Tüz, Melek (2001), **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Kitapevi**,** Bursa.

Schen, Edgar H. (1978), **Örgüt Psikolojisi,** (Çev. Mustafa Tosun), Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.

Schemel, Robert (1997), **Yönetim Eğitimi Araştırmaları**, (Çev: Nedret Öztan, Uğur Çoruh), Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara.

Service Public Federal Personel et Organisation (2006), **Balanced Scorcard**, SPF Personel et Organisation, Bruxelles.

Sezgin, Orhan (2012), "Herbert alexander Simon", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Sığrı, Ünal (2014) "Çatışmalar ve Örgütsel Çatışma Yönetimi", **Örgütsel Davranış**, (Etd: Ünsal Sığrı-Sait Gürbüz), Beta, İstanbul.

Sürekli, Derya ve Suna Tevrüz (1997), "Davranış Düzeltmede Güdü Teorilerinin Katkısı", **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Suna Tevrüz), Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara.

Sungurlu, Melek (1997), "Örgütlerde Güç Kullanımı", **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Suna Tevrüz), Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara.

Spector, Paule-Judge, Timothy A.-Parker, Sharon-Colbert, Amy E.-Heller Daniel-Ilies, Remus (2009), "İş tatmini: Kültürlerarası Bir İnceleme", **Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Neil Anderson, Deniz S. Öneş, Handan Kepir Sinangil, Chockalingam Viswesvaran), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Sağlam, Mehmet (1979), **Örgütsel Değişme**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara.

Şentürk, Hulusi (2005), **Belediyelerde Performans Yönetimi**, İlke Yayıncılık, İstanbul.

Şeşen, Harun (2014), "Organizasyon Kültürü", **Örgütsel Davranış**, (Etd: Ünsal Sığrı-Sait Gürbüz), Beta, İstanbul.

Şimşek, Şerif- Akgemci, Tahir- Çelik, Adnan (2001), **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Tabak, Arif; Ünsal, Sığrı (2014), "Liderlik", **Örgütsel Davranış**, (Etd: Ünsal Sığrı-Sait Gürbüz), Beta, İstanbul.

Taşçı, Deniz - Koç, Umut - Sayılar, Yücel - Önder, Çetin - Wastı, Nazlı - Özen, Şükrü - Aytemur, Janset Özen - Erdemir, Erkan (2013), **Örgüt Kuramı**, (Edt: Deniz Taşçı, Erkan Erdemir), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Telman, Nursel; Pınar Ünsal; Anıl Adanalı (1998), **Endüstri Psikolojisi**, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü Ders Notu, İstanbul.

Tortop, Nuri-İspir, Eyüp G.-Aykaç, Burhan-Yayman, Hüseyin-Özer, M. Akif (2010), **Yönetim Bilimi**, Nobel, Ankara.

Tutar, Hasan (2016), **Örgütsel Davranış**, Detay Yayıncılık, Ankara.

Uzpeder, İbrahim (2012), "Kurt Z. Lewin", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Ülgen, Hayri (1997), **İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No: 258, İstanbul.

Üsdiken, Behlül; Hüseyin, Leblebici (2009), "Organizasyon Teorisi", **Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi**, (Edt: Neil Anderson, Deniz S. Öneş, Handan Kepir Sinangil, Chockalingam Viswesvaran), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Vinard, Pierre (2014), **Les Grands Principes du Management**, https:// www. Empower Women. Org / / les grands.

Yalçın, Azmi (2002), **Değişim Yönetimi**, Nobel Kitapevi, Adana.

Yıldırım, Selami (2014), **Yönetim Teorileri**, Siyasal Kitapevi, Ankara.

Yıldırmaz, Hakkı (2014), " William G. Ouchi", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Yolbulan Okan, Elif (2014), "Robert King Merton", **Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori**, (Edt: Ömer Livvarçin-Dilek Kurt), Beta, İstanbul.

Zel, Uğur (2001a), "Yönetimde Kişilik ve Kişilik Teorileri", **Yönetim ve Organizasyon**, (Edt: Salih Güney), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Zel, Uğur (2001b), **Kişilik ve Liderlik**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TÜRKİYE'DE PARASAL İSTİKRAR VE 1923 YILINDAN GÜNÜMÜZE PARA POLİTİKASINDAKİ GELİŞMELER

Yrd. Doç Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 75
ISBN : 978-605-9663-74-8
© 1. Basım, Nisan 2017

TÜRKİYE'DE PARASAL İSTİKRAR VE 1923 YILINDAN GÜNÜMÜZE PARA POLİTİKASINDAKİ GELİŞMELER

Yrd. Doç Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sürekçi Yamaçlı, Dilek.
Türkiye'de Parasal İstikrar ve 1923 Yılından Günümüze Para Politikasındaki Gelişmeler */ Dilek Sürekçi Yamaçlı*
1. Basım, VIII+122 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-74-8
1. Fiyat İstikrarı 2. Enflasyon 3. Para Politikası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ ..... **v**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **vii**

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: PARA VE FİYATLAR GENEL DÜZEYİ

1.1. Paranın Tanımı ve Fonksiyonları 5
1.2. Para Sistemleri 7
1.3. Para ve Fiyatlar Genel Düzeyi 9
1.4. Fiyat İstikrarı 10
1.5. Fiyat İstikrarının Ölçümü 12
1.6. Fiyat Endeksleri ve Türkiye'deki Uygulama 13
1.6.1. Deflatör 13
1.6.2. Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) 13
1.6.3. Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri (Çekirdek Enflasyon) 15
1.6.4. Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) 15

BÖLÜM 2: ENFLASYON TÜRLERİ VE TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN NEDENLERİ **17**

2.1. Enflasyonun Türleri 17
2.1.1. Talep Enflasyonu 18
2.1.2. Maliyet Enflasyonu 18
2.2. Enflasyon Türleri ve Faiz Arasındaki İlişki 19
2.3. Beklentilerin Enflasyona Etkisi 23
2.4. Enflasyonun Maliyeti 26
2.5. Türkiye'de Enflasyonun Nedenleri 29

BÖLÜM 3: İKTİSADİ OKULLARIN PARA VE ENFLASYONLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ **33**

3.1. Klasik ve Neo-Klasik İktisatta Enflasyon 34
3.2. Keynesyen İktisatta Enflasyon 36
3.3. Monetarist İktisatta Enflasyon 39

3.4. Arz Yanlı İktisatta Enflasyon 42
3.5. Yeni Klasik İktisatta Enflasyon 45
3.6. Yeni Keynesyen İktisatta Enflasyon 47

BÖLÜM 4: PARA POLİTİKASININ KAPSAMI VE EKONOMİYE AKTARIM SÜRECİ 51
4.1. Para Politikası Amaçları ve Amaçlar Arasındaki İlişkiler 51
4.2. Para Politikasının Araçları 53
4.2.1. Para Politikasının Genel Araçları 54
4.2.1.1. Açık Piyasa İşlemleri 54
4.2.1.2. Reeskont Politikası 55
4.2.1.3. Zorunlu Karşılık Oranı 57
4.2.2. Para Politikasının Özel Araçları 58
4.3. Para Politikasının Ara Amaçları 59
4.4. Para Piyasasında İşlem Yapan İktisadi Birimler 60
4.5. Para Arzı Tanımları 61
4.6. Parasal Büyüklükler 62
4.7. Parasal Aktarım Mekanizması 63
4.8. Para Politikasında Gecikme ve Zaman Tutarsızlığı Sorunları 68
4.8.1. Para Politikasında Gecikme Sorunu 69
4.8.2. Para Politikasında Zaman Tutarsızlığı Sorunu 70

BÖLÜM 5: 1923'DEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE PARA POLİTİKASI 73
5.1. 1923-1930 Döneminde Para Politikası ve Enflasyon 73
5.2. 1930-1939 Dönemi Para Politikası ve Enflasyon 76
5.3. 1940-1949 Döneminde Para Politikası ve Enflasyon 79
5.4. 1950-1960 Döneminde Para Politikası ve Enflasyon 81
5.5. 1960-1969 Döneminde Para Politikası ve Enflasyon 85
5.6. 1970-1979 Dönemi Para Politikası ve Enflasyon 87
5.7. 1980-1990 Dönemi Para Politikası ve Enflasyon 91
5.8. 1990-1999 Döneminde Para Politikası ve Enflasyon 95
5.9. 2000 Yılı Sonrası Para Politikası ve Enflasyon 99

SONUÇ 115

KAYNAKÇA 117

KAYNAKÇA

Akdiş, M. (2011). *Para Teorisi ve Politikası*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Aktan, C. C., Utkulu, U. ve Togay, S. (1998). *Nasıl Bir Para Sistemi*. İstanbul: İMKB Yayını.

Arslan, R. ve Sürekçi D. (2009). *Adnan Menderes Hükümeti'nin IMF'ye Sunduğu İlk Ekonomik İstikrar Programı (MEMORANDUM) 23 Temmuz 1958*. Bursa: Dora Kitabevi.

Bahmani-Oskooee, M. ve Malixi, M. (1992). Inflationary Effects in Effective Exchange Rates: LDCS Experience. *Applied Economics*, 24, 465-71.

Barro, R. J. ve Gordon, D. B. (1983). Rules, Discretion and Reputation in a Model of Monetary Policy. *Journal of Monetary Economics*, 12, 101-121.

Baumol, W. J. (1952). The Transactions Demand for Cash: An Inventory Theoretic Approach. *Quarterly Journal of Economics*, 66, 545–556.

Bernanke, B. S. (2003). Constrained Discretion and Monetary Policy,

http://www.federalreserve.gov/BoardDocs/Speeches/2003/20030203/default.htm.

Brunner, K. ve Meltzer, A. H. (1988). Money and Credit in the Monetary Transmission Process. *American Economic Review*, 78 (2), 446 451.

Bernanke, B.. (1993). Credit in the Macroeconomy, *Quarterly Review*, *Federal Reserve Bank of Newyork*, 18 (1), 50-70.

Buiter, W. H. (2003). James Tobin: An Appreciation of His Contribution to Economics. *Economic Journal*, 113 (November), 585-631.

Calvo, G. A. (1978). On the Time Consistency of Optimal Policy in Monetary Economy. *Econometrica*, 46, 1411-1478.

Connell , C. R. ve Brue. S. L. (1996). *Macroeconomics*. USA: McGraw-Hill Inc., s. 155.

Disyatat, P. ve Vongsinsirikul, P. (2003). Monetary Policy and the Transmission Mechanism in Thailand. *Journal of Asian Economics*, 14, 389-418.

Doğruel, F.(2000). Son Yirmi Yılda Türkiye'de İstikrar Programları Neden Başarısız?. *İktisat Dergisi*, 405, s. 76.

Doğruel, F. ve Doğruel, A. S. (2005). *Türkiye'de Enflasyonun Tarihi.* Ankara: Tarih Vakfı, TCMB.

Dwyer, G., P. (1993). Rules and Discretion in Monetary Policy. *Federal Reserve Bank of St. Lois Review*, 4, 4.

Erdoğan E. ve Ener, M. (2000). Türkiye'de Enflasyonla Mücadele Sürecinde Son Dönem Uygulamalar ve Değerlendirilmesi. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Sayı:177, 129.

Eroğlu, N. (2014). *Türkiye'de Parasal Kesim ve Merkez Bankası İşlemlerinin Analizi*. İstanbul: Der Yayınları.

Esen, O. (2005). Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü. *Siyasa*, 1,1.

Eğilmez, M. ve Kumcu, E. (2015). *Ekonomi Politikası, Teori ve Türkiye Uygulaması*. Yirminci Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eğilmez, M. Kendime Yazılar, Manşet Enflasyon,

http://www.mahfiegilmez.com/2013/11/manset-enflasyon.html

Eğilmez, M. Kendime Yazılar, Faiz ile Enflasyon İlişkisi,

http://www.mahfiegilmez.com/2014/05/enflasyon-ile-faiz-iliskisi.html

Fisher I. (1930). *The Theory of Interest, as Determined by Impatience To Spend Income and Opportunity to Invest It*. http://files.libertyfund.org/files/1416/Fisher_0219.pdf

Frisch, H. (1989). *Enflasyon Teorileri, Çeviren: Ertan Oktay.* Ankara: Elif Matbaacılık Yayıncılık.

Görgens, E., Ruckriegel, K. ve Seitz, F. (2003). Europeaische Geldpolitik: Theorie-Empirie-Praxis. Stuttgart, 3. Auflage, Lucius & Lucius Verlagsgesellschaft, 252.

Hemming, R. ve Kochhar, K. 1993, Büyümeyi Esas Alan Bir Maliye Politikasının Tespiti, *Maliye Araştırma Merkezi,* Yayın No:77.

Humphrey, T. M. (1998). Historical Origins of the Cost-Push Fallacy. *Federal Reserve Bank of Richmond, Economic Quarterly*, 84 (3), 53-74.

Hüseyin Şahin, (2002). *Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu*. Genişletilmiş 7. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi, s. 160.

Keyder, N., (1993). *Para (Teori, Politika, Uygulama), 4. Baskı*, 207-208.

Keyder, N. (2000). *Para, teori/ politika/ uygulama, Geliştirilmiş 7. Baskı*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Kirkpatrick, C.H. ve Nixon, F., I. (1976). *The Origins of Inflation in Less Developed Countries: A Selective Survey*. Manchester: The Manchester University Press.

Kotwal, O. P. (1987). Theories of Inflation: A Critical Survey, McGraw-Hill Publishing Co.

Kydland, F. E. and Prescott, E.C. (1977). Rules Rather Than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plan. *Journal of Political Economy*. 85, 3, 473-492.

Lucas R. J. ve Thomas J. S. (1981). Rational Expectations, and Econometric Practice. London: G. Alien and Unwin.

McCallum, B.(1987). The Case for Rules in the Conduct of Monetary Policy: A Concrete Example. *Federal Reserve Bank of Richmond Economic Review*, 73, 10–18.

Mishkin F.S. (1992). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets. 3rdEdition.* Harper Collins, 657-658.

Mishkin, F. S. (2001). The Transmission Mechanism and the Role of Asset Prices in Monetary Policy. *NBER Working Paper,* No: 8617, 1-21.

Orhan, O.Z. ve Erdoğan, S. (2005) Para Politikası. İstanbul: Avcı Ofset.

Öztürk, N. (2014). *Para Banka Kredi*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Pamuk, Ş. (2000). *İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler, 1946-1998*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

Parasız, İ. (1998). Para Politikası. Bursa: Ezgi Kitapevi.

Parasız, İ., (2003). *Para Politikası, 6. Basım*, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Parasız, İ. (2007). *Para Teorisi ve Politikası*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Paya, M. (1998). *Para Teorisi ve Para Politikası*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Savaş, V. (2000). *Politik İktisat, 4.Baskı*. İstanbul: Beta Basım AŞ.

Sürekçi, D. (2011). Türk Tarımında Maliyet, Verimlilik ve Gelir İlişkisi: Kayseri İli Bitkisel Üretim Örneği. *Türktarım Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Dergisi,* (200), 44-53.

Taylor, J. B. (1993). Discretion Versus Policy Rules in Practice. Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy 39, 195-214.

Tobin, J. (1956). The Interest Elasticity of the Transactions Demand for Cash. *Review of Economics and Statistics*, 38, 241–247.

Tobin, J. (1958). Liquidity Preference as Behavior Towards Risk. *The Review of Economic Studies*, 25, 65-86.

Turnovsky, S. J. (1977). *Macroeconomic Analysis and Stabilization Policies*. Cambridge: Cambridge University Press, 351.

Ünsal, E. (2013). *Makro İktisat*, *10. Baskı*. Ankara: İmaj Yayıncılık, s. 304.

Yaşa, M. (1980). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi (1923-1978).* Akbank Kültür Yayınları.

Yıldırım, O. (2003). Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002): Nedenleri, Sonuçları ve Ekonomik Etkileri. https://sites.google.com/site/paribustr/o_yildirim6.doc.

Zarakolu, A. (1987). *Para ve Kredi Bilgisi*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Bankacılar Serisi, No: 5, s. 135.

İnternet Kaynaklı Resmi Kurumlardan alınan Kaynaklar

Devlet İstatistik Enstitüsü Tüketici ve Üretici Fiyat Endeksi Sorularla İstatistikler Dizisi 2.

Devlet İstatistik Enstitüsü Tüketici ve Üretici Fiyat Endeksi Sorularla İstatistikler Dizisi 33.

TCMB'nin Tarihçesi, www.tcmb.gov.tr.

TCMB, Açık piyasa işlemleri, www.tcmb.gov.tr

TCMB, Fiyat İstikrarı ve Enflasyon, tcmb.gov.tr

TCMB, Yılık Raporları ve Para Politikası Raporları, www.tcmb.gov.tr.

TCMB,https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c001/tbmm17001028ss0005.pdf

TCMB, Enflasyon Göstergelerinin tanımlanması, www.tcmb.gov.tr.

TÜİK, Enflasyon Göstergelerinin tanımlanması, www.tuik.gov.tr.

FARKLI İRTİFALARDA YAPILAN YÜKSEK YOĞUNLUKTAKİ ANAEROBİK EGZERSİZLERDE SODYUM BİKARBONAT ALIMININ ERGOJENİK YARDIM OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Feyzullah Koca

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 85
ISBN: 978-605-9663-84-7
© 1. Basım, Ağustos 2017

FARKLI İRTİFALARDA YAPILAN YÜKSEK YOĞUNLUKTAKİ ANAEROBİK EGZERSİZLERDE SODYUM BİKARBONAT ALIMININ ERGOJENIK YARDIM OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Feyzullah Koca

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Koca, Feyzullah.
Farklı İrtifalarda Yapılan Yüksek Yoğunluktaki Anaerobik Egzersizlerde Sodyum Bikarbonat Alımının Ergojenık Yardım Olarak Değerlendirilmesi / *Feyzullah Koca*
1. Basım, IV + 104 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-84-7
1. Sodyum Bikarbonat 2. Yüksek İrtifa 3. Antrenman

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL Tel-Faks: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ VE AMAÇ 1

BÖLÜM 2: GENEL BİLGİLER 5

2.1. Performans ve Performansı Etkileyen Faktörler 5
2.1.1. Fiziki ve Antropometrik Özellikler 12
2.1.2. Fizyolojik Özellikler 16
2.1.3. Kondisyonel Özellikler 31
2.2. Yüksek İrtifa 47
2.3. Laktik Asit 50
2.3.1. Laktik Asit Oluşumu 50
2.3.2. Laktik Asidin Oluşum Süresi ve Hızı 51
2.4. Sporda Ergojenler 52
2.4.1. Ergojenlerin Fonksiyonları ve Kullanım Amaçları 53
2.4.2. Ergojenlerin Sınıflandırılması 53
2.4.3. Kullanılması Serbest Olan Maddeler 55
2.5. Ergojenik Yardım Olarak Sodyum Bikarbonat (Nahco3) 55
2.5.1. Sodyum Bikarbonat'ın Kullanım Şekli ve Dozajı 57
2.5.2. Sodyum Bikarbonatla Laktik Asitin Tamponlaması 59
2.5.3. Antrenmanın Metabolik Kapasite Üzerindeki Etkileri 63
2.5.4. Antrenman Yeteneğini Geliştirme ve Uyumlar 66

BÖLÜM 3: MATERYAL VE METOT 75

3.1. Plazma Laktat Ölçüm Metodu 77
3.2. İstatistiksel Değerlendirme 80

BÖLÜM 4: BULGULAR 81

BÖLÜM 5: TARTIŞMA 87

BÖLÜM 4: SONUÇ VE ÖNERİLER 93

KAYNAKLAR 95

KAYNAKLAR

1. **ZORBA E**.: *Herkes İçin Spor ve Fiziksel Uygun/ak.* Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Eğitim Dairesi Yayınları, Ankara (1999)
2. **ÇETiN N., FLOCK T.:** *Genel Kondisvon Antrenmanı ve Sporda Performans Kontrolü.* Tekten Ofset Matbaacılık. Niğde (2000)
3. **GOMES M.R., TIRAPEGUI J.:** *Relation of Some Nutritional Supplements and Physical Performance,* Arch Latinoam Nutrition *50(4),* 3 17-29, (2000)
4. **WİLLİAMS M.:** *Ergogenics and Ergolytic Suhsiances,* Medicine Science in Sports and Exercise 24(9), 344-347, (1992)
5. **BAHRKE M.S., MORGA W.P.:** *Evaluation of the Ergogenics Properties of Gingseng,* Sports Medicine 18(4), 229-232, (1994)
6. **GRUNEWALD K.K., BAİLEY R.S.** *: Commercialiy Marketed Supplements of Bodyhuilding Athletes,* Sports Medicine 15(5), 90-94, (1993)
7. **GÜNAY M.:** *Egzersiz Fizyolojisi,* Bağırgan Yayınları, Ankara (1998)
8. **FOX M.L, KETEYİAN S.** *: Fox's The Physiological Basis of Physica/ Education and Athletics,* Sounders Collage Publishing, Philadelphia (1998)
9. **FOX E.L., BOWERS R.W., FOSS M.L** *: The Physioiogical Basis of Physicai Education and A thletics,* Sounders Collage Puhi i shi ng, Philadelphia (1988)
10. **WİLLİAMS M**.:*Nuritional Ergogenics in Athletics,* Journai of Sports Science 13, 65-67, (1995)

11. **BELTZ** S.D., DOERING **P.L.:** *EfJicacy of Nutritional Supplemenıs Used hyAthletes,* Clinical Pharmacology 12(12), 900-908, (1993)

12. **BAYRAKTAR B., KURTOĞLU M.:** Sporda Performans, Etkili Faktörler, Değerlendirilmesi ve Artırılması. Klinik Gelişim. 22(1).16-24, 2009

13. **ŞEN M.** *Anaokuluna devam eden altı yaş çocukların motor gelişimlerine beden eğitimi çalışmalarının etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.

14. **ADAK B, ÖNEN MŞ, TEKEOĞLU I**.: Van ili merkez ilköğretim okullarında skolyoz taraması. Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi. Volüm 4. Cilt 2.12 1999

15. **TAMER K.:** *Sporda Fiziksel -Fizyolojik Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi,* Bağırgan yayınevi, Ankara (2000)

16. **ÇOLAKOĞLU F**. *:Elit olan ve olmayan Bayan Voleybolcuların Fiziki ve Fizyolojik Profillerin Değerlendirilmesi,* Yüksek lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara (1995)

17. **BALE P.:** *Anirophomeiric Body Composilion and Perförniance Variah/es of Young E/ile Female Baskethali PlayL'rs,* The Journal of Sports Mcdicineand Physical Fitness, Vol. 3 1(2), 173-177, (1991)

18. **ÖZER K., PİNAR S., TAVACIOLU L.:** *E/it Genç Erkek Jimnastikçilerin Antropometrik Ölçümleri,* Spor Bilimleri İİ. Ulusal Kongresi Bildirileri, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Yayımı, 243, ANKARA (1992)

19. **GÖKDEMR K.:** *Güreş Antrenmanının Bilimsel Temelleri,* Poyraz Ofset, Ankara (2000)

20. **AÇIKADA C., ERGEN E.** *:Bilim ve Spor,* Bürotek Ofset Matbaacılık, Ankara (1990)

21. **BOMPA T.O.:** *Antrenman Kuramı ve Yöntemi,* (Çevirenler: Keskin. Tuner A.B.), Bağırgan Yayınevi, Ankara (1998)

22. **ZORBA E**., **ZİYAGİL** M.: *Vücut Kompozisyonu ve Ölçüm Met otları,* Gen Yayınları, Trabzon (1995)

23. **RUDOLPH** L.: *Biochemistry and Development of Adipose Tissue in Men,* lealth and Obesity, New York (1983)

24. **AKGÜN N.:** *Egzersiz Fizyolojisi,* (4. Baskı), Cilt 1, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara (1992)

25. **ÜSTDAL M., KÖKER A**.: *Sporcu Beslenmesi,* Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara (1993)

26. **WEINECK J.** (Çeviren: Elmacı A.S.): *Sporda İşlevsel Anatomi,* Bağırgan Yayınevi, Ankara (1998)

27. **GANONG F.W.:** *Tıbbi Fizvoloji,* (Çeviri Editörü: Doğan A.), Barış Kitapevi, İstanbul (1995)

28. **GUYTON** *A.C.: Texthook of Medical Physiology,* (Çevirenler: Gökhan N., Çavuşoğlu H.), Güven Kitapevi Yayınları, İstanbul (1989)

29. **FITCH K., JHONSON P**. **NUMAN L.:** *Ue Science,* Holt , Rinehart and Winston, New York (1977)

30. **SEVİM Y.:** *Antrenman Bilgisi,* Gazi Büro Kitabevi, ANKARA (1995)

31. **Mc ARDLE W.D., KATCH F., KATCH V.L.:** *Exercise Physiology,* (Third Edition), Lea and Fabiger, Malwern (1991)

32. **LEMON P.W.R**.: *Effect of Initial Muscle Glyco gen Leveis on Protein C'atabolism During Exercise,* J. Applied Physiology 48, 624-629, (1980)

33. **BOOTH F.W., THOMASON D.B.:** *Molecular and Cellular Adaptations of Muscle in Response to Exercise,* Perspective of Various Modeis, Physiological Reviews 71(2), 541-585, (1991)

34. **KATZ A., SAHLIN K.:** *Role of Oxygen in Regulation of Glycolysis and Lactate Production in Numan Skeletal Muscle,* Exercise and Sport Science Reviews 18, 1-28, (1990)

35. **WEST J.F.. Beri and Joy1o S..** *Physioiogiccıİ Barjır ot Medical Praciice,* Williams Wilkinson, Baltimore (1990)

36. **YENSON M**.: *İnsan Biyokimyası,* Çeliker Matbaacılık, İSTANBUL (1981)

37. **GRAY A.B., TELFORD R.D., WEIDEMANN M.J**.: *Endocrine Response to Intense Interval Exercise,* European Journal Applied Physiology Occupational Physiology 66, 366-37 1, (1993)

38. **VIRU A.:** *Plasma Hormones and Physical Exercise,* İnternational Journal of Sports Medicine 13, 201-209, (1992)

39. **BUNT J.:** *Hormonal Alterations Due **tü** Exercise,* Sports Medicine (3), 33 1-345, (1986)

40. **HOWLETT T.:** *Hormonal Responses to Exercise and Training,* Clinical Endocrine 26: 723-742, (1987)

41. **FRANCESCONI R.:** *Endocrinological Responses to Exercise in Stressful Environments,* Exercise ınd Sport Science Reviews 16, *255-284,* (1998)

42. **MURATLI S.:** *Çocuk ve Spor,* Bağırgan Yayınevi, Ankara (1997)

43. **DİKER G.:** 8-14 *Yaş Grubu Futbolcuların Bazı Fiziksel Özelliklerinin Yaş Gruplarına Göre İncelenmesi.* Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi 2013 Ankara

44. **Mc ARDLE W.D., KATCH F., KATCH V.L.:** *Exercise Physiology,* (Third Edition), Lea and Fahiger, Malwem (1991)

45. **STAINSI3 Y.W.N., BROOKS G.A.:** *(‘ontrol o/Lcictic Acid Metabolism in (‘ontracıing Skeleıal Muscles an/ During Exercise.* Exercise and Sport Sciences Reviews 18, 29-63, (1990)

46. **MAYES P.A.:** *(Jlycolysis and the Oxidation ot Pyruvate,* Harper’s Biochemistry, Appleton and Lange, Connecticut (1991)

47. **MATHEWS C.K., Van HOLDE K.E.:** *Biochemistry* (First Ed), The Benjaminl Cummings Publishing Company, Redwood City (1990)

48. **GUYTON** AL.: *Textbook of Medical Physiology,* (Çevirenler: Gökhan N., Çavuşoğlu), Güven Kitapevi Yayınları, İstanbul (1989)

49. **URHASEN A., COEN B**.: *Individual Anaerobic Threshold and Maximum Lactate Steady-Stade,* İnternational **1.** of Sports Medicine Vol.14, 134-139, (1993)

50. GEORGE K.P., MACLAREN D.P.M.: *The Effect of Induced Alkalosis on Endurance Running at Jntensity Corresponding to 4 mMol Blood Lactate,* Ergonomics (31) 11, *1639-1645,* (1988)

51. JACOPSEN L, KAİSER P.: *Lactate in Blood Mixed Skeletal Muscle and FT or ST Fibers During Cycle Exercise in Man,* Acta Physiology Scandinavia 114, 461-466, (1982)

52. Mc GUIGGIN M.E., **SCHNEIDER D.A.:** *Plasma C'yclic AMP and Blood Lactate Responses to Jncremental C'ycling in Untrained Male Suhjects,* Int. Journal of Sports Medicine Vol. 14, 362-367, (1993).

53. THORLAND W., PODOLIN D.A, MAZZEO R.S. *: Confidence of Lactate Threshold and HR Power Ouı' puı Threshold Under Varied Nutritional States,* international Journal of Sports Medicine Vol. 15, No. 6, 301-304, (1994)

54. ÜSTDAL K.M., KARAKAŞ E.S., KARAKÜÇi)K El., ÇOKSEVİM B., COŞKUN A.: *The Effects of Sodium Bicarbonate İngestion on Plasına Lactate Leveis and Exercise PerJöımance,* Tr. Journal of Medical Science 20,105-108, (1994)

55. LAMBD.R., WİLLİAMS M.H.: *Ergogenics Enhancement of Performance in Exercise on Spor!,* Perspectives in Exercise and Sports Medicine 4, 2 13-242 (1994)

56. SCHENEİDER D.A., MC GUİGGİN M.E., KAMİMORI G.H.: *Comparison Blood Lactate and Plasma Catecholamine Thresholds in Untrained Male Subjects,* Int. Journal of Sports Medicine 3, 562-566, (1992)

57. OYONO S.E., HEITZ A., MARBACH J., OTT C., GARTNER M., PAPE A., VOLLMER J.C., FREUND H.: *Blood Lactate During Constant- Load Exercise at Aerohic and Anaerohic Thresholds,* European Joumal Applied Physiology and Occup. Physiol. 60, 321-330, (1990).

58. MAZZEO R.S., MARSHALL P.: *Influence of Pla.s'rna ('aıecholamine on the Lactate Threshold During (Jraded Exercise,* Journal Applied Physiology 67, 1319-1322, (1989)

59. MERCIER J., MERCIER B., PREFAUT C.: *Blood Lcıctate Increase During the Force Velociiy Exercise Test,* İnternational Journal of Sports Medicine, Vol. 12, 17-20, (1993)

60. KARAKAŞ E.S.: *Sporcu Sağlığı,* Erciyes Oniversitesi Yayınları, KAYSERİ (1987)

61. HILDEBRAND A., LORMES W., **EMONERT J., LIA Y., LEHMANN M., STEINACKER J.M.:** *Lactate Concentration in Plasma and Red Blood Ce/is Increasing Exercise,* international Journal Sports Medicine 2 1(7), 463-468. (2000)

62.ÜSTDAL M.: *Sporda Ergojenikler,* Ytiksck İrtifa ve Spor Bilimleri Kongresi, 22-28, Kayseri (1991)

63. LINDERMAN J., FAİIEY T.D.: *Sodium Bicarbonate Ingestion and Exercise Performance,* Sports Medicine 11(2), 213-242, (1991)

64. WEBSTER M.J. WEBSTER M.N **CROWFORD R.E., GLADDEN L.B.:** *Effect of Sodium Bicarbonate Ingestion on Exhaustive Resistance Exercise Performance,* Medicine Science in Sports and Exercise *25(8),* 960-965,1993

65. JANES M.: *Blood Doping, a Lilerature* Revieıı', British iournal of Sports Medicine, Vol. 23(2), 84-87, (1989)

66. İKİZLER C.: *Sporda Başarının Psikolojisi.* A1f Basım Yayın Dağıtım, ISTANBUL (1994)

67. GACHEV E.P.: *Drugs and Sports,* Medicine Sports Training and Coaching 35, 22-48, (1992)

68. ERSOY G.: *Beslenme ile İlgili Ergojenik Yardımlar,* Spor ve Tıp Dergisi Yıl 1, Sayı 4, 12-15, (1993)

69. BREİN D.M, Mc Kenzie D.C.: *The Effecı of Induset Alkalosis and Asidosis on Plasma Lactate and Work Output in Elite Garsmen,* Eur.J.Appl. Physiol.58, ss. 792-802,(1989)

70. WİLLİAMS R.: Essentials of Nutrition and diet Therapy, ss. 70-73,(1974)

71. Mc ARDLE W.D., KATCH F.L., KATCH V.L.: *Exercise Physiology, Lea and Febiger,* Philadephia ss.50-5 1,129 (1986)

72. ÜSTDAL M, **PAŞAOĞLU H.:** Biyokimya Su ve Elementler, ss. 50-53 KAYSERİ (1991)

73. GUYTON A.C. Tıbbi Fizyoloji, Nobel Kitapevi, ss. 629-633,1118-1122, İstanbul (1986)

74. NOYAN A.: Fizyoloji Ders Kitabı, ss. 341-345, ANKARA (1984)

75. Mc GUIGGIN M.E.,SCIINEİDER D.A.: *Plasma Çyclic AMP and Lactaie Responses ta Incremental ('yciing Untrainet Mu/e Sıuhjects,* lnt.J. Sport Med.Voİ 14. ss.362-367. (1993)

76. CHALLA A, KRİEG RJ, THABET M.A.: Metabolic acidosis inhibits growth hormone secretion in rats: mechanism of growth retardation. Am J Physiol 1993;265: E547-E553

77. SAGY M, BARZİLAY Z, BOİCHİS H. The diagnosis and management of acid-base imbalance. Pediatr Emerg Care 1988; 4: 259-65

78. LİDDLE GW, BLEDSOE T, COPPAGE WS: A familial renal disorder simulating primary aldosteronism but with negligible aldosterone secretion. Trans Assoc Am Physicians 1963: 76: 199-213

79. RODRİGUEZ F.A., BANGUELS M., PONS V., DROBNIC F., GLİLEA P.A.: A **c***omparative Study of Blood Lactate Analytic Methods,* Int. J. Sports Medicine 13, 462-466, (1992)

80. ANON: *Virsonic Operating Instructions for: Virsonic Ultrasonic Ceil Disrupter, Model 274688 220V / 50 Hz,* The Virtis Company Route 208 Gardiner NY 12525

81. DAWSON-SAUNDERS B., TRAPP R.G.: *Basic and Ciinical Biostatistics,* (First Ed), Appleton and Lange, Connecticut (1990)

82. BRiEN DM, Mc KENZİE DC.: *The effect of inducet alkalosis and acidosis on plasma lactate and work output in elite oarsmen.* Eur j Appl Physiol Occup Physiol 1989; 58 (8) :797-802.

83. PİERCE E.F., EASTMAN N.W., **HAMMER W.H.,** LYNN **T.D.:***Effect of inducet alkalosis on swimming time trials.* J Sports Sci 1992 Jun; 10 (3): 225-9.

84. Mc NAUGHTON L.R.: *Bicarbonate ingestion: effects of dosage on 60 s cycle ergometry.* J Sports **Sci 1992 Oct; 10(5):** 415-23.

85. WEBSTER M.J., WEBSTER M.N., **CRAWFORT R.E., CLADDENL.B.:** *E/feci of sodlum bicarbonate ıngeslion on exhausi-*

ive resislance per/örmance Med Sci Sports Exercise 1993 Aug; 25(8): 960-5.

86. **Mc NAUGIITON L., DALTON B., PALMER G.:** *Sodium Bicarbonate can be u.sed as un ergogenic ak] in high iniensity,* compeliiive *evde ergometry of] h duration.* Eur. J Appl Physıol Occup Physiol 1999 Jun;80(1):64-9.

87. **TIRYAKI G.R., ATTERBOM H.A.:** *The effect of sodium bicarbonate and sodium citrate on 600 running time oftrained-females.j.Sports* Med phys.Fitness.1995 sep; 35(3):194-8

88. **SANTANA A., PEREZ M., MONTLLA Nt, VİCENTE L., DAVİSON R., EARNEST C., LUCİA A. :** *Sodium hicarbonate ingestion doez not alter yhe slow component of oxygen uptake kinetics in professional cyclists.* J Sports Sci 2003 Jan ; 2 1(1) :39-47.

89. **KATHRYN KOZAK- COLLINS, EDMOND R.** BURKE **and ROBERT B SCHOENE** *: Sodium hicarbonate ingestion ctoes not improve performance in women cyclists* Med.Sci. Sports Exerc., Vol. 26, No. 12.pp. 1510-1515.1994.

90. **HENNING B., NELSEN, PER P., BREMOSE, MORTEN** *:hikrnhonate attenuates arterial desaturatsion during maximal execise in humans.j* Appl Physiol 93:724-731, 2002.

91. **DONALT M., BRİEN and DONALT C., Mc KENZİE** *:The eff'cı of induced alkalosis and acidosis on plazma lactate and work oulpul in e/ile oarsman.* Eur. J Appl Physiol, 58:797-802, 1989.

92. **LARS Mc NAIJGHTON, BRAND D. GERRY P.:** *Sodlum hicarbonate can be used as an ergogenic aid in high- intensi!y, competitive of / h duration.* Eur. J Appl Physiol, 80:64,69, 1999.

93. **BOUİSSOU P., DEFER G., GUEZZENEC CY., ERSTRADE PY., and SERRUERİER B.:** *Metebolik and blood catecholamine responses to exercise during alkalosisi. Med* Sci. Sport Exerc., 20 : 228-232, 1988.

94. **COSTLL DL.VERRSTAPPEN F.,KUİPERS II.,JASSON E FİNK W.** *:Acit base halance during repeated houts of exercise: influence of HCO3.* İnt J Sports Med. 5:228-231,1984.

ELİT GÜREŞÇİLERDE ANTRENMANIN HİPOFİZ BEZİ HORMONLARI VE KARACİĞER ENZİMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Ömer Kaynar

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 101
ISBN: 978-605-2149-01-0
© 1. Basım, Aralık 2017

ELİT GÜREŞÇİLERDE ANTRENMANIN HİPOFİZ BEZİ HORMONLARI VE KARACİĞER ENZİMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Ömer Kaynar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sage Yayıncılık Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No:14721
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. Kültür Han No:7/101-102 Altındağ/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kaynar, Ömer.
Elit Güreşçilerde Antrenmanın Hipofiz Bezi Hormonları ve Karaciğer Enzimleri Üzerine Etkisi / *Ömer Kaynar*
1. Basım, XVIII + 104 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-2149-01-0
1. Güreş 2. Hipotalamus 3. Karaciğer Enzimleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt. No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER iii
TEŞEKKÜR vii
ÖZET ixii
ABSTRACT xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ xvi
ŞEKİLLER DİZİNİ xviii
TABLOLAR DİZİNİ xx

1. GİRİŞ 1

2. GENEL BİLGİLER 3

2.1. Güreş 3
2.1.1. Güreşin Tanımı 3
2.1.2. Güreşin Tarihsel Gelişimi 4
2.1.3. Güreş Çeşitleri 5
2.1.3.1. Serbest Güreş 5
2.1.3.2. Greko-Romen Güreş 6
2.1.3.3. Karakucak Güreşi 7
2.2. Hipotalamus 8
2.3. Hipofiz Bezi ve Hormonları 9
2.3.1. Adrenokortikotropik Hormon (ACTH) 11
2.3.1.1. ACTH Serum Düzeyi Anormallikleri 11
2.3.1.2. ACTH ve Egzersiz 12
2.3.2. Büyüme Hormonu (GH) 12

2.3.2.1. Büyüme Hormonu Serum Düzeyi Anormallikleri 14
2.3.2.2. Büyüme Hormonu (GH) ve Egzersiz....15
2.3.2.3. İnsülin Benzeri Büyüme Faktörü-1 (IGF-1) 16
2.3.3. Luteinize Edici Hormon (LH) ve Folikül Stimülan Hormon (FSH)....18
2.3.3.1. LH/FSH Serum Anormallikleri 18
2.3.3.2. LH/FSH ve Egzersiz 18
2.3.4. Tiroid Stimüle Edici Hormon (TSH)....19
2.3.4.1. TSH Serum Anormallikleri 19
2.3.4.2. TSH ve Egzersiz 19
2.3.5. Prolaktin (PRL)....20
2.3.5.1. Prolaktin Serum Düzeyi Anormallikleri 20
2.3.5.2. Prolaktin ve Egzersiz 21
2.4. Tiroit Hormonları....21
2.4.1. Tiroksin (T4)/Tiriiyodotironin (T3) 22
2.4.2. Tiroit Hormonlarının Serum Düzeyi Anormallikleri 23
2.4.3. Troid hormonları ve Egzersiz 24
2.5. Adrenal Hormonlar 25
2.5.1. Adrenal Korteks Hormonları 25
2.5.1.1. Adrenal Korteks Hormonlarının Serum Anormallikleri 26
2.5.1.2. Adrenal Korteks Hormonları ve Egzersiz 26
2.5.2. Adrenal Medulla Hormonları (Katekolaminler) 27
2.5.2.1. Epinefrin 28
2.5.2.2. Norepinefrin 28
2.5.2.3. Dopamin....29
2.5.3. Adrenal Medulla Hormonları Serum Anormallikleri 30
2.5.4. Adrenal Medulla Hormonları ve Egzersiz 30
2.6. Karaciğer Enzimleri (Aminotransferazlar)....31
2.6.1. Alanin Amino Transferaz (ALT) 32
2.6.2. Aspartat Aminotransferaz (AST) 33

2.6.3. Alkalen Fosfataz (ALP).....33
2.6.4. Gama Glutamil Transpeptidaz (GGT).....33
2.6.5. Karaciğer Enzimleri Serum Anormallikleri.....34
2.6.6. Karaciğer Enzimleri ve Egzersiz.....35

3. MATERYAL VE METOT.....37

3.1. Araştırma Etik Kurul Raporu.....37
3.2. Araştırma Grubu 37
3.3. Egzersiz Protokolü 38
3.4. Araştırmada Uygulanacak Ölçüm ve Testler.....38
3.4.1. Deneklerden Kan Numunelerinin Alınması.....38
3.4.2. Kan Numunelerinin Biyokimyasal Analizi.....40
3.4.3. Tanita TBF 300 (BİA -Bio İmpedans Analiz) 40
3.5. İstatistiksel Analiz.....41

4. BULGULAR.....43

5. TARTIŞMA.....53

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 71

KAYNAKLAR.....73

EKLER.....99

EK-1. İLAÇ DIŞI KLİNİK ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU KARAR FORMU.....99
EK-2. SPORCU ÖZGEÇMİŞİ.....100

KAYNAKLAR

1. Kelestimur F, Tanriverdi F, Atmaca H, Unluhizarci K, Selcuklu A, Casanueva FF. Boxing as a sport activity associated with isolated GH *Deficiency. Journal Of Endocrinological Investigation,* 2004, 27: 28-32.
2. Gasim ZK. Greko-Romen ve Serbest Güreşte Sakatlanma Bölgeleri ve Sebeplerinin Araştırılması (Ankara İli Örneği). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2008.
3. Özbar N, Şahin İ, Akan İ. Türk Milli Bayan Boks Takımının Fiziksel Parametrelerinin İncelenmesi. *Spor Araştırmaları Dergisi*, 2002: 2.
4. Alpay B. Türkiye'de Serbest Güreş A Milli Takımı İle Niğde Üniversitesi Güreş Takımı Güreşçilerinin Bazı Dolaşım ve Solunum Parametrelerinin Karşılaştırılması. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, 2000.
5. Saka T. Diz Ekstansör Ve Dirsek Fleksör Kas Gruplarının Eksentrik Karakterli Egzersizle Oluşturulan Kas Hasarı Yanıtları. Uzmanlık Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi,2005.
6. Çolakoğlu M.. Dayanıklılık Gelişiminin Metabolik ve Fizyolojik Temelleri 1. C.B.Ü. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,*1995, 1:34-42.

7. Baykus S. Analysis of physiological characterictics of 17-20 years old the Turkish national free style and greco-romen espoir teams wrestlers, Unpublished Master Thesis, Middle East Tecnichal University. 1989.

8. Martin WR, Margherita AJ. Wrestling. Physical Medicine And Rehabilitation Clinics Of North America, 1999,10:117-140.

9. Karataş A. FılaYüksek Seviyede Güreş Antrenör Kursu, Bulgaristan, 1990, 2.

10. Başer E. Uygulamalı Spor Psikolojisi, Milli Eğitim Gençlik ve Spor. Ankara,1986. 31:185.

11. Başaran M, 4.Baskı. Manisa, Gençlik ve Spor Akademisi Yayınları, güreşin öğretim ve antrenman temelleri.1989.

12. Karahüseyinoğlu MF. Küreselleşme ve Geleneksel Türk Sporları, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2007.

13. Acak M. Güreş Öğreniyorum Kitabı Malatya, 2001.

14. Yıldıran İ. Geleneksel Yağlı Güreşin, Kültürel, Yapısal ve Bilimsel Açıdan Modern Minder Güreşiyle Farklılıklarının Değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 2000, 5 (1) :53-62.

15. Bıyıklı Y. Genç Güreşçi Yetiştirilmesi Konusunda Kamu Kuruluşlarının Rolü ve Bursa Örneği,16-18, *İstanbul Güreş İhtisas Kulübü Vakfı Yayınları,* Tezler Dizisi:3, C Yayınları Matbaası, İstanbul, 1993.

16. Pehlivan D. Serbest Güreş Teknikleri, Ankara,1984.

17. Türk Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları, Geleneksel Türk Güreşi ve Kırkpınar, 1. Baskı, 2000:7-9.

19. Karakucak Güreş. http://www.guresdosyasi.com/ 28.11.2013

18. Şahin S. Minder Güreşi Hakemlerinde İş Doyumu (Serbest-Greko-Romen). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2001.

20. Koç H. Greko-Romen Güreş Milli Takım Hazırlıklarında Uygulanan Programlar ve Başarıya Etkisinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 1991.

21. T.C. Kültür Bakanlığı, Türk Kültür Tarihinde Spor.1.baskı, 2001:443.

22. Gökdemir K. Güreş Antrenmanının Bilimsel Temelleri, poyraz ofset matbaası, Ankara, 2000:4.

23. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayını. Serbest ve Greko-Romen Güreşi. No: 84, 1998: 47-132-136.

24. Gördül F, Ademoğlu E. Biyokimya Anabilim Dalı Nobel Tıp Kitapevleri, Biyokimya, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, İstanbul, 2013, 243-248,565-566.

25. Hormonlar www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/EHSM/1214/ unite10. pdf. 18. 12.2013

26. Korkmaz M. Endoskopik Transsfenoidal Yaklaşımla Ameliyat Edilen ACTH Salgılayan Adenomlarda Remisyonun Değerlendirilmesi. Tıp Fakültesi, Beyin ve Sinir Cerrahisi Uzmanlık Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 2010.

27. HipofizBeziNedir?http://endokrinoloji.org/Tr/Endokrinoloji4.asp?m2=6& m3=19&m4=113 13.12.2013

28. Dizdaroğlu M, Gördül F, Ademoğlu E. Biyokimya Anabilim Dalı Nobel Tıp Kitapevleri, Biyokimya, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, İstanbul, 2013: 565-566.

29. Aron DC, Findling JW, Tyrell JB. Hypothalamus and pituitary. In: Greenspan FS, Strewler GJ eds. *Basic and clinical endocrinology.* 5 th edition. Stamford, Appleton and Lange, 1997: 95-156.

30. Hipofiz Az Çalışması http://hipofiz.webs.com/hipofizaz calismasi.htm 27.12.2013

31. Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği. Hipofiz Hastalıkları Tanı, Tedavi ve İzlem Kılavuzu, 2009: 30.

32. Kapcala LP, Chautard T, Eskay RL. The protective role of the hypothalamic pituitary adrenal axis against lethality produced by immune, infectious and inflammatory stres. Annals Of The New York Academy Of Scıences Shalet SM, Toogood A, Rahim A, et al. The diagnosis of growth hormone deficiency in children and adults. *Endocrine Reviews*, 1998; 19: 203-223. 995; 771: 419-437.

33. Ünal M. Aerobik ve Anaerobik Akut/Kronik Egzersizlerin Immun Parametreler Üzerindeki Etkileri. İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul, 1998: 20.

34. Ergen E, Demirel H, Güner R, Turnagöl H, Başoğlu S, Zergeroğlu AM, Ülkar B. Egzersiz Fizyolojisi Ders Kitabı,1.Baskı. Ankara, Nobel, 2002: 86-89.

35. Kopchick JJ, Parkinson C, Stevens EC, Trainer PJ. Growth Hormone Receptor Antagonists: Discovery, Development, and Use in Patients with Acromegaly. *Endocrine Reviews,* 2002, 23 (5): 623-646.

36. Noyan A. Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji. 8. Baskı. Ankara: 1993.

37. Daniels ME. Lilly's Humatrope Experience, Nature Biotechnology 1992; 10: 812.

38. Liu H, Bravata DM, Olkin I. et al. Systematic review: the safety and efficacy of growth hormone in the healthy elderly. *Annals of Internal Medicine*, 2007,146: 104-15.

39. Troid hormonları www.ctf.edu.tr/farma/tiroid.pd 18.12.2013

40. Samra JS, Clark ML, Humphreys SM, MacDonald IA, Bannister PA, Matthews DR. Suppression of the nocturnal rise in growth hormone reduces subsequent lipolysis in subcutaneous adipose tissue. *European Journal Of Clinical İnvestigation,*1999, 29:1045-52.

41. Jones JI, Clemmons DR. Insulin-like growth factors and their binding proteins: biological actions. *Endocrine Reviews,*1995; 16(1):3–34.

42. Norrelund H, Nair KS, Jorgensen JOL, Christiansen JS, Moller N. The proteinretaining effect of growth hormone during fasting involve inhibition of muscleprotein breakdown. *Diabetes* 2001; 50: 96-104.

43. Mitchell J. et al. Acute Response of Chronic Adaptation to Exercise in Women, *Medicine & Science in Sports & Exercise* 1992; 24: 5252-5265.

44. Baumann GM, Klaus KD, Buchanan TA. The effect of circulating growth hormone-binding potein on metabolic clearence, distribtion and degradation of human growth hormone. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism,* 1987, 64: 657-660.

45. Kurdak SS. Sporda Doping ve ilaç Kullanımı, Sporsal Kuram Dizisi 7, Ankara, 1996, 63-69.

46. De Palo EF, Gatti R, Lancerin F, Cappellin E, Spinella P. Correlation of growth hormone (GH) and insülin-like growth factor I (IGF-1): Effects of exercise and abuse by athletes. *Clinica Chimica Acta; Mar*, 2001, 305(1-2):1-17.

47. Burman P, Broman JE, Hetta J. et al. Quality of life in adults with growth hormone (GH) deficiency: response to treatment with recombinant human GH in placebo-controlled 21-month trial. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism,* 1995, 8: 3585-3590.

48. Arthur C, Guyton John E. Hall Textbook of Medical Physiology. 1996: 936-942.

49. Johnston DG, Davies RR, Prescott RWG. Regulation of growth hormone secretion in man: a review. *Journal of the Royal Society of Medicine,*1996,78: 319-327

50. Bingöl G. Biyokimya, Hacettepe-Tas yayınları, Ankara, 1983, 3:38.

51. Flanagan DE, Taylor MC, Parfitt V,Mardell R, Wood PJ, Leatherdale BA. Urinary growth hormone following exercise to assess growth hormone production in adults. *Clinical Endocrinology,* 1997, 46: 425-429.

52. Fein LW, Haymes EM, Buskirk ER. Effects of daily and intermittent exposure on heat acclimation of women. *International Journal of Sports Medicine, 1975*, 19: 41-52.

53. Macintyre JG. Growth hormone and athletes. Sports *Medicine*, 1987,4: 129-142.

54. Jenkins PJ. Growth hormone and exercise. *Clinical Endocrinology*1999,50: 683-689.

55. Galbo H. The hormonal response to exercise. *Proceedings Of The Nutrition Society,*1985, 44: 257-266.

56. Calfee R, Fadale P. Popular ergogenic drugs and supplements in young athletes. *Pediatrics,* 2006;117:577-589.

57. Brooks GA, Fahey TD. Exercise physiology, Macmillan Publishing Company, New York, 1985.

58. Le Roith D. Insulin-Like Growth Factors. *The New England Journal of Medicine,*1997, 336: 633–640.

59. Harbili S. İnsülin benzeri büyüme faktörleri (IGF): Egzersiz metabolizması ve kas dokusu üzerine etkileri. *Genel Tıp Dergisi,* 2008, 18(4): 177-184.

60. Eliakim A, Brasel JA, Mohan S, Barstow TJ, Berman N, Cooper DM. Physical fitness, endurance training, and the growth hormone-insülin-like growth factor I system in adolescent females. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism,* 1996, 81:3986-3992.

61. Wang HS, Chard. TIGFs ve IGF-binding proteins in the regulation of human ovarian and endometrial function. *Journal of Endocrinology,* 1999; 161:1-13.

62. Khan AS, Sane DC, Wannenburg T, Sonntag WE. Growth hormone, insulin-like growth factor-I and aging cardiovascular system. *Cardiovascular Research*, 2002, 54:25-35.

63. Wilmore JH, Costil DL. Physiology of Sport and Exercise. 3th ed., Champaign, IL: Human Kinetics,2004.

64. Baechle TR, Earle RW. Essentials of strength training and conditioning, national strength and conditionıng association. 2th ed, United States of America: Human Kinetics, 2000.

65. Berne MR, Levy NM, Koeppen MB, Stanton BA. Fizyoloji. 5.baskı. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri, 2008.

66. Ganong WF. Tıbbi Fizyoloji. 20. baskı. Ankara: Nobel Kitapevi, 2002.

67. Bamman MM, Shipp JS, Jiang J, Gower BA, Hunter GR, Goodman A. Mechanical load increases muscle IGF-I and androgen receptor mRNA concentrations in humans. American Journal of Physiology: *Endocrinology and Metabolism,* 2000; 280:383-90.

68. Kraemer WJ, Aguilera BA, Terada M, Newton RU, Lynch JM, Rosendaal G. McBride JM, Gordon SE, Hakkinen K. Responses of IGF-I to endogenous increases in growth hormone after heavy-resistance exercise. *Journal of Applied Physiology,*1995, 79(4):1310-1315.

69. Devol DL, Rotwein P, Lewis Sadow J, Novakofski J, Bechtel BJ. Activation of insulinlike growth factor gene expression during work- induced skeletal muscle growth. *American Journal of Physiology,*1990, 259: 89-95.

70. Fan JP, Molina PE, Gelato MC, Lang CH. Differential tissue regulation of insulinlike growth factor-I content and binding proteins after endotoxin. *Endocrinology, 1994*, 134:1685-92.

71. Guyton AC, Hall JE. Tıbbi Fizyoloji. 10. baskı, Ankara: Nobel Kitapevi, 2001.

72. Beaune B, Blone S, Fellmann N, Bedu M, Coudert J. Serum insulinlike growth factor-I and physical performance in prepubertal Bolivian girls of a high and low socio-economic status. *European Journal of Applied Physiology,* 1997, 76:98-102.

73. Cappola AR, Bandeen-Roche K, Wand GS, Volpato S, Frıed LP. Association of IGF-I Levels with Muscle Strength and Mobility in older Women. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism, 2001*, 86:4139-46.

74. Siddle K, Soos MA, Field CE, Nave BT. Hybrid and atypical insulin/insulin-like growth factor I receptors. *Hormone Research,*1994, 41:56-65.

75. Goldspink G. Loss of muscle strength during aging studied at the gene level. *Rejuvenation Research,*,2007,10:397-405.

76. Astrand PO, Rodahl K, Dahl HA, Stromme SB. Text Book of Work Physiology. 4th ed, Champaign, IL: Human Kinetics, 2003.

77. Vierck J, Oreilly B, Hossner K, Antonnio J, Byrne K, Bucci L, Dodson M. Satellite cell regulation following myotrauma caused by resistance exercise. *Cell Biology International,* 2000, 24(5):263-272.

78. Cappon J, Brasel JA, Mohan S, Cooper DM. Effect of brief exercise on circulating insulin-like growth factor I. *Journal of Applied Physiology,* 1994, 76(6):2490-2496.

79. Cheo P, Ocrant I, Fielder PJ, Neely EK, Gargosky SE, Deal CI. İnsulin like growth factors (IGF): Implications of aging, *Psycho neuroendocrinology*, 1992,17:335-42.

80. Haden ST, Glowacki J, Hurwitz S, Rosen C, LeBoff MS. Effect of age on serum dehydroepiandrosterone sulphate, IGFI, and IL-6 levels in women. *Calcified Tissue International*, 2000, 66:414-8.

81. William D, McArdle BS M, Victor L. Exercise Physiology: Nutrition, Energy, and Human Performance (Lippincott Williams & Wilkins) seventy edition.2009.

82. Allen DL, Monke SR, Talmadje RJ, Roy RR, Edgerton VR. Plasticity of myonuclear number in hypertrophied mammalian skeletal muscle fibers. *Journal of Applied Physiology*,1995, 78:1969-76.

83. Byers T, Nestle M, Mc Tierman A. and et al., American Cancer Society guidelines on nutrition and physical activity for cancer prevention reducing the risk of cancer with healthy food chooces and physical activity. *CA Cancer Journal for Clinicians,*2002; 52:92-119.

84. Troid Hormonları-1 http://www.saglikkitabi.org/tiroid-hormonlari 18.12. 2013

85. Levey, GS, Klein I.2nd edition. Disorders of The Thyroid. In: Stein J. Stei's textbook of Medicine. Brown. 1994,1383-1397.

86. Mancini T. Hyperprolactinemia and Prolactinomas, *Endocrinology & Metabolism Clinics of North America,* 2008; 37: 67.

87. Hormon Bozuklukları http://selinozaltin.com/default.asp?CatId=326 25. 12.2013

88. Utama FE, LeBaron MJ, Neilson LM. et al. Human prolactin receptors are insensitive to mouse prolactin: implications for xenotransplant modeling of human breast cancer in mice. *Journal of Endocrinological,*2006, 188: 589–601.

89. ProlaktinYüksekliği,http://www.endokrin.org/Tr/contenT3. asp?m1=1& m2=3&m3=128 17.12.2013

90. Brissona GR, Audetb A, Ledouxc MP. at all. Exercise-Induced Blood Prolactin Variations in Trained Adult Males: A Thermic Stress More than an Osmotic Stress *Hormone Research in Paediatrics,* 1986, 23:200–206.

91. Keiichiro D, Kraemer WJ, Mastro AM. Exercise increases prolactin-receptor expression on human lymphocytes. *Journal of applied physiology*, 2003.

92. Gündüz Z, Kumandaş S, Kurtoğlu S, Üzüm K. Demir Eksikliği Anemisinin Tiroid Hormonları Üzerine Etkisi. *Turkısh Journal Of Medıcal Scıences,* 1992,10(4): 205-209.

93. Oyar O. Boyun Ultrasonografisi. İzmir: E.Ü.Basımevi, 2000: 161-168.

94. Günay M, Cicioğlu İ, Kara E. Egzersize metabolik ve ısı adaptasyonu. Baran Ofset Baskı Gazi Kitabevi, Ankara 2006; 93-113.

95. Widmaier EP, Raff H, ve Strang KT, Demirgören S. Vander İnsan Fizyolojisi, 2010.

96. Guyton AC. Hall JE. Textbook of Medical Physiology. Eds: Elsevier Saunders, 11th Edition 2006.

97. TroidBeziHormonları,http://endokrinoloji.org/Tr/Endokrino loji4.asp?m2 =6&m4=124 12.13.2013

98. Hershan JH, Pittman JA. Response to synthetic thyrotropi-releasing hormone in man. *The Journal of Clinical Endocrinol, 1970*, 31: 457.

99. Gullu S, Altuntas F, Dincer I, Erol C, Kamel N. Effects of TSH-suppressive therapy on cardiac morphology and function: beneficial effects of the addition of beta-blockade on diastolic dysfunction. *European Journal Endocrinol,* 2004, 150:655–61.

100. Karbek K. Biyoloji, Ant. Yayınları, Ankara, 1990.

101. Tortora JG. Principles of Human Anatomy, Third Edition, Newyork, 1983: 1159.

102. Fox El et al. The Physiological Basis of Physical Education and Atletic edition, Saunders College Publishing, Philadelphia, 1988.

103. Gökbel H, Dölek S. Egzersize Bazı Hormonal Cevaplar, *Spor Dergisi*, 1998; 73: 887-94.

104. Güneş R. Egzersiz Hormonal Uyumlar. I. Klinik Spor Hekimligi Sempozyumu, Ankara, 1995: 76-97.

105. Itoh K, Osada N, Inoue K, Samejima H, Seki A, Omiya K, Miyake F. Relationship between exercise intolerance and levels of neurohormonal factors and proinflammatory cytokines in patients with stable chronic heart failure. *International Heart Journal,* 2005,46(6):1049-59,

106. Petersen AMW, Pedersen BK. The antiinflamatory effect of exercise. *Journal of Applied Physiology*, *2005*, 98; 1154-1162.

107. Lucille LS. Cytokine hypothesis of overtraining: A physiological adaptation to excessive stress?. Medicine Science in Sports Exercise, 2000, 32(2): 317-331,

108. Sterling K, Lazzarus JH, Milck PO, Sakurada T, Brenner MA. Mitochondrial thyroid hormone receptor: localization and physiological significance. Science, 1978, 201:1126–1129.

109. Deveci K. Biyokimya Laboratuarı Test Rehberi, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

110. Granner DK. Hormones of the adrenal medulla. İn: Murray RK, eds. Harper's Biochemistry. 21st ed. New York, Lange Medical Books, 1988.

111. Gill GN. Endocrine and reproductive Diseases. İn: Wyngaarden B. Smith LH. Bennett JC. eds. Cecil Textbook of Medicine. 19,th ed. Philadelphia-W.B. Saunders, 1992: 1194-397.

112. Günay M, Kara E, Cicioğlu İ. Egzersiz ve Antrenmana Endokrinolojik Uyumlar. 1. baskı. Ankara: Gazi Kitabevi; 2006.

113. Doğan P. Katekolamin Biosentezi ve Metabolik Etkileri, *Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi*, 2005, 1(3):88-92

114. Epinefrin Nedir http://www.epinefrin.gen.tr/epinefrin-nedir.html 20. 12.2013

115. Günay M, Tamer K, Cicioğlu İ. Spor fizyolojisi ve performans ölçümü. 1. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi; 2006.

116. Epinefrin Hormonu http://www.epinefrin.gen.tr/epinefrn-hormonu.html 20.12.2013

117. Schwartz S. Prıncıple Surgery 7nd ed. RR Donelley Sons. 1999; 3–53.

118. Daglı C. Kardiyak Riskli Hastalarda Major Alt Extremite Cerrahisi Sonrası Genel, Lumbal Epidural Anestezi ve Torasik Epidural Analjezinin BNP, ANP, Katekolaminler ve Troponin I Salınımına Etkisi. Uzmanlık Tezi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Anabilim Dalı Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2007

119. Young DA H, Wallberg-Henriksson J, Cranshaw M, Chen JO. Holloszy. Effect of catecholamines on glucose uptake and glycogenolysis in rat skeletal muscle. *American Journal of Physiology*, 1985, 406–409.

120. Watson P, Hasegawa H, Roelands B, Piacentini MF, Looverie R & Meeusen R. Acute dopamine/norepinefrine reuptake inhibition enhances human exercise performance in warm, but not temperate conditions. *Journal of Endocrinology*, 2005,565: 873–883.

121. Loucks A, Horvat HS. Athletic Amenorrhea: A Review, Med and in Sports and Exercise, 1985,17: 56-72.

122. Karaciğer Enzimleri http://saglikdanisma.net/hastaliklar/diger/sozluk-2/karaciger-enzimleri.html 24.12.2013

123. Pratt DS, Kaplan MM. Evaluation of abnormal liver enzyme results in asymptomatic patients. *The New England Journal of Medicine,* 2000;342:1266–71.

124. Nathwani RA, Pais S, Reynolds TB, Kaplowitz N. Serum alanine aminotransferase in skeletal muscle diseases. *Hepatology*, 2005, 41(2):380-382.

125. Saha B, Maity C. Alteration of serum enzymes in primary hypothyroidism. *Clinical chemistry and Laboratory Medicine,* 2002, 40(6):609-611.

126. Pratt DS, Kaplan MM. Laboratory tests. In: Schiff ER, Sorrell MF, Maddrey WC, eds. Schiff's diseases of the liver. 8th Ed. Vol 1. Philadelphia: Lippencott-Raven, 1999,205–44.

127. Karaciğer Enzimleri & Alt (Sgpt) Yüksekliği, http://www.kemalaslan.com/Dr%20 Kemal%20Aslan%20Karaci% C4% 9Fer%20Enzimleri% 20ALT.html 26.12.2013

128. Şentürk H, Canbakan B, Hatemi İ. Karaciğer Enzim Yüksekliklerine Klinik Yaklaşım Gastroenterolojide Klinik Yaklaşım Sempozyum Dizisi No: 38, 2004: 9-13.

129. Taga Y, Aslan D, Güner G, Kutay F Z. Tıbbi Laboratuvarlarda Standardizasyon Kalite Yönetimi Kurs Kitapçığı.2001

130. Wallach A. Interpretation Of Diagnostic Tests. Seventh Edition, 2000.

131. Çolak Halil, Kale Rasim, Cihan Hamit. Yoğunlaştırılmış Yürüyüş ve Jogging Programının YüksekDansiteli Liporotein (Hdl) ve Düsük Dansiteli Lipoproteinler (Ldl).*Spormetre / Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 2003, 1: 69-76.

132. GGThttp://www.guventip.com.tr/panel/r_dosya/gama_ glutamil_transferaz. pdf 25.12.2013

133. Javors MA, Pichot JT, King TS, Anton RF. Search for Biological Markers. In B.A. Johson& J.D. Roache (Eds), Drug Addiction ant its Treatment, Lippincott-Raven, Philadelphia, 1997, 205-231.

134. John B, Henry JB .) Clinical diagnosis and management by laboratory methods. W.B. Saunders Company, 20th Ed. 2001.

135. Chevion S, Moran D and Heled Y. Plasma antioxidant status and cell injury after severe physical exercise. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 2003, 100: 5119–5123.

136. Fletcher LM, Halliday JW, Powell LW. Interrelationships of alcohol and iron in liver disease with particular reference to the ironbinding proteins, ferritin and transferrin. *Journal of Gastroenterology and Hepatology*, 1999,14:202–214.

137. Rosmarın MN, Beard MJ, Robbıns SW. Serum Enzyme Activities in individuals With Different Levels Of Physical Fitness. *Journal Of Sports Medicine And Physical Fitness*, 1993, 33:3, 252-257

138. Tanita TBF 300: http://www.tanita.com/en/tbf-300a 15 Şubat 2013

139. Amerikan Collage Of Sports Medicin (A.C.S.M.). The recommended quantity and quality of exercise for developing and maintaining cardionespiratory and muscular fitness in healthy adults. *Medicine & Science in Sports & Exercise,* 1990.

140. Kannin B, Phil D. The effect of short- vs. long- bout exercise on mood, VO_{2max}, and percent body fat. *Preventive Medicine,* 2005, 40:92-98.

141. Sınırkavak G, Dal U, Çetinkaya Ö. Elit Sporcularda Vücut Kompozisyonu İle Maksimal Oksijen Kapasitesi Arasındaki İlişki.Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2004, 26 (4):171-176.

142. Kraemer R.R, Chu H, Castracane VD. Leptin and Exercise. *Experimental Biology and Medicine,* 2002, 227:701-8.

143. Nguayen U, Mougin F, Sifon-Rigaud ML, Rouillon JD, Marguet P, Regnard J. Influence Of Exercise Duration On Serum İnsulin-Like Growth Factor And İts Binding Proteins İn Athletes. *European Journal of Applied Physiology,* 1998; 78: 533-537.

144. Bang P, Brandt J, Degerblad M, Enberg G, Kaijser L, Thorén M, Hall K. Exercise-induced changes in insulin-like growth factors and their low molecular weight binding protein in healthy subjects and patients with growth hormone deficiency. *European Journal Of Clinical İnvestigation,*1990; 20: 285–292.

145. Tanrıverdi F,Ünlühızarcı K, Selçuklu A, Keleştimur F. Boksörlerde Hipofiz Bezi Fonksiyonlarının İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Araştırma Grubu, Kayseri: 2006 TUBİTAK(Proje No: SBAG-3017).

146. Manetta J, Brun JF, Fedou C, Maimoun L, Prefaut C, Mercier J. Serum levels of insulin-like growth factor-I (IGF-I), and IGF-binding proteins-1 and -3 in middle-aged and young athletes versus sedentary men: relationshıp with glucose disposal, *Metabolism*, 2003, 52: 821-826.

147. Manetta J, Brun JF, Mamoun L, Callis K, Preiut C, Mercier J. Effect of training on the GH/IGF-I axis during exercise in middle-aged men: relationship to glucose homeostasis. *American Journal of Physiology: Endocrinology and Metabolism,* 2002,283, 929-936.

148. Parkhouse WS. Effect of aging on hepatic IGF-I signaling. *Mechanisms of Ageing and Development,* 2002, 123: 603-12.

149. Rahimi R, Ghaderi M, Mirzaei B, and Faraji H. Acute IGF-1, Cortisol and Creatine Kinase Responses to Very Short Rest Intervals Between Sets During Resistance Exercise to Failure in Men. *World Applied Sciences Journal,* 2010, 8 (10): 1287-1293.

150. Kraemer RR, Kilgore JL, Kraemer GR, Castracane VD. Growth hormone, IGF-I, and testosterone responses to resistive exercise. *Medicine & Science in Sports & Exercise,*1992, 24(12):1346-52.

151. Kjaer M, Dela F. Endocrine Responses To Exercise. In: Exercise And Immune Function, Edited By L. Hoffman-Goetz. Boca Raton*, Fl: Crc press,*1996, 1-20.

152. Mınetto MA, Paccottı P, Barıone P, Massazza G. Effects of the training status on the hormonal response and recovery from high intensity isokinetic exercise: Comparisons between endurance-trained athletes and sedantery subjects. *Journal Sports Medicine Physical Fitness.* 2006, 46:(3)494-500.

153. Albayrak CD, Çiftçi S, Şen M, Demir İG. Amatör Futbolcularda Antrenmanın Adrenokortikotropik Hormon, Kortizol Düzeyi ve Lökosit Formülü Üzerine Akut Etkisi *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi,* 2013, 3: 22-38

154. Lehmann M, Foster C, Dickhuth HH, Gastman U. Autonomik İmbalance Hypothesis and Overtraining Syndrome. *Journal of Applied Physiology,* 1987, 63 (6): 2499-2501.

155. Farrell PA, Garthwaıte TL, Gustafson AB. Plasma Adrenokorticotropin and Cortisol Responses to submaximal and Exhaustive Exercise. *Journal of Applied Physiology,* 1983, 55 (5) : 1441-1444.

156. Bagger M,Petersen PH, Pedersen PK. Biological Variation in Variables Associated with Exercise Training. *International Journal of Sports Medicine,* 2003, 24 : 433-440.

157. De Diego AM, Garcia JC, Fernandez-Pastor VJ, Peran S, Ruiz-Guirado F. İnfluence of Fitness on the İntegrated Neuroendokrine Response Aerobik Exercise Until Exhaustion. *Journal of Physiology and Biochemistry,* 2001, 57 (4) 313-320.

158. Buono MJ. Yeager JE. Sucec AA. Effect of Aerobik Training on the Plasma ACTH Response to Exercise. *Journal of Applied Physiology,* 1987,63 (6) : 2499-2501.

159. McDowell SL, Hughes RA, Hughes RJ, Housh DJ, Housh TJ, Johnson GO. The Effect Of Exhaustive Exercise On Salivary İmmunoglobulin *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*1992,32: 412-415.

160. Tanrıverdı F, Unluhizarci K, Coksevım B, Selcuklu A, Casanueva FF, Kelestımur F. Kickboxing sport as a new cause of traumatic brain ınjury-mediated hypopıtuıtarısm *clinical endocrinogy.* (2007a.).

161. Kanstrup IL, Ekblom B. Blood volume and hemoglobin concentration as determinants of maximal aerobic power. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 1984, 16(3):256–262.

162. Kraemer WJ, Ratamess NA. Hormonal responses and adaptations to resistance exercise and training. *Sports Medicine,* 2005, 35 (4):339-61.

163. Stuerenburg H J, Jung R, Kunze K. Age effect on growth hormone and testosterone responses to endurance execise in patients with neuromuscular diseases, *Archives of gerontology and geriatrics,*1999,28: 45-51.

164. Gatti R, De Palo, EF. Antonelli G & Spinella P. IGF-I/IGFBP system: metabolism outline and physical exercise. *Journal of endocrinological investigation,* 2012, 35: 699-707.

165. Vigas M, Celko J, Koska J. Role of body temperature in exercise-induced growth hormone and prolactin release in non-trained and physically fit subjects. *Endocrine Regulations*, 2000, 34: 175-80.

166. Velloso CP. Regulation of muscle mass by growth hormone and IGF-I. *British journal of pharmacology*, 2008, 154: 557-568.

167. Mourkioti F. & Rosenthal N. IGF-1, inflammation and stem cells: interactions during muscle regeneration. *Trends in immunology*, 2005, 26: 535-542.

168. Orenstein MR. and Friedenreich CM. Review of Physical Activityand the IGF Family. *Journal of Physical Activity and Health,* 2004, 1, 291-320.

169. Rahimi R, Boroujerdı SSB, Acute Gh And Igf-I Responses to Short Vs. Long Rest Period Between Sets During Forced Repetitions Resistance Traning System. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation,* 2008, 30(2): 31-38.

170. Constantini NW, and Warren MP, 1995. Menstrual 9. Copelanda, J.L., L.A. Consittb and M.S. Tremblaya, dysfunction in swimmers: a distinct entity. *Journal Clinical. Hormonal* Responses to Endurance and Endocrinol. Metabolism, 2002, 80: 2740– 2744.

171. Vislocky LM, Gaine PC, Pikosky MA, Martin WF, and Rodriguez NR. Gender impacts the post-exercise substrate and endocrine response in trained runners. *Journal of the International Society of Sports Nutrition,* 2008, 5: 7.

172. Deuster PA, Kule SB, Singh A, Moser FB, Barnier LL, Yu-Yahiro JA, Schoomaker EB. Exercise-induced changes in blood minerals, associated proteins and hormones in women athletes. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness,* ,1991, 31: 522-560.

173. Aktı N, Diken H. Baytan Y, Kette M, Atmaca M, Tomer C, Obay B, Şermet A. Basketbolcularda Antrenman Öncesi ve Sonrası Gonadotropinler Testosteron Adrenokortikotropin Kortizol ve Prolaktin Düzeyleri. Dicle Tıp Dergisi,2001, 28:8.1.

174. Zeren Ç. Hemofili Hastalarında Su İçi Egzersizin Kas Gelişimine Olan Etkisi, Tıp Fakültesi, Fizyoloji Anabilim Dalı. Uzmanlık Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2009.

175. Tokuçoğlu H, Kayıgıl Ö, Deniz N, Karabaş Ö, Sınik Z, Bozkırlı İ. Erkek ve Bayan Sporcularda Antrenman Önce ve Sonrasında Egzersiz Ağırlığı Ile Testosteron, Östrojen And Prolaktın, FSH ve LH Değerleri Değişiminin Araştırılması. *Gazi Tıp Dergisi*,1992,3: 77-81.

176. Hakkinen K. And pakarinen A. Serum hormones in male strenght athletes during intensive short term strenght training; *European Journal of Applied Physiology,*1991*,* 63.194-199.

177. Kalyon TA. Spor Hekimliği, 2.Baskı, GATA Basım Evi. Ankara,1994.

178. Tabata I, Ogıta F, Mıyachı M, Shıbayama H. Effect of Low Blood Glucose on Plasma CRF ACTH, and Cortisol Düring Prolonged Physical Exercise. *Journal of Applied Physiology,* 1991.71 (5) 1807-1812.

179. Schmid P, Pusch HH, Wolf W, Pilger E, Pessenhofer H, Schwaberger G, Pristautz H, Pürstner P. Serum FSH, LH, and Testosterone in Humans After Physical Exercise *International Journal of Sports Medicine* 1982; 03(2): 84-89.

180. Grosman A, Bouloux P, Prce P, Drun PL, Lam KS, Turner T, Thomas J, Besser GM, Sutton J: The role of opioid peptides in the hormonal responses to acute exercise in man. *Clinical Science,*1984, 67: 483-491.

181. Elias AN, Wilson AF, Pandian MR. et al: Melatonin and gonadotropin secretion after acut axercise in physically active males. *European Journal of Applied Physiology, 1993*,66:357-361.

182. Hıll E, Zack E, Battaglını C, Vıru M, Vıru A, Hackney A C. Exercise and circulating cortisol levels: the intensity threshold effect. *Journal of Endocrinological Investigation*, 2008, 31(7), 587-91.

183. De Meireir KL, Baeyens LL, Hermtie Baleriaux M, Ilulim an W. Excercise induced prolactin release is related to anaerobiosıs. *Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism,* 1985, 60: 1250-1252.

184. Luger A, Watschinger B, Deuster P, Svoboda T,Clodi M, Chrousos GP. Plasma growth hormone and prolactin responses to graded levels of acute exercise and to a lactate infusion. *Neuroendocrinology,* 1992, 56 (1) : 112-117.

185. Cicioglu I, Kiyici F. Plasma Growth Hormone and Prolactin Levels in Healthy Sedentary Young Men after Short-Term Endurance Training under Hot Environment, *Montenegrin Journal of Sports Science and Medicine,* 2013;2: 9-13.

186. Luger A, Watschinger B, Deuster p,Svoboda T, Ciodi M, Chrousos GP Plasma Growth Hormone and Prolactin Responses to Graded Leves of Acute Exercise and to lactate Infusion. *Neuroendocrinology,* 1992, 56:112-117.

187. McCance KL, Shelby J. Stress and Disease. İn: McCance KL, Huether SE, eds. Pathophysiology of Diseases. 2nd ed.Mosby-Year Book,1994; 299-317.

188. Deuster PA, Chrousos GP, Luger A. et al, Hormonal and metabolic responses of untrained, moderately trained, and highly trained men to three exercise intensities. Metabolism, 1989, 38: 141-148.

189. Akgün N. Egzersiz fizyolojisi. İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi, 1992.

190. Di Luigi L, Guidetti L, Baldari C, Romanelli F. Heredity and Pituitary Response to Exercise-Relaeted Stress in Trained Men. *International Journal of Sports Medicine (Journal)*2003,.24 : 551-558.

191. Gabriel H, Kinderman W. The Accute İmmune Response to Exercise, What does it mean ?.*International Journal of Sports Medicine* 1997, 1: 828-845.

192. Kugler J, Breitfeld I, Teves U, Schedlowski M. Excavation of Carries Lesions İnduces Transients Decrease of Total Salivary İmmunoglobilin A Concentration. *European Journal of Oral Sciences,* 1996,104: 17-20.

193. Tamer K. Farklı Aerobik Antrenman Programlarının Serum Hormonları, Kan Lipidleri ve Vücut Yağ Yüzdesine Etkisi, *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1996,1(1) :1-11.

194. Kraemer WJ, Clemson A, Triplett NT, Bush JA, Newton RU, Lynch JM. The Effects of Plasma Cortisol Elevation on Total and Differential Leukocyte Counts in Response to Heavy-Resistance Exercise. *European Journal of Applied Physiology,*1996, 73: 93-97.

195. Hoffman GL, Pedersen BK. Exercise And The İmmune System: a model of the stress response? *Immunol-Today.* 1994,1:5,382.

196. Rhınd SG, Gannon GA, Shek PN, Brenner I, Severs Y, Zamercnık J. Contribution of exertional hypertermia to sympatoadrenal- mediated lymphocyte subset redistribution *Journal of Applied Physiology,* 1999, 87: 1178.

197. Meyer T, Gabriel HHW, Rātz M, Müller HJ, Kınderman W. Anaerobic Exercise İnduces Moderate Acute Phase Response. *Medicine & Science in Sports & Exercise, 2*001,33: 549-555,

198. Ersöz G, Köksoy A, Zergeroğlu AM, Yavuzer S. Akut-Kronik Fiziksel egzersiz ve immunglobulinler. *Spor bilimleri dergisi*, 1995, 6: 3, 3-12.

199. Shinkai S, Kohno H, Kimura K, Komura T, Asai H, Inai R, Oka K, Kurukawa Y, Shephard R. Physical activity and immune senescense in men. *Journal of Science and Medicine in Sport,* 1995, 27 (11): 1516-26.

200. Gray AB, Telford RD, Collins M, Weidemann MJ. The Response of Leukocyte subsets and Plasma Hormones to İnterval Exercise. *Medicine & Science in Sports & Exercise,*1993, 25 (11): 1253-1258.

201. Wılloughby DS, Taylor M, Taylor L. Glucocorticoid Receptor and Ubiquitin Exepression After Repeated Eccentric Exercise. *Medicine & Science in Sports & Exercise,* 2003,35 (12) : 2023-2031.

202. Kjær M, Krogsgaard M, Magnusson P, Engebretsen L, Roos H, Takala T, Savio LYW. Textbook of sports medicine basic science and clinical aspects of sports injury and physical activity. Massachusetts, *Blackwell Publishing,* 2003.

203. Murray RK, Granner DK, Mayes PA, Victor W, Rodwell VW. Biochemistry Harper's Illustrated Biochemistry. ABD, The McGraw-Hill Companies, 2003.

204. Kıyıcı F. Sıcak Ortamda Yapılan İki Farklı Dayanıklılık Antrenmanının Bazı Fiziksel, Fizyolojik ve Kan Parametreleri Üzerine Etkileri. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2009.

205. Koçyiğit Y, Aksak MC, Atamer Y, Aktaş A. Futbolcu ve basketbolcularda akut egzersiz ve C vitamininin karaciğer enzimleri ve plazma lipid düzeylerine etkisi. *Klinik ve Deneysel Araştırmalar Dergisi* 2011; 2 (1): 62-68.

206. Alén M, Pakarinen A, Häkkinen K. Effects of prolonged training on serum thyrotropin and thyroid hormones in elite strength athletes. *Journal Sports Science* 1993, 11: 493-7.

207. Limanova Z, Sonka J, Kratochvil O, Sonka K, Kanka J, Sprynarova S. Effects of exercise on serum cortisol and thyroid hormones. *Experimental and Clinical Endocrinology,* 1983,81: 308–314.

208. Fortunato RS, Ignácio DL, Padron AS, Peçanha R, Marassi MP, Rosenthal D, Werneck-de-Castro JP, Carvalho DP. The effect of acute exercise session on thyroid hormone economy in rats. *Journal Endocrinol.* ,2008,198(2): 347-53.

209. Premachandra BN, Winder WW, Hickson R, Lang S, Holloszy JO. Circulating reverse triiodothyronine in humans during exercise. *European Journal of Applied Physiology,* 1981, 47: 281-8.

210. Ciloglu F, Peker I, Pehlivan A, Karacabey K, İlhan N, Saygin O, Ozmerdivenli R. Exercise intensity and its effects on thyroid hormones. *Neuro Endocrinology Letters,* 2005, 26; 830–834.

211. Krotkiewski M, Sjo strom L, Sullivan L, Lundberg PA, Lindstedt G, Wetterqvist H, Bjorntorp P. The effect of acute a chronic exercise on thyroid hormones in obesity. *Acta Medica Scandinavica,* 1984, 216: 269–275.

212. Akıl M, Kara E, Biçer M, Acat M. Submaksimal Egzersizin Sedanter Bireylerdeki Tiroid Hormon Metabolizması Üzerine Etkileri. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2011, 5:31.

213. Telesforo P, Procaccini DA, Muscio A, Genua G. Serum concentration of T3, T4, FT3, FT4, TSH during cycloergometer muscular exercise. *Quarterly Journal Of Experımental Physıology,* 1986, 22: 115-20.

214. Boulant JA. Role of the preoptic-anterior hypothalamus in thermoregulation and fever. *Clinical Infectious Diseases,* 2000, 31: 57-61.

215. Silbernagl S, Despoplusos A. Renkli fizyoloji Atlası. Hariri N. İstanbul, Arkadaş Tıp Kitapları Yayını. 1989.

216. Sullo A, Brizzi G, Maffulli N. Deiodinating activity in the Brown adipose tissue of rats following short cold exposure after strenuous exercise. *Physiology and Behavior,* 2003, 80:399–403.

217. Paul GL, DeLany JP, Snook JT, Seifert JG, Kirby TE. Serum and urinary markers of skeletal muscle tissue damage after weight lifting exercise. *European Journal of Applied Physiology Occup Physiology*, 1989; 58: 786–90.

218. Vincent HK, Vincent KR. The effect of training status on the serum creatine kinase response, soreness and muscle function following resistance exercise. *International Journal of Sports Medicine*, 1997, 18: 431–7.

219. Smith JE, Garbutt G, Lopes P, Tunstall Pedoe D. Effects of prolonged strenuous exercise (marathon running) on biochemical and haematological markers used in the investigation of patients in the emergency department. *British Journal of Sports Medicine,* 2004, 38: 292-4.

220. Pettersson J, Hindorf U, Persson P, Bengtsson T, Malmqvist U, Werkström V & Ekelund M. Muscular exercise can cause highly pathological liver function tests in healthy men. *British Journal of Clinical Pharmacology,* 2007, 65 : 2/253–259.

221. Howley ET. The effect of different intensities of exercise on the excretion of epinephrine and norepinephrine. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 1976, 8(4):219-22.

222. Long D, Blake M, McNaughton L, Angle B. Hematological and biochemical changes during a short triathlon competition in novice triathletes. *European Journal of Applied Physiology,* 1990, 61: 93-9.

223. Palmer M, Schaffner F. Effective weight reduction on hepatic abnormalities in overweight patients. Gastroenterology, 1990, 99: 1403–1408.

224. Davy KP, Johnson DG, Seals DR. Cardiovascular, plasma norepinephrine, and thermal adjustments to prolonged exercise in young and older healthy humans. *Clinical Physiology,* 1995, 15: 169-81.

225. Morris JG, Nevill ME, Williams C. Physiological and metabolic responses of female games and endurance athletes to prolonged, intermittent, high-intensity running at 30 degrees and 16 degrees C ambient temperatures. *European Journal of Applied Physiology,* 2004, 93: 159-166.

226. Zouhal H, Jacob C, Delamarche P, Gratas-Delamarche A. Catecholamines and The Effects Of Exercise, Training And Gender. *Sports Medicine*, 2008, 38, 5: 401-423.

227. Mena P, Maynar M, Campillo JE. Changes in plasma enzyme activities in professional racing cyclists, *British Journal of Sports Medicine*, 1996, 30:122-124.

DRAMA İLE DİL ÖĞRETİMİ

Doç. Dr. Sedat Maden

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 73
ISBN : 978-605-9663-72-4
© 1. Basım, Nisan 2017

DRAMA İLE DİL ÖĞRETİMİ

Doç. Dr. Sedat Maden

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Maden, Sedat.
Drama ile Dil Öğretimi / *Sedat Maden*
1. Basım, VI+260 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-72-4
1.Drama 2. Dil ve Edebiyat Öğretimi 3. Türkçe Öğretimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

GİRİŞ **1**
Dil Öğretiminde Dramanın Yeri ve Önemi 5

BİRİNCİ BÖLÜM **11**
1.1. Dil ve Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi 11
1.2. Türkçe Öğretiminin Öğrenme Alanları 17
1.2.1. Dinleme / İzleme öğrenme alanı 18
1.2.2. Okuma öğrenme alanı 20
1.2.3. Konuşma öğrenme alanı 22
1.2.4. Yazma öğrenme alanı 24
1.2.5. Dil bilgisi öğrenme alanı 26
1.3. Türkçe Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler 28

İKİNCİ BÖLÜM **35**
2.1. Drama Kavramı 35
2.2. Dramanın Tarihî Gelişimi 38
2.3. Türkiye'de Drama 40
2.4. Drama Türleri 43
2.4.1. Terapötik / Sağlık Alanında Drama 43
2.4.1.1. Psikodrama 44
2.4.1.2. Sosyodrama 45
2.4.2. Eğitim Alanında Drama 45
2.4.2.1. Hazırlıklı drama 47
2.4.2.2. Hazırlıksız drama 48
2.5. Drama ve Oyun Arasındaki İlişki 49
2.6. Drama ve Tiyatro Arasındaki İlişki 56
2.7. Drama ve Yaratıcılık 58
2.8. Drama ve Çocuk Gelişimi 65
2.8.1. Zihinsel gelişim ve drama 65
2.8.2. Bedensel-psikomotor gelişim ve drama 67
2.8.3. Sosyal gelişim ve drama 68
2.8.4. Dil gelişimi ve drama 70

2.10. Dramanın İlkeleri ... 73
2. 11. Drama Teknikleri ... 79
2.12. Süreç Olarak Drama ... 93
2.13. Drama Yönteminde Sınırlılıklar ... 100
2.14. Niçin Drama? ... 103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ... 105
3.1. Bir Öğretim Yöntemi Olarak Drama ... 105
3.2. Yapılandırmacı Öğrenme Açısından Drama ... 113
3.3. Drama ile Aktif Öğrenme Süreci ... 115
3.4. Drama ile Dil (Türkçe) Öğretimi ... 118
3.5. Drama Lideri Olarak Türkçe Öğretmeni ... 130
3.6. Türkçe Öğretmenlerinin Drama Yöntemi Öz Yeterlikleri ... 138
3.7. Drama Yönteminin Kullanımı İle İlgili Problemler ... 144

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ... 155

DİL ÖĞRETİMİ İÇİN DRAMA SENARYOLARI ... 155
HAZIRLIK/ISINMA ÇALIŞMALARINDA KULLANILABİLECEK TEKNİKLER ... 155
HAYAL Mİ GERÇEK Mİ? ... 157
DEDEKTİF OKURLAR ... 160
ÖZGÜR KÜRSÜ ... 165
HİKÂYE TORBASI ... 169
EKLENEBİLİR MİYİM? ... 171
KEMAL'İN SÖZÜ ... 177
SULTANIN ŞAŞKINLIĞI ... 181
SINIFTAKİ YABANCI ... 185
SESLERE DOKUNMAK ... 189
ALİ'NİN HÂLLERİ ... 192
BİLENLER BİLMEYENLERE ANLATSIN ... 195
YALNIZ EFE ... 200
ZARFLARI TANIYALIM ... 211
HERKESİN BİR HİKÂYESİ VAR ... 217

SONUÇ ... 221

ÖNERİLER ... 225

KAYNAKLAR ... 227

EKLER ... 255
EK-1 DİNLEME BECERİLERİ GÖZLEM FORMU ... 257
EK-2 KONUŞMA BECERİLERİ GÖZLEM FORMU ... 258
EK-3 YAZILI ANLATIM DEĞERLENDİRME FORMU ... 260

KAYNAKLAR

Abbot, L. & Edmiston B. (1998). *Context between play, drama and learning*. (Ed. T. Grady and C.O. Sullivan), A Head Taler, University of Birmingham, UK.

Abbott, S. & Ryan T. (1999). Consstructing Knowledge, Reconstructing Schooling. *Educational Leadership*, November, 66-69

Açıkgöz, K. (2005). *Aktif öğrenm*e, İzmir: Biliş Yay., Kanyılmaz Matbaası.

Adıgüzel, H. Ö. (1993). *Oyun ve yaratıcı drama ilişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Adıgüzel, (Ed.) H. Ö. (2002). *Yaratıcı drama 1985-1995 yazılar*, Ankara: Naturel Yay.

Adıgüzel, H. Ö. (2006). Yaratıcı Drama Kavramı, Bileşenleri ve Aşamaları. *Yaratıcı Drama Dergisi*, *1*, 17-31.

Airasian, P. W. (2005). *Classroom Assessment* (5. Baskı). New York: McGraw-Hill.

Akar, R. (2000), *Temel eğitimin ikinci aşamasında drama yöntemi ile türkçe öğretimi: Dorothy Heathcote'un "uzman rolü yaklaşımı*". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Akoğuz, M. (2002). *İletişim becerilerinin geliştirilmesinde yaratıcı dramanın etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aksan, D. (1975). Anadili. *Türk Dili*,XXXI, 285,423-434.

Aksan, D. (1999), *Anlambilim*, Ankara: Engin Yay.

Aksarı, S. (2005) *İlköğretimde Günlük ders planlarında yöntem olarak drama önerileri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Akyel, A. ve Yalçın, E. (1990). Literature in the EFL class: A study of goal-achievement incongruence. *ELT Journal*, 44(3), 74-80.

Akyüz, Y. (1985). *Türk eğitim tarihi* (Başlangıçtan 1985'e). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Alber, S. & Foil, C. (2003). Drama activities that promote and extend your students vocabulary proficiency. *Intervention in School & Clinic*, 39,(1), 22.

Alberta Education (1985). *Elementary drama curriculum guide*.Alberta, Canada.

_____ (2000). *Language arts program of studies*. Alberta, Canada.

Alkan, C., Deryakulu, D. ve Şimşek, N. (1995). *Eğitim teknolojisine giriş*. Ankara: Önder Matbaacılık Ltd. Şti.

Anderson, R. C. (1990). A cross-cultural perspective on reading comprehension. *Reading Research Quarterly,* 15, 10–29

Angela M. F. (2001). Soaps and suspicious activity: dramatic experiences in british classroom. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 45, 16.

Aral, N.,Kandır, A. ve Can Yaşar, M. (2000*) Okulöncesi eğitim ve anasınıfı programı*, İstanbul: Ya-pa Yayın.

Arı, R. (2005). *Gelişim ve öğrenme.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Arıkan, F. (2005). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama* (5. Baskı). Ankara: Asil Yay.

Asher, J.J. (1966). The learning strategy of the total physical response: a review. *Modern Language Journal*, 50(2), 79-84.

Aslan, (Ed.) N. (2000), *Dramaya merhaba*. Ankara: Oluşum Drama Yayınları.

Aslan, N. (Ed.) (2006). *Drama ve Tiyatro*, Ankara: Oluşum Yay. Fersa Matbaacılık.

Arslan E, Erbay F.,& Saygın, Y. (2010). Yaratıcı Drama İle Bütünleştirilmiş İletişim Becerileri Eğitiminin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin İletişim Becerilerine Etkisinin İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23,1-8

Ataman, M. (2009). *Türkçe derslerinde kullanılabilecek yaratıcı etkinlikler ve yaratıcı yazma örnekleri*. Ankara: Kök yayıncılık.

Atasoy, B. (2002). *Fen öğrenimi ve öğretimi*. Ankara: Asil Yayın.

Aydede, M. N., Çağlayan, Ç., Matyar, F. ve Gülnaz, O. (2005). Fen ve teknoloji öğretmenlerinin kullandıkları öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *ÇukurovaÜniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 1-10.

Aytaş, G. (2008). *Türkçeöğretiminde tematik yaratıcı drama (*Etkinlik ve Uygulamaları). Ankara: Akçağ Yayınları.

Baldwin P. & K. Fleming (2003). *Using literacy through dramaNLS(National Literacy Strategies).* London: Routledge Falmer.

Baldwin, P.,& Hendy, L. (1996). *The drama book.* London: Collins Educational.

Ballman, T. L. (2006). *Speak or not to speak?: drama techniques*, narration and other real-life activities. *Hispania* 89.

Ballou, K. J. (2000). *The Effects of a drama intervention on communication skills and learning attitudes of at-risk sixth grade students*. Degree Of Doctor Philosophy, Clemson University.

Baltacıoğlu, I. H. (2006). *Tiyatro*. İstanbul: Mitos-Boyut Yay.

Baraldi, S. M. (2009). *Drama and theatre practices in elementary classroom that create conducive environment for non-english speakers' english language acquisition*. A Dissertation Degree Doctor of Philosophy, Arizona State University.

Başkaya, Ö. (2000). *Dört drama liderinin yaklaşımlarına genel bir bakış ve yaratıcı dramada temel ilkeler*. Türkiye 2. Drama Liderler Buluşması. (Yayına Hazırlayan: Naci Aslan). Ankara: Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi. s. 83–88.

Bayram, E.,Özgül, E., Kaplan, G. ve diğerleri (1999). *İlköğretimde drama 1*. Ankara: MEB Yay.

Belanca, J. (1997) *Active learning handbook for the multiple intelligences classroom*. Arlington Heinghts, IL; Skylight.

Bell, T. (1991) Building a comprehensive theory of foreign language reading. language reading, theory, research, and ımplications. *The Southern Journal of-Linguistics,* 27(1).

Benjamin, W. (2001). *Çocuklar, Gençlik ve Eğitim Üzerine*, Ankara: Dost Kitabevi.

Best, D. (1998) *Eğitimde drama yaz okulu dersleri notları*. University of Central, England, UK.

Best, J. W. & Khan, J. V. (1993). *Research in education* (7th ed.). Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.

Bıyık, D.(2001). *İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Dersinde Kullanılan Dramatizasyon Yönteminin Etkililiğ*i, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

Bilen, N. (1989,1996). *Plandan uygulamaya öğretim*, Ankara: Sistem Ofset.

Bodden, L. M. (2006). *Developing a creative classroom through drama work: One teacher's reflective journey*. Phd. Thesis Master dissertation, The University of Arizona, United States - Arizona. Retrieved October 4, 2008, from Dissertations & Thesis: Full Text database. (Publication No. AAT 1432989).

Boileau, L. (2002). *Des enfants sans langage*, Paris: Odile Jacob.

Bolton, G. (1984a). *Drama as education***.** Singapore: Huntsmen Offset Printing Ltd.

Bolton, G. (1984b). *Drama as education: An argument for placing drama at the center of the curriculum*. New York: Longman.

Booth, D. (1985). Imaginary gardens with real toads: reading and drama in Education. *Theory into Practice*, 193-198.

Bowell, P. & Heap, B.S. (2001). *Planning process drama*. London: David Fulton Publishers.

Bower, G.H. & Hilgard, E. (1981) *Theories of learning*. (5th ed.). Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.

Boysson-Bardies, B. (1996). *Comment la parole vient aux enfants*. Paris: Editions Odile Jacob.

Bozdoğan, Z. (2003). *Okulda rehberlik etkinlikleri ve yaratıcı drama*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Brooks, J. G.,& Brooks, M. G. (1993). *In search of understanding: The case for constructivist classrooms.* Alexandria, VA: Association of Supervision and Curriculum Development.

Brossard, M. (2002). *Construction des Connaissances et Pratiques d'ecrit, Perspectives*, XXXI, (2) Juin, Unesce.

Brown, V.,& Pleydell, S. (1999). *The dramatic difference: Drama in the preschool and kindergarten classroom.* Portsmouth, NH: Heinemann.

Bruner, J. S.(1986). *Actual minds, possible worlds*. Boston, MA: Harvard University Press.

_____ (1983). *La development de ı'enfant: savoir dire, savoir f*aire. Paris, PUF.

_____ (1987). *Comment les enfants apprennent a parler*. Paris: Retz.

Büyükkaragöz, S. ve C. Çivi(1996). *Genel öğretim metotla*rı. İstanbul: Öz Eğitim Yay.

Büyüköztürk, S. (2001). *Deneysel desenler,* Ankara: PegemA Yayıncılık.

Büyüköztürk, S. ve diğerleri (2009) *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Cabral, B. (1997). *Teacher in role and the children's zone of proximal development a partnership for acting and reading physical signs, researching drama and theatre in education*. Internasyonel Conference, University of Exeter.

Cameron, C. R. (2003). *Making the conversations possible: drama as a methodology in developing the language of the everday in esl classrooms*. A Thesis Master of Arts, Victoria University.

Can, B. & Cantürk-Günhan, B., (2009). Yaratıcı Drama Yöntemini Kullanmaya Yönelik Özyeterlik Ölçeği. *Nwsa e-JournalEducation Sciences*, Volume: 4, Number: 1, p: 34-43. http://www.newwsa.com.tr (Erişim tarihi: 20 Nisan 2009).

Chaille, C. (1978). The child's conception of play, pretending and toys: Sequences and structural parallels. *Human Development* 21, 201-210.

Chambers T.S. &Montgomery K.(1997). Plot: framing contingency and choice in bioethics. *HEC Forum.* 11, 38–45. [PubMed]

Champley J. L. (2005). *An analysis of reading materials and strategies used by older adult.* Unpublished doctoral dissertation, Wichita State University, Kansas.

Chiang, M. C. (2003). *The effect of chanting activities on the comprehension of English of first grades and college freshmen in Taipei*. Unpublished doctoral dissertation, Texas A&I University, Kingsville.

Christenson, S. L., Reschly, A. L. & Wylie, C. (2012). *Handbook of research on student engagement*. New York, NY: Springer Science.

Clark, L. H. & Star, I. S. (1976). *Secondary and middle school teaching metho*ds, New York: Macmillian.

Cohen, L. & Manion, L. (1997). *Research methods in education*. 4th ed. London: Routledge.

Collier, V. P. (1992). A sythesis of studies examining lon-term language minority student data on academic achievement. *Bilingual Research Journal*, 16(1-2),187-212.

Coon, D. (1983). *Introduction to psychology: exploration and application*. (Fourth Edition) St. Paul, Minnesota: Northwest

Cooper, L. A. (2005). *The effects of dramatic activity on third grade students: acquisition of vocabulary words within the visual arts classroom*. A Dissertation Degree of Doctor, Arizona State University.

Cottrel, J. (1987). *Creative drama in the clasroom grades 1-3 teacher's resource book for theatre arts national textbook company*. Western Michigan University, U.S.A.

Courtney, R. (1990). *Drama and intelligence: A cognitive theory*. Canada: McGill-Queen's University Press.

Cömertpay, B. (2007). *Dramanın 5-6 yaş grubu çocuklarının dil edinimine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

Cramer, N. V. (2003). *Lıteracy as a performıng art: a phenomenologıcal study of oral dramatıc readıng*. Phd. Thesis. Doctor Degree, Louisiana State University

Creswell, J.W. (2003). *Research design. second edition*. London: Sage publications.

Çalışlar, A. (2004). *Tiyatro kavramları sözlüğü.* İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.

Çebi, A. (1996). *Öğretim amaçlı yaratıcı drama yoluyla imgesel dil becerisinin geliştirilmes*i. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Çelen, N. (1992) *4-6 yaş çocuklarının sayı ve mekân korunumu kazanmasında sembolik oyunun işlevi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi,Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelenk, S. ve Tazebay, A. (2011). *Türkçe Öğretimi İlke-Yöntem-Teknikler***.** Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Çiğdemoğlu, G. (2000).Okulöncesi çocuklarıyla yapılan yaratıcı drama çalışmaları**.** Ed. NaciAslan, *DramayaMerhaba*. Ankara: Oluşum Yayınları.

Çilenti, K. (1988). *Eğitim teknolojisi ve öğretimi*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Çoruh, S. (1950). Okullarda dramatizasyon. *Öğretmen Dergisi* Yayını II, İstanbul: Işıl Matbaası.

Çoşkun E. (2007). Geçmişten günümüze Türkçe öğretiminin gelişimi*,* Ed. Ahmet Kırkkılıç-Hayati Akyol, *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*, Ankara: PegemA Yay.

Dalkılıç, N. U. (1995). *Anaokuluna devam eden 60-72 aylık çocuklara destekleyici olarak uygulanan eğitimde drama programının çocukların dil gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniv. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Davis, B.W. (1987), Some roots and relatives of creative drama as an enrichment activity for older adults. *Educational Gerontology,* 13 (4), 297-306.

Davis, D. (1996) Drama. *Learning and mental development*, 6, 1.

Demirel, Ö. (2006). *Öğretme sanatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

_____ (1999). *Türkçe öğretimi.* İstanbul: MEB Yay.

_____ (2004). *Öğretimdeplânlama ve değerlendirme öğretme sanatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

_____ (2005). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: PegemA Yay.

Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (1996). *Introduction: Entering the field of qualitative research, strategies of qualitative inquiry*. London: Sage Publications.

Deryakulu, D. (2001) *Yapıcı öğrenme*. Sınıfta Demokrasi. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları,-.

Dewey, J. (1938). Ex*perience and education*. New York: Simon&Schuster.

Dilaçar, A. (1978), *Anadili ilkeleri ve Türkiye dışındaki başlıca uygulamaları*. Ankara: TDK Yay.

Dixon, J. (1967). *Growth through english*. Oxford: Oxford University Press.

Doğan, B. (2002). *Strateji öğretiminin iş birlikli ve geleneksel sınıflarda okuduğunu anlama becerileri, güdü ve hatırda tutma üzerindeki etkileri.* Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Dornyei, Z. & Csizer, K. (1998). The 10 commandments for motivating language learners: Results of an empirical study. *Language Teaching Research*, 2(3), 27-31.

Dornyei, Z. (2001). *Motivational strategies in the language classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dökmen, Ü. (1995) *Sosyometri ve psikodrama*. İstanbul: Sistem Yayınları.

Dönmez, B. N. (1988) Okul-öncesi dönemde oyun ve önemi, *Okul-Öncesi Eğitimi Dergisi*, 35, 4-7.

Driscoll, M. P. (2000). *Psychology of learning for ınstruction*. Allyn and Bacon.

Duffy, T. M. & Cunningham, D. J. (1996). Constructivism: ımplications for the design and delivery of ınstruction (Ed. David Jonassen). *Handbook of research for educational communications and technology* (pp. 177). New York: Simon & Schuster Macmillan.

Dupre, J. B. (2006). Cr*eative drama, playwriting, tolerance, an ethnographic study of students in a seventh grade language arts class*. The University of New Mexico, New Mexico, USA.

Dyson, A. H. (1990), T*he word and the world: reconceptuallizing written language development or do rainbow mean a lot to little girls*? Technical Report No.42, Center for the Study of Writing, Berkeley, CA.

Early, T. (2003). A lead role for drama, *Times Educational Supplement*, 4514.

Edmiston, B. (1992). Structuring drama for reflection and learning: A teacher-researcher study. *Youth Theatre Journal*. 7(3), 3-11.

Edmiston, B., Enciso, P., & King, M. (1987). Empowering readers and writers through drama: narrative theater. *Language Arts*, 64.

Eisner, E. W. (1998). *The enlightened eye: Qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hâll, Inc.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara: Anı Yay.

Erden, M. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.

Ergin, M. (2001), *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayın Tanıtım.

Ergin, S. (2008). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin noktalama işaretlerini kullanma becerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erhan, T.Ü. (2000). İlköğretimde Hayat Bilgisi Dersinin Drama ile Verilmesinin Dersin Öğrenilmesine ve Çocukların Benlik Kavramlarına Etkisinin İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Erikson, E. H. (1995). "*Childhood and Society*", Arnold Arnold "*Çocuğunuz ve Oyun*", (Çev. Ahmet Gümüş). İstanbul: Denge Yay.

Farris, J. P. & Parke, J., (1993). To be or not to be: what student think about drama. *The Clearing House*, 231-234.

Fein, G.G. (1981). Pretend play: new perspectives. In E. M. Hetheringtın and R. D. Parke (Ed.), *Contemporary Reading in Child Psychology*. New York: McGraw-Hill.

Feinberg, R. M. (1976). Creative drama needs a building process. L*anguage Arts*, 53(2), 184-186.

Fidan, N. (1985). *Okullarda öğrenme ve öğretme*, Ankara: Alkım Yay.

Finlay-Johnson, H. (1912). *The dramatic method of teaching*. London: James N.&Co.

Fleming, M. (1995). *Starting drama teaching*.London: David Fulton Publishers

Flennoy, A. J. (1992). Im*proving communication skills of grade low achieves through whole language, cretive drama and different sytles of writing*. Nova University, Florida.

Foucambert, J. (1976). La maniere d'etre lecteur, Paris: Presses Universitaires de Françe.

Freericks, M and Segal, J. (1979) *Creative puppets in the classroom*. New Plays Inc. Rowaytın, Cann.

Fulford, J., Hutchings, M., Ross, A. & Schmitz, H. (2001). *İlköğretimde drama*. (Çev. Leyla Küçükahmet, Hande Borçbakan, S. Sadi Karamaoğlu). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Gardener, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic.

Gargiulo, M., R. Sefton & K.Graver, B. S. (1992) Writing for publication ın early childhood education,. *Childhood Education*, 8, 157-160.

Garza, D. C. M. (1985). *Self-Concept enhancement through the fine arts*. Unpublished Doctoral Dissertation, Texas A&I University, Kingsville.

Giaitzis, L. (2007). *Using dramatic activity to enhance junior core french students' motivation and oral communication skills*. Brook University, St. Catharines, Ontorio, USA.

Giordan, A. (1998). *Apprendre-öğrenme-*. Çev. Mehmet Baştürk, E. B. ve Tulan M. (2008). İstanbul: deki Basım Yayım.

Girgin, T. (1999) *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yaratıcı Drama Etkinlikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Glatthorn, A. A. (1994) Constructivism: ımplications for curriculum. *International Journal of Education Refor*m, 3 (4).

Gleason, J. B. (1993). *The development of language*. NewYork: Macmillan.

Golomb, C. & Cornelius, C.(1977). Symbolic play and its cognitive significance. *Developmental Psychology*, 13, 246–252.

Goodlad, J. L. (1984). *Aplace called school: Prospects for the future*. New York: McGraw-Hill.

Goodman, J. R. (1990) A *Naturalist ınvestigation of the relationship between literacy development and dramatic play in 5 year old children*. Doctoral Dissertation, Peabody College, Nashville, TN.

Gould, J. S. (2007). Dil becerilerinin öğrenimi ve öğretimine oluşturmacı bir perspektif. Catherine Twomey, Fosnot (ed.), Soner Durmuş (Çeviri ed.), *Yapılandırmacılıkta teori, perspektifler ve uygulam*a. Ankara: Nobel Yayın – Dağıtım.

Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.

Gökdağ, R. (1999). "Psikodrama" eğitimde-tiyatroda yaratıcı drama. *Çağdaş Drama Derneği Bülteni*, 3-4, 7-9.

Gönen, M. (1992) Çocuk ve yaratıcılık, *8. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Bursa: *YA-PA*

Gönen, M. ve Dalkılıç, N. U. (2003). *Çocuk eğitiminde drama, yöntem ve uygulamalar*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık

Gönen, M. (1999), Çocuk eğitiminde drama yönteminin kullanılması. *Oluşum drama Atölyesi Türkiye I. Drama Liderleri Buluşma*sı, Ankara: Fersa Matbaacılık.

Graham U. (1979). *Psysical and creative activities for the mentally handicapped*. London: Cambridge University Press.

Gray, M. A. (1987) A frill that works: creative dramatics in the basal reading lesson. *Reading Horizons*, Fall, 6-9. *Guidebook for parents and educators.* Scottsdale, AZ: Great Potential Press.

Greenfield, P. M. & Smith, J. H. (1976). *The structure of communication in early language development*. New York: Academic Press.

Günel, A. S. (2014). *Biçimlendirici değerlendirmenin bir dil programındaki öğrencilerin derse katılımı üzerine etkileri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yay.

_____(2009). Dünya dillerindeki gelişmeler ve Türkçemizin durumu. *Yeni Ses*, 168(14), 18-19..

Güney, S. (2009). *Drama tekniklerinin ilköğretim 4. ve 5.sınıflardakullanımı*(Dede Korkut Hikâyeleri Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Güneysu, S. (1991). "*Eğitimde drama*". YA-PA 7. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, (84-87), Eskişehir.

Gürer, D. G. (2013). *Sosyal bilgiler dersinde öğrenme nesnelerinin kullanımı: Başarı, tutum ve derse katılım*. Yayınlanmamış doktora tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gürol, A. (2003). Okulöncesi öğretmenleri ile okul öncesi öğretmen adaylarının eğitimde dramaya ilişkin kendilerini yeterli bulma düzeylerinin belirlenmesi. *FıratÜniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 13-2. 147-165

Harrison, L. (1999). *Drama curriculum bank key stage scottish levels*, U.K.: Scholalastic Ltd.

Haught, R. J. (2000) *Embodied language performance: mediational affordances of dramatic activity for second language learning*. Phd. Thesis Master Degree, University of Florida.

Hayes, E. (1976). Drama is english in action. *Language Arts*, 53(2) 179-183.

Heining, R. B. & L. Stillwell (1981). *Creative drama for the classroom teacher*. Lansing MI. USA.

Heinig, R. B. (1993). Cr*eative drama for the classroom teacher*. Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall.

_____ (1988) *Creative drama for the classroom teacher*. New Jersey: Westrern Mechigan University Prentice.

Hendry, D.G., Frommer, M. & Walker, R. (2006) Constructivism and problem-based learning. *Journal of Further and Higher Education*, 23(3), 359-367.

Hodgson, J. (1971). Improvisation and literature, *Drama and Theatre in Education*, London.

Holden, S. (1981). *Drama in language teaching*. Harlow, U.K.: Longman .

Hollander, R. (2009). *What students say about drama: exploring the experiences of seventh grades in a communications and theatre classroom*. Phd. Thesis Doctor Degree, New York University.

Hornbrook, D. (1998) O*n the subject of drama*, London: Routledge.

_____ (1998). *Art education and dramatic*. London-NewYork: Routledge.

Horowitz, E. and Young, D.(1991). *Language anxiety: From theory and research to classroom implications*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Houdé, J., Bideaud, J. and Pedinielli, L. (1992). *L'homme en developpment*. Paris, PUF.

Howell, M. (2000). Practical, special and open to all (drama in schools). *Times Edcucational Supplement*, Nov 17.

Hsu, M. H. (2001). Dra*ma as a resource to promote oral skills in the English language teaching classroom: A proposal for Taiwan's secondary school*, Unpublished M.A. Thesis, The University of Warwic, Coventry, U.K.

Hsu, M. H. (2006). *The effects of dramatic activities on reading comprehension of senior high school efl students in taiwan*. Degree of Doctor of Education, Texas A&M UniversityKingsville.

Huber G. L. (1997). *Active learning workshop*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi

Hughes, J. (2000). Drama as a learning medıum. *Researching Poetry*, 6, 3.

Huitt, W. (2003) Constructivism*. Educational Psychology Interactive*. GA: Valdosta State University. http://chiron.valdosta.edu/whuitt/col/cogsys/construct.html. 15-04-2009.

Hunt T. & Renfo, N. (1882) P*uupperty in early childhood education*. Nancy Renfo Studios, Austin.

İsmihan, E. (1992), *Dramatizasyonun çocuk eğitimindeki rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Johnson, L., Cecily O. & Heathcote, D. (1984). *Collected writings on education and drama.* Essex: Anchor Brendon Ltd.

Jackson, (Ed.) T. (1996). Learning though theatre. Gavin Bolton, *Drama in Education and TIE*. NewYork-London: Routledge .

Jasinski S., J. & Crumpler, T.(2002) Writing with their whole being: a cross study analysis of children's writing from five classrooms using process drama. *Research in Drama Education,* 7, 1.

Jay, B. (1996). Quelles pistes pour la formation du lecteur de textes litteraires au CM2? *Une approche par la nouvelle* MEMOIRE C.A.F.I.M.F.

Johnson, L. & O'Neill, C. (1984). Dorothy Heathcote: Collected Writings On Education And Drama**,** Essex: Anchor Brendon Ltd.

Joyce, B., Weil, M. and Showers, B. (1992). M*odels of Teaching*, Boston: Allyn and Bacon.

Jonassen, D. H. (1992) Evaluating constructivistic learning. In David H. Jonassen and Thomas M. Duffy, Eds. *Constructivism and the technology of ınstruction*: A conversation. (137-148). Hillsdale, NJ. Lawrence Erlbaum.

Judy K.,*Drama & literacy in the primary*.

surfcitydelux.com/readerstheater/index.html(Erişim Tarihi*:* 24-06-09)

Juljevic, V. Z. (2007). *Pupperty and lanugage development in a first grade library reading program: a case stu*dy. Washington State University, USA.

Kaalend-Wells, C. (1994). Classroom teachers' perpections and uses of creative drama. *Youth Theatre Journal*, 8, 21–26.

Kahyaoğlu,H., Yavuzer,Y. ve Aydede, M. (2010). Fen bilgisi dersinin öğretiminde yaratıcı drama yönteminin akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 8(3); 741-758.

Kalliopuska, M. & Titinen, U. (1991). Influence of two developmental programmes on the empathy and prosociability of preschool children. *Perceptual and Motor Skills*, 72, 323-328.

Kamen, M. (1992). Creative Drama and the Enhancement of Elementary School Students, *Understanding of Science Concepts, Dissertation Abstracts International*, DAI-A 52/07, 2489.

Kaplan M. (1999). *Kültür ve dil*, İstanbul: Dergâh Yay.

Kara, Ö. T. (2000). *Türkçe öğretiminde drama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kara, Y. & Çam F. (2007). Yaratıcı Drama Yönteminin Bazı Sosyal Becerilerin Kazandırılmasına Etkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 32; 145-155

Kaner, S. (1990). Psikodrama-kuram, teknik ve araçlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Fakülte Dergisi,* 23 (2).

Karadağ, E. ve Çalışkan, N. (2005). *Kuramdan uygulamaya ilköğretimde drama*. Ankara: Anı Yayınları.

Karagöz, S. (2002). *Yaratıcı drama yöntemiyle yaratıcı yazma etkinlikleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karakaya, N. (2007) İlköğretimde drama ve örnek bir uygulama. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergis*i, 1-27.

Karakuş, F. (2000), D*rama yönteminin ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin öykü yazma becerilerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Karaoğlu, A. (2003). Eğitimde dramanın önemi. *PİVOLKA, 2*(6), 18.

Karateke, E. (2006). Y*aratıcı dramanın ilköğretim ıı. kademede 6.sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerine olan etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hatay.

Kardash, C.A. and Wright, L. (1987). Does creative drama benetif elementary scholl students: a meta anlysis. *Jouth Theatre Journal,* 1 (3), 11-18

Kase-Polisini, J. (1988). *The creative drama book: three approaches.* USA: Arizona State University.

Kratochvil, K. R. (2006).^*The ımpact of educational drama on the advancement of english language learning*. Phd. Thesis Master Degree, Son Jose State University. Kase-Polisini,

Kavcar, C. (1986). *Türkçe öğretiminde dramatizasyon yöntemi*. Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı, Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay. Ankara. ss.83-91.

Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S.(1997). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin Yayıncılık.

Kaya, M. (1995). *Türkiye'de yabancı dil olarak İngilizce dersi alan bir sınıftaki öğrencilerin motivasyon, endişe, kendine güven ve dışa dönüklük, içe dönüklük durumları ile sınıf içinde aktif derse katılımları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaya, A. (2007). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Keer, H. V. & Verhaeghe J. P. (2005). Effects of explicit reading strategies ınstruction and peer tutoring on second and fifth graders' reading comrehension and self-efficiency perception*. The Journal of Experimental Education,*73, 291-329.

Kempe, A. (2003). The Role Of Drama İn The Teaching Of Speaking And Listening As The Basis For Social Capital. *Research in Drama Education,* 8 (1), 65-78.

Kepme, A. & Ashwell, M. (2000). *Progression in secondary drama*. Oxford, U.K. : Heinneman.

Koç, F. (1999). *Yaratıcı dramanın öğrenmeye etkisi (sosyal bilimler dersinde bir yöntem olarak).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köklü, S. (2003). *Türkçe öğretiminde 7. ve 8. sınıf öğrencilerine dinlediğini anlama davranışının kazandırılmasına dramatizasyonun etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kodaz, A. (2007).*Ortaöğretim 9. sınıflardadil öğretiminde drama yönteminin etkiliği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Kraemer, K. (2002). *Creative dramatics understanding teachers' perspectives*, Unpublished Master of Arts, Sanjose State University.

Krashen, S. (1981). *Second language acquisition and second language learning*. Oxford, UK: Pergamon Press.

_____ (1982) *Principles and practice in second language acquisition*. New York: Pergamın Press.

Küçükahmet, L. (1994)*Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Kyriakkopoulps, P. (2008). *Using practiced ımprivisation and role-play to ımprove oral communication skills for english second language learners*. Phd. Thesis Master Degree, Concordia University, Canada.

Lachapelle, C. (2001). Les strategies de compherension en lecture. Mi*nistere de l'Education de la* Saskatchewan.

Lambert, R. B. (1981, 1988). *Creative Drama for the classroom teacher, western mechigan universty prentice*. New Jersey USA; Englewood Cliffs, NJ. Prentice Hall.

Landy, R. J. (1982). *Handbook Of Educatıonal Drama And Theatre,* Printed in the United States of America Greenwood Press.

Lang, L. (1998). *Teaching with drama: A collaborative study*. Phd. Thesis submitted to the University of Alberta.

Larsen-Freeman, D. & Long, M. H. (1991). *An introduction to second language acquisition researc*h. New York: Longman.

Lawrence, D. (1988). Improving self-esteem and reading. *Educational Research*, 27(3),12-18.

Lazar, G. (1993). *Literature and language teaching*. Cambridge, U.K.: Cambridge, MASSÇ University.

Levent, T. (1999). Drama kültürü oluşturmak. *Eğitimde Tiyatroda Yaratıcı Drama*, Çağdaş Drama Derneği Bülteni, 2, 7-9.

Levent, T. (2001). *Demokrasi kültürü, iletişim ve drama. iletişim*. Ankara: Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi Basımevi.

Lindfors, J. (1987). *Children's language and learning*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Lindvaag, A. & Moen, T.(1984). *Drama I skolen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Liu, Y. M. (2002). A case study of the application of portfolio assessment to English drama teaching in a vocational school. *Journal of Taiwan Normal Universi*ty, 47(2), 159-174.

Louis, C. & Lawrence, M. (1997). *Research methods in education*. London: Routledge Press.

McGuffee, J. W. (2004). Drama ın the computer scıence classroom, consortium for computing sciences in colleges. jameswm@admin.stedwards.edu (Erişim Tarihi: 23.07.09)

MacGregor, C. (1996). *Yaratıcı bir çocuk yetiştirme*(Çev. Ersin Soylu). İstanbul: Papirüs Yay.

Macy, L. (2005). *Evokıng language arts through drama: multiple case studies*. Phd. Thesis Doctor Degree, University of Alberta.

Maden, S. (2010a).Türkçe Öğretmenlerinin Drama Yöntemini Kullanmaya Yönelik Öz Yeterlikleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(14): 259 – 274.

Maden, S. (2010b).*İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Dersinde Drama Yönteminin Temel Dil Becerilerinin Kazanımına Etkisi (Sevgi Teması Örneği),* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Maden, S. (2010c).Türkiye'de çocuk tiyatrosu düşüncesi ve öz tiyatro. *Newsa, e-Journal of New World Sciences Academy* 5(3);234-246.

Maden, S., Durukan, E. ve Aslan, A. (2010d). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Öğretmen Niteliklerine Yönelik Görüşleri. *Turkish Studies,* 5(4); 1364-1378.

Maden, S. (2011). Türkçe öğretiminde drama yönteminin kullanımıyla ilgili yaşanan sorunlar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ISSN: 1308-9196, 4(6); 107-122.

Mages, W. K. (2008). *Language and theory of mind development in the context of a head start theatre-in-education programs*. Degree of Doctor of Education, Harvard University. USA.

Maley, A. and Duff, A. (1994). *Teaching modern languages(drama techniques in language teaching) ed. ann swarbic.* Open Unıversity London-New York: Routledge.

Marshall, J. (1994). *Avrupa devletleri müfredat programlarının incelenmesi,Ana dili ve yazım öğretimi*. Çev. Cahit Külebi, Ankara: Başak Yayınları,.

Martin, D. J. (1997) *Elementary science methods. A constructivist approach*. Kennesaw State Collage. Delmar Publishers.

Matthews, D. J.,& Foster, J. F. (2005). *Being smart about gifted children: A guidebook for parents and educators*. Scottsdale, AZ: Great Potential Press.

Matthews, M. R. (2002). Constructivism and science education: a further appraisal. *Journal of Science Education and Technology*, 11, 2.

McCaslin, N. (1990). New direction in creative drama. *National Forum*, 70, 3, 34-37.

McCaslın, N. (1990). *Creative drama in the classroom*. California: Longman 5th.Ed.

McGuffee, J. W. (2004). *Drama In The Computer Scıence Classroom*, Consortium for Computing Sciences in Colleges. *jameswm@admin.stedwards.edu* (Erişim Tarihi: 23-07-09)

McGregor, L. (1976). *Development in drama teaching*. London: Open Books.

McIntyre, B. (1974). *Creative drama in the elementary school*. Peacock, Itasca, IL.

McKeachie W. J. (1986). Teaching tips: a guidebook for the begining college teacher (Eight ed.) Lewington, Massachusetts; DC. Heath and Company.

Millî Eğitim Bakanlığı-MEB (1998). *İlköğretim seçmeli drama dersi 1-2-3, ilköğretim okulu ders programları*. (seçmeli dersler 6-7-8), İstanbul: MEB Yay.

_____ (2005). *İlköğretim türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu* (Taslak). Ankara: MEB Yay.

_____ (2006a). *İlköğretimTürkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB Yay.

_____ (2006b). *İlköğretim sanat etkinlikleri dersi programı ve kılavuzu* (1-8.Sınıflar). Ankara: MEB Yay.

_____ (2015). İlköğretim Türkçe dersi (1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yay.

Menteş, C. (2011). İlköğretim okulu 5. sınıf öğrencilerinin öğretmenlerine olan güven düzeyleri ile derse katılım düzeyleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Merrill, H. & Melanie, T. (2006) *Inspiring active learning: a complete handbook for today's teachers*. ASCD, Virginia, U SA.

Messer, K. (2007). *Teaching television through drama: A reflective practitioner study with 2nd grade*rs. Ph.D. dissertation, New York University, United States. Retrieved October 4 from Dissertations & Theses New York University database. (Publication No. AAT 3278630).

Miccoli, L. (2003). English through drama for oral skills development. *ELT Journal*, 57(2), 122-129.

Montgomery, D. (2006), Liv*ing arts partnership: the experience three middle school classroom theachers in a drama residency*. Doctoral Thesis Program in Educational Theatre, New Unıversity.

Moore, H.M. & Caldwell, H. (2002). Drama and drawing for narrative writing in primary grades. *The Journal of Educational Research*, 87 (2), 100-110.

Moreno, J.L. (1959). Psychodrama. *American Handbook of Psychiatry* (Ed. S. Arieti) Vol. II, New York:Basic Books.

Morgan, N. & Saxton, J.(1988). Enriching language through drama. *Language Arts*, 65.

Murphy, E. (1997) Characteristics of constructivist teaching and learning. constructivism: from philosophy to practice.

http://www.cdli.ca/~ehnurphv/emurphv/cle.html (Erişim Tarihi: 15-04-2009)

Nancy, Y. (1993). Let Drama Help Young Authors 're-see' Their Stories, *Language Arts*.

Neelands, J. (2004), *Begining drama 11-14*. London: David Fulton Publisher.

Nickel, H. W. (1986). *Theater lexikon*. Drama, okul tiyatrosu, okul oyunu maddeleri, Derl.: Brauneck ve Schneilin, Rororo, Reinbek bei Hamburg.

Nixon, J. (1988). "*Teaching drama" A teaching skills workbook, fokus on education*,. London: Mac Millan Education Ltd.

Norman, J. (1981). *Drama in education: a curriculum for change*. Oxford.

Nuhoğlu, M. M. (2007). *Türkçe öğretiminde tiyatro uygulamaları*. Ankara: maya Akademi Yay.

Nutku, Ö. (1976). *Teaching drama*(Çev. Tülin Şener, Filiz Koç Materyal). Ma. M. Educ., London.

Nutku, Ö. (2001). *Drama sanatı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

O'Neil, C. & Lambert, A. (1984,1995). *Drama structures. a practical handbook for teachers*. Hutchinson, London UK.

_____ (1991). *Drama structures a practical handbook for teachers*. Chelpenman, England: Heinemann Educational Books, Inc.

Oğuzkan, F. (1993).*Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık.

O'Hara, M. (1997). *Process and product: some perspectiver on the effect of presentation and performance in preparing pgce secondary english students to teach drama, researching drama and theatre in education*. International Conference, University of Exeter.

Okvuran, A. (1995). Çağdaş insanı yaratmada yaratıcı drama eğitiminin önemi ve empatik eğilim düzeylerine etkisi. *Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(1).

_____ (2001). Okulöncesi dönemde yaratıcı drama. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 3: 22-25.

_____ (2004). Drama Öğretmeninin Yeterliliklerini/Becerilerini Sınıflama İçin Öneriler, *Drama Liderliği*, Ankara: Oluşum Yayınları.

Oléron, P. (1979). *L'enfant et l'acquisition du language*. Paris, PUF.

Olssen, M. (1996) Radical constructivism and ıts failings: anti realism and ındividualism. *British Journal of Educational Studies*. 44(3), 275-295.

Oral, G. (2003). *Yine yazı yazıyoruz*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Orlich, D.C, Harder, R. J. Callahan, R.C. , Kravas C. H. , Kauchak D.P. Pendergrass, R.A. & Keogh, A. J. (1985). *Teaching strategies: a guide to beter instruction*. Lexington, Massachusetts D.C. Health and Company

Orlich, D.C. Harder, R. J. Callahan, R.C. & Gibson, H. W. (1998) *Teaching Strategies; A ve guide to beter instructio*n. Boston Houghton Mifflin.

Ormancı,Ü. &Şaşmaz Ören F. (2010). Dramanın İlköğretimde Kullanılabilirliğine Yönelik Sınıf Öğretmeni Adaylarının Görüşleri: Demirci Eğitim Fakültesi Örneği, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 43, (1): 165-191.

Ormanlıoğlu, M. U. (1997). *Niçin oyun*. İstanbul: Göçebe Yay.

Ömeroğlu, E. (1990). *Ana okuluna giden beş altı yasındaki çocukların sözel yaratıcılıklarının gelişmesine dramanın etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ankara.

Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. Ankara: MEB Yayınları.

Önder, A. (2004). *Yaşayarak öğrenme için eğitici drama* (5. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

_____ (2000). *Yaşayarak öğrenme için eğitici drama*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Özbay, Y. (2003).*Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Trabzon: İber Matbaacılık.

Özcan, S. (2010). *Açık uçlu soruların okuma derslerinde düşük seviyeli dil öğrencilerinin derse katılımları ve sözel üretimleri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Özdemir, E. (1965), *Uygulamalı dramatizasyon*. Ankara: MEB Yayınları.

Özdemir, E. (1983). Ana dili öğretimi. *Türk Dili* (Dil Öğretimi Özel Sayısı), Ankara: TDK Yay.

_____ (1991). *Yazın türleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.

Özdemir, L. (2003). *Yaratıcı Drama Dersinin Duygusal Zekâ Gelişimine Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Özden, Y. (1997). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: PegemA Yayınları.

Öztürk, A. (1997). *Tiyatro dersinin öğretmen adaylarındaki sözlü iletişim becerilerine etkile*ri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

_____ (1999). Öğretmen yetiştirmede yaratıcı drama yöntemiyle inlenecek tiyatro dersinin öğretmen adaylarındaki sözel iletişim becerilerine etkileri*, Eğitimde Tiyatroda Yaratıcı Drama,* Çağdaş Drama Derneği Bülteni, 3(4), 33-35.

_____ (2000). *Drama Uygulamalarındaki Güncel Sorunlar. Türkiye 2. Drama Liderleri Buluşması*. Yayına Hazırlayan: Naci Aslan. Ankara: Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi.

_____ (2007). *Yaratıcı Drama Uygulamalarında Güncel Sorunlar*. "Dramaya Çok Yönlü Bakış", Ed. Naci Aslan, Ankara: Oluşum Yay. Fersa Matbaacılık.

Paavola, S. & Lakkala, M. (2004) "What is good learning?"

http://insight.eun.org/ww/n/pub/insight/schoolinnovation/teaching_models/whatisgoodlearning.htm (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

Page, A. (1983). *Children's story comprehension as a result of storytelling and story dramatization: a study of the child as sprectator and as participant*. Rh. D. Dissertation. University of Massachusetts.

Paley, V. G. (2004). *A child's work: the importance of fantasy play*. Chicago: The University of Chicago Press.

Pappas, H. (1979). *Effect of Drama-related activities on reading achievement and attitude of elementary children*. Rh. D. Dissertation, Lehigh University, IL.

Pellegrini, A. D. (1985). The relations between symbolic play and literature behavior: a review and critique of the literature. R*eview of Educational Research*, 55, 107-121.

Peter M. Spoerl's, *Spelunkenpadagogik: a personal account of dramatic*, Betty Jane Wagner Understanding Drama-Based Education, Online data, http://www. european-mediaculture.org (Erişim Tarihi: 10.02.2009)

Philbın, M. & Myers J.S. (1991).Classroom drama. *The Social Studies,* 82, 5.

Piaget, J. & Inhelder, B.(1969). *The Psychology of the child*. New York: Basic Books.

Pickering, K. (1997). *Drama ımprovised*. NewYork: Routledge, s.VI-VII.

Pinciotti, P. (1993). Creative drama and young children: the dramatic learning Connection. *Arts Education Policy Review*, 94(6), 24- 28.

Piscator, E. (1980). *Theater film politic*. Berlin: Ludwig Hoffman.

Podlozny, A. (2000). Strengthening verbal skills through the use of classroom drama: a clear link. J*ournal of Aesthetic Education*, 34, (3/4), Special Issue: The Arts and Academic Achievement: What the Evidence Shows (Autumn-Winter, 2000), 239-275

Possien, W. M. (1969). They *all need to talk*. New York: Appleton-Century- Crofts.

Prendiville, F. & Toye, N. (2003). *Drama and traditional story for the early years.* London and New York: Routledge Falmer Taylor & Francis Group.

Prendiville, F. & Nigel T. (2007). *Speaking And listening through drama*. London: Paul Chapman Publishing a SAGE Publications Company.

Readman, G. & Lamont, G. (1994). D*rama within the primary curriculum: A practical handbook for teachers*. London: BBc Consumer Publishing.

Rıza, E. T. (1999). *Yaratıcılığı geliştirme teknikleri*. İzmir: Anadolu Matbaası.

Rittenberg, M. & Kreitzer, P. (1980). *English through drama: An introduction to language-learning activities*. Hayward, CA: The Alemany Press

Ronke, A. (2005), *Drama and theater as a method for foreign language teaching and learning in higher education in the united states*. Doktorin der Philosophia, Von der Fakultät I – Geisteswissenschaften der Technischen Universität, Berlin.

Rosenberg, G. P. (1981). *Theaters arts training as a means to develop expression and communication skills for selected bilingual secondary schoolpupils*. Unpublished doctoral dissertation, Texas A&I University, Kingsville.

Rosenberg ve diğerleri (1985). The system: imagery and creative drama. *The Journal of Creative Behavio*r.

Rosler, B. (2006) Pro*cess drama as a prereading strategy in one fifth grade social studies classroom*. Phd. Thesis Doctor Degree, Kent State University.

Royka, J. G. (2002). Overcoming the fear of using drama in english language teaching. *The Internet TESL Journal*, VIII, 6.

Sağlam, T. (2004). Dramatik eğitim: amaç mı? araç mı?.*Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 17,4-21.

Sağırlı, H. (2001). *İlköğretim 6.Sınıf Fen Bilgisi Dersinde Dramatizasyon Yönteminin Başarıya Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Schichedanz, J. (1978). You be the doctor and I'll be sick: Preschoolers learn the language arts through play. *Language Arts*, 55(6),713-718.

Selley, N. (1999). The *art of constructivist teaching in the primary school*. London: David Fulton Publishers.

San İ. (1977). *Sanatsal yaratma ve çocukta yaratıcılık*. İstanbul: İş Bankası Yay.

_____ (1979). Yaratıcılık, iki düşünme biçimi ve çocuğun yaratıcılık eğitimi. A*nkara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12, 1-4.

San, İ. ve diğerleri (1990). *Ankara'da yaratıcı drama*. Ankara: Türk Alman Kültür Merkezi Yayını.

_____ (1991). Eğitim-öğretimde yaşayarak öğrenme yöntemi ve estetik süreç olarak yaratıcı drama. *Eğitimde Nitelik Geliştirme Yeni Arayışlar I .Sempozyumu*, Ankara: Kültür Koleji Yay. s: 261-266.

_____ (1991). Yaratıcı drama-eğitsel boyutları. *I. Eğitim Kongresi Bildiriler Kitabı*, İzmir, s.558-564.

_____ (1995). Sanatta yaratıcılık oyun drama. *Yaratıcılık ve Eğitim Semineri*. Ankara: TED Yayınları. s.71–103.

_____ (1996). Yaratıcılığı Geliştiren Bir Yöntem ve Yaratıcı Bireyi Yetiştiren Bir Disiplin: Eğitsel Yaratıcı Drama. *Yeni Türkiye Dergisi Eğitim Özel Sayısı, 2*(7), 148-160.

_____ (2002). Eğitimde yaratıcı drama**.** *Yaratıcı Drama/1985–1995/ Yazılar.* 1.Cilt. Ankara: Naturel Kitap Yayıncılık.

Scrivener, J. (1994). *Learning teaching*. Heinemann Publishers.

Senemoğlu, N. (2001). G*elişim öğrenme ve öğretim* (*Kuramdan uygulamaya*). Ankara: Gazi Kitabevi.

_____ (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.

Serin, A. (2005). Y*aratıcı drama ile kurgulanmış yaratıcı yazma çalışmalarına ilişkin bir model*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sever, M. (2014). Derse katılım envanterinin Türk kültürüne uyarlanması.*Eğitim ve Bilim*, 39(176): 171-182.

Sever, M.,Ulusoy,Ö., Toraman, Ç. ve Türe,E. (2014). Lise öğrencilerinin çeşitli değişkenler açısından derse katılımlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39(176): 183-198.

Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sextou, P. (2002). Drama Teacher Training in Greece: a Survey of Attitudes of Teachers Towars Drama Teachers*, Journal of Education for Teaching*, (28),2, 123-133.

Shaw, A. (1968). *A taxonomy of objectives in creative dramatics*. Unpublished Doctoral Dissertation. New York: Columbia University.

Siks, B. G. (1983). *Drama with childiren.* New York: Herper and Row Publisher.

Silahsızoğlu, E. (2008). *Türkçe eğitiminde yaratıcı drama*. 13. Uluslararası Eğitim-de Drama/Tiyatro Kongresi, 21-23 Kasım Ankara.

Silber, K.H. (1998). The cognitive approach to training development: a practitioner's assesment. *Educational Technology Research and Development*. 46 (4). 58-72.

Silberman, M. (1996). *Active learning; 101 strategies to teach any subject*. Boston: Allyn and Bacon.

Silverman, D. (2000). *Doing qualitative research*. London: Sage Publications.

Skinner, E., Furrer, C., Marchand, G. & Kindermann, T. (2008). Engagement and Disaffection in The Classroom: Part of a Larger Motivational Dynamic? *Journal of Educational Psychology, 100*(4), 765-781. doi:10.1037/a0012840

Slade, P. (1954). *Child drama*, University of London Press.

_____ (1971). *Child drama*. London: University of London Press.

_____ (1995) *Child play – It's ımportance for human development.* JKP.

Smith, M. W. & Wilhelm, B.(2002). *Reading don't fix no chevy's*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Somers, J. (1991). Time capsule: a fusion of drama and history. *Teaching History*, V, October, 26-29.

Somers, J. (1998). *Çağdaş drama derneği atölye notları*. Ankara: Çağdaş Drama Derneği.

_____ (2005). *Drama as alternatıve pedagogy nuffield review of 14-19 education and training aims, learning and curriculum series*. (presented on 23 March 2005), University of Exeter, School of Performance Arts.

Sönmez, K. (2006). İlk*öğretim ikinci kademe türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yaratıcı drama yoluyla işlenebilecek metinlerin çözümlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Samsun.

Spolin, V. (1999). *Improvisation fot the theater*(3rd ed.) Evanston, IL: Northwestern Universtiy. York: Basic.

Stabler, T. (1978). *Drama in Primary School*, London: Macmillan Educational Ltd.

Stern, S. (1980). Drama in second language learning from a psycholinguistic perspective. *Language Learning*, 30(1),71-85.

Stewing, J. W. (1988). The clasroom connection: the teachers we teach. *Jouth Theatre Journal,* 3 (1),22-24

_____ (1972). Creative drama and language growth. *The Elementary School Journa*l, 72(4), 76-188.

Stewing, W. J. & Buege, C. (1994). *Dramatizingliterature in whole language classrooms*. Second Edition. New York: Teachers College Press. Columbia University.

Sullivan, P. (2003). *Effects of a theater arts process on seleceted attributes of middle school age psychosocial development and self-esteem*. Doctoral Dissertation, Pepperdine University.

Sully, J. (1897). *Children's ways: being selections from the author's 'studies of childhood*. London:Longman.

Sun, M. ve Seyrek H. (Tarihsiz). *Çocuk oyunları*. İzmir: MEY Yay.

Sungur, N. (1997), *Yaratıcı düşünme*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Susar Kırmızı, F.(2007). Yaratıcı Drama Yönteminin Okuduğunu Anlama Başarısına Etkisi ve Yönteme İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Eğitim Araştırmaları*, (7), 29, 59-71.

_____ (2008). Türkçeöğretiminde yaratıcı drama yönteminin tutum ve okuduğunu anlama stratejileri üzerindeki etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* (23), 95-109.

Şahbaz, N. K. (2006). Çocuk ve oyun.

http://www.egitisim.gen.tr/Sahbaz_oyun.htm (Erişim Tarihi: 25.2.2010).

Şimşek, T. (2004). *İlköğretimde drama kuramsal bilgiler ve uygulama örnekleri*. Konya: Suna Yayınları.

Şimşek, T. (2007). Türkçe eğitiminde drama.Ed. Ahmet Kırkkılıç-Hayati Akyol, *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*. Ankara: PegemA Yay.

Şimşek T. (2010). Dedektif Tipi Okuma Tekniği Sunumu. Okuyan Kocaeli Projesi www.korfez.meb.gov.tr/belgeler/okuyan_kocaeli_sunum.ppt (Erişim Tarihi: 02.04.2010)

Şirin, M. R. (2006). *Geceleri mızıka çalan kedi* (Her yaştan çocuklara hikâyeler), Ankara: Kök Yayıncılık.

Taşpınar M., Atıcı, B.(2002). Öğretim model, strateji, yöntem ve becerileri / teknikleri: Kavramsal boyut. E*ğitim Araştırmaları*, 2(8), 207–215.

Taylor, P. (1998). *Redcoats and patriots: Reflective practice in drama and social studies.* Portsmouth, NH: Heinemann.

Tekerek, N. (2007). Yaratıcı dramanın özgürlüğü, alışkanlıkların kalıpları ve Bir uygulama örneği. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* XX(1), 189-219.

Temizyürek, F. ve Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet dönemi ilköğretim okulları türkçe programları.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Thompson, J. (2003). *I will tear you to pieces: The classroom as theatr*e. In K.

Tokgöz, İ.A. (2004*).İlköğretim 4. ve 5. sınıf türkçe programlarında edebî türlerden öykünün öğretiminde yaratıcı drama yönteminin etkililiği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Çanakkale.

Topbaş, S..*Dil, ana dili ve Türkçe öğretimi*. http://www.bilgicik.com/yazi/dil-anadili-ve-Türkçe-öğretimi-2-bolum (Erişim Tarihi: 23-09-2008)

Topdal, E. B. (2004). İletişim ve egitimde yaratıcı drama süreci. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 54-55.

Türk Dil Kurumu (TDK) (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları

_____ (2007). Yusuf Has Hacib, *Kutadgu bilig (*5.Baskı). Haz. Reşit Rahmeti Arat, Ankara: TDK Yayınları.

Ulcay, S. (1985). Okulöncesi kuruluşlarda yaratıcılık. *Ya-Pa Okulöncesi Eğitim ve Yaygınlaştırma Semineri III*, İstanbul: Ya-pa Yayınları.

Uşaklı, H. (2007). *Drama ve iletişim becerileri.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ünal, C. (1981). *Genel tutumların veya değerlerin psikolojisi üzerine bir araştırma*. Ankara: AÜDTCF Yayınları No: 301.

Ünsal, B. (2005).*İlköğretim ikinci kademe (6, 7, 8. sınıflar) türkçe derslerinde drama yönteminin kullanımı ve bu yöntemin çocukların dil ve anlatım becerilerine katkısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ens. Ankara.

Üstündağ, T. (1988). *Dramatizasyon ağırlıklı yöntemin etkililiği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

_____ (1994). Günümüz eğitimde dramanın yeri. *Yaşadıkça Eğitim,* 9(37)

_____ (1998). Yaratıcı drama eğitim programının ögeleri. *Eğitim ve Bilim*, 22(107), 28-35.

_____ (2000). Çoklu zekâ, duygusal zekâ ve bireysel farklılıklar kavramlarından yaratıcı dramaya. *Türkiye 1. Drama Liderleri Buluşması Bildirileri*. Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi. Ankara: Fersa Matbaacılık.

_____ (2006) Y*aratıcı drama öğretmenimin günlüğü*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Üstündağ, T. (Röportaj). http://www.gorselsanatlar.org/roportajlar/dr-tulay-ustundag-ile-yaratici-drama-uzerine-bir-soylesi/?wap2 (Erişim Tarihi: 16.08.2009)

Vexilard, A. (1968). *Yaratıcılık teorileri ve eğitim*. Ankara.

Via, R. A. (1976). Participatory english: drama. *Language Arts*, 53(2), 175-178.

Verrior, P. (1985). Face to face: neotiating meaning through drama. *Theory into Practi*ce, XXIV,3.

Von Glasersfeld, E. (1995). A constructivist aproach to teaching. L.P. Steffe and J. Gale (ed.). *Constructivism in Education.* Lawrence Erlbaum Associates. http://scholar.google.com.tr (Erişim Tarihi: 03.5.2005)

Vygotsky, L. (1978). M*ind in society: the development of higher psychological processes*. Boston: Harvard University Press.

Wagner, B. J. (1976). *Dorothy Heathcote: drama as a learning medium*. Washington, DC: National Education Association.

Wagner, B. J. & Heathcote, D. (1989). D*rama as a learning medium*. Stanley Thornes, Publishers Ltd.

_____ (1979). Using drama to create an environment for language development. *Language Arts*, 56(3), 268–273.

Walsh-Bowers, R. & Basso, R. (1999). Improving early adolescents peer relations through classroom creative drama: An integrated approach. *Social Work in Education*, 21 (1), 23-32.

Wang, Z., Bergin, C. & Bergin, D. A. (2014). Measuring engagement in fourth to twelfth grade classrooms: The classroom engagement inventory. *School Psychology Quarterly, 29*(4), 517-535.

Ward, W. (1947,1957). *Playmaking with children*. New York: Appleton-Century-Crofts Inc.

Way, B. (1973). *Development through drama*. London: Longman.

_____ (1992). *Development through drama*. Middx: Longman.

Williamsom, P. & Silvern, S. (1992) You can't be grandma; you are a boy: events within the thematic fantasy play context contribute to story comprehension. *Early Childhood Research Quarterly*, 7, 75-93.

Wilson, B. G. & Cole, P. (1991) *Cognitive dissonance as an instructional varia*ble. Ohio Media Spectrum, 43 (4), 11-21

Wilson, B. G. (1997). *Reflections on constructivism and instructional design*. [Online]. Online data:

http://www.cudenver.edu/~bwilson/construct.html, (Erişim Tarihi: 04-11-2008).

Whirwindle, K. (1996) Metacognitive awareness and second language reading. *Modern Language Journal,* 73, 121-133.

White, C. (2007). *A self-study examining the effectiveness of creative dramatics with urbanyouth*. Ph. D. Dissertation, University of Maryland, College Park, United States - Maryland. Retrieved October 4, 2008, from Dissertations & Theses: Full Text database. (Publication No. AAT 3260500).

Winstone, J. & Tandy, M. (1998). *Beginning drama 4-11*. London: David Fulton Publishers.

Wittgenstein, L. (2001). *Tractatus logico-philosophicus*. David F. Pears-Brian McGuinness, London - New York: Routledge, [*Tractatus Logico-Philosophicus*, Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.]

Yaman, B. (2005). Senaryo tabanlı öğrenme yaklaşımına (stöy) dayalı eğitimde drama yönteminin, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama başarılarına etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 14(2), 465-482.

Yaşar, S. (1998). Yapısalcı kuram ve öğrenme öğretme süreci. *Anadolu Üniv. Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8(1-2), 68-75

Yavuzer, H. (1989) *Yaratıcılık*. İstanbul: Boğaziçi Üniv. Yayınları.

_____ (1998). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcı, E. (2008) *İlköğretim ikinci kademe türkçe derslerinde deyim ve atasözlerinin öğretiminde dramatizasyon yönteminin etkililik düzeyi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Yılmaz, T. T. (2000). *Türkçe öğretiminde yaratıcı drama yöntemi ile diksiyon becerileri kazandırmaya ilişkin bir model önerisi yaklaşımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Young, B.J. &Kellogg, J. (1993). Science attitudes and preparation of preservice elemantary teachers. *Science Education*, 7: 279-291.

Yükseköğretim Kurulu – YÖK (2007). *Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri*. Ankara: Bilkent YÖK Yayınları.

İnternet Adresleri:

Güncel Türkçe Sözlük

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts (Erişim Tarihi: 03.06.2011)

http://www.msxlabs.org/forum/tiyatro/12648-pandomim-mim-sanati.html

(Erişim Tarihi:30.10.2009).

http://www.indiana.edu/~reading/ieo/digests/d174.html (Erişim Tarihi: 24.06.09)

surfcitydelux.com/readerstheater/index.html(Erişim Tarihi:24.06.09)

TÜRKİYE'DE CARİ İŞLEMLER AÇIĞI SORUNU VE ENERJİ POLİTİKALARI

~Teorik ve Güncel Bilgiler~

Dr. Oktay Kızılkaya
Emrah Sofuoğlu

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 76
ISBN : 978-605-9663-75-5
© 1. Basım, Nisan 2017

TÜRKİYE'DE CARİ İŞLEMLER AÇIĞI SORUNU VE ENERJİ POLİTİKALARI ~Teorik ve Güncel Bilgiler~

Dr. Oktay Kızılkaya - Emrah Sofuoğlu

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kızılkaya, Oktay., Sofuoğlu, Emrah.
Türkiye'de Cari İşlemler Açığı Sorunu ve Enerji Politikaları ~Teorik ve Güncel Bilgiler~ / *Oktay Kızılkaya - Emrah Sofuoğlu*
1. Basım, XII+142 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-75-5
1. Cari İşlemler Açığı 2. Cari Açığın Sürdürülebilirliği 3. Enerji Politikaları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ ..... **vii**

ŞEKİLLER TABLOSU ..... **ix**

ÖNSÖZ ..... **xi**

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE TEORİK BOYUT **3**

1.1. Ödemeler Bilançosu ve Cari İşlemler Hesabı: Tanım ve İlkeler 3

1.2. Cari Açığın Teorik Altyapısı, Oluşumu ve Ekonomik Etkileri 8

1.2.1. Gelir Açısından Etkileri 9

1.2.2. Harcamalar Açısından Etkileri 9

1.2.3. Yatırım – Tasarruf Dengesi Açısından Etkileri 10

1.3. Cari İşlemler Hesabına Yönelik Teorik Bakış 13

1.3.1. Esneklikler Yaklaşımı 13

1.3.2. Toplam Harcama Yaklaşımı 16

1.3.3. Keynesyen Yaklaşım 17

1.3.4. Parasalcı Yaklaşım 19

1.3.5. Dönemler Arası Yaklaşım 20

1.4. Cari Açık Üzerine Yapılan Çalışmalar 22

1.4.1. Dünya Ülkeleri İçin Yapılmış Ampirik Çalışmalar 26

1.4.2. Türkiye Ekonomisi Üzerine Yapılmış Ampirik Çalışmalar 29

1.5. Cari Açığın Sürdürülebilirliği ve Temel Belirleyicileri 33

BÖLÜM 2: TÜRKİYE EKONOMİSİNDE 1980'DEN GÜNÜMÜZE CARİ İŞLEMLER AÇIĞININ SEYRİ VE DİNAMİKLERİ **41**

2.1. Türkiye Ekonomisinde 1980-2016 Yılları Arasında Cari Açığın Görünümü 41

2.2. Türkiye Ekonomisinde Cari Açığın Dinamikleri 47

2.2.1. Ekonomik Büyüme-Cari Açığın Sürdürülebilirliği 48

2.2.2. Dış Ticaret Açıkları 51

2.2.3. Tasarruf Yetersizliği 57

2.2.4. Reel Döviz Kuru Değişmeleri 61
2.2.5. Dış Borç Yükü 63
2.2.6. Finansal Gelişme ve Krediler 64
2.2.7. Enerjide Dışa Bağımlılık 66
2.3. Türkiye Ekonomisinde Cari Açığın Finansmanı 67

BÖLÜM 3: TÜRKİYE'DE CARİ AÇIK VE ENERJİ POLİTİKALARI ÜZERİNE 77
3.1 Türkiye'nin Enerji Görünümü 77
3.2 Cari Açık İçerisinde Enerji İthalatının Payı 86
3.3 Enerjide Dışa Bağımlılık ve Arz Güvenliği Sorunu 91
3.4. Enerjide Dışa Bağımlılık Bağlamında Türkiye-AB Ülkeleri Kıyaslamaları 97
3.5. Cari Açığın Azaltılmasına Yönelik Enerji Politikaları Üzerine Tartışmalar 103
3.5.1. Enerji Verimliliği 103
3.5.2. Yerli ve Yenilenebilir Enerji Yatırımları 105
3.5.3. Nükleer Enerji 106
3.5.4. Geleneksel Olmayan Enerji Kaynakları 107
3.5.5. Ekonomide Risk ve Belirsizliğin Azaltılması 110
3.5.6. İklim Değişikliği, Uluslararası Müzakereler ve Türkiye 112

SONUÇ 117

KAYNAKÇA 123

EKLER 133

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Senay ve Akçağlayan, Anıl, (2014) "Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği", Ege Academic Review 14.(1), 83-97.

Adıgüzel, Uğur, (2014) "Türkiye'de Cari Açığın Asimetrik Davranışının Analizi", Niğde Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 1.(7), 61-74.

Ağır, Hüseyin (2014). "Cari İşlemler Dengesi" http://www.huseyinagir.com/Wp-Content/Uploads/2014/10/CAR%C4%B0-%C4%B0%C5%9ELEMLER-NGES%C4%B0.Pdf (Erişim Tarihi: 10.04.2016)

Akçağlayan, Anıl, (2006) "Tüketim Dalgalanmaları Ve Cari İşlemler Dengesi: Türkiye Deneyimi, 1987-2003", İktisat İşletme Ve Finans 21.(242), 34-45.

Akçay, Cevdet, (2004) "Döviz Kuru, Cari Açık ve Politikalar", Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışmalı Toplantı

Akçay, Aslı Önal ve Erataş, Filiz, (2012) "Cari Açık ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Panel Nedensellik Analizi Ekseninde Değerlendirilmesi", Türkiye Ekonomi Kongresi

Akkaya, Yıldız ve Gürkaynak, Refet, (2012) "Cari Açık, Bütçe Dengesi, Finansal İstikrar Ve Para Politikası: Heyecanlı Bir Dönemin İzi", İktisat İşletme Ve Finans 27.(315), 93-119.

Aksümer, Seda, (2015) "Türkiye'nin Cari Açık Sorunu ve Cari Açığın Sürdürülebilirliği", Konya Ticaret Odası.

Alper, Ali Eren ve Oransay, Gürçem, (2015) "Cari Açık Ve Finansal Gelişmişlik İlişkisinin Panel Nedensellik Analizi Ekseninde Değerlendirilmesi", Uluslararası Ekonomi Ve Yenilik Dergisi 1.(2), 73-85.

Altunöz, Utku, (2014) "Cari Açık Sorununun Temel Nedenleri Ve Sürdürülebilirliği: Türkiye Örneği", İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 1.(2), 115-132.

Aras, Osman Nuri, Öztürk, Mustafa ve Erdoğan, Eren (2012) "Türkiye'nin Cari Açık Sorunu Ve Soruna Çözüm Noktasında Yeni Yatırım Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi (Turkey's Current Account Deficit Problem And Evaluation Of The New Investment Incentive System)", Ekonomi Bilimleri Dergisi 4.(1), 91-104

Aristovnik, Aleksander. (2006) "Current Account Deficit Sustainability in Selected Transition Economies", Zbornik Radova Ekonomskog Fakulteta U Rijeci: Časopis Za Ekonomsku Teoriju İ Praksu 24.(1), 81-102.

Barış, Serap ve Uzay, Nısfet, (2015) "Yurtiçi Tasarruflar Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği", Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 46, 119-151.

Bayat, Tayfur, Şahbaz, Ahmet ve Akçacı, Taner, (2013) "Petrol Fiyatlarının Dış Ticaret Açığı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği", Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 42, 67-90.

Bayar, Yılmaz, Kılıç, Cüneyt ve Arıca, Feyza, (2014) "Türkiye'de Cari Açığın Belirleyicileri", Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(1), 451-471.

Bayraktutan, Yusuf ve Demirtaş, Işıl (2011) "Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari Açığın Belirleyicileri: Panel Veri Analizi", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 22(2), 1-28.

Berument, Hakan, (2004) "Cari Açık ve Dövizde Dış Etkiler", Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışmalı Toplantı.

Birol, Fatih (2016). "WEO 2016 Dünya Enerji Görünümü Türkiye Tanıtım Toplantısı", Sabancı üniversitesi, http://gazetesu.sabanciuniv.edu/tr/2016-12/weo-2016-dunya-enerji-gorunumu-turkiye-tanitim-toplantisi (Erişim Tarihi: 04.02.2017)

Boratav, Korkut ve Yeldan, Erinç, (2006) "Financial Liberalization, Macro Economic Instability and Patterns of Distribution, Tukey 1980-2000", Chp14, s. 9-10.

Boya, Nevin, (2013) "Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği: Doğrusal Olmayan Bir Yaklaşım", Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi

British Petroleum (BP, (2016). "BP Statistical Review of World Energy June 2016", https://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2017)

Calderon, Cesar Augusto, Chong, Alberto ve Loayza, Norman V, (2002) "Determinants Of Current Account Deficits İn Developing Countries." Contributions İn Macroeconomics 2.(1), 1-37

Can, Gamze (2016). Türkiye'de Çevrimsel Etkilerden Arındırılmış Cari İşlemler Dengesi Https://Ekonomi.İsbank.Com.Tr/Userfiles/Pdf/Ar_08_2016.Pdf (Erişim Tarihi: 10.04.2016)

Ceylan, Reşat ve Çevis, İsmail, (2012) "Enflasyon Hedeflemesi Rejimi Öncesi Ve Sonrasında Türkiye de Cari Açıkların Sürdürülebilirliği", e-Journal of New World Sciences Academy, 7(4), 259-276.

Chen, Shyh-Wei. (2011) "Current Account Deficits And Sustainability: Evidence From The OECD Countries", Economic Modelling, 28(4) 1455-1464.

Chinn, Menzie D. ve Wei, Shang-Jin. (2008), "A Faith-based Initiative Meets tne Evidence: Does a Flexible Exchange Rate Regime Really Facilitate Current Account Adjustment?", NBER Working Papers, No: 14420.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2016). "Türkiye Cumhuriyeti Niyet Edilen Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkı", https://www.csb.gov.tr/db/turkce/editordosya/The_INDC_of_TURKEY_v_15_19_30-TR.pdf (Erişim Tarihi: 29.03.2017).

Çiftci, Necati, (2014) "Türkiye'de Cari Açık, Reel Döviz Kuru Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiler: Eş Bütünleşme Analizi", Anadolu University Journal Of Social Sciences 14.(1), 129-142

Çolak, Ömer Faruk ve Öztürkler, Harun, (2012) "Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim Ve Türkiye'de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi", Bankacılar Dergisi, 82, 1-43.

Debelle, G ve Faruqee, H, (1996), "What Determines the Currents Account?", IMF Working Paper, No: 96.

Değer, Sevgi ve Ay, Sema, (2013). "Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Cari İşlemler Arasındaki Nedensel İlişkiler (1990-2011)", Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politka Dergisi, 9, 5-22.

Demir, Murat, (2013) "Enerji İthalatı Cari Açık İlişkisi, Var Analizi İle Türkiye Üzerine Bir İnceleme." Akademik Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi (AKAD), 5.(9), 2-27

Demirci, Server, (2012) "Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Sürekliliği", Finansal Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi, 3.(7), 29-41

Demirtaş, Özgür (2013). "Enerji Piyasasındaki Son Gelişmeler ve Kaya (Şeyl) Gazı", İktisadi Araştırmalar Bölümü, https://ekonomi.isbank.com.tr/userfiles/pdf/ar_06_2013.pdf (Erişim Tarihi: 24.09.2016).

Doğan, Emrah, (2014.) "Türkiye'de Cari Açık Sorununun Yapısal Nedenleri Ve Ekonomik Etkileri", MS Thesis. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Edwards, Sebastian, (2002) "Does The Current Account Matter?." Preventing Currency Crises İn Emerging Markets. University Of Chicago Press, 21-76.

Edwards, Sebastian, (2006) "The US Current Account Deficit: Gradual Correction Or Abrupt Adjustment?", Journal Of Policy Modeling 28.(6), 629-643.

Eğilmez, Mahfi ve Kumcu, Ercan (2002) "Ekonomi Politikası: Teori ve Türkiye Uygulaması", Om Yayınevi, 19. Baskı.

Eğilmez, Mahfi, "İlginç Bir Yıl Olabilir", Radikal Gazetesi 13.04.2006 Tarihli Yazı.

Eğilmez, Mahfi, "Ödemeler Dengesini Okumak" http://www.mahfiegilmez.com/2014/01/ odemeler-dengesini-okumak.html (Erişim Tarihi: 25.03.2017)

Eğilmez, Mahfi, "Özetle Ödemeler Dengesi" http://www.mahfiegilmez.com/2012/06/ozetle-odemeler-dengesi-1975-2011.html (Erişim Tarihi: 25.03.2017)

EIA, (2017). "Natural Gas", https://www.eia.gov/dnav/ng/hist/rngwhhdm.htm (Erişim Tarihi: 06.03.2017).

Enerji Enstitüsü, (2016). "Fukuşima faciasından 5 yıl sonra bugün durum: Yeni Nükleer Santrallar için Alınacak Dersler", http://enerjienstitusu.com/2016/03/08/fukisima-faciasindan-5-yil-sonra-bugun-durum-yeni-nukleer-santrallar-icin-alinacak-dersler/ (Erişim Tarihi: 09.02.2017).

Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS), (2017). "Ödemeler Dengesi Analitik Sunum (6. El Kitabı)", http://evds.tcmb.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 12.02.2017).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB), (2016). "Dünya ve Ülkemiz Tabii Kaynaklar ve Enerji Görünümü", http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2f Enerji%20ve%20Tabii%20Kaynaklar%20G%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%C3%BC% 2fSayi_14.pdf (Erişim Tarihi: 18.01.2017).

ENERDATA, (2016). "Global Energy Statistical Yearbook 2016", https://yearbook.enerdata.net/ (Erişim Tarihi: 12.03.2017).

ETKB, (2016). "2016 Yılı Faaliyet Raporu", http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2f Documents%2fFaaliyet%20Raporu%2f2016_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim Tarihi: 15.03.2017)

ETKB, (2017). "Enerji Verimliliği", http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Enerji-Verimliligi (Erişim Tarihi: 03.03.2017).

ETKB, (2017). "Nükleer Enerji", http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Nukleer-Enerji (Erişim Tarihi: 05.03.2017).

ETKB, (2017), "Uluslararası Müzakereler", http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Uluslararasi-Muzakereler (Erişim Tarihi: 10.02.2017).

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), (2015), "Petrol Piyasası Sektör Raporu (2015)", http://www.epdk.org.tr/TR/Dokumanlar/Petrol/YayinlarRaporlar/Yillik (Erişim Tarihi: 05.01.2017).

EPDK, (2015), "2015 Yıllı Doğalgaz Piyasası Sektör Raporu", http://www.epdk.org.tr/TR/ Dokumanlar/Dogalgaz/YayinlarRaporlar/Yillik (Erişim Tarihi: 05.01.2017).

Erbaykal, Erman, (2012) "Türkiye'de Ekonomik Büyüme Ve Döviz Kuru Cari Açık Üzerinde Etkili Midir? Bir Nedensellik Analizi", Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi 3.(6), 81-88.

Erdinç, Zeynep, (2008) "İkiz Açıklar Hipotezinin Türkiye'de 1950-2005 Yılları Arasında Eşbütünleşme Analizi Ve Granger Nedensellik Testi İle İncelenmesi", Anadolu University Journal Of Social Sciences 8.(1), 209-222

Erdoğan, Seyfettin ve Bozkurt, Hilal, (2009) "Türkiye'de Cari Açığın Belirleyicileri: Mgarch Modelleri İle Bir İnceleme", 23(84), 135-172

Erkılıç, Serdar, (2006) İstatistik Genel Müdürlüğü. "Türkiye'de Cari Açığın Belirleyicileri." Uzmanlık Yeterlilik Tezi

Ersoy, Hicabi.(2013) "Küresel Kriz: Dış Borçlar Ve Cari Açık Perspektifinden Türkiye Analizi." Maliye Finans Yazıları, 27(100), 95-114.

Eşiyok, B. Ali, (2012) "Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu Ve Nedenleri", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar 49.(569). 63-85.

EUROSTAT, (2016). "Energy Dependence", http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table &init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdcc310 (Erişim Tarihi: 15.12.2016)

EUROSTAT, (2016). "Energy Production and Imports", http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports#Database (Erişim Tarihi: 02.03.2017).

Filoğlu, Emine (2013). "Dünyada Ve Türkiye'de Doğalgaz Ve Shale Gas (Kaya Gazı) Teknolojileri Ve Ticareti", ICCI 2013 19. Uluslararası Enerji ve Çevre Konferansı ve Sergisi, C&R Expo Center.

Forumu, Rekabet (2007) "Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı: Boyutu, Yapısı Ve Nedenleri"

GZT, (2017). "DAEŞ'in 2016'da dünyada gerçekleştirdiği 10 büyük terör saldırısı", http://www.gzt.com/gundem/daesin-2016da-dunyada-gerceklestirdigi-10-buyuk-teror-saldirisi-2590346 (Erişim Tarihi: 18.02.2017).

Hazine Müsteşarlığı, (2017). "Türkiye Ekonomisi", https://www.hazine. gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSayfalar%2FEkonomi_Sunumu.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2017)

Heidari, Hassan, Katircioglu, Salih Turan ve Davoudi. Narmin, (2012) "Are Current Account Deficits Sustainable? New Evidence From Iran Using Bounds Test Approach To Level Relationship", Economics: The Open-Access, Open-Assessment E-Journal 6.(46), 1-18.

Hepaktan, Erdem ve Serkan Çınar, (2012), "OECD Ülkelerinde Büyüme-Cari İşlemler Dengesi İlişkisi: Panel Veri Analizi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,12(1), 43-58.

Herrmann, Sabine, (2009), "Do We Really Know that Flexible Exchange Rates Facilitate Current Account Adjustment? Some New Empirical Evidence for CEE Countries", Deutsche Bundesbank Discussion Paper Series, No: 1, Economic Studies No: 22/2009.

Hubbard, R. Glenn, (2006) "The US Current Account Deficit And Public Policy." Journal Of Policy Modeling 28.(6), 665-671.

Garg, Bhavesh ve Prabheesh, K. P, (2015) "Causal relationships between the capital account and the current account: an empirical investigation from India", Applied Economics Letters 22(6), 446-450.

Gosh, Atish R., Ostry, Jonathan D. ve Tsangarıdes, Charalambos, (2010), "Exchange Rate Regimes and the Stability of the International Monetary System", IMF Occasional Paper, No: 270.

Göçer, İsmet, (2013) "Türkiye'de Cari Açığın Nedenleri, Finansman Kalitesi Ve Sürdürülebilirliği: Ekonometrik Bir Analiz", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi 8.(1), 213-242

International Energy Agency (IEA), (2016). "World Energy Outlook 2016 Executive Summary", http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/WorldEnergyOutlook2016ExecutiveSummaryEnglish.pdf (Erişim Tarihi: 25.03.2017).

IEA, (2016). "Energy Efficiency Market Report 2016", https://www.iea.org/eemr16/files/medium-term-energy-efficiency-2016_WEB.PDF (Erişim Tarihi: 28.03.2017).

IPCC (2007). "Climate Change 2007: Synthesis Report", https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2016).

Kalkınma Bakanlığı, (2014), "Türkiye'de Cari İşlemler Açığı, Özel İhtisas Komisyon Raporu" http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/249/T%C3%BCrkiye%27de%20Cari%20%C4%B0%C5%9Flemler%20A%C3%A7%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20%C3%96zel%20%C4%B0htisas%20Komisyonu%20Raporu.pdf (Erişim Tarihi: 09.04.2017)

Kalkınma Bakanlığı, "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler", http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/ EkonomikSosyalGostergeler.aspx (Erişim Tarihi: 29.03.2017).

Karakaya, Etem, (2016). "Paris İklim Anlaşması İçeriği ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), 1-12.

Kalkınma Bakanlığı, (2017). "2017 Yılı Programı, 19/10/2016 Tarihli ve 29862 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 3/10/2016 Tarihli ve 2016/9368 Sayılı 2017 Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve izlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki", http://www. kalkin-

ma.gov.tr/Lists/YillikProgramlar/Attachments/26/2017_Program%C4%B1_ResmiGazeteNushas%C4%B1.pdf (Erişim Tarihi: 02.03.2017)

Karakaya, Etem ve Sofuoğlu, Emrah, (2015). "İklim Değişikliği Müzakerelerine Bir Bakış: 2015 Paris İklim Zirvesi", Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu, 28-30 Mayıs 2015, İzmir, s.1-20.

Karakaya, Etem ve Özçağ, Mustafa, (2004). "Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği: Uygulanabilecek İktisadi Araçların Analizi", 3.

Karanfil, Muhammet, (2014) "Türkiye Ekonomisinde Tasarruf Açığı Sorunu: Zaman Serisi Analizi", Journal Of Entrepreneurship & Development/Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi 9.(2), 379-394

Karatay, Pelin, (2008) "Cari Açıklar ve Sürdürülebilirliği", Mevzuat Dergisi, 11(124), 1-8

Kaya, Mehmet, (2016) "Türkiye'de Cari Açık Sorunu Ve Nedenleri", Dicle Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 6(10), 51-75

Kaya, Sait, (2011) "Türkiye'nin Cari Açık Sorunu: Kısa Bir Değerlendirme", İzmir Ticaret Odası, AR&GE Bülten, 1-5.

Kaygısız, Ayşe Durgun, Kösekahyaoğlu, Levent ve Göze, Dilek, (2016) "Türkiye'de Tasarruf, Yatırım, Cari Açık Ve Büyüme: 1980-2014 Dönemi Üzerine Bir Nedensellik İlişkisi Analizi", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 273-300.

Kesikoğlu, Ferdi, Yıldırım, Ertuğrul ve Çeştepe. Hamza, (2013) "Cari Açığın Belirleyicileri: 28 OECD Ülkesi İçin Panel VAR Analizi", AİBÜ-İİBF Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(2), 15-34

Kıncal, Ali, (2012) "Türkiye İçin Cari Açık Neden Bir Sorundur?", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 49(574), 7-11.

Kirmanoğlu, Hülya ve Uymaz, Berna, (2006) "Türkiye'de Cari Açıklar, Dış Borç, Kamu Açıklarının Seyri Konusunda Genel Bir Değerlendirme", İktisat Dergisi, (470), 71

Koç, Süleyman ve Bakırtaş, İbrahim, (2016) "Türkiye'de Cari Açığın Sürdürülebilirliği: Kointegrasyon Testlerinden Bulgular", Dumlupinar University Journal Of Social Science/Dumlupinar Üniversitesi Soysyal Bilimler Dergisi 49, 252-276

Kocamanoğlu, Aynur, (1990) "Ödemeler Dengesi Ve Türkiye"deki Uygulama", İktisat İşletme Ve Finans 5(53), 47-67.

Kostakoğlu, S. Fatih ve Dibo, Mete (2011), "Türkiye' De Carı Açık Ve Ekonomik büyüme İlişkisinin Var Yöntemi ile Analizi", Anadolu International Conference İn Economics, June 15-17, 2011, Eskisehir, Turkey

Kumcu, Ercan, "İlk Üç Ayda Cari İşlemler Dengesi", Hürriyet Gazetesi 12.05.2006 Tarihli Yazı.

Mankiw, N. Gregory, (2006) "Reflections On The Trade Deficit And Fiscal Policy", Journal Of Policy Modeling 28(6) 679-682.

Mann, Catherine L, (1996) "Is the U.S. Trade Deficit Sustainable?", Institute for International Economics, Washington

Mann, Catherine L, (2002) “Perspectives On The US Current Account Deficit And Sustainability”, The Journal Of Economic Perspectives 16(3), 131-152.

Milesi-Ferrett, Maria, Gian ve Razin, Assaf, (1996) “Sustainability Of Persistent Current Account Deficits”, National Bureau Of Economic Research, No. W5467

Milesi-Ferrett, Maria, Gian ve Razin, Assaf, (1996) “Current Account Sustainability: Selected East Asian And Latin American Experiences”, National Bureau Of Economic Research, No. W5791

Misztal, P, (2012) “The Link Between Government Budget and Current Account in the Baltic Countries”, MPRA Paper, No. 40784.

Obstfeld, Maurice ve Kenneth Rogoff; (1994), 'The Intertemporal Approach To The Current Account", NBER Working Paper, Working Paper No: 4893

Obstfeld, Maurice ve Kenneth Rogoff (1995), “The Intertemporal Approach To The Current Account”, İn Grossman, G.M.,Rogoff, K. (Eds.) Handbook Of International Economics, North-Holland, 3 1731–1799.

Öz, Sumru, (2011) “Türkiye’nin Cari İşlemler Açığı Ve Yurtiçi Tasarruflar.” EAF Politika Notu,4.

Özdamar, Gökhan, (2015) “İkiz Açıklar Hipotezi: Teorik Yaklaşımlar Ve Türkiye Üzerine Ampirik Literatür İncelemesi”, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi 7(2), 165-186

Özmen, Erdal, (2004) “Döviz Kuru, Cari Açık Ve Politikalar”, Cari Açık Tartışması, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışmalı Toplantı 2004/3, 2004, S. 7.

Öztürk, Nazım, ve Bayraktar, Yüksel, (2010) “Döviz Kurlarını Açıklamaya Yönelik Yeni Yaklaşımlar”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi 11(1), 157-191.

Peker, Osman, (2009)” Türkiye’deki Cari Açık Sürdürülebilir Mi? Ekonometrik Bir Analiz”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 17(1), 164 – 174

Posta, (2016). “Son 1 yılda Türkiye'de gerçekleşen 22 terör saldırısı”, http://www.posta.com.tr/son-1-yilda-turkiye-de-gerceklesen-22-teror-saldirisi-haberi-1250195 (Erişim Tarihi: 18.02.2017).

Roubini, Nouriel, ve Wachtel, Paul, (1999) “Current-Account Sustainability İn Transition Economies”, Balance Of Payments, Exchange Rates, And Competitiveness İn Transition Economies. Springer US, No. w6468, 19-93.

Schmidt-Hebbel, K, Serven L ve Solimano A, (1996), “Saving and Investment: Paradigms, Puzzles, Policies” The World Bank Research Observer, 11(1) 87-117.

Saçık, Sinem Yapar, ve Karaçayır, Ebubekir, (2014) “Küresel Kriz Sonrasında Cari Açık Ve Kredi Hacmi Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği” International Conference On Eurasian Economies. 2014.

Saçık, Sinem Yapar, ve Karaçayır, Ebubekir, (2015) “Türkiye’de Cari İşlemler Hesabının Finansmanı: Ardl Sınır Testi Yaklaşımı”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 33, 155-166.

Salvatore, Dominick. (2006) “Twin Deficits, Growth And Stability Of The US Economy: Editor's Introduction”, Journal of Policy Modeling 6(28) 603-604.

Salvatore, Dominick, (2006) "Twin Deficits İn The G-7 Countries And Global Structural İmbalances", Journal Of Policy Modeling 28(6), 701-712.

Sever, Erşan, ve Demir, Murat, (2007) "Türkiye'de Bütçe Açığı İle Cari Açık Arasındaki İlişkilerin VAR Analizi İle İncelenmesi", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi 2(1), 47-63.

Seyidoğlu, Halil (2013) "Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama", Beta Yayınları, Geliştirilmiş 19. Baskı.

Sofuoğlu, Emrah, (2014). "Kaya Gazı Devrimi ve Olası Ekonomik Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 66-92.

Somçağ, Selim, "Türkiye'nin Ekonomik Krizi Oluşumu ve Çıkış Yolları", 2006 Yayınevi, 3. Baskı

Şahin, Begüm Erdil, (2011) "Türkiye'nin Cari Açık Sorunu", Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2), 47-55

Tamzok, Nejat (2014). "Türkiye Enerji İthalatında Kaçıncı?", Enerji Günlüğü, http://www.enerjigunlugu.net/icerik/10228/turkiye-enerji-ithalatinda-kacinci.html (Erişim Tarihi: 15.11.2016).

Taşkın, Fatma, (1995) "Döviz Kuru Belirlenmesinde 'Parasalcı' Yaklaşım Modeli: Türkiye'deki Döviz Kurları Üzerine Bir Uygulama", Ekonomik Yaklaşım 6.(18-19), 67-87.

Telatar, Erdinç, (2011) "Türkiye'de Cari Açık Belirleyicileri Ve Cari Açık-Krediler İlişkisi", Bankacılar Dergisi 78, 22-34.

Telatar, Osman Murat ve Terzi, Harun, (2009) "Türkiye'de Ekonomik Büyüme Ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi", Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi 23(2), 119-134.

Tıppkötter, Marius, (2010), "Global Imbalances and the Current Account Adjustment Process: An Empirical Analysis", DIW Berlin Discussion Papers, No: 1011, June.

Tiryaki, S. Tolga, (2002) "Cari İşlemler Hesabına Çeşitli Yaklaşımlar, Sürdürülebilirlik Ve Türkiye Örneği" Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No. 8: 10.

Tunalı, Çiğdem Börke, (2008) "Türkiye'de Cari İşlemler Açıklarının Sürdürülebilirliği", Sosyal Bilimler Dergisi 1 163-177.

Turan, Zübeyir ve Barak, Doğan, (2016) "Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği", İşletme Ve İktisat Çalışmaları Dergisi 4.(2), 70-80.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, "Ödemeler Dengesi Metodolojisi ve Türkiye Uygulaması", http://www.tcmb.gov.tr/odemedenge/odemet.pdf (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

Türkiye Petrolleri (TP), (2016). "Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu", http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r%20Raporu%2FTP_HAM_PETROL-DOGAL_GAZ_SEKTOR_RAPORU__2015.pdf (Erişim Tarihi: 09.02.2017).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2017)."Dış Ticaret İstatistikleri", http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 (Erişim Tarihi: 20.02.2017).

Uğur, Ahmet Atilla ve Karatay, Pelin, (2009) "İkiz Açıklar Hipotezi: Teorik Çerçeve Ve Hipoteze Yönelik Yaklaşımlar", Hacettepe Üniversitesi Sosyoekonomi Dergisi, 9(1), 101-122

U.S. Energy Information Administration (EIA), (2017). "Petroleum and Other Liquids Spot Prices", https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_pri_spt_s1_a.htm (Erişim Tarihi: 05.03.2017).

Uygur, Ercan, (2004) “Cari Açık Tartışmaları”, İktisat İşletme Ve Finans 19(222), 5-20.

Wikipedia, (2017). “Sera Gazları”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Sera_gazlar%C4%B1 (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

World Bank, (2017). “Electric power consumption (kWh per capita)”, http://data.worldbank.org /indicator/EG.USE.ELEC.KH.PC (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

World Bank, (2017).” Energy use (kg of oil equivalent per capita)” http://data.worldbank.org/ indicator/EG.USE.PCAP.KG.OE (Erişim Tarihi: 10.03.2017).

Yaman, Kemal, (2011) “Cari Açık Probleminin Türkiye Ekonomisi Açısından Değerlendirilmesi-Riskler Ve Sonuçlar”, Ekonomik Yaklaşım Kongreler Dizisi VII, Gazi Üniversitesi, Ankara

Yan, H, (2007) “Does capital mobility finance or cause a current account imbalance?”, The Quaterly Review of Economics and Finance, 47, 1-25.

Yan, H ve Yang, C, (2012) “Are there different linkages of Foreign capital inflows and the current account between industrial countries and emerging markets?”, Empir Econ, 43, 25-54.

Yapraklı, Sevda, (2010) “Türkiye’de Esnek Döviz Kuru Rejimi Altında Dış Açıkların Belirleyicileri: Sınır Testi Yaklaşımı", Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi, 65(04), 141-164.

Yeldan, Erinç, (2005) “Türkiye Ekonomisinde Dış Açık Sorunu Ve Yapısal Nedenleri”, Çalışma ve Toplum, 5(4), 47-60

Yentürk, Nurhan (2003) “Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2. Baskı

Yücel, Fatih, (2006) "Dış ticaretin belirleyicileri üzerine teorik bir yaklaşım", Sosyoekonomi, (6)2, 47-68

Yücel, Fatih ve Yanar, Rüstem, (2005) “Türkiye’de Cari İşlem Açıkları Sürdürülebilir Mi? Zaman Serileri Perspektifinden Bir Bakış”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2), 483-492

Yükseler, Zafer, (1998) “Makro Ekonomik Hesaplar Ve Ödemeler Dengesi.” Devlet Planlama Teşkilatı

MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ VE SÖZSÜZ İLETİŞİM

Dr. Bahar URHAN TORUN

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 103
ISBN: 978-605-2149-02-7
© 1. Basım, Aralık 2017

MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ VE SÖZSÜZ İLETİŞİM

Dr. Bahar URHAN TORUN

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Uzman Tarık Doğan
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Urhan Torun, Bahar.
Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Sözsüz İletişim / *Bahar Urhan Torun*
1. Basım, XII + 174 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-2149-02-7
1. Müşteri İlişkileri Yönetimi 2. Sözsüz İletişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

Özet iii
Abstract iv
Ön Söz v
İçindekiler vii
Tablolar, Şekiller Listesi ix

GİRİŞ 1

Bölüm 1: PAZARLAMA KAVRAMI VE MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ 5
1.1. PAZARLAMA KARMASI 8
1.1.1. Pazarlama Karmasında Ürün/Hizmet 9
1.1.2. Pazarlama Karmasında Mekân (Yer) 10
1.1.3. Pazarlama Karmasında Tutundurma Faaliyetleri (Pazarlama İletişimleri) 11
1.1.4. Pazarlama Karmasında Fiyat 12
1.2. İLİŞKİ PAZARLAMASI 13
1.3. MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ 14
1.3.1. Müşteri İlişkileri Yönetimi Kavramı ve Önemi 14
1.3.2. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Müşteri 18
1.3.2.1. Müşteri Kavramı 18
1.3.2.2. Müşteri Tatmini 19
1.3.2.3. Müşteri Sadakati 20
1.3.2.4. Müşteri Odaklılık 21
1.3.2.5. Müşteri Değeri 22
1.3.3. Müşteri İlişkileri Yönetimi Bileşenleri 24
1.3.3.1. İnsan 25

1.3.3.2. Süreç 26
1.3.3.3. Teknoloji 26
1.3.4. Müşteri İlişkileri Yönetimi Süreçleri 27
1.3.4.1. Strateji Geliştirme Süreci 27
1.3.4.1.1. İş Stratejisi 27
1.3.4.1.2. Müşteri Stratejisi 28
1.3.4.2. Değer Yaratma Süreci 29
1.3.4.3. Çok Kanallı Entegrasyon Süreci 30
1.3.4.4. Bilgi Yönetimi Süreci 32
1.3.4.5. Performans Değerlendirme Süreci 35
1.3.4.6. Müşteri İlişkileri Yönetimi Uygulama Süreci 36
1.3.4.6.1. Müşterileri Tanımlama (Identify) 37
1.3.4.6.2. Müşterileri Farklılaştırma (Differentiate) 38
1.3.4.6.3. Müşterilerle Etkileşime Girme (Interact) 40
1.3.4.6.4. Müşterilere Bire-Bir Hizmet/Ürün Sunulması (Customize) 41
1.3.5. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Örgüt Lider ve Çalışanlar 42
1.3.5.1. Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Örgüt 42
1.3.5.2. Örgüt Kültürü 44
1.3.5.3. Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Lider 46
1.3.5.4. Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Çalışanlar 49

Bölüm 2: SÖZSÜZ İLETİŞİM 55

2.1. İletişim Türleri 57
2.1.1. Sözlü İletişim 58
2.1.2. Yazılı İletişim 60
2.1.3. Sözsüz İletişim 61
2.1.3.1. Sözsüz İletişimin İşlevleri 64
2.1.3.1.1. Sözden Bağımsız Kodlara Göre Sözsüz İletişimin İşlevleri 65
2.1.3.1.1.1. Sözsüz İletişimin Kimlik İşlevi 65
2.1.3.1.1.2. Sözsüz İletişimin Güç ve Statü İşlevi 66
2.1.3.1.1.3. Sözsüz İletişimin Duygusal İşlevi 66
2.1.3.1.1.4. Sözsüz İletişimin Söz Yerine Geçme İşlevi 68
2.1.3.1.2. Sözle Birlikte Olan Kodlara Göre Sözsüz İletişimin İşlevleri 68
2.1.3.1.2.1. Sözsüz İletişimin Düzenleme İşlevi 68
2.1.3.1.2.2. Sözsüz İletişimin Tamamlama İşlevi 69

2.1.3.1.2.3. Sözsüz İletişimin Vurgulama İşlevi.....70
2.1.3.1.2.4. Sözsüz İletişimin Çatışma İşlevi.....71
2.1.3.2. Sözsüz İletişim Süreci ve Türlerine Genel Bir Bakış.....72
2.2. MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ VE SÖZSÜZ İLETİŞİM.....84
2.2.1. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Beden Dili.....85
2.2.1.1. Jestler.....87
2.2.1.2. Yüz İfadeleri ve Mimikler.....89
2.2.1.3. Duruş.....91
2.2.2. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Paradilsel Ögeler.....92
2.2.3. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Dinleme.....93
2.2.4. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Kişiler Arası Mesafe Kullanımı.....94
2.2.5. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Dokunma.....96
2.2.6. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Giyim ve Aksesuarlar.....97
2.2.7. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Renkler.....98
2.2.8. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Koku.....99
2.2.9. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Çevre ve Mimari.....100
2.2.10. Müşteri İlişkileri Yönetiminde Mekân ve Zaman Kavramları.....101

Bölüm 3: METODOLOJİ..... 107
3.1. Araştırma Soruları.....107
3.2. Örneklem.....113
3.3. Kullanılan Soru Formunun Özellikleri.....114
3.3.1. Kişiler Arası İletişim.....114
3.3.2. Müşteri Beklentileri.....115
3.3.3. Sözsüz İletişim ve Duygusal Tepki.....115
3.3.4. Müşteri İlişkileri Yönetimi.....116
3.3.5. Sözsüz İletişim Ögeleri Genel Değerlendirme.....116
3.3.6. Sosyodemografik Değişkenler.....116
3.4. Araştırmada Kullanılan İstatistik Teknikler.....117
3.4.1. Faktör Analizi.....117
4.1. Görüşülen Otel Müşterilerinin Sosyodemografik Özellikleri.....119

Bölüm 4: MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİNDE SÖZSÜZ İLETİŞİMİN ROLÜNE YÖNELİK ARAŞTIRMAYA AİT BULGULAR..... 119
4.2. Kişiler Arası İletişim ile İlgili Bulgular.....121
4.3. Müşteri Beklentileri ile İlgili Bulgular.....130
4.3.1. Müşteri Beklentileri Faktör Bulguları.....131
4.4. Sözsüz İletişim ve Duygusal Tepki ile İlgili Bulgular.....138

4.5. Müşteri İlişkileri Yönetimi İle İlgili Bulgular 143
4.5.1. Müşteri İlişkileri Yönetimi Ölçeği Faktör Analizi 146
4.6. Müşterilerin Otel İşletmelerinde Önem Verdiği Özelliklerle İlgili Bulgular 150

SONUÇ VE TARTIŞMA 153

KAYNAKÇA 161

KAYNAKÇA

Açıköğretim Fakültesi Yayınları (2012, Eylül). İletişim Bilgisi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Açıköğretim Fakültesi Yayınları (2013, Ocak). Sözlü ve Sözsüz İletişim, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Akoğlan Kozak, M. (2013). Turizm İşletmelerinde Elektronik Müşteri İlişkileri, Detay Yayıncılık.

Al-Hudhaif, S.A. (2011). The Critical Success Factors for Implementation of Customer Relationship Management in the Banking Sector of Saudi Arabia, Journal of Global Business Management, 7 (1), pp. 1-7.

Al Muala, A. (2012, November). Assessing the Relationship between Marketing Mix and Loyalty through Tourists Satisfaction in Jordan Curative Tourism, American Academic & Scholarly Research Journal Vol. 4, No. 2.

Allameh, S.M., Shahin, A. and Tabanifar, B. (2012, October). Analysis of Relationship between Knowledge Management and Customer Relationship Management with Customer Knowledge Management (Case Study at Azaran Valve Co.), International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, vol.2, No.10.

Ambady, N., and Skowronski, J. J. (eds.) (2008). First Impressions. New York: Guilford Press.

Anderson, P. A. (1999). Nonverbal Communication: Forms and Functioning. MountainView, CA: Mayfield.

Argyle, M., Alkema, F. and Gilmour, R. (1971, July/September). The Communication of Friendly and Hostile Attitudes by Verbal and Non-verbal Signals, European Journal of Social Psychology, Volume 1, Issue 3, Pages 385-402.

Aziz, A. (2008). İletişime Giriş, Aksu Kitabevi.

Bakırtaş, H. (2013). Müşteri İlişkileri Yönetimi Kavramlar, Modeller ve Stratejiler, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (1992). Bedenin Dili, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Baltaş, A., Ürkmez, İ. ve Sevil, İ. (2007). Satışta İletişim ve Bedenin Dili, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Bang, J. (2005). Understanding CRM From Managers' and Customers' Perspective Exploring the Implications of CRM Fit, Market Orientation, and Market Knowledge Competence, University of Rhode Island.

Bergeron, B. (2002). Essentials of CRM, Wiley & Sons Inc., Newyork.

Berko, R. M., Wolvin, A. D., and Wolvin, D. R. (1985). Communicating: A social andcareer focus (3rd ed.). Boston: Houghton Mifflin.

Bıçakçı, İ. (2002). İletişim ve Halkla İlişkiler, MediaCat.

Birdwhistell, R. (1970). Kinesics and Context, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

Bişkin, F. (2011). "Sağlık İşletmelerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi: Kamu ve Özel Sağlık İşletmelerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi Uygulamalrı Araştırması", Konya.

Bollnow, O. F. (2011). Human Space, Tr. by Christine Shuttleworth Ed. by Joseph Kohlmaier, Hyphen Press, London.

Bose, R. and Sugumaran, V. (2003). Application of Knowledge Management Technology in Customer Relationship Management, Knowledge and Process MAnagement, Vol.10, No.1, pp.3-17.

Bozkurt, İ. (2004). İletişim Odaklı Pazarlama, MediaCat Akademi, İstanbul.

Bull, P. and Connelly, G. (1985). Body Movement and Emphasis in Speech, Journal of Nonverbal Behavior, Volume. 9, Issue. 3, pp. 169-187.

Burgoon, J.K. (1994). Nonverbal Signals, Handbook of Interpersonal Communication. Newbury Park, CA: Sage.

Burgoon, J.K. and Bacue, A.E. (2003). Nonverbal Communication Skills, Handbook of communication and social interaction skills / edited by John O. Greene and Brant R. Burleson, Lawrence Erlbaum Associates Inc., New Jersey.

Calero, H.H. (2005). The Power of Nonverbal Communication, Silver Lake Publishing, Los Angeles.

Canter, D. V. (1974). Psychology for Architects, Applied Science Publishers.

Chartrand, T. L., and Bargh, J. A. (1999). The Chameleon Effect: The Perception Behavior Link and Social Interaction, Journal of Personality and Social Psychology, 76(6), 893-910.

Clopton, S. W., Stoddard, J. E., and Clay, J. W. (2001). Salesperson Characteristics Affecting Consumer Complaint Responses, Journal of Consumer Behaviour, 1(2), 124-139.

Coates, G.T. (2009). Notes on Communication: A Few Thoughts about the Way We Interact With the People We Meet. Free e-book from www.wanterfall.com

Coşkun, İ. (2007). "Müşteri Tatmini ve Müşteri Değerinin Müşteri Sadakatine Etkisi: Süpermarket ve Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma", Eskişehir.

Cüceloğlu, D. (2015a). İletişim Donanımları, Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2015b). İnsan İnsana, Remzi Kitabevi.

Çatı, K., Koçoğlu, C.M. ve Gelibolu, L. (2010). Müşteri Beklentileri ve Müşteri Sadakati Arasındaki İlişki: Beş Yıldızlı Bir Otel Örneği, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 1, 2010, Sayfa 429-446.

Çeltek, E. (2013). "Turizm İşletmelerinde Elektronik Müşteri İlişkileri", Detay Yayıncılık.

Çınar, A.T. (2007). İşletmelerde Müşteri Hizmeti ve Müşteri Memnuniyeti ile Farklı Bankalar ve Bölgeler İçin Müşteri Memnuniyetini Belirlemeye Yönelik Uygulama, Aydın.

Darwin, C. (2009). The Expression of The Emotions in Man and Animals, First Published: 1872, Penguin Books Ltd, London.

DeFazio, V.J. (2003, May). Customer Service Leadership Skills and Customer Relationship Management, University of Phoenix.

Demarais, A. and White, V. (2005) First Impressions: What You Don't Know About How Others See You. New York: Bantam.

Dittman, A. T. (1962). The Relationship Between Body Movements and mMoods in Interviews, Journal of Consulting Psychology, v.26, 480.

Dimitriadis, S. and Stevens, E. (2008)." Integrated Customer Relationship Management For Service Activities An İnternal/External Gap Model", Managing Service Quality, Vol. 18, No. 5, pp. 496-511.

Dökmen, Ü. (2015). İletişim Çatışmaları ve Empati, Remzi Kitabevi.

Drag, R. M. and Shaw, M. E. (1967). Factors Influencing the Communication of Emotional Intent by Facial Expressions, Psychometric Science, v.8, pp.137-138.

Drucker, P. (1973). Management: Tasks, Responsibilities, Practises, Harper and Row, Newyork.

Dusenbury, D. and Knower, F.H. (1938). Experimental Studies on the Symbolism of Action and Voice: A Study of the Specificity of Meaning in Facial Expressions, Quarterly Journal of Speech, v.24, pp.424-435.

Dutta, A. (2011). Beden Dili, Çeviren: Beyaz A., Arunas Yayıncılık.

Edmons, W. A. and Kennedy, T. D. (2017). An Applied Guide to Research Designs: Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods, SAGE Publications, California.

Egan, J. (2011). Relationship Marketing: Exploring Relational Strategies in Marketing, Fourth Ed., Pearson Education Limited, Essex.

Eichorn, F.L. (2004, November). Applying Internal Customer Relationship Management (IntCRM) Principles to Improving Business/IT Integration and Performance, University of Maryland.

Ekman, P. (1965). Communication through Nonverbal Behavior: A Source of Information about an Interpersonal Relationship, Eds.: S.S. Thompkins and C. Izard, *Affect, Cognition, and Personality, Springer*, New York.

Ekman, P. (1972). Universals and Cultural Differences in Facial Expressions of Emotions, Nebraska Symposium on Motivation, 1971, Lincoln: University of Nebraska Press.

Ekman, P. and Bressler, J. (1964). Progress report to National Institute of Mental Health, Bethesda, Maryland.

Ekman, P., Friesen, W.V. and Ellsworth, P. (1972). Emotion in the Human Face: Guidelines for Research and an Integration of Findings, Pergamon Press Inc.

Ekman, P. (1976). Movements with Precise Meanings, Journal of Communication, 26, 14-26.

Ekman, P. (1977). Biological and Cultural Contribution to Bodily and Facial Movement, In J. Blacking (Ed.), The Anthropology of the Body. London: Academic Press.

Ekman, P. and Friesen, W.V. (2003). Unmasking the Face, Malor Books.

Ekman, P. and Rose, D. (1965). Progress report to National Institute of Mental Health, Bethesda, Maryland.

Esfahani, A.N., Jafarzadeh, N. and Nafari, R. (2012, January). Studying Relationship between Customer Values and Customer Relationship Management Functions(Case Study: Iranian Bank of Eghtesad Novin Branches), Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, Vol. 3, No.9, pp. 1160-1168.

Fast, J. (1971). Body Language, Souvenir Press Ltd. London.

Federman, B. (2009). Employee and Engagement, Jossey-Bass A Wiley Imprint.

Fexeus, H. (2014). Akıl Okuma Sanatı, Çev.: Sevimli, H. A., İstanbul, Diyojen Yayıncılık.

Fidan, M. (2011). İletişim Kurmak İstiyorum, Tablet Kitapevi, Konya.

Fidan, M. (2014). Başarılı Siyasetçinin Sırları, LiteraTürk Academia, Konya.

Fiske, J. (1996). İletişim Çalışmalarına Giriş, Çeviren: İrvan, S., Bilim Sanat Yayınları/Ark.

Flambard-Ruaud, S. (2005, July-September). Relationship Marketting in Emerging Economies: Some Lessons For the Future, Vikalpa, Vol. 30, No. 3.

Frank, M.G., Griffin, D.J., Svetieva, E. and Maroulis, A. (2015). Nonverbal Elements of The Voice, The Social Psychology of Nonverbal Communication, Ed.: Aleksandra Kostic´ and Derek Chadee, Palgrave Macmillan,, UK.

Furnham, A. and Petrova, E. (2010). Body Language in Business: Decoding the Signals, Palgrave and Macmillan, London.

Gebert, H., Geib, M., Kolbe, L. and Brenner, W. (2003). Knowledge-enabled Customer Relationship Management: Integrating Customer Relationship Management and Knowledge Management Concepts, Journal of Knowledge Management, Vol.7 No.5, pp.107-123.

Gilaninia, S., AskariRankouh and M.A., Farokhi, A. (2013, August). Overview of Customer Relationship Management and Relationship Marketing, Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review, Vol.2. No.12.

Goman, C. K. (2008). The Nonverbal Advantage: Secrets and Science of Body Language at Work, Berrett-Koehler Publishers, Inc., San Francisco, California.

Goman, C.K. (2015). İşyerinde Beden Dili: İş yaşamında sözsüz dili çözme kılavuzu, Çev.: Emel Lakşe, Alfa yayınları, İstanbul.

Gordon, W. I., Tengler, C. D., and Infante, D. A. (1982). Women's Clothing Predispo-sitions as Predictors of Dress at Work, Job Satisfaction, and Career Advance-ment. The Southern Speech Communication Journal, 47(4), 422-434.

Gökçe, O. (2003). İletişim Bilimine Giriş, Turhan Kitapevi, Ankara.

Gremler, D. D., and Gwinner, K. P. (2000). Customer-employee Rapport in Service Relationships, Journal of Services Research, 3(1), 82-104.

Grönroos, C. (1989). "Defining Marketing: A Market-oriented Approach", European Journal of Marketing, Vol. 23 No. 1, pp. 52-60.

Grönroos, C. (1994). From Marketing Mix to Relationship Marketing: Towards a Paradigm Shift in Marketing Management Decisions, Vol. 32 No.2. 1994. pp 4-20, MCB University Press Limited. 0025-1747.

Grönroos, C. (2004). The Relationship Marketing Process: Communication, Interaction, Dialogue, Value, Journal of Business & Industrial Marketing, Vol. 19 Issue: 2, pp.99-113.

Guerrero, K.G. and Floyd, K. (2008). Nonverbal Communication in Close Relationships, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, New Jersey.

Guffey, M. E. and Loewy, D. (2016). Essentials of Business Communication, Tenth edition, Cengage Learning, Boston.

Gummesson, E.(2002). Relationship Marketting in the Economy, The Haworth Press. Inc. Journal of Relationship Marketing, Vol. 1(1).

Gutek, B. A., Bhappu, A. D., Liao-Troth, M. A., and Cherry, B. (1999). Distinguishing Between Service Relationships and Encounters. Journal of Applied Psychology, 84(2), 218-233.

Hackman, M. Z., and Johnson, C. E. (2000). Leadership: A communication perspective (3rd ed.). Prospect Heights, IL: Waveland.

Hall, E.T. (1959). The Silent Language, Doubleday, New York.

Hall, E.T. (1974). Handbook for Proxemic Research, Society for Visual Anthropology Ser., Amer Anthropological Assn., Washington, D.C.

Hall, E. T. (1990). The Hidden Dimension, Anchor Books - (Originally published: Doubleday, New York, 1966), New York.

Hall, J. A. (1978). Gender Effects in Decoding Nonverbal cues. Psychological Bulletin, 85, 845-857.

Hall, J. A. (1984). Nonverbal Sex Differences: Communication Accuracy and Expressive Style. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Hall, J. A., and Andrzejewski, S. A. (2008). Who Draws Accurate First Impressions? Personality Correlates of Sensitivity to Nonverbal cues. In N. Ambady & J. J. Skowronski (Eds.), First Impressions. New York: Guilford.

Hall, J. A., Murphy, N. A., & Schmid Mast, M. (2006). Recall of Nonverbal Cues: Exploring a New Definition of Interpersonal Sensitivity. Journal of Nonverbal Behavior, 30, 141-155.

Harrigan, J. A. (1985). Self-touching as an Indicator of Underlying Affect and Language Processes, Social Science & Medicine, Volume 20, Issue 11, Pages 1161-1168.

Harrigan, J. A., Kues, J. R. and Steffen, J. J. (1987, December). Self-Touching and Impressions of Others, Personality and Social Psychology Bulletin.

Harris, T. E. (2002). Applied Organizational Communication : Principles and Pragmatics for Future Practice, 2nd ed., Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Hartley, P. (2014). Kişilerarası İletişim, Çev. Doğanay, Ülkü vd., İmge Kitabevi.

Hickson, M. L., and Stacks, D. W. (1985). Nonverbal communication: Studies and Applications, Dubuque, IA: Brown.

Hogan, K. (2008). The Secret Language of Business, John Wiley and Sons, Inc.

Hogg, M.A. ve Vaughan, G. M. (2007). Sosyal Psikoloji, Çev. İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Hoots, M. (2005). Customer Relationship Management for Facility Managers, Journal of Facilities Management, 3,4, pp. 346-361.

Horgan, T. G., Schmid Mast, M., Hall, J. A., and Carter, J. D. (2004). Gender Differences in Memory for the Appearance of Others. Personality and Social Psychology Bulletin, 30, 185-196.

Hutchinson, C.C. (2014). Interpersonal Communication - Navigating Relationships in a Changing World, Hayden-McNeil.

Hwang, H.C., Matsumo, D. (2016). Facial Expressions, Chapter 10, APA Handbook of Nonverbal Communication, Ed: Hwang, H.C., Matsumo, D and Frank, M.G., American Psychological Association, Washington, DC.

Işık, M. (2000). İletişimden Kitle İletişimine, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Konya.

Johns, G. (1988). Organizational behavior: Understanding life at work (2nd ed.), Glenview, IL: Scott, Foresman.

Kalaihnanam, K. and Varadarajan, R. (2012). Offshore Outsourcing of Customer Relationship Management: Conceptual Model and Propositions, J. of the Acad. Mark. Sci., 40: 347-363.

Kanner, L. (1931). Judging Emotions from Facial Expressions, Psychology Monograph.

Kamalian, A. R., Ya'ghoubi, N.M. and Baharvand, F. (2013, May). Providing a Model for Successful Implementation of Customer Relationship Management (Case Study: Zahedan Industrial City), International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, Vol.3, No.5, pp. 167-178.

Kaya, A. (2013). Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim, Pegem Akademi, Ed.: Alim Kaya.

Kendon, A. (1984). Did Gesture Have the Happiness to Escape the Curse at the Confusion of Babel? In A. Wolfgang (Ed.), Nonverbal behavior: Perspectives, Applications, Intercultural Insights, Toronto, ON: Hogrefe.

Kendon, A. (1989). Gesture, In E. Barnouw, G. Gerbner, W. Schramm, T. L. Worth, & L. Gross (Eds.), International Encyclopedia of Communications (Vol. 2, pp. 217-222). New York: Oxford University Press.

Ker Dinçer, M. (2015). İletişimin Kalbi: Sözsüz İletişim Becerileri, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Khan, M. T. (2014). The Concept of 'Marketing Mix' and its Elements, International Journal of Information, Business and Management, Vol. 6, No.2.

Kırım, A. (2012). Strateji ve Bire-bir Pazarlama CRM, Sistem Yayıncılık.

Kim, J.O. and Meller, C.W. (1978). Introduction to Factor Analysis, Beverly Hills: Sage.

Knapp, M. L. (1972). Nonverbal communication in human interaction. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Knapp, M. L., and Hall, J. (2010). Nonverbal Communication in Human Interaction, Wadsworth Cengage Learning.

Knapp, M. L., and Hall, J. (Eds.) (2013). Nonverbal Communication, Handbooks of Communication Science, De Gruyter Mouton, Berlin.

Knapp, M. L., Hall, J., and Horgan, T.G. (2014). Nonverbal Communication in Human Interaction, Wadsworth Cengage Learning.

Knutson, B. (1996). Facial Expressions of Emotion Influence Interpersonal Trait Inferences, Journal of Nonverbal Behavior, 20, 165-182.

Koçak, A. (2001). Televizyon İzleyici Davranışları Televizyon İzleyicilerinin Tercihleri ve Doyumları Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Kolis, K. ve Jirinova, K. (2013). The Impact of the Customer Relationship Management on a Company's Financial Performance, University of Economics in Prague, Czech Republic, IGA VSE, 33, 129-135.

Korda, M. (1975). Power! How to get it, how to use it. New York: Ballantine.

Kotler, P.(2000). Pazarlama Yönetimi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul.

Kozel, N. J. and Glitter, A. G. (1968). Perception of Emotion: Differences in Mode of Presentation, Sex Perceiver, and Role of Expressor, Technical Report No:18, Boston University.

Krauss, R.M., Chen, Y. and Chawla, P. (1996). Nonverbal Behavior and Nonverbal Communication: What Do Conversational Gestures Tells Us ?, Advances in Experimental Social Psychology, Vol.28, (pp. 389-450). San Diego, CA: Academic Press.

Kuhnke, E. (2007). Body Language For Dummies, John Wiley & Sons, Ltd., West Sussex, England.

Kumar, R. (2014, July). Customer Realationship Management (Challenges of Information Technology), International Journal of Marketing and Technology, Vol. 4, Issue 7.

Kurien, D.N. (2010). Body Language: Silent Communicator at the Workplace, The IUP Journal of Soft Skills, Vol. IV, Nos. 1 & 2.

Lam, A.Y.C., Cheung, R. and Lau, M.M. (2013, December). The Influence of Internet-Based Customer Relationship Management on Customer Loyalty, Contemporary Management Research, Vol.9 No. 4, Pages 419-440.

Lareau, W. (1985). Conduct expected: The unwritten rules for a successful businesscareer. Piscataway, NJ: New Century.

Lewitt, E.A. (1964). The Relationship between Abilities to Express Emotional Meaning Vocally and Facially, Ed. J.R. Davitz, *The Communication of Emotional Meaning*, McGraw-Hill, New York.

Levitt, T. (1960). Marketing Myopia, Harward Business Review 38(July/August), pp.45-46.

Lichtman, T.G. (2014). Parental Patterns of Cooperation in Parent-Child Interactions: The Relationship Between Nonverbal and Verbal Communication, Human Communication Research 40 1-29.

Lin, J.-S. C. and Lin, C.-Y. (2011). What Makes Service Employees and Customers Smile: Antecendents and Consequences of the Employees' Affective Delivery in the Service Encounter, Journal of Service Management, 22(2), 183-201.

Lo, A.S., Stalcup, L.D. and Lee,A. (2010). Customer Relationship Management for Hotels in Hong Kong, International Journal of Contemporary Hospitality Management, Vol.2, No.2, pp. 139-159.

Macey, W. H.; Schneider, B.; Barbera, K.M. and Young, S. A. (2009). Employee Engagement, Wiley-Blackwell.

Mahl, G. F. (1968). Gestures and Body Movements in Interviews, Research in Psychotherapy, v.3, pp.295-346.

Malandro, L. A. and Barker, L. (1983). Nonverbal Communication. Reading, MA: Addison-Wesley.

Matsumoto, D., Hwang, C.H. and Frank, M.G. (2016). The Body: Postures, Gait, Proxemics, and Haptics, APA Handbook of Nonverbal Communication, Ed.: David Matsumoto, Hyisung C. Hwang, and Mark G. Frank, American Psychological Association, Washington, DC.

Mattila, A. S. (2001). Emotional Bonding and Restaurant Loyalty, Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 42 (6), 73-79.

McClure, E. B. (2000). A Meta-analytic Review of Sex Differences in Facial Expression Processing and Their Development in Infants, Children, and Adolescents. Psychological Bulletin, 126, 424-453.

McGovern, T. ve Panaro, J. (2004). The Human Side of Customer Relationship Management, Benefits Quarterly, Third Quarter; 20, 3, pp.20- 33.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2011). Gazetecilik, İletişim Süreci ve Türleri, Ankara.

Meerwein, G., Rodeck, B. and Mahnke, F. H. (2007). Color - Communication in Architectural Space, Tr.by: Laura Bruce with Matthew Gaskins and Paul Cohen, Birkhäuser Verlag AG, Basel.

Mehrabian, A. (1971). Silent Messages, Wadsworth Publishing Company Inc., Belmont California.

Mehrabian, A. (1972). Nonverbal Communication, Aldine-Atherton, Chicago.

Mehrabian, A. (1981). Silent Messages: Implicit Communication of Emotions and Atti-tudes (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Meerwein, G., Rodeck, B. and Mahnke, F.H. (2007). Color - Communication in Architectural Space, Tr. By: Laura Bruce with Matthew Gaskins and Paul Cohen, Birkhäuser Verlag AG.

Menon, K., and Dube, L. (2000), Ensuring Greater Satisfaction by Engineering Salesperson Response to Customer Emotions, Journal of Retailing, 76(3), 285-308.

Mohammed, A.A. and Rashid, B.B. (2012). Customer Relationship Management (CRM) in Hotel Industry: A Framework Proposal on the Relationship among CRM Dimensions, Marketing Capabilities and Hotel Performance, International Review of Management and Marketing, Vol.2, No.4, pp. 220-230.

Mojibi, T. ve Bousari, N.B. (2014, July). The Correlation between Culture of Consistency and Customer Relationship Management (CRM) in Asia Insurance Company of Gilan Province, Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, Vol.6, No.3, pp.51-60.

Molloy, J. T. (1988). John T. Molloy's New Dress for Success. New York: Warner.

Moore, P.A. (2016). The Hidden Power of Smell How Chemicals Influence Our Lives and Behavior, Springer International Publishing, Switzerland.

Moore, C.L. (2009). The Harmonic Structure of Movement Music and Dance According to Rudolf Laban, The Edwin Mellen Press.

Mucuk, İ. (2012). Pazarlama İlkeleri, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Munoz, J.L. (1977). The Significance of Nonverbal Communication in the Reference Interview, American Library Association, Vol. 16, No. 3 (SPRING), pp. 220-224.

Mutlu, E. (2012). İletişi Sözlüğü, Sofos, Ankara.

Nakip, M. (2006). Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar. Genişletilmiş 2. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Namjoyan, M., Esfahani, A.N., Haery, F.A. (2013). Studying the Effects of Customer Relationship Management on the Marketing Performance(Isfahan Saderat Bank as a case Study), Internetional Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, Vol.3, No.9, September.

Nandhini, M. and Mohanraj, R. (2014, May). A Review Study on Customer Relationship Management in Lic, IJMT, Volume 4, Issue 5.

Nasir, S., Hussain, N., Malik, S. A., Nawaz, B., Hussain, M. (2013). Significance of CRM in Strategic Marketing Decisions: A Study on Banking Sector of Pakistan, IJCRB, Vol.4No.10, February.

Navarro, J. and Karlins, M. (2007). What Every Body is Saying, Harper Collins e-books.

Navarro, J. and Poynter, T.S. (2010). Louder Than Words *Take Your Career from Average to Exceptional with the Hidden Power of Nonverbal Intelligence,* HarperCollins e-books.

Noone, B. M.,Kimes, S.E. ve Renaghan, L. M. (2003, April). Integrating Customer Relationship Management and Revenue Management: A Hotel Perspective, Journal of Revenue and Pricing Management, Vol.2 No.1, pp. 7-21.

Ntuli, C.D. (2012) Intercultural Misunderstanding in South Africa: An Analysis of Nonverbal Communication Behaviour in Context, Intercultural Communication Studies XXI: 2, University of Rhode Island, USA.

Neuliep, J.W (2009). Intercultural Communication: A contextual approach, 4th ed., Sage Publications, LA.

Odabaşı, Y. and Oyman, M. (2002). Pazarlama İletişimi Yönetimi, MediaCat Kitapları, Eskişehir.

Odabaşı, Y. (2010). Satışta ve Pazarlamada Müşteri İlişkileri Yönetimi, Sistem Yayıncılık.

Onaran, B., Bulut, Z.A. ve Özmen, A. (2013). Müşteri Değerinin, Müşteri Tatmini, Marka Sadakati ve Müşteri İlişkileri Yönetimi Performansı Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, Business and Economics Research Journal, Vol.4, No.2, pp.37-53.

Osborne, P. and Ballantyne, D. (2012, April). The Paradigmatic Pitfalls of Customer-Centric Marketing, Marketing Theory, 12(2), pp. 155-172.

Osgood, C. E. (1966). Dimensionality of the Semantic Space for Communication via Facial Expressions, Scandinavian Journal of Psychology, 1966, v.7, pp.1-30.

Oskay, Ü. (1992). İletişimin ABC' si, Simavi Yayınları.

Ozankaya, Ö. (1984). Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Savaş Yayınları.

Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu, KKEFD/JOKKEF, Sayı:15, ss.394-422.

Öztayşi, B., Sezgin, S. and Özok, A.F. (2011). A Measurement Tool For Customer Relationship Management Processes, Industrial Management & Data Systems, Vol. 111 No. 6, pp.943-960.

Payne, A., Frow, P. (2005, October). A Strategic Framework for Customer Relationship Management, AMA Journal of Marketing, Vol.69, No. 4, pp.167-176.

Pease, A. (1988). Body Language *How to read others' thoughts by their gestures*, Sheldon Press, London.

Pease, A. And Pease B. (2004). The Definitive Book of Body Language, Pease International, Australia.

Peppers, D. ve Rogers, M. (2013). Müşteri İlişkileri Yönetimi, Optimist Yayım Dağıtım.

Preston, P. (2005, March/April). Nonverbal Communication: Do You Really Say What You Mean?, Journal of Healthcare Management, 50, 2, ss.83-86

Pugh, S. D. (2001). Service with a smile: Emotional contagion in the service encounter. The Academy of Management Journal, 44(5), 1018-1027.

Ramsey, R. P. and Sohi, R. S. (1997, Spring). Listening to Your Customer: The Impact of Perceived Salesperson Listening Behavior on Relationship Outcomes, Journal of The Academy of Marketing Science, pp.127-137.

Rapoport, A. (1977). Human Aspects of Urban Form Towards a Man—Environment Approach to Urban Form and Design, Pergamon Press Ltd., Headington Hill Hall, Oxford, England.

Rapoport, A. (1990). The Meaning of the Built Environment A Nonverbal Communication Approach, The University of Arizona Press.

Remland, M. S. (2000). Nonverbal Communication in Everyday Life. Boston: HoughtonMifflin.

Richmond, V. P., McCroskey, J. C., and Payne, S. K. (1987). Nonverbal Behavior in Interpersonal Relations. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Roberson, C.M. (2010, Sep./Oct./Nov.). Nonverbal Communication, Continuing Education, The Alabama Nurse.

Robles, M.M. (2012). Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace, Interpersonal Communication in the Workplace, Business Communication Quarterly, 75(4) 453-465.

Roodpishi, M.V. and Rodpysh, K.V. (2013, October). Relationship Between Qualities of Worklife of Employees Crescent Province to Improve Customer Relationship Management, Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, Vol.5, No.6.

Roodpishi, M.V., Naserani, S.P., Hashemi, S.Z., Choolabi, M.M., Chafi, M.N., Khah, and S.A., Ranjbar, F. (2013, March). The Impact of Employee Quality of Work Life on Customer Relationship Management, Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, vol.4, No.11.

Rosenthal. R.. Archer, D.. Koivumaki, J.H.. DiMattee. M R., and Rogers. D.L. (1974). Assessing Sensitivity to Nonverbal Communication: The PONS Test. Division 8 Newsletter of the Division of Personality and Social Psychology of the American Psychological Association, 1-3.

Rosenthal, R., and DePaulo, B. M. (1979). Sex Differences in Eavesdropping on Nonverbal cues. Journal of Personality and Social Psychology, 37, 273-285.

Sandıkçı, M. (2007). Müşteri Memnuniyeti Ölçülmesi Ve Sandıklı Hüdai Kaplıcası'nda Bir Alan Araştırması, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 11, ss. 39-63.

Sheth, J.N. (2002). The Future of Relationship Marketing, Journal of Services Marketing, Vol. 16 No. 7, pp. 590-592.

Siegel, D. J. (2012). The Developing Mind: How Relationships and the Brain Interact to Shape Who We Are (2nd ed.), Guilford Press, New York.

Sillars, S. (2000). İletişim, MEB Yayınları.

Soliman, H. S. (2011, June). Customer Relationship Management and Its Relationship to the Marketing Performance, International Journal of Business and Social Science, Vol.2 No.10.

Solmaz, B. (2007). Kurumsal İletişim Yönetimi, Tablet Yayınevi, Konya.

Soyaslan, M. (2006). Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Türkiye'deki Oteller Üzerine Bir Araştırma, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Srisamran, P. and Ractham, V.V. (2014, March/April). Customer-centric Knowledge Creation For Customer Relationship Management, The Journal of Applied Business Research, Vol 30, Number 2, pp. 397-408.

Sundaram, D.S. and Webster, C. (2000). The Role of Nonverbal Communication in Service Encounters, The Journal of Services Marketing 14, No:5, pp. 378-391.

Şimşek, M.Ş., Çelik, A. ve Akgemci, T. (2014). Davranış Bilimleri, Eğitim Yayınevi.

Taiwo, A. S. and Kola, O. (2013). Executing a Customer Relationship Management Programme in an Emerging Market: An Emprical Approach, Change and Leadership, No. 17, pp. 46-54.

Tanenbaum, J., Nixon, M., and Seif El-Nasr, M. (2014). Nonverbal Communication in Virtual Worlds: Understanding and Designing Expressive Characters, ETC Press, Carnegie Mellon University, Pittsburgh.

Tanner, J.F., Ahearne, M., Leigh, T., Mason,C. and Moncrief,C. (2005, Spring). CRM in Sales-Intensive Organizations: A Review and Future Directions", Journal of Personal Selling and Sales Management, Vol. 25, No.2, pp.169-180.

Tek, Ö.A. ve Özgül, E. (2005). Modern Pazarlama İlkeleri, İzmir.

Thakur, R. (2005, July). Customer Satisfaction, Behavior Intention, Attitude, and Knowledge: Focus on the Antecedents of Relationship Share in the Context of Customer Relationship Management, Southern Illinois University Carbondale.

Thompson, D.F. and Meltzer, L. (1964). Communication of Emotion Intent by Facial Expression, Journal of Abnormal and Social Psychology, v.68, pp.129-135.

Tuli, K.R., Kohli, A.K. and Bharadwaj, S.G.:Rethinking Customer Solutions (2007). From Product Bundles to Relational Processes, Journal of Marketing 71(Haziran), pp.1-17.

Tutar, H. ve Yılmaz, M.K. (2003). Genel İletişim, Nobel Yayın Dağıtım.

Tutar, H., Yılmaz, M.K. ve Erdönmez, C. (2003). Genel ve Teknik İletişim, Nobel Yayın Dağıtım.

Uzunçarşılı Soydaş, Ayda (2010). Kültürlerarası İletişim, Farklı, Kültürel Ortamlarda Çalışma ve İletişim, Parşömen Yayınları.

Wilson, G. L., Goodall, H. L., Jr., and Waagen, C. L. (1986). Organizational communi-cation. New York: Harper & Row.

Yalçın, A. ve Adiller, S. (2016). Sözsüz İletişim Şehir Efsanesi Olarak Beden Dili, MediaCat, İstanbul.

Yuksel, A., Hancer, M. and Cengiz, S. (2007, July). Effects on Nonverbal Behaviour on Customers' Recovery Judgments: A Neglected Aspect in Complain Handling. In Christou, E. and Sigala, M. (eds.). Proceedings of 2007 International Council on Hotel, Restaurant, and Institutional Educational (CHRIE) Annual Conference, (pp. 519-526), Dallas, Texas.

Zıllıoğlu, M. (1993). İletişim Nedir?, Cem Yayınevi, İstanbul.

Zielke, W. (1993). Sözsüz Konuşma Davranışlarına Bakarak İnsanları Tanıma, Say Yayınları, İstanbul.

Zeithaml, V. A., Parasuraman, A., and Berry, L. L. (1990). Delivering Quality Service: Balancing Customer Perceptions and Expectations, NY: Free Press. New York.

*https://www.ama.org/AboutAMA/Pages/Definition-of-Marketing.aspx

(Approved July 2013) (erişim tarihi 17.09.2015)

*http://www.tdk.gov.tr/

*http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-8.pdf

ELİT SPORCULARDA ÖRGÜTSEL STRES VE BAĞLILIK

HANİFİ ÜZÜM

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 78
ISBN : 978-605-9663-77-9
© 1. Basım, Nisan 2017

ELİT SPORCULARDA ÖRGÜTSEL STRES VE BAĞLILIK

Hanifi Üzüm

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Üzüm, Hanifi.
Elit Sporcularda Örgütsel Stres ve Bağlılık / *Hanifi Üzüm*
1. Basım, XVI+136 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-77-9
1. Örgütsel Stres 2. Örgütsel Bağlılık 3. Elit Sporcu

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

TABLOLAR ..... **xi**

ŞEKİLLER ..... **xiii**

GRAFİKLER ..... **xv**

BÖLÜM 1: GİRİŞ **1**

BÖLÜM 2: KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR **9**

2.1. Örgütsel Stresin Tanımı 9
2.1.1. Örgütsel Stresin Oluşumunu Etkileyen Faktörler 10
A- Bireysel Etkenler 10
B- Örgütsel Etkenler 10
C- Çevresel Etkenler 11
2.1.2. Stres Oluşum Süreci 11
2.1.3. Stres Belirtileri 12
A- Bedensel Belirtiler 12
B- Duygusal ve Davranışsal belirtiler 12
C- Örgütsel Belirtiler 13
2.1.4. Stres Yoğunluğu ve Performans İlişkisi 13
2.1.5. Mesleki Stres ve Sonuçları Modeli 14
2.1.6. Sporda Örgütsel Stres Alt Boyutları 15
A- Antrenör Davranışları 16
B- Yönetim ve Finansman 16
C- Karara Katılma 18
D- Sağlık ve Beslenme 18
E- Seyirci 19
2.2. Örgütsel Bağlılığın Tanımı 20
2.2.1. Örgütsel Bağlılığın Yapısı 21
2.2.2. Örgütsel Bağlılığı Etkileyen Unsurlar 22
A- Kişisel özellikler 22

B- İşle İlgili Özellikler 22
C- Örgütsel Özellikler..... 23
D- Grup/Lider İlişkileri..... 23
E- Örgüt Dışı Faktörler..... 23
2.2.3. Örgütsel Bağlılığın Sonuçları 24
A- Olumlu Sonuçlar 24
B-Olumsuz Sonuçlar 25
2.2.4. Yeni işe başlayanlarda örgütsel bağlılık modeli..... 26
2.2.5. Sporcu Bağlılığı Modeli..... 27
2.2.6. Örgütsel Bağlılık Anketinin Alt Boyutları..... 28
A-Özdeşleşme..... 29
B-Uyuşum..... 29
C- Yabancılaşma 29
2.3. Örgütsel Bağlılık ve Stres Konusunda Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar..... 30
2.3.1. Örgütsel stres çalışmaları 30
2.3.2. Örgütsel bağlılık çalışmaları 33

BÖLÜM 3: ELİT SPORCULARDA ÖRGÜTSEL STRES VE BAĞLILIK DÜZEYİNİ İNCELEYEN ÖRNEK BİR UYGULAMA 37

3.1. Problem Cümlesi..... 37
3.2. Araştırmanın Amacı 38
3.3. Alt problemler..... 38
3.4. Araştırmanın Önemi 38
3.5. Sayıltılar 39
3.6. Sınırlılıklar 39
3.7. Tanımlar 40
3.7.1. Kavramsal Tanımlar..... 40
3.7.2. İşlevsel Tanımlar..... 40
3.8. Araştırma Modeli..... 40
3.9. Evren ve Örneklem..... 41
3.10. Veri Toplama Aracı..... 42
3.10.1. Ölçek Geliştirme Süreci..... 43
3.10.1.1. Maddelerin Oluşturulması..... 43
A- Literatür Taraması..... 43
B- Soru Havuzunun Oluşturulması..... 44
C- Madde Puanlarının Belirlenmesi..... 45
3.10.1.2. Ölçeklerin Geçerliliği..... 45
3.10.1.3. Ölçeklerin Faktör Analizleri 46
A- Sporcuların Bağlılık Ölçeği Faktör Analizi: 46
A-1 Bağlılık Ölçeği Örneklem Grubu Özellikleri:..... 47

A-2 Bağlılık Ölçeği Faktör Analizi: 47
B- Sporcuların Stres Ölçeği Faktör Analizi 55
B-1. Stres Ölçeği Örneklem Grubu Özellikleri 56
B-2. Stres Ölçeği Faktör Analizi: 56
3.11. Verilerin çözümlenmesi 65

BÖLÜM 4: BULGULAR 67

BÖLÜM 5: TARTIŞMA VE YORUM 93

BÖLÜM 6: SONUÇ VE ÖNERİLER 111

6-1. Alana Yönelik Öneriler 114
6-2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler 116

KAYNAKLAR 117

EK 1: BAĞLILIK ÖLÇEĞİ ANKET KULLANMA İZNİ 127

EK 2: DERNEK BİLGİ TOPLAMA FORMU 129

KAYNAKLAR

Abdullah, M.H.A. and Shaw, J.D., "Personal Factors and Organizational Commitment: Main İnteractive Effects in The United Arab Emirates", **Journal of Managerial,** Volume: 11, 1999 , p: 77-93.

Akar, C. ve Yıldırım, T.Y. "Yöneticilerin Örgütsel Bağlılık, İş Tatmini ve Rol Stres Kaynakları Arasındaki İlişkiler: Yapısal Denklem Modeliyle Beyaz Et Sektöründe Bir Alan Uygulaması", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Sayı:10 -2, 2008, s: 97-113

Akgül, A. ve Çevik, O. **İstatiksel Analiz Teknikleri, SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları.** Ankara: Emek Ofset, 2005.

Akmel, J. "Turizm sektöründe Stres Kavramı," **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi,** Sayı:1-2, 1992, s:101-113.

Aksoy, A. ve Kutluca, F. "Çalışma Hayatında Stres Kaynakları, Stres Belirtileri ve Stres Sonuçlarının İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma," **www.calışma.org, 2006.**

Aldemir, M. ve Ceyhan, A. ve Budak, G. **Personel Yönetimi.** İzmir: Barış Yayınları, 1.baskı, 1993.

Anderson, B. M. and Williams, M. J. "Athletic Injury, Psychosocial Factors and Perceptual Changes During Stres", **Journal of Sports Sciences,** Volume:17, 1999, p: 735-741.

Anshel, H.M and Jamieson, J. and Raviv, S. "Cognitive Appraisal and Coping Strategies Following Acute Stres Among Skilled Competitive Male and Female Athletes" , **Journal of Sport Behavior,** Vol: 24, 2003, p:128-141.

Anshel, H.M. and Wells, B. "Source of Acute Stres and Coping Styles in Competitive Sport" **Anxiety, Stres and Coping**, Volume: 13, 2000, p:1-26.

Argan, M. ve Katırcı, H. **Spor Pazarlaması.** Ankara: Nobel yayınları, 1. Baskı, 2002.

Artan İ. **Örgütsel Stres Kaynakları ve Yöneticiler Üzerine Bir Uygulama.** Ankara: Basisen Yayınları, 1986.

Assadi, H. "Evaluation of Job Stress Factors (Organizational and Managerial) Among Heads of Physical Education Organizations", **Gymnica**, Volume:33, 2003, Issue 1, p:47-55.

Awamleh, A.H.K. Nail "Organizational Commitment of Civil Service Managers in Jordan: A Field Study", **Journal of Management Development,** Volume: 15, (5), 1996, p:65-74.

Aydın, Ş. "Örgütsel Stres Yönetimi", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt 6, Sayı 3, 2004, s:49-74.

Bakan, İ. **Çağdaş Yönetim Yaklaşımları.** İstanbul: Beta Basım Yayın, 2004.

Baltaş, A. ve Baltaş. Z. **Stres ve Başa Çıkma Yolları**. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1995.

Baron, R. A ve Greenberg, J. **Behavior in Organization, Understanding and Managing the Human Side of Work.** Printed in the U.S.A., 1990.

Başaran, İ. Ethem. **Yönetimde İnsan İlişkileri:Yönetsel Davranış.** Ankara: 1992.

Bayram, N. **Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi.** Bursa: Ezgi Kitapevi, 2004.

Bayraktar, B. ve Sunay, H. "Türkiye'de Elit Bayan ve Erkek Voleybolcuların Spora Başlamasına Etki Eden Unsurlar ve Spordan Beklentileri", **Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,** Sayı: 2, 2007, s:63-72.

Bilek, İ. "Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Branş Öğretmenlerinin İş ve Okul Yöneticileriyle İlişkilerinden Kaynaklanan Stres Düzeylerine İlişkin Görüşleri," Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir** 2001.

Bilir, P. ve Ay, Ü. "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Örgüt İklimi ve Çalışanların Katılımla İlgili Algılamaları" **Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,** Sayı:1, 2007, s: 43-50.

Brewer, B.W. "Review and Critique of Models of Psychological Adjustments to Ahtletic Injury," **Journal of Applied Sport Psychology,** Volume: 6, 1994, p:87-100.

Can, H**. Organizasyon ve Yönetim.** Ankara: Siyasal Kitapevi, 1999.

Can, Y. And Soyer, F. "The Relationship Between Job Satifaction and Organizational Commitment in Sport" **10th International Sport Science Congress. Poster Presentation, 139.** Bolu Turkey. October, 2008.

Cengiz, R. ve Pulur, A. ve Cengiz, Ş. "Futbol Hakemlerinin Saldırganlık Tiplerinin Klasman Düzeylerine Göre İncelenmesi", **Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,** Cilt:2, Sayı 2, 2008.

Champbell, E and Jones, G. "Sources of Stress Experienced by Elite Male Wheelchair Basketball Players", **Adapted Physical Activity Quarterly**, Vol:19, 2002, p: 82-99.

Chow, H.I. "Organizational Commitment and Career Development of Chinese Managers in Hong Kong and Taiwan", **International Journal of Career Manengement,** Volume: 6:(4), 1994, p: 3-9.

Cohen, A. **"**On The Discriminant Validity of The Mayer and Alen Measure of Organizational Commitment: How Does it Fit With The Work Commitment Construct," **Educational and Psychological Measurement**, Volume: 56,(3), 1996, p:494-504.

Crawford, J. and lok, P. "Antecedents of Organizational Commitment and the Mediating Role of Job Satisfaction," Journal of Managerial Psychology, **Volume: 16, (8), 2001, p:594–613.**

Crocker, P. R. E and Hadd, V. "Stress" **Berkshire Encyclopedia of World Sport,** Volume: 4, 2005, p:15.

Çakır, Ö. "İşe Bağlılık Olgusu ve Etkileyen Faktörler" Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İzmir, 2001.

Çırpan, H. "Örgütsel Öğrenme İklimi ve Örgüte Bağlılık İlişkisi," Yayımlanmamış Doktora Tezi. **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İstanbul, 1999.

Daft, L. R. **"Management" Sixth Edition.** Printed in the U.S.A. 2003.

Demir, K. **"**Ortaöğretim Okullarında Yönetici ve Öğretmenlerin İş Stresi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Ankara, 1997.

Doğru, Z. "Spor Pazarlaması Açısından Spor Tüketicisi Profili ve Sporda Pazarlama Bileşenleri" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Bolu, 2003.

Dugdale, R. J. and Eklund, C.R. and Gordon, S. "Expexted and Unexpected Stressors in Major International Competititon: Appraisal, Coping, and Performance", **The Sport Psychologist, Human Kineticks Publishers, Inc,** Volume: 16, 2002, p: 20-33.

Dvir, T. and Nama, Kass and Boas, Shamir. "The Emotional Bond: Vision and Organizational Commitment Among High-Tech Employees", **Journal of Organizational Cahange Management,** Volume. 17,(2), 2004, p:126-143.

Ekmekçi, R. "Basketbol Hakemlerinin Stres Kaynakları İle Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin Tespiti ve Önleyici Yönetsel Uygulamaların Geliştirilmesi," Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Bolu, 2008.

Elizur, D. and Koslowsk, M. "Values and Organizational Commitment", **International Journal of Manpower.** Volume: 22,(7), 2001, p:593-599.

Erdoğan, İ. **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış.** İstanbul: İ.Ü. İşletme Fak. Yayını, 1996.

Erdoğan, İ. **İşletmelerde Davranış.** İstanbul: Dönence Basım ve Yayım Hizmetleri, 1997.

Eren, E. **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.** İstanbul: Beta Yayınları, 2000.

Ergül, B. "Örgütsel Bağlılık," Seminer çalışması, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Edirne, 2004.

Ertekin, Y. **Stres ve Yönetim.** Anakara: TODAİE Yayınları. no:253, 1993.

Erkal, M.E. **Sosyoloji (Toplum bilimi)**. İstanbul: Der Yayınları,1995.

Fletcher, D. and Hanton, S. "Source of Organizational Stres in Elite Sports, Performers", **The Sport Psychologist,** Volume:17, 2003, p:175-195.

Ford, I.W. and Eklund, C.R. and Gordon, S. "An Examination of Psychosocial Variables Moderating the Relationship Between Life Stress and Injury Time-Loss Among Athletes of a High Standard", **Journal of Sports Sciences,** Volume, 18, 2000, p:301-312.

Gök, S. "Örgüt ikliminin çalışanların motivasyonuna etkisi üzerine bir araştırma", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi [Bağlantıda]. 6:2. Erişim: http://www.insan bilimleri.com,** Cilt:6, Sayı:2, 2009.

Gül, H. ve Karamanoğlu, O.E. ve Gökçe, H. "İş Tatmini, Stres, Örgütsel Bağlılık, İşten Ayrılma Niyeti ve Performans Arasındaki İlişkiler: Sağlık Sektöründe Bir Uygulama," **Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı 15, 2008.

Hançerlioğlu, O. **Felsefe Sözlüğü.** Ankara: Remzi Kitapevi 1982.

Hanton, S. and Fletcher, D. "Organizational Stress in Competitive Sport: More than we Bargained For?", **International Journal of Sport Psychology**, Volume: 36, Issue :4, 2005,p: 273-283.

Holt, N.L. and Hogg, J.M. "Perception of Stres and Coping During Preperations Fort he 1999 Women's Soccer World Cup Finals", **NASPSPA. Abstracts,** 1999, p: 29.

Hoşgörür, V. "Eğitim İşgörenlerinin Örgütsel Tutumları" Yayımlanmamış Doktora Tezi. **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 1997.

İlsev, Arzu. "Örgütsel Bağlılık: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma," Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 1997.

İlhan, E. **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış,** İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul,1996.

Jackson, Paul R. "Employee Commitment to Quality", **International Journal of Quality and Reliabilty Manangement,** Volume:21,(4), 2004, p:714-730.

Joanne, M. and Shannon, H., "Motivation, Commitment, and Intentions of Volunteers at a Large Canadian Sporting Event", Ontario Research Council on Leisure /Loisir, **Volume: 5, (2), 2007, p:523-556.**

Jones, B. and Deborah, M. F. and Kolloway, K. E. "Perception of Support From the Organization in Relation To Work Stres, Stisfaction, and Commitment" **American Psychological Association, Washington, DC,** 1995.

Karagözoğlu, C. ve Ay Mungan, S. "Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri-İstanbul Örneği" **1.Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu,** 10-12 Ekim 1997, Mersin.

Karasar, N. **Bilimsel Araştırma Yöntemi.** Ankara: Nobel Yayınları, 16. Baskı, 2006.

Kırel, Ç. "Esnek Çalışma Saatleri Uygulamalarında Cinsiyet İş Tatmini ve İş Bağlılığı İlişkisi", **İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi,** Cilt: 28, 1999, s: 2.

Kreitner, R ve Kınıckı, A. **Organizational Behavior.** Boston: Printed in the U.S.A., 1992.

Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. "Determining Sample Size for Research Activities",**Educational and Psychological Measurement,** Vol. 30, 1970, p:607-610.

Krotee, M.L. and Bucher, A.C. **Spor Yönetimi.** (Çev. Sinan Köseoğlu). İstanbul: Spor Bilimleri Derneği, Beyaz Yayınları, 2007.

Kuru, E. **Sporda Psikoloji.** Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 2000.

Kwon, I.G. and Banks, D.W. "Factors Related to The Organizational and Professional Commitment of Internal Auditors," **Managerial Auditing Journal,** Volume:19, (5), 2004, p:606-622.

Levy, A. and Others "Organisational Stressors, Coping, and Coping Effectiveness: A Longitudinal Study with an Elite Coach" **International Journal of Sports Science & Coaching,** Volume: 4, 2009. p:31-45

Lok, Peter. and John, Crawford. **"**The Effect of Organisational Culture and Leadership Style on Job Satisfaction and Organisational Commitment**," Journal of Management Development,** Volume: 3, (4), 2004, p:321–338.

Lou, J. H. and Others "A Study of Role Stress, Organizational Commitment and Intention to Quit Among Male Nurses in Southern Taiwan," **Journal of Nursing Research,** Volume:15, 2007, p:43-52.

Martin, J.J. and Kelley, B. and Eklund, C.R. "A Model of Stress and Burnout in Male High School Atletic Directors," **Journal of Sport and Exercise Pyschology,** Volume: 21, 1999, P. 280-294.

Maruen, R. M. ve Kimmel, A. L. ve Smith L.A. "Determinants of Sport Commitment Among Junior Tenis Players: Enjoyment as A Mediating Variable", **Pediatric Exercise Science,** Volume:13, 2001, p:131-144.

Morgan, G. **İşte ve Yaşamda Stresi Yenmenin Yolları.** (Çev: Şule Çağla). İstanbul: Ruh Bilim Yayınları, 1993.

Morrow, P.C. "Consept Redundancy in Organizational Research: The Case of Work Commitment" **Academy of Management Review,** Volume:8, 1983, p:486-500.

Mowdey, T.R. and Porter, L.W. and Steers, M.R. **Employee-Organization Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover,** London: Academic Press, 1982.

Müftüoğlu, O. "Hayatımızın Olmazsa Olmazı: Stres." İstanbul: **Hürriyet Gazetesi, Pazar Eki**, 31. Ağustos 2003.

Nelson, L.D. and Quick, C.J. **Organizational Behavior Foundations, Realities, and Challenges.** U.S.A. : West Publishing Company, 1997.

Nicholls, R.A. and Others "Stressors, Coping, and Coping Effectiveness Among Professional Rugby Union Players", **The Sport Psychologist,** Volume: 20, 2006, p:314-329.

O'Neil, J.W. ve Steyn, J.M. "Strategıes Used By South Afrıcan Non-Elıte Athletes To Cope Wıth The Envıronmental Stressors Assocıated Wıth Endurance Events", **South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation,** Volume: 29(2), 2007, p:99-107.

Ozankaya, Özer. **Temel Toplum Bilimleri Sözlüğü.,**Savaş Yayınevi, Ankara, 1984.

Örs, Mukaddes ve Diğerleri. "Antalya Tıp Fakültesi Hastanesinde, Antalya Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesinde ve Antalya Devlet Hastanesinde çalışan Hekimler İle Hemşirelerin Örgütlerine Bağlılıklarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi," **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Sayı: 4, 2003, s:56.

Özkaya, M.O.; Yakın, V. ve Ekinci, T. " Stres Düzeylerinin Çalışanların iş Doyumu Üzerine Etkisi Celal Bayar Üniversitesi Çalışanları Üzerine Ampirik Bir Araştırma", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa**, Cilt:15, Sayı:1, 2008, s:163-179.

Özkaya, O.; Karakoç, D. ve Karaa, E. "Yöneticilerin Örgütsel Bağlılıkları ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkileri İncelemeye Yönelik Bir Alan Çalışması", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Manisa**, Cilt:13, Sayı:2, 2006, s:76-96.

Özmutaf, N.M. "Örgütlerde İnsan Kaynakları ve Stres: Ampirik Bir Yaklaşım" **Eğe Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi,** Cilt: 23, Sayı:1-2, 2006, s:75-81.

Öztürk, M. **Fonksiyonları Açısından İşletme ve Yönetim.** İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2003.

Pehlivan, İ. **Yönetimde Stres Kaynakları.** Ankara: Pegem Yayınları. 1995.

Pensgaard, A.M. and Ursin, H. "Stres Control And Coping in Elite Athletes", **Scandinavian Journal of Medicine Science in Sports**, Volume:8, 1998, p:183-189.

Porter, W. L. ve Steers, M. R., **"Motivation And Work Behavior"** New York. McGRAW-HIIL,INC,1991.

Raedeke, T.D. "Coach Commitment And Burnout: A One-Year Follow-Up", **Journal of Applied Sport Psychology,** Volume: 16, 2004, p:333–349.

Reed A. Sarah ve Kratchman, S.H. and Strawser, R.H. "Job Satisfaction, Organizational Commitment, and Turnover Intentions of United States Accountants", **Accounting, Auditing and Accountability Journal**, Volume:7,(1), 1994, p:31-58.

Robbins, S. **Organizational Behavior Concepts, Controversies and Applications.** New Jersey: Prentice hall İnc. (1997).

Rowden, W.R. "The Relationship Between Charismatic Leadership Behaviors and Organizational Commitment," **Leadership and Organization Development Journal,** Volume:21, (1), 2000, p:30-35.

Rozenblum, E.F**.** "Why Teachers Stay: A Process of Developing Commitment", **Dissertation Abstracts International,** Volume:4, 1993, p:54.

Savucu, Y. ve Diğerleri "Basketbol Hakemlerinin İş Doyum Düzeylerinin İncelenmesi", **e-Journal of New World Sciences Academy,** Volume:3, Number: 4, Article Number: B00282008, p:168-176.

Scanlan, T.K. and Others **"**Project on Elite Athlete Commitment (PEAK) I. Introduction and Methodology", **Journal of Sport and Exercise Psychology,** Volume: 25, 2003, Page. 360-376.

Silah, M. **Endüstride Çalışma Psikolojisi.** Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2.baskı, 2005.

Sökmen, A. "Örgütsel Bağlılık İle İşgören Performansı İlişkisi: Ankara da Faaliyet Gösteren Otel İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama," Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2000.

Steers, R.M. **Introduction to Organizational Behavior.** Third Edition. 1988.

Sucu, Y. **Yönetim: Kavramlar, Kuramlar ve Süreçler.** A.İ.B.Ü Basımevi, Bolu, Mayıs-2000.

Suliman, A. and Iles, P. "Is Continuance Commitment Beneficial to Organizations? Commitment-Performance Relationship: a New Look", **Journal of Managerial Psychology,** Volume:15, (5), 2000, p:407-422.

Şimşek, M. Ş. **Yönetim ve Organizasyon.** Ankara: Nobel Yayınları,1999.

Tavşancıl, E. **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi.** Ankara: 3. Baskı, Nobel Yayınları, 2006.

Tekin, A. "İşletmelerde Örgütsel Bağlılık ve Bir Karşılaştırma, Türkiye-Pakistan Örneği," Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Ankara, 2002.

Tezbaşaran, A. **Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu.** Ankara: Türk Psikologlar Derneği, 1996.

Trail, G.T. and James, J.D. "The Motivaton Scale for Sport Consumption: Assessment of the Scales Psychometric Properties," **Journal of Sport Behavior,** Volume: 24, (2), 2001, p:108-128.

Tutar, H.; Yılmaz, M.K. ve Erdönmez, C. **İşletme Becerileri Grup Çalışması.** Ankara: Detay Yayıncılık, 4.baskı, 2006.

Türk, A. "Eğitimde Örgütsel Bağlılık", **Eğitimcilerin Dünyası http://eğitim1. sitemmynet.com,** 2003.

Uğur, S. ve Diğerleri "Effects of Physical Environment on the Stress Levels of Hemodialysis Nurses in Ankara Turkey", **Journal Medicine**, Volume:31, 2007, p:283–287.

Ural, A. ve Kılıç, İ. **Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi.** Ankara: Detay Yayıncılık, 2005.

Üçüncü, E. ve Balcı, V. "Türkiye Süper Liginde Mücadele Eden Bir Futbol Takımının (Gençlerbirliği) Ekip Etkenliğinin Değerlendirilmesi", **Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu.** http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/17/346/3598.pdf, 2010, s:31-37.

Üzüm, H. "Spor Uzmanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri" Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 2005.

Üzüm, H.; Polat, E. ve Mirzeoğlu, N. "Organizational Commitment Of Professional Football Players;" **The 11th ICHBER. SD Europe Regional Congress&Exposition.** April 22-24, Antalya , 2009, p:318-324.

Üzüm, H., Yalçın, H.B. ve Özen, G. " Örgütsel Stresin Kaynakları: Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarındaki Araştırma Görevlileri Örneği" **1.Spor Yönetimi ve Ekonomisi Sempozyumu,** 5-6 Aralık 2003, Ankara.

Varoğlu, D. "Kamu Sektörü Çalışanlarının İşlerine ve Kuruluşlarına Karşı Tutumları, Bağlılıkları ve Değerleri" Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 1993.

Walter, E.S. and John, F.M. "Life Change, Stres, Injuriy and Illness in Adult Runners" **Stress Medicine.** Volume :1, 1985, p:237-244.

Wann, D. L. and Wiggins, M. S. "Preliminary Investigation of The Confidence of Sport Spectators: Importance of Time, Difficulty of The Game, and Team Identification", **Perceptual Motor Skills,** Volume: 89(1), 1999, p:305-310.

Woodman, T. ve Hardy, L. "A Case Study of Organizational Stres in Elite Sports", **Journal of Applied Sport Psychology,** Volume :13, 2001 p:207-238.

Yaprak, P. ve Amman, T. "Sporda Kadınlar ve Sorunları", **Türkiye Kick Boks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi,** Cilt:2, Sayı:1, 2009, s:43.

Yakupoğlu, S**.** "Basketbol ve Hentbol Antrenörlerinin Benzer ve Farklı Kişilik Özelliklerinin Araştırılması," **1.Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu,** 10-12 Ekim 1997, Mersin.

Yalçın, H. Birol ve Üzüm, H. ve Yüktaşır, B. "Organizational Commitment Of Physical Education Teachers. **The 10th ICHPER. Sd Europe Congress & The TSSA 8. International Sports Science Congress.** 17-20 November, 2004, Antalya.

Yıldırım, Fatma. "Çalışma Yaşamında Örgüte Bağlılık ve Örgütsel Adalet İlişkisi", Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Ankara, 2002.

Yıldız, Y. **"**A Study on The Relationship Between Organizational Climate and Organizational Commitment", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** İstanbul, 1993.

Yılmaz, A. ve Ekici, S. "Örgütsel Yaşamda Stresin Kamu Çalışanlarının Performansına Etkileri Üzerine Araştırma" **Yönetim ve Ekonomi Dergisi,** Cilt:10 Sayı:2, Manisa, 2003, s:1-19.

Yılmaz, Z.; Murat, M., **"**İlköğretim Okulu Yöneticilerinin İş Doyumları İle Örgütsel Stres Kaynakları Arasındaki İlişki", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi ,** Cilt: 18, Sayı:2, 2008, s:203-222.

Zoraloğlu, Y.R. "Öğretmenlerin Mesleki Stres Kaynakları ve Stresin Örgütsel Doğurgaları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Ankara, 1998.

ASİMETRİK MOBİLYALAR

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan Uzun
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sarıkahya
Doç. Dr. İhsan Küreli

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 102
ISBN: 978-605-2149-00-3
© 1. Basım, Aralık 2017

ASİMETRİK MOBİLYALAR

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan Uzun - Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sarıkahya - Doç. Dr. İhsan Küreli

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Mimar: Fazilet Çoban
Baskı ve Cilt: Sage Yayıncılık Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No:14721
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. Kültür Han No:7/101-102 Altındağ/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Uzun, Oğuzhan., Sarıkahya, Mehmet., Küreli, İhsan.
Asimetrik Mobilyalar */ Oğuzhan Uzun - Mehmet Sarıkahya - İhsan Küreli*
1. Basım, VI + 104 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-2149-00-3
1. Asimetrik Mobilya 2. Oturma Mobilyaları 3. Kutu Mobilyaları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL BİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ v

1-MOBİLYA KAVRAMI VE TERCİHİ 1

2-SİMETRİK, ASİMETRİK VE DENGE KAVRAMLARI 3

2.1. Simetrik Denge 3

2.2. Asimetrik Denge 4

3-ASİMETRİK MOBİLYANIN TARİHÇESİ 11

3.1. İlk Çağ Öncesi Mobilya Sanatı 12

3.2. İlk Çağ Mobilya (Antik Dönem) Sanatı 13

3.2.1. Mısır mobilya sanatı 13

3.2.2. Mezopotamya mobilya sanatı 14

3.2.3. Anadolu mobilya sanatı 14

3.2.4. Yunan mobilya sanatı 16

3.2.5. Roma mobilya sanatı 17

3.3. Ortaçağ Mobilya (Roman ve Gotik Dönem) Sanatı 20

3.4. Rönesans Mobilya Sanatı 20

3.5. Barok ve Rokoko Mobilya (Klasik Dönem) Sanatı 20

3.6. Yeniçağ (Neoklasik Dönem) Mobilya Sanatı 22
3.7. Yakınçağ (Yenileşme Dönemi) Mobilya Sanatı 24
3.8. Yeniçağ (Modern ve Kübik Dönem) Mobilya Sanatı 26
3.9. Yeniçağ Sonrası (Postmodern Dönem) Mobilya Sanatı 32
3.10. Çağımız (Neomodern Dönem) Mobilya Sanatı 34

4-ASİMETRİK MOBİLYALARIN SINIFLANDIRILMASI 35
4.1. Oturma Mobilyalarında Asimetriklik 36
4.1.1. Kolçaklar ve/veya arkalık yardımıyla sağlanan asimetriklik 36
4.1.2. Oturma ve/veya arkalık malzemesi yoluyla sağlanan asimetriklik 44
4.1.3. Arkalık yükseklik farkıyla sağlanan asimetriklik 47
4.1.4. Oturma elemanının bir tarafına farklı işlev yükleyerek oluşturulan asimetriklik 50
4.1.5. Oturma elemanlarında karma asimetriklik 56
4.1.6. Oturma elemanlarında renkle sağlanan asimetriklik 58
4.2. Kutu Mobilyalarda Asimetriklik 59
4.2.1. Mobilya yüzeylerinin farklı bölümlenmesiyle sağlanan asimetriklik 59
4.2.2. Mobilyanın bir tarafının farklı tasarlanmasıyla sağlanan asimetriklik 65
4.2.2.1. Mobilya tablasının farklı tasarlanmasıyla sağlanan asimetriklik 65
4.2.2.2. Mobilyanın sağ ve solundaki işlevsel özelliklerinin farklı tasarlanmasıyla sağlanan asimetriklik 67
4.2.2.3. Mobilyada yükseklik farkıyla sağlanan asimetriklik 75
4.2.3. Kutu mobilyalarda renkle sağlanan asimetriklik 79

5-ASİMETRİK MOBİLYALARIN TERCİH EDİLEBİLİRLİĞİ 81

KAYNAKÇA 95

YAZARLAR 103

KAYNAKÇA

1. TSE 4521 "Ağaç Mobilya-Terimler ve Tanımlar" TSE, Ankara (1985).
2. Burdurlu, E., İlçe, A.C. and Ciritcioğlu, H.H. (2004). Mobilya ürün özellikleri ile ilgili tüketicilerin tercih öncelikleri. http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/burdurlu_cerceve.html.
3. Türk Dil Kurumu Güncel sözlük 2017 Bakışım (simetri) www.tdk.gov.tr
4. Türk Dil Kurumu Güncel sözlük 2017 Bakışımsız (Asimetrik)www.tdk.gov.tr
5. https://www.northernhighlands.org/cms/lib/NJ01000179/Centricity/Domain/40/digitalartsdocs/principles-of-graphic-design.pdf.
6. http://www.nikkiarnell.net/design-blog/symmetrical-and-asymmetrical-balance
7. http://daphne.palomar.edu/design/bsymm.html.
8. https://www.tes.com/lessons/pxs3y7-Fegodlw/principles-of-designby Peta Jayne Smith
9. http://images.slideplayer.com/19/5785153/slides/slide_28.jpg

10. https://www.deanza.edu/faculty/karmiyael/arts1a/presentations/pdf/ChapterFive.pdf).
11. https://www.smashingmagazine.com/2015/06/design-principles-compositional-balance-symmetry-asymmetry/04.11.2016).
12. https://share.ehs.uen.org/category/course-names/interior-design?page=4/19.06.2017
13. http://www.npenn.org/cms/lib/PA09000087/Centricity/Domain/215/balance-online.pdf.19.06.2017.
14. https://tr.pinterest.com/pin/569212840390136916/04.11.2017
15. Dinçel, K., ve Işık, Z., "***Mobilya Sanat Tarihi***", Milli Eğitim Basımevi, Sayfa 1-8, 1979, İstanbul.
16. http://sutod.selcuk.edu.tr/sutod/article/view/218.20.10.2017
17. http://www.furniturestyles.net/ancient/26.10.2017
18. http://docplayer.net/29349986-History-of-furniture-ffd301-by-raul-pinto.html/26.10.2017
19. http://www.mobilyasi.info/tarihce-sanat/antik-dönem-mobilya-sanati.htm/11.11.2017
20. Erten, C., Y., " *Sanat Tarihi*", Ankara Yüksek Teknik Öğretmen Okulu, Mobilya ve İç Mimari Bölümü, Ders Kitapçığı, Ankara, 1979.
21. http://www.sdnhm.org/kingtut/overview.php/11.11.2017
22. http://sites.museum.upenn.edu/gordion/tr/makaleler/artifaktueel-kanit/gordion-mobilya-projesi/06.11.2017
23. Arseven, C., E.," *Sanat Ansiklopedisi*", **M.E.B. Devlet Kitapları**, Milli Eğitim Basımevi, Cilt I, Sayfa32,1983.
24. http://homes.ieu.edu.tr/ffd301/INSTRUCTORPRESENTATIONS/FFD301_Presentation01_history_of_furniture.pdf.01.06.2017
25. http://www.wikiwand.com/en/Triclinium.01.06.2017

26. Hasol, D., "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü", *Yapı Endüstri Merkezi Yayınları*, İstanbul, 1988.
27. Aras R.,. "Mobilya Stilleri", ***Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Matbaası,*** Ankara, 96-97, 118-119 (1982).
28. http://collections.vam.ac.uk/item/O63419/day-bed-veilleuse-tilliard-i-jean/
29. Ray Faulkner and Sarah Faulkner, ***Inside Today's Home***, Fourth Edition, Holt, Rinehart and Winston, USA, Page: 515-589, 1975.
30. http://www.marcmaison.com/architectural-antiques-resources/directoire (22.10.2017).
31. http://www.wisegeek.com/what-is-neoclassical-furniture.htm (22.10.2017).
32. http://pages.uoregon.edu/jsimic/reserve/arh475/arh475-11.html.(21.10.2017).
33. http://pleasantlivinghome.blogspot.com.tr/2012/03/fife-or-phyfe.html.11.11.2017.
34. http://collections.vam.ac.uk/item/O79013/couch-gillow-co/.
35. www.craftsy.com/blog/2014/06/shaker-woodworking/11.11.2017.
36. www.metmuseum.org/toah/hd/shak/hd_shak.htm.11.11.2017.
37. Thomas Hauffe, , Design, Barron's Educational Series, Inc., New York, USA. 1996.
38. http://www.willishenry.com/PastAuctions.html
39. http://www.shakerworkshops.com/catalog/view/shaker-dining-tables/Sabbathday-Lake-Shaker-Tailoring-Counter/FX71
40. https://tr.pinterest.com/pin/161918549073124157/07.12.2017
41. Louis Hellman, Architecture for Beginners, Writers and Readers Publishing Inc., P. 100, New York, USA, 1988.

42. Erdem, Tolga "Mobilya Tarihine Genel Bakış ve Art Deco", İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
43. https://www.archdaily.com/265080/happy-birthdays-eliel-eero-saarinen.07.12.2017.
44. www.1stdibs.com/furniture/seating/chairs/vintage-gerrit-rietveld-chair-produced-under-license-cassina/id-f_3660272/07.12.2017
45. http://www.aram.co.uk/schroeder-1-table.html.07.12.2017
46. www.1stdibs.com/furniture/storage-case-pieces/sideboards/charlotte-perriand-cansado-sideboard-1958-ed-steph-simon-france/id-f_8676653/08.12.2017
47. http://artsology.com/blog/wp-content/uploads/2017/04/perriand-and-mondrian.jpg
48. https://tr.pinterest.com/pin/404409241514811894/07.12.2017
49. https://www.mcmdaily.com/charlotte-perriand/07.12.2017
50. https://tr.pinterest.com/pin/131871095311784388/08.12.2017
51. http://farklikadin.com/pop-art-kumaslar-nasil-uygulanir/08.12.2017
52. https://www.flickr.com/photos/glenhsparky/55702051.21.07.12.2017
53. https://www.1stdibs.com/furniture/seating/chairs/1940s-asymmetrical-shell-chair/id-f_3755262/ Parlor chair
54. http://www.alegredesign.es/, 2017
55. http://www.trendhunter.com/trends/one-armed-chair By: Jessica Marcel - Nov 8, 2009
56. https://mattarnold.wordpress.com/category/furniture/page/3/ Hans Olsen, 1956. Love the asymmetry
57. http://www.ingasempe.fr/armchair_ruche.html
58. http://www.contemporist.com/the-m-series-by-yellow-diva/m_220210_04/ Brian G Randles, 2017

59. http://bassamfellows.com/entry.html?id=72 Stan Wolenskı, 2017
60. http://www.danielbecker.eu/hunting.html By: Amelia Roblin - Feb 14, 2014, 2017
61. http://www.indiamahdavi.com/70/mobilier/sofas/bluffer.html# India Mahdavi, 2017
62. http://www.india-mahdavi.com/13/mobilier/sofas.html#
63. http://twentytwentyone.com/product/barber-osgerby-asymmetric-knoll-sofa
64. http://www.homedit.com/asymmetrical-chopin-sofa-by-tomek-rygalik/chopin-sofa1/ Tomek Rygalik, 2017
65. http://www.contemporist.com/the-motion-bench-by-monica-forster/ Monica Förster, 2017
66. http://www.scan-design.com/furniture/seating/sofas/asymmetrical-sofa/, 2017
67. http://www.trendhunter.com/trends/toward-sofa By: Amelia Roblin - Dec 4, 2013
68. http://www.poltronafrau.com/en/catalogue/collection/grantorino
69. http://tecnne.com/contextos/comunidad-de-muebles/ Fotografía: Ophelis, Noviembre de 2014
70. http://takumi-sofa.com/contents/blog/2015/01/post-1174.html
71. https://www.architonic.com/fr/product/knoll-international-avio-sofa-system/1478169
72. http://www.archidesignclub.com/magazine/rubriques/design/45188-a-a-cooren-merybench.html
73. http://resourcefurniture.com/product/chillap/
74. http://studiotilt.com/products/open-book/
75. http://www.expansion.com/fueradeserie/personajes/2016/07/08/577ba677268e3e21128b45ca.html Álvaro Felgueroso, 2017

76. http://www.salon.by/journal/dizain-mebeli/esli-pravaya-polovina-kresla-napominaet-levuyu-zhizn-ostanavlivaetsya/
77. http://www.perspectiveglobal.com/products/steve-leungs-new-furniture-collection/
78. https://www.nest.co.uk/blog/2013-08-28/our-top-ten-sideboards, 2017
79. http://www.epiplapapathanasiou.gr/epiplo/132
80. http://www.westelm.com/products/hudson-5-drawer-dresser-white-g915/, 2017
81. http://www.lavorincasa.it/armadi-e-contenitori-dal-design-asimmetrico/
82. http://www.goodobject.me/meubles-tv-et-buffets/1825-meuble-tv-collection-aura-treku.html
83. https://tr.pinterest.com/explore/shelf-units/
84. http://www.milideas.net/estanteria-asimetrica-numerobis
85. http://annsatic.com/inspiring-divider-room-with-shelves-design-for-all-housing-needs/creative-white-divider-design-with-shelves-with-asymmetric-concept/
86. http://www.usedfurnitureiowa.com/aspx/productdetail.aspx?id=599, 2017
87. https://www.1stdibs.com/furniture/tables/coffee-tables-cocktail-tables/elegant-asymmetrical-coffee-table-attributed-to-gio-ponti/id-f_1444272/, 2017
88. https://www.mw-design.com.ar/productos.php?s=0&id=81
89. http://www.baxtonstudio.com/living-room-furniture/blythe-modern-asymmetrical-tv-stand/modern-furniture.html, 2017
90. http://meublesgrahambarry.com/meuble-pour-tele-813-0314

91. http://www.leblogdeco.fr/meuble-tv-design-en-bois-et-corian-arthuro-delphine-maumot/
92. http://www.cdiscount.com/maison/meubles-mobilier/esse-bureau-asymetrique-140cm-laque-blanc/f-1176006-121859esse2.html
93. http://www.cdiscount.com/maison/meubles-mobilier/campus-bureau-asymetrique-110-cm-blanc/f-117600601-campusbl.html
94. https://www.ambar-muebles.com/libreria-2-cajones-asimetrica-spartan.html
95. http://www.fibresendeco.com/product/armoire-asymetrique-chambre-enfant
96. http://www.babayaga-magazine.com/chahut-bahut-restauration/
97. http://www.room-of-art.de/products/highlights/asymmetrical-danish-writing-desk-1039/
98. http://www.hoctropro.us/bookcase-storage/22-astounding-cube-storage-bookcase-snapshot-ideas-room-interior-bookcase-storage-bookcase-storage/, 2017
99. http://www.dedekor.pl/regal-na-ubrania-obuwie-iberon-2-kolory?utm_source=okazje.info&utm_medium=referral&utm_campaign=okazje.info
100. http://www.ikea.com/it/it/catalog/products/S99190850/
101. http://www.ikea.com/it/it/catalog/products/S89189036/
102. http://www.hammel-furniture.com/inspiration.aspx, 2017
103. https://leonedesign.wordpress.com/tag/painted-mid-century-furniture/
104. Erdinler, E.S. and Koç, H. (2015). Mobilyada tüketici tercihleri ve tasarım beklentileri, 3. Ulusal Mobilya Kongresinde sunulmuş bildiri, 10-12 Nisan 2015 Konya, 1136-1149.

105. Çabuk, Y., Karayılmazlar, S., and Türedi, H. (2012). Mobilya tercihinde tüketici davranışlarının demografik faktörler bakımından incelenmesi (Zonguldak ili örneği), Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 14 (21), 1-10.

106. Kurtoğlu, A., Koç, K.H. and Erdinler, E.S. (1997). Mobilya-kullanici ilişkileri ile mobilya seçiminde dikkat edilecek hususlar. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 47 (1-4), 13-28.

107. Aras, A. and Özdemir, İ. (2017). Comparing furniture preference of housing living spaces of housing users from different socio-economic status. Online Journal of Art and Design, 5 (1) 46-60.

108. http://www.houzz.co.uk/photos/2024946/bestaa-shelf-unit-ikea-display-and-wall-shelves

109. http://www.nutrendonline.co.uk/furniture-ranges/totem/aalborg-oak-range/aalborg-3-drawer-2-door-sideboard#.WJrgrG-LTIU

110. http://www.perfacthome.com/428/2012/10/25/coffee-tables-with-built-in-fireplaces/

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLİĞİNİN YÖNETİM FONKSİYONLARI

Semih Yılmaz

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 68
ISBN : 978-605-9663-67-0
© 1. Basım, Nisan 2017

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLİĞİNİN YÖNETİM FONKSİYONLARI

Semih Yılmaz

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Bu kitap, yazar tarafından kendi doktora tezinden uyarlanmıştır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yılmaz, Semih.
Beden Eğitimi Öğretmenliğinin Yönetim Fonksiyonları / *Semih Yılmaz*
1. Basım, VI+164 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-67-0
1.Beden Eğitimi 2. Öğretmen 3. Yönetim 4. Liderlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLİĞİNİN YÖNETİM FONKSİYONLARI **3**
Beden Eğitimi Öğretmenliğinin Yöneticilik Fonksiyonları 4
Teknik Alan 6
İnsan İlişkileri 8
Kavramsal Alan (Stratejik İlişkiler) 9
Türkiye'de Beden Eğitimi Öğretmenliğinin Formal Yapısı 11

BÖLÜM 2: GEREÇ VE YÖNTEM **15**
Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yararları 15
Araştırmanın Metodolojisi 15
Bulgular 16

BÖLÜM 3: TARTIŞMA VE SONUÇ **141**
Tartışma Sonuç ve Öneriler 141

EKLER **153**
EK – 1 UYGULAMA ANKETİ 153

KAYNAKLAR **157**

KAYNAKLAR

1- Almond L.: The Art and Science of teaching Physical Education. Sport, Leisure and Physical Education Trends and Developments Volume 1, 2nd Europen Forum "Sport Sciences in Europe 1993", Conference Proceeding, Germany, 1994

2- Alpman C.: Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972

3- American Academy of Pediatrics Committee on School Health: School Health A Guide for Physicians, USA. 1972

4- Argan M., Katırcı H.: Spor Pazarlaması. s.3-69, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002

5- Arıkan R.: Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma. Ankara, 1995

6- Arslantürk Z., Amman T.: Sosyoloji. s.187-189, Kaktüs Yayınları, İstanbul, 2000

7- Ataman A., Külahoğlu Ş., Altıntaş E., Sarıtaş M., Özkılıç R., İmer G., Ercan L., Çakmak M.: Ed: Küçükahmet L.: Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara, 2001

8- Ataman A., Vural S., Efil İ., Duman T., Güçlü N., Akyol H., Aytekin H., Öncü H., Topses G., Tertemiz N., Korkmaz A., Demirbolat A.: Ed: Küçükahmet L.: Sınıf Yönetimi. Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara, 2001

9- Bacanlı H.: Gelişim ve Öğrenme. Nobel Yayın Dağıtım, 4. Baskı, Ankara, 2001

10- Balcı V.: Spor Etkinliklerinin Planlanması. Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1999

11- Bakır M.: Spor İktisadı. İstanbul, 1992

12- Bakır M.: Modern Yönetim Anlayışlarından Hareketle Spor Yöneticiliğinin Kapsamı. M.Ü BESYO II. Spor Bilimleri Kongresi, İstanbul, 1997

13- Baumann S.: Uygulamalı Spor Psikolojisi. (Çev:İkizler H.C., Özcan A.O), Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1994

14- Bennet J.B.: Engaged, But not Heroic, Academic Leadership. http://www. academicleadership.org

15- Berry D.W.: Strategies for İncreasing Partisipation in Recreational Sport. Marketing Tools for Sport Management. Sport Business Operationel and Theorecital Aspects, Brown&Bencmark Publishers, USA, 1994

16- Bilbrough A., Jones P.: Physical Education in the Primary School. University of London Press Ltd, USA, 1963

17- Bucher A.C.: Administration of Health and Physical Education Programs İncluding Athletics. Mosby Company, Sıxth Edition, USA, 1975

18- Bucher A. C.: Management of Physical Education and Athletic Programs. Times Mırror – Mosby College Publishing, Ninth Edition, Toronto, 1987

19- Cankalp M.: Sporda Yönetim ve Organizasyon. s.33/ 53-57 / 127-130, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002

20- Cone P.T., Werner P., Cone L.S., Woods M.A.: İnterdisciplinary Teaching Through Physical Education. Human Kinatics, USA, 1998

21- Corbin B.C.: İnexpensive Equipment for Games, Play and Physical Activity. Wm. C. Brown Company Publishers, Kansas, 1973

22- Corbin H. D.: Recreation Leadership. Prentice- Hall, Third Erition, USA, 1970

23- Çiçek Ş., Kirazcı S., Koçak S.: Türkiye'de Beden Eğitimi Öğretmeni Profili, Demografik Nitelikler, Çalışma Ortamları ve Alışkanlıkları. 5. Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Özetleri, 1998

24- Çöndü A.: Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri. s.16-22/89-118, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999

25- Davison B.: Creative Physical Activities & Equipment. Human Kinetics, USA, 1998

26- Demirci N.: Sporda Yönetim Teşkilatlanma ve Organizasyon. Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1986

27- Demirhan G.: Beden Eğitimi ve Sporda Öğrenme – Öğretme Etkinlikleri ve Felsefe. Spor Bilimleri Dergisi, 1997 (8), 1, 4-16, 1997

28- Demirhan G., Açıkada C.: Türkiye ve Avrupa Ülkelerinde Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştiren Bazı Yükseköğretim Kurumlarının Öğrenci, Öğretim Elemanı ve Dersler Boyutuyla Karşılaştırılması, Spor Bilimleri Dergisi, 1997 (8), 2, 4-25, 1997

29- Edginton R.C., Hudson D.S., Ford M.P.: Leadership in Recreation and Leisure Service Organization. Sagamore Publishing, Second Edition, USA, 1999

30- Efil İ.: İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon. s. 7-15, 6.Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999

31- Ekenci G. , İmamoğlu F.: Spor İşletmeciliği. s. 5-51 / 105- 121, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002

32- Eren E.: Yönetim ve Organizasyon. s.337-353, Beta Basım Yayım, 2.Baskı, İstanbul, 1993

33- Erkal M.: Sosyolojik Açıdan Spor. Filiz Kitapevi, İstanbul, 1982

34- Erkan S., Kılıççı Y., Selçuk Z., Pişkin M., Acar Voltan N., Bacanlı H., Öner U., Bacanlı F., Akkök F.: Ed: Kuzgun Y.: İlköğretimde Rehberlik. Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara, 2000

35- Feridun M.: Bilgi Toplumunda Lise Öğretmeni Hangi Niteliklere Sahip Olmalıdır. 2000'li Yıllarda Lise Eğitimine Çağdaş Yaklaşımlar Sempozyumu, Kültür Üniversitesi Yayınları No: 25, s.263-271, İstanbul, 2002

36- Fidan N., Erden M.: Eğitime Giriş. Meteksan Matbaacılık, Ankara, 1993

37- Fişek K.: Yönetim. s.13-25 / 47-59, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:387, Ankara, 1975

38- Fişek K.: Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Dünyada ve Türkiye'de Spor Yönetimi. 2.Basım, Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1998

39- Frost R.B. , Lockhart B.D., Marshall J.S.: Administration of Physical Education and Athletics Concepts and Practices. Wm. C. Brown Publishers, Third Edition, USA, 1981

40- Gallahue D.: Understanding Motor Development in Children. John Wiley & Sons, New York, 1982

41- Gordon T. (Çev: Aksay E.): Etkili Liderlik Eğtimi. s.3-13, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997

42- Gökmen H.: Gençlerin Gelişmelerinde Beden Eğtiminin Rolü. Ortaöğretim Kurumları Beden Eğitimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1998

43- Griffin L.L., Mitchell S.A., Oslin J.L.: Teaching Sport Concepts and Skills. Human Kinetics, USA, 1997

44- Grineski S.: Beden Eğitiminde İşbirliğiyle Öğrenim. (Çev: Yeniçeri S.). Beyaz Yayınları, İstanbul, 1999

45- Güçlü M.: Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Türkiye'de Beden Eğitimi ve Sporun Gelişimi. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:150, Ankara, 2001

46- Günışık E.: Eğitim, Beden Eğitimi, Spor Bütünlüğü İçinde Mesleki Formasyon. Spor Bilim, Sayı 9-10-11-12, İstanbul, 1992

47- Hargreaves J.: Approaching Sport and Power. Sport, Power and Culture, Polity Press, Cambrige, 1986

48- Hatipoğlu Z.: İşletme Yöneticiliğinin Temelleri. s.674-676, Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları No:6, İstanbul, 1977

49- İkizler H.C.: Sporda Sosyal Bilimler. s.153- 189, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000

50- İkizler C.: Sporda Başarının Psikolojisi. Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul, 1994

51- Jones R., Potrac P., Ramalli K.: Where Sport Meets Physical Educatiom A Systematic Observation of Role Conflict. International Journal of Physical Education A Review Publication, Volume XXXVI, Issue 1, First Quarter, 1999

52- Kale R.: Okulöncesi Dönemde Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi. 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003

53- Karagözoğlu C.: Spor Yöneticilerinin Yeterlilikleri İstanbul Örneği. M.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994 (Danışman: Doç.Dr.Ali Osman Özcan)

54- Karaküçük S.: Beden Eğitimi Öğretmeninin Eğitimi. s.61-90, Gazi Üniversitesi Yayınları No:146, Ankara, 1989

55- Karaküçük S.: Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme Kavram Kapsam ve Bir Araştırma. s.113-137 / 235-274, 2. Baskı, Ankara, 1997

56- Karasar N.: Araştırmalarda Rapor Hazırlama. s.1-53, Taş Kitapçılık, Ankara, 1984

57- Kasap H.: Eğitimsel Perspektiften Spor Eğitimcisi Yetiştirme Politikamızın İncelenmesi

58- Keçecioğlu T.: Liderlik ve Liderler. Kalder Yayınları No:24, İstanbul, 1998

59- Kemertaş İ.: Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri. Birsen Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 1999

60- Kemertaş İ.: Eğitimde Öğrenciyi ve Çevreyi Tanıma Teknikleri. Birsen Yayınevi, İstanbul, 2001

61- Kesim Ü.: Türkiye'de İşyerlerinde Rekreasyon Uygulamaları. s.6-22, M.Ü SağlıkBilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2003 (Danışman: Prf. Dr. Bilge Aykurt)

62- Koçel T.: İşletme Yöneticiliği Yönetim ve Organizasyon Organizasyonlarda Davranış Klasik-Modern-Çağdaş Yaklaşımlar. s. 423-440, 7. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999

63- Konter E.: Bir Lider Olarak Antrenör. s.55-100, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1996

64- Kozel J.: The Coach As A Manager. Sport, Leisure and Physical Education Trends and Developments Volume 1, 2nd Europen Forum "Sport Sciences in Europe 1993", Conference Proceeding, Germany, 1994

65- Köksal H.: Beden Eğitimi Öğretmeninin Öğrencilerin Toplumdaki Doğru Davranış Becerilerini Kazanmaları Konusundaki Rolü. Spor Araştırmaları Dergisi

66- Köksal H.: Çağdaş Eğtim Yönetimi. Marmara Üniversitesi Beden Eğtimi ve Spor Yüksekokulu Çağdaş Eğitim Yönetimi Ders Notları, İstanbul, 1998

67- Küçükahmet L.: Öğretimde Planlama ve Değerlendirme. s.31-43 / 117-126, Nobel Yayın Dağıtım, 11. Baskı, Ankara, 2000

68- Küçükahmet L., Değirmencioğlu C., Uğuzman Er T., Öksüzoğlu A., Özdemir i., Korkmaz A.: Öğretmenlik Mesleğine Giriş. s.15-21 / 39-58, Nobel Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Ankara, 2000

69- Laporte W.P.R.: Professional Qualifications in Physical Education. Sport, Leisure and Physical Education Trends and Developments Volume 1, 2nd Europen Forum "Sport Sciences in Europe 1993", Conference Proceeding, Germany, 1994

70- Madella A., Manno R., Beccarini C., Carborano G., Cei A.: The Coach as a Methodologist for Conditioning and Techniquue Training. Sport, Leisure and Physical Education Trends and Developments Volume 1, 2nd Europen Forum "Sport Sciences in Europe 1993", Conference Proceeding, Germany, 1994

71- Maxwell C.J.: Liderlik Yasaları. (Çev: Şener İ.), Beyaz Yayınları, İstanbul, 1999

72- M.E.B İlköğretim Genel Müdürlüğü.: İlköğretim Okulu Ders Programları – Beden Eğitimi Programı 6-7-8. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2000

73- M.E.B İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü.: Okullar Rehberi, İstanbul, 2000

74- Melograno J.V.: Designing the Physical Education Curriculum. Thırd Edition, Human Kinatics, USA, 1996

75- Mosston M., Ashworth.: Teaching Physical Education. Macmillan College Publishing Company, Fourth Edition, USA, 1994

76- Mosston M., Asworth S.: Beden Eğitimi Öğretimi (Çev: Tüzemen E., Düzenleme: Demirhan G.) Bağırgan Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2001

77- Mullin J.B., Hardy S., Sutton A.W.: Sport Marketing. Human Kinetics, USA, 1993

78- Mundy J.: Leisure Education Theory and Practice. Sagamore Publishing, Seond Edition, USA, 1998

79- Onaran O.: Örgütlerde Karar Verme. 2. Baskı , Sevinç Matbaası, Ankara, 1975

80- Özçelik D.A.: Eğitim Programları ve Öğretim - Genel Öğretim Yöntemi. ÖSYM Yayınları, Ankara, 1992

81- Özdemir S., Yalın H.İ.: Öğretmenlik Mesleğine Giriş. s.13-19 / 55-65 / 176-193, Nobel Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Ankara, 2000

82- Özer D., Özkan P.: Beden Eğitimi Öğretmen Niteliklerinin İncelenmesi. Spor Araştırmaları Dergisi, Cilt:3, Sayı:3, Aralık 1999

83- Özmen Ö.: Çağdaş Sporda Eğitim Üçgeni. s.51-57, Bağırgan Yayınevi, 2.Baskı, Ankara, 1999

84- Palm J.: İnternational Council of Sport Science and Physical Education, Sport Science Studies, Sport for All, Germany, 1991

85- Piéron M.: Educational Research in Physical Education. . Sport, Leisure and Physical Education Trends and Developments Volume 1, 2nd Europen Forum "Sport Sciences in Europe 1993", Conference Proceeding, Germany, 1994

86- Philipp J.A., Wilkerson J.D.: Teaching Team Sports A Coeducational Approach. Human Kinetics, USA, 1990

87- Priest S., Gass A.M.: Effective Leadership in Adventure Programming. Human Kinatics, USA, 1997

88- Russell V. R.: Leadership İn Recreation. Times Mırror – Mosby College Publishing, Toronto, 1986

89- Rink J.E.: Teaching Physical Education For Learning. Times Mirror / Mosby College Publishing, USA, 1985

90- Selçuk Z.: Okul Deneyimi ve Uygulama Öğretmen ve Öğrenci Davranışlarının Gözlenmesi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000

91- Selçuk Z.: Gelişim ve Öğrenme. Nobel Yayın Dağıtım, 8. Baskı, Ankara, 2001

92- Serarslan Z.: Spor Pazarlaması Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Pazarlama Tekniklerinden Yararlanma. İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1990

93- Simon H., (Çev: Tümiş S.): Gizli Şampiyon Şirketler. s.305-345, Beyaz Yayınları, İstanbul, 1999

94- Slack T.: Understanding Sport Organizations The Application of Organization Theory. Human Kinatics, USA, 1997

95- Smith K.T., Cestaro G.N.: Student – Centered Physical Education. Human Kinatics, USA, 1998

96- Sunay H., Özbek O.: Spor Eğitimi ve Liderlik. 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Deniz Harp Okulu Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 1997

97- Şaban A.: Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar. s.51-67, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000

98- T.C Başbakanlık G.S.G.M Dışilişkiler Dairesi Başkanlığı (Çev: Şıpal M).: Avrupa Konseyine Üye Ülkelerde Sporun Teşkilatlanması. Yayın No:79, Ankara, 1989

99- T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü: 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 34 -İstanbul, Yayın No: 2732, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2002

100- T.C M.E.B Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü: Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme. Ankara, 1995

101-T.C Başbakanlık D.P.T .: V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Spor., Ankara, 1983

102- T.C M.E.B: Beden Eğitimi ve Spor Lisesi Basketbol, Futbol, Voleybol, Atletizm, Güreş, Hentbol, Yüzme Dersleri Öğretim Programları. Ankara, 1995

103- T.C M.E.B Okuliçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı: İlk – Orta Öğretim Kurumları Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Ders İçi ve Ders Dışı Çalışmaları Talimatı. Ankara, 1994

104- T.C M.E.B Okuliçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı: İlk – Orta Öğretim Kurumları Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Ders İçi ve Ders Dışı Çalışmaları Rehberi. Ankara, 1997

105- T.C M.E.B Okuliçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı: İlk – Orta Öğretim Kurumları Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Ders İçi ve Ders Dışı Çalışmaları Rehberi. Ankara, 2000

106- Teel J.S., Moore M.E.: Marketing Tools for Sport Management. Sport Business Operationel and Theorecital Aspects, Brown&Bencmark Publishers, 1994

107- Thacker A.R.: Team Leader Style Enhancing The Creativity of Employees in Teams. Training for Quality, Volume:5 Nomber:4, 1997

108- Thomas J.R., Nelson J.K.: Research Methods in Physical Activity. Human Kinetics, Third Edition, USA, 1996

109- Tillman K.G., Voltmer E.F., Esslimger A.A., Mccue B.F.: The Administration of Phsical Education Sport and Leisure Programs. A Simon & Schuster Company, Sixth Edition, USA, 1995

110- Topkaya İ.: Ortaöğretimde Beden Eğitimi ve Spor Müfredatı Sorunları ve Yeni Yaklaşımlar. M.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995, (Danışman: Doç.Dr. Müslim Bakır)

111- Tortop N.: Halkla İlişkiler. s.130-138, Yargı Yayınları, Ankara, 1993

112- Toptop N., İsbir G., Aykaç B.: Yönetim Bilimi. s.26-47, Yargı Yayınları, Ankara, 1993

113- Üçışık F.: Sporda Sorunlar ve Çözüm Önerileri. s.98-115 / 122-125, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1999

114- Vickers N.J.: İnstructional Design for Teaching Physical Activities. Human Kinetics, USA, 1990

115- Voight D.: Spor Sosyolojisi. (Çev: Atalay A.). Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998

116- Yetim A.A., Şenel Ö.: Türkiye'de Spor Yöneticisi Yetiştirme Faaliyetleri. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:150, Ankara, 2001

117- Yılmaz S., Bakır M.: Eğitim Hizmeti Sunan Kuruluşlarda Rekreatif Aktivitelerin Pazarlama Aracı Olarak Kullanılması. Spor Araştırmaları Dergisi, Cilt:5 Sayı:1, İstanbul, 2001

118- Yoruç M.: Yönetimde Yetki ve Sorumluluk Denkliği İlkesi Açısından Beden Eğitimi Öğretmenliği. M.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994, (Danışman: Yrd.Doç.Dr. Müslim Bakır)

119- Yükselen C.: Pazarlama İlkeler- Yönetim. s.239-250, Detay Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 1998

BUZ HOKEYİ OYUNCULARININ ALT EXTREMİTE SİNİR İLETİ HIZLARININ İNCELENMESİ

Özgür Dinçer

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 67
ISBN : 978-605-9663-66-3
© 1. Basım, Nisan 2017

BUZ HOKEYİ OYUNCULARININ ALT EXTREMİTE SİNİR İLETİ HIZLARININ İNCELENMESİ

Özgür Dinçer

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dinçer, Özgür.
Buz Hokeyi Oyuncularının Alt Extremite Sinir İleti Hızlarının İncelenmesi / *Özgür Dinçer*
1. Basım, XVI+68 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-66-3
1. Buz Hokeyi 2. EMG 3. Sinir İleti Hızı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ 1

BÖLÜM 2: GENEL BİLGİLER 3
2.1. Bacak Anatomisi 3
2.1.1. Bacak Kemikleri 3
2.1.2. Bacak Eklemleri 6
2.1.3. Bacak Kasları 8
2.1.4. Bacakta Seyreden Sinirler 13
2.2.1. Ayak Kemikleri 14
2.2.2. Ayak Eklemleri (Articulationes pedis) 16
2.2.4. Ayakta Seyreden Sinirler 24
2.3. Motor İletim İncelemeleri 27
2.3.1. Ölçümler 27
2.3.2. Duyu İletim İncelemeleri 28
2.3.3. F Yanıtı 31
2.4. Buz Hokeyi Tarihi 32
2.4.1. Dünya'da Buz Hokeyinin Tarihi 32
2.4.2. Türkiye'de Buz Hokey Tarihi 33
2.4.3. Buz Hokeyinde Kullanılan Malzemeler 33
2.4.4. Buz Hokeyi Saha Ölçüleri ve Kuralları 37

BÖLÜM 3: MATERYAL VE METOD 39
3.1. Araştırma Grubu 39
3.2. Araştırma Araçları 40
3.2.1. Uzunluk Ölçümleri 40
3.2.3. Motor İletim İncelemeleri 41
3.2.4. F Yanıtı 46
3.3. Verilerin Analizi 47

BÖLÜM 4: BULGULAR 49

BÖLÜM 5: TARTIŞMA 57

BÖLÜM 6: SONUÇLAR 61

KAYNAKLAR..... 63

ÖZGEÇMİŞ..... 67

KAYNAKLAR

Arıncı, K., Elhan, A. (1995). Kemikler, Eklemler, Kaslar ve İç Organlar. Güneş Kitapevi.1. Cilt. Ankara. 140-160.

Bamaç, B. (1999). Ayak Deformitelerindeki EMG Değişikliklerinin Normal Popülasyonla Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tez. Kocaeli.

Bushbacher R.M. (1999). Unlar Nevre Motor Conduction To The Abductor Digiti Minimi. *Am J Phys Med Rehabil*. Now-Dec;78(6):21-25.

Bushbacher R.M. (1999). Tibial Nevre Motor Conduction To The Abductor Hallucis. *Am J Phys Med Rehabil*. Now-Dec;78(6):9-14.

Bushbacher R.M., Ralph, M. (1999). Peroneal Nevre Motor Conduction To The Extensor Digitorum Brevis. *Am J Phys Med Rehabil*. Nov;78(6): 26-31.

Çolak, T. (2001). Tenisçilerde Regio Cubitalis'teki Morfolojik Değişimlerin İncelenmesi. Doktora Tez. Kocaeli.

Çolak, T., Bamaç, B., Özbek, A., Budak, F., Bamaç, Y.S. (2004). Nevre Conduction Studies Of Upper Extremities İn Tenis Players. *Br.J.Sports Med,* 38, 632-635.

Çolak, T., Bamaç, B., Gönener, A., Özbek, A., Budak, F. (2005). Comparasion Of Nevre Conduction Velocities Of Lover Extremities Between Runners And Controls. *J Sci Med Sport.* 8(4). 403-410.

Dere, F. (1994). Anatomi. Okullar Pazarı Kitapevi Adana. 238.

Denys, E.H. (1991). AAEM minimonograph #14:The İnfluence Of Temperature İn Clinical Neurophysiology. *Muscle Nevre*. Sep;14(9):795-811.

Drake, L.K., Vogl, W., Mitchell, M.W.A. Edt. Yıldırım, M. (2007). Gray's Anatomi. Güneş Kitapevi İstanbul. 556.

Frank H., Netter, M.D. (2002). İnsan Anatomisi Atlası. Edt. Arthur, F., Dalley, N. Palme Yayıncılık. 2. Baskı. Ankara. 491.

Gökmen, G.F. (2003). Sistematik Anatomi. Güven Kitapevi İzmir. 206-217.

Greatskate. (2008). Buz Hokey Oyuncularının Alt Ekstremite Sinir ileti Hızlarının İncelenmesi. http://www.greatskate.com. 11.30. 26.03.2008.

Halar, E.M., Delisa, J.A., Brozovich, F.V. (1981). Peroneal Nevre Conduction Velocity: The İmportance Of Tempareture Correction. *Arch Phys Med Rehabil*. Sep;62(9):439-43.

Hockey1. (2008). Buz Hokey Oyuncularının Alt Ekstremite Sinir ileti Hızlarının İncelenmesi. http://www.hockey1.com

http://www.hockey1.com/products-result.asp?Product=ELBOW+PADS& Manufacturer=%25. 11.46. 26.03.2008

Izzo, K.L., Sridhara, C.R., Rosenholtz H., Lemont, H. (1983). Sensory Conduction Studies Of The Branches Of The Superficial Peroneal Nevre. *Arch Phys Med Rehabil*. May;64(5). 209-11.

Lindsay, D. (1996). Functional Human Anatomy. Mosby Book USA. 494

Lo, L.Y., Leoh, T.H., Dan, Y.F., Tan, Y.E., Nurjannah, S., Fook-Chong, S. (1990). An Electrophysiological Study of the Deep Peroneal Sensory Nevre. *Am J Phys Med Rehabil*. Aug;69(4):202-204.

Maier K.P. (2002). İnsan Anatomisi Atlası. Çev. Alaittin Elhan. Cilt 1. Güneş Kitapevi Ankara. 205-231-233.

Martin, V. (2006). İnsan Anatomisi Atlası. Çev. Mehmet Yıldırım. Nobel Yayın Evi Ankara. 68.

Noyan, F. (1982). Fonksiyonel Anatomi. Sanal Matbacılık İstanbul. 74.

Odar, V.İ. (1980). Hareket, Sinir Sistemleri ve Organları . 1. Cilt. Elif Matbaacılık, İstanbul. 127-180.

Ozan, H. (2004). Anatomi. Nobel Tıp Yayınevi Ankara. 55-73.

Özbek, A., Bamaç, B., Budak, F., Yenigün, N., Çolak, T. (2006). Nevre Condiction Study Of Unlar Nevre İn Volleyball Players. *Scand J Med Sci Sports.* Jun;16(3). 197-200.

Perlmutter G.S., Leffert, R.D., Zarins, B. (1997). Direct İnjury to the Axillary Nevre İn Athletes Playing Contact Sports. *American J of Sports Med*. Jan-Feb;25(1):65-68.

Perlmutter G.S., Apruzzese, W. (1998). Axillary Nevre İnjuries İn Contact Sports-Recommendations For Treatment And Rehabilitation. *Spor Medicine*. Nov;26(5):351-361.

Perlmutter G.S. (1999). Axillary Nevre İnjury. *Clinical Orthopaedics An Related Research*. Nov;22(386):28-36.

Peéina, M., Bojanié, I. (1993). Musculocutaneous Nevre Entrapment İn The upper Arm. *İnt Orthop*. 17(4):232-4.

Pirnay, F., Bodeux, M., Crieleard, J.M., Franchimont, P. (1987). Bone Mineral Content And Physical Activity. *İnt J Sport Med.* Oct:8(5). 331-335.

Reddy, M.P. (1978). Conduction Studies Of The Medial Cutaneous Nevre Of The Forearm. *Arch Phys Med Rehabil*. Jan;59(1):20-23.

Richard, A., Wennberg, M.D., Howard, B., Cohen, S., Stephanie, R., Walker, M.A. (2008).Neurologic Injuries İn Hockey. *Neurologic Clinics*. Feb;26(1):243-255.

Sleivert, G.G., Backus, R.D., Wenger, H.A. (1999). Neuromuscular Differences Between Volleyball Players, Middle Distance Runners And Untrained Controls. *Am J Phys Med Rehabil.* Now-Dec;78(6):15-20.

Spindler H.A., Felsenthal, G. (1999). Sensory Conduction İn The Musculocutaneous Nevre. *Am J Phys Med Rehabil* . Nov;78(6):9-14.

Vural, F. (1994). Anatomi Atlası. Birol Yayınları. 2. Baskı. İstanbul. 46-50.

Von Kramer, J., Schmitz-Beuting, J. (1979). Uberlastungsschaden Am Beweggung Sapparatbei Tennisspielern. *Deutz. 2. Sports Med Heft* 11: 44-48.

Yıldırım, M. (2000). Topografik Anatomi. Nobel Yayınevi İstanbul. 101-142.

Yıldırım, M. (2002). Resimli İnsan Anatomisi. Nobel Tıp Yayınevi Ankara. 20-23.

Watson B.V., Algahtani, H., Broome R.J., Brown, J.D. (2002). An Unusual Presentation Of Tarsal Tunnel Syndrome Caused By An İnflatable İce Hockey Skate. *Can J Neurol Sci*. Nov;29(4):386-9.

ENDÜSTRİ 4.0 VE DİJİTAL EKONOMİ

DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN FIRSATLAR, ETKİLER VE TEHDİTLER

Dr. Esra KABAKLARLI

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 46
ISBN : 978-605-9663-45-8
© 1. Basım, Aralık 2016

ENDÜSTRİ 4.0 VE DİJİTAL EKONOMİ - Dünya ve Türkiye Ekonomisi İçin Fırsatlar, Etkiler ve Tehditler

Editör: Dr. Esra KABAKLARLI

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevininyazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Kabaklarlı, Esra.
ENDÜSTRİ 4.0 VE DİJİTAL EKONOMİ - Dünya ve Türkiye Ekonomisi İçin Fırsatlar, Etkiler ve Tehditler/ *Dr. Esra KABAKLARLI*
1. Basım, 106 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-45-8
1. Endüstri, 2. Ekonomi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **3**

İÇİNDEKİLER **7**

Bölüm 1: ENDÜSTRİ 4.0 KAVRAMININ DOĞUŞU VE SEKTÖREL ETKİLER **13**

1. Endüstri 4.0 kavramı ve Tanımı 13
   1.1. Akıllı binalar ve Akıllı şehirler: 16
   1.2. Enerji arzında akıllı yapılanma 18
      1.2.1. Elektrikli Araçlar ve PetrolTalebi 19
   1.3. Bilişim teknolojileri ve güvenlik 21
2. Endüstri 4.0 ve Sektörel Etkileri 21
   2.1. Endüstri 4.0 ve Hizmetler Sektörü 22
   2.2. Finansal Teknoloji (Fintech) 24
      2.2.1. Bitcoin ve Dijital Para 26
   2.3. Sağlık Hizmetleri ve Endüstri 4.0 28
3. Endüstri 4.0'ın İşgücü Piyasası Üzerindeki Etkileri 30

BÖLÜM 2: ENDÜSTRİ 4.0 TARİHİ GELİŞİMİ **33**

Giriş 33
1. Birinci Sanayi Devrimi 34
2. İkinci Sanayi Devrimi 36
3. Üçüncü Sanayi Devrimi 38
4. Dördüncü Sanayi Devrimi 40

4.1. Endüstri 4. 0 Bileşenleri 42
4.1.1. Akıllı Fabrikalar 42
4.1.2. Nesnelerin interneti ve Bulut teknolojileri 43
4.1.3. Büyük Veri 44
4.1.4. Üç Boyutlu Teknolojiler 46

BÖLÜM 3: Dijital Ekonomi ve Paylaşım Ekonomisi 49
Giriş 49
1. Sosyal Medya ve Ekonomik Boyutu 50
1.1. Sosyal Medyanın Yarattığı Sosyal Ekonomi 53
1.2. Sosyal Medya'nın Ekonomi-Politik Etkisi 55
2. Paylaşım Ekonomisi 56
2.1. Ev Paylaşımı (Airbnb) ve Ekonomik Etkileri 57
2.2. Zipcar ve Uber Araç Paylaşım 59

BÖLÜM 4: Türkiye Ekonomisi ve Endüstri 4.0 61
4.1. Türkiyede Teknolojinin Finansmanı ve Ar-Ge harcamaları 64
4.1.2. Teknolojik Gelişmelerin Türkiye İşgücü Piyasası Üzerinde Beklenen Etkileri 66
4.2. Türkiye'de Ekonominin Sektörel Dağılımı 67
4.2.1. Endüstri 4.0 ve İmalat Sanayi 69
4.2.2. Bilişim Sektörü ve Endüstri 4.0 Uygulamaları 81
4.2.3. Tarım ve Biyomedikalde Endüstri 4.0 ve uygulamaları 85
4.2.4. Türkiye'de Endüstri 4.0 ve Eğitim 86
4.3. Türkiye'de Endüstri 4.0 Teşvikleri 90
4.3.1. Yenilikçi Projelere Teşvik 90
4.3.2. Teknogirişim sermayesi 90
4.3.3. Yenilenebilir Enerji 91
4.3.4. Kurumlar VergisiAvantajı 91
4.3.4. Gelir vergisi stopajı teşviki uygulaması 91
4.3.5. Sigorta primi desteği uygulaması 92
4.4. Sanayi İşbirliği Programı 92

SONUÇ VE ÖNERİLER 95

KAYNAKÇA 99

KAYNAKÇA

Airbnb, http://blog.airbnb.com/economic-impact-airbnb/, erişim: 10.11.2016

Akbulut, U. 2011. "Sanayi Devrimleri Dünya Gidişini Değiştirdi," http://www.uralakbulut.com.tr/, son erişim tarihi: 05.01.2015

Albert M. Seven Things to Know about the Internet of Things and Industry 4.0. Modern Machine Shop Magazine; 2015.http://www.mmsonline.com/articles/7-things-to-know-about-the-internet-of-things-and-industry-40.

Arntz, M., T. Gregory and U. Zierahn (2016), "The Risk of Automation for Jobs in OECD Countries: A Comparative Analysis", *OECD Social, Employment and Migration WorkingPapers*, No. 189, OECD Publishing, Paris

Aydın, Ali Sami (2016, Ağustos) " Teknik Tekstil ve Nanoteknolojide Güçlenmeliyiz" , *Turkishtime*, Ağustos, sayı 172

Aydın, İsmail (2012) "Bilişim Sektörü Ve Türkiye'nin Sektördeki Potansiyeli", *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education* -, volume 1 Issue 1

Baker, A. (2011, February 1). How Egypt's opposition got a more youthful mojo. Time. Retrieved from http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2045446,00.html.

Başer, Bülent(2016), "Dış Pazardaki Gücümüz için Kritik Dönem, *Turkishtime*, Ağustos, sayı 172

Bayer Dijital Farming, http://www.digitalfarming.bayer.com/news_20161012.html, erişim:12.10.2016

BDDK (2013), Basın Açıklaması 25 Kasım 2013, Sayı : 2013 / 32

Bialski, P. (2011). Technologies of hospitality: How Planned Encounters Develop Between Strangers. *Hospitality & Society*, 1(3), 245–260.

Bloomberg 13 Haziran 2016 ,"Microsoft Linkedin'i 26.2 Milyar Dolara Satın Aldı" erişim:09.09.2016

BMBF, Almanya Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (2014), İnovasyon Politikaları yayını, Ağustos, 2014

Botsman, R., & Rogers, R. (2010). What's Mine is Yours: The Rise of Collaborative Consumption.New York, NY: Harper Busines breakfast-casts-a-wider-net-for-housing-rentals-as-airbnb

Canpolat, Vehbi (2016) "Tekstil Terbiye, Sektörün Gizli Kahramanı, Turkishtime, Ağustos, sayı 172

Car-2-car, Communication Consortium, https://www.car-2-car.org/index.php?id=46, erişim:15.10.2016

Champagne, David, Hung, Amy ve Leclerche Olivier (2015) Road to Digital Success in Pharma, Mckinsey, Ağustos.

Chui, M., Manyika, J., Bughin, J., Dobbs, R., Roxburgh, Ch., Sarrazin, H., Sands, G., Westergren, M. (2012). The Social Economy: Unlocking Value and Profuctivity Through Social Technologies, McKinsey Global Institute Repor

Clark, Pilita ve Campbell, Peter (2016, 30 Ağustos), Motor industry: Pressure on the pump, *Financial Times*, https://www.ft.com/content/31d68af8-6e0a-11e6-9ac1-1055824ca907, erişim:21.09.2016

Çeliktaş, Soner vd (2015) " Endüstiyel Devrimin Son sürümünde Mühendisliğin Yol Haritası", *Mühendis ve Makine Dergisi,* sayı 662, cilt 56

Deloitte,From brawn to brains The impact of technology on jobs in the UK, erişim: 4.09.2016 http://www2.deloitte.com/uk/en/pages/growth/articles/from-brawn-to-brains--the-impact-of-technology-on-jobs-in-the-u.html

D'Emidio, Tony, Dorton, David, ve Duncan, Ewan (2015)"Service İnnovation in a Digital World" , McKinsey Quarterly , Şubat sayısı

Demirci, Utkan vd,(2014) Micro-a-fluidics ELISA for Rapid CD4 Cell Count at the Point-of-Care, Scientific ReportsPY- 2014/01/22/online,4 ve http://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/doc-dr-utkan-demirci-ile-soylesi

Derviş Kemal ve Qureshi, Zira (2016, 14 Eylül) Probing the Productivity Paradox, Project Syndicate.

Dünya Gazetesi (2016a), Ahmet Özkayan "Akıllı Makineler ile rekabetin kuralları değişiyor", Sektör Dünya, 29 Nisan 2016

Dünya Gazetesi (2016b) GE'den Gebzeye "akıllı fabrika", 30 eylül 2016

Dünya Gazetesi(2016c), Müşteri Deneyiminde 3 Boyut Devrimi, 21 Eylü 2016

Dünya Gazetesi (2016d), Sektör Denim Sektörü, Eylül 2016 sayı

Dünya Gazetesi (2016e) Sektör Ambalaj, Eylül

Dünya Gazetesi (2016f), Ankaradan Dünyaya Oyun Yazılımı İhracatı, 21 Eylül

Dünya Gazetesi (2016g) Sürüdürülebilir Büyüme için tarımda dijital dönüşüme ihtiyaç duyuluyor, Sektör Dünya, 28 Nisan 2016

Eşiyok, Ali (2016a), Sanayi 4.0'ın derinliklerinden Türkiye'ye bakınca., HBT Dergi 9. Sayı – 27 Mayıs 2016

Eşiyok, Ali (2013) "Türkiye İmalat Sanayinin Teknolojik Yapısı:Sürdürülebilir mi?, *İktisat ve Toplum Dergisi* sayı 31-32, Haziran

Eşiyok, Ali (2016b), Üretimin teknolojik yapısı, http://www.herkesebilimteknoloji.com/yazarhp/uretimin-teknolojik-yapisi, erişim: 11.11.2016

Forbes (2014) Facebook, WhatsApp, And The Insatiable Appetite For Data,http://www.forbes.com/sites/leoking/2014/03/06/facebook-whatsapp-and-the-insatiable-appetite-for-data/#27310e3a11af

Franco, Pedro. (2015) *Understanding Bitcoin, Cryptography, Engineering and Economics*, Wiley Finance Series, 1, United Kingdom.

Franz, Kathleen (2011).Tinkering: Consumers Reinvent the Early Automobile. Philadelphia, US: University of Pennsylvania Press.

Frey, C.B. and M.A. Osborne (2013), The Future of Employment: How Susceptible are Jobs to Computerization?, University of Oxford.

Gabrıel, M; Pessl, E (2016). "Industry 4.0 And Sustaınabılıty Impacts: Crıtıcal Dıscussıon Of Sustaınabılıty Aspects Wıth A Specıal Focus On Future Of Work And Ecologıcal Consequences". Annals of the Faculty of Engineering Hunedoara - *International Journal of Engineering.* 14 (2), ss:131-136

Germann Molz, J. (2011). "CouchSurfing and network hospitality: 'It's not just about the furniture'.*Hospitality & Society*, 1(3), 215–225.

Ghafory, İsa, Akıllı Altyapı: Geleceğin Anahtarı, http://www.endustri40.com/akilli-altyapi-gelecegin-anahtari/, erişim: 14.09.2016

Ghafory, İsa Siber Fiziksel Sistemler, http://www.endustri40.com/siber-fiziksel-sistemler/, erişim: 14.09.2016

Gleick, Peter H. (2014)" Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria", *Weather, Climate, And Society Journal* Volume 6. No:3

Goos, M., A. Manning and A. Salomons (2014), "Explaining Job Polarization: Routine-Biased Technological Change and Offshoring ,*The American Economic Review*, Vol.104 No:8(pp. 2509-26)

Graetz, G. and G. Michaels (2015), "Robots and Work", *IZA Discussion Paper*, No. 8938ve

GTAI (2014), Industrie 4.0, Smart Manufacturing for the Future, http://www.gtai.de/GTAI/Content/EN/Invest/_SharedDocs/Downloads/GTAI/Brochures/Industries/industrie4.0-smart-manufacturing-for-the-future-en.pdf, erişim:10.10.2016

Guttentag, Daniel (2013), Airbnb: Disruptive İnnovation and The Rise of an İnformal Tourism Accommodation Sector, Current Issues in Tourism. 2013 vol 3.

Gülel, Mehmet Hnaifi (2016), Katma değerli üretim ve tasarım ihracatı artırıyor, Dünya Sektör Denim Sektörü, Eylül 2016 sayı 33

Hempel, J. (2012, May 3). More than a place to crash. Fortune. Retrieved from http://tech.fortune.cnn.com/2012/05/03/airbnb-apartments-social-media http://www.forbes.com/sites/goncalodevasconcelos/2015/03/04/the-third-industrial-revolution-internet-energy-and-a-new-financial-system/2/#149fea53534d, eriim:21.09.2016

Hürriyet (2016, 24 Ağustos), Büyükbaş hayvanlarda üreme verimi mikroçiple artacak, http://koekbiotech.com/, 24 Ağustos,2016,

IAB-Forschungsbericht (2015) Industry 4.0 and the consequences for labour market and economy, The Institute of Economic Structures Research – GWS,8/2015

IBM (2013) Big Data at the Speed of Business, / https://www-01.ibm.com/software/data/bigdata/what-is-big-data.html erişim:10.06.2016

Kagermann, H., Wahlster, W., Helbig, J. 2013. "Recommendations for Implementing the Strategic Initiative Industrie 4.0," Acatech. p. 13-78.

Kelly, Brian. (2014). "The Bitcoin Big Bang, How Alternative Currencies About to Change the World", *Wiley Finance Series*, United Kingdom

Keyes, Robert W. (2006). "The Impact of Moore's Law". *Solid State Circuits Newsletter*.

Khashman, Nouf,(2012)*"We are all Khaled Said" Page on Facebook: Exploring its Influence on the Egyptian Revolution*. Symposium & Workshop on Measuring Influence on Social Media

Kinghorn, Janice R. and Nye, John V. 1995. AThe scale of production in Western economic development: a comparison of official industry statistics in the United States, Britain, France, and Germany, 1905-1913.@ Journal of Economic History v56 n1 (March) pp 90-112.

Kılıçaslan, İ. (2015) Sanayi İşbirliği Programı (Sip,) Sivil Offset Değildir!, Anahtar Sergisi, Sayı: 324, Aralık

Kiyota, Kozo (2012), Japan's Exports and Employment,(Ed.) Robert M Stern, *Quantitative Analysis of Newly Evolving Patterns of International Trade,* içinde. World Scientific Studies in International Economics: Volume 18

Koum, J. 2013, 400 Million Stories, WhatsApp Blog. WhatsApp, Retrieved on January 17, 2014.

KPMG(2016),Türkiye Otomotiv Yöneticileri Araştırması 4 Geleceğin İş Modelleri 2016

Lauterbach, D., Truong, H., Shah, T., & Adamic, L. (2009). Surfing a web of trust: Reputation and reciprocity on CouchSurfing.com. IEEE SocialCom, 4, 346–353.

Lydon,Bill (2014), Industry 4.0 - Only One-Tenth of Germany's High-Tech Strategy,http://www.automation.com/automation-news/article/industry-40-only-one-tenth-of-germanys-high-tech-strategy, eirşim:19.09.2016

Markoff, John.1999. "An Internet Pioneer Ponders the Next Revolution". *The New York Times*.Archived (20 December 1999

Mattioli, Michael, "Disclosing Big Data" (2014). Articles by Maurer Faculty. Paper 1480. http://www.repository.law.indiana.edu/facpub/1480.

Medical Tribune, Tedavide yeni bir terim: Theranostichttp://www.medical-tribune.com.tr/content/tedavide-yeni-bir-terim-theranostic, erişim:12.09.2016

Microsoft (2016)S,"Microsoft to acquire LinkedIn "13. Haziran 2016 http://news.microsoft.com /2016/06/13/microsoft-to-acquire-

linkedin/?ftcamp=crm/email//nbe/techFT/ product# sm.00001dp43kj8ye4pqa91ti7cd4dwo

Mokyr, Joel (1998), The Second Industrial Revolution, 1870-1914, Storia dell'economia Mondiale içinde, editör Valerio Castronono, 219–45. Roma: Laterza,

More, Charles (2002) *Understanding the Industrial Revolution*, Routledge, İngiltere.

Mutka, Kirsti Ala-, Broster, David,ve Cachia Romina, (2009) "The Impact of Social Computing on the EU Information Society and Economy" *JRC Scientific and Technical Report EUR* 24063

Noonan, Laura (2016, 15 Ağustos) ,The revolution will be tailor-made, Financial Times,

Rao, L. (2009, March 4). Y Combinator's Airbed and Breakfast casts a wider net for housing rentals as AirBnB. TechCrunch. , http://techcrunch.com/2009/03/04/y-combinators-airbedand-

Richard John (2010), *Network Nation: Inventing American Telecommunications* (2010) ve http://www.connected-earth.com/journeys/Firstgenerationtechnologies/Thetelegraph/Thetelegraphicagedawns/index.htm, erişim:21.09.2016

Salter, J. (2012, September 7). Airbnb: The story behind the $1.3bn room-letting website. The Telegraph. , http://www.telegraph.co.uk/technology/news/9525267/Airbnb-Thestory-

Savaş, Vural (2016), *Bilmediğiniz Çin*, Efil Yayınevi,1. Basım Ankara

Scally, Anna (2016) Why Dublin is a booming FinTech hub,https://home.kpmg.com/xx/en/home/insights/2016/01/why-dublin-is-a-booming.html

Schlichter, Detlev. (2011). "Paper Money Collapse, The Folly of Elastic Money and the Coming Monetary Breakdown", *John Wiley&Sons Inc.*,New Jersey

Scranton, Philip. 1997.Endless Novelty: Specialty Production and American Industrialization, 1865-1925. Princeton: Princeton University Press

Snooks, Graeme(2012). Was the Industrial Revolution Necessary? (1). London, US: Routledge, 2012.

Sokoloff, Lamoreaux, Naomi R, Sokoloff, Kenneth L ve Lee, Kenneth (2009), *Financing Innovation in the United States, 1870 to Present*, The MIT Press, Amerika

Solow, R (1956)"A Contribution to the Theory of Economic Growth", *The Quarterly Journal of Economics*, 70 (1): 65-94.

Sosyal Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi (SPM) 2016, Sanayide Gelişmeler ve İstihdam Eğilimleri, Kasım 2016 http://spm.etu.edu.tr/tr/sanayide_gelismeler.html

Statista, Sosyal Ağ İstatistikleri, erişim:10.09.2016

Statt, Nick (February 1, 2016). "WhatsApp has grown to 1 billion users". *The Verge*. Vox Media. Retrieved April 6, 2016.

Stringham, Edward Peter (2002). " The Emergence of the London Stock Exchange as a Self-Policing Club "*Journal of of Private Enterprise*, Vol. 17, No. 2, pp. 1-19, Spring 2002.

Takipsan, RFID cihazlar, https://www.takipsan.com/, erişim:10.08.2016

Economist (2016), Technology Quarterly After Moore's Law, http://www.economist.com/technology-quarterly/2016-03-12/after-moores-law

TeknoTrend, Dünya Gazetesi, Robotlaşacak 19 İş Kolu, 23-25 Eylül 2016

The Personalized Medicine Coalition (PMC), The Case For Personalızed Medıcıne 4th edition, 2014

TUİK, Haber Bülteni, Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri Araştırması, 2015

TUİK (2016), Dış Ticaret Sitatistikleri, Ağustos

TUSİAD, (2016) Türkiye'nin Küresel Rekabetçiliği için Bir Gereklilik Olarak Sanayi 4.0: Gelişmekte Olan Ekonomi Perspektifi" Yayın No: TÜSİAD-T/2016-03/576

Uhl, Axel, and Gollenia, Lars Alexander (2014) *Digital Enterprise Transformation: A Business-Driven Approach to Leveraging Innovative IT*. Farnham, GB: Routledge,

Weber, Enzo(2016)Industry 4.0 – job-producer or employment-destroyer, MPRA Paper, 2016.

Yang , Yuan (2016), China lenders look at social media contacts to assess risk, *Financial Times*, 15 Ağustos, 2016

Yeldan, E ve Kolsuz, G(2014) "1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynaklarının Ayrıştırılması", *Çalışma ve Toplum*, 2014/1

Yıldırım, Ali Ekber (2016, Ekim) tarımda Dijital Dönüşüm, Dünya Gazetesi.

Zervas, Georgios and Proserpio, Davide and Byers, 2016). John, The Rise of the Sharing Economy: Estimating the Impact of Airbnb on the Hotel Industry (June 9, Boston U. School of Management Research Paper No. 2013-16

Zhou, K, Liu T ve Zhou, L. (2015)Industry 4.0: Towards Future Industrial Opportunities and Challenges, 12th International Conference on Fuzzy Systems and Knowledge Discovery (FSKD)

ZiewitzM ve Brown,Ian (2013*) Research Handbook on Governance of the Internet*, Edward Elgar Publishing

Khamis, S., & Vaughn, K. (2011). Cyberactivism in the Egyptian revolution: How civic engagement & citizen journalism tilted the balance. Arab Media and Society (13). Retrieved from http://www.arabmediasociety.com/?article=769

KPMG (2015). Turkiye Otomotiv Sektorunde Yeni Stratejik Yatırım Hedefleri

KPMG(2016),Türkiye Otomotiv Yöneticileri Araştırması 4 Geleceğin İş Modelleri.

Lieber, R. (2011, Kasım 11). Airbnb's lodging gets tested, yielding a mixed bag. The New York Times. http://www.nytimes.com/2011/11/12/your-money/airbnb-gets-five-nighttest-in-new-york-city.html, erişim: 22.10.2016

Mazzucato, Mariana (2015) The Entrepreneurıal State,Debunking Public vs. Private Sector Myths, s.116.

Netherland Enterprice Agency, https://www.rvo.nl/sites/default/files/2016/05/Ontwikkeling%20van%20smart%20industry%20oplossingen%20in%20Turkije.pdf, erişim:11.10.2016

Resmi Gazete, 27 Ağustos 2016 Cumartesi, Sayı: 29814 2016-2017 Eğitim Ve Öğretim Yılında Organize Sanayi Bölgeleri Dışında Açılan/Açılacak Özel Mesleki Ve Teknik Eğitim Okullarında Öğrenim Gören/Görecek Öğrenciler İçin Eğitim Ve Öğretim Desteği Verilmesine İlişkin Tebliğ

Timreport,"100 firmaya inovasyon desteği 2016, 22 eylül perşembe sayısı

TUİK (2016), İhracat Verileri, www. tuik.gov.tr,erişim:10.10.2016

Tüfekçi, Z and Wilson (2012)" Social Media and the Decision to Participate in Political Protest: Observations From Tahrir Square", *Journal of Communication* 62 (363–379)

FİYAT İSTİKRARINDAN EKONOMİK BÜYÜMEYE

-BEKLENTİLER VE GERÇEKLEŞENLER-

MUSA TÜRKOĞLU

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 96
ISBN : 978-605-9663-95-3
© 1. Basım, Aralık 2017

FİYAT İSTİKRARINDAN EKONOMİK BÜYÜMEYE -BEKLENTİLER VE GERÇEKLEŞENLER-
MUSA TÜRKOĞLU

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sage Yayıncılık Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No:14721
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. Kültür Han No:7/101-102 Altındağ/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Türkoğlu, Musa.
Fiyat İstikrarından Ekonomik Büyümeye -Beklentiler ve Gerçekleşenler- / *Musa Türkoğlu*
1. Basım, XIV+126 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-95-3
1. Enflasyon hedeflemesi 2. Fiyat istikrarı 3. Ekonomik büyüme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**

GRAFİK LİSTESİ ..... **xiii**

GİRİŞ **1**

Birinci Bölüm
FİYAT İSTİKRARI VE PARA POLİTİKASI STRATEJİLERİ **5**

1.1. FİYAT İSTİKRARI ve PARA POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ 5
1.1.1. Fiyat İstikrarının Tanımlanması 6
1.1.2. Para Politikasının Temel İlkeleri 7

1.2. PARA POLİTİKASI STRATEJİLERİ 13
1.2.1. Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi Öncesi Uygulamalar 13
1.2.2. Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi 15
1.2.2.1. Enflasyon Hedeflemesi Stratejisinin Genel Çerçevesi 16
1.2.2.2. Enflasyon Hedeflemesi Stratejisinin Avantajları ve Dezavantajları 23

1.3. 2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİNİN ETKİSİ 24
1.3.1. 2008 Küresel Finans Krizinin Enflasyon Hedeflemesi Stratejisine Etkileri 24
1.3.2. Finansal İstikrar 29
1.3.3. Makro ve Mikro İhtiyati Politikalar 30

1.4. FİYAT İSTİKRARINDAN BEKLENTİLER 33

İkinci Bölüm
ENFLASYON HEDEFLEMESİ UYGULAYAN ÜLKELERDE MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELERİN İNCELENMESİ 37

2.1. ENFLASYON HEDEFLEMESİ UYGULAYAN ÜLKELERDE MAKRO EKONOMİK VERİLERİN ANALİZİ 37
2.1.1. Enflasyon Oranları Verileri 38
2.1.1.1. 1991-2000 Dönemi 38
2.1.1.2. 2000-2009 Dönemi 39
2.1.1.3. 2006-2016 Dönemi 40
2.1.2. Ekonomik Büyüme Verileri 40
2.1.2.1. 1991-2000 Dönemi 41
2.1.2.2. 2000-2009 Dönemi 41
2.1.2.3. 2006-2016 Dönemi 43
2.1.3. İşsizlik Oranı Verileri 44
2.1.3.1. 1991-2000 Dönemi 44
2.1.3.2. 2000-2009 Dönemi 45
2.1.3.3. 2006-2016 Dönemi 45
2.2. MAKRO EKONOMİK PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ 46

Üçüncü Bölüm
TÜRKİYE'DE FİYAT İSTİKRARINDAN BÜYÜMEYE: EKONOMETRİK BİR ANALİZ 51

3.1. 1980-2016 DÖNEMİNİN GRAFİKSEL ANALİZİ 51
3.2. ENFLASYON HEDEFLEMESİNİN MAKRO EKONOMİK PERFORMANSININ ANALİZİ 55
3.2.1. Veri Seti 56
3.2.2. Grafiksel Analiz 56
3.2.3. Ekonometrik Analiz 62
3.2.3.1. Birim Kök Analizi 62
3.2.3.2. Eşbütünleşme Analizi 64
3.2.3.3. Eşbütünleşme Katsayılarının Hesaplanması 65

3.2.3.4. Vektör Otoregresyon (VAR) 67
3.2.3.5. Varyans Ayrıştırması ve Etki Tepki Analizi 67
3.2.3.6. Etki Tepki Analizi 70
3.2.3.7. Eşbütünleşme Analizi ve Vektör Hata Düzeltme Modeli 79
3.2.3.8. Hata Düzeltme Modeli ve Granger Nedensellik Analizi Sonuçları 80

SONUÇ 85

KAYNAKÇA 89

EKLER 95
EK-1: İkinci Bölümde Kullanılan Tablolar 97
EK2: Üçüncü Bölümde Kullanılan Tablo ve Grafikler 106

KAYNAKÇA

Bakır, Canan, (2007), Merkezdeki Banka- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Uluslararası Bir Karşılaştırma", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Başçı, E. ve H. Kara, (2011), "Finansal İstikrar ve Para Politikası", C.26, S. 302, 9-25.

Bozkurt, H. (2007), Zaman Serileri Analizi, Ekin Kitabevi, Bursa.

Eğilmez, M. (2014), "Makro ve Mikro İhtiyati Önlemler", 4 Nisan 2014. (Erişim: http://www.mahfiegilmez.com/2014/04/makro-ve-mikro-ihtiyati-politikalar.html), 15 Ağustos 2017.

Eichengreen, B., (2017), "Central Banks in The Dock", 10 Kasım, (Erişim Tarihi: https://www.project-syndicate.org/, 10 Kasım 2017.

El-Erian, M.A. (2013), "The Uncertain Future of Central Bank Supremacy" 11 Kasım, (Erişim Tarihi: https://www.project-syndicate.org/, 10 Kasım 2017.

Emiroğlu, K., B.Danışoğlu ve B.Berberoğlu, (2006), Ekonomi Sözlüğü, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.

Enders, W. (1995), Applied Econometric Time Series, John Wiley & Sons, New York.

Engle, R. ve Granger, C. W. J., (1987), "Cointegration and Error-Correction: Representation, Estimation, and Testing", Econometrica, 55, 251-276.

Gill Hammond, (2012), "State of The Art of İnflation Targeting", Bank of England, CCBS Handbook No. 29 (Erişim tarihi: http://www.bankofengland.co.uk/ education/-Documents/-ccbs/handbooks/pdf/ccbshb29.pdf, 15 Haziran 2017).

Gregory, A. W. ve Hansen, B. E. (1996), Residual-Based Tests for Cointegration in Models With Regime Shifts, Journal of Econometrics, 70(1): 99-126.

John McDermott, (2012), "The Future of Inflation Targeting?" BIS Research Workshop "Globalisation and Inflation Dynamics in Asia and the Pacific", Hong Kong, 19 June. (Erişim tarihi: https://www.bis.org/- review/r120619g.pdf, 15 Haziran 2017).

John Murray, (2006), "Future Trends in Inflation Targeting: A Canadian Perspective", (Erişim tarihi: http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.151.912-&rep=rep1-&type=pdf, 15 Haziran 2017).

Kadıoğlu, Ferya, N. Özdemir ve G.Yılmaz, (2000), "Inflation Targeting In Developing Countires", TCMB, Discussion Paper, September.

Kara, H., ve M. Orak, (2008), "Enflasyon Hedeflemesi", Ekonomik Tartışmalar Konferansı, 10 Ekim 2008, İstanbul.

Kaynak, M., (2011), Kalkınma İktisadı, Gazi Kitabevi, Ankara.

Kepenek, Y. ve N.Yentürk, (2009), Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Keyder, Nur, (2005), Para Teori-Politika-Uygulama, 10. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.

Lee, J. ve Strazicich, M. C. (2013), Minimum LM Unit Root Test With One Structural Break. Economics Bulletin. Vol 33 No:4 pp2483-2492.

Mankiw, N.G., (2010), Makroekonomi, (Çev. Ed. Ö.F. Çolak), Efil Yayınevi, Ankara.

Mishkin, F. S. (2000), "What Should Central Banks Do?" Homer Jones Lecture, Federal Reserve Bank of St. Louis, March.

Mishkin, F.S., (2007, "Will Monetary Policy Become More of a Science" Finance and Economics Discussion Series Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs Federal Reserve Board, Washington.

Mishkin, F.S., (2011), Para, Bankacılık ve Finansal Piyasalar İktisadı, (8. Baskıdan Çeviri), Akademi Yayıncılık.

Mishkin, F.S., (2011a), Para Teori ve Politikası, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.

Mishkin, F.S., (2014), "Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Enflasyon Hedeflemesi", (İçinde) Mishkin, F.S., Para Politikası Stratejisi, Efil Yayınevi, Ankara.

Mishkin, F.S., (2014a), "Buraya Nasıl geldik?" (içinde) F. Mishkin, Para Politikası Stratejisi, Efil Yayınevi, Ankara.

Mishkin, F.S., (2014b), "Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Döviz Kuru Endekslemesinin Tehlikeleri", (İçinde) Mishkin, F.S., Para Politikası Stratejisi, Efil Yayınevi, Ankara.

Özatay, F., (2010), Finansal Krizler ve Türkiye, Doğan Kitap, İstanbul.

Özatay, F., (2011), Parasal İktisat, Efil Yayınevi, Ankara.

Özatay, F., (2012), "Para Politikasında Yeni Arayışlar ve TCMB", TEPAV, Ocak 2012. (Erişim Tarihi: www.tepav.org.tr, 15 Haziran 2017.

Özgen, F. B. ve B. Güloğlu, (2004), "Türkiye'de İç Borçların İktisadi Etkilerinin VAR Tekniği ile Analizi", METU Studies in Development, No.31 (Haziran), ss. 93-114.

Öztürk, S., (2003), "Makro İktisattaki Gelişmeler Işığında Enflasyon Hedeflemesine Bir Bakış", Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı: I, 47-62.

Öztürk, S., (2009), "Enflasyon Hedeflemesi Yaklaşımı: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Karşılaştırmalı Analizi", Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 16, Sayı:1, 191–205.

Parasız, İ, (1994), Kriz Ekonomisi- Hiper Enflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları-, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Paya, M. (2013), Para Teorisi ve Para Politikası, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Rasche, R.H. and M. M. Williams, (2005), "The Effectiveness of Monetary Policy" Federal Reserve Bank of St. Louis, Working Paper 2005-048B, (Erişim tarihi: http://research.stlouisfed.org/wp/2005/2005-048.pdf, 15 Haziran 2017).

Roger, S. (2009), "Inflation Targeting at 20: Achievements and Challenges" Norges Bank 2009 Monetary Policy Conference "Inflation Targeting Twenty Years On",11–12 June.

Schmidt-Hebbel, K. and C. Martin, (2016), "The Past and Future of Inflation Targeting" April, (Erişim tarihi: https://www.bcb.gov.br/pec/depep/Seminarios/2016_XVIII emAnualMetasInfBCB/SMETASXVIII-%20Klaus%20Schmidt.pdf, 15 Haziran 2017)

Schorfheide, Frank, (2003), "Learning and Monetary Policy Shifts", Federal Reserve Bank of Atlanta Working Paper, 2003, Vol:23, 1-40.

Seyidoğlu, H., (2017), Uluslararası İktisat, Güzem-Can Yayınları, İstanbul.

Spencer, G., M. Reddell, B. Hodgetts, C.Hunt and A.Bollard, (2006), "Inflation targeting: The New Zealand Experience and Some Lessons", (Erişim tarihi:,http://www.rbnz.govt-.nz/research-and-publications/speeches/2006/speech2006-01-18, 15 haziran 2017)

Stock, J. ve Watson, M. W., (1993), A Simple Estimator of Cointegrating Vectors in Higher Order Integrated Systems. Econometrica, 61(4): 783-820.

Svensson, L. E.O., (1998), "Inflation Targeting as a Monetary Policy Rule" CEPR and NBER.

Şahin, H., (2009), Türkiye Ekonomisi, Ekin Kitabevi, Bursa.

TCMB, (2005), Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Genel Çerçevesi ve 2006 Yılında Para ve Kur Politikası, Sayı, 2005/56.

TCMB, (2011), Merkez Bankaları ve İletişim - Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında İletişim Politikalarının Gelişimi, (Erişim: www.tcmb.gov.tr, 10 Mayıs 2017)

TCMB, (2013), Enflasyon ve Fiyat İstikrarı, (Erişim: www.tcmb.gov.tr, 10 Mayıs 2017)

TCMB, (2014a), "Makro İhtiyati Politikalar ve Türkiye Uygulaması" Bülten, Sayı 35, ss. 2-4.

TCMB, (2015), Finansal İstikrar- Türkiye'de Finansal İstikrar Gelişmeleri- Kitapçığı, Ankara.

TCMB, (2017), Para Politikası Kurulu, (Erişim Tarihi: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/-connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Bottom+Menu/Banka-Hakkinda/Yonetim/Para+-Politikasi+Kurulu, 20 Temmuz 2017.

TCMB, http://www.tcmb.gov.tr/evds2, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2017)

TEPAV,(2008) "2007-08 Küresel Finans Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler", Politika Notu.

TÜİK, (2017), "İşgücü İstatistikleri Ağustos 2017", Sayı:24633, 15 Kasım.

Varoufakis (2017), "The Promise of Fiscal Money" 29 Ağustos, (Erişim Tarihi: https://www.project-syndicate.org/, 10 Kasım 2017.

Wallis, W. A., (2011) "Price Stability and Economic Growth" https://ageconsearch.umn.edu-/record/16994/files/ar600145.pdf, 15 Haziran 2017)

Walsh C.E., (2011), The Future of Inflation Targeting, The Economıc Record, Vol. 87, Specıal Issue, September, 23–36. (Erişim Tarihi: https://people.ucsc.edu/~ walshc/-MyPapers/econrecordr_ace.pdf, 15 Haziran 2017).

Woodford, M., (2013) "Forward Guidance by Inflation-Targeting Central Banks", Sveriges Riksbank Economic Review no 3, Special Issue. (Erişim Tarihi: http://www. columbia.edu/~ mw2230/RiksbankIT.pdf), 15 Haziran 2017.

Worldbank, (2017), (Erişim tarihi: http://data.worldbank.org/indicator, 21-22 Mayıs 2017.

Yay, Gülsün Gürkan, (2012), Para ve Finans Teori-Politika, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yükseler, Z., (2006), 2002-2006 Döneminde Türk Ekonomisinde Döviz Kuru Dalgalanmaları: Nedenler, Etkiler ve Politika Kararları, Kasım. (Erişim tarihi: https://www. researchgate.net/, 15 Haziran 2017.

Zivot, Eric and Andrews, Donald W. K., (1992), Further Evidence On The Great Crash, The Oil Price Shock, And The Unit Root Hypothesis, Journal of Business Economic Statistics,10 (3), 251-270.

FUTBOL TAKIMLARINDA TÜKETİCİ TEMELLİ MARKA DEĞERİ

Doç. Dr. Yavuz Yıldız

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 89
ISBN : 978-605-9663-88-5
© 1. Basım, Kasım 2017

FUTBOL TAKIMLARINDA TÜKETİCİ TEMELLİ MARKA DEĞERİ

Doç. Dr. Yavuz Yıldız

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldız, Yavuz.

Futbol Takımlarında Tüketici Temelli Marka Değeri / *Yavuz Yıldız*
1. Basım, X+150 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-9663-88-5
1. Marka Değeri 2. Tüketici Davranışı 3. Futbol 4. Taraftarlık

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!

atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ v

SUNUŞ vii

TEŞEKKÜR ix

GİRİŞ 1

MARKA KAVRAMI, MARKANIN UNSURLARI, ÖNEMİ, FAYDALARI 5
- Marka Kavramı ve Markanın Tanımı 7
- Markanın Unsurları 13
- Markanın Önemi ve Faydaları 16

MARKA YÖNETİMİ 21

MARKA DEĞERİ 27

MARKA DEĞERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR 35
- Marka Değerleme Yöntemleri 37
  - Finans Temelli Marka Değerleme Yöntemleri 42
  - Tüketici Temelli Marka Değerleme Yöntemleri 43
  - Bileşik Metotlar 44

TÜKETİCİ TEMELLİ MARKA DEĞERİ 47
- Tüketici Temelli Marka Değeri ile İlgili Kavramlar 48
  - Marka Farkındalığı 48
  - Algılanan Kalite 50
  - Marka Kimliği ve Kişiliği 53

Marka İmajı ve Çağrışımları 55
Marka Tutumları 57
Marka Tatmini 59
Marka Güveni 63
Marka Sadakati 66

TÜKETİCİ TEMELLİ MARKA DEĞERİ MODELLERİ VE ÖLÇÜM ÇALIŞMALARI 75
Aaker'in Marka Değeri Modeli 75
Keller'in Tüketici Temelli Marka Değeri Modeli 77
Kapferer'in Marka Kimliği, Marka Algılaması ve Marka Değeri Modeli 86
Kohli ve Leutheusser'in Marka Değeri Yönetimi Modeli 89
Tüketici Temelli Marka Değeri Konusunda Yapılan Çalışmalar 90

SPOR ENDÜSTRİSİNİN GÖRÜNÜMÜ 93
Spor Endüstrisinde Futbolun Görünümü 100

SPOR TAKIMLARINDA TÜKETİCİ TEMELLİ MARKA DEĞERİ 105
Kolej Sporlarında Marka Değerinin Kavramsal Modeli (Gladden, Milne ve Sutton 1998) 109
İzleyici Temelli Marka Değeri Modeli (Ross, 2003) 112
Spor Takımlarında Marka Değeriyle İlgili Diğer Çalışmalar 117

FUTBOL TAKIMLARINDA TÜKETİCİ TEMELLİ MARKA DEĞERİ MODELİ 121

SONUÇ VE ÖNERİLER 125
Uygulamaya Yönelik Öneriler 127
Araştırmaya Yönelik Öneriler 129

KAYNAKLAR 131

DİZİN 149

KAYNAKLAR

Aaker, D.A. (1991). *Managing Brand Equity*. (*Marka Değeri Yönetimi*. Çev: Ender Orfanlı, 2007) İstanbul: Mediacat Kitapları.

Aaker D.A. (1996a). *Building Strong Brands*. New York: The Free Press.

Aaker, D.A. (1996b). Measuring brand equity across products and markets. *California Management Review*, Vol 38. No. 3 Spring.

Aaker, D.A. (1997). Should you take your brand to where the action is? *Harward Business Review*, September-October.

Aaker, J. L. (1997). Dimensions of brand personality. *Journal of Marketing Research,* Vol. 34, No. 3, 347–356.

Aaker, J.L., Fournier S. (1995). A brand as a character, a partner, and a person: three perspectives on the question of brand personality. *Advances in Consumer Research.* Volume 22, 391–395.

Aaker, D.A., Joachimsthaler E. (2000). *Brand Leadership.* London: Free Press.

Aaker, D.A., Keller, K.L. (1990). Consumer evaluations of brand extensions. *Journal of Marketing*, Vol 54, 27–41.

Ailawadi, K.L., Lehmann, D.R., Neslin:A. (2003). Revenue premium as an outcome measure of brand equity. *Journal of Marketing*, Vol. 67, October, 1–17.

Agarwal, M. K., Rao, V. R. (1996). An empirical comparison of consumer-based measures of brand equity. *Marketing Letters*, Volume 7, Number 3, July, 237–247.

A&G Araştırma Şirketi (2009). *Taraftarlık Anketi.*

Aksoy, L. Özsomer, A. (2007), *Türkiye'de Marka Kişiliğini Oluşturan Boyutlar*, 12. Ulusal Pazarlama Kongresi Bildiri Kitabı, Sakarya Üniversitesi, 1–11.

Akşar, T. (2005). *Endüstriyel Futbol.* İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Akşar, T. (2009). Futbolda endüstriyel sürecin olmazsa olmazı: markalaşmak. *Dünya Online Dergi*, Erişim: 2 Mart 2009.

Aktuğlu K. I. (2008). *Marka Yönetimi, Güçlü ve Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler*. 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ambler T., Styles C., (1996) Brand development versus new product development: toward a process model of extension decisions. *Marketing Intelligence & Planning*, Volume 14, Number 7, 1996 , 10-19.

Anderson, J. C., Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: a review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, Vol. May, No: 103, 411–423.

Argan, M., Katırcı, H. (2002). *Spor Pazarlaması*. 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.

Atılgan, E., Aksoy:, Akıncı: (2005). Determinants of the brand equity: A verification approach in the beverage industry in Turkey. *Marketing Intelligence & Planning,* 23 (2–3), 237–248.

Ayyıldız, H., Cengiz, H. (2006). Pazarlama modellerinin testinde kullanılabilecek yapısal eşitlik modeli (YEM) üzerine kavramsal bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 11,1, 63-84.

Bauer, H.H, Sauer, N.E., Schmitt, P. (2004). *The Importance of Customer-Based Brand Equity in The Team Sport Industry*. Congress proceeding, SAM/IFSAM, paper 244.

Bauer, H.H, Sauer, N.E., Exler: (2005). The loyalty of German soccer fans: does a team's brand image matter? *International Journal of Sports Marketing & Sponsorship*, Vol. 1 (October),14-22.

Bauer, H.H, Stokburger-Sauer, N.E., Exler: (2008). Brand image and fan loyalty in professional team sport: a refined model and empirical assessment. *Journal of Sport Management*, 22, 205–226.

Barwise, P. (1993). Brand equity: snark of boojum. *International Journal of Research in Marketing.* 9,1, 93–104.

Barwise, P. (2003). Preface. Clifton, R. Simmons, J. (Ed.). *Brands and Branding*. London: The Economist Newspaper Ltd. and The Profile Boks Ltd.

Baydaş, A. (2007). Pazarlama açısından markanın finansal değeri ve dış ticaret işletmelerinde bir uygulama. *Bilig*, Yaz, Sayı, 42, 127–150.

Berger, I. E., Mitchell, A.A. (1989). The effect of advertising on attitude accessibility, attitude confidence, and the attitude-behavior relationship. *The Journal of Consumer Research*, Vol. 16, No. 3, 269–279.

Berry, L.L. (2000). Cultivating service brand equity. *Journal of the Academy of Marketing Science*, Volume 28, No. 1, 128–137.

Blackett, A. (2003). What is a Brand? Clifton, R. Simmons, J. (Ed.). *Brands and Branding.* London: The Economist Newspaper Ltd. and The Profile Books Ltd.

Bluemelhuber, C. Advanced marketing course. http:// www.solvay.edu / PDF / cours / advancedmarketing4. pdf Erişim: 14.09.2009

Burman, C., Jost-Benz, M., Riley N., (2009). Towards an identity-based brand equity model. *Journal of Business Research,* 62, 390–397.

Bucklin, R.E., Srinivasan S.V. (1991). Determining Interbrand substitutability through survey measurement of consumer preference structures. *Journal of Marketing Research*, 28,1, 58–71.

Buil, I., de Chernatony, L., Martinez, E., (2008). A cross-national validation of the consumer-based brand equity scale. *Journal of Product & Brand Management,* 17/6, 384–392.

Bölükbaşı, E. (2006). *Profesyonel Futbol Kulüplerinde Marka Değeri Kavramı ve Marka Çağrışımlarının Önemi, Bir Uygulama.* Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bora, E., Baysan-Arabacı, L. (2009). Üniversite öğrencilerinde şizotipal kişilik özelliklerinin doğrulayıcı faktör analiziyle incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20 (4):339-345.

Bowen, J., Chen:L. (2001). The relationship between customer loyalty and customer satisfaction. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13, 5, 213-217.

Bodet, G. (2008). Customer satisfaction and loyalty in service: Two concepts, four constructs, several relationships. *Journal of Retailing and Consumer Services,* 15, 156–162.

Brodie, R., de Kluyver, C.A. (1984). Attraction versus linear and multiplicative market share models: an empirical evaluation. *Journal of Marketing Research,* 21, 194-201.

Campbell, R. M, Aiken, D., Kent, A. (2004). Beyond BIRGing and CORFing: continuing the exploration of fan behaivor. *Sport Marketing Quarterly,* 13, 151-157.

Carpenter, G. S., Lehmann, D.R. (1985). A model of marketing mix, brand switching, and competition. *Journal of Marketing Research*, 22, 318-29.

Cengiz, E. (2009). Ekonomik kriz dönemlerinde müşteri memnuniyeti ve proaktif pazarlama ilişkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 32, Ocak-Haziran,153-171.

Chaudhuri, A. (1999). The relationship of brand attitudes and brand performance: the role of brand loyalty. *The Journal of Marketing Management,* Vol. 9, Iss. 3, 1–9.

Chaudhuri, A., Holbrook, M.B. (2001). The chain of effects from brand trust and brand affect to brand performance: the role of brand loyalty. *The Journal of Marketing*, Vol. 65, No. 2, 81-93.

Cheng, E.W.L. (2001). SEM being more effective than multiple regression in parsimonious model testing for management devolopment research. *Journal of Management Development*, Vol. 20, No: 7, 650–667.

Cheverton, P. (2006). *Understanding Brands.* London & Philedelphia: Kogan Page Limited.

Cialdini, R. B., Borden, R. J., Thornes, A, Walker, M. R., Freeman:, Sloan, I. R. (1976). Basking in reflected glory: three (football) field studies, *Journal of Personality and Social Psychology,* 34. 366-375.

Coob-Walgren, C.J., Ruble, C.A., Donthu, N. (1995). Brand equity, brand preference and purchaise intent. *Journal of Advertising*, Vol. 24, No. 3, pp. 25-40.

Crimmins, J.C., (1992). Better measurement and management of brand value. *Journal of Advertising Research*, July/August.

Currim, I.S. (1981). Using segmentation approaches for better prediction and understanding from consumer mode choice models. *Journal of Marketing Research*, 18 (August), 301-309.

Colgate, M., Stewart, K. (1998). The challenge of relationships in services: a New Zealand study. *International Journal of Service Industry Management*, 9 (5), 454–468.

Çınar, Ş., Demir, Y. (2009). Toplumdaki hemşirelik imajı: bir ölçek geliştirme çalışması. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2009; 12: 2

Day, G.S. (1969). A two-dimensional concept of brand loyalty. *Journal of Advertising Research*, 9 (3), 29 - 35.

de Chernatony, L., McDonald, M.H.B. (2003). *Creating Powerful Brands in Consumer*, *Service and Industrial Markets*. Oxford: Biddles Ltd.

de Chernatony, L., Riley, F.D. (1998). Defining a "Brand": beyond the literature with experts' interpretations. *Journal of Marketing Management*,14, 417-443.

Deloitte. (2009). *Lost in translation Football Money League*, Sports Business Group, February, Manchester.

del Rio, A.B., Vazquez, R., Iglesias, V. (2001). The effects of brand associations on consumer response. *The Journal of Consumer Marketing,* 18,4/5, 410-425.

Delgado-Ballester, E. (2001). Development and validation of a brand trust scale. *Working paper*, University of Minnesota-Twin Cities, MN.

Dick, A.S., Basu, K. (1994). Customer loyalty: toward an integrated conceptual framework. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 22 (2), 99 – 113.

Elliott, R., Yannopoulou, N. (2007). The nature of trust in brands: a psychosocial model. *European Journal of Marketing*, Vol. 41 No. 9/10, 988-998.

Eser, E., Yüksel, H., Baydur, H, Erhart, M., Saatlı, G., Cengiz-Özyurt, B., Özcan, C., Ravens-Sieberer, U. (2008). Çocuklar için genel amaçlı sağlıkla ilgili yaşam kalitesi ölçeği (Kid-KINDL) Türkçe sürümünün psikometrik özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19, 4, 409-417.

Faircloth J.B, Capella, L.M., Alford, B.L. (2001). The effect of brand attitude and brand image on brand equity. *Journal of Marketing Theory and Practice*, Summer, 61-74.

Farquhar P. H. (1989). Managing brand equity. *Marketing Research,* September.

FATF. (2009). *FATF Report Money Laundering through the Football Sector*. FATF, July, Paris.

Filo, K., Funk, D.C., Alexandris, K. (2008). Exploring the role of brand trust on the relationship between brand associations and brand loyalty in sport and fitness. *International Journal of Sport Marketing and Management*, 3, 39–57.

Fink, J.S., Trail, G.T., Anderson, D.F. (2002). Environmental factors associated with spectator attendance and sport consumption behaivor: gender and team differences. *Sport Marketing Quarterly*, Vol. 11, Num. 1, 8-19.

Funk, D.C., James, J. (2001). The psychological continuum model: a conceptual framework for understanding an individual's psychological connection to sport. *Sport Management Review*, 4, 119–150.

Funk, D.C., James, J. (2006). Consumer loyalty: The meaning of attachment in the development of sport team allegiance. *Journal of Sport Management*, 20, 189–217.

Funk, D. C., Pastore, D. L. (2000). Equating attitudes to allegiance: The usefulness of selected attitudinal information in segmenting loyalty to professional sports teams. *Sport Marketing Quarterly*, 9 (4), 175-184.

Garbarino, E., Johnson, M.S. (1999). The different roles of satisfaction, trust, and commitment in customer relationships. *The Journal of Marketing*, Vol. 63, No. 2, 70-87.

GENAR. (2004). *Türk Toplumunda Futbol Algısı Araştırması: Futbol, Fanatizm, Şiddet.*

Ghosh, A., Neslin:, Shoemaker, R. (1984). A comparison of market share models and estimation procedures. *Journal of Marketing Research*, Vol. 21, 202-210.

Gil, R.B., Andre's, E.F, Salinas, E.M. (2007) Family as a source of consumer-based brand equity. *Journal of Product & Brand Management,* 16/3, 188–199.

Gladden, J.M., Funk, D.C. (2001). Understanding brand loyalty in professional sport: Examining the link between brand association and brand loyalty *International Journal of Sports Marketing & Sponsorship*, 3, 67 – 94.

Gladden, J.M., Funk, D.C. (2002). Developing an understanding of brand associations in team sport: empirical evidence from consumers of professional sport. *Journal of Sport Management*, Vol. 16, 54–81.

Gladden, J.M., Milne, G.R., Sutton, W.A. (1998). A conceptual framework for assessing brand equity in Division I college athletics. *Journal of Sport Management*, Vol. 12, 1–19.

Gladden, J.M., Milne, G.R. (1999). Examining the importance of brand equity in professional sport. *Sport Marketing Quarterly*, Vol 8, Num.1, 21-29.

Gladden, J.M., Irwin, R.L., Sutton, W.A. (2001). Managing North American major professional sport teams in the new millennium: a focus on building brand equity, *Journal of Sport Management*, Vol. 15, 297–317.

Grover, R., Srinivasan:V. (1989). An approach for tracking within-segment shifts in market shares. *Journal of Marketing Research,* 26, 230–236.

Guadagni, Peter M. John D. C. Little (1983). A logit model of brand choice. *Marketing Science*, 2 (Summer), 203-238.

Gurviez, P., Korchia, M. (2003). *Proposal for a Multidimensional Brand Trust Scale*. 32nd Emac Conference–Glasgow Marketing: Responsible And Relevant? 20 - 23rd May.

Ha, H.Y, Perks, H. (2005). Effects of consumer perceptions of brand experience on the web: brand familiarity, satisfaction and brand trust. *Journal of Consumer Behaviour*, Vol. 4, Issue 6, 438–452.

Haelsig, F., Swoboda, B., Morschett, D., Schramm-Klein, H. (2007). An inter-sector analysis of the relevance of service in building a strong retail brand. *Managing Service Quality*, Vol. 17, No. 4, 428-448.

Harrolle, M.G. (2007). *Sport Spectator Conative Loyalty: a Comparison of Latino Subgroups and Non-Latıno Consumers.* Doctoral thesis. University Of Florida.

Here, B., Dickson, G., (2008). Measuring attitudinal loyalty: separating the terms of affective commitment and attitudinal loyalty. *Journal of Sport Management*, 22, 227-239.

Higgins, J. A. (2006). *Brand Equity & College Athletics: Investigating the Effects of Brand Uncertainty Situations on Consumer-Based Brand Equity.* Doctoral thesis, The Ohio State University.

Hiscock, J. (2001). Most trusted brands. *Marketing*, No:1, 32–33.

Homburg, C., Giering, A. (2001). Personal characteristics as moderators of the relationship between customer satisfaction and loyalty—an empirical analysis *Psychology & Marketing*, Vol. 18 (1):43–66.

Hsu, C., Cai, L.A. (2009). *Brand Knowledge, Trust and Loyalty : A Conceptual Model of Destination Branding.* Hospitality & Tourism Management International CHRIE Conference-Refereed Track, University of Massachusetts, Amherst.

Hu, T.L., Chang, C.Y., Hsieh, W.C., Chen, K.H. (2010). An integrated relationship on brand strategy, brand equity, customer trust and brand performance – an empirical investigation of the health food industry. *The International Journal of Organizational Innovation*, Vol. 2, Num. 3, 89-106.

Ivanovic A., Collin, P. H. (2003). *Dictionary of Marketing*. Third edition. London: Bloomsbury Publishing.

İlgüner, M. (2006). *Türkiye'de Marka Yaratma ve Yaşatmanın Altın Kuralları*. 2. Baskı, İstanbul: Rota Yayınları.

İnan, T. (2007). *Türkiye'deki Futbol Kulüplerinin Gişe Gelirlerini Arttımaya Yönelik Uygulamaların İncelenmesi.* Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Jacoby, J., Kyner, D.B. (1973). Brand loyalty vs. repeat purchasing behavior. *Journal of Marketing Research,* 1-9.

James, J., Ross:D. (2002). The motives of sport consumers: a comparison of Major and Minor League baseball. *International Journal of Sport Management*, Vol. 3, Issue 3, 180-198.

Javadein: R. S., Khanlari, A., Estiri, M., (2008). Customer loyalty in the sport services industry: the role of service quality, customer satisfaction, commitment and trust. *International Journal of Human Science*, Vol.: 5 Issue: 2, 1-19.

Joachimsthaler, E., Aaker, D.A. (1997). Building brands without mass media. *Harward Business Review*, 3-10.

Jourdan, P. (2002). Measuring brand equity: proposal for conceptual and methodological improvements. *Advances in Consumer Research*, Vol. 29, 290-297.

Kabadayı, E.T., Aygün, İ. (2007). Determinants of brand loyalty and the link between brand loyalty and price tolerance. *Boğaziçi Journal*, Vol. 21, No. 1-2, 21-35.

Kamakura, W., Russell, G. (1993). Measuring brand value with scanner data. *International Journal of Research in Marketing*, 10 (March), 9-22.

Kapferer, J.N. (2008). *New Strategic Brand Management : Creating and Sustaining Brand Equity Long Term.* Fourth Edition. London and Philadelphia: Kogan Page.

Karalar R., Kiracı, H. (2007). Marka değeri bileşeni olarak marka bağımlılığı: kolalı içecekler üzerine bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol.7, No: 2 : 205-226.

Karacan, D. (2006). *Müşteri-Odaklı Marka Denkliği ve Marka Denkliği Unsurlarına Yönelik Tüketici Tutumlarının Ölçülmesi: Otel İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama.* Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Kaya Y., (2002), *Marka Değerleme Metotları ve Bu Metotların Kullanımında Sermaye Piyasası Mevzuatı Açısından Çıkabilecek Sorunlar.* Yeterlilik etüdü, İstanbul.

Kaya, Y. (2005). *Marka Değerleme Yöntemleri ve Markaların Mali Tablolara Alınmalarının Etkileri.* Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Kaynak, E., Salman, G.G., Tatoğlu, E. (2008). An integrative framework linking brand associations and brand loyalty in professional sports. *Brand Management*, Vol. 15, No. 5, 336–357.

Keller, K. L. (1993). Conceptualizing, measuring, and managing customer-based brand equity. *Journal of Marketing*, Vol. 57, No. 1, 1-22.

Keller, K. L. (1999). Managing brands for the long run: brand reinforcement and revitalization strategies. *California Management Reviev*, Vol 41, No. 3, 102-124.

Keller, K.L. (2001). Building customer-based brand equity: A blueprint for creating strong brands. *Marketing Management*, July/August, 15-19.

Keller, K.L. (2002). Branding and Brand Equity. B. Weitz, R. Wensley (Ed.). *Handbook of Marketing* (131-178). London: Sage Publications.

Keller, K.L. (2003). Brand synthesis: the multidimensionality of brand knowledge. *The Journal of Consumer Research,* Vol. 29, No. 4, 595-600.

Keller, K.L. (2006). Building strong brands: Three models for developing and implementing brand plans, *Seminarial paper*, Tuck School of Business, Dartmouth College.

Keller, K.L., Aaker, D.A. (1992). The effects of sequential introduction of brand extensions. *Journal of Marketing Research*, Vol. 29, No. 1, 35-50.

Keller, K.L., Lehmann, D.L. (2001). The brand value chain: linking strategic and financial performance. *Working paper*, Tuck School of Business, Dartmouth College.

Keller, K.L., Lehmann, D.L. (2003). How do brands create value?: Value emerges through a unique chain of events. *Marketing Management*. May/June, 27-31.

Kelley:W., Turley, L.W. (2001). Consumer perceptions of service quality attributes at sporting events. *Journal of Business Research*, 54, 2, 161-166.

Kennedy, M.S., Ferrel L.K., LeClair D.T. (2000), Consumers' trust of salesperson and manufacturer: an empirical study. *Journal of Business Research*, 51, 1, 73-86.

Kerr, A.K., Gladden, J.M. (2008). Extending the understanding of professional team brand equity to the global marketplace. *International Journal of Sport Management and Marketing*, Vol. 3, No.1/2, 58-77.

Khan, B.M., Shahid S.A., Akhtar, A., (2009). Role of trust: brand equity. *SCMS Journal of Indian Management*, April-June, 12-22.

Kim, W. G., Jin-Sun, B., Kim, H. J. (2008). Multidimensional customer-based brand equity and its consequences in midpriced hotels. *Journal of Hospitality & Tourism Research,* 32, 2, 235-254.

Kim, W. G., Kim, H. B. (2004). Measuring customer-based restaurant brand equity: investigating the relationship between brand equity and firms' performance. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 45 (2), 115-131.

Kim, J., Morris, J.D., Swait, J. (2008). Antecedents of true brand loyalty. *Journal of Advertising*, Vol. 37, No. 2, 99–117.

King, C., Grace, D. (2009). Employee based brand equity: a third perpective. *Service Marketing Quarterly*, 30, 2, 122-147.

Knox:, Walker, D. (2001). Measuring and managing brand loyalty. *Journal of Strategic Marketing*, 9, 2, 111–128.

Kohli, C., Leuthesser, L., (2001). Brand equity: capitalizing on intellectual capital. *Ivey Business Journal,* March/ April.

Kotler, P., Wong, V., Saunders, J., Armstrong, G. (2005). *Principles of Marketing*. Pearson Education Limited, Fourth European Edition.

Kuenzell:, Halliday:V. (2008). Investigating antecedents and consequences of brand identification. *Journal of Product & Brand Management,* 17/5, 293–304.

Kurtuldu, H. S., Şahin, Ç. (2006). Marka sermayesinin hesaplanmasında kullanılan davranışsal modellere yönelik bir inceleme ve değerlendirme, *Pazarlama Dünyası*, Sayı 3, 42-52.

Kwon, H.H., Trail, G.T. (2003). A reexamination of the construct and concurrent validity of the psychological commitment to team scale. *Sport Marketing Quarterly*, Vol 12, Num. 2, 88-93.

Kwon, H.H., Trail, G.T., Lee, D. (2008). The effects of vicarious achievement and team identification on BIRGing and CORFing. *Sport Marketing Quarterly*, 17, 209-217.

Lau, G.T., Lee:H. (1999). Consumers' trust in a brand and the link to brand loyalty. *Journal of Market-Focused Management*, 4, 4, 341-370.

Lassar, W., Mittal, B., Sharma, A. (1995). Measuring customer-based brand equity. *The Journal of Consumer Marketing*, 12, 4, 11-19.

Lee, D., Trail, G.T., Anderson, D.F. (2009) Differences in motives and points of attachment by season ticket status: a case study of ACHA. *International Journal of Sport Management and Marketing*, Vol. 5, No. 1-2, 132-150.

Leuthesser, L. (1988). Defining, measuring and managing brand equity: a conference summary. *Marketing Science Institute*. Cambridge, MA, Report No. 88-104.

Lin, Y.L., Lin, C.H. (2008). Factors influencing brand loyalty in professional sports fans. *Global Journal of Business Research*, Vol. 2, No. 1, 69-84.

Low, G.S., Lamb, C.W. (2000). The measurement and dimensionality of brand associations. *The Journal of Product and Brand Management,* Vol 9, Iss 6, 350-370.

Madigan, E. A., Fortinsky, R.H. (2001). Additional psychometric evaluation of the outcomes and assessment information set (OASIS), *Home Health Care Services Quarterly*, 18, 4, 49-62.

Madrigal, R. (1995). Cognitive and affective determinants of fan satisfaction with sporting event attendance. *Journal of Leisure Research,* 27, 205-227.

Mahony, D.F., Madrigal, R., Howard, D. (2000). Using the psychological commitment to team (PCT) scale to segment sport consumers based on loyalty. *Sport Marketing Quarterly*, 9, 15-25.

Malhoitra, N. K. (1984). The use of linear logit models in marketing research. *Journal of Marketing Research*, 21 (February), 20-31.

Martinez, J.V. (2006). *Brand Equity Profile and the Measurement of its Components.* Article from Doctoral Thesis, National Autonomous University of Mexico, Mexico.

McKinsey, F.A. (1994). Winning the right to brand. *Brand Strategy Newsletter*. November.

Mertz, M. A., He, Y., Vargo:L. (2009). The evolving brand logic: a service-dominant logic perspective. *Journal of the Academic Marketing Science*. 37, 328–344.

Mitchell, A.A., Olson, J.C. (1981). Are product attribute beliefs the only mediator of advertising effects on brand attitude? *Journal of Marketing Research*, Vol. 18 (August), 318-332.

Ming-Zong, H. (2010). An empirical study on primary teachers' information technology learning difficulties structure. *Asian Social Science* Vol. 6, No. 5; May, 40-49.

Mittal, B., Lassar, W. (1998). Why do customers switch? The dynamics of satisfaction versus loyalty . *Journal of Services Marketing* . 12 (3) , 177 – 194.

Netemeyer, R.G., Krishnan B., Pullig C., Wang, G., Yağcı M., Dean D., Ricks, J., Wirth, F. (2004). Developing and validating measures of facets of customer-based brand equity. *Journal of Business Research*, 57, 209– 224.

Nunnally, J.C., Bernstein, I.R. (1994). *Psychometric Theory*. 3rd edition. New York: McCraw-Hill.

Oliver, R.L. (1980). A cognitive model of the antecedents and consequences of satisfaction decisions. *Journal of Marketing Research,* Vol. 17, No. 4, 460-469.

Oliver, R. L., Swan, J.E. (1989). Consumer perceptions of interpersonal equity and satisfaction in transactions: a field survey approach. *The Journal of Marketing,* Vol. 53, No. 2, 21-35.

Oliver, R. L. (1993). Cognitive, affective, and attribute bases of the satisfaction response. *The Journal of Consumer Research,* Vol. 20, No. 3, 418-430.

Oliver, R.L. (1999). Whence consumer loyalty? *Journal of Marketing*, 63, 33-44.

Özgül, E. (2001). *Marka Yaratım / Geliştirme Süreci: Üretici Markaların Yaratım / Geliştirme Sürecinin Analizi ve Türk Bira Sektörüne Yönelik Bir Uygulama.* Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Özgül, E., Önce, G. (2005). Marka değeri kavramı ve Türk markaları açısından genel bir değerlendirme. *Marka Yönetimi Sempozyumu,* TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Gaziantep, 14-15 Nisan, 263-269.

Pang, N. S. K. (1996). School values and teachers' feelings: a Lisrel model. *Journal of Educational Administration*, Vol. 34, No: 2, 64–83.

Pappu, R., Quester, P.G., Cooksey, R.W. (2005). Consumer-based brand equity: improving the measurement-empirical evidence. *The Journal of Product and Brand* Management, 14, 2/3, 143-154.

Parasuraman, A., Zeithaml V.A., Berry, L.L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. *The Journal of Marketing*, Vol. 49, No. 4, 41-50.

Parasuraman, A., Zeithaml V.A., Berry, L.L. (1988). Servqual: a multiple- item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, 64 (1), 12-40.

Parasuraman, A., Grewal, D. (2000). The impact of technology on the quality-value-loyalty chain: a research agenda. *Journal of the Academy of Marketing Science*. Volume 28, No. 1, 168-174.

Paridon, T. J., Carraher:, Carraher: C. (2006). The income effect in personal shopping value, consumer self-confidence, and information sharing (word of mouth communication) research. Academy of Marketing Studies Journal, Volume 10, Number 2, 107-124.

Park:,H. (2009). *The Antecedents and Consequences of Brand Image: Based on Keller's Customer-Based Brand Equity.* Doctoral thesis. The Graduate School of The Ohio State University.

Park, C., Jaworski, B. MacInnis, D. (1986). Strategic brand concept – image management. *Journal of Marketing*, 50, 135–45.

Park, C.S., Srinavasan, V. (1994). A survey-based method for measuring and understanding brand equity and its extendibility. *Journal of Marketing Research*, Vol. XXXI, May, 271-288.

Parks, J.B., Quaterman, J. (2003). Sport Management: An Overview. J.B Parks ve J. Quaterman, (Ed.) *Contemporary Sport Management*. (s. 5-22). United States of America: Human Kinetics.

Patterson, P. G., Spreng, R. A. (1997). Modeling the relationship between perceived value, satisfaction and repurchase intentions in a business-to-business, service context: an empirical examination. *International Journal of Service Industry Management*, 8 (5),414–434.

Power, J., Whelan:, Davies, G. (2008). The attractiveness and connectedness of ruthless brands: the role of trust. *European Journal of Marketing*, Vol. 42 No. 5/6, 586-602.

Raggio, R.D., Leone, L.P. (2007). The theoretical separation of brand equity and brand value: managerial implications for strategic planning. *Journal of Brand Management*. 14, 380 – 395.

Randall, G. (2005). (*Markalaştırma.* Çev:Elif Özsayar). İstanbul: Rota Yayınları.

Reast, J.,D. (2005). Brand trust and brand extension acceptance: the relationship. The *Journal of Product and Brand Management*,Vol. 14, No.1, 4-13.

Rein, I., Kotler, P., Shields, B. (2007). *The Elusive Fan.* (*İşte Taraftar İşte Marketing. Spor Endüstrisinde Pazarlama ve Taraftara Ulaşmanın Yolları.* Çev: Umut Esra Kaplan). İstanbul: MediaCat Kitapları.

Ross:D. (2003). *The Development of a Scale to Measure Professional Sport Team Brand Associations.* Doctoral thesis. University of Illinois. Urbana-Champaign.

Ross S. D., (2006). A conceptual framework for understanding spectator-based brand equity. *Journal of Sport Management*, 20, 22-38.

Ross:D., James, J.D., Vargas, P. (2006), Development of a scale to measure professional sport team brand associations. *Journal of Sport Management*, 20, 260–279.

Ross S.D., Russell, K.C. Bang, H. (2008). An empirical assessment of spectator-based brand equity. *Journal of Sport Management*, 22, 322-337.

Roth, M.S. (1994). Innovations in defining and measuring brand image. *Advances in Consumer Research Volume,* 21, 495.

Salman, G.G. (2005). *Brand Loyalty in Turkish Soccer: Assesing the Brand Relationship Between Brand Associations and Brand Loyalty.* Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Salman, G.G. (2008). *Profesyonel Futbol Kulüplerinin Hizmet Kalitesi ile Taraftar Tipolojileri Arasındaki İlişki.* Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., (2003). Evaluating the fit of Structural Equation Models: tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online,* Vol. 8, No: 2, 23–74.

Schwartz, P. J. (2010). *The World's Top Sports Brands*. FORBES.

Simon C.J. Sullivan M.W., (1993). The measurement and determinants of brand equity: a financial approach. *Marketing Science*, Vol. 12, No. 1, 28–52.

Smith, A.C.T. (2008). *Introduction of Sport Marketing*. Hungary: Elsevier Ltd.

Slattery, H. Shaw, R.N. (2003). Brand value in the context of Australian Football League Clubs. *ANZMAC Conference Proceedings:* Adelaide, 1-3.

Srinivasan, V. (1979). Network models for estimating brand-specific effects in multi-attribute marketing models. *Management Science*, Vol. 25, No.1, January.

Srinivasan, V., Park, C.S., Chang, D.Y. (2005). An approach to the measurement, analysis, and prediction of brand equity and its sources. *Management Science,* 51, 9, 1433–1448.

Sriram:, Balachander:, Kalwani, M. U. (2007). Monitoring the dynamics of brand equity using store-level data, *Journal of Marketing*, Vol. 71, April, 61–78.

Srivastava, R. K., Shocker, A. D. (1991). Brand equity: a perspective on its meaning and measurement. *Working Paper*, Marketing Science Institute, Cambridge, MA, No. 91–124.

Stern, B., Zinkhan, G.M., Jaju, A. (2001). Marketing images: construct definition, measurement issues, and theory development. *Marketing Theory*, Vol. 1, No.2, 201–224.

Sweeney, J., Swait, J. (2008). The effects of brand credibility on customer loyalty *Journal of Retailing and Consumer Services*, 15, 179–193.

Şahin, Ç., Kurtuldu, H.S., (2005). Marka sermayesinin hesaplanmasında kullanılan finansal yaklaşımlara yönelik kavramsal bir perspektif. *İktisat*, *İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl:20, Temmuz, Sayı:232, 122-131.

Şenel, T. (2008). *Şirketleşme*. Euroasia Sportsnews, Mayıs: 6–10.

Şimşek, Ö.F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.

Tapçı, C.P. (2006). *Endüstriyel Pazarlarda Marka Değerinin Satın Alma Davranışına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Taşkın, Ç., Akat, Ö. (2008). *Marka ve Marka Stratejileri.* Bursa:Alfa Aktüel.

Tek, Ö.B., Özgül, E. (2005). *Modern Pazarlama İlkeleri*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Trail, G.T., Anderson, D.F., Fink, J.S. (2005). Consumer satisfaction and identity theory: A model of sport spectator conative loyalty. *Sport Marketing Quarterly*, 14, 98-111.

Tybout, A. M., Hauser, J. R. (1981). A marketing audit using a conceptual model of consumer behavior: application and evaluation. *Joumal of Marketing*, 45, 3, 82-101.

Uztuğ, F., (2002). *Markan Kadar Konuş: Marka İletişim Stratejileri*. İstanbul: Mediacat Kitapları.

Ünüvar, A.R., Gürkan, B., Acar, D., Bıçakçı, L., Karacar, G., İkiz, M., Tanrıöver, Ö., Akşar, T. (2010). *Kurumsal Yönetim İlkeleri Işığında Türk Futbol Kulüpleri Yönetim Rehberi*. 2. Baskı, İstanbul: Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği.

Vazquez, R., del Rio, A.B., Iglesias, V. (2002). Consumer-based brand equity: development and validation of a measurement instrument. *Journal of Marketing Management*, 18, 27–48.

Washburn, J.H., Plank, R.E. (2002). Measuring brand equity: an evaluation of a consumer-based brand equity scale. *Journal of Marketing Theory and Practice*. Winter, 46–61.

White: D. (2005). Brand equity building - measuring brand value. *Ezine Articles.com*. Erişim: 20.05.2009.

Wood, L. (2000). Brands and brand equity: definition and management. *Management Decision*, 38/9, 662–669.

Wu J., DeSarbo, W.S., Chen, P.J., Fu, Y.Y. (2006). A latent structure factor analytic approach for customer satisfaction measurement. *Marketing Letter*, 17, 221–238.

Yang, Y. (2007). *Branding in Professional Sport Teams.* Doctoral thesis, University of Toronto. Canada.

Yereli, A.N., Gerşil, G., (2005). Entelektüel sermayeyi ölçme ve raporlama yöntemleri. *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:12, Sayı:2, 17-30.

Yoo, B., Donthu, N., Lee: (2000). An examination of selected marketing mix elements and brand equity. *Academy of Marketing Science*. Spring, 28,2, 195–211.

Yoo, B., Donthu, N. (2001). Developing and validating a multidimensional consumer-based brand equity scale. *Journal of Business Research*, 52, 1- 14.

Yoon, Y., Gürsoy, D., Chen, J. S. (2001). Validating a tourism development theory with structural equation modeling. *Tourism Management*, 22, 363-372.

Yoshida, T., Milgrom, P., Mori, Y., Nakai, Y., Kaji, M., Shimono, T., Donaldson, A.N.A. (2009). Reliability and cross-cultural validity of a Japanese version of the dental fear survey. *BMC Oral Health*, 9-17.

Yu C., Zhao P., Wang H. (2008). An empirical evalation of a customer-based brand equity model and its managerial implications. *Frontiers of Business Research in China*, 2, 4, 553–570.

Zhang, Z., Won, D., Pastore, D.L. (2005). The effects of attitudes toward commercialization on college students purchasing intentions of sponsors products. *Sport Marketing Quarterly,* 14,177–187.

Zajonc, R.B., Markus, H. (1982). Affective and cognitive factors in preferences. *Journal of Consumer Research*, 9, 2,123–131.

Zeithaml, V.A. (1988). Consumer perceptions of price, quality, and value: a means-end model and synthesis of evidence. *The Journal of Marketing*, Vol. 52, No. 3, 2–22

Zeithaml, V.A., Berry, L.L., Parasuraman, A. (1993). The nature and determinants of customer expectations of service. *Journal of the Academy of Marketing Science.* Volume 21, Number 1, 1–12.

Zeithaml, V.A., Berry, L.L., Parasuraman, A. (1996). The behavioral consequences of service quality. *The Journal of Marketing*, Vol. 60, No. 2, 31–46.

FUTBOLUN TEMELLERİ

Sürat, Dar Alan Oyunları, Denge, Kuvvet, Pliometrik ve Koşu Ekonomisi Futbol Sistemleri, Mevkiler ve Takım Yönetimi

---

Editörler

Ali Kızılet

Recep Fatih Kayhan

Yazarlar

Kamil Erdem

Tuba Kızılet Bozdoğan

Atakan Çağlayan

Gökhan Hadi

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 100
ISBN : 978-605-9663-99-1
© 1. Basım, Aralık 2017

FUTBOLUN TEMELLERİ

Editörler: *Ali Kızılet - Recep Fatih Kayhan*

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kızılet, Ali., Kayhan, Recep Fatih.
Futbolun Temelleri */ Ali Kızılet - Recep Fatih Kayhan*
1. Basım, VI + 188 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-99-1
1. Futbol 2. Koşu Ekonomisi 3. Takım Yönetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

I. Bölüm
FUTBOLDA DAR ALAN ÇALIŞMALARIYLA, TOPSUZ SÜRAT ÇALIŞMALARININ SÜRAT, ÇEVİKLİK, HIZLANMA VE BECERİ ÖZELLİKLERİNE ETKİSİ.....1
1.1. Giriş.....3
1.2. Futbolun Gereksinimleri.....5
1.3. Futbolda Sürat, Çabukluk ve Çeviklik.....6
1.4. Futbolda Antrenman Modelleri.....11
1.4.1. Klasik Futbol Antrenmanı.....11
1.4.2. Futbolda Klasik Sürat Antrenmanı.....12
1.5. Futbolda Dar Alan Oyunları.....13
1.6. Dar Alan Oyunları İle İlgili Araştırmalar.....15
1.7. Sürati Geliştirici Dar Alan Oyunları Antrenman Modelleri.....21
1.8. Dar Alan Oyunları Antrenmanları.....22
Kaynaklar.....34

II. Bölüm
FUTBOLDA DENGE.....39
2.1. Futbolda Dengenin Önemi.....41
2.2. Biyomotor Özellikler ve Denge İlişkisi.....41
2.3. Propriyosepsiyon.....42
2.4. Propriyosepsiyonun Nörofizyolojisi.....43
2.4.1. Kutanöz Reseptörler.....45
2.4.2. Kas ve Tendon Reseptörleri.....45
2.4.3. Eklem Reseptörleri.....46
2.5. Denge Antrenmanları.....46
2.6. İnstabil Çalışmalar ve Etkileri.....49
2.7. Denge Çalışmalarının Dozajı.....53
2.7.1. Denge Eğitimi.....54
2.7.2. Kinetik Zincir Egzersizleri.....55
2.8. Genç Futbolcularda Denge Çalışmaları.....55
2.9. Genç Erkek Futbolcularda Dinamik Denge Uygulamalarının Pliometrik Antrenmanlara Göre İzokinetik Kas Kuvveti, Pozisyon Hissi Belirleme ve Top Sürme Becerisi Üzerine Etkisi.....58
Kaynaklar.....62

III. Bölüm
FUTBOLDA PLİOMETRİK ANTRENMAN VE KOŞU EKONOMİSİ 69
3.1. Giriş 71
3.2. Genel Tanımlar 73
3.2.1. Pliometrik Antrenman 73
3.2.2. Pliometrik Antrenmanın Uygulama Alanları 75
3.2.2.1. Üst Vücut Kuvveti 77
3.2.2.2. Alt Vücut Kuvveti 77
3.2.3. Futbolda Pliometrik Antrenman.....77
3.2.4. Koşu Ekonomisi 79
3.2.4.1. Yakıt Kullanımı..... 80
3.2.4.2. Oksijen Tüketimi ve Dayanıklılık 81
3.2.4.3. Koşu Ekonomisini Etkileyen Faktörler 82
3.2.4.3.1. Fizyolojik Faktörler 82
3.2.4.3.2. Antrenman ve Süresi.....84
3.2.4.3.3. Vücut yağ yüzdesi.....85
3.2.4.3.4. Cinsiyet 86
3.2.4.3.5. Yaş.....86
3.2.4.4. Koşu Ekonomisini Belirleme Testleri..... 88
3.2.4.5. Koşu Ekonomisinin Güvenirliliği 88
3.2.4.6. Koşu Ekonomisi ve Biomotor Özellikler İlişkisi..... 88
3.2.4.7. Koşu Ekonomisi Gelişiminde Kullanılan Antrenman Metodları..... 90
3.2.4.7.1. Kuvvet Antrenmanı.....90
3.2.5. Koşu Koordinasyonu 96
3.2.5.1. Futbolda Koordinasyon..... 97
3.2.6. Koşu Ekonomisi ve Koşu Performansı İlişkisi.....98
3.3. Genç Kadın Futbolcularda Koordinasyon ve Pliometrik Antrenmanların Koşu Ekonomisi ve Diğer Bimotor Özelliklere Etkisi 100
Kaynaklar 102

IV. Bölüm
FUTBOLDA OYUN SİSTEMLERİ VE MEVKİLERE GÖRE FUTBOLCULARIN FİZİKSEL-FİZYOLOJİK UYGUNLUKLARI 113
4.1. Giriş 115
4.2. Oyun Sistemleri ve Gelişimi.....115
4.3. Mevkilerin Gerektirdiği Futbolcu Özellikleri.....118
4.3.1. Kaleci 118
4.3.2. Merkez Savunma Oyuncuları:.....119
4.3.3. Kenar Savunma Oyuncuları.....119
4.3.4. Orta Saha Oyuncuları 121
4.3.5. Ön Libero 122
4.3.6. Hücum Oyuncuları 123

4.4. Futbolcuların Mevkilere Bağlı Fiziksel ve Fizyolojik Özellikleri 124
4.4.1. Antropometrik Özellikleri.....125
4.4.2. Sürat ve Çabukluk Özellikleri.....126
4.4.3. Aerobik Performans Özellikleri.....128
4.4.4. Anaerobik Performans Özellikleri.....129
4.5. Futbol Oyunun Analizi.....130
4.6. Enerji Üretim Sistemleri ve Futbol.....131
4.6.1. Aerobik Gücün Kullanımı ve Futbol 132
4.6.2. Anaerobik Gücün Kullanımı ve Futbol 133
4.7. Oyun İçerisindeki Hareketler ve Futbol.....135
4.8. Mevkilerin Oyun Analizlerine Göre Değerlendirilmesi.....135
4.9. Mevkilere Göre Futbolcuların Fiziksel-Fizyolojik Özellikleri 136
4.10.Futbolda Oyun Sistemleri ve Mevkilere Göre Futbolcuların Fiziksel-Fizyolojik Uygunluklarının Değerlendirilmesi 143
Kaynaklar 144

V. Bölüm
FUTBOLDA TAKIM YÖNETİMİ.....149
5.1. Giriş 151
5.2. Antrenörlerin Yönetsel Becerileri 152
5.2.1. Bilgi verme.....153
5.2.2. Liderlik.....154
5.2.3. Disiplin.....156
5.2.4. Eleştiri.....157
5.2.5. Grup Dinamiği Sağlamak 158
5.2.6. Verim Motivasyonu Sağlama.....158
5.2.7. Ayrılıkları giderme 161
5.2.8. Tolerans 162
5.2.9. Stres ve Kaygılar.....163
5.2.10. İstatistik Ve Teknolojiden Yararlanma.....164
5.2.11. Oyun İçerisindeki Hareketler 165
5.2.12. Maç Analizi.....166
5.2.13. Maç istatistiği tutma.....167
5.2.14. Testler 167
5.3. Oyun Stratejisi 169
5.3.1. Topa Sahip Olma.....170
5.3.1.1. Oyuncularımızın Pas Tekniklerini Geliştirmesi..... 171
5.3.1.2. Pas Şiddetinin Yüksek Olması Topun Ardışık Paslarla Hızlı Devri .. 171
5.3.1.3. Her Oyuncunun Yer Değiştirerek Oynaması 171
5.3.1.4. Topsuz Oyuncuların Sürekli Kendilerine Boş Alan Yaratması 172
5.3.1.5. Toplu Oyuncuya Pas Seçeneklerinin Yaratılması..... 172
5.3.1.6. Top Ayağında Olan Oyuncunun Topla Oynama Süresini Azaltması..... 172

5.3.1.7. Çevre Kontrolünü Gelişmiş Olması 173
5.3.1.8. Amaçsız Paslaşma Düşüncesine Sahip Olmak..... 173
5.3.1.9. Doğru Zamanda Hedefe Yönelik Girişimde Bulunmak 173
5.3.1.9. Topun Kaybedilme Durumunda En Kısa Sürede Topu Kazanma Düşüncesinin Yerleştirilmesi..... 173
5.3.1.10.Oyuncuların Özgüveninin Sağlanması 174
5.3.1.11.Takım olarak sabırlı olmak 174
5.4. Maçın Gidişatını Etkileyen Durumlar.....174
5.4.1. Oyunda Eksik Kalındığında Yapılacaklar.....174
5.4.2. Rakip Takım Eksik Kalındığında Yapılacaklar 175
5.4.3. Oyuncu Değişikliklerinin Yapılması.....176
5.4.4. Rakibin Oyuncu Değişikliğine Karşı Yapılacaklar 176
5.5. Savunma Stratejileri.....176
5.5.1. Alan Savunması.....176
5.5.2. Adam Adama Savunma.....177
5.5.3. 1.Bölgede savunma.....177
5.5.4. 2.Bölgede savunma.....177
5.5.5. 3.Bölgede savunma.....178
5.6. Oyun Sisteminin Seçimi.....178
5.7. Taktik 179
5.7.1. Savunma Taktikleri 181
5.7.1.1. Savunmada Takım Taktiği 181
5.7.1.2. Duran Toplara Karşı Alınacak Önlemler 183
5.8. Hücum Taktikleri.....184
5.8.1. Hücumda Takım Taktiği 184
Kaynaklar 186

Özgeçmişler.....187

I. Bölüm

FUTBOLDA DAR ALAN ÇALIŞMALARIYLA, TOPSUZ SÜRAT ÇALIŞMALARININ SÜRAT, ÇEVİKLİK, HIZLANMA VE BECERİ ÖZELLİKLERİNE ETKİSİ

Kaynaklar

Aksoy F. Kuvvet, Sürat, Dayanıklılık ve Koordinasyon Driileri, Erol Ofset Samsun 2010.

Aksoy F. Kuvvet, Sürat, Dayanıklılık, Koordinasyon Driileri II, Has Matbaacılık Ankara 2012.

Bangsbo J. Energy demands in competitive soccer. J Sports Sci 1994; 12: S5–12.

Bangsbo J, Mohr M, Krustrup P. Physical and metabolic demands of training and match-play in the elite football player. J Sports Sci 2006; 24(7): 665 – 674.

Bloomfield J, Polman R, O'Donoghue P. Physical demands of different positions in FA premier league soccer. Journal of Sports Science and Medicine, 2007; 6: 63 70.

Bloomfield J, Polman R, O'Donoghue P, ve McNaughton L. Effective speed0 and agility conditioning methodology for random intermittent dynamic type sports. The Journal of Strength and Conditioning Research, 2007;21(4), 1093-1100.

Bompa T. 1983. Theory and methodology of training. Çeviren: Keskin İ. ve Tuner B. Antrenman Kuramı ve Yöntemi Bağırgan Yayımevi 1998.

Buchheit M, Lepretre PM, Behaegel AL, Millet GP, Cuvelier G, Ahmaidi S. Cardiorespiratory responses during running and sport specific exercises in handball players. J Sci Med Sport. 2009; 12:399 405.

Buchheit M, Haddad H, Simpson B, Palazzi D, Bourdon P, Salvo V, Villanueva M. Monitoring Accelerations With GPS in Football: Time to Slow Down? International Journal of Sports Physiology and Performance, 2014; 9, 442-445.

Casamichana D, Castellano J. Time-motion, heart rate, perceptual and motor behaviour demands in small-sides soccer games: Effects of field size. Journal of Sports Sciences, 2010; 28(14), 1615-1623.

Castagna C, D'Ottavio S, Abt G. Activity profile of young soccer players during actual match play. J Strength Cond Res, 2003; 17: 775-780.

Chamari K, Hachana Y, Kaouech F, Jeddi R. Chamiri M. Wisloff U. Endurance training and testing with the ball in young elite soccer players. Br. J. Sports Med 2005; 39: 24-28.

Chapman S, Derse E, Hansen J. Soccer Coaching Manual. Los Angeles: LA84 Foundation, 2008.

Chelladurai P. Manifestations of agility. Journal of the Canadian Association of Health, Physical Education and Recreation, 1976;42 (3): 36-41.

Clemente F, Couceıro M.S, Martıns F, Mendes R. The usefulness of small-sided games on soccer training Journal of Physical Education and Sport 2012; 12(1), Art 15, 93 – 102.

Delecluse D. Influence of strength training on sprint running performance: Current findings and implications for training. Sports Med. 1997; 24:147–156.

Dellal A, Chamari K, Antonio P, Olivier G, Thierry C, Dominique K. Heart Rate Responses During Small-Sided Games and Short Intermittent Running Training in Elite Soccer Players: A Comparative Study Journal of Strength and Conditioning Research 2008; 22 – 5: 1449-1457.

Dellal A, Chamari K, Owen A.L, Wong D.P, Lago-Penas C, Hill-Haas S. Influence of technical instructions on the physiological and physical demands of small-sided soccer games European Journal of Sport Science 2011; 11.5: 341-346.

Dündar U. Antrenman Teorisi, Geliştirilmiş 6.baskı Nobel Yayın Evi Ankara 535/54 2003.

Eniseler N. Bilim Işığında Futbol Antrenmanı Birleşik Matbaacılık İzmir 2010.

Erdem K, Futbolda Kenar Yönetimi, Morpa Yayınları İstanbul 2005

FİFA - Labsy Z, Tourney C, Gallice J, Ahmaidi S, Benezet J. (FİFA Education and

Technical Develompent Department) Small-sided Games and integrating physical preparation, 100 training games RVA Druck und Medien Altstatten-İsviçre 2012.

Ferrari-Bravo D, Impellizzeri FM, Rampinini E, Castagna C, Bishop D, Wisloff U. Sprint vs. interval training in football. Int J Sports Med. 2008;29:668–674.

Gambetta V. In a blur: How to develop sport-specific speed. Sports Coach 1996;19(3), 22-24.

Hazır T, Mahir Ö, Açıkada C. Spor Genç Futbolculardа Çeviklik İle Vücut Kompozisyonu Ve Anaerobik Güç Arasındaki İlişki Bilimleri Dergisi Hacettepe J. Of Sport Sciences 2010, 21 (4), 146–153.

Hill-Haas S.V, Coutts J. Dawson B, Roswell G. Time motion characteristics and physiological responses of small-sided games in elite youth players: The influence of player number and rule cahanges. The Journal of Strength and Conditioning Research 2010; 24: 2149-2156.

Hill-Haas S.V, Dawson B, Impellizzeri F.M, Coutts J. Physiology of Small-Sided Games Training in Football Sports Medicine 2011; 41-3: 199-220.

Helgerud J, Engen LC, Wisløff U, Hoff J. Aerobic endurance training improves soccer performance. Med Sci Sports Exerc 2001; 33: 1925-31.

Hoff J, Wisløff U, Engen L C, Kemi J, Helgerud J. Soccer specific aerobic endurance training. Br J Sports Med 2002; 36: 218-221.

Hoff J, Helgerud J. Endurance and strength training for soccer players. Sports Med 2004; 34(3): 165 – 180.

Hoff J. Training and testing physical capacities for elite soccer players. J Sports Sci, .2005; 23(6): 573-645.

Homberg, P.M. Agility training for experienced athletes: A dynamical systems approach. Strength And Condition Journal, 2009; 31, 73-78.

Impellizzeri FM, Marcora SM, Castagna C, Reilly T, Sassi A, Lala F, Rampinini E. Physiological and performance effects of generic versus specific aerobic training in soccer players. Int J Sports Med. 2006; 27:483– 492.

Jones S, Drust B. Physiological and technical demands of 4 v 4 and 8 v 8 games in elite youth soccer players. Kinesiology, 2007; 39, 2, 150-156.

Jovanovic M, Sporis G. Omrcen D, Fiorentini F. Effects of speed, agility, quickness training method on power performance in elite soccer players. The Journal of Strength and Conditioning Research 2011;25(5), 1285-1292.

Jullien H, Bisch C, Largouët N, Manouvrier C, Carling C.J, Amiard V. Does a short period of lower limb strength training improve performance in field-based tests of running and agility in young professional soccer players? The Journal of Strength and Conditioning Research 2008; 22(2), 404-411.

Katis A, Kellis E. Effects Of Small-Sided Games On Physical Conditioning And

Performance İn Young Soccer Players; Journal Of Sports Science And Medicine 2009; 8, 374-380.

Kelly D.M., Drust B. The effect of field dimensions on heart rate responses and technical demands of small-sided soccer games in elite players. Journal of Science and Medicine in Sport, 2009; 12(4), 475-479.

Krustrup P, Mohr M, Amstrup T, Rysgrad T, Johansen J, Steensberg A, Pedersen P, Bangsbo J. The yo-yo intermittent recovery test: physiological response, reliability, and validity. Med Sci Sports Exerc 2003; 35(4): 697-705.

Little T, Williams A.G. Specificity of acceleration, maximum speed and agility in professional soccer players. The Journal of Strength and Conditioning Research 2005; 19(1), 76-78.

Mallo J, Navarro E. Physical load imposed on soccer players during small-sided training games. The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness, 2008;48(2), 166-171.

Meylan C, Malatesta D. Effects of in-season plyometric training within soccer practice on explosive actions of young players. Journal of Strenght and Conditioning Research, .2009;23(9): 2605-2613.

Milanovic Z, Sporis G, Trajkovic N, James N, Samija K. Effects of a 12 Week SAQ Training Programme on Agility with and without the Ball among Young Soccer Players 4Journal of Sports Science and Medicine 2013; 12, 97-103.

Mohr M, Krustrup P, Bangsbo J. Match performance of high-standard soccer players with special reference to development of fatigue. J Sports Sci. 2003; 21:519–528.

Muratlı S. Antrenman Bilimi Işığı Altında Çocuk ve Spor 2. Baskı Bağırgan Yayım Evi Ankara 1997.

Müniroğlu S, Yildirim Y, Karakulak İ. Profesyonel Futbolcularin "Futbolda Taktik"

Konusunda Görüşlerinin İncelenmesi Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2011, IX (3) 97-103.

Owen A, Twist C, Ford B. Small-sided games: the physiological and technical effect of altering field size and player numbers Insight 2004;7-2 : 50-53.

Pearson A. SAQ Soccer. London: A and C Black; 2000.

Pearson, A. Speed, Agility and Quickness for Soccer. London: A& C Black 2001.

Pearson A, Colbert T, Friar P. SAQ success: SAQ speed, agility and quickness success for soccer. Melton Mowbray: SAQ International; 2002.

Rampinini E, Impellizzeri F.M, Castagna C, Abt G, Chamiri K, Sassi A, Marcora S.

Factors influencing physiological responses to small-sided soccer games. J Sports Sci 2007; 25(6): 659 – 666.

Reilly T, Ball D. The net physiological cost of dribbling a soccer ball. Res Q Exerc Sport; 1984; 55: 267–71.

Reilly T. Energetics of high-intensity exercise (soccer) with particular reference to fatigue. Journal of Sports Sciences, 1997; 15, 257-263.

Reilly T, Bangsbo J, Franks A. Anthropometric and physiological predispositions for elite soccer. J Sports Sci, 2000; 18(9): 669-752.

Reilly T. Motion analysis and physiological demands. In: Science and Soccer. Eds: Williams, A.M. and Reilly, T. 2nd Edition. London, E and FN Spon 2003. 59-72.

Reilyy T, White C. Small sided games as an alternative to interval-training for soccer players. Science and Football 2004; 355-358.

Rösch D, Hodgson R, Peterson T. L, Graf-Baumann T, Junge A, Chomiak J, Dvorak J. Assessment and evaluation of football performance. The American Journal of Sports Medicine 28: 2000; (5), S29-S39.

Rudolf P, Václav B. Heart rate response and game-related activity of younger school-age boys in different formats of soccer game. Ovidius University Annals, Series Physical Education and Sport Science, Movement and Health, 2009; 1, 69-73.

Sevim Y. Antrenman Bilgisi. Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1995 ;s 72 – 73

Sporis G, Milanovic Z, Trajkovic N, Joksimovic A. Correlatıon Between Speed, Agılıty And Quıckness (SAQ) In Elıte Young Soccer Players Acta Kinesiologica 5 2011 2: 36-41.

Stolen T, Chamari K, Castagna C, Wisloff U. Physiology of Soccer. Sports Med 2005; 35(6): 501 – 536.

Strudwick A, Reilly T, Doran D. Anthropometric and fitness profiles of elite players in two football codes. Journal of Sports Medicine and Physical Fitness 2002; 42, 239-242.

Tessitore A, Meeusen R, Piacentini M.F, Demarie S, Capranica L. Logical and technical aspects of "6-a-side" soccer drills. The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness, 2006; 46(1), 36-43.

Verheıjen R. The Complete Handbook of Conditioning for Soccer. Reedswaın. United States, 1998; 17-21, 67-68, 85-89, 138-141 and 143-144.

Verstegen M, Marcello B. Agility and coordination. In B. Foran (Ed.), High Performance Sports Conditioning, 2001; 139–165.

Vescovi J.D, Mcguigan M.R. Relationships between sprinting, agility and jump ability in female athletes. Journal of Sport Sciences, 2008; 26-1: 97-107.

Vescovi J.D. Sprint profile of Professional female soccer players during competetive matches: Female Athletes in Motion (FAİM) study. Journal of Sport Sciences, 2012; 30-12: 1259-1265.

Yap C.W, College B.C, Brown L.E, Woodman G. Development of speed, agility and quickness for the female soccer athlete. Strength and Conditioning Journal 2000; 22(1), 9-12.

Young W. B, McDowell M.H, Scarlett B.J. Specificity of sprint and agility training methods.Journal of Strength and Conditioning Research, 2001;15(3), 315-319.

Young W, Farrow D. A Review of agility: Practical applications for strength and conditioning. Strength And Conditioning Journal, 2006; 28, 24-29.

Williams A.M, Horn R.R, Hodges N.J. "Skill acquisition." Science and Soccer.

London: Routledge 2003: 198-213.

Wisloff U, Helgerud J, Hoff J. Strength an endurance of elite soccer players. Medicine and Science in Sports and Exercise 1997; 3, 462-467.

II. Bölüm

FUTBOLDA DENGE

Kaynaklar

Açıkada C., Hazır T., Aşcı A., Turnagöl H., 'Bir İkinci Lig Futbol Takımının Sezon Öncesi Hazırlık Döneminde Fiziksel ve Fizyolojik Profili', Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, 1: 14-20, (1999).

Aksu S., 'Denge Eğitiminin Etkilerinin Postüral Stres Testi ile Değerlendirilmesi', Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara, (1994).

Altınkök M., Ölçücü B., '10 Yaş Tenisçilerde Yarışma Öncesi Postural Kontrol ile Çeviklik Performanslarının İncelenmesi', Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 14 (2), 273-276, (2012).

Anderson K.G., Behm D.G., 'Maintenance of EMG Activity and Loss of Force Output with Instability', The Journal of Strength & Conditioning Research, Volume: 18, Issue: 3, Pages: 637-640, (2004).

Anderson K., Behm D.G., 'The Impact of Instability Resistance Training on Balance and Stability', Sports Medicine, 35 (1): 43-53, (2005).

Ashton-Miller J.A., Wojtys E.M., Huston L.J, Fry-Welch D., 'Can Proprioception Really Be Improved By Exercises?', Knee Surg, Sports Traumatol, Arthrosc, 9 :128–136, (2001).

Atan S.A. 'The Effects Of A Four-Week Balance Training Programme on Dynamic Balance and Soccer Skill Performances', Master of Sports Science Faculty of Sports Science and Recreation, (2009).

Bangsbo L., 'Futbolda Fizik Kondisyon Antrenmanı', TTF Eğitim Yayınları (Ylua Hells'ten çeviri), Ares Matbaacılık, İstanbul, (1996).

Behm D.G., Drinkwater E.J., Willardson J.M., Cowley P.M., 'Canadian Society For Exercise Physiology Position Stand: The Use of Instability to Train The Core in Athletic and Nonathletic Conditioning', Applied Physiology Nutrition and Metabolism, 35(1):109-12, (2010).

Behm D.G., Faigenbaum A.D., Falk B., Klentrou P., 'Canadian Society For Exercise Physiology position Paper: Resistance Training in Children and Adolescents', Applied Physiology Nutrition and Metabolism, 33: 547-561, (2008).

Bloomfield J., Polman R., O'Donoghue P., Mcnaughton L., 'Effective Speed and Agility Conditioning Methodology for Random Intermittent Dynamic Type Sports', Journal of Strength and Conditioning Research, 21(4), 1093–1100, (2007).

Borghuis J., Hof A.L., Lemmink K.A., 'The Importance of Sensory-Motor Control in Providing Core Stability: Implications For Measurement and Training', Sports Medicine, 38 (11): 893-916, (2008).

Chaouachi A., Othman B.A., Hammami R., Drinkwater E.J., Behm D.G., 'The Combination of Plyometric and Balance Training Improves Sprint and Shuttle Run Performances More Often Than Plyometric-Only Training with Children', Journal of Strenght and Conditioning Association, 28 (2): 401 - 412, (2014).

Cobb, S.V.G., 'Measurement of Postüral Stability Before and After Immersion in a Virtual Environment', Applied Ergonomics, 30, 47-57, (1999).

Cosio-Lima L.M., Reynolds K.L., Wınter C., Paolone V., Jones M.T., 'Effects of Physioball and Conventional Floor Exercises on Early Phase Adaptations in Back and Abdominal Core Stability and Balance in Women', Journal of Strength and Conditioning , 17(4), 721–725, (2003).

Cressey E.M., West C.A., Tiberio D.P., Kraemer W.J., Maresh C.M., 'The Effects of Ten Weeks of Lower-Body Unstable Surface Training on Markers of Athletic Performance', Journal of Strength and Conditioning, 21 (2): 561-567, (2007).

Crognale M.A., 'Development Maturation and Aging of Chromatic Visual Pathways: VEP Results', Journal of Vision, 2: 438 – 450, (2002).

Cuğ M., Ak E., Özdemir R.A., Korkusuz F., Behm D.G., 'The Effect of Instability Training on Knee Joint Proprioception and Core Strength', Journal of Sports Science and Medicine, 11, 468-474, (2012).

Çulhaoğlu B., 'Sağlıklı Genç Bireylerde Nemli Sıcaklık ve Kısa Dalga Diatermi Uygulamasının Denge, Eklem Pozisyon Hissi ve Kas Kuvveti Üzerine Etkisi', Yüksek Lisans Tezi, T.C., Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Programı, Ankara, (2011).

Emery C.A., Cassidy J.D., Klassen T.P., Rosychuk R.J, Rowe B.H., 'Effectiveness of a Home-Based Balance-Training Program in Reducing Sports-Related Injuries Among Healthy Adolescents: A Cluster Randomized Controlled Trial', CMAJ, 172 (6): 749-754, (2005).

Erkmen N., Taşkın H., Sanioğlu A., Kaplan T., 'Futbolcularda Yorgunluğun Denge Performansına Etkisi', Journal of New World Sciences Academy, Volume: 4, Article Number: 2B0028, (2009).

Erkmen N., Suveren S., Yazıcıoğlu K., Göktepe A.S., 'Farklı Branşlardaki Sporcuların Denge Performanslarının Karşılaştırılması', Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, V (3) 115-122, (2007).

Evangelos B., Georgios K., Konstantinos A., Gissis I., Papadopoulos C., Aristomenis S., 'Proprioception and Balance Training Can Improve Amateur Soccer Players Technical Skills', Journal of Physical Education and Sport, 12(1): 81-89, (2012).

Gioftsidou A., et all., 'The Effects of Soccer Training and Timing of Balance Training on Balance Ability', Europen Journal of Applied Physiology, 96: 659-664, (2006).

Gruber M., Gruber S.B.H., Taube W., Schubert M., Beck S.C., Gollhofer A., 'Differential Effects of Ballistic Versus Sensorimotor Training on Rate of Force Development and Neural Activation in Humans', Journal of Strength and Conditioning, 21:1, 274 – 282, (2007).

Haghighi A., Moghadasi M., Nikseresht A., Torkfar A., Haghighi M., 'Effects of Pliometric Versus Resistance Training on Sprint and Skill in Young Soccer Players', European Journal of Experimental Biology, 2 (6): 2348 - 2351, (2012).

Heitkamp H.C., Horstmann T., Mayer F., Weller J., Dickhuth H.H., 'Gain in Strength and Muscular Balance After Balance Training', International Journal of Sports Medicine, 22 (4): 285-90, (2001).

Helgerud J., Engen L.C., Wisloff U., Hoff J., 'Aerobic Endurance Training Improves Soccer Performance', Medicine and Science in Sports and Exercise, 33: 1925–1931, (2001).

Henriksson M., Ledin T., Good L., 'Postural Control After Anterior Cruciate Ligament Reconstruction and Functional Rehabilitation', American Journal of Sports Medicine., 29 (3): 359 – 366, (2001).

Hewett T.E., Paterno M.V., Myer G.D., 'Strategies for Enhancing Proprioception and Neuromuscular Control of the Knee', Clinical Orthopaedics and Related Research, 402: 76-94, (2002).

Hodges PW., Richardson C.A., 'Relationship Between Limb Movement Speed And Associated Contraction Of The Trunk Muscles', Ergonomics, 40(11):1220-30, (1997).

Hoffman M., Payne V.G., 'The Effects of Proprioceptive Ankle Disk Training on Healthy Subjects', The Journal of Orthopaedic and Sports Physical Theraphy, 21 (2): 90-93, (1995).

Hogan N., 'Adaptive Control of Mechanical Impedance by Coactivation of Antagonist Muscles', Inter Electrical Engineer Journal, 29: 681-690, No. 8, (1984).

İbiş S., Gökdemir K., İri R., '12 - 14 Yaş Grubu Futbol Yaz Okuluna Katılan ve Katılmayan Çocukların Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin İncelenmesi', Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:12, No:1, 285 - 292, (2004).

İşleğen Ç., 'Değişik Liglerde Oynayan Bölgesel Profesyonel Futbol Takımlarının Fiziksel ve Fizyolojik Profilleri', Spor Hekimliği Dergisi, 22, 83-89, (1987).

Kean C.O., Behm D.G., Young W.B., Fixed Foot Balance Training Increases Rectus Femoris Activation During Landing and Jump Height in Recreationally Active Women, Journal of Sports Sciences Medicine, 5(1): 138-148, (2006).

Kibele A., Behm D.G., 'Seven Weeks Of Instability and Traditional Resistance Training Effects on Strength, Balance and Functional Performance', Journal of Strength and Conditioning, 23(9)/2443–2450, (2009).

Kinzey S., Armstrong C., 'The reliability of the star-excursion test in assessing dynamic balance', Journal of Orthopedic Sports and Physical Theraphy, 27: 356 – 360, (1998).

Kirby T.J., Erickson T., Mcbride J. M., 'Model for Progression of Strength, Power, and Speed Training', National Strength And Conditioning Association, Volume 32: 86 – 90, Number 5, (2010).

Kollmitzer J., Ebenbichler G.R., Sabo A., Kerschan K., Bochdansky T., 'Effects of Back Extensor Strength Training Versus Balance Training on Postural Control', Medicine and Science in Sports and Exercise, 32 (10): 1770-1776, (2000).

Konradsen L., 'Factors Contributing to Chronic Ankle Instability: Kinesthesia and Joint Position Sense', Journal of Athletic Training, 37 (4): 381–385, (2002).

Kovacs E.J., Birmingham T.B., Forwell L., Litchfield R.B., 'Effect of Training on Postural Control in Figure Skaters: A Randomized Controlled Trial of Neuromuscular Versus Basic Off - Ice Training Programs', Clinical Journal of Sports Medicine, 14 (4): 215-24, (2004).

Kürkçü R., Afyon Y.A., Yaman Ç., Özdağ S., '10-12 Yaş Grubundaki Futbolcu ve Badmintoncularda Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması', Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:6 Sayı:1, (2009).

Laskowski E.R., Newcomer A.K., Smith J., 'Refining Rehabilitation with Proprioception Training: Expediting Return To Play', Physician And Sports Med. 25(10):89–102, (1997).

Lephart S.M., Pincivero D.M., Giraldo J.L., Fu F.H., 'The Role of Proprioception in the Management and Rehabilitation of Athletic Injuries', The American Journal of Sports Medicine, 25 (1): 130-137, (1997).

Lloyd R.S., Meyers R.W., Oliver J.L., 'The Natural Development and Trainability of Plyometric Ability During Childhood National', Strength and Conditioning Association, 33: 23-32, (2011).

Malina R.M., Eisenmann J.C., Cumming S.P., Ribeiro B., Aroso J., 'Maturity-Associated Variation in the Growth and Functional Capacities of Youth Football (Soccer) Players 13–15 Years', European Journal of Applied Physiology, 91 (5-6), 555-562, (2004).

Malliou P., Gioftsidou A., Pafis G., Beneka A., Godolias G., 'Proprioceptive Training (Balance Exercises) Reduces Lower Extremity Injuries in Young Soccer Players', Journal of Back and Musculoskeletal Rehabilitation, Volume 17, Number 3-4, pages 101-104, (2004).

Marshall P.W.M., Murphy B.A., 'Increased Deltoid and Abdominal Muscle Activity During Swiss Ball Bench Press', Journal of Strength and Conditioning , 20 (4): 745 750, (2006).

Marques M.C., GonzaLez-Badıllo J.J., 'In-Season Resistance Training and Detraining in Professional Team Handball Players', Journal of Strength and Conditioning Research, 20(3), 563–571, (2006).

McLeod T.C., Armstrong T., Miller M., Sauers J.L., 'Balance Improvements in Female High School Basketball Players After a 6 Week Neuromuscular Training Program', Journal of Sport Rehabilitation, 18 (4): 465 – 481, (2009).

Muratlı S., 'Çocuk ve Spor - Antrenman Bilimi Yaklaşımıyla', Nobel Basımevi, 1. Baskı, 201-219, Ankara, Temmuz, (2003).

Myer G.D., Ford K.R., Hewett T.E., 'Methodological Approaches and Rationale for Training to Prevent Anterior Cruciate Ligament Injuries in Female Athletes', Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports, 14(5):275-85, (2004)

Nikseresht A., Taheri E., Khoshnam E., ' The Effect of 8 Weeks of Plyometric and Resistance Training on Agility, Speed and Explosive Power in Soccer Players', European Journal of Experimental Biology, 4(1): 383 - 386, (2014).

Özkara A., 'Futbolda Testler', 1. Baskı, İlksan Matbaacılık, 282-283, Ankara, (2002).

Özmen Ö., 'Futbolcu Kondisyonu ve Sportif Form', Futbol Eğitim, 16, 4-5, (1999).

Philippaerts R.M., Vaeyens R., Janssens M., Van Renterghem B., Matthys D., Craen R., Bourgois J., Vrijens J., Beunen G., Malina R.M., 'The Relationship Between Peak Height Velocity and Physical Performance in Youth Soccer Players', Journal of Sports Sciences, 24 (3), 221-230, (2006).

Plisky P.J., et all., 'The Reliability of an Instrumented Device for Measuring Components of The Star Excursion Balance Test', North American Journal of Sports Physical Therapy, Volume 4, Number 2, 92 - 99, (2009).

Rasool J., George K., 'The Impact of Single-Leg Dynamic Balance Training on Dynamic Stability Physical Therapy in Sport', Volume 8, Issue 4, Pages 177–184, (2007).

Risberg M.A., Holm I., Myklebust G., Engebretsen L., 'Neuromuscular Training Versus Strength Training During First 6 Months After Anterior Cruciate Ligament Reconstruction: A Randomized Clinical Trial', *Physical Therapy,* 87 (6) : 737-750, (2007).

Sharma L., 'Proprioceptive Impairment in Knee Osteoarthritis', Rheum Dis Clin-North America. 25 (2): 299–314, (1999).

Shumway-Cook A., Horak, F.B., 'Assessing the Influence of Sensory Interaction of Balance', Physical Theraphy, 66, 10, pp: 1548–1550, (1986).

Söderman K, Werner S, Pietila T, Engström B, Alfredson H., 'Balance Board Training: Prevention of Traumatic Injuries of The Lower Extremities in Female Soccer Players? A Prospective Randomized Intervention Study', Knee Surgery Sports Traumatology Arthroscopy, 8 (6):356-63, (2000).

Stanforth D., Stanforth P.R., Hahn S.R., Phillips A., 'A 10 - Week Training Study Comparing Resistaball and Traditional Trunk Training', Journal of Dance Medicine and Science, Volume 2, Number 4, (1998).

Şimşek D., Ertan H., 'Postural Kontrol ve Spor: Kassal Yorgunluk ve Postural Kontrol İlişkisi', Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 9: (4), 119-124, (2011).

Topkaya İ., 'Futbolda Altyapı Eğitimi', Spor Yayınevi ve Kitapevi, ISBN: 978-9944-379-44-1, S: 11, 41, 42, Ankara, (2013).

Vaeyens R., Lenoir M., Williams M.A., Philippaerts R.M., 'Mechanisms Underpinning Successful Decision Making in Skilled Youth Soccer Players: An Analysis of Visual Search Behaviors', Journal of Motor Behavior, Volume 39, Issue 5, pages 395 – 408, (2007).

Vanttinen T., Blomqvist M., Hakkinen K., 'Development of Body Composition, Hormone Profile, Physical Fitness, General Perceptual Motor Skills, Soccer Skills and On-The-Ball Performance in Soccer-Specific Laboratory Test Among Adolescent Soccer Players', Journal of Sports Science and Medicine, 984): 547-556, Dec (2010).

Verhagen E., Beek A., Twisk J., Bouter L., Bahr R., Mechelen W., 'The Effect of a Proprioceptive Balance Board Training Program for the Prevention of Ankle Sprains', The American Journal of Sports Medicine, Vol. 32, No. 6, (2004).

Waddington G., Seward H., Wrigley T., Lacey N., Adams R., 'Comparing Wobble Board and Jump-Landing Training Effects on Knee and Ankle Movement Discrimination', Journal of Science and Medicine in Sport, Volume 3, Issue 4, Pages 449–459, (2000).

Weineck J., 'Futbolda Kondisyon Antrenmanı', Spor Yayınevi ve Kitabevi, Çeviri Bağırgan T., Sayfa 9, Ankara, (2011).

Willardson J.M., 'The Effectiveness of Resistance Exercises Performed on Unstable Equipment', Strength and Conditioning Journal, 26: 70-74, (2004).

Wojtys E.M., Huston L.J., 'Longitudinal Effects of Anterior Cruciate Ligament Injury and Patellar Tendon Autograft Reconstruction on Neuromuscular Performance', American Journal of Sports Medicine., 28 (3): 336 – 344, (2000).

Yaggie J.A., Campbell B.M., 'Effects of Balance Training on Selected Skills', Journal of Strenght and Conditioning, 20(2), 422-428, (2006).

Yıldız Y., Şekir U., 'Reliability of a Functional Test Battery Evaluating Functionality, Proprioception and Strength of the Ankle Joint', Turk J. Medical Science. 39 (1): 115-123, (2009).

Yılmaz A., Gök H., 'Derleme: Propriyosepsiyon ve Propriyoseptif Egzersizler', Romatizma, 21: 23-6, (2006).

Zech A., Hubscher M., Vogt L., Banzer W., Hansel F., Pfeifer K., 'Balance Training for Neuromuscular Control and Performance Enhancement: A Systematic Review', National Athletic Trainers Association, Volume 45, Issue 4, (2010).

III. Bölüm

FUTBOLDA PLİOMETRİK ANTRENMAN VE KOŞU EKONOMİSİ

koşuların yapıldığı takım sporlarında dayanıklılık performansının gelişiminde çoklu sıçramalar dikkate alınmalıdır. KE' nin gelişiminde, ağır dirençli kuvvet antrenmanları, pliometrik egzersizler ve interval koşular uygulanmaktadır. Bu antrenmanlarda uygulanacak kural, özellikle de çocuk ve gençlerde, kas hipertrofisinden ziyade sinirsel adaptasyon üzerine odaklanmadır. Bu noktada pliometrik antrenmanın tipik ağır direnç antrenmanlarından daha az kas hipertrofisi ile motor ünitelerin artan aktivasyonu gibi özel sinir adaptasyonu oluşturması önemlidir. Bu adaptasyonların her ikisi de metabolik enerji gereksinimi içinde artış olmaksızın kaslardan daha fazla güç oluşturmayla KE 'nin gelişimini olumlu etkileyecektir. Böylece, kuvvet antrenmanlarının vücut ağırlığını arttırması ve dayanıklılık performansını bozacağı endişelerini de ortadan kaldırmış olmaktadır. Böylece, KE' de olumsuz etkisi olan vücut kitlesi artışı da azaltılmış olacaktır. KE 'yi geliştirmek için önemli parametrelerden biri de antrenmanın süresidir. Özellikle de çocuk ve gençlerde KE gelişimi için daha uzun zaman antrenman programları planlamalıdır. Ekonomi mesafe koşucuları için başarılı bir performans için verimlilik göstergesidir. Futbol maçı süresince kat edilen mesafe (10–12 km) dikkate alındığında KE değerleri futbolcular içinde önem taşımaktadır. Eşit fiziksel uygunluğa sahip iki sporcudan daha ekonomik olan daha az verimli sporcudan verilen mesafeyi daha hızlı koşacaktır. Farklı fiziksel uygunluk düzeyine sahip iki koşucu için, daha az fiziksel uygunluğa sahip koşucuya göre fiziksel uygunluğu daha iyi olan enerjiyi daha ekonomik kullanabilecektir.

Kaynaklar

Abdef M.B., Acde T.B., Podstawski R., Wójcik B.Z. (2015) 'Relatıonshıps Between Anthropometrıc Traıts, Body Composition And Aerobıc Capacity In Male Soccer Players Aged 13–15 Years Antropomotoryka'. **Journal Of Kinesiology And Exercise Sciences Jkes 69** (25): 33-40.

Adams T. (1984) 'An investigation of selected plyometric training exercises on muscular leg strentgh and power '*Track Field Qnar.Rear, 84*(1): 36-41.

Anderson T. (1996) 'Biomechanics and running economy' *Sports Medicine, 22*: 76–89. A19-1.

Andrzejewskı M., Pluta B., Konefał M., Chmura P., Chmura J. (2016) Analysis of the Motor Actıvities of Professional Polish Soccer Players *Pol. J. Sport Tourism. 23*, 196-201 DOI: 10.1515/pjst-2016-0026 196.

Andrzejewski M., Chmura J. and Pluta B. (2014) 'Analysis of motor and technical activities of professional soccer players of the UEFA Europa League'*International Journal of Performance Analysis in Sport* 14, 504-523.

Arampatzis A, Schade F, Walsh M, Bruggemann GP. (2001)' Influence of leg stiffness and its effect on myodynamic jumping performance '*J Electromyogr Kinesiol 11*: 355–364.

Arampatzis A, De Monte G, Karamanidis K, Morey-Klapsing G, Stafilidis S, Brüggemann GP. (2006) 'Influence of the muscle-tendon unit's mechanical and morphological properties on running economy.' *J Exp Biol. 209*: 3345-3357

Ariens AMG, Mechelen W, Kemper CGH, Twisk WRJ. (1997) 'The Longitudinal development of running economy in males and females aged between 13 and 17 years: The Amsterdam growth and health study ' *Eur J Appl Physiol, 76*: 214–220.

Armstrong N, Welsman JR. (1994) 'Assesment and interpretation of aerobic fitness in children and adolescents' *Exercise and Sport Science Reviews, 22*: 435–476.

Astorino TA. (2008) 'Changes in running economy, performance, VO2max, and injury status in distance runners running during competitive '*Journal of Exercise Physiologyonline, 11*(6): 56-66

Atkins, S. J., Bentley, I., Hurst, H. T., Sinclair, J. K., & Hesketh, C. (2016) 'The presence of bilateral imbalance of the lower limbs in elite youth soccer players of different ages' *The Journal of Strength & Conditioning Research 30*, 1007-1013.

Aura O, Komi PV. (1986a) 'Effects of prestretch intensity on mechanical efficiency of positive work and on elastic behaviour of skeletal muscle in strech-shortening cycle' *Int J Sports Med, 7*: 137-143.

Behrens M.,[a] Moeller[b] A.M., Mueller K.[c] Heise S.[a] Gube M.,[a] Beuster N.,[a] K.E. Herlyn P.,[d] Ficsher D.C: (2016) 'Plyometric training improves voluntary activation and strength during isometric, concentric and eccentric contractions *Journal of Science and Medicine in Sport Volume 19, Issue 2*, Pages 170-176

Bailey SP, Pate RR. (1991) 'Feasibility of improving running economy' *Sports Med, 12*(4): 228-264. KE55-73.

Bangsbo J.(1996) 'Physiology of Training. In: Reilly T, editor. Science and Soccer' London: E&FN SPON; 51-64.

Barnes C, Archer DT, Hogg B (2014) 'The evolution of physical and technical performance 321 parameters in the English Premier League' *Int J Sports Med 35*(13):1095-1100.

Barnes K., & Kilding A. (2015) 'Strategies to improve running economy' *Sports Med . 45*(1): 37-56. doi: 10.1007/s40279-014-0246

Bassett RD, Howley JR.(1999)' Limiting factors for maximum oxygen uptake and determinants of endurance performance '*Medicine & Science in Sports & Exercise*, 70-83.

Bekrıs E., Mylonıs L., Gıoldasıs A., Gıssıs J., Kombodıeta N., (2016) 'Aerobic And Anaerobic Capacity Of Professional Soccer Players in Annual Macrocycle ' *Journal Of Physical Education And Sport* 16(2), Art 83, Pp. 527 – 533.

Beneke R, Hutler M.(2005) 'The effect of training on running economy and performance in recreational athletes' *Med Sci Sports Exerc, 37*(10): 1794-1803.

Billat LV, Koralsztein JP. (1996) 'Significance of the velocity at VO2max and time to exhaustion at this velocity' *Sports Med, 22*: 90-108. KE11-4.

Billat LV. (2001) 'Interval Training for Performance: A Scientifıc and Empirical Practice' *Sports Med, 31*(1): 13-31

Billat VL, Flechet B, Petit B, Mariaux G, Koralsztein JP (1999)' Interval training at V02 max effects on aerobic performance and overtraining markers' *Med Sci Sports Exerc*, *31*(1): 156-163

Blattner SE, Noble L. (1979) 'Relative effects of isokinetic and plyometric training on vertical jumping performance' *Res Q, 50*: 583-588

Bloomfield J, Polman R, O'Donoghue P (2007)' Physical demands of different positions in FA premier league soccer ' *Journal of Sports Science and Medicine, 6*: 63-70.

Bobbert MF, Schenau VI. (1988)' Coordination in vertical jumping.' J Biomech, 21: 249–262.

Bojsen-Moller J, Magnnusson SP, Rasmussen LR, Kjaer M, Aagaard P. (2005) 'Muscle performance during maximal isometric and dynamic contractions is influenced by the stiffness of tendinous structures ' *J Appl Physiol. 99*: 986–994.

Bosco C, Montanari G, Ribachi R. (1987) 'Relationship between the efficency of muscular work during jumping and the energetics of running ' *Eur J Appl Physiol, 56*: 138-143.

Brooks GA, Mercier J.(1994) ' Balance of carbohydrate and lipid utilization during exercise: The 'crossover' concept' *J.Appl. Physiol, 76*: 2253-2261.

Brown ME, Mayhew JL, Boleach LW. (1986)' Effect of plyometric training on vertical jump performance in high school basketball players' *J Sports Med, 26*: 1-4.

Burne A. (2000) 'Concurrent strength and endurance training' Curtin University of Physiotherapy.

Campillo R.R., Gonz´alez J.A., Mart´ınez C., Nakamura F.Y., Cesar L.P., M.P., Caniuqueo M.A., Moran J.S.,Alicia M., Izquierdo A.M. (2015) 'Effects of plyometric training and creatine supplementation on maximal-intensity exercise and endurance in female soccer players ' *Journal of Science and Medicine in Sport* .

Carlock MJ, Smith LS, Hartman JM, Morris TR, Cıroslan AD, Pıerce CK, Newton UR, Harman A E, Sands AW, Stone HM.(2004) 'The Relationship between vertical jump power estimates and weightlifting ability: A field-test approach '*Journal of Strength and Conditioning Research, 18*(3): 534-539.

Conley D, Krahenbuhl G, Burkett L, Millar A.(1984) 2 Following Steve Scott: Physiological changes accompanying training ' *Phys Sportsmed, 12*: 103-106.

Conley D, Krahenbuhl G, Burkett L.(1981) 'Training for aerobic capacity and running economy' *The Physician and Sports Medicine, 9*(4): 107-114.

Conley DL, Krahenbuhl GS. (1980)' Running economy and distance running performance of highly trained athletes*' Med Sci Sports Exerc, 12*: 357-360.

Costill DL, Thomason H, Roberts E (1973)' Fractional utilization of the aerobic capacity during distance running' *Med Sci Sports 5*: 248 – 52.

Coyle EF, Coggan AR, Hemmert MK, Ivy JL. (1986) 'Muscle glycogen utilatizion during prolonged strenous exercise when fed carbohydrates' *J.Appl. Physiol, 61*: 165-172.

Coyle EF, Feltner ME, Kautz SA, Hamilton MT, Montain SJ, Baylor AM, Abraham LD, Pertek GW (1991). 'Physiological and biomekanical factors associated with endurance cycling performance' *Med Sci Sports Exer, 23*: 93-107.

Coyle EF, Holloszy JO.(1995)' Integration of the physiological factors determining endurance performance ability ' In: Exercise and Sports Sciences Reviews. J. O. Holloszy (Ed.). Baltimore, MD: Williams & Wilkins 25–63.

Crowther G.(2001) 'Tips on maximizing your running economy ' Northwest Runner Magazine.

Cureton KJ, Sparling PB, Evans BW, Johnson SM, Kong UD.(1978) 'Effect of experimental alterations in exess weight on aerobic capacity and distance running performance ' *Med Sci Sports Exerc, 10*: 194-199.

Daniels J, Oldridge N, Nagle F, White B.(1978a)' Differences and changes in VO2 among young runners 10 to 18 years of age' *Med Sci Sports Exerc, 10*: 200-203.

Daniels JT, Yarbrough RA, Foster C. (1978)' Changes in $\dot{V}O_{2max}$ and running performance with training'. Eur J Physiol. 39: 249-254.

Daniels J. (1998) 'Daniels Running Formula' Human Kinetics, USA. 41

Denadai BS. (1999) 'Indices fisiologicos de avaliaçao aerobia: conceitos e aplicaçöes'. Ribeirao Preto, SP: BSD. 17-28

Denadai B.S., Aguiar R.A., Lima L.C.R., Greco C.C., Caputo F. (2017) 'Explosive Training and Heavy Weight Training are Effective for Improving Running Economy in Endurance Athletes: A Systematic Review and Meta-Analysis' Volume 47, Issue 3, pp 545–554

Di Prampero PE, Atchou G, Bruckner JC, Moia C. (1986) 'The energetics of endurance running' *Eur J Appl Physiol, 73*: 2709-2712.

Di Prampero PE, Capelli C, Pagliaro P, Antonutta G, Girardis M, Zamparo P, Soule RG. (1993)' Energetics of best performances in middle-distance running '*J Appl Physiol, 74*: 2318-2324.

Donald C. (1998) ' Jumping into Plyometrics'. Champaign, IL: Human Kinetics, USA.

Ebben WP, Blackard DO. (2001) ' Strength and conditioning practices of National Football League strength and conditioning coaches' *J Strength Cond Res, 15:* 48-58.

Elliot. (2005). 'Improving Running Economy Power'.

Farley CT, Blickhan R, Sato J, Taylor CR. (1991) 'Hopping frequency in humans: A test of how springs set stride frequency in bouncing gaits' *J Appl Physiol. 191*: 2127–2132.

Farley CT, Morgenroth DE. (1999) 'Leg stiffness primarily depends on ankle stiffness during human hopping ' *J Biomech 32*: 267–273.

Fleck SJ, Kraemer WJ. (2004-2014) ' Designing Resistance Training Program' Champaign, IL: Human Kinetics, USA.

Folland J.P. Allen S.J., Black M.I. , Handsaker J.C. and Forrester S.E. (2017) 'Running technique is an ımportant component of running economy and performance' *Med Sci Sports Exerc 49*(7): 1412–1423.

Ford HT, Puckett JR, Drummond JP, Sawyer K, Gantt K, Fussell C. (1983) 'Effects of three combinations of plyometric ad weight training programs on selected physical fitness test items ' *Percept Mot Skills, 56*: 919–922

Foster C, Lucia A. (2007) ' Running economy: The forgotten factor in elite performance' *Sports Med, 37:* 316-325.

Franch J, Madsen K, Djurhuus MS, Pedersen PK. (1998) 'Irnproved running economy following intensified training correlates with ventilatory demands.' *Med Sci Sports Exerc, 30*(B): 1250-1256.

Grant S, Craig L, Wilson J, Aitchison T. (1997) 'The Relationship between 3 km running performance and selected physiological variables ' *J Sports Sci*, *15*(4) : 403-410.

Guglielmo, L. G., A. , Greco, C., C., Denadai, B. S. (2009) 'Effects of Strength Training on Running Economy ' *Int J Sports Med. 30*: 27 – 32

Hakkinen K.(1994) 'Neuromuscular adaptation during strength training, aging, detraining, and immobilization ' *Crit Rev Phys Reh Med, 6*: 161-198.

Hemsey G, O'Brien F, O'Dea L, Grp TSI. (2001)' Objective evidence of LH-dependence in women with profound LH and FSH deficiency ' *Fertil Steril. 76*(3):208-S.

Helgerud J, Engen CL, Wisloeff E, Hoff J. (2001)' Aerobic endurance training improves soccer performance ' *Med Sci Sports Exerc 33*(11): 1925-1931.

Hickson RC, Dvorak BA, Gorostiaga EM, Kurowski TT, Foster C. (1988) 'Potential for strength and endurence training to amplify endurance performance' *J Appl Physiol, 65:* 2285–2290.

Hoff J, Gran H and Helgerud J (2002) 'Maximal strength training improves aerobic endurance performance' *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports and Exercise, 12*: 288–295.

Hoff J, Helgerud J.(2004) 'Endurance and strength training for soccer players: Physiological considerations ' *Sports Med, 34:* 165–245.

Houmard JA, Costill DL, Mitchell JB, Park SH, Chenier TC. (1991) 'The Role of ability in middle distance running performance ' *Eur J Appl Physiol Occup Physiol, 62*: 40–43.

Impellizzeri FM, Marcora SM, Castagna C, Reilly T, Sassi A, Iaia FM, Rampnini E.(2006) 'Physiological and performance effects of generic versus specific aerobic training in soccer' *Int J Sports Med, 27*: 483–92.

Jameson J., Ross R. Vickers Jr., (2002) 'Best Practices in the Design of Aerobic Training Programs

Jeffreys I.(2007) 'Total Soccer Fitness' Coaches Choice. United States, p 67–69 and 131–132.

Johnston RE, Quinn TJ, Kertzer R, Vroman NB. (1997) 'Strength training in female distance runners: impact on running economy' *J Strength Cond Res. 11*(4):224–9.

Kalyon TA.(1994) 'Spor Hekimliği Sporcu Sağlığı ve Spor Sakatlıkları' Gata Basımevi, Ankara.

Kaneko M. (1990) 'Mechanics and energetics in running with special reference to efficiency' *J Biomech, 1*(23 Suppl).: 57-63.

Kızılet,A., Atılan, O., Erdmir,İ., (2010) The Effect of The Dıfferent Strength Traınıng on Quıckness and Jumpıng Abılıtıes of Basketball Players between 12 and 14 Age Group, Journal of Physical Education and Sport, 12(2), ss. 44-57.

Komi PV. (2000) 'Stretch-shortening cycle: A Powerful model to study normal and fatigued muscle' *J Biomech, 33*: 1197–1206.

Komi PV. (1986) 'Training of muscle strength and power: Interaction of neuromotoric, hypertrophic, and mechanical factors' *Int J Sports Med 7*(suppl 1): 10–15.

Kotzamanidis C, Chatzopoulos D, Mıchaılıdıs C, Papaıakovou G, Patıkas D. (2005) 'The Effects of a combined high-intensity strength and speed training program on the running and jumping ability of soccer players '*Journal of Strength and Conditioning Research, 19*(2): 369–375.

Krahenbuhl GS, Williams TJ. (1992) 'Running economy: Change with age during childhood and adolescence' *Med Sci Sports Exerc, 24*(4): 462–466.

Krustrup P, Mohr M, Nybo L, Jensen JM, Nielsen JJ, Bangsbo J. (2006) 'The Yo-Yo IR2 test: Physiological response, reliability, and application to elite soccer' *Med Sci Sports Exerc 38*(9): 1666-1673.

Krustrup P, Mohr M, Ellingsgaard H, Bangsbo J. (2005) 'Physical demands during and elite female soccer game: Importance of training status' *Med Sci Sports Exerc 37*(7): 1242-1248.

Kuriu. A, Birce. A., Spahiu. M (2015)' A One Year Monitoring Study on Cardio Respiratory Fitness and Anthropometric Parameters in Soccer Players Aged 18 Years' *Academic Journal of Interdisciplinary Studies Vol 4* No: 2

Leena P, Hakkinen K, Hamalainen I, Nummela A, Rusko H. (1998) 'Explosive strength training improves 5 km running time by improving running economy and muscle power '*Journal of Applied Physiology, 86*: 1527–1533.

Lucia A, Esteve-Lanoa J, Olivan J. (2006) 'Physiological characteristics of the best Erirtean: expentional running economy '*Appl. Physiol Nutr Metab, 31*: 530-40.

Lloyd, RS., & Oliver, J.L. (2014) 'Strength and conditioning for young athletes: science and application' Routledge.

MacDougall JD, Roche PD, Bar-Or O, Moroz JR. (1989) 'Maximal aerobic capacity of Canadian schoolchildren: Prediction based on age-related oxygen cost of running '*Int J Sports Med, 4*: 194-198.

Mackenzie. B. (2003-2007) Editor of "Brian Mackenzie's Successful Coaching"

Maldonado S, Mujika I, Padilla S. (2002) 'Influence of body mass and height on the energy cost of running in highly trained middle-and long-distance runners ' *Int J Sports Med, 23*: 268–340.

Maliszewski AF, Freedson PS. (1996) 'Is running economy different between adults and children?' *Pediatric Exercise Science 8*: 351-360.

Markovic G, Jukic I, Milanovic D and Metikos D. (2007) 'Effects of sprint and plyometric training on muscle function and athletic performance '*Journal of Strength and Conditioning Research, 21*(2): 543-549.

Marta, C., Marinho, D. A., Barbosa, T. M., Izquierdo, M., & Marques, M. C. (2013) 'Effects of concurrent training on explosive strength and VO2max in prepubescent children' *International Journal of Sports Medicine, 34*, 888–896

Meckel Y, Machnai O, Eliakim A. (2009) 'Relationship among repeated sprint tests, aerobic fitness, and anaerobic fitness in elite adolescent soccer players' *Journal of Strength and Conditioning, 23*(1): 163-170

McArdle W. D., F. I., Katch V. L. (1991) 'Exercise Physiology: Energy, Nutrition, and Human Performance' 3rd Edition *Medicine & Science in Sports & Exercise. 23*(12):1403.

Miller MG, Herniman JJ, Ricard MD, Cheatham CC, Michael TJ. (2006) 'The effects of a 6-week plyometric training program on agility' *JSSM* s.459-460

Millet GP, Jaouen B, Borrani F, Candau R. (2002) 'Effects of concurrent endurance and strength training on running economy and Vo (2) kinetics '*Med Sci Sports Exerc, 34*: 1351-1359.

Moore I.S. (2016) 'Is There an Economical Running Technique? A Review of Modifiable Biomechanical Factors Affecting Running Economy '*Sports Med 46*:793–807

Morgan DW, Craib M.(1992) 'Physiological aspects of running economy' *Medicine and Science in Sport*.

Nummela A, Keränen T, Mikkelsson LO. (2007)' Factors related to top running speed and economy. *Int J Sports Med. 28*: 655-661

Paavolainen L, Hamalainen I, Hakinken K, Nummela A, Rusko H. (1999) 'Explosive-strength training improves 5-km running time by improving running economy and muscle power ' *J Appl Physiol, 86*: 1527-1233.

Pate RR, Kriska A. (1984) 'Physiological basis of the sex difference in cardiorespiratory endurance' *Sports Medicine, 1*: 87-98.

Pate RR, Macera CA, Bailey SP, Bartoli WP, Powell KE. (1992) ' Physiological, anthropometric and training correlates of running economy ' *Med Sci Sports Exerc, 24*: 1128-1133.

Patton J, Vogel J.(1977) ' Cross-sectional and longitudinal evaluations of an endurance training program ' *Med Sci Sports, 9*: 100-103.

Pizza FX, Flynn MG, Starling RD, Brolinson PG, Sigg J, Kubittz ER, Davenport R. (1995) ' Run Training vs Cross Training: Irıfluence of Increased Training on Running Economy, Foot Impact Shock and Run Performance ' *Int J Sports Med, 16*(3): 180-184.

Potteiger JA, Lockwood RH, Haub MD, Dolezal BA, Almuzaini KS, Schroeder JM, Zebas CJ. (1999). 'Muscle power and fiber characteristics following 8 weeks of plyometric training' *J Strength Cond Resi, 13*: 275-279.

Powers SK, Howley ET. (1997) ' Theory and application to fitness and performance ' Exercise Physiology, Brown and Denmarks.

Prampero PE, Atchou G, Bruckner JC, Moia C (1986) 'The energetics of endurance running' *Eur J Appl Physiol Occup Physiol. 55*: 259– 66.

Radziminski, L., Rompa, P., Barnat, W., Dargiewicz, R., Jastrzebski, Z. A. (2013) 'Comparison of the Physiological and Technical Effects of High-Intensity Running and Small-Sided Games in Young Soccer Players' *International Journal of Sports Science & Coaching Volume 8* · Number 3.

Ramírez-Campillo, R., Meylan, C. M., Álvarez-Lepín, C., Henriquez-Olguín, C., Martinez, C., Andrade, D. C., Izquierdo, M. (2015) 'The effects of interday rest on adaptation to 6 weeks of plyometric training in young soccer players' *Journal of Strength and Conditioning Research, 29*, 972–979.

Rosch D*, Hodgson R and Peterson L. (2000) 'Assessment and evaluation of football performance ' Am J Sports Med, 28 (Suppl):* 29*–39.*

Saunders PU, Pyne DB, Telford RD, Hawley JA. (2004a) 'Reliability and variability of running economy in elite distance runners ' *Med Sci Sports Exerc, 36*: 1972-1976.

Saunders PU, Telford RD, Pyne DB, Petola EM, Cunningham RB, Gore CJ, Hawley JA. (2006) 'Short-term plyometric training improves running economy in highly trained middle and long distance runners' *J Strength Cond Res, 20*: 947-954.

Saunders UP, Pyne BD, Telford DR, Hawley AJ.(2004b) 'Factors affecting running economy in trained distance runners' *Sports Med, 34*(7): 465-485.

Sedano S, Marín PJ, Cuadrado G, Redondo JC. (2013) 'Concurrent training in elite male runners: the influence of strength versus muscular endurance training on performance outcomes ' *J Strength Cond Res 27*:2433–43.

Schubert K., Bandelow N.C. (2014) 'Lehrbuch Der Politikfeldanalyse '

Schreiner P.(2000) 'Coordination, Agility, and Speed Training for Soccer ' Reedswaın Inc, 612 Pughtown Road, Spring City, Pennsylvania 19475.

Segers V, Clercq Dirk, Philippaerts R, Janssens M.(2002) ' Running economy in early and late mature youth soccer players' *Topics in Functional and Ecological Vertebrate Morphology*, 125-138

Sghair Z., AmiraB. M., Wiem K.; Grégory D.; Abderrahman B., Salah B., Fatma Z.; Hassane Z. (2016) 'Strength Training Reduces Injury Rate in Elite Young Soccer Players During One Season' *Journal of Strength & Conditioning Research:* Volume 30 - Issue 5 - p 1295–1307

Sherman WN, Jackson SA.(2009)' Utilizing regression analysis to evaluate running economy' *Measurement in Physical Education and Exercise Science, 2*(3): 165-176.

Siegler J, Gaskill S, Ruby B.(2003) ' Changes evaluated in soccer-specific power endurance either with or without a 10-week, in-season, intermiteent, high-intensity training protocol ' *J Strength Con Res, 17*: 379-466.

Sjödın B, Jacobs L, Svedenhag J.(1982) 'Changes in onset of blood lactate accumulation (OBLA) and muscle enzymes after training at OBLA ' *Eur J Appl Physiol, 49*: 45-57.

Sjödin B, Svedenhag J.(1992) 'Oxygen uptake during running as related to body mass in circumpubertal boys: a longitudinal study ' *Eur J Appl Physiol, 65*: 150-157

Spurrs WR. Murphy AJ, Watsford ML. (2002) 'The Effect of plyometric training on distance running performance ' *European Journal of Applied Physiology, 89*(1): 1-7.

Storen O, Helgerud J, Hoff J.(2011) 'Running stride peak forces inversely determine running economy in elite runners ' *Journal of Strength ans Conditioning Research, 25*(1): 117-123.

Storen Q, Helgerud J, Stoa EM, Hoff J.(2008) 'Maximal strength training improves running economy in distance runners ' *Med Sci Sports Exerc,40*: 1087-1092.

Svantesson U, Grimby G, Thomee R. (1994) ' Potentiation of concentric plantar flexion torque following eccentric and isometric muscle actions' *Acta Physiol Scand, 152*: 287-293.

Thomas DQ, Fernhall B, Grant H.(1999) 'Changes in running economy during a 5km run in trained men and women runners' *J Strength Cond Res, 13*(2): 162-169.

Thorstensson A.(1988) ' Effects of moderate external loading on the aerobic demand of submaximal running in men ans 10-year-old boys' *Eur J Appl Physiol, 55*: 569-574.

Turner AM, Owings Matt, Schwane JA.(2003) 'Improvement in running economy after 6 weeks of plyometric training' *The Journal of Strength and Condintioning Research, 17*.1: 60–67.

Verheıjen R. (1998)' The Complete Handbook of Conditioning for Soccer' Reedswaın. United States, 17-21, 67-68, 85-89, 138-141 and 143-144.

Vickers R. (2005) 'Running Economy: Comparing Alternative Measurement Models 'Warfighter Performance Department Naval Health Research Center, San Diego.

Williams K, Cavanagh P. (1987) 'Relationship between distance running mechanics, running economy, and performance' *J Appl Physiol, 63*: 1236-1245.

Wilson GJ, Newton RU, Murphy AJ, Humphries BJ. (1993) 'The optimal training load for the development of dynamic athletic performance' *Med Sci Sports Exerc, 25*: 1279-1286.

Wisløff U, Helgered J, Hoff J. (1998) 'Strength and endurance of elite soccer players' *Med Sci Sports Exerc 30*(3): 462-467.

Yıldız S, (2012) 'Aerobik ve Anerobik Kapasitenin Anlamı Nedir?' İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Anabilim Dalı

Young WB, James R, Montgomery I. (2002) 'Is muscle power related to running speed with changes of direction?' *J Sports Med Phys Fitness 42*: 282–288.

IV. Bölüm

FUTBOLDA OYUN SİSTEMLERİ VE MEVKİLERE GÖRE FUTBOLCULARIN FİZİKSEL-FİZYOLOJİK UYGUNLUKLARI

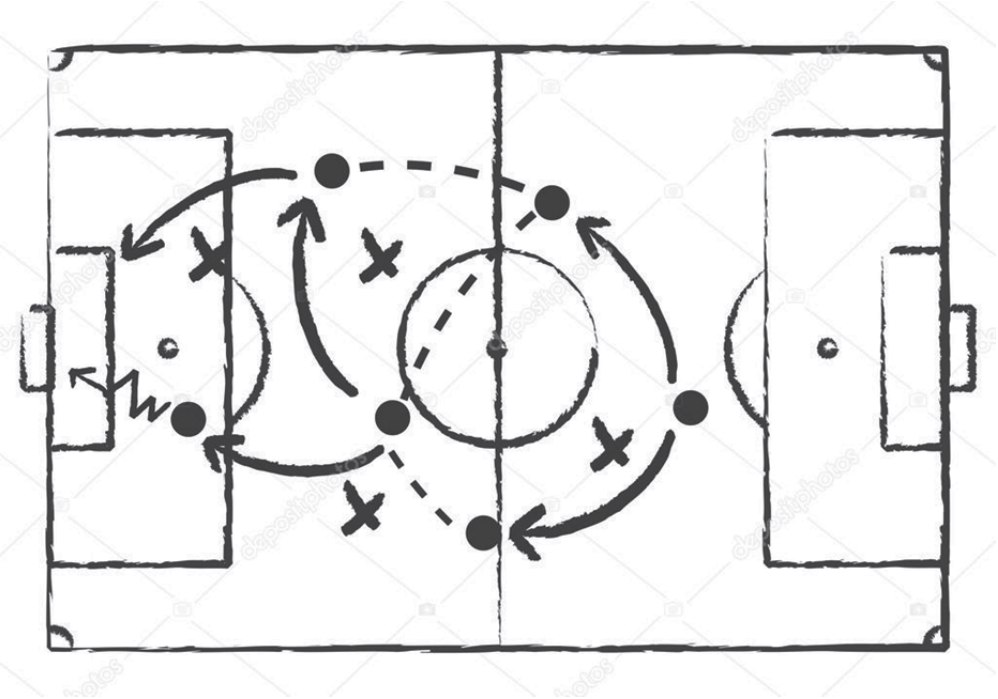

Kaynaklar

Açıkada C., Ergen E.: Bilim ve Spor, s42, Tek-ofset, Ankara, 1990.

Akgün N. : Egzersiz Fizyolojisi, 3. Baskı, 1.cilt, s 181-190, GSGM, Ankara, 1989.

Akgün N., İşleyen Ç. : Futbolcuların Fizyolojik Profili, Spor Hekimliği Dergisi, Cilt: 18, sayı 3, s 105-127, İzmir 1983.

Akgün N. : Egzersiz Fizyolojisi. 3.baskı, cilt 2, s58-60, GSGM, Ankara 1989.

Baker S.J. , Jacques P., Maurrssen J., Chrzan G.J. : Simple Reaction Time and Movement Time in Normal Human Voluntaries. Along term reliable study. Perceptual and Motor Skills, 63: s 767- 774, 1991

Balsom P. ; Evaluation of Physical Performance, İn: Ekblom (ed) Hand-book of Sports Medicine and Science-Football, Blackwell Scientific Publications, s 102-123 Oxford,1994.

Balsom P. ; Sprint Performance in Soccer, Science and Football; 8, s 16-19, London, 1994

Bangsbo J., Mizuno M., : Morpological and Metabolic Alterations in Soccer Players with Detraining and Retraining their Relation to Performance. Ed: Reilly T., Lees A., Davids K. and Murphy W.J., Science and Football, s 114-124, E&F. N. Spon, London/Newyork, 1988.

Bangsbo J. , Norregaard L. And Thorso F.: Activity Profile of Competition Soccer. 16: s.110-116, Can. J. Spt. Sci., 1991,.

Bangsbo J. , Çev.:H.Gündüz.: Futbol Fizik Kondisyon Antrenmanı,s.58-69, T.F.F Eğt,yay, İstanbul, 1996.

Bangsbo J. : Time and Motion Characteristics of Competitive Soccer, Science & Football, 2: s.34-40, 1992,

Bangsbo J., The Phyisiology of Soccer-With Special Reference To İntense İntermittent Exercise, Acta Physiol Scand , 619:1-155 , s.64, 1994.

Batty E.: Modern futbol, s.14. Sander yay, İstanbul, 1971

Bauer G., Lehrbuch Fussball, s.136-142, München,1994.

Bauer G., H.UEBERLE: Futball,BLV Sportwissen, s.56,München, 1984,

Bekkering H. Adam J J., Kingma H., Huson A., Whiting H.T.A.: Reaction Time Latencies of Eye and Hand Movements in Single and Dual-Task Conditions. Experimental Brain Research, 97: s.471-476, 1994,

Bizans, G.: Avrupa Antrenörler Birliği 16. Sempozyumu, s.67-72, TÜFAD, Ankara, 1996.

Bjorklund R.A. :Reaction Time and Movement Time Measured in a Key Press and A Key-Realese Condition. Perceptual and Motor Skill 72: s. 663-673, 1991

Bloomfield J., Polman R., O'Donoghue P., Menaughton L., 'Effective Speed and Agility Conditioning Methodology for Random Intermittent Dynamic Type Sports' Journal of Strength and Conditioning Research, 2007;21(4), 1093-1100.

Bompa T. 1983. Theory and methodology of training. Çeviren: Keskin İ. ve Tuner B.

Antrenman Kuramı ve Yöntemi Bağırgan Yayımevi 1998.

Çağlar A.H., Gökmen A.,Erkan U.: Futbolda 40 m. Maksimal Mekik Koşusu Testi ile Anaerobik Performans Ölçümü, Futbol Bilim ve Teknoloji dergisi,5: s.19-22, 1998.

Davids J A., Brewer J., Atkin D. : Pre-season Physiological Characteristics of English First and Second Division Soccer Players, J Sports sci,Abst: 10:s.541-7,Dec.1992

Derwall J., Bizans G.,.Osieck H., Ribbeck E.,Vogts B., Weise D.: FuBballLehrplanFuBball-Training Mit Der Nationalmannschaft, s. 46-60, BLV Verlagsgesellschaft mbH, München, 1982.

Donald A.: Jumping İnto Plyometrics. S.5,17,31, CHU Leisure Press. Chamaign, İllionois, 1992.

Eniseler N., Çamlıer H., Göde O.: Çeşitli Liglerde Futbol Oynayan Oyuncuların Mevkilere Göre 30 m. Mesafe İçindeki Sprint Derecelerinin Karşılaştırılması, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi,2: s.3-8, Nisan 1996.

Eniseler N.: Futbolu Etkileyen Fizyolojik Faktörler, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi.: 1:s. 10-11, Hacettepe Ü. Spor Bil. Ve Tek.Y.O. Yay., Ekim 1994.

Ergin M., Özkara A.: Futbolcularda Farklı Isınma Şiddetlerinin Anaerobik Güç ve Kapaasiteye Etkisi, Futbol bilim ve teknoloji dergisi, 3: s.16,2000

Falopa M.: The Brazilian Way, s.37-39,Trinidad and Tobago 199

Fleck, J., William, İ., Kraemer, S.: Strengt Training For Toung Athletes, Human Kinetics publishers, Abst.: s.187-188,Campaign, İllinois. U.S.A. 1993

Franks, I. M., D.: Systematic Approachto Analysing Sports Performance. Journal of Sport Science, Abst: 4: s.49-59, 1986

Gargante J., Maia J., Basto F., : Analysis of Goal-Scoring Patterns Among Top-Level European Soccer Teams Journal of Sport Scienses, s. 513-514, Cardiff, 1995,

Gool, D.V., Gerven D. V., Boutmans J.: The Physiological Load Imposed on Soccer Players During Real Match-Play, Ed:T. Reilly, A. Lees, K.Davids, W. Murphy, Science and Football, s.51-59, F. & F. N. Spon, London 1988,

Günay M., Yüce A., Çolakoğlu T. :Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri, s.99-100, Ankara 1996.

Haghighi A., Moghadasi M., Nikseresht A., Torkfar A., Haghighi M., 'Effects of Pliometric Versus Resistance Training on Sprint and Skill in Young Soccer Players', European Journal of Experimental Biology, 2 (6): 2348 - 2351, (2012).

Harison Clarke H. : Application of Measurement to Healtg and Physical Education, s.173, Pretince Hall, inc,Englewood Cliffs,New jersey,1976

Helgerud J, Engen LC, Wisløff U, Hoff J. Aerobic endurance training improves soccer performance. Med Sci Sports Exerc 2001; 33: 1925-31.

Herbin R., Rethacker J. Ph. :Futbol, Çev:Gönensin T., Sipahi N. Adam Yay, s.51-59, İstanbul, 1987,

Hollmann W.: Historical Remarks on The Development of The Aerobik Anaerobik Threshold Up To , Int. J. Sport Med. 8(1): s.133, 1981

Huges M.: Notation Analysis in Football, Ed: Reilly T., Clarys J., Stibbe A., Science and Football ,s.151-159. E & F. N Spon, London, 1993.

Ioannis I. et all, 'Time-course of Changes in Inflammatory and Performance Responses Following a Soccer Game', Clinical Journal of Sport Medicine, Volume 18 - Issue 5 - 423-431, (2008).

Kawakami, Y., Nozaki, D., Matuso, A.&Fakunaga.T.: Reliability of Measurement of Oxygen Uptake By A Portable Telemetric System, Eur J Appl Physiol 65: s. 409-414, 1992.

Kırgan, B., Reilly, T.,A Fitness Evaluatiob of Gaelic football Club Players.Ed: Reilly, T.Davids, K.Muephy, W.J.&Lees, A.Science and Football, s.59-61, II.19911

Kızılet A. ,Erdem K. : Gelişen Futbolda Kondsiyon Talepleri, Spoe Bilim Dergisi 2, s.65, İstanbul, 1990.

Mayhew J.L. and Piper F.C.: Contributions of Speed , Agility and Body Copositon to Anaerboik Power Measurement in College Football Players, Abst: The Journal of Strenght and Conditioning Research: vol 3, No.4,s.101-106, Human Performance Laboratory,Division of Health and Exercise Science, Northeast Missouri State University, Kirksville Missouri. 1989

Müniroğlu S., Duygulu A., Balcı V., Akalın C.: 1995-96 Futbol Sezonunda 3.Ligte Şmpiyon Olan Bir Futbol Takımındaji Futbolcuların Oynadıkları Mevkilere Göre Fiziksel Özelliklerinin İncelenmesi, Futbol Bilim ve Teknoloji dergisi, 2; s.29-32, H. Ü, 1997/

Nagasha, H., Aoki F., Nakamura R. : Premotor and Motor Reaction Time As A function of Force OUTPUT., Preceptual and Motor Skills, 57: s. 859-867, 1983

Nikseresht A., Taheri E., Khoshnam E., ' The Effect of 8 Weeks of Plyometric and Resistance Training on Agility, Speed and Explosive Power in Soccer Players', European Journal of Experimental Biology, 4(1): 383 - 386, (2014).

Ohashi, T. , Togari, H. , Isokova, M. , Suzuki, S. : Measuribg Movement Speeds and Distance Covered During Soccer Match-, Ed:T. Reilly, A. Lees, K Davids, W.Murphy, Play, Science and Football, s. 389-333, F. & F.N., Spon, London, 1988,

Okudur A., Sanioğlu A., '12 Yaş Tenisçilerde Denge ile Çeviklik İlişkisinin İncelenmesi', Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 14 (2), 165-170, (2012).

Özmen Ö.: Futbol eğitim , Fransa ve İngilterede Oyun Anlayışı ve Antrenman Metodları. T.F.F., Eğitim Yayınları , 19: s. 5, Nisan 200

Puga N. , Ramos J. ,Agostinho J. , Lomba I. , Costa O. , Freitas F.: Physical Profike Of A First Division Portuguese Professional Soccer Team, Science and Football II, s.87-97, 1976.

Reilly, T. , Thomas, V. : A Motion Analysis of Work-Rate in Different Positional Roles in Professional Football Macth Play, J. Human Movement Studies, 2: s.87-97, 1976

Reilly, T. : The Physiogolicak Profile Of The Soccer Player, Ed: Ekblom, B, IOC, in press, London, 1993

Rhode,H.C. &Espersen, T.: Work İntensity During Soccer Training and Match-Play. Ed: Reilly, T., Lees, A., Davids, K.& Murphy, W.J., Science and Football , s.68-75, E&F.N.Spon,London/New York, 1988.

Riebzi E.,Drust B.,Reilly T., Carter J.E., Martin A.: İnvestigation of Anthropometric and Work-rate Profiles of Elite South American International Soccer players , J. Sports Med Phys Fitness 40 (2): s. 166-9, June, 2000.

Sahlib, K., Harris, R.C.&Hultman, E. : Resynthesis of Creative Phosphate In Human Muscle After Exercise In Relation to Intermuscular Ph and Availability of Oxygen, Scand J Clin Lab Invest, 39: s.551-55 , 1979.

Sayarı G.: Her Yönüyle Futbol, s.28-35, Kuşak ofset mat, 1993.

Şahinoğlu Z.: Futbol Eğitim,Fransa ve Önceki Dünya Kupalarına Bakış,T.F.F., Eğitim yayınları, 12 : s. 4-8, Aralık 1998.

Tumilty D.: Physiological Charecteristics of Elite Soccer Players, Sports med Aug 16: s. 80-96. 1993

Turner A., 'Defining, Developing and Measuring Agility', UK Strenght and Conditioning Association, Issue 22, (2011).

Treatwell, P. W.: Computer Aided Match Analysis of Selected Ball Games, Ed: T. Reilly, A. Lees, K. Davids, W.Murphy, Science and Football, s.282-287 , F & F. N. Spon, London, 1988,

Withers, R.T.: Match Analysis of Australian Professional Soccer Players, 12. World Congress of Sport Med. , Vienne, 1981.

Yamanaka, K., Haga S., Shindo M., Norita J., Koseki S. , Atsura Y., Eda, M. : Time and Motion Analysis in Top-Class Soccer Games, in, Ed: T. Reilly, A.Lees, K. Davids, W.Murphy, Science and Football, s.334-340, F & F. N. Spon, London, 1988.

Yavuz, M., Erdinç, T. , Selamoğlu, S. , İşleyen, Ç. : Ergenlik Çağındaki Futbolcuların Aerobik ve Anaerobik Kapasitelerinin Laktat Yoluyla Tayini, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi :2, s.7-8, H. Ü. Ankarai 1995.

V. Bölüm

FUTBOLDA TAKIM YÖNETİMİ

- Oyunun yönünü değiştirmek (oyunu başka alanlara aktarmak) gerekir. Bu durumda rakip savunmanın dengesini kaybetmesi ve topun elde tutulması hedeflenir. (Çabuk ve hızlı paslarla topun devrini hızlandırarak, oyunun temposu arttırılır. Yavaş davranılırsa, rakibin savunma önlemlerini almasına zaman kazandırılmış olunur).
- Duran topları değerlendirmek için önceden hazırlık yapılmalıdır (serbest vuruşlar, köşe atışları, penaltı, taç atışları).(Erdem 2005)

Kaynaklar

Amman, T., İkizler C., Karagözoğlu, C. Sporda Sosyal Bilimler, s.153, Alfa yayınları, Bursa, 2000.

Akgün, N. Egzersiz Fizyolojisi, 3.Baskı, 1.Cilt, s.181-190, G.S.G.M. Ankara,1989.

Bauer, G., H, Ueberle. Futball, BLV Sportwissen, s.56, München, 1984.

Bizans, G. Warendorf ve Atina Seminerleri, 1987.

Cratty, J.B., Teaching Motor Skills, University of California, Los Angeles, (Çev: Kasap H. 1988), Prentice-Hall, İnc. Englewood Cliffs, New Jersey 1973.

Gool, D.V., Gerven D. V., Boutmans J. The Physiological Load Imposed on Soccer Players During Real Match-Play, Ed: T. Reilly, A. Lees, K. Davids, W. Murphy, Science and Football , s.51-59, F. & F. N. Spon, London 1988,

Kızılet, A., Erdem, K. Gelişen Futbolda Kondisyon Talepleri, Spor Bilim Dergisi 2, s. 65, İstanbul, 1990.

Lattek U. Candan Tahran Semineri, İstanbul 1989.

Özkara, A. Futbolda Testler, İlksan Mat. Ankara 2002.

Reilly, T., Thomas, V. A Motion Analysis of Work-Rate in Different Positional Roles in Professional Football Match Play, J. Human Movement Studies, 2: s.87-97, 1976.

Seraslan, Z. Spor Yönetimi Ders Notları, M.Ü. B.E.S.Y.O. Anadoluhisarı. 2002.

Erdem, K. Futbolda Kenar Yönetimi, Morpa Yayınları, İstanbul, 2005.

GENÇ FUTBOLCULARDA ANAEROBİK EŞİK, KRİTİK HIZ VE MÜSABAKADAKİ KOŞU HIZI PROFİLİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN ARAŞTIRILMASI

Erdal Arı

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 70
ISBN : 978-605-9663-69-4
© 1. Basım, Nisan 2017

GENÇ FUTBOLCULARDA ANAEROBİK EŞİK, KRİTİK HIZ VE MÜSABAKADAKİ KOŞU HIZI PROFİLİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN ARAŞTIRILMASI

Erdal Arı

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Arı, Erdal.

Genç Futbolcularda Anaerobik Eşik, Kritik Hız ve Müsabakadaki Koşu Hızı Profili Arasındaki İlişkilerin Araştırılması / *Erdal Arı*
1. Basım, XX+122 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-69-4
1. Kritik Hız 2. Futbol 3. Anaerobik Eşik 4. Koşu Hızı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ **1**
1. 1. Araştırmanın Amacı 6
1.2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi 8
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları 9
1.4. Araştırmanın Varsayımları 9
1.5. Tanımlar 9

BÖLÜM 2: LİTERATÜR TARAMASI **11**
2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi 11
2.1.1. Kritik Hız 11
2.1.2. Kritik Hız ve Aerobik Dayanıklılık 13
2.1.3. Kritik Hız ve Maksimum Oksijen Tüketimi 14
2.1.4. Kritik Hız ve Anaerobik Eşik 18
2.1.5. Kritik Hızı Belirleyen Mekanizmalar 20
2.1.5.1. Kas Kitlesi 21
2.1.5.2. Kasın Oksijen Desteği 22
2.1.6. Kritik Hızın Tespitinde Kullanılan Matematiksel Modeller 24
2.1.7. Kritik Hız Test Protokolleri 29
2.1.8. Futbolda Aktivite Profilleri 34
2.1.9. Kritik Hız ve Futbol 35
2.2. Literatür Taramasının Sonucu 37

BÖLÜM 3: YÖNTEM **39**
3.1. Araştırmanın Modeli 39
3.2. Evren ve Örneklem 40
3.2.1. Evren 40
3.2.2. Örneklem 40
3.3. Verilerin Toplanması 40
3.3.1. Veri Toplama Araçları 41
3.3.1.1. Boy Uzunluğu ve Vücut Ağırlığı Ölçüm Cihazı 41
3.3.1.2. Çelik Metre 41
3.3.1.3. Kronometre 42

3.3.1.4. Kalp Atım Monitörü 42
3.3.1.5. CD Çalar 43
3.3.1.6. Portatif Kan Laktat Ölçüm Cihazı 44
3.3.1.7. GPS Cihazı 44
3.3.2. Veri Toplama Süreci 45
3.3.2.1. Boy Uzunluğu ve Vücut Ağırlığı Ölçümleri 45
3.3.2.2. Anaerobik Eşik Değerinin Tespiti 46
3.3.2.3. Kritik Hız Değerinin Tespiti 46
3.3.2.4. Futbol Müsabakasındaki Koşu Hızı Profillerinin Tespiti 47
3.4. Verilerin Analizi 47

BÖLÜM 4: BULGULAR 49

BÖLÜM 5: TARTIŞMA 71

BÖLÜM 6: SONUÇLAR VE ÖNERİLER 79
6.1. Sonuçlar 79
6.2. Öneriler 80
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler 80
6.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler 81

BÖLÜM 7: KAYNAKLAR 83

BÖLÜM 8: EKLER 93
EK 1: Anaerobik Eşik Testi Veri Formu 94
EK 2: Kritik Hız Testleri Veri Formu 95
EK 3: Futbol Müsabakasındaki Koşu Hızı Profili Veri Formu 96
EK 4. Araştırma İzin Belgesi 97
EK 5: Etik Kurul Başvuru Formu 98
EK 6: Araştırma Grubunu Oluşturan Genç Futbolcuların Fiziksel Özellikleri ve Anerobik Eşik Verileri 99
EK 7: Araştırma Grubunu Oluşturan Genç Futbolcuların Kritik Hız Değerlerine Ait Veriler 100
EK 8: Araştırma Grubunu Oluşturan Genç Futbolcuların Müsabakadaki Koşu Hızı Profillerine Ait Veriler 101
EK 9: İstatistiksel Analiz Sonuçları 102

BÖLÜM 7

KAYNAKLAR

Apor, P. (1988). Successful formulae for fitness training. In T. Reilly, A. Lees, K. Davids & W.J. Murphy (Eds.), Science and Football (pp. 95-107). London: E & FN Spon.

Baldari, C. and Guidetti, L. (2000). A simple method for individual anaerobic threshold as predictor of max lactate steady state. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 32(10), 1798-1802.

Bangsbo, J., Nørregaard, L. and Thorsøe, F. (1991). Activity profile of competition soccer. *Canadian Journal of Sport Sciences,* 16(2), 110-116.

Bangsbo, J. (1994). Physiological demands. In B. Ekblom (Ed.), Football (Soccer) (pp. 43-59). London: Blackwell.

Barros, R. M. L., Misuta, M. S., Menezes, R. P., Figueroa, P. J., Moura, F. A., Cunha, S. A., et al. (2007). Analysis of the distances covered by first division Brazilian soccer players obtained with an automatic tracking method. *Journal of Sports Science and Medicine,* 6(2), 233.

Black, M. I., Durant, J., Jones, A. M. and Vanhatalo, A. (2014). Critical power derived from a 3-min all-out test predicts 16.1-km road time-trial performance. *European Journal of Sport Science,* 14(3), 217-223.

Beck, W. R., Zagatto, A. M. and Gobatto, C. A. (2014). Repeated sprint ability tests and intensity–time curvature constant to predict short-distance running performances. *Sport Sciences for Health*, 10(2), 105-110.

Berthoin, S., Baquet, G., Dupont, G., Blondel, N. and Mucci, P. (2003). Critical velocity and anaerobic distance capacity in prepubertal children. *Canadian Journal of Applied Physiology,* 28(4), 561-575.

Berthoin, S., Baquet, G., Dupont, G. and Van Praagh, E. (2006). Critical velocity during continuous and intermittent exercises in children. *European Journal of Applied Physiology,* 98(2), 132-138.

Billat, V. L., Renoux, J. C., Pinoteau, J., Petit, B. and Koralsztein, J. P. (1994). Times to exhaustion at 100% of velocity at VO_2max and modelling of the time-limit/velocity relationship in elite long-distance runners. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology,* 69(3), 271-273.

Billat, V. L., Renoux, J. C., Pinoteau, J., Petit, B. and Koralsztein, J. P. (1995). Times to exhaustion at 90,100 and 105% of velocity at $\dot{V}O_2$max (Maximal aerobic speed) and critical speed in elite longdistance runners. *Archives of Physiology and Biochemistry,* 103(2), 129-135.

Billat, V. L., Binsse, V., Petit, B. and Koralsztein, J. J. (1998). High level runners are able to maintain a VO2 steady-state below VO2max in an all-out run over their critical velocity. *Archives of Physiology and Biochemistry,* 106(1), 38-45.

Billat, V. L., Blondel, N. and Berthoin, S. (1999). Determination of the velocity associated with the longest time to exhaustion at maximal oxygen uptake. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology,* 80(2), 159-161.

Blondel, N., Berthoin, S., Billat, V. and Lensel, G. (2001). Relationship Between Run Times to Exhaustion at 90, 100, 120, and 140% of vVO2max and Velocity Expressed Relatively to Critical Velocity and Maximal Velocity. *International Journal of Sports Medicine,* 22(1), 27-33.

Bloomfield, J., Polman, R. and O'Donoghue, P. (2007). Physical demands of different positions in FA Premier League soccer. *Journal of Sports Science and Medicine,* 6(1), 63.

Bosquet, L., Léger, L. and Legros, P. (2002). Methods to determine aerobic endurance. *Sports Medicine,* 32(11), 675-700.

Bosquet, L., Duchene, A., Lecot, F., Dupont, G. and Leger, L. (2006). Vmax estimate from three-parameter critical velocity models: validity and impact on 800 m running performance prediction. *European Journal of Applied Physiology,* 97(1), 34-42.

Bradley, P. S., Sheldon, W., Wooster, B., Olsen, P., Boanas, P. and Krustrup, P. (2009). High-intensity running in English FA Premier League soccer matches. *Journal of Sports Sciences,* 27(2), 159-168.

Brickley, G., Doust, J. and Williams, C. A. (2002). Physiological responses during exercise to exhaustion at critical power. *European Journal of Applied Physiology,* 88(1-2), 146-151.

Bull, A. J., Housh, T. J., Johnson, G. O. and Perry, S. R. (2000). Effect of mathematical modeling on the estimation of critical power. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 32(2), 526-530.

Bull, A. J., Housh, T. J., Johnson, G. O. and Rana, S. R. (2008). Physiological responses at five estimates of critical velocity. *European Journal of Applied Physiology,* 102(6), 711-720.

Burnley, M. and Jones, A. M. (2007). Oxygen uptake kinetics as a determinant of sports performance. *European Journal of Sport Science,* 7(2), 63-79.

Carey, D. G., Pliego, G. J. and Raymond, R. L. (2008). A comparison of different heart rate deflection methods to predict the anaerobic threshold. *European Journal of Sport Science,* 8(5), 315-323.

Carling, C., Bloomfield, J., Nelsen, L. and Reilly, T. (2008). The role of motion analysis in elite soccer. *Sports Medicine,* 38(10), 839-862.

Carling, C. (2010). Analysis of physical activity profiles when running with the ball in a professional soccer team. *Journal of Sports Sciences,* 28(3), 319-326.

Carter, H. and Dekerle, J. (2014). Metabolic stress at cycling critical power vs. running critical speed. *Science and Sports,* 29(1), 51-54.

Castagna, C., D'Ottavio, S. and Abt, G. (2003). Activity profile of young soccer players during actual match play. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 17(4), 775-780.

Castagna, C., Impellizzeri, F. M., Chaouachi, A., Bordon, C. and Manzi, V. (2011). Effect of training intensity distribution on aerobic fitness variables in elite soccer players: A case study. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 25(1), 66-71.

Chidnok, W., Dimenna, F. J., Bailey, S. J., Vanhatalo, A., Morton, R. H., Wilkerson, D. P., et al. (2012). Exercise tolerance in intermittent cycling: application of the critical power concept. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 44(5), 966-976.

Clingeleffer, A., Mc Naughton, L. R. and Davoren, B. (1994). The use of critical power as a determinant for establishing the onset of blood lactate accumulation. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology,* 68(2), 182-18.

Clark, I. E., West, B. M., Reynolds, S. K., Murray, S. R. and Pettitt, R. W. (2013). Applying the critical velocity model for an off-season ınterval training program. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 27(12), 3335-3341.

Çelik, Ö., Koşar, Ş. N., Korkusuz, F. and Bozkurt, M. (2005). Reliability and validity of the modified Conconi test on concept II rowing ergometers. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 19(4), 871-877.

De Almeida, P. A. S., Ferreira, G. R., Morais, D. C., Barbosa, E. S., Cardoso, A. T., Rocha, C. C. D., Da Silva, S. F. (2008). Behavior parameters of control aerobic training during field tests. *Fitness and Performance Journal,* 7(6), 406-412.

Dellal, A., Chamari, K., Wong, D. P., Ahmaidi, S., Keller, D., Barros, R., et al. (2011). Comparison of physical and technical performance in European soccer match-play: FA Premier League and La Liga. *European Journal of Sport Science,* 11(1), 51-59.

De Lucas, R. D., Caputo, F., Mancini, E. C. and Denadai, B. S. (2002). The validity of critical speed determined from track cycling for identification of the maximal lactate steady state. *Biology of Sport,* 19(3), 239-242.

De Lucas, R. D., Dittrich, N., Junior, R. B., De Souza, K. M. and Guglielmo, L. G. A. (2012). Is the critical running speed related to the intermittent maximal lactate steady state? *Journal of Sports Science and Medicine,* 11(1), 89.

Denadai, B. S., Gomide, E. B. G. and Greco, C. C. (2005). The relationship between onset of blood lactate accumulation, critical velocity, and maximal lactate steady state in soccer players. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 19(2), 364-368.

Di Prampero, P. E. (1999). The concept of critical velocity: a brief analysis. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology,* 80(2), 162-164.

Dunlop, G. (2013). A novel approach to the application of critical velocity within soccer. Unpublished master dissertation, University of Glasgow, Scotland, UK.

Eniseler, N. (2005). Heart rate and blood lactate concentrations as predictors of physiological load on elite soccer players during various soccer training activities. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 19(4), 799-804.

Ettema, J. (1966). Limits of human performance and energy-production. *Internationale Zeitschrift für angewandte Physiologie einschließlich Arbeitsphysiologie,* 22(1), 45-54.

Florence, S.-l. and Weir, J. P. (1997). Relationship of critical velocity to marathon running performance. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology,* 75(3), 274-278.

Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (2008). *How to design and evaluate research in education* (7th ed.). New York: Mc-Graw Hill.

Fukuda, D. H., Smith, A. E., Kendall, K. L., Dwyer, T. R., Kerksick, C. M., Beck, T. W., et al. (2010). The effects of creatine loading and gender on anaerobic running capacity. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 24(7), 1826-1833.

Gaesser, G. A., Carnevale, T. J., Garfinkel, A., Walter, D. O. and Womack, C. J. (1995). Estimation of critical power with nonlinear and linear models. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 27(10), 1430-1438.

Gaesser, G. A. and Poole, D. C. (1996). The slow component of oxygen uptake kinetics in humans. *Exercise and Sport Sciences Reviews,* 24(1), 35-70.

Galbraith, A., Hopker, J., Jobson, S. and Passfield, L. (2011). A novel field test to determine critical speed. *Journal of Sports Medicine and Doping Studies,* 1(1), 1-4.

Gamelin, F. X., Coquart, J., Ferrari, N., Vodougnon, H., Matran, R., Leger, L., et al. (2006). Prediction of one-hour running performance using constant duration tests. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 20(4), 735-739.

Gobatto, C. A., De Mello, M. A. R., Sibuya, C. Y., De Azevedo, J. R. M., Dos Santos, L. A. and Kokubun, E. (2001). Maximal lactate steady state in rats submitted to swimming exercise. *Comparative Biochemistry and Physiology Part A: Molecular and Integrative Physiology,* 130(1), 21-27.

Güvenç, A., Çolak, R. ve Açıkada, C. (2005). 12-15 Yaş arası antrenmanlı çocuklarda cinsiyet ve yaşın laktat ve kalp atım hızı cevaplarına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi,* 16(1), 1-18.

Hawley, J. A. (2002). Adaptations of skeletal muscle to prolonged, intense endurance training. *Clinical and Experimental Pharmacology and Physiology,* 29(3), 218-222.

Hill, D. W. (1993). The critical power concept. *Sports Medicine,* 16(4), 237-254.

Hill, D. and Ferguson, C. (1999). A physiological description of critical velocity. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology,* 79(3), 290-293.

Hill, D., Vingren, J., Nakamura, F. and Kokobun, E. (2011). Relationship between speed and time in running. *International Journal of Sports Medicine,* 32(7), 519.

Hill-Haas, S. V., Rowsell, G. J., Dawson, B. T. and Coutts, A. J. (2009). Acute physiological responses and time-motion characteristics of two small-sided training regimes in youth soccer players. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 23(1), 111-115.

Hoff, J., Wisløff, U., Engen, L., Kemi, O. and Helgerud, J. (2002). Soccer specific aerobic endurance training. *British Journal of Sports Medicine,* 36(3), 218-221.

Hopkins, W., Edmond, I., Hamilton, B., Macfarlane, D. and Ross, B. (1989). Relation between power and endurance for treadmill running of short duration. *Ergonomics,* 32(12), 1565-1571.

Housh, D. J., Housh, T. J. and Bauge, S. M. (1990). A methodological consideration for the determination of critical power and anaerobic work capacity. *Research Quarterly for Exercise and Sport,* 61(4), 406-409.

Housh, T., Johnson, G., McDowell, S., Housh, D. and Pepper, M. (1991). Physiological responses at the fatigue threshold. *International Journal of Sports Medicine,* 12(03), 305-308.

Housh, T. J., Devries, H. A., Housh, D. J., Tichy, M. W., Smyth, K. D. and Tichy, A. (1991). The relationship between critical power and the onset of blood lactate accumulation. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness,* 31(1), 31-36.

Housh, T. J., Cramer, J. T., Bull, A. J., Johnson, G. O. and Housh, D. J. (2001). The effect of mathematical modeling on critical velocity. *European Journal of Applied Physiology,* 84(5), 469-475.

Hughson, R., Orok, C. and Staudt, L. (1984). A High Velocity Treadmill Running Test to Assess Endurance Running Potential. *International Journal of Sports Medicine,* 5(01), 23-25.

Ignjatović, A., Hofmann, P. and Radovanović, D. (2008). Non-invasive determination of the anaerobic threshold based on the heart rate deflection point. *Facta universitatis-series: Physical Education and Sport,* 6(1), 1-10.

Jenkins, D. G. and Quigley, B. M. (1992). Endurance training enhances critical power. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 24(11), 1283-1289.

Jones, A. M. and Doust, J. (2001). Kinathropometry and exercise physiology laboratory manual: tests, procedures and data, vol 2. Exercise physiology. In R. Eston & T. Reilly (Eds.), Limitations to submaximal exercise performance (pp. 280-311). London, Routledge.

Jones, A. M., Vanhatalo, A., Burnley, M., Morton, R. H. and Poole, D. C. (2010). Critical power: implications for determination of V O2max and exercise tolerance. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 42(10), 1876-1890.

Kachouri, M., Vandewalle, H., Billat, V., Huet, M., Thomaïdis, M., Jousselin, E., et al. (1995). Critical velocity of continuous and intermittent running exercise. An example of the limits of the critical power concept. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology,* 73(5), 484-487.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi* (27. Baskı). Ankara: Nobel.

Kolbe, T., Dennis, S. C., Selley, E., Noakes, T. D. and Lambert, M. I. (1995). The relationship between critical power and running performance. *Journal of Sports Sciences,* 13(3), 265-269.

Kranenburg, K. J. and Smith, D. J. (1996). Comparison of critical speed determined from track running and treadmill tests in elite runners. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 28(5), 614-618.

Linnarsson, D., Karlsson, J., Fagraeus, L. and Saltin, B. (1974). Muscle metabolites and oxygen deficit. *Journal of Applied Physiology,* 36(4), 399-402.

Loures, J. P., Filho, C. A. K., Holtz, V., Franco, E. I. K., Zagatto, A. M. and Papoti, M. (2012). Correlation between the Curvature Constant Parameter (W') from the Velocity-Exhaustion Time Relationship, Maximal Accumulated Oxygen Deficit and Performance in Professional Soccer Players. *Journal of Exercise Physiology Online,* 15(5).

McLellan, T. and Cheung, K. (1992). A comparative evaluation of the individual anaerobic threshold and the critical power. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 24(5), 543-550.

Midgley, A. W., McNaughton, L. R. and Wilkinson, M. (2006). Is there an Optimal Training Intensity for Enhancing the Maximal Oxygen Uptake of Distance Runners? *Sports Medicine,* 36(2), 117-132.

Mohr, M., Krustrup, P. and Bangsbo, J. (2003). Match performance of high-standard soccer players with special reference to development of fatigue. *Journal of Sports Sciences,* 21(7), 519-528.

Mohr, M., Krustrup, P. and Bangsbo, J. (2005). Fatigue in soccer: a brief review. *Journal of Sports Sciences,* 23(6), 593-599.

Monod, H. and Scherrer, J. (1965). The work capacity of a synergic muscular group. *Ergonomics,* 8(3), 329-338.

Moritani, T., Nagata, A., Devries, H. A. and Muro, M. (1981). Critical power as a measure of physical work capacity and anaerobic threshold. *Ergonomics,* 24(5), 339-350.

Morton, R. H. (1996). A 3-parameter critical power model. Ergonomics, 39(4), 611-619.

Morton, R. H. and Billat, V. (2000). Maximal endurance time at VO2max. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 32(8), 1496-1504.

Morton, R. H. (2006). The critical power and related whole-body bioenergetic models. *European Journal of Applied Physiology,* 96(4), 339-354.

Mucci, P. and Lesaignoux, Y. (2008). Inspiratory-muscle training and critical velocity. *Science and Sports,* 23(5), 255-257.

Okudan, N. ve Gökbel, H. (2003). Kritik güç ile maksimal oksijen tüketimi ve anaerobik eşik arasındaki ilişkiler. Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 19, 9-14.

Özyener, F., Rossiter, H. B., Ward, S. A. and Whipp, B. J. (2001). Influence of exercise intensity on the on-and off-transient kinetics of pulmonary oxygen uptake in humans. *The Journal of Physiology,* 533(3), 891-902.

Penteado, R., Salvador, A. F., Corvino, R. B., Cruz, R., Lisbôa, F. D., Caputo, F., et al. (in press). Physiological responses at critical running speed during continuous and intermittent exhaustion tests. *Science and Sports*.

Pepper, M. L., Housh, T. J. and Johnson, G. O. (1992). The accuracy of the critical velocity test for predicting time to exhaustion during treadmill running. *International Journal of Sports Medicine,* 13(02), 121-124.

Poole, D. C., Ward, S. A., Gardner, G. W. and Whipp, B. J. (1988). Metabolic and respiratory profile of the upper limit for prolonged exercise in man. *Ergonomics,* 31(9), 1265-1279.

Poole, D. C., Ward, S. A. and Whipp, B. J. (1990). The effects of training on the metabolic and respiratory profile of high-intensity cycle ergometer exercise. *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology,* 59(6), 421-429.

Rampinini, E., Sassi, A., Azzalin, A., Castagna, C., Menaspà, P., Carlomagno, D., et al. (2010). Physiological determinants of Yo-Yo intermittent recovery tests in male soccer players. *European Journal of Applied Physiology,* 108(2), 401-409.

Ramsbottom, R., Brewer, J. and Williams, C. (1988). A progressive shuttle run test to estimate maximal oxygen uptake. *British Journal of Sports Medicine,* 22(4), 141-144.

Rebelo, A., Brito, J., Seabra, A., Oliveira, J. and Krustrup, P. (2014). Physical match performance of youth football players in relation to physical capacity. *European Journal of Sport Science,* 14(1), 148-156.

Reilly, T., Bangsbo, J. and Franks, A. (2000). Anthropometric and physiological predispositions for elite soccer. *Journal of Sports Sciences,* 18(9), 669-683

Rostgaard, T., Iaia, F. M., Simonsen, D. S. and Bangsbo, J. (2008). A test to evaluate the physical impact on technical performance in soccer. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 22(1), 283-292.

Roston, W. L., Whipp, B. J., Davis, J. A., Cunningham, D. A., Effros, R. M. and Wasserman, K. (1987). Oxygen uptake kinetics and lactate concentration during exercise in humans. *The American Review of Respiratory Disease,* 135(5), 1080-1084.

Schnitzler, C., Heck, G., Chatard, J.-C. and Ernwein, V. (2010). A simple field test to assess endurance in inexperienced runners. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 24(8), 2026-2031.

Simões, H., Denadai, B. S., Baldissera, V., Campbell, C. and Hill, D. (2005). Relationships and significance of lactate minimum, critical velocity, heart rate deflection and 3 000 m track-tests for running. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness,* 45(4), 441-451.

Smith, C. G. and Jones, A. M. (2001). The relationship between critical velocity, maximal lactate steady-state velocity and lactate turnpoint velocity in runners. *European Journal of Applied Physiology,* 85(1), 19-26.

Smith, A., Fukuda, D., Kendall, K., Graef, J., Moon, J. and Stout, J. (2009). The combined effects of a pre-workout supplement and three weeks of high-intensity interval training on critical velocity, anaerobic running capacity, training volume, and body composition in men and women. *Journal of the International Society of Sports Nutrition,* 6, 1-2.

Smith, A. E., Fukuda, D. H., Kendall, K. L. and Stout, J. R. (2010). The effects of a pre-workout supplement containing caffeine, creatine, and amino acids during three weeks of high-intensity exercise on aerobic and anaerobic performance. *Journal of the International Society of Sports Nutrition,* 7(10)

Smith, A. E., Kendall, K. L., Fukuda, D. H., Cramer, J. T. and Stout, J. R. (2011). Determination of aerobic and anaerobic performance: a methodological consideration. *Physiological Measurement,* 32(4), 423.

Soares-Caldeira, L. F., Okuno, N. M., Sales, M. M., Campbell, C. S. G., Simões, H. G. and Nakamura, F. Y. (2012). Similarity in physiological and perceived exertion responses to exercise at continuous and intermittent critical power. *European Journal of Applied Physiology,* 112(5), 1637-1644.

Stølen, T., Chamari, K., Castagna, C. and Wisløff, U. (2005). Physiology of soccer. *Sports Medicine,* 35(6), 501-536.

Taylor, S. A. and Batterham, A. M. (2002). The reproducibility of estimates of critical power and anaerobic work capacity in upper-body exercise. *European Journal of Applied Physiology,* 87(1), 43-49.

Vanhatalo, A., Jones, A. M. and Burnley, M. (2011). Application of critical power in sport. *International Journal of Sports Physiology and Performance,* 6(1), 128-136.

Wagner, P. D. (1996). Determinants of maximal oxygen transport and utilization. *Annual Review of Physiology,* 58(1), 21-50.

Vandewalle, H., Vautier, J. F., Kachouri, M., Lechevalier, J. M. and Monod, H. (1997). Work-exhaustion time relationships and the critical power concept. A critical review. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness,* 37(2), 89-102.

Wakayoshi, K., Yoshida, T., Udo, M., Harada, T., Moritani, T., Mutoh, Y., et al. (1993). Does Critical Swimming Velocity Represent Exercise Intensity at Maximal Lactate Steady State? *European Journal of Applied Physiology and Occupational Physiology,* 66(1), 90-95.

Walsh, M. L. (2000). Whole body fatigue and critical power. *Sports Medicine,* 29(3), 153-166.

Whipp, B. J. and Wasserman, K. (1972). Oxygen uptake kinetics for various intensities of constant-load work. *Journal of Applied Physiology,* 33(3), 351-356.

Whipp, B. J. (1987). Dynamics of pulmonary gas exchange. *Circulation,* 76(6) 18-28.

Wisloff, U., Helgerud, J. and Hoff, J. (1998). Strength and endurance of elite soccer players. *Medicine and Science in Sports and Exercise,* 30, 462-467.

Xu, F. and Rhodes, E. C. (1999). Oxygen uptake kinetics during exercise. *Sports Medicine,* 27(5), 313-327.

Zagatto, A., Kalva-Filho, C., Loures, J., Kaminagakura, E., Redkva, P. and Papoti, M. (2013). Anaerobic running capacity determined from the critical velocity model is not significantly associated with maximal accumulated oxygen deficit in army runners. *Science and Sports,* 28(6), 159-165.

Ziogas, G. G., Patras, K. N., Stergiou, N. and Georgoulis, A. D. (2011). Velocity at lactate threshold and running economy must also be considered along with maximal oxygen uptake when testing elite soccer players during preseason. *The Journal of Strength and Conditioning Research,* 25(2), 414-419.

KADIN BİLEK GÜREŞÇİLERİNDE DÜZENLİ VE PLANLI ANTRENMAN

Programının Vücut Kompozisyonu, Endojen Amino Asitler ve Bazı Kan Parametreleri Üzerine Etkisinin Araştırılması

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Karadağ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 88
ISBN: 978-605-9663-87-8
© 1. Basım, Eylül 2017

KADIN BİLEK GÜREŞÇİLERİNDE DÜZENLİ VE PLANLI ANTRENMAN PROGRAMININ VÜCUT KOMPOZİSYONU, ENDOJEN AMİNO ASİTLER VE BAZI KAN PARAMETRELERİ ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Karadağ

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karadağ, Mustafa.

Kadın Bilek Güreşçilerinde Düzenli ve Planlı Antrenman Programının Vücut Kompozisyonu, Endojen Amino Asitler ve Bazı Kan Parametreleri Üzerine Etkisinin Araştırılması / *Mustafa Karadağ*
1. Basım, XII + 98 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-87-8
1. Kadın Bilek Güreşi 2. Egzersiz 3. Amino Asitler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt. No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ ..... **vii**

ŞEKİL LİSTESİ ..... **ix**

RESİM LİSTESİ ..... **xi**

BÖLÜM 1: GİRİŞ **1**

1.1. Genel Bilgiler 3

1.1.1. Dünyada Bilek Güreşi 3

1.1.2. Türkiye'de Bilek Güreşi 5

1.1.3. Bilek Güreşindeki Temel Teknikler 5

1.1.4. Proteinler 8

1.1.5. Amino Asitler 9

1.1.6. Esansiyel ve Esansiyel Olmayan Amino Asitler 10

1.1.7. Protein ve Amino Asitlerin Metabolizması 11

1.1.8. Glikoz – İnsülin 12

1.2. Amaç 13

BÖLÜM 2: GEREÇ VE YÖNTEM **15**

2.1. Çalışma Grubunun Oluşturulması 15

2.2. Araştırma Metodunun Uygulanması 16

2.3. Araştırmada Uygulanan Ölçüm ve Testler 16

2.3.1. Vücut Kompozisyonu, Boy ve Vücut Ağırlığının Ölçülmesi 16

2.4. Uygulanan Antrenman Programı 17

2.5. Laboratuvar Analizler 28

2.6. İstatistiksel Analizler 28

BÖLÜM 3: BULGULAR 29
3.1. Vücut Kompozisyonu 29
3.2. İnsülin ve Glikoz Değerleri 33
3.3. Endojen Aminoasit Değerleri 35
3.4. Beden Kitle İndeksi, İnsülin ve Glikoz Değerleri ile Endojen Amino Asitler Arasındaki Korelasyonlar 38

BÖLÜM 4: TARTIŞMA 41

BÖLÜM 5: YARIŞMA TALİMATLARI 49
5.1. Yarışmalara Katılacak Kulüplerin Ve Sporcuların Katılma Koşulları 49
5.2. Yarışma Kuralları 50
5.2.1. İzne Bağlı Yarışmalar 50
5.2.2. Teknik İlkeler 51
5.2.3. Yarışma Dalları 52
5.2.4. Yarışma İlkeleri ve Yaptırımlar 58
5.2.5. İtirazlar 66
5.2.6. Kulüpler Arası Yarışmalar 67
5.2.7. Doping 67
5.2.8. Milli Takım 68
5.2.9. Yayın Hakları 68
5.2.10. Sponsorluk 68
5.2.11. Ödüller 69
5.3. Bedensel Engellilerde Bilek Güreşi 70
5.3.1. Bilek Güreşi Yarışma Yönergesi 70

KAYNAKLAR 89

ÖZ GEÇMİŞ 97

KAYNAKLAR

1. Yetim A. Spor Sosyolojisi. Topkar Matbaacılık, Ankara.2000: 50.
2. Açıkada C, Ergen E. Bilim ve Spor. Büro - Tek Ofset Matbaacılık, Ankara. 1990: 50-110.
3. Çakıroğlu Mİ. Antrenman Teorisi ve Sistematiği, İstanbul, 1997: 119.
4. Doğan B. Spor Sosyolojisi ve Uygulamalı Spor Sosyolojisine Giriş. Nobel yayın dağıtım. Ankara. 2007: 18.
5. İkizler HC. Sporda Sosyal Bilimler. Alfa Basım ve Dağıtım. İstanbul. 2000: 111.
6. Turan Z. Bilek Güreşi. Cenüp Matbaası. Mersin. 2009.
7. Uğur E. Bilek Güreşi, İl Press Basım ve Yayın. İstanbul. 2009.
8. Anonim. "*Türkiye Vücut Geliştirme, Fitnes ve Bilek Güreşi Federasyonu*". http://www.tvgfbf.com/tr/ , 03.12.2012.
9. Anonim. "*Dünya Bilek Güreşi Federasyonu WAF*". http://www.worldarmwrestlingfederation.com/ 03.12.2012.
10. Smith K, Reynolds N, Downie S, Patel A, Rennie MJ. Effects of flooding amino acids on incorporation of labeled amino acids into human muscle protein. Am J Physiol Endocrinol Metab 1998; 275: 73-78.

11. Tipton DK, Wolfe RR. Protein and Amino Acids For Athletes. J Sports Sci. 2004; 22: 65-79.

12. Tang JE, Moore DR, Kujbida GW, Tarnopolsky MA, Phillips SM. Ingestion of whey hydrolysate, casein, or soy protein isolate: effects on mixed muscle protein synthesis at rest and following resistance exercise in young men. J Appl Physiol 2009; 107: 987-992.

13. Guyton, C. A., Hall, E. J., Medical Physiology (çev.: Çavuşoğlu, H., ve ark.). Nobel Tıp Kitapevleri. 2001.

14. Sevim Y. Antrenman Bilgisi. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara. 2002.

15. Frontera WR, Dawson DM, Slovik DM. Exercise in Rehabilitation, Medicine Human Kinetics. 1999: 48.

16. Lemon PW. Effect of Exercise On Protein Requirements. J Sports Sci 1991; 9: 53-70.

17. Neufer PD. The Effect of Detraining and Reduced Training on The Physiological Adaptations to Aerobic Exercise Training. Sports Med 1989; 8: 302-320.

18. Bohe J, Low JF,Wolfe RR, Rennie MJ. Latency and duration of stimulation of human muscle protein synthesis during continuous infusion of amino acids. J Physiol 2001; 532: 575-579.

19. Bohe J, Low A,Wolfe RR, Rennie MJ. Human muscle protein synthesis is modulated by extracellular, not intramuscular amino acid availability: a dose-response study. J Physiol 2003; 552: 315-324.

20. Tipton KD, Rasmussen BB, Miller SL, Wolf SE, Owens-Stovall SK, Petrini BE, Wolfe RR. Timing of amino acid–carbohydrate ingestion alters anabolic response of muscle to resistance exercise. Am J Physiol 2001; 281: 197-206.

21. Tipton DK, Borsheim E, Wolf SE, Sanford AP, Wolfe RR. Acute response of net muscle proteinbalance reflects 24-h balance after exercise and amino acid ingestion. Am J Physiol. 2003; 284: 76-89.

22. Borsheim E, Tipton KD, Wolf SE, Wolfe RR. Essential amino acids and muscle protein recovery from resistance exercise. Am J Physiol 2002; 283: 648-657.

23. Noyan A. Yaşam ve Hekimlikte Fizyoloji. Sekizinci baskı. Meteksan yayınevi, Ankara. 1993.

24. Tamer K. Sporda Fizyolojik- Fiziksel Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi. Bağırgan Yayınevi. Ankara. 2000: 32-184.

25. Özer K. Fiziksel Uygunluk. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara. 2001.

26. Pala R. Boks Milli Takımının Avrupa Şampiyonasına Hazırlık Kampları Süresince Bazı Fiziksel ve Oksidatif Stres Parametrelerinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2011.

27. Fox EL, Bowers RW. Foss ML. Beden Eğitimi ve Sporun Fizyolojik Temelleri. Çeviren Cerit M, Bağırgan Yayımevi, Ankara. 1999.

28. Hortobagyi T, Hill JP, Houmard JA, Fraser DD, Lambert NJ, Israel RG:Adaptive responses to muscle lengthening and shortening in humans.J Appl Physiol 1996; 80: 765-772.

29. Adams GR, Cheng DC, Haddad F, Baldwin KM. Skeletal muscle hypertrophy in response to isometric, lengthening, and shortening training bouts of equivalent duration. J Appl Physiol 2004; 96: 1613-1618.

30. Giada F, Vigna G, Vitale E, Baldo-Enzi G, Bertaglia M, Crecca R, Fellin R. Effect of Age on The Response of Blood Lipids, Body Composition, and Aerobic Power To Physical Conditioning and Deconditioning. So – Metabolism 1995; 44(2): 161-165.

31. Karacan S, Çolakoglu FF. (2003). Sedanter Orta Yaş Bayanlar İle Genç Bayanlarda Aerobik Egzersizin Vücut Kompozisyonu ve Kan Lipitlerine Etkisi Spor Metre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi. 1(2): 83-88.

32. Ghroubi S, Elleuch H, Chikh T, Kaffel N, Abid M, Elleuch MH. Physical training combined with dietary measures in the treatment of adult obesity. A comparison of two protocols. Ann Phys Rehabil Med 2009; 52(5): 394-413.

33. Tamer K. Farklı Aerobik Antrenman Programlarının Serum Hormonları, Kan Lipitleri ve Vücut Yağ Yüzdesi Üzerine Etkisi, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 1996; 1: 1-11.

34. Günay M, Tamer K, Cicioğlu İ, Çevik C. İki Farklı Tipteki İnterval Antrenman Programlarının Bazı Fizyolojik Parametreler Üzerine Etkisi, E.Ü. Spor Hek. Dergisi 2000; 35: 143.

35. Sönmez GT. Egzersiz ve Spor Fizyolojisi, Ata Ofset Matbaacılık, Bolu. 2002: 117.

36. Lutoslawska G, Sendecki W. Plasma Biochemical Variables in Response to 42 Km Sky and Canoe Races. Sports Med Phys Fitness 1990; 30: 406-411 .

37. Büyükyazı G, Kutlu N, Karadeniz G, Çabuk M, Ceylan C, Uyanık BS, Seven S. Özdemir E. Kronik Aerobik Egzersizin Orta Yaşlı Erkeklerde Hematolojik Parametreler ve Lipid Profili Üzerine Etkisi," Spor Hekimliği Dergisi 2002; 37: 111-118.

38. Howlett K, Angus D, Proietto J, Hargreaves M. Effect of İncreased Blood Glucose Availability On Glucose Kinetics During Exercise 1998; 84: 1413-1417.

39. Stuart M, Brian G, Douglas J, Audrey L, Neil M, Jason ET, Sarah BW, David A, Mark AT. Body-Weight- Support Treadmill Training İmproves Blood Glucose Regulation in Persons with İncomplete Spinal Cord İnjury. J Appl Physiol 2004; 97: 716-724.

40. Bangsbo J, Iaia FM, Krustrup P. Int J Sports Physiol Perform 2007; 2(2): 111-127.

41. Kratz A, Lewandrowski KB, Siegel AJ, Chun KY, Flood JG, Van Cott EM, Lee-Lewandrowski E. Effect of marathon running on hematologic and biochemical laboratory parameters, including cardiac markers. Am J Clin Pathol 2002; 118: 856-863.

42. Zuliani U. Metabolic Modifications Caused by Sport Activity. Effect in Leissure Time Cross Country Skiers. J Sport Med 1983; 23: 385-392.

43. Günay M, Cicioğlu İ, Kara E. Egzersizde Metabolik Ve Isı Adaptasyonu, Gazi Kitap Evi Ankara. 2006.

44. Perreault L, Lavely JM, Bergman BC, Horton TJ. Gender differences in insulin action after a single bout of exercise. J Appl Physiol. 2004; 97(3): 1013-1021.

45. Smutok MA, Reece C, Kokkinos PF, Farmer C, Dawson P, Shulman R, DeVane-Bell J, Patterson J, Charabogos C, Goldberg AP, Hurley BF. Aerobic versus strength training for risk factor intervention in middle-aged men at high risk for coronary heart disease. Metabolism 1993; 42:177-184.

46. Smutok MA, Reece C, Kokkinos PF, Farmer CM, Dawson PK, DeVane J, Patterson J, Goldberg AP, Hurley BF: Effects of exercise training modality on glucose tolerance in men with abnormal glucose regulation. Int J Sports Med 1994; 15:283-289.

47. Ryan AS, Pratley RE, Goldberg AP, Elahi D. Resistive training increases insulin action in postmenopausal women. J Gerontol 1996; 51: 199-205.

48. Günay M, Cicioğlu İ. Spor Fizyolojisi, Gazi Kitabevi, Baran Ofset,1.Baskı, Ankara. 2001.

49. Biolo G, Williams BD, Fleming RY, Wolfe RR Insulin action on muscle protein kinetics and amino acid transport during recovery after resistance exercise. Diabetes 1999; 48(5): 949-957.

50. Stefan M. Pasiakos. Exercise and Amino Acid Anabolic Cell Signaling and the Regulation of Skeletal Muscle Mass. Nutrients 2012; 4: 740-758.

51. Henriksson By J. Effect of Exercise on Amino Acid Concentrations in Skeletal Muscle and Plasma J. exp. Biol 1991; 160: 149-165.

52. Aguiló A, Castaño E, Tauler P, Guix MP, Serra N, Pons A. Participation of blood cells in the changes of blood amino acid concentrations during maximal exercise. J Nutr Biochem 2000; 11(2): 81-86.

53. Bergström J. Forst P, Hultman E. Free amino acids in muscle tissue and plasma during exercise in man. Clin. Physiol 1985; 5: 155-160.

54. Wilkinson SB, Tarnopolsky MA, Macdonald MJ, Macdonald JR, Armstrong D, Phillips SM. Consumption of fluid skim milk promotes greater muscle protein accretion after resistance exercise than does consumption of an isonitrogenous and isoenergetic soy-protein beverage. Am J Clin Nutr 2007; 85: 1031-1040.

55. Campbell B, Roberts M, Kerksick C, Wilborn C, Marcello B, Taylor L, Nassar E, Leutholtz B, Bowden R, Rasmussen C, Greenwood M, Kreider R. Pharmacokinetics, safety, and effects on exercise performance of L-arginine alpha-ketoglutarate in trained adult men. Nutrition 2006; 22(9): 872-881.

56. Zhang D, Zhang J, Ma W, Chen D, Han H, Shu H, Liu G. Analysis of trace amino acid neurotransmitters in hypothalamus of rats after exhausting exercise using microdialysis. J Chromatogr B Biomed Sci Appl 2001; 758(2): 277-282.

57. Powell D, Wimbush K. Plasma Amino Acid Profile in Horses following a Weighted Exercise Test. J. Equine Vet. Sci 2009; 29: 311-312.

58. https://sgm.gsb.gov.tr/Public/images/SGM/Federasyon/Bilek%20Guresi%20Yarisma%20Yone.pdf erişim tarihi: 31.05.2017

59. https://sgm.gsb.gov.tr/Public/images/SGM/Federasyon/Bilek%20Guresi%20Yarisma%20Yone.pdf erişim tarihi: 31.05.2017

60. http://www.trtspor.com/etiket/%C3%9Cniversiteleraras%C4%B1%20Bilek%20G%C3%BCre%C5%9Fi%20%C5%9Eampiyonas%C4%B1/ erişim tarihi: 01.06.2017

61. https://pixabay.com/tr/bilek-g%C3%BCre%C5%9Fi-rekabet-g% C3%BCc%C3%BC-1019901/ erişim tarihi: 01.06.2017

İçten ve Hak Edilmiş Bir Övgüyü
En Son Ne Zaman Aldınız?

MARİFET İLTİFATA TABİDİR

Yeliz Bek Atalay

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 92
ISBN: 978-605-9663-91-5
© 1. Basım, Kasım 2017

MARİFET İLTİFATA TABİDİR

Yeliz Bek Atalay

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Can Akcaoğlu -can@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sage Yayıncılık Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No:14721
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. Kültür Han No:7/101-102 Altındağ/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bek Atalay, Yeliz.
Marifet İltifata Tabidir / *Yeliz Bek Atalay*
1. Basım, XIV+146 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-91-5
1. Kişisel Gelişim 2. Başarı 3. Motivasyon

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt. No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE SAYGI EVET FOTOKOPİ KORSAN HAYIR
atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

BAZEN BİR ÖNERİ SİZİN İÇİN MİLAT OLABİLİR..... 1
KEŞKE TUTULMASI 3
Olumsuz Benlik Algısı 4
SEÇTİĞİN VAZGEÇTİĞİNE DEĞSİN..... 6
Sosyal Medyanın Her Yönü Mü Zararlı?..... 6

YETENEK NEDİR..... 11
GÖRKEMLİ BEYNİMİZ 13
BEYNİNİZE BİR HEDEF GÖSTERİN..... 14
Beyninize Gösterdiğiniz Hedefler Görülebilir, İşitebilir, Hissedilebilir Olmalı 15
Beyninizle Olan İletişiminizde İyimser Olmaya Gayret Gösterin... 15
GÜLÜMSEYİN LÜTFEN..... 16
Beyninizden istedikleriniz tutarlı olmalı 17
Beyniniz başıboş kalmamalı..... 17
Beyninizi bilgi ile besleyelim..... 18
İNSAN BİR KAİNATTIR..... 19
BEYİN HAKKINDA ŞAŞIRTICI RAKAMLAR..... 22

KÖTÜ HİSSETMEMEK İYİ HİSSETMEKLE AYNI ŞEY DEĞİLDİR..... 23
MİNDFULNESS ÇALIŞMASI NEDİR? 23

MAZERETLER..... 31
TAVANIZIN BOYUTU NE..... 33
OLACAK İŞ DEĞİL..... 34
GEMİLERİ YAKMAK..... 35
MİMAR SİNANIN 400 YILLIK MEKTUBU 37

DUYGUSAL ZEKÂ.....41
ÇOK AZ ALIKOYAN BİR DUYGUSAL ZEKÂ TESTİ ÖRNEĞİ.....43
PEKİ DUYGUSAL ZEKÂYI NASIL GELİŞTİREBİLİRİZ.....46
Günlük Hayatta ve Mesleki Alanda Duygusal Zekâyı Geliştirmek İçin Anılarımıza da Bir Göz Atsak mı?.....46
Duygusal zekâ kendinizi tanımanızı şart koşar.....47
ÖNCE BİZ ALIŞKANLIKLARIMIZI OLUŞTURURUZ, SONRA DA ALIŞKANLIKLARIMIZ BİZİ OLUŞTURUR.....51

İNSAN DİYETİ.....55
ARKADAŞ ARKA TAŞI.....58
ARKADAŞ ORTAMI.....59
MUTSUZLUK BULAŞICIDIR.....59
ÇÖP KAMYONU KANUNU.....62

ZAMAN KONTROLÜ.....65
PLASEBO ETKİSİ.....76
İKİ KULAĞIMIZ BİR AĞZIMIZ VAR AMA ÇOK KONUŞUP AZ DİNLİYORUZ.....82
'3 TANE DAHA" YÖNETİMİ.....83
ALFA KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ.....84
İki Deniz.....85
HATIRLAMA EGZERSİZİ.....86
MAVİ KURDELE.....88

HAFTALIK DERS ÇALIŞMA PROGRAMI YALANI.....91

DERS ÇALIŞMAk NASIL ZEVKLİ BİR HAL ALIR?.....94
KAVANOZ DENEYİ.....97

45 DAKİKA DERS 15 DAKİKA DİNLENME YOK ÖYLE BİR DÜNYA!!!! 99
POMODORO TEKNİĞİ.....100
BAŞARISIZLIĞIN SEBEBİ ÇOK AZ YA DA ÇOK SIK MOLA VERMEK OLABİLİR.....104
Molalarda Neler Yapmak En Güzeli.....105
TAM DERS ÇALIŞMAYA BAŞLAYACAKSINIZ.....106

DERS ÇALIŞMAYA BİR TÜRLÜ BAŞLAYAMIYORUM.....109
ZİNCİRİ KIRMA 111
ŞİMDİ BAŞLA.....112
MÜZİKLE DERS ÇALIŞTIĞINDA DERSLERİ DAHA İYİ ANLADIĞINI SANIYORSAN YANILIYORSUN.....114

CEP TELEFONUNU BIRAKINCA NE İŞ YAPIYORSUNUZ? HEMEN GERİ Mİ ALIYORSUNUZ? 117
HEDONİK ADAPTASYON NEDİR?.....120
BAŞA BELA UYGULAMALAR.....124
TELEFONDAN İBARET DEĞİLSİN 125
Sağlam Hedefler Bizi Erken Uyandırır.....126

ÜNİVERSİTEYE HAZIRLIK SÜRECİNDE DUVAR GÜNLÜĞÜ 131
HOLİSTİK ÖĞRENME 133
Bir Bilginin Hafızaya Kaydı Nasıl Gerçekleşir?.....133
a. Çok Kısa Süreli Hafıza 133
b. Kısa Süreli Hafıza 134
c. Uzun Süreli Hafıza 134
ALINAN BİLGİLERİN HAFIZAYA DAHA İYİ YERLEŞMELERİ İÇİN NELER YAPABİLİRİZ?.....135
1. Tekrar Etmek.....135
2 Bilgiyi Yazarak Düzenlemek ve Kategorize Etmek.....135
3. Bilgiyi İşe Yarar Hale Getirmek.....136
4. Birbirine Bağlama Yöntemi.....136
DERS ÇALIŞMAKTAN GINA GELDİĞİNDE NE YAPMALI.....137
STEPHEN COVEY'N 90/10 KURALI.....138

SON SÖZ.....141

KAYNAKÇA 145

KAYNAKÇA

Arıtan Aydın, Holistik Öğrenme, 2011

Akgündüz Abdülkadir, Mutlaka Başarılı Olma Sanatı, 2001

Beceren Eray, Duygusal ve Sosyal Zekâmız, 2012

Birsel Gülse. Memleketi Ben Kurtaracağım, 2015

Bolat Özgür, Beni Ödülle Cezlandırma, 2016

Bozdağ Muhammed, Düşün ve Başar, 2016

Buzan Tony, Aklını Kullan, 1993

Celbiş Bahar, Türk Adli Tıp Sitesi

Cüceloğlu Doğan, Keşkesiz Bir Yaşam İçin İletişim Donanımları, 2002

Cüceloğlu Doğan, İçimizdeki Çocuk, 1999

Cüceloğlu Doğan, İyi Düşün Doğru Karar Ver, 1999

Cüceloğlu Doğan, 'Mış Gibi Yaşamalar', 2016

Çakracı Şermin, Kötü Alışkanlıklara İyi Öneriler, 2016

Damcı Tamer, Bir Yol Var, 2016

Dökmen Üstün, Küçük Şeyler, 2005

Durmuş Adem, Başarının Yol Haritası

Drucker Peter, Gelecek İçin Yönetim, 1993

Erdem Deniz, Terapi Defteri, 2016

Freud Sigmund, Günlük Yaşamın Psikopatolojisi, 1901

Hacı Evliyağil, Yıldız İşim ve Ben

Genç Beyin Dergisi, Mayıs 2002-2003

Taşlıyan Muhammed, Duygusal Zekâ, İletişim Becerileri ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki, 2015

Semerci Bengi, Duyguların Şifresi, 2015

Nietsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt, 1891

Tarhan Nevzat, Bilinçli Genç Olmak, 2017

FUTBOLDA ŞİDDET VE TARAFTARLIK

Dr. Mert Kerem Zelyurt

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 66
ISBN : 978-605-9663-65-6
© 1. Basım, Nisan 2017

FUTBOLDA ŞİDDET VE TARAFTARLIK

Dr. Mert Kerem Zelyurt

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Zelyurt, Mert Kerem.
Futbolda Şiddet ve Taraftarlık / *Mert Kerem Zelyurt*
1. Basım, VI+140 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-65-6
1. Futbol 2. Taraftarlık 3. Şiddet 4. Fanatizm 5. Holiganizm

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ VE AMAÇ 1

BÖLÜM 2: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE FUTBOLUN TARİHSEL GELİŞİMİ 7
2.1. Dünyada Futbol 7
2.2. Türkiye'de Modern Futbolun Gelişimi 11

BÖLÜM 3: FUTBOLUN SİYASAL VE EKONOMİK BOYUTLARI 15

BÖLÜM 4: FUTBOL TARAFTARLIĞI 21
4.1. Taraftarlık 21
4.2. Taraftarlık, Özdeşleşme ve Kimlik Duygusu 23
4.3. Taraftarlık ve İdeoloji 26
4.4. Türkiye'de Futbol Taraftarlığı ve Kategorizasyon Biçimleri 28
4.5. Futbolun Endüstriyelleşmesinin Taraftarlık Olgusuna Etkileri 32

BÖLÜM 5: SPOR VE ŞİDDET 35
5.1. Şiddet ve Saldırganlık Kavramı 35
5.2. Sporda Şiddet 39

BÖLÜM 6: FUTBOLDA ŞİDDET VE HOLİGANİZM 43
6.1. Holiganizmin Kaynakları ve Holiganların Özellikleri 46
6.2. Seyirci ve Taraftar Şiddetini Doğuran Unsurlar 51

BÖLÜM 7: FUTBOLUN AKTÖRLERİ VE ŞİDDET 55
7.1. Futbolcular (Oyuncular) 55
7.2. Hakemler 61
7.3. Teknik Direktörler-Antrenörler 65
7.4. Taraftarlar 67
7.5. Başkanlar ve Yöneticiler 75
7.6. Spor Yazarları ve Spor Medyası 79

BÖLÜM 8: FUTBOLDA (SPORDA) ŞİDDETE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR 83
8.1. İçgüdü ve Saldırganlık Teorisi 83

8.2. Engellenme ve Saldırganlık Kuramı 85
8.3. Reversal Teori 86
8.4. Sosyal kimlik Teorisi..... 88
8.5. Sosyolojik Yaklaşımlar 91
8.5.1. Figürasyonel Teori 91
8.5.2. Çatışma Kuramı (Marxist Teori)..... 93

BÖLÜM 9: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÖNEMLİ FUTBOLDA ŞİDDET OLAYLARI..... 97
9.1. Dünyada Futbol Şiddeti Olayları..... 97
9.2. Türk futbolunda Başlıca Şiddet Olayları 100
9.2.1. Kayserispor-Sivasspor Olayı (17 Eylül 1967)..... 100
9.2.2. Diğer Önemli Taraftar ve Şiddet Olayları 102

BÖLÜM 10: MİLLİYETÇİLİK, ETNİK GERİLİMLER VE FUTBOL 107

BÖLÜM 11: SPORDA ŞİDDETE YÖNELİK GÜVENLİK ÖNLEMLERİ VE YASAL DÜZENLEMELER 113

BÖLÜM 12: SONUÇ 121

KAYNAKLAR 129

KAYNAKLAR

Acet, M. (2006). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, s. 46-50, 89, 192, 178

Ahmad, F. (2009). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. 8. Basım, Kaynak Yayınları, Kasım, s.44

Akşar, Tuğrul. (2005). *Endüstriyel Futbol*. 1. Baskı, Literatür Yayınları, İstanbul, s. 2, 4, 5

Akşin, S. (2009). *Kısa Türkiye Tarihi*. 10. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ekim, s. 272

Aktükün, İ. (2010). *Futbolun siyasi tarihine kenar notları*. *Dünya gözüyle futbol*, *(63),* COGİTO (YKY), s.24

Alili, T. (2010). *Yugoslavya Dersleri*. 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, s. 54-55

Alkan, M. (2001). *Medyada Spor*. *Yeni Binyılda Spor Gazeteciliği Semineri*, TSYD Yayınları, Belek/Antalya, 04-07 Ocak, s. 38

Alkan, M. Ö. (2004). *Kayserispor-Sivasspor maçı: "Kırılsaydı ayağım atmazdım golü*". *Toplumsal Tarih*, (121), Ocak, s. 100

Altaylı, F. (2006). *Sporda Şiddet ve Ayrımcılık*. Galatasaray Topluluğu İşbirliği Kurulu Forumu 4 Kasım, İstanbul, s. 20, 19

Amman, T. (2000). *Spor Sosyolojisi, Sporda Sosyal Bilimler*. 1. Baskı, Alfa Yayınları, Eylül, s.141, 142

Arms, R. L., Russell, G. W., and Sandiland, M. L. (1979). Effects *of viewing aggressive sports on the hostility of spectators*. *Social Psychology Quarterly* (42)

Armstrong, G. (1998). *Football Hooligans: Knowing the Score*, Berg

Aron, R. (2007). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. 7. Baskı, Çev: Korkmaz A., Kırmızı Yayınları, İstanbul, p. 141

Arslanoğlu, K. (2005). *Futbolun Psikiyatrisi*. İthaki Yayınları, İstanbul, s. 274

Atabek, E. (2006). *Türk Futbol Seyircisinin Yapısı, Futbola Kültürel Yaklaşımı, Futboldan Beklentileri ve Fanatizmin Etkisinin Değerlendirilmesi*. *Türk Futboluna Yapısal Bakış Sempozyumu*, 1. Baskı, İstanbul Haliç Üniversitesi, İstanbul, 8-9 Mayıs, s. 161, 156, 155

Atabek, E. (2006). *Türk Futbolunun Psikolojik, Sosyolojik Açıdan ve Sağlık Yönlerinden İncelenmesi*. *Türk Futboluna Yapısal Bakış Sempozyumu*, İstanbul Haliç Üniversitesi, 1. Baskı, İstanbul, 8-9 Mayıs, s. 185

Atabeyoğlu, C. (2001). *Sporda Devlet mi Devlette Spor mu?*. 1. Baskı, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Yayınları (7), Ağustos, s. 7-8

Atayman, V., Kurt, M., Spor ve Şiddet, **Arenada "Show": Modern Sporun Dünü ve Bugünü**, Sorun Yayınları, Birinci Baskı, Mart 1997, İstanbul, s.48-49

Authier, C. (2002). *Futbol A.Ş.* Kitap Yayınevi, 1. Basım, Çev: Berktay A., Kasım, İstanbul, s. 39, 95, 17, 94

Ayan, D. (1999). *Aşırı taraftarlık etik bir sorun mudur?*. *Düşünen Siyaset*, 1. Baskı, Esin Sanat ve Felsefe Yayıncılık, Şubat, s. 69, 71

Balcıoğlu, İ. (2003). *Sporun Sosyolojisi ve Psikolojisi*. Bilge Yayıncılık, Mart, İstanbul, s. 50-51

Bale, J. (2009). *Futbol stadı: korku bölgesi mi?: Stad çevresinde hayat*, *Futbol ve Kültürü: Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler*. İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, s. 91

Bapçum, K. (2002). *Spor Dünyamızın 45 Yılından: Olaylar, Eleştiriler, Öyküler, Portreler*. Kelebek Yayınları, Kasım, s. 11

Bauman, Z. (2004). *A Sociological theory of postmodernity*, *The Postmodernism Reader: Foundational text*. First Published, Routledge, London, p. 245-246

Bauman, Z. (2009). *Sosyolojik Düşünmek*. 6.Basım, Ayrıntı Yayınları, Çev: Yılmaz A, s. 51, 52

Baynal, A. (2007*). Kayseri Futbol Tarihine Bir Bakış (1922-2006), Piknikte Dömivole*. 1. Baskı, Der: Karacasu, B.- Yelkenci, Ş. İletişim Yayınları, İstanbul, s. 23

Biçer, T. (2006). *Türk Futbolcu Profilinin Psikolojik ve Sosyolojik Açıdan İncelenmesi*. *Türk Futboluna Yapısal Bakış Sempozyumu*, 1. Baskı, İstanbul Haliç Üniversitesi, İstanbul, 8-9 Mayıs,

Boniface, P. (2007). *Futbol ve Küreselleşme*. 1.Baskı, Çev: Yerguz, İ., NTV Yayınları, Mayıs, s. 88, 129, 172, 50

Bora, T., Erdoğan, N., (2009) "Dur Tarih, Vur Türkiye: Türk Milletinin Milli Sporu Olarak Futbol", **Futbol ve Kültürü: Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler**, (Der:Roman Horak, Wolfgang Reiter, Tanıl Bora). İstanbul: İletişim Yayınları, s.235

Bozkurt, V. (2008). *Değişen Dünyada Sosyoloji.* Ekin Basım Yayın Dağıtım, s.173

Bryant, J. E, McElroy, M**.** (1997)**.** *Sociological Dynamics Of Sport And Exercise.* Morton Publishing Company, p. 108, 19, 20

Burns, J. (2003)**.** *Tanrının eli: Futbolun Kayan Yıldızı Diego Maradona'nın Yaşamı*. 1. Baskı, Çev: Kaftan, A., İthaki Yayınları, İstanbul, p. 98

Büyüka, Ş. (2001). *Medyada Spor*. *Yeni Binyılda Spor Gazeteciliği Semineri*, TSYD Yayınları, Belek/Antalya, 04-07 Ocak, s.35

Cangızbay, K. (2006). *Global Hayvanat Bahçesi'nin nesebsizler kafesi: Futbol, Futbolu Neden Sevmemeli?.* YGS Yayınları, Temmuz, s. 88, 91, 96

Cavcav, İ. (2003). *Futbolda Şiddet ve Önlenmesi*. 7-8 Mayıs, Ankara Emniyet Müdürlüğü, s. 62

Clough, P., Earle, K., and Sewell, D., (2007) *Mental Toughness: The Concept and its Measurement* , *Solutions İn Sport Psyhology*. Thomson, p. 38

Coakley, J. J. (1998). *Sport İn Society: Issues and Controversies*. Sixth Edition, MCGraw-Hill, p. 203-204, 181, 182, 183, 184, 189, 190, 207

Collins, R. (2008). *Violence: A Micro-Sociological Theory*. Princeton University Pres, s. 316

Coşkun, Z. (2009). *Yiğidolar'ın Tarihsel Yenilgisi: İç Anadolu'da "Büyüklük" Rekabeti ve Sivas*, *Futbol ve Kültürü: Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler*. 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 361, 36

Coşkun, İ. (2011). *Sporda Şiddet ve Önlenmesi Konulu Paneli. Spor Hukukunda Güncel Sorunlar-IV*, Olimpiyatevi, TMOK, 20 Mart 2011, s. 55-56, 51

Cratty, B. J. (1973). *Psychology İn Contemporary Sport: Guidelines For Coaches and Athletes*. Prentice Hall, New Jersey, p. 118, 119

Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan ve Davranışı (Psikolojinin Temel Kavramları)*. 9.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, s.313

Çağlayan, H. S. (2003). *Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik-Kültürel Yapısının Şiddet Eğilimindeki Rolü (Konyaspor Örneği).* Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Danışman: Fişekçioğlu, B. (Yrd. Doç. Dr), s. 62, 63, 67-69

Çelik, O. (2007). *Türkiye'de Futbol Şiddeti ve Holiganizme Polisin Bakış Açısı*. Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Danışman: Arıkan, Y. (Yrd. Doç. Dr) s. 74, 73, 77

Çıracıoğlu, V. (2009). *Paralı kalemler*, *Gladyatör*. 1. Basım, Everest Yayınları, İstanbul, s. 267

Çulcu, M. (2006). *Fair Play Işığında Sporda Şiddet ve Ayrımcılıkla Mücadele Paneli-Olimpiyatevi*. (20 Eylül), TMOK, s. 30

Davison, S. A. (2008). *Virtue and violence: Can a good player be a good person?, Football and Philosophy: Going Deep*. University Pres of Kentucky, p. 75

Delaney, T., and Madigan, T. (2009). *The Sociology Of Sports*. McFarland Company, s. 169.

Denker,R. (1973) *"Sport and Agression", Sport in The Modern World-Chances and Problems*. Scientific Congress August 21-25, Springer, New York, s. 387

Dikici, S. T. (2009). *Çarşı: Bir Başka Taraftarlık*. Dipnot Yayınları, Ankara, s. 147

Doğan, İ. (1999). *Türk Futbolunda Potansiyel İstanbul Ruhu ve Şiddet*, *Düşünen Siyaset*, 1. Baskı, Esin Sanat ve Felsefe Yayıncılık, Şubat, s. 82-83

Doğan, B. (2007). Spor Sosyolojisi ve Uygulamalı Spor Sosyolojisine Giriş, 1. Basım, Nobel Yayın Dağıtım. s. 75

Dolllard, J.L., Doob W., Miller N.E., Mowrer O.H. and Sears R.R. (1939) *Frustration and Aggression.* New Haven, CT, Yale University Press.

Dunning, E., Maguire, J. A, Murphy, P.J., and Williams J.M. (1982). *The social roots of football hooligans violence*. *Leisure Studies*, (1), 139-156

Dunning, E., Murphy, P., Williams, J. (1989). "Keyfiler", "Açık Tribün Çeteleri" ve "Kavga Şirketleri":Futbol Fanatiği Davranışının Sosyolojik Bir Açıklamasına Doğru, Antropolojik Açıdan Şiddet, Birinci Basım, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, s.210

Dunning, E. (2002). *Sporda sosyal bağ ve şiddet*. *Toplum Bilim (Altı Aylık Dergi)*, Çev: Ünveren M.D.- Karamustafaoğlu, T.M. Bağlam Yayınları, (16), İstanbul, s.137.

Dunning, E. (1999). *Sport Matters: Sociological Studies of Sport, Violence and Civilization*. First Published, Routledge, London, p. 140, 143

Duverger, M. (2007). *Siyaset Sosyolojisi*. 8. Baskı, Çev: Tekeli, Ş., Varlık Yayınları, Ekim, s. 17

Eckardt, E. (2005). *Ölüm oyununda şan şöhret ve felaket*. *National Geographic*, Aralık, s. 136

Erdemli, A. (2006). *Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi*. 2. Basım, E Yayınları, Nisan, s.67

Erdemli, A. (2008). *Spor Yapan İnsan*. Birinci Basım, E Yayınları, Kasım, s. 123, 403, 401, 399

Erkal, M., Ayan, D., ve Güven, Ö. (1998). *Sosyolojik Açıdan Spor*. Genişletilmiş 3.Basım, Der Yayınları, İstanbul, s. 151,153.

Ertuğ, A. (1977). *Türkiye Futbol Tarihi*. 1890-1923, BTGM Ankara Bölge Müdürlüğü Yayını, Ankara, s. 6-8

Eisenbürger, G. (1969) "Futbol Savaş mı?: El Salvador ile Honduras Arasındaki Çatışma ", Futbolistas, (ed.) Dario Azzellini ve Stefan Thimmel (çev. Serra Bucak, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2008), s.68-69.

Festinger, L. (2005). *A Theory of Social Comparison Processes*. Human Relations, 1954, 7:117-40

Fişek, K. (1985). *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi***.** Birinci Baskı, Gerçek Yayınevi, s. 26-29, 30-33, 42-51,144-146, 54, 149-153

Fişek, K. (2003). *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi "Dünyada ve Türkiye'de".* 1. Basım, YGS Yayınları, s. 24, 25

Fişek, K. (2003). *Sporun Anatomisi*. YGS Yayınları, Mart, s.36, 28-29

Freud, S. (2006). *Kitle Psikolojisi*. 3. Basım, Çev: Şipal, K., Cem Yayınevi, Eylül, s. 27, 13-14, 44, 38-40

Friman, M., Nyberg, C., and Norlander, T. (2004). *Threats and aggression directed at soccer referees: an empirical phenomenological psychological study, The Qualitative Report,* Volume 9, Number 4, December, p. 668, 652-672

Forsyth, Donelson R. (2010). *Group Dynamics*. Fifth Edition, Wadsworth, s.80

Fromm, E. (2008). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. 7. Baskı, Çev: Salman, Y., İçten, N., Payel Yayınevi, Kasım, s. 18-19, 21, 24-25

Fromm, E. (1993). İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri 1, Çev: Şükrü Alpagut, İkinci Basım, Payel Yayınları, 1993, İstanbul. s.239

Galeano, E. (2008). *Gölgede ve Güneşte Futbol*. 4. Basım, Çev: Önalp, E. ve Kutlu, M.N., Can Yayınları, Haziran, İstanbul, s. 41, 193, 16, 25, 26, 27, 21

Gallagher, T. (1987). *Glasgow: The Uneasy Peace: Religious Tension in Modern Scotland*. Manchester University Press, Manchester, p. 1

Geçtan, E. (2010). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar.* 19. Basım, Metis Yayınları, Ocak, İstanbul, s. 81-83

Giddens, A. (2008). *Sosyoloj.* 1. baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul, s. 535, 540, 546, 842, 538

Giulianotti, R. (1999). *Football: A Sociology Of The Global Game*. Polity Press, 1999, p. 52

Guttmann, A. (1980). *On the alleged dehumanization of the sports spectator.* Journal *Of Popular Culture*, 14:2 (Fall), p. 275, 276

Gültekin, H., ve Soyer, F. (2010). *Türk futbolunda şiddetin önlenmesine yönelik emniyet uygulamalarının yasalar çerçevesinde incelenmesi. Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi,* Cilt:7, Sayı:1, s. 1229

Gümüş, S. (2000). *Futbol ve Biz***.** Can Yayınları, İstanbul, s. 131, 135, 55, 132

Gürses, E. (2007). *Uluslar arası Sistemin Kıskacında Etnik Terör.* Profil Yayıncılık, s. 27, 9

Hagger, M., ve Chatzisarantis, N. (2005). *The Social Psychology of Exercise and Sport.* Open University Press, s. 204 , 156, 208, 209, 205, 207, 210

Hatipoğlu, D., ve Berkay, A.M. (2007). *Bastır Ankaragücü "kent, kimlik, endüstriyel futbol ve taraftarlık".* 1.Basım, Epos Yayınları, Ankara, s.143, 176-179, 181-185

Hiçyılmaz, E. (1989). *Türkiye'de Futbol. Yeni Yüzyıl Kitaplığı-Tükiye'nin Sorunları Dizisi-6*, s.9, 12

Hobsbawn,E.J. (2010). Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik, çev. Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s.171.

Hogg, M. A., and Vaughan, G. M., (2007). *Sosyal Psikoloji.* 1. Baskı, Çev: Yıldız, İ.- Gelmez, A., Eylül, Ankara, s. 445, 446, 447, 460.

Ionescu, Simona., Voıcu, Sorinel, Gabor, Radu. (2010), "Sociological Aspects Of The Ultras Phenomenon In The City Of Timisoara". *Journal of Physical Education and Sport.* Vol: 26, No: 1, March, s.66-69

Jamieson, L. (2009). *Sport and Violence: A Critical Examination of Sport*. Butterworth-Heinemann Publications, First Edition, p. 18, 120

Kazan, B. (2009). *Türkiye'de Futbol, Fanatizm ve Şiddet,* Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Haziran, s. 43, 44-45, 82-83

Kapuscinski, R. (2000) Futbol Savaşı, çev: Gül Çagalı Güven, İstanbul: OM Yayınevi, s.176.

Kerr, J.H. (1997). *Motivation and Emotion in Sport: Reversal Theory.* Hove: Psychology Press

Kıbrızlı, İ. (2003). *Futbolda Şiddet ve Önlenmesi.* 7-8 Mayıs, Ankara Emniyet Müdürlüğü, s. 35, 37, 38, 36

Kılcıgil, E. ve Partal, M. (2003). *Süper Ligde Oynayan Bir Futbol Takımı Taraftarlarının Şiddete Neden Olan Tahrik Olma Unsurları Üzerine Bir Araştırma.*

Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt: VIII, Sayı:2, Nisan, s. 50

Kılcıgil, E. (2003). *Futbol Taraftarlarının Şiddet İle İlgili Tepkilerinin Psiko-Sosyal Boyutları. Gazi Ün. BESYO Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı,* 10-11 Ekim, s.185

Kılcıgil, E. (2008). *VIP'ten fanatiğe şahin uçurmak. Futbol Buysa Üstü Kalsın.* 1. Basım, Güncel Yayıncılık, İstanbul, s. 32

Kışlalı, A.T. (2006*). Siyasal Sistemler "Siyasal Çatışma ve Uzlaşma".* İmge Kitabevi, Eylül, s. 134.

Kıvanç, Ü. (2001*). Kesin Ofsayt: Televizyon Futbolu ve Futbol Medyası*. 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 128, 221, 133

Kocasakal, Ü. (2006). *Sporda Şiddet ve Ayrımcılık*. Galatasaray Topluluğu İşbirliği Kurulu Forumu 4 Kasım, İstanbul, s. 11

Konter, E. (2006*). Spor Psikolojisi El Kitabı.* Nobel Yayınevi, s.133.

Kozanoğlu, C. (1996). **Türkiye'de Futbol: Bu Maçı Alıcaz!**, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s.109-110, 140.

Kontos, L., and Brotherton, D. C. (2008*). Encyclopedia Of Gangs*. First Published, Greenwood Press, p. 51

Köknel, Ö. (1996*). Bireysel ve Toplumsal Şiddet.* 1.Basım, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, s. 20, 22 .

Krech, D., and Crutchfield, R. (1967). *Sosyal Psikoloji Teori ve Sorunlar***.** Çev: Güçbilmez, E., Onaran, O., *Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları*, *Siyasi İlimler Serisi* 12, s. 62

Kuper, S. and Szymanski, S. (2010). *Futbolun Şifreleri*. 2. Baskı, Çev: Akbaş, E.N., İthaki Yayınları, Temmuz, İstanbul, s. 271

Kurtiç, N. (2010). *Futbol Seyircisini Saldırganlığa İten Psiko-Sosyal Nedenler (Sakarya İl Örneği).* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor ABD, Yüksek Lisans Tezi

Kuru, E. (2003). *Görsel Medya ve Futbol Seyircisinin Şiddet İlişkisi. Futbolda Şiddet ve Önlenmesi.* 7-8 Mayıs, Ankara Emniyet Müdürlüğü, s. 95, 102, 101, 103

LE Bon, G. (2009). *Kitleler Psikolojisi*. Alter Yayıncılık, s. 15,16,18.

Maga, İ. (2006). *Futbol Oyun Değilse, Futbolu Neden Sevmemeli?*. YGS Yayınları, Temmuz, s. 63-64

Maguire, J., vd.., (2002) Sport Worlds: A Sociological Perspective, Champaign: Human Kinetics, s.143-144.

Marsh, P. (1978). *Aggro: The İllusion of Violence*. London: Dent&Sons,

Mann, L. (1981). *The Baiting Crowd in Episodes of Threatened Suicide*. *Journal of Personality and Social Psychology.* 41:703-9

Marsh, P. (1982). *Social Order On The British Soccer Terraces*. *İnternational Social Science Journal,* 34, 2: 247-56

Mason, T. (2009). *The Blues and The Reds (Maviler ve Kırmızılar): Liverpool ve Everton'un hikayesine dair. Futbol ve Kültürü: Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler*. 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 295

McGill, C. (2006). *Futbolun Karhanesi: Futbol Taraftarların Elinden Nasıl Kayıyor?*. Çev: Cemgil, C. 1. Baskı, İthaki Yayınları, 2006, Şubat, İstanbul, s. 74, 260-271, 215-217, 246-247

Meydan, S. (2006). *Sarı Lacivert Kurtuluş "Kurtuluş Savaşında Fenerbahçe ve Atatürk*". 1. Baskı, İnkılap Kitabevi, s. 28-31

Morgan, W. J., Meier, K. V., and Schneider, A. J., (2001). *The social ethics of sport:ıs sport good for society?. Ethics in Sport*. Human Kinetics, p. 340

Murray, B. (1984). The Old Firm: Secterianism, Sport and Society in Scotland, Edinburgh: Macdonald

Özyavuz, M. (2007). *Avrupa Konseyi Sportif Karşılaşmalarda ve Özellikle Futbol Maçlarında Seyircilerin Şiddet Gösterileri ve Taşkınlıklarına Dair Avrupa Sözleşmesi. Spor Hukuku Dersleri.* Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi, Temmuz, s. 852-855

Pehlivan, Ö. (2003). *Futbolda Şiddet ve Önlenmesi.* 7-8 Mayıs, Ankara Emniyet Müdürlüğü, s. 225

Philips D.P. (1986). Natural *Experiments on the Effects of mass media violence on Fatal Aggression: Strengths and Weakness of a New Approach. İn Berkowits L (ed) Advances in Experimental Social Psychology.* Orlando, FL, Academic Press.

Pickford, R. W. (1940). *The Pyschology Of The History And Organization Of Association Football.* PartII, *British Journal of Psychology.* General Section, 31:2, p. 133, 129-130.

Ramazanoğlu, F. (2008). *Sporda Seyirci Davranışları ile Fanatizm, Şiddet ve Saldırganlık, Sporda Sosyal Alan Çalışmaları.* Ankara, s.148.

Roversi, A. (1991). *Football violence in İtaly. İnternational Review for the Sociology of Sport*.

Rühl, M. (2010)., *Fan İdentity and İdentification Drivers-Stoking The Flames Of The Phoenix*, A thesis submitted to the Victoria University of Wellington in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master of Management Studies Victoria University of Wellington, s.51-62

Russell, G. W. (2004). *Sport Riots : a social-psychological review*. *Agression and Violent Behaviour*. Volume 9, Issue 4, July, s. 353-378.

Sakallı, N. (2006). *Sosyal Etkiler: Kim Kimi Nasıl Etkiler?*. 2. Baskı, İmge Kitabevi, Kasım, Ankara, s. 179

Sander, O. (2008). *Siyasi Tarih: 1918-1994*. 17. Baskı, İmge Kitabevi, Kasım, s. 442-443

Sarıbay,A.Y., Öğün, S.S., **Politikbilim**, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Sentez Yayıncılık, Ankara, Ekim 2013

Sert, M. (2000). *Gol Atan Galip, "Futbola Sosyolojik Bakış*". Birinci Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul, s.68.

Shaw, D., Gorely, T., and Corban, R. (2005). *Sport&Exercise Psychology*. BIOS Scientific Publishers, p. 105, 107

Sipes, R. (1996). *Sports As A Control for Aggression*. p. 154-60

Slabbert, A. D., and Ukpere, W. I. (2010). *A preliminary comparative study of rugby and football spectators attitudes towards violence*. *African Journal of Business Management*. Vol. 4 (4), April., s. 459-462

Stemmler, T. (2000). *Futbolun Kısa Tarihi*. Birinci Baskı, Çev: Açа N., Dost Kitabevi, Ağustos, Ankara, s. 9-13, 80-81, 19, 98-99

Stevenson, L. (2005). *Freud ve Psikanaliz. Yedi İnsan Doğası Kuramı*. 1. Baskı, Çev: Arat, N., Say Yayınları, İstanbul

Şabanoğlu, M. (2011). *Futbolun 100 yıllık tarihinde politika gölgesi. NTV Tarih.* Sayı:25, Şubat, s. 58

Şahin, M. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık.* 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Mayıs, s. 193, 194, 218-224, 230, 233

Şenel, A. (2008). *Olimpiyatların Kara Tarihi "Oyun İçinde Oyun*". Özgür Üniversite, Eylül, s.25-26.

Talimciler, A. (2005). *Spor oyun değil ciddi iş: bir meşrulaştırma aracı olarak futbolun türkiye'de son 25 yılı. Toplum ve Bilim.* Sayı:103, Birikim Yayınları, s. 148

Talimciler, A. (2010). *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu*. Birinci Basım, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s. 132-133, 165, 117

Tayga, Y. (1990). *Türk Spor Tarihine Genel Bakış,* Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın no:87, Ankara, s. 124

Taylor, I. (1971). *Footbal Mad: A Speculative Sociology of Football Holiganism*. p. 369.

Taylor, I. (2009). *Hillsborough, 15 Nisan 1989: gelenekle modernleşme arasındaki İngiliz futbolu. Futbol ve Kültürü: Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler.* 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 66

Timuçin, A. (2009). Felsefe Bir Sevinçtir, Bulut Yayınları, 5. Baskı, İstanbul. s. 33

Tilev, E. (2003). *Futbolda Şiddet ve Önlenmesi.* 7-8 Mayıs, Ankara Emniyet Müdürlüğü, s. 113

Tokat, M. (2003). *Futbolda Şiddet ve Önlenmesi.* 7-8 Mayıs, Ankara Emniyet Müdürlüğü

Toroğlu, E. (2003). *Futbolda Şiddet ve Önlenmesi.* 7-8 Mayıs, Ankara Emniyet Müdürlüğü, s. 17

Trifonas, Peter P. (2004). *Umberto Eco ve Futbol*. Çev: Kömürcü, D., Everest Yayınları, Birinci Basım, Nisan, İstanbul, s. 21

Tsoukala, A. (2002). Avrupa'da Holiganlaşmayla Mücadele:Kamusal Özgürlükler Tehlikede mi?, *Toplum Bilim (Altı Aylık Dergi)*, Çev:H.Necmi Öztürk, T.M. Bağlam Yayınları, (16), İstanbul, s.27-30

Tüzemen, L. (2003). *Futbolda Şiddet ve Önlenmesi.* 7-8 Mayıs, Ankara Emniyet Müdürlüğü, s. 111

Uluç, Ö. (2001). *Medyada Spor. Yeni Binyılda Spor Gazeteciliği Semineri.* TSYD Yayınları, Belek/Antalya, 04-07 Ocak, s. 27, 32.

Ünsal, A. (2005). *Tribün Cemaatinin Öfkesi "Ticarileşen Türkiye Futbolunda Şiddet"*. 1.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 398.

Wahl, A. (2005). *Ayaktopu Futbolun Öyküsü*. 1. baskı, Çev: İleri, C., YKY Yayınları, İstanbul, Nisan, s.11-26, 44

Williams, J., Dunning, Eric., and Murphy, P. (1986). *The rise of the english* soccer holigan. Youth and Society. 17:4, June, s. 364, 365, 366, 367-379, 368

Yavuz, B. (2003). *Futbolda Şiddet ve Önlenmesi.* 7-8 Mayıs, Ankara Emniyet Müdürlüğü, s. 31, 26

Yılmaz, H. (2007). *Spor Güvenliği, Spor Hukuku Dersleri.* Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi, Temmuz, s. 861

Young, K. (2008). *From violence in sport to sports-related violence. Sport and Society.* Der: Barrie Houlihan, Sage Publications, London, p. 175

Zelyurt, M.K. (2005). *Türkiye'deki Spor Gazetecilerinin Meslek Ahlakına Bakışları.* Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 100

Zelyurt, M.K. (2014) Seyirden Protesto Kimliklerine: Futbol Taraftarlığı ve Temsil**,** Sosyologca Dergisi**,** Sayı:8**,** Doğu Kitabevi, İstanbul.

Zelyurt, M.K. (2013). Dünyanın Çeşitli Ülkelerinde Etnik Gerilimler Bağlamında Futbol, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:2.

TÜBÜLER MEMBRAN FİLTRASYON

Cilt - I

Turgay Dere
Abdullah Akay

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 65
ISBN: 978-605-9663-64-9
© 1. Basım, Nisan 2017

TÜBÜLER MEMBRAN FİLTRASYON (Cilt-I)

Turgay Dere - Abdullah Akay

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dere, Turgay., Akay, Abdullah.

Tübüler Membran Filtrasyon (Cilt-I) */ Turgay Dere - Abdullah Akay*
1. Basım, 68 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-9663-64-9
1. Tübüler membran 2. Filtrasyon 3. Arıtma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **3**

İÇİNDEKİLER **5**

SİMGE VE KISALTMALAR **9**

ŞEKİL LİSTESİ **11**

ÇİZELGE LİSTESİ **13**

BÖLÜM 1 ..... **19**

Genel Bakış 19

BÖLÜM 2 ..... **21**

2.1. Membran Proseslerinin Genel Tanıtımı 21

2.2. Membran Proseslerinin Uygulama Alanları 22

2.3. Membran Proseslerinin Tarihçesi 24

2.4. Membran Modül Konfigürasyonları 26

2.4.1. Tübüler membran 26

2.4.2. Hollow fiber membran 27

2.4.3. Plaka ve çerçeve membran 28

2.4.4. Spiral sargı membran 29

2.4.5. Sıvı membran 31

2.5. Membran materyalleri 32

2.5.1. Membran üretiminde kullanılan başlıca materyaller 32

2.6. Akı, Basınç Ve Geçirgenlik Tanımları 33

2.6.1. Akı tanımı 33
2.6.2. Basınç tanımı 33
2.6.3. Geçirgenlik tanımı 34
2.7. Atıksu Arıtımında Membran Proseslerinin Avantaj ve Dezavantajları 34
2.7.1. Avantajlar 34
2.7.2. Dezavantajlar 35

BÖLÜM 3 37

3.1. Tübüler Membran Filtrasyon 37
3.1.1. Tübüler membran filtrasyon nedir? 37
3.2. Tübüler Membran Konfigürasyonları 40
3.2.1. Tübüler membranda nanofiltrasyon 40
3.2.2. Tübüler membranda yatay akışlı filtrasyon, dinamik membran filtrasyon ve santrifüj ayırma 40
3.2.3. Çok katmanlı tübüler membran denemesi 41
3.2.4. Tübüler membranda naylon-bez (NC), j-bez (JC) ve fiber glass (GF) kombinasyonları 41
3.2.5. Alüminyum tübüler membran 42
3.2.6. Tübüler membranda hidrokarbon-reform metodu 45
3.2.7. Çok kanallı seramik tübüler membran 45
3.2.8. Tübüler membran elektrot reaktörü 46

BÖLÜM 4 49

4.1. Tübüler Membran Teknolojisinin Kullanıldığı Çeşitli Arıtma Denemeleri 49
4.1.1. Tübüler membran ile tuzlu sudan tuz giderimi 49
4.1.2. Tübüler membran ile katı atık sızıntı suyu arıtımı 49
4.1.3. Tübüler membranın içme suyu üretimine katkısı 50
4.1.4. Tübüler membran ile baca gazında arıtma 51
4.1.5. Zeytinyağı fabrikası atıksuyunda tübüler membran çalışması 52
4.1.6. Tübüler membranda katalitik oksidasyon 52

4.1.7. Gıda teknolojisinde tübüler membran uygulamaları 55
4.1.8. Tübüler membranın arıtma verimi 55

BÖLÜM 5 57

5.1. Sonuç ve Öneriler 57

KAYNAKLAR 61

DİZİN 67

KAYNAKLAR

[1] Sasaki, J. (1991). U.S. Patent No. 5,049,276. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.

[2] Mulder, M., (1991), Membrane processes, in Basic Principles of Membrane Technology, Kluwer Academic, Dordrecht, 221-228.

[3] Bağ, H., Çetin, M. ve Turgut, Y., (2004). Membran Proseslerle Su ve Atıksu Arıtımındaki Uygulamaları ve Membran Proseslerine Genel Bakış, Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü Bitirme Tezi, I.

[4] Gürel, L. ve Büyükgüngör, H. (2006) Journal of Engineering and Natural Sciences, Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi, Derleme Makalesi / Review Paper, Liquid Membranes In Advanced Treatment, 31-32.

[5] Salt, Y., ve Dinçer, S. (2006) Journal of Engineering and Natural Sciences Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi, Özel Ayırma İşlemlerinde Bir Seçenek: Membran Prosesleri,2006/4, Sigma, 1-8.

[6] Kitiş, M. ve Yiğit, N. Ö., (2009) Su ve Atıksu Arıtımında İleri Arıtma Teknolojileri- Arıtılmış Atıksuların Geri Kullanımı Ders Notu. https://xzenon34.files.wordpress.com/2012/03/5-ileri-aritma-teknolojileri_ders-notu_cevre-gorevlisi-egitimi_aralik-09_m-kitis.pdf"

[7] Küçük, Ö. ve Kocakerim M. M., (2011) Uleksitin SO2 İle Doyurulmuş Sularda Çözünmesinden Elde Edilen Süspansiyonların Çapraz-Akış Mikrofilitrasyonu. 57-71 journals.manas.edu.kg/ mjen/ oldarchives/2011-2.../PaperInfoSample_tr_(2-12)3.pdf."

[8] Salt, Y., ve Dinçer, S. (2006) Journal of Engineering and Natural Sciences Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi, 2006/4, Sigma, 8.

[9] Yıldız, S., Namal, O. Ö., Çekim, M. (2013) Atık Su Arıtma Teknolojilerindeki Tarihsel Gelişimler, Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü, Sivas, 63-64.

[10] Şahinkaya, E., (2014) Membran Biyoreaktörler: Uygulama Alanları, Son Gelişmeler Ve Araştırma Gereken Alanlar, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Biyomühendislik Bölümü, 5-6. www.medeniyet.edu.tr/ content/userfiles/01.../Faaliyet%20 raporu%20Müh%202014.pdf"

[11] Judd, S., (2006) Principles and applications of membrane bioreactors in water andwastewater treatment. Elsevier Ltd, Oxford, UK.

[12] Kitiş, M., Köseoğlu, H., Gül, N. ve Ekinci, F. Y., (2003) V. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi, Atıksu Arıtımı ve Geri Kazanımında Membran Bioreaktörleri, 472-473.

[13] Kaleli Öztürk, B., Barlas, H. ve Rach, A. Endüstride MBR Teknolojisi ile Atıksu Geri Kazanımı Örnekleri, 9. http:// docplayer.biz.tr/ 2713971-Endustride-mbr-teknolojisi-ile-atiksu-geri-kazanimi-ornekleri- burcu-kaleli-ozturk-prof-hulusi-barlas-anja-rach.html "

[14] Gürel, L. ve Büyükgüngör, H. (2011) Atıksu Arıtımında Membran Biyoreaktörler, İtüdergisi/E, Su Kirlenmesi Kontrolü, Cilt:21, Sayı:1, 13-23.

[15] Hasar, H. Su ve Atıksu Arıtımı, Fırat Üniversitesi, Çevre Mühendisliği Bölümü. https://xzenon34.files.wordpress.com/2012/ 03/4-su-ve-atc4b1ksu-arc4b1tc4b1mc4b1.doc.

[16] Ramakrishna, S., Ma, Z., Matsuura, T., (2011), Polymer Membranes Biotecnology Preparation, Functionalization and Appilication, National Universty of Singapore, Universty of Ottowa, Canada.

[17] Nataraj, S., Roy, S., Patil, M., Nadagouda, M., Rudzinski, W., ve Aminabhavi, T. (2011) Cellulose Acetate-Coated Alpha-Alumina Ceramic Composite Tubular Membranes For Wastewater Treatment, Desalination Volume: 281, 348-353 .

[18] Hoque, A., Miyoshi, T., Kimura, K., ve Watanabe, Y., (2012) Performance of Membrane Bio-Reactor Equipped with Air-Sparged Side-Stream Tubular Membrane: Treatment Efficiency and Membrane Fouling, Separatıon Scıence And Technology, Volume: 47, Issue: 10, 1455-1463 .

[19] Huang, J., Shao, Y., Liu, L., ve Ma, C., (2012), Comparative Study On Anti-Fouling Properties And Application Of Two PVDF Blend Membranes İn Wastewater Treatment, Advances In Chemıcal Engıneerıng Iı, Pts 1-4 Book Series: Advanced Materials Research, Volume: 550-553, 2164-2169 .

[20] Vinoth, K.R., Ghoshal,A. K., Pugazhenthi, G. 2015. Elaboration of Novel Tubular Ceramic Membrane from Inexpensive Raw Materials by Extrusion Method and Its Performance in Microfiltration of Synthetic Oily Wastewater Treatment. HYPERLINK http://www. sciencedirect.com/science/journal/03767388 Journal of Membrane Science, HYPERLINK "http://www.science direct.com/science/ journal/03767388/490/supp/C"490(2015), 92–102.

[21] Wang, N., Liu, T., Shen, H., Ji, S., Li, J-R ve Zhang R. (2015), Ceramic Tubular MOF Hybrid Membrane Fabricated Through İn Situ Layer-By-Layer Self-Assembly For Nanofiltration.

[22] Ji, P., Motin, A., Shan, W., Benard, A., Bruening, M.L., ve Tarabara, V.V., (2015), Dynamic crossflow filtration with a rotating tubular membrane: Using centripetal force to decrease fouling by buoyant particles, http://dx.doi.org/10.1016/ j.cherd.2015.11.007.

[23] Hedfia, I., Hamdia, N., Rodriguezb,M,A., Srasraa, E., (2016), Development Of A Low Cost Micro-Porous Ceramic Membrane From Kaolin And Alumina, Using The Lignite As Porogen Agent, Ceramics International,Volume 42, Issue 4, March 2016, Pages 5089–5093.

[24] Yousefi, V., Mohebbi-Kalhori, D., Samimi, A., Salari, M., (2015), Effect of separator electrode assembly (SEA) design and mode of operation on the performance of continuous tubular microbial fuel cells (MFCs), International Journal of Hydrogen Energy, Volume 41, Issue 1, 5 January 2016, Pages 597–606.

[25] Orakwe, I., Nwogu, N, C., Gobina, E., (2015), Morphological Characterization and Gas Permeation of Commercially Available Ceramic Membrane, Proceedings of the World Congress on Engineering and Computer Science 2015 Vol II, WCECS 2015, October 21-23, 2015, San Francisco, USA.

[26] Hoon, J, J.,Haeng. J, Y., Chung-yul, Y., (2015), Electrode-Support Type Of Gas-Separatıon Membrane Module, Tubular Structure Of Same, Productıon Method For Tubular Structure, And Hydrocarbon Reformıng Method Usıng Same, United States Patent Application 20150328582 Kind Code: A1.

[27] Yue, M., Zhao, S., Paul, H., Feron, M., Qi, H., (2016), Multi-channel Tubular Ceramic Membrane for Water and Heat Recovery from Waste Gas Streams, State Key Laboratory of Material-Oriented Chemical Engineering, Membrane Science and Technology Research Center, Nanjing Tech University, Nanjing 210009, Jiangsu, China, Faculty of Science & Engineering, Macquarie University, North Ryde, New South Wales 2109, Australia, CSIRO Energy, P.O. Box 330, Newcastle, New South Wales 2300, Australia, Ind. Eng. Chem. Res., 2016, 55 (9), pp 2615–2622, DOI: 10.1021/acs. iecr.6b00242.

[28] Xu, A., Han, W., Li, J., Sun, X., Shen, J., Wang, L., (2016), Electrogeneration Of Hydrogen Peroxide Using Ti/Iro2–Ta2O5 Anode İn Dual Tubular Membranes Electro-Fenton Reactor For The Degradation Of Tricyclazole Without Aeration, Chemical Engineering Journal, Volume 295, Pages 152–159.

[29] Pak, A., Mohammadi, T., Hosseinalipour, S.M., Allahdini, V., (2008), European Desalination Society and Center for Research and Technology Hellas (CERTH), Sani Resort, Desalination, Volume 222, Issues 1–3, 1 March 2008, Pages 482–488.

[30] Pirbazari, M., Ravindran, V., Badriyha, B.N. ve Kim, S-H., (1996), Hybrid Membrane Filtration Process For Leachate Treatment, Water Research, Volume 30, Issue 11, November 1996, Pages 2691–2706.

[31] Mansour, H., Kowalczyk, W., (2015), Investigation of Inlet Boundary Conditions on Capillary Membrane with Porous Wall during Dead-End Backwash.

[32] Cerneaux, S., Germain, V., Francisco, G., Cornu, D., Loubat, C., Louradour, E., Larbot,A., Prouzet, E., (2015), Turning Commercial Ceramic Membranes into a First Stage of Membranes for Post-Combustion CO2 Separation, Cerneaux et al., J Membra Sci Technol 2015, 5:2.

[33] Petrotos, K, B., Kokkora, M, I., Papaioannou, C., Gkoutsidis, P., (2015), Olive Mill Wastewater Concentration By Two-Stage Reverse Osmosis İn Tubular Configuration, İn A Scheme Combining Open And Tight Membranes, DOI:10.1080/19443994. 2015.1123198

[34] Constantinou, A., Wu, G., Corredera, A., Ellis, P., Bethell, D., Hutchings G,J., Kuhn, S., Gavriilidis, A., (2015) Continuous Heterogeneously Catalyzed Oxidation of Benzyl Alcohol in a Ceramic Membrane Packed-Bed Reactor, Org. Process Res. Dev., 2015, 19 (12), pp 1973–1979 DOI: 10.1021/acs.oprd. 5b0022.

[35] http://www.dunyagida.com.tr/dergiler/201403/files/assets/ common/ downloads/publication.pdf , (2014), Gıda Dergisi, syf: 66, 67, 68, 69, 70.

[36] Dere, T., (2010), Kentsel Atıksuyun Membran Biyoreaktör ile Arıtılması ve Modellenmesi, T.C. Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Syf: 212-221.

PUBERTE DÖNEMİNDE YAPILAN KUVVET ANTRENMANLARININ KOORDİNASYON GELİŞİMİ ÜZERİNE ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Asuman Şahan

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 74
ISBN : 978-605-9663-73-1
© 1. Basım, Nisan 2017

PUBERTE DÖNEMİNDE YAPILAN KUVVET ANTRENMANLARININ KOORDİNASYON GELİŞİMİ ÜZERİNE ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Asuman Şahan

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şahan, Asuman.
Puberte Döneminde Yapılan Kuvvet Antrenmanlarının Koordinasyon Gelişimi Üzerine Etkisi / *Asuman Şahan*
1. Basım, XVIII+112 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-73-1
1. Koordinasyon 2. Kuvvet 3. Puberte 4. Tenis.

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ VE AMAÇ 1

GENEL BİLGİLER 3
2.1. Büyüme ve Gelişme 3
2.1.1. Ergenlik 4
2.2.1. Fiziksel Büyüme 5
2.1.2.1. Boy Uzama Doruğu (Peak Height Velocity "PHV") 7
2.1.2.2. Beden Bölümlerinde Büyüme 9
2.1.2.3. Ağırlık Artışı 10
2.1.2. Kas Gelişimi 10
2.1.3. Organ Büyümesi 11
2.1.4. Üreme Sisteminin ve Sekonder Cins Karakterlerinin Gelişmesi 11
2.1.5. Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişmenin Değerlendirilmesi 12
2.2. Teniste Kuvvet, Koordinasyon ve Teknik Gelişim 15

GEREÇ VE YÖNTEM 27
3.1. Çalışma Grubu 27
3.1.1. Çalışma Grubunun Oluşturulması 28
3.2. Uygulanan Testler 29
3.2.1. Antropometrik Ölçümler 30
3.2.2. Kuvvet Ölçümleri 31
3.2.2.1. Alan Testleri 32
3.2.2.2. Laboratuar Testleri 36
3.2.3. Koordinasyon Ölçümleri 37
3.2.3.1. Alan Testleri 37
3.2.3.2. Laboratuar Testleri 38
3.3. Antrenman Yöntemi 43
3.3.1. Kuvvet antrenmanları 43
3.3.1.a. Kuvvette Devamlılık Antrenmanları (2 hafta) 3 gün/hafta 44
3.3.1.b. Çabuk Kuvvet Antrenmanları (14 hafta) 3 gün/hafta 45
3.3.2. Tenis teknik antrenman programı 45
3.3.3. Koordinasyon antrenmanı 45
3.4. İstatiksel analiz 46

BULGULAR **47**
4.1. Deneklerin Gelişimsel Özellikleri 47
4.2. Deneklerin Boy Değişimleri 51
4.2.1. Tanner Evrelerine Göre Değerlendirmeler 53
4.3. Alan ve Laboratuvarda Yapılan Koordinasyon ve Kuvvet Ölçüm Sonuçları 56
4.3.1. Laboratuvarda Yapılan Koordinasyon Ölçümleri 57
4.3.2. Laboratuarda Yapılan Kuvvet Ölçümleri 66
4.3.3. Alanda Yapılan Koordinasyon Ölçümleri 71
4.3.4. Alanda Yapılan Kuvvet Ölçümleri 75

TARTIŞMA **83**

SONUÇLAR **95**

ÖNERİLER **97**

KAYNAKLAR **99**

ÖZGEÇMİŞ **107**

EKLER **109**
Ek - 1 109
Ek - 2 110
Ek - 3 111
Ek - 4 112

KAYNAKLAR

1) Açıkada C., Training in Children, Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica, 2004;38 Supply 1:16–26.

2) Jones D., Hoelscher M., D., Kelder H., S., Hergenroeder A., Sharma S., V., International Journal of Behavioral Nutrition ann Physical Activity, 2008, 7.

3) Stenevi S., Daly R.M., Linden C., Gardsell P., Karlsson M.K., E ffects of a Daily School Based Physical Activitiy İntervention Program on Muscle Development in Prepubertal Girls, Journal of Applied Physıology, 2009, 105:533-541.

4) Eric J. J., Phil A. Bishop, Amanda K. Woods, Janes M. Green, Sports Medicine, 2008;38(12), 992-993.

5) Ramsay, J., C. Bilimkie, K.Smit, S. Garner, and Macdougll J., Strength Training Effect in Prepubescent Boys, Med. Sci. Sports Exerc. 22, 1990, 605–614.

6) Coker, C. A., Motor Learnıng and Control for Practıtıoners, United States of America, 2004, 48,104.

7) Bompa T, Antrenman Kuramı ve Yöntemi, Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1998, 357–366,444, 456.

8) Shimidt R.A., Timothy D. Lee, Motor Control and Learning, Canada, United States of America, 1999, 302,303.

9) Atha J., Strenghtening Muscle In: Exercise and Sport Science Reviews, D.I.Miller (Ed.). Phledelphia PA: The Franklin Institute Pres, 1981, 1-74.

10) Komi, P.,V. Strenght And Power in Sport, Germany, 1992, 249,250.

11) Ozmun JC., Mikesky AE., Surburg PR, Medicine Science Sport Exercise, Neuromuscular Adaptation Following Prepubescent Strength Training, Department of Physical Education Indiana State University. 1994 Apr;26(4):510-4.

12) Blimkie, Cj., Can J., Resistance Training During Pre- and Early Puberty: Efficacy, Trainability, Mechanisms, And Persistence, Sport Sci; 1992 Dec; 17(4); 264–79.

13) Baroga, L. Contemporary Trends in the Methodology of Strength Development. Educatia Fizica si Sports. 6, 1987, 22–36.

14) Muratlı S., Çocuk ve Spor, Ankara, 2003, 98,135,166,197,216,222.

15) Malına, R., M, Bouchard, C.;Growth Maturation and Physical Activity Champing II, Human Kinetics, 1991, United States of America, 47,52,231.

16) Renda Y., Yalaz K., Özdirim E., Aysun S., Pediatrik Nöroloji, Ankara,1983, 28.

17) Pediatri 1, Prof Dr. Olcay Neyzi, Prof Dr. Türkan Ertuğrul, İstanbul, 1993, 30-31.

18) Özer D., Özer K., Çocuklarda Motor Gelişim, İstanbul, 1998, 1,2,3.

19) Docherty D., Measurement ın Pedıatrıc Exercise Scıence, USA, 1996, 129,130.

20) Hatun Ş., Osteoporozun Önlenmesi ve Pubertede Kemik Sağlığı, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 2002, Cilt 45, Sayı 3, 284-289.

21) Büyükgebiz A., Eroğlu Y., Karaman Ö., Kınık E.: Height and Weight Measurements of Male Turkish Adolescents According to Biological Maturation. Acta Paediatr Jpn 36:1994, 80-83.

22) Petersen C., Nittınger N., Fit to Play Tennis High Performance Training Tips, USA , 2006, 21, 90.

23) Lifshitz F., Pediatric Endocrinology, Volüme 2, USA, 2007, 275.

24) Kınık E., Adolesan Dönemde Fiziksel Büyüme ve Cinsel Gelişme, Katkı Pediatri Dergisi. Cilt 21, Sayı 6, Ankara, 2000, 721.

25) Günöz H., Öcal G., Yordam N., Kurtoğlu S., Aralık 2003, Pediatrik Endokrinoloji, Pediatrik Endokrinoloji ve Oksoloji Derneği Yayınları, 40,49,137,149, 150,754,755,756,758,783.

26) Bollettieri N., Bollettieri'nin Tennis Handbook, USA, Human Kinetics, 2001, 243,244.

27) Kanbur NÖ., Pubertede Kemik Gelişimi, Katkı Pediatri Dergisi, 2000; 21 (6); 771-787.

28) Açıkada C., Physiological Characteristics of Child Athlettes, Acta Orthop Traumatol Turc, 2004;38 Supply 1:1-15

29) Bryant J., E., Game /Set/ Match, USA,2004, 114,19,52.

30) Bencke J., Damsgaard R; Saekmose A; Jorgensen P; Jorgensen K; Klausen K; Scand J., Anaerobic Power And Muscle Strength Characteristics Of 11 Years Old Elite And Non-Elite Boys And Girls From Gymnastics, Team Handball, Tenis And Swimming. Med Sci Sports; 2002 Jun; 12(3); 171–8.

31) Branta C., Haubenstricker J; Seefeldt V., Age Changes in Motor Skills During Childhood and Adolescence.; Exerc Sport Sci Rev; 1984; 12; 467–520.

32) Thomis M., Beunen G., Muscular Strenght Development in Children and Adolecans, Pediadric Exercise Science, 2000, 12:174–197.

33) Wilmore J., Costıll D.L., Physıcology of Sport and Exercise, United States of America, 1999, 87.

34) Faigenbaum A., Kraemer W, Cahill B, In The Past Several Years, Resistance Training Has Proven To Be A Safe And Effective Method of Conditioning For Children, Provided That Appropriate Exercise Guidelines Are Followed. Youth Resistance Training: Position Statement Paper and Literature Review. Strength Conditioning. 1996; 18:62-75.

35) Hamill B., Relative Safety of Weight Lifting and Weight Training. J Strength Conditioning Res. 1994, 8:53-57.

36) Lillegard W, Brown E, Wilson D, Henderson R, Lewis E Efficecy Of Strength Training In Prepubescent To Early Postpubescent Males And Females: Effects Of Gender And Maturity. Pediatr Rehabil. 1997; vol 1, 147-157.

37) American College of Sports Medicine. The Prevention Of Sports Injuries Of Children And Adolescents. Med Sci Sports Exerc. 1993; 25(Suppl 8): 1-7.

38) Hejna W., Rosenberg A, Buturusis D, Krieger A, The Prevention Of Sports Injuries In High School Students Through Strength Training. Natl. Strength Conditioning J. 1982, 4:28-31.

39) Holloway J., Beuter A, Duda J, Self-Efficacy and Training in Adolescent Girls. J Appl Soc Psychol. 1988, 18:699-719.

40) American Academy Of Pediatrics Strength Training, Weight and Power Lifting, and Bodybuilding by Children and Adolescents. Pediatrics. 1990; 86: 801-803.

41) Delorme T., Restoration of Muscle Power by Heavy Resistance Exercise. J Bone Joint Surg. 1945, 27:645-667.

42) Berger R., Optimum Repetitions for the Development of Strength. Res Q. 1962; 33:334-338.

43) Berger R., Effect of Varied Weight Training Programs on Strength. Res Q. 1962; 33: 168-181.

44) Crespo M., Higueras J., World Class Tennis Technique Book, 2001, 288.

45) Crespo M., Representative of the ITF;. Martin K., (2003). Medicine and Science ın Tennis, December Vol. 8: Nr3.

46) Höhm J., (1987). Tennis Play to Win the Czech Way, Toronto, Sports Book Publisher, 38-39, 190-192.

47) Atha J., Strenghtening Muscle In: Exercise and Sport Science Reviews, D.I.Miller (Ed.).Phledelphia PA: The Franklin Institute Pres, 1981, 1-74.

48) Faigenbaum A., W. Kraemer, B. Cahil, J. Changler, J. Dziados, L. Elfirink, Et al. Youth Resistance Training: Position Statement Paper and Literatüre Rewiev. Strength Cond. J. 18:P:62–75, 1996.

49) Starkey D., Pollock M, Ishida Y, Effects Of Resistance Training Volume On Strength And Muscle Thickness. Med Sci Sports Exerc. 1996; 28: 1311–1320.

50) Faigenbaum A., Miliken L., Moulton L.,.Westcott W. L., Early Muscular Fitness Adaptations in Children in Response Two Different Resistance Training Regimens, Pediatric Exercise Science, 2005, 17: 237-248.

51) Katic R., Males B; Miletic D; Coll Effect of 6-Month Athletic Training on Motor Abilities in Seven-Year-Old Schoolgirls, Antropol; 2002 Dec; 26(2); 533-8.

52) Faigenbaum AD., R. LaRosa, J.O'Connell, Westcott W.L., Effect of Different Resistance Training Protocols On Upper Body Strenght and Endurance Development in Children. J. Strength Con. Res. 2001, 15:p:459-465.

53) Faigenbaum A., Westcott Wayne L, Larosa Loud R., Long C., The Effects of Different Resistance Training Protocols on Muscular Strength and Endurance Development in Children Pedıatrıcs,1999, Vol. 104 No. 1 July.

54) McArdle, W. D, Katch F. I., Katch V. L., Exercise Physiology, 5. Baskı United States of America, 2001, 38.

55) Komi, P.,V. Strenght And Power in Sport, Germany, 1992, p: 249,250.

56) Özer, K., Fiziksel Uygunluk, Ankara, 2001, 61-67,115-122,139,149,188.

57) Williams S., Petersen S., Serious Tennis, USA ,2000,124,125.

58) Alexa R., Elilon V., Motor Cortex ın Voluntary Movements, USA, 2005, 35, 260.

59) Latash., M.,L., Progress in Motor Control, USA. 2004, Vol. 3: 10, 11, 14, 98, 161.

60) Virgilio S.,J., Fitness Education for Children, USA, 1997,8.

61) Latash., M.,L., Progress in Motor Control, USA, 2002, Vol. 2: 30, 33, 123, 124.

62) Latash., M.,L., Progress in Motor Control, USA, 1998, Vol. 1: 52, 112, 128, 142, 331.

63) Groppeln J.L., Loehr J.E., Melville D.S., Quinn A.M., Science of Coaching Tenis, USA, 1989,133–134

64) Höhm J., Tennis Play to Win the Czech Way, Toronto, Sports Book Publisher, 1987, 38, 39, 190-192.

65) Sailer U., Flanagan J. R., Johansson R. S., September, Eye–Hand Coordination during Learning of a Novel Visuomotor Task The Journal of Neuroscience, 2005, 28, 25(39):8833–8842.

66) Schöborn R., Advanced Technıques For Competıtıve Tennis, Oxford, Meyer&Meyer Sport UK, 2000,169–171.

67) Lafont D., (Phd. And Certified Tennis Coach, France) ITF Coahhıng and Sport Science Revew, 2008, 15(44): 5–6.

68) Schmidt R.,A., Lee T,, D., Motor Control And Learning, USA, 2005, 24.

69) Shmidt R.A, Wrisberg C.A, Motor Learning And Performance, United States of America, 2004, 25, 207.

70) Filipcic A., Filipcic T., The Relationshıp of Tennıs- Spesific Motor Abilities and The Coppetition Efficiency of Young Female Tennıs Players, Kinesiology, 2005, 372: 167–172.

71) Zemkova E., Viitasalo J., Hannola H., Blomqvist Minna., Konttinen Niilo., The Effect of Maksimal Exercise on Static and Dynamic Balance ın Athletes and Non Athletes, Medicine Sportiva, 2007, Vol, 11(3), 70–77.

72) Scott M. Lephart Freddie H. Fu., Propripception and Neuromuscular Control in Joint Stability, USA, 2000, 37.

73) Shumway A., Marjorie C., Woollacott H., Motor Control, 2007, 115, 232, 234.

74) Magill, R.,A, Motor Learning Consept and Applications, Boston. 1989, 7, 8, 56, 127–219.

75) Latatsh L.,M., Control of Human Movement, USA, 1993, 43.

76) Uğur D., Antrenman Teorisi, İzmir, 1994, 66, 97, 99.

77) Özer, K., Artistik Cimnastik Antrenmanının İlkeleri, Ankara, 1989, 33

78) Coker, C. A., Motor Learnıng and Control for Practıtıoners, United States of America, 2004, 48, 104.

79) Chan K.,M., Maffullı, Principles and Practice of Isokinetics in Sports Medicine and Rehabilitation, Hong Kong, 1996,11.

80) Whiting, H. T. A., Vereijken , B. The Acquisition Of Coordination In Skill Learning, İnternational Journal Of Sport Psychology, Oct., Nov.,Dec., , 24 (4), İtaly, 1993, 343-357.

81) Shonnon D. (Robertson) Ringenbach, Polemnia G. Amazeen, How Do Children Control Rate, Amplitude, and Coordination Stability During Bimanuel Circle Drawing? Ecologıcal Psychology, Arizona, 2005, 17(1), 1–18.

82) Suslov F., Age and Development of Physical Capacities, About The Sensitive Age Periods In The Development Of Physical Capacities, Modern Athlete And Coach, Volume 40, Number 4, October 2002. Pp. 31–33.

83) Buyken AE.,, Hahn S and Kroke A., Differences Between Recumbent Lenght And Stature Measurement in Children and İts Relevance for the use of European Body Mass index, International Journal of obesity, Dortmund, Germany 2005, 29,24-28.

84) Nunez C., Gallagher D, Visser M, Pi-Sunyer FX, Wang Z, Heyms- field SB:Bioimpedance analysis. Evalation of Leg-To-Leg System Based on Pressure Contact Foot-Pad Electrodes. Med Sci Sports Exerc, 1997, 29:524-531.

85) Utter AC., Nieman DC, Ward AN, Butterworth DE: Use of The Leg-To-Leg Bioelectrical İmpedance Method in Assesment Body-Composition Change in Obese Women .Am J Clin Nutr ,1999, 69:603-607.

86) Lohman T.G., Roche, A.F., Martorel, R., Antropometric Standartization Reference Manuel, ,1988, 1,71.

87) Bryant J., E., Game /Set/ Match, USA, 2004,114,19,52.

88) Council of Europe Commitee for The Development of Sport, Handbook for The Eurofit Tests of Physical Fitness,1988.

89) Baechle T.R., Earle, R.W., Essentials of Strenght Training and Conditioning, 2000, 166-167.

90) http://www.akdeniz.edu.tr/sarum/english/test.htm (test protokolleri) (Kaynak alınma tarihi 15.01.2006).

91) Zorba E., Fiziksel Uygunluk. Neyir Matbaası, Muğla, 2000, 281-282,

92) Rudisill M.E., Jackson A.S, Theory and Applıcation of Motor Learning., United States of America, 1992,46,47,71,77.

93) Zemkova E., Viitasalo J., Hannola H., Blomqvist Minna., Konttinen Niilo., The Effect of Maksimal Exercise on Static and Dynamic Balance ın Athletes and Non Athletes, Medicine Sportiva, 2007, Vol, 11(3): 70–77.

94) Thomis M., Beunen G., Muscular Strenght Development in Children and Adolecans, Pediadric Exercise Science, 2000,vol:12, 174–197

95) Kermen O., Tenis Teknik ve Taktikleri, Ankara, 2002, 61-67.

96) Grosser M., Schörnborn R., Competıtıve Tennıs for young Players, Oxford, 200, 26–27.

97) Alpar R., Spor Bilimlerinde Uygulamalı istatistik, Ankara,2000, 76,121,122,131,155.

98) Benjamin, H.J., Glow K., M., Strength Training For Children and Adolescents, What Can Physicians Recommend? The Physıcıan and Sportsmedıcıne, 2003, Vol 31 - No. 9.

99) Kurz T., Science of Sport Training,United States of America, 2001,138.

100) Thomis M., Beunen G., Muscular Strenght Development in Children and Adolecans, Pediadric Exercise Science, vol 12, 2000,174–197.

101) Thomas J.,R., , Children Motor Behavior, The Iowa Academy of Education Occasional Research Paper, Iowa State Universty, USA, 2001, 9.

102) N.,Geraldine, F. J.,Nathalie, Physiological Issues Surrounding the Performance of Adolescent Athletes, Sports Med, 30(5), 2000, 310.

103) Neyzi, O., Ertuğrul T., Pediatri 2, İstanbul, 1990, 1347.

104) Neyzi O., Furman A., Bundak R.,Gunoz H., Darandeliler F., Bas F., Growt References for Turkish Children aged 6 to 18 years, Acta Pediatrica, 2006;95, 1637.

105) Hudson J.,K., California State University, Chico, USA, Biomechanic of Balance:Paradıgms and Procedures, 286.

106) Unierzyski P.,Crespo, M., Review of Modern Teaching Methods for Tennis, Revista İnternacional de Ciencesas del Deporte, 2007, 7(3): 1–10.

107) Crespo M., Higueras J., World Class Tennis Technique Book, 2001, 288.

108) Roetert E., P., Ellenbecker T., S., USA, Complete Condıtıonıng for Tennis, 2007, 25,27,30,113.

109) Can F., Çocuklarda Rehabilitasyon ve Spora Dönüş, Acta Orthop Traumatol Turc, 2004;38, Suppl 1:152.

110) Frappier J., Training Through Puberty, Research Development, March 1999, 1-2.

111) Ignjatovic A., Radovanovic D., Stankoviç R., Influence of Strenght Traınıng Program on Isometrıc Muscle Strenght ın Youngh Athletes, Acta Medica Medianae, 2007;46(3):16-20, 17.

112) Quatman C., E., Ford K.,R.,Myer G. D.,and Hewett T., H., Maturation Leads to Gender Differences in Landing Force and Vertical Jump Performance, A Longitudinal Study, 2.

113) Farfel, V.S., Development of Movements in School Children, Acad, Ped, Sci USSR, Moscow, 1959.

114) Jonothan P., Follond, Alun G., Williams, The adaptaionns to Strength Training, Morphological and Neurological Contributions to Increased Strength, Sports Medicine, 2007, 37 (2), 145.

TALEP-KISITLI BÜYÜME VE TÜRKİYE

Merter Mert

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 72
ISBN: 978-605-9663-71-7
© 1. Basım, Nisan 2017

TALEP-KISITLI BÜYÜME VE TÜRKİYE

Merter Mert

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Mert, Merter.
Talep-Kısıtlı Büyüme ve Türkiye / *Merter Mert*
1. Basım, VI + 60 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-71-7
1. Talep-kısıtı 2. Doğal büyüme oranı 3. Türkiye

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

nobel BİLİMSEL ESERLER
NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

TALEP-KISITLI BÜYÜME VE TÜRKİYE 1
Giriş 1
1. İhracat Öncülüğünde Büyüme ve Talep Kısıtı 3
2. Ödemeler Dengesi Kısıtı Altında Büyüme ve Talep Kısıtı 11
3. Gerekli, Doğal ve Ödemeler Dengesini Sağlayan Büyüme Oranı Arasındaki İlişkiler 16
4. Doğal Büyüme Oranının İçselliği ve Talep Kısıtı 20
5. Teorik Yapı ve Literatür 22
6. Veri Seti ve Ampirik Bulgular 24
6.1. Doğal Büyüme Oranına İlişkin Tahmin Sonuçları 25
6.2. Üretim Faktörleri ile İktisadi Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi Sınama Sonuçları 35

SONUÇ 51

KAYNAKÇA 57

KAYNAKÇA

Acikgoz, S. & Mert, M. (2010), The Endogeneity of the Natural Rate of Growth: An Application to Turkey. *Panoeconomicus*, 57(4), 447–469.

Atukeren, E. (2005), Measuring the Strength of Cointegration and Granger Causality, *Applied Economics*, 37, 1607-1614.

Bishop, R. V. (1979), The Construction and Use of Causality Tests. *Agricultural Economics Research*, 31, 1-6.

Bulutay, T. (1995), *Employment, Unemployment and Wages in Turkey*. Devlet İstatistik Ensitüsü, Ankara.

Devlet İstatistik Enstitüsü (1996), *İstatistik Göstergeler: 1923-1995*. DİE Matbaası, Ankara.

Dray, M. & Thirlwall, A.P. (2011), The Endogeneity of the Natural Rate of Growth for a Selection of Asian Countries. *Journal of PostKeynesian Economics,* 33(3), 451-468.

Enders, W. (2004), *Applied Econometric Time Series*. John Wiley and Sons, Inc., USA.

Engle, R.E. & Granger C.W.J. (1987), Cointegration and Error-Correction: Representation, Estimation and Testing. *Econometrica*. 55 (March), 251-276.

Feder, G. (1983), On Exports and Economic Growth, *Journal of Development Economics*, 12(1-2), 59-73.

Granger, C. W. J. (1969), Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods. *Econometrica*. 37, 424-438.

Harrod, R. F. (1939), An Essay in Dynamic Theory. *The Economic Journal*. 49 (193), 14-33.

Hsiao, C. (1979), Autoregressive Modeling of Canadian Money and Income Data. *Journal of American Statistical Association*. 74, 553-560.

Hsiao, C. (1982), Autoregressive Modeling and Casual Ordering of Economic Variables. *Journal of Economic Dynamics and Control*. 4, 243-259.

Johansen, S. (1991), Estimation and Hypothesis Testing of Cointegration Vectors in Gaussian Vector Autoregressive Models. *Econometrica*. 59, 1551-1580.

Johansen, S. (1995), *Likelihood-based Inference in Cointegrated Vector Autoregressive Models*. Oxford University Press, Oxford.

Kang, H. (1989), The Optimal Lag Selection and Transfer Function Analysis in Granger Causality Tests. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 13, 151-169.

Kennedy, P. (2006), *Ekonometri Kılavuzu*, Çev. M. Sarımeşeli ve Ş. Açıkgöz, Gazi Kitabevi, Ankara.

León-Ledesma, M. A. & Thirlwall, A. P. (2002), The Endogeneity of the Natural Rate of Growth. *Cambridge Journal of Economics*, 26(4), 441-459.

Libânio, Gilbert A. (2009), Aggregate Demand and the Endogeneity of the Natural Rate of Growth: Evidence from Latin American Economies. *Cambridge Journal of Economics*, 33(5), 967-984.

Okun, A. (1962), Potential GNP: Its Measurement and Significance. *Proceedings of the Business and Finance Statistics Section of the American Statistical Association*, 7, 98-104.

Perraton, J. (2003), Balance of Payments Constrained Growth and Developing Countries: An Examination of Thirlwall's Hypothesis. *International Review of Applied Economics,* 17(1), 1-22.

Saygılı, Ş., Cihan, C. & Yurtoğlu, H. (2005), *Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi, Verimlilik ve Büyüme*. TÜSİAD Büyüme Stratejileri Dizisi No. 6, İstanbul.

Sims, C. A. (1980), Macroeconomics and Reality. *Econometrica*, 48, 1-47.

Solow, R. M. (1956), A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.

Thirlwall, A. P. (1969), Okun's Law and the Natural Rate of Growth. *The Southern Economic Journal*, 36 (1), 87-89.

Thirlwall, A.P. (2000), Trade Agreements, Trade Liberalisation and Economic Growth: A Selective Survey. *African Development Review*, 12(2), 129-160.

Thirlwall, A. P. (2001), The relation between the warranted growth rate, the natural rate, and the balance of payments

equilibrium growth rate. *Journal of Post Keynesian Economics*, 24 (1), 81–88.

Thirlwall, A. P. (2002), *The Nature of Economic Growth: An Alternative Framework for Understanding the Performance of Nations*, UK: Edward Elgar.

Thirlwall, A. P. (2013), *Economic Growth in an Open Developing Economy*, UK: Edward Elgar.

Toda, H. Y. & Yamamoto, T. (1995), Statistical Inference in Vector Autoregressions with Possibly Integrated Processes, *Journal of Econometrics*, 66, 225-250.

Türkiye İstatistik Kurumu (2007), *İstatistik Göstergeler: 1923-2006*, TÜİK Matbaası, Ankara.

Verdoorn P.J. (1949), Fattori che Regolano lonSviluppo della Produttivita del Lavoro, *L'Industria*, no. 1., çeviren: A.P. Thirlwall, içinde: L. Pasinetti (ed.), *Italian Economic Papers Vol. II* (Oxford: Oxford University Press, 1993),

Vogel, L. (2009), The Endogeneity of the Natural Rate of Growth: An Empirical Study for Latin American Countries. *International Review of Applied Economics*, 23(1), 41-53.

Zivot, E. & Andrews, W.K. (1992) Further Evidence on the Great Crash, the Oil Price Shock and the Unit Root Hypothesis, *Journal of Business and Economic Statistics*, 10(3), 251-270.

TENİSTE VURUŞ TEKNİKLERİ ANALİZİ VE TALİMAT VERME İLKELERİ

İRFAN GÜLMEZ

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 104
ISBN: 978-605-2149-03-4
© 1. Basım, Aralık 2017

TENİSTE VURUŞ TEKNİKLERİ ANALİZİ VE TALİMAT VERME İLKELERİ

İrfan GÜLMEZ

Bu Kitap İrfan Gülmez'in Yüksek Lisans Çalışmasından Üretilmiştir

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gülmez, İrfan.
Teniste Vuruş Teknikleri Analizi ve Talimat Verme İlkeleri / *İrfan Gülmez*
1. Basım, VIII + 82 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-2149-03-4
1. Tenis 2. Raket Tutuşları 3. Tenis Becerilerinin Öğretilmesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. TENİSTE RAKET TUTUŞLARI 3
1.1. El Önü Doğulu Tutuş (Forehand Eastern Grip) 4
1.2. El Arkası Doğulu Tutuş (Eastern Backhand Grip) 6
1.3. El Arkası Merkezî Tutuş (Backhand Continental Grip) 7
1.4. El Önü Yarı Batılı Tutuş (Forehand Semi Western) 8
1.5. El Önü Batılı Tutuş (Forehand Western Grip) 10
1.6. Çift El El Arkası Raket Tutuşlar (Two Handed Backand Grip) 11

2. TENİSTE VURUŞ TEKNİKLERİ VE ANALİZLERİ 13
2.1. El Önü Vuruş (Forehand)/El Önü Doğulu Tutuş Kullanarak (Eastern Forehand Grip) 14
2.2. El Önü Vuruş (Forehand)/El Önü Yarı Batılı Tutuş Kullanarak (Semi Western Grip) 15
2.3. El Önü Vuruş (Forehand)/Batılı El Önü Tutuş Kullanarak (Western Forehand) 17
2.4. El Önü Kesik Vuruş (Forehand Slice) 18
2.5. El Arkası Vuruş (Backhand) 19
2.6. Çift El Tutuş El Arkası Vuruş (Two Handed Backhand) 20
2.7. El Arkası Kesik Vuruş (Slice Backhand) 24
2.8. Servis/Başlama Vuruşu 26
2.8.1. Serviste Başlıca Kuvveti Geliştirme 29
2.8.2. Kalça Rotasyonu 29
2.8.3. Gövde rotasyonu 29

2.8.4. Omuz Kuşağından Kol Rotasyonu 30
2.8.5. Dirseğin Gerilmesi (Ekstansiyon) ve Ön Kolun İçe Döndürülmesi (Pronasyon) 30
2.8.6. El Bileği Bükülmesi (Elbow Fleksiyon) 30
2.8.7. İleri Sallama ve Ayağın Yere Konması 30
2.9. Üstten Eğirimli Servis (Top Spin Serve) 31
2.10. Kesik Servis (Slice Serve) 34
2.11. Uçara Vuruş/Vole 36
2.12. Uçara Çeşitleri (Volley Variations) 40
2.12.1. Alçak Uçara (Low Volley) 40
2.12.2. Yüksek Uçara (High Volley) 41
2.12.3. Stop Uçara (Stop Volley) 43
2.12.4. Yarım Uçara (Half Volley) 43
2.12.5. Düz Uçara (Drive Volley) 43
2.12.6. Aşırtma Uçara (Lop Volley) 44
2.13. Küt İnme (Smash) ve Çeşitleri 44
2.13.1. Sıçrayarak Küt İnme 47
2.13.2. Topun Sıçramasından Sonra Küt İnme 47
2.13.3. El Arkası Küt İnme (Backhand Smash) 47
2.14. Aşırtma (Lob) Vuruş 48
2.14.1. Temel Aşırtma (Lob) Vuruş 48
2.14.2. Üstten Eğirimli Aşırtma (Top Spin Lob) 49
2.14.3. Kesik Aşırtma (Slice Lob) 50
2.15. Damlak Vuruş (Drop Shot) 50
2.16. Yaklaşma Vuruşu (Aproach-Shot) 51
2.17. Servis Karşılama (Serve Return) 53
2.18. Geçiş Vuruşu (Passing Shot) 56
2.19. Acil Vuruşlar 57
2.19.1. İki Bacak Arası Geriden Vuruş 57
2.19.2. Vücudun Yanından ve Gerisinden Yapılan Vuruş 57
2.19.3. Omuzların Arkasından Vuruş 58

3. TENİS BECERİLERİNİN ÖĞRETİLMESİ 59
3.1. Beceriyi Tanıtmak 59
3.2. Beceriyi Uygulamak 60
3.3. Beceriyi Açıklamak 61
3.4. Oyuncuları Beceriyi Uygulamaya Hazırlamak 62

3.5. Beceri Geliştirmede Oyunculara Yardım Etme 62
3.6. Oyuncuların Becerilerini Şekillendirme 63
3.7. Hatalarını Bulma ve Düzeltme.....63
3.8. Antrenman Planı Hazırlayın.....65
3.9. Kötü Davranışlarla Baş Etmek.....65

4. TENİSTE EL ÖNÜ VE EL ARKASI VURUŞ BECERİLERİ ÖĞRETİMİNDE FARKLI TALİMAT VERME TEKNİKLERİ.....67
4.1. Öğrenme ve Motorik Öğrenme Hakkında Genel Bilgiler 67
4.1.1. Öğrenme.....67
4.1.2. Motorik Öğrenme Kavramları 68
4.1.3. Motorik Öğrenme.....68
4.1.4. Motor Beceri Kavramı.....70
4.1.5. Fizyolojik Yaklaşımla Motor Beceri Eğitim Modelleri.....70
4.2. Motorik Öğrenmede Talimatlar.....71
4.2.1. Talimat Türleri 71
4.2.1.1. Görsel talimatlar 71
4.2.1.2. Sözel talimatlar.....72
4.2.1.3. Hareket talimatları 73
4.2.2. Talimat Verme İlkeleri 74

5. TENİS BECERİLERİNİN ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ.....77
5.1. Hareketi Öğretme 77
5.2. Vuruşu (Tepkiyi) Öğretme 77

YARARLANILAN KAYNAKLAR 79

ÖZ GEÇMİŞ.....81

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Adams, J.A. (1971). A closed-loop theory of motor learning. Journal of Motor Behavior, 3(2), 111-150.
2. Crespo, M., & Miley, D. (1998). *ITF advanced coaches manual*. International Tennis Federation.
3. Cutton, D.M., & Landin, D. (2007). The effects of self-talk and augmented feedback on learning the tennis forehand. Journal of Applied Sport Psychology, 19(3), 288-303.
4. Denardi, R.A., & Corrêa, U.C. (2013). Effects of instructional focus on learning a classical ballet movement, the pirouette. Journal of Dance Medicine & Science, 17(6), 18-23.
5. Edwards, W.H. (2010). Motor learning and control: From theory to practice. Belmont, CA: Wadsworth.
6. Fischman, M.G., Christina, R.W., & Vercruyssen, M.J. (1982). Retention and transfer of motor skills: A review for the practitioner. Quest, 33(2), 181-194.
7. Fitts, P.M. & Posner, M.I. (1967). Human performance. Oxford: Brooks/ Cole.
8. Gentile, A.M. (1972). A working model of skill acquisition with application to teaching. Quest, 17(1), 3-23.
9. Gülmez, İ. (1991). Teniste el önü ve el arkası vuruş becerilerinin gelişimine öğretim sırasında farklı netice bildirimi etkilerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.
10. Kermen, O. (1997.). Tenis Teknik ve Taktikleri. (Ed: B. Yavuz), İstanbul, Aşama Matbaacılık, s. 91-100,

11. Landin, D. (1994). The role of verbal cues in skill learning. Quest, 46, 299-313.
12. Magill, R.A. (2010). Motor learning and control: Concepts and applications (9th ed.). New York: McGraw-Hill.
13. Schmidt, R.A., & Lee, T.D. (2011). Motor learning and control: A behavioral emphasis (5th ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
14. Schneider, W., & Shiffrin, R.M. (1977). Controlled and automatic human information processing: II. Perceptual learning, automatic attending, and a general theory. Psychological Review, 84(2), 127-190.
15. Singer, R.N. (1980). Motor learning and human performance: An application to motor skills and movement behaviors (3rd ed.). New York: MacMillan.
16. Ziegler, S.G. (1987). Effects of stimulus cueing on the acquisition of groundstrokes by beginning tennis players. Journal of Applied Behavior Analysis, 20(4), 405-411.

PROFESYONEL FUTBOLCULARDA SPOR BİLGİ DÜZEYİ VE TAKIM BAŞARISI

Yrd. Doç. Dr. Yakup Koç

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 94
ISBN : 978-605-9663-93-9
© 1. Basım, Kasım 2017

PROFESYONEL FUTBOLCULARDA SPOR BİLGİ DÜZEYİ VE TAKIM BAŞARISI

Yrd. Doç. Dr. Yakup Koç

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Bu kitap; danışmanlığını Prof. Dr. A. Ahmet Doğan'ın yürüttüğü, 30.01.2004 tarihindeki Yüksek Lisans Tez Savunma Jürisi'nin başarılı bularak onayladığı ve Yüksek Öğretim Kurulu tarafından 147059 tez no ile kabul edilen "Türkiye Profesyonel II. Lig Futbolcularının Spor Bilgi Düzeylerinin Takım Başarısına Etkisinin Araştırılması" adlı Yakup Koç'un yüksek lisans tezinden üretilmiştir

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Koç, Yakup.

Profesyonel Futbolcularda Spor Bilgi Düzeyi ve Takım Başarısı */ Yakup Koç*
1. Basım, XVI+94 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-93-9
1. Profesyonel futbolcu 2. Spor bilgi düzeyi 3. Takım başarısı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
atlaskitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **iii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM: LİTERATÜR **5**

1. Sporda Başarı 5
2. Spor Bilimleri ve Başarı Arasındaki İlişki 7
3. Sporda Başarı ve Eğitim 10
4. Sporcuların Bilgi Kaynakları ve Etkileşim 12
   - 4.1. Aile 12
   - 4.2. Antrenörler 13
   - 4.3. Okul 15
   - 4.4. Medya 16
   - 4.5. Çevre 17
5. Bilginin Sporda Başarıya Etkisi 17
   - 5.1. Akademik ve Genel Kültür Bilgisinin Sporda Başarıya Etkisi 17
   - 5.2. Spor ile İlgili Bilginin Sporda Başarıya Etkisi 19
     - 5.2.1. Sporcu Beslenme Bilgisinin Sporda Başarıya Etkisi 19
     - 5.2.2. Antrenman Bilgisinin Sporda Başarıya Etkisi 22
     - 5.2.3. Sporcu Sağlığı Bilgisinin Sporda Başarıya Etkisi 26
     - 5.2.4. Spor Psikolojisi Bilgisinin Sporda Başarıya Etkisi 29
     - 5.2.5. Genel Spor Bilgisinin Sporda Başarıya Etkisi 33

İKİNCİ BÖLÜM: MATERYAL VE METOD 37

1. Çalışma Evreni 37
2. Araştırma Grubu 37
3. Verilerin Toplanması ve Uygulanan Teknikler 37
4. Anket Sonuçlarının Puanlaması. 38
5. Verilerin Analizi ve İstatistiksel Yöntem 39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR 41

1. Grupların Özellikleri 41
   1.1. Yaş 41
   1.2. Eğitim Düzeyi 42
      5.2.1. Altyapı Yeri 43
      5.2.2. Altyapıda Bilgilendirilme Şekli 44
      5.2.3. Spor İle İlgili Kitap Okuma 45
   5.3. Bilgi Edinme Kaynakları 46
      5.3.1. Aile 46
      5.3.2. Antrenörler 47
      5.3.3. Okul 48
      5.3.4. Medya 49
      5.3.5. Çevre 50
   5.4. Takım Başarısında Spor Bilgisinin Etkisi 51
      5.4.1. Sporcu Beslenmesi Bilgisi 51
      5.4.2. Antrenman Bilgisi 52
      5.4.3. Sporcu Sağlık Bilgisi 53
      5.4.4. Spor Psikolojisi Bilgisi 54
      5.4.5. Genel Spor Bilgisi 55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TARTIŞMA VE ÖNERİLER 57

1. Tartışma 57
   1.1. Yaş 57
   1.2. Eğitim Düzeyi 58
   1.3. Altyapı Yeri 58
   1.4. Altyapıda Bilgilendirilme Şekli 58
   1.5. Spor İle İlgili Kitabı Okuma 59
   1.6. Bilgi edinme kaynakları 59

1.6.1. Aile 59
1.6.2. Antrenörler 60
1.6.3. Okul 60
1.6.4. Medya 61
1.6.5. Çevre 62
1.7. Takım Başarısında Spor Bilgisinin Etkisi 62
1.7.1. Sporcu Beslenmesi Bilgisi 62
1.7.2. Antrenman Bilgisi 64
1.7.3. Sporcu Sağlık Bilgisi 64
1.7.4. Spor Psikolojisi Bilgisi 65
1.7.5. Genel Spor Bilgisi 67
2. Öneriler 68

YARARLANILAN KAYNAKLAR 71

EKLER 75

Ek 1: ANKET FORMU 75
Ek 2: TABLOLAR 83

ÖZGEÇMİŞ 93

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

AÇIKADA, Caner, ERGEN, Emin: Bilim ve Spor, Bürotek Matbaacılık, Ankara, 1990.

ARSLAN, F.Nafız: Profesyonel Futbolcuların Beslenme Bilgi ve Alışkanlıkları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1995.

AYDOĞAN, Hayri: Profesyonel Futbol'da Örgütsel Adalet Benlik Saygısı İş Doyumu, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara, 2016

BAŞER, Ergun: Uygulamalı Spor Psikolojisi, 3. Baskı, Bağırgan Yayımevi, Ankara, 1998.

BİÇER, Turgay: Yaşamda ve Sporda Doruk Performans, 2. Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997.

BOMPA, T.O.: Antrenman Kuramı ve Yönetimi, Çev: İlknur KESKİN-A.Burcu TUNER, Bağırgan Yayımevi, Ankara, 1998.

ÇAKIROĞLU, M.İhsan: Antrenman Bilgisi- Antrenman Teorisi ve Sistematiği, Şeker Matbaacılık, İstanbul, 1997.

COŞKUN, Hüseyin: Dokunsal Reaksiyon Zaman Ölçümlerinde Parmak Uzunluğunun ve Avuç Büyüklüğünün Reaksiyon Zamanına Etkisi, Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü,Ankara, 1997.

DÜNDAR, Uğur: Antrenman Teorisi, 3. Bası, Bağırgan Yayımevi, Ankara, 1996.

ERDEMLİ, Atilla: Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi, E Yayınları, İstanbul, 2002.

GEZGİN, M. F., AMMAN T.: Türk Milli Eğitiminde Yararlılık Açısından Spor Olgusu, Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor II. Ulusal Sempozyumu, 16-18 Aralık 1993, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1994.

HYLOBIL, Hynek,, MECHELEN, W. Van, KEMPER, Han C.G: Spor Sakatlıkları Nasıl Engellenebilir?, Çev. Zafer HASÇELİK, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Eğitim Dairesi Yayınları, Yayın no: 97, Ankara, 1997.

KILCIGİL, Ertan: Sosyal Çevre-Spor İlişkileri, Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1998.

KONTER, Erkut: Spor Psikolojisi ve Futtbol, 1. Baskı, Saray M. Yayıncılık, İzmir, 1996.

KONTER, Erkut: Sporda Psikolojik Hazırlığın Teori ve Pratiği, Bağırgan Yayımevi, Ankara, 1998.

PAKER, H. Sündüz: Aktif Sporcuların Beslenme Durumlarının Belirlenmesi, Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, H.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1995.

SEVİM, Yaşar: Antrenman Bilgisi, Gazi Yayınevi, Ankara, 1995.

SUNAY, Hakan: Ankara Bölgesi Aktif Futbolcularının Sosyo-Ekonomik Sağlık-Beslenme Bilgi Ve Alışkanlıkları İle Başarı Durumları Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Ensitüsü, Ankara, 1985.

SÜEL, Emin: Basketbolda Beslenme (Üniversite Düzeyindeki Bayan ve Erkek Basketbolcuların Beslenme Bilgileri ve Alışkanlıklarının Belirlenmesi), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitusü, Niğde, 2000.

YETİM, A.Azmi: Sosyoloji ve Spor, Topkar Matbaacılık, Ankara, 2000.

ZEKİ, Düreyt: Sporcuların Beslenme Alışkanlıklarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bursa, 2000.

b. Makale ve Bildiriler

BİÇER, Turgay: "Kişilik Özellikleri ve Yüksek Performans" **Futbol Eğitim Dergisi**, Sayı 6 (Ocak 1998), ss. 20-22.

BOWDEN, Rodney: "The Relationship Between Fitness Level and Nutrition Habits" **RQUES,** Vol. A (2001), pp. 25.

CON, Musa ve Diğ.: "Elit Düzeyde Spor Yapanların Spora Yönelmelerinde İlk ve Ortaöğretim Kurumlarının Etkisi Üzerine Bir Araştırma" **G.Ü.Spor Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1 (Ocak 1997), ss. 41-53.

DEXTER, Trevor: "Relationships between Sport Knowledge, Sport Performance and Academic Ability: Emprical Evidence From GCSE Physical Education" **Journal of Sport Sciences**, Vol 17(1998), pp. 283-295.

ERŞEN, E.: " Mental Training: Performans Ortamında Zihinsel ve Ruhsal Açıdan Kendini Kontrol Altında Tutma Eğitimi" **1. G.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi Bildirileri**, Editör İbrahim Yıldıran, Cilt II (2000), ss. 299-300.

GÖKDEMİR, Kadir: "Güreşçilerin Beslenme Bilgi ve Alışkanlıkları" **G.Ü.Spor Bilimleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2 (Nisan 1996), ss.18-28.

GÜNEŞ, Ziyanur;

ÇAĞLAR, Ahmet H.: "Amatör Futbol Çalıştırıcılarının Sporcu Beslenme Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi" **H.Ü. Spor Bilimleri Ve Teknolojisi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2 (Nisan 1998), ss.25-28.

GÜNEŞ Ziyanur vd.: "Erkek Futbolcuların Beslenme Bilgi Düzeyleri ve Alışkanlıklarına Yönelik Bir Çalışma" **H.Ü. spor bilimleri ve teknolojisi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2 (Nisan 1998), ss.10-14

İMAMOĞLU, A.Faik vd: "Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Futbol Antrenör Yetiştirme Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi" **G.Ü. Spor Bilimleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 4 (Ekim 1996), ss.75-84.

KOÇAK, Mehmet, EROL, A. Emre: "Türkiye'de Bazı profesyonel Futbol Kulüplerinde Altyapı Eğitimi" **1. G.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi Bildirileri**, Editör İbrahim Yıldıran, Cilt II (2000), ss. 213-218.

KONUKMAN, Ferman, SEZEN, Arzu: "Spor Bilimleri ve Tenis: İnsan Performansına Sosyo- Kültürel Ve Bilimsel Bir Yaklaşım" **1. G.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi Bildirileri**, Editör İbrahim Yıldıran, Cilt II (2000), ss. 75- 80.

KOPP, Shay D., YOUNG, Janice C.: "College Students' Knowledge Of Basic Nutrition İnformation" **RQUES,** Vol. A (March 2003), pp. 16-20.

SUNAY, Hakan: "Spor Eğitimi Alt Yapısında Beden Eğitimi Öğretmeni ve Antrenörün Önemi" **G.Ü. Spor Bilimleri Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2 (Nisan 1998), s. 43-50.

TAŞMEKTEPLİGİL, Yalçın vd.: "Sportif Gelişme ve Yerel Medya İlişkisi Üzerine Bir Araştırma" **H.Ü. Spor Bilimleri ve Teknolojisi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 3 (Temmuz 1999), ss. 16-21.

THOMAS, T.T., THOMAS, J.R.: "Developing Expertise in Sport" **International Journal of Sport Psychology**, Vol. 281 (1994), pp. 295-312.

WHITE, J.: "Top Shrink Owns up to United Fetish" **Independent**, 23 March 1996, pp. 31.

Uluslararası Vergi Sistemi ve Denetim: Türkiye ABD İngiltere ve Diğer Ülkeler

Dr. Mustafa Göktuğ KAYA
Hüseyin Kamil İLİK
Hakan TÜRKMEN

YAYIN NO.: 60
ISBN: 978-605-9663-59-5
© 2. Basım, Haziran 2017

ULUSLARARASI VERGİ SİSTEMİ VE DENETİM: TÜRKİYE ABD İNGİLTERE VE DİĞER ÜLKELER

Dr. Mustafa Göktuğ KAYA
Hüseyin Kamil İLİK
Hakan TÜRKMEN

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevininyazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kaya, Mustafa Göktuğ., İlik, Hüseyin Kamil., Türkmen, Hakan.
Uluslararası Vergi Sistemi ve Denetim: Türkiye ABD İngiltere ve Diğer Ülkeler/ *Dr. Mustafa Göktuğ KAYA, Hüseyin Kamil İLİK, Hakan TÜRKMEN*
2. Basım, XVIII+304 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-59-5
1. Vergi Sistemi, 2. Vergi Denetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

GİRİŞ **1**

KISIM 1: TÜRK VERGİ SİSTEMİ **3**

1 Türk Vergi Sistemi 3
- 1.1 Gelir Üzerinden Alınan Vergiler 3
  - 1.1.1 Gelir Vergisi 3
  - 1.1.2 Kurumlar Vergisi 4
- 1.2 Servet Üzerinden Alınan Vergiler 5
  - 1.2.1 Motorlu Taşıtlar Vergisi 5
  - 1.2.2 Veraset ve İntikal Vergisi 5
  - 1.2.3 Emlak Vergisi 5
- 1.3 Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler 6
  - 1.3.1 Katma Değer Vergisi 6
  - 1.3.2 Özel Tüketim Vergisi 6
  - 1.3.3 Banka Sigorta Muameleleri Vergisi 7
  - 1.3.4 Damga Vergisi 7
  - 1.3.5 Harçlar 7

KISIM 2: TÜRKİYEDE VERGİ DENETİMİ **9**

1. Türkiyede Vergi Denetimi 9
- 1.1 Vergi Denetim Türleri 10
  - 1.1.1 Vergi İncelemesi 10
    - 1.1.1.1 Vergi İnceleme Türleri 11
      - 1.1.1.1.1 Tam İnceleme 11
      - 1.1.1.1.2 Sınırlı İnceleme 11
      - 1.1.1.1.3 Karşıt İnceleme 11
    - 1.1.1.2 Vergi İncelemesine Yetkili Olanlar Tarafından Uyulması Gereken Kurallar 12
    - 1.1.1.3 Vergi İnceleme Süreci 13
  - 1.1.2 Yoklama 17
  - 1.1.3 Arama 18
  - 1.1.4 Bilgi Verme 18
- 1.2 Vergi Denetim Kurulu ve Yapısı 18
  - 1.2.1 Vergi Denetim Kurulunun Görev Yetkileri 20
  - 1.2.2 Vergi İnceleme Oranları 21
  - 1.2.3 Risk Analiz Sistemi ve Riskli Mükellef Tespiti 21
- 1.3 Gelir İdaresi Başkanlığı 26
  - 1.3.1 Gelir İdaresi Başkanlığının Görevleri 27
  - 1.3.2 Vergi Daireleri 28

1.3.3 Vergi İdaresinin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları 29
1.3.3.1 Yoklama 29
1.3.3.2 Vergi İncelemesi 29
1.3.3.3 Arama 31
1.3.3.4 Devamlı Bilgi Verme 31
1.3.3.5 Elektronik Ortamda Denetim 31
1.3.3.5.1 Elektronik Yoklama 31
1.3.3.5.2 Elektronik ÖTV Takip Sistemi 32
1.4 Mali Suçları Araştırma Kurulu(MASAK) 33
2. Türk Vergi Yargı Sistemi, Vergi Cezaları, Uzlaşma Müessesesi ve Mükellef Hakları 35
2.1 Yargı Organları 36
2.1.1 Vergi Mahkemesi 37
2.1.2 Bölge İdare Mahkemesi 38
2.1.3 Danıştay 38
2.2 Kanun Yolları 38
2.2.1 İstinaf 38
2.2.2 Temyiz 39
2.2.3 Kanun Yararına Temyiz 39
2.2.4 Yürütmenin Durdurulması 39
2.2.5 Yargılamanın Yenilenmesi 40
2.3 Vergi Suçu Sayılan Fiiller ve Vergi Cezaları 41
2.3.1 Vergi Ziyaı Suçu ve Cezası 41
2.3.2 Usulsüzlük Suçu ve Cezası 41
1.3.2.1 Birinci Derece Usulsüzlük 42
1.3.2.2 İkinci Derece Usulsüzlük 43
2.3.3 Özel Usulsüzlük Fiilleri ve Cezası 43
2.3.4 Kaçakçılık Suçları ve Cezaları 45
2.3.5 Vergi Mahremiyetinin İhlal Edilmesi 47
2.3.6 Mükellefin Özel İşlerinin Yapılması 48
2.4 Mükellef Hakları Bildirgesi ve Mükellef Hakları 48
2.5 Uzlaşma Müessesesi 53
2.5.1 Tarhiyat Öncesi Uzlaşma 53
2.5.2 Tarhiyat Sonrası Uzlaşma 55

KISIM 3:ABD VERGİ SİSTEMİ 57

1. ABD Vergi Sistemi 57
1.1 Eyalet ve Mahalli İdarelerde Vergi Türleri 57
1.1.1 Kişisel Gelir Vergisi 57
1.1.2 Kurumlar Vergisi (Şirket Vergisi) 60
1.1.3 Satış Vergisi 60
1.1.4 Servet Vergisi 61
1.1.5 Akaryakıt Özel Tüketim Vergisi 62
1.1.6 Veraset ve Tereke Vergisi 62

1.2 Federal Yönetim Tarafından Toplanan Vergiler 62
1.2.1 Kişisel Gelir Vergisi 63
1.2.1.1 Gelirin Toplanması ve Verginin Hesaplanması 65
1.2.1.2 Alternatif Minimum Gelir Vergisi 66
1.2.1.3 Kişisel Gelir Vergisine Tabi Ortaklık Türleri 68
1.2.1.3.1 Ferdi Teşebbüsler (Sole Proprietorship) 68
1.2.1.3.2 Ferdi Ortaklık (Partnership) 69
1.2.1.3.3 Limited Şirketler (Limited Liability Company:LLC) 70
1.2.1.3.4 Kooperatifler (Cooperative) 70
1.2.1.3.5 Corporation S 71
1.2.2 Kurumlar Vergisi (Şirket Vergisi) 71
1.2.2.1 Alternatif Minimum Kurumlar Vergisi 72
1.2.2.2 Federal Kurumlar Vergisine Tabi Girişimler 74
1.2.2.2.1 Anonim Şirketler (Corporation C) 74
1.2.3 Satış ve Tüketim Vergileri 75
1.2.4 Sosyal Güvenlik Vergisi 75
1.2.5 Net Servet ve Sermaye Transfer Vergisi 76
2. Federal Vergilerin Beyan Edilmesi, Ödenmesi ve İadesi 76

KISIM 4: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE VERGİ DENETİMİ 79

1. Amerika Birleşik Devletlerinde Vergi Denetimi 79
1.1 ABD İç Gelir İdaresi (IRS)'nin Yapısı 79
1.1.1 IRS Organizasyon Yapısı 81
1.1.2 IRS Merkez Teşkilat 83
1.1.3 Bölge Müdürlükleri 83
1.1.4 Vergi Dairesi Müdürlükleri 84
1.1.5 IRS Hukuk Müşavirliği(IRS Office of the Chief Counsel) 85
1.1.6 Mükellef Avukatlığı İdaresi(The Office of the Taxpayer Advocate) ...85
1.1.7 Cezai Soruşturma Birimi(Criminal İnvestigation) 85
1.1.8 IRS Temyiz-Uzlaşma Ofisi (Appeal Office) 86
1.1.9 Hazine Genel Vergi İdaresi Örgütü (TIGTA) 87
1.1.10 IRS İzleme Komitesi (IRS Oversight Board) 88
1.2 IRS Personel Yapısı 88
1.2.1 Gelir Ajanları (Internal Revenue Agent) 88
1.2.2 Vergi Denetçileri(Vergi Uyum Yetkilisi) 89
1.2.3 Gelir Bürosu Denetçileri (Revenue Office Examiner) 90
1.2.4 Vergi Uzmanları (Tax Specialist) 90
2. ABD Vergi Yargı Sistemi, Vergi Cezaları ve Mükellef Hakları 90
2.1 ABD Vergi Yargısı 90
2.1.1 Federal Vergi Mahkemesi 90
2.1.1.1 Vergi Mahkemesi Yargıçlarının Atanması ve Çalışma Esası 93
2.1.1.2 Temyiz Süreci 94
2.1.1.3 ABD'deki Vergi Yargısındaki Yenileşme Hareketleri 95

2.1.2 Federal Genel Mahkeme(U.S. District Court).....96
2.1.3 Federal İddia Mahkemesi (U.S. Court of Federal Claims).....96
2.1.4 Eyalet Vergilerinde Yargı Yolu.....97
2.2 Mükellef Hakları 97
2.3 ABD Vergi Siteminde Vergi Suç ve Cezaları.....99
2.3.1 Kaçakçılık Suçları ve Cezaları 99
2.3.2 Civil Penalties (Para Cezaları).....102
2.3.3 Vergi Mahremiyetinin İhlali (Disclosure of confidential information generally).....103
3. ABD'de Vergi İncelemesi.....104
3.1 ABD'de Vergi İnceleme Süreci.....104
3.2 Vergi İnceleme Türleri 106
3.2.1 İndirilemeyecek Kalemler Programı(Unallowable İtems Program) .106
3.2.2 Mektuplaşma İle Yapılan İncelemeler(Office Correspondence Examination Program).....106
3.2.3 Dairede Yapılan İnceleme.....106
3.2.4 Alan İncelemesi (Field Audits).....107
3.2.5 Karşıt İnceleme 107
3.2.6 Birden Fazla Yıl İncelemesi.....108
3.2.7 Sektör Uzmanlaşma Programı (MSSP) 108
3.2.8 Endüstri Uzmanlaşma Programı 108
3.2.9 Finansal Durum ve Ekonomik Gerçeklik İncelemesi (Financial Status Examination or Economic Realty Audits).....109
3.3 Risk Analiz Sistemi 110
3.3.1 Mükellef Uyumu Ölçüm Programı(TCMP) ve Ulusal Araştırma Programı(NRP) 110
3.3.2 Ayırt Edici Envanter Fonksiyonu Sistemi(DIF) 111
3.3.3 Özellikli Beyannamelerin Devamlı Gözlenmesi (Automatic Screening): 114
3.3.4 Bilgi Raporlama Programı İncelemeleri (Information Reporting Program (IRP) Audits) 114

KISIM 5: İNGİLTERE VERGİ SİSTEMİ VE VERGİ DENETİMİ.....115

1. İngiltere Vergi Sistemi ve Vergi Denetimi.....115
1.1 Kısa Tarihçe ve İngiltere Vergi Sisteminin Genel Hatları 115
1.2 İngiltere'de Uygulanan Belli Başlı Vergi Türleri.....117
1.2.1 Gelir Vergisi.....117
1.2.2 Katma Değer Vergisi (Value Added Tax).....118
1.2.3 Kurumlar Vergisi 119
1.2.4 Belediye Vergisi (Council Tax) 120
1.2.5 Televizyon Vergisi (TV Licencing Tax).....120
1.2.6 Yol Vergisi (Road Tax).....120
1.3 İngiliz Vergi Denetiminin Yapısı ve Uygulanan Usul ve Kurallar.....121

2. İngiltere Vergi Yargısında Görevli Olan Mahkemeler ve Bunların Çalışma Esas ve Usulleri....125

KISIM 6: DİĞER ÜLKELER VERGİ SİSTEMLERİ VE DENETİM....129

1. Rusya Federasyonu Vergi Sistemi ve Denetim....129
   1.1. Federal Yönetim Tarafından Tahsil Edilen Vergiler....129
      1.1.1. Kurumlar Vergisi....129
      1.1.2. Kişisel Gelir Vergisi....133
      1.1.3. Katma Değer Vergisi....134
      1.1.4. Su Temini Vergisi (Water Tax)....135
      1.1.5. Tüketim Vergisi (Excises)....135
      1.1.6. Maden Vergisi (Mineral Extraction Tax)....135
      1.1.7. Vahşi yaşam ve biyolojik kaynakların kullanımı harcı....136
      1.1.8. Damga Vergisi....136
   1.2. Valilikler Tarafından Tahsil Edilen Vergiler....136
      1.2.1. Kurumsal Net Varlık Vergisi (Corporate Property Tax)....136
      1.2.2. Taşıt Vergisi(Vehicle Tax)....137
      1.2.3. Kumar Vergisi (Gambling Tax)....137
   1.3. Belediyeler Tarafından Tahsil Edilen Vergiler....137
      1.3.1. Arazi Vergisi....137
      1.3.2. Kişisel Aktif Vergisi....138
   1.4. Vergi Denetim Süreci....139
      1.4.1. Yerinde Vergi Denetimi (Камеральная проверка)....140
      1.4.1. Kurum İçi Vergi Denetimi (внутренняя ревизия)....141
   1.5. Rusya Federasyonu Yargı Sistemi- Mükellef Hakları-Vergi Cezaları....143
      1.5.1. Yargı Sistemi....143
         1.5.1.1. Anayasa Mahkemesi (Constitutional Court of Russia)....144
         1.5.1.2. Yüksek Mahkeme(Supreme Court)....144
         1.5.1.3. Ticaret Mahkemeler (Commercial courts)....145
         1.5.1.4. Yüksek Ticaret Mahkemesi (Supreme Court of Arbitration)....145
         1.5.1.5. Uluslararası Ticaret Tahkim Mahkemesi (The International Commercial Arbitration Court)....146
      1.5.2. Mükellef Hakları....146
      1.5.3. Vergi Cezaları....147
         1.5.3.1. Hürriyeti Bağlayıcı Olmayan Cezalar....147
         1.5.3.2. Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar....148
            1.5.3.2.1. Bireylerin Vergi Kaçırması Fiili ve Cezası....148
            1.5.3.2.2. Vergi Temsilcinin Görevlerini Yerine Getirmemesi....149
            1.5.3.2.3. Kurumların Vergi Kaçırma Fiili ve Cezası....149
            1.5.3.2.4. Ticari, Vergi ve Banka Sırlarının Açıklanması....150
            1.5.3.2.5. Parasal Fon ve Mülklerin Gizlenmesi....150

2. Japonya Vergi Sistemi Denetim ve Yargı Sistemi 150
2.1. Japonya'da Hükümet Tarafından Tahsil Edilen Vergiler....151
2.1.1. Gelir Vergisi....151
2.1.2. Kurumlar Vergisi 153
2.1.3. Katma Değer Vergisi 155
2.1.4. Hediye ve Miras Vergisi (Gift and Inheritance Tax)....156
2.1.5. Damga Vergisi (Stamp Duty) 158
2.1.6. Tescil ve Lisans Vergisi (Registration Tax)....158
2.2. Yerel Birimler Tarafından Tahsil Edilen Vergiler....158
2.2.1. Arazi Vergisi (Land Value Tax) 159
2.2.2. Bireysel ve Kurumsal İkamet Vergisi (İnhibitants Tax)....159
2.2.3. Otomobil Vergisi (Automobile Tax)....160
2.2.4. Bireysel ve Kurumsal Teşebbüs Vergisi....160
2.2.5. Tütün Vergisi (Tobacco Tax and Special Tobacco Tax) 160
2.3. Japonya'da Vergi Denetimi 161
2.3.1. Kokuzei Sogo Kangri Sistemi (KSK)....162
2.3.2. Tüketim Vergilerinde Haksız İadenin Muayene Yoluyla Önlenmesi 162
2.3.3. Vergi İnceleme Süreci 163
2.4. Japonya'da Yargı Sistemi, Vergi Yargısı ve Vergi Cezaları 165
2.4.1. Vergi Yargısı....166
2.4.1.1. Anayasa Mahkemesi (Supreme Court) 166
2.4.1.2. Yüksek Mahkemeler (High Court)....167
2.4.1.3. Bölge Mahkemeleri 167
2.4.1.4. Özet Mahkemeler (Summary Court) 167
2.4.1.5. Ulusal Vergi Mahkemesi 168
2.4.2. Vergi Cezaları 170
2.4.2.1. Para Cezaları....170
2.4.2.2. Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar....170
3. Almanya Vergi Sitemi, Denetim, Vergi Yargısı ve Mükellef Hakları....171
3.1. Almanya'da Tahsil Edilen Vergiler 171
3.1.1. Gelir Vergisi....171
3.1.2. Kurumlar Vergisi 173
3.1.3. Katma Değer Vergisi 173
3.1.4. Veraset ve İntikal Vergisi....174
3.2. Alman Vergi Sisteminde Denetim 175
3.3. Almanya'da Vergi Yargısı....177
3.3.1. Federal Vergi Mahkemeleri 177
3.3.2. Eyalet Vergi Mahkemeleri 179
3.4. Mükellef Hakları 179
4. Fransa Vergi Sistemi Denetim ve Vergi Yargısı....180
4.1. Tahsil Edilen Vergi Türleri....180
4.1.1. Gelir Vergisi....180
4.1.2. Kurumlar Vergisi 181

4.1.3. Katma Değer Vergisi 181
4.2. Fransa'da Vergi Denetimi 181
4.3. Fransa'da Başvuru Yolları ve Vergi Yargısı 183
5. Çin Vergi Sistemi Denetim ve Vergi Yargısı 184
5.1. Tahsil Edilen Vergi Türleri....184
5.1.1. Şahsi Gelir Vergisi....184
5.1.2. Kurumlar Vergisi 185
5.1.3. Stopaj Vergisi....186
5.1.4. Katma Değer Vergisi 187
5.1.5. Damga Vergisi 187
5.1.6. Tapu Vergisi....188
5.2. Vergi Denetimi 188
5.3. Çin'de Vergi Yargısı....188
5.3.1. Özel Halk Mahkemeleri....188
5.3.2. Temel Halk Mahkemeleri....189
5.3.3. Ara Halk Mahkemeleri....189
5.3.4. Yüksek Halk Mahkemeleri 189
6. Birleşik Arap Emirlikleri Vergi Sistemi Denetim ve Yargı Sistemi....190
6.1. Birleşik Arap Emirliklerinde Tahsil Edilen Vergiler 191
6.1.1. Kurumlar Vergisi 192
6.1.2. Katma Değer Vergisi 193
6.1.3. Sosyal Güvenlik Vergisi....193
6.2. Birleşik Arap Emirliklerinde Yargı Sistemi 193
7. Belçika Vergi Sistemi....194
7.1. Belçika'da Tahsil Edilen Vergiler....195
7.1.1. Gelir vergisi 195
7.1.2. Kurumlar Vergisi 196
7.1.3. Katma Değer Vergisi 196
7.2. Belçika'da Vergi Denetimi....197
7.3. Belçika Yargı Sitemi....198
8. Hollanda Vergi Sistemi, Vergi Denetimi ve Vergi Yargısı 198
8.1. Hollanda'da Tahsil Edilen Vergiler....199
8.1.1. Gelir Vergisi....199
8.1.2. Kurumlar Vergisi 199
8.1.3. Kar Payı Vergisi....200
8.1.4. Veraset Vergisi, Hibe Vergisi (Hediye), İntikal Vergisi....200
8.1.5. Şans Oyunları Vergisi....200
8.1.6. Katma Değer Vergisi 200
8.1.7. Devir Vergisi....201
8.1.8. Sigorta Vergisi....201
8.1.9. Atık Vergisi 201
8.1.10. Yeraltı Suyu Vergisi 201
8.1.11. Özel Tüketim Vergileri....202

8.2. Hollanda'da Vergi Denetimi 202
9. Yunanistan Vergi Sistemi, Vergi Denetimi ve Vergi Yargısı 203
9.1. Yunanistan'da Tahsil Edilen Vergiler 203
9.1.1. Gelir Vergisi 203
9.1.2. Kurumlar Vergisi 204
9.1.3. Katma Değer Vergisi: 204
9.1.4. Veraset Vergisi 205
9.1.5. Stopaj Vergisi 205
9.2. Yunanistan'da Vergi Denetimi 205
9.3. Yunanistan'da Vergi Yargısı 206

SONUÇ VE ÖNERİLER 207

EKLER 211
EK 1: ABD Eyaletlerde Satış Vergisi Oranları 211
EK 2: ABD Federal Gelir Vergisi Beyannamesi Form 1040 213
EK 3: ABD Federal Gelir Vergisi Beyannamesi Form 1040'a Ekli Shedule A-B-C-D Form 217
EK 4: Alternatif Minimum Gelir Vergisi Form 6251 233
EK 5: Kurumlar Vergisi Beyannamesi ve Ekleri Form 1120 240
EK 6: IRS Organizasyon Şeması 245
EK 7: Ortaklıkların (Partnership) Düzenleyeceği Form 1065 ve Ekleri 246
EK 8: Çalışma iznini gösteren I-9 Form 251
EK 9: Çalışanlara İlişkin W-4 Form 254
EK 10: IRS Temyiz Ofisi İtiraz Dilekçesi 256
EK 11: Uzlaşma Önerisi Formu 258
EK12: İngiltere Kurumlar Vergisi Beyannamesi 263
EK 13 : İngiltere Vergi İdaresi (HMREC) Organizasyon Şeması 290

KAYNAKÇA 291

KAYNAKÇA

ACAR, P. (2001), "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Kamu İç Mali Kontrol Sistemi", Maliye Dergisi, Sayı: 136, s. 1–15.

Afvalstoffenbelasting (Atık Vergisi Kanunu).

AKIN, Emrah. (2014). http://t24.com.tr/yazarlar/emrah-akin/mukellefler-olarak-2014te-ne-kadar-incelendik,11460, Erişim tarihi: 19.12.2016.

Amerika Birleşik Devletleri Ülke Rehberi, http://www.turkishny.com/news/2014-yilinda-vergiler-kapsamindaki-en-kotu-eyaletler, Erişim tarihi 08.11.2016.

Appeal to the Tax Tribunal,The Structure of the Courts https://www.gov.uk/tax-tribunal/overview, Erişim Tarihi:11.01.2017.

ARMAĞAN, R. (2007). Türkiye'de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi. Isparta 2007.

ARSLAN, E. Türkiye'de Katma Değer Vergisi Uygulaması ve Etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ASLANPINAR, B, Y, ONAT, B, E. (2016) Bazı OECD Ülkelerindeki Vergi Suç ve Kabahatleri İle Bunlar Hakkında Öngörülen Cezaların Karşılaştırmalı Analizi, Yaklaşım Dergisi, Haziran 2016, Sayı:282, Sayfa: 253-258.

Assurantiebelasting(Sigorta Vergisi Kanunu).

AYDIN, B.M. (2006). Kayıt Dışı Ekonomi, Vergi Denetimi, İdari Yapı, Maliye ve Sigorta Yorumları. http://www.degerymm.com.tr/icerik/ks3dHz01lx11AwXKlDN0g4ckWsz1nu.pdf Erişim Tarihi: 08.11.2016.

AYKIN, Hasan. (2010). Vergi Suçu ve Cezası: ABD Örneği ve Çıkarılabilecek Dersler, Yaklaşım Dergisi.

BAKAR, F, GERÇEK, A. Vergi Denetiminde Risk Analizinin Yeri, Uludağ Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, S.12.

Belasting over de Toegevoegde Waarde (Katma Değer Vergisi Kanunu).

BİLİCİ, N. (2012). Vergi Hukuku Kitabı. Seçkin Yayıncılık. Ankara, Ağustos 2012.

BROWN, R.E. & MAZUR, M.J. (2002, June 12). *The National Research Program: IRS's New*.

Approach to Measuring Taxpayer Compliance., http://www.iadb.org/INT/Trade/1 english/4 SpecialInfo/Conference/2002/d Jun1102-Tax-Compliance/Mazur. pdf, Erişim Tarihi: 20.01.2017.

Cornell University Law School, Legal Information Institute, "*Freytag v. Commissioner* (90-762), 501 U.S. 868 (1991)", Kaynak: https://www.law.cornell.edu/supct/ html/90-762.ZC.html, Erişim Tarihi:19.01.2017.

Corporation Tax Act Japanese.

ÇAMLIKAYA, Ö. (2007). Türkiye'de Vergi Gelirlerinin Artırılması Yönünden Vergi İncelemesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ÇETİNKOL, G. (2013). Türk Vergi Sisteminin Avrupa Birliği Vergi Sitemine Dolaylı Vergiler Bakımından Uyumlaştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

DAİLY, F.W. (Oct 1999). *Surviving an IRS Tax Audit*. California: Nolo.

DALSGAARD, T, KAWAGE, M.(2000) The Tax System In Japon: A Need For Comprehensive Reform, OECD Economics Department Working Papers, Paris, 2000, No:231, Sayfa:63.

DEMİR, C.İ. (2008). ABD Vergi Sistemi ve Gelir İdaresi, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, S.281.

DEMİRLİ, Y. (2011) Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Reformları ve Türkiye'de Gelir Üzerinden Alınan Vergiler Açısından Değerlendirme, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları Hermes Matbaacılık 2011/412, Ankara, 2011, Sayfa: 131.

DOĞAN, C, KAPUSUZOĞLU, T. (2011). Çeşitli Ülkelerde Vergi Denetiminin Organizasyonu ve Çıkarılabilecek Dersler, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:30, S.12, 15.

DOĞAN, C, KAPUSUZOĞLU, T. (2005). Çeşitli Ülkelerde Vergi Denetiminin Organizasyonu ve Çıkarılabilecek Dersler, Vergi Dünyası Dergisi, Ağustos, Sayı:283, S.22-31.

DRENKARD,S., KAEDİNG, N. (2016). State and Local Sales Tax Rates in 2016, Tax Foundation Fiscal Fact.

Dubai Ülke Bülteni, Girişimci İş Adamları Vakfı, 2013, Sayfa 16.

Effective Inter-Agency Co-Operation In Fighting Tax Crimes And Other Financial Crimesi Second Edition, 2013, OECD, http://www.oecd.org/ctp/crime/

effective-inter-%20agency-cooperation-report.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2017.

ERDEM, Tahir.(2011). Amerika Birleşik Devletleri'nde Vergi Uyuşmazlıklarının Çözümünde Temyiz Ofisinin Konumu, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:278, S.6.

Ekonomi Bakanlığı Dış İlişkiler Hollanda Hakkında Bilgiler, http://www.ekonomi.gov.tr, Erişim:05.03.2017.

EYÜPGİLLER, Saygın, S. Vergi İdaresinin Yapılandırılması: Global Eğilimler ve Türkiye İçin Öneriler, http://www.hlbsaygin.com.tr/Mevzuat1_1.htm Erişim Tarihi 08.11.2016.

FİORE ,N. (2014). Corporate Taxation Insider, August 28, 2014 https://www.aicpastore.com/Content/media/PRODUCER_CONTENT/Newsletters/Articles_2014/CorpTax/CorporateAlternativeMinimumTax.jsp, Erişim Tarihi: 28.01.2017.

MÜLLER-FRANKEN S. (2004) Massvolles Verwalten,Tübingen, Page:245.

Gelir İdaresi Başkanlığı, Tüm Yönleriyle Vergi İncelemesi, Ankara, 2007.

Gelir İdaresi Başkanlığı 2014 Faaliyet Raporu.

Gelir İdaresi Başkanlığı 2015 Faaliyet Raporu.

GOMI, Y, HONJO, T.(2010) Corporation Tax Act of Japan, Special Taxation Measures Act, April 2010.

GRUNDMANN, Karina. (2009) Das Recht auf Akteneinsicht im Besteuerungsverfahren, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New Yorki Oxford, Wien, Page: 47, 182.

Guide to Japanese Taxes, http://www.nichizeiren.or.jp/eng/pdf/GuidetoJapaneseTaxes2012.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2017.

HAİNEY, Michael (2011), "Building and Integrating Databases for Risk Profiles in the United States", Risk Based Tax Audits (Approaches and Country Experiences), Editörler: Munawer Sultan Khwage, Rajul Awasthi ve Jan Loeprick, The World Bank, Washington D.C.

HELLEVIG, J. Awara Russıan Tax Guıde: Indıvıdual Property Tax In Russıa, https://www.awaragroup.com/blog/individual-property-tax-in-russia/,ErişimTarihi:24.02.2017.

HUNTER W.J. & NELSON M.A. (1996, March). An IRS Production Function. *National Tax.*

Journal, 49(1), 105-115.

IRS.(2007).SOI Tax Stats.

Japan Tax Update Significant Update On Tax Audit Procedures Issue 84,

February 2013, Page 2, https://www.pwc.com/jp/en/taxnews/pdf/tax-audit-procedures-e.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2017.

Kansspelbelasting (Hollanda Şans Oyunları Vergisi Kanunu).

KARYAĞDI, N. (2006). ABD Gelir İdaresinde Vergi İncelemesi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2006.

KIMURA, Y. (2006) Japan's tax administration reform and the self assessment system, Tax Administration Asian Development Bank Institute course III, Siem Reap, Cambodia, 6, 21, 23 March, 2006.

KUTBAY, H. (2015). Almanya ve ABD'deki Vergi Denetimi İle Türkiye'de Vergi Denetimindeki Aksaklıklar, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 403, S.105.

MERTER, Mehmet Emin (2004), Türkiye'de Vergi Denetimi ve Vergi Denetiminde Etkinliğin Sağlanmasında Toplam Kalite Yönetimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

MOGILIANSKY, A, L, SONIN, K, ZHURAVSKAYA, E. Are Russian Commercial Courts Biased? Evidence from a Bankruptcy Law Transplant, Centre for Economic and Financial Research at New Economic School, CEFIR / NES Working Paper series-99, Page:7.

NAKAMURA, H. Japon Vergi Sisteminin Dış Veçhesi, Sejio Üniversitesi, Tokyo, Sayfa 211-212.

National Audit Office, (2005), "State Audit in the European Union", http://www.nao.org.uk/wp_content/uploads/2005/12/State_Audit_Book.pdf, Erişim tarihi:11.01.2017.

National Tax Agency Japan Report 2015, https://www.nta.go.jp/foreign_language/Report_pdf/2015e.pdf, Sayfa: 51 Erişim Tarihi: 01.03.2017.

Office of Research: Research, Analysis, & Statistics. (2002, May 1). *Testing the UI-DIF*.

Formulas , http://www.irs.gov/pub/irssoi/ uidiffor.pdf, Erişim Tarihi 20.01.2017.

OHLETZ, Hilmar. (2006) Beweisrecht im Steuerverwaltungsverfahren unter besonderer Berücksichtigung des Beweisantrags, Berlin, Page: 100.

OKAMURA, T.(1993) The Japanese Tax System: Due Process and the Taxpayer, Berkeley Journal of International Law, Vol 11, 1993, Sayfa 132, 134, 135, 146-147.

OSBORNE, G. (2013) Mp/Lord Green /A Guide To Uk Taxation Busıness Is Great Brıtaın, Sayfa:3, https://www.gov.uk/government/publications/a-guide-to-uk-taxation-for-overseas-businesses Erişim Tarihi: 03.03.2017.

Overdrachtsbelasting(Hollanda Devir Vergisi Kanunu).

ÖNER, E. (2005). Amerika Birleşik Devletleri Federal Vergi İdaresi:IRS, Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005.

ÖZ, E, AKDEMİR, T. (2002). ABD Vergi Sistemi, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 168.

ÖZ, E, VURAL, T(2005). Ekonomisi ve Vergi Sistemiyle Japonya, Pamukkale Üniversitesi İİBF Maliye Dergisi, Sayı:149, Mayıs-Aralık 2005, Sayfa:119-120.

RAKICI, C. (2011). Vergi Denetiminin Yeni Yapısı ve Denetimin Kayıt dışılığı Önleme Fonksiyonu, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 14, S.348.

RETTİNG, C. President Obama Nominates John Koskinen As Next IRS Commisioner, https://www.forbes.com/sites/irswatch/2013/08/07/president-obama-to-nominate-john-koskinen-as-next-irs-commissioner/#5833581e29d7, Erişim Tarihi: 31.02.2017.

REVENUE STATISTICS 1965-2014/STATISTIQUES DES RECETTES PUBLIQUES 1965-2014 © OECD/OCDE 2015 (TABLE 28).

RUMPF, C. Alman Vergi Hukuku'nun Temelleri, https://www.rumpf-legal.com/tr/downloads/owc-artikel_rumpf_alman-vergi-hukukunun-temell.pdf.

Rusya Federasyonu Siyasal Sistemi, 2011 Kaynak:http://www.tuicakademi.org/rusya-federasyonu-siyasal-sistemi/, Erişim Tarihi: 20.02.2017.

SCHMIDT-BLEIBTREU/KLEIN. (1999) Kommentar zum Grundgestz, 9.Auflg., Neuwied; Kriftel; Luchterhand, Page:9.

SUSAM, N, SUSAM, M. ABD'de 2001 ve2003 Vergi İndirim Tedbirleri ve Bu Tedbirlerin Ekonomiye Etkileri, S. 120.

ŞAAN, A. (2008). Vergi Kaçakçılığının Önlenmesinde Vergi Denetiminin Etkinliği, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

ŞENYÜZ, Doğan. (2012). Vergi Ceza Hukuku Kitabı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012.

Tax Administrations, The Structure and Responsibilities of Assessment, Enforcement and Collection Branches", Volume:1, October 2004, OECD.

Taxation Of Cross-Border Mergers And Acquisitions: Japan 2016 , https://imaa-institute.org/taxation-cross-border-mergers-acquisitions-japan-2016/,ErişimTarihi: 28.02.2017.

Tax Code Of The Russian Federation Article, 40, 143, 146, 207.

Tax Code Of The Russian Federation Article, 249, 250, 251, 270.

Tax Crımes And Money Launderıng Typology Research November 2013, Sayfa 8, 11 http://www.eurasiangroup.org/files/Typologii%20EAG/Nalogovye_

prestupleniya_Eng.pdf, Erişim Tarihi: 23.02.2017.

The Criminal Code Of The Russian Federation, http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ru/ru080en.pdf, Erişim Tarihi: 25.02.3017.

TOPER Ç.(1985). ABD Vergi Sisteminde Gelir Unsurlarının Vergilendirilmesi, Vergilendirme Yöntemleri, Fatura ve Kayıt Düzeni, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayını, 1985/271, Ankara, 1985, Sayfa 45.

UĞUR, A. Vergi Denetimi Etkinliğinde Risk Analiz Sisteminin Uygulanabilirliği, Gaziantep Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, S.10.

United States Tax Court, Kaynak: https://www.ustaxcourt.gov/about.htm, Erişim Tarihi: 19.01.2017.

US Legal, US Tax Courts, Kaynak: http://system.uslegal.com/other-federal-courts/us-tax-court/, Erişim Tarihi: 19.01.2017.

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, Vergi İncelemelerinde Mükellef Hak ve Yükümlülükleri, Şubat 2013 Ankara, S.4-11.

Vergi Denetim Kurulu 2015 Genel Çalışma Planı.

Worldwide Personal Tax And Immigration Guide 2016–17 OECD Syf:1013, 1014.

Worldwide VAT, GST and Sales Tax Guide 2016-17 OECD Syf.694.

Worldwide Corporate Tax Guide 2016-2017 OECD Syf:1523.

YAZAR, F, TEZCAN, K. (2007). ABD'de Vergi Denetimi ve Mükelleflerin Gönüllü Uyumu, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:305.

YONAR, U. (2012). Gelir İdaresinin Bağımsızlığının Vergi Kayıp ve Kaçakları Üzerindeki Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

http://www.turkiyehabermerkezi.com/dunya/abdde-saka-gibi-duzenleme-gazoz-vergisi- h46650.html Erişim tarihi: 08.11.2016.

http://www.dilokulubul.com/ulkeler/amerika/vergiler.asp, Erişim tarihi: 08.11.2016.

http://www.gib.gov.tr/kurumsal/gelir-idaresi-baskanliginin-tarihi-gelisimi, Erişim Tarihi: 10.11.2016.

https://www.thebalance.com/corporate-tax-rates-and-tax-calculation-397647 Erişim:11.11.2016.

http://www.vdk.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fDosya%2fFaaliyetRaporu_2015.pdf Erişim Tarihi 15.11.2016.

http://www.vdk.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Kurul-Baskanligi, Erişim Tarihi: 25.11.2016.

http://www.haberler.com/abd-de-vergi-kaciran-turk-isadamina-54-yil-hapis-

4699939-haberi , Erişim Tarihi:08/12/2016.

http://www.masak.gov.tr/tr/content/gorev-ve-yetkiler/39, Erişim Tarihi: 01.01.2017.

http://www.masak.gov.tr/userfiles/file/MaliyeUzmanligiMeslekOzellikleri.htm, Erişim Tarihi: 01.01.2017.

http://www.hmrc.gov.uk ,Erişim tarihi :10.01.2017.

https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2012/08/courts-structure-0715.pdf,Erişim Tarihi:13.01.2017.

https://www.gov.uk/government/publications/rates-and-allowances-income-tax/income-tax-rates-and-allowances-current-and-past#tax-rates-and-bands,Erişim Tarihi:19.01.2017.

https://www.irs.gov/publications/p556/ar02.html, Erişim Tarihi: 19.01.2017

http://www.unclefed.com/TxprBoR/1998/report3.html, s.8. Erişim Tarihi: 20.01.2017.

http://www.irs.gov/taxstats/indtaxstats/article/0,,id=103106,00.html, Erişim Tarihi:20.01.2017.

https://www.irs.gov/irm/part1/irm_01-001-006.html Erişim Tarihi: 23.01.2017.

https://www.treasury.gov/about/organizational-structure/offices/General Counsel/Pages/irs.aspx Erişim Tarihi: 23.01.2017.

https://www.irs.gov/uac/todays-irs-organization Erişim Tarihi: 23.01.2017.

https://www.irs.gov/taxpayer-bill-of-rights Erişim Tarihi: 23.01.2017.

https://www.irs.gov/publications/p947/ar02.html 23.01.2017.

https://www.irs.gov/individuals/what-can-you-expect-from-appeals 23.01.2017.

https://www.irs.gov/individuals/appeals-resolving-tax-disputes 23.01.2017.

https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/7802 24.01.2017.

http://www.gib.gov.tr/mukellef-hizmetleri/mukellef-haklari Erişim Tarihi: 25.01.2017.

http://www.carteretcountync.gov/DocumentCenter/Home/View/2056,Erişim Tarihi: 26.01.2017.

www.taxpolicycenter.org/briefing-book/what-amt , Erişim Tarihi: 26.01.2017.

www.thebalance.com/alternative-minimum-tax-3192753 Erişim Tarihi: 26.01.2017

www.irs.gov/pub/irs-drop/rp-15-53.pdf Erişim Tarihi: 26.01.2017.

http://www.investopedia.com/terms/t/tax-preference-item.asp, Erişim Tarihi: 26.01.2017.

https://turbotax.intuit.com/tax-tools/tax-tips/Tax-Deductions-and-Credits/What-Is-the-Difference-Between a-Refundable-and-a-Nonrefundable-Credit-/INF20170.html, Erişim Tarihi: 26.01.2017.

http://thismatter.com/money/tax/alternative-minimum-tax.htm, Erişim Tarihi: 26.01.2017.

http://www.investopedia.com/terms/a/agi.asp Erişim Tarihi: 27.01.2017.

https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1905 , Erişim Tarihi: 27.01.2017.

http://www.irs.gov./uac/statistical-data-for-three-fiscal-years-criminal-investigation-ci, Erişim Tarihi: 27.01.2017.

https://www.irs.gov/businesses/small-businesses-self-employed/corporations Erişim Tarihi: 27.01.2017.

https://www.irs.gov/publications/p519/ch07.html, Erişim Tarihi:28.01.2017.

https://www.bragertaxlaw.com/what-is-the-difference-between-an-irs-revenue-agent-and-a-revenu.html, Erişim Tarihi: 30.01.2017.

https://taxpayeradvocate.irs.gov/Media/Default/Documents/2016ARC/ARC16_Volume1_MSP_04_%20GeographicFocus.pdf, Erişim Tarihi: 30.01.2017

https://www.bls.gov/ooh/business-and-financial/tax-examiners-and-collectors-and-revenue-agents.htm, Erişim Tarihi: 30.01.2017.

http://thetaxlawyer.com/irs-audit/news/irs-revenue-agents-auditors, Erişim Tarihi: 30.01.2017 http://www.ustaxcourt.gov/rules_judicial_conduct_and_disability.htm, Erişim Tarihi: 30.01.2017.

https://jobs.irs.gov/resources/job-descriptions/accounting-budget-finance, Erişim Tarihi: 30.01.2017.

https://www.irs.gov/irm/part4/irm_04-022-001.html, Erişim Tarihi: 30.01.2017.

https://www.irs.gov/irm/part4/irm_04-071-011.html , Erişim Tarihi: 30.01.2017.

http://www.wisbar.org/newspublications/insidetrack/pages/article.aspx?volume=2&issue=21&articleid=7824, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

https://www.timbertax.org/publications/irs/msp/, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

https://www.timbertax.org/publications/irs/isp/background/, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

http://archives.cpajournal.com/1999/0699/features/f46699.html, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

http://www.nytimes.com/1996/07/28/business/spending-it-when-the-irs-agent-peeks-under-the-mattress.html, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

http://www.edelmanfinancial.com/education-center/articles/w/when-the-irs-wants-you, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

https://www.irs.com/articles/2016-federal-tax-rates-personal-exemptions-and-standard-deductions, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/ist_tab.htm, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

https://www.irs.gov/irm/part1/irm_01-001-016.html, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

https://www.irs.gov/uac/wage-investment-division-at-a-glance, Erişim Tarihi: 31.01.2017 https://www.irs.gov/irm/part1/irm_01-001-024.html, Erişim Tarihi: 31.01.2017.

https://www.irs.gov/individuals/international-taxpayers/social-security-tax-medicare-tax-and-self-employment, Erişim Tarihi: 01.02.2017.

https://www.ssa.gov/news/press/factsheets/colafacts2016.html, Erişim Tarihi: 01.02.2017.

https://www.irs.com/articles/2016-federal-tax-calendar, Erişim Tarihi: 01.02.2017

http://www.turkvergi.org/, Erişim Tarihi:02.02.2017.

http://www.ersanoz.com/, Erişim Tarihi:02.02.2017.

https://www.sba.gov, Erişim Tarihi: 02.02.2017.

https://www.gov.uk/, Erişim Tarihi:02.02.2017.

https://en.portal.santandertrade.com/establish-overseas/united-arab-emirates/tax-system, Erişim tarihi: 15.02.2017.

http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Worldwide_Personal_Tax_and_Immigration_Guide_201617/$FILE/Worldwide%20Personal%20Tax%20and%20Immigration%20Guide%202016-17.pdf, Erişim Tarihi: 16.02.2017

https://www.nta.go.jp/foreign_language/withholdingtax2008.pdf, Erişim Tarihi: 16.02.2017.

http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Worldwide-VAT-GST-and-sales-tax-guide-2016/$FILE/Worldwide%20VAT,%20GST%20&%20Sales%20Tax%20Guide%202016.pdf, 16.02.2017.

http://www.fidfinvest.com/pdf/Taxation%20UAE.pdf, Erişim Tarihi:16.02.2017.

http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Worldwide_Corporate_Tax_Guide_2016/$FILE/2016%20Worldwide%20Corporate%20Tax%20Guide.pdf, Erişim Tarihi: 16.02.2017.

https://www2.deloitte.com/ae/en/pages/tax/solutions/vat-introduction-uae.html, Erişim Tarihi:16.02.2017.

http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Worldwide_Corporate_Tax_Guide_2016/$FILE/2016%20Worldwide%20Corporate%20Tax%20Guide.pdf, Erişim Tarihi: 16.02.2017.

https://www.mof.gov.ae/En/budget/Pages/VATQuestions.aspx, Erişim Tarihi: 16.02.2017.

http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Worldwide_Personal_Tax_and_Immigration_Guide_201617/$FILE/Worldwide%20Personal%20Tax%20and%20Immigration%20Guide%202016-17.pdf, Erişim Tarihi: 16.02.2017.

http://www.pkf.com/media/1960294/japan%20pkf%20tax%20guide%202013.pdf, Erişim Tarihi: 17.02.2017.

http://www.nta.go.jp/foreign_language/consumption_tax/01.htm, Erişim Tarihi: 17.02.2017.

http://www.taxanalysts.com/www/freefiles.nsf/Files/PREVITERA-BOYLE24.pdf/$file/PREVITERA-BOYLE-24.pdf, Erişim Tarihi: 17.02.2017.

http://www.nexiaturkey.com.tr/sites/default/files/Rusya%20Vergi%20ve%20Hukuk%20Rehberi.pdf, Sayfa 139-140, Erişim Tarihi: 18.02.2017.

https://www.lw.com/thoughtleadership/dubai-legal-and-regulatory-system, Erişim Tarihi: 18.02.2017.

http://www.nyulawglobal.org/globalex/United_Arab_Emirates.html, Erişim Tarihi: 18.02.2017.

http://www.nyulawglobal.org/globalex/United_Arab_Emirates.html, Erişim Tarihi: 18.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/taxation_in_russia/earth/, Erişim Tarihi: 20.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/Companies/, Erişim Tarihi: 20.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/taxation_in_russia/ndpi/, Erişim Tarihi: 20.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/individuals/nalog/ndfl/, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/taxation_in_russia/nds/ Erişim Tarihi: 21.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/taxation_in_russia/nds/ Erişim Tarihi: 21.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/taxation_in_russia/water/, Erişim Tarihi:21.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/taxation_in_russia/akciz/, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/taxation_in_russia/auto/, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/taxation_in_russia/games/, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/fts/headquarters/centr/arshinceva/, Erişim Tarihi: 22.02.2017.

http://www.examen.ru/add/manual/spisok-professiy/nalogovyi-inspektor, Erişim Tarihi: 22.02.2017.

http://www.ksrf.ru/en/Info/Pages/default.aspx, Erişim Tarihi: 22.02.2017.

http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm, Erişim Tarihi: 22.02.2017.

http://russia.rin.ru/guide_e/1/3.html, Erişim Tarihi: 22.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/individuals/nalog/szozm/, Erişim Tarihi: 23.02.2017.

https://www.oecd.org/env/outreach/Info%20on%20Economic%20Instruments%20for%20Water%20Management%20in%20Russia.pdf, Erişim Tarihi: 23.02.2017.

https://www.nalog.ru/eng/taxation_in_russia/gp/, Erişim Tarihi: 23.02.2017.

http://rosco.com.tr/rusyada-vergi-ve hukuki-danışmanlık/vergi-mahkemeleri, Erişim Tarihi: 23.02.3017.

http://taxsummaries.pwc.com/uk/taxsummaries/wwts.nsf/ID/Russian-Federation-Corporate-Deductions, Erişim Tarihi: 24.02.2017.

http://www.arbitr.ru/eng/26198.html, Erişim Tarihi: 24.02.2017.

http://www.arbitr.ru/eng/26198.html, Erişim Tarihi: 25.02.2017.

https://mkas.tpprf.ru/en/, Erişim Tarihi: 25.02.2017.

https://mkas.tpprf.ru/en/predisk/applicablelaw/, Erişim Tarihi: 25.02.2017.

http://europa.eu/youreurope/citizens/work/taxes/income-taxes-abroad/greece/index_en.htm Erişim:26.02.2017.

http://www.pwc.com/gr/en/publications/greek-thought-leadership/world-tax-summaries.html Erişim: 26.02.2017.

https://www.pwc.com/gx/en/hr-management-services/newsletters/global-watch/assets/pwc-japanese-gift-inheritance-tax-issues-expatriates.pdf, Erişim Tarihi: 27.02.2017.

http://www.minfin.gr/ Yunanistan Maliye Bakanlığı Sitesi Erişim:27.02.2017.

http://www.courts.go.jp/english/judicial_sys/Court_System_of_Japan/index.html#01, Erişim Tarihi: 27.02.2017.

http://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/oikonomia/137092/aade-me-entoli-pitsili-23-300-foro-elegxoi-to-2017 Erişim Tarihi:27.02.2017.

http://www.mof.go.jp/english/tax_policy/publication/taxes2010e/, Erişim Tarihi: 28.02.2017.

http://www.mof.go.jp/english/tax_policy/taxes_and_stamp_revenues/h201612e.pdf, Erişim Tarihi:28.02.2017.

https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-el-en.do?member=1 Erişim:28.02.2017.

http://www.ministryofjustice.gr/site/el/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%97.aspx Erişim Tarihi:28.02.2017.

https://www.nta.go.jp/foreign_language/report2003/text/02/01.htm, Erişim Tarihi: 28.02.2017.

https://media2.mofo.com/documents/130315-practical-law-private-client-qa-japan.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017.

https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/Tax/us-tax-ice-country-highlights-japan.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017.

http://lawyerjapanese.com/about-cost-in-buying-real-estate-in-japan-no-%EF%BC%99/, Erişim Tarihi: 28.02.2017.

https://resources.realestate.co.jp/buy/guide-to-japanese-real-estate-taxes/, Erişim Tarihi: 28.02.2017.

https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2015/06/japan-country-tax-profile-2015.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017.

http://www.mof.go.jp/english/tax_policy/publication/taxes2010e/taxes2010e_d.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017.

http://www.japaneselawtranslation.go.jp/common/data/notice/jt.pdf, Erişim 28.02.2017.

http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1151&context=njilb, Erişim Tarihi: 28.02.2017.

http://www.city.ota.gunma.jp/005gyosei/0020-007kikaku-kouryu/kokusaikouryu-eng/files/3-1H28En.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2017.

http://www.mof.go.jp/english/tax_policy/publication/comprehensive_handbook_2006e/taxes2006e_h.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2017.

http://us.practicallaw.com/2-622-7831, Erişim Tarihi: 02.03.2017.

https://www.government.nl/ministries/ministry-of-finance (Hollanda Maliye bakanlığı resmi sitesi) Erişim:04.03.2017.

https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/overige_belastingen/kansspelbelasting/vrijstellingen/ (Hollanda Maliye Bakanlığı Sitesi) Erişim:04.03.2017.

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Hollanda/ Erişim:05.03.2017.

https://www.rechtspraak.nl/English/Judicial-System/Pages/default.aspx Erişim:05.03.2017.

http://www.forallgreeks.gr/ Erişim Tarihi:05.03.2017.

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu.

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu.

5520 Saylı Kurumlar Vergisi Kanunu.

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu.

4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu.

197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu.

7338 Sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu.

1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu.

488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu.

2575 Sayılı Danıştay Kanunu.

2576 Sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun.

2577 Sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu.

5345 Sayılı Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun, http://www.gib.gov.tr/kurumsal/teskilat-kanunu, Erişim Tarihi:10.11.2017.

5549 Sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun.

6415 Sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.

28101 Sayılı Vergi Denetim Kurulu Yönetmeliği.

28101 Sayılı Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Yönetmeliği.

28101 Sayılı Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, http://www.vdk.gov.tr/tr-TR/Dosya-Listesi/Yonetmelikler?nm=1009, Erişim Tarihi: 28.12.2016.

VOLEYBOLDA FİLEYE TEMAS KURALINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN OYUN VE OYUNCULAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Öğr. Gör. Dr. Eren Uluöz

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 48
ISBN : 978-605-9663-47-2
© 1. Basım, Aralık 2016

VOLEYBOLDA FİLEYE TEMAS KURALINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN OYUN VE OYUNCULAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Öğr. Gör. Dr. Eren Uluöz

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevininyazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: HTC Ofset Matbaa Yay. San. Dış Tic.Ltd.Şti Sertifika No.: 26291
Büyük Sanayi 1.Cad. Elif Sok. No 7/239 İskitler-ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Uluöz, Eren.

Voleybolda Fileye Temas Kuralında Yapılan Değişikliklerin Oyun ve Oyuncular Üzerindeki Etkileri / *Eren Uluöz*
1. Basım, XX+244 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-47-2
1. Voleybol 2. Kural Değişikliği 3. File Teması

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ 1

2. GENEL BİLGİ 5
2.1. Voleybol Sporunun Doğuşu ve Tarihsel Gelişim Süreci 5
2.2. Voleybol Sporunda Genel Kurallar 10
2.2.1. Oyun Sahası, İç Ortam Koşulları ve Kullanılan Malzemeler 10
2.2.2. Voleybol Sporunda Oyunda Görev Alan Katılımcılar 15
2.2.3. Sayı/Set/Maç Kazanma Sistemi ve Oyun Düzeni 16
2.2.4. Voleybol Sporunda Oyun İçerisindeki Hareketler[6,11] 17
2.3. Voleybol Sporunun Yapısı 21
2.4. Voleybol Sporunda Kullanılan Teknikler 23
2.4.1. Servis Tekniği 23
2.4.2. Parmak Pas Tekniği 24
2.4.3. Manşet Pas Tekniği 25
2.4.4. Blok Tekniği 26
2.4.5. Smaç Tekniği 26
2.4.6. Plonjon Tekniği 27
2.5. Voleybol Sporunda Oyuncu Türleri ve Görevleri (Oyun Mevkii) 28
2.6. Pasörler / Oyun Kurucular 28
2.6.1. 4 Numara Oyuncuları 29
2.6.2. Pasör Çaprazı / 2 Numara Oyuncuları 29
2.6.3. Orta Oyuncular 30
2.6.4. Libero Oyuncular 31
2.7. Voleybol Sporunda Kural Değişiklikleri Nasıl Yapılır? 32
2.8. Voleybol Sporunda Yapılan Temel Kural Değişiklileri 32
2.9. File Bölgesi ve File Temas Kuralı ile İlgili Yapılan Değişiklikler 36
2.10. Voleybol Sporunda File Önü Mücadeleler ve Spor Yaralanmaları İlişkisi 38

3. GEREÇ VE YÖNTEM 43
3.1. Araştırmanın Yöntemi 43
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 45
3.3. Çalışmanın Özgün Değeri, Yaygın Etki ve Katma Değeri 46
3.4. Araştırma Değişkenlerinin Tanımlanması 47
3.5. Araştırmada Veri Elde Edilen Kaynakların Tanımlanması 48
3.6. Evren ve Örneklem 49
3.6.1. Araştırmanın Evreni 49
3.6.2. Araştırmanın Çalışma Evreni 50
3.6.3. Araştırmanın Örneklemi 50
3.6.4. Araştırmaya Katılımda Gönüllülük 51
3.7. Araştırma Soruları 51

3.8. Araştırmanın Uygulanış Süreçleri ve Veri Toplama Prosedürleri 52
3.8.1. Maç Görüntülerinin Analiz Süreçleri ile İlgili Prosedürler 52
3.8.2. Sporcu, Antrenör ve Hakemlerle Yapılan Görüşmeler 53
3.8.3. Sosyal Medya İçeriklerinin Analizleri ile İlgili Prosedürler 53
3.9. Nicel Verilerin Analizinde Kullanılan İstatistiksel Yöntemler 54
3.10. Nitel Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler 54
3.10.1. Nitel Araştırma Sürecinde Uzman Desteği 54
3.10.2. Nitel Verilerin Analiz Süreci 55
3.11. Araştırmada Geçerlik Güvenirlik 57
3.11.1. Araştırmanın Nicel Boyutunda Geçerlik 58
3.11.2. Araştırmanın Nicel Boyutunda Dış Geçerlik 58
3.11.3. Araştırmanın Nicel Boyutunda Güvenirlik 59
3.11.4. Araştırmanın Nitel Boyutunda Güvenirlik 65
3.11.5. Araştırmanın Nitel Boyutunda Geçerlik ve Güvenirliği Arttırmaya Yönelik Alternatif Görüşler ve Uygulamaları 70
3.12. Araştırmada Alınan Etik Önlemler 73
3.13. Araştırmacının Araştırmadaki Rolü ve Araştırmacı Hakkındaki Özdüşünümsel Bilgiler 74
3.14. Araştırmanın Sınırlılıkları 75

4. BULGULAR 77
4.1. Araştırma Sonucunda Elde Edilen Nicel Bulgular 77
4.1.1. Tüm Lig Kategorilerinde Elde Edilen Nicel Bulgular (Cinsiyet ve Lig Düzeyi Ayrımı Olmadan) 77
4.1.2. Set Bazında Tüm Lig Kategorilerinde Kural Değişikliği ile İlişkili Değişkenlere Ait Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları 77
4.1.3. Erkek Liglerinin Tüm Kategorilerinde Elde Edilen Nicel Bulgular 87
4.1.4. Kadın Liglerinin Tüm Kategorilerine Ait Nicel Bulgular 106
4.1.5. Araştırmada Elde Edilen Nitel Bulgular 129

5. TARTIŞMA 173
5.1. Kural Değişikliğinin Oyun ve Oyuncular üzerindeki Olumlu Etkileri 174
5.1.1. Kural Değişikliğinin Oyun Üzerindeki Olumlu Yönlerine ilişkin Tartışma ve Yorum 174
5.1.2. Kural Değişikliğinin Oyuncu Üzerindeki Olumlu Etkilerine İlişkin Tartışma ve Yorum 180
5.2. Kural Değişikliğinin Oyun ve Oyuncular Üzerinde Olumsuz Etkileri 185
5.2.1. Kural Değişikliğinin Oyun Üzerindeki Olumsuz Etkilerine İlişkin Tartışma ve Yorum 185
5.2.2. Kural Değişikliğinin Oyuncu Üzerindeki Olumsuz Etkilerine İlişkin Tartışma ve Yorum 194
5.3. "Sakatlıklar Konusunda Alternatif görüşler" Temasına ilişkin Tartışma ve Yorum 207
5.4. "Kural Değişikliği ile İlgili Katılımcı Tercihleri ve Öneriler" Temasına İlişkin Tartışma ve Yorum" 212
5.5. "Kural değişikliği ile ilgili alternatif görüşler ve öneriler" Temasına İlişkin Tartışma ve Yorum 215

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 219
6.1. Öneriler 221
6.2. Araştırmacı Günlüğünden Bir Derleme : "İdeal File Kuralı İçin Bir Varsayım" 223

7. KAYNAKLAR 227

EKLER 235
EK-1. Maç Analiz Formu Örneği 235
EK-2. Kodlama Denemelerinden Örnekler 236
EK-3. Temalandırma Denemelerinden Örnekler 237
EK-4. Kodlama Çalışması Örneği 240

7. KAYNAKLAR

1. **Volleybal.org.** In 1995, The Sport of Volleyball was 100 Years Old. Erişim: http**://**www.volleyball.org/history.html. Erişim Tarihi: 14.08.2014
2. **Volleyballadvisors.com.** 1944 US Soldiers, World War. Erişim: http://www.volleyballadvisors.com/image-files/volleyball-history-1944-us-soldiers-world-war-2.jpg. Erişim Tarihi: 10.08.2014
3. **FIVB.** Development of Volleyball. Erişim: http://www.fivb.org/en/development/ Erişim Tarihi: 21.04.2013
4. **Türkiye Voleybol Federasyonu.** Resmi Oyun Kuralları . Erişim : http://www.tvf.org.tr/index.php?sayfa=151. Erişim Tarihi: 21.04.2013
5. **Lıu W.** Study on Evolution for History of Volleyball's Rules. Journal of Huaihua University. 2007-04. Erişim: http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTOTAL-HHZK200704029.htm. Erişim Tarihi: 25.09.2015
6. **FIVB.** Official Refereeing Rules. Erişim: http://www.fivb.org/en/refereeing-rules/ Erişim Tarihi: 21.04.2014
7. **Knobloch K., Rossner D., Gossling T., Richter M., Krettek C.** Volleyball Sport School Injuries. *Sportverletz Sportschaden*. **2004;** 18(4): 185-9
8. **Verhagen EA., Vander Beek AJ., Bouter LM., Bahr RM., Mechelen W**. A One Season Prospective Cohort Study of Volleyball Injuries. *Br. J. Sports Med.,* **2004**;38;477-481
9. **Reeser JC, Verhagen E., Briner W., Askeland TI., Bahr R**. Strategies for the Prevention of Volleyball Related Injuries. *British Journal of Sports Medicine*, **2006**;40:594-600
10. **Augustsson Sr, Augustsson J, Thomee R, Svantesson U.** Injuries and Preventive Actions in Elite Swedish Volleyball. *Scand J Med Sci Sports;* **2006**; 16(6):433-40
11. **Türkiye Voleybol Federasyonu.** Resmi Oyun Kuralları-2013-2016. Erişim: http://www.tvf.org.tr/img/uploads/mhk/belgeler/2013-2016-resmı-voleybol-oyun-kuralları.pdf. Erişim Tarihi: 02.05.2015
12. **FIFA.** From 1863 to the Present Day. Erişim: http://www.fifa.com/ classicfoot-ball/history/the-laws/from-1863-to-present.html. Erişim Tarihi: 14.08.2015

13. **Volleyball.com.** Volleyball History. Erişim: http://www.volleyball.com/ volleyball_history Erişim Tarihi: 01.08.2014

14. **Yvik.** Dünya Voleybolunun Tarihçesi. Erişim: http://www.yvik.org.tr/index.asp?pg=rb. Erişim Tarihi: 07.05.2015

15. **www.todayifoundout.com.** William G. Morgan Invents a Game Called Mintonette that is Better Known Today as Volleyball. Erişim: http://www.todayifoundout.com/index.php/2012/02/february-9th-william-g-morgan-invents-a-game-called-mintonette-that-is-better-known-today-as-volleyball/ . Erişim Tarihi: 11.07.2015

16. **www.sportsknowhow.com.** Volleyball History**.** Erişim:http://www.sportsknowhow.com/volleyball/history/volleyball-history-2.shtml. Erişim Tarihi: 11.07.2015

17. **www.johann-sandra.com** The World's Most Popular Sports**.** Erişim: http://www.johann-sandra.com/popular.htm. Erişim Tarihi: 11.07.2015

18. **Mikasa Volleyball Ball.** Erişim: http://www.pro-volley.pl/pilki-siatkowe-mikasa/pilka-mikasa-mva-200.html. Erişim Tarihi: 08.07.2015

19. **Verhagen EALM., Van Der Beek AJ., Bouter LM., Bahr RM., Van Mechelen W.** A One Season Prospective Cohort Study of Volleyball Injuries. *British Journal of Sports Medicine,* **2004,** 38.4: 477-481. Erişim: http://bjsm.bmj.com/content/38/4/477. Erişim Tarihi: 06.08.2014

20. **Turnagöl, H.** Voleybolda Enerji Sistemleri. *Hacettepe Üniversitesi Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, **1994**, 2: 34-37.

21. **www.ukrainiancomputing.org.** In rest-time: MESM Team are Playing at Volleyball Game, Summer, 1957. Erişim: http://ukrainiancomputing.org/photos/mesm-volleyball.html. Erişim Tarihi: 25.07.2015

22. **www.dreamstime.com.** Old Volleyball Ball on a White Background. Erişim: http://www.dreamstime.com/royalty-free-stock-image-volleyball-ball-image 17879496. Erişim Tarihi: 22.08.2015

23. **FIVB.** Refeering Rules. Erişim: http://www.fivb.org/en/refereeing-rules/ documents/fıvbvolleyball_rules2013-en_v08_20130516.pdf. Erişim Tarihi: 02.05.2014

24. **Kenny B, Gregory C.** Voleyball Step to Success 1. Sports Instruction Series. *Human Kinetics* **2006**.

25. **Yüktaşır B.** A-2 Liginde Oynayan Bir Bayan Voleybol Takımının Sezon Öncesi Hazırlık Dönemi Antrenmanlarının, Voleybolcuların Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerine Olan Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi*. **2000**- 7.23.

26. **Yeniçeri S., Hindistan YS.** *Çocuklar ve Gençler İçin Voleybol Antrenörlüğü. Beyaz Yayınları.* **1998.** İstanbul. (Çeviri: *Human Kinetics Publishers*. Coaching Youth Volleyball. ABD. **1997**)

27. **Cengiz A.** Voleybol Oyun Kuramı ve Alıştırmaları. *Bağırgan Yayımevi.* Ankara, **1999**. (Çeviri: Fröhner B. Volleyball Sipele 1986)

28. **Bengü M.** Voleybol. İstanbul: *Adam Yayınları.* 1987

29. **Vurat M.** Voleybol Teknik. Ankara, Bağırgan *Yayınevi,2000.*

30. **Uluöz E.** 16–22 Yaş Bayan Voleybol Oyuncularında Hipermobilite ve Bazı Antropometrik Özellikler ile Yaralanma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Ensitüsü*, **2007**

31. **İkinci Ö.** 2004-2005 Türkiye Birinci Lig Bayanlar Voleybol Takımlarında Yer Alan Sporcuların Vücut Kompozisyonu, Dikey ve Yatay Sıçrama Profillerinin Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*,Adana, 2005

32. **Ergü F.** Elit Olan ve Olmayan Bayan Voleybolcuların Fiziksel ve Fizyolojik Profillerinin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,* Ankara 1995.

33. **Yüktaşır B., Şemşek Ö., Çoknaz H., Mirzeoğlu D., Mirzeoğlu N.** A-2 Liginde Oynayan Bir Takımın Sezon Öncesi Hazırlık Dönemi Antrenmanlarının, Voleybol Oyuncularının Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerine Olan Etkisi. *Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, **2000;***7*(23), 16-22.

34. **Ergun N., Baltacı G. Yılmaz İ.** Bir Voleybol Takımının Fiziksel Yapı Uygunluk ve Performans Düzeyinin Analizi. *Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi.* 19942; 26-30, 1994.

35. **Tiryaki Ş.** Voleybol Antrenmanı Üst Düzey Koç ve Takımlar İçin El Kitabıı. 1. Baskı. *Çağrı Baskı* İstanbul**: 2006**.

36. **Lobietti R., Fantozzi S., Stagni R., Merni F.**. Kinematics Analysis of Landing from Volleyball Spike Followed by Block: A pilot Study. *Gait & Posture.* **2006;** 24(1): 47-48.

37. **Linnell W., Wu T., Baudin P., Gervais P.** Analysis of The Volleyball Spike Using Working Model 2d. *Journal of Biomechanics*. **2007**; 40(2): 760.

38. **Koçak ÇV., Yılmaz E.** Elit Kadın Voleybol Müsabakalarında Bazı Fiziksel ve Teknik Değişkenlerin Başarı İle İlişkisi. *Spormetre.* **2013**, 11 (1) 19-25

39. **Afonso J., Mesquita I., Palao J,M.** ‘’Relationship Between the use of Commitblock and the Numbers of Blockers and Block Effectiveness’’, Int. J.of Perf. Analysis İn Sport, **2005**; 5, 2: 36-45.

40. Erişim: http://www.isport.com/images/guide/11970105112011115708. Jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

41. Erişim: https://sdsuvbclass.files.wordpress.com/2008/09/set6.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

42. Erişim: http://www.volleyballadvisors.com/image-files/volleyball-passing-drills-3.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

43. Erişim: http://www.abc.net.au/news/image/471602-3x2-700x467.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

44. Erişim: http://www.volleyballadvisors.com/image-files/volleyball-practice-drills-defense.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

45. Erişim: http://www.cev.lu/newsımages/13557/original/noliko%20maaseık,%20kyle%20caldwell.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

46. Erişim: http://wallpaper.pickywallpapers.com/1920x1080/spike-vissoto.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

47. Erişim: http://cdn.c.photoshelter.com/img-get/ı0000pjuaveyrio0/s/900/900/20140110-mh1-0273.jpg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

48. Erişim:http://www.volleywood.net/wpcontent/uploads/2010/12/e247c219b5fd63eee9dd7677ff392b82.jpeg. Erişim Tarihi: 27.09.2015

49. **www.volleywood.net.** Liberos can Hit in 2011? Erişim: http://volleywood.net/demo/?p=3084. Erişim Tarihi: 28.07.2015

50. **Scates A., Linn M., Kowalick V.** Complete Conditioning for Volleyball. 1.St. Ed. Champaign: *Human Kinetics;* **2003**.

51. **Zetou E., Moustakidis A., Tsigilis N., Komninakidou A.** 'Does Effectiveness of Skill in Complex 1 Predict Win in Man's Olympic Volleyball Games. *J. of Quantitative Analysis İn Sport;* **2007;** 3: 1-9,

52. **Şentuna M.** Voleybolda Hücum ve Savunmaya Ait Değişkenler ile Kazanma ve Kaybetmenin Ayrıştırılması. *Spormetre.* **2005**; 3(2) 85-92

53. **Borgeaud P., & Abernethy B.** Skilled Perception in Volleyball Defense. *Journal of Sport Psychology*, **1987**;*9*(4), 400-406.

54. **Donghua Qu.** Developing Situation of Volleyball Defense-counterattack System in Modern Times . *Zhejiang Sports Science* -5, **1997**;

55. **Wenbin Z.** Analysis on Some Male Features in Women's Volleyball Playing. **Fujıan** *Sports Scıence and Technology*;**1998**-02

56. **FIVB.** Volleyball History. Erişim: http://www.fivb.org/en/fıvb/fıvb_history.asp. Erişim Tarihi: 15.12.2014

57. **FIVB.** Volleyball rules. Erişim: http://www.fivb.org/thegame/thegame_ volleyballrules. htm. Erişim Tarihi: 19.09.2014

58. **FIVB.** A New Libero System to be Tested at the World Grand Champions Cup in November. Erişim: http://www.fivb.org/viewpressrelease.asp?no=20646&l anguage=en#.vaco6_l_sfy. Erişim Tarihi: 19.09.2014

59. **Türkiye Voleybol Federasyonu.** 2005-2008 Resmi Oyun Kuralları. Erişim: http://www.tvf.org.tr/Sezonlar/2008-2009_sezonu/MHK/Belgeler/oyun_kurallari_ornek_olaylar.doc. Erişim Tarihi: 15.08.2015

60. **Sarıçam A., Kaptan E.** Spor ve Sakatlıklar. *Deniz Harp Okulu Pusula Dergisi.* **2013**; 7. Erişim: http://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_anasayfa/11_pusula/74/spor.html. Erişim Tarihi: 17.08.2015

61. **OGSİM.** Sporda İlkyardım. Erişim. Erişim: http://ogsim.gov.tr/sporda_ ilkyardim.html. Erişim Tarihi: 19.08.2015

62. **Kanbir O.** Sporda Sağlık Bilinci ve İlkyardım. *Ekin Kitapevi,* Bursa **2000**.

63. **U.S. Department of Health And Human Services Public Health Service.** What are sports Injuries? Erişim: http://www.niams.nih.gov/health_ınfo/sports_ ınjuries/sports_injuries_ff.pdf. Erişim Tarihi: 16.05.2015

64. **Mechelen WV, Hlobil H, Han C. Kemper G.** Incidence, Severity, Etiology and Prevention of Sports Injuries*. Sports Medicine*. **1992**; 8(14), Issue 2, 82-99 Erişim : http://link.springer.com/article/10.2165/00007256-199214020-00002. Erişim Tarihi: 19.05.2015

65. **Fraenkel, J.** How to Design and Evaluate Research in Education. *New York, Ny: Mcgraw-Hill,* 2006; 369-395

66. **Bulut A.** Nedensel Karşılaştırma Yöntemi. Erişim: http://kisi.deu.edu.tr//atil. bulut/ayt_%204_hafta.pdf. Erişim Tarihi: 19.05.2015

67. **Solak MS.** Nedensel Karşılaştırma Araştırmaları. Erişim: http://msahinsolak .blogcu.com/nedensel-karsilastirma-arastirmalari/7567533. Erişim Tarihi: 19.05.2015

68. **Yıldırım A.** Nitel Araştırma Yöntemleri. Erişim: http://www.egitim.aku.edu. tr/nitel1.ppt Erişim Tarihi: 20.05.2015

69. **Araştırma Yöntem ve Teknikleri.** Erişim: http://www.ataturkuni.com/ow_ userfiles/plugins/forum/attachment_3849_5537a3cb8b742_5537a33098b58_ aras_t_rma-yo_ntem-ve-teknikleri-2.pdf. Erişim Tarihi: 19.05.2015

70. **Murphy R.** Using Social Media to Enable Qualitative Research*. Qrca Qualitative Research Consultants Association*. **2013**; 7. Erişim: http://www.greenbook. org/marketing-research/using-social-media-to-enable-qualitative-research-35051#. Erişim Tarihi: 20.05.2015

71. **Paulette R.** Triangulation. in Given, Lisa (Ed.), The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods. *Sage Publications.* 2008; 892-894.

72. **Denzin N.** *Sociological Methods:* A Sourcebook. *Aldine Transaction* (5th Edition). **2006**

73. **Bal AP**. İlköğretim Beşinci Sınıf Matematik Öğretiminde Uygulanan Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımlarının Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Adana **2009**.

74. **Hitchcock G., Hughes D.** Research and the Teacher: A Qualitative Introduction to School Based Research (2nd Ed.), *London: Routledge.* **1995.**

75. **Malterud K.** Qualitative Research: Standards, Challenges and Guidelines. *The Langet,* **2001**; 358(11), 483-488.

76. **Nvivo 10.0 Version,** *Q. S. R. Qsr International Pty Ltd. Doncaster, Victoria, Australia*, **2002.**

77. Microsoft Office Excel 2010, *Version. Albuquerque, New Mexico*, ABD, **2010**.

78. Erişim: https://www.facebook.com/volleywood/posts/10152386266485665#. Erişim Tarihi: 20.05.2015

79. Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=wj1fhrvpıqc. Erişim Tarihi: 20.05.2015

80. Erişim: http://www.reddit.com/r/volleyball/comments/1xjwpp/moral_issues_with_new_under_the_net_rules_m22_club/. Erişim Tarihi: 20.05.2015

81. Erişim: http://www.volleyball-movies.net/net-rule-modifications-new-rules-in-volleyball-m637. Erişim Tarihi: 20.05.2015

82. Erişim:http://prepvolleyball.yuku.com/topic/6197/new-net-violation-rules#. vyndkxvtmko. Erişim Tarihi: 20.05.2015

83. Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=ygcd8we50ıw. Erişim Tarihi: 20.05.2015

84. Erişim: http://www.volleywood.net/volleyball-related-news/fivb/touching-the-net-is-now-illegal/. Erişim Tarihi: 20.05.2015

85. Microsoft Office Word 2010 *Version. Albuquerque, New Mexico,* ABD. **2010**

86. Spss Inc. *Spss For Windows. Version 16.0, Chicago: Spss Inc*., **2007**

87. **Conover Wj.** Practical Nonparametric Statistics, Second Edition, Newyork, John Wilet&Sons, **1980.**

88. Şimşek H., Yıldırım A. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Geliştirlmiş 8. Baskı. *Seçkin Yayıncılık, **2011.***

89. **Lecompte MD. Goetz JP** .Sampling and Selection Issues in Educational Ethnography. **1982**

90. **Kirk J., Miller ML.** Reliability and Validity in Qualitative Research. *Sage*. **1986.**

91. **Karasar N.** Bilimsel Araştırma Yöntemi (10. Baskı). *Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,* **2000.**

92. **Bakır O.** Bilimsel Araştırmalarda "Geçerlilik" ve "Güvenirlik". Erişim: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rwwvhjfl15aj:80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/obakir.doc+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr. Erişim Tarihi: 20.05.2015

93. **Miles MB., Huberman AM.** Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook. *Thousands Oaks*. **1994.**

94. **Lincoln YS., EG Guba.** Naturalistic Inquiry. *Sage*, **1985**

95. **Erlandson DA.** Doing Naturalistic Inquiry: A Guide to Methods. *Sage*, **1993.**

96. **Bogdan R., Biklen SK.** Foundations of Qualitative Research in Education. *Qualitative Research in Education: an Introduction to Theory and Methods*, **1998**.

97. Sarı M. Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek "Okul Yaşam Kalitesine" Sahip İki Okul İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana, **2007.**

98. **Hitchcock G., Hughes D.** Research and the Teacher: A Qualitative Introduction to School-Based Research. *Psychology Press.* **1995.**

99. **Punch KP**. Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar (Çeviri: Bayrak D, Arslan HB., Akyüz Z). *Ankara: Siyasal Kitapevi*, **2005.**

100. **Creswell JW., Plano CV., Gutmann ML., Hanson WE.** Advanced mixed methods research designs. Handbook of mixed methods in social and behavioral research, **2003**.

101. **Yaşar M.** An Etnographıc Case Study of Educatıonal Drama in Teacher Educatıon Settings: Issues of Resistance, Community snd Power, *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* The Ohio State University, **2006. www.dissertationrecipes.com.** Validity and Reliability Qualitative Studies. Seattle **2011** Edition. Erişim: http://dissertationrecipes.com/wp-content/uploads/2011/04/validity-and-reliability-in-a-qualitative-study.pdf . Erişim Tarihi: 20.05.2015

102. **Welsh E.** Dealing with Data: Using Nvivo in the Qualitative Data Analysis Process. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*. Vol. **2002;** 3-2.

103. **Ozkan BC.** Using Nvivo to Analyze Qualitative Classroom Data on Constructivist Learning Environments. *The Qualitative Report* 9.4, **2004**: 589-603.

104. **Aktaş HN.** İnsanlığın Matematiği. Erişim: http://www.bilimsim.com/insanligin-matematigi/ Erişim Tarihi: 20.05.2015

105. **Arslan A.** Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri. *International Journal of Human Sciences.* **2006***;* 1(1).

106. **Palao JM., Santos JA.** Effect of team level on skill performance in volleyball. *International Journal of Performance Analysis in Sport.* **2004**; 4.2: 50-60.

107. **Harrison JM., Fellingham GW., Buck MM., Pellett TL.** Effects of Practice and Command Styles on Rate of Change in Volleyball Performance and Self-efficacy of High-, Medium-, and Low-skilled Learners. Journal of Teaching in Physical education, **1995**; 14, 328-328.

108. **João PV., Leite N., Mesquita I., Sampaio J.** Sex Dıfferences ın Dıscrımınatıve Power of Volleyball Game-related Statıstıcs. *Journal Information*, **2010**; 111.3.

109. **Smıth DJ.,Roberts D. Watson B.** Physical, Physiological and Performance Differences Between Canadian National Team and Universiade Volleyball Players. *Journal Of Sports Sciences*, **1992**, 10.2: 131-138.

110. **Gualdi-Russo E., Zaccagni L.** Somatotype, Role and Performance in Elite Volleyball Players. *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, **2001**, 41.2: 256.

111. **He L.** On the Inspiration of the Popularity of Balloon Volleyball in Guangxi for the Development of Minority *Traditional Sports. In: Sports Forum*. **2011**.

112. **Yan W.** The Main Factors Influencing the Movement of the Mass Popularity of Volleyball. Physical Education and Training, **2003**. Erişim: http://oversea.cnki.net/kcms/detail/detail.aspx?recid=&filename=2003071853.nh&dbname=cmfd2004&dbcode=cmfd. Erişim Tarihi: 20.05.2015

113. **Koç Ş**. Spor Psikolojisine Giriş. *Saray Tıp Kitabevleri,* İzmir. **1994.**

114. **İkizler CH., Özcan AO.** Uygulamalı Spor Psikolojisi. *Alfa Basım Yayın Dağıtım,* İstanbul, **1994**. (Çeviri: **Baumann S.** Praxis Der Sportpsychologie)

115. **Vernacchia R.** Applied Sport Psychology Services for Track and Field Coach and Athletes. Track and Field Quarterly. *Spring*. **1992**

116. **Özbaydar S.** İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi. *Altın Kitaplar Yayınevi*. İstanbul. **1983.**

117. **Öztürk F.** Sporda Stres. *Özsan Matbaacılık Sanayi. Bursa*. **1991.**

118. **Arslanoğlu E., Tekin M., Arslanoğlu C., Özmutlu İ.** Voleybol Hakemlerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Kaygı ve Temel Psikolojik İhtiyaç Düzeylerinin İncelenmesi (Ankara ili örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, **2010**; 7(2), 985-995.

119. **Rıdvan E.** Basketbol Hakemlerinin Stres Kaynakları ve Başa Çıkma Yolları. *Journal of Physical Education and Sport Science***. 2007;** 9-2

120. **Ergen E.** Sports Injuries in Children and Adolescents: Etiology, Epidemiology, and Risk Factors. *Acta Orthopaedica Et Traumatologica Turcica*, **2004**, 38: 27-31.

121. **Bülent E., Karahan M.** Çocuklarda Spor Yaralanmaları. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrical Sciences***, 2006**, 2.4: 89-97.

122. **Koşar NŞ., Demirel HA.** Adolesanlarda Sporcu Sağlığı. *Turkiye Klinikleri Journal of Pediatrical Sciences*, **2006**, 2.7: 25-33.

123. **Maslow AH.** Motivation and Personality, 2nd. Ed., *New York, Harper & Row*. 1970.

124. **FIVB.** Refereeing Rules. Erişim: http://www.fivb.org/en/refereeing-rules/documents/fivb_volleyball_rules_2015-2016_en_v3_20150205.pdf. Erişim Tarihi: 26.01.2015

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
TÜRK HALK OZANLARI VE ŞAİRLERİ MÜZİKALİ
I

Yazan
Demet SAKA

Müzik
Yard. Doç. Dr. Ali Gürsan SARAÇ

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Türkiye

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 1869
Sanat No.: 023
ISBN: 978-605-320-776-4
© 1. Basım, Aralık 2017

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK HALK OZANLARI VE ŞAİRLERİ MÜZİKALİ - I
Yazan
Demet SAKA
Müzik
Yard. Doç. Dr. Ali Gürsan SARAÇ

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Saka, Demet., Saraç, Ali Gürsan.
Geçmişten Günümüze Türk Halk Ozanları ve Şairleri Müzikali - I */ Yazan: Demet SAKA - Müzik: Ali Gürsan SARAÇ*
1. Basım, viii + 108 s., 210x297 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-776-4
1. Hacı Bektaş-ı VELİ/Aydınlanır (SAHAFÇI) 2. Hacı Bektaş-ı VELİ/Niye (SAHAFÇI) 3. Mevlana Celaleddin RUMİ/Anlatsana (HAYAT USTASI)
4. Mevlana Celaleddin RUMİ/Gel (HAYAT USTASI) 5. Yunus EMRE/Şöyle Garip Bencileyin (SEVGİ YOLCULUĞU I) 6. Pir Sultan ABDAL/Alçakta Yüksekte (SEVGİ SİNEMASI)
7. Karacaoğlan/Bir Ayrılık Bir Yoksulluk (KALP TAMİRCİSİ) 8. H.İsmail Dede EFENDİ/Olmak Yada Olmamak (FARK ETMEK)
9. Aşık Veysel ŞATIROĞLU/Dostlar Beni Hatırlasın (MAVİYE BOYANMIŞ PENCERE) 10. Neşet ERTAŞ/Böyle Olur Mu? (SEVGİ YOLCULUĞU II)

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. PERDE

1. Bölüm 1

Hacı Bektaş-ı VELİ – AYDINLANIR 1

"SAHAFÇI" 6

Hacı Bektaş-ı VELİ – NİYE 10

2. Bölüm 11

Mevlana Celaleddin RUMİ-ANLATSANA 11

"HAYAT USTASI" 14

Mevlana Celaleddin RUMİ-GEL 17

3. Bölüm 19

"SEVGİ YOLCULUĞU" 21

Yunus EMRE - ŞÖYLE GARİP BENCİLEYİN 24

4. Bölüm 25

"SEVGİ SİNEMASI" 27

Pir Sultan ABDAL - ALÇAKTA YÜKSEKTE 29

II. PERDE

1. Bölüm 31

"KALP TAMİRCİSİ" 33

Karacaoğlan - BİR AYRILIK BİR YOKSULLUK 37

2. Bölüm 37

"FARK ETMEK" 39

H. İsmail Dede EFENDİ - OLMAK YADA OLMAMAK 43

3. Bölüm 45

"MAVİYE BOYANMIŞ PENCERE" 47

Aşık Veysel ŞATIROĞLU - DOSTLAR BENİ HATIRLASIN 50

4. Bölüm 51

"SEVGİ YOLCULUĞU 2" 53

Neşet ERTAŞ - BÖYLE OLUR MU? 56

DAĞARCIK 57

CD INDEX 69

EKLER 71

KAYNAKÇA 93

YAZARLAR HAKKINDA 99

KAYNAKÇA

1. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Sayfa 75. (Kutb'ûd-Dîn Haydar'ın vefât tarihinin M. 1222, Hacı Bektâş'ın ise doğum tarininin M. 1209 olduğu göz önüne alınacak olunursa Kutb'ûd-Dîn Haydar'ın vefâtında Hacı Bektâş henüz on üç yaşındaydı. Daha evvel müridi olması halinde bu rivâyetin mümkün aksi takdirde ise zayıf olduğu aşikârdır.)
2. İbn-i Hallikân Kenârî, *Şekayık.*
3. Balcıoğlu, Tahir Harimi, *Mezhep cereyanları – Hacı Bektâş 36 bin halife yetiştirdi,* Sayfa 184, Ahmed Said tab'ı, Hilmi Ziya neşriyâtı, 1940.
4. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hac%C4%B1_Bekta%C5%9F-%C4%B1_Veli
5. Gazi Üniversitesi. "Yunus Emre (doğum ve ölüm tarihi)". 28 Aralık 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Ocak 2014.
6. Doğan Kaya (1984). "Yunus Emre'nin Aksaray Ortaköy'deki Mezarı Üzerine Düşünceler". *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*. 4 Mart 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Ocak 2014.
7. Fahri Yetim (1 Haziran 2005). "Yunus Emre'nin Kabri İle İlgili Görüşler Üzerine". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*. Erişim tarihi: 11 Ocak 2014.
8. Timurtaş, F. K. 2009, Yunus Emre and his Divan, Babıali Yayınları. **(İngilizce)**
9. Semra Saraçoğlu. "Yunus Emre ve Dante'nin La Vita Nuova Adli Eserinde Yüceltme". Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 12 Ocak 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Ocak 2014. **(İngilizce)**
10. "Yunus Emre ve Tapduk Emre". *Sandıklı TSO*. 5 Mart 2016 tarihinde kaynağındanarşivlendi. Erişim tarihi: 13 Ocak 2014.
11. "Yunus Emre Sevelim Sevilelim". *Eskişehir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 6 Ocak 2014.
12. Gazi Üniversitesi. "Yunus Emre Kimdir?". 10 Temmuz 2015 tarihinde kaynağındanarşivlendi. Erişim tarihi: 6 Ocak 2014.
13. İbrahim Agâh Çubukçu (1996). *Yunus Emre ve Din Felsefesi*. Ankara Üniversitesi, Dergisi. Erişim tarihi: 11 Ocak 2014.
14. Emek Üşenmez (2013). *Yunus Emre Divanında Türkçe İslami Terimler*. Turkish Studies. Erişim tarihi: 11 Ocak 2014.
15. Mustafa Tatcı. "Divan-ı Yunus Emre". *Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-Kitap*. Erişim tarihi: 11 Ocak 2014.
16. Eskişehir Belediyesi, Tüzel Kişi (5 Kasım 2008). "T.C. Eskişehir İli Yunusemre Belediye Başkanlığı". *Eskişehir Belediyesi*. 10 Mayıs 2015 tarihinde [www.mihder.org.tr/userfiles/file/YUNUSEMRE.doc kaynağından] arşivlendi. Erişim tarihi: 12 Ocak 2014.
17. "UNESCO Genel Konferansları Tarafından İlan Edilen Anma ve Kutlama Yıldönümleri". *UNESCO Türkiye*. 9 Ocak 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 12 Ocak 2014.
18. Büyük Larousse, Milliyet Gazetesi Yayınları, Cilt-7, "Emre"
19. Türk Dili Sözlüğü, Orhan Hançerlioğlu, Remzi Kitabevi, Sayfa-275
20. Seyfullah Korkmaz (2011). *Ahmed Yesevî ve Hacı Bektaş Veli Aralarındaki Bağlar, Fikirleri, Tesirleri ve Türk İslâm Edebiyatına Katkıları*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim tarihi: 12 Ocak 2014.
21. Rıza Zelyut (2000). *Hacı Bektaş-ı Veli*. Gazi Üniversitesi. Erişim tarihi: 12 Ocak 2014.
22. *Vilayetname'deki Söylencelere Göre Hacı Bektaş-ı Veli*. HacıBektaş.com. 2 Ocak 2014. Erişim tarihi: 12 Ocak 2014.
23. Esra Akbalık (2013). "Yunus Emre'nin Şiirlerinde Gönül İmgesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Erişim tarihi: 11 Ocak 2014.
24. "Günün Sözü, Yunus Emre Der ki;". *Radyo 7*. 16 Ocak 2014. 12 Mart 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 27 Şubat 2014.
25. Cahit Öztelli. *Yûnus Emre*. Özgür Yayınları, 1984.
26. Zekeriya Başkal, "Turfanda Aşk: Modern Zamanlarda Yunus Emre Yorumları", Sütun, 2011.
27. "Türk Lirası'nda yeni yüzler". *NTVMSNBC*. 3 Ekim 2008. 13 Aralık 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Ocak 2014.
28. "E 9 - İkiyüz Türk Lirası I. Tertip". *TCMB*. 29 Ağustos 2014 tarihinde kaynağındanarşivlendi. Erişim tarihi: 6 Ocak 2014.
29. "Türk Dilinin Başkenti Karaman". *Türk İdareciler Derneği*. Mart, 2011. Erişim tarihi: 11 Ocak 2014.
30. "T.C Cumhurbaşkanlığı: Azerbaycan". *TCCB*. 16 Ağustos 2010. 3 Aralık 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi.
31. Yazar: *Mustafa Tatcı*. *Yûnus Emre Dîvânı*. Akçağ Yayınları, 1998.
32. TATÇI, Mustafa (2005), Yûnus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye, İstanbul: Sahhaflar Yay.
33. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yunus_Emre
34.Gelişim Hachette, Cilt 7, sf.2715-2718, Gelişim Yayınları

35. Hazreti Mevlânâ Muhammed Celâleddin-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti, Yrd. Doç.Dr. A. Selâhaddin Hidâyetoğlu, S.Ü. İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi, 1996
36. Midhat Bahari BEYTUR, Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1965, C.l/s.17
37. Annemarie Schimmel, *The Triumphal Sun: A Study of the Works of Jalaloddin Rumi*, SUNY Press, 1993, S. 193: *"Rumi's mother tongue was Persian, but he had learned during his stay in Konya, enough Turkish and Greek to use it, now and then, in his verse"*
    - Franklin Lewis, *Rumi Past and Present, East and West*, Oneworld Publications, 2000, S. 9: *"How is it that a Persian boy born almost eight hundred years ago in Khorasan, the northeastern province of greater Iran, in a region that we identify today as Central Asia, but was considered in those days as part of the greater Persian cultural sphere, wound up in Central Anatolia on the receding edge of the Byzantine cultural sphere, in which is now Turkey, some 1500 miles to the west?"*
    - 1)Speros Vryonis,"The Turkish State and History", Aristide D Caratzas Pub; 2 Sub edition (September 1992), p.51: "Djalal al-Din Rumi, the great Persian mystic and poet who lived most of his life in Konya is said to have had a very vivid and violent opinion of the nature of the Turkmen nomads of the Rum sultanate: "There is a well known story that the sheikh Salah al-Din one day hired some Turkmen workmen to build the walls of his garden. "Effendi Salah al-Din", said the master (Rumi), "you must hire Greek workmen for this construction. It is for the work of demolition that Turkish workmen must be hired. For the construction of the world is special to the Greeks, and the demolition of this same world is reserved for the Turks. When God created the universe, he first made the carefree infidels. He gave them a long life and considerable force in such a fashion... that in the manner of paid workmen they constructed the earthly world. They erected numerous cities and mountain fortresses... so that after centuries these constructions served as models to the men of recent times. But divine predestination has disposed of affairs in such a way that little by little the constructions become ruins. He created the people of the Turks in order to demolish, without respect or pity, all the constructions which they see. They have done this and are still doing it. They shall continue to do it day in and day out until the Resurrection!""
    - 2)Franklin Lewis: "On the question of Rumi's multilingualism (pages 315-17), we may still say that he spoke and wrote in Persian as a native language, wrote and conversed in Arabic as a learned "foreign" language and could at least get by at the market in Turkish and Greek (although some wildly extravagant claims have been made about his command of Attic Greek, or his native tongue being Turkish") (Lewis 2008:xxi). (Franklin Lewis, "Rumi, "Past and Present, East and West: The Life, Teachings and Poetry of Jalal al-Din Rumi", One World Publication Limited, 2008). Franklin Lewis on Turkish scholar and cultural ambassador Onder:
    - "There, we can only surmise that his cultural jingoism represents a conscious effort to rob Rumi of his Persian and Iranian heritage, and claim him for Turkish literature, ethnicity and nationalism") (Lewis 2008:549). (Franklin Lewis, "Rumi, "Past and Present, East and West: The Life, Teachings and Poetry of Jalal al-Din Rumi", One World Publication Limited, 2008) Franklin D. Lewis, "Rumi: Past and Present, East and West: The life, Teaching and poetry of Jalal Al-Din Rumi", Oneworld Publication Limited, 2008 pg 9: "How is that a Persian boy born almost eight hundred years ago in Khorasan, the northeastern province of greater Iran, in a region that we identify today as Central Asia, but was considered in those days as part of the greater Persian cultural sphere, wound up in central Anatolia on the receding edge of the Byzantine cultural sphere". Franklin Lewis:"Living among Turks, Rumi also picked up some colloquial Turkish."(Franklin Lewis, "Rumi, "Past and Present, East and West: The Life, Teachings and Poetry of Jalal al-Din Rumi", One World Publication Limited, 2008, pg 315). "Rumi also composed a thirteen-line poem with the refrain, "you are the Agapos," from the Greek word agape, meaning 'you are the beloved'. These poems have bits of demotic Greek; these have been identified and translated in French along with some Greek verses of Sultan Valad"(."(Franklin Lewis, "Rumi, "Past and Present, East and West: The Life, Teachings and Poetry of Jalal al-Din Rumi", One World Publication Limited, 2008, pg 315))
    - 3)Ritter, H.; Bausani, A. "D̲Jalāl al- Dīn Rūmī b. Bahāʾ al-Dīn Sulṭān al-ʿulamāʾ Walad b. Ḥusayn b. Aḥmad K̲haṭībī ." Encyclopaedia of Islam. Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel and W.P. Heinrichs. Brill, 2007. Brill Online. Excerpt: "known by the sobriquet Mewlānā, persian poet and founder of the Mewlewiyya order of dervishes"
    - 4)Julia Scott Meisami, Forward to Franklin Lewis, Rumi Past and Present, East and West, Oneworld Publications, 2008 (revised edition)
    - John Renard,"Historical dictionary of Sufism", Rowman & Littlefield, 2005. pg 155: "Perhaps the most famous Sufi who is known to many Muslims even today by his title alone is the seventh/13th century Persian mystic Rumi"
    - Frederick Hadland Davis , "The Persian Mystics. Jalálu'd-Dín Rúmí", Adamant Media Corporation (November 30, 2005) , ISBN 978-1-4021-5768-4.
    - Annemarie Schimmel, The Triumphal Sun: A Study of the Works of Jalaloddin Rumi, SUNY Press, 1993, p. 193: "Rumi's mother tongue was Persian, but he had learned during his stay in Konya, enough Turkish and Greek to use it, now and then, in his verse". Annemarie Schimmel, "The Mystery of Numbers",Oxford University Press, Apr 7, 1994. pg 51:"These examples are taken from the Persian mystic Rumi's work, not from Chinese, but they express the yang-yin relationship with perfect lucidity."
    - Wayne Teasdale , "The Mystic Heart: Discovering a Universal Spirituality in the World's Religions", New World Library, Mar 9, 2001. Pg 224: "**The Persian mystic** Rumi, one of the greatest Islamic poet sages.."

- Seyyed Hossein Nasr, "The Garden of Truth: The Vision and Promise of Sufism, Islam's Mystical Tradition", Harper Collins, Sep 18, 2007. Pg 204:"**Of Persian origin** and born in Balkh, Rumi, the poet whose poems now are the most widely sold in America, spent the last forty years of his life in Konya in Anatolia."
- T. Tymieniecka," Islamic Philosophy and Occidental Phenomenology on the Perennial Issue of Microcosm and Macrocosm", Springer, Aug 29, 2006.

"The story of true love is so sweet that it not only cannot be narrated in one paper, but, **as the Persian mystic Rumi** says: 26 However much we describe and explain love, When we come to love we are ashamed of it.",

- A. Avery, G., A Reynolds, K, "Representations of Childhood Death", Palgrave Macmillan, 2000. pg 158: "his free translations of the work of the Persian mystic Rumi".
- Jelaluddin Rumi, Andrew Harvey, Lekha Singh,"Call to Love: In the Rose Garden with Rumi", Sterling Publishing Company, Sep 1, 2007 - 112 pages. Backcover: "**The Persian mystic Rumi**, who lived and wrote in thirteenth-century Turkey, has become the most widely read poet in America today.
- Laura Resau, : "The Ruby Notebook ",Random House Digital, Inc., Jan 10, 2012 . p149: "You know, **the Persian mystic Rumi mentions** a Layla in his poetry."
- Tambi-Piḷḷai Isaac Tambyah, "Psalms of a Saiva Saint", Asian Educational Services, 1925, page 157:"The Persian mystic, Rumi, exclaims, "I gazed into my heart and there I saw Him who was nowhere else".
- Stephen Arroyo, "Person-to-Person Astrology: Energy Factors in Love, Sex and Compatibility", North Atlantic Books, Jun 21, 2011. Pg 114:The **Persian mystic Rumi**, whose works have recently become widely known in the Western world for their inspirational beauty and profound spiritual insights, has written: "Love is the astrolabe of God's mysteries."
- Brush Dance, "A Journal with the Poetry of Rumi", BRUSH DANCE Incorporated, Dec 1, 2001 "This beautifully designed writing journal features the poetry of 13th-century **Persian mystic** Rumi and the colorful and inspiring artwork of Michael Green."
- William J. Duiker, Jackson J. Spielvogel, "World History: Volume 1",Cengage Learning, Dec 26, 2008 .pg 245:"In this poem, the thirteenth-century Persian poet Rumi describes the mystical relationship achieved by means of passionate music and dance"
- Mariam Naseem, "Not Without My Son: As Told to Lee Gittler Steup", AuthorHouse, Jan 19, 2010. pg 26:"I finish this chapter with the words of the oldest and greatest Persian poet, Rumi," https://www.google.com/search?q=%22Rumi+persian+poet%22&btnG=Search+Books&tbm=bks&tbo=1#hl=en&tbo=1&tbm=bks&sclient=psy-ab&q=%22Persian+poet+Rumi%22&oq=%22Persian+poet+Rumi%22&gs_l=serp.3...8097.10644.0.10813.19.19.0.0.0.0.156.1417.16j3.19.0.efrsh..0.0...1.9GrMo9DB8sQ&pbx=1&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.&fp=9a8fbacd776db0ec&biw=1536&bih=718
- N. Hanif, "Biographical Encyclopedia of Sufis",Volume 3 of Biographical encyclopaedia of Sufis",Sarup & Sons, 2000. pg 18: "Shah Abdul Latif had an unflinching faith in the great Persian poet Rumi"
- AC Hunsberger, "Nasir Khusraw, the Ruby of Badakhshan: A Portrait of the Persian Poet, Traveller and Philosopher",I.B.Tauris, 2003. page xiii: "If Nasir Khusraw is less well-known today, even in Iran, than other Persian poets such as Sa'di, Khayyam, Rumi or Hafiz, other travel chroniclers and historians such as Ibn Battuta or Ibn Khaldun"
- Cyril Glassé, Huston Smith, "The New Encyclopedia of Islam", Rowman Altamira, 2003. pg 235:"He was of Persian origin from Balkh, but left at an early age with his father Baha' ad-Din Walad, a scholar who had disagreements with the rulers".
- Charles Dudley Warner, "A Library of the World's Best Literature - Ancient and Modern - Vol.XXXII (Forty-Five Volumes); Rumi-Schrer",Cosimo, Inc., 2008. pg 2487: "The appelation Rumi, or Syrian, is given to the Persian poet Jalal al-Din because most of his life was passed at Iconium in Rumi or Asia Minor"
- R Kane, "The Significance of Free Will", Oxford University Press, 1996, pg 3: "There is a disputation [that will continue] till mankind are raised from the dead between the Necessitarians and the partisans of Free Will. — Jalalu'ddin Rumi, twelfth-century Persian poet "
- Fayeq Oweis, "Encyclopedia of Arab American Artists",ABC-CLIO, 2008. pg 121: "The Post-Apollo Press has also published one of the most important scholarly studies on the great spiritual master and Persian poet Jalaluddin Rumi (1207-1273) and his life and work"
- Edward E. Curtis, "Encyclopedia of Muslim-American history",Infobase Publishing, 2010. pg 503:"Rumi, a Persian poet and theologian, inspired movement in the 13th century Turkey.."
- Salma Khadra Jayyusi, Manuela Marín, "The Legacy of Muslim Spain", BRILL, 1992. pg 545:"Mystical poets like the Persian poet Rumi were to reach new extremes of delicacy and preciosity in seeing in the intimate union of the rose (gol) and sugar (shekar) .."
- Thom Cavalli, "Alchemical Psychology: Old Recipes for Living in a New World", Penguin, Mar 1, 2002. pg 260: "I have often quoted the great Persian poet Rumi.."

[38]

- Zenius, "Arete", AuthorHouse, 2011. pg 171: "the Persian Poet, Rumi, may have been their greatest and Tagore may have been the top poet of the Indian sub-continent. .."

- John L. Jackson, David Kyuman Kim, "Race, Religion, and Late Democracy",SAGE, 2011.pg 62:"Famous New Age writer Paolo Coelho made an annual trip to Iran, where he has in the past lectured on the Sufi, Persian poet Rumi"
- Deirdre Johnson ,"Love: Bondage or Liberation? A Psycholological Exploration of the Meaning, Values and Dangers of Falling in Love", Karnac Books, Jun 30, 2010. pg xiii: "The Persian writer Rumi, is one of the most widely read poets at the moment".
- Geela, "The American dream: an immigrant's true life story of winning against all odds",Indiana University. pg 22: "Similarly, many great thinkers and scientists such as Albert Einstein and the great Persian philosopher Rumi have described the universe as more of a great thought than an object."[2]
- John Baldock, "Essence of Rumi ", Chartwell Books (September 2005). pg 68: ..writings of Rumi and other Persian poets of the twelfth and.."
- Rumi, Ehsan Yarshater, Hasan Javadi and A. J. Arberry , "Mystical Poems of Rumi",

University Of Chicago Press (April 15, 2009) . " Front Matter: "... Persian mystical poet Maulänä.."

- Wayne Teasdale and the Dalai Lama, "The mystical heart: Discovering a Universal Spirituality in the World's Religions", New World Library, 2001. pg 222: "The Persian mystic Rumi, one of the great Islamic poet sages, comments.."
- Roger Housden , "Ten Poems to Change Your Life",Random House Digital, Inc., 2001. pg 14: "Eight hundred years earlier, the Persian mystic Rumi said:.."
- Sheila Blair, Jonathan M. Bloom, "Rivers of paradise: water in Islamic art and culture",Yale University Press, 2009. pg 53:"This idea is expressed by the Persian mystic Rumi, currently the best-selling poet in the United States: "The sea bears up one who is dead: but if he be living,.."
- Rachel Pollack, "The power of ritual",Dell Pub., 2000. pg 23:"The Persian mystic Rumi wrote of God as "the Beloved"
- Paul William Roberts, Tauris Parke Paperbacks, Oct 17, 2006. pg 22:"Besides major poets like the Persian Rumi, the order produced numerous Sufi masters who were, and are, believed to possess spiritual powers and the ability to perform miracles."
- John J. K. Lee, "Receiving God's Deeper Messages: The Pilgrimage Of A Truth-seeking Christian",iUniverse, 2005. pg 77:"Persian poet Rumi expressed this insight beautifully in the following poem. The entire world, "
- Christopher K. Germer, Sharon Salzberg , "The Mindful Path to Self-Compassion: Freeing Yourself from Destructive Thoughts and Emotions", Guilford Press, 2009. pg 91: "Consider the following poem from the Persian poet Rumi.."
- Jan Philips, "Divining the body: reclaim the holiness of your physical self",SkyLight Paths Publishing, Mar 30, 2005. pg 7: "The Persian poet Rumi.."
- Carl W. Ernst, "Rethinking Islam in the contemporary world", Edinburgh University Press, 2004. pg 244:"Currently, the best-known representative of Sufism is the classical Persian poet Rumi, who is often represented as someone who transcended all religions.5 Many people wonder what relationship, if any, Sufism has to Islam"
- David J. Roxburgh , "Writing the word of God: calligraphy and the Qur'an", Yale University Press, 2008.
- Luci Shaw, Eugene H. Peterson, "Water My Soul: Cultivating the Interior Life",Regent College Publishing. pg 130: "Rumi, Persian poet".
- Il′ia͡ Pavlovich Petrushevskiĭ, "Islam in Iran ", SUNY Press, 1985. pg 399: "Rumi Persian poet and mystic"
- Bernard Grun , "The timetables of history: a horizontal linkage of people and events", Simon & Schuster, 1991. "Djelaleddin Rumi, Persian poet, founder of the Order of Dancing Dervishes" [3]
- Y. C. Simhadri, "Youth in the contemporary world",Mittal Publications, 1989. pg 118: "The evation of the evils of mundane political systems was summarised by the Persian philosopher Jalal-eddin Al-Rumi in these terms: “The princely all seductive terms, but behind them lie death, torment, and the loss of our life"
- Nyogen Senzaki, Eidō Shimano, Soen Nakagawa,"Like a Dream, Like a Fantasy: The Zen Teachings and Translations of Nyogen", Wisdom Publications, Aug 31, 2005. pg 99: "Jalal-ud-Din Rumi was a Persian philosopher and poet of the early thirteenth century"
- Alice Peck , " SkyLight Paths Publishing, May 30, 2008. pg 4: "Jalal ad-Din ar-Rumi, the Persian sage and poet mystic who wrote during the thirteenth century, sees sowing and consumption— the beginning and the end—as one, as a cycle"
- Michael Sebastian, "1-Step Solution Just Say Hu", AuthorHouse, 2009. pg 50: "Rumi, Jalal ad-Din, 1207-73, great Islamic Persian sage and poet mystic, b. in Balkh",.
- Seyyed Hossein Nasr, "Islamic Art and Spirituality", Suny Press, 1987. pg 115:"Jalal al-Din was born in a major center of Persian culture, Balkh, from Persian speaking parents, and is the product of that Islamic Persian culture which in the 7th/13th century dominated the 'whole of the eastern lands of Islam and to which present day Persians as well as Turks, Afghans, Central Asian Muslims and the Muslims of the Indo-Pakistani and the Muslims of the Indo-Pakistani subcontinent are heir. It is precisely in this world that the sun of his spiritual legacy has shone most brillianty during the past seven centuries. The father of Jalal al-Din, Muhammad ibn Husayn Khatibi, known as

Baha al-Din Walad and entitled Sultan al-'ulama', was an oustanding Sufi in Balkh connected to the spiritual lineage of Najm al-Din Kubra."

- Richard Ettinghausen, Oleg Grabar, Marilyn Jenkins-Madina,"Islamic Art and Architecture, 650-1250 "Yale University Press, Jul 11, 2003. pg 134: "In effect then, wherever their conquests took them, the Turks, or at least their princes, carried largely Persian culture and Persian ideas, even the Persian language. The greatest Persian mystic poet, Jalal al-Din Rumi, lived and wrote in Konya in central Anatolia"
- Robert Whittemore, The Review of Metaphysics Vol. 9, No. 4 (Jun., 1956), pp. 681-699.

"It is, however, important to note that the inspiration for Iqbal's panpsychism is not any thinker of the west but rather the famed Persian mystic, Rum"

39. Mevlana'nın Milliyeti
    - C.E. Bosworth/B.G. Fragner, "Tādjīk", Encyclopaedia of Islam, Online Edition ve B. Ghafurov, "Todjikon", 2 vols., Duşanbe, 1983-5
    - Annemarie Schimmel, "The Mystery of Numbers", Oxford University Press,1993. Pg 49: "A beautiful symbol of the duality that appears through creation was invented by the great Persian mystical poet Jalal al-Din Rumi, who compares God's creative word kun (written in Arabic KN) with a twisted rope of 2 threads (which in English twine, in German Zwirn¸ both words derived from the root "two")".
    - Ritter, H.; Bausani, A. "D̲Jalāl al- Dīn Rūmī b. Bahāʾ al-Dīn Sulṭān al-ʿulamāʾ Walad b. Ḥusayn b. Aḥmad K̲haṭībī ." Encyclopaedia of Islam. Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel and W.P. Heinrichs. Brill, 2007. Brill Online. Excerpt: "known by the sobriquet Mawlānā (Mevlânâ), Persian poet and founder of the Mawlawiyya order of dervishes"
    - Julia Scott Meisami, Forward to Franklin Lewis, Rumi Past and Present, East and West, Oneworld Publications, 2008 (revised edition)
    - John Renard,"Historical dictionary of Sufism", Rowman & Littlefield, 2005. pg 155: "Perhaps the most famous Sufi who is known to many Muslims even today by his title alone is the seventh/13th century Persian mystic Rumi"
    - Frederick Hadland Davis , "The Persian Mystics. Jalálu'd-Dín Rúmí", Adamant Media Corporation (November 30, 2005) , ISBN 1-4021-5768-1.
    - Franklin Lewis, Rumi Past and Present, East and West, Oneworld Publications, 2000. "Sultan Valad (Rumi's son) elsewhere admits that he has little knowledge of Turkish"(pg 239) "Sultan Valad (Rumi's son) did not feel confident about his command of Turkish"(pg 240)
40. Annemarie Schimmel, The Triumphal Sun: A Study of the Works of Jalāloddin Rumi, SUNY Press, p.371 Sayfadan Alıntı:"He was, as is claimed of Turkish origin."
    - Mehmet Fuat Köprülü, Gary Leiser, The Origins of the Ottoman Empire, SUNY Press, Berg, 2007, p.70 Sayfadan Alıntı: "Rather than cite a great many names, it suffices to mention only the immortal poet of the Mathnawi, the great Turkish sufi Mawlana Jalal al -Din al-Rumi."
    - Lynne Hume, Portals: Opening Doorways to Other Realities Through the Senses, p.66 "Dervishes, traces its origin to the thirteenth-century Ottoman Empire. The Order was named after its founder, Turkish mystic poet Jelaluddin Mevlana Rumi (1207-73)."
    - Razia Sultanova, From Shamanism to Sufism: Women, Islam and Culture in Central Asia, I.B.Tauris, 2011, p.30 Sayfadan Alıntı: "Mawlaviyya traces its origins to the famous Turkish mystic and poet al-Rumi (1207-73). The orders name comes from the Arabic word Mawlana (our master), a title given to al-Rumi by the order. Mawlana was born in Balkh (nowadays northern Afghanistan) and later moved to the Turkish town of Konya, the home of the famous 'whirling dervishes'."
    - Ronald Lee Cobb, Islam, What You Need to Know in the Twenty-First Century: A Primer for Peace, AuthorHouse, 2011 p.19 Sayfadan Alıntı: "the works of the Turkish poet and Sufi mystic, Rumi Mevlana."
    - Bonney Gulino Schaub, Richard Schaub, Dante's Path: A Practical Approach to Achieving Inner Wisdom, Penguin, 2003 p.37, Sayfadan Alıntı: "The Turkish poet and philosopher Mevlana Rumi provides a graphic analogy to illustrate this kind of personal blindness."
    - Prof. Dr. İsmail Yakıt, Aslem Türk'est Rubaisi, Mevlana'nın Milliyeti-VII, Semazen
    - Müjgân Cunbur, Mevlânâ'nın Eserlerinde Türklük Bilinci, Türk Yurdu (Hakemli Dergi), Sayı 300, Ağustos 2012
41. Öngören, Reşat (2004). "MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-i RÛMÎ". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. **29**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı. ss. 441. ISBN 9753894155.
42. [Olivier Weber *Le grand festin de l'Orient* (Robert Laffont, 2004)]
43. H. Nur Artıran, "Çelebi Hüsâmeddin Hz", Semazen.net
44. http://19.org/tr/romali-celaleddin/
45. http://www.kitaphaber.com.tr/nasreddin-hoca-ahi-evren-midir-k1645.html
46. .https://tr.wikipedia.org/wiki/Mevl%C3%A2n%C3%A2_Cel%C3%A2ledd%C3%AEn-i_R%C3%BBm%C3%AE
47. Gülseren Özdemir. "Pir Sultan Abdal Animizm İnançlar". Çukurova Üniversitesi. 2 Şubat 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi.
48. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 34, sayfa: 277
49. Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Merkezi

50. Pir Sultan Abdal biyografi incelemesi, Edebiyat Fakültesi
51. Gülseren Özdemir. "İki Devlet Karşısında Pir Sultan Abdal". Çukurova Üniversitesi. 2 Şubat 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi.
52. Yaşar İliksiz (14 Ağustos 2006). "Pir Sultan Abdal'ın Hızır Paşa'sı bulundu". Haber7.com. 10 Mayıs 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi.
53. https://tr.wikipedia.org/wiki/Pir_Sultan_Abdal
54.Meydan Laorusse
55. Kaya, Muharrem. "Karacaoğlanın şiirlerinde imgeler". *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*. Ocak 2007. En son 13 Şubat 2017 tarihinde erişildi.
56. https://tr.wikipedia.org/wiki/Karacao%C4%9Flan
57. "Dede Efendi Biyografi". Biyografi. info. 15 Ocak 2016. 22 Ocak 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Ocak 2016.
58. "Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi Kimdir?". Youtube. 8 Ocak 2016. Erişim tarihi: 15 Ocak 2016.
59. "Hammâmîzade İsmail Dede Efendi'nin hayatı ve eserleri". turksanatmuzigi. Org. 29 Temmuz 2011. 31 Ocak 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Ocak 2016.
60. "Klâsik Osmanlı Mûsikisinin Son Temsilcisi Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi". yeniumit.com. 15 Ocak 2016. Erişim tarihi: 15 Ocak 2016.
61.https://tr.wikipedia.org/wiki/Hamm%C3%A2m%C3%AEz%C3%A2de_%C4%B0sm%C3%A2il_Dede_Efendi
62.Turan, Metin. "Âşık Veysel". Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi. 3 Eylül 2013 tarihinde erişildi.
63. Âşık Veysel, Deyişler (Haz: A. Kutsi Tecer), Ülkü Yayınları, Ankara 1944: s 86.
64. Âşık Veysel ile TRT stüdyolarında yapılan röportaj
65.Âşık Veysel Biyografisi". Biyografi. info. 22 Mart 2016. 1 Temmuz 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 22 Mart 2016.
66. "Sahneye taşınıyor". NTVMSNBC.com. 13 Kasım 2014. Erişim tarihi: 14 Kasım 2014.
67.https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%82%C5%9F%C4%B1k_Veysel
68. Kendi sesinden hayatı: Bin dokuz yüz otuz sekiz cihana, Kırtıllar köyünde geldin dediler
69. "Neşet Ertaş'a saygılarla" (Türkçe). TRTTürk. 22 Ekim 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 24 Eylül 2012.
70. "Neşet Ertaş, sevenleriyle buluşacak". Hürriyet Gazetesi. 11 Eylül 2014. 13 Ağustos 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 12 Ağustos 2016.
71.https://tr.wikipedia.org/wiki/Ne%C5%9Fet_Erta%C5%9F
72- https://cetinbayramoglusiir.wordpress.com/category/tasavvuf-edebiyati/haci- bektas-veli/
73- http://www.siirdefteri.com/?sayfa=siir&siir_id=2222
74- https://www.antoloji.com/mevlana-celaleddin-rumi/?sayfa=2
75- https://www.siirleraslabitmemeli.com/mevlana-celaleddin-ruminin-siirleri/
76- http://www.siirdefteri.com/?sayfa=siir&siir_id=6009
77- http://www.siir.gen.tr/siir/k/karacaoglan/bir_ayrilik_bir_yoksulluk.htm
78- https://www.antoloji.com/to-be-or-not-to-be-6-siiri/
79- http://www.siir.gen.tr/siir/a/asik_veysel/dostlar_beni_hatirlasin.htm
80- https://www.antoloji.com/boyle-olur-mu-3-siiri/
81- http://www.nkfu.com/wp-content/uploads/2011/03/haci-bektas-veli.jpg
82- http://www.yunusemre.net/assets/images/yunus-emre.png
83- http://i.cdn.ensonhaber.com/resimler/diger/k_8181.jpg
84-https://www.turksanatmuzigi.org/media/k2/items/cache/
85- http://yumurtaliekmek.com/assets/gallery/karacaoglan/1.jpg
86- https://i1.imgiz.com/data/videoshots/5698/5698897-8582.jpg
87- https://i.ytimg.com/vi/J5eLFREBpIA/maxresdefault.jpg
88- https://oyunculukveben.files.wordpress.com/2012/07/theatre-logo.jpg
89- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cc/Logo_of_Tiyatro_sembolu
90- Saraç, A.G., Bilgin, S.,(2017) Geçmişten Günümüze Türk Halk Ozanları ve Şairleri Müzikali Piyano Eşlikli Gençlik Şarkıları, cilt 2, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,60-85.

MÜZİK EĞİTİMİNDE ÖZEL ÖĞRETİM İLKE YÖNTEM VE TEKNİKLERİ - I

Yrd. Doç. Dr. Ali Gürsan Saraç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1673
Eğitim No.: 320
ISBN: 978-605-320-580-7
© 1. Basım, Aralık 2016

MÜZİK EĞİTİMİNDE ÖZEL ÖĞRETİM İLKE YÖNTEM VE TEKNİKLERİ - I
Yrd. Doç. Dr. Ali Gürsan Saraç

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Saraç, Ali Gürsan.
Müzik Eğitiminde Özel Öğretim İlke Yöntem ve Teknikleri - I / *Ali Gürsan Saraç*
1. Basım, x + 360 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-580-7
1. Temel Kavramlar 2. Genel Öğretim Yöntemleri 3. Özel Öğretim Yöntemleri 4. Müzik Öğretiminde Öğrenme Stilleri ve Müzik Etkinlikleri 5. Müzik Öğretiminde Zaman Yönetimi 6. Müzik Öğretiminde Ders Çalışma Becerileri 7. Müzik Öğretiminde Motivasyon 8. Müzik Öğretiminde Okul Deneyimi ve Uygulamaları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: TEMEL KAVRAMLAR 1

İnsan 2

Eğitim ve Öğrenme 3

Sanat Eğitimi 5

Müzik Eğitimi 6

Müzik Eğitiminin Amaçları 6

Müzik Eğitiminin İlkeleri 9

Müzik Eğitiminin Boyutları 10

1-SES EĞİTİMİ (Müziksel Söyleme) 10

2-KULAK EĞİTİMİ (Müziksel Duyma) 17

3-ÇALGI EĞİTİMİ 36

4-BEĞENİ EĞİTİMİ 43

5-YARATICILIK EĞİTİMİ 47

BÖLÜM II: GENEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 53

Öğretim Etkinliklerinin Plan ve Uygulaması 54

A-DERS ÖNCESİ HAZIRLIK 54

B-DERSİN İŞLENMESİ 55

Öğretim Yaklaşımları (Stratejileri) 57

A-SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETME YAKLAŞIMI 57

B-BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETME YAKLAŞIMI 57

C-ARAŞTIRMA-İNCELEME YOLUYLA ÖĞRETME YAKLAŞIMI 58

1-TAM ÖĞRENME YAKLAŞIMI 58

2-İŞ BİRLİKÇİ(KUBAŞIK) ÖĞRENME 59

3-ÇOKLU ZEKÂ YAKLAŞIMI (ÇOK BOYUTLU ZEKÂ KURAMI) 59

4-YAPILANDIRMACI (YAPISALCI) ÖĞRENME KURAMI 61
5-TEMEL ÖĞRETME MODELİ.....61
6-DÜŞÜNCE BİÇİMLERİ 62
7-OKULDA ÖĞRENME MODELİ.....65
8-ANLAMLI ÖĞRENME MODELİ 65
9-AKTİF ÖĞRENME MODELİ.....66
10-PROBLEME DAYALI ÖĞRENME MODELİ (PDÖ) 66
11-PROJE TEMELLİ ÖĞRENME MODELİ.....67
12-BASAMAKLI ÖĞRENME MODELİ.....68
13-5E MODELİ.....68
Öğretim Yöntemleri 69
1-ANLATIM YÖNTEMİ 69
2-SORU-CEVAP YÖNTEMİ.....70
3-PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ 72
4-GÖSTERİ (DEMONSTRASYON) YÖNTEMİ.....72
5-GÖZLEM GEZİSİ YÖNTEMİ 73
6-ROL OYNAMA YÖNTEMİ.....74
7-ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ 75
8-GRUP TARTIŞMASI YÖNTEMİ 76
9-PROJE TEMELLİ ÖĞRENME YÖNTEMİ 76
10-BİREYSEL ÇALIŞMA YÖNTEMİ.....77
11-TARTIŞMA YÖNTEMİ 78
12-İŞ BİRLİKÇİ ÖĞRETİM YÖNTEMİ.....78
Öğretim Teknikleri.....79
1-GRUPLA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 79
2-BİREYSEL ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 95
3-SINIF DIŞI ÖĞRETİM TEKNİKLERİ.....100
Öğretim Etkinliklerinde Rol Model ve Disiplin Örnekleri 106

BÖLÜM III: ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ.....111

Müzik Öğretim Etkinliklerinin Plan ve Uygulaması 112

A-MÜZİK DERSİ ÖNCESİ HAZIRLIK 112

B-MÜZİK DERSİNİN İŞLENMESİ.....114

Müzik Öğretimi Yaklaşımları (Stratejileri).....118

A-SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETME YAKLAŞIMI İLE MÜZİK ÖĞRETİMİ.....118

B-BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETME YAKLAŞIMI ile MÜZİK ÖĞRETİMİ.....119

C-ARAŞTIRMA-İNCELEME YOLUYLA ÖĞRETME YAKLAŞIMI İLE MÜZİK ÖĞRETİMİ.....120

Müzik Öğretim Yöntemleri.....134

A.Genel Müzik Öğretim Yöntemleri 134

B.Özel Müzik Öğretim Yöntemleri 135

C.Özgül Müzik Öğretim Yöntemleri 137

1-RAKAMLAR İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ 138

2-HARFLER İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ 142

3-ALFABE İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ.....144

4-RENKLER İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ.....146

5-GRAFİK İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ 148

6-MERDİVEN İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ 150

7-FARKLI NOTA BİÇİMLERİ İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ 153

8-KODALY MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ.....155

9-DALCROZE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ 160

10-ORFF MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ.....162

11-SUZUKİ MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ.....166

12-YARATICI DRAMA İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ 169

13-İŞ BİRLİKÇİ ÖĞRENME İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ.....171

14-ÇOKLU ZEKÂ İLE MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ.....174

Müzik Öğretim Teknikleri 176
1-İŞİTSEL MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ(KULAKTAN) 183
2-GÖRSEL/OKUSAL/YAZSAL MÜZİK ÖĞRETİM YÖNTEMİ (NOTAYLA) 193
Müzik Öğretim Etkinliklerinde Disiplin Örnekleri 198

BÖLÜM IV: MÜZİK ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENME STİLLERİ VE ETKİNLİKLERİ 203

Öğrenme Stilleri 204
Öğrenme Stratejileri 211
Anlam Çözümleme Tabloları 212
Kavram Ağları 214
Kavram Haritaları 216
Müzik Belleğimiz 218
Powerpoint Sunumu 224

BÖLÜM V: MÜZİK ÖĞRETİMİNDE ZAMAN YÖNETİMİ 233

BÖLÜM VI: MÜZİK ÖĞRETİMİNDE DERS ÇALIŞMA BECERİLERİ 237

Öğrenme 239
Planlı Çalışma 240
Okuma/Çözme 242
Dinleme 243
Not Alma 244
Derse Katılma 246
Yazma 247
Kaynak Kullanma 248
Sınava Hazırlanma 249
Motivasyon 251
Sağlık ve Beslenme 253

BÖLÜM VII: MÜZİK ÖĞRETİMİNDE MOTİVASYON 255

BÖLÜM VIII: MÜZİK ÖĞRETİMİNDE OKUL DENEYİMİ VE UYGULAMALARI 261

Öğretmenin Okuldaki Bir Günü.....263
Öğrencinin Okuldaki Bir Günü.....263
Okuldaki Bölümünüz.....264
Öğretim Yöntem ve Teknikleri.....265
Derslerin Gözlenmesi.....266
Dersin Yönetimi ve Sınıfın Kontrolü.....267
Soru Sormayı Gözlemleme.....269
Araç, Gereç ve Yazılı Kaynaklar.....269
Okul Müdürü ve Okul Kuralları.....270
Okul ve Toplum.....271
Mikroöğretim Teknikleri.....271
Soru Sorma Alıştırmaları.....273
Öğrenci Çalışmalarının Değerlendirilmesi.....275
Ders Kitaplarından Yararlanma.....275
Grup Çalışmaları.....278
Çalışma Yapraklarının Hazırlanması.....280
Değerlendirme ve Kayıt Tutma.....283
Test Hazırlama ve Puanlama.....284
Benzetimlerden Yararlanma.....287
Etkinlikleri Sıraya Koyma.....288

EKLER.....291

EK I-Müzik Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri.....292
EK II-Müzik Öğretmeni Okul Deneyimi Formları.....300
EK III-Müzik Öğretmeni Okul Uygulamaları Formları.....304

EK IV-Dağarcık 309
EK V-Dağarcık 329

KAYNAKLAR 354

YAZAR HAKKINDA 359

KAYNAKLAR

Anderson, L. W. , Krathwohl, D. R, Airasian, P. W, Cruikshank, K. A, Mayer, R. E, Pintrich, P. R, Raths, J. *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama*: Bloom'un eğitimin hedefleri ile ilgili sınıflamasının güncelleştirilmiş biçimi. (Çeviri: Durmuş A. Ö. , 2010). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Alperen, N. (1991). *Türkçe Güzel Konuşma, Okuma ve Yazma Öğretim Rehberi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 2-3

Aydın, A. (2014). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi; 213.

Atmaca, A. (2006). *Zaman Nasıl Yönetilir?*. İstanbul: Timaş Sistem Matbaacılık. 71-118.

Austin, J. R. , & Vispoel, W. (1998). How American adolescents interpret success and failure in classroom music: Relationships among attributional beliefs, self-concept and achievement. Psychology of Music.

Açıkgöz, K. (2001). *Aktif öğrenme*. Tarım Ekonomisi Dergisi. 6, 52-61.

Büyüköztürk; Ş. , Çakmak. E. K. , Akgün. Ö. E. , Karadeniz, Ş. ve Demirel. F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi; 2-24.

Brodsky, W. (1996). Music performance anxiety reconceptualized: a critique of current research practices and findings. Medical Problems of Performing Artists.

Başar, H. (2007). *Sınıf Yönetimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Bahar, B. C. (2014). *Hayatınıza Katkı Sağlayacak 111 Tavsiye*. Ankara: Tutku Yayınevi.

Campell, P. S. (1995). *Music in childhood.* Schirmer books simon and schuster Macmillan.

Cevanşir, B ve Gürel. G. (1982). Foniatri. Sesin Oluşumu, Bozuklukları ve Korunmasında Temel İlkeler. İstanbul: Sanal Matbaacılık.

Ceyhan, E. (2007). *Yabancı Dil Öğretimi Teknolojisi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Coşkuner, S. (2014). *Kaliteli Yaşam*. Ankara: Tutku Yayınevi; 45-50.

Çevik, S. (1997). *Koro Eğitimi ve Yönetim Teknikleri*. Ankara: Doruk Yayımcılık. 35-36.

Çılgın, A. S. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Decarbo, J. & Nelson, J. (2002). *Music and early childhood education.* In R. Colwell & C. Richardson (Eds.), The new handbook of research on music teaching and learning. New York: Oxford University Press.

Dansereau, D. F. (1985). *Learning Strategy Research*. New Jersey: Hillsdale; 209-237.

Dawson, D ve Acay, S. (1997). *Müzik Öğretimi.* Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi. 3. 1-3.

Dilidüzgün, S. (2004). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Erden, M. ve Altun, S. (2006). *Öğrenme Stilleri*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları; 79-90.

Ertürk, S. (1981). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları; 5-12.

Egüz, S. (1980). *Toplu Ses Eğitimi I.* Ankara: Ayyıldız Matbaası. 5-7.

Egüz, S. (1981). *Koro Eğitimi ve Yönetimi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası. 48-57.

Erşahin, C. (2010). *Hayatı Değiştiren 1001 Söz*. Ankara: Tutku Yayınevi.

Ercan, A. R. (2001). *Başarma Sanatı*. Ankara: Alkım Kitapçılık; 7-107.

Ensari, H ve Tüysüz, B. (2007). *İlköğretimde Kalite Araçları ve Sınıf İçi Uygulamalar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Flett, G. L. , Hewitt, P. L. , & Martin, T. R. (1995). *Dimensions of perfectionism and procrastination.* In J. R. Ferrari, J. L. Johnson, & W. G. McCown (Eds.), *Procrastination and task avoidance: Theory, research and treatment* . New York: Plenum.

Facione, P. A. (2007). *Critical Thinking: What It is and Why It Counts.* http: //www. insightassessment. com/articles. html.

Fisher, J. (1996). *Starting from the Child? Teaching and Learning from 4 to 8,* Buckingham/ England: Open University Press.

Giblin, L. (1995). *İnsan İlişkilerinde Kendine Güven ve Güç Kazanmanın Yolları*. İstanbul: Sistem Yayıncılık; 138-145.

Gürgen, E. (2006). *Müzik Egitiminde Yaratıcılıgı Geliştiren Yöntem ve Yaklasımlar*. Malatya: İnönü Eğitim Fakültesi Dergisi*;* 81-93

Gardner, H. (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intellegencies.

New York: Basic Books

Gardner, H. (1993). *Multıple Intellegences: The Theory in Practice* . New York: Basic Books.

Greenberg, M. (1970). *Musical achievement and the self-concept.* Journal of Research in Music Education.

Gates, T. J. (1998). *Music education in the United States: Contemporary Issuses*. Tuscaloosa and London: The University of Alabama Press.

Gordon, E. A. (1997) *Music Learning Theory for Newborn and Young Children.* 2nd ed, Chicago: GIA Publications.

Kurtuluş, Y. (2001). *Sanat Eğitiminde İşbirlikçi Öğrenme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi; 201-205.

Küçükahmet, L. (1995). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Gazi Büro Kitapevi.

Kocabaş, A. (2003). *Müzik Öğretiminin Temelleri*. İzmir: Egetan Basın Yayın Tanıtım; 63-178.

Kocabaş, A. (2003). Erken Çocukluk Dönemi Öğretmen Adaylarının Kullandıkları Müziği Öğrenme Stratejileri ve Çoklu Zeka Alanlarının Karşılaştırılması. Aydın: OMEP Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı; 30-45.

Kaptan, F. (1998). *Fen Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık; 157-208.

Kılıçoğlu, M. (2007). *Aktif Öğrenme İçin Etkili Öğretmen*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş. ; 47-62.

Kenny D. T. , Davies P. J. , & Oates J. (2004). Music performance anxiety and occupational stress amongst opera chorus artists and their relationship with state and trait anxiety and perfectionism. USA : Journal of Anxiety Disorders.

Komisyon. (2014). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık; 83-137.

Morgül, M. . (2001). *Müzik Nasıl Öğretilir?.* Ankara: Yurtrenkleri Yayınevi. 23-210.

Mark, A. (1986). *Contemporary music education*. Second edition. New York : A Division of Mcmillan, Inc.

McPherson, G. E. , & Hendricks, K. S. (2010). *Students' motivation to study music: The United States of America.* Research Studies in Music Education.

Macleod, M. , Bowden, R. , Bevan, N. and Curson, I. (1997). "*The Music Performance Measurement Method*". (Vol 16). USA: Journal of Behavior and Information Technology.

MEB. (1994). İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MSKÜ. (2006). Okul Uygulamaları Yönerge, Plan ve Formlar. Muğla: MSKÜ Matbaası.

Nelson, P. A. , Gilbert, S. (2005). *Belleğinizi Nasıl Güçlendirebilirsiniz?* (S. Özkal, D. Kaya, Çev.). İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım, 202-204.

Nacakcı, Z. ve Kurtuldu. K. (2011). *Kuramdan Uygulamaya Müzik Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Oktay, A ve Unutkan, Ö. P. (2007). *İlköğretimde Alan Öğretimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Oktay, A ve Unutkan, Ö. P. (2007). *İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Onay, C. (2007). *İlköğretim Okulları İçin 100 Eğitsel Oyun*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları. 13-14.

Oktaylar, H. (2005). *Öğretmen Adayları İçin Konu Anlatımlı KPSS*. Ankara: Yargı Yayınevi; 273-299.

Ömeroğlu, E ve Ulutaş, İ. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Özdoğan, B. (2009). *Çocuk ve Oyun*. Ankara: Anı Yayıncılık. 111-123.

Özdemir, N. ve Koç, Y. (2007). *İlköğretim Müzik 6-7-8*. Ankara: MEB Yayınları 4469; 6-7.

Özben, R. (1989). *Türkçe Diksiyon*. İstanbul: İnkılap Kitapevi. 5-6

Pehlivan, H. (2012). *Oyun ve Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık. 15-31.

Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence In Children*. USA New York: Intenational Universities Press; 1-7.

Palmer, C ; Mayer, R. K. (2000). " *Conceptual and motor learning in music performance*" . (Vol 11). Colombus: Psychol Sci.

Sabar, G. (2008). *Sesimiz Eğitimi ve Korunması.* İstanbul: Pan Yayıncılık. 11-12.

Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2013). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık; 174-200.

Sekman. M. (2006). *Başarı Üniversitesi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. ; 113.

Selçuk, Z. (1999). *Gelişim ve Öğrenme –Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sands, M, Özçelik, D. A, Gardner, B. (1996). *Okuldaki Çalışmalar*. Ankara: MEGP Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi; 3-57.

Sands, M, Özçelik, D. A. Busbridge, J, Dawson, D. (1997). *Okullarda Uygulama Çalışmaları*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi; 51-68.

Saraç, A. G. , Bilgin, S. (2010). *Piyano Eşlikli Çocuk ve Gençlik Şarkıları*. Muğla: Esin Basımevi; 7-24.

Saraç, A. G. (2011). *Merhaba Dünya&Hello World*. Muğla: Esin Basımevi; 11-19.

Saraç, A. G. (2003). *Çevremizdeki Yaşam.* İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama Sanve Tic. A. Ş. ; 7-57.

Saraç, A. G. (2003). Bilgi-İşlem Yaklaşımına Göre Çalgı Öğrenme Sürecine Dayalı Olarak Planlı-Programlı Çalışma Alışkanlıklarına Bir Model Önerisi. Muğla: Yayımlanmamış Konferans); 1-10.

Saraç, A. G ve Şeker, H. (2008). *Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümlerinde Çalgı Öğretimindeki Performansın Değerlendirilmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi.

Saraç, A. G. (2004). Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümlerinde Öğrencilerin Okul Deneyimi I Dersine Yönelik İlgileri ve Beklentileri. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sempozyum Dergisi.

Saraç, A. G. (2006). Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümlerinde Öğrencilerin Okul Deneyimi II Dersine Yönelik İlgileri ve Beklentileri. Muğla: Muğla Üniversitesi Bildiri Özetleri Kitapçığı.

Saraç, A. G. (2014). *Criteria Concerning The Primary School Students Perception of Music Teaching Methods*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 162-168.

Saraç, A. G. (2014). Invastigating the Relationship Between the Dimension of Perfectionisim and Self-efficacy in Undergraduate Students. USA: David Publishing Company. Volume 4, Number 7. 443.

Şeker, H. (2013). *Eğitimde Program Geliştirme*. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Şentürk, N. (1987). *Özel Öğretim Yöntemleri Ders Notları*. Ankara : Yayımlanmamış Ders Notu), 1-15.

Şenbay, N. (1991). *Alıştırmalı Diksiyon Sanatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 5-6.

Türkoğlu, A. , Doğanay, A. ve Yıldırım, A. (1996). *Ders Çalışma Becerileri*. Adana: Baki Kitabevi. 8-283.

Türkoğlu, A, İflazoğlu, A, Karakuş, M. (2007). *İlköğretimde Ödev*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Tanrıöğen, A. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık; 5-250.

Tdk. (2005). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları : 549. (10. Baskı). Ankara: 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası.

Uçan, A. (1996). *İnsan ve Müzik İnsan ve Sanat Eğitimi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları. 11-65.

Uçan, A, Yıldız, G, Bayraktar, E. (1999). *İlköğretimde Müzik Öğretimi*. Burdur: Modül 9; 35-96.

Weinstein, G. E and Mayer, R. E. (1986). *The Teaching of Learning Strategies*. New York: Mc Millan; 205-402.

Woolfolk, A. (1993). *Educational Pscyhology*. (5th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Valentine, E. (2002). The Fear of Performance. Musical Performance: A Guide to understanding. Edited by J. Rink. Cambridge University Press.

Vural, M. (2001). Ev ve Sınıf Etkinlikleri Antolojisi. Erzurum: Yakutiye Yayıncılık ve Bilgi İşlem Merkezi; 232-260.

Yılmaz, A. (2008). *Pratik Soru Çözüm Teknikleri*. İstanbul: Özbay Yayıncılık. 10-12.

Yıldız, G. (2002). *İlköğretimde Müzik Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık; 53-69.

Yeşilyaprak, B. (2007). *Gelişimsel Rehberlik*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
WEB KAYNAKÇA
otmg. meb. gov. tr/*alanmuzik.* html
http: www. menc. org/publication/books/standarts. htm
https: //*tr. wikipedia. org*/wiki/%C4%B0%C5%9Faret_dili#/media/File: ABC_pict. png
http: //www. *istanbulbayrak. net*/bayrakolculeri. htm
http: //images4. emlakjet. com/emlak-haber
http: //*marilugarcia. com*/wp-content/uploads/2012/06/14119244-intelligence
http: //*www. diyetlistem. com*/hafizayi-guclendirmek. htm
http: //*www. yetenekstore. com*/myassets/header/header_right. jpg
http: //*www. humanistakademi. com*/wp-content/uploads/2012/02/coklu_zeka. jpg
http: //*www. thecocuk. com*/wp-content/uploads/2014/10/%C3%A7oklu-zeka-kuram. jpg
http: //*aae. boisestate. edu*/wp-content/uploads/2013/03/multiple-intelligences
http: //*www. tufak. org. tr*/tufakharita. jpg
http: //*mebk12. meb. gov. tr*/meb_iys_dosyalar/34/16/739759/resimler
http: //*images. freeimages. com*/images/premium/previews/2334/23348405
http: //*previews. 123rf. com*/images/artisticco/artisticco1402/artisticco
http: //*previews. 123rf. com*/images/yuyuyi/yuyuyi1209/yuyuyi120900118/15167741
http: //*publicdomainvectors. org*/photos/JicJac_Various_Clothing_6. png
http: //*www. enchantedlearning. com*/bwbig/balloon. png
http: //*www. turgayyagmuroglu. com*/upload/haber/41906573530. jpg
http: //*psisik. org/*wp-content/uploads/2016/01/pozitif-motivasyon. gif
https: //*zete. com*/wp-content/uploads/2014/07/alg%C4%B1-y%C3%B6netimi. jpg

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
TÜRK HALK OZANLARI VE ŞAİRLERİ MÜZİKALİ
PİYANO EŞLİKLİ GENÇLİK ŞARKILARI
II

Müzik
Yard. Doç. Dr. Ali Gürsan SARAÇ

Piyano Eşlik Düzenleme
Yard. Doç. Dr. Selçuk BILGIN

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Türkiye

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1868
Sanat No.: 022
ISBN: 978-605-320-775-7
© 1. Basım, Aralık 2017

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK HALK OZANLARI VE ŞAİRLERİ MÜZİKALİ PİYANO EŞLİKLİ GENÇLİK ŞARKILARI - II
Müzik
Yard. Doç. Dr. Ali Gürsan SARAÇ
Piyano Eşlik Düzenleme
Yard. Doç. Dr. Selçuk BILGIN

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Saraç, Ali Gürsan., Bilgin, Selçuk.
Geçmişten Günümüze Türk Halk Ozanları ve Şairleri Müzikali Piyano Eşlikli Gençlik Şarkıları - II / *Müzik: Ali Gürsan SARAÇ - Piyano Eşlik Düzenleme: Selçuk BİLGİN*
1. Basım, vi + 92 s., 210x297 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-775-7
1. Niye 2. Aydınlanır 3. Şöyle Garip Bencileyin 4. Anlatsana 5. Gel 6. Alçakta Yüksekte 7. Bir Ayrılık Bir Yoksulluk 8. Olmak Yâda Olmamak 9. Dostlar Beni Hatırlasın 10. Böyle Olur Mu?

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ vii

	Sayfa No	Piyano Eşlik
1. NİYE - *Hacı Bektaş-ı VELİ*	2	26
2. AYDINLANIR - *Hacı Bektaş-ı VELİ*	4	29
3. ŞÖYLE GARİP BENCİLEYİN - *Yunus EMRE*	8	33
4. ANLATSANA - *Mevlana Celaleddin RUMİ*	10	36
5. GEL - *Mevlana Celaleddin RUMİ*	12	38
6. ALÇAKTA YÜKSEKTE - *Pir Sultan ABDAL*	14	42
7. BİR AYRILIK BİR YOKSULLUK - *Karacaoğlan*	16	45
8. OLMAK YA DA OLMAMAK - *H. İsmail Dede EFENDİ*	18	48
9. DOSTLAR BENİ HATIRLASIN - *A.Veysel ŞATIROĞLU*	20	51
10. BÖYLE OLUR MU? - *Neşet ERTAŞ*	22	53

CD INDEX 57

EKLER 59

KAYNAKÇA 86

YAZARLAR HAKKINDA 87

KAYNAKÇA

1-https://www.hacibektas.com/index.php?id=hacibektavel

2-Alevilik Bektaşilik Nedir? Bedri Noyan, 2.Baskı, Ankara 1987

3-Hacı Bektaş- Efsaneden Gerçeğe. İrene Melikoff, 2.Baskı, Haziran 1999

4-Hacı Bektaş Veli'nin Yaşadığı Tarihsel Ortam, Baki Öz

5-Beyazıd Devlet Kütüphanesi'nde 7912 numara ile kayıtlı yazmada şu ifadeler geçmektedir: "Vefât-ı Yûnus Emre, müddet-i ömr 82, sene 720" (Yunus Emre'nin vefatı, sene 720, ömür müddeti 82). Adnan Erzi, "Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar I", Türk Tarih Kurumu - Belleten, XIV/53, Ankara 1950.

6-Ahmet Yaşar Ocak, "Babaîlik", TDV İslam Ansiklopedisi, c. 4, İstanbul 1991.

7-F. Kadri Timurtaş, Yunus Emre Divanı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1980, s. 2.

8-A. Gölpınarlı, Yunus Emre: Risâlat al-Nushiyya ve Dîvân, İstanbul 1965.

9-M. Tatçı, Yunus Emre Divanı, Akçağ Yay., Ankara 1998, s. 10-14.

10-Vilâyetnâme: Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, Hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1958, s. 48-49.

11-F. Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 3. Baskı, Ankara 1976, s. 267.

12-M. Tatçı, a.e., s. 16

13-http://www.yunusemre.net/hayati

14-https://www.antoloji.com/mevlana-celaleddin-rumi/hayati/

15-https://www.antoloji.com/pir-sultan-abdal/hayati/

16- https://www.antoloji.com/karacaoglan/hayati/

17- http://www.bilgievi.gen.tr/frmWhoIsWhoShow.aspx?WhoIsWhoID=124

18-https://www.antoloji.com/asik-veysel-satiroglu/hayati/

19- https://www.antoloji.com/neset-ertas/hayati/

20- https://cetinbayramoglusiir.wordpress.com/category/tasavvuf-edebiyati/haci-bektas-veli/

21- http://www.siirdefteri.com/?sayfa=siir&siir_id=2222

22- https://www.antoloji.com/mevlana-celaleddin-rumi/?sayfa=2

23- https://www.siirleraslabitmemeli.com/mevlana-celaleddin-ruminin-siirleri/

24- http://www.siirdefteri.com/?sayfa=siir&siir_id=6009

25- http://www.siir.gen.tr/siir/k/karacaoglan/bir_ayrilik_bir_yoksulluk.htm

26- https://www.antoloji.com/to-be-or-not-to-be-6-siiri/

27- http://www.siir.gen.tr/siir/a/asik_veysel/dostlar_beni_hatirlasin.htm

28- https://www.antoloji.com/boyle-olur-mu-3-siiri/

29-http://www.nkfu.com/wp-content/uploads/2011/03/haci-bektas-veli.jpg

30-Saka, D., Saraç, A.G.,(2017) Geçmişten Günümüze Türk Halk Ozanları ve Şairleri Müzikali, Cilt 1, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,75-95.

MÜZİK EĞİTİMİNDE ÖZEL ÖĞRETİM İLKE YÖNTEM VE TEKNİKLERİ - II

Yrd. Doç. Dr. Ali Gürsan Saraç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1674
Sanat No.: 321
ISBN: 978-605-320-581-4
© 1. Basım, Aralık 2016

MÜZİK EĞİTİMİNDE ÖZEL ÖĞRETİM İLKE YÖNTEM VE TEKNİKLERİ - II
Yrd. Doç. Dr. Ali Gürsan Saraç

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Saraç, Ali Gürsan.
Müzik Eğitiminde Özel Öğretim İlke Yöntem ve Teknikleri - II / *Ali Gürsan Saraç*
1. Basım, vi + 278 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-581-4
1. Müzik Öğretiminde Oyun Dans Devinim 2. Şarkılarla Dil Öğretimi 3. Okul öncesinde Müzik Öğretimi ve Uygulamaları 4. İlköğretimde Müzik Öğretimi ve Uygulamaları 5. Ortaöğretimde Müzik Öğretimi ve Uygulamaları 6. Müzik Öğretiminde Etkinliğe Dayalı Yeni Yaklaşımlar ile 5 Öğretim Modülü 7. Yedi Eldivenli Dinleme/Söyleme/Çalma Tekniği Model Önerisi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: MÜZİK ÖĞRETİMİNDE OYUN DANS DEVİNİM.....1
Oyun 2
Dans.....5
Müzik.....8
Örnek İşleniş Süreci 10

BÖLÜM II: ŞARKILARLA DİL ÖĞRETİMİ (YABANCI DİL) 21
Örnek İşleniş Süreci 27
The English Alphabet (İngilizce'nin Alfabesi).....27
Numbers (Sayılar) 34
Days of The Week (Haftanın Günleri) 41
Months of the Year (Yılın Ayları) 48
Seasons (Mevsimler).....54
Colours (Renkler).....60

BÖLÜM III: OKUL ÖNCESİNDE MÜZİK ÖĞRETİMİ VE UYGULAMALARI.....67
Okul Öncesi Eğitimin Temel İlkeleri.....68
Okul Öncesinde Eğitim Programı 36-72 Aylık Çocukların Gelişim Özellikleri.....70
Okul Öncesinde Eğitim Programı Kazanımları 75
Okul Öncesinde Müzik Eğitimi Kazanımları 76
Okul Öncesinde Etkinlikler ve Şarkıların Özellikleri.....78
Okul Öncesinde Ders İşleniş Süreci ve Değerlendirme 79

BÖLÜM IV: İLKÖĞRETİMDE MÜZİK ÖĞRETİMİ VE UYGULAMALARI.....85
İlköğretim Müzik Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları 86
İlköğretim Müzik Dersi Öğretim Programı Kazanımları: 87
İlköğretimde Etkinlikler ve Şarkıların Özellikleri.....95
İlköğretimde Ders İşleniş Süreci ve Ölçme Değerlendirme.....96

BÖLÜM V: ORTAÖĞRETİMDE MÜZİK ÖĞRETİMİ VE UYGULAMALARI 101
Ortaöğretim Müzik Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları 102
Ortaöğretimde Müzik Dersi Öğretim Programı Kazanımları 103
Ortaöğretimde Etkinlikler ve Şarkıların Özellikleri 108
Ortaöğretimde Ders İşleniş Süreci ve Ölçme Değerlendirme 109

BÖLÜM VI: MÜZİK ÖĞRETİMİNDE ETKİNLİĞE DAYALI YENİ YAKLAŞIMAR İLE 5 ÖĞRETİM MODÜLÜ 119
Yeni Yaklaşımlar 122
Kuramdan Uygulamaya Modül 1 122
Kuramdan Uygulamaya Modül 2 131
Kuramdan Uygulamaya Modül 3 140
Kuramdan Uygulamaya Modül 4 147
Kuramdan Uygulamaya Modül 5 157

BÖLÜM VII: YEDİ ELDİVENLİ DİNLEME/SÖYLEME/ ÇALMA TEKNİĞİ MODEL ÖNERİSİ 169
Etkinliğe Dayalı Müzik Öğretimi İlkesi 170
Etkinliğe Dayalı Müzik Öğretimi Stratejisi 171
Etkinliğe Dayalı Müzik Öğretimi Düşünce Biçimi 173
Etkinliğe Dayalı Müzik Öğretiminde Öğrenme-Öğretme Kuramı 174
Etkinliğe Dayalı Müzik Öğretim Yöntemi (EDMÖY) 175
Etkinliğe Dayalı Müzik Öğretim Tekniği (EDMÖT) 177
Etkinliğe Dayalı Müzik Öğretiminde Değerlendirme 195

EKLER 201
EK-I - Ortaöğretim Müzik Dersi Öğretim Programı Ölçme ve Değerlendirme Formları 202
EK-II - DAĞARCIK 241
EK-III - DAĞARCIK 263

KAYNAKÇA 272

YAZAR HAKKINDA 277

KAYNAKÇA

Anderson, L. W., Krathwohl, D. R, Airasian, P. W, Cruikshank, K. A, Mayer, R. E, Pintrich, P. R, Raths, J. *Öğrenme Öğretim ve Değerlendirme ile İlgili Bir Sınıflama*:Bloom'un eğitimin hedefleri ile ilgili sınıflamasının güncelleştirilmiş biçimi. (Çeviri:Durmuş A. Ö., 2010). Ankara:Pegem Yayıncılık.

Aksoy, B. A. ve Çiftçi, H. D. (2014). *Erken Çocukluk Döneminde Oyun*. Ankara:Pegem Akademi. 36-58.

Abel, J. L., & Larkin. K. T. (1990). *Anticipation of performance among musicians: Physiological arousal, confidence, and state-anxiety.* Psychology of Music.

Austin, J. R., & Vispoel, W. (1998). *How American adolescents interpret success and failure in classroom music: Relationships among attributional beliefs, self-concept and achievement.* Psychology of Music.

Açıkgöz, K. (2001). *Aktif öğrenme*. Tarım Ekonomisi Dergisi. 6, 52-61.

Brodsky, W. (1996). *Music performance anxiety reconceptualized: a critique of current research practices and findings.* Medical Problems of Performing Artists.

Bahar, B. C. (2014). *Hayatınıza Katkı Sağlayacak 111 Tavsiye*. Ankara:Tutku Yayınevi.

Campell, P. S. (1995). *Music in childhood.* Schirmer books simon and schuster Macmillan.

Ceyhan, E. (2007). *Yabancı Dil Öğretimi Teknolojisi*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Coşkuner, S. (2014). *Kaliteli Yaşam*. Ankara:Tutku Yayınevi; 45-50.

Conner, N. (1998). *Can You Teach Creativity*? UK :British Educational Research Journal; 482-490.

Decarbo, J. & Nelson, J. (2002). *Music and early childhood education.* In R. Colwell & C. Richardson (Eds.), The new handbook of research on music teaching and learning. New York: Oxford University Press.

Dansereau, D. F. (1985). *Learning Strategy Research*. New Jersey:Hillsdale; 209-237.

Ertürk, S. (1981). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara:Hacettepe Üniversitesi Yayınları; 5-12.

Erşahin, C. (2010). *Hayatı Değiştiren 1001 Söz.* Ankara:Tutku Yayınevi.

Ercan, A. R. (2001). *Başarma Sanatı*. Ankara:Alkım Kitapçılık; 7-107.

Erdal, C. (2007). *Yabancı Dil Öğretim Teknolojisi*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş. ; 71-139.

Ensari, H ve Tüysüz, B. (2007). *İlköğretimde Kalite Araçları ve Sınıf İçi Uygulamalar*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Flett, G. L., Hewitt, P. L., & Martin, T. R. (1995). *Dimensions of perfectionism and procrastination.* In J. R. Ferrari, J. L. Johnson, & W. G. McCown (Eds.), *Procrastination and task avoidance: Theory, research and treatment* . New York: Plenum.

Fisher, J. (1996). *Starting from the Child? Teaching and Learning from 4 to 8,* Buckingham/ England: Open University Press.

Gazimihal, M. R. (1991). *Türk Halk Oyunları Kataloğu*. I. Cilt. Ankara:Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları. 145-146.

Gürgen, E. T. (2009). *Müzik EğitimindeYaratıcılığı Geliştiren Yöntem ve Yaklaşımlar*. http://yaratici-drama. blogspot. com. tr

Gardner, H. (1993). *Multıple Intellegences:The Theory in Practice* . New York:Basic Books.

Greenberg, M. (1970). *Musical achievement and the self-concept.* Journal of Research in Music Education.

Gates, T. J. (1998). *Music education in the United States:Contemporary Issuses*. Tuscaloosa and London: The University of Alabama Press.

Gordon, E. A. (1997) *Music Learning Theory for Newborn and Young Children.* 2nd ed,, Chicago: GIA Publications.

İpşiroğlu, N. (1995). *Resimde Müziğin Etkisi*. (2. Baskı). İstanbul:Remzi Kitabevi.

Kılıç, I. (2011). *Okul Öncesinde Müzik Eğitimi*. (2. Baskı). Ankara:Pegem Akademi.

Küçükahmet, L. (1995). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara:Gazi Büro Kitapevi.

Kuyumcu, N. (2007)*Oyun ve Ders*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Kenny D. T., Davies P. J., & Oates J. (2004). *Music performance anxiety and occupational stress amongst opera chorus artists and their relationship with state and trait anxiety and perfectionism*. USA : Journal of Anxiety Disorders.

Komisyon. (2014). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara:Anı Yayıncılık; 83-137.

Morgül, M. . (2001). *Müzik Nasıl Öğretilir?.* Ankara:Yurtrenkleri Yayınevi. 23-210.

Mark, A. (1986). *Contemporary music education*. Second edition. New York :A Division of Mcmillan, Inc.

McPherson, G. E., & Hendricks, K. S. (2010). *Students' motivation to study music: The United States of America.* Research Studies in Music Education.

MEB. (1994). *İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı*. Ankara:Milli Eğitim Basımevi.

MEB.(2009). *Ortaöğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı.* Ankara:Milli Eğitim Basımevi.

MEB.(2003). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara:Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.

Oktay, A ve Unutkan, Ö. P. (2007). *İlköğretimde Alan Öğretimi*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Oktay, A ve Unutkan, Ö. P. (2007). *İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Onay, C. (2007). *İlköğretim Okulları İçin 100 Eğitsel Oyun*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları. 13-14.

Ömeroğlu, E ve Ulutaş, İ. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Özdoğan, B. (2009). *Çocuk ve Oyun*. Ankara:Anı Yayıncılık. 111-123.

Özdemir, N. ve Koç, Y. (2007). *İlköğretim Müzik 6-7-8*. Ankara:MEB Yayınları 4469; 6-7.

Pehlivan, H. (2012). *Oyun ve Öğrenme*. Ankara:Anı Yayıncılık. 15-31.

Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence In Children*. USA New York:Intenational Universities Press; 1-7.

Palmer, C ; Mayer, R. K. (2000). " *Conceptual and motor learning in music performance*" . (Vol 11). Colombus: Psychol Sci.

Seyrek, H ve Sun, M. (2001). *Okulöncesi Eğitimde Oyun*. İzmir:Mey Ofset. 1-15

Sun, M. (2001). *Şarkılarla Türkülerle Temel Müzik Eğitimi I*. Ankara:Evrensel Müzikevi Yayınları. 29-30

Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2013). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara:Anı Yayıncılık; 174-200.

Sekman. M. (2006). *Başarı Üniversitesi*. İstanbul:Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. ; 113.

Selçuk, Z. (1999). *Gelişim ve Öğrenme –Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sands, M, Özçelik, D. A. Busbridge, J, Dawson, D. (1997). *Okullarda Uygulama Çalışmaları*. Ankara:YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi; 51-68.

Saraç, A. G., Bilgin, S. (2010). *Piyano Eşlikli Çocuk ve Gençlik Şarkıları*. Muğla:Esin Basımevi; 7-24.

Saraç, A. G. (2011). *Merhaba Dünya&Hello World*. Muğla:Esin Basımevi; 11-19.

Saraç, A. G., Takkaç, M. (2001). *English with Songs.* İstanbul:Serhat Yayınları A. Ş. ; 7-34.

Saraç, A. G. (2003). *Çevremizdeki Yaşam.* İstanbul:Ya-Pa Yayın Pazarlama Sanve Tic. A. Ş. ; 7-57.

Saraç, A. G. (2003). *Bilgi-İşlem Yaklaşımına Göre Çalgı Öğrenme Sürecine Dayalı Olarak Planlı-Programlı Çalışma Alışkanlıklarına Bir Model Önerisi*. Muğla:Yayımlanmamış Konferans); 1-10.

Saraç, A. G. (2004). *Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümlerinde Öğrencilerin Okul Deneyimi I Dersine Yönelik İlgileri ve Beklentileri*. Isparta:Süleyman Demirel Üniversitesi Sempozyum Dergisi.

Saraç, A. G. (2014). *Invastigating the Relationship Between the Dimension of Perfectionisim and Self-efficacy in Undergraduate Students.* USA: David Publishing Company. Volume 4, Number 7. 443.

Türkoğlu, A., Doğanay, A. ve Yıldırım, A. (1996). *Ders Çalışma Becerileri*. Adana:Baki Kitabevi. 8-283.

Türkoğlu, A, İflazoğlu, A, Karakuş, M. (2007). *İlköğretimde Ödev*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Tanrıöğen, A. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık; 5-250.

Tdk. (2005). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları :549. (10. Baskı). Ankara:4. Akşam Sanat Okulu Matbaası.

Uçan, A. (1996). *İnsan ve Müzik İnsan ve Sanat Eğitimi*. Ankara:Müzik Ansiklopedisi Yayınları. 11-65.

Uçan, A, Yıldız, G, Bayraktar, E. (1999). *İlköğretimde Müzik Öğretimi*. Burdur:Modül 9; 35-96.

Weinstein, G. E and Mayer, R. E. (1986). *The Teaching of Learning Strategies*. New York:Mc Millan; 205-402.

Woolfolk, A. (1993). *Educational Pscyhology*. (5th ed.). Boston:Allyn and Bacon.

Vural, M. (2001). Ev ve Sınıf Etkinlikleri Antolojisi. Erzurum:Yakutiye Yayıncılık ve Bilgi İşlem Merkezi; 232-260.

Yener, F. (1983). *Müzik*. İstanbul:Apa Ofset Basımevi Sanati ve Ticaret A. Ş. 78-101.

Yıldız, G. (2002). *İlköğretimde Müzik Öğretimi*. Ankara:Anı Yayıncılık; 53-69.

Yurga, C. (2002). 20. *Yüzyılda Türkiye'Popüler Müzikler*. Ankara:Pegem Yayıncılık. 5-10

Yeşilyaprak, B. (2007). *Gelişimsel Rehberlik*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

WEB KAYNAKÇA

otmg.meb.gov.tr/*alanmuzik*.html

http:www. menc. org/*publication/books/standarts*. htm

https://*tr. wikipedia. org*/wiki/%C4%B0%C5%9Faret_dili#/media/File:ABC_pict. png

http://www. *istanbulbayrak. net*/bayrakolculeri. htm

http://*images4. emlakjet. com*/emlak-haber

http://*marilugarcia. com*/wp-content/uploads/2012/06/14119244-intelligence

http://*www. diyetlistem. com*/hafizayi-guclendirmek. htm

http://*www. yetenekstore. com*/myassets/header/header_right. jpg

http://*www. humanistakademi. com*/wp-content/uploads/2012/02/coklu_zekâ. jpg

http://*www. thecocuk. com*/wp-content/uploads/2014/10/%C3%A7oklu-zekâ-kuram. jpg

http://*aae. boisestate. edu*/wp-content/uploads/2013/03/multiple-intelligences

http://*www. tufak. org. tr*/tufakharita. jpg

http://*mebk12. meb. gov. tr*/meb_iys_dosyalar/34/16/739759/resimler

http://*images. freeimages. com*/images/premium/previews/2334/23348405

http://*previews. 123rf. com*/images/artisticco/artisticco1402/artisticco

http://*previews. 123rf. com*/images/yuyuyi/yuyuyi1209/yuyuyi120900118/15167741

http://*publicdomainvectors. org*/photos/JicJac_Various_Clothing_6. png

http://*www. enchantedlearning. com*/bwbig/balloon. png

http://*previews. 123rf. com*/images/cienpies/cienpies1307/cienpies130700077/20602520-Family-concept-tree-with-hanging-labels-leaves-Vector-file-layered--Stock-Photo. jpg

https://*i1. imgiz. com*/rshots/7185/ogretmenim-canim-benim-24-kasim-ogretmenler-gunu-blok-flut-notasi_7185463-42250_640x360. jpg

http://*www. forumalew. org*/attachments/28437d1431910709/dunya-cocuk-gunu-resimleri-5. jpg

http://*4.bp.blogspot.com*/xgsqxEEMvyA/TjVLKhFqNgI/AAAAAAAAAJc/IJSl45QQKP8/s320/dunya_baris_gunu. gif

http://*hayatdergi. net*/wp-content/uploads/2015/02/aydin-2. jpg

http://*static6.depositphotos.com*/1029662/664/v/950/depositphotos_6646194-Man-Family-Children-Garden-Park-Activity-Symbol-Pictogram. jpg

http://*bilgi. us*/wp-content/uploads/2013/04/23nisan. jpg

http://*i0.wp.com/www.hasansabrikayaoglu.com*/wp-content/uploads/2014/03/insan-olmak-kolay.jpg?resize=540%2C360

Gözden Geçirilmiş 11. Basım

ANATOMİ VE FİZYOLOJİ
İNSAN BİYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 480
Fen Bilimleri No.: 42
ISBN: 978-605-133-382-3
© Gözden Geçirilmiş 11. Basım, Kasım 2017

ANATOMİ VE FİZYOLOJİ-İNSAN BİYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman.
Anatomi ve Fizyoloji-İnsan Biyolojisi / *Abdurrahman Aktümsek*
Gözden Geçirilmiş 11. Basım, XXVI + 438 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-382-3
1. Anatomi 2. Fizyoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V

BÖLÜM 1 1
ANATOMİ VE FİZYOLOJİYE GİRİŞ 1

Anatomi ve Fizyoloji 1

BÖLÜM 2 9
HAREKET SİSTEMİ (SYSTEMA LOCOMOTORIUM) 9

İSKELET SİSTEMİ (SYSTEMA SKELETALE) 9
Kemik Dokusu Tipleri 12
Kemiğin Yapısı ve Sertliği 12
Kemikleşme (Ossification) 13
Kemik Yapımı (Osteojenez) Üzerine Hormonların Etkisi 13
Kemik Yapımı Üzerine Beslenmenin Etkisi 13
Rikkets (Rickets) 14
Osteomalazi (Osteomalacia) 15
Osteoporöz (Osteoporosis) 15
İskeletin Yapısını Oluşturan Kemikler 15
1. Baş Kemikleri (Ossa cranii) 18
Neucranium (Kafatası kemikleri) 18
Splanchnocranium (Yüz kemikleri) 20
2. Omurga (Columna vertebralis) 22
Boyun ve Bel Omurlarının Eğriliği 24
Omurga Eğriliği Bozuklukları 25
Boyun Fıtığı ve Bel Fıtığı (İntervertebral disk hernisi) 26
3. Göğüs İskeleti (Thorax, Ossa thoracis) 27
4. Üyeler (Skeleton appendiculare) 28
Üst Taraf Kemikleri (Ossa membri superioris) 28
Alt Taraf Kemikleri (Ossa membri inforioris) 30
Diz Yaralanmaları 32
Düz Tabanlık (Pes planus) 33

Eklemler (Articulatio, Juncturo ossium) 34
Eklem Yüzeyleri 34
Eklem Kıkırdağı 35
Eklem Menisküsleri 35
Diskuslar 35
Eklemlerin Sınıflandırılması 36
İnsan Boyunun Ortaya Çıkması 38
Romatizma (Rheumatism) 38
Artrit (Arthritis) 39
Romatoid Artrit (Rheumatoid arthritis, RA) 39
Osteoartrit (Osteoarthritis, OA veya dejeneratif artrit) 39
Gut veya Gutlu Artrit 39
Bursit (Bursitis) 39
Ankilozan Spondilit (Ankylosing spondilitis) 40
Osteomiyelit (Osteomyelitis) 40
Osteosarkomalar 40
Çıkık (Dislocation, Luxation) 40
Burkulma ve İncinme 41
Kırıklar 41
Kemik Kırıklarının İyileşmesi 41

BÖLÜM 3 43
KAS SİSTEMİ (SYSTEMA MUSCULARE) 43
Kas Dokusunun Karakteristikleri 43
Kas Tipleri 45
İskelet Kasının Mikroskobik Anatomisi 46
Miyofilamentler 46
Miyozin 46
Aktin 46
Kasın Kasılma Mekanizması 47

Sinir - Kas Kavşağı (Motor son plak, motor uç plak) 49
Kasılmanın Enerji Kaynakları 51
İskelet Kasının Kan Damarları ve Sinirleri 51
İskelet Kası Tipleri 52
Kasılma Tipleri 52
İskelet Kaslarının Hipertrofisi ve Body Building 54
İskelet Kaslarının Atrofisi 54
Kas Tonusu 55
Yaşlanmanın Kas Üzerine Etkisi 55
EMG 56
Rigor Mortis (Ölüm sertliği) 56
Kas Hareketi ile Kaldıraç İlişkisi 57
İskelet Kaslarının Adlandırılması 57
Vücut Kasları 59
Baş Kasları (Musculi capitis, Mm. capitis) 59
Deri Kasları 59
Çiğneme Kasları 62
Boyun Kasları (Mm. colli) 62
Sırt Kasları (Mm. dorsi) 62
Göğüs Kasları (Mm. thoracis) 62
Karın Kasları (Mm. abdominis) 64
Üst Taraf Kasları (Musculi membri superioris) 65
Omuz ve Kol Kasları 65
Ön Kol ve El Kasları 65
Alt Taraf Kasları (Musculi membri inferioris) 66
İntramuskular İnjeksiyon (i.m. injeksiyon) 67
Gluteus Maximusa İnjeksiyon 67
Tetanoz (Tetanus) 69
Myastenia Gravis (Tehlikeli kas zayıflığı) 69
Fıtık (Herni, Hernia) 70

BÖLÜM 4 71
SİNİR SİSTEMİ (SYSTEMA NERVOSUM) 71
Sinir Sisteminin Organizasyonu 73
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ (Systema Nervosum Centrale) 76
Beyin (Encephalon) 76
Beyinin Başlıca Kısımları 77
1. Serebrum (Cerebrum) 77
Limbik Sistem 79
2. Diencephalon 82
3. Beyin Sapı 83
Retiküler Formasyon 85
4. Serebellum (Cerebellum, beyincik, küçük beyin) 85
Kranial Sinirler 86
Kan-Beyin Engeli (Blood-Brain Barrier) 87
Omurilik (Medulla spinalis) 88
Nervi Spinales 90
Serebrospinal Sıvı (Beyin-omurilik sıvısı, BOS) 90
Refleks 91
Bazı Önemli Refleksler 92
Dermatomlar ve Miyotomlar 94
Öğrenme ve Hafıza 95
OTONOM SİNİR SİSTEMİ 96
Sempatik Sinir Sistemi 97
Parasempatik Sinir Sistemi 97
Sempatik ve Parasempatik Sinir Tellerinin Sinaptik Transmitterleri 99
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 99
Kavga-kaçma (Fight or flight) 100
Uyku ve Beyin Dalgaları 102
Yaşlanmanın Sinir Sistemine Etkisi 103

Beyin Tümörleri 103
Baş Ağrıları 104
Ensefalit 105
Hidrosefali 105
Menenjit 105
Kuduz (Hidrofobi) 106
Poliomiyelit (Poliomyelitis) 106
Siyatik 107
Epilepsi (Sara) 107
Serebral Felç (Spastik felç, paraliz) 108
Omurilik Yaralanmaları 108
Parkinson Hastalığı 109
Alzheimer Hastalığı 109
Multiple Skleroz (MS, Multiple Sclerosis) 110
Havale 110

BÖLÜM 5 111
DUYULAR VE DUYU ORGANLARI (ORGANA SENSUUM) 111
Genel Duyular (Somatik, visseral) 111
DERİ (DERMA, DERMİS, CUTİS, CORİUM) 112
Deri Bezleri 113
Kıllar (Pili) 114
Tırnaklar 115
Yaşlanmanın Deriye Etkisi 115
Deriden Diagnoz 115
Derinin Rengi 116
Deri Kanseri 116
Yanıklar 117
Deriden Alınan Duyular 119

Vibrasyonun Algılanması 120
Gıdıklanma ve Kaşınma 120
Stereognozi (Stereognosis) 121
Sıcak ve Soğuk 121
Ağrı 121
Özel Duyular 123
KOKU ORGANI (ORGANUM OLFACTORIUM) 123
TAT ORGANI (ORGANUM GUSTATORIUM) 124
İŞİTME VE DENGE ORGANI 126
Kulağın Anatomisi 126
İşitmenin Fizyolojisi 128
İşitme 128
Sağırlık 130
Otitis Media 130
Barotravmatik Otit 131
Denge 131
Hareket Hastalığı (Araç tutması) 133
GÖRME ORGANI (ORGANUM VISUALE) 133
Göz Küresi (Bulbus oculi) 133
Gözün Yardımcı Organları (Organa oculi accessoria) 136
Görmenin Fizyolojisi 139
Renk Körlüğü 141
Akomodasyon (Uyum) 143
Gözün Kırma Kusurları 143
Yaşlanmanın Göze ve Görüşe Etkisi 144
Şaşılık (Strabismus) 145
Karanlığa ve Aydınlığa Uyum 145
Gece Körlüğü (Nyctalopy) 146
Göz Tansiyonu 146

Glokom (Glaucoma) 146
Trahom (Trachoma) 147
Katarakt (Cataract) 147
Arpacık (Hordeolum) 148

BÖLÜM 6 149
ENDOKRİN SİSTEM (GLANDULAE ENDOCRINAE) 149
PİTUİTER (HİPOFİZ) 155
Adenohipofiz 155
Nörohipofiz 157
TİROİD 158
Hipertiroidizm 159
Hipotiroidizm 159
Tiroidin Kalsitonin Hormonu 160
PARATİROİD 161
Hiperparatiroidizm 161
Hipoparatiroidizm 162
ADRENAL BEZLER 162
Adrenal Korteks 163
Adrenal Medulla 164
PANKREAS 165
Diabetes Mellitus 167
PİNEAL BEZ, EPİFİZ 168
Üreme Sisteminin Endokrin Dokuları 169
OVARYUMLAR 169
Östrojenler 169
TESTİSLER 170
PLASENTA 170
Hormon Üreten Diğer Doku veya Organlar 170

TİMUS 170
SİNDİRİM SİSTEMİ 171
KALP 171
BÖBREKLER 172
LOKAL HORMONLAR: EİKOZANOİDLER 173
LEPTİN 173
Hormonal Etkileşimler 174
1. Hormonlar ve Büyüme 174
2. Hormonlar ve Stres 175
3. Hormonlar ve Davranış 175
Yaşlanmanın Hormon Üretimine Etkisi 176

BÖLÜM 7 177
DOLAŞIM SİSTEMİ (SYSTEMA CIRCULATORIUM) 177
KAN 177
Kanın Fonksiyonları 177
Kanın Yapısı 179
Plazma 179
Hücreler 180
Eritrositler (Alyuvarlar, Kırmızı kan hücreleri, RBC) 180
Eritrositlerin Yapımı (Eritropoiesis) 181
Lökositler (Akyuvarlar, Beyaz kan hücreleri, WBC) 182
Granulositler (Polimorflar ve polimorfonukleer lökositler) 182
Agranulositler (Mononukleer Lökositler) 183
Plateletler (Trombositler) 183
Hematokrit 184
Kanın Pıhtılaşması (Koagulasyon) 185
Antikoagulantlar 187
Hemofili 188

Kan Tipleri 188
Kan Gruplarının Tayini 189
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık 189
Kan Grupları ve Kalıtım 190
Polistemi 192
Anemi (Anemia) 192
Lökopeni 194
Lösemi (Kan kanseri) 194
Trombositopeni 194
KALP 195
Kalp Duvarının Yapısı 195
Kalbin Boşlukları ve Kan Akışı 195
Kalbin Kan İhtiyacının Sağlanması 197
Kalbin İmpuls Üreten - İleten Sistemi 200
Kardiak Siklus 201
Kalp Sesleri 202
EKG 203
Kardiak Kateterizasyon 205
Ekokardiografi 205
Yaşlanmanın Kalbe Etkisi 205
DAMARLAR VE KAN DOLAŞIMI 205
Arterler 206
Kapilerler 207
Venüller 208
Venler 208
Kan Dolaşımı 208
Pulmoner Dolaşım 208
Sistemik Dolaşım 209
Portal Dolaşım 210

Serebral Dolaşım 211
Deri Dolaşımı 211
İskelet Kası Dolaşımı 212
Fetal Dolaşım 212
Vücudun Başlıca Arterleri 213
Vücudun Başlıca Venleri 218
Damardan (Venadan) Kan Alınması 222
İ. V. İnjeksiyon 222
Nabız 222
Tansiyon (Kan Basıncı) ve Ölçülmesi 224
Hipertansiyon (Yüksek tansiyon) 225
Hipotansiyon 226
Koroner Arter Hastalıkları 227
Anjina Pektoris (Angina pectoris, göğüs ağrısı) 227
Koroner Hastalıklarda Risk Faktörleri 228
Kontrol Edilebilir Risk Faktörleri 228
Kontrol Edilemeyen Risk Faktörleri 229
Tromboz (Trombus) ve Emboli 230
Tromboflebit (Flebit) 231
Varis (varix) 231
Konjenital kalp Hastalıkları 231
İnfeksiyöz Kalp Hastalıkları 233
Dolaşım Şoku 233
Senkop (Bayılma) 234
Kardiak Aritmiler 235
Kalp Durması 236
Kalp-Akciğer Makinesi 236
Kalp Pili (Yapay pacemaker) 236
Koroner Bypass Operasyonu 237

Balon Anjioplasti (PTCA, Percutaneous transluminal coronary angioplasty) 237
Kalp Nakli 239
LENFATİK SİSTEM (SYSTEMA LYMPHOIDEUM) 239
LENF 240
Lenfatik Kapilerler 241
Lenf Dolaşımı 242
Lenf Düğümleri 242
Tonsiller (Bademcikler) 242
Dalak 243
Timus 244
Agrege Lenf Nodülleri (Peyer plakları) 244
Lenfatik Sistem ve Kanser 244
Hodgkin Hastalığı 244
SAVUNMA SİSTEMİ 245
Nonspesifik Savunmalar 245
Fiziksel Engeller 245
Fagositler 245
Fagositoz Mekanizması 246
Doğal Öldüren (Katil) Hücreler (NK, Natural killer hücreler) 247
İnterferonlar (IFN) 248
Komplement 248
İnflamasyon (İltihap) 249
İnflamasyon Unsurları 249
Ateş 251
Spesifik Savunmalar, Bağışıklık 252
Bağışıklık Tipleri 252
Bağışıklığın Özellikleri 253
Hücresel Bağışıklık 253

Kostimülasyon 256
Doku ve Organ Reddi 256
Humoral Bağışıklık 257
B Hücrelerinin Duyarlılaşması (Sensitizasyonu) 257
B Hücrelerinin Aktivasyonu 257
Antibadinin Yapısı 257
Antibadi Sınıfları 259
Bellek Hücreleri 261
Otoimmün Hastalıklar 261
Allerjiler 262
Bağışıklık Yetersizliği (Immunodeficiency) Hastalıkları 263
AIDS (Acquired immune deficiency syndrome) 263
Kronik Yorgunluk Sendromu (CFS, Chronic fatigue syndrome) 264
Stres ve Bağışıklık 264
Yaşlanmanın Bağışıklık Üzerine Etkisi 264

BÖLÜM 8 265
SOLUNUM SİSTEMİ (SYSTEMA RESPIRATORIUM) 265
Solunum Sisteminin Fonksiyonları 265
SOLUNUM SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU 266
Burun (Nasus, rhinos) ve Burun Boşluğu 266
Yutak (Farinks) 266
Gırtlak (Larinks) 267
Soluk Borusu (Trake) 270
AKCİĞERLER (PULMO, PNEUMON) 271
Alveoller 273
GAZLARIN TAŞINMASI 274
Oksijen Taşınması 274
Karbondioksit Taşınması 276

Doku ve Akciğerler Arasındaki Gaz Değişimi 277
Solunum Membranında Gazların Diffüzyonu 278
Nefes Alıp Vermenin Mekaniği 279
Solunum Hızı 280
Akciğer Hacim ve Kapasiteleri 280
Solunum Merkezi 281
Ekzersizler ve Solunum Sistemi 282
Karbonmonoksit (CO) Zehirlenmesi 283
Solunum Sisteminin Diğer Aktiviteleri 283
Yaşlanmanın Solunum Sistemine Etkisi 284
Sigaranın Solunum Sistemine Zararları 284
Yüksek Rakımlarda Adaptasyon 285
Vurgun 286
Hiperbarik Oksijen Tedavisi 287
Oksijen Zehirlenmesi 287
Solunum Katsayısı (Bölümü) 288
Pnömoni (Pneumonia, akciğer iltihabı, zatürre) 288
Tüberküloz (tuberculosis, TB, verem) 288
Amfizem (Emphysema) 289
Astım (Astma) 290
Nezle (Rhinitis, rinit) 290
Ani Bebek Ölümü Sendromu (Sudden infant death syndrome, SIDS) 290
Yenidoğanın Sıkıntılı Solunum Sendromu 291
Kistik Fibroz (Cyctic fibrosis) 291
Bronşit (Bronchitis) 292
Pulmoner Embolizm 292
Pulmoner Ödem 292
Atelektazi 293
Akciğer Kanseri 293

Dispnö (Dyspnea, nefes darlığı) 293
Siyanoz (Morarma) 294
Öksürük ve Tedavisinin Önemi 294

BÖLÜM 9 295
SİNDİRİM SİSTEMİ (SYSTEMA DIGESTORIUM) 295
Ağız (Oris) 297
Dil (Lingua, glossa) 298
Damak (Palatum) ve Küçük Dil (Uvula) 298
Tükürük Bezleri (Glandulae salivariae) 298
DİŞLER (DENTES, ODONTOS) 300
Diş Tipleri 301
Dişlerin Formül ile Gösterilmesi 302
Yutak (Pharynx) 303
Yemek Borusu (Oesophagus) 303
Yutma İşlemi 304
Periton (Peritoneum) 305
MİDE (GASTER) 308
Mide Bezleri (Gastrik bezler) 309
Pilorik Bezler 310
Midenin Boşalmasının Kontrolü 311
İNCE BARSAK (INTESTINUM TENUE) 311
İnce Barsak Mukozasının Yapısı 312
KALIN BARSAK (INTESTINUM CRASSUM) 313
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar 315
KARACİĞER (HEPAR) 315
Karaciğerin Görevleri 317
1. Metabolik Görevler 317
2. Hematolojik Görevler 317

3. Safra Yapımı ve Sekresyonu 318
SAFRA KESESİ (VESICA BILIARIS, V. FELLAE) 319
PANKREAS 320
SİNDİRİM 321
Karbohidratların Sindirimi 322
Proteinlerin Sindirimi 322
Yağların Sindirimi 323
EMİLME 324
Karbohidratların Emilmesi 325
Proteinlerin Emilmesi 325
Yağların Emilmesi 325
Suyun Emilmesi 326
İyonların Emilmesi 327
Vitaminlerin Emilmesi 328
Alkolün Emilmesi 328
Feçesin (Dışkının) Oluşumu ve Defekasyon 329
Kabızlık (Constipation) 330
İshal (Diarrhea) 330
Mide ve Barsak Gazları (Flatus) 331
Laktoz İntoleransı (Tahammülsüzlüğü) 331
Yaşlanmanın Sindirim Sistemine Etkisi 332
Diş Çürümesi (Dental caries) 332
Jinjivit (Gingivitis) 333
Ağız Kokuları ve Ağız İltihapları 333
Aftlar (Aphta) 334
Kabakulak 334
Gastrit (Gastritis) 334
Peptik ve Duodenal Ülser 335
Ülseratif Kolit 336

Spastik Kolon 336
Megakolon 336
Ailevi Akdeniz Ateşi (FMF) 337
Barsak Tıkanıklılığı (İleus) 337
Basur (Hemorrhoid) 337
Pruritus Ani (Anal Kaşınma) 338
Hepatit 338
Siroz (Cirrhosis) 339
Safra Kesesi Taşları (Cholelithiasis) 339
Pankreatit 340
Kusma (Emesis) 340
Anorexia Nervosa 341
Bulimia 342
Besin Zehirlenmeleri 342
Emilme Bozuklukları (Malabsorpsiyon) 344

BÖLÜM 10 345
BOŞALTIM SİSTEMİ (SYSTEMA RENALE) 345
Boşaltım Sisteminin Fonksiyonları 345
BÖBREKLER (REN, NEFROS) 346
Canlılık için Suyun Fonksiyonları 346
Böbreklerin İç Yapısı 348
Nefron 348
Kortikal ve Jukstamedüller Nefronlar 349
BÖBREKLERİN FİZYOLOJİSİ 353
İdrarın Konsantrasyonunun Ayarlanması 353
Osmoz ve Osmolarite 354
Böbrek Fonksiyonunun Özeti 355
Tubüler Reabsorpsiyonun Hormonal Kontrolü 356

Arterial Basınç ile İdrar Hacmi 357
Susama Merkezleri 357
İdrarın Özellikleri 358
Üreterler 358
Mesane (Vesica urinaria) 358
Üretra (Urethra) 359
Miksiyon veya Ürinasyon 360
VÜCUT SIVILARININ pH DENGESİ 360
Vücut Sıvılarının Asit-Baz Tampon Sistemleri 361
Asit-Baz Dengesi Bozuklukları 362
Solunumsal Asidoz 362
Metabolik Asidoz 362
Solunumsal Alkaloz 363
Metabolik Alkaloz 363
Yaşlanmanın Boşaltım Sistemine Etkisi 363
Konjenital Böbrek Rahatsızlıkları 364
Akut ve Kronik Renal Yetmezlik 364
Glomerulonefrit 365
Pyelonefrit 365
Böbrek Taşları (Renal Calculi, Nephrolitiasis) 365
İdrar Yolları İltihapları 366
Üremi 366
Diabetes İnsipitus 367
Ödem 367
Diüretikler 368
Dializ Tedavisi 368
Böbrek Nakli 370

BÖLÜM 11 371
ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA) 371
ERKEK ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA MASCULINA) 372
Testisler (Orchis, Didymis) 372
Yardımcı Kanallar 373
Yardımcı Bezler 373
Penis (Phallus) 375
Sperm 375
Spermatojenez (Spermatogenesis) 376
Meni (Semen, Ejakulat) 377
Erkekte Cinsel Aktivite 377
Erkekte Kısırlık (Sterilite, İnfertilite) 378
Prostat Hastalıkları 379
DİŞİ ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA FEMININA) 380
Ovaryum (Yumurtalık) 381
Uterin Tüpleri (Fallop Tüpleri, Tuba Uterina, Ovidükt) 382
Uterus (Hystera, Metra, Ana Rahmi) 382
Vajina (Colpos, Hazne) 383
Vulva (Dış Genital Organlar) 383
Meme Bezleri ve Memeler 384
Oojenez 385
Uterin Siklusu veya Menstrual Siklus 386
Ovaryum Siklusu 388
Ovulasyon (Yumurtlama) 390
Puberte 390
Kadında Cinsel Aktivite 391
Kadınlarda Kısırlık 391
Menstrual Bozukluklar 392
Ovaryum Kistleri 393

Meme (Göğüs) Kanseri 393
Cervix Kanseri 393
Yaşlanmanın Üreme Sistemine Etkisi 394
Menopoz 394
Erkek Klimakteryumu 394
Cinsel Yolla Geçen (Venereal) Hastalıklar 395
Gonore (Gonorrhea) 395
Sifiliz (Syphilis) 395
Genital Herpes 396
Genital Siğil 396
Trichomoniasis 396
Genital Candidiasis 396
Chlamydia 397
DÖLLENME 397
Gebeliğin Belirlenmesi 399
EMBRİYONİK GELİŞME 400
Embriyo (Germ) Tabakaları 402
Ektodermden Türeyenler 402
Mezodermden Türeyenler 402
Endodermden Türeyenler 402
Embriyonik Membranlar 403
Plasenta ve Göbek Kordonu 404
Fetal Gelişim 405
Gebelik Döneminde Beslenme 406
Gebelikte Kilo Artışı 406
Gebelikte İlaç Kullanımı ve Radyasyon 407
Gebelik Toksemisi (Zehirlenmesi) 407
Dış (Ektopik) Gebelik 407
Gebeliğin Önlenmesi (Contraception) 408

Amniosentez 410
DOĞUM 411
Yenidoğanın Özellikleri 415
Yenidoğan Sarılığı 415
Sezaryan (Cesarean section) 415
Prematür Yenidoğan 416
Çoklu Doğum 416
Laktasyon (Emzirme) 418
Çocuğun Büyümesi ve Gelişmesi 419

KAYNAKLAR 421
DİZİN 425

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N. Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.Ü., Pratik Biyokimya, Mimoza Yayınları, Konya, 1996.

Aktümsek, A., İnsan Biyolojisi Ders Notları, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Konya, 1998.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, Konya, 2000.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak matbaacılık, İstanbul, 1987.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel ve Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenter, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti. İstanbul, 2000.

Arıncı, K., Elhan, A., Anatomi Cilt 1 ve 2, Güneş Kitabevi Ltd. Şti, Ankara, 1997.

Aydın, S., Kara, H., Erektil İşlev Bozukluğu, Tanı ve Tedavisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları, Yayın No:1, Van, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A/13, 1983.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Carola, R., Harley, J. P., Nobacak, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw Hill Inc., 1992.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey,J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş. İstanbul 1992.

Dambro, M. R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi, Ankara, 2000.

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı , Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, Şti.), Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa,1993.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Feneis, H. , Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, istanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice-Hall ınternational Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E. Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1989.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ünogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Üçüncü Baskı, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, 7. Basım, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı/Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ. S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Mersal, T. Başoğlu, S. Öner, N. Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lentner, C., Geigy Scientific Tables volume 1, Units of Measurement, Body Fluids, Composition of the Body Nutrition, Eighth Revised and Enlarged Edition, Ciba-Geigy Ltd., Basle, 1981.

Martini, F.H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc. 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, 6. Baskı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Menteş, N. K., Klinik Gestroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Moffett, D.F., Moffeett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A. A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes , P.A., Rodwell, V.W. Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara, 1993.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul, 1980.

Odar, İ.V., Anatomi Ders Kitabı, 2. Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1986.

Ödev, K., Radyolojide Teknik ve Endikasyonlar, Üriner Sistem Radyolojisi, Atlas Tıp Kitabevi, Konya, 1992.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 7. Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M. A., Aksoy, M.E. , Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul,1997.

Sağlam, M., Genel Histoloji (Genişletilmiş 3. Baskı), Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R. R., Stephens, T. D., Tate, P., Anatomy and Physilogy, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Sodeman, W.A, Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Snell, R.S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev. Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Stone, N, J., Blum, C.B. Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Commumicatious Inc., 1997.

Sukkar, M.Y., El-Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1986.

Tekelioğlu-Uysal, M. Kılıçturgay, K. Kerse, İ., Hücre: İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş, Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 1978.

Uçak, D., Elektrokardiyografi, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Weineck, J., İşlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı , A.Ş.), Spa Kitabevi, Ankara, 1998.

Yaman, K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1987.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971

Zuspan, F. P., Quilligan, E.J. Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.), Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

10. Basım

ANTRENMAN TEORİSİ

Yrd. Doç. Dr. Uğur Dündar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 462
Spor ve Beden Eğitimi No.: 09
ISBN: 978-605-133-364-9
© 10. Basım, Kasım 2017

ANTRENMAN TEORİSİ

Yrd. Doç. Dr. Uğur Dündar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dündar, Uğur.
Antrenman Teorisi / *Uğur Dündar*
1. Basım, X+416 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-364-9
1. Antrenman 2. Enerji 3. Motorsal Gelişim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ANTRENMANIN TANIMI ... 3
1.1. ANTRENMANIN TEMEL GÖREVLERİ ... 5
1.2. SPOR ANTRENMANININ TEMEL ÖZELLİKLERİ ... 9
1.3. SPOR ANTRENMANININ GENEL KURALLARI ... 11
1.4. YÜKSEK STANDARTTA SPORSAL YETERLİLİK KAZANMAK İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR ... 13

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇOCUK VE GENÇLERDE YETENEK SEÇİMİ VE GELİŞİM ÖZELLİKLERİ ... 21
2.1. YETENEĞİN BELİRLENMESİ ... 21
2.1.1. Sporsal Yetenek Nedir? ... 22
2.1.2. Sporsal Yeteneğin Erken Tanınması ... 22
2.1.3. Temel Verim Faktörlerinin Yardımıyla Eleme ve Seçme ... 24
2.1.4. Yetenek Göstergeleri ... 28
2.2. Çocuk ve Gençlerin Anatomik, Fizyolojik, Psikolojik ve Motorsal Gelişmelerinin Yaşa Özgü Özellikleri ... 30
2.2.1. Anatomik ve Fizyolojik Özellikler ... 31
2.2.1.1. İskelet Gelişiminin Karakteristik Özellikleri ... 32
2.2.1.2. Normal Büyüme ... 33
2.2.1.3. Büyüme Eğilimleri ... 34
2.2.1.4. Olgunluğa Erişme ... 38
Ergenlik Belirtilerinin Sırası ... 38
2.2.2. Fizyolojik Özellikler ... 41
2.2.2.1. Çocuk ve Gençlerde Sporsal Yeterliliğin Fizyolojik Temeli ... 41
2.2.2.2. Çocuklar ve Gençlerde Vücudun Uyum Yeteneği ve Yüklenme Toleransı ... 45
2.2.3. Psikolojik Özellikler ... 47
2.2.3.1. Okul Öncesi Dönem ... 47
2.2.3.2. İlk ve Ortaokul Dönemi ... 48
2.2.3.3. Sonraki Okul Yılları ... 49
2.2.3.4. Gençlik ... 50
2.2.4. Motorsal Gelişim ... 51
2.2.4.1. Okul Öncesi Dönem ... 51
2.2.4.2. İlk ve Daha Sonraki Okul Yılları ... 52
2.2.4.3. Olgunlaşma Dönemi ... 53
2.3. GENÇLER ANTRENMANININ PROGRAMLAMASI ... 55
2.3.1. Gençler Antrenman Programının Hedefleri ve Görevleri ... 55
2.3.2. Gençler Antrenman Programında Antrenman Bölümlerinin Sıralaması ... 56
2.3.3. Gençler Antrenman Programını Belirleyen Faktörler ... 57
2.3.4. Gençler Antrenman Programının Temel Görevleri ... 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ENERJİ SİSTEMLERİ VE TEMEL KAVRAMLAR 63
3.1. ENERJİNİN TANIMI 64
3.2. ENERJİNİN BİYOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ 64
3.2.1. Anaerobik Enerji Yolu 66
3.2.1.1. ATP - CP (Fosfojen) Sistemi 67
3.2.1.2. Laktik Anaerobik Enerji Yolu (Anaerobik Glikoliz - Laktik Asit Sistem) 69
3.2.1.3. ATP'nin Aerobik Kaynakları, Aerobik Metabolizma 71
3.2.2. Aerobik Sistem ve Yağ Metabolizması 74
3.2.3. Aerobik Metabolizmada Proteinin Rolü 75
3.2.4. Kaslardaki Toplam Aerobik Enerji 75
3.2.5. Enerji Sistemlerinin Karşılaştırılması 75
3.2.6. Antrenman Sonrası Dinlenme 82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÜKLENME VE UYUM 101
4.1. YÜKLENMENİN ÖLÇÜTLERİ 104
4.1.1. UYARININ ŞİDDETİ 106
4.1.2. Uyarının Süresi 108
4.1.3. Uyarının Sıklığı 109
4.1.4. Uyarının Sayısı 111
4.1.5. Uyarının Kapsamı 111
4.1.6. Antrenmanın Sıklığı 112
4.2. GENEL YÜKLENME İLKELERİ 113
4.2.1. Bireysel Yüklenme 113
4.2.2. Yıl Boyunca Yüklenme 114
4.2.3. Ritmik - Dalgasal Yüklenme 115
4.2.4. Sınırsal Yüklenme 117
4.3. YÜKLENME YÖNTEMLERİ 118
4.3.1. Tekrar Yüklenme Yöntemi 118
4.3.2. İntensiv İnterval Yöntemi 118
4.3.3. Ekstensiv İnterval Yöntemi 119
4.3.4. Devamlı Yüklenme Yöntemi 119
4.4. FAZLA TAMLAMA (OVER COMPENSATION) 122
4.5. SÜRANTRENMAN 124

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SPORSAL VERİM ÖGELERİ 129
5.1. SÜRAT ANTRENMANININ TEORİ VE UYGULAMASI 130
5.1.1. Süratin Fizyolojik Koşulları 132
5.1.2. Sürat Antrenman Yöntemi 134
5.1.3. Sürat Antrenman Uygulamaları 137

5.2. KUVVET ANTRENMANININ TEORİ VE UYGULAMASI 152
5.2.1. Kuvvet Antrenmanlarının İlkeleri 155
5.2.2. Kuvvet Antrenmanının Etkileri 158
5.2.3. Kuvvet Antrenmanında Dikkat Edilecek Noktalar 159
5.2.4. Kuvvet Antrenman Yöntemleri 160
5.2.5. Kuvvet ve Bileşenlerini Geliştirmede Kullanılan Yöntemler 162
5.2.5.1. Maksimal Kuvvet Geliştirmenin Özellikleri 162
5.2.5.2. Güç Geliştirmenin Özellikleri 163
5.2.5.3. Kassal Dayanıklılığı Geliştirmenin Özellikleri 165
5.3. DAYANIKLILIK ANTRENMANININ TEORİ VE UYGULAMASI 233
5.3.1. Dayanıklılık Antrenman Yöntemleri 238
5.3.1.1. Devamlı Yüklenme Yöntemi 238
5.3.1.2. Tekrar Yüklenme Yöntemi 238
5.3.1.3. Yarışma ve Test Yöntemi 243
5.4. Koordinatif Yetiler 246
5.5. TEKNİK ANTRENMAN 248
5.5.1. Sporsal Tekniğin Ölçütleri ve Özellikleri 250
5.5.2. Tekniğin Sınıflandırılması 251
5.5.3. Teknik Antrenmanın Genel Amaçları 255
5.5.4. Teknik Eğitim Yöntemleri ve Araçları 260
5.5.4.1. Genel Teknik Eğitim 260
5.5.4.2. Özel Teknik Eğitim 261
5.5.5. Teknik Eğitimde Oluşan Hatalar ve Nedenleri 264
5.5.6. Teknik Antrenman Konusunda Genel Noktalar 265
5.6. TAKTİK ANTRENMAN 267
5.6.1. Taktik Davranışların Karakteristiği 267
5.6.2. Taktiğin Bölümleri 269
5.6.3. Taktik Antrenmanın Bölümleri Arasındaki İlişkiler 270
5.6.4. Taktik Antrenmanın Amaçları 271
5.7. DUYUMSAL - BİLİŞSEL - PSİKOLOJİK YETİLER 272

ALTINCI BÖLÜM

6. ANTRENMAN PLANLAMASI 279
6.1. ANTRENMAN PLANLAMASININ ÖZELLİKLERİ 279
6.2. ANTRENMAN PLANLAMASINDA ÜNİTE, MİKRO-SİKLUS VE MEZO-SİKLUS 280
6.2.1. Ünite 280
6.2.2. Mikro-Siklus 283
6.2.3. Mezo-Siklus 287
6.3.1. Yıllık Antrenman Periyotlaması 293
6.3.2. Hazırlık Periyodu (Bölüm 1) 293
6.3.3. Müsabakaya Özel Hazırlık Periyodu (Bölüm 2) 296
6.3.4. Müsabaka Periyodu (Bölüm 3) 297
6.3.5. Müsabakaya Özel Hazırlık (Tamamlama) Periyodu (Bölüm 4) 298
6.3.6. Müsabaka Periyodu (Bölüm 5) 299
6.3.7. Geçiş Periyodu (Bölüm 6) 299

6.4. YILLIK ANTRENMAN PLANLAMASINDA
KONDİSYONEL ÖZELLİKLERİN PERİYOTLAMASI 300
6.4.1. Sürat Antrenmanın Periyotlaması 301
6.4.2. Kuvvet Antrenmanın Periyotlanması 302
Anatomik Adaptasyon (AA) 302
Circuit Training (CT) 303
Maksimum Kuvvet [M X S] 309
Dinlenme Aralığı (RI) 310
Geçiş (T) 311
6.4.3. Dayanıklılık Antrenmanının Periyotlaması 314
6.4.4. Enerji Sistemlerinin Antrenmanı 316
6.5. YILLIK ANTRENMAN PLANLAMALARI 320
6.6. MÜSABAKANIN DÜZENLENMESİ 331
6.7. ANTRENMAN PLANLANMASI YAPILIRKEN
DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR 332

YEDİNCİ BÖLÜM

7. TESTLER VE ÖLÇÜMLER 337
7.1. OBJEKTİF TESTLER 345
7.2. SUBJEKTİF TESTLER 354

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. HORMONLAR, BESLENME VE ERGOJENİK
YARDIMCILAR 365
8.1. HORMONLAR 365
8.1.1. Hipofiz Ön Lobu Hormonları 366
8.1.2. Hipofiz Arka Lobu Hormonları 366
8.1.3. Böbreküstü Bezi Korteksi 367
8.1.4. Pankreasın Langerhans Adacıkları 367
8.2. BESLENME 368
8.2.1. Proteinler 372
8.2.2. Yağlar 372
8.2.3. Karbonhidratlar 373
8.2.4. Mineraller 373
8.2.5. Vitaminler 374
8.2.6. Su 375
8.2.7. Temel Beslenme Önerileri 376
8.3. ERGOJENİK YARDIMCILAR 377
8.3.1. Fiziksel 378
8.3.2. Fizyolojik 380
8.3.3. Kimyasal Farmakolojik 381

DOKUZUNCU BÖLÜM

9. SİRKADYEN RİTİM VE SPORSAL VERİM İLİŞKİSİ 387
9.1. Biyolojik Ritimler 388
9.2. Sirkadyen Ritim ve Verim İlişkisi 389
9.2. SONUÇ 408
Bölüm Kaynakçası 410
LİTERATÜR 413

Bölüm Kaynakçası

1- AÇIKADA, C., ERGEN, E.: Bilim ve Spor, Ankara 1990.

2- AKGÜN, N: Egzersiz Fizyolojisi 1986.

3- TANJU BAĞIRGAN: Sürat çalışmaları, Ankara 1982.

4- BAXTER, C., REILLY, R.: İnfluence of time of day on all-aut swimming. breit. j. sports med. 17, 122-127, 1983.

5- BLAKE. M. J. F, CORCORAN, D. W. J.: "ıntroversion-extra version and circadian rhthms". Apsects of Human Efficiency. Pp.1-23 London 1972.

6- BOMPA, T.: "A model of an annual training programme for a sprinter" New studıes ın adletihtics. vol: 6, no: London1991.

7- CAMBLE. N. T., REILLI. T.: ınflunce of Cirdaian Rhythms on Arm Exercies 2. Journal of Human Moment Studies. 13-27. 13. 1987

8- CHARLES, M. W., CAHRLES, W, D., DANIEL, C. H.: Cirdaian Rhythms and Atletic Performance. Medicine and Science In Sports and Exercies. Vol: 17.No: 17 no: 5pp. 498-516-1985

9- COLOUHOUN. W. P. Aspects of Human Efficiency. London. 1972

10- COLOUHOUN. W. P. HOCKEY. G. R. Y.: "Diurnal Variatıon in Human Performance": A Reviev. Aspects of Human Efficiency. London. 1972

11- FOX, L. E., BOWERS, W.R., FOSS, L.M.: The Psychological Basis of Physical Education and Atletics. New York. 1998.

12- FROBERG, J., KARLSSON, C. G., LEVI, L., LIDBERG, L.: "Circadian Variations in Performance, Psychological Ratings, Catecholamine Excretion and Urine Flow During Prolonged Sleep Deprivation". Aspects of Human Efficiety. London.1972

13- GUYTON. A. C.: Texbook of Medical Physiolog. 6 ed. Philadelphia. 1981

14- GÜNGÖR, G.: Sürat koşuları ve bayrak yarışmaları. Ankara 1981

15- HARRE. D.: Priciples of Sports Traning. Berlin. 1981

16- HILDEBRANT. G: Chronobiologisghe Grundlagen der Ordnungstherapia ın: W.BRUGGEMANN (Hrsg): Kneipp, Therapie ein Lehrbuch. 177-228. Berlin. 1980

17- HILDENRANDT, G.; Die Bedeutung Circadianer Rhythmen für die Bewegungstherapie. Z. Phys. Med. Baln. Med. Klim. 17.126-141 1988

18- HILDENRANDT, G., ENGEL, P.: "The Relation Between Diurnal Variations in Psychic and Physical Performance". Aspects of Human Effiency. London 1972

19- HILDENRANDT, G., PÖLLMANN, L.: Chronobiolgische Aspekte der Zahnarztlichen Tatigkeit In: M. HENERS u.a. (Hrsg): Arneit swissenschaft in der Zahnheilkunde, Methoden und Ergebnisse. 119-131. Berlin 1985

20- HILL, D. W, CURETON, K. J., COLLINS, M. A., GRISHAM, S. C.: Effect of The Circadian Rhythm In Body Temperature On Oxygen Uptake" The Journal of Sports Med. And Physical Fitness. September. 1988

21- HILL, D. W., SMITH, J. C.: Circadian Rhythm in Anaerobik Power and Capacity. Can. J. Spt. Sci. 16:1. 30-32. 1991

22- HOLLMAN, W., HETTINGER, T.: Arbeist und Trainingsgrundlagen. New York. 1980

23- JOHNSON, B.: "Sprints" Track and Field Coaching Manual. New York 1981

24- KUNTER, M., YAZICIOĞLU, M.: "Isınmanın aerobik ölçümler üzerine etkileri". Spor Bilimleri I. Ulusal Sempozyumu Bildirileri Ankara 1990

25- LETZELTER, H. LETZELTER, M. Krafttraining. Hamburg 1986

26- LETZELTER, M.: Trainingsgrundlagen Training-Technic-Taktik. Ro-ro-ro. 1978 Çeviren Dr. Adnan Orhun.

27- MAC DOUGALL, J. D., WENGER, H.A., GREEN, H. J.: Physiological Testing of teh High -Performence Athlete. Windsor 1991

28- NOAKES, T.: Lore of Running Illinois. 1991

29- NÖCKER, J.: Phsiologie der Leibesübungen. Stuttgart. 1971

30- OSCHÜTZ, H.: Chronobiologie im Sport Med. 4. 1991

31- OSCHÜTZ, H: Anpassung aus ontogenetischer und epigenetischer Sicht. In: Lehrheft 5-Grundlagen der Sportmedizin: Biologische Entwicklung und Anpassung. DHFK. 18-26. Leipzig. 1986

32- OSCHÜTZ. H.: Zur Beteutung der biorhytmischen Vorgange im Organismus für die Belastungs und Wiederher stellungsma Bnamenın: Lehrheft 4- Grundlagen der Spormedizin: Biorhytmik. Wiederherstellung. Hygiene, Sport unter besoderen Bedingungun. DHfK. 8-23 und 119-121.Leipzig.1993

33- PRİBIL. M.,MATAUSEK, J.: Biologische Rhythmen in der Sportpraxis/Teorie a praxe telesne vychovy 1,44-51.1976

34- VIDACEK, S.: Personality Differences in The Phase of Circadian Rhythmsıa comparision of morningness and extraversion. Ergonomics 31.6, 873-888. 1986

35- WATWRHOUSE. J. M, LYNCH. C, A,: Does time of training Affects its Effectiveness? J.Interdiscipl. Crcl. Res. 21.3.50-252. 1990

36- WERSHOSHANSKIJ, J. W.: Moderness Krafttraining im Sport. Berlin 1972.

37- West. P.: Borhythms. 1989

38- WINCKLER. G.: "An examination of speed endurance" New Studies in Atletics. Vol: 6 No: 1 London. 1991

LİTERATÜR

1. **Açıkada, C., Ergen, E.**, Bilim ve Spor. Ankara. 1990.
2. **Akgün, N.**, Egzersiz Fizyolojisi. İzmir.1986.
3. **Arthur, C., Guyton, M.D.**, Textbook of Medical Physiology. Mississippi.1986.
4. **Astrand, J.,** Lactate content in sweat Acta Physiol.Scand. 58:359-367. 1963.
5. **Bagırğan, T.**, Sürat Çalışmaları. Ankara.1982.
6. **Barnard, R.J., Tipton, C.M., Foss, M.L.,** Oxygen dept:involvement of the Cori cycle. Int Z Angew Physiol. 28:105-119 1970.
7. **Belcastro, A.N., Bonen, A.**, Lactic asid removal rates during controlled and uncontrolled recovery exercise. J Appl Physiol. 39 (6):932-936 1975.
8. **Bompa, T.**, "A Model of an Annual Training Programme for a Sprinter", NewStudies in Athletics. Vol: 6, No: 1. London. 1991.
9. **Bompa,T.,** Theory and Methodology of Training.Kendall / Hunt Publishing Company. pp.29-38. 1994.
10. **Bonen, A., Belcastro, A.N.**, Comparison of self-selected recovery methods on lactic asid removal rates. Med. Sci. Sports 8 (3):176-178. 1976.
11. **Bonen, A., Campbell, C.J., Kirby, R.L., Belcastro, A.N.**, Relationship between slow-twitch muscle fibers and lactic removal. Can J Appl Sport Sci. 3:160-162. 1978.
12. **Bonen, A., Campbell, C.J., Kirby, R.L., Belcastro, A.N.**, A multiple regression model for blood lactate removal in man Pflugers Arch. 380: 205-210. 1979.
13. **British Amateur Athletic Board**, Coaching Theory Manual. London. 1985.
14. **Brooks, G.A., Brayner, K.E., Cassens, R.G.**, Glycogen synthesis and metabolism of lactic acid after exercise. Am J Physiol. 224:1162-1166 1973.
15. **Brooks, G.A., Gaesser, G.A.,** End points of lactate and glucose metabolism after exhausting work. J Appl Physiol. 49:1057-1069. 1980
16. **Buhrle, M.,** Die Lehre der Leichtathletic. 26.1.1971.
17. **Candan, N., Dündar, U.,** Atletizm Teorisi. Manisa. 1988.
18. **Carl, G.:** Gewichtheben. Berlin.1967.
19. **Costill, D.L., Bowers, G., Branam, G., Sparks, K.**, Muscle glycogen utilization during prolonged exercise on successive days. J Appl Physiol. 31:834-838. 1971.
20. **Costill, D.L., Sherman, W.M., Fink. W.J., Maresh. C., Witten. M., Miller, J.M.**, The role of dietary carbohydrate in muscle glycogen resynthesis after strenuous running. Am J Clin. Nutri. 34:1831-1836. 1982.
21. **Depocas, F., Minaire, Y., Charonnet, J.**, Rates of formation and oxidation of lactic acid in dogs at rest and during moderate exercise. Can J Pyhsiol.Pharmacol. 47:603-610. 1969.
22. **Dick, F.W.,** Training Theory. London. 1978.
23. **Dündar, U.**, Sürat Koşuları Seminer Notları. Manisa. 1988.
24. **Dündar, S., Dündar, U.**, Bayan Sprinterlerde Verimi Etkileyen Özellikler ve Antrenman Yüklerinin Dağılımı. Atletizm Bilim ve Teknoloji Dergisi. sayı: 3, sf: 9-14. Ankara, 1993.
25. **Farfel, V.S.**, Physiologi v sportom (Sport's physiology). Moskow, Phyzkultura i Sport, 1960.
26. **Fox, E.L., Bowers, R.W., Foss, M.L.**, The Physiological Basis of Physical Education and Athletics. Philadelphia.1988.
27. **Fox, E.L., Robinson, S., Wiegman, D.,** Metabolic energy sources during continuous and interval running. J Appl Physiol. 27:174-178. 1969.
28. **Gaesser, G.A., Brooks, G.A.,** Metabolism of lactate after prolonged exercise to exhaustion (abstract). Med Sci Sports. 11:76. 1979.

29. **Gaesser, G.A., Brooks, G.A.,** Metabolic bases of excess post-exercise oxygen onsumption: a review. Med Sci Sports Exerc. 16(1):29-43. 1984.
30. **Gandelsman, A. B., Smirnov, K.M.**, The physiological foundations of training. Moskow, Phyzkultura i Sport. 1970.
31. **Gisolfi, C., Robinson, S., Turrell, E.S.**, Effects of aerobic work performed during recovery from exhausting work. J Appl Physiol. 21: 1767-1772. 1966.
32. **Grosser, M., Starischka, S., Zimmermann, E.**: Konditions Training. München. 1981.
33. **Güngör, G.**: Sürat Koşuları ve Bayrak Yarışları. Ankara. 1991.
34. **Hagberg J.M., Mallin, J.P., Nagle, F.P.,** Effect of work intensity and duration on recovery O2 J Appl Physiol. 48:540-544 1980.
35. **Harre, D.**, Principles of Sports Training. Berlin.1982.
36. **Harre, D.,** Trainingslehre. Berlin. 1973.
37. **Hermansen, L., Vaage, O.**, Lactate disappearance and glycogen synthesis in human muscle after maximal exercise. Am J Physiol. 233(5):E422-E429 1977.
38. **Hermansen, L., Maehlum, S., Pruett, E.D.R., Vaage, O., Valdum, H., Wesselman, T.**, Lactate removal at rest and during exercise. In **Howald,H.** And **Poortmans, J.R.** (eds), Metabolic Adaptation to prolonged Physical Exercise. Basel,Switzerland: Birkhauser-Verlag,pp.101-105. 1975.
39. **Hermansen, L., Stensvold, I.**, Production and removal of lactate during exercise in man. Acta Physiol. Scand. 86:191-201. 1972.
40. **Hollmann, W., Hettinger, T.**, Arbeits und Trainingsgrundlagen. Stuttgart. 1980.
41. **Hubbard, J.L.**: The effect of exercise on lactate metabolism. J Physiol. 231:1-18. 1973.
42. **Hultman, E., Bergstrom, J.**, Muscle glycogen synthesis in relation to diet studied in normal subjects. Acta Med. Scand. 182: 109-117. 1967.
43. **Hultman, E., Bergstrom, J., Mclennan Anderson, N.**, Breakdown and resynthesis of phosphorycreatine and adenosine triphosphate in connection with muscular work in man. Scand. J Clin.Invest. 19:56-66. 1967.
44. **Hultman, E., Nilson, L.H.**: Liver glycogen in man: effect of different diets and muscular exercise. In **Pernow,B.** And **Saltin,B.** (eds), Muscle Metabolism during Exercise. New York, Plenum Press, pp. 143-151. 1971.
45. **İkai, M., Yabe, K.,** Comparison of maximum muscle strength produced by voluntary and electric stimulation. Cited by: Schroeder, W. in: The correlation of force with the other motor abilities. Theorie und Praxis der Körperkultur. 12: 98-121, 1969.
46. **Johnson, C.T.**, "Strenght loadings in phase of Training", Athletics Coach, Vol: 12, No:1. London. 1977.
47. **Johnson, R.E., Edwards, H.T.**, Lactate and pyruvate in blood and urine after exercise. J Biol. Chem. 118:427-432. 1937.
48. **Jonath, U.**, Circuittraining, Hamburg. 1985.
49. **Karlsson, J., Saltin, B.**, Oxygen deficit and muscle metabolites in intermittent exercise. Acta Physiol. Scand. 82:115-122. 1971.
50. **Kots, I.M.**, Lecture Series,Concordia University, Montreal, Dec. 1977
51. **Letzelter, H., Letzelter, M.**, Krafttraining. Hamburg. 1986.
52. **MacDougall, J.D., Ward, G.R., Sale, D.G., Sutton, J.R.,** Muscle glycogen repletion after high-intensity intermittent exercise. J Appl Physiol. 42:129-132. 1977.
53. **Mahlo, Fr.**, Theoretical Problems of Tactical Training in Sports Games.(1). 1965.
54. **Margaria, R.P., Cerretelli, P., Mangile, F.,** Balance and kinetics of anaerobic energy release during strenuous exercise in man. J Appl Physiol. 19:623-628. 1964.
55. **Martin, D.**, Grundlagen der Trainingslehre. Schondorf. 1977.
56. **Martin, D.**, Leistungsspore. No:1,2.Berlin. 1988.

57. **Matwejew, L.P.,** Grundlagen des Sportlichen Trainings. Berlin. 1981.
58. **Matwejew, L.P.,** Periodisation of Sports Training. Moscow. 1965.
59. **Mühlfriedel, B.,** Trainingslehre. Frankfurt. 1987.
60. **Nemoto, E.M., Hoff, J.T., Severinghaus, J.W.,** Lactate uptake and metabolism by brain during hyperlactacidemia and hypoglycemia. Stroke. 5:48-53. 1974
61. **Noakes, T.**, Lore of Running. Leisure Press,Champaign,Illinois. pp.142-152. 1991.
62. **Nöcker, J.,** Physiologider Leibesübungen. Stuttgart. 1971.
63. **Piehl, K.**, Time course for refilling of glycogen stores in human muscle fibers following exercise-induced glycogen depletion. Acta Physiol. Scand. 90:297-302. 1974.
64. **Rider, H., Wolfermann, K.**, Speerwurftraining. In: Die Lehre der Leichtathletik. 25. 1974.
65. **Roberts, A.D., Morton, A.R.,** Total and alactic oxygen debts after supramaximal work. Eur. J Appl Physiol. 38:281-289. 1978.
66. **Rowell, L.B., Kraning, K.K., Evans, T.O., Kennedy, J.W., Blackmon, J.R., Kusumi, F.,** Splanchnic removal of lactate and pyruvate during prolonged exercise in man. J Appl Physiol. 21:1773-1783. 1966.
67. **Sahlin, K.**, Intracellular pH and energy metabolism in skeletal muscle in man. Acta Physiol.Scand (Suppl. 455). 1-56. 1978.
68. **Saltin, B., J. Karlsson.**, Muscle glycogen utilizasyon during work of different intensities.In Pernow,B.,and B. Saltin (eds.),Muscle Metabolism during Exercise. New York:Plenum Press, pp. 289-299. 1971.
69. **Schmolinsky, G.**, Leichtathletic. Berlin. 1974.
70. **Scholich, M.**, Kreistraining. Berlin. 1974.
71. **Scholich, M.**, Kreistraining. Berlin. 1982.
72. **Spitzer, J.J.,** Effect of lactate infusion on canine myocardial free fatty acid metabolism in vivo. Am J Physiol. 226:213-217. 1974.
73. **Stainsby, W.N., Barclay, J.K.**, Exercise metabolism, O2 deficit, steady level O2 uptake and O2 uptake for recovery. Med Sci Sports. 2:177-181. 1970.
74. **Triveldi, B., W.H. Danforth.**, Effect of pH on kinetics of frong muscle phosphofructokinase. J. Biol. Chem. 241:4110-4112. 1966.
75. **Tschiene, P.**, Moderne Tenderzer im Krafttraining des Hockleistungssports. Frankfurt. 1975.
76. **Viru, A.A., Urgenstein, Y.U., Pisuke, A.P.,** "Influence of Training Methods on Endurance". Track Technique. No: 4. 1972.
77. **Webster, D.,** Soviet secret weapon. International Olympic Lifters, 2:24-26, 1975
78. **Weineck, C.,** Optimales Training. Erlengen. 1985.
79. **Werschoshanskij, J.W.**, Moderness Krafttraining im Sport. Berlin. 1972.
80. **William J. Kraemer., Steven J. Fleck.,** Strength Training for Young Athletes. 1993.
81. **Williams, C.**, "Special form anf effects of endurance Training" Meadowbank Convention Report. 1975.
82. **Winckler, G.**, "An examination of speed endurance" New Stuies in Athletics. Vol:6, No:1. London. 1991.
83. **Yakovlev, N.N.**, Biochemistry of Sports.
84. **Yudkin, J., Cohen, R.D.:** The contribution of the kidney to the removal of a lactic acid load under normal and acidotic conditions in the conscious cat. Clin Sci Mol Med. 46:8P. 1974.
85. **Hettinger, T**., Isometric muscle training. Stuttgard. Verlag, 1966.
86. **Karvanen, M., Kentala, E., Mustala, O.**: The effects of training on heart rate. A longitudinal study. Am. Med. Exp. Bio. Fen. 35: 307-315, 1957.
87. **Teodorescu, L.**, Theoretical and methodological aspects of team sports. Bucharest, 1975.

BAĞIMSIZ DENETİM

Prof. Dr. Seval Kardeş Selimoğlu
Prof. Dr. Mehmet Özbirecikli
Prof. Dr. Şaban Uzay

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 462
İktisat/Ekonomi No.: 09
ISBN: 978-605-320-769-6
© 1. Basım, Aralık 2017

BAĞIMSIZ DENETİM

Prof. Dr. Seval Kardeş Selimoğlu - Prof. Dr. Mehmet Özbirecikli - Prof. Dr. Şaban Uzay

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kardeş Selimoğlu, Seval., Özbirecikli, Mehmet., Uzay, Şaban.
Bağımsız Denetim */ Prof. Dr. Seval Kardeş Selimoğlu - Prof. Dr. Mehmet Özbirecikli - Prof. Dr. Şaban Uzay*
1. Basım, xiv+498 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-769-6
1. Bağımsız Denetim 2. Türkiye'de Bağımsız Denetim 3. Bağımsız Denetim ve İç Kontrol

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: BAĞIMSIZ DENETİMİN GENEL ÇERÇEVESİ 1
GİRİŞ 2
1.1 BAĞIMSIZ DENETİME DUYULAN İHTİYAÇ 4
1.2. MUHASEBE VE BAĞIMSIZ DENETİM İLİŞKİSİ 7
1.3. BAĞIMSIZ DENETİM KAVRAMI 9
1.4. DENETİM VE DENETÇİ TÜRLERİ 13
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....17

2. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE BAĞIMSIZ DENETİM VE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER.....19
2.1 TÜRKİYE'DE BAĞIMSIZ DENETİMİN GELİŞİMİ.....20
2.2. TÜRKİYE'DE BAĞIMSIZ DENETİME YÖN VEREN DÜZENLEMELER.....22
2.2.1. 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu ve TÜRMOB'un Bağımsız Denetime İlişkin Düzenlemeleri 23
2.2.2. Sermaye Piyasası Kanununda Bağımsız Denetime İlişkin Düzenlemeler 27
2.2.3. Bankacılık Kanununda Bağımsız Denetime İlişkin Düzenlemeler 31
2.2.4. Sigortacılık Kanununda Bağımsız Denetime İlişkin Düzenlemeler 33
2.2.5. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun Bağımsız Denetime İlişkin Düzenlemeleri 33
2.2.6. Türk Ticaret Kanunun Bağımsız Denetime İlişkin Düzenlemeleri 34
2.2.7. KGK'nın Bağımsız Denetime İlişkin Düzenlemeleri 40
2.2.8. Diğer Kurumların Bağımsız Denetime İlişkin Düzenlemeleri.....45

2.3. YENİ TTK VE KGK'NIN BAĞIMSIZ DENETİME İLİŞKİN ÖZELLİK GÖSTEREN DÜZENLEMELER 46
2.3.1. Denetimin Kapsamı....46
2.3.2. Bağımsız Denetime Tabi Şirketler....48
2.3.3. Denetim Kuruluşu ve Denetçi Yetkilendirilmesi....51
2.3.4. Bağımsız Denetime ilişkin Diğer Önemli Konular....57
2.4. TÜRKİYE'DE BAĞIMSIZ DENETİM UYGULAMALARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER....62
YARARLANILAN KAYNAKLAR....65

3. BÖLÜM: BAĞIMSIZ DENETİM STANDARTLARI (Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-GKDS) (Türkiye Denetim Standartları-TDS)....67
3.1. GENEL KABUL GÖRMÜŞ DENETİM STANDARTLARI....67
3.1.1. Genel Standartlar....69
3.1.2. Çalışma Alanı Standartları....70
3.1.3. Raporlama Standartları....71
3.2. TÜRKİYE DENETİM STANDARTLARI....72
YARARLANILAN KAYNAKLAR....78

4. BÖLÜM: DENETİMDE KALİTE KONTROL STANDARDI (KKS 1), ETİK VE YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER....81
GİRİŞ....82
4.1. DENETİMDE KALİTE KONTROL STANDARDI (KKS 1)....82
4.1.1. KKS- 1 Bağımsız Denetim Firmalarında Kalite Kontrol....87
4.1.2. TDS 220 Bağımsız Denetim Kalitesinin Kontrolü....89
4.2. MESLEK MENSUBUNUN ETİK İLKELERİ VE DAVRANIŞ KURALLARI....95
1. BÖLÜM BAŞLANGIÇ KONULARI:....103
3.1. Genel İlkeler....107
3.2. Bağımsız Çalışan Meslek Mensupları....111
3.3. Bağımlı Çalışan Meslek Mensupları....121
4.2. DENETİÇİNİN YASAL VE MESLEKİ SORUMLULUKLARI....122
YARARLANILAN KAYNAKLAR....126

5. BÖLÜM: DENETİM SÜRECİ VE PLANLAMA....129
5. DENETİM SÜRECİ VE PLANLAMA....129
5.1. BAĞIMSIZ DENETÇİNİN BAŞLICA SORUMLULUKLARI VE DENETİMİN AMAÇLARI....134
5.1.1. İşletme Yönetiminin ve Denetçinin Sorumluluğu....134

5.1.2. Yönetimin İddiaları ve Denetimin Amaçları....135
5.2. MÜŞTERİ İŞLETMEYİ KABUL VE DENETİM SÖZLEŞMESİ....140
5.2.1. Teklifin Değerlendirilmesi....140
5.2.2. Denetim Ekibinin Belirlenmesi....142
5.2.3. Denetime Dışarıdan Uzman İhtiyacının Değerlendirilmesi....142
5.2.4. Denetim Sözleşmesinin Düzenlenmesi....144
5.3. DENETİMİN PLANLANMASI....147
5.3.1. Müşteri İşletmeyi ve Sektörü Tanıma....150
5.3.2. Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi....153
5.3.3. Denetim Riskini Değerlendirme....158
5.3.4. İç Kontrolü Tanıma ve Kontrol Riskini Değerleme....160
5.4. DENETİM ÇALIŞMASINI BÖLÜMLEME....163
5.5. DENETİM PROGRAMLARININ OLUŞTURULMASI....165
YARARLANILAN KAYNAKLAR....167

6. BÖLÜM: ÖNEMLİLİK....169
GİRİŞ....171
6.1. BAĞIMSIZ DENETİMDE ÖNEMLİLİK KAVRAMI....171
6.2. NİTEL VE NİCEL ÖNEMLİLİK KAVRAMLARI....172
6.2.1. Nitel ve Nicel Önemlilikle İlgili Düzenlemeler....173
6.2.2. Uygulamada Nitel ve Nicel Önemlilik....175
6.3. DENETİM SÜRECİ VE ÖNEMLİLİK KAVRAMI....177
6.3.1. Denetim Yürütülürken Değişiklik Yapılması....178
6.3.2. Belgelendirme....179
6.4. ÖNEMLİLİK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ....179
6.4.1. Başlangıç Önemlilik Tutarı....180
6.4.2. Performans Önemlilik Tutarı....186
6.4.3. Hesap Kalemleri Seviyesinde Önemlilik Tutarı....188
6.4.4. Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesinde Önemli Hususlar....190
6.4.5. Belirlenen Yanlışlıkların Bir Araya Getirilmesi....192

7. BÖLÜM: BAĞIMSIZ DENETİM VE RİSK DEĞERLENDİRME....195
7.1. DENETİM RİSKİNİ DEĞERLENDİRME....196
7.1.1. Denetim Riski Unsurları ve Önemli Yanlışlık Riski....199
7.1.2. Risk Unsurları Arasında İlişki....206
7.1.3. Denetçinin Önemli Yanlışlık Riskine Karşılık Vermesi....207
7.2. HİLE RİSKİ İLE İLGİLİ BİLGİ TOPLAMA....211
7.3. BİLİŞİM TEKNOLOJİSİ ORTAMINI TANIMA....217
7.3.1. Bilişim Teknolojisi Riskleri....217

7.3.2. Bilişim Teknolojisi Kontrolleri 219
YARARLANILAN KAYNAKLAR....222

8. BÖLÜM: BAĞIMSIZ DENETİM VE İÇ KONTROL 225
8.1. İÇ KONTROLÜN TANIMI VE AMAÇLARI....225
8.2. YÖNETİMİN VE DENETÇİNİN İÇ KONTROLLERE İLİŞKİN SORUMLULUĞU....227
8.2.1. İşletme Yönetimi - İç Kontrol İlişkisi....228
8.2.2. Bağımsız Denetim – İç Kontrol İlişkisi....230
8.3. İÇ KONTROL YAKLAŞIMLARI VE İÇ KONTROL KISIMLARI....232
8.4. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE İÇ KONTROL....245
8.5. İÇ KONTROL İŞLEYİŞİNİN ANLAŞILMASI VE BELGELENDİRİLMESİ....248
8.5.1. İç Kontrol Sistemini Tanıma....249
8.5.2. İç Kontrol Sistemini Tanıma Çalışmalarını Belgeleme....249
8.6. KONTROL RİSKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ....253
8.6.1. Kontrol Riskinin Başlangıç Değerlemesi....254
8.6.2. Kontrol Riskinin Nihai Değerlemesi....258
8.7. KONTROL TESTLERİ....258
8.8. İÇ KONTROLE İLİŞKİN YÖNETİME AÇIKLAMA....260
YARARLANILAN KAYNAKLAR....260

9. BÖLÜM: DENETİM TESTLERİ, KANITLAR VE ÇALIŞMA KÂĞITLARI....263
9.1.DENETİM TESTLERİ....264
9.1.1. Risk Değerlendirme....264
9.1.2. Kontrol Testleri....264
9.1.3. İşlemlere İlişkin Maddi Doğruluk Testleri....268
9.1.4. Analitik Yöntemler....269
9.1.5. Hesap Kalanlarının Detaylı İncelenmesi....269
9.2. DENETİM KANITLARI....270
9.2.1. Denetim Kanıtının Kaynakları....270
9.2.2. Kanıtların Uygunluğu ve Yeterliliği....271
9.2.3. Kanıt Toplama Teknikleri....271
9.3. ÇALIŞMA KÂĞITLARI....275
9.3.1. Çalışma Kâğıtlarının Biçim, İçerik ve Kapsamı....275

9.3.2. Test Edilen Kalemler veya Hususlar ile Hazırlayanların ve Gözden Geçirenlerin Çalışma Kâğıtlarında Belirtilmesi....279
9.3.3. Çalışma Kâğıdı Örnekleri 280
9.3.4. Küçük İşletmelere Özgü Hususlar....285
9.3.5. Çalışma Kâğıtlarının Nihai Denetim Dosyasında Birleştirilmesi....286
9.3.6. Çalışma Kâğıtlarının Saklanması....286
9.4. DENETİMDE ÖRNEKLEME....287
9.4.1. Denetimde İstatistiki Olmayan Örnekleme....289
9.4.2.Denetimde İstatistiki Örnekleme....290
9.4.3. Denetimde Örnek Seçim Yöntemleri....291
YARARLANILAN KAYNAKLAR....296

10. BÖLÜM: BİLANÇO VE GELİR TABLOSU KALEMLERİNİN DENETİMİ....297
10.1. BİLANÇO VE GELİR TABLOSU KALEMLERİNİN DENETİMİNDE KULLANILAN TESTLER....298
10.2. BİLANÇO KALEMLERİNİN DENETİMİ....299
10.2.1. Dönen Varlıkların Denetimi....300
10.2.2. Duran Varlıkların Denetimi....308
10.2.3. Yabancı Kaynakların Denetimi....310
10.2.4. Öz Kaynakların Denetimi....312
10.3. GELİR TABLOSU KALEMLERİNİN DENETİMİ....312
YARARLANILAN KAYNAKLAR....314

11. BÖLÜM: DENETİMİN TAMAMLANMASI VE DENETİM RAPORUNUN HAZIRLANMASI....315
11.1. DENETİMİN TAMAMLANMASI VE RAPOR HAZIRLAMA SÜRECİ....317
11.1.1. Birinci Adım: Denetim Çalışmasının Tamamlanması....317
11.1.2. İkinci Adım: Denetim Raporunun Düzenlenmesi....322
11.1.3. Üçüncü Adım: Bilanço ve Rapor Tarihinden Sonraki İşlemler....334
11.2. DENETİM RAPORU TÜRÜNE KARAR VERME VAKALARI....335
11.3. SARBANES&OXLEY YASASI VE RAPORLAMA SÜRECİ....337
11.4. TÜRK TİCARET KANUNU VE DENETİM RAPORU....337
11.5. DENETİM RAPORU ÖRNEKLERİ....339

12. BÖLÜM: HİLE DENETİMİ....351
Giriş....352
12.1. HİLE VE USULSÜZLÜK KAVRAMLARI....354

12.1.1. Hileli Finansal Raporlama....355
12.1.2. Varlıkların Kötüye Kullanılması....357
12.1.3. Hilenin Ayırt Edici Özellikleri....358
12.2. HİLE DENETİMİNE YÖNELİK DÜZENLEMELER....359
12.2.1. Denetim Standartları Tebliği ve Hile Denetimi....359
12.2.2. Sermaye Piyasası Kanunu ve Hile Denetimi....360
12.2.3. BDS 240 ve Hile Denetimi....361
12.3. HİLELİ İŞLEM TÜRLERİNE YÖNELİK TESPİTLER....367
12.3.1. ABD'de Yaşanan Şirket Hile Türleri....367
12.3.2.ACFE ve Hile ile İlgili Sayısal Veriler....370
12.4. DENETÇİNİN ÖNEMLİ YANLIŞLIĞI ORTAYA ÇIKARMA VE RAPORLAMA SÜRECİ....373
12.4.1. Birinci Aşama....374
12.4.2. İkinci Aşama....375
12.4.3. Üçüncü Aşama....378
12.4.4. Dördüncü Aşama....378
12.5. HİLE TESPİTİNDE DENETÇİNİN YASAL SORUMLULUĞU....378
Yararlanılan kaynaklar....379
EK 1: BAĞIMSIZ DENETİM SÜRECİ ÖRNEĞİ....381
EK 2: TÜRKİYE DENETİM STANDARTLARI ÖZETİ....397
KAYNAKÇA....491

- Düzenleyici otorite tarafından asgari denetim saatleri ve asgari ücret tarifesi, sürekli eğitim, mali sorumluluk sigortası gibi üçüncü düzenlemelerin zaman kaybetmeden gerçekleştirilmesi beklenmektedir.
- Denetim kalitesinin artırılmasına yönelik; denetime tabi şirketlerin denetim kuruluşlarına dağıtımının kamu eliyle yapılması, denetim ücretinin kamu kanalıyla dağıtılması, denetim ücretinin denetim raporunda yayınlanması, denetim kuruluşlarının derecelendirilmesi, aynı işletmeye tasdik hizmeti veren YMM'nin bağımsız denetim hizmeti verememesi gibi konular sempozyum gibi bilimsel ortamlarda tartışılmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ACAR, Durmuş ve Serpil SENAL, (2011), "Bağımsız Denetim Kalitesinin Arttırılmasında Kamu Gözetim Kurulunun Rolü: Bağımsız Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma", Muhasebe Denetime Bakış, Yıl:11, Sayı: 35, ss.33-51.

BAYAT, S. Büşra, (2015), "Yeni Türk Ticaret Kanunu Sonrası Türkiye'de Bağımsız Denetim Mesleği", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

BDDK, (2014), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Tanıtım Kitapçığı, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/BDDK_Hakkinda/5802bddk_kitapcik_14_07_2014_tur.pdf. Erişim Tarihi: 15.06.2015.

COSSERAT, Graham W. and Neil RODDA, (2009), Modern Auditing, Third Edition, Wiley and Sons Publication, West Sussex.

ÇALIŞKAN, Ali, (2006,) "Sekizinci Yönerge Çerçevesinde Avrupa Birliğinde Bağımsız Denetim", Sayıştay Dergisi, Sayı:63, ss. 51-63.

ERER, Mert, (2011), "Alman Mevzuatına Göre Anonim Şirketlerde Denetleme Kurulu ve Denetim Komitesi: Türk Mevzuatı ile Bir Karşılaştırma", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Nisan, Sayı: 34, ss. 107-120.

EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL , Directive 2006/43/EC, 17 May 2006.

KARATAŞ, Muharrem, (2014)"Şirket Denetçiliğinden Bağımsız Denetçiliğe", Muhasebe ve Denetime Bakış, Sayı: 43, ss. 123-141.

ÖZBİRECİKLİ Mehmet, (2013), "Türkiye'de Ticaret Kanunlarında Denetim Anlayışı Üzerine Bir İnceleme", MUFİTAD, Sayı:4, ss. 152-167.

SANLI, Nail ve Barış SİPAHİ, "Türkiye'de Muhasebe Mesleğinin Doğuşu, Gelişmesi ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), İstanbul YMM Odası, Türk Muhasebe ve Denetim Düşüncesinin Son 150 yılı 1850 – 2012, Bildiriler, editör: Oktay Güvemli, s.438.

SELİMOĞLU, Seval KARDEŞ ve Şaban UZAY, (2014), Muhasebe Denetimi, Gazi Kitapevi, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı.

TEKİNALP Ünal, (2013), Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul.

TÜRMOB, (2014), "Gündemde Öne Çıkanlar", 72. Başkanlar Kurulu Toplantısı, 11.06.2014, Ankara, ss.6-7.

UZAY, Şaban, (2006), "Denetçilerin Denetiminde Yeni Bir Model Olarak Kamu Gözetim Kurulu ve Türkiye'de Uygulanabilirliği" MÖDAV Dergisi, Cilt:8, Sayı:4, ss. 175-210.

UZAY, Şaban, Ahmet TANÇ ve Mehmet ERCİYES, (2009), "Türkiye'de Muhasebe Denetimi: Geçmişten Geleceğe-1", Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 95, ss. 125-140.

ÜSTÜNDAĞ, Saim, (2014), "Bağımsız Denetim Sektörünün Sorunları ve Geleceği", İSMMMO, XI. Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İstanbul

BDS 720	BAĞIMSIZ DENETÇİNİN DENETLENMİŞ FİNANSAL TABLOLARI İÇEREN DOKÜMANLARDAKİ DİĞER BİLGİLERE İLİŞKİN SORUMLULUKLARI
BDS 800	ÖZEL HUSUSLAR-ÖZEL AMAÇLI ÇERÇEVELERE GÖRE HAZIRLANAN FİNANSAL TABLOLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİ
BDS 805	ÖZEL HUSUSLAR – TEK BİR FİNANSAL TABLONUN BAĞIMSIZ DENETİMİ İLE FİNANSAL TABLOLARDAKİ BELİRLİ UNSURLARIN, HESAPLARIN VEYA KALEMLERİN BAĞIMSIZ DENETİMİ
BDS 810	ÖZET FİNANSAL TABLOLARA İLİŞKİN RAPOR VERMEK ÜZERE YAPILAN DENETİMLER
SBDS 2400	TARİHİ FİNANSAL TABLOLARIN SINIRLI BAĞIMSIZ DENETİMİ
SBDS 2410	ARA DÖNEM FİNANSAL BİLGİLERİN, İŞLETMENİN YILLIK FİNANSAL TABLOLARININ BAĞIMSIZ DENETİMİNİ YÜRÜTEN DENETÇİ TARAFINDAN SINIRLI BAĞIMSIZ DENETİMİ
GDS 3400	İLERİYE YÖNELİK FİNANSAL BİLGİLERİN İNCELENMESİ
GDS 3420	BİR İZAHNAMEDE YER ALAN PROFORMA FİNANSAL BİLGİLERİN DERLENMESİNE İLİŞKİN RAPORLAMA YAPMAK ÜZERE ÜSTLENİLEN GÜVENCE DENETİMLERİ
GDS 3402	HİZMET KURULUŞUNDAKİ KONTROLLERE İLİŞKİN GÜVENCE RAPORLARI
	BAĞIMSIZ DENETÇİLER İÇİN ETİK KURALLAR STANDARDI
İHS 4400	FİNANSAL BİLGİLERE İLİŞKİN, ÜZERİNDE MUTABIK KALINAN PROSEDÜRLERİN UYGULANMASINA YÖNELİK İŞLER

Kaynak: www.kgk.gov.tr (03.08.2015)

YARARLANILAN KAYNAKLAR

The International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) Handbook, 2014 Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements (2014 IAASB Handbook)

The Code of Ethics of the International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA) Handbook, 2014 Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants (2014 IESBA Handbook)

Arens, Alvin A., Elder,Randal J., Beasley, Mark S.(2012) . Auditing And Assurance Services:An Integrated Approaches.USA : Pearson Prentice Hall, 14th Edition.

Ataman, Ümit, Hacırüstemoğlu, Rüstem, Bozkurt, Nejat(2001), Muhasebe Denetimi Uygulamaları, Alfa Yayınları.

Bozkurt, Nejat (2011) . Muhasebe Denetimi. Alfa Ya¬yınevi 5. bs. İstanbul

Cömert Nuran, Uzay Şaban, Selimoğlu Seval Kardeş. Uyar Süleyman (2013), Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim, Sakarya Üniversitesi SAÜSEM Yayını, Sakarya.

Çaldağ, Yurdakul (2003), Denetim ve Raporlama, Gazi Kitabevi, Ankara.

Çömlekçi, Ferruh (2004), Muhasebe Denetimi, Eskişehir

Gücenme, Ümit(2004), Muhasebe Denetimi, Aktüel Yayınları.

Gürbüz, Hasan (1995). "Muhasebe Denetimi" Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul

Güredin Ersin (2010), Denetim ve Güvence Hizmetleri, Türkmen Kitapevi. 13. bs. İstanbul

Kaval, Hasan (2005), Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Uygulama Örnekleri İle Muhasebe Denetimi, Gazi Kitapevi.

Kavut, L. (2000) "Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları ve Türkiye'deki Durumu" Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı:4. (Aralık): 9-28.

Kepekçi, Celal, (2004), Bağımsız Denetim, Genişletilmiş Beşinci Baskı, Avcıol Basım Yayın.

Kiracı Murat, Denetim dersi slaytları, http://iibf.ogu.edu.tr/mkiraci/(2009)

Selimoğlu Seval Kardeş ve Uzay, Şaban (2005), Türkiye'de Muhasebe Denetimi Alanında Yapılan Araştırmalar (1995-2005) ve Seçme Yazılar, İstanbul Serbest Muhasebeci Finansal Müşavirler Odası Yayını, Yayın No: 82, 432 sayfa, İstanbul

Selimoğlu Seval (2015), Muhasebe Denetimi ve Finansal Analiz, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2636, Eskişehir.

Selimoğlu, Seval Kardeş ve Uzay, Şaban(2014), Muhasebe Denetimi, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara

Şirin Mehmet(2014), Bağımsız Denetim Standartları, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/Pdf/MehmetSIRIN_Sunum.pdf

Uzay, Şaban, (2007), "Faaliyet Denetimine Genel Bakış", İSMMMO, 8. Türkiye

Yılancı M. Ve diğerleri (2012),Muhasebe Denetim, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2473 (http://ds.anadolu.edu.tr/eKitap/MVU201U.pdf)

Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 25-29 Nisan 2007, Antalya.

http://www.denetimnet.net/Pages.aspx?pgID=350

http://www.denetimnet.net/Pages/dis_denetim_ile_ilgili_bilgiler.aspx

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/06Sempozyum/2oturum/SeldaAytekin.pdf

www.kgk.gov.tr

tıkları işlemler sonucu, tablo değerlerinde farklı gerçeklerle karşılaşmaları ve zarar görmeleri, bağımsız denetçiyi belli koşullar altında sorumlulukla baş başa bırakabilir. Örneğin; müşteri işletmenin kredi sözleşmesi ile ilişkisinin bulunduğu banka, kredi talebini değerlendirirken, bağımsız denetçi tarafından denetlenmiş finansal tablolardan yararlanacağından, bu finansal tabloların içeriklerinde denetim görüşüne aykırı önemli farklılaşmalarla karşılaştığında, durumdan bağımsız denetçiyi hukuk ortamında sorumlu tutabilir.

Bağımsız denetçi, sorumluluklarını, yasal yetkilerini kullanarak yerine getirir. Bağımsız denetçinin yasal yetkilerinin genelde dört kaynağından söz edilir. Bunlar ise bağımsız denetçinin denetim görevine atanması sırasında yapılan denetim sözleşmesine bağlı çerçeveden doğan yetkileridir. Denetim çalışması sırasında denetlediği işletmelerde önemli gördüğü her türlü veriye doğrudan ulaşabilme yetkisi, denetlediği işletmenin yöneticileri, danışmanları ve resmi ilişki kurduğu noktalarda açıklama isteme yetkisi ve işletmenin düzenlediği her türlü toplantıya katılabilme, toplantı çağrılarını ve raporlarını edinme yetkisi vardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

The International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) Handbook, 2014 Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements (2014 IAASB Handbook)

The Code of Ethics of the International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA) Handbook, 2014 Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants (2014 IESBA Handbook)

Arens, Alvin A., Elder,Randal J., Beasley, Mark S.(2012) . Auditing And Assurance Services:An Integrated Approaches.USA : Pearson Prentice Hall, 14th Edition.

Aslan Çoşkun (2007), "Uluslararası Denetim Standartlarında Etik",

İSMMMO 1 Uluslararası ve 7. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Antalya 2006, Bildiri Kitabı Yayın No: 58, İstanbul.

BURTON John C.(1990), "Ethics and Accounting in the Public Sector", Accounting Horizons, June 90,Vol.4, Iss.2.

Cömert Nuran, Uzay Şaban, Selimoğlu Seval Kardeş. Uyar Süleyman (2013), Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim, Sakarya Üniversitesi SAÜSEM Yayını, Sakarya

Güredin Ersin (2010), Denetim ve Güvence Hizmetleri, Türkmen Kitapevi. 13. bs. İstanbul

Güredin Ersin (1997) ,"Denetçinin Mesleki etik; Standartlar ve Uygulamadan Örnekler", ", İSMMMO 3. Türkiye Muhasebe Denetimi 1997 Alanya Sempozyumu Bildiri Kitabı Yayın No: 20, İstanbul.

Kalmış Halis, Eskin İlknur ve Fadime Gümüş (2006), " İşletmelerde Mali Bilgilerin Üretilmesinin Önemi ve Etik", İSMMMO Mali Çözüm Dergisi Sayı 75, Nisan-Mayıs 2006,

Kaval, Hasan (2008), Muhasebe Denetimi, 3. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

Kepekçi, Celal, (2004), Bağımsız Denetim, Genişletilmiş Beşinci Baskı, Avcıol Basım Yayın.

Kiracı Murat, "Bağımsızlık İlkesi Ekseninde Bağımsız Denetim Mesleğiyle İlgili Düzenlemelerin Bir Değerlendirmesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, Ekim 2004,

Kotar Erhan(1997), " Muhasebe Mesleğinde "Etiğ'in Yeri ve Önemi", ", İSMMMO 3. Türkiye Muhasebe Denetimi 1997 Alanya Sempozyumu Bildiri Kitabı Yayın No: 20, istanbul

Kutlu Hüseyin Ali, "Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri:

Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma", Ankara Üniversitesi SBF dergisi Sayı 63-2.

Öncü, Semra ve diğerleri (2007), Bağımsız Denetçilerin Yetki ve Sorumlulukları, Türkiye'de Muhasebe Denetimi Alanında Yayınlanan Araştırmalar (1995-2005) ve Seçme Yazılar, İstanbul, İSMMMO

Özkol Erdal ve Diğ. (2005)," Meslek Etiği Ve Muhasebe Meslek elemanlarının Etik İlkelere Duyarlılık Düzeyinin Araştırılması", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi ,Mayıs 2005.

Özocak Hulusi, Baş Melih, "Muhasebe Ve Denetim Mesleğinde Etik, Bağımsızlık Ve Tarafsızlık", İSMMMO Mali Çözüm Dergisi Sayı No: 56, Temmuz- Agustos- Eylül 2001.

http://www.ifac.org/publications-resources/2012-handbook-code-ethics-professional-accountants

Selimoğlu Kardeş Seval (2006), "Muhasebe Mesleğinin Geleceği: Etik Değerler, Antalya SMMMO Aylık Dergisi.

Selimoğlu Kardeş Seval (2006)," Ethics in Turkish Accounting Practices", İSMMMO Mali Çözüm Dergisi 17. Dünya Meslek mensubuler Kongresi Özel Sayı, İstanbul

Selimoğlu Kardeş Seval (2001), "Muhasebe Eğitiminde Meslek Mensubu Adaylarına Ahlâki Doğruları Kazandırmadaki Rolü", 20.Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya

Selimoğlu Kardeş Seval (1997)," Muhasebede Mesleki etik Yaklaşımı", ", İSMMMO 3. Türkiye Muhasebe Denetimi 1997 Alanya Sempozyumu Bildiri Kitabı Yayın No: 20, İstanbul

Selimoğlu Kardeş Seval (2009), Mesleki Değerler ve Etik, TESMER Yayın No 88, Ankara 2009.

Selimoğlu Seval Kardeş, Denetim Firmalarında Kalite Kontrol Standartları, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, 29-36, (2000).

Selimoğlu, Seval Kardeş ve Uzay, Şaban(2014), Muhasebe Denetimi, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara

Selimoğlu Seval Kardeş ve Şaban Uzay, Muhasebe Denetimi, Gazi Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 4. Baskı, (2014)

Selimoğlu Seval Kardeş ve Uzay, Şaban, Türkiye'de Muhasebe Denetimi Alanında Yapılan Araştırmalar (1995-2005) ve Seçme Yazılar, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayını, Yayın No: 82, 432 sayfa, İstanbul 2007.

Sezer Yılmaz, Bağımsız denetimde kalite kontrol sistemi,http://www.dunya.com/yorum-inceleme/bagimsiz-denetimde-kalite-kontrol-sistemi-254238h.htm

Şavlı Tuba, (2007), "Türkiye'de Kalite Güvence Sisteminin Değerlendirilmesi", İSMMMO Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Antalya.

Şirin Mehmet(2014), Bağımsız Denetim Standartları, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/Pdf/MehmetSIRIN_Sunum.pdf

Türkiye Denetim Standartları Kurulu, Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları, TÜRMOB Yayınları 339, Fersa Matbaacılık, 2008, s.200.

http://www.ifac.org/publications-resources/2012-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance-a

http://www.ifac.org/publications-resources/2012-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance-a

http://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/A011%202012%20IAASB%20Handbook%20ISA%20220.pdf

http://www.kgk.gov.tr/

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/10/tr/tubasavli.pdf

http://www.kokerymm.com/makalelerimiz/haber_oku.php?haber_id=33

http://www2.bayar.edu.tr/sosyal/2011-2/55esendemir.pdf

http://iibf.erciyes.edu.tr/akademi/mh/suzay/DSK_14_17_Mayis_2009.pdf

http://www.moorestephens.com.tr/dosyagonder/upload/bddk-kalite-guvence-sistemi-yapisi-ve-prosedurleri-1320915668.pdf

http://www.antalya-smmmo.org/tablolar/denetimnedir.pdf

http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/rahmiuygun/008/

http://www.asmmmo.org.tr/asmmmo/UserFiles/etikkitap.pdf

http://www.mazarsdenge.com.tr/publishDocument.php?id=635

	Ele alınan İddialar	… (parafı) tarafından tamamlanan iş	W/P ref. (Çalışma Kağıdı ref.no)	Yorumlar
BAĞIMSIZ ANALİTİK PROSEDÜRLER	VT			
GENİŞLETİLMİŞ ANALİTİK İNCELEME TEKNİKLERİ				
Alacak hesaplarının doğrulamaları – hile riski	VD			
SPESİFİK /ÖNEMLİ RİSKLERE HİTAP EDECEK SPESİFİK PROSEDÜRLER	VDe			
FİNANSAL TABLOLARIN SUNUMU VE AÇIKLANMASI	TVDDe			

Referanslar: T: Tam olma (eksiksizlik),V (Varolma, geçerlilik), D (Doğruluk), De (Değerleme)

Denetim Sonuçları:

- Bu prosedürler (uygulanabilir olduğunda kontrol testleri dâhil) finansal tablo ve iddia düzeyinde değerlendirilen önemli yanlış beyan risklerine cevap verecek şekilde hazırlanmıştır.
- Alacak hesapları bakiyesindeki önemli yanlışlık riskleri, kabul edilebilir bir düzeye indirilmiştir.
- Tüm ilgili iddialar ele alınmıştır.

Tarih:

Paraf:

Hazırlayan:

Gözden Geçiren:

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ALSAN, Müge ve Hande TÜRMEN, "Risk Yönetimi ve Değerlendirilmesi", Deloitte, Sunum, Ankara, 15 – 18 Şubat 2011.

ARENS Alvin A., Randal J. ELDER, Mark S. BEASLEY, (2005), Auditing and Assurance Services, An Integrated Approach, Tenth Edition, Pearson Education, New Jersey, pp. 193-298.

BOZKURT, Nejat, (1998), Muhasebe Denetimi, Alfa Yayınevi, İstanbul.

MAZARS, (2012), ISA Documentation, Power Point Sunum, October, (71 p.).

COSSERAT Graham W., Neil RODDA, (2009), Modern Auditing, Third Edition, Wiley.

CÖMERT, Nuran, Şaban UZAY, Seval K. SELİMOĞLU, Süleyman UYAR, (2013), Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim, Sakarya Üniversitesi, SAÜSEM, Eylül 2013.

CÖMERT Nuran, (2012), İşlem Döngüleri ve Denetimi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Denetim, Editör: Melih Erdoğan, Yayın No: 2618, Eskişehir.

DÖNMEZ, Adnan ve Ayten ERSOY, (2011), "Bağımsız Denetim Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri: Türkiye'de SPK'dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma", Bilig, Kış 2011, sayı:56.

ERDOĞAN, Nurten, (2006), "Muhasebe Denetiminde Niteliksel Önemliliğin Gerekliliği", MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:31, Temmuz 2006, ss.112-119.

GUY, Dan M. And C.Wayne ALDERMAN and Alan J. WINTERS, (1996), Auditing, Fourth Edition, The Dreyden Pres.

HİKMET, Nazım, (2006), "Denetim Yaklaşımı", 17. Dünya Muhasebe Kongresi, 13-16 Kasım 2006, İstanbul, (PowerPoint).

IFAC, (2007), Guide to Using International Standards on Auditing in the Audits of Small – and Medium- sized Entities, Imlementation Guide, December.

IFAC, (2011), Guide to Using ISAs in the Audits of Smalland Medium Sized Entities, Volume 1 – core Concepts, Third Edition.

IFAC, (2013), Guide to Review Engagemenets, Small and Medium Practices Committee.

JOHNSTONE, Karla M., Audrey A. GRAMLING, Larry E. RITTENBERG, (2014), Auditing, A Risk Based Approach to Conducting a Quality Audit, Ninth Edition, South Westren.

KEPEKÇİ, Celal, (2004), Bağımsız Denetim, Genişletilmiş Beşinci Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2004, ss.31-98.

MESSIER William F., Steven M. GLOVER, Douglas F. PRAVITT, Auditing & Assurance Services, Sixth Edition, McGraw-Hill Irwin, 2008.

SELİMOĞLU, Seval K., Mehmet ÖZBİRECİKLİ, Şaban UZAY, Ganite KURT, Ali ALAGÖZ, Serap YANIK, Muhasebe Denetimi, Editörler: Seval K. Selimoğlu ve Şaban Uzay, Gazi Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, 2013.

SPK, Seri:X, No:22, "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ", Resmi Gazate, 12.06.2006, Sayı:26196.

ŞAVLI, Tuba, (2007), "Türkiye'de Kalite Güvence Sisteminin Değerlendirilmesi", İSMMMO Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Antalya.

TÜSİAD, Reel Sektörde İç Denetim Uygulamaları: Tespit ve Öneriler, Şaban Uzay, Yayın No: TÜSİAD-T/2010-05/501), Mayıs 2010, İstanbul.

Müşteri işletmenin BT ortamını tanıyan, BT risklerini değerleyen denetçinin, riske karşılık verme aşamasında günümüz iş ortamında BT denetiminden yararlanması kaçınılmazdır. **BT denetimi**, her türlü denetim faaliyetinin tamamlayıcı bir bileşeni olduğu gibi kendi başına da bir denetim alanı olarak öne çıkmaktadır. BT denetimi büyük ölçekli işletmelerde iç denetçileri de yakından ilgilendiren başlı başına bir denetim alanıdır.[115]

Özellikle iç denetçiler, **sürekli denetim** BT sistemlerini de kullanarak, problemler ortaya çıkmadan, herhangi bir müdahaleye gerek duymaksızın önceden kontrol edebilme imkânı sağlar. Sürekli denetim yolu ile bir nevi geçmişin değil, geleceğin denetimi yapılmaktadır. Sürekli denetim senaryo programlarının entegre edildiği denetim yazılımının kullanımını, işletmede ya da kurumda teknolojik alt yapının oluşturulmasını gerektirir. Kullanılan sürekli denetim yazılımı, ilgili senaryolara göre sürekli tarama yapmakta, herhangi bir olağandışılıkta uyarı göndermektedir. Yazılıma yeni senaryolar eklenebilmektedir. Sürekli denetim metodolojisinde farklı sistemlerden gelen dosyalar ortak bir formata çevrilmekte yani veriler standart hâle getirilmektedir. Verilerin standart hâle getirilmesi, sürekli denetimin en zorlu aşamasını oluşturmaktadır. Maliye Bakanlığı, Sayıştay, Sosyal Güvelik Kurumu gibi kamu kurumları kendilerine özgü sürekli denetim yazılımları kullanabildiği gibi piyasada yaygın yazılımlarda (ACL, IDEA, SAS, Smart, SAP, AS 400, Excel, Access, Oracle vb.) söz konusudur[116].

Örnek bir yazılımda gerçekleştirilen taramalar şöyledir: mükerrer faturalar, sipariş tarihinden önce yapılan oluşturulan faturalar, çalışanların geri ödemeleri, satıcı – çalışan ödeme eşleştirmeleri, ardışık faturalar, aynı adrese sahip farklı tedarikçiler, aynı kişi tarafından oluşturulup sipariş verilen satın almalar gibi. Sürekli denetim yazılımı; bekleme zamanını azaltma, istisna raporlarını denetleme, aynı denetim maliyetiyle daha derinlemesine inceleme yapma, daha fazla yaklaşım seçeneğine sahip olma, problemlere proaktif yaklaşma gibi yararlar sağlamaktadır[117].

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ARENS Alvin A., Randal J. ELDER, Marks S. BEASLEY, (2012), Auditing and Assurance Services, an Integrated Approach, Fourtteenth Edition, Pearson.

AU Section 312, Audit Risk and Materiality in Conducting an Audit, http://pcaobus.org/Standards/Auditing/Pages/AU312.aspx

BOZKURT Nejat, (2101), Muhasebe Denetimi, 5. Baskı, Alfa Yayınevi, İstanbul.

[115] BT denetimi hakkında fazla bilgi için bakınız; Tanıl Durkaya, "Halka Açık Şirketlerde BT Denetimi", TİDE, İç Denetim Dergisi, Sayı:31, 2012, ss.48-49.

[116] Suphi Orhan, Murat Serçemeli, "Sürekli Denetim Uygulanma Düzeyi ile İlgili BIST 100 Şirketlerinde bir Araştırma", Muhasebe ve Denetim Bakış, Ekim 2014, sayı: 43, s.3.

[117] Orhan ve Serçemeli, A.g.m., ss.3-6.

CÖMERT, Nuran, Şaban UZAY, Seval K. SELİMOĞLU, Süleyman UYAR, Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim, Sakarya Üniversitesi, SAÜSEM Yayınları, 2013.

COSSARAT, Graham W., RODDA Neil, (2009), Modern Auditing, Third Edition, Wiley, ss.227-259.

ÇITAK, Nermin, (2009), Hileli Finansal Raporlamada Yaratıcı Muhasebe, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

DEMİRBAŞ, Mahmut, (2005), "Muhasebe Denetiminde Önemlilik ile Risk ve Aralarındaki İlişki", MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,Cilt:7, Sayı:2, ss.89-124.

IFAC, (2007), Guide to Using International Standards on Auditing in the Audits of Small – and Medium- sized Entities, Imlementation Guide, December.

IIA (The Institute of Internal Auditors), (2009), Internal Auditing: Assurance & Consulting Services, Second Edition.

JOHNSTONE Karla M, Audrey A. GRAMLING, Larry E. RITTENBERG, (2014), Auditing, Ninth Ed., South Western.

KİRACI, Murat, (2004), "Denetim Sürecine Etkileri Bakımından Hile Riski Değerlemesi", MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt:6, Sayı:4, ss.115-132.

MAZARS, (2012), ISA Documentation, Power Point Sunum, October, (71 p.).

ORHAN, Suphi, Murat Serçemeli, "Sürekli Denetim Uygulanma Düzeyi ile İlgili BIST 100 Şirketlerinde bir Araştırma", Muhasebe ve Denetim Bakış, Ekim 2014, Sayı: 43.

SELİMOĞLU, Seval Kardeş ve UZAY Şaban (Editörler), (2011), Muhasebe Denetimi, Yazarlar: Seval Kardeş Selimoğlu, Mehmet Özbirecikli, Şaban Uzay, Ganite Kurt, Ali Alagöz, Serap Yanık, Gazi Kitabevi.

WHITTINGTON Ray, **PANY** Kurt, (2010), Principles of Auditing & Other Assurance Services, 17. Edition, McGraw-Hill Com. Inc., U.S.A.

ÖZKUL, Fatma Ulucan, Zehra Almalı ÖZDEMİR, (2011), İşletmelerde Hile Riski Yönetimi, Beta Yayınları.

kontrollerin elle veya otomatik olarak yapılma sıklığı da KT'lerin sayısını belirlerken dikkate alınır.

Kontrol testlerinin zamanlaması, bağımsız denetçinin amacına bağlı olup, kontrollere güvenme periyodunu belirler. Örneğin, kontrollerin tüm dönem boyunca yapılması hâlinde, kontrollerin etkinliği konusunda daha çok bağımsız denetim kanıtı toplanmış kabul edilir (SPK, X/22 Tebliğ, On ikinci kısım, Md.10). Bu kitabın 9. bölümünde satış işlemlerine ilişkin kontrol testlerine örnek verilmiştir.

Kontrol testleri belirlenen denetim stratejisine uygun olarak denetim programında yer alır. Kontrol testleri genellikle ara dönem denetimlerinde gerçekleştirilir. Önemli kontroller için denetçi, daha sonra da gelişmiş testler gerçekleştirebilir. Kontrol testleri denetçiye, bir kontrolün dönem boyunca düzenli olarak uygulanıp uygulanmadığı hakkında kanıt toplamasına yardımcı olur.

Denetçi kontrol testlerini ve KR değerleme sürecinin sonuçlarından, bulgu riskini ve ilgili destekleyici testleri belirlemede yararlanır. Örnek olarak; denetçi kasa girişlerine ilişkin etkin bir iç kontrol tasarlandığını gözlemlemiştir. Dolayısıyla destekleyici testlerde sadece kasa girişlerinin muhasebe defter kayıtlarına doğru kaydedilip kaydedilmediğini araştırması yeterli olacaktır.

8.8. İÇ KONTROLE İLİŞKİN YÖNETİME AÇIKLAMA

Denetçinin, müşteri işletmenin İKS'sini tanıma ve KR değerleme sürecinde saptadığı **önemli eksiklikleri**, zaman kaybetmeden üst yönetime (yönetim kurulu/denetim komitesi) sunması yararlı olacaktır. BDS 260, denetçinin risk değerleme sürecinde karşılaştığı önemli iç kontrol zayıflıklarını raporlamasını gerektirmektedir. Denetçi saptamış olduğu daha az önemli eksiklikleri ise denetim raporunu teslim etme aşamasında üst yönetime yazılı olarak sunar. Genellikle denetimin tamamlanması aşamasında "**Yönetim Tavsiye Mektubu**" adı altında denetçi önerilerini müşteri işleme yöneticisine sunar. Söz konusu mektubun sunulması, bağımsız denetimin müşteri işletmeye sağladığı katma değeri artırıcı yönde bir faaliyet olarak değerlendirilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ALPMAN, Gökhan, "İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Sağlanması", www.denetimnet.net (E.T. 16.05.2007).

ARENS Alvin A., Randal J. ELDER, Marks S. BEASLEY, (2012), Auditing and Assurance Services, an Integrated Approach, Fourtteenth Edition, Pearson.

COSSARAT, Graham W., RODDA Neil, (2009), Modern Auditing, Third Edition, Wiley, ss.227-259.

CÖMERT, Nuran, Şaban UZAY, Seval K. SELİMOĞLU, Süleyman UYAR, Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim, Sakarya Üniversitesi, SAÜSEM Yayınları, 2013.

ÇITAK, Levent, (2009), Kurumsal Risk Yönetimi ve 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Özgün Doçentlik Çalışması, Kayseri.

Deloitte Academy, (2010), İşletmelerde Kurumsal Yönetim, İç Kontrol ve İç Denetim, Hazırlayanlar: Nuran Cömert, Ali Kamil Uzun, 29-30 Eylül 2010, İstanbul.

IIA (The Institute of Internal Auditors), (2009), Internal Auditing: Assurance & Consulting Services, Second Edition.

KARAKURT, Mehmet, (2007), Man. 454-Auditing Course Notes, Dokuz Eylul University.

KAVUT, Lerzan, Oktay TAŞ, Tuba ŞAVLI, (2009), Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayın No: 130, İstanbul.

ÖKSÜZ, Fuat, (2009), "Şirketlerde Yeterli İç Kontroller Var mı?", İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, III. Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Bildiriler kitabı, Yayın No. 136.

PWC, (2011), Yeni Türk Ticaret Kanunu Geleceği Hazırlayan Bir Düzenleme.

SELİMOĞLU, Seval Kardeş ve UZAY Şaban (Editörler), (2011), Muhasebe Denetimi, Yazarlar: Seval Kardeş Selimoğlu, Mehmet Özbirecikli, Şaban Uzay, Ganite Kurt, Ali Alagöz, Serap Yanık, Gazi Kitabevi, 2011.

TÜSİAD, (2010), Reel Sektörde İç Denetim Uygulamaları: Tespit ve Öneriler, Yayın No. TÜSİAD-T/2010-05/501

- Denetçi dönem içinde işletmenin faaliyetlerinde meydana gelen ve muhasebe kayıtlarını etkileyen önemli değişikliklerin bulunup bulunmadığını araştırmalıdır.
- Denetçi, gelir ve gider hesaplarına ait cari dönem tutarlarını bütçelenmiş tutarlar ve geçen dönemlere ait tutarlar ile karşılaştırmalıdır.
- Denetçi, cari döneme ait iki veya daha fazla kalem arasında karşılaştırmalar yaparak, bu hesaplar arasında olması beklenen ilişkileri belirlemelidir.
- Denetçi, genel ekonomik durumu ve denetlediği müşteri işletmenin faaliyet gösterdiği sektördeki ekonomik gelişmeleri değerlendirmelidir.

Eğer denetçi bu unsurları dikkate alacak olursa ve gelir tablosu kalemleriyle ilgili daha detaylı bir denetim yapma ihtiyacı duyarsa o zaman maddi doğruluk testlerinden biri olan analitik prosedürlere başvurmalıdır. Bunun sonucunda da gerekli kanıtları toplayarak gelir tablosu kalemleri hakkında denetçi raporunda bildirebileceği daha doğru ve objektif bir görüşe ulaşır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Arens, A.; Elder,R.;Beasley,B. (2003), Auditing, New Jersey

Ataman, Ü.; Hacırüstemoğlu,R.; Bozkurt,N. (2001), Muhasebe denetimi Uygulamaları, İstanbul

Bozkurt, N. (1998), Muhasebe Denetimi, İstanbul

Çaldağ, Y. (2002), Denetim ve Raporlama, Ankara

Çömlekçi, F. (2003) Muhasebe Denetimi, Eskişehir

Çömlekçi, F.; Kepekçi,C.; Erdoğan,M.,(1992),Muhasebe Denetimi, Eskişehir

Duman, Ömer; (2001), Muhasebe Denetimi ve Raporlama, Ankara

Güredin, E. (1998), Denetim, İstanbul

Kaval, H. (2004), Muhasebe Denetimi, Ankara

Kepekçi, C. (1996) Bağımsız Denetim, Ankara

Konrath, L. (1999),Auditing, Cicinnati

Selimoğlu Seval (2015), Muhasebe Denetimi ve Finansal Analiz, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2636, Eskişehir.

Selimoğlu, Seval Kardeş ve Uzay, Şaban(2014), Muhasebe Denetimi, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara

Türedi, H. (2000), Denetim, Trabzon

Uzay, Şaban; (1999), İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Bağımsız Dış denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, Ankara

Yılancı, Münevver; (2003), İç denetim, Eskişehir

Whittington, R.; Pany, K. (2004), Principles Auditing, Singapore

http://www.radikal.com.tr/veriler/2003/09/06/haber_87816.php

http://www.mizandenetim.com/mizandenetim.php?sayfa_id=160&kategori_id=160&id=97&lng=1

ğı hâlinde, bağımsız denetim hiç yapılmamış sayılır. Geçersiz sayılan bağımsız denetime ilişkin bağımsız denetim raporunun daha önce finansal tablolarla birlikte ilan edilmiş olması hâlinde, bağımsız denetimin geçersiz sayıldığı hususu ilgili finansal tablolarla birlikte aynı usul ve esaslar dâhilinde yeniden ilan edilir. Bağımsız denetimin geçersiz sayılmasında bağımsız denetçinin açık bir kusurunun tespiti hâlinde, yapılabilecek duyuru masrafları dâhil meydana gelecek diğer zararlardan ilgili sorumlu ortak baş denetçi ve bağımsız denetim kuruluşu müteselsil olarak sorumludur. Ayrıca bağımsız denetim standartlarına aykırı olarak bağımsız denetim raporu düzenleyenler ve düzenlenmesini sağlayanlar hakkındaki cezai sorumluluk, Kanun'da belirtilen özel hükümlere tabidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ACFE (2010) "2010 ACFE Report to the Nation of Occupational Fraud&Abuse, Association of Certified Fraud Examiners". (www.acfe.com/rttn-archive.aspx). (Giriş 3 Aralık 2013).

Cullinan, C. (2004). "Enron as a symptom of audit process breakdown:can the SarbanesOxley Act cure the disease?" Critical Perspectives on Auditing Vol:15, Issue:67 August-October.

Erzi, H. (2010) (Sarbanes-Oxley Yasası'nın Yolsuzluk Vakalarının Ortaya Çıkarılmasındaki Rolü: Yasa Öncesi ve Sonrasında Yaşanan Şirket Yolsuzluk Vakaları Çerçevesinde Bir İnceleme), Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Özbirecikli, Mustafa Kemal Ün. SBE, Hatay.

Gürbüz S. ve O. Dikmenli (2009) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 22.

Jakobowski S. T. ve Diğ. (2002) "SAS 82's Effects on Fraud Discovery", CPA Journal, February Vol. 72 Issue 2.

Özbirecikli M. "Bağımsız Denetçinin Müşteri Firmanın Yolsuzluk Eylemi Karşısındaki Tutumu: Şirket Yolsuzluk Vakaları ve Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Bir İnceleme" Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi" Nisan 2006 Sayısı.

Reinstein, A. (1999) "Considering the Risk of Fraud: Understanding the Auditor's New Requirements", National Public Accountant, March/April Vol.44 Issue 2.

Securities and Exchange Commission-(SEC) (1998) Maria Mei Wenner Dosyası, http://www.sec.gov/litigation/admin/3440290.txt (erişim 01.06.2005).

Securities and Exchange Commission-(SEC) (1998) Richard Valade Dosyası http://www.sec.gov/litigation/admin/3440002.txt (erişim 01.06.2005).

Securities and Exchange Commission-(SEC) (2000) Bonnie K.Metz Dosyası http://www.sec.gov/litigation/admin/34-43361.htm (erişim tarihi 03.06.2005).

Securities and Exchange Commission-(SEC) (2001) Charles K. Springer Robert ve S.Haugen (Haugen, Springer&Co.,PC) Dosyası, http://www.sec.gov/litigation/admin /34- 44858.htm (erişim tarihi 03.06.2005).

Securities and Exchange Commission-(SEC) (2002) Worldcom Dosyası, Litigation Release No.17866/November 26 2002, http://www.Sec.Gov/Litigation/Admin (Erişim 04.06.2005).

Securities Exchange Commission-(SEC) (2001) Arthur Andersen Dosyası http://www.sec.gov/litigation/admin/34-44444.htm (erişim tarihi 03.06.2005).

Shelton Sandra Waller ve Diğ. (2001) "Auditing Firm's Fraud Risk Assessment Practices", Accounting Horizons, Vol.5, No:1.

Statement on Auditing Standards No. 99, Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit, www.aicpa.org/antifraud/detection/understanding_new_sas/92.htm (erişim 21.07.2011)

Türktan, G. (1989) (Çağdaş Bağımsız Denetim ve Türkiye'deki Durum) Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Ün. SBE, İstanbul.

Zimbelman M.F. (1997) "The Effects of SAS No.82 on Auditors Attention to Farud Risk Factors and Audit Planning Decisions" Journal of Accounting Research, Vol:35 Supplement, USA.

KAYNAKÇA

ACAR, Durmuş ve Serpil SENAL, (2011), "Bağımsız Denetim Kalitesinin Arttırılmasında Kamu Gözetim Kurulunun Rolü: Bağımsız Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma", Muhasebe Denetime Bakış, Yıl:11, Sayı: 35, ss.33-51.

ACFE, (2010) "2010 ACFE Report to the Nation of Occupational Fraud&Abuse, Association of Certified Fraud Examiners". (www.acfe.com/rttn-archive.aspx). (Giriş 3 Aralık 2013).

ALPMAN, Gökhan, (2007), "İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Sağlanması", www.denetimnet.net, Erişim Tarihi: 16.05.2007.

ALSAN, Müge ve Hande TÜRMEN, (2011), "Risk Yönetimi ve Değerlendirilmesi", Deloitte, Sunum, Ankara, 15 – 18 Şubat 2011.

ARENS Alvin A., Randal J. ELDER, Mark S. BEASLEY, (2005), Auditing and Assurance Services, An Integrated Approach, Tenth Edition, Pearson Education, New Jersey.

ARENS, Alvin A., Randal J.ELDER and Mark S. BEASLEY, (2012), Auditing And Assurance Services:An Integrated Approaches.USA : Pearson Prentice Hall, 14th Edition.

ASLAN, Çoşkun, (2007), "Uluslararası Denetim Standartlarında Etik", Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu VII. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Denetimi Sempozyumu, ss.325-339.

ATAMAN, Ümit, Rüstem HACIRÜSTEMOĞLU, Nejat BOZKURT, (2001), Muhasebe Denetimi Uygulamaları, Alfa Yayınları.

AU Section 312, Audit Risk and Materiality in Conducting an Audit, http://pcaobus.org/Standards/Auditing/Pages/AU312.aspx

BAYAT, S. Büşra, (2015), "Yeni Türk Ticaret Kanunu Sonrası Türkiye'de Bağımsız Denetim Mesleği", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

BDDK, (2014), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Tanıtım Kitapçığı, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/BDDK_Hakkinda/5802bddk_kitapcik_14_07_2014_tur.pdf. Erişim Tarihi: 15.06.2015.

BDS 450-A2, (www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/BDS_450.pdf), (Erişim Tarihi: 22.06.2015).

BDS 450-A3, (www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/BDS_450.pdf), (Erişim Tarihi: 22.06.2015).

BDS-700 (http://www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/BDS_700_Resmi_Gazete.pdf) (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

BDS-705 (http://www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/BDS_705_Resmi_Gazete.pdf) (Erişim Tarihi: 03.06.2015).

BOZKURT, Nejat, (1998), Muhasebe Denetimi, Alfa Yayınevi, İstanbul.

BOZKURT, Nejat, (2011), Muhasebe Denetimi, Alfa Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul.

BURTON John C.(1990), "Ethics and Accounting in the Public Sector", Accounting Horizons, June 90,Vol.4, Iss.2.

COSSERAT, Graham W. and Neil RODDA, (2009), Modern Auditing, Third Edition, Wiley and Sons Publication, West Sussex.

CÖMERT, Nuran, (2012), "Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesinde Kullanılabilecek Yöntemler" İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, Ocak-Şubat Sayısı, s.38.

CÖMERT Nuran, (2012), İşlem Döngüleri ve Denetimi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Denetim, Editör: Melih Erdoğan, Yayın No: 2618, Eskişehir.

CÖMERT Nuran, Şaban UZAY, Seval Kardeş SELİMOĞLU, Süleyman UYAR, (2013), Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim, Sakarya Üniversitesi SAÜSEM Yayını, Sakarya.

CULLINAN, Charlie, (2004), "Enron as a symptom of audit process breakdown:can the Sarbanes-Oxley Act cure the disease?" Critical Perspectives on Auditing Vol:15, Issue:67 August-October ss:855-868.

ÇALDAĞ, Yurdakul, (2002), Denetim ve Raporlama, Gazi Kitabevi, Ankara.

ÇALDAĞ, Yurdakul, (2003), Denetim ve Raporlama, Gazi Kitabevi, Ankara.

ÇALIŞKAN, Ali, (2006,) "Sekizinci Yönerge Çerçevesinde Avrupa Birliğinde Bağımsız Denetim", Sayıştay Dergisi, Sayı:63, ss. 51-63.

ÇITAK, Levent, (2009), Kurumsal Risk Yönetimi ve 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Özgün Doçentlik Çalışması, Kayseri.

ÇITAK, Nermin, (2009), Hileli Finansal Raporlamada Yaratıcı Muhasebe, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

ÇÖMLEKÇİ, Ferruh, (2003), Muhasebe Denetimi, Eskişehir.

ÇÖMLEKÇİ, Ferruh, (2004), Muhasebe Denetimi, Eskişehir.

ÇÖMLEKÇİ, Ferruh, Celal KEPEKÇİ ve Melih ERDOĞAN,(1992),Muhasebe Denetimi, Eskişehir.

ÇÖMLEKÇİ, Ferruh, (2011), Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1585, Eskişehir.

DELOITTE ACADEMY, (2010), İşletmelerde Kurumsal Yönetim, İç Kontrol ve İç Denetim, Hazırlayanlar: Nuran Cömert, Ali Kamil Uzun, 29-30 Eylül 2010, İstanbul.

DEMİRBAŞ, Mahmut, (2005), "Muhasebe Denetiminde Önemlilik ile Risk ve Aralarındaki İlişki", MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,Cilt:7, Sayı:2, ss.89-124.

DÖNMEZ, Adnan ve Ayten ERSOY, (2011), "Bağımsız Denetim Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri: Türkiye'de SPK'dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma", Bilig, Kış 2011, sayı:56.

DUMAN, ÖMER, (2001), Muhasebe Denetimi ve Raporlama, TESMER Yayın No:37, s.98, Ankara.

ERDOĞAN, Melih, (2012), Denetim, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2618, Eskişehir.

ERDOĞAN, Melih, (2007), Denetim, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.

ERDOĞAN, Nurten, (2006), "Muhasebe Denetiminde Niteliksel Önemliliğin Gerekliliği", MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:31, Temmuz 2006, ss.112-119.

ERER, Mert, (2011), "Alman Mevzuatına Göre Anonim Şirketlerde Denetleme Kurulu ve Denetim Komitesi: Türk Mevzuatı ile Bir Karşılaştırma", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Nisan, Sayı: 34, ss. 107-120.

ERZİ, Handan, (2010), "Sarbanes-Oxley Yasası'nın Yolsuzluk Vakalarının Ortaya Çıkarılmasındaki Rolü: Yasa Öncesi ve Sonrasında Yaşanan Şirket Yolsuzluk Vakaları Çerçevesinde Bir İnceleme", Yayımlanmamış Yüksek lLisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL , Directive 2006/43/EC, 17 May 2006.

FASB, SFAC No:2 "Qualitative Charactericstic of Accounting Information" (http://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1218220132570&acceptedDisclaimer=true) (Erişim Tarihi: 27.06.2015).

GUY, Dan M., C.Wayne ALDERMAN and Alan J. WINTERS, (1996), Auditing, Fourth Edition, The Dreyden Pres.

GÜCENME, Ümit(2004), Muhasebe Denetimi, Aktüel Yayınları.

GÜRBÜZ, Hasan (1995). "Muhasebe Denetimi" Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.

GÜRBÜZ, Sait ve Onur DİKMENLİ, (2009), "Örgütsel Açıdan Yolsuzluk: Kavramsal Yönü, Özelliği, İşletme Çevresi, Örgütsel Davranış ve Örgüt Mimarisi Bağlamında Bir İnceleme" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 22, ss.219-237.

GÜREDİN, Ersin, (1997) ,"Denetçinin Mesleki Etik; Standartlar ve Uygulamadan Örnekler", 3. Türkiye Muhasebe Denetimi 1997 Alanya Sempozyumu Bildiri Kitabı Yayın No: 20, İstanbul.

GÜREDİN, Ersin, (1998), Denetim, Beta Yayınları, İstanbul.

GÜREDİN, Ersin, (2010), Denetim ve Güvence Hizmetleri, Türkmen Kitapevi. 13. Baskı. İstanbul.

HİKMET, Nazım, (2006), "Denetim Yaklaşımı", 17. Dünya Muhasebe Kongresi, 13-16 Kasım 2006, İstanbul, (PowerPoint).

http://www.antalya-smmmo.org/tablolar/denetimnedir.pdf

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/06Sempozyum/2oturum/SeldaAytekin.pdf

Yayınları 339, Fersa Matbaacılık, 2008, s.200.

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/sempozyum/10/tr/tubasavli.pdf

http://www.asmmmo.org.tr/asmmmo/UserFiles/etikkitap.pdf

http://www2.bayar.edu.tr/sosyal/2011-2/55esendemir.pdf

http://www.denetimnet.net/Pages.aspx?pgID=350

http://www.denetimnet.net/Pages/dis_denetim_ile_ilgili_bilgiler.aspx

http://www.ifac.org/publications-resources/2012-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance-a

http://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/A011%202012%20IAASB%20Handbook%20ISA%20220.pdf

http://www.ifac.org/publications-resources/2012-handbook-code-ethics-professional-accountants

http://iibf.erciyes.edu.tr/akademi/mh/suzay/DSK_14_17_Mayis_2009.pdf

http://www.kgk.gov.tr

http://www.kokerymm.com/makalelerimiz/haber_oku.php?haber_id=33

http://www.mazarsdenge.com.tr/publishDocument.php?id=635

http://www.mizandenetim.com/mizandenetim.php?sayfa_id=160&kategori_id=160&id=97&lng=1

http://www.moorestephens.com.tr/dosyagonder/upload/bddk-kalite-guvence-sistemi-yapisi-ve-prosedurleri-1320915668.pdf

http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/rahmiuygun/008/

http://www.radikal.com.tr/veriler/2003/09/06/haber_87816.php

IFAC, (2007), Guide to Using International Standards on Auditing in the Audits of Small – and Medium- sized Entities, Imlementation Guide, December.

IFAC, (2011), Guide to Using ISAs in the Audits of Smalland Medium Sized Entities, Volume 1 – core Concepts, Third Edition.

IFAC, (2013), Guide to Review Engagemenets, Small and Medium Practices Committee.

IIA (The Institute of Internal Auditors), (2009), Internal Auditing: Assurance & Consulting Services, Second Edition.

ISA-320 (www.ifac.org/system/files/downloads/a018-2010-iaasb-handbook-isa-320.pdf) (Erişim Tarihi: 21.05.2015).

İSMMMO 1 Uluslararası ve 7. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Antalya 2006, Bildiri Kitabı Yayın No: 58, İstanbul.

JAKOBOWSKI S. T. ve Diğ. (2002) "SAS 82's Effects on Fraud Discovery", CPA Journal, February Vol. 72 Issue 2, s.42.

JOHNSTONE, Karla M., Audrey A. GRAMLING, Larry E. RITTENBERG, (2014), Auditing, A Risk Based Approach to Conducting a Quality Audit, Ninth Edition, South Westren.

KALMIŞ, Halis, İlknur ESKİN ve Fadime GÜMÜŞ, (2006), " İşletmelerde Mali Bilgilerin Üretilmesinin Önemi ve Etik", İSMMMO Mali Çözüm Dergisi Sayı 75, Nisan-Mayıs 2006.

KARAKURT, Mehmet, (2007), Man. 454-Auditing Course Notes, Dokuz Eylul University.

KARATAŞ, Muharrem, (2014)"Şirket Denetçiliğinden Bağımsız Denetçiliğe", Muhasebe ve Denetime Bakış, Sayı: 43, ss. 123-141

KAVAL, Hasan, (2004), Muhasebe Denetimi, Gazi Kitabevi, Ankara.

KAVAL, Hasan, (2005), Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Uygulama Örnekleri İle Muhasebe Denetimi, Gazi Kitapevi, Ankara.

KAVAL, Hasan (2008), Muhasebe Denetimi, 3. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

KAVUT, Lerzan, (2000), "Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları ve Türkiye'deki Durumu" Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı:4. (Aralık): 9-28.

KAVUT, Lerzan, Oktay TAŞ, Tuba ŞAVLI, (2009), Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayın No: 130, İstanbul.

KEPEKÇİ, Celal, (1996), Bağımsız Denetim, Avcıol Basım Yayın, Ankara

KEPEKÇİ, Celal, (2004), Bağımsız Denetim, Genişletilmiş Beşinci Baskı, Avcıol Basım Yayın, Ankara.

KGK, BDS 500: Bağımsız Denetim Kanıtları

KGK, BDS 505: Dış Teyitler

KGK, BDS 520: Analitik Prosedürler

KGK, BDS 530: Bağımsız Denetimde Örnekleme

KİRACI, Murat, (2009), Denetim dersi slaytları, http://iibf.ogu.edu.tr/mkiraci/(2009)

KİRACI, Murat, "Bağımsızlık İlkesi Ekseninde Bağımsız Denetim Mesleğiyle İlgili Düzenlemelerin Bir Değerlendirmesi", Vergi Dünyası Dergisi, Ekim 2004,

KİRACI, Murat, (2004), "Denetim Sürecine Etkileri Bakımından Hile Riski Değerlemesi", MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt:6, Sayı:4, ss.115-132.

KİRACI, Murat, (2009), Uluslararası Denetim Standartlarına Göre Örnekleme, Detay Yayıncılık, Ankara.

KONRATH,Larry, (1999), Auditing, South Western College Publishing, Cicinnati.

KOTAR, Erhan(1997), "Muhasebe Mesleğinde "Etiğ'in Yeri ve Önemi", İSMMMO 3. Türkiye Muhasebe Denetimi 1997 Alanya Sempozyumu Bildiri Kitabı Yayın No: 20, İstanbul.

KUTLU, Hüseyin Ali, "Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63-2, ss.143-170.

MAZARS, (2012), ISA Documentation, Power Point Sunum, October, (71 p.).

MESSIER William F., Steven M. GLOVER, Douglas F. PRAVITT, Auditing & Assurance Services, Sixth Edition, McGraw-Hill Irwin, 2008.

ORHAN, Suphi, Murat SERÇEMELİ, "Sürekli Denetim Uygulanma Düzeyi ile İlgili BIST 100 Şirketlerinde Bir Araştırma", Muhasebe ve Denetim Bakış, Ekim 2014, Sayı: 43.

ÖKSÜZ, Fuat, (2009), "Şirketlerde Yeterli İç Kontroller Var mı?", İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, III. Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Yayın No. 136.

ÖNCÜ, Semra ve diğerleri (2007), Bağımsız Denetçilerin Yetki ve Sorumlulukları, Türkiye'de Muhasebe Denetimi Alanında Yayınlanan Araştırmalar (1995-2005) ve Seçme Yazılar, İstanbul, İSMMMO.

ÖZBİRECİKLİ, Mehmet, (2003), "ABD 107.Kongresinde Kabul Edilen Yeni Muhasebe Meslek Kanunu–1" Çeviri, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak Sayısı No:17, ss:98-102.

ÖZBİRECİKLİ Mehmet, "Bağımsız Denetçinin Müşteri Firmanın Yolsuzluk Eylemi Karşısındaki Tutumu: Şirket Yolsuzluk Vakaları ve Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Bir İnceleme" Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi" Nisan 2006.

ÖZBİRECİKLİ Mehmet, (2013), "Türkiye'de Ticaret Kanunlarında Denetim Anlayışı Üzerine Bir İnceleme", MUFİTAD, Sayı:4, ss. 152-167.

ÖZKOL, Erdal ve Diğ. (2005)," Meslek Etiği Ve Muhasebe Meslek Elemanlarının Etik İlkelere Duyarlılık Düzeyinin Araştırılması", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi ,Mayıs 2005.

ÖZKUL, Fatma Ulucan, Zehra Almalı ÖZDEMİR, (2011), İşletmelerde Hile Riski Yönetimi, Beta Yayınları.

ÖZOCAK, Hulusi, Melih BAŞ, "Muhasebe Ve Denetim Mesleğinde Etik, Bağımsızlık Ve Tarafsızlık", İSMMMO Mali Çözüm Dergisi Sayı No: 56, Temmuz- Agustos- Eylül 2001.

PWC, (2011), Yeni Türk Ticaret Kanunu Geleceği Hazırlayan Bir Düzenleme.

REINSTEIN, Alan, (1999) "Considering the Risk of Fraud: Understanding the Auditor's New Requirements", National Public Accountant, March/April Vol.44 Issue 2, Ss.34–46.

SANLI, Nail ve Barış SİPAHİ, "Türkiye'de Muhasebe Mesleğinin Doğuşu, Gelişmesi ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Bir-

liği (TÜRMOB), İstanbul YMM Odası, Türk Muhasebe ve Denetim Düşüncesinin Son 150 yılı 1850 – 2012, Bildiriler, Editör: Oktay Güvemli.

Securities and Exchange Commission-(SEC) (1998) Maria Mei Wenner Dosyası, http://www.sec.gov/litigation/admin/3440290.txt (Erişim Tarihi: 01.06.2005).

Securities and Exchange Commission-(SEC) (1998) Richard Valade Dosyası http://www.sec.gov/litigation/admin/3440002.txt ((Erişim Tarihi: 01.06.2005).

Securities and Exchange Commission-(SEC) (2000) Cendant Corporation Dosyası http://www.sec.gov/litigation/admin/34-42933.htm (Erişim Tarihi: 03.06.2005).

Securities and Exchange Commission-(SEC) (2000) Bonnie K.Metz Dosyası http://www.sec.gov/litigation/admin/34-43361.htm ((Erişim Tarihi: 03.06.2005).

Securities Exchange Commission-(SEC) (2001) Arthur Andersen Dosyası http://www.sec.gov/litigation/admin/34-44444.htm (Erişim Tarihi: 03.06.2005).

Securities and Exchange Commission-(SEC) (2001) Charles K. Springer Robert ve S.Haugen (Haugen, Springer&Co.,PC) Dosyası, http://www.sec.gov/litigation/admin /34-44858.htm ((Erişim Tarihi: 03.06.2005).

Securities and Exchange Commission-(SEC) (2001) Sunbeam Corporation Dosyası, http://www.sec.gov/litigation/admin/33-7976.htm ((Erişim Tarihi: 03.06.2005).

Securities Exchange Commission-(SEC) (2001a) Arthur Andersen file http://www.sec.gov/litigation/admin/34-44444.htm ((Erişim Tarihi: 3 Haziran 2005)

Securities and Exchange Commission-(SEC) (2002) Worldcom Dosyası, Litigation Release No.17866/November 26 2002, http://www.Sec.Gov/Litigation/Admin (Erişim Tarihi: 04.06.2005).

SELİMOĞLU, Seval K., (1997),” Muhasebede Mesleki Etik Yaklaşımı”, İSMMMO 3. Türkiye Muhasebe Denetimi 1997 Alanya Sempozyumu Bildiri Kitabı Yayın No: 20, İstanbul

SELİMOĞLU, Seval K., (2000), Denetim Firmalarında Kalite Kontrol Standartları, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, 29-36.

SELİMOĞLU, Seval K., (2001), “Muhasebe Eğitiminde Meslek Mensubu Adaylarına Ahlâki Doğruları Kazandırmadaki Rolü”, 20.Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya.

SELİMOĞLU, Seval K. ve Şaban UZAY, (2005), Türkiye’de Muhasebe Denetimi Alanında Yapılan Araştırmalar (1995-2005) ve Seçme Yazılar, İstanbul Serbest Muhasebeci Finansal Müşavirler Odası Yayını, Yayın No: 82, 432 sayfa, İstanbul .

SELİMOĞLU, Seval K., (2006), “Muhasebe Mesleğinin Geleceği: Etik Değerler, Antalya SMMMO Aylık Dergisi.

SELİMOĞLU, Seval K., (2006),” Ethics in Turkish Accounting Practices”, İSMMMO Mali Çözüm Dergisi 17. Dünya Meslek mensubuler Kongresi Özel Sayı, İstanbul.

SELİMOĞLU, Seval K., (2009), Mesleki Değerler ve Etik, TESMER Yayın No 88, Ankara 2009.

SELİMOĞLU, Seval K., Mehmet ÖZBİRECİKLİ, Ganite KURT, Şaban UZAY, Ali ALAGÖZ, Serap YANIK, (2009), Muhasebe Denetimi, Editörler: Seval Kardeş Selimoğlu ve Şaban Uzay, Gazi Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 2. Baskı.

SELİMOĞLU Seval K., (2012), Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2636, Eskişehir.

SELİMOĞLU, Seval K., Mehmet ÖZBİRECİKLİ, Şaban UZAY, Ganite KURT, Ali ALAGÖZ, Serap YANIK, (2013), Muhasebe Denetimi, Editörler: Seval K. Selimoğlu ve Şaban Uzay, Gazi Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı.

SELİMOĞLU, Seval K. ve Şaban UZAY, (2014), Muhasebe Denetimi, Gazi Kitapevi, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara.

SELİMOĞLU, Seval K., (2015), Muhasebe Denetimi ve Finansal Analiz, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2636, Eskişehir.

Sermaye Piyasası Kanunu, Seri: X 22 No.lu Tebliği.

SEZER, Yılmaz, Bağımsız Denetimde Kalite Kontrol Sistemi, http://www.dunya.com/yorum-inceleme/bagimsiz-denetimde-kalite-kontrol-sistemi-254238h.htm

SHELTON, Sandra W. ve Diğ., (2001) "Auditing Firm's Fraud Risk Assessment Practices", Accounting Horizons, Vol.5, No:1, S.19-33.

SPK, Seri:X, No:22, "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ", Resmi Gazete, 12.06.2006, Sayı:26196.

Statement on Auditing Standards No. 99, Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit, www.aicpa.org/antifraud/detection/understanding_new_sas/92.htm (erişim 21.07.2011).

ŞAVLI, Tuba, (2007), "Türkiye'de Kalite Güvence Sisteminin Değerlendirilmesi", İSMMMO Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Antalya.

ŞİRİN Mehmet, (2014), Bağımsız Denetim Standartları, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/Pdf/MehmetSIRIN_Sunum.pdf

TEKİNALP Ünal, (2013), Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul.

The Code of Ethics of the International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA) Handbook, 2014 Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants (2014 IESBA Handbook)

The International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) Handbook, 2014 Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements (2014 IAASB Handbook.

TÜREDİ, Hasan, (2000), Denetim, Trabzon.

Türkiye Denetim Standartları Kurulu, Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları, TÜRMOB

TÜRMOB, (2014), "Gündemde Öne Çıkanlar", 72. Başkanlar Kurulu Toplantısı, 11.06.2014, Ankara, ss.6-7.

TÜRKTAN, Gülden, (1989), "Çağdaş Bağımsız Denetim ve Türkiye'deki Durum", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TÜSİAD, Reel Sektörde İç Denetim Uygulamaları: Tespit ve Öneriler, Şaban Uzay, Yayın No: TÜSİAD-T/2010-05/501), Mayıs 2010, İstanbul.

UZAY, Şaban, (1999), İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, Ankara.

UZAY, Şaban, (2006), "Denetçilerin Denetiminde Yeni Bir Model Olarak Kamu Gözetim Kurulu ve Türkiye'de Uygulanabilirliği" MÖDAV Dergisi, Cilt:8, Sayı:4, ss. 175-210.

UZAY, Şaban, (2007), "Faaliyet Denetimine Genel Bakış", İSMMMO, 8. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 25-29 Nisan 2007, Antalya.

UZAY, Şaban, Ahmet TANÇ ve Mehmet ERCİYES, (2009), "Türkiye'de Muhasebe Denetimi: Geçmişten Geleceğe-1", Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 95, ss. 125-140.Usul Hayrettin, (2013), TFRS Uygulamalı Bağımsız Denetim, Detay Yayıncılık, Ankara.

ÜSTÜNDAĞ, Saim, (2014), "Bağımsız Denetim Sektörünün Sorunları ve Geleceği", İSMMMO, XI. Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İstanbul.

WHITTINGTON Ray, PANY Kurt, (2004), Principles Auditing, Singapore.

WHITTINGTON Ray, PANY Kurt, (2010), Principles of Auditing & Other Assurance Services, 17. Edition, McGraw-Hill Com. Inc., U.S.A.

www.acfe.com/rttn-archive.aspx (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2013)

YILANCI, Münevver, (2003), İç Denetim, Eskişehir

YILANCI Münevver ve diğerleri (2012), Muhasebe Denetim, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2473 (http://ds.anadolu.edu.tr/eKitap/MVU201U.pdf) Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 25-29 Nisan 2007, Antalya.

ZIMBELMAN Mark F., (1997,) "The Effects of SAS No.82 on Auditors Attention to Farud Risk Factors and Audit Planning Decisions" Journal of Accounting Research, Vol:35 Supplement, USA.

BİLİŞSEL-DAVRANIŞÇI KURAM TEMELLİ GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA UYGULAMALARI

EDİTÖR
Doç. Dr. Seval Erden

YAZARLAR
Seval Erden
Ayfer Summermatter
Tuğba Türk
Fazilet Yavuz Birben
Fatma Akca Erol
Hale Nur Kılıç
Muhammet Aykuthan Ulusoy
Ayşenur Karahan Yabanigül
Muhammed Çiftçi

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1702
Eğitim No.: 327
ISBN: 978-605-320-609-5
© 1. Basımdan, Şubat 2017

BİLİŞSEL-DAVRANIŞÇI KURAM TEMELLİ GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA UYGULAMALARI
Editör: Doç. Dr. Seval Erden

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Erden, Seval.
Bilişsel-Davranışçı Kuram Temelli Grupla Psikolojik Danışma Uygulamaları / *Editör: Seval Erden*
1. Basım, vi + 238 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-609-5
1. Bilişsel-Davranışçı Kuram, 2. Grup Çalışması, 3. Psikolojik Danışma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bilişsel-Davranışçı Yaklaşıma Kısa Bir Bakış 1

Bilişsel Davranışçı Temelli Grup Uygulamaları 7

Bölüm 1. Kaygı Bozukluğu Olan Çocukların Ebeveynlerine Yönelik Psiko-Eğitim Programı 9
Doç. Dr. Seval Erden

Bölüm 2. Öfke Denetimi ve Kendini İfade Etme Grup Rehberlik Çalışması: Lise Örneği 41
Uzm. Psk. Danışman Ayfer Summermatter

Bölüm 3. Fiziksel İstismarı Önleme Amaçlı Olumlu Ebeveynlik Tutumları Müdahale Programı 65
Uzm. Psk. Danışman Tuğba Türk

Bölüm 4. Mükemmeliyetçilik Temalı Grup Çalışması: Üstün Yetenekli Çocuklar Örneği 91
Uzm. Psk. Danışman Fazilet Yavuz Birben

Bölüm 5. Sosyal Beceri Psiko-Eğitim Programı: Üniversite Örneği 115
Uzm. Psk. Danışman Fatma Akca Erol

Bölüm 6. Duyguları Tanıma ve İfade Etme: Grupla Psikolojik Danışma Uygulaması 135
Uzm. Psikolog Hale Nur Kılıç

Bölüm 7. Öfke Davranışı Sergileyen Ortaokul Öğrencilerine Grupla Psikolojik Danışma 167
Uzm. Psk. Danışman Muhammet Aykuthan Ulusoy

Bölüm 8. "Duyguların Farkına Varmak ve Kabul Etmek" Temalı Grup Çalışması 195
Uzm. Psikolog Ayşenur Karahan Yabanigül

Bölüm 9. Öğrenilebilen Beceri Olarak Atılganlık: Bir Psiko-Eğitim Programı 217
Uzm. Psk. Danışman Muhammed Çiftçi

Uygulamalar, farklı yaş grupları ve gelişim özellikleri gösteren bireylerle, farklı sorunlara yönelik geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Pek çoğu deneysel modelde hazırlanan ve sınanan bu programların, bilimsel etkililiği de ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

Akkoyunlu, S. ve M. H. Türkçapar (2012). Bir teknik kanıt inceleme. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi, 1*, 184-190.

Akkoyunlu, S. ve M. H. Türkçapar (2013). Bir teknik olarak alternatif düşünce. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi, 2*, 53-59

Beck, J. S. (2001). *Bilişsel terapi: Temel ilkeler ve ötesi* (Çev. N. Hisli Şahin, F. Balkaya ve A. İlden-Koçkar). Ankara: Türk Psikologlar Derneği

Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları.* (Çev. T. Ergene), Ankara: Mentis Yayıncılık.

David, D. (2003). Rational emotive behavior therapy: The view of a cognitive psychologist. In W. Dryden(Ed.), *Rational emotive behaviour therapy: Theoretical developments* (pp. 130–160). New York: Brunner-Routledge.

David, D., McMahon, J., Macavei, B., & Szentagotai, A. (2005). Cognitive restructuring and mental contamination:An empirical re-conceptualization. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, *23*(1), 21–56.

Ellıs, A. (1993), "Reflections on rational emotive therapy", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *61*(2), 199–201.

Ellıs, A. (1997), "Using Rational Emotive Behavior Therapy techniques to cope with disability", *Professional Psychology: Research and Practice, 28*(1), 17–22.

Eysenck, M. W., & Keane, M. T. (2000). *Cognitive psychology: A student's handbook* (4th ed.). Hove, UnitedKingdom: Psychology Press.

Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik danışma: Kapsamlı bir meslek* (6. Baskı), (Ed. N. Voltan-Acar). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Köroğlu, E. (2013). *Bilişsel - davranışçı psikoterapiler. Temel kavramlar, temel yaklaşımlar.* Ankara: HYB.

Leahy, R. L.(2007). *Bilişsel terapi ve uygulamaları.* (T. Özakkaş, Çev. Ed.). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Savaşır, I., Soygüt, G. ve Kabakçı, E. (2003). *Bilişsel-davranışçı terapiler.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları

Sungur, M. Z. ve Aker, T. (2003) Bilişsel ve davranışçı terapiler: Dünden yarına. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi; 11(Ek 2),* 3-4

Türkçapar, M. H. (2012). *Bilişsel terapi temel ilkeler ve uygulama.* Ankara: HYB Basım Yayın.

Türkçapar, M. H., & Sargın, A. E. (2012) Bir teknik: Sokratik sorgulama-Yönlendirilmiş Keşif. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi,* 1, 15- 20.

KAYNAKLAR

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: Author.

Azar, S. T., Nix, R. L., & Makin-Byrd, K. N. (2005). Parenting schemas and the process of change. *Journal of Marital and Family Therapy*, *31*(1), 45–58.

Barmish, A. J., & Kendall, P. C. (2005). Should parents be co-clients in cognitive behavioral therapy for anxious youth? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34,* 569–581.

Beck, J. S. (2001). *Bilişsel terapi: Temel ilkeler ve ötesi* (Çev. N. Hisli Şahin, Çev. Ed. F. Balkaya ve A. İlden Kockar). Ankara: Turk Psikologlar Derneği Yayınları.

Beidel, D. C., Turner, S. M., & Morris, T. L. (2000). Behavioral treatment of childhood social phobia. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68,* 1072-1080.

Ben-Porath, D. D. (2010). Dialectical behavior therapy applied to parent skills training: Adjunctive treatment for parents with difficulties in affect regulation. *Cognitive and Behavioral Practice*, *17*(4), 458–465.

Berman, S. L., Weems, C. F., Silverman, W. K., & Kurtines, W. K. (2000). Predictors of outcome in exposure-based cognitive and behavioral treatments for phobic and anxiety disorders in children. *Behavior Therapy, 31,* 713-731.

Bowlby, J. (1969-1980). *Attachment and loss*. (Cilt 1-3). New York: Basic Books.

Bögels, S. M. & Brechman-Toussaint, M. L. (2006) Family issues in child anxiety: Attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. *Clinical Psychology Review, 26,*834-856.

Choate, M. L., Pincus, D. B., Eyberg, & Barlow, D. H. (2005). Parent-child interaction therapy for treatment of separation anxiety disorder in young children: A pilot study. *Cognitive and Behavioral Practice, 12,* 126-35.

Creswell, C., & Cartwright-Hatton, S. (2007). Family treatment of child anxiety: Outcomes, limitations and future directions. *Clinical Child and Family Psychology, 10,* 232–252.

David, D. (2003). Rational emotive behavior therapy: The view of a cognitive psychologist. In W. Dryden(Ed.), *Rational emotive behaviour therapy: Theoretical developments* (pp. 130–160). New York: Brunner-Routledge.

Erden, S. (2015). Awareness: The effect of group counseling on awareness andacceptance of self and others. Procedia - *Social and Behavioral Sciences, 174, 1465-1473*

Eysenck, M. W., & Keane, M. T. (2000). *Cognitive psychology: A student's handbook* (4th ed.). Hove, UnitedKingdom: Psychology Press.

Field, A., & Cartwright-Hatton, S. (2008). Shared and unique cognitive factors in social anxiety. *International Journal of Cognitive Therapy, 1,* 206–222.

Gar, N. S & Hudson, J.L. (2008). An examination of the interactions between mothers and children with anxiety disorders. *Behaviour Research and Therapy, 46*(12), 1266-1274.

Gavita, O. A., & Joyce, M. R. (2008). A review of the effectiveness of group cognitively enhanced behavioralbased parent programs designed for reducing disruptive behavior in children. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, *8*(2), 185–199.

Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik danışma: Kapsamlı bir meslek* (6. Baskı, Çev. Ed. N. Voltan-Acar). Ankara: NOBEL Akademik Yayıncılık.

Geçtan, E. (2012). *Psikanaliz ve sonrası. İstanbul:* Metis Yayıncılık. .

Khanna, M.S. & Kendall, P.C. (2009) Exploring the role of parent training in the treatment of childhood anxiety. *Journal of Consulting Clinical Psychology, 77*, 981-986.

Kendall, P.C. & Hedtke, K. A. (2006). *Coping cat workbook*. (2nd Ed.). USA, Ardmore: Workbook Pub. Inc.

Kendall, P.C., Hudson. J.L, Gosch, E., Flannery-Schroeder, E., & Cynthia, S. (2008) Cognitive-behavioral therapy for anxiety disordered youth: A randomized clinical trial evaluating child and family modalities. *Journal of Consulting Clinical Psychology, 76,* 282-297.

Kendall, P. C. & Pimentel, S. S. (2003). On the physiological symaptom constellation in youth with generalized anxiety disorder (GAD). *Journal of Anxiety Disorders, 17,* 211-221.

Kim-Cohen, J., Caspi, A., Moffitt, T. E., Harrington, H., Milne, B. J., & Poulton, R. (2003). Prior juvenile diagnoses in adults with mental disorder:Developmental follow-back of a prospective-longitudinal cohort. *Archives of General Psychiatry, 60*(7), 709-717.

Lester, K. J., Field, A. D., Oliver, S., & Cartwright-Hatton, S. (2009). Do anxious parents interpretive biases towards threat extend into their child's environment? *Behaviour Research and Therapy, 47,* 170–174.

Mallinckrodt, B., & Wei, M. (2005). Attachment, social competencies, social support, and psychological distress. *Journal of Counseling Psychology, 52*, 358 –367.

McLeod, C & Mathews, A. (2012). Cognitive bias modification approaches to anxiety. *Annual Review Clinical Psychology, 8, 189*-217.

Mikulincer, M., Shaver, P. R., & Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development, and cognitive consequences of attachment related strategies. *Motivation Emotions, 27 (2),* 77-102.

Moore, P. S., Whaley, S. E., & Sigman, M. (2004). Interactions between mothers and children: Impacts of maternal and child anxiety. *Journal of Abnormal Psychology, 113,* 417–476.

Murray, L., Creswell, C., & Cooper, P. (2009). The development of anxiety disorders in childhood: An integrative review. *Psychological Medicine, 39,*1413–1423.

Ollendick, T. H., Grills, A. E., & King, N. J. (2001). Applying developmental theory to the assessment and treatment of childhood disorders: Does it make a difference? *Clinical Psychology and Psychotherapy, 8,* 304-314.

Oltmans, T. F. & Emery, R. E. (2012). *Abnormal psychology.* (7th. Ed.), Pearson, New Jersey.

Öngider, N. & Baykara, B. (2015). Anksiyete tanısı almış çocuklar üzerinde bilişsel davranışçı grup terapisinin etkililiği. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi, 1,* 26-37.

Sanders, M. R. (2008). "Triple P-Positive Parenting Program as a public health approach to strengthening parenting". *Journal of Family Psychology.* 22 (3), 506–517.

Türkçapar, H. (2012). *Bilişsel terapi.* Ankara: HYB Basım

Vander Stoep, A., Weiss, N. S., McKnight, B., Beresford, S. A. A., & Cohen, P. (2002). Which measure of adolescent psychiatric disorder—diagnosis, number of symptoms, or adaptive functioning—best predicts adverse young adult outcomes? *Journal of Epidemiology and Community Health, 56,* 56-65.

Wood, J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W. C., & Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings and future directions. Journals *Child Psycholgy Psychiatry, 44,* 134-51.

Wood, J.J., Pıancentini, J. C., Southam-Gerow, M., Chu, B. C. & Sigman, M. (2006). Family cognitive behavioral therapy for child anxiety disorders. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 45 (3),* 314-321.

Waters, A. M., Louise, A. F., Trisha, A., Vanessa, E., & Cobham, E. (2009). Cognitive-behavioural therapy for young children with anxiety disorders: Comparison of a child- parent condition versus a parent only condition. *Behaviour Research and Therapy, 47, 654–662*

Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2009). Şema *terapi.* (Çev. Ed. T. Özakkaş). İstanbul: Litera Yayıncılık

3. İşlem:
   - Lider son kişinin elinden yumağı alarak, yumağı geriye sarmaya başlar
   - Yumağı geriye sararken 7 haftalık grup çalışmalarında amaçlanan kazanımları sayar.
   - Tüm işaret parmaklarını çözer.
4. İşlem:
   - Başparmağı çözerek geriye toplama görevini grup üyeleri yapar.
   - Her bir grup üyesi diğerine kadar yumağı çözerken "buradan hayatıma aktardığım …..dır." der.
   - Böylece tüm yumak yeniden toplanmış olur (Yaratıcı drama etkinliklerinden uyarlanmıştır)

KAYNAKÇA

Acar, N. V. (2002).*Grupla psikolojik danışmada alıştırmalar, deneyler.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Akgül, H (2005). *Deneysel olarak sınanmış grupla psikolojik danışma ve rehberlik programları* (Edt. Erkan ve Kaya). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Avcı, D. (2012). Bilişsel tekniklere dayalı öfke ile baş etme programının ergenlerin ruh sağlığına etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tez*i. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Beck, A.T. (2005). *Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar.* (Çev. Özakkaş ve Türkcan). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Beck, A. T., Freeman, A. ve Davis, D. D. (2008). *Kişilik bozukluklarının bilişsel terapisi*. (Çev. Özakkaş, Yalçın, Akçay). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Biaggio, A. M. B. (2005). Anxiety, anger, and moral judgment. (Edt. C. Spielberg & I. Sarason). In *Stress and Emotion Anxiety, Anger and Curiosity*, pp. 31-44. ABD: Routledge Taylor & Francis Group.

Cummins, P. (2006). The tuesday group. (Edt. Cummins, P.) In *Working with anger a constructivist approach. pp.*13-24. England: Johnwiley&Sons, Ltd.

Greenglass, E. R. (2005). The expression and management of anger and hostility: psychological ımplications. (Edt. C. Spielberg & I. Sarason) In *Stress and emotion anxiety, anger and curiosity, pp.* 123-142. ABD: Routledge Taylor & Francis Group.

Jongsma, A.E., Peterson, L.M., Mclnnis, W.P. ve Bruce, T.J. (2014). Çocuk psikoterapisi tedavi planlayıcısı (Çev. Yıldırım, A.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karataş, Z. (2009).Bilişsel davranışçı teknikler kullanılarak yapılan öfke yönetimi programının ergenlerin saldırganlığını azaltmadaki etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 26, 12-24.

Köroğlu E. (2011). *Bilişsel-davranışçı psikoterapiler: Temel kavramlar, temel yaklaşımlar.* Ankara: HYB Yayıncılık.

Leahy, L.R. (2004). *Bilişsel terapi ve uygulamaları.* (Çev. Edt. Özakkaş, T.). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Leahy L. R. (2007). *Bilişsel Terapi Yöntemleri*. (Çev. Edt. Köroğlu ve Türkçapar). Ankara: HYB Yayıncılık.

Özmen, A. (2009). Anger: The theoretical approaches and the factors causing the emergence in ındividuals. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 39 (1), 39-56.

Sarısoy, M. (2011). Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin ruhsal belirti düzeylerine etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ege Üniversitesi, İzmir.

Selby, G. (2006). Time and tools? : Tools and time? (Edt. P. Cummins). In *Working with anger a constructivist approach,* pp.45-64. England: Johnwiley&Sons, Ltd.

Sütçü, T. S. (2006). Ergenlerde öfke ve saldırganlığı azaltmaya yönelik bilişsel davranışçı bir müdahale programının etkililiğinin değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ege Üniversitesi, İzmir.

Şahin, H. (2006) Öfke denetimi eğitiminin çocuklarda gözlenen saldırgan davranışlar üzerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 3 (26), 47-61.

Türkçapar, H. M. (2015). *Bilişsel terapi.* Ankara: HYB Yayıncılık.

Ek 1: Öfke Gözlem Formu

Neye veya kime öfkelendim?	**Beni öfkelendiren neydi?**	**Öfkelendiğim an zihnimden neler geçiyordu?**	**Öfkelendiğimde hangi duyguları hissettim?**	**Öfkelendiğimde fiziksel olarak vücudumda neler hissettim?**
Örnek olay: *Arkadaşlarım bana haber vermeden kantine gittiler. Öğle yemeğine tek başıma gittim.*	*Beni önemsememeleri, yokmuşum gibi davranmaları*	*Hep bunu yapıyorlar, beni çağırmaları gerekirdi, beni önemsemiyorlar*	*Kırgınlık, kızgınlık, yalnızlık*	*Kalbim hızlı hızlı attı, başımın ağrıdığını hissettim, kaslarımın gerildiğini hissettim.*

Süreç: Önceki oturum ve ödev üzerinde konuşulur. Çatışma yaşama durumlarında kendilerini gözlemlediklerinde, çatışma yaşadıkları durumlarda ne tür tepkiler verdiklerini tanımlamaları ve nasıl sonuçlar elde ettikleri sorulur. Daha sonra Johnson ve Johnson (1994) çatışma çözmeye ilişkin geliştirdikleri taktiklere dayanan ''EK XIII: Çatışma durumlarıyla başa çıkmada kullanılan taktikler'' isimli form grup üyelerine dağıtılır. Bu form üzerinden günlük hayattaki çatışma durumlarına her bir taktiği uyarlamaları istenir. Daha sonra ''Ek XIV: Senaryo Formları'' dağıtılır ve senaryodaki rolleri oynamaları istenir. Kullanılan çatışma çözme stratejilerinin hangi türe ait olduğu, hangisinin daha etkili olduğu ve ne gibi sonuçlar elde edebilecekleri üzerine konuşulur. Çatışma çözmenin ancak hem ebeveynin hem de çocuğun kazanan taraf olduğunda doğru olduğu söylenir. Oturum özetlenerek sonlandırılır.

8. Oturum

Amaç:

- Oturumların genel değerlendirmesini yapma
- Çocuğuna mektup
- Grubun sonlanmasına hazırlanma

Teknik ve egzersizler:

Materyaller: Kâğıt, kalem

Süreç: Öncelikle bir önceki oturumun özeti yapılır. Daha sonra verilen ev ödevi üzerinden konuşulur. Bu oturumun son oturum olduğu vurgusu yapılarak, tüm oturumların genel bir değerlendirmesi yapılır. Grup yaşantısı boyunca kendilerinde ne gibi değişimler meydana geldiği sorulur ve grup sürecinin katkılarını hayatlarının diğer alanlarına nasıl uygulayabilecekleri tartışılır. Grup üyelerinden grup sürecinde yaşadıklarından yola çıkarak çocuklarına mektup yazmaları istenir. İsteyen grup üyeleri mektuplarını okuyarak grupla paylaşır. Artık son oturum olması nedeniyle gruba veda etmekle ilgili duygu ve düşüncelerini paylaşmaları beklenir. Daha sonra grubun olduğu odaya ebeveynlerin çocukları davet edilir. Her bir çocuktan ebeveyninin grup yaşantısını bir nesneye benzetmesi ve neden bu nesneye benzettiğini söylemesi istenir. Bunu duymanın ebeveynler üzerindeki etkisi üzerine konuşulur. Grup üyeleri ve grup lideri vedalaşarak oturum sonlandırılır.

KAYNAKÇA

Azar, S.T. (1997). A cognitive behavioral approach to understanding and treating parents who physically abuse their children. (D. A. Wolfe, R. J. McMahon,R. DeV Peters,

eds.). *Child abuse: new directions in prevention and treatment across the lifespan*. (pp. 79-101). Sage publications.

Branch,R. & Willson, R. (2010). *Cognitive behavioural therapy for dummies*. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd.

Calkins , A. W., Park , J. M., Wilhelm, S. & Sprich, S. E. (2016). Basic principles and practice 2 of cognitive behavioral therapy. (T. J. Petersen, S. E. Sprich & S. Wilhelm Eds). *The Massachusetts general hospital handbook of cognitive behavioral therapy.* (pp. 5-14).New York: Humana Press.

Collier, P. (1995). Emotioanl abuse: identification and assessment in an education setting. (P. Farrell, Ed.). *Children with emotional and behavioural difficulties: strategies for asseseement and intervention.* London: The Falmer Press.

Cully, J.A., & Teten, A.L. (2008). *A Therapist's Guide to Brief Cognitive Behavioral Therapy.* Houston: Department of Veterans Affairs South Central MIRECC.

Dünya Sağlık Örgütü. (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence, [Çevrim-içi: 83 http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf], Erişim tarihi: 14 Haziran 2016.

Eija, P. & Flinck, A. (2006). Identifying physical maltreatment of children and intervening hospital. In S. M. Sturt (Ed.), *Child abuse: new research.* (pp. 133-145). New York: Nova Science Publishers, Inc.

Giardino, A. P., Lyn, M. A. & Giardino, E. R. (2010). Child abuse and neglect. (A. P. Giardino, M. A. Lyn, & E. R.Giardino, Eds.). *A practical guide to the evaluation of child physical abuse and neglect.* (3-30 pp.). New York: Springer.

Gordon, T. (2007). *Etkili ana baba eğitiminde uygulamalar.* (E. Aksay, çev.). (14. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Hart, S.N.&Bassard, M. R.(1991). Psychological maltreatment: progress achieved. *Development and Psychopathology,* 3, 61-70.

Kolko, D. (2003). Individual Child and Parent Physical Abuse-focused Cognitive-Behavioral

Treatment. In Saunders, B.E., Berliner, L., & Hanson, R.F. (Eds.). *Child Physical and Sexual Abuse: Guidelines for Treatment* (Final Report: January 15, 2003). (43-45). Charleston, SC: National Crime Victims Research and Treatment Center.

Kolko, D., & Swenson, C. C. (2002). *Assessing and treating physically abused children and their families: A cognitive-behavioral approach*. Sage Publications.

Leahy, R. L. (2003). *Bilişsel terapi ve uygulamaları.* (H. Hacak, M. Macit ve F. Özpilavcı) İstanbul: Litera Yayıncılık.

Newton,S. & Gerrits, J. (2011) . *Child abuse :straight talk about*. China: Crabtree Publishing Company

Özer, K. (1994). Sürekli öfke (sl-öfke) ve öfke ifade tarzı (öfke-tarz) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi,* 9 (31), 26-35.

Öztekin, H. (2016). *Gevşeme teknikleri: hayatınızın mimarı siz olun*. Antalya: Nokta ekitap.

Polat,O. (2001). *Çocuk ve şiddet.* İstanbul : Der Yayınları.

Runyon, M.K., Deblinger, E., Ryan,E.E., & Thakkar-Kolar,R. (2004). An overvıew of chıld physical abuse developing an ıntegrated parent-child cognitive-behavioral treatment approach. *Trauma, Violence, & Abuse,* 5(1), 65-85. DOI: 10.1177/1524838003259323.

Seng, A. C., & Prinz, R. J. (2008). Parents who abuse: what are they thinking?.*Clinical child and family psychology review*, 11(4), 163-175.

Somers, J. & Querée, M.(2007). *Cognitive behavioural therapy, core ınformation document.* Vancouver: Centre for Applied Research in Mental Health and Addictions (CARMHA).

Şahin, N. H., Durak, A. (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: üniversite öğrencileri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (34), 56-73.

Wolfe, D. (2003). Parent-Child Education Program for Physically Abusive Parents. In Saunders, B.E., Berliner, L., & Hanson, R.F. (Eds.). *Child Physical and Sexual Abuse: Guidelines for Treatment (Final Report: January 15, 2003).* (78-80). Charleston, SC: National Crime Victims Research and Treatment Center.

Wright, J. H., Basco, M. R. & Thase, M. E. (2006). *Learning cognitive-behavior therapy: an ıllustrated guide.* Washington, DC: American Psychiatric Publishing, Inc.

Yılmaz Irmak, T. (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Young, J. E., Klosko, J. S. & Weishaar, M. E. (2013). *Şema terapi.* (2. Baskı). İstanbul: Litera yayıncılık.(Orijinal yayın basım tarihi: 2003).

yazan bu öğrenci sorunu çözmek için bir şey yapmayacağını söylediğinde grupta hem çözülmek istenmeyen (örnekteki gibi), hem de çözülmesi mümkün olmayan (bir yakınını kaybetmek gibi) problemlerin problem olarak tanımlanmasının anlamsızlığına dair farkındalık oluşur. Sorun çözme raporunun diğer aşamaları için de alternatif düşünceler oluşturulur. Ayrıca bu etkinlik birden fazla çözüm yolu olduğunun somut bir göstergesi olarak da grup sürecine işlevsel katkı sağlar. Grup bir sonraki haftaya kadar süreç boyunca kazanılan bilgilerin ve yeni edinilen yaşantıların gözden geçirilmesi ödeviyle dağılır.

Değerlendirme: Grup üyelerinin bir kısmının kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerini ilişkilendirip ilişkilendirmediklerine dikkat çekilir. Sistematik düşünmemenin hayatı zorlaştırdığına dair paylaşımda bulunulur.

8. Oturum

Hedefler: Son oturum olan bu oturumun hedefi, süreç boyunca mükemmeliyetçilik, otomatik düşünceler, kanıt arama, alternatif düşünceler üretme gibi konuların özetlenmesi ve değerlendirme verileri alınmasıdır.

Süreç: Son oturumda önce grup üyelerinin son oturuma kadar yaşadıkları sürece dair kazanımlarını dile getirmeleri istenilir. Daha sonra öğrencilere bölüm yazarı tarafından hazırlanan cümle tamamlama formu (Ek 10) ve grup yaşantılarını bir metafora benzeterek (Ek 11) gerekçelerini belirtebilecekleri cümleleri tamamlayabilecekleri form verilerek doldurmaları beklenir. Grup üyelerinden gelen geri bildirimlerin özetlendiği, sürece dair grup liderinin gözlemlerini paylaştığı bir kısa konuşmanın ardından iyi dilekler alınarak katılım belgelerinin (Ek12) sunulmasıyla süreç tamamlanır.

Değerlendirme: Üyelerin süreçteki bilişsel, duyuşsal ve davranışsal kazanımlarına dair geri bildirimleri alınarak süreç değerlendirilir.

KAYNAKÇA

Altun, F. (2010). Üstün *yetenekli öğrencilerin mükemmeliyetçilik özellikleri, okul motivasyonları,* öğrenme *stilleri ve akademik başarıları.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Baker, J. A. (1996). Everyday stressors of academically gifted adolescents. *Journal of Secondary Gifted Education,* 7 (2), 356-368.

Bencik, S. (2006). *Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Cox, B. J., Enns, M. W., & Clara, I. P. (2002). The multidimensional structure of perfectionism in clinically distressed and college student samples. Psychological assessment, 14(3), 365-373.

Corey, G. (2000). Theory and practice of group counselling. Belmond, CA: Wadsworth/ Thompson Lerning.

Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C. ve Rosenblate, R. (1990). The Dimensional of perfectionism. Cognitive Therapy and Research, 14(5), 449-468.

Hamachek, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. Psychology: A Journal of Human Behavior. 15(1), 27-33.

Hamarta, E. (2009). Ergenlerin sosyal kaygılarının kişilerarası problem çözme ve mükemmeliyetçilik açısından incelenmesi. İlköğretim Online, 8(3), 729-740.

Hollender, M. H. (1965). Perfectionism. Comprehensive Psychiatry, 6, 94-103.

Kahraman, S. (2013). Üstün yetenekli 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin çoklu zekâ alanlarına göre mükemmeliyetçilik düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kırdök, O. (2004). Olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik ölçeği geliştirme çalışması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Locicero, K. A., ve Ashby, J.S. (2000). Multidimensional perfectionism in middle school age gifted students: A comparison to peers from the general cohort. Roeper Review, 22(3), 182-191.

Lyneham, H.J., Abbott, M.J., Wignall, A. ve Rapee, R.M., (2009). Serinkanlı Çocuklar – Çocuk El Kitabı. (E.G. Kapçı, ve R.İ. Uslu,Çev.). www.centreforemotionalhealth.com.au

Mendaglio, S. (2007). Should perfectionism be a characteristic of giftedness?. Gifted Education International, 23(3), 89-100.

Mısırlı-Taşdemir, Ö. ve Özbay, Y. (2003). Üstün Yetenekli Çocuklarda, Mükemmeliyetçilik,

Sınav Kaygısı, Benlik Saygısı, Kontrol Odağı, Öz Yeterlilik ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Morrill, W. H., Oetting, E. R., & Hurst, J. C. (1974). Dimensions of counselor functioning. The Personnel and Guidance Journal, 52(6), 354-359.

Nelson-Jones, R. (1982). Danışma psikolojisi kuramları (Çev. Ed. Füsun Akkoyun). Ankara: Pegem Kitabevi.

Oğurlu, Ü., Sevgi-Yalın, H. ve Yavuz-Birben, F. (2015). Üstün yetenekli çocukların mükemmeliyetçilik özelliklerinin aile tutumu ile ilişkisi. Turkish Studies, 10 (7), 51-764.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 21-1-2016. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_son.pdf

Parker, W. D. (1997). An emprical typology of perfectionism in academically talented children. American Educational Research Journal, 34(3), 545-562.

Parker, W. D., ve Mills, C. J. (1996). The insidence of perfectionism in gifted students. Gifted Child Quarterly, 40, 194-199.

Rice, K. G., Ashby, J. S., & Slaney, R. B. (1998). Self-esteem as a mediator between perfectionism and depression: A structural equations analysis. Journal of counseling psychology, 45(3), 304.

Roedell, W. C. (1984). Vulnerabilities of highly gifted children. Roeper Review, 6(3), 127-130.

Siegle, D., ve Schuler, P. A. (2000). Perfectionism differences in gifted middle school students. Roeper Review, 23(1), 39-44.

Silverman, L.K.(1995). Perfectionism. In J. Chan, R. Li, & J. Spinks (Eds.), Maximizing potential. Proceedings of the 11th World Conference on Gifted and Talented Children (pp. 417-423). Hong Kong: University of Hong Kong, 1997. (Invited address.)

Slade, P. D., & Owens, R. G. (1998). A dual process model of perfectionism based on reinforcement theory. Behavior modification, 22(3), 372-390.

Şirin, A.B. (2011). Mükemmeliyetçilikle İlgili Psikoeğitim Programının ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin mükemmeliyetçilik düzeyleri ve akademik başarılarına etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Türk Dil Kurumu (TDK), (2004). Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Toplu, E. (2013). Üstün yetenekli ergenlerde görülen mükemmeliyetçi tutumlar ve problem çözme becerilerinin psikolojik iyilik hâli ile ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yeşilyaprak, B. (2008). Eğitimde rehberlik hizmetleri. (16.Baskı). Ankara: Nobel.

Otomatik düşünceler. 21.01.2016, https://www.psikonet.com/otomatik-dusunceler_nedir-154.html

kında bilgi alınır. Toplum önünde konuşma korkusunun nasıl yenileceği hakkında fikir birliği sağlanır ve önerilerde bulunulur. Burada özellikle düşünce hatalarına vurgu yapılır ve oturumlarda yapılan nefes egzersizlerinin önemi vurgulanır.

8. Oturum: Sonlandırma

Oturumun Amaçları: Oturumları, üyeleri ve danışmanı değerlendirmek, oturumlardan kazanımlar elde etmek, program için öneriler geliştirmek

Kullanılan Teknik ve Egzersizler: Gevşeme egzersizi, gözlem ve değerlendirme

Materyaller: A4 kâğıdı, kalem, boya kalemleri

Süreç:

1. Tüm oturumların genel özeti yapılır.
2. Kazanımlar nelerdir? Kendinde fark ettiğin değişimler var mı? Neler öğrendin? Beklentilerini karşıladı mı? Amaçların yerine geldi mi gibi sorular sorularak paylaşım ortamı sağlanır ve genel olarak sürece ve oturumlara dair değerlendirme yapılır.

   Kapanış etkinliği: "Mektup yazmak". Bu etkinlik için her bir üyenin ismi kâğıtlara yazılır ve bir torbada karıştırılır. Üyeler bu torbadan bir isim çeker ve adını çektiği kişiye 8 haftalık oturumlar süresince gözlemlediği olumlu becerileri içeren bir mektup yazar. Bu mektupta isteğe göre görsel materyaller de kullanılabilir.
3. Yazılan bu mektuplar /görsel materyaller üyeler tarafından okunur.
4. İlk oturumda uygulanan envanterin son testi uygulanır.
5. Danışman üyelere katılımlarından dolayı teşekkür eder ve grup hakkında değerlendirmede bulunur. Bireysel olarak da üyeler hakkındaki düşüncelerini grupla paylaşır. Gevşeme egzersizi ile oturum tamamlanarak üyelere katılım belgeleri (Ek-13) dağıtılır.

KAYNAKLAR

Dikmeer, İ.D. (1997). *Sosyal Beceri Eğitiminin Sosyal İçe Dönük Ergenlerinin*

İçedönüklük Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Göktaş, İ. (2015). *Aile Katılımı ve Sosyal Beceri Eğitimi Programlarının Tek Başına ve Birlikte 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerileri ve Anne- Çocuk İlişkileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Gülaçtı, F. (2009). *Sosyal Beceri Eğitimine Yönelik Programın Üniversite*

Öğrencilerinin, Sosyal Beceri, Öznel ve Psikolojik İyi Olma Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Köroğlu, E. (2011). *Bilişsel Davranışçı Psikoterapiler.* Ankara: HYB Basım Yayın.

Sertelin Mercan, Ç. (2007). *Bilişsel- Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Sosyal ,*

Beceri Eğitiminin Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeyine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tagay, Baydan ve Voltan Acar. (2010). Sosyal Beceri Programının (BLOCKS)

İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 2(3), 19-28.

Türkçapar, H. (2014). *Bilişsel Terapi.* Ankara: HYB Basım Yayın.

Liberman ve Martin (1992). Social Skills Training. *Behavioral Healt Recovery*

management Project an Initiative of Fayette Companies, Peoria, IL; Chestnut Health Systems, Bloomington, IL; and the University of Chicago Center for Psychiatric Rehabilitation. 1-20.

Yüksel, G. (1997). *Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri*

Düzeyine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

kunduğunuzu, kokladığınızı ve hoş sesler duyduğunuzu hayal edin. Kendinizi sakin ve mutlu hissediyorsunuz. Hayalinizde etrafınıza bir kez daha bakın. Buranın sizin özel yeriniz olduğunu ve her zaman burada olacağını unutmayın. İstediğiniz zaman buraya dönebilirsiniz. Hazır olduğunuzda gözlerinizi açın."

Ona Bir Hediye Ver[23]*:* Üyelerden bir çember oluşturmaları istenir. Her üye sağ yanındakine, konuşmadan sadece mimik, jest ve hareketlerle bir hediye verir.

Materyaller: "Bir Film" aktivitesi için resim kâğıtları, boya kalemleri, "Yaşantım ve Duygularım Çalışma Formu" (EK 14), "Bugünkü Yaşantılara İlişkin Duyguların Farkına Varma" aktivitesi için dinlendirici bir müzik, "Eğitim Değerlendirme Formu" (EK 15)

Süreç

Üyelere oturum hedefleri açıklanır ve "Bir Film" adlı resimli aktiviteye başlanır. Üyeler bu aktivitede hayatlarındaki önemli sahneleri resmederler. Aktivite sonunda bu önemli sahnelerle ilgili sorular sorulur ve üyeler grup içinde paylaşımda bulunurlar. "Bugünkü Yaşantılara İlişkin Duyguların Farkına Varma" aktivitesinde, üyelerden kendi hayatlarındaki bazı alanları, bu kez dinlendirici müzik eşliğinde hayal etmeleri istenir.

Ardından "Gevşeme Egzersizleri"ne geçilir. Bu egzersizlerde, öncelikle üyelere nasıl derin nefes alabilecekleri uygulama yapılarak öğretilir. Sonra, üyeler verilen yönergelerle gözleri kapalı bir şekilde kaslarını gevşetirler. Kas gevşeme egzersizlerinde gözleri kapalı olan üyelere, gözlerinin bir süre daha kapalı olması gerektiği söylenir ve "Güvenli Yer" aktivitesine geçilir. Aktivite sonunda gözlerini açan üyeler, aktivite hakkında hissettiklerini grupla paylaşırlar.

Oturum sonlanırken "Ona Bir Hediye Ver" isimli veda aktivitesi uygulanır. Tüm aktiviteler bittikten sonra üyeler ve lider, program ve grup hakkında duygu ve düşüncelerini paylaşır. Oturum sonunda üyelere doldurmaları için "Eğitim Değerlendirme Formları" dağıtılır.

KAYNAKÇA

Altınay, D. (2013). *Psikodrama 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknikler*. İstanbul: Sistem yayıncılık.

Campos, B., Schoebi, D., Gonzaga, G.C., Gable, S.L., & Keltner, D. (2015). Attuned to the positive? Awareness and responsiveness to others' positive emotion experience and display. *Motivation & Emotion, 39,* 780–794.

Çeçen, R. (2002). Duygular insan yaşamında neden vazgeçilmez ve önemlidir? *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(9), 164–170.

[23] Bu aktivite Altınay, D. 2013, "Psikodrama: 400 Isınma Oyunu ve Yardımcı Teknik" kitabından alınmıştır.

Karapınar, A. Ş. (2007*). Yaratıcı drama ile anne-baba eğitimi uygulama rehberi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karstad, S.B., Wichstrøm, L., Reinfjell, T., Belsky, J. & Berg-Nielsen, T.S. (2015). What enhances the development of emotion understanding in young children? A longitudinal study of interpersonal predictors. *British Journal of Developmental Psychology, 33*, 340–354.

Köroğlu, E. (2015). *Akılcı duygulanım davranışçı terapi*. Ankara: HYB Yayıncılık.

Lench, H.C., Tibbett, T.P. & Bench, S.W. (2016). Exploring the toolkit of emotion: What do sadness and anger do for us? *Social and Personality Psychology Compass, 10*(1), 11–25.

Navaro, L. (2001). *Gerçekten beni duyuyor musun?*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Nichols, M. P. (2013). *Aile terapisi: Kavramlar ve yöntemler* (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Satir, V. (1983). *Temel aile terapisi* (S. Yeniçeri, Çev.) İstanbul: Beyaz Yayınları.

Schields, S.A. (2012). Gender and emotion: What we think we know, what we need to know, and why it matters. *Psychology of Women Quarterly, 37* (4), 423–435.

Szczygieł, D., Buczny, J. & Bazinska, R. (2012). Emotion regulation and emotional information processing: The moderating effect of emotional awareness. *Personality and Individual Differences, 52*, 433–437.

Türkçapar, M.H. (2014). *Bilişsel terapi, temel ilkeler ve uygulamalar.* Ankara: HYB Yayıncılık.

Yeşilyaprak, B. (Ed.). (2010). *Uygulamalı grup rehberliği programları dizisi: Duyguları fark etme ve ifade etme psiko-eğitim programı*. Nobel Yayın Dağıtım.

Rahatlatıcı bir müzik eşliğinde görüşme başlamadan önce grubun amaçları doğrultusunda içinde bulundukları durumu hayal etmeleri istenir. Ardından bu amaçlar kapsamında şuanda içinde bulundukları ruh hâlini içerecek bir resim hayal etmeleri istenir. Kurulan hayalin içerisinde gruba başlamadan önceki duyguları ve davranışları, kendilerinde meydana gelen değişiklikler, grup üyesi arkadaşları hakkında paylaşmak istedikleri vb. konulara değinilmesi gerektiği ifade edilir. İfade edilen yargılar içerisinde kişiler arası ilişkilerde kullandıkları sorun çözme davranışları, sınıflarında ve ailelerinde bulunan insanların sorun çözerken kullandıkları tutumlar vb. durumlar kullanılır.

İmajinasyon çalışmasının ardından kâğıt ve boyalar üyelere dağıtılarak hayallerini resmetmeleri istenir. Tamamladıktan sonra paylaşımda bulunmak isteyen üyelerin resimlerini anlatmaları sağlanır.

Paylaşımların ardından *"Sevgili arkadaşlar, şimdiye kadar hep beraber bir şeyler yaşadık. Zaman zaman başkalarına anlatmayacağımız özel durumları dahi paylaştık. Birbirimize güvendik. Bu güveni sağladığınız için hepinize teşekkür ediyorum. Yaşadığımız bu süreç bugün sona erdi. Bundan sonraki hayatınızda yaşadıklarımızı ve öğrendiklerimizi aklınızdan çıkarmayarak devam etmenizi temenni ediyorum. Katıldığınız için hepinize ayrı ayrı teşekkür ederim"* şeklinde bir ifadeyle oturum sonlandırılır.

KAYNAKÇA

Aydın, B. (Ed). (2005). *Ergenlikten yetişkinliğe grup çalışmaları.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Beck, A., T., Wright, F., D., Newman, C., F., Liese, B., S. (1993). *Cognitive therapy of substance abuse.* New York: The Guildford Press.

Beck, A., T., Alford, B., A. (2009). *Depression causes and treatment* (Second edition). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Carmha. (2007). *Cognitive Behavioural Therapy.* Centre for Applied Research in Mental Health and Addiction (CARMHA) at Simon Fraser University, Canada: Library and Archives Canada Cataloguing in Publication Data Somers.

Cüceloğlu, D. (2006). İnsan ve d*avranışı* (15. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çekiç, A. (2009). *Grupla psikolojik danışmanın ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin öfke ile başa çıkabilme becerilerine etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Genç, H. (2007*). Grupla öfke denetim eğitiminin lise 9. sınıf öğrencilerinin sürekli öfke düzeylerine etkisi* . (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Gökçakan, N. (1997). Çeşitli derecelerdeki depresyonun giderilmesinde beck'in bilişsel *terapisinin etkililiğinin incelenmesi.* (Doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Görgü, N., S., Sütçü,, S., T. (2015). İşlevsel olmayan öfkenin tedavisinde bilişsel davranışçı grup terapisinin etkililiği: Sistematik bir gözden geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 8,* 129-143.

Langelier, C., A. (Ed.). (2009). *Duygu y*önetimi (M. Bilgin & R. Çeçen, Çev.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Oğuz, G., Karabekiroğlu, A., Kocamanoğlu, B., Sungur, M., Z. (2016). Obezite ve bilişsel davranışçı terapi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 8,(2),* 133-144.

Özakkaş, T. (2004). *Bütüncül psikoterapi* (2.Baskı).İstanbul: Litera Yayıncılık.

Özer, A., K. (1994). Sürekli öfke (sl-öfke) ve öfke ifade tarzı (öfke-tarz) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi, 9 (31),* 26-35.

Öz, F., S. (2008). Öfke yönetimi eğitiminin ergenlerde öfke ile başa çıkma ve iletişim becerilerine etkisi. (Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Tatlıoğlu, K., Karaca, M. (2013). Öfke olgusu hakkında sosyal psikolojik bir değerlendirme. *The Journal of Academic Social Science Studies, 6(6),* 1101-1123.

Taylor, C., B., Chang, V., Y. (2008). Issues in the dissemination of cognitive behavior therapy. *Nord J. Psychiatry, 47*, 37-44.

Türkçapar, H. (2014). *Bilişsel terapi.* Ankara: HYB Yayın Dağıtım.

Ulusoy, A. (Ed.). (2009). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yılmaz, N. (2004). Öfke ile başa çıkma eğitiminin ve grupla psikolojik danışmanın ergenlerin öfke ile başa çıkabilmeleri üzerine etkileri. (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). https://tez.yok.gov.tr/ UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik çağı.* Ankara: Özgür Yayınları.

seçerek grup içinde bu duyguyu beden diliyle ifade etmeye çalışır. Diğerleri de tahmin etmeye çalışırlar. Her üye teker teker canlandırır. Sonrasında neler hissettikleri üzerine konuşulur.

2. Kabulde Güçlük Çekilen Duygularla Yüzleşme: Duygularla yüzleşme çalışmaları yapılır.

Duygunun Resmini Yapma

Üyeler kendilerini en çok zorlayan ve yaşamlarını olumsuz etkileyen ya da ifade etmekte zorlandıkları duygularının resmini yaparlar. İstedikleri renk ve desende özgürdüler. Bu çalışma her bir üyeye duygularıyla bir temas sağlar. Şu ana kadar yüzleşilemeyen duyguların resimde kendini dışa vurması duyguların kabulü noktasında kolaylık sağlar.

Duyguya Mektup Yazma

Üyeler zorlandıkları, yüzleşemedikleri duygularına mektup yazarlar. En az 1 sayfalık bir mektup. Üyelerden duyguyu kişiselleştirerek sanki bir insana yazıyormuş gibi o duyguyla ilgili düşüncelerini, yaşamlarındaki etkilerini ve beklentilerini yazmaları istenir. Daha sonra yazılanlar grupta paylaşılır.

Üyeler ve eğitimci oturuma ilişkin duygularını ve ayrılırken yaşadıkları duyguları paylaşırlar. Oturum özetlenir ve ardından bu eğitim programına ilişkin genel değerlendirmeler yapılarak vedalaşılır.

KAYNAKÇA

Ak, M., Esen, E. ve Özdengül, F. (2014). Mevlana Penceresinden Bilişsel Terapiler. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, *3*(3), 133-141.

Albayrak, G. (2013). *Psiko-Eğitim Programı İle Psikodrama'nın, Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Oluşlarına Etkisinin Karşılaştırılması.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Ceylan, M. (2011). *Bilişsel Koçluk Yöntemi İle Öğretilen Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Öğrencilerin Başarılarına, Bilişsel Farkındalık Becerilerine Ve Tutumlarına Etkisi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çakıroğlu, A. (2007). Üst Bilişsel Strateji Kullanımının Okuduğunu Anlama Düzeyi Düşük Öğrencilerde Erişi Artımına E*tkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çoban, A. (2005). *Ruh Sağlığı İçin Müzikle Terapi*. İstanbul: Timaş.

Dökmen, Ü. (2010). *Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Varolmak, Gelişmek ve Uzlaşmak*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Gemci, H. (2012). İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerine Uygulanan Etkili İletişim Ve Empatik Beceri Eğitiminin Öğrencilerin İletişi Ve Empatik Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Gençoğlu, C. (2012). *Duygu Odaklı Terapiye Dayalı Duygusal Farkındalık Eğitiminin Genç Yetişkinlerin İyimserlik Düzeylerine Etkisi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Gürey, B., Adıgüzel, Ö. (2013). Yaratıcı Drama ile Dans Devinim Becerisi ve Beden Farkındalığının Geliştirilmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, *8*(15), 1-27.

Hiçdurmaz, D., ÖZ, F.(2011). Benliğin Bilişsel Yaklaşımla Güçlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri Hemşirelik Dergisi*, 18(2), 68-78.

Karataş, Z.(2008). *Bilişsel Davranışsal Teknikler İle Psikodrama Teknikleri Kullanılarak Yapılan Grupla Psikolojik Danışma Uygulamalarının Gençlerde Saldırganlığı Azaltmadaki Etkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Kuzucu, Y. (2006). *Duyguları Fark Etmeye ve İfade Etmeye Yönelik Bir Psiko-eğitim Programının, Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Düzeylerine, Duyguları İfade Etme Eğilimlerine, Psikolojik ve Öznel İyi Oluşlarına Etkisi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kuzucu, Y. (2011). Duyguları İfade Etme Ölçeği'nin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *19*(3), 779-792.

Ülev, E. (2014). Üniversite Öğrencilerinde Bilinçli Farkındalık Düzeyi İle Stresle Başa Çıkma *Tarzının Depresyon, Kaygı ve Stres Belirtileriyle İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yılmaz, A. (2003). *Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kullanılan Teknik ve Egzersizler: Rol yapma, örnek gösterme

Süreç

Gerçek Dışı Düşüncelerden Kurtulun

- Üyeler sorulan soruları yazılı olarak yanıtlayarak bu alıştırmayı yaparlar.
- Bu alıştırma bir örnek ile gösterilir.

Yanıtlanan Sorular:

1. Atılganca davranmak istediniz. Fakat korku, endişe gibi duygulardan dolayı çekingen veya saldırgan davrandığınız belirli bir durumu yazın. Hangi ortamlarda, nasıl ve ne zaman oluyor?
2. Bu yazdığınız durumda, atılganca davrandığınızı düşünün. Aklınıza gelen, olumsuz duyguları yaratan düşüncelerinizi yazın.
3. Yazdığınız bu düşüncelere bakın ve kendi kendinize şu soruları sorun:
   a. Bu yüzde yüz doğru mu? Kesinlikle bu korktuğum sonuç olacak mı?
   b. Geçmişte karşılaştığım benzer durumlarda insanların tepkileri nasıldı?
4. Kendinize şu soruları sorun:
   a. Bu kötü olay bile olsa benim için bir felaket mi? Üstesinden gelebilir miyim?
   b. Bu olay benim için ne ifade ediyor? Beni kötü ve değersiz yapıyor mu? Nasıl üstesinden gelebilirim?
5. Kanıt inceleme ve sokratik sorgulama hakkında grup üyelerine bilgi verilir.

8. Oturum

Oturumun Amaçları

Atılganlık Eğitimi Programının değerlendirmesini yapmak

Süreç

- Uygulanan Atılganlık Eğitimi programının özeti yazılı olarak dağıtılır.
- Atılgan davranışın her zaman olumlu sonuçlar vermeyeceği, hoş olmayan bazı problemler doğurabileceği de belirtilir.
- Bunun için öğrencilerin atılgan davranışlarının olumsuz sonuçlarını değerlendirmeleri, atılgan davranışları ile sonuçları arasında denge kurmaları gerektiği, duruma göre karar verme hakkına sahip oldukları vurgulanır.

KAYNAKLAR

Alberti, R. ve Emmons, M. (2002). Atılganlık hakkınızı kullanın. (çev. Katlan, Sibel) Ankara, Hyb Yayınları.

Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (1986). *Stres ve başa çıkma yolları.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bayraktutan, E. (2006). *Grupla Psikolojik Danışmanın Lise Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyine Etkisi Ticaret Meslek Lisesinde Deneysel Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Corey, G. (2008). Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları, (Çeviri: Tuncay Ergene). Mentis Yayıncılık, Ankara.

Cüceloğlu, D. (1979). *İnsan İnsana*. İstanbul: Altın Kitapları.

Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Deniz, M., E. (1997). *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet ve Kültürel Farklara Dayalı Atılganlıkları Üzerinde Bir Atılganlık Eğitimi Denemesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Göktürk, G., Ö. (2009). İ*lköğretim 5. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Atılganlık Eğitimi Programının Öğrencilerin Atılganlık Düzeyine Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Jakubowski, P. ve Lange, A.J. (1978). *Responsible Assertive Behavior.* U.S.A. Research Pres.

Jakubowski, P. ve Spector, P. (1973). Facilitating the growth of women through assertiveness training. *The Conseling Psychologist,* 4, 75-86.

Kaya, Z. (2001). *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Atılganlık ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Langrish, S. V. Ed. Cooper Cary l. (1981) "Assertiveness Traning" Improving Interpersonel Relations. *Gower Publishing Comp*, 71, 72.

Leahy, R. L. (2007). Bilişsel terapi ve uygulamaları, (Ed. Tahir Özakkaş ve diğerleri), Litera Yayıncılık, İstanbul.

Mays, W. W. (1996). The efficacy of a brief classroom format assertiveness training program on assertive behavior, assertiveness knowledge, anxiety and locus of control in fifth-grade students. *Dissertion Abstracts*. 57, 05, 19-21.

Topukçu, H. (1982). *Atılganlık Eğitiminin İlkokul Çocuklarının Atılganlık Düzeyine Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara

Ugürol, Y. (2010). *Atılganlık Becerilerini Geliştirme Eğitimi Programının İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalığa Uğrama Düzeylerinin Azaltılmasına Etkisi: YİBO Örneği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Uşaklı, H. (2006). *Drama temelli grup rehberliğinin ilköğretim 5.sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri, atılganlık düzeyi ve benlik saygısına etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Voltan-Acar, N. (1980). *Grupla Atılganlık Eğitiminin Bireyin Atılganlık Düzeyine Etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Voltan-Acar, N. (1985). *Çocukla iletiş**im.*** Ankara: Nüve Matbaası.

Voltan-Acar, N. ve Öğretmen, T. (2007). Kendini belirleme (güvengenlik) ölçeği geliştirme çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 3(27),* 67-78.

Voltan-Acar, N. ve Ark. (2008). *Üniversite öğrencilerinin güvengenlik düzeylerinin incelenmesi*. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 342-350.

Yatağan, T. (2005). *Atılganlık Eğitimi Programının İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyine Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ

Prof. Dr. Mustafa Köylü
Doç. Dr. Cemil Oruç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1814
Eğitim No.: 357
ISBN: 978-605-320-721-4
© 1. Basım, Ekim 2017

ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ
Prof. Dr. Mustafa Köylü - Doç. Dr. Cemil Oruç

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Hamdioğulları İç ve Dış Ticaret A.Ş. Sertifika No: 35188
İstanbul Caddesi Elif Sokak No:7/197 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Köylü, Mustafa., Oruç, Cemil.
Çocukluk Dönemi Din Eğitimi */ Mustafa Köylü - Cemil Oruç*
1. Basım, vi + 198 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-721-4
1. Erken Çocukluk 2. Çocukluk 3. Din Eğitimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: ÇOCUKLUK DÖNEMİ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ 1
A. Biyolojik Gelişim Özellikleri 5
B. Bilişsel Gelişim Özellikleri 11
C. Dil Gelişimi Özellikleri 18
D. Psiko-Sosyal Gelişim Özellikleri 24
E. Ahlaki Gelişim Özellikleri 29

II. BÖLÜM: ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİNÎ GELİŞİM 37
A. Çocukta Dinin Kaynağı 37
B. Dinî Gelişim İlkeleri 47
1. Dinî Gelişimin Kendine Mahsus Bir Sıra ve Düzeni Vardır 49
2. Dinî Gelişim Diğer Gelişim Alanları ile Bir Bütünlük İçerisinde Gerçekleşir 50
3. Dinî Gelişimde Erken Çocukluk Dönemi Kritik Bir Öneme Sahiptir 51
4. Dinî Gelişimde Çocukların İlgi ve Merakları Esastır 52
5. Dinî Gelişim Doğal Bir Dinî Ortamda Gerçekleşir 53
6. Dinî Gelişimde Duygular ve Hayal Gücü Önemli Bir Yere Sahiptir 55
7. Dinî Gelişimde Din Dilinin Kazanılması Esastır 56
C. Çocukta Dinî İnanç ve Tasavvurların Gelişimi 57
1. Allah Tasavvuru 57
2. Kutsal Kitap Tasavvuru 71
3. Peygamber Tasavvuru 76
4. Melek Tasavvuru 80
D. Dinî Tecrübe Gelişimi 84
1. Dua 84
2. İbadet 94
3. Ölüm 99

III. BÖLÜM: ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 113
A. Ailede Din Eğitimi 113
1. Din Eğitimi İlkeleri 117
a. Çocuklar Huzurlu Bir Aile Ortamında Gelişirler 117
b. Çocuklar İlk Olarak Ebeveyni Model Olarak Benimserler 121
c. Çocuklar İçin Pozitif Disiplin Anlayışı Esastır 122
2. Din Eğitimi Yöntemleri 124
a. Aile Birlikteliğini Güçlendirme 124
b. Dinî Bir Hayat Tarzı Geliştirme 128
c. Din Dili Sistemini Öğretme 130
d. Kur'an Kıssalarını Etkin Kullanma 132
e. Çocukların İlişkilerini Destekleme 133
B. Okulda Din Eğitimi 135
1. Okul Öncesi ve İlkokul Dönemi Din Eğitimi: İtirazlar ve Cevaplar 136
a. Dinin Kişisel Bir Tercih Olduğu Meselesi 136
b. Okulların Kamusal Alan Oluşu ve Dinî Mekanlara Dönüştürülmemesi Meselesi 137
c. Somut İşlemler Döneminde Dinin Anlaşılamayacağı Meselesi 138
2. Okul Öncesi ve İlkokul Dönemi Din Eğitiminin Pedagojik ve Teolojik Temelleri 143
3. Din Eğitimi İlke ve Yöntemleri 147
a. Dinî Tecrübeleri Zenginleştirme 148
b. Teolojik Konuşmalar Yapma 149
c. Dua Alışkanlığı Kazandırma 151
d. Kutsallık Hissini Geliştirme 153
e. Kıssalar Yoluyla Değer Geliştirme 154
C. Medyada Din Eğitimi 157
1. Medya-Din-Çocuk İlişkisi 158
2. Medya Aracılığıyla Din Öğretimi 162
a. Dinin Doğrudan Sunumu 163
b. Dinin Dolaylı Sunumu 166
4. Medyada Din Eğitiminin İlke ve Yöntemleri 171
a. Çocukların İhtiyaçlarını Göz Önünde Bulundurma 172
b. Gerçek Yaşam Deneyimleri ile İlişkilendirme 173
c. Medya Araçlarını Birlikte Kullanma 174
d. Medya Okuryazarlığı Geliştirme 176

SONUÇ 179

KAYNAKÇA 181

KAYNAKÇA

Akyüz, Ali, "Çocuk ve Namaz", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, X, 2002.

Allport, Gordon W., *The Individual and his Religion-A Psychological Interpretation*, New York: The Macmillan Company, 1962.

_____ *Birey ve Dini* (çev., B. Sambur), Ankara: Elis Yay., 2004.

Anderson, Vernon, *Before You Teach Children*, Philadelphia: Lutheran Church Press, 1962.

Annemie, Dillen, "Religious Participation of Children as Active Subjects: Toward a Hermeneutical-Communicative Model of Religious Education in Families with Young Children", *International Journal of Children's Spirituality*, 12:1, 2007.

Anning, Angela & Adwards, Anne, *Promoting Children's Learning from Birth to Five-Developing the new early years professional,* New York: Open University Press, 2006.

Apaydın, Yunus, "İslam Hukukunda Aile," *Günümüzde Aile*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.

Arslan, Ümit, "Okul Öncesi Eğitimde Temel Becerilerin ve Sosyal Davranışların Kazandırılması", (ed. G. Haktanır), *Okul Öncesi Eğitime Giriş*, Ankara: Anı Yay., 2007.

Ashton, Elizabeth, "Interpreting Children's Ideas: Creative Thought or Factual Belief? A New Look at Piaget's Theory of Childhood Artificialism as Related to Religious Education", *British Journal of Educational Studies,* 41:2, 1993.

_____ *Religious Education in the Early Years-Teaching and Learning in the First Three Years of School,* London: Routledge, 2006.

Ataseven, Asaf, "Nasıl Bir Aile", *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi-2*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.

Ay, Mehmet Emin, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, İstanbul: Timaş Yay., 2013.

Ayhan, Halis, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, Ankara: DİB Yay., 1985.

Azari, Nina P. & Slors, Marc, "Neuroimaging Studies of Religious Experience: A Critical Review", (ed. P. McMamara), *Where God and Science Meet*, Westpost: Praeger Publishers, 2006.

_____ "From Brain Imaging Religious Experience to Explaining Religion: A Critique", *Archiv für Religions Psychologie*, 29, 2007.

Bacanlı, Hasan, *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Pegem Yay., 2014.

Bahadır, Abdülkerim, "Çocukluk Dönemi Din ve Değer Yapılanmasında TV Yayınlarının Olumsuz Etkileri ve Çözüm Önerileri", Çocuk Sorunları ve İslâm Sempozyumu, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Balswick, Jack &Balswick, Judith, "The Future of Religious Education of the Family," *Handbook of Family Religious Education*, (ed., B. J. Neff & D. Ratcliff), Alabama: Religious Education Press, 1995.

Bandura, Albert, "Influence of Models' Reinforcement Contingencies on the Acquisition of Imitative Responses", *Journal of Personality and Social Psychology*, 1;6, 1965.

_____ "Social Cognitive Theory of Mass Communication", M*ediapsychology III-Theoretical Integration and Research Synthesis Essay,* 2001

Barber, Lucie W., *The Religious Education of Preschool Children*, Birmingham Alabama: Religious Education Press., 1981.

Barnard, Thomas vd., *Exploring Christian Education*, Kansas City, Missouri: Beacon Hill Press, 1978.

Barni, Daniela; Ranieri, Sonia; Scabini, Eugenia & Rosnati, Rosa, "Value Transmission in the Family: Do Adolescents Accept the Values Their Parents Want to Transmit?", *Journal of Moral Education*, 40:1, 2011.

Barrett, Justin L., *Born Believers-The Science of Children's Religious Belief*, Canada: Free Press, 2012.

Baston, C. Daniel, "Creative Religious Growth and Pre-Formal Religious Education," *Religious Education*, vol LXIX, no 3, 1974.

Başaran, İbrahim Ethem, *Eğitime Giriş,* Ankara, 1996.

_____ *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Kadıoğlu Matbaası, 2000.

Başkurt, İrfan, *Federal Almanyada Din Eğitimi*, İstanbul: İfav Yay., 1995.

Batar, Yusuf, *Kur'an'da Eğitim Kavramları,* Ankara: İlâhiyât Yay., 2014.

Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, İstanbul, 2008.

_____ *İslâm'da Eğitim*, İstanbul: Bayraklı Yay., 2012.

Bee, Helen & Boyd, Denise, *Lifespan Development*, Boston: Pearson, 2012.

Bell, Daniel, "Kutsalın Dönüşü", *21. Yüzyılda Dinin Geleceği-Kutsalın Dönüşü*, (ed. A. Köse), İstanbul: Timaş Yay., 2014.

Bellous, Joyce E.; de Roos, Simone A. & Summery, William, "A Child's Concept of God", *Children's Spirituality: Christian Perspectives, Research, and Application*, (ed. D. Ratcliff), Or: Cascade Books, 2004.

Berger, Kathleen Stassen, *The Developing Person: Through Childhood and Adolescence*, New York: Worth Publishers, 2008.

Berger, Peter L., "Sekülerizmin Gerilemesi", *21. Yüzyılda Dinin Geleceği-Kutsalın Dönüşü,* (ed. A. Köse), İstanbul: Timaş Yay., 2014.

Berk, Laura E., *Child Development*, Pearson: New York, 2006.

Berryman, Jerome W., *Godly Play-A Way of Religious Education*, New York: HarperCollins Publishers, 1991.

Bilgin, Beyza, "Okul Öncesi Çağı Çocuğunda Dinî Kavramlar", *Din Öğretimi Dergisi*, 8-9, Ankara: MEB Yay., 1986.

Bilici, Ali Baz, *Çocuk Psikolojisi ve Din*, İzmir: AG Yay., 2015.

Bilmez, *Ayhan, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Proje Kullanımı* (Muş İli Örneği), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2016.

Boojamra, John L., "Theological and Pedagogical Perspectives on the Family as Educator", *The Greek Orthodox Theological Review*, 29:1, 1984.

Boschki, Reinbold, "The Concept of Relationship and its Centrality to Religious Education", *Education, Religion and Society,-Essays in Honour of John M. Hull,* (ed. D. Bates, G. Dorka & F. Schweitzer), London: Routledge, 2006.

Bose, Roy G., "Religious Concepts of Children", *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association*, 24:9, 1929.

Bovet, Pierre, *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*, (çev., S. Odabaşı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1958.

Boyatzis, Chris J., "The Co-Construction of Spiritual Meaning in Parent-Child Communication", *Children's Spirituality: Christian Perspectives, Research, and Application,* (ed. D. Ratcliff), Or: Cascade Books, 2004.

_____ "Religious and Spiritual Development in Childhood", *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, (ed. R.F. Paloutzian & C.L. Park), London: The Guilford Press, 2005.

Brock, Avril & Rankin, Carolynn, *Communication, Language and Literacy from Birth to Five*, London: Sage Publication Ltd., 2008.

Bukatko, Danuta & Daethler, Marvin W., *Child Development: A Thematic Approach*, Boston: Houghton Mifflin Company, 2004.

Bushnell, Horace, *Christian Nature*, New Heaven: Yale University Press, 1947.

Buzzelli, Cary A., "Characteristics of School-Aged Children," (ed. D. Ratcliff), *Handbook of Children's Religious Education*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992.

Calkins, Mary Whiton, *Locke's Essay Concerning Human Understanding: Books II and IV (With Omissions),* America: The Open Court Publishing Co., 1905.

Canan, İbrahim, "İslâm'da Aile Terbiyesi", İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.

Cavalletti, Sofia, *The Religious Potential of the Child*, (Translated by., P. M. Coulter & J. M. Coulter), Chicago: Liturgy Training Publications, 1992.

_____ *The Religious Potential of the Child-6 to 12 Years Old*, (Translated by., R. Rojcewicz & A.R Perry), Chicago: Liturgy Training Publications, 2000.

Cevizci, Ahmet, *Eğitim Sözlüğü*, İstanbul: Say Yay., 2010.

"Children's Developmental Stages: Concepts of Death and Responses to Grief", (www.vitas.com, er. 14.05.2016).

Christians, Clifford G., "Religious Perspectives on Communication Technology", *Journal of Media and Religion,* 1:1, 2002.

Clark, Robert E., "Elementary-age Children," *Christian Education: Foundations for the Future*, (ed. R. E. Clark, L. Johnson & A. K. Sloat), Chicago: Mooddy Press, 1991.

Clark, Walter Houston, *The Psychology of Religion: An Introduction to Religious Experience and Behavior*, New York: The Macmillian Company, 1958.

Clarren, Sterling K. vd., "A Child with Fetal Alcohol Syndrome", (ed. M.J. Guralnick), *Interdisciplinary Clinical Assessment of Young Children with Developmental Disabilities*, Maryland: Paul H. Brookes Publishing Co., 2000.

Cloyd, Betty Shannon, *Children and Prayer-A Shared Pilgrimage*, Nashville: Upper Room Books, 1997.

Cohen, Leslie B. & Cashon, Cara H., "Infant Perception and Cognition", (eds. R. M. Lerner, M. A. Easterbrooks, & J. Mistry), *Handbook of psychology: Vol. 6. Developmental psychology,* Hoboken, NJ: Wiley, 2003.

Coles, Robert, *The Spiritual Life of Children,* Boston: Houghton Mifflin, 1990.

Cortes, Carlos E., "How the Media Teach", *Yearbook of the National Society for the Study of Education*, 104:1, 2005.

Coşkun, Mehmet Kamil, "Değerler Eğitiminde Sinematerapinin İmkânı ve Gücü", *Sinema ve Din* (ed. B. Yorulmaz vd.), İstanbul: Dem Yay., 2015

Craig, Grace J., *Child Development*, New Jersey: Prentice-Hall, 1979.

Cüceloğlu, Doğan, *İçimizdeki Çocuk*, İstanbul, 1993

_____ *İnsan ve Davranışı-Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002.

Davaslıgil, Ümit, "Bebeklik Dönemi (0-2 Yaş)", (ed., H. Yavuzer), *Ana-Baba Okulu: Ana-Baba Eğitimi ve Aile İçi İletişim Becerileri,* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.

Dawkins, Richard, *The Selfish Gene*, Oxford: Oxford University Press, 1989.

Demir, Şehmus, *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik,* İstanbul: Beyan Yay., 2003.

Demirezen, İsmail, 'Hikâyeler ve Ahlâk Tasavvuru', (ed. R. Kaymakcan vd.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu,* İstanbul: Dem Yay., 2007.

Devries, Dawn, "Towards a Theology of Childhood", *Interpretation*, 55:161, 2001.

Doğan, Recai, "Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli", *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* 49:2, 2008.

Duman, Nagihan Saday, "Çocuklarda Kanser, Ölüm Kavramı ve Yas", *Acta Oncologica Turcica*, 47:2, 2014.

Dunphy, Liz, "Developing Pedagogy in Infant Classes in Primary Schools in Ireland: Learning from Research", *Irish Educational Studies*, 27:1, 2008.

Dykstra, Craig, "Faith Development and Religious Education", (eds. C. Dykstra, S. Parks), *Faith Development and Fowler*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1986.

Edwards, Carolyn & Ramsey, Patricia G., *Promoting Social and Moral Development in Young Children*, New York: Teacher College Press, 1986.

Einon, Dorothy, *Learning Early-Everything Parents Need to Encourage and Develop their Child's Learning Skills from Birth to Six Years of Age,* London: Marshall Publishing, 1998.

Elias, John L., *Psychology and Religious Education,* Florida: Krieger Publishing Co., 1983.

Elkind, David, "The Child's Conception of His Religious Identity", *Leman Vitae: International Review of Religious Education,* 19, 1964.

_____ "The Origins of Religion in the Child", *Review of Religious Research*, 12:1, 1970.

_____ "The Role of Play in Religious Education," *Religious Education,* 75:3, 1980.

_____ *The Hurried Child-Growing Up Too Fast Too Soon,* Cambridge: De Capo Press, 2001.

Erdem, Münire & Akman, Yasemin, *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretme,* Ankara: Arkadaş Yay., 2011.

Erikson, Erik H., *Childhood And Society*, New York: Norton & Company Inc., 1963.

Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, İstanbul: İşaret Yay., 2013.

Farquhar, S. & White, E.J., "Philosophy and Pedagogy of Early Childhood, Educational Philosophy and Theory", *Educational Philosophy and Theory,* 46:8, 2014.

Farrugia, Ruth & Abela, Angela, "Avrupa Birliğinde Aile Politikaları", *Günümüzde Aile,* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.

Flavell, J. H., "Really and Truly", *Psychology Today,* (January 1986).

Forliti, John E. & Benson, Peter L., "Young Adolescents: A National Study," *Religious Education*, 81:2, (Spring 1986).

Forsyth, Donelson R., *Social Psychology*, Monterey, California, Brooks/Cole Publishing Company, 1987.

Foulquié, Paul, *Pedagoji Sözlüğü*, İstanbul: Sosyal Yay., 1994.

Fowler, James W., "Faith Development at 30: Naming the Challenges of Faith in A New Millennium", *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association*, 99:4, 1968.

Fowlkes, Mary Anne, "Religion and Socialization", *Handbook of Preschool Religious Education*, (ed. D. Ratcliff), Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1988.

Freud, Sigmund, "Some Reflections on Schoolboy Psychology", *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Hogarth Press and Institute for Psychoanalysis: London, 1914.

Friend, William B., "Religious Instructional Materials," *Toward a Future for Religious Education,*" (ed. J. M. Lee & P. C. Rooney), Dayton, Ohio: Pelaum Press, 1970.

Furat, Ayşe Zişan, "Medya ve Din: Din Eğitimi Açısından İmkân mı, Tehdit mi?", *Dijitalleşen Din (Medya ve Din 2),* (ed. M. Çamdereli vd.), İstanbul: Köprü Yay., 2015.

Gander, Mary J. & Gardiner, Harry W., Çocuk ve Ergen Gelişimi, (haz. B. Onur), Ankara: İmge Yay., 1995.

Gazâlî, Ebû Hâmid, *İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn*, (thk. Abdu'l-Muti' Emin Kalacı), Darussadr, Beyrut 2004.

Goldman, Ronald, "The Development of Religious Thinking", *Learning for Living,* 2:5, 1963.

_____ *Readiness for Religion- A Basis for Developmental Religious Education*, London: Routledge and Kegan Paul, 1965.

_____ *Religious Thinking from Childhood to Adolescence*, London: Routledge and Kegan Paul, 1966.

Gopnik, Alison; Meltzoff, Andrew & Patricia, Kuhl, *The Scientist in the Crib,* Harper-Collins e-books, 2001.

Gottlieb, Eli, "Development of Religious Thinking", *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association,* 101:2, 2006.

Graham, James A., "How do Children Comprehend the Concept of Death?",*Psychology Today*, 2013 (www.psychologytoday.com, er. 14.05.2016).

Grimmitt, Michael; Grove, Julie; Hull, John & Spencer, Louise, *A Gift to the Child-Religious Education in the Primary School,* London: Simon & Schuster, 1991.

Grimmitt, Michael, *What Can I do in R.E. A Guide to New Approaches*, Essex: Mayhew-McCrimmon, 1973.

_____ "The Use of Religious Phenomena in Schools: Some Theoretical and Practical Considerations", *British Journal of Religious Education*, 13:2, 2006.

Groome, Thomas H., *Christian Religious Education*, San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1980.

Gusdorf, Georges, *İnsan ve Tanrı*, (çev. Z. Özcan), İstanbul: Alfa Yay., 2000.

Güngör, Erol, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, İstanbul: Ötüken Yay., 2010.

Halstead, J. Mark, "Awe and Wonder", *Encyclopedia of Religious and Spiritual Development*, (ed. E.M. Dowling, W.G. Scarlett), London: Sage Publications, 2006.

Hamer, Dean, *The God Gene*, New York: Anchor Books, 2005.

Hammond, John, vd., *New Methods in RE Teaching-An Experiential Approach*, Essex: Oliver&Boyd, 1990.

Hardy, Alister, *The Spiritual Nature of Man: Study of Contemporary Religious Experience,* Oxford: Oxford University Press, 1979.

Haris, Jon R., "Dysfunction, Healing, and the Family Origin", *Handbook of Family Religious Education,* (ed., B. J. Neff & D. Ratcliff), Alabama: Religious Education Press, 1995.

Harms, Ernest, "The Development of Religious Experience in Children", *The American Journal of Sociology*, 50:2, 1944.

Hart, Betty & Risley, Todd R., "Meaningful Differences in the Everyday Experience of Young American Children", *Early Education for All*, Boston.

Heller, David, *Talking to Your Child About God,* London: Bantam Books, 1988.

_____ *The Children's God*, Chicago and London: University of Chicago Press, 1988.

Holm, G. Nils, *Din Psikolojisine Giriş* (çev. A. Bahadır), İstanbul: İnsan Yay., 2004.

Hood, Dana Kennamer, 'Six Children Seeking God: Exploring Childhood Spiritual Development In Context', (ed. D. Ratcliff), *Children's Spirituality: Christian Perspectives, Research, and Application*, Or: Cascade Books, 2004.

Hood, Ralph W., Hill, Peter C. & Spilka, Bernard, *The Psychology of Religion: An Empirical Approach,* New York: The Guilford Press, 2009.

Hoover, Stewart M., "Media and the Construction of the Religious Public Sphere", *Rethinking Media, Religion, and Culture*, (ed. S. M. Hoover vd.) London: Sage, 1997.

_____ "Dijital Çağda Çocuk Medyası (ve Din): Zorluklar ve Koşullar", *1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi,* İstanbul: Çocuk Vakfı Yay., 2013.

Hosseini, S. H., "Religion and Media, Religious Media, or Media Religion: Theoretical Studies", *Journal of Media and Religion,* 7:1-2, 2008.

Hökelekli, Hayati, "Cinsiyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993.

_____ "Fıtrat", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, VII, 1995.

_____ "İbadet", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XIX, 1999.

_____ "Çocukta Ahlâk Gelişimi ve Eğitimi", (ed., R. Kaymakcan & M. Uyanık), *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlâk*, İstanbul: Dem Yay., 2007.

_____ *Din Psikolojisi*, Ankara: TDV, 2013.

Hughes, Virginia, "When Do Kids Understand Death?", *National Geographic*, 16.07.2013.

Hull, John M., *God-talk with Young Children-Notes for Parents and Teachers*, Birmingham: CREDAR, 1991.

_____ "Theological Conversation with Young Children", *British Journal of Religious Education*, 20:1, 1997.

Hunter, Edith F., *The Questioning Child and Religion*, Boston: The Starr King Press, 1956.

Hutchings, Tim, "Digital Media and the Future of Religious Education", *The Future of Education and Society,* (ed. A. O. Coates vd.), Warszawa, 2014.

Hyde, Brendan, "Children's Spirituality and 'The Good Shepherd Experience", *Religious Education*, 99:2, 2004.

_____ "Godly Play Nourishing Children's Spirituality: A Case Study", *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association,* 105:5, 2010.

_____ "Montessori and Jerome W. Berryman: Work, Play, Religious Education and the Art of Using the Christian Language System", *British Journal of Religious Education,* 33:3, 2011.

Hyde, Kenneth E., *Religion in Childhood & Adolescence-A Comprehensive Review of the Research,* Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1990.

I CAN, *The Cost to the Nation of Children's Poor Communication*, I CAN-helps children communicate Registered Charity 210031, 2009.

Iaquinto, Stephanie & Keeler, John, "Faith-based Media Literacy Education: A Look at the Past with an Eye toward the Future", *Journal of Media Literacy Education*, 4:1, 2012.

James, William, *Varieties of Religious Experience-Study in Human Nature*, London: Routledge, 2002.

Jersild, Arthur T., *Child Psychology*, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1975.

_____ *Çocuk Psikolojisi*, (çev. G. Günçe), Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yay., 1976.

Jolene Pearl, "Specific Procedures of Teaching Religion", *Handbook of Children's Religious Education*, (ed. D. Ratcliff), Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992.

Judwig, David J. vd., "Letters to God: A Study of Children's Religious Concepts", *Journal of Psychology and Theology,* 2:1, 1974.

Kara, Elif, "Yas Süreci ve Dini Danışmanlık", *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi-Din Psikolojisi Özel Sayısı,* 2016.

Karaca, Faruk, *Dinî Gelişim Teorileri*, İstanbul: Dem Yay., 2007.

_____ *Din Psikolojisi*, Trabzon: Eser Matbaacılık, 2011.

Karasu, Teceli, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Sürecinde Engelliler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2013.

Kathleen Engebretson, "Phenomenology and Religious Education Theory", (ed. M de Souza vd.), *International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education*, Dordrecht: Springer, 2009.

Kay, William K., "Rethinking Primary Religious Education", *Journal of Beliefs and Values*, 23:2, 2002.

Kaymakcan, Recep, *Günümüz İngiltere'sinde Din Eğitimi*, İstanbul: Dem Yay., 2004.

Kelman, Herbert C., "Processes of Opinion Change", *Public Opinion Quarterly*, 25, (Spring 1961).

Kelsey, Morton, "Educating Children Spiritually and Psychologically", *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association*, 89:4, 1994.

Kılavuz, M. Akif, "Çocukluk Döneminde Dini Sorular", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 7:7, 1998.

Kim, Minkang & Sankey, Derek, "Towards a Dynamic Systems Approach to Moral Development and Moral Education: A Response to the JME Special Issue, September 2008", *Journal of Moral Education*, 38:3, 2009.

Kocabay Şener, Nihal, "Medyadaki Alevilik ve Alevilerin Medyası", *Medya ve Din* (ed. M. Çamdereli vd.,), İstanbul: Köprü Yay., 2014.

Koç, Turan, *Din Dili*, İstanbul: İz Yay., 1998.

Kohlberg, Lawrence, "The Child as a Moral Philosopher", *Psychology Today*, 2:4, (September 1968).

Köylü, Mustafa & Nazıroğlu, Bayramali, "İlköğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012.

Köylü, Mustafa & Turan, İbrahim, *Karşılaştırmalı Din Eğitimi*, Ankara: Nobel Yay., 2014.

Köylü, Mustafa, "Televizyonun Olumsuz Etkileri", *Din Öğretimi Dergisi*, 25, Ankara 1999.

_____ "Ailede Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, (ed. M. Köylü & N. Altaş), Ankara: Gündüz Yay., 2012.

Kuhl, Patricia K., "A New View of Language Acquisition", *Proceedings of the National Academy of Science,* 97:22, 2000.

Kushner, Harold S., *When Children Ask About God-A Guide for Parents Who Don't Always Have All the Answers,* New York: Schocken Books, 1989.

Lee, James Michael, "How to Teach: Foundation, Processes, Procedures", (ed. Donald Ratcliff), *Handbook of Preschool Religious Education*, Birmingham Alabama: Religious Education Press, 1988.

_____ "Religious Instruction and Religious Experience", *Handbook of Religious Experience*, Birmingham: Religious Education Press, 1995.

Lee, Joo Ok; Lee, Joohi & Moon, Sung Seek, "Exploring Children's Understanding of Death Concepts", *Asia Pacific Journal of Education*, 29:2, 2009.

Lefebvre, Xavier & Perin, Louis, *Bringing Your Child to God: The Religious Education of the Pre-School Child,* New York: P. J. Kenedy & Sons, 1963.

Locke, Ann; Ginsborg, Jane & Peers, Ian, "Development and Disadvantage: Implications for the Early Years and Beyond", *International Journal of Language and Communication Disorders*, 37:1, 2002.

Long, Diane; Elkind, David & Bernard Spilka, "The Child's Conception of Prayer", *Journal of the Scientific Study of Religion,* 6:1, 1967.

Lüleli, Yalçın, "Milli Sinemacıların İkinci Döneminde Sinema ve Din", *Medya ve Din* (ed. M. Çamdereli vd.,), İstanbul: Köprü Yay., 2014.

Marsh, Clive, "Films, Values, Absolutes: Why Theological Readings of Films are Morally and Politically Essential", *Sinema ve Din* (ed. B. Yorulmaz vd.), İstanbul: Dem Yay., 2015.

Massey, C. P., "Preschooler Moral Development", (ed. D. Ratcliff), *Handbook of Preschool Religious Education*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1988.

May, Scottie & Ratcliff, Donald, "Children's Spiritual Experiences and the Brain", *Children's Spirituality: Christian Perspectives, Research, and Application,* (ed. D. Ratcliff), Or: Cascade Books, 2004.

Mcintosh, Daniel N. & Spilka, Bernard, "Religion and the Family", *Handbook of Family Religious Education*, (ed. B. J. Neff & D. Ratcliff), Alabama: Religious Education Press, 1995.

Mehmedoğlu, Ali Ulvi, *İnanç Psikolojisine Giriş*, İstanbul: Çamlıca Yay., 2013.

Mehmedoğlu, Yurdagül, *Okul Öncesi Çocuklarda (5-6 Yaş) Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, Ankara: TDVY, 1994.

Meier, Paul D.; Minirth, Frank B.; Wichern, Frank B. & Ratcliff, Donald, *Introduction to Psychology and Counseling-Christian Perspectives and Applications,* Michigan: BakerBooks, 1996.

Miller, Cynthia L., "The Categorization of Male and Female Voices in Infancy", *Infant Behavior and Development*, 5:2-4, 1982.

Miller, Patricia H., *Theories of Developmental Psychology*, New York: Worth Publishers, 2011.

Miller, Randolp C., "Children and Ethics," *Religious Education*, 86:1, (Winter 1991).

Moran, Gabriel, "Alternative Developmental Images", (eds. J.W. Fowler, K.E. Nipkow and F. Schweitzer), *Stages of Faith and Religious Development: Implications for Church, Education, and Society,* New York: Crossroad, 1991.

Mountain, Vivienne, "Prayer is a Positive Activity for Children- A Report on Recent Research", *International Journal of Children's Spirituality,* 10:3, Routledge, 2005.

Murray, Jane, "Early Childhood Pedagogies: Spaces for Young Children to Flourish", *Early Child Development and Care,* 185:11-12, 2015.

Myers, David G., *Social Psychology*, New York: McGraw-Hill, 1993.

Nagy, Maria, "The Child's Theories Concerning Death" *The Pedagogical Seminary and Journal of Genetic*, *Psychology*, 73:1, 1948.

Natale, Samule M. "A Family Systems Approach to Religious Education and Development", *Religious Education,* Vol 74, no 3, 1979.

Nazıroğlu, Bayramali, "Din Eğitiminin Gerekliliği Açısından Dini Medya Okuryazarlığı", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 15:2, 2015.

Neff, Blake J., "Family Communication", *Handbook of Family Religious Education*, (ed. B. J. Neff & D. Ratcliff), Alabama: Religious Education Press, 1995.

Neufeld, Kathryn, "Child-Rearing, Religion, and Abusive Parents", *Religious Education*, 74:3, 1979.

Nye, Rebecca, *Children's Spirituality*, London: Church House Publishing, 2009.

O'hagan, Timothy, "Jean-Jacques Rousseau 1712-78", (ed. J. A. Palmer, L. Bresler and D. E. Cooper), *Fifty Major Thinkers on Education: from Confucius to Dewey*, London: Routledge, 2001.

Oktay, Ayla, "Okul Öncesi Dönem", (ed. H. Yavuzer), *Ana-Baba Okulu: Ana-Baba Eğitimi ve Aile İçi İletişim Becerileri,* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.

Okumuşlar, Muhiddin, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, Konya, 2006.

Oruç, Cemil, "Çocuk Medyalarında Dinin Sunuluşu", *1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi,* İstanbul: Çocuk Vakfı Yay., 2013.

_____ "İngiltere'de Okul Öncesi ve İlköğretim Okullarında Resmi Din Eğitimi I: Devlet Okulu Örneği", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13:2, 2013.

_____ "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi: Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri", *Yeni Türkiye Dergisi*, 58, 2014.

_____"Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi", *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, (ed. M. Köylü), Ankara: Nobel Yay., 2015.

_____ "Okul Öncesi Din Eğitimi: Pedagojik ve Teolojik Temeller, İlkeler ve Yaklaşımlar", *Din ve Toplum*, 13, Ankara, 2016.

Oser, Fritz K., "Toward a Logic of Religious Development: A Reply to My Critics", (eds. J.W. Fowler, K.E. Nipkow and F. Schweitzer), *Stages of Faith and Religious Development: Implications for Church, Education, and Society*, New York: Crossroad, 1991.

Otto, Rudolf, *The Idea of Holy-An Inquiry into the Non-rational Factor in the Idea of the Divine and its Relation to the Rational*, (translated by J. W. Harvey), Oxford: Oxford University Press, 1958.

Ozorak, Elizabeth Weiss, "Social and Cognitive Influences on the Development of Religious Beliefs and Commitment in Adolescence", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 28:4, 1989.

_____ "Cognitive Approaches to Religion", (ed. R.F. Paloutzian & C.L. Park), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, London: The Guilford Press, 2005.

Öcal, Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, Ankara: TDVY., 2009.

Özbek, Abdullah, "Ailede Dini Sorumluluk Eğitimi", *Aile ve Eğitim*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Özdemir, Şuayip, "Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi,* 9, 2002.

Özkır, Yusuf, "Medyanın Din Bilgisi", *Medya ve Din* (ed. M. Çamdereli vd.,), İstanbul: Köprü Yay., 2014.

Öztürk, Mustafa, *Kıssaların Dili*, Ankara: Ankara Okulu Yay., 2012.

Öztürk, Mücahit, "Televizyon ve Bilgisayarın Çocukların Kişiliğine Etkisi", *Çocuk Sorunları ve İslâm Sempozyumu*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Pak-Shiraz, Nacim, "The Qur'anic Epic in Iranian Cinema", *Sinema ve Din* (ed. B. Yorulmaz vd.), İstanbul: Dem Yay., 2015.

Paloutzian, Raymond F., *Invitation to the Psychology of Religion*, London: Allyn and Bacon, 1996.

Pendleton, Sara vd., "Spiritual Influences in Helping Children to Cope with Life Stressors", *Children's Spirituality: Christian Perspectives, Research, and Application,* (ed. D. Ratcliff), Or: Cascade Books, 2004.

Perreault, Gregory, "Teaching Religion and Media: Syllabi and Pedagogy", *Journal of Media and Religion*, 14, 2015.

Piaget, Jean, *The Origins of Intelligence in Children.* New York: International Universities Press, 1952.

_____ *The Moral Judgment of the Child*, (translated by Marjorie Gabain), New York: The Free Press, 1965.

Pratt, James Bissett, *The Religious Consciousness: A Psychological Study*, New York: The Macmillian Company, 1930.

Pressley, Michael, "Psychology of Literacy and Literacy Instruction", (ed. W.M. Reynolds, G.E. Miller), *Handbook of Psychology Volume 7: Educational Psychology*, New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2003.

QCA, *Religious Education: The Non-statutory National Framework,* Qualifications and Curriculum Authority, London 2004.

Rahman, Fazlur, *Ana Konularıyla Kur'an*, (çev. A. Açıkgenç), Ankara: Ankara Okulu Yay., 2003.

Ratcliff, Donald & May, Scottie, "Identifying Children's Spirituality, Walter Wangerin's Perspectives, and an Overview of This Book", *Children's Spirituality: Christian Perspectives, Research, and Application*, (ed. Donald Ratcliff), Or: Cascade Books, 2004.

Ratcliff, Donald & Ratcliff, Brenda, *ChildFaith-Experience God and Spiritual Growth with Your Children,* Oregon: Cascade Books, 2010.

Ratcliff, Donald, "Stories, Enactment, and Play", (ed. D. Ratcliff), *Handbook of Preschool's Religious Education,* Birmingham, Alabama: Religious Education Press., 1988.

_____ "Social Contexts of Children's Ministry", (ed. D. Ratcliff), *Handbook of Children's Religious Education*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press., 1992.

_____ "Parenting and Religious Education", *Handbook of Family Religious Education,* (ed. B.J. Neff, D. Ratcliff), Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1995.

Reader, John & Freathy, Rob, "Technology and Education: Theoretical Reflections Exemplified in Religious Education", *Journal of Beliefs & Values*, 37:3, 2016.

Reeves, Katherine, *When We Teach 3's,* Philadelphia: Geneva Press, 1962.

Riccards, Michael P., "The Structure of Religious Development: Empirical Evidence for a Stage Theory," *Lumen Vitea International Review of Religious Education*, 33:1, 1978.

Rizzuto, Ana-Maria, *The Birth of the Living God-A Psychoanalytic Study*, Chicago: The University of Chicago Press, 1981.

Sanderse, Wouter, "The Meaning of Role Modeling in Moral and Character Education", *Journal of Moral Education,* 42:1, (ss.28-42), 2013.

Sartori, Giovanni, *Görmenin İktidarı*, (çev. G. Batuş, B. Ulukan), İstanbul: Karakutu Yay., 2004.

Schimmel, Annemarie, *Hazreti Muhammed (S.A.V),*(çev. O. Aytolu), İstanbul: Profil Yay., 2008, s.10.

Selçuk, Ziya, *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yay., Ankara, 2003.

Shaffer, David R. & Kipp, Katherine, *Developmental Psychology-Childhood and Adolescence*, Belmont: Thomson Wadsworth, 2007.

Sherblom, Stephen A., "What Develops in Moral Development? A Model of Moral Sensibility", *Journal of Moral Development,* 41:1, 2012.

Sheridan, Mary D., *From Birth to Five Years: Children's Developmental Progress,* (Revised and updated by A. Sharma & H. Cockerill), London: Routledge, 2008.

Slaughtera, Virginia, "Young Children's Understanding of Death", *Australian Psychologist*, 40:3, (ss.179-186), 2005.

Slavin, Robert E., *Educational Psychology: Theory and Practice*, Boston: Pearson, 2006.

Smart, Ninian, *Dimensions of the Sacred: An Anatomy of the World's Beliefs,* Los Angeles: University of California Press, 1996.

_____ *The Science of Religion and the Sociology of Knowledge*, New Jersey: Princeton University, 1974.

Snarey, John & Samuelson, Peter, "Moral Education in the Cognitive Developmental Tradition: Lawrence Kohlberg's Revolutionary Ideas", (ed. L.P. Nucci, D. Narvaez), *Handbook of Moral and Character Education*, London: Routledge, 2008.

Soukup, Paul, "Vatican Opinion on Modern Communication", *Quoting God-How Media Shape Ideas about Religion and Culture,* (ed. C. H. Badaracco), Texas: Baylorpress, 2005.

Speece, Mark W. & Brent, Sandor B., "Children's Understanding of Death: A Review of Three Components of a Death Concept", *Child Development*, 55:5, 1984.

Speece, Mark W., 'Children's Concepts of Death', *Michigan Family Review*, 1:1, 1995, (http://quod.lib.umich.edu, er.19.05.2016).

Spilka, Bernard, "Religious Practice, Ritual, and Prayer", (ed. R.F. Paloutzian & C.L. Park), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality,* London: The Guilford Press, 2005.

Stachel, Gühter, "Ailelerde Dini Eğitimin Uygulanmasına Yönelik Çıkarımlar", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* (çev. Ş. Özdemir), III, 2003.

_____ "Günümüz Ailesinde Din Eğitimi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (çev. Ş. Özdemir), III, 2003.

Stinnett, Nick & Stinnett, Nancy, "Search for Strong Families", *Handbook of Family Religious Education,* (ed. B. J. Neff & D. Ratcliff), Alabama: Religious Education Press, 1995.

Stonehouse, Catherine, *Joining Children on the Spiritual Journey-Nurturing A Life of Faith*, Michigan: BakerBooks, 2006.

Stout, Daniel A. & Judith M. Buddenbaum, "Approaches to the Study of Media and Religion: Notes from the Editors of the Journal of Media and Religion with Recommendations for Future Research", *Religion*, 38:3, 2008.

Stout, Daniel A., "Media and Religion: The Promise of Cultural Biography", *Journal of Media and Religion*, 5:3, 2006.

Streib, Heinz, "Mass Media, Myth and Narrative Religious Education", *British Journal of Religious Education,* 20:1, 1997.

Şirin, Mustafa Ruhi, *Televizyon, Çocuk ve Aile*, İstanbul: İz Yay., 2016.

Şişman, Nazife, "Küresel Dinamikler Bağlamında Aile ve Kadın", *Günümüzde Aile,* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.

Tamminen, Kalevi & Ratcliff, Donald, "Assessment, Placement, and Evaluation", (ed. D. Ratcliff), *Handbook of Children's Religious Education,* Birmingham, Alabama: Religious Education Press., 1992.

Tamminen, Kalevi & Vianello, Renzo & Jaspard, Jean-Marie & Ratcliff Donald, "The Religious Concepts of Preschoolers", (ed. D. Ratcliff), *Handbook of Preschool Religious Education*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press., 1988.

Tarhan, Nevzat, *Kadın Psikolojisi*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2008

_____ "Cinsellik ve Toplumsal Hayat", www.mcaturk.com, (er. 10.12.2009).

Topaloğlu, Bekir, Yusuf Şevki Yavuz ve İlyas Çelebi, *İslâm'da İman Esasları*, Ankara: DİB Yay., 2014.

Torrance, E. Paul & Torrance, J. Pansy, "Creativity and Teaching Concepts of God", (ed. Donald Ratcliff), *Handbook of Preschool Religious Education*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press., 1988.

Tosun, Cemal, "Dua Öğretimi", *Dini Araştırmalar*, 2:6, 2000.

Trocholepczy, Bernd, "Dijital Medya ve Din Eğitimi: Ayrı Dünyalar?", *1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi,* İstanbul: Çocuk Vakfı Yay., 2013.

Usta, Mustafa, "Özel Eğitim Gerektiren Birey, Aile ve Din Eğitimi," *Aile ve Eğitim*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Ünver, Gülsen, "Gelişimle İlgili Temel Kavramlar, Gelişimin Temel İlkeleri ve Gelişimi Etkileyen Etmenler", (ed. A. Ulusoy), *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Anı Yay., 2008.

Vergote, Antoine, *The Religious Man: A Psychological Study of Religious Attitudes*, (Translated by Marie-Bernard Said), Dayton, OH: Pflaum Press, 1969.

_____ "Çocuklukta Din", (çev. E. Fırat), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII, 1978.

_____ *Values Education for Dynamic Societies: Individualism or Collectivisim,* (ed. W. K. Cummings vd.), Hong Kong, China: University of Hong Kong Press.

Vianello, Renzo; Tamminen, Kalevi & Ratcliff, Donald, "The Religious Concepts of Children", (ed. D. Ratcliff), *Handbook of Children's Religious Education*, Birmingham: Religious Education Press, 1992.

Waller, Niels G.; Kojetin, Brian A. & Bouchard, Thomas J., "Genetic and Environmental Influences on Religious Interests, Attitudes, and Values: A Study of Twins Reared Apart and Together", *Psychological Science, (1:2)*, 1990.

Wallingo, Charlotte & Skeen, Patsy, "Physical, Language, and Social-Emotional Development", (ed. D. Ratcliff), *Handbook of Preschool Religious Education*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press., 1988.

Walsh, Huber M., *Introducing the Young Child to the Social World,* New York: Macmillan Pub., 1980.

Wilson, Valerie, "Infant and Preschoolers, (ed. R. E. Clark vd.) *Christian Education: Foundations for the Future*, Chicago: MooddyPress, 1991.

Wolpe, David J., *Teaching Your Children About God: A Modern Jewish Approach,* New York: Henry Holt and Company, 1993.

Woolley, Jacqueline D., "The Development of Beliefs About Direct Mental-Physical Causality in Imagination, Magic, and Religion", (eds. K. S. Rosengren vd.), *Imagining the Impossible: Magical, Scientific, and Religious Thinking in Children,* Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Wulff, David M., *Psychology of Religion-Classic and Contemporary Views*, New York: John Wiley & Sons, 1991.

Yavuz, Kerim, *Çocuk ve Din*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yay., 1994.

_____ *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1983.

_____ *İnancın Psikolojisi*, Ankara: Boğaziçi Yay., 2013.

Yavuzer, Haluk, *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*, Ankara: Remzi Yay., 2010.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili,* İstanbul: Erkam Matbaacılık, 1992, V.

Yıldız, Aslıhan, *Ernest Harms ve Ronald Goldman'ın Dini Gelişim Kuramları Bağlamında Dini İçerikli Çocuk Kitapları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2016.

Yocum, Russell, 'Spiritual Development and Education: A Sequential Mixed-Methods Approach', *Religion & Education*, 41:1, 2014.

Yorulmaz, Bilal "Din Eğitiminde Yardımcı Bir Araç Olarak "Tebliğ Filmleri": "Horton Hears A Who" Örneği", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 44/1, 2013.

_____ *Sinema ve Din Eğitimi,* İstanbul: Dem Yay., 2015.

Yörükoğlu, Atalay, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk,* İstanbul: Özgür Yay., 1989.

_____ *Çocuk Ruh Sağlığı-Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*, İstanbul: Özgür Yay., 2004.

Zengin, Ferhat, "Televizyon Dizilerinde Dinin Temsili", *Medya ve Din* (ed. M. Çamdereli vd.,), İstanbul: Köprü Yay., 2014.

Zinnbauer, Brian J. & Pargament, Kenneth I., "Religiousness and Spiritually", (ed. R.F. Paloutzian, C.L. Park), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, London: The Guilford Press, 2005.

FİNANSAL ANALİZ UYGULAMALARI

TMS/TFRS'YE GÖRE ANLATIM
GERÇEK TABLOLAR ÜZERİNDEN ANALİZLER

Doç. Dr. Bekir Elmas

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1706
İşletme No.: 086
ISBN: 978-605-320-613-2
© 1. Basım, Şubat 2017

FİNANSAL ANALİZ UYGULAMALARI: TMS/TFRS'YE GÖRE ANLATIM GERÇEK TABLOLAR ÜZERİNDEN ANALİZLER
Doç. Dr. Bekir Elmas

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Elmas, Bekir.
FİNANSAL ANALİZ UYGULAMALARI: TMS/TFRS'YE GÖRE ANLATIM GERÇEK TABLOLAR ÜZERİNDEN ANALİZLER / *Bekir Elmas*
1. Basım, viii + 338 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-613-2
1. Finansal Analiz 2. Analiz Uygulamaları 3. Finansal Tablolar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: FİNANSAL TABLOLAR

Finansal Tablolara İlişkin Genel Bilgiler 2
Finansal Tabloların Nitelikleri 2
Finansal Tabloların Kullanıcılarınasunduğu Bilgiler 4
Finansal Tabloların Sınırları 4
Düzenlenecek Finansal Tablolar 5
Tekdüzen Muhasebe Sistemi'ne (TDMS) Göre Finansal Tablolar 6
Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na (TMS/TFRS) Göre Finansal Tablolar 7
TMS'nin Finansal Tablolara Etkisi 9
Biçimsel Yapı (Sınıflandırma) Bakımından Farklılıklar 9
Kapsam Bakımından Farklılıklar 10
Değerleme Bakımından Farklılıklar 11
Dipnotlar 12
Konsolidasyon ve Konsolide Finansal Tablo Kavramı 13
Genel Amaçlı Finansal Tablolar 13
Finansal Durum Tablosu (Bilanço) 13
Biçim Bakımından Finansal Durum Tablosu 14
Kapsam Bakımından Finansal Durum Tablosu 16
TMS/TFRS'ye Göre Detaylı Rapor Tipi Finansal Durum Tablosu (Bilanço) Örneği 18
Finansal Durum Tablosunda (Bilançoda) Yer Alacak Bilgiler 22
Finansal Durum Tablosunun Genel Yapısı ve Sınıflandırılması 23
Varlıkların (Aktifin) Bölümlendirilmesi 24
I. Dönen Varlıklar 24
II. Duran Varlıklar 33
Kaynakların (Pasifin) Bölümlendirilmesi 37
I. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 38
II. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 40
III. Özkaynaklar 41
Kapsamlı Gelir Tablosu 46
Tek Tablo Yaklaşımına Örnek 47
İki Tablo Yaklaşımına Örnek 50
Dönem Kârı/Zararı Bölümü 53
Diğer Kapsamlı Gelir/Gider Bölümü 56
TMS/TFRS'lerin Gelir Tablosuna Etkileri 57
Nakit Akış Tablosu 58
Nakit Akışlarının Sınıflandırılması 59
Nakit Akış Tablosu Düzenleme Yöntemleri 63

Öz Kaynak Değişim Tablosu....73
Öz Kaynak Değişim Tablosunda Sunulacak Bilgiler....74
Öz Kaynak Değişim Tablosunun Düzenlenmesi....75
Özel Amaçlı Finansal Tablolar....80
Kâr Dağıtım Tablosu....80
Fon Akım Tablosu....83
Satışların Maliyeti Tablosu....86

2. BÖLÜM: FİNANSAL ANALİZ

Finansal Analiz....90
Finansal Analiz Sonuçlarından Yararlanan Gruplar....91
Finansal Analiz Kriterleri....92
Finansal Analiz Türleri....92
Kapsam Bakımından Finansal Analiz Türleri....92
Yapan Kişi Bakımından Finansal Analiz Türleri....93
Yapılma Amacı Bakımından Finansal Analiz Türleri....94
Finansal Analiz Teknikleri....96
Dikey Analiz....96
Gelir Tablosunun Dikey Analizi....97
Finansal Durum Tablosunun Dikey Analizi....102
Yatay Analiz....107
Finansal Tabloların Yatay Analizi....109
Eğilim (Trend) Analizi....114
Finansal Tabloların Eğilim Analizi....114
Oran Analizi....118
Analizlerde Kullanılan Oranlar....119
Likidite Oranları....119
1. Cari Oran....121
2. Asit Test (Likidite) Oranı....122
3. Stok Bağımlılık Oranı....123
4. Nakit Oran....123
Kaldıraç Oranları....124
1. Borçların Aktif Toplamına Oranı (Finansal Kaldıraç Oranı, Toplam Borç Oranı)....125
2. Öz Kaynakların Aktif Toplamına Oranı....126
3. Öz Kaynakların Toplam Borçlara Oranı (Finansman Oranı)....126
4. Kısa Vadeli Borçların Toplam Borçlara Oranı (Borçların Vade Yapısı Oranı)....127
5. Duran Varlıkların Devamlı Sermayeye Oranı....127
Faaliyet Oranları....128
1. Stokların Devir Hızı....129
2. Ticari Alacakların Devir Hızı....133

3. Ticari Borçların Devir Hızı....136
4. Varlıkların Devir Hızı....137
5. Öz Kaynakların (Öz Sermayenin) Devir Hızı....139
Kârlılık Oranları....139
1.Kârmarjları....140
2. Varlıkların Kârlılık Oranı....142
3. Öz Kaynakların Kârlılık Oranı....143
4. Hisse Senedi Başına Kâr....143
Büyüme Oranları....144
1. Satışlardaki Büyüme Oranı....144
2. Dönem Kârındaki Büyüme Oranı....145
3. Toplam Varlıklardaki Büyüme Oranı....145
4.Öz Kaynaklardaki Büyüme Oranı....146

3. BÖLÜM: FİNANSAL ANALİZ UYGULAMALARI - I

BOSSA Ticaret ve Sanayi İşletmeleri AŞ'ne Ait Finansal Analizler....148
BOSSA Ticaret ve Sanayi İşletmeleri AŞ Dikey Analizleri....149
BOSSA AŞ'ne Ait Finansal Durum Tablosu Dikey Analiz Sonuçları ve Yorumları....151
BOSSA AŞ'ne Ait Kapsamlı Gelir Tablosu Dikey Analiz Sonuçları ve Yorumları....155
BOSSA Ticaret ve Sanayi İşletmeleri AŞ Yatay Analizleri....157
BOSSA AŞ Yatay Analiz Sonuçları ve Yorumları....162
BOSSA Ticaret ve Sanayi İşletmeleri AŞ Eğilim Analizleri....168
BOSSA AŞ Eğilim Analizi ve Yorumları....174
BOSSA Ticaret ve Sanayi İşletmeleri AŞ Oran Analizleri....181

4. BÖLÜM: FİNANSAL ANALİZ UYGULAMALARI - II

Türk Hava Yolları A.O.'na Ait Finansal Analizler....196
Türk Hava Yolları A.O. Dikey Analizleri....196
Türk Hava Yolları A.O.'na Ait Finansal Durum Tablosu Dikey Analiz Sonuçları ve Yorumları....199
Türk Hava Yolları A.O.'na Ait Kapsamlı Gelir Tablosu Dikey Analiz Sonuçları ve Yorumları....203
Türk Hava Yolları A.O. Yatay Analizleri....205
Türk Hava Yolları A.O. Yatay Analiz Sonuçları ve Yorumları....210
Türk Hava Yolları A.O. Eğilim Analizleri....214
Türk Hava Yolları A.O. Eğilim Analizi ve Yorumları....220
Türk Hava Yolları A.O. Oran Analizleri....226

EK I: FİNANSAL ANALİZ UYGULAMALARI - III

YÜNSA Yünlü Sanayi ve Ticaret AŞ'ne Ait Finansal Analizler 240
YÜNSA Yünlü Sanayi ve Ticaret AŞ Dikey Analizleri 240
YÜNSA Yünlü Sanayi ve Ticaret AŞ Yatay Analizleri 245
YÜNSA Yünlü Sanayi ve Ticaret AŞ Eğilim Analizleri 250
YÜNSA Yünlü Sanayi ve Ticaret AŞ Oran Analizleri 255

EK II: FİNANSAL ANALİZ UYGULAMALARI - IV

VAKKO Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri AŞ'ne Ait Finansal Analizler 264
VAKKO Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri AŞ Dikey Analizleri 264
VAKKO Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri AŞ Yatay Analizleri 269
VAKKO Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri AŞ Eğilim Analizleri 274
VAKKO Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri AŞ Oran Analizleri 279

EK III: FİNANSAL ANALİZ UYGULAMALARI - V

TAV Havalimanları Holding AŞ'ne Ait Finansal Analizler 288
TAV Havalimanları Holding AŞ Dikey Analizleri 288
TAV Havalimanları Holding AŞ Yatay Analizleri 293
TAV Havalimanları Holding AŞ Eğilim Analizleri 298
TAV Havalimanları Holding AŞ Oran Analizleri 303

EK IV: FİNANSAL ANALİZ UYGULAMALARI - VI

ÇELEBİ Hava Servisi AŞ'ne Ait Finansal Analizler 312
ÇELEBİ Hava Servisi AŞ Dikey Analizleri 312
ÇELEBİ Hava Servisi AŞ Yatay Analizleri 317
ÇELEBİ Hava Servisi AŞ Eğilim Analizleri 322
ÇELEBİ Hava Servisi AŞ Oran Analizleri 327

KAYNAKÇA 335

KAYNAKÇA

Akdoğan M. Uğur (Ekim 2012), Yeni Türk Ticaret Kanunu Sonrasında SPK Düzenlemelerine Tabi İşletmelerde Dağıtılabilir Kâr Hesabı, Muhasebe ve Finansman Dergisi, s.119-136.

Akdoğan Nalan ve Tenker Nejat (2010), Mali Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, 12. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.

Akgüç Öztin (2010). Finansal Yönetim, 8. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayım.

Akgüç öztin (2013), Mali Tablolar Analizi, 14. Baskı, İstanbul, Avcıol Basım Yayım.

Akgün Ali İhsan (2012), TMS-2 Stoklar Standardı Kapsamında Tam Maliyet Ve Normal Maliyete Göre Düzenlenen Gelir Tabloları Karşılaştırması, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.17, S.2, s.229-246.

Bayri Osman (2010), Tekdüzen Muhasebe Sistemine ve Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gelir Tablolarının Biçimsel Yapısı, Kapsamı ve İçeriğinin Karşılaştırmalı Analizi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 47, s. 95-110.

Borsa İstanbul, www.borsaistanbul.com/

Bradshaw Mark, WahlenJames M. and Baginski Stephen P. (2014), Financial Reporting, Financial Statement Analysis and Valuation, 8nd Edition, Cengage Learning Australia.

Bragg Steven (2014), Financial Analysis: A Business Decision Guide, 2nd Edition, CPA.

Ceylan Ali ve Korkmaz Turhan (2010), İşletmelerde Finansal Yönetim, 11. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Çabuk Adem ve Lazol İbrahim (2010), Mali Tablolar Analizi, Ekin Kitabevi, 10. Baskı.

Çaldağ Yurdakul (2004), Denetim ve Raporlama Finansal Tablolar Mali Analiz Teknikleri, 3. Baskı, Ankara: TÜRMOB Yayınları-215.

Eflatun Ali Osman, TMS 7 Nakit Akış Tablosu, http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/aliosmaneflatun/001/, Erişim Tarihi: 07.03.2015

Elmas Bekir (2011), İlk Halka Arz, Ankara, Gazi Kitabevi.

Farshadfar Shadi and Monem Reza (2012), The Usefulness of Operating Cash Flow and Accrual Components in İmproving the Predictive Ability of Earnings: A Re-Examination and Extension, Accounting & Finance, 53, 1061 -1082.

Gençoğlu Ümit Gücenme (2005), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi, 5. Baskı, Bursa, Aktüel Yayınları.

Gençoğlu Ümit Gücenme (2015), Türkiye Muhasebe Standartlarında Kapsamlı Kârın Raporlanması, http://www.muhasebetr.com, Erişim Tarihi: 03.01.2015

Gökgöz Ahmet (2012), İlişkili Taraflar İle Olan İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, E-Yaklaşım Dergisi, Kasım 239. Sayı.

Gökgöz Ahmet (2012), Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık Veya Varlık Grubunun Muhasebeleştirilmesi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Yıl: 8, Özel Sayı 8, s. 67-86.

Gökgöz Ahmet (Nisan 2013), İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 58, s. 1-20.

Gökgöz Ahmet (Ocak 2013), Diğer Kapsamlı Gelirler ve Muhasebeleştirilmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 57, s.23-38.

Güçlü Fırat Coşkun (2009), "UFRS Mali Tablo Düzenleme İlkesine Göre Tespit Edilen Kâr Rakamı Üzerinden Düzenlenen kâr Dağıtım Tablosu", İstanbul Üniversitesi İktisat Mecmuası, Cilt: 59, Sayı: 2, s.264-305.

Hales Jeffrey and Orpurt Steven F. (2013), A Review of Academic Research on the Reporting of Cash Flows from Operations, Accounting Horizons, 27; 3, s. 539 – 578.

Hauschild D. (2013), "Altman Z-Score: Not Just for Bankruptcy: From Z-Score to "Green Zone" Survivability, Amros Corporation.

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/yayin102/2%20THP%20UFRS%20Uygunlugu.pdf

International Financial Reporting Standards, http://www.ifrs.org

James M. Wahlen, Stephen P. Baginski and Mark Bradshaw (2010), Financial Reporting, Financial Statement Analysis and Valuation -A Strategic Perspective-, Cengage Learning, 7. Edition.

Kamu Gözetimi Kurumu, www.kgk.gov.tr/

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), Finansal Tablo Örnekleri ve Kullanım Rehberi, İnternet Adresi: http://www.kgk.gov.tr/contents/files/Pdf/Finansal_Tablo_Ornekleri_20.5.2013.pdf, Erişim Tarihi: 01.01.2015.

Kamuyu Aydınlatma Platformu, www.kap.gov.tr

Kaval Hasan (2011), TMS Kapsamında Çeşit Esasına Göre Kâr / Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelirler Tablosu, E Yaklaşım, s. 1-28, İnternet Adresi: http://www.ozdogrular.com/content/view/17824/, (Erişim Tarihi: 04.01.2015).

Kaval Hasan (2012), Diğer Kapsamlı Gelirler Tablosu, Vergi Sorunları Dergisi, 35 (290), 9-16.

Krishan V. Gopal, Largay A. James (2000), The predictive Ability of Direct Method Cash Flow Information, Journal of Business & Accounting, Jannuary/March 2000, 27 (1) & (2), 215–245.

Krishnan Gopal V. and Largay James A. (2000), The Predictive Ability of Direct Method Cash Flow Information, Journal of Business, Finance & Accounting, 27, 215 – 245.

Kwok Helen (2002), The Effect of Cash Flow Statemnet Format on Lenders' Decision, The International Journal of Accouınting, 37, 347–362.

Lazol İbrahim (2000), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları, Bursa, Ekin Kitapevi.

Martin S. Fridson and Fernando Alvarez (2011), Financial Statement Analysis: A Practitioner's Guide, 4. Edition, Willey Finance.

Okka Osman (2009), Finansal Yönetim –Teori ve Çözümlü Problemler-, 3. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Örten Remzi, Kaval Hasan ve Karapınar Aydın (2011), Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartları (TMS - TFRS), Gazi Kitabevi, Ankara.

Özdemir Serkan (2014), Nakit Akış Tablosunun Hazırlanmasında Yöntem Tartışmaları ve TMS 7 Standardı Şartlarına Uygun Brüt (Dolaysız) Yönteme Göre Örnek Bir Uygulama, Mali Çözüm, Eylül - Ekim 2014, 57-76.

Pamela Peterson Drake and Frank J. Fabozzi (2012), Analysis of Financial Statements, 3.Edition.

Pekkaya Mehmet (2006), Kâr Payı Dağıtımının Şirket Değeri Üzerine Etkisi: İMKB 30 Endeks Hisselerine Bir Analiz, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı:4, s.183-209.

Penman, H. Stephen (2001), Financial Statement Analysis & Security Valuation, McGraw-Hill Irwin, New York.

Petersen Christian and Plenborg Thomas (2011), Financial Statement Analysis: Valuation - Credit Analysis - Executive Compensation, Prentice Hall.

Rai Atul (2003), Reconciliation of Net Income To Cash Flow From Operation: An Accounting Equation Approach, Journol of Accounting Education, 21, 17-24.

Sarıaslan Halil ve Erol Cengiz (2013). Finansal Yönetim –Kavramlar, Kurumlar ve İlkeler-, Ankara: Siyasal Kitapevi.

Sermaye Piyasası Kurulu, www.spk.gov.tr

Subramany K. R. (2013), Financial Statement Analysis, McGraw Hill Irwin, 11. Edition.

Şensoy Nejdet (2002), Nakit Akış Tabloları, İstanbul, Yaylım Yayıncılık.

Thomas R. Robinson, Hennie Van Greuning CFA, Elaine Henry and Michael A. Broihahn (2008),International Financial Statement Analysis Workbook (CFA Institute Investment Series), Kindle Edition.

Thomas R. Robinson, Paul Munter and Julia Grant (2003), Financial Statement Analysis: A Global Perspective, Pearson Edication.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, www3.tcmb.gov.tr/sektor/2014/menu.php

Türkrating, http://www.turkrating.com/ (Erişim Tarihi: 10.11.2015)

White Gerald I., Ashinpaul C. Sondhi, Dov Fried (2006), The Analysis and Use of Financial Statements, 3nd Edition.

FEN BİLİMLERİ ÖĞRETİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Editör
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Ergun

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1841
Fen Bilimleri No.: 136
ISBN: 978-605-320-748-1
© 1. Basım, Kasım 2017

FEN BİLİMLERİ ÖĞRETİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Editör: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Ergun

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ergun, Mustafa.
Fen Bilimleri Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar/ *Yrd. Doç. Dr. Mustafa Ergun*
1. Basım, X+314 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-748-1
1. Fen Bilimleri 2. STEM 3. Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi 4. Görme Engelliler Fen Öğretimi 5. Argümantasyon

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

FeTeMM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) Eğitimi Yaklaşımı 1
Sevil Akaygün, Fatma Aslan-Tutak

Görme Yetersizliği Olan Bireylere Fen Öğretimi 35
Mustafa Sözbilir, Fatih Yazıcı, S. Levent Zorluoğlu, Betül Okcu, Aydın Kızılaslan, Şeyda GÜL, & M. Şahin BÜLBÜL

Fen Öğretiminde Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi Uygulamaları 67
Mustafa Ergun

Fen Öğretiminde Argümantasyon 81
Bahadır Namdar

Fen Öğretiminde Kavram Karikatürü 111
Mustafa Ergun

Fen Eğitiminde Beceriler: Bilimsel Süreç Becerileri ve Yaşam Becerileri 127
Bülent Aydoğdu, Nil Duban

Fen Öğretiminde Proje Tabanlı Öğrenme ve Uygulamaları 153
Mehtap Yıldırım

Fen Öğretiminde Çevre Eğitimi 189
Hikmet Sürmeli

Öğrenciler Feni Neden Öğrenirler ve Nasıl Çalışırlar? Fen Dersinde Başarı Motivasyonu ve Öğrenme Stratejileri 217
Burak Feyzioğlu

Fen Öğretiminde Yaratıcı Drama 263
Ayşegül Oğuz Namdar

Fen Öğretiminde Model Tabanlı Öğretim 291
Bahadır Namdar

KAYNAKLAR

Akaygün, S., Aslan-Tutak, F., Bayazıt, N., Demir, K., ve Kesner, J. E. (2015). Kısaca FeTeMM eğitimi: Öğretmenler ve öğrencileri için iki günlük çalıştay. 2. International Conference on New Trends in Education, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

Akaygun, S., ve Aslan-Tutak, F. (2016). STEM images revealing STEM conceptions of pre-service chemistry and mathematics teachers. International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology, 4(1), 56-71.

Akgündüz, D., Aydeniz, M., Çakmakçı, G., Çavaş, B., Çorlu, M. S., Öner, T. &. Özdemir, S. (2015). STEM eğitimi Türkiye raporu: Günün modası mı yoksa gereksinim mi? İstanbul, Türkiye: Aydın Üniversitesi.

Aslan-Tutak, F., Akaygün, S., & Tezsezen, S. (2017). İşbirlikli FeTeMM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) eğitimi uygulaması: Kimya ve matematik öğretmen adaylarının FeTeMM farkındalıklarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, DOI: 10.16986/HUJE.2017027115.

Aslan-Tutak F., Akaygun, S. (2016, Temmuz). *Preservice mathematics teachers' interdisciplinary work for STEM education*. 13th Conference of International Congress on Mathematics Education (ICME-13) konferansında sunulan bildiri, Hamburg, Almanya.

Bozkurt Altan, E., Yamak, H., ve Buluş Kırıkkaya, E. (2016). FeTeMM eğitim yaklaşımının öğretmen eğitiminde uygulanmasına yönelik bir öneri: Tasarım temelli fen eğitimi, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(2), 212-232.

Bybee, R. W. (2010). What is STEM education? *Science,* 329, 5995, 996.

Capraro, M. M. ve Jones, M. (2013). Interdisciplinary STEM Project-Based Learning. In R. M. Capraro, M. M. Capraro, J. R. Morgan (Ed.) *STEM Project-Based Learning An Integrated Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM) Approach* (pp. 51-58), Rotterdam, Netherlands: Sense Publishing.

Çınar, S. Pırasa, N., Uzun, N. ve Erenler, S. (2016). The effect of STEM education on pre-service science teachers' perception of interdisciplinary education. Journal of Turkish Science Education, 13(special issue), 118-142.

Çorlu, M. S., Capraro, R. M., Capraro, M. M. (2014). Introducing STEM education: Implications for educating our teachers for the age of innovation FeTeMM eğitimi ve alan öğretmeni eğitimine yansımaları. Eğitim ve Bilim, 39(171), 74-85.

Dugger, W. E. (2010). Evolution of STEM in the United States. 6th Biennial International Conference on Technology Education Research, Gold Coast, Queensland, Avustralya.

Lederman, N. G., & Niess, M. L. (1997). Less is more? More or less. *School Science and Mathematics*, 97(7), 341-343.

Milli Eğitim Bakanlığı, MEB, (2016). STEM eğitimi raporu. Erişim tarihi: 30.06.2017, Erişim

adresi: http://yegitek.meb.gov.tr/STEM_Egitimi_Raporu.pdf

Moomaw, S. (2013). Teaching STEM in the Early Years: Activities for Integrating Science, Technology, Engineering and Mathematics. St.Paul, MN: Readleaf Press.

Nadelson, L. D., Seifert A., Moll, A. J. ve Coat, B. (2012). I-STEM Summer Institute: An integrated approach to teacher professional development in STEM. Journal of STEM Education, 13(2), 69-83.

Partnership for 21st Century Learning (2016), Erişim tarihi: 30.06.2017, Erişim adresi: www.p21.org

Senge, P. (1990). The fifth discipline: The art and practice of the learning organization. NY: Doubleday Currency.

Sneider, C., & Rosen, L. (2009). Towards a vision for engineering education in science and mathematics standards. In *Standards for k–12 engineering education?* Washington, DC: National Academies Press.

Vasquez, J. A., Sneider, C. I., & Comer, M. W. (2013). STEM lesson essentials, grades 3-8: Integrating science, technology, engineering, and mathematics. NH: Heinemann.

Yararlanılabilecek Diğer Kaynaklar

Çorlu, S. M. & Çallı, E. (2017). STEM Kuram ve Uygulamaları. İstanbul: Pusula Yayıncılık.

Bybee, R. W. (2013). The case for STEM education: Challenges and opportunities. National

Science Teachers Association.

Honey, M., & Kanter, D. E. (Eds.). (2013). Design, make, play: Growing the next generation of STEM innovators. Routledge.

Kuenzi, J. F. (2008). Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM): Bacground, Federal Policy, and Legislative Action. Washington, DC: COngressional Research Service.

National Research Council. (2011). Successful K-12 STEM education: Identifying effective approaches in science, technology, engineering, and mathematics. National Academies Press.

Science Buddies (2017). The Engineering Design Process. Erişim tarihi: 17.07.2017, Erişim adresi:https://www.sciencebuddies.org/engineering-design-process/engineering-design-process-steps.shtml#theengineeringdesignprocess

Siemens STEM Day Activities (2017). Erişim tarihi: 17.07.2017, Erişim adresi: http://siemensstemday.com/

Tezsezen, S. (2017). An Investigation of Preservice Teachers' STEM Awareness Through Definitions and Relationships of STEM Areas. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Yıldırım, B. & Altun, Y. (2015). STEM Eğitim ve Mühendislik Uygulamalarının Fen Bilgisi Laboratuar Dersindeki Etkilerinin İncelenmesi. *El-Cezerî Fen ve Mühendislik Dergisi*, *2(2)*, 28-40.

KAYNAKLAR

Annable, G., Goggin, G., & Stienstra, D. (2007). Accessibility, disability, and inclusion in information technologies: *Introduction. Information Society, 23*(3), 145–147.

Arter, C., Mason, H. L., McCall, S., McLinden, M., & Stone, J. (1999). *Children with visual İmpairment in mainstream settings*. London: David Fulton Publishers.

Ayas, A., Çepni, S. & Akdeniz, A. R. (1993). Development of the Turkish secondary science curriculum. *Science Education*, *77*(4), 433-440.

Bailey, B.R., & Wning, J.D. (1994). Using visual accents to enhance attending to communication symbols for students with severe multiple disabilities. *Re: View*, *26*(3), 101-118.

Cavkaytar, A. & Diken, İ. (2012). Özel eğitim 1: özel eğitim ve özel eğitim gerektirenler (1.baskı). Ankara: Vize Basın Yayın.

Çakmak, S., Karakoç, T., Şafak, P., & Kan, A. (2014). Identifying the reading speed of low vision student's at elementary level. *International Journal in IT & Engineering*, *2*(10), 38-48.

Kalaycı, N. (2001). İki Boyutlu Görsel Öğrenme ve Öğretme Araçları. H. İ. Yalın (Ed.). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme içinde (ss.67-80). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kandaz, Ş. (2004). *Görmezlerin fizik dersine bakış açıları, fizik öğrenmelerindeki zorluklar ve görmezlerle fizik deney uygulamaları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.

Lyndon, W.T., & McGraw, M.L. (1973). *Concept development for visually handicapped children*. New York: American Foundation for the Blind

Mann, C. (2006). *Educational placement options for blind and visually impaired students: A literature review (SESRC Document No. 06-01-2202)*. Washington: Washington State Institute for Public Policy.

Solso, R.L., Maclin, M.K., & Maclin, O.H. (2007). *Bilişsel psikoloji* (Çev: Ayçiçeği-Dinn, A.). Kitabevi: İstanbul.

Thinus-Blanc, C., & Gaunet, F. (1997). Representation of space in blind persons: Vision as a spatial sense? *Psychological Bulletin*, *127*(1), 20-42.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2010). Özürlülerin sorun ve beklentileri araştırması, 2010. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2011.

Zatta, M.C., & Pullin, D.C. (2004). *Education and alternate assessment for students with significant cognitive disabilities: Implications for educators*. Education Policy Analysis Archives, *12*(16), 1-27.

Yararlanılabilecek Diğer Kaynaklar

Kızılaslan, A. (2016). İlköğretim 8. sınıf görme yetersizliği olan öğrencilere 'Maddenin halleri ve ısı' ünitesi ile ilgili kavramların öğretimi (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Okçu, B. (2016). İlköğretim 8. sınıf görme yetersizliği olan öğrencilere 'Yaşamımızdaki elektrik' ünitesi ile ilgili kavramların öğretimi (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum

Sözbilir, M. (2016). Practical work in science with visually impaired students. In I. Eilks, S. Markic, & B. Ralle (Eds.), *Science education research and practical work* (pp. 169-179), Aachen: Shaker Verlag.

Yazıcı, F. (2017). 6. sınıf görme engelli öğrencilere "*Vücudumuzdaki Sistemler*" ünitesinde yer alan kavramların öğretimi (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Zorluoğlu, S.L. (2017). *6. sınıf görme yetersizliği olan öğrencilere maddenin tanecikli yapısıyla ilgili kavramların öğretimi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Engelsiz Fen Eğitimi web sayfası http://efe.atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

Mishra, P. & Koehleri M.J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054.

Koehler, M.J., Mishra, P., & Yahya, K. (2007). Tracing the development of teacher knowledge in a design seminar: Integrating content, pedagogy, & technology. *Computers and Education, 49(3), 740-762*.

Shulman, L.S. (1986) Those Who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, *15*, 4-14.

KAYNAKLAR

Australian Curriculum, Assessment and Reporting Authority (2012). *The Australian curriculum: Science (Version 3.0).* Commonwealth of Australia: Sydney, NSW.

Barth, E. M., & Krabbe, E. C. W. (1982). *From axiom to dialogue. A philosophical study of logics and argumentation*. Berlin, NY: Walter de Gruyter.

Bell, P., & Linn, M. C. (2000). Scientific arguments as learning artifacts: Designing for learning from the web with KIE. *International Journal of Science Education*, *22*(8), 797–817. http://doi.org/10.1080/095006900412284

Besnard, P., & Hunter, A. (2008). *Elements of argumentation*. Cambridge, MA: MIT Press.

Çetin, P. S., Metin, D., ve Kaya, E. (2016). Laboratuvar uygulamalarında yeni bir yaklaşım : Argüman temelli sorgulayıcı araştırma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, *17*(2), 223–242.

Duschl, R. A., & Osborne, J. (2002). Supporting and promoting argumentation discourse in science education. *Studies in Science Education*, *38*(1), 39–72. http://doi.org/10.1080/03057260208560187

Erduran, S. (2008). Methodological foundations in the study of argumentation in science classrooms. In S. Erduran & M.-P. Jiménez-Aleixandre (Eds.), *Argumentation in Science Education: Perspectives From Classroom-Based Research* (pp. 47–70). Springer.

Erduran, S., Simon, S., & Osborne, J. (2004). TAPping into argumentation: Developments in the application of Toulmin's Argument Pattern for studying science discourse. *Science Education*, *88*(6), 915–933. http://doi.org/10.1002/sce.20012

Grooms, J., Sampson, V., & Golden, B. (2014). Comparing the effectiveness of verification and inquiry laboratories in supporting undergraduate science students in constructing arguments around socioscientific issues. *International Journal of Science Education*, *36*(9), 1412–1433. http://doi.org/10.1080/09500693.2014.891160

Günel, M., Memiş, E. ., ve Büyükkasap, E. (2010). Yaparak yazarak bilim öğrenimi-YYBÖ yaklaşımının ilköğretim öğrencilerinin fen akademik başarısına ve fen ve teknoloji dersine yönelik tutumuna etkisi. *Eğitim ve Bilim*, *35*(155), 49–62.

Hand, B., & Choi, A. (2010). Examining the impact of student use of multiple modal representations in constructing arguments in organic chemistry laboratory classes. *Research in Science Education*, *40*(1), 29–44. http://doi.org/10.1007/s11165-009-9155-8

Jiménez-Aleixandre, M. P., & Erduran, S. (2008). Argumentation in science education: An overview. In S. Erduran & M. P. Jimenez-Aleixandre (Eds.), *Argumentation in science education: Perspectives from classroom-based research* (pp. 3–27). Dordrecht, Netherlands: Springer.

Jonassen, D. H., & Kim, B. (2010). Arguing to learn and learning to argue: Design justifications and guidelines. *Educational Technology Research and Development*, *58*(4), 439–457. http://doi.org/10.1007/s11423-009-9143-8

Khishfe, R. (2012). Relationship between nature of science understandings and argumentation skills: A role for counterargument and contextual factors. *Journal of Research in Science Teaching*, *49*(4), 489–514. http://doi.org/10.1002/tea.21012

Krajcik, J., & McNeill, K. L. (2015). Designing and assessing scientific explanation tasks. In R. Gunstone (Ed.), *Encyclopedia of Science Education* (pp. 285–290). Dordrecht, The Netherlands: Springer Science+Business Media.

Leitão, S. (2000). The potential of argumentin knowledge building. *Human Development*, *43*(6), 332–360. http://doi.org/10.1159/000022695

McNeill, K. L., & Krajcik, J. (2012). *Supporting grade 5-8 students in constructing explanations in science: The claim, evidence and reasoning framework for talk and writing*. New York, NY: Pearson/Allyn and Bacon.

Means, M. L., & Voss, J. F. (1996). Who reasons well? Two studies of informal reasoning among children of different grade, ability, and knowledge levels. *Cognition and Instruction*, *14*(2), 139–178. http://doi.org/10.1207/s1532690xci1402_1

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *İlköğretim kurumları fen bilimleri dersi öğretim programı [Primary education institutions science education instruction program]*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Namdar, B., ve Shen, J. (2016). Intersection of argumentation and the use of multiple representations in the context of socioscientific issues. International Journal of Science Education, 38(7), 1100–1132. http://doi.org/10.1080/09500693.2016.1183265

National Research Council. (1996). *National science education standards.* Washington, DC: National Academies Press.

National Research Council. (2000). *Inquiry and the national science education standards: A guide for teaching and learning*. Washington, DC: The National Academies Press.

Newton, P., Driver, R., & Osborne, J. (1999). The place of argumentation in the pedagogy of school science. *International Journal of Science Education*, *21*(5), 553–576. http://doi.org/10.1080/095006999290570

Noroozi, O., Weinberger, A., Biemans, H. J. A., Mulder, M., & Chizari, M. (2012). Argumentation-Based Computer Supported Collaborative Learning (ABCSCL): A synthesis of 15 years of research. *Educational Research Review*, *7*(2), 79–106. http://doi.org/10.1016/j.edurev.2011.11.006

Osborne, J. (2010). Arguing to learn in science: the role of collaborative, critical discourse. *Science (New York, N.Y.)*, *328*(5977), 463–466. http://doi.org/10.1126/science.1183944

Raven, S., Klein, V., & Namdar, B. (2016). Making critical friends: Using socioscientific issues to teach argumentation and evidence-based reasoning. *The Science Teacher*, *83*(2), 23–28.

Reike, R. D., & Sillars, M. O. (1993). *Argumentation and critical decision making* (3rd ed.). New York, NY: Harper-Collins College Publishers.

Sadler, T. D. (2004). Informal reasoning regarding socioscientific issues: A critical review of research. *Journal of Research in Science Teaching*, *41*(5), 513–536. http://doi.org/10.1002/tea.20009

Sampson, V., & Blanchard, M. R. (2012). Science teachers and scientific argumentation: Trends in views and practice. *Journal of Research in Science Teaching*, *49*(9), 1122–1148. http://doi.org/10.1002/tea.21037

Sampson, V., & Clark, D. B. (2008). Assessment of the ways students generate arguments in science education: Current perspectives and recommendations for future directions. *Science Education*, *92*(3), 447–472. http://doi.org/10.1002/sce.20276

Sampson, V., Enderle, P., & Grooms, J. (2013). Argumentation in science education: Helping students understand the nature of scientific argumentation so they can meet the new science standards. *The Science Teacher*, *80*(5), 30–33.

Sampson, V., Grooms, J., & Walker, J. P. (2011). Argument-Driven Inquiry as a way to help students learn how to participate in scientific argumentation and craft written arguments: An exploratory study. *Science Education*, *95*(2), 217–257. http://doi.org/10.1002/sce.20421

Siegel, H. (1995). Why should educators care about argumentation? *Informal Logic*, *17*(2), 159–176.

Simon, S., Erduran, S., & Osborne, J. (2006). Learning to Teach Argumentation: Research and development in the science classroom. *International Journal of Science Education*, *28*(2–3), 235–260. http://doi.org/10.1080/09500690500336957

Tal, R. T., & Kedmi, Y. (2006). Teaching socioscientific issues: classroom culture and students' performances. *Cultural Studies of Science Education*, *1*(4), 615–644. http://doi.org/10.1007/s11422-006-9026-9

Toulmin, S. (1958). *The uses of argument*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Ulu, C., ve Bayram, H. (2015). Argümantasyon tabanlı bilim öğrenme yaklaşımına dayalı laboratuvar etkinliklerinin 7 . sınıf öğrencilerinin kavram öğrenmelerine etkisi: yaşamımızdaki elektrik ünitesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *37*(1), 63–77.

van Eemeren, F. H., & Grootendorst, R. (2004). *A systematic theory of argumentation. The pragma-dialectical approach*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

van Eemeren, F. H., Grootendorst, R., & Henkemans, F. S. (1996). *Fundamentals of argumentation theory: A handbook of historical backgrounds and contemporary developments*. Mahwah NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

van Eemeren, F. H., & Houtlosser, P. (1999). Strategic Manoeuvring in Argumentative Discourse. *Discourse Studies*, *1*(4), 479–497. http://doi.org/10.1177/1461445699001004005

Walton, D. (2000). *The place of dialogue theory in logic, computer science and communication studies*.

White, R., & Gunstone, R. (1992). *Probing understanding*. London, New York: Flamer.

Yerrick, R. K. (2000). Lower track cience students ' argumentation and open inquiry instruction. *Journal of Research in Science Teaching*, *37*(8), 807–838. http://doi.org/10.1002/1098-2736(200010)37:8<807::AID-TEA4>3.0.CO;2-7

Yeşildağ-Hasançebi, F., & Günel, M. (2013). Effects of argumentation based inquiry approach on disadvantaged students' science achivement. *Elementary Education Online*, *12*(4), 1056–1073.

Zohar, A., & Nemet, F. (2002). Fostering students' knowledge and argumentation skills through dilemmas in human genetics. *Journal of Research in Science Teaching*, *39*(1), 35–62. http://doi.org/10.1002/tea.10008

Yararlanılabilecek Diğer Kaynaklar

Bağ, H., ve Çalık, M. (2017). İlköğretim düzeyinde yapılan argümantasyon çalışmalarına yönelik tematik içerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, *42*(190), 393–404.

Driver, R., Newton, P. & Osborne, J. (2000). Establishing the norms of scientific argumentation in classrooms. *Science Education*, *84*(3), 287–312.

Enderle, P. J, Bickel, R., Gleim, L., Granger, E., Grooms, J., Hester, M., Murphy, A., Sampson, V. & Southerland, S. A. (2015). *Argument driven inquiry in life sciencesi. Lab investigations for grades 6-8*. NSTA Press. Arlington, VA.

Erduran, S. ve Jiménez-Aleixandre, M.-P. (2007). *Argumentation in science education: Perspectives from classroom-based research*. Dordrecht, The Netherlands: Springer.

Erduran, S., Özdem, Y., & Park, J.-Y. (2015). Research trends on argumentation in science education: a journal content analysis from 1998–2014. *International Journal of STEM Education*, *2*(5), 1–12.

KAYNAKLAR

Atasoy, B., Genç, E. , Kadayıfçı, H. & Akkuş, H. (2007). 7. Sınıf Öğrencilerinin Fiziksel ve Kimyasal Değişmeler Konusunu Anlamalarında İşbirlikli Öğrenmenin Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 12-21.

Ayvacı, H. Ş. & Çoruhlu, Ş. T. (2009). Fiziksel ve Kimyasal Değişim Konularındaki Kavram Yanılgılarının Düzeltilmesinde Açıklayıcı Hikaye Yönteminin Etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 9-104.

Dabell, J. (2004). *The Maths Coordinator's File Using Concept Cartoon*s. London: PFP Publishing.

Demircioğlu, G., Özmen, H. & Demircioğlu, H. (2006). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Fiziksel ve Kimyasal Değişim Kavramlarını Anlama Düzeyleri ve Yanılgıları. *Milli Eğitim*, (170), 260-273.

Keogh, B. & Naylor, S. (1993). Learning in science: another way in. *Primary Science Review*, 26, 22-23.

Lallbeeharry, H. & Narod, F. B. (2014). An Investigation into the Use of Concept Cartoons in the Teaching of "Metals and the Reactivity Series" at the Secondary Level. Chemistry: The Key to our Sustainable Future. M. Gupta Bhowon, S. Jhaumeer-Laulloo, H. Li Kam Wah and P. Ramasami. Dordrecht, Springer Netherlands: 41-66.

Meşeci, B. ,Tekin, S. ve Karamustafaoğlu, S. (2013). Maddenin Tanecikli Yapısı ile İlgili Kavram Yanılgılarının Tespiti. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 20-40.

Naylor, S & Keogh, B. (2013). Concept cartoons: What have we learnt?. *Journal of Turkish Science Education*. 10. 3-11.

Naylor, S. & Keogh, B. (2010). Concept Cartoons in Science Education, 2nd Edition. Sandbach: Millgate House.

Naylor, S., & McMurdo, A. (1990). Supporting science in schools. Timperley. Nussbaum.

Naylor, S., Keogh, B. & Downing, B. (2007). Argumentation and primary science. *Research in Science Education*, 37, 17-39.

Özcan, F. (2011) 9. Sınıf Öğrencilerinin Kimyasal Değişimler Konusundaki Kavramsal Başarıları Üzerine Alternatif Değerlendirme Tekniklerinin Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Piaget, J. (1952). The origins of intelligence in children. New York: International Universities Press.

von Glasersfeld, E. (1984). An introduction to radical constructivism. In P. Watzlawick (Ed.), The invented reality (pp. 17-40). New York: Norton.

Vygotsky, L. S. (1980). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard university press.

KAYNAKLAR

Abruscato, J. (2000). Teaching children science: a discovery approach (5th Ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Akkuş, N. (2008). Yaşam Boyu Öğrenme Becerilerinin Göstergesi Olarak 2006 Pisa Sonuçlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Akkuş-Çakır, N. & Senemoğlu, N. (2016). Yükseköğretimde Analitik Düşünme Becerileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1487-1502.

Aksoy, M. (2008). Hayat Boyu Öğrenme ve Kariyer Rehberliği İlkelerinin İstihdam Edilebilirliğe Etkileri: Otel İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aktan, C. (2007). *Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar*. İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını.

Akyürek, Ç. (2013). İlkokul öğretmenlerinin girişimcilik becerisine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ango, M.L. (2002). Mastery of Science Process Skills and Their Effective Use in the Teaching of Science: An Educology of Science Education in the Nigerian Context. International Journal of Educology, 16(1), 11-30.

Ash, D. (2000). *The process skills of inquiry. Foundations Inquiry Thoughts, Views And Strategies For The K-5 Classroom.* USA: National Science Foundation. (http://www.nsf.gov/pubs/2000/nsf99148/htmstart.htm)

Aydoğdu, B., Tatar, N., Yıldız, E. ve Buldur, S. (2012). İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bilimsel Süreç Becerileri Ölçeğinin Geliştirilmesi. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 5(3), 292-311.

Bozkurt, E. (2014). Mühendislik Tasarım Temelli Fen Eğitiminin Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Karar Verme Becerisi, Bilimsel Süreç Becerileri ve Sürece Yönelik Algılarına Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Budak, Y. (2009). Yaşam boyu Öğrenme ve İlköğretim Programlarının Hedeflemesi Gereken İnsan Tipi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(3), 693 – 708.

Burns, J. C., Okey, J. R. ve Wise, K. C., (1985). Development of an ıntegrated process skills test (TIPS II). Journal of Research in Science Teaching. 22(2), 169-177.

Donnollen, A.(1998). *Takım Dili.* (Çev. Osman Akınhay), Birinci Basım, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Doty, L. L. C. (1985). A study comparing the influence of inquiry and traditional science instruction methods on science achievement, attitudes toward science, and integrated process skills in ninth-grade students and the relationship between sex, race, past performance in science, intelligence, and achievement. (Unpublished Doctoral dissertation) University of Southern Mississippi.

Ersalan, L. (2011) İlköğretim Programlarında Girişimcilik Öğretimi (Hayat Bilgisi Dersi Örneği *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 82-94.

Erbil, O., Demirezen, S., Erdoğan, A., Terzi, Ü., Eroğlu, H., İbiş, M. (2004). Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli. İzmir: İktisat Kongresi Eğitimde Uygulamalar.

Ewers, T. G. (2001). Teacher-directed versus learning cycles methods: effects on science process skills mastery and teacher efficacy among elementary education students. (Unpublished Doctoral dissertation). University of Idaho.

Gatab, T. A., Shayanb, N., Tazangic, R. M. & M. Taheri (2011). Students' life quality prediction based on life skills, *Procedia Social and Behavioral,* 30, 1980 – 1982.

Germann, P. J. (1994). Testing a model of science process skills acquisition: an interaction with parents' education, preferred language, gender, science attitude, cognitive development, academic ability, and biology knowledge. *Journal of Research in Science Teaching*, 31(7), 749-783.

Germann, J. P., Aram, R. ve Burke, G. (1996). Identifying patterns and relationships among the

responses of seventh grade students to the science process skills of designing experiments. *Journal of Research in Science Teaching*. 33(1), 79–99.

Güneş, F. (2016). Bilgiden Beceriye Sınırsız Eğitim. *The Journal of Limitless Education and Research*, 1(1), 1-19.

Haji, T., Mohammadkhani, S. & Hahtami, M. (2011). The Effectiveness of life skills training on happiness, quality of life and emotion regulation. *Procedia Social and Behavioral, 30,* 407-411.

Harlen, W. (1999). Purposes and Procedures for Assessing Science Process Skills. *Assessment in Education*, 6(1), 129-144.

Harlen, W., and Jelly, S. (1997). Developing science in the primary classroom. Essex, England: Addison Wesley Longman, Ltd. Harste.

Harris, R. (1998) Introduction to decision making. 4 Haziran 2015 tarihinde http://www.virtualsalt.com/crebook5.htm sayfasından erişilmiştir.

Keleşoğlu, S. & Kalaycı, N. (2017). Dördüncü Sanayi Devriminin Eşiğinde Yaratıcılık, İnovasyon ve Eğitim İlişkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 12(1), 69-86.

Khishfe, R. (2012). Nature of Science and Decision-Making. *International Journal of Science Education*, 34(1), 67-100.

Kılıç, Z. (2015). Hayat Bilgisi Dersinde Öğrencilerin Yaşam Becerilerinin Geliştirilmesinde Etkin Öğrenme Uygulamaları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Lancour, K. L. (2004). Process skills for life science (04). Retrieved: July 12, 2017 from, https://scioly.org/wiki/images/d/d6/Pslsl_training_hammond04.pdf

Li, J. & Klahr, D. (2006). The Psychology of Scientific Thinking: Implications for Science Teaching and Learning. In J. Rhoton & P. Shane (Eds.) Teaching Science in the 21st Century. National Science Teachers Association and National Science Education Leadership Association: NSTA Press.

Martin, D. J. (2003). Elementary science methods: a constructivist aproach (3rd ed.). USA: Thomson Publishing Company.

MEB. (2005). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. İlköğretim 1.-5. Sınıf Programları Tanıtım Kitapçığı*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.

MEB (2005). İlköğretim fen ve teknoloji dersi (4 ve 5. sınıflar) öğretim programı, http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx. Erişim Tarihi: 10.06.2017.

Monica, K. M. M. (2005). Development and validation of a test of integrated science process skills for the further education and training learners. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Pretoria, South Africa.

National Research Council. (1996). National science education standards. Washington, DC: National Academy Press. [http://books.nap.edu/html/nses/html/index.html].

NRC (National Research Council). (2000). *Inquiry and the national science education standards.* Washington: National Academy Press.

National Science Foundation. (2000). Inquiry: Thoughts, views, and strategies for the K-5 classroom. Foundations: A monograph for professionals in science, mathematics, and technology education, Volume 2. Retrieved June 13, 2017, from www.nsf.gov/pubs/2000/nsf99148/ start.htm

Olça, M. (2015). Probleme Dayalı Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Analitik Düşünme Becerileri, Kavramsal Anlamaları ve Fene Yönelik Tutumları Üzerine Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ong, E.T., Ramiah, P., Ruthven, K., Salleh, S.M., Yusuff, N.A.N. ve Mokhsein, S.E., (2015). Acquisition of basic science process skills among Malaysian upper primary students. *Research in Education*, 94(2015), 88-101.

Ostlund, K. L. (1992). Science process skills: assessing hands-on student performance. New York: Addison-Wesley.

Padilla, M. J. (1990), Science Process Skills. National Association of Research in Science Teaching Publication: Research Matters - to the Science Teacher (9004). Retrieved from National

Association of Research in Science Teaching website: http://www.narst.org/publications/research/skill.cfm.

Polat, M. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri İle Yaratıcılık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rambuda, A.M. ve Fraser, W.J. (2004). Perceptions of teachers of the application of science process skills in the teaching of geography in secondary schools in the Free State province. *South African Journal of Education*. 24(1), 10 – 17.

Ramig, J. E., Bailer, J., & Ramsey, M. J. (1995). Teaching science process skills. Torrance, California: Good Apple.

Rezba, R. J., Sprague, C. R. , McDonnough, J. T. & Matkins, J. J. (2007). Learning and Assessing Science Process Skills. Iova:.Kendall, Hunt Publishing Company.

Rubin, R.L., & Norman, J.T. (1992). Systematic modeling versus learning cycle: comparative effects on integrated science process skills achievement. *Journal of Research in Science Teaching*, 29, 715-727

Saat, R.M. (2004). The acquisition of integrated science process skills in a web-based learning environment. *Research in Science ve Technological Education*, 22(1). 23-40

Sarıkaya, M. (2013). Karar verme süreçleri ve örgütsel sessizlik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Savoji, A. & Ganji, K. (2013). Increasing mental health of university students through Life Skills Training (LST). *Procedia Social and Behavioral, 84,* 1255-1259.

Scharmann, L. (1989). Developmental influences of science process skill instruction. Journal of Research in Science Teaching, 26(8): 715-726.

Sittirug, H. (1997) The predictive value of science process skills, cognitive development, attitude toward science on academic achievement in a Thai teacher institution. (Unpublished Doctoral dissertation). University of Missouri, Columbia, United States.

Soha, T., Arsada, N., & Osmana, K. (2010). The Relationship of 21st Century Skills on Students' Attitude and Perception towards Physics. *Procedia Social and Behavioral, 7,* 546-554.

Stencel, J. (1995). A string teacher, *The American Biology Teacher,* 57(1), 42–45.

Straub, J. T. (2002). *Ekip Kurma ve Yönetme.* (Çev: Savaş Şenel) İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Taşdan, Ş. (2007). Ortaöğretim okullarında takım çalışması (Bolu ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Thier H.D. ve Daviss, B. (2001). *Developing inquiry-based science materials. A guide for educators.* Newyork: Teachers College Press.

Torun, F. (2015). Sosyal Bilgiler Dersinde Argümantasyon Temelli Öğretim ve Karar Verme Becerisi Arasındaki İlişki Düzeyi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2009). Understanding Life Skills. http:// www.unicef.org./lifeskills/index

http://www.unicef.org/lifeskills/index_whichskills.html adresinden

Vitti, D., & Torres, A. (2006). Practicing science process skills at home. Retrieved on June 15, 2017 from http://static.nsta.org/connections/elementaryschool/200712Torres HandoutParentNSTA Conn.pdf

Wagner, T. (2008). Rigor redefined. *Educational Leadership,* 68(2), 20-24.

Wellington, J. (1994). Secondary Science. Contemporary issues and practical approaches. London: Routledge.

Yang, K. Y., & Heh, J. S. (2007). The impact of internet virtual physics laboratory instruction on the achievement in physics, science process skills and computer attitudes of 10th grade students. Journal of Science Education and Technology, 16(5), 451-461.

Yeany, R.H., Yap, K.C., ve Padilla, M.J. (1984). Analyzing hierarchical relationship among modes of cognitive reasoning and integrated science process skills. Paper presented at the Annual Meeting of the National Association for Research in Science Teaching. New Orleans, LA.

KAYNAKLAR

Acaray, C. (2014). *Fen ve teknoloji öğretiminde proje tabanlı öğrenme yönteminin çevre bilgisine ve enerji farkındalığına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Bybee, R. W. (2010). What is STEM education. *Science*, 329, 996.

Cam, Ç. (2013). *Genel Kimya dersinde proje tabanlı öğrenme yönteminin öğrenci başarısına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Erdem, M. ve Akkoyunlu, B. (2002). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Beşinci Sınıf Öğrencileriyle Yürütülen Ekiple Proje Tabanlı Öğrenme Üzerine Bir Çalışma. İlköğretim-Online, 1 (1), 2-11.

Erdoğan, G. (2007). Çevre eğitiminde küresel ısınma konusunun öğrenilmesinde proje tabanlı öğrenmenin etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Guzey, S.S., Tank, K., Wang, H., Roehrig, G., & Moore, T. (2014). A High-quality professional development for teachers of grades 3–6 for implementing engineering into classrooms. *School Science and Mathematics*,114 (3), 139-149.

Han, S., Capraro, R., & Capraro, M. M. (2015). How science, technology, engineering, and mathematics (STEM) project-based learning (PBL) affects high, middle, and low achievers differently: The impact of student factors on achievement. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 13(5), 1089-1113.

Hinse M-A. (2008). *L'Apprentissage par projet pour favoriser le développement de compétences en périnatalité chez les étudiantes et les étudiants du programme de soins infirmiers au collégial*, thèse de maîtrise non publiée. Université de Sherbrooke. Québec, Canada.

Korkmaz, H. ve Kaptan, F. (2001). Fen Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı:20, s.193-200.

Krajcik, J. S., & Blumenfeld, P. (2006). *Project-based learning*. In R. K. Sawyer (Ed.), The Cambridge handbook of the learning sciences (pp. 317–334). New York: Cambridge.

MEB (2017). Milli Eğitim Bakanlığı, *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 3,4,5,6,7 ve 8. sınıflar)* Ankara. http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=143

Morgil, İ., Yılmaz, A., ve Cingör, N. (2002). *Fen eğitiminde çevre ve çevre koruma projesi hazırlamasına yönelik çalışma*. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, Bildiriler kitabı, Ankara.

Moursund, D.G. (1999). *Project-Based Learning In An Information Technology Environment*. International Society for Technology in Education. Eugene.

Rogers, C., & Portsmore, M. (2004). Bringing engineering to elementary school. *Journal of STEM Education,* 5(3), 17-28.

Solomon, G. (2003). Project Based Learning: A Primer. *Technology and Learning*. Vol.23, issue.6

Tseng, K. H., Chang, C. C., Lou, S. J., & Chen, W. P. (2013). Attitudes towards science, technology, engineering and mathematics (STEM) in a project-based learning (PjBL) environment. *International Journal of Technology and Design Education*, 23(1), 87-102.

Yavuz, S. (2006). *Proje tabanlı öğrenme modelinin kimya eğitimi öğrencilerinin çevre bilgisi ile çevreye*

yönelik tutumlarına olan etkisinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yılmaz, F. N. (2015). *Fen Bilimleri Öğretiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının 6. Sınıf Öğrenci Başarısı ve Bilimsel Süreç Becerilerine Etkisi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.

Yararlanılabilecek Diğer Kaynaklar

Altun, S. (2008). *Proje tabanlı öğretim yönteminin öğrencilerin elektrik konusu akademik başarılarına, fiziğe karşı tutumlarına ve bilimsel işlem becerilerine etkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Doktora tezi. Atatürk Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.

Ayan, M. (2012). Proje tabanlı öğrenme yaklaşımının ilköğretim öğrencilerinin fen bilgisi dersi akademik başarı düzeyine etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 167-183.

Baran, M. (2011). *Teknoloji ve proje tabanlı öğrenme yaklaşımı destekli düşünme yolculuğu tekniğinin lise 11. sınıf öğrencilerinin fizik başarılarına ve akademik benlik tasarımlarına etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi. Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

Başbay, M. ve Senemoğlu, N. (2009). Projeye dayalı öğretimin akademik benlik kavramı ve derse yönelik tutuma etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 55-66.

Bell, S. (2010). Project base learning for the 21st century: Skill for the future. *The Clearing House*, 83, 39-43.

Çömek, A., Yıldırım, M. & Alp, Z. B. (2016). *The use of edible science projects in teaching scienceconcepts,* Shelley, M., Celik, I. & Kıray, S. A. [Edt.], Education Research Highlights In Mathematics Science And Technology (48 - 58), ISBN: 978605-66950-0-1.

Güven İ., Yurdatapan M. and Şahin F. (2014). The Effect of Project-Based Educational Applications on the Scientific Literacy of 2nd Grade Elementary School Pupils. *International Journal of Education and Research.* 2(1), 1-10.

Kavacık, L., Yanpar Yelken, T. ve Sürmeli H. (2015). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersinde İnovasyon (Yenilikçi) Proje Uygulamaları ve Öğrenciler Üzerindeki Etkileri. *Eğitim ve Bilim* Cilt 40, Sayı 180, 247-263.

Öztürk, G. (2007). Öğrencilerin basit malzemelerle yaptıkları deneylerin kuvvet-enerji kavramını öğrenmelerine ve fene karşı tutumlarına etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şahin F., Güven, I. ve Yurdatapan, M. (2011). Proje tabanlı eğitim uygulamalarının okul öncesi çocuklarında bilimsel süreç becerilerinin gelişimine etkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 33, 157-176.

Vatansever Bayraktar, H. (2015). Proje tabanlı öğrenme yaklaşımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 8(37)vol. 8. İssue:37.

Yıldırım, H. (2011). *Probleme dayalı öğrenme ve proje tabanlı öğrenme yöntemlerinin ilköğretim öğrencilerinin başarılarına ve tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yükseklisans tezi. Selçuk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Yurdatapan M., Guven İ.ve Şahin F. (2013). Fen Ve Teknoloji Dersinde Proje Tabanlı Öğretimin İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Bilimsel Süreç Becerilerine Etkisi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*.6(1), 1623-1640.

https://www.education.com/science-fair

KAYNAKLAR

Alp, E., Ertepınar, H., Tekkaya, C., Yılmaz, A. (2006) A Statistical Analysis of Children's Environmental Knowledge and Attitudes in Turkey. *International Research in Geographical and Environmental Education, 15*(3), 210-223

Anemiya, K., Macer, D. (1999). Environmental Education and Environmental Behaviour in Japanese Students. *Eubios Journal of Asian and International Bioethics, 9*, 109

Baker, M., Grundy, M., Junmookda, K., Macer, D., Manzanero, L.I., Reyes, D.P.T., Tuyen, N.T., Waller, A. (2012). *Educational Frameworks for Environmental Ethics.* Draft report for working group 11 of the Ethics and Climate Change in the Asia Pacific (ECCAP) project

Becker, J., (2004). Making sustainable development evaluation work. *Sustainable Development 12*(4), 200–211.

Casey, P.J., Scott, K. (2006). Environmental Concern and Behaviour in an Australian Sample within an Ecocentric-anthropocentric Framework. *Australian Journal of Psychology, 58*(2), 57

Dillon, P.J. and Gayford, C.G. (1997) A psychometric approach to investigating the environmental beliefs, intentions and behaviours of pre-service teachers. *Environmental Education Research 3(*3) 283–98.

Dinçer, M., Çevre Eğitiminin Önemi, TÇSV, Ankara, 1991

Disinger, J. F., & Roth, R. E. (1992). Environmental literacy. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics and Environmental Education. (ERIC ocument Reproduction Service No. ED351201)

Dresner, M., and A. Moldenke (2002). Authentic Field Ecology Experiences for Teachers. *The American Biology Teacher 64* (9), 659–663.

Enger, E., Smith, B., (2006). *Environmental Science: A Study of Interrelationship*. McGraw-Hill Higher Education.

Erol, G. H. ,Gezer, K. (2006) Prospective of elementary school teachers' attitudes toward environment and environmental problems. *International Journal of Environmental and Science Education, 1*(1), 65-77.

Farmer, J., Knapp, D., Benton, M. G. (2007). An elementary school environmental education field trip: long-term effects on ecological and environmental knowledge and attitude development. *The Journal of Environmental Education. Reports&Research, 38*(3), 33-42.

Foundation for Environmental Education (2012). Eco-Schools. http://www.eco-schools.org/page.php?id=50. (Erişim tarihi: 05.05.2017)

Fisman, L. (2005). The effects of local learning on environmental awareness in children: An emprical investigation. *The Journal of Environmental Educatio, 36*(3), 39-50

Galli, A., Wiedmannb, T., Ercinc, E., Knoblauchd, D., Ewinge, B., Hiljum, S. (2012). Integrating ecological, carbon and water footprint into a "footprint family" of indicators: definition and role in tracking human pressure on the planet. *Ecological Indicators, 16*, 100-112.

Grodzinska, S. and Ballantyne, R. (2003) Evaluating the impact of a school waste education

programme upon students', parents' and teachers' environmental knowledge, attitudes, behaviour. *International Research in Geographical and Environmental Education 12*(2), 106–22.

Huiying, X. (2004). Humankind Takes up Environmental Ethics. Chin Educ Soc, *37*(4), 16

Hungerford, H. R., Peyton, R. B., & Wilke, R. J. (1980). Goals for curriculum development in environmental education. *Journal of Environmental Education, 11*(3), 42–47.

Hungerford, H., Lıtherland, R., Peyton, R., Ramsey, J. & Volk, T. (1992) *Investigating and Evaluating Environmental Issues and Actions: skill development modules* (Champaign, IL, Stipes).

Hungerford, H. R., & Volk, T. (1990). Changing learner behavior through environmental education. *Journal of Environmental Education, 21*(3), 8–21.

Kapyla, D. ve Wahlstrom, J. (2000). Evaluating the Effectiveness of Residential Environmental Education Program. *The Journal of Environmental Education. 31*(2), 31-37

Knapp, D. (2000). The Thessaloniki Declaration: A wake-up call for environmental education? *Journal of Environmental Education, 31*(3), 32–39.

Kitzes, J., Wackernagel, M. (2009). Answers to common questions in ecological footprint accounting. *Ecological Indicators 9*(4), 812–817.

Kopnina, H. (2012) Education for sustainable development (ESD): the turn away from 'environment' in environmental education? *Environmental Education Research, 18*(5), 699-717

Kortencamp, K.V., Moore, C. (2001). Ecocentrism and Anthropocentrism: Moral Reasoning about Ecological Common Dilemmas. *Journal of Environmental Psychology*, *21*, 1

Krupa, J. (2000). The Importance of Naturalists as Teachers and the Use of Natural History

as a Teaching Tool. *The American Biology Teacher 62*(8): 553–558.

Kumar Singh, R., Murty, H.R., Gupta, S.K., Dikshit, A.K. (2009). An overview of sustainability assessment methodologies. *Ecological Indicators 9*(2), 189–212.

Makki, M., Abd-El-Khalick, F., Boujaoude, S. (2003) Lebanese secondary school students' environmental knowledge and attitudes. *Environmental Education Research 9*(1), 21–34.

Mosothwane M. (1991). An assessment of Bostwana preservice teachers environmental content knowledge, attitude towards environmental education and concern for environmental quality. *Diss Abstr Int 52*(6), 2095A

Önder, A. ve Özkan, B. (2013). *Sürdürülebilir çocuk gelişimi: Okul öncesi etkinliklerle çevre eğitimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Özsan, M., Yamaç, İ. (2012). Sudaki ayak izi konulu sertifika programı, Görev Raporu. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü.

Pauw, J.B. & Petegem, P.V. (2013) The effect of eco-schools on children's environmental values and behaviour, *Journal of Biological Education, 47*(2), 96-103

Rickinson, M., J. Dillon, K. Teamey, M. Morris, M. Choi, D. Sanders, and P. Benefield (2004). *A Review of Research on Outdoor Learning*. National Foundation for Educational Research. http://www.teachernet.gov.uk/teachingandlearning/resourcematerials/growingschools/

(Erişim tarihi: 20.05.2017)

Rowe, D. (2007). Sustainability: education for a sustainable future. *Science 317*, 323–324.

Saka, M., & Sürmeli, H. (2013). Developing a Scale for Environmental Ethics Approaches: A Study of Validity and Reliability. *The Journal of Environmental Protection and Ecology. 14*(3A), 1443-1452.

Sanera, M. (1998) Environmental education: Promise and performance, *Canadian Journal of Environmental Education, 3*(3), 9–26.

Sivek, D. J. (2002). Environmental sensivity among Wisconsin high school students. *Environmental Education Research, 8*(2), 155-170

Sıvek, D. J. & Hungerford, H. (1989–1990) Predictors of responsible behavior in members of three Wisconsin conservation organizations, *The Journal of Environmental Education, 21*(2), 35–40.

Sondergeld, T. A., Milner, A.R. & Rop, C. (2014) Evaluating teachers' self-perceptions of their knowledge and practice after participating in an environmental education professional development program. *Teacher Development, 18*(3), 281-302

Sterling, S., (2001). *Sustainable Education: Re-visioning Learning and Change*. Schumacher

Society, Bristol.

Thompson, S.C.G., Barton, M.A. (1994). Ecocentric and Anthropocentric Attitudes toward the Environment. *Journal of Environmental Psychology, 14,* 149.

Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu (TÜRÇEK). *Okullarda Uygulamalı Çevre Eğitimi Programı* www.turcek.org.tr Erişim tarihi: 15.05.2017

Uzun N., Sağlam, N. (2006). Environmental attitude scale for high school students. Journal of Hacettepe Education Faculty, 30,240–250.

UNESCO (1997). *Education for Sustainable Future. A transdisciplinary Vision for Concerted Action.* Proceedings, International Conference on Environment and Society: Education and Public Awareness for Sustainability, 8-12 December 1997, Thessaloniki, Greece. UNESCO, Paris, France. EPD-97/CONF.401/CLD.l

UNESCO (1978). January. The Tbilisi Declaration. *Connect - UNESCO-UNEP Newsletter 3*(1), 1–7. Paris: UNESCO

UNESCO–UNEP (1991) Changing minds earthwise. Connect 23, 1–69.

UNESCO-UNEP International Environmental Education Programme (1992). *Environmental Education Activities for Primary Schools: Suggestions for making and using low cost equipment*. Environmental Education Series, 21

Wackernagel, M., Rees, W.E., 1996. *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth*, first ed. New Society Publishers, Gabriola Island, BC, Canada.

Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P. ve Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgi ve Öneriler. *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*, 156-162.

http://www.g3e-ewag.ca *Environmental values education (EVE)*. Environmental Education Teaching Strategy. Comite De Valorisation De La Riviera Beauport. (Erişim tarihi: 19.06.2017)

http://www.recommunity.com/wp-content/themes/recommunity/pdf/ReLessonPlan_6-12.pdf

Start Recycling Today Lesson Plan Ages: 6th-12th Grade Suggested (Erişim tarihi: 10.05.2017)

KAYNAKLAR

Akınoğlu, O.& Baykın, Y. (2017). Dolaylı öğretime yönelik öğretim stratejileri. Borich, G.D (Editör), Acat, M.B. (Çeviri Editörü), Etkili öğretim yöntemleri (s.284-320). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ames, C. (1992). Achivement goals and the classroom motivational climate. In D. H. Schunk & J.L. Meece (Eds.), Student perceptions in the classroom (pp.327-348). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Anderman, E. M. & Wolters, C.A. (2006). New directions in goal-setting theory. Current directions in psychological science, 15(5), 265-268.

Bağcı-Kılıç, G. (2006). İlköğretim bilim öğretimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Bandura, A. & Schunk, D.H. (1981). Cultivating competence, self-efficacy, and intrinsic interest through proximal self-motivation. Journal of Personility and Social Physclogy, 41, 586-598.

Bandura, A. (1986). Social foundadions of thought and action: A social cognitive theory. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. In R. Vasta (Ed.), Annals of child development. Vol. 6. Six theories of child development (pp. 1-60). Greenwich, CT: JAI Press.

Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: Freeman.

Bandura. A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. Annual Review of Psychology, 52, 1-26.

Biggs, J. (1979). Individual differences in study processes and the quality of learning outcomes. Higher Education. 8, 381-394

Bozkurt, O. ve Olgun, Ö. S. (2005). Fen ve teknoloji eğitiminde bilimsel süreç becerileri. M. Aydoğdu ve T. Kesercioğlu (Ed.), İlköğretimde fen ve teknoloji öğretimi (s. 55-70). Ankara: Anı Yayıncılık.

Colvill, M., & Pattie, I. (2002). The building blocks for scientific literacy. Australian Primary & Junior Science Journal, 18 (3), 20-23.

Demir, T. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerileri İle Yazma Özyeterlik Algısı ve Başarı Amaç Yönelimi Türleri İlişkisinin Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış), Ankara.

Deters, K.M. (2005). Student opinions regarding inquiry-based labs. Journal of Chemical Education, 82(8), 1178-1180.

Dweck, C. S., & Legget, E. (1988). A social-cognitive approach to motivation and personality. Psychological Review, 95, 256–273.

Elliot, A. J. (1999). Approach and avoidance motivation and achievement goals. Educational Psychologist, 34, 169-19.

Elliot, A. J., & McGregor, H. A. (2001). A 2 • 2 achievement goal framework. Journal of Personality and Social Psychology, 30, 957–971.

Entwistle, N.J. (1991).Approaches to learning and perceptions of the learning environment. Higher Education, 22, 201-204,

Feyzioğlu, B. (2013). Farklı Epistemolojik İnançların ve Amaç Yönelimlerin Sorgulamaya Dayalı Analitik Kimya Laboratuvarındaki Yansımaları, III. Ulusal Kimya Kongresi, Trabzon, 5-7 Eylül 2013.

Feyzioğlu, B. (2016). Sorgulamaya Dayalı Özyeterliliğin Başarı Amaç Yöneliminin Ve Öğrenme Yaklaşımının Ortaokul Öğrencilerinin Bilimsel Süreç Becerilerindeki Rolü, 12. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, Trabzon, 28-30 Eylül 2016.

Gardner, P., & Gauld, C. (1990). Labwork and students' attitudes. In E. Hegarty-Hazel (Ed.) The student laboratory and the science curriculum (pp. 132–156). London: Routledge.

Greene, B. A., Miller, R. B., Crowson, H. M., Duke, B. L., & Akey, K. L. (2004). Predicting high school students' cognitive engagement and achievement: Contributions of classroom perceptions and motivation. Contemporary Educational Psychology, 29, 462–482.

Harackiewicz, J. M. & Manderlink, G. (1984). A process analysis of the effects of performance-contingent rewards on intrinsic motivation. Journal of Experimental Social Psychology, 20 (6), 531-551.

İsrael, E. (2007). Özdüzenleme Eğitimi, Fen Başarısı ve Özyeterlilik, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış), İzmir.

Jagacinski, C. & Duda, J. L. (2001). A comperative analysis of contemporary achievement goal orientation measures. Educational and Psychological Measurement, 61 (6), 1013–1039.

Johnson, B., & McClure, R. (2004). Validity and reliability of a shortened, revised version of the constructivist environment survey (CLES). Learning Environments Research, 7, 65-80.

Kaplan, A., & Maehr, M. L. (2007). The contributions and prospects of goal orientation theory. Educational Psychology Review, 19, 141-184.

Kingir, S., Tas, Y., Gok, G. & Vural, S.S. (2013). Relationships among constructivist learning environment perceptions, motivational beliefs, self-regulation and science achievement, Research in Science & Technological Education, 31(3),205-226.

Klopfer L.E., (1990). Learning Scientific Inquiry in the Students' Laboratory. In Hegarty- hazel E (ed.). The student laboratory and the science curriculum. London, Croom Helm.

Kuhn, D., & Franklin, S. (2006). The second decade: What develops (and how). In W. Doman, R. M. Lerner, (Series Eds.), D. Kuhn & R. S. Siegler (vol. Eds.), Handbook of child psychology: Cognition, perception and language (vol. 2., 6th ed., pp. 953- 993). Hoboken, NJ: John Wiley& Sons.

Liem,A.D., Lau, S. & Nie, Y. (2008). The role of self-efficacy, task value, and achievement goals in predicting learning strategies, task disengagement, peer relationship, and achievement outcome, Contemporary Educational Psychology, 33, 486–512.

Linnenbrink, E. A., & Pintrich, P. R. (2000). Multiple pathways to learning and achievement: The role of goal orientation in fostering adaptive motivation, affect, and cognition. In C. Sansone & J. M. Harackiewicz (Eds.), Intrinsic and extrinsic motivation: The search for optimal motivation and performance (pp. 195-227). San Diego: Academic Press.

Llewellyn, D. (2002). Inquire within: Implementing inquiry-based science standards. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Locke, E.A. & Latham, G.P. (2006). New directions in goal-setting theory. Current directions in psychological science, 15, 5, 265-268.

Locke,A., Frederick, E., Lee, C. & Bobko, P. (1984). Effect of self-efficacy, goals, and task strategies on task performance. Journal of applied psychlogy, 69(2), 241.

Marton, F. & Saljo, R. (1976). Symposium: On learning processes and strategies - II On qualitative differences in learning- II Outcome as a function of the learner's conception of the task. British Journal of Educational Psychology, 46,115-117.

Miller, R. B., & Brickman, S. A. (2004). A model of future oriented motivation and self-regulation. Educational Psychology Review, 16, 9–33.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). Fen Bilimleri Dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). Fen Bilimleri Dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı, Ankara.

National Research Council (NRC). (2000). Inquiry and the na¬tional science standarts. Washington, DC. National Academy Press.

Newble, D. I., & Entwistle, J. (1986). Learning styles and approaches: Implications for medical education. Medical Education, 20(3), 162–175.

Nussbaum, E. M. & Kardash, C.M. (2005). The effects of goal instructions and text on the generation of counterarguments during writing. Journal of Educational Psychology, 97157-169.

Ocak, G. (2017). Doğrudan öğretim için öğretim stratejileri. Borich, G.D (Editör), Acat, M.B. (Çeviri Editörü), Etkili öğretim yöntemleri (s.252-282). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Padilla, M. (1990). The science process skills. Paper 9004 in the series, science matters - to the science teacher, published by the National Association for Research in Science Teaching. Retrieved May 24, 2011, from http://www.narst.org/publications/ research/skill.cfm.

Pajers, F. (1996). Self-efficacy beliefs in achivements settings. Review of Educational Research, 66, 543-578.

Pintrich, P. & Schunk, D. (2007). Motivation in education: Theory, research, and applications (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.

Pintrich, P. R. (2000). An achievement goal theory perspective on ıssues in motivation terminology, theory, and research. Contemporary Educational Psychology, 25, 92-104

Pintrich, P.R. (1999). The role of motivation in promoting and sustaining self-regulated learning. International Journal of Educational Research, 31, 459-470.

Schunk, D. H. & Zimmerman, B.J. (2006). Competence and control beliefs: Distinguishing the means and ends. In P. A. Alexander & P. H. Winne (Eds.), Handbook of educational psychlogy (2nd ed., pp.349-367). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Schunk, D. H. (1994). "Self-Regulation of Self-Efficacy and Attributions in Academic Settings", D. Schunk, B. J. Zimmerman. (Der.). Self-Regulation of Learning and Performance, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Schunk, D. H., Pintrich, P. R., & Meece, J. L. (2008). Motivation in education: Theory, research and applications (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill-Prentice Hall.

Schunk, D.H. (1990). Goal setting and self-efficacy during self regulated learning. Educational psychologist, 25(1), 71-86.

Schunk, D.H. (2012). Learning theories: An educational perspective. Çev. Ed. Şahin, M. Ankara: Nobel.

Schunk, D.H.(2012). Learning theories : an educational perspective. Boston: Pearson Education, Inc., (6. edition).

Smith, P.L. & Fouad, N.A. (1999). Subject-matter specificity of self-efficacy, outcome expectancies, interests, and goals; Implications fort he social-cognitive model. Journal of Counseling Psychology, 46, 461-471.

Vygotsky, L. (1962). Thought and language. Cambridge, MA: MIT Press.

Wigfield, A. & J.S. Eccles (2000). Expectancy-value theory of achivement motivation. Contemporary Educational Psychology, 25, 68-81.

Wigfield, A. (1994). Expectancy-value theory of achievement motivation: A developmental perspective. Educational Psychology Review, 6, 49–78.

Wigfield, A., & Eccles, J. S. (2000). Expectancy-value theory of achievement motivation. Contemporary Educational Psychology, 25, 68–81.

Wolters, C. (2004). Advancing achievement goal theory: Using goal structures and goal orientations to predict students' motivation, cognition, and achievement. Journal of Educational Psychology, 96, 236–250.

Zimmerman, C. (2007). The development of scientific thinking skills in elementary and middle school. Developmental Review, 27, 172-223.

Yararlanılabilecek Diğer Kaynaklar

- Doğan Cüceloğlu (2016). İçimizdeki Çocuk, Remzi Kitabevi (50. basım)
- Selçuk Şirin (2017). "Dünyada öğrenme motivasyonu en yüksek gençler bizde", Hürriyet gazetesi (köşe yazısı), http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/selcuk-sirin/dunyada-ogrenme-motivasyonu-en-yuksek-gencler-bizde-40465360. Ulaşım tariihi: 04.09.2017
- Kadıoğlu, C. (2014). Implementation of self-regulatory instruction based on guided inquiry approach to promote students' achievement in solubility equilibrıum and acids and bases, motivatıon, and learning strategies. Doktora tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Kingir, S., Tas, Y., Gok, G. & Vural, S.S. (2013). Relationships among constructivist learning environment perceptions, motivational beliefs, self-regulation and science achievement, Research in Science & Technological Education, 31(3),205-226.
- Jagacinski, C. & Duda, J. L. (2001). *A comperative analysis of contemporary achievement goal orientation measures*. Educational and Psychological Measurement, 61 (6), 1013–1039.
- İsrael, E. (2007). Özdüzenleme Eğitimi, Fen Başarısı ve Özyeterlilik, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış), İzmir.

KAYNAKLAR

Açıl, E. (2012) *Fen eğitiminde yaratıcı drama yönteminin ilköğretim öğrencilerinin bilimsel yaratıcılıklarına ve akademik başarılarına etkisi*. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Adıgüzel, H. Ö. (2000). "Müze pedagojisinin Türkiye'deki yansımaları ve müzelerdeki yaratıcı drama uygulamaları". *3. Uluslararasi Tarih Kongresi. Tarih Yazımı ve Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme*. Türkiye Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, s. 130-144.

Adıgüzel, H. Ö. (2001). "İstanbul askeri müze'de ve Ankara Cumhuriyet müzesinde tarih: müzede drama uygulaması". Drama ve müze pedagojisi. *Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi Türkiye 3. Drama Liderleri Buluşması Bildirileri.* Ankara , 22-24 Haziran.

Adıgüzel, Ö. (2006). Yaratıcı drama kavramı, bileşenleri ve aşamaları. *Yaratıcı Drama Dergisi,* 1(1), 17-27.

Adıgüzel, Ö. (2013). *Eğitimde Yaratıcı Drama*, Ankara: Pegem Akademi.

Akbaş, H.Ş. (2011) *Fen eğitiminde problem çözme stratejisi olarak drama uygulamalarının başarı, tutum, kavramsal anlama ve hatırlamaya etkisi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akkuş, Ç. (2013). *İlköğretim birinci sınıf hayat bilgisi dersindeki fen kavramlarının drama yöntemiyle öğretiminin öğrenmedeki başarı ve kalıcılığa etkisi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akkuş, G. (2016). *Drama yönteminin 7.sınıf öğrencilerinin Fen ve Teknoloji dersi Güneş Sistemi ve Ötesi:Uzay Bilmecesi ünitesindeki başarılarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Altıntaş, E. (2012). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının drama yöntemiyle fen ve teknoloji dersinin işlenmesine yönelik öz yeterlik ve tutumlarının belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Armağan, B. (2015). *İlkokul dördüncü sınıf fen öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları: Bir eylem araştırması*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Baldwin, P. (2013). *The primary drama handbook.* London: Sage Publication.

Başkan, H. (2006). *Fen ve teknoloji öğretiminde drama yönteminin kavram yanılgılarının giderilmesi ve öğrenci motivasyonu üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Bertiz, H. (2005). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının yaratıcı dramaya yönelik tutumları ve öykületeme çalışmalarına ilişkin görüşleri*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Bertiz, H. (2016). Fen bilimleri öğretimi ve drama. *Okul Öncesinden İlköğretime Kuramdan Uygulamaya Drama Kitabı* içerisinde (Ed. Tolga Erdoğan). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Boran, R. (2005) *Okul öncesi eğitimde fen ve doğa etkinliklerinde öğretmenlerin dramayı kullanma konusuna yönelik görüşlerinin analizi*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Demirağ, S. (2014). *İlköğretim fen ve teknoloji dersi kapsamında yaratıcı drama etkinliklerinin geliştirilmesi ve etkilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan, S. (2010). *Eğitici drama yönteminin fen ve teknoloji dersi vücudumuzda sistemler ünitesinde öğrenci başarısına etkisi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erkoca Akköse, E. (2008). *Okulöncesi eğitimi fen etkinliklerinde doğa olaylarının neden-sonuç ilişkilerini belirlemede yaratıcı dramanın etkililiği*. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Erten, Z. (2016). *Fen bilgisi dersine yönelik okul dışı öğrenme ortamları etkinliklerinin geliştirilmesi ve öğrencilerin bilimsel süreç becerilerine etkisinin değerlendirilmesi.* Yüksek lisans tezi, Erzincan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.

Karademir, E. (2013). *Öğretmen ve öğretmen adaylarının fen ve teknoloji dersi kapsamında okul dışı öğrenme etkinliklerini gerçekleştirme amaçlarının planlanmış davranış teorisi yoluyla belirlenmesi*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kıdam, A. (2013). *İlköğretim okullarında görevli fen ve teknoloji öğretmenlerinin öğrenme-öğretme sürecinde drama yöntemini kullanma düzeylerinin belirlenmesi: Kırşehir ili örneği*. Yüksek lisans tezi, Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

McCaslin, N. (2006). *Creative Drama in the Classroom and beyond.* (Eighth Edition). New York: Pearson.

MEB. (2013). İlköğretim Kurumları Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı: Ankara.

Oğur, B. (2005). *Fen bilgisi dersinde, 'canlıların iç yapısına yolculuk' ve 'vücudumda neler var? çevremizi nasıl algılıyoruz?' ünitelerinde drama entegrasyonunun öğrencilerin fen başarılarına etkisi.* Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Oğuz, A. (2016). An instructional method suggestion: conveying stories through origami (storigami). *Journal of Education and Training Studies*, 4, (8), 9-22.

Okvuran, A. (2012). Müzede dramanın bir öğretim yöntemi olarak Türkiye'de gelişimi. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 170.

Ormancı, Ü. (2011). *İlköğretim fen ve teknoloji dersi 6. sınıf 'Vücudumuzda sistemler' ünitesinin öğretiminde drama yönteminin öğrenci başarı, tutum ve motivasyonu üzerine etkisi.* Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Manisa.

Öztürk, F., ve İlhan, A. Ç. (2011). Türkiye'deki arkeoloji müzelerinde müzik kültürüne ilişkin nesnelerin incelenmesi ve müzelerde müzik eğitimi. İlköğretim Online, 10(3).

San, İ. (1990). Eğitimde yaratıcı drama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 23(2), 573-583.

Sarışan Tungaç, A. (2015). *Fen bilgisi öğretmenlerinin okul dışı (Doğa deneyimine bağlı) çevre eğitimine yönelik özyeterlik algıları, çevresel tutumları ve çevre bilgilerinin incelenmesi: Mersin ili örneği.* Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Subaşı, M. (2012). *Drama yönteminin ilköğretim yedinci sınıf fen ve teknoloji dersi durgun elektrik konusunda akademik başarı ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Teker, E. (2009). *Fen ve teknoloji öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılmasının ilköğretim öğrencilerinin fenne yönelik görüşlerine ve çevre ile ilgili problem durumlara etkisi*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Tekkumru Kısa, M. (2008). *Development and implementation of a 'science center learning kit' designed to improve student outcomes from an informal science setting*. Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tezcan, M. (2011). *Sanat Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tımbıl, N. (2008). *İlköğretim II. kademe fen öğretiminde aktif öğrenme yaklaşımı ve drama tekniği kullanılmasının öğrenci başarılarına etkilerinin karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Tuncel, S. (2009). *İlköğretim 6. sınıf fen ve teknoloji dersinde maddenin tanecikli yapısı ünitesinin yaratıcı drama ile öğretiminin öğrencilerin başarısına etkisi*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

TÜBİTAK, (2017). https://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/bilim-ve-toplum/ulusal-destek-programlari/4005/icerik-program-hakkinda Erişim Tarihi: 29.05.2017

Ünüvar, T. (2007). *İlköğretim 6. sınıf fen bilgisi dersinde canlının iç yapısına yolculuk ünitesinde yaratıcı drama ile öğretimin öğrencilerin erişisine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Üstündağ, T. (2000). *Yaratıcı Drama Öğretmenimin Günlüğü.* Ankara: Pegem Akademi.

Üstündağ, T. (2007). Dramada öğrenme ve öğretme süreci. İlköğretimde Drama Kitabı içerisinde (Ed. Ali Öztürk). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yağmur, E. (2010). *7.sınıf fen ve teknoloji dersinin yaratıcı drama destekli işlenmesinin eleştirel düşünme becerisi ve başarı üzerine etkisi.* Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Yalım, N. (2003). *İlköğretim dördüncü sınıf fen bilgisi dersinin yaratıcı drama yöntemi ile öğretiminin öğrencilerin akademik başarına etkisi*. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Yılmaz, G. (2006). *Fen bilgisi öğretiminde drama yönteminin kullanımı*. Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Yararlanılabilecek Diğer Kaynaklar

Bailey, S. and Watson, R. (1998). Establishing basic ecological understanding in younger pupils: a pilot evaluation of a strategy based on drama/role play. *International Journal of Science Education*, 20,139-152.

Bertiz H., Bahar, M. ve Yeğen, G. (2010). fen ve teknoloji öğretmen adaylarının yaratıcı drama yöntemine yönelik tutumları ve yöntemin fen ve teknoloji eğitiminde kullanılabilirliğine ilişkin görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 483-509.

Özdemir, P , Üstündağ, T . (2007). Creative drama curriculum related to the scientists in science and technology. İlköğretim Online, 6 (2), 226-233.

Selvi, K. ve Öztürk, A. (2000). Yaratıcı drama yöntemi ile fen öğretimi. *Eğitim ve Bilim,* 25 (116), 42-46.

Bölümle ilgili web sayfası ve lisansüstü tezler

http://yaraticidrama.org/category/fen-bilimleri-ve-yaratici-drama/

Türkkuşu, B. (2008). *Hücre Bölünmeleri konularında drama yöntemi uygulamasının öğrenci başarısına etkisi.(*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars.

Bölümle ilgili seyredilesi önerilen video

Doç. Dr. Ömer Adıgüzel'le Yaratıcı Drama Üzerine Söyleşi

https://www.youtube.com/watch?v=S6WjVtgEUro&t=59s

Yazılan bölümle ilgili kitaplar

Adıgüzel, Ö., Metinnam, İ. ve Özen, Z. (2014). *Yaratıcı Drama Bibliyografyası*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Erdoğan, T. (2016). (Ed). *Okul Öncesinden İlköğretime Kuramdan Uygulamaya Drama*. Ankara: Eğiten Kitap.

İçelli, O., Polat, R., ve Sülün, A. (2008). *Fen Eğitiminde Yaratıcı Drama Desenleri*. Ankara: Maya Akademi.

Üstündağ, T. (2009). *Yaratıcı Drama Öğretmenimin Günlüğü*. Ankara: Pegem Akademi.

KAYNAKLAR

Ainsworth, S. (2008). The educational value of multiple-representations when learning complex scientific concepts. In J. K. Gilbert, M. Reiner ve M. Nakhleh (Eds.), *Visualization: Theory and practice in science education* (pp. 191–208). London: Springer.

Barnea, N.&Dori, Y. J. (1999). High-school chemistry students' performance and gender differences in a computerized molecular modeling learning environment. *Journal of Science Education and Technology*, *8*(4), 257–271. http://doi.org/10.1023/A:1009436509753

Branch, R. M. & Kopcha, T. J. (2013). Instructional design models. In J. M. Spector, M. D. Merill, J. Elen ve M. J. Bishop (Eds.), *Handbook of research on educational communications and technology* (4th ed., pp. 77–87). New York: Springer.

Buckley, B. C. (2000). Interactive multimedia and model-based learning in biology. *International Journal of Science Education*, *22*(9), 895–935. http://doi.org/10.1080/095006900416848

Chang, H.-Y., Quintana, C. & Krajcik, J. S. (2010). The impact of designing and evaluating molecular animations on how well middle school students understand the particulate nature of matter. *Science Education*, *94*(1), 73–94. http://doi.org/10.1002/sce.20352

Cheng, M. F. & Brown, D. E. (2010). Conceptual resources in self-developed explanatory models: The importance of integrating conscious and intuitive knowledge. *International Journal of Science Education*, *32*(17), 2367–2392. http://doi.org/10.1080/09500690903575755

Clement, J. (2000). Model based learning as a key research area for science education. *International Journal of Science Education*, *22*(9), 1041–1053.

Dori, Y. J. & Hameiri, M. (2003). Multidimensional analysis system for quantitative chemistry problems— symbol, macro, micro and process aspects. *Journal of Research in Science Teaching*, *40*(3), 278–302.

Fretz, E. B., Wu, H., Zhang, B., Davis, E. A., Krajcik, J. S. & Soloway, E. (2002). An investigation of software scaffolds supporting modeling practices. *Research in Science Education*, *32*(4), 567–589. http://doi.org/10.1023/A:1022400817926

Gilbert, J. (1995). The roles of models and modelling in some narratives in science learning. In *Annual Meeting of the American Educational Research Association* (pp. 18–22).

Gilbert, J. & Justi, R. (2016). *Modeling-based teaching in science education*. Switzerland: Springer International Publishing.

Gilbert, J. K. & Boutler, C. J. (2000). *Developing models in science education*. Dordrecht, The Netherlands.: Kluwer Academic Publishers.

Gobert, J. D. & Buckley, B. C. (2000). Introduction to model-based teaching and learning in science education. *International Journal of Science Education*, *22*(9), 891–894. http://doi.org/10.1080/095006900416839

Gobert, J. D. & Pallant, A. (2004). Fostering students' epistemologies of models via authentic model-based tasks. *Journal of Science Education and Technology*, *13*(1), 7–22. http://doi.org/10.1023/B:JOST.0000019635.70068.6f

Halloun, I. A. (2006). *Modeling theory in science education*. Dordrecht: Springer.

Harrison, A. G. & Treagust, D. F. (2000). A typology of school science models. *International Journal of Science Education*, *22*(9), 1011–1026.

Hestenes, D. (1987). Toward a modeling theory of physics instruction. *American Journal of Physics*, *55*(5), 440–454. http://doi.org/10.1119/1.15129

Hestenes, D. (2013). Remodeling science education. *European Journal of Science and Mathematics Education*, *1*(1), 13–22.

Hsu, Y.-S., Wu, H.-K. & Hwang, F.-K. (2007). Fostering high school students' conceptual

understandings about seasons: The design of a technology-enhanced learning environment. *Research in Science Education*, *38*(2), 127–147. http://doi.org/10.1007/s11165-007-9041-1

Ingham, A. M. & Gilbert, J. K. (1991). The use of analogue models by students of chemistry at the higher education level. *International Journal of Science Education*, *13*(2), 193–202.

Ioannidou, A., Repenning, A., Webb, D., Keyser, D., Luhn, L. & Daetwyler, C. (2010). Mr. Vetro: A collective simulation for teaching health science. *International Journal of Computer-Supported Collaborative Learning*, *5*(2), 141–166. http://doi.org/10.1007/s11412-010-9082-8

Johnstone, A., H. & Mahmoud, N., A. (1981). Pupils' response to a model for water transport. *Journal of Biological Education*, *15*(3), 203–208. http://doi.org/10.1080/00219266.1981.9654379

Johnstone, A. H. (1982). Macro- and micro-chemistry. *School Science Review*, *64*, 377–379.

Johnstone, A. H. (1991). Why is science difficult to learn? Things are seldom what they seem. *Journal of Computer Assisted Learning*, *7*(2), 75–83.

Justi, R. S. & Gilbert, J. K. (2002). Modelling, teachers' views on the nature of modelling, and implications for the education of modellers. *International Journal of Science Education*, *24*(4), 369–387. http://doi.org/10.1080/09500690110110142

Khan, S. (2011). What's missing in model-based teaching. *Journal of Science Teacher Education*, *22*(6), 535–560. http://doi.org/10.1007/s10972-011-9248-x

Kozma, R., Chin, E., Russell, J. & Marx, N. (2000). The roles of representations and tools in the chemistry laboratory and their implications for chemistry learning. *Journal of the Learning Sciences*, *9*(2), 105–143. http://doi.org/10.1207/s15327809jls0902_1

Krajcik, K. & Merritt, J. (2012). Engaging students in scientific practices: What does constructing and revising models look like in the science classroom? *The Science Teacher*, *79*(3), 38–41.

Lehrer, R. & Schauble, L. (2006). Cultivating model-based reasoning. In K. R. Sawyer (Ed.), *The Cambridge handbook of the learning sciences* (pp. 371–387). New York, NY: Cambridge University Press.

Lei, J., Luo, P. H., Wang, Q., Shen, J., Lee, S. & Chen, Y. (2016). Using technology to facilitate modeling-based science education: Lessons learned from a meta-analysis of empirical research. *Journal of Educational Technology Development and Exchange*, *9*(2), 53–83. http://doi.org/10.18785/jetde.0902.04

Levy, S. T. & Wilensky, U. (2009). Crossing levels and representations: The connected chemistry (CC1) curriculum. *Journal of Science Education and Technology*, *18*(3), 224–242. http://doi.org/10.1007/s10956-009-9152-8

Liu, X. (2006). Effects of combined hands-on laboratory and computer modeling on student Llearning of gas laws: A quasi-experimental study. *Journal of Science Education and Technology*, *15*(1), 89–100. http://doi.org/10.1007/s10956-006-0359-7

Louca, L. T. & Zacharia, Z. C. (2012). Modeling-based learning in science education: cognitive, metacognitive, social, material and epistemological contributions. *Educational Review*, *64*(4), 471–492. http://doi.org/10.1080/00131911.2011.628748

Mendonça, P. C. C. & Justi, R. (2013). The relationships between modelling and argumentation from the perspective of the model of modelling diagram. *International Journal of Science Education*, *35*(14), 2407–2434. http://doi.org/10.1080/09500693.2013.811615

Namdar, B. & Shen, J. (2015). Modeling-oriented assessment in K-12 science education: A synthesis of research from 1980 to 2013 and new directions. *International Journal of Science Education*, *37*(7), 993–1023. http://doi.org/10.1080/09500693.2015.1012185

National Research Council. (1996). *National science education standards.* Washington, DC: National Academies Press.

National Research Council. (2012). *A framework for K-12 science education: Practices, crosscutting concepts, and core ideas. Committee on conceptual framework for the new K-12 science education standards.* Washington, DC: The National Academies Press.

NGSS Leads States. (2013). *Next generation science standards: For states, by states*. Washington, DC: The National Academies Press.

Norman, D. A. (1983). Some onservations on mental models. In D. Gentner & A. L. Stevens (Eds.), *Mental Models* (pp. 7–14). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Özer, İ. E., Canbazoğlu Bilici, S. & Karahan, E. (2015). Fen bilimleri dersinde Algodoo kullanımına yönelik öğrenci görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(1), 28–40.

Papaevripidou, M., Constantinou, C. P. & Zacharia, Z. C. (2007). Modeling complex marine ecosystems: an investigation of two teaching approaches with fifth graders. *Journal of Computer Assisted Learning*, *23*(2), 145–157. http://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2006.00217.x

Podolefsky, N. S., Perkins, K. K. & Adams, W. K. (2010). Factors promoting engaged exploration with computer simulations. *Physical Review Special Topics – Physics Education Research*, *6*(2), 1–11.

Saari, H. (2003). A research-based teaching sequence for teaching the concept of modelling to seventh-grade students. *International Journal of Science Education*, *25*(11), 1333–1352. http://doi.org/10.1080/0950069032000052081

Schwarz, C. V., Reiser, B. J., Davis, E. A., Kenyon, L., Achér, A., Fortus, D., … Krajcik, J. (2009). Developing a learning progression for scientific modeling: Making scientific modeling accessible and meaningful for learners. *Journal of Research in Science Teaching*, *46*(6), 632–654. http://doi.org/10.1002/tea.20311

Schwarz, C. V. & White, B. Y. (2005). Metamodeling knowledge: developing students' understanding of scientific modeling. *Cognition and Instruction*, *23*(2), 165–205. http://doi.org/10.1207/s1532690xci2302_1

Shen, J. (2006). *Teaching strategies and conceptual change in professional development program for science teachers of K-8. Unpublished doctoral dissertation*. Washington University in St. Louis.

Shen, J. & Confrey, J. (2007). From conceptual change to transformative modeling: A case study of an elementary teacher in learning astronomy. *Science Education*, *91*(6), 948–966. http://doi.org/10.1002/sce

Shen, J., Lei, J., Chang, H. Y. & Namdar, B. (2014). Technology-enhanced, modeling-based instruction (TMBI) in science education. In J. M. Spector, M. D. Merril, J. Elen & M. J. Bishop (Eds.), *Handbook of Research on Educational Communications and Technology* (4th ed., pp. 529–540). New York: Springer.

Sins, P. H. M., Savelsbergh, E. R., van Joolingen, W. R. & van Hout-Wolters, B. H. a. M. (2009). The relation between students' epistemological understanding of computer models and their cognitive processing on a modelling task. *International Journal of Science Education*, *31*(9), 1205–1229. http://doi.org/10.1080/09500690802192181

Stratford, S. J., Krajcik, J. & Soloway, E. (1998). Secondary students' dynamic modeling processes : Analyzing, reasoning about, synthesizing, and testing models of stream ecosystems. *Journal of Science Education and Technology*, *7*(3), 215–234. http://doi.org/10.1023/A:1021840407112

Treagust, D. F., Chittleborough, G. D. & Mamiala, T. L. (2004). Students' understanding of the descriptive and predictive nature of teaching models in organic chemistry. *Research in Science Education*, *34*(1), 1–20. http://doi.org/10.1023/B:RISE.0000020885.41497.ed

Tsui, C. & Treagust, D. F. (2003). Genetics reasoning with multiple external representations. *Research in Science Education*, *33*(1), 111–135. http://doi.org/10.1023/A:1023685706290

Vygotskiĭ, L. (1986). *Thought and language*. (A. Kozulin, Ed.). Ipswich, MA: MIT Press.

White, B. Y. & Frederiksen, J. R. (1998). Inquiry, modeling, and metacognition: Making science accessible to all students. *Cognition and Instruction*, *16*(1), 3–118. http://doi.org/10.1207/s1532690xci1601_2

Wilensky, U. & Resnick, M. (1999). Thinking in levels: a dynamic systems perspective to making sense of the world. *Journal of Science Education and Technology*, *8*(1), 3–19.

Yararlanılabilecek Diğer Kaynaklar

Halloun, I. A. (2006). Modeling theory in science education. Dordrecht: Springer.

Multi User Virtual Environment-Rivercity: http://muve.gse.harvard.edu/rivercityproject/

Quellmalz, E. S., Timms, M. J., Silberglitt, M. D. & Buckley, B. C. (2012). Science assessments for all: Integrating science simulations into balanced state science assessment systems. *Journal of Research in Science Teaching*, *49*(3), 363–393.

Scalise, K., Timms, M., Moorjani, A., Clark, L., Holtermann, K. & Irvin, P. S. (2011). Student learning in science simulations: Design features that promote learning gains. *Journal of Research in Science Teaching*, *48*(9), 1050–1078.

STELLA-Sistem Modelleme Aracı: https://www.iseesystems.com

Ünal, G. ve Ergin, Ö. (2006). Fen eğitimi ve modeller, *Milli Eğitim Dergisi*, 171,188-196.

Ünal Çoban, G. (2009). *Modellemeye dayalı fen öğretiminin öğrencilerin kavramsal anlama düzeylerine, bilimsel süreç becerilerine, bilimsel bilgi ve varlık anlayışlarına etkisi: 7. sınıf ışık ünitesi örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Van Driel, J. H. & Verloop, N. (1999). Teachers' knowledge of models and modelling in science. *International Journal of Science Education, 21*(11), 1141-1153.

Genişletilmiş 2. Basım

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
TÜRKİYE'DE GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI

Prof. Dr. Handan Asûde Başal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1803
Eğitim No.: 355
ISBN : 978-605-320-710-8
© Genişletilmiş 2. Basım, Aralık 2017

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI
Prof. Dr. Handan Asûde Başal

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Asûde Başal, Handan.
Geçmişten Günümüze Türkiye'de Geleneksel Çocuk Oyunları / *Handan Asûde Başal*
Genişletilmiş 2. Basım, viii + 180 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-710-8
1. Geleneksel Oyunlar 2. Çocuk 3. Oyun ve Eğitim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: wwww.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1
KARADENİZ BÖLGESİ 17
MARMARA BÖLGESİ 53
EGE BÖLGESİ 87
AKDENİZ BÖLGESİ 99
GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ 121
DOĞU ANADOLU BÖLGESİ 129
İÇ ANADOLU BÖLGESİ 141
SONUÇ 175
KAYNAKÇA 179

KAYNAKÇA

Akandere. M. **Eğitici Okul Oyunları.** Ankara Nobel Yayınları, 2004.

And, M. Oyun ve Bügü. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1974.

Bağceli P. Köyde ve Kentte Yaşayan 7-8 Yaş Arası Çocukların Cinsiyet Kalıpyargıları ve Cinsiyete Bağlı Oynadıkları Oyun ve Oyuncaklar", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Başal, H.A. "Geçmiş Yıllarda Türkiye'de Çocuk Oyunları" Uludağ Üniversitesi, **Eğitim Fakültesi Dergisi,** 2007, ss. 243-266.

Başal, H.A. **Gelişim ve Psikoloji. Nasıl Mutlu ve Başarılı Çocuk Yetiştirebilirim?** Genişletilmiş Beşinci Baskı. Bursa: Ekin Yayınları, 2012.

Cengiz, S.A. "Karadeniz Ereğli Örneğinde Çocuk Oyunlarının Halk Bilim Açısından Değerlendirilmesi", **Çocuk Kültürü, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri.** Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 441-476, 1997.

Derci, B. 2012. "Eski Türklerin Oyunu: Tepük". http://bugraderci.blogspot.com.tr/2012/11/eski-turklerin-oyunu-tepuk.html (Erişim Tarihi: 01.08.2016).

Gander M. J. ve H. W. Gardiner. **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. Üçüncü Baskı. Yayıma Hazırlayan: B. Onur. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1998.

Geleş, F. Eyüp Oyuncakları, Eyüp Sultan Sempozyumu V. Cilt: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2002.

Göncü, A. "Toplumsal ve Kültürel Bağlamın Çocuk Oyunlarındaki Yeri", **III. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri**. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 37-50, 2001.

Hyun, E. "Culture and Development in Children's Play", **Making Sense of Developmentally and Culturally Appropriate Practise in Early Childhood Education,** http://ruby.fgcu.edu,New York, 1998.

İstanbul Oyuncak Müzesi. "Oyuncak Hikayeleri", 2016 url: https://tr.pinterest.com/oyuncakmuzesi/oyuncak-hikayeleri/?from_navigate=true

Onur, B. **Oyuncaklı Dünya.** Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, 1992.

Onur, B., ve N. Çelen. "Geleneksel ve Modern Çocuk Oyunları Üzerine Düşünceler", **Bursa HaIk Kültürü, Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (4-6 Nisan 2002) Bildiri Kitabı, Cilt II.** Bursa: Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü, ss. 513-522, 2002.

Onur, B., ve Çelen N. ve Artar M. "Changes in Children's Games Through Three Generations: A Study in a Rural Setting in Turkey". **Dimensions of Play Conference**. Sheffield/UK, 24-27 Temmuz, 2001.

Onur B. ve N. Güney. **Türkiye'de Çocuk Oyunları: Derlemeler.** Ankara Üniversitesi, Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2002.

Özdoğan, B. **Çocuk ve Oyun. Genişletilmiş Beşinci Baskı**. Ankara: Anı Yayıncılık, 2009.

Poyraz, H. **Okulöncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak.** Ankara: Anı Yayıncılık, 2003.

Rasen, P. R. "Oyunun Değeri", Çeviren: D. Öngen. **Eğitim ve Bilim Dergisi,** ss. 60-64.

Rossie, J-P. "Changing Toys and Play in Changing African", **III. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri.** Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 253-281, 1997.

Sağlam, T. "Türk Çocuk Oyunlarında Ritüel Ögeler", **I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri.** Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, ss. 416-441, 1997.

Sakaoğlu, N. "20. Yüzyılda Üç Çocukluk: Babamın Çocukluğu, Kendi Çocukluğum, Oğlumun Çocukluğu", Ankara: **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt. 30, Sayı 1, ss. 127-133, 2001.

Sanayici Aylık Ekonomi ve İş Dünyası Dergisi, 29 Ocak 2016.

Sanayici Aylık Ekonomi ve İş Dünyası Dergisi, 20 Ocak 2016.

Sevinç, M. **Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun.** İstanbul: Morpa Yayıncılık, 2004.

Seyrek, H. ve M. Sun. **Çocuk Oyunları.** İzmir: Mey Yayınları, 1997.

Şahin, F.T. "Üç-Altı Yaş Grubu Çocuklarının Anne ve Babalarının Çocuk Oyun ve Oyuncakları Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1993.

Tarih Bilimi. 2015. "Eski Türklerin Oyunu; Tepük". http://www.tarihbilimi.gen.tr/makale/tepuk-sporu/ (Erişim Tarihi: 01.08.2016).

Tuğrul, B., Ertürk, G., Özen Altınkaynak, Ş. ve Güneş, G. "Oyunun Üç Kuşaktaki Değişimi", International Journal of Social Science, 27, 1-16, 2014

Tunç, A. **Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek 70'li Yıllarda Hayatımız.** Yirmi yedinci Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.

Yavuzer, H. **Anababa ve Çocuk. Yedinci Baskı.** İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.

Yavuzer, H. "Doğal Harika Bir Tedavi: Oyun". **Evde ve Okulda Mutlu Çocuk Yetiştirmenin Temelleri. Dördüncü Baskı.** İstanbul: Çocuk ve Aile Kitapları, 2003.

Wikipedia, 2008. http://tr.wikipedia.org/wiki%C3%87ocuk_oyunları%C%4%B1 (Erişim tarihi: 09.01.2008).

7. Basım

GENEL BİYOLOJİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek
Prof. Dr. Muhsin Konuk

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 599
Fen Bilimleri No.: 56
ISBN: 978-605-133-501-8
© 7. Basım, Kasım 2017

GENEL BİYOLOJİ
Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek
Prof. Dr. Muhsin Konuk

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman., Konuk, Muhsin.
Genel Biyoloji / *Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek - Prof. Dr. Muhsin Konuk*
8. Basım, X + 226 s., 160x235mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-501-8
1. Genel Biyoloji 2. Botanik 3. Zooloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: CANLI VE CANSIZ FARKLARI 1

2. BÖLÜM: CANLILARIN ÇEŞİTLİLİĞİ 5

VİRÜSLER 7

MONERA ALEMİ 9

PROTİSTA ALEMİ 12

Hayvan benzeri protistler: Protozoa 13

Fungus benzeri protistler: Cıvık mantarlar, küf mantarları 14

Bitki benzeri protistler: Algler 14

FUNGİ ALEMİ 15

BİTKİLER ALEMİ 16

Damarsız Bitkiler 17

Damarlı Tohumsuz Bitkiler 17

Damarlı Tohumlu Bitkiler 18

HAYVANLAR ALEMİ 18

Phylum: Porifera (Süngerler) 19

Phylum: Cnidaria 20

Phylum: Platyhelminthes 20

Phylum: Nematoda 20

Phylum: Mollusca 20

Phylum: Annelida 20

Phylum: Arthropoda 21

Phylum: Echinodermata 22

Phylum: Hemichordata 22

Phylum: Chordata 22

Subphylum: Vertebrata (Omurgalılar) 22

1. Class: Chondrichthyes-Kıkırdaklı balıklar 23

2. Class: Osteichthyes-Kemikli balıklar 23

3. Class: Amphibia-Kurbağalar 24

4. Class: Reptilia-Sürüngenler 25

5. Class: Aves-Kuşlar 26

6. Class: Mammalia-Memeliler 26

3. BÖLÜM: HÜCRE 29

Hücre Teorisi 31

Hücre Zarı 32

Pasif Taşıma 34

Difüzyon 34

Kolaylaştırılmış Difüzyon 35

Ozmoz 35

Aktif Taşıma 37

SİTOPLAZMA 39

ORGANELLER 40

Endoplazmik Retikulumlar (ER) 40

Ribozomlar 41

Golgi Kompleksi *42*
Lizozomlar *43*
Peroksizomlar *43*
Vakuoller *43*
Mitokondriler *44*
Sentrioller *45*
Plastitler *46*
Sitoplazmik İnklüzyonlar *47*
ÇEKİRDEK (NUKLEUS) 47
DNA Analizleri *51*
RNA *51*
Kromozomlar *52*
HÜCRE DEVRİ VE HÜCRE BÖLÜNMESİ 55
İnterfaz *56*
Mitoz Hücre Bölünmesi (M Fazı) *57*
Mayoz (Meiosis) Hücre Bölünmesi *60*
Amitoz Hücre Bölünmesi *63*
4. BÖLÜM: DOKULAR 65
I. HAYVANSAL DOKULAR 65
1. EPİTEL DOKU 65
Örtü Epiteli *66*
Salgı Epiteli *66*
Endokrin bezler *66*
Ekzokrin bezler *67*
Karma bezler *67*
Miyoepitel *67*
Nöroepitel *67*
2. BAĞ DOKUSU 68
Bağ Dokusu Hücreleri *68*
Bağ Dokusu Lifleri (Telleri) *69*
Bağ Dokusu Tipleri *70*
I. Embriyonik Bağ Dokusu *70*
II. Ergin Bağ Dokusu *70*
3. KIKIRDAK DOKUSU 71
1. Hiyalin Kıkırdak *71*
2. Fibrokıkırdak (fibröz kıkırdak) *71*
3. Elastik Kıkırdak *71*
4. KEMİK DOKUSU 71
Kemik Dokusunun Hücre Tipleri *72*
Kemik Dokusunun Matriksi *73*
Kemik Dokusu Tipleri *73*
5. KAN DOKUSU 74
Plazma *74*
Hücreler *75*
Eritrositler *75*
Lökositler *76*
Granulositler *77*
Agranulositler *77*
Trombositler (Plateletler) *78*

Kanın pıhtılaşması *79*
Kan Tipleri *79*
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık *80*
Lenf *82*
6. KAS DOKUSU 83
İskelet Kasları *83*
Düz Kaslar *84*
Kalp Kası *86*
7. SİNİR DOKUSU 87
1. Soma *87*
2. Uzantılar *88*
Nöroglia *89*
II. BİTKİSEL DOKULAR 90
A- Meristem Doku *90*
B- Sürekli Doku *91*
Parankima Dokusu (Temel Doku) *91*
Koruyucu Doku *91*
İletim Dokusu *92*
Ksilem *93*
Floem *93*
Destek Doku *93*
Kollenkima *93*
Sklerankima *94*
Salgı Doku *94*
5. BÖLÜM: BİTKİSEL ORGANLAR 97
VEJETATİF ORGANLAR 97
KÖK *97*
Kökün Yapısı *97*
Kök Tipleri *98*
GÖVDE *100*
Gövde Yapısı *100*
Gövde Tipleri *101*
Bitkilerde Yaş Tayini *103*
YAPRAK *103*
Yaprağın Yapısı *105*
Yaprak Dökülmesi *106*
Yaprak Tipleri *106*
GENERATİF ORGANLAR 107
ÇİÇEK *107*
MEYVE *108*
TOHUM *109*
6. BÖLÜM: İNSAN VÜCUDU VE ORGAN SİSTEMLERİ 111
1. HAREKET SİSTEMİ 111
İSKELET SİSTEMİ 112
Eklemler *113*
KAS SİSTEMİ 114
Kasılma Tipleri *114*
Kas Tonusu *114*
Vücut Kasları *115*

2. SİNİR SİSTEMİ 116
MERKEZİ (SANTRAL) SİNİR SİSTEMİ 117
Beyin 117
Beynin Başlıca Kısımları 118
Omurilik (Medulla Spinalis) 120
OTONOM SİNİR SİSTEMİ 121
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 122
3. DUYU ORGANLARI VE DUYULAR 122
DOKUNMA 122
KOKLAMA 124
TAT 125
İŞİTME ve DENGE 127
GÖRME 129
Renk Körlüğü 131
Gözün Kırma Kusurları 131
4. ENDOKRİN SİSTEM 133
HİPOFİZ 135
Adenohipofiz 135
Nörohipofiz 136
TİROİD 136
Hipertiroidizm 137
Hipotriodizm 137
PARATİROİD 138
ADRENAL BEZLER 138
Adrenal Korteks 138
Adrenal Medulla 138
PANKREAS 138
Diabetus Mellitus (Şeker Hastalığı) 139
PİNEAL BEZ, EPİFİZ 140
OVARYUMLAR 140
TESTİSLER 141
5. DOLAŞIM SİSTEMİ 141
KALP 141
DAMARLAR ve KAN DOLAŞIMI 143
Kan Dolaşımı 144
Nabız 146
LENFATİK SİSTEM) 147
6. SOLUNUM SİSTEMİ 148
Oksijen Taşınması 150
Karbondioksit Taşınması 151
Nefes Alıp Verme 151
Solunum Durması ve Zehirlenmesi 152
7. SİNDİRİM SİSTEMİ 153
Ağız (Oris) 154
Dil (Lingua, glossa) 154
Damak ve Küçük Dil (Uvula) 154
Tükürük Bezleri 154
Dişler (Dentes, Odontos) 155
Diş Tipleri 156

Farinks (Yutak) *157*
Özofagus (Yemek Borusu) *157*
Mide (Gaster) *157*
İnce Barsak (İntestinum tenue) *157*
Kalın Barsaklar (İntestinum crassum) *158*
Karaciğer *160*
Safra Kesesi *160*
Pankreas *160*
SİNDİRİM 161
EMİLME 162
8. BOŞALTIM SİSTEMİ 162
Böbrekler (Ren, Nefros) *163*
Böbreklerin İç Yapısı *163*
Nefron *164*
9. ÜREME SİSTEMİ 165
Erkek Üreme Sistemi *166*
Sperm *167*
Sprematogenez *168*
Meni (Semen, ejakulat) *169*
Dişi Üreme Sistemi *170*
Oogenez *172*
Uterin Ovulasyon Siklusu veya Menstrual Siklus *173*
Ovulasyon *174*
DÖLLENME 174
EMBRİYONİK GELİŞME 176
Fetal Gelişim *177*
Gebelik Döneminde Beslenme *177*
DOĞUM 177
Yenidoğan Özellikleri *178*
Çoklu Doğum *178*
7. BÖLÜM: BESLENME **179**
Dengeli Beslenme *181*
Canlılık İçin Suyun Fonksiyonları *182*
VİTAMİNLER 183
Yağda Eriyen Vitaminler *183*
Suda Eriyen Vitaminler *184*
MİNERALLER 186
Makromineraller *186*
Mikromineraller *187*
8. BÖLÜM: SAĞLIK VE İLK YARDIM **189**
HASTALIKLAR 189
Bazı Önemli Hastalıklar *190*
Nezle (Soğuk Algınlığı) ve Grip (İnfluenza) *191*
Suçiçeği *191*
Kızamık *191*
Kızamıkçık *192*
Kızıl *192*
Kabakulak *192*
Boğmaca *192*

Difteri *192*
Çocuk Felci (Polio, poliomiyelit) *193*
Menenjit *193*
Verem (Tüberküloz) *193*
Tifo *193*
Tifüs *194*
Sarılık *194*
Tetanoz *194*
Kuduz *195*
İLK YARDIM 195
Boğulmada İlk Yardım *196*
Suni solunum *196*
Boğaza Birşey Kaçtığında İlk Yardım *197*
Kanamanın Durdurulması *198*
Burun Kanamasında İlk Yardım *198*
Yanıklarda İlk Yardım *199*
Kemik Kırıklarında İlk Yardım *199*
Yaralı Bir İnsanın Taşınması *199*
Zehirlenmelerde İlk Yardım *200*
Bilinç Kaybında İlk Yardım *201*
9. BÖLÜM: CANLI TOPLULUKLARI VE ÇEVRE **203**
Adaptasyon Tipleri *203*
Çeresel Faktörler *204*
Ekosistemin Unsurları *205*
Besin Zinciri *205*
Besinler Devirler *206*
Populasyon ve Populasyon Yoğunluğu *208*
Biyolojik Mücadele *210*
Hayvanlararası İlişkiler *211*
KAYNAKLAR **213**
DİZİN **219**

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N., Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Akgün, S. Kalaça, S., Hastalıklar Bilgisi, Hatiboğlu Basım ve Yayım San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995

Akman, Y., Bitki Biyolojisine Giriş, Botanik, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Aktümsek, A., Biyolojik Mücadele Ajanı Olarak Parazitoidler, S.Ü. Fen –Edeb.Fak., Fen Derg., 11, 71 – 84, 1993.

Aktümsek, A, Zayıf, Normal, Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, 2000.

Aktümsek, A., Anatomi ve Fizyoloji, İnsan Biyolojisi, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 2001.

Aktümsek, A., Genel Zooloji, Ders Kitabı, 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak Matbaacılık, İstanbul. 1987

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenetr, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti, İstanbul, 2000.

Barnes, R.D., Invertebrate Zoology, Saunders, 1980.

Başaran, A., Tıbbi Biyoloji Ders Kitabı, Nobel & Güneş Tıp Kitabevi, Bursa, 1999.

Başaran, N., Tıbbi Genetik Ders Kitabı, Güneş & Nobel Tıp Evi, Bursa, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A / 13, Ankara, 1983.

Bellows, T.S., Fisher, T.W., Handbook of Biological Control, Academic Press, 1999.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Bloom, W., Fawcett, D.W., A Textbook of Histology, Chapman and Hall, 1994.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ.İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji II, 2001.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ.İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji I., İsvak, 2000.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Carola, R., Harley, J.P., Noback, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw. Hill Inc., 1992.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey, J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş., İstanbul 1992.

Costanzo, L,S., Physiology, W.B. Saunders Company, 1977.

Çakır, M., Canlılar bilimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Dambro, M.R. Klinik Tanı ve Tedavi (Çev.Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

De Robertis, E.D.P., De Robertis, E.M.F., Cell and Molecular Biology, Saunders College, 1980.

Demirsoy, A., Kalıtım ve Evrim, Meteksan, Ankara, 2000.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi. Ankara. 2000

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı, Cilt 1 ve 2., Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.). Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dindar, H., Tunç, K., Canlılar Bilimi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 1998.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1993.

Ecevit, M.A., Acil Yardım ve Kurtarma, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Enger, E.D., Gibson, A.H., Kormelink, J.R., Ross, F.C., Smith, R.J., Concepts in Biology, Wm. C. Brown Publishers, 1988.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 200.

Erkoçak, A., Genel Histoloji, Kan Dağıtımcılık ve Yayıncılık, İstanbul, 1983.

Erer, H., Kıran, M.M., Çiftçi, M.K., Veteriner Genel Patoloji, Bahçıvanlar Basım Sanayi, Konya, 2000.

Feneis, H., Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim Adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, İstanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice – Hall Int. Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E., Tıbbi Fizyoloji (Çev.Ed.: Çavuşoğlu, H.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd., Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti, İstanbul, 1996.

Harris, C.,L., Concepts in Zoology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Hasenekoğlu, İ., Öztaş, H., Gökler, İ., Canlılar Bilimi, Bakanlar Matbaacılık Ltd. Şti., Erzurum, 1999.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu, Yayınevi, Ankara, 1989.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders Kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ürogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Kadıoğlu, A., Demirbağ, Z., Temel Biyoloji, Derya Kitabevi, Trabzon, 2000.

Karagöz, D., Çevresel Aciller, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Karamanoğlu, K., Genel Botanik, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1977.

Karol, S. Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Gözde Repro Ofset, Ankara 1995.

Karol, S., Suludere Z., Ayvalı, C., Biyoloji Terimleri Sözlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay.: 699, Ankara, 1998.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, Ala Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keeton, W., Gould, J.L., Gould, C.G., Genel Biyoloji, Cilt I ve II (Çev. Ed. Demirsoy, A., Türkan,i.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı / Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul 1995.

Kuru, M., Omurgalı Hayvanlar, Gazi Üniv. Yay. No: 186, Gazi Eğitim Fak. Yay. No: 22, Ankara, 1994.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ.S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Merdol, T., Başoğlu, S., Öner, N., Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lehninger, A. L., Principles of Biochemistry, Worth Pub. Inc., 1992.

Lodish, H., Baltimore, D., Berk, A., Zipursky, S.L., Matsudaira, P., Darnell, J., Molecular Cell Biology, Scientific American Books, 1995.

Martini, F.H., Fundementals of Anatomy and Phsiology, Prentice Hall International Inc., 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Mathews, C.K., Van Holde, K.E., Ahern, K.G., Biochemistry, Addison Wesley Logman Inc., 2000.

Meglitsch, P.A., Invertebrate Zoology, Oxford University Press, 1972.

Menteş, N. K., Klinik Gastroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Minelli, A., Biological Systematics, The State of the Art, Chapman and Hall, 1993.

Moffett, D.F., Moffett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A.A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.:Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes, P.A., Rodwell, V.W., Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., Özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara 1993.

Odar, İ.V. Anatomi Ders Kitabı, . Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul 1986.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul 1980.

Özaslan, S., Karşılaştırmalı Hayvan Fizyolojisi, İstanbul, 1980.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztay. M., Omurgalı Hayvanların Karşılaştırmalı Anatomisi, İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1988.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M.A., Aksoy M.E., Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Richards, O.V., Davies, R., Imm's General Text – Book of Entomology, I – II, Chapman and Hall, 1977.

Sağlam, M., Genel Histoloji, Emet Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R R., Stephens, T.D., Tate, P., Anatomy and Physiology, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Snell, R. S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev.Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Sodeman, W.A., Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., insan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Somyürek, H.İ., Adım Adım İlk Yardım ve Kurtarma, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Somyürek, H.İ., İlk Yardım Ders Kitabı, Somgür Yayıncılık, Ankara, 1999.

Sözen, C., İlk Yardım, Ders Kitabı, Atlas Kitabevi, Konya, 1997.

Stone, N,J., Blum, C.B., Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Communications Inc., 1997.

Stryer, L., Biochemistry, W.H. Freeman and Company, 1998.

Sukkar, M.Y., El – Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Şahin, Y., Hayvan Sistematiği, Selmet Matbaası, Eskişehir, 2000.

Şişli, N., Ekoloji, Çevre Bilim, Gazi Kitabevi, Ankara, 1999.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum. 1986.

Tatlı, A., Genel Biyoloji (Botanik), Tuğra Ofset, Kütahya, 2000.

Tekelioğlu – Uysal, M., Kılıçturgay, K., Kerse, İ., Hücre:İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş., Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 2000.

Turner, C.D., Bagnara, J.T.,General Endocrinology, W.B. Saunders Company, 1976.

Ulutin, T., Cengiz, M., Yüksel, A., Týbbi Biyoloji Ders Notları , Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Wallace, R.A., Sanders, G.P., Ferl, R.J., Biology, The Science of Life, Harper Collins Publishers, 1996.

Weineck, J. Sporda işlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı, A.Ş.) Spor Kitabevi, Ankara. 1998.

Werner, D., Sağlık El Kitabı, İnterlink, İstanbul, 1996.

Yakar-Tan, N., Bilge, E., Genel Botanik, İ.Ü. Fen Fak. Basımevi, İstanbul, 1976.

Yalvaç, S., Zoolojiye Giriş, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum, 1977.

Yaman K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1998.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1977.

Yılmaz, İ., Taksonomik Zoolojinin Prensip ve Metodları, Oran Yayıncılık, İzmir, 1997.

Yiğit, R., Genel Fizyoloji, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2001.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971.

Zubay, G., Biochemistry, Wm. C. Brown Publishers, 1993.

Zuspan, F.P., Quiligan, E.J., Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.) Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

8. Basım

GENEL ZOOLOJİ DERS KİTABI

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1309
Fen Bilimleri No.: 105
ISBN: 978-605-320-215-8
© 8. Basım, Kasım 2017

GENEL ZOOLOJİ DERS KİTABI
Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman..
Genel Zooloji Ders Kitabı / *Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek*
8. Basım, XIV + 322 s., 160x235mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-215-8
1. Biyoloji 2. Zooloji 3. Genel Zooloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ZOOLOJİYE GİRİŞ 1

BÖLÜM 2

HÜCRE 3
- Hücre Teorisi 5
- Hücre Zarı 5
- Pasif Taşıma 7
- Difüzyon 7
- Kolaylaştırılmış Difüzyon 8
- Ozmoz 8
- Aktif Taşıma 10

SİTOPLAZMA 12
ORGANELLER 12
- Endoplazmik Retikulumlar (ER) 12
- Ribozomlar 13
- Golgi Kompleksi 14
- Lizozomlar 15
- Peroksizomlar 15
- Vakuoller (Kofullar) 15
- Mitokondriler 15
- Sentrioller 17
- Sitoplazmik İnklüzyonlar 17

ÇEKİRDEK (NUKLEUS) 18
DNA Analizleri 21
RNA 21
- Kromozomlar 22

HÜCRE DEVRİ VE HÜCRE BÖLÜNMESİ 24
- İnterfaz 25
- Mitoz Hücre Bölünmesi (M Fazı) 26
- Mayoz (Meiosis) Hücre Bölünmesi 28
- I. Mayoz 28
- I. Profaz 28
- Amitoz Hücre Bölünmesi 31

BÖLÜM 3

DOKULAR 33
1. EPİTEL DOKUSU 34
- Örtü Epiteli 34
- Salgı Epiteli 37
  - Endokrin Bezler 39

Ekzokrin Bezler 39
Karma (Mikst) Bezler 40
Miyoepitel 40
Nöroepitel....40
2. BAĞ DOKUSU....40
Bağ Dokusunun Başlıca Hücreleri....41
Bağ Dokusu Lifleri (Telleri)....42
Bağ Dokusu Tipleri....42
I. Embriyonik Bağ Dokusu....43
II. Ergin Bağ Dokusu....43
3. KIKIRDAK DOKUSU....44
4. KEMİK DOKUSU....46
Kemik Dokusunun Hücre Tipleri....46
Kemik Dokusunun Matriksi....47
Kemik Dokusu Tipleri....48
Kemikleşme (Ossifikasyon)....49
Kemik Yapımı (Osteojenez)....49
5. KAN DOKUSU....50
Plazma....50
Hücreler 51
Eritrositler (Alyuvarlar, Kırmızı Kan Hücreleri) 51
Lökositler (Akyuvarlar, Beyaz Kan Hücreleri)....52
Granulositler (Polimorflar, Polimorfonukleer Lökositler)....53
Agranulositler (Mononukleer Lökositler) 54
Trombositler (Plateletler)....54
Kanın Pıhtılaşması (Koagulasyon)....55
Kan Tipleri....55
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık....56
Kan Grupları ve Kalıtım....57
Polistemi....59
Anemi....59
Lökopeni 60
Lösemi (Kan Kanseri) 60
Trombositopeni....61
Hemofili....61
Lenf 61
Eritrositlerin ve Lökositlerin Yapımı (Eritropoiez ve Lökopoiez) 61
6. KAS DOKUSU....62
İskelet Kasları....63
Kasın Kasılma Mekanizması 65
İskelet Kası Tipleri....66
Düz Kaslar....67
Kalp Kası....69
7. SİNİR DOKUSU....70

1. Soma veya Gövde Olarak Adlandırılan Hücresel Kısım 70
2. Uzantılar 71
Nöroglia 72
Sinir Tellerinin Rejenerasyonu 73

BÖLÜM 4

ORGANLAR VE SİSTEMLER 75
1. HAREKET SİSTEMİ 76
İSKELET SİSTEMİ 77
Eklemler 81
KAS SİSTEMİ 81
Kasılma Tipleri 83
Kas Tonusu 83
Vücut Kasları 83
2. SİNİR SİSTEMİ 85
İnsanda Sinir Sisteminin Organizasyonu 89
MERKEZİ (SANTRAL) SİNİR SİSTEMİ 91
Beyin 91
Beynin Başlıca Kısımları 92
Refleks 95
OTONOM SİNİR SİSTEMİ 96
Sempatik ve Parasempatik Sinir Sistemi 96
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 96
3. DUYU ORGANLARI VE DUYULAR 98
DOKUNMA 98
KOKLAMA 100
TAT 101
İŞİTME VE DENGE 103
GÖRME 105
Renk Körlüğü 107
Akomodasyon (Uyum) 108
Gözün Kırma Kusurları 108
Şaşılık (Strabismus) 110
Gece Körlüğü (Nyctalopy) 110
4. ENDOKRİN SİSTEM 111
HİPOFİZ 114
Adenohipofiz 114
Nörohipofiz 115
TİROİD 115
Hipertiroidizm 115
Hipotiroidizm 115
PARATİROİD 116
ADRENAL BEZLER 116

Adrenal Korteks 116
Adrenal Medulla 117
PANKREAS 117
Diabetes Mellitus (Şeker Hastalığı) 117
PİNEAL BEZ, EPİFİZ 118
OVARYUMLAR 118
TESTİSLER 119
PLASENTA 119
TİMUS 119
SİNDİRİM SİSTEMİ 119
KALP 119
BÖBREKLER 120
LOKAL HORMONLAR: EİKOZANOİDLER 120
5. DOLAŞIM SİSTEMİ 120
KALP 123
DAMARLAR VE KAN DOLAŞIMI 124
Kan Dolaşımı 125
Nabız 127
LENFATİK SİSTEM 129
Lenf 130
Lenf Düğümleri 131
Tonsiller (Bademcikler) 131
Dalak 131
Timus 132
Agrege Lenf Nodülleri (Peyer Plakları) 132
SAVUNMA SİSTEMİ 132
Bağışıklık Tipleri 133
6. SOLUNUM SİSTEMİ 134
Solunum Sisteminin Fonksiyonları 134
Oksijen Taşınması 140
Karbondioksit Taşınması 141
Nefes Alıp Verme 141
Solunum Durması ve Zehirlenmesi 142
7. SİNDİRİM SİSTEMİ 143
Ağız (Oris) 144
Dil (Lingua, Glossa) 145
Damak (Palatum) ve Küçük Dil (Uvula) 146
Tükrük Bezleri 146
Dişler (Dentes, Odontos) 147
Diş Tipleri 147
Farinks (Yutak) 149
Özofagus (Yemek Borusu) 149
Mide (Gaster) 149
İnce Barsak (İntestinum Tenue) 150

Kalın Barsaklar (İntestinum Crassum) 151
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar 153
Karaciğer (Hepar) 153
Safra Kesesi 153
Pankreas 153
SİNDİRİM 154
Karbohidratların Sindirimi 154
Proteinlerin Sindirimi 155
Yağların Sindirimi 155
EMİLME 157
Karbohidratların Emilmesi 157
Proteinlerin Emilmesi 157
Yağların Emilmesi 158
Suyun Emilmesi 159
İyonların Emilmesi 159
Vitaminlerin Emilmesi 160
Alkolün emilmesi 160
8. BOŞALTIM SİSTEMİ 161
Böbrekler (Ren, Nefros) 163
Böbreklerin İç Yapısı 164
Nefron 164
9. ÜREME SİSTEMİ 166
Eşeysiz (Aseksüel) Üreme 166
Eşeyli (Seksüel) Üreme 167
İnsan Üreme Sistemi 167
Erkek Üreme Sistemi 167
Sperm 169
Spermatogenez 170
Meni (Semen, ejakulat) 171
Erkekte Kısırlık (Sterilite, İnfertilite) 171
Dişi Üreme Sistemi 172
Ovum (Yumurta) 175
Oogenez 177
Uterin Siklusu veya Menstrual Siklus 178
Ovaryum Siklusu 179
Ovulasyon 181
Puberte 181
Menopoz 182
Erkek Klimakteryumu 182
DÖLLENME 182
EMBRİYONİK GELİŞME 183
Embriyo (Germ) Tabakaları 185
Embriyonik Membranlar 186
Fetal Gelişim 188

Gebelik Döneminde Beslenme ... 188
Gebeliğin Önlenmesi (Contraception) ... 189
DOĞUM ... 192
Yenidoğan Özellikleri ... 192
Yenidoğan Sarılığı ... 193
Çoklu Doğum ... 193

BÖLÜM 5

ENERJİ VE METABOLİZMA ... 195
KARBOHİDRATLAR ... 195
Monosakkaritler ... 196
Disakkaritler ... 197
Polisakkaritler ... 198
LİPİDLER ... 199
Yağlar ... 199
PROTEİNLER ... 202
Protein Yapıları ... 203
ENZİMLER ... 205
Enzim Aktivitesi ... 206
ENERJİ ÜRETİMİ ... 207
Fosforilasyon (ATP Eldesi) ... 209
KARBOHİDRAT KATABOLİZMASI ... 210
GLİKOLİZ (GLİKOLİTİK YOL) ... 210
SİTRİK ASİT (SİTRAT) DEVRİ, TCA DEVRİ (KREBS DEVRİ) ... 212
ETS veya ETZ ... 218
PENTOZ FOSFAT YOLU ... 218
GLUKOZ ANABOLİZMASI ... 219
LİPİD KATABOLİZMASI (LİPOLİZ) ... 219
LİPİD ANABOLİZMASI ... 221
PROTEİN KATABOLİZMASI ... 222
PROTEİN ANABOLİZMASI ... 223

BÖLÜM 6

BESLENME ... 225
Dengeli Beslenme ... 227
Canlılık İçin Suyun Fonksiyonları ... 228
VİTAMİNLER ... 229
Yağda Eriyen Vitaminler ... 229
Suda Eriyen Vitaminler ... 230
MİNARELLER ... 232
Makromineraller ... 232
Mikromineraller ... 232

BÖLÜM 7

KALITIM 235
Monohidrid Çaprazlama 237
Kontrol Çaprazlaması (Testcross) 237
Geri Çaprazlama 238
Dihibrid Çaprazlama 238
Trihibrid Çaprazlama 239
Multiple Allelizm 240
Eksik Dominantlık 240
Letal (Öldüren) Genler 241
Kodominatlık 242
Poligenik Kalıtım 242
Karyotip 243
Eşeye Bağlı Kalıtım 243
MUTASYONLAR 244
Kromozom Yapısı Mutasyonları 244
Kromozom Sayısı Mutasyonları 245
Gen Mutasyonları (Nokta Mutasyonları) 245
POPULASYON GENETİĞİ 245
Genetik Yapının Etkilenmesi 247

BÖLÜM 8

EKOLOJİ 249
Adaptasyon Tipleri 249
Çevresel Faktörler 250
Ekosistemin Unsurları 250
Besin Zinciri 251
Besinsel Devirler 251
Populasyon ve Populasyon Yoğunluğu 253
Biyolojik Mücadele 254
Hayvanlararası İlişkiler 255

BÖLÜM 9

SİSTEMATİK VE HAYVANLARIN SINIFLANDIRILMASI 257
Phylum: Porifera (Süngerler) 260
Phylum: Placozoa 261
Phylum: Mesozoa 261
Phylum: Cnidaria 261
Phylum: Ctenophora 262
Phylum: Platyhelminthes 262
Phylum: Gnathostomulida 264
Phylum: Gastrotricha 264
Phylum: Nematoda 265

Phylum: Nematomorpha 266
Phylum: Kinorhycnha 266
Phylum: Loricifera 266
Phylum: Priapulida 266
Phylum: Rotifera 267
Phylum: Acanthocephala 267
Phylum: Entoprocta 267
Phylum: Ectoprocta 267
Phylum: Phoronida 268
Phylum: Brachiopoda 268
Phylum: Nemertea 268
Phylum: Sipuncula 268
Phylum: Echiura 269
Phylum: Tardigrada 269
Phylum: Pogonophora 269
Phylum: Chaetognata 270
Phylum: Mollusca 270
Phylum: Annelida 271
Phylum: Onychophora 272
Phylum: Arthropoda 272
Subphylum: Trilobita 273
Subphylum: Chelicerata 273
Class: Arachnida 273
Subphylum: Myriapoda 275
Subphylum: Crustacea 275
Subphylum: Insecta (Hexapoda) 277
Böceklerde Metamorfoz 278
Böceklerde Beslenme 279
Böcek Sistematiği 280
Phylum: Echinodermata (Derisi Dikenliler) 281
Phylum: Hemichordata (Yarı omurgalılar) 285
Phylum: Chordata (Sırt İpliler) 285
Subphylum: Urochordata (Ascidian, Tunicates) 286
Subphylum: Cephalocordata 287
Subphylum: Vertebrata (Omurgalılar) 287
KAYNAKÇA 307
DİZİN 313

KAYNAKÇA

Akçay, G., Akçay, M. N., Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Aktümsek, A., Biyolojik Mücadele Ajanı Olarak Parazitoidler, S.Ü. Fen-Edeb. Fak., Fen Derg., 11, 71 - 84, 1993.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal, Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, 2000.

Aktümsek, A., Anatomi ve Fizyoloji, İnsan Biyolojisi, Nobel Yayın Dağıtım., Ankara, 2001.

Aktümsek. A. (Çev. Ed.), İnsan Fizyolojisi, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2010.

Aktümsek. A. (Çeviren) Henderson's Biyoloji Sözlüğü, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti..Ankara, 2013.

Aktümsek. A., Zayıflama Gerçeği, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti..Ankara, 2014.

Aktümsek. A. (Çev. Ed.), Zooloji, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti..Ankara, 2016.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1987.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T. E., Cargenetr, C. C. J., Bennett, J. C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevi A.Ş., İstanbul, 2000.

Barnes, R. D., Invertebrate Zoology, Saunders, 1980.

Başaran, A., Tıbbi Biyoloji Ders Kitabı, Nobel & Güneş Tıp Kitabevi, Bursa, 1999.

Başaran, N., Tıbbi Genetik Ders Kitabı, Güneş & Nobel Tıp Kitabevi, Bursa, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A / 13, Ankara, 1983.

Bellows, T. S., Fisher, T. W., Handbook of Biological Control, Academic Press, 1999.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Bloom, W., Fawcett, D. W., A Textbook of Histology, Chapman and Hall, 1994.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ. İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji II, 2001.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ. İ., Savaşcı, S., Paslı, N., Ekoloji I., İsvak, 2000.

Cahampe, P. C., Harvey, R. A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 1997.

Campbell, N. A.,Reece, J. B., Biology, Pearson Education Inc.,2005.

Carola, R., Harley, J. P., Noback, C.. R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw. Hill Inc., 1992.

Collier, J. A. B., Longmore, J. M., Harvey, J. H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş., İstanbul, 1992.

Costanzo, L. S., Physiology, W.B. Saunders Company, 1977.

Dambro, M. R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

De Robertis, E. D. P., De Robertis, E. M. F., Cell and Molecular Biology, Saunders College, 1980.

Demirsoy, A., Kalıtım ve Evrim, Meteksan, Ankara, 2000.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı, Cilt 1 ve 2., Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.), Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Devlin, T. M., Textbook of Biochemistry with Clinical Correlations, Sixth Edition, A John Wiley and Sons, Inc., Publication, 2006.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1993.

Enger, E. D., Gibson, A. H., Kormelink, J. R., Ross, F. C., Smith, R. .J., Concepts in Biology, Wm. C. Brown Publishers, 1988.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Erkoçak, A., Genel Histoloji, Kan Dağıtımcılık ve Yayıncılık, İstanbul, 1983.

Feneis, H., Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim Adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, İstanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice - Hall Int. Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E. M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A. C., Hall, J. E., Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.), Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Harris, C.L., Concepts in Zoology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1989.

Hickman. C. P., Roberts, L. S., Keen, S. L., Larson, A., L'anson, H., Integrated Principles of Zoology, Mc Graw Hill, Higher Education, Fourteenth Edition, 2008.

Hole, J. W. Jr., Human Anatomy and Physiology, Sixth Edition, Wm. C. Brown Publishers, 1993.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders Kitabı, Ar Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ürogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Karol, S., Suludere Z., Ayvalı, C., Biyoloji Terimleri Sözlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay.: 699, Ankara, 1998.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, Ala Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı / Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kuru, M., Omurgalı Hayvanlar, Gazi Üniv. Yay. No: 186, Gazi Eğitim Fak. Yay. No: 22, Ankara, 1994.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ. S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Merdol, T., Başoğlu, S., Öner, N., Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti, Ankara, 1999.

Lehninger, A. L., Principles of Biochemistry, Worth Pub. Inc., 1992.

Lodish, H., Baltimore, D., Berk, A., Zipursky, S. L., Matsudaira, P., Darnell, J., Molecular Cell Biology, Scientific American Books, 1995.

Martini, F. H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc., 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Mathews, C. K., Van Holde, K. E., Ahern, K. G., Biochemistry, Addison Wesley Logman Inc., 2000.

Meglitsch, P. A., Invertebrate Zoology, Oxford University Press, 1972.

Menteş, N. K., Klinik Gastroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Minelli, A., Biological Systematics, The State of the Art, Chapman and Hall, 1993.

Moffett, D. F., Moffett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T. W., Spector, A. A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Murray, R. K, Granner, D. K., Mayes, P. A., Rodwell, V. W., Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., Özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Nelson, D. L., Cox, M. M., Lehninger Principles of Biochemistry, Fourth Edition, W. H. Freeman and Company, New York, 2005.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara 1993.

Odar, İ. V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul, 1980.

Odar, İ. V., Anatomi Ders Kitabı, 2. Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1986.

Özaslan, S., Karşılaştırmalı Hayvan Fizyolojisi, İstanbul, 1980.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztay. M., Omurgalı Hayvanların Karşılaştırmalı Anatomisi, İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1988.

Öztürk, M. O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M. A., Aksoy M. E., Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Raven, P.H., Jonson, G.B., Losos, J. B., Singer, S. R., Biology, Seventh Edition, Mc Graw Hill, Higher Education, 2005.

Richards, O. V., Davies, R., Imm's General Text - Book of Entomology, I - II, Chapman and Hall, 1977.

Russel, P.J., Wolfe, S. L., Hertz, P. E., Starr, C., Mac Millan, B., Biology, The Dynamic Science, First Edition, Thomson Brook/Cole, 2008.

Sağlam, M., Genel Histoloji, Emet Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Saladin, K. S., Human Anatomy, Mc Graw Hill, Higher Education, 2005.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R R., Stephens, T.D., Tate, P., Anatomy and Physiology, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Snell, R. S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev.Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Sodeman, W.A., Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Springer, J. T., Holley, D., An Introduction to Zoology, Jones and Bartlett Learning, Burlington, MA, 2013.

Stone, N., J., Blum, C. B., Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Communications Inc., 1997.

Stryer, L., Biochemistry, W.H. Freeman and Company, 1998.

Sukkar, M. Y., El - Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Şişli, N., Ekoloji, Çevre Bilim, Gazi Kitabevi, Ankara, 1999.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1986.

Tekelioğlu - Uysal, M., Kılıçturgay, K., Kerse, İ., Hücre: İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş., Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G. J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 2000.

Turner, C. D., Bagnara, J. T., General Endocrinology, W.B. Saunders Company, 1976.

Ulutin, T., Cengiz, M., Yüksel, A., Tıbbi Biyoloji Ders Notları , Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 2000.

Voet, D. L., Voet, J. G., Pratt, C. W., Principles of Biochemistry, Third Edition, John Wiley and Sons, Inc. 2008.

Wallace, R.A., Sanders, G.P., Ferl, R.J., Biology, The Science of Life, Harper Collins Publishers, 1996.

Weineck, J., Sporda işlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı, A.Ş.) Spor Kitabevi, Ankara, 1998.

Yalvaç, S., Zoolojiye Giriş, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum, 1977.

Yaman K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1998.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1977.

Yılmaz, İ., Taksonomik Zoolojinin Prensip ve Metodları, Oran Yayıncılık, İzmir, 1997.

Yiğit, R., Genel Fizyoloji, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 2001.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971.

Zubay, G., Biochemistry, Wm. C. Brown Publishers, 1993.

Zuspan, F .P., Quiligan, E. J., Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.), Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

GENEL BİYOLOJİ

Naciye Şimşek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1842
Fen Bilimleri No.: 137
ISBN: 978-605-320-749-8
© 1. Basım, Kasım 2017

GENEL BİYOLOJİ

Naciye Şimşek

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şimşek, Naciye.
Genel Biyoloji / *Naciye Şimşek*
1. Basım, VIII+292 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-749-8
1. Genel 2. Biyoloji 3. Fen Bilimleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Bölüm 1: CANLILARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ 1
CANLILARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ 2
BİTKİLERİN DAVRANIŞLARINI YÖNETEN HORMONLAR 10

Bölüm 2: HÜCRE 17
HÜCRENİN YAPISI VE BÖLÜMLERİ 18
GELİŞMİŞLİKLERİNE GÖRE HÜCRE ÇEŞİTLERİ 25
HÜCRE BÖLÜNMELERİ 28
KANSER NEDİR? 44
HÜCREDE GEÇEN TEMEL OLAYLAR 47

Bölüm 3: BİTKİSEL VE HAYVANSAL DOKULAR 57
BİTKİSEL VE HAYVANSAL DOKULAR 58
HAYVANSAL DOKULAR 67

Bölüm 4: ORGAN VE SİSTEMLER 81
DENETLEYİCİ VE DÜZENLEYİCİ SİSTEMLER 82
SİNDİRİM SİSTEMİ 99
SOLUNUM SİSTEMİ 109
BOŞALTIM SİSTEMİ 116
DOLAŞIM SİSTEMİ 138
DESTEK VE HAREKET SİSTEMİ 154
ÜREME SİSTEMİ 174

Bölüm 5: CANLILARDA ÜREME BÜYÜME GELİŞME 181
CANLILARDA ÜREME 182
HAYVANLARDA BÜYÜME VE GELİŞME 189

Bölüm 6: KALITIM 207
KALITIMA GİRİŞ 208
MENDEL KANUNLARI 209
MONOHİBRİT ÇAPRAZLAMALAR 209
OLASILIK PRENSİPLERİNİN KALITIMA UYGULANMASI 213
CİNSİYETE BAĞLI KALITIM 218

KROMOZOMLARIN AYRILAMAMASINA BAĞLI KALITSAL HASTALIKLAR ... *220*

Bölüm 7: CANLILARIN SINIFLANDIRILMASI ... **227**
CANLILARIN SINIFLANDIRILMASI ... *228*
CANLILARIN İKİ ADLA ADLANDIRILMALARI ... *231*
HÜCRE YAPILARINA GÖRE CANLILAR ... *236*
TÜRKİYE'NİN BİYOLOJİK ZENGİNLİKLERİ VE NEDENLERİ ... *256*

Bölüm 8: CANLILARA ARASINDA YAŞAMA VE BESLENME ŞEKİLLERİ ... **263**
EKOSİSTEMLER ... *264*
CANLILAR ARASINDA YAŞAMA VE BESLENME İLİŞKİLERİ ... *267*
EKOSİSTEMİN CANLI BİLEŞENLERİNİ ... *267*
BİYOM ... *274*
MADDE DÖNGÜLERİ ... *276*

KAYNAKÇA ... **291**

KAYNAKÇA

1. Lambert, M.R.(1963). Biology For Junior Forms. Second edition. New York. ST MARTİN'S PRESS.
2. Börü S., ve diğerleri. (1998). Lise 1 Biyoloji Ders Kitabı. İstanbul: MEB.
3. Brandwein, P. ve diğerleri(1972). Life ıts Forms and Changes, second edition: New York.
4. Brandwein, P. ve diğerleri.(1972). Life A Biological Science. Concepts in Science. Thirth edition: New York.
5. Güven,T.,Kıvanç.E. ve Yel. M. (2001). Lise Biyoloji Ders Kitabı. Ankara: Paşa Yayıncılık.
6. Güvender ÖSS Biyoloji.(1999). İstanbul: Sürat Basım Reklamcılık ve Eğitim Araçları San. Tic. A.Ş.
7. Güven, T. ve diğerleri. (1995). Liseler için Biyoloji II, 6. Baskı, İstanbul: MEB.
8. Güven, T. ve diğerleri. (1995). Liseler için Biyoloji III, 5. Baskı, İstanbul: MEB.
9. Karol, S. ve diğerleri. (1980). Modern Biyoloji birinci kitap, İstanbul: MEB.
10. Kaya, Y. (1993). Genel Botanik, Erzurum
11. Raven, Evert, Curtis. (1976). Biology of Plants, World Publishers; New-York.
12. Sucu, A. ve diğerleri. (2001). Biyoloji lise 2, 4. Baskı İstanbul: MEB.
13. Villa, C., (1972) Genel Biyoloji, 2. Baskı, İstanbul: M.E.Y.

İnternet Kaynakları

1. http://www.almangoz.com/Goz_Hastaliklari/Gozun_yapisi.html#0
2. http://atilladagdelen.tr.gg/Canl%26%23305%3Blar%26%23305%3Bn-Ortak--Oe-zellikleri--k1-Test-k2--_-Cevaplar.htmaspx

3. http://www.bilgicik.com
4. http://birgunbiryerde.blogspot.com.tr/2013/04/ceset-cicegi-titan-arum.html
5. http://www.bilkenet.edu.tr/tcan/mantarlar.ppt
6. http://bilheal.bilkent.edu.tr/aykonu/ay2005/april05/kanser.html
7. http://biyokongre20.beun.edu.tr/wpcontent/uploads/2013/04/G%C3%B6sterInfoImza.jpg
8. http://www.bulenttiras.com/tup-bebek-asamalari-ve-tedavi-sureci
9. http://www.erzurumaal.k12.tr/forum/index.php?Id=22344&alt_id=35371
10. http//www.hekimin.com.
11. http://www.izlesene.com
12. http://www.lisebiyoloji.com/bitkihareket.html
13. http://onedio.com/haber/dunyanin-en-ilginc-ve-en-bilinmeyen-20-hayvani-296058
14. nedio.com/haber/gercek-olduguna-inanamayacaginiz-bitkiler-361305

MİKRO İKTİSAT

Prof. Dr. Ali Yılmaz GÜNDÜZ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO. : 1867
Matematik-İstatistik No.: 091
ISBN : 978-605-320-774-0
© 1. Basım, Aralık 2017

MİKRO İKTİSAT
Prof. Dr. Ali Yılmaz GÜNDÜZ

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Mikro İktisat / *Prof. Dr. Ali Yılmaz GÜNDÜZ*
1. Basım, XVI + 280 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-774-0
1. Mikro İktisat 2. İktisadi Temel Kavramlar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ'ye KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: İKTİSADİ TEMEL KAVRAMLAR 1
1.1. İKTİSAT BİLİMİ 1
1.2. MİKRO İKTİSAT – MAKRO İKTİSAT 3
1.3. POZİTİF İKTİSAT VE NORMATİF İKTİSAT 3
1.4. TAM İSTİHDAM, İKTİSADİ BÜYÜME VE ETKİNLİK 4
1.5. ÜRETİM İMKANLARI EĞRİSİ 5
1.6. TEORİ – GERÇEKLER 6
1.7. MİKRO İKTİSADİ ANALİZDE KARAR BİRİMLERİ 8
1.8. MİKRO İKTİSATTA PİYASA VE FİYAT 8
1.9. İKTİSADİ AKIMLAR 9
1.10. İKTİSADİ ANALİZDE DENGE KAVRAMI 11
1.10.1. Soyut Denge Kavramı 11
1.10.2. Denge Kavramının Temel İlkeleri ve Özellikleri 11

2. BÖLÜM: SERBEST PİYASADA VE TARIMSAL ÜRÜNLER PİYASASINDA DENGE OLUŞUMU 13
2.1. İKTİSADİ ANLAMDA ARZ 13
2.2. İKTİSADİ ANLAMDA TALEP 13
2.3. NORMAL MALLARIN PİYASASI 13
2.4. TARIMSAL ÜRÜNLER PİYASASI 16
2.4.1. King Kanunu 16
2.4.2. Örümcek Ağı (Cobweb) Teoremi 17
2.5. Devletin Tarımsal Ürün Fiyatlarına Müdahalesi 20
2.5.1. Üretimle İlgili tedbirler 20
2.5.1.1. Arz Üzerine Müdahale 21
2.5.1.2. Talep üzerine Müdahale

3. BÖLÜM: TÜKETİM TEORİSİ 23
3.1. TÜKETİCİNİN KARAR VE DAVRANIŞLARININ ANALİZİ 23
3.2. TÜKETİCİ KARAR VE DAVRANIŞININ KARDİNAL YAKLAŞIMA GÖRE ANALİZİ 23
3.2.1. Kardinal Yaklaşımın Varsayımları 23
3.2.2. Toplam Fayda ve Marjinal Fayda İlişkisi 24
3.2.3. Kardinal Yaklaşımın Önemi ve Eksiklikleri 27
3.3. TÜKETİCİ KARAR VE DAVRANIŞININ ORDİNAL YAKLAŞIMA GÖRE ANALİZİ 29
3.3.1. Ordinal Yaklaşımın Varsayımları 29
3.3.2. Kısa Dönem Tüketici Tercihleri ve Kayıtsızlık Eğrisi 30
3.3.3. Tüketicinin Bütçe Doğrusu ve Bütçe Doğrusunun Özellikleri 36
3.4. ORDİNAL YAKLAŞIMA GÖRE TÜKETİCİ KARARI 38
3.4.1. Kısa Dönem Tüketici Dengesinin Analizi 39
3.4.2. Kısa Dönem Tüketici Dengesinin Özellikleri 39
3.4.3. Tüketicinin Uzun Dönem Dengesi 42
3.4.4. Tüketicinin Tercihlerinin Değişmesi 42
3.4.5. Tüketicinin Gelirinin Değişmesi ve Gelir- Tüketim Eğrisi 43
3.5. ENGEL YASALARI 53
3.5.1. Birinci Engel Yasası 54
3.6. MAL TÜRLERİNE GÖRE GELİR TÜKETİM EĞRİLERİ 56
3.6.1. Fiyat Tüketim Eğrisi, Hicks ve Slutsky Yaklaşımı 60
3.6.2. Fiyatlardan Birinin Değişmesi: Fiyat Tüketim Eğrisi 63

4.BÖLÜM: TALEP FONKSİYONU 65
4.1. BİREYSEL TALEP FONKSİYONU 65
4.2. TOPLAM TALEP FONKSİYONU 65
4.3. TALEBİN FİYAT ESNEKLİĞİ 67

4.3.1. Elastikiyet Çeşitleri ... 69
4.3.2. Artan Talep Fonksiyonu ve Tersine Esneklik ... 76
4.3.3. Çapraz Esneklik ... 77

5. BÖLÜM: ÜRETİM TEORİSİ ... 83
5.1. ÜRETİM TEORİSİNE GİRİŞ ... 83
5.2. ÜRETİM GİRDİLERİ ... 83
5.2.1. Üretim Girdilerinin Gruplandırılması ... 83
5.2.2. Üretim Girdilerin Özellikleri ... 84
5.3. ÜRETİM FONKSİYONLARI ... 85
5.3.1. Üretim Alanı ve Üretim Fonksiyonunun Çizimi ... 85
5.3.2. Girdilerin Etkinliği ... 88
5.3.3. Eş Ürün Haritasına Göre Ölçek Değişimi ... 91

6. BÖLÜM: MALİYET FONKSİYONU ... 101
6.1. GİRİŞ ... 101
6.2. MALİYET FONKSİYONU ... 101
6.3. KISA VE UZUN DÖNEM MALİYETLER ... 105
6.3.1. Kısa Dönem Maliyetler ... 105
6.3.2. Alternatif Maliyet veya Toplumsal Maliyet ... 108
6.3.3. Parasal Maliyet ... 108
6.3.4. Zımni (Örtük) Maliyet ... 108
6.3.5. Dönem Uzunluğu ve Maliyetler ... 109
6.3.6. Kısa Dönem Maliyet Kavramları ... 109
6.4. DÖNEM UZUNLUĞU VE MALİYETLER ... 111
6.4.1. Kısa Dönem Maliyetlerin Tanımı ... 112
6.4.2. Uzun Dönemde Maliyetler ... 115
6.4.3. Uzun Dönem Üretici Kararı ... 127

7. BÖLÜM: ÜRETİMİN İKTİSADİ YANI VE TAM REKABET TEORİSİ ... 135
7.1. ÜRETİMİN İKTİSADİ YANI ... 135
7.2. TAM REKABET TEORİSİ VE FİRMANIN SATIŞ HASILATI ... 135
7.2.1. Tam Rekabet Teorisi ... 135
7.2.2. Tam Rekabet Piyasasının Özellikleri ... 135
7.3. TAM REKABETTE FİRMA VE ENDÜSTRİ DENGESİ ... 136
7.4. TAM REKABETTE FİRMANIN HASILAT EĞRİLERİ ... 138
7.4.1. Tam Rekabet Piyasasında Kısa Dönemde Firma Dengesi ... 138
7.4.2. Firmanın Kısa Dönem Arz Eğrisi ... 142
7.4.3. Endüstrinin Kısa Dönem Arz Eğrisi ve Dengesi ... 144
7.4.4. Tam Rekabet Piyasasında Uzun Dönem Dengesi ... 145
7.5. FİRMANIN UZUN DÖNEM DENGESİ ... 148
7.5.1. Tam Rekabette Uzun Dönemde Kârın Sıfır Oluşu ... 149
7.5.2. Endüstrinin Uzun Dönem Arz Eğrisi ... 150

8. BÖLÜM: MONOPOL PİYASASI ... 155
8.1. MONOPOL PİYASASINDA FİRMANIN SATIŞ HASILATI ... 155
8.1.1. Monopol Piyasasında Tek Satıcı Firmanın Toplam Hasılatı ... 155
8.1.2. Monopolda Tek Satıcı Firmanın Ortalama ve Marjinal Hasılatı ... 156
8.2. MONOPOLCÜNÜN KISA DÖNEM DENGESİ ... 158
8.2.1. Toplam Hasılat, Toplam Maliyet Yaklaşımı ... 158
8.2.2. Marjinal Eğriler Yaklaşımı ... 160
8.2.3. Sıfır Maliyetle Üreten Monopolcünün Dengesi ... 161
8.2.4. Kısa Dönem Monopolcü Arzı ... 163
8.3. MONOPOLDE UZUN DÖNEM DENGESİ ... 164
8.3.1. Tesisin Optimumdan Küçük Oluşu ... 165
8.3.2. Tesisin Optimum Büyüklükte Oluşu ... 165
7.3.3. Tesisin Optimumdan Büyük Oluşu ... 166

8.4. MONOPOLDE FİYAT FARKLILAŞTIRILMASI ... 167
8.5. BİRDEN FAZLA FABRİKASI OLAN MONOPOLCÜ ... 170
8.6. MONOPOLÜN SAKINCALARI ... 171
8.7. MONOPOLLERİN DÜZENLENMESİ ... 173
8.7.1. Fiyat Tespiti ... 174
8.7.2. Vergileme ... 175

9. BÖLÜM: MONOPOLLÜ REKABET TEORİSİ ... 177
9.1. GİRİŞ ... 177
9.2. MONOPOLLÜ REKABET PİYASASININ ÖZELLİKLERİ ... 177
9.3. MONOPOLLÜ REKABETTE KISA DÖNEM DENGESİ ... 179
9.4. MONOPOLLÜ REKABETTE UZUN DÖNEM DENGESİ ... 179
9.5. MONOPOLLÜ REKABETİN KUSURLARI ... 182

10. BÖLÜM: OLİGOPOL TEORİLERİ ... 185
10.1. OLİGOPOL TEORİSİNE GİRİŞ ... 185
10.2. OLİGOPOL PİYASASININ ÖZELLİKLERİ ... 185
10.3. COURNOT MODELİ ... 186
10.4. BERTRAND MODELİ ... 187
10.5. EDGEWORTH MODELİ ... 188
10.6. CHAMBERLİN MODELİ ... 189
10.7. SWEEZY MODELİ VEYA DESTEKLİ TALEP EĞRİSİ ... 190
10.8. OLİGOPOLDE GÖZLENEN BAZI ÇÖZÜMLER ... 192
10.8.1. Karteller ... 192
10.9. OLİGOPOLDE REKABET ... 196
10.9.1. Reklam ... 197
10.9.2. Kalite ve Biçim Farklılaştırılması ... 197

11. BÖLÜM: FAKTÖR PİYASASI ... 199
11.1. FAKTÖR FİYATLARI VE GELİR BÖLÜŞÜMÜ ... 199
11.2. FAKTÖR TALEBİ ... 199
11.3. TAM REKABETTE FAKTÖR TALEBİ ... 202
11.3.1. Birden Fazla Değişken Faktör Kullanan Firmanın Faktör Talebi Eğrisi ... 204
11.3.2. Piyasanın Faktör Talebi ... 205
11.4. EKSİK RAKABETTE FAKTÖR TALEBİ ... 206
11.4.1. Tek Değişken Faktör Kullanan Monopolcünün Faktör Talebi Eğrisi ... 206
11.4.2. Birden Fazla Değişken Kullanan Monopolcünün Faktör Talebi Eğrisi ... 207
11.4.3. Piyasanın Faktör Talebi ... 208
11.3.4. Faktör Piyasasında Monopson ... 208
11.4.5. Tek Faktör Değişken ... 209
11.5. FAKTÖR TALEBİ EĞRİSİNİN NEGATİF EĞİMİ ... 211
11.6. FAKTÖR ARZI ... 211
11.7. EMEK ARZI ... 212
11.7.1. Bireysel Emek Arzı Eğrisi ... 212
11.8. TOPRAK ARZI ... 214
11.9. SERMAYE ARZI ... 214
11.10. FAKTÖR PİYASALARINDA DENGE VE FAKTÖR FİYATLARI ... 214
11.11. FAKTÖR PİYASASINDA MONOPSON ... 215
11.12. FAKTÖR RANTI ... 216

12. BÖLÜM: İŞGÜCÜ PİYASASI ... 219
12.1. İŞGÜCÜ PİYASASINDA DENGE ANALİZİ ... 219
12.2. GİRDİ ARZI VE TALEBİ ... 219
12.2.1. Girdi Arzı ve Fırsat Maliyeti ... 219
12.2.2. Girdi Talebi ve Marjinal Ürün Değeri ... 220
12.3. İŞGÜCÜ PİYASASINDA DENGE OLUŞUMU ... 220
12.3.1. İşgücü Piyasasının Rekabetçi Durumunda Piyasa Dengesi ... 221
12.3.2. İşgücü Piyasasının Tekelci Yapıya Sahip Olması ... 232

13. BÖLÜM: DENGE TEORİSİ 237
13.1. DENGE TEORİSİNE GİRİŞ 237
13.2. MÜBADELENİN GENEL DENGESİ 238
13.3. ÜRETİMİN GENEL DENGESİ 241
13.4. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ 243
13.4.1. Üretim İmkanları Eğrisi 243
13.4.2. Mübadelenin ve Üretimin Genel Dengesi 244
13.5. GENEL DENGENİN VARLIĞI 246

14. BÖLÜM: REFAH TEORİSİ 247
14.1. GİRİŞ 247
14.2. TOPLUMSAL REFAH 247
14.3. PARETO OPTİMUMU 247
14.4. KALDOR KRİTERİ 250
14.5. BERGSON KRİTERİ 251
14.6. PARETO OPTİMUMU VE TAM REKABET 251
14.6.1. Malların Tüketiciler Arasında Optimal Dağılımı 251
14.6.2. İnputların Ürünler Arasında Optimal Dağılımı 253
14.6.3. Ürünlerin Optimal Bileşimi 253
14.7. TAM REKABET VE DIŞSALLIKLAR 255
14.7.1. Üretimde Yararlı Dışsallıklar 255
14.7.2. Üretimde Zararlı Dışsallıklar 255
14.7.3. Tüketimde Dışsallıklar 255
14.7.4. Dışsallık ve Kamusal Malları 256
14.8. FİYAT MEKANİZMASI VE MERKEZİ PLANCILIK 256

SORULAR 257

İKTİSADİ DEYİMLER SÖZLÜĞÜ 271

KAYNAKÇA 279

KAYNAKÇA

ACAR,S.,İktisada Giriş,Dokuz Eylül Üniversitesi,Hukuk Fakültesi Yayını,İzmir,1989

ALKİN,E., Fiyat Teorisi,İ.Ü.İktisat Fakültesi,Yayın No:379,İstanbul,1979

BEGG,D,STANLEY,F., ve RUDİGER,Dornbusch, Mikro İktisat (Çeviri Editörü: V.Serin),Alkım Yay.,İstanbul,2001

BRAFF,J.A.,Microeconomic Analysis,WileB İnternational Edition,U.S.A.,1969

BULMUŞ,İ., Çözümlü Mikro İktisat Problemleri, Arman Matbaası, Ankâra,1997

BULMUŞ,İ., Mikro İktisat, 4.Baskı Ankâra,1998

DİNLER,Z., Mikro Ekonomi, 14.Basım,Bursa,1993

DİVİTÇİOĞLU,S.,Mikro İktisat:Fiyat ve Refah Teorisine Giriş,İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayın No:293, İstanbul, 1971.

KÂRAKAYALI,H., Ekonomi Kuramı,Bilgehan Matbaası,İzmir,1989

KOUTSOYIANNIS,A.,Modern Mikro İktisat (Çeviren:M. Sarımeşeli),Gazi Kitabevi, İkinci Baskı, Ankâra, 1997

ÖZDEMİR,Z,Mikro İktisadi Analiz (Mal Piyasası), 2. Baskı, Der Yayınevi, İstanbul, 2000

ÖZDEMİR,Z.,Mikro İktisadi Analiz, Der Yayınevi,İstanbul,2003;

ÖZGÜVEN,A.,İktisat Bilimine Giriş,2.Baskı,Uludağ Üniversitesi Basımevi,Yayın No:3-005-0011,Bursa,1977

PARKİN,m.,Economics,Third Edition, Addision Wesley,New York,1996

PEKİN,T., Ekonomiye Giriş, Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı,İzmir,1999

PERLOFF,J.M., Mikroeconomics,Addision-Wesley,New York,1998

SAVAŞ,V.,İktisadi Analiz,3.Baskı, AR Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Eskişehir,1965

SCHOTTER,A., Microeconomics:A Modern Approach,Second Edition,Harper Collins,New York,1998

ŞAHİN, H., Mikro İktisat, 3,Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2005

TÜRKAY,O.,Mikro İktisat Teorisi,Cilt:I-II Bir Arada,Turhan Kitabevi,Ankâra,1989

ÜNSAL,M.E.,Mikro İktisat,,4.Baskı,İmaj Yayıncılık,Ankâra,2001.

YİĞİTBAŞI, Ş., Mikroiktisat Pınar Ofset Matbaacılık, Afyon, 1996.

İŞLETME VE İKTİSAT BÖLÜMLERİ İÇİN
ÇÖZÜMLÜ GENEL MATEMATİK

Arif Sabuncuoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1766
Matematik/İstatistik No.: 082
ISBN: 978-605-320-673-6
© 1. Basım, Eylül 2017

İŞLETME VE İKTİSAT BÖLÜMLERİ İÇİN ÇÖZÜMLÜ GENEL MATEMATİK
Arif Sabuncuoğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sabuncuoğlu, Arif.
İşletme ve İktisat Bölümleri İçin Çözümlü Genel Matematik / *Arif Sabuncuoğlu*
1. Basım, vi + 464 s., 195x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-673-6
1. Fonksiyonlar 2. Türev 3. İntegral

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

TEMEL KAVRAMLAR

1.1- Sayılar 1
1.2- Düzlemde Doğrular 15
1.3- Lineer Denklemler ve Eşitsizlikler 30

İkinci Bölüm

FONKSİYONLAR

2.1- Fonksiyon Kavramı 49
2.2- Bazı Özel Fonksiyonlar 64
2.3- Fonksiyonun Tersi 79
2.4- Üstel Fonksiyon 90
2.5- Logaritma fonksiyonu 97
2.6- Trigonometrik fonksiyonlar 105

Üçüncü Bölüm

LİMİT VE SÜREKLİLİK

3.1- Fonksiyonların Limiti 135
3.2- Sonsuz Limitler ve Sonsuzda Limitler 156
3.3- Fonksiyonların Sürekliliği 187

Dördüncü Bölüm

TÜREV

4.1- Türev Kavramı 205
4.2- Türev Alma Kuralları 213
4.3- Trigonometrik Fonksiyonların Türevleri 227
4.4- Logaritma ve Üstel Fonksiyonların Türevleri 240
4.5- Maksimum ve Minimum 249
4.6- L'hopital Kuralı ve Belirsiz Haller 274
4.7- Grafik Çizimi 298
4.8- Türevin Uygulamaları 337
4.9- Kutupsal Koordinatlar 343

Beşinci Bölüm

İNTEGRAL

5.1- Belirsiz İntegral 369
5.2- Değişken Değiştirme Yöntemi 377
5.3- Kısmi İntegrasyon Yöntemi 394
5.4- Rasyonel Fonksiyonların İntegrasyonu 409
5.5- Trigonometrik İntegraller 422
5.6- Trigonometrik Değişken Değiştirmeler 440
5.7- Özel Değişken Değiştirmeler 455

Kaynakça 459
Simgeler 460
Dizin 461

KAYNAKÇA

Apostol, T. M, *Calculus*, I. Blaisdell Publishing Company, Inc. 1962

Barnett, Siegler, Byleen, *Calculus for Business, Life Sciences and Social Sciences*, Prentice Hall, 2011

Bers, L-Karal. G, *Calculus*, Hold Rinehart and Winston 1976

Dennis G. Zill, Warren S. Wright, *Calculus- Early Transcendentals,* Jones and Bartlett Publishers, 2011.

Edwards, C.H. -Penney, D.E, *Calculus*, Prentice Hall, 1994

Flanders, Harley, Price, Justin J, *Calculus with Analytic Geometry*, Academic Press, 1978

Robert A. Adams, *Calculus* (Sixth Ed.); Pearson, 2006

Thomas, M.D. Weir, J. Hass, F.R. Giordano, *Calculus- Early Transcendentals* (11th Ed.-Media Upgrade); G.B. Pearson, 2008

Silverman, R.A., *Calculus*, Prentice Hall, 1985

Süray, Saffet, *Analitik Geometri,* (Umumi Matematik Cilt I) Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, 1973, Ankara

William R. Wade, *An Introduction to Analysis* (Third Ed.); Pearson, 2004

LİNEER CEBİR

Doç. Dr. Fügen Torunbalcı Aydın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1740
Matematik-İstatistik No.: 080
ISBN: 978-605-320-647-7
© 1. Basım, Mayıs 2017

LİNEER CEBİR
Doç. Dr. Fügen Torunbalcı Aydın

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Torunbalcı Aydın, Fügen.
LİNEER CEBİR / *Fügen Torunbalcı Aydın*
1. Basım, x + 182 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-647-7
1. Matris 2. Vektör Uzayı 3. Lineer Dönüşüm

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

LİNEER DENKLEMLER VE MATRİSLER

1.1 Lineer Denklemler ve Matrisler 3
1.1.1 Matris Uzayı, Matris İşlemleri 4
1.1.2 Matris İşlemlerinin Cebirsel Özellikleri 7
1.1.3 Özel Tipte Matrisler ve Parçalanmış Matrisler 9
1.1.4 Bölünmüş Matrisler 11
1.1.5 Regüler (Singüler) Olmayan Matrisler 13
1.1.6 Bir Matrisin Eşolan Formu 15
1.1.7 Bir Matrisin Rankı 17
1.2 Lineer Denklem Sistemleri 17
1.2.1 Lineer Denklem Sistemlerinin Matrislerle İfadesi 18
1.2.2 Lineer Homogen Olmayan Sistemlerin Ters Matris ile Çözümü ... 19
1.2.3 Lineer Homogen Olmayan Sistemlerin İndirgeme Metodu ile Çözümü 20
1.2.4 Lineer Homogen Sistemlerin Çözümü 23
1.2.5 Rank ve Singülerlik Kavramı 24
1.2.6 Elemanter Matrisler 25
1.2.7 Bir Matrisin Tersinin Elemanter-Satır İşlemleri ile Bulunması . 26
1.2.8 Denk Matris ile Çözüm 27

Bölüm 2

DETERMİNANTLAR

2.1 Determinantlar 31
2.1.1 Determinantların Özellikleri 33
2.1.2 Determinantın Açımlımları: Laplace Açılımı 35
2.1.3 Bir Matrisin Eki ve Ek Matris Yardımıyla Matrisin Tersi 37
2.1.4 Determinantlar Yardımıyla Lineer Denklem Sistemlerinin Çözümü: Cramer Metodu 40

Bölüm 3

VEKTÖR UZAYLARI

3.1 Vektör Uzayları 45
3.1.1 Düzlemde ve Uzayda Vektörler 45
3.1.2 Reel Vektör Uzayları 47
3.1.3 Alt Vektör Uzayı 49
3.1.4 Lineer Bağımlılık ve Lineer Bağımsızlık 53
3.1.5 Baz ve Boyut 56
3.2 Koordinatlar ve İzomorfizmler 63
3.2.1 İzomorfizmler 64
3.2.2 Geçiş Matrisleri 67
3.3 Bir Matrisin Satır ve Sütun Uzayı (Rankı) 70
3.4 Direkt Toplam Uzayı 72

Bölüm 4

İÇ ÇARPIM UZAYLARI

4.1 R^2 ve R^3 de Standart İç Çarpım 77
4.2 İç Çarpım Uzayları 80
4.3 Gram-Schmidt Metodu 82
4.4 Ortogonal Kompleman 87

Bölüm 5

LİNEER DÖNÜŞÜMLER VE MATRİSLER

5.1 Lineer Dönüşümler 93
5.2 Bir Lineer Dönüşümün Çekirdeği 98
5.3 Bir Lineer Dönüşümün Görüntü Kümesi 99
5.4 Bir Lineer Dönüşümün Matrisi 107
5.4 Lineer Dönüşümlerin ve Matrislerin Vektör Uzayı 113

Bölüm 6

ÖZDEĞERLER VE ÖZVEKTÖRLER

6.1 Özdeğerler ve Özvektörler 121
6.2 Köşegenleştirme ve Benzer Matris Kavramı 123
6.3 Simetrik Matrislerin Köşegenleştirilmesi 128

Bölüm 7

ÖZDEĞER VE ÖZVEKTÖR UYGULAMALARI

7.1 Matrisler İçin Ayrışımlar 135
7.1.1 LU-Ayrışımı 135
7.1.2 QR-Ayrışımı 139
7.1.3 Spektral-Ayrışım 145
7.1.4 Singüler-Değer-Ayrışımı 150

Bölüm 8

REEL KUADRATİK FORMLAR

8.1 İkinci Dereceden Reel Kuadratik Formlar 161
8.2 Konik Denklemleri 167
8.3 Kuadratik Yüzeyler 170

KAYNAKLAR 175

YAZAR HAKKINDA 177

DİZİN 179

KAYNAKÇA

1. Johnson L. W., Riess D. R. & Arnold J. T.: Introduction to Linear Algebra, Addison-Wesley Publishing Company, USA, 1993.

2. Kolman B.: Elemantary Linear Algebra, Prentice-Hall, Inc., New Jersey, 1996.

3. Smith L.: Linear Algebra, Springer-Verlag, New York, Inc., 1998.

4. Anton H.: Elemantary Linear Algebra, John Wiley & Sons, Inc, New York, 1973.

5. Leon S. J.: Linear Algebra with Applications, Macmillan Publishing Company, New York, 1990.

6. Lipschutz S.: Linear Algebra, McGraw-Hill, Inc, Great Britain, 1974.

7. Çallıalp F. & Kuruoğlu N.: Lineer Cebir, Samsun, 1996.

8. Cerit C.: Çözümlü Lineer Cebir Problemleri, İstanbul, 2004.

9. Hacısalihoğlu, H. H.: Lineer Cebir, Ankara, 1985.

10. Yüce, S.: Lineer Cebir, Ankara, 2015.

İSTATİSTİK VE MÜHENDİSLİK BÖLÜMLERİ İÇİN
LİNEER CEBİR

Arif Sabuncuoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1806
Matematik/İstatistik No.: 087
ISBN: 978-605-320-713-9
© 1. Basım, Eylül 2017

İSTATİSTİK VE MÜHENDİSLİK BÖLÜMLERİ İÇİN LİNEER CEBİR
Arif Sabuncuoğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sabuncuoğlu, Arif.
İstatistik ve Mühendislik Bölümleri için Lineer Cebir / *Arif Sabuncuoğlu*
1. Basım, vi + 388 s., 195x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-713-9
1. Matris 2. Determinant 3. Vektör Uzayı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİ VE MATRİSLER

1-1. Lineer Denklem Sistemleri 1
1-2. Matrisler 34
1-3. Elementer Matrisler 69
1-4. Matriste Elementer Sütun İşlemleri 86
1-5. Üçgen Ayrışımı 96
1-6. Permütasyon Kavramı 100
1-7. Determinant Fonksiyonu 106
1-8. Determinantların Açılımı 125
1-9. Cramer Yöntemi 134

İkinci Bölüm

VEKTÖR UZAYLARI

2-1. Vektör Uzayı Kavramı 137
2-2. Düzlemde Vektörler 145
2-3. Uzayda Vektörler 162
2-4. Alt Vektör Uzayı 171
2-5. Lineer Bileşim Kavramı 177
2-6. Lineer Bağımsızlık 198
2-7. Vektör Uzayının Boyutu 220

Üçüncü Bölüm

MATRİSLER VE LİNEER DÖNÜŞÜMLER

3-1. Matrisin Rankı 239
3-2. Matrisin Sıfır Uzayı..... 249
3-3. Lineer Dönüşümler 259
3-4. Lineer Dönüşümün Rankı ve Sıfırlığı 271
3-5. Lineer Dönüşümün Matrisi 283
3-6. Lineer Dönüşümün Determinantı 309

Dördüncü Bölüm

İÇ ÇARPIM UZAYI

4-1. İç Çarpım 311
4-2. Dik Tümleyen 325
4-3. Vektörel Çarpım 337

Beşinci Bölüm

ÖZ VEKTÖRLER

5-1. Lineer Dönüşümün Öz Vektörleri 344
5-2. Köşegenleştirilebilir Dönüşümler 360

Kaynakça 382
Simgeler 383
Dizin 384

KAYNAKÇA

Anton, Howard and Rorres, Chris. *Elementary Linear Algebra,* John Wiley & Sons, New York, Chicherter, Brisbane, Toronto, Singapore, 2005.

Bradley, Gerald L. *A Primer of Linear Algebra,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, l975.

Fischer, Gerd. *Lineare Algebra,* Friedr. Vieweg & Sohn. Verlagsgesellschaft mbH, Braunschweig./ Wiesbaden, 1997.

Hoffman, K. and Kunze R. *Linear Algebra,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, l961.

Kolman, Bernard and Hill, R, David. *Elementary Linear Algebra,* Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 2000.

Nomizu, Katsumi. *Fundamentals of Linear Algebra,* Chelsea Pub. Co, New York, 1979.

Walenza, J. Robert. *Linear Algebra,* Springer-Verlag, 1993.

Wilcox, Howard, J. *Elementary Linear Algebra,* Bogden&Quigley, inc.Publishers, Croton-on-Hudson, New York ant Belmont, California, 1970.

6. Basım

GENEL MATEMATİK

Prof. Dr. Ahmet DERNEK

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 164
Matematik/İstatistik No.: 6
ISBN : 978-605-133-066-2
© 6. Basım, Mart 2017

GENEL MATEMATİK
Prof. Dr. Ahmet DERNEK

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dernek, Ahmet.
Genel Matematik / *Ahmet Dernek*
6. Basım, vi + 448 s., 160x235 mm
Kaynakça yok, dizin var.
ISBN 978-605-133-066-2
1. Matematik 2. Fonksiyonlar 3. İntegral

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I REEL SAYILAR

1.1 Reel Sayılar 1
1.1 Alıştırmalar 17
1.2 İkinci Derece Üçterimlisi 19
1.2 Alıştırmalar 26

BÖLÜM II FONKSİYONLAR

2.1 Fonksiyon 27
2.1 Alıştırmalar 38
2.2 Trigonometrik Fonksiyonlar 40
2.2 Alıştırmalar 56
2.3 Üstel, Logaritmik ve Hiperbolik Fonksiyonlar 60
2.3 Alıştırmalar 70
2.4 Karmaşık Sayılar 72
2.4 Alıştırmalar 85

BÖLÜM III FONKSİYONLARDA LİMİT VE SÜREKLİLİK

3.1 Fonksiyonlarda Limit 87
3.1 Alıştırmalar 98
3.2 Sürekli Fonksiyonlar 102
3.2 Alıştırmalar 111

BÖLÜM IV TÜREV

4.1 Türev 113
4.1 Alıştırmalar 130
4.2 Yüksek Mertebeden Türev 135
4.2 Alıştırmalar 144
4.3 Türevin Geometrik Anlamı ve Uygulamalar 146
4.3 Alıştırmalar 160
4.4 L'Hospital Kuralı 163
4.4 Alıştırmalar 170
4.5 Eğrilerin Çizimi 172
4.5 Alıştırmalar 189

BÖLÜM V İNTEGRAL HESAP

5.1 Belirsiz İntegral: İlkel Fonksiyonların Bulunması. Değişken Değiştirme. 191
5.1 Alıştırmalar 199
5.2 $R(x,ax^2+bx+c)$ Fonksiyonlarının İntegrali 201
5.2 Alıştırmalar 210
5.3 Kısmî İntegrasyon Yöntemi 212
5.3 Alıştırmalar 215
5.4 Rasyonel Kesirlerin İntegrali 216
5.4 Alıştırmalar 225
5.5 Cebirsel İfadelerin İntegrali . Binom integralleri. 227

5.5 Alıştırmalar 231
5.6 Trigonometrik Fonksiyonların İntegrali 233
5.6 Alıştırmalar 238

BÖLÜM VI BELİRLİ İNTEGRAL

6.1 Belirli İntegral : Tanımlar. İntegral Hesabın Ara Değer Teoremi. İntegral Hesabın Esas Teoremi. İntegralin Türevi. 239
6.1 Alıştırmalar 261
6.2 Genelleştirilmiş İntegraller 264
6.2 Alıştırmalar 274

BÖLÜM VII BELİRLİ İNTEGRALİN UYGULAMALARI

7.1 Alan Hesabı 275
7.1 Alıştırmalar 287
7.2 Hacim Hesabı 289
7.2 Alıştırmalar 295
7.3 Eğri Uzunluğunun Hesabı 297
7.3 Alıştırmalar 300
7.4 Dönel Yüzeylerin Alanı 301
7.4 Alıştırmalar 305

BÖLÜM VIII MATRİS VE DOGRUSAL DENKLEMLER

8.1 Matrisler ve Determinant 307
8.1 Alıştırmalar 332
8.2 Doğrusal Denklem Sistemleri 339
8.2 Alıştırmalar 355
8.3 Denk Matrisler ve Uygulamaları 357
8.3 Alıştırmalar 370

BÖLÜM IX DİZİLER VE SERİLER

9.1 Diziler 373
9.1 Alıştırmalar 382
9.2 Dizilerin Yakınsaklığı 383
9.2 Alıştırmalar 391
9.3 Seriler 393
9.3 Alıştırmalar 400
9.4 Serilerde Yakınsaklık Teoremleri 400
9.4 Alıştırmalar 408
9.5 Kuvvet Serileri 410
9.5 Alıştırmalar 415
9.6 Taylor Serisi 416
9.6 Alıştırmalar 420
Cevaplar 421
Türev ve İntegral Formülleri 443
İndeks 444

MATLAB İLE ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ

Mehmet Özçalıcı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1846
Matematik/İstatistik No.: 090
ISBN: 978-605-320-753-5
© 1. Basım, Kasım 2017

MATLAB İLE ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ

Mehmet Özçalıcı

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Serhat Dursun -serhat@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özçalıcı, Mehmet.
MATLAB ile Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri / *Mehmet Özçalıcı*
1. Basım, VIII+98 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-753-5
1. MATLAB 2. Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri 3. AHP 4. TOPSIS 5. GIA 6. VIKOR 7. MOORA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: wwww.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Önsöz **iii**

1 Temel MATLAB **1**
1.1 MATLAB: Başlangıç . . . 2
1.1.1 Değişkenler ve Atama İfadeleri . . . 3
1.1.2 Değişken İsimleri . . . 5
1.1.3 Vektörler ve Matrisler . . . 5
1.1.4 Indeksleme . . . 10
1.1.5 Karakterler . . . 13
1.2 MATLAB ile Programlama . . . 13
1.2.1 Scriptler . . . 14
1.2.2 Fonksiyonlar . . . 14
1.2.3 .m dosyası . . . 19
1.3 Seçim İfadeleri . . . 20
1.3.1 İlişkisel İfadeler . . . 20
1.3.2 IF İfadesi . . . 21
1.3.3 IF-ELSE İfadesi . . . 21
1.3.4 SWITCH İfadesi . . . 22
1.3.5 TRY/CATCH İfadesi . . . 23
1.3.6 Mantıksal Vektörler . . . 24
1.4 Döngüler . . . 26
1.4.1 FOR döngüsü . . . 26
1.4.2 WHILE Döngüsü . . . 28
1.5 Veri Yapıları . . . 30
1.5.1 Hücreler . . . 31
1.5.2 Yapılar . . . 32
1.6 Kod Analizleri . . . 33
1.6.1 Code Analyzer . . . 33
1.6.2 Profiler . . . 35
Kaynakça . . . 37

2 ÇKKVT Hakkında **39**
2.1 Bir Fonksiyon Olarak ÇKKVT . . . 40
2.2 ÇKKVT'de Girdi Değişkenleri . . . 41

2.2.1 Alternatifler 41
2.2.2 Kriterler 41
2.2.3 Parametreler 42
2.3 Ortak Süreçler 42
2.3.1 Normalleştirme 43
2.3.2 Ağırlıklandırma 43
2.3.3 Sıralama 43
Kaynakça 43

3 Analitik Hiyerarşi Prosesi 45
3.1 AHP Hakkında Temel Bilgiler 45
3.1.1 İkili Karşılaştırmaların Yapılması 47
3.1.2 Matrislerin Normalleştirilmesi 49
3.1.3 AHP'de Tutarsızlık 49
3.2 MATLAB Yazılımında AHP Fonksiyonu 50
3.3 Örnek Uygulamalar 51
3.3.1 Örnek Uygulama - 1 52
3.3.2 Örnek Uygulama - 2 53
3.3.3 Örnek Uygulama - 3 53
Kaynakça 55

4 TOPSIS 57
4.1 TOPSIS Hakkında Temel Bilgiler 58
4.1.1 Karar Matrisi, Ağırlık ve Method Vektörü 59
4.1.2 Normalleştirilmiş Matrisin Oluşturulması 60
4.1.3 Ağırlıklandırma 60
4.1.4 İdeal Çözümlerin Belirlenmesi 60
4.1.5 İdeal Çözümler ile Alternatifler Arası Uzaklıklar 61
4.2 MATLAB ile TOPSIS 62
4.3 Örnek Uygulamalar 65
4.3.1 Örnek Uygulama - 1 65
4.3.2 Örnek Uygulama - 2 66
4.3.3 Örnek Uygulama - 3 66
Kaynakça 67

5 Gri İlişkisel Analiz 69
5.1 Gri İlişkisel Analiz Hakkında Temel Bilgiler 69
5.1.1 Karar Matrisinin Oluşturulması 70
5.1.2 Referans Serisinin Oluşturulması 70
5.1.3 Normalizasyon İşlemi 71
5.1.4 Mutlak Değer Matrisi 72
5.1.5 Gri İlişksiel Katsayı Matrisinin Oluşturulması 72
5.1.6 GİA Derecelerinin Hesaplanması 72
5.2 MATLAB ile Gri İlişkisel Analiz 73
5.3 Örnek Uygulamalar 74
5.3.1 Örnek Uygulama - 1 75

5.3.2 Örnek Uygulama - 2 76
5.3.3 Örnek Uygulama - 3 76
Kaynakça 77

6 VIKOR **79**
6.1 VIKOR Hakkında Temel Bilgiler 79
6.1.1 Girdilerin Belirlenmesi 80
6.1.2 En İyi ve En Kötü Kriter Değerlerinin Belirlenmesi . . . 81
6.1.3 Normalizasyon Matrisi 81
6.1.4 Ağırlıklandırma İşlemi 82
6.1.5 R, S ve Q Vektörlerinin Hesaplanması 82
6.1.6 Koşulların Kontrolü 82
6.2 MATLAB Yazılımında VIKOR Fonksiyonu 83
6.3 Örnek Uygulamalar 85
6.3.1 Örnek Uygulama - 1 85
6.3.2 Örnek Uygulama - 2 86
6.3.3 Örnek Uygulama - 3 87
Kaynakça 88

7 MOORA **89**
7.1 MOORA Hakkında Temel Bilgiler 89
7.1.1 Girdi Değerleri 90
7.1.2 Normalleştirme 90
7.1.3 Ağırlıklandırma 91
7.1.4 Sıralama 91
7.2 MATLAB ile MOORA Fonksiyonu 92
7.3 Örnek Uygulamalar 93
7.3.1 Örnek Uygulama - 1 93
7.3.2 Örnek Uygulama - 2 94
7.3.3 Örnek Uygulama - 3 95
Kaynakça 96

Dizin **96**

```
method = [1 1 1 1 0 0 0 0 0];
weightVector = [];
[out1, ~] = moora(decisionMatrix,method,[])

out1 =

    0.0242
   -0.7942
   -0.1497
    0.1324
   -0.1104
    0.2236
   -0.6936
   -0.2992
   -0.4362
    0.0572
   -0.8644
   -0.7982
   -0.5975
   -0.1545
   -0.9311
```

Yukarıdaki sonuçlar, ilgili kaynağın ekinde (Ek - B) yer alan Tablo 1'deki sonuçlar ile aynıdır.

Kaynakça

Bu bölüm hazırlanırken faydalanılan kaynaklar ve okuma önerileri

Brauers, W.K.M. ve Zavadskas, E.K. (2006). The MOORA method and its application to privatization in a transition economy. *Control and Cybernetics.* 35(2): 445-469.

Brauers, W.K.M. vd (2008). Multi-objective Contractor's ranking by applying the MOORA method. *Journal of Business Economics and Management.* 9(4):245-255.

Önay, O. (2015) MOORA. Bahadır Fatih Yıldırım ve Emrah Önder. *Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri* içinde (133-146). İkinci Baskı. Dora Basın-Yayın Dağıtım, Bursa.

MEKANİZMA TEKNİĞİ
MAKİNE TEORİSİ
(MAKİNE VE MEKANİZMALAR NAZARİYESİ)

CİLT 1

Doç. Dr. Etimad Bayramoğlu Eyvazov

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1823
Mühendislik-Teknik No.: 161
ISBN: 978-605-320-730-6
© 1. Basım, Ekim 2017

MEKANİZMA TEKNİĞİ - MAKİNE TEORİSİ (MAKİNE VE MEKANİZMALAR NAZARİYESİ) - CİLT 1
Doç. Dr. Etimad Bayramoğlu Eyvazov

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayramoğlu Eyvazov, Etimad.
Mekanizma Tekniği - Makine teorisi (Makine ve mekanizmalar nazariyesi) - Cilt 1 / *Etimad Bayramoğlu Eyvazov*
1. Basım, vi + 226 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-730-6
1.Kinematik Çift 2. Serbestlik Derecesi 3. Giriş Uzuvu 4. Kinematik Zincir 5. Kulis Mekanizması 6.Kinematik Sentez
7. Çevrim Oranı 8. Planetar Redüktör 9. Diferansiyel Redüktörler 10. Yumruk Mekanizması

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Giriş ve Esas Anlamlar....1
Uzuvlar (Bentler)....2
Mekanizmaların Yapısı ve Sınıflandırılması....5
Mekanizmaların Yapısı....5
Kinematik Çiftlerin Sınıflandırılması....6
Kinematik Zincirler....14
Mekanizma ve Manipülatörlerin Serbestlik Derecesi....16
Mekanizmaların Serbestlik Derecesi....23
Mekanizmaların Sınıflandırılması....37
Mekanizmaların Yapısı ve Onlarda Meydana Gelen Kusurlar....37
Mekanizmalarda İlave Serbestlik Derecesi ve Pasif İletişim Koşulu....38
Mekanizmaların Yaranma (Oluşma) Prensibi....47
Grübler Denklemi....55
Mekanizmaların Kinematik Analizinin Problemleri ve Metotları....57
Yassı (Düzlem) Kollu Mekanizmaların Metrik Sentezi....58
Kinematik Diyagramlar Metodu....59
Çark Kolu Sürgü Kolu Mekanizmasının Kinematik Analizi....63
Mafsallı Dört Uzuvlu Mekanizmanın Kinematik Analizi....67
Kulis Mekanizmasının Kinematik Analizi....71
Mekanizmanın Hız ve İvme Analoğu....78
Mafsallardaki Nispi (Bağıl) Açısal Hızların Belirlenmesi....87
Kollu Mekanizmaların Kalite Göstergeleri....88
Mekanizmaların Sentezi ve Sentez Usulleri....90
Dört Çubuklu, Mafsallı, Çark Kollu Mekanizmaların Mevcut Olma Prensibi....104
Grashof Teoremi....104
Mekanizmalarda Vektör Devrelerinin İzdüşümü Metodu....112
Dişli Mekanizmaların Kinematiği....122
Planet Dişli Mekanizmalar....128

Diferansiyel Dişli Mekanizmalar 139
Diferansiyel Mekanizmanın Kinematiği.....139
Dişli Çark Mekanizmalarının Grafik Araştırılması (İncelenmesi).....147
Planet Dişli Redüktörün Grafik İncelenmesi.....149
Planet Dişli Mekanizmaların Bazı Sentez Problemleri.....150
2. Komşuluk koşulu.....152
3. Montaj koşulu.....153
Hız kutusu (Vites kutusu).....158
Dişli Çark Mekanizmasının Esas Geometrik Boyutları.....160
Yumruk (Kam, Yürek) Mekanizmaları 177
Yumruk (yürek, kam) mekanizmalarının faz diyagramları 180
Yumruk Mekanizmalarının Profil Eğriliği 196
Sivri Uçlu İticili Mekanizmanın Yumruğunun Profilinin Kurulması (Tasarlanması) 196
Kollu, Mafsallı, Yassı Mekanizmanın Yapısal ve Kinematik Analizi 198
2. Mekanizmanın kinematik analizi.....199
2.1. Mekanizmanın durumlar (vaziyetler) planı 199
2.2. Mekanizmanın hızlar ve ivmeler planının kurulması. 202
Uygulama - Ödev 209
Kaynaklar 225
Yazar Hakkında.....257

Kaynaklar

1. A. Kengerli “Maşın ve mexanizmalar nezeriyyesi” Bakı, 2004, 686s.
2. Ş.Aliyev, L.Kengerli “Maşın ve mexanizmalar nezeriyyesi kursu” Baki, 2009, 185s.
3. E. Söylemez “Mekanizma tekniği “ İstanbul, 2010, 406s.
4. Ö. Turhan “Makine teorisi” Ankara ,2012 ,350s.
5. İ. Deniz Akçalı “Mekanizma tekniği” Adana, 2014, 316s.
6. H. Samitov G. Hamzayeva Makine ve mekanizmaların yapısal analizi ve sentezi. Bakı 2007
7. В.Бурлак и др. Основы теории механизмов и машин Харьков 2008. 348с.
8. А.Козик и др. Теория механизмов машин Минск 2009. 220с.
9. П.Сильченко и др. Теория механизмов и машин Красноярск 2008. 199с.
10. И.Артоболевский "Теория механизмов и машин" Москва 1988, 639 с.
11. И.Артоболевский "Сборник задач по теории механизмов и машин" Москва 1978
12. В.Ф.Коренский Теория механизмов машин и манипуляторов Новополоцк 2008 200с
13. З.Г. Ефремова и др. Прикладная механика Гомель 2002. 51с.
14. Kerimov S.X. vs Maşın ve mexanizmler nezeriyyesi Bakı 2012 348s

Proje Yönetimi
ve
Mühendislik Ekonomisi
C-5

Prof. Dr. Osman OKKA

KTO KARATAY
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

Proje Yönetimi ve Mühendislik Ekonomisi

Prof. Dr. Osman Okka

Birinci Basım: Mart 2017

ISBN: 978-605-66970-2-9

Yazar: Prof. Dr. Osman Okka
(osmanokka@gmail.com)

Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez
(mehtap@nobelyayin.com)

Dizgi: Ahmet S. Baydar
(ahmet@nobelyayin.com)

Baskı: Ankara Özgür Web Ofset Maatbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

OSTİM Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü 100. Yıl Bulvarı No: 101/A 06370 OSTİM / Ankara - TÜRKİYE

Yayın Hakları: Tüm hakları KTO Karatay Üniversitesi Yayıncılık ve Yapımcılık İktisadi İşletmesine aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek kısmen kullanılabilir.

Yayıncı Sertifika No: 34571

Adres: Akabe Mah. Alaaddin Kap Cad.
No: 130 Karatay / KONYA

Mail: karyay@karatay.edu.tr

Tel: 444 12 51

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
MÜHENDİS VE EKONOMİ

I. MÜHENDİS VE FİRMADAKİ FONKSİYONLARI 8
1. Mühendislik Alanları 10
2. Mühendis ve Firma 13
3. Mühendis ve Verimlilik. 14
II. EKONOMİ VE MÜHENDİSLİK EKONOMİSİ 16
1. Ekonomi (İktisat) Nedir? 18
2. Ekonominin Bölümleri 18
3. Ekonomi Düzen 19
4. Firma Organizasyon Tipleri 20
5. Mühendislik Ekonomisi Kararları 22
5.1. Büyük Ölçekli Mühendislik Projeleri 23
5.2. Önemli Mühendislik Ekonomisi Kararları 25
6. Firmada Mühendis Kendisine Hangi Soruları Sormalıdır? 35
III. PROJE VE PROJE-MÜHENDİS İLİŞKİLERİ 37
Projelerin Sınıflandırılması 40
Sorular 45
Okuma Parçası 46
Türkiye'de Genelde Mühendisler Ne İş Yapar? 46
Peki Kimdir Gerçek Mühendislik İşlerini Yapan? 48

İKİNCİ BÖLÜM
PROJE YÖNETİMİ

I. PROJEYLE İLGİLİ TANIMLAR 55
II. PROJENİN BAŞLAMASI VE PLANLANMASI 61
1. Proje Yönetimi 61
2. Proje Yönetiminin İlkeleri ve Özellikleri 64
2.1. Proje Yönetimi Açısından Projelerin Ortak Özellikleri 64
2.2. Alt Projeler 66
2.3. Proje Yönetiminin Temel Fonksiyonları 70
2.4. Proje Hazırlanmasında Sorulması Gereken Sorular 71

III. PROJE ORGANİZASYONU 73
1. Üst Yönetim 73
2. Proje Sponsoru 73
3. Proje Yöneticisi 76
4. Proje Ekip ve Takım Lideri 83
5. Proje Ekibinin Elemanları 85

IV. PROJE YÖNETİMİNDE ÖNEMLİ KONULAR 89
1. Proje Döngüsü 90
2. Projede Zaman Yönetimi ve İş Kırılımı 97
3. Projede Risk Yönetimi 101
4. Projenin Tamamlanması/Kapatılması ve Değerlendirilmesi 105

Sorular 111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÜNİVERSİTE-İŞ DÜNYASI İŞ BİRLİĞİ

I. DÜNYADA TEKNOKENTLER 124
1. Silikon Vadisi 126
2. Boston Massachuset 132
3. Salt Lake City, Utah 132
4. Seattle, Washington 133
5. Austin, Teksas 133
6. Cambridge, İngiltere 134
7. Berlin Teknoloji Merkezi ve Aachen Teknoloji Merkezi 136
8. Sophia, Antipolis 136
9. Helsinky, Finlandiya 138
10. Tel Aviv, İsrail 139

II. TÜRKİYE'DE TEKNOPARKLAR 141
1. Türkiye'de Teknoparkların Gelişimi 143
2. ODTÜ Teknokent'i 149

III. 4691 SAYILI TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ (TGB) VE İLİŞKİLİ KANUNLARIN GETİRDİKLERİ 150
1. 4691 Sayılı Kanunun Amacı ve Hedefleri 150
2. Kuluçka Merkezleri (İnkübatör) 152
3. Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO) 154
4. Teknoloji Transfer Anlaşmaları (Sözleşmeleri) 156

IV. ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME VE TASARIM MERKEZLERİ 159
V. 4691 SAYILI TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ KANUNU VE İLGİLİ KANUNLAR KAPSAMINDA SAĞLANAN DESTEK VE TEŞVİKLER 162
VI. ÜNİVERSİTE EKOSİSTEMİ 165
Sorular 169

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MÜHENDİSLİK EKONOMİSİ KARARLARI VE PROJELER

I. FİRMADA HAZIRLANAN PROJELER..... 191
1. Teknik Projeler 192
2. Sosyal Projeler 193
3. Yatırım Projeleri 194
4. Kısa Dönemli Ekonomik Projeler 199
II. PROJELERDE YATIRIM TUTARININ HESAPLANMASI..... 201
1. Yatırım Süreci 202
2. Projelerde Ön Araştırma Yapılması 204
3. Büyük Projeler 206
4. Birim Maliyet Yöntemi 208
5. İndeks Metodu 209
6. Maliyet-Kapasite Faktörü Metodu 210
7. Sınai Teçhizat Maliyet Oranları Metodu 211
8. Kati (Kesin) Proje Tutarının Hesaplanması 211
9. Proje Tutarını Azaltma Tasarrufları 214
10. İşletme Sermayesine Yapılacak Yatırım Tutarının Hesaplanması .. 215
10.1. Satışların Yüzdesi Metodu 216
10.2. Sabit Aktiflerin Yüzdesi Metodu 217
10.3. Çalışma Devresi Katsayısı Metodu 217
11. Projede Nakit Girişlerinin Hesaplanması 218
12. Projenin Yıllık Nakit Girişinin Tablo ile Hesaplanması 221
III. PROJEDE MALİYET-HACİM-KÂR İLİŞKİLERİ 223
1. Satış Fiyatı Planlaması ve Başabaş Noktası Analizi 226
2. Kapasite Kullanım Oranı (KKO) 226
3. Projede Kâr ve Gider Planlaması 227
4. Projede Birden Fazla Mal Üretilmesi Hâlinde Başabaş Analizi 228

Sorular 229
Problemler 230

BEŞİNCİ BÖLÜM
PARANIN ZAMAN DEĞERİ VE FAİZ ÇEŞİTLERİ

I. FAİZ VE PARANIN ZAMAN DEĞERİ 239
1. Paranın Zaman Değeri 240
2. Faizle İlgili Kavramlar 241
II. FAİZ HESAPLAMA METOTLARI 244
1. Basit Faiz 244
2. Bileşik Faiz 244
3. Ekonomik Eşitlik 245
III. FAİZ TÜRLERİ 247
1. Nominal Faiz 247
2. Reel Faiz 247
3. Dönem İçi Faizi ve Hesaplaması 249
4. Dönem Sonu Faizin Dönem İçi Faizleri 250
5. Aylık Vade Farkları 250
6. Devamlı Bileşik Faiz 251
IV. BAZI ÖZEL DURUMLAR 252
1. Enflasyon ve Faiz Oranı 252
2. Döviz veya Türk Lirası Olarak Kredi Alınmasının Karşılaştırılması 253
3. Depolu Faiz 254
4. Peşin Faiz 254
Sorular 256
Problemler 257

ALTINCI BÖLÜM
NAKİT AKIMLARI VE NAKİT AKIMLARININ EKONOMİK YÖNDEN EŞİTLENMESİ

I. NAKİT AKIMLARININ ÇEŞİTLERİ 266
1. Basit Nakit Akımları Serisi 266
2. Yeknesak (Uniform) Seri 267

3. Aritmetik Artış (Azalış) Serisi 267
4. Geometrik Artış (Azalış) Serisi 267
5. Düzensiz Seriler 267
6. Faktör Notasyonları ve Faiz Tabloları 269

II. FAİZ FORMÜLLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ 270

1. Gelecekteki Değer F ve Bugünkü Değer P'nin Bulunması 270
   1.1. Gelecek Değer F'nin Bulunması 270
   1.2. Bugünkü Değer P'nin Bulunması 271
   1.3. Vadenin Bulunması 272
   1.4. Faiz Oranının Bulunması 272
2. Gelecekteki Değer F ve Bugünkü Değer P ile İlgili Özel Durumlar 274
3. Düzensiz Nakit Akımının Verilmesi Halinde F ve P Değerlerinin Bulunması 277
4. Yeknesak (Uniform) Seri Değeri A'nın Bulunması 278
   4.1. A Verildiği Zaman F'nin Bulunması 278
   4.2. F Verildiği Zaman A'nın Bulunması 280
   4.3. A Verildiği Zaman P'nin Bulunması 280
   4.4. P Verildiği Zaman A'nın Bulunması 281
5. A Değeri ile İlgili Özel Durumlar 282
6. A Nakit Akımları Dönem Başları İtibarıyla (t_0) Meydana Geliyorsa P ve F Değerlerinin Hesaplanması 283
7. Bugünkü Değer (P), Gelecekteki Değer (F) ve Yeknesak Seri Değer (A)'nın Eşitlenmesi 285
8. P ve A Değerleri ile n Verildiği Zaman %i'nin Bulunması 285
9. Her Dönem g Kadar Artan veya Azalan Nakit Akımlarının P (Bugünkü), F (Gelecekteki), A (Yeknesak Seri) Değerlerinin Bulunması 286
   9.1. G Verildiği Zaman P'nin Bulunması 287
   9.2. G Verildiği Zaman F'nin Bulunması 289
   9.3. G Verildiği Zaman A'nın Bulunması 292
10. Nakit Akımları Geometrik Olarak Artarsa Bu Nakit Akımlarının Gelecekteki Değerinin Hesaplanması 294
11. Her Yıl Birden Fazla Faiz Hesaplanması Durumunda P, F ve A Değerlerinin Hesaplanması 295
12. Zamanla Değişen Faiz Oranlarının Hesaplarda Kullanılması 296

13. Bir Yıldan Daha Az Süreler İçin Faiz Hesaplanması 298
14. Kapitalize Maliyet 299
15. İskontolu Muameleler 300
16. Repo Faizlerinin Hesaplanması 301
Sorular 302
Problemler 303

YEDİNCİ BÖLÜM
DEĞERLEME YÖNTEMLERİ
NET BUGÜNKÜ DEĞER-NET GELECEKTEKİ DEĞER VE YILLIK EŞ DEĞER NET HASILA YÖNTEMLERİ

I. PROJE NAKİT AKIMLARININ GÖSTERİLMESİ 313
1. Birden Çok Yıl Devam Eden Yatırımlarda Yatırım Tutarının Hesaplanması 314
2. Toplam Yatırım Tutarının Bulunması 316
II. BUGÜNKÜ DEĞER (BD) VE GELECEKTEKİ DEĞER (GD) ANALİZİ 316
1. Ekonomik Ömürleri Farklı Alternatiflerin Bugünkü Değer ve Gelecekteki Değer Metotları İle Mukayesesi 318
III. KAPİTALİZE MALİYET (KM) METODU 321
IV. NET BUGÜNKÜ DEĞER METODU (NBD) 322
V. NET GELECEKTEKİ DEĞER METODU (NGD) 324
VI. YILLIK EŞ DEĞER MALİYET (YEM) VE YILLIK EŞ DEĞER HASILA (YEH) METODU 325
1. Hurda Değerin ve Ekonomik Ömür İçerisinde Ortaya Çıkan Nakit Akımlarının (A) Değerlerinin Bulunması 327
2. Ekonomik Ömürleri Farklı Projelerin YEM veya YEH ile Mukayesesi 328
VII. YILLIK EŞ DEĞER NET HASILA METODU (YENH) 329
1. Devamlı Nakit Akımlarında YENH'nın Kullanılması 330
2. Yıllık Eş değer Masraf Metodu ile Başabaş Analizi 331
3. Birim Maliyetlerin Hesaplanmasında Yatırım Tutarının Etkisinin Maliyetlere İntikal Ettirilmesi 332
VIII. KÂRLILIK İNDEKSİ (FAYDA/MALİYET) METODU (KI_{1-2}) 333

IX. YENH, NBD, NGD VE KI METOTLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ....335
Sorular 337
Problemler 338

SEKİZİNCİ BÖLÜM
İÇ KÂRLILIK ORANI (İKO) , DIŞ KÂRLILIK ORANI (DİKO), KÂRLILIK İNDEKSİ-I VE II YÖNTEMİ, GERİ ÖDEME SÜRESİ-I VE II YÖNTEMİ VE PROJE DEĞERLEMESİNDE KULLANILAN EK ÖLÇÜTLER

I. İÇ KÂRLILIK ORANI METODU (İKO) 354
1. Nakit Akımları Karmaşıksa İç Kârlılık Oranının Hesaplanması 357
II. ÇOKLU VERİM HALİ 357
III. DÜZELTİLMİŞ İÇ KÂRLILIK ORANI METODU 359
IV. DIŞ KÂRLILIK ORANI METODU (DİKO) 361
V. RANTABİLİTE ORANI METODU (RO) 362
VI. GERİ ÖDEME SÜRESİ 364
VII. GERİ ÖDEME SÜRESİ–1 ($GÖS_1$) 365
VIII. GERİ ÖDEME SÜRESİ–2 ($GÖS_2$) 367
IX. $GÖS_2$ VE NBD, NGD, YENH ARASINDAKİ İLİŞKİ 369
X. KLASİK OLMAYAN NAKİT AKIMLARININ $GÖS_1$ VE $GÖS_2$ METOTLARINA GÖRE ANALİZİ 370
XI. PROJE DEĞERLEMESİNDE KULLANILAN EK ÖLÇÜTLER 371
XII. YATIRIM PROJELERİNDE RİSK ANALİZİ 373
Sorular 377
Problemler 379

DOKUZUNCU BÖLÜM
YENİLEME YATIRIMLARI

I. YENİLEME YATIRIMLARININ SEBEPLERİ 390
II. YENİLEME YATIRIMLARININ SINIRLI BİR SÜRE İÇİN YAPILMASI 394

III. YENİLEME YATIRIMLARININ SINIRSIZ SÜRELER İÇİN YAPILMASI 398
IV. ESKİ SABİT VARLIĞIN ŞİMDİKİ HURDA DEĞERİNİN YENİ SABİT VARLIĞIN ALIŞ DEĞERİNDEN DÜŞÜLMESİ ... 399
V. MİNİMUM EKONOMİK ÖMRÜN BULUNMASIYLA İLGİLİ ANALİZ 400
VI. AMORTİSMANLAR, VERGİLER VE YENİLEME ANALİZİNDEKİ TESİRLERİ 401
VII. VERGİLER NAZARA ALINDIĞINDA YENİLEME YATIRIMLARININ ANALİZİ 411
Sorular 415
Problemler 416

ONUNCU BÖLÜM
PROJE TEŞVİKLERİ, DESTEKLERİ, YARDIMLARI VE ETKİLERİ

I. TÜRKİYE'DE TEŞVİKLER, HİBELER VE YARDIMLAR 429
II. TEŞVİKLERLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER 438

EKLER
Problemlerin Çözümleri 467
İstatistiki Tablolar ve Bileşik Faiz Tabloları 533
Yararlanılan Kaynaklar 549

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Abdullah Uçar, Şanlı dedelerimiz Osmanlılar, Damla Ofset, Konya, 2015

Adnan Bülent Baloğlu,"Cami ve Kitap, DİB yayınları, Ankara, 2016, s. 1237.

AKGÜÇ, Öztin*: Finansal Yönetim*, Avcıol Basın Yayın, İstanbul, 2010.

ALBAYRAK, Proje Yönetimi ve Analizi, Nobel Basımevi, Ankara, 2009.

AMERİCAN TELEPHONE AND TELEGRAPH: *Engineering Economy*., McGraw-Hill, N.Y. 1980.

BARİSH, N. N. ve KAPLAN S.: *Economic Analysis for Engineering and Management Decision Making*, 2 baskı, MCGraw-Hill, N.Y., 1978.

BIERMAN, H., Jr., ve SMIDTH, S.: *The Capital Budgeting Decision of Investment Projects*, 4 baskı, Mc Millan Pub. Co. Inc., N.Y., 1974.

BLANK, L. T.ve A.J. TARQUIN: *Engineering Economy*, 2. baskı, Mc Graw-Hill, N.Y., 1987.

BÜYÜKATEŞ, Günay: *Ticaret Aritmetiği*, Milli Eğitim basımevi, İstanbul,1992.

CANADA, J. R., ve J. A. WHITE: *Capital Investment Decision Analysis For management and Engineering*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1980.

Caner Arabacı, Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri (1900–1914), Konya, 1998.

CLARK, Francise J.: *Investment Analysis and Management* Decision, Mc Graw-Hill Book Co. N. Y., 1972.

COLLIER, C.A. ve W.B. LEDBETTER: *Engineering Cost Analysis*, 2. baskı, Harper and Row, NY., 1987

DEGARMO, E., P., CANADA J. R. ve SULLİVAN W. G.: *Engineering Economy*, 7. baskı, Macmillan, N.Y., 1984.

Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitapevi, Ankara, 2008

FLEISCHER, G., *Engineering Economy: Capital Allocation Theory*, Wadsworth Pub., Boston, 1984.

Fuat Sezgin, İslâm'da Bilim ve Teknik, c.I, Arap-İslâm Bilimleri Tarihine Bakış, Ç. Abdurrahman Aliy,TÜBA vd., Entegre Matbaacılık A.Ş., İstanbul, Nisan 2008

HORNE James C. Van: *Financial Management And Policy*, 4. baskı,Prentice-Hall Inc., N.J., 1972.

http://hepsi10numara.com/en-meshur-10-musluman-bilim-adami/

http://konyaninalimvehocalari.konyacami.com/konyada-ilim-hayati-ve-medreseler/

http://www.dunyabulteni.net/zaman-mekn/135551/ingilizlerin-sadik-dostu-mustafa-resid-pasa

http://www.elektrikport.com/universite/turkiyedeki-muhendisler-ne-is-yapar--muhendisin-drami/8353#ad-image-0

http://www.e-tarih.org/makaleler.php?sayfa=makaledetay&makaleno=5673

http://www.turkcebilgi.com/baltaliman%C4%B1_antla%C5%9Fmas%C4%B1

http://www.turkcebilgi.com/mustafa_re%C5%9Fit_pa%C5%9Fa

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87in_Seddi.

https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCsl%C3%BCman_bilim_adamlar%C4%B1_listesi

Hüsameddin Affâne, Fıkhî ve Ahlâkî yönleriyle İslâm'da Ticaret, (Çev. Servet Bayındır), Karınca&Polen yayınları, İstanbul, 2012

İlhan Kutluer, İslâm Ansiklopedisi, Diyanet İşleri Başkanlığı, 28. cilt, İstanbul, 2.000,

İslâm Ansiklopedisi, cilt 22

KASNER E.: *Essentials of Engineering Economics*, Mc Graw-Hill, N.Y., 1979.

KOBU Bülent: *İşletme Matematiği*, C. 1–2, Özarkadaş Matbaası, İstanbul, 1971.

LUECKE Richard (Çev. Ümit Şensoy), Proje Yönetimi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. baskı, Kitap matbacılık San. Tic. Lim. Şt., İstanbul, 2009.

MERRETE A. J. ve A. SYKES: *The Finance and Analysis of Capital Projects*, 2. baskı, Logman Group Limited, London, 1974.

MILES, L.D.: *Techniques of Value Analysis and Engineering*, (Published by Eleanor Miles-Walker) , Mc-Graw Hill Book Company, N.Y., 1989.

Mikail Bayram, Bekir Biçer, Karatay Medresesi'nin Yapısı ve Tarihi, KTO Karatay Üniversitesi tanıtım yazısından.

Mirfatih Zekiyev Türklerin ve Tatarların Kökeni, Tarih dizisi, Selenge yayınları Ağustos 2007,

MUDGE, A.E.: *Value Engineering*, Mc-Graw Hill Book Company, N.Y., 1971.

NEWTON Richard (Çev. İlker Gülfidan), Adım Adım Proje yönetimi, Tdor Ofset A.Ş., İstanbul 2006.

OKKA Osman: Analitik Finansal Yönetim, Nobel, Ankara, 2009.

OKKA Osman: C–1, *Mühendislik Ekonomisine Giriş,2* ci baskı, Nobel, Ankara, 2006

OKKA Osman: C–3, *Mühendislik Ekonomisi: Çözümlü Problemler,* 5 ci baskı, Nobel, Ankara, 2009.

OKKA Osman: *Finansal Yönetim*, *Teori ve Çözümlü Problemler,* 3.baskı, Nobel, Ankara, 2013.

Osman Yiğit, Sicilya'daki İslâm Medeniyetinin Avrupa'ya Etkileri, http://www.academia.edu/6651411/Sicilyadaki_%C4%B0slam_Medeniyetinin_Avrupaya_Etkileri_-_The_Effects_Of_Islam_Civil

PARK, Chan S.: *Contemporary Engineering Economics*, 2.baskı, Addison-Wesley, Menlo Park, 1997.

RİGGS J.L. ve T.M. WEST: *Engineering Economics*, 3 baskı, McGraw-Hill, N.Y., 1986.

Sare Kurucu, Bir Ömürden Sayfalar (Ali Ulvî Kurucu'dan Hatıralar), Marifet yayınları, İstanbul, 2002

SMITH G.W. : *Engineering Economy: Analysis of Capital Expenditures*, 4. baskı Iowa State University Press, Ames IA, 1987.

STEVENS G.T.JR.: *The Economic Analysis of Capital Investments for Managers and Engineers*, Reston Publishing, Reston. VA, 1983.

SUVACI Ender, ÖNCÜ Saim vd., Proje Yönetimi, T.C. Anadolu Üniveristesi Yayını No: 2980, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset., Eskişehir, 2013.

TANES Yalçın, ÖZDEMİR S.S. vd., Proje Yönetimi Klavuzu, İSO Yayını No: 2011/22, İstanbul, 2013.

TAYLOR G.A.: *Managerial and Engineering Economy: Economic Decision Making*, 3. baskı, Van Nostrand, N.Y., 1987.

TDV. İslâm Ansiklopedisi, 28. cilt,

THUESEN H.G. ve FABRYCKY W.J.: *Engineering Economy*, 7. baskı, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1988.

WHITE J. A., AGEE M. H. ve CASE K. E.: *Principles of Engineering Economic Analysis*. 3. baskı, John Wiley and sons, N.Y., 1989.

WYSOCKİ Robert K., Effective Project Management, Traditional, Adaptive, Extreme-5. baskı, Wiley Publishing, Inc., Indianapolis, ABD, 2009.

MÜHENDİSLER İÇİN MATLAB'IN TEMELLERİ VE MÜHENDİSLİK MATEMATİĞİ UYGULAMALARI

Arş. Gör. Yüksek Mühendis Berkan Ural
Doç. Dr. Mustafa Yüksek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1743
Mühendislik-Teknik No.: 157
ISBN: 978-605-320-650-7
© 1. Basım, Mayıs 2017

MÜHENDİSLER İÇİN MATLAB'IN TEMELLERİ VE MÜHENDİSLİK MATEMATİĞİ UYGULAMALARI

Arş. Gör. Yüksek Mühendis Berkan Ural
Doç. Dr. Mustafa Yüksek

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ural, Berkan., Yüksek, Mustafa.
MÜHENDİSLER İÇİN MATLAB'IN TEMELLERİ VE MÜHENDİSLİK MATEMATİĞİ UYGULAMALARI / *Berkan Ural - Mustafa Yüksek*
1. Basım, x + 198 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-650-7
1. MATLAB 2. Mühendislik matematiği 3. Nümerik analiz

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rihtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: MATLAB'A GİRİŞ 1

1.1. MATLAB VE UYGULAMA ALANLARI 1
1.2. MATLAB İLE ÇALIŞMA 2
1.3. DOSYA TÜRLERİ 3
1.4. YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN MATLAB'A GİRİŞ 3
1.4.1. Değişkenleri Adlandırma ve Atamaya Yönelik Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 4
1.4.2. Skalar, Vektör ve Matrisler 4

BÖLÜM 2: MATLAB ARKA PLANI VE TEMEL İŞLEMLERE GİRİŞ.....5

2.1. MATLAB ARKA PLANINA GİRİŞ 5
2.2. YARDIM (HELP) DOSYALARINA ULAŞILMASI 5
2.3. MATLAB PROGRAMINI KESMEK YA DA PROGRAMDAN ÇIKMA İŞLEMİ 6
2.4. TEK DEĞERLİ (SKALAR) MATEMATİKSEL İŞLEMLER 6
2.4.1. Özel Durumlar 7
2.4.2. Komutların Tekrar Kullanımı ve Yazılması 7
2.5. TEMEL MATEMATİKSEL FONKSİYONLAR 8
2.6. SAYILARIN EKRANDA GÖSTERİLME ŞEKİLLERİ 8
2.6.1. Sayı ve İfadelerin MATLAB Ekranında Gösterilme Biçimleri 10

BÖLÜM 3: DOSYALARIN SINIFLANDIRILMASI VE YÖNETİMİ.....13

3.1. MATLAB'DA DOSYALARIN YÖNETİLMESİ İŞLEMİ 13

3.2. MATLAB ORTAMINDA VERİLERİN/BİLGİLERİN SAKLANMASI İŞLEMİ 13

3.2.1. 'diary' Komutu 14

3.3. '.M' UZANTILI DOSYALARIN YORUMLANMASI 14

BÖLÜM 4: MATLAB İLE TEMEL İŞLEMLER.....17

4.1. MATLAB PROGRAMINDAKİ TEMEL İŞLEMCİLER 17

4.2. MATEMATİKSEL İŞLEMLER, DURUM VE MANTIK İŞLEMCİLERİ. 20

4.3. VERİ TÜRLERİ 21

4.4. DİZİ İŞLEMLERİ 22

4.4.1. Dizilerin Tanımlanması 22

4.4.2. Veri Dizilerini Adresleme İşlemi 25

4.5. VEKTÖR İŞLEMLERİ 27

4.5.1. Vektör Uzunluğu Bulma 27

4.5.2. Vektörün 0 veya 1'lerden Oluşması 27

4.5.3. Matris Büyüklüğünün İncelenmesi 28

4.6. MATRİS İŞLEMLERİ 30

4.6.1. Bir Matrisin Devriğini (Transpozesini) Bulma 32

4.6.2. Matrislerde Üstel Fonksiyonlar İle Kullanımı 32

4.6.3. Bir Matrisin Tersinin Bulunması 33

4.6.4. Bir Matrisin Determinantının Hesaplanması 34

BÖLÜM 5: KOMPLEKS SAYILARA GİRİŞ 35

5.1. GEREKLİ TANIMLAR 35

5.1.1. Kartezyen Koordinatlar 35

5.1.2. Kutupsal Koordinatlar 36

5.2. KOMPLEKS SAYILARLA YAPILAN MATEMATİKSEL İŞLEMLER.. 38

5.2.1. Kompleks Sayılarda Toplama ve Çıkarma İşlemleri 38

5.2.2. Kompleks Sayılarda Çarpma ve Bölme İşlemleri 38

5.3. MATLAB'DA 2 BOYUTLU (2-D) ÇİZİME GİRİŞ 41
5.3.1. Bir Kompleks Sayının Kompleks Düzlemde Çizdirilmesi 41
5.4. Çizim Esnasında Kullanılan Önemli Komutlar 43
5.5. 'COMPASS' KOMUTU 44

BÖLÜM 6: MATLAB'DA GRAFİK İŞLEMLERİ 47
6.1. GRAFİK ÇİZİMİNE GİRİŞ 47
6.2. ÇİZDİRİLEN GRAFİKLERİN KAYDEDİLMESİ 47
6.2.1. Bir Grafiğin '.mat' Dosyası Formatında Kaydedilmesi 48
6.2.2. Bir Grafiğin Farklı Tip Biçimlerde Kaydedilmesi 48
6.3. ÇİZGİSEL GRAFİKLER VE ÖZELLİKLERİ 48
6.4. DİĞER GRAFİK ÇEŞİTLERİ 55
6.4.1. Çubuk ve Alan Grafikleri 55
6.4.2. Pasta Grafiği 57
6.4.3. Histogram 58
6.4.4. Kesikli Veri Grafikleri 60
6.4.5. Çevre (Kontur) Grafikleri 61
6.4.6. Grafik Ortamında Canlandırma (Animasyon) 64
6.5. BİR EKRANIN BİRDEN FAZLA GRAFİĞİ GÖSTERMEK İÇİN PENCERELERE BÖLÜNMESİ İŞLEMİ 64

BÖLÜM 7: MATLAB FONKSİYON DOSYALARI, MANTIK İŞLEMLERİ VE DÖNGÜLERE GİRİŞ 67
7.1. MATLAB ORTAMINDA FONKSİYON KAVRAMI 67
7.2. MATLAB DOSYA ÇEŞİTLERİ 68
7.2.1. Düz Metin Programları (Script) 69
7.2.2. Fonksiyon Programları 69
7.3. ANONİM FONKSİYONLARA GİRİŞ 69
7.3.1. Anonim Fonksiyonların Matematiksel Denklemlerle Kullanımı 70
7.4. ÇEVRİMİÇİ FONKSİYONU İLE TANIMLAMA 72

7.5. İÇ İÇE FONKSİYON YAPILARI ... 73
7.6. İLİŞKİ (DURUM) İŞLEMCİLERİ ... 73
7.7. MANTIK İŞLEMCİLERİ ... 75
7.7.1. Mantık Fonksiyonları ... 77
7.8. MATLAB ORTAMINDA KOŞUL YAPILARI VE DÖNGÜLERE GİRİŞ 82
7.8.1. 'If' Koşullu Deyimi ... 82
7.8.2. İç İçe Geçmiş 'If' Deyimleri ... 83
7.8.3. 'Else' Deyimi ... 86
7.8.4. 'Else If' Deyimi ... 87
7.8.5. 'Switch-case' Yapıları ... 89
7.8.6. 'while' Döngüsü ... 91
7.8.7. 'For' Döngüsü ... 92
7.8.8. 'Continue' Deyimi ... 93
7.8.9. 'Break' Deyimi ... 94
7.8.10. 'Return' Deyimi ... 94

BÖLÜM 8: POLİNOMLAR VE MATEMATİKSEL FONKSİYON UYGULAMALARI ... 95

8.1. POLİNOMLARA GİRİŞ ... 95
8.2. POLİNOMLAR ÜZERİNDE YAPILAN MATEMATİKSEL İŞLEMLER 97
8.2.1. Polinomlarda Toplama İşlemi ... 97
8.2.2. Polinomlarda Çarpma İşlemi ... 98
8.2.3. Polinomlarda Bölme İşlemi ... 99
8.2.4. Polinomlarda Türev Alma İşlemi ... 100
8.3. POLİNOMLARDA KÖK BULMA İŞLEMİ ... 101
8.4. VERİLEN KÖKLERDEN POLİNOMUN ELDE EDİLMESİ ... 101
8.5. KESİRLİ POLİNOM İFADELERİNİN KÖKLERİNİN BULUNMASI ... 102
8.6. İNTERPOLASYON VE EKSTRAPOLASYON KAVRAMLARI ... 106
8.7. VERİLEN DEĞERLERE GÖRE POLİNOM UYDURMA ... 108

BÖLÜM 9: MÜHENDİSLİK MATEMATİĞİNDE DOĞRUSAL OLMAYAN SİSTEMLERİN ÇÖZÜMÜ 111

9.1. İKİYE BÖLME (BISECTION) METODU 112
9.2. YER DEĞİŞTİRME (REGULA FALSİ) METODU 117
9.3. NEWTON-RAPHSON METODU 122
9.4. SECANT METODU 127
9.5. MULLER METODU 130
9.6. BERNOULLI METODU 136
9.7. DOĞRUSAL OLMAYAN DENKLEMLERİN HERHANGİ BİR DEĞER CİVARINDA KÖKÜNÜN BULUNMASI 138
9.7.1. 'fzero' Komutu 138
9.7.2. 'fsolve' Komutu 140

BÖLÜM 10: MÜHENDİSLİK MATEMATİĞİNDE DOĞRUSAL SİSTEMLERİN ÇÖZÜMÜ 143

10.1. GİRİŞ 143
10.2. DOĞRUSAL DENKLEMLER İÇİN ÇÖZÜM YAKLAŞIMLARI 144
10.2.1. Cramer Metodu 145
10.2.2. Gauss Eliminasyon Metodu 149
10.2.3. Gauss-Jordan Metodu 155
10.2.4. Ters Matris Metodu 158
10.2.5. Basit İterasyon (Jacobi İterasyonu) Metodu 162
10.2.6. Gauss-Seidel İterasyonu 169

BÖLÜM 11: MÜHENDİSLİK MATEMATİĞİNDE TÜREV VE İNTEGRAL İŞLEMLERİ 175

11.1. SAYISAL YÖNTEMLER İLE TÜREV ALMA İŞLEMİ 175
11.2. SAYISAL YÖNTEMLER İLE İNTEGRAL ALMA İŞLEMİ 179
11.2.1. Yamuklar Yöntemi İle İntegral Hesabı 180
11.2.2. Parabolik (Simpson) Yöntemi İle İntegral Hesabı 182
11.3. İKİ FONKSİYON ARASINDA KALAN ALANIN HESAPLANMASI 185

BÖLÜM 12: MÜHENDİSLİK MATEMATİĞİNDE DİFERANSİYEL EŞİTLİKLERİN ÇÖZÜMÜ 189

12.1. BAYAĞI DİFERANSİYEL EŞİTLİKLERİN (ORDINARY DIFERENTIAL EQUATIONS – ODE) ÇÖZÜMÜ 189

12.1.1. Homojen Bayağı Diferansiyel Denklemlerin Çözümü 191

KAYNAKÇA 197

KAYNAKÇA

1. K.J. Beers, “Numerical Methods for Chemical Engineering Applications in MATLAB”, Cambridge, 2007.
2. C. Moler, “Numerical Computing with MATLAB”, Electronic edition published by Mathworks, Inc., 2013.
3. Mathworks Inc., “MATLAB Mathematics, R2013a”, Revised for MATLAB 8.2, 2013.
4. Mathworks Inc., “MATLAB Programming Fundamentals, R2013b”, Revised for MATLAB 8.2, 2013.
5. J.M. Cooper, “Introduction to Partial Differential Equations with MATLAB”, Birkhauser Basel, 1998.
6. Mathworks Inc., “MATLAB Programming Fundamentals, R2013b”, Revised for MATLAB 8.2, 2013.
7. C.P. Lopez, “MATLAB Programming for Numerical Analysis”, Apress, 2014.
8. J.H. David, “Methods of Applied Mathematics with a MATLAB Overview”, Birkhauser Basel, 2004.
9. S.T. Karris, “Numerical Analysis Using MATLAB and Excel”, Orchard Publications, 2007.
10. W. Bober, C.T. Tsai, O. Masory, “Numerical and Analytical Methods With MATLAB”, CRC Press, 2009.
11. W. Bober, A. Stevens, “Numerical and Analytical Methods with MATLAB for Electrical Engineers”, CRC Press, 2012.
12. W.E. Boyce, R.C. DiPrima, C.W. Haines, “Elementary Differential Equations and Boundary Value Problems”, Wiley, 1969.
13. B.H. Carnahan, A. Luther, J.O. Wilkes, “Applied Numerical Methods”, Wiley, 1969.

14. S.C. Chapra, "Applied Numerical Methods with MATLAB for Engineers and Scientists", McGraw-Hill, 2008.
15. K. Chen, et al., "Mathematical Exploration with MATLAB", Cambridge, 1999.
16. C.H. Edwards, D.E. Penny, "Differential Equations and Boundary Value Problems", Pearson, 2003.
17. L. Fausett, "Applied Numerical Analysis Using MATLAB", Addison Wesley, 2007.
18. A. Gilat, "MATLAB-An Introduction with Applications", Wiley, 2004.
19. D. Greenspan, "Introduction to Numerical Analysis and Application", Markham, 1971.
20. A. Jeffrey, H.H. Dai, "Handbook of Mathematical Formulas and Integrals", Ventus Publishing, 2008.
21. E.L. Johnson, et al., "Linear Equations and Matrices", Addison Wesley, 1986.
22. M. Kalechman, "Practical MATLAB Applications for Engineers", CRS, 2009.
23. S.T. Karris, "Numerical Analysis Using MATLAB and Spreadsheets, Orchard, 2004.
24. A. Knight, "Basic of MATLAB and Beyond", CRC, 2000.
25. J.T. Manassah, "Elementary Mathematical Computational Tools for Electrical and Computer Engineers Using MATLAB", CRC, 2001.
26. MATLAB and SIMULINK, Academic Version, Prentice Hall, 2007.
27. L.F. Shampine, et al., "Solving ODEs with MATLAB", Cambridge, 2003.
28. D. Smith, "Engineering Computation with MATLAB", Addison Wesley, 2009.
29. R.E. White, "Computational Mathematics-Models, Methods and Analysis with MATLAB and MPI", CRC, 2003.
30. W.Y. Yang, et al., "Applied Numerical Methods Using MATLAB", Wiley, 2005.
31. F. Charles, V. Loan, "Introduction to Scientific Computing: A Matrix-Vector Approach Using MATLAB, Prentice Hall, 1997.
32. D.M. Eter, "Engineering Problem Solving with MATLAB", Prentice Hall, 1997.
33. T.L. Harman, J.B. Dabney, N.J. Richert, "Advanced Engineering Mathematics with MATLAB", Pacifif Grove, CA: Brooks/Cole Pub., 2000.
34. R. Malek-Madani, "Advanced Engineering Mathematics with MATLAB", Addison Wesley Longman, Inc., 1998.
35. Mathworks, Inc, "MATLAB, User's Guide for Version 5.0", 1997.
36. Y. Tulunay, "Matematik Programlama", İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1980.
37. E.S. Türker, "Diferansiyel Denklemler", Değişim Yayınları, 2001.
38. H.B. Wilson, L.H: Turcotte, "Advanced Mathematics and Mechanics Applications Using MATLAB", CRC Press, 1997.

2. Basım

SİTOLOJİ

Prof. Dr. Eyyüp Rencüzoğulları

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1845
Fen Bilimleri No.: 138
ISBN: 978-605-320-752-8
© 2. Basım, Kasım 2017

SİTOLOJİ

Prof. Dr. Eyyüp Rencüzoğulları

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Rencüzoğulları, Eyyüp.
Sitoloji / *Prof. Dr. Eyyüp Rencüzoğulları*
2. Basım, XII+236 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-752-8
1. Hücre 2. Hücre Kimyası 3. Hücre Organelleri 4. Hücre Bölünmesi 5. Ökaryotik Hücre

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: wwww.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Giriş 1

Bölüm 1
PROKARYOTLAR: ÖBAKTERİLER VE ARKELER

1.1. Prokaryotik Hücrelerin Genel Yapısı 6
1.1.1. Öbakteriler 7
1.1.2. Arkeler 10
1.2. Prokaryotik ve Ökaryotik Hücrelerin Karşılaştırılması 11

Bölüm 2
ÖKARYOTİK HÜCRELER

2.1. Ökaryotik Hücrelerin Genel Yapısı 15

Bölüm 3
HÜCRE KİMYASI: İNORGANİK VE ORGANİK MOLEKÜLLER

3.1. Hücrenin İnorganik Bileşikleri 21
3.1.1. Su 21
3.1.2. Diğer İnorganik Moleküller 22
3.2. Hücrenin Organik Molekülleri 22
3.2.1. Proteinler 23
3.2.1.1. Protein Molekülünün Yapısı 25
3.2.1.2. Proteinlerin Denatürasyonu ve Renatürasyonu 28
3.2.1.3. Proteinlerin Sınıflandırılması 29
3.2.2. Karbonhidratlar 31
3.2.3. Lipidler 34
3.2.4. Nükleik Asitler 42
3.2.4.1. Deoksiribonükleik Asit 47
3.2.4.2. Ribonükleik Asit 54
3.2.5. Diğer Organik Moleküller 65
3.2.5.1. Enzimler 65
3.2.5.2. Hormonlar 69
3.2.5.3. Vitaminler 70

Bölüm 4
HÜCRE YÜZEY ÖRTÜLERİ: PLAZMA ZARI VE GLİKOKALİKS

4.1. Hücre Zarının Yapısı 73
4.1.1. Plazma Zarı 73
4.1.2. Glikokaliks 77
4.1.3. Hücre Duvarları 79
4.1.4. Hücre Dışı Matriks 80
4.2. Plazma Zarından Taşınım 80
4.2.1. İyonların ve Küçük Moleküllerin Plazma Zarından Taşınması 81
4.2.1.1. Pasif Taşıma 81
4.2.1.2. Aktif Taşıma 83
4.2.2. Büyük Moleküllerin ve Parçacıkların Plazma Zarından Taşınması 86
4.2.2.1. Endositoz 86
4.2.2.2. Eksositoz 89
4.3. Hücre Zarının Modifikasyonları 90
4.3.1. Hücrenin Apikal ve Bazal Modifikasyonları 90
4.3.2. Hücre Hücre Bağlantıları 95
4.3.3. Hücre İletişim Bağlantıları 99

Bölüm 5
HÜCRE İSKELETİ VE FONKSİYONU: MİKROTÜBÜL, MİKROFLAMENT VE ARA ÇAP FLAMENTLERİ

5.1. Mikroflamentler 101
5.2. Ara Çap Flamentleri (Ara Flamentler) 103
5.3. Mikrotübüller 107

Bölüm 6
METABOLİZMA: MİTOKONDRİ, KLOROPLAST VE PEROKSİZOMLAR

6.1. Mitokondriler 110
6.1.1. Mitokondri Yapısı 110

6.1.2. Mitokondri Zarları 112
6.1.3. Mitokondriyal DNA, RNA ve Mitoribozomlar 113
6.1.4. Mitokondrinin Görevi ve Enerji Üretimi 114
6.1.5. Mitokondrinin Kökeni 117
6.1.6. Mitokondriyal Hastalıklar 118
6.2. Kloroplastlar ve Diğer Plastidler 118
6.2.1. Kloroplastlar 119
6.2.1.1. Kloroplastın Yapısı 121
6.2.1.2. Kloroplast Genomu 122
6.2.1.3. Kloroplast Fonksiyonu ve Fotosentez 123
6.2.1.4. Kloroplastın Kökeni 124
6.2.2. Kromoplastlar 124
6.2.3. Lökoplastlar 125
6.3. Peroksizomlar 125
6.3.1. Peroksizomların Oluşumu 125
6.3.2. Peroksizomların Fonksiyonları 127
6.3.3. Peroksizom ile Lizozomun Karşılaştırılması 128
6.3.4. Peroksizomal Hastalıklar 129

Bölüm 7
RİBOZOMLAR VE PROTEİN SENTEZİ

7.1. Ribozomlar 131
7.2. Protein Sentezi (Translasyon=Çeviri) 137
7.2.1. Protein Sentezinin Başlaması (İnsiasyon) 138
7.2.2. Protein Sentezinin Uzaması (Elongasyon) 141
7.2.3. Protein Sentezinin Sonlanması (Terminasyon) 143

Bölüm 8
HÜCRESEL TAŞINIM VE SİNDİRİM: ENDOPLAZMİK RETİKULUM, GOLGİ AYGITI VE LİZOZOMLAR

8.1. Endoplazmik Retikulum (Er) 146
8.1.1. Granüler Endoplazmik Retikulum ve Protein Sentezi 147
8.1.2. Agranüler Endoplazmik Retikulum ve Lipid sentezi 150
8.1.3. Zar Proteinlerinin ve Zar Lipidlerinin Sentezi 150

8.2. Golgi Aygıtı (Ga) 151
8.2.1. Golgi Aygıtının Yapısı 152
8.2.2. Golgi Aygıtının Görevleri 153
8.2.3. Golgi Aygıtında Taşınım ve Salgı Yolakları 154
8.2.4. Endoplazmik Retikulumun, Golgi Aygıtı ve Salgı Yolağı ile İlgili Hastalıklar 155
8.3. Lizozomlar 156
8.3.1. Lizozomal Enzimler 157
8.3.2. Lizozomların Sınıflandırılması 158
8.3.3. Lizozomların Oluşumu ve Golgi Aygıtı ile İlişkisi 159
8.3.4. Lizozomların Fonksiyonu, Otofagositoz ve Heterofagositoz 160
8.3.5. Lizozomal Hastalıklar 162

Bölüm 9

HÜCRE YÖNETİM MERKEZİ: NÜKLEUS VE NÜKLEOLUS

9.1. Nükleus 165
9.1.1. Nükleusun Kimyasal Bileşimi 167
9.1.2. Nükleus Zarları, Por Kompleksi ve Nükleer Lamina 167
9.1.3. Nükleusun Deoksiribonükleoprotein (DNP) İçeriği 173
9.1.4. Diğer Nükleus İçi Yapılar 184
9.2. Nükleolus 186

Bölüm 10

HÜCRE DÖNGÜSÜ VE HÜCRE BÖLÜNMESİ: SENTROZOM, MİTOZ VE MAYOZ BÖLÜNME

10.1. Sentrozomlar 191
10.1.1. Sentriyollerin Yapısı 192
10.1.2. Sentrozomların Fonksiyonu 194
10.1.3. Sentriyollerin Oluşumu 195
10.1.4. Sentrozomların Hastalıklarla İlişkisi 197
10.2. Hücre Döngüsü ve Kontrolü 198
10.2.1. Hücre Döngüsü 198
10.2.2. Hücre Döngüsünün Kontrolü 199

10.3. Hücre Bölünmesi 201
10.3.1. Prokaryotlarda Hücre Bölünmesi 201
10.3.2. Ökaryotlarda Hücre Bölünmesi 202
10.3.2.1. Amitoz Bölünme 203
10.3.2.2. Mitoz Bölünme 203
10.3.2.3. Mayoz Bölünme 214
10.3.3. Mayoz Bölünme Sonrası Olaylar 220
10.3.4. Rekombinasyon ve Sinaptonemal Kompleks 222

KAYNAKÇA 225
DİZİN 229

KAYNAKLAR

Akalın, M.A. 2005. Mitokondriyal hastalıklar. J Int Med Sci, 1(22): 64-69.

Akay, T., 2002. Sitoloji, üçüncü baskı, Palme Yayıncılık, Ankara, 174 sayfa.

Baldwin, B.G., Markos, S. 1998. Phylogenetic utility of the external transcribed spacer (ETS) of 18S–26S rDNA: Congruence of ETS and ITS trees of Calycadenia (Compositae). Molecular Phylogenetics and Evolution, 10(3): 449-463.

Cabadak, H. 2008. Hücre siklusu ve kanser. Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 9(3): 51-56.

Cambell, N.A., Reece, J.B. 2008. Biyoloji, altıncı baskıdan çeviri (çeviri editörleri, Gündüz, E., Demirsoy, A., Türkan, İ), Palme Yayıncılık, ikinci baskı, Ankara.

Cavalier-Smith, T. 2002. The phagotrophic origin of eukaryotes and phylogenetic classification of Protozoa. Int. J. Syst. Evol. Microbiol., 52(2): 297–354.

Cioce, M., Lamond, A.I. 2005. Cajal bodies: A Long History of Discovery. Annual Review of Cell and Developmental Biology, 21: 105-131.

Cooper, G.M., Hausman, R.E., 2006. Hücre Moleküler Yaklaşım, üçüncü baskıdan çeviri (çeviri editörleri, Sakızlı M. ve Atabey, N.), İzmir Tıp Kitabevi, İzmir.

Dilsiz, N. 2004. Moleküler Biyoloji, Palme Yayınları, Ankara, 220s.

Doherty, E.A., Doudna, J.A. 2001. Ribozyme structures and mechanisms. Annu. Rev. Biophys. Biomol. Struct., 30: 457-475.

Dundr, M., Misteli, T. 2001. Functional architecture in the cell nucleus. Biochem. J. 356(2): 297-310.

Fox, A.H., Bond, C.S., Lamond, A.I. 2005. P54nrb forms a heterodimer with PSP1 that localizes to paraspeckles in an RNA-dependent manner. Molecular Biology of the Cell, 16: 5304–5315.

Fox, A.H., Lam, Y.W., Leung, A.K.L., Lyon, C.E., Andersen, J., Mann, M., Lamond, A.I. 2002. 3Paraspeckles: A novel nuclear domain. Current Biology, 12: 13–25.

Fredrickson, J., Zachara, J., Balkwill, D., Kennedy, D., Li, S.M., Kostandarithes, H.M., Daly, M.J., Romine, M.F., Brockman, F.J. *2004.* Geomicrobiology of high-level nuclear waste-contaminated vadose sediments at the Hanford site, Washington state. Appl. Environ. Microbiol., 70(7): 4230–4241.

Goebel, H.H., Warlo, I. 1997. Nemaline myopathy with intranuclear rods-intranuclear rod myopathy. Neuromuscular Disorders, 7(1): 13-19.

Gündeflli, H., Dinçer, P. 2008. Endoplazmik retikulum stresinin moleküler mekanizması ve kas patolojisi arasındaki ilişki. Hacettepe Tıp Dergisi, 39: 109-114.

Handwerger, K.E., Gall, J.G. 2006. Subnuclear organelles: New insights into form and function. Trends in Cell Biology, 16(1): 19-26.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z. 1995. Hücre Biyolojisi, üçüncü baskı, Ankara.

Karol, S., Suludere, Z., Ayvalı, C. 2000. Biyoloji Terimleri Sözlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, No:699, 2. Baskı, Ankara, 1067 sayfa.

Kava, A. 2002. Makromolekülleri araştırma ve molekül ağırlıklarını belirleme yöntemleri. Dicle Tıp Dergisi, 29: 4.

King, T.H., Liu, B., McCully, R.R., Fournier, M.J. 2003. Ribosome structure and activity are altered in cells lacking snoRNPs that form pseudouridines in the peptidyl transferase center. Molecular Cell, 11(2): 425–435.

Kiziroğlu, İ. 2008. Genel Biyoloji, Canlılar Bilimi, genişletilmiş ve düzeltilmiş altıncı baskı, Okutman Yayıncılık, Ankara.

Klugs, W.S., Cummings, M.R. 2002. Genetik Kavramlar, altıncı baskıdan çeviri (çeviri editörü, Öner,C.), Palme Yayıncılık, Ankara.

Klugs, W.S., Cummings, M.R., Spencer, C.A. 2009. Genetik Kavramlar, sekizinci baskıdan çeviri (çeviri editörleri, Öner,C., Sümer, S., Öner, R., Öğüş, A., Açık, L.), Palme Yayıncılık, Ankara.

Kodani, A., Sütterlin, C. 2008. The golgi protein GM130 regulates centrosome morphology and function. Mol Biol Cell, 19(2): 745-753.

Koshland, D.E. 1958. Application of a theory of enzyme specificity to protein synthesis. Proc. Natl. Acad. Sci., 44(2): 98–104.

Lobo-da-Cunha, A. (http://erocha.freehosting.net/TroutImages/).

Loncarek, J., Khodjakov, A. 2009. Ab ovo or de novo? Mechanisms of centriole duplication. Mol. Cells., 27(2): 135-142.

Lüleyap, H.Ü. 2008. Moleküler Genetiğin Esasları, Nobel Kitabevi Yayınları, 4437 sayfa.

Murray, R.K., Granner, D.K., Mayes, P.A., Rodwell, V.W., Harper'in Biyokimyası 1993, Barış Kitabevi.

Nigg, E.A., Raff, J.W. 2009. Centrioles, centrosomes and cilia in health and disease. Cell, 139(4): 663-678.

Ozban, N. 1988. Hücre, Sitoloji Ders Kitabı, İ.Ü.Fen Fakültesi Yayınları No:204, Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Pombo, A., Cuello, p., Schul, W., Yoon, J.B., Roeder, R.G., Cook, P.R., Murphy, S. 1998. Regional and temporal specialization in the nucleus: a transcriptionally-active nuclear domain rich in PTF, Oct1 and PIKA antigens associates with specific chromosomes early in the cell cycle. EMBO J, 17(6): 1768–1778.

Pombo, A., Cuello, P., Schul, W., Yoon, J.B., Roeder, R.G., Cook, P.R., Murphy, S. 1998. Regional and temporal specialization in the nucleus: A transcriptionally-active nuclear domain rich in PTF, Oct1 and PIKA antigens associates with specific chromosomes early in the cell cycle. EMBO J. 17(6): 1768-1778.

Saunders, W.S., Cooke, C.A., Earnshaw, W.C. 1991. Compartmentalization within the nucleus: Discovery of a novel subnuclear region. The Journal of Cell Biology, 115(4): 919-931.

Sears, C.L. 2005. A dynamic partnership: celebrating our gut flora. Anaerobe, 11(5): 247–251.

Solak, M., Bağcı, H., Şengil, A.Z., Öztaş, S. 2000. Moleküler Genetik ve Rekombinant DNA Teknolojisi (editör, Solak, M.), Afyon Kocatepe Üni. Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Yayınları no: 5, Afyon, 187s.

Temizkan, G. 1999. Genetik. II. Moleküler Genetik, İstanbul Üni. Fen Fak Yayınları no: 245, İstanbul, 399s.

Topaktaş, M., Rencüzoğulları, E. 2010. Sitogenetik, genişletilmiş ve düzeltilmiş ikinci baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 176s.

Vasella, A., Davies, G.J., Bohm, M. 2002. Glycosidase mechanisms. Curr. Opin. Chem. Biol., 6(5): 619–629.

Watson, J.D., Crick, F.C., 1953. Molecular structure of nucleic acids: A structure for deoxyribose nucleic acids. Nature, 171: 737-738.

Whitman, W., Coleman, D., Wiebe, W. 1998. Prokaryotes: The unseen majority. Proc. Natl. Acad. Sci., 95(12): 6578–6783.

Woese, C.R., Fox, G.E. 1977. Phylogenetic Structure of the prokaryotic domain: The primary kingdoms. Proceedings of the National Academy of Sciences, 74(11): 5088–5090.

Woese, C.R., Kandler, O., Wheelis, M. 1990. Towards a natural system of organisms: Proposal for the domains Archaea, Bacteria, and Eucarya (Euryarchaeota/ Crenarchaeota/kingdom/evolution). Proc. Nati. Acad. Sci., 87: 4576-4579.

Woese, C.R., Kandler, O., Wheelis, M.L. 1990. Towards a natural system of organisms: Proposal for the domains Archaea, Bacteria, and Eucarya. Proceedings of the National Academy of Sciences, 87(12): 4576–4579.

Yi, J., Tang, X.M. 1999. The convergent point of the endocytic and autophagic pathways in leydig cells. Cell Research, 9: 243-253.

Zhu, F., Lawo, S., Bird, A., Pinchev, D., Ralph, A., Richter, C., Müller-Reichert, T., Kittler, R., Hyman, A.A., Pelletier, L. 2008. The mammalian SPD-2 ortholog Cep192 regulates centrosome biogenesis. Curr. Biol., 18(2): 136-141.

GÖRSEL OLARAK FAYDALANILAN WEB SİTELERİ

http://archive.gersteinlab.org/mark/site/Images-for-talks/FORPPT--I-RIC-from--kvhs-nbed-nb-ca--transcription.jpg

http://biology.kenyon.edu/courses/biol114/Chap01/chrom1.gif

http://biyolojiegitim.yyu.edu.tr/k/Amp/images/Amip%20(%20Amoeba%20proteus)_jpg.jpg

http://c.photoshelter.com/img-get/I0000aHjiH85q3qQ/s/600

http://dta.utalca.cl/biologia/BioROM%202005/contenido/Est1/est2/est3/gifs/nucleosome.gif

http://homepages.ius.edu/GKIRCHNE/peptide.jpg

http://image.tutorvista.com/content/cell-organization/cilium-structure.jpeg

http://img115.imageshack.us/i/81849760je6.jpg/

http://img151.imageshack.us/img151/3733/kaslarqi2fw1.gif

http://img17.imageshack.us/img17/6340/epitel.jpg

http://klp.pl/ebiolog/graf/biol_kom/lipidy/fosfolipid.jpg

http://landarzt.files.wordpress.com/2007/08/sichelzelle.jpg

http://missinglink.ucsf.edu/lm/IDS_101_histo_resource/images/cell_structure_lab_micrograph_B-labelled.jpg

http://scienceblogs.com/transcript/upload/2006/08/centrosome.jpg

http://sciencerevolution.net/cilium.jpg

http://synapses.clm.utexas.edu/atlas/2_1_5.gif

http://tr.wikipedia.org/wiki/

http://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&langpair=en%7Ctr&u=http://sites.igc.gulbenkian.pt/ccr/r_centrosomeproject1.html

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/0/03/Poliribozom.jpg
http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/EHSM/1214/unite05.pdf
http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/EHSM/1214/unite09.pdf
http://www.bilimseverler.com/wp-content/disakkaridler.jpg
http://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgipaket/canlilar/
http://www.bio.miami.edu/
http://www.biyolojidunyasi.com/
http://www.biyolojiegitim.yyu.edu.tr/k/mayzblm/images/mayoz-bolunme_jpg.jpg
http://www.biyolojisitesi.net/tum%20uniteler/ureme/mitoz_bolunme/hayvan_hucresinde_ve_bitki_hucresinde_sitokinez_2.jpg
http://www.britannica.com/bps/image/454919/106998/The-process-by-which-cells-engulf-solid-matter-is-called
http://www.ctf.edu.tr/anabilimdallari/pdf/160/Enzimler.pdf
http://www.denstoredanske.dk/@api/deki/files/15170/=376083.801.png
http://www.erdalbalcan.com/lipidler%20%5BUyumluluk%20Modu%5D.pdf
http://www.fenokulu.net/sinirhucresiveyapisi.gif
http://www.forumturka.net/resimyukle/uploads/9ef37a3d9b.jpg
http://www.genbilim.com/images/stories/a1.gif
http://www.genetikbilimi.com/genbilim/mitokondri.jpg
http://www.hamitcihan.com/kullanici_dosyalari/image/egzersizfizyolojisi/kas/Kashucrei-1.jpg
http://www.ihaber.net/images/haber/1910.jpg
http://www.kanbilim.com/images/
http://www.millipediatri.org.tr/bildiriler/HP-07.htm
http://www.nature.com/ncb/journal/v6/n1/images/ncb0104-14-f1.gif
http://www.nature.com/nrm/journal/v8/n7/images/nrm2197-f1.jpg
http://www.ncbi.nlm.nih.gov/bookshelf/
http://www.nenno.it/publications/mnphdthesis/diss11.jpg
http://www.nzetc.org/etexts/Bio18Tuat01/Bio18Tuat01_010a.jpg
http://www.rsc.org/education/teachers/learnnet/cfb/carbohydrates.htm
http://www.teachbee.co.uk/portal/repository/object/10929/biol0003m02.png
http://www.tip-sozlugu.com/resim/bakteri.jpg
http://www.transgenomic.com/images/g-banding%20chromosome.GIF
http://www.turkcebilgi.com/images/imgk/Endoplazmik-Retikulum.jpg
http://www.uic.edu/classes/bios/bios100/
http://www.usfullgamer.com/images/oksijenli-solunum-glikoz-a.a.jpg
http://www.vitaminler.org/

SPOR ATLARI

Genel Bilgi, Davranışlar, Egzersiz Fizyolojisi, Termoregülasyon, Antrenman, Besleme, Besin Katkıları, İlkyardım ve Kurtarma, Doping

---

Editör
Recep Aslan

Yazarlar
Recep Aslan Ph.D.
İsmail Bayram Ph.D.
H. Selçuk Biricik Ph.D.
İ. Sadi Çetingül Ph.D.
Berjan Demirtaş Ph.D.
A. Fatih Fidan Ph.D.
E. Hesna Kandır Ph.D.
Mehmet Yardımcı Ph.D.

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1839
Fen Bilimleri No.: 135
ISBN: 978-605-320-746-7
© 1. Basım, Kasım 2017

SPOR ATLARI

Editör: Recep Aslan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aslan, Recep.
Spor Atları / *Recep Aslan*
1. Basım, VI+210 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-746-7
1. Spor 2. Atlar 3. Egzersiz Fizyolojisi 4. Atlarda Antrenman 5. Spor Atlarının Beslenmesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Atlar Hakkında Genel Bilgi **1**
Mehmet Yardımcı

At Bakımı, Alışkanlıkları, İstenmeyen Davranışlar **27**
E. Hesna Kandır

Egzersiz Fizyolojisi **51**
Recep Aslan

Atlarda Egzersizde Vücut Sıcaklığı ve Isı Düzenleme Mekanizması **85**
Berjan Demirtaş

Atlarda Antrenman **101**
Recep Aslan

Spor Atlarının Beslenmesi **125**
İ. Sadi Çetingül

Yem Katkıları **149**
İsmail Bayram

Spor Atları Yaralanmalarında İlk Yardım ve Kurtarma **163**
H. Selçuk Biricik

Doping **183**
A. Fatih Fidan

Kaynaklar

Aksoy, A.R. At Yetiştiriciliği Ders Notları. http://abs.kafkas.edu.tr/upload/147/AT_ YETisTiRiCiLigi_DERS_ NOTLARI.pdf/20.11.2016.

Anonim. Equine World Records Reviewed. http://www.thehorse.com/articles/32871/equine-world-records-reviewed/02.11.2016

Anonim. Irklar. http://equinist.com/05.11.2016.

Anonim. Pony. https://en.wikipedia.org/wiki/Pony/10.11.2016.

Anonim. Yarış Atlarının Fizyolojisi. http://ganyanx.blogcu.com/yaris-atlarinin-fizyolojisi/1883177/11.11.2016.

Anonim. At cinsleri. http://www.istanbulbinicilik.com/atlar-hakkinda/at-cinsleri/11.11.2016.

Anonim. At. https://tr.wikipedia.org/wiki/At#cite_note-1/15.11.2016.

Anonim. Binicilik. https://tr.wikipedia.org/wiki/Binicilik 09.12.2016.

Anonim. Horse Gaits and Movements. http://www.happy-horse-riding.com/horse-gaits.html 21.11.2016.

Anonim. Konkurhipik. https://tr.wikipedia.org/wiki/Konkurhipik 03.10.2016.

Anonim. Large Animal Sx - Horse Terminology 1. http://memorize.com/ large-animal-sx-horse-terminology-1/drraythe 07.12.2016.

Anonim. Atlar. https://tr.pinterest.com/pin/422142165055263768/17.05.2017

Anonim. The Akhal-Teke Horse Breed. http://www.equitrekking.com/articles/entry/the_akhal-teke_horse_breed/ 01.12.2016.

Anonim. Thoroughbred Breed Breeding and Development Fund. https://www. nybreds.com/aboutus/overview/ 01.12.2016.

Arabian Horse Guidebook. Arabian Horse Association. 2007.

Arpacik R. At Yetiştiriciliği. Şahin Matbaası, 1996; Ankara.

Beşen Delice T. Türkmen Kültüründe At. International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS). 2015; Special Issue 4.

Demirtaş B. Düz Yarış ve Endurans Atlarında Kaslarda Egzersize Bağlı Yorgunluk. http://www.atdunyasi.com/duz-yaris-ve-endurans-atlarinda-kaslarda-egzersize-bagli-yorgunluk/ 14.11.2016.

Demirtaş B. Atlarda Egzersiz ve Antrenmana Bilimsel Gözle Bakabilme. http://www. atdunyasi.com/atlarda-egzersiz-ve-antrenmana-bilimsel-gozle-bakabilme/02.11.2016.

Dizdaroğlu M. At Terbiyesi (Dresaj) Semineri. http://docplayer.biz.tr/707486 -At-terbiyesi-dresaj-emineri.html/16.11.2016.

Emiroğlu K, Yüksel A. Yoldaşımız At. Yapı Kredi Kültür Yayınları. 2009; Ankara.

Güleç E. Yarış Atı Fizyolojisi, Morfolojisi, Beslenmesi, Sağlığı, Eğitimi ve Antrenmanı. Anadolu At Irklarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği. ISBN 975-95931-0-6 2006; Ankara.

Kardeş O. Arap Atı'ndan Midilli'ye At Irkları. http://www.listedelisi.com/sahip-olmak-icin-servet-odemeniz-gereken-10-unlu-at-irki/ 11.09.2016.

Koçkar MT. At Irkları ve Dağılımı, Osmangazi Üniv Basımevi. 2016; Eskişehir.

Köseman A, Şeker İ. Atların Terapötik Amaçlı Kullanımı. İnönü Üniversitesi Sağlık Bil. Derg. 2015; 4(2):44-49.

Köseman A, Şeker İ. Hippoterapi ve Terapide Kullanılan Atların Özellikleri. Erciyes Üniv Vet Fak Derg. 2015; 12(3):195-201.

Nielsen BD. At Egzersiz Fizyolojisi Semineri. İstanbul Üniversitesi. Veteriner Fak. İstanbul, 25-26 Ekim 2016.

Paton G.The National Museum of Racing and Hall of Fame. Journal of Sport History 1997; 24(1):87-89.

Öztürk D. http://www.atdunyasi.com/cilbir-lonj-egitimi/09.11.2016.

Pascoe E. Practical Horseman. http://practicalhorsemanmag.com/article/oops-my-horse-stumbles-11609/ 18.11.2016.

Perszewski R. Assessing Gait Faults Correctly Requires an Understanding of the Fundamentals. American Farriers Journal. July 1 2004. https://www.americanfarriers.com/ articles/7949-assessing-gait-faults-correctly-requires-an-understanding-of-the-fundamentals

Ünver AF. At Hakkında Temel Bilgiler. http://www.bodytr.com/2010/12/at-nedir-at-hakkinda-bilgiler.html 00.12.2010.

Yarkın İ. Atçılık. A. Ü. Ziraat Fakültesi Yayyını:40. A.Ü. Basımevi, 1962; Ankara.

Yılmaz O. Türkiye Yerli At Irkları ve Bir Koruma Çalışması. YYÜ Tar. Bil. Derg. 2012; 22(2):117-133.

Yılmaz O, Ertuğrul M. Atlarda yürüyüş çeşitleri ve kusurları. Akademik Ziraat Derg. 2013; 2(1):43-54.

Görsellere Ait Kaynaklar

Resim 1.1: Kardeş O. Arap Atı'ndan Midilli'ye At Irkları. http://www.listedelisi.com/sahip-olmak-icin-servet-odemeniz-gereken-10-unlu-at-irki/ 11.09.2016.

Resim 1.2: Anonim. Atlar. https://tr.pinterest.com/pin/422142165055263768/17.05.2017

Resim 1.3: Anonim. The Akhal-Teke Horse Breed. http://www.equitrekking.com/articles/entry/the _akhal-teke_horse_breed/ 01.12.2016.

Resim 1.4: Kardeş O. Arap Atı'ndan Midilli'ye At Irkları. http://www.listedelisi.com/sahip-olmak-icin-servet-odemeniz-gereken-10-unlu-at-irki/ 11.09.2016.

Resim 1.5: Kardeş O. Arap Atı'ndan Midilli'ye At Irkları. http://www.listedelisi.com/sahip-olmak-icin-servet-odemeniz-gereken-10-unlu-at-irki/ 11.09.2016.

Resim 1.6: Anonim. Horse Gaits and Movements. http://www.happy-horse-riding.com/horse-gaits.html 21.11.2016.

Şekil 1.1: Ünver AF. At Hakkında Temel Bilgiler. http://www.bodytr.com/2010/12/at-nedir-at-hakkinda-bilgiler.html 00.12.2010.

Şekil 1.2: Ünver AF. At Hakkında Temel Bilgiler. http://www.bodytr.com/2010/12/at-nedir-at-hakkinda-bilgiler.html 00.12.2010.

Şekil 1.3: Anonim. Large Animal Sx - Horse Terminology 1. http://memorize.com/ large-animal-sx-horse-terminology-1/drraythe 07.12.2016.

Şekil 1.4: Anonim. Horse Gaits and Movements. http://www.happy-horse-riding.com/horse-gaits.html 21.11.2016.

Şekil 1.5: Yılmaz O, Ertuğrul M. Atlarda yürüyüş çeşitleri ve kusurları. Akademik Ziraat Derg. 2013; 2(1):43-54.

Şekil 1.6: Anonim. Horse Gaits and Movements. http://www.happy-horse-riding.com/horse-gaits.html 21.11.2016.

Şekil 1.7: Perszewski R. Assessing Gait Faults Correctly Requires an Understanding of the Fundamentals. American Farriers Journal. July 1 2004. https://www.americanfarriers.com/ articles/7949-assessing-gait-faults-correctly-requires-an-understanding-of-the-fundamentals

Şekil 1.8: Perszewski R. Assessing Gait Faults Correctly Requires an Understanding of the Fundamentals. American Farriers Journal. July 1 2004. https://www.americanfarriers.com/ articles/7949-assessing-gait-faults-correctly-requires-an-understanding-of-the-fundamentals

Şekil 1.9: Pascoe E. Practical Horseman. http://practicalhorsemanmag.com/article/oops-my-horse-stumbles-11609/ 18.11.2016.

Kaynaklar

Akin M, Blea J, Corey D, Corradini M, Gotchey MH, Jannsen J, Kenney JD, Lenz TR, Marks D, Messer N. Care Guidelines, For Equine Rescue and Retirement Facilities, American Association of Equine Practitioners, 4075 Iron Works Parkway Lexington, KY 40511, Third edition. 2012.

Gill W, Meadows DG, Neel JB. Understanding Horse Behavior, 4-H Member Guide, Unit 8, Grade 12. Agricultural Extension Service Institute of Agriculture, Horse Project. 2014.

Houpt KA, McDonnell SM. Equine stereotypies. The Compendium. 1993; 15:1265-1271.

Houpt AK. Equine maintenance behavior: feeding, drinking, coat care and behavioral thermoregulation, http://research.vet.upenn.edu/Havemeyer EquineBehaviorLabHomePage/ReferenceLibraryHavemeyerEquineBehaviorLab/HavemeyerWorkshops/HorseBehaviorandWelfare1316June2002/HorseBehaviorandWelfare2/EquineMaintenanceBehaviorFeedingDrinkingCo/tabid/3123/Default.aspx. Erişim tarihi: 20.10.2016.

Köseman A, Şeker İ. Atlarda Davranış ve Sportif Amaçlı Atlarda Önemi, F.Ü. Sağ Bil Vet Derg. 2016; 30(2):147-155.

McGreevy PD. Development and Resolution of Behavioural Problems with the Ridden Horse. 2006. http://research.vet.upenn.edu/HavemeyerEquineBehaviorLabHomePage/ReferenceLibraryHavemeyerEquineBehaviorLab/HavemeyerWorkshops/HorseBehaviorandWelfare1316June2002/HorseBehaviorandWelfare2/DevelopmentandResolutionofBehaviouralProblems/tabid/3129/Default.aspx. Erişim tarihi: 20.10.2016

Mills DS. Personality and individual differences in the horse, their significance, use and measurement. Eq Vet J Suppl. 1998; 27:10-13.

More SJ. A longitudinal study of racing Thoroughbreds: performance during the first years of racing. Aust Vet J. 1999; 77:105-112.

Pedersen GR, Sondergaard E and Ladewig J. The influence of Bedding on the Time Horses Spend Recumbent. Journal of Equine Veterinary Science. 2004; 24(4):153-8.

Pleasant S, Currin N. Health Care for Horses, Virginia Cooperative Extension, Publication pp:406-408.

Ramzan PHL. The Racehorse: A Veterinary Manual, CRC Press. 2014

Hinchcliff KW, Geor RJ, Kaneps AJ. Equine Exercise Physiology: The Science of Exercise in Athletic Horse. Saunders Elsevier. 2008.

Sağlam K. Atlarda Diş Hastalıkları. YYU Vet Fak Derg. 2012; 23(2);111-8.

Sigler DH. Care and Management of Horses on the Ranch. Texas A&M Agrilife Extension, HRG-021 pp:6-13.

Timney B, Macuda T. Vision and hearing in Horses, Journal of the American Veterinary Medical Association. 2001; 218(10):1567-1574.

Waring GH. Horse Behaviour, Second edition. Noyes Publications William Andrew Publishing Norwich, New York, USA. 2003.

Waters A, Nicol CJ, French NP.. Factors influencing the development of stereotypic and redirected behaviours in young horses: Findings of a four year prospective epidemiological

Görsellere Ait Kaynaklar

Resim 2.1. https://www.rspca.org.uk/adviceandwelfare/pets/horses/behaviour

Resim 2.2. http://www.capitolequine.com/equinedentistry.html

Resim 2.3. http://www.tritonbarns.com/kit_stalls.php

Resim 2.4. http://vet2d.blogspot.com.tr/2014/01/horse-behaviour-and-welfare-2.html

Resim 2.5. http://www.nfacc.ca/codes-of-practice/equine-code

Resim 2.6. https://horselifeandlove.blogspot.com.tr/2015/09/all-about-ears.html

Resim 2.7. https://schleese.com/2015/10/13/the-sense-of-touch/

Resim 2.8. http://www.eqlife.co.uk/2016/horse-sense/

Resim 2.9. http://www.horseandman.com/handy-tips/let-sleeping-horses-lie/11/25/2013/

Resim 2.10. http://www.mooreequestrian.co.uk/equine-behaviour.html

Resim 2.11. http://totb.ro/foto-si-animalele-iubesc-zapada-partea-ii/

Resim 2.12. http://brillpix.com/show-jumping-moulton-college

Resim 2.13. http://articles.extension.org/pages/10284/abnormal-horse-behavior

Resim 2.14. http://www.independent.ie/irish-news/lucky-escape-for-model-pippa-after-spooked-horse-falls-on-top-of-her-26464024.html

Resim 2.15. http://www.extension.umn.edu/agriculture/horse/care/horse-behavior-and-stable-vices/

Resim 2.16. http://goodhorsemanship.ca/dominant-horse/#sthash.Y8H8Vy42.dpbs

Resim 2.17. http://www.horsehero.com/editorial?feat=62299&page=2

Resim 2.18. http://naturalvsmodernhorsemanship.weebly.com/bridles-bits-martingales-and-whips.html

Resim 2.19. https://evolutionequine.files.wordpress.com/2014/08/ises.jpg

Resim 2.20. http://www.equi-therapy.net/equi-therapy/horse-care/racehorse.shtml

Bir at müsabaka ve yoğun antrenmanda kilo kaybeder. Kaybettiği kilonun yarısını sonraki günün sabahı, yani 24 saat sonra tekrar kazanmalıdır. 36-48 saat sonunda kaybedilen kilolar geri kazanılmış olmalıdır. Bu sağlanamazsa at ilerleyen günlerde kilo kazanamadığı gibi kilo kaybedecektir.

Dokusal onarım süreci gelişen hasara bağlıdır; normal koşullar geçerli ise bu süre 3-5 gündür. Maksimal efor gerektiren hızlı ve kısa mesafe etkinlikleri, submaksimal efora dayalı yavaş ve uzun mesafe koşularına göre yıpratıcı olup etkinlik sonrası hasar fazladır. Eğer sprint tarzı etkinliklerin mesafesi uzunsa doku hasarı artar. Örneğin, Standardbreed ırkı atlar genellikle maximal efor gerektiren etkinliklerde kullanılır. 1400 metre koşan İngiliz atlarının bu etkinlikleri uzun sprint olup sert bir fiziksel aktivitedir, doğal olarak hasar da fazladır. Sonuç olarak; bir spor kazası ve sakatlık olmadıkça fiziksel aktivite esnasında oluşan gerilim ve tepkiden etkilenen dokuların onarımı 3-5 gün içinde, nörotransmitter açığı ise 4-5 gün içinde kapatılır.

Kaynaklar

Allen BV, Powell DG. Effects of training and time of day of blood sampling on the variation of some common hematological parameters in normal Thoroughbred racehorses. Equine exercise physiology. Cambridge Granta. 1983; pp.328.

Anonim. Yarış Atlarında Antrenman. http://sonduzluk.com/haberler/incelemeler/yarisatinin-bakimi/191-yarisatlarinda antreman.html 15.10.2016.

Anonim. Demirtaş B. Atlarda Egzersiz ve Antrenmana Bilimsel Gözle Bakabilme. http://www.atdunyasi.com/atlarda-egzersiz-ve-antrenmana-bilimsel-gozle-bakabilme/ Erişim 05.12.2014.

Anonim. Yarış Atlarının Fizyolojisi. http://ganyanx.blogcu.com/yaris-atlarinin-fizyolojisi/ 29.06.2007.

Anonim. Hazır T. http://www.slideserve.com/von/egzersiz-fizyolojisinde-temel-kavramlar. 25.07.2012.

Anonim. Demirtaş B. Atlarda Egzersiz ve Antrenmanın Dolaşım Sistemine Etkisi. http://www.atdunyasi.com/atlarda-egzersiz-ve-antrenmanin-dolasim-sistemine-etkisi/ 05.01.2016.

Anonim. Evans DL. Training and fitness in athletic horses: rural industries research and development corporation. http://www.rirdc.gov.au/reports/Index.htm. 21.06.2001.

Aslan R, Şekeroğlu MR, Ercan M, Tarakçıoğlu M. Lipid, Protein ve Albumin Düzeylerinde Farklı Postürlere İlişkin Değişiklikler. Van Tıp Derg. 1995; 2(1):18-20.

Aslan R, Şekeroğlu MR. Egzersize Bağlı Lipid Peroksidasyonu ve Antioksidan Statü Çalışmalarında Sonuçlara Etkili Faktörler. Spor Hek Derg 1996; 31(4):145-52.

Aslan R, Şekeroğlu MR, Tarakçıoğlu M, Bayıroğlu F, Meral İ. Effect Of Acute And Regular Exercise on Antioxidative Enzymes, Tissue Damage Markers and Membran Lipid Peroxidation of Erythrocytes in Sedentary Students. Turkish Journal of Medical Science. 1998; 4(28):411-15.

Balsom PD. Skeletal muscle metabolism during short duration high-intensity exercise: influence of creatine supplementation. Acta Physiol Scand, 1995; 154(3):303-310.

Costa MFM, Davies HM, Anderson GA, Slocombe RF. Effects of two training protocols on Angiotensin I-converting enzyme (ACE) activity in horses. Equine Vet J. 2011; 43(4):466-470.

Courouce A. Endurance and sprint training. In: Conference of Equine Sports Medicine Science. Proceedings. Cordoba: CESMAS. 1998; pp.203-218.

Çevik C, Aslan R. Effects of photoperiod variations and a-lipoic acid treatment on melatonin, cortisol, and oxidative stress levels in the blood of rats. Turk J Biol. 2015; 39:941-949.

Demir M, Filiz K. Spor Egzersizlerinin Organizma Üzerindeki Etkileri. Gazi Üniv Kırşehir Eğitim Fak Derg. 2004; 5(2):109-14.

Demirtaş B, Parkan Yaramış Ç, Atmaca M. Exercise-Induced Physiological Fatigue in Horses. T Klin J Vet Sci. 2015; 6(2):60-6.

Dündar Y, Aslan R. Hekimlik Temel Eğitiminde Biyokimya Fizyoloji Laboratuvarı. Afyon Kocatepe Üniv Yayınları. 1998; Afyonkarahisar.

Evans DL. Training and fitness in athletic horses: rural industries research and development corporation. http://www.rirdc.gov.au/reports/Index.htm. 30.12.2000.

Goldenfarb PB et al. Reproducibility in the hematology laboratory: the microhematocrit determination. Am J Clinical Pathol. 1971; 56:35-39,.

Gwozdzinski K, Pieniazek A, Tabaczar S, Jegier A, Brzeszczynska J. Investigation of oxidative stress parameters in different lifespan erythrocyte fractions in young untrained men after acute exercise. Exp Physiol. 2017; 1-11

Henneke DR et al. Relationship between condition score, physical measurements and body fat percentage in mares. Equine Vet J. 1983; 15:371-372.

Hinchcliff KW, Geor RJ, Kaneps AJ. Equine Exercise Physiology: The Science of Exercise in the Athletic Horse. Saunders Elsevier. 2008.

Hoven R. Equine exercise physiology-transforming laboratory studies into practical concepts. Pferdeheilkunde. 2006; 22(5):525-530.

Kearns CF, McKeever KH, John-Alder H, Abe T, Brechue WF. Relationship between body composition, blood volume and maximal oxygen uptake. Equine Veterinary Journal. 2002; (34):485-90.

Kurosawa M et al. Effects of caffeine on performance, cardiorespiratory function and plasma hormonal responses during exhaustive treadmill exercise in the thoroughbred horse. J Equine Sci. 1998; 9(2):33-43.

Küçük O. Yarışatı Besleme ve Beslenme Hastalıkları. Verda Yayıncılık. Kayseri, 2016, p:14-47.

Larsson J, Pilborg PH, Johansen M, Christophersen MT, Holte A, Roepstorff L, Olsen LH, Harrison AP. Physiological Parameters of Endurance Horses PreCompared to Post-Race, Correlated with Performance: A Two Race Study from Scandinavia. ISRN doi. org/10.1155/2013/684353 Veterinary Science. 2013; pp:1-12.

Mckeever KH et al. Exercise training-induced hypervolemia in the horse. Med Sci Sports Exercise. 1987; 19:21.

McKeever KH. Exercise physiology of the older horse. Equine Practice [Vet Clin North Am Equine Pract], ISSN: 0749-0739. 2002; 18(3):469-90.

Mills DS.. Personality and individual differences in the horse, their significance, use and measurement. Eq Vet J Suppl. 1998; 27:10-13.

More SJ. A longitudinal study of racing Thoroughbreds: performance during the first years of racing. Aust Vet J. 1999; 77:105-112.

Persson SGB, Bergsten G. Circulatory effects of splenectomy in the horse: effect on blood flow and blood lactate at rest and during exercise. Zentralbl Vet Med. 1995; A20:801.

Ridgaway KJ. Training endurance horses. In: Hodgson DR, Rose RJ. The athletic horse. Philadelphia: Saunders. 1994; pp:409-417.

Rose DJ, Hodgson DR. Hematological and biochemical parameters in endurance horses during training. Equine Vet J. 1982; 14:144.

Rose RJ, Allen JR. Hematologic responses to exercise and training. Vet Clinical North Am: Equine Pract. 1985; 1:461.

Schmidt-Nielsen K. Scaling: Why is animal size so important? Cambridge University Press ISBN 0521266572 1984; pp:1-29.

Şekeroğlu MR, Aslan R, Tarakçıoğlu M, Kara M. Sedanter Erkeklerde Akut ve Programlı Egzersizin Serum Apolipoproteinleri ve Lipitleri Üzerine Etkileri. Genel Tıp Der. 1997; 7(1):5-8.

Topliff DR, Freeman DW. Physical Conditioning of the Equine. Part I: Concepts of Equine Exercise Physiology. Cooperative Extension Service-Division of Agricultural Sciences and Natural Resources No: 3983. 1989.

Görsellere Ait Kaynaklar

Şekil 3.1: Hinchcliff KW, Geor RJ, Kaneps AJ. Equine Exercise Physiology: The Science of Exercise in the Athletic Horse. Saunders Elsevier. 2008.

Şekil 3.2: http://www.slideserve.com/von/egzersiz-fizyolojisinde-temel-kavramlar)

2. Egzersiz bittikten sonra ahıra konulmadan atın soğutulması ve kurulanması gerekir.

3. Soğuk havalarda atın enerji ihtiyacı arttığından yem tüketimi arttırılmalıdır.

4. Soğuk havaya adapte olmuş ve antrenman yapan atların kış tüylerinin traş edilmesinin terlemeyi kolaytırması açısından önemli olduğunu bildirilmektedir. Kışın yoğun egzersiz yapılmayan atların tüylerinin kırpılmasına gerek yoktur. Egzersiz yaptırılmayan atlara battaniye kullanılması da doğal izalasyon görevi gören kış tüylerinin piloereksiyonunu engellediğinden aslında önerilmemektedir. Buna rağmen battaniye kullanılmaya başlandığında kış boyunca kullanıma devam edilmelidir.

Kaynaklar

Anonim. Methods of Heat Dissipiation in Exercising Horses. http://lrrpublic.cli.det.nsw.edu.au/lrrSecure/Sites/Web/8133Q/equine/Training/Thermoregulation/HeatDissipateExerciseHorses.htm. Erişim: 27-04-2017

Autio E. Loose Housing of horses in a Cold Climate. Kuopia Univ. Publ. C. Nat. Environ. Sci. 2008; 245:1-76.

Autio E, Heiskanen ML Thermographic Evaluation of the lower critical temperature in weanling horses. Journal of Applied Animal Welfare Science. 2007; 10(3):207-216.

Bergora D, Assenza A, Caola G. Contribution to our knowledge and metabolism of endurance horses. Livestock Production. 2005; 92:167-176.

Cymbaluk NF, Manitoba C. Management and Feeding of Horses in Cold Weather. 2001; http://www.omafra.gov.on.ca/english/livestock/horses/facts/info-coldweather-man.htm. Erişim: 14.04.2017.

Cymbaluk NF. Cold housing effects on growth and nutrient demand of young horses. Journal of Animal Science. 1990; 60:3152-3162

Cymbaluk NF, Christison GI. Effects of diet and climate on growing horses. Journal of Animal Science. 1989; 67:48-59

Demirtaş B. Atlarda Egzersizde Isı Düzenleme Mekanizması ve Sıcak Çarpması. At Dünyası. 2015; 34(+8) :53. http://www.atdunyasi.com/atlarda-egzersizde-isi-duzenlenme-mekanizmasi-ve-sicak-carpmasi/ Erişim 14.4.2017

Demirtaş B. Endurans Yarışlarında Sıvı ve Elektrolit Dengesi. At Dünyası. 2016; 44:92. http://www.atdunyasi.com/endurans-yarislarinda-sivi-ve-elektrolit-dengesi / Erişim 14.4.2017

Eckersall PD, Kerr MG, Snow DH: An İnvestigation into the proteins of horse sweat(Equuus caballus). Comp. Biohem. Physiol. 73(Part B):375, 1982.

Hines MT. Changes in body temperatur. Equine in Thermal Medicine. Elsevier, St Louis USA. 2004; s.148-155

Hogson D.R. Thermoregulation. Athletic Horse. Elsevier Saunders China. 2014; s. 108-124.

Hodgson DR, Davis RE, McConaghy FF. Thermoregulation in the horse in response to exercise. Br. Vet. J.1994;150:219-235.

IUPS Thermal Comission. Glossary of terms of thermal physiology. Journal of Thermal Physiology. 2003; 28:75-106.

Jerkinson DM, Elder HY, Bovell DL. Equine sweating and anhidrosis part 2: Anhidrosis. Vet Dermatol. 2007; 18:2-11

Langlois B. Interbreed variation in the horse with regard to cold adaptation. Livestock Production Science. 1994; 40:1-7.

Lapointe JM, Vrins A, McCarvill E. A survey of exercised induced pulmunary haemorrhage in Qubec Standardbred racehorses. Equine Veterinary Journal.1994; 26(6):482-485

Marlin D, Nankervis K. Thermoregulatin. Equine Exercise Physiology. Blackwell Science UK. 2004; 133-150.

Mckeever KH ve Lehnhard RA. Physiology of Acid Base Balance and Fluid Shifts with exercise. Athletic Horse. Elsevier Saunders China. 2014; 69-87.

McCutcheon LJ, Geor RJ. Sweating: fluid and ion losses and replacement. Vet. Clin. North Am. Equine Pract. 1998; 14:75-95.

McCutcheon LJ, Geor RJ. Thermoregulation and exercise associated heat stress. Equine Exercise Physiology, Saunders Elsevier China. 2008; 382-396.

Mejdell CM, Knut EB. Responses to climatic variables of horses housed outdoors under Nordic winter conditions. Canadian Journal of Animal Science. 2005;85(3):301-308

Morgan K. Thermoneural Zone and Critical Temperatures of Horses. J. Therm. Biol. 1998; 23(1):59-61.

Özaydın İ. Sıvı, Elektrolit ve Asit- Baz Dengesi Bozuklukları. Veteriner Acil Klinik: İlk yardım, Transport, İlk Müdahale, Editör: İsa Özaydın, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum, Türkiye. 2004; 35-66

Rhoads RP, Baumgard LH, Suage JK. Metabolic priorities during heat stress with emphasis on skeletal muscle. Anim. Sci. 2013; 91:2492-2503.

Sjaastad QV, Hove K, Sand O. Physiplogy of domestic Animals. Scandinavian Veterinary Press, Oslo Norway. 2003

Wallsten H, Olsson K, Dahlborn K. Temperature regulation in horses during exercise and recovery in a cool environment. Acta Veterinaria Scandinavica. 2012; 54:42.

Yıldız SA, Arzuman P. Sıcak Ortamda Egzersiz. Klinik Gelişim. 2009; 10-15.

Görsellere Ait Kaynaklar

Şekil 4.1. http://lrrpublic.cli.det.nsw.edu.au/lrrSecure/Sites/Web/8133Q/equine/Training/Thermoregulation/HeatDissipateExerciseHorses.htm.) Erişim Tarihi: 27.04.2017

36km/saat (600m/dk) hız yapabilen bir atlete karşılık at 400 m mesafede 72 km/saat (1200m/dk) hızla koşmasını koruyabilir. Yani insanın 600 m mesafede ulaşabileceği en yüksek hıza göre at, 2400 m'yi iki kat hızlı tamamlayabilir. Bu yüzden, atletlere uygulanan yıpratıcı çalışmalar atlar için gereksizdir, başarılı olmaz.

4. Gereksiz fazla antrenman atı bıktırır, yıldırır: Atta rekabeti yöneten gen, yani atın rekabet hissi ve yeteneği güçlüyse ona yıpratıcı çalışmalar yaptırmanın manası yoktur, acı ve sıkıntı vermekten başka işe yaramaz. Bu tip çalışmalar atın rekabet hırsını artırmaz, aksine koşma ve başarma isteğini köreltir.
5. Hiçbir antrenman yöntemi at ırkına spesifik ve atın bireysel yapısına has sınırlarının aşılmasını sağlamaz: Atlar atletik bir genetik yapıya sahiptir, bu yapı ırk özelliklerine göre şekillenir. Ancak bir ırka ait her at aynı genetik tanımlama ve becerilere sahip değildir. Gerek genetik, gerek atın bireysel beceri ve performans sınırı olan bu sınır, antrenman teknikleriyle geçilemez. Yani antrenman, mevcut potansiyel dâhilinde gelişim sağlayabilir. Her atlet 100 m'yi 10 saniyeye varmadan bitiremez, bunu gerçekleştirecek bir antrenman planı yoktur.
6. İnterval antrenman sistemi de atlar ve atletler arasında farklıdır. Kısa, yoğun bir koşu bitiminde buna denk veya az daha uzun bir toparlanma süreci içeren ve vücudu daha yüksek tempolara alıştırma antrenmanı olan interval at için aşırı dikkat gerektirir. Yorgunluk sınırlarını zorlayan ve bazen aşan interval çalışma sistemleri atletlerde çok başarılı sonuçlar vermesine rağmen atlarda aynı etkiyi göstermeyebilir. Bu nedenle atlarda interval, çok dikkatli uygulanması gereken bir antrenman sistemidir.

Kaynaklar

Allen BV, Powell DG. Effects of training and time of day of blood sampling on the variation of some common hematological parameters in normal Thoroughbred racehorses. Equine exercise physiology. Cambridge Granta. 1983; pp.328.

Anonim. Evans DL. Training and fitness in athletic horses: rural industries research and development corporation http://www.rirdc.gov.au/reports/Index.htm. 21.06.2001.

Anonim. Yarış Atlarında Antrenman. http://sonduzluk.com/haberler/incelemeler/yarisatinin-bakimi/191-yarisatlarinda antreman.html 15.10.2016.

Anonim. Demirtaş B. Atlarda Egzersiz ve Antrenmana Bilimsel Gözle Bakabilme. http://www.atdunyasi.com/atlarda-egzersiz-ve-antrenmana-bilimsel-gozle-bakabilme/ Erişim 05.12.2014.

Anonim. Yarış Atlarının Fizyolojisi. http://ganyanx.blogcu.com/yaris-atlarinin-fizyolojisi/ 29.06.2007.

Anonim. Hazır T. http://www.slideserve.com/von/egzersiz-fizyolojisinde-temel-kavramlar. 25.07.2012.

Anonim. Demirtaş B. Atlarda Egzersiz ve Antrenmanın Dolaşım Sistemine Etkisi. http://www.atdunyasi.com/atlarda-egzersiz-ve-antrenmanin-dolasim-sistemine-etkisi/ 05.01.2016.

Anonim. Evans DL. Training and fitness in athletic horses: rural industries research and development corporation. http://www.rirdc.gov.au/reports/Index.htm. 21.06.2001.

Balsom PD. Skeletal muscle metabolism during short duration high-intensity exercise: influence of creatine supplementation. Acta Physiol Scand, 1995; 154(3):303-310.

Costa MFM, Davies HM, Anderson GA, Slocombe RF. Effects of two training protocols on Angiotensin I-converting enzyme (ACE) activity in horses. Equine Vet J. 2011; 43(4):466-470.

Courouce A. Endurance and sprint training. In: Conference of Equine Sports Medicine Science. Proceedings. Cordoba: CESMAS. 1998; pp.203-218.

Demirtaş B, Parkan Yaramış Ç, Atmaca M. Exercise-Induced Physiological Fatigue in Horses. T Klin J Vet Sci. 2015; 6(2):60-6.

Dündar Y, Aslan R. Hekimlik Temel Eğitiminde Biyokimya Fizyoloji Laboratuvarı. Afyon Kocatepe Üniv Yayınları. 1998; Afyonkarahisar.

Evans DL. Training and fitness in athletic horses: rural industries research and development corporation. http://www.rirdc.gov.au/reports/Index.htm. 30.12.2000.

Güleç E. Yarış Atı Fizyolojisi, Morfolojisi, Beslenmesi, Sağlığı, Eğitimi ve Antrenmanı. Anadolu At Irklarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği. ISBN 975-95931-06 2006; Ankara.

Hinchcliff KW, Geor RJ, Kaneps AJ. Equine Exercise Physiology: The Science of Exercise in the Athletic Horse. Saunders Elsevier. 2008.

Hoven R. Equine exercise physiology-transforming laboratory studies into practical concepts. Pferdeheilkunde. 2006; 22(5):525-530.

Kearns CF, McKeever KH, John-Alder H, Abe T, Brechue WF. Relationship between body composition, blood volume and maximal oxygen uptake. Equine Veterinary Journal. 2002; (34):485-90.

Larsson J, Pilborg PH, Johansen M, Christophersen MT, Holte A, Roepstorff L, Olsen LH, Harrison AP. Physiological Parameters of Endurance Horses PreCompared to Post-Race, Correlated with Performance: A Two Race Study from Scandinavia. Veterinary Science. 2013; pp:1-12.

Mckeever KH et al. Exercise training-induced hypervolemia in the horse. Med Sci Sports Exercise. 1987; 19:21.

McKeever KH. Exercise physiology of the older horse. Equine Practice [Vet Clin North Am Equine Pract], ISSN: 0749-0739. 2002; 18(3):469-90.

Mills DS.. Personality and individual differences in the horse, their significance, use and measurement. Eq Vet J Suppl. 1998; 27:10-13.

More SJ. A longitudinal study of racing Thoroughbreds: performance during the first years of racing. Aust Vet J. 1999; 77:105-112.

Ridgaway KJ. Training endurance horses. In: Hodgson DR, Rose RJ. The athletic horse. Philadelphia: Saunders. 1994; pp:409-417.

Rose DJ, Hodgson DR. Hematological and biochemical parameters in endurance horses during training. Equine Vet J. 1982; 14:144.

Rose RJ, Allen JR. Hematologic responses to exercise and training. Vet Clinical North Am: Equine Pract. 1985; 1:461.

Topliff DR, Freeman DW. Physical Conditioning of the Equine. Part I: Concepts of Equine Exercise Physiology. Cooperative Extension Service-Division of Agricultural Sciences and Natural Resources No: 3983. 1989.

boyunca günlük kuru ot miktarı 3-3,5 kg geçmemeli, konsantre yem 7 kg'a kadar verilmelidir. Haftada bir defa kepek lapası verilmesi, sindirimin düzenlenmesi için tavsiye edilir.

Yarış atlarının dayanıklı ve sağlam olması gerekir. Bu özellikler kalıtsaldır, kazalar, yaralanmalar neticesi sekteye uğrayabilir fakat besleme yarış atlarında olması gereken atletik vücut yapısını etkileyen en önemli faktördür. Çünkü yarış atları henüz 16-18 aylık yaşta iken antrenmanlara başlatılır, bu da büyük bir strestir. Ayrıca her yıl çok sayıda yarışta koşmak ve bunlara hazırlanmak zorundadır. Diğerleri gibi merada uzun süre kalma ihtimalleri yoktur, genelde sabahları kısa süreyle dışarı çıkarılırlar, dolayısıyla D vitamini dönüşümü azdır. Ayrıca çayır otlarında bol bulunan B grubu vitaminler ve bilinmeyen faktörleri yeterince alamazlar. Genelde bu atlara yulaf-kuru ot-kepekten oluşan bir rasyon verildiği için muhtemelen A, D, B grubu vitaminler ile Ca ve P bakımından yetersiz beslenirler.

Yarış atları diğer iş atlarına göre daha huysuz, farklı yeme davranışlarına sahip hayvanlardır. Bu yüzden çoğunlukla ferdi beslenirler. Sabah, öğle, akşam ve gece olmak üzere günde dört defa yemleme yapılmalıdır. Kaba yemleri yavaş tükettiklerinden dolayı önce kaba yem sonra konsantre yem verilmelidir. Tane yemlerin midede daha uzun bir süre kalmasını temin etmek için kaba yemden sonra ata az miktarda su verilir. Bu su kaba yemin mideyi terk etmesini hızlandırır.

Ad libitum (sürekli yemin atın önünde bulundurulması) yemleme atlar için çok zararlı ve tehlikelidir. Yemleme belirli aralıklarla ve belirli zamanlarda yapılmalıdır. İki yemleme arasındaki zaman açıldığında veya birkaç gün hayvanlar aç kaldığında yeme hücum ederler ve fazla miktarda yem alınmasına bağlı olarak timpani veya mide yırtılması oluşabilir.

Atlara önce verilecek kaba yem seçilmeli sonra bunu dengeleyecek uygun konsantre yemler kullanılmalıdır. Ergin atlar canlı ağırlıklarının %2,5'i kadar yem tüketirler. Genç taylarda ve laktasyondaki kısraklarda bu oran %3 kadardır. Atlarda sindirim sistemi kapasitesi az olduğu için enerji ihtiyacının arttığı durumlarda kaba yem azaltılıp konsantre yem miktarı artırılmalıdır.

Kaynaklar

Arpacık R (1996) "At Yetiştiriciliği" Şahin Matbaası, 2. Baskı Ankara.

Bergero D., Assenza A., Schiavone A., Piccione G., Perona G. Caola G. (2005) Amino acid concentrations in blood serum of horses performing long lasting low-intensity exercise Journal of Animal Physiology and Animal Nutrition ISSN 0931-2439

Bezdekova B.,Jahn P.,Vyskocıl M., (2008) Gastric Ulceration, Appetite and Feeding Practices in Standardbred Racehorses in the Czech Republic Acta Vet. Brno, 77: 603-607; doi:10.2754/avb200877040603

Brouns F., Bjorck I., Frayn K. N., Gibbs A. L., Lang V., Slama G., Wolever T.M.S., (2005). Glycaemic index methodology. Nutrition Research Reviews 18: 145-171.

Coenen M (1991) Chloride metabolism and chloride requirement of horses. Chloridhaushalt und chloridbedarfdes pferdes. Habilitationsschrift,Tierarzıliche Hochschule, Hannover Germany

Coşkun B, Şeker E, İnal F (1997) Hayvan Besleme Ders Notları, Selçuk Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Yayın Ünitesi, Konya.

Çetingül İS, F İnal, (1999). Yarış Atlarının Beslenmesi 1.Ulusal Atçılık Sempozyumu Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi 21-22 Ekim, Konya Abstrakt Kitabı 148-161

Ensminger ME, Oldfield JE, Heinemann WW (1990) Feeds and Nutrition. Second Edition The Ensminger Publishing Company. California USA

Finci A (1998) "Spor Atı Yetiştirilmesi, Beslenmesi, Hastalıkları ve Tedavileri" Ofset Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul

Frape D, (1998). Feeding for Performance and The Metabolism of Nutrients During Exercise. Frape D. ed., Equine Nutrition and Feeding.UK, USA: Blackwell Science, pp.259-318.

Freeman D.W., (2016) Nutrient Requirements for Horses http://pods.dasnr.okstate.edu/docushare/dsweb/Get /Document-2067/ANSI-3997web.pdf Erişim 29-11-2016 saat 16:00

Glade M (1989) Nutrition for the high performance horse, Feed International April 67-79

Gultepe E.E, Bayram İ., Cetingul İ.S., Uyarlar C., (2016) Glisemic indeks on Horse International Conference on Natural Science and Engineering ICNASE'16 March 19-20 Kilis Türkiye

Gustavsson B.E., Connysson M., Jansson A (2010) Effects of crude protein intake from forage-only diets on muscle amino acids and glycogen levels in horses in training Equıne Veterınary Journal 341 42 (Suppl. 38) 341-346 doi: 10.1111/j.2042- 3306.2010.00283.x

Heeneke DR.,Potter GD., Kreider JL., Yeates BF.,(1983) Relationship between condition score physical measurements and body fat percentages in mares. Eguine Veterinary Journal 15,371-372.

Hintz HF (1987) Nutrition In: Current Therapy in Equine Medicine 2" Ed: Darlene Pedersen, Saunders Company, Philadelphia USA.

Hoven R.V, Bauer A., Hackl S., Zickl M., Spona J., Zentek J. (2010) A preliminary study on the changes in some potential markers of muscle-cell degradation in sub-maximally exercised horses supplemented with a protein and aminoacid mixture Journal of Animal Physiology and Animal Nutrition DOI: 10.1111/j.1439-0396.2010.01097.x

Kane E., (2008) Anabolic steroids uses and abuses Newsmagazine April page 2E-6E

Karasu G.Y., Huntıngton P.J., Iben C , Onmaz A.C., (2016) Poor Performance Associated with Equine Gastric Ulcer in an Arabian Racehorse *Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi Journal of Faculty of Veterinary Medicine, Erciyes University Olgu Sunumu / Case Report 13(2), 187-192 , 2016

Kronfeld D. S. (2004). Glycemic indices, glycemic loads, and glycemic dietetics. J. Eq. Vet. Sci. 24 (9): 399-404.

Küçük O., (2005) **Kısrak Besleme ve Üreme Performansı** Erciyes Üniv Vet Fak Derg 2(2) 97-101

Meyer VH, Gürer C, Lindner A (1986) Beitrage zur Verdauungsphysiologie des Pferdes Journal Animal Physiology. Animal Nutrition. 55, 29-44.

Mihailovic M, Ilic V, Lindberg P (1996) Blood glutathione peroxidase activitiy selenyum and vitamin e consentrations of race horses in Serbia. Acta Veterinaria (Belgrad). 46, 27-32.

NRC(2007) Nutrient Requriments of Horses sixth revised edition National Research Council of the national Academies The National Academies Press Washington D.C

Osman Küçük (2006) Koşu ve İş Atlarının Beslenmesi Erciyes Üniv Vet Fak Derg 3(1) 43-51

Pamela G., (2010) Nutritional considerations of the Thoroughbred racehorse Irish Veterinary Journal Volume 63 Number 11 page 680-682

Pi-Sunyer X. F. (2002). Glycemix index and disease. Am. J. Clin. Nutr. 76: 290-298.

Ralston SL (1991) Performance Horse Nutrition. In: Large Animal Clinical Nutrition. Edited by Naylor JM, Ralston SL. Mosby-Year Book, Inc, Missouri, USA.

Rodiek A. V., Stull C. L., (2007). Glycemic index of ten common horse feeds. J. Eq. Vet. Sci. 27 (5): 205-211.

Southwood LL, Evans DL, Bryden WL and Rose RJ (1993) Feeding Practices in Thoroughbred and Standardbred Race Horse Stables, Australian Veterinary Journal. 70, 184-185.

Spangfors P (1991) Energy balance fluid electrolyte changes in long distance horse riding. Svensk-Veterinartidning. 42, 55-61.

Şehu A., (2002) At Besleme. ISBN 975-927 81-0-3 ANKARA

Şeker İ., Köseman A., (2016) Atlarda Beden Kondisyon Puanlaması Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi 11(2):239-246 DOİ:10.17094/avbd.01405

Treiber K. H., Boston R. C., Kronfeld D. S., Staniar W. B., Harris P. A. (2005). Insulin resistance and compensation in thoroughbred weanlings adapted to highglycemic meals. J. Anim. Sci. 83: 2357–2364.

Treiber K.H, Hess T. M, Kronfeld D. S., Boston R. C., Geor R., Harris P. A (2005). Dietary energy sources affect insulin sensitivity and b-cell responsiveness of trained Arabian geldings during endurance exercise Journal of Animal Physiology and Animal Nutrition 89) 427–433

Valent M, Halo M, Kalas P, Cupka P (1996) Mineral profile of race horses during the training process, Acta Zootecnica. 51, 105-110.

Vervuert I., Klein S., Coenen M. (2010). Short-term effects of a moderate fish oil or soybean oil supplementation on postprandial glucose and insulin responses in healthy horses. The Veterinary Journal 184: 162-166.

Warren LK, (2005). Feeding working and performance horses. Alberta Agricultural, Food and Rural Development. Agri-Facts. Agdex 460/50-5.

Yıldız G., Altıntaş İ.,(2011) At Rasyonlarında Yağ Kullanımı Lalahan Hay. Araşt. Enst. Derg. 2011, 51 (2) 105-112

Görsellere Ait Kaynaklar

Şekil 6.1. http://pods.dasnr.okstate.edu/docushare/dsweb/Get /Document-2067/ANSI-3997web.pdf Erişim 29-11-2016 saat 16:00

Resim 6. 1. Heeneke DR.,Potter GD., Kreider JL., Yeates BF.,(1983) Relationship between condition score physical measurements and body fat percentages in mares. Eguine Veterinary Journal 15,371-372.

j. Mayalar

Saccaromyces cerevisia veya *Aspergillus oryza*'dan elde edilen mayaların kuru maya, maya kültürü ve maya ekstraktı şeklinde kullanılan formları bulunmaktadır. Bunlardan kuru maya en az %40 ham protein içerirken, maya ekstraktı en az %9 ham protein içermektedir. Mayaların at rasyonlarında kullanımıyla selüloz sindirimi ve besin maddesi yararlanılabilirliğinde artış olduğu bildirilmektedir. Konsantre yem: Yulaf samanı %50:50 oranındaki karışımıyla beslenen at rasyonlarına 3 farklı ticari maya preparatı (1) Biocell F53, (2) Procreatin 7 (3) Biosaf SC47, 0,2 ve 4 mg/g KM düzeyinde katılarak yapılan bir çalışmada, mayaların kalın bağırsak fermentasyonu ve selüloz sindirimi üzerine etkileri incelenmiş, sonuçta Biocell F53 ticari mayasının 2 ve 4 mg/g düzeyindeki dozlarının kalın bağırsak fermentasyonu ve selüloz sindirimi üzerine en etkin maya çeşidi olduğu rapor edilmiştir. Salem ve ark.(2016), atlarda mayaların etkileri üzerine yaptıkları çalışmada, 4 gruba ayırdıkları toplam 16 adet yetişkin at rasyonuna farklı ticari maya katılmış, ticari Biocell F53 mayasının 11 g/baş/gün düzeyinde katılan gruptaki atlarda yem tüketimi ve besin maddesi sindirilebilirliğinin atların sağlığına olumsuz bir etki yapmaksızın en iyi sonuç veren grup olduğu ortaya konmuştur. Jouany ve ark. (2009), rasyona ilave edilen *Saccaromyces cerevisia* mayasının yüksek oranda selüloz içeren rasyonun sindirilebilirliğini artırdığı yönünde araştırma bulgularını rapor etmişlerdir.

Kaynaklar

Adams AA, Vineyard KR, Gordon ME, Reedy S., Siard MH, Horohov DW. 2015. The effect of n-3 polyunsaturated fatty acids (DHA) and prebiotic supplementation on inflammatory cytokine production and immune responses to vaccination in old horses Abstracts / J Equine Vet Sci. 35: 400-417.

Amy Parker M.S. 2016. Antioxidants in Equine Nutrition. Erişim: http://www.mccauleybros.com/wp-content/uploads/2016/06/18-antioxidants.

Anonim, 2016. Erişim: http://www.equinews.com/article/selenium-for-horses-how-important-is-it (Kentucky Equine Research Staff, November 9,1999).

Aydilek N, Şimşek Ş. 2006. Yaşlanmanın Kısraklarda Plazma Oksidan ve Antioksidan Parametreler Üzerine Etkisi. J Fac Vet Med Univ Erciyes 3(2) 73-77.

Bedford MR. 1995. Mechanism of action and potential environmental benefits from the use of feed enzymes. Anim Feed Sci Technol. 53: 145–155.

Brown AM. 2004. Effects of Saccharomyces cerevisia on nutrient digestibility in mature horses fed diets with high and low concentrate to hay ratios. Master Thesis. Kansas State University. USA

Burton JH, Price DJ, Aspinal J. 1983. The effect of feed flavour and feed consumption in horses. In Eight Equine Nutrition and Physiology Symposium Lexington, KY, USA.

Calamari L, Ferrari A, Bertin G. 2009. Effect of selenium source and dose on selenium status of mature horses. J Anim Sci. Jan; 87(1):167-78.

Calder PC. 2001,Omega-3 polyunsaturated fatty acid imflamation and immunity. World Rev Nutr Diet. 88:109-116.

Davies Z. 2009. Introduction to Horse nutrition. Wiley and Blackwell. Iowa,USA

Efsa, 2011. Scientific Opinion on safety and efficacy of sodium benzoate, propionic acid and sodium propionate for pigs, poultry, bovines, sheep, goats, rabbits, horses1 EFSA Journal 2011;9(9):2357

Elghandour MMY, Kholif AE, López S, Mendoza GD, Odongo NE, Salem AZM. 2016. In Vitro Gas, Methane, and Carbon Dioxide Productions of High Fibrous Diet Incubated With Fecal Inocula From Horses in Response to the Supplementation With Different Live Yeast Additives J Equine Vet Sci. 38: 64–71.

Ememe MU, Abdullahi US, Sackey AK, Ayo JO, Mshelia WP, Edeh RE. 2016. Effects of a joint supplement whose main components are resveratrol and hyaluronic acid on some biochemical parameters in aged lame horses. J Equine Sci. 27(1):19-22.

Forkes C. 2015. Evaluation of the use of glucosamine and chondroitin for treating horseswith degenerative joint disease.The Hartpury student resarch journal.Issue 1, Summer 2015.

Frape D. 2010. Equine nutrition and feding, John Wiley and sons Ltd. United Kingdom.

Gálik B, Bíro D, Halo M, Rolinec M, **Šimko** M, Juráček M, Herkel R. 2015.The application impact of an origanum, anise and citrusoils blend in horses nutrition Acta Fytotechn Zootechn. 18, (4): 103–105.

Gálik B, Bíro D, Halo M, Juráček M, **Šimko** M, Vaščáková V, Rolinec M. 2011.The effect of phytoadditives on macroelements digestiblity of sport horses. J Central European Agri. 12(3), p.390-397.

Goodwin D, Davidson HPB, Harris P. 2005. Selection and acceptance of flavours in concentrate diets for stabled horses. App Anim Behaviour Sci. 95(3-4): 223-232.

Gordon ME, Edwards MS, Sweeney CR, Jerina ML. 2013. Effects of added chelated trace minerals, organic selenium, yeast culture, direct-fed microbials, and Yucca schidigera extract in horses: II. Nutrient excretion and potential environmental impact. J Anim Sci. Aug;91(8):3909-16.

Gordon ME, Edwards MS, Sweeney CR, Jerina ML. 2013. Effects of added chelated trace minerals, organic selenium, yeast culture, direct-fed microbials, and Yucca schidigera extract in horses. Part I: Blood nutrient concentration and digestibility J Anim Sci. 91:3899–3908.

Grimm P, Julliand V. 2015. Preliminary study on the effect of DHA-Yeast enriched product supplementation Abstracts / J Equine Vet Sci. 35. 400-417.

Gürbüz E, İnal F, Ata SÜ, Çitil ÖB, Kav K, Küçükkaya F. 2010. Effects of supplemental fructo-oligosaccharide and mannanoligosaccharide on nutrient digestibilities, volatile fatty acid concentrations, and immune function in horses Turk J Vet Anim Sci. 34(1): 39-44.

Hainze MTM, Muntifering RB, Wood CW, McCall CA, Wood BH. 2004. Faecal phosphorus excretion from horses fed typical diets with and without added phytase. Anim Feed Sci Technol.117 (3-4);265-279.

Horton GMJ, Blethen DB, Prasad BM. 1991. Theeffectof garlic (Alliumsativum)on feed palatability of horses and feed consumption, selected performance and blood parameters in sheep and swine. Can J Anim Sci. 71: 607-610.

Jouany JP, Medina B, Bertin G, Julliand V. 2009. Effect of live yeast culture supplementation on hindgut microbial communities and their polysaccharidase and glycoside hydrolase activities in horses fed a high-fiber or high-starch diet. J Anim Sci. 87:2844–2852.

Kellems RO, Church DC. 2010. Livestock feeds and feding.Pearson Ed. Inc. USA.

Kholif AE, Baza-García LA, Elghandour MMY, Abdelfattah ZM, Salem AZM, Barbabosa A, Dominguez-Vara IA, Sanchez-Torres JE. 2016. In Vitro Assessment of Fecal Inocula From Horses Fed on High-Fiber Diets With Fibrolytic Enzymes Addition on Gas, Methane, and Carbon Dioxide Productions as Indicators of Hindgut Activity. J Equine Vet Sci.39:44–50.

Lang KJ, Nielsen BD, Waite KL, Hill GA, Orth MW. 2001. Increased plasma silicon concentrations and altered, bone resorption in response to sodium,zeolite a supplementation in yearling horses. J Equine Sci. 21 (11),550-555.

Lewis LD. 2005. Feeding and care of the horse,Second Ed.Blackwell Publishing,Iowa-USA

Matsuoka T, Novilla MN, Thomson TD, Donoho AL. 1996. Review of monensin toxicosis in horses J Equine Vet Sci. Volume 16 (1) 8-15.

McDonald P, Edwards RA, Greenhalg JFD, Morgan CA, Sinclair LA, Wilkinson RE. 2011. Animal Nutirion. 7.Ed. Pearson Education Limited. Essex, England.

Mcllwraith CW 2004 Licenced medications ”generic” medications, compounding and neutraceuticals-what is scientifically validated, where do we encounter scientific mistruth, where are we legally? İn procedings of the 50th Annual convention of the American Association of Equine Practioners, Lexington, KY American Association of Equine Practioners, Lexington, KY pp 459-475.

Monahan CM, Chapman MR, Taylor HW, French DD, Klei TR. 1997. Foals raised on pasture with or without Daily pyrantel tartrate feed additive: comparison of parasite burdens and host responses following experimental challenge with large and small strongyle larvae. Vet Parasitol. Dec 31;73(3-4):277-89.) 277-289

Murray JAMD, Dunnettb C, Moore-Colyerc MJS, Annette C, Longland AC. 2012. In vitro assessment of three fibrolytic enzyme preparations as potential feed additives in equine diets. Anim Feed Sci Technol. 171: 192– 204.

Murray R, Adams V, Walker V, Tranquille C, Copeman S, Spear J, Frost R, Marlin D. 2013. To Determine the Effect of An Oral Joint Supplement on Orthopaedic, Physiotherapy and Handler Evaluation Scores in Horses. Special Issue: Clinical Research Abstracts of the British Equine Veterinary Association Congress. September 2013. Equine Vet J. Volume 45, Issue Supplement S44. Page 3.

Naile TL, Cooper SR, Freeman DW, Krehbiel CR. 2003. Effects of trace mineral source on growth and mineral balance in yearling horses. 2003

National Research Council. 2007. Nutrient Requirements of Horses: Sixth Revised Edition. Washington,DC: The National Academic Press.

Nel PW, Kellerman TS, Shultz RA, van Aarde N, Coetzer JAW, Basson AT, Fourie N, van der Walt JJ. 1988. Salinomycin poisining in horses. J S Afr Vet Assoc. 226:1079-1088.

Nicpon J, Czerw P, Harps O, Deegen E. 1997. Salinomycin poisining in a Polish stud horse. Tierarztl. Prx. Ausg G. Grosstiere Nutztiere 25:438-441.

O'Connor CL, Nielsen BD, Woodward AD, Spooner HS, Ventura BA, Turner KK. 2008. Mineral balance in horses fed two supplemental silicon sources. J Anim Physiol Anim Nutr (Berl). Apr;92(2):173-81.

O'Connor CL, Lawrence LM, Lawrence AC, Janicki KM, Warren LK, Hayes S. 2004. The effect of dietary fish oil supplementation on exercising horses. J Anim Sci. Oct;82(10):2978-84.

Ostaszewski P, Kowalska A, Szarska E, Szpotanski P, Cywinska A, Balasinska B, Sadkowski T. 2012. Effects of β-Hydroxy-β-Methylbutyrate and □-Oryzanol on Blood Biochemical Markers in Exercising Thoroughbred Race Horses J Equine Vet Sci. 32: 542-551.

Rajput N, Naeem M, Ali S, Rui Y, Tian W. 2012. Effect of dietary supplementation of marigold pigment on immunity, skin and meat color, and growth performance of broiler chickens. Rev Bras Cienc Vic.14 (4) 291-295.

Respondek F, Goachet AG, Julliand V. 2008. Effects of dietary short-chain fructooligosaccharides on the intestinal microflora of horses subjected to a sudden change in diet J Anim Sci. 86: 316–323.

Rodgers MR. 2006. Effects of Oral Glucosamine and Chondroitin Sulfates Supplementation on Frequency of Intra-articular Therapy of the Horse Tarsus. Intern J Appl Res Vet Med. 4 (2) 155-162.

Rumsey GL. 2016. Antioxidants in Compounded Feeds. Erişim: http://www.fao.org/docrep/X5738E/x5738e0b.htm

Saastomoinen MT, Martin MW. 2008, Nutrition of the exercising horse.Wageningen Academic Publishers,The Netherlands.

Salem AZM, Elghandour MMY, Kholif AE, Odongo NE, Jiménez FJP, Montes-de-Oca R, Domínguez IA, Dibarrat JA. 2015. The Effect of Feeding Horses a High Fiber Diet With or Without Exogenous Fibrolytic Enzymes Supplementation on Nutrient Digestion, Blood Chemistry, Fecal Coliform. J Equine Vet Sci 35:735-743.

Salem AZM, Elghandour MMY, Kholif AE, Barbabosa A, Camacho LM, Odongo NE. 2016. Influence of Feeding Horses a High Fiber Diet With or Without Live Yeast Cultures Supplementation on Feed Intake, Nutrient igestion, Blood Chemistry, Fecal Coliform Count, and In Vitro Fecal Fermentation J Equine Vet Sci. 39: 12–19.

Spearman KL. 2004. Effect of mannan oligosaccharide (mos) supplementation on the immune status of mares and their foals. Master thesis, Un of Florida. USA.

Sutton A, Moffett A, Staniar WB, Harris P. 2015. Immunoglobulin subclasses in colostrum and plasma of Quarter Horse mares and foals fed diets with or without added probiotics J Equine Vet Sci 35: 400-417.

TC. Resmî Gazete. Hayvan Beslemede Kullanılan Yem Katkı Maddeleri. 18 Temmuz 2013. Erişim: www. resmigazete. gov. tr / eskiler / 2013 / 07 / 20130718-7.htm

van den Berg M, Hinch GN. 2016. Effect of flavour change on food intake by horses. Conference: The 8th European Workshop on Equine Nutrition, At Dijon, France, Volume: 8 (pp.84-86) Conference Paper. June 2016

Vendrig JC, Coffeng LE, Gremmels JF. 2014. Effects of orally administered galacto-oligosaccharides on immunological parameters in foals: a pilot study BMC Vet Res. 10: 278.

Wagner SA, Mostrom MS, Hammer CJ, Thorson JF, Smith DJ, 2008. Adverse Effects of Zilpaterol Administration in Horses: Three Cases. J Equine Vet Sci. Vol 28, No 4.

Weese JS, Roussau J. 2005. Evaluation of Lactobacillus pentosus WE7 for prevention of diarrhae in neonatal foals. J Am Vet Med Assoc. 226: 2031-2034

Weese JS, Anderson ME, Penno R, da Costa TM, Button L, Goth KC. 2004. Screening of the equine Intestinal microflora for Potential probiotic organisms. Equine Vet J. 36: 351-355.

Williams CA, Atherly LE, Hirsch JD. Rutgers University, School of Environmental and Biological Sciences, Animal Science Research StudentFact Sheet #1065 – Published August 2007 Oxidation and oxidative stress. Erişim: http://esc.rutgers.edu/fact_sheet/antioxidants-and-your-horse/

Williams CA. 2010. Antioxidant supplementation to the exercising horse R. Bras. Zootec. vol.39 supl.spe Viçosa, July 2010.

Kaynaklar

Anonim. Acil durumlarda mutlaka bilmeniz gereken en önemli 10 ilk yardım kuralı. https://www.medikalakademi.com.tr/herkesin-bilmesi-gereken-acil-durumlar-icin-10-ilk -yardim-yaklasimi/. 10.08.2017

Anonim. Normal Horse Vitals Signs and Health Indicators. http://www.thehorse.com/articles/31854/normal-horse-vitals-signs-and-health-indicators. 10.08.2017

Anonim. Sakarya Nehri'nde inek kurtarma operasyonu işkenceye dönüştü.http://www.milliyet.com.tr/sakarya-nehri-nde-inek- kurtarma-operasyonu-iskenceye-donustu-gundem-1144476/. 10.08.2017

Anonim. Şanlıurfa: Şanlıurfa'da Bataklıkta At Kurtarma Rezaleti. https://www.haberler.com/sanliurfa-sanliurfa-da-bataklikta-at-kurtarma-haberi/.10.08.2017

Carson D. M., and Ricketts S.W., First Aid for Wounds for Horses. 2008. https://vcahospitals.com/know-your-pet/first-aid-for-wounds-for-horses. 10.08.2017

İnan F. H., Kurt Z., Kubilay İ. Temel İlkyardım Uygulamaları Eğitim Kitabı. 2011. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü İlkyardım Ve Acil Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı. ANKARA. http://www.ilkyardim.org.tr/dokumanlar/Saglik-Bakanligi-Ilk-Yardim.pdf. 10.08.2017

Kellon E. Atlar İçin İlk Yardım. 2008. Magteg Yayınları. Ankara.

Knapp E. and Hardy S. Equine First Aid. 2012. https://www.bcha.org/wp-content/uploads/2016/07/EquineFirstAidManual2012.pdf. 10.08.2017

Malone E. Equine first aid: what to have and how to use it. https://www.extension.umn.edu/agriculture/horse/health/equine-first-aid/. 10.08.2017

Millî Eğitim Bakanlığı. 2013. BÜYÜK HAYVANLARDA ZAPTURAPT. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. Hayvan Yetiştiriciliği Ve Sağlığı . Ankara. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/B%C3%BCy%C3%BCk%20Hayvanlarda %20Zapturapt.pdf. 10.08.2017

Minka, N.S. and J.O. Ayo (2009). Physiological responses of food animals to road transportation stress. African Journal of Biotechnology.8:7415- 7427.

Myers, J. Horse safe: A complete guide to equine safety. 2005. Csıro publıshıng.

Sağlık Bakanlığı. Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi İlk Yardım Modülleri. 2008. Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü.Ankara, Sağlık Bakanlığı Yayın No.: 722. ISBN: 978-975-590-238-8. https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/Yayin/202. 10.08.2017

Starwood Equine Veterinary Service. Equine Physical Exam Guide. http://www.starwoodequine.com/uploads/2/1/4/2/21422862/physical_exam_handout.pdf. 10.08.2017

Türk Kızılayı., İlk Yardım Cep Kitabı. http://www.ilkyardim.org.tr/dokumanlar/Ilk-Yardim-Cep-Kitabi.pdf. 10.08.2017

Work Safe New Zealand. Good Practıce Guıdelınes Riding horses on farms. 2014 http://www.saferfarms.org.nz/assets/guides/WSNZ-00027.3-Riding-Horses-on-Farms-GPG-FA5-LR.pdf. 10.08.2017

Görsellere Ait Kaynaklar

Resim 8.1: a: http://www.saferfarms.org.nz/guides/riding-horses-on-farms/ b: http://www.woaw.org.au/9to13/you-and-your-new-horse/

Resim 8.2: http://fastonline.org/CD3WD_40/LSTOCK/001/ITProv_May_2005/h4340e%20Horse%20Healthcare/h4340e. 3.htm

Resim 8.3: http://fastonline.org/CD3WD_40/LSTOCK/001/ITProv_May_2005/h4340e%20Horse%20Healthcare/ h4340e.3.htm

Resim 8.4: http://fastonline.org/CD3WD_40/LSTOCK/001/ITProv_May_2005/h4340e%20Horse%20Healthcare/ h4340e.3.htm

Resim 8.5: http://fastonline.org/CD3WD_40/LSTOCK/001/ITProv_May_2005/h4340e%20Horse%20Healthcare/ h4340e.3.htm

Resim 8.6: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/B%C3%BCy%C3%BCk%20Hayvanlarda %20Zapturapt.pdf.

Resim 8.7: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/B%C3%BCy%C3%BCk%20Hayvanlarda %20Zapturapt.pdf.

Resim 8.8: http://cal.vet.upenn.edu/projects/fieldservice/Equine/eqrestr/eqrestr.htm

Resim 8. 9: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/B%C3%BCy%C3%BCk%20Hayvanlarda %20Zapturapt.pdf.

Resim 8.10: http://www.thehorse.com/articles/31854/normal-horse-vitals-signs-and-health-indicators

Resim 8.11: http://www.irishhorsesociety.com/horsedata/horsedataphotos/bandages.gif

Resim 8.12: http://www.equinespot.com/horse-wound-care.html

düşüklüğü, bağırsaklarda gaz, konstipasyon, refleks bozuklukları, düzensiz adım ve davranış bozuklukları gibi sorunlarla karşılaştığında bunun rasyon maddelerinin kirli (kontamine), kanserojen, teratojen, metajen ve allerjen etkileri sonucu olabileceğini düşünür. Çünkü bunlar atın performansını önemli düzeyde etkiler.

Kaynaklar

At Yarışları Hakkındaki Kanun. Kanun Numarası : 6132. Kabul Tarihi : 10.07.1953. Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 15.07.1953. Resmî Gazete Sayısı: 8458. URL: http://www.ykk.gov.tr/Ekler/6132_Sayili_Kanun.pdf. Erişim tarihi: 11.10.2016.

At Yarışları Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 19.04.2011. Resmî Gazete Sayısı: 27910 URL:http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419-6.htm. Erişim tarihi: 11.10.2016.

Cezalı At Listesi. Türkiye Jokey Kulübü. URL: http://www.tjk.org/TR/YarisSever/Query/Page/CezaliAt. Erişim tarihi: 01.11.2016.

Clarke E G, Moss M S. A brief history of dope detection in race horses. Br J Sports Med. 1976; 10(3): 100–102. PMCID: PMC1859700

Doping Muayene Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 08.11.2007. Resmî Gazete Sayısı: 26694. URL: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/11/20071108-5.htm. Erişim tarihi: 11.10.2016.

Dündar Y. Mutluluk Yönetimi. URL: http://www.birdusunyansimasi.com/media/kitap/mutlulukyonetimi.pdf. 10.10.2015.

Erdem M R. Sporda Dopingin Ceza Hukuku Boyutu İzmir Barosu Dergisi. 2015; 1:13-56. http://kutuphane.izmirbarosu.org.tr/img/2015-1.pdf

Erkiner K, Sporda Doping Gerçeği. (2008) . URL: http://sporhukuku.org/makaleler/107-sporda-doping-gercei-av-ksmet-erkner.pdf?. Erişim tarihi: 14.11.2016.

Gençtürk G, Çolakoğlu T, Demirel M. Elit Sporcularda Doping Bilgi Düzeyinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma (Güreş Örneği). Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi.2009. 3 (3).213-221.

Kalyon A T. Doping Nedir ? 2008. URL: http://tuncalpkalyon.com/2008/09/22/doping-nedir/? Erişim tarihi: 15.11.2016.

Öztürk EG, Suveren S, Çolakoğlu T. Türkiye'de doping, sporcuların doping bilgi düzeylerinin ölçülmesi (Hentbol Örneği). Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 2012; 9(1).250-260.

Sel T, Fidancı UR. Spor Atlarında Performans Artırıcı Maddelerin Analizleri Ve Önemi. URL:http://80.251.40.59/veterinary.ankara.edu.tr/fidanci/Ders_Notlari/SA-Spor_Atlari.pdf. Erişim tarihi: 11.10.2016.

Spanoudes K, Diakakis N. Equine doping: perceptions, adverse effects and Cyprus hippodrome case review for the years 2001-2010. J Hellenıc Vet Med Soc 2015; 66(1): 15-21

Son Yıllarda Türk Sporunda Yaşanan Doping Sorununun Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Türkiye Büyük Millet Meclisi 2014. URL:https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss674.pdf. Erişim tarihi: 11.10.2016.

Türk Sporunda Şiddet, Şike, Rüşvet Ve Haksız Rekabet İddialarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/63, 113, 138, 179, 228) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Türkiye Büyük Millet Meclisi. 2003. URL:https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss956m.htm. Erişim tarihi: 11.10.2016.

Yazılı Soru Önergesi. Kırıkkale Millet Vekili Hacı Filiz. Türkiye Büyük Millet Meclisi. 2001. URL: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/c057/b074/tbmm210570740575.pdf. Erişim tarihi: 11.10.2016.

The World Anti-Doping Code. 2015 ANTI-DOPING RULE VIOLATIONS. URL: https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/wada-2015-world-anti-doping-code.pdf. Erişim tarihi: 15.10.2016.

Türkiye Dopingle Mücadele Talimatı. Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi Dopingle Mücadele Komisyonu. 2015. URL:http://tusf.org/Data/Sites/1/doping/2015/t%C3%BCrkiye-dopingle-m%C3%BCcadele-talimat%C4%B1-2015.pdf? Erişim tarihi: 15.10.2016.

Uluslararası Yarışçılık, Yetiştiricilik Ve Müşterek Bahisler Anlaşması. Uluslararası Yarış Otoriteleri Federasyonu.. 2015. URL:http://www.ykk.gov.tr/Ekler/2015Agreement_zararliIlaclar_TR.pdf. Erişim tarihi: 14.11.2016.

Ünal M, Özer Ünal D. Sporda Doping Kullanımının Tarihçesi. İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi. 2003; 66(4): 261-267

Yaman M, Hergüner g, Yaman C. Yüksek Performans Sporlarında Doping Kullanımı İle Dopinge Karşı Mücadele Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi Ve Aktüel Boyutu. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2003;6, 360-385.

Yarsan E. Atlarda Doping. URL: http://www.enderyarsan.net/EYarsan_AtDoping/files/res/other/search.txt. Erişim tarihi: 11.10.2016.

Yücesir İ. Doping ve Doping ile Mücadele Yöntemleri. Klinik Gelişim. 2009. 26(1); 26-36

Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım

TOPRAKSOLUCANLARI

Biyolojileri, Ekolojileri, Zirai Yönleri, Türkiye Türleri ve Türlerin Taksonomik Özellikleri

---

Doç. Dr. Mete Mısırlıoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1860
Fen Bilimleri No.: 141
ISBN: 978-605-320-767-2
© Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Kasım 2017

TOPRAKSOLUCANLARI - Biyolojileri, Ekolojileri, Zirai Yönleri, Türkiye Türleri ve Türlerin Taksonomik Özellikleri

Doç. Dr. Mete Mısırlıoğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Sabit Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Mısırlıoğlu, Mete.
TOPRAKSOLUCANLARI - Biyolojileri, Ekolojileri, Zirai Yönleri, Türkiye Türleri ve Türlerin Taksonomik Özellikleri */ Mete Mısırlıoğlu*
Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Basım, xiv+168 s., 135x215 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-767-2
1. Topraksolucanları 2. Türkiye Faunası 3. Annelida

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GENEL VÜCUT YAPISI 1
Vücut Duvarı ve Sölom 6
Metamerizm ve Hareket 8
Sindirim Sistemi 9
Beslenme 10
Dolaşım Sistemi 10
Solunum Sistemi 11
Boşaltım Sistemi 11
Sinir Sistemi 12
Üreme ve Erginleşme 12
Gelişimleri 17
Yaşadıkları Toprak Katmanına Göre Topraksolucanları 18
Zoocoğrafik Önemleri 20
Ekolojileri 20
Tarım ve Toprak Üzerine Etkileri 24
Düşmanları 26
Parazitleri 27
Yetiştirilmeleri 27
Solucan Gübresi (Vermikompost) 28
Vermikompost İçin Uygun Türlerin Özellikleri 29
Ilıman Kuşak Türleri 30
Eisenia fetida (Savigny 1826) 30
Eisenia andrei (Bouche 1972) 30
Dendrodrilus rubidus (Savigny 1826) 30
Dendrobaena hortensis (Michaelsen 1890) 31
Dendrobaena veneta (Rosa 1886) 31
Lumbricus rubellus (Hoffmeister 1843) 31
Drawida nepalensis (Michaelsen 1907) 32
Tropik Türler 32
Eudrilus eugeniae (Kinberg 1867) 32

Perionyx excavatus (Perrier 1872) 33
Polypheretima elongata (Perrier 1872) 33
Vermikompost Çalışmalarında Etkili Olan Faktörler 34
Sıcaklık 34
Nem 35
pH 35
Havalandırma 35
Amonyak ve Tuzları 35
Populasyon Yoğunluğu 35
Topraksolucanlarının Tıpta Kullanımı 36
Toplanmaları 37
Saklanmaları 38
Sistematik Teşhisleri 39
Türkiye Topraksolucanları 39

SINIFLANDIRILMALARI VE TÜRKİYE TÜRLERİ 43

TÜRKİYE FAUNASINA AİT TAKSONLARIN AYIRT EDİCİ ÖZELLİKLERİ 57
FAMILYA: LUMBRICIDAE 57
SUBFAMILYA: SPERMOPHORODRILINAE 57
Healyella baloghi (Zicsi, 1981) 57
Healyella boluana (Omodeo & Rota, 1989) 58
Healyella mariae (Omodeo & Rota, 1989) 59
Healyella michaelseni (Omodeo & Rota, 1989) 60
Healyella naja (Omodeo & Rota, 1989) 61
Healyella schweigeri (Zicsi, 1981) 62
Healyella syriaca (Rosa, 1893) 63
Healyella zapparolii (Omodeo & Rota, 1989) 64
Spermophorodrilus simsoni (Omodeo & Rota, 1989) 65
Spermophorodrilus vignai (Omodeo & Rota, 1989) 66
SUBFAMILYA: LUMBRICINAE 67
Allolobophora brunnecephala (Kvavadze, 1985) 67
Allolobophora chlorotica (Savigny, 1826) 68
Allolobophora immaculata (Omodeo & Rota, 1989) 68
Allolobophora leoni (Michaelsen, 1891) 69
Aporrectodea caliginosa (Savigny, 1826) 70
Aporrectodea dubiosa dubiosa (Örley, 1881) 71
Aporrectodea handlirschi handlirschi (Rosa, 1897) 71
Aporrectodea handlirschi mahnerti (Zicsi, 1973) 72

Aporrectodea jassyensis jassyensis (Michaelsen, 1891) 72
Aporrectodea rosea (Savigny, 1826) 73
Aporrectodea trapezoides (Duges, 1828) 74
Cernosvitovia schweigeri (Zicsi, 1973) 75
Dendrobaena alpina armeniaca (Rosa, 1884) 75
Dendrobaena attemsi (Michaelsen, 1902) 76
Dendrobaena bruna (Omodeo & Rota, 1989) 77
Dendrobaena byblica (Rosa, 1893) 78
Dendrobaena cevdeti (Szederjesi, Pavlicek, Coşkun & Csuzdi, 2014) 79
Dendrobaena cognettii (Michaelsen, 1903) 79
Dendrobaena decipiens (Michaelsen, 1910) 80
Dendrobaena fridericae (Omodeo & Rota, 1989) 81
Dendrobaena fridericae uludagi (Omodeo & Rota, 1991) 81
Dendrobaena hauseri (Zicsi, 1973) 82
Dendrobaena hortensis (Michaelsen, 1890) 83
Dendrobaena mahunkai (Csuzdi, Pavliček & Mısırlıoğlu, 2007) 84
Dendrobaena montana (Michaelsen, 1910) 84
Dendrobaena nivalis (Omodeo & Rota 1989) 85
Dendrobaena omodeoi (Csuzdi, Pavliček & Mısırlıoğlu, 2007) 86
Dendrobaena orientalis (Černosvitov, 1940) 87
Dendrobaena orientaloides (Zicsi, 1985) 87
Dendrobaena pantaleonis eutypica (Omodeo & Rota, 1989) 88
Dendrobaena pentheri (Rosa, 1905) 88
Dendrobaena persimilis (Omodeo & Rota, 1989) 89
Dendrobaena perula (Omodeo & Rota, 1989) 90
Dendrobaena proandra (Omodeo & Rota, 1989) 91
Dendrobaena ressli (Zicsi, 1973) 92
Dendrobaena samarigera (Rosa, 1893) 92
Dendrobaena schmidti marinae (Kvavadze, 1985) 93
Dendrobaena schmidti tellermanica (Perel, 1966) 94
Dendrobaena semitica (Rosa, 1893) 94
Dendrobaena sp. 95
Dendrobaena surbiensis (Michaelsen, 1910) 96
Dendrobaena szalokii (Szederjesi, Pavlicek, Coşkun & Csuzdi, 2014) 96
Dendrobaena veneta veneta (Rosa, 1884) 97
Dendrodrilus rubidus rubidus (Savigny, 1826) 98
Dendrodrilus rubidus subrubicundus (Eisen, 1874) 99
Eisenia fetida (Savigy, 1826) 99

Eisenia grandis grandis (Michaelsen, 1907)..... 100
Eisenia grandis polysegmentica (Kvavadze, 1973) 101
Eisenia hydrophilica (Kvavadze, 1979) 102
Eisenia kattoulasi (Zicsi & Michalis, 1981)..... 102
Eisenia kontschani (Szederjesi, Pavlíček & Csuzdi 2014)..... 103
Eisenia patriciae (Szederjesi, Pavlicek, Coşkun & Csuzdi, 2014)..... 104
Eiseniella colchidica (Perel, 1967)..... 105
Eiseniella neapolitana (Örley, 1885)..... 105
Eiseniella tetraedra tetraedra (Savigny, 1826) 106
Eophila cavazzutii cavazzutii (Omodeo, 1988) 107
Eophila cavazzutii pascuorum (Omodeo, 1988)..... 108
Fitzingeria loebli (Zicsi, 1985) 109
Helodrilus patriarchalis (Rosa, 1893) 110
Lumbricus rubellus (Hoffmeister, 1843)..... 110
Murchieona minuscula (Rosa, 1896)..... 111
Octodrilus complanatus (Dugés, 1828)..... 112
Octodrilus transpadanus (Rosa, 1884)..... 113
Octolasion cyaneum (Savigny, 1826)..... 113
Octolasion lacteum (Örley, 1885)..... 114
Perelia galileana (Csuzdi & Pavliček, 2005)..... 115
Perelia hatayica (Csuzdi, Pavliček & Mısırlıoğlu, 2007) 116
Proctodrilus tuberculatus (Černosvitov, 1935)..... 116
FAMİLYA: ACANTHODRILIDAE (Claus, 1880) 117
Microscolex phosphoreus (Dugés, 1837) 117
Microscolex dubius (Fletcher, 1887) 118
FAMİLYA: CRIODRILIDAE (Vejdovský, 1884)..... 119
Criodrilus lacuum (Michaelsen, 1899) 119
FAMİLYA: MEGASCOLECIDAE (Michaelsen, 1900)..... 120
Amynthas corticis (Kinberg, 1867) 120
Amynthas gracilis (Kinberg, 1867) 121
Amynthas morrisi (Beddard, 1892)..... 122
Metaphire californica (Kinberg, 1867) 122

TERİMLER İÇİN SÖZLÜK..... 149

KAYNAKLAR..... 155

DİZİN..... 165

KAYNAKLAR

Babel U., Ehrmann O. and Krebs M. (1992) Relationships between earthworms and some plants species in a meadow. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1477–1481.

Baker G. H., (1983) Distribution, abundance and species associations of earthworms (Lumbricidae) in a reclaimed peat soil in Ireland. Holarctic Ecology, 6, 74–80.

Baker G. H. (1984) Formalin-expulsion of earthworms (Lumbricidae) from Irish peat soils. Soil Biology and Biochemistry, Short Communication.

Baker G.H., (1994), Earthworm, new discoveries, Rural Research, A CSIRO Quarterly, 163, 19-23.

Baker G. H. (1996) Seasonal activity of the earthworm, *Gemascolex lateralis* (Megascolecidae), in a Eucalyptus woodland in South Australia. Transactions of the Royal Society of South Australia, Brief Communication, 120, 173–174.

Baker G. H. (1998) The ecology, management and benefits of earthworms in agricultural soils with particular reference to southern Australia. In "Earthworm Ecology" (Ed. C. A. Edwards) pp. 229–257. (Soil and Water Conservation Service: Anykey, IA).

Baker G. H., (1998) Recognising and responding to the influences of agriculture and other land-use practices on soil fauna in Australia. Applied Soil Ecology, 9, 303–310.

Baker, G. H., Barrett V. J., Grey-Gardner R., Buckerfield J. C., (1992) The life history and abundance of the introduced earthworms *Aporrectodea trapezoides* and *A. caliginosa* (Annelida: Lumbricidae) in pasture soils in the Mount Lofty Ranges, South Australia. Australian Journal of Ecology, 17, 177–188.

Baker G. H., Buckerfield J., Grey-Gardner R., Merry R., Doube B. (1992) The abundance and diversity of earthworms in pasture soils in the Fleurieu Peninsula, South Australia. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1389–1395.

Baker G.H. and Lee K. E. (1992) Earthworms. In Soil Sampling and Methods of Analysis (M. R. Carter, Ed), Canadian Society of Soil Science. Lewis Publishers, pp. 359–371, Boca Raton, FL.

Baker G. H., Barrett V. J., Williams P. M. L., Carter P. J., Buckerfield J. C., (1993) Distribution and abundance of earthworms in south-eastern Australia and their influence on the burial of lime. In Corey, S. A., Dall, D. J. and Milne, W. M. (Eds) "Pest Control and Sustainable Agriculture" (CSIRO, Melbourne).

Baker G. H., Barrett V. J., Grey-Gardner R., Buckerfield J. C., (1993) Abundance and life history of native and introduced earthworms (Annelida: Megascolecidae and Lumbricidae) in pasture soils in the Mount Lofty Ranges, South Australia. Transactions of the Royal Society of South Australia, 117, 47–53.

Baker G. H., Barrett V. J., Carter P. J., Williams P. M. L., Buckerfield J. C., (1993) Seasonal changes in the abundance of earthworms (Annelida: Lumbricidae and Acanthodrilidae) in soils used for cereal and lucerne production in South Australia. Australian Journal of Agricultural Research, 44, 1291–1301.

Baker G. H., Carter P. J., Barrett V. J., Kilpin G. P., Buckerfield J. C., Dalby P. R. (1994) The introduction and management of earthworms to improve soil structure and fertility in South-eastern Australia. In Soil Biota. Management in Sustainable Farming Systems (C. E. Pankhurst, B. M. Doube, V. V. S. R. Gupta and P. R. Grace, Eds). Pp.42–49. CSIRO, Melbourne.

Baker G. H., Barrett V. J., Carter P. J., Buckerfield J. C., Williams P. M. L., Kilpin G. P. (1995) Abundance of earthworms in soils used for cereal production in south-eastern Australia and their role in reducing soil acidity. In "Plant Soil İnteractions at low pH". (Eds. R.A. Date, N. J. Grundon, G. E. Rayment and M. E. Probert) pp.213–218 (Kluwer Academic Publishers. Dordrecht).

Baker G. H., Barrett V. J., Carter P. J., Woods J. P. (1996) Method for caging earthworms for use in field experiments. Soil Biology and Biochemistry, 28, 331–339.

Baker G. H., Thumlert T. A., Meisel L. S., Carter P. J., Kilpin G. P. (1997) "Earthworms Downunder": A survey of the earthworm fauna of urban and agricultural soils in Australia. Soil Biology and Biochemistry, 29, 589–597.

Baker G.H., Williams P. M. L., Carter P. J., Long N. R. (1997) Influence of Lumbricid earthworms on yield and quality of wheat and clover in Glasshouse trials. Soil Biology and Biochemistry, 29, 599–602.

Baker G.H., Obst C. S., Barrett V. J. (1998) Burial of lime by earthworms in acid soils in Western Australia. Proceedings of the 9th Australian Agronomy Conference, 780–782.

Baker G.H., Carter P. J., Curry J. P., Cultreri O., Beck A. (1998) Clay content of soil and its influence on the abundance of *Aporrectodea trapezoides* Duǵes (Lumbricidae). Applied Soil Ecology, 9, 333–337.

Baker G. H., Carter P. J., Barrett V. J., (1999) Survival and biomass of exotic earthworms, *Aporrectodea spp*. (Lumbricidae), when introduced to pastures in south-eastern Australia. Australian Journal of Agricultural Research, 50, 1233–1245.

Baker G.H., Carter P. J., Barrett V. J. (1999) Influence of earthworms, *Aporrectodea spp*. (Lumbricidae), on pasture production in south-eastern Australia. Australian Journal of Soil Research, 50, 1247–1257.

Baker G. H., Carter P. J., Barrett V. J. (1999) Influence of earthworms, *Aporrectodea spp*. (Lumbricidae), on lime burial in pasture soils in south-eastern Australia. Australian Journal of Soil Research, 37, 831–845.

Binet F. and Curmi P. (1992) Structural effects of *Lumbricus terrestris* (Oligochaeta: Lumbricidae) on the soil organic matter system: Micromorfological observations and autoradiographs. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1519–1523.

Bouche M. B. (1972) Lombriciens de France. Ecologie et Systematique. Annales de Zoologie-Ecologie Animale, 72 (2), INRA, Paris, 671 p.

Buckerfield J. C. (1992) Eathworm populations in dryland cropping soils under conservation-tillage in South Australia. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1667–1672.

Butt K. R. (1993) Reproduction and growth of three deep-burrowing earthworms (Lumbricidae) in laboratory culture in order to assess production for soil restoration. Biology and fertility of Soils, 16, 135–138.

Butt K. R., Frederickson J. and Morris R. M. (1992) The intensive production of *Lumbricus terrestris* L. for soil amelioration. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1321–1325.

Callaham M. A. Jr. and Hendrix P. F. (1997) Relative abundance and seasonal activity of earthworms (Lumbricidae and Megascolecidae) as determined by hand-sorting and formalin extraction in forest soils on the southern Appalachian Piedmont. Soil Biology and Biochemistry, 29, 317–321.

Campbell N. A. & Reece J. B. (2006) Biyoloji, Altıncı Baskıdan Çeviri, (Çeviri Editörleri: Ed) Prof. Dr. E. Gündüz, Prof. Dr. A. Demirsoy, Prof. Dr. İ. Türkan, Palme Yayınları, 1360 s.

Choo L. P. D. and Baker G.H. (1998) Influence of four commonly used pesticides on the survival, growth, and reproduction of the earthworm *Aporrectodea trapezoides* (Lumbricidae). Australian Journal of Agricultural Research, 49, 1297–1303.

Cluzeau D., Binet F., Vertes F., Simon J. C., Riviere J. M. and Trehen P. (1992) Effects of intensive cattle trampling on soil-plant-earthworms system in two grassland types. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1661–1665.

Csuzdi, Cs., Zicsi, A. (2003) Earthworms of Hungary (Annelida: Oligochaeta; Lumbricidae). Hungarian Natural History Museum, Budapest, pp 271.

Csuzdi Cs., Zicsi A., Mısırlıoğlu M. (2006) An annotated checklist of the earthworm fauna of Turkey (Oligochaeta: Lumbricidae) Zootaxa, 1175: 1–29.

Csuzdi Cs, Pavlíček T. and Mısırlıoğlu M. (2007) Earthworms (Oligochaeta: Lumbricidae, Criodrilidae and Acanthodrilidae) of Hatay Province, Turkey, with description of three new lumbricids. Acta Zoologica Hungarica, 53 (4): 347-361.

Cuendet G. (1992) Effect of pedestrian activity on earthworm populations of two forests in Switzerland. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1467–1470.

Çağlar M. (1973) Omurgasız Hayvanlar, Anatomi-Sistematik, İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul, Cilt I, 420 s. Cilt II, 400 s.

Daniel O. (1992) Population dynamics of *Lumbricus terrestris* L. (Oligochaeta: Lumbricidae) in a meadow. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1425–1431.

Demirsoy A. (1998) Omurgasızlar=Invertebrata, Böcekler Dışında, Cilt II/Kısım I, İkinci baskı, METEKSAN Yayınları, Ankara, 1210 s.

Demirsoy A. (2002) Genel Zoocoğrafya ve Türkiye Zoocoğrafyası "Hayvan Coğrafyası", Beşinci Baskı, METEKSAN Yayınları, Ankara, 1007 s.

Domínguez J. and Edwards C. A. (2011) Biology and Ecology of Earthworms Species used for Vermicomposting. In: Clive A. Edwards, Norman Q. Arancon, Rhonda L. Sherman (Eds.) Vermiculture Technology: Earthworms, Organic Waste and Environmental Management. CRC Press. Boca Raton, Florida. pp 25-37.

Dorit R. L., Walker W. F. Jr, Barnes R. D. (1991) Zoology, International Edition, Saunders College Publishing, ISBN 0–03–030504–7, 1009 p.

Edwards C. A. and Bater J. E. (1992) The use of earthworms in environmental management. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1683–1689.

Edwards W. M., Shipitalo M. J., Traina S. J., Edwards C. A. and Owens L. B. (1992) Role of *Lumbricus terrestris* (L.) burrows on quality of infiltrating water. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1555–1561.

Fayolle L., Michaud H., Cluzeau D. and Stawiecki J. (1997) Influence of temperature and food source on the life cycle of the earthworm *Dendrobaena veneta* (Oligochaeta). Soil Biology and Biochemistry, 29, 747–750.

Heine O. and Larink O. (1993) Food and cast analyses as a parameter of turn-over of materials by earthworms (*Lumbricus terrestris* L.). Pedobiologia, 37, 245–256.

James S. W. (1992) Seasonal and experimental variation in population structure of earthworms in tallgrass prairie. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1445–1449.

Johnson L.G. (1987) Biology, Second Edition, Wm. C. Brown Publishers, Dubuque, Iowa, 1112 p.

Kaushal B. R. and Bisht S. P. S. (1994) Population dynamics of the earthworm *Amynthas alexandri* (Annelida: Megascolecidae) in a Kumaun Himalayan pasture soil. Biology and Fertility of Soils, 17, 9–13.

Kladivko E. J., Akhouri N. M. and Weesies G. (1997) Earthworm populations and species distributions under no-till and conventional tillage in Indiana and Illinois. Soil Biology and Biochemistry, 29, 613–615.

Kula H. and Kokta C. (1992) Side effects of selected pesticides on earthworms under laboratory and field conditions. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1711–1714.

Lee K. E. (1983) The influence of earthworms and termites on soil nitrogen cycling. In "New Trends in Soil Biology" (Eds. Ph. Lebrun, H. M. Andre, A. de Medts, C. Gregoire-Wibo and G. Wauthy) 35–48 (Dieu-Brichart: Louvain-la-Neuve).

Lee K. E. (1983) Soil animals and pedological processes. In "Soils: An Australian Wievpoint" 629-644 (CSIRO Aust.: Melbourne/ Academic Press, London).

Lee K. E. (1991) The Diversity of Soil Organisms. In "The Biodiversity of Microorganisms and Invertebrates: Its Role in Sustainable Agriculture" (Ed. D. L. Hawksworth) 73–87. (CAB International, Wallingford).

Lee K. E. (1994) The biodiversity of soil organisms, Applied Soil Ecology, 1, 251–254.

Lee K. E. (1994) Subsoil Management Techniques, In "Advances in Soil Science" (Eds. N. S. Jayawardane and B. A. Stewart) 211–243. Lewis Publishers, Boca Raton, FL.

Lee K. E. (1995) Earthworms and Sustainable Land use, (Ed. P. F. Hendrix) 215–233. Lewis Publishers, Boca Raton, FL.

Lee K. E. and Pankhurst C. E. (1992) Soil Organisms and Sustainable Productivity, Soil Biology and Biochemistry, 30, 855–892.

Mısırlıoğlu İ. M. (2001) Doğanın Gönüllü Bahçıvanları: Topraksolucanları, TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 408, 78–80.

Mısırlıoğlu İ. M. (2001) Topraksolucanı ve Ekolojik Önemleri, Popüler Bilim Dergisi, Sayı: 96, 21–23.

Mısırlıoğlu İ. M. (2002) Türkiye Lumbricidae (Topraksolucanları) Tür Listesi ve Yayılışları, (Kitap Bölümü, Genel Zoocoğrafya ve Türkiye Zoocoğrafyası, Yazar: Prof. Dr. Ali DEMİRSOY, 1007 s.) 624–633.

Mısırlıoğlu İ. M. (2002) The earthworms (Oligochaeta: Lumbricidae) of Eskişehir City, Turkey. Megadrilogica 9(3): 17–20.

Mısırlıoğlu M. (2004) Earthworm Records From Different Parts of Anatolia. Megadrilogica 10 (1): 1–4.

Mısırlıoğlu M. (2004) Topraksolucanlarının yararı nedir? Hürriyet Bilim, Sayı: 135, s. 19.

Mısırlıoğlu M. (2005) Topraksolucanları, Cumhuriyet Bilim-Teknik, Sayı: 979, s. 19.

Mısırlıoğlu, M. (2007) New records of two peregrine megascolecid earthworms from Turkey (Oligochaeta: Megascolecidae), Zoology in the Middle East 40, 116–117.

Mısırlıoğlu M. (2007) The Earthworm Fauna of the Kocaeli (İzmit) City Centre (Oligochaeta, Lumbricidae), Tr. Jr. of Zool. 31: 353-356.

Mısırlıoğlu, M., Pavlíček, T. & Csuzdi, Cs. (2008) Earthworm biodiversity in Turkey: An overview. *In*: Pavlíček, T. & Csuzdi, Cs. (Eds.), *Advances in Earthworm Taxonomy III*. The Environment Service of the Ministry of Agriculture, Natural Resources and Environment of Cyprus, pp. 139–161.

Mısırlıoğlu M., Toprak Altında Yeni Türler, National Geographic Türkiye, Sayı: 76, s.26.

Mısırlıoğlu M. (2007) Toprak Hayvanları, Popüler Bilim Dergisi, Sayı: 165, 18–23.

Mısırlıoğlu M. (2008) A Preliminary Study of Earthworms (Oligochaeta, Lumbricidae) from the City of İzmir, Turkey, Tr. Jr. of Zool. 32: 473–475.

Mısırlıoğlu M. (2008) Some Earthworm Records From Anatolia (Oligochaeta, Lumbricidae), Tr. Jr. of Zool. 32: 469–471.

Mısırlıoğlu M. (2009) Current Checklist of Terrestrial Turkish Earthworms (Oligochaeta), Megadrilogica 13 (3): 21–24.

Mısırlıoğlu M. (2010) Distribution of endemic earthworm species in Turkey, Zoology in the Middle East, Suppl. 2, 83–87.

Mısırlıoğlu M. (2010) Toprak Sihirbazı Hastalıklara Derman Oluyor, NTV Bilim Dergisi, Sayı: 13, s. 56.

Mısırlıoğlu M. (2010) Toprağın Sessiz İşçileri: Solucanlar, Ekoloji Magazin Dergisi, Sayı: 25, 26–29.

Mısırlıoğlu M. (2014) Toprak Faunası, Nobel Yayınları, Ankara.

Mısırlıoğlu M. (2015) Omurgasız Hayvanlar Laboratuvar Kılavuzu, Gözden geçirilmiş ikinci baskı, Nobel Yayınları, Ankara.

Mısırlıoğlu M. (2016) Topraksolucanları-Ekolojik Sürpriz. Atlas Dergisi, Haziran 2016, Sayı: 279, s. 26.

Mısırlıoğlu M. (2016) Solucan Gübresi nedir? TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Eylül 2016, Sayı: 586, s. 46.

Mısırlıoğlu M. (2016) Toprak Hayvanları. TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Kasım 2016, Sayı: 588, s. 70-75.

Mısırlıoğlu, M. (2017) Diversity of Earthworm (Clitellata, Annelida) Species in the Asian and European Part of Turkey. KSU J. Nat. Sci., 20 (2), 115-119, 2017. DOI : 10.18016/ksujns.71383.

Mısırlıoğlu M. & Szederjesi T. (2015) Contributions to the Earthworm Fauna of Turkey, Megadrilogica 18(6): 99-102.

Mısırlıoğlu İ. M., Tsekova R. & Stojanovic M (2016) On the presence of *Lumbricus terrestris* Linnaeus 1758 (Oligochaeta, Lumbricidae) on the Balkan Peninsula: some aspects of ecology and distribution, Tr. Jr. of Zool. 40: 438-444 DOI: 10.3906/zoo-1509-12.

Mısırlıoğlu M. & Valchovski H. (2016) Distribution, Ecology and Zoogeography of the Genus *Fitzingeria* (Oligochaeta, Lumbricidae), Megadrilogica 20(8): 137-142.

Mısırlıoğlu M. & Valchovski H. (2016) Species Richness of *Dendrobaena* (Oligochaeta: Lumbricidae) Genus in Turkey and Bulgaria. Seminar of Ecology-2016 with international participation, 21-22 April 2016, Bulgaristan.

Mısırlıoğlu M. & Şen O. (2016) The Determination Results of Some Earthworm Samples Collected from Turkish Thrace. International Conference on Biological Sciences **(ICBS)** October 21-23, 2016, Konya, Türkiye.

Mısırlıoğlu M., Tsekova R., Stojanovic M. (2016) Distribution of the genus *Cernosvitovia* (Oligochaeta, Lumbricidae) on the Balkan Peninsula. 5th Congress of Ecologists of the Republic of Macedonia with International Participation. 19-22 October 2016 Ohrid, Macedonia.

Mısırlıoğlu M., Valchovskı H. and Tsekova R. (2016) Peregrine Earthworms (Clıtellata: Lumbrıcıdae) from Bulgarıa and Turkey. Klimentovi dni conference, 17-18 Kasım 2016, Sofia, Bulgaristan.

Mısırlıoğlu M., Temel V. (2016) Türkiye Topraksolucanı Faunasına (Oligochaeta, Annelida) Genel Bakış ve Güncel Tür Listesi. 23. Ulusal Biyoloji Kongresi, 05-09 Eylül 2016, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye.

Mısırlıoğlu M., Şen O. (2016) Anadolu ve Trakya'nın Topraksolucanı (Oligochaeta, Annelida) Türleri. Ulusal Uygulamalı Biyolojik Bilimler Kongresi. 26-29 Aralık 2016, Konya.

Mısırlıoğlu M. & Stojanović M. (2017) Distribution and Biogeographical Significance of the Endemic Genera *Spermophorodrilus* Bouché, 1975 and *Healyella* Omodeo & Rota, 1989 (Oligochaeta: Lumbricidae): a Review. Acta Zool. Bulg., 69 (1), 2017: 3-8.

Michaelsen W. (1910) Zur Kenntnis der Lumbriciden und ihrer Verbreitung. Ann. Mus. Zool. Ac. Imp. Sc. St. Petersburg, 15: 1–74.

Omodeo P. (1952) Oligocheti della Turchia. Annuario Dell'istituto Museo Dı Zoologia Della Universita Dı Napoli, 4, 1–20.

Omodeo P. (1955) Lombrichi cavernicoli di Grecia e Turchia, raccolti dal Dr. K. Lindberg. Annuario Dell'istituto Museo Dı Zoologia Della Universita Dı Napoli, 7, 1–16.

Omodeo P. (2000) Evolution and biogeography of Megadriles (Annelida, Clitellata), Ital. J. Zool., 67: 179-201.

Omodeo P. and Rota E. (1989) Earthworms of Turkey. Boll. Zool., 56, 167-199.

Omodeo P. and Rota E. (1991) Earthworms of Turkey II. Boll. Zool., 58, 171-181.

Omodeo P. and Rota E. (1999) Biogeographical patterns of terricolous oligochaetes in Turkey (Annelida: Clitellata: Lumbricidae, Enchytraeidae), Biogeographia, Biogeografia dell'Anatolia, Vol. XX, 61–79.

Pavlíček, T., Csuzdi Cs., Mısırlıoğlu M. & Vilenkin, B. (2010) Faunistic similarity and endemism of earthworms in East Mediterranean, Biodiversity and Conservation. 19 (7) 1989-2001.

Pavlicek T., Hadid Y., Cohen T., Glasstetter M., Snir S., Mısırlıoğlu M., Pearlson O., Yadav S., Csuzdi Cs. & Kral P. (2014) "Opening Pandora's Box" II. Segmentation and evolution of hermaphroditic annelids, Advances in Earthworm Taxonomy VI (Annelida: Oligochaeta), Proceedings of the 6th International Oligochaeta Taxonomy Meeting (6th IOTM), Eds. Tomáš Pavlíček, Patricia Cardet, Maria Teresa Almeida, Claudia Pascoal, Fernando Cássio, Zoology in the Middle East, ISBN 9783-925064-69-2, Kasparek Verlag, Heidelberg, Germany, 188 p.

Pavlíček T., Pearlson O., Cohen T, Mısırlıoğlu M., Yadav S., Král P. & Glasstetter M. (2017) Evolution and Life of Oligochaetes. In: Earthworms: Types, Roles and Research. Eds: Clayton G. Horton, Nova Science Publishers, Inc., USA.

Pechenik J. A. (1996) Biology of the Invertebrates, Third Edition, Wm. C. Brown Publishers, 554 p.

Perel T. S. V. (1979) Range and Regularities in The Distribution of Earthworms of The USSR, with keys to Lumbricidae and other Megadrili (Ed. Prof. Dr. M. S. GHILAROV), Academia Nauka, Moscow, 272 p.

Perel T. S. V. (1997) The Earthworms of the Fauna of Russia, Cadaster and Key, (Ed. Prof. N. M. CHERNOVA), Academia Nauka, Moscow, 101 p.

Pıtkanen J. and Nuutinen V. (1997) Distribution and abundance of burrows formed by *Lumbricus terrestris* L. and *Aporrectodea caliginosa* Sav. İn the soil profile. Soil Biology and Biochemistry, 29, 463–467.

Pop V. (1943) Einheimische und ausländische Lumbriciden des ungarischen National Museums in Budapest. Ann. Hist. Nat. Mus. Hung., 36: 12-24.

Qiu J. P. et Bouche M. B. (1998) Liste Classee Des Taxons Valides De Lombriciens (Oligochaeta: Lumbricoidea), Apres L'etude Des Trois Cinquieme D'entre-Eux. Doc. Pedozool. İntegrol., 4, 17, 181-200.

Reynolds, J.W. 1977. The earthworms (Lumbricidae and Sparganophilidae) of Ontario. Life Sci. Misc. Publ., Roy. Ont. Mus. *xi* + 141 pp.

Rosa D. (1893) Revisione dei Lumbricidi. Mem. R. Acc. Sci., Torino, s. 2, 43: 399-476.

Rosa D. (1905) Terricolen. In: "Ergebnisse einer naturwissenschaftlichen Reise zum Erdschias-Dag". Ann. Naturhist. Hofmus. Wien, 20: 104–106.

Rota E. and Erseus C. (1997) First record of *Dendrobaena attemsi* (Michaelsen) (Oligochaeta, Lumbricidae) in Scandinavia, with a critical review of its morphological variation, taxonomic relationships and geographical range, Ann. Zool. Fennici, 34, 89–104.

Rozen A. (1994) The annual cycle in populations of earthworms (Lumbricidae, Oligochaeta) in three types of oak-hornbeam of the Niepolomicka Forest. III. energy flow through earthworm populations. Pedobiologia, 38, 28–35.

Rozen A. and Mazur L. (1997) Influence of different levels of traffic pollution on haemoglobin content in the earthworm *Lumbricus terrestris*, Soil Biology and Biochemistry, 29, 709–711.

Schrader S. and Zhang H. (1997) Earthworm casting: Stabilization or destabilization of soil structure? Soil Biology and Biochemistry, 29, 469–475.

Shakir S. H. and Dindal D. L. (1997) Density and biomass of earthworms in forest and herbaceous microecosystems in central New York, North America. Soil Biology and Biochemistry, 29, 275–285.

Sims R. W. and Gerard B. M. (1999) Earthworms. Syn. Br. Fauna No.31. Linn. Soc. Lond., London, 169 p.

Springett J. A. (1992) Distribution of Lumbricid earthworms in New Zealand. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1377–1381.

Springett J. A. and Gray R. A. J. (1992) Effect of repeated low dosess of biocides on the earthworm *Aporrectodea caliginosa* in laboratory culture. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1739–1744.

Storer T. I., Usinger R. L., Stebbins R. C., Nybakken J. W. (1979) General Zoology (Eds. Vastyan J. E., Wagner J. And Wagley S.), Sixth Edition, McGraw-Hill Book Company, ISBN 0-07-061780-5, 902 p.

Sun, Z. (2015). Earthworm as a biopharmaceutical: from traditional to precise. European Journal Of BioMedical Research, 1(2), 28-35. doi:http://dx.doi. org/10.18088/ejbmr.1.2.2015.pp28-35

Szederjesi T., Pavlicek T., Coşkun Y. & Csuzdi Cs. (2014) New earthworm records from Turkey, with description of three new species (Oligochaeta: Lumbricidae), Zootaxa 3764 (5): 555–570.

Szederjesi T., Pavlicek T., Latif R. & Csuzdi Cs. (2014) Review of the *Eisenia muganiensis* (Michaelsen, 1910) species group with description of two new species (Oligochaeta: Lumbricidae), Zootaxa 3884 (3): 282-288.

Szederjesi T. & Mısırlıoğlu M. (2017): New earthworm records from Turkey (Clitellata: Lumbricidae, Megascolecidae). *Opusc. Zool. Budapest,* 2017, 48(1): 55-60.

Tomlin A. D., McCabe D. and Protz R. (1992) Species composition and seasonal variation of earthworms and their effect on soil properties in Southern Ontario, Canada. Soil Biology and Biochemistry, 24, 1451–1457.

Türkmen C., Temel E. Çatal G., Sinecen M., Mısırlıoğlu M. (2013) Bazı Atık ve Toprak Düzenleyicilerin Toprakta Solucan Davranışlarına Etkisi, ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi (COMU Journal of Agriculture Faculty) 1 (1): 79–86.

Valchovski, H. (2012) Checklist of earthworms (Oligochaeta: Lumbricidae) from Bulgaria – a re- view. Zootaxa, 3458: 86–102.

Valchovski & Szederjesi (2016). New and additional records of earthworms (Oligochaeta: Lumbricidae) from Bulgaria: First finding of endemic species Cernosvitovia munteniana on the Balkan Peninsula. North-Western Journal of Zoology 12 (2): 356-360.

Valchovski H, Mısırlıoğlu M and Tsekova R. (2016) First Record of Aporrectodea jassyensis (Michaelsen, 1891) (Clitellata: Lumbricidae) from Rila Mountain. Klimentovi dni conference, 17-18 October 2016, Sofia, Bulgaristan.

Valchovski H, Mısırlıoğlu M 2017. *Murchieona minuscula* (Rosa, 1906) first finding from Bulgaria with earthworm diversity and zoogeography of Yıldız (Strandja) Mountain in Turkey and Bulgaria. Tr. Jr. of Zool. (yayına kabul edilen makale).

Zicsi A., (1982) Verzeichnis der bis 1971 beschriebenen und revidierten taxa der familie Lumbricidae (Oligochaeta) Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 28, 421-454.

Zicsi A., (1974) Eine neue *Dendrobaena*-Art (Oligochaeta: Lumbricidae) aus Griechenland. Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 20, 449–451.

Zicsi A., (1973) Regenwürmer (Oligochaeta: Lumbricidae) aus der Türkei. Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 19, 217–232.

Zicsi A. und Michalis K., (1981) Übersicht der regenwurm-fauna Griechenlands (Oligochaeta: Lumbricidae) Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae 27, 239-264.

http://www.smartgardening.com

http://www.vermiplus.com

Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Basım

UYGULAMALI REGRESYON VE KORELASYON ANALİZİ

Prof. Dr. Neyran Orhunbilge

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1737
Matematik-İstatistik No.: 079
ISBN: 978-605-320-644-6
© Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Basım, Haziran 2017

UYGULAMALI REGRESYON VE KORELASYON ANALİZİ
Prof. Dr. Neyran Orhunbilge

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Orhunbilge, Neyran.
UYGULAMALI REGRESYON VE KORELASYON ANALİZİ */ Neyran Orhunbilge*
Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Basım, viii + 386 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-644-6
1. Regresyon 2. Korelasyon 3. Tahmin 4. Nokta Tahmini 5. Aralık Tahmini 6. Standart Hata 7. Regresyon Katsayıları 8. Kısmi Korelasyon Katsayıları 9. Anlamlılık Düzeyi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: Giriş 1
I.1 Konunun Önemi 1
I.2 Regresyon ve Korelasyon Analizi 1

II. BÖLÜM: Basit Regresyon ve Korelasyon Analizi (Tek Bağımsız Değişkenli Modeller) 5
II.1 Basit Doğrusal Regresyon Analizi 5
II.1.1 Tanım ve Varsayımlar 7
II.1.2 Doğrusal Regresyon Denkleminin Yazılışı 8
II.1.3 Regresyon Denklemiyle Yapılacak Tahminlerin Standart Hatası ... 10
II.1.4 Korelasyon Analizi 12
II.1.5 Basit Doğrusal Korelasyon Katsayısı 14
II.1.6 Anakütle Verileriyle Basit Doğrusal Regresyon Korelasyon Analizi 17
II.1.7 Örnek Verileriyle Basit Doğrusal Regresyon Korelasyon Analizi ... 18
II.1.7.1 Regresyon Katsayısının Testi 20
II.1.7.2 Korelasyon Katsayısının Testleri 22
II.1.8 Basit Doğrusal Regresyon Analizinde Tahmin ve Politikaların Belirlenmesi 25
II.1.9 Örnek 26
II.2 Doğrusal Olmayan (Eğrisel) Basit Regresyon Analizi 36
II.2.1 İkinci Derece Regresyon Denkleminin Yazılışı 37
II.2.2 İkinci Derece Regresyon Denkleminin Standart Hatası 38
II.2.3 İkinci Derece Fonksiyona Ait Korelasyon Katsayısı (Korelasyon İndeksi) 39
II.2.4 Örnek Verileriyle Eğrisel Regresyon Analizi ve Testler 39
II.2.4.1 Regresyon Katsayılarının Testleri 39
II.2.4.2 Eğrisel Korelasyon Katsayısının (İndeksi) Testi 40
II.2.5 Basit Eğrisel Regresyon Denklemiyle Tahmin ve Politikaların Belirlenmesi 41
II.2.6 Örnek 42
II.3 Basit Regresyon Analizinde Doğrusala Dönüştürme Yöntemleri 51
II.3.1 Logaritmik Dönüşüm 53
II.3.1.1 Tam Logaritmik Dönüşüm 53
II.3.1.2 Yarı Logaritmik Dönüşüm 53
II.3.1.3 Yarı Logaritmik Dönüşüm 53

II.3.2 Hiperbolik Dönüşümler 54
II.3.2.1 Tam Hiperbolik Dönüşüm.....54
II.3.2.2 Yarı Hiperbolik Dönüşüm 54
II.3.2.2 Yarı Hiperbolik Dönüşüm 54
II.3.3 Kareköklü Dönüşümler 56
II.3.3.1 Tam Kareköklü Dönüşüm.....56
II.3.3.2 Yarı Kareköklü Dönüşüm 56
II.3.3.2 Yarı Kareköklü Dönüşüm 56

III. BÖLÜM: Çoklu Regresyon ve Korelasyon Analizi 73
III.1 Çoklu Regresyon Analizinde Tanım ve Varsayımlar 73
III.2 İki Bağımsız Değişkenli Regresyon ve Korelasyon Analizi.....74
III.2.1 İki Bağımsız Değişkenli Regresyon Denkleminin Yazılışı.....77
III.2.2 İki Bağımsız Değişkenli Regresyon Denkleminin Standart Hatası.....79
III.2.3 İki Bağımsız Değişkenli Korelasyon Katsayısı (Çoklu Korelasyon Katsayısı).....80
III.2.4 Kısmi Korelasyon Katsayıları.....81
III.2.5 Örnek Verileriyle İki Bağımsız Değişkenli Regresyon Analizi 82
III.2.5.1 Çoklu Korelasyon Katsayısının Testi.....83
III.2.5.2 Kısmi Korelasyon Katsayılarının Testleri.....83
III.2.5.3 Kısmi Regresyon Katsayılarının Testleri 84
III.2.6 İki Bağımsız Değişkenli Modellerde Tahmin ve Politikaların Belirlenmesi 85
III.2.7 Örnek.....86
III.3 Üç Bağımsız Değişkenli Regresyon ve Korelasyon Analizi.....108
III.3.1 Üç Bağımsız Değişkenli Regresyon Denkleminin Yazılışı 109
III.3.2 Üç Bağımsız Değişkenli Regresyon ve Denkleminin Standart Hatası 110
III.3.3 Üç Bağımsız Değişkenli Korelasyon Katsayısı (Çoklu Korelasyon Katsayısı)..... 111
III.3.4 Kısmi Korelasyon Katsayıları.....112
III.3.5 Anakütle Verileriyle Üç Bağımsız Değişkenli Regresyon Analizi . 114
III.3.6 Örnek Verileriyle Üç Bağımsız Değişkenli Regresyon Analizi 114
III.3.6.1 Çoklu Korelasyon Katsayısının Testi..... 114
III.3.6.2 Kısmi Korelasyon Katsayılarının Testleri 115
III.3.6.3 Kısmi Regresyon Katsayılarının Testleri 116
III.3.7 Üç Bağımsız Değişkenli Regresyon Denklemiyle Tahmin ve Politikaların Belirlenmesi 118
III.3.8 Örnek..... 119
III.3.9 Örnek.....141
III.4 Üçten Fazla Bağımsız Değişkenli Regresyon ve Korelasyon Analizi..... 144
III.5 Regresyon Analizinde Nitel (Kalitatif) Değişkenlerin (Dummy Variables) Kullanılması 144

III.6 Regresyon Analizinde Bağımsız Değişkenlerin Belirlenmesi (Model Seçimi) 169
III.6.1 Tam Model (Full Model) 169
III.6.2 Adım Adım Regresyon Modeli (Stepwise Regression) 169
III.6.3 Örnek 172

IV. BÖLÜM: Parametresiz İlişki Analizi 189
IV.1 Spearman Sıra Korelasyonu Katsayısı (Spearman Rank Correlation) ..190
IV.1.1 Örnek 191
IV.1.2 Örnek 192
IV.2 Kendall Uygunluk Katsayısı (Kendall's Coefficient of Concordance - Kendall's Tau) 196
IV.2.1 Örnek 197
IV.2.2 Örnek 198

V. BÖLÜM: Regresyon ve Korelasyon Analizinde Varsayımlardan Sapmaların Belirlenmesi Ve Çözüm Yolları 201
V.1 Otokorelasyonun (Autocorrelation) Saptanması ve Çözüm 201
V.2 Farklı Varyanslılığın (Heteroscedasticity) Saptanması ve Çözüm 218
V.2.1 Örnek 224
V.2.2 SPSS ile Ağırlıklı En Küçük Kareler Modelinin Tahmini 229
V.2.3 Ağırlıklı En Küçük Kareler Yönteminde Kullanılacak Varyans Ağırlığının (w) Belirlenmesi 235
V.3 Çoklu Doğrusal Bağlantının (Multicollinearity) Saptanması ve Çözüm 241
V.3.1 Taraflı Tahminleyen (Ridge Regression – Biased Estimation) Yöntemi 243
V.3.2 SPSS ile Taraflı Tahminleyen (Ridge Regresyon) Modelinin Elde Edilmesi 250
V.3.3 Asal Bileşenler Yöntemi (Principal Components Analysis) 256
V.4 Normallikten Sapmalar ve Çözüm 272

VI. BÖLÜM: Çözümlü Örnekler 277
VI.1 Basit Regresyon ve Korelasyon Analizi 277
VI.1.1 Örnekler 277
VI.1.2 Çözümler 280
VI.2 Çoklu Regresyon ve Korelasyon Analizi 299
VI.2.1 Örnekler 299
VI.2.2 Çözümler 305

EKLER 363

KAYNAKÇA 383

KAYNAKÇA

(1) Anderson Theodore W.; Introduction to Multivariate Statistical Analysis, Wiley, John and Sons, 1984

(2) Blalok Hubert M. Jr.; Social Statistics, McGraw Hill. Inc. 1979.

(3) Bruce L. Bowerman, Richard T. O'conell; Time Series And Forecasting, Duxbury Press, California, 1979.

(4) Bowerman Bruce L., O'Conell Richard T.; Time Series and Forecasting, Duxbury Press, Massachusetts, 1979.

(5) Chatterjee Samprit, Price Bertram; Regression Analysis BY Example, John Wiley and Sons, New York, 1977.

(6) Chirst Carl F.; Econometric Models and Method, John Wiley and Sons, New York, 1966.

(7) Chou Ya-Lun; Statistical Analysis, Holt, Rinehart And Wintson Inc., 1975.

(8) Clark Charles T., Schade Lavrence L.; Statistical Methods For Business Decisions, South Western Publishing Co., Ohio, 1969.

(9) Cramer J.S.; Empirical Econometrics, North-Holland Publishing Company, New York, 1971.

(10) Daniel Cuthbert, Wood Fred S.; Fitting Equations to Data, John Wiley and Sons, New York, 1980.

(11) Dhrymes Phoebus J.; Econometrics, Springer-Verlag, New York, 1974.

(12) Draper N.R., Smith H.; Applied Regression Analysis, John Wiley And Sons Inc., New York, 1981.

(13) Gibbons Jean Dickinson; Nonparametric Statistical Inference, Mcgraw Hill 1980.

(14) Green Paul E., Tull Donald S., Research For Marketing Decisions, Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1970.

(15) Gürtan Kenan; İstatistik ve Araştırma Metodları, Fatih Yayınevi, İstanbul, 1979.

(16) İ.S.O. Dergisi Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluş, Özel Sayı, Eylül 1995.

(17) İntriligator M.D.; Econometric Models, Techniques And Applications, North-Holland Publishing Company, New Jersey, 1978.

(18) Kılıçbay Ahmet; Ekonometrik Metodlar ve Araştırma, Sermet Matbaası, İstanbul, 1975.

(19) Klein Lawrence R.; An Introduction to Econometrics, Prentice-Hall of India, New Delhi, 1969.

(20) Kleinbaum David G., Muller Keith; Kupper Lawrence L.; Applied Regression Analysis and Other Multivariable Methods, Wadsworth Publishing Company, 1988.

(21) Kohler Heinz; Statistics For Business And Economics; Scott, Foresman and Company, Illinois, 1988.

(22) Krishnaiah P.R.; Analysis of Variance, North-Holland Publishing Company, New York, 1984.

(23) Lapın Lawrence L.; Statistics For Modern Business, 1994.

(24) Lehmann E.L.; Testing Statiscal Hypothesis, John Wiley And Sons, New York, 1986.

(25) Madansky A.; Foundations of Econometrics, North-Holland, Amsterdam, 1976.

(26) Maddala G.S.; Econometrics, Mcgraw-Hill İnternational Editions, Singapore, 1987

(27) Makridakis S. Wheelwright S.C.; Forecasting Nort-Holland Publishing Company, Amsterdam, 1979.

(28) Makridakis Spyros, Whellwright Steven C.; Forecasting Methods And Applications, John Wiley and Sons, New York, 1979.

(29) Malinvaud E., Methodes STatistiques De L'économétrie, Dunod, Paris, 1964.

(30) Mason Robert S.; Statistical Techniques in Business And Economics, Richard D. Irwin Inc., Illinois, 1978.

(31) Neter John, Wasserman William, Kutner Michael H.; Applied Linear Statistical Methods, Richard D. Irwin Inc., Illinois, 1985.

(32) Neter John, Wasserman William, Whitemore, G.A.; Applied Statistics, Allyn And Bacon Inc. Boston, 1982.

(33) Newbold Paul; Statistic For Business And Economics, Prentice-Hall Inc, New Jersey, 1991.

(34) Orhunbilge Neyran; Zaman Serileri Analizi Tahmin ve Fiyat İndeksleri, Avcıol Basım Yayın, ve Tunç Matbaacılık, İstanbul, 1999.

(35) Orhunbilge Neyran; Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri, II. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2000.

(36) Orhunbilge Neyran Çok Değişkenli İstatistik Yöntemler. İ. Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 2010.

(37) Peters William S., Summers George W,; Statistical Analysis For Business Decisions, PRentice-Hall, Inc., New Jersey, 1968.

(38) Pfaffenberger Roger C. Patterson James H.; Statictical Methods, Richard D. Inwin Inc., Illınois, 1981.

(39) Seber G.A.F.; Linear Regression Analysis, John Wiley and Sons, New York, 1977.

(40) Suprr William A., Bonini Charles P.; Statistical Analysis For Business Decisions, Richard D. Irwin, Inc, Homewood, Illinois, 1967.

(41) Srivastava M.S. Khatri C.G.; An Introduction to Maltivariate Statistics, North-Holland, New York, 1979.

(42) Tulunay Yılmaz; Matematk Programlama, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1987.

(43) Van Matre; Statistics For Business and Economics, Business Publications Inc., Texas, 1983.

(44) Wheelwright Steven C., Spyros Makdidakis; Choix et Valuer Des Méthodes De Prévision, Les Editions D'organisation Paris, 1974.

YAŞAMA SANATI

Sağlıklı, Mutlu ve Başarılı Olmak

Nihat Aytürk

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1754
Kişisel Gelişim No.: 006
ISBN: 978-605-320-661-3
© 1. Basım, Haziran 2017

YAŞAMA SANATI
Nihat Aytürk

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aytürk, Nihat.
Yaşama Sanatı / *Nihat Aytürk*
1. *Basım, XII+346, s., 135x195 mm*
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-661-3
1. Sağlıklı Yaşam 2. Mutluluk 3. Başarı

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM: **YAŞAM VE YAŞAMAK 1**

A. Sağlıklı, Mutlu ve Başarılı Olmak 1

B. Yaşam ve Yaşamak ile İlgili Güzel Şiirler 10

C. Yaşam ve Yaşamak ile İlgili Güzel Sözler 15

İKİNCİ BÖLÜM: **SAĞLIKLI YAŞAM SANATI.....17**

A. Sağlıklı Yaşam 17

B. Sağlıklı Yaşamın Temel Kuralları 19

1. Genetik Yapı 19
2. Beslenme Tarzı 20
3. Yaşam Tarzı 20

A. Sağlıklı Beslenme.....22

1. Beslenme Türleri 22
2. Sağlıklı Beslenme Yöntemleri 24
3. Sağlıklı Beslenmede Yararlı Temel Gıdalar.....39
4. Beslenmede Sağlığa Zararlı Gıdalar.....43

D. Sağlıklı Nefes Almak, Dinlenmek ve Uyumak 44

1. Sağlıklı Nefes Alma 44
2. Yorgunluk ve Dinlenme 45
3. İyi Uyuma ve İyi Bir Uyku İçin Öneriler 48
4. Vücut Saati (Biyolojik Saat) 53

E. Spor - Egzersiz ve Yürüyüş Yapmak.....57

1. Spor, Egzersiz ve Yürüyüş Yapmanın Yararları 61
2. Yoğun Çalışanlar İçin Önerilen Egzersizler.....62

F. Stres Yönetimi (Gerilim Atma) 64

1. Meditasyon Yapmak.....66
2. Yoga Yapmak 69

G. Sağlığı Koruma ve Hastalıklardan Korunma.....70
1. Sigara ve Alkolün Sağlığa Zararları.....76
2. Kalp-Damar Hastalıkları ve Korunma Yolları.....79
3. Sağlığınızı Haber Veren İpuçları.....82
4. Sağlık Yaşı (Biyolojik Yaş).....83
5. Sağlığı Koruma ve Hastalıklardan Korunma Yolları.....85

H. Genç ve Dinç Kalma, Sağlıklı ve Uzun Yaşama (Genç ve Dinç Kalmanın, Sağlıklı ve Uzun Yaşamanın Yol ve Yöntemleri).....87

I. Sağlıklı Yaşlanma ve Yaşlılıkta Sağlıklı Olma.....113

J. Yaşamın Sonu: Ölüm ve Ötesi.....125

K. Sağlıkla İlgili Güzel ve Ünlü Sözler.....131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: **MUTLULUK SANATI.....133**

A. Mutluluk.....134
1. Mutluluk Nedir?.....141
2. Mutlu İnsanların Özellikleri (Kimler Mutludur?).....149

B. Mutluluğun Kaynakları.....152
1. Genetik Yapı.....154
2. Sağlıklı Olmak.....154
3. Aile Bağlarını Korumak.....155
4. İnsan İlişkileri, Arkadaşlık ve Dostluk Bağları Güçlü Olmak.....156
5. İnançlı Olmak. Dua ve İbadet Etmek.....158
6. Sevmek ve Sevilmek (Sevgi).....163
7. Olumlu (Pozitif) Olmak.....172
8. İyi Niyetli ve İyimser Olmak.....179
9. Yardım ve İyilik Etmek.....180
10. Umudu Olmak.....183
11. Özgür Olmak.....184
12. Evli Olmak (İyi Bir Eşi Olmak).....184
13. Huzurlu Olmak.....186
14. Severek Çalışmak (İyi Bir İşi ve Geliri Olmak).....187
15. Başarılı Olmak (Bir İş Başarmak).....188
16. Yetinmeyi ve Şükretmeyi Bilmek.....188

C. Mutlu Olmanın Yol ve Yöntemleri 192
1. İyi Giyimli ve Bakımlı Olmak 197
2. Spor ve Egzersiz Yapmak 198
3. Müzik Dinlemek. Şarkı Söylemek ve Eğlenmek 198
4. Gülmek 199
D. Evlilik Hayatında Mutluluk 202
E. İş Hayatında Mutluluk 215
1. İş Hayatında Mutluluğu Etkileyen Etmenler 216
2. Çalışanları Mutlu Etme Yöntemleri 218
3. Örgütsel Mutluluk Yöntemleri 223
F. Mutsuzluk 225
1. Mutsuzluğun Sebepleri (İnsanlar Neden Mutsuz Olurlar?) 229
2. Mutsuzluğu Önlemenin Yol ve Yöntemleri 237
G. Mutlulukla İlgili Güzel ve Ünlü Sözler 239

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: **BAŞARI SANATI 241**

A. Başarı 241
B. Başarının Temel İlke ve Kuralları 245
1. Amaç ve Hedef Belirlemek 248
2. Kendinizi İyi Yetiştirmek. Bilgi, Beceri, Birikim Sahibi Olmak 253
3. Büyük Düşünmek 255
4. Olumlu Düşünmek. Kendinize Güvenmek ve Başaracağınıza İnanmak (Başarıya Odaklanmak) 258
5. Dürüst ve Güvenilir Olmak 263
6. Bilgili ve Yetenekli Olduğunuz Alanda Çalışmak 264
7. Farklı Olmak (Farklı İş Yapmak) 265
8. Sevdiğiniz İşi Yapmak (Yaptığınız İşi Sevmek) 268
9. Doğru İş Yapmak ve İşi Doğru Yapmak 269
10. İşinizi İyi Yapmak 269
11. Çok Çalışmak 271
12. Mücadele Ruhu Taşımak. Hırslı Olmak 276
13. Cesur Olmak. Risk ve Sorumluluk Almak 278
14. Şanslı Olmak (Fırsatları Değerlendirmek) 279
15. Hatalardan Ders Almak ve Tecrübe Kazanmak 280

16. Sağlıklı Olmak 282
17. Başarılı Kişileri Örnek Almak 282
18. Girişimci ve Yenilikçi Olmak 284
19. Parayı (Bütçeyi) Etkili ve Verimli Yönetmek 285
20. İnsanlarla İyi İlişki ve İletişim Kurmak 287
21. Olumlu, Uyumlu ve Uygun Olmak 288
22. Kendinizi Doğru Tanıtmak 290
23. Büyüklere Yakın Olmak 291
24. Nitelikli ve Yetenekli Kişilerle Çalışmak 292
25. İşi ve İnsanı Eşit Tutmak 293
26. Çalışanları Motive Etmek ve Memnun Etmek 294
27. Başarıyı Çalışanlarla Paylaşmak 294
28. Çalışanları Ödüllendirmek 295
29. Kendinizi Ödüllendirmek 296
30. Özel Yaşamı Düzenli ve Düzeyli Olmak 297

C. Başarısızlık Nedenleri 298

1. Yeterli Bilgi, Birikim, Beceri ve Deneyime Sahip Olmamak 299
2. Bilgi ve Beceri Dışında Çalışmak (Sevdiği İşi Yapmamak) 299
3. Belirli Bir Amacı ve Hedefi Olmamak. Plansız ve Programsız Çalışmak 300
4 İnisiyatif Kullanmamak. Risk ve Sorumluluk Almamak. 300
5. Olumsuz Düşünce Sahibi Olmak. Hata Yapmaktan, Başarısız Olmaktan Korkmak 300
6. Kararsız Olmak 300
7. Zayıf Elemanlarla Çalışmak 301
8. Zayıf İşletmeci ya da Yöneticilerle Çalışmak 301
9. Tanıdığı Çevresi (Elinden Tutanı) Olmamak 302
10. Sık Sık İş ve İşyeri Değiştirmek 302

D. Başarı Öyküleri 304

E. Başarı ile İlgili Güzel ve Ünlü Sözler 326

BEŞİNCİ BÖLÜM: **SONSÖZ 327**

KAYNAKÇA 335

NİHAT AYTÜRK'ün DİĞER KİTAPLARI 343

KAYNAKÇA

Aytürk, Nihat (2017a), *Davranış Sanatı – İş Ortamında ve Sosyal Yaşamda Davranış Kuralları,* Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Aytürk, Nihat (2014a), *Yönetim Sanatı – Başarılı Yönetim ve Yöneticilik,* Geliştirilmiş 6. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Aytürk, Nihat (2017b), *Protokol ve Sosyal Davranış Kuralları,* Geliştirilmiş 7. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Aytürk, Nihat (2016), *İnsan Sanatı - Etkili ve Nitelikli İnsan Olmak*, Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. Basım, Yediveren Yayınları, İstanbul.

Aytürk, Nihat (2015a), *Örgütsel ve Yönetsel Davranış - Örgütlerde İnsan İlişkileri ve Yönetsel Davranış Yöntemleri,* Detay Yayıncılık, 2. Basım, Ankara.

Aytürk, Nihat (2013), *Sosyal Davranış* - Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Acar, Fatih (2012), *Başarı İçimizde,* Rota Yayın, İstanbul.

Adler, Alfred (2016), *Yaşama Sanatı*, çev. Kâmuran Şipal, Say Yayınları, İstanbul.

Akbay, Ertuğrul (2013), *Yaş 75 Yolun Yarısı,* Promat Basım Yayın A.Ş., İstanbul.

Akduman, Gülbeniz, Yüksekbilgili, Zeki (2015), *Mutluluk Yönetimi,* Türkmen Yayınevi, İstanbul.

Aksoy, Yücel (Ocak 2016), *"Sevginin Gücü",* Başkent Üniversitesi Bütün Dünya Dergisi, Ankara.

Alain, Chartier (2003), *Mutlu Olma Sanatı,* çev. Y. Nabi Nayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul..

Alıcı, Akın (2004), *Hayata Yön Veren Sözler,* Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Altıntaş, Hayrani (2016), *Mutlu Olmanın Yolları,* Akçağ Yayınları, Ankara.

Altıner, Ahmet Turhan (2009), *Yaşama Sanatı,* Boyut Yayın, İstanbul.

Apuhan, R. Şükrü (1998), *Başarı Yolunda 70 Altın Kural,* Timaş Yayınları, İstanbul.

_____ (1998), *Hedefe Yürürken,* Timaş Yayınları, İstanbul.

_____ (1998), *İnsan İlişkilerinde En Etkili Davranışlar,* Timaş Yayınları, İstanbul.

Arman, Ayşe; *Hürriyet Gazetesi:* 13.10.2015, 21.01.2016, 23.02.2016.

Arslanoğlu, İbrahim (27.04.2012), *"Olumlu Düşünce İnsana Neler Kazandırabilir? Genç Kalabilmek İçin Neler Yapmalı?* Çiğdemim Derneği konferans notları, Ankara.

Atamar, Bülent (1989), "Daha İyi Konuşmak, Daha İyi Dinlemek", *MPM Anahtar Dergisi,* Sayı 7, Ankara.

Aydın, Ayhan (2014), *Yaşama Sanatı,* Pegem Yayınevi, İstanbul.

Baltaş, Acar ve Zuhal (1995), *Bedenin Dili*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Bardakoğlu, Ali (2016), *İslam Işığında Müslümanlığımızın Yüzleşmesi,* 29 Mayıs Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Baykal, Adnan Nur (1999), *Mustafa Kemal Atatürk'ün Liderlik Sırları,* Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Benazus, Hanri (2011), *Huzur Kapısının Sihirli Anahtarı Mutluluk* - Bizim Kitaplar, İstanbul.

Bıçakçı, Ulaş (1999), *Başarının Olmayan Rotası,* Rota Yayınları, İstanbul.

Bıyıklıoğlu, Arzu (2016), *Mutluluk Arzusu,* Bibliyon Yayınları, İstanbul.

Biçer, Turgay (1999), *NLP Kişisel Liderlik,* Beyaz Yayınları, İstanbul.

_____ (2006), *"Kişilerarası İletişim",* TBMM İletişim Semineri Ders Notu, Ankara.

Bildirici, Faruk (2000), *Siluetini Sevdiğimin Türkiyesi,* Doğan Kitap, İstanbul.

Bono, Edward de (1989), *Başarı Taktikleri*, çev. Belkıs Çorakçı, İlgi Yayıncılık, İstanbul.

Bozdağ, Muhammed (2003), *Düşün ve Başar,* Nesil Yayınları, İstanbul.

_____ (2005), *Sonsuzluk Yolculuğu,* Nesil Yayınları, İstanbul.

_____ (2013), *Sevgi Zekâsı,* Yakamoz Yayınları, İstanbul.

Brown, Jackson (1993), *Hayata Dair Küçük El Kitabı,* çev. Fatma Yaşar, Oğlak Yayınları, İstanbul.

Buettner, Dan (2012), *Mutluluk,* çev. Z. Yalçınkaya, Butik Yayınları, İstanbul.

Bulgan, Erkan (2015), "Başarılı Bir İdarecinin 10 Altın Kuralı", *İdarecinin Sesi Dergisi,* Sayı-164, Ocak-Mart 2015, Ankara.

Burwash, Peter (1998), *Liderliğin Anahtarı,* çev. H. Aydın, Timaş Yayınları, İstanbul.

Carlson, Richard (2003), *Ufak Şeyleri Dert Etmeyin*, Alkım Kitabevi, İstanbul.

Carnegie, Dale (1983), *Dost Kazanmak ve İnsanlar Üzerinde Etki Yapmak Sanatı,* çev. Türkan Akbaş, Ak Kitabevi, İstanbul.

_____ (1990), *Söz Söyleme ve İş Başarma Sanatı*, çev. A. Bucak, Yaprak Yayınları, İstanbul.

_____ (1991), *İşten ve Yaşamdan Zevk Almanın Yolları,* çev. Celal Kapkın, Yaprak Yayınevi, İstanbul.

_____ (1998), *Üzüntüsüz Yaşama Sanatı,* çev. Zafer Meşe, Hayat Yayınları, İstanbul.

_____ (2013), *Üzüntüyü Bırak Yaşamaya Bak,* çev. Meltem Erkmen, Epsilon Yayınları, İstanbul.

Chandler, Steve (2003), *Kişisel Başarı İçin 100 İpucu,* çev. Ahmet Ünver, Rota Yayınları, İstanbul.

_____ (2001), *Başarılı İlişkiler Kurmanın 50 Yolu,* çev. Günhan Günay, Rota Yayınları, İstanbul.

Coşkun, Ali (03.01.2013), *Sorumluluk ve Başarı,* internette yayımlanan yazısı.

Coşkuner, Ayşe İnci (1970), *Yaşama Sanatı,* Pozitif Yayıncılık, İstanbul.

Cutler, Howard ve Lama, Dalai (2008), *İş Hayatında Mutluluk Sanatı,* çev. Meltem Tayga, Klan Yayınları, İstanbul.

Cüceloğlu, Doğan (1991), *İnsan ve Davranışı,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

_____ (1998), *Yeniden İnsan İnsana,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

_____ (1998), *İçimizdeki Biz*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

_____ (1999), *İyi Düşün Doğru Karar Ver,* Sistem Yayıncılık, İstanbul.

_____ (2000), *İçimizdeki Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

_____ (2002), *İletişim Donanımları,* Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Demirel, Ziya (2006), *Mutluluk Öğütleri,* Akasya Yayınevi, Ankara.

Demirkan, Elvan (2009), *Hayalden Gerçeğe Mutluluk*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Doğan, Candemir (2013), *Ailede Mutluluk Sanatı,* Kaldırım Yayınevi, İstanbul.

Doubtfire, Dianne (2003), *İnsanlarla İyi Geçinmenin Yöntemleri*, çev. Evren Kayra, Rota Yayınları, İstanbul.

Dornan, Jim (1999), *Başarı İçin Stratejiler,* çev. İ. Güpgüboğlu, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Dökmen, Üstün (1998), *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Elmacıoğlu, Tuncer (2016), *Eğitimin Gücü,* Yediveren Yayınları, İstanbul.

Ercan, Ahmet (?), *Başarma Sanatı,* Alkım Kitabevi, İstanbul.

Erden, Gülsen (25.03.2015*), www.psikolog.org.tr.*

Erdi, Batur (2001), "Giyim ve Dış Görünüm", *İdarecinin Sesi Dergisi,* XV. Sayı 91.

Erşahin, Cengiz (2012), *Başarı Öyküleri,* Tutku Yayınevi, Ankara.

Erşan, Mesude, *"Türkiye'nin Uzun Ömür Yöreleri",* Hürriyet Gazetesi, 09-13 Ocak 2017.

Eryılmaz, Leman Cılızoğlu (1974), *Beslenme ve Yemek Kuralları,* Ankara.

Esirci, Şükrü (2002), *Çağımızda Görgü ve Nezaket Kuralları,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Evliyaoğlu, Gökhan (1973), *Konuşma Sanatı,* Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Fotis, George W. (2002), *Kişisel Etkinizi Geliştirin*, çev. A. Ünver, Rota Yayınları, İstanbul.

Fromm, Erich (1984), *Sevme Sanatı,* çev. Y. Salman, Payel Yayınevi, İstanbul.

Fromm, Erich (1997), *Yaşama Sanatı,* çev. Aydın Arıtan, Arıtan Yayınevi, İstanbul.

Fromm, Erich (1999), *Erdem ve Mutluluk,* çev. Ayda Yörükan, Türkiye İş Bankası kültür yayınları, İstanbul.

Gasson, Herbert N. (1993), *Hayat Yolunda Zorluklarla Mücadele*, çev. Recep Şükrü Apuhan, Timaş Yayınları, İstanbul.

Göbelez, Mehmet (1984), *Gıdalarımız ve Sağlığımız,* Çağ Matbaası, Ankara.

Gracian, Baltasar (2013), *Akıllı Yaşama Sanatı,* çev. Sabri Kaliç, Maya Yayınları, İstanbul.

Gümüş, Mustafa (1999), *Yönetimde Başarı için Altın Kurallar,* Alfa, İstanbul.

Gümüşsuyu, Çağdaş vd. (2008), *Genel ve Teknik İletişim,* Savaş Yayınevi, Ankara.

Güvenç, Bozkurt (1976), *Sosyal ve Kültürel Değişme,* H. Ü. yayını, Ankara.

Güvenç, Bozkurt (1900), *İnsan Nedir ve Kimdir O İnsan?* MPM Anahtar Dergisi, Sayı-22, Ankara.

Gün, Nil (2012), *Mutluluk Kitabı-Mutluluk Bir Seçimdir,* Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.

Heller, Robert (1987), *Mükemmele Ulaşanlar,* çev. S. Cılızoğlu, İlgi Yayıncılık, İstanbul.

Hürriyet Gazetesi: 01.09.2015, 13.10.2015, 24.10.2015, 20.12.2015; 02.01.2016, 03.01.2016, 07.01.2016, 09.02.2016, 21.02.2016, 28.02.2016, 30.03.2016, 27.04.2016, 27.03.2017, 30.03.2017, 03.04.2017,

İzgören, Ahmet Şerif (2004), *Avucunuzdaki Kelebek,* Academyplus Yayınevi, Ankara.

İzgören, Ahmet Şerif (1999), *Dikkat Vücudunuz Konuşuyor,* Academyplus Yayınevi, Ankara.

Kara, Fazlı (2010), *Ünlülerin Başarı Öyküleri,* Akis Kitap, İstanbul.

Karagül, Mehmet (2015), *Mutluluğun Kitabı,* Nobel Yayınevi, Ankara.

Karakaya, Ali (2013), *Aşk Olsun Evlilik,* Kaner Yayınları, İstanbul.

Karasu, Toksöz Bayram (2010), *Mutluluğun Sırrı,* Alfa yayınları, İstanbul.

Karasu, Toksöz B. (2016), *Huzurlu Yaşama Sanatı*, Boyner Yayınları, İstanbul.

Kim, Sang H. (1997), *Kendinizi ve Başkalarını Motive Etmenin 1001 Yolu,* çev. Hüseyin Aydın, Timaş Yayınları, İstanbul.

Koşar, Uğur (2014), *Bana Allah Yeter,* Destek Yayınevi, İstanbul.

Koyuncu, Halil vd. (2012), *Geriatrik Rehabilitasyon,* Diasan Matbaacılık, İstanbul.

Köknel, Özcan (2015), *Yaşlanmayan Yaşlılar,* Okuyan Us Yayınları, İstanbul.

_____ (1992), *Dolu Dolu Yaşamak,* Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

_____ (2016), *Nedenin Nedeni,* Postiga Yayınları, İstanbul.

_____ (1997), *İnsanı Anlamak,* Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

_____ (1982), *Kişilik,* Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Kurtoğlu, Ayşenur (2002), *Günlük Hayatımızda Nezaket ve Görgü,* Timaş Yayınları, İstanbul.

Lama, Dalai, Howard C. Cutler (2000), *Mutluluk Sanatı,* çev. Güneş Tekcan, Oharma Yayınları, İstanbul.

Lazarus, A. Arnold (2010), *60 Saniyede Terapi,* çev. Derya Öztürk, Yakamoz Yayınları, İstanbul.

Lowndes, Leil (2006), *İnsan İlişkilerinde Başarılı Olmanın Yolları*, çev. Tonguç Çulhagöz, Kuzey Yayınları, İstanbul.

Mapes J. Jame (2009), *Kuantum Düşünce Yöntemi,* çev. Eda Aksan, Yakamoz Yayınları, İstanbul.

Maurois, André (2003), *Yaşama Sanatı - Hayatın Küçük Felsefesi,* çev. K. N. Özburun, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Maviş, Adil. Saygın, Oğuz (2011), *Başarı Rehberi,* Yedi veren Yayınları, İstanbul.

Maxwell, John C. ve Jim Dornan (1998), *Etkili İnsan Olmak*, çev. Demet Dizman, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Milliyet Gazetesi: 19.11.2007, 07.10.2007; 18.02.2013, 04.03.2013, 14.07.2013, 09.12.2013; 15.01.2014, 21.01.2014, 11.02.2014, 30.04.2014, 29.12.2014; 04.01.2015, 20.01.2015, 19.05.2015, 07.03.2015, 28.08.2015, 01.11.2015; 21.01.2006; 10, 16 ve 23.01.2017;

Montaigne, Michel de (2009), *Mutluluk ve Yaşama Sanatı,* Tutku Yayınevi, Ankara.

Muslu, M. Barış (2013), *Beynine Format At: Sağlık, Mutluluk, Başarı ve Tüm Hedeflerine Ulaşmak için Beynine Format At,* Doğan Kitap, İstanbul.

Müftüoğlu, Osman (2007a), *Yaşasın Hayat, (Viva la Vita!),* Doğan Kitap, İstanbul.

Müftüoğlu, Osman (2007b), *Mutlu Yaşama Sanatı,* Doğan Kitap, İstanbul.

Müftüoğlu, Osman (2010), *İkinci Hayat,* Doğan Kitap, İstanbul.

Müftüoğlu, Osman (10.01.2017, Hürriyet Gazetesi). *"İyi, Kaliteli ve Huzurlu Yaşama Ulaşmanın 40 Etkili Yolu",*

Müftüoğlu, Osman (16, 23.01.2017, Hürriyet Gazetesi, *"İyi Hayat Notları"*)

Müftüoğlu, Osman; *"Yaşam Reçeteleri" Hürriyet Gazetesi:* 16.04.2012, 02.01.2013, 29.07.2013, 19.10.2013, 19.01.2015, 18.07.2015, 29.08.2015, 27.10.2015, 07.12.2015, 10.12.2015, 24.12.2015, 30.12.2015, 28.01.2016, 15.02.2016, 07.03.2016, 14.03.2016, 24.03.2016, 28.03.2016, 30.03.2016, 18.04.2016, 09.05.2016, 23.05.2016, 22.08.2016, 27.12.2016, 27.03.2017

Niven, David (2004), *İnsan İlişkilerinin 100 Sırrı,* çev. Pınar Öcal, Altın Kitaplar Akdeniz Yayıncılık, İstanbul.

Oruç, Etem (2015), *Ege'nin Kızı,* Berfin Yayınları, İstanbul.

Osmay, Nüvit (1985), *İnsan Mühendisliği*, DKD Derneği, Ankara.

Özdil, Ersin (2016), *Sarayını Terk Eden Hükümdar,* Ulak Yayıncılık, İstanbul.

Özer, Erhan (2012), *Şifa Sende,* Doğan Kitap, İstanbul.

Öztabak, Muhammet (2011), *Başarı-Yorum,* Erbain Yayınları, İstanbul.

Öztekin, Haluk (2016), *Mutluluğun Şifresi,* Nokta Kitap, İstanbul.

Parmaksızoğlu, İsmet (1971), *İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler*, Millî Eğitim Bakanlığı yayını, İstanbul.

Peiffer, Vera (1997), *Olumlu Düşünme,* çev. D. Bahar, Alfa Yayınları, İstanbul.

Refik, İbrahim (2002), *Başarı Öyküleri,* Albatros Yayınları, İstanbul.

Robbins, Anthony (1993), *Sınırsız Güç – Kişisel Başarıda Zirveye Ulaşmanın Yolu,* çev. Mehmet Değirmenci, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Russell, Bertrand (1992), *Mutluluk Yolu*, çev. N. Özyürek, Varlık Yayınları, İstanbul.

Russell, Bertrand (2015), *Mutlu Olma Sanatı*, çev. Yunus Sağlamtürk, Say Yayınları, İstanbul.

Saygılı, Sefa (2011), *Sağlık Mutluluktur,* Yediveren Yayınları, İstanbul.

Saygılı, Sefa (2015), *Evlilikte Mutluluk Sanatı,* Elit Yayınevi, İstanbul.

Saygın, Oğuz (2005), *İnsan İlişkilerinde 4X4'lük İletişim,* Hayat Yayınları, İstanbul.

Schmid, Wilhelm (2014), *Mutsuz Olmak,* çev. Tanıl Bora, İletişim Yayın, İstanbul.

Sekman, Mümin (2013), *Her Şey Seninle Başlar,* Alfa Yayınları, İstanbul.

Seligman, Martin A.P (2007), *Gerçek Mutluluk,* HYB Yayıncılık, Ankara.

Shahar, Dr.Tal Ben (2008), *Daha Mutlu Yaşamak,* çev. Bülent Akat, Elma Yayınevi, Ankara.

Sherman, Harold (2001), *Olumlu Yaşama Sanatı*, Türk Harb-İş Sendikası, Ankara.

Shinn, George (1998), Motivasyon Mucizesi, çev. U. Kaplan, Sistem Yayın, İstanbul.

Sinanoğlu, Serdar (2012), *Hayat Değiştiren Başarı Öyküleri,* Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul.

Smiles, Samuel (1975), *Karakter*, çev. Mustafa Ertem, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş., İstanbul.

Smiles, Samuel (1998), *Kendine Yardım,* çev. Zafer Meşe, Hayat Yayını, İstanbul.

Sweeney, Neil R. (1989), *Zirveye Tırmanma Yolları*, (çev. Y. Eren), İlgi Yayıncılık, İstanbul.

Şahbaz, Sinan; Mustafa Öven (2015), *Büyük Yangın,* Bahar Yayınevi, İstanbul.

Şimşek, Ertan (2010), *Başarı İnsanı,* Vizyoner Yayıncılık, İstanbul.

Tarhan Nevzat (2013), *Mutluluk Psikolojisi,* Timaş Yayınları, İstanbul.

Treben, Maria (2000), *Tanrı'nın Eczanesi Sağlık,* çev. G. Giray, Ruh ve Madde Yayıncılık, İstanbul.

Tuzcu, Murat; *"Kalbimizi Dinleyelim" Milliyet Gazetesi:* 01.04.2013, 08.04.2013, 10.06.2013, 09.12.2013, 15.12.1014.

Uluç, Sıtkı (1989), *Avrupa'da İslam: Dönenler,* Çeltüt Matbaası, İstanbul.

Uluraspa, Ali (2012), *Lütfen Kalbimi Kırma. Çünkü İçinde Sen Varsın,* Babıâli Kültür Yayıncılık, İstanbul.

Yazıcıoğlu, M. Said (2013), *Ne Yan Yana Ne Karşı Karşıya*, Alfa Yayın, İstanbul.

Yıldırım, Halit, *"Olgunluk ve Yaşlanma Sanatı"* www.felsefetasi.org/erişim: 20 Ocak 2014, makale.

Yolak, R. Sibel (2012), *Yaşama Sanatı,* Ares Kitap, İstanbul.

Yörükoğlu, Atalay (1978), *Çocuk Ruh Sağlığı,* T. İş Bankası yayını, Ankara.

Yüceler, Feridun Yılmaz (2012), *Başarının Kilometre Taşları,* Alperen Yayınları, Ankara.

Zeren, Sezer (2014), *Kendine Gel! Hayat Kendine Gelmeni Beklemez - Yaşama Sanatı,* Onur Kitap, İstanbul.

Witt, Scott (1999), *Beyin Gücünü %100 Kullanma Tekniği,* çev. Melih Üzmez, Gün Yayıncılık, İstanbul.

(http//bilinmeyenedair.blokspot.com/13 Aralık 2013. No: 119.

www.tuik.gov.tr (Türkiye İstatistik Kurumu, 15.02.2015, 18.12.2015).

www.uzmantv.com (02.02.2015, 29.03.2015).

www.felsefetasi.org (20.01.2014).

www.psikolog.org.tr (25.03.2015).

www.bodytr.com (20.01.2015).
www.serdarkalkan.com (20.01.2015).
www.bilgiustam.com (20.01.2015).
www.blog.milliyet.com.tr/vücut (20.01.2015).
www.hurriyet.com.tr/saglik (06.01.2015).
www.halkhaber.org (15.04.2015).
www.sabah.com.tr; www.ntv.com.tr (Erişim: 25.05.2015).
www.reitix.com, "yaşamla ilgili güzel sözler" (15.03.2016).
www.neguzelsozler.com (15.03.2016).
www.hasbiforum.net, "yaşamla ilgili anlamlı sözler" (15.03.2016).
www.edebiyatdefteri.com/yasam/siirleri (15.03.2016).
www.siirevim.com/hayat-siirleri (15.03.2016).
www.gevhernesibe.erciyes.edu.tr, "Sağlıklı ilgili ayet, hadis ve veciz sözler" (Erişim: 15.03.2016).
www.yeniumit.com "tıbb-ı nebevi", sağlıkla ilgili hadisler (15.03.2016).
www.lokman-hekim.net/sglk-ysm/hadis.asp (15.03.2016).
www.neguzelsozler.com, "saglik-sozleri" (15.03.2016).
www.mumsema.org/sozler (15.03.2016).
www.reitix.com, "sağlık sözleri" (15.03.2016)
www.neguzelsozler.com/mutluluk (15.03.2016).
www.buguzelsozler.net/mutluluk (15.03.2016).
www.kozakli.net/mutluluk (15.03.2016).
www.bilgilersitesi.com (15.03.2016).
www.kigem.com/basari (15.03.2016).
www.neguzelsozler.com/basari (15.03.2016).
www.demle.nettag/sağlık (15.03.2016).
www.demle.net/tag/mutluluk (15.03.2016).
www.ozanahmetince.blogcu.com/basari (15.03.2016).
www.zaltac.ogu.edu.tr/guzelsozler (15.03.2016).
www.blog.milliyet.com.tr "yaşam üzerine özlü sözler" (15.03.2016).
www.pinterest.com, *"pour être heureux"* (Erişim: 10.03.2016).
www.que.becmeme.net, *"les règles pour être heureux"* (10.03.2016).

OLASILIK KURAMINDA ÇÖZÜMLÜ PROBLEMLER

Prof. Dr. Tahir Khaniyev
Prof. Dr. İhsan Ünver
Doç. Dr. Zafer Küçük
Doç. Dr. Tülay Kesemen

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1812
Matematik/İstatistik No.: 088
ISBN: 978-605-320-719-1
© 1. Basım, Aralık 2017

OLASILIK KURAMINDA ÇÖZÜMLÜ PROBLEMLER
Prof. Dr. Tahir Khaniyev - Prof. Dr. İhsan Ünver - Doç. Dr. Zafer Küçük - Doç. Dr. Tülay Kesemen

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Serhat Dursun -serhat@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Ahmet S. Baydar -ahmet@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Khaniyev, Tahir., Ünver, İhsan., Küçük, Zafer., Kesemen, Tülay.
Olasılık Kuramında Çözümlü Problemler */ Prof. Dr. Tahir Khaniyev - Prof. Dr. İhsan Ünver - Doç. Dr. Zafer Küçük - Doç. Dr. Tülay Kesemen*
1. Basım, viii + 376 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-719-1
1. Olasılık Problemleri 2. Dağılımlar 3. Sayısal ve Fonksiyonel Karakteristikler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

1 Olasılık Teorisinin Tanımı ve Temel Kavramları **1**

1.1 Temel Kavramlar 1
1.2 Olaylar Üzerinde İşlemler 2
1.3 Olasılığın Klasik Tanımı 4
1.4 Olayların Sigma Cebiri 6
1.5 Olasılık Aksiyomları 7
1.6 Geometrik Olasılık 8
1.7 Koşullu Olasılık 8
1.8 Alıştırmalar ve Çözümleri 10

2 Rasgele Değişkenler ve Olasılık Karakteristikleri **131**

2.1 Bazı Kesikli Dağılımlar 134
2.1.1 Kesikli Düzgün Dağılım 134
2.1.2 Bernoulli Dağılımı 134
2.1.3 Binom Dağılımı (İki Terimli Dağılım) 134
2.1.4 Geometrik Dağılım 135
2.1.5 Negatif Binom Dağılımı (Pascal Dağılımı) 135
2.1.6 Hipergeometrik Dağılım 136
2.1.7 Poisson Dağılımı 136
2.2 Bazı Sürekli Dağılımlar 137
2.2.1 Sürekli Düzgün Dağılım 137
2.2.2 Üstel Dağılım 137
2.2.3 Normal Dağılım 138
2.2.4 Gamma Dağılımı 138
2.2.5 Weibull Dağılımı 139

2.2.6 Beta Dağılımı 140
2.2.7 Cauchy Dağılımı 140
2.3 Alıştırmalar ve Çözümleri 141

3 Rasgele Değişkenlerin Sayısal ve Fonksiyonel Karakteristikleri 237
3.1 Rasgele Değişkenin Beklenen Değeri ve Temel Özellikleri 237
3.1.1 Rasgele Değişkenin Beklenen Değeri 237
3.1.2 Beklenen Değerin Temel Özellikleri 238
3.2 Rasgele Değişkenin Varyansı ve Temel Özellikleri 240
3.2.1 Rasgele Değişkenin Varyansı 240
3.2.2 Varyansın Temel Özellikleri 240
3.3 Rasgele Değişkenin Momentleri ve Moment Çıkaran Fonksiyonu . . . 240
3.3.1 Moment Çıkaran Fonksiyonun Bazı Temel Özellikleri 242
3.4 Rasgele Değişkenin Karakteristik Fonksiyonu 243
3.4.1 Karakteristik Fonksiyonun Bazı Temel Özellikleri 243
3.5 Alıştırmalar ve Çözümleri 244

Dizin 376

Kaynakça

[1] Akdeniz F., Olasılık ve İstatistik, Nobel Kitapevi, Adana, 2004.

[2] Cerit C. ve Yüksel M., Olasılık, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.

[3] Cramer H., The Elements of of Probabililty, Wiley N.Y., 1962.

[4] Ersoy N., İhtimaller Hesabı ve İstatistik, Palme Kitapevi,Ankara, 1990.

[5] Feller W., An Introduction to Probability Theory and Its Applications, Wiley N.Y., 1970.

[6] Gihman I.I. and Skorohod A.V., The Probability and Statistics, Kiev, 1979.

[7] Gnedenko B.V., The Theory of Probability, Chelsea Publishing Co. N.Y., 1968.

[8] Hasgür İ., Matematiksel İstatistik, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000.

[9] İnal C. ve Günay S., Olasılık ve Matematiksel İstatistik, H.Ü. Fen Fakültesi Yayınları, Ankara, 1999.

[10] Kovalenko I.N. and Gnedenko B.V., Theory of Probability, Kiev, 1970.

[11] Lipson M., Olasılık, Nobel Yayınevi (Çeviri Editörü: Prof. Dr. Tahir Khaniyev), Ankara, 2013

[12] Lukacs E., Characteristic Functions, Griffing, London, 1960.

[13] Maden S., Olasılığa Giriş, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.

[14] Öztürk F., Matematiksel İstatistik, Ankara Üniv. Basım-Yayınevi, Ankara, 1993.

[15] Öztürk F., Kombinatorik, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1995.

[16] Papoulis A., Probability, Random Variables and Stochastic Processes, McGraw-Hill Book Company, N.Y., 1965.

[17] Parzen E., Modern Probability Theory and Its Applications, Wiley N.Y., 1960.

[18] Ross S.A., A first Course in Probability, Maucmillan Publishing Co., N.Y., 1988.

[19] Ross S.A., Introduction to Probability Models, Academic Press, Inc. N.Y., 1993.

[20] Shahbazov A., Olasılık Teorisine Giriş, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2005.

[21] Shiryayev A.N., Probability, Springer-Verlag, N.Y., 1984.

[22] Nasirova T., Khaniyev T., Yapar C., Ünver İ. ve Küçük Z., Olasılık, KTÜ Matbaası, Trabzon, 2009.

TRAVMA PSİKOLOJİSİ

Hayatımızın Kırılma Anları

Uzm. Psk. Tarık Solmuş

NOBEL YAŞAM

TRAVMA PSİKOLOJİSİ

Hayatımızın Kırılma Anları

1. Basım - Kasım 2015

Yazarı: Uzm. Psk. Tarık Solmuş

© 2015, Bu baskının bütün hakları NOBEL YAŞAM'a aittir.
'NOBEL YAŞAM' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Yayın Koordinatörü: Alper Tok
Redaksiyon: Sinem Kömürcü
Sayfa Tasarım: Aras Çiftçi
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt: (FONT: Helvetica Neue LT Std / 47 Light Condensed // 8 PUNTO)

Yayın No.: 01
ISBN: 978-605-974-600-7

Nobel Yaşam
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5 Kadıköy / İSTANBUL
Tel/Faks: +90 (216) 449 20 01 info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Yayınlarımızı;

Ana Basın, Alfa Basın, Emek Kitap, Atlas Kitap Dağıtım, D&R Mağazaları, Prefix, Final Pazarlama, Remzi Kitabevi dağıtım adreslerinde bulabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ——— **xi**

Travmalar; Hayatımızın Kırılma Anları ——— **1**

Kimler Risk Altındadır? Daha Çok Etkilenir? ——— 1

Kimler Daha Kolay Başa Çıkabilir? Daha Dayanıklıdır? ——— 2

Travmanın Psikolojik Sonuçları Nelerdir?
Herkes Aynı Duyguları mı Yaşar? ——— 8

Travma Sonrası Stres Bozukluğu ——— 10

Yaşamımızın İlk ve Temel Travması: Bağlan(a)mama ——— **14**

Bebeklikten Yetişkinliğe; Bağlan(a)mama ve
Yarattığı Sorunlar ——— 17

Anne-Fetus "Bağlanması" ve Fetus İstismarı ——— **24**

**Doğum Korkusu, Travması ve
Doğum Sonrası Stres Bozukluğu** ——— **27**

**Travmatik Hamilelik ve Annelik:
Stres, Kaygı ve Depresyon** ——— **30**

Hamilelik Öncesi, Süreci ve Sonrasında Kaygı,
Stres ve Depresyon ——— 33

**Anne - Çocuk İstismarında Son Nokta:
Munchausen by Proxy Sendromu** ——— **40**

Travma, Çözülme, Kopuş: Mehtap Zengin ve Mehmet Pişkin'in İntihar Videoları ——— 122

Mehtap Zengin (Eylül Cansın, 1992-2015) ——— 122

Mehmet Pişkin (1978-2014) ——— 124

İş Yaşamında Travmalar: Cinsel Taciz ve Mobbing ——— 127

Bir Travmatik Yaşantı Olarak Tükenmişlik ——— 138

Tükenmişliğin Aşamaları ——— 138

Tükenmişliğin Nedenleri ——— 139

Tükenmişliğin Sonuçları ——— 140

Tükenmişlikle Başa Çıkma ——— 142

Farklı Mesleklerde İkincil Travmatizasyon: "In Treatment" ——— 144

"In Treatment": Tükeniş ve Arayış ——— 146

Travma Travmayı Doğurur: Diktatörler, Seri Katiller ve Mafya Üyeleri ——— 150

Diktatörler ——— 150

Seri Katiller ——— 161

Mafya Üyeleri ——— 185

Etnik Travma ve Soykırımlar: Darfur, Kamboçya, Bosna, Halepçe ——— 191

Ömer Hasan Ahmet El Beşir - Darfur ——— 191

Pol Pot - Kamboçya ——— 191

Radovan Karadziç - Bosna ——— 193

Saddam Hüseyin - Halepçe ——— 195

Politik Şiddet ve Terörizm: New York Dünya Ticaret Merkezi (9/11) ——— 197

Savaş / "Güneydoğu" Travması ve "Yazı / Tura" ——199

İşkence Psikolojisi ve Türkiye'nin "Auschwitz"i: Diyarbakır Cezaevi——202

Diyarbakır Cezaevi ——205

Travma, Ötekileştirme ve Nefret Suçları: Sivas / Madımak Katliamı——209

Sivas / Madımak Katliamı ——212

Doğal ve Teknolojik Felaketler: Çernobil Kazası, HFE Faciası, Kobe Depremi ——214

Çernobil Kazası ——214

Herald of Free Enterprise Faciası ——216

Kobe Depremi——217

LGBT Bireylere Yönelik Şiddet: Pier Paolo Pasolini——219

Pier Paolo Pasolini ——222

Kaçırılma ve Travmatizasyon: Stockholm Sendromu ve "Patty Hearst" Olayı ——226

Travma ve Kişilik Bozuklukları: "Para"psikolojik Parapsikolojiler ——229

Edebiyatta Travma: "Piedra Irmağının Kıyısında Oturdum Ağladım" ——234

Sinemada Travma: Travmatik Filmlerin Psikolojik Analizleri ——244

Mustafa Hakkında Her Şey, 2004——244

Sophie's Choice, 1982——249

Copycat, 1995 ——252

Danika, 2006——253

Monster, 2003 ——254

The Brave One, 2007 ——255

Analyze This, 1999 ——256

Ordinary People, 1980——257

Damage,1992——259

Mysterious Skin, 2004 ——259
K-PAX, 2001 ——261
Peri Tozu, 2008 ——261
Born on the Fourth of July, 1989 ——263
Coming Home, 1978 ——264
Enduring Love, 2004 ——265
Ansikte Mot Ansikte, 1976 ——266
Engelen, 2009 ——269
Marnie, 1964——274
Kavşak, 2010 ——276
Atlıkarınca, 2011——278
Gecenin Kanatları, 2009 ——278
Gözetleme Kulesi, 2012——279
Hayatımın Kadınısın, 2006——280
Karanlıktakiler, 2009——280
Kusursuzlar, 2014——281
Meleğin Düşüşü, 2005——282
Nefes: Vatan Sağolsun, 2009 ——282
O Şimdi Asker, 2003 ——283
Sonbahar, 2008 ——283

Çizgi Dünyasında Travma:
Zararlı Çizgi Filmler ve "Şeker Kız Candy" ————285
"Şeker Kız Candy" ——287

Dizilerde Travma:
"Homeland" ve "Dexter"ın Psikolojisi ————291
Homeland ——291
Dexter ——297

SONUÇ YERİNE:
Travmayla / Stresle Başa Çıkma; Neler Yapılabilir? ——304
A) Gevşeme Teknikleri ——304
B) Sosyal Destek——309

KAYNAKLAR——311

KAYNAKLAR

Adeola, F. O. (2009). Mental health & psychosocial distress sequelae of Katrina: An empirical study of survivors, Human Ecology Review, 16 (2), 195-210.

Allen, J. G. (2005). Coping with trauma, USA: American Psychiatric Publishing, Inc.

Alvarez, J. R. (2007). The psychological impact of kidnap, In. Elizabeth K. Carll (Ed.), Trauma Psychology: Issues in Violence, Disaster, Health, and Illness Vol. 1. (pp. 61-96), UK: Praeger

Başoğlu, M. & Şalcıoğlu, E. (2011). A mental healthcare model for mass trauma survivors: Control-focused behavioral treatment of earthquake, war, and torture trauma, UK: Cambridge University Press

Başoğlu, M., Jaranson, J. M., Mollica, R. & Kastrup, M. (2001). Torture and mental health: A research overview, In. Ellen T. Gerrity, Terence M. Keane & Farris Turna (Eds.), The Mental Health Consequences of Torture (pp. 35-57), USA: Springer Science+ Business Media

Benight, C. C. & Cieslak, R. (2011). Cognitive factors and resilience: How self-efficacy contributes to coping with adversities, In. Steven M. Southwick, Brett T. Litz, Dennis Charney & Matthew J. Friedman (Eds.), Resilience and Mental Health (pp. 45-55), UK: Cambridge University Press

Beveridge, A. (1997). On the origins of post-traumatic stress disorder, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 3-9), UK: The Royal College of Psychiatrists

Blaustein, M. E. & Kinniburgh, K. M. (2010). Treating traumatic stress in children and adolescents: How to foster resilience through attachment, self-regulation, and competency, USA: The Guilford Press

Brunt, D. (1994). Long-term repercussions of the trauma of sex abuse in childhood, In. R. Watts & D. J. L. Horne (Eds.), Coping with Trauma (pp. 121-136), Australia: Australian Academic Press

Buchanan, N. T. & Harrell, Z. A. (2011). Surviving sexual harassment: Coping with, recognizing, and preventing unwanted sexual behaviors in the workplace, In. Thema Bryant-Davis (Ed.), Surviving Sexual Violence A Guide to Recovery and Empowerment (pp. 7-21), USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Chu, J. A. (1996). Posttraumatic responses to childhood abuse and implications for treatment, In. Larry K. Michelson & William J. Ray (Eds.), Handbook of Dissociation (pp. 381-400), USA: Springer Science+Business Media

Cicero, S. D., Nooner, K. & Silva, R. (2011). Vulnerability and resilience in childhood trauma and PTSD, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 43-60), USA: John Wiley & Sons

Cohen, J. A., Mannarino, A. P. & Deblinger, E. (2006). Treating trauma and traumatic grief in children and adolescents, USA: The Guilford Press

Crosson-Tower, C. (2014). Understanding child abuse and neglect, USA: Pearson

Doctor, R. M &Shiromoto, F. N. (2010). The encyclopedia of trauma and traumatic stress disorders, USA: Facts on File

Draucker, C. B. & Martsolf, D. S. (2006). Counselling survivors of childhood sexual abuse, USA: Sage

Duncan, K. A. (2004). Healing from the trauma of childhood sexual abuse, USA: Praeger

Dyregrov, A. (2010). Supporting traumatized children and teenagers: A guide to providing understanding and help, UK: Jessica Kingsley Publishers

Fairbank, J. A., Putnam, F. W. & Harris, W W. (2007). The prevalence and impact of child traumtic stress, In. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane & Patricia A. Resick (Eds.) Handbook of PTSD: Science and Practice (pp. 229-251), USA: The Guilford Press

Figley, C. R. (2012). Encyclopedia of trauma: An interdisciplinary guide, USA: Sage

Foa, E. B. & Hearst-Ikeda, D. (1996). Emotional dissociation in response to trauma: An information-processing approach, In. Larry K. Michelson & William J. Ray (Eds.), Handbook of Dissociation (pp. 207-226), USA: Springer Science+Business Media

Foy, D. W., Furrow, J. & McManus, S. (2011). Exposure to violence, post-traumatic symptomatology, and criminal behaviors, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 199-210), USA: John Wiley & Sons

Freedy J. R. & Donkervoet, J. C. (1997). Traumatic stress: An overview of the field, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 3-28), USA: Springer Science+Business Media

Friedman, M. J. (2012). Posttraumatic and acute stress disorders, USA: Springer

Friedman, M. J., Resick, P. A. & Keane, T. M. (2007). PTSD: Twenty-five years of progress and challenges, In. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane & Patricia A. Resick (Eds.) Handbook of PTSD: Science and Practice (pp. 3-18), USA: The Guilford Press

Galea, S., Ahern, J., Resnick, H. & Vlahov, D. (2006). Post-traumatic stress symptoms in the general population after a disaster: Implications for public health, In. Yuval Neria, Raz Gross & Randall D. Marshall (Eds.), 9/11: Mental Health in the Wake of Terrorist Attacks (pp. 19-44), UK: Cambridge University Press

Goodwin, E. L. (2014). The long-term effects of homophobia-related trauma for LGB men and women, Counselor Education Master's Theses.

Green, B. L. & Solomon, S. D. (1997). The mental health impact of natural and technological disasters, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 163-176), USA: Springer Science+Business Media

Grey, N. (2009). A casebook of cognitive therapy for traumatic stress reactions, UK: Routledge

Hartman, C. R. & Burgess, A. W. (1993). Treatment of victims of rape trauma, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 507-516), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Herbert, C. & Wetmore, A. (1999). Overcoming traumatic stress, UK: Robinson

Herman, J. (1995). Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma, In. GeorgeS. Everly, Jr. & Jeffrey M. Lating (Eds.), Psychotraumatology: Key Papers and Core Concepts in Post-Traumatic Stress (pp. 87-97), USA: Springer

Holloway, H. C. & Fullerton, C. S. (1994). The psychology of terror and its aftermath, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 46-71), UK: Cambridge University Press

Horne, D. J. L. (1994). The psychology of working with victims of traumatic accidents, In. R. Watts & D. J. L. Horne (Eds.), Coping with Trauma (pp. 85-100), Australia: Australian Academic Press

http://lgbtqpn.ca/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2014/08/LGBT%20Mental%20Health.pdf

http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-4419-0393-8_4#page-1

http://t24.com.tr/haber/madimak-katliamindan-kurtulan-yazar-karakus-o-yillarda-sivas-benim-ulkem-degilmis-gibiydi,301558

http://www.aksam.com.tr/siyaset/2-temmuzda-sivasta-neler-oldu/haber-221388

http://www.clinicaloncologyonline.net/article/S0936-6555(11)00533-4/abstract

http://www.dogader.org/index.php/bilgi/173-cernobil-nukleer-kazasi-kurban-aci-hikaye

http://www.ilkehaber.com/haber/diyarbakir-cezaevi-kadinlar-kogusu-ve-soyunun-ulan-sesleri-24733.htm
http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10188713
http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18049228
http://www.publichealthjrnl.com/article/S0033-3506(08)00123-6/abstract
http://www.rainbowhealthontario.ca/wp-content/uploads/2015/01/Envisioning-Mental-Health-Sheet.pdf
https://tr.wikipedia.org/wiki/Katrina_Kas%C4%B1rgas%C4%B1
Hunt, N. C. (2010). Memory, war, and trauma, UK: Cambridge
Hyman, B. (2005). Heterosexism and violence in the lives of lesbian women: Implications for mental health, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 245-266), USA: Brunner-Routledge
Iwaniec, D. (2006). The emotionally abused and neglected child, USA: John Wiley & Sons Ltd
Janoff-Bulman, R. (1995). Victims of violence, In. George S. Everly, Jr. & Jeffrey M. Lating (Eds.), Psychotraumatology: Key Papers and Core Concepts in Post-Traumatic Stress (pp. 73-86), USA: Springer
Johnston, S. J. (1993). Traumatic stress reactions in the crew of the Herald of Free Enterprise, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 479-485), USA: Springer Science+Business Media, LLC
Kahn, A. P. (2006). The encyclopedia of stress and stress-related diseases, USA: Facts on File
Karr-Morse, R. & Wiley, M. S. (2012). Scare sick, USA: Basic Books
Kendall-Tackett, K. (2005). Trauma associated with perinatal events: Birth experience, prematurity, and childbearing loss, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 53-74), USA: Brunner-Routledge
Kessler, R. C., Galea, S., Jones, R. T. & Parker, H. A. (2006). Mental illness and suicidality after Hurricane Katrina, Bulletin World Health Organization, 84 (12), 930–939.
Kolk, B. A. (2007). The developmental impact of childhood trauma, In. Laurence J. Kırmayer, Robert Lemelson & Mark Barad (Eds.), Understanding Trauma (pp. 224-241), UK: Cambridge University Press
Kolk, B. A. (2007). The history of trauma in psychiatry, In. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane & Patricia A. Resick (Eds.) Handbook of PTSD: Science and Practice (pp. 19-36), USA: The Guilford Press
Kroll-Smith, J. S. & Couch, S. R. (1993). Technological hazards, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 79-91), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Kuban, C. & Steele, W. (2013). Working with grieving and traumatized children and adolescents, USA: John Wiley & Sons

Lundin, T., Mardberg, B. & Otto, U. (1993). Chernobyl: Nuclear threat as disaster, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 431-439), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Matsakis, A. (2004). In. Don R. Catherall (Ed.), Handbook of Stress, Trauma and the Family (pp. 15-32), USA: Brunner-Routledge

Maxwell, A. R. & Galea, S. (2009). Posttraumatic stress disorder after disasters, In. David J Nutt, Murray B Stein, Joseph Zohar (Eds.), Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management, and Treatment (pp. 176-187), UK: Informa

Mayer, E. A. (2007). Somatic manifestations of traumatic stress, In. Laurence J. Kırmayer, Robert Lemelson & Mark Barad (Eds.), Understanding Trauma (pp. 142-170), UK: Cambridge University Press

McCaughey,B. G., Hoffman, K. J. & Llewellyn, C. H. (1994). The human experience of earthquakes, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 136-153), UK: Cambridge University Press

McCoy, M. L. & Keen, S. M. (2014). Child abuse and neglect, USA: Psychology Press

Miller, M. W. & Harrington, K. M. (2011). Personality factors in resilience to traumatic stress, In. Steven M. Southwick, Brett T. Litz, Dennis Charney & Matthew J. Friedman (Eds.), Resilience and Mental Health (pp. 56-75), UK: Cambridge University Press

Mills, M. A., Edmondson, D. & Park, C. L. (2007). Trauma and stress response among hurricane katrina evacuees, American Journal of Public Health, Supplement 1 (97), 116-123.

Nader, K. (2008). Understanding and assessing trauma in children and adolescents, UK: Routledge

Nader, K. (2011). Evaluation and diagnosis of PTSD in children and adolescents, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 15-42), USA: John Wiley & Sons

Nash, W. P. (2007). Combat / operational stress adaptations and injuries, In. Charles R. Figley & William P. Nash (Eds.), Combat Stress Injury: Theory, Research, and Management (pp. 33-64), USA: Routledge

Nash, W. P. (2007). The stressors of war, In. Charles R. Figley & William P. Nash (Eds.), Combat Stress Injury: Theory, Research, and Management (pp. 11-32), USA: Routledge

Naturale, A. & Pulido, M. L. (2012). Helping the helpers: Ameliorating secondary traumatic stress in disaster workers, In. Julie L. Framingham & Martell L. Teasley (Eds.), Behavioral Health Response to Disasters (pp. 189-208), UK: CRC Press

Neria, Y., Gross, R. & Marshall, R. D. (2006). Mental health in the wake of terrorism: Making sense of mass casualty trauma, In. Yuval Neria, Raz Gross & Randall D. Marshall (Eds.), 9/11: Mental Health in the Wake of Terrorist Attacks (pp. 3-16), UK: Cambridge University Press

O'Leary, V. E. & Bhaju, J. (2006). Resilience and empowerment, In. J. Worell & C. D. Goodheart (Eds.), Handbook of Girls' and Women's Psychological Health (pp. 157-165), UK: Oxford

Okawa, J. B. & Hauss, R. B. (2007). The trauma of politically motivated torture , In. Elizabeth K. Carll (Ed.), Trauma Psychology: Issues in Violence, Disaster, Health, and Illness Vol. 1. (pp. 33-61), UK: Praeger

Ortiz, S. D. (2001). The survivors' perspective: Voices from the center, In. Ellen T. Gerrity, Terence M. Keane & Farris Turna (Eds.), The Mental Health Consequences of Torture (pp. 13-34), USA: Springer Science+ Business Media

Parkes, C. M. (1997). Normal and abnormal responses to stress – a developmental approach, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 10-18), UK: The Royal College of Psychiatrists

Raja, S. (2012). Overcoming trauma and PTSD, USA: New Harbinger Publications, Inc.

Reder, P. & Duncan, S. (2000). Abuse the and now, In. P. Reder, M McClure & A. Jolley (Eds.), Family Matters, (pp. 39-56), UK: Routledge

Renzetti, C. M. & Edleson, J. L. (2008). Encyclopedia of interpersonal violence, USA: Sage

Reyes, G., & Elhai, J. D. & Ford, J. D. (2008). The encyclopedia of psychological trauma, USA: John Wiley & Sons

Rhodes, J., Chan, C., Paxson, C., Rouse, C. E., Waters, M., Fussell, E. (2010). The impact of hurricane katrina on the mental and physical health of low-income parents in New Orleans, American Journal of Orthopsychiatry, 80 (2), 237–247.

Roberts, C. A. (2011). Coping with post-traumatic stress disorder a guide for families, USA: McFarland & Company, Inc., Publishers 2011

Rosen, M. (2003). Understanding post-traumatic stress disorder, USA: Chelsea House Publishers

Rosenbloom, D. & Williams, M. B. (2010). Life after trauma, USA: The Guilford Press

Rymaszewska, J. & Philpot, T. (2006). Reaching the vulnerable child, UK: Jessica Kingsley Publishers

Rysberg, J. A. (2005). Stress and trauma in the lives of middle-aged and old women, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 75-100), USA: Brunner-Routledge

Sachs-Ericsson, N., Cromer, N., Hernandez, A. & Kendall-Tackett, K. (2009). The association between childhood abuse, health and pain-related problems, and the role of psychiatric disorders and current life stress, In. Victoria L. Banyard, Valerie J. Edwards & Kathleen A. Kendall-Tackett (Eds.), Trauma and Physical Health: Understanding the Effects of Extreme Stress and of Psychological Harm (pp. 5-36), UK: Routledge

Sanchez-Hucles, J. & Gamble, K. (2006). Trauma in the lives of girls and women, In. J. Worell & C. D. Goodheart (Eds.), Handbook of Girls' and Women's Psychological Health (pp. 103-112), UK: Oxford

Sanchez-Hucles, J. & Hudgins, P. (2001). Trauma across diverse settings, In. J. Worell (Ed.), Encyclopedia of Women and Gender (pp. 1151-1168), USA: Academic Press

Sanderson, C. (2010). Introduction to counselling survivors of interpersonal trauma, UK: Jessica Kingsley Publishers

Santucci, P. (2012). Mental health outcomes of disasters and terrorism, In. Julie L. Framingham & Martell L. Teasley (Eds.), Behavioral Health Response to Disasters (pp. 115-142), UK: CRC Press

Scott, K. & Eliav, J. (2005). Relational stress and trauma in the lives of girls and teens, In. K. Kendall-Tackett (Ed.), The Handbook of Women, Stress, and Trauma (pp. 9-32), USA: Brunner-Routledge

Scott, M. J. & Stradling, S. G. (2006). Counselling for Post-traumatic Stress Disorder, USA: Sage Publications

Scurfield, R. M. (2006). War Trauma: Lessons unlearned, from Vietnam to Iraq, USA: Algora Publishing

Seedat, S. (2009). Traumatic stress disorders in children, In. David J Nutt, Murray B Stein, Joseph Zohar (Eds.), Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management, and Treatment (pp. 147-162), UK: Informa

Shalev, A. Y. (2009). Posttraumatic stress disorder: Diagnosis, history, and longitudinal course, In. David J Nutt, Murray B Stein, Joseph Zohar (Eds.), Posttraumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management, and Treatment (pp. 1-11), UK: Informa

Siegel D. J. (1997). Memory and trauma, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 44-53), UK: The Royal College of Psychiatrists

Silver, R. C., Holman, E. A., McIntosh, D. N., Poulin, M., Gil-Rivas, V. & Pizarro, J. (2006). Coping with a national trauma: A nationwide longitudinal study of responses to the terrorist attacks of September 11, In. Yuval Neria, Raz

Gross & Randall D. Marshall (Eds.), 9/11: Mental Health in the Wake of Terrorist Attacks (pp. 45-70), UK: Cambridge University Press

Singh, A. A. & Sikes A. (2011). Understanding child sexual abuse: Prevalence, multicultural considerations, and life span effects, In. Thema Bryant-Davis (Ed.), Surviving Sexual Violence A Guide to Recovery and Empowerment (pp. 77-89), USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Skodol, A. E. (2010). The resilient personality, In. John W. Reich, Alex J. Zautra & John Stuart Hall (Eds.), Handbook of Adult Resilience (pp. 112-124), USA: The Guilford Press

Slone, L. B. & Friedman, M. J. (2008). After the war zone: A practical guide for returning troops and their families, USA: Da Capo Press

Smith, E. M. & North, C. S. (1993). Posttraumatic stress disorder in natural disasters and technological accidents, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 405-419), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Somer, E. (2011). Dissociation in traumatized children and adolescents, In. Vittoria Ardino (Ed.) Post-Traumatic Syndromes in Childhood and Adolescence: A Handbook of Research and Practice (pp. 157-176), USA: John Wiley & Sons

Stephen, J., Ruth, W. & William, Y. (1997). Understanding post-traumatic stress: A psychosocial perspective on PTSD and treatment, USA: John Wiley & Sons

Stewart, M. & Hodgkinson, P. (1994). Post-traumatic stress reactions in the professional, In. R. Watts & D. J. L. Horne (Eds.), Coping with Trauma (pp. 53-72), Australia: Australian Academic Press

Tin, L. G. (2003). The dictionary of homophobia: A global history of gay & lesbian experience, Fransa: Presses Universitaires de France

Tramontin, M. & Halpern, J. (2007). The psychological aftermath of terrorism: The 2001 World Trade Center Attack, In. Elizabeth K. Carll (Ed.), Trauma Psychology: Issues in Violence, Disaster, Health, and Illness Vol. 1. (pp. 1-32), UK: Praeger

Ursano, R. J., Fullerton, C. S. & McCaughey, B. G. (1994). Trauma and disaster, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 3-30), UK: Cambridge University Press

Vesti, P. & Kastrup, M. (1997). Treatment of torture survivors: Psychosocial and somatic aspects, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 339-361), USA: Springer Science+Business Media

Wastell, C. (2005). Understanding trauma and emotion: Dealing with trauma using an emotion-focused approach, Australia: Allen & Unwin

Weathers, F. W, Litz, B. T. & Keane, T. M. (1997). Military trauma, In. John R. Freedy & and Stevan E. Hobfoll (Eds.), Traumatic Stress: From Theory to Practice (pp. 103-128), USA: Springer Science+Business Media

Weaver, A. J., Flannelly, L. T. & Preston, J. D. (). Counseling survivors of traumatic events: A handbook for pastors and other helping professionals, USA: Abington Press

Weemsa, C. F., Wattsa, S. E, Marseeb, M. A., Taylora, L. K., Costaa, N. M., Cannona, M. F. Carrionc, V. G. & Pinad, A. A. (2007). The psychosocial impact of Hurricane Katrina: Contextual differences in psychological symptoms, social support, and discrimination, Behaviour Research and Therapy, 45, 2295–2306.

Weisaeth, L. (1994). Psychological and psychiatric aspects of technological disasters, In. Robert J. Ursano, Brian G. McCaughey, Carol S. Fullerton (Eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos (pp. 72-102), UK: Cambridge University Press

Weisreth, L. & Eitinger, L. (1993). Posttraumatic stress phenomena, In. J. P. Wilson & B. Raphael (Eds.), International Handbook of Traumatic Stress Syndroms (pp. 69-77), USA: Springer Science+Business Media, LLC

Weiss, D. S. (2004). The Impact of Event Scale – Revised, In. J. P. Wilson & T. M. Keane (Eds.), Assessing Psychological Trauma and PTSD (pp. 168-189), USA: The Guilford Press

Wilson, J. P. (2004). PTSD and complex PTSD: Symptoms, syndromes, and Diagnoses, In. J. P. Wilson & T. M. Keane (Eds.), Assessing Psychological Trauma and PTSD (pp. 7-44), USA: The Guilford Press

Yule, W., Williams, R. & Joseph, S. (1997). The Herald of Free Enterprise disaster, In. Dora Black, Martin Newman, Jean Harris-Hendriks & Gillian Mezey (Eds.), Psychological Trauma: A Developmental Approach (pp. 97-98), UK: The Royal College of Psychiatrists

Zeitlin, H. (2000). Continuities of childhood disorders into adulthood, In. P. Reder, M McClure & A. Jolley (Eds.), Family Matters, (pp. 21-38), UK: Routledge

2. Basım

ERKEK KİMLİĞİNİN DEĞİŞE(MEYE)N HÂLLERİ

Editör: Huriye Kuruoğlu

NOBEL YAŞAM

ERKEK KİMLİĞİNİN DEĞİŞE(MEYE)N HÂLLERİ
2. Basım - Ocak 2016

Editör: Huriye Kuruoğlu

© 2016, Bu baskının bütün hakları NOBEL YAŞAM'a aittir.
'NOBEL YAŞAM' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Yayın Koordinatörü: Alper Tok
Redaksiyon: Sinem Kömürcü
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez

Baskı ve Cilt:

Yayın No.: 03
ISBN: 978-605-9746-02-1

Nobel Yaşam
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5 Kadıköy / İSTANBUL
Tel/Faks: +90 (216) 449 20 01 info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Yayınlarımızı;

Ana Basın, Alfa Basın, Emek Kitap, Atlas Kitap Dağıtım, D&R Mağazaları, Prefix, Final Pazarlama, Remzi Kitabevi dağıtım adreslerinde bulabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASIMA ÖN SÖZ ——— vii

ÖN SÖZ ——— ix

SUNUŞ ——— 1

CİNSEL SALDIRGANLIĞA İLİŞKİN MODERN MİTLER ——— 11

Sosyal Psikoloji Perspektifinden Tecavüz Olgusuna Yönelik Tutumlar ——— 19

Dünyadaki Adalet ve Adaletsizlik Yorumumuz: Adil Dünya İnancı Kuramı ——— 29

TÜRKİYE'DE ERKEK KİMLİĞİNİN OLUŞUMUNDA GÖZ ARDI EDİLEN ALAN: SPOR/FUTBOL ——— 43

Sporda/Futbolda Yaşanan Cinsiyet Ayrımcılığı İdeolojisi ——— 46

Türkiye'de Futbol-Medya ve Erkek Kimliği İlişkisi ——— 55

D. H. LAWRENCE'IN "AŞIK KADINLAR" ve "LADY CHATTERLEY'İN SEVGİLİSİ" ROMANLARINDA İSTİLACI ERİLLİK ——— 67

ERKEK DERGİLERİNDEKİ REKLAM FOTOĞRAFLARINDA (YENİDEN) ÜRETİLEN METROSEKSÜEL KİMLİK ——— 81

Tüketim Toplumunda Kimlik İnşası ve Reklam ——— 82

Araştırmanın Yöntem ve Bulguları ——— 91

Araştırma Verilerinin Genel Değerlendirmesi ——— 100

BEAU TRAVAIL (GÜZEL İŞ): DANS EDEN ANITSAL BEDEN ——— 105

İktidar-Beden İlişkisi ve Militer Erkek Kimliği ——— 108

Anıtsal Beden İmgesi ——— 111

Eylem Hâlindeki Anıtsal Beden ——— 113

Doğa ve Bedensel Özgürlük İlişkisi——115
Sonuç Yerine: Militer Bedene Karşı Dans Eden Beden ——117

GELENEKSEL TÜRK SİNEMASINDA ERKEĞİN DEĞİŞEN İMGESİ——121
Ataerkil Yapının Belirlediği 'Cinsiyet Rolleri' ——122
Toplumsal Yapı, Aile ve Kadın-Erkek İlişkileri——125
Sinemada Erkek Egemen Bakış Açısı——129
Toplumsal Bir Olgu Olarak Göç ——130
Türk Sinemasında Değişen Erkek İmgesi——135

TÜRK FİLMLERİNDE ERKEK KİMLİĞİNİ DESTEKLEYEN GİYİM KUŞAM KODLARI——145
Erkeklik Göstergesi Olarak Giysiler——149
Türk Filmlerinde Erkeklerin Giysileri——152
Türk Erkeği Modayı Takip Ediyor ——152
Türk Erkeği Giysileri ile Toplumsal Konumunu Yansıtıyor——157
Filmlerde Türk Erkeğinin Değişmez Aksesuarı: Tespih——160

"İYİ ADAM-KÖTÜ ADAM": SON DÖNEM TÜRK SİNEMASINDA ERKEK KARAKTER VE STEREOTİPLEŞME——167

FİLMLER——187

TÜRK SİNEMASINDA HEGEMONİK ERKEKLİKTEN ERKEKLİK KRİZİNE: YAZI-TURA VE ERKEKLİK BUNALIMININ SINIRLARI——191
İktidarın Taşıyıcısı ve Kurbanı Olarak "Erkeklik"——194
Erkek Kimliğinin Sinemadaki Görünümleri ——199
Bulgular ve Yorum: Yazı Tura ve "Erkeklik Krizi"nin Sınırları——207

DEĞİŞEN TOPLUMLAR, DEĞİŞEN ERKEKLİKLER, BENZER İMGELER: NAZİ ALMANYASI'NDAN HOLLYWOOD'A ERİL TEMSİLLER——221
Faşizm——222
Sıradan Faşizm ve Günümüzdeki Görünümleri——232
Faşist Estetik ve Sinema ——234
Yeni Amerikan Sağı ve Hollywood ——236

YAZARLAR HAKKINDA——251
Huriye Kuruoğlu——251
Canan Uluyağcı ——251

Zühal Çetin Özkan ——— 252
Gülgün Meşe ——— 252
Nevin Yıldırım Koyuncu ——— 253
Ahmet Talimciler ——— 253
Lale Kabadayı ——— 254
Nesrin Kula Demir ——— 254
Aslı Karamollaoğlu Favaro ——— 255
Ahmet Oktan ——— 255
Mehmet Oğulcan Turan ——— 256
Güliz Gülçin Güzelgün ——— 256

KAYNAKÇA

Atay T. (2004). "'Erkeklik' En Çok Erkeği Ezer!", Toplum ve Bilim (Erkeklik Özel Sayısı)

Güz 2004. s. 8-30. Foucault, M. (1993). Cinselliğin Tarihi, Afa Yayınları, İstanbul

Seagall, L. (1995). Ağır Çekim, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Üşür, S. S (2004) "Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi", Doğu-Batı Dergisi, Kasım 2004

Geçtan, E. (2008). İnsan Olmak, Metis Yayınları, İstanbul

KAYNAKÇA

Abrams, D., Viki, G. T., Masser, B., & Bohner, G. (2003). Perceptions of stranger and acquaintance rape: The role of benevolent and hostile sexism in victim blame and rape proclivity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 111-125.

Anderson, K. B., Cooper, H., & Okamura, L. (1997). Individual differences and attitudes toward rape: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 295-315.

Aslan, M. (2003). *Irza geçme suçu nedeniyle Türkiye cezaevlerinde bulunan mahkumların profili.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

Atman, Ü. C. (2003). Kadına yönelik şiddet; cinsel taciz/ırza geçme. *Sted Dergisi*, 12(9), 333-335.

Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bohner, G., Weisbord, C., Raymond, P., Barzvi, A., & Schwarz, N. (1993). Salience of rape affects self-esteem: The moderating role of gender and rape myth acceptance. *European Journal of Personality*, 23, 561-579.

Bohner, G., Siebler, F., & Schmelcher, J. (2006). Social norms and the likelihood of raping: Perceived rape myth acceptance of others affects men's rape proclivity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 286-297.

Bolak, H. (2000, Kasım). Cinselliği toplumsal bağlamda anlamak: Sosyal-psikolojik açılımlar. Sözlü Bildiri. Cinsel Eğitim Tedavi Araştırma Derneği (CETAD) Günleri-II, İstanbul.

Burt, M. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 217-230.

Brownmiller, S. (1984). *Cinsel Zorbalık*. (S. Öncü, Çev.). İstanbul: Cep Kitapları. (Orijinal basım tarihi: 1975.)

Cowan, G. (2000). Women's hostility toward women and rape and sexual harassment myths. *Violence Against Women*, 6, 238-246.

Çoklar, I. (2007). *Tecavüz ve kadına yönelik cinsel şiddetin meşrulaştırılması.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dalbert, C. (1999). The world is more just for me than generally: About the personal belief in a just world scale's validity. *Social Justice Research*, 12, 79-98.

Dalbert, C., & Yamauchi, L. (1994). Belief in a just world and attitudes toward immigrants and foreign workers: A cultural comparison between Hawaii and Germany. *Journal of Applied Social Psychology*, 24, 1612-1626.

Drout, C. E. & Gaertner, S. L. (1994). Gender differences in reactions to female victiMS *Social Behavior and Personality*, 22, 267-278.

Feild, H. (1978). Attitudes toward rape: A comparitive analysis of police, rapists, crisis counselors, and citizens. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 156-179.

Foley, L. A., & Pigott, M. A. (2000). Belief in a just world and jury decisions in a civil rape trial. *Journal of Applied Social Psychology*, 30, 935-951.

Gannon, T. A., Collie, R. M., Ward, T., & Thakker, J. (2008). Rape: Psychopathology, theory and treatment. *Clinical Psychology Review*, (in press).

George, W. H., & Martinez, L. J. (2002). Victim blaming in rape: Effects of victim and perpetrator race, type of rape, and participant racism. *Psychology of Women Quarterly,* 26, 110-119.

Gerger, H., Kley, H., Bohner, G., & Siebler, F. (2007). The acceptance of modern myths about sexual aggression scale: Development and validation in German and English. *Aggressive Behavior*, 33, 1-19.

Godenzi, A. (1992). *Cinsel Şiddet: Yaşayanların ve Yaşatanların Anlatımlarıyla.* (S. Kurucan, Y. Coşar, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi: 1989.)

Gölge, Z. B. (2005). Cinsel Travma Sonrası Oluşan Ruhsal Sorunlar. *Türk-Nöro Psikiyatri Arşivi Dergisi,* 42(1-4), 19-28.

Gölge, Z. B. (1997). *Irza geçme kavramına karşı ilgili meslek gruplarının yaklaşımları ve üşünceleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

Gölge, Z. B., Yavuz, M. F., Müderrisoğlu, S., & Yavuz, MS (2003). Turkish university students' attitudes toward rape. *Sex Roles,* 49, 653-661.

Göregenli, M. (2005). *Şiddet, Kötü Muamele ve İşkenceye İlişkin Değerlendirmeler, Tutumlar ve Deneyimler: Diyarbakır Araştırması*. Diyarbakır Barosu Herkes İçin Adalet Projesi, Ankara: Buluş Tasarım ve Matbaacılık.

Hafer, C. L., & Bégue, L. (2005). Experimental research on just-world theory: Problems, developments, and future challenges. *Psychological Bulletin*, 131, 128-167.

Idisis, Y., Ben-David, S., & Ben-Nachum, E. (2007). Attribution of blame to victims among therapists and non-therapists. *Behavioral Science & The Law,* 25, 103-120.

Jones, C., & Aronson, E. (1973). Attribution of fault to a rape victim as a function of respectability of the victim. *Journal of Personality and Social Psychology,* 26, 415-419.

Karabay, A. (1997). *Evlilikte ırza geçme.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

Karuza, Jr. J., & Carey, T. O. (1984). Relative preference and adaptiveness of behavioral blame for observers of rape victiMS *Journal of Personality*, 52, 249-260.

Kızılkaya, H. (2005). *Anasoyluluktan Günümüze Kadın*. İzmir: İlya Yayınevi.

Kleinke, C. L., & Meyer, C. (1990). Evaluation of rape victim by men and women with high and low belief in a just world. *Psychology of women Quarterly*, 14, 343-353.

Koss, M. P., & Harvey, M. R. (1991). *The rape victim: Clinical and community interventions* (2nd ed.). Newbury Park, CA: SAGE.

Krahé, B. (2000). Sexual scripts and heterosexual aggression. In T. Eckes & H. M. Trautner (Ed.), *The developmental social psychology of gender* (pp. 273-292). London: Lawrence Erlbaum Associates.

Krahé, B. (1991). Social psychological issues in the study of rape. *European Review of Social Psychology*, 2, 279-309.

Lambert, A. J., & Raichle, K. (2000). The role of political ideology in mediating judgments of blame in rape victims and their assailants: a test of the just world, personal responsibility, and legitimization hypotheses. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 853-863.

Lerner, M. J. (1965). Evaluation of performance as a function of performer's reward and attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 355-360.

Lerner, M. J. (b.t.). Just world belief. *Just World Belief,* 425-427.

Lerner, M. J. (1980). *The Belief in a Just World: A Fundemental Delusion*. New York: Plenum.

Lerner, M. J. & Miller, D. T. (1978). Just world research and the attribution process: Looking back and ahead. *Psychological Bulletin*, 85, 1030-1051.

Lipkus, I. M., Dalbert, C., & Siegler, I. C. (1996). The importance of distinguishing the belief in a just world gor self versus others: Implications for psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 666-677.

Lipkus, I. M., & Siegler, I. C. (1993). The belief in a just world and perceptions of discrimination. *Journal of Psychology*, 127, 465-474.

Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1995). Attitudinal antecedents of rape myth acceptance: A theoretical and empirical reexamination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 704-711.

Maes, J., & Kals, E. (2002). Justice beliefs in school: Distinguishing ultimate and immanent justice. *Social Justice Research*, 15, 227-244.

Payne, D., L., Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1999). Rape myth acceptance: Exploration of its structure and its measurement using the Illinois rape myth acceptance scale. *Journal of Research in Personality,* 33, 27-68.

Rye, B. J., Geatrix, S. A., & Enright, C. S. (2006). The case of the guilty victim: The effects of gender of victim and gender of perpetrator on attributions of blame and responsibility. *Sex Roles,* 54, 639-649.

Sakallı-Uğurlu, N., Yalçın, Z. S., & Glick, P. (2007). Ambivalent sexism, belief in a just world, and empathy as predictors of Turkish students' attitudes toward rape victiMS *Sex Roles.*

Sarkar, N. N., & Sarkar, R. (2005). Sexual assault on woman: Its impact on her life and living in society. *Sexual and Relationship Therapy*, 20, 407-419.

Scully, D. (1994). *Tecavüz: Cinsel Şiddeti Anlamak*. (Ş. Tekelli, L. Aypak, Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık. (Orijinal basım tarihi 1990.)

Serin, N. (2001). *Eğitim düzeyi ve cinsiyet ile kurbanın durum ve uyruğunun tecavüze ilişkin algılar üzerindeki etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi.

Sinclair, H. C., & Bourne, L. E. (1998). Cycle of blame or just world. effects of legal verdicts on gender patterns in rape-myth acceptance and victim empathy. *Psychology of women Quarterly,* 22, 575-588.

Sims, C. M., Noel, N. E., & Maisto, S. A. (2007). Rape blame as a function of alcohol presence and resistance type. *Addictive Behaviors*, 32, 2766-2775.

Solmuş, T. (1997). *Eğitim düzeyinin, cinsiyetin, giyim tarzının ve sosyal statünün tecavüze ilişkin algılar üzerindeki etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Solak, N. (2008). *Yoksulluğa ve yoksullara ilişkin değerlendirmelerin sistemin meşrulaştırılması kuramından hareketle incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Subaşı, N. ve Akın, A. (b.t). Kadına yönelik şiddet: Nedenleri ve sonuçları. 6 Nisan 2008, http: //www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf.

Uluslararası Af Örgütü (2004). Her şey elimizde: Kadına yönelik şiddete son. 15 Şubat 2008, http: //www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?option=com_content&view=article&id=244&Itemid=80.

Uluslararası Af Örgütü (2006). UAÖ 2006 Yıllık Rapor: Türkiye. 15 Şubat 2008, http: //www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?option=com_content& view=article&id=518.

Uluslararası Af Örgütü (2007). UAÖ 2007 Raporu Türkiye Hakkında. 15 Şubat 2008, http: //www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?option=com_content& view=article&id=598.

Walker, W. D., Rowe, R. C., & Quinsey, V. L. (1993). Authoritarianism and sexual aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1036-1045.

Workman, J. E., & Freeburg, E. W. (1999). An examination of date rape, victim dress, and perceiver variables within the context of attribution theory. *Sex Roles*, 41, 261-277.

World Health Organization (1996, February). *Violence Against Women*. Geneva: WHO.

World Health Organization (2002*a*). *World Report on Violence and Health*. Geneva: WHO. 1 Mayıs 2008, http: //www5.who.int/violence_injury_prevention/download.cfm?id=0000000582.

World Health Organization (2003). *Guidelines for Medico-legal Care for victims of sexual violence*. Geneva: WHO. 1 Mayıs 2008, http: //whqlibdoc.who.int/publications/2004/924154628X.pdf.

Yalçın, Z. S. (2006). *Effects of ambivalent sexism, locus of control, empathy, and belief in a just world on attitudes toward rape victims.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KAYNAKÇA

Abanazır, C. (2006). "Sadece Bir Oyun mu?", Felsefe Yazın, No: 6, ss. 20-25.

Akın, Y. (2004). Yavuz ve Gürbüz Evlatlar, İletişim Yayınları, İstanbul.

Arslanoğlu, K. (2005) Futbolun Psikiyatrisi, İstanbul: İthaki Yayınları.

Bora, T. (2004). "Medya ve Hayatın Bir Sorunu: Aşırı Futbol", Nokta Dergisi, sayı: 39, s. 12.

Bora, T. (2008, Mayıs 20) "Futbolun Erkekliği: Beşlik Yeme Kaygısı", Radikal Gazetesi. 4238,19.

Bingölçe, F. (2005). Futbol Argosu Sözlüğü, Ankara: Alt-Üst Yayınları.

Clarke, A. & Clarke, J. (1985). Highlights and Action Replays: Ideology, Sport and Media. Jennifer Hargreaves (Der.) Sport, Culture and Ideology. (ss. 62-87). London: Routledge.

Fişek, K. (1985). 100 Soruda Türkiye Spor Tarihi, İstanbul: Gerçek Yayınları.

Gökalp, E. (2005). "Medya ve Spor ya da Spor/Futbol Medyası", Toplum ve Bilim, Sayı: 103, ss. 121-137.

Hoberman, J. (1984). Sport and Political Ideology, London : Heinemann Educational Books.

Kancı, T. (2008). Cumhuriyetin İlk Yıllarından Bugünlere Ders Kitaplarında Kadınlık ve Erkeklik Kurguları. Nil Mutluer(Der.) Cinsiyet Halleri.(ss. 88-102) İstanbul: Varlık Yayınları.

Koca, C. & Bulgu, N.(2005). "Spor ve Toplumsal Cinsiyet", Toplum ve Bilim, Sayı: 103, ss. 163-184.

Kurt, M., Atayman,V., Kurultay,T.(1997). Modern Sporun Dünü ve Bugünü, İstanbul, Sorun Yayınları.

Mağden, P. (2008, Nisan 12) "Bir Erkeklik Aleti Olarak Argo", Radikal Gazetesi. 4200, 24.

Rowe, D. (1996). Popüler Kültürler: Rock ve Sporda Haz Politikası, Çev: Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Selek, P. (2008). "Akıllı Ol…. ", Nil Mutluer (Der.) Cinsiyet Halleri.(ss. 220-231) İstanbul, Varlık Yayınları.

Talimciler, A., Önen, E., Şen, H. (2007). Taraftarlık, Fanatizm ve Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Karşıyaka ve Göztepe Örneği, E.Ü. Bilimsel Araştırma Proje No: 2003 EDB 008, İzmir: Yayınlanmamış Proje.

Tüzer, A. (1999). "İnsan Spor ve Din", Düşünen Siyaset Dergisi, sayı: 1, ss. 127-130.

Vassaf, G.(1995). Cehenneme Övgü, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KAYNAKÇA

Boscagli, M. (1992) A Moving Story: Masculine Tears and the Humanity of Televised Emotions. *Discourse,* 15.2, 64-79.

Johnson, A. G. (1997). *The Gender Knot*. Philadelphia: Temple University Press.

Koh, J. (2002). D. H. Lawrence's World Vision of Cultural Regeneration in Lady Chatterley's Lover. *The Midwest Quarterly*, 43.2, 189-206.

Lawrence, D. H. & Harrison, J. R. (2000). The Flesh and The Word: The Evolution of a Metaphysic in the Early Work of D. H. Lawrence. *Studies in the Novel,* 32.1, 29-49.

Lawrence, D. H. (2003). *Âşık Kadınlar*. Nihal Yeğinobalı (Çeviren). İstanbul: Engin Yayıncılık. (Orijinal kitabın basım yılı 1921)

_____. (1968). *Lady Chatterley'in Sevgilisi*. Akşit Göktürk (Çeviren). İstanbul: Kök Yayınları.

_____. (1983). *Lady Chatterley's Lover*. London: Bantam Books.

Millett, K. (1973). *Cinsel Politika*. Seçkin Selvi (Çeviren). İstanbul: Payel Yayınevi.

Przybylowicz, D. (1985). D. H. Lawrence's The Plumed Serpent: The Dialectic of Ideology and Utopia. *boundary 2*, 13, 289-318.

Rieser, K. (2002). Feminized Men or Non-hegemonic Masculinity. Therese Steffen (Derleyen), *Masculinities-Maskulinitäten: Mythos-Realität-Repräsentation-Rollendruck*. (ss.77-91). Stuttgart: J. B. Metzler.

Rowe, K. (1995). Melodrama and Men in Post-Classical Romantic Comedy. Pat Kirkham & Janet Thumim (Editör), *Me Jane: Masculinity, Movies and Women*. (ss.184-193). New York: Palgrave Macmillan.

Sanchez-Vizcaino, M. J. L. (2008). The Waters of the Mind: Rhetorical Patterns of Fluidity in Woolf, William James, Bergson and Freud. *PsyArt: An Online Journal for the Psychological Study of the Arts.* Mayıs 21, 2008, http: //www.clas.ufl.edu/ipsa/lournal/2007_lopez01.shtml

Scherr, A. (1999). The 'Iceman' Cometh: Diderot, Herder, and D. H. Lawrence View the African Ideal. *Midwest Quarterly*, 40.3, 316-333.

Urgan, M. (1997). D. *H. Lawrence: İnceleme*. İstanbul: YKY.

KAYNAKÇA

Baudrillard, Jean (1997). *Tüketim Toplumu*. Çev.: Hazal Deliceçaylı-Funda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Berger, John (1995). *Görme Biçimleri*. Çev.: Yurdanur Salman. İstanbul: Metis Yayınları.

Crane, Diana (2003). *Moda ve Gündemleri, Giyimde Sınıf Cinsiyet ve Kimlik.* Çev.: Özge Çelik. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

Ergüven, Mehmet (1998). *Görmece.* İstanbul: Metis Yayınları.

Grossberg, Lawrence (1996). "Identity and Culturel Studies: Is That All There Is." *Questions of Culteral Identity*. edit.: Stuart Hall, Paul du Gay. London & New Delhi: Sage Publications. 87-107.

Haug, Wolfgang Fritz (1997). *Meta Estetiğinin Eleştirisi, Kapitalist Toplumlarda Görüntü, Cinsellik ve Reklam.* Çev.: Ayşe Gül. İstanbul: Spartaküs Yayınları.

Kardeşoğlu, Sema (2004). *Metroseksüel Erkekler*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Kellner, Douglas (2004). "Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası", Çev.: Gülcan Seçkin. *Doğu Batı: Popüler Kültür*. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 15: 187-219.

Kozanoğlu, Can (1993). *Cilalı İmaj Devri.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Moris, Desmond (1992). *İnsanat Bahçesi*. Çev.: Nuran Yavuz. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Simpson, Mark (2005). "Meet the metroseksuel." *http: //www.salon.com/ent/feature/2002/07/22/metrosexual/index2.html*. 25. 04.2005.

Storey, John (2000). *Popüler Kültür Çalışmaları Kuram ve Metotlar.* Çev.: Koray Karaşahin. İstanbul: Babil Yayınları.

Wernick, Andrew (1996). *Promosyon Kültürü, Reklam, İdeoloji ve Sembolik Anlam.* Çev: Osman Akınhay. Ankara: Bilim-Sanat Yayınları.

Williamson, Judith (2001). *Reklamların Dili*. Çev.: Ahmet Fethi. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Wilson, Tony (1995). *Wacthing Television Hermeneutics-Reception and Popular Culture*. Cambridge: Polity Press.

Akşam Gazetesi (2004). "Bakımlı Erkeği Benimsedik". *http: //www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2004/01/22/magazin/magazinprn7.html*. 22.01.2004. Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük, *http: //tdk.or.tr/sözlük.html*, 25.04.2005.

Şubat 2005, *FHM, Boxer ve Esquire*

Mart 2005, *FHM, Boxer ve Esquire*

Nisan 2005, *FHM, Boxer ve Esquire*

Mayıs 2005, *FHM, Boxer ve Esquire*

KAYNAKÇA

Abisel, N. (1999). Popüler Sinema ve Türler. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Atayman,V. (2004). Postmodern Kurtarıcılar. İstanbul: Don Kişot Yayınları.

Baudrillard, J. (2002). Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm. Çev.: Oğuz Adanır, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

Çabuklu, Y. (2004). Toplumsalın Sınırında Beden. İstanbul: Kanat Kitap.

Harvey, D. (1997). Postmodernliğin Durumu. Çev.: Sungur Savran, İstanbul, Metis Yayınları

Megill, A. (1998). Aşırılığın Peygamberleri. Çev.: Tuncay Birkan, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Orr, J. (1997). Sinema ve Modernlik. Çev.: Ayşegül Bahçıvan, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları/Ark.

Pacteau, F. C. Güzellik Semptomu. Banu Erol, Ayrıntı Yayınevi, 1994, İstanbul

Segal, L. (1992). Ağır Çekim-Değişen Erkeklikler/Değişen Erkekler. Çev.: Volkan Ersoy, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Sontag, S. (2002, Güz). Büyüleyen Faşizm. Çev.: Ertan Yılmaz. Sinemasal. 3-1

KAYNAKÇA

Alemdaroğlu, Demirtaş. (2004). Toplum ve Bilim, Birikim Yayıncılık, İstanbul

Abisel, N. (2000). Yeşilçam Filmlerinde Kadının Temsilinde Kadına Yönelik Şiddet, TV Kadın ve Şiddet, KIV Yayınları, Ankara

Abisel, N. (1994). Türk Sineması Üzerine Yazılar. İmge Kitabevi, İstanbul

Atay, T. (2004). Erkeklik En Çok Erkeği Ezer. Toplum ve Bilim, Birikim Yayıncılık, İstanbul

Çabuklu, Y. (2004) Toplumsalın Sınırında Beden, Kanat Yayınları, İstanbul

Connell, R. W. (2001) Studying men and masculinity, Resources for feminist research fall-winter

Connell, R. W. (2002) Gender, Polity Press Cambridge Çev.: Cem Soydemir, İstanbul

Döne (1998). Cinsiyetlerin Kurgusu ve Kadına Yönelen Şiddet, Ütopia Mevsimlik Hayat Bilgisi Kitabı 4, Piya-Zed Yayınları, İstanbul

Elmacı, T. (2006) Son Dönem Türk Sineması'nda Kentli Kimlik Bağlamında Ötekinin Sunumu, Yayınlanmamış Y. L Tezi, İzmir

Erdoğan, T. (2004) "Cinsiyete Özgü inanış Sisteminin Kültürel Yerleşiminde Türk Atasözlerinin Rolü", Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Seminer Bildiri Metinleri Yeditepe Üni. G. S. F. Cilt 1, İstanbul

Esen, N. (1997) 'Türk Romanında Aile Kurumu 1870-1970 Boğaziçi Ü. Yayınları, İstanbul

Güler, A. (1992) "İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile Ve Unsurları, Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi", Cilt 1 T.C Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, Ankara

Gülseren, G. (2004) "1990'lı Yılların Türk Sinemasın'da Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolündeki Değişmeler", Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Seminer Bildiri Metinleri Yeditepe Üni.G.S.F Cilt 3, İstanbul

Hızal, E. (2004) "Carly Churcill'ın Oyunlarındaki Kadın İmgesinin Ataerkil Kapitalist Sistem İçindeki Yeri", Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Seminer Bildiri Metinleri Yeditepe Üni.G.S.F Cilt 3, İstanbul

Kalkan F. (1992) Sinema Toplumbilimi, Ajans Tümer, İzmir

Kaplan N. (2004) Aile Sineması Yılları, Es Yayınları, İstanbul

Kaplan M. (2005) Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3-Tip Tahlilleri, Dergah Yayınları, İstanbul

Merter F. (1996) 1950-1988 Yıllarında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler, TC. Başbakanlık Arş. Kurumu Bilim Serisi, İstanbul

Metz C. (1985) story/discource, not on two kinds of voyerism, California Press L.A

Nelmes J. (1996) An Introduction to Film Studies' Edited by, Routledge, London, Part 4, Representation of Gender and Sexuality Çev: Ertan Yılmaz

Oktan A. (2008) "Türk Sineması'nda Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları", Selçuk İletişim Dergisi, Konya

Öztürk R. (2000) Sinemada Kadın Olmak, Alan Yayınları,İstanbul

Real T. (2004) Erkekler Ağlamaz Çev: Z. Koltukçuoğlu, Kuraldışı Yayınları, İstanbul

Soykan F. (2004) "Cinsel Kimlik ve Türk Sinemasına Yansımaları" Kadın

Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Seminer Bildiri Metinleri Yeditepe Üni. G.S.F Cilt 3, İstanbul

Tunalı D. (2006) Batıdan Doğuya Hollywood'dan Yeşilçam'a Melodram, Aşina Kitaplar, Ankara

Prof. Dr Türkdoğan O (1992) Türk Ailesinin Genel Yapısı, Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi Cilt 1 T.C Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, Ankara

Töre E. (1992) Türk Ailesindeki Değişmenin Tiyatromuza Yansımaları, Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi Cilt 2 T.C Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, Ankara

Ulusay N. (2004) Günümüz Türk Sinemasında 'Erkek Filmleri'nin Yükselişi ve Erkeklik Krizi, Toplum ve Bilim, Birikim Yayıncılık, İstanbul

Uluyağcı C. (1993) Türk Sineması'nda Erkek Söylemi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Yağız N. (1994) Türk Sineması ve Zihniyet İlişkisi, Yayınlanmamış Y.L Tezi, İzmir

Yumul A. (2000) "Bitmemiş Bir Proje olarak Beden", Toplum ve Bilim Dergisİ Bahar 84

Yüksel A. (2001) Türkiyede Toplumsal Cinsiyet Kalıpları, Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler, Cilt 2 Bağlam Yayınları, İstanbul

KAYNAKÇA

Barthes, R (1987) "İnsan Gövdesi Üzerine" Çev: A. Benk, Yazı Nedir? Yayına Hazırlayan: E. Batur. İstanbul: Hil Yayınları

Büker, S (1992) Tenisten Sonra Sodasız Viski, Ankara: İmge Kitabevi

Büker, S (1996) " Erkeklik Araştırmaları Üzerine", Erkeklik Araştırmaları Üzerine ve Türk Sinemasında Erkek Söylemi, S. Büker ve C. Uluyağcı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Perşembe Sohbetleri Dizisi: 11

Coward, R (1989) Kadınlık Arzuları. Çev: N. Sirman. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Davis, F (1997) Moda, Kültür ve Kimlik. Çev: Ö. Arıkan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Güngör, N (1990) "Osmanlı Erkeğinin Simgesi: Tespih", Cumhuriyet Dergi, (217) 6. Mayıs. 1990

Gürbilek, N (1993) Vitrinde Yaşamak, İstanbul: Metis Yayınları

İzgören, A.Ş (2006) Dikkat Vücudunuz Konuşuyor. İstanbul: Elma Yayınları.

Kandiyoti, D (1998) "Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar", Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik. S. Bozdoğan - R. Kasaba (ed).İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kaşıkçı, E (2006) İmaj, İletişim & Beden Dili. İstanbul: Hayat Yayınları

Malandro A.L,Barker L,Barker D.A (1989) Nonverbal Communication. U.S.A: Mc Graw Hill.

Molcho, S (2000) Beden Dili. Çev: T.Batır, İstanbul: Gün Yayıncılık

Oktay. A (1982) " Blue – Jean Üzerine Çeşitlemeler", Cumhuriyet Gazetesi. 8. Eylül 1982

Onaran. O. & Büker S. & Bir A. A (1998) Eskişehir'de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ormanlar, Ç (1999) "Giyim Kuşam Modaları", 75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan Cumhuriyet Modaları, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Özmen, A (2000) Uygulamalı Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Scognamillo, G (1988) Türk Sinema Tarihi İkinci Cilt, 1960-1986. İstanbul: Metis Yayınları

Şener, E (1988) "Türk Sinemasında Tipler" Gergedan (Ekim-1988)

Yüksel, A (2003) " Müzik Videolarında Tasarlanmış İletiler: Giyim-Kuşam Kodları ve Mekan Tasarımları", Popüler Müzik Yazıları. İzmir: popüler Müzik Araştırmaları Derneği

Dergisi, (Cilt: 1, Sayı: 1 Bahar-Yaz).

Zielke, W (1993) Sözsüz Konuşma. Çev: E.Nermi. İstanbul: Say Yayınları

KAYNAKÇA

Arslan, U. T. (2005). *Bu kâbuslar neden Cemil? Yeşilçam'da erkeklik ve mazlumluk*. İstanbul: Metis Yayınları.

Berg, C. R. (2002). *Latino images in film-stereotypes, subversion,& resistance.* Austin: University of Texas Press.

Gürbilek, N. (2004).*Kötü çocuk Türk*. İstanbul: Metis Yayınları.

Hayward, S. (2000). *Cinema studies: The key concepts.* London and New York: Routledge.

Lippmann, W. (2003). *Public opinion.* University of Virginia American Studies Program 2003, Mayıs 28, 2008. http: //xroads.virginia.edu/~Hyper/Lippman/cover.html

Mansfield, H. J. (2006). *Manliness.* New Haven and London: Yale University Press. McGarty, C., Yzerbyt, V. Y.&

Spears, R. (2002). Social cultural and cognitive factors in stereotype formation.

Vincent Y. Yzerbyt (ed.). (ss.1-15) *Stereotypes as explanations the formation of meaningful beliefs about social groups*. Cambridge: Cambridge University Press.

KAYNAKÇA

Adorno T. (2003), Otoritaryen Kişilik Üstüne, Çev: Doğan Şahiner, Om Yayınları, İstanbul.

Arslan U. T. (2005), Bu Kabuslar Neden Cemil? Yeşilçam'da Erkeklik ve Mazlumluk, Metis Yayınları, İstanbul.

Atay T. (2004), "Erkeklik En Çok Erkeği Ezer", Toplum ve Bilim, 101: 11-31.

Baudrillard J. (1997), Tüketim Toplumu, Çev: H.Deliceçaylı ve F.Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Behçetoğulları P. (1993), "Kadının Adı Yok: Erkek Bakışı ve Otorite", A.Ü.BYYO Yıllık, 180-192.

Benhabib Ş. (1999), Modernizm, Evrensellik ve Birey, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bourdieu P. ve Wacqant L. J. D. (2003), Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar, Nazlı Çev: Ökten, İletişim Yayınları, İstanbul.

Cengiz K., Tol U. U. ve Küçükural Ö. (2004), "Hegemonik Erkekliğin Peşinden", Toplum ve Bilim, 101: 50-71.

Connell R. W. (1998), Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Cem Soydemir (çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Connell R. W. (2002), "Masculinities and men's health", B Baron (eds), Gender in Interaction. Perspectives on Femininity and Masculinity in Ethnography and Discourse, John Benjamins Publishing Company, Philadelphia.

Çabuklu Y. (2004), Toplumsalın Sınırında Beden, Kanat Yayınları, İstanbul.

Demez G. (2005), Değişen Erkek İmgesi: Kabadayıdan Sanal Delikanlıya, Babil Yayınları, İstanbul.

Erol N. (2001), "Kültürel Bir Kimlik Olarak Delikanlılığın Yükselişi", Doğu-Batı, Haziran 2001: 129-140.

Foucault M. (1993), Cinselliğin Tarihi-1, Hülya Tufan (çev.), AFA Yayınları, İstanbul.

Foucault M. (2003), İktidarın Gözü, Işık Ergüden (çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Frosh S. (1994), Sexual Difference : Masculinity and Psychoanalysis, GBR: Routledge, London.

Horrocks R. (1994), Masculinity in Crisis, St. Martin's Press, New York.

Işık E. (1998), Beden ve Toplum Kuramı, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Kassing L. R., Beesley D. ve Frey L. L. (2005), "Gender Role Conflict. Homophobia, Age, and Education as Predictors of Male Rape

Myth Acceptance", Journal of Mental Health Counseling, Vol. 27 No. 4: 311-328.

Levant R. F. and Richmond K. (2007), "A Review of Research on Masculinity Ideologies Using the Male Role Norms Inventory", Journal of Men's Studies, Vol. 15 No. 2: , 130-146.

Loo H. Vd. ve Reijen W. V. (2003), Modernleşmenin Paradoksları, Çev: Kadir Canatan, İnsan Yayınları, İstanbul.

Lyotard J. F. (1997), Postmodern Durum, Ahmet Çiğdem (çev.), Vadi Yayınları, Ankara. 2. Baskı.

MacMullan T. (2001), "What Is Male Embodiment?", N Tauna (eds), Revealing Male Bodies, Indiana University Pres, Bloomington.

Mulvey L. (1993), "Görsel Haz ve Anlatı Sineması", Nilgün Abisel (çev.), 25. Kare, 3: 18-24.

Onur H. ve Koyuncu B. (2004), "Hegemonik' Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler", Toplum ve Bilim, 101: 31-50.

Özden Z. (2004), Film Eleştirisi: Film Eleştirisinden Temel Yaklaşımlar ve Tür Filmi Eleştirisi, İmge Kitabevi, Ankara, 2. Baskı.

Pleck J. H. (1995), "The gender role strain paradigm: An update", R. F. Levant & W. S. Pollack (eds), A New Psychology of Men, Basic Boks, New York.

Real T. (2004), Erkekler Ağlamaz, Z. Koltukçuoğlu (çev.), Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.

Ryan M. ve Kellner D. (1997), Politik Kamera, Elif Özsayar (çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Segal L. (1992), "Yarışan Erkeklikler: Erkeklik-Erkek İdeali", Volkan Ersoy (çev.), Birikim, 35: 38-49.

Sökmen S. (2004), "Bu Sayıda…", Toplum ve Bilim, 101: 3-7.

Ulusay N. (2004), "Günümüz Türk Sinemasında 'Erkek Filmleri'nin Yükselişi ve Erkeklik Krizi", Toplum ve Bilim, 101: 144-162

Uluyağcı C. (1993), Türk Sinemasında Erkek Söylemi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Uluyağcı C. (2001), "Sinemada Erkek İmgesi: Farklı Sinemalarda Aynı Bakış", Kurgu, 18: 29-39.

Whannel G. (2002), Media Sport Stars : Masculinities and Moralities. Florence. KY, USA: Routledge

Yüksel N. A. (2001), Tarkan Yıldız Olgusu, Çiviyazıları, İstanbul.

KAYNAKÇA

Bora, T. (2006). *Medeniyet Kaybı*. İstanbul: Birikim Yayınları.

Clark, T. (2004). *Sanat ve propaganda*. Esin Hoşsucu (Çeviren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal kitabın basım yılı 1997)

Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsalın Sınırında Beden*. İstanbul: Kanat Kitap.

Domenach, J. M. (1995). *Politika ve propaganda*. Tahsin Yücel (Çeviren). İstanbul: Varlık Yayınları. (Orijinal kitabın basım yılı 1950)

Dowling, C. (1999). *Sindrella Kompleksi*. Selçuk Budak (Çeviren). Ankara: Öteki Yayınları. (Orijinal kitabın basım yılı 1990)

Dyer, R. (1996, Ekim-Aralık) Şimdi Bakma: Çıplak Erkek Posteri. Esra Biryıldız (Çeviren). *25. Kare Sinema Kültür Dergisi,* 17, 35-38.

Feitshans, B. (Yapımcı). & Cosmatos, G.P. (Yönetmen). (1985). *Rambo: İlk Kan-2*. (Sinemafilmi). ABD: TriStar Pictures.

Jeffords, S. (1993). *Can masculinity be terminated?*. Steven Cohen & Ina Rae Hark (Derleyen), *Screening the male*. (ss. 245-263). London: Routledge Yayınevi.

Nasio, J. D. (2006). *Psikanalizin yedi temel kavramı***.** Özge Erşen & Murat Erşen (Çeviren). Ankara: İmge Kitabevi. (1988)

Nunnari G., Canton M., Goldmann,B., Silver J. (Yapımcı). & Snyder, Z. (Yönetmen). (2007). *300 Spartalı*. (Sinema filmi). ABD: Warner Bros.

Reich, W. (2002). *Faşizmin kitle ruhu anlayışı*. Bertan Onaran (Çeviren). İstanbul: Payel Yayınevi. (Orijinal kitabın basım yılı 1933)

Riefenstahl, L. ve Hitler, A. (Yapımcı). & Riefenstahl, L. (Yönetmen). (1935). *İradenin Zaferi*. (Sinema filmi). Nazi Almanyası: Reichsparteitagsfilm.

Riefenstahl, L. (Yapımcı). & *Olimpiyat*. (Sinema filmi). Nazi Riefenstahl, L. (Yönetmen). (1938). Almanyası: Olympia-Film.

Ryan, M. & Kellner, D. (1997). *Politik Kamera*. Elif Özsayar (Çeviren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal kitabın basım yılı 1990)

Sarıca, M. & Aybay, R. (1962). *Faşizm*. İstanbul: İzlem Yayınevi.

Segal, L. (1992). *Ağır çekim değişen erkeklikler/değişen erkekler*. Volkan Ersoy (Çeviren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orjinal kitabın basım yılı 1990)

Severin, W. J. & James W. T. (1994). *İletişim kuramları, kökenleri, yöntemleri ve kitle iletişim araçlarında kullanımları*. Ali Atıf Bir & Serdar Seven (Çeviren). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. (Orjinal kitabın basım yılı 1988)

Sezal, İ. (1991). *Sosyal bilimlerde temel kavramlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sontag, S. (2002, Güz) Büyüleyen Faşizm. Ertan Yılmaz (Çeviren). *Sinemasal,* 7, 3-12.

Taşçıyan, A. (2007). Tarih Yazar, Film Bozar. Kasım 13, 2007, http: //sinema.milliyet.com.tr/Film.aspx?FilmNo=1608

Wood, R. (2002, Yaz) Faşizm ve Sinema. Ertan Yılmaz (Çeviren). *Sinemasal,* 6, 3-12.

5. Basım

Okul Öncesi Eğitimi
Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin

ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLK YARDIM

Editörler
Prof. Dr. Ümit DENİZ
Prof. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 440
Psikoloji - PDR No.: 15
ISBN: 978-605-133-342-7
© 5. Basım, Ekim 2017

Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin

ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLK YARDIM

Editörler: Prof. Dr. Ümit DENİZ
Prof. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER

© Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Deniz, Ümit., Önder, Ömer Rıfkı.
Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLK YARDIM
Ümit Deniz - Ömer Rıfkı Önder
5. Basım, IV+314 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-342-7
1. Çocuk Sağlığı 2. Çocuk Gelişimi 3. Anne Sağlığı 4. Bebek Bakımı 5. Çocuk Bakımı
6. İlk Yardım 7. Bağışıklama 8. Aile Planlaması 9. Bulaşıcı Hastalıklar

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE ÖNEMİ 1
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Prof. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi) 1

Bölüm 2: ÜREME SİSTEMİ ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ 11
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi) 11

Bölüm 3: GEBELİK VE DOĞUM 23
Dr. Derviş ÖZER (Sağlık Bakanlığı Kadın Doğum Doktoru)
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi) 23

Bölüm 4: AİLE PLANLAMASI, ÖNEMİ VE DOĞURGANLIĞIN DÜZENLENMESİ 41
Prof. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi) 41

Bölüm 5: YENİDOĞAN 71
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Derviş ÖZER (Sağlık Bakanlığı Kadın Doğum Doktoru) 71

Bölüm 6: BEBEK VE ÇOCUK BAKIMI 93
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Elif ÖZER (Sağlık Bakanlığı Aile Hekimi) 93

Bölüm 7: BEBEK VE ÇOCUK BESLENMESİ 109
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Elif ÖZER (Sağlık Bakanlığı Kadın Doğum Doktoru) 109

Bölüm 8: OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE BÜYÜME VE GELİŞME 129
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi) 129

Bölüm 9: ÇOCUK ENFEKSİYON HASTALIKLARI.....149
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Elif ÖZER (Sağlık Bakanlığı Aile Hekimi).....149

Bölüm 10 : BAĞIŞIKLAMA VE AŞILAR 177
Prof. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi).....177

Bölüm 11 : PARAZİTER ENFEKSİYONLAR.....191
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)
Dr. Elif ÖZER (Sağlık Bakanlığı Aile Hekimi).....191

Bölüm 12: CİNSEL YOLLA BULAŞAN ENFEKSİYONLAR(CYBE) VE HIV/AIDS.....203
Prof. Dr. Ömer Rıfkı ÖNDER (Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi)
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi).....203

Bölüm 13: İLK YARDIM.....217
Öğretmen Hatice ÖZTÜRK (Milli Eğitim Bakanlığı Keçiören Anadolu Sağlık Meslek Lisesi).....217

KAYNAKLAR 305

KAYNAKÇA

Adler, P., William, C. K. (2006). Parvovirüs enfeksiyonları (çev: Ahmet Soysal). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 429- 441.

Akın, A., Özvarış, Ş. B. (1997). "Ana Sağlığı ve Aile Planlaması", Halk Sağlığı Temel Bilgiler (edit. Münevver Bertan, Çağatay Güler). 2. baskı. Ankara: Güneş Kitabevi LTD. ŞTİ.

Akın, A., Özvarış, Ş. B. (2006). "Aşırı Doğurganlığın Anne ve Çocuk Sağlığına Etkileri", Halk sağlığı temel bilgiler (edit. Çağatay Güler, Levent Akın). 1.baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Akın, A., Özvarış, Ş. B. (2006). "Aile planlaması", Halk sağlığı temel bilgiler (edit. Çağatay Güler, Levent Akın). 1.baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Akın, A., Özvarış, Ş. B. (2006). "Kontrasepsiyon", Halk Sağlığı Temel Bilgiler (edit. Çağatay Güler, Levent Akın). 1.baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Akın, L., (2006). "Bağışıklama:Aşılamaya Bağlı Toplumsal Kazanımlar". Halk Sağlığı Temel Bilgiler. Edit: Çağatay Güler, Levent Akın. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Akın, L., (2006). "Bağışıklama:Aşı Uygulamaları". Halk Sağlığı Temel Bilgiler. (Edit: Çağatay Güler, Levent Akın). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Aksakoğlu, G., (1983). "Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş İlkeleri", Ankara: Hacettepe Üniversitesi-Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırıcı Yetiştirme Merkezi Yayını, No.3.

Altıntaş, K. (2002). Tıbbi Parazitoloji. İstanbul: Nobel.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş, Çimen, S. (2000). Çocuk gelişimi 1, (1. baskı). İstanbul: Ya-Pa, 129-136.

Arnon, S. S. (2008). Tetanos (clostridium tetani), Pediatri, cilt 1 (çev. edit. Teoman Akçay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 951-957.

Ateş, E. (2009). Modern bebek bakımı. İstanbul: Doğan Kitap.

Atıcı, A., Atıcı, Ş., Mert, E., Eskandari, M., Doruk, N., Demirsoy, O., Arpacı, T., Kaya, F. (2010). İlk Yardım Uygulayıcı Kitabı (3. Baskı). Adana: Nobel Kitabevi.

Aydın, K., Çaylan, R. (2001). Soğuk algınlığı, Genel Bilgiler Işığında Enfeksiyon Hastalıkları (edit. Ömrüm Uzun, Serhat Ünal). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, 161-166.

Aydın, O. (2003). Okul öncesi dönem çocuğunun gelişim özellikleri, Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (Yayına hazırlayan: Müzeyyen Sevinç). İstanbul; Morpa, 132-141.

Aydın, A., Gemici, H., Kılıç, G. (2009). İmmünolojik hastalıklar, Pediatri konu kitabı (edit. Ahmet Aydın). İstanbul: Tumer Danışmanlık-Yayıncılık, 603-623.

Aydın, A., Gemici, H., Kılıç, G. (2009). Yenidoğan Hastalıkları, Pediatri Konu Kitabı (edit. Ahmet Aydın). İstanbul: Tumer Danışmanlık-Yayıncılık, 557-601.

Aydın, A., Gemici, H., Kılıç, G. (2009). Solunum Hastalıkları, Pediatri Konu Kitabı (edit. Ahmet Aydın). İstanbul: Tumer Danışmanlık-Yayıncılık, 517-554.

Aydın, A., Gemici, H., Kılıç, G. (2009). Üriner Sistem Hastalıkları, Pediatri Konu Kitabı (edit. Ahmet Aydın). İstanbul: Tumer Danışmanlık-Yayıncılık, 483-514.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. ve Hoeksema, S. N. (1999). Psikolojik Gelişim, Psikolojiye Giriş (Çeviri: Yavuz Alogan), (12. baskı). Ankara: Arkadaş yayınları, 71-115.

Babacan, M. (1992). Bağırsak Parazit ve Parazitozları. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

Başkan. S., Bulut, B., "Bağışıklama El kitabı". Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.

Bayraktar, N., Şenol, S., Ünlü, H. & Bulut, H. (2001). Şoförler İçin İlkyardım Kurs Kitabı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu.

Baysal, A. (l988). Genel Beslenme Bilgisi, (4.baskı). Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, 36.

Bertan, M., Akın, L., (1997). "Bağışıklama". Halk Sağlığı Temel Bilgiler (Editör Münevver Bertan, Çağatay Güler). Ankara; Güneş Kitabevi.

Birlik, A. (2006). İlk Yardım, MEB Devlet Kitapları (1. Baskı). Ankara: Pelin Ofset.

Bütün Ayhan, A. (2009). Bilişsel Gelişim, Eğitim Psikolojisi. İstanbul: Kriter, 95-113.

Ceylan, R. (2009). Fiziksel (bedensel) gelişim, Eğitim psikolojisi. İstanbul: Kriter, 53-66.

Çağlak, S. (2003). Okul Öncesi Dönemde Hareket Gelişimi ve Eğitimi, Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (Yayına Hazırlayan: Müzeyyen Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 239-244.

Çalangu, S., Çevik, M. A. (2001). Döküntülü-Ateşli Hastalıklar, Genel Bilgiler Işığında Enfeksiyon Hastalıkları (Editörler: Ömrüm Uzun, Serhat Ünal). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, 55-78.

Çalışkan, D. (2011). "Kadın Sağlığı", Halk Sağlığı, (edit. Birgül Piyal). 1.baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Yayın No:92.

Çavuşoğlu, H. (1994). Çocuk Sağlığı Hemşireliği cilt 1. Ankara: Hürbilek Matbaacılık.

Çavuşoğlu, H. (1996). Çocuk sağlığı hemşireliği cilt 2. Ankara: Çağın Basın Yayın.

Çokar, M., Ortaylı, N. (2003). "Üreme Sağlığı".Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Cinsel Sağlık Eğitimi. Milli Eğitim Bakanlığı. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı., Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. İstanbul: Uygun Matbaası.

……Çocukları kazalardan koruma, ilkyardım ve temel yaşam desteği, Erişim tarihi: 10. 05. 2007, http://www.kipa.com.tr/ilkyardim/ilkyardim.htm

DSÖ/UNAIDS Aralık 2010 Dünya Verileri. http://www.sildeshare.net/turk5555 /hiv-aids-global-report- 2010- world- health- organization- 8377362 28.07.2012. http:// www.unaids.org/en/regionscountries/countries/turkey 28.07.2012.

Demir, N. (2001). Normal doğum, Obstetrik maternal-fetal tıp ve perinatroloji (edit. M. Sinan Beksaç, Namık Demir, Acar Koç, Atıl Yüksel). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri, 1258-1298.

Demir, G., Bingöl, N., Karagöz, S. (2007). İlk Yardım Kaynak Kitabı. Ankara: Türk Hava Kurumu Matbaası.

Deniz, Ü., İbili, M. (2004). "Aile planlaması", KPSS-SB: Kamu Personeli Seçme Sınavı-Sağlık Bilimleri (edit. Kenan Okan). 2.Baskı. Ankara: Selim Kitabevi.

Deniz, Ü. (2004). Çocuk Sağlığı ve Gelişimi, Geniş Konu Anlatımlı Kamu Personeli Seçme Sınavı (2. baskı), (edit. Kenan Okan). Ankara: Selim Kitabevi, 365-396.

Dimango, E ve Prince, A. (2006). Solunum Yolu Enfeksiyonları (çev: Deniz Doğru). Krugman'ın çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 493-529.

Ergör, G., Serdar, B. (1998). HIV/AIDS Epidemiyolojisi ve Korunma, Güncel Bilgiler Işığında HIV/AIDS. (Edit. Serhat Ünal). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.

Ekşi, O. (2003). Psikososyal Gelişme ve Sorunlar, Pediatri, Cilt 2, (3. baskı) (edit. Olcay Neyzi, Türkan Ertuğrul), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1405-1416.

Erdem, M. (2002). Normal Gebelikte Fizyolojik Değişiklikler, Gebelik ve Sistemik Hastalıklar, (edit. Kadri Yamaç, Rıfat Gürsoy, Nuri Çakır). İstanbul: MN Medikal ve Nobel, 1-11.

Fries, M. (2005). Bebeğimiz Gece Gündüz Ağlıyor (çev. Devrim Doğan Yüzer). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

Gershon, A. (2006). Kabakulak (çev: Ateş Kara). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 391-401.

Gershon, A. (2006). Rubella (Alman Kızamığı-Kızamıkçık) (çev: Ateş Kara). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 531-543.

Gültan, K., (1978). "Bulaşıcı Hastalıklar Ders Notları" (Yayımlanmamış), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, İnfeksiyon Hastalıkları Anabilim Dalı. Katkı Pediatri Dergisi., (1998). "Aşı". 19: 135-152.

Hacettepe AIDS Araştırma ve Tedavi Merkezi "HATAM"., (2010). Erişim: http://www.hatam.hacettepe.edu.tr 28.07.2012

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2009). "Türkiye nüfus ve sağlık araştırması 2008". Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği, Ankara, Türkiye.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütler Enstitüsü (2008). Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/data/TNSA-2008_ozet_Rapor-tr.pdf. Erişim Tarihi: 29.11.2011.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütler Enstitüsü (2003). Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/analizrapor.shtml. Erişim Tarihi: 29.11.2011.

Hall, C. B. (2006). İnsan Herpes Virüsleri 6, 7 ve 8 (çev: Ateş Kara ve Ali Bülent Cengiz). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 277-291.

Hatipoğlu, T. (2001). Anatomi ve Fizyoloji (13. Baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınları.

Hoffman, S., Mantell, J., Exner, T., Stein, Z. (2004). The Future Of The Female Condom. International Family Planning Perspectives. 30 (3): 139-145.

Kavaklı, A. (1992). Çocukluk Yaşlarında Büyüme ve Gelişme (birinci baskı). İstanbul: Hilal Matbaacılık.

Köroğlu, E. (2004). Hoş Geldin Bebek. Ankara: HYB Yayıncılık.

Krasinski, K. M. (2006). İdrar yolu enfeksiyonları (çev. Nesrin Beşbaş). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 769-784.

Ilgaz, Ş. (2009). Tamamlayıcı Beslenme Sağlık Çalışanları İçin Rehber Kitap.

İnan, M. (2003). Erken çocuklukta hareket gelişimi, Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (Yayına hazırlayan: Müzeyyen Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 231-238.

Needlman, R. D. (2008). Büyüme ve gelişme (çev. Teoman Akçay), Pediatri cilt 1 (çev edit. Teoman Akçay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 23-66.

Neyzi, O., Bundak R., Darendeliler, F. (2002). Büyüme-Gelişme ve Bozuklukları, Pediatri, Cilt 1, (3. baskı) (edit. Olcay Neyzi, Türkan Ertuğrul). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 79-119.

Morris C. G. (2002). Biliş ve Zihinsel Yetenekler (Çeviren: Ekrem Düzen), Psikolojiyi Anlamak (Çeviri Editörleri: H. Belgin Ayvaşık, Melike Sayıl), (3. baskı). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 281-327.

Morris, C. G. (2002). Yaşam Boyu Gelişim (Çeviren: Melike Sayıl), Psikolojiyi Anlamak (çev. edit. H. Belgin Ayvaşık, Melike Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 341-366.

Mortimer, E. A., Cherry, J. D. (2006). Boğmaca (pertussis, wooping cough) (çev: Mustafa Bakır). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 443-459.

Ocaktan, M.E. (2011). "Doğurganlığın düzenlenmesi ve aile planlaması". Halk sağlığı, (edit. Birgül Piyal), 1.baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Yayın No:92.

Önder, R. Ö. (2004). Bağışıklama, KPSS-SB Kamu Personeli Seçme Sınavı Sağlık Bilimleri Hazırlık Kitabı (2. baskı) (edit. Kenan Okan). Ankara: Selim Kitabevi, 255-270.

Önder, Ö.R. (2006). "Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (CSÜS) el kitabı". Özürlüler Eğitim Vakfı., Sağlık Bakanlığı ve Türkiye Üreme Sağlığı Programı. Ankara: İsmat Matbaacılık.

Önder, Ö. R., Kaplan, S., Gürbüz, H., Başol, H., (2012). "Hemşirelik ve Diğer Sağlık Yükseköğrenimi İçin İlk Yardım ve Acil Bakım". (Edit: Ömer R. Önder). SONGÜR Eğitim Hizmetleri. 1.bs. Ankara: Rulo Ofset Matbaacılık. ISBN:978-975-6470-33-6.

Özcebe, H. & Aslan, D. (2001). Aşırı doğurganlık, kadın ve çocuk sağlığı, Obstetrik Maternal-Fetal Tıp Ve Perinatoloji (edit. M. Sinan Beksaç, Namık Demir, Acar Koç, Atıl Yüksel). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri, 1540-1548.

Özden, M. (2003). Anatomi ve Fizyoloji. Ankara: Feryal Matbaası.

Özer, D. (2009). Motor Gelişim, Eğitim Psikolojisi (edit. Neriman Aral, Tayip Duman). İstanbul: Kriter, 69-92.

Pekcan, H., Bodur, H., Önder, Ö.R. ve ark. (Modül Hazırlama Ekibi)., (2008). "Bulaşıcı Hastalıklardan Korunmada Aşı ve Önemi: Eğitimciler için Eğitim Rehberi-Bulaşıcı Hastalıklar ve Korunma Modülleri". Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara: İlkay Ofset Matbaacılık.

Pickering, L. K. Ve Cleary T. G. (2006). Gastrointestinal Sistem Enfeksiyonları (çev: Kadriye Yurdakök). Krugman'ın Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları (çev. edit. Güler Kanra). Ankara: Güneş Kitabevi, 201-226.

Reddy, U. & Sudy, R. (2000). Gebelik öncesi danışmanlık, gebe bakımı ve emzirme, Johns Hopkins jinekoloji ve obstetrik el kitabı (edit. Nicholas C.Lambrou, Abraham N Morse, Edward E.Wallach), (çev. Elif Gül Yapar ve Murat Öze) (çev. edit. Kubilay Vicdan, Ahmet Zeki Işık, Nuri Danışman). Ankara: Atlas Kitapçılık, 1-20.

Robinson, E. & Bienstock, J. (2000). Fetal değerlendirme, normal travay ve doğum, Johns Hopkins jinekoloji ve obstetrik el kitabı (edit. Nicholas C. Lambrou, Abraham N. Morse, Edward E.Wallach), (çev. Batu Aydınuraz, Yüksel Arıkan). Ankara: Atlas Kitapçılık, 21-34.

Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü., (2002). "Genişletilmiş Bağışıklama Programı", Çocuk Sağlığı Programları Kitabı. Ankara.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2002) "Genişletilmiş Bağışıklama Programı Genelgesi". Ankara.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (1993) "Ulusal Bağışıklama Programına Bir Bakış". Ankara.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü., (2002). "Aşı Uygulama Rehberi. Hekim Dışı Sağlık Personeli İçin Kılavuz", Ankara.

Sağlık Bakanlığı, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü., Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA). (2005). "Aile Planlaması ve Üreme Sağlığı", Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi. I. Cilt, 4.baskı. Ankara.

Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü., Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA). (2005). "Kontraseptif yöntemler", Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi. II. Cilt, 4.baskı. Ankara.

Sağlık Bakanlığı, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü., Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)., Türk Silahlı Kuvvetleri. (2005). "Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Eğitim Rehberi", 3. Baskı. Ankara: Damla Matbaacılık ve Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.

Sağlık Bakanlığı. (2010). "Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008". Ankara: Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.

Sağlık Bakanlığı. (2010). "HIV/AIDS Verileri". Ankara: Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.

Sağlık Bakanlığı (2007). Yönetici Kaynaştırıcı Uyum Eğitimi. Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması genel Müdürlüğü (ISBN: 978-975-590-214-2).

Sağlık Bakanlığı (2006). Acil Hekimliği Sertifika Programı Temel Eğitim Kitabı. Onur Matbaacılık Ltd. Şti.

Sağlık Bakanlığı (2010)., Temel İlk Yardım Uygulamaları Eğitim Kitabı. Ankara: Afet ve Acil Sağlık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.

Sağlık Bakanlığı (2006)., Temel İlk Yardım Uygulamaları Eğitim Kitabı. Ankara: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü Acil Sağlık Hizmetleri Şubesi.

Sağlık Bakanlığı (2008). Çocuklarda İleri Yaşam Desteği (ÇİLYAD) Programı (4. Baskı). Ankara: Ünal Ofset Matbaacılık San. Ltd. Şti.

Sağlık Bakanlığı (2004). İlk Yardım Yönetmeliği. 22.05.2002 Tarih ve 24762 Sayılı Resmi Gazete ve Değişiklik 18.03.2004 Tarih ve 25406 sayılı Resmi Gazete. www. meb.gov.tr.ilk yardım modülleri.

Sağlık Bakanlığı (2007). Avrupa Resüsitasyon Konseyi 2005 Resüsitasyon Kılavuzu (1. Baskı). Logos Yayıncılık Tic. A.Ş.

Sağlık Bakanlığı.(2011). "Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2010", Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfsıssıhha Mektebi Müdürlüğü.Sağlık Bakanlığı Yayın No:832; HHM Yayın No: HHM-2011-29. Ankara: Kalkan Matbaacılık San. Ve Tic. Ltd. Şti.

San Bayhan, P., Artan, İ. (2004). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa.

Saygı G. (2002). Temel tıbbi parazitoloji. Sivas: Es-form Ofset Ltd.Şti.

Somyürek, H.İ., Kumaş, H., Kumaş, A., Koç, M.A. (2007). İlk Yardım Teknikleri. Ankara: Palme Yayıncılık.

Sönmez, Y (2007). Doğum öncesi bakım hizmetleri. Sted, 16 (1); 9-12

Şanlıer, N., Ersoy, Y. (2005). Anne ve çocuk için beslenme prensipleri. İstanbul: Morpa.

Taşkın, L. (2004). Uluslar Arası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 8(2), 16-22.

Tümer, A., Ünal, S. (2006). HIV/AIDS Epidemiyolojisi ve Korunma, Güncel Bilgiler Işığında HIV/AIDS. (Edit. Serhat Ünal., Aygen Tümer). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.

Türkeş, M. C., Özcan, Ü. (2005). İlkyardım Eğitimi El Kitabı (1. Baskı). Aktüel Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu (2007). TÜİK 2007 sayım sonuçlarına göre Türkiye'nin nüfusu. http://go-blog.ozar.net/mevzu/tuik-2007-nüfus/ Erişim Tarihi: 22.11.2011.

Unat, E. K., Yücel, A., Altaş, K., Samastı, M. (1991). Tıp parazitolojisi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.

Ustaçelebi, Ş., (2006). İnsan yetmezlik virüsü. Güncel Bilgiler Işığında HIV/AIDS. (Edit: Serhat Ünal., Aygen Tümer). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi.

UNAIDS., (2010). "HIV/AIDS Epidemiyolojik Verileri. Türkiye.

UNAIDS., Reports on the global HIV/AIDS epidemic 2010. Erişim: http// www.unaids.org 28.07.2012.

UNICEF (2005). The satate of the world's children. http://www.unicef.org/ publications/files/SOWC_2005_(English).pdf. Erişim Tarihi: 29.11.2011.

Uzun, Ö. (2001). Farenjitler, Genel Bilgiler Işığında Enfeksiyon Hastalıkları (edit. Ömrüm Uzun, Serhat Ünal). Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, 167-174.

World Health Organization: WHO. (2009). "World health statistics 2009". Geneva.

World Health Organization: WHO. (2004). "Selected practice recommendations for contraceptive use". Second Edition. Geneva.

World Health Organization: WHO. (2004). "Medical eligibility criteria for contraseptive use". Third Edition. Geneva.

WHO/EPI/GEN., (2005). "Immunological Basis for Immunization".

http://www.hssgm.gov.tr/seyahat/asilar.aspx

http://www.tip2000.com/abone/konular/asilar.asp

Yener, N. (2001). Kadın Genital Organları Anatomisi, Obstetrik Maternal-Fetal Tıp ve Perinatoloji (edit. M. Sinan Beksaç, Namık Demir, Acar Koç, Atıl Yüksel). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2-9.

Yıldız Bıçakcı, M., Aral, N. (2009). Dil gelişimi, Eğitim psikolojisi. İstanbul: Kriter, 117-132.

Yurdakök, M. (2005). Dünya'da ve Ülkemizde Çocuk Sağlığı. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 48; 203-205.

RESİM KAYNAKÇASI

http://img.blogcu.com/uploads/bebekgebelik_kadindisanatomi.jpg

http://2.bp.blogspot.com/_AfAXVkPtCMw/TEUpC2avmvI/AAAAAAAAAQk/2mf6dk2WmxE/s1600/ureme-organlari.png

http://www.gelsinler.net/wp-content/uploads/2010/10/erkek_ureme_organlari.jpg

http://sohbetturkiye.net/wp-content/uploads/normal_dogum.jpg

http://www.tansukucuk.com/site/images/dikislinormaldogum/anasayfa_clip_image002.jpg

http://www.basakkadin.com/res/seze.jpg

http://www.hamileportal.com/sezeryan_dogum/sezaryen_dogum_7.jpg

http://www.saglikhastaliklar.com/resimler/bunyenize-en-uygun-dogum-kontrol-hapini-secin-1.jpg

http://www.esenkoyso.saglik.gov.tr/resim/ria.gif

http://www.hindilok.com/images/content/vaginal%20ring.large.jpg

http://www.turkcebilgi.com/uploads/media/resim/kondom.jpg

http://www.itusozluk.com/gorseller/kad%FDn+kondomu/102262

http://img.blogcu.com/uploads/GulenBebekResimleri_yenidogan_bebek_resimleri_1.jpg

http://www.netbul.net/wp-content/uploads/yenidogan-bebekte-nelere-dikkat-etmemiz-gerekir.jpg

http://www.itfnoroloji.org/semi2/cocuk2.jpg

http://www.cocukvegelisimi.com/wp-content/uploads/2009/09/yenidoganbebek1-300x225.jpg

http://www.kadinvekadin.net/resimler/galeri/bebeklerin_refleksleri_7.jpg

http://www.delinetciler.net/attachments/cms/20720d1305209883-dudakyarik2.jpg

http://www.saglik.ca/wp-content/uploads/2010/10/udak-yar%C4%B1g%C4%B1.jpg

http://www.eminbalkan.com/Uploads/Gallery/400/hidrosel.jpg

http://www.ahmetyalinkaya.com/wp/wp-content/uploads/2011/01/DSC00380.jpg

http://www.urotip.com.tr/userfiles/image/hipospadias_cocuk2.jpg

http://www.esteticare.com/resimler/el_cerrahisi_microcerrahi/sindaktili-parmak-yapisikligi/parmak-yapisikligi.jpg

http://www.hamilebilgi.com/hastalik_resim/kalca_cikigi.jpg

http://www.bebekbakicisi.com.tr/bebek-resimleri/image/bebek-banyosu.jpg

http://www.bebekgelisimi.biz/wp-content/uploads/anne-sutu.jpg

http://bebekler.name.tr/bebeklerin-kati-besinlere-gecme-zamani.html

http://www.bebekgelisimi.biz/wp-content/uploads/cocuklarda-dis-cikarma.gif

http://www.haberlink.com/images/haber/hbr-lnk_4d5695517e11c.jpg

http://www.gebelikbelirtileri.com/bulasicihastalik/kizamikcik.jpg

http://www.webanne.com/bulasicihastalik/besincihastalik1.jpg

http://www.hastaliklar.gen.tr/wp-content/uploads/2010/04/altincihastalik.jpg

http://www.erkeklerkadinlar.com/resimler/su-cicegi.jpg

http://www.millipediatri.org.tr/bildiriler/picx/0127_Figure_2ppgs.jpg

http://www.trdiyet.com/resimler/f4880cocuk_felci.gif

http://www.meleklermekani.com/cocuk-sagligi-ve-egitimi/49302-cocuklarda-kizil-hastaligi.html

http://www.saglikkutuphanesi.net/images/pictures/CD8_yilancik-hastaligi.jpg

http://www.bayanlar.biz/resimler/Bogmaca-Hastaligi-Bitkisel-Tedavisi-Nasil-Yapilir.jpg

http://www.ansiklopedim.info/resimler/kucuk/d1_kabakulak1.jpg

http://www.bilkent.edu.tr/~bilheal/aykonu/ay2005/mart05/SoldierTetanus.gif

http://www.kadin.ca/wp-content/uploads/2011/02/sark-cibani.jpg

13. Baskı

YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM
-KİŞİLER ARASI İLİŞKİLER-
(Tamamı Bizim Toplumdan Örnekler)

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 443
Psikoloji - PDR No.: 16
ISBN: 978-605-133-345-8
© 13. Basım, Ekim 2017

YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM -Kişiler Arası İlişkiler- (Tamamı Bizim Toplumdan Örnekler)

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Voltan Acar, Nilüfer.
YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM -Kişiler Arası İlişkiler- (Tamamı Bizim Toplumdan Örnekler)
Nilüfer Voltan Acar
13. Basım, XXXII+160 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-345-8
1. Empati 2. Yüzleştirme 3. Kendini Açma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM
TERAPÖTİK BECERİLER

1. KONU - TERAPÖTİK BECERİLER

TERAPÖTİK BECERİLER....3
YAPILAMA....4
YAKINDAN İLGİLENME....4
KONUŞMAYA AÇIK DAVET....5
ASGARİ DÜZEYDE TEŞVİK....7
DUYGULARIN YANSITILMASI....9
İÇERİĞİN YANSITILMASI....11
KİŞİSELLEŞTİRME....13
Anlamın Kişiselleştirilmesi....13
Problemin Kişiselleştirilmesi....14
Amacın Kişiselleştirilmesi....15
ÖZETLEME....15
PAYLAŞTIRMA....18
BAĞLAMA....18
SESSİZLİK....20
MÜDAHALE ETME....21

II. BÖLÜM
TERAPÖTİK KOŞULLAR

2. KONU - EMPATİ

EMPATİ....26
EMPATİK TEPKİ DÜZEYLERİ....27
EMPATİK TEPKİ ALIŞTIRMALARI....32

3. KONU - SAYGI

SAYGI 38
SAYGI TEPKİ DÜZEYLERİ....39
SAYGI TEPKİ ALIŞTIRMALARI....43

4. KONU - SAYDAMLIK

SAYDAMLIK....50
SAYDAMLIK TEPKİ DÜZEYLERİ....50
SAYDAMLIK TEPKİ ÇEŞİTLERİ 54
SAYDAMLIK TEPKİ ALIŞTIRMALARI 55

5. KONU - SOMUTLUK

SOMUTLUK 59
SOMUTLUK TEPKİ DÜZEYLERİ....60
SOMUTLUK TEPKİ ALIŞTIRMALARI 64

6. KONU - İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI

İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI 70
İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI TEPKİ DÜZEYLERİ....71
İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI TEPKİ ALIŞTIRMALARI 75

7. KONU - KENDİNİ AÇMA

KENDİNİ AÇMA....81
KENDİNİ AÇMA TEPKİ DÜZEYLERİ 82
KENDİNİ AÇMA TEPKİ ALIŞTIRMALARI 86

8. KONU - YÜZLEŞTİRME

YÜZLEŞTİRME 87
YÜZLEŞTİRME TEPKİ DÜZEYLERİ....89
YÜZLEŞTİRME TEPKİ ALIŞTIRMALARI 94

9. KONU - TERAPÖTİK KOŞULLARIN BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ

TERAPÖTİK KOŞULLARIN BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ 100

III. BÖLÜM
PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLAMA ÖRNEKLER VE SONLANDIRMA

10. KONU - PSİKOLOJK DANIŞMAYA BAŞLAMA

PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLAMA.....105

11. KONU - PSİKOLOJİK DANIŞMA ÖRNEKLERİ

PSİKOLOJİK DANIŞMA ÖRNEKLERİ 110

12. KONU - PSİKOLOJİK DANIŞMALARI SONLANDIRMA (TERMİNASYON)

PSİKOLOJİK DANIŞMALARI SONLANDIRMA (TERMİNASYON).....125

IV. BÖLÜM
DUYGU YANSITAN SÖZCÜK VE DEYİMLERİN ANLAMSAL ÇÖZÜMLEMESİ II

GİRİŞ.....135
İLGİLİ KAYNAKLAR 136
PROBLEM 136
DENENCE.....137
SAYILTILAR.....137
TANIMLAR 138
SINIRLILIKLAR.....138
ARAŞTIRMA KAPSAMINA GİREN BİREYLER.....138
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ARAÇLAR 139
VERİLERİN ANALİZİ.....140
BULGULAR.....141

YORUM VE ÖNERİLER 148
KAYNAKÇA.....151
KONU BULDURUSU.....153
YAZAR BULDURUSU 155
YAZAR ÖZ GEÇMİŞİ.....157

KAYNAKÇA

Carkhuff, R ve Truax, C.B. (1966). "Toward Exploring Success and Failure In Interpersonel Experience", **Personel Guidance** Journal. 46, 723-728.

Carkhuff, R ve Berenson, B. (1967). **Beyond Counseling and Therapy.** New York: Holt Rinehalt ve Winston.

..... **Helping and Human Relations,** (vol I) Selection and Training (vol II). Practice and Reseacrh. New York: Holt, Rinehart ve Winston.

.....(1972). **The Art Of Helping.** Ambers: Human Resource Development Press. Publishers of Human Technology. 4 th edition, 3rd printig.

.....(1986). **The Art Of Helping.** Ambers: Human Resource Development Press. Publishers of Human Technologys. Sth edition, 5th printing.

Corey, G. (1982). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.** Montrey: Brooks/Cole Publishers.

Cudney, M.R. (1968). "The Use of Immediacy in Counselling" In J.C. Heston ve W. B. M Frick (Eds) **Counseling for the Liberal Arts.** Campus, Yellow Springs: Antioch Press.

Egan, G. (1975). **The Skilled Helper.** Montrey: Brooks/Cole.

Gazda, G. ve ark. (1974). **Human Relations Development.** Boston: Allyn and Bacon.

Gordon, Thomas. (1993). **Etkili Oğretmenlik Eğitimi.** İstanbul: Yapa Yayın.

Hammond, D.e ark. (1977). **Impoving Therapeutic Communication.** San Fransisco: Jossey Bass Publ.

Jourard, 5. (1964) **Transparent Self.** Princaton: Van Nostrand Reinhold.

Mc. Whirter, J. ve Voltan-Acar, (1985). **Çocukla İletişim.** Ankara: Nüve Matbaası.

Mc. Whirter, J ve Voltan-Acar, N (2000) Ergen ve Çocukla İletişim, Ankara: US. A yayıncılık.

Ohlsen, M. ve ark (1988). **Group Counseling.** New York: Holt, Rinehart.

Rogers, C. (1961). **On Becoming A Person.** Boston: Houghton Mifflin.

Voltan-Acar, N. (1987). Duygu Yansıtan Sözcüklerin Anlamsal Çözümlemesi. **Medial Nöroloji, Nöroşirürji ve Psikiyatri Dergisi.** c. 3, s. 1.

.....(1988). Sosyal Mikrokosmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. **Eğitim Fakültesi Dergisi.** s. 3.

.....(1990). Duygu Yansıtan Sözcük ve Deyimlerin Anlamsal Çözümlemesi II. **V. Ulusal Psikoloji Kongresi Psikoloji Seminer Dergisi Özel Sayısı,** sayı 8.

.....(1995). **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri.** Ankara, Yeni Doğuş Matbaası.

Yalom, İ. (1985). **Theory and Practice of Group Pyschotherapy:** New York: Basic Books.

4. Basım

MOTOR TEKNOLOJİSİ

Muzaffer Hakan Yardım

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 490
Mühendislik / Teknik No.: 37
ISBN: 978-605-133-392-2
© 4. Basım, Ekim 2017

MOTOR TEKNOLOJİSİ

Muzaffer Hakan Yardım

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Serhat Dursun -serhat@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yardım, Muzaffer Hakan.
Motor Teknolojisi / *Muzaffer Hakan Yardım*
4. Basım, X + 408 s., 160 x 235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-133-392-2
1. Motor 2. Yanma 3. Silindir 4. Teknoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

1. GİRİŞ **1**
1.1. Otomotiv Dünyasının Kronolojik Gelişimi 1
1.2. Motorların Sınıflandırılması 9
1.3. Genel Kavram ve Tanımlar 16
1.4. Termodinamik Özellikler 19
1.4.1. Termodinamik 19
1.4.2. İdeal Gazlar İçin Temel Durum Değiştirmeler 20

2. TEORİK ÇEVRİMLER **25**
2.1. Teorik Çevrimlerle İlgili Kabuller 25
2.2. Hava Standart Çevrimler 26
2.2.1. Sabit Hacim Çevrimi 26
2.2.2. Sabit Basınç Çevrimi 30
2.2.3. Sabit Basınç-Sabit Hacim (Karma, Sabate, Dual) Çevrimi 34
2.3. Hava Standart Çevrimlerin Karşılaştırılması 36
2.4. Hava Çevrimleri 38

3. GERÇEK ÇEVRİMLER **39**
3.1. İçten Yanmalı Motorların Gerçek Çevriminde Zamanlar 39
3.1.1. Emme Kursu 39
3.1.2. Sıkıştırma Kursu 40
3.1.3. Yanma ve Genişleme Kursu (Ateşleme ve İş Zamanı) 41
3.1.4. Egzoz Kursu 48
3.2. Gerçek Çevrimin Kayıpları 50
3.3 İki Zamanlı Motorların Çalışması 52
3.4. İki ve Dört Zamanlı Motorların Karşılaştırılması 53
3.5. Benzinli ve Dizel Motorlarının Karşılaştırılması 54

4. YAĞLAR ve YAKITLAR **55**
4.1 Yağlar 55
4.1.1. Yağlama 55
4.1.2. Yağlamanın Amacı 57
4.1.3. Yağların Sınıflandırılması 57
4.1.4. Yağların Özellikleri 58
4.1.5. Yağ Katıkları 62
4.2. Yakıtlar 65
4.2.1. Yakıtların Sınıflandırılması 66
4.2.2. Hidro Karbonlar 69
4.2.3. Motor Yakıtları 73

5. MOTORLARDA GÜÇ VERİM ve PERFORMANS 83
5.1. Motor Güçleri 83
5.1.1. İndike Güç 83
5.1.2 Efektif Güç 84
5.2. Motor Verimleri 93
5.3 Isı Balansı 95
5.4. Motor Performansı 98
5.4.1. Yük Karakteristikleri 99
5.4.2. Hız Karakteristikleri 99
5.4.3. Ayarlama Karakteristikleri 102

6. KRANK-BİYEL MEKANİZMASININ KİNETİĞİ 103
6.1. Piston Yolu Hesabı 103
6.2. Piston Hızı 106
6.3. Ortalama Piston Hızı 106
6.4. Piston İvmesi 107
6.5. Krank-Biyel Mekanizmasına Etki Eden Kuvvetlerin İncelenmesi 107

7. MOTORLARIN YAPISI VE MOTORU MEYDANA GETİREN ELEMANLAR 111
7.1. İçten Yanmalı Motorların Hareketsiz Parçaları 111
7.1.1. Silindir Kapağı ve Contası 111
7.1.2. Yanma Odaları 113
7.1.3. Emme ve Egzoz Manifoldları 117
7.1.4. Silindir Bloğu ve Üst Karter 120
7.1.5. Silindir Gömlekleri 121
7.1.6. Motor Yatakları 124
7.1.7. Karter 125
7.2. Hareketli Motor Parçaları 126
7.2.1. Pistonlar 126
7.2.2. Segmanlar 139
7.2.3. Piston Kolu (Biyel) 141
7.2.4. Krank Mili 148
7.2.5. Volan 153
7.2.6. Titreşim Damperi (Sönümleyici) 156
7.3. Kumanda Organları 156
7.3.1. Yapısı ve Görevleri 156
7.3.2. Supaplar, Supap Yayları ve Hesapları 158
7.3.3. Kam Mili 168
7.3.4. Dört Zamanlı Motorlarda Supap Hareketi ve Supap Ayar Diyagramı 171
7.3.5. Zaman Ayar Düzenekleri 174

8. BATARYALAR 179
8.1. Tanım ve Görevleri 179
8.2. Çalışma Prensibi 179
8.3. Batarya Çeşitleri 180
8.4. Bataryalarda Kapasite ve Verim 184

9. ATEŞLEME DONANIMI 187
9.1. 12 Voltluk Bataryalı Klasik Ateşleme Sistemleri 187
9.2. Manyetolu Ateşleme Donanımı 199
9.3. Elektronik Ateşleme Sistemleri 201
9.3.1 Elektronik Ateşleme Sistemlerinin Çeşitleri 202
9.3.2 Manyetik Kumandalı Elektronik Ateşleme Sistemi 203
9.4. Bujiler 204
9.4.1 Bujilerin Sınıflandırılması 206

10. MARŞ DONANIMI 209
10.1. Marş motorları 211
10.1.1. Marş Motorlarının Çalışması ve Yapısı 211
10.1.2. Marş Motoru Çeşitleri 215
10.2. Marş Motorlarına Ait Hesaplamalar 223

11. ŞARJ DONANIMI 225
11.1. Alternatörlü Şarj Sistemleri 225
11.2. Regülatörler 228

12. SOĞUTMA DONANIMI 231
12.1. Motorların Hava ile Soğutulması 231
12.2. Motorların Su ile Soğutulması 232
12.3. Soğutma Sistemi Hesapları 239

13. YAKIT DONANIMI 241
13.1. Buji ile Ateşlemeli Motorların Yakıt Donanımı 241
13.1.1. Karbüratörlü Yakıt Sistemi 241
13.1.2. Enjeksiyonlu Yakıt Sistemleri 261
13.2. Sıkıştırma ile Ateşlemeli Motorların (S.A.M.) Yakıt Donanımı 277
13.2.1 Yakıt Depoları 278
13.2.2 Besleme Pompaları 278
13.2.3. Yakıt Filtreleri 282
13.2.4 Yakıt Enjeksiyon Pompaları 284
13.2.5. Enjektörler 301
13.2.6. SAM'larda Püskürtülen Yakıt Miktarı ve Püskürtme Süresi 304

14. YAĞLAMA DONANIMI 311
14.1. Çarpma Yağlama Sistemi 312
14.2. Çarpma-Basınçlı Tipi Yağlama 313
14.3. Tam Basınçlı Yağlama Sistemi 313
14. 5. Karter Havalandırma Düzeneği 322
14.6. Yağ Pompasına İlişkin Hesaplar 324

15. GAZ TÜRBİNLERİ 325
15.1. Gaz Türbinlerinin Sınıflandırılması 326
15.2. Sabit Basınç Gaz Türbinleri 327
15.3. Sabit Hacim Gaz Türbinleri 330
15.4. Gaz Türbinlerinin Yapısı ve Çalışması 332

15.5. Otomobillerde Gaz Türbini Uygulamaları 336
15.6. Gaz Türbinlerinin Avantaj ve Dezavantajları..... 337
KAYNAKÇA 339
TERİMLER SÖZLÜĞÜ 343
DİZİN 405

KAYNAKÇA

1. ALTIN, RECEP. “Ham Soya Yağı ve Saf Metil Ester Yakıtlarının Dizel Motorunda Sabit Devirlerde Kullanılarak Motor Performansının ve Emisyon Değerlerinin Belirlenmesi.” Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 3-4 Karabük, 1999
2. ALTIPARMAK, DURAN. “Bir Dizel Motorunda Setan Sayısının Motor Performansına Etkilerinin Deneysel Olarak İncelenmesi.” G. Ü. Fen Bil. Enst. Dergisi 14 (1) Ankara,1997
3. ANONİM., Dodge-Fargo Onarım Kataloğu USA
4. ANONİM. Mercedes MB-Trac Atelye Tamir Kataloğu C 1-2 Ankara
5. ANONİM., Renault Onarım Kataloğu Bursa
6. ANONİM., Tümosan Onarım Kataloğu, Konya
7. ANONİM., Türk Traktör Onarım Kataloğu, Ankara
8. ANONİM., Universal Traktör Onarım Kataloğu, Romanya
9. ANONİM., “Yakıtlar ve Yağlar” Petrol Ofisi A. Ş. Ankara, 1980
10. ASLAN, RIDVAN., Ali SÜRMEN. “Otomotiv Elektroniği.” Aktüel Basım Yayım İstanbul, 2004
11. BALCI, MUSTAFA, “Aşırı Doldurma ”Teknik eğitim Vakfı Yayın No 6. Ankara, 1994
12. BESINGER, W. D. “ Motor Konstrüksiyonu C I-II”. Güven Kitapevi. Ankara, 1974
13. BAYINDIR, HASAN., H. S. YÜCESU. “Etonol-Benzin Karışımları ve Sıkıştırma Oranının Motor Performansına Etkisi”. Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 1-2 Karabük, 1999
14. BİLGİNPERK, HÜSEYİN., “Dizel Motorları”. MEB Bakanlığı Yayınları 21. Ankara, 1978
15. BORAT, OĞUZ., MUSTAFA BALCI, ALİ SÜRMEN. “İçten Yanmalı Motorlar C-1 Teknik Eğitim Vakfı Yayınları 2. Ankara, 1992
16. BORAT, OĞUZ., MUSTAFA BALCI, ALİ SÜRMEN. “Hava Kirlenmesi ve Kontrol Tekniği”. Teknik Eğitim Vakfı Yayınları 3. Ankara, 1992
17. BORAT, OĞUZ., MUSTAFA BALCI, ALİ SÜRMEN. “Yanma (Aerotermokimya) Bilgisi”. Teknik Eğitim Vakfı Yayınları 4. Ankara, 1992
18. CROUSE, W. H. “Otomobil Motorları C. I-II”. E. T. Y. Ö. O. Yayınları Ankara,1970
19. ÇETİNKAYA, SELİM. “Motor Dinamiği”. Nobel Basın Yayın Dağıtım. Ankara,1999
20. ÇETİNKAYA, SELİM. “Termodinamik”. Nobel Basın Yayın Dağıtım. Ankara,1999
21. ÇETİNKAYA, SELİM. “Gaz Türbinleri”. Nobel Basın Yayın Dağıtım. Ankara,1999

22. ÇETİNKAYA, SELİM. " Taşıt Mekaniği". Nobel Basın Yayın Dağıtım. Ankara,1999
23. ÇETİNKAYA, SELİM. "Yakıt Pillerinin Otomotiv Güç Kaynağı Olarak Kullanılabilme Potansiyeli". Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 3-4 Karabük, 1999
24. ÇINAR, CAN., M. SAHİR SALMAN. "Emme Supabı Zamanlamasının Motor Performansına Etkileri". Politeknik Dergisi CI, Ankara, 1998
25. DEMİREL, NECDET., "Oto Elektrik Teknolojisi C 1 -2. M. E. B. Mesleki ve Teknik Öğretim Yayınları Ankara, 1971
26. DEMİRTAŞ, HAMİT. "Termik Motorlar". A. Ü. Ziraat Fak. Yayınları No 416. Ankara, 1970
27. DİNLER, NUREDDİN, NURİ YÜCEL. "Benzinli Bir Motorun LPG ile Çalışacak Şekilde Dönüşümünde Ateşleme Avansının Etkisi" LPG Otogaz Dönüşüm Sempozyumu Bildiri Kitabı. İstanbul, 2000
28. EMİROĞLU, İLYAS. "Benzin Motor Meslek Teknolojisi". E. T. Ö. O. Yayını Ankara, 1973
29. ERDİLLER, BİLGE., KEMAL ERŞAN., " Dizel Motorunda Biogaz Kullanımı ve Motor Performansına Etkisi". Tarım Makineleri Bilimi ve Teknoloji Dergisi. Sayı 1 Sayfa 24-26 Ankara, 1988
30. GROHE, H.(Çev: BATTAL KUŞHAN)., "Otto ve Dizel Motorları". Bilim Teknik Yayınevi. İstanbul, 1999
31. HANİ, İBRAHİM., "Madeni Yağlar ve Petrol Ofisi Ürünleri". Petrol ofisi A. Ş. Yayınları. İstanbul, 2002
32. IŞIKSOLUĞU, M. ALİ., "Motor Yenileştirme". MEB Yayınları. İstanbul, 1984
33. IŞIKSOLUĞU, M. ALİ., "Benzin Motorlarında Yakıt Püskürtme Sistemleri". Atlas Yayın Dağıtım. İstanbul, 2001
34. İÇİNGÜR, YAKUP., M. SAHİR SALMAN., "İçten Yanmalı Motorlarda Yanma Hızının Motor Performansı ve Egzoz Emisyonlarına Etkisi". II. Yanma ve Hava Kirliliği Sempozyumu. Anadolu Üniversitesi Eskişehir 27-29 Eylül 1993
35. İÇİNGÜR, YAKUP., MUSTAFA BALCI, İSMET ÇELİKTEN., " Dizel Motorlarında İşletme Parametrelerinin Motor Performansı ve Egzoz Emisyonlarına Etkisinin Deneysel Olarak İncelenmesi". I. Ulusal Ulaşım Sempozyumu İ. T. Ü. İstanbul, 6-7 Mayıs 1996
36. JENSEN, LOUIS E., "Fizik ve Otomobil". Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları No 26. Ankara, 1970
37. KADAYIFÇILAR, SÜLEYMAN., "Motor Yakıtları ve Yağlar". A. Ü. Ziraat Fak. Yayın No 416. Ankara, 1966
38. KARAMAN, İSMET., ÖMER YURT., "İçten Yanmalı Motorlar ve Gaz Türbinleri". M. E. B Yayınları No 2492 Ankara, 1992
39. KAHRAMAN, NAZİF. S. ORHAN AKANSU, BİLGE AKBAYRAK. "İçten Yanmalı Motorlarda Alternatif Yakıt Olarak Hidrojen Kullanılması.". Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Enerji Yönetimi Sempozyumu. Kayseri, 3-4 Haziran 2005
40. KAYA, ORHAN., "Motor Ayarları ve Bakımı". Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları No 46 Ankara, 1980

41. KOCA, ATİLLA., A. OSMAN EMİROĞLU. "Benzinli Motorun Uzaktan Kumanda ile Çalıştırılması ve Kontrollerini Gerçekleştiren Cihazın Devre Tasarımı ve İmalatı" Politeknik Dergisi C 8 Sayı 3. Ankara, 2003
42. KOCATÜRK, MESUT., M. SAHİR SALMAN., "Otomobil Klima Sisteminde Fan Devri ve Giriş Havası Sıcaklığının Performansa Etkisinin Deneysel Olarak İncelenmesi". Politeknik Dergisi C 9 Sayı 1. Ankara, 2006
43. KURULAY, N. SEFA., ATİLLA YEŞİL. "LPG'nin Otto Motorlarında Alternatif Yakıt Olarak Kullanılması Halinde Egzoz Gaz Emisyon Değerlerinin İrdelenmesi". LPG Otogaz Dönüşüm Sempozyumu Bildiri Kitabı İstanbul, 2000
44. KURULAY, KÖKSAL. METİN GÜMÜŞ. A. KORHAN BİNARK., "Kullanılmış Kızartma Yağlarından Elde Edilen Biyomotorinin Dizel Motorlarında Uygulanması". Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Enerji Yönetimi Sempozyumu. Kayseri, 3-4 Haziran 2005
45. NEWTON, K., W. STEADS. T. K. GARRET., "The Motor Vehicle". London, 1978
46. ORAL, ERDAL., VELİ ÇELİK., "Hidrojen ve Yakıt Pillerinin Taşıtlarda Kullanımı" Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Enerji Yönetimi Sempozyumu. Kayseri, 3-4 Haziran 2005.
47. ORGA, İBRAHİM. OKTAY ORGA "Oto Elektriği C 1-2". Orga Yayınları. İstanbul
48. ÖĞÜT, HÜSEYİN ve ARKADAŞLARI. "Türkiye Şartlarında Biyodizelin Ticarileştirilmesine Ait Sorunlar ve Çözüm Önerileri". Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Enerji Yönetimi Sempozyumu. Kayseri, 3-4 Haziran 2005
49. ÖZTÜRK, MUSTAFA. "Hayvan Gübresinden Biogaz Üretimi". Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, 2005
50. ÖZ, İ. HAKKI., OĞUZ BORAT, ALİ SÜRMEN., "İçten Yanmalı Motorlar". Birsen Yayınevi. İstanbul, 2003
51. ÖZ, İ. HAKKI., "Motorlar". C 1-2. Birsen Kitapevi Yayınları. İstanbul, 1962
52. ÖZDAMAR, İBRAHİM., BİLAL YELKEN. "Benzin Motorları". M. E. B. Yayınları No 308. Ankara, 1984
53. ÖZTUNA, MAHMUT., ALİ ÖZTUNA., "Motor Teknolojisi". Gül Yayınevi. Ankara, 1976
54. SALMAN, M. SAHİR., "Buji ile Ateşlemeli Motorlarda Yanma Hızı ve Egzoz Emisyonuna Etki Eden Parametrelerin Deneysel Analizi". Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 1-2 Karabük, 1999
55. SALMAN, M. SAHİR., "Çeşitli Yağ Katıklarının Yağ Viskozitesi ve Motor Sürtünme Momentine Etkiler.". Teknoloji Z. K. Ü. Karabük T. E. F. Dergisi Yıl 2 Sayı 1-2 Karabük, 1999
56. SALMAN, M. SAHİR ve ARKADAŞLARI., "Oto Elektrik Elektroniği" M. E. B. Yayınları No 3450. İstanbul, 2000
57. SALMAN, M. SAHİR ve ARKADAŞLARI., "Bir Dizel Motorunda Egzoz Gazları, Soğutma Suyu ve Sürtünmeler Yoluyla Kaybedilen Isı Enerjisinin Belirlenmesi". Politeknik Dergisi C5 Sayı 3 Sayfa 233-236 Ankara, 2002
58. SAFGÖNÜL, BEHÇET ve ARKADAŞLARI., "İçten Yanmalı Motorlar". Birsen Yayınevi. İstanbul, 1995

59. SARAL, AHMET., "Termik Motorlar". A. Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları 1236 Ankara, 1992
60. SEZGEN, HASAN., "Internal Combustion Engine Desing". Baylan Matbaası. Ankara, 1975
61. STAUDT, W., "Motorlu Taşıt Tekniği". M. E. B. Yayınları No 2921. Ankara, 2001
62. TAYLOR, C. F., "The İnternal Combustion Engine İn Theory and Practice" Vol 1 and 2 The M. I. T. Pres, Cambridge, 1977
63. TEKGÜRLER, MEHMET., "Motorlu Araç Teknolojisi". Mobil Oil Türk A. Ş. İstanbul, 1991
64. TEKİN, MEHMET., İSMET ÇEVİK., "Hidrojenin İçten Yanmalı Motorlarda Kullanımı". V. Otomotiv ve Yan Sanayi Sempozyumu Bildiri Kitabı. Bursa, 1997
65. TEKİN, NİHAT., "Gemi Diesel Motorları C1". Yıldız Üniversitesi Yayınları No 245. İstanbul, 1992
66. TOPGÜL, TOLGA., H. SERDAR YÜCESU, MELİH OKUR., "Buji ile Ateşlemeli Bir Motorda Çalışma Parametrelerinin Egzoz Emisyonlarına Etkilerinin Deneysel Olarak İncelenmesi". Politeknik Dergisi C 8 Sayı 1. Ankara, 2005
67. TURGUT, NİHAT., "Termik Motorlar". Atatürk Üniversitesi Zir. Fak. Yayınları No 130. Erzurum, 1991
68. UYAREL, ALİ YÜCEL., KEMAL ERŞAN., "İçten Yanmalı Motorlarda Biogaz Kullanımı ve Motor Performansına Etkisi". G. Ü. T. E. F. Dergisi C 1 Sayı 1. Ankara, 1987
69. UYAREL, ALİ YÜCEL., KEMAL ERŞAN., "Pilot Dizel Yakıtı Ateşlemeli Biogaz Motorunun Denenmesi". 6. Ulusal Isı Bilim ve Teknoloji Kongresi ODTÜ. Ankara, 1987
70. YALÇINTEPE, M. RECAİ., " Dizel Motorlarında Yakıt Sistemi Elemanları" E. T. Y. Ö. O. Matbaası. Ankara, 1976
71. YARDIM, M. HAKAN., "Araçların Kışa Hazırlanması". Teknik Gelişim Dergisi Yıl 2 Sayı 6. Ankara, 1994
72. YARDIM, M. HAKAN., "Dizel Yakıt Isıtıcıları". Teknik Gelişim Dergisi Yıl 2 Sayı 8 Ankara, 1994
73. YARDIM, M. HAKAN., "Benzin Püskürtme Sistemleri". Teknik Gelişim Dergisi Yıl1 Sayı 5. Ankara, 1993
74. YOLAÇAN, FİKRET., "Otomobil Motorlarında Yakıt Sistemleri". G. Ü. T. E. F. Ankara, 1991
75. YOLAÇAN, FİKRET., "Otomobil Ateşleme Sistemleri". G. Ü. T. E. F. Ankara, 1991
76. YURDAGÜL, ERDAL., ve ARKADAŞLAR. "Mekatronik Donanımlı İçten Yanmalı Benzinli Motorların Performans Değerlendirmesi İçin Yazılım ve Donanım Sisteminin Tasarımı". Politeknik Dergisi C 8 Sayı 1. Anakara, 2005
77. YÜCEL, Nuri., NUREDDİN DİNLER., "LPG Dönüşümü Yapılan Bir Motorda Katalitik Konvertörün Motor Performansına ve Egzoz emisyonlarına Etkisi". LPG Otogaz Sempozyumu Bildiri Kitabı. İstanbul, 2000

5. Basım

ENGELLİLER İÇİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

Prof. Dr. Dilara Sevimay Özer

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 598
Beden Eğitimi-Spor No.: 19
ISBN: 978-605-133-500-1
© 5. Basım, Ekim 2017

Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor

Prof. Dr. Dilara Sevimay Özer

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Genç Ofset Matbaa Sertifika No.: 32284
Süzgün Sokak No.: 18 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sevimay Özer, Dilara.
Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor */ Dilara Sevimay Özer*
5. Basım, XIV + 248 s., 160 x 235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-500-1
1. Engellilik 2. Beden Eğitimi 3. Fiziksel Uygunluk

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Derin Duyu (Proprioception) 58
Kinestetik Algı 59
Bedenin Farkında Oluş 59
Bedenin Iki Yanının Farkında Oluş ve Dik Pozisyonu Sürdürme Hissi 61
Dokunsal Algı 61
Bilişsel Gelişim 62
Aktif Bir Yaşam Tarzı İçin Anne Baba Eğitimi 67
Engelli Çocuklar İçin Geliştirilmiş Özel Beden Eğitimi Modelleri 67
Aktif Program ve Fiziksel Uygunluk Testi Projesi (Project Active Program ve Project Active Physical Fitness Test) 67
Oyun Programı (Prep Play Program) 69

4. BÖLÜM
KAYNAŞTIRMA

Toplumu Hazırlama 76
Okul Yöneticilerini Hazırlama 77
Spor Salonunda Öğretmenlere Yardım Edecek Gönüllülerden Yararlanmak 78
Aileleri Hazırlama 78
Çocukları Hazırlama 79
İlköğretim Öğrencilerinin Kaynaştırma Deneyimleri 81
Beden Eğitimi Öğretmenlerini Hazırlama 82
Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme 83
Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor Dersi 84
Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor Alanında Öğretmen Yetiştirmede Standartlar 85

5. BÖLÜM
BİREYSEL BEDEN EĞİTİMİ PROGRAMLARI

Engelli Bireyler İçin Beden Eğitimi ve Sporda Eğitimsel Yaklaşımlar 100
İnsancıl Yaklaşım (Humanizm) 100
Davranışçı Yaklaşım 101
Eklektik Yaklaşım 102
Engelli Çocukların Eğitiminde Kullanılan Öğretim Teknikleri 102

6. BÖLÜM
BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE ENGELLİ ÇOCUKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Değerlendirme Sürecinin Önemi 112
Başvuru ve Tarama İşlemleri 117
Engelli Bireyler İçin Geliştirilmiş Motor Yeterlilik Testleri 122
Standart Testler 124
Test Verilerini Yorumlama 125
İp Hareketleri 127
Adımlama 127

Denge 127
Kuvvet 128
Minder Hareketleri 128
Top Hareketleri 128

7. BÖLÜM
ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLAR VE EĞİTİMLERİ

Zekâ Engeli Tanımı ve Sınıflandırması 135
Hafif Derecede Zeka Engeli (50/55-70 IQ) 135
Orta Derecede Zeka Engeli (35/40-50/55 Iq) 136
Ağır Derecede Zeka Engeli (20/25-30-35 IQ) 137
Derin Zeka Engeli (20-25 ve altı IQ) 137
Zihinsel Engelli Çocukların Gelişimsel Özellikleri 137
Fiziksel ve Motor Gelişim Özellikleri 138
Zihinsel Özellikleri 140
Sosyal - Duygusal Özellikleri 141
Zihinsel Engelli Bireyler İçin Beden Eğitimi 142
Özel Olimpiyatlarda Yer Alan Programlar 146
Özel Olimpiyatlar Motor Aktivite Programı (MAP) 146
Özel Olimpiyatlar Kaynaştırma Sporları Programı 147
Kaynaştırma Sporlar Niye Önerilir? 148
Özel Olimpiyatlar Sağlıklı Sporcular Programı 148
Özel Olimpiyatlar Okul ve Genç Girişimi 149
Gençlik Zirve Toplantıları 149
Haydi Sen de Katıl 150
Özel Olimpiyatlar Sporcu Liderlik Programları 150

8. Bölüm
GÖRME ENGELLİ ÇOCUKLAR VE EĞİTİMLERİ

Görme Engelli Bireylerin Özellikleri 156
Bilişsel Özellikler 156
Duyuşsal Özellikler 156
Motor ve Fiziksel Özellikler 157
Görme Engelli Öğrencinin Öğretiminde Adaptasyon 160
A. Öğrencinin Yeteneklerini Öğrenme 161
1. Öğrencinin Mevcut Performans Düzeyini Belirleme 161
2. Beş Kritik Soruya Cevap Verebilme 161
B. Öğrencinin Bağımsızlığını Destekleme 162
1. Görme Engelli Çocuğa Karşı Olumlu Tutum Geliştirin 162
2. Görme Engelli Öğrencinin Beden Eğitimi Dersine Katılımını Sağlayın 162
3. Aşırı Koruyuculuktan Kaçının 162
4. Çocukların Yeteneğini Ailelerinin Görmesine Yardımcı Olun 163
5. Kendilerini Başarılı Hissetmelerini Sağlayın 163

6. Öğrencilerin Beden Eğitimi Dersi Sırasında Mümkün Olduğu Kadar Bağımsız Hareket Etmelerini Bekleyin 163
C. Öğrencinin Yeteneklerine Uygun Öğretim Yapmak 164
1. Çeşitli Aktiviteleri Görme Engelli Öğrencilerin Katılabilecekleri Şekle Getirme 164
2. Kinestetik İpucu Sağlamak İçin Aktivitelerde Değişiklik Yapma 165
3. İşitsel İpuçları Sağlama 165
4. Görsel Ipuçlarını Destekleme 166
5. Destek Sistemi Geliştirmek 166
Görme Engelli Çocuklar İçin Aktivite Örnekleri 167
Görme Engelli Çocuklar İçin Golbol Oyunu 168
Görme Engellilerde Koşu 170

9. Bölüm
İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLAR VE EĞİTİMLERİ

İşitme Kaybının Nedenleri ve Tipleri 176
İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Bilgi İşlem Modeli 177
İşitme Engelli Öğrencilerin Özellikleri 177
Bilişsel Gelişim Özellikleri 177
Duyuşsal Gelişim Özellikleri 177
Motor Gelişim Özellikleri 178
İşitme Engelli Çocukların Beden Eğitimi Derslerine Katılımları 179
A. İletişimi Geliştirmek 180
B. Sosyal Etkileşimi Artırma 181
C. Özel Program ve Öğretim Teknikleri Kullanma 181

10. Bölüm
BEDENSEL ENGELLİ ÇOCUKLAR VE EĞİTİMLERİ

Kalp-Dolaşım Rahatsızlıkları 185
Sinir-Kas Sınırlılıkları 186
Serebral Palsi 186
Epilepsi 188
Akciğer Sınırlılıkları 189
Kas-İskelet Bozuklukları 189

11. Bölüm
YAYGIN GELİŞİMSEL BOZUKLUKLAR

Otizm 195
Asperger Sendromu 195
Rett Sendromu 195
Çocukluk Disintegrative Bozukluğu 196
Tanımlanamayan Yaygın Gelişimsel Bozukluk 196

Nedenleri 196
Öğretim Stratejileri 198
Günlük Yaşam Terapisi 198
TEACCH 198
Uygulamalı Davranış Analizi (UDA) 198
Diğer Öğretim Yöntemleri 199
Beden Eğitiminde Genel Öğretim Stratejileri 199
Otistik Çocuklar İçin Beden Eğitiminde Öğretim Yöntemleri 200

12. Bölüm
DUYGUSAL VE DAVRANIŞ BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLAR

A. Öğretim Çevresi ile İlgili Olarak 206
B. Davranış Yönetimi ile İlgili Olarak 206

13. Bölüm
ENGELLİ BİREYLERİN FİZİKSEL UYGUNLUKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİNDE KULLANILAN TESTLER

Zihinsel Engelli Gençlerin Değerlendirilmesi 211
Görme Engelli Gençlerin Değerlendirilmesi 213
Engelli Bireylere Test Uygularken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 214
Güvenlik Önlemleri 215
Antropometrik Ölçümler 215
Boy Uzunluğu 215
Ağırlık 216
Skinfold Ölçümü 216
Test Maddeleri 216
A. Aerobik Fonksiyon Testleri 216
B. Kas Kuvveti ve Dayanıklılığı 220

KAYNAKLAR 241

YAZAR DİZİNİ 247

KAYNAKLAR

Akçakın, M. (1988). Zeka gerilikleri ve çocuk psikiyatrisinde tedavi. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. (Ed: O. Öztürk) Nurol Matbaacılık, 395-405 s., Ankara.

Anonymous (1999). I. Özürlüler Şurası. Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri. Ankara.

Atay, M. (1995). Engelli bireylerin benlik gelişiminde spor etkinliklerinin önemi. Antalya Uluslararası Engellilerde Spor Sempozyumu Bildiri Kitabı. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı. Yayın no: 1997/1. 97-100 s., Ankara.

Auxter, D., Pyeer, J., & Huettig, C. (2001). Principles and Methods of Adapted Physical Education and Recreation. McGraw-Hill Companies. 9th ed.

Baran, F., Top, E., Aktop, A., Özer, D., & Taşralı, S. (2009). Evaluation of unified football program by Special Olympics athletes, partners, parents and coaches. European Journal of Adapted Physical Activity, 2 (1), 51-61.

Baran, F., Aktop, A., & Özer, D. (2004). Beden Eğitimi ve Sporda Kaynaştırma. Çoluk Çocuk Dergisi. Sayı: 42, 20-22.

Baysal, N. (1983). Down Sendromlu Çocukların Dil Gelişimlerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü , Ankara.

Baumgartner, A. T., & Jackson, S. A. (1987). Measurement for Evaluation in Physical Education. Ex. Sci. Brown Publishers, 493 p., Dubuque.

Bilir, Ş. (1986). (Ed.). Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü, Ankara.

Brouwer, J., & Ludeke, W. (1995). Felsefi açıdan engellilerde spor. Antalya Uluslararası Engellilerde Spor Sempozyumu Bildiri Kitabı. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı. Yayın no: 1997/1. 11-17 s, Ankara.

Bruininks, R. H. (1974). Physical and motor development of retarded persons. (Ed: N. R. Ellis) International Review of Research in Mental Retardation, 7; 209-261.,New York.

Bruininks, R. H., & Chvat, M. (1990). Research on the motor proficiency of persons with mental retardation. Psychomotor therapy and adapted physical activity (Ed: H. V. Coppenolle and J. Simons) In Better Movement Proceeding of the 2nd International Symposium., 43-69 p., Belgium.

Baran, F. (2005). Özel Olimpiyatlarda Kaynaştırılmış Futbol Takımındaki Fiziksel Aktivite Düzeyi ve Davranış Değişimlerinin İncelenmesi. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi.

Campbell, J. (1973). Physical fitness of the mentally retarded: A review of research. Mental Retardation, 11(5); 26-29.

Castagno, K. S. (2001). Special Olympics Unified Sports: Changes in male athletes during a basketball season . Adapted Physical Quarterly, 18, 193-208.

Centers, L & Centers, R. (1963). A comparasion of the body image of amputee and non ampute children as revealed in figure drawings. Journal of Projective Techniques, 27; 158-165.

Connoly, B. H., & Michael, B. T. (1986). Performance retarded children, with and without down syndrome on the Bruininks Oseretsky Test of Motor Proficiency Physical Therapy. 66(3);344-348.

Craft, D. H. (1995). Visual impairments and hearing losses. Adapted Physical Education and Sport (Ed: J. P. Winnick) .Human Kinetics Books Champaigne, 143-166 , İllinois.

Clarke, H. H., & Clark, H. D. (1978). Developmental and Adapted Physical Education. Second Edition., Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.

Doll-Tepper, G. (2007). International developments in sports for persons with a disability. Sobama Journal. Vol. 12, n.1, supplement, pp.7-12.

Eichsteadt, C. B., & Lavay, B. W. (1992). Adapted Physical Education in Mental Retarded Children.Human Kinetics Books, 463 p., Canada.

Gallahue, D. (1982). Understanding Motor Devolopment in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gallahue, D. (1996). Developmental Physical Education for Today's children. C. Brown & Benchmark Publishers, 610 p., Dubuque.

Gallahue, D. & Ozmun, J. C. (1995). Understanding Motor Development: Infants, children, adolescents, adults. C. Brown & Benchmark Publishers, 541 p . Dubuque.

Gander, J. M., &Gardiner, W. H. (1993). Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: Onur B. (Ed.). İmge kitapevi, Ankara.

Ganong, F. W. (1977). Tıbbi Fizyoloji. (Çeviren: Andaç, O., Erinç, E., Kandemir, N., Özen, B., & Tan, Ü.). Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 582-584 Ankara.

Gür, A. (2001). Özürlülerin Sosyal Yaşama Uyum Süreçlerinde Sportif Etkinliklerin Rolü. T. C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları/16. Ankara**.**

Hastad, N. D., & Lacy, C. A. (1989). Measurement Evaluation in Contemporary Physical Education. Gorsuch Scarisbrick Publishers Scotts Dale, 575 p., Arizona.

Johnson, D., & Myklebust, H. (1967). Learning Disabilities: Educational principles and practices. Grune & Stratton publishing. New York.

Kelly, L. (2006). Adapted Physical Education National Standards-2nd Edition.Human Kinetics.

Kirkendall, R. D., Gruber, J. J., & Johnson, R. E. (1987). Measurement & Evaluation for Physical Educators. Human Kinetics Publishers Inc. Champaigne, 553 p., Illinois.

Krebs, P. L. (1995). Mental retardation. Adapted Physical Education and Sport (Ed: J. P. Winnick) .Human Kinetics Books Champaigne, 459 p., İllinois.

LaPorta, R. A., Mcgee, D. I., Simmons-Martin, A., Vorce, E. C., Von Hippel, S., & Danovan, J. (1996). Okulöncesi Dönemde İşitme Özürlü Çocukların Kaynaştırılması. Çev: H. Karatepe. Karatepe yayınları. Ankara.

Levtzion-Korach, O., Tennenbaum, A., Schnitzer, R., & Ornoy, A. (2000). Early motor development of blind children. J Paediatr Child Health, 36 (3): 226-9.

MacMillîan, D. L. (1988). Issues in mild mental retardation. Education & Training in Mental Retardation, 23; 273-284.

Mağden, D. (1979). İntrauterin gelişim. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El Kitabı II. Bilir, Ş.(Ed.). Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 14-23 Ankara.

Mahon, M. J., Mactavish, J., Bockstael, E., O'Dell, I., & Siegenthaler, K. L. (2000). Social integration, leisure, and individuals with intellectual disability. *Parks & Recreation*, *35*(4), 25-33.

Molnar, G. (1978). Analysis of motor disorder in retarded infants and young children. American Journal of Mental Deficiency, 83; 213-221.

Muratlı, S. (1997). Çocuk ve Spor. Bağırgan Yayınevi, 293 s.,Ankara.

Neyzi, O., & Ertuğrul, T. Y. (1989). Pediatri. Nobel Tıp Kitabevi. Cilt 1, Ankara.

Ninot, G., Bilard, J., Delignieres, D., & Sokolowski, M. (2000). Effects of integrated sports participation on perceived competence for adolescents with mental retardation. Adapted Physical Quarterly, 17, 208-221.

Ottenbacher, K. (1981). An investigation of self concept and body image in mental retarded. Journal of Clinical Psychology. 37(2);415-418.

Öktem, F. (1981). Zeka gerilikleri. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. (Ed: O. Öztürk), Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınları, 325-338-412 s., Ankara.

OSYM Klavuz, (2008). Merkezi yerleştirme ile öğrenci alan yüksek Öğretim programları. http://www.scribd.com/doc/2249333/osymgovtr2008 OSYSKILAVUZ sayfasından 5 Mayıs 2009 tarihinde alınmıştır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, (2006). http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/genelgeler/egitseldegerlendirme.htm Sayfasından 10.09.2009 tarihinde alınmıştır.

Özer, D., & Özer, K. (2007). Çocuklarda Motor Gelişim. 5. baskı. Nobel Yayınevi. Ankara.

Özer, K. (1993). Antropometri Sporda Morfolojik Planlama. Kazancı Matbaacılık, 167 s.,İstanbul.

Özer, D. (Ed.). (2005). Sevginin Gücü. Ya-Pa Yayınları. İstanbul.

Özer, D., Nalbant, S., Top, E., & Baran, F. (2009). Development of Adapted Physical Activity in Turkey. The 17 th International Symposium of Adapted Physical Activity. 23-27 June 2009,Gavle-Sweden.

Özsoy, Y., Özyürek, M., & Eripek, S. (1992). Özel Eğitime Giriş. Karatepe yayınları . Ankara.

Rarick, G. L., & Dobbins, D. A. (1972). Basic Component in the Motor Performance of Educable Mentally Retarded Children: Implications for curriculum development. U.S Office of Education., Washington.

Rarick, G. L., Widdop, J. H., & Broadhead G. D. (1970). Physical fitness and motor performance of educable mentally retarded children. Exceptional Children, 36; 509-519.

Rich, S. M. (1995). Instructional styles and strategies. Adapted Physical Education and Sport. (Ed: J. P. Winnick). Human Kinetics Books Champaigne, 459 p., İllinois.

Riggen, K., Ulrich, D. (1993). The effects of sports participation on individuals with mental retardation . Adapted Physical Quarterly, 10, 42-51.

Roswal, G., Damentko, M., & Smith, G. (Eds). (2007). Special Olympics University Curriculum. Çevirenler: F. Baran, S. Nalbant, B. Ramanlı, Ö. Nalbant, Ö.

Özdemir, N. Toktaş, E. Top. IV. Uluslararası Akdeniz Spor Bilimleri Kongresi. Antalya.

Saylan, G., & Pekçağlıyan, N. (2002). Sınıf ve Okul Ortamına Uygun Olmayan Davranışların Azaltılmasında Sınıf Öğretmeni ve Akranlara Uyuşmayan Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi İşlem Sürecinin Öğretimine Yönelik Kaynaştırma Destek Eğitim Programı Uygulama Örneği, XII. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 193, s.290

Seaman, A. J., & Depauw P. K. (1989). The New Adapted Physical Education. May Field Publishing Company Mountain View, 75-80 p., 172-175 p., California.

Sherrill, C., & Ruda, L. (1977). A time to listen: Leisure interests and practices of mentally retarded adults. Parks and Recreation, 12 (11); 30-33.

Sherrill, C. (1988). Leadership Training in Adapted Physical Education. Human Kinetics Books. 266-280 p., Champaigne, Illinois.

Sherrill, C. (2007). The passion of science: Research and creativity in adapted physical activity. Sobama Journal. Vol. 12, n.1, supplement, pp.1-5.

Short, X. F. (1995). Individualized education programs. Adapted Physical Education and Sport. (Ed: J. P. Winnick) Human Kinetics Books Champaigne, 459 p., Illinois.

Siedentop, D., Mond, C. & Toggort, A. (1986). Students with special needs. Physical Education Teaching and Curriculum Stratejies for Grades 5-12. May Field Publishing Company Mountain View, 113-127 p., California.

Sinclaire, E., & Forness, S. (1983). Classification: Educational issues.(Ed: L. Matson) Handbook of Mental Retardation. Pergaman Press, 171-176 p., New York.

Tanaydı, Z., Tür, G., & Temel, F. (1988). Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Psikolojisi. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara.

Turkey Disability Survey, (2002). Basic characteristics of disabled population. Retrieved on April 24, 2009, from http://www.ozida.gov.tr/arastirma/tr_ozurluler_arastirmasi/blm1.pdf.

Van Coppenolle, H. & De Potter, J. C. (Project Coordinators). (2003). A multimedia tool for planning and implementing a curriculum and service provision in adapted physical activity. THENAPA - European Currıculum in Adapted Physical Activity.

Willgoose, E. K. (1984). The Curriculum in Physical Education. Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs, 316-320 p., New Jersey.

Winnick, P. J., & Short, X. F. (1985). Project Unique; Physical Fitness Testing of the Disabled. Human Kinetics Books Champaign, 165 p., Illinois.

Winnick, P. J., & Short, X. F. (1999). The Brockport Physical Fitness Test Manual. Human Kinetics Books Champaign, Illinois.

Winnick, P. (1995) . Perceptual –motor development. Adapted Physical Education and Sport (Ed: J. P. Winnick). Human Kinetics Books Champaigne, 271-281., İllinois.

Wysocki, B. A., & Wysocki, **A. C. (1973).** The body image of normal and retarded children . Journal of Clinical Psychology; 29, 7-10.

Yaşama Sevinci, (1992) Yıl. 2. Sayı. 25. 15-17.

5. Basım

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Editör
Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal

Yazarlar
Doç. Dr. Çavuş Şahin
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdoğan Köse
(Mehmet Akif Üniversitesi)
Doç. Dr. Rüştü Yeşil
(Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)
Doç. Dr. Salih Zeki Genç
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Arif Özerbaş
(Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Hasan Hüseyin Özkan
(Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Hüseyin Hüsnü Bahar
(Erzincan Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ramazan Özbek
(İnönü Üniversitesi)

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 610
Eğitim Bilimleri No.: 127
ISBN: 978-605-133-512-4
© 5. Basım, Ekim 2017

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Editör: Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kıncal, Remzi Y.
Bilimsel Araştırma Yöntemleri / *Editör: Prof. Dr. Remzi Y. Kıncal*
5. Basım, X + 300 s., 160 x 235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-512-4
1. Bilimsel Araştırma 2. Nitel ve Nicel Araştırma 3. Fen ve Sosyal Bilimler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: BİLİM TARİHİ 1
Giriş 1
1.1. İlk Çağ'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 2
1.1.1. İlk Uygarlıklarda Bilgi ve Bilimin Gelişimi 2
1.1.2. Antik Yunan'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 5
1.1.3. Antik Roma'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 6
1.2. Orta Çağ'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 6
1.2.1. Orta Çağ Felsefesinin Genel Özellikleri 7
1.2.2. Orta Çağ'da Batı Felsefesinin Genel Özellikleri 8
1.2.3. Skolastik Düşünce 8
1.2.4. Orta Çağ'da Doğu Felsefesinin Genel Özellikleri 8
1.2.5. Orta Çağ'da Bilim ve Bilimsel Düşünce 9
1.2.6. Üniversitelerin Ortaya Çıkışı 11
1.3. Rönesans'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 13
1.4.Yakın Çağ'da Bilgi ve Bilimin Gelişimi 16
1.4.1. Sanayi Toplumunda Bilgi ve Bilimin Gelişimi 16
1.4.2. Bilgi Toplumunda Bilgi ve Bilimin Gelişimi 18
Kaynakça 20

Bölüm 2: SOSYAL BİLİMLERDE VE FEN BİLİMLERİNDE ARAŞTIRMANIN TEMEL ÖZELLİKLERİ 25
2.1. Bilimlerin Sınıflandırılması 27
2.2. Formel Bilimler 28
2.3. Pozitif Bilimler 30
2. 4. Matematik 30
2.5. Fizik 31
2.6. Kimya 31
2.7. Biyoloji 31
2.8. Tarih 31
2.9. Ekonomi 32
2.10. Politika 32

2.11. Antropoloji 32
2.12. Sosyoloji 33
2.13. Psikoloji 33
2.14. Ölçme ve Ölçekler 35
2.14.1. Sınıflama Ölçeği 35
2.14.2. Sıralama Ölçeği 35
2.14.3. Eşit Aralıklı Ölçek 36
2.14.4. Oranlı Ölçek 36
2.15. Fen Bilimleri ile Sosyal Bilimlerin Temel Özellikleri 37
2.16. Araştırmaların Gruplandırılması 46
2.16.1. Laboratuvar Araştırmaları 46
2.16.2. Saha (Alan) Araştırmaları 46
2.16.3. Survey (Anket) Araştırmaları 47
Kaynakça 48
Bölüm 3: NİCEL VE NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 51
3.1. Nicel Araştırma Nedir? 52
3.2. Nicel Araştırmanın Temel Basamakları 53
3.3. Nitel Araştırma Nedir? 54
3.4. Nitel Araştırmanın Temel Basamakları 54
3.5. Araştırmalarda Bilgi Felsefesi 55
3.6. Nicel Araştırma Yöntemlerinin Felsefesi 56
3.7. Araştırmanın Amacı 58
3.7.1. Nicel Araştırmalarda Amaç 58
3.7.2. Nitel Araştırmalarda Amaç 59
3.8. Araştırmada Evren ve Örneklem 60
3.8.1. Evren 60
3.8.2. Örneklem 60
3.8.3. Örnekleme Teknikleri 61
3.9. Nicel Araştırmalarda Evren ve Örneklem 63
3.10. Nitel Araştırmalarda Evren ve Örneklem 63
3.11. Araştırmada Veri 64
3.11.1. Nicel Araştırmalarda Veri 65
3.11.2. Nitel Araştırmalarda Veri 66
3.12. Veri Toplama Yöntem ve Teknikleri 68
3.12.1. Nicel Araştırmalarda Veri Toplama Yöntem ve Teknikleri 69
3.13. Veri Toplama Teknik ve Araçlarında Bulunması Gereken Özellikler 72
3.13.1. Geçerlik 73
3.13.2. Geçerlik Türleri 73
3.13.3. Güvenirlik 74
3.13.4. Nicel ve Nitel Veri Toplama Teknik ve Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliği 75
3.14. Nicel ve Nitel Araştırmalar Arasındaki Farklar ve Benzerlikler 76
Kaynakça 78

Bölüm 4: BİLİMSEL ARAŞTIRMA BASAMAKLARI..... 81
4.1. Fikir Üretme Aşaması 81
4.2. Araştırma Konusunu Saptama 82
4.3. Problemin Saptanması 82
4.4. Hipotezlerin (Denence) Oluşturulması 86
4.5. Önem 90
4.6. Varsayımlar (Sayıtlılar) 91
4.7. Sınırlılıklar 92
4.8. Tanımlar 92
4.9. Yöntemin Belirlenmesi 93
4.10. Veri Toplama 93
4.11. Verilerin Analizi 95
4.12. Yorumlama 96
Kaynakça 97

Bölüm 5: BİLİMSEL ARAŞTIRMA MODELLERİ 99
5.1. Temel Kavramlar 99
5.1.1. Model 99
5.1.2. Araştırma Modeli 100
5.1.3. Değişken 101
5.1.4. Geçerlik 103
5.2. Bir Bilimsel Araştırmada Model Seçimini Etkileyen Faktörler 105
5.2.1. İç Faktörler 105
5.2.2. Dış Faktörler 106
5.3. Bilimsel Araştırma Modelleri 107
5.3.1. Nitel Modeller 108
5.3.2. Nicel Modeller 110
5.3.3. Tarama Modelleri 111
5.3.4. Deneme (Ampirik) Modelleri 115
5.3.5. Karma Modeller 121
Kaynakça 122

Bölüm 6: VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ 125
6.1. Anket 125
6.1.1. Anketin Faydaları 127
6.1.2. Anketin Sınırlılıkları 127
6.1.3. Anketin Hazırlanması 130
6.1.4. Soruların Hazırlanması 131
6.1.5. Anket Sorularının Kapsamı 132
6.1.6. Soru Türleri 134
6.1.7. Anket Formunun Yazımı 137
6.1.8. Soruların Anket İçindeki Düzeni 138
6.1.9. Uygulama 139
6.1.10. Analiz ve Yorumlama 140

6.2. Ölçek 142
6.2.1. Ölçekleme Teknikleri 144
6.2.2. Likert Ölçeği 146
6.2.3. Toplumsal Uzaklık Ölçeği 148
6.2.4. İkili Karşılaştırmalar 149
6.3. Görüşme 151
6.3.1. Görüşme Yönteminin Faydaları 153
6.3.2. Görüşme Yönteminin Sınırlılıkları 154
6.3.3. Görüşme Nasıl Yapılmalıdır? 155
6.3.4. Görüşmenin Uygulanması 156
6.3.5. Kayıt Tutma 158
6.3.6. Görüşme Verilerinin Çözümlenmesi 159
6.3.7. Görüşmenin Konuşmadan Farkı 159
6.4. Gözlem 161
6.4.1. Gözlem Türleri 163
6.5. Yazışma 169
6.5.1. Olası Yanılgı Kaynakları 172
6.6. Belgesel Tarama 173
6.6.1. Türleri 173
6.6.2. Kitaplık ve Belgelikler 174
6.6.3. Verilerin Kaydedilmesi 177
6.6.4. Olası Yanılgı Kaynakları 178
6.6.5. Belgesel Tarama Tekniğinin Faydaları 179
6.6.6. Belgesel Tarama Tekniğinin Sınırlılıkları 179
6.7. Telefon Görüşmesi 179
Kaynakça 181

Bölüm 7: VERİLERİN ANALİZİ 183
7.1. Verilerin İşlenmesi 184
7.1.1. Tanımı ve Nitelikleri 184
7.2. Verilerin Çözümlenmesi 184
7.2.1.Tanımı ve Nitelikleri 184
7.2.2. Nitel Veri Analizi 185
7.2.3. Nicel Veri Analizi 192
7.3. Verilerin İşlenmesi, Çözümlenmesi ve Yorumlanmasında Olası Yanılgılar 216
7.3.1. Veri İşleme Yanılgıları 216
7.3.2. Çözümleme Yanılgıları 216
7.3.3. Yorumlama Yanılgıları 217
Kaynakça 217

Bölüm 8: ARAŞTIRMALARDA RAPOR YAZMA 221
8.1.Giriş 221
8.2. Apa Formatı Nedir? 224
8.3.Ön Bölüm 225
8.4.İçindekiler 231

8.5.Raporlarda Alıntı ve Kaynak Gösterme 237
8.6.Dipnot ve Kaynakça Bağlaçları 242
Kaynakça 246

Bölüm 9: ARAŞTIRMA SONUÇLARININ KULLANIMI 249
9.1. Araştırma Sonuçlarının Bilimsel Literatüre Katkı Yönünde Kullanılması 250
9.1.1. Kuram Oluşturma Amacıyla Kullanma 251
9.1.2. Bilimsel Araştırmalara Temel Oluşturma Amacıyla Kullanma 252
9.1.3. Değer Yargıları ve ideolojilere Etkileri Yönünde Kullanma 254
9.2. Araştırma Sonuçlarının Uygulamada Kullanılması 255
9.2.1. Uygulamalı Araştırmalarda Kullanma 256
9.2.2. Araştırma Sonuçlarını Test Etmede Kullanma 257
9.2.3. Araştırmacıların Araştırma Anlayışı Yönünde Kullanma 258
9.2.4. Kurumsal Gelişmeye Katkı Yönünde Kullanma 259
9.2.5. Eğitim Programlarının Etkililiğini Değerlendirmede Kullanma 260
9.3. Araştırma Sonuçlarının Eğitim Politikalarını Belirlemede Kullanılması 261
9.4. Araştırma Sonuçlarının Etik Açıdan Kullanılması 264
Kaynakça 265

Bölüm 10: İNTERNET ORTAMINDA BİLİMSEL ARAŞTIRMA 267
10.1. Elektronik Posta Anketlerin Kısa Tarihçesi 268
10.2. Anket Sürecinin Temel Aşamaları 274
10.3. Elektronik Ortamdaki Anketlerin Kullanılması İçin Rehber İlkeler 281
10.4. Tasarlanan Elektronik Ortamdaki Anketlerin Uygulanması 282
10.5. İnternet Anketlerinde Cevaplanma Oranı 284
10.6. Web Anket Maliyetinin Diğer Yöntemlerle Karşılaştırılması 286
10.7. İnternet Anketlerinin Hızı ve Zamanlılığının Diğer Yöntemlerle Karşılaştırılması 287
10.8. İnternet Tabanlı Anketlerde Hata Kaynakları 287
10.9. Posta Anketlerine Karşılık Elektronik Posta Anketlerinde Veri Kalitesi 289
10.9.1. Elektronik Posta Anketlerin Avantajları 290
10.9.2. Elektronik Posta Anketlerin Sınırlılıkları 290
10.10. İnternet Ortamında Hazırlanan Anket Türleri 291
10.10.1. Kolay Ulaşılır Örnekleme Yaklaşımı 292
10.10.2. Olasılık Örnekleme Yaklaşımı 294
10.10.3. Kolay Ulaşılır Örnekleme ile Olasılık Örneklemenin Birlikte Kullanılması 296
Kaynakça 297

için olmalıdır" seklindeki normatif değerlendirmeye yol açmıştır. Çünkü sözü edilen ihtiyaçlar, insanın bilime bakışını daha geniş bir ölçeğe taşımaktadır. İnsanlar, örneğin genetiği bozulmamış gıdalar istedikleri için "sağlık", rekabet gücü kazanmak için "bilgi", yeniliklere ayak uydurabilmek üzere hızlı erişim ve ulaşım için "zaman" ve bireyselliklerini dengelemek için "sosyallik" ihtiyacı duyarlar ve bu ihtiyaçların ne zaman, nerede, kimi ilgilendireceği belirsizdir. Bu yüzden, bilime duyulan gereksinim de bu paralelde artmaktadır (Yalçınkaya, 2001:132-142).

Dijital ağlarla örgütlenen yeni toplumda bu ağlardan bilgi, bilgilenme, bilgilendirme akmakta ve toplumun hacmini bu açıdan sürekli genişletmektedir. Drucker'in ticaret sonrası bilgi toplumları (ABD, Kanada vs.) dediği yeni öncü toplumların temel özelliği, toplumun önemli bir kısmının üniversite bitirdiği ve tüm toplumsal sermayenin bilgi işçilerinin sırtında olduğu bir toplumdur. Bu toplumlarda bütçede en büyük pay eğitim ve teknolojiye ayrılmaktadır (Meder, 2001:78).

Kaynakça

Acıduman, A. (2002). İbn-i Sinâ'nın bilim tarihindeki yeri: Kuhn'ca bir yaklaşımla. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 55* (2), 115– 122.

Akyüz, Y. (2007). *Türk Eğitim Tarihi* (11. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Aldrich, R. (1994). John Locke. *UNESCO: International Bureau of Education*, 24 (1/2) 61- 76.

Armağan, İ. (1974). *Bilgi ve Toplum I: Bilgi Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Otağ Matbaası.

Aydın, H. (2002). İslam Dünyasında Bilim ve Felsefe: Yükseliş ve Duraklama. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, Sayı: 94- 95.

_____. (2006). Doğu ve Batı Felsefesinde Altın Çağ Mitleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 5 (17), 107- 114.

Aydın, İ. ve Özgürtaş, T. (2007). Bilim ve Modelleme. *Türk Biyokimya Dergisi,* 32 (4), 185- 189.

Brainwood, R. J. (1995). *Tarih Öncesinde İnsan*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Çepni, S. (2009). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. (Geliştirilmiş 4. Baskı), Trabzon.

Cevizci, A. (2001). *Ortaçağ Felsefesi Tarihi* (2. Basım). Bursa: Asa Kitabevi.

Chernov, A. (2004). Global Information Society [Elektronik Versiyon]. International Affairs. *A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations, 50* (6).

Çoruk, A. (b.t). *"Modern Bilimin Oluşması Bağlamında Ortaçağ Düşüncesi"* (Yayınlanmamış Çalışma).

Çüçen, K. (2000). *Ortaçağ Felsefesi Tarihi*. Ankara: İnkılap Yayınevi.

Doğan, S. (2003). Ortaçağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 20* (2), 73- 89.

Ergün, M. (2008). *Felsefeye Giriş, Bilim ve Felsefe*. 20 Mayıs 2008, http://www.egitim.aku.edu.tr/bilimfelsefesi.pdf.

Esser, F. (2000). John Locke's Investigation into our Knowledge of Bodies. *Institut für Philosophie, Philosophische Fakultät I, Humboldt-Universität zu Berlin (Dissertation).*

Fearn, N. (2001). *Zeno and The Tortoise– Zeno ve Kaplumbağa Bir Felsefeci Gibi Düşünebilmek.* İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Feather, J. (2006). The Context of Change: Information Professionals And The Information Professions In An Information Society. *Health Information and Libraries Journal,* 23 (1).

Garber, D. (1988). Descartes and Method in 1637. *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association,* (1989) 2, 225- 236.

Garrett, D. *Representation and Consciousness In Spinoza's Naturalistic Theory of The Imagınatıon*. 25 Mayıs 2008, http://philosophy.fas.nyu.edu/docs/IO/2575/garrett. pdf.

Gökberg, M. (2004). *Felsefe Tarihi* (15. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hellemans, A. & Bunch, B. (1991). *The Timetables of Science*. New York: Touchstone.

Hoffman, M. (1989). Faith And Piety In Erasmus's Thought. *Sixteenth Century Journal, 20* (2), 241– 258.

İlin, M. ve Segal, E. (2001). *İnsan Nasıl İnsan Oldu?*. (A. Zekeriya, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Kaptan, S. (1993). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.

Kartal**,** O. Y. (b.t). "*Rönesans Döneminde Bilimsel Düşüncenin Gelişimi"* (Yayınlanmamış Çalışma).

Kongar, E. (1982). *Kültür Üzerine*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Levin, A. (2006). Sustainable Development and The Information Society. *Russian Studies In Philosophy, 45* (1), 60- 71.

Libera, A. D. (2005). *Ortaçağ Felsefesi* (A. Meral, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Marias, J. (1967). *History of Philosopy.* (S. Appelbaum, C. C. Strowbridge, Trans.), New York: Dover Publications, Inc.

Mayor, F. & Forti, A. (2000). *Bilim ve İktidar.* Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.

Meder, M. (2001). Bilgi Toplumu ve Toplumsal Değişim. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* sayı 9.

Menou, M. & Taylor, R. *A*. (2006). "Grand Challenge": Measuring Information Societies. *The Information Society,* 22 (5), 261- 267.

Okur, E. (b.t.) "*Bilimsel Düşünmenin Gelişim Seyrinin Pragmatik Sonuçları"* (Yayınlanmamış Çalışma).

Ortaş, İ. (2002). Bilim, Bilim İnsanı ve Bilimsel Etik. *Üniversite ve Toplum Dergisi.* 30 Mayıs 2008, http://www.universite-toplum.org/pdf/pdf.php?id=76.

Postman, N. (2000). *Televizyon Öldüren Eğlence*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Pruulmann, P. & Vengerfelth, A. (1997). Exploring Social Theory as a Framework for Social and Cultural Measurements of the Information Society. *The Information Society, 22.*

Ronan, C. A. (2005). *Bilim Tarihi. Dünya Kültürlerinde Bilimin Tarihi ve Gelişmesi.* (E. İhsanoğlu, F. Günergün, Çev.). Ankara: Tübitak Yayınları.

Rudavsky, T. M. (2001). Galileo and Spinoza: Heroes, Heretics, and Hermeneutics. *Journal of the History of Ideas,* 62 (4), 611- 631.

Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2004). Ortaçağda İlk Üniversiteler: *Studium generale. Felsefe Dünyası,* 39, 170– 186.

Russell, B. (2000). *Batı Felsefesi Tarihi- İlkçağ* (M. Sencer, Çev.) (7. Basım). İstanbul: Say Yayınları.

_____. (2005). *Sorgulayan Denemeler.*19. Basım, Ankara: TUBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Saruhan, Ş. C. ve Özdemirci, A. (2005). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji (Araştırmada Yöntem Problemi: SPSS Uygulamalı)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Sayılı, A. (1966). *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Segal, A. (1966). İslâm Dünyası Bilimde Niçin Geri?. (R. Duran, Çev.). *Middle East Quarterly 3(2).*

Skirbekk, G. & Gilje, N. (2004). *Antik Yunandan Modern Döneme Felsefe Tarihi.* (E. Akbaş ve Ş. Mutlu, Çev.). İstanbul: Üniversite Kitabevi.

Soykan, Ö. N. (1997). Bilimlerin Birliğini Temellendirmede Descartes'ın "Intuıtıon" Kavramının Yeri. *Felsefe Dünyası. Sayi: 24.*

Şenel, A. (1996). *Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde, İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*. (5. Kısaltılmış Basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Tameroğlu, S. (2001). *Bilimlerin Tarihi.* İstanbul: Birsen Yayınevi.

Taşkın, A. (2003). Sofistlere Özel Bir Referansla Bilginin Kaynağı ve İmkânı Üzerine Yapılan Tartışmalar. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 7 (1), 199- 209.

Taton, R. (1963). *History of Science, Ancient and Medieval Science*. New York: Basic Books Inc.

Tekeli, S., Kahya, E., Dosay, M., Demir, R., Topdemir, H. G., Koç, A. A. (2001). *Bilim Tarihine Giriş* (3. Baskı.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Topdemir, H. G. (1996). Descartes'ın Yöntem Çalışması. *Felsefe Dünyası, Sayı: 19.*

_____. (1999). Francıs Bacon"ın Bilim Anlayışı, *Felsefe Dünyası,* 30, 51- 68.

Tuncer, B. K. (b.t). **"***Yakınçağ'da Bilimsel Düşünce: Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna*" (Yayınlanmamış Çalışma).

Ural, Ş. (2000). *Bilim Tarihi* (3. Baskı). İstanbul: Çantay Kitabevi.

Uygun, S. (2007). Eğitimin Tarihsel Temelleri. F. Ereş (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (153-196). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Uzbay, T. (2006). Bilimsel Araştırmada Etik. *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık,* 19- 26.

Whitaker, V. K. (1970). Bacon's Doctrine of Forms: A Study of Seventeenth-Century Eclecticism. *The Huntington Library Quarterly,* 33 (3), 209- 216.

Yalçınkaya, T. (2006). Bir İkilemin Belirsizliğindeki Bilim. Bilim İnsan İçin Özne midir, Nesne midir?. *Sosyo-Ekonomi Dergisi, 1.*

Yazgan, A. D. (b.t.). **"***İlkçağ'da İnsan Düşüncesi, Bilgi Ve Bilimin Gelişimi"* (Yayınlanmamış Çalışma).

Yıldırım, C. (2006). *Bilim Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Zülal, A. (2003). Bilgi Toplumu. *Bilim ve Teknik, 12*.

http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/erasmus, Erişim Tarihi: 22.05.2008.

http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltek03.pdf, Erişim Tarihi: 06.03.2008.

http://merichrd.wordpress.com/2006/12/30/bilim-ve-teknolojinin-tarihsel-gelisim-oykusu/, Erişim Tarihi: 06.03.2008.

http://www.britannica.com/eb/article-9063161/Renaissance, Erişim Tarihi: 22.05.2008.

http://www.ekocerceve.com/img/haberler/BLGTOPLUMU.doc, ErişimTarihi: 03.03.2008.

akla anket ve mülakat teknikleri gelir (Kaptan, 1993, s.61). Anket, kişi ve kurumlardan bilgi almak için kullanılan oldukça kullanışlı bir araçtır. Anket yoluyla çok sayıda veriyi oldukça kısa sürede elde etmek mümkündür. Psikoloji, sosyoloji, eğitim, işletme ve iktisat gibi sosyal bilim araştırmalarında oldukça yaygın bir şekilde kullanılır. Anket formlarının yanı sıra veriler bazen yüz yüze görüşmeler veya gözlem yoluyla da elde edilebilir. Görüşme, anket, mülakat gibi veri toplama teknikleri daha çok sosyal bilim alanlarında kullanılan veri toplama teknikleridir. Sosyal bilimler veri toplama sürecinde kendine özgü survey yöntemini kullanırken, toplanan verilerin değerlendirilmesi sürecinde fen bilimlerinin de kullandığı istatistiksel yöntemleri kullanır. Sosyal bilim alanlarında sayısal analize dayalı nicel araştırma yöntemlerinin yanı sıra, özellikle son yıllarda nitel araştırma yöntemleri de artan oranda kabul görmeye başlamıştır (Cresswell, 2005, s.38-59). Nitel ve nicel araştırma yöntemleri kitabınızın üçüncü bölümde ayrıca ele alınmıştır. Diğer taraftan veri toplama tekniği olarak anket ve mülakat (görüşme) konularına altıncı bölümde detaylı olarak yer verilmiştir.

Kaynakça

Arıcı, H. (1972). İstatistik yöntemler ve uygulama, Ankara.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2005). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Arslan, A. (2002). Felsefeye giriş, Ankara: Vadi Yayınları.

Baloğlu, B. (1997). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, İstanbul: Der Yayınevi.

Creswell, J. W. (2005). Educational research, Columbus: Pearson Merrill Prentice Hall.

Çüçen, A. (2001). Felsefeye giriş, İstanbul: Asa Kitabevi.

Erkal, M. (1993). Sosyoloji, İstanbul: Der Yayınevi.

Kaptan, S. (1993). Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri, Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.

Kâğıtçıbaşı, Ç. (1970). Sosyal İlim Metodolojisi-Köy ve Nüfus Araştırmaları İzmir Araştırması, Türkiye'de sosyal araştırmaların gelişmesi içinde (170-182), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını.

Köklü, A. (1977). İktisat ilmine giriş, Ankara: Sevinç Matbaası.

McDonald, L. (1993). Early origins of the social sciences, London: McGill-Queen's University Press.

Özçelik, D. A. (2010). Okullarda ölçme ve değerlendirme öğretmen el kitabı, Ankara: Pegem A Yayınevi.

Saruhan, Ş. Özdemirci, A. (2005). Bilim, felsefe ve metedoloji, İstanbul: Alkım Kitabevi.

Scott, D. (1996). Methods and data in educational research, D. Scoot & R. Usher (Ed.), Understanding educational research, (52-73). London: Routledge.

Scott, D. & Morisson, M. (2006). Key ideas in educational research, New York: Continuum International Publishing Group.

Tan, M. (1981). Toplumbilime giriş, Ankara: Sevinç Matbaası.

Turgut, M. F. ve Baykul, Y. (2012). Eğitimde ölçme ve değerlendirme, Ankara: Pegem A Yayınevi.

Türkdoğan, O. (1989). Bilimsel değerlendirme ve araştırma metodolojisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Williams, M. (2002). Science and social science an introduction, London: Routledge Taylor & Francis Group.

Williams, M. & May, T. (2003). Introduction to the philosophy of social research, Bristol: Taylor & Francis.

Yıldırım, C. (2002). Bilim felsefesi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Dobbin, S.A. & Gatowski, S.I. (Project Drectors). (1999). The judge' deskbook on the basic philosophies and methods of science. Nevada University, (http://www.unr.edu/bench/chap04.pdf.)

Firestone, W.A. (1987). Meaning in method: The rhetoric of quantitative and qualitative research, Educational researcher. 16(7), 16-21.

Freund, J.E. (1984). Modern elementary statistics. New Jersey:Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs.

Geray, H. (2006). Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Heath, A.W. (1997). The proposal in qualitative research, The qualitative report. 3,1, (http://www.nova.edu/ssss/QR/QR3-1/heath.html).

Hoepfl, M.C. (1997). Choosing qualitative research: A primer for technology education researchers, Journal of technology education. 9(1), (http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JTE/v9n1/hoepfl.html.)

Johnson, R.B. (1997). Examining the validity structure of qualitative research, Education. 118(2), 282-292.

Kaptan, S. (1993). Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri. Ankara: Rehber Yayınevi.

Karasar, N. (1999). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayınevi.

Kuş, E. (2007). Nicel-nitel araştırma teknikleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, challenges, and guidelines, Lancet. 358, 483–88.

Marshall, M.N. (1996). Sampling for qualitative research. Family practice. 13, 522-525.

Maxwell, J.A. (2004). Causal explanation, qualitative research, and scientific inquiry in education, Educational researcher, 33(2), 3-11.

Myers, M. (2000). Qualitative research and the generalizability question: Standing firm with proteus, The qualitative report, 4(3/4). (http://www. nova.edu/ ssss/QR/QR4-3/myers.html.)

Öncül, R. (2000). Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.

Punch, K.F. (2005). Sosyal araştırmalara giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sale, J.E., Lohfeld, L.H. & Brazil, K. (2002). Revisiting the quantitative-qualitative debate: Implications for mixed-methods research, Quality & Quantity 36: 43–53.

Sencer, M. (1989). Toplumbilimlerinde yöntem. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

Seyidoğlu, H. (1993). Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı. İstanbul: Güzem Yayınları.

Tekin, H. (1993). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Yargı Yayınevi.

Turgut, M.F. (1990). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Saydam Matbaacılık.

Üstdal, M. ve Kural, G. (1997). Bilimsel araştırma nasıl yapılır nasıl yazılır. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kaynakça

Altunışık, R. ve Diğerleri. (2002). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. SPSS Uygulamalı,* (Geliştirilmiş 2. Baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi

Arıkan, R. (2004). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*, (4. Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Büyüköztürk, Ş. ve Diğerleri. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Çepni, S. (2009). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. (Geliştirilmiş 4. Baskı), Trabzon.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2006). *How to Desing and Evaluate Research in Education* (6. Baskı). New York: McGraw-Hill International.

Kaptan, S. (1993). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.

Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, (9. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,

_____. (2004). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama* (12 Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. (Çev. Bayrak ve diğerleri). Ankara: Siyasal Kitabevi.

TDK. (2007). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Sonuç olarak, probleme uygun araştırma modeli veya modelleri seçilirken, birden çok veri toplama aracının bir arada kullanılabileceği modellerin seçilmesi uygun görülmektedir. Ayrıca sadece nitel veya nicel modellerden birisinin seçilmesi de gerekmemektedir. Genellikle iki tür modellerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulan modellerle yapılan araştırmalar daha değerli görülmektedir. Bilimsel araştırmalarda 'karma model' adı verilen bu tür modelle, hem nitel hem de nicel veriler elde edilerek daha sağlıklı araştırma sonuçlarına ulaşılabilir.

Kaynakça

Armağan, İ. (1983). *Bilimsel yöntem*. İzmir: D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fak. Yayınları.

Aziz, A. (1990). *Araştırma yöntemleri-teknikleri ve iletişim*. Ankara: İLAD Yayınları No: 3.

Bailey, K. D. (1982). *Methods of social research.* (2. baskı). New York: The Free Press.

Bal, H. (2001). *Bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri.* Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi.

Balcı, A. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma* (7. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Best, J. W. and Kahn, J. V. (2003). *Research in education***.** **(**9. baskı). Boston: Allyn and Bacon.

Bryman, A.(2006). "Integrating quantitative and qualitative research: How is it done?", *Qualitative Research*. 6,1, pp. 97-113.

Campbell, D.T. and Stanley, J.C. (1963). "Experimental and quasi-experimental designs for research on teaching", *Handbook of research on teaching*. Editör: N.L. Gage, Rand McNall, ss. 171-246.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Gay, L. R. (1987). *Educational research: Competencies for analysis and application***.** 3. baskı, Columbus, OH: Merrill.

Gökçe, B. (1998). *Toplumsal bilimlerde araştırma*. Ankara: Savaş Yayınları.

Hancock, B. (2004). *An introduction to qualitative research*. (http://www.trentfocus.org.uk).

İftar, G. K. (1999). "Bilim ve araştırma", *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (Editör: Ali Atıf Bir). Eskişehir: T.C. Anadolu Ü. Yayınları No:1081.

Johnson, B. ve Christensen, L. (2008). *Educational research, quantitative, qualitative and mixed research.* www.southalabama.edu/coe/bset/johnson/lectures/lec2.htm adresinden 25.01.2013 tarihinde indirilmiştir.

Johnson, B. ve Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods resarch: a research paradigm whose time has come. *Educational Researcher, 33*(7), 14-26.

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri***.** (11. baskı). Ankara: Tekışık Ofset Tesisleri.

Karasar, N. (1996). *Araştırmalarda rapor hazırlama***. (**8. baskı). Ankara: 3A Araştırma, Eğitim, Danışmanlık Ltd. Şti..

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi***. (**14. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.

Krathwohl, D. R. (1993). *Methods of educational and social science research: An integrated approach***.** New York: Longman.

Kıral, B., ve Kıral, E. (2011). Karma yöntem. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, Antalya, Turkey.

McMillan, J. H. and Schumacher, S. (1989). *Research in education: A conceptual introduction***. (**2. baskı). Scott, Foresman and Company, Glenview IL.

Nachmias, C. and Frankfort, D. (1992). *Research methods in the social sciences*. (Fourth edition). New York: St. Matrin's Press.

Özdamar, K. (2003). *Modern bilimsel araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Seyitoğlu, H. (2003). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. (9. baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Wiersma, W. (1995). *Research methods in education: An introduction***. (**6. baskı). Boston: Allyn and Bacon.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

2. Çalıştığınız kurumun sosyal imkânlarından memnun musunuz? (Arseven, 2004:27; Baş, 2006:63)

- Soruların kısa ve basit olması gerekmektedir.
- Sorular uzadıkça soruları anlama ve soruların cevaplanma oranları düşecektir. İyi bir soru cevaplayıcıların yükünü azaltır.
- Çok uzun sorular ikiye bölünerek sorulabilir.
- Sorular tutarlı olmalıdır.
- Sorular tüm cevaplayıcılara aynı şekilde iletilmelidir.
- İstenen cevabın sınırları cevaplayıcıya açık ve anlaşılır biçimde iletilmelidir (Baş, 2006:30).
- Cevaplayıcıların bilgi düzeyi zorlanmamalıdır.
- Araştırma konusu hakkında cevaplayıcıların araştırmacı kadar bilgi sahibi oldukları var sayımı ile hareket edilmemelidir.
- Bilgi düzeyini ve hatırlamayı sağlamanın en kolay çözüm yolu uzun sorular yerine bir birini takip eden kısa sorular sormaktır. (Arseven, 2004:70).
- Aynı soru içinde birden fazla olumsuz ifade kullanılmamalıdır.

Taşımalı eğitimin sona erdirilmemesini desteklemiyor musunuz?

Şeklinde sorulan bir soruda olumsuz ifadelerden birini kaçıran kişi, düşündüğünün tam tersi cevap verebilir. (Karasar, 1999:176)

- Varsayımlara dayalı sorular sorulmamalıdır.

… özelliklere sahip ürün kullanır mıydınız?

şeklinde soru uygun değildir. Bu tür tanım ne kadar ayrıntılı olarak yapılırsa yapılsın kişi zihninde canlandırdığı ölçüde anlar (Baş, 2006:50).

- Yönlendirici ifadeler kullanılmamalıdır.

Bazı yönlendirici ifadeler asıl sorunun arka plana itilmesine sebep olarak kişileri görüşleri doğrultusunda karar vermeye iter.

Ülkemizde kadın hakları ile ilgili Rus kaynaklı yasaların uygulanmasını ister misiniz?

Bu soru dikkati Rusya üzerine çekeceğinden asıl amacı göz ardı edecektir (Baş, 2006:52)

Kaynakça

Akgül, O.(2005). "Gözlem tekniği"**.***Seyahat ve Turizm Araştırma Dergisi***.**

Altunışık, R. ve diğerleri. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri.* (4. Baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Arıkan, R.(2005). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama.* (5. Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Arıkan, R.(2005). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama***.** 5. Baskı. Ankara: BRC Basımevi,

Arlı, M., & Nazik, M. H. (2003). *Bilimsel araştırmaya giriş*. (2. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Arseven, A. (2004). *Anket hazırlama.* Ankara: Gündüz Yayınları.

Atılgan, H., Kan, A., Doğan, N. (2006). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Hakan Atılgan (Ed.), Ankara: Anı Yayıncılık.

Balcı, A. (2004). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A.

Balcı, A. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma***.** Ankara: PegemA Yayıncılık.

Baloğlu, B.(2002). *Sosyal bilgilerde araştırma yöntemleri.* İstanbul: DER Yay.

Baş, T. (2006). *Anket.* Ankara, Seçkin Yayınları.

Day, Robert A. (2005). *Bilimsel makale nasıl yazılır, nasıl yorumlanır?.* (10.Basım). Ankara: Tübitak Yayınları.

Dura, C. (2005). *Düşünme araştırma yazma.* Ankara, Ekin Kitabevi.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş.* Ankara: Anı yay.

Gay, L.R.(1987). *Educational research. competencies for analysis and application. Third Edition. Columbus*, Ohio: Merrill Publishing Company.

Geray, H.(2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere giriş.* Ankara: Siyasal Yay,.

Houston, A. (2004). *Anket hazırlama kılavuzu*. (www. Kaliteofisi.com)

http://agri.meb.gov.tr

http://education.ankara.edu.tr/-aksoy/eay/eay/b0506/mcalisir.doc

http://en.wikipedia.org/wiki/Questionnaire_construction

http://home.ubalt.edu/ntsbarsh/stat-data/Surveys.htm#rss

http://veriarastirma.com/sag.asp?kat=821

http://www.anketmatik.com/anket-site.html

http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2294/unite09.pdf

http://www.cc.gatech.edu/classes/cs6751_97_winter/Topics/quest-design/

http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=5811&baslik=veritoplama_teknikleri

http://www.kaliteofisi.com/makale

http://www.stat.gen.tr

http://www.statpac.com/surveys/questionnaire-design.htm

http://www.ttb.org.tr/STED/sted0903/anket.pdf

http://www2.aku.edu.tr/~gocak/2007dersnot/egitimbilimleri/yazisma.pdf

Karasar, N. (2000). *Araştırmalarda rapor hazırlama.* 10.Basım. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi.* (15. Basım). Ankara: Nobel yay.

Karasar, N.(2006). *Bilimsel araştırma yöntemi.* (16.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Köklü, N. ve Büyüköztürk, Ş. (2000) *Sosyal bilimler için istatistiğe giriş*. 1. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Kurthan, A. (1994). *Sosyal ilimler metodolojisi.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Özgüven, İ. E. (2001). *Çağdaş eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik,* Ankara, Pdrem Yayınları,

Punnch, F. Keith. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş*, Çev: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Selçuk, Z., Kayılı, H., Okut, L. (2003). *Çoklu zekâ uygulamaları.* Ankara: Nobel Yay,

Seyidoğlu, H.(1995). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı.* (6.Baskı). İstanbul: Gizem Yayınları.

Tekin, H. (2002). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Yargı Yayıncılık

Turgut, F., & Baykul, Y. (1992). *Ölçme teknikleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Türkdoğan, O. (1995). *Bilimsel değerlendirme ve araştırma metodolojisi.* İstanbul: MEB Yayınları.

Uzuner, Y.(1999). *Niteliksel araştırma.* www.aof.edu.tr/kitap/unite09pdf,

Üstdal, M., & Gülbahar, K.(1997). *Bilimsel araştırma nasıl yapılır nasıl yazılır.* İstanbul: Beta Yayınları.

Yalçıner, M.(2006). *Eğitimde gözlem ve değerlendirme*. Ankara: Nobel yay,

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2003). *Nitel araştırma yöntemleri.* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

d. Birden çok tekniğin bir arada kullanılmasını gereken durumlarda, bunlardan yalnızca birini uygulamak.

7.3.3. Yorumlama Yanılgıları

a. Araştırmanın sınırlarını dikkate almamak,

b. Önemli değişkenlerin hepsini dikkate almamak,

c. Beklenmedik yönde çıkan bulguları önemsememek,

d. Geçerli olmayan sayıtlılarla hareket etmek,

e. İmgelem (hayal) gücünden yoksun bulgulara çok yönlü bakamamak, farklı yorumlar üzerinde duramamak,

f. İstatistiksel sonuçları değerlendirememek ya da yanlış değerlendirmek,

g. Yargısal verilerle olgusal verileri birbirinden ayıramamak,

h. Verilerin toplanmasındaki olası yanılgıları, geçerlik ve güvenirlik sorunlarını dikkate almamak,

i. Olasılığa yer bırakmayan "kesin" yargılarda bulunmak (Karasar, 1998: 246).

Kaynakça

Akın, F. (2002). *Sosyal bilimlerde istatistik*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Arıkan, R. (2005). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama*. 5.basım. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Aziz, A. (1994). *Araştırma yöntemleri- teknikleri ve iletişim*. 2.basım. Ankara: Turhan Yayınevi.

Babbie, E. (1998). *The practice of social research.* 8th. Ed. Belmont, CA: Wadsworth.

Bacanlı, H. (2009) *Ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Yediiklim Eğitim Kurumları ve Yayınevi.

Borg, W.R. ve Gall, M.D. (1971). *Education research an instruction*. 2.th. Ed. McKay.

Bulduk, S. (2003). *Psikolojide deneysel araştırma yöntemleri*(Çeviri). Ankara: Çantay Yayınları.

Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. 13. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.

Ferguson, G.A. ve Takane, Y. (2005). *Statistic analysis in psychology and education*. 6th Ed. Motreal, Quebec: MCGraw- Hill Ryerson Ltd.

Freedman, D.; Pisani, R and Purves R. (1980). *Statistics*. New York: Norton.

Geray, H. (2004). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş.* Ankara: Siyasal Yayınevi.

Galtung, J. (1973). *Theory and methods of social research.* 4th Ed.

Haber, A ve Runyon R.P. (1977). *General statistics.* 3th Ed. Addison- Wesley

Gay, L.R.(1987). *Educational research. competencies for analysis and application. Third Edition. Columbus*, Ohio: Merrill Publishing Company.

Kaptan, S. (1993). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri.* Ankara: T.C. Başbakanlık kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.

Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi - kavramlar, ilkeler, teknikler*. 7. bs. Ankara: 3A Araştırma, Eğitim, Danışmanlık Ltd.

Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* 8. bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Kerlinger, F.N. (1964). *Foundations of behavioral research.* Holt, Rinehart and Winston.

Köklü, N. ve Büyüköztürk, Ş. (2000) *Sosyal bilimler için istatistiğe giriş*. 1. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Lindman, H. R. (1974). *Analysis of variance in complex experimental desings.* San Franciso: W.H. Freeman&Co.

Linn, R. L.& Gronlund, N.E. (1995). *Measurement and assessment in teaching*. 7th Edition. New Jersey: Prencite-Hall, Inc.

Moser, C.A. ve Kalton, G.(1971). *Survey methods in social investigation.* 2th Ed. Heinemann.

Myers, L.S. ve Grossen N.E. (1974). *Behavirioral research: Theory, procedure and design.* W.H. Freeman and Comp.

Pakdil, F. (1990). *Araştırma yöntemi*. Ankara: Başkent Üniversitesi.

Plutchik, R. (1974). *Foundations of experimental research.* 2th Ed. Harper and Raw Publishers.

Punch, K.F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş.* Ankara: Siyasal Yayınevi.

Sümbüloğlu, V. Ve Sümbüloğlu K. (1998). *Sağlık bilimlerinde araştırma yöntemleri.* 2. bs. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.

Üstdal, M. Ve Vuillaume, R. (2004). *Bilimsel araştırma klavuzu projeden makaleye.* Ankara: Pelikan Yayıncılık.

Young, H. D. (1962). (1962). *Statistical treatment of experimental data.* McGraw- Hill.

office.microsoft.com Erişim: 06.09.2009

web.sakarya.edu.tr Erişim: 06.09.2009

www.bsm.gov.tr Erişim: 10.09.2009

www.celiagreen.com/charlesmccreery/statistics/anova.pdf Erişim: 08.09.2009

www.donusumkonagi.net Erişim: 08.09.2009

www.egitim.aku.edu.tr Erişim: 05.09.2009

www.hacettepe.edu.tr Erişim: 04.09.2009

www.ins.itu.edu.tr Erişim: 06.09.2009

www.itunist.gow/div898/handbook/prc/section4/prc43.htm. Erişim: 06.09.2009

www.sample-it.info/TDS1.html Erişim: 05.09.2009

www.southampton.ac.uk/cpd./anıvas/datasets/index.htm Erişim: 08.09.2009

Ör. 14. İkinci bir kaynaktan yapılan alıntı.

"UNESCO, **İnternational Congress on the Teaching of Human Rights,** Vienna, 1978" Akt. Kepenekçi, Yasemin Karaman. **İnsan Hakları Eğitimi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

Ör. 15. Yazarı belli olmayan bir kitaptan yapılan alıntı.

Kitabın/Yayının adı, Yayın Yeri, Yılı

Ör. 16. Yayınlanmamış Tezler, Raporlar, Bildiriler

a. Özbek, Ramazan**. Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2004

b. Özbek, Ramazan. Behçet Oral ve Mehmet Sevgi, **2005-2006 Eğitim-Öğretim Yılında Uygulanmaya Konan Yeni İlköğretim Program Uygulamalarına Yonelık Öğretmen Algılarının Değerlendirilmesi,** Yayınlanmamış Bildiri, XV. Eğitim Bilimleri Kongersi, 2006

Ör.17. Çeviriler

Lipson, Leslie, **Uygarlığın Ahlaki Bunalımları -Manevi Bir Erime Mi Yoksa İlerleme mi-,** (Çev. Jale Çam Yeşiltaş), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 461, İstanbul, 2000.

Kaynakça

Altındağ, Özgür ve Okan Aydın. (2002). **Araştırmada Kaynak Kullanımı,** http://yunus.hacettepe.edu.tr/~unlu/sho217/OZGURALTINDAG-OKANAYDIN.doc. Ulaşım.14.04.2007.

Arseven, Ali D. (1994). **Alan Araştırma Yöntemi.** Gül Yayınevi, Ankara

Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. (1996). **Tez Yazım Kuralları.** K Erzurum..

Balcı, Ali. (1995). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yönten,Teknik ve İlkeler,** A.Ü. Eğitim Bilimleri fakültesi yay. Ankara.

Büyüköztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak ve Diğerleri. (2008). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri.** Pegem Akademi Yayıcılık. Ankara.

Büyüköztürk,Şener. (2003). **Veri Analizi El Kitabı.** PegemA Yayıncılık. 3.Baskı. Ankara.

Denizli, Serkan**. (**2005). **Lisans Öğrencileri için APA Formatı'na Göre Rapor Hazırlama**, http://egitim.ege.edu.tr/~fsarsar/ekler/ APAFORMAT. doc, Ulaşım: 18.02.2007.

Fırat Üniversitesi-SBE, (2006). **Tez ve Seminer Yazım Kuralları,** http://www.firat.edu.tr/sosyalbil/sonsite/tezyzmkurl.html, İnd. Tar. 28.04.2007.

Kaptan, Saim. (1998). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri,** 11. Basım, Tekışık Web Ofset Tesisleri, Ankara.

Karasar, Niyazi. (1984). **Araştırmalarda Rapor Hazırlama,** 4. Baskı, Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara.

Karasar, Niyazi. (1999). **Bilimsel Araştırma Yöntemi,** 9.Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara..

Kökdemir Doğan, Demirutku Kürşad ve Diğerleri. (2004). **Akademik Yazım Kuralları Kitapçığı**.

Rudd, David. (2006). **Report Writing a guide to organisation and style, Learning Support and Development**, University of Bolton. http://www.bolton.ac.uk/learning/helpguides/studyskills/reportw.pdf- Ulaşım: 02.03.2007.

Türkdoğan, Orhan. (1995). **Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi,** MEB.Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,** 5.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

lerine çözüm bulmanın ve bir canlının canını kurtarmanın çok önemli bir erdem olduğunun bilincinde olmalıdır. Araştırma öncesi ve sonrası bütün ayrıntıları en ince ayrıntısına kadar araştırmalı ve sorgulamalı, araştırma sonuçlarını değerlendirirken yapılmış yanlışları ve yanılgıları açık ve net olarak belirtmeli, özeleştirisini yaparak kamuoyuna duyurmalıdır. Böyle yapmak araştırmacıyı küçük düşürmez, aksine zenginleştirir ve daha saygın kılar. Erdem ve ahlak sahibi kişi yapar.

Bu bağlamda, etik açıdan şu kurallara uymak araştırma ve araştırma sonuçları açısından önemli sayılabilir. (1) Yapılan araştırmada araştırmanın başından sonuna kadar en yüksek kalite ve etkililiği sağlamak. (2) Araştırma ile ilgili yasal zorunlulukları bilmek ve bunlara uymak. (3) Yapılan antlaşmalara, sözleşmelere uymak ve sorumlulukları yerine getirmek. (4) Araştırma ve sonuçları ile ilgili yapılan eleştirilere açık olmak, bunları dikkate almak. (5) Araştırma sonuçları ile ilgili gerekli izinleri alarak sonuçları kullanmak. (6) Yaşam kalitesini dikkate alarak araştırma sonuçlarını kullanmak. (7) Araştırma sonuçları ile ilgili kullanıcıları doğru bilgilendirmek. (8) Kullanıcı sonuçlarına itibar etmek.

Kaynakça

Acun, R. (2001). Yeni fikir ve sanat eserleri kanunu. İLESAM Bülteni. 55, 4-7.

Bassey, M. (1999). Case study research in educational settings. Buckingham & Philadelphia: Open Universty Pres.

Cassel, C., & Symon, G. (1995). Qualİtative research in work contex. In C. Cassel & G. Symon (Eds.), Qualitative methods in organizational research: A pratical quide. London: Sage.

Elliott, J. (1991). Action Research for Educational Change. Milton Keynes & Philadelphia: Open University Press.

Khun, T. (1970). The structure of scientific revolutions. (2nd ed). Chicago: Univercity of Chicago Press.

Kaptan, S. (1993). Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri. Ankara: Tek Işık Veb Ofset Tesisleri.

Karasar, N. (1994). Bilimsel araştırma yöntemi. Kavramlar, ilkeler, yöntemler. (6.baskı). Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Itd.

McNiff, J., Lomax, P. & Whitehead, J. (1996). You and Your Action Research Project. London - New York: Routledge.

Merriam, S.B. (1998). Qualitatie research and case study applications in education: Revised and expanded from case study research in education, San Francisco: Jossey-Bass.

Patton, M. Q. (1987). How to use qualitative methods in evaluation. Newbury Park, CA: Sage.

Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2003). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş.

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. Eğitim ve Bilim Dergisi, 23 (112), 7–17.

Yıldırım, C. (1973). Logic. The study of deductive reasoning. (2nd ed). Ankara: METU.

Yıldırım, C.(1991). Bilim felsefesi. (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kaynakça

Anderson, S.E., & Gansneder, B.M. (1995). Using electronic mail surveys and computer-monitored data for studying computer-mediated communication systems. Social Science Computer Review, 13(1), 33–46.

Aşan, Z., Ayhan, Ö., Terlemez, L. ve Şentürk, S. (2008*) İki farklı yanıtlayıcı grubun web'e dayalı anket çalısmasıyla karsılastırılması.* Anadolu Ünıversıtesı Sosyal Bılımler Dergısı. Cilt/Vol.:8- Sayı/No: 1: 15–24.

Balcı, A. (1995**).** Sosyal Bilimlerde Araştırma-Yöntem, Teknik ve İlkeler- TDFO Yayıncılık, 72 Ankara.

Baş. Türker. (2001). Anket (Nasıl Hazırlanır,Uygulanır ve Değerlendirilir) Seçkin Yayınları, Ankara.

Berge, Z.L. & Collins, M. (1995). Computer mediated scholarly discussion groups. Computers and Education, 24, 3, p.183-189.

Bökeoğlu, Ö.Ç. & Oğuz, E. (2005). Eğitim Bilimlerinin Farklı Alanlarında Doktora yapan Araştırma Görevlileri ve Tez Danışmanlarının Elektronik Posta Aracılığıyla veri Toplama Aracı Uygulamasına Bakış Açıları. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 28-30 Eylül 2005 Denizli.

Büyüköztürk, Ş. (2006). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Pegema Yayınları, Ankara.

Büyüköztürk, Ş. (2006). Deneysel Desenler, Pegema Yayıncılık, Ankara.

CASRO (1998). Council of American Survey Research Organizations http://www.casro.org/faq.cfm

Church, A.H. (1993). Estimating the effect of incentives on mail survey response rates: A meta-analysis. Public Opinion Quarterly, 57, 62–79.

Cibbarelli, P. (1997). Cibbarelli's surveys: User ratings of Geac's Advance Integrated Library system. Computers in Libraries, 17(8), 38–39, 42.

CommerceNet, & Nielsen Media Research (1995, 1996, 1997a, 1997b).

CommerceNet/Nielsen Media Research: Internet Demographic Study.

Available at: http://www.nielsenmedia.com/interactive/commercenet.

Coomber, R. (1997a). Using the Internet for survey research. Sociological Research Online, 2(2). Available at:

http://www.socresonline.org.uk/socresonline/2/2/2.html.

Coomber, R. (1997b). Dangerous drug adulteration—An international survey of drug dealers using the Internet and the World Wide Web (WWW). The International Journal on Drug Policy, 8(2), 71.

Couper, M. P. (2001). *Web Surveys: The Questionnaire Design Challenge, The 53nd* Session of The International Statistical Institute August 22-29, Seoul, South Korea.

Çağlar, Doğan. (1970). Başarının Ölçülmesi ve İstatistik Metodlarla Değerlendirilmesi. Çağdaş Eğitim Kitapları, Ankara.

Demirel, Özcan. (2007). Eğitimde Yeni Yönelimler. Pegema Yayınları, Ankara.

Dillman, D. A. Tortora, R. D. and Bowker, D. (1998). *Principles For Constructing Web Surveys: Aninitial statement., Technical Report 98-50,* Social and Economic Sciences Research Center. Washington State university, Pullman, W.A.

Dillman D. A. (1999). *Mail and Other Self-Administered Surveys in the 21 st Century: The Beginnigof a New Era,* Revised version available in Gallup Research Journal *Iki Farklı Yaünıtlayıcı Grubun Web'e Dayalı Anket* 23 *Çalısmasıyla Karsılastırılması*

Dillman, D. A. (2000). **Mail and Internet surveys: The tailored design method.** 2nd ed. New York, NY: John Wiley & Sons.

Dillman, Don. (2000). Constructing the questionnaire. m**ail and Internet surveys:** New York: John Wiley & Sons.

Ekiz, Durmuş. (2003). Eğitimde Araştırma Yöntem Ve Metodlarına Giriş. Anı Yayıncılık, Ankara.

Foster, G. (1994). Fishing the net for research data. British Journal of Educational Technology, 25, 2, p. 91-97.

Instructional Assessment Resources (IAR),(2007). The University of Texas at Austin.www.utexas.edu/academic/ctl/assessment/iar/teaching/plan/method/survey/survey_tables_questiontypes.pdf, [erişim tarihi: 05/01/2011].

Karasar, N. (1991). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Dördüncü Basım, ISBN 975, Ankara

Kawasaki, J.J. & Raven, M.R. (1995). Computer administered surveys in extension. Journal of Extension, 33 (3) http://www.joe.org/joe/1995june/rb3.html

Kenway, J. (1996). The information superhighway and post-modernity: The social promise and the social price. Comparative Education, 32, 2, 217-231.

Kittleson, M.J. (1995). An assessment of the response rate via the postal service and email. Health Values, 18 (2), 27-29.

Kiesler, S., & Sproull, L.S. (1986). Response effects in the electronic survey. Public Opinion Quarterly, 50(3), 402–413.

Kuş, Elif. (2006). Sosyal Bilimlerde Bilgisayar destekli Nitel Veri Analizi. Anı Yayıncılık, Ankara.

Mavis, B.E. & Brocato, J.J. (1998). Postal surveys versus electronic mail surveys: The totoise and hare revisited. Evaluation & The Health Professions, 21 (3), 395-408.

Mehta, R. & Sivadas, E. (1995). Comparing response rates and response content in mail versus electronic mail surveys. Journal of Marketing Rsearch Society, 37 (4), 429-439.

Nathan, G. (2001). *Telesurvey Methodologies for Household Surveys* - A Review and Some thoughts For The Future. Survey Methodology, 27, 7-31.

Parker, L. (July 1992). Collecting data the e-mail way. Training andDevelopment, 52-54.

Schaefer, D.R. & Dillman, D.N. (1998). Development of a standard e-mail methodology. Public Opinion Quarterly, 62, 378-397.

Schmidt, W. (1997). World wide web survey research: Benefits, potential problems and solutions. Behaviour Research Methods, Instruments and Computers, 29, 274-279.

Selwyn, N. & Robson, K. (Summer, 1998). Using e-mail as a research tool. Social Research Update. 21, p.1-4.

Schonlau, M., Fricker, R., D., & Elliot, M., N. (2002). *Conducting Research Surveys via E-mail and Web, California:* Rand Publication. *Anadolu ÜniversitesiSosyal Bilimler Dergisi* 24.

Tarcan, Ahmet. (2005). İnternet ve Toplum. Anı Yayıncılık, Ankara.

Thach, E. (March-April, 1995). Using electronic mail to conduct survey research. Educational Technology, 1995, p.27-31.

Truell, A.D. & Goss, P. (Winter-Spring, 2002). Business education leaders compare e-mail and regular mail survey research. The Journal of Technology Studies, XXVIII (1), 81-83.

Tse, A. (1998). Comparing the response rate, response speed and response quality of two methods of sending questionnaires: E-mail vs. mail. Journal of Market Research Society, 40 (1), 353-361.

Uğraş, T., Ayvaz, Z.,R. Ve Karataş, E.,K. (2011). *Bir Online Anket Sistemi için Yol Haritası*. Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 2 - 4 Şubat 2011 İnönü Üniversitesi, Malatya

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Zhang, Y. (2000).Using the internet for survey research: A case study. Journal of The American Socıety for İnformation Scıence. 51 (1): 57- 68.

Zhang, Y. (1998). The impact of Internet-based electronic resources on formal scholarly communication in the area of library and information science: A citation analysis. Journal of Information Science, 24(4), 241–254.

Zhang, Y., & Estabrook, L. (1998). Accessibility to Internet-based electronic resources and its implications for electronic scholarship. In R.Larson, K.Petersen, & C.M. Preston (Eds.), Proceedings of the 61st ASIS Annual Meeting (ASIS'98) (pp. 463–473).

13. Baskı

YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM
-KİŞİLER ARASI İLİŞKİLER-
(Tamamı Bizim Toplumdan Örnekler)

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 443
Psikoloji - PDR No.: 16
ISBN: 978-605-133-345-8
© 13. Basım, Ekim 2017

YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM -Kişiler Arası İlişkiler- (Tamamı Bizim Toplumdan Örnekler)

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Voltan Acar, Nilüfer.
YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM -Kişiler Arası İlişkiler- (Tamamı Bizim Toplumdan Örnekler)
Nilüfer Voltan Acar
13. Basım, XXXII+160 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-345-8
1. Empati 2. Yüzleştirme 3. Kendini Açma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM
TERAPÖTİK BECERİLER

1. KONU - TERAPÖTİK BECERİLER

TERAPÖTİK BECERİLER....3
YAPILAMA....4
YAKINDAN İLGİLENME....4
KONUŞMAYA AÇIK DAVET....5
ASGARİ DÜZEYDE TEŞVİK....7
DUYGULARIN YANSITILMASI....9
İÇERİĞİN YANSITILMASI....11
KİŞİSELLEŞTİRME....13
Anlamın Kişiselleştirilmesi....13
Problemin Kişiselleştirilmesi....14
Amacın Kişiselleştirilmesi....15
ÖZETLEME....15
PAYLAŞTIRMA....18
BAĞLAMA....18
SESSİZLİK....20
MÜDAHALE ETME....21

II. BÖLÜM
TERAPÖTİK KOŞULLAR

2. KONU - EMPATİ

EMPATİ....26
EMPATİK TEPKİ DÜZEYLERİ....27
EMPATİK TEPKİ ALIŞTIRMALARI....32

3. KONU - SAYGI

SAYGI 38
SAYGI TEPKİ DÜZEYLERİ....39
SAYGI TEPKİ ALIŞTIRMALARI....43

4. KONU - SAYDAMLIK

SAYDAMLIK....50
SAYDAMLIK TEPKİ DÜZEYLERİ....50
SAYDAMLIK TEPKİ ÇEŞİTLERİ 54
SAYDAMLIK TEPKİ ALIŞTIRMALARI 55

5. KONU - SOMUTLUK

SOMUTLUK 59
SOMUTLUK TEPKİ DÜZEYLERİ....60
SOMUTLUK TEPKİ ALIŞTIRMALARI 64

6. KONU - İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI

İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI 70
İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI TEPKİ DÜZEYLERİ....71
İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI TEPKİ ALIŞTIRMALARI 75

7. KONU - KENDİNİ AÇMA

KENDİNİ AÇMA....81
KENDİNİ AÇMA TEPKİ DÜZEYLERİ 82
KENDİNİ AÇMA TEPKİ ALIŞTIRMALARI 86

8. KONU - YÜZLEŞTİRME

YÜZLEŞTİRME 87
YÜZLEŞTİRME TEPKİ DÜZEYLERİ....89
YÜZLEŞTİRME TEPKİ ALIŞTIRMALARI 94

9. KONU - TERAPÖTİK KOŞULLARIN BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ

TERAPÖTİK KOŞULLARIN BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ 100

III. BÖLÜM
PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLAMA ÖRNEKLER VE SONLANDIRMA

10. KONU - PSİKOLOJK DANIŞMAYA BAŞLAMA

PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLAMA.....105

11. KONU - PSİKOLOJİK DANIŞMA ÖRNEKLERİ

PSİKOLOJİK DANIŞMA ÖRNEKLERİ 110

12. KONU - PSİKOLOJİK DANIŞMALARI SONLANDIRMA (TERMİNASYON)

PSİKOLOJİK DANIŞMALARI SONLANDIRMA (TERMİNASYON).....125

IV. BÖLÜM
DUYGU YANSITAN SÖZCÜK VE DEYİMLERİN ANLAMSAL ÇÖZÜMLEMESİ II

GİRİŞ.....135
İLGİLİ KAYNAKLAR 136
PROBLEM 136
DENENCE.....137
SAYILTILAR.....137
TANIMLAR 138
SINIRLILIKLAR.....138
ARAŞTIRMA KAPSAMINA GİREN BİREYLER.....138
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ARAÇLAR 139
VERİLERİN ANALİZİ.....140
BULGULAR.....141

YORUM VE ÖNERİLER 148
KAYNAKÇA.....151
KONU BULDURUSU.....153
YAZAR BULDURUSU 155
YAZAR ÖZ GEÇMİŞİ.....157

KAYNAKÇA

Carkhuff, R ve Truax, C.B. (1966). "Toward Exploring Success and Failure In Interpersonel Experience", **Personel Guidance** Journal. 46, 723-728.

Carkhuff, R ve Berenson, B. (1967). **Beyond Counseling and Therapy.** New York: Holt Rinehalt ve Winston.

..... **Helping and Human Relations,** (vol I) Selection and Training (vol II). Practice and Reseacrh. New York: Holt, Rinehart ve Winston.

.....(1972). **The Art Of Helping.** Ambers: Human Resource Development Press. Publishers of Human Technology. 4 th edition, 3rd printig.

.....(1986). **The Art Of Helping.** Ambers: Human Resource Development Press. Publishers of Human Technologys. Sth edition, 5th printing.

Corey, G. (1982). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.** Montrey: Brooks/Cole Publishers.

Cudney, M.R. (1968). "The Use of Immediacy in Counselling" In J.C. Heston ve W. B. M Frick (Eds) **Counseling for the Liberal Arts.** Campus, Yellow Springs: Antioch Press.

Egan, G. (1975). **The Skilled Helper.** Montrey: Brooks/Cole.

Gazda, G. ve ark. (1974). **Human Relations Development.** Boston: Allyn and Bacon.

Gordon, Thomas. (1993). **Etkili Oğretmenlik Eğitimi.** İstanbul: Yapa Yayın.

Hammond, D.e ark. (1977). **Impoving Therapeutic Communication.** San Fransisco: Jossey Bass Publ.

Jourard, 5. (1964) **Transparent Self.** Princaton: Van Nostrand Reinhold.

Mc. Whirter, J. ve Voltan-Acar, (1985). **Çocukla İletişim.** Ankara: Nüve Matbaası.

Mc. Whirter, J ve Voltan-Acar, N (2000) Ergen ve Çocukla İletişim, Ankara: US. A yayıncılık.

Ohlsen, M. ve ark (1988). **Group Counseling.** New York: Holt, Rinehart.

Rogers, C. (1961). **On Becoming A Person.** Boston: Houghton Mifflin.

Voltan-Acar, N. (1987). Duygu Yansıtan Sözcüklerin Anlamsal Çözümlemesi. **Medial Nöroloji, Nöroşirürji ve Psikiyatri Dergisi.** c. 3, s. 1.

.....(1988). Sosyal Mikrokosmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. **Eğitim Fakültesi Dergisi.** s. 3.

.....(1990). Duygu Yansıtan Sözcük ve Deyimlerin Anlamsal Çözümlemesi II. **V. Ulusal Psikoloji Kongresi Psikoloji Seminer Dergisi Özel Sayısı,** sayı 8.

.....(1995). **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri.** Ankara, Yeni Doğuş Matbaası.

Yalom, İ. (1985). **Theory and Practice of Group Pyschotherapy:** New York: Basic Books.

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Prof. Dr. Salih Güney

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 999
Eğitim No.: 214
ISBN: 978-605-133-900-9
© 1. Basım, Eylül 2014

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ
Prof. Dr. Salih Güney

Copyright 2014, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Alper Tok -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1. Cad. Elif Sk. No.: 7/236-237 Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com-
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
e-satış: Volkan Özdemir -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Salih
İnsan Kaynakları Yönetimi / *Prof. Dr. Salih Güney*
1. Basım, X + 274 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-900-9
1. İşletme 2. İnsan 3. Yönetim

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Dağıtım Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74 B-01/02 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20 / *www.nobelyayin.com nobel@nobelyayin.com*
Merkez İOSB Abdülkadir Geylani Cad. No.: 2/A Ostim / ANKARA Tel/Faks: 0312 386 00 91

www.nobelkitap.com

ÖN SÖZ

Bütün işletmelerin temel amacı, çevrelerine yararlı olmaktır. Bu yararın gerçekleşmesinde en önemli faktör insandır. Eğer insana gerekli önem verilirse işletmelerin belirledikleri amaç ve hedeflerine ulaşmaları çok daha kolay olur. İşletmelerin varlıklarını devam ettirmeleri ancak sağlıklı ve etkili bir sistem oluşturmaları ile mümkündür. Bu sistemin vazgeçilmez temel öğesi ise insandır. Sistemlerin sağlıklı işlemesinde insanların tutumları, davranışları, algılamaları, değerleri, bilgileri, becerileri, yetenekleri, tecrübeleri, istekleri, arzuları, sorumlulukları, aidiyet duyguları oldukça etkilidir. Bu nedenle insanları değerlendirirken, tek bir özelliğine değil tümünü dikkate almak gerekir. Başka bir deyişle, insan bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmelidir.

İşletmeler insanı istihdam ederken bütüncül bir bakış açısı ve nesnel bir anlayışla hareket etmelidirler. Bu anlayışla sağlam bir alt yapıya sahip olurlar ve uzun süre varlıklarını devam ettirirler. Günümüzün yok edici rekabet şartları ile daha kolay mücadele eder ve piyasada hak ettikleri yerlere gelirler. İnsan unsuruna gereken önem vermeyen işletmeler uzun süre varlıklarını sürdüremezler, zamanla zayıflayıp yok olurlar.

Günümüzün gelişen, değişen, karmaşıklaşan sosyal ve teknik sistemlere bağlı olarak işletmeler de büyük değişme ve gelişmeler yaşarlar. Bu büyük gelişme ve değişmelere uyum sağlamak için organizasyonların kapasiteli insan gücüne ihtiyaçları vardır. Kapasiteli insan gücüne sahip olmak, işletmelerin gelişi güzel değil, bilimsel yöntemlerle hareket etmeleri ile mümkündür.

İnsanların iş için işletmelere müracaatlarından emekli oluncaya kadar geçen zaman, organizasyonların yaşamında önemlidir. Farklı bir ifade ile insan kaynakları yönetimi işletmelerin en önemli süreçlerinden biridir. Çünkü organizasyonlardaki tüm faaliyetleri düşünen, planlayan, sürdüren ve sonuçlandıran insan faktörüdür.

Bu kitabı yazarken insan kaynakları yönetiminin temel konularını baz aldık. Kitabı on ünite ile sınırlandırdık. Belki daha sonra okuyucudan gelecek olan öneri ve eleştirilere göre üniteleri tekrar ele alabiliriz.

Kitap, öğrencilerin, akademisyenlerin, insan kaynaklarına ilgi duyanların ve yöneticilerin rahatlıkla okuyup anlayabilecekleri sade bir dil ile yazılmıştır. Mutlaka eksiklerimiz ya da hatalarımız olmuştur. Eğer okuyucularımız bunları bize iletirlerse çok mutlu oluruz. Bu nedenle onlara şimdiden teşekkürlerimizi sunarız.

Bütün Öğrencilerime Teşekkürlerimi, Beni Yetiştiren Hocalarıma İse Sonsuz Saygılarımı Sunarım.

Prof. Dr. Salih Güney
Florya – İstanbul – 2014.

İÇİNDEKİLER

ÜNİTE 1
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI 1

I. Yönetim 1
II. Yönetici 2
III. Güç, Yetki ve Otorite 3
A. Güç 3
B. Yetki 4
C. Otorite 5
IV. İşgücü 5
V. Strateji ve Stratejik Yönetim 6
VI. Performans 7
VII. Ücret 7
VIII. Örgütsel Politika 8
IX. İş Sözleşmesi 8
X. Kıdem, Kadro, Derece, Kademe ve Ek Gösterge 9
XI. Kıdem Tazminatı 9
XII. Görev 9
XIII. Toplu İş Sözleşmesi 9
XIV. Grev ve Lokavt 10
A. Grev Kavramı ve Tanımı 10
B. Lokavt Kavramı ve Tanımı 10
XV. Sorumluluk 10
XVI. Karar Verme 11
XVII. Açık ve Kapalı Sistem 11
XVIII. İş Tanımı 11
XIX. İş Analizi ve Dizaynı 12
A. İş Analizi 12
B. İş Dizaynı 12
XX. İş Etüdü 12
XXI. İş Genişletme, İş Zenginleştirme ve İş Rotasyonu 13
A. İş Genişletme 13
B. İş Zenginleştirme 13
C. İş Rotasyonu 13
XXII. Eğitim 13
XXIII. Planlama 14
XXIV. Kariyer Sistemi, Geliştirme, Planlama, Yönetimi ve Kariyer Platosu 14
A. Kariyer Sistemi 14
B. Kariyer Geliştirme 15
C. Kariyer Planlama 15
D. Kariyer Yönetimi 15
E. Kariyer Platosu 15
XXV. Örgütsel Etkililik ve Verimlilik 15
A. Örgütsel Etkililik 15
B. Örgütsel Verimlilik 16

XXVI. Örgütsel Etkinlik 16
XXVII. Norm 17
XXVIII. Statü ve Rol 17
A. Statü 17
B. Rol 18
XXIX. Yetenek ve Yetenek Yönetimi 18
A. Yetenek 18
B. Yetenek Yönetimi 18
KAYNAKLAR 20

ÜNİTE 2

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ, AMACI VE GELİŞİM SÜRECİ 23

I. İnsan Kaynakları Yönetimi Kavramı, Tanımı, Önemi ve Amacı 23
A. İnsan Kaynakları Yönetimi Kavramı ve Tanımı 23
B. İnsan Kaynakları Yönetiminin Önemi 24
II. İnsan Kaynakları Yönetiminin Amacı ve Gelişim Süreci 25
A. İnsan Kaynakları Yönetiminin Amacı 25
B. İnsan Kaynakları Yönetiminin Gelişim Süreci 26
KAYNAKLAR 28

Ünite 3

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN ÖZELLİKLERİ, FONKSİYONLARI, TEMEL İLKELERİ VE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİCİSİNİN TEMEL NİTELİKLERİ 29

I. İnsan Kaynakları Yönetiminin Özellikleri 29
II. İnsan Kaynakları Yönetiminin Temel Fonksiyonları 31
III. İnsan Kaynakları Yönetiminin Temel İlkeleri 34
A. Tarafsızlık İlkesi 35
B. Eşitlik İlkesi 35
C. Yeterlilik İlkesi (Liyakat-Merit İlkesi) 37
D. Sınıflandırma İlkesi 38
E. Kariyer İlkesi 39
F. Güvence İlkesi 42
G. Yerine Adam Yetiştirme İlkesi 43
H. Kendini Geliştirme İlkesi 44
I. Akil ve Uzman Kişilere Danışma ve Göreve Getirme İlkesi 44
IV. İnsan Kaynakları Yöneticisinin Temel Nitelikleri 44
A. Karar Verme Yeteneğine Sahip Olma 44
B. Zekâ Kapasitesine Sahip Olma 45
C. Ruhsal Açıdan Dengede Olma 45
D. Etkileme Kapasitesine Sahip Olma 45
E. Amaç ve Hedefler Belirleme 45
F. Tarafsız Davranma 45
G. Sağlam Karakterli Olma 45
H. Etkin İletişim Kurma 46
I. Eğitime Önem Verme 46

İ. Gizlilik İlkesine Sadık Kalma 46
J. Planlama Yeteneğine Sahip Olma 46
KAYNAKLAR 47

Ünite 4

İNSAN KAYNAKLARININ PLANLANMASI 49

I. İnsan Kaynakları Planlaması Kavramı, Tanımı, Amacı, Süreci ve Önemi 49
A. İnsan Kaynakları Planlaması Kavramı ve Tanımı 49
B. İnsan Kaynakları Planlamasının Amacı 50
C. İnsan Kaynakları Planlanması Süreci 51
D. İnsan Kaynakları Planlamasının Önemi 52
II. İnsan Kaynakları Planlamasını Etkileyen Faktörler ve Aşamaları 53
A. İnsan Kaynakları Planlamasını Etkileyen Faktörler 53
B. İnsan Kaynakları Planlamasının Aşamaları 56
III. İnsan Kaynakları Planlamasında Kullanılan Analiz Teknikleri 56
A. İnsan Kaynakları Envanteri 57
B. Çalışan Devir Oranı ve Oluşturduğu Sorunlar 59
C. Çalışan Devamsızlık Oranı 60
D. Örgüt Şeması ve İş Tanımları 61
IV. İnsan Kaynakları Planlamasında Kullanılan Öngörü (Tahmin) Yöntemleri 62
A. Delfi Yöntemi, Avantaj ve Dezavantajları 62
B. Nominal Grup Yöntemi, Avantaj ve Dezavantajları 63
C. Rasyo Analizleri 64
D. Regresyon Analizi 65
E. Trend Analizleri Yöntemi ve Temel Aşamaları 66
F. Bilgisayarlı Destekli Bilgi Sistemi 66
G. İş Standartları Yöntemi 67
KAYNAKLAR 68

Ünite 5

ÇALIŞANLARIN TEMİNİ, SEÇİMİ VE İŞE YERLEŞTİRİLMESİ 69

I- Çalışanların Temini ve Seçim Sürecinin Önemi 69
A. Çalışan İhtiyacının Ortaya Çıkışı 69
B. Personel Temin Süreci, Yolları ve İş İlanları 70
II. Çalışanların Seçim Süreci, Tanımı, Amacı ve Etkileyen Faktörler 73
A. Çalışanların Seçim Süreci 73
B. Çalışanların Seçim Sürecinin Tanımı ve Amacı 74
C. Personel Seçim Sürecini Etkileyen Temel Faktörler 74
D. Personel Seçim Sürecinde Yararlanılan Araçlar 76
III. İşe Alma Görüşmesi ve İşe Yerleştirme Süreci 82
A. İşe Alma Görüşmesi 82
B. İşe Yerşleştirme Süreci 83
C. Oryantasyon Eğitimi 83
D. Özlük Dosyasının Hazırlanması 83
KAYNAKLAR 84

Ünite 6

İŞ ANALİZİ VE İŞ TASARIMI 85

I. İş Analizi 85
A. İş Analizi Kavramı ve Tanımı 85
B. İş Analizinde Gerekli Olan Temel Kavramlar 85
C. İş Analizinin Gelişim Süreci 87
D. İş Analizini Kim ve Ne Zaman Yapar 88
E. İş Analizi Süreci 89
F. İş Analizinin Amaç ve Fonksiyonları 99
G. İş Analizi Konusunda İleri Sürülen Yaklaşımlar 101
H. İş Analizi Sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Önemli Noktalar 102
II. İş Tasarımı (İş Dizaynı) 102
A. İş Tasarımı (İş Dizaynı) Kavramı ve Tanımı 102
B. İş Tasarımı (İş Dizaynı) Yapılırken Dikkate Alınması Gereken Temel Faktörler 103
C. İş Tasarım (İş Dizayn) Yöntemleri 105
D. İş Tasarımı Konusunda İleri Sürülen Alternatif Yöntemler 112
KAYNAKLAR 117

Ünite 7

PERSONEL EĞİTİMİ VE GELİŞTİRME 119

I. Personel Eğitimi ve Geliştirmede Temel Kavramlar 119
A. Eğitim Kavramı ve Tanımı 119
B. Öğretim Kavramı ve Tanımı 120
C. Öğrenme Kavramı ve Tanımı 121
D. Yetiştirme Kavramı ve Tanımı 122
E. Geliştirme Kavramı ve Tanımı 123
II. Eğitim ve Geliştirmenin Önemi, Amaçları, Yararları, Etkileyen Temel Faktörler ve Süreci 124
A. Eğitim ve Geliştirmenin Önemi 124
B. Eğitim ve Geliştirmenin Temel Amaçları 125
C. Eğitim ve Geliştirmenin Yararları 126
D. Eğitim ve Geliştirmeyi Etkileyen Temel Faktörler 127
E. Eğitim ve Geliştirme Süreci 128
III. Eğitim İhtiyacının, Hedeflerinin, İçeriğinin, Eğitimcilerin ve Eğitileceklerin Belirlenmesi 131
A. Eğitim İhtiyacının Belirlenmesi 131
B. Eğitim Hedeflerinin Belirlenmesi 131
C. Eğitim İçeriğinin Belirlenmesi 132
D. Eğitimcilerin ve Eğitileceklerin Belirlenmesi 132
IV. Eğitim Politikaları, İlkeleri, Planlaması, Uygulamaları, Yöntemleri ve Teknikleri 132
A. Eğitim Politikaları 132
B. Eğitimin Temel İlkeleri 133
C. Eğitim Planlaması 135
D. Eğitim Uygulamaları 135
E. Eğitim Yöntemleri ve Teknikleri 135
KAYNAKLAR 144

Ünite 8

KARİYER PLANLAMA, GELİŞTİRME VE YÖNETİMİ 145

I. Kariyer Kavramı, Tanımı, Önemi, Aşamaları ve Yararları 145
A. Kariyer Kavramı ve Tanımı 145
B. Kariyerin Önemi 147
C. Kariyerin Aşamaları 148
II. Kariyer Planlaması Kavramı, Tanımı, Önemi, Amacı, Yararları, Süreci ve Yöntemleri ... 150
A. Kariyer Planlaması Kavramı ve Tanımı 150
B. Kariyer Planlamasının Önemi 151
C. Kariyer Planlamasının Amacı 151
D. Kariyer Planlamasının Yararları 152
E. Kariyer Planlama Süreci 154
F. Kariyer Planlama Yol ve Yöntemleri 157
III. Kariyer Geliştirme Kavramı, Tanımı, Önemi, Yararları, Kariyer Yapmada ve Gelişiminde Etkili Olan Faktörler 159
A. Kariyer Geliştirme Kavramı ve Tanımı 159
B. Kariyer Geliştirmenin Önemi 160
C. Kariyer Geliştirmenin Yararları 161
D. Kariyer Geliştirmede Etkili Olan Faktörler 162
IV. Kariyer Yönetimi Kavramı, Tanımı, Amacı, Önemi, Modelleri ve Sistemleri 165
A. Kariyer Yönetimi Kavramı ve Tanımı 165
B. Kariyer Yönetiminin Amacı 166
C. Kariyer Yönetiminin Önemi 166
D. Kariyer Yönetiminde Etkili Olan Faktörler 167
E. Kariyer Modelleri 168
F. Kariyer Yönetim Sistemleri 171
V. Kariyer Konusundaki Yeni Yaklaşımlar 172
A. Sınırsız Kariyer Yaklaşımı 173
B. İki Aşamalı Kariyer Yaklaşımı 173
C. Esnek Kariyer Yaklaşımı 174
D. Portföy Kariyer Yaklaşımı 174
V. Kariyer Konusunda Karşılaşılan Temel Sorunlar 174
A. Kariyer Platosu 175
B. Çift Kariyerlilik 176
C. Çift Kariyerli Eşler 176
D. Cam Tavan 176
E. Ay Işığı 177
F. Bilgi, Beceri ve Yetenegin Değişim ve Gelişmenin Gerisinde Kalması 177

KAYNAKLAR 178

Ünite 9

PERFORMANS DEĞERLEME 181

I. Performans Kavramı ve Tanımı 181
II. Performans Değerlemenin Önemi, Amaçları, Yararları, İşlevleri ve Süreci 184
A. Performans Değerlemenin Önemi 184
B. Performans Değerlemenin Temel Amaçları 187
C. Performans Değerlemenin Yararları 190

D. Performans Değerlemenin Fonksiyonları 193
E. Performans Değerleme Süreci 195
III. Performans Değerleme Kimler Tarafından ve Ne Zaman Yapılır 198
A. Performans Değerleme Kim ya da Kimler Tarafından Yapılır 198
B. Performans Değerleme Ne Zaman Yapılır 201
IV. Performans Değerleme Kriterleri, Temel Özellikleri ve Yöntemleri 201
A. Performans Değerleme Kriterleri ve Temel Özellikleri 201
B. Performans Değerleme Yöntemleri 203
V. Performans Değerlendirme Sonuçlarını Görüşme Süreci ve Bu Görüşmelerin Temel Özellikleri 230
A. Performans Değerlendirme Sonuçlarını Görüşme Süreci 230
B. Performans Değerlendirme Görüşmelerinin Temel Özellikleri 231
VI. Performans Değerleme Aşamasında Yapılan Hatalar ve Karşılaşılan Sorunlar 232
A. Performans Değerleme Aşamasında Yapılan Hatalar 232
B. Performans Değerleme Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar 236
KAYNAKLAR 238

Ünite 10

İş Değerleme ve Ücret 243

I. İş Değerleme Kavramı, Tanımı, Amacı, Yararları Temel İlkeleri, Süreci ve Yöntemi 243
A. İş Değerleme Kavramı ve Tanımı 243
B. İş Değerlemenin Amacı 244
C. İş Değerlemenin Temel İlkeleri 245
D. İş Değerleme Süreci 246
E. İş Değerleme Yöntemi 246
II. Ücret Kavramı, Tanımı, Önemi, Yapısı, Oluşumu, Oluşumunu Etkileyen Faktörler, Ücretlemenin Temel İlkeleri, Ücret Yönetimi ve Ücret Sistemleri 251
A. Ücret Kavramı, Tanımı ve Önemi 251
B. Ücret Yapısı, Oluşumu, Oluşumunu Etkileyen Faktörler, Ücretlemenin Temel İlkeleri, Ücret Yönetimi ve Ücret Sistemleri 255
C. Ücret Politikası Kavramı ve Tanımı 272
KAYNAKLAR 274

KAYNAKLAR

Akat İlter, Gönül Budak, Gülay Budak, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1994.

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Argon Türkan, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Arrigo Gianni and Giuseppe Casale (General Editors), "Glossary of Labour Law and Industrial Relations (with Special Reference to the European Union)", **International Labour Office**, Ceneve, 2005.

Arslan Mahmut, **İş ve Meslek Ahlakı**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2005.

Arthur James, Finch Stoner and Charles Wankel, **Management**, Prentice-Hall, International Enlewood Cliffs, New Jersey, 1986.

Askeri Liderlik Ders Kitabı, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Aydın İnayet Pehlivan, **Yönetsel, Meslek ve örgütsel Etik**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Balcı Ali, **Örgütsel Gelişme**, Pegem Yayınları, Ankara, 1995.

Balçık Bahaettin, **İşletme Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Barnouw Victor, "Culture and Personality", **Culture and Management**, Der.Ross A. Webber, Homewood Richard D. Irwin, Illinois, 1969.

Barry W. B., **Strategic Planning Workbook for Public and Nonprofit Organizations**, St Paul: Amherst Wilder Foundation 1986.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara,1984.

Bayrak Sabahat, **İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk**,1.Basım, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Bryson John M., **Strategic Planning for Planning and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement**, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1988.

Bumin Birol (Editör), Aykut Göksel, Tülay Korkmaz Devrani, Feride Bahar Işın Özdoğan, M. Nurettin Alabay, **Çağdaş İşletme Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.

Can Halil, Semra Güney, **Genel İşletme**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2007.

Can Halil, Öznur Aşan Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Cenzo David A. De and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, John Wiley & Sons, Inc. 5th., Edition, New York., 1996, p.267.

Çelik Murat, Abdül Halim Zaim, "Yetenek Yönetimi Yaklaşımı", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi,** Yıl: 10 Sayı: 20 Güz 2011

Dayanışma Sendikası **İşçi Eğitim Dizisi-1,** 2009.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Demir Kamile, "Örgütlerde İletişim Yönetimi", **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler**:** Cevat Elma ve Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

Dinçer Ömer, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Dinçer Ömer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999.

Dökmen Üstün, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1982.

Drake Richard I. ve Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri,** Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Erdentuğ Nermin, **Türkiye'de Çağdaşlaşma, Eğitim ve Kültür İlişkileri**, Ankara, 1981.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, **İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim**, İstanbul, 1990.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İ. Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Erkoç Zafer, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kalite Yönetim Sistemleri Terimler Sözlüğü,** Alfa Yayınları, İstanbul, 2006.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 1996.
Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.
Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.
Fred David R., **Fundamental of Strategic Management**, Merrill Publishing Company, 1986.
Ghillyer Andrew, **Business Ethics**, McGraw-Hill, New York, 2008.
Gordon Judith, **Organizational Behavioral**, Allyn and Bacon Inc., Boston, 1997.
Greenberg Jerald and Robert A. Baron, **Behavior In Organizations**, A. Division of Simon and Schuster Inc., 1993.
Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.
Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998.
Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011.
Güney Salih, **Örgütsel Davranış**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2012.
Güney Salih, **Kültürel Yapı ile Yönetim Arasındaki İlişki**, KHO Yayını, Ankara, 1995.
Güney Salih, Metin Arıkan, **Yöneticiler ve Liderler Açısından Motivasyon**, K.H.O. Matbaası, Ankara, 1994.
Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000.
Gürgen Halük, **Örgütlerde İletişim Kalitesi**, Der Yayınları, 1997.
Gürüz Demet, Emet Gürel, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.
Güvenç Bozkurt**, İnsan ve Kültür**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1984.
Hersey Paul and Ken Blanced, **Management of Organizational Behavior**, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 1982.
Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1975.
Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Organizational Behavior and Management**, Irwin McGaw-Hill, 1996.
İnceoğlu Metin,**Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.
Karaköse Rukiye, **Ailede Sorumluluk Eğitimi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.
Kırel Çiğdem, **Örgütlerde Güç Kullanımı, Çalışanların Algıladıkları Güç ve Tepkileri Üzerine Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F. Yayınları, Eskişehir, 1998.
Klatt Lawrence A. A. Murdick, Robert G. Schuster, **Human Resource Management**, Florida, 1985.
Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İ.Ü. İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.
Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü. Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.
Lee Thompson Brad, **Yönetim Fonksiyonları**, Çev. Vedat Diker, Hayat Yayınları, İstanbul, 1998.
Lundberg George A. ve arkadaşları, **Sosyoloji**, Cilt;1, Çev. Ö. Ozankaya, 1970.
Milliyet Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982.
Moran E. T. and J. F. Volkwein, "The Cultural Appoach to the Formation of Organizational Climate", **Humman Relations**, Vol. 45, No: 1, 1992.
Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Ankara, 1984.
Mucuk İsmet, **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, İstanbul, 1989.
Nakip Mahir, Asuman Akdoğan, Asım Çelik, Şaban Uzay ve M. Sıtkı Uzay, **Açıklamalı İşletme Terimler Sözlüğü**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.
Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Etam A.Ş. Matbaası, Eskişehir, 2001.
Özkanlı Özlem, "Personel Politikalarının Belirlenmesinde Performans Değerlemenin Yeri ve Ülkemiz Büyük Sanayi İşletmelerindeki Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), Ankara, 1995.
Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.
Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, New York,1951.
Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice - Hall, 1976.
Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar,** Bursa İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi, İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.
Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.
Shaw W., **Business Ethics,** Wadsworth Publishing, California 1991.

Stoner James, **Management,** Prentice - Hall, 1978.
Tamer Kezban, “İletişim”, **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara,1986.
Tan Mine, **Toplum Bilimlerine Giriş: Temel Kavramları**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1981.
Taymaz Haydar, **Hizmetiçi Eğitimi: Kavramlar, İlkeler ve Yöntemler**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:94, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.
TDK Güncel Türkçe Sözlük, 2008.
Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.
Tınaz Pınar, **Çalışma Yaşamında Örnek Olaylar**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.
Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.
Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.
Tortop Nuri vd., **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.
Tosi Henry L. and W. Clay Hamner, **Organizational Behavior and Management A Contingency Approach**, St. Clair Pres. Chicago, 1974.
Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, Mars Yayın Ltd., İstanbul, 1984.
Türkçe Sözlük, Dil Derneği Yayını, Ankara, 2004.
Uyargil Cavide, vd., **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.
Ülgen Hayri, S. Kadri Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.
Ünsalan Erdal ve Bülent Şimşekler, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.
Varol Muharrem, “Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi”, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Ankara.
Watson T., **Sociology, Work and Industry**, Routledge, London, 1987.
Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İ.Ü.İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.
Yavuzer Haluk, **Çocuk ve Suç,** Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1982.
Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

KAYNAKLAR

Acar Ahmet Cevat, "İnsan Kaynakları Yönetimi Dersleri ve Eğitim Programlarının İçeriğine İlişkin Bir Araştırma", **Personel Yönetimi Dergisi**, Temmuz-Ağustos:1-2, 2000.

Armstrong Michael, **Human Resources Management Strategy&Action,** Kogan Page, London, 1992.

Cascio, W.F., **Managing Human Resources, Productivity, Quality of Work Life,** Profits. Sixth Edition, McGraw-Hill Irwin, New York, 2003,

Cenzo David A. De and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, John Wiley&Sons, Inc., 5th, Edition, 1996.

Leap Terry, Michael D. Crino, **Personnel / Human Resource Management**, McMillan Publishing Comp., New York, 1989.

Michael A. **Handbook of Personnel Management Practice**, Pourth Edition, Kogan Page, London 1993.

Özgen Hüseyin, Azim Öztürk, Azmi Yalçın, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Kitapevi, Ankara, 2005.

Palmer Margaret ve Kenneth T. Winter, **İnsan Kaynakları**, Çev. Doğan Şahiner, Rota Yayınevi, İstanbul, 1993.

Paul Blyton and Peter Turnbull, **Human Resource Management: Debates, Dilemmas and Contradictions. Reassessing Human Resource Management**, Edited By Paul Blyton and Peter Turnbull, Sage Publications, London, 1992.

Şimşek M. Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

Uyargil Cavide, vd., **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

KAYNAKLAR

Armstrong Michael, **Human Resource Management: Strategy and Action**, Kogan Page, London, 1992.

Türkan Argon, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi Ankara, 2004.

Nuri Tortop, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

İlhami Fındıkçı, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul, 2000.

İsmet Barutçugil, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Doğan Canman, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.

Hayri Ülgen, ve Kadri S. Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayınları, 2004.

Öznur Yüksel, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, (1998) 2000.

Lloyd L. Byars and Leslie W. Rue, **Human Resource Management,** (3rd Ed.), Richard D. Irwin Inc., Boston, 1991.

Cavide Uyargil, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008, ss.10-12,

Nuri Tortop, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010, s.22,

Zeyyat Sabuncuoğlu, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2000, s.159,

Türkan Argon, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi Ankara, 2004, ss.43-50,

Serpil Aytaç, **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi, Planlaması, Geliştirilmesi, Sorunları**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1997, ss.20-22.

Halil Can, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayını, ss.1-4,

S. Yalçın Özakman, "İnsan Kaynakları Yönetimi ve Bir Model Önerisi", **Yönetim Dergisi**, Ocak, 1995, s. 45,

Dursun Bingöl, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 4.basım, Beta Yayınları, İstanbul, 1998, ss.55-60,

Tijen Erdut, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkilerinde Değişim**, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları, İzmir, 2002, ss.16-17,

Meryem Koray, **Endüstri İlişkileri**, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, No:22, İzmir, 1992, s.25,

İlhami, Fındıkçı, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 2. baskı, Alfa Yayınları İstanbul, 2000, s.216,

Serkan Bayraktaroğlu, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Yargı Yayınları, İstanbul, 2003, s.63,

Ramazan Geylan, **Personel Yönetimi,** Met Yayınları, Eskişehir, 1992, s.162,

James W. Walker, **Human Resource Strategy**, McGraw Hill, 1992, p.14,

Nuri Tortop, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010, ss.64-72,

Cahit Tutum, **Personel Yönetimi**, TODAİ Yayınları, Doğan Basımevi, Ankara, 1979, ss.19-43,

Serpil Aytaç, **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi Planlaması Geliştirilmesi Sorunları**, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.17,

Isabel Werner, **Liderlik ve yönetim, Kişisel gelişim ve Yönetim Dizisi**, Rota Yayınları, 1993, s.20,

Öznur Yüksel, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, (1998) 2000, ss.22-27,

Nihat Erdoğmuş, Yeni Kariyer Yaklaşımları ve Kariyer Değerlerindeki Değişim, **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı,** Kocaeli, 2002, s. 530,

T.M. Probst, "Development And Validation Of The Job Security Index And The Job Security Satisfaction Scale: A Classical Test Theory And IRT Approach", **Journal Of Occupational and Organizational Psychology**, 76, 2003, p.451,

Zeyyat Sabuncuoğlu, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2000, s.44,

Ömer Faruk Akyüz, **Değişim Rüzgarında Stratejik İnsan Kaynakları Planlaması,** Sistem Yayınları, İstanbul, 2001, ss.50-51,

O. Glenn, **Public Personel Administration**, Harper and Publishers, New York, 1976,

Dale S. Beach, **The Management Of People at Work**, McMillan Publishing Co., New York, 1980, p. 20,

Doğan Canman, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2000, ss.33-34,

Türkan Argon, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi Ankara, 2004, ss.61-80,

Halil Can, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayını, ss.5-6,

Tunç Demirbilek, "Örgütlerde Kariyer Danışmanlığı Hizmetleri", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** 1994, Cilt:9, Sayı:2, s.72,

Çetin Önder ve S. Nazlı Wasti, "İş Güvencesi Endeksi ve İş Güvencesi Memnuniyeti Ölçeği: Güvenirlik ve Geçerlik Analizi", **Yönetim Araştırmaları Dergisi,** Cilt:2, Sayı:1, 2002, ss.23-47.

KAYNAKLAR

Aldemir Ceyhan, Alpay Ataol, Gönül Budak, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2004.

Argon Türkan, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi Ankara, 2004.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.

Aykaç Burhan, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlaması**, Nobel Yayınevi, 1999.

Aytaç Serpil, **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi, Planlaması, Geliştirilmesi, Sorunları**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Aytek Bintuğ, **İşletmelerde İnsangücü Planlaması**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1978.

Bayraktaroğlu Serkan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Yargı Yayınları, İstanbul, 2003.

Bingöl Dursun**, İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Can Halil, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayını Ankara.

Demir Cengiz ve Berrin Güzel, "Planlama", **Konaklama İşletmelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi: İlkeler ve Uygulamalar**, Editör: Cengiz Demir, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Dresang Dennis L., **Public Personnel Management and Public Policy**, Longman, New York, 1991.

Erdut Tijen, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkilerinde Değişim**, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları, İzmir, 2002.

Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Fındıkçı İlhami, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 2. Baskı, Alfa Yayınları İstanbul, 2000.

Geylan Ramazan, **Personel Yönetimi,** Met Yayınları, Eskişehir, 1992.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998.

Heneman Herbert G., Donald P. Schwap, Johan Fossum and Lee Dyer, **Human Resource Management**, Richard D. Irwin Inc., 1980.

Koray Meryem, **Endüstri İlişkileri**, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, No:22, İzmir, 1992.

Manzini A. O., "Integratic Human Resource Planning and Devolopment", **Personnel and Human Resource Management,** New York, 1990.

Özler Derya Ergun, "İnsan Kaynakları Planlaması", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Rue L. W. and L. L. Byars, **Human Resource Management**, Richard D. Irwin Inc., Boston, 1991.

S. Yalçın Özakman, "İnsan Kaynakları Yönetimi ve Bir Model Önerisi", **Yönetim Dergisi**, Ocak, 1995.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Bursa, 2009.

Saruhan Şadi Can ve Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Şerif Şimşek, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

Uyargil Cavide, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Walker James W., **Human Resource Planning,** Grolier Incorporated, New York, 1985.

Yıldız Gültekin, **İşletmelerde İşgören Yönetimi**, İTÜ. Sakarya Mühendislik Fakültesi Yayını, Sakarya, 1989.

KAYNAKLAR

Acar Ahmet Cevat, "İnsan Kaynakları Planlaması ve İşgören Seçimi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Akgeyik Tekin, "İnsan Kaynaklarının Bulunması ve Seçim Süreci", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınevi, İstanbul, 2011.

Baltaş Acar, İnsana ve İşe Değer Katan Yeni İnsan Kaynakları, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.

Barutçugil İsmet, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Bingöl Dursun**, İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

KAYNAKLAR

Aldemir Ceyhan, Alpay Ataol, Gönül Budak, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2004.

Altuğ Duygu, **Örgütsel Davranış,** Haberal Eğitim Vakfı Yayını, Ankara, 1997.

Aydın Ufuk, "Çağrı Üzerine Çalışma ve Uygulama Sorunları", **Sicil İş Hukuku Dergisi**, 2007.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.

Bemmett Roger, **Management,** 3. Ed., Financial Times Pitman Publishing, 1997.

Benton Douglas and Jack Halloran, **Applied Human Relations: An Organizational Approach,** 4. Ed., Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1991.

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Budak Gönül, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2013.

Can Halil, Ahmet Akgün, Şahin Kavuncubaşı, **Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2001.

Carell Mihael R., F. Elbert Norbert and Robert D. Hatfield, **Human Resource Management** Edition: The Dryden Pres, Philadelphia, 2002.

Caruth Donald L., Robert M. Noe, R. Wayne Mondy, **Staffing The Centemporary Organization**, Quorum Books, New York, 1988.

Çavuş Şenol, "İş Analizi ve İş Tasarımı", **İnsan kaynakları Yönetimi**, Editör: Cengiz Demir, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Çolak Aytül, "İş Analizi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Daft Richard L., **Management,** 4. Ed., The Dryden Press, New York, 1997.

DeCenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, John Wiley and Sons, Inc., New York, 1999.

Desler Gary, **Personnel Management,** Reston Company, USA., 1981.

Dinçer Ömer, **Örgüt Geliştirme: Teori, Uygulama ve Teknikler**, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 1992.

Dinçer Ömer, Yahya Fidan, **İşletme Yönetimine Giriş**, Bata Yayınevi, İstanbul, 1996.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.

Erkoç Zafer, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kalite Yönetim Sistemleri Terimler Sözlüğü**, Alfa Yayınevi, 2006.

Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Fourman L. and J. Jones, "Job Enrichment Extension", **Journal of Extension**, Vol.35, no.5, 1997.

Fritz Mary Beth Watson, Sridhar Narasimhan and Hyeun-Suk Rhee, "Communication and Coordination in the Virtual Office", **Journal of Management Information Systems**, Vol:14, No:4, 1998.

Gannon Martin J., **Organizational Behavior: A Managerial and Organizational Perspective,** Little, Brown and Company, Boston,Toronto, 1979.

Gatewoodi Robert D., Hubert S. Feild and Murray Barrick, **Human Resource Selection**, Thomson South-Western, Mason Ohio, 2008.

Geylan Ramazan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2004.

Gülten Zübeyde, "İnsan Kaynaklarının Etkinliği Açısından İş Analizi ve İş Tanımları", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Şermin Şenturan, Beta Yayınları, İstanbul, 2007.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü,** Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998.

Hacıoğlu Necdet ve Diğerleri, **Balıkesir Üniversitesi İdari Teşkilatında İş Analizi Uygulaması ve İş Tanımı El Kitabı**, Balıkesir Üniversitesi Yayını Balıkesir, 1992.

Ivancevich John M., **Human Resource Management**, McGraw-Hill, Singapore, 2003.

Kalkandelen R., **Norm Kadro ve Reorganizasyon**, TODAİE Yayını, Ankara, 1976.

Kozak Meryem Akoğlan, **Konaklama İşletmelerinde İş Analizi,** Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Luthans Fred, **Organizational Behavior,** 6. Ed., McGraw-Hill, Inc., New York, 1992.

McCormick E. J., **Job and Task Analysis in Handbook of Industrial and Organizational Psychology**, John Wiley and Sons Inc., USA., 1976.

McGregor Douglas Murray, "The Human Side Of Enterprise", **Motivation and Control In Organizations,** Edited by Gene W. Dalton and Paul D. Lawrence, Richard D. Irwin Inc. and The Dorsey Press, 1971.

Mondy R. Wayne, Robert M. Noe and Shane R. Premeaux, **Human Resource Management**, Prentice Hall, New Jersey, 2002.
Northcraft Gregory B. - Margaret A. Neale, **Organizational Behavior: A Management Challenge,** The Dryden Press, Boston, 1996.
Öğüt Adem, Tahir Akgemci ve M. Tahir Demirsel, "Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Bağlamında Örgütlerde İşgören Motivasyonu Süreci", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12, 2004.
Özgen Hüseyin, Azim Öztürk & Azmi Yalçın; **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Kitabevi, Adana, 2002.
Özkalp Enver, "Örgütlerde İşin Çalışanlar İçin Anlamı ve İş Dizaynı", Kamu-İş, Cilt:7, Sayı:2, 2003.
Prokopenko J., **Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı,** Çev. Baykal O., Atalay N., Fidan E., Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 1998.
Robbıns Stephen P., **Organizational Behavior**. Eighth Edition, Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1998.
Robbins Stephen P., and Mary K. Coulter, **Management,** Prentice Hall, N. J., 2001.
Saruhan Şadi Can, Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.
Schermon John R., James G. Hunt., Richard N. Osborn, **Organizational Behavior.** John Wiley & Sons, Inc., New York, 2003.
Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007, ss.87-88.
Tushman M. L., N. B. Nadler and D. A. Nadler, **Competing by Design: The Power of Organizational Architecture**, Oxford University Press, New York, 1997.
Uyargil Cavide, "İş Analizi ve İş Dizaynı", **İnsan kaynakları Yönetimi,** Beta yayınları, İstanbul, 2008.
Uyargil Cavide, "Modern Örgüt Yaşamında Esnek Çalışma Saatleri", **İ. Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:2, 1984.
Werther William B. and Jr. Keith Davis, **Human Resources and Personnel Management,** McGraw-Hill Publishing Company, Singapore, 1993.
Werther William B. and Keith Davis, **Human Resources And Personnel Management**, 4. Ed., McGraw-Hill, Inc., 1996.
Yüksel Öznur, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

KAYNAKLAR

Açıkalın Aytaç, **Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının Yönetimi.** Ankara: Pe-Gem Yayınları, Yayın No:7. 1994.

Armstrong Michael, **A Handbook of Human Resource Management Practice**, 10 th Edition, Redwood Books, USA, 1999.

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.

Barutçugil İsmet, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınları, İstanbul, 2004.

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Budak Gönül, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2013.

Erkoç Zafer, **İnsan Kaynakları Yönetimi ve Kalite Yönetim Sistemleri Terimler Sözlüğü**, Alfa Yayınevi, 2006.

Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Fidan Nurettin, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Pegem Yayınları, Ankara, 2012.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara, 1998.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Koçel Tamer**, İşletme Yöneticiliği**, Beta yayınları, İstanbul, 2011.

Lyles Marjorie A. and Mark Easterby-Smith, "Introduction: The Watersheds of Organizational Learning and Knowledge Management", **The Blackwell Handbook of Organizational Learning and Knowledge Management,** (Ed.) Easterby-Smith, M. and M. A. Lyles, Malden, MA., Blackwell Publishing, 2003.

Mondy R. Wayne , Robert M. Noe and Shane R. Premeaux, **Human Resource Management**, 8th Ed., Prentice Hall, New Jersy, 2002.

Noe Raymond A., **İnsan Kaynaklarının Eğitimi ve Geliştirilmesi**, Editör ve Çeviren: Canan Çetin, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.

Özbek Mehmet Ferhat, "İnsan Kaynağının Eğitimi ve Eğitim Yönetimi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Özçelik A. Oya, "Eğitim ve Geliştirme", **İnsan kaynakları Yönetimi,** Beta yayınları, İstanbul, 2008.

Özgen Hüseyin, Azim Öztürk ve Azmi Yalçın, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Kitapevi, Ankara, 2005, ss.155-172,

Palmer Margaret. J. ve Kenneth T. Winters, **İnsan Kaynakları**. (Çeviren: Doğan Şahiner), Reprosal Matbaası, İstanbul, 1993.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Saruhan Şadi Can, Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.

Schuler S. Randal and Vandra L. Huber. **Personnel and Human Resource Management.** Fourth Edıtıon. West Publishing Company, New York. 1990.

Schulz Martin, "Organizational Learning", **The Blackwell Companion to Organizations**, (Ed.) Baum, J. A. C., Oxford: Blackwell Publishers,2002.

Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Taymaz Haydar, **Hizmet İçi Eğitim: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010, ss.185-186,

Varış Fatma, **Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler**, A. Ün. Eğitim Bilimleri Yayınları, No:157, Ankara.

Winterton Jonathan, "Training, Development, and Compentence", **The Oxford Handbook of Human Resource Management**, Edi. Peter Boxall, Johan Purcell and Patrick Wright, Oxford University Pres, New York, 2007.

KAYNAKLAR

Aldemir Ceyhan, Alpay Ataol, Gönül Budak, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İzmir, 2004.

Aycan Zeynep, "Üç boyutlu cam tavan: Kadınların kariyer gelişiminde kim, kime, neden engel oluyor? (Three dimensional glass ceiling: Who puts barriers to women and why?)", **Presented at the 2nd Summit of Women Managers in Turkey**, Istanbul, January 2004.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.

Aytaç Serpil, "Çalışma Yaşamında Çift Kariyerli Eşler", Mess Mercek Dergisi, Yıl:5, Sayı:18, 2000.

Aytaç Serpil, **Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi Planlaması Gelişimi ve Sorunları**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2005.

Barutçugil İsmet, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınları, İstanbul, 2004.

Bayraktaroğlu Serkan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 3. Baskı, Sakarya Yayınları, Adapazarı, 2008.

Beach Dale S., **Personnel: The Management of People at Work**, Macmillan Publishing Company, New York, 1980.

Beach Dale S., **The Management of People at Work,** McMillan Publishing Co., New York, 1980.

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Bird Allan, "Careers as Repositories of Knowledge: A New Perspective on Boundaryless Careers", **Journal of Organizational Behavior**, 15, 1994.

Budak Gönül, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2013.

Can Halil, Ahmet Akgün ve Şahin Kavuncubaşı, **Kamu ve Özel Kesimde Personel Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, 1995, Ankara.

Carre Michael R. I, Frank E. Kuzmits, Norbert F. Elbert, **Personnel / Human Resource Management,** McMillian Publ. Comp., New York, 1992.

Çiftçi Birgül, "Kariyer Planlama", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

DeCenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Fundamentals of Human Resource Management**, Johan Wiley and Sons Inc., Hoboken, New Jersey, 2007.

DeCenzo David A. and Stephen Robbins, **Human Resource Management**, Willey Series in Management, 1996.

Demirbilek Tunç, "Örgütlerde Kariyer Danışmanlığı Hizmetleri", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi,** 1994, Cilt:9, Sayı:2.

Douglas Hall and E. Moss Jonathan, "The New Protean Career Contract: Helping Organizations and Employees Adapt"**, Organizational Dynamics,** 26(3), 1998.

Dündar Gönen, "Kariyer Geliştirme", **İnsan kaynakları Yönetimi,** Beta yayınları, İstanbul, 2008.

Erdoğmuş Nihat, **Kariyer Geliştirme Kuram ve Uygulama,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Eugene Fram, "Today's Mercurial Career Path", **Management Review,** 83 (11), 1999.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Harvey Don, Robert Bruce Bowin, **Human Resaource Management**, Prentice Hall, New Jersey, 1996.

Hollenbeck N. and G. Wright, **Human Resource Management**, Mc Graw-Hill, New York, 1997.

İnce Mehmet, "Değişim Olgusu ve Örgütlerde İnsan Kaynakları Yönetiminin Değişen Fonksiyonları", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s.14, 2005.

İsmail Bakan, **Çağdaş Yönetimi Yaklaşımları: İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar**, Beta Yayınları, İstanbul, 2004.

Linda Wirth, "Breaking Through The Glass Ceiling: Women in Management", **International Labour Office**, Geneva, 2001.

Mayo Andrew, **Managing Careers Strategies For Organizations**, London: Institute of Personnel Management, 1991.

Noe Raymond A., **İnsan Kaynaklarının Eğitimi ve Geliştirilmesi**, Editör ve Çeviren: Canan Çetin, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.

Okakın Neslihan, Müjdat Şakar, **İnsan Kaynakları Yöneticisinin El Kitabı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.

Orpen Christopher, "The Effect on Organizational and Individual Career Management on Career Success", **International Journal of Manpower**, Vol.27, No.1, 1994.

Özgen Hüseyin, Azim Öztürk & Azmi Yalçın; **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Kitabevi, Adana, 2002.
Plamer Margaret anda Kenneth T. Winters, **İnsan kaynakları**, Çev. Doğan Şahiner, Tota Yayınları, İstanbul, 1993.
Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.
Saruhan Şadi Can, Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.
Schuler Randall S., **Managing Human Resources**, West Publishing Company, 1995.
Stone Raymond J., **Human Resource Management**, John Wiley Publish, Sidney, 2005.
Super Donald E., "A life-Span, Life-Space Approach to Career Development", **Journal of Vocational Behavior,** 16, 1980.
Şimşek M. Şerif, Adnan Çelik, Tahir Akgemci ve Abdullah Soysal, **Kariyer Yönetimi**, Editörler: M. Ş. Şimşek ve A. Çelik, II. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.
Tüz Melek Vergiliel, "Kariyer Planlamasında Yeni Yaklaşımlar", **Uludağ Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Yıl: 4, Sayı: 4, 2003/1.
Uğur Adem, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Sakarya Kitapevi, Sakarya, 2003.
Uzun Turgay, "İnsan Kaynakları Yönetiminde Etkin Bir Yöntem: Kariyer Planlaması", **İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı:2, 2003.
Ünal Mehmet, "Kariyeri Yöneten Kurumlar", **İnsana ve İşe Değer Katan Yeni İnsan Kaynakları**, Edi. Acar Baltaş, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2009.
Werther William B. and Jr. Keith Davis, **Human Resources and Personnel Management,** McGraw-Hill Publishing Company, Singapore, 1993.
Whymark Kathryn, and Steve Ellis, "Whose Career is it Anyway? Options for Career Management in Flatter Organization Structures", **Career Development International**, Cilt 4, Sayı 2, 1999.
Zel Uğur, "İş Arenasında Kadın Yöneticilerin Algılanması ve Kraliçe Arı Sendromu", **Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi,** 35, 2. 2002.

KAYNAKLAR

Akgeyik Tekin, "Performans Değerlendirme", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Editör: Uğur Dolgun, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Aktaş Erdem, "Performans Değerlendirme Sistemlerinin Örgütsel Adalet Algısı Üzerine Etkisi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, 2010.

Aldakhilallah A. K. and D. H. Parante, "Redesigning a Square Peg: Total Quality Management Performance Appraisals", **Total Quality Management**, Vol.13, No: 1, 2002.

Altun Semih, "Örgütlerde Performans Değerlendirme ve Polis Meslek Yüksek Okullarında Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Beykent Üniversitesi, SBE, 2007.

Argon Türkan, Altay Eren, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Atay İsmail Durak, **İş Değerleme ve Başarı Değerleme Yöntemleri**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1990.

Ayan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınevi, İzmir, 2011.

Baltaş Acar, **İnsana ve İşe Değer Katan Yeni İnsan Kaynakları**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.

Barutçugil İsmet, **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınevi, İstanbul, 2004.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Feryal Matbaası, Ankara, 2000.

Bayraktaroğlu Serkan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Sakarya Kitapevi, Sakarya, 2008.

Bernardin H. John and Joyce E.A. Russell, **Human Resource Manegement An Experiential Approach,** 2nd Edition, Irwin-Mc Graw Hill, Singapore, 1998.

Bilgin Hacer, "Performans Değerlendirmesi Gıda Sektöründe Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Sakarya Üniversitesi 2003.

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Boxall Peter, John Purcell and Patrick Wright (Ed.), **The Oxford Handbook of Human Resource Management**, 1st Published, Oxford University Press, USA, 2007.

Budak Gönül, **Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi,** Barış yayınları, İzmir, 2013.

Canman Doğan, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.

Canman Doğan, **Personelin Değerlendirilmesinde Çağdaş Yaklaşımlar ve Türkiye'de Kamu Personelinin Değerlendirilmesi**, TODAİE Yayınları, No:252, Ankara, 1993.

Carrell Michael R., Norbert F. Elbert and Robert D. Hatfield, **Human Resource Management: Global Strategies For Managing A Diverse Workforce**, 5th Edition, Prentice Hill, USA, 1995.

Caruth Donald L. and Gail D. Handlogten, **Staffing the Contemporary Organisation A Guide to Planning, Recruiting and Selecting for Human Resource Professionals**, 2nd Edition, Quorum Books, USA, 1997.

Cascio Wayne F., **Managing Human Resources Productivity, Quality of Work Life, Profits,** McGraw-Hill, 2 Th. Edition, New York, 1992.

Çakır Murat, "Vakıf Üniversitelerinde Akademik Personelin Performans Değerlendirmelerinin Eğitim Kalitesine Katkısı", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.

Çolak Cafer, "Performans Kavramı, Değerlendirmesi ve Balıkesir İl Emniyet Müdürlüğü Yıldırım Ekipler Amirliği'nde Performans Uygulaması Örneği", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), T.C. Balıkesir Üniversitesi, SBE, 2010.

Daft L. R., **Management**, The Dreyden Press, 2 Th. Edition, Chicago, 1991.

Deadrik D. L. and G. D. Gardner, "Performance Distributions: Measuring Employee Performance Using Total Quality Management Principles", **Journal of Quality Management**, Vol: 4, No: 2, 1999.

DeCenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Fundamentals of Human Resource Management**, 10th Edition, John Wiley & Sons, USA, 2010.

Decenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, 7th Edition, John Wiley & Sons Inc., USA, 2002,

DeCenzo David A. and Steohen P. Robbins, **Human Resource Management**, JohnWiley & Sons, Inc., 1996.

Dessler Gary and Jean Philips, **Managing Now**, Houghton Mifflin Company, USA, 2008.

Dessler Gary, **Human Resource Management**, 12th Edition, Prentice Hall, USA, 2011.

Dil Meltem, "İnsan Kaynakları Yönetiminde Performans Değerlendirmenin İş Doyumu Üzerindeki Etkisi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Dumlupınar Üniversitesi, SBE, 2005.

Dilsiz Ahmet, "Kamu Yönetiminde Performans Değerlendirme ve 360 Derece Geri Bildirim Yöntemiyle Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Kırıkkale Üniversitesi, SBE, 2010.

Drummond Karen Eich, **Human Resource Management For The Hospitality Industry** Von Nostrand Reinhold Publishing, New York, 1990.
Durmaz Osman Alper, "İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Performans Değerlendirme Sistemleri ve Jandarmaya Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), T.C. Deniz Harp Okulu Deniz Bilimleri ve Mühendisliği Enstitüsü, 2005.
Edwards M. and A. Ewen, **360 Feedback : The Powerful New Model for Employee Assessment and Performance Improvement,** Amacom, USA., 1996.
Edwards R. M. and A. J. Ewen, "360 Degree Feedback: The Powerful New Model for Employee Assessment and Performance Improvement", **American Management Association**, 1996.
Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Personel Seçimi ve Başarı Değerleme Teknikleri,** Küre Ajans Matbaası, İstanbul, 1991.
Erzek Mehmet Nail, **Human Resources Management**, Marmara University Training and Aid Foundation/Marmara University Managerial Sciences Research and Application Center, Istanbul, 1993.
Freedman J. L., D. O. Sears and J. M. Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, İmge Kitapevi, Ankara, 1998.
French Wendell L., **Human Resource Management**, 4th Edition, Houghton Mifflin Company, USA, 1998.
Geet S. D., A. D. Deshpande and Mrs. Asmita A. Deshpande, **Human Resource Management**, First Edition, Nirali Prakashan Published, India, 2009.
Ghalayını A. M. and J. S. Noble, "The Changing Basis of Performance Measurement", **International Journal of Operations and Production Management**, Volum:16, No: 8, 1996.
Graham Tahomas Harold and Roger Bennet, "Human Resource Management**"**, **Financial Times Management**, February Singapore, 1998.
Grote Dick, **The Performance Appraisal Question and Answer Book A Survival Guide For Managers**, Amacom, USA, 2002.
Güneş İsmail, "Kamu Yönetiminde Performans Değerlendirme ve Emniyet Teşkilatında Uygulanması", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Uludağ Üniversitesi, SBE, 2006.
Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000.
Gürcü İnci Pınar, "Satış Temsilcilerinin Performans Değerlendirmesinde Gizli Müşteri Araştırmalarının Kullanımı: XYZ Şirketinde Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
Gürüz Demet Gaye ve Özdemir Yaylacı, **İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi**, MedaCat Yayınları, İstanbul, 2004.
Holbrook R. L., "Contact Points and Flash Points: Conceptualizing The Use Of Justice Mechanisms In The Performance Appraisal Interview", **Human Resource Management Review**, Vol:12, No:1, 2002.
Ivancevich J. M., J.H. Donnely, J.L. Gibson, **Managing for Performance**, USA: Business Publications Inc., 1983.
İplik Fatma Nur, "Performans Değerlendirmesi: Türkiye'deki Beş Yıldızlı Otellerde Çalışanların Performans Değerlendirme Sürecinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Adana, 2004.
İzgi Caner**, "**İnsan Kaynakları Yönetiminde Çalışanların Performanslarının Değerlendirilmesi Süreci ve Otel İşletmelerinde Bir Uygulama**", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),** İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
Karadeniz Uğur, "Performans Değerlendirme Yöntemleri ve Çok Uluslu Bir Teknik Destek Kurumunda Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Marmara Üniversitesi, SBE, 2010.
Kılıç Selver, "Performans Değerlendirme Sisteminin Kariyer Planlamasıyla İlişkisinin Analizi ve Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Uludağ Üniversitesi, SBE, 2011.
Köklü Sibel, "10'ncu Kalite Kongresi Sonuçları", **Milliyet İş yaşamı Gazetesi**, 15 Kasım, 2001,
Lepsinger Richard and Anntoinette D. Lucia, **The Art and Science of 360° Feedback**, 2nd Edition, Jossey-Bass, USA., 2009.
Levınson Harry, "Management By Whose Objectives", **Harvard Business Review**, 2003.
Luecke Richard, **Performans Yönetimi**, Aslı Özer (Çev.), 2.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
Lussier Robert N. and John R. Hendon, **Human Resource Management Functions, Applications, Skill Development,** Sage Publications, USA, 2012.

McCarthy A. M. and T. N. Garavan, "360 Degree Feedback Processes: Performance Improvement and Employee Career Development", **Journal of European Industrial Training**, Vol: 25, No:1, 2001.
McCauley C. D. and R.S. Moxley, "Developmental 360: How Feedback can Make Managers more Effective", **Career Development International**, Vol: 1, No: 3, 1996.
McConkie M.L., "A Clarification of The Goal Setting And Appraisal Process In MBO", **Academy of Management Review**, Vol:4, 1979.
Miller Janice S., "Self-Monitoring And Performance Appraisa Satisfaction: An Exploratory Field Study", **Human Resource Management**, Vol:40, No:4, 2001.
Neely A., "The Performance Measurement Revolution: Why Now and What Next?", **International Journal of Operations and Production Management, Vol**:19, No:2, 1999.
Oberg W., "Make Performance Appraisal Relevant", **Harvard Business Review,** Vol: 50, No: 1, (January-February), 1972.
Okakın Neslihan, Müjdat Şakar, **İnsan Kaynakları Yöneticisinin El Kitabı**, Beta yayınevi, İstanbul, 2013.
Özgen Hüseyin, Azmi Öztürk, Azmi, Yalçın, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Kitabevi, Adana, 2005.
Palmer Margaret J., **Performans Değerlendirmeleri**, Çev. Doğan Şahiner, Kişisel Gelişim ve Yönetim Dizisi, Rota Yayınları, İstanbul.1993.
Pugh D., **Organizational Behaviour,** Prentice Hall International (UK) Ltd., London, 1991.
Robert E., Benjamin Schneider and Neil Schmitt, **Staffing Organizations Contemporary Practice and Theory**, 3rd Edition, Lawrence Erlbaum Associates, USA, 2006.
Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.
Saruhan Şadi Can ve Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.
Satır Ebru, "Örgütlerde Performans Değerlendirmesi ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Gazi Üniversitesi, SBE, 2011.
Schuler Randall S., **Managing Human Resources**, South Western Publishing Company, Cincinnati, 1998.
Sherman Arthur W., Jr. And George W. Bohlander, **Managing Human Resources**, 9th Edition, College Division South Western Publishing, USA, 1992.
Sims Ronald R., **Organizational Success Through Effective Human Resource Management**, First Published, Greenwood Publishing, USA, 2002.
Sison Perfecto S., **Personnel and Human Resource Management**, 2nd Edition, Rex Printing Company & Personnel Management Association of Philippines, Philippines, 2000.
Snell Scott and George Bohlander, **Managing Human Resources**, 16th Edition, Cengage Learning, USA.
Steen Sandra L., Raymond A Noe and Others, **Human Resource Management,** Second Canadian Edition, McGraw-Hill Ryerson, Canada, 2009.
Stone Raymond J., **Human Resource Management**, 6th Edition, John Wiley & Sons, Australia, 2008.
Şenyayla Zeki, "Emniyet Teşkilatında Performans Değerlendirmesi Samsun İl Emniyet Müdürlüğü Örneği", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Polis Akademisi, Güvenlik Birimleri Enstitüsü, 2005.
Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.
Tabak Cengizhan, "Performans Değerlendirme Sistemi ve Ücretlerin Belirlenmesinde Kullanımının İncelenmesi", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
The New Grolier Webster International Dictionary of the English Language Volume II, "Performance", Grolier Incorporated, USA, 1972.
Torrington D. and L. Hall, **Personel Management: HRM in Action**, Prentice Hall International (UK) Ltd., London, 1995.
Türk Tarih Kurumu, **Türkçe Sözlük Cilt II**, "Performans", Yeni Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1988.
Tziner A., , R. E. Kopelman, "Is There A Preferred Performance Rating Formant? A Non-Psychometric Perspective", **Applied Psychology: An International Review**, Vol:51, No:3, 2002.
Uçar Yaşar, "Performans Değerlendirme ve Eğitim Kurumlarında Bir Uygulama", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Gaziantep Üniversitesi, SBE, 2005.
Uyargil Cavide, "Performans Değerlendirme", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.
Ünal Murat, "E-Performans Değerlendirme Sistemine İlişkin Bir Örnek Olay İncelemesi", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Kocaeli Üniversitesi, SBE, 2007.

Waite M. L. and S. Stites-Doe, "Removing Performance Appraisal and Merit Pay In The Name of Quality An Empirical Study of Employees' Reactions", **Journal of Quality Management**, Vol: 5, No: 2, 2000.

Ward Peter, **360-Degree Feedback**, 2nd Edition, Chartered Institute of Personnel and Development, Great Britain, 2003.

Woods, R. H., **Human Resources Management,** Second Edition, Educational Institute, American Hotel and Motel Association, 1997.

Yalçın Hüseyin, "Performans Değerlendirme ve Ücretler", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Marmara Üniversitesi, SBE, 2006.

Yavuzçelik Neşe Burcu, "Türk İşletmelerinde Performans Değerlendirmenin Ücretler Üzerindeki Etkisi", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Marmara Üniversitesi, SBE, 2006.

Yelboğa Atilla, **Yönetimde İnsan Kaynakları Çalışmaları**, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara, 2010.

Yerli Esra, "Performans Yönetimi ve Kamu Yönetiminde Performans Değerlendirmesi", **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, T.C. Selçuk Üniversitesi, SBE, 2006.

Yılmaz E. Ferhat, "Performans Değerlendirme Sisteminin İşletme Verimliliği Üzerine Etkisi ve Örnek Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), T.C. Trakya Üniversitesi, SBE, 2006.

Yılmaz Gözde, "Elektronik Performans İzleme Sistemlerinin Çalışanlar ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No.7, Nu. Bahar 2005/1.

KAYNAKLAR

Akyıldız Hüseyin, **Ücret Yapısının Oluşumu**, Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi, Isparta, 2001.

Arnold H. J. and D. C. Feldman, **Organizational Behavior,** McGraw-Hill Book Company, New York, 1986.

Aşkun İnal Cem, **İş değerleme ve Türkiye'deki Uygulaması**, MPM Yayınları, Gürsoy Basımevi, Ankara, 1969.

Atay İsmail Durak, "İş Değerleme", **İnsan kaynakları Yönetimi,** Beta yayınları, İstanbul, 2008.

Atay İsmail Durak, Ahmet Cevat Acar, "Ücret Yönetimi", **İnsan kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Atış Yücel, "Ücret Yönetimi", **İnsan Kaynakları ve Yönetim Dergisi**, Yıl 2, Sayı 2, 1997.

Ayaz Nükhet, "**Türkiye'de Toplu İş sözleşmelerinde Sosyo-ekonomik Göstergeler Açısından Ücret ve Ücret Dışı Ödemelerin Analizi**, **Belediye ve Genel Hizmetler İş Kolunda Karşılaştırmalı Bir Araştırma**", Belediye-İş, İstanbul, 1993.

Ayhan Filiz, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İlya Yayınları, İzmir, 2011.

Barutçugil, İsmet **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayınevi, İstanbul, 2004.

Bayraktaroğlu Serkan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 4. Baskı, Sakarya Kitapevi, Sakarya, 2012,

Bingöl Dursun, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

DeCenzo David A. and Stephan P. Robbins, **Human Resource Management,** John Wiley and Sons, Inc., New York, 1996.

DeCenzo David A. and Stephen P. Robbins, **Human Resource Management**, John Wiley and Sons, Inc., New York, 1996.

Dunn J. D. and Frank M. Rachel, **Wage and Salary Administration: Total Compensation Systems,** McGraw Hill Book Company, USA., 1971.

England Paula, "Equal Pay For Equal Work: Job Evaluation in an Evolving Social Norm", **Journal of Economic Issues**, Vol:34, Issue1, March 2000.

Ertürk Mümin, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

Gardner D.G., L.V. Dyne and J.L. Pierce, "The Effects of Pay Level on Organization-Based Self-Esteem and Performance: A Field Study", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, Vol. 77, 2004.

George T. and John W. Milkovich, Boudreau, **Human Resources Management,** Business Publications, Illinois, 1988.

Goldsmith A.H. J.R. Veum and W. Darıty, "The Impact of Psychological and Human Capital on Wages", **Economic Inquiry**, Vol. 35, No. 4, 1997.

Mathis Robert L. and John H. Jackson, **Human Resource Management**, West Publishing Company, USA., 1997.

Milkovich George T. and Jerry M. Newman, **Compensation,** McGraw-Hill Irwin, Boston, 1999.

Özgen Hüseyin, Azim Öztürk & Azmi Yalçın, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Nobel Kitabevi, Adana, 2002.

Pınar Uysal Yeni, "Ücretleme", **Konaklama İşletmelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi: İlkeler ve Uygulamalar,** Editör: Cengiz Demir, Nobel Yayınevi, İstanbul, 2005.

Rock Milton L. and Lance A. Berger, **The Compensation Handbook,** McGraw-Hill, USA., 1991.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Saruhan Şadi Can ve Müge Leyla Yıldız, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Schuler Randall S., Susan E. Jackson, **Human Resource Management**, West Publishing Company, 1996.

Serinkan Celalettin, "İş Değerlemesi ve Ücret Yönetimi", **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

Şimşek Şerif, H. Serdar Öge, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2007.

Tannenbaum Arnold S., **İşletmede Sosyal Psikoloji**, Çev. Nilüfer Sağtür, MEB., Ankara, Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1996.

Thierry H., "Payment: Which Meanings are Rewarding?", **American Behavioral Scientist,** Vol. 35, No. 6, 1992.

Tınar Mustafa Yaşar, **İş Değerlendirme,** Dokuz Eylül Üniversitesi, Bölgesel Kalkınma ve İşletme Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, İzmir, 1989.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman, M. Akif Özer, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.

seramik

dekorlar ve uygulama teknikleri

Prof. Sıdıka Sibel SEVİM

BU KİTABIN BİRİNCİ BASKISI, TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ 2011 YILI ÜNİVERSİTE DERS KİTAPLARI TELİF VE ÇEVİRİ ESER ÖDÜLLERİ PROGRAMINDA TELİF ESER ÖDÜLÜNE LAYIK GÖRÜLMÜŞTÜR.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1268
Mimari/Sanat No.: 008
ISBN: 978-605-320-172-4
© 2. Basım, Eylül 2015

SERAMİK - Dekorlar ve Uygulama Teknikleri
Sıdıka Sibel SEVİM

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Basım Sorumlusu: Halil Yeşil
Basım ve Cilt:

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sevim, Sibel, Sıdıka.
SERAMİK - Dekorlar ve Uygulama Teknikleri/ *Prof. Sıdıka Sibel SEVİM*
2. Basım, s. VIII + 152 , 210x297 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-172-4
1. Seramik 2. Dekor Teknikleri 3. Dekor Uygulamaları

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME VE EMEĞE EVET
FOTOKOPİ VE KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Giriş

1. **SERAMİK DEKORUNUN TANIMI** 2

2. **SERAMİK DEKORUNUN TARİHÇESİ** 4
3. **SERAMİK YÜZEYLERDE DEKORUN AMACI** 20

4. **SERAMİK YÜZEYLERDE DEKOR TASARIMI** 22

5. **SERAMİK DEKOR ÇEŞİTLERİ** 26

Sıraltı Dekorları 27

Sıriçi Dekorları 31
Mayolika Dekorları 31
Mayolika Dekor Uygulamaları 35

Sırüstü Dekorları 39
Minai Dekorları 43
Lajvardina Dekorları 45
Lüster Dekorları 45
Lüster Dekorlarının Uygulanması 47
Yaldız Dekorları 48
Yaldız Dekorlarının Uygulanması 50

Yaş Çamurlar Üzerine Yapılan Dekorlar 53
Oyma Dekorları 53
Ajur Dekorları 56
Akıtma ile Yapılan Ajur Dekorları 61
Dekorlu Kalıplar 66
Mishima Dekorları 68
Macho (Selvi) Dekorları 69
Parça Ekleme ve Aplikasyon ile Yapılan Dekorlar 70
Alçı Kalıp İçine Resimleme ile Yapılan Dekorlar 73
Renklendirilmiş Çamurlar ile Yapılan Dekorlar 75

Sıraltı, Sırüstü, Sıriçi ve Yaş Çamurlar Üzerine Yapılan Dekorlar 77
Sgrafitto Dekorları 77
Mühür (Istampa) Dekorları 79
Parafin Dekorları 85
Akıtma Dekorları 86
Kabartma Rölyefli Dekorlar 91
Ebru ve Mermer Görünümlü Dekorlar 93
Bölmeli Dekorlar 96

6. **SERAMİK DEKORLAMA YÖNTEMLERİ** 98

El Dekorları 99
Fırça Dekorları 100
Sünger Dekorları 102
Püskürtme Dekorları 103
Şablon Dekorları 105

Serigrafi Dekorları (Teknik Dekorlar) 106
Serigrafi Yönteminin Tarihçesi ve Gelişimi 108
Serigrafi Yöntemini Uygulamak İçin Gerekli Olan Araç ve Gereçler 109
Elekler 109
Çerçeveler 109
Elek Bezleri 111
Elek Germe Sistemleri 113
Serigrafi Baskı Makineleri 115
Pozlandırma Cihazları 115
Rakleler (Sıyırgaçlar) 116
Elek Yıkama ve Temizleme Tezgâhları 118
Kurutma Kabinleri ve Rafları 118
Emülsiyon ve Temizleyiciler 118
Serigrafi Yönteminin Uygulanması 119
Desen ve Filmlerin Hazırlanması 119
Eleklerin Işığa Hassas Hâle Getirilmesi 120
Foto Emülsiyon Yöntemi 121
Foto Stensil Yöntemi 122
Pozlandırma 122
Eleklerin Baskıya Hazır Hâle Getirilmesi 124
Serigrafi Yönteminin Sınıflandırılması 124
Düz Elek Baskı (Flat Screen) 124
Tambur Baskılar (Rotative System) 126
Elek Bezi ile Hazırlanan Tambur Baskı 126
Silikon ile Hazırlanan Tambur Baskı 127
İndirekt Baskı (Çıkartma) 130

7. **SERAMİK DEKORLARINDA KULLANILAN BOYALAR VE ASTARLAR** 134

Seramik Boyaları 135
Sıraltı Boyaları 136
Sıriçi Boyaları 137
Sırüstü Boyaları 138

Seramik Astarları 140
Mat Astarlar 142
Pekişmiş Parlak Astarlar 142
Terra Sigillata 143

KAYNAKÇALAR

AJAR John World Ceramic, İspanya, 1981.

ANVIL Kenneth Serigraphy, Silk Screen Techniques for the

Artist, 1965.

ARCASOY Ateş Seramik Teknolojisi, Marmara Üniversitesi G.S.F. Yayınları No: 1, 1983.

ASLANAPA Oktay Türk Sanatı, İstanbul, 1984.

AYTA Tülin Toprak sanatlarında Dekoratif Uygulama Yöntemleri, İstanbul, 1976.

AYERS J.-CHARLESTON R. World Ceramic an Illustrated History from Earliest Times, London, 1981.

BAKIRER Ömür Seramik ve Çömlekçilik, İstanbul, 1978.

BALL F. Carlton: Decorating Pottery with Clay, Slip and Glaze, Ohio, 1998.

BIRKS Tony: Pottery, London, 1979.

BOARDMAN John: Greek Art, London, 1996.

CLARK Kenneth: The Potters Manual, London, 1983.

COOPER Emmanuel: A History of Pottery, London, 1972.

COUNTS Charles: Pottery Work Shop, Newyork, 1976.

COSENTINO Peter: The Encyclopedıa of Pottery Technıques, London, 1996.

COLLEDGE Malcolm : Roma Sanatını Tanıyalım, İstanbul, 1982.

COX Warren: The Book of Pottery and porcelain, New York, 1970.

ÇİZER Sevim: "Endüstri Seramiğinde Sır Üstü Dekorlama Malzemelerinden Lüster ve Yaldızların

Kullanımı", Tasarım ve Dekor Semineri, Türk Seramik Derneği Yayınları No: 12, İstanbul.

ÇİZER Sevim: Seramik Sırları Semineri Bildirileri Kitapçığı, "Antik Dönemden Günümüze Yapım

Kullanımını Sürdüren Bir Zinter Astar Çeşidi: Terra Sigillata", Türk Seramik Derneği Yayınları No: 7.

ÇİZER S.-METE Z.: "Antik Dönemden Bugüne Çeşitli Yöre ve Uygarlıklarda Toprak Eşya

Yapımında Kullanılan Astar ve Boya Killerinin Hazırlanması ve Uygulaması",V. Ulusal Kil Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Eskişehir, 1991.

ÇOBANLI Zehra: Seramik Astarları, Anadolu Üniversitesi, G.S.F. No: 15, Eskişehir, 1996.

EICHENBER Fritz: The Art Of Print, New York, 1976.

FREESTONE I.-GAIMSTER: Pottery in The Making World Ceramic Traditions, London, 1997.

FRENCH Neal: Industrial Ceramics: Tableware, Toronto, 1972.

HARVEY David: Imaginative Pottery, London, 1983.

HETTERS K.-RADA P: Modern Ceramics, London, 1965.

HODGES Henry: Pottery,London, 1972.

HONEY W.B. : Europen Ceramic Art, Dictionary Of Factories,Artist,Techinical Terms,London, 1977.

HORN Jane: Ceramics Technique and Projects, California, 1985.

İŞMAN Faruk: Seramik Teknolojisi, İstanbul, 1972

KENNY,John B.: The Complete Book of Pottery Making, U.S.A., 1976.

KERAMETLİ Can: " Asya'dan Anadoluya Türk Çini ve Sanatı", Türkiyemiz, İstanbul, 1973.

KÜÇÜKERMAN Önder: "Endüstri İçin Ürün Tasarımı Üzerine Notlar" Görsel Bildirişim, s.57,İstanbul.

LEACH Bernard: A Potters Book, London, 1976.

LUCAS U.-PRODİ R : Ceramica Where Tiles Are Born, Italy, 1996.

ZUCCONI G

MANSEL Arif Müfid: Ege ve Yunan Tarihi, Ankara, 1963.

MANSFIELD Janet: Salt-Glaze Ceramics, London,1992.

MAURELLO S.Ralph: The Complete Airbrush Book, New York, 1955.

NELSON C. Glen: Fifth Editon Ceramics A Potters Handbook, 1984.

NORTON F.H.: Ceramic For The Artist Potter, U.S.A., 1956.

OYMAN E.-ACAR S.: STTHAL-KİWO-DEGUSSA SENKO, İsviçre Semineri Notları, 1989.

ÖNEY Gönül: Türk Çini Sanatı, Ankara, 1978.

PARMAN Ebru : "Bizans Keramikleri", Anadolu Medeniyetleri II,İstanbul,1983.

PEKMEZCİ Hasan: Tüm Yöntemleri ile Serigrafi İpekbaskı, Ankara, 1992.

PETERS lynn : Surface Decoration For Low-Fire Ceramics, North Carolina, 1999.

RHODES Daniel: Clay and Glazes For The Potter, U.S.A., 1974.

ROTHENBERG Polly: The Complete Book of Ceramic Art, New York, 1972.

SAVEGE G.-NEWMAN H.: Illustrated Dictionary of Ceramics, London, 1985.

SELLERS Thomas: Ceramic Projects, Ohio, 1996.

SEVİM S. Sibel: "Kızılderili Seramikleri", AD Art Decor, İstanbul, Eylül 1999.

SHAFER Thomas: Pottery Decoration, U.S.A., 1980.

SİNEMOĞLU Nermin: Sanat Tarihi Tarih Öncesinden Bizansa, İstanbul, 1984.

SPEIGH Charlotte: Hand in Clay an Introduction of Ceramics, U.S.A., 1995.

TURANİ Adnan : Dünya Sanatı Tarihi, Ankara, 1983.

YETKİN Şerare: Anadolu Türk Çini Sanatının Gelişimi, İstanbul, 1978.

YILMABAŞAR Jale: Jale Yılmabaşar Seramikleri, Yöntemleri, Ankara, 1980.

ZAKIN Richard: Ceramic Mastering the Craft, Pennsylvania, 1990.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Ankara, 1983.

Seramik Türk Ansiklopedisi, Ankara, 1980.

SİLPO Elek Üretim Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şirketi, Ankara Asfaltı Teksan Küçük San.Tic., Eskişehir.

FLEXOR Seramik baskı makinaları broşürü, P.O. Box 134, Castellon, Spain.

TECNO ITALIA Seramik baskı makinaları kataloğu, 41043 Formigine (MO)-Italy.

Gözden Geçirilmiş 3. Basım

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1320
Fen Bilimler No.: 107
ISBN : 978-605-320-226-4
© Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Kasım 2017

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktümsek, Abdurrahman.
İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi / *Abdurrahman Aktümsek*
Gözden Geçirilmiş 3. Basım, XVI + 232 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-226-4
1. Anatomi 2. Fizyoloji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V
BÖLÜM 1
ANATOMİ VE FİZYOLOJİYE GİRİŞ 1
Anatomi ve Fizyoloji 1

BÖLÜM 2
HAREKET SİSTEMİ (SYSTEMA LOCOMOTORIUM) 5
İSKELET SİSTEMİ (SYSTEMA SKELETALE) 5
Kemik Dokusu Tipleri 7
Kemiğin Yapısı ve Sertliği 8
Kemikleşme (Ossification) 8
Rikkets (Rickets) 8
Osteomalazi (Osteomalacia) 9
Osteoporöz (Osteoporosis) 9
İskeletin Yapısını Oluşturan Kemikler 10
1. Baş Kemikleri (Ossa cranii) 10
Neucranium (Kafatası kemikleri) 11
Splanchnocranium (Yüz kemikleri) 12
2. Omurga (Columna vertebralis) 15
Boyun Fıtığı ve Bel Fıtığı (İntervertebral disk hernisi) 17
3. Göğüs İskeleti (Thorax, Ossa thoracis) 17
4. Üyeler (Skeleton appendiculare) 18
Üst Taraf Kemikleri (Ossa membri superioris) 18
Alt Taraf Kemikleri (Ossa membri inforioris) 20
Eklemler (Articulatio, Juncturo ossium) 22
İnsan Boyunun Ortaya Çıkması 22
Romatizma (Rheumatism) 23
Artrit (Arthritis) 23
Romatoid Artrit (Rheumatoid arthritis, RA) 23
Osteoartrit (Osteoarthritis, OA veya dejeneratif artrit) 23
Çıkık (Dislocation, Luxation) 24
Kırıklar 24

BÖLÜM 3
KAS SİSTEMİ (SYSTEMA MUSCULARE) 25
Kas Tipleri 25
Miyofilamentler 27
Miyozin 27
Aktin 27
Kasın Kasılma Mekanizması 28
Kasılmanın Enerji Kaynakları 30
İskelet Kası Tipleri 30
Kasılma Tipleri 31
İskelet Kaslarının Hipertrofisi ve Body Building 31
İskelet Kaslarının Atrofisi 31
Rigor Mortis (Ölüm sertliği) 31
İskelet Kaslarının Adlandırılması 32
Vücut Kasları 34
Baş Kasları (Musculi capitis, Mm. capitis) 34
Deri Kasları 34
Çiğneme Kasları 34
Boyun Kasları (Mm. colli) 37
Sırt Kasları (Mm. dorsi) 37
Göğüs Kasları (Mm. thoracis) 37
Karın Kasları (Mm. abdominis) 38
Üst Taraf Kasları (Musculi membri superioris) 38
Omuz ve Kol Kasları 39
Ön Kol ve El Kasları 40
Alt Taraf Kasları (Musculi membri inferioris) 40
İntramuskular İnjeksiyon (i.m. injeksiyon) 42
Gluteus Maximusa İnjeksiyon 42
Tetanoz (Tetanus) 44
Fıtık (Herni, Hernia) 44

BÖLÜM 4
SİNİR SİSTEMİ (SYSTEMA NERVOSUM) 45
Sinir Sisteminin Organizasyonu 45
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ (Systema Nervosum Centrale) 46

Beyin (Encephalon) 46
Beyinin Başlıca Kısımları....47
1. Serebrum (Cerebrum) 47
2. Diencephalon 49
3. Beyin Sapı 50
RetikülerFormasyon....50
4. Serebellum (Cerebellum, beyincik, küçük beyin)....50
Kranial Sinirler 51
Omurilik (Medulla spinalis) 51
Nervi Spinales....54
Serebrospinal Sıvı (Beyin-omurilik sıvısı, BOS)....55
Öğrenme ve Hafıza 55
OTONOM SİNİR SİSTEMİ....56
Sempatik Sinir Sistemi....57
Parasempatik Sinir Sistemi....57
Sempatik ve Parasempatik Etkiler....57
Menenjit 59
Kuduz (Hidrofobi)....59
Epilepsi (Sara)....60
Omurilik Yaralanmaları 60
Parkinson Hastalığı 61
Alzheimer Hastalığı....61
Havale....62

BÖLÜM 5
DUYULAR VE DUYU ORGANLARI (ORGANA SENSUUM) 63
Genel Duyular (Somatik, visseral)....63
DERİ (DERMA, DERMİS, CUTİS, CORİUM)....63
Deri Bezleri....64
Kıllar (Pili)....64
Tırnaklar....65
Yanıklar....65
Özel Duyular....67
KOKU ORGANI (ORGANUM OLFACTORIUM) 67

TAT ORGANI (ORGANUM GUSTATORIUM)....68
İŞİTME VE DENGE ORGANI....70
Kulağın Anatomisi....70
İşitme....72
Otitis Media....72
Barotravmatik Otit....72
Denge....73
GÖRME ORGANI (ORGANUM VISUALE)....73
Göz Küresi (Bulbus oculi)....74
Gözün Yardımcı Organları (Organa oculi accessoria)....75
Renk Körlüğü....77
Gözün Kırma Kusurları....78
Yaşlanmanın Göze ve Görüşe Etkisi....80
Katarakt (Cataract)....80

BÖLÜM 6
ENDOKRİN SİSTEM (GLANDULAE ENDOCRINAE)....81
PİTUİTER (HİPOFİZ)....83
Adenohipofiz....84
Nörohipofiz....86
TİROİD....87
Hipertiroidizm....88
Hipotiroidizm....88
Tiroidin Kalsitonin Hormonu....89
PARATİROİD....89
Hiperparatiroidizm....90
Hipoparatiroidizm....90
ADRENAL BEZLER....90
Adrenal Korteks....91
Adrenal Medulla....92
PANKREAS....93
Diabetes Mellitus....95
PİNEAL BEZ, EPİFİZ....96

BÖLÜM 7

DOLAŞIM SİSTEMİ (SYSTEMA CIRCULATORIUM).....97

KAN.....97
Kanın Fonksiyonları.....97
Kanın Yapısı.....99
Plazma.....99
Hücreler.....99
Eritrositler (Alyuvarlar, Kırmızı kan hücreleri, RBC).....99
Lökositler (Akyuvarlar, Beyaz kan hücreleri, WBC).....100
Granulositler (Polimorflar ve polimorfonukleer lökositler).....101
Agranulositler (Mononukleer Lökositler).....101
Plateletler (Trombositler).....102
Kanın Pıhtılaşması (Koagulasyon).....102
Kan Tipleri.....103
Kan Gruplarının Tayini.....104
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık.....104
Polistemi.....105
Anemi (Anemia).....106
Lökopeni.....107
Trombositopeni.....108
KALP.....108
Kalp Duvarının Yapısı.....109
Kalbin Boşlukları ve Kan Akışı.....109
Kalbin Kan İhtiyacının Sağlanması.....110
Kardiak Kateterizasyon.....110
DAMARLAR VE KAN DOLAŞIMI.....111
Arterler.....112
Kapilerler.....112
Venüller.....112
Venler.....112
Kan Dolaşımı.....113
Pulmoner Dolaşım.....114
Sistemik Dolaşım.....115
Vücudun Başlıca Arterleri.....115

Vücudun Başlıca Venleri 115
Nabız 121
Tansiyon (Kan Basıncı) ve Ölçülmesi 122
Hipertansiyon (Yüksek tansiyon) 123
Hipotansiyon 124
Koroner Arter Hastalıkları 124
Anjina Pektoris (Angina pectoris, göğüs ağrısı) 125
Koroner Hastalıklarda Risk Faktörleri 125
Varis (varix) 127
Senkop (Bayılma) 127
Koroner Bypass Operasyonu 128
Balon Anjioplasti (PTCA, Percutaneous transluminal coronary angioplasty) 128
LENFATİK SİSTEM (SYSTEMA LYMPHOIDEUM) 130
LENF 130
Lenf Düğümleri 132
Tonsiller (Bademcikler) 132
Dalak 133
Timus 133
İnflamasyon (İltihap) 133
Ateş 134
Bağışıklık 135
Bağışıklık Tipleri 135
Doku ve Organ Reddi 136
Allerjiler 136
Bağışıklık Yetersizliği (Immunodeficiency) Hastalıkları 137
AIDS (Acquired immune deficiency syndrome) 138

BÖLÜM 8
SOLUNUM SİSTEMİ (SYSTEMA RESPIRATORIUM) 139
Solunum Sisteminin Fonksiyonları 139
SOLUNUM SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU 140
Burun (Nasus, rhinos) ve Burun Boşluğu 140
Yutak (Farinks) 140

Gırtlak (Larinks) 140
Soluk Borusu (Trake) 142
AKCİĞERLER (PULMO, PNEUMON) 142
Alveoller 143
GAZLARIN TAŞINMASI 145
Oksijen Taşınması 145
Karbondioksit Taşınması 145
Solunum Hızı 146
Karbonmonoksit (CO) Zehirlenmesi 146
Yüksek Rakımlarda Adaptasyon 147
Vurgun 147
Pnömoni (Pneumonia, akciğer iltihabı, zatürre) 148
Tüberküloz (tuberculosis, TB, verem) 148
Amfizem (Emphysema) 149
Astım (Astma) 149
Nezle (Rhinitis, rinit) 150
Bronşit (Bronchitis) 150

BÖLÜM 9
SİNDİRİM SİSTEMİ (SYSTEMA DIGESTORIUM) 151

Ağız (Oris) 151
Dil (Lingua, glossa) 152
Damak (Palatum) ve Küçük Dil (Uvula) 153
Tükürük Bezleri (Glandulae salivariae) 153
DİŞLER (DENTES, ODONTOS) 154
Diş Tipleri 154
Dişlerin Formül ile Gösterilmesi 155
Yutak (Pharynx) 157
Yemek Borusu (Oesophagus) 157
MİDE (GASTER) 158
İNCE BARSAK (INTESTINUM TENUE) 158
KALIN BARSAK (INTESTINUM CRASSUM) 160
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar 162
KARACİĞER (HEPAR) 162

Karaciğerin Görevleri 163
1. Metabolik Görevler 163
2. Hematolojik Görevler 165
3. Safra Yapımı ve Sekresyonu 165
SAFRA KESESİ (VESICA BILIARIS, V. FELLAE) 166
PANKREAS 167
SİNDİRİM 168
Karbohidratların Sindirimi 169
Proteinlerin Sindirimi 170
Yağların Sindirimi 170
EMİLME 171
Karbohidratların Emilmesi 171
Proteinlerin Emilmesi 172
Yağların Emilmesi 172
Suyun Emilmesi 172
İyonların Emilmesi 172
Vitaminlerin Emilmesi 173
Alkolün Emilmesi 173
Feçesin (Dışkının) Oluşumu ve Defekasyon 174
Kabızlık (Constipation) 175
İshal (Diarrhea) 175
Mide ve Barsak Gazları (Flatus) 176
Gastrit (Gastritis) 176
Peptik ve Duodenal Ülser 177
Ülseratif Kolit 178
Basur (Hemorrhoid) 178
Hepatit 178
Siroz (Cirrhosis) 179
Safra Kesesi Taşları (Cholelithiasis) 180

BÖLÜM 10
BOŞALTIM SİSTEMİ (SYSTEMA RENALE) 181
Boşaltım Sisteminin Fonksiyonları 181
BÖBREKLER (REN, NEFROS) 182

Nefron 182
BÖBREKLERİN FİZYOLOJİSİ 184
İdrarın Konsantrasyonunun Ayarlanması 185
İdrarın Özellikleri 185
Üreterler 186
Mesane (Vesica urinaria) 186
Üretra (Urethra) 186
Miksiyon veya Ürinasyon 186
Akut ve Kronik Renal Yetmezlik 186
Glomerulonefrit 187
Pyelonefrit 187
Böbrek Taşları (Renal Calculi, Nephrolitiasis) 188
İdrar Yolları İltihapları 188
Diabetes İnsipitus 188
Dializ Tedavisi 189
Böbrek Nakli 189

BÖLÜM 11
ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA) 191
ERKEK ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA MASCULINA) 192
Testisler (Orchis, Didymis) 192
Yardımcı Kanallar 192
Yardımcı Bezler 193
Penis (Phallus) 194
Sperm 195
Meni (Semen, Ejakulat) 195
Erkekte Cinsel Aktivite 196
Erkekte Kısırlık (Sterilite, İnfertilite) 197
DİŞİ ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA FEMININA) 197
Ovaryum (Yumurtalık) 198
Uterin Tüpleri (Fallop Tüpleri, Tuba Uterina, Ovidükt) 199
Uterus (Hystera, Metra, Ana Rahmi) 200
Vajina (Colpos, Hazne) 200
Vulva (Dış Genital Organlar) 200

Meme Bezleri ve Memeler 201
Uterin Siklusu veya Menstrual Siklus 202
Ovulasyon (Yumurtlama) 203
Puberte 203
Kadında Cinsel Aktivite 204
Kadınlarda Kısırlık 204
Menstrual Bozukluklar 205
Meme (Göğüs) Kanseri 206
Cervix Kanseri 206
Menopoz 206
Cinsel Yolla Geçen (Venereal) Bazı Hastalıklar 207
Gonore (Gonorrhea) 207
Sifiliz (Syphilis) 207
DÖLLENME 208
Gebeliğin Belirlenmesi 208
EMBRİYONİK GELİŞME 209
Fetal Gelişim 209
Gebelik Döneminde Beslenme 210
Gebelikte Kilo Artışı 210
Gebelikte İlaç Kullanımı ve Radyasyon 211
Dış (Ektopik) Gebelik 211
Gebeliğin Önlenmesi (Contraception) 212
DOĞUM 214
Yenidoğanın Özellikleri 216
Sezaryan (Cesarean section) 216
Çoklu Doğum 217
Laktasyon (Emzirme) 218
Çocuğun Büyümesi ve Gelişmesi 219
KAYNAKLAR 221
DİZİN 225

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N. Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.Ü., Pratik Biyokimya, Mimoza Yayınları, Konya, 1996.

Aktümsek, A., İnsan Biyolojisi Ders Notları, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Konya, 1998.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, Konya, 2000.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak matbaacılık, İstanbul, 1987.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel ve Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenter, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti. İstanbul, 2000.

Arıncı, K., Elhan, A., Anatomi Cilt 1 ve 2, Güneş Kitabevi Ltd. Şti, Ankara, 1997.

Aydın, S., Kara, H., Erektil İşlev Bozukluğu, Tanı ve Tedavisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları, Yayın No:1, Van, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A/13, 1983.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Carola, R., Harley, J. P., Nobacak, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw Hill Inc., 1992.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey,J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş. İstanbul 1992.

Dambro, M. R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi, Ankara, 2000.

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı , Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, Şti.), Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa,1993.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Feneis, H. , Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, istanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice-Hall ınternational Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E. Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1989.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ünogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Üçüncü Baskı, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, 7. Basım, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı/Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ. S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Mersal, T. Başoğlu, S. Öner, N. Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lentner, C., Geigy Scientific Tables volume 1, Units of Measurement, Body Fluids, Composition of the Body Nutrition, Eighth Revised and Enlarged Edition, Ciba-Geigy Ltd., Basle, 1981.

Martini, F.H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc. 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, 6. Baskı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Menteş, N. K., Klinik Gestroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Moffett, D.F., Moffeett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A. A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes , P.A., Rodwell, V.W. Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara, 1993.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul, 1980.

Odar, İ.V., Anatomi Ders Kitabı, 2. Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1986.

Ödev, K., Radyolojide Teknik ve Endikasyonlar, Üriner Sistem Radyolojisi, Atlas Tıp Kitabevi, Konya, 1992.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 7. Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M. A., Aksoy, M.E. , Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul,1997.

Sağlam, M., Genel Histoloji (Genişletilmiş 3. Baskı), Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R. R., Stephens, T. D., Tate, P., Anatomy and Physilogy, Mosby Year Book, 1992.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Sodeman, W.A, Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Snell, R.S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev. Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Stone, N, J., Blum, C.B. Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Commumicatious Inc., 1997.

Sukkar, M.Y., El-Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1986.

Tekelioğlu-Uysal, M. Kılıçturgay, K. Kerse, İ., Hücre: İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş, Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 1978.

Uçak, D., Elektrokardiyografi, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Weineck, J., İşlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı , A.Ş.), Spa Kitabevi, Ankara, 1998.

Yaman, K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1987.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971

Zuspan, F. P., Quilligan, E.J. Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.), Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

(ÖRNEK UYGULAMALARLA GÜNCELLEŞTİRİLMİŞ)

BİREYSEL VE TOPLU
İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU

Prof. Dr. Kenan Ören

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1340
İktisat/Ekonomi No.: 094
ISBN: 978-605-320-246-2
© 3. Basım, Ekim 2017

İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU

Prof. Dr. Kenan Ören

© Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ören, Kenan.
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku / *Kenan Ören*
3. Basım, VIII + 336 s., 160 x 235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-246-2
1. Bireysel İş Hukuku 2. Toplu İş Hukuku 3. Sosyal Güvenlik Hukuku

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

1. BÖLÜM
İŞ HUKUKU'NA GENEL BAKIŞ

1. İŞ HUKUKUNA GENEL BAKIŞ 2
1.1. Genel Hukuk Tanımı 2
1.2. İş Hukukunun Konusu 4
1.3. İş Hukukunun Tanımı 5
1.4. İş Hukukunun Temel İlkeleri 6
1.4.1. İşçinin Korunması 6
1.4.2. İşçi Yararına Yorum 6
1.4.3. İşçinin Kişiliğinin Tanınması 7
1.5. Batıda İş Hukukunun Tarihsel Gelişim Süreci 7
1.6. Türkiye'de İş Hukukunun Gelişim Süreci 12
1.7. İş Hukukunun Kaynakları 17
1.7.1. Resmî Kaynaklar 17
1.7.2. Uluslararası Kaynaklar 21
1.7.3. Özel Kaynaklar 30
1.7.4. İstisnalar (İş Kanununun Kapsam Alanı Dışında Kalan İşler) 33

2. BÖLÜM
BİREYSEL İŞ HUKUKU

2. BİREYSEL İŞ HUKUKU 38
2.1. Kavramsal Çerçeve 38
2.1.1. İşçi ve İşçinin Nitelikleri 38
2.1.2. İşveren ve İşverenin Nitelikleri 40
2.1.3. İşveren Vekili ve Nitelikleri 41
2.1.4. Alt İşveren (Taşeron) ve Nitelikleri 42
2.1.5. İş Yeri ve Nitelikleri 44
2.1.6. İş Yerini Bildirme Zorunluluğu (Yükümlülüğü) 45

2.1.7. İş Yerinin Devri 46
2.1.8. İş Yerinin Kapatılması 48
2.2. İş Kanununu Uygulama Alanları ve İstisnalar 50
2.3. İş Sözleşmesi (Hizmet Akdi) 51
2.3.1. İş Sözleşmesinin Tanımı ve Özellikleri 51
2.3.2. İş Sözleşmesinin Unsurları (Faktörleri) 53
2.4. İş Sözleşmesinin Özellikleri 69
2.5. İş Sözleşmesi Türleri 71
2.5.1. Sürekli & Süreksiz İş Sözleşmeleri 71
2.5.2. Belirli & Belirsiz Süreli İş Sözleşmeleri 72
2.5.2. Tam ve Kısmi Süreli İş Sözleşmeleri 77
2.5.3. Takım Sözleşmesi 78
2.5.4. Deneme Süreli/Süresiz İş Sözleşmeleri 79
2.5.5. Mevsimlik İş Sözleşmeleri 80
2.5.6. Azami (Maximum)&Asgari (Minimum) Süreli İş Sözleşmeleri 80
2.5.7. Ödünç (Geçici) İş İlişkisi 81
2.6. İş Sözleşmesini Diğer Sözleşme Türlerinden Ayrılması 82
2.6.1. Eser Sözleşmesi ile İş Sözleşmesi Arasındaki Fark 83
2.6.2. Vekâlet Sözleşmesi ile İş Sözleşmesi Arasındaki Fark 83
2.7. İş Sözleşmesinin Uygulama Aşamaları 84
2.7.1. İş Sözleşmesinde Hak ve Fiil Ehliyeti 84
2.7.2. İş Sözleşmesinin Şekil Şartları 86
2.7.2. İş Sözleşmesi Yapma Özgürlüğünün Sınırları 87
2.8. Çalışma Süreleri 110
2.8.1. Fazla Çalışmanın Esasları 110
2.8.1. Fazla Süreli Çalışma 110
2.8.2. Fazla Çalışma 111
2.8.3. Denkleştirme Kuralına Göre Fazla Süreli Çalışma veya Fazla Çalışma 111
2.8.4. Fazla Çalışmada Yasaklar (Fazla Çalışma Yapılamayacak İşler) 111
2.9. Çalışma İzinleri ve Tatiller 112
2.9.1. İşçinin Günlük Çalışma Sürelerinden Sayılan Zaman Dilimleri 113
2.9.2. Günlük Ara Dinlenmeleri 113
2.9.3. Ücretli Tatiller (Sosyal Ücret Bağlamında) ve Yıllık Ücretli İzinler 114

3.BÖLÜM
İŞ İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

3.1. İŞ İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ VE HUKUKİ SONUÇLARI 118
3.1.1. İşçinin Etmesi veya Müstafi Duruma Düşmesi Halinde Fesih 119
3.1.2. İşçi ve İşverenin Karşılıklı Anlaşarak İş Sözleşmesinin Sona Erdirilmesi: İkale 120

3.1.3. İşçinin Ölümü ile İş Sözleşmesinin Feshi 121
3.1.4. Belirli Süreli İş Sözleşmesinin Bitmesi ile İş Sözleşmesinin Sona Ermesi 121
3.1.5. İş Sözleşmesinin Fesih Yoluyla Sona Ermesi 122
İBRANAME İLE İLGİLİ BİR YARGITAY KARARI ÖRNEĞİ 163

4.BÖLÜM
SENDİKA VE SENDİKA ÜYELİĞİ

4.1. SENDİKA VE SENDİKA ÜYELİĞİ 168
4.1.1. Sendika Kavramı 168
4.1.2. Sendikaların Görevleri 168
4.1.3. Sendikaların Türleri 169
4.1.4. Dünyada Sendikaların Çıkış Sebepleri 170
4.1.5. Türkiye'de Sendikacılık 171
4.1.6. Sendikanın Unsurları (Faktörleri) 181
4.1.8. Sendika Kuracak Şahıslarda Aranan Şartlar 184
4.1.9. Sendikalarda Kuruluş Usulü: 185
4.1.10. Sendikaların Kuruluş Tüzüğü 186
4.1.11. Sendika ve Konfederasyonların Organları 187
4.1.12. Sendika ve Konfederasyonların Yetki ve Sorumlulukları 190
4.1.12. Sendika Üyeliği 191
4.1.13. Sendika Üyeliği Aidatı 192
4.1.14. Sendika Üyeliğinin Sona Ermesi ve Askıya Alınması 192
4.1.14. Sendikaların Üst kuruluşlara üyelik Konusu 194
4.1.15. Uluslararası İşçi Ve İşveren Kuruluşlarına Üyelik Konusu 194
4.1.16. Sendikaların Katılması ve Birleşmesi 195
4.1.17. Sendika Yöneticiliğinin Güvencesi Konusu 195
4.1.18. İş Yeri Sendika Temsilciliğinin Güvencesi 196
4.1.19. Sendika Özgürlüğünün Güvencesi 197
4.1.20. İş Yeri Sendika Temsilcisi Atanması ve Görevleri 198
4.1.21. Sendikaların Faaliyetleri 199

5. BÖLÜM
TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV VE LOKAVT HUKUKU

5.1. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV VE LOKAVT HUKUKU 204
5.1.1. Toplu İş Sözleşmesinin İçeriği 204
5.1.2. Toplu İş Sözleşmesinin Kapsamı ve Düzeyi 205
5.1.3. Toplu İş Sözleşmesinin Şekli ve Süresi 206
5.1.4. Toplu İş Sözleşmesinin Hükmü 206
5.1.5. Toplu İş Sözleşmesinden Yararlanmanın Hükmü 207

5.1.6. Toplu İş Sözleşmesinde Teşmil 208
5.1.6. Toplu İş Sözleşmesinin Yapılması 209

6.BÖLÜM
SOSYAL GÜVENLİK VE SGK

6.1. SOSYAL GÜVENLİK VE SGK..... 232
6.1.1. Sosyal Güvenliğin Türleri 234
6.1.2. Türk Sosyal Güvenliğinin Tarihsel Süreci 235
6.1.3. Sosyal Güvenlik Kurumunun Yapısı 237
6.1.4. Sosyal Güvenlik Kurumunun Amacı 237
6.1.5. Sosyal Güvenlik Kurumunun Görevleri 238
6.1.6. Sosyal Güvenlik Kurumunun Organları 238
6.2. 5510 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU 246
6.2.1. Kısa Vadeli Sigortalılık Halleri 247
6.2.2. Uzun Vadeli Sigortalılık Halleri 251

KANUNLAR 334

SÖZLÜK KAYNAKLARI 334

KAYNAKÇA

ACAR, Abdülkerim, "Türk Sendikacılık Hareketinde Bir Sendikal Olgu Olarak HAK-İŞ", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2007

AĞRALI, Sedat, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, 1967

AKTAN, C. Can, Özlem Özkıvrak, "Sosyal Refah Devleti", http://www.canaktan.org/ politika/refah-devleti/anasayfa-refah.htm, Erişim Tarihi: 19.04.2005.

AKYILDIZ, Hüseyin, Çalışma Ekonomisi, Alter Yayıncılık, 2010

AKYILDIZ, Hüseyin, Sosyal Güvenlik Hukuku, Alter Yayıncılık, Ankara, 2012

AKYİĞİT, Ercan, "Ücreti Geciken İşçinin Çalışmaktan Kaçınması" , Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, sayı 5, 2005

ALTAN, Ö. Z., Sosyal Politika Dersleri, 3. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2009

ANADOLU, F. Kerim: "Kıdem Tazminatı Koşulları ve İşçinin Kıdeminin Hesaplanması", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 10, 2003

ARAP, Erdal, Asıl İşveren Alt İşveren İlişkisinde İş Sağlığı ve Güvenliği, http://www.turkhukuksitesi.com/ makale_1213.htm, 2013

ATAY, Mustafa, http://www.ikademi.com/ucret-yonetimi/232-ucret-yonetimi.html, 2011

AYDIN, Ufuk, Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1117, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:156, Eskişehir, 1999.

BULUT, Selahattin, "Türkiye'de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdam Açısından Belirleyiciliği ", Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, 2010

ÇEÇEN, Anıl, Türkiye'de Sendikacılık, Özgür İnsan Yayınları, 1973

ÇELİK, Salih, İş Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, 21. Baskı, İstanbul, 2008

ÇELİK, Nuri, İş Hukuku Dersleri, Beta Basım, İstanbul, 2003

ÇELİK, Şerif, "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi", http://www.hinisinsesi.com/ yazdir.asp?ID=382, 26.05.2011

BİLGİN, Hüseyin, "5982 Sayılı Yasayla Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerin Getirdiği Yenilikler ve Referandum Konusu**"** http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CDQQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.izmirbim.adalet.gov.tr%2Fmakaleler%2Fmesleki%2F5982%2520Say%25C4%25B1l%25C4%25B1%2520Yasayla%2520Kabul%2520Edilen%2520Anayasa%2520De%25C4%259Fi%25C5%259Fikliklerin%2520Getirdi%25C4%259Fi%2520Yenilikler%2520ve%2520Referandum%2520Konusu.doc&ei=Z12UVNq0NoH4ywO4m4G4DA&usg=AFQjCNFZGW4nDTDceHxi6eo4wT4MRTGdWQ, 2014

BORATAV, Korkut, 20, Yüzyılın Sonundan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü, 2003

DEMİR, Fevzi. "Dünyada ve Türkiye'de İşçi Hareketleri", 90'lı Yıllarda Dünya ve Türkiye, Öz İplik İş Sendikası Yayını, Ankara, 1992

DEMİRBAŞ, Hüseyin, "İşe İade Davası", http://www.demirbas.av.tr/tr/icerik.goster_39_is-guvencesi-ve-ise-iade-davasi.html,2015)

DERELİ, Bengü, Teori ve Uygulama Yönüyle Türkiye'de Sendika-İçi Demokrasi Sorunu, Güryay Matbaacılık, İstanbul

DİLİK, Sait "Kıdem Tazminatı ve Oluşturulacak Fon Konusunda Bir Görüş", *İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Kamu-İş*, C:7, S:1/2002

DİLİK, Sait "Gelir ve Servet Politikası", *Sakarya Üniversitesi Yayını*, Sakarya 1999

DİLİK, Sait, "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C: 35, S: 1, 1995

EKİN, Nusret vd. "Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma", İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1999-69, İstanbul, 1999

ERGENEKON, Ç., "Sosyal Güvenlik Sistemleri Bağlamında Özel Emeklilik Uygulamaları: Türkiye'deki Gelişime Global Perspektiften Bir Bakış", Millî Reasürans Sigortacılık Bilimsel Çalışma Yarışması, İstanbul, 1998

ESENER, Turhan, İş H ukuku, B.2, AÜHF Yayınları, Yayın No: 374, Ankara, 1975

FIRAT, Hüseyin İrfan "Yeniden Gündeme Gelen Kıdem Tazminatı Fonu Yasa Tasarısı, (Kıdem tazminatı kalkıyor mu?)", www.alomaliye.com/eylul_05/huseyin_firat_yeniden.htm, 2015)

GEREK, Nüvit, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2808, Eskişehir, 2013

GEREK, Nüvit, ORAL, İlhan, Sosyal Güvenlik Hukuku, T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1574, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 830, Eskişehir, 2004

GÖKBAYRAK Şenay, "Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü", Çalışma ve Toplum Dergisi, S: 25, 2010

GÜLMEZ, Mesut, "Tanzimat'tan Sonra İşçi Örgütleri ve Çalışma Koşulları, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

GÜVEN, Ercan, Ufuk Aydın, Bireysel İş Hukuku, Nisan Kitabevi, Eskişehir, 2007

GÜZEL, Şehmuz, Tanzimat'tan Cumhuriyete İşçi Hareketi ve Grevler, Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

IŞIKLI, Alpaslan, Sendikacılık ve Siyaset, Odak Yayınları, Ankara, 1972

IŞIKTAÇ, Yasemin, Bir Hukuk Tanımı Vermenin Zorunluluğu, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/2_16.pdf, Erişim Tarihi: 2013

İLKİ, Vedat, "Toptan Ödeme ve İhya", http://www.alitezel.com/index.php?sid=yazi&id=4665 ,2015

KAPAN, Celal, http://www.yeniasir.com.tr/Yazarlar/celal_kapan/2009/09/25/iscinin_ozen_ gosterme_ve_talimatlara_uyma_borcu, 2013

KARACA, N. Gökçek, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, AÖF Yayınları, Eskişehir, 2013

KARAKOÇ, Güven http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/guvenkarakoc/002/ , 2015)

KARADEMİR, D, "Yargıtay Kararları Perspektifinde İbraname Uygulamaları, Çimento İşveren Dergisi, Mart, 1997

KAYAR, İsmail, İlhan Üzülmez, Hukukun Temel Kavramları, Detay Yayıncılık, Ankara, 2007

KEYMAN, S.: "hUKUKTA Bir Tanım Denemesi" Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri. Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, Yayınları 1. Kitap Alkım Kitapevi İstanbul 1997

KOCABAŞ, Fatma, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2808, Eskişehir, 2013

KOÇ, Yıldırım Kıdem Tazminatını Kaldırmanın Sakıncaları, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/kidem-tazminatini-kaldirmanin-sakincalari,(Yayınlanma Tarihi:06.02.2015), (Erişim Tarihi: 2015)

KOÇ, Yıldırım, Sendikacılık Tarihi, Türk-İş Yayınları, 1998.

KORAY, Meryem, Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2005

KUTAL, Gülten, Türkiye'de İşçi Sendikacılığı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977

LEVENT, Recep, http://www.isvesosyalguvenlik.com/5510-sayili-kanuna-gore-hizmet-akdi-kapsaminda-isveren-isveren-vekilligi-alt-isveren-ve-isyeri-kavramlari/ , 2013)

MANTOUX, Paul, The Industrial Revolution in the Eighteenth Century, An Outline of the Beginnings of the Modern Factor System in England, Britain, 2006

MARKS, Karl: Kapital, Cilt: I

ODAMAN, Serkan, 4857 Sayılı İş Kanununun Kabulü Sonrasında Yargıtay Kararları Işığında

İşçinin; Yapmakla Ödevli Bulunduğu Görevleri Kendisine Hatırlatıldığı Hâlde Yapmamakta Israr Etmesi ve Hukuki Sonuçları, http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CC0QFjAD&url=http%3A%2F%2Fweb.deu.edu.tr%2Fsosyalhukuk%2Fgorevinyapilmamasindaisraretme.doc&ei=nPB1VKOrB9XaatylgagB&usg=AFQjCNEpDlEK9dLo8_ox-JxGJyn0321oHg, 2014

ÖREN, Kenan, Sosyal Politika, Nobel Yayınevi, Ankara, 2013

ÖZSUCA, Şerife Türcan "*İşsizlik ve Emek Piyasası*", İmaj Yayınevi, Ankara, 1998

SALLAN GÜL, Songül, Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa, Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2006

SAYMEN, Ferit, Türk İş Hukuku, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul

SEYYAR, Ali, Sosyal Siyaset Terimleri, Ansiklopedik Sözlük, Sakarya Yayıncılık, Adapazarı, 2008

SUR, Melda, " İşçinin Çalışmaktan Kaçınma Hakkı", A. Can Tuncay'a Armağan, İstanbul, 2005

SÜMER, Haluk Hadi, İş Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya, 2000

SÜMER, Haluk Hadi, İş Hukuku Uygulamaları, 3.Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2009

SÜLKER, Kemal, Cumhuriyet Dönemi İşçi Hareketi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

SÜZEK, Sarper, İş Hukuku. 4.Baskı. Beta Yayınevi, İstanbul, 2008

SÜZEK, Sarper, İş Hukuku, 7. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011

SÜZEK, Sarper , İş Hukuku, Beta, İstanbul, Eylül 2012, 8. Baskı,

ŞEN, Murat 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre İş Hukukunda İbra Sözleşmesi, SİCİL, 2011/Aralık, S:24, s.74

TEMEL, İlknur Sezgin, "İhbar Tazminatından Vergi Kesintileri" http://ilknurtemel.av.tr/tag/ ihbar-tazminatindan-vergi-kesintileri/ ,2015

TALAS, Cahit, Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992

TALAS, Cahit, İçtimai iktisat, SBF Yayınları, 1960.

TALAS, Cahit-DİLİK, Sait-IŞIKLI, Alpaslan, "Türkiye'de Sendikacılık Hareketi ve Toplu Sözleşme", SBF-Maliye Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1965.

TALAS, Cahit, Toplumsal Politika, İmge Yayınları, Ankara, 1997.

TİRYAKİ, Mustafa, "Avrupa Birliği Sürecinde Tarımdan Kopan İşgücünün İstihdam Edilmesinde Aktif İstihdam Tedbirlerinin Rolü ve Etkinliği ", Ankara, Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2007

TOKOL, Aysen, Sosyal Politika, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 20, 1997

TUNÇOMAĞ, K./Centel, **T.:** İş Hukukunun Esasları, İstanbul, 1999

TUNÇOMAĞ, K. –Centel, T., İş Hukukunun Esasları, Beta, İstanbul, 6. Baskı, 2013

TURAN, Kamil "*Kavram Olarak Kıdem Tazminatı, Gelişmeler ve Fon Tasarısı, Kıdem Tazminatı ve Fon Tasarısı Semineri*", Kiplas Yayınları, İstanbul, 1989

TURAN, Kamil, Milletlerarası Sendikal Hareketler, AİTİA Yayınları, Ankara, 1979

TÜMERTEKİN, E., N. Özgüç, Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2004

TÜRKDOĞAN, Orhan, "19. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda İşçi Sınıfının Doğuşu", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 1981

UÇKAN, Banu, "Türkiye'de Sendikalar arası Rekabet", Selüloz-İş Sendikası Eğitim yayınları:13, İzmit, 2002.

ULUĞ, Gülnaz "Kıdem Tazminatı: Türkiye Ve Kanada Örneği", İstanbul Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul, 2007

UÇAR, Naciye, 15 Yıl Ve 3600 Gününü Dolduran Çalışanların Kıdem Tazminatına Hak Kazanması Ve Yargıtay Kararları, 2015

YAZICI, Erdinç, Osmanlı'dan Günümüze Türk İşçi Hareketi, Aktif Yayınevi, Ankara, 1996

YAZICI, Erdinç, Yeni Bir Yüzyıla Girerken Sendikal Hareket Ve Yeni Misyon Arayışları, Şeker-İş Sendikası Yayınları, No: 96, Ankara, 1999

ZAİM, Sabahaddin, Çalışma Ekonomisi, 10. Baskı, Filiz Kitabevi, 1997

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tr.wikipedia.org/wiki/Hukuk, 2013

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_710.htm, 2013

http://www.isvesosyalguvenlik.com/is-sozlesmesi-hizmet-akdi-tanimi-sozlesme-turleri-sozlesme-yapma-sekilleri/, 2013

http://www.demetavukatlik.com/?s=3, 2013

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ccret, 2013)

http://www.eurofound.europa.eu/emire/UNITED%20KINGDOM/SOCIALWAGE-EN.htm, 2013

http://www.alomaliye.com/ asgari_ucret_yonetmeligi.htm, 2014

http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/temel%20hukuk/11-Ehliyet./
http://tr.wikipedia.org/wiki/Ehliyet_(hukuk), 2014

http://yegitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/hukuk_1/2.pdf, 2014

http://www.iskanunu.com/haberler/1140-iscinin-isverene-karsi-rekabet-edememe-sorumlulugu, 2014

http://www.ishukuku.org/index.php?option=com_content&view=article&id=60:calma-saati-ve-fazla-mesai&catid=40:calma-saati-ve-fazla-mesai&Itemid=66, 2014

http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=52243, 2014

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_970.htm, 2015

http://iskanunu.ikturkiye.com/sozluk/d/977-derhal-fesih ,2015) .

http://iskanunu.com/sizin-sorduklariniz/2252-olum-tazminatinin-hukukumuzdaki-yeri , 2015

http://www.hukukokulu.com/forum/borclar-hukuku/gabin-nedir/2015)."
http://www.hukukokulu.com/forum/borclar-hukuku/gabin-nedir/ 2015).

http://iskanunu.ikturkiye.com/sozluk/s/1007-sureli-fesih-bildirimli-fesih , 2015

http://www.turkhukuksitesi.com/makale_1453.htm , 2015

http://kidemtazminati.nedir.com/, 2015

https://www.alomaliye.com/kidem_tazm_fonu_tasarisi.htm, 2015

http://statik.iskur.gov.tr/tr/issizlik_sigortasi/issizlik_sigortasi_islemleri.htm , 2015

http://www.isguvenligi.net/mevzuat/4857_isig_yonetmelikleri/kisa_calisma_ve_kisa_calisma_odenegi.pdf./ 2015

www.isvesosyalguvenlik.com , 2015

http://www.merakname.com/sendikalarin-serbest-ve-yasak-olan-faaliyetleri-nelerdir/ , 2015

http://www.sgk.gen.tr/genel/gss-zorunlu-mu.html ,2015

http://www.isvesosyalguvenlik.com/yonetmelikle-sgk-uygulamalarinda-yapilan-onemli-degisiklikler, 2015

KANUNLAR

- 4857 Sayılı İş Kanunun
- 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu
- 5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu
- 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
- 6098 Sayılı Borçlar Kanunu
- 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Ve Toplu Sözleşme Kanunu v.d. kanunlar…

SÖZLÜK KAYNAKLARI

1. Kaynak: ÇELİK, A. Hakim, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku (İş Hayatı Mevzuatı), Dilara Yayınevi, Yayın No: 32, Trabzon, Şubat-2005.
2. Kaynak: IŞIK, Alpaslan, İş Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara-1996.
3. Kaynak: AKYİĞİT, Ercan, İş Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara-2010.
4. Kaynak: Andaç, Faruk, İş Hukuku (Türk Çalışma Hukuku Uygulaması), Adalet Yayınevi, Ankara-2008.
5. Kaynak: Demircioğlu, Murat, SORULARLA YENİ İŞ YASASI, İSTANBUL TİCARET ODASI, İSTANBUL-2003.
6. ÖZDEMİR, Cumhur, Sinan, İş Kanununa Göre İşveren ve İşçi Rehberi, Adalet Yayınevi, Ankara-2010.

SPSS 23 ve AMOS 23
UYGULAMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

Doç. Dr. Yalçın Karagöz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ

Yayın No.: 1640
Matematik/İstatistik No.: 074
ISBN: 978-605-320-547-0
© 1. Basım, Kasım 2016

SPSS 23 ve AMOS 23 UYGULAMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

Doç. Dr. Yalçın Karagöz

© Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karagöz, Yalçın.
SPSS 23 ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler
Doç. Dr. Yalçın Karagöz
1. Basım, XVI + 1196 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-547-0
1. SPSS 2. AMOS 3. İstatistiksel Analizler 4. Yapısal Eşitlik Modellemesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyavin.com - www.nobelyavin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ..... XV

1. BÖLÜM
İSTATİSTİKTE KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR

1. DEĞİŞKEN 2
   1.1. Değişken Çeşitleri 3
   1.2. Değişkenlerde Bağımsızlık ve Bağımlılık 5
   1.3. Değişkenlerde Kontrol Edilebilirlik 5
   1.4. SPSS'de Değişkenin Tanımlanması 5
2. ÖLÇME VE ÖLÇEK DÜZEYLERİ 7
   2.1. Ölçme 7
   2.2. Ölçek Düzeyleri 8
3. FREKANS DAĞILIMLARI 15
   3.1. Nispi (Oransal) Frekans Dağılımı 15
   3.2. Kümülatif (Birikimli) Frekans Dağılımı 16
   3.3. Kümülatif (Birikimli) Nispi (Oransal) Frekans Dağılımı 16

2. BÖLÜM
MERKEZİ EĞİLİM ÖLÇÜLERİ (ORTALAMALAR)
(MEASURES OF LOCATION, AVARAGE)

1. ORTALAMALAR 34
   1.1. Parametrik (Analitik) Ortalamalar 34
   1.2. Parametrik (Analitik) Olmayan Ortalamalar 52
   1.3. Aritmetik Ortalama, Medyan ve Mod'un Kullanımlarının Karşılaştırılması 68
   1.4. Aritmetik Ortalama, Medyan ve Mod Arasındaki İlişki ve Çarpıklık 69

3. BÖLÜM
DAĞILIM (DEĞİŞKENLİK) ÖLÇÜLERİ (MEASURES OF DISPERSION)

1. DAĞILIM ÖLÇÜLERİ 72
1.1 Parametrik Olmayan Dağılım Ölçüleri 72
1.2. Parametrik Dağılım Ölçüleri 77

4. BÖLÜM
NORMALLİKTEN SAPMA ÖLÇÜLERİ

1. NORMALLİK (NORMALITY) 91
2. ÇARPIKLIK (SKEWNESS) 93
2.1. Ortalamalara Dayanan Çarpıklık Katsayısı 94
2.2. Kartil'lere Dayanan Çarpıklık Katsayısı 95
2.3. Moment'e Dayanan Çarpıklık Katsayısı 96
3. BASIKLIK (KURTOSİS) 97
4. ÇARPIKLIĞIN GİDERİLMESİ 103
4.1. Uç Değerler 103

5. BÖLÜM
EKSİK VERİLERİN TAMAMLANMASI

1. EKSİK VERİ TAMAMLAMA YÖNTEMLERİ 141
1.1. Series Mean Yöntemi 141
1.2. Mean of Nearby Points Yöntemi 141
1.3. Median Nearby Points Yöntemi 141
1.4. Linear Interpolation Yöntemi 142
1.5. Linear Trend Yöntemi 142

6. BÖLÜM
GRAFİK ÇİZİMİ

1. ÇUBUK (BAR) GRAFİKLERİ 150
2. ÜÇ BOYUTLU ÇUBUK GRAFİKLERİ (3-D BAR CHARTS) 154
3. ÇİZGİ GRAFİKLERİ (LİNE CHART) 157
4. DAİRE (PİE) GRAFİĞİ 163
5. KUTU GRAFİKLERİ (BOXPLOT CHARTS) 168
6. GÜVEN ARALIĞI GRAFİKLERİ (ERROR PLOT CHARTS, CONFIDENCE INTERVAL PLOT CHARTS) 171
7. İLİŞKİ GRAFİKLERİ (DAĞILIM, SCATTER/DOT CHARTS) 175
8. ÜÇ BOYUTLU İLİŞKİ (DAĞILIM, SCATTER/DOT CHARTS) GRAFİKLERİ 178
9. HİSTOGRAM 180

7. BÖLÜM
OLASILIK

1. SAYMA -PERMÜTASYON- KOMBİNASYON 185
1.1. Saymanın Temel Kuralı 185
1.2. Faktöriyel 186
1.3. Permütasyon (Sıralama-Düzenleme) 186
1.4. Kombinasyon (Seçme-Çekme) 187
2. OLASILIĞIN TEMEL KAVRAMLARI 188
2.1. Rassal Deney 188
2.2. Örnek Uzay 188
2.3. Olay 189
2.4. Ayrık Olaylar 190
2.5. Bir Kümenin Tümleyeni 190
2.6. Bütüne Tamamlayan Olaylar 191
3. OLASILIK KAVRAMI 191
3.1. Klasik Olasılık 191
3.2. Deneysel Olasılık 193
4. OLASILIK İLE İLGILI ÖNEMLİ AKSIYOMLAR VE TEOREMLER 194
4.1. Aksiyomlar 194
4.2. Teoremler 195
5. OLASILIĞA KONU OLAN OLAY/OLAYLAR VE OLASILIKLARI 196
5.1. Basit ve Bileşik Olayların Olasılığı 196
5.2. Olasılık Hesaplarında Çarpma ve Toplama Kuralları 199
5.3. Bayes Teoremi 211
6. RASSAL DEĞİŞKENLER (RANDOM VARIABLE) 212
6.1 Rassal Değişkenin Kesikli ve Sürekli Ayrımı: 213
7. OLASILIK FONKSIYONU 214
7.1. Kesikli Olasılık Fonksiyonu (Olasılık Fonksiyonu) 217
7.2. Sürekli Olasılık Fonksiyonu (Olasılık Yoğunluk Fonksiyonu) 220
8. RASSAL DEĞİŞKENİN BEKLENEN DEĞERİ VE VARYANSI 223
8.1. Rassal Değişkenin Beklenen Değeri (Expected Value) 223
8.2. Rassal Değişkeninin Varyansı 226
9. OLASILIK DAĞILIMLARI 230
9.1. Kesikli Olasılık Dağılımları 230
9.2. Sürekli Olasılık Dağılımları 240
10. LİMİT TEOREMLERİ 254
10.1. Büyük Sayılar Kanunu 254
10.2. Merkezi Limit Teoremi 255

8. BÖLÜM
ÖRNEKLEM (SAMPLE) VE ÖRNEKLEME (SAMPLING) YÖNTEMLERİ

1. ÖRNEKLEME TEORİSİNİN TEMEL KAVRAMLARI 258
1.1. Ana kütle 258
1.2. Birim (Eleman) 258
1.3. Örneklem ve Örnekleme 258
1.4. Örneklemede Tahmin Hatası 259
1.5 Parametre ve İstatistik 259
1.6. Örneklem Çerçevesi 260
1.7. Rassal Değişkenlik 260
1.8. Örnekleme Dağılımı 260
1.9. Örnekleme Süreci 282
2. ÖRNEKLEME YÖNTEMLERİ (SAMPLING METHODS) 288
2.1. Olasılığa Dayalı Örnekleme Yöntemleri (Probability Sampling) 289
2.2. Olasılığa Dayalı Olmayan Örnekleme (Nonprobability Sampling) 293
2.3. Örnekleme Hataları 295

9. BÖLÜM
GÜVEN ARALIĞI (CONFIDENCE INTERVAL)

1. NOKTA TAHMİNİ 297
2. ARALIK TAHMİNİ 298
2.1. Z Dağılımı İçin Güven Aralığı Tahmini 300
2.2. t Dağılımı İçin Güven Aralığı Tahmini 312

10. BÖLÜM
GÜÇ (POWER) ANALİZİ

1. TEK ÖRNEKLEM İÇİN GÜÇ ANALİZİ 318
2. BAĞIMSIZ İKİ ÖRNEKLEM İÇİN GÜÇ ANALİZİ 333
3. İKİDEN FAZLA BAĞIMSIZ ÖRNEKLEM İÇİN GÜÇ ANALİZİ 335
4. FAKTÖRİYEL DENEMELER İÇİN GÜÇ ANALİZİ 338

11. BÖLÜM
HİPOTEZ TESTLERİ (HYPOTHESIS TESTING)

1. HİPOTEZLERİN ÖZELLİKLERİ 342
2. HİPOTEZLERİN TÜRLERİ 343

3. BİRİNCİ VE İKİNCİ TİP HATALAR 346
4. ÖNEM (ANLAMLILIK) SEVİYESİ 347
5. TESTİN GÜCÜ 347
6. HİPOTEZ TESTİNİN AŞAMALARI 348
6.1. Sıfır ve Alternatif Hipotezlerin Kurulması 348
6.2. Test İstatistiğinin Hesaplanması 348
6.3. Karar Modelinin Kurulması ve Karar Verme 349

12. BÖLÜM
PARAMETRİK TESTLER (PARAMETRIC TESTS)

1. Z TESTİ 352
1.1. Ana Kütle Ortalamasının Testi 355
2. STUDENT T TESTİ 371
2.1. Ana kütle Ortalamasının Testi 372
3. VARYANS ANALİZİ (F TESTİ) 399
3.1. Tek Yönlü ANOVA (One Way ANOVA) 399
3.2. İki Yönlü ANOVA (Two Way ANOVA) 434
3.3. Tek Yönlü MANOVA 461
3.4. İki Yönlü MANOVA 471

13. BÖLÜM
NONPARAMETRİK TEKNİKLER

1. TEK ÖRNEKLİ VERİLERİN ANALİZİ 488
1.1. Ki Kare Testi 488
1.2. Binomial (Binom) Test 515
1.3. Wald-Wolfowitz Dizi Sayıları (Runs) Testi 533
1.4. Kolmogorov-Smirnov Uygunluk (Uyum İyiliği) Testi 541
2. BAĞIMSIZ İKİ ÖRNEĞİN VERİLERİNİN ANALİZİ 557
2.1. Mann-Whitney U Testi 557
2.2. Kolmogorov Smirnov Testi 569
2.3. Moses Testi 579
2.4. Wald-Wolfowitz Dizi Sayıları Testi 587
3. İKİDEN FAZLA BAĞIMSIZ ÖRNEĞİN ANALİZİ 597
3.1. Kruskal Wallis Tek Yönlü Varyans Analizi 597
3.2. Mood Medyan Testi 608
3.3. Jonckheere-Terpstra Sıralı Alternatifler Testi 612
4. İLİŞKİLİ (EŞLENİK-ÇİFT) İKİ ÖRNEĞİN ANALİZİ 620
4.1. Wilcoxon Eşlenik-Çift Testi 620
4.2. İşaret Testi 629

4.3. McNemar Testi 638
4.4. Marginal Homogeneity Testi 643
5. İKİDEN FAZLA İLİŞKİLİ ÖRNEKLERİN ANALİZİ 646
5.1. Friedman Testi 646
5.2. Kendall'ın W Uyum Katsayısı Testi 652
5.3. Cochran Q Testi 660
6. ÇAPRAZ TABLOLARDA KI-KARE VE İLİŞKİ KATSAYILARI 665
6.1. Ki-kare 665

14. BÖLÜM
REGRESYON VE KORELASYON

1. İSTATİSTİKSEL İLİŞKİLER VE KESİN İLİŞKİLER 693
2. REGRESYON VE NEDENSELLİK 694
3. VERİ TÜRLERİ 695
4. REGRESYON YÖNTEMİNDE AŞAMALAR 695
5. İKİ DEĞİŞKENLİ REGRESYON ANALİZİNDE TEMEL BİLGİLER 696
6. ANA KÜTLE REGRESYON FONKSİYONU KAVRAMI (ARF) 698
6.1. Ana Kütle Regresyon Fonksiyonunun Olasılıklı Belirlenmesi 698
6.2. Değişkenlerde ve Katsayılarda Doğrusallık 699
6.3. Hata Teriminin Modelde Bulunmasının Sebepleri 699
7. ÖRNEKLEM REGRESYON FONKSİYONU (ÖRF) 700
8. İKİ DEĞİŞKENLİ REGRESYON MODELİNDE TAHMİN 702
8.1. Serpilme Diyagramı 703
8.2. En Küçük Kareler Metodu (Least Squares Metot) 704
8.3. En Küçük Kareler Yönteminin Dayandığı Varsayımlar 713
8.4. Varsayımların Gerekliliği 718
8.5. En Küçük Kareler Tahmin Edicilerinin Standart Hataları 718
8.6. Gauss-Markov Teoremi 722
8.7. En Küçük Kareler Tahmin Edicilerinin (βi) Özellikleri 722
8.8. Belirlilik (Uyum İyiliği) ve Korelasyon Katsayısı 723
8.9. Pearson Korelasyon Katsayısı İçin Formülün Elde Edilmesi 725
8.10. Spearman Sıra Korelasyon Katsayısı 730
8.11. Regresyon Önem Testi 733
8.12. Korelasyon Katsayısının Önem Testi 745
8.13. İki Değişkenli Doğrusal Regresyon Modelinin Uzantıları 753
9. ÇOK DEĞİŞKENLİ REGRESYON ANALİZİ 791
9.1. Üç Değişkenli Model 792
9.2. Çoklu Regresyon Denkleminin Yorumu 792
9.3. Kısmi Regresyon Katsayılarının Anlamı 792
9.4. Kısmi Regresyon Katsayılarının EKK ile Tahmini 793
9.5. EKK Tahmin Edicileri 793

9.6. EKK Tahmin Edicilerinin Varyansları ve Standart Hataları 800
9.7. Çoklu Belirlilik (Determinasyon) Katsayısı ve Çoklu Korelasyon Katsayısı 802
9.8. R^2 (R Square) ve Düzeltilmiş R^2 (Adjusted R Square) 803
9.9. Kısmi Korelasyon Katsayıları 808
9.10. Çok Terimli (Polinomial) Regresyon Modelleri 812
10. MODELE GİRECEK DEĞİŞKENLERİN SEÇİMİ 833
10.1. Enter Yöntemi 833
10.2. Değişken Ekleme ve Eleme Yöntemi (Stepwise Selection) 833
10.3. Geriye Doğru Değişken Eleme Yöntemi (Backward Selection) 834
10.4. İleriye Doğru Değişken Ekleme Yöntemi (Forward Selection) 834
11. MODELDE KULLANILACAK FONKSİYONUN TAHMİNİ (CURVE ESTIMATION) 844
12. STATISTICS MENÜSÜNDEKI KAVRAMLAR 847
13. REGRESYONDA GRAFİK ÇİZİMİ 849
14. REGRESYONDA ANALİZİNDE ELDE EDİLEN YENİ DEĞİŞKENLERİN KAYIT EDİLMESİ 850

15. BÖLÜM
LOJİSTİK REGRESYON (LOJİT MODELLER) ANALİZİ

1. LOJİSTİK REGRESYONDA GENEL KAVRAMLAR 851
2. LOJİSTİK REGRESYON ÇEŞİTLERİ 857
2.1. İkili Lojistik Regresyon (BLOGREG) Analizi 857
2.2. Sıralı Lojistik Regresyon (OLOGREG) Analizi 864
2.3. İsimsel Lojistik Regresyon (NLOGREG) Analizi 871

16. BÖLÜM
FAKTÖR ANALİZİ

1. VERİLERİN FAKTÖR ANALİZİ İÇIN UYGUNLUĞUNUN ARAŞTIRILMASI 878
2. FAKTÖR SAYISININ BELİRLENMESİ 879
3. ROTASYONLU FAKTÖR MATRİSİ 880
4. FAKTÖRLERİN ADLANDIRILMASI 881

17. BÖLÜM
KÜMELEME ANALİZİ (CLUSTER ANALYSIS)

1. KÜMELEME ANALİZİNİN TANIMI VE TEMEL KAVRAMLAR 889
2. KÜMELEME ANALİZİ YÖNTEMLERI 891
2.1. Hiyerarşik (Yığmacı) Kümeleme 891
2.2. Hiyerarşik Olmayan Kümeleme 891

18. BÖLÜM
KOVARYANS ANALİZİ (ANCOVA)

1. KOVARYANS ANALİZİNİN KULLANIM ALANLARI 908
2. KOVARYANS ANALİZİNİN VARSAYIMLARI 908

19. BÖLÜM
SETLERARASI (CANONICAL) KORELASYON ANALİZİ

1. VARSAYIMLAR 920
2. KANONİK DEĞİŞKENLER VE KANONİK KORELASYONLAR 920
3. KANONİK KORELASYON KATSAYILARININ ANLAMLILIĞI 923
4. KANONİK KORELASYON KATSAYILARININ YORUMLANMASI 923
5. AÇIKLANAN VARYANS VE REDUNDANCY ANALİZİ 924

20. BÖLÜM
GÜVENİLİRLİK ANALİZİ (RELIABILITY ANALYSIS)

1. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ VARSAYIMLARI 940
2. GÜVENİLİRLİK ANALİZİNDE KULLANILAN MODELLER 940

21. BÖLÜM
YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ
(STRUCTURAL EQUATION MODELING)

1. TEMEL KAVRAMLAR 951
1.1. Gözlenen (Observed) ve Gizli (Latent) Değişkenler 951
1.2. Semboller 952
1.3. Endojen (İçsel) ve Egzojen (Dışsal) Değişkenler 952
1.4. Mediatör (Aracılık) ve Moderatör (Etkileşim) Değişkenler 953
1.5. Varyans, Kovaryans ve Korelasyon 955
1.6. Tekrarlanan ve Tekrarlanmayan Modeller 957
1.7. Yapısal Eşitlik Modellemesinin Varsayımları 958
1.8. Kalıntılar (Residual) Matrisi 959
1.9. AMOS Programında Kullanılan Analiz Yöntemleri 961
1.10. AMOS Programı ile Çok Değişkenli Normalliğin Belirlenmesi 962
2. YAPISAL EŞİTLİK MODELLERİ 964
2.1. Doğrulayıcı Faktör Analizi Modelleri 964
2.2. Yol Analizi Modelleri 964
2.3. Yapısal Regresyon Modelleri (Structural Regression Models) 965
2.4. Gizli Büyüme Eğrisi Modelleri (Latent Growth Curve Models) 965

3. YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİNDE SÜREÇ 966
3.1. Modelin Belirlenmesi (Model Specification) ve Çizimi 967
3.2. Modelin Test Edilmesi 967
3.3. Uyum İndeksleri 968
3.4. Model Modifikasyonu (Modification Indices) 976
4. AMOS (ANALYSIS OF MOMENT STRUCTURES) PROGRAMINA GİRİŞ 977
4.1. AMOS Programındaki Simgeler ve Özellikleri 978
4.2. AMOS Programındaki Menüler 981
4.3. AMOS Programında Grafik Çizimi ve Verilerin Analizi 982
4.4. İlk Model ile Düzenlenen Modelin Karşılaştırılması 999
5. DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİ (CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS) 1000
5.1. Açıklayıcı (AFA) ve Doğrulayıcı (DFA) Faktör Analizlerinin Karşılaştırılması 1001
5.2. Doğrulayıcı Faktör Analizinde Modeller 1003
6. YOL ANALİZİ (PATH ANALYSIS) 1067
6.1. Path Katsayıları 1069
6.2. Path Analizinin Varsayımları 1069
6.3. Path Diyagramında İlişki Tipleri 1070
6.4. Path Analizinde Süreç 1074
6.5. Path Analizinin Uygulanış Biçimleri 1075

22. BÖLÜM
SAĞLIK ALANINA ÖZEL İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLER

1. TEMEL KAVRAMLAR VE YÖNTEMLER 1107
1.1. Oran ve Hız 1107
2. NÜFUS İSTATİSTİKLERİ (DEMOGRAFİK GÖSTERGELER) 1108
2.1. Doğum İstatistikleri 1111
2.2. Ölüm İstatistikleri 1112
2.3. Hastalık İstatistikleri 1112
3. TIPTA TANI (KARAR VERME) 1113
3.1. Tanı Testi Performanslarının Değerlendirilmesi 1114
4. ETKEN VE HASTALIK İLİŞKİSİNİN BELİRLENMESİ 1116
4.1. Risk Katsayıları 1116
5. ROC EĞRİSİ YÖNTEMİ İLE KESİM NOKTALARININ (CUT-OFF, CUT POINTS) BELİRLENMESİ 1128
6. YAŞAM ANALİZİ (SURVIVAL ANALYSIS) 1134
6.1. Yaşam Tablosu Yöntemi (Actuarial Life Table Method, Cutler-Ederer Method) 1134
6.2. Kaplan-Meier Yöntemi (Product Limit Method) 1141
6.3. Cox Regresyon Yöntemi 1149

KAYNAKÇA 1155

TABLOLAR LİSTESİ 1161

EK 1: STANDART NORMAL EĞRİ ALANLARI (Z TABLOSU) 1161
EK 2: KRİTİK T DEĞERLERİ 1162
EK 4: KRİTİK Kİ KARE DEĞERLERİ 1165
EK 5:KOLMOGOROV-SMIRNOV TEK ÖRNEK TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1166
EK 6: MANN-WHITNEY U TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU (TEK YÖNLÜ TEST) ... 1167
EK 7: MANN-WHITNEY U TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU (ÇİFT YÖNLÜ TEST) .. 1169
EK 8: KOLMOGOROV-SMIRNOV İKİ ÖRNEK TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1171
EK 9: KOLMOGOROV-SMIRNOV İKİ ÖRNEK TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1173
EK 10: DİZİ SAYILARI TESTİ (RUNS TEST) KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1174
EK 11: KRUKSAKL-WALLIS TESTİ TABLOSU 1176
EK 12: KENDALL'IN UYUM KATSAYISI 1179
EK 13: FRIEDMAN TESTİ TABLOSU 1183
EK 14: JONCKHEERE-TERPSTRA TESTİ TABLOSU 1185
EK 15: WILCOXON EŞLENIK-ÇİFT TESTİ KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1189
EK 16: İŞARET TESTİ İÇİN BİNOMİAL OLASILIK DAĞILIM TABLOSU 1190
EK 17.1: NEWMAN-KEULS'UN Q DEĞERLERİ TABLOSU 1191
EK 17.2: NEWMAN-KEULS'UN Q DEĞERLERİ TABLOSU 1192
EK 18: DURBIN-WATSON KRİTİK DEĞERLER TABLOSU 1193

KAYNAKÇA

Acar D., Ömürbek N., Ömürbek V. (2003) "Bilgi Teknolojilerinin Gıda Sektöründe Kullanımının Analizi", Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı: 2, ss. 1-22.

Agresti A. (1996) "An Introduction to Categorical Data Analysis", John Wiley and Sons. Inc., USA.

Akgül A., Çevik O. (2003) "İstatistiksel Analiz Teknikleri", Emek Ofset, Ankara.

Akın H. B., Şentürk E. (2012) "Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin Ordinal Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi" dergipark.ulakbim.gov.tr., Ocak 2012.

Albayrak A. S. (2006) "Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri". Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Alpar R. (2011) "Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler" Detay Yayıncılık, Ankara.

Altunışık R., Coşkun R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım E. (2005) "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri" Sakarya Kitabevi, Sakarya.

Arıcıgil Ç. Ç. (2009), "Sosyal Bilimlerde Kategorik Verilerle İlişki Analizi" Pegem Akademi Yayınevi, Ankara.

Aytaç M., Öngen B. (2010) "Doğrulayıcı faktör analizi ile yeni çevresel paradigma ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi" İstatistikçiler Dergisi 5 (2012) 14-22

Aytaç, M. (1999) "Matematiksel İstatistik" Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

Barak N.A. (2005) "Sıralı (Ordinal) ve Multinomial Modeller Üzerine Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hacettepe Üniversitesi.

Başar, A., Oktay E. (1998) "Uygulamalı İstatistik I", Aktif Yayınevi, Erzurum.

Başarır G. (1990) "Çok Değişkenli Verilerde Ayrımsama Sorunu ve Lojistik Regresyon Analizi" (Uygulamalı İstatistik Doktora Tezi.) Hacettepe Üniversitesi, ss. 1-36, Ankara.

Baştürk, R. (2010) "Nonparamerik İstatistiktiksel Yöntemler", ANI Yayınları, Ankara:

Bayram N. (2013), "Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş", Ezgi Kitabevi Yayınları, Ankara.

Beck L, M. S. (1994) "Factor Analysis and Related Techniques" Sage Publications İnc., London.

Berenson M., L., Levine D. M. (1996) "Basic Business Statistics" Http://www.Ebay.Com.

Bircan H. (2004) "Tıp Verileri Üzerine Bir Uygulama" Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004 / 2, ss.185-208

Blaikie N. W. H. (2003) "Analyzing Quantitative Data" Sage Publications Inc.

Bryman, A., Cramer D. (2005), "Quantitative Data Analysis with SPSS 12 and 13" Routledge.

Büyüköztürk Ş. (2002) "Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı" Pegem Yayıncılık, Ankara.

Büyüköztürk, S. (2003) Veri Analizi El Kitabı (2. Baskı)", Pegem/A Yayıncılık. Ankara.

Cankurt M., Günden C., Miran B. (2007) "Türkiye'nin AB Sürecinde Üyelik Potansiyelinin Tarımsal ve Diğer Bazı Önemli Kriterler Açısından Belirlenmesi" Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi Cilt: 44 Sayı:513.

Cochran W. G. (1950) "The Comparison Of Percentages In Matched Samples" Biometrica, ss.37.

Cohen L., Holliday M. (1996) "Practical Statistics for Students" Sage Publications Inc.

Coşkun S., Kartal M., Bircan H., Coşkun A. (2004) "Lojistik Regresyon Analizinin İncelenmesi ve Diş Hekimliğinde Bir Uygulaması" Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi, Cilt:7 Sayı:1.

Çinko M., (2006) "Kredi Kartı Değerlendirme Tekniklerinin Karşılaştırılması", İstanbul Ticaret Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5 Sayı:9 Bahar 2006/1.

Çokluk Ö., Kayrı M. (2011) "Kayıp Değerlere Yaklaşık Değer Atama Yöntemlerinin Ölçme Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliği Üzerindeki Etkisi" Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences: Theory & Practice - 11(1) Kış/Winter 289-309, 2011 Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları İletişim Hizmetleri Tic. Ltd. Şti.

Daniel, W. W. (1990) "Applied Nonparametric Statistics, PWS-KENT Puplishing Company" Boston.

Daniel, W. W. (1996) "Parametrik Olmayan İstatistiksel Teknikler" (Çev.) Erkan Oktay, Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Z.F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayın No: 203, Erzurum.

Daniel, W. W., (1990), "Applied Nonparametric Statistics", Boston: PWS-KENT Puplishing Company

Degroot M. H., (1986) "Probability and Statistics" Addison-Wesley Publishing Company, London.

Demir E., Parlak B. (2012) "Türkiye'de Eğitim Araştırmalarında Kayıp Veri Sorunu" Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, Yaz 2012, 3(1), 230-241.

Dilek Ö. (2007) "Şehirlerarası Havayolu Talep Tahmini; Erzurum Üzerine Bir Uygulama" Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Doymuş K. (2010) kemaldoymus.files.wordpress.com, ancova.ppt.

Dytham C. (2003) "Choosing And Using Statistics: A Biologist's Guide" Wiley-Blackwell, 2. Baskı.

Elhan, A. H. (1997) "Lojistik Regresyon Analizinin İncelenmesi ve Tıpta Bir Uygulaması" Biyoistatistik Yüksek Lisans Tezi Ankara. Ünv., ss. 4-29, Ankara.

Erkut H. (1999) "Yönetimde Simülasyon Yaklaşımı" İrfan Yayımcılık, İstanbul.

Esin A., Çelebioğlu S. (1999) "İstatistik" (Çev. Spiegel, Murray R., Larry J. S.), Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.

Gamgam H., Altunkaynak B. (2008) "Parametrik Olmayan Yöntemler: SPSS Uygulamalı" Gazi Kitabevi, Ankara.

Gujarati D. N. G. (2004) Basic Econometric, McGraw-Hill Companies, New York.

Hair J. F., Anderson R. E., Tatham R. L., Black W. C., (1998) "Multivariate Data Analysis" Prentice Hall, ss. 374, New Jersey.

Hasgür İ. (2000) "Matematiksel İstatistik" Seçkin Yayınları, Ankara.

Hinton, P. R., Brownlow, C., Mcmurray, I. and Cozens, C. (2004) "SPSS Explained", Routledge Publications.

Hollander M., (1968) "Certain Un-Corrolated Non-Parametric Tests Statistics" J. Amer Statist.Assoc., ss. 63.

Hosmer D. W., Lemeshow S. (2000) "Applied Logistic Regression", John Wiley and Sons, New York.

İyit N., Genç A., (2005) "Lojistik Regresyon Analizi Yardımıyla Denekte Menopoz Evresine Geçişe İlişkin Bir Sınıflandırma Modelinin Elde Edilmesi" Selçuk Ünv., Fen Ed Fak Fen Dergisi Sayı 25.

Kaifeng Y., Gerald M. (2007) "Handbook of Research Methods In Public Administration" Crc Pres.

Kalaycı Ş vd., (2006) "SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri" Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

Kalıpsız A. (1988) "İstatistik Yöntemler" İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kara İ. (2000) "Olasılık" Bilim Teknik Yayınevi, Ankara, 2000.

Karagöz S. (1991) "Faktör Analizi Tekniği Kullanarak Üniversite Öğrencilerinin Gazete Tercihinde Etkin Faktörlerin Belirlenmesi" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Karagöz Y. (2015) "SPSS 22 Uygulamalı Biyoistatistik" Nobel Yayınevi, Ankara.

Karagöz Y., Çatı K., Koçoğlu C. M. (2009) "Cep Telefonu Ve Operatör Tercihinde Etkili Olabilecek Faktörlerin Demografik Özelliklere Bağlı Olarak İrdelenmesi" Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 23, Kütahya, ss. 7-24.

Karasar N. (2005) "Bilimsel Araştırma Yöntemi" Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Karasar N. (2014) "Araştırmalarda Rapor Hazırlama" Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Kartal M. (2006) "Bilimsel Araştırmalarda Hipotez Testleri" Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Keller G., Warrack B. (2003) "Statistics for Management and Economics" Brooks/Cole-Thomson Learning, USA.

Kleinbaum, D.G. & Klein, M. (2010). Logistic Regression: A Self-Learning Text (Statistics for Biology and Health). Third Edition. New York: Springer.

Kline P. (1994) "An Easy Guide to Factor Analysis" Routledge, London.

Kobu B., (1987) "Endüstriyel Kalite Kontrolu" İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları No: 84, 2. Baskı, İstanbul.

Koğar H. (2010) "Farklı Örneklem Büyüklüklerinde Uç Değerlerle Baş Etme Yöntemlerinin Puanların Geçerlik Ve Güvenirlik Kanıtları Üzerindeki Etkisi" Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ölçme Ve Değerlendirme Ana Bilim Dalı Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme Bilim Dalı

Koh E. T., Owen Willis L. (2000), "Introduction to Nutrition and Health Research" Springer Publications.

Köseoğlu M. H. (2012) "Labaratuarda Tanısal Yeterlilik" http://www.duzen.com.tr.

Kurban M., Kantar Y. M., Hocaoğlu F. O., (2007) "Lojistik Regresyon ve Perseptron Modelleri Kullanılarak Rüzgar-Güneş Enerji Santral Modelinin Güç Üretim Durumunun Analizi" Süleyman Demirel Ünv., Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, ss. 11-1.

Mcnabb D. E. (2004) "Research Methods for Political Science: Quantitative and Qualitative Methods" M. E. Sharpe Publications.

Meydan-Şeşen (2015) "Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları", Seçkin Yayınevi, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011) "Acil Sağlık Hizmetleri, İstatistiksel İşlemler II" http://mtegm.meb.gov.tr, Ankara.

Moses L. E. (1963) "Rank Test of Dispersion" Ann. Math. Statistics, ss. 34.

Muth, J., E. D. (2006) "Basic Statistics and Pharmaceutical Statistical Applications" Crc Press Publications.

Nakip M. (2003) Pazarlama Araştırmaları Teknikleri ve (SPSS Destekli) Uygulamalar" Seçkin Yayıncılık, Ankara.

O'Connell A.A. (2006) "Logistic Regression Models For Ordinal Response Variables", California: Sage Publications.

Oğuzlar A., (2005) "Lojistik Regresyon Analizinin Yardımı Suçlu Profilinin Belirlenmesi" Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:19 Sayı:1.

Oktay E. (2003) "İlişki Ölçüleri" Aktif Yayınevi, İstanbul.

Oktay, E. (1996) "Parametrik Olmayan İstatistik Teknikler" Atatürk Üniversitesi İİBF, Z. F. Fındıkoğlu Araştırma Merkezi Yayın No: 203, Erzurum.

Orhunbilge N. (2000) "Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri", http://www. İdeefix. Com.

Özbek H., Keskin S. (2007) "Standart Sapmamı Yoksa Standart Hatamı?" Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van Tıp Dergisi: 14 (2):64-67.

Özdamar K. (2002) "Paket Proğramlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar K. (2003) "Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar, K (2010) "Pasw ile Biyoistatistik" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar, K. (2003) "SPSS ile Biyoistatistik" Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Öztuna D., Elhan A. H., Kurşun N. (2007) "Sağlık Araştırmalarında Kullanılan İlişki Katsayıları" Türkiye Klinikleri J Med Sci. ss. 160-165, Ankara.

Petrie A., Watson P. F., (2006) "Statistics for Veterinary and Animal Science" Wiley-Blackwell Publications, 2. Baskı.

Pett M. A. (1997) "Nonparametric Statistics for Health Care Research" Sage Publications Inc., 2. Baskı.

Powers D., A., Xie Y. (2000) "Statistical Methods for Categorical Dataanalysis" Academic Press, USA.

Reynolds, H. T. (1984) "Analiz of Nominal Data" Sage Publications.

Rose C. (1998) "Equilibrium and Adverse Selection," The Rand Journal of Economics, Winter, Vol. 24, No.4. pp. 559-569.

Rothchıld V., Logothetis N. (1986) "Probability Distribution" John Wiley and Sons, Inc, Canada.

Russo R. (2003) "Statistics for The Behavioural Sciences: An İntroduction" Psychology Pres.

Sanders D. H., Eng R.J., Murph A. F (1985) "Statistics - A Fresh Approach" Singapore, McGraw Hill.

Saraçoğlu B., Çevik F. (1995) "Matematiksel İstatistik" Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Sekeran U. (2003). Research Methods for Business: A Skill Building Approach. 4th Edition, John Wiley, New York.

Serper Ö. (2004) "Uygulamalı İstatistik" Ezgi Kitapevi, Bursa.

Serper Özer (1996) "Uygulamalı İstatistik" Ezgi Kitapevi, Bursa.

Sharma S. (1996) "Applied Multivariate Techniques" Jhonn Wiley & Sons Inc.; ss. 116, New York.

Sheldon R. M. (1989) "Introduction to Probability Models" Academic Press, Inc., New York.

Sheskin D. (2004) "Handbook of Parametric and Nonparametric Statistical Procedures" Crc Press, 3. Baskı.

Shorack (1969) "Testing and Estimating Ratios of Scale Parameters", J. Amer Statist.Assoc., 64.

Spiegel M. R. (1995) "Theory and Problems of Probability and Statistics, Schaum's Outline Series" New York, 1995.

Stokes M. E., Davis C. S., Grove K. G. (2001) "Categorical Data Analysis Using The SAS System" SAS Publishing, 2. Baskı.

Sümbüloğlu K., Akdağ B. (2009) "İleri Biyoistatistiksel Yöntemler" Hatipoğlu Basım ve Yayım San Tic Ltd Şti, Ankara.

Şahin M. (1999) "Lojistik Regresyon ve Biyolojik Alanlarda Kullanımı" Kahramanmaraş S. Ünv., Fen B. Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

Şencan H. (2005) "Güvenilirlik ve Geçerlilik" Seçkin Yayınevi, Ankara.

Şenel S., Alatlı B. (2014) "Lojistik Regresyon Analizinin Kullanıldığı Makaleler Üzerine Bir İnceleme" Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, Yaz.

Şenesen Ü., Günlük Şenesen G. (2009) Temel Ekonometri, (Çeviri: Gujarati D. N.) Literatür Yayıncılık, No: 33, İstanbul.

Şimşek, Ö. F. (2007) "Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş, Temel İlkeler Ve LISREL Uygulamaları", Ekinoks Yayınları, Ankara:

Tavşancıl E. (2002) "Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi", Nobel Yayıncılık, Ankara.

Wholey J. S., Hatry H. P., Newcomer K. E. (2004) "Handbook of Practical Program Evaluation" John Wiley and Sons Publications.

Wooldridge, J. M., (2003) "Introductory Econometrics: A Modern Approach", Thomson, Ohio: South-Western.

Yıldız N., Bircan H., Akbulut H. (2009) "Uygulamalı İstatistiğe Giriş, Çözümlü ve Cevaplı Sorular" Aktif-Yayınevi, Erzurum.

Yılmaz H., Çelik E., Ekiz E. H. (2006) "Kuruma Bağlılığı Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modelleriyle Araştırılması: Özel ve Devlet Bankası Örneği" Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt.06 Sayı.2 URI:http://hdl.handle.net/11421/417.

Yükselen, C., (2000) "Pazarlama Araştırmaları " Detay Yayıncılık, Ankara.

Yüzer, A. F. (1996) "Olasılık ve İstatistik" Anadolu Üniversitesi, Fen Fakültesi Yayınları, No: 5, Eskişehir.

Zinbarg R. E., Suzuki S., Uliaszek A. A., Lewis A. R. (2010) "Biased Parameter Estimates and Inflated Type I Error Rates in Analysis of Covariance (and Analysis of Partial Variance) Arising From Unreliability: Alternatives and Remedial Strategies", Journal of Abnormal Psychology, Vol. 119, No. 2, 307–319

GENÇLİK LİDERLİĞİ

Liderlik Becerileri Geliştirme ve Uygulama Rehberi

Selahattin Turan
Ramazan Cansoy
Muhammet Emin Türkoğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1703
Eğitim No.: 328
ISBN: 978-605-320-610-1
© 1. Basım, Şubat 2017

GENÇLİK LİDERLİĞİ Liderlik Becerileri Geliştirme ve Uygulama Rehberi
Prof. Dr. Selahattin Turan, Yrd. Doç. Dr. Ramazan Cansoy, Yrd. Doç. Dr. Muhammet Emin Türkoğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Turan, Selahattin.; Cansoy, Ramazan.; Türkoğlu, Muhammet Emin Türkoğlu
GENÇLİK LİDERLİĞİ Liderlik Becerileri Geliştirme ve Uygulama Rehberi
Selahattin Turan, Ramazan Cansoy, Muhammet Emin Türkoğlu
1. Basım, XVIII+114 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-610-1
1. Gençlik 2. Gençlik Liderliği 3. Gençlerde Beceri Geliştirme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ vii

BAŞLARKEN ix

1. MODÜL: LİDERLİĞİ ANLAMAK 1

2. MODÜL: LİDERLİK VE KENDİNİ TANIMA 11

3. MODÜL: LİDERLİĞİN YAPI TAŞLARI 23

4. MODÜL: LİDERLERİN DAVRANIŞLARI 34

5. MODÜL: HEDEF KOYMA VE ÜLKÜ SAHİBİ OLABİLME 46

6. MODÜL: SORUN ÇÖZME VE KARAR VERME BECERİLERİ 57

7. MODÜL: İLETİŞİM BECERİLERİ 67

8. MODÜL: İNSANİ, MİLLÎ VE ÖZGÜN BİR DURUŞA SAHİP OLMA 78

9. MODÜL: FİLMLERDEN LİDERLİK 89

EK 1

KURS DEĞERLENDİRME FORMU 94

EK 2

2.1 ÖĞRETMENLER İÇİN NOTLAR 97

2.2 FİLM DEĞERLENDİRME SORULARI 104

2.3 OKUNABİLECEK KİTAPLAR 109

2.4 LİDERLİK İLE İLGİLİ BAZI KİTAPLAR 110

KAYNAKLAR 111

KAYNAKLAR

Adair, J. (2012). *Hz. Muhammed örneğinden hareketle lider*. İstanbul: Ufuk.

Allen, S. J., & Hartman, N. S. (2009). Sources of learning in student leadership development programming. *Journal of Leadership Studies,* 3(3), 6-16.

Barutçugil, İ. (2014). *Liderlik*. İstanbul: Kariyer.

Bolman, L. G., ve Deal, T. E. (2013). *Organizasyonları yeniden yapılandırmak* (Çev. A. Aypay ve A. Tanrıöğen). Ankara: Seçkin.

Bolman, L., Deal, T. (2003). *Reframing organizations*. San Francisco: Jossey-Bass.

Covey, S. R. (2006). *Etkili İnsanların Yedi Alışkanlığı*. İstanbul: Varlık.

Cüceloğlu, D.(1994). *İyi düşün doğru karar verir*. İstanbul: Sistem.

Çoşan, M. E. (1994). *İslam, sevgi ve tasavvuf*. İstanbul: Seha neşriyat.

Eres, N. F. ve Türkoğlu, M. E. (2003). *Daha iyi bir yaşam için oku*.İstanbul: Yedirenk.

Filiz, Ş. (1198). *Ahlâkın aklî ve insani temeli*. Konya: Çizgi.

Gordon, T. (2001). *Etkili liderlik eğitimi* (Çev: O. Aytolu). İstanbul: Profil.

Gordon, T., (1996). *Etkili Ana-Baba Eğitimi*. İstanbul: Sistem.

Gümüş, M. (2012). *Yönetimde başarı*. İstanbul: Alfa.

Hanefi, H. (2000). *İslam kütüründe insan ve tarih*. İstanbul: Bayrak.

Hannay, M. and Venne, R. (2012). It's Showtime: Using Movies to Teach Leadership in Online Courses. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching, 8* (3), 238-247.

Hannum, K. ve Martineau J.W, (2008). *Evaluating the impact of Leadership Development*. CA: Jossey-Bass.

Townsend, R., & Watson, C. (2004). *Baylor University's community mentoring for adolescent development trainer's manual.* Teksas: Baylor University.

Kanger, F. (2012). *Peygamber ahlakını referans alan karakter eğitimi*.İstanbul: Erkam.

Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2007). *The leadership challenge.* CA: Jossey-Bass.

Levinson, H. (2008). *Liderlik psikolojisi (*Çev: D. Tayanç). İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Gölpınarlı, A. (2000). *Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Mesnevi ve Şerhi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Ebu Hüseyin Müslim b. Haccac. (1981). *el- Camiu's Sahih, I-III*, İstanbul: Çamlıca.

Nasr, S.H. (2002). *İslam'ın kalbi.* İstanbul:Gelenek.

Northouse, P. G. (2010). *Leadership: theory and practice*. CA: Sage.

Owen, H., Hodgson, V. & Gazzard, N. (2007). *Liderlik el kitabı* (Çev. M. Çelik, İstanbul: Optimist.

Tarhan, N., Gümüşel, O. & Sayım, A. (2012). *Pozitif psikoloji, çoklu zekâ uygulamaları.* İstanbul: Timaş.

Topbaş, O.N. (2007). *İnsan denilen muammâ*. İstanbul: Erkam.

Topçu, N. (2014). *İslam ve insan, Mevlânâ ve tasavvuf.* İstanbul: Dergâh.

Topçu, N. (2014). *Türkiye'nin maarif davası.* İstanbul: Dergâh.

Turan, S. (2015). Eğitim ve medeniyet meselemiz. *Medeniyet Tasavvuru Dergisi, 1, 2, s.6.*

Turan, S. ve Cansoy, R. (2015). *Gençlik liderliği*. Ankara: Pegem A.

Uzel, N. (1975). *Mevlânâ ve insan*. İstanbul: Göl Yayınları.

Yukl, G. A. (2010). *Leadership in organizations.* New Jersey: Prentice

Zel, U. (2011). *Kişilik ve liderlik.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Zenger, J. H., & Folkman, J. R. (2009). *Extraordinary Leader*. NY: McGraw-Hill.

Urick, M. J. (2016). Mentoring in the Movies. *Journal of Intergenerational Relationships*, *14*(3), 268-270.

Web sayfaları

http://www.a1personaltrainersingapore.com/oldsite/setting-smart-goals-for-weight-loss/

http://muratyildirimoglu.com/makaleler/billgates.htm.

http://www.notdelisi.com/17-deve-hikâyesi-24733

http://www.movieleadership.com/

ZEMİN DİNAMİĞİNE GİRİŞ

M. Yener Özkan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1757
Mühendislik/Teknik.: 159
ISBN: 978-605-320-664-4
© 1. Basım, Haziran 2017

ZEMİN DİNAMİĞİNE GİRİŞ

M. Yener Özkan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz –kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Ahmet Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mert Yıldız
Basım ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Özkan, M. Yener.
Zemin Dinamiğine Giriş */ Yener Özkan*
1. Basım, X + 350 s., 170×240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-664-4
1. Zemin Dinamiği 2. Deprem 3. Makine Temelleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

ÖN SÖZ ix

BÖLÜM 1: GİRİŞ 1

Kaynaklar 6

BÖLÜM 2: TEMEL KAVRAMLAR 7

2.1 Periyodik Fonksiyonlar 7
2.2 Kinematik, Newton Kanunları 9
2.3 D'Alembert Prensibi 13
2.4 Enerji Metodu 14

BÖLÜM 3: BASİT TİTREŞİM SİSTEMLERİNİN İNCELENMESİ 15

3.1 Giriş 15
3.2 Sönümsüz Tek Dereceli Titreşim Sistemlerinin Serbest Titreşimi 15
3.3 Sönümsüz Kütle-Yay Sisteminin (TDTS) Zorlanmış Titreşimi 26
3.4 Kütle-Yay-Sönüm Elemanından Oluşan Sönümlü TDT Sisteminin Serbest Titreşimi 29
3.5 Logaritmik azalma 34
3.6 Kütle-Yay-Sönüm Elemanından Oluşan Sönümlü TDT Siteminin Sabit Genlikli Zorlanmış Titreşimi 36
3.7 Mesnet Hareketi 42

3.8 Kütle-Yay-Sönüm Elemanından Oluşan Sönümlü TDT Sisteminin Genliği Sabit Frekansla Değişen Zorlanmış Titreşimi 47
3.9 İki Serbestlik Dereceli Sistemler 55
Kaynaklar 57

BÖLÜM 4: ELASTİK ORTAMDA DALGA YAYILIMI 58

4.1 Elastik Çubukta Tek Boyutlu Boyuna Dalga Yayılımı 58
4.2 Elastik Çubukta Burulma Dalgası Yayılımı 64
4.3 Üç Boyutta Yayılan Elastik Dalgalar 66
4.4 Yüzey Dalgaları 76
4.5 Snell Kuramı 78
4.6 Kritik Kırılma Açısı 81
4.7 Sismik Yansıma ve Kırılma (Refleksiyon ve Refraksiyon) 82
4.8 Üç Tabakalı Sistemde Refraksiyon Deneyi 86
Kaynaklar 90

BÖLÜM 5: DİNAMİK ZEMİN PARAMETRELERİ 92

5.1 Genel 92
5.2 Zeminlerde Gerilme Deformasyon İlişkisi 93
5.3 Dinamik Zemin Parametrelerinin Tayini Yöntemleri 103
5.3.1 Laboratuvar Deneyleri: 103
5.3.2 Arazi Deneyleri, Jeofizik Yöntemler 112
5.3.3 Elastik Dalga Yayılım Hızlarının Ampirik Formüller Yardımı ile Tahmini 118
Kaynaklar 127

BÖLÜM 6: DEPREMLER VE ZEMİN KATMANLARININ SİSMİK ETKİLER ALTINDA DAVRANIŞI 130

6.1 Yerkürenin Yapısı ve Depremler 130
6.1.1 Depremler 132
6.2 Deprem Şiddeti 137
6.3 Rossi-Forel Şiddet Ölçeği 137
6.4 "Modifiye Mercalli" Ölçeği 138
6.5 Medvedev–Sponheuer–Karnik (MSK) Ölçeği 140
6.6 Aletsel Şiddet 144
6.7 Global Şiddet Haritası Atlası 145
6.8 Deprem Büyüklüğü (Magnitüdü) 145

6.9 Richter Magnitüdü veya Lokal Magnitüd (Büyüklük) Ölçeği 146
6.10 Cisim Büyüklüğü (Magnitüdü) 146
6.11 Yüzey Dalgası Büyüklüğü (Magnitüdü) 146
6.12 Moment Büyüklüğü (magnitüdü) 147
6.13 Deprem Enerjisi 148
6.14 Kuvvetli Yer Hareketinin Özellikleri 150
6.15 Fourier Serileri 151
6.16 Fourier Transformu 156
6.17 Tepki Spektrumu 160
6.18 Deprem Hareketinin Önemli Parametreleri 164
6.18.1 Maksimum İvme 164
6.18.2 Deprem Yer İvmesinin RMS Değeri 167
6.18.3 Deprem Hareketinin "Hakim Periyodu" 168
6.18.4 Depremin Süresi 169
6.19 Zemin Tabakalarının Deprem Hareketi Altında Davranışı 172
6.20 Maksimum Yer Hızı 180
6.21 Zemin Koşullarının Tepki Spektrumuna Etkisi 182
6.22 Yüzey Topoğrafyasının ve Zemin Katmanının Geometrisinin Zemin Büyütmesine Etkisi 188
Kaynaklar 191
Web Kaynakları 193
Bölüm 6'ya Ek 194

BÖLÜM 7: İSTİNAT (DAYANMA) YAPILARI VE ŞEVLERİN STABİLİTESİ 202

7.1 Dayanma (İstinat) Yapılarına Gelen Yükler 202
7.2 Statik durumda Coulomb Toprak Basıncı Teorisi 203
7.3 Coulomb Aktif Basınç Katsayısı 203
7.4 Coulomb Pasif Basınç Katsayısı 204
7.5 Dayanma Yapılarına Gelen Dinamik Etkiler: Aktif Toprak Basıncı 205
7.6 Dayanma Yapılarına Gelen Dinamik Etkiler: Pasif Toprak Basıncı 209
7.7 Doygun Zeminler 209
7.8 Duvar Deplasmanını Göz Önüne Alan Yaklaşımlar 212
7.9 Dinamik Şev Stabilitesi 218
7.9.1 Yarı-statik analiz 218
7.9.2 Kalıcı deplasman analizi 223
Kaynaklar 229

BÖLÜM 8: ZEMİNLERDE SIVILAŞMA 232

8.1 Sıvılaşma Nedir? 232
8.2 Sıvılaşmanın Yapılara Etkisi 239
8.3 Sıvılaşma Olayının İncelenmesi ve Sıvılaşma Tehlikesinin Belirlenmesi 243
8.4 SPT Deneyi Verileri ile Sıvılaşma Tehlikesi Belirlenmesi 246
8.5 Seed-Idriss Yaklaşımı 247
8.6 Bina Temelleri için Japon Şartnamesi Kayıtları (1988) 255
8.7 CPT Verileri Kullanarak Sıvılaşma Potansiyelinin Belirlenmesi 261
8.8 Kayma Dalga Hızı Abakları Kullanarak Sıvılaşma Tehlikesinin Tahmini 266
8.9 Modifiye Çin Kriteri 268
8.10 Sıvılaşmayan Bir Katman Altında Sıvılaşma Potansiyeli Olan Tabaka Olması Hali 269
8.11 Temel Oturmaları 270
8.11.1 Yüzeysel temellerin sıvılaşmayan zeminlerde sismik etki altında oturması 270
8.11.2 Sıvılaşan zeminlerde oturmalar 271
Kaynaklar 276
Web Kaynakları 277

BÖLÜM 9: DİNAMİK YÜKLERE MARUZ TEMELLERİN TASARIMI 278

9.1 Giriş 278
9.2 Harmonik Yüklere Maruz Makinelerin Temelleri 280
9.3 Temellerin Hareket Modları 282
9.4 Düşey Hareket Modu 284
9.5 Yanal Hareket Modu 285
9.6 Burulmalı Hareket Modu 286
9.7 Sallanma Hareketi Modu 287
9.8 Dikdörtgen Temel Blokları 290
9.9 Temellerin Bileşik Sallanma-Yanal Ötelenme Hareketi 293
9.10 Dinamik Yükler Altındaki Temeller İçin Tasarım Adımları 298
9.11 Temel Derinliğinin Etkisi 302
9.12 Barkan Metodu 303
9.13 Darbeli Makinelerin Temelleri 314
9.14 Dinamik Yükler Altındaki Temellerin İzolasyonu 325
9.15 Titreşimlerin İzolasyonu 330
9.16 İzolasyon Malzemeleri 337
9.16.1 Metal yaylar 337
9.16.2 Keçeler 338
9.16.3 Mantar 338

9.16.4 Lastik 338
9.16.5 Noepren 339
9.16.6 Silikon lastiği 339
9.16.7 Metal ağlar 340
9.17 Hava Süspansiyonlu İzolasyon İstemleri 340
Kaynaklar 346

Dizin 348

rını aşacağı okuyucunun takdirine bırakılarak, zemin dinamiği konularına ilgi duyan inşaat mühendisleri ile 4. Sınıf ve yüksek lisans sınıflarında okuyan inşaat mühendisliği öğrencilerinin yaralanabilecekleri bir belge olmasını ümit etmekteyiz.

KAYNAKLAR

Andrews, D.C.A. and Martin G.R. (2000) "*Criteria for Liquefaction of Silty Soils*", Proc. 12th WCEE, Auckland, New Zealand

Das, B.M., Ramana, G. Y. (1993) 819939 Principles Of Soil Dynamics, Second Edition, Cengage Learning, 200 First Stamford Place, Suite 400, Stamford, CT 06902, USA

Evans, D.E. (1995) Liquefaction Behavior of Sand-Gravel Composites, Journal of Geotechnical Engineering, ASCE, Vol. 121, No. 3, March 1995,

Prakash, S. and V.K. Puri (2012), "Developments in geotechinical earthquake engineering in recent years - 2012", Invitation Jai Krishna 100th Anniversary Volume, Oct-2012.

Kramer, L. S. (1996) Geotechnical Earthquake Engineering, Prentice Hall.

Seed, R.B., Cetin, K.O., Moss, R.E.S., Kammerer, A. M., Wu, J., Pestana, J.M. and Riemer,M.F. (2001) "*Recent Advances in Soil Liquefaction Engineering and Seismic Site Response Evaluation*", Proc. 4th Int. Conf. on Recent Adv. in Geotech. Earth. Engrg. Ans Soil Dynamics, San Diego

Prakash, S. (1981) Soil Dynamics, Mc Graw Hill Book Co.

Yilmaz, M. T., Pekcan, O., and Bakir, B. S. (2004) "Undrained cyclic shear and deformation behavior of silt-clay mixtures of Adapazari, Turkey," Soil Dynamics and Earthquake Engineering, Vol. 24, pp. 497-507

İnternet Kaynakları:

(http://www.koeri.boun.edu.tr/depremmuh/eski/eqspecials/duzce/duzceq.htm)

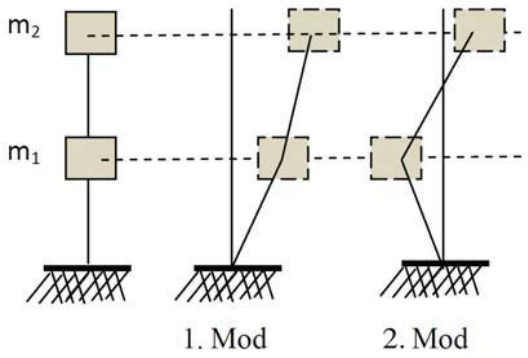

Şekil 3.20 İki serbestlik dereceli sistemde doğal titreşim modları

KAYNAKLAR

Das, B. M.,Principles of Soil DynamicsPWS-Kent Publishing Company, 1993

Prakash, S, Soil Dynamics, Mcgraw-Hill, 1981

Timoshenko, Engineering mechanics: Dynamics, New York and London, McGraw-Hill Book Co., 1937

Vierck, R. K, Vibration Analysis, International Texbook Company, Scranton, Pennsylvania, 1969

KAYNAKLAR

Das, B. M., Principles of Soil Dynamics PWS-Kent Publishing Company, 1993.

"Geotechnical Earthquake Engineering", Reference Manual, NHI Course No. 13239, U.S. Department ofTransportation, December 1998.

Hunt, R. E., (1984), "Geotechnical Engineering Investigation Handbook", Taylor & Francis, Boca Raton, Florida.

Munfakh, G., Kavazanjian, E., Matasovic, N., Hadj-Hamou, T., and Wang, J., Ground Motion

Characterization, in Geotechnical Earthquake Engineering Reference Manual, Report No.

FHWA-HI-99–012, FHA, Arlington, VA, 1998, chap. 4.

Kearney, P. and Brooks, M., An Introduction To Geophysical Exploration, Blackwell Scientific Publications, 1984. No. of pages: 296.

Kearney, P., Michael, B., Hill, I, An Introduction to Geophysical Exploration, 3rd Ed., Blackwell Science Ltd, 2002

L. Bergmann, Ultrasonics and their scientic and technical applications, Wiley, New York, 1948;

A. V. Pichugin Approximation of the Rayleigh wave speed, http://people.brunel.ac.uk/~mastaap/draft02.pdf ; 2008

Prakash, S, Soil Dynamics, Mcgraw-Hill, 1981

SCDOT, *South Carolina Department Of Transportation*, Geotechnical Design Manual, Geotechnical , Earthquake Engineering, August 2008

Transportation, Federal Highway Administration, National Highway Institute, Arlington, Virginia.

$V_s = 2.62\ q_t^{0.395} \left(I_c\right)^{0.912} D^{124}\ SF$ (Holosen ve Pliyosen zeminler için, Andrus, 2007)

$V_s = 32.3\ q_c^{0.089} f_s^{0.121}\ D^{0.215}$ (Holosen zeminler için, Piratheepan,2002)

$V_s = 25.3\ q_c^{0.163} f_s^{0.029} D^{0.155}$ (Holosen kumlar için, Piratheepan,2002)

$V_s = 11.9\ q_c^{0.269} f_s^{0.108} D^{0.127}$ (Holosen killer için)

Formüllerdeki D=ölçümüm yapıldığı derinliktir. q_c, q_t, σ_v, değerleri kilopaskal (kPa); derinlik, *D*, metre, $p_a =$ 100 kilopaskal (kPa), holosen zeminler için SF=0.92, pliosteson zeminler için SF=1.12 alınacaktır. Daha geniş bilgi Wair, DeJong, Shanz (2012)'de bulunabilir.

KAYNAKLAR

Hardin, B. O. & Drnevich V. P., (1972). Shear modulus and damping in soils: Design equations and curves, effects, Journal of Soil Mechanics and Foundations, ASCE, SM7, 667-692)-625.

Andrus R.D., Mohanan N.P., Piratheepan P., Ellis B.S., Holzer T.L. (2007). Predicting shear-wave velocity from cone penetration resistance. Proceedings, 4th International Conference on Earthquake Geotechnical Engineering, Thessaloniki, Greece

Andrus, R.D., Zhang, J., Ellis, B.S., and Juang, C.H., (2003). "Guide for Estimating the Dynamic Properties of South Carolina Soils for Ground Response Analysis", South Carolina Department of Transportation, SC-DOT Research Project No. 623, FHWA-SC-03-07 2003.

Andrus, D., Piratheepan, P. & Hsein Juang, C. (2001). *Shear wave velocity-penetration resistance correlation for ground shaking and liquefaction hazards assessment*. USGS-Grant-01HQGR0007, http://erpweb.er.usgs.gov/reports/annsum/vol43.

Andrus, R.D., Zhang, J., Ellis, B.S., and Juang, C.H., (2003), "Guide for Estimating the Dynamic Properties of South Carolina Soils for Ground Response Analysis", South Carolina Department of Transportation, SC-DOT Research Project No. 623, FHWA-SC-03-07

Das, B. M., Foundations of Soil Dynamics, Elsevier, (1983). Geotechnıcal Earthquake Engıneerıng, Chapter 12, South Carolline Geotechnical Manuel, August, 2008.

Gazetas, G., 1991, Foundation Vibrations: Foundation Engineering Handbook, 2nd Edition, Hsai-Yang Fang, and Editor, 553-593

Drnevich, V.P. ve Hardin, B.O (1978) Modulus and Damping of Soils by the Resonant-Column Method, Dynamic Geotechnical Testing. ASTM STP 654, American Society for Testing and Materials, pp. 91-125.

Hardin, B. O. Ve Drnevich V. P., (1972a). Shear modulus and damping in soils: measurement and parameter effects, Journal of Soil Mechanics and Foundations, ASCE, SM6, 603-625, 1972.

İmai, T., ve Tonouchi, K., Corelation of N value with S-wave velocity, Proceedings of the second International Conference on Penetration Resistance, Amsterdam, 1982.

İyisan, R., Correlations between shear wave velocity and in-situ penetration tests, Teknik Degi, Vol. 7, No.2, 1187-1199.

Koestler, J. P., Hollow cylinder cyclic torsional simple shear investigations of fine silty and clayey sands, National Earthquake Conference, Earthquake Hazard Reduction in Central and Eastern United States: A Time for Examination and Action, 1993.

Joh, S.-H. (1992). User's Guide to WinSASW: Data Reduction and Analysis Program for Spectral Analysis of Surface Waves (SASW), University of Texas at Austin, 51 pp

Madiai, C. ve Simoni, G., (2004). Shear wave velocity-penetration resistance correlation for Holocene and Pleistocene soils of an area in central Italy, Proceedings ISC-2 on Geotechnical and Geophysical Site Characterization, Viana da Fonseca & Mayne (eds.), Millpress, Rotterdam.

Mayne, PW (2006). *In situ* test calibrations for evaluating soil parameters. *Proc*., Characterization and Engineering Properties of Natural Soils II, Singapore

Ohta, Y. ve Goto, N., (1978). Empirical shear wave velocity equations in terms of characteristic soil indexes, Earthquake Engineering and Structural Dynamics, Vol. 6, 167-187.

Piratheepan, P (2002). *Estimating Shear-Wave Velocity from SPT and CPT Data*. Master of Science Thesis, Clemson University.

Ronaldo Luna and Houda Jadi, (2000). Determination of dynamic soil properties using geophysical methods, Proceedings of the First International Conference on the Application of Geophysical and NDT Methodologies to Transportation Facilities and Infrastructure, St. Louis, MO, December 2000.

Drnevich, V. P., Resonant Column Testing Problems and Solutions, Dynamic Geotechnical Testing. ASTM STP 654. American Society for Testing and Materials, 1978, pp. 384-398.

R. V. Whitman, The Response Of Soils To Dynamic Loadings, U. S. Army Engineer Waterways Experiment Station, Vicksburg, Mississippi, May 1970.

Vucetic, M. and Dobry, R., (1991). *Effect of Soil Plasticity on Cyclic Response*. Journal of Geotechnical Engineering, Vol. 117, No. 1, pp. 89-107.; Geotechnical Design Manual, Volume 1, Oregon Department Of Transportation, Technical Services Branch Geo-Environmental Section, June 2009.

Geotechnical Design Manual, Volume 1, Oregon Department Of Transportation, 2009.

Geotechnical Design Manual, Volume 1, Oregon Department Of Transportation, Technical Services Branch Geo-Environmental Section, June 2009.

Hardin, B. O. vee Black, W. L., (1968). Vibration modulus for normally consolidated clays, Journal of Soil Mechanics and Foundations, ASCE, SM1, 63-97.

Seed, H.B. ve Idriss, I.M. (1970). "Soil Moduli and Damping Factors for Dynamic Response Analyzes", Report No: EERC 70-10, EERC, University of California, Berkeley.

Park, C. B., (2006) SurfSeis Active and Passive MASW, User's Manual v 2.0, , Kansas Geological Survey 1930 Constant Avenue Lawrence, Kansas 66047-3724 USA

Robertson, PK (2009). Interpretation of cone penetration tests – a unified approach, *Canadian Geotech. J.*, 46(11):1337–1355.

Robertson, PK (1990). Soil classification using the cone penetration test, *Canadian Geotech. J.*, 27(1):151–158.

Wair, B.R., DeJong, J, Shanz, T., (2012) Guidelines for Estimation of Shear Wave Velocity Profiles, PEER Report 2012/08, Pacific Earthquake Engineering Research Center, Headquarters at the University of California

Woods, R.D., 1994, Borehole Methods in Shallow Seismic Exploration: Geophysical Characterization of Sites, Volume prepared by ISSMFE, Technical Committee # 10, XIII ICSMFE, New Delhi, India, Richard Woods, Editor, 91-100

seldir ve sırt kenarları boyunca en büyük olurken kayma yüzeyinin tabana yakın geçtiği derin heyelanlarda çok daha küçük gerçekleşir; bu ikinci durumda eğer yarı-statik analiz yöntemi kullanılıyorsa topoğrafya etkileri ihmal edilebilir.

KAYNAKLAR

A Dictionary of Geology, Peguin Books, 1972

Akkar S, Bommer J.J. (2007), "Prediction of elastic displacement response spectra in Europe and the Middle East", Earthquake Engineering Structural Dynamics 36(10):1275–1301. doi:10.1002/eqe.679)

Akkar, S. ve Bommer, J. J. (2007), "Empirical prediction equations for peak ground velocity derived from strong-motion records from Europe and the Middle East", Bulletin of the Seismological Society of America, Vol. 97, No. 2, pp. 511–530, April 2007, doi: 10.1785/0120060141

Allen, T.I., Wald, D.J., Hotovec, A.J., Lin, K., Earle, P.S., and Marano, K.D., 2008, An Atlas of ShakeMaps for selected global earthquakes: U.S. Geological Survey Open-File Report, 2008-1236, 34 p

Aykut Deniz ve M. Semih Yücemen, Antalya Yöresi İçin Deprem Tehlikesinin Stokastik Yöntemler İle Tahmini (www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/11106.pdf)

Atkinson, G.M. ve Kaka, S.I, (2007) Relationships between Felt Intensity and Instrumental Ground Motion in the Central United States and California, Bulletin of the Seismological Society of America, Vol. 97, No. 2, pp. 497–510.

Biggs, J.M. and Roesset, J.M. (1970). "Seismic analysis of equipment mounted on a massive structure in Seismic Design for Nuclear Power Plants", Hansen, R.J., Ed., MIT Press, Cambridge, MA, pp. 319–343.

Brune, J.N., 1968. Seismic moment, seismicity, and rate of slip along major fault zones, Journal of Geophysical Research, 73: 777-784

Bruno, H. ve Fabrice, C., (2000), Empırıcal Determınatıon Of The Ground Shakıng Duratıon Due To An Earthquake Usıng Strong Motıon Accelerograms For Engıneerıng Applıcatıons, Paper_Number: 2254/4/A12, WCEE,

Chang F K and Krinitzsky E L (1977) Duration, spectral content and predominant period of strong motion earthquake records from Western United States, Miscellaneous paper 5-73-1, U.S. Army Corps Engineers Waterways Experiment Station Vicksburg, Missipppi

Cılız, S., Özkan M. Y., Çetin K. Ö., Effect Of Basin Edge Slope On The Dynamic Response Of Soil Deposits, 4th International Conference on Earthquake Geotechnical Engineering ,June 25-28, 2007, Paper No. 1309

EduPro Civil Systems, Inc. Redmond, Washington, http://www.proshake.com/

EERA (J. P. Bardet, K. Ichıı, and C. H. Lın, University of Southern California

EUROPEAN STANDARD Pren 1998-5: 2003 August 31 2003 Annex A (Informative) Topographic Amplification Factors

Engineering and Design - Response Spectra and Seismic Analysis for Concrete Hydraulic Structures EM 1110-2-6050, Department of The Army, U.S. Army Corps of Engineers, Washington, DC 20314-1000, 30 June 1999. NAVFAC DM-7.3, April,1983

Erdik, M., Doyuran, V., Gülkan, P., Akkaş, N., Türkiye de Deprem Tehlikesinin İstatistiki Açıdan Değerlendirilmesi, Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi, Ankara, 1985

Gülkan, P., Kalkan, E., (2002). "Attenuation Modeling of Recent Earthquakes in Turkey", *Journal of Seismology,* Vol. 6, 397-409.

Hanks, T. C. ve McGuire, R. K., 1981. The Character of High Frequency Strong Ground Motion. Bull. Seism. Soc. Am., 71, 2071-2095.

Kalkan, E ve Gülkan, P, Site-Dependent Spectra Derived from Ground Motion Records in Turke**y** *Earthquake Spectra*, Volume 20, No. 4, pages 1111–1138, November 2004; © 2004, Earthquake Engineering Research Institute

Kanai, K. (1962). On the spectrum of strong earthquake motions, Primeras J. Argenti- nasIng.Antisismica 24, 1.
Kramer, S. L., Geotechniical Earthquake Engineering, Pretice Hall, 1996

Kanamori, H. (1983) Magnitude scale and quantification of earthquakes, Technophysics, 93, No. 3/4

Richard M. Pearl,, Geology, Barnes and Noble Outline Series, 1966

Richter, C., An instrumental earthquake magnitude scale, Bulletin of the Seismological Society of America, 25, 1-31, 1935

Roesset, J.M. (1970). "Fundamentals of Soil Amplification", in Seismic Design for Nuclear Power Plants, ed. R.J. Hansen, The MIT Press, Cambridge, MA, pp. 183-244.)

Rossi, M. S. and F. A. Forel (1885). The Rossi-Forel Scale of earthquake intensity, Publications of the Astronomical Society of the Pacific, 7, 41, 123-125 (https://scits.stanford.edu/rossi-m-s-and-f-forel-1885-rossi-forel-scale-earthquake-intensity-publications-astronomical-society)

Schnabel, P. B. and Seed, H. B., Acceleration in Rock for Earthquakes in the Western United States, Bulletin of the Seismological Society of America, Vol. 63, No. 2, 1973)

Seed, H. B., I. M. Idriss, and F. W. Kiefer (1969). Characteristics of rock motions during earthquakes, *J. Soil Mech. Found. Div., Am. Soc. Civil Engrs.,* 95, 1199-1218.

Seed, H.. B., ve Idriss, I. M., Ground motion and soil liquefaction during earthquakes, Earthquake Engineering Research Institute, 1982

Seismic Hazards in Southern California: Probable Earthquakes, 1994 to 2024- (SCEC Phase II Report), Southern California Earthquake Center, University of Southern California, 3651 Trousdale Parkway, Suite 169, Los Angeles, CA 90089-0742, 1994,)

Soil Dynamics and Special Design Aspects, Department of Defense Handbooks, NAVFAC DM-7.3, April,1983

Soil Dynamics and Special Design Aspects, Department of Defense Handbooks, NAVFAC DM-7.3, April,1983

Trifunac, M.D. and Brady, A.G. (1975). A study on the duration of strong earthquake ground motion. *Bulletin of the Seismological Society of America* **65**, 581-626.

Wald, D., J., Quitoriano, V., Heaton, H. H., Relationship between peak ground acceleration, peak ground velocity and Modified Merkalli Intensity Scale in California, Earthquake Spectra, Volume 15, No.3, August,1999

Wood, H. O., Neumann, F, (1931) Modıfied Mercallı Intensıty Scale ,of 1931, Bulletin of the Seismological Society of America December 1931 vol. 21 no. 4 277-283

Yücemen, M. S., 2008. Deprem tehlikesinin tahmininde olasılıksal yöntemler (14. Bölüm), binalar için deprem mühendisliği temel ilkeleri., Bizim Büro Basımevi, Ankara.

WEB KAYNAKLARI

http://earthquake.usgs.gov/learn/topics/mag_vs_int.php
http://earthquake.usgs.gov/learn/topics/measure.php
http://pubs.usgs.gov/dds/dds-29
(http://earthquake.usgs.gov/earthquakes/shakemap/background.php#atlas)
http://training.fema.gov/EMIWeb/nonlin.asp
http://www.biltek.tubitak.gov.tr/sandik/deprem/sismolojik2.html
http://www.deprem.gov.tr
http://www.deprem.gov.tr/Sarbis/Deprem/DepremNedir.aspx#KONU5
Liangcai He, Steven Kramer, ders notları 2004 ;
http://webshaker.ucsd.edu/homework/Ground_motion_parameters.pdf

Örnek 7.3

Killi kumlu zeminden oluşan bir şevde topuktan geçen kayma yüzeyinin kritik ivme değeri şev stabilitesi analiz programı ile 0.2g bulunmuştur. Şev tabanında maksimum ivme 0.6g olarak tahmin edilmiştir. Deprem büyüklüğü $M = 6.5$ M=6.5 için şevin kalıcı deplasmanını bulunuz.

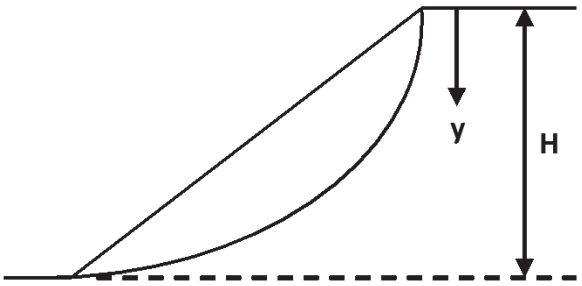

Şekil Örnek 7.3

$y/h = 1$ için $k_{\max}/u_{\max} = 0.47$ (Şekil 7.11.'den)

Maksimum taban ivmesi $a_{\max} = 0.6\,\text{g}$ için $u_{\max} = 0.7\,\text{g}$ (Şekil 7.12'den)

$k_{\max} = 0.7 \times 0.47 = 0.33$,

$k_y/k_{\max} = 0.20/0.33 = 0.61$

$M = 6.5$ ve $k_y/k_{\max} = 0.61$ için, kalıcı deplasman~5 cm elde edilir. (Şekil 7.13)

KAYNAKLAR

Akkar, S. ve Bommer, J. J., Empirical prediction equations for peak ground velocity derived from strong-motion records from Europe and the Middle East, Bulletin of the Seismological Society of America, Vol. 97, No. 2, pp. 511–530, April 2007, doi: 10.1785/0120060141

and 39th US Rock Mechanics Symposium, Soil Rock America 2003, MIT, USA, 2003, vol. 2, pp. 2271–2276.

Choudhury, D., Seismic design of retaining structures. 12th Panamerican Conference for Soil Mechanics and Geotechnical Engineering

Eurocode 8, EN 1998. "Design provisions for earthquake resistance of structures

Franklin, A.G., Chang, F. K., Permenent displacements of earth embenkments by Newmark block analysis, Misc. Paper S-71-17, US Army Waterways Experiment Station Vickburg, Miss.

Hynes-Griffin, M.E. and Franklin, A.G. 1984. Rationalizing the seismic coefficient method. *Miscellaneous Paper GL-84-13*, US Army Corps of Engineers Waterways Experiment Station, Vicksburg, Mississippi, USA.

Jibson, R. W, Methods for assessing the stability of slopes during earthquakes—A retrospective, Engineering Geology, v. 122, p. 43-50.

Makdisi, F.I., Seed, H.B., 1978. Simplified procedure for estimating dam and embankment earthquake-induced deformations. ASCE Journal of the Geotechnical Engineering Division 104, 849-867.

Matsuo, H., and O'Hara S. (1960). "Lateral Earth Pressures and Stability of Quay Walls During Earthquakes," *Proceedings*, 2nd World Conference on Earthquake Engineering, Japan, Vol.1.

Mononobe, N. and Matsuo, H., On the determination of earth pressure during earthquakes. Proceedings of the World Engineering Congress, 1929. 2. Okabe, S., General theory of earth pressure. *J. Jpn. Soc. Civil Eng.*, 1926, **12**

Nadim, F. and Whitman, R. V., Seismically induced movements of retaining walls. *J. Geotech. Eng*., *ASCE*, 1983, **109**, 915–931.

Newmark, N.M., 1965. Effects of earthquakes on dams and embankments. Geotechnique 15, 139-159.Hynes-Griffin, M.E., Franklin, A.G., 1984. Rationalizing the seismic coefficient method. U.S. Army Corps of Engineers Waterways Experiment Station, Miscellaneous Paper GL-84-13, 37 pp.

Okabe, S., General theory of earth pressure. *J. Jpn. Soc. Civil Eng.*, 1926, **12**

Rankine, W. (1857) On the stability of loose earth, Philosophical Transactions of the Royal

Richards, R. and Elms, D. G., Seismic behaviour of gravity retaining walls. *J. Geotech. Eng.*, *ASCE*, 1979, **105**, 449–464.

Richards, R., Elms, D. G. and Budhu, M., Seismic-bearing capacity and settlement of foundations. *J. Geotech. Eng. ASCE*, 1993, **119**, 662–674.

Roozbeh, G. M. and Nicholas, S. (2013) Seismic Earth Pressures on Retaining Structures in Cohesionless Soils, Department of Civil and Environmental Engineering, University of California, Berkeley, 449 Davis Hall, Berkeley, CA 94720-1710, Report No: .UCB/CA13-0367

Seed, H.B. and Whitman, R.V., (1970). "Design of Earth Retaining Structures for Dynamic Loads." ASCE Specialty Conference, Lateral Stresses in the Ground and Design of Earth Retaining Structures. Cornell University, Ithaca, NY., 103-147.

Seed, H.B., 1979. Considerations in the earthquake-resistant design of earth and rockfill dams. Geotechnique 29, 215-263.

Society of London, Vol. 147

Steedman, R. S. and Zeng, X., The influence of phase on the calculation of pseudo-static earth pressure on a retaining wall. Geotechnique, 1990, 40, 103–112.

Technical Bases for Regulatory Guide for Soil Liquefaction, U.S. Army Corps of Engineers, NUREG/CR-5741, 2000)

Terzhagi, K., 1950. Mechanism of landslides. In: Paige, S. (Ed.), Application of Geology to Engineering Practice (Berkey Volume). Geological Society of America, New York, NY, pp. 83-123

Westergaard, H. M. (1933) Water pressures on dams during earthquakes, Transctions, ASCE 98, 418-4

Whitman, R.V ve Liao, S (1985) Seismic Design of Gravity Retaining Walls, U.S. Army Engineer Waterways Experiment Station, Massachusetts Institute of Technology. Department of Civil Engineering

Wilson, R.C., Keefer, D.K., 1983. Dynamic analysis of a slope failure from the 6 August 1979, Coyote Lake, California, earthquake. Bulletin of the Seismological Society of America 73, 863-877.

Zangar, C. N., Hydrodynamic pressures on dams dıe to horizontak earrrtquake effects, Engineering Monographs No.11, USBR, Colorado, 1952

KAYNAKLAR

A. A. Balkema,1998, Remedial Measures against Liquefaction, edited by the Japanese Geotechnical Society, Rotterdam, Brookfield

Andrews, Desmond C.A., and Geoffrey R. Martin, 2000, "Criteria for Liquefaction of Silty Soils.", Proceedings of 12th World Conference on Earthquake Engineering, Auckland, New Zealand.

Andrus, R.D ve Stokoe, K.H. (1996) Guidelines for evaluation of liquefaction resistance using shear wave velocity, Submitted to the 1996 NCEER Workshop on Evaluation of Evaluation of Liquefaction Resistance, salt Lake City, Utah

Çekinmez, Z, ve Erol, O (2014) Geoteknik Mühendisliğinde Saha Deneyleri, Yüksel Proje Yayınları No: 14 -01, Ankara

Cetin, K. O., and Seed, R. B. (2000). "Earthquake-induced nonlinear shear mass participation factor *rd*." *Geotechnical Research Rep. No. UCB/GT-2000/08*, Dept. of Civil and Environmental Engineering, Univ. of California, Berkeley, Calif.

Day, R. W. (2001) Geotechnical_Earthquake Engineering Handbook, McGaw Hill Book Co.

Eimar A. Sandoval ve Miguel A. Pando, Experimental assessment of the liquefaction resistance of calcareous biogenous sands, Earth Sciences Research Journal, vol.16 no.1 Bogotá Jan./June 2012)

H. B. Seed, and I. M. Idriss, 1971, "Simplified Procedure for Evaluating Soil Liquefaction Potential," *J. Soil Mechanics and Foundations Div.*, ASCE, 97:SM9, 1249-1273

Ishihara K., 1985. Stability of natural deposits during earthquakes. Proc. 11th International Conference on Soil Mechanics and Foundation Engineering, 1, Rotterdam, 321-376, A.A. Balkema

Ishihara, K and Tokimatsu, K. (1988). "Simplified Procedures for the evaluation of settlements of structures during earthquakes", Proceedings of Ninth World Conference on Earthquake Engineering, Tokyo-Kyoto, Japan, 3, 95-100

Ishihara, K. and Yoshimine, Y., (1992), "Settlement of buildings on saturated sand during earthquakes," *Soils and Foundations*, Vol. 17, No. 1, pp. 23-38.

Kramer, S. L., (1996) Geotechnical Earthquake Engineering, Prentice Hall; 1st edition

Milutin Srbulov (2008) Geotechnıcal, Geologıcal and Earthquake , Engıneerıng Simplified Analyses With Case Studies, Geotechnıcal, Geologıcal and Earthquake Engıneerıng; Volume 9; Series Editor: Atilla Ansal, Kandilli Observatory and Earthquake Research Institute, Boğaziçi University, Istanbul, Turkey, Springer Science+Business Media B.V.

Proceedings of the NCEER Workshop on Evaluation of Liquefaction Resistance of Soils, (1997) Technical Report NCEER-97-0022 Edited by T.L. Youd and I.M. Idriss, Workshop conducted at the Inn at Temple Square, Salt Lake City, Utah

Rauch, A. F. (1997) EPOLLS: An Empirical Method for Prediciting Surface Displacements Due to Liquefaction-Induced Lateral Spreading in Earthquakes, PhD Thesis, Civil Engineering Department, Virginia Tech, USA

Richards, R., Elms, D.G. and Budhu, M. (1993), Seismic Bearing Capacity and Settlement of Foundations, Journal of Geotechnical Engineering Division, ASCE, Vol. 119, No. 4, April, pp 662-674

Robertson, P. K., Wride, C. E., 1998, Evaluating cyclic liquefaction potential using the cone penetration test, *Canadian Geotechnical Journal*, 35(3): 442-459, 10.1139/t98-017

Seed H B, Idriss I. M, Makdisi F, Banerje N (1975) Representation of irregular stress time histories by equivalent uniform stress series in liquefaction analyses. Report EERC 75-29, Earthquake Engineering Research Center, University of California, Berkeley

Seed, H. B. (1976), Soil Liquefaction and Cyclic Mobility Evaluation for Level Ground During Earthquakes, ASCE, Geotechnical Engineering, Division, GT2, Feb 1979, pp 201-255.

Seed, H.. B., ve Idriss, I. M., (1982) Ground motion and soil liquefaction during earthquakes, Earthquake Engineering Research Institute, Oakland. Calif.1982

Seed, R.B, Cetin, K.O., 2003, R.E.S. Moss, A.M. Kammerer, J. Wu., J.M. Pestana, M.F. Riemer, R.B. Sancio, J.D. Bray, R.E. Kayen, and A. Faris, "Recent Advances in Soil Liquefaction Engineering: A Unified and Consistent Framework".

Stamatopoulos, C. A., , Balla, L. N. Ve C. Stamatopoulos, A., (2004) earthquake-ınduced settlement as a result of Densıficatıon, measured ın laboratory tests, 13th World Conference On Earthquake Engineering, Vancouver, B.C., Canada, August 1-6, 2004, Paper No. 3291

Tokimatsu, K. and Seed, H.B. (1987). "Evaluation of Settlements in Sand Due to Earthquake Shaking". J. of Geotechnical Engineering, ASCE. Vol. 113(8): 861-878

Tokimatsui K., Yoshimi, Y., Dec., 1983, Empirical Correlations of Soil Liquefaction based on SPT-N value and fines content, Soils and Foundations, Vol.23, No. 4.

Tsuchida, H. (1970) Prediction and Countermeasure Against the Liquefaction in Sand Deposits, Abstract of the Seminar in the Port and Harbor Research Institute (A. A. Balkema,1998, Remedial Measures against Liquefaction, edited by the Japanese Geotechnical Society, Rotterdam, Brookfield referansında verilmiştir)

Youd and I.M. Idriss, December 31, 1997, Proceedings of the NCEER Workshop on Evaluation of Liquefaction Resistance of Soils Edited by T.L.

Youd v.d., 2001, Journal Of Geotechnical And Geoenvironmental Engineering, October, "Liquefaction Resistance of Soils: Summary Report from the 1996 NCEER and 1998 NCEER/NSF Workshops on Evaluation of Liquefaction Resistance of Soils." ,pp 817-833

Youd, T.L., I. M. Idriss, Ronald D. Andrus, Ignacio Arango, Gonzalo Castro, John T. Christian, Richardo Dobry, W. D. Liam Finn, Leslie F. Harder Jr., Mary Ellen Hynes, Kenji Ishihara, Joseph P. Koester, Sam S. C. Liao, William F. Marcuson III, Geoffrey R. Martin, James K. Mitchell, Yoshiharu Moriwaki, Maurice S. Power, Peter K. Robertson, Raymond B. Seed, and Kenneth H. Stokoe II. (2001), "Liquefaction Resistance of Soils: Summary Report from the 1996 NCEER and 1998 NCEER/NSF Workshops on Evaluation of Liquefaction Resistance of Soils." Journal of Geotechnical and Geoenvironmental Engineering, 124(10).

WEB KAYNAKLARI

http://walrus.wr.usgs.gov/geotech/soil

http://earthquake.usgs.gov

İzolasyon olabilmesi için $r > \sqrt{2}$ veya $r > 1.41$ olmalıdır, aksi halde izolasyon yerine büyütme olur. Yukarıdaki ifadeden $r = 0.45$ bulunur ki bu da istenen koşulu sağlamaktadır. %50 verim için;

$$\omega_n = \frac{\omega}{r} = \frac{400 \times 2 \times \pi / 60}{2.45} = 17.09 \text{ rad/ sn}$$

Deplasman;

$$d = \frac{9.81 \text{ m/ sn}^2}{17.092^2 \left(\frac{\text{rad}}{\text{sn}} \right)^2} = 0.034 \text{ m} = 3.4 \text{ cm}$$

KAYNAKLAR

Arya, S.,O'Neill, M., and Pincus, G. (1979) "Design of Structures and Foundations for vibrating machines", Golf publishing Company, London

Baker, J. K., (1975) "Vibration Isolation", Oxford University Press

Bhandari, P. K., Sengupta, (2014)"Dynamic Analysis Of Machine Foundation", International Journal of Innovative Research in Science, Engineering andTechnology, Volume 3, Special Issue 4, April 2014

Bharat, P. B., (2010) Advanced Soil Dynamics and Earthquake Engineering, Prentice Hall of India Pvt. Ltd..

Barkan, D.D. (1962) "Dynamics of Bases and Foundations" McGraw-Hill Co. Inc., New York

Das, B.M.,(1983)"Fundamentals of Soil Dynamics", Elsevier Science Publications.

Department of Defense Handbook, (1983) "Soil Dynamics and Special Designs Aspects", MIL-HDBK-1007/3, NAVFAC DM-7.3, APRIL

Hiill, J.R.,Jr. (1967), "Coupled Rocking and Sliding Oscillations of Rigid Circular Footing", Proceedings, International Symposium on Wave Propagation and Dynamic Properties of Earth Materials, University of New Mexico, Aug., p.139-148. Discussions p.149-160.

Moore, P. J.(1985) "Analysis and Design of Foundations for Vibrations" Balkema, Rotterdam, Boston

Novak, M., and Howell, J. F. (1977) "Torsional Vibrations of Pile Foundations" ,Journal of the Geotechnical Engineering Division, ASCE, Vol.103, GT4, pp. 271-285

Prakash, S. (1981) “Soil Dynamics”, McGraw Hill Book Company.

Prakash. S. and PuriV. K. (2006) “Foundations for Vibrating Machines”, Journal of Structural Engineering, SERC, Madras, April-May 2006

Preshut, M. (2002) “Derivation of Air Spring Model Parameters For Train Simulation”, M.S Thesis Lulea University, Department of Applied Physics And Mechanical Engineering Division of Fluid Mechanics, Sweden.

Quinlan, P. M.,(1953) "TheElasticTheory of Soil Dynamics, Symp. on Dyn. Test, of Soils”, ASTM-STP, 156, 3-34.
Gazetas, G., (1983) “Analysis of Machine Foundation Vibrations: State-of-theart”,Soil Dynamics and Earthquake Engineering, vol.2, no.1, pp. 2-42.

E. Reissner, 'Stationare, axial symmetrische durch eine schuttelnde masse erregte schwingungen eines homogenen elastischen halbraumes', Ing. Arch., 7, 381-396 (1936) ("Stationary AxiallySymmetricVibration of Homogeneous Elastic Half-space, Created by a vibrating mass")

Richart, F. E.,Jr. (1962) “Foundation Vibrations,” *Transaction*, ASCE, 127, Part I, pp. 863-898.

Richart, F.E.,Hall, J.R., andWoods, R.O. (1970) “Vibration of Soils and Foundations”, EnglewoodCliffs, Prentice- Hall

Roesset, J. M. (1980a). "Stiffness and damping coefficients in foundations." Dynamic response of pile foundations, M. O'Neil and R. Dobry, eds., New York, N.Y., ASCE, 1-30

Sung, T. Y., (1953) "Vibrations in Semi-Infinite Solids due to Periodic Surface Loadings", Symp. on Dyn. Test, of Soils, ASTM-STP, 156, 35-64.

Woods, R. D. (1968) “Screening of elastic surface waves by trenches”,Journal of Soil Mechanic sand Foundations Division, ASCE, 94, 4 (July), 9514979.

FELSEFE TARİHİ

ANTİK DOĞU'DAN MODERN BATI'YA

PROF. DR. BAYRAM ALİ ÇETİNKAYA

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1808
Beşeri Bilimler/Felsefe No.: 112
ISBN: 978-605-320-715-3
© 1. Basım, Ekim 2017

FELSEFE TARİHİ
Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Ramazan Erciyas -ramazan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: A. Aras Çiftçi -aras@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Basım ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetinkaya, Bayram Ali.
FELSEFE TARİHİ / Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya
1. Basım, XX+540 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-715-3
1. Felsefe 2. Felsefe Tarihi 3. Düşünce

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ . . . . . **vii**
YAZAR NOTU . . . . . **ix**

BÖLÜM 1
FELSEFEYE GİRİŞ **1**

FELSEFE, FİLOZOF VE BİLGİ. **3**
Felsefe/Hikmet Nedir? 3
Felsefe: Hikmet Sevgisi 3
Felsefe-Hikmet İlişkisi 4
Hikmetin Anlam Zenginliği 5
Kadîm Kelam'da ve Peygamber Dilinde Hikmet 6
Hikmete Ermek, Temiz Akıl ve Kalp 7
Hikmet Sahibi İnsan: Hakîm/Filozof 7

BİLGİ TÜRLERİ **8**
1. Gündelik Bilgi: 8
2. Dinsel Bilgi:. 9
3. Teknik Bilgi: 9
4. Sanat Bilgisi:. 10
5. Bilimsel Bilgi: 10
6. Okült Bilgi: 11
7. Felsefî Bilgi: 11

FELSEFÎ DÜŞÜNCE VE ÖZELLİKLERİ 13
Felsefî Düşüncenin Özellikleri 13
Felsefî Bakış Tarzının Nitelikleri 14
Felsefenin Ana Disiplinleri 15
FELSEFENİN KAYNAĞI, MAHİYETİ VE YARARI 15
Felsefenin Kaynağı 15
Felsefenin Mahiyeti 16
Felsefe Öğrenmenin Amacı 18
Felsefe Bilmenin Yararları. 19
FELSEFENİN DİĞER ALANLARLA İLİŞKİSİ 20
Felsefe-Din İlişkisi 20
Felsefeyle İlgilenmek/Uğraşmak Mubah mı? Haram mı?. 21
Önceki Milletlerin Düşüncelerini Değerlendirmek 21
Eskilerin Kitaplarındaki Amaçla Dinin Amaç ve Maksadı Aynı 22
Felsefe İle Uğraşan Dinden Çıkar mı? 23
Din İle Felsefenin/Hikmetin Arkadaşlığı, Dostluğu ve Süt Kardeşliği 23
Felsefe Karşıtlığı. 24
Felsefenin/Hikmetin İslâm Dünyasını Terk Edişinin Sonuçları 24
Felsefe – Bilim İlişkisi 25
Felsefe – Sanat İlişkisi 26

BÖLÜM 2
ANTİK YUNAN DÜNYASI VE FELSEFESİ

ANTİK YUNAN DÜNYASI VE FELSEFESİ 31
Felsefenin Çıkış Yeri: Antik Doğu Felsefesi. 31
Hint Felsefesi - Vedalar'ın Ruhu 33
Çin Felsefesi - "Üç Din, Bir Aile". 34
İran Felsefesi – Ehrimen'den (Karanlıktan) Hürmüz'e (Aydınlığa) 37
İbranî Felsefesi – Monoteistik (Tevhidî) Geleneğin Aşkın Düşüncesi 38
ANTİK YUNAN DÜNYASI. 38
Batı Felsefesinin Kaynağı Olarak Antik Yunan Dünyası 40
Yunan Felsefesinin Doğuşu ve İnşa Süreci. 41
Antik Yunan Felsefesinin Kaynakları 43

BÖLÜM 3

SOKRAT ÖNCESİ YUNAN (DOĞA) FELSEFESİ 53

SOKRAT ÖNCESİ YUNAN (DOĞA) FELSEFESİ 55
MİLET (İYONYA) OKULU – Batı Bilim ve Felsefesinin Doğduğu Kent 56
Thales – Her Şey "Su"dan Türer. 58
Anaksimandros – Apeiron'un (Sonsuzluğun) Gücü. 61
Sokrat Öncesi Yunan Filozofları Tanrıtanımaz (Ateist) Değildir 62
Anaksimenes – Solunan Hava: Ruh 63
Herakleitos -Evren "Ateş"ten Oluşmuştur- "
Aynı Irmaktan İki Kez Yıkanılmaz" 65
ELEA OKULU – Batı Rasyonalist Geleneğinin Öncüsü 68
Parmenides – "Var Olan Vardır; Var Olmayan Var Değildir" 69
Ksenofanes – Monoteist (Tek Tanrıcı) Öğretinin Savunucusu. 72
Elealı Zenon – Diyalektiğin Öncüsü 73
PYTHAGORAS OKULU – Kroton'da Ayaklanan Mistik Matematikçi 75
ABDERA OKULU (ATOMCULAR, PLÜRALİSTLER) – Maddeyi Harekete Geçiren Aşkın ve Ruhsal Güç Arayışı 83
Empedokles – "Dört Unsuru" Birleştiren Aşk 84
Anaksagoras – Eşyanın Tohumları (Spermata) Çok ve Sonsuzdur 87
Demokritos – "Gerçek, Atomlar ve Atomların Hareketleridir". 89

BÖLÜM 4

KLASİK VE SİSTEMATİK YUNAN (İNSAN) FELSEFESİ 95

KLASİK VE SİSTEMATİK YUNAN (İNSAN) FELSEFESİ 97
Klasik Yunan Felsefesi 97
Sofistler-Bilgelik Öğreten Gezgin Öğretmenler. 97
Protagoras - "İnsan her şeyin ölçüsüdür" 100
Gorgias – "Hiçbir Şey Var Değildir…" 102
Sokrat-Savunan Filozof 105
Sokrat'ın Takipçileri/Sokratçı Okullar 109
Megara Okulu – Sokrat'ın İlk Öğrencisi Eukleides'in Kurduğu Okul. 110
Elis-Eletria Okulu – Elisli Phaidon'un Okulu 111

Kynikler Okulu – Erdemli Kişi: Kendi Kendine Yetendir-
Haz İnsanı Köle Yapar 111
Kyrene Okulu – Bilgelik; Amaç Değildir, Haz İçin Vasıtadır 113
Sistematik Yunan Felsefesi: Platon. 116
PLATON-"İdeal"lerin Filozofu 117
İdeler Nazariyesi. 119
Fizik 124
Psikoloji 125
Ahlâk 126
Ruhun Ölmezliği 129
Siyaset 130
Platon'un Devlet Anlayışının Eleştirisi 135
Din Anlayışı. 137

BÖLÜM 5

SİSTEMATİK YUNAN FELSEFESİ: ARİSTO 141

SİSTEMATİK YUNAN FELSEFESİ: ARİSTO 143
ARİSTO-İlk Felsefe ve Bilim Tarihçisi 143
Platon ve Aristo'nun Karşılaştırılması. 144
Aristo'nun Bilim Tarihi Açısından Önemi. 147
Aristo Felsefesinin Değeri 148
Aristo'nun Dini 150
Mantık 151
Bilgi Nazariyesi. 153
Metafizik 156
Fizik 160
"Âlem" Düşüncesi 161
İnsan Anlayışı 162
Psikoloji 165
Ahlâk 166
Siyaset 170
Peripatos Okulu (Peripatetikler, Meşşâîler) 172

BÖLÜM 6

HELENİSTİK FELSEFE VE ROMA (AHLÂK) FELSEFESİ 177

HELLENİSTİK FELSEFE VE ROMA FELSEFESİ (AHLÂK) FELSEFESİ 179
Dönemin Ayırt Edici Özellikleri 180
Teorik Felsefeden Pratik Felsefeye/Ahlâk ve Dine Yöneliş 183
A. ŞÜPHECİLİK 185
B. STOACILIK – Üstü Kemerli (Revaklı) Felsefe Okulu. 192
Eski (Erken) Stoa 194
Kıbrıslı Zenon 194
Mantık 196
Metafizik. 197
Psikoloji 197
Ahlâk 198
Kleanthes 201
Orta Stoa 202
Panaitios. 202
Poseidonios 203
Yeni (Geç) Stoa/Felsefenin Roma'ya Geçişi 204
Cicero – Latince Felsefe Terimleri Sözlüğü 206
Seneca - Neron'un Özel Hocası 209
Epiktetos – Köle Filozof 210
Marcus Aurelius – Bilge Kral 211
C. EPİKÜROSÇULUK – "Bahçe Filozofları". 215
Epiküros – "Felsefe, Ruh İçin Bir İlaçtır" 215
Ahlak, Toplum ve Siyaset 221

BÖLÜM 7

DİNSEL DÖNEM / FELSESE: PHİLON VE YENİ PLATONCULUK. 225

DİNSEL DÖNEM/FELSEFE: PHİLON VE YENİ PLATONCULUK 227
A. PHİLON (M.Ö. 25-M.S. 50) 229
B. YENİ PLATONCULUK 233
İskenderiye-Roma Okulu 233
Plotinos –Mutlak Varlık "Bir"dir 234

Porphyrios 240
Suriye Okulu 242
Atina Okulu 244
Antik Felsefenin Sonu- Boethius 245

BÖLÜM 8
ORTAÇAĞ FELSEFESİ VE PATRİSTİK FELSEFE 247

8. ORTAÇAĞ FELSEFESİ VE PATRİSTİK FELSEFE 249
Felsefe ve Teoloji-Logos 259
BATI (HRİSTİYAN) ORTAÇAĞ FELSEFESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 260
Ortaçağ kültürü: Helen+Latin+Doğu+Hristiyan 264
PATRİSTİK FELSEFE 266
1. Geç Septik Felsefe 268
2. Gnosistler 268
3. Apologyacılar 268
4. Yeni-Platoncu Felsefe 269
KİLİSE BABALARI 270
APOLOJİSTLER 275
Tertullianus 275
Clemens 278
Origenes 281
AUGUSTİNUS – CİNSEL HAZLARIN ESARETİNDEN BİLGELİĞE YÜKSELİŞ 284
BOETHİUS – FELSEFENİN TESELLİSİ 288

BÖLÜM 9
ÜNİTE: İSLÂM FELSEFESİ 293

9. İSLÂM FELSEFESİ 295
İslâm Felsefesi: Hikmetin İslâm Coğrafyasındaki Yolculuğu 295
Hikmetli ve Esrarlı Cevherler: Kur'ân ve Hadis 295
Hikmetin Dilden Dile Dillenmesi 296
Müslümanların İnşâ Ettiği Düşünce: İslâm Felsefesi 296
Müslüman Hakîmler/Filozoflar 297
"Kutsal İnek" Bilim ve Dinî Düşünce 297
Erdem Medeniyeti ve Sömürü Medeniyeti 298
DOĞU İSLAM DÜNYASINDA FELSEFE 299

Kindî – "İnsanlığın On iki Harikasından Biri" 299
Fârâbî –Siyaset Ve Metafiziğin Kuramcısı 301
İhvân-I Safâ – Gizemli Felsefe Topluluğu 306
İbn Sinâ – Filozofların Prensi 314
Gazâlî – Bilimlerin Ve Krizlerin Düşünürü 324
Sühreverdî –İşrakî Felsefe 328
BATI İSLÂM DÜNYASINDA FELSEFE 329
İbn Bacce – Yalnız Adamın Düşünme Tarzı 330
İbn Tufeyl –Ruhun Dirilişi 332
İbn Rüşd – Batı Ve Doğu'nun Bilgesi 336
İbn Haldun- İlm-İ Umran 339

BÖLÜM 10
SKOLASTİK FELSEFE VE RÖNESANS 343

SKOLASTİK FELSEFE VE RÖNESANS FELSEFESİ 346
SKOLASTİK FELSEFE 346
Skolastik Felsefenin Özellikleri 347
Anselmus – Ontolojik Delil (Kendisinden Daha Mükemmeli Düşünülemeyen Varlık) 349
Abelardus – "Evet ve Hayır" 351
Albert Magnus –Evrensel Âlim 352
Thomas Aquinas – Şatoya Kapatılan Dominiken 354
Duns Scotus – Sebepsiz İlk Sebep: Tanrı 358
Ockhamlı William – Ockham'ın Usturası 359
Ockham'ın Usturası 361
RÖNESANS FELSEFESİ 363
Rönesans Felsefesinin Özellikleri 366
RÖNESANS FELSEFESİNİN AKIMLARI 367
Hümanizm 368
Platonculuk 369
Aristoculuk 370
Atomculuk 371
Şüphecilik 372
RÖNESANS'IN DİN ANLAYIŞI 372
"Doğal Din" Akımı 373
Siyaset Felsefesi 375
Franciscok de Vitoria – Dünya Vatandaşlığı 375

Niccolo Machiavelli – Siyaset Düşüncesinin "Prensi" 375
Thomas More – Hiçbir Yer (Ütopya) 377
Doğa Felsefesi 378
Giordano Bruno – Engizisyon Mazlumu 379
Thomas Campanella – Güneş Ülkesi 380
DOĞA BİLİMLERİNDE PARADİGMANIN DEĞİŞMESİ. 382
Leonardo da Vinci –Matematik: Bilimlerin Cenneti. 382
Kopernik – Gökbilimci Kilise Adamı 383
Kepler – Kadim Kuramları Yıkan Bilim İnsanı. 384
Galileo – Teleskopla Evreni Keşfeden Bilim Filozofu 385
Isaac Newton – Felsefe ile Bilimin Ayrılması 385

BÖLÜM 11
ONYEDİNCİ YÜZYIL FELSEFESİ 389

ONYEDİNCİ YÜZYIL FELSEFESİ 392
Modern Felsefenin Özellikleri. 392
Modern Felsefenin Özellikleri. 392
Francis Bacon – Yeni Atlantis'teki Tanrılar Tapınağındaki Mucitler ve Kâşifler. 395
Descartes – Matematiği Metafiziğe Uygulamak. 398
Blaise Pascal – Aklın Bilgisi Gönlün Bilgisine Ulaşamaz 403
Thomas Hobbes - Leviathan. 405
Nicole Malebrance – Bilgi Tanrı'dan Kaynaklanır 407
Baruch Spinoza (Bendictus de Spinoza) – "Her Şey Tanrı'dadır" 409
Gottfried Wilhelm Leibniz – Monadlar Öğretisi. 414

BÖLÜM 12 419
ONSEKİZİNCİ YÜZYIL FELSEFESİ/ AYDINLANMA FELSEFESİ 419

ONSEKİZİNCİ YÜZYIL FELSEFESİ/AYDINLANMA FELSEFESİ 422
AYDINLANMA FELSEFESİ 422
John Locke – Tabula Rasa 424
George Berkeley – Var Olmak Algılanmaktır. 430
David Hume –"Aziz David" 434
Voltaire – Zorunlu Varlık: Tanrı 438

BÖLÜM 13 445
KANT VE ALMAN İDEALİZMİ 445

KANT VE ALMAN İDEALİZMİ 449
İMMANUEL KANT 449
İmmanuel Kant – Saf Aklın Eleştirisi 449
ALMAN İDEALİZMİ. 466
Fichte – "Karakter Sahibi Olmak ve Alman Olmak" 468
Schelling – "Neden Bir Şey Var da Hiçlik Yok?" 469
Schleiermacher – Düşünce ve Varlığın Özdeşliği 471
Hegel – Efendi ve Köle 472
Schopenhauer - Kötümser Kurtuluş Öğretisi 479

BÖLÜM 14 487
İNGİLİZ FAYDACILIĞI VE YAŞAMA FELSEFESİ. 487

İNGİLİZ FAYDACILIĞI VE YAŞAMA FELSEFESİ 489
İNGİLİZ FAYDACILIĞI 489
Jeremy Bentham – "En Fazla Sayıda İnsanın Mutluluğu" 489
John Stuart Mill – "Liberalizmin Azizi". 491
YAŞAMA FELSEFESİ 494
Friedrich Nietzsche – "Yoldan Çıkarıcı" Entelektüel. 494

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME. 503
KAYNAKÇA. 517
DİZİN 523

KAYNAKÇA

Afifî, Ebû'l-Alâ, *İslâm Düşüncesi Makaleler*, çev: E. Demirli, İstanbul 2000.

Afifî, *Muhyiddin İbn-i Arabî'de Tasavvuf Felsefesi*, çev: M. Dağ, II. baskı, İstanbul 1998.

Akarsu, Bedia, *Çağdaş Felsefe-Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*, III. baskı, İstanbul 1994.

Alper, Ömer Mahir, *İbn Sînâ*, İstanbul 2008.

Altıntaş, Hayrani *İbn Sina Metafiziği*, Ankara 1997.

Âmirî, *Kitâbü'l-İ'lâm bi-Menâkıbi'l-İslâm*, nşr. A. Gurâb, Kahire 1967 (Mahmut Kaya, *İslâm Filozofların Felsefe Metinleri*, İstanbul 2003).

Arıcan, M. Kazım, *Panteizm, Ateizm ve Panenteizm Bağlamında Spinoza'nın Tanrı Anlayışı*, İstanbul 2004.

Aristo, *Fizik*, çev: Saffet Babür, İstanbul 1997.

Aristo, *Metafizik*, çev: Ahmet Arslan, II. baskı, İstanbul 1996.

Aristoteles, *Ruh Üzerine- De Anima*, çev: Zeki Özcan, İstanbul 2000.

Arslan, Ahmet, *Felsefeye Giriş*, Ankara 1994.

Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefesi Tarihi – Plotinos, Yeni Platonculuk ve Erken Dönem Hristiyan Felsefesi*, İstanbul 2010, V.

Arslan, Ahmet, İlkçağ Felsefesi Tarihi – Helenistik Dönem Felsefesi Epikürosçular, Stoacılar Septikler 4, İstanbul 2008.

Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefesi Tarihi-Aristoteles*, İstanbul 2007, III.

Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefesi Tarihi-Sofistlerden Platon'a*, İstanbul 2006, II.

Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefesi Tarihi-Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, II. baskı, İstanbul 2008, I.

Arslan, Ahmet, *İslâm Felsefesi Üzerine*, İstanbul 1999.

Aster, Ernest, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, çev: Vural Okur, İstanbul trz.

Augustinus, *İtiraflar*, çev: Dominik Pamir, İstanbul 1999.

Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, II. baskı, İzmir 1990.

Aykıt, Dursun Ali, *Hristiyanlığın Öncüsü Olarak İskenderiyeli Philo,* İstanbul 2011.

Baker, A. E., *Felsefeyi Anlamak*, çev: İbrahim Şener, İstanbul 2007.

Baumer, Franklin Le Van, "Main Currents

of Western Thought", (Alfred A. Knopf publishers, New York, 1964), *Batı'ya Yön Veren Metinler-I (Kökler/Ortaçağlar)*, Alev Alatlı (Derleyen), İstanbul 2010.

Bayrakdar, Mehmet, *İslâm Felsefesine Giriş*, Ankara 1988.

Birand, Kamıran, *İlk Çağ Felsefesi Tarihi*, Ankara 1987.

Boer, T. J. De, *İslâm'da Felsefe Tarihi*, çev: Yaşar Kutluay, Ankara 1960.

Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefeye Giriş*, Ankara 2004.

Brehier, Emile, *Felsefe Tarihi, İlkçağ ve Ortaçağ-Giriş Helen Devri*, çev: Miraç Katırcıoğlu, İstanbul 1969.

Bronowski, J. Mazlish, B., *Leonardo'Dan Hegel'e Batı Düşünce Tarihi*, çev: Elvan Özkavruk Adanır, İstanbul 2012.

Câbirî, Muhammed Âbid, *Felsefî Mirasımız ve Biz*, çev: Said Aykut, İstanbul 2000.

Campanini, Massimo, "Gazâlî", Seyyid Hüseyin Nasr-Oliver Leaman, *İslâm Felsefesi Tarihi*, I, İstanbul 2001.

Capelle, Wilhelm, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, çev: Oğuz Özügül, II. baskı, İstanbul 2006.

Cevizci, Ahmet *Aydınlanma Felsefesi Tarihi*, II. baskı, Bursa 2008.

Cevizci, Ahmet, *Felsefe Tarihi*, İstanbul 2009.

Cevizci, Ahmet, *Felsefe Tarihine Giriş*, İstanbul 2002.

Cevizci, Ahmet, *On Yedinci Yüzyıl Felsefesi Tarihi*, II. baskı, Bursa 2007.

Cevizci, Ahmet, *Ortaçağ Felsefesi Tarihi*, Bursa 1999.

Corbin, Henry, *İslâm Felsefi Tarihi*, çev: H. Hatemi, II. baskı, İstanbul 1994.

Çetinkaya, Bayram Ali, *İhvân-ı Safâ'nın Dinî ve İdeolojik Söylemi*, Ankara 2003.

Çetinkaya, Bayram Ali, *Yitik Bilgi ve Hikmet*, Ankara 2007.

Çetinkaya, Bayram Ali, *Sayıların Gizemi ve Tasavvufun Dinamikleri –İhvân-ı Safâ Modeli-*, İstanbul 2008.

Çetinkaya, Bayram Ali, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, İstanbul 2010.

Çetinkaya, Bayram Ali, *İslam Düşüncesi Tarihi –Siyasetten İrfana*, İstanbul 2015.

Çetinkaya, Bayram Ali, *Felsefe Tarihi - Ortaçağ ve Yeniçağ*, İstanbul 2016.

Çotuksöken Betül - Babür, Saffet, *Ortaçağda Felsefe Metinlerle*, III. baskı, İstanbul 2000.

Çüçen, Kadir, *Ortaçağ ve Rönesans'ta Felsefe*, İstanbul 2010.

De Filippis, Renato, "Boethius: Bir Uygarlığın Geleceğe Aktarım Aracı Olarak Bilgi", *Ortaçağ* (ed. Umberto Eco), çev: Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul 2012.

Demir, Abdullah, "Platon'da İdea-Tikel İlişkisi: Episteme vs Doksa", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt 2, Sayı 2, 2015.*

de Libera, Alain, *Ortaçağ Felsefesi*, çev: Ayşe Meral, İstanbul 2005.

Droit, Roger-Pol, *Kısa Felsefe Tarihi*, çev: İsmail Yerguz, İstanbul 2013.

Durusoy, Ali, *İbn Sînâ Felsefesinde İnsan ve Âlemdeki Yeri*, İstanbul 1993.

Ebû Bekr er-Râzî, *Kitâbu'l-Sîretü'l-Felsefiyye* (*Resâilu Felsefiyye* içinde), V. baskı, Beyrut 1982.

Eflatun, *Devlet*, çev: S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz, VIII. baskı, İstanbul 1995.

Erdem, Hüsameddin, *Bazı Felsefe Meseleleri (Felsefeye Giriş)*, Konya 2009.

Erdem, Hüsameddin, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Konya 2000.

Erkızan, H. Nur - Çüçen, A. Kadir, *Felsefe*

Tarihi I, Antikçağ ve Ortaçağ Felsefesi Tarihi, Ankara 2013.

Eyuboğlu, İsmet Zeki, *Ortaçağ Felsefesi*, İstanbul 2002.

Fahri, Macid, *İslâm Felsefesi Tarihi*, çev: Kasım Turhan, II. baskı, İstanbul 1992.

Fârâbî, *Mutluluğun Kazanılması (Tahsîlu's-Sa'adâ*), çev: Ahmet Arslan, Ankara 1999.

Fârâbî, *Risâle fimâ Yenbağı en Yukaddeme Kalbe Te'allümi'l –Felsefe*, Mısır 1325/1907, (Mahmut Kaya, *İslâm Filozofların Felsefe Metinleri*, İstanbul 2003).

Farago, France, "Berkeley-Anglosakson Felsefesi", Felsefe Tarihi-Aklın Zaferi (ed. Jacqueline Russ) çev: İsmail Yerguz, İstanbul 2012, III.

Farago, France, "Modern Siyaset Kuramı Hobbes ve Locke", *Felsefe Tarihi Modern Dünyanın Yaratılması*, çev: İsmail Yerguz, İstanbul 2012, II.

Gazâlî, *el-Munkızu mine'd-Dalâl*, tah: Kasım en'Nurî, Muhyiddin Necip, Dımaşk 1991.

Gilson, Etienne, *Ortaçağ Felsefesinin Ruhu*, çev: Şamil Öcal, II. baskı, İstanbul 2005.

Gilson, Etienne, *Ortaçağda Felsefe –Patristik Başlangıçtan XIV. Yüzyılın Sonlarına Kadar-* , çev: Ayşe Meral, İstanbul 2007.

Gilson, Etienne, *Tanrı ve Felsefe*, çev: Mehmet S. Aydın, II. baskı, İstanbul 1999.

Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, IV. basım, İstanbul 1990.

Gutas, Dimitri, *İbn Sinâ'nın Mirası*, der: Cüneyd Kaya, İstanbul 2004.

Gutas, Dimitri, *Yunanca Düşünce Arapça Kültür Bağdat'ta Yunanca-Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplumu*, çev: Lütfü Şimsek, İstanbul 2003.

Hafız, *Kutsal ve Sanat: Modern Dönemde Kutsal-Sanat İlişkisinin Felsefi, Fenomenolojik, Teolojik ve Mistik Temellendirilişi*, İstanbul, 2015.

Hafız, Muharrem, "Farabi'nin Siyâset Felsefesi", *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni: İslam Düşüncesinin Altın Çağı*, ed. Bayram Ali Çetinkaya, İstanbul 2015, V.

Hafız, Muharrem, "Kant'ın Akademi İdeali ve Felsefe", *Akademide Felsefe Hikmet ve Din*, ed. Bayram Ali Çetinkaya, Ankara 2014.

Höffe, Otfried, *Felsefenin Kısa Tarihi*, çev: O. Nemlioğlu Aytolu, İstanbul 2008.

İbn Bacce, *Tedbirü'l-Mütevahhid*, nşr: M. Fahri, *Resâilu İbn Bacce el-İlâhiyye*) II. baskı, Beyrut 1991; İbn Tufeyl, *Hayy b. Yakzân*, nşr: A. Nâdir, Beyrut 1993.

İbn Rüşd, *Faslû'l-Makâl* (*Felsefe-Din İlişkileri* içinde), çev: S. Uludağ, İstanbul 1985.

İbn Rüşd, *Faslû'l-Makâl (Felsefe-Din İlişkisi)*, çev: Bekir Karlığa, İstanbul 1992.

İbn Sînâ, *Uyûnu'l-Hikme*, *Risaleler* içinde, çev: A. Açıkgenç, M. H. Kırbaşoğlu, Ankara 2004.

İbn Tufeyl, *Hayy b. Yakzân*, nşr: A. Nâdir, Beyrut 1993.

İhvân-ı Safâ, *Resâilu İhvâni's-Safâ*, neş: B. Bustani, Beyrut, trz, I-IV.

İhvân-ı Safâ, *er-Rîsâletü'l-Câmia*, (*Resâilu İhvâni's-Safâ ve Hullâni'l-Vefâ* içinde), tah: Arif Tâmir, Beyrut-Paris 1995, V.

İhvân-ı Safâ, *Risâletü Câmiati'l-Câmia* (*Resâilu İhvâni's-Safâ ve Hullâni'l-Vefâ* içinde), neş: A. Tâmir, Beyrut-Paris 1995, V.

İslam Felsefesi Tarihi, (ed. Bayram Ali Çetinkaya), İstanbul 2012, I-II.

Jaspers, Karl, *Felsefe Nedir?*, çev: İ. Z. Eyüboğlu, IV. Baskı, İstanbul 2000.

Jeauneau, Edouard, *Ortaçağ Felsefesi*, çev: Betül Çotuksöken, II. baskı, İstanbul 2005.

Jones, W. T., *Klasik Düşünce Batı Felsefesi Tarihi*, çev: Hakkı Hünler, İstanbul 2006, I-II.

Kambouchner, Denis, "Descartes ve Descartes Sonrası Sistemler", *Felsefe Tarihi Modern Dünyanın Yaratılması*, çev: İsmail Yerguz, İstanbul 2012, II.

Karlığa, Bekir, *İslâm Düşüncesinin Batı Düşüncesine Etkileri*, İstanbul 2004.

Kaya, Mahmut "Kindî'nin Hayatı", *Felsefî Risâleler* (Kindî), İstanbul 1994.

Keklik, Nihat, *Felsefe-Mukayeseli Temel Bilgiler ve Kaynaklar*, İstanbul 1978.

Kindî, *Risâle fî Hudûdi'l-Eşyâ ve Rusûmiha* (*Felsefî Risâleler* içinde), çev: M. Kaya, İstanbul 1994.

Kranz, Walter, *Antik Felsefe-Metinler ve Açıklamalar*, çev: Suad Y. Baydur, İstanbul trz.

Küçük, Mustafa, *Felsefe Tarihi*, sad: Ömer Tolgay, II. baskı, İstanbul 2001.

Küken, Gülnihal, *Doğu-Batı Etkileşiminde İbn Rüşd ve St. Thomas Aquinas Felsefelerinin Karşılaştırılması*, İstanbul 1996.

Küken, Gülnihal, *Ortaçağda Eğitim Felsefesi*, İstanbul 2001.

Le Goff, Jacques, "Ortaçağ'da Batı Avrupa", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, çev: Nilüfer Uluç, sayı: 33, Ankara 2005.

Levi, Albert William, "Modern Felsefe", *Felsefe Tarihine Giriş*, der. ve ter: Ahmet Cevizci, İstanbul 2002.

Maggee, Bryan, *Felsefenin Öyküsü*, çev: Bahadır Sina Şener, III. baskı, Ankara 2007.

Masumî, Muhammed, "İbn Bacce", çev: İ. Kutluer, *İslâm Düşüncesi Tarihi* (M. M. Şerif), İstanbul 1990, II.

Mevlânâ Celâleddin, *Divân-ı Kebîr*, haz: Abdülbâki Gölpınarlı, Ankara 2000.

Nasr, Seyyid Hüseyin - Leaman, Oliver, *İslâm Felsefesi Tarihi*, çev: Ş. Öcal-H.T. Başoğlu, İstanbul 2006, I.

Osborne, Richard, *Yeni Başlayanlar İçin Felsefe*, çev: İbrahim Şener, İstanbul 2006.

Öner, Necati, *Felsefe Yolunda Düşünceler*, II. baskı, Ankara, 1999.

Parodi, Massimo, "Hippo Piskoposu Augustinus", *Ortaçağ* (ed. Umberto Eco), çev: Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul 2012.

Pazarlı, Osman, *Metinlerle Felsefe Tarihi*, İstanbul 1964.

Philonenko, Alexis, "Fichte - Alman Felsefesi", *Felsefe Tarihi-Aklın Zaferi* (ed. Jacqueline Russ) çev: İsmail Yerguz, İstanbul 2012, III.

Rahmi, Mustafa, *Küçük Felsefe Tarihi*, sad: Ömer Tolgay, II. baskı, İstanbul 2001.

Râzî, *et-Tefsiru'l-Kebîr*, Tahran trz, VII.

Ross, David, Aristoteles, çev: Ahmet Arslan, II. baskı, İstanbul 2002.

Russel, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi-İlkçağ-Ortaçağ-Yeniçağ*, çev: Muammer Sencer, IV. baskı, İstanbul 1997, I-II-III.

S. Sahakian, William, *Felsefe Tarihi*, çev: Aziz Yardımlı, III. baskı, İstanbul 2007.

Sarıoğlu, Hüseyin, *İbn Rüşd Felsefesi*, İstanbul 2003.

Sheikh, M. Saeed, *Islamic Philosoph*, London 1982.

Skirbekk, Gunnar, - Gilje, Nils, *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, çev: E. Akbaş, Ş. Mutlu, İstanbul trz.

Soccio, Douglas J., *Felsefeye Giriş –Hikmetin Yapıtaşları*, çev: Kevser Kıvanç Karataş, İstanbul 2010.

Solomon, Robert C. - Higgins, Kathleen M., *Felsefenin Kısa Tarihi*, çev: Mustafa Topal, II. baskı, İstanbul 2013.

Störig, H. J., *İlkçağ Felsefesi Hint Çin Yunan*, çev: Ömer Cemal Güngören, İstanbul 2000.

Şahin, Hasan *İslâm Felsefesi Tarihi Dersleri*, Ankara 2000.

Şekerci, Ahmet Erhan, "Akademide Felsefî ve Dînî (Teoloji) Derslerinin Birlikteliği: Oxford Üniversitesi Humanities Örneği", *Akademide Felsefe Hikmet ve Din,* ed. Bayram Ali Çetinkaya, Ankara 2014.

Şekerci, Ahmet Erhan, "Ansiklopedist Bir Düşünür Olarak Roger Bacon", *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi,* c.11, s.2, 2014.

Şekerci, Ahmet Erhan, "Aydınlanmanın Ulusal Karakteri Üzerine Analitik Bir Deneme", *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni: Yeniçağ Düşüncesi,* ed. Bayram Ali Çetinkaya&Ahmet Erhan Şekerci, c. III, İnsan Yayınları, İstanbul 2015.

Şekerci, Ahmet Erhan, "David Hume'da Tümevarım'ın İmkânları", *Kutadgubilig*, s. XVI, 2009.

Şekerci, Ahmet Erhan, "Gazâlî'de Nedensellik", *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni: Felsefe, Ahlâk ve Kelâmın Sentezi,* c. VI, ed. Bayram Ali Çetinkaya& İsmail Çalışkan, İnsan Yayınları, İstanbul 2015.

Şekerci, Ahmet Erhan, "İdealist Bir İmmateryalist: George Berkeley", *Felsefe Dünyası,* s.61, 2015.

Şekerci, Ahmet Erhan, *Aydınlanma ve Din: İngiliz Aydınlanma Geleneğinde Din Algısı,* İnsan Yayınları, İstanbul 2016.

Şekerci, Ahmet Erhan, *Gazzâlî ve David Hume'da Nedensellik ve Mucize,* Fotografika Yayıncılık, İstanbul 2011.

Şems-i Tebrizî, *Makâlat (Konuşmalar) I,* çev: M. Nuri Gencosman, İstanbul 1974.

Şems-i Tebrizî, *Makâlat (Konuşmalar) II,* çev: M. Nuri Gencosman, İstanbul 1975.

Şulul, Cevher, *Kindî Metafiziği*, İstanbul 2003.

Taşkın, Ali - Becermen, Metin, *Felsefe Tarihi II Rönesans, Yeniçağ ve XIX. Yüzyıl Felsefesi Tarihi*, Ankara 2013.

Taşkın, Ali, *Hume Araştırmaları*, İstanbul 2007.

Thilly, Frank, *Felsefe Tarihi*, çev: İbrahim Şener, İstanbul 1995.

Timuçin, Afşar, *Düşünce Tarihi II*, VI. baskı, İstanbul 2007.

Timuçin, Afşar, *Düşünce Tarihi 1*, VI. Baskı, İstanbul 2006.

Urvoy, Dominque, "İbn Rüşd", *İslâm Felsefesi Tarihi* (S.H.Nars-O. Leaman), *İslâm Düşüncesi Tarihi* (M. M. Şerif), İstanbul 1990, I.

Ülken, Hilmi Ziya, *Eski Yunan'an Çağdaş Düşünceye Doğru İslâm Felsefesi Kaynakları ve Etkileri*, IV. baskı, İstanbul 1993.

Von Yu-Lan, Fung, *Çin Felsefesi Tarihi*, çev: Fuat Aydın, İstanbul 2009.

Vorlander, Karl, *Felsefe Tarihi*, çev: Mehmet İzzet-Orhan Saadeddin, haz ve sad: Yüksel Kanar, II. baskı, İstanbul 2008.

Weber, Alfred, *Felsefe Tarihi*, çev: H. Vehbi Eralp, V. Baskı, İstanbul 1993.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad: İ.Karaçam, E. Işık, N. Boelli, A. Yücel, İstanbul trz, II.

Yu-Lan, Fung, *Çin Felsefesi Tarihi*, çev: Fuat Aydın, İstanbul 2009.

Zeller, Eduard, *Grek Felsefesi Tarihi*, çev: Ahmet Aydoğan, İstanbul 2001.

BESLENME VE DİYETETİĞİN PSİKOSOSYAL BOYUTU

EDİTÖR
Doç. Dr. Aliye Özenoğlu

YAZARLAR
Prof. Dr. H. Hüsrev Hatemi
Prof. Dr. Metin Saip Sürücüoğlu
Prof. Dr. Muhittin Tayfur
Prof. Dr. A. Gülden Pekcan
Prof. Dr. Türkan Kutluay Merdol
Prof. Dr. Çağatay İnam Karahan
Doç. Dr. Aliye Özenoğlu
Yrd. Doç. Dr. Erhan Akarçay
Yrd. Doç. Dr. Polat Tuncer
Yrd. Doç. Dr. Funda Şensoy
Uz. Diyetisyen Selahattin Dönmez

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1747
Sağlık Bilimleri No.: 005
ISBN: 978-605-320-654-5
© 1. Basım, Mayıs 2017

BESLENME VE DİYETETİĞİN PSİKOSOSYAL BOYUTU
Editör: Doç. Dr. Aliye Özenoğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özenoğlu, Aliye.
Beslenme ve Diyetetiğin Psikososyal Boyutu / *Aliye Özenoğlu*
1. Basım, viii + 232 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-320-654-5
1. Beslenme 2. Sosyoloji 3. Psikoloji 4. Kültür 5. Sanat 6. Tarih 7. Turizm 8. Medya

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

BÖLÜM 1: TOPLUM VE KÜLTÜR SORUNU OLARAK BESLENME 1

1.1. Beslenmede Denge ve Dengeli Beslenme 2
1.2. Tıp Tarihi ve Beslenme 3
1.3. Beslenme Folkloru ve Gastronomi 5
1.4. Beslenmenin Çok Yönlülüğü 6
1.5. Beslenme ile Kültür İlişkileri 7
1.6. Oruç Konusu 9
1.7. Farklı Alışkanlıklar 9

Kaynaklar 13

BÖLÜM 2: İNSAN BESLENMESİNDEKİ TARİHSEL SÜREÇLER VE GELİŞMELER: PALEOLİTİK ÇAĞ'DAN NEOLİTİK ÇAĞ'A 15

Giriş 15
2.1. Beslenme Tarihi Açısından Önemli Süreçler 16
2.2. Paleolitik Çağ 17
2.2.1. İlk İnsanlar 19
2.2.2. Paleolitik Çağ'da Yaşadıkları Yerler 19
2.2.3. İlk İnsanların Diyetleri 20
2.2.4. Beslenme İçin Geliştirilen İlk Teknoloji: Taş Aletler 24
2.3. Mezolitik Çağ 25

2.4. Neolitik Çağ 26
2.4.1. Neolitik Çağ'ın İnsanın Yaşamına ve Beslenmesine Etkileri 27
2.5. Sağlıktaki Gelişmeler 30
2.6. Vücut Ağırlığı ve Boy Uzunluğu 32

Sonuç 34
Kaynaklar 35

BÖLÜM 3: DİYETİSYENLİK VE MESLEK ETİĞİ 39

Giriş 39
3.1. Meslek Kavramı 40
3.2. Diyetisyenlik Mesleği 42
3.3. Etik Nedir? 44
3.4. Meslek Etiğinin Önemi 45
3.5. Diyetisyenlik Mesleği İçin Etik Kurallar 47
3.6. Türkiye Diyetisyenler Derneği Etik İlkeleri 48
3.7. Etik Değerlere Uygun Davranışların Sonuçları 51

Kaynaklar 52

BÖLÜM 4: BESLENME VE SAĞLIK POLİTİKALARI 55

Giriş 55
4.1. Dünyada ve Türkiye'de Sıklıkla Görülen Beslenme ve Sağlık Sorunları 58
4.1.1. Dünyada Sık Görülen Beslenme ve Sağlık Sorunları ve Önlenmesinde Yürütülen Politikalar 58
4.1.2. Türkiye'de Sık Görülen Beslenme ve Sağlık Sorunları ve Önlenmesinde Yürütülen Politikalar 65

Sonuç 72
Kaynaklar 72

BÖLÜM 5: BESLENME, SANAT VE DİYETİSYEN 77

Giriş 77
5.1. Sanat 79
5.2. Beslenme 85
5.3. Beslenmeye Sanatçı Ruhu Katmak 92

Sonuç 97
Kaynaklar 98

BÖLÜM 6: SANATIN MCDONALDLAŞMASI 99

Giriş 99

Kaynaklar 109

BÖLÜM 7: BESLENMENİN SOSYOLOJİSİ: BAZI TOPLUMSAL BOYUTLAR 111

Giriş 111
7.1. Gıda Çalışmaları 113
7.2. Eleştirel Gıda Çalışmaları ve Sosyoloji 115
7.3. Beslenmecilik Yaklaşımı 117
7.4. Et Ağırlıklı Beslenme Alışkanlıkları 119

Sonuç 121

Kaynaklar 123

BÖLÜM 8: BESLENME PSİKİYATRİSİ 127

Giriş 127
8.1. Triptofan ve Serotonin Mekanizması 131
8.2. Triptofandan Zengin Besinler 135
8.3. Antioksidanlar ve Triptofan Mekanizması 135
8.4. Duyguduruma Etki Eden Besinler ve Beyin Besinleri 136
8.5. Besinlerin Depresyona Etkisi 137
8.6. Beslenmenin Hormonal ve Nörotransmitter Duruma Etkisi 138
8.7. Depresyon Riskini Etkileyebilecek Besinsel Bileşikler 142
8.8. Besin Bileşimine Bağlı Kalori ve Kilo Alımı 144
8.9. Mikrobiyota-Bağırsak-Beyin Ekseninde Beslenmenin Rolü 145
8.9.1. Beslenmenin İnsan Mikrobiyotası Üzerine Etkisi 146
8.9.1.1. Kırsal Diyet ve Batı Diyeti 147
8.9.1.2. Akdeniz Diyeti 147
8.9.1.3. Vejetaryen Diyet/ Vegan Diyeti 147
8.9.1.4. Yüksek Lifli Diyetler 148
8.9.1.5. Yüksek Yağ İçerikli Diyetler 148
8.9.1.6. Yüksek Proteinli Diyet 148
8.9.2. Bağırsak -Mikrobiyota- Beyin İletişimi 149
8.9.3. Mikrobiyota-Hedefli Besinsel Müdahaleler ve Davranışsal Sonuçları 153
8.9.3.1. Probiyotik Müdahaleler 154
8.9.3.2. Besinsel Müdahaleler 154
8.10. Açlık ve Yoksulluğun Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkisi 155

Sonuç 158

Kaynaklar 159

BÖLÜM 9: ÖRGÜTLERDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ VE BESLENME ...165

Giriş....165
9.1. İnsan Kaynakları Yönetimi 166
9.1.1. İnsan Kaynakları Yönetimi Kavramı ve İlkeleri 166
9.1.2. İnsan Kaynakları Yönetiminin Temel Faaliyetleri 169
9.2. Toplu Beslenme 176
9.2.1. Toplu Beslenme Kavramı 176
9.2.2. Toplu Beslenmenin Sağlık Açısından Önemi 176
9.2.3. Toplu Beslenme ve Hijyen....177
9.2.4. Toplu Beslenme ve Gıda Güvenliği 179
9.2.5. Türkiye'de Gıda Mevzuatı 182
9.2.6. Toplu Beslenme ve İsraf 183
9.2.7. Toplu Beslenme ve İnsan 184
9.3. İnsan Kaynakları Yönetimi ve Beslenme Sorumluluğu 184

Sonuç 186
Kaynaklar 187

BÖLÜM 10: TURİZM VE BESLENME....191

Giriş....191
10.1. Beslenme 192
10.2. Beslenme ve Kültür İlişkisi 193
10.3. Beslenme ve Turizm İlişkisi 194
10.4. Turizm - Beslenme ve Sağlık İlişkisi 199
10.5. Beslenme Turizminin Sağlık Üzerine Etkisi....202
10.6. Türk Mutfağının Turizm ve Beslenme Açısından Değerlendirilmesi 204

Sonuç 208
Kaynaklar 209

BÖLÜM 11: BESLENME VE MEDYA....211

Giriş....211
11.1. Beslenme İletişimi....212
11.2. Multi-Medyanın Etkileri....216
11.3. Medyadaki Bazı Beslenme Haberlerinin Analizi....219

Sonuç 222
Kaynaklar....224
Renkli Görseller 225

Bölüm: 1

TOPLUM VE KÜLTÜR SORUNU OLARAK BESLENME

Prof. Dr. H. Hüsrev Hatemi

Hak'ın hazinesi gizli toprakta
Benim sadık yârim kara topraktır
…..
Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
Benim sadık yârim kara topraktır

Kâinatın parçası olan canlılar, yaşadıkları sürece yoktan bir şey var etmeden, bulundukları ortamdan bazı temel maddeleri alır, bunlarla hem enerji, hem de büyüme ve üremelerini sağlarlar. Kâinat deposundan ödünç aldıkları bu maddeleri, "can" taşıdıkları için kendilerine tanınan ödünç alma hakkı sona erince, depoya geri verirler. Bir başka deyişle, hayatın durmasıyla aldıkları ve biriktirdiklerini kâinata geri vererek kendileri de öteki canlılara temel madde oluştururlar. Bitkiler ve bakteriler bu sürekli alışverişin aracıdırlar.

Kitab-ı Mukaddes'te, Cennetten çıkarılan Hz. Âdem'e, "toprağa dönünceye kadar, alnının teriyle ekmek yiyeceksin. Çünkü ondan (topraktan) alındın; çünkü topraksın ve toprağa döneceksin" denmektedir. Kurân-ı Kerim'de sık sık, Allah'ın gökten indirdiği yağmurlarla, cansız gibi görünen bitkiler

KAYNAKLAR

1. Ahmet Rasim, Anılar ve Söyleşiler (Yayına hazırlayan: Nuri Erten), Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1983, s. 189-190.
2. Heredot Tarihi, (Türkçesi; Müntekim Ökmen, Hazırlayan ve sunan; Azra Erhat, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, s. 72.
3. Nev'i Divanı (Hazırlayan: Mertol Tulum, Ali Tanyeri), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları no: 2160, İstanbul, 1977, s. 589.

Bölüm: 2

İNSAN BESLENMESİNDEKİ TARİHSEL SÜREÇLER VE GELİŞMELER: PALEOLİTİK ÇAĞ'DAN NEOLİTİK ÇAĞ'A

Prof. Dr. Metin Saip Sürücüoğlu

GİRİŞ

Dünyaya gelen her canlı, yaşamak ve yaşamını devam ettirebilmek için her şeyden önce beslenme, barınma ve üreme gibi temel içgüdüsel gereksinimlerini karşılamak zorundadır. Bunlar, yeryüzündeki bütün canlı varlıkların ortak özellikleridir. İnsanoğlunun karşılaştığı ilk sorun ve ilk tarihsel olgu, bu temel içgüdüsel gereksinimlerini karşılayacak eylemlere girişmek ve yaşamını kolaylaştıracak maddi araçları üretmek olmuştur. Prehistorik devirlerdeki insanların doğa ile kurdukları bir dizi ilişkilerin başında kuşkusuz beslenme çabası ve bununla ilgili faaliyetler gelmektedir. Bu devirlerde insanlar beslenme sorununu toplumsal ve ekonomik bir faaliyet türü olan avcılık-toplayıcılık modeline uygun bir biçimde çözümlemişlerdir. İnsanlığın avcılık ve toplayıcılık dönemi, uygarlık tarihinin çok uzun bir bölümünü kapsamaktadır. Arkeolojik bulgulardan eski insanların yaşam biçimleri hakkında pek çok bilgi edinilmektedir. Kazılardan ele geçen çanak çömlekler, seramikler, taş, kemik-boynuz, cam gibi materyalden yapılmış her türlü eşya o devrin sosyal ve ekonomik hayatı hakkında ipuçları verirken; çanak çömleklerdeki artıklar, evsel atıklar, fosilleşmiş besin kalıntıları, iskelet ve dişlerden çeşitli analizler

KAYNAKLAR

1. Akurgal E., Anadolu Uygarlıkları. Net Turistik Yayınları. Asır Matbaacılık Ltd. Şti. İstanbul; 2000.
2. Braidwood, RJ., Çeviri: Altınıok B. Tarih Öncesi İnsan. Kanaat Matbaası. İstanbul. Arkeoloji ve Sanat Yayınları Deneme, Eleştiri ve Tarih Dizisi: 14;1995.
3. Bray, GA., History of Obesity. Chapter I. Science of Practise. USA. John Willey & Sons Ltd; 2009; s.1-18.
4. Cipolla. Çeviren: Gezgin MS. Tarih Boyunca Ekonomi ve Nüfus. Yüksel Matbaası . İstanbul. Tur Yayınları; 38;1980.
5. Cordain, L., Cereal Grains: Humanity's Double-Edged Sword. World Rev Diet 1999; 84:19-73.
6. Cordain, L., Eaton, SB., Miller, JB., Mann, N., Hill, K., The Paradoxical Nature of Hunter-Gatherer Diets:Meat-Based, Yet Non-Atherogenic. European Journal of Clinical Nutrition 2002;56 (Suppl 1):42-52.
7. Cordain, L., Implications of Plio-Pleistocene Hominin Diets for Modern Humans. Oxford University Press 2006:363-383.
8. Demirsoy, A., Yaşamın Temel Kuralları. Cilt 1. (12. Baskı). Meteksan A.Ş. Ankara; 1998.
9. Di Costanzo, J., Paleolithic Nutrition: A Model for The Future? Curr Opin Clin Nutr Metab Care 2000; 3:87-92.
10. Eaton, SB., Cordain, L., Sebastian, A., The Ancestral Biomedical Environment. Endothelial Biomedicine. New York. Cambridge University Press; 2007: s. 129-134.
11. Finch, CE., Crimmins, EM., Inflammatory Exosure and Historical Changes in Human Life-Spans. Science 2004; 305:1736-1739.
12. Güvenç, B., İnsan ve Kültür. Remzi Kitapevi. İstanbul. Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 20;1996.

13. Goodman, AH., Dufour, DL., Pelto, GH., Nutritional Anthropology; Biocultural Perspectives on Food and Nutrition. California. Mayfield Publishing Company; 2000

14. Güleç, C., Güleç, E., 1985. Beyin ve Davranış. Antropoloji 1985; 12:357-366.

15. Heinerman, J., Pre-historic Diets. Total Health 1997; 19(1):18-20.

16. Helmuth, H., Body Height, Body Mass and Surface Area of the Neanderthals. Z Morphol Anthropol 1998; 82(1):1-12.

17. Hodder, I., Çeviren: Şendil, D., 2006. Çatalhöyük Leoparın Öyküsü. Metgraf Yayıncılık. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları: 2343 Sanat-131; 2006.

18. Józsa, LG., Obesity in the paleolithic Era. Hormones 2011; 103:241-244.

19. Jew, S., Abu Mweis, SS., Jones, PJH. Evolution of the Human Diet: Linking Our Ancesteral Diet to Modern Functional Foods as a Means of Chronic Disease Prevention. Journal of Medicinal Food 2009; 12(5):925-934.

20. Kösem, BM., Yontma Taş Endüstrilerinin Tanımlanmasında Tip Listesi Çalışmalarının Yeri ve Önemi. Anadolu 2009; 29:29-38.

21. Larsen, CS., Animal Source Foods and Human Health During Evolution. J Nutr 2003; 133 (11 Suppl 2): 3893-3897.

22. Larsen, CS., 2009. Emergence and Evolutionof Agriculture: The Impact on Human Health and Lifestyle. Section I. Pond, WG., Nichols, BL., Brown, DL., eds. Adequate Food For All Culture, Science, and Technology of Food in the 21st Century. New York: CRC Press, Taylor & Francis Group; 2009. s. 3-14.

23. Leaf, A., Weber, PC. A New Era for Sciences in Nutrition. Am J Clin Nutr 1987; 45:1048-1053.

24. Leonard, WR., Robertson, ML., Snodgrass, JJ., Kuzawa, CW., 2003. Metabolic Correlates of Hominid Brain Evolution. Comparative Biochemistry and Physiology, Part A 2003; 136:5-15.

25. Mc Cully, KS. The Significance of Wheat in the Dakota Territory, Human Evolution, Civilization and Degenerative Diseases. Perspectives in Biology and Medicine 2001; 44(1):52-61.

26. Mc Henry, HM., Body Size and Proportions in Early Hominids. Am J Phys Anthropol 1992; 87(4):407-31.

27. Nestle, M., Paleolithic Diets: A Sceptical View. British Nutrition Foundation Nutrition Bulletin 2000;25:43-47.

28. O'Keefe, JH., Cordain, L. 2004. Cardiovascular Disease Resulting From a Diet and Lifestyle at Odds with Our Paleolithic Genome:How to Become a 21st-Century Hunter-Gatherer. Mayo Clin Proc 200; 79:101-108.

29. Özdoğan, M., Neolitik Dönem Günümüz Uygarlığının Temel Taşları. Başgelen, N., editör. 12.000 Yıl Önce "Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğun Başlangıcı" Neolitik Dönem. Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları: 2561; 2007a. s. 9-21.

30. Özdoğan, M., Neolitik Yaşam Biçiminin Orta Anadolu'dan Avrupa'ya Aktarımı. Başgelen, N., editör.12000 Yıl Önce "Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğun Başlangıcı" Neolitik Dönem. Mas Matbaacılık A.Ş. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları: 2561; 2007b. s. 63-70.

31. Özer, İ., Sağır, M., Satar, Z., Güleç, E., Gümüşlük (Milas) İskeletleri ve Anadolu Klasik-Helenistik Dönem Toplumlarının Sağlık Profili. A.Ü. DTCF Dergisi 2012; 52(1):29-42.

32. Pearson, JA., Molleson, TI., Russell, N., Martin, L., Stable Isotope Evidence of Diet at Neolithic Çatalhöyük, Turkey. Journal of Archaeological Science 2003;30;67-76.

33. Sağır, M., Satar, Z., Özer, İ., Güleç, E., 2011. Birecik Barajı İlk Tunç Çağı İskeletlerinin Paleoantropolojik Analizi. 26. Arkeometri Sonuçları Toplantısı. Allame Tanıtım ve Matbaacılık. Ankara. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın No:3268, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No:149;2011;257-262.

34. Smith, EL., Smith, PE., Gilligan, C., 1988. Diet, Exercises and Chronic Disease Patterns in Older Adults. Nutrition Reviews, 46(2):52-61.

35. Michaud, CM., Murray, CJL., Bloom, BR., Burden Of Disease-Implications for Future Research. JAMA; 2001; 285 (5):535-539.

36. Sevin, V., Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi Eski Anadolu ve Trakya. Asır matbaası. İstanbul. İletişim Yayınları; 2003.

37. Soylu, G., Prehistorik İnsanın Besin Kaynakları. Antropoloji 1982;11;91-98.

38. Stewart, GF., Amerine, M. A., Introduction to Food Science and Technology. NewYork. Academic Press;1973.

39. Sürücüoğlu, MS., 2014. Geçmişten Geleceğe İnsan Diyetini ve Sağlığını Etkileyen Gelişmeler. Diyetisyenin Çalışma Rehberi. Ankara. Hatiboğlu Yayınları:172, Beslenme ve Diyetetik Dizisi: 09;2014; s. 1-16.

40. Yalçınkaya, I., İnsanlık Tarihinde Bir Kesit: Paleolitik Çağ. Aydınlar Matbaası. Ankara.

41. Antropoloji ve Yaşlılık. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006;2000. s. 15-30.

Bölüm: 3

DİYETİSYENLİK VE MESLEK ETİĞİ

Prof. Dr. Muhittin Tayfur

GİRİŞ

Diyetisyen, sağlık meslekleri grubunda tanımlanmakta ve çeşitli alanlarda görev almaktadır. Diyetisyenlik mesleği, insanların beslenmesinde bilimsel yaklaşımla her bireyin sağlığı için optimal beslenmenin sağlanması temeli üzerine kurulmuştur. Diyetisyen günümüzde sağlıklı bireylerin ve hastaların beslenme durumunu değerlendiren ve tedavi edici diyet gereksinmelerini belirlemesi yanında genel toplumun da beslenme ve diyet gereksinmelerinin planlamasını yapan meslek grubu olarak çalışmaktadır. Diyetisyenler besin ve sağlıkla ilgili bilimsel ve medikal kararları yorumlama yeteneğine sahiptirler ve bunu toplumu bilgilendirmek için kullanmaktadırlar. Her mesleğin kendi çalışmalarını düzenleyebilmek için mesleki alanını kapsayan etik kurallar belirlenmiştir. Diyetisyenlik mesleği için de etik ilkeler bulunmaktadır.

Mesleki etik, insanların değişik meslekleri uygularken uymak zorunda oldukları davranış kurallarıdır. Her meslek sahibi meslek kurallarını uygulamak zorundadır. Mesleki etiğin en önemli özelliği, meslekle ilgili davranış kurallarının dünyanın neresinde olursa olsun geçerli olmasıdır. Aynı meslek üyelerinin, birbirleriyle veya müşterileriyle ilişkilerinde belirli davranış ka-

- Ahlaki çöküşün azalması ve toplum açısından kötü niyetli girişimlere karşı önleyici rol oynaması,
- Toplumda kabul görme vb.

Kuruluşlarda oluşan etik programlar yardımıyla, bireysel değerler ile örgütsel değerlerin yakınlaşması sağlanır. Böylece motivasyon ve performans da sağlanmaktadır. Bireyler arası karşılıklı güveni oluşturmaya çalışan etik değerler, toplam kalite yönetimine ve stratejik planların uygulanmasına yardımcı olmaktadır. Meslek etiği kurallarının etkinliği toplumun mesleğe ve onun faaliyetlerine karşı olan güvenin ve saygınlığının artmasını sağlar. Meslek etiği her zaman, meslek üyelerinin ve mesleki kuruluşların oluşturduğu bir eserdir. Meslek üyelerinin toplumun içinden yükselerek yine toplumun değerleri çerçevesinde etik kuralları oluşturması, bu kuralların yürütülmesini ve denetlenmesini gerektirmektedir. Uygulamayı ve denetlemeyi sağlayan mesleki kuruluşlar ne kadar güçlü ve yaptırımları ne kadar etkili ise, meslek ahlakı da o kadar gelişip saygınlık kazanmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Akay, H., "Muhasebe Mesleğinde Etik", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Hakemli Dergisi, 2002; 8 (17): 77-92.
2. Akoğlan, Kozak, M., Güçlü, Nergiz, H., Turizmde Etik, Detay Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2014.
3. Alanlar Ortak Sağlık Meslekleri Etiği, 224TF0007, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2011.
4. Anon. American Dietetic Association/Commission on Dietetic Registration Code of Ethics for the Profession of Dietetics and Process for Consideration of Ethics Issues, J Am Diet Assoc, 2009;109 (8):1461-1467.
5. Anon. Code of Ethics for the Profession of Dietetics, J Am Diet Assoc,1999; 99(1):109-113.
6. Anon. Ethics Opinion Eliminating Dietetics-Related Inequalities. J Am Diet Assoc, 2003;111(2):307-309.

7. Anon. Ethics opinion: Dietetics professionals are ethically obligated to maintain personal competence in practice. J Am Diet Assoc, 2003;103(5):633-635.

8. Arda, B., Etiğe kavramsal giriş ve temel yaklaşımlar. İçinde: Arda B., Kahya, E., Başağaç, Tamay, G., Bilim Etiği ve Bilim Tarihi (Eds.). Ankara Üniversitesi Basımevi, s: 21–36, Ankara, 2004.

9. Arda, BP., Şahinoğlu, S., "Tıbbi Etik: Tanımı, İçeriği, Yöntemi ve Başlıca Konuları", Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1995; 48(3):323-336.

10. Arslan, P., Türkiye'de Diyetisyenliğin 30 yılı. Beslenme ve Diyet Dergisi, 1996; 25(1):3-6.

11. Ayboğa, H., Ülkemizde Muhasebe Mesleği ve Meslek-Etiği-Ahlakı, Ege Acad Rev, 2001; 1(2):28-44.

12. Aydın, İ., Eğitim ve Öğretimde Etik. 5. Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2015.

13. Aydın, İ., Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik, Pegem Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2014.

14. Aymankuy, Y., Sarıoğlan, M., Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğine Yaklaşımları ve Balıkesir İl Merkezinde Bir uygulama, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2005; 8(14):23-45.

15. Bahar, E., Meslek Etiği, Detay Yayıncılık, Ankara, 2014.

16. Barış, O., Baştaş, NN., Diyetisyenlik Mesleği Etik Kuralları. İçinde: Diyetisyenin Çalışma Rehberi, M., Tayfur, (Editör). Bölüm 4, sayfa 55-67, Hatiboğlu Yayınları 172, Beslenme ve Diyetetik Dizisi 09, Alp Ofset Matbaacılık Ltd Şti, Ankara, 2014.

17. Başpınar, NÖ., Çakıroğlu, D., Meslek Etiği. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic Ltd Şti, Yayın No 11, Meslek Yüksekokulu Numara 1, Ankara, 2012.

18. Baydar, T., Yönetim Etiğine Genel Bakış, Türk İdare Dergisi, Sayı:449, 2005.

19. Ekici, MK., Meslek Etiği, Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2013.

20. Hess, LV., Evolution of Clinical Dietetic Staffing. Topic Clin Nutr, 2007; 22(1):20-27.

21. Kolçak, M., Meslek Etiği, 2. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2013.

22. Kutlu, HA., Meslek Etiği, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011.

23. Maille, JO., Skates, J., Pritchet, E., American Dietetic Association: Scope of Dietetics Practice Framework. J Am Diet Assoc, 2005;105(4):634-640.

24. Merdol Kutluay, T., 30. Yılımızda Dünya Diyetisyenliği, Beslenme ve Diyet Dergisi, 1996; 25(1):7-11.

25. Merdol Kutluay, T., Beslenme ve Diyetetik Eğitimine Genel Bakış, Diyetisyenlik Eğitimi ve Meslek Etiği, Bölüm 3, sayfa 41-56, Hatiboğlu Yayınları 158, Beslenme ve Diyetetik Dizisi 12, Ankara, 2014.

26. Merdol Kutluay, T., Diyetisyenleri ve Beslenme Uzmanlarını 21. Yüzyıla Hazırlamak. Beslenme ve Diyet Dergisi, 1993;22(1):83-90.

27. Payne-Palacio, J., Canter, DD., The Profession of Dietetics, Lippincott Williams and Wilkins, Philadelphia, 2006.

28. Sökmen, A., Tarakçıoğlu, S., Mesleki Etik, Detay Yayıncılık, Ankara, 2013.

29. Tayfur, M., Barış, O., Baştaş, NN., Diyetisyenlik Eğitimi ve Meslek Etiği. Hatiboğlu Yayınları 158, Beslenme ve Diyetetik Dizisi 12, Ankara, 2014.

30. Tayfur, M., Beslenme ve Diyetetik Bilimine Etik Yaklaşım. Başkent Üniversitesi, Beslenme ve Diyetetik 9-10 Mayıs 2015 Öğrenci Kolokyumu Bildiri Kitabı, sayfa 26-34, 2015.

31. TSE, Diyetisyen, Türk Standardı, TS 13114, 2004.

32. Weerts-Ereickson S. Past, present, and future perspectives of dietetic spractice. J Am Diet Assoc, 1999; 99(3):291-293.

33. Winterfeldt, EA., Bogle, ML., Ebro, LL., Dietetics Practice and Future Trends. Third Edition, Jones and Bartlett Publishers, Sudbury, Massachusetts, 2011.

Bölüm: 4

BESLENME VE SAĞLIK POLİTİKALARI

Prof. Dr. A. Gülden Pekcan

GİRİŞ

Besin ve beslenme güvencesi en temel insan hakkıdır. İnsanlar güvenilir, uygun fiyatta, iyi kalitede, sağlıklı beslenme alışkanlığını geliştirecek besinleri satın alma ve tüketme hakkına sahiptir. Besin ve beslenme politikası tüm toplumun beslenme durumunu ve sağlığını korumak, iyileştirmek ve geliştirmek amacıyla besine erişim, besin sağlanması konusunda hükümetler tarafından yürütülen aktiviteleri kapsar. Besin, beslenme ve sağlık kavramlarının birbirinden ayrılmaz kavramlar olması sonucu sağlık ve tarım sektörlerinin iş birliği içerisinde çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Besin ve beslenme politikalarının oluşturulması geniş bir bakış açısını ve paydaşlar arası geniş bir iş birliğini gerektirir. Sağlık ve tarım profesyonelleri, ulusal ve yerel politika yapıcılar, bilimsel danışma kurulları, sivil toplum örgütleri, besin sanayi, toplu beslenme yapan kurumların temsilcileri, basın yayın kuruluşları vd. bu iş birliğinde görev almalıdır. Diyetisyenler de besin ve beslenme dalında aldıkları eğitim gereği beslenme durumunun saptanması, beslenme ve sağlık sorunları ve önceliklerin belirlenmesi, çözüm yollarının üretilmesi ve uygulanması, halkın beslenme konusunda bilinçlendirilmesi ve eğitimi, besin ve

SONUÇ

Yeterli ve dengeli beslenme optimal sağlık ve gelişme için temeldir. Tüm çocukların normal büyüme ve gelişme sürecinden geçmeleri temel insan hakkıdır. Bu doğrultuda ülkelerin çocuklarının sağlıklı büyümelerini sağlamak, sağlıklarını geliştirmek için önlemlerini almaları temel görevlerindendir. Sürdürülebilir kalkınma ancak çocukların sağlıklarının korunması ve geliştirilmesi ile mümkündür. Beslenme bozukluklarının önlenmesi için; gebelik öncesi ve gebelik döneminde annenin ve emziren kadının yeterli ve dengeli beslenmesi, bebeğin 6 ay süre ile sadece anne sütü alması, 6. aydan itibaren uygun kalite ve miktarda tamamlayıcı besinlere başlanması ve emzirmenin 2 yaşına kadar sürdürülmesi, büyümenin izlenmesi ve geliştirilmesi, ülke politikalarına uygun vitamin ve mineral desteğinin maternal dönemde ve çocuklarda kullanılması ve izlenmesi, beslenmede bilinçlenme büyük önem taşımaktadır.

Yıllar içerisinde toplumun beslenme şekli değişebilmekte ve bu değişiklikler beslenme sorunlarına neden olmakta, halk sağlığını etkileyebilmektedir. Bu nedenle politikaların üretilebilmesi, etkin olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi süreklilik gösteren ulusal besin, beslenme ve sağlık bilgi sisteminin oluşturulmasını gerektirmektedir.

KAYNAKLAR

1. Akdağ, R., Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı. Değerlendirme Raporu (2003-2010), Ankara, 2011.
2. Anaforoğlu, İ., Algün, E., İnceçayır, Ö., Topbaş, M., Erdoğan, MF. Iodine status among pregnant women after mandatory salt iodisation. British Journal of Nutrition, 2016;115(3):405-10.
3. Black, R., Allen, L., Bhutta, Z., Caulfield, L., de Onis, M., Ezzati, M., Mathers, M., Rivera, J., Maternal and Child Undernutrition Study Group. Maternal and Child Undernutrition: Global and Regional Exposures and Health Consequences. Lancet, 2008;371:243-260.
4. Gazi Üniversitesi/Sağlık Bakanlığı (GÜ/SB) (2011). Türkiye'de 6-17 Aylık Çocuklarda ve Annelerinde Hemoglobin Ferritin D -Vitamini Düzeyi ve Demir Eksikliği Anemisi Durum Belirleme. Yürütülen Programların Değerlendirilmesi Araştırması (Cinaz, P., Aycan, S. ve ark.). Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara, 2011.

5. Güzel, R,, Kozanoğlu, E., Güler-Uysal, F., Soyupak, S., Sarpel, T. (2001). Vitamin D status and bone mineral density of veiled and unveiled Turkish women. J Womens Health Gend Based Med 10: 8: 765-70.

6. Grantham-McGregor, S., Cheung, Y., Cuerto, S., Glew-we P., Richter, L., Strupp, B., International Child Development Steering Group. Developmental Potential in the First 5 Years for Children in Developing Countries. Lancet, 2007;369: 60-70.

7. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014), "2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması". Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.

8. Hatun, Ş. ve arkadaşları (2002). Günümüzde D vitamini yetersizliği ve nutrisyonel rikets. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. 2002:11(11-12):408-436.

9. Horton, S., Shekar, M., McDonald, C., Mahal, A., Brooks, JK., Scaling Up Nutrition: What Will It Cost? Washington, DC: World Bank, 2010.

10. International Food Policy Research Institute. Global Nutrition Report 2016: From Promise to Impact: Ending Malnutrition by 2030. Washington, DC.

11. Keskin, Y., Moschonis, G., Dimitriou, M., Sur, H., Kocaoğlu, B., Hayran O, Manios, Y., Prevalence of iron deficiency among schoolchildren of different socio-economic status in urban Turkey, EJCN 2005;59:64-71.

12. Mensink, RP., Effects of saturated fatty acids on serum lipids and lipoproteins: a systematic review and regression analysis. Geneva: World Health Organization; 2016.

13. Oral, E., Aydogan, Mathyk, B., Aydogan, B. et al. Iodine status of pregnant women in a metropolitan city which proved to be an iodine-sufficient area. Is mandatory salt iodisation enough for pregnant women? Gynecological Endocrinology. 2016;32(3):188-92.

14. Pekcan, G., Bölüm III: Çeşitli yaşam dönemlerinde beslenme. Yaşam sürecinde sık görülen beslenme sorunları. Beslenmenin Esasları ve Sağlığın Korunmasında Beslenme (Ed. Özenoğlu A) Hatiboğlu Yayınevi. 2016: 611-663. (ISBN: 978-975-8322-96-1.

15. Pekcan, G., Dünyada ve Bölgemizde Çocuklarda Beslenme Bozuklukları. "4. Fetal Hayattan Çocukluğa "İlk 1000 gün" Gebe ve Çocuk Beslenmesi Kongresi" Yükseliş İktisadi ve Stratejik Araştırmalar Vakfı. 03 - 05 Mart 2016.

16. Pekcan, G., Şişmanlık (Obezite): Dünyada ve Türkiye'de Görülme Sıklığı. Her Yönüyle Obezite; Önleme ve Tedavi Yöntemleri. Türkiye Diyetisyenler Derneği Yayını. (Yayına Hazırlayan: Arslan, P., Dağ, A., Türkmen, EG.), Cem Ofset Matbaacılık San A.Ş. 2012. (ISBN 978-975-96110-3-3).

17. Pekcan, G., Türkiye'de Beslenme ve Sağlık Durumu. Hacettepe Beslenme ve Diyetetik Günleri II. Mezuniyet Sonrası Eğitim Kursu, 19-20 Haziran 2009, Ankara.

18. Pekcan, G., Food and nutrition policies: what's being done in Turkey. Public Health Nutrition. 2006;9(1A):158-162.

19. Pekcan, G., Türkiye'de beslenme sorunları ve boyutları, besin ve beslenme politikalarının önemi. Türkiye'de Beslenme Yetersizliği Sorunları, Besin ve Beslenme Politikaları (Soydal, F., Haznedaroğlu, D., Çelik, Ş., Ekşi, A.). Beslenme ve Diyet Dergisi 2001;30:1:45-57.

20. Pekcan, G., Karaağaoğlu, N., State of Nutrition in Turkey. Nutrition and Health. 2000:14:41-52.

21. Pekcan, G., Development of nutrition policies: How dietitians are involved in nutrition policies. J Nutr and Diet. (Beslenme ve Diyet Dergisi) 2000;29:1:24-30.

22. Saglam, H., Büyükuysal, L., Köksal, N., Ercan, I., Tarim, Ö., Increased incidence of congenital hypothyroidism due to iodine deficiency. Pediatrics International, 2007; 49: 76–79.

23. Satman, İ., Yılmaz, MT., Sengul, A., Salman, S., Salman, F., Uygur, S., Bastar, I., Tutuncu, Y., Sargın, M., Dinccag, N., Karsıdag, K., Kalaca, S., Ozcan, C. King H and the TURDEP Group (2002a). Population-based study of diabetes and risk characteristics in Turkey. Results of the Turkish Diabetes Epidemiology Study (TURDEP). Diabetes Care. 25(9):1551-1556.

24. Satman, İ., Yılmaz, T., Şengül, A., Salman, S., Salman, F. et al. (2002b). Population-based study of diabetes and risk characterisrics in Turkey, Diabetes Care. 25:9:1551-1556.

25. Satman, I., Yılmaz, MT., Sengül, AM., et al. (2004). Turkish Diabetes Epidemiology study (TURDEP): Prevalence of diabetes in Turkey and effective factors in development of diabetes. Endocrinology Forum: Epidemiology of Diabetes and Obesity in Turkey 1(Suppl 1): 56–64.

26. Satman, İ., (2010). TURDEP II Çalışma Grubu. TURDEP II Sonuçları. 2010. 13-17 Ekim 2010, Antalya.

27. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması (TBSA) 2010: Beslenme Durumu ve Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi Sonuç Raporu. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 931, Ankara 2014.

28. T.C. Sağlık Bakanlığı (SB) (2006), Ulusal Hanehalkı Araştırması-2003 Temel Bulgular, Sağlık Bakanlığı, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara, 2006.

29. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü (2012). T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011. Ankara 2012.

30. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü/ HÜ. SBF Beslenme ve Diyetetik Bölümü/ MEB Sağlık İşleri Daire Başkanlığı (2011). Türkiye'de Okul Çağı Çocuklarında (6-10 Yaş Grubu) Büyümenin İzlenmesi (TOÇBI) Projesi Araştırma Raporu. Ankara, 2011.

31. T.C. Sağlık Bakanlığı Yürütülen Programlar. http://beslenme.gov.tr

32. Türkiye Beslenme Rehberi TÜBER 2015", "T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1031, Ankara, 2016. http://beslenme.gov.tr

33. Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 940, Ankara, 2014. http://beslenme.gov.tr

34. Türkiye Çocukluk Çağı (7-8 Yaş) Şişmanlık Araştırması (COSITUR), 2013. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 921, Ankara, 2014.

35. Yalçın, SS., Tezel, B., Yurdakök, K., Pekcan, G., Özbaş, S., Köksal, E., Tunç, B., Şahinli, S., Altunsu, AT., Köse, MR., Buzgan, T., Akdağ, R., A community-based iron supplementation program, "Iron like Turkey", and the following prevalence of anemia among infants aged 12-23 months. The Turkish Journal of Pediatrics 2013;55:16-28.

36. Ulusal Hastalık Yükü ve Maliyet Etkililik Çalışması (UHY-ME) (2004). Final Rapor, Aralık 2004,

37. Victoria, C., Adair, L., Fall, C., Hallal, P., Martorell, R., Richter, L., Sachdev, H., Maternal and Child Under-nutrition Study Group.

Maternal and Child Un-dernutrition: Consequences for Adult Health and Human Capital. Lancet, 2008;371:340-357.

38. WHO. Comprehensive Implementation Plan on Maternal, Infant and Young Child Nutrition. WHO 2014. WHO/NMH/NHD/14.1.

39. WHO/FAO. Expert Consultation on Diet, Nutrition and the Prevention of Chronic Diseases, WHO Technical Report Series: 916, Geneva, 2003.

40. WHO. The Impact of Food and Nutrition on Public Health. The Case for Food & Nutrition Policy and Action Plan for the European Region of WHO 2000-2005.

41. WHO. Set of Recommendations on the Marketing of Foods and Non-Alcoholic Beverages to Children. Geneva, 2010.

42. WHO. Maternal, Infant, and Young Child Nutrition: Draft Comprehensive Implementation Plan. Geneva, 2012.

43. WHO. Global Targets, 2025. WHO, 2012. www.who.int/nutrition/topics/nutrition_globaltargets2025/en/

44. WHO. Global nutrition policy review: What does it take to scale up nutrition action? WHO, 2013.

45. WHO. Essential Nutrition Actions Improving maternal, newborn, infant and young child health and nutrition, 2013.

46. WHO. 2013. Essential Nutrition Actions: Improving Maternal, Newborn, Infant, and Young Child Health and Nutrition. Geneva. WHO, 2013.

47. WHO. Health 2020. A European policy framework and strategy for the 21st century. WHO, 2013.

48. WHO. Comprehensive Implementation Plan on Maternal, Infant and Young Child Nutrition. WHO 2014.

49. WHO. European Food and Nutrition Action Plan 2015–2020, WHO. 2014.

50. WHO. Good Maternal Nutrition. The best start in life, WHO, 2016.

Bölüm: 5

BESLENME, SANAT VE DİYETİSYEN

Prof. Dr. Türkan Kutluay Merdol

GİRİŞ

Beslenme ve sanat, insanın doğal yaşamında ilk çağlardan itibaren var olan ve sürekli değişip gelişen olgulardır. Yaşam için temel olan beslenme gereksinimi karşılanmadan yaşamı sürdürmek, en önemlisi de yaşamı sağlıklı sürdürmek mümkün değildir. Hiç kuşkusuz yaşamı sağlıklı sürdürmek için sadece beslenme yeterli değildir, çünkü insanın fizyolojik gereksinimi kadar önemli olan ve genelde psikolojik ve sosyolojik olarak gruplanan pek çok başka gereksinimleri vardır. Fizyolojik gereksinimin, psikolojik ve sosyolojik gereksinimler ihmal edilerek karşılanmasının, çeşitli sağlık sorunlarına yol açtığı çeşitli araştırmalarla açık olarak gösterilmiştir. Beslenme; neolitik döneme kadar geçen süre boyunca karın doyurmak için yapılırken, sanatın yaşama ait ilk tohumları mağara resimlerinde yeşermeye başlamış ve çağlar boyunca nice sanatçıların ellerinde inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Sanatın bu gelişimi zamanla beslenme uygulamalarına da yansımış ve beslenmek için sofra kurma, yemeğin hazırlanması ve pişirilmesinde çeşitlenme yanında, yemeğin sunumunda ve beslenmenin değerlendirilmesinde de sanatsal boyutlara ulaşılmasına neden olmuştur. Dünya aynı hızla dönmesine karşın, üzerinde yaşananlar inanılmaz bir hızla değişiyor. Tek-

KAYNAKLAR

1. Kutluay-Merdol, T., Beslenme ve diyetetik: Tarihçe. Beslenme ve Diyetetik. (Ed Kutluay-Merdol, T.). Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 2016; 1-22.
2. Reiser, M.: A review of evolution in the arts and other theories of culture history by Thomas Munro, The Journal of Philosophy, 1963; 60:17:504-506.
3. McLeod, S. A., Maslow's Hierarchy of Needs. 2016 www.simplypsychology.org/maslow.html
4. Baysal, A., Türk Mutfağı özellikleri ve etkileşimleri, Beslenme Antropolojisi (Ed. Kutluay Merdol T), (2. Baskı), Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 2015; 123-150.
5. Halıcı, N.: Türk Mutfağı (2. Baskı), Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık A.Ş., 2009.
6. Kutluay-Merdol, T.: Kurum beslenme servislerinde yemek planlama ve tarife standartlaştırma. Toplu Beslenme Servisi (TBS) Sağlıklı Yönetim Rehberi (Ed. Kutluay-Merdol T), Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 2015; 127-153.
7. Kutluay-Merdol, T.: Toplumların beslenme düzeninde öğünler ve önemi, Beslenme Antropolojisi (Ed Kutluay-Merdol T), Hatiboğlu Yayınevi, 2. Baskı, 2015;35-44..
8. Kutluay-Merdol, T.: Beslenme Eğitimi ve Danışmanlığı, Sağlık Bakanlığı Beslenme Eğitim Serisi, Yayın No:726, 2008.
9. Nina Levy Napkins, http://ninaslevy.blogspot.com.tr/p/why-draw-on-napkins_1.html

Bölüm: 6

SANATIN MCDONALDLAŞMASI

Prof. Dr. Çağatay İnam Karahan

GİRİŞ

Amerika ve İngiltere'de kitle iletişim araçlarının da etkisiyle 1960'larda ortaya çıkan Pop Sanat, tüm dünyaya yayılmış bir sanat hareketidir. Batının popüler kültürüne ait gündelik yaşamı kapsayan tüketim nesneleri kişisel ifadelerden arındırılarak sanat eserlerine dönüştürülür. Pop Sanat bu kişisel olmayan üslubuyla kitle toplumunda bireyselliğin kaybedilmesi olgusunu

Şekil 6.1.
Tom Wesselmann, Still Life No. 35, 1963, Tuval üzerine yağlıboya ve kolaj, 304,80 × 487,68 cm, estate of Tom Wesselmann

süre sonra pişmiş şekilde çıkar. Bugün evde pişirilen yemekler çoğunlukla fast food restoranlarında bulunan yiyeceklere benzeyen dondurulmuş, mikrodalgada pişirilen hazır yiyeceklerden oluşmakta ya da eve teslim fast food zincirlerinden temin edilmektedir. İnsan nüfusunun, teknolojik değişimin ve yaşam hızının artmasıyla modern ailede pişen geleneksel yemekler de azalmıştır. Bu, yemek pişirmeden önce avcılık ve toplayıcılık yapmak gibi eski yöntemlerden kesinlikle daha verimlidir.

KAYNAKLAR

1. Adorno, T., Kültür Endüstrisi. 7. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 2012. s. 47-121.
2. Atiker, E., Modernizm ve Kitle Toplumu. 1. Baskı. Ankara: Vadi Yayınları; 1998. s. 45-68.
3. Fiske, J., Popüler Kültürü Anlamak.1. Baskı. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları; 1999. s. 35-64.
4. Karahan, Ç., Pop Art'ta Nesnenin Bir Gösterge Olarak Kullanımı. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sanatta Yeterlik Tezi; 2003. s.134-158.
5. Livingstone, M., Pop Art: A Continuing History. New York: Harry N Abrams;1990. s.70-120.
6. Maigret, E., Medya ve İletişim Sosyolojisi. 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 2013. s. 85-89.
7. Osterwold, T., Pop Art. Köln: Benedikt Taschen; 1991. s. 6-25.
8. Real, M., Marksizm ve Popüler Kültürel Eleştirinin Keskin Ucu. Güngör N, editör. Popüler Kültür ve İktidar.1. Baskı. Ankara. Vadi Yayınları; 1999. s. 326-347.
9. Ritzer, G., Toplumun McDonaldlaşması. 1. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları; 1998. s. 30-105.
10. Tomlinson, J., Kültürel Emperyalizm. 1. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları; 1999. s. 70-172.

Bölüm: 7

BESLENMENİN SOSYOLOJİSİ: BAZI TOPLUMSAL BOYUTLAR

Yrd. Doç. Dr. Erhan Akarçay

GİRİŞ

Beslenme fizyolojik olduğu kadar toplumsaldır. İnsanın yaşamsal devamlılığını sürdürebilmesi için en önemli ihtiyaçlardan biri beslenmedir. Herkes için gıda aslında temel bir insan hakkıdır. Sosyolojik anlamda insanın barınma, eğitim, sağlık ve beslenme gibi temel birtakım ihtiyaçları bulunmaktadır. Bunlardan en hayati olanı fizyolojik olandır ve bunların içerisinde beslenme önceliklidir. Dolayısıyla beslenmenin insan fizyolojisini ilgilendiren boyutuyla tıp ve beslenme bilimleri ilgileniyor olsa da beslenmenin beşerî bilimlerde ve sosyal bilimlerde bir çalışma alanı hâline geldiği görülmektedir. Fizyolojik bir ihtiyacı karşılamanın, bedenin sağlıklı bir şekilde devamlılığını sağlamasının dışında toplumsallaşma, bir arada olma, yiyeceklere besleyici özellikleri dışında belirli sembolik anlamlar yükleme, kültürel görelilik çerçevesinde yenilebilir ve yenilemez ayrımları üzerinden bazı kodlar yükleme gibi pek çok anlam içermektedir. Aslında iki ünlü deyiş ile durum özetlenebilir: "*İnsan ne yiyorsa odur!*" ve "*Bana ne yediğini söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim!*". Böylesi bir bakış yemeğin yalnızca gerekli besinlerin alındığı teknik bir şeyden öte anlamı olduğunu göstermektedir. Beslenme, bu bakış açısından bak-

toplam protein tüketimi kişi başına yeterli düzeyde olmakla birlikte protein kaynaklarının bitkisel kaynaklı, hayvansal protein tüketiminin yetersiz olduğu görülmektedir. Besin tüketim eğiliminde süt-yoğurt, peynir, et ve ürünlerinin azalması, protein kaynaklarının daha çok bitkisel kaynaklı olması, hayvansal protein tüketiminin yetersiz kalması, Türkiye'deki hayvancılık politikalarının sonucu olarak, dünyanın aksine süt ve süt ürünleri ile et ve et ürünleri fiyatlarındaki artışta görülmelidir. Bu veriler bu anlamda çok iyi okunmalı, değerlendirilmeli ve hayvancılık, tarım, beslenme ve gıda politikalarını ortak kesen, çözüm odaklı, sürdürülebilir, doğayla uyum içinde yeni stratejilerin geliştirilmesi için fırsat olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Akarçay, E. (2016) Beslencenin Sosyolojisi: Orta Sınıfların Yeme İçme ve Eğlence Örüntüleri, Ankara: Phoenix Yayınları.
2. Akarçay, E. (2016) Yemek ve mutfak kültüründe gastronomi ve yabancılaşma. İçinde Buruk Şenlik: Enformasyon Toplumunda Anomi ve Yabancılaşmanın Yeni Biçimleri-Barlas Tolan'a Armağan, Der. Ali Ergur ve Duygu Fendal, Ankara: Phoenix Yayınları. 319-331.
3. Barilla Center For Food & Nutrition (BCFN), (2016) Eating Planet: Food and Sustainability, Building Our Future, Milano: Edizioni Ambiente.
4. Barthes, R. (1991) Mythologies, 25th ed., New York: The Noonday Press.
5. Beardsworth, A., Keil. T. (2012) Yemek Sosyolojisi: Yemek ve Toplum Çalışmasına Davet, (Çev. Abdülbaki Dede), Ankara: Phoenix Yayınları.
6. Brillat-Savarin, J. A. (1900) The Physiology of Taste: Meditations on Transcendental Gastronomy, New York: Everyman's Library.
7. Clapp, J. (2016) Food, Malden, MA: Polity Press.
8. Diamond, J. (2010) Tüfek, Mikrop ve Çelik: İnsan Topluluklarının Yazgıları, (Çev. Ülker İnce), Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

9. Douglas, M. (1972) Deciphering a meal. Daedalus, Vol. 101(1): 61-81.

10. Dünya Gazetesi (2015) Dünya yılda 225 milyon ton et tüketiyor. http://www.dunya.com/gundem/dunya-yilda-225-milyon-ton-et-tuketiyor-haberi-275159 (Erişim tarihi: 9 Aralık 2016)

11. Et Atlası (2014) Et Atlası: Yediğimiz Hayvanlar Hakkında Gerçekler ve Rakamlar, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye.

12. Gingras, J., Asada, Y., Brady, J. (2016) Critical dietetics: challenging the profession from within. Critical Perspectives in Food Studies, 2nd Ed. Don Mills: Oxford University Press.

13. Goody, J. (1982) Cooking, Cuisine, and Class: A Case Study in Comparative Sociology, Cambridge: Cambridge University Press.

14. Gül, U., Uzun, B. (2015) Durum ve Tahmin: Kırmızı Et, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Ankara: TEPGE Yayın No: 255.

15. Harari, Y. J. (2015) Hayvanlardan Tanrılara Sapiens, İstanbul: Kolektif Kitap.

16. Harris, M. (1998) Good to Eat: Riddles of Food and Culture, Illinois: Waveland Press.

17. Johnston, J., Cappeliez, S. (2016) You are what you eat. İçinde Critical Perspectives in Food Studies, 2nd Ed. Don Mills: Oxford University Press.

18. Koç M., Sumner J, Winson A. (2016a) Critical Perspectives in Food Studies, 2nd Ed. Don Mills: Oxford University Press.

19. Koç, M., Bancerz, M., Speakman, K. (2016b) The interdisciplinary field of food studies. İçinde Critical Perspectives in Food Studies, 2nd Ed. Don Mills: Oxford University Press.

20. Knezevic, I. (2016) Making wise food choices: food labelling, advertising, and the challenge of informed eating. İçinde Critical Perspectives in Food Studies, 2nd Ed. Don Mills: Oxford University Press.

21. Levenstein, H. (2013) Gıda Korkusu: Beslenmeye Dair Endişelerin Tarihçesi, (Çev. Ayşe Öztek), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

22. Lévi-Strauss, C. (1983) The Raw and the Cooked, Chicago: University of Chicago Press.

23. Lévi-Strauss, C. (1997) The culinary triangle. İçinde Food and Culture: A Reader, Eds. Carole Counihan & Penny Van Esterik, London: Routledge.

24. McIntosh, Wm A. (1996) Sociologies of Food and Nutrition, New York: Plenum Press.

25. Mintz, S. (1997) Şeker ve Güç: Şekerin Modern Tarihteki Yeri, (Çev. Şükran Alpagut), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

26. Nestle, M. (2003) Food Politics, Berkeley: University of California Press.

27. Pollan, M. (2006) The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals, New York: The Penguin Press.

28. Pollan, M. (2008) In Defense of Food: An Eater's Manifesto, New York: The Penguin Press.

29. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması 2010: Beslenme Durumu ve Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi Sonuç Raporu. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayın No: 931.

30. Scrinis, G. (2008) On the ideology of nutritionism, Gastronomica: The Journal of Food and Culture, Vol. 8 (1): 39-48.

31. Scrinis, G. (2013) Nutritionism: The Science and Politics of Dietary Advice, New York: Columbia University Press.

32. Yenal, Z. (2013) Tarım ve gıda üretiminin yeniden yapılanması ve uluslarasılaşması. İçinde: Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük, Çağlar Keyder ve Zafer Yenal, İstanbul: İletişim Yayınları.

Bölüm: 8

BESLENME PSİKİYATRİSİ

Doç. Dr. Aliye Özenoğlu

GİRİŞ

Tüketilen besinler vücut için metabolik yakıt sağlamakla birlikte zihin ve bilişin de dâhil olduğu birçok beyin fonksiyonlarını etkilerler. Besinler hem fiziksel hem de duygusal iyilik hâline katkıda bulunabilir. Besinler ve beslenmenin duygu durumu ve davranışları da etkilediği görüşü giderek daha çok kabul görmektedir. Bundan başka, duygu durumu da ne tür besinlerin tüketileceği yönündeki kararlarımızı etkilemektedir. Çeşitli besin ögeleri yetersizliğinin sadece bilişsel fonksiyonlarda zayıflama ve depresif ruh hâline yol açmakla kalmayıp, saldırgan davranışların sergilenmesinde de etkili olduğu bilinmektedir. Beslenmenin duygu, davranış ve biliş üzerine etkilerinin ortaya çıkmasında beyin-bağırsak eksenindeki sinyallerin önemli rol oynadığı günümüzde daha iyi anlaşılmıştır.

Beslenmenin genellikle kalp hastalığı, diyabet, kanser, obezite, hiperlipidemi ve ilgili bozuklukların önlenmesi veya tedavisindeki rolü iyi bilinmesine karşın, diyetin mental fonksiyonların iyileştirilmesi için kullanılması oldukça yeni bir yaklaşımdır. "Beslenme Psikiyatrisi" olarak tanımlanan bu yeni alan, zihin sağlığı için ne yenilmesi ve nasıl beslenilmesi gerektiği ile ilgilenmektedir.

KAYNAKLAR

1. Barbara Strasser, Johanna, M., Gostner, and Dietmar Fuchs. Mood, food, and cognition: role of tryptophan and serotonin. Curr Opin Clin Nutr Metab Care 2016, 19:55–61.
2. Bertone-Johnson, ER., Hankinson, SE., Forger, NG., Powers, SI., Willett, WC., Johnson, SR., Manson, JE.: Plasma 25-hydroxyvitamin D and risk of premenstrual syndrome in a prospective cohort study. BMC Womens Health 2014;14:56.
3. Bloch, MH., Hannestad, J.: Omega-3 fatty acids for the treatment of depression: systematic review and meta-analysis. Mol Psychiatry 2012;17:1272-1282.
4. Chaplin, A., Parra, P., Serra, F., Palou, A. Conjugated linoleic acid supplementation under a high-fat diet modulates stomach protein expression and intestinal microbiota in adult mice. PLoS One 2015; 10(4):e0125091. doi: 10.1371/journal.pone.0125091. eCollection 2015.
5. Chilton, M., Booth, S., Hunger of the Body and Hunger of the Mind: African American Women's Perceptions of Food Insecurity, Health and Violence. J Nutr Educ Behav. 2007;39:116-125.
6. Cryan, JF., Dinan, TG.: Mind-altering microorganisms: the impact of the gut microbiota on brain and behavior. Nat Rev Neurosci 2012;13:701–712.
7. Dash, S., Clarke, G., Berk, M., Jacka, FN. The gut microbiome and diet in psychiatry: focus on depression. Curr Opin Psychiatry 2015; 28:1–6.
8. David, LA., Maurice, CF., Carmody, RN., Gootenberg, DB., Button, JE., Wolfe, BE. et al., Diet rapidly and reproducibly alters the human gut microbiome. Nature 2014;505(7484):559-63.
9. Davidson, JR., Abraham, K., Connor, KM., McLeod, MN.: Effectiveness of chromium in atypical depression: a placebo-controlled trial. Biol Psychiatry 2003;53:261–264.
10. Dinan, TG., Stanton, C., Cryan, JF., Psychobiotics: a novel class of psychotropic. Biol Psychiatry 2013;74(10):720-726.

11. Flaskerud, JH., Mood and Food. Issues in Mental Health Nursing 2015; 36:307–310.

12. Glick-Bauer, M., Yeh M-C. The health advantage of a vegan diet: exploring the gut microbiota connection. Nutrients 2014;6(11):4822-4838.

13. Gostner, JM., Becker, K., Ueberall, F., Fuchs, D. The good and bad of antioxidant foods: an immunological perspective. Food Chem Toxicol 2015; 80:72–79.

14. Gostner, JM., Marcos-Pe´ rez D., Milla´ n-Calenti JC., et al., Increased neopterin production and tryptophan breakdown in the frail elderly, potential pathophysiologic consequences. Pteridines 2015; 3:120.

15. Grosso, G., Pajak, A., Marventano, S., Castellano, S., Galvano, F., Bucolo, C., et al. Role of omega-3 fatty acids in the treatment of depressive disorders: A comprehensive meta-analysis of randomized clinical trials. PLOSONE 2014; 9(5), e96905.

16. Hennebelle, M., Champeil-Potokar, G., Lavialle, M., Vancassel, S., Denis, I. Omega-3 polyunsaturated fatty acids and chronic stress-induced modulations of glutamatergic neurotransmission in the hippocampus. Nutrition Review 2014; 72(2), 99–112.

17. Hoang, MT., Defina, LF., Willis, BL: Association between low serum 25-hydroxyvitamin D and depression in a large sample of healthy adults: the Cooper Center longitudinal study. Mayo Clin Proc 2011; 86:1050–1055.

18. Hopf., S., M., You are what you eat: How food affects your mood. Dartmouth Undergraduate Journal of Science 2013. http://dujs.dartmouth.edu/fall-2010/you-are-what-you- eat-how-food affects-your-mood#.U- l88J0yUm

19. Kilhovd, BK., Juutilainen, A., Lehto, S., Rönnemaa, T., Torjesen, PA., Hanssen, KF., Laakso, M.: Increased serum levels of advanced glycation end products predict total, cardiovascular and coronary mortality in women with type 2 diabetes: a population-based 18 year follow-up study. Diabetologia 2007; 50:1409–1417.

20. Lang, UE., Borgwardt, S., Molecular mechanisms of depression: perspectives on new treatment strategies. Cell Physiol Biochem 2013;31:761-77.

21. Lankelma, J., Nieuwdorp, M., de Vos, W., Wiersinga, W., The gut microbiota in internal medicine: implications for health and disease. Neth J Med 2015;2:61-68.

22. Leblhuber, F., Geisler, S., Steiner, K., et al. Elevated fecal calprotectin in patients with Alzheimer's dementia indicates leaky gut. J Neural Transm 2015; 122:1319–1322.

23. Logan, AC., Jacka, FN. Nutritional psychiatry research: an emerging discipline and its intersection with global urbanization, environmental challenges and the evolutionary mismatch. J Physiol Anthropol. 2014; 33(1): 22. doi: 10.1186/1880-6805-33-22

24. Maslowski, KM., Mackay, CR. Diet, gut microbiota and immune responses. Nat Immunol 2011;12(1):5-9.

25. McLeod, MN., Golden, RN: Chromium treatment of depression. Int J Neuropsychopharmacol 2000;3:311– 314.

26. Miki, T., Kochi, T., Eguchi, M., Kuwahara, K., Tsuruoka, H., Kurotani, K., Ito, R., Akter, S., Kashino, I., Pham, NM., Kabe, I., Kawakami, N., Mizoue, T., Nanri, A.: Dietary intake of minerals in relation to depressive symptoms in Japanese employees: the Furukawa Nutrition and Health Study. Nutrition 2015;31:686-690.

27. Mischoulon, D., The impact of omega-3 fatty acids on depressive disorders and suicidality. Journal of Clinical Psychiatry 2011; 72(12): 1574–1576.

28. Miyake, Y., Tanaka, K., Okubo, H., Sasaki, S., Arakawa, M.: Intake of dairy products and calcium and prevalence of depressive symptoms during pregnancy in Japan: a cross-sectional study. BJOG 2015; 122:336-43.

29. Munoz, CX., Johnson, EC., McKenzie, AL., Guelinckx, I., Graverholt, G., Casa, DJ., Maresh, CM., Armstrong, LE. Habitual total

water intake and dimensions of mood in healthy young women. Appetite 2015; (92): 81–86.

30. Opie, RS., O'Neil, A., Itsiopoulos, C., Jacka, FN.: The impact of whole-of-diet interventions on depression and anxiety: a systematic review of randomised controlled trials. Public Health Nutr 2015;18:2074-93.

31. Oriach, CS., Robertson, RC., Stanton, C., Cryan, JF., Dinan, TG. Food for thought: The role of nutrition in the microbiota-gut-brain axis. Clinical Nutrition Experimental 2016; 6: 25-38

32. Ou, J., Carbonero, F., Zoetendal, EG., DeLany, JP., Wang, M., Newton K, et al. Diet, microbiota, and microbial metabolites in colon cancer risk in rural Africans and African Americans. Am J Clin Nutr 2013;98(1):111-120.

33. Özenoğlu, A., Ünal, G., Açlık ve Şiddet "[Hunger and violence]." MÜSBED Journal of Marmara University Institute of Health Sciences 2015;5(2):115-122.

34. Park, Y., Park, YS., Kim, SH., Oh DH., Park, YC.: Supplementation of n-3 Polyunsaturated Fatty Acids for Major Depressive Disorder: A Randomized, Double-Blind, 12-Week, Placebo-Controlled Trial in Korea. Ann Nutr Metab 2015;66:141-148.

35. Prasad, C. Food, mood and health: a neurobiological outlook. Brazilian Journal of Medical and Biological Research 1998; 31(12): 1517–1527.

36. Raheja, UK., Fuchs, D., Giegling, I. et al., In psychiatrically healthy individuals, overweight women but not men have lower tryptophan levels. Pteridines 2015; 26:79–84.

37. Sawada, T., Yokoi, K. Effect of zinc supplementation on mood states in young women: a pilot study. Eur J Clin Nutr. 2010;64:331-333.

38. Singh, M. Mood, food, and obesity. Front Psychol 2014; 5:925.

39. Scott, LV., Clarke, G., Dinan, TG.: The brain-gut axis: a target for treating stress-related disorders. Mod Trends Pharmacopsychiatri 2013;28:90-99.

40. Sperner-Unterweger, B., Fuchs, D. Schizophrenia and psychoneuroimmunology: an integrative view. Curr Opin Psychiatry 2015; 28:201–206.

41. Stone, TW., Darlington, LG. The kynurenine pathway as a therapeutic target in cognitive and neurodegenerative disorders. Br J Pharmacol 2013; 169: 1211–1227.

42. Undine, E., Lang, Christoph Beglinger, Nina Schweinfurth, Marc Walter, Stefan Borgwardt. Nutritional Aspects of Depression. Cell Physiol Biochem 2015;37:1029-1043.

43. Vashum, KP., McEvoy, M., Milton, AH., McElduff, P., Hure, A., Byles, J., Attia, J.: Dietary zinc is associated with a lower incidence of depression: findings from two Australian cohorts. J Affect Disord 2014;166:249-257.

44. Voracek, M., Tran, US. Dietary tryptophan intake and suicide rate in industrialized nations. J Affect Disord 2007;98:259-262.

45. Vulevic, J., Juric, A., Tzortzis, G., Gibson, GR. A mixture of transgalactooligosaccharides reduces markers of metabolic syndrome and modulates the fecal microbiota and immune function of overweight adults. J Nutr 2013;143(3):324-31.

46. Werner, ER., Blau, N., Thony, B. Tetrahydrobiopterin: biochemistry and pathophysiology.

47. Biochem, J., 2011; 438:397–414.

48. White, BA., Horwath, CC., & Conner, TS. Many apples a day keep the blues away – Daily experiences of negative and positive affect and food consumption in young adults. British Journal of Health Psychology 2013;18(4): 782–798.

49. Zhou, L., Foster, JA.: Psychobiotics and the gut-brain axis: in the pursuit of happiness. Neuropsychiatr Dis Treat 2015;11:715-723.

Bölüm: 9

ÖRGÜTLERDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ VE BESLENME

Yrd. Doç. Dr. Polat Tunçer

GİRİŞ

Örgütlerin en temel kaynağı insandır. Bu nedenle örgütler insana son yıllarda daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Zira örgütün tüm kaynaklarını etkin ve verimli kullanabilen insan örgütün amaçlarına en kısa zamanda ulaşmasını sağlar. Ayrıca, iş birliğine yatkın ve takım çalışmasını bilen insanlar örgüt için sinerji yaratıp üretimi artırabilirler. Diğer yandan çalışanların performansı hem bireysel hem de takım hâlinde çalışmada önemlidir. İnsanın performansını artırabilmek için onun temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Bu ihtiyaçların başında beslenme, statü, saygı, ekonomik durum, gelir vs. gelir. Örgüt, çalışma saatleri sırasında iş görenlerine toplu olarak sağladığı öğle yemeğinin hizmet kalitesi ve besin değeriyle yakından ilgilenmek zorundadır. Zira bu öğünde yenilen yiyecekler çalışanların hem sağlıklarını hem de performanslarını etkiler. Örneğin, bilhassa yaz aylarında hazmı zor ve çok yağlı yiyecekler çalışanları olumsuz etkileyecek ve performanslarını düşürecektir.

Örgütler genellikle çalışanlarının kılık ve kıyafetleriyle, bir başka deyişle dış görünümleriyle, yakından ilgilenirler ve hatta onlara nasıl ve ne renk giyinecekleri konusunda talimat verirler ve giyim standardı oluştururlar. Ancak

san sağlığına yöneltilmiş ve tehdittir. Bu konu gıda terörü konusuna girmekte olup, kamu yönetiminin temel sorumluluk alanlarından biridir. Bir başka deyişle insan kaynağının güvenli beslenebilmesi için temelde kamu yönetiminin gıda terörüyle etkin bir biçimde mücadele etmesi gerekir. Zira gıda terörü toplu beslenmelerde toplu zehirlenmelere yol açabilir. Ayrıca hijyene dikkat edilmemesi de gıda kirlenmesine ve zehirlenmesine neden olur. İsraf ise, örgütlerin mücadele etmeleri gereken önemli bir konudur ve insan kaynağının desteği ve katkısı olmadan başarılamaz.

Gıda zehirlenmesi sonucu oluşan iş gücü kaybı ile toplu beslenmede oluşan israfın yol açtığı ekonomik kayıplar örgütlerin etkin bir biçimde mücadele etmek zorunda oldukları temel konular arasında yer alır. İnsan kaynakları yöneticisi örgütün ve bireylerin uğradığı kayıpların hukuki yollardan telafi edilebilmesi için, hukuk bürosu ile iş birliği yapmalıdır.

Örgütün en önemli kaynağı olan insanın beslenmesiyle, dolayısıyla sağlığıyla, insan kaynakları yönetiminin yakından ilgilenmesi gerekir. Zira, iş görenlerden beklenilen verimliliğin ve etkinliğin elde edilebilmesi için onların sağlıklı olmaları gerekir. Sağlık ise büyük ölçüde ölçülü ve dengeli beslenmeyle mümkündür. Çalışanlarına sahip çıkan onları yeterli ve dengeli beslenme konusunda bilinçlendiren bir insan kaynakları yönetimi başarılı olma yolunda önemli bir adım atmış demektir. Güçlü kurum ve kuruluşlar güçlü, becerikli, bilinçli ve sağlıklı bireylerin omuzunda yükselir. Sağlığın geçtiği tek yol yeterli ve dengeli beslenmektir. Bu husus insan kaynakları yönetiminin temel sorumluluk alanlarından birisidir.

KAYNAKLAR

1. Aytürk, N., Yönetim Sanatı. 5. Baskı, Ankara: Nobel Yay., 2007.
2. Akyüz, Ö. F. Değişim Rüzgârında Stratejik İnsan Kaynakları Planlaması. 1. Baskı. İstanbul: Sistem Yay., 2001.
3. Aykaç, B. İnsan Kaynakları Yönetimi. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yay., 1999.
4. Aytaç, S. "İş Yaşamında Kariyer Yönetimi", Yönetimde İnsan Kaynakları Çalışmaları, Ed.: Atilla Yelboğa. 1. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi Yay., 2010. s.385-430.

5. Bakan, İ. ve Kelleroğlu, H. "Performans Değerlendirme: Çalışanların Performans Değerlendirme Uygulamalarından Beklentileri Konusunda Bir Alan Çalışması". Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, 2003. s.103-127.

6. Barutçugil, İ. Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi. 1. Baskı. İstanbul: Kariyer Yay., 2004.

7. Bayraktaroğlu, S. İnsan Kaynakları Yönetimi. 3. Baskı. Adapazarı: Sakarya Yayıncılık, 2008.

8. Benligiray, S. "Ücret Yönetimi". İnsan Kaynakları Yönetimi. Ed.: Ramazan Geylan, 1. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay., Yayın No: 1747, 2007. s.171-192.

9. Bilgin, L. "İş Analizi". İnsan Kaynakları Yönetimi Ed.: Ramazan Geylan. 1. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay., Yayın No: 1747, 2007. s.29-46.

10. Bilici, S. Toplu Beslenme Sistemleri Çalışanları İçin Hijyen El Kitabı. 1. Baskı. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları No: 726, 2008.

11. Bingöl, D. İnsan Kaynakları Yönetimi. 6. Baskı. İstanbul: Arıkan Yay., 2006.

12. Budak, G. Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi. 1. Baskı. İzmir: Barış Yay., 2008.

13. Byars, L. L. ve Rue, L. W. Human Resource Management. Third Edition. Richard D. Irwin, Inc. Printed in the USD. Boston, 1991.

14. Can, H. ve Kavuncubaşı, Ş. Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi. 5. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi Yay., 2005.

15. Dessler, G. Human Resource Management. Eleventh Edition. Pearson Education International Prentice Hall. New Jersey, 2008.

16. Dolgun, U. "İnsan Kaynakları Yönetimine Giriş". İnsan Kaynakları Yönetimi. Ed.: Uğur Dolgun. 1. Baskı. Bursa: Ekin Kitabevi Yay., 2007.

17. Dündür, G. "Kariyer Geliştirme". İnsan Kaynakları Yönetimi. 4. Baskı. İstanbul: Beta Yay., 2009. s.264-295.

18. Erdoğmuş, N. Kariyer Geliştirme. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yay., 2003.

19. Fındıkçı, İ. İnsan Kaynakları Yönetimi. 7. Baskı. İstanbul: Alfa Yay., 2009.

20. Gıda, Tarım ve Ormancılık Bakanlığı ve TESK Yayını, Toplu Tüketim Yerleri İçin Hijyen Esasları ve İyi Uygulama Kılavuzu, http://www.tesk.org.tr/tr/calisma/gida/toplutuketimhijyen.pdf (Erişim Tarih: 5 Ağustos 2015).

21. Giray, H. ve Soysal A. "Türkiye'de Gıda Güvenliği ve Mevzuatı", TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 2007, 6 (6). s. 485-490.

22. Gök, S. 21. Yüzyılda İnsan Kaynakları Yönetimi. 1. Baskı. İstanbul: Beta Yay., 2006.

23. Göksu, N. ve Öz B. "Etkin Ücret Yönetiminin İşletmeye Sağlayacağı Yararlar Konusunda İşgören Algılamaları: Bir Alan Çalışması". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı 20, 2008. s. 419-436.

24. Gürüz, D. ve Yaylacı G. Ö. İnsan Kaynakları Yönetimi: İletişimci Gözüyle. 4. Baskı. İstanbul: MediaCat Yay., 2009.

25. Karaali, A. Gıda İşletmelerinde HACCP Uygulamaları ve Denetimi. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yay., 2003.

26. Karalar, R. Genel İşletme. 3. Baskı. Eskişehir: (yky), 2007.

27. Kozak, M. A. İnsan Kaynakları Yönetimi. 3. Baskı. Ankara: Detay Yay., 2009.

28. Okakın, N. Çalışma Yaşamında İnsan Kaynakları Yönetimi. 2. Baskı. İstanbul: Beta Yay., 2009.

29. Örücü, E. Modern İşletmecilik. 3. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi Yay., 2003.

30. Özgen, H., Öztürk, A. ve Yalçın, A. İnsan Kaynakları Yönetimi. 1. Baskı. Adana: Nobel Kitabevi Yay., 2005.

31. Özler, D. E. "İnsan Kaynakları Planlaması". İnsan Kaynakları Yönetimi. Ed.: Uğur Dolgun. 1. Baskı. Ankara: Ekin Kitabevi Yay., 2007. s.33-57.

32. Palmer, M. ve Winters, T. K. İnsan Kaynakları. Çev.: Doğan Şahiner. 1. Baskı. İstanbul: Rota Yay., 1993.

33. Sabuncuoğlu, Z. İnsan Kaynakları Yönetimi. 1. Baskı. Bursa: Ezgi Kitabevi Yay., 2000.

34. Sabuncuoğlu, Z. ve Tokol, T. İşletme, 7. Baskı. Bursa: (yky), 2009.

35. Sezgin, A. C. ve Özkaya, F. D. "Toplu Beslenme Sistemlerine Genel Bir Bakış". Akademik Gıda. 12 (1) (2014). s. 124-128.

36. Sezgin, A. C. ve Artık, N. "Toplu Tüketim Yerlerinde Gıda Güvenliği ve HACCP Uygulamaları". (Food Safety and HACCP Applications for Mass Consumption Places), Journal of Tourism and Gastronomy Studies. 3/2 (2015). s. 56-62.

37. Şimşek, M. Ş. ve Öge, H. S. İnsan Kaynakları Yönetimi: Stratejik ve Uluslararası Boyutlarıyla. 2. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi Yay., 2009.

38. Tengilimoğlu, D., Atilla, A. ve Bektaş, M. İşletme Yönetimi. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yay., 2009.

39. Tınaz, P. Organizasyonlarda Etkili Öğrenme. 1. Baskı. İstanbul: MESS Yay., 2000.

40. Tunçer, P. İnsan Kaynakları Yönetimi. 1. Baskı. Bursa: Ekin Yay., 2011.

41. Uyargil, C. "Performans Değerlendirme". İnsan Kaynakları Yönetimi. 4. Baskı. İstanbul: Beta Yay., 2009. s. 209-261.

42. Yılmazer, A. ve Eroğlu, C. İnsan Kaynakları Yönetimi. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yay., 2008.

43. Yüksel, Ö. İnsan Kaynakları Yönetimi. 6. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi Yay., 2007.

44. Yüksel, Ö. "İnsan Kaynakları Yönetimi". İşletme Yönetimi: Girişimciler İçin. Ed.: Tülin Durukan. 1. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi Yay., 2003. s. 339-383.

45. http://www.kascert.com/goster.aspx?metin_id=271 (Tarih: 7 Ağustos 2015).

46. http://belgelendirme.ctr.com.tr/iso-22000-haccp-nedir.html (Tarih: 8 Ağustos 2015).

47. http://www.belgelendirme.com.tr/belgelendirme-standartlari/haccp-standart/84-haccp-faydalari-nedir (Tarih: 8 Ağustos 2015).

48. http://www.haccpbelgesi.org/haccp-belgesi-faydalari.html (Tarih: 10 Ağustos 2015).

49. http://www.food-info.net/tr/qa/qa-wi33.htm (Tarih: 10 Ağustos 2015).

50. 4857 sayılı İş Kanunu (22.05.2003).

Bölüm: 10

TURİZM VE BESLENME

Yrd. Doç. Dr. Funda Şensoy

GİRİŞ

Her canlı gibi insanın da en temel özelliği beslenmeden yaşayamaması ve yemeden, içmeden vazgeçememesidir. İnsanın diğer bir özelliği de yaşamak, beslenmek, daha iyi olanaklara ulaşmak, tanımak, öğrenmek ve merakını gidermek için gezmesidir. Eskiden sadece zengin ve gezgin kimselerin yaptığı bu geziler, günümüzde sanayinin gelişmesi, kişi başına düşen gelirin artması, refah düzeyinin yükselmesi, ulaşım olanaklarının artması, kent yaşamının hızlanması ve insanların kullanabilecekleri boş zamanların olması, kendilerini yenilemeye dönük talepleri gibi nedenlerle çoğalmıştır.

Turistin amacı yeni yerler görmek ve deneyimlemektir. Bunların başında da tarihi yapılar, müzeler, ören yerleri gelir. Ancak, günümüzde her şeyde olduğu gibi turizm de evrim geçirmiş, değişmiştir. Geçmişte sırt çantasındaki bir sandviç, bir iki meyve ve bir şişe su ile dere tepe gezen turistler, günümüzde bugünkü yaşantıya, kültüre daha çok önem vermeye başlamıştır. Günümüz turisti güncel değerlerle, görme alanındaki nesnelerle, yeme-içmeyle daha çok ilgilenmekte, gittiği, gezdiği ülkenin mutfağını merak etmektedir. Bu nedenle de yeme-içme kültürünün turizmin içinde, hatta kalbinde yer aldığı söylenebilir.

hak ettiği yere gelmesi açısından faydalı olacaktır. Geçmişten gelen yemekleri ve bununla birlikte hazırlanma yöntemlerini ve sunumunu unutmamak, Türk mutfağının özünü bozmadan yaşatmak, yerini korumak, sürdürmek için mutfağımızı turizmin ayrılmaz bir parçası olarak tanıtmak gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Akşit, İ. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye, Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık, İstanbul, 2003.
2. Batman, F., Şensoy, F. Türk Yemekleriyle Diyet, Kapital Yayınevi, İstanbul, 2004.
3. Belge, M. Tarih Boyunca Yemek Kültürü, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
4. Güvenç, B. Kültür Konusu ve Sorunlarımız, Remzi Yayınları, İstanbul, 1985
5. Lewin, R. Modern İnsanın Kökeni, TUBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Çeviri: N. Özüaydın, 7.Basım, Ankara, 2000.
6. Albayrak, A. Farklı Milletlerden Turistlerin Türk Mutfağına İlişkin Görüşlerinin Saptanması Üzerine Bir Çalışma, Journal of Yasar University; 30(8) 5049-5063, 2013.
7. Güler, Ç., Çobanoğlu, Z. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, Turist Sağlığı, No:25, İlk Baskı, 1994.
8. Akdağ, G., Akgündüz, Y., Güler, O., Benli, S. "Bir Seyahat Motivasyon Aracı Olarak Gastronomi: Hatay'ı Ziyaret Eden Yerli Turistlerin Seyahat Motivasyonları, Yiyecek-İçecek Deneyimleri ve Seyahat Memnuniyetleri Üzerine Bir Araştırma". 1. Eurisia International Tourism Congress: Current Issues, Trends and Indicators (EITOC-2015), 28-30 Mayıs 2015, Konya/Türkiye, Vol. 3, ss:448-464, ISBN:978- 605-9119-16-0 (2.C), 2015.
9. Şensoy, F. Doğu Karadeniz Yayla Beslenme Kültürü ve Sağlık için Değerlendirme, Ardeşen Bilim, Kültür ve Spor Zirvesi, Ardeşen Belediyesi, Rize, Aralık 2015.
10. Mil, B., Denk, E. Erzurum Mutfağı Yöresel Ürünlerin Otel Restoran Menülerinde Kullanım Düzeyi: Palandöken Örneği, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi International Journal of Social and Economic Sciences 5 (2): 01-07, ISSN: 1307-1149, E-ISSN: 2146-0086, 2015
11. Bucak, T., Aracı, ÜE. Türkiye'de Gastronomi Turizmi Üzerine Genel Bir Değerlendirme, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (30):203-216, 2013.

12. Batman, F., Şensoy, F. Yiyecek İçecek sektöründe Diyetisyenin Rolü, Hızlı hazır Yemek Sistemi (Fast Food), Türkiye Diyetisyenler derneği yayını:6, Ankara, 1994.
13. De Silva, GG. International Dictionary of Gastronomy, New York: Hippocrene Books, Inc. 2003.
14. Ağca, H. Yabancı Turistlerin Türk Mutfağını Tanıma Durumları. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi ABD Yüksek Lisans Tezi, Ankara. 1998.
15. Akman, M., Hasipek, S. Yabancı Turistlerin Türk Mutfağı İle İlgili Tutum ve Davranışları. Beslenme ve Diyet Dergisi 28: 2: 47-53. 1999.
16. Arlı, M. Türk Mutfağına Genel Bir Bakış. Türk Mutfağı Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 19-33, A.Ü. Basımevi, Ankara. 1982.
17. Arslan, E. ve ark. *Ülkemize Gelmiş Olan Turistlerin Türk Mutfağı Hakkındaki Düşünceleri ve Önerileri Üzerine Bir Araştırma.* Turizmde Sağlık ve Beslenme Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu Bildiri Kitabı, 152-162, Alanya. 2002.
18. Birer, S. Yemek Hazırlama, Pişirme ve Servisinde Dikkat Edilmesi Gereken Sağlık ve Temizlik Kuralları. Turizmde Sağlık ve Beslenme Sorunları ve Çözümler Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 172-183, Alanya. 2002.
19. Buyruk, L., Şahin, N. Otel Yiyecek-İçecek Departmanında Çalışan *İşgörenlerin* Hijyen Algılamaları Konusunda Bir Araştırma. Turizmde Sağlık ve Beslenme Sorunları ve Çözümler Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 77-90, Alanya. 2002.
20. Örer, N. Turistlerde Görülen Besin Zehirlenmesi Sıklığı ile Otellerin Sanitasyon Şartlarının Etkileşimi ve Türk Mutfağının Turistlerin Ülkemize Tekrar Gelişlerindeki Etkisi. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beslenme ve Diyetetik Programı Doktora Tezi, Ankara. 1995.
21. Uyar, H., Zengin, B. Gastronomi Turizminin Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Değerlendirilmesi Bağlamında Gastronomi Turizm İndeksinin Oluşturulması, ASOS Journal. The Journal of Academic Social Science, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 17, Eylül 2015, s. 355-376.
22. Yaman, R. Türk Mutfağının Yabancı Yemek Kültürlerine Kıyasla Farklılığı. T.C. Turizm Bankası A.Ş. Turizm Yıllığı. 1985.
23. Şanlıer, N. Yerli ve Yabancı Turistlerin Türk Mutfağı Hakkındaki Görüşleri, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 1: 213-227. 2005.
24. World Tourism Organization [UNWTO], s. 7. 2012.

Bölüm: 11

BESLENME VE MEDYA

Uzman Diyetisyen Selahattin Dönmez

GİRİŞ

Sağlıklı beslenme; yenilen besinden zevk alarak, çeşitli ve dengeli beslenerek, tüm besin öğelerinin bireye özel gereksinim duyulan miktarlarda alınması ve ideal vücut ağırlığının sürdürülmesini sağlayan yaşamımız için gerekli yeme ve içme davranışını ifade eden bir terimdir. Sağlıklı beslenmenin amacı anne karnından başlayarak yaşam boyu sağlığın korunması ve kronik hastalıkların önlenmesi açısından önem taşıyan bir süreçtir. Beslenme, açlık duygusunu bastırmak, karın doyurmak ya da canının çektiği besinleri yemek içmek değildir. Beslenme, sağlığı korumak ve yaşam kalitesini yükseltmek için vücudun gereksinimi olan besin öğelerini yeterli miktarlarda ve uygun zamanlarda almak için bilinçli yapılması gereken bir eylemdir. Günümüzde modern tarım ve üretim uygulamaları, içinde bulunduğumuz yüzyılın getirdiği besin kaynakları, yoğun enerji içerikli beslenme örüntüsü nedeniyle insan sağlığında olumsuz etkilerinin oluşmasına yol açtığını gösteren bilimsel ipuçları mevcuttur. 2015 yılı itibarıyla dünya çapında 800 milyondan fazla birey şişman, 2,3 milyar bireyin ise hafif şişman olduğu rapor edilmiştir. Ayrıca 650 milyon civarında bireyin de kötü ve yetersiz beslenme ile karşı karşıya

yanın her alanında sıklıkla paylaşabilir ve Sağlık Bakanlığı ile beraber beslenme iletişiminde kamu spotlarını yönlendirebilir. Hastanelerin Beslenme ve Diyet Şeflikleri, Ana Çocuk Sağlığı Merkezleri Poliklinikleri dâhil olmak üzere Diyetisyen istihdamı olan her alanda bilgi alma merkezleri oluşturulabilir.

Bitkisel ürün, destek, bitki karışımlarının hem televizyon kanallarından hem de internet üzerinden reklamı, pazarlaması ve satışı yasaklanabilir. Onun yerine doğru beslenme alışkanlıkları, obezitenin önlenmesi, doğru fiziksel aktivitenin arttırılması ile ilgili multidisipliner kamu spotları ile toplum bilinçlendirilebilir.

Diyetisyenlerin sosyal medya dâhil tüm medya kuruluşlarındaki etkinliklerinin daha fazla artması, beslenme konusunda medya aracılığı ile bilgi verilecek her alanda muhakkak diyetisyene ilk sözün sağlanması doğru beslenme iletişimi açısından yapılabilecek en sağlam yol olduğunu belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Position of the Academy of Nutrition and Dietetics: Total Diet Approach to Healthy Eating. J Acad Nutr Diet. 2013; 113:307-317.
2. Türkiye'ye Özgü Besin ve Beslenme Rehberi. HÜ. SBF. Beslenme ve Diyetetik Bölümü. Ankara, 2015. http://www.bdb.hacettepe.edu.tr/TOBR_kitap.pdf Erişim tarihi: 05.02.2016
3. Şener, E., Samur, M. Sağlığı Geliştirici Bir Unsur Olarak Sosyal Medya: Facebookta Sağlık. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2013;2(4):508-523.
4. Demez, G. Medyada Yeni Sağlık Anlayışları ve Kadın Bedeninin Temsili. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 2012; 9(1):512-532.
5. Aktaş, N. Besin Rehberi: Beslenme Eğitiminde Görsel Bir Araç. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2011;25:11-16.
6. Kutluay-Merdol, T. Beslenme ve Eğitimi Danışmanlığı. Sağlık Bakanlığı yayın No: 726. Ankara. 2008
7. Alphan-Tüfekçi, E. Diyetler ve Gerçekler. Hatipoğlu Yayınevi, Ankara. 2016

BÖCEK DAVRANIŞLARI

Prof. Dr. Bülent Yaşar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1727
Fen Bilimleri No.: 129
ISBN: 978-605-320-634-7
© 1. Basım, Mayıs 2017

BÖCEK DAVRANIŞLARI
Prof. Dr. Bülent Yaşar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak Fotoğrafı: *Papilio trolius* Linnaeus, 1758 (Lepidoptera: Papilionidae) larvaları
(Kristen GILPIN'in izniyle)
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yaşar, Bülent.
BÖCEK DAVRANIŞLARI / *Bülent Yaşar*
1. Basım, X + 438 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-634-7
1. Böcekler 2. Davranış 3. Hayatta Kalma 4. Üreme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

Böceklerdeki Davranış Şekilleri 2

Bölüm: 1 Böceklerde Bazı Yönelim Davranışları 3

1.1. Renge Yönelim Davranışları 3
1.2. Harekete Yönelim Davranışları 6
1.3. Şekle Yönelim Davranışları 6

Bölüm: 2 Yumurta Bırakma Davranışları 9

Bölüm: 3 Göç Etme Davranışları 17

3.1. Mevsimsel Göç 19
3.2. Gündelik Koşullar Altında Göç 25
3.3. Yayılma ve Gezinme 26

Bölüm: 4 Ses Çıkarma (Stridulation) Davranışları 29

4.1. Böceklerde Ses Çıkarma Şekilleri 33
4.1.1. Vücudun Bir Kısmının Bir Yere Vurma veya Sürtme 33
4.1.2. Vücudun Bir Kısmının Diğer Kısmına Sürtülmesi 35
4.1.3. Bazı Vücut Kısımlarının Titreştirilmesi 40
4.1.4. Vücuttaki Özel Bir Zarın Titreştirilmesi 40
4.1.5. Böceğin Normal Hareketleri ile Ses Çıkarması 42
4.1.6. Hava Hareketi ile Ses Çıkarma 43

Bölüm: 5 Kur Yapma ve Çiftleşme Davranışları 45

5.1. Çiftleşme Hediyeleri (Nuptial Gift) 45
5.1.1. Erkek Tarafından Toplanmış ya da Avlanmış Yiyecekler 45

5.1.2. Erkeğin Vücudu ile İlgili Yiyecekler 48
5.1.2.1. Erkeğin vücudunun tamamının hediye edilmesi 48
5.1.2.2. Erkeğin vücudunun bir kısmının hediye edilmesi 49
5.1.2.3. Erkeğin değersiz ürünleri 49
5.3.2.4. Erkeğin salgı bezi ürünleri 50
5.2. Kur Yapma Davranışları 58
5.2.1. Sesle Kur Yapma 58
5.2.2. Dansla Kur Yapma 61
5.2.3. Kanat Çırparak Kur Yapma 62
5.2.4. Vücudundaki Bazı Morfolojik Yapılarıyla Kur Yapma 64
5.2.5. Diğer Kur Yapma Davranışları 65
5.3. Çiftleşme Davranışları 66
5.3.1. Çiftleşme Uçuşu 75
5.3.2. Sperm Rekabeti 79

Bölüm: 6 Işığa Tepki (Fototropizm) Davranışları 81

6.1. Suni Işıktan Kaçma 82
6.2. Suni Işığa Yönelim 83
6.3. Güneş Işığına Yönelim (Pozitif Heliotropizm) 84
6.4. Güneş Işığından kaçma (Negatif heliotropizm) 84
6.5. Ay Işığının Etkileri 86

Bölüm: 7 Işık Verme Davranışı (Biyolüminesans) 89

Ateş Böceklerindeki Biyolüminesansın Faydaları ve Kullanım Alanları 96

Bölüm: 8 Böceklerde Besin İletimi (Trophallaxis) 97

8.1. Erginlerde Besin İletimi 97
8.2. Yavruları Besleme 100

Bölüm: 9 Yuva Yapma Davranışları 101

9.1. Düzeltilmiş Yuvalar 101
9.2. Toprağa Yapılan Yuvalar 103
9.3. Gübreden Yuvalar 110
9.4. Yaprak Yuvalar 111
9.5. Kartondan Yuvalar 115
9.6. Balmumundan Yuvalar 118
9.7. İpliklerden Yuvalar 120
9.8. Reçineden Yuvalar 123
9.9. Odundan Yuvalar 124
9.10. Çamurdan Yuvalar 125
9.11. Canlı Yuvalar 126

Bölüm: 10 Ebeveyn (Yavrularını Koruma) Davranışı 127

10.1. Sadece Annelerin Koruma (Maternal) Davranışı 128
10.2. Sadece Babaların Koruma Davranışı 144
10.3. Anne ve Babaların Birlikte Koruma Davranışı 146

Bölüm: 11 Savunma Davranışları 149

11.1. Primer Savunma Davranışları 149
11.1.1. Kriptik (Kamuflaj) Renklenme 149
11.1.2. Renk Değiştirme ve Flaş Renklenme 154
11.1.2.1. Renk değiştirme 154
11.1.2.2. Flaş renklenme 155
11.1.3. Aposematizm 158
11.1.3.1. Aposematik renklenme 158
11.1.3.2. Akustik aposematizm 162
11.1.4. Mimesis 164
11.1.5. Taklit Yapma (=Mimicry) 174
11.1.5.1. Bates mimikrisi 174
11.1.5.2. Müllerian mimikri 192
11.1.5.3. Saldırgan mimikri 193
11.1.5.4. Akustik mimikri 197
11.1.5.5. Kokusal mimikri 199
11.1.5.6. Kültürel mimikri 203
11.2. Sekonder Savunma Davranışları 206
11.2.1. Davranışsal Savunma 207
11.2.1.1. Ölü taklidi yapma (=Thanatosis) 207
11.2.1.2. Kaçma ve saklanma 214
11.2.1.3. Sıçrama 219
11.2.1.3.1. Ergin dönemde sıçrama 219
11.2.1.3.2. Ergin öncesi dönemlerde sıçrama 223
11.2.1.4. Güvenli alan oluşturma 227
11.2.1.5. Koruyucu yapı oluşturma 228
11.2.2. Mekaniksel Savunma 236
11.2.2.1. Morfolojik savunma 236
11.2.2.1.1. Bireysel savunma 236
11.2.2.1.2. Grup olarak savunma 239
11.2.2.1.2.1. Dairesel olmayan grupsal savunma 239
11.2.2.1.2.2. Dairesel savunma (Cycloalexy) 243
11.2.2.2. Autotomy (Uzuv bırakma) 247
11.2.2.3. Fragmozis 253
11.2.2.4. Yapışkan madde salgılama 255

11.2.3. Kimyasal Savunma 256
11.2.3.1. Grup kimyasal salgılar: Kendiliğinden Sentezlenen Savunma Bileşikleri (Endogenler) 257
11.2.3.2. Grup kimyasal salgılar: Yeme yoluyla dışarıdan alınan (Eksogen) kimyasallar 275
11.2.4. Refleks Kanama (Autohemorrhage) 293
11.2.5. Enterik Salgılama (Kusma) 299
11.3. Diğer Savunma Davranışları 303
11.3.1. Termal Savunma 303
11.3.2. İntihar Saldırısı (Autothysis, altruism) 304

Bölüm: 12 Tuzak Kurma ve Tuzaktan Kurtulma Davranışları 307

12.1. Tuzak Kurma Davranışları 312

Bölüm: 13 Sıcağa Yönelme Davranışı ve Termoregulasyon 313

13.1. Sıcağa Yönelme ve Sıcaklık Ayarlama (Termoregulasyon) 313
13.2. Termoregülasyon 315

Bölüm: 14 Salgı Çıkarma Davranışları 325

14.1. İç Salgı Bezleri 325
14.2. Dış Salgı Bezleri 325
14.2.1. Mum Salgıları 326
14.2.2. Ağız Salgıları 327
14.2.3. İpek Salgıları 328
14.2.4. Feromonlar 329
14.2.4.1. Karşı eşeyi çekici feromonlar (Seks feromonları) 330
14.2.4.2. Afrodizyaklar (Cinsel isteği arttırıcılar) 331
14.2.4.3. İz-işaret feromonları 332
14.2.4.4. Tanıma ve toplanma feromonları 334
14.2.4.5. Alarm feromonları 335
14.2.4.6. Sosyal böceklerde koloni yapısının oluşturulmasını sağlayan feromonlar . 338

Bölüm: 15 Ortak Yaşama (Mutualism) 339

15.1. Bitkilerle Ortak Yaşama 339
15.2. Böceklerle Ortak Yaşama 342

Bölüm: 16 Tek Yönlü Yararlanma (Commensalism) 347

16.1. Otostopçuluk Yapma (=Phoresy) 347
16.2. Hırsızlık (Kleptoparasitizm) 355
16.2.1. Kuluçka Parazitliği (Brood Parasitism) 357
16.2.2. Bir Avcının Avı Üzerinde Beslenme 361

16.2.3. Diğer Hırsızlık İlişkileri 365
16.3. Bodyguard Tutma 367
16.4. Köle Çalıştırma 371
16.5. Yuva Konukçuları (Inquiline) 375

Bölüm: 17 Temizlenme ve Tımar Davranışları 377

Bölüm: 18 Kannibalizm 381

18.1. Eşeysel Kannibalizm 381
18.2. Evlat Kannibalizmi (Filial-infanticidal Cannibalism) 382
18.3. Diğer Kannibalistik Davranışlar 384

Bölüm: 19 Nem Toplama Davranışı 389

KAYNAKLAR 391

TÜR İNDEKSİ 419

KAYNAKLAR

Achenbach A. & Foitzik S., 2009. First evidence for slave rebellion: enslaved ant workers systematically kill the brood of their social parasite *Protomognathus americanus*, International Journal of Organic Evolution, 63(4): 1-8.

Al Abassi S., Birkett M. A., Pettersson J., Pickett J. A., Wadhams L. J. & Woodcock C. M., 2001. Response of the ladybird parasitoid *Dinocampus coccinellae* to toxic alkaloids from the seven-spot ladybird, *Coccinella septempunctata*. Journal of Chemical Ecology, 27(1): 33-43.

Alford D. V., 2012. Pests of Ornamental Trees, Shrubs and Flowers: A Colour Handbook, Second Edition. CRC Press, 480pp.

Allan R. A. & Elgar M. A,. 2001. Exploitation of the green tree ant, *Oecophylla smaragdina*, by the salticid spider *Cosmophasis bitaeniata*. Australian Journal of Zoology, 49: 129-137.

Allen P. E., 2010. Group size effects on survivorship and adult development in the gregarious larvae of *Euselasia chrysippe* (Lepidoptera, Riodinidae). Insect. Soc., 57: 199-204.

Alves-dos-Santos I., 2009. Cleptoparasite bees, with emphasis on the oilbees hosts. Acta biol. Colomb., 14(2): 107-114.

Andersen J. F., Plattner R. D. & Weisleder D., 1988. Metabolic transformations of cucurbitacins by *Diabrotica virgifera virgifera* Leconte and *D. undecimpunctata howardi* Barber. Ins. Biochemical, 98: 71-77.

Anderson N. H., 1966. Depressant effect of moonlight on activity of aquatic ınsects. Nature, 209: 319-320.

Anonymous, 2011. Insects that deter predators produce fewer offspring. University of Liverpool (http: //news.liv.ac.uk/2011/01/25/insects-that-deter-predators-produce-fewer-offspring/).

Anonymous 2015a. Red Green Spined Stink Bug - Morna florens. http: //www.brisbaneinsects.com/brisbane_stinkbugs/RedGreenStink.htm. (Erişim tarihi: 11.01.2015).

Anonymous, 2015c. (http: //lepidoptera.butterflyhouse.com.au/arct/croker.html). (Erişim tarihi: 20.02.2015).)

Anonymous, 2015b. Feigning Death Behaviours http: //www.brisbaneinsects.com/brisbane_insects/ Feigning Death.htm (Erişim tarihi: 11.01.2015).

Aoki S., 1977. A new species of *Colophina* (Homoptera, Aphidoidea) with soldiers. Kontyû, 45: 333-337.

Aoki S., 1980. Life cycles of two *Colophina* aphids (Homoptera: Pemphigidae) producing soldiers. Kontyû, 48: 464-476.

Arakaki N., 1989. Alarm pheromon eliciting attack and escape responses sugar cane woolly aphid, *Ceratovacuna lanigera* (Homoptera, Pemphigidae). Journal of Ethology, 7: 83-90.

Arce A. N, Johnston P. R., Smiseth P. T. & Rozen D. E., 2012. Mechanisms and fitness effects of antibacterial defences in a carrion beetle. Journal Evolution Biology, 25: 930-937.

Arnaud L., 1999. La compétition spermatique chez les insectes: les stratégies d'assurance de la paternité et la préséance du sperme. Biotechnol. Agron. Soc. Environ., 3(2): 86-103.

Arnqvist G., Jones T. M. & Elgar M. A., 2006. Sex-role reversed nuptial feeding reduces male kleptoparasitism of females in Zeus bugs (Heteroptera; Veliidae). Biol. Lett., 2(4): 491-493.

Arocha-Pinango C. L., Marval E. & Guerreo B., 2000. *Lonomia* genus caterpillar toxins: biochemical aspects. Biochimie, 82: 937-942.

Asselt L. V., 2000. Observations on the life cycle of *Chaetodactylus osmiae* (Dufour, 1839) (Acari: Chaetodactylidae) parasitic on the solitary bee, *Osmia rufa* (L.), 1758 (Insecta: Hymenoptera) in Belgium. International Journal of Acarology, 26(3): 221-228.

Atakan E., Çobanoğlu, S. Yüksel O. & Bal, D. A., 2009. Kırmızı palmiyeböceği [*Rhynchophorus ferrugineus* (Oliver, 1790) (Coleoptera: Curculionidae)] üzerinde foretik uropodid akarlar (Acarina: Uropodidae). Türk. Entomol. Derg., 33(2): 93-105.

Attygalle A. B., Smedley S. R., Eisner T. & Meinwald J., 1996. Tocopheryl acetates from the pupal exocrine secretion of the squash beetle, *Epilachna borealis* (Coccinellidae). Experientia, 52(6): 616-620.

Attygalle A. B., Smedley S. R., Meinwald J. & Eisner T., 1993. Defensive secretion of two notodontid caterpillars (*Schizura unicornis, S. badia*). Journal of Chemical Ecology; 19(10): 2089-2104.

Bagriacik N., 2012. Comparison of the nest materials of *Polistes gallicus* (L.), *Polistes dominulus* (Christ) and *Polistes nimpha* (Christ) (Hymenoptera: Vespidae). Arch. Biol. Sci., 64(3): 1079-1084.

Bailey N. W., McNabb J. R. & Zuk M., 2008. Pre-existing behavior facilitated the loss of a sexual signal in the field cricket *Teleogryllus oceanicus*. Behavioral Ecology, 19: 202-207.

Bajerlein D. & Bloszyk J., 2004. Phoresy of *Uropoda orbicularis* (Acari: Mesostigmata) by beetles (Coleoptera) associated with cattle dung in Poland. European Journal of Entomology, 101: 185-188.

Bajerlein D. & Bloszyk J., 2004. Phoresy of *Uropoda orbicularis* (Acari: Mesostigmata) by beetles (Coleoptera) associated with cattle dung in Poland. Eur. J. Entomol., 101: 185-188.

Bajerlein D. & Przewoźny M., 2005. Coprophagous hydrophilid beetles (Coleoptera: Hydrophilidae) as carriers of phoretic deutonymphs of *Uropoda orbicularis* (Acari: Mesostigmata) in Poland. European Journal of Entomology, 102: 119-122.

Baker R. L. & Dixon S. M., 1986. Wounding as an index of aggressive interactions in larval Zygoptera (Odonata). Canadian Journal of Zoology, 64: 893-897.

Ball, S. & Morris R., 2015. Britain's Hoverflies: A Field Guide. Princeton University Press, 312 pp.

Bare C. M., 1973. The mechanism of pupa gin trap. I. Segmental gradients and the connections of the triggering sensilla. Journal of Experimental Biology, 59: 95-107.

Barros-Bellanda H. C. H. & Zucoloto F. S., 2001. Influence of chorion ingestion on the performance of *Ascia monuste* and its association with cannibalism. Ecological Entomology, 26: 557-561.

Barrows E. M., 1979. Life cycles, mating and color change in tortoise beetles (Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae). The Coleopterists Bulletin, 33(1): 9-16.

Bartholomew C. A. & Casey T. M., 1977. Endothermy during terrestrial activity in large beetles. Science, 195(4281): 882-883.

Bartholomew C. A. & Heinrich B., 1978. Endothermy in African dung beetles during flight, ball making, and ball rolling. Journal of Experimental Biology, 73: 65-83.

Bartlett J., 1987. Evidence for a sex attractant in burying beetles. Ecological Entomology, 12: 471-472.

Bässler U., 1984. A movement regenerated in the peripheral nervous system: Rhythmic flexion by autotomized legs of the stick insect *Cunculina impigra*. Journal of Experimental Biology, 111: 191-199.

Bateman P. W. & Fleming P. A., 2005. Direct and indirect costs of limb autotomy in field crickets *Gryllus bimaculatus*. Animal Behaviour, 69: 151-159.

Bateman P. W. & Fleming P. A., 2009. There will be blood: autohaemorrhage behaviour as part of the defence repertoire of an insect. Journal of Zoology, 1-7.

Bauer T., 1975. Stridulation in *Carabus irregularis* Fabr. (Col., Carabidae). Zool. Anz., 194(1-2): 1-5.

Beaulieu F., Déchêne A. D. & Walter D. E., 2008. Phase morphs and phoresy: New species of *Antennoseius* (*Vitzthumia*) mites (Acari: Mesostigmata: Ascidae) associated with pyrophilous carabids (Carabidae: *Sericoda* sp.) in Alberta. Canada. Zootaxa, 1961: 37-57.

Bechara I. E. J. H., Costab C., Colepicoloa P., Vivianic V., Barrosd M. P., Timminse G. S., Lallf A. B., Terraa W. R., Ferreiraa C., Stevania C. V. & Torresad M. A., 2007. Chemical, biological and evolutionary aspects of beetle bioluminescence. Arkivoc, (8): 311-323.

Bell W. J., Roth L. M. & Nalepa C. A., 2007. Cockroaches: Ecology, Behavior, and Natural History. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 247 pp.

Benson W. W., Brown K. S. & Gilbert L. E., 1976. Coevolution of plants and herbivores: passion flower butterflies. Evolution, 29: 659-680.

Benz G., 1980. Juvenile orb weaving spiders and scorpion flies as klepto parasites of adult web building spiders. Revue Suisse De Zoologie, 907-918.

Ben-Yakir D., Antignus Y., Offir Y. & Shahak Y., 2012. Colored shading nets impede insect invasion and decrease the incidences of insect-transmitted viral diseases in vegetable crops. Entomologia Experimentalis et Applicata, 144(3): 249-257.

Bezzerides A. & Eisner T., 2002. Apportionment of nuptial alkaloidal gifts by a multiole-mated female moth (*Utetheisa ornatrix*). Chemoecology, 12: 213-218.

Bhattacharjee S., Ohl M., Saha S., Sarkar S. & Raychaudhuri D., 2010. *Euclimacia nodosa* (Westwood, 1847), a rare and poorly known species of Mantispidae (Neuroptera), recorded for the first time from West Bengal, India. Zoosystematics and Evolution, 86(2): 221-224.

Bhoopathy S., 1998. Incidence of parental care in the cockroach *Thorax porcellana* (Saravas) (Blaberidae: Blattaria). Current Sci., 74: 248-251.

Bidochka M. J. & Snedden W. A., 1985. Effect of nuptial feeding on the mating behaviour of female ground crickets. Canadian Journal of Zoology, 63: 207-208.

Billick I., Weidmann M. & Reithel J., 2001. The relationship between ant-tending and maternal care in the treehopper *Publilia modesta*. Behavioral Ecology and Sociobiology, 51: 41-46.

Blest A.D., 1957. The function of eyespot patterns in the Lepidoptera. Behavior, 11: 209-225.

Bloszyk J., Bajerlein D. & Blaszak C., 2002. The use of pedicels of phoretic deutonymph of Uropoda orbicularis (Acari: Uropodidae) connected with coprophagous beetles (Insecta: Coleoptera) by Macrocheles female mites (Acari: Macrochelidae) in the process of dispersion. Polskie Pismo Entomologiczne, 71: 241-246.

Blum, MS 1969. Blum, MS 1969. Alarm pheromones. Annual Review of Entomology 14, 57-81.

Blum M. S. & Wallace J. B., 1973. Skatole and tridecene: Identification and possible role in a chrysopid secretion. Insect Biochem., 3: 353-357.

Blum M. S., 1994. Antipredator devices in larvae of chrysomelidae, a unified synthesis for defensive eclectism. In: P.H. Jolivet, M.L. Cox, E. Petitpierre, Novel aspects of the biology of Chrysomelidae, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, pp. 277-288.

Blum M. S., Brand J. M., Wallave J. B. & Fales H. M., 1972. Chemical characterization of the defensive secretion of a chrysomelid larva. Life Sci., 11: 525-531.

Blum M. S., Brand J. M., Wallave J. B. & Fales H. M., 1973. Skatole and tridecene: Identification and possible role in a chrysopid secretion. Insect Biochemistry, 3: 353-357.

Blum M. S., Rivier L. & Plowman T., 1981. Fate of cocaine in the lymantriid *Eloria noyesi*, a predator of *Erythroxylum coca*. Phytochemistry, 20(11): 2499-2500.

Boeve J. L., & Pasteels J. M., 1985. Modes of defense in nematine sawfly larvae: efficiency against ants and birds. J. Chem. Ecol., 11: 1019-1036.

Boeve J. L., Braekman J. C., Daloze D., Houart M.& Pasteels J. M., 1984. Defensive secretions of Nematinae larvae (Symphyta-Tenthredinidae). Experientia, 40(6): 546-547.

Bonacci T., Brandmayr P. & Brandmayr T. Z., 2011. Predator feeding choice on conspicuous and non-conspicuous carabid beetles: first results. ZooKeys, 100: 171-179.

Bonduriansky R., 2002. Leaping behaviour and responses to moisture and sound in larvae of piophilid carrion flies. Canadian Entomologist, 134: 647-656.

Boos S., Meunier J., Pichon S. & Kölliker M., 2014. Maternal care provides antifungal protection to eggs in the European earwig. Behavioral Ecology, 25(4): 754-761.

Boppré M., 1990. Lepidoptera and pyrrlozidine alkaloids- exemplification of complex ity in chemical ecology. Journal of Chemical Ecology, 16: 165-285.

Boraschi D. & Lama M. A. D., 2004. Populational genetic structure and sociogenetic structure of cocoon masses of *Digelasinus diversipes* (Kirby, 1882) (Hymenoptera: Symphyta: Argidae). Genetics and Molecular Biology, 27: 385-390.

Boraschi D., Peruquetti R. C. & Lama M. A. D., 2005. Biology, social behavior and sex-allocation of *Digelasinus diversipes* (Kirby, 1882) (Hymenoptera, Argidae). Revista Brasileira de Entomologia, 49: 253-263.

Bordereau C., Robert A., Van Tuyen V.& Peppuy A., 1997. Suicidal defensive behaviour by frontal gland dehiscence in *Globitermes sulphureus* Haviland soldiers (Isoptera). Insectes Sociaux (Birkhäuser Basel), 44(3): 289-297.

Boulard M., 1979. Cigales du Genre *Cicada* Linne, Originaires de Turquie (Hom., Cicadidae). Türkiye Bit. Kor. Derg., 3(2): 67-74.

Bowden J. & Morris G. M,. 1975. The influence of moonlight on catches of insects in light-trap in Africa. Part III. The effective radius of a mercury-vapour light-trap and analysis of catches using effective radius. Bull. Ent. Res., 65: 303-348.

Bowden J., 1981. The relationship between light- and suction-trap catches of *Chrysoperla carnea* (Stephens) (Neuroptera: Chrysopidae), and the adjustment of light-trap catches to allow for variation in moonlight. Bull. Ent. Res., 71: 621-629.

Bowen B. J., Codd C. G. & Gwynne D. T., 1984. The katydid spermatophore (Orthoptera: Tettigoniidae): male nutrient investment and its fate in the mated female. Aust. J. Zool., 32: 23-31.

Bowers W. S., Nishino C., Montgomery M. E. & Nault L. R., 1977. Structure-activity relationships of analogs of the aphid alarm pheromone, (E)- famesene. J. Insect Physiol., 23: 697-701.

Brand N. & Chapuisat M., 2012. Born to be bee, fed to be worker? The caste system of a primitively eusocial insect. Frontiers in Zoology, 9: 35.

Brandão C. R. F., Diniz J. L. M., Silva P. R., Albuquerque N. L., & Silvestre R., 2001. The first case of intranidal phragmosis in ants. The ergatoid queen of *Blepharidatta conops* (Formicidae, Myrmicinae) blocks the entrance of the brood chamber. Insectes Sociaux, 48(3): 251-258.

Brandt M. & Mahsberg D., 2002. Bugs with a backpack: the function of nymphal camouflage in the West African assassin bugs Paredocla and Acanthaspis sp Animal Behaviour, 63(2): 277-284.

Branham M. A. & Wenzel J. W., 2003. The origin of photic behavior and the evolution of sexual communication in fireflies (Coleoptera: Lampyridae). Cladistics, 19(1): 1-22.

Briceno1, R. D. & Eberhard W. G., 2000. Male Wing Positions during Courtship by Mediterranean Fruit Flies (Ceratitis capitata) (Diptera: Tephritidae). Journal of The Kansas Entomological Society, 73(3): 143-147.

Bristow C. M., 1983. Treehoppers transfer parental care to ants: a new benefit of mutualism. Science, 220: 532-533.

Brodeur J. & Vet L. E. M., 1994. Usurpation of host behaviour by a parasitic wasp. Animal Behaviour, 48: 187-192.

Broughton, W. B. & K. M. Harris, 1971. First recording of the sound produced by the black citrus aphid, *Toxoptera aurantii* (Boy.). Bulletin of Entomological Research, 60(4): 559-563.

Brower J. V. Z., 1958. Experimental studies of mimicry in some North American butterflies. Part I. The monarch, Danaus plexippus and the viceroy, Limenitis archippus. Evolution, 12: 32-47.

Brown C.G. & Funk D. J., 2005. Aspects of the natural history of *Neochlamisus* (Coleoptera: Chrysomelidae): fecal-case associatedlife history and behavior, with a method for studying theconstruction of insect defensive structures. Ann. Entomol. Soc.Am., 98(5): 711-725.

Brown S. G., Boettner G. H. & Yack J. E., 2007. Clicking caterpillars: acoustic aposematism in *Antheraea polyphemus* and other Bombycoidea. J. Exp. Biol., 210: 993-1005.

Brown S. G.A., Franks R. W., Baldo B. A. & Heddle R. J., 2003. Prevalence, severity, and natural history of jack jumper ant venom allergy in Tasmania. The Journal of Allergy and Clinical Immunology, 111(1): 187-192.

Brown W. D., 1999. Mate choice in tree crickets and their kin. Annu. Rev. Entomol., 44: 371-396.

Buck C. & Edwards J. S., 1990. The effect of appendage and scale loss on instar duration in adult firebrats, Thermobia domestica (Thysanura). Journal of Experimental Biology, 151: 341-347.

Bura V. L., Hnain A. K., Hick J. N. &Yack J. E., 2012. Defensive sound production in the tobacco hornworm, Manduca sexta (Bombycoidea: Sphingidae). Journal of Insect Behavior, 25: 114-126.

Bura V., 2010. Sound production in Bombycoidea caterpillars: A comperative study of taxonomic diversity, mechanism and diversity. (Master thesis) Carleton University, Ontorio, 298 pp.

Burger B. V., Petersen W. G. B. & Tribeb G. D., 1995. Semiochemicals of the Scarabaeinae, V: Characterization of the defensive secretion of the dung beetle *Oniticellus egregius*. Z. Naturforsch. 50c, 681-684.

Burkhardt D. & de la Motte I., 1983. How stalk-eyed flies eye stalk-eyed flies: Observations and measurements of the eyes of *Cyrtodiopsis whitei* (Diopsidae, Diptera). Journal of Comparative Physiology A: Neuroethology, Sensory, Neural, and Behavioral Physiology 151 (4): 407-421.

Burnside C. A. & Robinson J. V., 1995. The functional morphology of caudal lamellae in Coenagrionid (Odonata, Zygoptera) damselfly larvae. Zoological Journal of the Linnean Society, 114: 155-171.

Burrows M. & Sutton G. P., 2012. Locusts use a composite of resilin and hard cuticle as an energy store for jumping and kicking. J. Exp. Biol., 215: 3501-3512.

Burrows M. & Sutton G. P., 2012. Pygmy mole crickets jump from water. Current Biology, 22 (23): R990-R991.

Burrows M., 2008. Jumping in a wingless stick insect, *Timema chumash* (Phasmatodea, Timematodea, Timematidae). J. Exp. Biol., 211: 1021-1028.

Burrows M., 2009. Jumping strategies and performance in shore bugs (Hemiptera, Heteroptera, Saldidae). J. Exp. Biol., 212: 106-115.

Burrows M., 2013a. Jumping mechanisms of treehopper insects (Hemiptera, Auchenorrhyncha, Membracidae). J. Exp. Biol., 216: 788-799.

Burrows M., 2013b. Jumping from the surface of water by the long-legged fly *Hydrophorus* (Diptera, Dolichopodidae). J. Exp. Biol., 216: 1973-1981.

Burrows M., 2014. Jumping mechanisms in flatid planthoppers (Hemiptera, Flatidae). J. Exp. Biol., 217: 2590-2600.

Bush J. W. M. & David L. H., 2006. Walking on water: Biolocomotion at the Interface. Annu. Rev. Fluid Mech., 38(1): 339-369.

Buskirk J. V., 1989. Density-dependent cannibalism in larval dragonfies. Ecology, 70(5): 1442-1449.

Butail S., Manoukis N. C., Diallo M., Ribeiro J. M. C. & Paley D. A., 2013. The dance of male *Anopheles gambiae* in wild mating swarms. Journal of Medical Entomology, 50(3): 552-559.

Bückmann D., 1979. Morphological colour change (2): The effects of total and partial blinding on epidermal ommochrome content in the stick insect, *Carausius morosus* Br. Journal of comparative physiology, 130(4): 331-336.

Camacho L., Keil C. & Dangles O., 2014. Factors influencing egg parasitism in sub-social insects: insights from the treehopper *Alchisme grosa* (Hemiptera, Auchenorrhyncha, Membracidae). Ecological Entomology, 39 (1): 58-65.

Cambefort Y., & Walter P., 1985. Description du nid et de la larve de *Paraphytus aphodiodes* Boucomont et notes sur l'origine de la coprophagie et l'evolution des colepteres Scarabaeidae S. Str. Annales De La Societe Entomologique De France, 21: 351-356.

Campbell D. L. & Pierce N. E., 2003. Phylogenetic relationships of the Riodinidae: Implications for the evolution of ant association. In: C. Boggs, P. Ehrlich, W.B. Watt (editors). Butterflies as Model Systems. Chicago University Press, 395-408.

Carberg U., 1985. Chemical defense in *Anisomorpha buprestoides* (Insecta, Phasmida). Zoologischer Anzeiger, 215: 177-188.

Carde R.T. & Bell W.J., 1995. Chemical Ecology of Insects 2. Chapman & Hall, New York, 433 pp.

Carlberg U., 1992. Cost of autotomy in the Phasmida (Insecta) 1. Species with low autotomy frequency. Zoologischer Anzeiger, 228: 229-237.

Carne P. B., 1962. The characteristics and behaviour of the sawfly *Perga affinis affinis* (Hymenoptera). Australian Journal of Zoology, 10: 1-34.

Carrel J. E. & Eisner T., 1974. Cantharidin: potent feeding deterrent to insects. Science, 183: 755-757.

Carrel J. E., 1999. Contrasting responses of southern house spiders and raccoons to blister beetle prey. Journal of Chemical Ecology, 25(6): 1295-1303.

Cervantes L. & Eredo P., 2002. Description, biology, and maternal care of *Pachycorıs klugii* (Heteroptera: Scutellerıdae). Florida Entomologist, 85(3): 464-473.

Chaboo C. S. & Nguyen T. C., 2004. Immatures of Hemisphaerota palmarum Boheman with discussion of the caudal process and shield architecture in the tribe Hemisphaerotini (Chrysomelidae, Casidinae). (Eds.: Jolivet, P., Santiago-Blay, J. A. & M. Schmitt). In: New developments in the biology of Chrysomelidae. The Hague, the Netherlands: Walden, NY: SPB Academic Pub., pp. 171-184.

Chaboo C. S., Frieiro-Costa F. A., Gómez-Zurita J. & Westerduijn R., 2014. Origins and diversification of subsociality in leaf beetles (Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae: Chrysomelinae). Journal of Natural History, 48: 2325-2367.

Channa S. A., Sultana R. & Wagan M. S., 2013. Morphology and burrowing behaviour of Schizodactylus minor (Ander, 1938) (Grylloptera: Schizodactylidae: Orthoptera) of Pakistan. Pakistan J. Zool., 45(5): 1191-1196.

Chapman R. F., 1998. The Insects, Structure and Function. Cambridge Üniversity Press, 4th edition, NewYork, 770pp.

Chapman, T., Pomiankowski A. & Fowler K., 2005. Quick guide: stalk-eyed flies. Current Biology, 15(14): R533-R535.

Chatterjee V. C., 1984. Copulation and oviposition behavior of *Nesidiocoris caesar* (Heteroptera, Miridae). Entomon., 35-38.

Chen Y., Shih M.C., Wu M.H.,Yang E.C.& Chi K.J., 2014. Underwater attachment using hairs: the functioning of spatula and sucker setae from male diving beetles. J. R. Soc. Interface, 11: 20140273.

Choe J. C., 1995. Courtship feeding and repeated mating in *Zorotypus barberi* (Insecta: Zoraptera). Animal Behaviour**,** 49(6): 1511-1520.

Choudhuri D. & Bagh R., 1974. On the sub-social behavior and cannibalism in *Schizodactylus monstrosus* (Orthoptera: Schizodactylidae). Rev. Ecol. Biol. Sol., 11: 569-73.

Claridge M. F., 1985. Acoustic signals in the Homoptera: Behavior, Taxonomy, and Evolution. Annual Review of Entomology 30: 297-317. 10.1146/annurev.en. 30.010185. 001501.

Collett T. S. & Land M. F., 1975. Visual control of flight behaviour in the hoverfly, *Syritta pipiens* L. J. Comp. Physiol., 99: 1-66.

Comont R. F., Purse B. V., Phillips W., Kunin W. E., Hanson M., Lewis O. T., Harrington R., Shortall C. R., Rondoni G. & Roy H. E., 2013. Escape from parasitism by the invasive alien ladybird, *Harmonia axyridis*, *Insect Conservation and Diversity*, published online: 2 DEC 2013, DOI: 10.1111/icad.12060.

Compton S. G. & Ware A. B., 1991. Ants disperse the elaiosome-bearing eggs of an African stick insect. Psyche, 98: 207-213.

Conner J., 1989. Density-dependent sexual selection in the fungus beetle, *Bolitotherus cornutus.* Evoluation, 43: 1378-1386.

Conner J., Camazine S., Aneshansley D. & Eisner T., 1985. Mammalian breathe: trigger of defensive chemical response in a tenebrionid betle (Boltiotherus cornutus). Behaviorial Ecology and Sociobiology, 16: 115-118.

Conner W. E. & Corcoran A. J., 2012. Sound Strategies: The 65-million-year-old battle between bats and insects. Annual Review Entomol., 57: 21-39.

Conner W. E., Boada R., Schroeder F. C., González A., Meinwald J. & Eisner T., 2000. Chemical defense: Bestowal of a nuptial alkaloidal garment by a male moth on its mate. Proc. Nat. Acad. Sci. USA., 97(26): 14406-14411.

Conner W. E., Eisner T., Vander Meer R. K., Guerrero A. & Meinwald J., 1981. Precopulatory Sexual Interaction in an Arctiid Moth (*Utetheisa ornatrix*): Role of a Pheromone Derived from Dietary Alkaloids. Behavioral Ecology and Sociobiology, 9 (3): 227-235.

Conrad J., 2010. Naturalist Newsletter**.**http: //www.backyardnature.net/yucatan/ automeri. htm (ET: 21.01.2014).

Conrad J., 2014. Naturalist Newsletter**.** http: //www.backyardnature.net/yucatan/ automeri.htm (ET: 21.01.2014).

Coppel, H. C. & D. M. Benjamin. 1965. Bionomics of the Nearctic pine-feeding diprionids. Annu. Rev. Entomol., 10: 59-96.

Corcoran A, J., Barber J. R., Hristov N. & Conner W.E., 2011. How do tiger moths jam bat sonar? The Journal of Experimental Biology, 214: 2416-2425.

Corcoran A. J., Barber J. R, & Conner W. E., 2009. Tiger moth jams bat sonar. Science, 325: 325-27.

Cortez V. F., Verdu´ M. E., Ortiz J. R. & Antonino J., 2012. Behavioral and antennal electrophysiological responses of a predator ant to the pygidial gland secretions of two species of Neotropical dung roller beetles. Chemoecology, 22: 29-38.

Costa C., Vanin S. A. & Colepicolo P.N., 1986. Larvae of Neotropical Coleoptera. XIV. First record of bioluminescence in the family Staphylinidae (Xantholinini). Rev Bras Entomol., 30: 101-104.

Costa J. T., 2006. The Other Insect Societies. The Belknap of Harward University Press, 767pp.

Costa J.T., Fitzgerald T.D. & Janzen D.H., 2001. Trail-following and natural history of the social larvae of *Arsenura armida* in Costa Rica (Lepidoptera: Saturniidae: Arsenurinae). Tropical Lepidoptera, 12: 17-23.

Cottrell C. B., 1984. Aphytophagy in butterflies: its relationship to myrmecophily. Zoological Journal of the Linnean Society, 80(1): 1-57.

Coulson R. N. & Witter J. A., 1984. Forest Entomology: Ecology and Management. John Wiley & Sons, 669pp.

Coyne J. A., 2009. Why Evolution Is True? Viking Pub., Newyork, 304 pp.

Crespi B. J., 1988. Risks and benefits of lethal male fighting in the colonial, polygynous thrips Hoplothrips karnyi (Insecta: Thysanoptera). Behavioral Ecology and Sociobiology, 22 (4): 293-301.

Crespi B.J., 1990. Subsociality and female reproductive success in a mycophagous thrips: an observational and experimental analysis. Journal of Insect Behavior, 3: 61-74.

Crespo J. G., Goller F. & Vickers N. J,. 2012. Pheromone mediated modulation of pre-flight warm-up behavior in male moths. Journal of Experimental Biology, 215: 2203-2209.

Crowson R. A., 2013. The Biology of the Coleoptera. Academic Press, London, 814pp.

Cushing, P.E., 1997. Myrmecomorphy and myrmecophily in spiders: a review. Florida Entomol., 80: 165-193.

Cushman J. H., Rashbrook V. K. & Beattie A. J., 1994. Assessing benefits to both participants in a lycaenid-ant association. Ecology, 75: 1031-1041.

Çetinkaya A., 2010. Bazı böcek türlerinin ses analizleri ve zirai mücadelede kullanılabilirliğinin araştırılması. Çukurova Üniv., Fen Bil. Enst., Yüksek lisans tezi, 69 s.

Dacke M., Nordström P. & Scholtz C. H., 2003. Twilight orientation to polarised light in the crepuscular dung beetle *Scarabaeus zambesianus*. J. Exp Biol., 206: 1535-1543.

Dahbi A., Hefetz A., Cerda X. & Lenoir A., 1999. Trophallaxis mediates uniformity of colony odor in *Cataglyphis iberica* ants (Hymenoptera, Formicidae). Journal of Insect Behavior, 12 (4): 559-567.

Daloze D., Braekman J. C. & Pasteels J. M., 1986. A toxic dipeptide from the defense glands od the Colorado Beetle. Science, Washington, D.C., 233: 211-223.

Darling D. C., Schroeder F. C., Meinwald J., Eisner M. & Eisner T., 2001. Production of a cyanogenic secretion by a thyridid caterpillar (Calindoea trifascialis, Thyrididae, Lepidoptera). Naturwissenschaften, 88: 306-309.

Davey K. G., 1965. Reproduction in the Insects. Oliver & Boyd, Edinburgh & London.

Davis A. L. V., 1996. Community organization of dung beetles (Coleoptera: Scarabaeidae): differences in body size and functional group structure between habitats. African Journal of Entomology, 34: 258-275.

Dawson G. W., Griffiths D. C., Pickett J. A. & Woodcock C. M., 1983. Decreased response to alarm pheromone by insecticide-resistant aphids. Naturwissensichaften, 70: 254-255.

Day M. C. & Smith K. G. V., 1981. Insect eggs on adult *Rhopalum clavipes* (L.) (Hymenoptera, Sphecidae): a problem solved. Entomologist's Gazette, 31: 173-176.

De Cock R. & Matthysen E., 2003. Glow-worm larvae bioluminescence (Coleoptera: Lampyridae) operates as an aposematic signal upon toads (*Bufo bufo*). Behavioral Ecology, 14(1): 103-108.

Dejean A., Solano P. J., Belin-Depoux M., Cerdan P. & Corbara B., 2001. Predatory behavior of patrolling Allomerus decemarticulatus workers (Formicidae: Myrmicinae) on their host plant. Sociobiology, 37: 571-578.

Del-Claro K. & Oleivera P.S., 2000. Conditional outcomes in a neotrophical tree-hopper and association: temporal and species-specific variation in ant protection and homopteran fecundity. Oecologia, 124: 156-165.

Demirsoy A., 1990. Omurgasızlar/Böcekler (Yaşamın Temel Kuralları) Cilt 2/Kısım 2, Meteksan Yay., Meteksan Basımevi, Ankara, 941 s.

Dempster J. P., 1997. The role of larval food resources and adult movement in the population dynamics of the orange-tip butterfly (*Anthocharis cardamines*). Oecologia, 111(4): 549-556.

Denlinger D. L. 1971. Embryonic determination of pupal diapause induction in the flesh fly, *Sarcophaga crassipalpis* Macquart. Journal of Insect Physiology, 17: 1815-1822.

Denno R. F. & Benrey B., 1997. Aggregation facilitates larval growth in the Neotropical nymphalid butterfly *Chlosyne janais*. Ecological Entomology, 22: 133-141.

Deroe C. & Pasteels J. M., 1977. Defensive mechanisms against predation in the colorado beetle *Leptinotarsa decemlineata*. Archives de Biologie, 88(3): 289-304.

Dettner K. & Schwinger G., 1987. Chemical defense in the larvae of the leaf betle *Gonioctena viminalis* L. (Coleoptera: Chrysomelidae). Experientia, 43: 458-460.

Dettner K., 1987. Chemosystematics and evolution of beetle chemical defenses. Annual Review of Entomology, 32: 17-48.

Dettner K., 1993a. Dabbing and shooting of benzo- and naphtoquinone secretions: The defensive strategies of bark-inhabiting aleocharine, (Col.: Staphylinidae) and tenebrionid (Col.: Tenebrionidae) beetle larvae, J. Chem. Ecol.,19: 1337-1355.

Dettner K., 1993b. Defensive secretions and exocrine glands in free-living Staphylinid beetles-its bearing on phylogeny (Coleoptera: Staphylinidae), Biochem., 21: 143-162.

Dettner K., Fettköther R., Ansteeg O., Deml R., Liepert C., Petersen B., Haslinger E. & Francke W., 1992. Insecticidal fumigants from defensive glands of insects-a fumigant test with adults of *Drosophila melanogaster*. Journal of Applied Entomology, 113: 128-137.

Dias B.F. de S., 1975. Comportamento pré-social de Sinfitas do Brasil Central. I. *Themos olfersii* (Klug) (Hymenoptera, Argidae). Studia Entomol., 18, 401-432.

Dias B.F. de S., 1976. Comportamento pré-social de Sinfitas do Brasil Central. II. *Dieloceros diasi* Smith, 1975 (Hymenoptera, Argidae). Studia Entomol,. 19: 461-501.

Diaz J. H., 2005. The evolving global epidemiology, syndromic classification, management, and prevention of caterpillar envenoming. Am. J. Trop. Med. Hyg., 72(3): 347-357.

Dickison J. L,. 1992. Egg cannibalism by larvae and adults of the milkweed leaf beetle (*Labidomera clivicollis*, Coleoptera: Chrysomelidae). Ecol. Entomol., 17: 209-218.

Disney R. H. L. 1996. A new genus of scuttle fly (Diptera: Phoridae) whose legless, wingless females mimic ant larvae (Hymenoptera: Formicidae). Sociobiology, 27: 95-118.

Disney R. H. L., 1974. Speculations regarding the mode of evolution of some remarkable associations between Diptera (Cuterebridae, Simuliidae and Sphaeroceridae) and other arthropods. Entomol. Mont. Mag., 110: 6774.

Dixon K., 1989. Effect of leg type and sex on autotomy in the Texas bush katydid, *Scudderia texensis*. Canadian Journal of Zoology, 67: 1607-1609.

Dobler S., 2004. The evolution and adaptations to plant secondary compounds in *Chrysochus* leaf beetles (Chrysomelidae, Eumolpinae). Eds.: Jolivet, P., Santiago-Blay, J. A. & M. Schmitt. in: New developments in the biology of Chrysomelidae. The Hague, the Netherlands: Walden, NY: SPB Academic Pub., pp. 117-123.

Dobson J. R., 1992. Are adult Lonchaeidae (Diptera) specialized kleptoparasites of spiders' prey? British J. Entomol. Nat. Hist., 5: 33-34.

Doesburg P.H. van & Brailovsky H., 2001. Notes on *Salyavata* Amyot & Serville, 1843 (Heteroptera: Reduviidae: Salyavatinae). Zool. Med. Leiden, 75(20): 385-392.

Dossey A. T., Gottardo M., Whitaker J. M., Roush W. R. & Edison A. S., 2009. Alkyldimethylpyrazines in the defensive spray of *Phyllium westwoodii*: A first for order Phasmatodea. J. Chem. Ecol., 35(8): 861-870.

Downes J. A. & Smith S. M., 1969. New or little known feeding habits in Empididae (Diptera). Canadian Entomol., 101: 404-408.

Downey J. C., 1966. Sound production in pupae of Lycaenidae. Journal of The Lepidopterists' Society, 20(3): 129-155.

Duelli P., 1981. Larval cannibalism in lacewings (Neuroptera: Chrysopidae). Res. Popul. Ecol., 23(2): 193-209.

Duke N. C., 2002. Sustained high levels of foliar herbivory of the mangrove *Rhizophora stylosa* by a moth larva *Doratifera stenosa* (Limacodidae) in notrh-eastern Australia. Wet. Ecol. Manag., 10: 403-419.

Dulac C., O'Connell L. A. & Wu Z., 2014. Neural Control of maternal and paternal behaviors. Science, 345(6198): 765-770.

Dunning D. C. & Roeder K. D., 1965. Moth sounds and the insect-catching behavior of bats. Science, 74-147: 173.

Dunning D. C., 1968. Warning Sounds of moths. Zeitschrift für Tierpsychologie, 25: 125-138.

Duprat H., 2007. Insects Spring, Artist Project/Trichopterae. Cabinet magazine, 25.

Dury G. J., 2014. Evolution of cycloalexy in Neotropical chrysomeline beetles (Coleoptera: Chrysomelidae). (Master thesis) McGill University Montreal, Québec, Canada, 76 pp.

Eagleman D. M., 2007. Envenomation by the asp caterpillar (*Megalopyge opercularis*). Clinical Toxicology, 1-5.

Eberhard B., 2000. Male wing positions during courtship by Mediterranean fruit flies (*Ceratitis capitata* Diptera: Tephritidae). J. Kansas Entomol. Soc., 73: 111-15.

Eberhard W. G., 1975. The ecology and behavior of a subsocial pentatomid bug and two scelionid wasps: strategy and counterstrategy in a host and its parasites. Smithsonian Contributions to Zoology, 205, 1-39.

Eberhard W. G., 2001. Under the influence: webs and building behavior of *Plesiometa argyra* (Araneae, Tetragnathidae) when parasitized by *Hymenoepimecis argyraphaga* (Hymenoptera, Ichneumonidae). The Journal of Arachnology 29: 354-366.

Edgerly J. S., 2008. Maternal behaviour of a webspinner (Order Embiidina). Ecological Entomology, 12(1): 1-11.

Edgerly J. S., Davilla J. A. & N. Schoenfeld, 2002. Silk spinning behaviour and domicile construction in webspinners. Journal of Insect Behavior, 15(2): 219-242.

Edgerly J. S., Shenoy S. M. & Werner V. G., 2006. Relating the cost of spinning silk to the tendency to share it for three embiids with different lifestyles (Order Embiidina: Clothodidea, Notoligotomidae, and Australembiidea). Environmental Entomology, 35(2): 448-457.

Eidt D. C., 1969. The life histories, distribution, and immature forms of the North American sawflies of the genus Cephalcia: (Hymenoptera: Pamphiliidae). Ottawa: Entomological Society of Canada, 59: 1-55.

Eisner T., 1960. The chemical and mechanical weapons of an earwig. Psyche, 67: 62-70.

Eisner T., 1996. Chemical basis of courtship in a beetle (*Neopyrochroa flabellata*): cantharidin as "nuptial gift". Proc. Nat. Acad. Sci. USA, 93: 6499-6503.

Eisner T., 2003. For love of insects. The Belknap Press of Harward Üniversity Press, Cambridge, 448 pp.

Eisner T. & Meinwald J., 1965. Defensive secretion of a caterpillar (*Papilio*). Science, 150: 1733-1735.

Eisner T. & Camazine S., 1983. Spider leg autotomy induced by prey venom injection: An adaptive response to ‘‘pain’’? Proceedings of the National Academy of Science, USA, 80: 3382-3385.

Eisner T. & Eisner M., 1992. Operation and defensive role of “gin traps” in a coccinellid pupa (*Cycloneda sanguinea)*. Psyche, 99: 265-273.

Eisner T. & Aneshansley D. J., 1999. Spray aiming in the bombardier beetle: Photographic evidence. Proc. Nat. Acad. Sci. USA, 96 (17): 9705-9709.

Eisner T. & Aneshansley D. J., 2000a. Defense by foot adhesion in a beetle (Hem*isphaerota cyanea*). Proc. Nat. Acad. Sci., USA, 97 (12): 6568-6573.

Eisner T. & Aneshansley D. J., 2000b. Chemical defense: aquatic betle (*Dineutes hornii*) vs fish (*Micropterus salmoides*). Proc. Nat. Acad. Sci. USA, 97: 11313-11318.

Eisner T. & Eisner M., 2000. Defensive use of a fecal thatch by a beetle larva (Hem*isphaerota cyanea*). Proc. Nat. Acad. Sci., 97(6): 2632-2636.

Eisner T., F. McKittrick & R. Payne., 1959. Defense sprays of roachs. Pest control, 27: 44-45.

Eisner T., Aneshansley D., Eisner M., Rutowski R., Chong B. & Meinwald J., 1974a. Chemical defense and sound production in Australian tenebrionid beetles (*Adelium* sp). Psyhce, 81: 189-208.

Eisner T., Johnesse J. S., Carrel J. E., Hendry L. B. & Meinwald J., 1974b. Defensive use by an insect of a plant resin. Science, 184: 996-999.

Eisner T., Johnessee J.S., Carrel J., Hendry L.B. & Meinwald J., 1974c. Defensive use by an insect of a plant resin. Science, 184(4140): 996-999.

Eisner T., Hicks K., Eisner M. & Robson D. S., 1978a. Wolf-in-sheep’s-clothing strategy of a predaceous insect larva. Science, 199: 790-7 94.

Eisner T., Deyrup M., Jacobs R. & Meinwald J., 1986a. Necrodols: Anti-insectan Terpenes from Defensive Secretion of Carrion Beetle (*Necrodes surinamensis).* Journal of Chemical Ecology, 12(6): 1407-1415.

Eisner T., Goetz M., Aneshansley D., Ferstanding-Arnold G. & Meinwald J., 1986b. Defensive alcoloid in blood of mexican bean beetle (*Epilachna varivestis*). Experientia, 42: 204-207.

Eisner T., Eisner M. & Deyrup M,. 1991. Chemical attraction of kleptoparasitic flies to heteropteran insects caught by orb-weaving spiders. Proc. Natl. Acad. Sci. USA., 88(18): 8194-8197.

Eisner T., Attgalle A. B., Corner W. E., Eisner M., Macleod E. & Meinwall J., 1996c. Chemical egg defense in a gren lacewing (*Ceraaeochrysa smithi*). Proc. Nat. Acad. Sci. USA, 93: 3280-3283.

Eisner T., Eisner M., Rossini C., Iyengar V.K., Roach B.L., Benedikt E. & Meinwald J., 2000. Chemical defense against predation in an insect egg. Proc. Nat. Acad. Sci. USA 97: 1634-1639.

Eisner T., Aneshansley D.J., Eisner M., Attygalle A.B., Alsop D.W., Meinwald J., 2000c. Spray mechanism of the most primitive bombardier beetle (*Metrius contractus*). J. Exp. Biol., 203(8): 1265-1275.

Eisner T., Carrel J. E., van Tassel E., Hobeke E.R. & Eisner M., 2002. Construction of a defense trash packet from sycamore leaf trichome by a chrysopid larva (Neuroptera: Chrysopidae). Procediings of the Entomological Society of Washington. 104: 437-446.

Eisner T., Eisner M. & Siegler M., 2005. Secret weapons, Defences of insects, spiders, scorpions and other many legged creatures. The Belknap Press of Harward Üniversity Press, Cambridge, 372 pp.

Eisner T., Goetz M., Hill D., Smedley S. R. & Meinwald J., 1997a. Firefly “femmes fatales” acquire defensive steroids (lucibufagins) from their firefly prey. Proc. Nat. Acad. Sci USA, 94: 9723-9728.

Eisner T., Hill D., Goetz M., Jain S., Alsop D., Camazine S. & Meinwald J., 1981. Antifeedant action of Z-dihydromatricaria asit from soldier beetles (Chauliognathus sp). Journal of Chemical Ecology, 7: 1149-1158.

Eisner T., Jones T. H., Aneshansley D. J., Tschinkel W. R., Silberglied R. E. & Meinwald J., 1977. Chemistry of defensive secretions of bombardier beetles (Brachinini, Metriini, Ozaenini, Paussini). J. Insect Physiol., 23: 1383-1386.

Eisner T., Kluge A. F., Ikeda M. I., Meinwald Y. C. & Meinwald J., 1971. Sesquiterpenes in the osmeterial secretion of a papilionid butterfly, *Battus polydamas*. Journal of Insect Physiology, 17: 245-250.

Eisner T., Kriston I. & Aneshansley D. J., 1976. Defensive behavior of a termite (*Nasututitermes exitiosus*). Behavioral Ecology and Sociobiology, 1: 83-125.

Eisner T., McHenry F. & Salpeter M. M., 1964. Defense mechanism of arhropods. XV. Morphology of the quinone-producing glands of a tenebrionid betle (Eleodes longicollis Lec.) Journal of Morphology, 115: 355-400.

Eisner T., Meinwald J. & Yvonne C., 1965. The defensive secretions of a caterpillar (*Papilio*). Science, 150 (3704): 1733-1735.

Eisner T., Morgan R. C., Attygalle A.B., Smedley S. R., Herarth K. B. & Meinwald J., 1997b. Defensive production og quinoline by a phasmid insect (*Oreophotes peruana*). Journal of Experimental Biology, 200: 2493-2500.

Eisner T., Pliske T. E., Ikeda M., Owen D.F., Vasquez L., Perez H. P., Franclemont J.G. & Meinwold J., 1970. Defense mechanisms of arthropods. XXVII. Osmeterial secretions of papilionid caterpillars (*Baronia, Papilio, Eurytides*). Annals of the Entomological Society of America, 63: 914-915.

Eisner T., van Tassel E. & Carrel J. E., 1967. Defensive use of fecal shield by a betle larva. Science, 158(3807): 1471-1473.

Eisner T., Wiemer D. F., Haynes L. W. & Meinwald J., 1978b. Lucibufagins: Defensive steroids from the fireflies *Photinus ignitus* and *P. marginellus* (Coleoptera: Lampyridae) (arthropod defensive substances/antifeedants/bufadienolides/emetics/ cardiotonics). Chemistry and Ecology, Proc. Natl. Acad. Sci. USA, 75(2): 905-908.

Eisner T., Ziegler R., McCormick J. L., Eisner M., Hoebeke E. R. & Meinwald J., 1994. Defensive use of an acquired subtance (carminic asid) by predaceus insect larvae. Experientia, 50: 610-615.

Eisner T., Smedley S. R., Young D. K., Eisner M., Roach B. & Meinwald J., 1996a. Chemical basis of courtship in a beetle (*Neopyrochroa flabellata*): cantharidin as precopulatory "enticing" agent. Proc. Nat. Acad. Sci. USA, 93: 6494-6498.

Eisner T., Smedley S. R., Young D. K., Eisner M., Roach B. & Meinwald J., 1996b. Chemical basis of courtship in a betle (*Neopyrochroa flabellata*): cantharidin as "nuptial gift". Proc. Nat. Acad. Sci. USA, 93: 6499-6503.

Eisner T., Rossini C. & M. Eisner, 2000. Chemical defense of an earwig (*Doru taeniatum*). Chemoecology, 10: 81-87.

Eisner T., Schroeder F. C., Snyder N., Grant J. B., Aneshansley D. J., Utterback D., Meinwald J. & Eisner M., 2008. Defensive chemistry of lycid beetles and of mimetic cerambycid beetles that feed on them. Chemoecology, 18(2): 109-119.

Ellis P. R., Singh R., Pink D. A. C., Lynn J. R. & Saw P. L. 1996. Resistance to *Brevicoryne brassicae* in horticultural brassicas. Euphytica, 88(2): 85-96.

Ellis J. D. & Zettel Nalen C. M., 2010. *Braula coeca* Nitzsch (Insecta: Diptera: Braulidae). http://entnemdept.ufl.edu/creatures/misc/bees/bee_louse.htm (Erişim tarihi: 25.09.2014).

Engqvist L. & Sauer K. P., 2003. Influence of nutrition on courtship and mating in the scorpionfly *Panorpa cognata* (Mecoptera, Insecta). Ethology, 109: 911-928.

Engqvist L., 2009. Should I stay or should I go? Condition- and status-dependent courtship decisions in the scorpionfly Panorpa cognata. Animal Behaviour, 78(2): 491-497.

Epstein M. E., Smedley S. & Eisner T., 1994. Sticky integumental coating of a dalcerid caterpillar: a deterrent to ants. Journal of the Lepidopterists' Society, 48: 381 386.

Evangelin G., Horne B., Jino M.& John William S., 2015. Feeding behaviour of Antilochus coquebertii (Hemiptera: Pyrrhocoridae) and its systematic positioning. Journal of Entomology and Zoology Studies, 3(1): 199-203.

Evans M.E.G., 1972. The jump of the click beetle (Coleoptera, Elateridae) - a preliminary study. J. Zool. (Lond.), 167: 319-336.

Farrell B. D., 2001. Evolutionary assembly of the milkweed fauna: Cytochrome oxidase I and the age of *Tetraopes* beetles. Molecular Phylogenetics and Evolution, 18(3): 467-478.

Ferguson J. E. & Metcalf R. L., 1985. Cucurbitacins: Plant-derived defense compounds for Diabroticites (Coleoptera: Chrysomelidae). Journal of Chemical Ecology, 11: 311-317.

Field J., 1989. Intraspecific parasitism and nesting success in the solitary wasp *Ammophila sabulosa*. Behaviour, 110(1-4): 23-45.

Field L. H., 1982. Stridulatory structures and acoustic spectra of seven species of New Zealand wetas (Orthoptera: Stenopelmatidae). International Journal of Insect Morphology & Embryology, 11: 39-51.

Field L. H. & Glasgow S., 2001. Defence Behaviour. In: The biology of wetas, king crickets and their allies (Ed.: L. H. Field), pp. 297-316. CAB International.

Fietz O., Dettner K., Görls H., Klemm K. & Boland W., 2002. (R)-(+)-palasonin, a cantharidin-related plant toxin, also occurs in insect hemolymph and tissues. J. Chem. Ecol., 28: 1315-1327.

Filippi-Tsukkamoto L., Nomacuchi S., Kuki K. & Tojo S., 1995. Adaptiveness of parental care in *Parastrachia japonensis* (Hemiptera: Cydnidae). Annals of the Entomological Society of America, 88(3): 374-383.

Finn W. E., Mastro V. C. & Payne T. L., 1972. Stridulatory Apparatus and Analysis of the Acoustics of Four Species of the Subfamily Lamiinae (Coleoptera: Cerambycidae). Annals of the Entomological Society of America, 65(3): 644-647.

Fitzgerald T. D. & Pescador-Rubio A., 2002. Trail marking, trail following and source of the trail pheromone of the processionary caterpillar *Hylesia lineata* Druce (Lepidoptera: Saturniidae). Journal of Insect Behavior, 15: 659-674.

Fitzgerald T. D. & Peterson S. C., 1983. Elective recruitment by the eastern tent caterpillar *Malacosoma americanum*. Animal Behaviour, 31: 417-423.

Fitzgerald T. D. & Underwood D. L. A., 1998a. Communal foraging behavior and recruitment communication in *Gloveria* sp (Lepidoptera: Lasiocampidae). Journal of Chemical Ecology, 24: 1381-1396.

Fitzgerald T. D. & Underwood D. L. A., 1998b. Trail marking by the caterpillar of the Madrone butterfly *Eucheira socialis* and the role of the trail pheromone in communal foraging behavior. Journal of Insect Behavior, 11: 247-263.

Fitzgerald T. D. & Webster F. X., 1993. Identification and behavioral assays of the trail pheromone of the forest tent caterpillar *Malacosoma disstria* Hubner (Lepidoptera: Lasiocampidae). Canadian Journal of Zoology, 71: 1511-1515.

Fitzgerald T. D., 1993. Trail and arena marking by caterpillars of *Archips cerasivoranus* (Lepidoptera: Tortricidae). J. Chem. Ecol., 19: 1479-1489.

Fitzgerald T. D., 2003. The role of a trail pheromone in the foraging and processionary behavior of*Thaumetopoea pityocampa*. Journal of Chemical Ecology, 12: 513-532.

Fitzgerald T., 2007. The eastern tent caterpillar (*Malacosoma americanum*) (Lasiocampidae) (On-line). Social Caterpillars. Erişim tarihi: 22.12.2013 http: //web.cortland.edu/fitzgerald/Easterntent.htm.

Fitzgerald T.D., Pescador-Rubio A. & Costa J.T., 2004. Turna M. Trail marking and processionary behavior of the larvae of the weevil *Phelypera distigma* (Coleoptera: Curculionidae). Journal of Insect Behavior, 17: 627-646.

Fleming P. A., Muller D.& Bateman P. W., 2007. Leave it all behind: a taxonomic perspective of autotomy in intervertabras. Biological Reviews, 82: 481-510.

Fletcher B. S., 1968. Storage and release of a sex pheromone by the Queensland fruit fly, *Dacus tryoni* (Diptera: Trypetidae). Nature, 219: 631-632.

Floater G. J., 1998. Tuft scales and egg protection in *Ochrogaster lunifer* Herrich-Schäffer (Lepidoptera: Thaumetopoeidae). Australian Journal of Entomology, 37(1): 34-39.

Forrest T. G., Farris H. E. & Hoy R. R,. 1995. Ultrasound acoustic startle response in scarab beetles. J. Exp. Biol., 198: 2593-98.

Foster K. R., Ratnieks F. L. W., Gyllenstrand N. & Thoren P. A., 2001. Colony kin structure and male production in *Dolichovespula* wasps. Molecular Ecology, 10(4): 1003-1010.

Francke W. & Dettner K., 2005. Chemical Signalling in Beetles. Topics in Current Chemistry, 240: 85-166.

Frantsevich L. & Gorb S., 2006. Courtship dances in the flies of the genus Lispe (Diptera: Muscidae): from the fly's viewpoint. Arch. Insect Biochem. Physiol., 62(1): 26-42.

Franzl S., Naumann C. M. & Nahrstedt A., 1988. Cyanoglucoside storing cuticle of Zygaena larvae (Insecta, Lepidoptera) - morphological and cyanoglucoside changes during the molt. Zoomorphology, 108: 183-190.

Free J. B., 1988. Adapting honeybees (*Apis mellifera* L.) to synthetic alarm pheromones to reduce aggression. J. Apic. Res., 27(4): 227-229.

Friso T. H., 1926. Contribution to the knowledge of the interrelations of the bumblebees of Illinois with their animate environment. Annals Entomological Society of America, 19: 203-235.

Furth D. 1982. The metafemoral spring of flea beetles (Chrysomelidae: Alticinae). Spixiana Suppl., 7: 11-27.

Garcia J. L., 1977. Influencia de los factores ambientales sobre la captura nocturnade Sphingidae (Lepidoptera) en Rancho Grande, Estado Aragua, Venezuela. Rev. Fac. Agron., 9(4): 63-107.

Gasch T. & Vilcinskas A., 2014. The chemical defense in larvae of the earwig *Forficula auricularia*. Journal of Insect Physiology, 67: 1-8.

Gasch T., Schott M., Wehrenfennig C., Düring R. A. & Vilcinskas A., 2013. Multifunctional weaponry: the chemical defenses of earwigs. J. Insect Physiol., 59, 1186-1193.

Geiselhardt S. F., Peschke K. & Nagel P., 2007. A review of myrmecophily in ant nest beetles (Coleoptera: Carabidae: Paussinae): linking early observations with recent findings. Naturwissenschaften, 94: 871-894.

Gennard D. E., 2007. Forensic Entomology, An Introduction. John Wiley & Sons Ltd, West Sussex, 254pp.

Gilby A.R. & Waterhouse D. F., 1965. Composition of Scent of Green Vegetable Bug Nezara viridula. Proceedings of the Royal Society of London Series B-Biological Sciences, 162 (986): 105-120.

Gittings T. & Giller S., 1997. Life history traits and resource utilization in an assemblage of north temperate *Aphodius* dung beetles (Coleoptera: Sacarabaeidae). Ecography, 20: 55-66.

Gnezdilov V. M. & Viraktamath C. A., 2011. A new genus and new species of the tribe Caliscelini Amyot & Serville (Hemiptera, Fulgoroidea, Caliscelidae, Caliscelinae) from southern India. Dtsch. Entomol. Z., 58: 235-239.

Godfray H. C. J., 1994. Parasitoids: Behavioral and Evolutionary Ecology. Princeton University Press, 473pp.

Gogala M., Yong H.-S. & Brühl C.,1998. Maternal care in *Pygoplatys* bugs (Heteroptera, Tessaratomidae). European Journal of Entomology, 95: 311-315.

Gomes P. R., Koller W. W., Gomes A., Carvalho C. J. B. & Zorzatto J. R., 2002. Dípteros fanídeos vetores de ovos deDermatobia hominis em Campo Grande, Mato Grosso do Sul. Pesq. Vet. Bras., 22(3): 114-118.

Gonzales A., Hare J. F. & Eisner T., 1999. Chemical egg defense in *Photuris* firefly "femmes fetales". Chemoecology, 9: 177-185.

Gooding C. G. L,. 1972. Notes, observations, and life-history of a rare Victorian butterfly. 'The Moonlight Blue'. LatrobeValley Nat., 9**7:** 5-8.

Gould F., Holtzman G., Rabb R. & Smith M., 1980. Genetic variation in predatory and cannibalistic tendencies of *Heliothis virescens* strains. Ann. Entomol. Soc. Amer., 73: 243-50.

Gould I. & Bolton B., 1988. The Hymenoptera. British Museum, Oxford University Press, 332 pp.

Gould J. L. & Gould C. G., 2001. Hayvan zihni. Tübitak popular bilim kitapları, Pelin ofset, Ankara, 254 s.

Göpfert, M. C. & Robert D., 2002. The mechanical basis of *Drosophila* audition. The Journal of Experimental Biology, 205: 1199-1208.

Grangier J., Dejean A., Malé P. & Orivel J., 2008. Indirect defense in a highly specific ant-plant mutualism. Naturwissenchaften, 95(10): 909-916.

Grant J. B., 2006. Diversification of gut morphology in caterpillars is associated with defensive behavior. J. Exp. Biol., 209: 3018-3024.

Greene E., Orsak L. J. & Whitman D. W., 1987. A Tephritid Fly Mimics the Territorial Displays of its Jumping Spider Predators. Science, New Series, 236(4799): 310-312.

Grosman A. H., Janssen A., De Brito E. F., Cordeiro E. G., Colares F., Fonseca J. O., Lima E. R., Pallini A. & Sabelis M. W., 2008. Parasitoid increases survival of its pupae by inducing hosts to fight predators. PLoS ONE 3, e2276.

Gullan J. P. & Kosztarab M., 1997. Adaptations in scale insects. Annu. Rev. Entomol., 42: 23-50.

Gullan P. J. & Cranston P. S., 2010. The insects: An Outline of Entomology, 4th Edition, Wiley-Blakwell, 584 pp.

Gundersen-Rindal D. E. & E. M. Dougherty, 2000. Evidence for integration of Glyptapanteles indiensis polydnavirus DNA into the chromosome of Lymantria dispar in vitro. Virus Res., 66: 27-37.

Guppy J. C. 1961. Life history and behaviour of the armyworm, *Pseudaletia unipuncta* (haw.) (Lepidoptera: Noctuidae), in Eastern Ontario. Can. Entomol., 93: 1141-1153.

Gut J. & Van Oosten M., 1985. Functional significance of the alarm pheromone composition in various morphs of the green peach aphid, *Myzus persicae*. Entomol. Exp. Appl., 37: 199-204.

Gümüşsuyu İ., 1973. Türkiye Gryllidae (Orthoptera faunası üzerinde sistematik çalışmalar ile türlerin habitat ve davranışlarina ait gözlemler.T.C. Tar. Orm. Bak., Ankara Bölge Zir. Müc. Ar.Ens. Es. Ser., No: 421, 94 s.

Gümüşsuyu İ., 1989. Böceklerde sesli iletişim. Türk. Entomol. Derg., 13(2): 109-121.

Gwynne D. T., 1984. Courtship feeding increases female reproductive success in bushcrickets. Nature 307: 361-363.

Gwynne D. T., 1995. Phylogeny of the Ensifera (Orthoptera): a hypothesis supporting multiple origins of acoustical signalling, complex spermatophores and maternal care in crickets, katydids and weta. Journal of Orthoptera Research, 4: 203-218.

Hager F. A. & Kirchner W. H., 2013. Vibrational long-distance communication in the termites *Macrotermes natalensis* and *Odontotermes* sp J. Exp. Biol., 216: 3249-3256.

Hagstrum D. W. & B. Subramanyam, 2010. Immature Insects: Ecological Roles of Mobility. American Entomologist, 56(4): 230-241.

Hale F. A., 2014. Mealbugs on ornamentals, 2014. https: //ag.tennessee.edu/EPP /Insects /Insect% 20Mealybugs (Erişim tarihi: 12.05.2014).

Halffter G., Halffter V. & Favila M. E., 2011. Food relocation and the nesting behavior in Scarabaeus and Kheper (Coleoptera: Scarabaeinae). Acta Zoológica Mexicana (n.s.), 27(2): 305-324.

Hammond P. M., 1976: Klepto parasitic behavior of *Onthophagus suturalis* Coleoptera Scarabaeidae and other dung beetles. Coleopterists Bulletin, 30(3): 245-248.

Hanelová J. & Vilimová J., 2013. Behaviour of the central European Acanthosomatidae (Hemiptera: Heteroptera: Pentatomidae) during oviposition and parental care. Acta. Musei Moraviae, Sciantiae Biologicae (Brno), 98(2): 433-457.

Hanna B., 2009. Parasitic flies turn fire ants into zombies. Fort Worth Star-Telegram, Retrieved 2009-05-14.

Hansen, T &;Kuusik, A., 1970. Cold-hardiness of larvae of *Petrova [Rhyacionia] resinella* diapausing in the last instar, in relation to the glycerol content in the haemolymph. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised: Bioloogiline, 19(4): 324-328.

Harbison C. W. & D. H. Clayton, 2011. Community interactions govern host-switching with implications for host-parasite coevolutionary history. Proc. Natl. Acad. Sci. U S A., 7, 108(23): 9525-9529.

Harder L. D., 1990. Behavioral responses by bumble bees to variation in pollen availability. Oecologia, 85(1): 41-47.

Harrewijn P., van Oosten A. M. & Piron P. G., 2012. Natural terpenoids as messengers: A multidisciplinary study of their production, biological functions and practical applications. Springer Science & Business Media, 440pp.

Harrison J., Fewell F. J. H., Roberts S. P. & Hall H. G., 1996. Achievement of thermal stability by varying metabolic heat production in flying honeybees. Science, 274 (5284): 88-90.

Hartbauer M., 2010. Collective defense of *Aphis nerii* and *Uroleucon hypochoeridis* (Homoptera, Aphididae) against natural enemies. PLoS ONE 5(4): e10417.

Harvey J.A., Tanaka T., Kruidhof M., Vet L.E.M. & Gols R., 2011. The 'usurpation hypothesis' revisited: dying caterpillar repels attack from a hyperparasitoid wasp. Anim. Behav., 81: 1281-1287.

Heath J. E. & Adams P. A., 1967. Regulation of heat production by large moths. Journal Experimental Biology, 47: 21-33.

Heath, J. E. & R. K. Josephson, 1970. Body temperature and singing in the katydid, *Neoconocephalus robustus* (Orthoptera, Tettigoniidae). Biol. Bull., 138: 272-285.

Heckrotte C., 1983. The influence of temperature on the behaviour of the mexican jumping bean. Journal of Thermal Biology, 8: 333-335.

Hefetz A., Fales H. M. & Batra S. W. T., 1979. Natural polyesters: Dufour's gland macrocyclic lactones form brood cell laminesters in *Colletes* bees. Science, 204(4391): 415-417.

Hein E., Rasa O. A., & Ockenfels P., 1996. Odour profile congruity in two closely related desert tenebrionid beetles: homology as the basis for a cleptoparasitic relationship? Chemoecology, **7**: 156-161.

Heinrich B., 1974. Thermoregulation in endothermic insects. Science, 185: 747-757.

Heinrich B. & Pantle C., 1975. Thermoregulation in small flies (*Syrphus* sp): basking and shivering. The Journal of Experimental Biology, 62: 599-610.

Heinrich B., 1970. Nervous control of the heart during thoracic temperature regulation in a sphinx moth. Science, 169 (3945): 606-607.

Heinrich B., 1971a. Temperature regulation of the sphinx moth, *Manduca sexta*. I. Flight energetics and body temperature during free and tethered flight. Journal of Experimental Biology, 54: 141-152.

Heinrich B., 1971b. Temperature regulation of the sphinx moth, *Manduca sexta*. II. Regulation of heat loss by control of blood circulation. Journal of Experimental Biology, 54: 153-176.

Heinrich B., 1981. Insect thermoregulation, New York: John Wiley & Sons, Inc., p. 328.

Heinrich B., 1987. Kış güvelerinde ısıl düzenleme. In: Olağandışı yaşamlar, 111-127. Eds.: Gould & Gould, 2011, Tubitak popüler bilim kitapları, Korza yayıncılık-Ankara, 237 s.

Heinrich B., 1974. Thermoregulation in endothermic insects. Science, 185(4153): 747-756.

Heller K.G. & Krahe R., 1994. Sound production and hearing in the pyralid moth *Symmoracma minoralis*. J. Exp. Biol., 187: 101-111.

Hemp C. & Dettner K., 1997. Morphology and chemistry of mesothoracic glands in anthicid beetles (Coleoptera: Anthicidae). Entomol Gener., 22: 97-108.

Hemp C. & Dettner K., 2001. Compilation of canthariphilous insects. Beiträge zur Entomologie, 51 (1): 231-245.

Henry C. S., 1983. Acoustic recognition of sibling species within the holarctic lacewing *Chrysoperla carnea* (Neuroptera: Chrysopidae). Systematic Entomology, 8(3): 293-301.

Henry C. S., 1994. Singing and cryptic speciation in insects. Trends in Ecology and Evolution**, 9:** 388-392.

Henry C. S., Brooks S. J., Duelli P., Johnson J. B., Wells M. L. M. & Mochizuki A., 2013. Obligatory duetting behavior in the *Chrysoperla carnea*-group of cryptic species (Neuroptera: Chrysopidae): its role in shaping evolutionary history. Biological Reviews, 88: 787-808.

Herzner G. & Strohm E., 2007. Fighting fungi with physics: food wrapping by a solitary wasp prevents water condensation. Curr. Biol., 17: R46-R47.

Hilker M., 1994. Egg deposition and protection of eggs in Chrysomelidae. In: P.H. Jolivet, M.L. Cox, E. Petitpierre, Novel aspects of the biology of Chrysomelidae, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, pp. 263-276.

Hilker M., Eschbach U. & Dettner K., 1992. Occurrence of anthraquinones in eggs and larvae of several Galerucinae (Coleoptera: Chrysomelidae). Naturwissenschaften; 79(6): 271-274.

Hiller B. & Wittmann D., 1994. Seasonality, nesting biology and mating behavior of the oil-collecting bee *Epicharis dejeanii* Anthophoridae, Centridini. Biociencias Porto Alegre, 2(1): 107-124.

Hinton H. E. & Jarman G. M., 1972. Physiological color change in the Hercules beetle. Nature. 238: 160-16.

Hodek I. 1967. Bionomics and ecology of predaceous Coccinellidae. Annu. Rev. Entomol., 12: 79-104.

Hoffman D. R., 2010. Ant venoms. Current Opinion in Allergy and Clinical Immunology, 10: 1-5.

Hofstede H. M, Kalko E. K. V. & Fullard J. H., 2010. Auditory-based defense against gleaning bats in Neotropical katydids (Orthoptera: Tettigoniidae). J. Comp. Physiol. A, 196(5): 349-58.

Hofstede H. M., 2009. Auditory sensitivity and defence strategy in insects. (Doctor thesis) Department of Ecology and Evolutionary Biology in the University of Toronto, 112 pp.

Hogue C. L., 1984. Observations on the plant hosts and possible mimicry models of "Lantern Bugs" (Fulgora sp) (Homoptera: Fulgoridae). Rev. Biol. Trop., 32(1): 145-150.

Hojo M. K., Yamaguchi S., Akino T. & Yamaoka R., 2014. Adoption of lycaenid Niphanda fusca (Lepidoptera: Lycaenidae) caterpillars by the host ant Camponotus japonicus (Hymenoptera: Formicidae). Entomological Science, 17(1): 59-65.

Holland J. S., 2010. Flower Beds. National Geographic October, 218 (6).

Holloway G. J., de Jong P. W., Brakefield P. M. & de Vos H., 1991. Chemical defence in ladybird beetles (Coccinellidae). I. Distribution of coccinelline and individual variation in defence in 7-spot ladybirds (Coccinella septempunctata). Chemoecology, 2(1): 7-14.

Holman J., 1994. Possible sound producing structure present in some Macrosiphini (Homoptera: Aphididae). European Journal Entomol., 91: 97-101.

Houck M. A., 1999. Phoresy by *Hemisarcoptes* Acari: Hemisarcoptidae on *Chilocorus* Coleoptera: Coccinellidae: influence of subelytral ultrastructure. Experimental and Applied Acarology, 232: 97-118.

Howard D.F, Blum M.S, & Fales H.M., 1983. Defense in thrips: forbidding fruitiness of a lactone. Science, 220(4594): 335-6.

Hoy R. R, Nolen T. & Brodfuehrer P., 1989. The neuroethology of acoustic startle and escape in flying insects. J. Exp. Biol., 146: 287-306.

Hoyle G. & O'shea M., 1974. Intrinsic rhythmic contractions in insect skeletal muscle. Journal of Experimental Zoology, 189: 407-412.

Hölldobler B., 1967. Zur Physiologie der Gast-Wirt-Beziehungen (*Myrmecophilie*) bei Ameisen. Zeitschrift für vergleichende Physiologie, 56(1): 1-21.

Hölldobler B., 1970. Contribution to the physiology of guest-host-relations (Myrmecophily) in ants. II. the relation between the imagoes of *Atemeles pubicollis* Bris. (Col. Staphylinidae) and *Formica* and *Myrmica* (Hym. Formicidae). Z. Vgl. Physiol., 66: 215-250.

Hölldobler B., 2011. Karıncalar ve misafirleri arasındaki iletişim, 169-182. Ed.: Gould, J. L. & C. G. Gould. In: Olağandışı Yaşamlar. Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Korza Yayıncılık, Ankara, 237 s.

Hölz C., Streil G. & Dettner K., 1994. Intersexual transfer of a toxic terpenoid during copulation and its paternal allocation to developmental stages: Quantification of cantharidin in cantharidin-producing Oedemerids (Coleoptera: Oedemeridae) and canthariphilous Pyrochroids (Coleoptera: Pyrochroidae). Zeitschrift für Naturforschung, 49: 856-864.

Humphreys K. & Darling D. C., 2013. And not looking where you are leaping: a novel method of oriented travel in the caterpillar *Calindoea trifascialis* (Moore) (Lepidoptera: Thyrididae). Biol. Lett., 9: 5.

Hyatt K. H., 1990. Mites associated with terrestrial beetles in the British Isles, Entomologist's Montly Magazine, 126: 133-147.

Ichikawa T. & Kurauchi T., 2009. Larval cannibalism and pupal defense against cannibalism in two species of tenebrionid beetles. Zoolog Sci., 26(8): 525-529.

Ichikawa T., Kurauchi T. & Yamawaki Y., 2012. Defensive gin-trap closure response of tenebrionid beetle, *Zophobas atratus*, pupae. Insect Sci., 12: 134.

Ishay J., 1975. Frequencies of the sounds produced by the oriental hornet, *Vespa orientalis*. Journal of Insect Physiology, 21(11): 1737-1740.

Ismay J. W., 1977. *Anomoeoceros punctulatus* (Bekker) (Diptera: Chloropidae) associated with spiders. Entomol. Monthly Mag., 113: 248.

Iyengar W. K. & Eisner T., 1999. Female choise increases offspring fitness in an arctiid moth (*Utetheisa ornatrix*). roc. Nat. Acad. Sci. USA., 96: 15013-15016.

Jahssoh A., 1971. Stridulatory and significance in the waterbug genus *Cenocorix*a. The University of British Columbia, Doktorate thesis, 236pp.

Jansson A. & Scuddegr G. E., 1972. Corixidae (Hemiptera) as predators: rearing on frozen brine shrimp. J. Entomol. Soc. B.C., 69: 44-45.

Jefson M., Meinwald J., Nowicki S., Hicks K. & Eisner T., 1983. Chemical defense of rove betle (*Creophilus maxillosus*). Journal of Chemical Ecology, 9: 159-180.

Jolivet P. & Poinar G., 2007. Parasites, commensals and phoretics of *Timarcha* (Coleoptera: Chrysomelidae). Genus, 18: 589-596.

Jolivet P. & Verma K. K., 2002. Biology of Leaf Beetles. Intercept Publishers, Andover, Hampshire, England, 332 pp.

Jolivet P., 1994. Phylogocical color changes in tortoise beetles. In: P.H. Jolivet, M.L. Cox, E. Petitpierre, Novel aspects of the biology of Chrysomelidae, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, pp. 331-335.

Jolivet P., Vasconcellos-Neto J. & Weinstein P., 1990. Cycloalexy: a new concept in the larval defense of insects. Insecta Mundi, 4: 133-142.

Jones C. G., Hess T. A., Whitman D. W., Silk P. J. & Blum M. S., 1987. Effects of diet breadth on autogenous chemical defense of a generalist grasshopper. Journal of Chemical Ecology, 13: 283-297.

Jones T. H., Clark D. A., Edwards A. A., Davidson D. W., Spande T. F. & Snelling R. R., 2004. The Chemistry of Exploding Ants, *Camponotus* sp (*Cylindricus* complex). Journal of Chemical Ecology**,** 30(8): 1479-1492.

Joron M., Papa R., Beltrán M., Chamberlain N., Mavárez J., et al. 2006. A conserved supergene locus controls colour pattern diversity in *Heliconius* butterflies. PLoS Biol.;4: e303.

Josephson R. K. & Stevenson, R. D., 1991. The efficiency of a flight muscle from the locust *Schistocerca americana*. The Journal of Physiology, 442(1): 413-429.

Kammer A. E., 1968. Motor patterns during flight and warm-up in Lepidoptera. Journal of Experimental Biology**,** 48: 89-109.

Kansu İ. A., 2005. Böcek çevrebilimi. Birlik matbaacılık, Ankara, 338 s.

Kastberger G., Weihmann F., Hoetzl T., Weiss S. E., Maurer M. & Kranner I., 2012. How to Join a Wave: Decision-Making Processes in Shimmering Behavior of Giant Honeybees (*Apis dorsata*). Plos one

Katvala M. & Kaitala A., 2003. Conspecific enhance egg production in an egg carrying bug. Behavioral Ecology, 14: 897-901.

Kejval Z., 2003. The genus Anthelephila (Coleoptera: Anthicidae) Eur. J. Entomol., 100(3): 381-392.

Kellner R. L., 2002. Molecular identification of an endosymbiotic bacterium associated with pederin biosynthesis in *Paederus sabaeus* (Coleoptera: Staphylinidae). Insect Biochem Mol. Biol., 32(4): 389-395.

Keeping M. G., 1997. Social behavior and brood decline in reproductive-phase colonies of *Belonogaster petiolata* (Degeer) (Hymenoptera: Vespidae). Journal of Insect Behavior, 10(2): 265-78.

Kester K. M. & Jackson, D. M., 1996. When good bugs go bad: intraguild predation by *Jalysus wickhami* on the parasitoid *Cotesia congregata*. Entomol. Exp. Appl., 81: 271-276.

Kevan P. G. & Bye R. A., 1991. The natural history, sociobiology, and ethnobiology of *Eucheira socialis* Westwood (Lepidoptera: Pieridae), a unique and little-known butterfly from Mexico. The Entomologist, 110: 146-165.

Kiester A.R. & Strates E., 1984. Social behaviour in a thrips from Panama. J. Natur. Hist., 18: 303-314.

Kikuchi T., Kobayashi K., Sakata K. & Akasaka T., 2012. Gypsy moth-induced dermatitis: a hospital review and community survey. Eur. J. Dermatol., 22(3): 384-90.

King I. M., 1976. Underwater sound production in *Micronecta batilla* Hale (Heteroptera: Corixidae). Australian Journal of Entomology, 15(1): 35-43.

Kingsolver J. G. & Watt W. B., 1983. Thermoregulatory strategies in *Colias* butterflies: Thermal stress and the limits to adaptation in temporally varying environments. American Naturalist, 121: 32-55.

Klemperer H. G., 1980. Kleptoparasitic behaviour of *Aphodius rufipes* (L.) larvae in nests of *Geotrupes spiniger* Marsh. (Coleoptera, Scarabaeidae). Ecological Entomology, 5 (2): 143-151.

Konstantinov A. S, 2004. Male combat and mating behavior of *Donacia crassipes* Fabricius and other chrysomelids (Coleoptera: Chrysomelidae: Donaciinae). Eds.: Jolivet, P., Santiago-Blay, J. A. & M. Schmitt. in: New developments in the biology of Chrysomelidae. The Hague, the Netherlands: Walden, NY: SPB Academic Pub., pp. 721-725.

Kovac D. & Azarae I., 1994. Depredations of a bamboo shoot weevil. Nature Malaysiana, 115-122.

Kozlowski M. W. & Aoxiang S., 2006. Ritual behaviors associated with spermatophore transfer in *Deuterosminthurus bicinctus* (Collembola: Bourletiellidae). Journal of Ethology, 24(2): 103.

Kozlowski M. W. & Aoxiang, S. 2006. Ritual behaviors associated with spermatophore transfer in *Deuterosminthurus bicinctus* (Collembola: Bourletiellidae). Journal of Ethology, 24: 103-109.

Kölsch G., 2000. The ultrastructure of glands and the production and function of the secretion in the adhesive capture apparatus of *Stenus* species (Coleoptera: Staphylinidae). Canadian Journal of Zoology, 78: 465-475.

Krebs R. A. & Wes, D. A., 1988. Female mate preference and the evolution of female-limited Batesian mimicry. Evolution, 42: 1101-1104.

Kroiss J., Kaltenpoth M., Schneider B., Schwinger M. G., Hertweck C., Maddula R.K., Strohm E. & Svatos A., 2010. Symbiotic *Streptomycetes* provide antibiotic combination prophylaxis for wasp offspring. Nature Chemical Biology, 6: 261-263.

Kudo S., Sato M. & Ohara M., 1989. Prolonged maternal care in *Elasmucha dorsalis* (Heteroptera, Acanthosomatidae). Journal Ethology, 7: 75-81.

Kudo K. & Shirai A., 2012. Effect of food availability on larval cannibalism by foundresses of the paper wasp *Polistes chinensis antennalis*. Insect Soc., 59: 279-284.

Kumar P., Pandit S. S., Steppuhn A. & Baldwin I. T., 2014. Natural history-driven, plant-mediated RNAi-based study reveals CYP6B46's role in a nicotine-mediated antipredator herbivore defense. Proc Natl Acad Sci U S A., 111(4): 1245-1252.

La Munyon C.W., 1997. Increased fecundity as a function of multiple mating, in an arctiid moth, *Utetheisa ornatrix*. Ecological Entomology, 22: 69-73.

Lahondère C. & Lazzari C. R., 2012. Mosquitoes cool down during blood feeding to avoid overheating. Current Biology**,** 22: 40-45.

Lahondère C. & Lazzari C. R., 2015. Thermal effect of blood feeding in the telmophagous *Glossina morsitans morsitans*. Journal of Thermal Biology, 48: 45-50.

Lakes R. & Mucke A., 1989. Regeneration of the foreleg tibia and tarsi of *Ephippiger ephippiger* (Orthoptera: Tettigoniidae). Journal of Experimental Zoology, 250: 176-187.

Lamb R. J., 1975. Effects of dispersion, travel, and environmental heterogeneity on populations of the earwig *Forficula auricularia* L. Can. Jour. Zool., 53: 1855-1867.

Lanne B. S., Bergstro¨ M., G. & Lo¨ Fqvist J., 1988. Dufour gland alkenes from the four ant species: *F. polyctena*, *F. lugubris*, *F. truncorum*, and *F. uralensis*. Comp. Biochem. Physiol., 91: 729-734.

Larsson F. K., 1990. Female body size relationships with fecundity and egg size in two solitary species of fossorial Hymenoptera (Colletidae and Sphecidae). Entomol. Gener., 15: 167-171.

Larsson M., 2006. To bee or not to bee. Critical floral resources of wild bees. Doctorate thesis, Upsala University, Faculty of Science of Technology, 33pp.

Le Bas N. R., Hocklam L. R. & Ritchie M. G., 2004. Sexual selection in the gift-giving dance fly, *Rhamphomyia sulcata*, favors small males carrying small gifts. Evolution, 58(8): 1763-1772.

Lečić S., Ćurčić S., Vujisić L., Ćurčić B., Ćurčić N., Nikolić Z., Anđelković B., Milosavljević S., Tešević V. & Makarov S., 2014. Defensive Secretions in Three Ground-Beetle Species (Insecta: Coleoptera: Carabidae). Annales Zoologici Fennici, 51(3): 285-300.

Legalov A. A., 2004. New data of the leaf-rolling weevils (Coleoptera: Rhynchitidae, Attelabidae) of the world fauna with description of 35 new taxons. Baltic Journal of Coleopterology, 4(1): 63-88.

Lehmann G. U. C. & Lehmann A. W., 2009. Condition-dependent spermatophore size is correlated with male's age in a bushcricket (Orthoptera: Phaneropteridae). Biological Journal of the Linnean Society, 96: 354-360.

Leong T. M. & Lee B. P. Y-H., 2012. Records and natural history of the ocellated shield bug, *Cantao ocellatus* (Thunberg) in Singapore, with observations on egg guarding, hatching, parasitoids, moulting, feeding, and mating (Hemiptera: Scutelleridae: Scutellerinae). Nature in Singapore, 5: 249-262.

León B. & Young K. R., 2010. A fortuitous ant-fern association in the Amazon lowlands of Peru. Rev. Peru. Biol. 17(2): 245-247.

Lewis S., South A., Burns R. & Al-Wathiqui N., 2011. Nuptial gifts. Current Biology, 21(17): R644-5.

Lodos N. & Boulard M., 1987. Bazı Cicadidae (Homoptera: Auchenorrhyncha) türlerinin tanınmalarında sesin taksonomik karakter olarak kullanılması üzerinde bir araştırma. Türkiye I. Entomoloji Kongresi Bildirileri, 13-16 Ekim 1987, İzmir, Entomoloji Derneği Yayınları, No: 3, 643-648.

Lodos N. 1975. Türkiye Entomolojisi GenelUygulamalı ve Faunistik. E.Ü. Ziraat Fakültesi Ofset Atölyesi, Bornova-İzmir, 182 s.

Lodos N. 1989. Türkiye Entomolojisi VI (GenelUygulamalı ve Faunistik). E.Ü. Ziraat Fakültesi Ofset Atölyesi, Bornova-İzmir, 300 s.

Lodos N., 1998. Türkiye Entomolojisi IV (Genel, Uygulamalı ve Faunistik). E.Ü. Zir. Fak. Ofset Atelyesi, Bornova-İzmir, 250 s.

Lokensgard J., Smith R., Eisner T. & Meinwald J., 1993. Pregnanes from defensive glans of a belostomatid bug. Experientia, 49: 175-176.

Lorch P. D., Sword G. A., Gwynne D. T. & Anderson G. L., 2005. Radiotelemetry reveals differences in individual movement patterns between outbreak and non-outbreak Mormon cricket populations. Ecological Entomology, 30(5): 548-555.

Lu W., Souphanya P. & Montgomery M. E., 2002. Description of immature stages of *Scymnus* (*Neopullus*) *sinuanodulus* Yu and Yao (Coleoptera: Coccinellidae) with notes on life history. The Coleopterists Bulletin, 56(1): 127-141.

Lusebrink I., Dettner K. & Seifert K., 2008. Stenusine, an antimicrobial agent in the rove beetle genus *Stenus* (Coleoptera, Staphylinidae). Naturwissenschaften, 95(8): 751-755.

Lymbery A. & Bailey W., 1980. Regurgitation as a possible antipredator defensive mechanism in the grasshopper *Goniaea* sp. (Acrididae, Orthoptera). J. Aust. Entomol. Soc., 19: 129-130.

Lynch T. A., 2001. Methodology for the collection, rearing and handling of Anurida granaria (Nicolet, 1847) as applicable in the enhancement of the educational and research process. http: //www.reocities.com/bioluminus/methodology.html.

MacLeod J. K., Braybrook C., Simmonds P. M. & Oelrichs P. B., 2000. A unique toxic peptide from the larvae of the south American sawfly, *Perreyia flavipes*. Australian Journal of Chemistry, 53(4): 293-297.

Madanlar N., 1985. Böceklerde ses çıkarma ve bunun yararları. Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 49 s.

Maderspacher F. & Stensmyr M., 2011. Myrmecomorphomania. Current Biology, 21(9): R291-R293.doi: 10,1016 / j.cub.2011.04.006

Maekawa K., Matsumoto T. & Nalepa C.A., 2008. Social biology of the wood-feeding cockroach genus *Salganea* (Dictyoptera, Blaberidae, Panesthiinae): did ovoviviparity prevent the evolution of eusociality in the lineage? Insect Sociaux, 55: 107-114.

Maginnis T. L., 2006. Leg regeneration stunts wing growth and hinders flight performance in a stick insect (*Sipyloidea sipylus*). Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences, 273: 1811-1814.

Maginnis T. L., 2008. Autotomy in a stick insect (Insecta: Phasmida): predation versus molting. Florida Entomologist, 91(1): 126-127.

Magnien P., Smets K., Pluot-Sigwalt D. & Constant J., 2008. A new species of *Pygoplatys* Dallas (Heteroptera, Tessaratomidae) from the Damar agroforests in Sumatra: description, immatures and biology. Nouvelle Revue d'Entomologie (Paris), 24(2): 99-112.

Malcolm, S.B. & L.P. Brower. 1989. Evolutionary and ecological implications of cardenolide sequestration in the monarch butterfly. Experientia, 45: 284-295.

Malfi R. L., Davis S. E. & Roulston T. H., 2014. Parasitoid fly induces manipulative grave-digging behaviour differentially across its bumblebee hosts. Animal Behaviour, 92: 213-220.

Malo F., 1961. Phoresy on Xenufens (Hymenoptera: Trichogrammatidae), a parasite of Caligo eurilochus (Cramer) (Lepidoptera: Nymphalidae). Journal of Economic Entomology, 54(3): 465-466.

Mankin R. W. & Moore A., 2010. Acoustic detection of *Oryctes rhinoceros* (Coleoptera: Scarabaeidae: Dynastinae) and *Nasutitermes luzonicus* (Isoptera: Termitidae) in palm trees in urban Guam. J. Econ. Entomol., 103(4): 1135-1143.

Mamoru T., 2013. The adaptive significance of asynchronous hatching and filial cannibalism in the burying beetle *Necrophorus quadripunctatus*. Agricultural Science of Tokyo University (Doctorate thesis), 84 pp.

Mankin R., Epsky N., Shuman D. & Haert R., 2003. Acoustic trap for female mediterranean fruit flies. ASAE Meeting Presentation, 037067.

Marchi M.J., Pereira P.A., de Menezes R.M. & Tubaki R.M., 2012. New records of mosquitoes carrying *Dermatobia hominis* eggs in the state of São Paulo, Southeastern Brazil. J. Am. Mosq. Control. Assoc., 28(2): 116-118.

Margesin R. & Schinner F., 2013. Cold-Adapted Organisms: Ecology, Physiology, Enzymology and Molecular Biology. Springer Science & Business Media, 416pp.

Marshall D. C. & Hill K. B. R., 2009. Versatile Aggressive Mimicry of Cicadas by an Australian Predatory Katydid. PLOS One, DOI: 10.1371/journal.pone.0004185.

Marshall S. A. & Pont A. C., 2013. The kleptoparasitic habits *Musca albina* Wiedemann 1830, (Diptera, Muscidae). African Invertebrates, 54(2): 427-430.

Marshall S. A., 1983. *Ceroptera sivinskii*, a new species of Sphaeroceridae (Diptera) in a genus new to North America, associated with scarab beetles in the southwestern United States. Proc. Entomol. Soc. Washington, 85: 139-143.

Marshall S. A., 1998. Kleptoparasitic Chloropidae [*Olcella quadrivittata* (Sabrosky)] feeding and mating on staphylinid prey of Asilidae and on hemipteran prey of Mantodea. Studio Dipterogica, 5(1): 13-18.

Marston N. L., Schmidt G. T., Biever K. D. & Dickerson W. A, 1978. Reaction of five species of soybean caterpillars to attack by the predator, Podisus maculiventris. Environ. Entomol., 7: 53-56.

Maschwitz U. & Schonegge P., 1980. Fliegen als Beue und Brutrauber bei Ameisen. Insectes Soc., 27: 14.

Mason A. C., Forrest T. G. & Hoy R. R., 1998. Hearing in mole crickets (Orthoptera: Gryllotalpidae) at sonic and ultrasonic frequencies. J. Exp. Biol., 201: 1967-1979.

Masters W. M. & Eisner T., 1990. The escape strategy of green lacewings from orb webs. Journal of Insect Behavior, 3: 143-157.

Masters W. M., 1980. Insect disturbance stridulation: Characterization of airborne and vibrational components of the sound. Journal of Comparative Physiology, 135(3): 259-268.

Mata L., Grosso-Silva J.M. & Goula M., 2013. Pyrrhocoridae from the Iberian Peninsula (Hemiptera: Heteroptera). Heteropterus Rev. Entomol., 13(2): 175-189.

Matthews R. W. & Matthews J. R., 2010. Insect Behavior. Springer, 514pp.

Mattiaacci L., Vinson S. B., Williams H.J., Aldrich J. R. & Bin F., 1993. A long-range attractant kairomone for egg parasitoid *Trissolcus basalis*, isolated from defensive secretion of its host, *Nezara viridula*. Journal of Chemical Ecology, 6: 1167-1181.

Maure F., Brodeur J., Ponlet N., Doyon J., Firlej A., Elguero É. & Thomas F., 2011. The cost of a bodyguard. Biology letters, 7: 843-846.

Maurea F., Brodeurb J., Droita A., Doyonb J. & Thomas F., 2013. Bodyguard manipulation in a multipredator context: Different processes, same effect. Behavioural Processes, 99: 81- 86.

May M. L., 2013. A critical overview of progress in studies of migration of dragonflies (Odonata: Anisoptera), with emphasis on North America. Insect Conversation, 17(1): 1-15.

McDonald I. R. & Hanrahan S. A., 1993. Aspects of foraging and behaviour of the king cricket, Libanasidus vittatus (Kirby) (Orthoptera: Mimnermidae). South African Journal of Science, 89: 354-358.

McDonald I. R. & Hanrahan, S. A. 1993. Aspects of foraging and behaviour of the king cricket, *Libanasidus vittatus* (Kirby) (Orthoptera: Mimnermidae). South African Journal of Science, 89: 354-358.

McDonald R. S.& Borden J., 1996. Courtship behavior and discrimination between potential mates by male *Delia antiqua* (Diptera: Anthomyiidae). Journal of Insect Behavior, 9(6): 871-885.

Medeiros L., 1991. Aspectos da interação entre especies de Chrysomelinae (Coleoptera: Chrysomelidae) e plantas da familia Solanaceae na Serra do Japi, Jundiai, SP. MSc thesis, Universidade Estadual de Campinas.

Meinwald J,. Roach B., Hicks H., Alsop D. & Eisner T., 1985. Defensive steroids from a carrion betle (*Silpha americana*). Experientia 41: 516-519.

Meinwald J., Huang Q., Vrkoc J., Herarth K. B., Yang Z.-C., Shröder F., Attygalle A. B., Iyengar V. K., Morgan R. C. & Eisner T., 1998. Mirasorvone: A masked 20-ketopregnane from the defensive secretion of a diving beetle (*Thermonectus marmoratus*). Proc. Nati. Acad. Sci USA, 95: 2733-2737.

Meinwald J., Jones T. H., Eisner T. & Hicks K., 1977. New methylcyclopentanoid terpenes from the larval defensive secretion of a chrysomelid beetle (*Plagiodera versicolora*). Proc. Nat. Acad. Sci. USA., 74(6): 2189-2193.

Meinwald J., Opheim K. & Eisner T., 1972. Gyrinidal: A sesquinoterponoid aldehyde from the defensive glands of gyrinid beetles. Proc. Nat. Acad. Sci. USA, 69: 1208-1210.

Meinwald J., M. S. Chadha, J. J. Hurst and T. Eisner 1962 Defense mechanisms of arthropods. IX. Anisomorphal, the secretion of a phasmid insect. Tetrahedron Letters, 1: 29-33.

Melber A. & Schmidt G. H., 1975. Öologische Bedeutung des Sozialverhaltens zweier *Elasmucha*-Arten (Heteroptera: Insekta). Oecologia, 18: 121-128.

Merrick M. J. & Smith R. J., 2004. Temperature regulation in burying beetles (*Nicrophorus* sp: Coleoptera: Silphidae): effects of body size, morphology and environmental temperature. J. Exp. Biol., 723-733.

Metcalf R. L. & Luckmann W. H., 1994. Introduction to Insect Pest Management. John Wiley & Sons, 650pp.

Miles R. N., Robert D. & Hoy R. R., 1995. Mechanically coupled ears for directional hearing in the parasitoid fly *Ormia ochracea*. J. Acoust. Soc. Am., 98(6): 3059-3070.

Miller L. A,. 1975. The behavior of green lacewings, *Chrysopa carnea,* in the presence of ultrasound. J. Insect Physiol., 21: 205-19.

Mochizuki A., Naka H., Hamasaki K. & Mitsunaga T., 2006. Larval cannibalism and intraguild predation between the introduced green lacewing, *Chrysoperla carnea*, and the indigenous trash-carrying green lacewing, *Mallada desjardinsi* (Neuroptera: Chrysopidae), as a case study of potential nontarget effect assessment. Environ. Entomol., 35: 1298-1303.

Moeller H., Clapperton B. K., Alspach P. A. & Tilley J. A. V., 1991. Comparative seasonality of *Vespula germanica* (F.) and *Vespula vulgaris* (L.) colonies (Hymenoptera: Vespidae) in urban Nelson, New Zealand. New Zealand Journal of Zoology, 18: 111-120.

Mol A., Zeybekoglu U. & Akyurek B., 2013. Morphological and acoustic characters of *Cicadatra platyptera* Fieber, 1876. Zookeys., 296: 1-23.

Monteith G. B., 2006. Maternal care in Australian oncomerine shield bugs Insecta, Heteroptera, Tessaratomidae. Denisia12 October; 1135-1152.

Moore A. & Tabashnik B. E., 1989. Leg autotomy of adult diamondback moth (Lepidoptera: Plutellidae) in response to tarsal contact with insecticide residues. Journal of Economic Entomology, 82: 381-384.

Moore A. J., Reagen N. L. & Haynes K. F., 1995. Conditional signaling strategies- effects of ontogeny, social experience and social status on the pheromonal signal of male cocroachs. Animal Behavior, 50: 191-202.

Moore B. P. & Brown W. V., 1981. Identification of warning odour components, bitter principles and antifeedants in an aposematic beetle: *Metriorrhynchus rhipidius* (Coleoptera: Lycidae). Insect Biochemistry 11: 493-499.

Moore B.P. & Brown W.V., 1972. The chemistry of the metasternal gland secretion of the common eucalypt longicorn, Phoracantha semipuntata (Coleoptera: Cerambycidae). Aust. J. Chem., 25: 591-598

Moore B.P. & Brown W.V., 1976. The chemistry of the metasternal gland secretion of the eucalypt longicorn, Phoracantha synonyma (Coleoptera: Cerambycidae). Aust. J. Chem., 29: 1365-1374.

Morrow P. A., Bellas T. E. & Eisner T., 1976. *Eucalyptus* oils in the oral discharge of Australian sawfly larvae (Hymenoptera: Pergidae). Oecologia, 24: 193-206.

Morton T. C. & Vencl F. V., 1998. Larval beetles form a defense from recycled host-plant chemicals discharged as fecal wastes. Journal of Chemical Ecology, 24: 765-785.

Mound L. A. & Reynaud P., 2005. *Franklinothrips*; a pantropical Thysanoptera genus of ant-mimicking obligate predators (Aeolothripidae). Zootaxa, 864: 1-16.

Mulfinger L., Yunginger J., Styer W., Guralnick M. & Lintner T., 1992. Sting morphology and frequency of sting autotomy among medically important vespids (Hymenoptera: Vespidae) and the honey bee (Hymenoptera: Apidae). J. Med. Entomol., 29(2): 325-328.

Mullen G. R. & Durden L. A., 2009. Medical and Veterinary Entomology. Academic Press, 637pp.

Munetoshi M., Henry L. D. R. & Rosli H., 2008. Three new species of legless, wingless scuttle flies (Diptera: Phoridae) associated with army ants (Hymenoptera: Formicidae) in Malaysia. Sociobiology, 52(3): 485-496.

Müller C. & Brakefield P. M., 2003. Analysis of a chemical defense in sawfly larvae: easy bleeding targets predatory wasps in late summer. Journal of Chemical Ecology, 29(12): 2683-2694.

Müller C. B., 1994. Parasitoid induced digging behaviour in bumblebee workers. Animal Behaviour, 48: 961-966.

Müller C., 2002. Variation in the effectiveness of abdominal shields of cassidine larvae against predators. Entomologia Experimentalis et Applicata 102: 191-198.

Nadkarni N. M. & Wheelwright N. T., 2000. Monteverde: Ecology and Conservation of a Tropical Cloud Forest. Oxford University Press, USA, 608pp.

Nafus D. M. & Schreiner I. H., 1988. Parental care in a tropical nymphalid butterfly *Hypolinmas anomala*. J. Anim. Behav., 36: 1425- 143.

Nag A. & Nath P., 2009. Effect of moon light and lunar periodicity on the light trap catches of cutworm *Agrotis ipsilon* (hufn.) moths. Journal of Applied Entomology, 111: 1-5.

Nancy E. B. & D. B. Gelman, 2004. Wasp parasitoid disruption of host development: implications for new biologically based strategies for insect control. Annu. Rev. Entomol, 49: 299-330.

Needham A. E., 1953. The incidence and adaptive view of autotomy and regeneration in Crustacea. Proceedings of the Zoological Society London, 123: 111-122.

Nelson X. & Jackson R., 2007. Complex display behaviour during the intraspecific interactions of myrmecomorphic jumping spiders (Araneae, Salticidae) Journal of Natural History, 41(25-28): 1659-1678.

Nelson X. J., Jackson R. R., Edwards G. B. & Barrion A. T,. 2006. Living with the enemy: jumping spiders that mimic weaver ants. The Journal of Arachnology**,** 33: 813-819.

Nentwig W., 1985. Obligate kleptoparasitic behaviour of female flies at spider webs (Diptera: Empidoidea: Microphoridae). Zool. Anz., 215: 348-354.

New T. R. & Britton D. R., 1997. *Refining a conservation plan* for an endangered lycaednid butterfly, *Acrodipsas myrmecophila*, in Victoria, Australia. Journal of Insect Conservation, 1: 65-72.

Nikbakhtzadeh M., Vahedi M., Atandoost V. H. & Mehdinia A., 2012. Origin, transfer and distribution of cantharidin-related compounds in the blister betle *Hycleus scabiosae*. J. Venom. Anim. Toxins incl. Trop. Dis., 18(1): 88-96.

Nishino H., 2004. Motor output characterizing thanatosis in the cricket *Gryllus bimaculatus.* J. Exp. Biol., 207: 3899-3915.

Nishino H. & Sakai M., 1996. Behaviorally significant immobility so called thanatosis in the cricket *Gryllus bimaculatus* DeGeer. J. Comp. Physiol. A, 179: 613-624.

Nishino H., Sakai M. & Field L. H., 1999. Two antagonistic functions of neural groups of the femoral chordotonal organ underlie thanatosis in the cricket *Gryllus bimaculatus* DeGeer. J. Comp. Physiol. A, 185: 143-155.

Nogueira-de-Sá F. & Trigo J. R., 2002. Do fecal shields provide physical protection to larvae of the tortoise beetles *Plagiometriona flavescens* and *Stolas chalybea* against natural enemies? Proc.11th Inter. Sym. Insect-Plant Relationships, Series Entomologica, 57: 203-206.

Nørgaard T. & Dacke M.**,** 2010. Fog-basking behaviour and water collection efficiency in Namib Desert Darkling beetles. Frontiers in Zoology, 7: 23.

Nowinszky L., 2004. Nocturnal illumination and night flying insects. Applied Ecology and Environmental Research, 2(1): 17-52.

Nummelin M., 1988. The territorial behaviour of four Ugandan waterstrider species Heteroptera, Gerridae: a comparative study. Annales Entomologici Fennici, 544: 121-134.

O'brien L. B., 2002. The Wild Wonderful World of Fulgoromorpha. Denisia 04, zugleich Kataloge des OÖ. Landesmuseums, Neue Folge Nr., 176: 83-102.

Odhiambo T. R., 1958. Some observations on the natural history of *Acanthaspis petax* Stål (Hemiptera: Reduviidae) living in termite mounds in Uganda. Proceedings of the Royal Entomological Society of London. Series A, General Entomology, 33(10-12): 167-175.

Oehlke J. & Wolf H., 1987. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Hymenoptera-Pompilidae. Beitr. Ent. Berlin, 37: 279-390.

Oelrichs P. B., MacLeod J. K., Seawright A. A. & Grace P. B., 2001. Isolation and identification of the toxic peptides from Lophyrotoma zonalis (Pergidae) sawfly larvae. Toxicon., 39 (12): 1933.

Ohmura W., Hishiyama S., Nakashima T., Kato A., Makihara H., Ohira T. & Irei H., 2009. Chemical composition of the defensive secretion of the longhorned beetle, *Chloridolum loochooanum*. J. Chem. Ecol., 35(2): 250-255.

Oliveira E. G., Srygley R. B. & Dudley R., 1998. Do Neotropical Migrant Butterflies Nawigate Using A Solar Compass? The Journal of Experimental Biology, 201: 3317-3331.

Olmstead K. L. & Wood T.K., 1990. The effect of clutch size and ant attendance on egg guarding by *Entylia bactriana* (Homoptera: Membracidae). Psyche, 97: 111-119.

Olmstead K. L., 1994. Waste products as chrysomelid defense. In: P.H. Jolivet, M.L. Cox, E. Petitpierre, Novel aspects of the biology of Chrysomelidae, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, pp. 311-318.

Ono M., Igarashi T., Ohno E. & Sasaki M., 1995. Unusual thermal defence by a honeybee against mass attack by hornets. Nature, 377: 334-336.

Ono M., Okada I., & Sasaki M., 1987. Heat production by balling in the Japanese honeybee, *Apis cerana japonica* as a defensive behavior against the hornet, *Vespa simillima xanthoptera* (Hymenoptera: Vespidae). Experientia, 43: 1031-1032.

Opler P. A., 1981. Polymorphic Mimicry of Polistine Wasps by a Neotropical Neuropteran. Biotropica, 13(3): 165-176.

Ortego F. & Bowers W. S., 1996. Induction of autotomy in the American bird grasshopper Schistocerca americana (Drury) by the ecdysone agonist RH-5849 and investigation of its mode of action. Experientia, 52: 42-50.

Osamu K., 2004. Comparison of symbiotic flagellate faunae between termites and a wood-feeding cockroach of the genus *Cryptocercus*. Microbes & Environments, 19(3): 215-220.

Osawa N., 1992. Sibling cannibalism in the ladybird beetle *Harmonia axyridis*: Fitness consequences for mother and offspring. Researches on Population Ecology, 34 (1): 45-55.

Osawa K., Sasaki T. & Meyer-Rochow V.B., 2014. New Observations on the Biology of *Keroplatus nipponicus* Okada, 1938 (Diptera: Mycetophiloidea; Keroplatidae), a Bioluminescent Fungivorous Insect, Entomologie Heute, 11/2014; 26: 139-149.

Palevsky E., Soroker V., Weintraub P., Mansour F., Abo-Moch F. & Gerson U. 2001. How species-specific is the phoretic relationship between the broad mite, *Polyphagotarsonemus latus* (Acari: Tarsonemidae), and its insect hosts? Exp. Appl. Acarol., 25: 217-224.

Park Y. C., Kim J. P. & Choe J. C., 2006. Grooming behavior and a possible morphological structure for secretions from abdominal glands of a Korean wood-eating cockroach, *Cryptocercus kyebangensis* (Insecta: Blattodea). Korean J. Syst. Zool., 22(1): 17-22.

Parker A. R. & Lawrence C. R., 2001. Water capture by a desert beetle. Nature, 414 (6859): 33-34.

Parmentier T., Dekoninck W. & Wenseleers T., 2014. A highly diverse microcosm in a hostile world: a review on the associates of red wood ants (*Formica rufa* group). Insect. Soc., 61: 229-237.

Partington J. F., 1838. The British Cyclopaedia of the Arts, Sciences, History, Geography, Literature, Natural History, and Biography, Google e-kitap.

Pasteels J. M. & Daloze D., 1977. Cardiac-glycosides in defensive secretion of chrysomelid beetles - Evidence for their production by insects. Science, 197(4298): 70-72.

Pasteels J. M. & Hartman T., 2004. Sequestration of pyrrolizidine alkaloids in *Oreina* nad *Platypora* leaf beetles: physological, ecological and evolutionary aspects. Eds.: Jolivet, P., Santiago-Blay, J. A. & M. Schmitt. In: New developments in the biology of Chrysomelidae. The Hague, the Netherlands: Walden, NY: SPB Academic Pub., pp. 677-691.

Pasteels J. M., Daloze D. & Rowellrahier M., 1986. Chemical defense in chrysomelid eggs and neonate larvae. Physiological Entomology, 11(1): 29-37.

Pasteur G., 1982. A classificatory review of mimicry systems. Annual Review of Ecology and Systematics, 13: 169-199.

Pavan M., 1968. Defensive secretions of Arthropoda. Final Technical Report, 235pp.

Pech P., Fric Z. & Konvicka M., 2007. Species-Specificity of the *Phengaris* (*Maculinea*)-*Myrmica* Host System: Fact or myth? (Lepidoptera: Lycaenidae; Hymenoptera: Formicidae). Sociobiology, 50(3): 983-1004.

Peck D. C., 2000. Reflex bleeding in froghoppers (Homoptera: Cercopidae) variation in behavior and taxonomic distribution. Annals of the Entomological Society of America, 93: 1186-1194.

Peckarsky B. L., McIntosh A. R., Caudill C. C. & Dahl J., 2002. Swarming and mating behavior of a mayfly Baetis bicaudatus suggest stabilizing selection for male body size. Behav. Ecol. Sociobiol., 51: 530-537.

Percy J. & MacDonald J. A., 1979. Cells of the thoracic defensive gland of the red-humped caterpillar, *Schizura concinna* (Lepidoptera: Notodontidae): ultrastructural observations. Canadian Journal of Zoology, 57(1): 80-94.

Perring T. M. & Symmes E. J., 2005. Courtship behavior of *Bemisia argentifolii* (Hemiptera: Aleyrodidae) and whitefly mate recognition. Annals of The Entomological Society of America, 99(3): 598-606.

Perry J. & Nalepa C. A., 2003. A new mode of parental care in cockroaches. Insectes Sociaux, 50: 245-247.

Peschke K. & Eisner T., 1987. Defensive secretion of a beetle (*Blaps mucronata*): physical and chemical determinants of effectiveness. J. Comp. Physiol., 161: 377-388.

Peschke K. & Fuldner D., 1977. U¨ bersicht und neue Untersuchungen zur Lebensweise der parasitoiden Aleocharinae (Coleoptera; Staphylinidae). Zool. Jb. Syst., 104: 242-262.

Peschke K., Friedrich P, Kaiser U., Franke S. & Francke W., 1999. Isopropyl (Z9)-hexadecenoate as a male attractant pheromone from the sternal gland of the rove beetle *Aleochara curtula* (Coleoptera: Staphylinidae). Chemoecology, 9: 47-54.

Peterson I., 1999. The honeycomb conjecture, proving mathematically that honeybee contructors are on the right track. Science News (July 24), 156(4): 60.

Peterson S. C., Johnson N. D. & Le Guyader J. L., 1987. Defensive regurgitation of allelochemicals derived from host cyanogenesis by eastern tent caterpillars. Ecology, 68: 1268-1272.

Pie M. R. & Del-Claro K., 2002. Male-male agonistic behavior and ant-mimicry in a neotropical richardiid (Diptera: Richardiidae). Studies on Neotropical Fauna and Environmen, 37(1): 19-22.

Pierce N. E. & Mead P. S., 1981. Parasitoids as selective agents in the symbiosis between lycaenid butterfly larvae and ants. Science, 211: 1185-1187.

Pierce N. E., 1989. Butterfly-ant mutualisms. In: Grubb, P.J. & J. Whittaker (eds.) Towards a more exact ecology, Blackwell, Oxford, pp. 299-324.

Pierce N. E. & Nash D. R., 1999. The imperial blue, *Jalmenus evagoras* (Lycaenidae), In: Kitching R, E. Sheermeyer, R. Jones & N. E. Pierce (eds.). The Biology of Australian Butterflies (Monographs on Australian Lepidoptera Vol. 6). CSIRO Press, Sydney, pp. 277-316.

Pierce N. E., Kitching R. L., Buckley R. C., Taylor M. F. J. & Benbow K., 1987. The costs and benefits of cooperation between the Australian lycaenid butterfly, *Jalmenus evagoras* and its attendant ants. Behavioral Ecology and Sociobiology, 21: 237-248.

Pivnick K. A. & Mcneil J. N., 1987. Puddling in butterflies: sodium affects reproductive success in *Thymelicus lineola.* Physiological Entomology, 12(4): 461-472.

Pliske T. E. & Eisner T., 1969. Sex pheromone of the queen butterfly: biology. Science, 6: 164(3884): 1170-2.

Pluot-Sigwalt D. 1982. Diversite´ et dimorphisme sexuel de glandes te´gumentaires abdominales chez les Coleopteres Scarabaeidae. CR Acad Sci., 294: 945-948.

Polis G. A., 1981. The evolution and dynamics of intraspecific predation. Annual Review of Ecology and Systematics, 12: 225-251.

Prestwich G. D., 1984. Chemical systematics of termite exocrine secretions. Annu Rev Ecol Syst., 14: 287-311.

Pujade-Villar J., Melika G., Ros-Farre P., Acs Z. & Csoka G., 2003. Cynipid inquiline wasps of Hungary, with taxonomic notes on the Western Palaearctic fauna (Hymenoptera: Cynipidae, Cynipinae, Synergini). Folia Entomol Hungarica, 64: 121-170.

Rakitov R., Villalobos E., Brightsmith D., Dietrich C. & De Carlo E., 2005. Mud-Puddling (Aggregation and Feeding at Moist Ground) in Leafhoppers. 12th International Auchenorrhyncha Congress, University of California, Berkeley August 7-12, 2005.

Ramirez R. A., Crowder D. W., Snyder G. B., Strand M. R. & Snyder W. E., 2010. Antipredator behavior of Colorado potato beetle larvae differs by instar and attacking predator. Biological Control, 53: 230-237

Rasa O. A. E., 1990. Evidence for subsociality and division of labour in a desert of tenebrionid beetle Peringuey *Parastizopus armaticeps.* Naturwissenschaften, 77: 591-592.

Reber A., Purcell J., Buechel S. D., Buri P.& Chapuisat M., 2011. The expression and impact of antifungal grooming in ants. Journal Evulotion Biology, 24: 954-964.

Redborg K. E. 1998. Biology of the Mantispidae. Annu. Rev. Entomol., 43: 175-194.

Redford K.H., 1982. Prey attraction as a possible function of bioluminescence in the larvae of *Pyrearinus termitilluminans* (Coleoptera: Elateridae). Revista Brasileira de Zoologia, DOI: 10.1590/S0101-81751982000100004.

Reed H. C., Akre R. D. & Garnett W. B., 1979. A North American host of the yellowjacket social parasite Vespula austriaca (Panzer) (Hymenoptera: Vespidae). Entomological News, 90(2): 110-113.

Reinert W. C., 1989. The New Jersey light trap: an old standard for most mosquito control programs. Proceedings of the Seventy-Sixth Annual Meeting of the New Jersey Mosquito Control Association Inc., 17-25.

Reitze M. & Nentwig W., 1991. Comparative investigations into the feeding ecology of six Mantodea species. Oecologia, 86: 568-574.

Resh V. H. & Cardé R. T., 2009. Encyclopedia of Insects. Academic Press, 1024pp.

Rider S. D. Jr., 2009. Life history and behavior of the Embiopteran *Oligotoma saundersii* (Westwood, 1837). InsectAsylum.net. 5pp.

Riede K., 1987. A Comparative Study of Mating Behaviour in Some Neotropical Grasshoppers (Acridoidea). Ethology, 76(4): 265-296.

Roach B., Eisner T.& Meinwald J., 1990. Defence mechanism of arthropod. 83: α and β-necrodol, novel terpenes from a carrion beetle (*Necrodes surinamensis,* Silphidae Coleoptera). Journal of Organic Chemistry, 55: 4047-4051.

Robert D., 1989. The auditory behaviour of flying locusts. J. Exp. Biol., 147: 279-301.

Roberts S. P. & Harrison J. F., 1998. Mechanisms of thermoregulation in flying bees1. Amer. Zool., 38: 492-502.

Robertson K. & Monteiro A., 2005. Female *Bicyclus anynana* butterflies choose males on the basis of their dorsal UV-reflective eyespot pupils. Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences, 272(1572): 1541-1546.

Robinson J. V., Shaffer L. R., Hagemeier D. D. & Smatresk N. J., 1991. The ecological role of lamellae loss in the larval damselfly, Ischnura posita (hagen) (Odonata: Zygoptera). Oecologia, 87: 1-7.

Robinson M. H. & Robinson B., 1977. Associations between flies and spiders: bibiocommensialism and dipsoparasitism. Psyche, 84: 150-157.

Rocha A. A. & Filho C. C. B., 2009. Resources taken to the nest by *Protopolybia exigua* (Hymenoptera, Vespidae) in different phases of the colony cycle, in a Region of the Medio Sao Fransisco River, Bahia, Brazil. Sociobiology, 54(2): 439-56.

Rolff J. & Siva-Jothy M. T., 2002. Copulation corrupts immunity: A mechanism for a cost of mating in insects. PNAS, 99 (15): 9916-9918.

Ronquist F., 1999. Phylogeny, classification and evolution of the Cynipoidea. Zoologica Scripta, 28: 139-164.

Rosenbeim J. A., 1989. Behaviorally mediated spatial and temporal refuges from a cleptoparasite, *Argochrysis armilla* (Hymenoptera: Chrysididae), attacking a ground-nesting wasp, *Ammopbila dysmica* (Hymenoptera: Sphecidae). Behavioral Ecol & Sociobiology, 21: 25: 335-348.

Rossini C., Attygalle A. B., González A., Smedley S. R., Eisner M., Meinwald J. & Eisner T., 1997. Proc Nat. Acad. Sci. U S A. 94 (13): 6792-6797.

Rossini C., Gonzaléz A., Farmer J., Meinwald J. & Eisner T., 2000. Anti-insectan activity of epilachnene, a defensive alkaloid from the pupae of mexican bean beetles (*Epilachna varivestis*). Journal of Chemical Ecology, 26: 391-397.

Roth L. M., 1981. The mother-offspring relationship of some blaberid cocroaches (Dictyoptera: Blattaria: Blaberidae). Proceedings Entomology Societies of Washington, 83(3): 390-398.

Rozen J. G., 1991. Evolution of cleptoparasitism in anthophorid bees as revealed by their mode of parasitism and first instars (Hymenoptera: Apoidea). Am Mus Novit., 3029 : 1-36.

Russell R. W., May M. L., Soltesz K. L., & Fitzpatrick J. W., 1998. Massive Swarm Migrations of Dragonflies (Odonata) in Eastern North America. The American Midland Naturalist, 140 (2): 325-342.

Salles L. A. B., 1991. Aspects of *Trichopoda pennipes* (Fabricius) (Diptera, Tachinidae) oviposition and its relation to parasization on the adults of *Nezara viridula* (Linnaeus) (Heteroptera, Pentatomidae). Pesquisa Agropecuaria Brasileria, 26(1): 39-44.

Sanborn A. F., Heath J. E. & Heath M. S., 1992. Thermoregulation and evaporative cooling in the cicada Okanagodes gracilis (Homoptera: Cicadidae). Comp. Biocem.Phsiol., 102A(4): 751-757.

Santschi F., 1911. Observations et remarques critiques sur le mécanisme de l'orientation chez les fourmis. Revue Suisse de Zoologie, 19: 303-338.

Sanver D. & Hawkins B.A., 2000. Galls as habitats: the inquiline communities of insect galls. Basic Appl. Ecol., 1: 3-11.

Sato S., Kushibuchi K. & Yasuda H., 2009. Effect of refleksbleeding of a predatory ladybird beetle, *Harmonia axyridis* (Pallas) (Coleoptera: Coccinellidae), as a means of avoiding intraguild predation and its cost. Applied Entomology and Zoology, 44(2): 203-206.

Saul-Gershenz L., Millar J. G. & McElfresh J. S., 2012. Blister beetle nest parasites cooperate to mimic the sex pheromone of the solitary bee *Habropoda pallida*. (Hymenoptera: Apidae). Mojave National Preserve Science Newsletter, 1-4.

Schaffner U. & Müller C., 2001. Exploitation of the fecal shield of the lily leaf beetle, *Lilioceris lilii* (Coleoptera: Chrysomelidae), by the specialist parasitoid *Lemophagus pulcher* (Hymenoptera: Ichneumonidae). Journal of Insect Behaviour, 14: 739-757.

Scheffrahn R. H., Krecek J., Su, N., Roisin Y., Chase, J. A. & Mangold, J. R., 1998. Extreme mandible alteration and cephalic phragmosis in a drywood termite soldier Isoptera: Kalotermitidae: *Cryptotermes* from Jamaica. Florida Entomologist. 812: 238-240.

Schildknecht H. & Weiss K. H., 1960. VI. Mitteilung u¨ber Insektenabwehrstoffe. Zur Kenntnis des Pyrigialdru¨ sensekretes vom gemeinen Ohrwurm, *Forficula auricularia*. Zeitschr Naturforsch, 15: 755-757.

Schildknecht H., Berger D., Krauss D., Connert J., Gehlhaus J. & Essenbreis H., 1976. Defense Chemistry of Stenus comma (Coleoptera: Staphylinidae). LXI. J. Chem. Ecol., 2(1): 1-11.

Schildkneckht H., 1970. The defensive chemistry of land and water beetles. Angewandte Chemie-International edition in English, 9: 1-19.

Schmidt S., Walter G. H. & Moore C. J., 2000. Host plant adaptations in myrtaceous-feeding pergid sawflies Essential oils and the morphology and behaviour of *Pergagrapta* larvae. Biological Journal of The Linnean Society. 70(1): 15-26.

Schmitt M,. 2004. Jumping flea beetles: structure and performance (Insecta, Chrysomelidae, Alticinae). (Eds: Jolivet, P.; Santiago-Blay, J. A.; Schmitt, M.) in: New developments in the biology of Chrysomelidae, 161-169.

Schultheiss P., Schwarz S. & Wystrach A., 2010. Nest relocation and colony founding in the australian desert ant, *Melophorus bagoti* Lubbock (Hymenoptera: Formicidae). Psyche, 1-4.

Schmitz D. G., 1989. Cantharidin toxicosis in horses. J. Vet. lntern. Med., 3: 208-215.

Schreiner I. H. & Nafus D. M., 1991. Evolution of sub-social behavior in the nymphalid butterfly *Hypolimnas anomala*. Ecol. Entomol., 16(2): 261-264.

Schütz C., Dettner K., 1992. Cantharidin secretion by elytral notches of male anthicid species (Coleoptera: Anthicidae). Zeitschrift für Naturforschung, 47: 290-299.

Seibt U., Kasang G. & Wickler W., 2000. Suggested pharmacophagy of the African bushhopper *Phymateus leprosus****Hata! Yer işareti tanımlanmamış.*** (Fabricius) (Pyrgomorphidae, Orthoptera). Z. Naturforsch., 55: 442-448.

Seidelmann K., 1999. The race for females: The mating system of the red mason bee, *Osmia rufa* (L.) (Hymenoptera: Megachilidae). Journal of Insect Behavior, 12 (1): 13-25.

Seymour R. S,. 1974. Convective and evaporative cooling in sawfly larvae. Journal Insect Physiol., 20: 2447-2457.

Sharp J., 2014. http: //www.desertusa.com/insects/walking-stick.html>. Accessed 19 March 2014.

Sherratt T. N., Ruff S. E. & Church S. C., 1999. No Evidence for Kin Discrimination in Cannibalistic Tree-Hole Mosquitoes (Diptera: Culicidae). Journal of Insect Behavior, 12(1): 123-132.

Shin C., Jin H. & Chaboo C. S., 2012. Biology and morphology of Neochlamisus gibbosus (Fabricius, 1777) (Coleoptera: Chrysomelidae: Cryptocephalinae: Fulcidacini). Journal of the Kansas Entomological Society, 85(2): 116-134.

Silverstein R. M., Brownlee R. G., Bellas T. E., Wood D. L. & Browne L. E., 1968. Brevicomin: Principal sex attractant in the frass of the female western pine beetle. Science, 159: 889-891.

Simpson S. J., Sword G. A., Lorch P. D. & Couzin I. D., 2005. Cannibal crickets on a forced march for protein and salt. PNAS, 103 (11): 4152-4156.

Sivinski J., 1980. Effects of mating on predation in the stick insect Diapheromera veliei Walsh (Phasmatodea: Heteronemiidae). Annals of the Entomological Society of America, 73(5): 554-556.

Sivinski J. & Stowe M., 1980. A kleptoparasitic cecidomyiid and other flies associated with spiders. Psyche, 87: 337-348.

Sivinski J., 1981. The nature and possible functions of luminescence in Coleoptera larvae. Coleopt. Bull., 35: 167-180.

Sivinski J., 1983. The natural history of a phoretic sphaerocerid Diptera fauna. Ecol. Entomol., 8: 419-426.

Sivinski J., 1985. Mating by kleptoparasitic flies (Diptera: Chloropidae) on a spider host. Florida Entomol., 68: 216-222.

Sivinski J., Marshall S. & Petersson E., 1999. Kleptoparasitism and phoresy in the diptera. Florida Entomologist**,** 82 (2): 179-197.

Skuhravý V., Skuhravá M. & Brewer J. W., 1997. Gall midges (Dipt., Cecidomyiidae) associated with Populus tremula, P. tremuloides and their hybrid (Salicaceae). Journal of Applied Entomology, 121(1-5): 315-320.

Smedley S. R., Blankespoot C. L., Yang Y., Carrel E.& Eisner T., 1996. Predatory response of spiders to blister beetles (family Meloidae). Zoology, 99: 211-217.

Smedley S. R., Ehrhardt E. & Eisner T., 1993. Defensive regurgitation by a noctuid moth larva (*Litoprosopus futilis*). Psyche, 100: 209-222.

Smedley S., Schroeder F., Weibel D., Meinwald J., Lafleur K., Renwick J., Rutowski R. & Eisner T., 2002. Mayolenes labile defensive lipids from the glandular hairs of a caterpillar *Pieris rapae*. Proceedings of the National Academy of Sciences of USA, 99(10): 6822-6827.

Smiseth T. & Moore A. J., 2004. Behavioral dynamics between caring males and females in a beetle with facultative biparental care. Behavioral Ecology, 15(4): 621-628.

Smith Jr. I. B. & Caron D.M., 1985. Distribution of the beelouse, *Braula coeca*, in Maryland and worldwide. American Bee Journal, 125: 294-96.

Šobotník J., Bourguignon T., Hanus R., Demianová Z., Pytelková J., Mareš M., Foltynová P., Preisler J., Cvačka J., Krasulová J. & Roisin Y., 2012. Explosive Backpacks in Old Termite Workers. Science, 337: 436

Solis M. A., Yen S. H., Goolsby J. H., Wright T., Pemberton R., Winotai A., Chattrukul U., Thagong A. & Rimbut S., 2005. *Siamusotima aranea*, a New Stem-Boring Musotimine (Lepidoptera: Crambidae) from Thailand Feeding on *Lygodium flexuosum* (Schizaeaceae). Ann. Ent. Soc. Amer., 98(6): 887-895.

Soroker V., Nelson D. R., Bahar O., Reneh S., Yablonski S. & Palevsky E., 2003. Whitefly wax as a cue for phoresy in the broad mite, Polyphagotarsonemus latus (Acari: Tarsonemidae). Chemoecology, 13: 163-166.

Stanimirovic O., Stevanovic J., Aleksic N. & Velibor S., 2010. Heritability of grooming behaviour in grey honey bees (*Apis mellifera Carnica*). Acta veterinaria, 60(2-3): 313-323.

Steele R. H., 1986. Courtship feeding in *Drosophila subobscura*. I. The nutritional significance of courtship feeding. Animal Behaviour, 34: 1087.

Stephen B. M. & L. P. Brower, 1986. Selective oviposition by monarch butterflies *(Danaus plexippus* L.) in a mixed stand of *Asclepias curassavica* L. and *A. incarnata* L. in South Florida. Journal of the Lepidopterists' Society, 40(4): 255-263.

Stoeffler M., Boettinger L., Tolasch T. & Steidle J. L. M., 2013. The Tergal Gland Secretion of the Two Rare Myrmecophilous Species *Zyras collaris* and *Z. haworthi* (Coleoptera: Staphylinidae) and the Effect on *Lasius fuliginosus*.Psyche, (2013), Article ID 601073.

Stoks R., 1998. Indirect monitoring of agonistic encounters in larvae of *Lestes viridis* (Odonata: Lestidae) using exuviae lamallae status. Aquatic insects, 20: 173-180.

Stoks R., 1999. The effect of lamellae autotomy and sexual size dimorphism on startle-response performance in larvae of a lestid damselfly (Odonata). Journal of Zoology, London 247: 269-273.

Sutton G. P. & Burrows M., 2011. Biomechanics of jumping in the flea. J. Exp. Biol., 214: 836-847.

Suzuki T., Kazuo H. & Yasumasa K., 1986. Anal secretion of Thrips I. Identification of perillene from *Leeuwenia pasanii* (Thysanoptera: Phlaeothripidae). Applied Entomology and Zoology, 21(3): 461-466.

Szolajska E., Poznanski J., Ferber M. L., Michalik J., Gout E., Fender P., Bailly I., Dublet B. & Chroboczek J., 2004. Poneratoxin, a neurotoxin from ant venom. Structure and expression in insect cells and construction of a bio-insecticide. Eur. J. Biochem., 271: 2127-2136.

Tallamy D. W. & Denno R. F., 1981. Maternal care in *Gargaphia solani* (Hemiptera: Tingidae). Animal Behaviour, 29 (3): 771-778.

Tallamy D. W., 1985. Egg damping in lace bugs (*Gargaphia solani,* Hemiptera: Tingidae). Behaviour Ecology and Sociobiology, 17: 357-362.

Tanaka S., & Ohsaki N., 2009. Does manipulation by the parasitoid wasp *Cotesia glomerata* (L.) cause attachment behaviour of host caterpillars on cocoon clusters? Ethology, 115: 781-789.

Takata M., Kurachi T., Koyama S., Satoh T. & Fugo H., 2013. Paternity assurance before and after fertilization by male burying beetles (*Nicrophorus quadripunctatus*). J. Ethol., 31: 185-191.

Taylor P. & Jackson R., 2003. Interacting effects of size and prior injury in jumping spider conflicts. Animal Behaviour, 65: 787-794.

Teixeira L. A. F. & Polavarapu S., 2001. Effect of sex, reproductive maturity stage and trap placement, on attraction of the blueberry maggot fly (Diptera: Tephritidae) to sphere and Pherocon AM traps. Fla. Entomolo,. 84: 363-369.

Thomas J. A. & Wardlaw J. C., 1990. The effect of queen ants on the survival of *Maculinea arion* larvae in *Myrmica* ant nests. Oecologia, 85: 87-91.

Thomas J. A., 2002. Larval niche selection and evening exposure enhance adoption of a predacious social parasite, Maculinea arion (large blue butterfly), by Myrmica ants. Oecologia, 122: 531-537.

Thomas J. A., Knapp J. J., Akino T., Gerty S., Wakamura S., Simcox D. J., Wardlaw J. C. & Elmes G. W., 2002. Parasitoid secretions provoke ant warfare. Nature, 417 (May 30): 505-506.

Thomas L. K. & Manica A., 2003. Filial cannibalism in an assassin bug. Animal Behaviour, 66(2): 205-210.

Thomas M. C., Heppner J. B., Woodruff R. E., Weems H. V. Steck G. J. & Fasulo T. R., 2014. Mediterranean fruit fly, *Ceratitis capitata* (Wiedemann) (Insecta: Diptera: Tephritidae) ET: 12.01.2014. http: //edis.ifas.ufl.edu/in371

Thornhill R., 1992. Female preference for the pheromone of males with low fluctuating asymmetry in Japanese scorpionfly (Panorpa japonica, Mecoptera). Behaviorial Ecology, 3: 277-288.

Tomkins J. L., Simmons L. W. & Alcock J., 2001. Brood-provisioning strategies in Dawson's burrowing bee, Amegilla dawsoni (Hymenoptera: Anthophorini). Behav. Ecol. Sociobiol., 50: 81-89.

Topolska G., Hartwig A. & Krzyzańska K., 2001. Triungulin larvae of *Meloë variegatus* donov (Coleoptera: Meloidae); morphology, biology and an incident of apiary infestation. Wiad Parazytol., 47(1): 115-117.

Tucker V. A., 1969. Wave making by whirliging beetles (Gyrinidae). Science, 166: 897-899.

Ullyett G. C., 1936. *Microplectron fuscipennis*, Zett. (Chalcididae, Hymenoptera) Proceedings of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences 120 (817): 253-291.

Vahed K., 1998. The function of nuptial feeding in insects: a review of empirical studies, U.K, Biol. Rev., 73: 43-78.

Valenta D. T., Killick-Kendrick R. & Killick-Kendrick M., 2000. Courtship and mating by the sandfly *Phlebotomus duboscqi*, a vector of zoonotic cutaneous leishmaniasis in the Afrotropical region. Med. Vet. Entomol., 14(2): 207-212.

Valenzuela-Gonzalez J., 1993. Pupal cell-building behavior in passalid beetles (Coleoptera: Passalidae). Journal of Insect Behavior, 6: 33-41.

Van de Kamp T., dos Santos Rolo T., Vagovič P., Baumbach T., & Riedel A., 2014. Three-Dimensional Reconstructions Come to Life - Interactive 3D PDF Animations in Functional Morphology. PLoS ONE 9(7): e102355. doi: 10.1371.

Vander Meer R. K., Slowik T. J. & Thorvilson H. G., 2002. Semiochemicals released by electrically stimulated red imported fire ants, *Solenopsis invicta*. Journal of Chemical Ecology, 28(12): 2585-2600.

Vasconcellos-Neto J. & Jolivet P., 1988. Une nouvelle stratégie de defense: la stratégie de défense annulaire (cycloalexie) chez quelques larves de Chrysomélides brésiliens (Col.). Bulletin de la Société Entomologique de France, 92**:** 291-299.

Vasconcellos-Neto J. & Jolivet P., 1994. Cycloalexy among chrysomelid larvae. Physiological colour changes in tortoise beetles. In: P.H. Jolivet, M.L. Cox, E. Petitpierre, Novel aspects of the biology of Chrysomelidae, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, pp. 303-309.

Vencl F. V. & Morton T. C., 1998. The shield defense of the sumac flea beetle, *Blepharida rhois* (Chrysomelidae: Alticinae). Chemoecology, 8: 25-32.

Vencl F. V., Morton T. C., Mumma R. O. & Schultz J. C., 1999. Shield defense of a larval tortoise betle. Journal of Chemical Ecology, 25(3): 549-566.

Vidari G., De Bernardi M., Pavan M., & Ragozzino L., 1973. Rose oxide and iridodial from *Aromia moschata* L. (Coleoptera: Cerambycidae). Tetrahedron Lett., 41: 4065-4068.

Viviani V. R. & Bechara E. J. H., 1997. Bioluminescence and Biological Aspects of Brazilian Railroad-Worms (Coleoptera: Phengodidae). Annals of the Entomological Society of America, 90(3): 389-398.

Viviani V. R., 2002. The origin, diversity and structure function relationships of insect luciferases. CMLS 59: 1833-1850.

Viviani V.R., Hastings J.W. & Wilson T., 2002. Two bioluminescent diptera: the North American *Orfelia fultoni* and the Australian *Arachnocampa flava*. Similar niche, different bioluminescence systems. Photochem Photobiol., 75(1): 22-27.

Vršanský P., Chorvát, D.A., Fritzsche, I., Hain, M. & Ševčík, R., 2012. Light-mimicking cockroaches indicate Tertiary origin of recent terrestrial luminescence. Naturwissenschaften, 99 (9): 739-749.

Ward R. J. S., Cotter S. C. & Kilner R. M., 2009. Current brood size and residual reproductive value predict offspring desertion in the burying beetle *Nicrophorus vespilloides*. Behavioral Ecology, 20: 1274-1281.

Watson D. W., Mullens B. A. & Petersen J. J., 1993. Behavioral fever response of *Musca domestica* (Diptera: Muscidae) to infection by *Entomophthora muscae* (Zygomycetes: Entomophthorales). Journal of Invertebrate Pathology, 61(1): 10-16.

Weaver D. K. & Mcfarlane J. E., 1990. The effect of larval density on growth and development of *Tenebrio molitor*. Journal of Insect Physiology, 36(7): 531-536.

Wedell N., 1993. Spermatophore size in bushcrickets: Comparative evidence for nuptial gifts as a sperm protection device. Evolution, 47(4): 1203-1212.

Weseloh R. M., 1997. Evidence for limited dispersal of larval gypsy moth, *Lymantria dispar* L. (Lepidoptera: Lymantriidae), larvae determined by releases and mark-recapture studies. Annals of the Entomological Society of America, 78: 728-735

West M. J. & Alexander R. D., 1963. Sub-social behavior in a burrowing cricket *Anurogryllus muticus* (De Geer) Orthoptera: Gryllidae. The Ohio Journal of Science, 63(1): 19-24.

Wheeler W. M., 1931. The ant Camponotus (Myrmepomis) sericeiventris Guérin and its mimic. Psyche, 38: 86-98.

Wheelera D. & Olldobl B., 1985. Cryptic phragmosis: the structural modifications. Psyche, 92(4): 337-353.

White P. R., Birch M. C., Church S., Jay C., Rowe E. & Keenlyside J. J., 1993. Intraspecific variability in the tapping behavior of the deathwatch beetle, *Xestobium rufovillosum* (Coleoptera: Anobiidae). Journal of Insect Behavior, 6(5): 549-562.

Whitman D. W., Billen J. P. J., Alsop D. & Blum M. S., 1991. Anatomy, ultrastructure, and functional morphology of the metathoracic tracheal defensive glands of the grasshopper *Romalea guttata*. Canadian Journal of Zoology, 69: 2100-2108.

Wickler W., 1968. Mimicry in plant and animals. Mc Graw-Hill Book Company, New York, Toronto, 255 pp.

Wickman P.O., 2009. Thermoregulation and habitat use in butterflies. in: Ecology of Butterflies in Europea, eds.: J. Settele, T. Shreeve, M. Convicka & H. Van Dyck. pp. 55-61.

Wilkie I. C., 2001. Autotomy as a prelude to regeneration in echinoderms. Microscopy Research and Techniques 55: 369-396.

Wilkinson G. & Reillo P., 1994. Female choice response to artificial selection on an exaggerated male trait in a stalk-eyed fly. Proc. R. Soc. Lond. B., 255: 1-6.

Wilson E. O. & Regnier F. E., 1971. The evolution of the alarm - defense system in the Formicine ants, The American Naturalist, 105(943): 279-289.

Wilson E. O., 1974. *Leptothorax duloticus* and the beginnings of slavery in ants, Society for the Study of Evolution, 29(1): 108-119.

Wilson P. J. & Methven A. S., 1997. Lichen use by larval *Leucochrysa pavida* (Neuroptera: Chrysopidae). The Bologist, 100(4): 448-453.

Wilson S.W. & Tsai J.H., 1984. *Ormenaria rufifascia* (Homoptera: Fulgoridoidea: Flatidae): descriptions of nimphal instars and notes on field biology. New York Entomological Society, 82: 307-315.

Wilson E. O., 1971. Karıncalarda kölelik, Eds.: Gould, J. L. & C. G. Gould, 2011. In: Olağandışı Yaşamlar, 183-192. Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Korza Yayıncılık, Ankara, 237 s.

Wilson E. O., 1975. Leptothorax duloticus and the beginnings of slavery in ants. Evolution, 29(1): 108-119.

Wilson E. O. & Regnier F. E., 1971. The evolution of the alarm - defense system in the Formicine ants. The American Naturalist, 105 (943): 279-289.

Windsor D. M. & Coe J. C., 1994. Origin of paternal care in chrysomelid beetles. In: P.H. Jolivet, M.L. Cox, E. Petitpierre, Novel aspects of the biology of Chrysomelidae, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, pp. 111-117.

Windsor D. M., Dury G. J., Frieiro-Costa F. A., Lanckowsky S. & Pasteels J. M., 2013. Subsocial Neotropical Doryphorini (Chrysomelidae, Chrysomelinae): new observations on behavior, host plants and systematics. ZooKeys, 332: 71-93.

Witek M., Gliwieska E., Skorka P., Nowicki P., Wantuchi M., Vrabeck V., Settele J., & Woyciechowski M., 2008. Host ant specificity of large blue butterflies *Phengaris (Maculinea)* (Lepidoptera: Lycaenidae) inhabiting humid grasslands in East-central Europe. European Journal of Entomology, 105: 871-877.

Wood T. K., 1974. Aggregating behavior of *Umbonia crassicornis* (Homoptera: Membracidae). The Canadian Entomologist, 106 (29): 169-173.

Wood T. K., 1976. Biology and presocial behavior of *Platycotis vittata* F. (Homoptera: Membracidae). Ann. Entomol. Soc. Amer., 69: 807-811.

Wood T. K., 1977. Role of parent females and attendant ants in the maturation of the treehopper,. Sociobiology, 2: 257-272.

Wood T. K., 1984. Life history patterns of trophical membracids (Homoptera: Membracidae). Sociobiology, 8: 299-344.

Wood T. K., Guttman S. I. & Taylor M. C., 1984. Mating behavior of *Platycotis vittata* (Fabricius) (Homoptera: Membracidae). American Midland Naturalist, 112: 305-313.

Wyatt T. D. & Foster W. A., 2008. Distribution and abundance of the intertidal saltmarsh beetle, *Bledius spectabilis*. Ecological Entomology, 13(4): 453-464.

Wyatt T. D., 2002. Pheromons and animal behavior, communication by smell and taste. Cambridge University Press, 391 pp.

Wyttenbach R. & Eisner T., 2001. Use of defensive glands during mating in a cockroach (*Diploptera punctata*). Chemoecology, 11(1): 25-28.

Yager D. D. & Hoy R. R., 1986. The cyclopean ear: a new sense for the praying mantis. Science, 231: 727-29.

Yager D. D. & Spangler H. G., 1995. Characterization of auditory afferents in the tiger beetle, *Cicindela marutha* Dow. J. Comp. Physiol. A, 176: 587-600.

Yager D. D. & Spangler H. G., 1997. Behavioral response to ultrasound by the tiger beetle, *Cicindela marutha* Dow combines aerodynamic changes and sound production. J. Exp. Biol., 200: 649-59.

Yamamoto D., Jallon J.-M. & Komatsu A., 1997. Genetic dissection of sexual behavior in *Drosophila melanogaster*. Annu. Rev. Entomol., 42: 551-585.

Yanagawa A. & Shimizu S., 2007. Resistance of the termite, *Coptotermes formosanus* Shiraki to *Metarhizium anisopliae* due to grooming. BioControl, 52(1): 75-85.

Yanoviak S. P., Munk Y. & Dudley R., 2011. Evolution and ecology of directed aerial descent in arboreal ants. Integrative and Comparative Biology, 1-13.

Yaşar B., Çeşme İ., Baydar M. S., Aysal İ. & Yazır A. B., 2013. Farklı mavi renkli huni tuzaklarının kiraz ağaçları çiçeklerinde beslenen bakla zınnı [*Epicometis hirta* (Poda) (Coleoptera: Scarabaeidae)]'nın yakalanması üzerine etkisi. Türk. Entomol. Bült, 3 (2): 99-105.

Yıldırım E. & Özbek H.,1992. Türkiye Vespinae (Hymenoptera: Vespoidea: Vespidae) türleri üzerinde sistematik ve faunistik çalışmalar. Türk. entomol. derg., 16(4): 227-242.

Yoder J. A. & Barcelona Jr. J. C., 1995. Food and water resources used by the Madagascan hissing-cockroach mite, *Gromphadorholaelaps schaeferi*. Experimental & applied acarology, (19): 259-273.

Yoshizawa K., Ferreira R. L., Kamimura Y. & Lienhard C., 2014. Female penis, male vagina, and their correlated evolution in a cave insect. Current Biology, 24(9): 1006-1010.

Young A. M., 1982. Notes on the interaction of the skipper butterfly *Calpodes ethlius* (Lepidoptera: Hesperiidae) with its larval host plant *Canna edulis* (Cannaceae) in Mazatlan, state of Sinaloa, Mexico. New York Entomological Society, 90: 99-114.

Young A. M., 1985. Natural history notes on *Brassolis isthmia* Bates Lepidoptera: Nymphalidae: Brassolinae in northeastern Costa Rica. Journal of Research on the Lepidoptera, 24(4): 385-392.

Young A. M., 1978. Possible evolution of mutualism between *Mechanitis* caterpillars and an ant in northeastern Costa Rica. Biotropica, 101: 77-78.

Zack S., 1978. Head grooming behavior in the praying mantis. Animal Behaviour, 26: 1107-1108.

Zagrobelny M., Bak S., Rasmussen A. V., Jørgensen B., Naumann C. M. & Møller B. L., 2004. Cyanogenic glucosides and plant-insect interactions. Phytochemistry, 65: 293-306.

Zagrobelny M., S. Bak & B. L. Møller, 2008. Molecules of interest cyanogenesis in plants and arthropods. Phytochemistry, 69: 1457-1468.

Zaidi H., 2014. Molecular Imaging of Small Animals: Instrumentation and Applications. Springer, London, 762pp.

Zhu J., Unelius R. C., Park K.C., Ochieng S. A., Obrycki J. J. & Baker T. C., 2000. Identification of (*Z*)-4-tridecene from defensive secretion of green lacewing, *Chrysoperla carnea*. Journal of Chemical Ecology, 26(10): 2421-2434.

Zhu Y. L. & Stiller M. J., 2002. Arthropods and skin diseases. Int. J. Dermatol., 41(9): 533-49.

Zhu Y., Charlton R. E. & Higgins R. A., 1997. Factors influencing quantity of cantharidin transferred to alfalfa from three-striped blister beetles *Epicauta occidentalis* Werner (Coleoptera: Meloidae). J. Econ. Entomol., 90: 1665-1671.

Zhukovskaya M. I., 2014. Grooming behavior in american cockroach is affected by novelty and odor. The Scientific World Journal, Article ID 329514, 6 pages.

Zimmer M., Diestelhorst O. & Lunau K. 2003. Courtship in long-legged flies (Diptera: Dolichopodidae): function and evolution of signals. Behavioral Ecology, 14(4): 526-530.

Zink A. G., 2003a. Quantifying the costs and benefits of parental care in female treehoppers. Behavioral Ecology, 14(5): 687-693.

Zink A. G., 2003b. Intraspecific brood parasitism as a conditional reproductive tactic in the treehopper *Pubilia concava*. Behav. Ecol. Sociobiol., 54: 406-415.

Zoltán A., Challis R. J., Bihari P., Blaxter M., Hayward A., Melika G., Csoka G., Penzes Z., Pujade-Villar J., Nieves-Aldrey J., Schonrogge K. & Stone G. N., 2010. Phylogeny and DNA barcoding of inquiline oak gallwasps (Hymenoptera: Cynipidae) of the Western Palaearctic. Molecular Phylogenetics and Evolution, 55(1): 210-225.

Zompro O. & Fritzsche I., 1999. *Lucihormetica* n. gen. n. sp., the first record of luminescence in an orthopteroid insect (Dictyoptera: Blaberidae: Blaberinae: Brachycolini). Amazoniana 15: 211-219.

Zuluaga E. A. C., 2011. *Sarcopromusca pruna* (Diptera: Muscidae): phoretic for *Dermatobia hominis* (Diptera: Cuterebridae) eggs in Colombia. Rev. Colom. Cienc. Pecua., 24(4): 577-584.

1. Basım

DEVRE ANALİZİ VE ÖLÇME BİLGİSİ LABORATUVARI DENEYLERİ

(Bilgisayar Destekli ve Konu Anlatımlı)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Ergin Şahin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1732
Mühendislik/Teknik No.: 154
ISBN : 978-605-320-639-2
© 1. Basım, Nisan 2017

DEVRE ANALİZİ VE ÖLÇME BİLGİSİ LABORATUVARI DENEYLERİ
(Bilgisayar Destekli ve Konu Anlatımlı)
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Ergin Şahin

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek. San. Ltd. Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şahin, Ergin Mustafa.
DEVRE ANALİZİ VE ÖLÇME BİLGİSİ LABORATUVARI DENEYLERİ (Bilgisayar Destekli ve Konu Anlatımlı)
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Ergin Şahin
1. Basım, vi + 170 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-320-639-2
1. Devre Analizi 2. Ölçme Bilgisi 3. Multisim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

LABORATUVAR GENEL KURALLARI ve GİRİŞ 1

GENEL BİLGİLER VE KULLANILAN TEMEL CİHAZLARIN TANITIMI 5

_1. DENEY OSİLOSKOBUN ve SİNYAL JENERATÖRÜNÜN TANITILMASI 15

_2. DENEY OSİLOSKOPLA YAPILAN ÖLÇÜMLER 35

_3. DENEY EŞDEĞER DİRENÇ, AKIM ve GERİLİM ÖLÇÜMÜ 43

_4. DENEY OHM KANUNU ve KIRCHOFF YASALARI 49

_5. DENEY OSİLOSKOPLA FAZ FARKI ÖLÇÜMÜ 55

_6. DENEY SIĞALARIN TANITIMI ve BİR DİRENÇLE DOLUP BOŞALMASI 59

_7. DENEY KÖPRÜ DEVRELERİ VE DİRENÇ KÖPRÜSÜ (WHEATSTONE) 67

_8. DENEY THEVENİN TEOREMİ 73

_9. DENEY NORTON TEOREMİ 77

10. DENEY SÜPERPOZİSYON YÖNTEMİ 83

11. DENEY BOBİNLERİN DAVRANIŞININ İNCELENMESİ 87

12. DENEY TRANSFORMATÖR ve MANYETİK KUBLAJ OLAYI 93

13. DENEY KONDANSATÖR KÖPÜRÜSÜ DENEYİ 99
14. DENEY LC REZONANS DEVRESİ 103
15. DENEY RC SÜZGEÇ DEVRESİ 107
16. DENEY PARALEL LC REZONANS DEVRES 111
17. DENEY GİRİŞ VE ÇIKIŞ EMPEDANSLARI 117
18. DENEY TÜREV ALICI VE ENTEGRE EDİCİ DEVRELER 125
19. DENEY İŞLEMSEL YÜKSELTEÇLERİN İNCELENMESİ 131
20. DENEY İŞLEMSEL YÜKSELTEÇLERLE YAPILAN İŞLEMLER 137
EK 1: MULTİSİM DEVRE PROGRAMININ TANITILMASI 143
EK 2: İŞLEMSEL YÜKSELTECE AİT KATALOG BİLGİLERİ 161
KAYNAKLAR 167

KAYNAKLAR

1. M. E. Şahin, Devre Analizi Laboratuvarı Deney Kılavuzu, Rize Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü, RİZE, 2008.
2. N. T. Okumuşoğlu, F. İnanır, M. Tomakin, Elektronik I Laboratuvarı Deney Kılavuzu, KTÜ Rize Fen Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü, RİZE, 2003.
3. Emine Peşmen, Multisim Programında Devre Tasarımı, Bitirme Tezi, Rize Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü, RİZE, 2008.
4. Multisim and Ultibord student Edition- National Instrument, Internet: www.ni.com/multisim/student-edition, Aralık 2016.
5. J. David I, R. Mark Nelms, Temel Mühendislik Devre Analizi, Çeviri Editörü: M. Timur Aydemir, Nobel Yayınevi, Ankara, 2013.
6. J. Edminister, Mahmood Nahvi, Elektrik Devreleri, Çevireneler: M Timur Aydemir, K. Cem Nakıboğlu, Nobel Yayınevi, 3 Baskıdan Çeviri, Ankara.
7. A. Özdemir, E. Özdemir, Elektronik-II AA Devre Analizi, Birsen Yayınevi, Ankara.
8. H. Demirel, Temel Elektrik-Elektronik, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2010.

9. Milli Eğitim Bakanlığı, Analog Devre Elemanları, MEGEP, Ankara 2006.

10. Transformatörler, https://tr.wikipedia.org/wiki/Transformat%C3%B6r, Aralık 2016.

11. Robert Boylestad, Louis Nashelsky, Elektronik Elemanlar ve Devre Teorisi, MEB Yayınları, İstanbul, 2000, Sayfa: 695-761.

12. Milli Eğitim Bakanlığı, İşlemsel Yükselteçler, MEGEP, Ankara 2006.

13. Erhan KURT, Ölçme ve Analiz Laboratuvarı Deney Föyü, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü, Kayseri, 2013.

14. National Semiconductor, LM 741 Operational Amplifier, Dokuman No: DS009341, Ağustos 2000, Sayfa 1-4.

15. Textronix Inc., TDS2000C and TDS1000C-EDU Series Oscilloscope User Manual, 25 May 2006 USA, Sayfa :1-161.

16. Agilent Technologies Inc., Agilent 33220A 20 MHz Waveform Generator, User's Guide, Publication Number 33220-90002, Edition 4, May 2007, Sayfa 2-360.

17. Agilent Technologies Inc., Keysight 34401A Dijital Multimeter, Service Guide, May 2012, Malaysia, Sayfa:3-165.

18. Tony R. Kuphalt, Lessons In Electric Circuits, Volume VI – Experiments, First Edition, last update January 18, 2010.

GELİŞİMSEL BASAMAKLARA GÖRE
DİN EĞİTİMİ

Editör
Prof. Dr. Mustafa Köylü

Doç. Dr. Cemil Oruç
Doç. Dr. Hasan Dam
Yrd. Doç. Dr. Turgay Gündüz
Prof. Dr. Mustafa Köylü
Prof. Dr. M. Akif Kılavuz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 234
Eğitim.: 141
ISBN 978-605-133-136-2
© 7. Basım, Eylül 2017

GELİŞİMSEL BASAMAKLARA GÖRE DİN EĞİTİMİ
Editör: Prof. Dr. Mustafa Köylü

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Köylü, Mustafa.
Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi / *Mustafa Köylü*
7. Basım, s. XVIII + 230, 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-133-136-2
1. Din Eğitimi 2. Din Öğretimi 3. Dini Gelişim 4. Gelişim Psikolojisi 5. Andragoji

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ ..... Vİİ

BÖLÜM 1: ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 1

A. GİRİŞ..... 1

B. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNİN NİTELİĞİ 4

C. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DİNÎ GELİŞİM VE DİN EĞİTİMİ 10

1. Kavram Gelişimi ve Allah Tasavvuru 15

2. Ölüm ve Ahiret 24

3. Dua ve Maneviyat 29

D. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE YÖNTEMLER 33

1. Farklı Gelişim Alanlarının Göz Önünde Bulundurulması 33

2. Dinî Düşünceyi Geliştirici Fırsatların Oluşturulması 35

3. Kur'an Kıssalarının Din Eğitimi Materyali Olarak Kullanılması 41

4. Hz. Peygamber'in Çocukluğunun Bütün Ayrıntılarıyla Ele Alınması 43

5. Kutsal Mekânları Ziyaret..... 44

6. Sevgi-Disiplin Dengesinin Sağlanması 46

7. Yetişkinlerin Dinî Davranışlarında Samimi Davranması..... 46

E. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME..... 47

BÖLÜM 2: ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 51

A. GİRİŞ..... 51

B. ÇOCUKLUK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 52
1. Fiziksel Özellikler..... 52
2. Zihinsel Özellikler 54
3. Sosyal Özellikler..... 59
4. Duygusal Özellikler 62

C. Çocukluk Dönemi Dini Gelişim 65
1. Çocukluk Dönemi Dini Gelişimin Genel Özellikleri 66
2. Çocukluk Dönemi Dini İnanç ve Özellikleri 71
2.1. Çocukta Allah İnancı..... 71
2.2. Peygamber İnancı..... 76
2.3. Ahiret İnancı..... 77
2.4. Çocukların Dua ve İbadet Anlayışı 81

D. ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE AİLENİN ROLÜ VE BAZI TEMEL İLKELER 85
1. Çocuk İçin İyi Bir Model Olmak..... 88
2. Çocuğun Dini Sorularından Yararlanmak..... 89
3. Doğru Bir Allah İnancı Vermek 92
4. Çocuklara Baskıyla Değil Sevgi ve Hoşgörüyle Yaklaşmak 93
5. Çocukların Arkadaş Seçimine Dikkat Etmek 95
6. Dini Bayramlardan, Kutsal Gün ve Gecelerden Yararlanmak..... 95

E. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME..... 96

BÖLÜM 3: GENÇLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 97

A. GİRİŞ..... 97

B. GENÇLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNİ GEREKLİ KILAN NEDENLER ... 98

C. GENÇLİK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ..... 100
1. Gençlik Dönemi Dinî Gelişim 101

D. GENÇLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE İLKELER 115
1. Çocukluk Dönemi Yaşantıları ve Eğitimine Gereken Önem Verilmelidir.115

2. Gençlerin Din Eğitiminde Sosyal Ortamlar ve Dinî Kurumlardan Yeterince Faydalanılmalıdır 116
3. Gencin Bağımsızlık Duyguları Desteklenmeli, Sağlıklı Bir Özgürleşme Süreci Yaşamasına Yardımcı Olunmalıdır....117
4. Gençlik Dönemi Din Eğitimi, Dinin Ruhuna ve Gencin Gelişim Özelliklerine Uygun Bir Şekilde Verilmelidir....119
5. İyi Özdeşim Modelleri Sunulmalıdır.... 120
6. Gençlere Karşı Arkadaşça Davranılmalıdır 121
7. Gencin Doğrudan Davranışları Hedef Alınmamalıdır.... 121
8. Gençler Tarafından Sorulan Sorulara Verilecek Cevaplarda Dikkatli Olunmalıdır 122
9. Gençlerle Etkili Bir Dinî İletişimin Kurulabilmesi İçin İletişim Ağını Altüst Eden Davranışlardan ve İfadelerden Kaçınılmalıdır 122
10. Gençlerin Karşısında İyi Birer Öğütçü Yerine İyi Bir Dinleyici Olunmalıdır.... 123
11. Empati Yapılmalıdır 123

E. GENÇLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNDE YÖNTEMLER.... 124
1. Biliş Merkezli Yaklaşım.... 124
2. Duygu Destekli Yaklaşım 128
3. Davranış Hedefli Yaklaşım 129

E. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.... 130

BÖLÜM 4: YETİŞKİNLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 133

A. GİRİŞ 133

B. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNİ GEREKLİ KILAN NEDENLER.... 135

C. YETİŞKİNLİK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.... 143
1. İlk Yetişkinlik 146
2. Orta Yetişkinlik 150

D. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ DİNİ GELİŞİM 155

E. YETİŞKİN DÖNEMİ EĞİTİMİNİN TEMEL İLKELERİ 160
1. Yetişkinler Daha Çok Kendi Kendilerine Bağımsız Olarak Öğrenmeyi Tercih Ederler 166

2 Yetişkinler Öğrenmeye Karşı Farklı Motivasyonlara Sahiptirler 167
3. Yetişkin Eğitiminde Fiziki ve Psikolojik Çevre Son Derece Önemlidir 168
4. Yetişkin İçin Zaman Son Derece Önemlidir 169
5 İhtiyaçların Tespiti, Planlanması ve Değerlendirme İşi Birlikte Yapılmalıdır 169
6 Yetişkin Eğitiminde Yetişkinlerin Tecrübesi Önemli Bir Yer Tutar..... 170
7. Yetişkin Eğitiminde Öğretmen Sadece Rehberlik Etmelidir 171

F. YETİŞKİN EĞİTİMİNDEN YETİŞKİN DİN EĞİTİMİNE 172

G. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 178

BÖLÜM 5: YAŞLILIK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 181

A. GİRİŞ 181

B. YAŞLILIK DÖNEMİNDE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİNİ GEREKLİ KILAN NEDENLER 182

C. YAŞLILIK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ..... 191
1. Yaşlılık Döneminin Fizyolojik Özellikleri..... 191
2. Yaşlılık Döneminin Psiko-Sosyal Özellikleri 194
3. Yaşlılık Dönemi Dini Gelişim..... 195
1. Kesitsel (Cross Sectional) Araştırmalar..... 196
2. Boylamsal (Longitudinal) Araştırmalar..... 198

D. YAŞLILIK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ 199
1. Yaşlanma Döneminde Öğrenme Yeteneği..... 200
2. Yaşlıların Tecrübelerinin Öğrenme Sürecine Katkıları..... 202
3. Yaşlıların Zaman Algılayışı Farklılığı..... 204
4. Yaşıların Din Öğretiminde "İhtiyaç"ların Önemi 205

E. YAŞLILIK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİNİN TEMEL İLKELERİ 207

F. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 209

KAYNAKÇA 213

KAYNAKÇA

Abdurrezzak İbnu Muhammed es-Sen'ani. *Musannaf*. Beyrut: el-Meclisu'l-Alemi, 1970.

Acar, N. Voltan ve Diğerleri. "Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Hacettepe Üniversitesi E.F.D.*, Sayı. 13, (1996).

Acluni, İsmail b. Muhammed. *Keşfu'l-Hafâ.* 3.bsk., Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi, I/393, H. 1351.

Adair, Thelma C. ve Rachel S. Adams. *When We Teach 4's & 5's,* Philadelphia: Geneva Press, 1962.

Adams, David, vd. "Children, Adolescents, and Death: Myths, Realities, and Challenges." *Death Studies*, 23:5, 1999.

Adult Education Trends and Issues in Europe. Belgium: 2006.

Akdoğan, Ali. *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat (Rize İl merkezi Örneği)*, (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Akyüz, Niyazi. *Ankara'nın Boğaziçi Semtinde Dini Hayat ve Kentlileşme Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

Aldridge, Jerry ve Jean Box. "Moral and Affective Dimensions of Childhood." *Handbook of Children's Religious Education,* ed. Donald Raecliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992, ss. 82-101.

Allport, Gordon W. *Birey ve Dini.* çev. Bilal Sambur, Ankara: Elis Yay., 2004.

Alsan, Selçuk. "Amerika'da Suç ve İntihar". *Bilim ve Teknik Dergisi*, C. 26, Sayı, 306, (Mayıs 1993), ss. 396-398.

Apaydın, Halil. *Kişilik Özelliklerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi,* (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Argyle, Michael. *Religious Behaviour.* Glencoe, Illinois: The Free Press, 1961.

Armaner, Neda, Zeki Ökmen. *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler.* İstanbul: M.E.B.Yay., 1960.

Armaner, Neda. *Din Psikolojisi*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980.

Arslan, Ahmet. *Felsefeye Giriş*. Ankara: Vadi Yay., 1999.

Arslan, Mustafa. *Anadolu'nun Bir Taşra İlçesindeki İnsanların Dindarlık Boyutları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: İskilip Örneğ*i, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Ashton, Elizabeth. *Religious Education in the Early Years-Teaching and Learning in the First Three Years of School*. London: Routledge, 2006.

Ataç, Füsun. *İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim*. İstanbul: 1991.

Atalay, Talip. *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık: Diyarbakır Örneği.* İstanbul: Dem Yayınları, 2005.

Atkinson, Harley, *Ministry with Youth in Crisis*. Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1997.

Attas, S. Nakib. *Modern Çağ ve İslâmî Düşünüşün Problemleri*. Çev. Mahmut Erol Kılıç, İstanbul: İnsan Yay., 1989.

Ay, M. Emin. "Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuklar Üzerindeki Etkisi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul, (1994), ss. 163-170.

Ayar, Kenan. "Hz. Muhammed'in Çocuklarıyla İlişkileri". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. VII, Sayı: 4, (2007), ss.81-123.

Ayas, Mehmet. *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Dua Anlayışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Ayasbeyoğlu, Nevzat. *İslâmiyetin Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur'an-ı Kerim'in Eğitim İle İlgili Ayetlerinin Tahlili*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991.

Aydın, Ayhan. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.* İstanbul: Alfa Yay., 2000.

Aydın, M.Zeki. *Ailede Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yay, 2009.

Bacanlı, Hasan. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yay., 2002.

Baktır, Mustafa. *İslam'da İlk Eğitim Müessesesi: Ashab-ı Suffa.* İstanbul: Timaş Yayınları, 1990.

Baltes, Paul B. and Gisela V. Labouvie. "Adult Development of Intellectual Performance: Description, Explanation, and Modification." *The Psychology of Adult Development and Aging*, ed. Carl Eisdorfer and M. Powell Lawton, Washington, D.C.: American Psychological Association, 1973, ss. 157-219.

Bandura, Albert. "Human Agency in Social Cognitive Theory." *American Psychologist-American Psychological Association*, 44:9, 1989.

_____. "Social Cognitive Theory of Mass Communication." *Media psychology III-Theoretical Integration and Research Synthesis Essay,* 2001.

Baonister, Judith. "Shortage of Girls in China: Causes, Consequences, International Comparisons, and Solutions," http://www.prb.org (08.12.2003).

Başaran, İ. Ethem. "Temel Eğitim Politikamız Ne Olmalıdır?" *Temel Eğitim ve Sorunları*, *Türk Eğitim Derneği IV. Eğitim Toplantısı, 6-7 Kasım 1980*, Ankara: T.E.D. Yay., 1981.

Başaran, İ.Ethem. *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Yargıcı Matbabası, 1996.

Başgil, A.Fuad. *Din ve Laiklik*. 6. Baskı, İstanbul: 1991.

Başkurt, İrfan. *Federal Almanyada Din Eğitimi*, İstanbul: İfav Yay., 1995.

Batar, Yusuf. "Bir Öğretim Yöntemi Olarak Emsâl'ul-Kur'an." *İslâmî İlimler Dergisi*, 8:1, 2013.

Baymur, Feriha. *Genel Psikoloji*. 10. bsk., İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1993.

Belsky, Janet K. *The Pyschology of Aging: Theory, Research, and Practice.* Belmont, California: Wadsworth, 1984.

Bertman, Stephen. "A Handful of Quitness: Measuring the Meaning of Our Years." *Religion, Belief, and Spirituality in Late Life* (eds.) L. Eugene Thomas, Susan A. Eisenhander, New York: 1999.

Bilgin, Beyza. "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri", *İslami İlimler Enstitüsü Dergisi*, C.V, Ankara, (1982), ss. 157-166.

_____. "Okul Öncesi Çağı Çocuğunda Dini Kavramlar", *Din öğretimi Dergisi*, Sayı: 8-9, Ankara, (1986).

_____. *İslam ve Çocuk*, Ankara: D.İ.B. Yay., 1997.

_____. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara: Gün Yay., 1998.

Bilgin, Beyza-Mualla Selçuk. *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri,* Ankara: Akid Yayıncılık, 1991.

Billig, Nathan. *Üçüncü Bahar Yaşlılık ve Bilgelik.* Çev. Gültekin Yazgan, İstanbul: Evrim Yay., 2000.

Binbaşıoğlu, Cavit. *Eğitim Psikolojisi*. 7.bsk., Ankara: Kadıoğlu Matb., 1990.

Bischof, Ledford J. *Adult Psychology.* Second edition, New York: Harper and Row, 1976.

Bolton, Christopher. "Instructing Experienced Adult Learners." *Introduction to Educational Gerentology*. Third ed., ed. Ronald H. Sharon ve D. Barry Lumsden, New York: Hemishphere, 1990, ss. 136-149.

Boojamara, John L. "Theological and Pedagogical Perspectives on the Family as Educator." *The Grek Orthodox Theological Review,* vol. 29, no. 1 (Spring 1984).

Bose, Roy G. "Religious Concepts of Children." *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association,* 24:9, 1929.

Bovet, Pierre. *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*. Çev. Selahattin Odabaş, Ankara: 1958.

Boyatzis, Chris J. "Religious and Spiritual Development in Childhood." *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality,* ed. Raymond F. Paloutzian, Crystal L. Park, London: The Guilford Press, 2005.

_____. Boyatzis, Chris J. "Agency, Voice, and Maturity in Children's Religious and Spiritual Development." *The Study of Children in Religions: A Methods Handbook.* ed. S.B. Ridgely, London: New York University Press, 2011.

Brockett, Ralph G. Roger Hiemstra. *Self Direction in Adult Learning, Perspectives on Theory, Research, and Practice*. London: Routledge, 1995.

Brookfield, Stephen D. *Understanding and Facilitating Adult Learning.* San Francisco and London: Jossey-Bass Pub., 1986.

Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 2000.

Buharî, Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhâri.* C.I, 4.bsk., Beyrut: Dâru İbn Kesir, 1990.

Bull, Norman J., *Moral Education*, London: Routledge, 1969.

Bühler, Charlotte. *Psychologie im Leben unserer Zeit*. München: 1980.

Can, Gürhan. "Kişilik Gelişimi", *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,* (ed): Binnur Yeşilyaprak, Ankara: PegemA yay., 2004, ss. 109-140.

Canan, İbrahim. *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye*, İstanbul: İpek Yay., 2004.

Carrel, Alexis. *İnsan Denen Meçhul*. Çev. Refik Özdek, İstanbul: Yağmur Yay., 1990.

Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay., 2010.

Clark, M. Carolyn. "Sociocultural Characteristics and Tasks of Young Adults." *Handbook of Young Adult Religious Education*, ed. Harley Atkinson, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1995, ss. 118-138.

Clark, Robert E. "Elementary-age Children," *Christian Education: Foundations for the Future*. Ed. Robert E. Clark, Lin Johnson and Allyn K. Sloat, Chicago: Mooddy Press, 1991.

Clark, W.H. "Ergenlik ve Gençlik Çağında Din I". Çev. M. Dağ, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. XXII, S. 256-257, Ankara, (1977), ss. 11-20.

_____. "Ergenlik ve Gençlik Çağında Din II". Çev. Mehmet Dağ, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. 23, Sayı, 258-259, (Ocak-Şubat, 1977), ss. 3-10.

_____. "Çocukluk Dönemi Dini". Çev. Neda Armaner, Ankara*: A.Ü.İ.F.D.,* C.XXIV (1981), ss. 175-185.

Coles, Robert, *The Spiritual Life of Children-The Inner Lives of Children*, Boston: Houghton Mifflin Company, 1990.

Council of the European Union, Brussels: 2006.

Cox, Edwin. *Changing Aims in Religious Education*. London: Routledge and Kegan Paul, 1966.

Cox, H. G. Hammonds, A. "Religiosity, Aging, and Life Satisfaction". *Journal of Religion and Aging*, Vol. 5, Issue 1-2 (1988), ss. 1-21.

Craig, Grace J. *Child Development.* New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1979.

Cromartie, Michael. "Religion and Religious Institutions in the Modern Public Square." *Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi, Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı*, 17-19 Kasım 2006, İstanbul, ss. 33-47.

Cross, K. Patricia. *Adults as Learners.* San Francisco: Jossey-Bass, 1981.

Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.

Çakmaklı, Kemal. *100 Soruda Çocuk ve Aile*. İstanbul: Seha Yay., 1995.

Çapçıoğlu, İhsan. "Din-Siyaset-Laiklik Ekseninde Türkiye'de Din Öğretimi," *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2 (1), (2009), ss. 20-39.

Dalat, Ziya, *Çocuk ve Genç Ruhu 1-20 Yaş Psikolojisi*. 2. bs. Ankara, 1955.

Dam, Hasan. *"İlköğretim I: Kademe (4-5) Öğrencilerinin Din Hakkında Sordukları Sorular ve Bu Sorular Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi,"* (Yüksek Lisans Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

_____. *Yetişkinlerin Din Eğitimi*. (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

_____. "Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü". *Hitit Üniversitesi İFD*, C.7, Sayı: 14, 2, (2008), ss. 75-99.

de Roos, Simone & Ledema, Jurjen & Miedema, Siebren. "Effects of Mothers' and Schools' Religious Denomination on Preschool Children's God Concepts." *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education,* 2003, 24:2.

de Roos, Simone & Ledema, Jurjen & Miedema, Siebren. "Young Children's Descriptions of God: Influences of Parents' and Teacher's God Concepts and Religious Denomination of School." *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education,* 22:1, 2001.

de Souza, Marian. "Rediscovering the Spiritual Dimension in Education: Promoting a Sense of Self and Place, Meaning and Purpose in Learning." *International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education*, ed. M. de Sousa, K. Engebretson, G. Durka, R. Jackson, and A. McGrady, Dordrecht, the Netherlands: Springer, 2006.

Dein, S & R. Littlewood. *The Psychology of Prayer and the Development of the Prayer Experience Questionnaire,* Taylor and Francis, 2008.

Demir, Ömer, Acar, Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. 3. bs., Ankara: Vadi Yay., 1997.

Devries, Dawn. "Towards a Theology of Childhood." *Interpretation*, 55:16, 2001.

Dodson, Fitzhugh. *Çocuk Yaşken Eğilir*. Çev. Seçkin Selvi, İstanbul: Özgür Yay., 1990.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Din Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yay., 2010.

Doğan, Recai, Cemal Tosun. *İlköğretim 4.ve 5. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, 2. baskı, Ankara: PegemA Yay., 2003.

Dölek, İskender, "Nuh Tufanı, Karadeniz Taşkını ve Sümerler." *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu,* Şırnak, 27-29 Eylül 2013.

Dudley, Roger L. "The Relationship of Parenting Styles to Commitment to the Church Among Young Adults," *Religious Education*, vol. 95, no. 1 (Winter 2000), ss. 39-50.

Duke, Amy Ellen and Evelyn Ganzlass. "Strengthening State Adult Education Policies for Low-Skilled Workers, The Working Poor Families Project," *Policy Brief* (Summer 2007), ss. 1-8.

Durkheim, Emile. *Suicide*, New York: The Free Pres, 1897, (1951).

Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as b. İshâk el-Ezdî. *Sünen-i Ebî Davud,* C.5, Suriye: Dâru'l-Hadis, 1969.

EFA 2000 Thematic Study on Literacy and Adult Education, Commissioned by the EFA 2000 Secretariat/UNESCO, Philadelphia: International Literacy Institute.

Elias, John L. *The Foudations and Practice of Adult Religious Education* Malabar, Florida: Robert E. Krieger, 1982.

_____. *Studies in Theology and Education*, Malabar, Florida: Robert E. Krieger, 1986.

_____. "Purpose and Scope of Young Adult Religious Education." *Handbook of Young Adult Religious Education*, ed. Harley Atkinson, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1995, ss. 9-27.

El-Kardâvî, Yûsuf. *Hz. Peygamber ve İlim*. Çev. Dilaver Selvi, İstanbul: Şûle Yay., 1991.

Elkind, David. "The Origins of Religion in the Child." *Review of Religious Research*, 12:1, 1970.

_____. "The Development of Religious Understanding in Children and Adolescent." *Research on Religious Development: A Comprehensive Handbooks,* ed. Metron P. Strommen, New York: Hawthorn Boks, 1971, ss. 655-685.

_____. "The Role of Play in Religious Education.", *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association*, 75:3, 1980.

Ellison, C. G., L. K. George. "Religious İnvolvement, Social Ties, and Social Support in a Southeastern Community". *Journal for the Scientific Study of Religion*. *33* (1), (1994), ss. 46-61.

Erdener, Sabahattin. *İnsan ve Eğitim*. Ankara: Ayyıldız Matb., 1967**.**

Erikson, Erik H. *Young Man Luther*, New York: Norton, 1958.

_____. *Childhood and Society*, Norton & Company Inc., New York 1963.

_____. *İnsanın Sekiz Çağı*. Çev. Bedirhan Üstün, Vedat Şar, Ankara: 1984.

_____. "The Human Life Cycle," *A Way of Looking at Things*, ed. Stephen Schlein, New York: W. W. Norton and Company, 1987, ss. 595-610.

Erricker, Clive & Erricker, Jane. "The Children and Worldviews Project: A Narrative Pedagogy of Religious Education." *Pedagogies of Religious Education-Case Studies in the Research and Development of Good Pedagogic Practice in RE*, ed. M. Grimmitt, Essex: McCrimmons, 2000.

Ersanlı, Kurtman. *Davranışlarımız Gelişim ve Öğrenme.* Samsun: Eser Ofset, 2005.

Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir,* çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yay., 2002.

Fahey, Charles J. Mary Ann Lewis. "Principles of Integrating Spiritual Concerns into Programs for the Aging" *Generations*, Vol. 14, Issue 4, (Fall 1990), ss. 59-61.

Fay, Martha. *Do Children Need Religion*, Random House Value Publishing. 1994.

Ferro, Trenton R. "Setting up a Young Adult Religious Education Program." *Handbook of Young Adult Religious Education*. Ed. Harley Atkinson, Birmingham, Alabama, Religious Education Press, 1995, ss. 345-366.

Fidan, Nurettin-Münire Erden. *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: 1991.

Foltz, Nancy T. "Basic Principles of Adult Religious Education." *Handbook of Adult Religious Education*. Ed. Nancy T. Foltz, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1986, ss.

Foucault, Michel. *Özne ve İktidar*. Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yay., 2000.

Fowler, James W. "Stages in Faith Consciousness." *New Directions for Child and Adolescent Development*, 52, 1991.

Francis, Leslie J. "Prayer, Personality and Purpose in Life among Churchgoing and Non-Churchgoing Adolescents", Leslie, L. Francis, Mandy Robbins, Jeff Astley. Ed. *Religion, Education and Adolescence: International Empirical Perspectives*. Cambridge: University of Wales Press, 2005, ss. 15-38.

Freedman, Jonathan, L. Sears, David O. Carlsmith, J. Merril. *Sosyal Psikoloji*. Çev. Ali Dönmez, İstanbul: Ara Yay., 1989.

Freud, Sigmund. *The Future of an Illusion* (translated and edited by James Strachey), New York: Norton Company Inc., 1961.

_____. *Psikanaliz Nedir ve Beş Konferans*. Çev. Kâmuran Şipal, İstanbul: Bozak Yay. 1975.

Friedan, Betty. "Aging and Death in the Youth Culture." *New Perspectives Quarterly*,

Vol. 11 Issue 1, (Winter 1994), ss. 31-36.
Fromm, Erich. *Umut Devrimi*. Çev. Şemsa Yeğin, İstanbul: Payel Yay, 1990.
_____. *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı*, çev. Selçuk Budak, Ankara: Öteki Yay., 2000.
Gander, Mary J.-Gardiner, Harry W. *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. yay., haz. Bekir Onur), (çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur), 3. bs. Ankara: İmge Kitabevi, 1998.
Gardner, Howard. *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*. New York: Basic Books, 1993.
Gardner, John Fentress. *Youth Longs to Know: Explorations of the Spirit in Education*, Hudson: Antroposophic Press, 1997.
Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *Mizanu'l-Amel,* thk. Süleyman Dünya, Beyrut: Daru'l-Mearif, trs.
_____. *İhyâu Ulûmi'd'Dîn*. Çev. A. Serdaroğlu, Bedir Yay., İstanbul, 1992.
_____. *el-Erbein fi Usuli'd-Din,* Beyrut: Daru'l-Kelam, 2004.
Goldman, Ronald. "The Development of Religious Thinking." *Learning for Living*, 2:5, 1963.
_____. *Religious Thinking from Childhood to Adolescence,* The Seabury Press, New York 1964, 1966.
_____. *Readiness for Religion-A Basis for Developmental Religious Education,* New York: The Seabury Press, 1965.
_____. *Readiness for Religion: A Basis for Developmental Religious Education,* New York: Seabury Press, 1971.
Goleman, Daniel. *Duygusal Zekâ*. Çev. Banu Seçkin Yüksel, 16. bs. İstanbul: Varlık Yay., 2000.
Goodman, E., "Eğitim Felsefesi". *Ruhun Uyanışı: Hayy ibn Yakzan*. Çev. Yûsuf Özkan Özburun ve ark. İstanbul: İnsan Yay., 2000, ss. 143-161.
Gopnik, Alison & Meltzoff, Andrew & Kuhl, Patricia. *The Scientist in the Crib,* Harper Collins e-books, 2001.
Gökaydın, Nevide. *Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı*. İstanbul: 1998.
Gölpınarlı, Abdülbaki. "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. XI, Ekim 1949-Temmuz 1950, No: 1-4, ss. 6-106.
Grimmitt, Michael and Others, *A Gift to the Child: Religious Education in the Primary School-Teachers' Source Book*, London: Simon & Schuster, 1991.
Grollman, Earl A. *Explaining Death to Children*, Ohio: Forward Movement Publications, trs.
Grotevant, Harold D. "Kişilik Gelişimi". Çev. Ö. Hakan Ersever, (ed.) James F. Adams, *Ergenliği Anlamak*. (Yay. haz., Bekir Onur), Ankara: İmge Kitabevi Yay., 1995, ss. 153-184.
Grove, Julie. "Religious Education: A Reformation for the 1990s." *Education* 3-13 October, 1991.
Güç, Ahmet. *Satanizm: Şeytana Tapınmanın Yeni Adı*, İstanbul: Alfa Yay., 1999.
Güçlü, Abdülbaki & Uzun, Erkan & Uzun, Serkan & Yolsal, Ü. Hüsrev. *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 2003.

Günay, Ünver. *Erzurum Kenti ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Erzurum, 1978.

Gündüz, Fatma. *Okulöncesi Dönem Çocuğunda Dinî Tasavvurlara Psikolojik Bir Yaklaşım,* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2007.

Gündüz, Turgay. *Kur'an'da Korku Motifi: İnzar Kavramına Eğitimbilimsel Yaklaşım*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2004.

Güneş, Firdevs. *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*. Ankara, 1996

Güngör, Erol. *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Yay., 1997.

_____. *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yay., 1998.

Hamberg, E. M. "Stability and Change in Religious Beliefs, Practices, and Attitudes: A Swedish Panel Study". *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol., 30, Issue 1, (1991), ss. 63-80.

Harms, Ernest. "The Development of Religious Experience in Children." *The American Journal of Sociology*, 1944, 50:2.

Harris, Diana K. William E. Cole. *Sociology of Aging*. Boston: Houghton Mifflin, 1980.

Havighurst, Robert J. *Developmental Tasks and Education*. New York: David McKay Company, 1965.

Hay, David & Nye. Rebecca, *The Spirit of the Child*, London: Jessica Kingsley Publishers, 2006.

Heller, David. *The Children's God*. Chicago: The University of Chicago Press, 1986, 1988.

_____. *Talking to Your Child About God.* Toronto, New York: Bantam Books, 1988.

Hiebert, Paul G. *Cultural Antropology*. Grand Rapids, Michigan: Baker Book House, second ed. 1983.

Holtz, Barry W. "How Do Adults Learn? The Catholic-Jewish Colloquium and the Possibilities for Personal Transformation." *Religious Education*, Vol. 91, No: 4 (Fall 1996), ss. 576-581.

Hökelekli, Hayati. *Ergenlik Çağı Gençlerinin Dinî Gelişimi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bursa, 1983.

_____. "Gençlikte Kendi Kendini Eğitme", *Milli Kültür*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., sy: 53, (1986), ss. 8-14.

_____. "Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler". *Din Öğretimi Dergisi*, Sayı: 14, Ankara, (1988), ss. 73-82.

_____. *Din Psikolojisi,* Ankara: TDV Yay., 2001.

_____. *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*. İstanbul: DEM Yay., 2009.

Hull, John M. *God-talk with Young Children-Notes for Parents and Teachers,* Birmingham Papers in Religious Education, Birmingham: Credar, 1991.

_____. "Practical Theology and Religious Education in a Pluralistic Europe." *British Journal of Religious Education,* 26:1, 2004.

Hunsberger, Bruce ve L. B. Brown. "Religious Socialization, Apostasy, and the Impact of Family Bacground." *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol 23, no 3, (1984), ss. 239-250.

Hunter, Edith F. *The Questinoning Child and Religion*, Boston: The Starr King Press, 1956.

Huyck, Margaret H., and William J. Hoyer. *Adult Development and Aging* Belmont, California: Wadsworth, 1982.

Hyde, Brendan. "Godly Play Nourishing Children's Spirituality: A Case Study." *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association,* 105:5, 2010.

_____. "Montessori and Jerome W. Berryman: Work, Play, Religious Education and the Art of Using the Christian Language System." *British Journal of Religious Education*, 33:3, 2011.

Hyde, Kenneth E. *Religion in Childhood and Adolescence: A Comprehensive Review of the Research*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1990.

Idler, Ellen L. ve Stanislav V. Kasl. "Religion Among Disabled and Nondisabled Persons I: Cross-sectional Patterns in Health Practices, Social Activities, and Well-Being," *Journal of Gerentology*, Vol. 52B, no. 6., ss. 294-305.

Isfehani, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed el-Ma'rûf bi'r-Râgıb, *Tafsîlu'n-Neş'eteyn ve Tahsîlu's-Saadeteyn*, Mısır, ts.

İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab el-Muhit*, Beyrut: Dâru Lisâni'l-Arab, C.2, 1970.

İmamoğlu, Olcay. "Some Correlates of Religiosity Among Turkish Adults and Elderly within a Cross-Cultural Perspectives." *Religion, Belief, and Spirituality in Late Life*. Ed. L. Eugene Thomas, Susan A. Eisenhander, New York: Spiringer Pub., 1999, ss. 93-110.

İnanç, B.Yazgan, Mehmet Bilgin, M.Kılıç Atıcı. *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Ankara: PegemA Yay., 2007.

İrez, Seniha. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, 5. bsk., İstanbul: M.E.B.Yay., 1978.

Jacquin, Guy. *Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri*. Çev: Mehmet Toprak, 2.bsk., İstanbul, 1969.

Jakson, Robert. "European Institutions and the Contribution of Studies of Religious Diversitiy to Education for Democratic Citisenship." *Religion and Education in Europe: Developments, Contexts and Debates*, Vol. 3, ed. Robert Jackson and others, Waxmann, Münster, New York: 2007, ss. 27-55.

James, William. *The Varieties of Religious Experiences*, Garden City, NY.: Image Books, 1901-2 (1999).

Jarvik, Lissy F. and Donna Cohen. "A Biobehavioral Approach to Intellectual Changes with Aging." *The Psychology of Adult Development and Aging*. Ed. Carl Eisdorfer and M. Powell Lawton, Washington, D.C.: American Psychological Association, 1973, ss. 220-280.

Jarvis, Peter. *The Sociology of Adult and Continuing Education.* London: Routledge, 1985.

Jersild, Arthur. *Çocuk Psikolojisi*. Çev. Gülseren Günçe, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., 4.bsk., 1983.

Johnson, Timothy R. "The Significance of Religion for Aging Well". *American Behavioral Scientist*, Vol. 39, Issue 2, Nov/Dec 1995, ss. 186-209.

Jones, Brett D., Ute J. Bayen. "Teaching Older Adults to Use Computers: Recommendations Based on Cognitive Aging Research." *Educational Gerontology*, Vol. 24 Issue 7, (Oct/Nov 1998), ss. 675-690.

Jones, Franklin Ross. *The Psychology of Human Development*. Third Edition. Dubuque, Iova: Kendall/Hunt, 1992.

Jones, Susan H., Francis, Lesli J. "Religiosity and Self-Esteem During Childhood and Adolescence", Lesli J. Francis, William K. Kay, William S. Campbel (eds), *Research in Religious Education*. Georgia, USA: Smith and Helwys Publishing Inc. 1996, ss. 189-205.

Jung, Carl G. *Psychological Reflections*. Princeton, NJ.: Bollingen, 1978.

Kalish, Richard A. *Late Adulthood: Perspective on Human Development*. Second ed. Life-Span Human Development Series. Monterey, California: Brooks/Cole, 1982.

Kant, Immanuel. *Kant on Education*. Trs. by Annette Churton, D.C. Heath & Co. Publishers, 1900.

Karacoşkun, M. Doğan. *Psiko-Sosyal Açıdan İman (Dini İnanç)- Amel (Dini Davranış) İlişkisi*, (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

_____. "Dinî İnanç-Dinî Davranış İlişkisine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* C. IV, Sayı: 2, (2004), ss. 23-36.

_____. "Okul Öncesi Çocuklarında Dua", *C.Ü.İ.F.D.*, C.IX/1, ss. 101-124.

Karaman, Ramazan. *Sanayileşmenin Dine Etkisi -Mersin Örneği-*. Konya: Akın Ofset, 2000.

Kay, William K. "Rethinking Primary Religious Education." *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion and Education,* 23:2, 2002.

Kaya, Mevlüt, "Kişilik Özelliklerinin Ahlâkî Yargı Üzerindeki Etkileri". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı 4, (1997), ss. 185-200.

_____. *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*, Samsun: Etüt Yay., 1998.

Kennedy, Garry J. And Others. "The Relation of Religious Preference and Practice to Depressive Symptons among 1,855 Older Adults." *Journal of Gerentology*, vol. 51B, no 6, ss. 301-308.

Kılavuz, M. Akif, *Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi (İHL ve GL Öğrencileri Arasında Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1993.

_____. "Emeklilik Döneminde Çalışma, Boş Zaman ve Din Eğitimi." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 11, Sayı 1, 2002), ss. 71-86.

_____. "Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi". *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi.* Ed. Hayati Hökelekli, İstanbul: Ankara Okulu Yayınları, 2002, ss. 251-305.

Kızılabdullah, Yıldız. "İlahiyat Fakültelerinin Kuruluşundan Bugüne Din Eğitimi Bilimi Alanında Yapılan Çalışmalar." *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2 (1), (2009), ss. 305-313.

Kidd, R. *How Adults Learn?* Chicago: Follett, 1973.

Kim, Yersu. "Philosophy and the Prospects for a Universal Ethics." *God and Globalization, Volume 1: Religion and the Powers of the Common Life,* ed. Max L. Stackhouse and Peter J. Paris, Harrisburg, Pennsylvania, Trinity Press, 2000, ss. 69-104.

Kim, Heon Choul. *Din Değiştirmenin Entelektüel Arkaplanı.* İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003.

Kimmel, Douglas C. *Adulthood and Aging: An Interdisciplinary, Developmental View,* New York: John Wiley, 1974.

Knowles, Malcolm S. *The Adult Learner: A Neglected Species*. Houston, London: Gulf Pub., 1978.

_____. *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy.* Chicago: Follett, 1980.

_____. "An Adult Educator's Reflections on Faith Development in the Adult Life Cycle." *Faith Development in the Adult Life Cycle*. Ed. Kenneth Stokes, New York: The Religious Education Association, 1982, ss. 62-83.

Knox, Alan B. *Adult Development and Learning: A Handbook on Individual Growth and Competence in the Adult Years for Education and the Helping Professions.* San Fracisco: Jossey-Bass, 1979.

Koç, Ahmet. "Okul Öncesi Dönemde Ailede Çocuğun Din Eğitimi." *Çocuk Sorunları ve İslâm Sempozyumu,* İstanbul: Ensar Yay., 2010.

Koç, Bozkurt. "Çocuklarda Cennet ve Cehennem Tasavvuru (İlköğretim Okulu Öğrencileri Örneklemi)". *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl:13, Sayı: 39, (2009), ss. 155-178.

Koenig, Harold G. *Aging and God: Spiritual Pathways to Mental Health in Midlife and Later Years*, New York: The Haworth Pastoral Press, 1994.

_____. "Religion and Medicine II: Religion, Mental Health, and Related Behaviors." *International Journal of Psychiatri in Medicine*, vol. 31, no 1 (2001/2002), ss. 97-109.

Koenig, Harold G. John Pritchett. "Religion and Psychotherapy." *Handbook of Religion and Mental Health*. Ed. Harold G. Koenig, London: 1998, ss. 323-348.

Koenig, Harold G., L. K. George, and B. L. Peterson. "Religiosity and Remission of Depression in Medically Ill Older Patients." *The American Journal of Pschiatry*, (Apr 1998), vol. 155, no. 4, ss. 536-542.

Kohlberg, Lawrence. "Stages of Moral Development as a Basis for Moral Education". Brenda Munsey (ed). *Moral Development, Moral Education and Kohlberg*, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1980, ss. 15-98.

_____. *The Psychology of Moral Development*. London: Harper&Row, 1984.

Köknel, Özcan. *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. 13. bsk., İstanbul: Altın Kitaplar Yay., 1995.

_____. *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar Yay. 2001.

Köktaş, M. Emin. *Türkiye'de Dini Hayat, İzmir Örneği*. İstanbul: İşaret yay., 1993.

Köylü, Mustafa. *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*. Samsun: Etüt Yay., 2000.

_____. "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. XLV, Sayı 11, Ankara, (2004), ss. 137-154.

_____. "Farklı Din ve Kültürlere Sahip ÇocuklarınDini İnanç ve Tanrı Tasavvurları". *EKEV Akademi Dergisi.* Yıl: 8, Sayı: 19, (2004), ss. 17-30.

_____. "Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve Ölüm Eğitimi". *OMÜ İFD*, Sayı: 17, Yıl: (2004), ss. 95-120.

_____. "Ruh Sağlığı ve Din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı 23, (2007), ss. 65-92.

_____. "Ahlak Eğitiminde Ailenin Rolü". *Çağımızın Ahlak Bunalımı ve Çözüm Arayışları-Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı*. Ed. Hüseyin Sarıoğlu, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2009, ss. 387-410.

_____. "Ruh ve Beden Sağlığı ile Din İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirmesi." Ondokuz Mayıs Üniversitesi *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 28, (2010), ss. 5-36.

Krause, Neal. "Religion, Aging, and Health: Current Status and Future Prospects." Journal of Gerentology, vol. 52B, no: 6, ss. 291-293

Kuhlen, Raymond G. "Trends in Religious Behavior during the Adult Years." *Wider Horizons in Christian Adult Education*. Ed. Lawrence C. Little, University of Pittsburgh Press, 1962, ss. 1-25.

Kula, M. Naci. *Kimlik ve Din*. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2001.

Kulaksızoğlu, Adnan. *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998.

Kurt, Abdurrahman "Yaş ve Din" *UÜİF Dergisi*, C. 4, Sayı 4, 1992, ss. 329-331.

Küçükkaragöz, Hediye. "Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi". *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.* Ed. Binnur Yeşilyaprak, Ankara: PegemA yay., 2004, ss. 75-107.

Lacey, A. R. *A Dictionary of Philosophy*, London: Routledge, 1996.

Lapidus, Ira M. "Adulthood in Islam: Religious Maturity in the Islamic Tradition." *Adulthood*. Ed. Erik H. Erikson, New York: W. W. Norton, 1978, ss. 97-112.

Lee, James Michael. "Toward a New Era: A Blueprint for Positive Action." *The Religious Education We Need.* Ed. James Michael Lee, Mishawaka, Ind: Religious Education Press, 1977, ss. 112-155.

_____. "Christian Religious Education and Moral Development". *Moral Development, Moral Education and Kohlberg*. Ed. Brenda Munsey Religious Education Press, Birmingham, Alabama, 1980, ss. 326-355.

_____. *The Content of Religious Instruction: A Social Science Approach*, Religious Eduacation Press, Birmingham, Alabama, 1985.

_____. "How to Teach: Foundations, Processes, Procedures." *Handbook of Preschool Religious Education*. Ed. Donald Raecliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1988, ss. 152-223.

Lee, Joo Ok & Lee, Joohi & Moon, Sung Seek. "Exploring Children's Understanding of Death Concepts." *Asia Pacific Journal of Education*, 29:2, 2009.

Lehr, Ursula. *Yaşlanmanın Psikolojisi*. Çev. Neylan Eryar, İstanbul, 1994.

Levinson, Daniel J. *The Seasons of a Man's Life.* New York: Alfred A. Knopf, 1988.

Lewy, Guenter. *Why America Needs Religion: Secular Modernity and Its Discontents.* Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Pub., 1996.

Link, Henry. *Çağımızda Dine Dönüş*. Çev: Nahit Oralbi, İstanbul: Dergâh Yay., 1979.

Long, Diane & Elkind, David & Spilka, Bernard. "The Child's Conception of Prayer. "*Journal for the Scientific Study of Religion*, 6:1, 1967.

Losoncy, Lawrence J. *Religious Education and the Life Cycle*. Bethlehem, Pennsylvania: 1977.

Lutz, Wolfgang. "Fertility Rates and Future Population Trends: Will Europe's Birth rate Recover or Continue to Decline?" *International Journal of Andrology*, vol. 29 (2006) ss. 25–33.

Mahon, Margaret M. "Concept of Death in a Sample of Israeli Kibbutz Children." *Death Studies,* 23:1, 1999.

Maves, Paul B. "Religious Development in Adulthood" *Research on Religious Development: A Comprehensive Handbook*. Ed. Merton P. Strommen, New York: Hawthorn Books, 1971, ss. 777-797.

Maxwell, Dennis D. "Group Bible Study and Faith Maturity in Older Adults." *Religious Education*. Vol. 93 Issue 4, (Fall 1998), ss. 403-413.

McBride, Alfred. "Adult Educatin: A Ministry to Life Cycles." *Religious Education* Vol.72, No. 2 (March-April: 1977), ss. 171-182.

McGhee, Paul E. Claire B. Kopp. "Cognitive Development". *The Child, Development in a Social Context.* Ed: Claire B. Kopp-Joanne B. Krakow, Los Angeles, 1982.

Leon McKenzie, *The Religious Education of Adults, Birmingham*, Alabama: Religious Education Press, 1982

McKenzie, Leon and R. Michael Harton. *The Religious Education of Adults*. Macon, Georgia: Smyth and Helwys Pub., 2002.

McKenzie, Leon. "The Purpose and Scope of Adult Religious Education." *Handbook of Adult Religious Education*. Ed. Nancy T. Foltz, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1986, ss. 7-23.

Mehmedoğlu, Yurdagül. *Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2005.

Merriam, Sharon B. and Trenton R. Ferro. "Working with Young Adults." *Handbook of Young Adult Religious Education*. Ed. Nancy T. Foltz, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1986, ss. 59-82.

Miller, Randolp C. "Kötülük Problemi ve Din Eğitimi". Çev. Hasan Dam, *OMÜ İFD*, Sayı: 10, (1998), ss. 501-512.

Moran, Gabriel. *Education Toward Adulthood*. London: Gill and Macmillan, 1979.

Mountain, Vivienne. *"Prayer is a Positive Activity for Children-A Report on Recent Research,"* International Journal of Children's Spirituality, Vol. 10, 3, 2005, ss. 291-305.

Mutahhari, Murtaza. *Ahlâk Felsefesi*. Çev. M. Recai Elmas, İstanbul: Akademi Yay., 1990.

Müslüm, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyri. *Sahih,* C.4, Beyrut: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1956.

Nagy, Maria. "The Child's Theories Concerning Death." *The Pedagogical Seminary and Journal of Genetic Psychology*, 73:1, 1948.

Nasr, Seyyid Hüseyin. *Bilgi ve Kutsal*. Çev. Yusuf Yazar, 2. bsk., İstanbul: İz Yayıncılık, 2001.

Natale, Samule M. "A Family Systems Approach to Religious Education and Development." *Religious Education*, Vol 74, no 3 (1979), ss. 245-253.

Newton, E.M. *A Developmental Theory of Religious Education*, Open Access Dissertations and Theses, McMaster University, 1981.

Nils, Holm G. *Din Psikolojisine Giriş,* çev., Abdülkerim Bahadır, İstanbul: İz Yay., 2004.

Nuttal, Jon, *Ahlâk Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş*. Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yay., 1997.

O'hagan, Timothy. "Jean-Jacques Rousseau 1712-78." *Fifty Major Thinkers on Education: from Confucius to Dewey.* ed. J. A. Palmer, L. Bresler and D. E. Cooper, London: Routledge, 2001.

Okaçabol, Rıfat. Halk Eğitimi, (Yetişkin Eğitimi). İstanbul: Der Yay., 1996.

*Onur, Bekir. Gelişim Psikolojisi***.** Ankara: İmge Kitabevi, 4. baskı, 1995, 1997.

Onur, Bekir. *Orta Öğretimde Ahlâk Eğitimi: Ahlâk Eğitimi Açısından Lise Son Sınıflarda Öğrenci-Eğitimci İlişkilerini Belirleyen Koşulların Araştırması*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1976.

Oruç, Cemil. *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, İstanbul: Dem Yay., 2012.

_____. "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimine Çoğulcu Bir Yaklaşım: '*Gift to the Child'"*, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 26:11, 2013.

Otto, Rudolf. *The Idea of the Holy*, London: Oxford University Press, 1958.

Öcal, Mustafa. *(Temel Eğitim ve Orta Öğretimde) Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*. Ankara: T.D.V.Yay., 1990.

_____. "Okul Öncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma". *UÜİFD*, C.13, Sayı: 2, Bursa, (2004), ss. 59-80.

_____. "Okulöncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 13/2, Bursa 2004.

_____. "Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*., sy. 6., ss. 201-254.

Örnek, Turan, Erhan Bayraktar, Erol Özmen. *Geriatrik Psikiyatri*. İzmir, 1992.

Özbaydır, Belma. *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Baha Matbaası, 1970.

Özbek, Abdullah. "İslam Eğitiminin Özelliklerine Genel Bir Bakış." *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. sayı 3, (1990), ss. 255-296.

Özdemir, Gazi. *Din ve Beyin.* 5. Baskı, İstanbul: Sınır Ötesi Yay., 2009.

Özsoy, Yahya. "İşitme Özürlüler" *Özel Eğitime Giriş*. Ed. Mitat Enç, Ankara, 1981, ss. 67-116.

Öztürk, Mualla. "Din Eğitimi ve Çocuk Ruh Sağlığı." *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*, 23-25 Nisan 1981, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları, 1981, ss. 206-210.

Paloutzian, Raymond F. *Invitation to the Psychology of Religion*. Boston: Allyn and Bacon Inc., 1996.

Pargament, Kenneth I. The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice. New York: The Guilford Press, 1997.

Parladır, Selahattin. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1996.

Payne, Barbara. "Research and Theoretical Approaches to Spirituality and Aging". *Generations*, Vol. 14, Issue 4, (Fall 1990), ss. 11-15.

Pazarlı, Osman. *Din Psikolojisi.* 3.bsk., İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.

Peker, Hüseyin. *Din ve Ahlâk Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*, Samsun: Eser Matbaası, 1991.

_____. *Din Psikolojisi,* Samsun: Aksiseda Matbaası, 2000.

Peterson, Gilbert A. "The Needs and Nature of Adults." *The Christian Education of Adults*, ed. Gilbert A. Peterson, Chicago: Moody Press, 1984, ss. 44-55.

Piaget, Jean. *Judgment and Reasoning in the Child,* Edinburgh: The Edinburgh Press, 1928.

_____. *The Psychology of Intelligence*, London: Taylor & Francis e-Library.

QCA. *Religious Education: The Non-statutory National Framework*, London: Qualifications and Curriculum Authority, 2004.

Ratcliff, Donald. "Social Context of Children's Ministry." *Handbook of Children's Religious Education***.** Ed. Donald Ratcliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992, ss. 119-142.

_____. (ed.) *Children's Spirituality: Christian Perspectives, Spirituality and Applications,* Or: Wipf & Stock Publishers, 2004.

Ratcliff, Donald & Nye, Rebecco. "Childhood Spirituality: Research Foundation." *The Handbook of Spiritual Development in Childhood and Adolescence*. ed. Eugene G. Roehlekpartain, California: Sage Publications Inc., 2006.

Razi, Fahreddin. *Tefsiru'l-Kebir*, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.

Recommitting to Adult Education and Learning, Synthesis Report of the CONFINTEA V Midterm Review Meeting, September 6-11, Bangkok, Thailand: 2003.

Robinson, Maria. *Child Development From Birth to Eight-A Journey Through The Early Years,* New York: Open University Press, 2008.

Roehlkepartain, Eugene C. *The Handbook of Spiritual Development in Childhood and Adolescence*, Sage Publication: Thousand Oaks, 2006.

Rogers, Carl. *Client-Centered Therapy.* Boston: Houghton, Mifflin, 1951.

Rousseau, Jean Jacques. *Emil Yahut Terbiyeye Dair*. Çev. Hilmi Ziya Ülken, Ali Rıza Ülgener, Salahattin Güzey, Türkiye Yayınevi, bsyy, ts.

Sağlam, İsmail, *Çocuk ve İbadet: 7-14 Yaş Dönemi İbadet Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2003.

Saiyidain, K. G., and Others. *Iqbal's Educational Philosophy*, 8. bsk., Sh. Muhammed Ashraf, Lahore: 1977.

Salzman, C. Gotthilf. *Nerede Hata Yaptık?* Çev., Zeki Karakaya, Samsun: Etüt Yay., 2004.

Sayar, Kemal. "Geçmişin Bilgeliği Bugünün Psikoterapisiyle Buluşabilir mi?" *Sufi Psikolojisi*, İstanbul, 2000, ss. 77-87.

Schuller, Tom. *The Benefits of Learning*. London: University of London, 2004.

Selçuk, Muallâ. *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler.* Ankara: T.D.V:Yay., 1990.

Senemoğlu, Nuray. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık, 2007.

Shand, Jack D. "The Effects of Life Experiences Over a 50-Year Period on the Certainty of Belief and Disbelief in God" *International Journal for the Psychology of Religion*, Vol. 10, Issue 2, 2000, ss. 85-101.

Shmid, Josef. "Does No One Want to Have Children" *Deutscland*, sy. 2, Apr 1998, ss. 3-7.

Siebert, Al. *Kişiliğin Gücü*. Çev. Ayşegül Yurdaçalış, Elvan Uysal, İstanbul, 1999.

Spilka, Bernard ve Diğerleri. *The Psychology of Religion; An Empirical Approach.* 3. bsk., New York: Guilford Press, 2003.

_____. *The Psychology of Religion An Empirical Approach,* New York: The Guilford Press, 2009.

Sprinks, G. Stephens. *Psychology and Religion: An Introduction to Contemporary Views*. Boston: Beacon Press, 1963.

Starbuck, Ewdin D. *The Psychology of Religion,* New York: Walter Scott Pub., 1908.

Stark, Rodney. Laurence R. Iannoccone ve Roger Finke. "Religion, Science, and Rationality." *The American Economic Review,* vol. 86, no. 2 (May 1996), ss. 433-437

Stevens, L. Judith. *Adult Life, Developmental Processes*. California: Mayfield Pub., 1984.

Sunar, Cavit. "Aşk'ın Terbiye'de Rolü". *A.Ü.İ.F.D.*, c. XXV, (1981), ss. 95-128.

Tabakoğlu, Ahmet. "Tarihî ve Kültürel Açılardan Gençlik Meselesi". *Gençlerin Ruhî ve Manevî Problemleri*. İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Yay., 1987, ss. 61-68.

Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi.,* İstanbul: Timaş Yay., 3. Baskı, 2010.

Tamminen, Kalevi ve Diğerleri. "The Religious Concepts of Preschoolers." *Handbook of Preschool Religious Education.* Ed. Donald Ratcliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1988, ss. 56-81.

Taplamacıoğlu, Mehmet. "Yaşlara Göre Dinî Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket", *AÜİF Dergisi*, C. 10, (1962), ss. 141-151.

Taştekin, Osman. *Kıyamet ve Ahiretle ilgili Kavramların Öğretimi*, (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1998.

The Fourth R: Durham Report on Religious Education, London 1970.

Thomas, R. Murray. *Religion in Schools: Controversies Around the World*. Westport, Connecticut: Praeger, 2006.

Thorndike, E. L. *Adult Learning.* London: MacMillan, 1928.

Thornton, J. E. "Life Span Learning and Education." *Education and Aging.* Ed. D. Peterson, J. Thornton, J. Birren, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1987.

Though, Allen. *The Adult's Learning Projects: A Fresh Approach to Thery and Practice in Adult Learning*. Toronto: Ontario Institute for Study in Education, 1979.

Tillich, Paul. *The Eternal Now*. New York, 1962.

Topçu, Nurettin, *İsyan Ahlâkı*. Çev. Mustafa Kök-Mûsâ Doğan, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1995.

_____. *Türkiye'nin Maarif Davası*. Yay., haz.: Ezel Erverdi-İsmail Kara, 3. bs. İstanbul: Dergah Yay., 1997.

Torrance, E. Paul & Torrance, J. Pansy. "Creativity and Teaching Concepts of God." *Handbook of Preschool Religious Education*. ed. Donald Ratcliff, Birmingham: Religious Education Press, 1988.

Tosun, Cemal. " Dua Öğretimi". *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. II, Sayı: 6, Ankra, (2000), ss. 1-22.

_____. "Bir Anabilim Dalı Olarak Türkiye'de Din Eğitiminin Doğuşu, Gelişmesi ve Alanına Katkıları," *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2 (1), (2009), ss. 284-304.

Tozlu, Necmettin. "İkbal'in Eğitim Felsefesi". *Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi*, 5-8 Ekim 1994, Van, 1995, ss. 315-336.

Tufan, İsmail. *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*. İstanbul: Aykırı Yay., 2002.

TUİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*, 31 Aralık 2008.

Turner, Jeffrey S. and Donald B. Helms. *Lifespan Development*. Fourth ed. Chicago: Holt, Rinehart and Winston, 1991.

Turner, Mary. *Talking With Children And Young People About Death And Dying*, London: Jessica Kingsley Publishers, 2006.

Uğurel, Şemin, Refia. *Gençlik Psikolojisi*. 3. bsk., İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.

United Nations Development Programme Report 2007/2008.

Uysal, Veysel. "Dini Hayat ve Şahsi Özellikler." *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, İstanbul, (1995), ss. 165-180.

_____. "İslamî Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma". *İslamî Araştırmalar*, VIII, Sy. 3-4, 1995, ss. 263-271.

_____. *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri.* İstanbul: M.Ü.İ.F.Vakfı Yay., 1996.

Ünal, Nurten. *Dinî İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi: Üniversiteli Gençler Üzerine Bir Araştırma.* Bursa: 1998.

Vakkasoğlu, Vehbi. *Allah'ı Nasıl Anlamalı, Çocuklarımıza Nasıl Anlatmalı?* İstanbul : Sevgi Yay., 2008.

Vergote, Antoine. *The Religious Man: A Psychological Study of Religious Attitudes*. Trs. by Marie-Bernard Said, Dayton, OH: Pflaum Press, 1969.

_____. "Çocuklukta Din". Çev. Erdoğan Fırat, *A.Ü.İ.F.D.,* C.XXII, Ankara: (1978), ss. 315-329.

Vianello, Renzo, Kalevi Tamminen, ve Donald Ratcliff. "The Religious Concepts of Children", in *Handbook of Children's Religious Education*. Ed. Donald Ratcliff, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1992, ss. 56-81.

Vinacke, W. Edgar. "The Investigation of Concept Formation." *Psychological Bulletin*, 48:1, 1951.

Vogel, Linda J. *The Religious Education of Older Adults*. Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1984.

Vygotsky, Lev. *Thought and Language* (Revised and edited by Alex Kozulin), The Massachusetts Institute of Technology, 1986.

Wallinga, Charlotte & Skeen, Patsy. "Physical, Language, and Social-Emotional Development." *Handbook of Preschool Religious Education*. ed. Donald Ratcliff, Birmingham: Religious Education Press, 1988.

Weaver Andrew J. and Harold G. Koenig. "Elderly Suicide, Mental Health Professionals, and The Clergy: A Need for Clinical Collobation, Training, and Research." *Death Studies,* vol 20, no. 5 (Sep-Oct, 1996), ss. 495-508.

Weisse, Wolfram. "The European Research Project on Religion and Education 'REDCo'. An Introduction." *Religion and Education in Europe: Developments, Contexts and Debates*, Vol. 3, ed. Robert Jackson and Others, New York: Waxmann, Münster, 2007, ss. 9-25.

Westgate, Charlene E. "Spiritual Wellness and Depression." *Journal of Counseling and Development*, Vol. 75 (September/October 1996), ss. 26-35.

Wickett, R. E. Y. "Working with Middle-Aged Adults." *Handbook of Adult Religious Education*. Ed. Nancy T. Foltz, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1986, ss. 83-104.

Willaime, Jean-Paul. "Different Models for Religion and Education in Europe," *Religion and Education in Europe: Developments, Contexts and Debates*, Vol. 3, Ed. Robert Jackson and Others, New York: Waxmann, Münster, 2007, ss. 57-66.

Willaime, Jean-Paul. "Teaching Religious Issues in French Public Schools." *Religion and Education in Europe: Developments, Contexts and Debates*. Vol. 3, Ed. Robert Jackson and Others, New York: Waxmann, Münster, 2007, ss. 87-101.

Wilson, Fred R. "Basic Principles of Religious Education for Young Adults." *Handbook of Young Adult Religious Education*. Ed. Harley Atkinson, Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1995, ss. 28-65.

Windmiller, Myra, "Ahlâk Gelişimi ve Ahlâkî Davranış". Çev. Demet Öngen, James F. Adams, ed. *Ergenliği Anlamak*, (Yayına haz., Bekir Onur), İmge Kitabevi Yay., Ankara, 1995, ss. 225-253.

Yavuz, Kerim. *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1983, 1987.

Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi,* 8. bsk., İstanbul: 1992.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Azim Dağıtım, trs.

Yıldız, Murat. *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2007.

Yörükoğlu, Atalay. "Ruh Sağlığı, Ahlak Değerleri ve Din Eğitimi." *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri,* 23-25 Nisan 1981, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları, 1981, ss. 211-214.

_____. *Çocuk Ruh Sağlığı*. Türkiye İş Bankası Yay., 1984.

_____. *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. 7. bsk., İstanbul: Özgür Yayın-Dağıtım, 1990.

Zemahşeri. *el-Keşşaf*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.

Zinnbauer, Brian J. ve Kenneth I. Pargament. "Working with the Sacred: Four Approaches to Religious and Spiritual Issues in Counseling." *Journal of Counseling and Development*, vol 78, no 2, (Spring 2000), ss. 162-171.

Ziyalar, Adnan. "Gençliğin Ruhî ve Sosyal Problemleri". *Gençliğin Ruhî ve Manevî Problemleri*, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul: İSAV Yay., 1987, ss. 19-27.

Zorn, Cecilia R., Mary T. Johnson. "Religious well-being in Noninstitutionalized Elderly Women". *Health Care for Women International*, Vol. 18, 3, (May/June 1997), ss. 209-220.

OLASILIK ve OLASILIK DAĞILIMLARI I

Doç. Dr. Canan Hamurkaroğlu
Doç. Dr. Ayten Yiğiter
Doç. Dr. Özge Akkuş
Yrd. Doç. Dr. Yasemin Gençtürk

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1787
Matematik / İstatistik No.: 083
ISBN: 978-605-320-694-1
© 1. Basım, Aralık 2017

OLASILIK ve OLASILIK DAĞILIMLARI I
Doç. Dr. Canan Hamurkaroğlu - Doç. Dr. Ayten Yiğiter
Doç. Dr. Özge Akkuş - Yrd. Doç. Dr. Yasemin Gençtürk

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Hamurkaroğlu, Canan. Yiğiter, Ayten. Akkuş, Özge. Gençtürk, Yasemin
Olasılık ve Olasılık Dağılımları I / *Canan Hamurkaroğlu - Ayten Yiğiter*
Özge Akkuş - Yasemin Gençtürk
1. Basım, x + 330 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-694-1
1. Olasılık 2. Rasgele Değişken 3. Olasılık Dağılımları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

ÖNSÖZ ..... **v**

BÖLÜM 1

OLASILIK KAVRAMI **1**

1.1. Olasılık 1
1.2. Bazı Temel Tanım ve Kavramlar 1
1.3. Örneklem Uzayının Özellikleri 7
1.4. Klasik Olasılık 8
1.5. Olasılığın Belitsel Yapısı 10
1.6. Olasılığın Belitsel Yapısı İle İlgili Teoremler 10
1.7. Koşullu Olasılık 15
1.8. Koşullu Olasılıkla İlgili Bazı Teoremler 17
1.9. Olasılıkta Çarpım Kuralı 21
1.10. Rasgele Olayların Bağımsızlığı 22
1.11. Rasgele Olayların Tam Bağımsızlığı 24
1.12. Toplam Olasılık Formülü 25
1.13. Bayes Formülü 27
1.14. Alıştırmalar 29

BÖLÜM 2

RASLANTI DEĞİŞKENLERİ VE OLASILIK DAĞILIMLARI 33

2.1. Raslantı Değişkeni 33
2.2. Kesikli Raslantı Değişkeni ve Olasılık Dağılımı 35
2.3. Sürekli Raslantı Değişkeni ve Olasılık Yoğunluk Fonksiyonu 40
2.4. Dağılım Fonksiyonu 43
2.5. Çok Boyutlu Raslantı Değişkeni 50
2.6. (*X*, *Y*) Kesikli Raslantı Değişkeninin Ortak Olasılık Fonksiyonu 51
2.7. (*X*, *Y*) Sürekli Raslantı Değişkeninin Ortak Olasılık Yoğunluk Fonksiyonu 59
2.8. Ortak Dağılım Fonksiyonu 64
2.9. Raslantı Değişkenlerinin Bağımsızlığı 73
2.10. Alıştırmalar 74

BÖLÜM 3

MOMENTLER VE MOMENT ÜRETİCİ FONKSİYONLAR..... 79

3.1. Beklenen Değer..... 79
3.2. Bir Raslantı Değişkeninin Momentleri 86
3.3. Bir Raslantı Değişkeninin Varyansı 88
3.4. Raslantı Değişkenine İlişkin Diğer Tanıtıcı Büyüklükler..... 95
3.5. İki Boyutlu Raslantı Değişkeninin Beklenen Değeri 96
3.6. (*X*, *Y*) İki Boyutlu Raslantı Değişkeninin Çarpımlar Momenti..... 99
3.7. Moment Üretici Fonksiyonlar 107
3.8. Moment Çıkaran Fonksiyon 108
3.9. Karakteristik Fonksiyon 114
3.10. Faktöriyel Moment Çıkaran Fonksiyon 122
3.11. (*X*, *Y*) Raslantı Değişkeninin Ortak Moment Çıkaran ve Karakteristik Fonksiyonu . 125
3.12. Bazı Önemli Eşitsizlikler 129
3.13. Alıştırmalar..... 133

BÖLÜM 4

RASLANTI DEĞİŞKENLERİNİN FONKSİYONLARININ DAĞILIMI 137

4.1. Tek Değişkenli Dönüşümler 138
4.2. Çok Değişkenli Dönüşümler 148
4.3. Raslantı Değişkenlerinin Doğrusal Birleşimlerinin Momentleri 162
4.4. Alıştırmalar 167

BÖLÜM 5

KOŞULLU DAĞILIMLAR 171

5.1. Koşullu Beklenen Değer ve Koşullu Varyans 173
5.2. Tek Değişkenli Kesikli Koşullu Dağılımlar 175
5.3. Tek Değişkenli Sürekli Koşullu Dağılımlar 179
5.4. İki Değişkenli Kesikli Koşullu Dağılımlar 183
5.5. İki Değişkenli Sürekli Koşullu Dağılımlar 188
5.6. Alıştırmalar 203

BÖLÜM 6

ÖZEL KESİKLİ DAĞILIMLAR 207

6.1. Bernoulli Dağılımı 207
6.2. İkiterimli Dağılım 209
6.3. Geometrik Dağılım 214
6.4. Negatif İkiterimli Dağılım 218
6.5. Hipergeometrik Dağılım 222
6.6. Poisson Dağılımı 226
6.7. Kesikli Tek Biçimli Dağılım 230
6.8. Katlı Terimli Dağılım 234
6.9. Çok Değişkenli Hipergeometrik Dağılım 236
6.10. Alıştırmalar 237

BÖLÜM 7

ÖZEL SÜREKLİ DAĞILIMLAR 241

7.1. Normal Dağılım 241
7.2. Tek Biçimli Dağılım 256
7.3. Üstel Dağılım 259
7.4. Gamma Dağılımı 262
7.5. Beta Dağılımı 267
7.6. Cauchy Dağılımı 269
7.7. Alıştırmalar 273

ALIŞTIRMALARIN ÇÖZÜMLERİ 277

KAYNAKLAR 327

DİZİN 329

KAYNAKLAR

Akdeniz, F. 2009. *Olasılık ve İstatistik*, 14. Baskı, Nobel Kitapevi, Adana.

Akdi, Y. 2011, *Matematiksel İstatistiğe Giriş*, 3. Baskı, Gazi Kitapevi, Ankara.

Bain, L. J. Engelhardt, M. 1992, *Introduction to Probability and Mathematical Statistics*, 2nd ed., Brooks/Cole, Cengage Learning, Belmont, California..

Bickel, P. J. and Doksum, K. A. 1977, *Mathematical Statistics*, Holden-Day, Inc., California..

Casella, G. and Berger, R. L. 2002, *Statistical Inference*, 2nd ed., Duxbury Press, Pacific Grove, California..

Demirhan, H. ve Hamurkaroğlu, C. 2011, *İstatistiksel Yöntemlere Giriş*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Esensoy, Ö. Olasılık, 1994, D.İ.E. Matbaası, Ankara.

Gibbons, J. D. 1968, Mutually Exclusive Events, Independence and Zero Correlation, *Journal The American Statistician,* Vol. 22 , Iss. 5, 31-32.

İnal, C. ve Günay, S. 2010, *Olasılık ve Matematiksel İstatistik*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Maden, S. 2006, *Olasılığa Giriş*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara.

Miller, I. and Miller, M. 1999, *John E. Freund's Mathematical Statistics*, 6th ed., Prentice Hall, New Jersey.

Pestman, W. R. 2009, *Mathematical Statistics: An Introduction*, Walter de Gruyter GmbH & Co., Berlin.

Pitman, J. 1997, *Probability*, Springer-Verlag New York Inc., New York.

Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Exponential_distribution, 12.03.2017.

Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Cauchy_distribution, 12.03.2017.

TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUKLARI:

Vaka Örnekleri ve Tedavide Kullanılan Teknikler

Prof. Dr. Şahin Kesici
Prof. Dr. Mustafa Baloğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1788
Psikoloji / Genel No.: 091
ISBN 978-605-320-695-8
© 1. Basım, Aralık 2017

TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUKLARI:
Vaka Örnekleri ve Tedavide Kullanılan Teknikler
Prof. Dr. Şahin Kesici - Prof. Dr. Mustafa Baloğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sage Yayıncılık Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No:14721
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. Kültür Han No:7/101-102 Altındağ/ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kesici, Şahin. Baloğlu, Mustafa
Travma Sonrası Stres Bozuklukları:
Vaka Örnekleri ve Tedavide Kullanılan Teknikler / *Şahin Kesici - Mustafa Baloğlu*
1. Basım, vi + 226 s., 135x195 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-320-695-8
1. Travma 2. Tedavi Teknikleri 3. Stres Bozuklukları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1 Uçak....1
2 Sen Olsaydın ne yapardın? 4
3 Güvenli Ev 7
4 Harabe Ev....11
5 İki Küçük Serçe....14
6 Karınca Yuvası 18
7 Çadır 22
8 Beyaz Keçinin Çiftliği 24
9 Mum....28
10 Ayıcık....32
11 Balon....36
12 Banyan....39
13 Obruk 42
14 Ayna 46
15 Hediye 49
16 Kutucuk....53
17 Kulak....56
18 Kavanoz....59
19 Kartal Görüşü....62

20 Farklılıkları Gör 65
21 Deve Gözü 69
22 Değirmen Taşı....72
23 Üç Öğüt 76
24 Duygu Transferi 79
25 Güle Güle Uçan Balon 83
26 Pozitif Gözlük....86
27 Zihin Okumadan Önce Beni Dinle....89
28 Uzlaş Kazan....92
29 Zorba Her Zaman Kazanamaz....96
30 Önce Dinle Sonra Söyle*....101
31 Yaşam Irmağı *....106
32 Bomba Gibiyim....109
33 Gerçekçi Hedefler....113
34 Sabrın Gücü....116
35 Azim ve Kararlılık....122
36 Duygu Sepeti....127
37 Tünelden Çık....130
38 Volkan 133
39 Araba**....136
40 Kaynayan Çorba....139
41 Boş Ev....142
42 Güneş Tutulması 146
43 Çapa**....149

44 Çocuk Çapası....153
45 Tusunami....156
46 Menderes....159
47 Maske....162
48 Med Cezir....165
49 Baraj....168
50 Mıknatıs....170
51 Hortum....172
52 Ay Tutulması....174
53 Asansör....176
54 Çığ....178
55 Denizaltı....180
56 Gemi....182
57 Düdüklü Tencere....184
58 Silgi....187
59 Kutu....190
60 Çiftlik....193
61 Anatomik Bebek**....195
62 Duygu Röntgeni Yada MR'ı....197
63 Çember....199
64 Gece Plağı....202
65 Yaz Oku Yak**....204
66 Baklava....207
67 Tren Garı....209

68 Öfkeli Tencere.....211
69 Duygu Ağacı 214
70 Labirent**.....217
71 Çivi Tahtası** 221
72 Yakı 224

Kaynaklar 226

KAYNAKLAR

Apuhan, R. Ş. (1999). *Hedefe Yürürken.* Timaş Yayınları, İstanbul.

Edgü, F. (2015). *Doğu Öyküleri*. İstanbul: Sel Yayıncılık

Frager, R. (2015). *Sufi terapistin sohbet günlüğü*. (Çev. Çolakoğlu, Ö). İstanbul: Sufi Kitap Yayınları

Kaduson, H. G. ve Schaefer, C. E. (2017). *En popüler 101 oyun terapisi tekniği*. (Çev. Cihanşümül Maral, N). Ankara: Nobel Yayınları

Kesici, Ş., Mert, A., İlgün, E. ve Girgin Büyükbayraktar, Ç. (2013). *Aile terapisinde kullanılan teknikler-1*. Ankara: Nobel Yayınları.

Mevlana Celaleddin Rumi, Mesnevi (çeviren Veled İzbudak), Konya Büşükşehir Belediyesi Kültür Yayınları,Sistem Ofset, 1-6 cilt, 2004, İstanbul

Peseschkian, N. (2006). *Pozitif Aile Terapisi.* (Çev. Naim, M). İstanbul: Beyaz Yayınları

Peseschkian, N. (2014). Doğu hikayeleriyle psikoterapi. Beyaz Yayınları.

Tepebaşılı, F. (2011). *Fabl ile Eğitim.* Çizgi Kitabevi

Gözden Geçirilmiş 2. Basım

YÖNETİCİ HEMŞİRELİĞE GİDEN YOLDA

Saliha Koç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1457
Sağlık Bilimleri / Hemşirelik No.: 16
ISBN: 978-605-320-363-6
© Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Haziran 2017

YÖNETİCİ HEMŞİRELİĞE GİDEN YOLDA
Saliha Koç

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Gülcan Kütükçeken
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Koç, Saliha.
Yönetici Hemşireliğe Giden Yolda / *Saliha Koç*
Gözden Geçirilmiş 2. Basım, viii+320, s., 13,5x21,5 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-363-6
1. Yönetici Hemşirelik 2. Kişisel Farklılık 3. Profesyonel Bakım Modelleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz iii

1. Bölüm
Döner Kapı: Yüksek Personel Devri 1

2. Bölüm
Kişisel Farklılığı Benimseyin 5

3. Bölüm
Yönetici Hemşire Liderlik Özelliklerinin Geliştirilmesi 37

4. Bölüm
Çalışanımız - Aile Dostu Politika ve Uygulamalarımız 63

5. Bölüm
Profesyonel Bakım Modellerinin Geliştirilmesi 87

6. Bölüm
Kaliteli İş Yeri İçin Sistem Kurma ve Geliştirme Uygulaması 115

7. Bölüm
Disiplinler Arası İş Birliğinin Sağlanması 165

8. Bölüm
Profesyonel Gelişim 187

9. Bölüm
Kalıcılığı Teşvik Eden Takdir ve Ödül Programları 203

10. Bölüm
Akademik Yol Haritası Hazırlama 235

11. Bölüm
Ölçmenin Önemi Ölçü Biriminin Gücü 249

12. Bölüm
Personel Alırken Yapılması ve Yapılmaması Gerekenler 261

13. Bölüm
Sağlık Sektörü Dışındaki İş Hayatı Nasıldır? 271

14. Bölüm
Yoğun Tempoya Rağmen Ruh-Beden Sağlığını Korumak 281

4. Bölüm

ÇALIŞANIMIZ – AİLE DOSTU POLİTİKA VE UYGULAMALARIMIZ

4.1. İLGİ, SEVGİ VE SAYGIYA DAYALI BİR İŞ ORTAMI YARATIN

İstihdam ve personelin işte tutulmasının hayati önem taşıyan bir diğer bölümü ise çalışan ve aile dostu bir iş ortamının yaratılmasıdır. Söz konusu politika ve programları geliştirmeye başlamadan önce çalıştığınız yerin, iş arkadaşları ve meslektaşların menfaat ve refahını onaylayan ve aynı zamanda önemseyen bir kültüre sahip olduğundan emin olmalısınız. Bu bilgiye, "İş arkadaşlarınızın ve meslektaşlarınızın her biriyle daima saygılı ve pozitif etkileşim kurarak mı çalışıyorsunuz?" sorusuna cevap vererek başlayabilirsiniz…

Birlikte çalıştığınız kişileri dinlemek ve onlar hakkında bilgi sahibi olmak için gereken zamanı ayırarak, pozitif ilişkiler kurmayı teşvik edin. Zaman zaman onlardan, birlikte yapacağınız sosyal toplantılara aileleri ile katılmalarını isteyin. Çocuklarının isimlerini ve gittikleri okulları öğrenin. Özel durum fotoğraflarının iletişim panolarında yer almasına müsaade edin (düğün, nişan ya da çocuklarının sünnet resimleri gibi). Resimlerin altında personel hakkında bilgi veren ve fotoğrafta görülenin kim olduğunu (çocuk, ebeveyn, eş, arkadaş, evcil hayvan vs.) bildiren bir notun yer almasına dikkat edin. Bu iletişim panosu, sizin aynı zamanda diğer meslek üyeleri/çalışma arkadaşlarınız hakkında da bilgi sahibi olmanızı sağlayacaktır. Kişileri tanımanız, aktiviteleri öğrenmek için özel bir çabaya gerek kalmadan her şeyin doğal başlamasını sağlayacaktır.

normal skaladan düşük bir ücret teklif etmektedir. Böylesi bir strateji kadroyu kısa vadede doldurmaktan öteye geçmemektedir.

Dolayısıyla Y jenerasyonunun bir iş yerinden beklentilerinin şımarıklık olarak değil, iş yerinin üretkenliği ve verimliliği için olmazsa olmaz elementler olarak düşünülmesi gerekmektedir.

Forbes (2013) dergisine göre 10 yıl içinde Y jenerasyonu iş gücünün %75'ini oluşturuyor olacağından, bu jenerasyonla birlikte etkin çalışmayı öğrenmeliyiz. Beraber çalışılırken dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır: Y jenerasyonu şirkete getirdiği yenilikleri tanımalı, esnek çalışmalarına imkân sunulmalı, sık sık geri bildirim verilmeli ve kendilerinin değerli olduğu hissettirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Burton J, Collins P, Cook D, Kyle K., Wang MA. Generation Y: Why high expectations for pay and promotion. Department of Business University of Guelph. http://seanlyons.ca/wp-content/uploads/2012/01/Gen-Y-Pay- and-Promotion-Expectations.pdf (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).
2. Business Circle. *Meet the needs of Gen Y or lose them*. http://www.businesscircle.com.my/meet-the-needs-of-gen-y-or-lose-them/ (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).
3. CTV News. Study claims Generation Y more materialistic, less willing to work. http://www.ctvnews.ca/world/study-claims-generation-y-more- materialistic-less-willing-to-work-1.1264878 (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).
4. Daily Mail. *Hard work? No Thanks! Meet "entitled to it all" Generation.* http://www.dailymail.co.uk/news/article-1257083/Hard-work-No-thanks-Meet-Generation-Y.html (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).
5. Ensonhaber.com. Yeni Mezunların İş Bulma Süreleri. http://www.ensonhaber.com/yeni-mezunlarin-is-bulma-sureleri-2012-08-02.html (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).
6. Forbes. *Why I love Gen Ys and You Should Too*. http://www.forbes. com/sites/work-in-progress/2013/06/13/why-i-love-gen-ys-and-you-should-to/ (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).

7. Journal for Nurses in Professional Development. The Needs and Expectations of Generation Y Nurses in the Workplace. http:// www. nursingcenter.com/lnc/cearticle?tid=967552(Erişim tarihi: 19 Haziran 2013).
8. Kılıç S M. XYZ Kuşağı.*Yeni Şafak* .http://yenisafak.com.tr/pazar- haber/kanaatkar-talepkar-sabirsiz-16.12.2012-436173 (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).
9. Mayson H. Great Expectations: Managing Generation Y. Institute of Leadership & Management. https://www.i-l-m.com/ Insight/Inspire/2013/ May/gen-Y-key-findings (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).
10. S. W. Ng, E, Schweitzer L. & Lyons S. (2010). New generation, great expectations: A field study of the millennial generation. Bus Psychol, (25), pp.281-292.
11. The Guardian.They don't live for work…they work to live. http://www. guardian.co.uk/money/2008/may/25/workandcareers.worklifebalance (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).
12. Tufur M. Türkiye'nin Y Kuşağı. http://www.conento.com.tr/ uploads/Conentodan_Trkiyenin_Y_Kua_Aratrma_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).
13. Twibell R, Pierre J, Johnson D, Barton D, Davis C, Kidd M, Rook G, . Tripping over the welcome mat: Why new nurses don't stay and what the evidence says we can do about it. American Nurse Today 2012; 7(6). http://www.americannursetoday.com/article.aspx?id=9168 (Erişim tarihi: 17 Haziran 2013).

5. Bölüm

PROFESYONEL BAKIM MODELLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

5.1. PROFESYONEL BAKIM MODELLERİ KALICILIĞI TEŞVİK EDER

Profesyonel hasta bakım süreçleri, sürekli değişmektedir. Her meslekten çalışanlar, mükemmel bir ürün veya hizmet sağlayan bir kuruluşun bünyesinde görev almak ister. Sağlık sektöründeki hemşirelerin durumu da bundan farklı değildir. Onlar da mükemmel hasta bakımı hizmeti veren bir kuruluşta çalışmayı istemektedir.

Sağlık hizmetleri tüketicileri sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda yüksek beklentilere sahiptir. Beklentiler tüketicilerin güvenli, kaliteli ve kişiselleştirilmiş bakım hizmeti alma hakkından kaynaklanmaktadır. Kaliteli sağlık hizmetlerine yönelik hasta beklentilerinin karşılanabilmesi için, hemşireler otonomisi ve karar alma konularında desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

5.1.1. Hemşirelerin En İyi Şekilde Uygulama Yapmalarına Olanak Sağlayın

İşverenler, hemşirelerin tam kapasiteyle uygulama yapmalarına izin veren sistemleri yapılandırarak uygulamalıdır. Pratiğe ilişkin politika ve prosedürler, hemşirelik uygulama standartlarına ve ispat edilebilir sonuçlara dayanmalıdır.

birinden bağımsız olarak kullanılabilen "profesyonel yargı yaklaşımı", "yatak doluluk oranı", "hasta bakım süresi/görev ve aktiviteleri", "regresyon analizi" ve "hasta bakım katsayısı (acuity)" metotlarının birlikte kullanılması hâlinde doğru bir planlama oluşturabilecektir.

Birleşmiş Milletler'de 2004 yılında yasal zorunluluk hâlini alan minimum hemşire hasta rasyosu, etkin bir hemşire kadrosu planlamaya ışık tutmaktadır. Burada hâlen mutabakata varılamayan husus, hemşire-hasta rasyosuna dâhil edilen hemşirelerin nitelikleridir. California Department of Health(CDPH), hemşire hasta rasyosuna yalnızca lisans mezunu hemşirelerin dâhil edilmesi gerektiğini savunmaktadır (CPDH, 2003). Fakat bu durum Türkiye'de uygulanabilir değildir. Nedenine gelindiğinde; ülkemizde 2012-2013 eğitim yılı içerisinde faaliyet gösteren Anadolu Sağlık Meslek Liselerin sayısı toplam 341 olarak görülmektedir (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Platformu, 2013). 2012 yılında hemşirelik ön lisans ve lisans düzeyindeki programların sayısı ise 156'dır (Parlak Bir Gelecek, 2013). Bu tablo Türkiye hastanelerinde görev yapan sağlık meslek lisesi mezunu hemşire sayısının daha fazla olduğuna/olacağına işaret edip, minimum hemşire-hasta rasyosunun uygulanması durumunda niteliklerin meslek lisesi, ön lisans ve lisans mezunu hemşirelerin aynı başlıkta değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Medimagazin (2013), 2023 yılına kadar Sağlık Bakanlığının ihtiyacı olan kadronun iki katı kadar artacağını belirtmektedir. Bu nedenle hemşirelik kadro planlama konusu önem kazanacaktır. California Amerikan Hemşireler Birliği'ne (ANA) bağlı 14 Birleşmiş Milletler eyaleti, sağlık sistemlerinde mevcut hemşire kadrosunu etkin kullanabilmek adına minimum hemşire-hasta rasyosunu zaruri kılıp, mevzuat oluşturmuştur.

Türkiye'de de hasta güvenliğini arttırmaya yönelik yapılacak benzer bir uygulamanın yürütülmesi için Sağlık Bakanlığının desteği ve teşviki gerekmektedir. Aksi hâlde hemşire sayılarındaki yetersizlik katlanarak devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Hayes E. (1991). Matching demands and resources in an intensive care environment. Intensive Care Nursing. 7,4, 206-213.

- Hurst K (2003). Selecting and Applying Methods for Estimating the Size and Mix of Nursing Teams. Nuffield Institute for Health., pp:3-17.
- Minnick A.F, Mion C.L. (2010). Nurse Labor Date: The Collection and Interpretation of Nurse to Patient Ratios. US National Library of Medicine National Institutes of Health. 39(9), pp. 377-381.
- Hendrich A, Chow M, Skierczynski AB, Lu Z. (2008). A 36-Hospital Time and Motion Study: How Do Medical-Surgical Nurses Spend Their Time?. The Permanente Journal/ Summer,Volume 12, No.3.
- Rogers P, Overfelt F, Mc Nally C. (2003). Nursing Ratios-Is There a Better Way?. Delta Healthcare Consulting Group, Inc. Erişim adresi: www.iienet.org/ uploadedfiles/SHS/Resource.../28_overfelt.pdf, Erişim tarihi: 19.02.2013.
- The International Council of Nurses, (2001). Nursing Matters Fact Sheet. ICN. Erişim adresi:http://www.ordemenfermeiros.pt/relacoesinternacionais/gri_ documentacao/ICN_FolhasInformativas_vsINGePT/FI_versao_ING/Patient_ Safety/p_FS-Medication_Errors.pdf, Erişim tarihi: 19.02.2013.
- California Press Release (2010). The Evidence is In- California RN-to-Patient Ratios Save Lives. Erişim adresi: http://www.nationalnursesunited.org/press/ entry/the-evidence-is-in-california-rn-to-patient-ratios-save-lives/, Erişim tarihi: 19.02.2013.
- Agency for Healthcare Research and Quality (2004). Hospital Nurse Staffing and Quality of Care.U.S Department of Health and Human Services. Erişim adresi: http://www.ahrq.gov/research/nursestaffing/nursestaff.htm, Erişim tarihi: 19.02.2013.
- Spetz J., Donaldson N, Aydin C, Brown SD. (2008). How Many Nurses Per Patient? Measurements of Nurse Staffing In Health Services Research. Health Services Research. 43(5p1), pp.1674-1692.
- Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, 2013. Dünden bugüne hemşirelik eğitimi. S 27.s: 14-17.W

6. Bölüm

KALİTELİ İŞ YERİ İÇİN SİSTEM KURMA VE GELİŞTİRME UYGULAMASI

6.1. KALİTE GELİŞTİRME SİSTEMLERİNE DUYULAN GEREKSİNİM

Kaliteli bir iş yerindeki tüm çalışanlar sistemi hem kaliteli yaparken hem de oluşan ortamın değişmemesi için destekleyici olurlar. İş yerindeki kalitenin kalıcı olmasına yönelik standart sistemler geliştirirler. Hemşire liderler, bu konuda hastanenin en önemli veri kaynaklarıdır. 24 saat, gece ve gündüz hastanede ne olduğundan haberdardırlar. Onlar her zaman önemli veri ve bilgilere ulaşır, yetki ve sorumluluk üstlenir ve iş yerindeki ortamı etkileyen kararlara bire bir dâhil olurlar.

6.2. KALİTE SİSTEMLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK İLK ADIMLAR

Öncelikle çalışanlarınızın bu kavramdan ne anladıklarını sorun. Bu sistemlerin onların işlerine olan katkıları ile ilgili sohbet toplantıları organize edin. Bu sohbetler, sadece mesleki anlamda sağlayacakları bakımın kalitesi ile ilgili değil, mesleki güvenlik ve yönetim standartlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda zorunlu UYMAK ZORUNDA olduğunuz kurallar değil, kişilerin istediklerine göre olabilirlikler çerçevesinde iş yeri standartlarını

Yenidoğanın Hastanede Kalışı Boyunca Sadece Anne Sütüyle Beslenme Oranı (%):

Nedir?	**Yenidoğanın hastanede kalışı boyunca vitamin şurubu, mineral ve ilaç istisnaları dışında sadece anne sütüyle beslenmesidir.**[1]4
Neyi Ölçüyoruz?	Mevcut hastanelerimizdeki yeni doğanlar 3 farklı şekilde beslenmektedir: "anne sütü", "formül", "anne sütü + formül". **Formül:** Miadında doğan, hastanede sadece anne sütüyle beslenen yenidoğanlar **/** hastaneden taburcu olan miadında doğan yenidoğanlar **X** 100

KAYNAKLAR

Akdemir N(1994). *Kalite, maliyet ve hemşirelik*. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 1(1):45-51.

Aksoy A.(2001). *Opinions of Nurses About Quality In Nursing*, I. International Nursing Management Conference Abstract Book s:60.

Alcan Z. (1997), *Bayındır Tıp Merkezi Hemşirelik Hizmetleri Müdürlüğü hasta memnuniyet anket sonuçları*, Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi ve Performans Ölçümü, Ankara, Haberal Eğitim Vakfı, s. 133-138.

ANA. "Safety and Nursing Quality", ANA Organisation website, http://www. nursingworld.org/ncnq, accessed September 2012.

ASQ. (2012). "History of Quality". ASQ Organisation website, http://asq. org/learn-about-quality/history-of-quality/overview/overview.html, accessed September 2012.

Beth Israel Deaconess Medical Center."Patient Experience and Satisfaction". Beth Israel Deaconess Medical Center Website. http://www.bidmc.org/ QualityandSafety/PatientExperienceandSatisfaction.aspx , accessed September 2012.

DONABEDIAN A. (1990). The seven pillars of quality. Archives of Pathology & Laboratory Medicine. 114, 1115-8.

Graham, N.O.(1995)Quality in Health Care Theory Application and Evolution, Bronxville, Newyork.

International Association of Societies of Design Research. Arizona State University. The Nightingale Principles-19th century thinking for 21st century sustainable practice, http://www.iasdr2009.org/ap/Papers/Poster%20 Highlight/The%20Nightingale%20Principles%20%2019th%20century%20 thinking%20for% 21st% 20century%20sustainable%20practice.pdf, accessed September 2012.

MEISENHEIMER C.G.(1992). *Improving Quality A Guide To Effective Programs*. Aspen Publishers, Inc.

Merkouris A, Yfantopoulus 3, Lanara V, Lemomdou C (1999b). Developing an instrument to measure patient satisfaction with nursing care in Greece, Journal of Nursing Management, 7(2):91-100.

OVAYOLU, N., BAHAR, A. "Hemşirelik ve Kalite". Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2006.

Potter PA, Perry AG (1993). *Fundamentals of Nursing Mosby Year Book*, St. Louis, Missouri, s:225-228.

Royal College of Nursing. "Quality In Nursing Practice" . RCNA Organisation Website. http://rcna.org.au/WCM/Images/RCNA_website/Files%20 for%20upload%20and%20link/policy/documentation/review/quality_in_nursing_practice.pdf, accessed September 2012.

SEREN, Ş.(2009). *Kalite Yönetimin Tarihi-Hemşirelikte Kalite Yönetimi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

VOS, M. D., & GRAAFMANS, W. (2007). *Quality measurement at intensive care units: Which indicators should we use?* Journal of Critical Care Vol.22 (2007) Nr.4 P.267-274 [ISSN 08839441].

Williams B. (1994), *Patient satisfaction : a valid concept?,* Social Science and Medicine, 38(4): 509-516.

YILMAZ, M.(2001). *Sağlık Bakım Kalitesinin Bir Ölçütü: Hasta Memnuniyeti*. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi Volume: 5(2) .

Yorulmaz M (2001). *Kalite Güvenliği ve Hemşirelik Forumu* dergisi 4(4-5):6-9.

EK BİLGİ

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞIN KALİTELİ ORTAMLAR YARATMASINA ETKİSİ ŞÜPHESİZ KAÇINILMAZDIR.

Bu paylaşım için Azize'ye sonsuz teşekkürler…

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL SİNİZM

Azize ALTIN

1. GİRİŞ

Son yıllarda yürütülen araştırmaların odak noktasını, iki önemli çalışma alanının oluşturduğu görülmektedir. Bu alanlar; örgütlerin performanslarını artırmak amacıyla iş yerinde çalışan verimliliğini artırıcı davranışsal etkilerin ve bileşenlerin geliştirilmesine yönelik olarak yapılan çalışmalar ile ilkinin aksine performansa olumsuz etkileri olduğu düşünülen faktörlerin azaltılmasına yönelik çalışmalar olarak düşünülebilir (Greiling, 2007; Barrick ve ark., 2013; Parker ve ark., 2013). Her iki araştırma alanı da örgütsel davranış yazını içinde yer almakta, bireysel ve örgütsel anlamda performansa olumlu ve olumsuz etkileri olduğu düşünülen algı, tutum ve davranışların belirlenmesine yönelik konuları kapsamaktadır. Performansa olumlu etkileri olduğu düşünülen algı, tutum ve davranışları inceleyen araştırma alanlarından bir tanesi de örgütsel bağlılık konusu üzerinedir (Türker ve ark., 2013).

Örgütsel bağlılık, çalışanın içinde bulunduğu örgütün amaç ve değerlerini kabul etmesi, bu doğrultuda çaba sarf etmesi ve örgütte kalma arzusu duymasıdır. Örgütsel bağlılık, bireyin ve örgütün performansını artırıcı etkiler yaratabilmektedir. Bu süreçte bağlılık davranışları örgüt içinde birçok farklı faktörden (bireysel-demografik faktörler, kendini gerçekleştirme ihtiyacı, iş güvenliği, performans, rol çatışması ya da rol belirsizliği, örgütün desteği, örgüt yapısı, ücretlerdeki adalet ve yeterlilik vb.) etkilenebilmekte ve yönlendirilebilmektedir (Sığrı, 2007). Bu bilgiler ışığında, örgütsel anlamda bireyin bağlılık davranışı göstermesini etkileyebilecek bileşenlerin tespit edilmesinin oldukça önemli bir konu olduğu düşünülmektedir. Örgütsel bağlılık değişkenini etkileyebilecek olumlu algılamalardan bir tanesi örgütsel güven kavramıdır.

Örgütsel güven çalışanın, iş yerindeki diğerlerinin (yönetici, lider, arkadaşlar, gruplar vb.) doğru sözlü olacağına, bir diğerinin hakkını elde etmeye çalışmayacağına ve sözünün ardında duracağına olan inancıdır. Bağlılık algılamaları üzerinde olumsuz yönde etkisi olabileceği değerlendirilen algılardan biri de örgütsel sinizmdir. Örgütsel sinizm örgütte yönetimin dürüstlükten yoksun olduğu, örgüt üyelerinin kendilerinden yararlanılacağı ve örgütte kendilerine adil davranılmayacağına olan inançtır. Bu kapsamda bireylerin örgütleri için duydukları güven ve örgütsel sinizm algılamaları örgütsel bağlılıkları üzerinde etkili olabilecek değişkenler olarak düşünülebilir (Türker ve ark., 2013).

Örgüt yönetimlerinin birçok hatalı ve başarısız uygulamaları neticesinde ortaya çıkan örgütsel problemler ve yaşanılan kriz ve skandallar, çalışanlarda örgütlerine yönelik ciddi şekilde güvensizlik, yılma, monotonluk, tedirginlik, kuşku, yabancılaşma ve benzeri birtakım olumsuz düşünce, tutum ve davranışların gelişmesine sebebiyet vermektedir. Bu olumsuz düşünce ve tutumların en yaygın görülenlerinin başında da sinizm olgusu gelmektedir. Umutsuzluk, yılma, engellenme, tükenme ve hayal kırıklığı ile karakterize edilen bir tutum olan sinizm; aşağılama, iğrenme ve güvensizlik ile ilişkilendirilmektedir (Gül, 2011).

Sinizm konusunda yapılan çalışmaların artışına paralel olarak kişilik sinizmi, işgören sinizmi, mesleki sinizm, toplumsal sinizm, örgütsel sinizm ve örgütsel değişim sinizmi gibi farklı sinizm türleri geliştirilmiştir. Literatürde örgütsel sinizme yol açan birçok neden sıralanmaktadır. Bu nedenlerin başında çalışan ile örgüt arasında var olduğuna inanılan psikolojik sözleşme ihlalleri, gücün dengesiz dağılımı, adaletsizlik, klasik iş yöntemleri ve değerleri, çok uzun çalışma süreleri, mobbing, kötü yönetim, etkin olmayan liderlik, örgütsel küçülme, yeniden yapılanma, yöneticilerin işten çıkarılması, yüksek yönetici ücretleri, ani ve acımasız şekilde yapılan işten çıkarmalar, düşük örgütsel performans ve örgütsel değişim gibi bilişsel, duygusal ve örgütsel birçok faktör yer almaktadır (Andersson ve Bateman, 1997; Eaton, 2000; Cartwright ve Holmes, 2006).

Bu çalışmada, kuruma karşı duyulan güveni sarsan bir eğilim olan sinizm ve örgütsel sinizmin sağlık çalışanları üzerindeki etkileri incelenecektir. Sağlık çalışanları ile yönetici konumunda bulunan çalışanlar arasındaki iletişim ve empati yeteneği irdelenerek örgütsel sinizmin azaltılması ya da ortadan kaldırılabilmesi için gerekli tutumlar belirtilecektir. Örgütsel sinizmin olduğu bir sağlık kurumunda ortaya çıkabilecek olumsuzluklar irdelenecek ve kişiyi olumlu yönde etkileyebilmek için yapılması gerekenler açıklanacaktır.

2. SİNİZM VE ÖRGÜTSEL SİNİZM KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİMİ

Milattan önceki dönemlerde geliştirilmiş olduğu kabul edilen sinizm kavramı bireye, gruplara, ideolojiye, sosyal topluluklara veya kurumlara yönelik güvensizlik ve bunlara karşı bir küçümseme, umutsuzluk ve hayal kırıklığını kapsayan genel veya özel tutumdur (Andersson, 1996). Sinik adı etimolojik anlamda Yunanca "köpek" anlamına gelen "kyön" kelimesi ile ilişkilendirilir ve Atina'da doktrinin öğretildiği yerin (Kynosarges), yani Sinik Okul'un isminden türetildiği iddia edilmektedir (Dean ve ark., 1998).

MÖ 4-5. yüzyılda Sinik Okul'un kurulmasından itibaren sinikler iktidar, güç, zenginlik ve materyalizmin sıkı takipçilerini sürekli eleştirmişlerdir. Erken sinizm toplum ve onun güç kaynaklarının aşırı şekilde eleştirildiği basit bir felsefe olarak ele alınmıştır. Antik Yunan felsefesinin itibarlı isimlerinden Antisthenes ve onun öğrencisi Diogenes (Diyojen) tarafından sinik okul, dünyevi mallar içinde özgürce yaşamak isteyen idealistler için bir cennet, bir sığınak olarak görülmüştür. Fıçı içerisinde yaşayarak kendini her türlü dünyevi gereksinimden izole ettiğine inanılan Sinoplu Diogenes'in gündüz vakti elinde fenerle gezmesinin nedenini soran meraklı gruba "dürüst insan arıyorum" şeklindeki özlü cevabı sinizmin en yalın ama belki de en kapsamlı özeti olarak kabul edilmektedir (Gül ve ark., 2011).

Sinizm üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde sinizmin; uzun çalışma saatleri, iş yoğunluğu, etkili olmayan liderlik ve yönetim, iş yerindeki yeni görevler, örgütlerin küçülmesi, örgütlerde yönetim kademelerinin azaltılması ile işe karar veren ve uygulayan arasındaki kademelerin mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırılması sonucunda oluşan işgören-işveren arasındaki ilişkilerin yeni bir paradigması olarak duygusal hissizlik, aldırmazlık, vurdumduymazlık ve önem verme eksikliği olarak ele alındığı görülmektedir (Türköz ve ark., 2013). Ülkemizde sinizm konusunda yürütülen çalışmalarda henüz bir kavram birliğine ulaşılabilmiş değildir. Sinizm yazınının ülkemizde yeni yeni oluşuyor olması ve konunun multidisipliner bir çalışma alanı olması sebebiyle kavram üzerinde herkesin hemfikir olduğu bir standarda ulaşılabilmiş değildir. Bu bağlamda yerli yazında sinizm, sinisizm, knizm ve kinizm gibi farklı kullanımlara tanık olunmaktadır (Gül ve ark., 2011).

Bireylerin yalnız çıkarlarını gözettiğine inanan ve buna göre herkesi çıkarcı kabul eden kimse olarak açıklanan "sinik" ve bunu açıklamaya çalışan düşünceye "sinizm" denilmektedir. Sinizme ilişkin temel inanç; dürüstlük, adalet ve içtenlik ilkelerinin kişisel çıkarlara kurban edildiği yönündedir. Sinizm; kuşkuculuk, şüphecilik, güvensizlik, inançsızlık, kötümserlik, olumsuzluk sözcükleriyle yakın anlamlara sahiptir. Sinizmin modern yorumunda, bireyin kusur bulan, zor beğenen, eleştiren anlamı daha fazla ön plana çıkmaktadır (Erdost ve ark., 2007).

Bireysel sinizm, daha çok olumsuz algıları yansıtan bir kişilik özelliği olarak ele alınmaktadır. Örgütsel sinizm ise çalışanların örgüte yönelik olumsuz tutumu olarak ifade edilmektedir (Sağır ve Oğuz, 2012). Bireysel sinizmin nedeni kişilik gelişimi kuramları ile açıklanabilirken; örgütsel sinizm, çalışan örgüt ilişkileri temelinde açıklanabilmektedir.

Örgütsel sinizm, çalışanların örgüte karşı sergilediği bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutları olan olumsuz tutum olarak tanımlanmaktadır (Stanley ve ark., 2005). Abraham'a göre (Abraham, 2000) çalışanların örgüte yönelik bu olumsuz tutumlarının nedeni, çalışanların işiyle ilgili karşılanmayan gereksinimlerine yönelik bir tür başa çıkma stratejisidir. Bu stratejilerde de çalışanların psikolojik sözleşme ihlalleri olarak gerçekleşmektedir. Psikolojik sözleşme, çalışan ve örgüt arasındaki ilişkide her iki tarafın neyi almayı ve vermeyi beklediğini ortaya koyan, sözle ifade edilmeyen, psikolojik yönü bulunan örtük bir anlaşmadır. Örgütsel sinizmle bütünleşik olumsuz davranışlar, çalışanların örgütten kopmalarına ve örgütün değerlerinden uzaklaşmalarına, örgütle uyumsuzluk yaşamalarına ve inanç eksikliğine neden olmaktadır. Bunun yanında, örgüt çalışanlarının kendi saygınlıklarıyla ilgili duygu ve düşünceleri, bireylerin örgüt hakkında nasıl düşündüğünü ve örgüte yönelik nasıl davrandığını şekillendirebilir. Dolayısıyla, örgüt içinde bireylerin saygınlığını yitirme kaygısı arttıkça sinik davranışlarının da artması beklenebilir (Topkaya ve ark., 2013).

Literatürde, örgütsel sinizm tutumunun oluşmasında önemli etkiye sahip değişkenler şu şekilde belirtilmektedir (Türköz ve ark., 2013): Yanlış yönetilen değişim çabaları, örgütsel bağlılık ve iş tatmini, yöneticilerin yüksek ücret alması, örgütsel performansın düşük olması, işten çıkarmaların fazlalığı, sert ve çabuk işten çıkarma duyurusu, yüksek düzeyde rol çatışması, örgütsel adalet algısı, psikolojik sözleşme, örgüte güvensizlik, algılanan örgütsel desteğin azalmasıdır.

Örgütsel sinizmin örgütler üzerinde bazı olumsuz etkileri olduğu görülmektedir; düşük performans, örgütsel vatandaşlık davranışlarında isteksizlik, etik olmayan davranışlarda bulunma, moral ve motivasyonda azalma, kişiler arası çatışma, şikâyet, devamsızlık ve işgören devrinde artış (Wanous ve ark., 2000), örgüte bağlılığın azalması, işten doyumsuzluk, işten çıkarılma oranlarının artması, sabotaj, hırsızlık, dolandırıcılık, işten ayrılma oranlarının artması, kurallara uymama, itaatsizlik, örgüte şüphe duymada artış, örgüte güvensizlikte artış, işe yabancılaşmanın artması, örgütsel performansın düşmesi, işe devamsızlıklarda artış, yöneticiler tarafından istenilen etik olmayan ricalara uyma, olumsuz tutumlarda artış, motivasyonun azalması, örgütü aşağılamada artış, örgütle olan bağın (ilişkilerin) kesilmesi, işgörenin özgüveninde azalma, örgütsel değişim için gösterilen çabada isteksizlik, kendini bilgisiz hissetme, sendika temsilcileri tarafından gösterilen iletişim ve saygı eksikliği, moralin düşmesi, örgütteki lidere olan güvenilirliğin azalması, yöneticinin gösterdiği iletişim ve saygı eksikliği örgütler açısından olumsuz sonuçlara örnek olarak gösterilebilecektir (Kalağan, 2009).

2.1. Örgütsel Güven, Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi

Örgütsel bağlılık; örgütsel amaç ve değerleri kabullenme ve bunlara güçlü bir inanç duyma, örgütsel amaçların başarılması yönünde ekstra çaba harcama, örgüt üyeliğini devam ettirme yönünde güçlü bir istek duyma, çalışanların örgütsel amaç ve değerlerine yüksek düzeyde inanması ve kabul etmesi, örgüt amaçları için yoğun gayret sarf etme isteği ve örgütte kalmak ve örgüt üyeliğini sürdürmek için duydukları güçlü bir arzu şeklinde tanımlanmaktadır. Tüm örgütler üyelerinin bağlılık düzeylerini artırmak istemektedir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi örgütsel bağlılığın örgüte olumlu bir etkisinin olduğu görülmektedir. Örgütsel bağlılığın bu tanımıyla örgütsel sinizmin örgütsel bağlılık eksikliğinde ortaya çıktığı düşünülmektedir (Yıldız, 2013).

Örgüt, etkililik için yeterli yapısal, fiziksel ve ekonomik koşullara sahip olabilir. Buna karşın sistemin işlemesinden sorumlu olan insanlara gerekli önem verilmez, gereksinimleri ve beklentileri dikkate alınmaz ise; o sistemin verimli çalışması beklenemez. Örgütten yeterli destek algılayamayan

işgörenler, tükenmişlik duygusu içine girebilir ve örgüte karşı olumsuz tutumlar geliştirebilirler. Bu doğrultuda, "bireyin örgütüne ilişkin olumsuz tutumu" (Kalağan, 2009) anlamına gelen örgütsel sinizm ortaya çıkmaktadır. Örgütsel sinizm, örgüt ve birey arasındaki olası tutarsızlıklar üzerine bina edilmiştir. Sinik tutuma sahip bireyler, örgütlerinin bütünlüğünden şüphe duymaktadırlar. Örgütsel bağlılıkla ilgili çoğu çalışmada, örgütlerine yüksek düzeyde bağlı olan bireylerin, daha iyi performans sergilemeye, işe gelmeme oranlarının azalmasına ve iş hacimlerinin daha düşük olmasına eğilim gösterdiği gözlenmiştir (Yıldız, 2013).

Örgütsel bağlılık, işgörenleri problem üreten değil, problem çözen bireyler hâline getirmektedir (Kalağan, 2009). Örgütsel bağlılıkla örgütsel sinizm arasındaki ilişki incelendiğinde, güçlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülür. Yapılan araştırmalarda çalışanların örgütsel sinizm düzeyleri arttıkça örgütsel bağlılıklarının azaldığı belirlenmiştir (Turner ve Valentine, 2001). Örgütsel sinizm ve örgütsel bağlılık terimleri incelendiğinde; örgütsel sinizmde, çalışanlara mesleki becerilerini kullanmaları için yeterli imkânlar sağlanmamakta; onların örgütsel bağlılıklarını etkileyen beceri algıları azalmakta ve çalışanlar örgütlerine güven duymakta zorlanmaktadır (Abraham, 2000).

Örgütsel güven ile örgütsel sinizm arasındaki ilişki incelendiğinde iki değişken arasındaki ilişkiyi açıklayabilecek sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir (Kazoleas ve Teven, 2009; Kannan-Narasimhan ve Lawrence, 2012). Ancak kişilerin örgüte karşı negatif duygulara sahip olmasının temelinde yatan birçok kişisel ve örgütsel faktör bulunduğu ve bu faktörler içerisinde güvenin ayrı bir yerinin ve öneminin olduğu görülmektedir. Çünkü genellikle yaşanılan güvensizlik duygusu, bireyler arasında şüphelerin gelişmesiyle birlikte pek fazla düşünmeden karar vererek taraf tutulmasına, bir süre sonra kendi iç dünyasına kapanmasına ve sonunda da örgütle ilişkili konularda olumsuz duygular beslemesine neden olmaktadır (Özler, 2010). Örgütsel güven ile örgütsel sinizm arasındaki ilişkiyi inceleyen güncel araştırmalara bakıldığında, örgütsel sinizm düzeyleri arttıkça, örgütsel güven düzeyinin azaldığının tespit edildiği görülmektedir (Chrobot-Mason, 2003). Özetle, güvenin olduğu yerde sinik duygular gelişecek uygun koşulları bulamadığı için yok olmakta, güvensizliğin baskın olduğu örgütlerde ise sinik tutum sergileyenlerin miktarı artmaktadır (Özler, 2010).

Örgütsel sinizm ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki incelendiğinde; örgütsel bağlılığın, örgütsel sinizmin en önemli sonuçlarından birisi

olarak değerlendirildiği görülmektedir. Aralarında güçlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir. Yapılan araştırmalarda işgörenlerin örgütsel sinizm düzeyleri arttıkça örgütsel bağlılıklarının azaldığı belirlenmiştir (Abraham, 2000; Wanous ve ark., 2000). Çalışanların iş yükündeki artış ve bu artışın çalışanların sağlığına ve özel yaşamlarına zarar verme eğilimli yeni iş ortamı, çalışanlar arasında sinizmi artırmakta ve güveni azaltmaktadır. Örgütsel bağlılık, örgütsel güvenin en önemli sonuçlarından birisidir bu nedenle de örgütsel güven, örgütsel başarı, istikrarlılık ve çalışanların refahını sağlamada önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bir örgütün hedeflerini ve amaçlarını gerçekleştirmesi ancak çalışanlarının örgüte olan bağlılıklarıyla mümkün olmaktadır.

Örgütsel bağlılığın oluşmasındaki en önemli unsur ise çalışanların örgütlerine duydukları güvendir. Dolayısıyla güven, çalışanlar ve örgütler için oldukça önem taşımaktadır (Türköz ve ark., 2013). Taşkın ve arkadaşları, örgütsel güven ve örgütsel bağlılıkla ilgili yaptıkları bir alan araştırmasında ikisi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir (Taşkın ve Dilek, 2010).

2.2. Örgütsel Sinizm, İş Tatmini ve İş Performansı Arasındaki İlişkiler

Örgütsel sinizmin yanında çalışanların iş tatmini ve iş performansı da iş ortamında önemli olan diğer faktörlerdir (Karabey ve Karcıoğlu, 2008). Genelde çalışanların işlerine ilişkin duygularının bir reaksiyonu olarak tanımlanan iş tatmini kavramı, ilk kez 1920'lerde ortaya atılmış olup, önemi 1930-40'lı yıllarda anlaşılmıştır. Önemli olmasının bir nedeni, yaşam tatmini ile ilişkili olmasıdır ki bu durum kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığını doğrudan etkilediği ileri sürülmektedir. Bir diğer nedeni ise üretkenlikle ilgilidir (Üngören ve Doğan, 2010). Bir örgütte koşulların bozulduğunu gösteren en önemli kanıt iş tatmininin düşük olmasıdır. İş tatminsizliği, daha gizli biçimlerde iş yavaşlatma, düşük verimlilik, disiplin sorunları ve diğer örgütsel sorunların ardında yer alabilir. İş tatminsizliği, örgütün bağışıklık sistemini zayıflatır, iç ve dış tehditlere karşı örgütün göstermesi gereken tepkiyi zayıflatabilir ve hatta yok edebilir. İş tatminine farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte, tüm bu yaklaşımların ortak noktası, iş tatmini kavramının çok boyutlu olarak ele alınmasıdır. Lawler'e göre iş tatminini, çalışanların işten beklentileri ile işin fiili olarak sundukları arasındaki ilişki belirlemektedir. Yani iş tatmini, kişinin ne hak ettiği düşüncesi ile ne aldığının arasındaki farktan ortaya çıkmaktadır. Bir çalışan hak ettiğine inandığı

hususları elde edemezse, iş tatminsizliği söz konusu olmaktadır. İş tatmini, sosyal ve fiziki şartlar göz önünde bulundurularak bireyin işindeki görevine karşı duygusal bir cevabı olarak da tanımlanabilir (Kahya, 2013). Beklentilerin karşılanmaması ile gerilim, hayal kırıklığı ve hoşnutsuzluk yaşanmaktadır. İş tatmininin, örgütsel sinizm ile ilişkisi de tamda bu noktada ortaya çıkmaktadır. İş tatmini ve örgütsel sinizm ilişkisini inceleyen çeşitli çalışmalarda (Eaton, 2000; Abraham, 2000; Wanous ve ark., 2000) bu iki kavram arasında önemli düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre işgörenin örgütsel sinizm düzeyinin yüksek olması, iş tatminsizliğine neden olmaktadır. Bir başka ifadeyle, işgörenin örgütsel sinizm düzeyinin yüksek olması, iş tatmini düzeyinde azalmaya yol açmaktadır (Kahya, 2013).

Performansın kavramsal tanımı konusunda hâlen görüş birliği oluşturulamamıştır. Başka bir deyişle, performansın kesin bir tanımının yapılması çok güçtür. Genel olarak performans, amaçlı ve planlanmış bir etkinlik sonucunda elde edilen, nicel ya da nitel olarak belirlenen bir kavram olarak sözlüklerde yerini bulmaktadır. Bir tanıma göre performans, "işletme amaçlarının gerçekleştirilmesi için gösterilen tüm çabaların değerlendirilmesi" olarak tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre de performans, "bir işi yapan bir bireyin, bir grubun ya da bir teşebbüsün o işle amaçlanan hedefe yönelik olarak neleri sağlayabileceğinin nicel ve nitel olarak anlatımıdır" şeklinde ifade edilebilir (Çalık, 2003). İş performansı ise bir çalışanın belirli bir zaman dilimi içerisinde kendisine verilen görevi yerine getirmek suretiyle elde ettiği sonuçlardır (Özgen ve ark., 2002). Bu sonuçlar olumlu ise personelin üstlendiği görevi başarıyla yerine getirdiği ve yüksek performans sergilediği anlaşılır. Sonuçlar olumsuz ise çalışanın başarılı olmadığı ve düşük performans sergilediği kabul edilir (Bingöl, 2006). Örgütsel sinizm ile iş performansı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda yüksek örgütsel sinizm düzeyinin zayıf iş performansına neden olduğu saptanmıştır. Örgütsel sinizm ile iş tatmini ve iş performansı arasında ve iş tatmini ile iş performansı arasında anlamlı ilişkilerin olduğu ortaya konulmuştur. İş tatmininin, hem örgütsel sinizm, hem de iş performansı ile anlamlı ilişkilerinin olduğu göz önünde bulundurulduğunda, iş tatmininin, örgütsel sinizm ile iş performansı arasında ilişkide bir aracılık etkisinin olabileceği düşünülebilir (Kahya, 2013).

2.3. Örgütsel Sinizmin Boyutları ve Örgütsel Sinizme Yol Açan Etmenler

Örgütsel sinizm kavramı, Dean ve arkadaşlarının (James ve ark., 1998) "biliş", "duygu" ve "davranış" şeklinde ele aldıkları kavramsallaştırmaya

- Örgütlerin en önemli kaynağının insan olduğunun bilinmesi ve bunu personele hissettirilebilmesi gerekmektedir. Sadece kâr maksimizasyonunu değil, değer maksimizasyonunu da yükseltme çabalarında bulunulabilir. Yönetimin örgütte, etiğin getirdiği değer ve kurallara uyarak, güveni sağlaması gerekmektedir. Doğru beklentiler sunulmalı ve çalışanlara, müşterilere ve diğer muhataplara karşı saygılı olunmalıdır. Çalışana aitlik duygusu aşılanarak örgütün bir parçası olduğu hissettirilmelidir.
- Oryantasyon, hizmet içi eğitim, geliştirici ve yenilik getirici eğitim olanakları sağlanılmalı, çalışanlara karar verme ve sorumluluk alma konusunda yetki verilmelidir.
- Örgüt yönetimine olan ulaşılmazlık ortadan kaldırılmalı ve çalışanlar, yöneticiler ve tüm muhataplar arasındaki iletişim geliştirilmelidir. Çalışanlara sosyal ve kültürel aktiviteler sunulmalı ve adil, eşit, açık ücret ve ödül sistemleri oluşturmalıdır.

KAYNAKLAR

Abraham R. Organizational Cynicism: Bases and Consequences. Genetic, Social, and General Psychology Monographs. 2000; 126 (3): 269-292.

Andersson LM. Employee Cynicism: An Examination Using a Contract Violation Framework. Human Relations. 1996; 49(11): 1395-1418.

Andersson LM, Bateman TS. Cynicism in the Workplace: Some Causes and Effects. Journal of Organizational Behavior. 1997; 18(5): 451-452.

Aslan Ş, Akarçay D. Psikolojik Şiddetin Genel ve Örgütsel Sinizme Etkileri. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2013; 41 25-44.

Barrick MR, Mount MK, Li N. The Theory of Purposeful Work Behavior: The Role of Personality, Higher-Order Goals, and Job Characteristics. Academy Of Management Review. 2013; 38 (1): 132-153.

Bingöl D. İnsan Kaynakları Yönetimi, Altıncı Baskı, Arıkan Yayıncılık, İstanbul. 2006; 43.

Brandes P, Das D. Locating Behavioural Cynicism at Work: Construct Issues and Performance Implications, Employee Health, Coping and Methodologies (Edt. Pamela L.Perrewe, Daniel C. Ganster), JAI Press, New York. 2006; 233-266.

Cartwright S, Holmes N. The Meaning of Work: The Challange of Regaining Employee Engagement and Reducing Cynicism. Human Resource Management Review. 2006; 16: 199-208.

Chrobot-Mason DL. Keeping The Promise: Psychological Contract Violations For Minority Employees. Journal of Managerial Psychology. 2003; 18 (1): 22-45.

Çalık T. Performans Yönetimi: Tanımlar, Kavramlar, İlkeler. Birinci Baskı, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2003; 22.

Çakır Ö. İşe Bağlılık Olgusu ve Etkileyen Faktörler, Seçkin Yayınevi, Ankara. 2001; 154.

Dean JW, Brandes P, Dharwadkar R. Organizational Cynicism. The Academy of Management Review. 1998; 23(2): 341-352.

Eaton JA. A Social Motivation Approach to Organizational Cynicism, Unpublished Doctoral Dissertation, Graduate Programme in Psychology, York University, Toronto, 2000; 11.

Erdost HE, Karacaoğlu K, Reyhanoğlu M. Örgütsel Sinizm Kavramı ve İlgili Ölçeklerin Türkiye'deki Bir Firmada Test Edilmesi. 15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, Sakarya Üniversitesi, Sakarya. 2007; 514-524.

Fero HC. Flow and Cynicism in the Workplace (Dissertation of Doctor of Philosophy), Claremont Graduate University, Claremont, California. 2005;1-271.

Gül H, Ağıröz A. Mobbing ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişkiler: Hemşireler Üzerinde Bir Uygulama. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi. 2011; 13 (2): 27-47.

Güzeller CO, Kalağan G. Örgütsel Sinizm Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlaması ve Çeşitli Değişkenler Açısından Eğitim Örgütlerinde İncelenmesi. 16.Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, İstanbul Kültür Üniversitesi, Antalya. 2008; 87-94.

Greenglasse ER, Burke RJ. Fiksenbaum L. Workload and burn out in nurses. Journal of Community and Applied Social Psychology. 2001; 11(3): 211-215.

Greiling D. Trust And Performance Management in Non-Profit Organizations. The Innovation Journal: Public Sector Innovation Journal. 2007; 12 (3): 1-23.

İçerli L, Yıldırım MH. Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 2012; 4 (1): 167-176.

James MSL. Antecedents and Consequences of Cynicism in Organizations: An Examination of the Potential Positive and Negative Effects on School Systems. (Dissertation of Doctor of Philosophy), The Florida State University, Florida. 2005;1-251.

James TH, Valentine SR. Cynicism as a Fundamental Dimension of Moral Decision-Making: a Scale Development. Journal of Business Ethics. 2001; 2: 123-136.

Kâhya C. Örgütsel Sinizm, İş Performansını Etkiler mi? İş Tatminin Aracılık Etkisi. Global Journal of Economics and Business Studies, Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi. 2013; 2 (3): 34-46.

Kalağan G. Araştırma Görevlilerinin Örgütsel Destek Algıları İle Örgütsel Sinizm Tutumları Arasındaki İlişki. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya. 2009; 1-221.

Kannan-Narasimhan R, Lawrence BS. Behavioral Integrity: How Leader Referents and Trust Matter to Workplace Outcomes. Journal of Business Ethics. 2012; 111: 165–178.

Karabey CN, Karcıoğlu F. Yöneticilerin İletişim Tarzı ile Çalışanların İş Performansı, İş Tatmini ve Rol Belirsizliği Arasındaki İlişki. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2008; 3(2): 25-42.

Kazoleas D, Teven JJ. Public Relations and Organizational Credibility: Refining The Definition, Measurement and Assessment Of Organizational Trust. Human Communication. 2009; 12 (1): 19 - 32.

Özgen H, Öztürk A, Yalçın A. İnsan Kaynakları Yönetimi, Nobel Yayıncılık, Adana, 2002; 14.

Özler DE, Atalay CG, Şahin MD. Örgütlerde Sinizm Güvensizlikle Mi Bulaşır?. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 2010; 2 (2): 47-57.

Özler DE, Atalay CG. A research to determine the relationship between organizational cynicism and burnout levels of employees in health sector. Business and Management Review. 2011; 1(4): 26–38.

Parker SK, Johnson A, Collins C, Nguyen H. Making The Most of Structural Support: Moderating Influence of Employees' Clarity and Negative Affect. Academy of Management Journal. 2013; 56 (3): 867–892.

Sağır T, Oğuz E. Öğretmenlere Yönelik Örgütsel Sinizm Ölçeğinin Geliştirilmesi. International Journal of Human Sciences. 2012; 9 (2): 1094–1106.

Stanley DJ, Meyer JP, Topolnytsky L. Employee Cynicism and Resistance to Organizational Change. Journal of Business and Psychology. 2005; 19 (4): 429-459.

Sığrı Ü. İş Görenlerin Örgütsel Bağlılıklarının Meyer ve Allen Tipolojisiyle Analizi: Kamu ve Özel Sektörde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2007; 7 (2): 261-278.

Sur, Ö., Tengilimoğlu, D., " Bir Çalışan Güvenliği Problemi; Örgütsel Sinizim: Van İli Sağlık Çalışanları Örneği" , IV. Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi, 2-4 Mayıs 2013, Ankara.

Taşkın F, Dilek R. Örgütsel Güven ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Bir Alan Araştırması. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 2010; 2 (1): 37-46.

Topçu İ, Türkkan NÜ, Bacaksız FE, Şen HT, Karadal A, Yıldırım A. Sağlık Çalışanlarında Örgütsel Sinizm Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi. 2013: 6 (3); 125-131.

Topkaya N, Altınkurt Y, Yılmaz K, Dilek SA. Saygınlığını Yitirme Kaygısı ile Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişkiler. Akademik Bakış Dergisi, Uluslar Arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi. 2013; 36: 1-20.

Türköz T, Polat M, Coşar S. Çalışanların Örgütsel Güven ve Sinizm Algılarının Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Rolü. Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., Manisa. 2013; 20 (2): 285-302.

Üngören E, Doğan H. Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Çalışanların İş Tatmin Düzeylerinin Chaid Analiz Yöntemiyle Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2010; 11(2): 39-52.

Yıldız K. Örgütsel Bağlılık ile Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Muhalefet Arasındaki İlişki. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish Or Turkic. 2013; 8 (6): 853-879.

Wanous JP, Reichers AE, Austin JT. Cynicism about Organizational Change: Measurement, Antecedent and Correlates. Group and Organizational Management. 2000; 25 (2): 132-153.

9. Bölüm

KALICILIĞI TEŞVİK EDEN TAKDİR VE ÖDÜL PROGRAMLARI

9.1. TAKDİR VE ÖDÜL PROGRAMLARININ ÖNEMİ

Çalışanların takdir edilmesi ve ödüllendirilmesi, kalıcılıkla ilgili tüm uygulamaların ayrılmaz birer parçasıdır. Sağlık kuruluşlarında çalışmak yorucu ve streslidir. Pek çok hemşire kariyerini, insan yaşamında önemli değişiklikler yapmayı istediği için seçer. Kaliteli hasta bakımına sağladıkları katkılardan ve iş arkadaşlarıyla aralarındaki ilişkilerinin takdir görmesi gibi pozitif fark yaratma konusunda başarılı olduklarının onlara söylenmesini ve sistemin onları takdir etmesini her çalışan gibi, hemşire de ister.

Birçok sağlık çalışanı, gerek hastalar gerekse meslektaşları olmak üzere, diğer insanlara yardım etme tutkusuyla motive olmaktadır. Hemşirelerin çoğunluğu için mesleğe olan katkısı, hastalara sağladığı bakımın katkısı ve hasta gözünde diğerlerinden farklı olduğunun ifadesinin ödüllendirilmesi, takdir edilmesi, değer verilmesi; iş arkadaşları, yöneticileri, idare ve sağlık kuruluşu tarafından benimsenme anlamına da geldiğinin de onaylamasıdır aslında takdir. Unutmayalım ki kişi benimsendiği yerde kök salar…

KAYNAKLAR

Scanlon J. William, 2001. *Nursing Workforce- Recruitment and Retention of Nurses and Nurse Aides Is a Growing Concern*. United States General Accounting Office.

Raiser, H., 2007. *Recruitment & Retention in Nursing*. A health care publication of the Joanna Briggs Institute: promoting and supporting Best practice. South Australia PACEsetters.

HRM guide, 2012. NHS Nursing Recruitment. http://www.hrmguide.co.uk/nhs/nursing_recruitment.htm . Accessed August 2012.

The Australian Centre for Evidence Based Residential Aged Care, Health and Ageing, La Trobe University, 2002. *Recruitment and Retention of Nurses in Residential Aged Care-Final Report*. Commonwealth of Australia.

PricewaterhouseCoopers, 2004. *The role of hospital design in the recruitment, retention and performance of NHS nurses in England*. University of Sheffield and Queen Margaret University College, Edinburg.

Baumann, A., 2007. *Positive Practice Environments: Quality Workplaces=Quality Patient Care*. International Council of Nurses. Geneva (Switzerland).

Ross,L., 2009. *Commitment Care: Nurse Recruitment and Retention in Saskatchewan*. Minister of Health.

14. Bölüm

YOĞUN TEMPOYA RAĞMEN RUH-BEDEN SAĞLIĞINI KORUMAK

Bu kitabı yazarken şunu fark ettim: Bu süreç, hiç kolay bir süreç değil. Bir taraftan hasta-hasta yakını, bir taraftan kendi ailesel sorunları bir taraftan da hastane içerisinde kendi kişisel varlığını ortaya koyma çabası gibi bir misyonu var. Böylesi yoğun bir çalışma ortamında hemşirelerin kendi benliklerini, bedenlerini ve ruhlarını korumaya yönelik neler yapması gerektiğine ilişkin bilgi için, İnsana Güven şirketinin kurucusu Metin Hara'dan destek istedim. Sorduğum bazı soruların cevabını vermeden önce, öncelikle "Metin Hara kimdir?" sorusuna cevap vermek istiyorum.

Metin HARA

1982 yılında İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kolejini bitirdikten sonra Çapa Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon bölümünde eğitim hayatını tamamladı. Metin Hara, Çapa Devlet Hastanesinde 1 sene "Stajyer Fizyoterapist" olarak görev yaptı. Uzun yıllardır kendi içine olan yolculuğu devam eden Metin, seneler içerisinde "tamamlayıcı tıp" diye tanımladığı birçok tekniğin eğitimini aldı.

Yıllar boyunca bu öğretilerin içinde kendini geliştirdikten sonra son 10 yıldır profesyonel anlamda Tamamlayıcı Tıp ile tedavi çalışmaları yapmaya başladı. İnsan sağlığına olan "bütüncül" yaklaşımı, insanın hayal gücüne sığmayan yetenekleri, insan zihnine sığmayan engin bilgisi ve insan bedenine olan sonsuz güveni sayesinde aldığı sonuçlar ile kısa sürede tıp camiasında yankı uyandırdı.

KAYNAKLAR

PLATT, J. F., & FOSTER, D. (2008). Revitalizing the charge nurse role through a bespoke development programme. Journal of Nursing Management. 16, 853-857.

SHERMAN RO, SCHWARZKOPF R, & KIGER AJ. (2011). Charge nurse perspectives on frontline leadership in acute care environments. ISRN Nursing. 2011.

BLAKE N., YOUNG C., 2013, How To Be an Effective Charge Nurse[online], Nursing Advance Web, http://nursing.advanceweb.com/Continuing-Education /CE-Articles/How-to-Be-an-Effective-Charge-Nurse.aspx. [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

BENNIS, W., & NANUS, B. (1985). Leaders: Strategies for taking charge. New York: Harper & Row In: BLAKE N., YOUNG C., 2013, How To Be an Effective Charge Nurse[online], Nursing Advance Web, http://nursing.advanceweb. com/ Continuing-Education/CE-Articles/How-to-Be-an-Effective-Charge- Nurse. aspx. [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

Connelly LM, Yoder LH, Miner-Williams D. A qualitative study of charge nurse competencies.MEDSURG Nursing. 2003;12(5):298–306.

KOUZES, J.M., & POSNER, B.Z. (1995). The leadership challenge: How to keep getting extraordinary things done in organizations. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Nursing Times. (2013). Nursing a safer future: How nurses are using proactive approaches to manage patient safety. The Health Foundation Inspring Improvement, http://www.nursingtimes.net/Journals/2013/07/03/b/e/t/HealthFoundation.pdf . [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

Northern Ireland Practice and Education Council for Nursing and Midwifery. (2013).Leading Care Supporting Ward Sisters/Charge Nurses Career Pathway. http://www.nipec.hscni.net/wardsister/career-pathway.html . [Ziyaret Tarihi: 23 Eylül 2013].

EDMONSON, C., (Sept 30, 2010) "Moral Courage and the Nurse Leader" OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing Vol. 15, No. 3, Manuscript 5.

MATTHEWS, J.(2010). When Does Delegating Make You a Supervisor?. OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing Vol. 15, No. 2.

Stressed Out Nurses Weekly.(2009). In the know: Traits for taking charge as a charge nurse. http://www.hcpro.com/NRS-226602-4931/In-the-know-Traits-for-taking-charge-as-a-charge-nurse.html . [Ziyaret Tarihi: 23 Ekim 2013].

SHERMAN RO, .(2012). Charge Nurse Series Part 1-2-3-4-5. http://www. emergingrnleader.com/tag/charge-nurse/. [Ziyaret Tarihi: 23 Ekim 2013].

BERBARIE, T. L. (2011). Charge nurse program builder: tools for developing unit leaders. Marblehead, MA, HCPro.

DOHERTY, C. (2003). Modernization: The role of ward sisters and charge nurses. Nursing Standard, 17(52), 33–35.

SHERMAN, R.O. (2005). Don't forget our charge nurses. Nursing Economics, 23(3), 125–143.

CONNELLYMAHLMEİSTER, L. (1999). Professional accountability and legal liability for the team leader and charge nurse. JOGNN, 28(3), 300-309.

CONNELLY, L.M., YODER, L.H., & MİNER-WİLLİAMS, D. (2000). Recruitment and retention report. Hidden charges.Nursing Management, 31(5), 27–29.

KRUGMAN, M., & SMİTH, V. (2003). Charge nurse leadership development and evaluation.Journal of Nursing Administration, 33(5), 284-492.

SHERMAN, R. & EGGENBERGER, T. (2009). Taking charge: What every charge nurse needs to know. Nurses First, 2(4), 6-10.

HUGHES, C., & KRİNG, D. (2005). Consistent charge nurses improve teamwork. Nursing Management, 36(10), 16.

MOSS J., XİAO Y., & ZUBAIDAH S. (2002) The operating room charge nurse: coordinator and communicator... reprinted from the proceedings of the 2001 AMIA Annual Symposium, with permission. Journal of the American Medical Informatics Association, 9(6): Suppl: S70-4.

HINKLE, M. & HINKLE, B. (1997a). Priorities of the charge nurse: part 1. Supervisor Nurse, 8(11), 47-54.

HINKLE, M. & HINKLE, B. (1997b). Priorities of the charge nurse: part 2. Supervisor Nurse, 8(12), 41-45

LEWIS, T. (1990). The hospital ward sister: professional gatekeeper. Journal of Advanced Nursing, 1, 808-818.

NOLL, M., HIX, C. & HAWLEY, D. (1989). Re-evaluating the role of the charge nurse. Dimensions of Critical Care, 8(5), 298-309.

FLYNN, J. P., PRUFETA, P. A., & MINGHILLO-LIPARI, L. (2010). Cultivating quality: An evidence-based approach to taking charge. AJN, 110(9), 58-63.

CHANG, E. M., HANCOCK, K. M., JOHNSON, A., DALY, J., & JACKSON, D. (2005). Role stress in nurses: Review of related factors and strategies for moving forward.Nursing & Health Sciences. 7, 57-65.

AIKEN, L.H., CLARKE, S.P., SLOANE, D.M., SOCHALSKI, J.A., BUSSE, R., CLARKE, H., … SHAMIAN, J. (2001). Nurses' reports on hospital care in five countries. Health Affairs, 20(3), 43–53.

CASTLEDINE G. (2001). Ward sister/charge nurse: The key role in nursing. British Journal of Nursing, 10(22), 1495.

ENDACOTT, R. (1999). Roles of the allocated nurse and shift leader in the intensive care unit: Findings of an ethnographic study. Intensive and Critical Care Nursing, 15(1), 10–18.

AMBROSE, J.M. (1995). Orientation to the charge nurse role. Nursing Management, 26(11), 63–64.

BLAKE, R.R., MOUTON, J.S., & TAPPER, M., et al. (1981). Grid Approaches

for Managerial Leadership in Nursing. St. Louis: C.V. Mosby

CRONIN-STUBBS, D. (1976). Job satisfaction and dissatisfaction among new graduate staff nurses: an application of Herzberg's theory. Thesis (M.S. in nursing)--University of Illinois at the Medical Center, 1976.

HERZBERG, F. (1966). Work and the nature of man. Cleveland, OH: World Publishing Company.

SLOCUM JW JR, SUSMAN GI, & SHERIDAN JE. (1972). An analysis of need satisfaction and job performance among professional and paraprofessional hospital personnel. Nursing Research. 21.

HENDREN, R., (2010). Nursing's growing role. HealthLeaders Media Retrieved on 4/21/12 from: http://www.healthleadersmedia.com/print/MAG-253720/ Nursings-Growing-role

PLATT, J. F., & FOSTER, D. (2008). Revitalizing the charge nurse role through a bespoke development programme. Journal of Nursing

SANATLA TERAPİ VE YARATICILIK

Bir Eğitim Modeli Olabilir mi?

Yazarlar
A. Şebnem Soysal Acar
Sibel Coşkun Düzakın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1760
Eğitim No.: 345
ISBN: 978-605-320-667-5
© 1. Basım, Temmuz 2017

SANATLA TERAPİ VE YARATICILIK Bir Eğitim Modeli Olabilir mi?
Yazarlar: A. Şebnem Soysal Acar - Sibel Coşkun Düzakın

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Resmi: "Yürek Nemi" Cevat Ilgaz Soysal
Kapak Tasarım: Aktan Acar
Baskı ve Cilt: SONÇAĞ 25931
Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek. San. Ltd. Şti
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Soysal Acar, A. Şebnem - Coşkun Düzakın, Sibel.
SANATLA TERAPİ VE YARATICILIK Bir Eğitim Modeli Olabilir mi?
Yazarlar: A. Şebnem Soysal Acar - Sibel Coşkun Düzakın
1. Basım, XVIII + 106 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-667-5
1. Sanatla Terapi 2. Eğitim Modeli 3. Yaratıcılık

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz VII
Sunuş IX
Bu Kitabın Kahramanları XI
Katılımcılardan XII

I. BÖLÜM
SANATLA TERAPİ VE YARATICILIK GENEL BAKIŞ I

Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Nedir, Ne Değildir? 3
Sanatla Terapi ve Yaratıcılık: Keşfedilecek Alanlar Bütünü 4
Yaratıcılık: Sanat Terapisindeki Yeri 5
Sanatla Terapi ve Yaratıcılık: Tarihsel Süreç 7
I. Klasik Dönem: Sanatın Hastane Ortamında Terapi Amacıyla Kullanılması 9
II. Sanatla Terapide Antipsikiyatri Akımının Etkisi 11
III. Çağdaş Sanatla Terapi 11
Türkiye'de Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Çalışmaları 12
Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Tekniklerinin Eğitimde Kullanılması 13

II. BÖLÜM
HAZIRLIK VE PLANLAMA

Amaçlar ve Varsayımlar 17
Katılımcılar ve Özellikleri 17
Çalışmada Kullanılan Form ve Ölçekler 18
Bilgi Toplama Formu (BTF). 18
Gönüllü Katılım Formu. 18
Ders İçeriğinin Değerlendirilmesi Formu 18
Problem Çözme Envanteri (PÇE). 18
Çeşitli Sanat Teknikleri ve Uygulamalar İçin Kullanılmış Olan Materyaller 19
Ders İçeriğinin Oluşturulması 19

Ders İçeriğinde Kullanılacak Materyaller 24
Kitaplar 24
Film ve Belgeseller 27
Müzik Albümü 29
Müze 30
Uygulama Süreci 31
Araştırmanın Modeli 32
Maliyet 32

III. BÖLÜM
UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Tanışmak: Nasıl Başlarsan Öyle mi Gider? 35
Yeni Bir Gezegen, Yine Bir Gezegen: Küçük Prens İmgesi Üzerinden Bireysel Farklılıkları Oluşturan Çevresel Etkileri Anlamlandırma Çalışması 41
Herhangi Bir Nesneye Diğerinden Farklı Bakabilmek 45
Yeni Başlayanlar İçin Ankara: Kent Rehberi 48
Sesten Önce Sözden Sonra: Benim Dilim 50
Berrak Zihnin İzdüşümü: Sözcük Bulutu 55
Ben'deki Ötekiler 58
Bir Olmadan Birlikte Olabilir Miyiz? 60
Günden Kalanlar: Müze'de Bir Dakika 63

IV. BÖLÜM
VERİLER VE YORUMLANMASI

Ölçeklerden Elde Edilen Verilerin Yorumlanması 69
Görsel Malzeme ve Yorumlanması 70
Sözel Geri Bildirimler ve Anlamlandırılmaları 71
Genel Yorum ve Anlamlandırmalar 72

V. BÖLÜM
DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Metodun Değerlendirilmesi 75
Tekniklerin Değerlendirilmesi 82
Işıkla Yazdım: "Herhangi Bir Nesneye Farklı Bakabilmek" Konulu Bir Fotoğraf Sergisi Oluşturma ve Serginin Öyküsünü Yazma 84

"Yeni Başlayanlar İçin Ankara" Başlıklı Bir Kent Rehberi 85
"Zeki… Çünkü… " Zeki Olduğu Düşünülen Bir Kişinin Neden
Zeki Bulunduğuna Dair 60 Saniyelik Sunum 85
Pink Floyd'un "The Wall" Albümünden Esinlenerek "Yabancılaşma",
"Toplumsal Cinsiyet Algısı", "Ötekileştirme" Konulu Bir Stencil Hazırlama 86
Müze'de Bir Dakika 87
Ben'deki Öteki Sergisi: Rüzgârın Hatıraları Filminden Esinlenerek Tasarlanan
Afişlerin Sergisi 88
Koro'da Bir Ses, Koro'da Bin Ses – Selma Tekin ile Çalışma 89
Edebi Eserlerin Çalışma Üzerindeki Etkisi 89
Özgünlük Açısından Değerlendirme 92
İşlev Açısından Değerlendirme 92
Uygulanabilirlik Açısından Değerlendirme 93
Ruhsal Sağlık İçin Koruyucu, İyileştirici Etkiler Açısından Değerlendirme 93

SONUÇ 97
KAYNAKLAR 99

KAYNAKLAR

1. Adler A. (2005). Bireysel Psikoloji. (Çeviri Ed. A. Kılıçoğlı). İstanbul: Say Yayınları.
2. Akduman N, Üçer, Karakılıç H, Soysal Acar AŞ, Sevin Ç, Haran S, Eracar N. (2016). Perception of Migration in Fourth Grade Primary School Children: An Art Therapy Group Activity. The Second EAGT International Conference - The Third IAGP Regional Conference in Africa. 68-70.
3. Akhan Utaş L. (2012). Psikopatolojik Sanat ve Psikiyatrik Tedavide Sanatın Kullanılışı. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science 2 (2):132-135.
4. Akman Y, Erden M. (1997). Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
5. Altun M (2001). Matematik Öğretimi. Bursa: Alfa Kitapevi.
6. Anadolunun Kayıp Şarkıları (2016). http://www.anadolununkayipsarkilari.com/AKS/Ana _ Sayfa.html sayfasından indirildi.
7. Augoustinos M, VValker I (1995) Social Cognition An Integrated Introduction. London Sage.
8. Aydın A. (2001). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Bursa: Alfa Kitapevi.
9. Aydın B. (2012). Tıbbi Sanat Terapisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(1):69-83.
10. Babaoğlu A. (1988). Psikopatolojik Sanat II. Resimsel Sanat Ürünlerinin Analiz Öğeleri. Düşünen Adam Dergisi, *2*(3): 202- 204.
11. Brown T. (1993). Mental Diseases. Companion Encyclopaedia of the History of Medicine. WF Bynum, R. Porter. (eds). London: Routledge.
12. Bowlby J. (1988). A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory. London: Routledge.
13. Bruscia K. (2016). Müzik Tedaviyi Anlamak. (Çeviri: B Fidaner). Ankara: Nobel Yayıncılık.
14. Capacchione L. (2012). Sanat Terapisiyle İyileşmek. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
15. Coşkun S, Yıldız Ö, Yazıcı A. (2010). Psikiyatrik Rehabilitasyonda Fotoğrafın Kullanımı: Bir Ön Proje. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 1(3):121-127.
16. Çepni S. Ayas A. Johnson D, Turgut F. (1997) Fizik Öğretimi. Ankara: Yüksek Öğretim Kurulu.
17. Çizgen G. (2002). Fotoğrafça Sanatça. İstanbul: Beril Yayınları.
18. De Botton A, Armstrong J. (2014). Terapi Olarak Sanat. İstanbul Everest Yayınları.
19. de Saint-Exupéry A. (2015). Küçük Prens Boyama Kitabı. İstanbul: Marsık Yayıncılık.
20. de Saint-Exupéry A. (2015). Küçük Prens. (Çeviri Ed., T. Uyar). İstanbul: Can Yayınları.
21. Demir H. (2001). Cemil Kavukçu Öykücülüğünde Kent, Taşra ve Modernlik. Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
22. Dinçer N, Pamuş Ş, Güner O. (2006) Depremden İki Buçuk Yıl Sonra: Çocuklar için bir Müdahale Programı. http://www.emdr-tr.org/tr tr/content/Literatur_Arastirma_ve_Projeler/Arastirma_ve_Makaleler/Deprem_ve_EMDR.aspx adresinden indirildi.
23. Dökmen Yaşın Z. (1998). Kendi Cinsiyetindekilere ve Diğer Cinsiyettekilere İlişkin Algı, Cinsiyet Rolleri ve Depresyon İlişkileri. Kriz Dergisi, 9(1) 9-19
24. Ducourneau G. (2016): Müzik Terapisi. (Çeviri A Özyıldız). Ankara: Nobel Yayıncılık.

25. Düzakın Coşkun S. (2004). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
26. Edwards D. (2004). Art Therapy. London: Sage Publications.
27. Eracar N. (2013). Sözden Öte Sanatla Terapi ve Yaratıcılık. İstanbul 3P Yayıncılık.
28. Eren N. (1998). Psikotik ve Borderline Hasta Gruplarında Sanatla Psikoterapi Sürecinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
29. Erol K. (2013). 1980 Sonrası Türk Öykücülüğünde Cemil Kavukçu ve Temmuz Suçlu Adlı Öykü Kitabının Tutunamayan Karakterlerinde Kimlik Bunalımı. Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1):264-294.
30. 30. Fidan N, Erden M. (1986). Eğitim Bilimlerine Giriş. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
31. Freedman JL, Sears DO, Carlsmith J. M. (1998). Sosyal Psikoloji. (Çeviri Ed. A Dönmez). 2. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi.
32. Freilich R, Shechtman Z. (2010). The contribution of art therapy to the social, emotional, and academic adjustment of children with learning disabilities. The Arts in Psychotherapy, 37: 97–105.
33. French L, Klein R. (Eds.). (2012). Therapeutic practice in schools: Working with the child within: A clinical workbook for counsellors, psychotherapists and arts therapists. London: Routledge.
34. Freud S. (1999). Edebiyat ve Sanat. (Çeviri Ed E Kapkın, AT Kapkın). İstanbul: Payel.
35. Gençöz F, Aka BT. (2007). Sinema Tadında Psikoterapi: Sinematerapi. Bilim ve Teknik, 61: 58-61.
36. Gersch I, Goncalves SSJ. (2006). Creative arts therapies and educational psychology: Let's get together. Art Therapy: Journal of the American Art TherapyAssociation, 11(1): 22–32.
37. Gombrich EH. (2004) Sanatın Öyküsü. İstanbul, Remzi Kitabevi.
38. Graves LM, Povvell GN. (1996). Sex similarity, quality of the employment interviev and recruiters' evaluation of actual allicants. J Occupatıonal and Organizational Psychological Society, 69 243-261.
39. Gruber EH, Voneche JJ. (1977). The Essential Piaget. New York: Basic Books, Inc., Publishers.
40. Gökçeoğlu M. (1988). Pink Floyd The Wall. İstanbul: Öykü Yayınları.
41. Güler Yavuz Ç. (2010). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ve Psikoloji Bölümü Öğrencileriyle Yapılan Grup Sanat Terapisinin Yaratıcılık ve Benlik Farkındalığına Etkisi". Yayınlanmamış Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Tezi, İstanbul.
42. Güney M. (2001). Şizofreni ve Sanat. Klinik Psikiyatri; 4:129-133.
43. Güney M. (2011). Sanat ve Psikiyatri. 2. Baskı. İstanbul: Öz Baran Ofset Matbaacılık.
44. Harvey D. (2015). Asi Şehirler. İstanbul: Metis Yayıncılık.
45. Heppner PP, Petersen CH. (1982). The development and implications of a personal problem solving inventory. Journal of Counseling Psychology, 29(1): 66-75.
46. Heppner PP, Peterson CH. (1983). The Development and Implications of a Personel Problem Solving Inventory. Journal Of Counseling Psychology, 29: 66-75.
47. Hogan S. (2001). Healing Arts: The History of Art Therapy. Londra & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
48. Hortaçsu N. (2012).En Güzel Psikoloji Sosyal Psikoloji. Anakara: İnge Kitapevi.

49. Isis PD, Bush J, Siegel CA, Ventura Y. (2010). Empowering students through creativity: Art therapy in Miami-Dade county public schools. Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, 27(2), 56–61.
50. Jackson LA, Lewandowski DA, Ingram JM, Hodge CN. (1997). Group stereotypes. Content, gender specificity, and affect associated with typical group members. Journal of Social Behavior and Personality, 12 (2): 381-396.
51. Jung CG. (2009). İnsan ve Sembolleri. IV. Baskı. İstanbul: Okyanus Yayınları. s.79.
52. Junge MB, Asawa PP. (1994). A history of art therapy in the United States. Mundelein, IL: American Art Therapy Association.
53. Kahyaoğlu O, Güler S. (1989). Pink Floyd. 4. Baskı. İstanbul: İmge.
54. Kaplan F. (2000). Art, Science and Art Therapy: Repainting the Picture. London: Jessica Kingsley Publishers.
55. Kavukçu C. (2014). Aynadaki Zaman. İstanbul: Can Yayınları.
56. Kesici Ş, İlgün E, Mert A, Büyükbayraktar Ç. (2013). Aile Terapisinde Kullanılan Teknikler. Ankara: Nobel Yayıncılık.
57. Kılıçarslan F (2010). 10 Adımda Duygusal Zekâ. Ankara: Nobel Yayınevi.
58. Killick K, Schaveiren J. (2003). Sanat Psikoterapi ve Psikoz. Yelkovan Yayıncılık.
59. Killick K. (1993). Working With Psychotic Processes in Art Therapy. Psychonalytic Psychotherapy, 7(1): 25-38.
60. Kolektif (2003). Çocuk ve Sanat. NN Savcıoğlu (ed.). İstanbul: OkuyanUs.
61. Korkut-Naykı, N. Edebiyat çalışmaları ve psikoloji. Pivolka 2012; 22 (7), 9-11.
62. Köroğlu E. (2015). Akılcı Duygulanım Davranışçı Terapi. Ankara: Hekimler Birliği Yayıncılık.
63. Lindeman M, Sundvik L. (1995). Evaluatıve bias and self-enhancement among gender groups. European Journal of Social Psychology, 25: 269-80.
64. Lindeman M. (1997). Ingroup bias, self enhancement and group identification. European Journal of Social Psychology, 27 (3): 337-55.
65. Loesl S. (2010). Introduction to the special issue on art therapy in the schools: Art therapy + schools + students = ? Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, 27(2), 54–55.
66. Maaluf A. (1998). Ölümcül Kimlikler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
67. Malchiodi CA. (2003). Expressive arts therapy and multimodal approaches. In Handbook of Art Therapy, 1st ed. (Ed CA Malchiodi): 106-117. New York, Guilford Press.
68. Matlin MW. (1996). The Psychology of Women. 3. Baskı. Forth Worth: Harcourt Brace College Publishers.
69. May R. (2005). Yatarma Cesareti. (Çeviri Ed. A Oysal). 9. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
70. Miller PH. (1993). Theories of Developmental Psychology. Third Edition. New York: WH Freenan and Company.
71. Moreno JJ. İçimizdeki Müziği Eylemek. Müzik Terapisi ve Psikodrama (Çeviri Ed. Doğaner). İzmir, Atadost Matbaacılık, 2001.
72. Moriya, D. (2006). Ethical issues in school art therapy. Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, 23(2), 59–65.
73. Ofer-Yarom, M. (2007). The culture of therapy under the roof of the culture of schools: The professional identity of art therapists working in the educational system. Research paper, Faculty of Education, Bar-Ilan University, Israel (Translated from Hebrew).

74. Onur B. (2012). Çağdaş Müze Eğitim ve Gelişim: Müze Psikolojisine Giriş. Ankara: İmge Kitapevi.
75. Orwell G. (2013). Neden Yazıyorum. Konca (Çeviri Ed. L Konca). İstanbul: Sel Yayıncılık.
76. Özyürek M. (2005). Bireysel Farklılıkları İnceleme Yaklaşımları. Ankara: Kök Yayıncılık.
77. Porter R. (2002). Madness: A Brief History. Oxford University Press: Oxford.
78. Regev D, Snir S. (2013). Art therapy for treating children with Autism Spectrum Disorders (ASD): The unique contribution of art materials. The Academic Journalof Creative Arts Therapies, 3(2), 251–260.
79. Regev D, Snir S. (2014). Working with parents in parent–child art psychotherapy. The Arts in Psychotherapy, 41, 511–518.
80. Rubin JA. (1999). Introduction to Art Therapy. New York: Sources & Resources, Routledge.
81. Rubin JA. (2008a). (Rev.) Art therapy has many faces. DVD. Pittsburgh, PA: Expressive Media, Inc.
82. Rubin JA. (2016). Approaches to Art Therapy: Theory and Technique. New York: Sources & Resources, Routledge.
83. Samurçay N. (2007). Sanatta Psikanaliz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
84. San İ. (1977). Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
85. San İ. (2003). Sanat Eğitimi Kuramları. Ankara: Ütopya Yayınevi.
86. San İ. (2004). Sanat ve Eğitim. Ankara: Ütopya Yayınevi.
87. Sanat Psikoterapiler Derneği (2016) http://www.sanatpsikoterapileridernegi.org/sayfasından indirildi.
88. Sanatla Terapi ve Yaratıcılık (2016). http://www.sanatlaterapiveyaraticilik.net/tr/icerik/11/tezler-ve-projeler sayfasından indirilmiştir.
89. Savaşır I ve Şahin NH. (1997). Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler. Ankara:Türk Psikoloji Derneği Yayınları.
90. Savaşır I, Şahin N. (1995). Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC-R) El Kitabı. Ankara. Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
91. Serbes E. (2012). Erken Kaybedenler. Ankara: İletişim Yayınları.
92. Somakçı P. (2003). Türkiye'de Müzikle Tedavi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2): 131-140 .
93. Soysal AŞ, Yalçın K, Can H. (2008). Bilişsel psikoloji kapsamında yer alan dikkat teorileri. Yeni Symposium, 46(1):35-41.
94. Soysal AŞ. (1999). Erken Doğan Bebeklerle Zamanında Doğan Bebeklerin Psikomotor ve Duygusal Gelişimlerinin Değerlendirilmesine İlişkin Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
95. Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri E, Şenol S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. Klinik Psikiyatri Dergisi, 8(2):88-99.
96. Soysal AŞ. (2015). Terapi Koltuğunda Edebiyat Yapma. Deliler Teknesi. 53: 20-24.
97. Soysal AŞ. (2016). Yaratıcılık ve Beyin Gelişimi. 2. Betin Gelişimi Sempozyumu, Ankara.Bildiri Kitapçığı içinde. 69-75.
98. Soysal Ş, Acar A. (2013a). Bir Binaya Bağlanmak. Bağlanma Sayısı. Psikeart. 26, 36-41.
99. Soysal Ş, Acar A. (2013b). Kentsel Uzlaşma: Dönüşüm. Uzlaşma Sayısı. Psikeart. 29:64-69.

100. Spaniol S. (2001). Art and mental illness: where is the link? The Arts in Psychotherapy, 28:221-232.

101. Stevenson RL. (2015). Dr Jekyll Bay Hyde. (Çeviri: C. Üstel). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

102. Tanrıöver BG. (2010). Müzikle Tedavi Yöntemleri. E-Journal of New World Sciences Academy, 5(3): 150-157.

103. Taylan S. (1990). Heppner'in Problem Çözme Envanterinin Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.

104. Tez M. (2015). The Wall ve Pink Floyd üzerine bir yazı http://hafifmuzik.org/album/duvar uzerine-bir-yazi/) adresinden indirildi.

105. The Editors of Encyclopædia Britannica (2014). Art. Encyclopædia Britannica http://global.britannica.com/EBchecked/topic/630806/art adresinden elde edildi.

106. Tosun Y. (2015). Dokunma Dersleri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

107. Uysal A. (2005). İlköğretimde Verilen Sanat Eğitimi Derslerinin Yaratıcılığa Etkileri. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, 6, (1): 41-47.

108. Ünal M. (1999). Yaşamın aynası fotoğraf. İstanbul: Gendaş Kültür; 1999. p. 1-52.

109. van Gogh V. (2012). Teo'ya Mektuplar. (Çeviri P. Kür). İstanbul: Yapı Kresi Yayınları.

110. Vick RM. (2003). A Brief History of Art Therapy. Handbook of Art Thrapy içinde, (Ed. Cathy A. Malchiodi). New York: The Guilford Press. ss. 5-17.

111. Vural P, Zambak H. (2010). ÖSS sınavına girecek öğrencilerde dışavurumcu sanat terapisi". Yayınlanmamış Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Tezi. Bursa.

112. Waller D. (2013). Becoming a Profession (Psychology Revivals): The History of Art Therapy in Britain. London: Routledge. 1940-82.

113. Wengrower H. (1998). Dancing together at different rhythms with the same partner. Issues in Special Education and Rehabilitation, 13(2): 117–124.

114. Weist MD, Rubin M, Moore E, Adelsheim S, Wrobel G. (2007). Mental health screening in schools. Journal of School Health, 77(2), 53–58.

115. Wilson L. (1995). Symbolism and Art Therapy. Symbolism's role in the development of ego functions. American Journal of Art Therapy, 23(3): 79-88.

116. Yalom ID. (2012). Grup Psikoterapisinin Teoriği ve Pratiği. (Çeviri Ed. Ö Karaçam, A Tangör). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

117. Yaykın M. (2009). Fotoğraf ideolojisi, algıda gerçeğin bozulumu. İstanbul: Kalkedon.

118. Yazıcı O. (2006). *Çığlık Işıkla Buluştuğunda*. Psikiyatri Hastalarının Görsel SanatÜrünleri. Astra Zeneca İlaç Şirketi.

119. Yee M, Brown R (1994) The development of gender differantiation in young children British J of Social Psychology, 33 183-96.

120. YÖK Atlası. (2016). Gazi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Girdi Göstergeleri. https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=104111597 adresinden indirildi.

TIBBİ SOSYAL HİZMET

Editörler
Seda Attepe Özden
Emre Özcan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1705
Sağlık Bilimleri/Hemşirelik: 023
ISBN: 978-605-320-612-5
© 1. Basım, Şubat 2017

TIBBİ SOSYAL HİZMET
Editörler: Seda Attepe Özden, Emre Özcan

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin - nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Attepe Özden, Seda., Özcan, Emre
TIBBİ SOSYAL HİZMET / *Seda Attepe Özden, Emre Özcan*
1. Basım, XII+284, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-612-5
1. Tıbbi Sosyal Hizmet 2. Sosyal Hizmet Müdahalesi 3. Biyopsikososyal Yaklaşım

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Kısım I
Tıbbi Sosyal Hizmetin Temel Dayanakları

Bölüm 1 Tıbbi Sosyal Hizmete Giriş ve Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri

1.1. Tıbbi Sosyal Hizmetin Tarihçesi 4
1.2. Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri 10
Kaynakça 12

Bölüm 2 Etik Bağlamda Tıbbi Sosyal Hizmet ve Hasta Hakları

2.1. Giriş 15
2.2. Sosyal Sorunlar, Etik ve Sosyal Hizmet 15
2.3. Etik ve Kavramsal Arayış 18
2.4. Etik ve İnsan Değeri 20
2.5. İnsan Hakları, Etik ve Sağlık 22
2.6. Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmet 23
2.7. Etik, Sosyal Hizmet ve Hasta Hakları Uygulaması 26
2.8. Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Hakkı 28
2.9. Sağlık Durumu ile İlgili Bilgi Alma Hakkı 28
2.10. Hasta Haklarının Korunması 28
2.11. Tıbbi Müdahalede Hastanın Rızası 28
2.12. Tıbbi Araştırmalar 28
2.13. Diğer Haklar 28
2.14. Sorumluluk ve Hukuki Korunma Yolları 28
2.15. Tartışma ve Sonuç 29
Kaynakça 30

Bölüm 3 Halk Sağlığı ve Sosyal Hizmet

3.1. Halk Sağlığının Tarihçesi 33
3.2. Halk Sağlığının İlkeleri 36
3.3. Temel Sağlık Hizmetleri 38
3.4. Hastalıkların Önlenmesi ve Sağlık Hizmetleri 42
3.5. Sağlığın Geliştirilmesi 46

3.6. Sosyal Hizmet ve Halk Sağlığının Ortak Çalışma Alanı 48
Kaynakça 48

Bölüm 4 Hastalığın ve Sağlığın Sınırları: Özneleşme Pratiği Olarak Sağlıklı Yaşam Dispositif'i ve Tıbbileştirme
4.1. Giriş 51
4.2. Hastalığın ve Sağlığın Sınırları 52
4.3. Özneleşme Pratiği Olarak Sağlıklı Yaşam Dispositif'i 53
4.4. Tıbbileştirme ve Sosyal Kontrol Tartışmaları 57
4.5. Anatomopolitikadan Biyopolitikaya 63
4.6. Sonuç Yerine 66
Kaynakça 67

Bölüm 5 Sağlığın Toplumsal Belirleyicileri Tartışması ve Sağlıkta Eşitsizlikle Yüzleşmek
5.1. Giriş 69
5.2. "Sağlık" Değil, "Sağlıklı Olmak" Kavramsallaştırması 70
5.3. Sağlığın Toplumsal Belirleyicilerinin Eleştirisi 71
5.4. Sağlıkta Eşitsizlik, Gerçekten Eşitsizliğe İşaret Ediyor mu? 73
5.5. Küba Sağlık Sisteminde Neler Başarıldı? 78
5.6. Sonuç Yerine 83
Kaynakça 84

Bölüm 6 Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanlarının Gözünden Tıbbi Sosyal Hizmet Alanı
6.1. Nasıl Göreve Başladılar? 86
6.2. Ne Gibi Çalışmalar Yapıyorlar? 87
6.3. Tıbbi Sosyal Hizmet Alanı ve Bu Alanın Geleceği Hakkında Ne Düşünüyorlar? 88
6.4. Sonuç ve Tartışma 89
Kaynakça 90

Kısım II
Farklı Uygulama Alanları

Bölüm 7 Çocuk Koruma Merkezi'ne Gelen İstismara Uğramış Çocukların Değerlendirmesi: Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi Örneği
7.1. Giriş 93
7.2. Yöntem 95

7.3. Veri Kullanım Araçları 95
7.4. İstatistiksel Analiz 96
7.5. Sonuçlar 97
7.6. Tartışma 102
7.7. Sonuç ve Öneriler 111
Kaynakça 112

Bölüm 8 Hemodiyaliz Hastalarında İletişimi Güçlendirme ve Psiko-Sosyal Destek Grubu

8.1. Giriş 115
8.2. Aile Sorunları 115
8.3. Depresyon ve Anksiyete 116
8.4. Kendini Yönetme 117
8.5. Gruplarla Sosyal Hizmet 117
8.6. Grup Süreci 118
8.7. İlk Toplantı 119
8.8 2-4. Toplantılar 119
8.9. 5-8. Toplantılar 120
8.10. 9-14. Toplantılar 120
8.11. 15-16. Toplantılar 122
8.12. Değerlendirme 122
8.13. Sonuç 123
Kaynakça 123

Bölüm 9 Psikiyatri Kliniğinde Sosyal Hizmet Uygulamaları

9.1. Giriş 125
9.2. Psikiyatri Kliniğinin Görevleri 125
9.3. Psikiyatrik Sosyal Hizmet Nedir? 127
9.4. Psikiyatrik Sosyal Hizmetin Uygulama Alanları 128
9.5. Birey ile Çalışma 129
9.6. Aile ile Çalışma 130
9.7. Toplumsal Düzey 131
9.8. Sonuç 133
Kaynakça 133

Bölüm 10 Psikiyatrik Rehabilitasyon

10.1. Giriş 137
10.2. Psikiyatrik Rehabilitasyonun Tanımı, Amacı ve Önemi 138

10.3. Psikiyatrik Rehabilitasyonun Bileşenleri 140
10.4. Psikiyatrik Rehabilitasyon Süreci 140
Kaynakça 145

Bölüm 11 Kadın Doğum Hastanelerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları
11.1. Giriş 147
11.2. Kadın Sağlığı ve Kadın Doğum Hastaneleri 148
11.3. Kadın Doğum Hastanelerinde Yürütülen Sosyal Hizmet Uygulamaları. 150
11.4. Sonuç Yerine 156
Kaynakça 157

Bölüm 12 Acil Servis Birimlerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları
12.1. Giriş 159
12.2. Acil Servis Hizmetlerinin Gelişimi 160
12.3. Acil Servis Birimlerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları....162
12.4. Acil Servis Birimlerinde Sosyal Hizmet Uygulamalarında
İhtiyaç Duyulan Bilgi, Beceri ve Değerler 166
12.5. Sonuç ve Değerlendirme 168
Kaynakça 168

Bölüm 13 Heteroseksist Ayrımcılığın Eşcinsel, Biseksüel ve Trans Yaşamlara Tıbbi Sosyal Hizmet Alanında Yansımaları
13.1. Eşcinsellik Neden Hastalık Oldu? Neden Hastalık Olmaktan Çıktı? 172
13.2. Türkiye'de Eşcinsel, Biseksüel ve Trans Hakları! 173
13.3. Ayrımcılığın Eşcinsel, Biseksüel ve Translara Yansımaları....174
13.4. LGBTI'lerin Sağlık Hakkına Erişim Noktasında
Makro Düzeyli Uygulamalar 178
13.5. Mezzo Düzeyde Yapılacaklar 184
13.6. Mikro Düzeyde Yapılacaklar 185
Kaynakça 186

Kısım III
Tıbbi Sosyal Hizmette Müracaatçı Gruplarıyla Çalışma

Bölüm 14 Kronik Hastalıklar ve Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamaları
14.1. Giriş 189
14.2. Kronik Hastalıkların Epidemiyolojisi....190

14.3. Kronik Hastalıkların Yol Açtığı Sorunlar 192
14.4. Kronik Hastalıklar ve Sosyal Hizmet İlişkisi 195
14.5. Sonuç Yerine 199
Kaynakça 200

Bölüm 15 Diyaliz ve Böbrek Hastalarıyla Sosyal Hizmet

15.1. Kronik Böbrek Yetmezliği ve Yansımaları 205
15.2. Diyaliz ve Böbrek Hastalarıyla Sosyal Hizmet 207
Kaynakça 211

Bölüm 16 Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması

16.1. Giriş 215
16.2. Kanseri Anlamlandırma 216
16.3. Yetişkin-Çocuk ve Aile ile Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması 217
16.4. Kanserli Yetişkin ve Aile ile Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması 217
16.5. Kanserli Çocuk ve Aile ile Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması 219
16.6. Mezzo ve Makro Düzey Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması 220
16.7. Sonuç ve Öneriler 221
Kaynakça 222

Bölüm 17 Kardiyak Rehabilitasyonda Sosyal Hizmet Mesleğinin Rolü

17.1. Giriş 225
17.2. Kardiyak Rehabilitasyon 225
17.3. Psikolojik ve Sosyoekonomik Boyutlar 226
17.4. Hayat Tarzı Önerileri 226
17.5. Fiziksel Aktivite 227
17.6. Kardiyak Rehabilitasyonda Sosyal Hizmet Boyutu 227
17.7. Sonuç ve Öneriler 229
Kaynakça 231

Bölüm 18 Diyabet ve Sosyal Hizmet

18.1. Giriş 233
18.2. Diyabet 234
18.3. Tanımı ve Çeşitleri 234
18.4. Tedavisi ve Bakımı 234
18.5. Diyabeti Etkileyen Faktörler 236
18.6. Diyabetli Bireylere Yönelik Mesleki Çalışmalar 237
18.7. Diyabetli Çocuk ile Çalışma 240

18.8. Diyabetli Ergen ile Çalışma 241
18.9. Diyabetli Yetişkin ve Aile ile Çalışma 242
18.10. Sonuç 243
Kaynakça 243

Bölüm 19 Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet

19.1. Giriş 247
19.2. DSM-V'e Göre Madde ile İlişkili Bozukluklar 247
19.3. Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Etkileri 248
19.4. Madde Bağımlılığının Nedenleri 250
19.5. Madde Bağımlılığının Tedavisi 252
19.6. Madde Bağımlılığı Alanında Mikro, Mezo ve Makro Düzeyli Sosyal Hizmet 253
19.7. Sonuç Yerine 260
Kaynakça 260

Bölüm 20 Yaşam Sonu Bakım ve Sosyal Hizmet

20.1. Giriş 263
20.2. Terminal Dönem 263
20.3. Palyatif Bakım 264
20.4. Yaşam Sonu ve Hasta Hakları 266
20.5. Yaşam Sonu Bakımda Sosyal Hizmetin Kapsamı 266
20.6. Yaşam Sonu Bakımda Sosyal Hizmetin Yeterlilik Alanları 268
Kaynakça 280

KAYNAKÇA

Aydın E. (2003). Hasta Hakları ve Terminal Dönem. **Yoğun Bakım Dergisi** 3(1): 37-42.

Bağ, B. (2012a). Hospis ve Hospiste Ölüme Hazırlanma. **Akad Geriatri** 4: 120-125.

Bağ, B (2012b). Almanya Örneğinde Sağlık Sisteminde Palyatif Bakım Uygulamaları. **Türk Onkoloji Dergisi** 27 (3): 142-149.

Birol L. (2004). Terminal Evredeki Hasta Bakımı. İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı (Ed. Akdemir N, Birol L). Ankara: Sistem Ofset, 2. Baskı.

Black JM, Hawks JH. (2005). Medical–Surgical Nursing Clinical Management for Positive Outcomes. 7th Edition, Elsevier Saunders St. Louis, 487–500.

Borasio GD. (2011). Translating the World Health Organization Definition of Palliative Care into Scientific Practice. **Palliat Support Care** 9: 1-2.

Bosma, H.,Johnston, M., Cadell, S., Wainwright, W., Abernethy, N., Feron, A., Kelley, M.L, and Nelson, F. (2010). Creating Social Work Competencies for Practice in Hospice Palliative Care. **Palliative Medicine** 24 (1): 79-87.

Bosma, H.,Johnston, M., Cadell, S., Wainwright, W., Abernethy, N., Feron, A., Kelley, M.L, and Nelson, F. (2008). Canadian Social Work Competencies for Hospice Palliative Care: A Framework to Guide Education and Practice at the Generalist and Specialist Levels. (http://www.chpca.net/interest_groups/social_workerscounselors/socialwork_counsellors_competencies.html), Erişim Tarihi: 10.10.2016.

Civaner M. (2003). Önemli Bir Etik Sorun Alanı Olarak Yaşamın Son Dönemi. **Toplum ve Hekim** 18(2): 148-151.

Cooper J, Barnett M. (2005). Aspects of Caring Dying Patients Which Cause Anxiety to First Year Student Nurses**. International Journal of Palliative Nursing** 11(8): 423-430.

Glass E, Cluxton D, Rancour P. (2001). Principles of patient and family assessment. In **Textbook of Palliative Nursing** (Eds BR Ferrel, N Coyle): 37-50. New York, Oxford University Press.

Gürkan, A., Babacan Gümüş, A., Dodak, H. (2011). Öğrenci Hemşirelerin Terminal Dönem Hasta Sorunları Hakkındaki Görüşleri: Hemşirelik Girişimleri, Hasta Hakları ve Etik Sorunlar Kapsamında Bir İnceleme. **Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi** 4(1): 1-12.

Işıkhan V. (2008). Terminal Dönemdeki Kanser Hastalarının Ölüm Yeri Tercihleri. **Türk Onkoloji Dergisi** 23(1): 34-44.

İnci, F. ve Öz, F. (2012). Palyatif Bakım ve Ölüm Kaygısı. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar** 2012; 4(2):178-187 doi:10.5455/cap.20120411.

Kabalak AA, Öztürk H, Çağıl H. (2013). Yaşam Sonu Bakım Organizasyonu; Palyatif Bakım. **Yoğun Bakım Dergisi** 11(2): 56-70.

Kebudi, R (2006). Terminal Dönemde Kanserli Çocuk ve Ailesine Yaklaşım. **Türk Onkoloji Dergisi** 21(1): 37-41.

Koç Z, Sağlam Z (2008) Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşam Sonu Bakım ve Ölüm Durumuna İlişkin Duygu ve Görüşlerinin Belirlenmesi. **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi** 12(1): 1-10.

Kübler-Ross, E. (1995). **Sorular ve Cevaplarla Yaşamın Son Günleri**. Çev. Ed. G. Terakye, Ankara: Hürbilek Matbaacılık.

Lorenz KA, Lynn J, Dy SM, Shugarman LR, Wilkinson A, Mularski RA, et al. (2008). Evidence for Improving Palliative Care at the End of Life: A Systematic Review. **Ann Intern Med** 148:147-59.

Lawson, R. (2007). Home and Hospital; Hospice and Palliative Care: How the Environment Impacts the Social Work Role. **Journal of Social Work in End-of Life&Palliative Care** 3 (2): 3-17.

NASW (2003) Standards for Palliative & End of Life Care, National Association of Social Workers.

Oğuz NY, Şenol S, Devrimci Özgüven H, Arıkazan M, Özen AR, Ünal Ş. (1996). Ankara'da Çalışan Hekimlerin Ötanazi İle İlgili Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Bir Anket Çalışması. **3P Dergisi** 4: 43-48.

Öz F. (2004). Kayıp, Ölüm ve Yas Süreci. **Sağlık Alanında Temel Kavramlar**. Ankara: İmaj iç ve Dış Ticaret A.Ş., 276-313.

Özaltın G, Işıl Ö. (1995). **Hemşirelerin Ölüme İlişkin Kavramlarının Gruplar Arası Karş**ılaştırılması. IV. Ulusal Hemşirelik Kongresi. 15-17 Kasım 1995, s.104-105.

Peykerli G. (2003). Ölümcül Hastalıklara Psikolojik Yaklaşım. **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi** 25(4 Özel ek): 62-65.

Saruç, S. (2013). Palyatif ve Yaşam Sonu Bakımda Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri ve Sosyal Hizmet Mesleği Standartları. **Toplum ve Sosyal Hizmet** 24(2): 193-207.

Saunders, D C. (2001). Social Work and Palliative Care- the Early History. **British Journal of Social Work** 31: 791-799.

Sepúlveda C, Marlin A, Yoshida T, Ullrich A. (2002). Palliative Care: the World Health Organization's Global Perspective. **J Pain Symptom Manage** 24: 91-6.

Singer PA, Martin DK, Kelner M. (1999). Quality End-of-life CarePpatients' Perspectives. **JAMA** 281: 163-168.

Small, N. (2001). Social Work and Palliative Care. **British Journal of Social Work** 31: 961-971.

Sucaklı, MH. (2013). Ölmekte Olan Hasta ve Yaşam Sonu Bakım. **TJFMPC** 7(3): 52-57. doi:10.5455/tjfmpc.41049.

Taylor GJ, Kurent JE. (2003). **A Clinician's Guide to Palliative Care**. Oxford, UK, Blackwell Science.

T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). **Türkiye'de Özellikli Planlama Gerektiren Sağlık Hizmetleri 2011-2013,** Ankara.

Üstün B., Akgün E., Partlak N. (2005). **Hemşirelikte İletişim Becerileri Öğretimi**. İzmir: Okullar Yayınevi Matbaacılık ve Elektronik Sanayi Ticaret Ltd. Sti., 213-216.

WHO definition of palliative care. http://www.who.int/cancer/palliative/definition/en/, Erişim tarihi; 27.09.2013.

ARABULUCULUKTA ETKİLİ İLETİŞİM

Arabuluculukta Etkili Yöntemler
ve İletişim Yönetimi

Yazar
Doç. Dr. Özlem ALİKILIÇ

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1853
İletişim No.: 069
ISBN : 9978-605-320-760-3
© 1. Basım, Kasım 2017

ARABULUCULUKTA ETKİLİ İLETİŞİM/Arabuluculukta Etkili Yöntemler ve İletişim Yönetimi

Yazar: Doç. Dr. Özlem Alikılıç

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Alikılıç, Özlem
ARABULUCULUKTA ETKİLİ İLETİŞİM/Arabuluculukta Etkili Yöntemler ve İletişim Yönetimi/*Özlem Alikılıç*
1. Basım, VIII + 162 s., 160x240 mm
Kaynakça var ve dizin yok.
ISBN 978-605-320-760-3
1. Arabuluculuk 2. Etkili İletişim 3. Uzlaştırmacılık

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77-Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com-esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com-info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

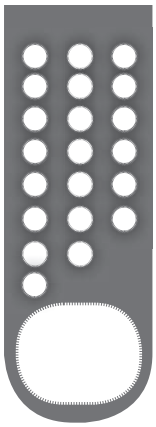

İçindekiler

Giriş/Başlarken 1

Bölüm 1
Arabuluculuk

1.1. Arabuluculuk Hakkında 3
1.1.1. Arabuluculuğu Anlamak 6
1.1.2. Arabuluculuk Süreci Nasıl İşler? 7
1.2. Doğru Arabulucu Olmak 11
1.2.1. Arabulucunun Özellikleri 12
1.2.2. Arabuluculuk Becerileri 17
1.3. Arabuluculuğa Hazırlanırken 23
1.3.1. Arabulucunun Eğitimi 24
1.3.2. Arabuluculukta Doğru Mekân Seçiminin Önemi 28
1.3.3. Arabuluculukta Sunum Biçimi ve Etkinin Önemi 29
1.4. Arabuluculukta Tarafsızlığın Önemi 30
1.5. Arabuluculukta Gizliliğin Önemi 31
1.6. Arabuluculukta İş Birliğinin Önemi 32
1.6.1. Tarafların İşbirliğine İkna Edilmesi Süreci Nasıl İşler? 32
1.6.2. İş Birliği Sürecinde Rekabet Yaklaşımı 33
1.7. Arabuluculukta Rızanın Önemi 34
1.7.1. Rızanın Üretilmesi (İmalatı) 35
1.7.2. Rıza Üretilirken Dikkat Edilmesi Gerekli Unsurlar: 37

Bölüm 2
Arabulucular İçin Sosyal Teoriler: Arabuluculukta Teorilerden Yardım Almak

2.1. İkna Teorileri 39
2.1.1. Ayrıntılandırma (Detaylandırma) Olasılığı Modeli 42
2.1.2. Sezgisel-Sistematik İkna Modeli 45

2.1.3. İlişki Yönetimi Teorisi 47
2.1.4. Algı Yönetimi Teorisi 50
2.2. İletişim Teorileri 50
2.2.1. İletişimsel Eylem Teorisi 51
2.2.2. İletişimde İki Aşamalı Akış Teorisi 53
2.3. Denge Teorisi 54
2.3.1. Bilişsel Uyumsuzluk Teorisi 55
2.4. Destekleme Teorisi 56
2.5. Rasyonel Fayda Teorileri 56
2.5.1. Oyun Teorisi 57
2.5.2. Mahkumun İkilemi Teorisi 60

3. BÖLÜM
ETKİLİ İLETİŞİM

3.1. İletişim Nedir? 64
3.2. İletişimin Önemi ve Özellikleri Nelerdir? 65
3.3. İletişimin Fonksiyonları 67
3.4. İletişim Süreci ve Ögeleri 69
3.5. İletişim Türleri 71
3.5.1. Sözlü İletişim 72
3.5.2. Sözsüz İletişim ve Beden Dili 75
3.5.3. Yazılı İletişim 88
3.6. İletişimin Engelleri 90
3.6.1. İletişimin Kültürel Engelleri 91
3.6.2. İletişimin Kişisel Engelleri 93
3.6.3. İletişimin Psikolojik Engelleri 95
3.6.4. İletişimin Kanal Engelleri 96
3.6.5. İletişimin Teknik Engelleri 96
3.6.6. İletişimin Fiziksel Engelleri 97
3.6.7. İletişimde Zaman Engelleri 98
3.7. İletişimde Engelleri Aşma Yolları 99
3.7.1. Empatik İletişimle Aşma Yolları 100
3.7.2. Güdüleyici İletişimle Aşma Yolları 101
3.7.3. İkna Edici İletişimle Aşma Yolları 104

4. BÖLÜM
ARABULUCULUKTA ETKİLİ İLETİŞİM

4.1. Etkili İletişim 109
4.1.1. Etkili İletişimde Anlatmak ve Anlamak 110
4.1.2. Etkili İletişimde Dinleme 111
4.1.2.1. Etkili İletişimde Dinleme Türleri 112
4.1.2.2. Etkili İletişimde İyi Bir Dinleyici Olmak 113
4.1.2.3. Etkili İletişimde Dinleyiciyi Tanımak 113
4.1.3. Etkili İletişimde Dinleyicinin İlgisini Çekme ve Dinlemeyi Canlı Tutma Yöntemleri 117
4.2. Arabuluculukta Çatışma İletişiminden Barış İletişimine 118
4.2.1. İletişimde Çatışma Kavramı 118
4.2.2. Çatışma Türleri 119
4.2.3. Çatışma İletişimi Yaklaşımları 121
4.2.4. Çatışma Çözümü Yöntemleri 124
4.3. Arabuluculuk İletişimi 128
4.3.1. Arabuluculukta Etkili İletişim Yöntemleri 129
4.3.2. Dört Aşamalı Arabuluculuk Modeli 131
4.4. Arabuluculuk Süreci 134
4.4.1. Giriş 134
4.4.2. Tüm Hikâyenin Anlatımı 135
4.4.3. Sorunun, Durumun, Gerçeklerin ve Tarafların İsteklerininin Belirlenmesi 135
4.4.4. Alternatif Çözümlerin Belirlenmesi 135
4.4.5. Çözümlerin Tartışılması ve Revize Edilmesi 136
4.4.6. Anlaşmaya Varılması 136
4.4.7. Arabuluculuk Sürecinin Değerlendirilmesi 137
4.5. Arabuluculukta Taraflardaki Güç Dengesizliği ile Mücadele Yolları 138
4.5.1. Arabuluculukta Müzakere 138
4.5.2. Arabuluculukta Yeniden Çerçeveleme 143
4.5.3. Arabuluculukta Mekik Diplomasisi 146
4.5.4. Arabuluculukta Dinleme 148
4.5.5. Arabuluculukta Doğru Soru Sorma 150
4.5.6. Arabuluculukta Gündem Belirleme 151
4.5.7. Arabuluculukta Rol İcrası 151

SONUÇ 152
KAYNAKÇA 153

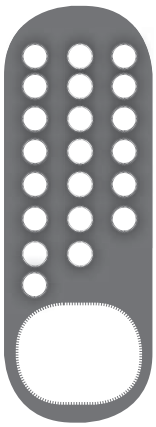

Kaynakça

Akım, F. (2014). *Halkla İlişkilerde Etkili Konuşma ve Sunum Teknikleri*. İstanbul: Derin Yayınları.

Aktan, C. C. (2006). "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlaki". *Vergileme Ekonomisi ve Psikolojisi.* Editörler: Coşkun C. Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural, Ankara: Seçkin Yayincilık, S. 125-136.

Allport, F. H. (1924). *Social Psychology*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Arabuluculuk Daire Başkanlığı (2013a). "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği". http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/Teskilat/mevzuat/kanun.html (Erişim T: Nisan 2016).

Arabuluculuk Daire Başkanlığı (2013b). "Türkiye Arabuluculuk Kurulu Arabuluculuk Sistemi Ve Arabulucular İçin Model Etik ve Uygulama Kuralları". http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/Teskilat/mevzuat/etik_kurallar.html (Erişim T: Mayıs 2017).

Arabuluculuk Daire Başkanlığı (2017). "Arabuluculuğa İlişkin Genel İstatistikler". http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/harita/toplamresim/toplam%20arabulucu.jpg (Erişim T: Haziran 2017).

Aristoteles (2006). *Retorik*. 8. Baskı. Çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Aristotle (1975). *The Art of Rhetoric*. USA: Harvard University Press.

Arslan, C. (2005). "Kişilerarası Çatışma Çözme ve Problem Çözme Yaklaşımlarının Yükleme Karmaşıklığı Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Aslan, C. (2011). "Soru Sorma Becerilerini Geliştirmeye Dönük Öğretim Uygulamalarının Öğretmen Adaylarının Soru Oluşturma Becerilerine Etkisi". *Eğitim ve Bilim, 36*(160). S. 236-249.

Asunakutlu, T. (2007). *Güven, Kültür ve Örgütsel Yansımaları*. İçinde, R. Erdem ve C. Ş. Çukur (Ed). Kültürel Bağlamda Yönetsel-Örgütsel Davranış (ss. 231-265). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Baltaş, Z. ve Baltaş A. (2005). *Bedenin Dili*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Barker, L. L. (1979). *Groups in Process: Introduction to Small Group Communication*.

Barry, B., Lewicki, R. J., Saunders, D. M. ve Minton, J. W. (2003). *Negotiation*. Fourth Edition. USA: McGraw-Hill Company.

Barsky, A. E. (2000). *Conflict Resolution for the Helping Professions*. Canada: Brooks/ColeThomson Learning.

Barutçugil, İ. (2002). *Duyguların Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Developer Yayınları.

Başat, Z. (2012). "Edward Bernays ile Halkla İlişkiler ve Propaganda". http://zehrabasat.blogspot.com.tr/2012/10/edward-bernays-ile-halkla-iliskiler-ve.html (Erişim T: Mart 2016).

Bayat, S. ve Çelenk, S. (2015). "İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okuma Yazma Becerileri Başarı Düzeylerinin Belirlenmesi". *İlköğretim Online, 14*(1). S: 13-28.

Bayrak, S. (2001). "Yönetimde Bir İhmal Konusu Olarak Güç ve Güç Yönetimi". Süleyman Demirel Üniversitesi*, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. C.6*, S.1. S: 23-42.

Black, S. ve Gillman, F.C. (1976). *Practical Public Relations*. London: Pitman Publishing.

Bolat, S. (1996). "Eğitim Örgütlerinde İletişim: Hü Eğitim Fakültesi Uygulaması". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 12*. S: 75-80.

Borisoff, D. ve Victor, D. A. (1998). *Conflict Management: A Communication Skills Approach*. USA: Pearson College Division.

Brembeck, W. L. ve Howell W. S. (1952). *Persuasion: A Means of Social Influence*. NY: Prentice Hall.

Brunswick, E. (1958). "Perception and Representative Design of Psychological Experiments". *The Philosophical Quarterly 8*(33). October. DOI: 10.2307/2216617. https://www.researchgate.net/publication/232536881_Perception_and_Representative_Design_of_Psychological_Experiments (Erişim T: Ağustos, 2016).

Burkhart, R. (2009). "Habermas ve Halkla İlişkiler Üzerine". (Der. F. Kesin ve P. Özdemir), *Halkla İlişkiler Üzerine: Disiplinlerarası Bir Alanın Yönelimleri.* (Sy.199-210). Ankara: Dipnot Yayınları.

Çalışkan, N. ve Karadağ, E. (2006). "Bir Baton Olarak Öğretmenin Elleri". *Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı 25*, S. 54-61.

Cantril, H., Gaudet, H. ve Herzog, H. (1940). "The Invasion from Mars: A Study in the Psychology of Panic". With the Complete Script of the Famous Orson Welles Broadcast (Howard Koch's Freely Adapted Version of HG Well's War of the Worlds). Princeton University Press.

Çebi, M.S. (2012). "Yeniliklerin Yayılmasında Sosyal Taklidin ve Kanaat Önderlerinin İşlevsel Önemi: Gabriel Tarde'ın Sosyal Taklit Teorisi Açısından Bir İnceleme". İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Sayı. 34*, Bahar. Ss. 1-18.

Chaiken, S. (1980). "Heuristic Versus Systematic Information Processing and the Use of Source Versus Message Cues in Persuasion". *Journal of Personality and Social Psychology. 39*(5): 752-766.

Chaiken, S., Liberman, A. ve Eagly, A. H. (1989). "Heuristic and Systematic Information Processing Within and Beyond the Persuasion Context". *Unintended Thought*, (Edit. James S. Uleman ve John A. Bargh), New York: Guliford Press.

Chomsky, N. (1992). *Manufacturing Consent*. Belgesel, Canada: Necessary Illusions.

Chomsky, N. (1997). *Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda*. USA: A Seven Stories Press.

Cüceloğlu, D. (2003). *Keşke'siz Bir Yaşam İçin İletişim Donanımları*. 13. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dane, E., Rockmann, K. W. ve Pratt, M. G. (2012). "When Should I Trust My Gut? Linking Domain Expertise to Intuitive Decision-Making Effectiveness". *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 119*(2), S. 187-194.

Deflem, M. (1996) "Introduction: Law in Habermas's Theory of Communicative Action", In: Habermas, Modernity and Law. Ed. Mathieu Deflem: London.

Demiran, Y. (2010). "Oyunlar Teorisi ve Tarihsel Gelişimi". İstanbul Erkek Lisesi Dergisi. S.50-54.

Demirtaş, H. A. (2004). "Temel İkna Teknikleri: Tutum Oluşturma ve Tutum Değiştirme Süreçlerindeki Etkilerinin Altında Yatan Nedenler Üzerine Bir Derleme". İletişim, S.19. S.73-90.

Deutsch, M. (1973). *The Resolution of Conflict: Costructive and Destructive Processes.* New Haven and London: Yale University Press.

Deutsch, M. (1990). "Sixty Years of Conflict". *International Journal of Conflict Management, 1*(3), S. 237-263.

Deutsch, M. (2000). *Cooperation and Competition.* M. Deutsch & P. T. Coleman (Ed.). The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice (S. 21-40). San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Devito, J. A. (1978). *Communicology: An Introduction to the Study of Communication*. New York: Harper & Row Publishers.

Devito, J. A. (2004). *The Interpersonal Communication Book*. Tenth Edition. USA: Ally and Bacon Inc.

Doğan, M. (2013). "Kriz Ziyan Edilmeyecek Kadar Değerli Bir Şeydir". Altıüstütasarim.com. http://www.altiustutasarim.com/arsiv/2013/02/kriz_ziyan_edilmeyecek_kadar_d.php (Erişim T: Mart 2017).

Doğanay, A. ve Ünal, F. (2006). *Eleştirel Düşünmenin Öğretimi. İçerik Türlerine Dayalı Öğretim*. (Editör: A. Şimşek) Ankara: Nobel Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (1994). İletişim Çatışmaları ve Empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (2001). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. 15. Baskı. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (2003). İletişim Çatışmaları ve Empati. 23. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dökmen, Ü. (2006). İletişim Çatışmaları ve Empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Driver, J. (2010). *Düşündüğünüzden Fazlasını Söylüyorsunuz*. İstanbul: Butik Yayıncılık.

Duncan, S. Jr. (1969). "Nonverbal Communication". *Psychological Bulletin.* S. 118-137.

Durgun, Ş. (1997). "Medya İletişiminin Neresinde". *Türkiye Günlüğü*, C.4, S.6, Yaz.

Eagly, A. H. ve Chaiken, S. (1984). "Cognitive Theories of Persuasion". *Advances in Experimental Social Psychology, 17*, S. 267-359.

Eğinli Temel, A. (2009). "Çalışanlarda İş Doyumu: Kamu ve Özel Sektör Çalışanlarının İş Doyumuna Yönelik Bir Araştırma". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 23*, Sayı: 3. S. 35-52.

Elçil, Ş. ve Şahiner, D. S. (2013). "Uzaktan Eğitimde İletişimsel Engeller". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5*(2), 525-537.

Elgünler, T. Ç. ve Fener, T. Ç. (2011). "İletişimin Kalitesini Etkileyen Engeller ve Bu Engellerin Giderilmesi". *The Turkish Online Journal of Art, Design and Communication-TOJDAC, 1*(1). S: 35-39.

Erdem, O. (2009*). Duygusal İletişim ve Beden Dili*. İstanbul: Yakamoz Yayınları.

Erdoğan, İ. (1996). İşletmelerde Davranış. İstanbul İÜ İşletme Fakültesi. Yayın No: 498, İstanbul.

Erdoğan, İ. (2002). İletişimi Anlamak. Ankara: Erk.

Erdoğan, İ. (2006). *Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler.* Ankara: Erk Yayınları.

Eren, E. (2014). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Ergeç, Elpeze, N. (2004). "Televizyon Reklamlarına Yönelik Şüphe (İkna Bilgi Modelinin Yorumlanması". *Anadolu Üniversitesi Yayınları No.1553, İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No. 57*. 9750602765, 978975060276. https://books.google.com.tr/books?id=KnYG1CuqPMoC&dq=Sezgisel+%E2%80%93+Sistematik+%C4%B0kna+Modeli&hl=tr&source=gbs_navlinks_s (Erişim T: Ağustos, 2016).

Ergeç, Elpeze, N. (2009). "Reklama Şüpheci Yaklaşımın İncelenmesi". Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, Sayı 2, S. 172-193.

Ergun, T. ve Polatoğlu, A. (1992). *Kamu Yönetimine Giriş*. Ankara: TODAİE Yayınları.

Ertürk, Y. D. (2010). "Halkla İlişkiler Alanında Empatik Yaklaşımlar". *Halkla İlişkiler Alanının İletişim Öznesi: Empati*. (Ed.: Y.D. Ertürk), ss. (3-37), İstanbul: Der Yayınları.

Fast, J. (1986). *Körpersprache*. Hamburg: Rowohlt Verlag.

Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonnance*. Evanston: Row, Peters.

Fisher, R. ve Ury, W. (1996). *Evet'e Ulaşmak: Boyun Eğmeden Uzlaşma Sağlamak*. (Çev. B. Güngör), Ankara: Öteki Yayınevi.

Fowler, A. (1997). *Müzakere, İkna ve Etkileme*. Çev. A. Bora ve O. Cankoçak, 1. Baskı, Ankara: İlkkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri.

Franzoi, S. L. (1996). *Social Psychology*. Madison: Brown & Benchmark.

Gamble, T.K. ve Gamble, M. (2010*). Communication Works*. 10. Baskı. New York: The Mc GrawHill.

Gökçül, B. (2005). *Stratejik İlişki Kurma: Müzakere.* İstanbul: Kapital Medya.

Gökgöz, G. (1998). *Modern Örgütlerde Yazılı İletişim Becerilerinin Geliştirilmesi*. Yaymlanmamış Doktora Tezi. C.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Gökova, Z. (2003). *Yalıtılmışlık ve İletişim Çelişkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Goldhaber, G. M. (1983). *Organizational Communication*. 3rd ed., C. Brown Co. Pub: Iowa, USA.

Grunig, J. E. (2005). *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. İstanbul: Rota Yayınları.

Gün, A. F. (2015). "Çatışma Çözümleri Bağlamında Kamu Diplomasisi "Kobani Olayları". *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 3*, No. 1. S. 26-41.

Güneyli, A. ve Konedrali, G. (2008). "İncircinin Dediği" Adlı Kıbrıs Türk Masalının Kişilerarası İletişim Çatşmaları Açısından Çözümlenmesi. *Milli Folklör, Yıl 20* (77), S. 75-82.

Güngör, N. (2011). İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Gürüz, D. ve Eğinli Temel, A. (2011). *Kişilerarası İletişim: Bilgiler, Etkiler, Engeller*. 2. Basım. Ankara: Nobel.

Gürüz, D. ve Gürel, E. (2006). Yönetim v*e Organizasyon: Bireyden Örgüte, Fikirden Eyleme*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Gürüz, D. ve Eğinli Temel, A. (2014). İletişim Becerileri. 4. Basım. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Güzel, S. (2006). "Sosyal Yapı" ve "Toplumsal Yapı" Bileşkesinde Sosyo Kültürel Yapı Kavramı. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, S. 34. S. 83-96.

Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action. Vol. 1. Reason and the Rationalization of Society*. Boston, MA: Beacon Press.

Habermas, J. (1987). *The Theory of Communicative Action. Vol. 2. Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason.* Boston, MA: Beacon Press.

Habermas, J. (2001) İletişimsel Eylem Kuramı, Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Halis, M. (2000). "Örgütsel İletişim ve İletişim Tatminine İlişkin Bir Araştırma". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14*(1), S. 217-230.

Hall, E. T. (1966). *The Hidden Dimension*. New York: Double Day.

Hall, E., Birdwhistell, R., Bock, B., Bohannan, P., Diebold, A., Durbin, M. ve Vayda, A. (1968). "Proxemics [and Comments and Replies]". *Current Anthropology, 9*(2/3), S. 83-108. http://www.jstor.org/stable/2740724 (Erişim T: Şubat 2017).

Harari, Y. N. (2015). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens*. 10. Baskı. İstanbul: Kolekif Kitap.

Hardt, H. (1994). "Eleştirelin Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefetin Meydan Okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişimi Araştırması". *Medya ve İktidar, İdeoloji*. (Der. Ve Çev. M. Küçük), 157, Ark: Ankara.

Herman, E. S. ve Chomsky, N. (2006). *Rızanın Imalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politiği.* Aram Yayıncılık.

Himstreet, W. C. ve Baty, W. M. (1969). *Business Communication: Principles and Methods*. 3. B., California: Wadsworth Pub.Co.

Hovland, C. I. (1957). *The Order of Presentation in Persuasion.* New Haven: Yale University Press.

Hovland, C.I., Janis, I.L. ve Kelly, H.H. (1953). *Communication and Persuasion*. New Haven: Yale University Press.

Hovland, J. ve Kelly, (1967). "Reinforcement Theory". İçinde Elliot, R.M., Lindzey, G.MacCorquodale, K. (Editörler), *Theories of Attitude Change*, S. 12-63.

Hutton, J. G. (2004). "Halkla İlişkilerin Tanımı, Boyutları ve Sahası", *Halkla İlişkilerde Seçme Yazılar*, (Der. Hanife Güz, Sema Yıldırım Becerikli), Ankara: Alban Yayını, S. 1-23.

Illing, G. (1995). "Ekonomi Bilimi Dalinda 1994 Nobel Ödülü John F. Nash, John C. Harsanyi ve Reinhard Selten'e Verildi". (Çev. Necla Gültekin). *Ekonomik Yaklaşım. 6* (18-19). S. 151-157.

İnceoğlu, M. (1985). *Güdüleme Yöntemleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Ivanova, E.ve Gibcus, P. (2003). "The Decision-Making Entrepreneur". *Recuperado Junio, 23*. S. 2006.

Kahneman, D. (2002). "Maps of Bounded Rationality: A Perspective on Intuitive Judgment and Choice". *Nobel Prize Lecture, 8,* S. 351-401.

Kanter, R. M., Barry, A. S. ve Todd, D. J. (1992). *The Challenge of Organizational Change*. NY: The Free Press.

Katz, E. (2006). "Rediscovering Gabriel Tarde*". Political Communication*, *23*(3), S. 263-270.

Keloğlu İşler, E. (2007). "Halkla İlişkiler, Mitler ve Gerçekler". *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Kırkıncı Yıl Kitaplığı No: 4.* Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.

Kıymalıoğlu, A. (2014). "Ayrıntılandırma Olasılığı Modeli ve Uygulama Alanları". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt:29*, Sayı:2, S.167-203.

Klein, G. A. (1989). *Strategies of Decision Making*. OH, USA: Klein Associates Inc Yellow Springs.

Knechtel, Petra (2003). *Effektive Kommunikation und Kooperation*. Ein Trainingsbuch. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.

Korczynski, M. (2003). Güvenin Ekonomi Politiği. (Çev: Ş. Erdem). İçinde, F. Erdem (Ed.). *Sosyal Bilimlerde Güven*. Ankara: Vadi Yayınları.

Köse, T. (2011). "Türk Dış Politikasının Ortadoğu'daki Yeni Kimliği ve Çatışma Çözümlerini Keşfi". *Türk Dış Politikası Yıllığı 2010*. S. 623-662.

Krivis, J. (2001). "Dealing with a Competitive Approach In Mediation". *Mediate.com.* http://www.mediate.com/articles/krivis8.cfm (Erişim T. Temmuz, 2016).

Kurdek, L. A. (1994). "Areas of Conflict for Gay, Lesbian, and Heterosexual Couples: What Couples Argue About Influences Relationship Satisfaction". *Journal of Marriage and the Family.* S. 923-934.

Lahninger, P. (1999). *Lebendig und Kreativ Leiten Präsentieren Moderieren. Arbeits-und Methodenbuch für Teamentwicklung und qualifizierte.* Aus-& Weiterbildung.

Lane, H. W., Di Stefano, J. J. ve Maznevski, J. J. (1997). *International Management Behaviour*. Oxford, UK: Blackwell Publisher.

Lewicki, J. L., Saunders, D. M. ve J. W. Minton, J. W. (1997). *Essentials of Negotiation*.

Lievrouw, L. A. (2009). "New Media, Mediation, and Communication Study". *Information, Communication & Society, 12*:3. S. 303-325.

Lippmann, W. (1945). *Public Opinion*. New York: The Macmillan Company.

Lord, C. G. (1997). *Social Psychology*. NY: Harcourt Brace College Publishers

Maslow, A. H. (1943). "A Theory of Human Motivation". *Psychological Review, 50*. S. 370-396

Mcquail D. (1969). *Mass Communication Theory: An Introduction* (2. Baskı), Sage Publications, London.

Mead, R. (1998). *International Management*. UK: Blackwell Publishers.

Meibauer, J. (2007). *Einführung in die Germanistische Linguistik*. Stuttgart, Weimar: J.B.Metzler. S. 210-249.

Meriç, C. (1998). Ümrandan Uygarlığa. İstanbul: İletişim Yayınları.

Methodenbuch für Teamentwicklung und Qualifizierte Aus- & Weiterbildung. Münster: Ökotopia Verlag.

Metin, S. (2014). "Oyun Teorileri Işığında Thomas Hobbes'un Sosyal Sözleşme Kuramının Analiz ve Yorumu". İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 72(1), S. 235-264.

Miller, G. A. (1979*). Communication, Language and Meaning*. Basic Books Inc.: NY:, USA.

Moxley, J. H., Ericsson, K. A., Charness, N. ve Krampe, R. T. (2012). "The Role of Intuition and Deliberative Thinking In Experts' Superior Tactical Decision-Making". *Cognition*, *124(*1), S. 72-78.

Munter, M. (1987). *Business Communication: Strategy and Skill*. USA: Prentice Hall.

Nash, J. (1950a). "Equilibrium Points in N-Person Games". *Proceeding of the National Academy of Sciences of the USA, 36*, S.48-49.

Nash, J. (1950b). "The Bargaining Problem". *Econometrica 18*, S. 155-162.

National Crime Prevention Council (1986). *What, Me Evaluate?* Washington, DC: National Crime Prevention Council.

Neumann, J. ve Morgenstern, O. (1944). *Teory of Games and Economic Behavior*. USA: Princeton.

Neumann, J. ve Morgenstern, O. (2007). *Theory of Games and Economic Behavior.* USA: Princeton University Press.

Nierenberg, G. I. (1986). *The Complete Negotiator*. NewYork: Nıerenberg & Zeif Pub.

Okay, A. ve Okay, A. (2007). *Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları*. İstanbul: Der Yayınları.

Öner, U. (1999). "İlköğretimde Rehberlik". Y. Kuzgun (Ed.), Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi (S. 189-227). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ongun, Ö. (2013). "Medya Denetimi ve Propaganda Modeli". *Bianet Haber Merkezi*. https://bianet.org/biamag/medya/143865-medya-denetimi-ve-propaganda-modeli (Erişim T: Nisan 2016).

Özakpınar, Y. (1999). İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Özbent, S. (2007). "Sınıfta Beden Dili". *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27*(2), S. 259-289.

Özcan, A. (1996). *Hemşire Hasta İlişkisi ve İletişim*. İzmir: Saray Medikal Yayıncılık.

Özer, M. A. (2014). "Siyasal İletişimin Etkinliğinde Algılama Yönetiminin Rolü". *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 3*(7).

Özkök, E. (1985). *Kitlelerin Çözülüşü*. Tan Yayınları.

Peltekoğlu, F. B. (2005). *Halkla İlişkiler Nedir?* İstanbul: Beta Yayınları.

Perloff, R. M. (2007). *The Dynamics of Persuasion Communication and Attitudes in the 21st Century.* 3rd ed., New York: Lawrance Erlbaum Associates.

Petty R. ve Cacioppo J. (1980). *Communication and Persuasion: Central and Peripheral Routes to Attitude Change.* New York: Springer-Verlag.

Petty, R. E. ve Cacioppo, J. T. (1996). *Attitudes and Persuasion: Classic and Contemporary Approaches.* Colorado: Westview Press.

Petty, R. ve Cacioppo J. T. (1986). "Elaboration Likelihood Model of Persuasion". *Advances in Experimental Social Psychology*. *Vol. 19*. S. 123-162.

Plessner, H., Betsch, C. ve Betsch, T. (Eds.). (2011). *Intuition in Judgment and Decision Making*. Psychology Press.

Priester, J. R. ve Petty, R. E. (1995). "Source Attributions and Persuasion: Perceived Honesty as a Determinant of Message Scrutiny". *Personality and Social Psychology Bulletin, 21*(6), S. 637-654.

Pruitt, D. G. (1983). Strategic Choice in Negotiation. *American Behavioral Scientist, 27*(2), S. 167-194.

Rahim, M. A. (1983). "Measurement of Organizational Conflict". *The Journal of General Psychology, 109*(2), S. 189-199.

Repicky, T. (2011). "How to Talk and Listen Effectively in Mediation". *Mediate.com.* http://www.mediate.com/articles/RepickyT1.cfm (Erişim T. Mart 2016).

Richmond, V. R. ve McCroskey, J. C. (2000). *Nonverbal Behavior in Interpersonal Relations*. USA: Allyn and Bacon.

Rickheit, G., Sichelschmidt, L. ve Strohner, H. (2004). *Psycholinguistik. Die Wissenschaft vom Sprachlichen Verhalten und Erleben*. Tübingen: Stauffenburg.

Ritchie, R. J. B. ve Darke, P.R. (2000). "In the Shadow of Doubt: Advertiser Deception and the Defensive Consumer". Poster Session Presented at the *Association for Consumer Research Conference*, Salt Lake City, UT.

Roloff, M. E. (1987). "Communication and Conflict". Berger, Charles R. (Ed); Chaffee, Steven H. (Ed). *Handbook of Communication Science*, (S. 484-534). USA: Sage Publications.

Roloff, M.E., Paulson, G.D. ve Vollbrect, J. (1998). "The Interpretation of Coercive Communication: The Effects of Mode of Influence, Powerful Speech, and Speaker Authority", *International of Conflict Management, Vol. 9*, Issue 2, (Apr), S. 139-161.

Rosengren, K. E. (2000). *Communication An Introduction*. UK: Sage Publication.
Sabuncuoğlu, Z. (1991). İşletmelerde Halkla İlişkiler. Bursa: Ezgi Kitabevi.
Sabuncuoğlu, Z. (2008). İşletmelerde Halkla İlişkiler. 9. Baskı. Bursa: Alfa-Aktüel.
Sabuncuoğlu, Z. ve Gümüş, M. (2008). Örgütlerde İletişim. İstanbul: Arıkan Yayıncılık.
Şahin, S. ve Aral, N. (2012). "Aile İçi İletişim", *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*(3), s. 56-66.
Salacuse, J.W. (2003). *The Global Negotiator: Making, Managing and Mending Deals Around the World in the Twenty-Fist Century*. USA: Palgrave Macmillian.
Salmış, F. (2011). *Tekno İnsan Çağında İletişim ve Empati Kaybı*. İstanbul: Türdav Basım.
Şeker, Ş. E. (2014). "Detaylandırma Olasılık Modeli (Elaboration Likelihood Model)". *MIS Sözlük*. http://mis.sadievrenseker.com/2014/09/detaylandirma-olasilik-modeli-elaboration-likelihood-model/ (Erişim T. Temmuz 2016).
Seker, S. E. (2015). "Motivasyon Teorisi (Motivation Theory)". *YBS Ansiklopedi, 2*(1), 22-26.
Sığrı, Ü. ve A. Varoğlu, K. (2013). *Müzakere ve Arabuluculuk*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
Silah, M. (2005). *Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Smith, A. L. ve Smock, D. R. (2008). *Managing a Mediation Process. Peacemaker's Toolkit*. USA: United States Institute of Peace.
Stepp, J. (2003). "How Does the Mediation Step Flow?". *Mediate.com*. http://www.mediate.com/articles/steppJ.cfm (Erişim T: Mayıs 2016).
Stipanovic, T.J. (1998). "Mediation Procedure. CPR (Conflict Prevention & Resolution)". *International Institute for Conflict Prevention and Resolution*. S. 1-16.
Sullivan, J. (1988). "Three Roles of Language in Motivation Theory". *Academy of Management Review. 13*(1). S. 104-115.
Taştan, N. (2004). "Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitimi Programlarının İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Becerilerine Etkisi". *Yayınlamamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
Tayfun, R. (2009). *Etkili İletişim ve Beden Dili*. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
Tayfun, R. ve Türk, A. E. (2016). "Arabuluculuk Uygulamalarına İlişkin Bir Alan Araştırması (Ankara Örneği)". *TBB Dergisi. S. 122*. S. 417-439.
Topçu, O. (2015). "Komuta Kontrolde Karar Verme". *Deniz Kuvvetleri Dergisi, S. 628*. Eylül. S. 67-78.
Trompenaars, F. ve Hampden, Turner C. (1997). *Riding the Waves of Culture*. London: Nicholas Brealey Publishing.
Trump, D. J (2007). *Trump 101 Başarıya Giden Yol*. 2. Baskı, Çevr. Leyla Aslan, İstanbul: Optimist Yayım Dağıtım.
Tubbs, S.L. ve Moss, S. (1991). *Human Communication*. Sixth Edition, USA: McGraw-Hill Inc.
Türk Dil Kurumu (2016a). İlişki Nedir, Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.583e9892dede09.83050347 (Erişim T: Kasım, 2016).
Türk Dil Kurumu (2016b). İletişim Nedir, Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.581c553eda1488.33405981 (Erişim T: Kasım, 2016).
Türkan, R. O. (2004). İkna ve Uzlaşma Sanatı, 1. Basım, Altın Kitapları.
Türkmen, İ. (2000). *Yöneticiler İçin Etken İletişim Modeli*. MPM, No: 480, 3.Baskı, Ankara.

Tutar, H. (2003). Örgütsel İletişim. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Tutar, H. ve Yılmaz, K. M. (2012). İletişim: Genel ve Örgütsel Boyutuyla. 9. Baskı. Ankara: Seçkin.
Uçan, M. Y. (2008). "Müzakere Yönetimi ve Bir Model Denemesi". *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Isparta: T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
United Nations (2012). *United Nations Guidance for Effective Mediation*. United Nations: New York. S.-1-23. USA: McGraw-Hill Company.
Ustakara, F. (2011). "Halkla İlişkiler ve Psikoloji İlişkisi Üzerine". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. Sayı 1*, Mart. S. 170-185.
Uztuğ, F. (2003). *Halkla İlişkiler ve İletişim*. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1482, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 792.
Uzuntaş, A. (2013). "Etkili İletişim: Anlatabilmek ve Anlayabilmek". *Kastamonu Eğitim Dergisi, 21*(1). S. 11-30.
Von Neumann, J. ve Morgenstern, O. (2007). *Theory of Games and Economic Behavior*. USA: Princeton University Press.
Voyles, R. (2004). "Managing an Imbalance of Power". *Mediate.com*. http://www.mediate.com/articles/voylesR3.cfm (Erişim T: Haziran 2017).
Wall, J. A. Jr. (1985). *Negotiation: Theory and Practice*. London: Scott, Foreman Company.
Wilson, H.S. ve Kneisl, C.R. (1988). *Psychiatric Nursing*. Third ed. California: Addison-Wesley Publishing Company.
Wilson, J. (2000). *Want to Resolve A Dispute? Try Mediation. Youth in Action*. U.S. Department of Justice, National Youth Network. Vol. 15. S. 1-7.
Wilson, R. A. ve Keil, F. C. (2001). *The MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences*. MIT Press.
Witz, M. (2004). *1000 Kişi Önünde Konuşmak*. Çev. Mehmet Gürsel, İstanbul: Dharma Yayınları.
Yağbasan, M. (2016). *Almanya ve Türkiye Özelinde Kültürlerarası İletişim*. Konya: Literatürk.
Yatkın, A. ve Yatkın, Ü. (2006). *Halkla İlişkiler ve İletişim*. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.
Yıldırım, Y. (2001) "Konvensiyonalizm Bağlamında Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, M. Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
Yıldırım, Y. (2006). "Jürgen Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 8(2),* S. 249-268.
Yıldırım, Y. (2012). "İletişimsel Eylem Kuramı Işığında Siyasal İletişim ve Ak Parti Örneği". *Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt.7,* Sayı.1. S. 195-226.
Yılmaz, E. M. (2006). *Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü*. Ankara: Nobel Yayınları.
Yılmaz, K. (2009). "Özel Dershane Öğretmenlerinin Örgütsel Güven Düzeyleri ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 15*(59). S. 471.
Yüksel, A. (2004). "Empati Eğitim Programının Ilköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(2), S. 341-354.
Yumlu, K. (1984). *Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları*. Ege Üniversitesi: İzmir.
Zıllıoğlu, M. (1993). İletişim Nedir? Cem Yayınevi: İstanbul.
Zıllıoğlu, M. ve Yüksel, A. H. (1994). İletişim Bilgisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

BASKETBOLDA HIZLI HÜCUM UYGULAMALARI VE SAVUNMA TEKNİKLERİ

Dr. Şenol YANAR

NOBEL
BİLİMSEL
ESERLER

NOBELBİLİMSELESERLER

Yayın No.: 97
ISBN : 978-605-9663-96-0
© 1. Basım, Aralık 2017

Basketbolda Hızlı Hücum Uygulamaları ve Savunma Teknikleri

Yazar: Dr. Şenol YANAR

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yanar., Şenol
BASKETBOLDA HIZLI HÜCUM UYGULAMALARI VE SAVUNMA TEKNİKLERİ */ Şenol Yanar*
1. Basım, VIII+ 68 s., 165x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-96-0
1. Basketbol 2. Hızlı Hücum Teknikleri, 3. Savunma Teknikleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC.LTD ŞTİ. Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR VE SEMBOLLER V
TEŞEKKÜR VII
GİRİŞ 1
BASKETBOLUN TARİHÎ GELİŞİMİ 3
Olimpiyatlar ve İlk Dünya Şampiyonası 6
Türkiye'de Basketbol 6
Türkiye Şampiyonası ve İlk Deplasmanlı Lig 7
Kutu: Basketbolun İlk Kuralları 8
BASKETBOL OYUNUN KARAKTERİSTİĞİ 8
Basketbolda Taktik 10
Basketbolda Mevki ve Görev Alanları 11
Oyun kurucu (Guard) 11
Yardımcı oyun kurucu (sayı guard) 11
Forvet 11
Kısa forvet 12
Uzun forvet 12
Pivot 12
Basketbolda Hücum 12
Hızlı hücum ilkeleri 13
Hızlı hücumun şartları 13
Etkili hızlı hücum için önemli noktalar 13

Hızlı hücum çeşitleri....14
Basketbolda Savunma 15
Basketbolda savunma için psikolojik ve fiziksel gereksinimler 16
Basketbolda savunma basamakları 17
Basketbolda savunma çeşitleri....18
Basketbolda Top Çalma Teknik ve İlkeleri....20
Top çalma çeşitleri....20
Savunma Ribaundu....21
Yer tutma 22
Denge 22
Ribauntta zamanlama....22
Ribauntta top hâkimiyeti....22
Ribaunt sonrası ilk pas veya kısa top sürme 23
Ribaunt sonrası koşu yolu 23
Basetbolda Strateji 23
Müsabaka öncesi stratejiler....23
Müsabaka içindeki stratejiler 24
Sporda Analiz 24
Turnuvaların Değerlendirilmesi 27
BASKETBOLA YÖNELİK KONDİSYON ÇALIŞMALARI 29
Spor Türüne Göre 29
Enerji Oluşumuna Göre 29
Dayanıklılık Antrenman Metotları 29
Sürat 30
Kuvvet Antrenmanın Dönemlemesi....31
HIZLI HÜCUM İLE İLGİLİ LİTERATÜR 35
HIZLI HÜCUM VE TOP ÇALMA UYGULAMALARI....43
KAYNAKLAR....61
KİŞİSEL BİLGİLER....67

KAYNAKLAR

1. Akgün, N. (1996). Egzersiz ve spor fizyolojisi, 6. Baskı, Cilt 1, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir.
2. Aksu, S. (1994). Denge eğitiminin etkilerinin postural stres testi ile değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Bilim Uzmanlığı Tezi. Ankara.
3. Altay, F. (2001). Ritmik jimnastikte iki farklı hızda yapılan chaine rotasyon sonrasında yan denge hareketinin biyomekanik analizi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi. Ankara.
4. Arias, JL., Argudo, FMY., Alonso, JI. (2011). Las reglas como variables didacticas. ejemplo en baloncesto de formación. Revista Internacional De Medicina Y Ciencias De La Actividad Fisica Y Del Deporte, 11(43).
5. Balciunas, M., Stonkus, S., Abrantes, C., Sampaio, J (2006). Long term effects of different training modalities on power, speed, skill and anaerobic capacity in young male basketball players. J Sports Sci Med, 5(1), 163-170.
6. Balsom, P., Seger, JY., Sjödin, B., Ekblom, B. (1992) Physiological responses to max-intensity intermitent exercise, Eur. J. Appl. Physiol, 65(2): 144-149.
7. Balsom, P. (1994). Sprint performance in soccer, Science&Football, 8:.16-19.
8. Berri DJ. (1999). Who ıs 'most valuable'? measuring the player's production of wins ın the national basketball association. Managerial And Decision Economics, 20: 411-427.
9. Berri, DJ., Schmidt, MB. (2002). Instrumental versus bounded rationality: a comparison of major league baseball and the national basketball association. Journal of Socio-Economics, 31: 191–214.
10. Brown, L., Ferrigno, V., Santana, J. (2000). Training for speed, agility and quickness, Champaign, IL: Human Kinetics.
11. Burgul, A., Çulha U. (1991). Basketbolun tekniği, Uzman Matbaacılık, Ankara.
12. Burgul, A. (2010). Basketbolda baskılı savunma felsefesi yöntem ve uygulamaları, Spor Yayınevi ve Kitapevi, Ankara.

13. Cárdenas, D., Ortega, E., Liorca, J., Courel, J., Sanchez-Delgado, G., Isabel Pinar, M. (2015). Motor characteristics of fast break in high level basketball. Kineziologija, 47(2): 208-214.
14. Carling, C., Reilly, T., Williams, A. (2009). Performance assessment for field sports. London.
15. Carter, A. (1996). Time and motion analysis and heart rate monitoring of a backrow forward ın first class rugby union football. In M.D. Hughes (Ed), Notational Analysis of Sport I & II. UWIC, Cardiff:145-160.
16. Castagna, C., Abt, G., Manzi, V., Annino, G., Padua, E., D'ottavio, S. (2008). Effect of recovery mode on repeated sprint ability in young basketball players, The Journal of Strength & Conditioning Research, 22(3), 923-929.
17. Conte, D., Favero, TG., Niederhausen, M., Capranica, L., Tessitore, A. (2017). Determinants of the effectiveness of fast break actions ın elite and sub-elite ıtalian men's basketball Games. Biol Sport, 34(2):177-183.
18. Csataljay, G., O'donoghue, P., Hughes, MD., Dancs, H. (2009). Performance indicators thatdistinguish winning and losing teams in basketball, International Journal of Performance Analysis In Sport, 9(1): 60-66.
19. Çakıroğlu, M., Işık, O., Kızılet, A., Şuta, C. (2002). 2002 FIFA Dünya Kupasının teknik analizi. 7. Uluslar Arası Spor Bilimleri Kongresi, Antalya,
20. Çiçekli, UG., Kocamaz, M., Soyuer, H. (2012). Basketbolda top hâkimiyetinin analizi ve takım performansı üzerine etkisi, Pamukkale Journal of Sport Sciences, 3(2): 38-58.
21. Delecluse, C., Van Coppenolle, H., Willems, E., Van Leempuite, M., Diels, R., Goris, M. (2017). Influence of high-resistance and high-velocity training on sprint performance, Med. Sci. Sports Exerc, 27: 1203-9.
22. Doğan, AA. (2012). Spor, Ders kitabı. MEB Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
23. Eniseler, N. (1995). Futbolda sistematik maç analizi. Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim Ve Teknoloji Dergisi, 5: 24-26.
24. Erculj, F., Dezman, B., Vuckovic, G., Pers J., Perse, M., Kristan, M. (2008) An analysis of basketball players' movements in the Slovenian basketball league play-offs using the sagit tracking system
25. Franks, IM., Goodman, D. (1986). Systematic approach to analysing sports performance. J. Sport Sci. 4: 49–59.
26. Garefis, A., Tsitskaris, G., Mexas, K., Kyriakou, D. (2007). Comparison of the effectiveness of fast breaks in two high level basketball championships. Int J Perform Anal Sport.7(3):9-17.
27. Gavkare, AM., Nanaware, NL., Surdi, AD. (2013). Auditory reaction time, visual reaction time and whole body reaction time ın athletes. Ind Med Gaz. 6: 214–9.
28. Gillam, MG. (1985). Basketball.ıdentification of anthropometries and physiological characteristics relative to participation ın college basketball. Natl. Strength Cond. Assoc.7(3): 34-36.

29. Gomez, MA., Lorenzo, A., Sampaio, J., Ibanez, SJ., Ortega, E. (2008). Game-related statistics that discriminated winning and losing teams from the spanish men's professional basketball teams, Collegium Antropologicum, 32(2): 451-6.
30. Gomez, MA., Lago, C., Pollard, R. (2013). In handbook of performance analysis, 259-269.
31. Gürol, B., Yılmaz, İ. (2016). Basketbolda serbest atışın kinematik analizi, İÜ Spor Bilimleri Dergisi, 6(4), 28-34.
32. Hadley, L., Poitras, M., Ruggiero, J., Knowles, S. (2000). Performance evaluation of National Football League Teams. Managerial and Decision Economics, 21: 63–70.
33. Hatchell, S. (2006). Guide to coaching girls` basketball. Camden: Mcgraw-Hill Mountain Press.
34. Herborn, R. (1989). Video analysis of association football: The long ball theory. Unpublished Undergraduate Dissertation. Cardiff Institute Of Higher Education, Cardiff.
35. Hoffman, JR. (2003). Physiology of basketball. in: basketball. D.B. Mckeag, Ed. Oxford: Blackwell Science, Pp. 12-24
36. Hofler, RA., Payne, JE. (1997). Measuring efficiency ın the national basketball association. Economics Letters, 55, 293-299.
37. Hucinski, T., Tymanski, R. (2006). The structure of technical-tactical actions and the effectiveness of the youth Polish National Team, European Basketball Vice-Champions. Research Yearbook, 1(12): 267-271.
38. Hughes, CF. (1980). The Football Association coaching book of soccer: tactics and skills. British Broadcasting Corporation, London.
39. Hughes, CF. (1988). Computerised notation analysis ın field games. T. Reilly, J. Clarys, A. Stibbe (Eds). Science And Football, E&F.N. Spon, London.
40. Hughes, MD., Cunliffe, S. (1986). Notational analysis of field hockey. Proceeding of The BASS Conferance, Birmingham University.
41. Ibanez, SJ., Sampaio, J., Saenz-Lopez, P., Gimenez, J., Janeira, M A. (2003). Game statistics discriminating the final outcome of junior world basketball championship matches (Portugal 1999). Journal of Human Movement Studies, 45(1): 1-20.
42. Ibanez, SJ., Sampaio, J., Feu, S., Lorenzo, A., Gomez, M., Ortega, E. (2008). Basketball game-related statistics that discriminate between teams' seasonlong success. European Journal of Sport Science, 8(6): 369-372.
43. Ibanez, SJ., Garcia, J., Feu, S., Lorenzo, A., Sampaio, J. (2009). Effects of consecutive basketball games on the game-related statistics that discriminate winner and losing teams. Journal of Sports Science and Medicine, 8: 458-462.
44. Işık, O., Toksöz, I., Çakıroğlu, M. (2000). 2000 Avrupa Futbol Şampiyoası gollerin analizleri, II. Futbol Ve Bilim Kongresi, İzmir,
45. Janeira, M., Maia, J. (1998). Game ıntensity ın basketball. an ınteractionist view linking timemotion analysis, Lactate Concentration And Heart Rate. Coaching & Sport Science, 2: 26-30.

46. Jordane, F., Martin, J. (1995). Basket performance. paris: Edition Amphora;
47. Junior, DDR. (2004) Statistical analysis of basketball performance indicators according to home/away games and winning and losing teams. Journal of Human Movement Studies, 47: 327-336.
48. Knudson, D. (2007). Fundamentals of biomechanics, Springer, USA, 3-8-11,
49. Kubatko, J., Oliver, D., Pelton, K., Rosenbaum, DT. (2007) A Staring point for analyzing basketball statistics. Journal of Quantitative Analysis in Sports 3(3): 1-22.
50. Lorenzo, CA., Gomez, RMA., Ortega, TE., Ibanez, GSJ., Sampaio, J. (2010). Game related statistics which discriminate between winning and losing under-16 male basketball games. Journal of Sports Science and Medicine, 9(4): 664-668.
51. Lorenzo, GL., Biesanz, J. C., & Human, L. J. (2010). What is beautiful is good and more accurately understood physical attractiveness and accuracy in first impressions of personality. Psychological Science, 21(12): 1777-1782.
52. Loy, R. (1995). Systematische Spielbeobachtung im Fussball. Leistungssport, 25(3): 15-18.
53. Mcinnes, S., Carlson, J., Jones, C., Mckenna, M. (1995). The physiological loads ımposed on basketball players during competition. Journal of Sports Sciences, 5: 387-397.
54. Morris, P., Bell, H. (1985). An analysis of ındividual performance ın hockey. Carnegie Research Papers, 1(7), 18-22.
55. Muratlı, S., Kalyoncu, O., Şahin,(2007) G.,Antreman ve müsabaka, Ladin matba,2. Baskı,İstanbul
56. O'Hare, M. (1995). In a league of their own. New Scientist, 30 September, 30-35.
57. Oba, W., Okuda, T. (2008). A cross-sectional comparative study of movement distances and speed of the players and a ball in basketball game. International Journal of Sport and Health Science, 6: 203-212.
58. Ohashi, T., Togari, H., Isokava, M., Suzikii, S. (1988). Measuring movement speeds and distance covered during soccer match,play, in science and football, (Eds. T. Reilly, A. Lees, K. Davids, W. Murphy), F.&F.N. Spon, S. 329-333, London
59. Okur, M. (2011). Genç Basketbolcularda 8 haftalık hız antrenman programının ivmelenme ve çeviklik üzerine etkisi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
60. Oliver, D. (2004). Basketball on paper: rules and tools for performance analysis. Washington, D.C.
61. Ortega, E., Cardenas, D., Sainz De Baranda, P., Palao, JM. (2006). Differences between winning and losing teams in youth basketball games (14-16 years old). International Journal of Applied Sport Sciences, 18(2): 1.
62. Ortega E., Palao, JM. (2007). Analysis of the fast break ın basketball during formative years. Iberian Congress on Basketball Research, 4: 27-32.

63. Ortega, E., Palao, JM., Gomez, MA., Lorenzo, A., Cardenas, D. (2007). Analysis of the efficacy of possessions ın boys' 16-and-under basketball teams: differences between winning and losing teams. Perception Motor Skills, 104(3-1), 961-4.
64. Özkara, A. (1995). Futbolda maç analizi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitsü, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Programı, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara
65. Pearson, A. (2001). SAQ Soccer. London: A & C Black,.
66. Refoyo RI., Sampedro, J., Sillero, M. (2009a). The relationship between exercise intensity and performance in drills aimed at improving the proficiency, technical and tactical skills of basketball players. Revista Internacional De Ciencias Del Deporte. 14(5), 1-10
67. Refoyo RI., Duran, R., Uxia, I., Sampedro Molinuevo, J. (2009b). Analysis of men's and women's basketball fast-breaks. rev psicol deporte,18(3):439-444.
68. Rodionov, VV. (1975). Sport integratsiya, Teoriya I Praktika Fizicheckoi Kultury,9-7.
69. Röthig, P., Prohl, R. (2003). Sportwissenschaftliches Lexikon. Hofmann.
70. Sanderson, FH., Way, KIM. (1979). The development of an objective mothod of game analysis in squash racket, British Journal of Sports medicine, 11: 188.
71. Sarmento, H., Marcelino, R., Anguera, MT., Campanico, J., Matos, N., Leitao, JC. (2014). Match analysis in football: a systematic review. Journal of Sports Sciences, 32(20): 1831-43.
72. Scheller, A., Rask, B. (1993). A protocol for the health and fitness assessment of nba players. Clin. Sports Med. 12:193-205.
73. Hazar, S., (2017). Niğde Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Ders Notları, Niğde
74. Sevim,Y. (2010). Basketbol, teknik-taktik-antrenman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
75. Sevim,Y. (2002). Basketbol, teknik-taktik-antrenman, Fil Yayın Dağıtım, Ankara.
76. Solomon, A. (2008). Perivascular origin for mesenchymal stem cells ın multiple human organs, 3(3); 11:301-313.
77. Taşkıran,Y. (1994). Hentbolda hucumda oyun kurucuyu gole götüren davranışların, video ve bilgisayar yoluyla analizi, Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Ens. Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İzmir.
78. Taylor, J. (2003). Basketball: Applying Time Motion Data to Conditioning. Strength & Conditioning Journal, 25(2), 57-64.
79. Taylor, J. (2004). A tactical metabolic training model for collegiate basketball. Strength & Conditioning Journal, 26(5): 22-29.
80. Tsamourtzis, E., Karypidis, A., Athanasiou, N. (2005). Analysis of fast breaks ın basketball. International Journal of Performance Analysis in Sport, 2: 17-22.
81. Türkiye Basketbol Federasyonu (2014) Basketbol oyun kuralları, Ankara.
82. Urartu, U. (2006). Basketbolda teknik-taktik-kondisyon. İstanbul. İnkılâp Kitabevi.

83. Üçgen Hücum "Triangle Offence. 14 Nisan 2010 Çarşamba tarihinde kaynağından arşivlendi.'http://messikaka23.blogspot.com.tr/search?q=basketbol+%C3%BC%C3%A7gen. [Erişim tarihi: 15 Ocak 2017].
84. Winkler, W. (1988). A new apporach to the video analysis of tachtical aspects of soccer, ın science and football, (Eds. T. Reilly, A. Lees, K. Davids, W. Murphy), F.&F.N. Spon, S.363-367, London.
85. Wisse,lH. (2004). Basketball-steps to success. second edition. champaign:human kinetics publishers; www.basketbolegitim.com. 26Temmuz 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi. [Erişim tarihi: 10 Ocak 2017].
86. Young, WB., Bknton, D., Duthie, G., Pryor, J. (2001). Resistance training for short sprints and maximumspeed sprints. Strength Cond J. (B); 23:7-13. Zak, TA., Cliff, JH., Siegfried, JJ. (1979) Production efficiency: the case of professional basketball. The Journal of Business, 52(3): 379-92.
87. Zech, CH. (1981). An empiricial estimation of a production function: the case of majör league baseball. American Economist, 25: 19-23.

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim Soyadı : Şenol YANAR

Email:senolyanar@gmail.com

Eğitim:

1978 Keşan Zafer İlkokulu

1982 Keşan Atatürk Orta okulu

1985 Keşan Lisesi

1992 Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi Bölümü

1995 Şubat Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksek Lisans

2017 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Doktora

Mesleki Belgeleri ve Görevleri:

- 1988-1989 Telataş 1. Lig Basketbol Yardımcı Antrenörlüğü
- 1988-1989 Fenerbahçe Dalyan Tenis Kulübü Tenis Yardımcı Antrenörlüğü
- 1989-1994 Hilside Tenis Kulübü Tenis Yardımcı Antrenörlüğü
- 1989-1994 Galatasaray Basketbol Yardımcı Antrenörlüğü
- 1995-2001 Erciyes Üniversitesi Tenis Basketbol Antrenörlüğü
- 2001-2008 Muğla Üniversitesi Tenis Basketbol Antrenörlüğü
- 2005-2007 Marmaris Belediye Spor Tenis Baş Antrenörlüğü
- 2008- Muğla Üniversitesi Bayan Tenis Takım Antrenörlüğü
- 2007-2009 Muğla Üniversitesi Üniversiteler Türkiye 3. Lüğü
- 1992 1. Kademe Badminton Antrenörlüğü
- 1993 3. Kademe Tenis Antrenörlüğü
- 1993 1. Kademe Basketbol Antrenörlüğü
- 2005 Onur ve Başarı Belgesi
- 2007 Onur ve Başarı Belgesi
- 2008-2010 Onur ve Başarı Belgesi
- 2004 Uluslararası Tenis Antrenörlüğü Gelişim Semineri
- 2005 Uluslararası Tenis Antrenörlüğü Gelişim Semineri
- 2007 Uluslararası Tenis Antrenörlüğü Gelişim Semineri
- 2013 3. Kademe Tenis Antrenörlüğü
- (http://taylanyerlikaya.com/basketbol-makaleleri/basketbolun-tarihcesi.html)

Yabancı Dil: İngilizce

3. Basım

DEPOLAMA VE DEPO YÖNETİMİ

A. Zafer ACAR
Emre ÇAKMAK

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 748
İşletme No.: 02
ISBN: 978-605-133-648-0
© 3. Basım, Kasım 2017

DEPOLAMA VE DEPO YÖNETİMİ

A. Zafer ACAR - Emre ÇAKMAK

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Önka Kağıt Ürünleri İmalat San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 20419
Büyük Sanayi 1. Cad. Keskinler İş Merkezi No: 80 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Acar, A. Zafer., Çakmak, Emre.
Depolama ve Depo Yönetimi */ A. Zafer Acar-Emre Çakmak*
3. Basım, XIV + 218 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-648-0
1. Lojistik 2. Depolama 3. Depo Yönetimi 4. Malzeme Elden Geçirme 5. Ambalajlama

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

YAZARLAR HAKKINDA

Doç. Dr. A. Zafer ACAR

Kuleli Askeri Lisesi ve Kara Harp Okulu ile başlayan eğitim hayatına Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde (GYTE) "İşletme" ve Beykent Üniversitesinde "Lojistik" alanında yüksek lisans çalışmaları ile devam etmiş, doktora derecesini ise GYTE 'nden almıştır. Silahlı Kuvvetler bünyesinde 20 yılı aşkın lojistik tecrübesinin ardından 2008 yılında Albay rütbesiyle emekli olduktan sonra akademik hayata atılmış, halen Piri Reis Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası Lojistik ve Taşımacılık Bölüm Başkanlığı görevini yürütmektedir. Çalışmalarını stratejik yönetim, yönetim ve organizasyon ile tedarik zinciri yönetimi üzerine yapmakta olup alanın akademik açıdan prestijli dergilerinde yayımlanış makaleleri ile ulusal ve uluslararası konferanslarda sunulmuş bildirileri bulunmaktadır. Bu tip akademik çalışmaların yanında sektörel dernekler ve firmalarla çeşitli ortamlarda ortak çalışmalar ve eğitimler yürütmek olup 10ncu 5 yıllık kalkınma planı çalışmaları kapsamında "Taşımacılıktan Lojistiğe Geçiş Eylem Planının" temelini oluşturan Lojistik Hizmetlerin Geliştirilmesi Özel İhtisas Komisyonu üyeliği yapmıştır. Bunun yanında çeşitli gazete ve web sayfalarında lojistik alanında yazıları yayımlanmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Emre ÇAKMAK

Emre ÇAKMAK, 2006 yılında İstanbul Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Kimya Mühendisliği Bölümü'nden mezun olduktan sonra yüksek lisans eğitimini İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, "Mühendislik Yönetimi" Yüksek Lisans Programı'nın ardından İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, "Endüstri Mühendisliği" Doktora Programı'nı tamamlamıştır. Halen Piri Reis Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Lojistik ve Taşımacılık Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Çalışmalarını depo tasarımı, simülasyon ve meta-sezgisel yöntemler üzerine yapmakta olup; ulusal ve uluslararası konferanslarda sunulmuş yayınları bulunmaktadır.

ÖN SÖZ

Depolama gibi lojistiğin teknik bir alanıyla ilgili olan bu eserin üçüncü baskısını hazırladığımıza göre bu kitabı elinde tutan okuyucunun lojistiğin ne demek olduğu konusunda az çok bilgisi olduğunu tahmin edebiliyorum. Bu yüzden lojistiğin ne demek olduğundan bahsetmek yerine konuya lojistiğin öneminden bahsederek girmek istiyorum. Bunun için sizleri biraz geriye, ilkokulda sosyal bilgiler dersleri aldığımız yıllarda coğrafyayla ilk tanıştığımız derslere götürmek istiyorum.

İlk coğrafya derslerini aldığımız hocalarımızdan Türkiye hakkında öğrendiğimiz "üç tarafı sularla çevrili, Asya ile Avrupa'yı birleştiren bir köprü vazifesi gören ülke" sözlerini hepimiz hatırlamaktayız. Aslında hocalarımızın bu sözlerle sadece Türkiye'nin uluslararası siyaset açısından değil lojistik açıdan da ne kadar önemli olduğunu vurgulamakta olduğunu bugün çok daha iyi bir şekilde hissetmekteyiz, değil mi? Hadi gelin bu ilk dersten çıkıp biraz da lise yıllarımıza gidelim. Tarih dersindeyiz. Birlikte kulak verelim, bakalım hocamız neler anlatıyor? Hocamız; Anadolu coğrafyasının doğu Akdeniz deniz ticaretini kontrol ettiğinden, ipek yoluna ev sahipliği yaptığından, boğazlara sahip olması nedeniyle yüzyıllarca tüm büyük devletlerin iştahını kabarttığından bahsediyor. Bu tarih derslerinde de meğer hocalarımız bize Anadolu'nun sadece askeri stratejik öneminden değil, aslında lojistik öneminden de bahsediyormuş da bizim haberimiz yokmuş.

Günümüze gelirsek; Kıbrıs konusunun hala bu kadar gündemde ve çözümsüzlüğe mahkûm olmasının nedenlerinden bir tanesinin Akdeniz ticareti üzerindeki öneminden de kaynaklandığını artık birçoğumuz biliyoruz. Kafkaslarda kurulan satranç tahtasında büyük güçlerin yapmakta olduğu hamlelere karşı Bakû – Tiflis - Ceyhan boru hattı ve Bakü - Tiflis - Kars Demiryolu projeleriyle birlikte bizim de pozisyonumuzu kuvvetlendirecek yeni hamleler yapmakta olduğumuz ise her gün gazetelerden okuyoruz. Güneyimizde yaşanan ve bazı safhaları insani açıdan içleri sızlatan olayların birçoğunun petrol üretim ve taşıma hattı üzerinde yer alan bölgelerde geçtiği hakkındaki konular yollarda, bakkalda ya da bir kahve köşesinde konuşulan konular oldular. Diğer taraftan Doğu Akdeniz'e komsu olan devletlerin, özellikle Avrupa ile Uzak Doğu'yu bir birine deniz yoluyla bağlayan en önemli geçit olan Süveyş Boğazı'nın ev sahibi olan Mısır'ın uzun zamandan beri rahat ve huzur yüzü göremediğine bizzat şahitlik ediyoruz.

Etkisini birçok sektör üzerinde günden güne daha da yoğun bir şekilde gösteren küreselleşmenin en önemli tetikleyicileri iletişim teknolojileri ile lojistik alanında yaşanan gelişmelerdir. Buharlı makinenin taşıtlara adapte edilmesiyle başlayan, telefon ve telgrafın icadıyla gelişme sürecine giren, son olarak da iletişim teknolojileriyle koşmaya başlayan küreselleşme, tarih boyunca lojistiğin gelişimiyle paralel bir seyir izlemiştir. Teknolojide meydana gelen gelişmelerin bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla dünya sathına yayılmasıyla üretim maliyetlerinin neredeyse her ülkede aynı seviyeye gelmesi, ürünün tüketiciye ulaşmasında önemli bir maliyet kalemi olan lojistiğin önemini giderek artırmıştır.

Dünya coğrafyası üzerinde Asya ile Avrupa'yı birbirine kara yoluyla bağlayan bir köprü olan Türkiye'nin askeri ve politik açıdan olduğu kadar lojistik açıdan da stratejik bir konumda olması nedeniyle, dünyada önemli bir lojistik üs olabilecek nitelik ve avantajlara sahiptir. Uluslararası lojistik firmaların ülkemize gösterdiği ilgi de bunun en büyük kanıtlarından birisidir. Küreselleşme ve teknolojik ilerlemelerle birlikte kaçınılmaz bir şekilde sürekli değer kazanan sektörlerinden birisi olan lojistikte coğrafi konumu itibariyle elinde bulundurduğu bu avantaja rağmen Türkiye'nin uluslararası performansı henüz arzu edilen seviyede değildir. Bunun sebeplerinden birisinin lojistiğin stratejik açıdan rekabet avantajı avantajı kazandıran bir yetenek sahası olduğunun öneminin ülkemizde henüz çok iyi anlaşılamamış olmasıdır. Tüm gelişmelere rağmen yasalardaki yetersizlik ve sağlıklı bir planlama yapılamaması nedenleriyle kaybedilen zamana rağmen, özel sektördeki girişimcilerin gayretleriyle lojistik alanında birçok yeni ve başarılı işletme sahneye çıkmaktadır. Plansız dahi olsa bu gelişim nedeniyle yetişmiş insan gücüne olan talep günden güne artmaktadır. Üstelik çeşitli uluslararası kurumların yaptığı araştırmalar yakın gelecekte lojistik sektörünün önemli ölçüde iş gücü sıkıntısı yaşayacağını ilan etmektedir. Dolaysısıyla bu çok önemli alanda yetişecek elemanlar gelecekte önemli bir boşluğu dolduracaklardır. Ancak bu alanda kendini geliştirmek isteyenlerin ve halen sektörde yer alan değerli çalışanların başvurabilecekleri Türkçe kaynak ise bu kitabın ilk baskısından bu yana yayınlanan birkaç esere rağmen halen çok kısıtlıdır. Lojistik alanında eksikliği hissedilen Türkçe kaynak ihtiyacına küçük de olsa bir katkı sağlamak amacıyla kaleme alınan bu eserin genişletilmiş ve düzeltilmiş olan bu baskısı lojistik alanında yetişmekte olan gençlere ve hâlihazırda lojistik sektöründe faaliyet gösteren tüm yönetici ve çalışanlara faydalı olmasını ümit ediyoruz. Ancak değişen teknoloji iş yapma yöntemleriyle birlikte kitabın içerisinde yer alan bazı konular demode olacaktır. Bu konuda okurlarımızın her türlü, eleştiri ve desteklerine her zaman açık olduğumuz bildirmek isteriz.

Kitabın birinci bölümünde lojistik kavramı ve kapsamından bahsedilmekte, lojistik ve lojistiğin tarihsel gelişimi hakkında kısaca bilgi verilmekte, ardından tedarik zinciri içerisinde lojistiğin öneminden bahsedilmektedir. Birinci bölüm lojistiğin çalışma alanına giren faaliyetlerle son bulmaktadır. Birinci bölümdeki lojistiğe dair genel açıklamalardan sonra iç lojistik diye tanımlanan depolama, malzeme elden geçirme ve ambalajlama faaliyetleri kitabın ayrı bölümleri olarak ele alınmaktadır.

İkinci bölümde depo ve depolama kavramları, depolamanın lojistik sistemdeki önemi, depo çeşitleri ile depolama faaliyetleri ve fonksiyonlarından bahsedilmektedir. Ardından etkili ve verimli bir depolama yapılabilmesi için depo içi yerleşim faktörleri ve bu faktörlere bağlı depolama modelleri ihtiyaç duyulan kısımlarda sayısal örnekleriyle açıklanmaktadır.

Üçüncü bölüm malzeme elden geçirme faaliyetlerine ayrılmıştır. Bu bölümde malzeme elden geçirme araçlarının cinsleri ve kullanım yerleri açıklanmaktadır. Malzeme elden geçirme faaliyetlerinin en bilinen ismi "paletlere" bu bölümde detaylı bir şekilde değinilmiştir. Raf sistemleri ve otomatik malzeme elden geçirme sistemlerinin geniş olarak açıklanmasının ardından depolarda malzeme elden geçirme araçlarının ve raf sistemlerinin seçiminin ne şekilde yapılacağı karşılaştırmalı olarak verilmekte ve faydalı olabilecek öneriler sunulmaktadır.

Dördüncü bölüm ise ambalajlama ve paketleme konularına ayrılmıştır. Gerek depolamanın yapılmasında gerekse malzeme sevkiyatında önemli ancak genellikle gizli kalmış bir rolü olan ambalajlama konusu; ambalajlama esasları, ambalaj çeşitleri, ambalaj seçimini etkileyen faktörlerin açıklanması, ambalajlama metodolojisi ile etiketleme ve işaretleme başlıkları altında detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Son bölümde ise depolarda risk faktörleri, risk yaratan tehlikeli maddeler, hırsızlığa, yangına ve gelişen tüm teknik ve metotlara rağmen genelde emek yoğun bir çalışmanın yapıldığı malzeme elden geçirme faaliyetlerinde emniyet tedbirlerine yer verilmiştir.

Elinizdeki bu eser yazarlardan A.Zafer ACAR'ın yirmi yılı aşan mesleki tecrübesinin meyvesi olan ilk baskısının üzerine özellikle depolamanın sayısal alanlarında ve kitabın düzeltme gereken diğer noktalarında katkı sağlayan Emre ÇAKMAK'ın gayretleriyle oluşturulmuştur.

Bu eserin ortaya konulmasında katkılarını hissettiğimiz kimisini birebir tanıdığımız kimisinden ise eserleri aracılığıyla feyz aldığımız tüm hocalarımıza şükranlarımızı sunarız. Kitabın ilk baskısından bu yana değişen sosyal çevremiz ve aile yapımızla burada bahsetmemiz gereken değerli insanların da sayısı artmaktadır. Öncelikle bizler için mutlu ve huzurlu bir aile ortamı sunan sevgili eşlerimiz Pınar ACAR ve Pınar ÇAKMAK'a çok teşekkür ediyoruz. Zaman zaman onlarla geçireceğimiz zamandan fedakarlık yapmak zorunda kalan ailelerimizin küçük fertleri çocuklarımıza da teşekkür eder ileride bu eserlere göz gezdirdiklerinde bizleri anlayışla karşılayacaklarını umut ediyoruz. Depolama gibi teknik bir alanda bizleri kitabın üçüncü baskısı için gerekli düzeltmeleri yapmaya teşvik eden okuyucularımız ve konuyla ilgili çalışan öğrenci ve akademisyen meslektaşlarımıza da teşekkürlerimizi sunuyoruz. Son olarak birinci baskıdan bu yana bu çalışmanın sizlere ulaşmasını sağlayan Nobel Yayın Dağıtım çalışanları da özel bir teşekkürü hak etmektedirler.

Doç. Dr. A. Zafer ACAR **Yrd. Doç. Dr. Emre ÇAKMAK**

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm: LOJİSTİK KAVRAMI VE KAPSAMI 1
1. LOJİSTİK KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ 1
1.1. Lojistik Kavramı ve Tanımı 1
1.2. Lojistiğin Gelişimini Hızlandıran Etkenler 7
2. LOJİSTİĞİN ÇALIŞMA ALANLARI 10
2.1. Talep Tahmini 13
2.2. Envanter Yönetimi 13
2.3. Şebeke Tasarımı 14
2.4. Depolama 14
2.5. Malzeme Elden Geçirme 15
2.6. Ambalajlama/Paketleme 16
2.7. Taşıma/Nakliye 16

2. BÖLÜM: DEPOLAR VE DEPOLAMA 21
1. DEPO VE DEPOLAMA KAVRAMLARI 21
2. DEPOLAMANIN ÖNEMİ VE LOJİSTİK SİSTEM İÇİNDEKİ ROLÜ 23
3. DEPO ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ 31
3.1. Sahipliğe Göre Depolar 32
3.1.1. Özel Depolar 32
3.1.2. Genel Depolar 34
3.1.3. Kontrat Depolar 37
3.2. Tedarik Zinciri Sistemi İçerisindeki Konumuna Göre Depolar 38
3.2.1. Üretim / Fabrika Depoları 38
3.2.2. Merkezî Depolar 38
3.2.3. Dağıtım Depoları 39
3.2.4. Perakende Depoları 39
3.3. Genel İşleyişine Göre Depolar 39
3.3.1. Klasik Depolar 39
3.3.2. Dağıtım Merkezleri 40
3.3.3. Toplama Merkezleri 40
3.3.4. Aktarma Merkezleri 41
3.3.5. Antrepolar 41

4. DEPOLAMA KARARI VE YER SEÇİMİ 42
4.1. Depolama Kararı 43
4.2. Depo Yeri Seçimi 47
4.2.1. Depo Yeri Seçimine Etki Eden Temel Faktörler 48
4.2.2. Faktör Karşılaştırma ve Değerlendirme Yöntemleri 50
4.2.2.1. Etmen Puan Yönetimi 50
4.2.2.2 Ağırlıklı Sıralama Yöntemi 51
4.2.3. Ağırlık Merkezi Yöntemi 54
4.2.4. Doğrusal Programlama Yöntemi 55
4.2.4.1. Kuzeybatı Köşesi Yöntemi 56
4.2.4.2 En Düşük Maliyet Yöntemi 56
4.2.4.3. Vogel Yaklaşım Yöntemi 57
4.2.5. Sevkiyat-Uzaklık Yöntemi 58
4.2.6. Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemleri 59
4.2.7. Maliyet Elverişliliği Yöntemi 60
5. DEPOLAMA FONKSİYONLARI VE FAALİYETLERİ 60
5.1 Depoların Fonksiyonları 60
5.1.1. Stoklama Fonksiyonu 61
5.1.2. Hareket Fonksiyonları 63
5.1.3. Ürün İşleme Fonksiyonu 69
5.1.4. Bilgi Transfer Fonksiyonu 69
5.2 Depolama Faaliyetleri ve İş Süreçleri 70
5.3. Başarılı Bir Depolama Hizmeti İçin Gerekli Faktörler 74
6. DEPOLARDA YERLEŞİM 77
6.1. Depo İçi Tasarım Prensipleri 77
6.2. Depo İç Düzeni 79
6.2.1. Depolama Bölgesi 80
6.2.2. Depolama Yapılmayan Bölgeler 82
6.2.3. Depolama Yapılan Alanlarda Yerleşim Faktörleri 83
6.2.4. Depolarda Temel Yerleşim Düzenleri 90
6.2.4.1. Akış Tipi Yerleşim 90
6.2.4.2. U-Tipi Yerleşim 91
6.2.4.3 Yaratıcı Depo Yerleşim Tipleri 92
6.3. Rampalar ve Kapılar 92
6.4. Depolama Yeri Hesabı 94
7. DEPOLAMANIN YAPILMASI 95
7.1. Ürün Teslim Alma ve Adresleme 95
7.2. Fiziki Depolama 96
7.2.1. Zeminde Kitle Depolama 97
7.2.2. Raflarda Depolama 98
7.3. Sipariş Toplama 99
7.3.1. Temel Sipariş Toplama 101
7.3.2. Partiler Hâlinde Toplama 102
7.3.3. Bölgesel Toplama 102
7.4. Yükleme ve Sevkiyat 104

3. Bölüm: MALZEME ELDEN GEÇİRME 107
1. MALZEME ELDEN GEÇİRME PRENSİPLERİ 107
2. MALZEME ELDEN GEÇİRME ARAÇLARI 110
2.1. El Arabaları 110
2.2. Römorklar 111
2.3. Çatallı İstif Araçları 112
2.4. Konveyörler 115
3. PALETLER 116
3.1. Paletlerin Çeşitleri 119
3.2. Paletlerin Boyutları 121
3.3. Palet Üzerine Malzeme Yerleştirilmesi (İstifleme) 123
3.3.1. Çapraz İstif 123
3.3.2. Blok İstif 124
3.3.3. Duvar İstif 124
3.3.4. Basamak İstif 124
4. RAF SİSTEMLERİ 125
4.1. Raf Sistemlerinin Sınıflandırılması 125
4.2. Endüstriyel Raf Sistemleri 126
4.2.1. Hafif Yük Raf Sistemleri 127
4.2.2. Tavalı Hafif Raf Sistemi 128
4.2.3. Tek Paletli Raf Sistemi 129
4.2.4. Sırt Sırta Raf Sistemi 130
4.2.5. Yüksek İrtifa Raf Sistemi 132
4.2.6. İçine Girilebilir ve İçinden Geçilebilir Raf Sistemleri 133
4.2.7. Giyindirme Raf Sistemi 135
4.2.8. Kayar Raf Sistemi 136
4.2.9. Kutulu Kayar Raf Sistemi 139
4.2.10. Balkonlu Raf Sistemi 140
4.2.11. Konsol Kollu Raf Sistemi 141
5. OTOMATİK MALZEME ELDEN GEÇİRME SİSTEMLERİ 143
5.1. Otomatik Kontrollü Taşıt Sistemleri 143
5.2. Karuzeller 144
5.3. Askılı Konveyör Sistemi 145
5.4. Otomatik Depolama Sistemi (AS\RS) 147
6. MALZEME ELDEN GEÇİRME VE RAF SİSTEMLERİNİN SEÇİMİ 149

4. Bölüm: PAKETLEME VE AMBALAJLAMA 153
1. AMBALAJLAMAYA GİRİŞ 153
1.1. Ambalajın Tanımı 154
1.2. Ambalajlamanın Amacı ve Faydaları 155
1.3. Ambalajlarda Aranan Özellikler 157
2. AMBALAJLAMA ESASLARI 158
2.1. Mamulü Koruma İlkesi 158
2.2. Gereksiz Masraflardan Kaçınma İlkesi 159
2.3. Amaca Uygun Olma İlkesi 159
2.4. İşletme Akışında Rasyonellik Sağlama İlkesi 159

2.5. Satışı ve Kullanımı Kolaylaştırma İlkesi 160
2.6. Tecrübelerden ve Gelişmelerden Yararlanma İlkesi 160
3. AMBALAJ ÇEŞİTLERİ 160
3.1. Ahşap Ambalaj Malzemeleri 162
3.2. Kâğıt-Karton Ambalaj Malzemeleri 163
3.2.1. Standart Kutu 164
3.2.2. Çift Taraflı Bindirmeli Kutu 164
3.2.3. Tam Kapaklı Kutu 165
3.2.4. Geçmeli Tabanlı Kutu 165
3.2.5. Teleskopik Tava 166
3.2.6. Teleskopik Kutu 166
3.2.7. Tek Parça Teleskopik Kutu 167
3.2.8. Dört Nokta Yapıştırma Tava 167
3.2.9. Otomatik Dolum Tavası 168
3.2.10. Çökme Tabanlı Kutu 168
3.3. Cam Ambalaj Malzemeleri 169
3.4. Metal Ambalaj Malzemeleri 169
3.5. Plastik Ambalaj Malzemeleri 171
4. AMBALAJ SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 172
4.1. Ambalajlanacak Ürünün Yapısı 172
4.1.1. Ambalajlanacak Ürünün Fiziksel Özellikleri 173
4.1.2. Ambalajlanan Ürünün Duyarlılığı 173
4.2. Dağıtım Faktörleri 173
4.2.1. Dağıtım Metotları 173
4.2.2. Dağıtımda Karşılaşılabilecek Tehlikeler 173
4.2.3. Sınırlamalar 174
5. AMBALAJ MALİYETİ 175
6. AMBALAJLAMA METODOLOJİSİ 176
6.1. Ambalaj Tasarımı 176
6.1.1. Tanıtıcı Tasarım 176
6.1.2. Koruyucu Tasarım 176
6.2. Ambalajlanan Ürünün Korunması 177
6.2.1. Neme Karşı Koruma 177
6.2.2. Fiziksel Koruma 178
6.3. Ambalaj Kabı Seçimi 178
6.3.1. Ambalajın Dayanıklılığı 178
6.3.2. Ambalajlanacak Ürünün Boyut, Ağırlık ve Özellikleri 178
6.3.3. Ambalaj Kabı ve Ambalajlamada Kullanılan Malzemeler 179
6.4. Ambalaj Kabı İçine Yerleştirme Metotları 180
6.5. Ambalajlamada Dikkat Edilecek Hususlar 181
7. AMBALAJLARI İŞARETLEME VE ETİKETLEME ESASLARI 183
7.1. İç Ambalajların İşaretlenmesi ve Etiketlenmesi 184
7.2. Dış Ambalajların İşaretlenmesi ve Etiketlenmesi 185
7.3. Dağıtım Ambalajlarının İşaretlenmesi ve Etiketlenmesi 186
7.3.1. Dağıtım Ambalajlarının İşaretlenmesinde Dikkat Edilecek Hususlar 186
7.3.2. Dağıtım Ambalajlarının Etiketlenmesinde Dikkat Edilecek Hususlar 186

8. BAZI SEKTÖRLERDE AMBALAJ KULLANIMI 187
8.1. Sabun ve Deterjan Ambalajlanmasında Kurallar 187
8.1.1. Sabun 187
8.1.2. Deterjan 187
8.2. İlaç-Sağlık Ürünleri Ambalajlanmasında Kurallar 188
8.3. Gıda Ürünlerinin Ambalajlanmasında Kurallar 189
8.3.1. Süt ve Süt Ürünlerinin Ambalajlanmasında Kurallar 190
8.3.1.1. Sütler 190
8.3.1.2. Krema 191
8.3.1.3. Dondurma 191
8.3.1.4. Margarinler 192
8.3.1.5. Peynir 193
8.3.1.6. Yoğurt 193
8.3.2. Et ve Et Ürünlerinin Ambalajlanmasında Kurallar 193
8.3.3. Gıda Ambalajlarının Basımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 194
8.4. Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliğine Göre Gıda Ürünlerinin Ambalajlanması 194
8.5. Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliğine Göre Gıda Ürünlerinin Etiketlenmesi 198

5. Bölüm: RİSK, EMNİYET VE GÜVENLİK 203
1. DEPOLAMADA RİSK FAKTÖRLERİ 203
1.1. Depolamada Riskler 203
1.2. Depolamada Risk Oluşturan Tehlikeli Maddeler 204
2. DEPOLARDA EMNİYET 205
2.1. Yangına Karşı Emniyet 205
2.2. Malzeme Elden Geçirmede Emniyet 207
2.2.1. Araç ve Gereçlerin Kullanımında Emniyet 207
2.2.2. Stoklamada Emniyet 209
2.2.3. İnsan Gücü ile Elden Geçirmede Emniyet 210
3. DEPOLARDA GÜVENLİK 211
3.1. Hırsızlığa Karşı Güvenlik 211

KAYNAKLAR 213

KAYNAKLAR

Yazılı Kaynaklar

Ackerman, K.B. (1986), Practical Handbook of Warehousing, Traffic Service Corporation, Washington DC.

Ambalaj Dergisi (2000), Nisan

Ar, A.A. (2004) Marka ve Marka Stratejileri, Detay Yayıncılık, Ankara

Artman, L.B; Clancy, D.A. (1990) Distribution follows consumer movement. Transportation & Distrubution, 31(June): 18-20.

Bhatnagar, R., Viswanathan, S. (2000) Re-engineering global supply chains. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 30(1): 13-34.

Bolten, F. E. (1997) Managing Time and Space in the Modern Warehouse, Amacom, New York.

Boone, L.E. ve Kurtz, D.L. (1992) Contemporary Marketing, USA.

Bowersox, J.D. ve Closs, D.J. (1996) Logistical Management: The Integrated Supply Chain Process, New York.

Bowersox, D.J., Closs, D.J. ve Cooper, M.B. (2002) Supply Chain Logistics Management, McGraw Hill, New York.

Brockman, T. ve Godin, P. (1997) Flexibility for the future in warehouse design. IIE Solutions, 29(7): 22-25.

Can, T., Çilingirtürk, A.M. ve Koçak, H. (2006) Dış bükey programlama ile lojistik merkezi tesbiti, İ.Ü.İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi, 17(54): 15-25.

Capacino, W.C. ve Britt, F.K. (1991) Perspectives on global logistics. The International Journal of Logistics Management, 2(1): 35-41.

Collins, J. (2004) İyiden Mükemmel Şirkete: Kalıcı Başarıya Ulaşmanın Yolları, (Çev. Cinemre L.) Boyner Yayınları, İstanbul.

Coyle, J.J., Bardi, E.J. ve Langley, C.J. (2003) The Management of Business Logistics, 7th ed., South-Western, Canada.

Çelikçapa, F.O. (2000) Üretim Yönetimi ve Teknikleri, 3. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti., İstanbul.

Dadzie, K.Q. (1998) Transfer of logistics knowledge to third world countries. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 28(4): 272-283.

Demircioğlu, İ. (2003) Ambalaj Sektör Profili, İTO, İstanbul Ticaret Odası, Etüt ve Araştırma Şubesi, İstanbul.

Dixon, L. ve Porter, A.M.(1994) JIT II: Revoluation in Buying and Selling, USA.

Donath, B. (2002) The IOMA Handbook of Logistics and Inventory Management, New York.

Fawcett, S.E., Vellanga, D.B. ve Truitt, L.J. (2001) An evaluation of logistics and transportation professional organizations. Journal of Business Logistics, 6(1): 299-314.

Frazelle, E.H. ve Apple, J. M., (1994), "Warehouse Operations", The Distribution Management Handbook, Printed and bound by R. R. Donnelley & Sons Company.

Frazelle, E.H., (2002), "World-Class Warehousing and Material handling", MacGraw-Hill. Printed and bound by R. R. Donnelley & Sons Company.

Gattorna, J., Day, A. ve Hargreaves, J. (1991) Effective logistics management. Logistics Information Management, 4(2): 14-28.

Gue, K.R. (2006) Very high density storage systems. IIE Transactions, 38(1): 93-104.

Gunasekeran, A., Marri, H.B. ve Menci, F. (1999) Improving the effectiveness of warehousing operations: A case study. Industrial Management & Data Systems, 99(8): 328- 339.

Güneri, A.F. ve Baraçlı, H. (2001) Tam zamanında üretim sistemi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sigma Dergisi, 2001/2: 85-94.

Hales, H.L. (2006) Put your warehouse in order. Industrial Engineer, 38(2): 34-37.

Hammond, T. (1983) Receiving and storage for distribution systems. Material Handling Classics, Automated Material Handling & Storage Systems Conference, October: 12-14.

Imai, M. (1986) Kaizen: The Key to Japan's Competitive Success, McGraw-Hill/Irwin, USA.

IIR, International Institute of Refrigeration (1986) Recommendations of the Processing and Handling of Frozen Foods, Paris.

İSGÜM (2011) Kimyasalların Güvenli depolanması, ÇSGB, İSG Gn.Md.lüğü, Ankara.

ISO, International Standarts Organization (2001) Standard 6780:2003 Pallets for Materials Handling - Principal Dimensions for Flat Pallets.

İslamoğlu, A.H. (1996) Pazarlama Yönetimi ve Uygulamaları, Kocaeli.

İslamoğlu, A.H. (1999) Pazarlama Yönetimi, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş, İstanbul.

Jahre, M. ve Hatteland, C.J. (2004) Packages and physical distribution. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, V.34(1/2), 123-139.

Keskin, M.H. (2006) Lojistik Tedarik Zinciri Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım Ankara.

Kocamaz, T. (1988) Fiziksel Dağıtım, İstanbul.

Kopczak, L.R. (1997) Logistics partnerships and supply chain restructuring. Journal of Production and Operations Management, V.6(3), 226-247.

Kozlu, C. (2003) Uluslararası Pazarlama; İlkeler ve Uygulamalar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Kuyucu, Ç. (2016) Lojistik faaliyetlerinde depolama süreçlerinin iş sağlığı ve güvenliği risklerinin değerlendirilmesi, ÇSGB, İSG Gn.Md.lüğü yayınlanmamış uzmanlık tezi, Ankara.

Magee, J.F., Capacino, W.C. ve Rosenfield, D.B. (1985) Modern Logistics Management: Integrating Marketing, Manufacturing and Physical Distribution, USA.

Manzini R. (2012) Warehousing in the Global Supply Chain Advanced Models, Tools and Applications for Storage Systems Springer London Dordrecht Heidelberg New York.

Min, H.; Eom, S.B. (1994) An integrated decision support system for global logistics. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, V.24(1), 29-39.

Min, H. ve Zhou, G. (2002) Supply chain modeling: past, present and future. Computers & Industrial Engineering, V.43(1/2), 231-249.

Menon, M.K., McGinnis, M.A. ve Ackerman, K.B. (1998) Selection criteria for providers of third-party logistics services. Journal of Business Logistics, V.19(1), 121-137.

Mucuk, İ. (2004) Pazarlama İlkeleri, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Napolitano, M., 2000. Making the move to cross docking, Warehousing Education and Research Council, Oak Brook, IL.

Olavarrieta, S. ve Ellinger, A.E. (1997) Resource-based theory and strategic logistics research. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, V.27(9/10), 559-587.

Olson, D.R. (1996) Seven trends of highly effective warehouses. IIE Solutions, V.28(2), 12-14.

Oxley, J. ve Rushton, A. (1991) Handbook of Logistics and Distribution Management, London.

Ölçer, C. ve Önüt, S. (2003) Lojistik sektörü yönetiminde insan kaynakları yönetimi. Uluslararası Lojistik Kongresi, Bahçeşehir Üniversitesi, 30 Haz.-1 Tem., İstanbul.

Özevren, M. (2000) Toplam Kalite Yönetimi; Temel Kavramlar ve Uygulamalar, Alfa Basın Yayım Dağıtım, İstanbul.

Paksoy, T. ve Altıparmak, F. (2003) Dağıtım ağlarının tasarımı ve eniyilemesi kapsamında tedarik zinciri ve lojistik yönetimine bir bakış: Son gelişmeler ve genel durum. Yıldız Teknik Üniversitesi Sigma Dergisi, S.4, 149-169.

Perry, J.H. (1991) Emerging economic and technological futures: Implications for design and management of logistics systems in the 1990s. Journal of Business Logistics, V.12(2), 1-16.

Persson, G. (1997) Organization design strategies for business logistics. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, V.27(5/6), 282-291.

Pfohl, H.C. ve Buse, H.P. (2000) Inter-organizational logistic systems in flexible production networks: An organizational capabilities perspective. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, V.30(5), 388-408.

Prentice, B.E. (2002) Logistics and Supply Chain Management, Manitoba, Kanada.

Pringle, H. ve Thompson, M. (2000) Marka Ruhu, Sosyal Sorumluluk Kampanyaları ile Marka Yaratmak, (Çev: Yelçe Z. ve Feryat C.) Scala Yayıncılık ve Tanıtım A.Ş., İstanbul.

Razzaque, M.A. ve Sheng, C.C. (1998) Outsourcing of logistics functions: A literature survey. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, V.28(2), 89-107.

Reeder, R.R., Brierty E.G. ve Reeder, B.H. (1991) Industrial Marketing: Analysis, Planning and Control, Englewood Cliffs, NJ.

Roodbergen, K.J. ve Vis, I.F.A. (2006) A model for warehouse layout. IIE Transactions, V.38, 799-811.

Rushton, A., Croucher, P. ve Baker, P. (2006) The Handbook of Logistics and Distribution Management, 3rd ed., London.

Rouwenhorst, B., Reuter, B., Stockrahm, V., van Houtum, G.J., Mantel, R.J. ve Zijm, W.H.M. (1999). Warehouse design and control: Framework and literature review, *European Journal of Operational*

Schwindt, G.F. (1995) Considerations for cross docking. Material Handling Engineering, V.50(12), 47-49.

Smykay, E.W. (1973) Physical Distribution Management, New York.

Stock, G.N., Greis, N.P. ve Kasarda, J.D. (1999) Logistics, strategy and structure: A conceptual framework. International Journal of Physical Distribution & Logistics, V.29(4), 224-239.

Stock, J.R. ve Lambert, D.M. (2001) Strategic Logictics Management, McGraw Hill, New York.

Stroh, M.B. (2006) A Practical Guide to Transportation and Logistics, Logistics Network Inc., Dumont, NJ.

Şen, E. (2006) KOBİ'lerin Uluslararası Rekabet Güçlerini Artırmada Tedarik Zinciri Yönetiminin Önemi, İGEME, Ankara.

Taha, H.A., Baray Ş.A. ve Esnaf Ş. (2007), "Yöneylem Araştırması", Literatür Yayıncılık.

Taylor, R. (1986) High density storage flow and pushback systems. Material Handling Classics, Logistex 86, May 7.

Tek, Ö.B. (1997) Pazarlama İlkeleri, Global Yönetimsel Yaklaşım, Türkiye Uygulamaları, Ankara.

Tompkins, J.A. ve Smith, J.D. (1999) The Warehouse Management Handbook, Tompkins Press, Raleigh, NC.

Top, A. (2006) Üretim Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

UNCTAD (1988) Added-value logistics services to be offered in developing countries, United Nations Conference on Trade and Development, Geneva, 9 Sep.

Ülengin, F., (1997). Gelecek için dağıtım yönetimi, Stratejik Yönetim ve Senaryo Tekniği, İrfan Yayınevi,İstanbul, 153-202.

Van Laarhoven, P.; Berglund, M.; Peters, M. (2000) Third-party logistics in Europe. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, V.30(5), 425-442.

Wisner,J.D., Tan K. ve Leong G.K.,.(2008)" Principles Of Supply Chain Management : A Balanced Approach" Mason, OH : South-Western Cengage Learning,

Wood, D.F., Barone, A., Murpy, P. ve Wardlow, D.L. (2001) International Logistics, London.

Yalçın, S., Bektaşoğlu, S. ve Sönmez, A. (2000) İhracatta Ambalaj, İGEME, Ankara.

Zerenler, M. ve İraz, R. (2006) Japon yönetim anlayışı ve şirket ağları (keiretsu) analizi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.16, 757-776.

İnternet Kaynakları

About.com, How to choose racking, http://logistics.about.com/od/racking101/a/racking.htm

Ackerman, K.B. (2001a) Fundamentals of warehousing, Council of Logistics Management 2001 Annual Conference Proceeding, Accession No: 00930009, USA, http://www.araslogistics.com/bilgi/34A.Ackerman%20revised.pdf

Ackerman, K.B. (2001b) Managing productivity through goals and rules, Council of Logistics Management 2001 Annual Conference Proceeding, Accession No: 00930020, USA, http://www.arkaslojistik.com.tr/lojistik_bilgi_bankasi/40B.Ackerman%20revised.pdf

AMPCQ, Quebec Palet and Container Manufacturers Association, http://www.ampcq.org/products.html

Ambalaj Rehberi, www.ambalajrehberi.com.tr

Bader, J., Ten easy steps to increase the efficiency of your warehouse, http://www.distributionteam.com/documents/10stepstowarehouseefficiency.pdf

Baş, S. (2005) Depolama sistemleri otomasyonlaşıyor, Önce Kalite, Kalder Yayınları, Yıl.13, Sayı.93 (Temmuz), http://www.kalder.org/page.asp?pageID=1246

BOTAŞ, http://www.botas.gov.tr/index.asp

CEMA, Conveyor Equipment Manufacturers Association, www.cemanet.org

CSCMP, The Council of Supply Chain Management Professionals, www.cscmp.org

Encyclopaedia Britannica, www.britannica.com

EPAL, EuroPallet Pallet Association, http://www.epal-pallets.de/uk/home/main.php

FAO, UN Food and Agriculture Organization (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu), http://www.fao.org/wairdocs/X5403E/x5403e06.htm

FEFCO, European Federation of Corrugated Board Manufacturers, http://www.fefco.org/

Handtrucksrus.com, http://www.handtrucksrus.com/index.aspx

Inventoryops.com, http://www.inventoryops.com/index.htm

LTD, Logistics and Transportation Shipping Consulting, www.ltdmgmt.com

Material Flow & Conveyor Systems Inc., http://www.materialflow.com/

NWPCA, National Wooden Palet & Container Association, http://www.nwpca.com/default.htm

Özgün Ambalaj Sanayi, http://www.ozgunambalaj.com/main.htm

Pıaseckı, D., Lift truck basics, http://www.inventoryops.com/lift_truck_basics.htm

Piriştine, U. (2005) Logistics, http://www.bilgisite.com/lojistik/logistics.htm

RFID Ltd.Şti., http://www.rf-id.com.tr/index.htm

Salcan C., Endüstride depolama, http://www.biymed.com/pages/makaleler/makale87.htm

Standart Depo ve Raf Sistemleri, http://www.standard.gen.tr/tr/index.html

TCDD, TC Devlet Demir Yolları, http://www.tcdd.gov.tr/index_tr.htm

Temesist Raf Sistemleri, http://www.temesist-raf.com/default.aspx

Trinoks Yazılım, Depo yönetiminde endüstri koşulları ve yönetimi, http://www.trinoks.com/

Warehouse Rack, http://www.warehouserack.com/

Webster Online Dictionary, www.webster-online-dictionary.org

Werling, C., Tomorrow's warehouse; A sequel to the article "Today's warehouse", http://www.cornerstones.com

Elit Kayakçılarda Coenzyme Q10 Kullanımının Performansa Etkisi

Yrd. Doç. Dr. Nevzat DEMİRCİ

nobel BİLİMSEL ESERLER

YAYIN NO.: 56
ISBN : 978-605-9663-55-7
© 1. Basım, Mart 2017

Elit Kayakçılarda Coenzyme Q10 Kullanımının Performansa Etkisi
Yrd. Doç. Dr. Nevzat DEMİRCİ

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak Fotoğrafları: Maarif Vekaleti Mecmuası, sayı:4, Eylül, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1341(1925).
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demirci., Nevzat.
Elit Kayakçılarda Coenzyme Q10 Kullanımının Performansa Etkisi / *Nevzat DEMİRCİ*
1. Basım, VIII+90, s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-55-7
1. Kayak 2. Coenzyme Q10 2. Performans

Bu kitap, danışmanlığını Prof. Dr. Ebru BEYTUT'un yürüttüğü Haziran 2011 tarihinde tez savunma jürisinin onayladığı Yrd. Doç. Dr. Nevzat DEMİRCİ'nin doktora tezinden geliştirilmiştir.

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Teşekkür
BÖLÜM-1 GİRİŞ
BÖLÜM-2 GENEL BİLGİLER

Egzersiz ve Kaslar 7
Kasın Yapısı ve Fonksiyonu 8
Egzersizde Kas Hasarı ve Kas Fonksiyonundaki Değişiklikler 12
Egzersize Bağlı Kas Yorgunluğu ve Enzim Aktiviteleri 13
Kreatin Kinaz (CK) 16
Laktik Asit 17
Miyoglobin 20
Egzersiz ve Kan Basıncı 21
Arteriyal Kan Basıncı 22
Kalp Atım Hızı (KAH) 24
Egzersiz ve Koenzim Q_{10} (CoQ_{10}) 24
Koenzim Q_{10}'nun Tarihçesi 26
Koenzim Q_{10}'nun Yapısı 26
Koenzim Q_{10}'nun Enerji Metabolizmasındaki Rolü 28
Egzersizde Koenzim Q_{10} ve Antioksidan Etkileri 30
Koenzim Q_{10}'nun Kas Aktivitesi Üzerine Etkisi 32
Koenzim Q_{10} İlavesinin Egzersiz Performansı Üzerine Etkisi ile İlgili Literatür Bilgi 33

BÖLÜM-3 MATERYAL VE METOT

Materyal 41
Çalışmada Kullanılan Aletler 41
Çalışmada Kullanılan Sarf Malzemeleri 42

Metot 42
Deneklerin Seçimi 43
Uygulanan Antrenman Programı 43
Kan Örneklerinin Alınması 44
Araştırmada Kullanılan Ölçüm ve Testler 44
Boy ve Vücut Ağırlığı Ölçümü 44
Kan Basıncının Ölçülmesi 44
Kalp Atım Sayısı Ölçümü 44
Koenzim Q10 Düzeylerinin HPLC ile Belirlenmesi 44
Laktat Düzeylerinin Lactate Assay Kit II ile Belirlenmesi 45
İstatistiki Analiz 47

BÖLÜM-4 BULGULAR

CoQ_{10} Deneme Gruplarının Antrenman Öncesi ve Sonrası Sistolik ve Diyastolik Kan Basınçları ile Nabız Değerlerindeki Değişimler (sırasıyla, mmHg ve atım/dak.) 51

CoQ_{10} Deneme Gruplarının Sistolik ve Diyastolik Kan Basınçları ile Nabız Değerlerinde Bir Haftalık Antrenman Boyunca Gözlenen Değişimler (sırasıyla, mmHg ve atım/dak.) 53

Antrenmanın Öncesi ve Sonrasında CoQ_{10} Deneme Gruplarının LDH ve CPK Düzeylerindeki Değişiklikler (UI/L, UI/L) 54

CoQ_{10} Deneme Gruplarının Plazma Laktat Düzeylerindeki Antrenman Öncesi ve Sonrası Değişimler (nmol/laktat) 56

Kontrol Grubu ile 100 ve 200 mg CoQ_{10} Kullanan Gruplar Karşılaştırıldığında Yedi Günlük Antrenman Boyunca Günlere Göre Plazma Laktat Düzeylerindeki Değişimler (nmol/laktat) 56

Plazma CoQ_{10} Değerlerinin Bir Haftalık Zaman Periyodunda Antrenman Sonrasının öncesine Göre Değişimi (µmol/L) 57

Kontrol Grubu ile 100 ve 200 mg CoQ_{10} Kullanan Gruplar Karşılaştırıldığında Yedi Günlük Antrenman Boyunca Günlere Göre Plazma CoQ_{10} Düzeylerindeki Değişimler (µmol/L). 58

Her Bir Grubun (Kontrol, 100 ve 200 mg CoQ_{10}) Plazma Laktat Düzeylerinin Yedi Günlük Antrenman Boyunca Günlere Göre Regresyon Eğrisi (nmol/laktat) 59

Tüm Grupların Plazma CoQ10 Düzeylerinin Yedi Günlük Antrenman Boyunca Günlere Göre Regresyon Eğrisi (µmol/L). 61

BÖLÜM-5 TARTIŞMA ve SONUÇLAR

CoQ_{10} Deneme Gruplarının Antrenman Öncesi ve Sonrası ile Bir Haftalık Antrenman Boyunca Sistolik, Diyastolik Kan Basınçları ve Nabız Değerlerindeki Değişimler Üzerine Etkileri 66

Antrenman Öncesi ve Sonrasında CoQ_{10}'nun Deneme Gruplarının LDH ve CPK Düzeylerindeki Değişiklikler Üzerine Etkileri 67

CoQ_{10} Kullanımının Deneme Gruplarının Plazma Laktat Düzeylerinde Antrenman Öncesi ve Sonrası Değişimleri Üzerine Etkileri 69

Kontrol Grubu ile Deneme Gruplarının Yedi Günlük Antrenman Boyunca Günlere Göre Plazma Laktat Düzeylerindeki Değişimler 70

Plazma CoQ_{10} Değerlerinin Bir Haftalık Zaman Periyodunda Antrenman Sonrasında öncesine Göre Değişleri 72

Kontrol Grubu ile Deneme Gruplarının Yedi Günlük Antrenman Boyunca Günlere Göre Plazma CoQ_{10} Düzeylerindeki Değişimler 73

Her Bir Grubun (Kontrol, 100 ve 200 mg CoQ_{10}) Plazma Laktat ve CoQ_{10} Düzeylerinin Yedi Günlük Antrenman Boyunca Günlere Göre Regresyon Eğrisi 74

ÖZET 76

KAYNAKÇA 80

KAYNAKÇA

1. Akgün, N.: Egzersiz fizyolojisi. 5. baskı, Ege Üniversitesi. Basımevi, Bornova, İzmir, 1994.
2. Akgün, N.: Egzersiz fizyolojisi. İkinci baskı, Ege Üniversitesi basımevi Bornova, İzmir, 1986.
3. Andersen,CB., Henriksen, JE., Hother-Nielsen, O., Vaag, A., Mortensen, SA. and Beck- Nielsen H.;The effect of coenzyme Q10 on blood glucose and insulin requirement in patients with insulin dependent diabetes mellitus. Molec Aspect Med 18, 307-309, 1997.
4. Aslan, R., Şekeroğlu, MR.: Egzersize bağlı lipid peroksidasyonu ve antioksidan statü çalışmalarında sonuçlara etkili faktörler. Spor Hekimliği Dergisi; 31: 145 52,1996
5. Astrand, PO., Rodahl, K.: Textbook of Work Physiology: Physiological Bases of Exercise. 3rd Edition. Mc GrawHill Book Company, 1988.
6. Astrand, P.O., Rodalh, K.: Texbook of work physiology: Physiological Bases of Exercise. Mc. Graw Hill Book Company U.S.A, 1986.
7. Berman, M., Erman, A., Ben-Gal, T., Dvir, D., Georghiou, G.P., Stamler, A., Vered, Y., Vidne, B.A., Aravot, D. : Coenzyme Q10 inpatients with end-stage heart failure awaiting cardiac transplantation: a randomized, placebo-controlled study. Clin. Cardiol. 27, 295–299, 2004
8. Bigard, Ax., Merino, D., Lienhard, F., Serrurier, B., Guezennec, Cy.: Muscle Damage İnduced By Running Training During Recovery From Hindlimb Suspension: The Effect Of Dantrolene Sodium. Eur J Appl Physiol Occup Physiol, 76(5):421-7, 1997.
9. Billat, VL.: Use of blood lactate measurements for prediction of exercise performance and for control of training. Sports Med; 22: 157-75,1996.
10. Bloomer, RJ. and Goldfarb, AH.: Anaerobic exercise and oxidative stress: a review, Can J Appl Physiol, 29, 245-263, 2004.
11. Bompa, T.O.: Periodiazition Theory and Methodology Of Training. 4th Edition, Champaign Human Kinetics, Orlando, 1999.
12. Bompa T.O. Antrenman Kuramı ve Yöntemi. 2. Baskı, Ankara: Bağırdan Yapımevi, 1998.
13. Bonetti, A., Solito, F., Carmosino, G., Bargossi, A. M., Fıorella, P.L.: Effect of ubidecarenone oral treatment on aerobic power in middle-aged trained subject. Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*;* 40: 51-57, 2000.

14. Brancaccio, P., Maffuli, N., Limongelli, M.F.: Creatine kinase monitoring in sport medicine. British Medical Bulletin, 81 and 82: 209-230, 2007.
15. Braun, B., Clarkson, FM., Freedson, PS. and Kohl, RL.: Effects of coenzyme Q10 supplementation on exercise performance, VO2max, and lipid peroxidation in trained cyclists. Int J Sports Nutr, 1, 353-365, 1991
16. Brooks. G.A., Fahey, T.D.: Sceletal muscle: structure and function. Exercise Physiology: Human Bioenergetics and ıts Aplications, McMillan Publishing Company, Printed in the U.S.A., S. 377-94.1985.
17. Burke, B.E., Neuenschwander, R. and Olson, R.D.: Randomized, double-blind, placebo-controlled trial of coenzyme Q10 in isolated systolic hypertension. South. Med. J., 1112–1117. 2001.
18. Burton, DA., Stokes, K., Hall, GM.: Physiological effects of exercise. Bja-CEPD Reviews; 4(6): 185-8, 2004.
19. Can, A.:Kas Dokusu. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hiztoloji-Embriyoloji Anabilim Dalı, 2002.
20. Champe, P.C., Harvey, R.A.: Biyokimya, İkinci baskı**,** Nobel Kitapevleri, İstanbul, 1997.
21. Chopra, R.K., Goldman R., Sinatra S.T., Bahagavan H.N.: Relative Bioavailability of Coenzyme Q10 Formulations in Human Subjects. Int J Vitam Nutr Res, 68(2):109-113, 1998.
22. Clarkson, P.M., Hubal, M.J.: Exercise Indujed Muscle Damage in Humans. Am J Phys Med Rehabil, 81 (Suppl), 52-69, 2002.
23. Cooke, M., Iosia, M., Buford, T., Shelmadine, B., Hudson, G., Kerksick, C.,Rasmussen, C., Greenwood, M., Leutholtz, B., Willoughby, D., and Kreider, R.: Effects of acute and 14-day coenzyme Q10 supplementation on exercise performance in both trained and untrained individuals. Int Soc Sports Nutr.; March 4. doi: 10.1186/1550-2783-5-8, 2008.
24. Cooper, CE., Vollaard, NBJ., Choueiri, T., Wilson, MT.: Exercise, free radicals and oxidative stress. Biochem Soc Trans; 30(2):280-5, 2002.
25. Çolakoglu, S., Kırkalı, G., Çolakoglu, M., Örmen, M., Akan, P.: Egzersizde E vitamini desteginin oksidan stres ve dayanıklılık üzerine etkileri. Klinik gelisim; 11: 412-22, 1998.
26. David, S., J. Paul Aston, Nicolas, S., Dallimore, Helen M.S., Williams An Neil Willis.; Effect Of Exercise Plasma Pirüvate Kinase And Creatin Kinase Activity. Clınica Chimica Acta., 132:127-132, 1983.
27. Demir, M., Filiz, K.: Spor egzersizlerinin insan organizması üzerine etkileri. Gazi Ünv. Kırşehir Eğt. Fak., 5(2):109-114, 2004.
28. Demirel, H.: Egzersizde olusan kas hasarı. 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi. 27-29 Ekim; Antalya, 2002.
29. Digiesi, V., Cantini, F., Oradei, A., Bisi, G.: Coenzyme Q10 in essential hypertension. Mol. Aspects. Med. 15, 257-263, 1994.
30. Digiesi, V., Cantini, F. and Brodbeck, B.: Effect of coenzyme Q10 on essential arterial hypertension. Curr. Therapeutic Res. 47, 841–845, 1990.

31. Engel, GA., Amstrong, CF., Myology, PS.: Audrey Myoglobinuria.2. baskı. USAA Mc Graw – Hill, 1679-90, 1994.
32. Ergen, E., Demirel, H., Güner, R. Turnagöl, H., Başoğlu, S., Zergeroğlu, M.,Ülkar, B., Hazır, T., : Egzersiz fizyolojisi. Nobel Yayınevi, 2007.
33. Ergen, E.: Egzersiz fizyolojisi. Nobel yayınevi, 2002.
34. Eric, H. Wıtt, Abraham, Z. Rezhıck, Chrıstıne, A. Vıguıe, Pamela, S.R., Lester, P.: Exercise, oxidative damage and effects of antioxidant manipulation. J. Nutr.122: 766- 773,1992.
35. Ersoy, G.: Egzersiz ve spor performansı için beslenme. Ata ofset, Ankara, 2006.
36. Eston, R., Byrne, C., Twist, C.: Muscle function after exercise- induced muscle damage: Considerations for athletic performance in children and adults. Journal of Exercise Science and Fitness, 1(2): 85-96, 2003.
37. Faff, J. and Frankiewicz-Jozko, AF.: Effect of ubiquinone on exercise-induced lipid peroxidation in rat tissues. Eur J Appl Physiol Occup Physiol, 75, 413-417, 1996.
38. Fitts, RH.: Cellular mecahanisms of muscle fatigue. İnternational Journal Sports Medicine, U.S.A., January, 1:49-83, 1994.
39. Folkers, K., Vadhanavikit, S. and Mortensen, SA.: Biochemical rationale and myocardial tissue data on the effective therapy of cardiomyopathy with coenzyme Q10. Proc Natl Acad Sci USA, 82, 901-904, 1985.
40. Fox, E.L., Bowers, R.W., Foss, ML.: The Physiological basis of physical education and atletics. Fox-Bowers-Foss.4th edition, Saunders college publishing, New York, 1988.
41. Fox, E. L, Bowers, R.W.; Foos, M.C. : Beden Eğitimi ve Sporun Fizyolojik Temelleri. Çev: Cerit, M. Ed: Yaman, H. Bağırgan Yayınevi, Ankara, 1999.
42. Frederick, L., Crane, PhD.: Biochemical Functions of Coenzyme Q10. Journal of the American College of Nutrition, Vol. 20, No. 6, 591–598, 2001.
43. Fu, F.H, You Cy, Kong Zw.: Acute Changeslected Serum Enzyme And Metabolic Concentration İn 12 T0 14 Years Old. Perceptual And Motor Skills, 95:1171- 1178, 2002.
44. Fujimoto, S., Kurihara, N., Hirata, K., Takeda, T.: Effects of coenzymeQ10 administration on pulmonary function and exercise performance in patients with chronic lung diseases. Clin Investig; 71:S 162 S 166, 1993.
45. Ganong, WF.: Tıbbi Fizyoloji. Çeviri: Türk Fizyolojik Bilimler Dernegi. 20. Baskı. Nobel Tıp Kitabevleri, 2002.
46. Genova, M.L., Pich, M.M., Biondi, A., Bernacchia, A., Falasca, A., Bovina, C., Formiggini, G., Parenti Castelli, G., Lenaz, G.: Mitochondrial production of oxygen radical species and the role of Coenzyme Q as an antioxidant. Exp. Biol. Med. 228: 506–513, 2003.
47. Gharbi, A., Chamari, K., Kallel, A., Ahmaidi, S., Tabka, Z. and Abdelkarim, Z.: Lactate kinetics after intermittent and continuous exercise training. Journal of Sports Science and Medicine, **7,** 279-285, 2008.

48. Gian Paolo Littarru, M.D., Ph.D., and Luca Tiano, Ph.D.: Clinical aspects of coenzyme Q10. An update Nutrition 26, 250–254, 2010.
49. Günay, M.: Egzersiz Fizyolojisi. Bağırgan Yayımevi, Ankara, 1998.
50. Günay, M., Cicioglu, İ., Kara, E. Egzersize metabolik ve Isı Adaptasyonu. Ankara: Gazi Kitabevi; 2006.
51. Günay, M., Cicioğlu, İ.: Spor fizyolojisi, Gazi kitapevi; 163-232, 2001.
52. Günay, M., Kara, E., Cicioglu, İ.: Egzersiz ve antrenmana endokrinolojik uyumlar. Ankara: Gazi Kitabevi; 2006.
53. Günay, M., Tamer, K., Cicioglu, İ.: Spor fizyolojisi ve performans ölçümü. Ankara: Gazi Kitabevi; 2006.
54. Gürkan, A.S., Bozdağ, O., Dündar, O.: Coenzyme Q10, Ankara Ecz. Fak. Derg., 34 (2) 129 - 154, 2005.
55. Green, D.J., Watts, K., Maiorana, A.J., Driscoll, J.G.: A comparison of ambulatory oxygen consuption during circuit training and aerobik exercise in patient with chronic herart failure. J. Cardiopulm Rehabil; 21(3): 167-174, 2001.
56. Greenberg, S. and Frishman, H.: Coenzyme Q10: a new drug for cardiovascular Disease. J Clin Pharmacol, 30, 596-608,1990.
57. Guyton, A.C., Hall, J.E.: Textbook of medical physiology. 9. Edition W.B. Saunders company U.S.A.; 477-497, 1996.
58. Harbili, E., İnalı, A.N., Gökbel, H., Harbili, S., Akkuş, H.: Yoğun egzersizden sonra aktif dinlenmenin kan laktat eliminasyonuna etkileri. Genel Tıp Derg, 17(4): 191-196, 2007.
59. Hart, PE., Lodi, R., Rajagopalan, B., Bradley, JL., Crilley, JG., Turner, C. et al.: Antioxidant treatment of patients with Frederick ataxia: four-year follow-up. Arch Neurol, 62, 621-626. 2005.
60. Hazar, S.: Egzrsize Bağlı İskelet ve Kas Hasarı. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, II (3), 119-126, 2004.
61. Hazır, İ.: Sağlıklı erkek çocuklarında kısa süreli yorucu egzersiz sonrası kardiyovasküler değişiklikler. Uzmanlık Tezi, Ankara, 1999.
62. Hodgson, JM., Watts, GF., Playford, DA., Burke, V. And Croft, KD.: Coenzyme Q10 improves blood pressure and glycaemic control: a controlled trial in subjects with type 2 diabetes. European Journal of clinical Nutrition, 56,1137-1142, 2002.
63. Hofman-Bang, C., Rehnquist, N., Swedberg, K., et al.: Coenzyme Q_{40} as an adjunctive in the treatment of chronic congestive heart failure. J Cardiac Failure;1: 101-7, 1995.
64. Howatson, G., Van Someren, KA.: Ice Massage. Effects On Exercise-Induced Muscle Damage. J Sports Med Phys Fitness. , 43(4), pp. 500-5., 2003.
65. Ito, H., Nakajima, T., Takikawa, R., Hamada, E., Iguchi, M., Sugimoto, T., Kurachi, Y.: Coenzyme Q10 attenuates cyanide activation of the ATP-sensitive K+ channel current in single cardiac myocytes of the guinea-pig. Naunyn Schmiedebergs Arch Pharmacol.;344:133-136, 1991.

66. Jenkins, D.G. and Quigley, B.N.: Blood lactate in trained cyclists during cycle ergometry at critical power. Eur. J. Apply Physiol. 61, 278-283, 1990.
67. Johnson, BD., Aaron, EA., Babcock, MA., Dempsoy, JA.: Respiratory muscle fatique during exercise: implications for performance. Med Sci Sport Exerc, 28: 1129-1137, 1996.
68. Judy,W.V., Hall J.H., Toth P.D. and Folkers K.: Double blind double cross over study of coenzyme Q_{40} in heart failure. In: K. Folkers and Y. Yamamura, Editors, Biomedical and Clinical Aspects of Coenzyme Q_Vol. 5, Elsevier, Amsterdam, pp. 315–323. 1986.
69. Judy, W.V., Stogsdill, W.W. and Folkers K.: Myocardial preservation by therapy with conzyme Q10 during heart surgery. Clin Investig 71(8),155-61,1993.
70. Kaikkonen, J., Nyyssonen, K., Tourmainen, TP., Ristonmaa, U., Salonen, JT.: Determinants of Plasma coenzyme Q10 in Humans. FEBS Lett, 443(2):163-6, 25 Jan,1999.
71. Kalyon, A.: Spor hekimliği,2. baskı, gata basımevi, 101-103, Ankara, 1994.
72. Kawamukai, M.: Biosynthesis, Bioproduction and Novel Roles of Ubiquinone J Biosci & Bioeng; 94(6): 511-517, 2002.
73. Kei M., Tanaka, M., Nozaki, S., Mizuma, H., Ataka, S., Tahara, T., Sugino, T., Shirai,T., Kajimoto, Y., Kuratsune, H., Kajimoto, O., and Watanabe, Y.: Antifatigue effects of coenzyme Q10 during physical fatigue. Nutrition 24: 293–299, 2008.
74. Kucharska, I., Gvozdjakova, A., Mizera,S., Braunova, Z. and Schreinerova, Z.: Coenzyme Q_ depletion in rejection episodes in patient after heart Transplantation. First Conference of Int CoQ_Ass Boston 61,1998.
75. Langsjoen,PH., Vadhanavikit, S., Folkers, K.: Response of patients in classes III and IV of cardiomyopathy to therapy in a blind and crossover trial with coenzyme Q10. Proc Natl Acad Sci US A. Jun;82(12):4240-4, 1985.
76. Lehmann, M., Schmid, P., and Keul, J.: Plasma catecholamine and blood lactate cumulation during incremental exhaustive exercise. Int. J.Sports Med. 6,78-81,1985.
77. Linnane, AW., Kopsidas, G., Zhang, C., Yarovaya, N., Kovalenko, S., Papakostopoulos, P., Eastwood, H., Graves, S., Richardson, M.: Cellular redox activity of coenzyme Q10: effect of CoQ10 supplementation on human skeletal muscle. Free Radic Res.;36:445–453, 2002
78. Malm, C., Svensson, M., Ekblom, B., Sjödin, B.: Effect of ubiquinone-10 supplementation and high intensity tarining on physical performance in humans. Acta Physiol Scand; 161: 379-384, 1997.
79. Mancini, A., Leone, E., Festa, R., Grande, G., Di Donna, V., Marinis, L., Pontecorvi, A., Tacchino, R.M., Littarru, G.P., Silvestrini, A., Meucci, A.: Evaluation of antioxidant systems (coenzyme Q10 and total antioxidant capacity) in morbid obesity before and after biliopancreatic diversion. Metabolism Clinical and Experimental 57: 1384–1389, 2008.

80. Mastaloudis, A., Leonard, SW., Trabe,r MG.: Oxidative stress in athletes during extreme endurance exercise. Free Radic Biol Med; 31(7): 911-22,2001.
81. Mercan,U.: Toksikolojide serbest radikallerin önemi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi veterinerlik fakültesi dergisi; 15(1-2): 91-6, 2004.
82. Mero, A.: Blood lactate production and recovery from anaerobic exercise in trained and untrained boys. Eur. J.Apply. Physiol. 57, 660-666, 1988.
83. McArdle, WD., Katch, FI., Katch, VL.: Exercise Physiology, Energy, Nutrition and Human Performance. 5th ed. Lippincott Williams & Wilkins, Baltimore 2001.
84. McCully, K.K., Clark, B.J., Kent, J.A., Wilson, J., Chance, B.: Biochemical adaptation to training: implications for resisting muscle fatique. Can. J. Physiol. Pharrriacol. 69(2): 274-278, 1991.
85. Mizuno, M., Quistorff, B., Theorell, H., Theorell, M., Chance, B.: Effect of oral supplementation of coenzyme Q10 on 31P-NMR detected skeletal muscle energy metabolism in middle-aged post-polio subjects and normal volunteers. Mol Aspects Med.;18 Suppl:S291-8,1997.
86. Molyneux, S.L.: Development of assays for coenzyme Q_{10} and vıtamin K and their application in clinical trials, Üniversity of Canterbury, 2006.
87. Mortensen, S.A.: Symptomatic effects of coenzym Q10/ in heart failure: Q-symbio stdy status. Prensented at the 4 th conference of the international CoQ10 Association. Los Angeles, California, 57-58, 2005.
88. Mortensen, S.A.: Owerview on coenzyme Q10 as adjunctive therapy in chronic heart failure. BioFactors, 18, 79-89, 2003.
89. Mortensen, S.A.: Perspectives on therapy of cardiovascular diseases with conzyme Q10 (ubiquinone). Clin Invest, 71(8): 116-23, 1993.
90. Mosca, F., Fattorini D., Bompadre S., and Littarru G.P.: Assay of Coenzyme Q10 in Plasma by a Single Dilution Step, Analytical Biochemistry 305, 49-54, 2002.
91. Murray, R.K., Granner, D.K., Mayes P.A., Rodwel V.W.: Harper'in Biyokimyası. 24.Baskı, Barış Kitabevi, pp. 24-68 İstanbul, 1998.
92. Nelson, NA.: Gelişimsel beceriler ve çocuk sporları. Spor ve Tıp; 1(3): 11-5 1995.
93. Niklowitz, P., Sonnenschein, A., Janetzky, B., Andler, W., Menke, T.: Enrichment of coenzyme Q10 in plasma and blood cells: defense against oxidative damage. Int J Biol Sci; 3: 257-262, 2007.
94. Ortenblad, N., Gisela, S. and Klavs, M.: "Impaired sarcoplasmic reticulum Ca2+ release rate after fatiguing stimulation in rat skeletal muscle. J. Appl. Physiol. Jul.,89(1), 210 -7, 2000.
95. Parker, ND., Hunter, GR., Treuth, MS.: Effect of strenght training on cardiovascular responses during a submaximal walk and a wight loaded walking test in older females. J Cardiopulm Rehab; 16(1): 56-62, 1996.

96. Pogessi, L., Galanti, G., Comeglio, M., Toncelli, L. and Vinci M.: Effect of coenzyme Q_{10} on left ventricular function in patients with dilative cardiomyopathy. Current Therapy and Research 49 5, pp. 878–886, 1991.
97. Porter, D.A., Costill, D.L., Zachwieja, J.J., Krzeminski, K., Fink, W.J., Wagner, E., Folkers, K.: The effect of oral coenzyme Q10 on the exercise tolerance of middle – aged untrained men. Clinical Neuropharmacology, 27: 4, 187-191, 1995.
98. Powers, SK., Ji, LL., Leeuwenburgh, C.. Exercise traininginduced alterations in skeletal muscle antioxidant capacity. Med Sci Sports Exerc; 31(7): 987-97, 1999.
99. Rosenfeldt, F., Hilton, D., Pepe, S. and Krum, H.: Systematic review of effect of coenzyme Q10 in physical exercise, hypertension and heart failure. Biofactors, 18, 91-100,2003.
100. Rossi, E., Lombardo, A., Testa, M., Lippa, S., Oradei, A., Littarru, G.P. *et al.*: Coenzyme Q_{10} in ischemic cardiopathy. In: K. Folkers, G.P. Littarru and T. Yamagami, Editors, Biomedical and Clinical Aspects of Coenzyme *Q* Vol. 6, Elsevier, Amsterdam, pp. 321–326, 1991.
101. Salbaş, K., Karaogüz, R., Sonel, A.: Coenzyme Q10'un Hipoksi ve Reoksijenasyonda İzole Tavşan Sağ Atriyumu Spontan Kontraktil Aktivitesi ve Doku Harabiyeti Üzerine Etkisi. Türkiye Klinikleri Kardiyoloji,2: 108-113, 1989.
102. Saller, R., Seiler, W.O., Lüthi, C.R., Brignoli, R., Meier, R.: CoenzimQ10 Ein Vitaminahnlicher Stoff für Herz. Nerven und Muskulatur, Schweiz. Zschr. Ganzheits Medizin Jg.18,94-101, Heft 2, Marz 2006.
103. SAS Puphlishing, SAS/STAT 9.2 User's Guide The GLM Procedure (Book Excerpt), 2008.
104. Schneider, C.M., Dennehey, C.A., Rodearmel, S.J., Hayward, J.R.: Effects Of Physical Activity On Creatine Phosphokinase And The Isoenzyme Creatine Kinase-MB. Ann Emerg Med; 25 (4): 520–524. 1995.
105. Schwane, J.A., Buckley, RT., Dipaolo, DP., Atkınson, Mal., Shepherd, Jr.: Plasma Creatine Kinase Responses Of 18- To 30-Yr-Old African-American Men To Eccentric Exercise. Med. Sci. Sports Exerc. 23(2):370-378, 2000.
106. Scott, C.B., Roby, F.B., Lohman, T.G. and Bunt, J.C.: The maximally accumulated oxygen deficit as an indicator of anaerobic capacity. Med. Sci. Sports Exerc. 23,5, 618-624, 1991.
107. Scott, K. Powers and Malcolm, J.Jackson,: Exercise-Induced Oxidative Stress: Cellular Mechanisms and Impact on Muscle Force Production, Physiol Rev 88:1243–1276, 2008.
108. Shaukat, A., Azizullah, B., Habib-ullah, K., Rahat, J.: Correlation between pre and post exercise blood lactate and Ph. Gomal Journal of Medical Sciences, vol. 6, No.1, 2008.

109. Shimomura, Y., Suzıki, M., Sugiyama, S., Hanaki, Y., Ozawa, T.: Protective Effect Of Coenzyme Q10 On Exercise-Induced Muscular Injury. Biochem Biophys Res Commun. 15;176(1), pp. 349-55. 1991.
110. Shinde, S., Patil, N., Tendolkar, A.: Coenzyme Q_{10} : A Review of essential functions. The Internet Journal of Nutrition and Wellness. Volume 1, Number 2, 2005.
111. Silver, MA., Langsjoen, PH., Szabo, S., Patil, H., Zelinger, A.: Statin cardiomyopathy? A potential role for Co-Enzyme Q10 therapy for stati induced changes in diastolic LV performance: description of a clinical protocol. Biofactors.;18(1- 4):125-127, 2003.
112. Smith, C., Allan, D., Marks, MD., Lieberman M.: Basic Medical Biochemistry. Lippincott Williams & Wilkins, s:382,385, 2005.
113. Smith, LL., Miless, MP.: Exercise İnduced Muscle İnjury and İnflamation. Exercise and Sport Science (William E., Garrett, J.R.) 163-173., USA, 2000.
114. Singh, R.B., Niaz, M.A., Rastogi, S.S., Shukla, P.K. and Thakur, A.S.: Effect of hydrosoluble coenzyme Q10 on blood pressures and insulin resistance in hypertensive patients with coronary artery disease. *J. Hum. Hypertens.* 13, 203–208, 1999.
115. Şinoforoğlu, T., Özel, Ü., Kılıç, N., Sevim, Y.: Akut egzersizin futbolcularda oksidatif stres üzerine ekisi. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı, Muğla, S. 413-415, 2006.
116. Tamayo, M., Sucec, A., Phillips, W., Buono, M., Laubach, L. and Frey, M.: The Wingate anaerobic power test, peak blood lactate and maximal oxygen debt in elite volleyball players: A validation study. Med. Sci. Sports Exerc. 16(2), 126, 1984.
117. Tamer, K.: Sporda fiziksel fizyolojik performansın ölçülmesi ve değerlendirilmesi. Bağırgan yayın evi, Ankara, 2000.
118. Tiano, L., Belardinelli,R., Carnevali,P., Principi,F., Seddaiu,G. and Littarru, G.P.: Effect of coenzyme Q10 administration on endothelial function and extracellular superoxide dismutase in patients with ischaemic heart disease: a double-blind, randomized controlled study. European Heart Journal, 28, 2249–2255, 2007.
119. Tiidus, PM., Lanuzzo, CD.: Effect of intensity and duration of muscular exercise on delayedsoreness and serum enzyme activities. Med Sci Sport Exeic;15(6): 461-5, 1983.
120. Topol, EJ., Califf, RM., Isner, JM.: Textbook of cardiovascular medicine. 2nd edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2002.
121. Tuncel, N.: Fizyolofi, Anadolu Ünv. Yayını, No: 493, Eskişehir, 1994.
122. Turunen, M., Olsson, J., Dallner, G.: Metabolism and function of coenzyme Q_{10} Biochimica et Biophysica Acta (BBA)-Biomembranes; 1660(1-2): 171-199, 2004.

123. Veicsteinas, A, G. Ferretti, V., Margonato, G., Rosa, and D. Tagliabue.: Energy Cost of and energy sources for alpine skiing in top athletes. J. Appl. Phsiol.; 56:1187-1190, 1984.
124. Vina, J., Cabrerea, MCG., Lloret, A., Marquez, R., Minana, JB., Pallardo, FV., Sastre, J.: Free Radicals in Exhaustive Physical Exercise: Mechanism of Production, and Protection by Antioxidants. IUBMB Life, 50: 271–277, 2000.
125. Vincent, HK., Vincent, KR.: The Effect Of Training Status On The Serum Creatine Kinase Response, Soreness And Muscle Fonction Fallowing Resistance Exercise. Int. J. Sports Med. 18, pp. 431-437, 1997.
126. Wallace, DC., Weiwei, F.: Energetics, epigenetics, mitochondrial genetics. Mitochondrion 10: 12–31, 2010.
127. Wallace, DC.: Diseases of the mitochondrial DNA. Annu Rev Biochem, 61: 1175- 1212, 1992.
128. Weston, SB., Zhou, S., Weatherby, Rp., Robson, SJ.: Does exegenous coenzyme Q10 affect aerobic capacity in endurance athletes. Int J. Sport Nutr. 7(3):197-206, 1997.
129. Wilmore, JH., Costil, DL.: Physiology of Sport and Exercise. 3th ed., Champaign, IL: Human Kinetics, 2004.
130. Wilmore JH, Stanforth , PR., Gagnon, J., Leon, AS., Rao, DC., Skinner, JS., Bouchard, C.: Endurance exercise training has a minimal on resting heart rate the herltage study. Medicine and science in sport and exercise; 28(7): 829- 35,1996.
131. Wilson, M.F., Frishman, W.H., Giles, T., Sethi, G., Greenberg, S., Brackett, J.: Coenzyme Q_{40} therapy and exercise duration in stable angina. Biomedical and Clinical Aspects of Coenzyme Q. Elsevier, Amsterdam; 6: 339-48, 1991.
132. Xin Fu, Rong Ji, Jorgen Dam: Antifatigue Effect of Coenzyme Q10 in Mice, Journal of Medicinal Food. February, 13(1): 211-215, 2010.
133. Yalçın, D., Oflazoğlu, B., Dalkılıç, T., Forta, H.: Toksik Miyoglobinüri: Olgu Sunumu. Nöropsikiyatri Arşivi; 39 (1): 44-46, 2002.
134. Yamagami, T., Takagi, M., Akagami, H., Kubo, H., Toyama, S. and Okamoto, T.: Effect of Coenzyme Q10 on essential hypertension: a double blind controlledstudy, in: Biomedical and Clinical Aspects of Coenzyme, Q.K. Folkers and G. Littattu, eds, Elsvier, pp. 337–343, 1986.
135. Yaman, M., Coşkunturk, O.S.: Sportif Performansın Sınırları**.** Ankara, 1992.
136. Ylikoski, T., Piirainen, J., Hanninen, O., Penttinen, J.: The effect of coenzyme Q10 on the exercise performance of cross-country skiers. Molec Aspects Med. 18: 283-290, 1997.
137. Yüksel, O., Koç, H., Özdilek, Ç., Gökdemir, K.: Devamlı ve interval antrenman programlarının üniversite öğrencilerinin aerobik ve anaerobik gücüne etkisi. 9.Uluslar arası Spor Blimleri Kongresi, Muğla, S.354-357, 2006.
138. Zhou, S., Zhang, Y., Davie, A., Marshall-Gradısnık, S., Hu, H., Wang, J., Brushett, D.: Muscle and plasma coenzyme Q10 concentration, aerobic power and exercise economy of healthy men in response to four weeks of supplementation. J Sports Med Phys Fitness*;* 45: 337-346, 2005.

Özgeçmiş

Yrd. Doç. Dr. Nevzat DEMİRCİ

12.04.1973 yılında Malatya Doğanşehir Erkenek kasabasında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Erkenek'te tamamladı. 1992 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi Öğretmenliğini kazandı. 1996 yılında Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek okulundan mezun oldu. 1996-1998 yılları arasında Mersin Silifke Anadolu Teknik, Teknik ve Endüstri Meslek Lisesinde beden eğitimi öğretmeni olarak çalıştı. 1998 yılından itibaren Kafkas Üniversitesinde Okutman olarak göreve başladı. 2002-2004 yılları arasında Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimini tamamladı. 2005-2007 yılları arasında Kafkas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Fizyoloji Anabilim Dalında ikinci yüksek lisansını ve 2007-2011 yılları arasında da aynı anabilim dalında doktora programını tamamladı. Üniversite yıllarında uzmanlık alanı olarak "Yüzme" ve "Badminton" seçti. Bu alanla ilgili birçok seminerlere, kurslara katıldı ve kitaplar yazdı. 2012 yılında Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü bölüm başkanlığı ve Zihinsel Engelliler Anabilim Dalı Başkanlığı Yaptı. Hâlen Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Antrenörlük Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

ERKEN ÇOCUKLUKTA OYUN VE OYUN YOLUYLA ÖĞRENME

Editörler

Prof. Dr. Alev ÖNDER

Araş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ

Yazarlar

Prof. Dr. Alev ÖNDER
Araş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ
Öğr. Gör. Dr. Asude BALABAN DAĞAL
Araş. Gör. Dr. Fatma Özge ÜNSAL
Dr. Dilan BAYINDIR
Araş.Gör. Fahretdin Hasan ADAGİDELİ
Öğr. Gör. Elif KÜÇÜKOĞLU
Araş. Gör. Büşra ŞAHAN AKTAN
Araş. Gör. Zeynep KILIÇ
Dr. Pınar GÜNER
Öğr. Gör. Dr. Esin DİBEK
Yrd. Doç. Dr. Zeynel Abidin MISIRLI
Yrd. Doç. Dr. Oktay TAYMAZ SARI
Araş. Gör. Dr. Hilal İlknur TUNÇELİ
Yrd. Doç. Dr. Ezgi AKŞİN YAVUZ
Yrd. Doç. Dr. Elif YILMAZ
Doç. Dr. Müge YUKAY YÜKSEL
Yrd. Doç. Dr. Işık KAMARAJ
Yrd. Doç. Dr. Tosun YALÇINKAYA

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1825
Okul Öncesi No.: 360
ISBN : 978-605-320-732-0
© 1. Basım, Ekim 2017

ERKEN ÇOCUKLUKTA OYUN VE OYUN YOLUYLA ÖĞRENME
Editörler: Prof. Dr. Alev ÖNDER - Araş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Önder, Alev., Arslan Çiftçi, Hande.
Erken Çocuklukta Oyun ve Oyun Yoluyla Öğrenme / *Editörler: Prof. Dr. Alev ÖNDER - Araş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ*
1. Basım, xviii + 482 s., 170x240 mm
Kaynakça var ve dizin yok.
ISBN 978-605-320-732-0
1. Oyun 2. Erken Çocukluk 3. Oyun Yoluyla Öğrenme 4. Okul Öncesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve T ve K Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

Bölüm Yazarları

Editörler: Prof. Dr. Alev ÖNDER - Araş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ

Bölüm 1: Oyun Nedir?

Araş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Prof. Dr. Alev ÖNDER
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 2: Oyun Kuramları

Prof. Dr. Alev ÖNDER
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 3: Oyun Gelişimi

Öğr. Gör. Dr. Asude BALABAN DAĞAL
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 4: Oyun Türleri ve Oyun Alanları

Araş. Gör. Dr. Özge ÜNSAL
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 5: Oyun Yoluyla Bilişsel Becerilerin Desteklenmesi

Dr. Dilan BAYINDIR
Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Araş.Gör. Fahretdin Hasan ADAGİDELİ
İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 6: Oyun Yoluyla Dil Becerilerinin Desteklenmesi

Öğr. Gör. Elif KÜÇÜKOĞLU
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 7: Oyun Yoluyla Sosyal Becerilerin Desteklenmesi

Araş. Gör. Büşra ŞAHAN AKTAN
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 8: Oyun Yoluyla Fiziksel Becerilerin Desteklenmesi ve Riskli Oyunlar

Araş. Gör. Zeynep KILIÇ
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 9: Oyun ve Matematik

Araş. Gör. Fahretdin Hasan ADAGİDELİ
İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Dr. Pınar GÜNER
İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 10: Oyun ve Yaratıcılık

Öğr. Gör. Dr. Esin DİBEK
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 11: Drama Oyunları

Prof. Dr. Alev ÖNDER
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 12: Dijital Oyunlar

Dr. Dilan BAYINDIR
Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Yrd. Doç. Dr. Zeynel Abidin MISIRLI
Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 13: Özel Gereksinimli Çocuklarda Oyun ve Oyun Yoluyla Öğrenme

Yrd. Doç. Dr. Oktay TAYMAZ SARI
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Zihin Engelliler Öğretmenliği Anabilim Dalı

Bölüm 14: Oyun Temelli Değerlendirme

Araş. Gör. Hande ARSLAN ÇİFTÇİ
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 15: Oyun ve Cinsiyet ve Farklı Kültürlerde Oyun

Araş. Gör. Dr. Hilal İlknur TUNÇELİ
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 16: Oyunda Anne-Babanın ve Öğretmenin Rolü

Yrd. Doç. Dr. Ezgi AKŞİN YAVUZ
Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 17: Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim Programlarında Oyun ve Oyun Araştırmaları

Yrd. Doç. Dr. Elif YILMAZ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 18: Oyun Terapisi

Doç. Dr. Müge YUKAY YÜKSEL
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Bölüm 19: Oyun Günleri: 28 Mayıs Dünya Oyun Oynama Günü ve Bağlamları

Yrd. Doç. Dr. Işık KAMARAJ
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Bölüm 20: Oyun Materyalleri

Yrd. Doç. Dr. Tosun YALÇINKAYA
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

İçindekiler

BÖLÜM 1: OYUN NEDİR?

Araş. Gör. Hande Arslan Çiftçi & Prof. Dr. Alev Önder

1. Oyunun Tarihi 2
2. Hayvanlarda Oyun 4
3. Oyunun Tanımı 6
4. Çocuklar Niçin Oyun Oynamalı? 11
5. Çocukların Gözünden Oyun 13
6. Oyun ve Öğrenme 15

Sonuç 19

Kaynaklar 21

BÖLÜM 2: OYUN KURAMLARI

Prof. Dr. Alev Önder

1. Oyun Kuramlarının Tarihsel Gelişimi 27
2. Oyun Kuramları 33
   2.1. Aşırı Enerjinin Rahatlaması ve Enerji Kazanarak Rahatlama Kuramları 33
   2.2. Oyunu Eğitim Aracı Olarak Gören Kuramlar 34
      2.2.1. Froebel'in Oyun Kuramı 34
      2.2.2. Montessori'nin Oyun Kuramı 34
   2.3. Sosyal Dünyayla İlişki Kurma ve Sosyal Dünyayı Anlama Çabası Olarak Oyun . 35
   2.4. Duygusal ve İçsel Süreçlere İlişkin Olarak Oyun Kuramları 36
   2.5. Dil ve Bilişsel Süreçlerin Gelişmesinde Oyun Kuramları 37
      2.5.1. Piaget ve oyun kuramı 37
      2.5.2. Vygotsky ve oyun konusundaki görüşleri 39
      2.5.3. Smilansky'nin oyun kuramı 39
      2.5.4. Bruner'in oyun hakkındaki görüşleri 40
   2.6. Çağdaş Oyun Kuramları 40
      2.6.1. Sutton-Smith'in oyun kuramı 40
      2.6.2. Peter Slade'in oyun kuramı 41
      2.6.3. Reggio Emilia yaklaşımı ve oyun anlayışı 43
      2.6.4. Zihin kuramı ve Oyun 43
      2.6.5. Kültürlerarası oyun kuramcıları 44

Sonuç 45
Kaynaklar 47

BÖLÜM 3: OYUN GELİŞİMİ

Öğr. Gör. Dr. Asude Balaban Dağal

1. Oyun Nedir? 49
2. Oyunun Erken Çocukluk Dönemindeki Önemi 50
3. Oyunun Evreleri 52
3.1. Parten'ın Oyun Sınıflaması 54
3.2. Smilansky'nin Oyun Sınıflaması 55
3.3. Piaget'nin Oyun Sınıflaması 56
4. Yaşlara Göre Oyun Gelişimi 57
4.1. Bebeklik Döneminde Oyun 59
4.2. 2-3 Yaş Döneminde Oyun 61
4.3. Okul Öncesi Dönemde Oyun 61
5. Oyun Gelişimini Etkileyen Faktörler 64
Kaynaklar 69

BÖLÜM 4: OYUN TÜRLERİ VE OYUN ALANLARI

Arş. Gör. Dr. Fatma Özge Ünsal

1. Oyun Türleri 74
1.1. Gelişimsel Özelliklerine Dayalı Sınıflandırma 74
1.1.1. HUTT (1976) 74
1.1.2. Piaget (1951) 75
1.1.3. Parten (1932) 76
1.1.4. Erikson (1963) 76
1.1.5. Sheridan (1977) 77
1.1.6. Smilansky (1968) 77
1.1.7. Bühler 78
1.2. Sosyal Etkileşime Dayalı Sınıflandırma 78
1.2.1. Hughes (1999) 78
1.3. Uygulama Temeline Dayalı Sınıflandırma 79
1.3.1. Öz yapılarına göre oyunlar 79
1.3.2. Oynandığı yere göre oyunlar 80
1.3.3. Araç içerip içermediğine göre oyunlar 80
1.3.4. Hareketlilik derecesine göre oyunlar 80
1.3.5. Müzikli oyunlar ve rontlar 80
1.3.6. Oynanan materyale göre oyunlar 81
1.3.7. Taklit oyunları ve dramatik oyun 81

1.3.8. Fiziksel oyun ... 82
1.3.9. Nesnelerle oyun ve yapı inşa oyunları ... 83
1.3.10. Sembolik oyun ... 84
1.3.11. Sosyo-dramatik oyun ... 85
1.3.12. Kurallı oyunlar ... 85
2. Oyun Alanları ... 86
2.1. Kapalı Oyun Alanları ... 87
2.2. Açık Oyun Alanları ... 88
Sonuç ... 91
Kaynaklar ... 92

BÖLÜM 5: OYUN YOLUYLA BİLİŞSEL BECERİLERİN DESTEKLENMESİ

Dr. Dilan Bayındır & Araş. Gör. Fahretdin Hasan Adagigeli

1. Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Oyun ... 96
1.1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı ve Oyuna Bakışı ... 96
1.2. Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Kuramı ve Oyuna Bakışı ... 96
1.3. Bruner'ın Bilişsel Gelişim Kuramı ve Oyuna Bakışı ... 97
1.4. Zihin Kuramı ve Oyun ... 98
2. Yaşlara Göre Bilişsel Gelişim ve Oyun ... 98
2.1. 0-2 Yaş Çocukların Bilişsel Gelişimi ve Oyunlarının Özellikleri ... 98
2.1.1. 0-1 yaş arası ... 99
2.1.2. 1-2 yaş arası ... 99
2.2. 2-6 Yaş Çocukların Bilişsel Gelişimi ve Oyunlarının Özellikleri ... 100
2.2.1. 2-4 yaş ... 101
2.2.2. 4-6 yaş ... 101
2.3. 7-12 Yaş Çocukların Bilişsel Gelişimi ve Oyunlarının Özellikleri ... 103
3. Bilişsel Gelişim ve Oyun Arasındaki İlişkiye Dair Literatürde Yer Alan Bazı Araştırmalar ... 104
3.1. Oyun ve Bilişsel Beceriler ... 104
3.2. Oyun ve Bilişsel Akademik Beceriler ... 107
4. Erken Çocuklukta Öz Düzenleme Gelişimi ve Oyun ... 107
4.1. Öz Düzenleme Becerileri ve Sembolik Oyunun Teorik İlişkisi ... 109
4.2. Öz Düzenleme Becerileri ve Kurallı Oyunun Teorik İlişkisi ... 111
5. Öz Düzenlemenin Gelişimi ve Oyun Arasındaki İlişkiye Dair Literatürde Yer Alan Bazı Araştırmalar ... 113
5.1. Sembolik Oyun ve Öz Düzenleme Becerileri ... 113
5.2. Kurallı Oyunlar ve Öz Düzenleme Becerileri ... 114
6. Yetişkinlere Öneriler ... 116
Sonuç ... 119
Kaynaklar ... 120

BÖLÜM 6: OYUN YOLUYLA DİL BECERİLERİNİN DESTEKLENMESİ

Öğr. Gör. Elif Küçükoğlu

1. Dil Gelişimi Kuramları....126
1.1. Davranışçı Yaklaşım....126
1.2. Sosyal Öğrenme Kuramı....127
1.3. Biyolojik (Psiko-Linguistik) Kuram....127
1.4. Bilişsel Kuram....128
2. Dilin Temel Bileşenleri....128
3. İşitmeden Konuşmaya....129
4. Dil Gelişim Aşamaları ve Oyun....132
4.1. Agulama Evresi ve Oyun....135
4.2. Tek Sözcüklü Cümleler Evresi ve Oyun....137
4.3. Kelimelerin Birleştirilmesi (Telegrafik Konuşma) Evresi ve Oyun....138
4.4. Dil Bilgisi (Gramer) Kurallarına Uygun Konuşma Evresi ve Oyun....140
4.5. Fonolojik Farkındalık Kazanımı ve Oyun....144
5. Sosyal Etkileşim, Oyun ve Dil Gelişimini Etkileyen Diğer Faktörler....146
Sonuç....148
Kaynaklar....148

BÖLÜM 7: OYUN YOLUYLA SOSYAL BECERİLERİN DESTEKLENMESİ

Araş. Gör. Büşra Şahan Aktan

1. Sosyal Gelişim....151
2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim....153
3. Sosyal Beceri....155
4. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceri....156
5. Oyun ve Sosyal Gelişim....156
6. Oyun ve Psikolojik Dayanıklılık....161
Sonuç....164
Kaynaklar....164

BÖLÜM 8: OYUN YOLUYLA FİZİKSEL BECERİLERİN DESTEKLENMESİ VE RİSKLİ OYUNLAR

Araş. Gör. Zeynep Kılıç

1. Motor Gelişim Dönemleri....169
1.1. Refleksif Hareketler Dönemi....170
1.2. İlkel Hareketler Dönemi....170
1.3. Temel Hareketler Dönemi....170
1.4. Özelleşmiş Hareketler (Sporla İlgili Hareketler) Dönemi....175
2. Oyunun Fiziksel Becerilerin Gelişimindeki Yeri....176
3. Riskli Oyunlar....183
3.1. Riskli Oyunların Kategorilendirilmesi....184
4. Açık Hava ve Doğa İçerisindeki Oyun Ortamlarının Önemi....186
Kaynaklar....188

BÖLÜM 9: OYUN VE MATEMATİK

Araş. Gör. Fahretdin Hasan Adagideli & Dr. Pınar Güner

1. Okul Öncesi Dönemde Matematik Eğitimi....190
1.1. İçerik Standartları....192
1.1.1. Sayılar ve İşlemler....192
1.1.2. Geometri....193
1.1.3. Ölçme....194
1.1.4. Cebir....194
1.1.5. Veri analizi/olasılık....195
1.2. Süreç Standartları....195
1.2.1. Problem çözme....195
1.2.2. Akıl yürütme/ispat....196
1.2.3. İletişim....196
1.2.4. Gösterim....197
1.2.5. İlişkilendirme....197
2. Okul Öncesi Dönemde Oyun....198
3. Matematik ve Oyun İlişkisi....200
4. Oyun Türleri ve Matematiksel Oyun....202
4.1. Oyunda Gömülü Matematik....204
4.2. Matematik Odaklı Oyun....205
4.3. Öğretilen Matematikle Oyun....206
5. Oyunla Matematik Öğretiminin Güçlü ve Zayıf Yönleri....206
6. Oyunla Matematik Öğretiminde Öğretmenin Görevleri....209
Sonuç....210
Kaynaklar....211

BÖLÜM 10: OYUN VE YARATICILIK

Öğr. Gör. Dr. Esin Dibek

1. Eğitim Kuramcılarının Oyun ve Yaratıcılık ile İlgili Görüşleri....217
2. Yaratıcılık ve Oyun İlişkisi....218
3. Yaratıcılık ve Oyunu Etkileyen Faktörler....225
3.1. Gelişim ve Öğrenme....225
3.2. Yetişkinin Rolü ve Çevre....229
4. Yaratıcılık ve Oyun ile İlgili Araştırma Örnekleri....231
5. Öneriler....234
Kaynaklar....236

BÖLÜM 11: DRAMA OYUNLARI

Prof. Dr. Alev Önder

1. Oyun ve Çocuk....239
2. Başkası ya da Başka Bir Şey Olma Oyunu....240
2.1. Başkasıymış Gibi Davranma Oyunu (Pretend Play), Kendini Başkası Olduğuna İnandırma Oyunu (Make-Believe Play) ya da Rol Oynama (Role Play)....241

2.2. Piaget ve Sembolik Oyun....243
2.3. Berk'in Rol Oynama Oyunu Aşamaları....244
2.4. McCune-Nicolich'in Sembolik Oyun Dönemleri Görüşü....245
2.5. Smilansky ve Sosyodramatik Oyun....245
2.6. Vygotsky'nin Oyun Hakkındaki Görüşleri....247
3. Eğitim Amaçlı Drama Oyunları....248
3.1. Eğitimde Drama ve Süreç Draması....248
3.1.1. Eğitici drama süreç odaklıdır....249
3.1.2. Eğitici drama ortamı....250
3.1.3. Eğitici dramada değerlendirme/tartışma....251
3.1.4. Eğitici dramada tartışma bölümünün düzeyleri....253
3.1.5. Tamamlayıcı ve destekleyici etkinlikler....255
3.1.6. Eğitici dramaya katılma yaşı....255
4. Yaratıcı Drama....257
Kaynaklar....258

BÖLÜM 12: DİJİTAL OYUNLAR

Dr. Dilan Bayındır & Yrd. Doç. Dr. Zeynel Abidin Mısırlı

1. Dijital Oyunların Tarihsel Gelişimi....261
1.1. Dijital Oyun Türleri....265
2. Dijital Yerliler....267
3. Erken Çocuklukta İnternet, Dijital Araçlar ve Dijital Oyunlara Erişim....268
3. Dijital Oyunların Eğitimde Kullanılması....270
4. Dijital Oyunlar ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri....272
4.1. Dijital Oyunların Yararları....273
4.2. Dijital Oyunların Zararları....274
5. Dijital Oyunlar ve Aile Ortamı....275
Sonuç....277
Kaynaklar....277

BÖLÜM 13: ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARDA OYUN VE OYUN YOLUYLA ÖĞRENME

Yrd. Doç. Dr. Oktay Taymaz Sarı

1. Giriş....283
2. Erken Müdahale Yaklaşımları ve Programları....289
3. Oyun Temelli Uygulamalar....290
3.1. Temel Tepki Öğretimi-TTÖ (Pivotal Response Treatment-PRT)....290
3.2. Gelişimsel, Bireysel Farklılık, İlişkiye Dayalı Müdahale Modeli (DIR), (Floortime Model Approach)....291
3.3. JASPER (Joint Attention, Symbolic Play, Engagement, and Regulation)....294
Sonuç....295
Kaynaklar....296

BÖLÜM 14: OYUN TEMELLİ DEĞERLENDİRME

Araş. Gör. Hande Arslan Çiftçi

1. Erken Çocuklukta Değerlendirme 299
2. Etkili Değerlendirmenin Özellikleri 301
3. Otantik (Alternatif) Değerlendirme 304
3.1. Gözlem 306
3.1.1. Gözlem kaydı 306
3.1.2. Anekdot kayıtları 307
3.1.3. ABC analizi 307
3.2. Portfolyo 307
3.3. Soru Sorma 308
3.4. Görüşme 309
4. Oyun Temelli Değerlendirme 309
5. Oyun Temelli Değerlendirme Yaklaşımları 311
5.1. Oyun Değerlendirme Ölçeği (Play Assessment Scale) 312
5.2. Disiplinlerarası Oyun Temelli Değerlendirme (Transdisciplinary Play-Based Assessment) 312
5.3. Erken Çocukluk Değerlendirme Sisteminde Oyun (Play in Early Childhood Evaluation System) 313
5.4. Penn Etkileşimli Akran Oyunu Ölçeği (Penn Interactive Peer Play Scale) 314
5.5. Knox Okul Öncesi Oyun Ölçeği (Knox Preschool Play Scale) 315
5.6. İnformel Oyun Gözlemleri 316
Sonuç 317
Kaynaklar 318

BÖLÜM 15: OYUN VE CİNSİYET VE FARKLI KÜLTÜRLERDE OYUN

Araş. Gör. Dr. Hilal İlknur Tunçeli

1. Oyun ve Cinsiyet 323
2. Farklı Kültürlerde Oyun 328
2.1. Kültür ve Oyun 328
2.1.1. Oyunun gelişen sosyal temsili: oyun hakkında üç görüş 329
2.1.2. Kültürel-tarihsel gelişim kuramının ana hatları 332
2.2. Farklı Kültürlerden Oyun Örnekleri 333
2.2.1. Almanya 333
2.2.2. Avustralya 334
2.2.3. Azerbaycan 335
2.2.4. Brezilya 336
2.2.5. Endonazya 337
2.2.6. Fransa 338
2.2.7. Güney Afrika 339

2.2.8. Hindistan 340
2.2.9. Hollanda 340
2.2.10.İspanya 341
2.2.11. İsrail 341
2.2.12. İsveç 342
2.2.13. İsviçre 342
2.2.14. İtalya 343
2.2.15. Kenya 343
2.2.16. Lübnan 344
2.2.17. Meksika 344
2.2.18. Nijerya 344
2.2.19. Orta Amerika 345
2.2.20. Özbekistan 346
2.2.21. Pakistan 346
2.2.22. Portekiz 346
2.2.23. Rusya 347
2.2.24. Suudi Arabistan 347
2.2.25. Ukrayna 348
2.2.26. Yunanistan 348
Kaynaklar 349
İnternet Kaynakları 354

BÖLÜM 16: OYUNDA ANNE-BABANIN VE ÖĞRETMENİN ROLÜ

Yrd. Doç. Dr. Ezgi Akşin Yavuz

1. Giriş 355
2. Beyin Gelişimi 355
3. Öğrenme ve Aracılı Öğrenme 356
4. Oyun ve Öğrenme 358
5. Oyunda Anne-Babanın Rolü 360
5.1. Oyuncak Seçimi 366
6. Oyunda Öğretmenin Rolü 367
6.1. Oyuna Eşlik Etme ve Oyunu Geliştirme ya da Ketleme 371
6.2. Oyun Aracılığıyla Değerlendirme 374
7. Özel Gereksinimli ve Risk Altındaki Çocukların Oyunlarında Anne-Baba ve Öğretmen 376
8. Oyunda Yetişkinlerin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar 377
Sonuç 378
Kaynaklar 379

BÖLÜM 17: TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA OYUN VE OYUN ARAŞTIRMALARI

Yrd. Doç. Dr. Elif Yılmaz

1. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Oyun 383
1.1. 1994 Yılı Okul Öncesi Eğitim Programı 383

1.2. 2002 Yılı Okul Öncesi Eğitim Programı 384
1.3. 2006 Yılı Okul Öncesi Eğitim Programı 385
1.4. 2013 Yılı Okul Öncesi Eğitim Programı 386
1.5. Okul Öncesi Eğitim Programlarında Oyunun Yeri 387
2. Türkiye'de Oyun Araştırmaları 387
2.1. Lisansüstü Tezlerde Oyun Araştırmaları 387
2.2. Ulusal İndeksli Dergilerde Oyun Araştırmaları 394
Kaynaklar 399

BÖLÜM 18: OYUN TERAPİSİ

Doç. Dr. Müge Yukay Yüksel

1. Giriş 403
2. Oyunun İyileştirici Etkenleri 405
3. Terapi Yaklaşımları, Terapistin Rolü ve Yaklaşımın Etkisi 408
3.1. Psikodinamik Modeller 408
Sonuç 422
Kaynaklar 423

BÖLÜM 19: OYUN GÜNLERİ: 28 MAYIS DÜNYA OYUN OYNAMA GÜNÜ VE BAĞLAMLARI

Yrd. Doç. Dr. Işık Kamaraj

1. 28 Mayıs Dünya Oyun Oynama Günü 427
2. Türkiye Dünya Oyun Oynama Günü 429
3. Kültürel Bağlam Olarak Oyun: Kültürel Öğrenme Ortamı 429
3.1. Kültürel Öğrenme Ortamı 431
3.2. Gelişimsel Yer (Alan) 431
3.3. Aktivite Ortamı 432
3.4. Kültürel Yollar 432
3.5. Gelişimsel Mikro Yer (Alan) 432
4. Sosyal Bağlam Olarak Oyun: Kültürel Aktivitelere Katılım 433
4.1. Kültürel Aktivitelere Katılımın Dönüşümü Olarak Gelişim 433
4.2. Katılım Yolları 434
4.3. Öğrenmenin Geleneği 435
5. Dilsel Bağlam Olarak Oyun: Sözlü Kültür 436
5.1. Dil Becerilerinin Okul Dışı Edinimi 438
5.2. Oyun Alanı Bilgisi ve Dilin İncelenmesi 439
5.3. Alkış Oyunu (Clapping Game) 439
5.4. Anlam Taşımayan Nakaratlar (Nonsense Chant) 439
5.5. Şakalar 440
6. Yapısal Bağlam Olarak Oyun : Akran Kültürü ve Çocuk Kültürü 440
6.1. Yorumlayarak Yeniden Üretim 443
6.2. Çocukların Akran Kültürü 443

6.3. Akran Kültüründe İki Oyun Rutini 445
6.3.1. Kaçma-kovalama oyunu....445
6.3.2. Dramatik rol oyunu....446
7. Analitik/Yerel Bağlam Olarak Oyun: Çocuklukta Oyun 447
7.1. Çocukluk Kültürü....448
7.2. Toplumsal Cinsiyet....448
7.3. Kültürel Uygulamalar....449
7.4. Sosyal Kimlik 449
7.5. Yetişkin Rollerine Hazırlanmak....449
7.6. Oyuna İlişkin Beceriler....449
8. Bütünsel (Holistik) Bağlam Olarak Oyun: Dünya Oyun Oynama Günü 450
8.1. Dikkat ve Algıda Kültürel Farklılıklar 450
8.2. Algı Üzerinde Kültürün Kalıcı Etkisi....450
8.3. Algı üzerinde Kültürün Geçici Etkisi 451
8.4. Bağlama Katılma, Bağlam ve Nesne Arasındaki İlişki....451
8.5. İlişkilere Karşı Kurallar ve Sınıflandırmalar....452
9. Demokratik Bağlam Olarak Oyun: Çocuk Hakları Sözleşmesi....453
9.1. Madde 31, Madde 12, Madde 13, Madde 14 ve Madde 15'i Desteklemek....454
9.2.1. Madde 31....454
9.2.2. Madde 12....455
9.2.3. Madde 13....456
9.2.4. Madde 14....456
9.2.5. Madde 15....457
Özet 457
Kaynaklar 458

BÖLÜM 20: OYUN MATERYALLERİ

Yrd. Doç. Dr. Tosun Yalçınkaya

1. Oyunun Özellikleri....459
2. Montessori'ye Göre Oyun ve Oyun Araçları....460
3. Fröebel'e Göre Oyun ve Oyun Araçları....460
4. Oyuncak Nedir?....462
5. Oyuncak Seçimi....463
6. Çocuğun Yaşı ve Oyuncak 464
7. Anne-Babalar ve Öğretmenler İçin Oyuncak Seçme İlkeleri 466
8. Atık Malzemeden Oyun Araçları....471
Kaynaklar 474

Yazar Öz Geçmişleri 475

1

Oyun Nedir?

Araş. Gör. Hande Arslan Çiftçi

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Prof. Dr. Alev Önder

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Çocuk için oyun; yabancısı olduğu, birçok bilinmeyenle dolu bir dünyada dış çevreyi anlamaya, onun olanaklarını keşfetmeye çalıştığı çok önemli bir davranış biçimidir. Çocuk, oyun sırasında yalnızca dış çevreyi anlamaya, kavramaya, dış çevrenin olanaklarını kullanmaya çalışmakla kalmaz; kendini de çeşitli özellikleriyle keşfeder. İnsan yavrusu için kendini keşfetmek, anlamak ancak duygusal ve sosyal ilişkilerini gözden geçirmek ve sınamakla, etkili olarak çevreyi denetlemekle mümkün olabilir. Bu ise ancak çocuğun kendini yönlendirdiği oyun durumlarında nelerden hoşlanıp hoşlanmadığı ve oyun alanını kiminle paylaşmayı istediği ya da paylaşmayı istemediği ile de ilgilidir. Söz konusu bu kararlar, ilk bakışta kısa sürede önemli sonuçlara yol açmıyor gibi görünse de, çocuğun kim olduğu ile ilgili olarak bir duygu (kendilik kavramı) geliştirmesini de kolaylaştırabilir (Canning, 2007). Özellikle çocuğun serbest oyun (free play) etkinliği, aktif katılımıyla birlikte özerklik duygusunun gelişimi yoluyla çocuğun oyun üzerinde en üst düzeyde güçlülük hissetmesine ve böylece yaşayabileceği en üst düzeyde güçlülük deneyimlerinden birini oluşturmasına katkıda bulunur.

"Oyun nedir?" sorusuna cevap arandığı bu bölümde önce oyuna tarihsel bir perspektiften bakılarak, geçmişten günümüze hâkim olan oyun hakkındaki görüşlere yer verilmiştir. Sonrasında, hayvanların oyunu incelenerek hayvan ve insanın oyun davranışları karşılaştırılmıştır. Daha sonra oyun kavramını kapsamlı bir şekilde açıklamak için literatürde yer alan farklı oyun tanımlarına yer verilerek oyunun ne olduğu ve oyun oynayan için ne anlama geldiği irdelenmiştir. Ardından "Çocuklar niçin oyun oynamalı?" sorusuna cevap aranmış ve çocukların oyuna yönelik bakış açıları incelenmiştir. Son olarak ise oyun ve öğrenme arasındaki ilişki açıklanmış, oyun temelli öğrenmenin önemi ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

Adams, N., & Boice, R. (1983). A longitudinal study of dominance in an outdoor colony of domestic rats. *Journal of Comparative Psychology, 97*, 24–33.

Ailwood, J. (2003). Governing early childhood education through play. *Contemporary Issues in Early Childhood, 4* (3), 286-299.

Ashiabi, G. S. (2007). Play in the preschool classroom: Its socioemotional significance and the teacher's role in play. *Early Childhood Education Journal, 35*, 199–207.

Baldwin, J. D., & Baldwin, J. I. (1973). The role of play in social organization: comparative observations on squirrel monkeys (Saimiri). *Primates, 14*, 369–380.

Beckel, A.L. (1991). Wrestling play in adult river otters, Lutra Canadensis. *Journal of Mammalogy, 72*, 386–390.

Bekoff, M. (1984). Social play behavior. *Bioscience, 34*, 228–233.

Bekoff, M. (1988). Motor training and physical fitness: Possibles hort and long-term influences on the development of individual differences in behaviour. *Developmental Psychobiology, 21*, 601–612.

Belsky, J., & Most, R. K. (1981). From exploration to play: A cross-sectional study of infant free-play behavior. *Developmental Psychology, 17*, 630-639.

Bennett, J. (2005). Curriculum issues in national policy-making. *European Early Childhood Education Research Journal, 13* (2), 5–23.

Berinstein, S. & Magalhaes, L. (2009). A study of the essence of play experience to children living in Zanzibar, Tanzania. *Occupational Therapy International 16*(2), 89–106.

Berk, L. E. (1994).Vygotsky's theory: The importance of make-believe play. *Young Children, 50*(1), 30-39.

Bodrova, E. (2008). Make-believe play versus academic skills: A Vygotskian approach to today's dilemma of early childhood education. *European Early Childhood Education Research Journal, 16* (3), 357–369.

Burghardt, G. (2005). *The genesis of animal play: Testing the limits.* Cambridge, MA: MIT Press.

Burghardt, G. M. (2011). Defining and recognizing play. A. Pellegrini (Ed.), *The Oxford handbook of the development of play* içinde (ss. 9-18). New York, NY: Oxford University Press.

Canning, N. (2007). Children's empowerment in play. *European Early Childhood Education Research Journal, 15*(2), 227-236.

CEA (Council for the Curriculum, Examinations and Assessment) (2008). *Learning through play*. https://ccea.org.uk/sites/default/files/docs/curriculum/area_of_learning/ks1_learni ng_through_play_resource_book.pdf adresinden 15.02.2017 tarihinde alınmıştır.

Chien, N. C.,Howes, C., Burchinal, M., Pianta, R. C., Ritchie, S., Bryant, D. M., … Barbarin, O. A. (2010). Children's classroom engagement and school readiness gains in prekindergarten. *Child Development, 81*, 1534–1549.

Cohen, D. (1993). *The development of play (2.baskı)*. London: Routledge.

Copple, C., veBredekamp, S. (Ed.) (2009). *Developmentall appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8 (3.baskı)*. Washington, DC: NAEYC.

Croasdell, M. B. (2012). *The politics of play: A sociopolitic analysis of play in the context of state preschool standards*. New Mexico Üniversitesi Eğitim Düşüncesi ve Sosyokültürel Çalışmalar Programı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, ABD.

Doliopoulou, E., & Rizou, C. (2012). Greek kindergarten teachers' and parents' views about changes in play since their own childhood. *European Early Childhood Education Research Journal, 20* (1), 133-147.

Edwards, S., & Cutter-MacKenzie, A.N. (2011). Environmentalising early childhood education curriculum through pedagogies of play. *Australasian Journal of Early Childhood, 36* (1), 51-59.

Elkind, D. (2007). *The hurried child: Growing up too fast too soon*. New York: Da Capo Lifelong Learning.

Erikson, E. (1963). *Childhood and society*. London: Routledge & Kegan Paul.

Factor, J. (2004). Tree stumps, manhole covers and rubbish tins: The invisible play-lines of a primary school playground. *Childhood 11*(2): 142–154.

Fromberg, D. P. (2002). *Play and meaning in early childhood education*. Boston, MA: Allyn and Bacon.

Fromberg, D.P., & Bergen, D. (2006), Introduction. D.P. Frombergve D. Bergen (Eds),*Play from birth to twelve: contexts, perspectives and meanings* içinde. New York: Routledge.

Gamble, J.R.,&Cristol, D.A. (2002). Drop-catch behaviour is play inherring gulls, Larusargentatus. *Animal Behavior, 63*, 339–345.

Glasgow Koste, V. (1995). *Dramatic play in childhood: Rehearsal for life*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Glenn, N. M., Knight, C. J., Holt, N. L., & Spence, J. C. (2013). Meanings of play among children. *Childhood, 20*(2), 185-199.

Gonzales-Mena, J. (2008). *Foundations of early childhood education*. Boston, USA: McGraw Hill.

Goouch, K. (2008). Understanding playful pedagogies, play narratives and play spaces. *Early Years, 28* (1), 93–102

Göncü, A., & Gaskins, S. (2011). Comparing and extending Piaget's and Vygotsky'sunderstandings of play: Symbolic play as individual, sociocultural, and educational interpretation. A. Pellegrini (Ed.), *The Oxford handbook of the development of play* içinde (ss. 48-57). New York, NY: Oxford University Press.

Gray,P. (2009). Play as a foundation for hunter-gatherer social existence. *American Journal of Play, 1* (4), 476-522.

Gray, P. (2013). *Free to learn: Why unleashing the instinct to play will make our children happier, more self-reliant and better prepared for life.* New York: Basic Books.

Hayes, N. (2004), *What are four-year-olds doing at school? Reconciling current knowledge about learning in young children with early childhood pedagogy*. Yayınlanmamış doktora tezi, Trinity College, Dublin.

Hirsh-Pasek, C., & Golinkoff, R.M. (2008) Why play = learning. Tremblay, R.E., Peters, R. deV ve Boivin, M. (ed.), *Encyclopedia on Early Childhood Development* içinde. Montreal: Centre of Excellence for Early Childhood Development.

Holt, N.L., Spence, J.C., Sehn, Z. L., & Cutumisu, N. (2008). Neighborhood and developmental differences in children's perceptions of opportunities for play and physical activity. *Health and Place 14*(1), 2–14.

Howard, J. (2010). Early years practitioners' perceptions of play: An exploration of theoretical understanding, planning and involvement, confidence and barriers to practice. *Educational and Child Psychology, 27* (4), 91–102.

Howard, J., Jenvey, V., & Hill, C. (2006). Children's categorisation of play and learning based on social context.*Early Child Development and Care, 176* (3-4), 379-393.

Howard, J., W. Bellin, &V. Rees. (2003). Eliciting children's perceptions of play and exploiting playfulness to maximise learning in the early years classroom. *Journal 1–9*. http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00002574.htm adresinden 22.02.2017 tarihinde alınmıştır.

Isenberg, J.P., & Quisenberry, N. (2002). Play: Essential for all children (A position paper of the Association for Childhood Education International). *Childhood Education 79* (1), 33–39.

James, A. (1998), Play in childhood: an anthropological perspective, *Child Psychology and Psychiatry Review, 3*, 104–109.

Johnson, J.E., Chrisitie, J.F., & Wardle, F. (2005). *Play, development and early education*. Boston, MA: Allyn & Bacon.

Justus Suss, D. (2005). *Supporting play. Birth through eight.* Clifton Park: NY:Delmar.

Keating, I., Fabian, H., Jordan, P., Mavers, D., & Roberts , J. (2000). 'Well, I've not done any work today. I

don't know why I came to school'. Perceptions of play in the reception class. *Educational Studies, 26* (4), 437–54.

Kernan, M. (2007). *Play as a context for early learning and development: A research paper.* Commissioned by the National Council for Curriculum and Assessment (NCCA). http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment adresinden 01.03.2017 tarihinde alınmışır.

Lifter, K., & Bloom, L. (1989). Object knowledge and the emergence of language. *Infant Behavior & Development, 12*, 395-423.

Lifter, K., Foster-Sanda, S., Arzamarski, C., Briesch, J., & McClure, E. (2011). Overview of play: Its uses and importance in early intervention/early childhood special education. *Infants & Young Children, 24*(3), 225-245.

Lifter, K., Mason, E. J., & Barton, E. E. (2011). Children's play: Where we have been and where we could go. *Journal of Early Intervention, 33*(4), 281-297.

Lilard, A.S.,Lerner, M. D., Hopkins, E. J., Dore, R. A., Smith E.D., & Palmquist, C. M. (2013). The impact of pretend play on children's development: A review of the evidence. *Psychological Bulletin, 139* (1), 1-34.

Malaby, T. M. (2009). Anthropology and play: The contours of playful experience. *New Literary History, 40* (1), 205-218.

Manners, P. J. (2003). *Children's experiences of break-time in a primary school in Ireland.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Department of Psychology, University of Dublin, Trinity College.

Martlew, J., Stephen, C., & Ellis, J. (2011). Play in the primary school classroom? The experience of teachers supporting children's learning through a new pedagogy. *Early Years, 31* (1), 71–83.

McInnes, K., Howard, J., Miles, G., & Crowley, K. (2009). Behavioural differences exhibited by children when practising a task under formal and playful conditions. *Educational and Child Psychology, 26* (2), 31–9.

McInnes, K., Howard, J., Miles, G., & Crowley, K. (2010). Differences in adult–child interactions during playful and formal practice conditions: An initial investigation. *Psychology of Education Review, 34* (1), 14–20.

McInnes, K., Howard, J., Miles, G., & Crowley, K. (2011). Differences in practitioners' understanding of play and how this influences pedagogy and children's perceptions of play. *Early Years, 31*(2), 121-133.

Miller, E., & Almon, J. (2009). Crisis in the kindergarten: Why children need to play in school. *The Education Digest, 75*, 42–45.

Mistrett, S., & Bickart, T. (2009). Child's play: The best way to learn. *Middle East Educator, 5*, 18-22.

Montessori, M. (1974). *Childhood education*. (A. M. Joosten, Çev.). Chicago: Regnery.

Moyles, J. R. (1989). *Just playing? The role andstatus of play in early childhood education*. Philadelphia: Open University Press.

Oliveira, A. F. S.,Rossi, A. O., Silva, L. F. R., Lau, M. C., & Barreto, R. E. (2010). Play behaviour in nonhuman animals and the animal welfare issue. *Journal of Ethology*, *28*(1), 1-5.

Önder, A. (2013). *Yaşayarak öğrenme için eğitici drama*. Ankara: Nobel yayıncılık.

Parsons, A. L. (2013). *Early childhood educators' constructions of play beliefs and practice.* Ottawa Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kanada.

Pelligrini, A.D. (1991). *Applied child study: A developmental approach*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Pellegrini, A.D. (2009). Research and policy on children's play. *Play Policy 3* (2): 131–136.

Pellis, S.M., Field, E.F., Smith, L.K., & Pellis, V.C. (1997). Multiple differences in the play fighting of male and female rats.Implications for the causes and functions of play. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 21*, 105–120.

Pellis, S.M., & Pellis, V.C. (1991). Attack and defense during play appear to be motivationally independent behaviors in muroid rodents. *Psychology Review, 41*, 175–184.

Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation*. New York: Norton.

Plato. (1955). *The republic*. Baltimore: Penguin Books.

Pramling Samuelsson, I., & Asplund Carisson, M. (2008). The playing learning child: Towards a pedagogy of early childhood. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 52(6), 623-641.

Pramling Samuelsson, I., & Johansson, E. (2006). Play and learning—Inseparable dimensions in preschool practice. *Early Child Development and Care, 176*, 47–65.

Pramling Samuelsson, I., Sharidan, S., & Williams, P. (2006). Five preschool curricula: Comparative perspective. *International Journal of Early Childhood, 38* (1), 11-30.

Pui-Wah, D. C., & Stimpson, P.(2004). Articulating contrasts in kindergarten teachers' implicit knowledge on play-based learning. *International Journal of Educational Research, 41* (4), 339–352.

Pyle, A., & Bigelow, A. (2015). Play in kindergarten: an interview and observational study in three Canadian classrooms. *Early Childhood Education Journal, 43* (5), 385–393.

Pyle, A., & Danniels, E. (2017). A continuum of play-based learning: The role of the teacher in play-based pedagogy and the fear of hijacking play. *Early Education and Development, 28*(3), 274-289.

Rivkin, M.S. (2000). Outdoor experiences for young children. *ERIC Digest*.

Roskos, K.A., veChristie, J.F. (2002). Knowing in the doing observing literacy learningthrough play. *Young Children, 50*, 46-55.

Rousseau, J. J. (1966). *Emile.* (W.Boyd, Çev.) New York: Teachers College Press.

Rubin, K.,Fein, G. veVandenberg. B. (1983). Play. P. H. Mussen (Ed.). *Handbook of child psychology* (s.693-774). New York: Wiley.

Russell, J. L. (2011). From child's garden to academic press: The role of shifting institutional logics in redefining kindergarten education. *American Educational Research Journal, 48*, 236–267.

Santer, J., Griffiths, C., &Goodall, D. (2007). *Free play in early childhood: A literature review.* London: National Children's Bureau. http://www.playengland.org.uk/media/120426/free-play-in-early-childhood.pdf adresinden 21.03.2017 tarihinde alınmıştır.

Sazima, I. (2008). Playful birds: cormorants and herons play with objects and practice their skills. *Biota Neotrop, 8*, 259–264.

Sharpe, L.L. (2005). Frequency of social play does not affect dispersal partnerships in wild meerkats. *Animal Behavior, 70*, 559–569.

Sherwood, A. S., & Reifel, S. (2013). Valuable and unessential: The paradox of preservice teachers' beliefs about the role of play in learning. *Journal of Research in Childhood Education, 27* (3), 267–282.

Silva, D.Y., & Johnson, J. E. (1999). Principals' preference for the N-3 certificate. *Pennsylvania Educational Leadership*, 18(2), 71-81.

Singh, A., & Gupta, D. (2012). Contexts of childhood and play: Exploring parental perceptions. *Childhood 19*(2): 235–250.

Skelton, T. (2009) Children's geographies/geographies of children: Play, work, mobilities and migration. *Geography Compass 3*(4), 1430–1448.

Slade, P. (1995). *Child Play: It's importance for human development.* London: Jessica Kingsley Publ.

Smilansky, S. (1990). Sociodramatic play: Its relevance to behavior and achievement in school. E. Klugman ve S. Smilansky (Eds), *Children's play and learning perspectives and policy implications* içinde. New York: Teachers College Press.

Smith, P. (2010). *Children and play*. Oxford, UK: Wiley/Blackwell.

Spinka, M.,Newberry, R.C., Bekoff, M. (2001). Mammalian play: Training for the unexpected. *Quarterly Review of Biology, 76*, 141–168.

Stegelin, D. (2005). Making the case for play policy: Research-based reasons to support play-based environments. *Young Children, 60*(2), 76-85.

Stroh, K., Robinson, T. & Proctor, A.(2008).*Every child can learn: Using learning tools and play to help children with developmental delay*. London: Sage Publications.

Sutton-Smith, B. (1997). *The ambiguity of play*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Thomas, L., Howard, J., & Miles, G. (2006).The effectiveness of playful practice for learning in the early years. *Psychology of Education Review 30* (1), 52–8.

Thomson, S. (2005). 'Territorialising' the primary playground: Deconstructing the geography of playtime. *Children's Geographies, 3* (1), 63–78.

Trawick-Smith, J. (1994). *Interactions in theclassroom: Facilitating play in the early years.* New York: Macmillan College Publishing Company.

Tuğrul, B., Aslan, Ö. M., Ertürk, G., & Altınkaynak, Ş. Ö. (2014). Anaokuluna devam eden altı yaşındaki çocuklar ile okul öncesi öğretmenlerinin oyun hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. İ*nönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15*(1), 97-116.

Yelland, N. (2011). Reconceptualising play and learning in the lives of young children. *Australasian Journal of Early Childhood, 36*(2), 4-12.

Youngquist, J., & Pataray-Ching, J. (2004). Revisitingplay: Analyzing and articulating acts of inquiry. *Early Childhood Education Journal, 31*, 171-178.

Qualifications and Curriculum Authority (QCA) (2000). *Curriculum guidelines for the foundation stage*. http://ictedusrv.cumbria.ac.uk/maths/pgdl/unit4/cgfs.pdf adresinden 10.02.2017 tarihinde alınmıştır.

Van Oers, B., & Duijkers, D. (2013). Teaching in a play-based curriculum: Theory, practice and evidence of developmental education for young children. *Journal of Curriculum Studies, 45*, 511–534.

Vieira, M.L., & Sartorio, R. (2002). Motivational, causal and functional analysis of play behavior in two rodent species. *Estudos de Psicologia, 7*, 189–196.

Vygotsky, L.S. (1978). The role of play in development. M.Cole, V. John-Steiner, S. Scribner ve E. Souberman (Eds.), *Mind in Society: The development of higher psychological processes* içinde (ss.92-104). Cambridge, M.A.: Harvard University Press.

Weisberg, D. S., Zosh, J. M., Hirsh-Pasek, K., & Golinkoff, R. M. (2013).Talking it up: Play, language development, and the role of adult support.*American Journal of Play, 6*(1), 39-54.

Wing, L. 1995. Play is not the work of the child: Young children's perceptions of work and play. *Early Childhood Research Quarterly, 10*, 223–47.

Wood, E. & Attfield, J. (2005). *Play, learning and the early childhood curriculum*. London: Paul Chapman.

Wu, S. C. (2014). Practical and conceptual aspects of children's play in Hong Kong and German kindergartens. *Early Years, 34*(1), 49-66.

2

Oyun Kuramları

Prof. Dr. Alev Önder
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Tüm çocukların zorunlu olmadıkları, tam tersine kendiliklerinden ve keyif alarak yöneldikleri davranışlar olarak oyun ilk çağlardan başlayarak insanoğlunun dikkatini çekmiş ve ilk çağ felsefecilerinin görüşlerinden günümüze kadar hakkında birçok açıklama ileri sürülmüştür. Oyun hakkındaki açıklama çabalarının tarihsel bir süreçte nasıl geliştiği aşağıdaki başlık altında ele alınmaya çalışılmıştır.

1. OYUN KURAMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Çocuk oyunları hakkında elimizdeki bilgilerin kaynağından başlayarak çağımıza kadar bir perspektif içinde ele alınıp incelenmesi, günümüzde çocuk oyunlarının işlevlerinin farkına varılması ve çocukların yararına önlemlerin alınabilmesi ya da düzenlemelerin yapılabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Tarihsel olarak incelendiğinde, çocuk oyunu hakkındaki kuramsal bilgilerin Antik Yunan'a kadar uzandığı görülmektedir. Antik Yunan'da, Antik Yunan filozofları arasında açıklamaları ile özel bir yere sahip olan Platon, gelişimin temelinin oyun olduğunu belirtmiştir (Bonchis, 2013; Wirsen, 2003). Ancak yalnızca Platon değil, Socrates ve Aristo da çocuk oyunları hakkında görüşler öne sürmüşlerdir.

Bonchis'e (2013) göre oyun oynama Socrates, Plato ve Aristo zamanında da üzerinde çeşitli görüşlerin olduğu bir konu olmuştur. Oyun oynamayla ilgili bir kuram ileri sürülmemiş olsa da çocukların eğitiminde oyunun önemi ve yararından söz edilmiştir. Oyun, çocukların içlerinden gelen eğilimlerini gerçekleştirdikleri roller üstlenmelerini sağlayan bir unsur olarak görülmüştür. Aynı zamanda oyunun çocuğun kendini keşfettiği, diğerleriyle etkileşimde bulunduğu bir etkinlik olduğu ileri sürülmüştür. Plato oyun oynamanın etkili bir eğitim yöntemi olduğunu vurgulamıştır. Plato eğitimin ne olduğunu ifade ederken oyun psikolojisi hakkında belirgin bir görüş ileri sürmemiş, ancak oyunun, beden için spor, ruh için sanat ilhamı kadar önemli olduğuna dikkati çekmiştir (Bonchis, 2013).

KAYNAKLAR

Aries, P. (1962). *Centuries of childhood: A social history of family life*. New York: Alfred. A. Knopf.

Augustine,St. (1992). *Confessions.* London: Oxford UniversityPress.

Bateson, G. (1976). A theory of play and fantasy. J. S. Bruner, A. Jolly & K. Sylva (Ed.), *Play: Its Role in Development and Evolution* içinde. New York: Basic Books.

Bedrova, E., & Leong,D. J. (2005). Uniquely preschool: What research tells us about the ways young children learn. *Educational Leadership, 63*, (1), 44-47.

Bonchis, E. (2013). Perspectives on play psychology: Definitions, functions, and a short history. *Romanian Journal of School Psychology, 6*, (11), 105-114.

Brown, M. H.,&Freeman, N.K. (2001). We don't play that way at preschool: The moral and ethical dimensions of controlling children's play. S. Reifel & Mac H. Brown (Ed.), *Early education and care and reconceptualising play– Advances in early education and day care(Volume II)* (ss. 259 – 307) içinde. Oxford: Elsevier Science.

Bruce, T. (1997). *Early childhood education.* London: Hodderand Stoughton.

Bruce, T. (2001). *Learning through play. Babies, toddlers and foundation years*. London: Hodder and Stoughton.

Bruner, J. S. (1986). Play,thought and language. *Prospects: Quarterly Review of Education, 16* (1), 77-83.

Bruner, J. S. (1996). *The culture of education.* Cambridge Mass.,: Harvard University Press.

Burman, E. (1994). *Deconstructing developmental psychology*. New York: Routledge.

Cadwell, L.B. (2003). *Bringing learning to life: A Reggio approach to early childhood education*. New York: Teachers College Press.

Cohen, D. (1993). *The development of play.*London: Routledge.

Darwin, C. (1859). *The origin of species by means of natural selection*. London: J. Murray.

Ellis, M. J. (1973). *Why do people play?* EnglewoodCliffs, N.J.:PrenticeHall.

Erikson, E. (1963). *Childhood and society.* New York. Norton.

Evans, J., & Pellegrini, A. (1997). Surplusenergytheory: An enduring but inadequate justification for school break time. *Educational Review, 49* (3), 229-236.

Freud, A. (1968). *The psychoanalytic treatment of children.* New York: International Universities Press.

Freud, S. (1984). *On metapsychology: Thetheory of psychoanalisis*. Aylesbury: Penguin Books.

Froebel, F. (1906). *Theeducation of man.* New York: D. Appletone.

Frost, J.L. (2010). *A history of children's play and environments: Toward a contemporary child-saving movement*. New York: Routledge.

Groos, K. (1901). *The play of man*. New York: D. Appleton Comp.

Haight, W.L., Wang, X.L., Fung, H. H. T., Williams, K., & Mintz, J. (1999). Universal, developmental, and variable aspects of young children's play: A cross-cultural comparison of pretending at home. *Child Development, 70* (6), 1477-1488.

Huizinga, J. (1949) *Homo Ludens: A study of the play-element in culture.* London: Routledge and Kagan Paul.

Hutt,C. (1981). Toward a taxonomy and conceptual model of play. H.I. Day (ed.), *Advances in intrinsic motivation and aesthetics* içinde. New York: Plenum.

Hyun, E. (1998). *Making sense of developmentally and culturally appropriate practice (DCAP) in early childhood education.* New York: Peter Lang.

Kernan, M. (2007). *Play as a context for early learning and development. The early childhood curriculum framework: A research paper*. The National Council for Curriculum and Assessment, Dublin.

Key, E. (1978). *Secolulcopilului* [Thecentury of thechild]. Bucureşti:Editura Didactică şi Pedagogică.

Lazarus, M. (1883). *About the attraction of play.* Berlin: F. Dummler.

Lillard, A.S. (1993). Pretend play skills and the child's theory of mind. *Child Development, 64* (2), 348-371.

Lindqvist, G. (1996). Lekensmöjligheter. Lund: Studentlitteratur.

Locke, J. (1914). *Some thought concerning education.* The Harvard Classics (Vol 37. Part 1). New York: P.F. Collierand Son.

Mead,G.H. (1934). *Mind self and society: The stand point of a social behaviorist*. Chicago: Univercity of Chicago.

Montessori, M. (1973). *The Montessory method.* Cambridge, MA: Bentley.

Montessori, M. (1992). *The secret of childhood.* New York: Balantine.

Parten, M. (1932). Socialplayamongpreschoolchildren. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 28*, 136-147.

Piaget, J. (1962). *Play,dreams and imitation in childhood*. New York: W.W. Norton.

Piaget, J. (1966). *The moral judgement of the child.* New York: FreePress.

Provenzo, E. F. Jr. (2009). Friedrich Froebel's gifts: Connecting the spiritual and the aesthetic to the real world of play and learning. *American Journal of Play, 2* (1), 85–99.

Roopnarine, J., Johnson, J., & Hooper, F. (1994). *Children'splay in diverse cultures.* Albany, New York: State Universityof New York Press.

Rousseau J. J. (1889). *Emile: Concerning education*. Boston: D.C. Heathcomp.

Russ, S. W. (2004). *Play in child development and psychotherapy*. N. J.: Lawrence Erlbaum.

Schaffer, D. W. (2005). Epistemic frames for epistemic games. *Computers and Education, 46* (3), 223-234.

Simmons-Christenson, G. (1997). *Förskole pedagogikens historia* (4: de omarbetadeoch utvidgadeutgåvan). Stockholm: NaturochKultur.

Shuffelton, A. B. (2012). Rousseaus's imaginary friend: Childhood, play and suspicion of the imagination in Emile. *Educational Theory, 62* (3), 305-321.

Skinner, B. F. (1938). *The Behavior of organisms.* New York: D. Appleton Century comp.

Slade, P. (1995). *Child Play: It's importance for human development.* London: Jessica Kingsley Publishers.

Smilansky, S. (1968). *The effects of sociodramaticplay on disadvantaged preschool children*. New York: Wiley.

Spencer, H. (1862). *The first principals.* London: Williams andNorgate.

Sutton-Smith, B. (2001). *The ambiguity of play.* MA: Harvard University Press.

Vygotsky, L. S. (1977). Play andits role in the mental development of the child. J. S. Bruner, A. Jolly & K. Sylva (Ed.), *Play: Its Role in development and evolution* içinde. New York: Basic Books.

Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society: Thedevelopment of higher psychological processes.* Cambridge, MA: Harvard UniversityPress.

Weinberger, L.A., & Starkey, P. (1994). Pretend play by African-American children in Head Start. *Early Childhood Research Quarterly, 9* (3-4), 327–343.

Winnicott, D. W. (1971). *Playing and reality.* New York: Tavistock.

Wirsén, A. (2003). *Barnsfrialek – tvåförskolläraressynsätt. (Examensarbete).* Malmö: Malmöhögskola, Lärarutbildningen.

3

Oyun Gelişimi

Öğr. Gör. Dr. Asude Balaban Dağal

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Oyun çok eski bir kavramdır. Aslında kültürden de eski olduğu söylenebilir. Ancak oyun kavramı sanki insanlarla özdeşleşen bir kelime, bir davranış şekli gibi görünmektedir. Oysa ki hayvanları gözlemlediğimizde onların da kendi aralarında sürekli oynuyor olduklarını hatta insanlarla bile oynadıklarını fark ederiz. Oyun oynayarak eğlenirler ve mücadele verirler. Bu durumda oyunun tüm canlı varlıklar için vazgeçilmez bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Oyun yetişkin hayatında da çok değerli ve önemlidir. Ancak erken çocukluk dönemindeki oyun insan hayatının vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadır. Çocuklar oyunla büyürler, oyunla öğrenirler. Çevrelerinde gördükleri kişileri taklit ederken oyun oynarlar. Bu sayede hayattaki rollerini öğrenirler. Yaşamla mücadele etmeyi sosyal oyunlar ile öğrenirler. Oyun çocuklar için hayatı anlama ve anlamlandırma biçimidir. Oyunun çocuktaki gelişimine yer vermeden önce oyun kavramına genel bir bakış kazanma ve oyunun önemini biraz vurgulamak gerekir.

1. OYUN NEDİR?

Günümüz batı toplumlarında oyun, marjinalleşmiş ve kendi dünyasına hapsolmuştur. Oyun, çocukları yetişkinlere ait gerçek dünyadan ayıran çok ayrı ve farklılaştırılmış bir faaliyete dönüşmüştür. Oyun, çocukların toplumun kenarlarına itilmesini tanımlayan ifadelerden birine dönüşmüştür. Oyun, gerçek bir toplumda asla yeri olmayan bir faaliyet türünü ifade eder hâle gelmiştir. Bu faaliyet türü, çocukların topluma girmeyi beklerken ilgilendikleri kolay bir şey olarak görülmektedir. Oyun önemsizleşmiştir. "Oyun" ve "çocuk" sözcükleri bir araya geldiklerinde mecazi anlamda değersizliği çağrıştırmaktadır. Böylece çağdaş oyun söylemi, çocukların toplumda ve hayat üzerindeki etkilerinde marjinalleştirilmesini ve dışlanmasını içerir hâle gelmiştir. Dışlanma ve korunma bir madalyonun iki yüzü gibi, birbirini çağrıştırmaktadır (Strandell, 2000).

KAYNAKLAR

Aral, N., Gürsoy, F. & Köksal, A. (2001). *Okul öncesi eğitimde oyun.* İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., Kaptan Ofset.

Aksoy, A.; Çiftçi, H.D. (2014). *Erken çocukluk döneminde oyun*. Ankara: Pegem Akademi.

Arslan, F. (2000). 1-3 yaş dönemindeki çocuğun oyun ve oyuncak özelliklerinin gelişim kuramları ile açıklanması. *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi,4* (2), 40-43.

Alexander GM, Hines M. (1994). Gender labels and play styles: their relative contribution to children's selection of playmates. *Child Development,65*, 869-79.

Bailey, R.(1999). *Play, healthandphisicaldevelopment.* Young Children Learning. (Tricia David edt.). London: Paul Chapman Publishing.

Bakeman, R; Brownlee,J. (1980). Thestrategicuse of parallelplay: A sequentialanalysis. Child Development, 51(3), 873-878.

Bowman,B. (2004). Play in themulticulturalworld of children: ımplicationsforadults. Children'splay. (Edt. Edward Zigler, Dorothy G. Singer, Sandra J. Bishop-Josef). Washington: Zero to Three Press.

Bradley,R; Corwyn, R. (2002). Socioeconomic status and child development.*Annual Review of Psychology, 53*, 371-399.

Bulunuz, M. (2013) Teaching science through play in kindergarten: does integrated play and science instruction build understanding?. *European Early Childhood Education Research Journal, 21(2)*, 226-249, DOI: 10.1080/1350293X.2013.789195.

Brunet,C. ve Sarfati A. (2003). *1-7 yaş arası çocuğun eğitimi*.(3. Baskı). (K, Bıçakçı, Çev.). Ankara: Çocuk ve Aile Kitapları.

Cherney, I. D.; London, K. (2006). Gender-linked differences in the toys, television shows, computer games, and outdoor activities of 5- to 13-year-old children. *Sex Roles*, *54*, 717– 726. doi: 10.1007/s11199-006-9037-8.

Coon, D. (1989). *Introduction to psychology, exploration and application*. St. Paul: West Publishing Company. www.noteaccess.com/APPROACHES/ArtEd/ChildDev/PartenPlayS.hm

Çamlıyer, H; Çamlıyer, H. (1997). *Oyun ve Öğretimi*. İzmir: Can Ofset.

Çoban, B.; Nacar, E. (2006). *Okul öncesi eğitimde eğitsel oyunlar.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Durualp, E., Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39*, 160-172.

Darwish, D., Esquivel, G. B., Houtz, J. C. & Alfonso, V. C. (2001). Play and social skills in maltreated and nonmaltreated preschoolers during peer interactions. *Child Abuse and Neglect, 25*, 13-31.

Eisert, D; Lamorey, S.(1996). Play as a window on child development: The Relationship between Play and Other Developmental Domains. *Early Education and Development*, *7 (3);* 221-234.

Elkonin, D. B. (1999) The Development of play in preschoolers.*Journal of Russian & East European Psychology, 37(6)*, 31-70.

Elkonin, D.B.(2005). Thepsychology of play. *Journal of Russian & East EuropeanPsychology*, *43(1),* 11-21.

Ergler, C.R; Kearns, R.A; Witten, K. (2013).Seasonalandlocationalvariations in children'splay: Implicationsforwellbeing. *SocialScience&Medicine,91*, 178-185.

Egemen, A.; Yılmaz, Ö.; Akil, İ. (2004). Oyun, oyuncak ve çocuk.*Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,5(2),*39 – 42.

Erbay, F;Saltalı-Durmuşoğlu, N.(2012). Altı yaş çocuklarının günlük yaşantılarında oyunun yeri ve annelerin oyun algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 13 (2)*, 249-264

Frost, J; Wortham, S; Reifel, S. (2005). *Play and child development.* New Jersey: Pearson

Ginsburg KR. (2007). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. *Pediatrics,119*,182–91.

Goldstein, J. (2012). *Play in children's development, health and well-being.* Toy Industries of Europe. Brussels.

Göncü, A., Tuermer, U., Jain, J., & Johnson, D. (1999). Children's play as cultural activity. Göncü (Ed.), *Children's*

engagement in the world: Sociocultural perspectives (ss. 148–170). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Güler, T. (2007). Erken çocukluk döneminde "oyun planlama" modeli. *Eğitim ve Bilim, 32(143)*, 117-128

Güven, N.(2003). Erken çocukluk döneminde bağımsız oyun gelişimi. (Ed. Müzeyyen Sevinç). *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları

Hakkarainen, P; Brėdikytė, M; Jakkula, K; Munter, H.(2013). Adult play guidance and children's play development in a narrative play-world.*European Early Childhood Education Research Journal, 21(2)*, 213-225. DOI: 10.1080/1350293X.2013.789189

Kuhaneck, H.M; Tanta, K.J; Coombs, A.K; Pannone, H. (2013). A survey of pediatric occupational therapists' use of play.*Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention. 6(3)*, 213-227, DOI: 10.1080/19411243.2013.850940

Hepler, J. B. (1990). Observig the social interactions of fifth grade children. *School Social Work Journal, 15 (1),*1-13.

Howe, C; Farver, J. (1987). Social pretend play in 2-year-olds: Effects of age of partner. *Early Childhood Research Quarterly,2(4), 305-314.*

Huizinga,J. (2007). *Kültür olgusu olarak oyunun doğası ve anlamı.* http://www.halksahnesi.org/incelemeler/oyunun_dogasi/oyunun_dogasi.htm (Ulaşım tar.27 Mayıs 2007).

Hyun, E. (1998). *Making sense of developmentally and culturally appropriate practice (DCAP) inearly childhood education*. New York: Peter Lang.

İnan, M. (2004). *Çocuğum nasıl spor yapmalı?* (2. baskı). İstanbul: Morpa yayınları.

Jones, E; Reynolds, G. (1992).*The play's the thing: teachers' roles in children's play.*New York: Teachers College Press.

Kabadayı, A. (2005). Cumhuriyet devrinde Konya'da oynanan çocuk oyunlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi.*Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,*1-18

Karen McInnes, Justine Howard, Gareth Miles & Kevin Crowley (2011) Differences in practitioners' understanding of play and how this influences pedagogy and children's perceptions of play, *Early Years, 31*:2, 121-133, DOI: 10.1080/09575146.2011.572870

Koçyiğit, S., Tuğluk, M. N. &Kök, M. 2007. Çocuğun gelişim sürecinde eğitsel bir etkinlik olarak oyun (Play as an educational activity in the process of child development). *Journal of Kazim Karabekir EducationFaculty*, *16*, 324–342.

Kroll, L.R. (2016): Earlychildhoodcurriculumdevelopment: the role of play in building self-regulatorycapacity in youngchildren. *Early Child Development andCare,187,* 3-15 DOI: 10.1080/03004430.2016.1223063

Lehman, L.A.(2012). *How does free-play activity choice predict academic and social competence of preschool children with developmental delay and preschool children without disabilities?.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Proquest: University of Florida.

Lynch, M. (2015). Guys and dolls: a qualitative study of teachers' views of gendered play in kindergarten. *Early Child Development and Care,185*(5), 679-693.

Melendez, W. R., Beck, V. & Fletcher, M. (2000). *Teaching social studies in early education*. USA: Delmar Thomson Learning.

Morrison, G. (2003). *Fundementals of early childhood education.* (3. Baskı). New Jersey: Pearson.

Morrison, G. (2007). *Early childhood education today.* (10. Baskı).New Jersey: Pearson.

Nicolopoulou, A. (1993). Play, cognitivedevelopment, andthesocialworld: Piaget, Vygotsky, and beyond. *Human Develeopment*, *36*(1), 1-23. Bağlı,M. (ÇEV;2004). Oyun, Bilişsel Gelişim ve Toplumsal Dünya: Piaget, Vygotsky ve sonrası. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(2),* 137-169

Nutku, Ö. (1998). *Oyun, çocuk, tiyatro*. İstanbul: Özgür Yayınlar

Oktay, A. (1999).*Yaşamın sihirli yılları: Okul ÖncesiDönem.* (1. Baskı). Epsilon:İstanbul

Onay, C. (2006). *Çoklu zekâ kuramına göre oyunla eğitim.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Pehlivan, H. (2014). *Oyun ve ö*ğrenme. Ankara:Anı Yayıncılık.

Pehlivan, H. (2016). Oyunun gelişim ve öğrenmedeki rolü. *Journal of Human Sciences*, *13* (2), 3280-3292. doi:10.14687/jhs.v13i2.3767

Pellegrini, D.A.(1985). The narrative organisation of children's fantasy play: the effects of age and play context. *An International Journal of Experimental EducationalPsychology, 5*(1): 17-25

Pellegrini, A. D. (2009). *The role of play in human development*. New York: Oxford University Press.

Rennie, S. (2003). *Making play work: The Fundemental role of Play in the development of Social relationship Skills.* Playwork: theory and practice. (Fraser Brown edt.). Buckingham: Open University Press.

Rubin, K.H; Maioni, T.L; Hornung, M. (1976). Free play behaviors in middle- and lower-class preschoolers. *Child Development*, *47 (2),* 414-419

Sevinç, M. (2004). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun.* Morpa: İstanbul.

Shetty, P; Laila,N; Rai, A. (2015).Play in India: A ComparisonbetweenChildrenfromDifferentSocioEconomicGroups. *IOSR Journal of Dental and Medical Sciences (IOSR-JDMS). 14(7),* 124-128DOI: 10.9790/0853-1471124128

Slutsky,R ve DeShetler, L.M. (2016). How technology is transforming the ways in which children play. *Early Child Development and Care*,*187,* 1-9. DOI: 10.1080/03004430.2016.1157790

Smith, P. (2010). *Children and play.* United Kingdom: Wiley-Blackwell Publication

Strandell, H. (2000). *What is the use of children's play: Preparation or social participation.*Early Childhood Services. (Penn Helen edt.) Buchingham- Philadalphia:Open University Press.

Swindells, D.; Stagnitti, K. (2006). Pretend play and parents' view of social competence: The construct validity of the child-initiated pretend play. *Australian Occupational Therapy Journal, 53,* 314-324.

Şahin, F. (1999). *Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni el kitabı.* İstanbul:Yapa Yayın Pazarlama.

The NSW Office of Child Care. (2002). *A basicintroductiontochilddevelopmenttheories.* State of New South Wales, Department of Education and Training

Metin,N., Şahin, S., Şanlı, E. (1999). Okul öncesi düzeyde ve dört -dokuz yaş grubundaki zihinsel engelli çocukların tercih ettikleri oyun köşeleri ve oynadıkları oyun tiplerinin incelenmesi. Özel Eğitim Dergisi, *2(3),*14-24.

O'cannor, C.; Stagnitti, K. (2011). Play, behaviour, languageandsocialskills: thecomparison of a playand a nonplayinterventionwithin a specialistschoolsetting.*Research in DevelopmentalDisabilities, 32,* 1205-1211.

Razon, N. (1993). *Okul öncesi eğitimde oyunun, oyunda yetişkinin işlevi.* YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri II-III. (2. Basım). İstanbul: Eren Ofset.

Sakallıoğlu, B.; Erol, V.; Akgün, B. T. (2014). *Oyun nedir ve oyun türlerinin tanımlanmasında sosyal oyunların yeri*. Akademik Bilişim'14 - XVI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 5 - 7 Şubat 2014 Mersin Üniversitesi.

Sel, R. (1993). *Okul öncesi eğitimde oyunun, oyunda yetişkinin işlevi*. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri II-III. (2. Basım). Eren Ofset. İstanbul: 26-34.

Sezgin, S. (2017). İnsan ve oyun: oyunların dünü, bugünü, yarını. International Congress of Educational Research. May 2016.

Tahmores, A.H. (2011). Role of play in socialskillsandıntelligence of children. *Procedia - SocialandBehavioralSciences, 30,*2272 – 2279

Von Zuben, M. V., Crist, P. A., & Mayberry, W. *(*1991*).* A pilot study of differences in play behavior between children of low and middle socioeconomic status. *American Journal of Occupational Therapy, 45,* 113–119.

Wolfgang,C; Stannard, L; Jones, I. (2001). Blockplayperformanceamongpreschoolers as a predictor of later school achievement in Mathematics. *Journal of Research in Childhood Education, 15(2),* 173-180

Yawkey, T.D., Dank, H.L., & Glosenger, F.L. (1986). *Playing inside andout: How to promote socialgrowthandlearning in young children including the developmentally delayed child*. Technomic Publishing, Inc.: Lancaster, PA.

Zigler, E; Bishop-Joseph,S. (2004). *Play under siege.* Children's Play. (Edward Zigler, Dorothy Singer, Bishop-Joseph Sandra edt.). Washington: Zero to Three Press.

4

Oyun Türleri ve Oyun Alanları

Arş. Gör. Dr. Fatma Özge Ünsal

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Çok çeşitli çağdaş kültürlerden gelen çocuk etkinlikleri incelendiğinde, oyun oynamanın ve eğlenceli çocukluk faaliyetlerinin tüm insan toplumlarının bir parçası olduğu açıkça görülmektedir. Bu nedenle çocuk oyunu hakkında tarihi, kültürel, gelişimsel ve eğitsel açıdan çok farklı perspektiflerden çok şey yazılmıştır (Parten, 1932, 1933; Piaget, 1962;Smilansky, 1968; Ariel ve diğ., 1985; King, 1986; Leslie, 1987; Elkonin, 2005; Göncü ve Gaskins, 2007; Smith, 2009;Mawson, 2010;Fleer, 2013; Guerrero,Hoffman ve Munroe-Chandler, 2016 vb.)

Oyun gerçek yaşamın bir provasıdır (Jenkyns, 1996). Çocuk oyun sırasında gerçek hayatta şahit olduklarını taklit eder, deneyimlediklerini ise tekrar canlandırır. Bu sayede edindiği bilgi ve tecrübeler daha kalıcı hâle gelir (Azaklı, 2010; Kaya, 2013).

Oyun;

- *Çocuğun dışa vurduğu yaşama sevincidir* (Şarman, 2015).

  Oyun, yaşamla etkileşim hâlinde olan, güç ve etkisini yaşamdan alan bir olgudur.
- *Çocuklar için en ciddi uğraştır (Oktay, 1999).*
- *En doğal öğrenme ortamıdır.* Çünkü oyun sayesinde çocuk duyduklarını, gördüklerini sınayıp deneme, öğrendiklerini pekiştirme imkanı bulur (MEB, 2013).
- *Çocuklar için özgürlüğü yaşamaktır.* Oyun sırasında çocuk, egemen olduğu, kuralları kendisinin koyduğu ve bozduğu iç dünyasındadır (Göncü ve Gaskins, 2007)

öğrenme, yaratma, kendini ifade etme anlamına gelen oyun, çocuğun o günkü ruh hâli, geçmişteki bilgileri, oyun ortamı ve oyun materyalleri gibi özelliklerden etkilendiğinden ötürü araştırmacılar tarafından açık ve kapalı oyun alanları olarak iki başlıkta toplanan oyun ortamlarının kaliteli ve zengin uyaran içermesi çocukların sağlıklı gelişimleri açısından oldukça kritik değer taşımaktadır. Bu da yetişkinlere, yapacakları etkinlikler, planlamalar, düzenlemeler ve yapılandırmalar için önemli sorumluluklar yüklemektedir.

KAYNAKLAR

Aksoy, A. B. ve Dere Çiftçi H. (2014). *Erken çocukluk döneminde oyun: duyu-motor oyundan kurallı oyuna.* Ankara: Pegem Akademi.

Akyel, Y. (2011). *Okul* öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin drama yöntemi yeterliklerinin değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

Aral, N. (2000). Çocuk gelişiminde oyunun önemi. *Çağdaş Eğitim*, *265*, 15-17.

Ariel, S.,Carel, C. A. veTyano, S. (1985). Uses of children's make believe play in family therapy. *Journal of Marital and Family Therapy, 11,* 47–60

Arslan Karaküçük, S. (2008). Okul öncesi eğitim kurumlarında fiziksel/mekânsal koşulların incelenmesi: Sivas ili örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32(2),* 307-320.

Azaklı, N. (2010). Çocuklarda özgüven gelişimi: Okul öncesi dönemlerine uygun, evde oyuncak oyunl*ar.* http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_5713.htm Alıntılama Tarihi: 04.01.2017

Baykoç Dönmez, N. (1999). *Üniversite çocuk gelişimi ve eğitim bölümü ve kız meslek lisesi öğrencileri için oyun kitabı.* İstanbul: Esin Yayınevi.

Beckwith, J. (1995). Equipments electioncriteria for modern playgrounds. *Whenchildrenplay*, 209-214.

Buxbaum, (2014). Earlychildhoodeducationandcare: Workingconditionsandtrainingopportunities. http://www.fruehe-chancen.de/fileadmin/PDF/Archiv/eurofound_working_paper.pdf

Cevher Kalburan, N. (2014b). Okul öncesi dönem çocuklarının dış mekânda oyun fırsatları ve ebeveyn görüşleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 32*, 113-135.

Cree, J. veMcCree, M. (2012). *A briefhistory of theroots of forestschool in theUK.* https://www.eastleigh.gov.uk/media/56843/Forest-school-history.pdf

Çakmak, A. ve Elibol, F. (2011). *Çocuk ve oyun.* Ankara: Vize Basın Yayın.

Çelik, A. (2012). Okulöncesieğitimkurumlarındaaçıkalankullanımı: Kocaeliörneği.*Atatürk ÜniversitesiZiraatFakültesiDergisi*, 43(1), 79-88.

Çukur, D. (2010). Okulöncesi çocukluk döneminde sağlıklı gelişimi destekleyici dış mekân tasarımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 12*, 70- 76.

Elkonin, D. B. (2005). Thepsychology of play. *Journal of Russian and East EuropeanPsychology, 43(1),* 11–21.

Fleer, M. (2013). *Play in theearlyyears.* Melbourne: Cambridge UniversityPress.

Goldman, L. (1998). *Child'splay: Myth, mimesis, andmake-believe.* New York: Berg

Göncü, A. veGaskins, S. (Eds). (2007). *Play anddevelopment: Evolutionary, sociocultural, andfunctionalperspectives.*Mahwah: Lawrence Erlbaum

Guerrero, M. D.,Hoffmann, M. D. ve J Munroe-Chandler, K. (2016). Children'sactiveplayımageryandıtsassociationwithpersonalandsocialskillsand self-confidence. *Journal of ImageryResearch in SportandPhysical Activity*, *11(1),* 47-57.

Gül, M. (2006). *Anasınıfına devam eden alt sosyo-ekonomik düzeydeki 6-12 ay arası çocuklara sembolik oyun eğitiminin genel gelişim durumlarına etkisi.*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Hughes, B. (2002). *A playworker'staxonomy of playtypes*, 2nd edition, London: PlayLink.

Kadim, M. (2012). *Okul* öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine yönelik öz yeterliklerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Kaya, S. (2013). Okul öncesinde oyun işlevleri. *Eğitişim Dergisi*. ISSN 1307-1785.

Kıldan, A. O. (2007). Okul öncesi eğitim ortamları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *15(2),* 501-510.

King, N. R. (1986). *Play andtheculture of childhood*. In G. Fein& M. Rivkin (Eds), Theyoungchild at play: Reviews of research(Vol. 4, pp. 29–41). Washington, D.C.:NationalAssociationfortheEducation of YoungChildren.

Koçyiğit, S., Tuğluk, M. N. ve Kök, M. (2007). Çocuğun gelişim sürecinde eğitsel bir etkinlik olarak oyun. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16,* 324-340.

Köksal-Akyol, A. ve Aksoy, A.B. (Eds.) (2014). *Her yönüyle okul öncesi eğitim 3 (okul öncesi eğitimde drama, okul öncesi eğitimde oyun).* Ankara: Hedef Cs Yayıncılık.

Kuşçu, Y. (2014). *Oyun Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması ve 36-72 aylık çocukların oyun davranışlarının incelenmesi.*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Leslie, A. M. (1987). Pretenseandrepresentation: Theorigins of 'Theory of mind', *PsychologicalReview, 4,* 412–426.

Lillard, A. S. (2014). Thedevelopment of play. *Handbook of childpsychologyanddevelopmentalscience*.Vol. 3: Cognitive Development. L. Libenand U. Mueller (Eds.), Lerner, R., Editor-in-Chief. Pp. 425-468. New York: Wiley-Blackwell.

McCans, S. E.,Perkins, N. H. veMorrongiello, B. (2004). *Wild Places: An exploration of mother' attitude-sandbeliefsregarding risk in outdoorplaysetting.* Yükseklisans tezi. Kanada: TheUniversity of Guelph.

Mawson, B. (2010). Environmentalinfluences on independentcollaborativeplay. *International Research in EarlyChildhoodEducation*, *1*(2), 2-12.

MEB. (2013). *Milli Eğitim Bakanlığı Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı*. http://kres.dsi.gov.tr/docs/default-document-library/ooproram.pdf?sfvrsn=2 12.02.2017

MEB (2015). Çocukların oynaması, arkadaşlıkları ve arkadaşları. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/43/01/716813/dosyalar/2013_05/07012806_oyun_ve_arkadal%C4%B1klar.pdf Alıntılama Tarihi: 03.02.2017

Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon.

Gülay Ogelman, H., Körükçü, Ö., Güngör, H. ve Erten Sarı, H. (2014). Oyun Etkinliğinde Çevre Düzenlemesi ve Oyun Alanları. H. Ogelman (Ed.), *Yaşamın İlk Yıllarında Oyun: Oyuna Çok Yönlü Bakış* İçinde (ss. 87-111). Ankara: Pegem Akademi.

Oğuzkan, Ş., Tezcan, E., Tür, G. ve Demiral, Ö. (1999). *Meslek liseleri için yaratıcı çocuk etkinlikleri ve eğitici oyuncaklar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

Öngen, D. (1991). *Okul* öncesi çağdaki çocukların oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasındaki ilişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Öztürk, A. (2001). Üniversite çocuk gelişimi ve eğitim bölümü ve kız meslek lisesi öğrencileri için okul öncesi eğitimde oyun. İstanbul: Esin Yayınları.

Parlak Rakap, A. ve Rakap, S. (2014). Oyun türleri ve çeşitli örnekler. H. Ogelman (Ed.), *Yaşamın İlk Yıllarında Oyun: Oyuna Çok Yönlü Bakış* İçinde (ss. 87-111). Ankara: Pegem Akademi.

Parten, M. (1932). Socialparticipationamongpreschoolchildren. *Journal of AbnormalandSocialPsychology, 27,* 243–269.

Parten, M. (1933). Socialplayamongpreschoolchildren. Journal of Abnormaland*SocialPsychology, 28,* 136–147

Piaget, J.,Gattegno, C. veHodgson, F. M. (1962). *Play, dreamsandimitation in childhood.* New York: W. W. Norton.

Pehlivan, H. (2005). *Oyun ve öğrenme.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Pehlivan, H. (2016). *Oyun ve öğrenme (4. baskı).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Poyraz, H. (2003). *Okulöncesi dönemde oyun ve oyuncak*. Ankara. Anı Yayıncılık.

Poyraz, H. (2012). *Okul öncesinde oyun ve oyun örnekleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ramazan, M. O. ve Adak Özdemir, A. (2015).An investigation of physical properties and user behaviors in children's parks/playground (Çocukoyunalanlarının/parklarınınfizikselözelliklerininvekullanı cılarınındavranışlarınınincelenmesi).İnternational Journal of Human Sciences, *12(1),* 1558-1576. doi:10.14687/ijhs.v12i1.3037

Sandell, K. veÖhman, J. (2013). An educationaltoolforoutdooreducationandenvironmentalconcern. *Journal of Adventure Education&Outdoor Learning*, *13*(1), 36-55.

Sevinç, M. (2004). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun*. İstanbul: Morpa.

Smilansky, S. (1968). Theeffects of sociodramaticplay on disadvantagedpre-schoolchildren. New York: Wiley

Smith, P. K. (2009). *Childrenandplay: Understandingchildren'sworlds* (Vol. 12). John Wiley&Sons.

Şarman, S. (2015). *Geleneksel çocuk oyunlarının temel yaşam becerilerinin geliştirilmesine işlevsel katkı açısından yeni bir sınıflandırma çözümlemesi - seferihisar çocuk oyunları örneği*. Uluslararası Oyun ve Oyuncak Kongresi Özet Kitabı. s. 5.

Uluğ, M. O. (1997). *Niçin oyun. İstanbul:* Göçebe Yayınları.

Uluğ, E. (2014). Oyun kuramları. İçinde H. Ogelman (Ed.), *Yaşamın İlk Yıllarında Oyun: Oyuna Çok Yönlü Bakış* içinde (ss. 49-62). Ankara: Pegem Akademi.

Uluğ, H. (2007).*Kuzey Adana'daki Çocuk Oyun Alanlarının Bitki Seçimi Yönünden İrdelenmesi.*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Adana.

Wardle F. (1998).*Play as Curriculum*. www.earlychildhood.com/Articles/index.cfm?FuseAction=Article&A=127 Alıntılanma tarihi: 22.12.2016

Whitebread, D.,Basilio, M., Kuvalja, M. ve Verma, M. (2012). *Theimportance of play: A report on thevalue of children'splaywith a series of policyrecommendations*. Brussels, Belgium: ToysIndustriesfor Europe.

5

Oyun Yoluyla Bilişsel Becerilerin Desteklenmesi

Dr. Dilan Bayındır

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Araş. Gör. Fahretdin Hasan Adagideli

İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Oyun, çocukların gelişimlerinde önemli bir yere sahiptir. Çocuk oyun yoluyla düşünme ve keşfetmeyi öğrenir, becerilerini geliştirir, çevresiyle iletişim kurar, karar verir, uygular ve özgüven geliştirir (Yavuzer, 2010).

Piaget (1951) ve Vygotsky (1978) gibi bilişsel gelişim alanında önemli isimler oyunun bilişsel gelişimi desteklediği görüşünü savunmaktadır. Dikkat, algı, bellek, problem çözme, akıl yürütme, yaratıcılık gibi birçok unsur biliş teriminin kapsamı içerisinde yer almaktadır (Bayhan ve Artan, 2009). Zengin ve kaliteli oyun deneyimleri, çocuklarda bilişsel seviyede esnekliği destekleyerek, problemlerle tekrar tekrar uğraşarak ve yeni problemler üreterek problem çözme becerisini ve yakınsak düşünme becerisini geliştirmektedir (Pehlivan, 2005). Oyun, öncelerden beri bazı araştırmacılar tarafından bilişsel bir beceri ve hatta kendi başına bilişsel bir süreç olarak değerlendirilmektedir (ör. Fein, 1981).

Erken çocukluk döneminde görülen öz düzenleme (self-regulation) becerileri için de oyunun etkin bir alan sağladığı görülmektedir (Berk, Mann ve Ogan, 2006; İvrendi, 2016; Savina, 2014). Oyun sırasında çocuklar, problem çözme, zihinsel planlama, öz izleme ve değerlendirme gibi zihinsel becerileri kullanırlar (Whitebread, 2012). Oyun, öz düzenleme becerileri olarak kabul edilen becerilerin gelişimini destekler. Whitebread (2010) yaptığı çeşitli araştırmaların sonunda, oyunun üstbiliş (metacognition) ve öz düzenleme performansı gerektiren görevler için destekleyici olduğunu bulmuştur. Sylva

KAYNAKLAR

Akkuş Sevigen, F. (2013). *Oyun temelli matematik eğitim programının çocuğun matematik gelişimine etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aksoy, A. B. ve Dere Çiftçi, H. (2014). *Erken çocukluk döneminde oyun: Duyu motor oyundan kurallı oyuna.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Aksoy, A.B. ve Dere Çiftçi, H. (2008). *Erken çocukluk döneminde gelişimi destekleyen oyunlar: Oynuyorum eğleniyorum öğreniyorum* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Aral, N., Baran, G., Pedük, Ş. ve Erdoğan, S. (2003). *Eğitimde drama* (2. Baskı). İstanbul: Ya-Pa.

Astington, J. W. ve Jenkins, J.M. (1995). Theory of mind development and social understanding. *Cognition and Emotion, 9*, 151-165.

Bayhan, P. S. ve Artan, İ. (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Berk, L. E. (2007). *Infants, children, and adolescents* (4.Baskı). Boston: Allyn & Bacon.

Berk, L. E. (2012). *Infants and children: Prenatal through middle children*. Pearson Education.

Berk, L. E., Mann, T. D. ve Ogan, A. T. (2006). Make-believe play: wellspring for development of selfregulation. İçinde D. G. Singer, R. M. Golinkoff ve K. Hirsh-Pasek (ed), *Play learning: How play motivates and enhances children's cognitive and social-emotional growth* (ss. 74–100). Oxford: Oxford University Press.

Blair, C. ve Razza, R. P. (2007). Relating effortful control, executive function, and false belief understanding to emerging math and literacy abilities in kindergarten. *Child Development, 78*, 647–663.

Bodrova, E. ve Leong, D. J. (2010) *Zihnin araçları: Erken çocukluk eğitiminde Vygotsky yaklaşımı* (Çev. Edi, Gelengül Haktanır). Anı Yayıncılık: Ankara.

Bowman, B. T., Donovan, M. S.ve Burns, M. S. (2000). *Eager to learn: Educating our preschoolers*. Washington, DC: National Academy Press.

Bredekamp, S. (2004). Play ands chool readiness. İçinde E. F. Zigler, D. G. Singer, ve S. J. Bishop-Josef (Ed), *Children's play: The roots of reading*(ss.159–174).Washing ton, DC: Zero toThree Press.

Bredekamp, S. (2015). *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar.* H. Z. İnan ve T. İnan (Çev. Edi.). Nobel Yay.: Ankara. (2. basım).

Broderick, N. Y. (2001). An investigation of the relationship between private speech and emotion regulation in preschool-age children. *Dissertation Abstracts International, 61*, 11B.

Bruner, J. S. (1972). The nature and uses of immaturity. *American Psychologist, 27*, 686–708.

Bryce, D., Whitebread, D. ve Szűcs, D. (2015). The relationships among executive functions, metacognitive skills and educational achievement in 5 and 7 year-old children. *Metacognition and Learning*, *10*(2), 181-198.

Cain, K. M. ve Dweck, C. S. (1995). The relation between motivational patterns and achievement cognitions through the elementary school years. *Merrill-Palmer Quarterly, 41*, 25-52.

Castle, K. (1998). Children's rule knowledge in invented games. *Journal of Research in Childhood Education, 12*(2), 197-209.

Cemore, J. J. ve Herwig, J. E. (2005). Delay of gratification and make-believe play of preschoolers. *Journal of Research in Early Childhood Education, 19*, 251–267.

Cherney, I. ve London, K. (2006). Gender linked differences in the toys, television shows, computer games and outdoor activities of 5 to 13 year-old children. *Sex Roles, 54*, 717-726.

Christie, J. F., ve Roskos, K. A. (2006). Standards, science, and the role of play in early literacy education. İçinde D. G. Singer, R. M. Galinkoff ve K. Hirsch-Pasek (Edi.), *Play= learning: How play motivates and enhances children's cognitive and social-emotional growth* (ss.57-73). New York, NY: Oxford UniversityPress.

Denham, S. A., Warren-Khot, H. K., Bassett, H. H., Wyatt, T. ve Perna, A. (2012). Factor structure of self-regulation in preschoolers: Testing models of a field-based assessment for predicting early school readiness. *Journal of Experimental Child Psychology, 111*, 386-404.

Duncan, G. I., Dowsett, C. J., Claessens, A., Magnuson, K., Huston, A. C. ve Klebanov, P. (2007). School readiness and later achievement. *Developmental Pscyhology, 43*, 1428-1446.

Durualp, E. ve Aral, N. (2014). Oyunun gelişimi ve türleri. İçinde A. B. Aksoy (Ed), *Her yönüyle okul öncesi eğitim-okul öncesi eğitimde oyun.* Ankara: Hedef Yayıncılık.

Elibol, F. (2014). Bebeklerde bilişsel gelişim. İçinde *Her yönüyle okul öncesi eğitim, çocuk gelişimi 1: Bebeklik döneminde gelişim* Ankara: Hedef Yayıncılık.

Fein, G. G. (1981). Pretend play: An integrative review. *Child Development, 52*, 1095-1118.

Flavell, J. H., Beach, D. R. ve Chinsky, J. M. (1966). Spontaneous verbal rehearsal in a memory task as a function of age. *Child Development, 37*, 283–299.

Flavell, J. H., Green, F. L. ve Flavell, E. R. (1987). Development of knowledge about the apperance-reality distinction. *Monographs of the society for research in child development, 51*,1-68.

Flavell, J. H., Green, F. L. ve Flavell, E. R. (1995). Young children's knowledge about thinking. *Monographs of the society for research in child development, 60*, 1-243.

Frost, J. L., Wortham, S. C. ve Reifel, S. (2012). *Play and child development,* (4. Baskı). Amerika Birleşik Devletleri: Pearson.

Galyer, K. ve Evans, I. (2001). Pretend play and the development of emotion regulation in preschool children. *Early Child Development and Care, 166*, 93–108.

Gelişli, Y. ve Yazıcı, E. (2016). Seke seke ben geldim adlı oyunun çocukların dikkat becerilerinin gelişimine etkisi. *TURAN- SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, 8*(31). 29-38.

Gredlein, J. M. ve Bjorklund, D. F. (2005). Sex differences in young children's use of tools in a problem-solving task. *Human Nature, 16*, 211–232.

Gözalan, E. (2013). *Oyun temelli dikkat eğitim programının 5-6 yaş çocuklarının dikkat ve dil becerilerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Howard-Jones, P., Taylor, J. ve Sutton, L. (2002). The effect of play on the creativity of young children during subsequent activity. *Early Child Development and Care, 172,* 323–328.

Inhelder, B. ve Piaget, J. (1958). *The growth of logical thinking from childhood to adolescence.* London: Routledge and Kegan Paul.

Işıtan, S. (2014). Okul Öncesi Eğitim Ortamlarında Oyun, içinde *Okul Öncesi Eğitimde Oyun* (ed. A.B. Aksoy), Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 3, Hedef Yayıncılık, ss. 281-308.

Ivrendi, A. (2016). Choice-driven peer play, self-regulation and number sense. *European Early Childhood Education Research Journal*, *24*(6), 895-906.

Karaman, S. (2012). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 6 yaş çocuklarının matematik becerileri ile sosyodramatik oyunun boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Kelly, R. ve Hammond, S. (2011). The relationship between symbolic play and executive function in young children. *Australasian Journal of Early Childhood, 36*(2), 21–27.

Keren, M. Feldman, R., Namdari-Weinbaum, I., Spitzer, S. ve Tyano, S. (2005). Relations between parents' interactive style in dyadic and triadic play and toodlers' symbolic capacity. *American Journal of Orthopsychiatry*, *75,* 599-607.

Kolcu, Ş. (2014). *Farklı bilişsel tempodaki çocukların oyun davranışlarının ve akran ilişkilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kreutzer, M. A., Leonard, S. C. ve Flavell, J. H. (1975). An interview study of children's knowledge about memory. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 40*(1), 1-60.

Lague, M. E. ve Harvey, H. (2010). Preschool teachers' views of active play. *Journal of Research in Childhood Education, 24*, 32-49.

Lalonde, C. E. ve Chandler, M. J. (1995). False-belief understanding goes to school: On the social-emotional consequences of coming early or late to a first theory of mind. *Cognition and Emotion, 9*, 167-185.

Leslie, A. M. (1987). Pretense and representation: The origins of "theory of mind". *Psychological Review, 94*, 412-426.

Lindsey, E. W., ve Colwell, M. J. (2003). Preschoolers' emotional competence: Links to pretend and physical play. *Child Study Journal, 33,* 39–52.

Liew, J. (2012). Effortful control, executive functions, and education: Bringing self-regulatory and social-emotional competencies to the table. *Child development perspectives*, *6*(2), 105-111.

Lillard, A. S. (1998). Playing with a theory of mind. İçinde O. N. Saracho ve B. Spodek (Ed), *Multiple perspectives on play in early childhoodeducation* (ss. 11–33). Albany: State University of New York Press.

Lindsey, E. W. ve Colwell, M. J. (2003). Preschoolers' emotional competence: Links to pretend and pyhsical play. *Child Study Journal, 33*, 39-52.

Lloyd, B., ve Howe, N. (2003). Solitary play and convergent and divergent thinking skills in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly, 18,* 22–41.

Marjonovic-Umek, L., Fekonja-Peklaj, U. ve Podlesek, A. (2014). The effect of parental involvement and encouragement on preschool childdren's symbolic play. *Early Child Development and Care*, *184*(6), 855-868.

McClelland, M. M. ve Cameron, C. E. (2012). Self-regulation in early childhood:Improving conceptual clarity and developing ecologically valid measures. *Child Development Perspectives, 6*(2), 136-142.

McCune, L. (1995). A normative study of representational play at the transition to lanuage stage. *Developmental Psychology, 31*, 198-206.

Meyers, A. B. ve Berk, L. E. (2014). Make-believe play and self regulation. İçinde L. Brooker, M. Blaise ve S. Edwards (Eds.), *The SAGE handbook of play and learning in early childhood* (ss. 43-55). London: Sage Publications.

Moore, M. ve Russ, S. (2008). Follow-up of a pretend play intervention: Effects on play, creativity, and emotional processes in children. *Creativity Research Journal, 20,* 427– 436.

Nicolopoulou, A. (1993). Play, cognitive development, and the social world: Piaget, Vygotsky, and beyond. *Human Development*, *36*(1), 1-23.

Nielsen, M., ve Dissanayake, C. (2000). An investigation of pretend play, mental state terms and false belief understanding: In search of a metarepresentational link. *British Journal of Developmental Psychology, 18,* 609–624.

Paris, S. G. ve Newman, R. S. (1990). Developmental aspects of self-regulated learning. *Educational Psychologist, 25*, 87-102.

Pehlivan, H. (2005). *Oyun ve* öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Pellegrini, A. ve Gustafson, K. (2005). Boys' and girls' uses of objects for exploration, play, and tools in early childhood. İçinde A. Pellegrini ve P. Smith (Ed), *The nature of play: Great apes and humans* (ss. 113–135). New York, NY: Guilford Press.

Pepler, D. J. ve Ross, H. S. (1981). The effects of play on convergent and divergent problem-solving. *Child Development, 52*, 1202–1210.

Perels, F., Merget-Kullmann, M., Wende, M., Schmitz, B. ve Buchbinder, C. (2009). Improving self-regulated learning of preschool children: Evaluation of training for kindergarten teachers. *British Journal of Educational Psychology, 79*(2), 311-327.

Perry, N. E. (1998). Young children's self-regulated learning and contexts that support it. *Journal of Educational Psychology, 90*, 715–729.

Perry, N., Vandekamp, K. O., Mercer, L. K. ve Nordby, C. J. (2002). Investigating teacher-student interactions that foster self-regulated learning. *Educational Psychologist, 37*, 5–15.

Piaget, J. (1951). *Play, dreams and imitation in childhood.* New York: Norton.

Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children.* New York: International Universities Press.

Piaget, J. (1977). *The grasp of consciousness*. London: Routledge & Kegan Paul.

Ponitz, C. E. C., McClelland, M. M., Jewkes, A. M., Connor, C. M., Farris, C. L. ve Morrison, F. J. (2008). Touch your toes! Developing a direct measure of behavioral regulation in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly, 23*(2), 141-158.

Pressley, M., Forrest-Pressley, D., Elliott-Faust, D. L. ve Miller, E. (1985). Children's use of cognitive strategies, how to teach strategies, and what to do if they can't be taught. İçinde M. Pressley & C. J. Brainerd (Ed), *Cognitive learning and memory in children* (ss. 1—47). New York: Springer-Verlag.

Robson, S. (2010). Self-regulation and metacognition in young children's self-initiated play and Reflective dialogue. *International Journal of Early Years Education, 18*(3), 227-241.

Rojas-Barahona, C. A., Förster, C. E., Moreno-Ríos, S. ve McClelland, M. M. (2015). Improvement of working memory in preschoolers and its impact on early literacy skills: A study in deprived communities of rural and urban areas. *Early Education and Development*, *26*(5-6), 871-892.

Rose, S. A., Feldman, J. F. ve Jankowski, J. J. (2004). Infant vision recognation memory. *Developmental Review, 24*, 74-100.

Rose, S. A., Feldman, J. F. ve Jackowski, J. J. (2001). Attention and recognition memeory in the 1st year of life: A longitudinal study of preterm and full-term infants. *Developmental Psychology, 37,* 135-151.

Ruff, H. A. ve Capozzoli, M. C. (2003). Development of attention and distractibility in the first 4 years of life. *Developmental Psychology, 39*, 877-890.

Rovee-Collier, C., Griesler, P. C. ve Earley, L. A. (1985). Contextual determinants of retrieval in 3-month-old infants. *Learning and Motivation, 16*, 139-157.

Russ, S. ve Kaugars, A. (2001). Emotion in children's play and creative problem solving. *Creativity Research Journal, 13*, 211-219.

Savina, E. (2014). Does play promote self-regulation in children?. *Early Child Development and Care*, *184*(11), 1692-1705.

Savina, E. ve Oganezova, E. (2012). Improving self-regulation in kindergarteners through playing games with rules. Sunulan bildiri: The International School Psychology Association Conference. Montreal:Canada.

San-Bayhan, P. ve Artan, İ. (2011). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Schellenberg, E. G. (2004). Music lessons enhance IQ. *Psychological Science, 15*, 511–514.

Schmitt, S. A., McClelland, M. M., Tominey, S. L. ve Acock, A. C. (2015). Strengthening school readiness for Head Start children: Evaluation of a self-regulation intervention. *Early Childhood Research Quarterly*, *30*, 20-31.

Sevinç, M. (2004). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitimde oyun*. İstanbul: Morpa Kültür.

Sönmez, A. (2013). *60-72 aylık dezavantajlı çocuklar için hazırlanan ilköğretime hazırlık oyun destek programının çocukların ilköğretime hazırbulunuşluk düzeyine etkisi.* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Striano, T., Tomasello, M. ve Rochat, P. (2001). Social and object support for early symbolic play. *Developmental Science, 4*, 442-455.

Szepkouski, G. M., Gauvain, M. ve Carberry, M. (1994). The development of planning skills in children with and without mental redardation. *Journal of Applied Developmental Psychology, 15,* 187-206.

Tominey, S. L. ve McClelland, M. M. (2011). Red light, purple light: Findings from randomized trial using circle time games to improve behavioral self-regulation in preschool. *Early Education & Development, 22*(3), 489–519.

Trawick-Swith, J. (2013). Bebeklikte bilişsel gelişim. (Çev. M. Saçkes). İçinde *Erken çocukluk döneminde gelişim; çok kültürlü bir bakış açısı,* 5. Basım, Berrin Akman (Edit.), Nobel Yayın, Ankara.

Türkoğlu, B. (2016). *Oyun temelli bilişsel gelişim programının 60-72 aylık çocukların bilişsel gelişimine etkisi* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ursache, A., Blair, C. ve Raver, C. C. (2012). The promotion of self-regulation as a means of enhancing school readiness and early achievement in children at risk for school failure. *Child Development*

Perspectives, 6, 122–128.

Veenman, M. V. J., Van Hout-Wolters, B. H. A. M. ve Afflerbach, P. (2006). Metacognition and learning: Conceptual and methodological considerations. *Metacognition and Learning, 1*, 3–14.

Vygotsky, L.S. (1978). *Mind and society: The development of higher mental process*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Whitebread, D. (1999). Interactions between children's metacognitive processes, working memory, choice of strategies and performance during problem-solving. *European Journal of Psychology of Education, 14*(4), 489–507.

Whitebread, D. (2007). Developing independence in learning. İçinde J. Moyles (Ed), *Early years foundations: Meeting the challenge* (ss.220–238). Maidenhead: Open University Press.

Whitebread, D. (2010). Play, metacognition and self-regulation. İçinde P. Broadhead, J. Howard ve E. Wood (Ed), *Play and learning in the early years: From research to practice* (ss. 161–176). London, England: Sage.

Whitebread, D. (2012). The importance of play. A report on value of children's play. A report on the value of children's play with a series of policiy remommendation. Toy Industries of Europe.

Whitebread, D., Anderson, H., Coltman, P., Page, C., Pino Pasternak, D. ve Mehta, S. (2004). Metacognition in 3–5 year olds: evidence from a naturalistic study in British early years educational settings. Sunulan bildiri: First Meeting of the EARLI Metacognition Special Interest Group, Amsterdam.

Whitebread, D., Bingham, S., Grau, V., Pino Pasternak, D. ve Sangster, C. (2007). Development of metacognition and self-regulated learning in young children: The role of collaborative and peer-assisted learning. *Journal of Cognitive Education and Psychology, 3*, 433–455.

Whitebread, D. ve Coltman, P. (2010). Aspects of pedagogy supporting metacognition and mathematical learning in young children; evidence from an observational study. *ZDM The International Journal on Mathematics Education, 42*(2), 163-178.

Whitebread, D., Coltman, P., Pino Pasternak, D., Sangster, C., Grau, V., Bingham, S., vd. (2009). The development of two observational tools for assessing metacognition and self-regulated learning in young children. *Metacognition and Learning, 4*, 63–85.

Winne, P. H. (1997). Experimenting to bootstrap self-regulated learning. *Journal of Educational Psychology, 89*, 397-410.

Wooley, J. D. ve Cox, V. (2007). Development of beliefs about storybook reality. *Developmental Science, 10,* 681-693.

Wyner, S. ve Spence, S. (1999). Play and divergent problem solving. *Early Education and Development, 10,* 419-444.

Yavuzer, H. (2010). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı* (26. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Youngblade, L. M. ve Dunn, J. (1995). Individual differences in young children's pretend play with mother and sibling: Links to relationships and understanding of other people's feelings and beliefs. *Child Development, 66*, 1472–1492.

Zachariou, A. ve Whitebread, D. (2015). Musical play and self-regulation: Does musical play allow for the emergence of self-regulatory behaviours? *International Journal of Play*, *4*(2), 116-135.

Zhou, Q., Chen, S. H., ve Main, A. (2012). Commonalities and differences in the research on children's effortful control and executive function: A call for an integrated model of self-regulation. *Child Development Perspectives*, *6*(2), 112-121.

Zimmerman, B. J. (1990). Self-regulated learning and academic achievement: An overview. *Educational Psychologist, 25*(1), 3-17.

6

Oyun Yoluyla Dil Becerilerinin Desteklenmesi

Öğr. Gör. Elif Küçükoğlu

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Oyun çocuğun en önemli işi olarak tanımlanır. Bir bebek doğduğu andan itibaren çevresini algılamaya, anlamaya, öğrenmeye yönelik davranışı, iletişim becerileri, dil gelişimi, motor becerileri ve çevresiyle oluşturduğu sosyal bağlar oyun yoluyla güçlenir. Annesinin sesine verdiği tepki, uzanıp bir eşyayı tutmaya çalışması bizim için oyun, onun için çok önemli bir öğrenme faaliyetidir.

Aydın'a göre (2010) oyun ve dil süreçleri birbiriyle ilişkilidir ve gelişimleri birbirini etkinler. Çünkü her ikisi de bir şeyin yerine onu temsil eden başka bir şeyin konulması yani sembolik bir temsili içerir. Fleer, çocukların dil gelişimleri açısından oyunun bol uyaranlı, zengin bir etkileşim alanı oluşturduğunu ifade etmektedir. Ona göre, çocuklar oyun oynarlarken kelime hazinelerini geliştirirler ve sembolik dili kullanılmaya başlanır (Fleer'den aktaran Tuğrul, 2014).

Alisinanoğlu (2014) dil gelişimini, kelime sembollerinin öğrenilmesi ve dilin gramatik kurallarına uygun olarak kullanılması süreci şeklinde tanımlamaktadır. Tesadüfen kullanılmış olmaya başlanmasıyla birlikte zamanla oturmuş bu sembolik ifadelerin belli kurallar dahilinde kullanılması süreci olan dilin (Ege, 2016) kullanılmaya başlanmasından önce bebekler –tıpkı yürümeye hazırlandıkları gibi– hazırlanırlar. Doğumdan hemen sonra bebek ve annesi arasında oluşan etkileşim pek çok bilim adamı tarafından "düet" olarak tanımlanmaktadır. Annelerin bebekleri ile kurduğu iletişimin, diğer kişilerle kurduğu iletişimden çok daha farklı olduğu vurgulanmaktadır. Oluşan bu ikili etkileşimde, anne çocuğunu şartlandırdığı kadar, çocuk da annesini şartlandırmaktadır. Her ikisi de birbirini bu etkileşim sırasında çeşitli mesajlarla uyarmaktadırlar (Darıca ve Şipal, 2011). Bu ikili arasındaki mesajlaşma bir çeşit oyundur. Güven ve Azkeskin (2010) oyunu zevk ve mutluluk kaynağı olarak tanımlamışlardır. Bu hâliyle oyun, anne

SONUÇ

Anne karnında başlayan dil gelişimi serüveni, sesleri duymak, onları tanımak, anlamak, taklit etmek, söylemek, bilinçli olarak ifade etmek şeklinde evrilen bir süreçtir. Fizyolojik olarak işitme ve konuşma organlarının sağlıklı işlediği durumlarda gelişim de seyrini sağlıklı bir şekilde sürdürecektir. Anlamsız sesler çıkartan bebekler, bu seslere annelerinin verdiği tepkiye yönelerek, etkileşime girerler. 1 yaşına kadar yapılan ses egzersizleri (agulama dönemi), yerini hecelere, 1-2 yaş aralığında ise tek heceli cümlelere bırakır. Daha çok anne ya da çocuğa bakan kişi ile yoğun etkileşim aracılığıyla yürüyen bir öğrenme sürecidir bu. 2 yaş sonrası iki kelimeyi birleştirerek telegrafik konuşmaya geçiş yapılır. 3 yaş sonrasında ise ana dilin temel yapılarına karşı farkındalığın arttığı ve bir çok temel yapının kazanıldığı görülür. Bu dönemde çocuklar yavaş yavaş yetişkin benzeri sözdizimi yapılarını edinmektedir. Yapılan çalışmalar, dil gelişimi sürecinin değişmediği ancak kazanımı hızlandırmanın mümkün olduğunu göstermektedir. En önemli işi oyun olan çocuğun, annesi ile göz göze olduğu ilk günden itibaren, eğlenceli, haz verici oyunlar oynayarak dilin yapısını kolaylıkla öğrendiği görülmektedir. Yapısı gereği dil gelişimi pek çok gelişim alanıyla iç içedir; bu nedenle oynanan oyunu türü ne olursa olsun, kavramları isimlendirmek, tanımlamak, iletişim kurmak, fikir öne sürmek, tartışmak, duygusunu ifade etmek vb. süreçler dil gelişimine katkı sağlayacaktır. Ancak, sosyal etkileşimin daha fazla olduğu oyun türlerinde bu katkının çok daha üst düzeyde olacağı da göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKLAR

Aamondt, S.,&Wang, S. (2011).*Welcome to your child's brain: How the mind grows from conception to college*. USA: Bloomsbury.

Akoğlu,G. (2014). Okul öncesi dönemde dil gelişimi ve erken okuryazarlık. Figen Turan ve Arzu İpek Yükselen (Ed.) *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 1: Çocuk Gelişimi2-Okul Öncesi Dönemde Gelişim* içinde Bölüm 4. Ankara:Hedef.

Aktan Kerem, E. (2005). Okul öncesi dönemde fonolojik duyarlılık ve gelişimi. Ayla Oktay ve Özgül Polat Unutkan (Ed.) *Okul* öncesi eğitimde güncel konular. İstanbul:Morpa.

Alisinanoğlu, F. (2004). Bebeklik dönemi (0-2 yaş) ve yeni yürüme döneminde (2-3 yaş) gelişim. Ayşegül Ataman (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme* içinde Bölüm 3. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Aydın, A. (2010). *Oyun, dil ve düşünce*. Ankara: Eğiten Kitap.

Bacanlı, H. (2006). *Gelişim ve ö*ğrenme. Ankara: Nobel.

Banai, K. &Yifat,R. (2015). Perceptualcontextandindividualdifferences inthelanguage proficiency of preschoolchildren. *Journal of Experimental Child Psychology,* 142, (p.118–136). https://doi.org/10.1016/j.jecp.2015.10.001

Beaty, J.J., Pratt, l. (2015). *Earlyliteracy in preschoolandkindergarten: Amulticultural perspective.* USA: Pearson.

Bee, H.L. (2000). *The developing child*. USA Boston:Allyn&Bacon.

Bulduk, S. (2014). İşitme duyusu ve işitsel algı. Sevda Bulduk (Ed.) *Duyum ve Algı Psikolojisi* içinde Bölüm3. İstanbul: Nobel.

Dağabakan, F.Ö.,& Dağabakan,D. (n.d.) *Dil ve çocukta dil gelişim kuramları*. Erişim: http://www.anaokullu.com/aa-belge/okul-oncesi-makale-dil-gelisimi.pdf

Darıca, N.,&Şipal, F. (2011). İşitme *engelli çocuklarda gelişim ve eğitsel müdahale*. Ankara: Hacettepe

Üniversitesi.

Demir, T. (2010). Konuşma eğitiminde benmerkezci konuşmaya yönelik bir çalışma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 18 (2), 415-430. http://www.kefdergi.com/pdf/18_2/18_2_7.pdf

Dönmez-Baykoç,N.,Abidoğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdemir, N., &Gümüşçü, S. (2000) *Okul* öncesi *dönemde dil etkinlikleri*. Ankara: Sim.

Ege, P. (2006). Baş makale: Farklı engel gruplarının iletişim özellikleri ve öğretmenlere öneriler. Özel Eğitim Dergisi 7 (2), 1-23. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.http://dergipark.gov.tr/download/article-file/159181.

Egemen, A. Yılmaz, Ö.,&Akil, İ. (2004) Oyun, oyuncak ve çocuk.*ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*5(2), 39-42. http://adudspace.adu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11607/2200/39- 42.pdf

Einon, d. (2012). Okul öncesi çocuklar için zekâ geliştirici oyunlar. İstanbul:Mikado.

Ergün,M.,&Özsüer S (2006), Vygotsky'ninyeniden değerlendirilmesi, *Afyon Karahisar* Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 269-292. http://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/3614

Girgin, C. Kemaloğlu, Y. (2017). İşitme yetersizliği olan çocuklara yönelik eğitim ortamları ve eğitimlerinde kullanılan iletişim yaklaşımları. Hasan Gürgür ve Pınar Şafak (Ed.) İşitme v*e görme yersizliği*içinde Bölüm 3. Ankara: Pegem Akademi.

Gözalan, E. (2013). *Oyun temelli dikkat eğitim programının 5-6 yaş çocuklarının dikkat ve dil becerilerine etkisinin incelenmesi.*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Güven, G., Azkeskin, K.E. (2010). Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim. İbrahim H. Diken (Ed.) *Erken Çocukluk Eğitimi* içinde Bölüm 1. Ankara: Pegem Akademi.

Güven, N. Bal, S. (2000). *Dil gelişimi ve eğitim: 0-6 yaş dönemindeki çocuklar için destekleyici etkinlikler.* İstanbul: Epsilon.

Hoff-Ginsburg, L.W. (1991). Mother-child conversation in different social classes and communicative settings. *Child Development*, *62* (4), 782-96. Doi: 10.1111/j.1467-8624.1991.tb01569.x

Howe, M.J.A. (2001). *Öğrenme Psikolojisi*. (Çev: Ebru Kılıç). İstanbul: Alfa

Hurst, V.,&Joseph, J. (1998). *Supporting Early Learning: TheWayForward*. Buckingham: Open UniversityPress.

Hsu, H.,&Fogel, A. (2001) InfantVocal Development in a DynamicMother-Infant CommunicationSystem.*Infancy: TheOfiicialJournal of the International Society on InfantStudies*. Vol.2 (1) (p.87-109). Doi:10.1207/S15327078IN0201_6

Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. *Klinik Psikiyatri*, 3, 263-268. https://www.journalagent.com/kpd/pdfs/KPD_3_4_263_268.pdf

Karaman, G. (2014). Erken okuryazarlık becerilerinin tarihsel gelişimi, kuramsal temelleri ve kapsamı. Fulya Temel (Ed.). *Her yönüyle okul öncesi eğitim 4-Dil ve erken okuryazarlık* içinde bölüm 1. Ankara: Hedef.

Küçükkaragöz, H. (2012) Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. Binnur Yeşilyaprak (Ed.) *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretme*içinde Bölüm 4. Ankara: Pegem Akademi

Levine, M. (2005). *Her çocuk başarabilir:* O*kul çağında zihin gelişimi ve öğrenme farklılıkları*. İstanbul:Boyner.

Newland, L.A. Roggman, L.A.,&Boyce L.K. (2001) Thedevelopment of social toy playandlanguage in ınfancy. *InfantBehaviorand Development, 24*, 1-25. Doi: 10.1016/S0163-6383(01)00067-4

Özdemir, A. & Koçyiğit, S. (2012). *Oyun*. Rengin Zembat (Ed.) Okul Öncesi Eğitime Giriş. Ankara: Hedef.

Özkara, Y. (2014) Temel eğitime başlayan iki ve tek dilli çocukların türkçe sözcük dağarcığının karşılaştırılması.*Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (25), 265-277. http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000529/1038000491.

Polat,Ö. (2010). *Okul öncesinde ilköğretime hazırlık etkinlikleri.* İstanbul: İlkadım.

Riley, D., Carns, M., Ramminger, A., Klinkner, J., Sisco, C. (2009). *Intellectual development: Connectingsci-*

enceandpractice in earlychildhoodsettings. Yourkton Court USA: Redleaf.

San Bayhan, P.,&Artan, İ. (2004) Çocuk *gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa.

Sercan, Y.K. (2015). İşitsel *kavramayı geliştirme el kitabı*. İstanbul: Pencere-Sey.

Şenol, S. (2006). Çocuk ve *gençlik ruh sağlığı*. Ankara: hby.

Tamis-Lemonda, C.S. Bornstein,&M.H. Baumwell,L. (2001) Maternalresponsivenessandchildren'sachievement of languagemilestones. *Child Development, 72*, 748-767.Doi: 10.1111/1467-8624.00313

Thelen, E.,&Smith, L.B. (2006) Dynamicsystemtheories. Richard M. Lerner (Ed.) *Handbook of Child Psycology Volume 1: TheoreticalModels of Human Development.*USA New Jersey: John Wiley&SonsInc.

Tuğrul, B. (2014). Oyunun gücü. Ayşe Belgin Aksoy (Ed.), *Her yönüyle okul öncesi eğitim 3: Okul öncesinde oyun*içinde Bölüm 1. Ankara: Hedef.

Turan, F. Yükselen, A. (2004), Öğrenme güçlüğü olan çocuklarda dil özellikleri. *Eğitim ve Bilim, 29*, 132, s.43-47. http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5072/1141

Ülke-Kürkçüoğlu, B.(2010). 0-6 yaş arası çocukların temel gelişimsel özellikleri: Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. İbrahim H. Diken (Ed.) *Erken Çocukluk Eğitimi* içinde Bölüm 4. Ankara: Pegem Akademi.

Wang, H.S., Chen, I., Chiang, C., Lai, Y. &Tsao, Y. (2016).Auditoryperception, suprasegmentalspeechprocessing, andvocabularydevelopment in Chinese preschoolers.*Perceptualand motor skills,* Vol.123(2), (ss.365-382). Doi: 10.1177/0031512516663164

Yazıcı,Z.,&Dereobalı,N. (2014) Sözel dil becerisi ve erken okur yazarlık. Fulya Temel (Ed.) *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 4 Dil ve Okur Yazarlık* içinde Bölüm 2. Ankara: Hedef.

Wertsch, J. V. (1985). *Vygotskyandtheformation of mind.*England, London:Harvard UniversityPres

Zembat, R. (2012). Okul öncesi dönemde temel ihtiyaçlar ve temel alışkanlıkların kazandırılması. Rengin Zembat (Ed.). *Okul Öncesi Eğitime Giriş* içinde Bölüm 3. Ankara: Hedef.

7

Oyun Yoluyla Sosyal Becerilerinin Desteklenmesi

Araş. Gör. Büşra Şahan Aktan

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

1. SOSYAL GELİŞİM

Her canlı, belirli bir sosyal çevre içerisinde doğar, yaşar ölür ve yaşamı boyunca da varlığını sürdürebilmek için, o çevreye en iyi şekilde uyum sağlamasına olanak veren bazı davranış biçimleri geliştirir. Birey çevresindeki varlıklarla ve bunlardan en önemlisi olan insanlarla ilişkiye girer ve genellikle, ilişkileri kurma ve sürdürmede en önemli şey iletişim, insanlar arasında gerçekleşen karmaşık bir etkileşimdir (Rustin ve Kuhr, 1989).

Sosyal gelişim, toplumun beklentilerine uygunluk gösteren, kazanılmış davranış yeteneğidir. Bu tanımı geniş manada düşündüğümüzde doğum ile başlayan süreci kapsamakta olduğu söylenebilir. Dar manada ise günlük davranış gelişimini içermektedir (Yavuzer, 2007). Okul öncesi dönemde çocuğun sosyal yönden gelişimi yaşamının ilerleyen yıllarındaki sosyal davranışlarına temel olacaktır. Aileler, bebeğin bir başka insanla ilişki kurmasındaki ilk gelişime basamak hazırlar ve çocuğun aileyle kuracağı ilişki, ömrü boyunca kuracağı insan ilişkilerini temelini oluşturur (Dodson, 1997). Anne-baba tarafından gösterilen sevgi, dengeli bakım ve beslenme, çocuğun temel duygusunu pekiştirir ve bu yıllarda anne ve baba ile ilişkilerinde sıcak ve hoş izlenimler varsa, başkalarına karşı da benzer biçimde davranacaktır. Kısaca çocuk, aile içinde kendine yapılan sosyal davranışları yansıtır. Çocuğun aile dışındaki ilişkileri de olumsuzsa, bu ilişkilerinde reddedilmiş ve itilmişse, bu tür sosyal ilişkileri tekrarlamak istemeyecektir. Olumlu sosyal ilişkiler tekrar edilir. Mutlu sosyal deneyimler, çocuğun sosyal deneyimlerini tekrarlamaya teşvik eder (Kulaksızoğlu, 2011). İnsanın sağlıklı, mutlu ve başarılı bir hayat geçirebilmesi için bulunduğu sosyal ve fiziksel çevreye uyum sağlayabilmesi

nemeye devam eder. Kocaman gülümsemesinden kendisiyle ne kadar gurur duyduğu anlaşılmaktadır. O an kendisini çok iyi hissetmektedir (Patterson, 2004).

Çocuklarını psikolojik dayanıklılığa teşvik eden yetişkinler oyunla psikolojik dayanıklılık sağlayan sınıf ortamının oluşturulmasının öneminin bilincindedir. Öğretmenler ilgili bir ortam, istikrarlı ve gerçekçi yüksek beklentiler ve anlamlı katkı yapılması için fırsatlar sundukları zaman öğrencilerin toplumda verimli bir yer alma şansı yükselmektedir.

SONUÇ

Oyun yoluyla sosyal becerilerin desteklenmesi bölümünde öncelikle sosyal gelişim ele alınmıştır. Sosyal gelişimin sağlıklı ve başarılı olması için bireyin kendisiyle uyumlu olması gerekmektedir. Bireyin kendisiyle uyumunun oluşmasında da yaşamının ilk yıllarında sevgi ile desteklenmesi, ihtiyaçlarının karşılanması önemlidir. Okul öncesi dönemde sosyal gelişimin de ele alındığı bu bölümde yaşlara göre sosyal gelişim tek tek incelenmiştir. Sosyal gelişim ve sosyal beceri birbirleriyle karıştırılan iki konudur. Bu nedenle sosyal beceri ve okul öncesi dönemde sosyal beceri ayrı iki başlık olarak bölümde yer almaktadır. Sosyal gelişim ve sosyal becerinin açıklanmasından sonra oyunun sosyal gelişim ile ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde diğer oyun kitaplarından farklı olarak "Oyun ve Psikolojik Dayanıklılık" alt başlığı bulunmaktadır. Burada psikolojik dayanıklılık ve oyun ilişkisinin açıklanmasının yanında yetişkinlere ve öğretmenlere küçük öneriler de bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Akkök, F. (2003) İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi*: Öğretmen el kitabı.* 3. Basım, Özgür Yayınları, 123 s., İstanbul.

Aldridge, J. (1993). Self-Esteem: *Loving Yourself at Every Age.* Birmingham, AL: Doxa Books.

Anthansiou, M.S. (2000). Play-BasedApproachesTo Preschool Assessment. B.A. Bracken (ed.) *The Psychoeducaitonal Assessment of Preschool Children* içinde *(*ss. 412-427). Boston, MA: Allynand Bacon.

Aral, N.,Durualp, E. (2010). Okul öncesi dönemdeki çocukların gelişim alanlarına göre özellikleri.(Edt. R. Zembat). *Okul öncesinde özel öğretim yöntemleri* içinde, (ss.1-34). Anı Yayıncılık, Ankara.

Bacanlı, H. (2009). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Ankara: Asal Yayınları.

Bekman, S. (1999). *7 ÇOK GEÇ! Erken çocukluk eğitiminin önemi üzerine düşünceler ve öneriler.* İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) Yayınları.

Berk, L. E. (2002). *Infants, children, andadolescents* (4th ed.). Boston: Allynand Bacon.

Bernard, B. (1993). Fosteringresilience in kids. *EducationalLeadership* 51(3):44-48.

Bierman, K. L. &Welsh, J. A. (2000). Assessingsocialdysfunction: Thecontributions of laboratoryandperformance-basedmeasures. *Journal of Clinical Child Psychology, 29*, 526-540.

Butler, A. L.,Gotts, E. E., &Quisenberry, N. L. (1978). *Play as development.*Columbus, Ohio: Merrill.

Patterson, J. H. (2004). Play andimagination as toolforbuildingresilience. (Edt. Clements, R. L.,&Fiorentino, L.).*Thechild'srighttoplay: A global approach*içinde.Westport, CT: Praeger.

Connolly, J.,&Doyle, A. (1984). Relation of social fantasy play to social competence in preschoolers. *Developmental Psychology*, *20*, 797-806.

Corsaro, W. A. (1985). *Friendship and peerculture in theearly years.* Norwood, N.J.:Ablex Pub. Corp.

Dehart, G. B., Sroufe, L. A., &Cooper, R. G. (2004). *Child development its nature and cours* (5. Edition).New York: The McGraw Companies.

Dodson, Diane. (1997). "Finding Families for Waiting Kids: The Challenge of Special Needs Adoption in the 90's and Beyond." Family Impact Seminar, Washington, D.C.

Driscoll, A., & Nagel, N. G. 2008.*Early childhood education, birth eight (*4. Edition). Pearson Education, USA.

Elksnin, L. K.,& Elksnin, N. (1998). Teaching social skills to students with learning and behavior problems. İntervention in School and Clinic, 35(1), 29-33.

Erden, M.,&Akman, V. (2011). *Eğitim psikolojisi gelişim öğrenme öğretme*. İstanbul: Arkadaş Yayınevi.

Farmer-Dougan, V.F., &Kaszuba, T. (1999). Reliability and validity of play-based observations: relationship between the PLAY behavior observation system and standardized measures of cognitive and social skills. *Educational Psychology, 19*(4), 429-440.

Gabbard, C. (1983). Muscular endurance and experience with playground apparatus. *Perceptual and Motor Skills, 56,* 538.

Garvey, C. (1974). Someproperties of socialplay. *Merrill-PalmerQuarterly*,*20*, 163-180

Grotberg, E. (1995). *A guide to promoting resilience in children: Strengthening the human spirit.*The Netherlands: Bernard Van Leer Foundation.

Guralnick, M. J., &Weinhouse, E., (1984). Peer-related social interactions of developmentally delayed young children: Development and characteristics. *Developmental Psychology, 20*(5), 815-827.

Güçlü N. (1976). Okul öncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesi. Çağdaş Eğitim Dergisi, *19*, 32-33.

Gülay, H.,&Akman, B. (2009). *Okul* öncesi dönemde sosyal beceriler. Ankara: Pegem Akademi.

Gürlek, M. (2006). *AÇEV 7 çok geç! Ekonomik ve toplumsal kalkınma için erken çocukluk eğitimi: Önemi, yararları ve yaygınlaştırılması önerileri*(http://www.acev.org/kaynaklarimiz/arastirmalarimiz-ve-yayinlarimiz) Erişim Tarihi: Ocak 2017

Hargie, O. (1996). *Communicationas skilledbehaviour: Ahandbook of communicationskills.* London: CroomHelm.

Haynes, O. W.,Moran, M. J. &Pindzola,R. H. (1990). *Communicationdisordes in theclassromm.* Iowa: KendallHuntPublishedCompany.

Howes, C., & Matheson, C. C., (1992). Sequences in the development of competent play with peers: Social and social pretend play. *Developmental Psychology, 28*(5), \ 961-974.

Howes, C, Unger, O.,Matheson, C. C, &NetLibraryInc. (1992). *Thecollaborativeconstruction of pretendsocialpretendplayfunctions.* Albany:StateUniversity of New York Press

Hughes, F. P. (1995). *Children, play, anddevelopment.* NeedhamHeights, MA: Allynand Bacon.

Jalongo, M. R. (2006). Socialskillsandyoungchildren. *EarlyChildhoodToday, 20*(7), 8-9.

Johnson, J. E.,Christie, J. F., &Yawkey, T. D. (1999). *Play andearlychildhooddevelopment*(2. ed.). New York: Longman.

Kamii, C. (1985). *Youngchildrenınventarithmetic*: *Implications of Piaget'stheory*. New York: Teachers-CollegePress.

Kandır, A. (2007). *Gelişimde 3-6 yaş: Çocuğum b*üyüyor. (1. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Kelly, J.A. (1982). *Social-Skillstraining: A Practicalguideforinterventions*. New York: Springer.

Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Novak, G. AndPelaez, M. (2004). Child andadolescentdevelopment: Abehavioralsystemsapproach. California: Sage Publications.

Oktay, A. (2007). *Yaşamın sihirli yılları:Okul öncesi dönem*(6. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayınları.

Parten, M. B. (1932). Socialpartcipationamongpreschoolchildren. *Journal of AbnormalandSocialPsychology, 27,* 243-269.

Pelligrini, A. (1995). Boys' rough-and-tumbleplayandsocialcompetence: Contern-poraneousandlongitudinalrelations. A. Pellegrini (Ed.), *TheFuture of Play Research*içinde (ss107-126). Albany, NY:SUNYPress.

Peter, M. (2003). Drama, narrative, andearlylearning. *British Journal of Special Education, 30*, 21-27.

Piaget, J. (1962). *Play, dreams, andimitation in childhood.* New York,: Norton

Roarden, L. (200). *Don'tlaugh at me*. Video andTeacher's Guide. New York: OperationRespect.

Rosen, C. E. (1974). Theeffect of sociodramaticplay on problem-solvingbehavioramongculturallydisadvantagedpreschoolchildren. *Child Development,45*, 920-927.

Rubin, K. H. (1982). Nonsocialplay in preschoolers: NecessarilyEvil? *Child Development, 53*, 651-657.

Rubin, K. H. (1985). Play, peerinteraction, andsocialdevelopment. C. C. Brown and A. W. Gottfried (Eds.) *Play Interactions: The Role of ToysandParentalInvolvement in Children's Development* içinde.Johnson and Johnson BabyCompanyProducts.

Rubin, K. H.,Maioni, T. L., &Hornung, M. (1976). Freeplaybehaviors in middle-andlower-classpreschoolers: PartenandPiagetrevisited. *ChildDevelopment, 47,* 414-419.

Rubin, K. H. (1986). Play, Peer Interaction, andSocial Development. A. W. Gottfried, C. C. Brown & Johnson & Johnson BabyProductsCompany. (Eds.), *Play interactions : thecontribution of playmaterialsandparentalinvolvementtochildren'sdevelopment: proceedings of theEleventh Johnson & Johnson PediatricRoundTable*içinde (ss. xiv, 344). Lexington, Mass.:LexingtonBooks.

Rustin,L.&Kuhr,A. (1989). *Socialskillsandthespeechimpaired.*London: InputTypesetting Ltd.

Sawyer, R. (1997). *Pretend Play as İmprovisation: Conversation in the Preschool Classroom.*Mahwah, NJ:Erlbaum.

Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim,* öğrenmeveöğretim (K*uramdanuygulamaya).* Ankara: PegemAkademi.

Smilansky, S. (1968). *Theeffects of sociodramaticplay on disadvantagedpreschoolchildren.* New York,:Wiley.

Swindells, D.,&Stagnitti, K. (2006). Pretendplayandparents" view of socialcompetence: theconstructvalidity of the Child-InitiatedPretend Play Assessment. *AustralianOccupationalTherapyJournal, 53*, 314-324.

Şahin, T. Ş. (2004). *Anne-babaların okul öncesi eğitim programına katılımlarına ilişkin görüşlerin incelenmesi.* I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı. Ankara:Ya-pa Yayınları.

Tunçeli, H. İ. (2012). Anaokullarına devam eden 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin okul olgunluklarına etkilerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi*.

Udwin, O. (1983). Imaginativeplay as an ınterventionmethodwithinstitutionalizedpreschoolchildren. *British Journal of EducationalPsychology*, *53*, 32-39.

Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü* çocuk ve yeniden toplumsallaşma. Ankara.

Uzamaz, F. (2000). *Sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişiler arası ilişki düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi: Adana.

Ülgen, G., Fidan, E. (1997). Çocuk g*elişimi.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: Thedevelopment of higherpsychologicalprocesses.*Cambridge: Harvard UniversityPress.

Werner, E.,& R. Smith. (1982). *Vulnerable but* ınvincible: A*longitudinalstudy of resilientchildrenandyouth*. New York: McGraw-Hill.

Wolin, S.,& S.J. Wolin (1994). *Survivor'spride: Buildingresilience in youth at risk, Voicesfromthefront: James'sstory, Voicesfromthefront: Tanika'sstory.* Verona, WI:AtainmentCompany.

Yavuzer, H. (2007). Çocuk p*sikolojisi* (20. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2010). Çocuğun ilk 6 yılı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (2010). Çocuk *ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Zembat, R.,& Unutkan, Ö.P. (2001). *Okul* öncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesinde ailenin yeri. İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama San. Ve Tic. A.Ş., Turan Ofset.

8

Oyun Yoluyla Fiziksel Becerilerin Desteklenmesi ve Riskli Oyunlar

Araş. Gör. Zeynep Kılıç

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

"Oynamayan tay at olmaz." Anonim

Okul öncesi dönem, insan hayatında gelişimin ve büyümenin en hızlı ve yoğun olduğu, tüm gelişim alanlarının desteklenmesi gereken çok önemli ve kıymetli bir dönemdir. Okul öncesi dönemdeki çocukların fiziksel becerilerinin oyunlarla ve doğru uygulamalarla, olumlu yönde desteklenebilmesi ve çocuk oyunları yoluyla fiziksel becerilerin nasıl desteklendiğinin net bir şekilde anlaşılabilmesi için öncelikli olarak çocukların motor gelişimlerinin ve motor gelişim dönemlerine özgü hareket becerilerinin iyi bilinmesi ve anlaşılmış olması gerekmektedir.

1. MOTOR GELİŞİM DÖNEMLERİ

Motor gelişim; bir bireyin yaşam döngüsü boyunca motor davranışında niceliksel ve niteliksel olarak meydana gelen kesintisiz değişimdir (Muratlı, 2013, s. 30; Sevimay Özer ve Aktop, 2013, s. 14)

Hareket becerisi; motor beceri ile aynı anlamda kullanılmasına karşın, motor beceri sinirsel ve kassal temel mekanizmaların göreceli etkileşimini vurgulamakta; hareket becerisi ise çıplak gözle görülebilen özellikleri vurgulamaktadır (Payne ve Isaacs, 2012; Sevimay Özer ve Aktop, 2013, s. 15)

KAYNAKLAR

Ball, D., Gill, T. ve Spiegal, B. (2012). *Managing risk in play provision: implementation guide.*(Second Edition). National Children's Bureau. ISBN: 978-1-909391-11-6.

Brussoni, M, Olsen, L. L., Pike, I. ve Sleet, D. A. (2012). Risky play and children's safety: balancing priorities for optimal child development. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 9*, 3134-3148.

Callaway, G. (2005). *The early years curriculum: A view from outdoors*. Londra: David Fulton Publishers.

Edwards, W. H. (2010). *Motor learningandcontrol: Fromtheorytopractice.*Belmont, USA: Wadsworth.

Ertaş, Ş. ve Özdemir, İ.M. (2014). Çocuk-*spor- mekân ve ergonomi.* Ankara: Akademisyen Kitabevi

Fjortoft, I. (2000). *Landscape and playscape. Learning effects from playing in a natural environment on motor development in children.* Unpublished Doctoral Thesis, Norwegian School of Sport Science: Norway, Oslo.

Fjortoft, I. (2001). Thenaturalenvironment as a playgroundforchildren. *EarlyChildhoodEducationJournal, 29*(3), 111-117.

İnan, M. (1998). *3-9 yaş çocukları için uygulamalı hareket eğitimi öğretmen el kitabı.* İstanbul: Özal Matbaacılık.

Haywood, K. M. (1993). *Life span motor development.* (2. Edition). USA: Human KineticsPublishers.

Kılıç, Z. (2013). *Anasınıfına devam eden çocukların okul bahçesinde görmek istedikleri ortam özelliklerinin belirlenmesi.*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Ankara.

Little, H. (2015). Mothers' beliefsabout risk and risk-taking in children'soutdoorplay. *Journal of Adventure EducationandOutdoor Learning*, *15*(1), 24-39.

Louv, R. (2010). *Doğadaki son çocuk: Çocuklarımızdaki doğa yoksunluğu ve doğanın sağaltıcı gücü.* Ankara: TÜBİTAK Yayınları

MEB (2013). *Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Programı.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=202 (Erişim: 14.04.2016)

Muratlı , S. (2013). *Çocuk ve spor.* Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık .

Öztürk, M. A. (2014). Motor gelişim: kuramsal model. Sevimay Özer & A. Aktop (Ed.), *Motor gelişimi anlamak bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler*içinde (1. Baskı ed., ss. 46-63). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Payne, V. G. ve Isaacs, L. D. (2012). *Human motor development: A lifespan approach.* (8.Ed.). New York, USA: McGraw-Hill Companies.

Richardson, G. R. (2006). *Creating a spacetogrowdevelopingyouroutdoorlearningenvironment.*Londra: David Fulton Publishers.

Sandseter, E. B. H. (2007). Categorizing risky play—How can we identify risk-taking in children's play? *European Early Child Education Research Journal*, *15*(2), 237–252.

Sandseter, E. B. H. (2009a). Affordances for risky play in preschool: the importance of features in the play environment. *Early Childhood Education Journal*, *36* (5), 439–446.

Sandseter, E. B. H. (2009b). Characteristics of risky play. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, *9*(1), 3-21.

Sevimay Özer, D. ve Aktop, A. (2013). Motor gelişimi anlama: Genel bakış. D. Sevimay Özer & A. Aktop (Ed.), *Motor gelişimi anlamak bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler* içinde (1. Baskı ed., ss. 2-22). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sevimay Özer, D. ve Özer, M. K. (2014). Çocuklarda *motor gelişim.* (8. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Stephenson, A. (2003) Physical risk-taking: dangerousorendangered? *EarlyYears*, *23*(1), 35–43.

Sugden, D. ve Wade, M. (2013). *Typical and atypical motor development.*London: Mac KeithPress.

Wells, N. M. ve Evans, G. W. (2003). Near by nature: Abuffer of life stressamongruralchidren. *Environment andBehavior*, *35*(3), 311-330.

9

Oyun ve Matematik

Araş. Gör. Fahretdin Hasan Adagideli

İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Dr. Pınar Güner

İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü,
Matematik Eğitimi Anabilim Dalı

Son yıllarda, erken çocukluk eğitim ortamlarına ve bu dönemdeki matematik eğitimine verilen önem artmıştır. Bunun çeşitli nedenleri şu şekilde ifade edilmektedir: (a) Çocuklar küçük yaşlardan itibaren matematiği öğrenmeye hazır durumdadırlar: Matematik hakkında çok fazla sezgisel bilgiye sahiptirler ve bu bilgiler okul ortamındaki formal matematiğin geliştirilmesi için bir temel oluşturmaktadır. Dolayısıyla, okul öncesi dönemde de matematik eğitimine yönelik etkinliklerle çocukların matematik bilgisi geliştirilebilmektedir. (b) Çocukların erken yaşlarda edindiği matematiksel bilgi ile daha ileriki başarıları arasında bir ilişki vardır. Hatta ilerleyen yaşlardaki başarıların temel belirleyicisi kaliteli erken matematiksel deneyimlerdir. (c) Küçük çocuklar, matematiksel açıdan zorlayıcı kavramları öğrenebilecek durumdadırlar (deVries, Thomas ve Warren, 2010). Bunlara ek olarak, okul öncesi kurumlarında okullaşma oranının artması; okul öncesi dönemde matematiğin önemine yönelik algının gelişmesi; küçük çocuklar matematik öğrenmek için çok sınırlı bilgi ve kapasiteye sahiptir algısının yerini küçük çocuklar önemli matematiksel fikirlerle meşgul olabilir yaklaşımına bırakması ve bilgi eksikliklerinin çoğunlukla çocukların informal ve sezgisel bilgileri ile ilkokul matematiği arasındaki bağlantıların güçsüzlüğü nedeniyle ortaya çıktığının fark edilmesi küçük çocuklara matematik öğretme konusuna gösterilen ilginin artmasının nedenleri arasında gösterilmektedir (Sarama ve Clements, 2009). Bununla birlikte, oyunlar çocukların ilk matematiksel tecrübeleri için temel oluşturmaktadır. Oyun çocuklara eski tecrübelerini yansıtabileceği, deneyimleri arasında ilişkiler kurabileceği, bu tecrübeleri farklı şekillerde sunabileceği ve olasılıkları araştırıp anlamlar çıkarabileceği bir ortam sağlamaktadır. Oyun gerçekleri bilmek kadar bağlantıları, süreçleri ve olasılıkları anla-

KAYNAKLAR

Adak-Özdemir, A. ve Ramazan, O. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin oyuna ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3*(4), 298-308.

Adam, F. A. (2010). *Play, interaction, and early mathematics* (Unpublished master thesis). Southwest Minnesota State University, Minnesota.

Aksoy, Y. (2011). Çocuk oyun alanları üzerine bir araştırma: İstanbul, Isparta, Eskişehir, Erzurum, Kayseri, Ankara, Zonguldak ve Trabzon illeri örneği. *İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 3*(6), 82-106

Amundsen, K., L. (2006). *Examining kindergartners' play with manipulatives for instances of possible mathematics instruction* (Unpublished doctoral dissertation). The State University of New Jersey.

Artut, P. D. ve Tarım, K. (2004). Okulöncesi kubaşık öğrenme uygulamaları: Toplama işlemine yönelik bir uygulama örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13*(2), 1-10.

Berch, D. B. (2005).Making sense of number sense: Implications for children with mathematical disabilities. *Journal of learning disabilities*, *38*(4), 333-339.

Bredekamp, S. (2004). Play and school readiness. İçinde E. F. Zigler, D. G. Singer ve S. J. Bishop-Josef (Ed.), *Children's play: The roots of reading* (ss. 159–174). Washington, DC: Zero to Three Press.

Chaille, C. ve Silvern, S. (1996). Understanding through play. *Childhood Education, 72*, 274-277.

Clarke, B., Cheeseman, J. ve Clarke, D. (2006). The mathematical knowledge and understanding young children bring to school. *Mathematics Education Research Journal*, *18*(1), 78-102.

Clements, D. H. (2004). Major themes and recommendations. İçinde D. H. Clements, J. Sarama ve A. M. DiBiase (Ed.), *Engaging young children in mathematics: Standards for early childhood mathematics education* (ss. 7-72). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Clements, D. H. ve Sarama, J. (2005). When children count blocks, they pick up baeds and build with important math skills. *Scholastic Parent & Child, 12*(4), 36–45.

Clements, D. H. ve Sarama, J. (2009). *Learning and teaching early math—The learning trajectories approach.* New York, NY: Routledge.

Clements, D. H. ve Sarama, J. (2011). Early childhood teacher education: The case of geometry. *Journal of Mathematics Teacher Education*, *14*(2), 133-148.

Copley, J. V. 2000. *The young child and mathematics*. Washington, DC: NAEYC

Demir, M. R. (2016). *Farklı oyun türlerine dayalı matematik öğretiminin 1. sınıf öğrencilerinin erişi ve kalıcılık düzeylerine etkisi* (Doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

de Holton, D., Ahmed, A., Williams, H. ve Hill, C. (2001). On the importance of mathematical play. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, *32*(3), 401-415.

deVries, E., Thomas, L. ve Warren, E. (2010). Teaching mathematics and play-based learning in an indigenous early childhood setting: Early childhood teachers' perspectives. İçinde L. Sparrow, B. Kissaneve C. Hurst (Ed.), *Shaping the future of mathematics education: Proceedings of the 33rd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia* (ss. 719-722). Fremantle: MERGA.

Dewey, J. (1966). *Democracy and education*. New York, NY: FreePress.

Dienes, Z. P. (1963). *An experimental study of mathematics learning*. London: Hutchinson.

Dockett, S. ve Perry, B. (2010). What makes mathematics play? İçinde L. Sparrow, B. Kissaneve C. Hurst (Eds.), *Shaping the future of mathematics education: Proceedings of the 33rd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia* (ss. 723-726). Fremantle: MERGA.

Dönmez, N. B. (1999). *Oyun kitabı.* Ankara: Esin Yayınevi

Drews, D. (2007). Do resources matter in primary mathematics teaching and learning? İçinde Drews, D. ve Hansen, A. (Ed.), *Using resources to support mathematical thinking, primary and early years* (ss. 19-30). London: Learning Matters Ltd.

Erdoğan, S. ve Baran, G. (2003). Erken çocukluk döneminde matematik. *Eğitim ve Bilim, 28*(130), 32-40.

Ginsburg, H. P. (2000). *Children's minds and developmentally appropriate goals of preschool mathematics education*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA.

Ginsburg, H. P. (2006). Mathematical play and playful mathematics: A guide for early education. İçinde D. G. Singer, R. M. Golinkoffve K. Hirsh-Pasek (Eds.), *Play=learning: How play motivates and enhances children's cognitive and sociolemotional growth* (ss. 145-165). New York, NY: University Press.

Ginsburg H. P., Lee J. ve Boyd J. (2008). Mathematics education for young children: What it is and how topromote it. *Society for Research in Child Development, 22*(1), 3–22.

Ginsburg, H. P. ve Seo, K. H. (1999). Mathematics in children's thinking. *Mathematical Thinking and Learning, 1*(2), 113-129.

Ginsburg, H. P. ve Seo, K. H. (2000). Preschoolers' math reading. *Teaching Children Mathematics, 7*(4), 226–229.

Gmitrová, V. ve Gmitrov, J. (2003). The impact of teacher-directed and child-directed pretend play on cognitive competence in kindergarten children. *Early Childhood Education Journal*, *30*(4), 241-246.

Golinkoff, R. M., Hirsh-Pasek, K. ve Singer, D. G. (2006). Why play= learning: A challenge for parents and educators. İçinde D. Singer, R. Golinkoff, K. Hirsh-Pasek K (Ed.), *Play= learning: How play motivates and enhances children's cognitive and social-emotional growth* (ss. 3-14). New York, NY: Oxford University Press.

Griffiths, R. (2010). Mathematics and play. İçinde J. Moyles (Ed.), *The excellence of play* (ss. 169-185). UK: Open University Press.

Güven, Y. (2005). *Erken çocuklukta matematiksel düşünme ve matematiği öğrenme*. İstanbul: Küçük Adımlar Eğitim Yayınları.

Hughes, M. (1986). *Children and number: Difficulties in learning mathematics*. New York, NY: Wiley-Blackwell.

Huttenlocher, J., Duffy, S. ve Levine, S. (2002). Infants and toddlers discriminate amount: Are they measuring? *Psychological Science*, *13*(3), 244-249.

İncikabi, L. (2013). Teacher candidates' efficacy beliefs in mathematics: Play-generated curriculum instruction. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, *9*(2), 167-176.

James, A. (2006). *Preschool success: Everything you need to know to help your child learn.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Jordan, N. C., Glutting, J. ve Ramineni, C. (2010). The importance of number sense to mathematics achievement in first and third grades. *Learning and Individual Differences*, *20*(2), 82-88.

Jordan, N. C., Kaplan, D., Nabors Oláh, L. ve Locuniak, M. N. (2006). Number sense growth in kindergarten: A longitudinal investigation of children at risk for mathematics difficulties. *Child Development*, *77*(1), 153-175.

Karaman, S. ve İvrendi, A. (2015). Relationship among preschool period children's mathematical skills, socio-demographic characteristics and socio-dramatic play. *Education & Science*, *40*(177), 313-326.

Keeley, T. J. ve Fox, K. R. (2009). The impact of physical activity and fitness on academic achievement and cognitive performance in children. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, *2*(2), 198-214.

Krafft, K. C. ve Berk, L. E. (1998). Private speech in two preschools: Significance of openended activities and make-believe play for verbal self-regulation. *Early Childhood Research Quarterly, 13*, 637–658.

Levine, S. C., Ratliff, K. R., Huttenlocher, J. ve Cannon, J. (2012). Early puzzle play: A predictor of preschoolers' spatial transformation skill. *Developmental Psychology*, *48*(2), 530-542.

Li, X., Chi, L., DeBey, M. ve Baroody, A. J. (2015). A study of early childhood mathematics teaching in the United States and China. *Early Education and Development, 26*(3), 450-478.

McNeil, N. ve Jarvin, L. (2007). When theories don't add up: disentangling he manipulatives debate. *Theory into Practice*, *46*(4), 309-316.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Ankara.

Ministry of Education (2012). *Nurturing early learners: A curriculum framework for kindergartens in Singapore.*

Moomaw, S. (2014). Don't forget to play. *School Science and Mathematics*, *114*(2), 51-52.

Moon, Y. S. ve Lee, H. Y. (2011). A study on the early childhood mathematics teachers' perceptions and practices in support of the goals and contents of early childhood mathematics education. *Asia-Pacific Journal of Research in Early Childhood Education, 5*(2), 67-92.

Morin, J. ve Samelson, V. M. (2015). Count on it: Congruent manipulative displays. *Teaching Children Mathematics, 21*(6), 362-370

Morrow, L. (2001). *Literacy development in the early years: Helping children read and write*. Needham-Heights, MA: Pearson Education.

National Association for the Education of Young Children and National Council of Teachers of Mathematics, (2002). *Position statement. Early childhood mathematics: Promoting good beginnings.* https://www.naeyc.org/files/naeyc/file/positions/psmath.pdf adresinden alınmıştır.

NationalCouncilforCurriculumandAssesment [NCCA], (2014). *Mathematics in early childhood and primary education (3-8 years): Teaching and Learning*. http://ncca.ie/en/Publications/Reports/NCCA_Research_Report_18.pdf adresinden alınmıştır.

National Council of Teachers of Mathematics (1999). *Mathematics in early childhood.* Reston, VA: NCTM.

National Council of Teachers of Mathematics (2000). *Principles and standards for school mathematics*. Reston, VA: NCTM.

National Research Council (2000). *How people learn: brain, mind, experience, and school: Expanded edition*. Washington, DC: The National Academies Press.

National Research Council. (2009). *Mathematics learning in early childhood: Paths toward excellence and equity.* Washington, DC: The National Academies Press.

Ness, D. ve Farenga, S. J. (2007). *Knowledge under construction: The importance of play in developing children's spatial and geometric thinking.* Toronto: Rowman & Littlefield.

Nikfarjam, P. (2012). *Mathematics and play: Analyzing the growth of early elementary mathematical understanding through an enactivist perspective* (Unpublished master thesis). York University, Toronto.

Ontario Ministry of Education (2016). *The kindergarten program*. Toronto, ON: Government of Ontario.

Oostermeijer, M., Boonen, A. J. ve Jolles, J. (2014). The relation between children's constructive play activities, spatial ability, and mathematical word problem-solving performance: a mediation analysis in sixth-grade students. *Frontiers in Psychology, 5,* 1-7.

Özdoğan, E. (2011). Play, mathematic and mathematical play in early childhood education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *15*, 3118-3120.

Perry, B., ve Dockett, S. (2002). Young children's access to powerful mathematical ideas. İçinde L. D. English (Ed.), *Handbook of international research in mathematics education* (ss. 81-111). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Piaget, J. (1962). *Play, dreams, andimitation in childhood.* New York: Norton andCompany.

Piaget, J. (1973). *To understand is to invent.* New York: Grossman.

Rescorla, L. (1991). Early academics: Introduction to the debate. İçinde L. Rescorla, M. Hyson ve K. Hirsh-Pasek (Ed.), *Early academics: Challenge or pressure?* (ss. 5–13). San Francisco: Jossey-Bass.

Qualifications and Curriculum Authority [QCA] (2000). *Curriculum guidance for the foundation stage*. London: QCA.

Sarama, J. ve Clements, D. H. (2009). *Early childhood mathematics education research: Learning trajectories for young children*. New York, NY: Routledge.

Saracho, O. ve Spodek, B. (2003). Understanding play and its theories. İçinde O. Saracho ve B. Spodek (Ed.), *Contemporary perspectives on play in early childhood education* (ss. 1- 19). Greenwich, CT: Information Age.

Southey, S. (2012). Design+ play= maths. *Educating Young Children: Learning and Teaching in the Early Childhood Years*, *18*(1), 42-44.

Stebler, R., Vogt, F., Wolf, I., Hauser, B. ve Rechsteiner, K. (2013). Play-based mathematics in kindergarten: a video analysis of children's mathematical behaviour while playing a board game in small groups. *Journal für Mathematik-Didaktik*, *34*(2), 149-175.

Stordy, C. A. (2012). *Engaging children in early numeracy through play: A purposeful play approach* (Unpublished master thesis). Wilfrid Laurier University, Ontario.

Taşkın, N. (2010). Küçük çocuklarda sayı kavramı. İçinde B. Akman (Ed.), *Okul öncesi matematik eğitimi* (ss. 67-90). Ankara: Pegem Yayınevi.

Taylor-Cox, J. (2003). Algebra in the early years. *Young Children*, *58*(1), 14-21.

Tuğrul, B. (2000). Matematik ve oyun. *IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 6–8 Eylül.

van de Walle, J. A., Karp, K. S. ve Bay-Williams, J. M. (2010). *Elementary and middle school mathematics: teaching developmentally* (7. Baskı). Boston: Pearson Education Inc.

van Hiele, P. M. (1986). *Structure and insight: A theory of mathematics education*. Orlando, FL: Academic Press.

van Oers, B. (1996). Are you sure? Stimulating mathematical thinking during young children's play. *European Early Childhood Education Research Journal*, *4*(1), 71-87.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Warren, E. ve Cooper, T. (2006). Using repeating patterns to explore functional thinking. *Australian Primary Mathematics Classroom*, *11*(1), 9-14.

Weber, E. (1984). *Ideas influencing early childhood education: A theoretical analysis.* New York: Teachers College Press.

Wellhousen, K. ve Kieff, J. (2001). *A constructivist approach to blockplay in early childhood.* University of New Orleans: Delmar Thomson Learning.

Wagner, A. A. ve Parks, A. N. (2015). A toolbox for supporting early number learning in play: Moving beyond "how many"? İçinde Bartell, T. G., Bieda, K. N., Putnam, R. T., Bradfield, K. ve Dominguez, H. (Ed.), *Proceeding of the 37th annual meeting of the North American Chapter of the International Group for the Psychology of Mathematics Education* (ss. 828-835). East Lansing: MI: Michigan State University.

Yıldırım, B. (2010a). Ölçme, İçinde B. Akman (Ed.), *Okul öncesi matematik eğitimi* (ss. 143-158). Ankara: Pegem Yayınevi.

Yıldırım, B. (2010b). Grafikler, B. Akman (Ed.) İçinde B. Akman (Ed.), *Okul öncesi matematik eğitimi* (ss. 133-141). Ankara: Pegem Yayınevi.

10

Oyun ve Yaratıcılık

Öğr. Gör. Dr. Esin Dibek

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

"Kendine özgü, yaratıcı faaliyetler, daha mutlu ve daha sağlıklı çocuklara yol açar."

David Elkind, 2007 (Akt. Johnson, 2007)

Oyun, çocukluk çağının en önemli unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Oyun, bir yönü ile çocuğun gelişimini gözlemleyebileceğimiz bir araç iken diğer taraftan çocuğun gelişimini destekleyen önemli bir etkinliktir. Çocuğun çevresini ve yaşadığı dünyayı algılaması, deneyimlemesi için önemli etkinlikler olarak gördüğümüz oyunlar, çocuğun iç dünyasının nasıl olduğunu ve çevresindeki dünyayı nasıl algıladığını bize yansıtan aynalar olarak da görülebilir. Bu bağlamda bu kitabın farklı bölümlerinde ayrıntılı olarak görüleceği gibi oyunun çocuk gelişimindeki önemi büyüktür, bununla birlikte çocuğun oyunu gelişimine bağlı olarak farklı evrelerden geçmektedir. Bu bölümde gelişimsel bir bakış açısı ile oyun ve yaratıcılık arasındaki ilişki ele alınacaktır.

Alan yazın incelendiğinde yaratıcılık ve oyun ilişkisi ile ilgili çalışmaların sınırlılığı dikkat çekmektedir, ayrıca yapılan bazı araştırmaların metodolojileri bakımından eleştirildiği görülmektedir. Konu ile ilgili çalışan araştırmacılar bu alandaki sınırlılığı, farklı çocukların yaratıcı potansiyellerini geliştirmek için farklı süreçleri farklı şekillerde kullanıyor olmalarına ve bu sürecin araştırılmasının güçlüğüne bağlamaktadırlar. Ayrıca "oyun" ve "yaratıcılık" kendi içlerinde farklı süreçleri barındırdığından, tüm bileşenlerin birbiri arasındaki ilişkiyi kurmak kolay olmamaktadır (Nicolopoulou, 1993; Russ, 2003; Mainemelis ve Ronson, 2006; Sutton-Smith, 2006; Russ ve Wallace 2013; Kaytez ve Durualp, 2014).

Pek çok uzman hayal gücü ve yaratıcılığın oyun ile içi içe olduğunu, aynı zamanda oyunun yaratıcılık için gerekli olan esnek düşünme ve problem çözme becerisini geliştirmeyi sağladığını belirtmektedir (Dansky, 1980; Russ 2003; Duffy, 2006; Russ ve Wallace, 2013). Oyundaki bilişsel ve duygusal süreçler yaratıcılık açısından önemlidir (Craft, 2002; Russ, 2003). Bununla birlikte oyun yaratıcılığın bir parçası olsa da her zaman yaratıcılığa yol aç-

KAYNAKLAR

Aksoy, Y. (2011). Çocuk oyun alanları üzerine bir araştırma İstanbul, Isparta, Eskişehir, Erzurum, Kayseri, Ankara, Zonguldak ve Trabzon illeri örneği. İstanbul Aydın Üniversitesi Fen *Bilimleri Dergisi, 3*(6), 82-106. http://fbd.aydin.edu.tr/makaleler/ciltysayiy/yildiz_aksoy.pdf

Bacanlı, H. (2000). *Gelişim ve Ö*ğrenme. 3. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara .

Bal, A. (2005). *Zonguldak kenti yeşil alan sistemindeki çocuk oyun alanlarının durumunun peyzaj mimarlığı ilkeleri açısından irdelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın.

Bayhan, P. (2003). Yaratıcı öğretmen ve yaratıcı etkinlikler. Edt. Müzeyyen Sevinç, *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* içinde (ss. 509-519). Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Chick, G., & Barnett, L. A. (1995). Children›s play and adult leisure. Edt. Anthony D. Pellegrini, *The future of play theory: A multidisciplinary inquiry into the contributions of Brian Sutton-Smith* içinde (ss. 45-69). New York: State University of New York Press.

Craft, A. (2002). *Creativity and early years education: A lifewide foundation*. Bloomsbury Publishing.

Dağlıoğlu, H.E. (2010). Yaratıcılık, hayal gücü ve zekâ ilişkisi. Edt Elif Çelebi Öncü, *Erken* çocukluk döneminde yaratıcılık ve geliştirilmesi içinde (ss.48-76). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Dansky, J. L. (1980). Make-believe: A mediator of the relationship between play and associative fluency. *Child Development*, 576-579.http://www.jstor.org/stable/1129296

Duffy, B. (2006). *Supporting creativity and imagination in the early years*. McGraw-Hill Education (UK).

Dursun, M.A. ve Ünüvar, P. (2011). Okul öncesi eğitim döneminde yaratıcılığı engelleyen durumlara ilişkin ebeveyn ve öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy* Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *11*(21). 110 -133.

Egemen, A., *Yılmaz, Ö. v*e Akil, İ.(2004). Oyun, oyuncak ve çocuk. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi, 5*(2).39 – 42.

Elibol, F. (2014a).Okul öncesi çocuğun eğitim ve ihtiyaçları. *Okul* öncesi eğitime g*iriş*. (Edt Ayten Ulusoy). Anı Yayıncılık. 59-83

Elibol, F. (2014b). Bebeklerde fiziksel gelişim. *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 1: Çocuk Gelişimi 1Bebeklik Döneminde Gelişim.* Edt: Figen Turan ve Arzu İpek Yükselen. Hedef CS Basın Yayın, Ankara.

Erbaş, F. ve Durmuşoğlu-Saltalı, N. (2012). Altı yaş çocuklarının günlük yaşantılarında oyunun yeri ve annelerinin oyun algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(2) 249-264.

Goldstein, J. (2012). Play in children's development, health and well-being. *Toy industries of Europe. Brussels*.

Gupta, A. (2009). Vygotskian perspectives on using dramatic play to enhance children's development and balance creativity with structure in the early childhood classroom. *Early Child Development and Care*, *179*(8), 1041-1054.

Güzey-Kandemir, S. (2012). Erken çocukluk etkinliklerinde yaratıcılık. *Erken* çocukluk dönemine *derinlemesine bir bakış.* (Edt. Ebru Aktan Acar ve Gülçin Karadeniz). Kök Yayıncılık. 136-148

Henricks, T. (2008). The nature of play. *American Journal of Play*, *1*(2), 157-180.

Holmes, R. M., & Romeo, L. (2013). Gender, play, language, and creativity in preschoolers. *Early Child Development and Care*, *183*(11), 1531-1543.

Howard-Jones, P., Taylor, J., & Sutton, L. (2002). The effect of play on the creativity of young children during subsequent activity. *Early Child Development and Care*, *172*(4), 323-328.

İnan, H.Z., İnan T. ve Öztürk Z. Farklı eğitim yaklaşım ve modellerinde yaratıcılık. *Her yönüyle okul öncesi eğitim 2: yaratıcılığın keşfi*. (Edt. Elif Çelebi Öncü). Hedef CS Basın Yayın, Ankara. 55-74.

Johnson, J. (2007). Play and creativity. *Invited address for The International Confer-229 Michael Straeubig, Chun-Wei Hsu, Pinar Oztop, Mihaela Taranu*.

Kayaalp, İ. (2000). *Sos otizm ve iletişim problemi olan çocukların eğitimi*. 1.Baskı. İstanbul. Evrim Yayınevi.

Kaytez, N. Ve Durualp, E. (2014). Türkiye'de okul öncesinde oyun ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *2*(2). 110-122

Korkmaz, B. (2000). *Yağmur çocuklar otizm nedir?.* 2.Baskı. Doğan Kitapçılık, İstanbul.

Köksal-Akyol, A. (2015). Bilişsel gelişim. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. 8. Basım. (Edt. Ayten Ulusoy). Anı Yayıncılık. 43-66

Mainemelis, C., & Ronson, S. (2006). Ideas are born in fields of play: Towards a theory of play and creativity in organizational settings. *Research in Organizational Behavior*, *27*, 81-131.

Nicolopoulou, A. (1993). Play, cognitive development, and the social world: Piaget, Vygotsky, and beyond. (M. T. Bağlı Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* (2004). *37*(2), 137-169.

Nutku, Ö. (1998). *Oyun,* çocuk, tiyatro. Özgür Yayınları.

Önder, A. (2003). *Okul* öncesi çocukları için eğitici drama uyg*ulamaları*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Özdemir-Beceren, B. ve Ünsal, F.Ö. (2014), Yaratıcılıkta zihinsel süreçler. *Her yönüyle okul öncesi eğitim 2: yaratıcılığın keşfi*, (Edt. Elif Çelebi Öncü). Hedef CS Basın Yayın, Ankara, 37-53.

Pehlivan, H. (2014). *Oyun ve öğrenme*. Anı Yayıncılık.

Russ, S. W. (2003). Play and creativity: Developmental issues. *Scandinavian Journal of Educational Research*, *47*(3), 291-303.

Russ, S. W., & Dillon, J. A. (2011). Changes in children's pretend play over two decades. *Creativity Research Journal*, *23*(4), 330-338.

Russ, S. W., & Wallace, C. E. (2013). Pretend play and creative processes. *American Journal of Play*, *6*(1), 136.

San Bayhan, P. ve Artan, İ (2009). Çocuk *gelişimi ve eğitimi*. Morpa

Saracho, O. (2002). Young children's creativity and pretend play. *Early Child Development and Care*, *172*(5), 431-438.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim* öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya. (12. Baskı). Gazi Kitapevi, Ankara.

Sevinç, M. (2004). *Erken* çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun. Morpa.

Singer, J. L. (1995). Imaginative play in childhood: Precursor of subjunctive thoughts, daydreaming, and adult pretending games. *The future of play theory*, 187-219.

Sutton-Smith, B. (2006). Play and ambiguity. *The Game Design Reader: A Rules Of Play Anthology*, 296-313.

Topuz, B. (2015). Yaratıcılık eğitimi ve kimlik oluşumunda oyuncak: Çocukta yaratıcı performans ve inşacı-eklemeci oyun yöntemi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Ondokuzmayıs* Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.

Yılmaz, S. ve Bulut, Z., (2003). Kentsel mekânlarda çocuk oyun alanlarının yeri ve önemi: Erzurum örneği, *Millî Eğitim Dergisi*, 158 (http:// yayim.meb.gov.tr/dergiler/158/yilmaz.htm)(20.05.2009)

11

Drama Oyunları

Prof. Dr. Alev Önder

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Çocuk için oyunun çok önemli ve çok yönlü bir etkinlik olduğu söylenebilir. Burada söz konusu edilen "önem", yetişkinlerin hatta konu ile ilgili uzman yetişkinlerin psikolog, eğitimci gibi...) oyunu çocuk için ne kadar gerekli gördüklerinden çok, çocuğun oynadığı oyunlara verdiği "önem" ile ilgilidir. Burada sözü edilen önem, çocuğun oyunla meşgul olduğu süre ve oyun oynamak için adeta engel tanımayan motivasyonu ile belirlenen bir önemdir. Çocuk bilincinde tanımlamadığı ancak davranışlarındaki ısrarlı tutumuyla oyuna verdiği önemi tartışılmaz biçimde önümüze sürmektedir.

1. OYUN VE ÇOCUK

Küçük çocuk için oyun, kendini zorunlu hissetmediği, kendiliğinden ve ilk bakışta özel bir nedeni olduğu izlenimini vermeyen ama aynı zamanda isteyerek yaptığı davranışlardan oluşur. Yetişkin gözüyle bakıldığında oyun davranışları oldukça karmaşık olarak da görülebilir. Oyun oynayan çocuğun hareketleri bazen şaşkın, bazen amaçsız, düşünmenin eşlik etmediği, mutluluk, kızgınlık, gelişi güzel davranma, gücünü sınama ve hatta bazen saldırganca olarak algılanabilir. Özellikle küçük yaşlardaki çocuğun kendi kendine oynadığı oyunlarda doğru yanlış olmadığı söylenebilir. Ama sanki çocuk oyunlarıyla; yeni ve yabancı, bilinmeyen nesneler, olaylar, anlamlar konusunda kendi davranışları yoluyla deneyim geçirmektedir. İnsan yavrusunun dünyaya geldiğinde bu dünyadaki her şeyin onun için bilinmezlerle dolu olduğu, çevresiyle ilgili her şeyin ne denli farkında olmadığı, deyim yerindeyse bu dünyada adeta bir "yabancı" konumunda olduğu düşünülürse, söz konusu deneyimlerin önemi anlaşılabilir. Çocuk bir anlamda kendisi için başlangıçta anlamsız ve yepyeni olan bir bilinmezler dünyasında karşılaştığı birçok nesneyi, olayı, durumu anlamaya çalışmaktadır. Bu anlama, bilme çabası yaşamı sürdürebilmek açısından büyük önem taşımaktadır. İşte çocuğun dünyayı tanıma, onun olanaklarını ve tehditlerini anlama çabalarında oyunun önemi kendini ortaya koymaktadır.

leceği açıktır. Çocukların her yönden gelişimlerinin sağlanması, öğrenmelerinin sağlıklı olması ve öğrenme isteklerini zedeleyebilecek gereksiz zorlamalar olmaksızın gerçekleşmesi açısından hem kendi başlarına özgürce serbest drama oyunları oynamaları için onlara olanak sunulması hem de yetişkinler (öğretmenler ve anne-babalar) tarafından yönlendirilen drama oyunları oynamaları için düzenlemelerin yapılması yararlı olacaktır. Öğrenmelerin gereksiz zorlanmalarla gerçekleşmesi yerine, heyecan ve keyif verici keşifler yoluyla gerçekleşmesinin çocukları daha ileri ve zengin öğrenmelere teşvik etmesi açısından değeri ve önemi ortadadır.

KAYNAKLAR

Berk, I. (2009). *Development throughout the life span. (5. ed.).* New York: Allyn and Bacon.

Berk, L. E. (1997). *Child development*. London: Allyn and Bacon.

Bolton, G. M. (1984). *Drama as education*. London: Longman.

Bolton, G. M. (1992). *New perspectives on classroom drama*. London: Nelson Thornes Ltd.

Bolton, G. M., & Heathcote, D. (1995). *Drama for learning: Dorothy Heathcote's mantle of the expert approach to education (Dimensions of drama series)*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Canning, N. (2007). Children's empowerment in play. *European Early Childhood Education Research Journal, 15* (2), 227-236.

Creasar, B. (1990). *Rediscovering pretend play*. Australian Early Childhood Resource Booklets, No 4.

Edwards, S., & Cutter-Mackenzie, A. (2011). Environmentalising early childhood education curriculum through pedagogies of play. *Australasian Journal of Early Childhood, 36*(1), 51-59.

Fein, G.G. (1981a). Pretend play in childhood: An interactive review. *Child Development, 52*, 1095-1118.

Fein, G. G. (1981b). Pretendplay: New perspectives. E. M. Hetherington & R. D. Parke (ed.), *Contemporary readings in child psychology* içinde. New York: McGraw- Hill.

Gaarder,S. (2003). *Drama i klasserommet 2. utgave*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gowen, J. W. (1995). Research in review: The early development of symbolicplay. *Young Children, 50* (3), 75-84.

Guilford, J. P. (1977). *Way beyond the I.Q*. Buffalo, NY: The Creative Education Foundation.

Harris, P. L., & Kavanaugh, R. D. (1993). Young children's understanding of pretense. *Monograph of Society for Research in Child Development, 58* (1), 1-92.

Hofer, B.,Yu,S. L., & Pintrich,P.R. (1998). Teaching college students to be self-regulated learners. B.J. Zimmerman ve L.Shunk (Ed.), *Self regulated learning from teaching to self-reflective practice* içinde. London: GuilfordPress.

Hughes, B. (2001). *Evolutionary play work and reflective analytic practice*. NY: Psychology Press.

Jones, E., & Reynolds, G. (1992). *The play's the thing: Teachers' roles in children's play*. Don Mills, ON: Addison Wesley Longman.

Kernan, M. (2007). *Play as a context for early learning and development* (Researchpaper). Dublin: National Council for Curriculum and Assessment.

Lillard, A. (2003). Pretend play and cognitive development. U. Goswami (Ed.), *Blackwell handbook of childhood cognitive development* içinde. Malden, MA: Blackwell.

Lindvaag, A., & Moen,T. (1984). *Drama i skolen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Lindqvist, G. (1996). *Lekensmöjligheter.* Lund: Studentlitteratur.

McCain, M., Mustard, F., & Shanker, S. (2007). *Early years study 2: Putting science into action*. Toronto, ON: Council for Early Child Development.

McCune-Nicolich, L. (1981). Towards symbolic functioning: Structure of early pretend games and potentia lparallels with language. *Child Development, 52* (3), 785–797.

Neelands, J. (2004). *Beginning drama 11-14 (2.ed).* London: David Fulton Publishing.

O'Neill, C. (1995). *Drama worlds: A Framework for process drama (The dimensions of drama).* Portsmouth NH: Heinemann.

O'Neill, C., & Lambert, A. (1982). *Drama structures: A practical handbook for teachers*. Portsmouth NH: Heinemann.

Osborn, A. (1961). *Your creative power: How to use imagination*. New York: Dell Publishing Co.

Osborn, A. (1963). *Appliedimagination: Principles and procedures of creative problem solving.* New York: Charles Scribner'sSons.

Önder, A. (2014). *Eğitici drama uygulamaları. (5. Baskı).* İstanbul: Morpa.

Önder, A. (2016). *Yaşayarak öğrenme için eğitici drama (10. Baskı).* Ankara: Nobel yayıncılık.

Pellegrini, A. (1984a). Identifying casual elements in the thematic-fantasy play paradigm. *American Research Journal, 21*(3), 691-701.

Pellegrini, A. (1984b). Theeffect of dramatic play on children's generation of cohesive text. *Discourse Processes, 7*, 57-67.

Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood.* New York: Norton.

Richmond, P. G. (1977). *An introduction to Piaget.* London: Routledge and Kegan Paul.

Russ, S.W. (2004). *Play in child development and psychotherapy.* N.J: Lawrence Erlbaum Publishers.

Taylor,K. (1991). *Drama strategies.* London: Heinemann.

Treffinger, D. J., Isaksen, S. G., & Stead-Dorval, K. B. (2006). *Creative problem solving: An introduction*. Waco, TX: Prufrock PressInc.

Siks, G. B. (1983). *Drama with children.* New York: Harper&Row.

Smilansky, S. (1968). *The effects of socio-dramatic play on disadvantaged preschool children*. New York: Wiley.

Smilansky, S., & Shefatya, L. (1990). *Facilitating play: A medium for promoting cognitive, socio-emotional and academic development in young children.* Gaithersburg, MD: Psychosocial and Educational Publications.

Spolin, V. (1986). *Theatre games for the classroom*.Evanston, IL: Nortwestern University Press.

Stagnitti, K. (2009). Play intervention: The learn to play. K. Stagnitti ve R. Cooper (Ed.), *Play as therapy: Assessment and therepatic intervention* içinde (ss.176-186). London: JessicaKingsley.

Swindells, D., & Stagnitti, K. (2006). Pretend play and parents' view of social competence: The construct validity of the child-initiated pretend play assessment. *AustralianOccupational Therapy Journal, 53* (4), 314-324.

Vygotsky, L. S. (1977). Play and its role in the mental development of the child. J. S. Bruner,A. Jolly & K. Sylva (Ed.), *Play: Its Role in development and evolution* içinde. New York: Basic Books.

Way,B. (1967). *Development through drama.* Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press.

Ward, W. (1957). *Play making with children from kindergarten through junior high school.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Zimmerman, B. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory into practice, 41* (2), 64-74.

12

Dijital Oyunlar

Dr. Dilan Bayındır
Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Yrd. Doç. Dr. Zeynel Abidin Mısırlı
Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümü,
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı

Oyunlar, çocuğun sağlıklı gelişimi ve öğrenmesi açısından son derece önemli bir role sahiptir (Ginsburg, 2007). Çocuklar oyun yoluyla öğrenir (Bodrova ve Leong, 2003; Hirsh-Pasek, Golinkoff ve Eyer, 2003; Zigler, Singer, ve Bishop-Josef, 2004). Günümüz bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile oyunlar da değişime uğramış, dijital ortamda oynanan oyunların sayısı çok hızlı şekilde artış göstermiştir. Günümüzde bilgisayar, video, oyun konsolu ve mobil oyunların tümünü ifade eden dijital oyunların, 80-90'lı yıllarda popülerlik kazandığı söylenebilir (Bozkurt, 2014). Teknolojik yenilikler ile dijital oyunlar sürekli gelişmekte ve daha fazla ilgi görmektedir. Bu bölümde dijital oyunların tanımı, türleri, tarihsel gelişimi ile dijital oyunların çocuklar üzerindeki gelişimsel etkileri ve eğitimde kullanımına ilişkin bilgiler erken çocukluk dönemi özelinde incelenmektedir.

1. DİJİTAL OYUNLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1970'li yılların başında ortaya çıkan dijital oyunlar kısa süre içinde büyük kitleler tarafından oynanmaya başlamıştır. Böylece dijital oyun sektörü kısa sürede hatırı sayılır bir piyasa büyüklüğüne ulaşmıştır. Örneğin Atari şirketi 1981 yılında hızlı büyüyen bir şirket hâline gelmiştir. Bilgisayar teknolojilerinin gelişimi ve internetin yaygınlaşması ile dijital oyunlar da her geçen gün daha fazla kişiye ulaşmaktadır. Boyutları küçülen bilgisayarlar ofislerimize ve evlerimize girmiş, daha da küçülerek taşınabilir (dizüstü bilgisayar, tablet, akıllı telefon vb.) hâle gelmiştir. İnternetin yayılması, evlerimize ve hatta akıllı telefonlarımıza girmesiyle birlikte dijital oyunlar sadece çevrim dışı oynanabilir olmaktan çıkmış internet üzerinden, bir rakiple veya birden fazla kullanıcıyla oynanabilir hâle gelmiştir.

gelişimi ve öğrenmesiyle ilgilenmeleri için etkin bir ortam yarattığını belirtmişlerdir. Uzmanlar teknolojinin yetişkin etkileşimi yerine kullanılmaması gerektiğine özellikle dikkat çekmektedir (Billington, 2016).

SONUÇ

Gelecekte dijital oyunların daha gerçekçi, çoklu oyuncular tarafından oynanan, insan etkileşimini daha kapsayıcı, iletişim ve iş birliğini öne çıkaran, daha iyi hikâyeler ve gerçekçi karakterler içeren ve daha nitelikli bir hâl alacağı belirtilmektedir (Prensky, 2001). Bu nedenle dijital oyun kullanıcılarının sayısının artacağı öngörülebilir. Aynı zamanda erken çocukluk döneminde yer alan çocukları hedef alan dijital oyun sayısı ile bu oyunlara erişim sağlayan çocuk sayısı da artış gösterecektir. Bu oyunların çocuklara yarar sağlayan niteliklere sahip olması için içeriklerinin çocuklara uygun hâle getirilmesi ve kullanım şekillerinin yetişkinler tarafından düzenlenmesi gerektiği görülmektedir. Aynı zamanda eğitim sürecine planlı bir şekilde entegre edildiğinde, dijital oyunların avantajlarından eğitim sürecinde de yararlanılabilir. Plowman ve Stephen (2003) dijital teknolojiden yararlanabilmek için öğrenme ve öğretmede dijital teknolojiye direnmek yerine bu teknolojiyi benimsemek gerektiğini savunmaktadır. Dijital oyunların niteliği arttıkça, öğrenme sürecine katkısı da artabilir. Ancak burada önemli noktalardan biri, eğitimde kullanılacak dijital oyunların eğitim amaç ve içeriğine uygun hâle getirilmesidir. Son yıllarda yapılan araştırmaların vurguladığı nokta, içeriklerin uygun olmadığı şeklindedir. Oyun içeriklerinin uygun hâle getirilmesi veya eğitimsel amaçlara uygun oyunların tasarlanması için oyun endüstrisine düşen görevler vardır ancak bunlar politika geliştiriciler tarafından yönlendirilebilir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin dijital oyun farkındalığının arttırılması, hatta oyun geliştirme süreçlerine dahil edilmeleri gerekmektedir. Dijital oyunların eğitimsel kullanımına dair araştırmaların artması da, bu oyunların eğitimde en etkin şekilde kullanılmasının yollarını ortaya çıkartacaktır.

KAYNAKLAR

Aarsand, P. A. (2007). Computer and video games in family life: The digital divide as a resource in intergenerational interactions. *Childhood*, *14*, 235–256.

Aguilera, M. D. ve Mendiz, A. (2003). Video games and education: education in the face of a parallel school. *ACM Computers in Entertainment, 1,* 10-10.

Akçay, D. ve Özcebe, H. (2012). Okul öncesi eğitim alan çocukların ve ailelerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Çocuk Dergisi, 12,* 66-71, doi:10.5222/j.child.2012.066.

Aktaş Arnas, Y.Y. (2005). 3-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin interaktif iletişim araçlarını kullanma alışkanlıklarının değerlendirilmesi.*Turkish Online Journal of Educational Technology*, *4*, 1303-6521.

An, Y. ve Bonk, C. J. (2009). Finding that SPECIAL PLACE: Designing digital game-based learning environments, *TechTrends*, *53,* 43- 48.

An, Y.J. ve Cao, L. (2016). The Effects of Game Design Experience on Teachers' Attitudes and Perceptions regarding the Use of Digital Games in the Classroom, *TechTrends*, http://link.springer.com/article/10.1007/s11528-016-0122-8 adresinden 25 Ocak 2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Annetta, L. A. (2008). Video games in education: why they should be used and how they are being used. *Theory Practice*, *47,* 229–239.

Avrupa Komisyonu. (2008). *Towards a safer use of the Internet for children in the EU--a parents' perspective.* http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_248_en.pdf adresinden 10 Ocak 2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Bacigalupa, C. (2005). The use of video games by kindergarteners in a family child care setting. *Early Childhood Education Journal, 33,* 25–30.

Bagli, M.T. ve Desmond, R. (2008). Parent's and young children's communication during computer use: beyond mediation. *Studies in Media & Information Literacy Education*, *8,* 1-14.

Barr, R.F., Calvert, S.L., Rideout, V.J., Strouse, G.A. ve Woolard, J.L. (2005). Age, ethnicity, and socioeconomic patterns in early computer use: A national survey. *American Behavioral Scientist*, *48,* 590-607.

Becker, K. (2007). Digital game-based learning once removed: Teaching teachers. *British Journal of Educational Technology*, *38,* 478–488.

Berson, I. R. ve Berson, M. J. (Eds.). (2010). *High-tech tots: Childhood in a digital world*. IAP.

Bilgi, A. (2005). *Bilgisayar oyunu oynayan ve oynamayan ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık, depresyon ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü , İstanbul.

Billington, C. (2016). How digital technology can support early language and literacy outcomes in early years settings: A review of the literature. http://www.literacytrust.org.uk/assets/0003/3409/How_digital_technology_can_support_early_language_and_literacy_outcomes_in_early_years_settings.pdf adresinden, 12 Ocak 2016 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Bittman, M., Rutherford, L., Brown, J. ve Unsworth, L. (2011). Digital natives? New and old media and children's outcomes. *Australian Journal of Education, 55*, 161-175.

Buckleitner, W. (2009). What should a preschooler know about technology? *Early Childhood Today*. http://www.scholastic.com/teachers/article/what-should-preschooler-know-abouttechnology.

Bodrova, E. ve Leong, D. J. (2003). The importance of being playful. *Educational Leadership, 60*, 50–53.

Bonte, S., De Wever, B., Rots, I. ve Valcke, M. (2010). Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children. *Computers & Education*, *55*, 454-464.

Bourdon, C. (2005). *Librarian's Library*. American Libraries, 36, 68.

Boot, W. R., Kramer, A. F., Simons, D. J., Fabiani, M. ve Gratton, G. (2008). The effects of video game playing on attention, memory, and executive control, *Acta Psychologica, 129*, 387-398.

Bopp, M. M. (2008). *Storytelling and motivation in serious games. Final Consolidated Research Report of the Enhanced Learning Experience and Knowledge Transfer – Project (ELEKTRA)*, (European Commission contract number 027986). http://ocw.metu.edu.tr/pluginfile.php/4624/mod_resource/content/0/ceit706/week8/MatthiasBopp.pdf adresinden 22 Aralık 2016 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Bozkurt, A. (2014). Homo ludens: Dijital oyunlar ve eğitim. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*. 5, 1-21.

Cherney, I. D. ve London, K. (2006). Gender-linked differences in the toys, television shows, computer games, and outdoor activities of 5- to 13-year-old children. *Sex Roles, 54* , 717-726 doi:10.1007/s11199-006-9037-8.

CHILDWISE (2012). T*he Monitor Pre-school Report 2012: Key behaviour patterns among 0 to 4 year olds*. CHILDWISE, Norwich.

CHILDWISE (2015). *The monitor preschool report: Key behavior patterns among 0-4 year olds*. CHILDWISE, Norwich.

Chiong, C. ve Shuler, C. (2010). *Learning: Is there an app for that?* New York, NY: The Joan Ganz Cooney Center.

Christou, G., Lai-Chong Law, E. L-C., Zaphiris, P. ve Ang C.S. (2013). Challenges of designing for sociability to enhance player experience in Massively Multi-Player Online Role-playing Games. *Behavior & Information Technology, 32*, 724-734.

Crosnoe, R. ve Trinitapoli, J. (2008). Shared family activities and the transition from childhood into adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, *18,* 23-48.

Couse, L. J. ve Chen, D. W. (2010). A tablet computer for young children? Exploring its viability for early childhood education. *Journal of Research on Technology in Education, 43*, 75–98.

Çetinkaya H. (1991). *Video oyunlarının çocuklarda saldırganlığa etkisi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dwyer, J. (2007). Computer-based learning in a primary school: Differences between the early and later years of primary schooling. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, *35*, 89-103 doi:10.1080/13598660601111307.

ESA (2016). *Essential facts about the computer and video game industry.* http://www.theesa.com/facts/pdfs/ESA_EF_2016.pdf adresinden 02.02.2017 erişim sağlanmıştır.

Ey, L.A., ve Cupit, C. G. (2011). Exploring young children's understanding of risks associated with Internet usage and their concepts of management strategies. *Journal of Early Childhood Research, 9*, 53-65.

Facer, K., Sutherland, R., Furlong, R. ve Furlong, J. (2001). What's the point of using computers? The development of young people's computer expertise in the home. *New Media and Society*, *3,* 199–219.

Fencott, C., Clay, J., Lockyer, M. ve Massey, P. (2012). *Game Invaders: The Theory and Understanding of Computer Games.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Funk, J.B., Buchman, D.D., Jenks, J. ve Bechtoldt, H. (2003). Playing violent video games, desensitization, and moral education in children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *24,* 413–437.

Funk, J.B., Chan, M., Brouwer, J. ve Curtiss, K. (2006). A biopsychosocial analysis of the video-game-playing experience of children and adults in the United States. *Studies in Media and Information Literacy Education* 6(3), http://www.utpjournals.com/simile/issue23/Funk1.html adresinden erişim sağlanmıştır.

Gaudelli, W. ve Talyor, A. (2011). Modding the global classroom? Serious video games and teacher reflection. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, *11,* 70–91.

Gee, J. P. (2005). Good video games and good learning. *Phi Kappa Phi Forum*, *85,* 33–37.

Gee, J.P. (2007). *What video games have to teach us about learning and literacy* (2.Basım). New York: Palgrave.

Gee, E., Siyahhan, S. ve Cirell, A.M. (2016). Video gaming as digital media, play, and family routine: implications for understanding video gaming and learning in family contexts, *Learning, Media and Technology*, 1-15, doi: http://dx.doi.org/10.1080/17439884.2016.1205600.

Ginsburg, K. R. (2007). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. *Pediatrics, 119*, 182–191.

Gimbert, B., ve Cristol, D. (2004). Teaching curriculum with technology: Enhancing children's technological competence during early childhood. *Early Childhood Education Journal, 31*, 207-216.

Green, C. S. ve Bavelier, D. (2006). Effect of action video games on the spatial distribution of visuospatial attention. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 1465–1468.

Griffiths, M. D. (2002). The educational benefits of videogames. *Education and Health, 20*, 47–51.

Gros, B. (2007). Digital Games in Education. *Journal of Research on Technology in Education, 40*, 23-38. doi: 10.1080/15391523.2007.10782494.

Guthrie, L. F. ve Richardson, S. (1995). Language arts: Computer literacy in the primary grades. *Educational Leadership, 53*, 14–17.

Gürcan, A., Özhan, S. ve Uslu, R. (2008). *Dijital oyunlar ve çocuklar üzerindeki etkileri.* Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008: 1-50.http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/5429366a369dc32358ee2a92/dijital_oyunlar_ve_cocuklar_uzerindeki_etkileri_rapor.pdf adresinden 22 Eylül 2016 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Hirsh-Pasek, K., Golinkoff, R. M. ve Eyer, D. E. (2003). *Einstein never used flashcards: How our children really learn – and why they need to play more and memorize less*. Rosedale.

Huang, H., Lee, J.H., Vandewater, E.A., Rideout, V.J., Shim, M. ve Wartella, E.A. (2007). Digital Childhood: Electronic Media and Technology Use Among Infants, Toddlers, and Preschoolers. *Pediatrics*, *119*, 1006-1015.

Holloway, D., Green, L. ve Livingstone, S. (2013). *Zero to eight. Young children and their internet use.* LSE, London: EU Kids Online.

Jackson, L.A., Von Eye, A., Biocca, F.A., Barbatsis, G., Zhao, Y. ve Fitzgerald, H.E. (2006) Does home Internet use Influence the academic performance of low income children? *Developmental Psychology, 42,* 429–435.

Johnson, G. M. (2010). Young children's Internet use at home and school: Patterns and profiles. *Journal of Early Childhood Research, 8*, 282-293.

Judge, S., Puckett, K., ve Bell, S. M. (2006). Closing the digital divide: Update from the early childhood longitudinal study. *The Journal of Educational Research, 100*, 52-60.

Kacar, A. Ö. ve Doğan, N. (2007). *Okulöncesi eğitimde bilgisayar destekli eğitimin rolü*. (Akademik Bilişim, sunulan bildiri). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya. http://ab.org.tr/ab07/bildiri/43.pdf. sitesinden 23 Ocak 2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Kars, G.B. (2010). Şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının çocuklarda saldırganlığa etkisi, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinler Arası Adli Tıp Anabilim Dalı, Ankara.

Kaufman, J. (2013). Touch-screen Technology and Children. http://www.childmags.com.au/child/development/5453-touch-screen-technology-and-children.

Kenny, R. F. ve McDaniel, R. (2011). The role teachers' expectations and value assessments of video games play in their adopting and integrating them into their classrooms. *British Journal of Educational Technology*, *42*, 197–213.

Liu, E. Z. F. ve Lin, C. H. (2009). Developing evaluative indicators for educational computer games. *British Journal of Educational Technology, 40*, 174-178, doi:10.1111/j.1467-8535.2008.00852.x.

Marsh, J. (2010). Young children's play in online virtual worlds. *Journal of Early Childhood Research, 8*, 23-39.

Mayo, M. J. (2009). Video games: A route to large-scale STEM education? *Science*, *323,* 79–81.

McGonigal, J.(2010). Gaming can make a better world.

http://www.ted.com/talks/jane_mcgonigal_gaming_can_make_a_better_world.html.

Michael Cohen Group ve USDOE (2011). *Young children, apps and iPad.* New York, NY: Michael Cohen Group. http://mcgrc.com/wp-content/uploads/2012/06/ipad-study-cover-page-report-mcg-info_new-online.pdf sitesinden 23 Ocak 2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Michelle, B. (2008). Video games activate reward regions of brain in men more than women, Stanford study finds. http://med.stanford.edu/ news_releases/2008/february/videobrain.html sitesinden 23 Ocak 2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Murphy, C. ve Beggs, J. (2003). Primary pupils' and teachers' use of computers at home and school. *British Journal of Educational Technology, 34,* 79–83.

Nuemann, M.M. ve Nuemann, D.L. (2014). Touch screen tablets and emergent literacy. *Early Childhood Education Journal, 42*, 231-39.

Oblinger, D. G., ve J. L. Oblinger, eds. (2005). Educating the Net Generation. http://net.educause.edu/ir/library/pdf/pub7101.pdf sitesinden 26 Ocak 2017 tarihinde erşim sağlanmıştır.

OFCOM (2015). *Children and Parents: Media use and attitudes report.* http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/children-parents-nov-15/childrens_parents_nov2015.pdf.

Orrin, M. T., ve Olcese, N. R. (2011). Teaching and learning with iPads, ready or not? *Tech Trends*, *55*, 42–48.

Papastergiou, M. (2009a). Digital game-based learning in high-school computer science education: Impact on educational effectiveness and student motivation. *Computers and Education*, *52,* 1–12.

Papastergiou, M. (2009b). Exploring the potential of computer and video games for health and physical education: a literature review. *Computers & Education, 53*, 603–622.

Pellegrini, A. D. (2009). Research and Policy on Children's Play. *Child Development Perspectives,* 3, 131–136.

Plowman, L., ve Stephen, C. (2003). A 'benign addition'? Research on ICT and pre-school children. *Journal of Computer Assisted Learning*, *19*, 149–164.

Plowman, L., McPake, J. ve Stephen, C. (2010). The technologisation of childhood? Young children and technology in the home. *Children & Society*, *24*, 63-74. doi:10.1111/ j.1099-0860.2008.00180.x.

Prensky, M. (2001). *Dijital game-based learning.* New York: McGraw-Hill.

Prensky, M. (2001a). Dijital natives, Dijital Immigrants Part 1, *On the Horizon*, 9, 1-6.

Prensky, M. (2001b). Digital Natives, Digital Immigrants Part 2: Do They Really Think Differently? *On the Horizon, 9*, 1 – 6.

Prensky, M. (2009). H. Sapiens Digital: From Digital Immigrants and Digital Natives to Digital Wisdom, *Journal of Online Education: 5* (3), http://nsuworks.nova.edu/innovate/vol5/iss3/1 adresinden Ocak 2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Ray, B. ve Coulter, G. A. (2010). Perceptions of the value of digital minigames: Implications for middle school classrooms. *Journal of Research on Technology in Education,* **26,** 92–100.

Rideout, V. (2011). *Zero to eight: Children's media use in America*. San Francisco, CA: Common Sense Media. www.commonsensemedia.org/sites/default/files/research/zerotoeightfinal2011.pdf.

Rideout, V. (2013). *Zero to eight: Children's media use in America*. https://www.commonsensemedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america-2013.

Sancar Tokmak, H. ve Ozgelen, S. (2013). The ECE pre-service teachers' perception on factors affecting the integration of educational computer games in two conditions: Selecting versus and redesigning. *Educational Sciences: Theory & Practice, 13*, 1345–1362.

Shaffer, D. W., Squire, K., Halverson, R. ve Gee, J. P. (2004). Video games and the future of learning. *Phi Delta Kappan, 87,* 104–111.

Siyahhan, S., Barab, S. A. ve Downton, M. P. (2010). Using activity theory to understand intergenerational play: The case of family quest. *International Journal of Computer-Supported Collaborative Learning,* 5, 415–432.

Steinkueler, C. ve Chmiel, M. (2006). Fostering scientific habits of mind in the context of online play. Paper presented at the ICLS 2006 proceedings of the *7th international conference on learning sciences*.

Squire, K. (2002). Cultural framing of computer/video games. *International Journal of Computer Game Research, 2*(1).

Squire K. (2005). Changing the game: What happens when video games enter the classroom? http://www.academiccolab.org/resources/documents/Changing%20The%20Game-final_2.pdf adresinden 25 Ocak 2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Sutherland, R., Facer, K., Furlong, R. ve Furlong, J. (2000). A new environment for education? The computer in the home. *Computers and Education, 34*, 195–212.

Subrahmanyam, K., Kraut, R., Greenfield, P. ve Gross, E. (2000). The impact of home computer use on children's activities and development. *Future of Children, 10*, 123–144.

Steinkuehler, C. A. ve Williams, D. (2006). Where everybody knows your (screen) name: Online games as "Third Places". *Journal of Computer-Mediated Communication, 11,* 885–909. doi:10.1111/ j.1083-6101.2006.00300.x.

Şahin, M. C. (2009). Yeni binyılın öğrencileri'nin özellikleri. *Anadolu University Journal of Social Sciences, 9*, 155–172.

Thai, A., Lowenstein, D., Ching, D., ve Rejeski, D. (2009). Game changer: Investing in digital play to advance childrens' learning and health, New York: The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop. http://www.joanganzcooneycenter.org/wp content/uploads/2010/03/game_changer_final_1_.pdf adresinden 20 Ocak 2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Teuwen, J., De Groff, D., ve Zaman, B. (2012). *Flemish Preschoolers Online: A mixed-method approach to explore online use, preferences and the role of parents and siblings*. https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/350708/1/Flemish+Preschoolers+Online_English+version.pdf adresinden Ocak 2017 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Van Deventer, S.S. ve White, J.A. (2002). Expert behavior in children's video game playing. *Simulation and Games,* 33, 28–48.

Verenikina, I., ve Kervin, L. (2011). iPads, digital play and pre-schoolers. *He Kupu, 2*, 4-19.

Yee, N. (2006). The Demographics, motivations and derived experiences of users of massively-multiuser online graphical environments. *Tele-operators and Virtual Environments, 15*, 309-329.

Yılmaz, E. ve Çağıltay, K. (2004). Elektronik oyunlar ve Türkiye. http://simge.metu.edu.tr/conferences/TBD04-ElektronikOyunlar.pdf adresinden 15 Aralık 2016 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Zevenbergen, R. (2007). Digital natives come to preschool: Implications for early childhood practice. *Contemporary Issues in Early Childhood*, *8*, 19 - 29.

Zigler, E. F., Singer, D. G. ve Bishop-Josef, S. J. (2004). *Children's play, the roots of reading*. Washington, DC, US: Zero to Three/National Center for Infants, Toddlers and Families.

13

Özel Gereksinimli Çocuklarda Oyun ve Oyun Yoluyla Öğrenme

Yrd. Doç. Dr. Oktay Taymaz Sarı
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü,
Zihin Engelliler Öğretmenliği Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Oyun, bebeklikten itibaren tüm insanlarda görülen doğal bir davranıştır. Oyunun avantajları neler olabilir? Oyun, beyin gelişimini ve büyümesini arttırır, yeni sinir bağlantıları kurar ve bireyi hayata hazırlar. Bir anlamda oyun bireyi çok yönlü düşünebilme ve sanal çözümler üretme yetisini geliştiren bir mekanizmadır. Başkalarının duygusal durumunu algılama ve değişen her şeye uyum sağlamayı geliştirir. Beynin hızlı gelişim dönemlerinde oyun oynama da daha yoğun görülür. Yetişkin beyinleri de yeni sinir devrelerine, öğrenme ve geliştirme yeteneğine sahip olduğu için, yetişkinler de oynamaya devam etmektedirler.

> Oyun teorisi uzmanı Brian Sutton-Smith, insan yavrusunun büyük bir sinir ağı kapasitesiyle doğduğunu belirtmektedir; bu yeteneği, kullanılmadığı takdirde ölecektir. "Sadece çocuklar problem çözmeyi, dili ve yaratıcılığı sağlayacak nörolojik temeller geliştirmiyorlar, oynamaya çalışırken öğreniyorlar." Başkaları ile nasıl ilişki kuracaklarını, kaslarını ve bedenlerini koordine etmeyi ve soyut terimlerle düşünmeyi öğreniyorlar. Çocuklar oyun aracılığıyla öğrenmeyi öğrenirler. Oyun yoluyla edinilen şey, spesifik bir bilgi değil, çocukların düşünce veya eylemin yeniden yapılandırılmasını gerektiren, sorunlara yeni çözümler üretmek için birlikte hareket eden bir sistemdir. Bazı soyut ve çok yönlü düşünme esnekliği içeren problemleri çözmeye yönelik genel bir zihindir. Çevresini keşfetme için olanağı olmayan, yönlendirme ile oyun oynatılan bireylerde, sonraki öğrenim için gerekli olacak sinirsel bağlantıların tam olarak bağlandı-

SONUÇ

Özel gereksinimli çocukların gelişiminde oyun çok önemlidir. Alan yazında yapılan çalışmalarda bu konuya vurgu yapılmakatadır. Özellikle ise, oyunun çocuklarda oluşturduğu motivasyondur. Oyun özel gereksinimli çocuklar için, bir öğrenme aracıdır. Özellikle nesneler ve olaylar hakkında gerçekçi faaliyelerde bulunmak çocukların içsel motivasyonlarını arttırır. Özel gereksinimli bireylerle beraber etkileşim içinde bulunan ebeveyn, öğretmen ve uzmanların çocukların oyun ile öğrenebileceklerini gerçeğini görmeleri çok önemlidir. Oyunda doğal yöntemlerin içine yerleştirilmiş sistemli çalışmalar çocukların yetersizlik gösterdikleri alanlarda motivasyonlu bir biçimde öğrenmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu bölümde dünya da özel gereksinimli çocukların oyun ile öğrenmelerini destekleyen bazı yaklaşımlara değinilmesinin yanında, özel gereksinimli bireylerle çalışan yazarın kendi deneyimleri de yer almaktadır.

KAYNAKLAR

Brown, P.-S.,Sutterby, J. A., & Thornton, C. D. (2013). *Dramatic play in outdoor environments.* PTO Today. Retrieved from http://www.ptotoday.com/pto-todayarticles/article/79-dramatic-play-in-outdoor-play-environments?start=1

Casenhiser, D. M., Shanker, S. G., & Stieben, J. (2013). Learning through interaction in children with autism: Preliminary data from asocial-communication-based intervention. *Autism*, *17*(2), 220-241.

Dionne, M., & Martini, R. (2011). Floor time play with a child with autism: A single-subject study. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, *78*(3), 196-203.

Greenspan, S. I., & Wieder, S. (1997). Developmental patterns and outcomes in infants and children with disorders in relating and communicating: A chart review of 200 cases of children with autistic spectrum diagnoses. *Journal of Developmental and Learning disorders*, *1*, 87-142.

Greenspan, S., & Wieder, S. (2008). DIR®/Floortime™ Model. *The International Council on Developmental and Learning Disorders*.

Goldstein, J. (2012). Play in children's development, health and well-being. *Toy Industries of Europe. Brussels*.

Hess, E. B. (2013). DIR®/Floortime™: Evidence based practice towards the treatment of autism and sensory processing disorder in children and adolescents. *International Journal of Child Health and Human Development*, *6*(3), 267-274. http://www.kasarilab.org/treatments/jasper/

Koegel, R. L. (1988). How To Teach Pivotal Behaviors to Children with Autism: A Training Manual.

Koegel, L. K., Koegel, R. L., Harrower, J. K., & Carter, C. M. (1999). Pivotal Response Intervention I: Overview of Approach.

Koegel, R.L., & Koegel, L. K. (2006). Pivotal response treatments for autism: Communication, social, & academic development. Baltimore: Brookes.

Koegel, L. K., Singh, A. K., & Koegel, R. L. (2010). Improving motivation for academics in children with autism. *Journal of autism and developmental disorders*, *40*(9), 1057-1066.

Lantz, J. F., Nelson, J. M., & Loftin, R. L. (2004). Guiding children with autism in play: Applying the integrated play group model in school settings. *Teaching Exceptional Children*, *37*(2), 8-14.

Lal, R., & Chhabria, R. (2013). *Early intervention of autism: A case for Floor time approach*. INTECH Open Access Publisher

Lifter, K., Sulzer-Azaroff, B., Anderson, S. R., & Cowdery, G. E. (1993). Teaching play activities to preschool children with disabilities: The importance of developmental considerations. *Journal of Early Intervention*, *17*(2), 139-159.

MacDonald, M., Lord, C., ve Ulrich, D. A. (2014). Motor skills and calibrated autism severity in young children with autism spectrum disorder. Adapted physical activity quarterly: APAQ, *31*(2), 95-105.

Mastrangelo, S. (2009). Harnessing the power of play: Opportunities for children with autism spectrum disorders. *Teaching Exceptional Children*, *42*(1), 34-44.

Pajareya, K., & Nopmaneejumruslers, K. (2011). A pilot randomized controlled trial of DIR/Floortime™ parent training intervention for pre-school children with autistic spectrum disorders. *Autism*, *15*(5), 563-577.

Pajareya, K., & Nopmaneejumruslers, K. (2012). A one-year prospective follow-up study of a DIR/Floortime™ parent training intervention for preschool children with autistic spectrum disorders. *Journal of the Medical Association of Thailand*, *95*(9), 1184.

Pehlivan H. (2005) Oyun ve Öğrenme. Ankara, Anı Yayıncılık

Prior, M., Roberts, J. M., Rodger, S., Williams, K., & Sutherland, R. (2011). A review of the research to identify the most effective models of practice in early intervention for children with autism spectrum disorders. *Australian Government Department of Families, housing, Community Services and Indigenous Affairs, Australia*.

Senemoğlu, N. (2007). G*elişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya.* Ankara: Gönül Yayıncılık.

Şeker, E ve Sarı, T,O. (2016). *Özel eğitimde materyal tasarımı*. Eğiten Kitap.

Wieder, S., & Greenspan, S. (2004, November). Can children with autism master the core deficits and become empathetic, creative, and reflective?. In *Presented at the National Conference of the Interdisciplinary Council for Developmental and Learning Disorders*.

14

Oyun Temelli Değerlendirme

Araş. Gör. Hande Arslan Çiftçi
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Çocuğun değerlendirilmesi, nitelikli erken çocukluk programlarının en önemli ve gerekli bileşenlerinden biridir. Değerlendirme, küçük çocukların gelişimini anlamak ve desteklemek için önemlidir. Uzun yıllar boyunca, çocukların gelişimlerinin değerlendirilmesinde standardize, norm referanslı testler tercih edilmiştir. Ancak son zamanlarda yapılan araştırmalar, değerlendirmenin çocuklar için doğru ve anlamlı olması için çocuğun doğal ortamında gerçekleştirilmesi, günlük öğrenme deneyimlerinin bir parçası olması ve geri bildirim için fırsatlar sağlaması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, bu bölümde erken çocukluk döneminde etkili değerlendirmenin özelliklerine yer verilecek, otantik değerlendirme ve temel unsurları ele alınacak ve erken çocuklukta oyun temelli değerlendirme açıklanarak farklı yaklaşımlarına değinilecektir.

1. ERKEN ÇOCUKLUKTA DEĞERLENDİRME

Öğretme ve öğrenme, birbirlerini etkileyen karşılıklı süreçlerdir ve öğretmenin ne kadar iyi öğrettiği ve çocuğun ne kadar iyi öğrenmekte olduğu ancak değerlendirme ile belirlenebilir (Build, 2005). Bu yüzden değerlendirme, öğrenme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Öğretmenler, programa entegre edilmiş sürekli değerlendirme sayesinde, gelecekteki çalışmaları planlamak ve öğrenmeyi en üst seviyede gerçekleştirmek için her çocuğun gelişimini ve öğrenme ihtiyaçlarını kapsamlı bir şekilde belirlemelidir (CEA, 2008).

Erken çocuklukta değerlendirme aşağıdaki amaçlar için yapılmaktadır (Build, 2005):

- Çocukların ilgisini öğrenme,
- Çocukların güçlü yönlerini ve zorlandığı alanları öğrenme,
- Müdahaleler hakkında bilinçli kararlar verme,
- Çocukların zaman içinde nasıl değiştiklerini keşfetme,

motor, dil ve erken akademik becerilerini değerlendirebilirler. Çocukların oyun yoluyla değerlendirilmesi informel oyun gözlemleri yoluyla yapılabileceği gibi, geçerliği ve güvenirliği kanıtlanmış farklı oyun temelli değerlendirme yöntemleri ile de yapılabilmektedir. Ülkemizde oyun temelli değerlendirmeye yönelik ölçme araçlarının uyarlanmasına ve geliştirilmesine ve bu konuda daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır. Okul öncesi öğretmenlerinin, çocukların günlük rutindeki ortamlarına ve hareketlerine müdahale etmeyen ve çocukların becerilerini ve yeteneklerini daha doğru yansıtan oyun temelli değerlendirme gibi otantik değerlendirme yöntemlerini kullanmaya yönlendirilmesi ve teşvik edilmesi özellikle önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Aistear: The Early Childhood Curriculum Framework (2008). *Supporting learning and development through assessment.* Commissioned by the National Council for Curriculum and Assessment, NCCA. http://www.ncca.ie/en/Practice-Guide/Aistear/Supporting-learning-and-development-through-assessment-pp-78-79-.pdf adresinden 22.03.2017 tarihinde alınmıştır.

Allen, S. F. (2007) Assessing the development of young children in child care: A survey of formal assessment practices in one state, *Early Childhood Education Journal,* 34(6),455-465.

Ahmetoğlu, E., Acar, İ. H., & Aral, N. (2016). Penn Etkileşimli Akran Oyun Ölçeği Ebeveyn Formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Electronic Turkish Studies, 11*(9), 31-52.

Ahmetoğlu, E., Acar, İ. H., & Aral, N. (2017). Penn Etkileşimli Akran Oyun Ölçeği Öğretmen Formunun Uyarlama Çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7*(1), 104-119.

Appl, D. J. (2000). Clarifying the preschool assessment process: Traditional practices and alternative approaches. *Early Childhood Education Journal, 27*(4), 219-225.

Arter, J. A., & Spandel, V. (1992). Using portfolios of student work in instruction and assessment. *Educational Measurement Issues and Practice, 36*–44.

Athanasiou, M. S. (2007). Play-based approaches to preschool assessment. B. A. Bracken & R. J. Nagle (Eds.), *The psychoeducational assessment of preschool children* içinde (ss. 219– 238). New Jersey: LEA.

Bagnato, S. J., & Yeh-Ho, H. (2006). High-stakes testing with preschool children: Violation of professional standards for evidence-based practice in early childhood intervention. *KEDI International Journal of Educational Policy, 3*(1), 23–43.

Baldwin, J. L., Adams, S. M., & Kelly, M. K. (2009). Science at the center: An emergent, standards-based, child-centred framework for early learners. *Early Childhood Education Journal, 37(1),* 71-77.

Belsky, J., & Most, R. K. (1981). From exploration to play: A cross-sectional study of infant free play behavior. *Developmental Psychology, 17*, 630–639.

Brassard, M. R., & Boehm, A. E. (2011). *Preschool assessment: Principles and practices*. New York: Guilford Press.

Brink, M. (2002). Involving parents in early childhood assessment: Perspectives from an early intervention instructor. *Early Childhood Education Journal*, 29(4), 251-257.

Brown, J., & Rolfe, S. A. (2005). Use of child development assessment in early childhood education: Early childhood practitioner and student attitudes towards formal and informal testing. *Early Child Development and Care, 175*(3), 193-202.

Build (Strong Foundations for Pennsylvania's Youngest Children) (2005). *Early childhood assessment for children from birth to age 8.* https://www.pakeys.org/docs/earlychildhoodassessment.pdf adresinden 12.03.2017 tarihinde alınmıştır.

Bulotsky-Shearer, R. J., López, L. M., & Mendez, J. L. (2016). The validity of interactive peer play competencies for Latino preschool children from low-income households. *Early Childhood Research Quarterly, 34*, 78-91.

Calhoon, J. M. (1997). Comparison of assessment results between a formal standardized measure and a play-based format. *Infant-Toddler Intervention, 7*(3), 201-14.

Camgöz, A. (2010). *Ankara örnekleminde Penn Etkileşimli Akran Oyunu Ölçeği'nin 60-72 aylık düşük sosyoekonomik düzeydeki çocukların ebeveyn ve öğretmenlerine uyarlanması.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Castro, M., Mendez, J. L., & Fantuzzo, J. (2002). A validation study of the Penn Interactive Peer Play Scale with urban Hispanic and African American preschool children. *School Psychology Quarterly, 17*(2), 109–127.

CEA (Council for the Curriculum, Examinations and Assessment) (2008). *Learning through play*.https://ccea.org.uk/sites/default/files/docs/curriculum/area_of_learning/ks1_learning_through_play_resource_book.pdf adresinden 15.02.2017 tarihinde alınmıştır.

Clay, M. (2000). *Running records for classroom teachers*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Cohen, J. S., & Mendez, J. L. (2009). Emotion reglation, language ability, and the stability of preschool children's peer play behavior. *Early Education and Development, 20*(6), 1016–1037.

Coolahan, K., Fantuzzo. J., Mendez, J., & McDermott, P. (2000). Preschool peer interactions and readiness to learn: Relationships between classroom peer play and learning behaviors and conduct. *Journal of Educational Psychology, 92*(3), 458–465.

Copple, C., & Bredekamp, S. (2006). *Basics of developmentally appropriate practice: Anintroduction for teachers of children 3 to 6.* Washington, DC: National Association forthe Education of Young Children.

Değirmenci Ş. (2016). *48-72 aylık çocuklar için "Yenilenmiş Knox Okul Öncesi Oyun Ölçeği"nin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dennis, L. R., Rueter, J. A., & Simpson, C. G. (2013). Authentic assessment: Establishing a clear foundation for instructional practices. *Preventing School Failure, 57*(4), 189-195.

Dykeman, B. F. (2008). Play-based neuropsychological assessment of toddlers. *Journal of Instructional Psychology, 25*, 405–408.

Epstein, A. S., Schweinhart, L. J., DeBruin-Parecki, A., & Robin, K. B. (2004). *Preschool assessment: A guide to developing a balanced approach.* New Brunswick, NJ: Joint publication of National Institute for Early Education Research (NIEER) and High/Scope Educational Research Foundation. http://nieer-www1.rutgers.edu/resources/policybriefs/7.pdf adresinden 10.02.2017 tarihinde alınmıştır.

Early, D.M., & McKenna, M. (2008). *Washington State: A guide to assessment in early childhood infancy to age eight.*http://www.k12.wa.us/EarlyLearning/pubdocs/assessment_print.pdf adresinden 01.03. 2017 tarihinde alınmıştır.

Fantuzzo, J., Sutton-Smith, B., Atkins, M., Meyers, R., Stevenson, H., Coolahan, K., ... Manz, P. (1997). Community-based resilient peer treatment of withdrawn maltreated preschool children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64*(6), 1377–1386.

Fantuzzo, J., Sutton-Smith, B., Coolaha, K. C., Manz, P. H., Canning, S., & Debnam, D. (1995). Assessment of preschool play interaction behaviors in young low-income children: Penn Interactive Peer Play Scale. *Early Childhood Research Quarterly, 10* (1), 105–120.

Farmer-Dougen, V., & Kaszuba, T. (1999). Reliability and validity measures of play-based observations: Relationship between the PLAY behavior observation system and standardized measures of cognitive and social skills. *Educational Psychology, 19*, 429– 440.

Fewell, R. R. (1991). Trends in the assessment of infants and toddlers with disabilities. *Exceptional Children, 58*, 166–73.

Fewell, R. R., & Click, M. P. (1993). Observing play: An appropriate process for learning and assessment. *Infants and Young Children, 5*, 35-43.

Flottman, R., Stewart, L., & Tayler, C. (2011). *Evidence Paper Practice Principle 7: Assessment for learning and development.* http://www.education.vic.gov.au/documents/childhood/providers/edcare/pracassess.pd f adresinden 05.04.2017 tarihinde alınmıştır.

Glazzard, J., Chadwick, D., Webster, A., & Percival, J. (2010). *Assessment for learning in the Early Years Foundation Stage*. London: Sage.

Greenwood, C. R., Luze, G. J., Cline, G., Kuntz, S., & Leitschuh, C. (2002). Developing a general outcome measure of growth in movement for infants and toddlers. *Topics in Early Childhood Special Education, 22*(3), 143-157.

Grisham-Brown, J., Hallam, R., & Brookshire, R. (2006). Using authentic assessment to evidence children's progress toward early learning standards. *Early Childhood Education Journal, 34* (1), 45-51.

Grisham-Brown, J.,Hallam, R., & Pretti-Frontczak, K. (2008). Preparing Head Start personnel to use a curriculum-based assessment. *Journal of Early Intervention, 30*, 271–281.

Gullo, D. F. (2005). *Understanding assessment and evaluation in early childhood education*. New York, NY: Teachers College Press.

Hatch, A, J. (2010). Rethinking the relationship between learning and development: Teaching for learning in early childhood classrooms. *The Educational Forum,* 74(3), 258-268.

Herman, J. L., & Winters, L. (1994). Portfolio research: A slim collection. *Educational Leadership, 52*(2), 48–55.

Hirsh-Pasek, K., Kochanoff, A., Newcombe, N.S., & de Villiers, J. (2005). Using scientific knowledge to inform preschool assessment: Making the case for "Empirical Validity." *Society for Research in Child Development Social Policy Report, XIX* (1), 3-19.

Hughes, F. P. (1995). *Children, play, and development (2.baskı).* Boston: Allyn and Bacon.

Jankovich, M., Mullen, J., Rinear, E., Tanta, K., Deitz, J. (2008). Revised Knox Preschool Play Scale: Interrater agreement and construct validity. *The American Journal of Occupational Therapy, 62*, 221–227.

Kelly-Vance, L., Needelman, H., Troia, K., & Ryalls, B. O. (1999). Early childhood assessment: A comparison of the Bayley Scales of Infant Development and Play-Based Assessment in two-year old at-risk children. *Developmental Disabilities Bulletin, 27*, 1-15.

Kelly-Vance, L., & Ryalls, B. O. (2005). A systematic, reliable approach to play assessment in preschoolers. *School Psychology International, 26*(4), 398-412.

Kelly-Vance, L., & Ryalls, B. O. (2008).Best practices in play assessment and intervention. *Best practices in school psychology.* http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.530.2447&rep=rep1&type= pdf adresinden 20.02.2017 tarihinde alınmıştır.

Kelly-Vance, L., Ryalls, B. O., & Gill-Glover, K. (2002). The use of play assessment to evaluate the cognitive skills of two and three-year-old children. *School Psychology International, 23*, 169–185.

Knox, S. (2008). Development and current use of the revised Knox preschool play scale. *Play in occupational therapy for children* içinde, L. D. Parham & L. S. Fazio (Eds.). St. Louis, MO: Mosby.

Leff, S. S., & Lakin, R. (2005). Playground-based observational systems: A review and implications for practitioners and researchers. *School Psychology Review*, *34*(4), 475–489.

Leung, C. H. (2014). Validation of the Penn Interactive Peer Play Scale with preschool children in low-income families in Hong Kong. *Early Child Development and Care, 184*(1), 118-137.

Lifter, K., Foster-Sanda, S., Arzamarski, C., Briesch, J., & McClure, E. (2011). Overview of play: Its uses and importance in early intervention/early childhood special education. *Infants & Young Children, 24*(3), 225-245.

Linder, T. W. (1993). *Transdisciplinary play-based assessment: A functional approach to working with young children (2.baskı).* Baltimore: Brookes.

Linder, T. W. (2008). *Transdisciplinary play-based assessment 2*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing Co.

Linder, T., & Linas, K. (2009). A functional, holistic approach to developmental assessment through play: The transdisciplinary play-based assessment. *Zero to Three, 30*(1), 28-33.

Lowenthal, B. (1997). Useful early childhood assessment: Play-based, interview and multiple intelligences. *Early Child Development and Care, 129*, 43–49.

Lobo, M. A., & Galloway, J. C. (2013). Assessment and stability of early learning abilities in preterm and full-term infants across the first two years of life. *Research in developmental disabilities, 34*(5), 1721-1730.

Lyytinen, P. (1991). Developmental trends in children's pretend play. *Child: Care, Health and Development, 17*, 9–25.

Macy, M., & Bagnato, S. J. (2010). Keeping it "R-E-A-L" with authentic assessment. *NHSA Dialog, 13*(1), 1–20.

Macy, M. G., Bricker, D. D., & Squires, J. K. (2005). Validity and reliability of a curriculum-based assessment approach to determine eligibility for Part C services. *Journal of Early Intervention, 28*(1), 1-16.

Malone, D. M., Stoneman, Z., & Langone, J. (1994). Contextual variation of correspondences among measures of play and developmental level of preschool children. *Journal of Early Intervention, 18*, 199-215.

McAfee, O., Leong, D. J., & Bodrova, E. (2004). *Basics of assessment: A primer for early childhood education*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Mindes, G. (2011) *Assessing young children*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

National Association for the Education of Young Children: NAEYC. (2009). *Developmentally Appropriate Practice for Early Childhood Programs Serving Birth through Age 8*.http://www.naeyc.org/files/naeyc/file/positions/PSDAP.pdf adresinden 10.05.2017 tarihinde alınmıştır.

Neisworth, J. T., & Bagnato, S. J. (2004). The mismeasure of young children: The authentic assessment alternative. *Infants and Young Children, 17*, 198–212.

O'Grady, M. G., & Dusing, S. C. (2015). Reliability and validity of play-based assessments of motor and cognitive skills for infants and young children: A systematic review. *Physical Therapy, 95*(1), 25-38.

Sattler, D. N. (1998). The need principle in social dilemmas. *Journal of Social Behavior and Personality*, *13,* 667-678.

Seitz, H., & Bartholomew, C. (2008). Powerful portfolios for young children. *Early Childhood Education Journal*, *36*, 63-68.

Stagnitti, K. (2004). Understanding play: the implications for play assessment. *Australian Occupational Therapy Journal 51*, 3–12.

Tamis-LeMonda, C. S., Bornstein, M. H., Cyphers, L., Toda, S., & Ogino, M. (1992). Language and play at one year: A comparison of toddlers and mothers in the United States and Japan. *International Journal of Behavioral Development, 15*, 19–42.

Vig, S. (2007). Young children's object play: A window on development. *Journal of Developmental and Physical Disabilities, 19*(3), 201-215.

Whaley, A. L. (1990). A play technique to assess young children's emotional reactions to personal events: A cognitive-developmental approach. *Psychotherapy, 27*(2), 256-260.

Wiggins, G. (1992). Creating tests worth taking. *Educational Leadership, 49*(8), 26–33.

Wolf, K., & Siu-Runyan, Y. (1996). Portfolio purposes and possibilities. *Journal of Adolescent and Adult Literacy, 40*(1), 30–37.

Yang, Y. (2013). *Play in Chinese kindergartens: teachers' perceptions and practices*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. University of Warwick, İngiltere.

15

Oyun ve Cinsiyet ve Farklı Kültürlerde Oyun

Araş. Gör. Dr. Hilal İlknur Tunçeli
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

1. OYUN VE CİNSİYET

Çocuklar genellikle sosyal davranışlarını, ilgilerini ve kişiliklerini birçok kaynak yoluyla kazanırlar (Dragowski ve diğ., 2011; Maccoby, 2002). İlk olarak, bu karakter özellikleri, cinsiyet temelli oyun davranışları ve sosyal etkileşim stilleri çocuklar anne karnındayken (odalarının hangi renklerle dekore edileceği gibi) başlar ve aile temellidir (Aina ve Cameron, 2011). Ingraham (1994) erken çocukluk döneminin sosyalleşme yoluyla cinsiyet kavramı hakkında bilgi kazanıldığı ve cinsiyete özgü sosyalleşmenin başlangıç noktası olduğunu belirtmektedir. Farklı kültürel ve etnik alt yapıya sahip birçok ailenin cinsiyet normları hakkında güçlü düşüncelere sahip olduğu ve çocuklarını kabul edilebilir cinsiyet rollerine göre sosyalleştirmeye çalıştıkları söylenmektedir. (Aina ve Cameron, 2011; Maccoby, 2002; MacNaughton, 1997; Martin ve Luke, 2010). Örneğin bir çok aile kız çocuklarına pembe elbiseler alırken erkek çocukları için pembeyi ya da elbiseyi düşünmemektedir. Yine benzer bir anlayışla kız çocukları bebeklerle oynamaya yönlendirilirken erkek çocukları kamyonlar ve trenlerle oynamaya yönlendirilmektedir (Fine, 2010, s. 78).

Cinsiyet rol sosyalleşmesinin başlangıç noktası olan aileler çocuklara bulundukları kültüre göre cinsiyet rol modeli olarak bu algının temellerini atmaktadır. Bununla birlikte cinsiyete yönelik bilgilere erken maruz kalan çocuklar davranışlarını ve inanışlarını bu bilgilere göre şekillendirmekte ve bu durum akranları ya da yetişkinlerle olan iliş-

vurmaya çalışır. Vurulan çocuk oyundan çıkar. Ortadaki oyunculardan atılan topu yakalayan çocuk "elma" kazanır. En çok elma toplayan çocuk oyunu kazanır.

Abariza

Bu oyun iki grupla oynanır. Her grup yere 3-4 cm çaplı bir çember ve kare çizer. Kare hapishane olarak adlandırılır. İki "abarizas"ın arasında 20-40 metre kadar bir aralık olması gerekir. Takımlardan birinin ilk oyuncusu iki abarizas arasında koşar ve diğer takımın oyuncuları onu yakalayıp "hapishaneye" atmaya çalışır.

Bozuk Telefon

Çocuklar yanyana oturur ve ilk çocuk yanındaki çocuğun kulağına hızlıca bir kelime söyler. O çocuk da yanındakine söyler ve bu şekilde sıranın başından sonuna kadar kelime aktarılır. Sonuncu çocuk duyduğu kelimeyi yüksek sesle söyler. Söylediği kelime ilk çocuğun söylediği kelime ile aynıysa yeni kelime ile oyun devam eder (http://greece.greekreporter.com/2014/06/18/greek-traditional-games-for-children).

Sonuç olarak; çocuk için oyunun temel bir ihtiyaç olduğu ve dünyayı anlaması için erken yaşlarda en sık kullandığı araç olduğu görülmektedir. Çocukların cinsiyetlerine göre oyun davranışları, oyun ve oyuncak tercihleri değişmekte ve değişkenliğe ebeveynlerin cinsiyet algıları ve beklentileri de etki etmektedir. Dünyanın her yerinde birbirine benzeyen ancak oynandığı yerin kültürüne, ihtiyaçlarına, inanışlarına ve diline göre değişkenlik gösteren birçok oyun örneği bulunmaktadır. Oyunun dünyanın neresinde olursa olsun her çocuk için önemli ve gerekli olduğu söylenebilir. Kültürlerin ve dilin aktarılmasında önemli bir araç ve çocuğa ulaşmanın en kolay yolu olan oyunun çocuğa bu denli önemli katkıları varken onları oyunsuz bırakmak yapılacak en büyük hatalardan biri olacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

Aina, O.E., Cameron, P.A. (2011) Why does gender matter? Counteracting stereotypes with young children. *Dimensions of Early Childhood.* 39(3): 11–19. Erişim Tarihi: 25.01.2017.

Beckendorf, A. (2010). *The Relationship Between Children's Level of Play And Social Skills.* Bitirme Tezi. University of Nebraska, ABD.

Blatchford, P. (1998). The state of play in schools. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 3(2), 58-67. Erişim Tarihi: 26.02.2017. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-3588.00213/

Blatchford, P.,Baines, E., ve Pellegrini, A. (2003). The social context of school playground games: Sex and ethnic differences, and changes over time after entry to junior school. *British Journal of Developmental Psychology,* 21(4), 481-505. Erişim Tarihi: 25.02.2017. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1348/026151003322535183/

Boesch, E. (2012). Culture: Result and condition of action. In J. Valsiner (Ed.), *Oxford handbook of culture and psychology* (s. 347). New York: Oxford University Press.

Bornstein, M.H., Haynes, M., Pascual, L. , Painteer, K.M., Galperin, C. (1999). Play in two societies: Pervasiveness of process, specificity of structure. *Child Development*. 70, 317-331. Erişim Tarihi: 26.01.2017. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/.

Boyatzis, C. J.,Mallis, M.ve Leon,I.(1999). Effects of game type on children's gender-based peer preferences: A naturalistic observational study. *Sex Roles: A Journal ofliesearch,* 40(1-2), 93-105. Erişim Tarihi: 25.02.2017. http://link.springer.com/article/10.1023/A:1018882417926

Boyle, D. E., Marshall, N. L., ve Robeson, W. W. (2003). Gender at play: Fourth-grade girls and boys on the playground. *American Behavioral Scientist*, 46(10), 1326-1345. Erişim Tarihi: 25.02.2017. https://www.wcwonline.org/Publications-by-author/gender-at-play-fourth-grade-girls-and-boys-on-the-playground.

Butcher, D. A. (1999). Enhancing social skills through school social work interventions during recess: Gender differences*. Social Work in Education,*21(4), 249-262. Erişim Tarihi: 25.02.2017.https://academic.oup.com/cs/article-abstract/21/4/249/379002/Enhancing-Social-Skills-through-School-Social-Work?redirectedFrom=PDF

Caldera,Y. Huston, A., O'Brien, M. (1989). Social interactions and play patterns of parents and toddlers with feminine, masculine, and neutral toys. *Child Development.*60:70–76. Erişm Tarihi: 26.02.2017. https://www.jstor.org/stable/1131072.

Campbell, D. W. ve Eaton, W. O. (1999). Sex differences in the activity level of infants. *Infant and Child Development*, 8(1), 1-17. Erişim Tarihi: 26.02.2017. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/(SICI)1522-7219(199903).

Chapman, R. (2016). A case study of gendered play in preschools: how early childhood educatots' perceptions of gender influence children's play. *Early Child Development and Care*. 186 (8). 1271-1284. Erişim Tarihi: 02.02.2017.

www.tandfonline.com/doi/full/10.../03004430.2015.108943.

Cherney I.D., Dempsey, J. (2010) Young children's classification, stereotyping and play behaviour for gender neutral and ambiguous toys. *Educational Psychology* 30(6): 651–669. Erişim Tarihi: 04.02.2017.

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01443410.2010.498416.

Cohen, A. B. (2009). Many forms of culture. *American Psychologist*, 64(3), 194–204. Erişim Tarihi: 22.02.2017. *doi.apa.org/journals/amp/64/3/194.pd*

Çelebi, D. B. (2007). *Türkiye ve Azerbaycan›daki çocuk oyunları ve oyuncaklarının karşılaştırmalı incelemesi.*Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla.

Daniels, H. (2012). The interface between the sociology of practice and the analysis of talk in the study of change in educational settings. In J. Valsiner (Ed.), *Oxford handbook of culture and psychology* New York: Oxford University Press.

Dragowski E.A., Scharron-del Rio M., Sandigorsky A.L. (2011) Childhood gender identity disorder? Developmental, cultural, and diagnostic concerns. *Journal of Counseling & Development* 89: 360–366. Erişim Tarihi: 13.01.2017. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/j.1556-6678.2011.tb00100.x/abstract

Dunn J,ve Hughes C. (2001). "I got some swords and you're dead!" Violent fantasy, antisocial behavior, friendship, and moral sensibility in young children. *Child Development*. 72:491–505. Erişim Tarihi: 26.02.2017. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11333080.

Fagot, B.I. ve Hagan, R. (1991). Observations of parent reactions to sex-stereotyped behaviors: Age and sex effects. *Child Development.*62:617–628. Erişim Tarihi: 26.02.2017. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/1914629.

Fine, C. (2010) *Delusions of Gender: How Our Minds, Society, and Neurosexism Create Difference*. New York: W. W. Norton & Company.

Fiske, A. P. (2002) *Using individualism and collectivism to compare cultures—A critique of the validity and measurements of the constructs:* Psychological Bulletin, 128(1). 78–88. Erişim tarihi: 24.02.2017. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11843549.

Frost, J. L. (1992). Play and playscapes.Albany, NY Delmar.

Giles, J.W. ve Heyman,G. D. (2005). Young children's beliefs about their relationship between gender and aggressive behavior. *Child Development,* 76, 107-121. *Erişim Tarihi: 01.02.2017. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8624.2005.00833.x/.*

Golombok, S., Rust, J., Zervoulis, K., Croudace, T., Golding, J. ve Hines, M. (2008). Developmental trajec-

tories of sextyped behavior in boys and girls: A longitudinal general population study of children aged 2.5–8 years. *Child Development.*79:1583–1593. Erişim Tarihi: 25.02.2017. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18826544.

Golombok S, Rust J. (1993). The Pre-School Activities Inventory: A standardized assessment of gender role in children. *Psychological Assessment.* 1993; 5:131–136. Erişim Tarihi: 26.02.2017. psycnet.apa.org/journals/pas/5/2/131.pdf.

Goodwin, M. H. (2001). Organizing participation in cross-sex jump rope: Situating gender differences within longitudinal studies of activities. *Research on Language Social Interaction,* 34(1), 75-106. Erişim Tarihi: 26.02.2017. http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1207/S15327973RLSI3401_4.

Goodwin, M. H. (2002). Exclusion in girls' peer groups: Ethnographic analysis of language practices on the playground. *Human Development*,45 (6), 392-415. Erişim Tarihi: 25.02.2017. http://www.sscnet.ucla.edu/anthro/faculty/goodwin/Exclusion_in_Girls_Peer_Groups.pdf.

Göncü, A., Tuermer, U., Jain, J., & Johnson, D. (1999).Children's play as cultural activity.In A. Göncü (Ed.), *Children's engagement in the world. Sociocultural perspectives*(pp. 148–170). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Hännikäinen, M. (2001). Playful actions as a sign of togetherness in day care centres. *International Journal of Early Years Education*, 9(2), 125–134. Erişim Tarihi: 25.02.2017. www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/713670684

Harten, N., Olds, T., Dollman, J. (2008). The effects of gender, motor skilss and play area on the free play activities of 8-11 years old school children. *Health Place*. 14(3), 386-393. Erişim Tarihi: 25.01.2017. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17855151.

Hirsh-Pasek, K., Michnick-Golinkoff , R., Berk, L. E., ve Singer, D. G. (2009). *A mandate for playful learning. Presenting the evidence.* New York: Oxford University Press.

Holland, P. (2003). *We don't play with guns here.* Open University Press, ABD.

http://www.southernearlychildhood.org/upload/pdf/Why_Does_Gender_Matter_Counteracting_Stereotypes_With_Young_Children_Olaiya_E_Aina_and_Petronella_A_Cameron.pdf.

Hughes, F. P. (1999). *Children, play, and development.* (3rd ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Iervolino, A. Hines, M., Golombok, S., Rust, J. ve Plomin, R. (2005). Genetic and environmental influences on sextyped behavior during the preschool years. *Child Development*. 76:826–840. Erişim Tarihi: 25.02.2017. https://www.jstor.org/stable/3696731.

Ingraham C (1994) The heterosexual imaginary: feminist sociology and theories of gender. *Sociological Theory* 12: 203–219. Erişim Tarihi: 28.01.2017. http://openscholar.purchase.edu/chrys_ingraham/publications/heterosexual-imaginary-feminist-sociology-and-theories-gender.

Jahoda, G. (2012). Culture and psychology: Words and ideas in history. In J. Valsiner (Ed.), *Oxford handbook of culture and psychology*(pp. 25–42). New York: Oxford University Press.

Karpov, Y. *(2005). The neo-Vygotskian approach to child development.* Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Kirchner, G. (2000). *Children's Games Around the World. (*2. Baskı). Pearson Publishing, ABD.

Kristensen, K. (2006). Boys' and girls' dramatic play: gender and dramaturgy. *Australian Research in Early Childhood Education.* 13 (1), 91-101. Erişim Tarihi: 28.01.2017. http://www.monash.edu.au/education/research/publications/journals/irece.

Kte'pi, B. (2009). Germany. *Encyclopedia of play in today's society*. Rodney P. Carlisle (Ed.). s. 267-269. SAGE Publications. ABD. s.267-268.

Lehman, L.A. (2012). *How does free play activity choice predict academic and social competence of preschool children with developmental delay and preschool children without disabilities?* Doktora Tez. University of Florida, ABD.

Lever, J. (1974). *Games Children Play: Sex Differences and the Development of Role Skills.* Doktora Tezi. Department of Sociology, Yale University.

Lever, J. (1976). Sex differences in the games children play.*Social Problems*23:478-87. Erişim Tarihi: 26.02.2017. https://www.jstor.org/stable/799857.

Lever, J. (1978). Sex differences in the complexity of children's play and games. *American Sociological Review,*43 (4)471-483. Erişim Tarihi: 25.02.2017. https://www.jstor.org/stable/2094773.

Lewis, T. E.,ve Phillipsen, L. C. (1998). Interactions on an elementary school playground: Variations by age, gender, race, group size, and playground area. *Child Study Journal*,28 (4), 309-320. Erişim tarihi: 26.02.2017. https://eric.ed.gov/?id=EJ584414.

Lindsey, E. W. ve Colwell, M. J. (2003). Preschoolers' emotional competence links to pretend and physical play. *Child Study Journal,* 33(1), 39-52. Erişim Tarihi: 26.02.2017. http://psycnet.apa.org/2003-08913-003.

Maccoby, E. E. (1998). *The two sexes: Growing up apart, coming together.* Harvard University Press, İngiltere.

Maccoby, E. E.,ve Jacklin, C. N. (1974). *The psychology of sex differences.*Stanford, Stanford University Press,

Maccoby, E. (1998). *The two sexes: Growing up apart, coming together.* Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.

Maccoby, E.E. (2002) Gender and group process: a development perspective. *Current Directions in Psychological Science* 11(2): 54–58. Erişim Tarihi: 25.01.2017. psyc336.stasson.org/maccoby.pdf

MacNaughton, G. (1997). Who's got the power? Rethinking gender equity strategies in early childhood. *International Journal of Early Years Education* 5(1): 57–66. Erişim Tarihi: 03.01.2017. www.tandfonline.com/doi/abs/10.../0966976970050106

Marmion, S.,Lundberg-Love, P. (2004). Learning masculinity and femininity: Gender socialization from parents and peers across the life span. (Ed.) Paludi, MA. *Praeger guide to the psychology of gender*. Westport, CT: Praeger; p. 1-26.

Martin, C.L., Wood, C.H. ve Little, J.K. (1990). The development of gender stereotype components. *Child Development.*61:1891–1904. Erişim Tarihi: 25.02.2017. https://www.jstor.org/stable/1130845.

Martin, C. L.,& Fabes, R. A. (2001). The stability and consequences of young children's same-sex peer interactions. Developmental Psychology,37 (3), 431-446. Erişim Tarihi: 26.02.2017. http://www.apa.org/pubs/journals/releases/dev-373431.pdf.

Martin, K.A. ve Luke, K. (2010) Gender differences in the ABC's of the birds and the bees: what mothers teach young children about sexuality and reproduction. *Sex Roles* 62(3–4): 278–291.*link.springer.com/article/10.1007/s11199-009-9731-4*

Mawson, B. (2010). Gender and leadership styles in children's play. *Australasian Journal of Early Childhood*. 35 (3). Erişim Tarihi: 03.02.2017. https://www.researchgate.net/publication/289204483_Gender_and_leadership_styles_in_children's_play.

McHale, S., Crouter, A. ve Whiteman, S. (2003). The family contexts of gender development in childhood and adolescence. *Social Development*. 12:125–148. Erişim Tarihi: 26.02.2017. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9507.00225/.

Mitchell, J. E., Baker, L.A. ve Jacklin, C.N. (1989). Masculinity and femininity in twin children: Genetic and environmental factors. *Child Development.*60:1475–1485. Erişim Tarihi: 25.02.2017. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2612253.

Moller, L.C. ve Serbin, L. A. (1996). Antecedents of toddler gender segregation: Cognitive consonance, gendertyped toy preferences, and behavioral compatibility. *Sex Roles.*35:445–460. Erişim Tarihi: 26.02.2017. http://link.springer.com/article/10.1007/BF01544131.

Moscovici, S. (1988). Notes towards a description of social representations. *European Journal of Social Psychology,* 18, 211–250. Erişim tarihi: 25.02.2017. *onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ejsp.../pdf.*

Neppi, T. K., Murray, A. D. (1997). Social dominance and play patterns among preschoolers: gender comparisons. *Sex Roles.* 36(5/6). 381-393. Erişim Tarihi: 28.01.2017. http://link.springer.com/article/10.1007/BF02766654.

Noetzel, S. (2010). *The Relationship Between Play And Communications Skills Of Young Children in A Childcare Setting*. Bitirme Tezi. University of Nebraska, ABD.

Paoulin-Dubois, D., Serbin, L.A., Eichstedt, J.A., Sen, M.G., Bissel, C.F. (2002). Men don't put on make-up: Toddler's knowledge of the gender stereotyping of household activities. *Social Development*, 11, 166-181. Erişim Tarihi: 01.02.2017. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9507.00193/pdf.

Pellegrini, A. D. & Smith, P. (2003). Development of play. In J. Valsiner ve K. Connolly (Eds.), *Handbook of developmental psychology* (pp. 276–291). London: Sage.

Pellegrini, A. D. (1989). Elementary school children's rough-and-tumble play. *Early Childhood Research Quarterly*, 4(2), 245-260. Erişim Tarihi: 25.02.2017. http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0885200689800067.

Reed, T. (2000). Rough and tumble play during recess: Pathways to successful social development. (Ed.), R. L. Clements. *Elementary school recess: Selected readings, games, and activities for teachers and parents*(pp. 45-48). Boston: American Press.

Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. New York: Oxford University Press.

Rubin, K. H., Watson, K. S., & Jambor, T. W. (1978). Free play behaviours in preschool and kindergarten. *Child Development*, 49, 534–536. Erişim Tarihi: 24.02.2017. www.rubin-lab.umd.edu/.../Play/Play%20CD%201978.pdf.

Ruble, D.N. ve Martin, C. L. (1998). Gender development. (Ed) Damon, W., Lerner R. Ve Eisenberg, N. *Handbook of child psychology*. New York: Wiley; p. 933-1016.

Rust, J., Golombok, S., Hines, M., Johnston, K., Golding,. J. (2000). The role of brothers and sisters in the gender development of preschool children. *Journal of Experimental Child Psychology*. 2000; 77:292–303. Erişim Tarihi: 26.02.2017. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11063630.

Servin,A., Bohlin, G. Ve Berlin, L. (1999). Sex differences in 1-, 3-, and 5-year-olds' toy choices in a structured play session. *Scandinavian Journal of Psychology.*40:43–48. Erişim Tarihi: 26.02.2017. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9450.00096/.

Smith, P. K. (2010). *Children and Play: Understanding Children's Worlds.* Wiley Blackwell. ABD.

Smith, P.K. (1977). Social and Fantasy Play in Young Children. B. Tizard ve D. Harveys (Ed). *Biology of Play* (s. 123-145). SIMP/Heinemann. İngiltere.

Thorne, B. (1993). *Gender play: Girls and boys in school.*New Brunswick, NJ:Rutgers University Press.

Tonyan, H.A., Howes, C. (2003). Exploring patterns in time children spend in a variety of child care activities: Associations with enviromental quality, ethnicity and gender. *Early Childhood Research Quarterly.* 18(1), 121-142. Erişim Tarihi: 24.01.2017. http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0885200603000061.

Turner, P.J. ve Gervai, J. A. (1995). A Multidimensional study of gender typing in preschool children and their parents: Personality, attitudes, preferences, behavior, and cultural differences. *Developmental Psychology.*31:759–772. Erişim Tarihi: 26.02.2017. https://www.researchgate.net/publication/232594608_A_Multidimensional_Study_of_Gender_Typing_in_Preschool_Children_and_Their_Parents_Personality_Attitudes_Preferences_Behavior_and_Cultural_Differences.

Valsiner, J. (1989*).* Human development and culture. *The social nature of personality and its study.* Toronto: Lexington.

Zosuls, K. M., Ruble, D. N., Tamis-Lemonda C.S. Shrout, P.E, Bornstein, M.H., Greulich, F.K. (2009). The acquisition of gender labels in infancy: Implications for sex-typed play. *Developmental Psychology.*45:688–701. Erişim Tarihi: 26.02.2017. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2713061/.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://anwalsh3.myweb.usf.edu/LIS/sticksgame.pdf. (Erişim Tarihi: 25.01.2017).

http://classroom.synonym.com/brazilian-kids-games-play-class-5607675.html. (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

http://dinolingo.com/blog/2012/03/22/portuguese-culture-childrens-games-of-portugal. (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

http://dinolingo.com/blog/2012/05/29/pakistan-culture-for-children-childrens-games-of-pakistan/.(Erişim Tarihi: 25.01.2017).

http://kids.lovetoknow.com/wiki/Games_Children_Play_in_Russia. (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

http://learnaboutarabia.com/factfile/games.htm. (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

http://ourpastimes.com/kenyan-kids-games-6735975.html. (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

http://www.canteach.ca/elementary/africasong.html. (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

http://www.ehow.com/list_6733374_traditional-french-children_s-games.html. (Erişim Tarihi: 15. 01. 2017).

http://www.expat.or.id/info/games.html. (Erişim Tarihi: 02.02.2017).

http://www.informationng.com/2016/03/9-childhood-games-anyone-who-grew-up-in-nigeria-can-never-forget.html. (Erişim Tarihi: 15.01.2017).

http://www.spanishplayground.net/.(Erişim Tarihi: 15.01.2017).

http://www.traditionalgames.in/home/indoor-games. (Erişim Tarihi: 25.01.2017).

https://blog.udemy.com/mexican-games/.(Erişim Tarihi: 19.01.2017).

https://dutchcommunity.com/2015/05/15/typical-dutch-childrens-games/.(Erişim Tarihi: 19.01.2017).

https://multiculturalgames.wikispaces.com/.(Erişim Tarihi: 02.02.2017).

https://www.buzzfeed.com/tahliapritchard/inside-outsideinsideon?utm. (Erişim Tarihi: 25.01.2017).

http://greece.greekreporter.com/2014/06/18/greek-traditional-games-for-children. (Erişim Tarihi: 25.01.2017).

http://dinolingo.com/blog/2013/09/19/ukrainian-fun-and-games-ukrainian-culture-for-kids). (Erişim Tarihi: 25.01.2017).

http://www.ehow.com/list_6535866_swedish-games-kids.html. (Erişim Tarihi: 25.01.2017).

http://www.ehow.com/list_6788857_swiss-children_s-games.html.(Erişim Tarihi: 25.01.2017).

http://ourpastimes.com/traditional-games-italian-children-play-5790117.html.(Erişim Tarihi: 25.01.2017).

http://ourpastimes.com/kenyan-kids-games-6735975.html.(Erişim Tarihi: 25.01.2017).

http://www.childresearch.net/papers/playing/2004_02.html.(Erişim Tarihi: 25.01.2017).

16

Oyunda Anne-Babanın ve Öğretmenin Rolü

Yrd. Doç. Dr. Ezgi Akşin Yavuz
Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Çocukluğumuzda en çok keyif aldığımız etkinlik olan oyun ile ilgili pek çok bilim insanı görüş bildirmiş ve onlarca çalışma yapılmıştır. Sonuçta varılan ortak kanı: oyunun çocuk gelişiminde çok önemli yer tuttuğudur. Peki, yetişkinler niçin daha az oyun oynuyor? Büyürken oyundan vazgeçiyor muyuz? Anne-baba ya da eğitimciler olarak çocuklarla oyun oynamamız ne anlama geliyor?

Yaşamlarımızı düşündüğümüzde yetişkin bir bireyin oyundan tamamen vazgeçtiğini söylemek mümkün değildir. "Yaşamımda oyuna hiç yer yok." diyen yetişkinler dahi, en azından yolda yürürken göz kontağı kurdukları bir çocukla "ce-e oyunu" gibi oyunlar oynayabilir. Oyunun başlaması ile yüzler gülmekte, eğlence ve öğrenme başlamaktadır. Anne-baba ya da eğitimci olarak çocukla kurduğumuz her etkileşim sırasında onun yaşamına, gelişimine olumlu ya da olumsuz muhakkak bir etkimiz olmaktadır. Çocuk için en keyifli öğrenme biçimi olan oyun sırasında da anne-babalar ve yetişkinlerin her dokunuşu çocuğun yaşamında önemli yere sahiptir. Bu kapsamda bu bölümde öncelikle çocukların beyin gelişimi, öğrenme biçimleri ve oyunla öğrenmelerine değinilecek ardından sıra ile anne-babaların ve öğretmenlerin bu süreçteki rolleri ve etkileri örneklerle tartışılacaktır.

2. BEYİN GELİŞİMİ

Kavramların öğrenilmesi, saklanması ve geri çağırılması işlemlerinde, beyinde gerçekleşen protein sentezleri ile birlikte beyin hücreleri arasında kurulan bağ olan sinaptik bağların yoğunluğu da önemlidir. Bilim adamları deneyim-beklentili esneklik ve

zaman dilimine bağlı olarak bu skalanın neresinde durarak, birlikte nasıl oyunlar oynayacaklarını bilmek; yıllar sonra yeniden oyun oynamakla mümkün olabilecektir.

Çocukların yalnızca anne-babaları ile değil akranlarıyla ve öğretmenleriyle geçirdiği vakit, kurduğu etkileşim ve dolayısıyla oynadıkları oyunlar da aynı öneme sahiptir. Burada anne-babalardan farklı olarak öğretmenler farklı gelişimsel özellikleri olan ve farklı potansiyel gelişim alanlarına sahip olan birden çok sayıda çocuğun birbirleri ile ve kendisi ile olan tüm etkileşim süreçlerini gözlemlemekte ve gerektiğinde yönetmektedirler. Bu anlamda eğitimcilerin; çocukların gelişimlerinin desteklenmesi, bir gelişim alanında varsa geriliğin tespit edilerek giderilmesi ve çocuğun sahip olduğu potansiyeli en üst düzeyde gerçekleştirmesi için çocuklara yol gösterici olma rolü çok değerlidir. Oynayarak, etkileşim kurarak, kendi potansiyelini gerçekleştiren ve eğlenerek, sıkılmadan, kalıcı olarak, sürekli öğrenen çocuklar; toplumun öğrenmeye açık, merak eden, sorgulayan ve düşünen, mutlu bireyleri olacaklardır.

KAYNAKLAR

Ahmetoğlu, E., Acar, İ. H. ve Aral, N. (2017). Penn Etkileşimli Akran Oyun Ölçeği Öğretmen Formunun (PEAOÖ-Ö) Uyarlama Çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 7(1),104-117.

Aksoy, A. B. (2014). Farklı Kültürlerde Oyun. A. B. Aksoy ve H. Dere Çiftçi ed. *Erken* Çocukluk Döneminde Oyun, s.170-184. Ankara, Pegem Akademi.

Aral, N. (2000). Çocuk gelişiminde oyunun önemi. Çağdaş Eğitim Dergisi, 25(265), 15-17.

Beaty, J. J. (2014). *Observing Development of theYoungChildren (8th edition).*Upper Saddle River, New Jersey, USA: Pearson. ISBN 13: 978-0-3-286756-6

Brown, F. ve Patte, M. (2013). *Rethinking Children's Play*. New Childhoods Series. UK: London, Bloomsbury Academic.

Chen, F. ve Fleer, M. (2016). A Cultural-historical Reading of How Play is Used in Families as a Toolfor-Supporting Children's Emotional Development in Everyday Life. *European Early Childhood Education Research Journal,* 24(2), 305-319.

Cheng, M. F. (2011). *Taiwanese Young Chıldren's Play in ECE Settıngs: A Study of Teacher and Child BehaviorAffectingthe Development of Self-Regulation.* The Pennsylvania State University The Graduate School College of Education, Doctoral Dissertation.

Christie, J. (2006). Play as a medium for literacy development. In D. P. Fromberg & D. Bergen (Eds.), *Play from birth to twelve* (pp. 181-186). USA, New York: Routledge.

Day, J. D. (1983). The Zone of proximal development. In*Michael Pressley/Joel R. Levin (Eds.) Cognitive strategy research: psychological foundations* (pp.155-176). New York: Springer-Verlag New York Inc. e-ISBN-13: 978-1-4612-5522-2.

Değirmenci, Ş. (2016). *48-72 Aylık Çocuklar İçin "Yenilenmiş Knox Okul Öncesi Oyun Ölçeği"nin Türkçeye Uyarlanması ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Egemen, A., Yılmaz, Ö. ve Akil, İ. (2004). Oyun, Oyuncak ve Çocuk. *Adnan Menderes* Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 5(2),39-42.

Else, P. (2014). *Making Sense of Play Supporting Children in Their Play.* England, Berkshire: McGraw Hill Education, Open University. eISBN 978- 0- 33- 524711- 0.

Fazlıoğlu, Y., Ilgaz, G. ve Papatğa, E. (2013). Oyun becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 15(1), 239-250.

Fleer, M. (2014). *Theorising Play in the Early Years.* USA, New York, Cambridge University.

Hakkarainen, P., Brédikyté, M., Jakkula, K. & Munter, H. (2013). Adult play guidance and children's play development in a narrative play-world. *European Early Childhood Education Research Journal,* 21(2), 213-225.

Healy, J. M. (2004). Your Child's Growing Mind (3rd edition). New York, USA: Broadway. ISBN 0-7679-1615-8R

Hirsh-Pasek, K., Golinkoff, R. M. ve Eyer, D. (2003). *Einstein never used flashcards: how our children really learn-and why they need to play more and memorizeless*. USA, Rodale. ISBN 1-57954-695-1

İvrendi, A. & Işıkoğlu, N. (2010). A Turkish View on Fathers' Involvement in Children's Play. *Early Childhood Education Journal,* 37, 519-526.

Kendrick, A. B. (2013). *A Peek at the Playground: How Teacher's Style and Engagement Impacts Chıldren's Play.* Department of Psychology in the Graduate School of The University of Alabama, USA. Doctoral Dissertation.

Kleppe, R. (2017). Characteristics of staff–child interaction in 1–3-year-olds' risky play in early childhood education and care. *Early Child Development and Care*, DOI: 10.1080/03004430.2016.1273909.

Lax, L. E. (2010). *Parent-Child Dyadıc Play and Development: Cultural Practices and Parental Beliefs.* The City University of New York, Faculty of Psychology, Doctoral Dissertation.

Mawson, W. B. (2010). *Collaborative Play in Early Childhood Education. Children's Issues, Laws and Programs.* USA: New York, Nova Science Publishers.

McInnes, K., Howard, J., Crowley, K. & Miles, G. (2013). The nature of adult–child interaction in the early years classroom: Implications for children's perceptions of play and subsequent learning behaviour. *European Early Childhood Education Research Journal*, 21(2), 268-282.

National Board for Professional Teaching Standards (2012). *Early Childhood Generalist Standards.* Thrid Edition. USA, Virginia, Arlington, National Board for Professional Teaching Standards. ISBN 978-1-878520-48-7.

Nuttall, J., Edwards, S., Mantilla, A., Grieshaber, S. & Wood, E. (2015). The role of motive objects in early childhood teacher development concerning children's digital playa nd play-based learning in early childhoodc urricula. *Professional Development in Education*, 41(2), 222-235.

Pehlivan, H. (2014). *Oyun ve Öğrenme.* 4. Basım. Ankara: Anı.

Pehlivan, H. (2016).Oyunun gelişim ve öğrenmedeki rolü. *Journal of Human Sciences,* 13(2),3280-3292. doi:10.14687/jhs.v13i2.3767

Poyraz, H. (2014). *Okul Öncesinde Oyun ve Oyun Örnekleri.* 4. Basım. Ankara: Anı.

Rice, M. R. (2014). What can we learn from children's play? Using authentic assessment in the early-childhood classroom. Virginia Common wealth University Training and Technical Assistance Center. 11.02.2017 tarihinde http://www.ttacnews.vcu.edu/2014/11/what-can-we-learn-from-childrens-play-using-authentic-assessment-in-the-early-childhood-classroom/#more-1933 adresinden erişim sağlanmıştır.

Riley, S. (2012). *TheEvolution of Play in Public School Kindergarten Classrooms.* Arizona State University, Department of Philosophy, Doctoral Thesis.

Russo, H. L. (2009). *Play, Peer Relationships, and Academic Learning: Exploring the views of teachers and children.* USA: Columbia University, Teachers College, Doctoral Dissertation.

Sevinç, M. (2005). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun.* Ankara: Morpa.

Sherwood, S. A. S. (2009). *Play: A Study Of Preservıce Teachers' Beliefs About a Complex Element of Early-Childhood Education.* USA: The University of Texas at Austin, Doctoral Thessis.

Sherwood, S. A. S. ve Reifel, S. (2013). Valuable and Unessential: The Paradox of Preservice Teachers' Beliefs Aboutthe Role of Play in Learning. *Journal of Research in Childhood Education,* 27(3), 267-282.

Smith, P. (2010). *Children and Play.* UK, West Sussex, Wiley-Blackwell.

Tarman, B. ve Tarman, İ. (2011). Teachers' Involvement in Children's Play and Social Interaction. *Elementary Education Online,* 10(1), 325-337.

Van Hoorn, J., Nourot, P., Scales, B. ve Alward, K. (2003). *Play at the center of the curriculum (3rd edition).* Upper Saddle River, New Jersey, USA: Merrill/Pearson.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society. The Development of higher psychological processes. Michael Cole, Vera John-Steiner, Sylvia Scribner & Ellen Souberman (Eds). Cambridge, Massachusetts, USA: Harvard University Press.

Walsh, G., Sproule, L., McGuinness, C., Trew, K. ve Ingram, G. (2010). *Developmentally appropriate practice and play-based pedagogy in early years education. A literature review of research and practice.* Ireland: Council for the Curriculum, Examinations and Assessment.

Wilson D. ve Conyers, M. (2013). *Flourishing in the First Five Years*. USA Rowman & Littlefield Education, ISBN 978-1-4758-0317-4.

17

Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim Programlarında Oyun ve Oyun Araştırmaları

Yrd. Doç. Dr. Elif Yılmaz
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim Programlarında Oyun ve Oyun Araştırmaları bölümü, ülkemizde uygulanan okul öncesi eğitim programlarında (1994-2002-2006-2013) oyunun yeri ve 2006-2016 yılları arasında yayınlanan lisansüstü tezlerde ve ulusal makalelerde oyun temalı araştırmaların incelenmesi amacıyla iki bölümden oluşmaktadır.

1. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA OYUN

Türkiye'de okul öncesi eğitim, 1994 yılına kadar her yılın başında Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan ünite başlıkları ile özel gün ve haftalara ilişkin olarak okul öncesi öğretmenleri tarafından hazırlanan planlar ile eğitim süreci sürdürülürken ilk kez 1989 yılında hazırlanan ve 1994 yılında uygulamaya konan okul öncesi eğitim programı ile eğitim faaliyetleri düzenlenmiştir. Ardından 2002 yılında, 2006 yılında ve son olarak 2013 yılında okul öncesi eğitim programı revize edilmiştir (Gürkan, 2012; Güven, 2011; MEB, 2013). Bu bölümde geçmişten günümüze okul öncesi eğitim programlarında oyunun yeri incelenmiştir.

1.1. 1994 Yılı Okul Öncesi Eğitim Programı

İlk olarak 1989 yılında tasarlanan ve 1994-1995 eğitim öğretim yılında uygulamaya alınan okul öncesi eğitim programı, Kreş Programı (0-36 Aylık Çocukların Eğitimi),

KAYNAKLAR

Ahmetoğlu, E., Acar, İ. H. ve Aral, N. (2016). Penn Etkileşimli Akran Oyun Ölçeği Ebeveyn Formunun (PIPPS-P) geçerlik ve güvenirlik çalışması. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, 11(9), 31-52.

Akgün, E. (2008). *Anne çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitiminin anne çocuk etkileşim düzeyine etkisi.* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2011). Anne çocuk oyun etkileşiminde niteliksel boyut: Annelerin sözel ifadelerinin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *40*, 11-20.

Akkuş-Sevigen, F. (2013). *Oyun temelli matematik eğitim programının çocuğun matematik gelişimine etkisinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aksoy, P. (2014). *Hikâye anlatma temelli ve oyun temelli sosyal beceri eğitiminin ana sınıfına devam eden çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi.* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Asfuroğlu, S. (2013). Dil *sınıflarında okul öncesi çocukların oyun yolu ile öğrenmeye tutumları.* (Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Asımoğlu, S. (2012). *Yaratıcı drama ve orff yaklaşımı çerçevesinde okul öncesi eğitimde oyun kavramı.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aslan, C., Özdemir, S., Demiryürek, P. ve Çotuk, H. (2015). Görme yetersizliğinden etkilenen ve normal gelişim gösteren çocukların oyun çeşitlilik ve karmaşıklık düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, *7*(2), 212-237.

Ayaydın, A. (2011). Çocuk gelişiminde bir oyun olarak sanat ve resim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(37), 303-316.

Aydın, A. (2008). *Sembolik oyun testi'nin Türkçe'ye uyarlanması ve okul öncesi dönemdeki normal, otistik ve zihin engelli çocukların sembolik oyun davranışlarının karşılaştırılması.* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aydilek-Çiftçi, M. (2011). Öğretmenlerin ve farklı *sosyo-ekonomik düzeye sahip anne-babaların cinsiyet rolleri algısının 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ile ilişkisinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Bozan, N. (2014). *Okul öncesi eğitimde oyunun öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Can, S. (2016). *Cezaevinde yanında çocuğu olan annelerin ve çocuklarının oyun ve oyuncaklar hakkındaki görüşlerinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Cevher-Kalburan, N. (2014a). Erken çocukluk döneminde riskli oyun. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *22*(3), 943-960.

Cevher-Kalburan, N. (2014b). Okul öncesi dönem çocuklarının dış mekânda oyun fırsatları ve ebeveyn görüşleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 32, 113-135.

Çakıcı, Z. (2016). *Almanya ve Türkiye›deki anaokullarında verilen anadili eğitiminde kullanılan oyunların çocukların temel dil becerilerine etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Demir, E. (2016). *Oyun temelli baba-bebek etkileşim programının baba ve bebek davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi.* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Durualp, E. (2009). *Ana sınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi: Çankırı örneği.* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Durualp, E. ve Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *39*, 160-172.

Erbay, F. ve Saltalı, N. D. (2012). Altı yaş çocuklarının günlük yaşantılarında oyunun yeri ve annelerin oyun algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(2), 249-264.

Erşan, Ş. (2006). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş grubundaki çocukların oyun ve çalışma (iş) ile ilgili algılarının incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erşan, Ş. (2011). *Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin ilgi köşelerinde serbest oyun etkinlikleri ile ilgili görüş ve uygulamalarının incelenmesi.* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gazezoğlu, Ö. (2007). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarına öz bakım becerilerinin kazandırılmasında oyun yoluyla öğretimin etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Gökmen, İ. (2016). *Okul öncesi müzik eğitiminde şarkıların oyunlu-oyunsuz olarak öğretiminin karşılaştırılması.* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Göktepe, S. N. (2015). *Okul öncesi dönem din eğitiminde oyun, oyuncak ve görsel sanat etkinliği örnekleri.* (Yüksek lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Gözalan, E. (2013). *Oyun temelli dikkat eğitim programının 5-6 yaş çocuklarının dikkat ve dil becerilerine etkisinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Gözalan, E. ve Koçak, N. (2014). Oyun temelli dikkat eğitim programının 5-6 yaş çocukların kelime bilgi düzeylerine etkisinin incelenmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Arastırmalar Dergisi, 16(2), 115-121.*

Gül, M. (2006). *Ana sınıfına devam eden alt-sosyo-ekonomik düzeydeki 61-72 ay arası çocuklara sembolik oyun eğitiminin genel gelişim durumlarına etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gül, Ö. (2012). *Oyun ve hareket temelli büyük kas beceri eğitim programlarının 4-5 yaş çocukların büyük kas becerilerine etkisinin karşılaştırılması.* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Gülay-Ogelman, H. ve Erten-Sarıkaya, H. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının oyun davranışlarının akran ilişkileri üzerindeki yordayıcı etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), 301-321.

Gülay-Ogelman, H., Gündoğan, A., Erten-Sarıkaya, H. ve Önder, A. (2016). Anaokuluna devam eden çocuklarda serbest ve hareketli oyun düzenlemelerinin akran ilişkilerine etkisinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *26*(2), 163-174.

Güler, T. (2007). Erken çocukluk döneminde "oyun planlama" modeli. *Eğitim ve Bilim*, *32*(143), 117-128.

Güneş, H. (2011). Şimdi Oyun Zamanı (3. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık

Gürkan, T. (2012). Okul öncesi eğitim programı, (Edt. R. Zembat). *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri*, (s. 35-76). Ankara: Anı Yayıncılık.

Güven, G. (2011). Okul öncesi eğitim programı, (Edt. G. Uyanık-Balat). *Okul Öncesi Eğitime Giriş*, (s. 84-116). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

İnan, Z. İ. (2012). Özel okul öncesi eğitim kurumları yönetici ve öğretmenlerinin oyun seçimi hakkındaki görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kacır, O. (2015). *Okul öncesi 60-72 aylık dönem çocuğunun sosyal duygusal uyumda eğitsel oyunun etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Kadim, M. (2012). *Okul öncesi öğretmenlerinin oyun öğretimine ilişkin öz-yeterliklerinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Kalaycıoğlu, H. E. (2011). *Resim-kelime oyunlarının ve cinsiyetin dört yaş çocukların İngilizce kelime performansına etkisi: Deneysel bir araştırma.* (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kalkan, E. (2016). *Kültürel-tarihsel kurama dayanan eğitim uygulamalarının öğretmen çocuk etkileşimine etkisi.* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kanyılmaz, E. S. (2016). *Riskli oyuna izin verme ölçeğinin geliştirilmesi ve annelerin riskli oyuna izin verme düzeylerinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, Burdur.

Kara, N. (2015). *Okul öncesi çocuklar için akıllı oyuncak tasarımı, geliştirilmesi ve kullanımı: Bir tasarım ve geliştirme araştırması örneği.* (Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karaman, S. (2012). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 6 yaş çocuklarının matematik becerileri ile sosyodramatik oyunun boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Karaman, S. ve İvrendi, A. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının matematik becerileri ile onların sosyo-demografik özellikleri ve sosyo-dramatik oyunları arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, *40*(177), 313-326.

Kaya, D. (2007). *36-72 aylık çocuklar için tasarlanmış oyuncakların çocukların gelişim alanlarına göre incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Koçkaya, S. (2016). *Okul öncesi çocuklarının çekingenlik davranışları üzerine oyun terapisi uygulamalarının etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Koçyiğit, S. ve Başara-Baydilek, N. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının oyun algılarının incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *12*(1), 1-28.

Kol, S. (2006). *Okul öncesi öğretmenleri ile yöneticilerinin bilgisayar destekli oyun programlarının kullanımına yönelik algı ve beklentileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kolcu, Ş. (2014). *Farklı bilişsel tempodaki çocukların oyun davranışlarının ve akran ilişkilerinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kurt, Ş. H. (2015). *Farklı kültürlerde ebeveyn ve çocukların oyun algısına yönelik bir araştırma.* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Kuru-Turaşlı, N. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının bazı oyun ve oyuncaklarının evrenselliği ve güncelliğinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *29*(1),111-131.

Kuşçu, Y. (2014). *Oyun davranışlarını değerlendirme* ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve 36-72 aylık çocukların oyun davranışlarının incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kütük, B. (2016). *Okul öncesi, ilkokul çağı çocuklarının ve üniversite öğrencilerinin video oyunu oynayıp oynamamalarının bağlam etkisi açısından incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (1994). *Okul Öncesi Eğitim Programları (Kreş, Anaokulu, Ana sınıfı)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Basımevi.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2002). *Okul Öncesi Eğitim Programı.* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2006). *36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı.* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2013). *Okul Öncesi Eğitimi Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Mert, Ş. (2015). *Bilgisayar oyunları yoluyla okul öncesi dönemde din eğitimi.* (Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.

Metin-Aslan, Ö. (2013*). Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi.* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Olgan, R. ve Öztürk, D. K. (2011). Ankara'daki devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının açık oyun alanlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, *36*(161), 85-97.

Olgun, Z. (2015). *Okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan oyuncakların ve oyun alanlarının ergonomik açıdan incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ozan, E. (2008). *Okul öncesi çocukların farklı oyun materyallerine ilişkin tercih ve değerlendirme kriterleri.* (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özçelik, B. (2013). İngilizce konuşan oyuncakların okul öncesi çocuklarının İngilizce kelime gelişimlerine etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdenk, Ç. (2007). *6 yaş grubu öğrencilerinin psikomotor gelişimlerinin sağlanmasında oyunun yeri ve önemi.* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Özyeşer-Cinel, N. (2006). *Farklı sosyo ekonomik düzeydeki 3-6 yaş grubu çocuğu olan anne babaların oyuncak ve oyun materyalleri hakkındaki görüşlerinin ve bu yaş grubu çocukların sahip oldukları oyuncak ve oyun materyallerinin incelenmesi*.(Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Pakkan, E. (2009). *4-5 yaş çocuklarının hareket etkinliklerine katılımı ile anne babalarının çocukla geçirdikleri zaman arasındaki bağlantının incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sezer, T., Yılmaz, E. ve Koçyiğit, S. (2016). 5-6 yaş grubu çocukların oyun becerileri ile aile-çocuk iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *16*(2), 185-204.

Sönmez, A. (2013). *60-72 aylık dezavantajlı çocuklar için hazırlanan ilköğretime hazırlık oyun destek programının çocukların ilköğretime hazırbulunuşluk* düzeyine etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şahin, R. ve Özdemir, S. (2015). Okul öncesi dönem görme engelli çocukların oyun çeşitlilik ve karmaşıklık düzeyini artırmada genişletme tekniğinin etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *16*(2), 101-120.

Şahin, S. (2008). *4 yaş çocuklarının kavram edinimlerinde oyuncak odaklı ev eğitim programının etkileri.* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Şirin, S. (2011). *Anaokuluna devam eden beş yaş grubu çocuklara sayı ve işlem kavramlarını kazandırmada oyun yönteminin etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Tuğrul, B., Metin-Aslan, Ö., Ertürk, G. ve Özen-Altınkaynak, Ş. (2014). Anaokuluna devam eden altı yaşındaki çocuklar ile okul öncesi öğretmenlerinin oyun hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *15*(1), 97-116.

Türkoğlu, B. (2016). *Oyun temelli bilişsel gelişim programının 60-72 aylık çocukların bilişsel gelişimine etkisi.* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ulutaş, A. (2011). *Okul öncesi dönemde (6 yaş) belli başlı oyunların çocukların psikomotor gelişimine etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Ulutaş, A. (2011). Okul öncesi dönemde drama ve oyunun önemi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *4*(6), 233-242.

Ünal, M. (2009). Çocuk gelişiminde oyun alanlarının yeri ve önemi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(2), 95-109.

Yaşar, M. ve Paksoy, İ. (2011). Çizgi filmlerdeki saldırgan içerikli görüntülerin çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırganlık düzeylerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *20*(2), 279-298.

Yayla, M. (2016). *Ebeveynlerin çocuk oyunları hakkındaki görüşleri ve çocuklarının oyunlarına katılımları ile ebeveyn çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Yılmaz-Bolat, E. ve Dikici-Sığırtmaç, A. (2006). Sayı ve işlem kavramı kazanımında müzikli oyunların etkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, *7*(2), 43-56.

18

Oyun Terapisi

Doç.Dr. Müge Yukay Yüksel
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Oyun terapisi; yapılandırılmış, teorik tabanlı terapi yaklaşımlarına dayalı olarak çocukların doğal iletişim ve öğrenme süreçleri içerisinde yer alır. Oyun oynayarak kendini ifade edip rahatlayan çocuk, oyun ile sorunlarını dışa atar ve bu da en doğal kendini tedavi etme durumudur. Terapistler, duygusal ve sosyal problemleri olan çocukların daha uyumlu davranışlar ortaya koymalarına yardımcı olurlar. Oyun terapisi aracılığıyla çocukların bilişsel gelişimleri desteklenebileceği gibi, yaşadıkları içsel sorunlar ve fonksiyonel olmayan düşüncelere çözüm bulmak da mümkün olabilir (Landreth, 2002; Pedro-Carroll ve Reddy, 2005; Reddy, Files-Hall ve Schaefer, 2005).

Oyunun terapötik gücü; duygusal düzenleme, ilişki geliştirme, ahlaki yargı, stresle başa çıkma, egoyu yükseltme, hayata hazırlık ve kendini gerçekleştirme şeklinde sekiz genel kategori altında sınıflandırılabilir (Nash ve Schaefer, 2013). Bu süreçlerin tamamına oyun oynayarak erişilebilir. Çocuk, oyun malzemeleri ile kendini ifade ederken, kişisel gelişim ve olgunlaşma süreci de desteklenebilir. Oyun terapisi, aynı zamanda sözel olarak duygularını ve sorunlarını ifade etme güçlüğü olan ya da direnç gösteren daha büyük yaştaki çocuklarla iletişim kurmada da oldukça etkilidir.

Oyun, oyun terapistleri ve çocuk klinisyenleri tarafından terapide çocukların duygusal ve davranışsal sorunları ile başa çıkmada yardımcı olacak bir araç olarak kullanılır. Oyun terapisi ve oyun temelli müdahalelerin kullanımı yeni bir yaklaşım değildir. Çocukları tedavi etmek için oyunun kullanımı1930'lara, Hermione Hug-Hellmuth, Anna Freud ve Melanie Klein'a dayanır. O günden bu güne, Virginia Axline (1974), Carl Rogers'ın birey merkezli danışma kuramını, "çocuk merkezli oyun terapisi", "yönlendirmesiz oyun terapisi" olarak uyarlamıştır. Louise Guerney (1983) ve Garry L. Landreth (2002) de çocuk merkezli oyun terapisini yaygınlaştırmaya devam etmiştir. Axline ile yaklaşık aynı zamanda çalışan varoluşçu teorisyen Clark Moustakas (1959), varoluşçuluğu çocuklara uyarlayarak "ilişki oyun terapisi" adını vermiştir. Al-

bilişsel davranışçı yönteme, aile terapilerinden grup terapilerine kadar pek çok farklı ekolün terapi yaklaşımları, terapistin rolü ve yaklaşımın terapi sürecine etkisine bu bölümde yer verilmiştir. Burada amaç oyun terapisine genel bir bakış ve okuyucuların konu hakkında kısa ama etkili olabilecek bilgileri edinmelerinin sağlanmasıdır.

KAYNAKLAR

Axline, V.M. (1987). *Play therapy.* (23. ed). New York: Houghton Mifflin Company.

Baggerly, J.,&Parker, M., (2005). Child-centered group play therapy with African American boys of the elementary school level. *Journal of Counseling & Development*, 83. 387-396.

Barnett, L. (1984). Children's resolution of distress during play. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, *25*, 477-483.

Bloom, R. (2006). *The handbook of gestalt play therapy. Practical guide lines for child therapists*. London: Kingsley.

Booth, P. B. &Jernberg, A.M. (2010). *Thereaplay: Helping parents and children build better relationships through attachment-based play*. USA: Wiley & Sons.

Bratton, S. C., & Ferebee, K. W. (1999). Theuse of structure dexpressive art activities in group activity therapy with preadolescents. In D. S. Sweeny & L. E. Homeyer (Eds).*The hand book of group play therapy: How to do it, how it works, whomit's best for*, (pp:192–214). San Francisco: Josey-Bass.

Brinkmeyer, M. Y. ,& Eyberg, S. M. (2003). Parent-child interaction therapy for oppositional children. In, A. E. Kazdin & John R. Weisz (Eds). *Evidence-based psycho therapies for children and adolescents* (pp:204–23). New York: Guilford Press.

Carlson, C. R. & Masters, J. C. (1986). Inoculation of emotion: Effects of positive emotional states on children's reaction stosocial comparison. *Developmental Psychology*, 22, 760-765.

Carey, L. J. (1998). *Sand play therapy with children and families*. USA:Rowman & Littlefield.

Cattanach, A. (1999). Co-construction in playtherapy. In A. Cattanach (Ed.), *Process in the art therapies.* (pp. 79-102). London: Kingsley.

Cattanach, A. (2006). Narrative play therapy. InC. E. Schaefer & H. G. Kaduson (Eds.) *Contemporary play therapy-theory, research, and practice.* (pp.82-102). New York: Guilford Press.

Cohn, J .F, Tronick, E. Z. (1987) Mother-infantface-to-faceinteraction: The sequence literature. *Adolesence*, 14 (76), 952-970.

Dodson, F. (1995) Çocuk yaşken eğilir: Doğumdan altı yaşa kadar çocuk bakımı ve eğitimi. (S. Selvi, Çev.) İstanbul: Özgür.

Drewes, A.A. & Schaefer, C .E. (2010). *School-based play therapy* (2nd ed). USA: John Wiley & Sons.

Durualp, E. ve Aral, E. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (H. U. Journal of Education) 39, 160-172.

Egemen, A., Yılmaz; Ö., ve Akil, İ.(2004). Oyun, oyuncak ve çocuk. *ADÜ. Tıp Fakültesi Dergisi.* 5 (2), 39-42.

Elliott, C. (2009). Owerview of solution-focused therapy. InC. Elliott & L. Metclaf (Eds.) *The art of solution focused therapy* (pp. 1-19). New York: Springer.

Engel, S. (1995). *Thestories childrentell.* New York: Freeman

Flahive, M. W. & Dee C. R. (2007). Effect of groups and tray with preadolescents. *Journal for Specialists in Group Works*. 32, 362–82.

Field, T. & Rite, M. (1984). Children's response to separation from mother during the birth of another child. *Child Development*, 55, 1308-1316.

Gaston, L (1990). The concept of the alliance and its role in psycho therapy. *Psycho therapy*, 27, 143-153.

Gil, E. (1994). *Play in family therapy. Play in family therapy.* New York: Guilford Press.

Ginsberg, B. G. (1993). Catharsis. In C.E. Schaefer (ed.), *The therapeutic powers of play*, (pp. 107-141). Northvale, N. J.: Jason Aronson.

Green, E.J. (2008). Re-envisioning Jungian analytical play therapy with child sexual assault survivors. *International Journal of Play Therapy.* 17 (2), 102-121.

Green, E. J. (2013). Jungien analitik oyun terapisi. C. E. Schaefer (Ed.) *Oyun terapisinin temelleri* içinde (s.61-85). Ankara: Nobel

Homeyer, L. E. & Morrison, M.O. (2008). Play therapy. Practice, issues, andtrends. *American Journal of Play*, 1(2) 210- 228.

Horvath, A. O. (1991). Relationship between working affiance and outcome in psycho therapy: A meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 38, 139-149.

Jones, R. T., Ollendick, T. H., & Shenskl, F. (1989). The role of behavioral versus cognitive variables in skill acquisition. *Behavioral Therapy*, 29, 293-302.

Jones, K. D., (2002). Group play therapy with sexually abused preschool children: Group behaviors and interventions, *Journal for Special in Group Work.* 27, 377-389.

Kinsworthy, S.,& Garza, Y. (2010). Filial Therapy with victims of family violence: A Phenomenological study. Journal of Family Violence, 25(4), 423-429. doi: 10.1007/s10896-010-9303-y

Knell, S.M. &Dasari, M. (2006) Cognitive behavioral play therapy for children with anxiety and phobias. In H.G. Kaduson & C.H. Schaefer (Eds) *Short-Term Play Therapyfor Children*(2nd ed., 22-50). New York: Guilford.

Knell, S. M. (2016). Cognitive-behavioral play therapy. In K.J. O'Connor, C.E. Schaefer & L. D. Braverman (Eds) *Handbook of playtherapy*. (2nd ed.,119-134). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Kottman, T. (2003). *Partners in play: An Adlerian approach to play therapy.* (2nd Ed). USA: American Counseling Association.

Kramer, L. & Schaefer-Hernan, P. (1994). Patterns of fantasy play engagement across the transition to becoming a sibling. *Journal of Child Psychology, Psychiatry*,35, 749-767.

Landreth, G. L. (2002). *Play therapy: The art of therelationship.* New York: Brunner-Ruttledge.

Levy, A.J. (2013). Oyun terapisinde psikanalitik yaklaşımlar. C. E. Schaefer (Ed.) *Oyun terapisinin temelleri* içinde (s.43-57). Ankara: Nobel.

Leggett, E.S. (2017). Solution focused play therapy. InE. S. Leggett & J. N. Boswell (Eds). *Directive play therapy theories and techniques.* (59-70). New York: Springer.

Lyness, D. (1993). Mastery of childhood fears. In C. E. Schaefer (Ed.), *The therapeutic powers of play*. (pp. 309-322). Northvale, N.J.:Aronson.

Miller, W. (2004). Family play therapy: History, theory, andconvergence. In C.E. Schaefer & L.J. Carey (Eds.) *Family play therapy* (s. 3-20). USA, Maryland: Rowman and Little field.

Munns, E. (2000). *Theraplay: Innovations in attachment enhancing play terapy.* Northvale, N.J.:Aronson.

Nash, J.B. &Schaefer, C.E. (2013).Oyun terapisi. Temel kavramlar ve uygulamalar. C.E. Schaefer (Ed.) *Oyun terapisinin temelleri* içinde (s.3-14). Ankara: Nobel

Nims, D.R. (2007). Integrating play therapy techniques into solution-focused brief therapy. *International Journal of Play Therapy.* 16, 54-68.

Nims, D.R. (2013).Çözüm odaklı oyun terapisi: Çocukların ve ailelerin çözüm üretmelerine yardım etmek. C.E. Schaefer (Ed.) *Oyunterapisinin temelleri* içinde (s.297-312). Ankara: Nobel

Norton, C.C & Norton B.E.(1997). *Reaching children through play therapy an experiential approach.* Denver, Colorado: The Publishing Cooperative.

Norton, C.C & Norton B.E.(2013). Deneyimsel oyun terapisi. C. E. Schaefer (Ed.) *Oyun terapisinin temel-*

leri içinde (s.187-203). Ankara: Nobel

Oaklander, V. (2001). Gestalt play therapy. *International Journal of Play Therapy*, 10 (2), 45-55.

O'Connor, K.J (2016). Ecosystemic play therapy. In K.J. O'Connor, C.E. Schaefer & L. D. Braverman (Eds) *Handbook of play therapy*. (195-225). (2nd Edition) New Jersey: John Wiley & Sons.

Ömeroğlu, E. (2003). *Okul öncesi eğitimde drama*. Ankara: Kök.

Önder, A. (2002). *Yaşayarak öğrenme için yaratıcı drama*. İstanbul: Epsilon.

Özdoğan, B. (2009). Çocuk ve oyun. Çocuğa oyunla yardım. 5. Baskı. Ankara: Anı.

Pedro-Carroll, J.,& Reddy, L. (2005). A preventive play intervention to foster children's resilience in the after math of divorce. In L. Reddy, T. Files-Hall, & C. Schaefer (Eds.) *Empirically based play interventions for children.* (pp.51-75). Washington DC: American Psychological Association.

Punnett, A. F. (2016). Psycho analitic and Jungian play therapy. In K.J. O'Connor, C.E. Schaefer & L. D. Braverman (Eds) *Handbook of play therapy*. (63-92). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Reddy, L., Files-Hall, T., & Schaefer, C. E. (2005). *Empirically based play interventions for children*. Washington, DC: American Psychological Association.

Ryan,V., & Wilson, K. (2016). *Yönlendirmesiz oyun terapisinde vaka çalışmaları.* Ankara: Nobel.

San, İ. (1990). Eğitimde yaratıcı drama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 23, 573-582.

Schaefer, C.E. (1999). Curative factors in playtherapy. *The Journal for the Professional Counselor*. *Special Issue: Play Therapy, 14* (1), 7-16.

Singer, D. G. &Singer, J. L. (1990). *The house of make-believe: Play and the developing imagination*. Cambridge, MA.: Harvard University Press.

Senemoğlu, N. (2012). Gelişim öğrenme ve öğretim. Ankara: PegemA

Sori,C., & Hecker, L. (2003). *The therapist's notebook of children and adolescents: Homework, handouts and activities for use in psycho therapy.* New York: Haworth Press.

Tekerek, N. (2006). Oyun Kuramı'ndan Drama'ya Drama'dan Dramatik Eğitim'e. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 22*, 47-73.

Uluğ, M.O. (1997). *Niçin Oyun?* İstanbul: Göçebe.

Uşaklı, H. (2007). *Drama ve İletişim Becerileri*. Ankara: Nobel.

VanFleet, R. (2005). *Filial Therapy: Strengthening parent-child relationship sthrough play.* Sarasota, FL: Professional Resource Press.

Van Fleet, R. (2013). Filial Terapi. Oyunun gücü ile aile ilişkilerini güçlendirmek. C. E. Schaefer (Ed.) *Oyun terapisinin temelleri* içinde (s. 153-169). Ankara: Nobel

Velting, O. N., Setzer, N. J., & Albano, A. M. (2004). Update on and advances in assessment and cognitive-behavioral treatment of anxiety disorders in children and adolescents*. Professional Psychology: Researchand Practice,* 35(1), 42–54.

Winnicott, D.W. (1971). *Playing and reality.* New York: Routledge.

19

Oyun Günleri: 28 Mayıs Dünya Oyun Oynama Günü ve Bağlamları

Yrd. Doç. Dr. Işık Kamaraj
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

1. 28 MAYIS DÜNYA OYUN OYNAMA GÜNÜ

Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Birliği'nin resmi internet sayfasında http://www.itla-toylibraries.org/pages/world_play_day/ Dünya Oyun Oynama Günü'nün tarihçesi hakkında sunulan bilgilere göre; Dr. Freda Kim, İsviçre'de yapılan 7. Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Konferansı'nda Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Birliği'nin (International Toy Library Association: ITLA) başkanı olarak seçilir. 1996 yılında Zürih'in dik tepelerinde yürürken bir başkan olarak bir şeyler yapması gerektiğini düşünür ve tam bu sırada bir fikir gelir aklına, bu fikir *"Dünya Oyun Oynama Günü"*dür (World Play Day). Bu özel gün, 1999 yılında Tokyo/Japonya'da yapılan 8. Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Konferansı sırasında üyelerin onayı ile Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Birliği'nin resmi bir aktivitesi olarak kabul edilir. Dünya Oyun Oynama Günü'nün resmi tarihinin *28 Mayıs* (May 28th) olarak seçilmesinin nedeni ise, 1987 yılında Toronto/Kanada'da yapılan 4. Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Konferansı'nda Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Birliği'nin kurulmasına karar verilmiş olmasıdır. Dünyada, ilk kez iki Dünya Oyun Oynama Günü, 2000 yılında Fransa ve Kore tarafından kutlanmıştır. Fransa'da kutlanan "Oyun Oynama Festivali" Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Birliği'ne paralel şekilde *Dünya Oyun Oynama Günü* etkinliğine dönüşür. Kore'de bir otelde yetim çocuklar ve diğer oyun grupları için bir etkinlik ve yetişkinler için ise fon elde etmek amacıyla bir akşam yemeği düzenlenir. Fransa, 2001'de Dünya Oyun Oynama Günü'nü kutlamak için renkli kartlar geliştirir. Aynı yıl Floransa'da yapılan Uluslararası Oyuncak Kütüphanesi Birliği'nin ara toplantısında ITLA yönetim kurulu tarafından

KAYNAKLAR

Corsaro, W. A. (1988). Peer Culture in the Preschool. *Theory Into Practice*, 27 (1), (pp. 19-24). HYPERLINK "%20https://www.researchgate.net/publication/241731044_Peer_Culture_in_the_Preschool" https://www.researchgate.net/publication/241731044_Peer_Culture_in_the_Preschool DOI: 10.1080/00405848809543326 Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2017.

Corsaro, W. A. (2000). Early Childhood Education, Children's Peer Cultures, and the Future of Childhood, *European Early Childhood Education Research Journal,* Vol: 8, No. 2, (pp. 89-102). http://dx.doi.org/10.1080/13502930085208591.

Corsaro, W. A. (2012). Interpretive Reproduction in Children's Play, *American Journal of Play,* Volume 4, No: 4, Spring. (pp. 488-504). Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2017. http://www.journalofplay.org/sites/www.journalofplay.org/files/pdf-articles/4-4-article-corsaro-interpretive-reproduction-in-childrens-play.pdf.

Edwards, C. P. ve Bloch, M. (2010). "The Whitings' Concepts of Culture and How They Have Fared in Contemporary Psychologhy and Anthropology", *Faculty Publications, Department of Psychology,* Paper 501, (pp. 485–498) Erişim Tarihi: 05 Haziran 2017. http://digitalcommons.unl.edu/psychfacpub/501 DOI: 10.1177/0022022110362566.

Greenfield, P. M. Keller, H. Fuligni, A. Maynard, A. (2003). Cultural Pathways Through Universal Development, *Annual Review of Psychology,* 54, (pp. 461–490) DOI:10.1146/annurev.psych.54.101601.145221, Erişim Tarihi: 05 Haziran 2017 http://greenfieldlab.psych.ucla.edu/Cross-cultural_studies_files/culturalpathways2003-1.pdf.

Grugeon, E. (1999). The State of Play: Children's Oral Culture, Literacy and Learning, *Reading*, April, (pp. 13-16).

ITLA, International Toy Library Association. (2014). *History of World Play Day,* http://www.itla-toylibraries.org/pages/world_play_day/. Erişim Tarihi: 22 Mart 2014.

James, A. (1998). Play in Childhood: An Anthropological Perspective, *Child Psychology & Psychiatry Review,* Volume 3, No: 3, (pp. 104-109).

Kamaraj, I. (2014). World Play Day in Turkey and Practice Techniques (Edit. Handan Asude Başal, Esra Ömeroğlu and Zdravka Kostova) *Preschool Education in Turkey and In The World. A Theorical and Emprical Perspective,* St. Kliment Ohridski University Press. Bulgary. (pp. 204-217).

Lester, S. (2013). Rethinking Children's Participation in Democratic Processes: A Right to Play, in Sandi Kawecka Nenga, Jessica K. Taft (ed.) *Youth Engagement: The Civic-Political Lives of Children and Youth (Sociological Studies of Children and Youth, Volume 16)* Emerald Group Publishing Limited, (pp. 21-43). DOI: 10.1108/S1537-4661(2013)0000016006.

Nisbett, R. E. ve Miyamoto, Y. (2005). The Influence of Culture: Holistic Versus Analytic Perception, *Trends in Cognitive Sciences,* Vol: 9, No: 10, (pp. 467-473). DOI: 10.1016/j.tics.2005.08.004.

Özhan, M. (1997). *Türkiye'de Çocuk Oyunları Kültürü,* Feryal Matbaası, Birinci Baskı, Ankara.

Rogoff, B. (2003). Development as Transformation of Participation in Cultural Activities, B. Rogoff (Ed.) *The Cultural Nature of Human Development,* New York. NY: Oxford University, (pp. 37-62). Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2017. http://tclearninglounge.org/robert/design-informal-science-practicum-WI13/readings/ROGOFF-cultural-nature-human-development-chpt2.pdf.

Rogoff, B. Moore, L. Najafi, B. Dexter, A. Correa-Chavez, M. Solis, J. (2007). Children's Development of Cultural Repertoires Through Participation in Everyday Routines and Practices. *Handbook of Socialization:* Theory and Research, In J.E. Grusec and P.D. Hastings (Eds.), (pp. 490-515) New York, NY: The Guilford Press. Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2017 https://people.ucsc.edu/~brogoff/Scanned-articles/scanned%2012-2008/Children%27s%20dev.%20of%20cultural%20repertoires.pdf.

Thyssen, S. (2003). Child Culture, Play and Child Development, *Early Child Development and Care,* Vol.173, (6), (pp. 589-612). DOI: 10.1080/0300443032000070509.

UNCRC, United Nations Committee on the Rights of the Child (CRC), *General comment No. 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31),* 17 April 2013, CRC/C/GC/17, (pp. 1-22) http://www.refworld.org/docid/51ef9bcc4.html Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2017.

https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.

20

Oyun Materyalleri

Yrd. Doç. Dr. Tosun Yalçınkaya
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

1. OYUNUN ÖZELLİKLERİ

Herhangi bir etkinliği oyun olarak tanımlayabilmek için aşağıdaki beş özelliğin olması gerekir:

1. Oyun içten gelen güdümlü bir davranıştır. Kendi içinde bir bütünlüğü vardır. Belirli bir amaca yönelik olmayıp etkinliğin kendisi önemlidir.
2. Oyuna katılmak çocuğun özgür seçimidir. Oyun ekinliğinin başkaları tarafından yönetilmeyip çocuğun kendi seçimi olması önemlidir.
3. Çocuk oyun oynarken eğlenmeli, hoşça vakit geçirmelidir.
4. Oyun gerçek hayatın bir taklidi olmayıp çocuğun yaşantısına uygun şekilde çarpıtılmış, sanki gerçekmiş gibi değiştirilmiş şeklidir. Çocuk bu ortamda hayalindekileri yaşatır, istediği durumları yaratır, yeni roller üstlenip hayalî ilişkiler geliştirir.
5. Çocuk oyunda aktif rol oynar. Bütünüyle kendini yaşar, başkaları tarafından yönlendirilemez (Sevinç, 2004, s. 28).

Oyun kuramları içinde en eskisi oyunun dinlenme gereksiniminden kaynaklandığı ve yorgunluğu gideren bir faaliyet olduğunu savunan görüştür. İlk gerçek oyun kuramını ortaya atan Herbert Spencer olmuştur. Spencer oyunu fazla enerjinin harcanması olarak nitelendirmiş böylelikle gerginliğin azalacağını savunmuştur. Spencer'e göre sağlıklı çocuklar, zayıflara oranla daha çok oyun oynamaktadır (Yavuzer, 1987, s. 196).

Haeckel'a göre çocuk kısa bir süre içinde ırkının geçirdiği evrimden geçerek gelişir. Bu ''biyogenetik'' yasaya göre çocuğun oyunları da eski kuşaklardan faaliyetlerin bir parçasıdır. Daha sonraları, bu görüş üzerinde duran Stanley Hall, çocuğun evrimiyle toplumun evrimi arasında bir ilişki kurmuştur. Hal'ın "Recapitulation (Tekrar) Kuramı", bir birey yaşamı boyunca kendi türünün geçirmiş olduğu gelişme seyrinin aynını yaşa-

KAYNAKLAR

Abacı, O. (2000). *Okul* öncesi dönem çocuklarında görsel sanat eğitimi (*2. Baskı).* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Bilgin, N. (1990). *Folklorik yapma bebekçilik.* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları.

Çağlak Sarı, S. (2005). *Okul* öncesi ve ilköğretim çocukları için çoklu zekâya uygun sınıf ve *ev oyunları.* İstanbul: Serhat Yayınları.

Denizhan Ç. & Yalçınkaya T. (2004). *Okul* öncesi dönemde artık malzemeyi değerlendirerek *yapılan oyuncaklar.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Jenkins I. (1987). *Antik çağda çocuk eğitimi*. Çev. Hasan Malay. İzmir: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Matterson, E.M. (1975). *Play with a purposeforunder-sevens.* USA: Penguin Books.

Montessori, M. (1982). Çocuk *eğitimi: Montessori metodu (2.Baskı).* Çev. Güler Yücel. İstanbul: Sander Yayınları.

Oktay A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Piaget, J. (1988). *Çocukta dünya tasarımı*. Çev: Refia Uğurel-Şermin. İstanbul: Marmara Üniversitesi Baskısı.

Postman, N. (1995). Çocukluğun *yok oluşu*. Çev: Kemal İnal. Ankara: İmge Yayıncılık.

Sevinç, M. (2004). *Erken* çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Seyrek H., & Sun, M. (1991). *Okul öncesi eğitiminde çocuk oyunları.* İzmir: Mey Yayınları.

Şahin, F. (2000). *Okul öncesinde fen bilgisi öğretimi ve aktivite örnekleri.* İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Üre, J. (1993). *Anaokulları için artık materyallerle çeşitli el etkinlikleri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Yalçınkaya, T. (2004). *Eğitici oyun ve oyuncak yapımı (2. Baskı).* İstanbul: Esin Yayınları.

Yavuzer, H. (1987). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

7. Basım

GPS/GNSS
UYDULARLA KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ
TEORİ VE UYGULAMA

Prof. Dr. Muzaffer Kahveci
Prof. Dr. Ferruh Yıldız

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 363
Teknik-Mühendislik No.: 25
ISBN: 978-605-133-265-9
© 7. Basım, Mart 2017

GPS/GNSS UYDULARLA KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ TEORİ VE UYGULAMA

Prof. Dr. Muzaffer Kahveci
Prof. Dr. Ferruh Yıldız

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kahveci, Muzaffer., Yıldız, Ferruh.
GPS/GNSS Uydularla Konum Belirleme Sistemleri Teori ve Uygulama / *Muzaffer Kahveci - Ferruh Yıldız*
7. Basım, XIV + 226 + 3 renkli harita s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-265-9
1. GPS 2. GNSS 3. DGPS 4. TUTGA

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
UYDULARLA GLOBAL KONUM BELİRLEME SİSTEMLERİ (GPS/GNSS)

1.1. Tarihçe 1
1.2. GPS'in Tanımı ve Kullanım Alanları 3

BÖLÜM 2
GPS'İN BÖLÜMLERİ

2.1. Uzay Bölümü 6
2.2. Kontrol Bölümü 11
2.3. Kullanıcı Bölümü 11

BÖLÜM 3
GPS SİNYALİ ÖZELLİKLERİ

3.1. Temel Tanımlar 13
3.2. C/A Kod Özellikleri 18
3.3. P-Kod Özellikleri 18
3.4. GPS Navigasyon Mesajı 20
3.5. Almanak Bilgisi 21

BÖLÜM 4
GPS ALICI VE ANTEN SİSTEMLERİ

4.1. Temel Tanımlar 23
4.2. GPS/GNSS Antenleri 25
4.3. GPS/GNSS Alıcısı Çalışma Esası 27
4.4. GPS Alıcı Tipleri 30
4.5. GNSS Alıcısı Özelliklerindeki Yenilikler 32

BÖLÜM 5
GPS'DE KULLANILAN KOORDİNAT VE ZAMAN SİSTEMLERİ

5.1. GPS'de Kullanılan Koordinat Sistemleri 35
5.1.1. Yer Merkezli İnersiyal Koordinat Sistemi (ECI; Earth-Centered Inertial Coordinate System) 36
5.1.2. Yer Merkezli Yer Sabit Koordinat Sistemi (ECEF; Earth-Centered Earth-Fixed Coordinate System) 41
5.1.3. CTRS, CCRS, TTRS ve TCRS Sistemleri Arasındaki Dönüşümler 43
5.1.4. Dünya Jeodezik Sistemi-1984 (WGS-84) 48
5.1.5. Yerel Koordinat Sistemleri 50
5.1.5.1. Yerel Jeodezik Koordinat Sistemi (LGS, Local Geodetic System) ve Yerel Astronomik Koordinat Sistemi (LAS; Local Astronomical System) 50
5.1.6. Koordinat Sistemleri Arasındaki Dönüşümler 54
5.1.6.1. ECEF Koordinatlarından (X,Y,Z) Jeodezik Koordinatlara (φ,λ,h) Dönüşüm 54
5.1.6.2. Jeodezik Koordinatlardan (φ,λ,h) ECEF Koordinatlarına (X,Y,Z) Dönüşüm 57
5.1.6.3. Dünya Jeodezik Sistemleri ile Farklı Datumlar Arasında Dönüşüm 57
5.1.6.4. Nokta Yüksekliklerinin GPS ile Belirlenmesi (GPS Nivelmanı) 59
5.2. GPS'de Kullanılan Zaman Sistemleri 63
5.2.1. Dinamik Zaman Sistemi 63
5.2.2. Atomik Zaman 64
5.2.3. Yıldız Zamanı 67
5.2.4. Jülyen Gün (JD) Sayısı Hesabı 69

BÖLÜM 6
GPS UYDU YÖRÜNGELERİ

6.1. Kepler Yörünge Elemanları 71
6.2. Uydu Yörünge Hareketi (Hareket Denklemleri) 72
6.3. GPS Uydu Yörüngeleri (Efemerisler) 77
6.3.1. Yayın Efemerisi (Broadcast Ephemeris) 78
6.3.2. NGS Duyarlı Efemerisi 79
6.3.3. IGS Duyarlı Efemerisi 79
6.4. Yayın Efemerisinden Uydu Konumu ve Hızı Hesabı 81

BÖLÜM 7
GPS İLE GÖZLENEN BÜYÜKLÜKLER VE KULLANILAN VERİ FORMATLARI

7.1. Kod Pseudorange Gözlemi ve Uydu-Alıcı Uzaklığının Hesabı 87

7.2. Faz Gözlemi (Faz Pseudorange) ve Uydu-Alıcı Uzaklığının Hesabı 92
7.3. Temel GPS Gözlemlerine Dayalı Olarak Türetilen Fark Gözlemleri 96
7.3.1. Tekli Farklar (Single Differences) 97
7.3.2. İkili Farklar (Double Differences) 97
7.3.3. Üçlü Farklar (Triple Differences) 98
7.4. GPS'de Kullanılan Veri Formatları (RINEX) 99

BÖLÜM 8
GPS ÖLÇÜ VE HESAPLARINI ETKİLEYEN HATA KAYNAKLARI

8.1. Uydu Efemeris Hataları 106
8.2. Uydu Saati Hataları 108
8.3. İyonosfer Etkisi 108
8.4. Troposfer Etkisi 111
8.5. Sinyal Yansıma (Multipath) Etkisi 116
8.6. Alıcı Anteni Faz Merkezi Hatası 117
8.7. Seçimli Doğruluk Erişimi 118
8.8. Taşıyıcı Dalga Faz Belirsizliği ve Faz Kesiklikleri 119

BÖLÜM 9
GPS İLE KONUM BELİRLEME YÖNTEMLERİ

9.1. GPS ile Konum Belirlemede Temel Düşünce 123
9.2. GPS ile Konum Belirlemede Kullanıcı Seviyeleri 125
9.3. Mutlak Konum Belirleme 126
9.4. Göreli Konum Belirleme 127
9.4.1. Statik Ölçü Yöntemi 128
9.4.2. Hızlı Statik Ölçü Yöntemi 129
9.4.3. Tekrarlı Ölçü Yöntemi 130
9.4.4. Dur-Git (Stop and Go) Ölçü Yöntemi 131
9.4.5. Kinematik Ölçü Yöntemi 132

BÖLÜM 10
GPS'DE KULLANILAN DOĞRULUK ÖLÇÜTLERİ

10.1. GPS'de Kullanılan Doğruluk Ölçütleri 138
10.2. UERE, URE, UEE, URA Tanımları 139
10.3. Duyarlık Kaybı (DOP; Dilution Of Precision) Faktörleri 141
10.4. FOM (Figure Of Merit), TFOM (Time Figure Of Merit) 146
10.5. Diğer Doğruluk Ölçütleri (LEP, CEP, SEP, rms, drms) 146
10.5.1. (% 50) Olasılıklı Doğruluk Ölçütleri (LEP,CEP,SEP) 147
10.5.2. (% 95) Olasılıklı Doğruluk Ölçütleri (rms; root mean square) 149
10.5.3. (% 50) Olasılıklı Tanımlanmış Doğruluk Ölçütleri ile % 95 Olasılıklı Tanımlanmış Doğruluk Ölçütleri Arasındaki İlişkiler 150

BÖLÜM 11
GPS ÖLÇMELERİNİN YAPILMASI VE VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

11.1. Arazi Öncesi Planlama 154
11.2. GPS Gözlemlerinin Gerçekleştirilmesi 164
11.3. GPS Ölçülerinin Değerlendirilmesi 165
11.3.1. GPS Ölçülerinin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yazılımlar 166
11.3.1.2. GPS Sonuçlarının Elde Edilmesi 169

BÖLÜM 12
DİĞER UYDU SİSTEMLERİ

12.1. DORIS Sistemi 171
12.2. PRARE Sistemi 172
12.3. TOPEX/POSEIDON Sistemi 172
12.4. GLONASS Sistemi 173
12.5. SLR Tekniği 177
12.6. VLBI Tekniği 181
12.7. Galileo Sistemi 183
12.8. BeiDou (Compass) Sistemi 187
12.9. QZSS (Quasi-Zenith Satellite System) Sistemi 189
12.10. IRNSS/GAGAN Sistemleri 191

BÖLÜM 13
DİFERANSİYEL GPS / GNSS (DGPS / DGNSS)

13.1 Temel Tanımlar 193
13.2 DGPS Düzeltmelerini Hesaplama Yöntemleri 195
13.3 DGPS Matematik Modeli 198
13.4 DGPS Veri Aktarımı 200
13.5 DGPS Uygulama Kategorileri 201

BÖLÜM 14
TÜRKİYE'DE UZAY JEODEZİSİ FAALİYETLERİ

14.1. Temel Tanımlar 205
14.2. Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı (TUTGA) 208
14.2.1. TUTGA Referans Sistemleri 212
a. Uydu Yörünge Bilgileri 212
b. Global Nokta Koordinatları 212
14.2.2. TUTGA'nın Yerel/Sıklaştırma GPS Ağlarında Kullanımı 213

KAYNAKLAR 219

DİZİN 223

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği
AIUB : Astronomisches Institut Universitaet Bern
AOC : Auxiliary Output Chip
AOS : Ashtech Office Suite
AS : Anti Spoofing
ASGİ : Ankara Sabit GPS İstasyonu
ASIC : Application Specific Integrated Circuits
BDT : BeiDou Time
C/A : Coarse/Acquisition, Clear Access
CBS : Coğrafi Bilgi Sistemi
CCRS : Conventional Celestial Reference System
CDDIS : Crustal Dynamics Data Information System
CDMA : Code Division Multiple Access
CEP : Celestial Ephemeris Pole
CEP : Circular Error Probable
CGCS : China Geodetic Coordinate System
CIO : Conventional International Origin
CNES : French National Space Agency
CODE : Center for Orbit Determination in Europe
CORS : Continuously Operating Reference Stations
CS : Commercial Service
CTP : Conventional Terrestrial Pole
CTRF : Conventional Terrestrial Reference Frame
CTRS : Conventional Terrestrial Reference System
DGPS : Differential GPS/Diferansiyel GPS
DMA : Defence Mapping Agency
DoD : Department of Defence
DOMES : Directory Of MERIT Sites
DOP : Dilution Of Precision
DORIS : Doppler Orbitography and Radio Positioning Integrated by Satellite
DRMS : Distance Root Mean Square
DSP : Digital Signal Processor
ECEF : Earth Centered Earth Fixed
ECI : Earth Centered Inertial
ED50 : European Datum 1950
EGNOS : European Geostationary Navigation Overlay Service
EOP : Earth Orientation Parameters
ERP : Earth Rotation Parameters
ESA : European Space Agency
EU : European Union
FAA : Federal Aviation Administration
FGCC : Federal Geodetic Control Committee

FOM	:	Figure Of Merit
FPGA	:	Field Programmable Gate Array
FRP	:	Federal Radionavigation Plan
GAGAN	:	GPS Aided Geo Augmented Navigation System
GAST	:	Greenwich Apparent Siderial Time
GBAS	:	Ground Based Augmentation Systems
GDOP	:	Geometric Dilution Of Precision
GEO	:	Geostationary Earth Orbit
GJU	:	Galileo Joint Undertaking
GLONASS	:	GLObal NAvigation Satellite System/GLObal'naya NAvigatsionnaya Sputnikovaya Sistema
GMST	:	Greenwich Mean Sidereal Time
GNSS	:	Global Navigation Satellite Systems
GPS	:	Global Positioning System
GRAS	:	Ground Based Regional Augmentation Systems
GSA	:	GNSS Supervisiory Authority
GSS	:	Galileo Sensor Stations
HDOP	:	Horizontal Dilution Of Precision
HGK	:	Harita Genel Komutanlığı
HOW	:	Hand-Over-Word
IAG	:	International Association of Geodesy
IAU	:	International Astronomical Union
ICRF	:	IERS Celestial Reference Frame
IERS	:	International Earth Rotation Service
IGN	:	Institut Geographique National
IGS	:	International Gps Service for geodynamics/International Global Navigation Satellite Systems (GNSS) Service
ILRS	:	International Laser Ranging Service
IMU	:	Inertial Measurement Unit
INS	:	Inertial Navigation System
IRNSS	:	Indian Regional Navigational Satellite System
ITRF	:	IERS Terrestrial Reference Frame / International Terrestrial Reference Frame
IUGG	:	International Union of Geodesy and Geophysics
JD	:	Julian Date
JGS	:	Japan satellite navigation Geodetic System
JPL	:	Jet Propulsion Laboratory
L1	:	Link 1
L2	:	Link 2
L5	:	Link 5
LADGPS	:	Local Area DGPS
LAS	:	Local Astronomical System
LAST	:	Local Apparent Sidereal Time
LC	:	Loop Closure
LEP	:	Linear Error Probable
LGS	:	Local Geodetic System

LHCP : Left Hand Circulary Polarized
LLR : Lunar Laser Ranging
LMST : Local Mean Sidereal Time
mas : Miliarcsecond (0.001")
MCRS : Mean Celestial Reference System
MEO : Medium Earth Orbit
MERIT : Monitor Earth Rotation and Intercompare the Techniques
MF : Medium Frequency
MIT : Massachusetts Institute of Technology
MJD : Modified Julian Date
ms : Milisecond (0.001 sn)
MSAS : (MTSAT (Multi-Functional Transport SATellite) Satellite-based Augmentation System)
MTLRS : Moduler Transportable Laser Ranging System
NASA : U.S. National Aeronautics and Space Administration
NAVSTAR/GPS : NAVigation Satellite Timing And Ranging/Global Positioning System
NEP : North Ecliptic Pole
NGS : National Geodetic Survey
NNSS : Navy Navigation Satellite System
NOAA : National Oceanic and Atmospheric Administration
Non-GEO : Non-Geostationary Earth Orbit
NRCAN (EMR) : National Resources CANada
NTFS : National Time and Frequency Service
OCS : Operational Control System
OS : Open Service
OTF : On The Fly
P (Y) : Precise/Protected Code
PDOP : Position Dilution Of Precision
ppb : Part per billion (10^{-9})
ppm : Part Per Million (10^{-6})
PPS : Precise Positioning Service
PRARE : Precise Range And Range rate Equipment
PRN : Pseudo Random Noise
PRS : Public Regulated Service
Pseudolite : Pseudo Satellite
QIF : Quasi-Ionosphere Free
QZSS : Quasi-Zenith Satellite System
RDOP : Relative Dilution Of Precision
RHCP : Right Hand Circulary Polarized
RINEX : Receiver INdependent EXchange Format
RMS : Root Mean Square
RRC : Range Rate Correction
RTCA : Radio Technical Commission for Aeronautics
RTCM : Radio Technical Commission for Marine
RTK : Real Time Kinematic

SA : Selective Availability
SBAS : Satellite Based Augmentation Systems
SEP : Spherical Error Probable
SIO : Scripps Institution of Oceanography
SKI : Static Kinematic Software
SLR : Satellite Laser Ranging
SM : Security Module
SOPAC : Scripps Orbit and Permanent Array Center
SP3 : Standart Product 3
SPS : Standard Positioning Service
TAI : International Atomic Time
TCRS : True Celestial Reference System
TDOP : Time Dilution Of Precision
TDT : Terrestrial Dynamical Time
TEC : Total Electron Content
TFOM : Time Figure Of Merit
TGO : Trimble Geomatics Office
TGPS : Turbo GPS
TKGM : Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
TLM : TeLeMetry
TLRS : Transportable Laser Ranging Station
TOE : Time Of Ephemeris
TT : Terrestrial Time
TUJJB : Türkiye Ulusal Jeodezi ve Jeofizik Birliği
TUTGA : Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı
TUSAGA-Aktif : Türkiye Ulusal Sabit GNSS Ağı-Aktif (Gerçek Zamanlı)
TÜBİTAK : TÜrkiye Bİlimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UDRE : User Differential Range Error
UEE : User Equipment Error
UERE : User Equivalent Range Error
UHF : Ultra High Frequency
URA : User Range Accuracy
URE : User Range Error
USNO : U.S. Naval Observatory
UT : Universal Time
UTM : Universal Transverse Mercator
VDOP : Vertical Dilution Of Precision
VHF : Very High Frequency
VLBI : Very Long Baseline Interferometry
WAAS : Wide Area Augmentation System
WADGPS : Wide Area DGPS
WGS-84 : World Geodetic System-1984
WNRO : Week Number Roll Over

KAYNAKLAR

1. Ackroyd, N., R. Lorimer. (1990) : Global Navigation, A GPS User's Guide. Lloyd's of London Press.
2. Ayhan, M.E., O.Lenk, C.Demir, A.Kılıçoğlu, M.Kahveci, A.Türkezer, M.Ocak, M.Açıkgöz, A.Yıldırım, B.Aktuğ, Y.S.Şengün, A.İ.Kurt, O.Fırat (2001) : Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı-1999 (TUTGA-99). Teknik Rapor, Harita Genel Komutanlığı, Ankara.
3. Ayhan, M.E. vd. (2002) : Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı (TUTGA-99A). Harita Dergisi Özel Sayı:16, Harita Genel Komutanlığı.
4. Beutlers, G., E. Brockmann, R.Dach, P. Fridez, W.Gurtner, U. Hugentobler, J. Johnson, L. Mervart, M. Rothacher, S. Schaer, T. Springer, R. Weber (2000) : Bernese GPS Softvare Version V4.2, Astronomical Institute University of Berne.
5. Bottari, E. (1988) : AGARD Lecture Series No.161. NATO.
6. David H.,R.Resnick (1987) : Fiziğin Temelleri Çeviri: Prof. Dr. Cengiz Yalçın, Ayrım Yayınları.
7. DMA (1987) : Supplement to Department of Defence World Geodetic System 1984. DMA Technical Report. Part I,II. Methods, Techniques and Data Used in WGS84 Development. DMA TR 8350,2-A.
8. FGCC (1989) : Geometric Geodetic Accuracy Standards and Specifications for Using GPS Relative Positioning Techniques.
9. Fontana, R.D, W. Cheung, T.Stansell (2001) : The Modernized L2 Civil Signal. GPS World, September issue
10. Frei, E. (1991) : Rapid Differential Positioning With the Global Positioning System (GPS). Geodaetisch-geophysikalische Arbeiten in der Schweiz. Band 44.
11. French, T.G. (1996) : Understanding the GPS. What it is and How it works. GeoResearch, Inc.
12. GPS NAVSTAR JPO (2005) : L5_IS_GPS_705. 22 Eylül 2005, ABD.
13. Lassiter, E., M.Ananda (1988) : The GPS Overview and Navigation System Concept. AGARD, Lecture Series No.161. NATO.
14. Lindström, G., G. Gasparini (2003) : The Galileo Satellite System and Its Security Implications. Occasional papers, no.44. Institute for Security Studies, European Union.
15. Hofmann-Wellenhof, B. H. Lichtenegger, J.Collins. (1994) : Global Positioning System: Theory and Practice. Springer Verlag, Wien/Newyork.
16. ICD-GLONASS (1998) : Global Navigation Satellite System Glonass Interface Control Document, Moscow.
17. ICG (2010) : Current and Planned Global and Regional Navigation Satellite Systems and Satellite-based Augmentation Systems. International Committee on Global Navigation Satellite Systems, United Nations Office for Outer Space Affairs, Newyork.

18. ION (1993) : Global Positioning System. Papers published in Navigation, Volume IV.
19. Kahveci, M. (1993) : Ortometrik Yüksekliklerin Belirlenmesinde Global Konumlama (GPS) Sistemi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ.
20. Kahveci, M. (1997) : Türkiye Koşullarında Yapılan GPS Ölçülerinde Ortam Etkilerinin Araştırılması. Doktora Tezi, İTÜ.
21. Kahveci,M. (1997) : GPS'de Kullanılan Navigasyon Amaçlı Doğruluk Ölçütleri. Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Dergisi. Sayı:83.
22. Kahveci,M. (1999) : 2000 Yılı Problemi ve GPS. Harita Genel Komutanlığı, Harita Dergisi. Sayı 121.
23. Kahveci,M. (1999) : National Report of Turkey. Report Presented at the Symposium of the IAG Subcommission for EUREF held in Ahrweiler.
24. Kahveci, M. (1999) : Türkiye Ulusal GPS Temel Ağı (TUTGA) 1997 ve 1988 yılları GPS Ölçülerini Değerlendirme Sonuçları, Hrt.Gn.K.lığı İç Rapor No: UZYTEK-4-99, Nisan.
25. Kahveci, M., H.Akdeniz (2007) : Avrupa Birliğinin Global Konum Belirleme Sistemine (GPS) Alternatifi: Galileo Uydularla Konum Belirleme Sistemi, syf.78-87, Sayı 394, Ekim 2007, Ankara.
26. Kahveci, M. (2009) : Kinematik GNSS ve RTK CORS Ağları, Zerpa Yayınları, Ankara.
27. Kahveci,M (2010) : GPS/GNSS Gözlemlerini Değerlendirme Yöntemlerinde Son Gelişmeler. Hkm Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi 2010/1, Sayı 102, Ankara.
28. Kahveci, M., N.Can (2011) : Uydularla Konum Belirleme Sistemleri (GNSS) ve Yasal Altyapı Sorunlarına İlişkin Değerlendirmeler. İstanbul Barosu Dergisi, Ekim 2011, İstanbul.
29. Kaplan, D. Elliott, (1996) : Understanding GPS: Principles and Applications. Artech House, Inc.
30. Kaula, W. M. (1966) : Theory of Satellite Geodesy. Applications of Satellites to Geodesy. Blaisdell Publishing Company.
31. Kınık İ., İ. Şanlı (1992) : Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Yapılan Uydu Jeodezisi Faaliyetleri, Harita Dergisi, Sayı 109, H.G.K.
32. Kınık, İ., M.Kahveci, A.U.Gönülalan, M.Akça (1993) : GPS ile Pratik Konumlama Uygulamaları. TUJJB Genel Kurulu, 8-11 Haziran, Ankara.
33. Kınık, İ., M.Kahveci, M.Ocak (1995) : Diferansiyel GPS (DGPS) ve Uygulama Alanları. Harita Genel Komutanlığı Harita Dergisi, Sayı: 115, Ankara.
34. Kınık, İ., M.Kahveci, M.Ocak (1997) : Uzun Bazlarda DGPS Uygulamaları. Harita Genel Komutanlığı Harita Dergisi, Sayı: 117, Ankara.
35. Kınık İ. (1999) : GPS Ölçme ve Değerlendirmelerinde Hata Kaynakları Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi, Y.T.Ü., İstanbul.
36. Lachapelle, G., M.E.Cannon, K.O'keffe,P.Alves (2002) : How will Galileo Improve Positioning Performance? GPS World, pp.38-48.Advanstar Publication.
37. Leick, A. (1990) : GPS Satellite Surveying, John Wiley & Sons, Inc.
38. Lichtenegger H. (1996) : Differentielles GPS. Fortbildungskurs "GPS in der Ingenieurvermessung", XII. Internationaler Kurs für Ingenieurvermessung, Graz.

39. Mc Carthy, D.D. (1992) : IERS Standards (1992). IERS Technical Note 13. Observatoire de Paris.
40. Mc Carthy, D.D. (1992) : IERS Conventions (1996). IERS Technical Note 21. Observatoire de Paris.
41. Moernaut, G.J.K., D.Orban (2009) : An Introduction to Bandwidth, Gain Pattern, Polarization, and All That. GPSWORLD, February 2009.
42. Mervart, L. (1995) : Ambiguity Resolution Techniques in Geodetic and Geodynamic Applications of the Global Positioning System. Dreiundfünfzigster Band, Volume 53.
43. Mitchell, H.L. (1990) : GPS Heighting and the A.H.D. Rept. by the GPS Heighting Study Group, Australian GPS Users Group.
44. Mueller, I.I. (1969) : Spherical and Practical Astronomy as Applied to Geodesy, New York.
45. Nakiboğlu, S. M. (1996) : Uzay Jeodezisi Ders Notları (yayımlanmadı), ODTÜ.
46. Parkinson, Bradford W., James J. Spilker (1996) : Global Positioning System: Theory and Applications. Volume I,II.
47. Rothacher, M. (1992) : Orbits of Satellite Systems in Space Geodesy, Astronomical Institute University of Berne, Sechsundvierzigster Band Volume 46.
48. RTCM (1994) : RTCM Recommended Standards for Differential Navstar GPS Service, Version 2.1. Radio Technical Commission for Maritime Services, Special Committee No. 104, Washington DC.
49. Rüeger, J.M. (1996) : Electronic Distance Measurement. An Introduction. Fourth Edition, Springer.
50. Schwarz, K.P., M.G.Sideris (1993) : Heights and GPS. GPS World, 4 (2), 50-56.
51. Seeber, G. (1993) : Stallite Geodesy: Foundations, Methods and Applications. Walter de Gruyter. Berlin-Newyork.
52. Sickle, J.V. (1996) : GPS for Land Surveyors. Ann Arbor Press, Inc. Chelsea, Michigan.
53. Spilker, J. J. (1980) : GPS Signal Structure and Performance Characteristics. Navigation (USA) 25 (1978). In: Janiczek (Ed.), Global Positioning System. Papers published in Navigation, Vol.1, 29-54, Washington DC.
54. Springer T. A. (1999) : Modeling and Validating Orbits and Clocks Using the Global Positioning System. Inauguraldissertation der Philosophisch-naturwissenschaftlichen Fakultaet der Universitaet Bern
55. Teunissen, Peter J.G., A.Kleusberg (Eds) (1998) : GPS for Geodesy. Springer Verlag.
56. Yıldız, F., C. İnal, A. Erdi (1997) : Precision of Height Determination from GPS Observation by Surface Fitting, Second Turkish-German Joint Geodetics Days, Berlin.
57. Yıldız, F. (1998) : Global Positioning System. Teori-Uygulama Sorunları, S.Ü. Mühendislik Fakültesi ve TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Konya Şubesi Ortaklaşa Düzenlenen Konferans, Konya.

HER YÖNÜYLE KOBİ'LERİN YÖNETİM SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Aziz Özkan

nobel BİLİMSEL ESERLER

YAYIN NO.: 54
ISBN : 978-605-9663-53-3
© 1. Basım, Mart 2017

Her Yönüyle KOBİ'lerin Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri
Aziz Özkan

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak Fotoğrafları: Maarif Vekaleti Mecmuası, sayı:4, Eylül, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1341(1925).
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özkan., Aziz.
Her Yönüyle KOBİ'lerin Yönetim Sorunları Ve Çözüm Önerileri / *Aziz Özkan*
1. Basım, VIII+140, s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN **978-605-9663-53-3**
1. KOBİ 2. Yönetim 3. Girişimcilik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Bölüm 1 Giriş

1.1. Kuramsal Çerçeve 1
1.2. Sorun Belirleme 1
1.3. Araştırmanın Amacı 2
1.3.1. Araştırma Soruları 2
1.3.2. Denenceler 3
1.4. Araştırmanın Önemi 3
1.5. Araştırmayla İlgili Kaynaklar 4
1.6. Araştırmanın Yaklaşımı ve Veri Toplama Yöntemi 6
1.7. Araştırmanın Anahtar Kavramları 6
1.8. Araştırmanın Bölümleri 6

Bölüm 2 KOBİ'lerin Dünya Ekonomisindeki Yeri ve Türkiye'de Gelişimi

2.1. KOBİ'lerin Dünya Ekonomisindeki Yeri ve Gelişimi 9
2.1.1. KOBİ'lerin Ortaya Çıkış Süreci 9
2.1.2. Gelişmişlik Seviyesi Yüksek Düzeydeki Ülkelerde KOBİ'ler 14
2.1.3. Gelişmişlik Seviyesi Orta Düzeydeki Ülkelerde KOBİ'ler 17
2.1.4. Gelişmişlik Seviyesi Düşük Düzeydeki Ülkelerde KOBİ'ler 19

2.1.4.1. Nijerya 20
2.1.4.2. Pakistan 21
2.1.4.3. Senegal 22
2.1.4.4. Afganistan 22
2.1.4.5. Mozambik 23
3.1.4.6. Etiyopya 25
3.1.4.7. Yemen 25
2.2. KOBİ'lerin Türkiye'de Gelişimi 26
2.2.1. Tarihsel Süreçte Türkiye'de KOBİ'ler 26
2.2.2. Cumhuriyet Öncesi Dönem 28
2.2.3. 1923-1929 Özel Girişimciliğe Teşvik Dönemi 30
2.2.4. 1930-1946 Devletçilik Uygulamaları Dönemi 31
2.2.5. 1946-1960 Liberal Ekonomiye Geçiş Dönemi 33
2.2.6. 1960-1980 Planlı Ekonomi Denemesi Dönemi 34
2.2.7. 1980 Sonrası Dışa Açık Liberal Ekonomi Dönemi 35

Bölüm 3 KOBİ'Lerin Temel Yönetim Sorunları

3.1. KOBİ'lerin Yönetim İşlevleriyle İlgili Temel Sorunları 39
3.1.1. Planlama Sorunları 39
3.1.1.1 İşletme Sahibinin Bir Girişimcide ve Yöneticide Bulunması Gereken Özellikleri Taşımaması 43
3.1.1.2. Misyon ve Vizyon Eksikliği 44
3.1.1.3. Amaç ve Hedeflerin Belirsizliği 45
3.1.1.4. Yatırımları Amaca Ulaştıracak Seçeneklerin Belirlenmemesi 46
3.1.1.5. Yöneticilerin Eksik Bilgi ile Hareket Etmesi ... 47
3.1.1.6. Zaman Aralığının En Uygun Düzeyde Tutulmaması 49
3.1.2. Örgütleme Sorunları 49

3.1.2.1. Personele Yetki Devrinden ve Sorumluluk Vermekten Kaçınılması....51
3.1.2.2. Nitelikli Eleman Eksikliği....52
3.1.2.3. Nitelikli Eleman Yetiştirilmemesi....54
3.1.2.4. İş Bölümü ve Uzmanlaşmada Biçimsel Bir Yapı Kurulamaması....55
3.1.3. Yürütme (Yöneltme) Sorunları....56
3.1.3.1. Profesyonel Yönetici ile Çalışılmaması....57
3.1.3.2. Etkin Bir İletişim Sistemi Kurulamaması....58
3.1.3.3. Emir Vermede Biçimsel Bir Yapı Eksikliği....60
3.1.4. Denetim (Kontrol) Sorunları....60
3.1.4.1. Denetlemenin Sezgilere Bağlı Olması....62
3.1.4.2. Yöneticinin Her İşi Kendisinin Denetlemeye Çalışması....62
3.1.4.3. Performans Ölçme ve Değerleme Sisteminin Olmaması....63
3.1.4.4. Mali Tabloların Yeterince Yorumlanamaması....64
3.1.5. Eşgüdümleme (Uyumlaştırma) Sorunları....65
3.1.5.1. Ortam Uygunsuzluğu ve Malzeme Yetersizliği 66
3.1.5.2. Gönüllü Eşgüdümlemenin Özendirilmemesi.... 67
3.1.5.3. İşgücü Devir Oranının Yüksek Olması.... 67
3.1.5.4. Kayırmacılık.... 68

Bölüm 4 KOBİ'lerin Yönetim Sorunlarının Belirlenmesi

4.1. Araştırmanın Amacı....69
4.1.1. Araştırmanın Soruları....70
4.1.2. Denenceler....70
4.2. Araştırmanın Önemi....70

4.3. Araştırmanın Sayıltıları 72
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 72
4.5. Araştırmanın Yöntemi 73
4.5.1. Evren ve Örneklem 73
4.5.2. Veri Toplama Yöntemi 75
4.5.3. Veri Çözümleme Yöntemi 77
4.6. Bulgular ve Değerlendirme 78
4.6.1. Güvenilirlik Analizi 78
4.6.2. Frekans ve Yüzde Analizleri 79
4.6.2.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans ve Yüzde Analizleri 79
4.6.2.2. Yönetim Sorunlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Analizleri 82
4.6.2.2.1. Planlama Sorunlarında Frekans ve Yüzde Analizleri Planlama Sorunları ile İlgili İfadelere Verilen Yanıtların Dağılımı 82
4.6.2.2.2. Örgütleme Sorunlarında Frekans ve Yüzde Analizleri 83
4.6.2.2.3. Yürütme Sorunlarında Frekans ve Yüzde Analizleri 84
4.6.2.2.4. Denetim Sorunlarında Frekans ve Yüzde Analizleri 85
4.6.2.2.5. Eşgüdümleme Sorunlarında Frekans ve Yüzde Analizleri 86
4.6.3. Hipotez Testleri 87
4.6.4. Ki-Kare Analizi 93
4.6.4.1. Planlama Sorunlarına İlişkin Ki-Kare Analizi 94
4.6.4.2. Örgütleme Sorunlarına İlişkin Ki-Kare Analizi 96
4.6.4.3. Yürütme Sorunlarına İlişkin Ki-Kare Analizi 98
4.6.4.4. Denetim Sorunlarına İlişkin Ki-Kare Analizi 99

4.6.4.5. Eşgüdümleme Sorunlarına İlişkin Ki-Kare Analizi 101
Sonuç ve Öneriler 103
Kaynakça 121
Ek 1 133
Anket Formu 133
Ek 2 137
Araştırmaya Katkıda Bulunan Şirketlerin Listesi 137

Kaynakça

Abdullah, A., Thomas, B. ve Metcalfe, S. (2015) "Measuring the e-Business Activities of SMEs in Yemen", *First Asian Pasific Conference on Contemporary Research*, 3-4 Ekim, ss. 1-8, Kuala Lumpur.

Adam, L. (2006) "Ethiopia", *SME e-Access and Usage in 14 African Countries*, http://www.researchictafrica.net/publications.php, ss. 22-25, (Son Erişim Tarihi: 26.10.2016)

AEO (2005) *Senegal*, www.oecd.org/dataoecd/42/9/34872025.pdf, (Son Erişim Tarihi: 26.10.2016)

AFDB (2011) *Republic of Mozambique: Country Strategy Paper 2011-2015*, http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/Mozambique%20-%202011-15%20CSP.pdf, (Son Erişim Tarihi: 4.11.2016)

Akat, İ. ve Üner, N. (1987) İşletme Yönetimi, Aydın Yayınevi, İzmir.

Akbulut, Ö. (2007) *KOBİ'lerin Genel İşletme Sorunları ve Pazarlama Sorunları Üzerine Sivas'ta Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Akdede, S. H. ve Turan, A. H. (2008) "Bilişim Sistemlerinin KOBİ'lerin Performansına Etkileri: Kaynak Temelli Yaklaşım ile Denizli İlinde Ampirik Bir Uygulama", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, c. 63, s. 4, ss. 1-28.

Akgemci, T. (2001) *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayını, Ankara.

Akgemci, T. ve Sevinç, İ. (2004) "Aile İşletmelerinde Büyümenin Kavramsal Analizi", *1. Aile İşletmeleri Kongresi*, 17-18 Nisan, Kongre Kitabı, ss. 512-520, İstanbul.

Akgemci, T., Çelik, A. ve Ertuğrul, Ü. G. (2004) "Vizyon Sahibi Örgütlerin Özellikleri: Konya Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 11, ss. 1-28.

Aksoy, U. A. ve Çabuk, A. (2006) "KOBİ'lerdeki Toplam Kalite Uygulamalarının Kurumsallaşma Üzerindeki Etkileri", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 9, s. 16, ss. 39-57.

Aktan, H. O. (2002) "Kurtuluş Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Ekonomisinde Gelişmeler", *Atatürk'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi* (Yay. Haz. Bahaeddin Yediyıldız), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, ss. 53-81, Ankara.

Aktar, A. (1990) *Kapitalizm, Az Gelişmişlik ve Türkiye'de Küçük Sanayi*, Afa Yayıncılık, İstanbul.

Alkin, E. (2009) *Herkes İçin Ekonomi*, İTO Yayınları, İstanbul.

Alpkan, L. (2000) "Strateji Belirleme Sürecinin Kapsamlılığı", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, c. 1, s. 2, ss. 1-19.

Alpugan, O. (1998) *Küçük İşletmeler: Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi*, Per Yayınları, İzmir.

Altay, H. ve İlban, M. O. (2007) "Balıkesir Organize Sanayi Bölgesi KOBİ Yöneticilerinin 'Organizasyon' Algıları Üzerine Bir Araştırma", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 7, s. 1, ss. 111-126.

Altun, Ş. (2007a) İlk Hedef Akdeniz'di İkinci Hedef İktisat, Platin Yayınevi, İstanbul.

Altun, Ş. (2007b) *Olay ve Kişileriyle Popüler Ekonomi Sözlüğü*, Hayat Yayıncılık, İstanbul.

Ariyo, D. (2008a) *Small Firms Are the Backbone of the Nigerian Economy¸ http://www.africaeconomicanalysis.org/articles/gen/smallhtm.html,*
(Son Erişim Tarihi: 27.10.2016)

Ariyo, D. (2008b) *Developing A Nowledge-Driven Nigerian Economy: An Economic Framework For the 21st Century*, http://www.africaeconomicanalysis.org/articles/gen/knowledgehtm.html,
(Son Erişim Tarihi: 29.10. 2016)

Ataman, G. (2001) İşletme Yönetimi: Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Atik, A. H. (2003) *Küresel Ekonomide Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler ve Rekabet Sorunları*, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara.

Aydemir, Ş. S. (2010) *Tek Adam* (16. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Aydın, N. (1984) *Aile Şirketleri ve Aile Şirketlerinin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Eskişehir Aile Şirketlerinde Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Aydoğan, E. ve Asal, Ö. (2009) "Malzeme İhtiyaç Planlaması ve Üretim Kaynakları Planlamasının KOBİ'ler Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 22, ss. 33-42.

Aykaç, M., Parlak, Z. ve Özdemir, S. (2009) *Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Arttırılması ve Türkiye'de KOBİ'ler*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

Aytürk, N. (2007) *Yönetim Sanatı: Etkili Yönetim ve Yöneticilik Becerileri* (Geliştirilmiş 5. Baskı), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Bal, E. (2002) *Gümrük Birliği ve Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecindeki Türk KOBİ'lerinin Sorunları, Çözüm Önerileri ve Türkiye İçin Bir Destek ve Teşvik Modeli*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Başkaya, F. (2007) *Paradigmanın İflası* (12. Baskı), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara.

Bayülken, C. ve Kütükoğlu, C. (2012) *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Oda Raporu* (Genişletilmiş 4. Basım), TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayını, Yayın No: MMO/583, Ankara.

Bilici, N. (2007) "Erzurum Alt Bölgesindeki KOBİ'lerin Mevcut Durumları, Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 10, s. 2, ss. 383-398.

Boratav, K. (2011) *Türkiye İktisat Tarihi: 1908-2009* (15. Baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Boratav, K. (2004) *Yeni Dünya Düzeni Nereye?* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Basım), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Bozkurt, N. (2007) *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yönetim Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Büyük, K. (2012) "Türkiye'de ve Dünyada KOBİ'ler", *Girişimcilik ve KOBİ'ler* (Ed. B. Zafer Erdoğan), Ekin Yayınevi, ss. 106-122, Bursa.

Cansız, M. (2008) *Türkiye'de KOBİ'ler ve KOSGEB*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara.

Cissokho, L. (2015) *Productivity and Exports of Small and Medium Enterprises in*

Senegal, http://ecomod.net/system/files/cissokho.pdf, (Son Erişim Tarihi: 26.10.2016)

Çakıcı, A. ve Özer, B. Ş. (2008) "Mersin'deki KOBİ Sahip ve Yöneticilerinin Gözüyle Kurumsallaşma Tanımı ve Kurumsallaşmanın Darboğazları", *Yönetim ve Ekonomi*, c. 15, s. 1, ss. 42-57.

Çatal, M. F. (2007) Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Küçük ev Orta Boy İşletmelerin Sermaye Piyasası Yoluyla Finansmanı ve Bir Model Önerisi: Doğu Anadolu Bölgesinde Bir Uygulama, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Çavdar, T. (2003) *Türkiye Ekonomisinin Tarihi: 1900-1960*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Çelebi, A. K., Yanıkkaya, H., Gökbunar, R., Günova, A. A. ve Pala, M. (2009) *Avrupa Birliği Yolunda Esnaf ve Sanatkârlar*, Manisa Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği Yayınları, Manisa.

Çelik, A. ve Akgemci, T. (2010) *Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler* (3. Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara.

Çetin, B. ve Çevik, O. (2005) İstatistiksel Veriler Işığında Cumhuriyet Dönemi Şirketleşme Tarihi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Develi, N. (2008) *Aile İşletmeleri, Aile İşletmelerinde Karşılaşılan Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Mersin Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Diken, A. (1998) "KOBİ'lerin İhracat Sorununun Çözümünde 'Sektörel Dış Ticaret Şirketleri'nin Rolü", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. 12, s. 1-2, ss. 39-53.

Doğan, S. ve Hatipoğlu, C. (2009) "Küçük ve Orta Boy İşletmelerde Vizyon Açıklamasının İşletmenin Performansına Etkisine İlişkin Bir Araştırma", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. 23, s. 2, ss. 81-99.

Döm, S. (2008) *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği* (2. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara.

DPT (2004) *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı,* Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara.

DPT (2007) *Devlet Yardımları*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara.

Eczacıbaşı, Ş. (2010) Çağrışımlar, Tanıklıklar, Dostluklar, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Efil, İ. (2004) İşletme Yönetimi: *Yönetim Düşüncesi Fonksiyonları ve Yeni Yönetim Teknikleri*, Aktüel Yayınları, İstanbul.

Elalmış, S. Ö. (2011) *Aile İşletmelerinde Kuşak Çatışmalarından Kaynaklanan Yönetim Sorunları: Bursa İli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ercan, M. K. (2005) *KOBİ Borsaları*, w3.gazi.edu.tr/~mkercan/KOBİborsalari.pdf, (Son Erişim Tarihi: 2.11.2016)

Eroğlu, N. (2003) ''Türkiye'de İktisat Politikalarının Gelişimi'', *80. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu*, Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, 29-31 Ekim, İstanbul.

Eroğlu, İ., İnce, M. ve Gül, H. (2008) "Küresel Sistemde KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Stratejik Boyutuyla Yeniden Yapılanma Gere-

ği", *Bir Çatışma veya Uzlaşma Kaynağı Olarak Küreselleşme Sempozyumu*, 13-15 Mayıs, Girne Amerikan Üniversitesi.

Ertürk, M. (2000) İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon (Genişletilmiş 3. Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul.

Eryılmaz, M. E. (2008) "Örgüt İtibarı Kavramı ve Yönetimi ile İlgili Bazı Sorunlar", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 8, s. 1, ss. 155-174.

Esin, A. (1991), "*XXI. YY. Ekonomilerine Doğru Bir Kalkınma Aracı Küçük ve Orta Boy İşletmeler: KOBİ-AT Örneği*", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 97, İstanbul.

Fararah, F. S., Swidi, A. K. ve Yusoff, W. S. W. (2014) "Business Development Services Provided by Islamic Microfinance Institutions and Customer Satisfaction: The Mediation Role of Perceived Benefits", *Journal of Entrepreneurship and Business Innovation*, c. 1, s. 1, ss. 60-78.

Gafuroğlu, Ş. (2007) *Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Garih, Ü. (2007) *Globalleşme Sürecinde Türkiye*, Hayat Yayıncılık, İstanbul.

Genç, N. (2005) *Hattı Müdafaa*, Cadde Yayınları, İstanbul.

Geybullayev, G. (2002) *Yönetimin Esasları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta.

Gökdoğan, T. (2007) *KOBİ ve Ulusal Teknoloji Politikaları Çerçevesinde Teknoloji Geliştirme Bölgeleri: NUTS2 TR61 (Antalya-Isparta-Burdur) Düzeyi KOBİ'lerin Tutumları*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Gümüştekin, G. E. (2005) "KOBİ Niteliğindeki Aile İşletmelerinin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Kütahya Seramik Sanayi Örneği", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. 6, s. 1, ss. 71-93.

Güner, H. (2010) İstihdamın Arttırılmasında *Girişimciliğin Önemi: Girişimciliği Destekleme Modeli Olarak* İŞGEM'ler, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Güney, S. (2008) *Aile İşletmelerinde Güncel Konu ve Sorunlar*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Güven, M., Büyükbeşe, T., Bakan, İ. ve Taşlıyan, M. (2004) "Aile İşletmelerinde Girişimcilerin Yönetim Fonksiyonları Üzerine Etkileri:

Mevcut Durum-Olması Beklenen Durum Karşılaştırması", *1. Aile İşletmeleri* Kongresi, 17-18 Nisan 2004, Kongre Kitabı, ss. 314-324, İstanbul.

Güzeldere, H. ve Sarıoğlu, S. E. (2014) "Financing Problems and Use of Bank Credits of Small and Medium Sized Enterprises in Turkey: Evaluation of a Survey Implemented on SMEs Operating in İstanbul", *Journal of Economics, Finance and Accounting*, c. 1, s. 3, ss. 218-236.

Güzeller, F. (21.10.2016) Şirketlerde Bilgi Yönetimi ve Bilgi Akışı, http://www.hayatbilgim.com/sirketlerde-bilgi-yonetimi-ve-bilgi-akisi/

Haşit, G. (2012) "KOBİ'lerde Yönetim ve Kurumsallaşma", *Girişimcilik ve KOBİ'ler* (Ed. B. Zafer Erdoğan), Ekin Yayınevi, ss. 126-157, Bursa.

Hatipoğlu, Z. (1977) İşletme Yöneticiliğinin Temelleri, Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları, İstanbul.

Hatipoğlu, A. (2009) "Küreselleşme Karşısında Politik Süreçler ve Kurumlar", *Küreselleşme* (Ed. A. Özdemir ve M. Eser), ss. 33-64, Bursa.

Işık, S. İ. (2005) *Strengthening Turkish Small and Medium Size Enterprises and Promoting Entrepreneurship in the Light of European Union Policies*, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İrmiş, A. (2006) "Küreselleşme Sürecinde Yeni Gelişen Piyasalar ve KOBİ'ler", *5. Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi*, 15-17 Haziran, ss. 426-433, Tokat.

Karagöz, M. (2008) "KOBİ'lerin Temel Sorunları, Bu Alanda Sağlanan Destekler ve Çözüm Önerileri", *Kent Esnaf ve Zanaatkârlarının Sorunları ve Çözüm Önerileri* (Yay. Haz. Erol Kaya), Kam Yayınları, ss. 49-71, İstanbul.

Karaman, A. (2005) *Nasıl ve Niçin Vizyon Yönetimi?*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Karayılmazlar, S., Aşkın, A. ve Çabuk, Y. (2007) "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihsel Gelişimi ve Tanımlama Kriterleri", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, c. 2, s. 1, ss. 151-164.

Karpuzoğlu, E. (2004) "Aile Şirketlerinin Sürekliliğinde Kurumsallaşma", 17-18 Nisan, İstanbul Kültür Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Araştırma Merkezi, Kongre Kitabı, ss. 42-53, İstanbul.

Kauffmann, C. (2005) "Financing SMEs in Africa", *Policy Insights*, https://www.oecd.org/dev/34908457.pdf, (Son Erişim Tarihi: 27.10.2016)

Kefale, M. ve Chinnan, K. P. M. (2012) "Employment Growth and Challenges in Small and Micro Enterprises Woldiya, North East Amhara Region, Ethiopia", *Educational Research and Essays*, c. 1, s. 2, ss. 21-26.

Kendirli, S. ve Bilginer, M. (2001) "KOBİ'lere Alternatif Çözüm Önerileri", *Standard Dergisi*, s. 472, ss. 42-61.

Keskin, N. (2007) İşletmelerde Kurumsal Kaynak Planlaması Kullanımı ve Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Bir Uygulama Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Khalique, M., Isa, A. H. M. ve Shaari, J. A. N. (2011) "Challenges for Pakistani SMEs in a Knowledge-Based Economy", *Indus Journal of Management & Social Sciences*, c. 5, s. 2, ss. 74-80.

Kınaytürk, Z. (2006) *1990 Yılından Sonra Yaşanan Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Kıngır, S. (2006) "Bir Hizmet İşletmesi Olarak Beş Yıldızlı Otel İşletmelerindeki Yönetsel Sorunlar", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 15, ss. 457-480.

Kocabaş, F. ve Baytekin, E. P. (2004) "Aile İşletmelerinde Nepotizm ve İç Müşteri Üzerindeki Etkileri", *1. Aile İşletmeleri Kongresi*, 17-18 Nisan, ss. 424-430, İstanbul.

Kocabıyık, T. ve Altunay, M. A. (2008) "Artan Rekabet Ortamında KOBİ'lerin Sorunları ve Buna İlişkin Bir Araştırma" *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c. 25, s. 2, ss. 743-761.

Koçel, T. (2010) İşletme Yöneticiliği (12. Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul.

KOSGEB (2003) *KOBİ Ekonomisi: Tarihî Gelişimi*, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Yayını, Ankara.

KOSGEB (2004) *KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu*, KOSGEB Yayını, Ankara.

Köseoğlu, M. A. (2008) "İşletmeler Var Olma Sebeplerini Nasıl İfade Ederler? KOBİ'lerin Misyon İfadeleri Üzerine Bir Araştırma", *Celal Bayar Üniversitesi* İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, c. 15, s. 2, ss. 89-97.

Kumkale, İ. (2007) İşletme Yönetimi, ABP Yayınevi, Trabzon.

Küçük, O. (2005) *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi* (Geliştirilmiş 2. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Mabila, F. ve Nhabinda, J. M. (2006) "Mozambique", *SME e-Access and Usage in 14 African Countries*, http://www.researchictafrica.net/publications.php, ss. 33-35, (Son Erişim Tarihi: 30.10.2016)

Mahrouq, M. A. (2010) "Success Factors of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs): The Case of Jordan", *Anadolu University Journal of Social Sciences*, c. 10, s. 1, ss. 1-16.

Mashal, M. (2014) *Small and Medium Enterprises Development and Regional Trade in Afghanistan*, http://www.areu.org.af/Uploads/EditionPdfs/1401E%20Small%20and%20Medium%20enterprises.pdf, (Son Erişim Tarihi: 3.11.2016)

Melemen, M. (2001) *Sektörel* Dış Ticaret Şirketleri, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

MOCİ (3.11.2016) *SME's Directorate*, http://moci.gov.af/en/page/6024

Morgil, O. (2002) "Büyüme ve Sanayileşme Politikaları", *Atatürk'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi* (Yay. Haz. Bahaeddin Yediyıldız), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, ss. 37-51, Ankara.

Müftüoğlu, T. (2007) *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Sorunlar-Öneriler* (6. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara.

Müslümov, A. ve Aras, G. (2002) "Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri", *21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, 3-4 Ocak, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa.

OECD (2005) *SME and Enterpreneurship Outlook*, www.camaras.org/publicado/europa/pdf/8505011E.pdf

Oktay, E. ve Güney, A. (2002) "Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri", *21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, 3-4 Ocak, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa.

Özakıncı, C. (2011) *Türkiye'nin Siyasi İntiharı: Yeni Osmanlı Tuzağı* (22. Basım), Otopsi Yayınları, İstanbul.

Özar, Ş., Özertan, G. ve İrfanoğlu, Z. B. (2008) "Micro and Small Enterprise Growth in Turkey: Under the Shadow of Financial Crisis", *The Developing Economies*, c. XLVI, s. 4, ss. 331-362.

Özdemir, S., Ersöz, H. Y. ve Sarıoğlu, H. İ. (2006) İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

Özdemir, S., Ersöz, H. Y. ve Sarıoğlu, H. İ. (2007) "Küçük Girişimciliğin Artan Önemi ve KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,* s. 53, ss. 173-230.

Özdemir, S. (2007) *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti* (Genişletilmiş 2. Baskı), İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul.

Özdönmez, M., Akasen, A. ve Ekizoğlu, A. (1998) *Yönetim ve Organizasyon*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Özel, S. (2008) *Global Dengesizliklerin Dengesi: Ne Kadar Sürdürülebilir? Nasıl Sonuçlanabilir?* (2. Basım), Alfa Yayınları, İstanbul.

Özgener, Ş. (2003) "Büyüme Sürecindeki KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayii Örneği", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 20, ss. 137-161.

Özkanlı, Ö. ve Namazalieva, K. (2006) "Kırgızistan'da Faaliyet Gösteren Bazı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yönetim Sorunları Üzerine Bir Araştırma", *BİLİG,* s. 39, ss. 97-125.

Öktem, M. K., Aydın, M. D. ve Ekinci, S. (2007) "Türkiye'de Girişimciliğin Geliştirilmesinde KOSGEB'in Rolü ve Önemi: Uygulamalı Bir Çalışma", *Sosyoekonomi Dergisi*, s. 5, ss. 47-76.

Öztürk, Z. (2002) *Gümrük Birliği'nin Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Öztürk, Ö. (2007) İstihdam Konusunda KOBİ'lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

Öztürk, İ. (2008a) İGİAD *2008 Girişimcilik Raporu*, İGİAD Yayınları, İstanbul.

Öztürk, A. T. (2008b) "Değişen Çağın Aile İşletmelerinde Kurum Kültürünün Yerleştirilmesinde Profesyonel Yöneticilerden Beklentiler", *3. Aile İşletmeleri Kongresi*, Kongre Kitabı, ss. 429-435, İstanbul.

Sabuncuoğlu, Z. ve Tokol, T. (2005) İşletme (6. Baskı), yazarların kendi yayını, Bursa.

Safran, B. ve Bakoğlu, R. (2008) "Kriz Aile İşletmelerinin Örgütsel Konfigürasyonlarını Etkiler mi?" *3. Aile İşletmeleri Kongresi*, 18-19 Nisan, Kongre Kitabı, ss. 75-88, İstanbul.

Sait, R. (2006) *Türkiye Ekonomisinde KOBİ'ler ve Avrupa Birliği'ne Uyumları*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Sarısoy, İ. (2008) *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Vergi Teşvik Politikası*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

Santos, A. P. M. D. (2008) *Analysis of SMEs in Mozambique: the Impact of Training on Firm Longevity*, Masters Thesis, Meiho Institute of Technology.

Sanusi, J. O. (2003) *Overview of Government's Efforts in the Development of SMEs and the Emergence of Small and Medium Industries Equity Investment Scheme*, http://www.cbn.gov.ng/out/speeches/2003/govadd-10bjune.pdf, (Son Erişim Tarihi: 2.11.2016)

Serinkan, C. ve Cabar, H. (2008) "KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Denizli'deki Tekstil İşletmelerinde Bir Araştırma", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, c. 5, s. 1, ss. 1-27.

Sherazi, K. S., Iqbal, M. Z., Asif, M., Rehman, K. ve Shah, S. S. H. (2013) "Obstacles to Small and Medium Enterprises in Pakistan: Principal Component Analysis Approach", *Middle-East Journal of Scientific Research*, c. 13, s. 10, ss. 1325-1334.

Slater, R. (2001a) *Jack Welch ve General Electric'in Yolu* (Çev. Türkân Arıkan ve Saadet Özkal), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Slater, R. (2001b) *Büyük Maviyi Kurtarırken* (Çev. Barış Öztok), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

SMEDA (2016) *State of SMEs in Pakistan*, http://www.smeda.org/index.php?option=com_content&view=article&id=7:state-of-smes-inpakistan&catid=15, (Son Erişim Tarihi: 10.11.2016)

Sorgun, C. (2007) *Aile İşletmelerinde Yönetim Sorunları: Adana İlinde Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Tanta, G., Uçkun, G. ve Latif, H. (2004) "Küçük ve Orta Büyüklükteki Aile İşletmelerinde Yönetim Sorunları: Sakarya İli Örneği", *1. Aile İşletmeleri Kongresi*, 17-18 Nisan, Kongre Kitabı, ss. 582-594, İstanbul.

Taslak, S. ve Kara, M. (2010) İşletme Bilimine Giriş, Murathan Yayınevi, Trabzon.

Taş, H. Y. ve Özcan, S. (2015) *Yenilikçi ve Sosyal Boyutlarıyla Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİ'ler*, Ekin Yayınevi, Bursa.

Taymaz, E., Filiztekin, A., Fisunoğlu, M., Kılıçaslan, Y. ve Lenger, A. (2008) *KOBİ'lerde Dönüşüm: Küçük Firmaların Büyük Başarıları*, TÜRKONFED Yayını, İstanbul.

Tekin, M. (2004) *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği* (Yenilenmiş 4. Baskı), yazarın kendi yayını, Ankara.

The Business Year (2015) *All For SME?*,

https://www.thebusinessyear.com/mozambique-2015/all-for-sme/focus, (Son Erişim Tarihi: 30.10.2016)

Thisday (27.4.2016) *Financing SMEs in Nigeria*, http://www.thisdaylive.com/index.php/2016/04/27/financing-smes-in-nigeria/,

(Son Erişim Tarihi: 25.10.2016)

Thompson, B. L. (2002) *Yeni Yöneticinin El Kitabı* (Çev. Vedat G.), Hayat Yayınları, İstanbul.

TMMOB (1999) *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayicinin El Kitabı*, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayını, İstanbul.

Tokgöz, E. (2002) "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları", *Atatürk'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi* (Yay. Haz. Bahaeddin Yediyıldız), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, ss. 15-36, Ankara.

Topçu, E. (2006) *Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde KOBİ'lerin Yeniden Yapılanması: Türkiye'deki KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Yapısının Tespitine Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tutar, H. (2005) *Meslek Yüksekokulları İçin İşletme Yönetimi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

TÜİK (2015), *Küçük ve Orta Ölçekli Girişim İstatistikleri 2015*, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21864, (Son Erişim Tarihi: 10.11.2016)

Türk, U. (2007) *KOBİ'lerde Kurumsallaşma ve Kurumsallaşma Düzeyinin Belirlenmesi: Sakarya 1. ve 2. OSB Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

UK Essays (23.3.2016) *Examining Small and Meidum-Sized Enterprises in Yemen*, https://www.ukessays.com/essays/economics/examining-small-and-medium-sized-enterprises-in-yemen-economics-essay.php, (Son Erişim Tarihi: 12.11.2016)

Ulusoy, A. ve Cural, M. (2004) "Üretim ve İstihdam Politikaları Yeniden Yapılandırılmalı", TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, c. 19, s. 1-2, ss. 36-58.

UNIDO (2.11.2016) *Stimulating SME Environment in Senegal,*
http://www.unido.org/fileadmin/import/82874_senegal_Factsheet.pdf

USAID (2009) *SME Development Workshop Report*, http://www.socialenterprise.net/assets/files/SME_Development_Workshop_Report_FINAL.pdf, (Son Erişim Tarihi: 2.11.2016)

Üçok, T. (1993) *Yönetim İlkeleri* (4. Baskı), Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Ülker, F. (2006) *Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler*, Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Vural, B. A. ve Sohodol, Ç. (2004) "Aile Şirketlerinde Kurumsal Kültür: Avantajlar-Dezavantajlar ve Öneriler Üzerine Bir Çalışma", *1. Aile İşletmeleri Kongresi*, 17-18 Nisan, Kongre Kitabı, ss. 325-332, İstanbul.

Yeniçeri, Ö. ve İnce, M. (2005) *Bilgi Yönetimi Stratejileri ve Girişimcilik*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Yılmaz, T. (2005) *Türkiye'de KOBİ'lerin Sorunları, Çözüm Önerileri ve Sağlanan Destekler*, Yüksek Lisans Tezi, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.

Yılmaz, F. (2009) "Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/562/333, (Son Erişim Tarihi: 25.10.2016)

İÇGİRİŞİMCİLİK

Algılanan Örgütsel Destek ve Güven Vizyonundan

Dr. Oytun Boran Sezgin

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1854
İktisat/Ekonomi No.: 192
ISBN : 978-605-320-761-0
© 1. Basım, Kasım 2017

İÇGİRİŞİMCİLİK / Algılanan Örgütsel Destek ve Güven Vizyonundan
Dr. Oytun Boran Sezgin

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sezgin, Boran
İÇGİRİŞİMCİLİK / Algılanan Örgütsel Destek ve Güven Vizyonundan / *Boran Sezgin*
1. Basım, VI + 136 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-761-0
1. İçgirişimcilik 2. İçgirişimci Davranışı 3. Algılanan Örgütsel Destek 4. Örgütsel Güven.

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Ön Söz V

Giriş 1

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMLAR VE KAVRAMLAR ARASI İLİŞKİLER

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 7

1.1.1. İçgirişimcilik 7

1.1.1.1. Firma Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi 8

1.1.1.2. İçgirişimci Davranışı 29

1.1.2. Algılanan Örgütsel Destek 39

1.1.3. Örgütsel Güven 46

1.1.3.1. Kişiler Arası Güven (Birey Düzeyi) 55

1.1.3.2. Farklı Grup Düzeylerinde Güven 59

1.1.3.3. Örgütsel Güven/Örgüte/Üst Yönetime Güven (Örgüt Düzeyi) . 60

1.1.3.4. Örgütler Arası Güven (Örgütüstü Düzey) 62

1.2. KAVRAMLAR ARASI İLİŞKİLER 64

1.2.1. İçgirişimci Davranışı ile Algılanan Örgütsel Destek İlişkisi 65

1.2.1.1. Yenilikçi İş Davranışı ile Algılanan Örgütsel Destek İlişkisi 65

1.2.1.2. Risk Alma ile Algılanan Örgütsel Destek İlişkisi 66

1.2.1.3. Proaktiflik ile Algılanan Örgütsel Destek İlişkisi 67

1.2.1.4. Özerklik ile Algılanan Örgütsel Destek İlişkisi 67

1.2.1.5 Rekabetçilik ile Algılanan Örgütsel Destek İlişkisi 67

1.2.2. İçgirişimci Davranışı ile Örgütsel Güven İlişkisi 68
1.2.2.1. Yenilikçi İş Davranışları ile Örgütsel Güven İlişkisi..... 68
1.2.2.2. Risk Alma ile Örgütsel Güven İlişkisi..... 69
1.2.2.3. Proaktiflik ile Örgütsel Güven İlişkisi..... 70
1.2.2.4. Özerklik ile Örgütsel Güven İlişkisi..... 71
1.2.2.5. Rekabetçilik ile Örgütsel Güven İlişkisi..... 71
1.2.3. Algılanan Örgütsel Destek ile Örgütsel Güven İlişkisi..... 71
1.2.4. Algılanan Örgütsel Destek ile İçgirişimci Davranışı Boyutları İlişkilerinde Örgütsel Güvenin Aracılık Rolü 73

İKİNCİ BÖLÜM
İÇGİRİŞİMCİ DAVRANIŞININ ALGILANAN ÖRGÜTSEL DESTEK VE ÖRGÜTSEL GÜVEN VİZYONU İLE İNCELENMESİ

2.1. Birinci Aşama İçgirişimci Davranışı Ölçek Geliştirme..... 77
2.2. İkinci Aşama Algılanan Örgütsel Destek İçgirişimci Davranışı İlişkisinde Örgütsel Güvenin Aracılık Rolü Model Testi 85
2.3. Araştırma Modelinin Değerlendirilmesi..... 87
2.4. Elde Edilen Bulgular 88
2.5. Bulguların Tartışılması..... 89

EKLER

EK 1: İçgirişimci Davranışı Uzman Görüşü Formu 119
EK 2: İçgirişimci Davranışı Ölçek Geliştirme Soru Formu..... 122
EK 3: Algılanan Örgütsel Destek İle İçgirişimci Davranışı İlişkisinde Örgütsel Güvenin Aracılık Rolü Soru Formu 125
EK 4: Ölçek Geliştirilmesinde Faydalanılan Ölçekler..... 129

Kaynakça

Ağca, V., ve Kurt, M. (2007). İç Girişimcilik ve Temel Belirleyicileri: Kavramsal Bir Çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*. 29: 83-112.

Ağca, V., Topal, Y., ve Kaya, H. (2012). Linking Intrapreneurship Activities to Multidimensional Firm Performance in Turkish Manufacturing Firms: An Empirical Study. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 8(1): 15-33.

Akgün, A. E., Keskin, H., Cebecioglu, A. Y., ve Dogan, D. (2015). Antecedents and Consequences of Collective Empathy in Software Development Project Teams. *Information & Management*. 52(2): 247-259.

Allen, D., ve Wilson, T. (2003). Vertical Trust/Mistrust During Information Strategy Formation. *International Journal of Information Management*. 23(3): 223-237.

Allen, N. J., ve Meyer, J. P. (1990). The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to The Organization. *Journal of Occupational Psychology*. 63(1): 1-18.

Alpkan, L., Bulut, C., Gunday, G., Ulusoy, G., ve Kilic, K. (2010). Organizational Support for Intrapreneurship and its Interaction with Human Capital to Enhance Innovative Performance. *Management Decision*. 48(5): 732-755.

Altuntaş, G., ve Dönmez, D. (2010). Girişimcilik Yönelimi ve Örgütsel Performans İlişkisi: Çanakkale Bölgesinde Faaliyet Gösteren Otel İşletmelerinde bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 39(1): 50-74.

Anand, G., Chhajed, D., ve Delfin, L. (2012). Job Autonomy, Trust in Leadership, and Continuous Improvement: An Empirical Study in Health Care. *Operations Management Research*. 5(3-4): 70-80.

Anderson, B. S., Covin, J. G., ve Slevin, D. P. (2009). Understanding The Relationship Between Entrepreneurial Orientation and Strategic Learning Capability: An Empirical Investigation. *Strategic Entrepreneurship Journal*. 3(3): 218-240.

Anderson, J. C., ve Narus, J. A. (1990). A Model of Distributor Firm and Manufacturer Firm Working Partnerships. *The Journal Of Marketing*. 54(1): 42-58.

André, R. (2013). An Examination Of The Competitive Attitudes Of Entrepreneurs: Implications For Entrepreneurial Orientation At The Individual Level. *Journal of Developmental Entrepreneurship*. 18(2): 1-23

Angle, H. L., ve Perry, J. L. (1981). An Empirical Assessment of Organizational Commitment and Organizational Effectiveness. *Administrative Science Quarterly*. 26(1): 1-14.

Anheier, H., ve Kendall, J. (2002). Interpersonal Trust and Voluntary Associations: Examining Three Approaches. *The British Journal of Sociology*. 53(3): 343-362.

Antoncic, B. (2007). Intrapreneurship: A Comparative Structural Equation Modeling Study. *Industrial Management & Data Systems*. 107(3): 309-325.

Antoncic, B., ve Hisrich, R. D. (2001). Intrapreneurship: Construct Refinement and Cross-Cultural Validation. *Journal of Business Venturing*. 16(5): 495-527.

Antoncic B. ve Hisrich, R. D., (2003). Clarifying the Intrapreneurship Concept. *Journal of Small Business and Enterprise Development*. 10(1): 7-24.

Armstrong-Stassen, M., ve Ursel, N. D. (2009). Perceived Organizational Support, Career Satisfaction, and The Retention of Older Workers. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. 82(1): 201-220.

Arrow, K. J. (1972). Gifts and Exchanges. *Philosophy & Public Affairs*. 1(4): 343-362.

Aryee, S., Budhwar, P. S., ve Chen, Z. X. (2002). Trust as a Mediator of The Relationship Between Organizational Justice and Work Outcomes: Test of a Social Exchange Model. *Journal of Organizational Behavior*. 23(3): 267-285.

Ashford, S. J., Rothbard, N. P., Piderit, S. K., ve Dutton, J. E. (1998). Out on a Limb: The Role of Context and Impression Management in Selling Gender-Equity Issues. *Administrative Science Quarterly*. 43(1): 23-57.

Atkinson, S., ve Butcher, D. (2003). Trust in Managerial Relationships. *Journal of Managerial Psychology*. 18(4): 282-304.

Atuahene-Gima, K., ve J. Y. Murray. (2007). Exploratory and Exploitative Learning in New Product Development: A Social Capital Perspective on New Technology Ventures in China. *Journal of International Marketing*. 15(2): 1–29.

Atwater, L. E. (1988). The Relative Importance of Situational and Individual Variables in Predicting Leader Behavior The Surprising Impact of Subordinate Trust. *Group & Organization Management*. 13(3): 290-310.

Aubé, C., Rousseau, V., ve Morin, E. M. (2007). Perceived Organizational Support and Organizational Commitment: The Moderating Effect of Locus of Control and Work Autonomy. *Journal of Managerial Psychology*. 22(5): 479-495.

Auer Antoncic, J., ve Antoncic, B. (2011). Employee Satisfaction, Intrapreneurship and Firm Growth: A Model. *Industrial Management & Data Systems*. 111(4): 589-607.

Axtell, C. M., Holman, D. J., Unsworth, K. L., Wall, T. D., Waterson, P. E., ve Harrington, E. (2000). Shopfloor Innovation: Facilitating the Suggestion and Implementation of Ideas. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. 73(3): 265-285.

Avlonitis, G. J., ve Salavou, H. E. (2007). Entrepreneurial Orientation of SMEs, Product Innovativeness, and Performance. *Journal of Business Research*. 60(5): 566-575.

Bai, Y., Li, P. P., ve Xi, Y. (2012). The Distinctive Effects of Dual-Level Leadership Behaviors on Employees'Trust in Leadership: An Empirical Study from China. *Asia Pacific Journal of Management*. 29(2): 213-237.

Baird, I. S., ve Thomas, H. (1985). Toward a Contingency Model of Strategic Risk Taking. *Academy of Management Review*. 10(2): 230--243.

Barczak, G., Lassk, F., ve Mulki, J. (2010). Antecedents of Team Creativity: An Examination of Team Emotional Intelligence, Team Trust and Collaborative Culture. *Creativity and Innovation Management*. 19(4): 332-345.

Barney, J. B., ve Hansen, M. H. (1994). Trustworthiness as a Source of Competitive Advantage. *Strategic Management Journal*. 15(1): 175-190.

Barnes, L. B. (1981). Managing the Paradox of Organizational Trust. *Harvard Business Review*, 1981: 107-116

Barringer, B. R., ve Bluedorn, A. C. (1999). The Relationship Between Corporate Entrepreneurship and Strategic Management. *Strategic Management Journal*. 20(5): 421-444.

Barsh, J., Capozzi, M. M., ve Davidson, J. (2008). *Leadership and Innovation*. McKinsey Quarterly, 1: 36-47

Basım, H. N., Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2009). Bireyin Örgütsel Adalet Algısının İç Girişimcilik Davranışı ile İlişkisi: Kamuda bir Araştırma. İktisat İşletme ve Finans. 24(274): 79-99

Bateman, T. S., ve Strasser, S. (1984). A Longitudinal Analysis of The Antecedents of Organizational Commitment. *Academy of Management Journal*. 27(1): 95-112.

Baumol, W. J. (1968). Entrepreneurship in Economic Theory. *The American Economic Review*. 58(2): 64-71.

Becerra, M., ve Gupta, A. K. (2003). Perceived Trustworthiness within The Organization: The Moderating Impact of Communication Frequency on Trustor and Trustee Effects. *Organization Science*. 14(1): 32-44.

Becerra, M., Lunnan, R., ve Huemer, L. (2008). Trustworthiness, Risk, and The Transfer of Tacit and Explicit Knowledge Between Alliance Partners. *Journal of Management Studies.* 45(4): 691-713.

Becker, H. S. (1960). Notes on the Concept of Commitment. *American Journal of Sociology*, 66(1): 32-40.

Belschak, F. D., ve Hartog, D. N. (2010). Pro-Self, Prosocial, and Pro-Organizational Foci of Proactive Behaviour: Differential Antecedents and Consequences. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. 83(2): 475-498.

Berg, J., Dickhaut, J.,ve McCabe, K. (1995). Trust, Reciprocity, and Social History. *Games and Economic Behavior*. 10(1): 122-142.

Beugelsdijk, S., ve Van Schaik, T. (2005). Social Capital and Growth in European Regions: An Empirical Test. *European Journal of Political Economy*. 21(2): 301-324.

Beugre, C.D. (2010). Brain and Human Behavior in Organizations*: A Field of Neuro-Organizational Behavior*. 289-305. Ed. Stanton A. A., Day, M. ve Welpe M. I. Edward Elgar Publishing: Massachusetts.

Biggadike, R. (1979). The Risky Business of Diversification. *Harvard Business Review.* 57(3): 103-111.

Bigley, G. A., ve Pearce, J. L. (1998). Straining for Shared Meaning in Organization Science: Problems of Trust and Distrust. *Academy of Management Review*. 23(3): 405-421.

Blau, P. M. (1964*). Exchange and Power in Social Life*. Transaction Publishers.

Blau, G. J., ve Boal, K. B. (1987). Conceptualizing How Job Involvement and Organizational Commitment Affect Turnover and Absenteeism. *Academy of Management Review*. 12(2): 288-300.

Bluedorn, A. C. (1982). A unified model of turnover from organizations.
http://hum.sagepub.com/content/35/2/135.short (Erişim Tarihi:10/09/2015).

Bobbio, A., Bellan, M., ve Manganelli, A. M. (2012). Empowering Leadership, Perceived Organizational Support, Trust, and Job Burnout for Nurses: A Study in an Italian General Hospital. *Health Care Management Review*. 37(1): 77-87.

Boon, S. D., & Holmes, J. G. (1991). The Dynamics of Interpersonal Trust: Resolving Uncertainty in The Face of Risk. *Cooperation and Prosocial Behaviour*. 190-211. Ed. Hinde, R. A. ve Groebel, J. Cambridge University Press.

Bosma, N. S., Stam, F. C., ve Wennekers, A. R. M. (2010). Intrapreneurship: An International Study.
http://www.ondernemerschap.nl/pdf-ez/H201005.pdf, (Erişim Tarihi:15.10.2015)

Bosma, N. S., Stam, E., ve Wennekers, S. (2012). Entrepreneurial Employee Activity: A Large Scale International Study. *Tjalling C. Koopmans Institute Discussion Paper Series*. 12(12): 1-10.

Bourgeois, L. J. (1980). Strategy and Environment: A Conceptual Integration. *Academy of Management Review*. 5(1): 25-39.

Bradach, J. L., ve Eccles, R. G. (1989). Price, Authority, and Trust: From Ideal Types to Plural Forms. *Annual Review of Sociology*. 15: 97-118.

Brandt, S. C. (1986). *Entrepreneuring in Established Companies*, Irwin, Homewood,Ik.

Brief, A. P., ve Motowidlo, S. J. (1986). Prosocial Organizational Behaviors. *Academy of Management Review*. 11(4): 710-725.

Brockner, J., Siegel, P. A., Daly, J. P., Tyler, T., & Martin, C. (1997). When Trust Matters: The Moderating Effect of Outcome Favorability. *Administrative Science Quarterly*. 42(3): 558-583.

Bromiley, P., ve Cummings, L. L. (1995). Transactions Costs in Organizations with Trust. *Research on Negotiations in Organizations.* 219–247. Ed., Bies R., Sheppard B. ve Lewicki R., Cilt: 5: Greenwich, CT: JAI.

Brower, H. H., Lester, S. W., Korsgaard, M. A., ve Dineen, B. R. (2009). A Closer Look at Trust Between Managers and Subordinates: Understanding The Effects of Both Trusting and Being Trusted on Subordinate Outcomes. *Journal of Managemen*t. 35(2): 327-347.

Brower, H. H., Schoorman, F. D., ve Tan, H. H. (2000). A Model of Relational Leadership: The Integration of Trust and Leader–Member Exchange. *The Leadership Quarterly*. 11(2): 227-250.

Buchanan, B. (1974). Building Organizational Commitment: The Socialization of Managers in Work Organizations. *Administrative Science Quarterly*. 19(4): 533-546.

Buchanan, B. (1975). To Walk an Extra Mile The Whats, Whens, and Whys of Organizational Commitment. *Organizational Dynamics*. 3(4): 67-80.

Bulut, Ç., Fiş, A. M., Aktan, B., ve Yılmaz, S. (2008). Kurumsal Girişimcilik: Kavramsal Yapı Üzerine bir Tartışma. *Journal of Yasar University*. 3(10): 1389-1416

Bunker, B. B., Alban, B. T., ve Lewicki, R. J. (2004). Ideas in Currency and OD Practice Has The Well Gone Dry?. *The Journal of Applied Behavioral Science*. 40(4): 403-422.

Burke, C. S., Sims, D. E., Lazzara, E. H., ve Salas, E. (2007). Trust in Leadership: A Multi-Level Review and Integration. *The Leadership Quarterly*. 18(6): 606-632.

Burt, R. S., ve Knez, M. (1995). Kinds of Third-Party Effects on Trust. *Rationality and Society*. 7(3): 255-292.

Butler, J. K. (1991). Towards Understanding and Measuring Conditions of Trust: Evolution of a Condition to Trust Inventory. *Journal of Management*, 17: 643–663.

Butler Jr, J. K., ve Cantrell, R. S. (1984). A Behavioral Decision Theory Approach to Modeling Dyadic Trust in Superiors and Subordinates. *Psychological Reports*. 55(1): 19-28.

Burgelman, R. A., (1983a) A Process Model of Internal Corporate Venturing in Diversified Major Firm. *Administrative Science Quarterly*. 28 (2): 223-244

Burgelman, R. A. (1983b). Corporate Entrepreneurship and Strategic Management: Insights from a Process Study. *Management Science*. 29(12): 1349-1364.

Burgelman, R. A. (1983c). A Model of The Interaction of Strategic Behavior, Corporate Context, and The Concept Of Strategy. *Academy of Management Review*. 8(1): 61-70.

Burgelman, R. A. (1984). Managing the Internal Corporate Venturing Process. *Sloan Management Review*. 25(2): 33-48.

Burgelman, R.A. (1984b). Designs for Corporate Entrepreneurship in Established Firms. *California Management Review*. 26(3): 154-166.

Byrne, Z. S., Pitts, V. E., Wilson, C. M., ve Steiner, Z. J. (2012). Trusting The Fair Supervisor: The Role of Supervisory Support in Performance Appraisals. *Human Resource Management Journal*. 22(2): 129-147.

Bysted, R., & Hansen, J. R. (2015). Comparing Public and Private Sector Employees'Innovative Behaviour: Understanding the role of job and organizational characteristics, job types, and subsectors. *Public Management Review*. 17(5): 698-717.

Cabra, J. F., Talbot, R. J. ve Joniak, A.J. (2005) Exploratory Study Of Creative Climate: A Case from Selected Colombian Companies and its Implications on Organizational Development. *Cuadernos Administración*. 18(29): 53-86

Campbell, A., Birkinshaw, J., Morrison, A., ve Van Basten Batenburg, R. (2003). The Future of Corporate Venturing. *MIT Sloan Management Review*. 45(1): 30-37.

Carland, J.W., F. Hoy, W.R. Boulton, ve J.C. Carland. (1984). Differentiating Entrepreneurs from Small Business Owners. *Academy of Management Review*. 9(2): 354-359.
Carmeli, A., Tishler, A., ve Edmondson, A. C. (2012). CEO Relational Leadership and Strategic Decision Quality in Top Management Teams: The Role of Team Trust and Learning from Failure. *Strategic Organization*. 10(1): 31-54.
Carrier, C.; (1996). Intrapreneurship in Small Businesses: An Exploratory Study. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 21(1): 5-20.
Celep, C., ve Yilmazturk, O. E. (2012). The Relationship among Organizational Trust, Multidimensional Organizational Commitment and Perceived Organizational Support in Educational Organizations. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 46: 5763-5776.
Chen, M. H. (2007). Entrepreneurial Leadership and New Ventures: Creativity in Entrepreneurial Teams. *Creativity and Innovation Management*. 16(3): 239-249.
Chen, Z. X., Aryee, S., ve Lee, C. (2005). Test of a Mediation Model of Perceived Organizational Support. *Journal of Vocational Behavior*. 66(3): 457-470.
Chiles, T. H., ve McMackin, J. F. (1996). Integrating Variable Risk Preferences, Trust, and Transaction Cost Economics. *Academy of Management Review*. 21(1): 73-99.
Chughtai, A., Byrne, M., ve Flood, B. (2014). Linking Ethical Leadership to Employee Well-Being: The Role of Trust in Supervisor. *Journal of Business Ethics*. 128(3): 653-663.
Claro, D. P., Hagelaar, G., ve Omta, O. (2003). The Determinants of Relational Governance and Performance: How to Manage Business Relationships?. *Industrial Marketing Management*. 32(8): 703-716.
Clegg, C., Unsworth, K., Epitropaki, O., ve Parker, G. (2002). Implicating Trust in The Innovation Process. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. 75(4): 409-422.
Coleman, J. S. (1990). *The Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Colquitt, J. A., Scott, B. A., ve LePine, J. A. (2007). Trust, Trustworthiness, and Trust Propensity: A Meta-Analytic Test of Their Unique Relationships with Risk Taking and Job Performance. *Journal of Applied Psychology*. 92(4): 909-927.
Cook, J. ve Wall, T. D. (1980). New Work Attitude Measures of Trust, Organisational Commitment and Personal Need Non-Fulfilment. *Journal of Occupational Psychology*. 53: 39-52.
Connell, J., Ferres, N., ve Travaglione, T. (2003). Engendering Trust in Manager-Subordinate Relationships: Predictors and Outcomes. *Personnel Review*. 32(5): 569-587.
Costa, A. C. (2003). Work Team Trust and Effectiveness. *Personnel Review*. 32(5): 605-622.
Costa, A. C., ve Anderson, N. (2011). Measuring Trust in Teams: Development and Validation of a Multifaceted Measure of Formative and Reflective Indicators of Team Trust. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 20(1): 119-154.
Costa, A. C., Roe, R. A., ve Taillieu, T. (2001). Trust within Teams: The Relation with Performance Effectiveness. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 10(3): 225-244.
Costigan, R. D., Ilter, S. S., ve Berman, J. J. (1998). A Multi-Dimensional Study of Trust in Organizations. *Journal of Managerial Issues*. 10(3): 303-317.
Covin, J. G., Green, K. M., ve Slevin, D. P. (2006). Strategic Process Effects on The Entrepreneurial Orientation–Sales Growth Rate Relationship. *Entrepreneurship Theory and Practice.* 30(1): 57-81.
Covin, J. G., ve Kuratko, D. F. (2010). The Concept of Corporate Entrepreneurship. *The Blackwell Encyclopedia of Technology and Innovation Management*,207-213. Narayanan ve O'Conner (Ed.) Blackwell Publishers, Oxford, Birleşik Krallık
Covin, J. G., ve Lumpkin, G. T. (2011). Entrepreneurial Orientation Theory and Research: Reflections on a Needed Construct. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 35(5): 855-872.
Covin, J.G. ve Miles, M.P. (1999). Corporate Entrepreneurship and Pursuit of Competitive Advantage. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 23(3): 47-64.

Covin, J. G., ve Slevin, D. P. (1988). The Influence of Organization Structure on The Utility of an Entrepreneurial Top Management Style. *Journal of Management Studies*, 25(3): 217-234.

Covin, J.G. ve Slevin, D. (1989). Strategic Management of Small Firms in Hostile and Benign Environments. *Strategic Management Journal* 10(1): 75-87.

Covin, J.G. ve Slevin D. P. (1991). A Conceptual Model of Entrepreneurship as Firm Behavior. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 16(1): 7-24.

Covin J. G. ve Slevin D. P. (1993). A Response to Zahra's "Critique and Extension" of The Covin-Slevin Entrepreneurship Model. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 17 (4): 23-28

Covin, J. G., ve Wales, W. J. (2012). The Measurement of Entrepreneurial Orientation. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 36(4): 677-702.

Cox, J. C. (2004). How to Identify Trust and Reciprocity. *Games and Economic Behavior*. 46(2): 260-281.

Crant, J. M. (2000). Proactive Behavior in Organizations. *Journal of Management*, 26(3): 435-462.

Creed, W. E., ve Miles, R. E. (1996). Trust in Organizations: A Conceptual Framework Linking Organizational Forms, Managerial Philosophies, and The Opportunity Costs of Control. *Trust in Organizations: Frontiers of Theory and Research*.16–39. Ed. R. M Kramer ve T. R. Tyler (Ed.),. Thousand Oaks, CA: Sage.

Cuadrado, E., ve Tabernero, C. (2015). Affective Balance, Team Prosocial Efficacy and Team Trust: A Multilevel Analysis of Prosocial Behavior in Small Groups. https://www.researchgate.net/publication/281319098_Affective_Balance_Team_Prosocial_Efficacy_and_Team_Trust_A_Multilevel_Analysis_of_Prosocial_Behavior_in_Small_Groups (Erişim Tarihi: 25.09.2015).

Culbert, S. A., ve McDonough, J. J. (1986). The Politics of Trust and Organization Empowerment. *Public Administration Quarterly*. 10(2): 171-188.

Currall, S. C. ve Epstein, M. J. (2003). The Fragility of Organizational Trust: Lessons from The Rise and Fall of Enron. *Organizational Dynamics*. 32(2): 193–206.

Çeri-Booms, M. (2012). How can Authentic Leaders Create Organizational Identification? An Empirical Study on Turkish Employees. *International Journal of Leadership Studies*. 7(2): 172-190.

Çıraklar, N. H., Uçar, Z ve Sezgin, O. B. (2015). Paternalist Liderliğin Örgütsel Özdeşleşme Üzerine Etkisi: Lidere Güvenin Aracılık Rolü. *14. Ulusal İşletmecilik Kongresi, Bildiriler Kitabı*, Aksaray

Daley, D. M. (1991). Management Practices and The Uninvolved Manager: The Effect of Supervisory Attitudes on Perceptions of Organizational Trust and Change Orientation. *Public Personnel Management*. 20(1): 101-114.

Dalton, D. R., Todor, W. D., Spendolini, M. J., Fielding, G. J. ve Porter, L. W. (1980). Organizational Structure and Performance: A Crictical Review. *Academy of Management Review*. 5(1): 49-64

Dar, O. L. (2010). Trust in Co-Workers and Employee Behaviours at Work. *International Review of Business Research Papers*. 6(1): 194-204.

Das, T. K., ve Teng, B. S. (2004). The Risk-Based View of Trust: A Conceptual Framework. *Journal Of Business And Psycholog*. 19(1): 85-116.

Davis, D., Morris, M., ve Allen, J. (1991). Perceived Environmental Turbulence and its Effect on Selected Entrepreneurship, Marketing, and Organizational Characteristics in İndustrial Firms. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 19(1): 43-51.

Davis, J. H., Schoorman, F. D., Mayer, R. C., ve Tan, H. H. (2000). The Trusted General Manager and Business Unit Performance: Empirical Evidence of a Competitive Advantage. *Strategic Management Journal*. 21(5): 563-576.

Davis, K. S. (1999). Decision Criteria in The Evaluation of Potential Intrapreneurs. *Journal of Engineering and Technology Management*. 16(3): 295-327.

DeCotiis, T. A., ve Summers, T. P. (1987). A Path Analysis of a Model of The Antecedents and Consequences of Organizational Commitment. *Human Relations*. 40(7): 445-470.

De Clercq, D., Thongpapanl, N. T. ve Dimov, D. (2011). A Closer Look at Cross-Functional Collaboration and Product Innovativeness: Contingency Effects of Structural and Relational Context. *Journal of Product Innovation Management*. 28(5): 680-697.

De Jong, G. ve Woolthuis, R. K. (2008). The Institutional Arrangements of Innovation: Antecedents and Performance Effects of Trust in High-Tech Alliances. *Industry and Innovation*. 15(1): 45-67.

De Jong, J., ve Den Hartog, D. (2010). Measuring Innovative Work Behaviour. *Creativity and Innovation Management*. 19(1): 23-36.

De Jong, J. D., ve Wennekers, S. (2008). Intrapreneurship; conceptualizing entrepreneurial employee behavior. Scientific Analysis of Entrepreneurship and SMEs (SCALES), Zoetermeer: EIM, 1-47.

http://www.entrepreneurship-sme.eu/pdf-ez/H200802.pdf (Erişim Tarihi: 09.04.2015)

De Jong, J. P. J., Parker, S. K., Wennekers, S. ve Wu, C. (2011). Corporate Entrepreneurship at The İndividual Level: Measurement and Determinants. *EIM Research Reports*. 13-39. Zoetermeer: EIM, 11,

DeConinck, J.B. (2010). The Effect of Organizational Justice, Perceived Organizational Support, and Perceived Supervisor Support on Marketing Employees'Level of Trust. *Journal of Business Research.* 63(12): 1349–1355.

Deutsch, M. (1958). Trust and Suspicion. *Journal of Conflict Resolution*. 2(4): 265-279.

Deutsch, M. (1962). Cooperation and Trust: Some Theoretical Notes. *Nebraska Symposium on Motivation*: 265-320. Lincoln:Nebraska University Press.

Dess, G. G., ve Lumpkin, G. T. (2005). The Role of Entrepreneurial Orientation in Stimulating Effective Corporate Entrepreneurship. *The Academy of Management Executive.* 19(1): 147-156.

Dewett, T. (2007). Linking intrinsic motivation, risk taking, and employee creativity in an R&D environment. R&D Management, 37(3), 197-208.

Dhanaraj, C., Lyles, M. A., Steensma, H. K. ve Tihanyi, L. (2004). Managing Tacit and Explicit Knowledge Transfer in Ijvs: The Role of Relational Embeddedness and The İmpact of Performance. *Journal of International Business Studies*. 35: 428–42.

Dirks, K. T. (1999). The Effects of Interpersonal Trust on Work Group Performance. http://apps.olin.wustl.edu/faculty/dirks/trust%20work%20group.pdf (Erişim Tarihi: 28.09.2015).

Dirks, K. T. (2000). Trust in Leadership and Team Performance: Evidence from NCAA Basketball. Journal Of Applied Psychology. 85(6): 1004-1012.

Dirks, K. T., ve Ferrin, D. L. (2001). The Role Of Trust in Organizational Settings. *Organization Science*. 12(4): 450-467.

Dirks, K. T., ve Ferrin, D. (2002). Trust in Leadership: Meta-Analytic Findings and Implications for Research and Practice. *Journal of Applied Psychology*, 87(4): 611–628.

Dirks, K. ve Skarlicki, D. (2008). The Relationship Between Being Perceived Astrustworthy by Co-Workers and İndividual Performance. *Journal of Management*. 35(1): 136-157.

Dooley, R. S., ve G. E. Fryxell. (1999). Attaining Decision Quality and Commitment from Dissent: The Moderating Effects of Loyalty and Competence in Strategic Decision-Making Teams. *Academy of Management Journal*. 42(4): 389–402.

Douglas, E. J. ve Fitzsimmons, J. R. (2013). Intrapreneurial Intentions Versus Entrepreneurial Intentions: Distinct Constructs with Different Antecedents. *Small Business Economics*. 41(1): 115-132.

Dovey, K. (2012, Haziran). Innovation within Large Organizations: The Role of the Intrapreneur. *ISPIM Conference Proceedings* (1-14). The International Society for Professional Innovation Management (ISPIM), Barselona, İspanya

Driscoll, J. W. (1978). Trust and Participation in Organizational Decision Making as Predictors of Satisfaction. *Academy of Management Journal*. 21(1): 44-56.

Drucker, P. F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles.* New York: Harper & Row.

Druscat, V. U., ve Pescosolido, A. T. (2006). The Impact of Emergent Leader's Emotionally Competent Behavior on Team Trust, Communication, Engagement, and Effectiveness. *Research on Emotion in Organizations*. 2: 25-55.

Duncan, W. J., Ginter, P. M., Rucks, A. C., ve Jacobs, T. D. (1988). Intrapreneurship and The Reinvention of The Corporation. *Business Horizons*. 31(3): 16-21.

Duygulu, E., Uçar, Z. ve Sezgin, O. B. (2014). AR-GE Sorunlarına Yönelik Bir İnceleme: Türkiye'deki AR-GE Belgeli İşletmeler Ne Düşünüyor?. *13. Uluslararası İşletmecilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, 13. Ulusal İşletmecilik Kongresi, Antalya.

Edmondson, A. (1999). Psychological Safety and Learning Behavior in Work Teams. *Administrative Science Quarterly*. 44(2): 350-383.

Eisenberger, R., Armeli, S., Rexwinkel, B., Lynch, P. D., ve Rhoades, L. (2001). Reciprocation of Perceived Organizational Support. *Journal of Applied Psychology*. 86(1): 42-51.

Eisenberger, R. Aselage, J., Sucharski, I. L. ve Jones, J. R. (2004). Perceived Organizational Support. *The Employment Relationship: Examining Psychological and Contextual Perspectives* (Ed.). J. Coyle-Shapiro, L. Shore, S. Taylor ve L. Tetrick Oxford University Press.

Eisenberger, R., Cummings J., Armeli S. ve Lynch, P. (1997) Perceived Organizational Support, Discretionary Treatment and Job Satisfaction. *Journal of Applied Psychology*. 82(5): 812-820

Eisenberger, R., Huntington R., Hutchison S. ve Sowa, D. (1986). Perceived Organizational Support. *Journal of Applied Psychology*. 71(3): 500–507.

Eisenberger, R., Fasolo, P., ve Davis-LaMastro, V. (1990). Perceived Organizational Support and Employee Diligence, Commitment and Innovation. *Journal of Applied Psychology*. 75(1): 51-59.

Ellis, R. J. ve Taylor, N. T. (1987). Specifying entrepreneurship. *Frontiers of Entrepreneurship Research*. (Ed.). Churchill, N. C. Hornaday J. A., Kirchhoff B. A., Krasner O. J ve Vesper K.H. 527-541. Wellesley, MA: Babson College.

Endler, N. S., ve Magnusson, D. (1976). Toward an Interactional Psychology of Personality. *Psychological Bulletin*. 83(5): 956-974.

Erdem, F. ve Özen-Aytemur, J. (2014). Context-Specific Dimensions of Trust in Manager, Subordinate and Co-Worker in Organizations. *Journal of Arts and Humanities*. 3(10): 28-40.

Ertürk, A. (2010). Exploring Predictors of Organizational Identification: Moderating Role of Trust on The Associations Between Empowerment, Organizational Support, and Identification. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 19(4): 409-441.

Ertürk, A. (2014). Influences of HR Practices, Social Exchange, and Trust on Turnover Intentions of Public IT Professionals. *Public Personnel Management*. 43(1): 140-175.

Fang, E., Palmatier, R. W., Scheer, L. K., ve Li, N. (2008). Trust at Different Organizational Levels. *Journal of Marketing*. 72(2): 80-98.

Fawcett, S. E., Magnan, G. M., ve Williams, A. J. (2004). Supply Chain Trust is within your Grasp. *Supply Chaın Management Revıew*. 8(2): 20-26

Felício, A. J., Rodrigues, R. ve Caldeirinha, V. R. (2012). The Effect of Intrapreneurship on Corporate Performance. *Management Decision*. 50(10): 1717-1738.

Ferres, N., Connell, J., veTravaglione, A. (2004). Co-Worker Trust as A Social Catalyst for Constructive Employee Attitudes. *Journal of Managerial Psychology*. 19(6): 608-622.

Ferris, K. R. (1981). Organizational Commitment and Performance in A Professional Accounting Firm. Accounting. *Organizations and Society*. 6(4): 317-325.

Fiş, A. M., ve Wasti, S. A. (2009). Örgüt Kültürü ve Girişimcilik Yönelimi İlişkisi. *METU Studies In Development* (Muhan Soysal Special Issue). 35: 127-164.

Fox, A. (1974). *Beyond contract: Work, power and trust relations*. Faber & Faber.

Fukuyama, F. (1997). Social capital. the tanner lectures on human values, Brasenose College, Oxford.

http://tannerlectures.utah.edu/_documents/a-to-z/f/Fukuyama98.pdf, (Erişim Tarihi: 20.09.2015)

Fukuyama, F. (2001). Social Capital, Civil Society and Development. *Third World Quarterly*. 22(1): 7-20.

Gabarro, J. J. (1978). The Development of Trust, Influence, and Expectations. *In Interpersonal Behavior: Communication and Understanding in Relationships* (pp. 290--303). (Ed.), Athos, A. ve Gabarro J. J. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Gambetta, D. (2000). Can we trust?

https://www.researchgate.net/profile/Diego_Gambetta/publication/255682316_Can_We_Trust_Trust_Diego_Gambetta/links/004635314c0b7d3da3000000.pdf (Erişim Tarihi:23.09.2015)

Gao, L., Janssen, O., ve Shi, K. (2011). Leader Trust and Employee Voice: The Moderating Role of Empowering Leader Behaviors. *The Leadership Quarterly*. 22(4): 787-798.

García Cruz, J., Fernández, R., ve Carlos, J. (2013). Confianza Como Consecuencia Del Compromiso Percibido: Implicaciones Sobre El Aprendizaje Y La Innovación. *Cuadernos de Gestión*. 13(1): 95-124

Gartner, W. B. (1985). A Conceptual Framework for Describing The Phenomenon of New Venture Creation. *Academy of Management Review*. 10(4): 696-706.

Garud, R. ve Van de Ven, A. H. (1992). An Empirical Evaluation of The Internal Corporate Venturing Process. *Strategic Management Journal*, 13(S1): 93-109.

Gaur, A. S., Mukherjee, D., Gaur, S. S., ve Schmid, F. (2011). Environmental and Firm Level Influences on Inter-Organizational Trust and SME Performance. *Journal of Management Studies.* 48(8): 1752-1781.

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford University Press, Stanford.

Gilbert, J. A. ve Tang, T. L. P. (1998). An Examination of Organizational Trust Antecedents. *Public Personnel Management*. 27(3): 321.

Glaeser, E. L., Laibson, D. I., Scheinkman, J. A., ve Soutter, C. L. (2000). Measuring Trust. *Quarterly Journal of Economics*, 115(3): 811-846.

Golipour, R., Jandaghi, G., Mirzaei, M. A. ve Arbatan, T. R. (2011). The Impact of Organizational Trust on Innovativeness at The Tehran Oil Refinery Company. *African Journal of Business Management*. 5(7): 2660-2667.

Gould, S. (1979). An Equity-Exchange Model of Organizational Involvement. *Academy of Management Review*. 4(1): 53-62.

Gouldner, A. W. (1960). The Norm of Reciprocity: A Preliminary Statement. *American Sociological Review.* 25(2), 161-178.

Granovetter, M. (1985). Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. *American Journal of Sociology*. 91(3): 481-510.

Green, K. M., Covin, J. G., ve Slevin, D. P. (2008). Exploring The Relationship between Strategic Reactiveness and Entrepreneurial Orientation: The Role of Structure–Style Fit. *Journal of Business Venturing*. 23(3): 356-383.

Griffin, M. A., Neal A. ve Parker S. K. (2007). A New Model of Work Role Performance: Positive Behavior in Uncertain and Interdependent Contexts. *Academy Management of Journal*. 50(2): 327-347;

Gulati, R. (1995). Does Familiarity Breed Trust? The Implications of Repeated Ties for Contractual Choice in Alliances. *Academy of Management Journal*. 38(1): 85-112.

Gulati, R. ve Nickerson, J. A. (2008). Interorganizational Trust, Governance Choice, and Exchange Performance. *Organization Science*. 19(5): 688-708.

Guth, W. D., ve Ginsberg, A. (1990). Guest Editors'Introduction: Corporate Entrepreneurship. *Strategic Management Journal*. 11(4): 5-15.

Guzzo, R. A., Noonan, K. A., ve Elron, E. (1994). Expatriate Managers and The Psychological Contract. *Journal of Applied Psychology*. 79(4): 617-626.

Gürses, İ., ve Kılavuz, M. Â. (2011). Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi. İlahiyat Fakültesi Dergisi. 20(2): 153-166.

Hackman, J. R. (1983). Designing Work for Individuals and for Groups. *Perspectives on Behavior in Organizations*. 242–256. (Ed.) Hackman, J. R. New York. McGraw-Hill.

Hackman, J. R., & Oldham, G. R. (1974). The Job Diagnostic Survey: An Instrument for The Diagnosis of Jobs and The Evaluation of Job Redesign Projects. http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/779828.pdf (Erişim Tarihi: 30.05.2015)

Hanan, M. (1976). Venturing Corporations-Think Small to Stay Strong. *Harvard Business Review.* 54(3): 139-148.

Hansen, M. T. (1999). The Search-Transfer Problem: The Role of Weak Ties in Sharing Knowledge Across Organization Subunits. *Administrative Science Quarterly*. 44(1): 82-111.

Harbison, F. (1956). Entrepreneurial Organization as A Factor in Economic Development. *The Quarterly Journal of Economics*. 70(3): 364-379.

Harris, C., ve Verreynne, M. (2008, Aralık). No Rest for the Intrapreneur: The Case of Switzer Rest Home. 22nd annual ANZAM (Australian and New Zealand Academy of Management) Conference. Auckland.

Hayton, J. C., ve Kelley, D. J. (2006). A Competency-Based Framework for Promoting Corporate Entrepreneurship. *Human Resource Management*. 45(3): 407-428.

Helliwell, J. F., ve Huang, H. (2011). Well-Being and Trust in The Workplace. *Journal of Happiness Studies.* 12(5): 747-767.

Helmreich, R. L. ve Spence, J. T. (1978), The Work and Family Orientation Questionnaire: An Objective Instrument to Assess Components of Achievement Motivation and Attitudes Toward Family and Career. J*SAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 8: 35.

Hoffmann, W. H., Neumann, K., ve Speckbacher, G. (2010). The Effect of Interorganizational Trust on Make-Or-Cooperate Decisions: Disentangling Opportunism-Dependent and Opportunism-Independent Effects of Trust. *European Management Review*. 7(2): 101-115.

Honig, B. (2001). Learning Strategies and Resources for Entrepreneurs and Intrapreneurs. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 26(1): 21-35.

Hornsby, J. S., Kuratko, D. F., Shepherd, D. A., ve Bott, J. P. (2009). Managers'Corporate Entrepreneurial Actions: Examining Perception and Position. *Journal of Business Venturing*. 24(3): 236-247.

Hornsby, J. S., Kuratko, D. F. ve Zahra, S. A. (2002). Middle Managers' Perception of The Internal Environment for Corporate Entrepreneurship: Assessing A Measurement Scale. *Journal Of Business Venturing*. 17(3): 253-273.

Hornsby, J. S., Naffziger, D. W., Kuratko, D. F. ve Montagno, R. V. (1993). An Interactive Model of The Corporate Entrepreneurship Process. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 17(2), 29-37.

Hosmer, L. T. (1995). Trust: The Connecting Link Between Organizational Theory and Philosophical Ethics. *Academy of Management Review*. 20(2): 379-403.

Howell, J. M. ve Higgins, C. A. (1990). Champions of Technological Innovation. *Administrative Science Quarterly*. 35(2): 317-341.

Hrebiniak, L. G. ve Alutto, J. A. (1972). Personal and Role-Related Factors in The Development of Organizational Commitment. *Administrative Science Quarterly.* 17(4): 555-573.

Hrebiniak, L. G. (1974). Effects of Job Level and Participation on Employee Attitudes and Perceptions of Influence. *Academy of Management Journal*. 17(4): 649-662.

Huang, J. T. (2012). Be Proactive as Empowered? The Role of Trust in One's Supervisor in Psychological Empowerment, Feedback Seeking, and Job Performance. *Journal of Applied Social Psychology*. 42(1): 103-127.

Huff, L. ve Kelley, L. (2003). Levels of Organizational Trust in Individualist Versus Collectivist Societies: A Seven-Nation Study. *Organization Science*. 14(1): 81-90.

Hughes, M. ve Morgan, R. E. (2007). Deconstructing The Relationship Between Entrepreneurial Orientation and Business Performance at The Embryonic Stage of Firm Growth. *Industrial Marketing Management*. 36(5): 651-661.

Hurley, R. F. (2006). The Decision to Trust. *Harvard Business Review*. 84(9): 55-62.

Hydle, K. M., Aas, T. H. ve Breunig, K. J. (2015). Characteristics of Intrapreneurs in Scale-Intensive Service Firms.

http://www.dspace.wsbnlu.edu.pl/bitstream/handle/11199/8318/Hydle%20Katja%20Maria%20i%202%20in.%2c%20Characteristics%20of%20Intrapreneurs%20in%20Scale-Intensive%20Service%20Firms.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 11.10.2015).

Inkpen, A. ve Dinur, A. (1998). Knowledge Management Processes and International Joint Ventures. *Organization Science.* 9(4), 454–68.

Janssen, O. (2000). Job Demands, Perceptions of Effort-Reward Fairness and Innovative Work Behaviour. *Journal Of Occupational and Organizational Psychology*. 73(3): 287-302.

Jassawalla, A. R. ve H. C. Sashittal. (1998). An Examination of Collaboration in High-Technology New Product Development Processes. *Journal of Production Innovation Management*. 15(5): 237–54.

Jennings, D. F., ve Young, D. M. (1990). An Empirical Comparison Between Objective and Subjective Measures of The Product Innovation Domain of Corporate Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 15(1): 53-66.

Johlke, M. C., Stamper, C. L. ve Shoemaker, M. E. (2002). Antecedents to Boundary-Spanner Perceived Organizational Support. *Journal of Managerial Psychology*. 17(2): 116-128.

Johnson-George, C. ve Swap, W. C. (1982). Measurement of Specific Interpersonal Trust: Construction and Validation Of A Scale to Assess Trust in A Specific Other. *Journal of Personality and Social Psychology*. 43(6): 1306-1317.

Jones, G. R. ve Butler, J. E., (1992) Managing Internal Corporate Entrepreneurship: An Agency Theory Perspective. *Journal of Management*. 18 (4): 733-749

Jones, G. R. ve George, J. M. (1998). The Experience and Evolution of Trust: Implications for Cooperation and Teamwork. *Academy of Management Review*. 23(3): 531-546.

Jung, D. I. ve Avolio, B. J. (2000). Opening The Black Box: An Experimental İnvestigation of The Mediating Effects of Trust And Value Congruence on Transformational and Transactional Leadership. *Journal of Organizational Behavior*. 21(8): 949-964.

Kahn, W. A. (1990). Psychological Conditions of Personal Engagement and Disengagement at Work. *Academy of Management Journal*. 33(4): 692-724.

Kanten, P. (2014). Effect Of Qualıty Of Work Lıfe (Qwl) On Proactive And Prosocıal Organızatıonal Behavıors: A Research On Health Sector Employees. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*. 19(2): 251-274.

Kanter, R. M. (1983). *The Change Masters: Innovation and Entrepreneurship in the American Corporation*. Simon and Shuster. New York.

Kanter, R. M. (1984). *Change masters*. Simon and Schuster. New York

Kao, J. J. (1989) *Entrepreneurship, Creativity, and Organization*. Prentice Hall, Englewood Cliffs. New Jersey: A.B.D.

Kath, L. M., Magley, V. J. ve Marmet, M. (2010). The Role of Organizational Trust in Safety Climate's Influence on Organizational Outcomes. *Accident Analysis and Prevention*. 42(5): 1488-1497.

Keh, H. T., Nguyen, T. T. M. ve Ng, H. P. (2007). The Effects of Entrepreneurial Orientation and Marketing İnformation on The Performance of Smes. *Journal of Business Venturing*. 22(4): 592-611.

Kelley, D. J., O'Connor, G. C., Neck, H., ve Peters, L. (2011). Building an Organizational Capability for Radical Innovation: The Direct Managerial Role. *Journal of Engineering and Technology Management*. 28(4): 249-267.

Kelley, D. J., Peters, L. ve O'Connor, G. C. (2009). Intra-Organizational Networking for Innovation-Based Corporate Entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*. 24(3): 221-235.

Kelman, H. C. (1958). Compliance, Identification, and Internalization: Three Processes of Attitude Change. *Journal of Conflict Resolution*. 2(1): 51-60.

Kerr, S., ve Jermier, J. (1978). Substitutes for Leadership: Their Meaning and Measurement. *Organizational Behavior and Human Performance*. 22(3): 374–403.

Khandwalla, P. N. (1977). *The Design of Organizations.* Harcourt Brace Jovanovich. New York

Knack, S. ve Keefer, P. (1997). Does Social Capital Have An Economic Payoff? A Cross-Country Investigation. *The Quarterly Journal of Economics*. 112(4): 1251-1288.

Knight, G. A. (1997). Cross-Cultural Reliability and Validity of A Scale to Measure Firm Entrepreneurial Orientation. *Journal of Business Venturing*. 12(3): 213-225.

Knoll, D. L. ve Gill, H. (2011). Antecedents of Trust in Supervisors, Subordinates, and Peers. *Journal of Managerial Psychology*. 26(4): 313-330.

Konovsky, M. A. ve Pugh, S. D. (1994). Citizenship Behavior and Social Exchange. *Academy of Management Journal*. 37(3): 656-669.

Kramer, R. M. (1999). Trust and Distrust in Organizations: Emerging Perspectives, Enduring Questions. *Annual Review of Psychology*. 50(1): 569-598.

Kreps, D. M. (1996). Corporate Culture and Economic Theory. Firms, Organizations And Contracts

https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=JBrDXvye-1UC&oi=fnd&pg=PA221&dq=corporate+culture+and+economic+theory&ots=d6G-Ostemd&sig=q9u9Rupbj9Z1YsoKnYo0pfX_Fvc&redir_esc=y#v=onepage&q=corporate%20culture%20and%20economic%20theory&f=false (Erişim Tarihi: 03.08.2015)

Kuratko, D. F., ve Audretsch, D. B. (2013). Clarifying the domains of corporate entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 9(3): 323-335.

Kuratko, D. F., Covin, J. G., ve Garrett, R. P. (2009). Corporate Venturing: Insights from Actual Performance. *Business Horizons*. 52(5): 459-467.

Kuratko D. F. ve Goldsby, M. G. (2004). Corporate Entrepreneurs or Rogue Middle Managers? A Framework for Ethical Corporate Entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*. 55(1): 13-30.

Kuratko D. F. ve Hodgetts R. M. (1988). *Entrepreneurship*. The Dreyden Pres. Orlando

Kuratko, D. F., Hornsby, J.S. Naffziger, D.W. ve Montagno, R.V. (1993), Implement Entrepreneurial Thinking in Established Organizations. *SAM Advanced Mamangement Journal.* 58 (1): 28-39

Kuratko, D. F., Ireland, R. D., ve Hornsby, J. S. (2001). Improving Firm Performance through Entrepreneurial Actions: Acordia's Corporate Entrepreneurship Strategy. *The Academy of Management Executive*. 15(4): 60-71.

Kuratko, D. F., Montagno, R. V. ve Hornsby, J. S. (1990). Developing An Intrapreneurial Assessment Instrument for An Effective Corporate Entrepreneurial Environment. *Strategic Management Journal*. 11: 49-58.

La Porta, R. L., Lopez-De-Silane, F., Shleifer, A. ve Vishny, R. W. (1997). Trust in Large Organizations. *Interaction of Economic Institutions and Theory*. 87(2): 333-338.

Lam, L. W., Loi, R. ve Leong, C. (2013). Reliance and Disclosure: How Supervisory Justice Affects Trust in Supervisor and Extra-Role Performance. *Asia Pacific Journal of Management*. 30(1): 231-249.

Langfred, C. W. (2004). Too Much of A Good Thing? The Negative Effects of High Trust and Autonomy in Selfmanaging Teams. *Academy of Management Journal*. 47: 385–399.

Langfred, C. W. (2007). The Downside of Self-Management: A Longitudinal Study of the Effects tf Conflict on Trust, Autonomy, and Task Interdependence in Self-Managing Teams. *Academy of Management Journal*. 50(4): 885-900.

Langkamp, B. D. ve Lane, M. D. (2012). Individual Entrepreneurial Orientation: Development of A Measurement İnstrument. *Education+Training*. 54(2/3): 219-233.

Larzelere, R. E. ve Huston, T. L. (1980). The Dyadic Trust Scale: Toward Understanding Interpersonal Trust in Close Relationships. *Journal of Marriage and The Family,* 42(3): 595-604.

Lehmann-Willenbrock, N., Lei, Z. ve Kauffeld, S. (2012). Appreciating Age Diversity and German Nurse Well-Being and Commitment: Co-Worker Trust as The Mediator. *Nursing & Health Sciences*. 14(2): 213-220.

Leifer, R., O'Connor, G. C. ve Rice, M. (2001). Implementing Radical Innovation in Mature Firms: The Role of Radical Innovation Hubs. *Academy of Management Executive*. 15(3): 102-113

Levinson, H. (1965). Reciprocation: The Relationship between Man and Organization. *Administrative Science Quarterly*. 9(4): 370-390.

Lewicki, R. J. ve B. B. Bunker (1994). Trust in Relationships: A Model of Trust Development and Decline

https://www.researchgate.net/publication/232534885_Trust_in_relationships_A_model_of_development_and_decline (Erişim Tarihi: 22.09.2015)

Lewicki, R. J., McAllister, D. J. ve Bies, R. J. (1998). Trust and Distrust: New Relationships and Realities. *Academy of Management Review*. 23(3): 438-458.

Lewis, B. W. (1937). The Corporate Entrepreneur. *The Quarterly Journal of Economics*. 51(3): 535-544.

Lewis, J. D. ve Weigert, A. (1985). Trust as A Social Reality. *Social Forces*. 63(4): 967-985.

Li, P. P. (2007). Towards An Interdisciplinary Conceptualization of Trust: A Typological Approach. *Management and Organization Review*. 3(3): 421-445.

Li, P. P., Bai, Y. ve Xi, Y. (2012). The Contextual Antecedents of Organizational Trust: A Multidimensional Cross-level Analysis. *Management and Organization Review*. 8(2): 371-396.

Li, Y. H., Huang, J. W. ve Tsai, M. T. (2009). Entrepreneurial Orientation and Firm Performance: The Role of Knowledge Creation Process. *Industrial Marketing Management*. 38(4): 440-449.

Lin, C. P. (2010). Modeling Corporate Citizenship, Organizational Trust, and Work Engagement Based on Attachment Theory. *Journal of Business Ethics*. 94(4): 517-531.

Lubatkin, M., Florin, J. ve Lane, P. (2001). Learning Together And Apart: A Model of Reciprocal Interfirm Learning. *Human Relations*. 54(10): 1353–1582.

Luhmann, N. (1979). *Trust and power*. Wiley. New York

Lui, S. S., Ngo, H. Y. ve Hon, A. H. (2006). Coercive Strategy in Interfirm Cooperation: Mediating Roles of İnterpersonal and Interorganizational Trust. *Journal of Business Research*. 59(4): 466-474.

Lumpkin, G. T. ve Dess, G. G. (1996). Clarifying The Entrepreneurial Orientation Cunstruct and Linking It To Performance. *Academy of Management Review*. 21(1): 135-172.

Lumpkin, G. T. ve Dess, G. G. (2001). Linking Two Dimensions of Entrepreneurial Orientation to Firm Performance: The Moderating Role of Environment and Industry Life Cycle. *Journal of Business Venturing*. 16(5): 429-451.

Luchsinger, V. ve Bagby, D. R. (1987). Entrepreneurship and Intrapreneurship: Behaviors, Comparisons, and Contrasts. *SAM Advanced Management Journal*. 52(3): 10-13.

Luthans, F., Baack, D., ve Taylor, L. (1987). Organizational Commitment: Analysis of Antecedents. *Human Relations*. 40(4): 219-235.

Lyon, D. W., Lumpkin, G. T. ve Dess, G. G. (2000). Enhancing Entrepreneurial Orientation Research: Operationalizing and Measuring A Key Strategic Decision Making Process. *Journal of Management*. 26(5): 1055-1085.

MacDuffie, J. P. (2011). Inter-Organizational Trust and The Dynamics of Distrust. *Journal of International Business Studies*. 42(1): 35-47.

Maltz, E. ve Kohli, A. K. (1996). Market Intelligence Dissemination Across Functional Boundaries. *Journal of Marketing Research*. 33(1): 47-61.

Martiarena, A. (2013). What's so Entrepreneurial about Intrapreneurs?. *Small Business Economics*. 40(1): 27-39.

Mathieu, J. E. ve Zajac, D. M. (1990). A Review and Meta-Analysis of The Antecedents, Correlates, and Consequences of Organizational Commitment. *Psychological Bulletin*. 108(2): 171.

Mayer, R. C. ve Davis, J. H. (1999). The Effect of The Performance Appraisal System on Trust for Management: A Field Quasi-Experiment. *Journal of Applied Psychology*. 84(1): 123-136.

Mayer, R. C., Davis, J. H. ve Schoorman, D. (1995). An Integrative Model of Organizational Trust. *Academy of Management Review*. 20(3): 709–34.

Mayer, R. C. ve Gavin, M. B. (2005). Trust in Management and Performance: Who Minds The Shop while The Employees Watch The Boss?. *Academy of Management Journal*. 48(5): 874-888.

McAllister, D. J. (1995). Affect- and Cognition-Based Trust as Foundations for Interpersonal Cooperation in Organizations. *Academy of Management Journal*. 38(1): 24-59.

McCauley, D. P. ve Kuhnert, K. W. (1992). A Theoretical Review and Empirical Investigation of Employee Trust in Management. *Public Administration Quarterly*. 16(2): 265-284.

McEvily, B., Perrone, V. ve Zaheer, A. (2003). Trust as An Organizing Principle. *Organization Science* 14(1): 91-103.

McGee, G. W. ve Ford, R. C. (1987). Two (Or More?) Dimensions of Organizational Commitment: Reexamination of The Affective and Continuance Commitment Scales. *Journal of Applied Psychology*. 72(4): 638-642.

McGrath, R. G., Keil, T. ve Tukiainen, T. (2012). Extracting Value from Corporate Venturing. *MIT Sloan Management Review*. 48(1): 49-56.

McKee, D. O., Varadarajan, P. R. ve Pride, W. M. (1989). Strategic Adaptability and Firm Performance: A Market-Contingent Perspective. *The Journal of Marketing*, 53(3): 21-35.

McKelvey, R. D. ve Palfrey, T. R. (1992). An Experimental Study of The Centipede Game. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*. 60(4): 803-836.

McKnight, D. H., Cummings, L. L. ve Chervany, N. L. (1998). Initial Trust Formation in New Organizational Relationships. *Academy of Management Review*. 23(3): 473-490.

Menzel, H. C., Aaltio, I. ve Ulijn, J. M. (2007). On the Way to Creativity: Engineers as Intrapreneurs in Organizations. *Technovation* 27(12): 732-743

Meyer, G.D. ve Heppard, K.A. (2000). *Entrepreneurship as Strategy*. Sage Publications. Thousand Oaks, CA

Meyer, J. P. ve Allen, N. J. (1984). Testing The "Side-Bet Theory" of Organizational Commitment: Some Methodological Considerations. *Journal of Applied Psychology*. 69(3): 372-378.

Meyer, J. P., Paunonen, S. V., Gellatly, I. R., Goffin, R. D., ve Jackson, D. N. (1989). Organizational Commitment And Job Performance: It's The Nature of The Commitment that Counts. *Journal of Applied Psychology*. 74(1): 152-156.

Miles, R. E., Snow, C. C., Meyer, A. D., ve Coleman, H. J. (1978). Organizational Strategy, Structure and, Process. *Academy of Management Review*. 3(3): 546-562.

Miller, D. (1983). The Correlates of Entrepreneurship in Three Types Of Firms. *Management Science*. 29(7): 770-791.

Miller, D. ve Friesen, P. H. (1978). Archetypes of Strategy Formulation. *Management Science*. 24(9): 921-933.

Miller, D. ve Friesen, P. H. (1982). Innovation in Conservative and Entrepreneurial Firms: Two Models of Strategic Momentum. *Strategic Management Journal*. 3(1): 1-25.

Miller, D. ve Friesen, P. H. (1983). Strategy-Making and Environment: The Third Link. *Strategic Management Journal*. 4(3): 221-235.

Mishra, J. ve Morrissey, M. A. (1990). Trust in Employee/Employer Relationships: A Survey of West Michigan Managers. *Public Personnel Management*. 19(4): 443-486.

Molina-Morales, F. X., Teresa Martínez-Fernández, M., ve Torlò, V. J. (2011). The Dark Side of Trust: The Benefits, Costs and Optimal Levels of Trust for Innovation Performance. *Long Range Planning*. 44(2): 118-133.

Moorman, R. H., Blakely, G. L. ve Niehoff, B. P. (1998). Does Perceived Organizational Support Mediate The Relationship between Procedural Justice and Organizational Citizenship Behavior?. *Academy Of Management Journal*. 41(3): 351-357.

Moreno, A. M. ve Casillas, J. C. (2008). Entrepreneurial Orientation and Growth of Smes: A Causal Model. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 32(3): 507-528.

Morgeson, F. P., ve Humphrey, S. E. (2006). The Work Design Questionnaire (WDQ): Developing and Validating a Comprehensive Measure for Assessing Job Design and The Nature of Work. *Journal of Applied Psychology*. 91(6): 1321-1339.

Morris, M. H., Davis, D. L. ve Allen, J. W. (1994). Fostering Corporate Entrepreneurship: Cross-Cultural Comparisons of The Importance of İndividualism versus Collectivism. *Journal of International Business Studies*. 25(1): 65-89.

Morris, M. H., ve Kuratko, D. F. (2002). *Corporate Entrepreneurship: Entrepreneurial Development within Organizations*. South-Western Pub.

Morris, M. H., ve Paul. G. W. (1987). The Relationship Between Entrepreneurship and Marketing in Established Firms. *Journal of Business Venturing*. 2(3): 247-259.

Morrison, E. W., ve Phelps, C. C. (1999). Taking Charge at Work: Extrarole Efforts to İnitiate Workplace Change. *Academy Of Management Journal*. 42(4): 403-419.

Mowday, R. T., Porter, L. W. ve Steers, R. M. (2013). Employee Organization Linkages: The Psychology Of Commitment, Absenteeism, and Turnover. Academic Press.

https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=f_FFBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Employee+Organization+Linkages:+The+Psychology+Of+Commitment,+Absenteeism,+and+Turnover&ots=GiPAK2Ni-9&sig=1POb5pqRcFjnt1mEPfh3OBvFIRI&redir_esc=y#v=onepage&q=Employee%20Organization%20Linkages%3A%20The%20Psychology%20Of%20Commitment%2C%20Absenteeism%2C%20and%20Turnover&f=false (Erişim Tarihi:15.05.2015)

Mowday, R. T., Steers, R. M. ve Porter, L. W. (1979). The Measurement of Organizational Commitment. *Journal of Vocational Behavior*. 14(2): 224-247.

Murray, J. A. (1984). A Concept of Entrepreneurial Strategy. *Strategic Management Journal*. 5(1): 1-13.

Muurinen, C., Laine, M., Pentti, J., Virtanen, M., Salo, P., Kivimäki, M. ve Oksanen, T. (2014). Vertical and Horizontal Trust at Work as Predictors of Retirement Intentions: The Finnish Public Sector Study. http://broker.edina.ac.uk/457554/1/PMC4156392.pdf (Erişim Tarihi: 24.09.2015)

Nahapiet, J., ve S. Ghoshal. (1998). Social Capital, Intellectual Capital, and The Organizational Advantage. *Academy of Management Review*. 23(2): 242–68.

Naktiyok, A. ve Kök, B. S. (2006) Çevresel Faktörlerin İç Girişimcilik Üzerine Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*. 8(2): 77-96.

Naldi, L., Nordqvist, M., Sjöberg, K. ve Wiklund, J. (2007). Entrepreneurial Orientation, Risk Taking, and Performance in Family Firms. *Family Business Review*. 20(1): 33-47.

Narayanan, V. K., Yang, Y. ve Zahra, S. A. (2009). Corporate Venturing and Value Creation: A Review and Proposed Framework. *Research Policy*. 38(1): 58-76.

Nembhard, I. M. ve Edmondson, A. C. (2006). Making it Safe: The Effects of Leader Inclusiveness and Professional Status on Psychological Safety and Improvement Efforts in Health Care Teams. *Journal of Organizational Behavior*. 27(7): 941-966.

Neves, P. ve Caetano, A. (2006). Social Exchange Processes in Organizational Change: The Roles of Trust znd Control. *Journal of Change Management*. 6 (4): 351–364.

Neves, P. ve Eisenberger, R. (2014). Perceived Organizational Support and Risk Taking. *Journal of Managerial Psychology*. 29(2): 187-205.

Nooteboom, B. (1996). Trust, Opportunism and Governance: A Process and Control Model. *Organization Studies*. 17(6): 985-1010.

Nooteboom, B., Berger, H. ve Noorderhaven, N. G. (1997). Effects of Trust and Governance on Relational Risk. *Academy of Management Journal*. 40(2): 308-338.

Nyhan, R. C., ve Marlowe, H. A. (1997). Development and Psychometric Properties of The Organizational Trust İnventory. *Evaluation Review*. 21(5): 614-635.

Nyström, K. (2012). Entrepreneurial Employees: Are They Different from Independent Entrepreneurs. Royal Institute Of Technology, CESIS-Centre of Excellence for Science and Innovation Studies. https://www.kth.se/polopoly_fs/1.339265!/Menu/general/column-content/ attachment/ CESISWP281.pdf (Erişim Tarihi: 16.10.2015)

O'Connor, G. C. ve Ayers, A. D. (2005). Building a Radical Innovation Competency. *Research-Technology Management*. 48(1): 23-31.

O'Connor, G. C. ve Rice, M. P. (2001). Opportunity Recognition and Breakthrough Innovation in Large Established Firms. *California Management Review*. 43(2): 95-116.

O'Reilly, C. A. ve Chatman, J. (1986). Organizational Commitment and Psychological Attachment: The Effects of Compliance, Identification, and Internalization on Prosocial Behavior. *Journal of Applied Psychology*. 71(3): 492-499.

Oldham, G. R. (1975). The Impact of Supervisory Characteristics on Goal Acceptance. *Academy of Management Journal*. 18(3): 461-475.

Oh, Y. ve Park, J. (2011). New Link Between Administrative Reforms and Job Attitude: The Role of Interpersonal Trust in Peers as A Mediator on Organizational Commitment. *International Review of Public Administration*. 16(3): 65-87.

Onay, M. ve Çavuşoğlu, S. (2010). İşletmelerde Girişimcilik Özelligini Etkileyen Faktörler:İç Girisimcilik. *Yönetim ve Ekonomi*. 17(1): 47-67

Organ, D. W. (1977). A reappraisal and reinterpretation of the satisfaction-causes-performance hypothesis. *Academy of Management Review*. 2(1): 46-53.

Organ, D. W. ve Konovsky, M. (1989). Cognitive versus Affective Determinants of Organizational Citizenship Behavior. *Journal of Applied Psychology* 74(1): 157-164.

Orpen, C. (1994). The Effects of Exchange Ideology on the Relationship Between Perceived Organizational Support and Job Performance. *The Journal of Social Psychology*. 134(3): 407-408.

Park, W. (2010). Team Trust: Review, Conceptualization, and Recommendations for Future Research. *Korean Management Review*. 39(4): 1049-1094.

Park, W. W. ve Kim, S. (2012). The Need of Leader–Subordinate Reciprocal Dyadic Trust to Build the Subordinate's Trust in the Organization: The Case of Korean Air Pilots. *The International Journal of Aviation Psychology*. 22(2): 97-119.

Parker, S. K., Williams, H. M. ve Turner, N. (2006). Modeling The Antecedents of Proactive Behavior at Work. *Journal of Applied Psychology*. 91(3): 636-652.

Penley, L. E. ve Gould, S. (1988). Etzioni's Model of Organizational Involvement: A Perspective for Understanding Commitment To Organizations. *Journal of Organizational Behavior*. 9(1): 43-59.

Perry, R. W. ve Mankin, L. D. (2007). Organizational Trust, Trust in The Chief Executive and Work Satisfaction. *Public Personnel Management*. 36(2): 165-179.

Peterson, R. A. ve Berger, D. G. (1971). Entrepreneurship in Organizations: Evidence from The Popular Music Industry. *Administrative Science Quarterly*. 16(1): 97-106.

Pfeffer, J. ve Sutton, R. I. (2000). The Knowing-Doing Gap.

https://books.google.com.tr/books?id=MeY5hdgj1bAC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Erişim Tarihi: 10.08.2015)

Pillai, R., Schriesheim, C. A. ve Williams, E. S. (1999). Fairness Perceptions and Trust as Mediators for Transformational and Transactional Leadership: A Two-Sample Study. *Journal of Management*. 25(6): 897-933.

Pinchot, G. (1985). *Intrapreneuring.* Harper & Row, New York

Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B. ve Bommer, W. H. (1996). Transformational Leader Behaviors and Substitutes for Leadership as Determinants of Employee Satisfaction, Commitment, Trust, and Organizational Citizenship Behaviors. *Journal of Management*. 22(2): 259-298.

Poppo, L., Zhou, K. Z. ve Ryu, S. (2008). Alternative Origins to Interorganizational Trust: An Interdependence Perspective on The Shadow of The Past and The Shadow of The Future. *Organization Science*. 19(1): 39-55.

Porumbescu, G., Jungho, P. A. R. K. ve Oomsels, P. (2013). Building Trust: Communication and Subordinate Trust in Public Organizations. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*. 9(38): 158-179.

Porter, L. W. ve Steers, R. M. (1973). Organizational, Work, and Personal Factors in Employee Turnover and Absenteeism. *Psychological Bulletin*. 80(2): 151-176.

Porter, L. W., Steers, R. M., Mowday, R. T., & Boulian, P. V. (1974). Organizational Commitment, Job Satisfaction, and Turnover among Psychiatric Technicians. *Journal of Applied Psychology.* 59(5): 603-609.

Rahmanimanesh, M., Shahtalebi, B. ve Cheryani, M. Z. (2012). The Relationship between Organizational Trust and Organizational Learning among Faculty Members. *Life Science Journal*. 9(4): 4926-4935.

Radaelli, G., Lettieri, E., Mura, M. ve Spiller, N. (2014). Knowledge Sharing and Innovative Work Behaviour in Healthcare: A Micro-Level Investigation of Direct and Indirect Effects. *Creativity and Innovation Management*. 23(4): 400-414.

Rathna, K. G. ve Vijaya, T. G. (2009). Competencies of Entrepreneurs and Intrapreneurs: A Comparative Study. *South Asian Journal of Management*. 16(2): 28-60.

Rauch, A., Wiklund, J., Lumpkin, G. T. ve Frese, M. (2009). Entrepreneurial Orientation and Business Performance: An Assessment of Past Research and Suggestions for The Future. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 33(3): 761-787.

Reichers, A. E. (1985). A Review and Reconceptualization of Organizational Commitment. *Academy of Management Review*. 10(3): 465-476.

Rempel, J. K., Holmes, J. G. ve Zanna, M. P. (1985). Trust in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*. 49(1): 95-112.

Renzl, B. (2008). Trust in Management and Knowledge Sharing: The Mediating Effects of Fear and Knowledge Documentation. *Omega*. 36(2): 206-220.

Resmi Gazete (2008). Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama ve Denetim Yönetmeliği.

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080731-2.htm (Erişim Tarihi: 16.10.2015)
Rhoades, L. ve Eisenberger, R. (2002). Perceived Organizational Support: A Review of The Literature. *Journal of Applied Psychology*. 87(4): 698-714.
Rich, G. A. (1997). The Sales Manager as A Role Model: Effects on Trust, Job Satisfaction, and Performance of Salespeople. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 25(4): 319-328.
Richard, O. C., Barnett, T., Dwyer, S. ve Chadwick, K. (2004). Cultural Diversity in Management, Firm Performance, and The Moderating Role of Entrepreneurial Orientation Dimensions. *Academy of Management Journal*. 47(2): 255-266.
Rigtering, J. P. C. ve Weitzel, U. (2013). Work Context and Employee Behaviour as Antecedents for Intrapreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 9(3): 337-360.
Ring, P. S. ve Van de Ven, A. (1994). Development Processes of Cooperative Interorganizational Relationships. *Academy of Management Review*. 19(1): 90–118.
Ritzer, G. ve Trice, H. M. (1969). An Empirical Study of Howard Becker's Side-Bet Theory. *Social Forces*. 47(4): 475-478.
Roberts, E. B. (1980), New Ventures for Corporate Growth. *Harward Business Review*. 58(4): 134-142
Roberts, K. H. ve O'Reilly, C. A. (1974). Measuring Organizational Communication. *Journal of Applied Psychology*. 59(3): 321-326.
Robinson, S. L. (1996). Trust and Breach of The Psychological Contract. *Administrative Science Quarterly*. 41(4): 574-599.
Rodrigues, A. F. C., ve Veloso, A. L. D. O. M. (2013). Organizational Trust, Risk and Creativity. *Review of Business Management*. 15(49): 545-561.
Rosenthal, D. A., Gurney, R. M. ve Moore, S. M. (1981). From Trust on Intimacy: A New Inventory for Examining Erikson's Stages of Psychosocial Development. *Journal of Youth and Adolescence*. 10(6): 525-537.
Rotter, J. B. (1967). A New Scale for The Measurement of Interpersonal Trust. *Journal of Personality*. 35(4): 651-665.
Rotter, J. B. (1971). Generalized Expectancies of Interpersonal Trust. *American Psychologist.* 26(5): 443–452.
Rousseau, D. M., Sitkin, S., Burt, R. ve Camerer, C. (1998). Not So Different After All: A Cross Discipline View of Trust. *Academy of Management Review*. 23(3): 393–404.
Rumelt, R. P. (1982). Diversification Strategy and Profitability, Strategic *Management Journal*. 3(4): 359-369
Runyan, R., Droge, C. ve Swinney, J. (2008). Entrepreneurial Orientation versus Small Business Orientation: What are Their Relationships To Firm Performance?. *Journal of Small Business Management*. 46(4): 567-588.
Sabel, C. F. (1993). Studied Trust: Building New Forms of Cooperation in A Volatile Economy. *Human Relations*. 46(9): 1133-1170.
Salancik, G. R. ve Pfeffer, J. (1978). A Social Information Processing Approach to Job Attitudes and Task Design. *Administrative Science Quarterly*. 23(2): 224-253.
Salanova, M., & Schaufeli, W. B. (2008). A Cross-National Study of Work Engagement as a Mediator Between Job Resources and Proactive Behaviour. The *International Journal of Human Resource Management*. 19(1): 116-131.
Sayeed, O. B. ve Gazdar, M. K. (2003). Intrapreneurship: Assessing And Defining Attributes of Intrapreneurs. *Journal of Entrepreneurship*, 12(1): 75-89.
Scanzoni, J. (1979). Social Exchange and Behavioral Interdependence. Ed. R. L. Burgess & T. L. Huston. *Social Exchange in Developing Relationships*. New York: Academic Press. A.B.D.
Schendel, D. (1990). Introduction to The Special Issue on Corporate Entrepreneurship. *Strategic Management Journal*. 11(5): 1-3.

Schoorman, F. D., Mayer, R. C. ve Davis, J. H. (2007). An Integrative Model of Organizational Trust: Past, Present, and Future. *Academy of Management Review*. 32(2): 344-354.
Scott, S. G. ve Bruce, R. A. (1994). Determinants of Innovative Behavior: A Path Model of Individual Innovation in The Workplace. *Academy of Management Journal*. 37(3): 580-607.
Seppälä, T., Lipponen, J., Pirttila-Backman, A. M., ve Lipsanen, J. (2011). Reciprocity of Trust in The Supervisor–Subordinate Relationship: The Mediating Role of Autonomy and The Sense of Power. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 20(6): 755-778.
Seppänen, R., Blomqvist, K. ve Sundqvist, S. (2007). Measuring Inter-Organizational Trust—A Critical Review of The Empirical Research in 1990–2003. *Industrial Marketing Management*. 36(2): 249-265.
Selznick, P. (2011). *Leadership in administration: A sociological interpretation*. Quid Pro Books.
Shanock, L. R, Eisenberger R. (2006). When Supervisors Feel Supported: Relationships with Subordinates' Perceived Supervisor Support, Perceived Organizational Support, and Performance. *Journal of Applied Psychol*. 91(3): 689–695.
Sharma, P. ve Chrisman, J.J. (1999). Toward A Reconciliation of The Definitional Issues in The Field of Corporate Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 23(3): 11–27.
Shaw, R. B. (1997). *Trust in The Balance: Building Successful Organizations on Results, Integrity and Concern*. Jossey-Bass. San Francisco.
Shen, M. J. ve Chen, M. C. (2007). The Relationship of Leadership, Team Trust and Team Performance: A Comparison of The Service and Manufacturing Industries. *Social Behavior And Personality: An İnternational Journal*. 35(5): 643-658.
Sheppard, B. H. ve Sherman, D. M. (1998). The Grammars of Trust: A Model and General Implications. *Academy of Management Review*. 23(3): 422-437.
Shin, Y. ve Kim, M. J. (2015). Antecedents and Mediating Mechanisms of Proactive Behavior: Application of the Theory of Planned Behavior. *Asia Pacific Journal of Management.* 32(1): 289-310.
Shore, L. M. ve Tetrick, L. E. (1991). A Construct Validity Study of The Survey of Perceived Organizational Support. *Journal of Applied Psychology*. 76(5): 637-643.
Shore, L. M., ve Wayne, S. J. (1993). Commitment and Employee Behavior: Comparison of Affective Commitment and Continuance Commitment with Perceived Organizational Support. *Journal of Applied Psychology*. 78(5): 774-780.
Siegel, S. M. ve Kaemmerer, W. F. (1978). Measuring The Perceived Support for Innovation in Organizations. *Journal of Applied Psychology*. 63(5): 553-562.
Simha, A. ve Stachowicz-Stanusch, A. (2015). The Effects of Ethical Climates on Trust in Supervisor and Trust in Organization in A Polish Context. *Management Decision*. 53(1): 24-39.
Simpson, J. A. (2007). Psychological Foundations of Trust. *Current Directions in Psychological Science*. 16(5): 264-268.
Simpson, J. A. (2007b). Psychological Foundations of Trust. *Social Psychology: Handbook of Basic Principles* (Ed. Kruglanski, A. W. ve Higgins, E. T.) 587-607Guilford Press
Simsek, Z., Heavey, C. ve Veiga, J. J. F. (2010). The Impact of CEO Core Self-Evaluation on The Firm's Entrepreneurial Orientation. *Strategic Management Journal*. 31(1): 110-119.
Sitkin, S. B. ve Pablo, A. L. (1992). Reconceptualizing The Determinants of Risk Behavior. *The Academy of Management Review Briarcliff Manor*. 17(1): 9 -38
Sitkin, S. B. ve Roth, N. L. (1993). Explaining The Limited Effectiveness of Legalistic "Remedies" for Trust/Distrust. *Organization Science*. 4(3): 367-392.
Smith, K. G., Carroll, S. J. ve Ashford, S. J. (1995). Intra-and Interorganizational Cooperation: Toward a Research Agenda. *Academy of Management Journal*. 38(1): 7-23.
Snow, C. C. ve Hrebiniak, L. G. (1980). Strategy, Distinctive Competence, and Organizational Performance. *Administrative Science Quarterly*. 25(2): 317-336.

Song, F. (2009). Intergroup Trust and Reciprocity in Strategic Interactions: Effects of Group Decision-Making Mechanisms. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 108(1): 164-173.

Sorrentino, M. ve Williams, M. L. (1995). Relatedness and Corporate Venturing: Does it Really Matter?. *Journal of Business Venturing*. 10(1): 59-73.

Souder, W. E. (1981). Disharmony Between R&D and Marketing. *Industrial Marketing Management*. 10(1): 67-73.

Spreitzer, G. M. (1995). Psychological Empowerment in The Workplace: Dimensions, Measurement, and Validation. *Academy of Management Journal*. 38(5): 1442-1465.

Stam, E. (2013). The Dutch Entrepreneurial Ecosystem. *Small Bus Econ*. 41: 887-898

Stam, W. ve Elfring, T. (2008). Entrepreneurial Orientation and New Venture Performance: The Moderating Role of Intra-And Extraindustry Social Capital. *Academy of Management Journal*. 51(1): 97-111.

Stanley, L. J. ve McDowell, W. (2014). The Role of Interorganizational Trust and Organizational Efficacy in Family and Nonfamily Firms. *Journal of Family Business Strategy*. 5(3): 264-275.

Steers, R. M. (1977). Antecedents and Outcomes of Organizational Commitment. *Administrative Science Quarterly*. 22(1): 46-56.

Stevenson, H.H., M.J. Roberts ve H.I. Grousback. (1985). *New Business Ventures and the Entrepreneur*. Homewood, IL: Richard D. Irwin.

Stevenson, H.H. ve Gumpert. D.E. (1985). The Heart of Entrepreneurship. *Harvard Business Review*. 63(2): 85-94.

Stinglhamber, F., De Cremer, D. ve Mercken, L. (2006). Perceived Support as A Mediator of The Relationship between Justice and Trust: A Multi Foci Approach. *Group and Organization Management.* 31 (4): 442–468.

Stopford, J. M. ve Baden-Fuller, C. W. (1994). Creating Corporate Entrepreneurship. *Strategic Management Journal*. 15(7): 521-536.

Stull, M. (2005). Intrapreneurship in Nonprofit Organizations Examining The Factors that Facilitate Entrepreneurial Behaviour among Employees. http://digital.case.edu/downloads/x633gp955 (Erişim Tarihi: 24.10.2015)

Sue-Chan, C., Au, A. K. ve Hackett, R. D. (2012). Trust as A Mediator of The Relationship Between Leader/Member Behavior and Leader-Member-Exchange Quality. *Journal of World Business*. 47(3): 459-468.

Tan, H. H. ve Lim, A. K. (2009). Trust in Coworkers and Trust in Organizations. *The Journal of Psychology.* 143(1): 45-66.

Tan, H. H. ve Tan, C. S. (2000). Toward The Differentiation of Trust in Supervisor and Trust in Organization. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*. 126(2): 241-260.

Tang, J., Tang, Z., Marino, L. D., Zhang, Y. ve Li, Q. (2008). Exploring an Inverted U-Shape Relationship between Entrepreneurial Orientation and Performance in Chinese Ventures. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 32(1): 219-239.

Teng, B. S. (2007). Corporate Entrepreneurship Activities through Strategic Alliances: A Resource-Based Approach toward Competitive Advantage*. *Journal of Management Studies*. 44(1): 119-142.

Thomas, D. ve Bostrom, R. (2010). Building Trust and Cooperation through Technology Adaptation in Virtual Teams: Empirical Field Evidence. *EDPACS*. 42(5): 1-20.

Thomsen, M., Karsten, S. ve Oort, F. J. (2015). Social Exchange in Dutch Schools for Vocational Education and Training The Role of Teachers' Trust in Colleagues, The Supervisor and Higher Management. *Educational Management Administration & Leadership*. 43(5): 755-771.

Thornberry, N. E. (2003). Corporate entrepreneurship: Teaching Managers to be Entrepreneurs. *Journal of Management Development*. 22(4): 329-344.

Tjosvold, D. ve Yu, Z. (2007). Group Risk Taking: The Constructive Role of Controversy in China. *Group & Organization Management*, 32: 653-674.
Tsai, W. C., Chi, N. W., Grandey, A. A. ve Fung, S. C. (2012). Positive Group Affective Tone and Team Creativity: Negative Group Affective Tone and Team Trust as Boundary Conditions. *Journal of Organizational Behavior*. 33(5): 638-656.
Tsai, W. ve Ghoshal, S. (1998). Social Capital and Value Creation: The Role of Intrafirm Networks. *Academy of Management Journal*. 41(4): 464-476.
Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2010). İşletmelerde Stratejik Yönetim. Beta Basım. İstanbul.
Van der Sijde, P., Veenker, S. ve During, W. (2013). Intrapreneurship in SMEs: about The Role of Management and R&D. *European Journal of Business and Social Sciences*. 1(11): 24-30.
Van Dyne, L. ve LePine, J. A. (1998). Helping and Voice Extra-Role Behaviors: Evidence of Construct and Predictive Validity. *Academy of Management Journal*. 41(1): 108-119.
Van Huyck, J. B., Battalio, R. C., ve Walters, M. F. (1995). Commitment Versus Discretion in The Peasant-Dictator Game. *Games and Economic Behavior*. 10(1): 143-170.
Van Maanen, J. ve Schein E. H. (1977). Toward a Theory of Oranizational Socialization.
https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/1934/SWP-0960-03581864.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 08/10/2014)
Vandermerwe, S. ve Birley, S. (1997). The Corporate Entrepreneur: Leading Organizational Transformation. *Long Range Planning*. 30(3): 345-352.
Vanhala, M., Puumalainen, K. ve Blomqvist, K. (2011). Impersonal trust: The Development of The Construct and The Scale. *Personnel Review*. 40(4): 485-513.
Wakkee, I., Elfring, T. ve Monaghan, S. (2008). Creating Entrepreneurial Employees in Traditional Service Sectors. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 6(1): 1-21.
Walter, A., Auer, M. ve Ritter, T. (2006). The Impact of Network Capabilities and Entrepreneurial Orientation on University Spin-Off Performance. *Journal of Business Venturing*. 21(4): 541-567.
Wang, C. L. (2008). Entrepreneurial Orientation, Learning Orientation, and Firm Performance. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 32(4): 635-657.
Wayne, S. J., Shore, L. M., ve Liden, R. C. (1997). Perceived Organizational Support and Leader-Member Exchange: A Social Exchange Perspective. *Academy of Management Journal.* 40(1): 82-111.
Westfall, S. L. (1969). Simulating Corporate Entrepreneurship in US Industry. *Academy of Management Journal*. 12(2): 235-246.
Whitener, E. M. (2001). Do 'High Commitment' Human Resource Practices Avect Employee Commitment. A Cross-Level Analysis Using Hierarchical Linear Modeling. *Journal of Management*, 27(5): 515–535.
Whitener, E. M., Brodt, S. E., Korsgaard, M. A. ve Werner, J. M. (1998). Managers as Initiators of Trust: An Exchange Relationship Framework for Understanding Managerial Trustworthy Behavior. *Academy of Management Review*. 23(3): 513-530.
Williamson, O. E. (1993). Calculativeness, Trust, and Economic Organization. *Journal of Law and Economics*. 36(1): 453-486.
Wiklund, J. ve Shepherd, D. (2003). Knowledge-Based Resources, Entrepreneurial Orientation, and The Performance of Small And Medium-Sized Business. *Strategic Management Journal.* 24(13): 1307-1314.
Wiklund, J. ve Shepherd, D. (2005). Entrepreneurial Orientation and Small Business Performance: A Configurational Approach. *Journal of Business Venturing*. 20(1): 71-91.
Wiseman, R. M. ve Gomez-Mejia, L. R. (1998). A Behavioral Agency Model of Managerial Risk Taking. *Academy of Management Review*. 23(1): 133-153.
Wong, Y. T., Wong, C. S. ve Ngo, H. Y. (2002). Loyalty To Supervisor and Trust in Supervisor of Workers in Chinese Joint Ventures: A Test of Two Competing Models. *International*

Journal of Human Resource Management. 13(6): 883-900.
Worrall, L., Cooper, C. L. ve Lindorff, M. (2011). A Picture of Trust in UK Business Organizations. *Trust and Human Resource Management*, 18-22, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK
Wu, H., Su, W. ve Lee, C. (2008), Employee Ownership Motivation and Individual Risk-Taking Behavior: A Cross-Level Analysis of Taiwan's Privatized Enterprises. *The International Journal of Human Resource Management*. 19(12): 2311-2331.
Yamaguchi, I. (2001). Perceived Organizational Support for Satisfying Autonomy Needs of Japanese White-Collar Workers: A Comparison between Japanese and US-Affiliated Companies. *Journal of Managerial Psychology*. 16(6): 434-448.
Yiu, D. W., Lau, C. ve Bruton, G. D. (2007). International Venturing by Emerging Economy Firms: The Effects of Firm Capabilities, Home Country Networks, and Corporate Entrepreneurship. *Journal of International Business Studies*. 38(4): 519-540.
Yoon, J. ve Lim, J. C. (1999). Organizational Support in The Workplace: The Case of Korean Hospital Employees. *Human Relations*. 52(7): 923-945.
Zaheer, A., McEvily, B. ve Perrone, V. (1998). Does Trust Matter? Exploring The Effects of İnterorganizational and Interpersonal Trust on Performance. *Organization Science*. 9(2): 141-159.
Zaheer, A. ve Venkatraman, N. (1995). Relational Governance As An Interorganizational Strategy: An Empirical Test of The Role of Trust in Economic Exchange. *Strategic Management Journal*. 16(5): 373-392.
Zahra, S. A. (1991). Predictors and Financial Outcomes of Corporate Entrepreneurship: An Exploratory Study. *Journal of Business Venturing*. 6(4): 259-285.
Zahra, S. A. (1993a). Environment, Corporate Entrepreneurship, and Financial Performance: A Taxonomic Approach. *Journal of Business Venturing*, 8(4): 319-340.
Zahra, S. A. (1993b). A Conceptual Model of Entrepreneurship as Firm Behaviour: A Critique and Extension. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 17 (4): 5-21
Zahra, S. A. (1995). Corporate Entrepreneurship and Financial Performance: The Case of Management Leveraged Buyouts. *Journal of Business Venturing*. 10 (3): 225-247.
Zahra, S. A. (1996). Goverance, Ownership, and Corporate Entrepreneurship: The Moderating Impact of Industry Technological Opportunities. *Academy of Management Journal*. 39(6): 1713-1735.
Zahra, S. A. ve Covin, J. G. (1995). Contextual Influences on The Corporate Entrepreneurship-Performance Relationship: A Longitudinal Analysis. *Journal of Business Venturing*. 10(1): 43-58.
Zahra, S. A., Filatotchev, I. ve Wright, M. (2009). How Do Threshold Firms Sustain Corporate Entrepreneurship? The Role of Boards and Absorptive Capacity. *Journal of Business Venturing*. 24(3): 248-260.
Zahra, S. A. ve Garvis, D. M. (2000). International Corporate Entrepreneurship and Firm Performance: The Moderating Effect of International Environmental Hostility. *Journal of Business Venturing*. 15(5): 469-492.
Zak, P. J. ve Knack, S. (2001). Trust and Growth. *The Economic Journal*, 111(470): 295-321.
Zand, D. E. (1972). Trust and Managerial Problem Solving. *Administrative Science Quarterly*. 17(2): 229-239.
Zeithaml, C. P., ve Zeithaml, V. A. (1984). Environmental Management: Revising The Marketing Perspective. *The Journal of Marketing*. 48(2): 46-53.
Zucker, L. G. (1986). Production of Trust: Institutional Sources of Economic Structure, 1840--1920. www: http://digitalassets.lib.berkeley.edu/irle/ucb/text/irla0277.pdf (Erişim Tarihi: 20.09.2015)
www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 20.06.2015)
http://geert-hofstede.com/turkey.html (Erişim Tarihi: 23.09.2015)
http://changingminds.org/disciplines/psychoanalysis/articles/bowlby_attachment.htm (Erişim Tarihi: 11.05.2015)

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE YEREL YÖNETİMLERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yazarlar

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ
Prof. Dr. Ayşegül MENGİ
Prof. Dr. Tayfun ÇINAR
Doç. Dr. Deniz İŞÇİOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Ozan ZENGİN
Ar. Gör. Dr. Can Giray ÖZGÜL
Tuğba SİN

KKTC, 2017

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1861
İktisat/Ekonomi No.: 194
ISBN : 978-605-320-768-9
© 1. Basım, Aralık 2017

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE YEREL YÖNETİMLERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yazarlar: Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Prof. Dr. Ayşegül MENGİ, Prof. Dr. Tayfun ÇINAR, Doç. Dr. Deniz İŞÇİOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Ozan ZENGİN, Ar. Gör. Dr. Can Giray ÖZGÜL, Tuğba SİN

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Keleş., Ruşen, Mengi., Ayşegül, Çınar., Tayfun, İşçioğlu., Deniz, Zengin., Ozan, Özgül., Can Giray, Sin., Tuğba.
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE YEREL YÖNETİMLERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ */ Ruşen Keleş, Ayşegül Mengi, Tayfun Çınar, Deniz İşçioğlu, Ozan Zengin, Can Giray Özgül, Tuğba Sin*
1. Basım, XII + 92 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-768-9
1.KKTC, 2. Yerel Yönetimler, 3. Yerel Yönetim Reformu

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77-Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com-esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com-info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix, T ve K

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz v
Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği Başkanı'nın Sunuşu IX
Yerel Yönetimler Müdürü'nün Sunuşu XI

1. Giriş
1.1. Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi 1
1.2. Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri 7
1.2.1. Merkezden Yönetim 7
1.2.2. Yerinden Yönetim 8
1.2.3. İdarenin Bütünlüğü 11
1.2.4. İdari Vesayet 12
1.2.5. Yerel Özerklik 12
1.3. Yerel Maliye Sistemi 14
1.3.1. Yerel Yönetimlere Gelir Sağlanmasında Farklı Sistemler 16
1.3.2. Yerel Yönetimlerin Gelirlerinin Sınıflandırılması 21
1.3.3. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda Mali Özerklik 23

2. KKTC'deki Yerel Yönetim Sistemi 27
2.1. Anayasa 28
2.2. Yasalar 31

3. Yerel Yönetimlere İlişkin Temel Veriler 39
3.1. Nüfus 39
3.2. Konut ve Hanehalkı 41
3.3. Belediyelerin Mali Durumu 44

4. Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Çözüm Öneriler 61
4.1. Yerel Yönetim Geleneği, Yerel Yönetim Mevzuatı ve Yerel Yönetim Reformu 61
4.2. Belediyelerin Örgütsel Yapısı 64
4.3. Belediyelerin Merkezi Yönetimle İlişkileri 66
4.4. Belediyelerin Mali Sorunları 70
4.5. Belediye Personeli 73
4.6. Avrupa Birliği İle İlişkiler 74
4.7. Belediyelerin Yurttaşlarla İlişkileri 74
4.8. Belediyeler Arasındaki İlişkiler 75

5. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi 77
5.1. Belediyelerin Örgütsel Yapısı 78
5.2. Belediyelerin Merkezi Yönetimle İlişkileri 79
5.3. Belediyelerin Mali Sorunları 80
5.4. Belediyeler Arasındaki Mali Dengesizlikler 80
5.5. Belediyelerin Yurttaşlarla İlişkileri 81
5.6. Belediyeler Arası İlişkiler 81
5.7. Belediye Personeli 81
5.8. Avrupa Birliği İle İlişkiler 82
5.9. Sakin Şehir 82
5.10. Mevzuat 82
5.11. İmar Planlama 83

6. Genel Değerlendirme 85

Kaynakça 87

Ek 91

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Levent Köker (2004), *Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı*, Ankara, İmge Kitabevi.

Alkan, İbrahim ve Derviş Yüksel (2018), "KKTC'de Atık Yönetimi", Ayşegül Mengi ve Deniz İşçioğlu (Ed.), *Kentsel Politikalar*, Ankara, Palme Yayıncılık, s. 510-522.

Ayman Güler, Birgül (2009), *Türkiye'nin Yönetimi: Yapı*, 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi.

Benevelo, Leonardo (1990), *Die Geschichte der Stadt*, Frankfurt, Campus Verlag.

Benevelo, Leonardo (2006), *Avrupa Tarihinde Kentler*, (Çev. Nur Nirven), İstanbul, Litaratür Yayınları.

Bloch, Marc (1995), *Feodal Toplum*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul, Gece Yayınları.

Çınar, Tayfun ve Birgül A. Güler (2004), *Yerel Maliye Sistemi*, Ankara, TODAİE.

Çınar, Tayfun (2007), "Yerel Yönetimlerin Gelirleri", Tayfun Çınar (Ed.), *Yerel Yönetimlerde Mali Yönetim*, Ankara, TODAİE, s. 5-26.

Çınar, Tayfun (2007), "Vergi Kanunu'nun Belediyelerde Uygulanması", Tayfun Çınar (Ed.), *Yerel Yönetimlerde Mali Yönetim*, Ankara, TODAİE, s. 27-48.

De Coulanges, Fustel (2011), *Antik Site, Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma, Hukuk ve Kurumlar*, (Çev. İsmail Kılınç), Ankara, Epos Yayınları.

Devlet Planlama Örgütü (2016), *KKTC Yerel Yönetimler* (2006-2015), Lefkoşa/KKTC, https://devplan.org (15.10.2017).

Erbay, Yusuf ve Hasan Akgün (2017), *Türkiye'de ve Avrupa'da Yerel Yönetimler*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık.

Ergin, Osman Nuri (1932), *Beledi Bilgiler*, İstanbul, Hamit Bey Matbaası.

Eryılmaz, Bilal (2017), *Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar*, Kocaeli, Umuttepe Yayınları.

Gözler, Kemal (2012), *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Gözler, Kemal ve Gürsel Kaplan (2016), *İdare Hukuku Dersleri*, 16. Baskı, Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Gözübüyük, A. Şeref ve Turgut Tan (1998), *İdare Hukuku*, Cilt 1, Ankara, Turhan Kitabevi.

Günday, Metin (2011), *İdare Hukuku*, Ankara, İmaj Yayınevi.

Hamamcı, Can (1981), *Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim Ekseninde Belediyelerimizin Yapısı ve Demokratikleşme Eğilimi*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Heater, Derek (2007), *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*, (Çev. Meral Delikara Üst), Ankara, İmge Kitabevi.

Huberman, Leo (2008), *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, (Çev. Murat Belge), İstanbul, İletişim Yayınları.

İnce, Ecem (2018), "Yavaş Kent Akımı ve Kentsel Yaşam Kalitesi: Yeniboğaziçi Örneği", Ayşegül Mengi ve Deniz İşçioğlu (Ed.), *Kentsel Politikalar*, Ankara, Palme Yayıncılık, s. 547-555.

İçişleri Bakanlığı (2017), https://icisleri.gov.ct.tr/Bakanl%C4%B1k/Kaymakaml%C4%B1klar (15.10.2017).

İşçioğlu, Deniz (2009), "KKTC Kentsel Politikası Üzerine Bir Değerlendirme", *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, (Ocak 2009), 1 (1), s. 149-161.

İşçioğlu, Deniz ve Tuğba Sin (2018), "KKTC'deki Yerel Yönetimlere Türkiye Cumhuriyeti Yardımları ile Avrupa Birliği Yardımlarının Karşılaştırılması", Ayşegül Mengi ve Deniz İşçioğlu (Ed.), *Kentsel Politikalar*, Ankara, Palme Yayıncılık, s. 487-496.

Kalabalık, Halil (2005), *Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Yerel Yönetim Hukuku Teori ve Uygulama*, Ankara, Seçkin.

Keleş, Ruşen (1999), "KKTC'de Belediyeler ve Çağdaş Belediyecilik", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 8 (1), s. 115-125.

Keleş, Ruşen (2000), "İmar Planlarının Uygulama Aracı Olarak Değer Artış Vergisi ve Düzenleme Ortaklık Payı", Lefkoşa.

Keleş, Ruşen ve Ayşegül Mengi (2002), "Dünya Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na Doğru", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11 (4), s. 6-24.

Keleş, Ruşen (2013), "Yerelleşme ve Bölgeselleşme Bağlamında Özerklik Kavramı Üzerine Gözlemler", Ayşegül Mengi vd. (Der), *Beşinci Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu, Merkezi Yönetim Yerel Yönetim İlişkileri: Özerklik*, 21-23 Kasım 2011, Ankara, Türkiye Belediyeler Birliği Yayını, s. 19-46.

Keleş, Ruşen ve Ayşegül Mengi (2013), *Avrupa Birliği'nin Bölge Politikaları*, İstanbul, Cem Yayınevi.

Keleş, Ruşen (2015), *Kent, Kentsel Siyaset ve Çevre Yazıları (1993-2014)*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Keleş, Ruşen (2016), *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, 10. Baskı, İstanbul, Cem Yayınevi.

Keleş, Ruşen ve Ayşegül Mengi (2017), *Kent Hukuku*, Ankara, İmge Kitabevi.

McNeil, William (2003), *Dünya Tarihi*, (Çev. Alaeddin Şenel), Ankara, İmge Kitabevi.

Mengi, Ayşegül (1998), *Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, Ankara, İmaj Yayınları.

Mengi, Ayşegül ve Can Umut Çiner (2015), "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı: Niteliği, Beklentiler ve Türkiye", *Yerel Yönetim, Kent ve Ekoloji, Can Hamamcı'ya Armağan*, Aykut Çoban (Ed.), Ankara, İmge Kitabevi, s. 89-109.

Mumford, Lewis (2007), *Tarih Boyunca Kent, Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, (Çev. Gürol Koca ve Tamer Tosun), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Mutluer, M. Kamil ve Erdoğan Öner (2009), *Teoride ve Uygulamada Mahalli İdareler Maliyesi*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Nadaroğlu, Halil (1978), *Mahalli İdareler: Felsefesi, Ekonomisi, Uygulaması*, İstanbul, Sermet Matbaası.

Öncel, S. Yenal (1998), *Mahalli İdareler Maliyesi*, İstanbul, Filiz Kitabevi.

Pirenne, Henri (2005), *Ortaçağ Kentleri, Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, (Çev. Şadan Karadeniz), İstanbul, İletişim Yayınları.

Poggi, Gianfranco (2005), *Modern Devletin Gelişimi, Sosyolojik Bir Yaklaşım*, (Çev. Şule Kut ve Binnaz Toprak), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sin, Tuğba (2016), *Sürdürülebilir Gelişmede Yerel Yönetimlerin Etkinliği: Kuzey Kıbrıs Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Mağusa, KKTC, Doğu Akdeniz Üniversitesi.

Şenel, Alaeddin (2002), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

T.C. KEİ Ofisi (2016), *2015 KKTC Ekonomi Durum Raporu*, Lefkoşa, KKTC,T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği.

Uygun, Oktay (2007), *Federal Devlet: Temel İlkeleri, Başlıca Kurumları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*, 3. Baskı, İstanbul, XII Levha Yayıncılık.

Ülkmen, İsmail Hakkı (1960), *Mahalli İdareler Maliyesi*, Ankara, Ajans Türk Matbaası.

Weber, Max (2000), *Şehir, Modern Kentin Oluşumu,* (Çev. Musa Ceylan), İstanbul, Bakış Yayınları.

Wickwar, Hardy (1970), *The Political Theory of Local Government*, South Carolina, University of South Carolina Press.

Yılmaz, Hakan, M. Ferhat Emil ve Baki Kerimoğlu (2017), *Yerel Yönetimler Maliyesi*, Ankara, PYB.

Zengin, Ozan (2018), "Kavramlar Üzerinden Yerel Özerkliği Tartışmak", Ayşegül Mengi ve Deniz İşçioğlu (Ed.), *Kentsel Politikalar*, Ankara, Palme Yayıncılık, s. 662-675.

Hukuki Kaynaklar

KKTC Anayasası.

Fasıl 96- Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası.

47/1988 sayılı Şehir Planlama Dairesi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasası.

53/1977 sayılı Üst Kademe Yöneticiliği Yapan Kamu Görevlilerinin Atanması Hakkında Yasa.

55/1989 sayılı İmar Yasası.

51/1995 sayılı Belediyeler Yasası.

65/2007 sayılı Belediye Personel Yasası.

45/2011 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi Yasası.

Kozmetik Kimyası
(Güzelliğin Formülü)

Doç. Dr. Zuhal Gerçek

NOBEL
BİLİMSEL
ESERLER
NOBELBİLİMSELESERLER

YAYIN NO.: 58
ISBN : 978-605-9663-57-1
© 1. Basım, Mart 2017

Kozmetik Kimyası Güzelliğin Formülü
Doç. Dr. Zuhal Gerçek

Copyright 2016, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak tasarım: Yrd. Doç. Dr. Ali Asgar Çakmakçı
Kapak Fotoğrafları: Maarif Vekaleti Mecmuası, sayı:4, Eylül, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1341(1925).
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gerçek., Zuhal.
Kozmetik Kimyası - Güzelliğin Formülü / *Zuhal Gerçek*
1. Basım, XVIII+284, s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-57-1
1. Kozmetik kimyası, 2. Kozmetik formülasyonları, 3. Kozmetik tarihçesi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

Dünyanın en güzel kadını annem Sakine Gerçek'e

İÇİNDEKİLER

I. Kozmetik Dünyasına Giriş 1

I.1. Kozmetik Tanımı 1
I.2. Kozmetiğin Tarihçesi 1
I.2.1. Mumyalamada Kullanılan Materyaller 3
I.2.2. Maddelerin Estetik Amaçlı Kullanımları 4
I.3. Kozmetik Ürün Geliştirme Süreci 8
I.4. Kozmetik Ürünleri Anlayabilme 8
I.5. Kozmetik Ürün kullanımına Bağlı İstenmeyen Durumlar 9
I.6. Derinin Mikrobiyolojik Açıdan İncelenmesi 11
I.6. 1. Deri Florası 11
I.7. Kozmetik Preperatlarda Mikrobiyolojik Bulaşmaya Neden Olan Kaynaklar 12
I.8. Mikrobiyal Kontaminasyon 13
I.9. Kozmetik Ürünlerin Korunması 13
I.10. Deri Reaksiyonlarının Teşhis ve Değerlendirilmesi 14
I.11. Yasaklanan İçerikler 15
I.12. Kozmetiklerin İnsanlar Üzerindeki Etkileri 15
I.13. Modern Kozmetik Anlayışı 16
I.14. Ürünlerin İçerikleri Hakkında Genel Bilgiler 17
Kaynakça 18

II.Antipersperantlar ve Deodorantlar 21

II.1. Terleme 21
II.2. Antipersperant ve Deodorantlar 22

II.3. İlk Örnekler 22
II.4. Antipersperantlara Karşı Deodorantlar 23
II.5. Antipersperantların Etki Mekanizması 24
II.6. Antipersperant ve Deodorantların Özellikleri 25
II.7. Uçucu Organik Bileşikler (VOC) 26
II.8. Aktif Malzeme Formları 26
II.9. Antipersperant Aktif Malzemeleri 26
II.10. Formülasyonlar 27
II.10. 1. Kremler 27
II.10. 2. Spreyler 28
II.10. 3. Stickler ve Katılar 29
II.10. 4. Roll-onlar 33
II.10. 4. 1. Su temelli roll-onlar (su içinde yağ emülsiyonu) 33
II.10. 4. 2. Alkol temelli ve hidro-alkolik roll onlar 34
II.10. 4. 3. Süspansiyon roll-onlar 35
II.10. 4. 4. Duru yağ içinde su emülsiyonu roll-onlar 35
II.10. 5. Aeresoller 36
II.10. 6. Yumuşak Katılar 38
II.10. 7. Şeffaf Jeller 38
II.11. Parfümler 40
II.12. Deodorantlar 40
II.13. Antipersperantların Yan Etkileri 40
Kaynakça 41

III. Banyo ve Duş Ürünleri 43

III.1. Köpüklü Banyo Ürünleri 43
III.2. Köpüklü Banyo Ürünlerinin İçerikleri 44
III.2. 1. Sürfaktantlar (Yüzey Aktif Maddeler) 44
III.2. 2. Yoğunlaştırıcılar ve Köpük Dengeleyiciler 46
III.2. 3. Muhtelif Katkı Maddeleri 47

III.3. Formülasyonlar 47
III.3. 1. Sıvı, Jel ve Krem Köpük Banyo Ürünleri 49
III.3. 2. Toz Köpük Banyo Ürünleri 52
III.4. Banyo Yağları ve Esanslar 52
III.4. 1. Yüzen ya da Yayılan Yağlar 53
III.4. 2. Dağılabilen Banyo Yağları 53
III.4. 3. Çözünebilir Banyo Yağları 55
III.4. 4. İlgi Çekici Banyo Yağları 56
III.5. Banyo Tuzları, Küpleri ve Tozları 56
III. 5. 1. Kullanılan Malzemeler 57
III. 5. 2. Banyo Tuzları, Kristalleri ve Topları Formülasyonları 58
III. 5. 3. Hazırlama, Renklendirme, Parfümleme 58
III. 5.4. Banyo Küpleri 58
III. 5.5. Banyo Tozları 59
III. 6. Duş Ürünleri ve Vücut Şampuanları 59
III. 6. 1. Duş Ürünleri ve Vücut Şampuanlarının İçerikleri 59
III. 6. 2. Duş Kremleri 60
III. 6. 3. Vücut Şurupları ve Keseleyici (Peeling) Duş Jelleri 61
III. 7. Banyo Sonrası Ürünler 63
III. 7. 1. Duş Sonrası Vücut Nemlendiricileri 63
III. 7. 2. Banyo, Püskürtme ve Pudraları 64
III. 7. 3. Banyo Sonrası Vücut Losyonları ve Jelleri 64
Kaynakça 67

IV.Saç Ürünleri 69

IV.1. Saçın Yapısı ve Özelikleri 69
IV.2. Saçın Kimyası 71
IV.2. 1. Amino Asitler 71
IV.2. 1. 1. Amino Asitlerin Sınıflandırılmaları 71
IV.2. 1. 2. Peptit Bağları 72

IV.2. 2. 3. Saç Keratinin Kimyasal Reaktivitesi 74
IV.2 .2. 4. Saç Keratinin Fiziksel Özellikleri 77
IV.3. Saç Bakım Ürünlerinin Sınıflandırılması 77
IV.4. Şampuanlar 78
IV.4. 1. Şampuanların Sınıflandırılması 79
IV.4. 2. Şampuanın Saç Üzerindeki Etkisi 79
IV.4. 3. Kirden Arındırma İşlemi 79
IV.4. 4. Şampuanların Köpürmesi 80
IV.4. 5. Şampuan İçerikleri 81
IV.4. 5. 1. Temel Deterjanlar: 81
IV.4. 5. 2. Şampuan Katkıları 83
IV.4. 5. 3. Fonksiyonel Katkı Maddeleri 84
IV.4. 5. 4. Şampuan Üretimi 87
IV.4. 5. 5. Örnek Şampuan Formülasyonları 88
IV.4. 5. 5. 1. Günlük Bakım Şampuanları 88
IV.4. 5. 5. 2. Kremli Şampuanlar (2'si 1 arada şampuanlar) 88
IV.4. 5. 5. 3. Özel Şampuanlar 89
IV.4. 5. 5. 3. 1. Anti Kepek Şampuanları 89
IV.4. 5. 5. 3. 2. Bebe Şampuanları 89
IV.5. Şampuan Sonrası Saç Bakım Ürünleri 91
IV.5. 1. Saç Kremleri 91
IV.5. 1. 1. Saç Kremi Formülasyonu 91
IV.5. 1. 2. Yoğun Saç Kremi Formülasyonu 92
IV.5. 1. 3. Köpük 93
IV.6. Şekillendirici Ürünler 93
IV.6. 1. Şekillendirici Losyon 94
IV.6. 2. Şekillendirici Köpük 95
IV.6. 3. Şekillendirici Jel 95
IV.7. Saç Spreyleri 96
IV.7. 1. Aerosol Saç Spreyi 96

IV.7. 2. Aerosol Olmayan Saç Speryi 96
IV.8. Perma 97
Kaynakça 98

V. Renk Kimyası ve Üretimi 99

V.1. Renk ve Boya 99
V.2. Organik Pigmentler 99
V.2. 1. Organik Boya Kategorileri 100
V.2. 2. Organik Pigmentlerin Kararlıkları 102
V.3. Doğal Boyalar 102
V.4. İnorganik Pigmentler 103
V.6. Sedefli Pigmentler ve Diğer Özellikli Pigmentler 106
V.6. 1. Sedefli Pigmentler 106
V.6. 1. 1. Organik Sedefler 107
V.6. 1. 2. İnorganik Sedefler 107
V.6. 1. 3. Pigment Sedefler 107
V.6. 2. Özel Pigmentler 107
V.6. 3. İşlenmiş Pigmentler 107
V.6. 3. 1. Mikroince Pigmentler 109
V.7. Makyaj Teknolojisi 109
V.8. Formülasyon Türleri 109
V.9. Toz Kozmetiklerde Kullanılan Hammaddeler 109
V.10. Toz Yüz Pudraları 111
V.11. Preslenmiş Yüz Pudraları 112
V.12. Toz Allıklar 113
V.13. Yağ Bazlı Allıklar 113
V.14. Bronzlaşma Tozları 114
V.15. Göz Ürünleri 114
V.15. 1. Preslenmiş Toz Farlar 115
V.15. 2. Toz Ürünlerde Kalite Güvencesi 115

V.15. 3. Krem Farlar 116
V.15. 4. Stick Far Formülasyonu 117
V.16. Fondöten 117
V.16. 1. Emülsifiye Fondötenler 118
V.16. 1. 1. Üretim Prosedürü 118
V.16. 2. Sussuz Fondötenler 119
V.16. 2. 1. Temel Formülasyon 119
V.16. 2. 2. Yağ İçinde Su Fondöten Formülasyonu 120
V.16. 2. 3. Silikon İçinde Su Fondöten Krem Formülasyonu 121
V.16. 2. 4. Katyonik Sıvı Fondöten Formülasyonu 121
V.17. Maskara 122
V.17. 1. Kalıp Maskara 123
V.17. 2. Su İçinde Yağ Emülsiyon Maskaralar 123
V.17. 3. Yağ İçinde Su Maskaralar 124
V.17. 4. Susuz Maskara 126
V.18. Eyeliner 127
V.18. 1. İçerik 128
V.18. 2. Temel formülasyon 128
V.18. 3. Sıvı Eyeliner Formülasyonu 128
V.19. Kalemler 129
V.19. 1. Göz Kalemi Formülasyonu 129
Kaynakça 129

VI. Dudak Ürünleri 131

VI.2. Rujların Genel Özellikleri 132
VI.3. Ruj Bileşenleri 132
VI.4. Wet N' Wild 910D Kırmızı Rujun İçeriği 136
VI.5. Silikonlu Ruj Formülasyonu 142
VI.6. Ruj Üretimi 143
VI.7. Dudak Parlatıcıları 143

VI.8. Lipliner ve Dudak Kalemleri 144
Kaynakça..... 144

VII. Tırnak Ürünleri 145

VII.1. Tırnak ve Görevleri 145
VII.2. Tırnağın Temel Yapısı..... 145
VII.2. 1. Tırnak Kökü 146
VII.2. 2. Tırnak Yatağı..... 146
VII.2. 3. Ölü Deri (Kütikül) 146
VII.3. Tırnakların Büyümesi 147
VII.4. Tırnaklara Kan Temini 147
VII.5. Yaşın Tırnaklar Üzerindeki Etkisi 148
VII.6. Tırnağın Şekli 148
VII.7. Tırnağın Oluşumu..... 148
VII.8. Katikülde Kullanılan Kremler, Yağlar 149
VII.8. 1. Katikül Masaj Kremi Formülasyonu 149
VII.8. 2. Proteinli Tırnak Yumuşatıcı Losyon Formülasyonu 150
VII.8. 3. Katikül Yağları..... 150
VII.9. Tırnak Ağartıcılar 150
VII.9. 1. Nikotin Lekelerini Uzaklaştıran Ağartıcı Formülasyonu..... 151
VII.10. Beyaz Tırnak Kalemleri 151
VII.11. Ojeler 151
VII.11. 1. İçerik 151
VII.11. 2. Su İçinde Yağ Emülsiyonu Ojeler 153
VII.11. 3. Krem Türü Ojeler..... 154
VII.11. 4. Sedefli Ojeler..... 155
VII.11. 5. UV Absorplayıcı Ojeler 155
VII.11. 6. Su Bazlı Ojeler..... 155
VII.12. Oje Üretimi..... 156
VII.13. Manyetik Oje Kimyası 156

VII.14. Oje Kurutucu 157
VII.15. Oje Çıkarıcılar 158
VII. 15. 1. Yağlı Oje Çıkarıcı Formülasyonu 158
VII. 15. 2. Su İçeren Oje Çıkarıcılar 158
VII. 15. 3. Şeffaf Jel Oje Çıkarıcı Formülasyonu 158
VII. 15. 4. Krem Oje Çıkarıcı Formülasyonu I 159
Kaynakça 160

VIII. Saç Boyaları 161

VIII.1. Doğal Pigmentasyon 161
VIII.2. Saç Boyasının Tarihçesi 162
VIII.3. Bilimsel Hamleler 162
VIII.4. Saçın Yapısı 163
VIII.5. Saç Boyama İşlemi 165
VIII.6. Oksidatif Boya Formülasyonları 167
VIII.6. 1. Primer Ara Ürünler 168
VIII.6. 2. m-Kenetleyiciler 168
VIII.7. Formülasyon 168
VIII.8. Saç Boyamanın Saç Biyolojisi Üstündeki Etkisi 169
VIII.9. Serbest Radikal Oluşumu 169
VIII.9. 1. HO* Radikali 170
VIII.10. Eski ve Yeni Saç Boyası Teknolojisi 170
VIII.11. Saç Renginin Solmasına Neden Olan Faktörler 171
VIII.12. Parlaklık ve Renk 172
Kaynakça 173

IX. Cilt Ürünleri 175

IX.1. Cilt Yapısı 175
IX.2. Cildin Fonksiyonları 175
IX.3. Cilt Tabakaları 175

IX.4. Cilt Bezleri ve Sebum 180
IX.5. Cilt Fizyolojisi 181
IX.6. Kozmetik Ürünlerin Cilde Uygunluğu 181
IX.7. Cilt Türleri 182
IX.7. 1. Sebum Fonksiyonu 183
IX.7. 2. Yağ Dengesi 184
IX.8. Olgun Cilt Bakımı 186
IX.8. 1. Temizleme Ürünleri 186
IX.8. 2. Nemlendiriciler 186
IX.8. 3. Foto Koruma 187
IX.9. Cilt Bakım Sistematiği 187
IX.9. 1. Temizleme Ürünleri 187
IX.9. 1. 1. Sabunlar 187
IX.9. 1. 2. Syndet Barlar 190
IX.9. 1. 3. Diğer Sentetik Tabanlı Temizleyiciler 191
IX.9. 1. 4. Yağlı Ciltler İçin Temizleme Ürünleri 194
IX.9. 1. 5. Emülsiyon Temizleyiciler 196
IX.9. 1. 5. 1. Temizleme Kremleri 196
IX.9. 1. 5. 2. Durulama Emülsiyonları 198
IX.9. 1. 5. 3. Akışkan Temizleme Emülsiyonları 198
IX.10. Cilt Tonikleri 200
IX.10. 1. Astringent Losyonlar 200
IX.10. 2. Tonikler 201
IX.10. 2. 1. Jel Tonikler 202
IX.11. Temizleme Sonrası Ürünleri 203
IX.11. 1. Kuru Cilt Bakımı 203
IX.11. 1. 1. Yumuşatıcılar 204
IX.11. 1. 2. Nemlendiriciler 205
IX.11. 1. 3. Hidrofilik Matriksler 205
IX.11. 2. Nemlendirici/Besleyici Ürünlerin Temel Bileşenleri 205

IX.11. 2. 1. Gündüz Preperatları 205
IX.11. 2. 1. 1. Gündüz Kremi Formülasyonları 206
IX.11. 2. 1. 2. Nemlendirici Süt Formülasyonu 30.....206
IX.11. 2. 1. 3. Uyarıcı Gündüz Kremi Formülasyonu 31.....207
IX.11. 2. 1. 4. Hassas Ciltler İçin Gündüz Kremi Formülasyonu 32.....208
IX.11. 2. 1. 5. Yağlı Ciltler İçin Krem Formülasyonu 33.....209
IX.11.3. Özel Katkı Maddeleri/Besleyiciler..... 209
IX.11.3.1. Dağılma Aktivitesine Yardımcı Olan Katkı Maddeleri 210
IX.12. Gece Preperatları 211
IX.12. 1. Gece Kremi Formülasyonu 34 212
IX.12. 2. Avakodo Yağlı Gece Kremi Formülasyonu 35..... 213
IX.13. El ve Vücut Losyonları..... 213
IX.14. Koruyucu Ürünler..... 215
IX.14. 1. El Losyonları..... 215
IX.14. 2. Bariyer Kremler 215
Kaynakça..... 218

X.Ağız ve Diş Bakım Ürünleri 219

X.1. Dişin Yapısı..... 219
X.2. Diş Macunları 220
X.2. 1. Diş Macunu İçeriği 221
X.2. 2. Diş Macunu Üretimi..... 225
X.2. 3. Diş Macunu Formülasyonları..... 226
X.2 .3. 1. Genel Formülasyon..... 226
X.2. 3. 2. Anti Çürük (florür) Diş Macunları..... 227
X.2. 3. 3. Anti-tartar Diş Macunları..... 228
X.2. 3. 4. Plak ve Diş Eti İltihabı Oluşumunu Engelleyen Diş Macunları.....229

X.2. 3. 5. Beyazlatıcı Diş Macunları 231
X.2. 3. 6. Hassas Dişler için Kullanılan Diş Macunları 233
X.3. Gargaralar 234
X.3. 1. Gargaranın İçeriği 234
X.3. 2. Gargara Üretimi 234
X.3. 3. Örnek Gargara Formülasyonları 235
X.3. 3. 1. Anti Çürük Gargaralar 235
X.3. 3. 2. Anti-tartar Gargaralar 235
X.3. 3. 3. Plak Oluşumu ve Diş Eti İltihabını Önleyen Gargaralar 236
X.3. 3. 4. Ağız Kokusuna Karşı Kullanılan Ürünler 236
Kaynakça 236

I. Kozmetik Dünyasına Giriş

I.1. Kozmetik Tanımı

Kozmetik kelimesi Yunanca, güç sahibi olmak, düzenlemek, dekore etmek yeteneği anlamına gelen *Kosm tikos*'tan türemiştir. *Kosmein* süslemek ve *kosmos* sıra, harmoni demektir.

Günümüzde kozmetik, deri, tırnak, saç gibi organların görünüşünü değiştirerek kişiyi güzelleştirmek için kullanılan maddeler, preparatlar, tedavi biçimleri ve araçları olarak tanımlanmaktadır. 26 Şubat 1994 tarihinde Resmi gazetede yayınlanan Türk Kozmetik Kanunu'na göre "Kozmetikler; insan vücudunun epiderma, tırnaklar, kıllar, saçlar, dudaklar ve genital organlar gibi değişik kısımlarına, ağız ve dişlere ve mukozaya uygulanmak üzere hazırlanmış, amacı ve yan amacı bu kısımları temizlemek, koku vermek ve korumak suretiyle iyi bir durumda muhafaza etmek ve görünümünü değiştirmek ve vücut kokularını düzeltmek olan, saç boyaları ve saç rengi açıcıları da dâhil bütün preparatlar ve/veya maddelerdir."(Kozmetik Kanunu, Resmi Gazete, 26 Şubat 1994, Sayı 21861).

I.2. Kozmetiğin Tarihçesi

Kozmetik kullanımı, Adem ve Havva ile başlar. Yani kozmetik ve parfümerinin öyküsü insanlık tarihiyle başlamış ve birlikte gelişmiştir. İlk uygulamalarına savaşlarda, avcılıkta, dini törenlerde rastlanmaktadır. Daha sonra hekimlikle kullanılmış ve bilgi arttıkça içeriği tıptan uzaklaşıp eczacılığa kaymıştır. 16. yüzyılda şarap ve biranın distilasyonu ile uçucu yağlar izole edilmiştir. Güzel kokan uçucu yağların eldesiyle, 16. ve 17. yüzyıllardaki kitaplarda yoğunlukla parfüm üretimi hakkında bilgilere yer verilmiştir. Günümüzde kozmetik, parfümeri ve yağ endüstrilerinin teknolojileri birbirlerinden tamamen ayrılmıştır. Kimya ve özellikle deri ve vücut fonksiyonlarının biyokimyası üzerine yapılan araştırmalar, bu alanlarda yeni teknolojilerin kullanımına olanak sağlamaktadır.

3000 yıl önce ilkel insanlar avlamak istedikleri hayvanları çekebilmek için renkleri kullanarak mağaralarını süslemeye başlamışlardır. Av ve savaş yetenekleriyle hayatta kalabilen insanlar, kamuflaj amaçlı ya da düşmanlarını korkutmak için derilerini boyayarak vücutlarını korumaya çalışmışlardır.

Kaynakça

1. Hughes, G.R. (1959) / Soc. Cosmet. Chem., X, 159.
2. Encyclopaedia Britannica, 14th edn, 1929.
3. The Times Atlas of World History. Times Books, London, 1978.
4. Adams, B. (1984) Egyptian Mummies. Shire Publications, Aylesbury, Bucks, UK.
5. Poucher, W.A. (1941) Perfumes, Cosmetics and Soaps, Vol. 3, Cosmetics, 6th edn. Chapman & Hall, London.
6. Wall, RE. (1974) in Balsam, M.S. and Sagarin, E. (eds), Cosmetics: Science and Technology. John Wiley & Sons, Chichester.
7. Corson, R. (1973) Fashions in Make-up. Peter Owen, London.
8. Zolotovitch, G.B. (1977) Joint Symp: Brit. Sec: Perfumers and Soc. Cosmet. Chem. of GB, Proceedings, paper 5.
9. Piesse, G.W.S. (1862) in The Art of Perfumery. Longman, Green, Longman, Roberts, London.
10. Rimmel, E. (1865) in The Book of Perfumes, Chapman & Hall, London.
11. Crawford, T.H. and Nagarajan, T.S. (1954), J. Soc. Cosmet. Chem., V, 202.
12. Gefasse fur den Duft (Scent Bottles), Photo. Drom, 1981.
13. Barber, R. (ed.) (1981) The Pastons. The Folio Society, London.
14. Castries, Due de (trans. Dobell, A.) (1979) in The Lives of the Kings and Queens of France. Weidenfeld & Nicolson, London.
15. Ellis, A. (1960) in The Essence of Beauty. Seeker & Warburg, London.
16. Woodforde, J. (1968) in The Strange Story of False Teeth. Routledge & Kegan Paul, London.
17. Fraser, A. (1969) in Mary, Queen of Scots. Weidenfeld & Nicolson, London.
18. Woodforde, J. (1971) in The Strange Story of False Hair. Routledge & Kegan Paul, London.
19. . Sagarin, E. (1949) /. Soc. Cosmet. Chem. 1, 206.
20. Cleasor, J. (1962) in The Plague and the Fire. George Allen & Unwin, London.
21. Black, J. A. and Garland, M. (1975) in A History of Fashion. Orbis Publishing, London.
22. Wells, EV. and Billot, M. (1981) in Perfumery Technology, 2nd edn. Ellis Horwood, Chichester.
23. Bernthsen, A. (1931) Organic Chemistry (revised by Sudburough, JJ.). Blackie & Son Ltd, London and Glasgow.
24. Hardie, D.W.F. and Pratt, J.D. (1966) in A History of the Modern British Chemical Industry, special edn for ICI. Pergamon Press, Oxford.
25. Clayton, W. (1932) in Colloidal Aspects of Food Chemistry and Technology. J. & A. Churchill, London.
26. Poucher, WA. (1923) in Perfumery, Cosmetics and Soaps, 1st edn. Chapman & Hall, London.

27. Roberts R., British Red Cross Society (1986) Cosmetic Camouflage in Nursing, 5. Bailliere Tindall, London.
28. Schubert, WR. (1974) Shaving preparations, in Balsam, M.S. and Sagarin, E. (eds), Cosmetics: Science and Technology. John Wiley & Sons, Chichester.
29. Gunn-Smith, R.A. and Simpson, A. (1980) in Aerosol Reporter. Alfred Hiiltig, Heidelberg, Germany.
30. Wells, EV. and Billot, M. (1975) in Perfumery Technology, 1st edn. Ellis Horwood, Chichester.
31. Fourcroy, A.F. de (1798) Ann. Chim., 26, 232.
32. Poucher, WA. (1955) A classification of odours and its uses, J. Soc. Cosmet. Chem., VI, 80.
33. Sagarin, E. (1950) J. Soc. Cosmet. Chem., II, 25.
34. Ellmer, A. (1931) Die Reichstoff Industrie, pp. 53-63, and English version (1931), Soap Trade Review, now Soap, Perfum. Cosm., Sept.
35. Carles, J., Recherches (Dec. 1961) (Etabs. Roure Bertrand fils and Justin Dupont). Also SPC Year Book 1968, pp. 13-30.

II. Antipersperantlar ve Deodorantlar

II.1. Terleme

Terleme, ter bezleri tarafından vücut yüzeyine sıvı salgılanmasıdır. İnsan bedeninde dudaklar gibi, cildin çok damarlı (kırmızı) bölgeleri hariç, yüzeye dağılmış olarak 2–3 milyon ter bezi bulunmaktadır, yoğunluğu cm^2 başına 100-400 adet arası değişir. Ter bezlerinin toplam sayısı sabittir ve yaş ile birlikte artmaz. İnsan vücudunda apocrine ve eccrine ter bezleri adı verilen, dağılımı fonksiyonları ve salgılamaları tamamıyla birbirinden farklı iki çeşit ter bezi bulunur.

Eccrine ter bezleri: Eccrine ter bezlerinin temel fonksiyonu sıcak bir ortamda ya da fiziksel alışma sırasında vücut ısısının dengelenmesidir. Vücut ısısı dengelenmezse sıcak çarpması oluşur. Eccrine ter bezlerinin alışması insanların her türlü iklime uyum sağlamasına yardımcı olur. Terin vücut yüzeyinden buharlaşması ile derideki kılcal damarlar soğur ve vücut ısısında düşme sağlanır. Eccrine ter bezleri ayrıca avuç içlerinde ve ayak tabanlarında oluşan zihinsel ve duygusal terlemeden de sorumludur.

Eccrine ter bezi temel olarak su içerir (%99). İçeriğinde ayrıca sodyum klorür, potasyum laktat, üre ve protein de bulunmaktadır. Bu maddelerin dağılımı sağlık durumu, yer ve zamana göre değişebilir. Günlük normal terleme hızı 5 litredir ancak duruma göre günde 10 litreye kadar çıkabilir.

Apocrine ter bezleri: Özellikle koltuk altı, genital bölge ve yüzde yer alır. Dağılımları vücut bölgesine göre farklılık gösterir. Örneğin koltuk altlarında apocrine ter bezlerinin sayısı eccrine ter bezlerinin 10 katı kadardır. Apocrine ter bezleri doğumdan itibaren bulunmasına rağmen ergenlik ile birlikte aktif hâle gelirler.

Ter ifrazatı adrenalin ve noradrenalin gibi hormonların salgılanmasıyla ilgilidir ve kişiden kişiye değişir. Ter salgılanması, heyecan, acı veya cinsel dürtülerle artar.

Vücuttan çıkan sıvı ilk anda yağlı ve kokusuzdur. Ancak cilt yüzeyindeki bakteri florasında yerleşik bulunan bakterilerin çürümesiyle ter kokusu ortaya çıkar. Koltuk altı çevre faktörleri ile birleşerek bakteri oluşması için ideal bir ortam oluşturur. Yarı kapalı bir ortam ise bakteri büyümesi için gereken suyun buharlaşmasını en aza indirir. Ayrıca her iki ter bezi de, eccrine ve apocrine, bakteri gelişimini destekleyen aminoasit, yağ ve elektrolit gibi maddeler salgılar. Bakteri florasının yapısına ve toplam bakteri sayısına göre değişen çeşitli koltuk altı kokuları oluşur.

Kaynakça

1. Unilever. Facts about Sweating www.antiperspirantsinfo.com (previous copy). Unilever
2. Patient.co.uk. Excessive sweating. http://www.patient.co.uk/health/Excessive-Sweating.htm (Last accessed 15.12.12)
3. Flick, W. E., (1989), Cosmetic and Toiletry Formulations.
4. Butler, (2000), H, Poucher's Perfumes, Cosmetic and Soaps, 10th. Edition.
5. Elsner, P., Maibach, H, (2005), Cosmeceuticals and Active Cosmetics, 2nd Edition.

III. Banyo ve Duş Ürünleri

İnsanlar yüzyıllar boyunca vücudu temizlemek, sıcak su ve buharın terapik ve gevşetici etkisinden faydalanmak için banyo yapmışlardır. Kullanılan ilk banyolar, nehirler ve göllerdir. Romalılar ve Viktoryalılar halk banyoları inşa etmişlerdir. Evde banyo yapmanın sonucu geliştirilen banyo ürünlerinin tarihi oldukça yenidir. Kişisel hijyenin öneminin anlaşılmasıyla düzenli banyo yapmak modern insan için bir gereklilik hâline gelmiştir. Modern köpük ve temizlik ajanlarının bulunmasından önce kullanılan tek yüzey aktif ajan sabundu. Günümüzde duş almak uzun banyo temizliklerinin yerini aldığından temizlenme süresini azaltan etkili modern sürfaktantlar geliştirilmektedir.

Modern banyo ve duş ürünleri saçı ve bedeni temizlemek, deriyi yumuşatmak, suyun sertliğini gidermek amacıyla kullanılır. Ürünler, katı (kristal ve toz), semikatı (jel ve macun) ve sıvı gibi değişik formlarda satışa sunulur.

III.1. Köpüklü Banyo Ürünleri

Suya eklendiğinde köpük oluşturan ürünler, köpük banyosu, krem banyosu, herbal banyo ve köpüklü banyo yağlarıdır. Burada hepsine köpük banyosu denecektir.

Köpük banyosu köpürebilen maddenin su içinde dağılımıyla elde edilir. En eski ve en ucuz köpük ajanı olan sabunun çözünürlüğü yeterli değildir ve sert sularda sabun molekülleri (genellikle sodyum tuzları) çift dekompozisyonla çözünmeyen ve köpürmeyen tuzlara (kireç sabunu, yağ asitlerinin kalsiyum ve magnezyum tuzları) dönüşür. Bu tuzlar suyun üstünde toplanıp banyo yüzeyinde su seviyesinde diğer çözünmeyen katı maddelerle birleşerek banyo kirecini meydana getirir.

Uygun formüle edilmiş köpük banyosu, deri ve mukoz çeperleri için güvenli, sert sularda bile köpük oluşturma yeteneğine sahip olmalı, deride yumuşak bir his bırakmalı, güzel kokmalıdır, banyo kirecine yol açmamalıdır.

Saç şampuanları köpük banyolarıyla benzer kompozisyona sahip olmalarına rağmen tüm bedeni temizlemek için tasarlanmamıştır. Şampuanlar yumuşatıcı saç kremi içermeli ve yüksek sebum varlığında bile köpük oluşturmalıdır. Ayrıca parfüm içerikleri banyo ürünlerinden daha azdır.

Kaynakça

1. Wenninger, John A. and McEwen, G.N. (eds) (1997) International Cosmetic Ingredient Dictionary and Handbook, 7th edn. Cosmetic, Toiletry & Fragrance Association, Washington, DC.
2. Shultz, A. (1973) Cosmet. Perf., 88, 63.
3. Fan, T.Y., Goff, U., Song, L., Fine, D.H., Arsenault, G.P. and Biemann, A. (1977) Nitrosamines in cosmetics, lotions and shampoos. Presented at the American Chemical Society meeting, New Orleans.
4. 'Skin Care' formulations guidelines. Albright & Wilson, Surfactants Group.
5. 'Body Care' formulary. Croda Oleochemicals, Personal Care Group.
6. Hampshire Technical Information sheet. Hampshire Chemical Company.
7. 'Croda Cosmetic/Pharmaceutical Formulary' Croda Chemicals.
8. Sisterna Formulation sheets (courtesy of Univar/K&K-Greef).
9. 'Westbrook Formulations'. Westbrook.
10. Ross, J. and Miles, G.D. (1941) Oil Soap, 18, 99.
11. Griffin, WC. (1949) J. Soc. Cosmet. Chem., 1(5), 311.
12. Griffin, WC. (1954) J. Soc. Cosmet. Chem., 5(4), 249.
13. Becher, P. and Courtney, D.L. (1966) J. Soc. Cosmet. Chem., 17, 607.
14. Ross, S., Chen, E.S., Becher, P. and Ranauto, HJ. (1959) /. Phys. Chem., 63, 1681.
15. Becher, R (1960) J. Soc. Cosmet. Chem., 11, 325.
16. 'Bath Products' booklet. ICI Surfactants.
17. Various formulations (courtesy of A&E Connock Ltd).
18. Various Floratech formulations (courtesy of Chesham Chemicals Ltd).
19. Various Gattefosse formulations (courtesy of Alfa Chemicals Ltd).
20. J. Am. College Tox., 2(7) 1983.
21. Bunda, T. (1972) German Patent No. 2 032 863.
22. Tokyo Pharmaceutical Development Company (1972) French Patent No. 2 096 845; (1973) UK Patent No. 1 305 598.
23. Bergwein, K. (1961) Dragoco Report, 8, 194.
24. ATG booklet. Akzo Chemie.
25. Ajinomoto formulations (courtesy of Univar/K&K-Greef).
26. Stepan Company formulations (courtesy of Univar/K&K-Greef).
27. Formulation courtesy of Dow Corning Corporation.

IV. Saç Ürünleri

IV.1. Saçın Yapısı ve Özelikleri

Saç, insanları birbirinden ayırt eden karakteristik özellikler içinde en çok çeşitlilik gösteren yapıdır.

Saç ölüdür. Epitelyum hücrelerinin değişime uğrayarak meydana getirdiği *dermal papilla* adı verilen oluşumun uzayan hâlidir. Saçın uzadığı köke folikül adı verilir. Saç folikülleri içten dışa doğru soğan benzeri iç içe geçmiş çok sayıda silindirik yapı içerir, *dermal papilla* bu sistemin merkezindedir. Folikül alt ve üst kısım olarak ikiye ayrılır. Alt kısımda bölünerek çoğalan hücreler, üst kısımda ise saçın dış katmanını oluşturan hücreler vardır.

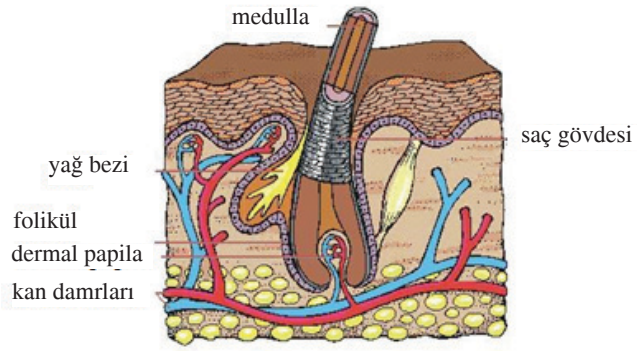

Saç teli, kütikül, korteks ve medulla olmak üzere üç tabakadan oluşur. Kütikül dış tabakadaki koruyucu bölümdür. Birbirinin üzerini örten kiremite benzer hücrelerin oluşturduğu birçok tabaka içerir. Saçın büyük bir bölümünü orta tabaka, korteks oluşturur. Saçın en iç bölümünde yapışkan bir madde olan yağ asitleri vardır. Burası nem ve proteinin de bulunduğu kısımdır. Saçın yapısının temelini keratin adındaki protein oluşturur. Sert proteinlerin sarmal şekilde değişik katı bağlar yardımı ile bağlanması sonucu saç korteksi meydana gelir. Bu sarmal yapı saç teline kırılmadan bir miktar esneme özelliğini sağlar.

Kaynakça

1. Lawrence, A.S.C. (1958) Disc. Faraday Soc, 25, 58.
2. Lawrence, A.S.C. (1964) J. Phys. Chem., 64, 3470.
3. Breuer, M.M. (1981) /. Soc. Cosmet. Chem., 32, 437-456.
4. Gershbein, L.L. and Barburoa, K. (1984) Fette, Seifen, Anstrichmittel., 86, 121-128.
5. Kligman, A.M. and Shelley, W.D. (1958) /. Invest. Dermatol., 30, 99.
6. Curry, K.V. and Golding, S. (1971) J. Soc. Cosmet. Chem., 22, 691-699.
7. Koch, J, Aitzetmiiller, G. et al (1982) /. Soc. Cosmet. Chem., 33, 317.
8. Davies, J.T. and Rideal, N.K. (1963) Interfacial Phenomenon, p. 420. Academic Press, New York.
9. Spangler, L. (1965) J. Am. Oil Chem. Soc, 42, 733-737.
10. Chan, A.RC. Solubilisation Kinetic of Detergency. PhD thesis, Carnegie-Mellon University. (Statements in text connected with whole theme and conclusions.)
11. Bore, P., Goetz, N. et al. (1980) Int. J. Cosmet. Sci., 2, 177.
12. Ross, J. and Miles, D. (1941) Oil Soap, 18, 99.
13. Hart, J.R. and Degeorge, M.T. (1980) J. Soc. Cosmet. Chem., 31, 223-236.
14. Donaldson, B.R. and Messenger, E.T. (1979) Int. J. Cosmet. Sci., 1, 71-90.
15. Kumanova, R. (1989) Manuf. Chem., Sept., 36-38.
16. Goddard, E.D. et al. (1975) J. Soc. Cosmet. Chem., 26, 539-550.
17. Faucher, J.A. and Goddard, E.D. (1976) J. Coll. Interface ScL, 55, 313-319.
18. Goddard, E.D. and Harris, W.C. (1987) J. Soc. Cosmet. Chem., 38, 43-55.
19. Alexander, R (1985) Manuf. Chem., Sept., 39^2.
20. Starch, M.S. (1984) Drug Cos. Ind., 38.
21. Gamez-Garcia, M. (1993) / Soc. Cosmet. Chem., 44, 69-87.
22. Hussler, G., Kaba, G., Francois, A.M. and Saint Leger, D. (1995) /. Soc. Cosmet. Chem., 17, 197-206.
23. Unilever Patent (0572167 Al).
24. Kligman, A.M., Marples, R.A. et al. (1974) /. Soc. Cosmet. Chem., 25, 73-81.
25. Futterer, E. (1981) J. Soc. Cosmet. Chem., 32, 327-338.
26. Bore, P. and Goetz, N. (1977) /. Soc. Cosmet. Chem., 28, 317-328.

V. Renk Kimyası ve Üretimi

V.1. Renk ve Boya

Bir kaynaktan yayılan ya da doğrudan kendisi ışık kaynağı olmayan bir cisimle etkileştikten sonra algılanan ışığın göz üzerindeki izleniminden kaynaklanan duyuma renk denir.

Boya; çeşitli malzeme yüzeylerine, korunma, süslenme ve aydınlatma amaçları ile sürülerek sert ve ince bir tabaka oluşturan, ana maddeleri organik, metalik veya plastik esaslı pigment, bağlayıcı ve incelticilerden meydana gelmiş, renkli sıvı bileşimidir.

Tüm boyalar, görünür dalga boyunda (400-700 nm) ışığı absorplayan en az bir kromofor ve konjuge sistem içerir. Kromoforun yanı sıra boyalarda karboksilik asit, sülfonik asit, amino ve hidroksil grupları gibi boyanın çözünürlüğünü arttıran oksokrom grupları da bulunur.

Bir boyanın görünür ışığın bir dalga boyunda diğerlerinden daha fazla absorplamasına kimyasal yapısı neden olur. Moleküller, atomlar gibi, farklı elektronik düzeylerde bulunur. İki ve daha fazla çekirdek içeren moleküller rotasyon ve vibrasyon enerjilerine de sahiptir. Bu teori organik ve inorganik boyalara uygulanabilir. İnorganik boyalarda renkli bileşikler atom numarası 22-29 olan geçiş elementlerinin iyonlarından elde edilir.

V.2. Organik Pigmentler

Pigment, düzgün yuvarlak, doğal veya sentetik, inorganik ya da organik, çözünmeyen dağılmış parçalardır. Bu parçalar, boya sıvısının içinde dağılarak, boyaya renk vermenin yanında, opaklık, katılık, sertlik ve korozyona dayanıklılık gibi boyanın temel özelliklerini de arttırır.

Organik pigmentler, benzen yapısında konjuge halkalı bileşiklerdir. Bazı heterohalkalı örnekler de mevcuttur. Lakeler, tonerler ve gerçek pigmentler organik pigment türleridir. Nadiren seyreltici ya da substrat olmadan kullanılır. Gerçek pigment metal iyon içermeyen D&C kırmızısı #30 ve D&C kırmızısı #36 gibi çözünmeyen bileşiktir. Oldukça kararlıdırlar. Lake özellikle çözünmeyen boyadır, izin verilen çö-

Prosedür:

1. Su karıştırma kabına alınıp lesitin, koruyucu ve propilen glikol eklenir.
2. Pigment ve sedef karışımın içine dağıtılır.
3. Amonyum akrilatko polimeri ve akrilik/akrilat kopolimeri eklenir ve yavaşça karıştırılır.
4. Akrilik/akrilat kopolimerini nötralize etmek ve ürünü kalınlaştırmak için trietanolamin yavaşça eklenir.

V.19. Kalemler

Kalemler genellikle gözkapaklarını boyamak için kullanılırsa da kalemin sertliğine ve renk kompozisyonuna bağlı olarak ruj, dudak kalemi ve allık olarak da kullanılabilirler.

V.19. 1. Göz Kalemi Formülasyonu

İçerik	Ağırlıkça %
Balmumu	24.0
Yer mumu	24.0
Propil sterat	9.0
Lanolin	3.0
Hint yağı	25.0
Mineral yağı	15.0
Antioksidant	q.s.

Kaynakça

1. Low Lustre Pigments, Merck KGaA.
2. Driscoll, P. (1989) Cosmet Toil, 104, July, 43.
3. Wilkinson, J.B. and Moore, RJ. (eds) (1982) Harry's Cosmeticology, 7th edn. George Goodwin, p. 304.
4. Excel Mica JP-I from Miyoshi Kasei Inc.
5. Cloverleaf range from Shokubai Kasei Corp.
6. Spherica OSD SW 6 from US Cosmetics Corp.
7. Formulation ofTwo-Way Foundations, Miyoshi Kasei Inc., October 1997.
8. Witco Corporation, Watford. Schlossman, M.L. (1995) Cosmet. Toil., 110, October, pp. 60, 61.
9. Colorona Blackstars from Merck KGaA. Waxes, L. Peigern/N. Verdier Barlocher, France SA.

10. Formulation of Two-Way Foundations, Miyoshi Kasei Inc., Oct. 1997.
11. Poucher's Perfumes, Cosmetics, and Soaps, Volume 3: Cosmetics (ninth edition).
12. Anthony L.L. Hunting, Decorative Cosmetics: A Formulary of Cosmetic Preparations,Vol. 1.Micelle Press, 1991.

VI. Dudak Ürünleri

VI.1. Rujun Tarihçesi

Ruj terimi, Fransızca "kırmızı" anlamına gelen "*rouge*" kelimesinden gelmektedir. Tarihte ilk kullanılan kozmetik ürünü rujdur. Yapılan kazılar Mezopotamya'da kadınların ruj kullandığını ortaya koymaktadır. 5000 yıl öncesine dayanan veriler, değerli taşların ezilmesiyle elde edilen maddenin ruj olarak kullanıldığını göstermektedir. M.Ö. 3000 yıllarında yaşamış İndus uygarlığında da kadınların dudaklarını kırmızıya boyadıkları bilinmekle beraber sürülen şeyin formülü tanımlanamamıştır.

Antik Mısır'da ruj kullanımı kraliyet ailesi ve zenginlere aittir. O çağlarda ruj üretiminde kullanılan doğal pigmentler ve hayvan yağlarının karıştırılması metodu, günümüz ruj formülasyonlarının temelini oluşturur. Antik Mısır'lılar ruju, kızıl kurşun ve demir oksit karışımı ile renklendirmiştir. Kimi kaynaklarda da aynı amaç için kırmızı-mor boya, bromit mannit ve iyot karışımı kullanıldığı belirtilmektedir. Kleopatra'nın böcekler ve karıncalardan yapılan bir ruj kullandığı bilinmektedir. Balık pullarının ezilmesi ile elde edilen ilk sedefli ruj da Antik Mısır'da üretilmiştir.

Antik dönemlerde renklendirme işlemlerinde doğal pigmentler kullanılmıştır. Örneğin kına ile sadece saç değil vücudun çeşitli bölümleri de boyanmıştır. Makyaj anlayışı zaman ve kültüre bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Japonya'da eski dönemlerde soylu kadınların yoğun makyajla kalabalık arasına çıkması yasaklanmıştır. Soylu kadınların makyajlarında sadece beyaz ve siyah renkler yer alabilirdi. Kullanılan siyah rujların temel maddesi katran ve balmumudur. Balmumu günümüzde de ruju kalınlaştırmak için kullanılmaktadır.

Latin Amerika ve bazı doğu ülkelerinde rujlar, hayvansal kaynaklı bir boya olan carmin ile renklendirilmektedir. Kırmızı bir toz olan carmin, kırmızıböceğinin toplanıp, kurutulup dövülerek toz hâline getirilmesiyle elde edilir.

Katı ruj ilk olarak Arap kozmetikçi Abu al-Qasim al-Zahrawi tarafından imal edilmiştir.

Orta çağda kilise baskısı nedeniyle ruj kullanımı yasaklanmıştır. Kraliçe Birinci Elizabeth zamanında, kraliçenin siyah ruj kullanması ruju tekrar popüler hâle getirmiştir. O zamana kadar balmumu ve kırmızı boya kullanılarak üretilen kırmızı rujların yerini siyahları almıştır. Kraliçe Victoria zamanında ise ruj kullanımı sahne sanatçıları ile kısıtlandırılmıştır.

Prosedür:

Tüm bileşenler bir araya getirilerek homojen bir karışım elde edilinceye kadar karıştırılır. Gerekli görüldüğü taktirde ısıtılabilir. Son basamakta renk, viskozite, tat testleri yapılıp paketlenir.

VI.8. Lipliner ve Dudak Kalemleri

Bu ürünlerde kullanılan vaks karışımları rujlarla aynı olmasına rağmen son ürün daha serttir ve pigment içeriği daha azdır.

Kaynakça

1. Schlossman, M.L. (1995) *Cosmet. Toil.,* **110,** October, pp. 60, 61.
2. Flick, W. E., (1989), Cosmetic and Toiletry Formulations.
3. Butler, (2000), H, Poucher's Perfumes, Cosmetic and Soaps, 10th. Edition.
4. Elsner, P., Maibach, H, (2005), Cosmeceuticals and Active Cosmetics, 2nd Edition.

VII. Tırnak Ürünleri

VII.1. Tırnak ve Görevleri

Tırnaklar, parmak uçlarını koruyan, sert keratin tabakadan oluşan, boynuzsu, yarı şeffaf deri ekleridir. Tırnağın teknik terimi "oniks" dir. Sağlıklı bir insan vücudunda yer alan 20 parmağın her birinin ucunda yer alması gerekir. Canlılar tırnaklarını farklı işlevlerde kullandıklarından tırnakların şekilleri canlı türlerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin, yırtıcı hayvanların beslenmesi için tırnakları pençe şeklinde gelişmiştir. Otçul hayvan olan zebra, ceylan gibi canlıların tırnağı ise toynak şeklindedir.

Tırnakların başlıca görevi, son derece hassas bir sinir ağıyla dolu olan parmak uçlarını korumaktır. Tırnak, parmak ucu duyarlılığı için gereklidir, parmakların rahat hareket etmesini sağlar, parmakları çarpma, yaralanma, yanma, incinme gibi çeşitli travmalardan korur, küçük objelerin tutulmasına yardım eder, kaşınmaya yarar, el ve ayaklara estetik güzellik verir.

VII.2. Tırnağın Temel Yapısı

Tırnağın yumuşak doku içerisine gömülü olan, tırnak plağının yaklaşık beşte birini kaplayan kısmına, tırnak kökü "*radix unguis*" denir. Tırnağın dışardan serbest olarak görünen kısmı ise tırnak plağı "*corpus unguis*" olarak adlandırılır. Tırnak plağı, parmak uçları deriden ayrılarak ileri doğru uzayan, beyaz ya da sarımsı sert bir çıkıntıdır, ayrıca alt yüzü yumuşak, dokuya yapışıktır. Tırnak, üst derinin keratinleşmesi ile oluşur. Diğer tür keratinlerden ayırmak için tırnak keratinine "*onychin*" adı verilir. Tırnağın uzayan serbest kısmına *margo liber*, deriye gömülü iki yan kenara *margo lateralis* denir. Sağlıklı bir insan tırnağı; bir kenardan diğer kenara enine ve tırnak dibinden, tırnak ucuna doğru boyuna olmak üzere iki yöne kavislidir. Tırnak plağının içerdiği su, tırnağın bükülebilme ve kolay kırılma özelliklerini belirler. Bükülebilir, esnek bir tırnaktaki normal su oranı yaklaşık %12'dir. Suyun daha düşük bulunduğu durumlarda tırnak kolay kırılır, çatlar veya pul pul kalkar. Tırnakların içerdiği yağ oranı çok azdır. Asıl mineral element kalsiyumdur ancak sadece %0,1 oranında bulunur, tırnakları sertleştirmede çok az bir etkisi vardır. Tırnak plağında kan damarları ve sinirler bulunmaz.

daha hidrofiliktir ve boyalı saçlara daha iyi tutunabilir. Oluşturulan dayanıklı film saçı yıpranmalardan ve solmadan korur, saç daha parlak bir görünüme sahip olur.

Modifiye silikon, aktif dialkil kuatı ve silikon resini salarak faaliyet gösterir. Böylece saç kremlerinin etki süresi uzar. Anahtar aktif bileşenler, amidometikon, kremleme ajanı disetildimonium klorür, silikon salma ve kremleme ajanı ve trimetil-siloksisilikat, dayanıklığa yardımcı olarak kullanılır.

Boyalı saçlar için geliştirilmiş günlük kullanıma uygun saç kremlerinde amidopropil dimetilamin glutamat (BAPDMA) kullanılmaya başlanmıştır. BAPDMA molekülünün bir yüzü hasarlı saça bağlanır. Diğer yüzü tabakayı mimik ederek saçı silikon depositasyonuna hazırlar.

Kaynakça

1. Nicolaus, R.A. (1964) in E. Lederer (Ed.), *The Chemistry of Natural Products.* Hermann Publishers.
2. Wall, F. (1972) in M.S. Balsam and E. Sagarin (Eds), *Cosmetics: Science and Technology,* Volume 2, 2nd edn. Wiley Interscience., Chichester, U.K.
3. BiI, M. and Corbett, J.F. (1981) *Dye., Pigment,* 2, 217.
4. Han, S.K., Kamath, Y.K. and Weigman, H.-D. (1985) Diffusion of semi-permanent dyestuffs into human hair. /. *Soc. Cosmet. Chem.*, 36, 1.
5. Brown, K. and Corbett, J.F. (1979) *J. Soc. Cosmet. Chem.,* 30, 191.
6. *DE* 3 534345, Claussen, T. and Konrad, E. (1987) Germany.
7. US Patent 4871 372 (1989) Mano, T., Kawase, J., Miso, D., Obayashi, M.
8. US Patent 4473 374 (1984) Bugaut, A., Ginette, J.
9. US Patent 4776855 (1988) Pohl, S., Hnatchenko, M.
10. US Patent 5 376 146 (1994) Casperson, S., Pohl, S., Wong, M.
11. 1L US Patent 5 393 305 (1995) Cohen, D., Hitchcock, E., Pohl, S.
12. Schmuckner-Castner, J. (1997) At the Annual Meeting of the Society of Cosmetic Chemists, New York.
13. US Patent 5 344463 (1994) Chan, A., Pan, Y.-G., Lim, M.-L, DeMarco, R.
14. UK Patent 2 132642B (1986) Brown, K., Murphy, B.P., Wolfram, LJ.
15. Brown, K., Mayer, A., Murphy, B.P. *et al.* (1989) /. *Soc. Cosmet. Chem.,* 40, 65.
16. UK Patent 2191 780B (1990) Grollier, J.R
17. US Patent 5 628 799 (1997) Prota, G., Wenke, G.

IX. Cilt Ürünleri

IX.1. Cilt Yapısı

Kişinin yaşını ve sağlık durumunu yansıtan deri (cilt), tüm vücudu kaplayan, yapısal olarak sürekli yenilenen bir dokudur. Vücudun ilk savunma bariyeridir.

İnsan vücudundaki derinin toplam yüzeyi 1,6–1,85 m^2'dir, toplam ağırlığı yağ tabakası dâhil edilmeden 3,5 kg kadardır (yağ tabakası dâhil edildiğinde yaklaşık 9 kg ağırlığındadır). Vücudun çeşitli yerlerinde renk, kalınlık ve dayanıklılığı değişmektedir.

Cilt sağlığını korumak ve yaşlanmasını geciktirmek için cilt yapıtaşları sürekli olarak beslenmesi gerekir.

IX.2. Cildin Fonksiyonları

Cildin fonksiyonları, sebum ve ter üretimi, melanin dokusu sayesinde vücudu zararlı UV ışınlardan koruma, kimyasal tampon rolü, detoksifikasyon ve bakteriostatik etki olarak listelenebilir.

IX.3. Cilt Tabakaları

Deri (cilt) epidermis, dermis ve hipodermis olmak üzere üç kısımdan oluşur. Bazı araştırmacılar hipodermisi dermisin bir parçasıolarak düşünüp derinin epidermis ve dermisten meydana geldiğini savunur.

Kaynakça

1. Montagna, W., Parker F. and Tosti, A. (1985) Skin: Your Owner's Manual. Antonio Delfino (ed).
2. Goldsmith, L.A. (ed.) (1938) Biochemistry and Physiology of the Skin, VoIs I and II. Oxford University Press, Oxford.
3. Berardesca, E. and Maibach, H.I. (1995) Cosmet. Toil, 110, 31-32.
4. Stephens, J.T. and Oresajo, C, (1994) Cosmet. Toil, 109, 75-80.
5. Seitz, J.C., Rizer, R.L. and Spencer T.S. (1984) J. Soc. Cosmet. Chem., 35, 423-437.
6. Kawai, M. and Imokawa, G. (1984) J. Soc. Cosmet. Chem., 35, 117-156.
7. Dominguez, J.G., Balaguer, F, Parra, J.L. and Pelejero, CM. (1981) Int. J. Cosmet.ScL, 3, 57-68.
8. Greaves, M.W. (1990) Cosmet. Toil., 105, 61.
9. Susuki, K, and Sakon, K. (1990) Cosmet. Toil. 105, 65.
10. Batt, M.D., Davis, W.B., Fairhurst, E., Gerrard, A. and Ridge, B.D. (1988) /. Soc. Cosmet. Chem., 30, 355-81.
11. Hart, J. Polla, L.C. and Hull, J.C. (1998) Cosmet. Toil, 113, 45-52.

X. Ağız ve Diş Bakım Ürünleri

X.1. Dişin Yapısı

Dişler, cansız kemik parçaları gibi görünse de aslında yaşayan birimlerdir. Dişler de insanlar gibi, doğar, yaşar ve ölür. Uygunsuz ağız hijyeni ve bakım ihmali dişlerin ömürleri kısaltır.

Diş, taç, boyun ve kök olarak adlandırılan üç ana bölümde incelenir.

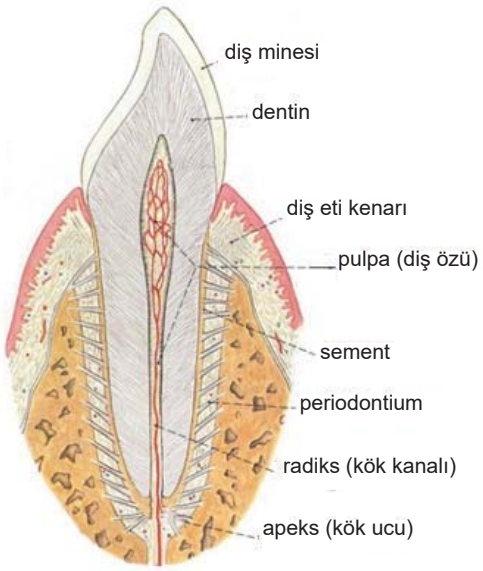

Taç kısmı (crown-kron), ağız içinde diş etlerinin üstünde görünen beyaz bölümdür. Gözle görünen beyaz kısım mine tabakasıdır (enamel). Mine, insan vücudundaki en sert maddedir. Diğer tüm vücut kemiklerinden daha dayanıklıdır. Yapı taşı olarak hidroksi apatit kristallerini $Ca_5(OH)(PO_4)_3$ kullanarak sıkı bağlar oluşturan kolojen fiberlerinin organik konfigürasyonu, mineye beyaz rengini ve sağlamlığını verir.

Boyun kısmı (kole, collum dentis), diş ve diş etlerinin birleştiği noktadadır. Diş

X.3. 3. 3. Plak Oluşumu ve Diş Eti İltihabını Önleyen Gargaralar

Örnek Formülasyon

İçerik	Ağırlıkça %
Etanol	12.5
Gliserin	10.0
PVM/MA kopolimer	0.2
PEG	5.0
SLS	0.2
Tat	0.4
Triklosan	0.03
Sodyum sakkarin	0.2
Renk, florür, su	100 e tamamlanır

X.3. 3. 4. Ağız Kokusuna Karşı Kullanılan Ürünler

Ağız kokusu, ağız bakterilerinin tükürük proteinleriyle tepkimeye girerek oluşturduğu uçucu sülfür bileşiklerinden (VSC) kaynaklanır. Ağız kokusunun temel bileşenleri hidrojen sülfür, metil merkaptan ve dimetil sülfittir (H_2S, CH_3SH ve $(CH_3)_2S$).

Ağız kokusu genellikle başarılı şekilde tedavi edilebilmektedir. Ağız kokusuna neden olan bakterilerin dilden tamamiyle uzaklaştırılması imkânsızdır. Bu bakteriler normal ağız florasının bir parçasıdır ve sindirimin anahtar basamağı olan protein yıkımı için gereklidir. Kötü kokulara karşı en etkin ve klinik olarak kanıtlanmış metot, okside edici bileşiklerin kullanımıdır. Ağız kokusuna yol açan bakteriler anerob olduğundan bu bakteriler oksijen varlığında faaliyet gösteremezler. Bu yüzden diş hekimleri ağız kokusuna karşı klorin dioksit, sodyum klorit gibi okside edici ajanlar içeren gargara veya diş macunlarının kullanılmasını önerirler. Kullanılan doğal içeriklere çinko glukonat, aloe vera, yeşil çay, ksilitol, CoQ 10, glisirizik asit ve oral probiyotiklerdir.

Antibakteriyel triklosan ve kopolimer polivinil metil eter maleik asit (PVM/MA) ağız kokusuna karşı geliştirilmiş ürünlerde yer alır.

Kaynakça

1. American Dental Association, 1960 Council on Dental Therapeutics (1960) Evaluation of Crest toothpaste. /. Am. Dent. Assoc, 61, 272.
2. American Dental Association (1970) J. Am. Dent. Assoc, 81, 1177.
3. American Dental Association (1985) Guidelines for the acceptance of fluoride-containing Dentifrices. J. Am. Dent. Assoc, 110, 545.

4. American Dental Association (1986) Guidelines for the acceptance of chemotherapeutic products for the control of supragingival dental plaque and gingivitis. J. Am. Dent. Assoc, 112, 529-532.
5. Bowen, W.H. and Tabak, L.A. (eds) (1993) Cariology for the Nineties. University of Rochester Press, Rochester, NY. Cummings, D. (1997) Vehicles: how to deliver the goods. Periodontology 2000,15, 84-99.
6. Cutress, TW. and Suckling, G.W. (1990) Differential diagnosis of dental fluorosis. Dent. Res., 69 (Spec. Issue), 714-720.
7. Denny, W.D. Jr and Wetzel, TA. (1982) Toothpaste Compositions. United States Patent 4 314 990.
8. 8. EEC Directive 76/768/EEC (6th Amendment 93/35/EEC).
9. Fejerskov, O. and Richards, A. (1996) The effect of fluoride on tooth mineralisation. In O. Fejerskov (ed.), Fluoride in Dentistry, 2nd edn. Munksgaard, pp. 112-146.
10. Fogels, H.R., Meade, JJ. and Griffith, J. (1988) A clinical investigation of a high flüoride dentifrice. J. Dent. Child., 55, 210-215.
11. Forward, G.C. (1978) British Patent 1 514 942. Gaffar, A. and Polefka, TG. (1986) Anticalculus oral composition. United States Patent 4 627 977.
12. Gaffar, A., Mellberg, J. and Blake-Haskins, J. (1992) Dental Demineralization. US Patent 5 089 255.
13. Gaffar, A., Nabi, N., Afflito, J. and Stringer, O. (1993) Antibacterial antiplaque oral composition mouthwash or liquid dentifrice. United States Patent 5 188 821.
14. Gjermo, P. (1989) Chlorhexidene and related compounds, J. Dent. Res., 68, (Spec. Issue), 1602.
15. Gordon, J.M., Lamster, LB. and Seiger, M.C. (1985) Efficacy of Listerine antiseptic in inhibiting the development of plaque and gingivitis. J. CHn. Periodontol, 12, 697-704.
16. Hodash, M. (1975) Method for desensitising teeth. United States Patent 3 863 006.
17. Hodge, H.C., Holloway, RJ., Davies, T.G.H. and Worthington, H.V. (1980) Caries prevention by dentifrices containing a combination of sodium monofluorophosphate and sodium fluoride. Report of a 3-year trial. Br. Dent. J., 149, 201-204.
18. Hsu, D.P., Kohli, R., Crawford, R.J., Dixit, N.S., Collins, M.A. and Viscio, D.B. (1997) Stabilized dentifrice compositions containing reactive ingredients. US Patent 5 599 525.
19. Ibrahim, N. and Sodano, LL. (1991) Tripolyphosphate-containing anti-calculus toothpaste. US Patent 4 985 236.
20. Jackson, RJ. (1997) Metal salts, essential oils and phenols - old or new? Periodontology 2000, 15, 63-73.
21. Jackson, RJ., Duke, S.A. and Wicks, M.A. (1995) Desensitising dentifrice. US Patent 5 449 509.
22. Jenkins, G.N. (1978) The Physiology and Biochemistry of the Mouth, 4th edn. Blackwell Scientific Publications, Oxford.

23. Kleinberg, I. (1970) Adv. Oral Biol, 4, 44.
24. Lane, R.M., Hull, D.M., Saxton, CA. and Van Der Ouderaa, FJ.G. (1988) Dentifrice compositions. US Patent 4 749 561.
25. Lamster, I.B., Alfano, M.C., Seiger, M.C. and Gordon, J.M. (1983) The effect of Listerine antiseptic on reduction of existing plaque and gingivitis. CHn. Prev. Dent., 5, 12-16.
26. Mallat, M.E. (1985) Influence of soluble pyrophosphate on calculus formation in Adults. J. Dent. Res., 64, 1159.
27. Mandel, LD. (1987) Calculus formation and prevention: an overview. Compend. Cont. Educ. Dent, Supp. 8, S235.
28. Manhold, J.H. and Balbo, M.P. (1985) Illustrated Dental Terminology. J.B. Lippincott, Philadelphia.
29. Mariotti, A. (1998) Mouthrinses and dentifrices. In American Dental Association Guide to Dental Therapeutics. ADA Publishing Company, Chicago, pp. 199-213.
30. Mellberg, J.R. and Ripa, L.W. (1983) Fluoride in Preventive Dentistry: Theory and Clinical Applications. Quintessence Publishing Co., Chicago. Merck Index, 12th edn (1996) p. 1724.
31. Moller, IJ. (1990) Caries status in Europe and predictions of future trends. Caries Res., 24,381.
32. Nabi, N. and Gaffar, A. (1990) Antibacterial antiplaque oral composition. US Patent 4 894 220.
33. Parran, JJ. Jr and Sakkab, N.Y. (1986) Oral compositions. United States Patent 4 590 066.
34. Pettengill, E.R. (1991) Multi-cavity dispensing container. US Patent 50 920 694.
35. Prencipe, M., Masters, J.G., Thomas, K.P. and Norfleet, J. (1995) Squeezing out a better toothpaste. ChemTech, December, pp. 38-42.
36. Rateitschak, K.H. (ed.) (1989) Color Atlas of Dental Medicine (Periodontology). Georg Thieme Verlag, Stuttgart.
37. Richards, A. and Banting D.W. (1996) Fluoride toothpaste. In O. Fejerskov (ed.), Fluoride in Dentistry, 2nd edn. Munksgaard, Copenhagen, pp. 328-343.
38. Ripa, L.W. (1992) Rinses for the control of caries. Int. Dent. J., 42, 263.
39. Rosling, B., Wannfors, B., Volpe, A.R., Furuichi, Y., Ramberg, P. and Lindhe, J. (1997) The use of a triclosan/copolymer dentifrice may retard the progression of periodontitis.. CHn. Periodontol, 24, 873-880.
40. Schiff, T.G., Volpe, A.R., Gaffar, A., Afflito, J. and Mitchell, R.L. (1990) The comparative anticalculus effect of dentifrices containing 1.3% soluble pyrophosphate with and without copolymer. J. CHn. Dent, 11, 48-5.
41. Singh, S.M, (1988), Am. J. Dent., 1, 9.
42. Sintes, J.L., Escalante, C, Stewart, B., McCool, JJ., Garcia, L., Volpe, A.R. and Triol, C. (1995) Enhanced anticaries efficacy of a 0.243% sodium fluoride/10% xylitol/silica dentifrice: 3-year clinical results. Am. J. Dent., 8, 231-235.
43. Smith, C. (1996) Pasting the competition. AGD Impact, 14-23.

44. Sognnaes, R.F (1963) Mechanisms of Hard Tissue Destruction. Publication 75, American Association for the Advancement of Science, p. 764.
45. Svatun, B., Saxton, CA., Huntington, E. and Cummings, D. (1993a) The effects of a silica dentifrice containing triclosan and zinc citrate on supragingival plaque and calculus formation and the control of gingivits. Int. Dent. J., 43, 431-439.
46. Svatun, B., Saxton, CA., Huntington, E. and Cummings, D. (1993b) The effects of three silica dentifrices containing triclosan on supragingival plaque and calculus formation and on gingivitis. Int. Dent. J., 43, 441-452.
47. Usen, N. and Winston, A.E. (1997) Process and compositions for remineralization and prevention of demineralisation of dental enamel. US Patent 5 605 675.
48. Dentifrices, Garcia Godoy, F. (ed.). Am. J. Dent., 6 (Spec. Issue), Sl-S 106.
49. Volpe, A.R., Petrone, M.E., Davies, R. and Proskin, H. (1995a) Clinical anticaries efficacy of NaF and SMFP dentifrices: overview and resolution of the scientific controversy. J. CHn. Dent., VI (Spec. Issue), 1-28.
50. Volpe, A.R., Petrone, M.E., DeVizio, W., Davies, R.M. and Proskin, H.M. (1995b) A review of plaque, gingivitis, calculus and caries clinical efficacy studies with a flüoride dentifrice containing triclosan and PVM/MA copolymer. J. CHn. Dent., VII (Suppl.), S1-S14.
51. Weyn, H.F., Baines, E. and Harvey, K. (1982) Dental cream composition. US Patent 4 357 317.
52. WHO Technical Report Series (1994) WHO Expert Committee on Oral Health Status and Fluoride Use. Fluorides and Oral Health. Report of a WHO Expert Committee on Oral Health Status and Fluoride Use. No. 846.
53. Williams, D.R. and Ryles, CW. (1991) Flavour for peroxide-bicarbonate oral compositions. US Patent 5 186 926.
54. Winston, A.E., Brown, R., Usen, N. and Ansaldi, A. (1988) Sodium bicarbonate containing toothpaste. US Patent 4 721 614.
55. Winston, A.E. and Miskewitz, R.M. (1990) Dentifrice gels containing Sodium bicarbonate. US Patent 4 943 429.
56. Worthington, H.V, Davies, R.M., Blinkhorn, A.S., Mankodi, S., Petrone, M., DeVizio, W. and Volpe, A.R. (1993) A six month clinical study of the effect of a pre-brush rinse on plaque removal and gingivitis. Br. Dent. J., 175, 322-326.

KUŞAK KAVRAMINA DİSİPLİNLER ARASI BAKIŞ

Editörler
Doç. Dr. Hatice Hicret Özkoç
Yrd. Doç. Dr. Funda Bayrakdaroğlu

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1892
İİBF.: 197
ISBN : 978-605-320-799-3
© 1. Basım, Aralık 2017

KUŞAK KAVRAMINA DİSİPLİNLER ARASI BAKIŞ

Editörler: Doç. Dr. Hatice Hicret Özkoç, Yrd. Doç. Dr. Funda Bayrakdaroğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Ramazan Erciyas -ramazan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özkoç., Hatice Hicret., Bayrakdaroğlu., Funda
KUŞAK KAVRAMINA DİSİPLİNLER ARASI BAKIŞ / *Hatice Hicret Özkoç, Funda Bayrakdaroğlu*
1. Basım, XII+ 224 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-799-3
1. Kuşaklar 2. Kuşaksal Farklılıklar 3. Disiplinlerarası Bakış

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ VII
EDİTÖR VE YAZAR BİLGİLERİ IX

BİRİNCİ BÖLÜM
KUŞAK KAVRAMI VE TURİZME YANSIMALARI
Doç. Dr. Çağıl Hale ÖZEL

Özet 1
Giriş 2
Turizmde Pazar Bölümleri Olarak Kuşaklar 3
Kuşak Tanımı ve Kuşaklar 4
Sessiz (Geleneksel) Kuşak (The Silent Generation) (1925-1945) 4
Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers-BB) (1946-1964) 5
X Kuşağı (1965-1979) 10
Y Kuşağı (1980-1999) 12
Z Kuşağı (2000 ve Sonrası) 18
K Kuşağı (1995-2002) ve Alfa Kuşağı (2010 Sonrası) 20
Sonuç ve Değerlendirme 20
Kaynakça 21

İKİNCİ BÖLÜM
KUŞAKLAR VE ÇALIŞMA HAYATI
Yrd. Doç. Dr. Ozan AĞLARGÖZ

Özet 27
Giriş 28
Çeşitlilik Yönetimi 28
Kuşak Kavramı: Kullanımı, Kökeni ve Tartışmalar 31
Çalışma Hayatında Kuşak Kavramı 31
Kuşak Kavramının Tarihsel Kökeni 33
Yönetim Alanında Kuşak Kavramına İlişkin Tartışmalar 34
Kuşaklararası Yönetim 36
Veteranlar ve Çalışma Hayatı 38
Bebek Patlaması Kuşağı ve Çalışma Hayatı 39
X Kuşağı ve Çalışma Hayatı 41
Y Kuşağı ve Çalışma Hayatı 44

Sonuç ve Ötesi 47
Kaynakça.....49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNDELİK HAYATTA KUŞAKLARARASI FARKLILIK: ALMANYA'DAKİ TÜRKİYELİLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yrd. Doç. Dr. Gaye GÖKALP YILMAZ

Özet 59
Giriş.....60
"Kuşak" Kavramına Farklı Yaklaşımlar 61
Almanya'daki Türkiyeliler ve Kuşaklararası Farklılaşma
Almanya Alan Çalışması Verileri.....65
Görüşmecilerin Gündelik Hayata İlişkin Farklılaşan Tutumları
ve Kuşaklar İlişkisi 67
Sonuç ve Değerlendirme.....73
Kaynakça.....74

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUŞAKLARIN YAŞAM MEMNUNİYETİ AÇISINDAN FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ

Ali DEMİR, Doç. Dr. Hatice ÖZKOÇ, Uğur DAMGACI

Özet 77
Giriş.....78
Kavram Olarak Kuşak.....79
Kuşak Dönemleri 81
Kuşakların Spesifik Özellikleri.....82
Sessiz Kuşak 84
Bebek Patlaması Kuşağı 84
X Kuşağı 85
Y Kuşağı 86
Z Kuşağı.....87
Literatür 87
Memnuniyet, Umut ve Mutluluk Kavramları 88
Farklı Kuşakların Yaşam Memnuniyeti Algılarının İncelenmesi.....89
Sonuç ve Değerlendirme.....97
Kaynakça.....98

BEŞİNCİ BÖLÜM

FARKLI KUŞAKLARDA TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP YÖNTEMLERİNİN (TAT) KULLANIMININ İRDELENMESİ

Doç. Dr. Media SUBAŞI BAYBUĞA

Özet 103
Giriş 104
Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp (TAT) 104
Kuşaklar ve Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp (Tat) Kullanımı 107
Farklı Kuşaklarda Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp (Tat) Yöntemlerinin Kullanımı 109
Sonuç ve Değerlendirme 115
Kaynakça 115

ALTINCI BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÖDEME ARAÇLARI ÜZERİNDEKİ KUŞAKLARARASI FARKLILIĞIN ANALİZİ

Doç. Dr. Ali BAYRAKDAROĞLU

Özet 119
Giriş 120
Ödeme Araçlarına Genel Bakış 121
Nakit Ödeme Araçları 123
- Nakit 123
- Elektronik Fon Transferi (EFT) 124

Nakit Dışı Ödeme Araçları 125
- Çekli Ödeme Araçları 125
- Kartlı Ödeme Araçları 126
- Mobil Ödeme Araçları (Mobil Cüzdanlar) 129
- Elektronik Ödeme Araçları (Online/Dijital Cüzdanlar) 132
- SMS Bazlı Ödeme Araçları 133

Teknoloji ve Ödeme Araçları 134
Türkiye'de Kuşakların Kullandığı Ödeme Araçlarının Karşılaştırması 136
Sonuç ve Değerlendirme 146
Kaynakça 147

YEDİNCİ BÖLÜM
SEÇMEN DAVRANIŞLARINDA "KUŞAK" FAKTÖRÜNÜN ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Can DEMİRTAŞ

Özet 151
Giriş 152
Kuşak Olgusu 154
Kuşaklar ve Pazarlama Bilimi İlişkisi 158
Kuşaklar ve Seçmen Davranışları İlişkisi 162
Sonuç ve Değerlendirme 169
Kaynakça 170

SEKİZİNCİ BÖLÜM
KUŞAKLARARASI SOSYAL MEDYA

Yrd. Doç. Dr. Feyza AĞLARGÖZ

Özet 173
Giriş 174
Kuşakların Sınıflandırılması 176
- Sessiz Kuşak 176
- Bebek Patlaması Kuşağı 177
- X Kuşağı 177
- Y Kuşağı 178
- Z Kuşağı 180
- Alfa Kuşağı 181

Yeni Dünya: İnternet ve Sosyal Medya 182
Kuşakların Dijital Profilleri 185
- Bebek Patlaması Kuşağının Dijital Profili 185
- X Kuşağının Dijital Profili 186
- Y Kuşağının Dijital Profili 187
- Z Kuşağının Dijital Profili 189

Kuşaklar ve Sosyal Medya 190
- Bebek Patlaması Kuşağı ve Sosyal Medya 191
- X Kuşağı ve Sosyal Medya 191
- Y Kuşağı ve Sosyal Medya 192
- Z Kuşağı ve Sosyal Medya 195

Sonuç ve Değerlendirme 197
Kaynakça 198

DOKUZUNCU BÖLÜM
SİGORTACILIKTA KUŞAKSAL TERCİH FARKLILIKLARI

Yrd. Doç. Dr. Filiz DAŞKIRAN

Özet 203
Giriş 204
Özel Sigortalar 205
Dünya'da ve Türkiye'de Sigorta Sektörüne Bakış 206
Kuşaklar ve Sigorta Tercihleri 210
Sessiz Kuşak 211
Bebek Patlaması Kuşağı 212
X Kuşağı 213
Y Kuşağı 214
Z Kuşağı 216
Uygulama 216
Sonuç ve Değerlendirme 218
Kaynakça 219

BİRİNCİ BÖLÜM

KUŞAK KAVRAMI VE TURİZME YANSIMALARI

Doç. Dr. Çağıl Hale ÖZEL
Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü
chkayar@anadolu.edu.tr

ÖZET

Kuşak, aynı zaman aralığında doğmuş, yaşadıkları zamanın sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal olaylarından etkilenmiş kişiler topluluğunu ifade etmektedir. Her kuşağın sahip olduğu toplumsal değerler ve yetiştirildiği çevre, aynı zamanda tüketim alışkanlıklarının da bir belirleyicisidir. Her kuşak, kendi içinde benzer davranış ve tüketim kalıpları gösterirken kendinden önceki ve sonraki kuşakların özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Bu nedenle, pazarlamacılar, pazara sunacakları yeni ürünlerini; kuşakların farklılıklarını ve buna bağlı tüketim alışkanlıklarını göz önüne alarak tasarlamaktadır. Dünya üzerinde pek çok ülkede pazarlama kararlarını etkilemiş olan belli başlı kuşaklar: Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomer), X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı'dır. Bu bölümde, bu kuşakların tüketim alışkanlıkları, tutumları, istek ve gereksinimleri, turizm pazarlaması odağında ele alınmış, bu kuşaklara mensup turistlerin ve turizm işgörenlerinin ne gibi özelliklere sahip olduğu, bu kuşakların beraberinde getirdiği farklı yönlerin neler olduğu üzerinde durulmuştur. Yakın geçmişte, bahsi geçen kuşaklara K Kuşağı'nın ve Alfa Kuşağı'nın da eklendiği bilinmektedir. Tüketicileri kuşaklara göre değerlendirmenin pazarlamadaki pazar bölümlendirme gereksiniminin doğal bir sonucu olduğu düşünülürse kuşaklara göre tüketici davranışı belirleme, gelecekte de hüküm sürecek pratik bir uygulama olacaktır. Zira tüketici istek ve gereksinimlerinin doğru tahmin edilmesi ve turizm sektöründe işgören tatmininin sağlanması için farklı kuşakların özelliklerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Turizmde Kuşaklar, Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı, Z Kuşağı

ele alınan kuşaklar da pazarlamacıların pazarlama karması geliştirmede dikkate almaları gereken hususlardan biri hâline gelmiştir. Kuşaklar boyunca bireylerin tüketim davranışlarında önemli değişiklikler yaşanmakta, her kuşağın tercihi bir diğerinden farklılık göstermektedir. Pazarlamanın odak noktasının tüketici gereksinim ve isteklerinin karşılanması olması gerçeğinden hareketle, her kuşağa özgü farklı pazarlama karmaları geliştirilmiştir.

1900'lü yılların başlarından 2000'li yıllara dek tüm dünyayı etkisi altına alan çok sayıda farklı kuşak ortaya çıkmış ve bu kuşaklar etkisini uzun yıllar sürdürmüştür. 2000'li yıllarda ise kuşakların daha kısa dönemler itibariyle ortaya çıktığı dikkati çekmektedir. Örneğin Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması, Y Kuşağı gibi kuşaklar 20 yıla yakın bir zaman dilimine yayılmış iken 2000 yılında ortaya çıkan Z Kuşağı, bir süre sonra kuşakları anlamak için yeterli gelmemiş ve K Kuşağı, Alfa Kuşağı gibi yeni hedef pazarlar, pazarlamacıların ilgi odağı hâline gelmeye başlamıştır. Bu durum, dünyada yaşam kalitesi, iletişim ve teknoloji gibi alanlarda yaşanan hızlı devinimin doğal bir sonucu olarak görülebilir. Ayrıca, günümüzde kuşakların başlangıç ve bitiş tarihleri için kesin aralıklar belirlenememekte ve aynı yıllarda yaşam sürenlere farklı taraflarca farklı kuşak adları verilebilmektedir (Z Kuşağı ve Alfa Kuşağı'ndaki çakışmada olduğu gibi). Tüketicileri kuşaklara göre değerlendirmenin esasen pazarlamadaki pazar bölümlendirme gereksiniminin doğal bir sonucu olduğu düşünülürse, kuşaklara göre tüketici davranışı belirlemenin gelecekte de hüküm sürecek bir uygulama olacağı açıktır.

Turizm alanında bilimsel bilgi üreten teorisyenler, farklı kuşaklara mensup turistleri ve işgörenleri ele alarak farklı zaman ve mekânlarda alan araştırması içeren çalışmalar yapmış ve sonuçlarını alandaki diğer teorisyenlerle ve uygulamacılarla paylaşmışlardır. Bu bölümün kaleme alındığı zaman kesiti itibariyle literatürdeki ulaşılabilen çalışmaların daha çok Y Kuşağı üzerinde yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Z Kuşağı ve ardından gelen yeni kuşaklar hakkında ise çok az bilgi mevcuttur. Turizm sektöründeki uygulamacılar açısından bakıldığında, son dönemde sektördeki dinamik ve eğitimli uygulamacıların da kuşakların, hem turistler hem de turizm alanında çalışan işgörenler üzerindeki etkilerini daha fazla dikkate almaya başladıkları görülmektedir. Bu durumun, gerek tüketici istek ve gereksinimlerinin doğru tahmin edilmesi gerekse turizm sektöründe işgören tatmininin sağlanması adına ümit verici bir gelişme olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Albayrak, A., & Özkul, E. (2013). Y kuşağı turistlerin destinasyon imaj algıları üzerine bir araştırma. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (6), 15-31.

Aldevinge, A. (2016). *Market your destination: An Investigation of how destination marketing organizations can reach generation Y*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Linnaeus University School of Business and Economics Department of Marketing, İsveç.

Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan kuşağa tüketim olgusu ve geleceğin tüketici profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 203-212.

Altuntuğ, N./b (2012). Tüketimin işlevselliği: Pazarlamada devrim ya da devrimlerin pazarlanması. İçinde *11. Ulusal İşletmecilik Kongresi Bildiri Kitabı* (ss. 866-868). Konya.

Başgöze, P., & Bayar, N. A. (2015). Eko otellerden hizmet satın alımında kuşaklararası farklılaşmalar üzerine bir çalışma. *Sosyoekonomi*, 23 (24), 118-130.

Beldona, S. (2005). Cohort analysis of online travel information search behavior: 1995-2000. *Journal of Travel Research*, 44 (Kasım), 135-142.

Beldona, S., Nusair, K., & Demicco, F. (2009). Online travel purchase behavior of generational cohorts: A longitudinal study. *Journal of Hospitality Marketing and Management*, 18 (4), 406-420.

Blamey, R. K., & Braithwaite, V. A. (1997). A social values segmentation of the potential ecotourism market. *Journal of Sustainable Tourism*, 5 (1), 29-45.

Bulgan, G., & Göktaş, P. (2016). Y kuşağının engelli turistlere bakış açılarının değerlendirilmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7 (15), 83-95.

Cairncross, G., & Buultjens, J. (2007). *Generation Y and Work in The Tourism And Hospitality Industry: Problem? What Problem?.* Centre for Enterprise Development and Research Occasional Paper, No. 9, Southern Cross University, Coffs Harbour, NSW.

Carlsen, J., & Getz, D. (2006). What do generations X and Y want in a wine tourism experience? An application of importance-performance evaluation to a youth-targeted wine tour. İçinde *3rd International Wine Business Research Conference Proceedings* (ss. 1-22). Montpellier.

Catlett, S. & Allen, V. (2015). *Millennials & The future of tourism.* 2015 Annual International TTRA Conference. http://www.ttra.com/assets/1/7/Futures_Co_VISIT_FLORIDA_-_Presentation_061615_ToShare.pdf (Erişim tarihi: 28. 09.2016).

Chen, S. C., & Shoemaker, S. (2014). Age and cohort effects: The American senior tourism market. *Annals of Tourism Research*, 48, 58–75.

Chen, J. S., & Uysal, M. (2003). Leisure traveler typology: A case of ten eastern states. *Journal of Hospitality and Leisure Marketing*, 10 (½), 51-62.

Childs, C. (2015). *Marketing to gen Z-Consumers unlike previous generations.* 23 Haziran 2015 tarihli haber, http://ehotelier.com/insights/2015/06/23/marketing-to-gen-z-consumers-unlike-previous-generations/ (Erişim tarihi: 30.09.2016).

Çoban, F. (2006). *Milenyum kuşağı neleri değiştirecek?.* 1 Haziran 2006 tarihli haber, http://www.capital.com.tr/yonetim/insan-kaynaklari/milenyum-kusagi-neleri-degistirecek-haberdetay-4109 (Erişim tarihi: 30.09.2016).

Dhevabanchachai, N., & Muangasame, K. N. (2013). The preferred work paradigm for generation Y in the hotel industry: A case study of the International Tourism and Hospitality International Programme, Thailand. *International Education Studies*; 6 (10), 27-38.

Dünya (2015). *Turizmin yeni müşterisi "Alfa Kuşağı"ndan olacak.* 27 Kasım 2015 tarihli haber, http://www.dunya.com/ekonomi/ekonomi-diger/turizmin-yeni-musterisi-alfa-kusagindan-olacak-282509h.htm (Erişim tarihi: 25.09.2016).

Eisner, S. P. (2005). Managing generation Y. *S.A.M. Advanced Management Journal*, 70, 4-15.

Elliot, S., & Choi, H. S. C. (2011). Motivational considerations of the new generations of cruising. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 18, 41–47.

Erdoğan, N., & Barış, E. (2007), Environmental protection programs and conservation practices of hotels in Ankara. Turkey, *Tourism Management*, 28, 604-614.

Fındık, E. (2013). *Y kuşağında mobbing algısı üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Franzidis, A., & Hristz, N. (2014). Profiling the gen Y tourist. (Araştırma Notu). *Tourism*, 62 (3), 323-330.

Hotech (2015). *Turizmde Y kuşağı.* 6 Mayıs 2015 tarihli haber, http://blog.hotech.com.tr/turizmde-y-kusagi/ (Erişim tarihi: 25.08.2016).

Hritz, N. M., Sidman, C. L., & D'Abundo, M. (2014). Segmenting the college educated generation Y health and wellness traveler. *Journal of Travel & Tourism Marketing,* 31 (1), 132-145.

Huh, C., & Vogt, C. A. (2008). Changes in residents' attitudes toward tourism over time: A cohort analytical approach. *Journal of Travel Research*, 46, 446-455.

İşçimen, S. D. (2012). *Y kuşağı çalışanlarının iş yaşamından beklentilerinin karşılanma düzeyi ile kurumsal bağlılık arasındaki ilişki ve bir örnek uygulama*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kim, H., Chang, H. S., Lee, J. W., & Huh, C. (2011). *Exploring gender differences on generation Y's attitudes towards green practices in a hotel.* http://scholarworks.umass.edu/gradconf_hospitality/2011/Presentation/76/ (Erişim tarihi: 05.09.2016).

Kim, Y. W., Fidgeon, P., & Kim, J. (2015). Analyzing the leisure activities of the baby boomers and the generation of liberation: Evidence from South Korea. *Journal of Tourism and Cultural Change,* 13 (2), 132-148.

Kotler, P., & Armstrong, G. (2004). *Principles of Marketing*. 10. Baskı, New Jersey: Prentice Hall.

Kozak, A. M., & Nergiz, G. H. (2009). *Turizmde Etik*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Leask, A., Fyall, A., & Barron, P. (2014). Generation Y: An agenda for future visitor attraction research. *International Journal of Tourism Research*, 16, 462–471.

Lehto, X. Y., Jang, S. S., Achana, F. T., & O'Leary, J. T. (2008). Exploring tourism experience sought: A cohort comparison of baby boomers and the silent generation. *Journal of Vacation Marketing,* 14 (3), 237-252.

Li, X., Li, X. R., & Hudson, S. (2013). The application of generational theory to tourism consumer behavior: An American perspective. *Tourism Management*, 37, 147-164.

Manaktola, K., & Jauhari, V. (2007). Exploring consumer attitude and behaviour towards green practices in the lodging industry in India, *International Journal of Contemporary Hospitality Management,* 19 (5), 364-377.

Marketing Türkiye (2016). *Markalar için yeni hedef K kuşağı hakkında bilmeniz gerekenler.* 21 Nisan 2016 tarihli haber, http://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/markalar-icin-yeni-hedef-k-kusagi-hakkinda-bilmeniz-gerekenler/ (Erişim tarihi: 30.09.2016).

Mercan, N. (2016). X, Y ve Z Kuşağı kadınların farklı tüketim alışkanlarının modern dünyada inşa edilmesi. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 59-70.

Morrison, A. M. (1989). *Hospitality and Travel Marketing*. Albany: NY: Delmar.

Ormancı, G. A. (2016). *Y nesli gezginler kendilerini 'turist' değil 'kâşif' olarak görüyor.* 16 Mart 2016 tarihli haber, http://gezzio.com/y-nesli-gezgin-turist-degil-kasif/ (Erişim tarihi: 20.08.2016).

Öndeş, Ö. (2014). *Y-Z dönüşümüne hazır mısınız?.* 31 Aralık 2014 tarihli haber, http://www.hurriyet.com.tr/y-z-donusumune-hazir-misiniz-27872499 (Erişim tarihi: 22.09.2016).

Peltomäki, S. M. (2015). *Crises in the Tourism industry and their effects on different generations.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Degree Programme in Tourism, HAAGA-HELIA University of Applied Sciences.

Pennington-Gray, L., Kersttetter, D. L., & Warnick, R. (2002). Forecasting travel patterns using Palmore's cohort analysis. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 13 (1), 125-143.

Plog, S. (1974). Why destination areas rise and fall in popularity. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly,* 14 (4), 55-58.

Seçilmiş, C., & Köz, E. N. (2015). Sürdürülebilir kültür turizmi algısının nesillere göre tekrar gelme niyetine etkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3 (3), 69-78.

Seçkin, F. (2000). Türkiye'nin kuşak profili. *Capital Dergisi*, 12, 100-106.

Smith, J. W., & Clurman, A. (1997). *Rocking the Ages: The Yankelovich Report on Generational Marketing.* New York: HarperCollins Publishers.

Souvenirs, Gifts, & Novelties (2006). Boomers are transforming travel and tourism. 45 (2), 110-111.

Story, M., & French, S. (2004). Food advertising and marketing directed at children and adolescents in the US. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 1 (3), 1-17.

TDK Güncel Türkçe Sözlük (2016). http://www.tdk.gov.tr (Erişim tarihi: 05.09.2016).

Tiago, M. T. P. M. B., Couto, J. P. de A., Tiago, F. G. B., & Faria, S. M. C. D. (2016). Baby boomers turning grey: European profiles. *Tourism Management*, 54, 13-22.

Toruntay, H. (2011). *Takım rolleri çalışması: X ve Y kuşağı üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Vermeersch, L., Sanders, D., & Willson, G. (2016). Generation Y: Indigenous tourism interests and environmental values. *Journal of Ecotourism*, 15 (2), 184-198.

Williams, K. C., Page, R. A., Petrosky, A. R. ve Hernandez, E. H. (2010). Multi-Generational Marketing: Descriptions, Characteristics, Lifestyles, and Attitudes, Journal of Applied Business and Economics, 11 (2), 21-37.

Williams, C. K., & Page, A. R. (2011). Marketing to the generations. *Journal of Behavioral Studies in Business,* 3, 3-11.

Yi, S., Day, J., & Cai, L. A. (2012). Cohort analysis of tourists' spending on lodging during recreational fishing trips. *Tourism Analysis*, 17, 67–77.

Yükselen, C. (2003). *Pazarlama İlkeler-Yönetim.* Ankara: Detay Yayıncılık.

İKİNCİ BÖLÜM

KUŞAKLAR VE ÇALIŞMA HAYATI

Yrd. Doç. Dr. Ozan AĞLARGÖZ
Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
ozanaglargoz@anadolu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı gerek popüler gerekse de akademik yönetim yazınında sıklıkla üzerinde durulan kuşaklar konusunu çalışma hayatıyla ilişkilendirerek detaylı olarak açıklamaktır. Çalışmanın temel çıkış noktası, yaşın da bir çeşitlilik faktörü olarak ele alınmasıdır. Çeşitlilik açısından yaş sadece demografik bir değişken olarak değil, kuşak şemsiyesi altında daha kapsayıcı bir şekilde irdelenmekte ve kuşaklararası yönetim ihtiyacı üzerinde durulmaktadır. Kuşak kavramı popüler yönetim yazınında belli bir zaman diliminde, belli bir yerde doğmuş ve gelişim aşamasında benzer olayları deneyimlemiş bireyleri nitelemek için kullanılmaktadır. Günümüzde, bu tanımdan hareketle çalışma hayatında veteranlar, Bebek Patlaması, X ve Y kuşağı olarak nitelendirilen dört farklı kuşağın varlığından ve etkisinden söz edilmektedir. Çeşitlilik yönetimine ilişkin açıklamaların ardından, bu bölümde öncelikle kuşak kavramını daha sağlam bir temele oturtmak adına kavramın sosyolojik kökeni üzerinde durulmuş, kuşak kavramının yönetim alanında ne tür anlamlara gelebileceği tartışılmış ve kuşak kavramına ilişkin eleştirel yaklaşımlara değinilmiştir. Sonuçta kuşaklar ve çalışma hayatı konusu dört farklı kuşakla ilişkili gerek popüler gerekse de akademik yönetim yazınındaki görgül ve kuramsal çalışmalardan yararlanılarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kuşaklar, Kuşaklararası Yönetim, Çalışma Hayatı, Veteranlar, Bebek Patlaması Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı

mektedir. Akademik çevreler veteranlar, Bebek Patlaması, X ve Y Kuşağı'nı anlamaya çalışırken, popüler yönetim yazını Z Kuşağı olarak adlandırılan bir başka kuşağın dinamikleri üzerine ahkâm kesmeye çoktan başlamıştır. Robert Half Danışmanlık şirketi tarafından 2015 yılında 800 kişi üzerinde yapılan araştırmada 5 yıl içerisinde ABD işgücünün %20'sini oluşturması beklenen Z Kuşağı'na ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir. Z Kuşağı kendisinden önce gelen kuşaklara göre daha çok çalışmayı yoğun bir şekilde kabullenmektedir, mezuniyetlerini izleyen 5 yıl içerisinde girişimci olmak, yönetsel pozisyon elde etmek ve kariyer gelişimi öne çıkan beklentileri arasındadır. Z Kuşağı için değişmeyen tek şey değişimdir (Lipman, 2017). Çalışma hayatı boyunca ortalama dört farklı örgüt bünyesinde görev yapacağını düşünen Z Kuşağı, ailelerinden kariyer tavsiyesi almak konusunda istekli ve arzu ettiği şirkette çalışmak için kazancından feragat edebilen bireylerden oluşmaktadır. Gelişme fırsatı, doygun ücret, topluma olumlu katkı sağlama hissi, iş güvencesi, sağlık sigortası, esnek çalışma ve üstlerinden öğrenebilme Z Kuşağı'nın tercih ettiği işlerde aradıkları temel özelliklerdir. İlginç bir şekilde ofis ortamında küçük gruplarla iş birliği yaparak çalışmayı tercih eden Z Kuşağı ofis dışı sanal ekiplerle çalışmayı daha az tercih etmekte, yüz yüze iletişime önem vermekte, yöneticilerinde dürüstlük ve mentörlük gibi özelliklerin gelişmiş olmasını beklemektedir (Robert Half, 2015). Her ne kadar danışmanlık endüstrisinin yeni bir ürün sunumu olarak değerlendirmek mümkün olsa da yakın gelecekte Z Kuşağı söyleminin hâkim olacağı ve gerek akademik dünyanın gerekse de İK uygulamacılarının bu kuşağın karakteristik özelliklerine ilişkin bilgi sahibi olması gerekeceği açıktır.

KAYNAKÇA

Ağlargöz, O. (2013). Örgüt kültürü. C. Koparal (Ed.), *Yönetim ve organizasyon II* (2-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Ainsworth, S. (2001). The discursive construction of older worker identity: A reflection on process and methods. *Tamara: Journal of Critical Postmodern Organization*, *1*(4), 29-49.

Ainsworth, S. (2002). The "feminine advantage": A discursive analysis of the invisibility of older women workers. *Gender, Work & Organization*, *9*(5), 579-601.

Ainsworth, S. ve Hardy, C. (2007). The construction of the older worker: Privilege, paradox and policy. *Discourse & Communication*, *1*(3), 267–285.

Ainsworth, S., Cutcher, L., Hardy, C. ve Thomas, R. (2012). At a critical age: The social and political organization of age and ageing. *Organization Studies, 33*(2), 162–164.

Ansoorian, A., Good, P. ve Samuelson, D. (2003). Managing generational differences. *Leadership,* May/June, 34-35.

Appelbaum, S. H., Serena, M. ve Shapiro, B. T. (2005). Generation "x" and the boomers: An analysis of realities and myths. *Management Research News*, *28*(1), 1-33.

Appelbaum, S., Serena, M., ve Shapiro, B. (2005). Generation "x" and the boomers: An analysis of realities and myths. *Management Research News, 28*(1), 1-33.

Arsenault, P. (2004). Validating generational differences: A legitimate diversity and leadership issue. *Leadership and Organization Development Journal*, *25*(2), 124-141.

Benson, J. ve Brown, M. (2011). Generations at work: Are there differences and do they matter?. *The International Journal of Human Resources Management, 22*(9), 1843-1865.

Berl, P. (2006). Crossing the generational divide. *Exchange,* March/April, 73-76.

Beutell, N. J. ve Wittig-Berman, U. (2008). Work-family conflict and work-family synergy for generation x, baby boomers, and matures: Generational differences, predictors, and satisfaction outcomes. *Journal of Managerial Psychology*, *23*(5), 507-523.

Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice.* Cambridge: Cambridge University Press.

Broadbridge, A., Maxwell, G. ve Ogden, S. (2007). Experiences, perceptions and expectations of retail employment for Generation Y. *Career Development International, 12*(6), 523–544.

Campbell, S. ve Twenge, J. M. (2014). Is it kids today or just the fact that they're kids? Disentangling generational differences from age differences. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (69 - 80). Londra ve New York: Routledge.

Carlson, H. (2004). Changing of the guard. *The School Administrator,* August, 36-39.

Carr, C. (1993). Diversity and performance: A shotgun marriage?. *Performance Improvement Quarterly*, 6, 115-126.

Caudron, S. (1992). US. West finds strength in diversity. *Personnel Journal, 71*(3), 40-44.

Cennamo, L. ve Gardner, D. (2008). Generational differences in work values, outcomes and person–organisation values fit. *Journal of Managerial Psychology, 23*(8), 891–906.

Chen, P. ve Choi, Y. (2008). Generational differences in work values: A study of hospital management. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, *20*(6), 595–615.

Clegg, S. R., Kornberger, M. ve Pitsis, T. S. (2016). *Managing & organizations* (4th Edition). Londra: Sage.

Cody, S., Green, W. ve Lynch, D. (2012). Myths and realities in Human Capital Development: Generation gaps in the workplace. G. M. Benscoter (Ed.), *The encyclopedia of human resource management* (197-209). San Francisco: Pfeiffer.

Cogin, J. (2012). Are generational differences in work values fact or fiction? Multi-country evidence and implications. *International Journal of Human Resource Management*, 23(11), 2268-2294.

Conger, J. A. (2000). How generational shifts will transform organizational life. F. Hesselbein, M. Goldsmith ve R. Beckhard (Ed.), *The Organization of the Future* (17-24). San Francisco: Jossey-Bass.

Cox, T. ve Blake, S. (1991). Managing cultural diversity: Implications for organizational competitiveness. *Academy of Management Executive, 5*(3), 45-56.

D'Amato, A. ve Herzfeldt, R. (2008). Learning orientation, organizational commitment and talent retention across generations: A study of European managers. *Journal of Managerial Psychology*, *23*(8), 929-953.

De Vos, A. (2014). Intergenerational cooperation in teams as a driver of team commitment and loyalty. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (97 - 113). Londra ve New York: Routledge.

DelCampo, R. G., Haggerty, L. A., Haney, M. J. ve Knippel, L. A. (2011). *Managing the multi-generational workforce: From the GI generation to the millennials*. Surrey, England: Gower.

Deloitte. (2015). Deloitte y kuşağı araştırması - 2015. https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/human-capital/articles/the-deloitte-millennial-survey-2015.html (05.05.2017 tarihinde erişilmiştir).

Dencker, J. C., Joshi, A. ve Martocchio, J. J. (2008). Towards a theoretical framework linking generational memories to attitudes and behaviours. *Human Resource Management Review*, *18*(3), 180-187.

DiRomulado, T. (2006). Viewpoint: Geezers, grungers, genxers and geeks. *Journal of Financial Planning*, (October), 18–21.

Dries, N., Pepermans, R. ve De Kerpel, E. (2008). Exploring four generations' beliefs about career: Is "satisfied" the new "successful"?. *Journal of Managerial Psychology*, *23*(8), 907-928.

Eisner, S. P. (2005). Managing generation y. *S.A.M. Advanced Management Journal*, *70*(4), 4-15.

Elsdon, R. ve Lyer, S. (1999). Creating value and enhancing retention through employee development: The Sun Microsystems experience. *Human Resource Planning, 22*(2), 39-48.

Espinoza, C., Ukleja, M. ve Rusch, C. (2010). *Managing the millennials: Discover the core competencies for managing today's workforce.* Hoboken, New Jersey: Wiley.

Filipczak, B. (1994). It's just a job: Generation x at work. *Training,* 31(4), 21–27.

Fineman, S. (2011). Organizing age. Oxford: Oxford University Press.

Ford, V. (1996). Partnership is the secret of success. *People Management, 2*(3), 34-36.

Foster, C. ve Harris, L. (2005). From equal opportunities to diversity management. J. Leopold, L. Harris ve T. Watson (Ed.), *The strategic managing of human resources* (116-139). Essex: Pearson.

Foster, K. (2013). Generation and discourse in working life stories. *British Journal of Sociology*, *64*(2), 195-215.

George, B., Jackson, T. ve Labella, A. (1995). A practical guide to working with diversity. New York: AMACOM.

Giancola, F. (2006). The generation gap: More myth than reality. *Human Resource Planning*, *29*(4), 32-37.

Giele, J. ve Elder, G. (1998). Methods of life course research: Qualitative and quantitative approaches. Thousand Oaks, CA: Sage.

Glass, A. (2007). Understanding generational differences for competitive success. *Industrial and Commercial Training*, *39*(2), 98-103.

Gürsoy, D., Maier, T. ve Chi, C. (2008). Generational differences: An examination of the work values and generational gaps in the hospitality workforce. *International Journal of Hospitality Management, 27*(3), 448-458.

Hansen, J. C. ve Leuty, M. E. (2012). Work values across generations. *Journal of Career Assessment*, *20*(1), 34–52.

Hill, R. (2002). Managing across generations in the 21st century: Important lessons from the ivory trenches. *Journal of Management Enquiry, 11*(1), 60–72.

Hobart, B ve Sendek, H. (2014). Gen y now: Millennials and the evolution of leadership (2nd edition), San Francisco: Wiley.

Howe, N. ve Strauss, W. (2007). The next 20 years: How customer and workforce attitudes will evolve. *Harvard Business Review, 85*(7/8), 41-52.

Jorgensen, B. (2003). Baby boomers, generation x and generation y: Policy implications for defense forces in the modern era. *Foresight, 5*(4), 41–49.

Joshi, A., Dencker, J. C., Franz, G. ve Martocchio, J. J. (2010). Unpacking generational identities in organizations. *Academy of Management Review*, *35*(3), 392-414.

Jurkiewicz, C. (2000). Generation x and the public employee. *Public Personnel Management, 29*(1), 55-74.

Jurkiewicz, C. and Brown, R. (1998). Genxers vs. boomers vs. matures: Generational comparisons of public employees' motivation. *Review of Public Personnel Administration, 18*(4), 18-37.

Kandola, R. ve Fullerton, J. (1994). Diversity: More than just an empty slogan. *Personnel Management, 26*(11), 46-50.

Kandola, R. ve Fullerton, J. (1998). *Diversity in action: Managing the mosaic* (2nd Edition). Londra: Sage.

Kapoor, C. ve Solomon, N. (2011). Understanding and managing generational differences in the workplace. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, *3*(4), 308-318.

Karp, H. B. ve Sirias, D. (2001). Generational conflict: A new paradigm for teams of the 21st century. *Gestalt Review*, *5*(2), 71-87.

Kretsos, L. (2010). The persistant pandemic of precariousness: young people at work. J. C. Tremmel (Ed.), *A young generation under pressure?* (3-21). Berlin Heidelberg: Springer.

Kupperschmidt, B. (2000). Multigenerational employees: Strategies for effective management. *Health Care Manager*, 19(1), 65-76.

Lamm, E. ve Meeks, M. M. (2009). Workplace fun: The moderating effects of generational differences. *Employee Relations*, *31*(6), 613–631.

Lipman, V. (2017). How to manage generational differences in the workplace. *Forbes,* January. https://www.forbes.com/sites/victorlipman/2017/01/25/how-to-manage-generational-differences-in-the-workplace/#66d0d49a4cc4 (05.05.2017 tarihinde erişilmiştir).

Lub, X. D., Bal, P. M., Blomme, R. J. ve Schalk, R. (2014). Why do generational differences in psychological contracts exists?. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (37 - 51). Londra ve New York: Routledge.

Lyons, S. T., Duxbury, L., ve Higgins, C. (2007). An empirical assessment of generational differences in basic human values. *Psychological Reports, 101*(2), 339–352.

Lyons, S. T., Ng, E. S. ve Schweiter, L. (2014). Launching a career: Inter-generational differences in the early career stage based on retrospective accounts. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (148 - 163). Londra ve New York: Routledge.

Lyons, S. ve Kuron, L. (2014). Generational differences in the workplace: A review of the evidence and directions for future research. *Journal of Organizational Behavior*, *35*(S1), 139-157.

Macky, K., Gardner, D. ve Forsth, S. (2008). Generational differences at work: Introduction and overview. *Journal of Managerial Psychology*, *23*(8), 857-861.

Mannheim, K. (1927/1952). The problem of generations. K. Mannheim (Ed.), *Essays on the sociology of knowledge* (276-322). Londra: Routledge.

McCarthy, J., Cleveland, J. N. ve Heraty, N. (2014). Beyond generational differences? Exploring individual and organizational influences on inter-generational work attitudes and experiences. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (164 - 181). Londra ve New York: Routledge.

McDonald, K. ve Hite, L. (2008). The next generation of career success: Implications for HRD. *Advances in Developing Human Resources,* 10(1), 86-103.

McGuire, D., By, R., ve Hutchings, K. (2007). Towards a model of human resource solutions for achieving intergenerational interaction in organisations. *Journal of European Industrial Training, 31*(8), 592-608.

McManus Warnell, J. (2015). *Engaging millennials for ethical leadership*. New York: Business Expert Press.

McMullin, J., Comeau, T., ve Jovic, W. (2007). Generational affinities and discourses of difference: A case study of highly skilled information technology workers. *British Journal of Sociology, 58*(2), 297-316.

McVey, C. C., ve McVey, R. T. (2005). Responding to today's work force: Attracting, retaining and developing the new generation of workers. *Corrections Today, 67*(7), 80-109.

Meriac, J. P., Woehr, D. J., ve Banister, C. (2010). Generational differences in work ethic: An examination of measurement equivalence across three cohorts. *Journal of Business and Psychology, 25*(2), 315-324.

O'Bannon, G. (2001). Managing our future: The generation x factor. *Public Personnel Management, 30*(1), 95-109.

Parry, E. (2014). New perspectives on generational diverity at work. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (1- 8). Londra ve New York: Routledge.

Parry, E. ve Urwin, P. (2011). Generational differences in work values: A review of theory and evidence. *International Journal of Management Reviews, 13*(1), 79-96.

Pereira, V., Malik, A., Howe-Walsh, L., Munjal, S. ve Hirekhan, M. (2017). Managing yopatriates: A longitudinal study of generation y expatriates in an Indian multinational corporation. *Journal of International Management*, *23*(2), 151-165.

Pritchard, K. ve Whiting, R. (2014). Baby boomers and the lost generation: On the discursive construction of generations at work. *Organization Studies, 35*(11), 1605-1626.

Raines, C. (2013). Younger boss and older worker. R. Zemke, C. Raines ve B. Filipczak (Ed.), *Generations at work: Managing the clash of boomers, Gen xers, and Gen yers in the workplace* (2nd Edition) (265-279), New York: AMACOM.

Rhodes, S. (1983). Age-related differences in work-attitudes and behaviour: A review and conceptual analysis. *Psychological Bulletin*, *93*(2), 328-367.

Riach, K. (2009). Managing "difference": Understanding age diversity in practice. *Human Resource Management Journal*, *19*(3), 319-335.

Riach, K. ve Kelly, S. (2013). The need for fresh blood: Understanding organizational age inequality through a vampiric lens. *Organization*, *22*(3), 287-305.

Robert Half. (2015). Employment solutions for hiring and managing gen z. https://www.roberthalf.com/workplace-research/get-ready-for-generation-z?utm_campaign=Press_Release&utm_medium=Link&utm_source=Press_Release&_ga=2.13217522.492395358.1499956403-1510851115.1499956403 (06.05.2017 tarihinde erişilmiştir).

Roberto, K. J. ve Biggan, J. R. (2014). Keen, groovy, wicked, or phat, it is all cool: Generational stereotyping and social identity. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (129 - 147). Londra ve New York: Routledge.

Robinson, G. ve Dechant, K. (1997). Building a business case for diversity. *Academy of Management Executive, 11*(3), 21-31.

Rudman, D. L. ve Molke, D. (2009). Forever productive: The discursive shaping of later life workers in contemporary Canadian newspapers. *Work – A Journal of Prevention Assessment & Rehabilitation*, *32*(4), 377-389.

Sadullah, Ö. (2015). İnsan kaynakları yönetimine giriş: İnsan kaynakları yönetiminin tanımı, önemi ve çevresel faktörler. İnsan kaynakları yönetimi (Yenilenmiş 7. Bası) (1-47). İstanbul: Beta.

Schuman, H. ve Scott, J. (1989). Generations and collective memories. *American Sociological Review*, *54*(June), 359-381.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, *25*(C), 1-65.

Segers, J., İnceoğlu, İ. ve Finkelstein, L. (2014). The age cube of work. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (11- 36). Londra ve New York: Routledge.

Shaw, S. ve Fairhurst, D. (2008). Engaging a new generation of graduates. *Education + Training*, *50*(5), 366-378.

Sirias, D., Karp, H. ve Brotherton, T. (2007). Comparing the levels of individualism/ collectivism between baby boomers and generation x: Implications for teamwork. *Management Research News, 30*(10), 749-761.

Smola, K., ve Sutton, C. (2002). Generational differences: Revisiting generational work values for the new millennium. *Journal of Organizational Behaviour, 23*(4), 363-382.

Sok, J. M. H., Lub, X. D. ve Blomme, R. J. (2014). Work-home values: The interplay between historical trends and generational work-home values. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (52 - 66). Londra ve New York: Routledge.

Sparrow, P. ve Cooper, C. (2003). *The employment relationship: Key challenges for HR.* Londra: Butterworth-Heinemann.

Srinivasan, V., John, D. A. ve Christine, M. N. (2014). Generational cohorts and personal values: An exploratory study in the Indian workplace. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (185 - 205). Londra ve New York: Routledge.

Stewart, J. S., Oliver, E. G., Cravens, K. S. ve Oishi, S. (2017). Managing millennials: Embracing generational differences. *Business Horizons*, *60*(1), 45-54.

Strauss, W. ve Howe, N. (1991). Generations: The history of America's future, 1584 to 2069. New York: Quill.

Sujansky, J. G. ve Ferri-Reed, J. (2009). *Keeping the millennials*. Hoboken, NJ: Wiley.

Taylor, P. (2014). *The next America: Boomers, millennials, and the looming generational showdown*. New York: Public Affairs.

Terjesen, S., Vinnicombe, S. ve Freeman, C. (2007). Attracting generation y graduates: Organisational attributes, likelihood to apply and sex differences. *Career Development International, 12*(6), 504-522.

Thomas, D. ve Ely, R. (1996). Making differences matter: A new paradigm for managing diversity, *Harvard Business Review, 74*(5), 79-90.

Thomas, R. R. (1992). Managing diversity: A conceptual framework. S. E. Jackson (Ed.), *Diversity in the workplace* (306-317). New York: Guilford Press.

Torrington, D., Hall, L. ve Taylor, S. (2005). *Human resources management* (6th Edition). Essex: Pearson.

Torun, Y. ve Çetin, C. (2015). Örgütsel sinizmin kuşaklar bazında değerlendirilmesi: Kuşaklara göre örgütsel sinizmin hedefinde ne var?. *İş ve İnsan Dergisi*, *2*(2), 137-146.

Triandis, H. C. (1994). *Culture and social behavior.* New York: McGraw-Hill.

Triandis, H. C., Kurowski, L. L., ve Gelfand, M. J. (1992). Workplace diversity. H. C. Triandis, M. Dunnette, & L. M. Hough (Ed.), *Handbook of industrial and organizational psychology* (770-827). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Triandis, H. C., ve Bhawuk, D. P. (1994). *Bridging the gap between theory and practice: A comparative study of current diversity programs.* (Final Report, Working Paper No. 2). Champaign: University of Illinois Center for Human Resource Management.

Tulgan, B. (1996), *Managing generation x: How to bring out the best in young talent.* Oxford: Capstone.

Tulgan, B. (1996). *Managing generation x: How to bring out the best in young talent.* NewYork: Nolo Press.

Twenge, J. M. ve Campbell, S. M. (2008). Generational differences in psychological traits and their impact on the workplace. *Journal of Managerial Psychology*, *23*(8), 862-877.

Unite, J., Shen, Y., Parry, E. ve Demel, B. (2014). Generational differnces in the factors influencing career success across coutries. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (206 - 231). Londra ve New York: Routledge.

Urick, M. (2017). Adapting training to meet the preferred learning styles of different generations. *International Journal of Training and Development*, *21*(1), 53-59.

Urick, M. J. ve Hollansbe, E. C. (2014). Toward an identity-based perspective of generations. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (114 - 128). Londra ve New York: Routledge.

Urwin, P., Buscha, F. ve Parry, E. (2014). Back to basics: Is there a significant generational dimension and where does it "cut"?. E. Parry (Ed.), *Generational diversity at work: New research perspectives* (81 - 94). Londra ve New York: Routledge.

Wallace, J. (2006). Work commitment in the legal profession: A study of baby boomers and generation xers. *International Journal of the Legal Profession, 13*(2), 137-151.

Wentling, R. ve Palma-Rivas, N. (1998). Current status and future trends of diversity initiatives in the workplace: Diversity experts' perspective. *Human Resource Development Quarterly, 9*(3), 235-253.

Whitehead, M. (1999). A time for buy-in. *People Management, 2*(11), 54-56.

Wong, M., Gardiner, E., Lang, W. ve Couon, L. (2008). Generational differences in personality and motivation: Do they exist and what are the implications for the work-place?. *Journal of Managerial Psychology, 23*(8), 878-890.

Yu, H. ve Miller, P. (2005). Leadership style: The x generation and baby boomers compared in different cultural contexts. *Leadership and Organization Development Journal, 26*(1), 35-50.

Yüksekbilgili, Z. ve Akduman, G. (2015). Kuşaklara göre işkoliklik. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *8*(19), 415-440.

Zemke, R., Raines, C. ve Filipczak, B. (2000). *Generations at work.* New York: AMACOM.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNDELİK HAYATTA KUŞAKLAR ARASI FARKLILIK: ALMANYA'DAKİ TÜRKİYELİLER ÜZERİNE BİR İNCELEME[1]

Yrd. Doç. Dr. Gaye GÖKALP YILMAZ
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
gayegokalp@gmail.com

ÖZET

Sıradan bireyin gündelik hayat pratikleri birçok faktöre bağlı olarak şekillenmektedir. Bu faktörler arasında toplumsal yapının belirleyiciliği kadar, bireysel özelliklerin de etkili olduğunu ortaya koymak önemlidir. Her birey gündelik hayatın içerisinde konumlanışı itibariyle, aslında sıradan kabul edilen ve gündelik hayat sosyolojisi dışında sıklıkla gündeme gelmeyen, farklı pratikler ortaya koymaktadır. Bu pratikler özellikle sosyoloji disiplini içerisinde farklı teoriler tarafından farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Makro sosyolojik teoriler ekseninde toplumsal yapının gündelik hayatı belirlediği kabul edilmekte ve bireyin bir aktör olarak belirleyiciliği geri plana itilmektedir. Mikro sosyolojik yaklaşımlar çerçevesinde ise bireyden hareketle toplumsal yapıyı anlamak esas alınmakta ve bireyin her tür toplumsal pratikte belirleyiciliği ön plana çıkartılmaktadır.

Mikro sosyolojik çalışmalar ekseninde gündelik hayatı belirleyen önemli bir faktör olarak kuşaklararası farklılıklar da dikkat çekmektedir. Özellikle belirli bir zaman diliminde gerçekleşen ve tarihsel önemi olan bir olaya tanıklık etmek ve bu tanıklık sonrasında devam eden süreçte, daha sonra dün-

[1] Bu çalışma yazarın, "*Almanya'daki Türkiyelilerin Gündelik Hayat Pratikleri ve Taktikler: Almanya Aachen Örneği*" (2015) başlıklı doktora tez çalışmasında yer alan ve tez kapsamında Kuşaklararası Farklılıklar bağlamında incelenmemiş olan mevcut verilerin, bu bağlamda yeniden ele alınmasıyla ortaya konulmuştur.

olmak" kaçınılması gereken bir durum olarak kabul edilmemektedir. Tam tersi biçimde, Almanların çalışma biçimleri, iş hayatları ve sosyal devlet uygulamaları olumlanırken, X ve Y Kuşağı için "Alman gibi olmanın" bireysel olarak gerekli yanları ön plana çıkarılmaktadır. Bu durum X ve Y Kuşağı ile ebeveynleri olan Sessiz Kuşak ve Bebek Patlaması Kuşağı arasındaki en önemli ayrışma noktalarından birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, X ve Y Kuşakları için "Türk olmak" yalnızca ebeveynlerden aktarılan yaşam modelinin devamı kapsamında ele alınmakta ve olumlu görülen "Alman" gündelik hayat pratiklerinin (dakiklik, sistematik olma, işini düzgün yapmak gibi) benimsenmesi ve uygulanmasında bir sıkıntı görünmemektedir. Dikkat çekici olan ise, aslında her bireyin sahip olması gereken iş ahlakı, dakiklik ya da sistemli/planlı olmak gibi davranışsal özelliklerin, yalnızca Almanlara atfedilmesi ve bu davranışları hayata geçirenlerin "Alman gibi" olarak tanımlanmasıdır.

Kuşaklararası farklılaşma unsurlarından en önemlisi olarak ifade edilen ve "Türkiye'deki gibi" ve hatta "dondurulmuş gibi buzlukta" yaşamak eleştirileriyle tanımlanan Birinci Kuşak Türkiyeliler ve İkinci ve Üçüncü nesil Türkiyeliler arasındaki farklılaşma, özellikle kuşaklararası farklılıklar ekseninde önemli bir yerde durmaktadır. Özellikle yurtdışında yaşayan Türkiyeliler üzerine gerçekleştirilen çalışmalar açısından son derece önemli bir durum olan kuşaklararası farklılaşma, söz konusu Türkiyeli grubun yekpare ve tek tip olarak ele alınmasının hatalı olabileceğini ve eksik yanlar barındırabileceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, tek tipleştirici ve analizden yoksun bir biçimde "Almanya'daki/ Avrupa'daki Türkiyelileri" tanımlamak son derece önemli bir boyut olan kuşaklararası farklılıkları göz ardı etmektedir. Oysa ki ortak bir tarihsel döneme tanıklık, belirli önemli olayları birlikte yaşamak, belirli zaman diliminde doğarak ardından gelen zaman dilimindeki birçok teknolojik, toplumsal ve politik değişme ve gelişmeyi beraber deneyimlemek bireylerin davranışlarında kuşak farklılıklarını ortaya koymaktadır. Bu çalışma özelinde bu durum, Almanya'daki Türkiyelilerin, göç deneyimini birlikte yaşamadıkları ve hatta Türkiye'de ortak bir yaşantıyı hiç paylaşmadıkları ebeveynleriyle "Türk gibi yaşamak" noktasında ayrışmaları ve devamında gelen farklı gündelik hayat pratikleri, Türkçe ya da Almanca konuşma, Türkçe okuma ya da Almanca okuma ve hatta Türkçe ya da Almanca düşünme gibi dikotomik durumlarla ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bu dikotomik durumlar ise, Almanya'daki Türkiyeliler bağlamında, Sessiz Kuşak ve Bebek Patlaması Kuşağı ile X ve Y Kuşağı arasında tek tipleştirmeyi ortadan kaldıran farklı gündelik hayat pratiklerini oluşturmaktadır ve artık "*Alamancı*" olarak kullanılan pejoratif tanımlamanın yerini farklı düşünme biçimleriyle X ve Y Kuşağı'ndan yeni Türkiyeliler almaktadır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, O., Batur, H. Z., & Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergis*i 1 (19), 165- 182.

Alwin, D.F. (2002). Generations X, Y and Z: Are They Changing America, *American Sociological Association, Contexts*, 42(1) , ss. 42- 51.

Ayhün, E. S. (2013). Kuşaklararasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 96-109.

Donfut, A., Arber, S., (2002). *The Myth of Generational Conflict*., New York: Taylor and Francis.

Gökalp Yılmaz, G.,(2015), *Almanya'daki Türkiyelilerin Gündelik Hayat Pratikleri ve Taktikler: Almanya Aachen Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Kaya, A. (2011)., Power of the Weak: Making and Unmaking Communities in the Turkish Diaspora*,* Ed. S.Ozil, M. Hofmann, Y. Dayıoğlu- Yücel, *Türkisch deutscher Kulturkontakt und Kulturtransfer: Kontroversen und Lernprozesse (Jahrbuch Turkisch-Deutsche Studien): Kontroversen und Lernprozesse. Jahrbuch Türkisch-Deutsche Studien*, V&R Unipress.

Kyles, D. (2006) "Managing Your Multigenerational Workforce", *Human Resource Management International Digest*, Vol. 14, Sayı: 3, ss.53-65. doi: 10.1108/hrmid.2006.04414cad.003

Lehto, Y.X.; Jang, S.; Francis, A. & O'Leary , J., (2008). Exploring Tourism Experience Sought: A Cohort Comparison of Baby Boomers and the Silent Generation, *Journal of Vacation Marketing*, 14,

Mannheim, K. (1928), Karl Mannheim Essays (içinde), Paul Kecskemeti (ed.), *The Problem of Generations*, (ss. 276-322). New York: Routledge Press.

Tufur, M. (2011) "Türkiye'nin Y Kuşağı", *MediaCat Özel Eki*, Mayıs

https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/MigrationIntegration/PersonsMigrationBackground/Tables/MigrantStatusSelectedCountries.html (Erişim Tarihi: 31.12.2016)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUŞAKLARIN YAŞAM MEMNUNİYETİ AÇISINDAN FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ

Ali DEMİR
İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
alidemir2@yahoo.com

Doç. Dr. Hatice ÖZKOÇ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
hatice.ozkoc@mu.edu.tr

Uğur DAMGACI
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ugurdamgaci@hotmail.com

ÖZET

Son dönemlerde kuşaklararasındaki farklılıklar ve bu farklılıklara neden olan unsurlar akademik çalışmaların ilgilendiği önemli bir konu hâline gelmiştir. Söz konusu çalışmaların önemli bir çoğunluğunda yönetim, tercihler, davranış ve alışkanlıklar gibi konular bağlamında bu farklılıkların ele alındığı görülmektedir. Kuşak olgusu ile ilgili söylemler antik Yunan filozoflarına kadar uzanmakta iken, bu fenomen 1928 yılında Alman sosyolog Karl Mannheim tarafından yayımlanan "*The Problem of Generation*" adlı çalışma ile ilk kez bilimsel olarak ele alınmıştır. Biyolojik bir fenomen olmasının yanı sıra sosyolojik bir fenomen olarak da bu konu ele alınmaktadır. Kuşaklar için genel bir sınıflandırma yapılmakla birlikte, bu sınıflandırmaların yapıldığı ayrım yılları ülkelere veya bölgelere göre değişebilmektedir. Aynı zamanda kuşakların sahip olduğu özellikler de yine ülke veya bölgelere göre farklılık gösterebilmektedir. Bu çalışmada kuşaklararası sınıflandırma, 1925 ile 1945 yılları arasında doğanlar için Sessiz Kuşak; 1946-1964 yılları arasında doğanlar için Bebek Patlaması Kuşağı; 1965-1979 yılları arasında doğanlar için X Kuşağı; 1980-1999 yılları arasında doğanlar için Y Kuşağı, 2000 ve sonrasında doğanlar için Z Kuşağı olarak ele alınmıştır (Arslan ve Staub, 2015: 6). Bu çalışmada,

kuşak, bu bilincin getirisi ile birlikte mutsuz olmaktadırlar. Bu kuşak Y Kuşağı'nın hemen ardından en umutlu ikinci kuşakken, X Kuşağı'nın hemen ardından ise gelirden en çok memnun olmayan ikinci kuşaktır. X Kuşağı, 1965 yılı ile 1979 yılı arasında doğan bireylerin oluşturduğu kuşaktır. Bu kuşak gelir düzeyinden en hoşnutsuz olan kuşaktır. Diğer kuşaklara göre daha genç olan 1980 ile 1990 yılları arasında doğan Y Kuşağı ise en umutlu ve en mutlu kuşaktır.

Kuşaklararasında itibar algısında değişimler görünmektedir. Bireylerin gençken paraya verdikleri önem yaş ilerledikçe değerini yitirmektedir. Aynı şekilde toplumda itibar sahibi olmak için sosyal çevreye, eğitime ve mesleğe verilen önem yaş ilerledikçe azalmaktadır. Düzgün aile yaşamı ve ahlaklı yaşam yaş ilerledikçe daha fazla değer kazanmaktadır. Toplumda itibar sahibi olmak için yaşlı kuşaklar, genç kuşaklarla kıyaslandığında ahlaklı yaşam ve düzgün aile yaşamına para, sosyal çevre, eğitim ve mesleğe göre daha fazla önem vermektedirler.

Genç kuşaklar daha yaşlı kuşaklarla kıyaslandığında doğa ve çevre sorunları ile daha fazla ilgilidirler. Kuşakların çoğunda ekonomiye ve siyasete karşı genel bir ilgisizlik olduğu görülmektedir. Fakat genç kuşaklar diğer kuşaklara göre daha fazla siyasetle ilgilidirler. Yaş ilerledikçe bireylerin siyasete olan ilgileri azalmaktadır. Tüm kuşaklarda dine olan ilgi oldukça yüksektir. İlginin diğer kuşaklara göre en az olduğu kuşak diğer kuşaklara göre daha genç olan Y Kuşağıdır. Yaş ilerledikçe sanata ve edebiyata olan ilgi giderek azalmaktadır. Genç kuşaklar diğer kuşaklara kıyasla edebiyata ve sanata daha fazla ilgi göstermektedirler.

Bunun sonucunda elde edilen veriler ve literatür taramaları incelendiğinde kuşaklararası farklılıkların sadece doğum dönemleri ile sınırlı olmadığı görülmüştür. Kuşaklararasında umut, mutluluk, sanata, siyasete, dine ve diğer unsurlara göre farklılıklar olduğu çalışmanın elde ettiği sonuçlar arasındadır. Aynı kuşak içerisinde yer alan bireylerin ait oldukları kuşak içerisindeki diğer bireylerle genel özellikler itibari ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Her kuşak için farklı yaklaşımlar gösterilmelidir. Kuşaklararasında var olan bu farklılıklar onlara yönelik atılacak her adımda dikkate alınmalı ve bu doğrultuda gerekli yaklaşımlar sergilenmelidir. Genel olarak Türk toplumu değerlendirildiğinde, 2015 yılı verilerine göre mutlu ve umutlu bir toplum olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, O., Batur, H., & Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 165-182.

Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu Ve Geleceğin Tüketici Profili. *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, *4*(1).

Arkan, A. (2005). Fârâbî'nin Gözüyle Ahlâk-Siyaset İlişkilerinin Analizi. *2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*. Sakarya.

Arslan, A. ve Staub, S. (2015), Kuşak Teorisi ve İçgirişimcilik Üzerine Bir Araştırma. *Kafkas University Faculty of Economics and Administrative Sciences Journal*, *6*(11), 1.

Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2004). Life Satisfaction Among European American, African American, Chinese American, Mexican American, And Dominican American Adolescents. *International Journal Of Behavioral Development*, *28*(5), 385-400.

Carlsson, G. ve Karlsson, K. (1970). Age, Cohorts And The Generation Of Generations. *American Sociological Review*, 35(4), 710-718.

Chow, H. P. (2005). Life Satisfaction Among University Students İn A Canadian Prairie City: A Multivariate Analysis. *Social İndicators Research*, *70*(2), 139-150.

Cingi, S. (2011). Bencillik Ekonomisinin İflası (İktisat, İnsan ve Mutluluk Üzerine Bir Deneme). *Sobil Yayıncılık*. Ankara.

Comte, A. (2001). Pozitif Felsefe Kursları. *Dünya Klasikleri Kültür Dizisi*, İstanbul.

Crampton, S. M., & Hodge, J. W. (2009). Generation Y:Unchartered Territory. *Journal of Business & Economics Research*, *7*(4), 1-6.

Dinçer, K. (2002). *Felsefe.* Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Dockery, A. M. (2003). Happiness, Life Satisfaction And The Role Of Work: Evidence From Two Australian Surveys. *Full Employment Imperative, The*, 77.

Erden Ayhün, S. (2013), Kuşaklararasındaki Farklılıklar Ve Örgütsel Yansımaları*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* , 2(1), 93-112.

Felek, B. (1975). Neden Böyle Kopuk Olduk?*, Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi.*

Gürbüz, S. (2015). Kuşak Farklılıkları: Mit Mi, Gerçek Mi?. *İş Ve İnsan Dergisi*, *2*(1), 39-57.

Habib, D., (2013), *Y Kuşağını tanıyor musunuz?, Doret*, Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2017, http://doretiletisim.com/y-kusagini-taniyor-musunuz/

Howe, N., & Strauss, W. (1992). The New Generation Gap. *Atlantıc-Boston*, *270*, 67-67.

İnel, O. (2009). Düşünmek Üzerine Düşünmek. *Sobil Yayıncılık*, Ankara.

Jurkiewicz, C. L., & Brown, R. G. (1998). Generational Comparisons Of Public Employee Motivation. *Review Of Public Personnel Administration*, *18*(4), 18-37.

Kavut, S. (2015). Kuşaklararası İletişim Farklılıklarının Aile İçi İletişime Etkisi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Kuran, E. (2017). *Yaşasın Y kuşağı!*. http://www.hurriyet.com.tr/yasasin-y-kusagi-23465715, (Erişim tarihi: 23.05.2017).

Levickaite, R. (2010). Generations X, Y, Z: How Social Networks Form The Concept Of The World Without Borders (The Case Of Lithuania). *Lımes: Cultural Regionalistics*, *3*(2), 170-183.

Lyons, S. T., Duxbury, L., & Higgins, C. (2007). An Empirical Assessment Of Generational Differences İn Basic Human Values. *Psychological Reports, 101*(2), 339-352.

Mannheim, K. (1970). The Problem Of Generations. *Psychoanalytic Review*, *57*(3), 378.

McCrindle, M. (2006). New Generations At Work: Attracting, Recruiting, Retaining And Training Generation Y. *The ABC of XYZ*.

Montana, P. J., & Petit, F. (2008). Motivating Generation X And Y On The Job And Preparing Z. *Global Journal Of Business Research*, *2*(2), 139-148.

Morsümbül, Ş. (2014). Kültürel Değerlerin Üç Kuşak Arasındaki Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Ankara Örneği. *Hütad Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Arastirmalari Dergisi*, *11*(21).

Moss, S. (2017). "*Generational Cohort Theory".* Psychlopedia, Key theories, Developmental Theories, http://www.sicotests.com/psyarticle.asp?id=374, (Erişim tarihi: 23.05.2017).

Onur, B. (1980). Kuşak Kavramı ve Kuşaklararası Diyalog. *Eğitim Ve Bilim*, *4*(23).

Reeves, T. C., & Oh, E. J. (2008), Do Generational Differences Matter İn İnstructional Design. *Accessed On*, *12*(10).

Reisenwitz, T. H., & Iyer, R. (2009). Differences In Generation X And Generation Y: Implications For The Organızatıon And Marketers. *Marketing Management Journal*, *19*(2).

Ryder, N. B. (1965). The Cohort As A Concept İn The Study Of Social Change. *American Sociological Review*, 30(6), 843-861.

Sessa, V. I., Kabacoff, R. I., Deal, J., & Brown, H. (2007). Generational Differences in Leader Values and Leadership Behaviors. *Psychologist-Manager Journal* , 47-74.

Snyder, C. J., & Lopez, S. J. (2007). *P*ositive Psychology: The Scientific And Practical Explorations Of Human Strengths. *Sage Publication Inc*, London.

Snyder, C. R. (2002). Hope Theory: Rainbows In The Mind. *Psychological Inquiry*, 249-275.

Sun, J., & Wang, X. (2010). Value Differences Between Generations İn China: A Study İn Shanghai, *Journal of Youth Studies*, 13(1), 65-81.

Tezcan, M. (1982). Kuşaklar Çatışması. *Eğitim ve Bilim*, *6*(36).

Tolbize, A. (2008). Generational Differences İn The Workplace. *Research And Training Center On Community Living*, *5*(2), 1-21.

Toruntay, Hatice, (2011), Takım Rolleri Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Türk Dil Kurumu, (2017). *Büyük Türkçe Sözlük*, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5923f4b5ac2a98.04382521, (Erişim tarihi: 23.05.2017)

Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Freeman, E. C. (2012). Generational Differences İn Young Adults' Life Goals, Concern For Others, And Civic Orientation, 1966–2009. *Journal Of Personality And Social Psychology, 102*(5), 1045.

Veenhoven, R. (1996). The Study of Life-Satisfaction. *Eötvös University Press*.

Yağcı, A. (2017). *Yeni Nesil Berbat Mı Dediniz?*. http://www.guneslibirgun.com/kusak-teorisi/ (Erişim tarihi: 22.05.2017).

Yalçın, B., & İlic, D. K. (2017). Y Jenerasyonunun Farklılaşan İş Değerleri Ve Liderlik Algılamaları. *Journal Of Yaşar University*, *12*(46), 136-160.

Yu, H. C., & Miller, P. (2005). Leadership Style: The X Generation And Baby Boomers Compared İn Different Cultural Contexts. *Leadership & Organization Development Journal*, *26*(1), 35-50.

BEŞİNCİ BÖLÜM

FARKLI KUŞAKLARDA TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIP YÖNTEMLERİNİN (TAT) KULLANIMININ İRDELENMESİ

Doç. Dr. Media SUBAŞI BAYBUĞA
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
media@mu.edu.tr

ÖZET

Günümüzde Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp (TAT) yöntemlerinin kullanımı hızla artmaktadır. Bu yöntemlerin bireyler arasında bilinçsizce kullanımı tehlikeli sonuçlara neden olmakta, var olan sağlık sorununun ve durumun daha kötüye gitmesine yol açabilmektedir. TAT yöntemlerinin farklı kuşaklarda (Sessiz kuşak, Bebek Patlaması (Baby Boomer) kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı) kullanımı konusunda benzerlik ve farklılıklar görülmektedir. Bu bölümde farklı kuşaklarda TAT yöntemlerinin kullanım durumu, yöntemleri tercih etme nedenleri, kullanılan yöntemler, yöntem kullanımını etkileyen faktörler ve bilgi edinme kaynakları irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Yöntemleri, Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı, Z Kuşağı

Kulak ağrısında *'...kulak çöpüne sirkeyi batır kulak ağzına sür…'*

Öksürük sorununda *'...tereyağı ile pekmezi karıştırıp yerim, bal ile karabiberi karıştırıp sırta sürme…'*

Sivilce sorununda *'...çiçek hâlindeki lavantayı kaynamış su içine atıp onu demleyip yüzüme sürüyorum…'*

Grip sorununda *'...naneli lokum yeme, viksi burun deliklerine sürme, bol meyve tüketimi…'*

Kanser hastalığında *'...aslan perçemi…'*

Bunlar hakkında bilgiyi **'***...tv, kulaktan dolma, kitaplar, internet, büyüklerden öğrendim.....'* şeklinde belirten M.Y, bu yöntemlerden….*faydasını gördüğünü*….. ifade etmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde tıbbi uygulamaların büyük çoğunluğu konvansiyonel olmasına karşın, bütün kuşaklarda TAT kullanımının farklı sağlık problemleri, sağlığını koruma ve geliştirme, semptomlarla baş etme gibi durumlar nedeniyle yaygın olarak kullandığı dikkati çekmektedir. Kullanılan TAT yöntemlerine ilişkin bilgi kaynakları daha çok yakın çevre ve kitle iletişim araçları ve magazin programlarıdır. Bazı tamamlayıcı ve alternatif tedavilerin tehlikeli yan etkileri olabileceği, konvansiyonel tıbbi tedavi yerine alternatif tedavi yöntemlerinin uygulanması, bireylerin bilimsel olarak kanıta dayalı tedavilerden yararlanma şansını geciktirebilmekte, sağlıklarının olumsuz etkilenmesine ve hatta ölümlere neden olabilmektedir. Bu nedenle TAT yöntemlerinin farklı kuşaklarda kullanımın yaygınlığı, yöntemlerin etkileri, ve yan etkilerini ortaya koyan daha kapsamlı randomize kontrollü nicel ve nitel araştırmalar yapılmasının, yöntemi uygulayan kişilerin ve bu konuda program yapan medya kuruluşlarının yetkili merciler tarafından denetlenmesinin, TAT hakkında kanıta dayalı bilgi sahibi olunmasının bireylerin ve toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesine önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, O., Batur, H.Z., & Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (19), 165-182.

Akan et al. (2012). Knowledge and attitudes towards complementary and alternative medicine among medical students in Turkey, BMC Complementary and Alternative Medicine, 12:115.

Araz, A., Harlak, H., & Meşe, G. (2007). Health Behaviors and Alternative Medicine Use, *TAF Prev Med Bull*. 6(2), 112-122.

Beklan Çetin, O. (2007). Eskişehir'de Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Kullanımı, *Sosyoekonomi,* Temmuz/Aralık, 6 (6), 90-106.

Boer, M. J. D., Versteegen, G.J., & Wijhe, M. V. (2007). Patients' use of the Internet for pain-related medical information, *Patient Education and Counseling*, 68 (1), September, 86–97.

Çetin Aydın, G., & Başol, O .(2014). X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var Mı?, *Electonic Journal of Vocational Collegea*-December/Aralık, 1,15.

Dedeli, Ö., & Karadakovan, A. (2011). Yaşlı Bireylerde İlaç Kullanımı, Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Uygulamalarının İncelenmesi, *Spatula DD*. 1(1), 23-32.

Elbi, H., Nazik, F., Gök Balcı, U., Çölbe, N., & Öngel, K. (2015). Attitudes of a Group of Family Physicians on Complementary and Alternative Treatments. *Turkish Journal of Family Medicine &Primary Care*, 9 (4), 170-175.

Ergin, A., Hatipoğlu, Celile., Bozkurt, A.İ., Mirza, E., Kunak et.al. (2011). Uzmanlık ve tıp öğrencilerinin tamamlayıcı-alternatif tıp hakkındaki bilgi düzeyleri ve tutumları, *Pamukkale Tıp Dergisi*, 4 (3), 136-143.

Güngörmüş, Z., &Kıyak, E. (2012). Ağrı yaşayan bireylerin tamamlayıcı ve alternatif tedaviye ilişkin bilgi, tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi, *AĞRI*, 24(3), 123-129.

Güven, Ş. D., Muz, G., Efe Ertürk, N. &Özcan A, (2013). Hipertansiyonlu Bireylerde Tamamlayıcı Ve Alternatif Tedavi Kullanma Durumu, *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi,* 2 (3), Aralık :160-166.

Hanehalkı Bilişim Teknoloji Kullanım Araştırması. (2016). Elde edildiği kaynak: www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779, 24.04.2017.

Hussain et. al. (2012). Pakistani pharmacy students' perception about complementary and alternative medicine, *Am J Pharm Educ*., 76 (2):21.

Lafçı, D., & Kara Kaşıkçı, M .(2014). Yataklı Sağlık Kuruluşunda Görev Yapan Sağlık Personelinin Tamamlayıcı Ve Alternatif Tedavi Yöntemlerini Bilme ve Kullanma Durumları, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3 (4), 1-18.

Oral, B., Öztürk, A., Balcı, El., Sevinç, N. (2016) . Aile sağlığı merkezine başvuranların geleneksel /alternatif tıpla ilgili görüşleri ve kullanım durumu, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(2), 76-82.

Özçelik, G. ,& Toprak, D. (2015). Bitkisel Tedavi Neden Tercih Ediliyor?, *Ankara Med J*,15(2), 48-58.

Sağka,l, T., Demiral, S., Odabaş, H., & Altunok E. (2013). Kırsal Kesimde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Tamamlayıcı Ve Alternatif Tedavi Yöntemlerini Kullanma Durumları, *F.Ü.Sağ.Bil.Tıp Derg.,* 27 (1), 19 – 26.

Sağlık Bakanlığı. (2014). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği, Elde edildiği Kaynak: http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-38459/ yonetmelik. html, 15 Mayıs, 2017.

Sarıtaş, E.,& Barutçu, S. (2016).Tüketici Davranışlarının Analizinde Kuşaklar: Sosyal Medya Kullanımı Üzerinde Bir Araştırma, *Pamukkale Journal Of Eurasian Socioeconomic Studi.,* 3 (2), 1-15.

Stanifer, JW., Patel, UD, Karia, F., Thielman N., Maro, V., & Shimbi D, et al. (2015). The Determinants of Traditional Medicine Use in Northern Tanzania: A Mixed-Methods Study. *PLoS ONE* 10(4): e0122638

Strauss, J.L.,& Lang A. (2012). Complementary and Alternative Treatments for PTSD, *Research Quarterly*, 23 (2), 1-7.

Sülü Uğurlu, E., Başbakkal, Z., Dayılar, H., Çoban V, Ada, Z. (2013). Ödemişte bulunan annelerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin incelenmesi, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2 (3) :342-360.

TDK, 2016, Elde edildiği kaynak: http: // www.tdk.gov.tr/ index.php?option=com_gts& arama= gts& guid=TDK.GTS.59c5175fcdc060.94983234, 9. Şubat, 2016

Topuz, Ş., Uysal, G., Akman Yılmaz A. (2015). Knowledge and Opinions of Nursing Students Regarding Complementary and Alternative Medicine for Cancer Patients,*International Journal of Caring Sciencies,* September-December,8 (3), 656-664.

WHO Traditional Medicine Strategy 2014-2023, Elde edildiği kaynak: http://www.who.int/medicines/publications/traditional/trm_strategy14_23/en/, 15 Ocak 2017

Yurtseven, E., Vehıd, S., Bosat, M, ,Cetinkaya Sumer E , Akdenız S. I , Cıg G, et al. (2015). Assessment Of Knowledge And Attıtudes Toward Complementary And Alternatıve Medıcıne (CAM) Amongst Turkısh Medıcal Faculty Students, *Afr J Tradit Complement Altern Med.* 12(5), 8-13.

ALTINCI BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÖDEME ARAÇLARI ÜZERİNDEKİ KUŞAKLARARASI FARKLILIĞIN ANALİZİ

Doç. Dr. Ali BAYRAKDAROĞLU
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
abayrakdaroglu@mu.edu.tr

ÖZET

Finansal literatürde ödeme araçları; taraflar arasında fon aktarımlarının gerçekleşmesini sağlamak amacıyla yapılan takas işlemleri için gerekli altyapıyı sunan ve ortak kuralları olan yapıdaki araçlar olarak adlandırılmaktadır. Gelişen ekonomilerde, ödeme araçları teknolojideki gelişmeler, küreselleşme ve finansal işlemlerdeki serbestleşme hareketlerine karşı son derece duyarlıdır. Tarihsel süreç içerisinde değiş-tokuşun olduğu dönemden itibaren bugüne kadar ödeme araçları birçok değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerin temel sebebi çoğu zaman teknoloji çoğu zamanda kuşakların davranış kalıplarıdır. Bu değişim nesillerin iş yaşamına, teknolojiye ve hayata uyum sağlamalarına göre şekillenmektedir. Daha açık bir ifadeyle X, Y ve Z Kuşakları'nın sahip olduğu temel dinamiklere göre ödeme araçlarının özellikleri ortaya çıkmaktadır. Davranış kalıplarının genel manada şekillenmesi ile ödeme araçları da buna göre ekonomide ve sosyal hayatta kendine yer bulmuştur.

Bireylerin temel davranış kalıplarının belirlenebilmesi açısından içinde bulundukları sosyal grup çoğu zaman etkili olmaktadır. Bireyler her zaman olmasa da içinde bulundukları grubun ve/veya çağın ekonomik, sosyo-kültürel ve teknoloji açısından etkisinde kalarak tercihlerde bulunabilmektedirler. Ödeme araçlarının kullanımının, bireylerin içinde bulundukları ya da ait oldukları kuşakların karakteristik özelliklerinden etkilendiği bilinmektedir. Bu bağlamda kuşaklararasındaki farklılıkların ödeme araçları üzerindeki etkisi önem arz etmektedir. Gelişen bir ekonomi olarak konunun önemi değişimlerin hızlı yaşanması

sahip olduğu gerçeğinden hareketle yakın gelecekte ekonomik hayatta ödeme işlemlerinde söz sahibi olacak olan Z ve Alfa kuşaklarını da dikkate alarak ödeme araçlarının şekillenmesi ayrı bir önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Arthur D. Little (2015). *Mobile payment, is this the turning point?* http://www.adlittle.com/downloads/tx_adlreports/ADL_M-payment.pdf (Erişim tarihi: 28.06.2017).

Bankalararası Kart Merkezi, http://bkm.com.tr/, (Erişim tarihi: 01.05.2017).

Belli, Melike (2015). *Banking and fintech: developing a fintech ecosystem in Istanbul: learning lessons from London,* Bankalararası Kart Merkezi, İstanbul.

Bennett, Barbara, Douglas Conover, Shaun O'Brien ve Ross Advincula (2014). *Cash continues to play a key role in consumer spending: evidence from the diary of consumer payment choice,* Cash Product Office, Federal eserve Sytem .

BKM (2017). *CES 2017* Özel eki tüketici elektroniği fuarının gizli gündemi mobil ödemeler, http://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2017/02/CES-BKM.pdf (Erişim tarihi: 02.05.2017).

BKM, Edgar, Dunn&Company (2016). *Turkey-advanced payments report: a vision for the future* http://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2015/12/Turkey-Advance-Payments-Report1.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2017).

Bleyen, Valérie-Anne, Leo Van Hove ve Monika Hartmann (2010). Classifying payment instruments: a matryoshka approach, *Communıcatıons & Strategıes,* 79, 3rd, 73-88.

Board of Governors of the Federal Reserve System (2013). *Federal reserve payments study* https://www.frbservices.org/files/communications/pdf/general/2013_fed_res_paymt_study_detailed_rpt.pdf (Erişim tarihi: 22.06.2017).

BTK-Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2015). *Mobil ödeme hizmetleri,* Ankara. https://www.btk.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSayfalar%2FArastirma_Raporlari%2FMobil_Odeme_Hizmetleri.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2017).

Capgemini (2016). Top 10 Trends in payments in 2016, https://www.capgemini.com/resource-file-access/resource/pdf/payments_trends_2016.pdf (Erişim tarihi: 20.06.2017).

Capital (2016). *Mobil Ticaret*, Ocak Özel Sayı.

Capital (2017). *Fintechistanbul,* Ocak-Ekim 2017 http://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2017/01/FINTECH_2017_OCAK_EKI-3.pdf (Erişim tarihi: 06.06.2017).

Ceca, K., Alban, P. & Valentina, S. (2013). *Survey report on the use of payment instrumentsn individuals,* Working Paper, Bank of Albania.

Comstore (2015). *UPS Online müşteri alışkanlıkları araştırması: avrupa çalışması,* 2http://www.ups.com.tr/s142sdcc0/OnlineShopperInfographic_Europe.pdf (Erişim tarihi: 04.05.2017).

Consumers and Mobile Financial Services (2015). *Board of governors of the federal reserve system*, https://www.federalreserve.gov/econresdata/consumers-and-mobile-financial-services-report-201503.pdf (Erişim tarihi: 07.05.2017).

Deloitte, (2016). *Global mobil kullanıcı anketi 2015,* İstanbul https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/deloitte-global-mobil-kullanici-anketi-2015-f.pdf (Erişim tarihi: 22.06.2017).

Duramaz, S. & Sabri, D. (2014). Elektronik ödeme sistemlerinin karşılaştırılması: Türkiye ve İtalya örneği, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), 24-37.

Erdoğan, H. (2013). *Türkiye'deki ödeme sistemlerinin kırılımı: alternatif ödeme sistemleri ve detayları,* http://www.odemesistemleri.org, (Erişim tarihi: 11.05.2016).

European Central Bank (2010). *The Payment System,* (Ed.Tom Kokkola) https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/paymentsystem201009en.pdf (Erişim tarihi: 21.05.2017).

Fintech İstanbul (2016). http://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2016/03/BKM-Fortune.pdf

Genpact and YouGov (2014) *Changing customer expectations and the demand for new service models in banking*. London.

Hancock, Diana ve David B. Humphrey (1998). Payment transactions, instruments, and systems: a survey, *Journal of Banking & Finance* 21, 1573-1624.

IAB (2016). *Mobile overview in Turkey*, http://www.iabturkiye.org/adex_arastirmalari/iab_tr?page=1.

Iansıtı, Marco ve Karım R. Lakhani (2017). Blockchain hakkındaki gerçekler, *Haziran Harvard Business Review Türkiye*, 77-86.

IBI Research (2006). *Secure payment methods for e-government, egovernment manual, universitat regensburg*. http://www.ibi.de/ (Erişim tarihi: 11.05.2017).

ING Bank Basın Bülteni (2016). *ING'nin araştırmasına göre tüketiciler bankacılıkta mobile kayıyor,* Kurumsal İletişim.

ING International Survey (2016). *Mobile banking*, https://www.febelfin.be/sites/default/files/InDepth/ing_international_survey_mobile_banking_2016_1.pdf (Erişim tarihi: 01.05.2017).

Japanese Bankers Association (2012). *Payment systems in japan,* https://www.zenginkyo.or.jp/fileadmin/res/en/banks/payment-systems/paymentsystems.pdf

Karabıyık, Ayşegül (2008). Alternatif Ödeme Aracı Olarak: Elektronik Çek Sistemi (E-Çek) – *1 Muhasebe ve Finansman Dergisi,* 38, 80-94.

Kart Monitör (2014). *Kredi kartları kullanım alışkanlıkları araştırması, bankalararası kart merkezi.* www.bkm.com.tr, (Erişim tarihi: 22.06.2017).

Kaya, Feridun (2009). *Türkiye'de kredi kartı uygulaması*, Türkiye Bankalar Birliği. No: 263, İstanbul.

Kenneth A. Carow ve Michael E. Staten (1999). Debit, credit, or cash: survey evidence on gasoline purchases, *Journal of Economics and Business,* 51, 409–421.

Kızılot, Şükrü; Cem Kılıç ve İbrahim Tokatlıoğlu (2011). *Kartlı ödeme sistemlerinin tasarruf üzerindeki etkileri ve ekonomik katkılar raporu*, Bankalararası Kart Merkezi, İstanbul.

Kim, C., Tao, W., Shin, N., ve Kim, K.-S. (2010). An empirical study of customers' perception of security and trust in e-payment systems, *Electronic Commerce Research and Applications*, 9, 84-95.

Kirdaban, M. İbrahim (2005). Ödeme sistemlerindeki gelişmeler ve ödeme sistemlerinin finansal sistem istikrarı üzerindeki etkileri, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.

Korper Steffano ve Juanita Ellis (2001). *The E-Commerce Book: Building The E-Empire, Second Edition*, Academic Press, USA.

Kosse, Anneke ve David-Jan Jansen (2013). Choosing how to pay: the influence of foreign backgrounds, *Journal of Banking & Finance*, 37, 989–998.

Madreport, 2016Q1 https://www.mobilike.com/madreport/ (Erişim tarihi: 13.05.2017).

Özkan, Akdoğan (2015). *Türkiye'nin kartlı ödeme sistemleri tarihi, bankalararası kart merkezi*, İstanbul.

Özkan, Canan (2014). *Türkiye'de kredi kartı kullanıcı profili ve davranış analizi*, TCMB Bankacılık ve Finansal kuruluşlar Genel Müdürlüğü.

Rysman, Marc (2010). *Consumer payment choice: measurement topics, in the changing retail payments landscape: what role for central banks?* An International Payment Policy Conference, s. 61–81. Federal Reserve Bank of Kansas City.

Schwartz, Scarlett (2014). *Results from the 2012 diary of consumer payment choice*, The Federal Reserve Bank of Richmond.

Seyidoğlu, Halil (2001). *Ekonomi ve işletmecilik terimleri açıklamalı sözlük,* Güzem Can Yayınları, İstanbul.

TCMB (2012). *07 Aralık 2012 perakende ödeme sisteminin devreye alınmasına ilişkin basın duyurusu,* Sayı: 84*,* http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/7d534ba5-360b-4463-89a1-48468f11ca19/DUY2012-84.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=7d534ba5-360b-4463-89a1-48468f11ca19.

TCMB (2014). Ödeme sistemleri, Türkiye'de ödeme sistemleri, www.tcmb.gov.tr, (Erişim tarihi: 14.05.2017).

Treasury Alliance Group (2014). *Fundamentals of payment systems,* http://www.treasuryalliance.com/ (Erişim tarihi: 28.06.2017).

World Payments Report (2016). Capgemini ve BNP Paribas, https://www.worldpaymentsreport.com (Erişim tarihi: 14.05.2017).

Yang, S., Lu, Y., Gupta, S., Cao, Y., ve Zhang, R. (2012). Mobile payment services adoption across time: an empirical study of the effects of behavioral beliefs, social influences, and personal traits, *Computers in Human Behavior*, 28, s. 129- 142.

Yüksel, Armağan Ebru Bozkurt (2015). Elektronik para, sanal para, bitcoin ve linden doları'na hukuki bir bakış, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. LXXIII, S. 2, s. 173-220.

Zengin, Burcu ve Aybegüm Güngördü (2013). Elektronik ödeme sistemlerinin olası etkileri üzerine bir inceleme, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 15/3, s. 129-150.

459 Seri Nolu VUK Genel Tebliğ

5941 Sayılı Çek Kanun

6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun

6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun

http://bkm.com.tr/faydali-bilgiler/temassiz-odemeler/ (Erişim tarihi: 02.06.2017).

http://evds.tcmb.gov.tr, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, İstatistik Genel Müdürlüğü, Parasal ve Finansal Veriler Müdürlüğü, / (Erişim tarihi: 14.04.2017).

http://odemeteknolojileri.com (2016) NFC'li Telefon Sayısı Yüzde 325 Artacak, Ödemeler Mobile Kayacak, (Erişim tarihi: 20.05.2017).

http://www.mastercard.com/tr/consumer/prepaid-card.html (Erişim tarihi: 12.05.2017).

http://www.turkcell.com.tr/servisler/turkcellmobilodeme#ucretlendirme (Erişim tarihi: 21.06.2017).

https://bkmexpress.com.tr (Erişim tarihi: 20.05.2017).

https://mobilereadiness.mastercard.com/country/?tr (Erişim tarihi: 22.06.2017).

https://www.btom.org.tr/, Bankalararası Takas Odaları Merkezi (Erişim tarihi:. 01.05.2017).

https://www.findeks.com/blog/karekodlu-cek-sistemi-hayatimizda-neyi-degistirecek (Erişim tarihi: 22.06.2017).

https://www.ingbank.com.tr/F/Documents/pdf/Basin_Odasi/2016/ingbank_mobil-bankacilik_arastirmasi.pdf

https://www.visa.com.tr/bireysel-kartlar/kartinizi-secin/on-odemeli-kartlar/ (Erişim tarihi: 31.05.2017)

https://www.visaeurope.com/ 2017 (Erişim tarihi: 20.05.2017)

YEDİNCİ BÖLÜM

SEÇMEN DAVRANIŞLARINDA "KUŞAK" FAKTÖRÜNÜN ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Can DEMİRTAŞ
Kırklareli Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü
mehmetcan.demirtas@klu.edu.tr

ÖZET

Pazarlama çabalarının hedef kitlesi olan tüketicilerin davranış tercihlerinin nedenleri ile açıklanması alana ilişkin çözülmesi belki de en zor belirsizliklerden birisini ortaya çıkarmaktadır. Bu belirsizliği ortadan kaldırmak için pazarlama bilimi, hedef kitlelerin istek ve ihtiyaçlarını tanımlamaya odaklanmakta ve ihtiyacı tatmin edecek pazarlama programlarını geliştirmektedir. Kuşak terimi ile ortak bir geçmiş, yaş aralığı ya da deneyim alanına sahip olan tüketiciler, pazarlama bilimi açısından demografik anlamda farklılaştırılmış, özel bir hedef pazar bölümü hâline dönüşmektedir. Tıpkı ticari işletmeler gibi siyasi partiler de siyasal rekabette ön planda olabilmek ve kuşaklararasında tercih farklılığını elde etmek amacıyla ilgili seçmenlerin ortak deneyim alanlarında olabildiğince geniş bir yeri kapsama çabası içerisine girmektedirler.

Bu çalışma, seçmenlerin siyasal davranışlarının ortaya çıkmasında değerler, geçmiş deneyimler ve yaş değişkenlerini ön planda tutarak "kuşak" kavramının etkisini geçmiş çalışmalardan örnekler ile açıklamayı ve kuşak kavramının siyasal pazarlama açısından sahip olduğu stratejik önemi tanımlamaya yönelik değerlendirmeleri sunmayı planlamaktadır. Çalışma kapsamında seçmen dav-

siyasi partilerin iletişim çabalarında bir dönüşüm yaratması da gerekli bir koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle internet özelinde sosyal medyada oldukça yoğun zaman harcayan kitleye yine bu iletişim aracısı üzerinden hitap edebilmek önemli bir husustur. Aynı zamanda aktif sosyal medya kullanımının yanında, açık, net ve anlaşılır ifadeler ile amaç ve hedeflerin kitlelere iletilmesi gerekmektedir. Seçimlerde başarıyı yakalamak için siyasi parti, lider ve adayların spesifik hedefleri tıpkı bir proje yönetimi gibi tasarlayarak objektif ilkeler çerçevesinde seçmenlere iletmesinin siyasal tercihlerde anlamlı bir farklılık yaratabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 203-212.

Arıkan, G, Şekercioğlu, E. (2014). Türkiye'de Muhafazakârlaşma: Kuşak Farkı Var Mı?. *Alternatif Politika*, 6 (1), 62-93.

Arnould, E., Linda P. & Zinkhan G. (2004). *Consumers*. New York: Mc Graw Hill.

Başgöze, P., Bayar, N.A. (2015). Eko Otellerden Hizmet Satın Alımında Kuşaklararası Farklılaşmalar Üzerine Bir Çalışma. *SosyoEkonomi*, 23 (24), 118-130.

Bongrad, M. (1992). *Politikada Pazarlama*. Çeviren: Fatoş Ersoy. İstanbul: İletişim Yayınları.

Brug, W.V.D.(2010). Structural and Ideological Voting in Age Cohorts. *West European Politics,* 33 (3), 586–607.

Bulut, F. (2009). 68 Kuşağı Düşünce Yapısında Atatürk Ve Atatürkçülük. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Butler, D, Stokes, D.E. (1969). *Political Change in Britain*. New York: Macmillan St Martin's Press.

Campbell, A., Converse, P.E., Miller, W.E. & Stokes, D.E. (1964). *The American Voter*. New York: John Wiley & Sons.

Çaha, Ö. (2008). *Türkiye'de Seçmen Davranışı ve Siyasi Partiler*. Ankara: Orion Kitabevi.

Davidson, S. (2005). Grey Power, School Gate Mums and the Youth Vote: Age as a Key Factor in Voter Segmentation and Engagement in the 2005 UK General Election. *Journal of Marketing Management*. 21: 1179-1192.

Demirtaş, M.C. (2015). *Seçmen Davranışlarına Etki Eden Faktörlerin Siyasal Pazarlama Açısından Analizi: İzmir İlinde Çok Değişkenli Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Denver, D. (1994). *Elections and Voting Behaviour in Britain*. New York: Harvester Wheatsheaf.

Divanoğlu, S. (2008). Seçim Kampanyalarında Siyasal Pazarlama Karması Elemanlarının Yeri ve Önemi. *Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 1 (2), 105-118.

Doğan, M. (2012). İşletme Ekonomisi ve Yönetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ghitza, Y., Gelman, A. (2014). The Great Society, Reagan's Revolution, and Generations of Presidential Voting. *Working Paper*, 5 Haziran 2014.

Glenn, Norval D., Grimes, M. (1968). Aging, Voting, and Political Interest. *American Sociological Review*, 33 (4), 563-575.

Goerres, A. (2007). Why are Older People More Likely to Vote? The Impact of Ageing on Electoral Turnout in Europe?. *The British Journal of Politics & International Relations*. 9 (1): 90-121.

Göktaş, P., Çarıkçı, İ.H. (2016). Siyasi Liderlerden Beklenen Liderlik Ve İletişim Tarzları: Y Kuşağı Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi*. 71 (3), 855-888.

Güleç, İ., Çelik, S. ve Demirhan, B. (2012). Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsami Üzerine Bir Değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*. 2 (3), 34-48.

Gürbüz, S. (2015). Kuşak Farklılıkları: Mit mi, Gerçek mi?. İş ve İnsan Dergisi. 2 (1), 39-57.

Güzel, D. (2011). İşçiler ile Çocukları Arasındaki Meslek Farklılaşması. *Sosyoloji Konferansları*, 0 (35), 131-147.

Fry, M. (2016). http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/05/16/millennials-match-baby-boomers-as-largest-generation-in-u-s-electorate-but-will-they-vote/ Erişim Tarihi: 25/11/2016.

İslamoğlu, A.H. (2002). *Siyaset Pazarlaması Toplam Kalite Yaklaşımı*. İstanbul: Beta Yayınları.

Jenning, M.K., Stoker, L. (2009). Voting Across Time and Generations. *Annual Meeting of the American Political Science Association*. Toronto, 3-6 Eylül.

Kışlalı, A. T. (1974). Öğrenci Ayaklanmaları. Ankara: Bilgi Yayınları.

Kışlalı, A.T. (2008). *Siyaset Bilimi*. 13. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

Kotler, P. Armstrong, G. (2008). *Principles of Marketing*. 12th Edition. New Jersey: Pearson.

Lazarsfield, P.F., Berelson, B. & Gaudet, H. (1944). *The People Choice. How the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York: Columbia University Press.

Manheim, K. (1952). The Problem of Generations. Editör Kecskemeti, P. *Essays on the Sociology of Knowledge: Collective Works*, 5, 276-322, New York: Routledge.

Morsümbül, Ş. (2014). "Değerlerin Kuşaklararası Değişimi: Ankara Örneği. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2009) *Tüketici Davranışları*. İstanbul: Mediacat Yayınları.

Örücü, E. (2015). Modern İşletmecilik. Bursa: Dora Yayınevi.

Özkan, N. (2002). *Seçim Kazandıran Kampanyalar*. İstanbul: Mediacat Yayınları.

Özkiroz, A. ve Moral, S. (2011). Lider Özelliklerinin Seçmen Tercihlerine Etkisi: Diyarbakır ve Tokat Örneği. *Ekev Akademi Dergisi*. 15 (49), 271-292.

Oluç, M. (2006). *Temel Pazarlama Kavramları*. İstanbul: Beta Yayınları.

Onur, B. (1980). Kuşak Kavramı ve Kuşaklararası Diyalog. *Eğitim ve Bilim*, s. 15-20.

Özer, P.S., Eriş, E.D. & Özmen, Ö.N. (2013). Kuşakların Farklılaşan İş Değerlerine İlişkin Emik Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 38: 123-142.

Özgür, E. (2013). Yaşa Göre Değer Farklılıkları ve Siyasi Kuşak Aidiyeti. *Sosyoloji Dergisi*. 3(26), 45-76.

Rose, R. ve McAllister, I. (1990). *The Loyalties of Voters: A Lifetime Learning Model*. California: Sage Publications.

Sitembölükbaşı, Ş. (2001). *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyo-Ekonomik Faktörler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Şahin, Y. E. (2007). 2007 Seçimlerinde İzmir İli Kentsel Alanında Oy Verme Davranışı Üzerine Bir Araştırma. *Toplum ve Demokrasi*. 1 (1), 27-44.

Torlak, Ö. (2002). Bir Politik Pazarlama Aracı Olarak Hükümet Pazarlaması. *Akademik Araştırmalar Dergisi*. 14 (1), 33-47.

Vincent, J.A. (2005). Understanding Generations: Political Economy and Culture in An Ageing Society. *The British Journal of Sociology*. 56 (4), 579-599.

Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk Tipi Y Kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 15(59), 1392-1402.

Yüksekbilgili, Z. (2016). Tüketici Karar Verme Tarzlarının Kuşaklara Göre Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(45), 342-353.

Yüzbaşıoğlu, S. (2012) Kuşaklar X, Y, Z diye ayrıştı pazarlamacıların kafası karıştı. http://www.dunya.com/ozel-dosya/isim-iletisim/kusaklar-x-y-z-diye-ayristi-pazarlamacilarin-kafasi-karisti-haberi-171279 (Erişim Tarihi: 24.11.2016).

www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 07/10/2016).

www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 12/12/2016).

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KUŞAKLARARASI SOSYAL MEDYA

Yrd. Doç. Dr. Feyza AĞLARGÖZ
Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
feyzak@anadolu.edu.tr

ÖZET

Sosyal medya; iletişim, etkileşim, paylaşım, katılım, erişim ve kullanım kolaylığı gibi birçok özelliği ile geleneksel medyadan farklılaşmaktadır. Sosyal medya insanların kendilerini ifade ettiği bir mecra olması yanında tüketicinin üretici konumuna geldiği bir ortamdır. Günlük yaşamdan arkadaşlıklara, topluluklardan toplumsal konulara değin birçok alanda hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmaya başlamış hatta bazen gündem değiştirebilecek öneme ulaşmıştır. Tüketicilerin seslerini duyurmalarına, markalara ve işletmelere ulaşmalarına, başka tüketiciler ile bir araya gelmelerine ve inandıkları sosyal amaçları savunmalarına imkân tanıyarak daha güçlü olmalarını sağlamıştır. İnternet ve onun getirilerinden biri olan sosyal medya, kimileri için, içine doğdukları ve yokluğu düşünülemez bir kavramken; önceki kuşaklar açısından yeni tanışılmış ya da geç tanışılmış, hatta çok uzak görülen bir kavram olabilmektedir. İşte bu bölüm kapsamında pazarlama bakış açısıyla sosyal medya kullanımı ve sosyal medyaya olan yaklaşım, kuşaklararasındaki farklılıklar ve benzerlikler açısından kavramsal olarak incelenmektedir. Bölümde tüketim ve tüketici odaklı olarak sosyal medyanın kuşaklararasında farklı algılanışı ve kullanılışının izleri sürülmektedir. Sonuç olarak, beklentiler, amaçlar, kullanım oranları ne olursa olsun, işletmeler ve markalar açısından sosyal medya, tüketicinin kendi özgür iradesi ile kendini anlattığı bir müşteri içgörüsü hazinesidir. İşletmelerin ve markaların, sosyal medyayı kullanırken hedef kitlelerine göre farklı kuşakların farklı ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnternet, Sosyal Medya, X Kuşağı, Y Kuşağı, Z Kuşağı

amaçlar, kullanım oranları ne olursa olsun, işletmeler ve markalar açısından sosyal medya, tüketicinin kendi özgür iradesi ile kendini anlattığı bir tüketici içgörüsü hazinesidir. Tüketicileri çevrimiçi ortamlarda gözlemlemek bazen çevrimdışı ortamlarda gözlemlemekten daha doğal ve değerli bilgiler edinmeyi sağlayabilmektedir. Kuşakların özelliklerini anlayarak hedef kitleye göre sosyal medya yönetimi yapmak tüketicilere ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Yeni kuşaklar, beğeni ve şikâyetlerini sosyal medya üzerinden işletmelere ve markalara ulaştırmaya çalışmaktadır. Geçmişte ulaşması zor görünen işletmeler artık bir tuş kadar yakın hâle gelmiştir. Eski kuşaklar ise yeni kuşaklar kadar sosyal medyayı aktif olarak kullanamasa da, sosyal medyada konuşulanları, popüler olan şeyleri, markalarla ilgili olumlu ya da olumsuz haberleri takip etmekte ve bunu tüketimlerine yansıtmaktadırlar. Sonuç olarak, kuşakları bilmek ve anlamak işletmelerin bugün olduğu gibi gelecekteki başarılarını da önemli derecede etkileyecektir.

KAYNAKÇA

Age distribution of active social media users worldwide as of 3rd quarter 2014, by platform. https://www.statista.com/statistics/274829/age-distribution-of-active-social-media-users-worldwide-by-platform/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Arslan, A. & Staub, S. (2015). Kuşak Teorisi ve İçgirişimcilik Üzerine Bir Araştırma. *KAÜ İİBF Dergisi, 6* (11), 1-24.

Biçer V. ve Gökalp, Ş.C. (2015). *Nesilden Nesile Mobil*. Madreport Q3, 2015. http://www.mobilike.com/nesilden-nesile-mobil/?lang=tr (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Bölükbaşı, M. (2016). *Z kuşağına mensup çocukların yüzde 24'ünün bilgisayarı, yüzde 13'ünün cep telefonu var…* http://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/z-kusagina-mensup-cocuklarin-yuzde-24unun-bilgisayari-yuzde-13unun-cep-telefonu-var/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Carter, E. (2016). *Spanning the Decades: How to Market to Each Generation on Social Media.* http://www.webpagefx.com/blog/social-media/market-to-each-generation-social-media/ (Erişim Tarihi: 20.11.2016).

Cawley, C. (2017). How to Market to Generation X and Baby Boomers on Social Media. https://tech.co/market-gen-x-baby-boomers-social-media-2017-04 (Erişim Tarihi: 20.06.2016).

Çaycı, B. & Karagülle, A.E. (2014). X Kuşağından Z Kuşağına Değişen Mahremiyet Algısı. *International Trends and Issues in Communication & Media Conference 2014, Vol.1*, 190-196.

DeBard, R. D. (2004). Serving the Millennial Generation: New Directions for Student Services (içinde). R. D. DeBard ve M. D. Coomes (Editörler). *Millennials coming to college*. (ss. 33-45). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Duggan, M. (2015). *The Demographics of Social Media Users.* http://www.pewin-

ternet.org/2015/08/19/the-demographics-of-social-media-users/ (Erişim tarihi: 20.11.2016).

Edelman (2013). *Edelman 8095 Report.* http://www.edelman.com/insights/intellectual-property/8095-exchange/ (Erişim tarihi: 21.10.2016).

Enkavi, M. (2015*). Dışarı Çıkalım mı?* http://www.xoxothemag.net/post/9213/disari-cikalim-mi (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Extension Council Youth Leadership (2011). Meet the Generations. University of Missouri Extension

Gibson, R. (2016). *Marketing To Generation Y. Just Get The Basics Right!* http://www.generationy.com/marketing-to-generation-y-millennials/ (Erişim tarihi: 12.11.2016).

Hadımlı, G. (2017). *Z Kuşağı YouTube olmadan yaşayamıyor.* http://www.mediacatonline.com/z-kusagi-youtube-olmadan-yasayamiyor/ (Erişim tarihi: 01.07.2017).

Hendler, E. J. (2016). Getting Social with Generation Z. *Gifts and Decorative Accessories, May* (2016), 34.

Howe, N. & Strauss, W. (2000). *Millennials Rising: The Next Great Generation*. New York: Vintage Books.

Howe, N. & Strauss, W. (2007). The Next 20 Years. How Customer and Workforce Attitudes Will Evolve. *Harvard Business Review, July- August*, 41-52.

Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. New Jersey: Princeton University Press.

Internet Use By Age Group Worldwide As of November 2014. Statista, 2014. https://www.statista.com/statistics/272365/age-distribution-of-internet-users-worldwide/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Kantar Millward Brown (2017). *AdReaction Gen X, Y and Z*. http://www.millwardbrown.com/adreaction/genxyz/ (Erişim tarihi: 25.06.2017).

Kaymak, B. (2016). *Müşteri Hizmetleri Y Kuşağı için Değişmeli mi?* http://www.pazarlamasyon.com/pazarlama/musteri-hizmetleri-y-kusagi-icin-degismeli... (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Kızmaz, S. (2016). *Y Kuşağı için Yapılmış 4 Başarılı Pazarlama Kampanyası!* http://www.pazarlamasyon.com/pazarlama/y-kusagi-icin-yapilmis-4-basarili-pazarlama-kampanyasi/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Kotler, P. & Keller, K.L. (2012). *Marketing Management*. (14. Baskı). New Jersey: Prentice Hall.

Kuyucu, M. (2014). Y Kuşağı ve Facebook: Y Kuşağının Facebook Kullanımı Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(49), 55-83.

Lancaster, L. C. & Stillman, D. (2002). *When Generations Collide. Who They Are. Why They Clash. How to Solve the Generational Puzzle at Work*. New York: Collins Business.

Lissitsa, S. ve Kol, O. (2016). Generation X vs. Y- A Decade of Online Shopping. *Journal of Retailing and Consumer Services, 31*(2016), 304-312.

Mannheim, Karl (1952). Essays on the Sociology of Knowledge: Collected Works (içinde). Paul Kecskemeti (Editör). *The Problem of Generations* (ss. 276-322). Volume 5. New York: Routledge.

Marston, C. (2011). *Generational Selling Tactics That Work*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Martin, C. A. & Tulgan, B. (2002). Managing the Generational Mix. Amherst, MA: HRD Press.

McCrindle, M. (2015). *Characteristics of The Emerging Generations.* http://mccrindle.com.au/the-mccrindle-blog/gen-z-and-gen-alpha-infographic-update (Erişim tarihi: 12.11.2016).

Mercan, N. (2016). Y ve Z Kuşağı Kadınların Farklı Tüketim Alışkanlarının Modern Dünyada İnşa Edilmesi. *II. Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kongresi: Kadın ve Yoksulluk.*

Most famous social network sites worldwide as of September 2016, ranked by number of active users (in millions), Statista, 2016. https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/_(Erişim tarihi: 15.11.2016).

Nanji, A. (2017). The Most Popular Social Networks With Millennials, Gen X, and Baby Boomers. https://www.marketingprofs.com/charts/2017/31792/the-most-popular-social-networks-with-millennials-gen-x-and-baby-boomers (Erişim tarihi: 15.06.2017).

Oblinger, D., & Oblinger, J. (Eds). (2005). Educating the net gen. Washington, D.C.: Educause.

Odabaşı, Y. (2016). Kaçılın Pazarlamacılar Alfa Kuşağı Geliyor! *BrandMap*, Sayı 10, 18-22.

Parment, A. (2013). Generation Y vs. Baby Boomers: Shopping behavior, buyer involvement and implications for retailing. *Journal of Retailing and Consumer Services 20* (2013), 189–199.

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants Part 1, *On the Horizon, 9* (5), 1 – 6.

Penetration of leading social networks in Turkey as of 4th quarter 20. Statista, 2014. https://www.statista.com/statistics/284503/turkey-social-network-penetration/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Rainer, T.S. & Rainer, J. W. (2011). *The Millennials. Connecting to America's Largest Generation*. Nashville, Tennessee: B&H Publishing Group.

Reasons for using a second screen while watching TV among Millennials worldwide as of 1st quarter 2014. https://www.statista.com/statistics/307100/millennials-leading-reasons-for-second-screening/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Reeves, T.C. ve Oh, Eunjung (2008). Handbook of Research on Educational Communications and Technology (içinde). J. Michael Spector vd. (Editörler). *Generational Differences* (ss. 296-303). New York: Lawrence Erlbaum Associates.

Sanburn, J. (2015). Here's What MTV Is Calling the Generation After Millennials. Time.com http://time.com/4130679/millennials-mtv-generation/ (Erişim tarihi: 15.06.2017).

Schneider, J. (2015). How to Market to the iGeneration. *Harvard Business Review*, https://hbr.org/2015/05/how-to-market-to-the-igeneration (Erişim tarihi: 06.0;.2017).

Second-screening devices used by Millennials worldwide as of 1st quarter 2014. https://www.statista.com/statistics/307094/millennials-second-screen-devices-used-worldwide/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Servi, E. (2016). *Sosyal Medya ve Kuşaklar.* https://www.linkedin.com/pulse/sosyal-medya-ve-ku%C5%9Faklar-ekin-servi (Erişim tarihi: 21.11.2016).

Share of internet users to whom social media was important worldwide as of July 2013, by country. Statista, 2013. https://www.statista.com/statistics/282859/social-media-s-importance-to-internet-users-worldwide-july-2013-by-country/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Share of internet users in selected countries who access social media via tablet as of 4th quarter 2014. Statista, 2014. https://www.statista.com/statistics/435176/tablet-social-usage-reach-global/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Statistics and facts on marketing and media usage among Millennials in the U.S. Statista, 2014. https://www.statista.com/topics/2367/us-millennials-media-and-marketing/ (Erişim tarihi: 15.11.2016).

Sterbenz, C. (2015). *Here's who comes after Generation Z — and they'll be the most transformative age group ever.* http://www.businessinsider.com/generation-alpha-2014-7-2 (Erişim tarihi: 12.11.2016).

Strauss, W. & Howe, N. (1991). *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. New York: William Morrow and Company.

Sutter, M. (2016). Post-Z: Meet Generation Alpha. http://www.cmo.com/features/articles/2016/10/25/postz-meet-generation-alpha.html#gs.qWdXf5c (Erişim tarihi: 17.04.2017).

Tapscott, D. (1998). *Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation*. New York: McGraw-Hill.

Taylor, P. (2014). *The next America: Boomers, millennials, and the looming generational showdown.* New York: Public Affairs.

Tingley, C. M. (2015). *Social Media Marketing Strategies to Engage Generation Y Consumers*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Walden University, Minneapolis, Minnesota.

Turner, A. (2015). Generation Z: Technology and Social Interest. *The Journal of Individual Psychology, 71*(2), 103-113.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya, 2013.* http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866 (Erişim tarihi: 22.11.2016).

Williams, K.C. & Page, R.A. (2011). Marketing to Generations. *Journal of Behavioral Studies in Business, 3*(1), 37-53.

Zemke, R., Raines, C. & Filipczak, B. (2000). Generations at Work: Managing the Class of Veterans, Boomers, X-ers, and Nexters in Your Workplace. New York: Amacon.

Zickuhr, K. (2010). Generations Online 2010. Pew Research Center.

DOKUZUNCU BÖLÜM

SİGORTACILIKTA KUŞAKSAL TERCİH FARKLILIKLARI

Yrd. Doç. Dr. Filiz DAŞKIRAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü
filizcls@mu.edu.tr

ÖZET

Sigorta, tehlikeli veya risk arz eden durumlarda bu tehlike ve riski azaltmak için belirlenen bir bedel karşılığında tüketicilere güven sağlayan bir unsur olmaktadır. Bu nedenle, son yıllarda gerek devletin zorunlu yaptırımlarıyla, gerekse bilinçlenen tüketicilerle birlikte sigortacılık sektörü önemini daha da arttırmıştır. Bu bağlamda, Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı'nın sigorta tercihleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Nitekim kuşakların içinde bulundukları yıllar farklı zaman dilimlerini kapsadığından hem tüketicilerin tercihlerinde hem de alışkanlıklarında büyük değişimler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, tercih edilen sigorta türü de (deprem sigortası, kasko, özel sağlık sigortası vb.) kuşaklararasında farklılaşmaktadır. Bu çalışmada, kuşakların sigorta sektöründeki tercihleri ve bu tercihlerin hangi yönde ve nasıl değişim gösterdiği ele alınmıştır. Bu bağlamda, öncelikli olarak bu kuşaklarda yer alan tüketicilerin sahip olduğu özellikler iktisadi anlamda üzerinde durularak incelenmiştir. Mikro ekonominin temel konusu olan tüketici davranışlarının sigortacılık bağlamında ele alınması ve kuşaklara göre tercihlerin değişimini izlemek, dünyadaki birçok ülkeye kıyasla hâlâ gelişmekte olan Türkiye'deki sigortacılık sektörünün geleceği açısından ışık tutacaktır. Bu noktada, tüketicilerin zevk ve tercihlerinden hareketle gelecek yıllarda ne tür sigorta alanlarının daha gözde olacağı veya olmaya devam edeceği ve buradan hareketle sigortacılık sektörüyle uğraşan firmaların dünya ortalamasını yakalamak için öncelik vermesi gereken sigorta türleri de ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sigortacılık, Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı, Z Kuşağı

lemiştir. TÜİK tarafından gerçekleştirilen ve yüzyüze görüşülmüş olan toplam 10122 bireyin katıldığı 2014 yılı Hanehalkı Bütçe Anketinin veri seti kullanılarak yapılan analizler sonucu kuşaklara göre hayat dışı ve hayat sigortası branşlarından konut, sağlık ve ulaşım sigortası alanında bir farklılaşmanın bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca yüzyüze katılmaya dâhil olmuş en düşük yüzdeye sahip 2000 ve sonrası yıllarda doğan Z Kuşağı'nın hiçbir sigorta türüne sahip olmadığı da görülmüştür. Dünya ortalamasının çok gerisinde bulunan Türkiye'de sigorta yaptırma alışkanlığının çok düşük seviyede bulunduğu bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Rakamsal olarak bakıldığında ise, görüşmeye katılanların en çok trafik sigortası, kasko gibi sigorta türlerini içeren ulaşım sigortasına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu durum ise 20 milyon aracın bulunduğu Türkiye için normal bir durum olmakla birlikte, yine de istenilenin çok gerisinde kalmaktadır.

Bu sonuçlara bakıldığında, Türkiye'de kuşaklararasında sigorta alışkanlığının gelişmemiş olduğu son derece dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, öncelikli olarak kuşaklararasında sigorta bilincinin arttırılması gerekmektedir. Dünya genelinde yaygın olan özellikle sağlık sigortasının Türkiye'de de yaygınlaştırılması göz ardı edilmemelidir. Bunun için başta Sessiz Kuşak olmak üzere diğer kuşaklar içinde sağlık sigortasının sağlayacağı yararlar ortaya konmalıdır. Bununla birlikte, tüm sigorta türleri toplumun geneline yayılmaya sağlanmalıdır.

Farklı yaş gruplarını hedefleyen sigorta türleri ön plana çıkarılmalı ve bu grupta yer alan tüketicilere yaptıracakları sigortanın avantajları anlatılmalıdır. Ayrıca Z Kuşağı'nda bulunan genç nesil için sigorta alanında verilen eğitimler bu kuşağın şimdiden sigorta bilincinin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca elde edilen frekansların bu kadar az olması Türkiye'de konut sigortası branşının gelişemediğinin de bir göstergesi olmaktadır.

10122 kişi ile yapılan bu çalışmanın 80 milyon nüfusa sahip Türkiye'ye genellenebilirliği bir kısıt oluşturmaktadır. Daha fazla örnekleme ulaşılması hâlinde analizden elde edilen rakamlar daha anlamlı olacaktır. Çünkü Z Kuşağı'na ait örneklem (17 kişi) anakütleyi temsil açısından yeterli değildir. Bu bağlamda, çalışmanın örneklem sayısının arttırılması karşılaştırmalı bir çalışmanın daha iyi yapılmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Albayrak, A. & Özkul, E. (2013). Y Kuşağı Turistlerin Destinasyon İmaj Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 8(6), 15-31.

Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 203-212.

Anderson, J. F. & Brown, R. L. (2005). Risk and Insurance. *Education and Examination Committee of the Society of Actuaries*, 1-16.

Arslan, A. & Staub, S. (2015). Kuşak Teorisi ve İçgirişimcilik Üzerine Bir Araştırma. *Kafkas University Faculty of Economics and Administrative SciencesJournal*, 6(11), 1.

Asunakutlu, T. (2001). Sigorta Açısından Güvenlik ve Risk. *Mevzuat Dergisi*, 4(43), http://www.basarmevzuat.com/dergi/2001-07/a/sigortaguvrisk.htm, (Erişim Tarihi: 30.10.2016).

Atkins, J. (2008). Life Insurance: Distribution Channels Across the Globe. http://www.fsc.org.au/downloads/file/awards/3.JulietteIFSApaperv13.pdf, (Erişim Tarihi: 07.11.2016).

Bedgood, L. (2016). Insurance for the Generations:Marketing to Boomers and the Millennials. *Data Mentors*, http://www.datamentors.com/blog/insurance-generations-marketing-boomers-and-millennials, (Erişim Tarihi: 07.12.2016).

Behrstock Sherratt, E. & Coggshall, J. G. (2010). Realizing the Promise of Generation Y. *Educational Leadership*, 67(8), 28-34.

Brennan, B. (2010). Generational Differences. http://www.paperage.com/issues/jan_feb2010/01_2010generational_differences.pdf, 26-28, (Erişim Tarihi: 11.11.2016).

Cabrera, A. (2016). Insurance For the Generations: How to Market to Generation Z. *DataMentors*, http://www.datamentors.com/blog/insurance-generations-how-market-generation-z, (Erişim Tarihi: 10.10.2016).

Chen, P. & Choi, Y. (2008). Generational Differences in Work Values: A Study of Hospitality Management. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 20(6), 595 – 615.

Çaycı, B. & Karagülle, A. E. (2014). X Kuşağından Z Kuşağına Değişen Mahremiyet Algısı. *International Trends and Issues in Communication & Media Conference*, http://www.academia.edu/6710642/X_Ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1ndan_Z_Ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1na_De%C4%9Fi%C5%9Fen_Mahremiyet_Alg%C4%B1s%C4%B1, (Erişim Tarihi: 21.11.2016).

Demirci, S., & Astar, M. (2011). Türkiye'de Özel Sigortayı Etkileyen Faktörler: Logit Modeli. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 119-130.

Eisner, S. P. (2005). Managing Generation Y. *SAM Advanced Management Journal*, 70(4), 4-15.

Financial Consumer Agency of Canada. (2011). *Understanding Insurance Basics.* Canada: Insurance Bureau of Canada.

Genç, Ö., (2002). Sigortacılık Sektörü ve Türkiye'de Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi. *Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Raporu*, http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/SA/2002-SA/SA-02-05-17_Turkiye_Sigorta_Sektoru.pdf, (Erişim Tarihi: 21.09.2016).

Gürsoy, D., Chi, C. G. & Karadağ, E. (2013). Generational Differences in Work Values and Attitudes Among Frontline and Service Contact Employees. *International Journal of Hospitality Management*, 32, 40-48.

Halkos, E. (2015). How to Match Voluntary Benefits to Different Generations. *Life Health Pro*, http://search.proquest.com/buscoll/docview/1669589836/BAC6F01

BE4434580PQ/7?accountid=16595, (Erişim Tarihi: 15.11.2016).

Hewlett, S. A., Sherbin, L. & Sumberg, K. (2009). How Gen Y & Boomers Will Reshape Your Agenda. *Harvard Business Review*, https://hbr.org/2009/07/how-gen-y-boomers-will-reshape-your-agenda, (Erişim Tarihi: 05.10.2016).

Kloeppersmith, N. (2016). Consumer Life Insurance Preferences Vary by Age. *Lewis & Ellis Actuaries and Consultants*, http://lewisellis.com/industry-insights/article/40065427-consumer-life-insurance-preferences-vary-by-age, (Erişim Tarihi: 15.11.2016).

Kupperschmidt, B. R. (2000). Multigeneration Employees: Strategies for Effective Management. *The Health Care Manager*, 19(1), 65-76.

Kuran, E. (2012). Yaşasın Y Kuşağı. *Hürriyet Gazetesi* , *Hürriyet Magazin Hattı Ayşe Arman Röportajı*, www.hurriyet.com.tr/magazin/magazinhatti/23448012.asp, (Erişim Tarihi: 07.05.2017).

Kuşçu, S. & Revanoğlu, G. A. (2011). Türkiye Sigorta Sektörü ve Analizi. *International Conference on Eurasian Economies*, Session 2B: Finans, 138-142.

Kutzner, M. (2015). Get Insured? Generation Y Asks "Why?". *Gen Re*, Vol. 19, No. 2, http://media.genre.com/documents/ri15-2-en.pdf#page=13, 6-9.

Love, D. (2005). Targeting Generations X and Y: How to Attract and Retain Young Customers. *Insurance Journal*, http://www.insurancejournal.com/magazines/features/2005, (Erişim Tarihi: 07.12.2016).

McCrindle, M. (2014). *The ABC of XYZ*. Australia: McCrindle Publication.

Mesutoğlu, N. (2013). Çekilin Yoldan Z Kuşağı Geliyor. http://www.kigem.com/cekilin-yoldan-z-kusagi-geliyor.html, (Erişim Tarihi: 05.12.2016).

Metlife Mature Market Institute. (2013). The Metlife Study of Gen X: The MTV Generation Moves into Mid-Life. https://www.lifehappens.org/wp-content/uploads/2015/02/Researchpdf, (Erişim Tarihi: 17.10.2016).

Monster Multi-Generational Survey. (2016). Move Over, Millennials: What You'll Need to Know for Hiring as Gen Z Enters the Workforce. https://www.monstersoftwaresolutions.com/docs/genz/monster_genz_report.pdf, (Erişim Tarihi: 01.02.2017).

Okan Yolbulan, E. & Yalman, N. (2013). Türkiye'de Tartışmalı Reklamlar: Kuşaklararası Karşılaştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), 135-152.

Özkoç, H. & Üçdoğruk, Ş. (2008). Hanenin Borçlanma Tercihinin Nested Logit Model İle Belirlenmesi. İktisat İşletme ve Finans Dergisi, 23(268), 35-61.

Prudential Insurance. (2011). Serving the Life Insurance Needs of Young Consumers. *The Prudential Insurance Company of America*, http://research.prudential.com/media.pdf, (Erişim Tarihi: 07.12.2016).

Puybaraud, M. (2010). Generation Y and the Workplace: Annual Report 2010. *Global Workplace Innovation*, http://www.gbcsa.org.za/wp-content/uploads/2013/06/NZGBC-Gen-Y-and-The-Workplace-Annual-Report-2010.pdf, (Erişim Tarihi:

28.10.2016).

Rajagopalan, P. S. (2008). Insuring the Catalyst-Customer: Generation Y and the Insurance Industry. *Deloitte Research*, http://www.treasury.nl/files/2008/07/956.pdf, 1-20, (Erişim Tarihi: 01.11.2016).

Retzloff, C. D. (2011). Turning Life Insurance Shoppers into Buyers. *LIMRA's Market Facts Quarterly*, 31(3/4), 26-37.

Schaming, R. (2010). Managing Multi-Generations in Today's Workplace. http://www.noomii.com/articles/86-managing-multigenerations-in-todays-workplace, (Erişim Tarihi: 28.10.2016).

Srinivasan, V. (2012). Multi Generations in the Workforce: Building Collaboration. *IIMB Management Review*, 24, 48-66.

Swiss Re, (2015). Sigma: Insurance Research. http://www.swissre.com/sigma/, (Erişim Tarihi: 30.11.2016).

Swiss Re. (2015). World Insurance in 2015: Steady Growth Amid Regional Disparities, http://www.swissre.com/library/sigma3_2016_en.html, (Erişim Tarihi: 22.10.2016).

Swiss Re. (2013). World Insurance in 2013: Steering Towards Recovery, http://www.swissre.com/library/32014_World_insurance_in_2013_steering_towards_recovery.html, (Erişim Tarihi: 22.10.2016).

Swiss Re. (2012). World insurance in 2012: Progressing on the Long and Winding Road to Recovery, http://www.tsb.org.tr/images/Documents/sigma3_2013_en.pdf, (Erişim Tarihi: 22.10.2016).

Taş Kayaköy, M. (2015). Dünya Sigorta Pazarında Türkiye'nin Yeri. İstanbul Ticaret Üniversitesi *Sosyal Bilimleri Dergisi*, 14(27), 133-148.

Taylor, S. L. & Cosenza, R. M. (2002). Profiling Later Aged Female Teens: Mall Shopping Behavior and Clothing Choice. *Journal of Consumer Marketing*, 19(5), 393-408.

Tükel, İ. (2014). Tüketimin Yeni Aktörleri: "Y Kuşağı". *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-Dergisi*, http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/?page=makaleler, (Erişim Tarihi: 15.10.2016).

TC Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu. (2015). Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Rapor-Sunum-Sayfasi?mid=247&cid=28&nm=43, Ankara, 1-78, (Erişim Tarihi: 22.10.2016).

Türk Dil Kurumu. (2016). Kuşak Tanımı. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.591c28dc437446.54104971, (Erişim Tarihi: 01.12.2016).

Türkiye Sigorta Birliği. (2007). Sigortacılık Kanunu. http://www.tsb.org.tr/default.aspx?pageID=654&yid=189, (Erişim Tarihi: 22.10.2016).

Türkiye Sigorta Birliği. (2016). Sigorta Bilgileri. http://www.tsb.org.tr/sigorta-branslari.aspx?pageID=622, (Erişim Tarihi: 22.10.2016).

Valentine, D. B. & Powers, T. L. (2013). Generation Y Values and Lifestyle Segments. *Journal of Consumer Marketing*, 30(7), 597-606.

Williams, C. K. & Page, A. R. (2011). Marketing to the Generations. *Journal of Behavioral Studies in Business*, 3, 1-17.

Yazıcı, S. (2006). OECD Sigortacılık Pazarı İçinde Türkiye'nin Yeri. *Dışişleri Bakanlığı Yayınları Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, XX, http://www.mfa.gov.tr/oecd-sigortacilik-pazari-icinde-turkiye_nin-yeri-.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 09.10.2016).

Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk Tipi Y Kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 342-353.

Zemke, R., Raines, C. & Filipczak, B. (2000). *Generations at Work : Managing the Clash of Veterans, Boomers, Xers. and Nexters in Your Workplace*. New York: American Management Association.

MARKA YÖNETİMİ

Dr. Fatma ATIGAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1864
Meslek Yüksek Okulları No.: 009
ISBN : 978-605-320-771-9
© 1. Basım, Aralık 2017

MARKA YÖNETİMİ

Yazar: Dr. Fatma ATIGAN

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek naim-@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin- samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Atıgan, Fatma
Marka Yönetimi / *Fatma ATIGAN*
1. Basım, X+ 146 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-771-9
1. Marka tutumu 2. Marka imajı 3. Marka güveni 4. Marka değeri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, T ve K Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
Marka Kavramı

1.1. MARKANIN TANIMI....1
1.2. MARKANIN BİLEŞENLERİ 7
1.2.1. Marka İsmi....8
1.2.2. Marka İşareti....12
1.2.3. Menşe Adı....13
1.2.4. Logo....14
1.2.5. İşletme Adı....14
1.2.6. Ticaret Unvanı....14
1.2.7. Ülkesel Marka....15
1.2.8. Yerel/Bölgesel Marka....15
1.2.9. Uluslararası Marka....15
1.2.10 Royalti....16
1.3. MARKANIN SAĞLADIĞI FAYDALAR....16
1.3.1. Markanın Tüketiciler Açısından Faydaları....16
1.3.2. Markanın Üretici İşletmeler Açısından Faydaları....18
1.3.3. Markanın Perakendeciler Açısından Faydaları....19
1.3.4. Markanın Toplum Açısından Faydaları....19

Bölüm 2
MARKA TUTUMU KAVRAMI

2.1. MARKA TUTUMUNUN TANIMI....21
2.2. MARKA TUTUMUNUN ÖNEMİ....22
2.3. MARKA TUTUMUNUN BOYUTLARI....23

Bölüm 3
MARKA İMAJI KAVRAMI

3.1. MARKA İMAJININ TANIMI 25
3.2. MARKA İMAJININ ÖNEMİ 30
3.3. MARKA İMAJININ BOYUTLARI 31
3.4. İMAJ AÇISINDAN MARKA TÜRLERİ 32
3.4.1. Özellikli Markalar 32
3.4.2. Tutku Markaları 32
3.4.3. Deneysel Markalar 33
3.5. MARKA İMAJIN ÖLÇÜLMESİ 33

Bölüm 4
MARKA GÜVENİ KAVRAMI

4.1. MARKA GÜVENİNİN TANIMI 35
4.2. MARKA GÜVENİNİN ÖNEMİ 37
4.3. MARKA GÜVENİ UNSURLARI 39
4.4. MARKA GÜVENİ BOYUTLARI 40
4.5. MARKA GÜVENİ YARATMA 40
4.6. MARKA GÜVENİNİN ÖLÇÜMÜ 43

Bölüm 5
MARKA DEĞERİ KAVRAMI

5.1. MARKA DEĞERİ TANIMI 45
5.2. MARKA DEĞERİNİN ÖNEMİ 48
5.3. MARKA DEĞERİNİN ÖLÇÜMÜ 49
5.3.1. Tüketici Temelli Marka Değeri Ölçme Yöntemleri 51
Aaker Modeli 53
Marka Değeri On Modeli 55
Keller Modeli 56
Young ve Rubicam Yöntemi 58
Biel Modeli 60
BranddynamicsTM Modeli 61
McKinsey Marka Değerleme Modeli 62
5.3.2. Finansal Temelli Marka Değeri Ölçme Yöntemleri 63
Maliyete Dayalı Marka Değeri Ölçme Yöntemi 63
Piyasa Değerine Göre Marka Değeri Ölçme Yöntemi 64

Sermaye Piyasasına Göre Marka Değeri Ölçme Yöntemi 65
Telif Hakkından Kurtulmaya Dayalı Marka Değeri Ölçme Yöntemi 66
Potansiyel Gelire Göre Marka Değeri Ölçme Yöntemi 66
5.3.3. Birleştirilmiş Marka Değeri Ölçme Yöntemleri 67
Interbrand Yöntemi 67
A.C. Nielsen Marka Bilançosu Yöntemi 70
A.C. Nielsen Marka Performans Değerleyici Yöntemi 71
Brand Finance Yöntemi 72
Brand Rating Ölçme Yöntemi 74
Semion Yöntemi 75
GFK Marka Gücü Modeli 77
5.3.4. MARKA DEĞERİ BİLEŞENLERİ 77

Bölüm 6
MARKA FARKINDALIĞI KAVRAMI

6.1. MARKA FARKINDALIĞI TANIMI 79
6.2. MARKA FARKINDALIĞININ ÖNEMİ 81
6.3. MARKA FARKINDALIĞI GELİŞİM SÜRECİ VE DÜZEYLERİ 82
6.4. MARKA FARKINDALIĞI BİLEŞENLERİ 85
6.4.1. Marka Tanınırlığı 85
6.4.2. Marka Hatırlanırlığı 86
6.5. MARKA FARKINDALIĞININ ÖLÇÜMÜ 87

Bölüm 7
MARKA BAĞLILIĞI KAVRAMI

7.1. MARKA BAĞLILIĞI TANIMI 89
7.2. MARKA BAĞLILIĞININ ÖNEMİ 93
7.3. MARKA BAĞLILIĞI GELİŞİM SÜRECİ 95
7.4. MARKA BAĞLILIĞI TÜRLERİ 97
7.5. MARKA BAĞLILIĞI MODELLERİ 98
7.5.1. Kuehn'in Lineer Öğrenme Modeli 98
7.5.2. Bernouli Modelleri 99
7.5.3. Olasılık Dağılım Modeli 99
7.5.4. Markov Modeli 100
7.6. MARKA BAĞLILIĞININ ÖLÇÜMÜ 100

7.6.1. Davranışsal Yaklaşım 100
7.6.2. Tutumsal Yaklaşım 101
7.6.3. Karma Yaklaşım 101

Bölüm 8
MARKA ÇAĞRIŞIMI KAVRAMI

8.1. MARKA ÇAĞRIŞIMI TANIMI 103
8.2. MARKA ÇAĞRIŞIMININ ÖNEMİ 104
8.3. MARKA ÇAĞRIŞIMININ MODELLERİ 105
8.3.1. Vaka Kodlama Kuramı 106
8.3.2. Çağrışımsal Bellek Kuramı 108
8.4. MARKA ÇAĞRIŞIM TÜRLERİ 109
8.5. MARKA ÇAĞRIŞIMLARININ ÖLÇÜMÜ 112

Bölüm 9
ALGILANAN KALİTE KAVRAMI

9.1. ALGILANAN KALİTE TANIMI 115
9.2. ALGILANAN KALİTENİN ÖNEMİ 118
9.3. ALGILANAN KALİTENİN BİLEŞENLERİ 120
9.4. ALGILANAN KALİTENİN ÖLÇÜMÜ 122
KAYNAKÇA 123

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2014 Yılının En Değerli 25 Dünya Markası 70
Tablo 2. 2015 Yılının En Değerli 25 Türkiye Markası 74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Marka Güveni Unsurları (Başlangıç Modeli) 39
Şekil 2. Marka Güveni Unsurları (Yeniden Değerlendirilmiş) 40
Şekil 3. David Aaker'ın Marka Değeri Modeli 54
Şekil 4. Marka Değeri On Modeli 55
Şekil 5. Kevin Lane Keller'ın Marka Değeri Modeli 57
Şekil 6. Young Ve Rubicam Modeli 58
Şekil 7. Youngve Rubicam Marka Varlığı Değer Ölçeği 60
Şekil 8. Alexander Biel'in Marka Değeri Modeli 61
Şekil 9. Branddynamicstm Piramidi 62
Şekil 10. Mckinsey Marka Değeri Modeli 62
Şekil 11. Interbrand Yöntemi 68
Şekil 12. Interbrand Tarafından Kullanılan "S" Şekilli Marka İndeksi 68
Şekil 13. A.C. Nielsen Marka Performans Değerleyici Yönetimi 72
Şekil 14. Brand Finance Marka Değerleme Modeli 72
Şekil 15. Brand Rating Buzdağı Modeli 75
Şekil 16. Semion Yöntemi 76
Şekil 17. Marka Farkındalık Piramidi 83
Şekil 18. Mezarlık Modeli 84
Şekil 19. Kuehn'in Lineer Öğrenme Modeli 98
Şekil 20. Nispi Tutum-Davranış İlişkisi 102
Şekil 21. Bilginin Bellekte Kodlanma Süreci 107
Şekil 22. Çağrışımsal Bellek Kuramı 108
Şekil 23. Marka Çağrışım Türleri 111

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AMA : American Marketing Association
Çev : Çevirmen
Ed : Editör
KHK : Kanun Hükmünde Kararname
TL : Türk Lirası
TPE : Türk Patent Enstitüsü
vd. : Ve diğerleri
vb. : Ve benzeri

KAYNAKÇA

Aaker, A. D. (1991). Managing Brand Equity: Capitilazing on the Value of a Brand Name. New York: The Free Press.

Aaker, A. D. (1992). *Management des Maerkenwertes.* New York: Campus Verleg.

Aaker, A. D. (1995). Strategic Market Managment. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Aaker, A. D. (1996a). *Building Strong Brands.* New York:The Free Press.

Aaker, A. D. (1996b). Measuring Brand Eguity Across Products and Markets. *California Management Rewiew,* Spring 38(3), 102-120.

Aaker, A. D. (2002). *Building Strong Brand.* UK: Free Press Business.

Aaker, A. D. ve Biel, A. L. (1993). *Brand Equity and Advertising.* New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Aaker, D. A. (2009). *Marka Değeri Yönetimi*. (Çev. E. Orhanlı) İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Aaker, D. ve Jacobson, R. (1994). The Financial Information Content Of Perceived Quality. *Journal Of Marketing Research,* (31), 191-201.

Acton, V. (1998). The Role of Branding in Health Care. *Managed Care Quarterly, 6*(4), 15-19.

Afsar, B., Rehman, Z. U., Qureshi, J. A. and Shahjehan, A. (2010). Determinants of Customer Loyalty in the Banking Sector: The case of Pakistan. *African Journal of Business Management*, 4(6), 1040-1047.

Ak, M. (1998). *Firmalarda Markalarda Kurumsal Kimlik ve İmaj.* İstanbul: Işıl Ofset Yayınları.

Akaya, E. (1999). Marka İmajı Bileşenleri: Otomobil Sektöründe Bir Uygulama. *4. Ulusal Pazarlama Kongresi: 21. Yüzyıl Eşiğinde Ulusal Pazarlama.* (ss. 101-112). Ankara: Aydoğdu Ofset.

Akın, M. ve Avcılar, M. Y. (2007). Tüketici Temelli Marka Değeri Kavramı. *Pazarlama Dünyası Dergisi,* 1, 39-46.

Aksoy, R. (2006). Bir Pazarlama Değeri Olarak Güven ve Tüketicilerin Elektronik Pazarlara Yönelik Güven Tutumları. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* 2(4), 79-90.

Aktaş, R. ve Akçaoğlu, E. (2005). İstersen Markalaş(ma). TMMOB Makine Mühendisleri Odası Marka Yönetim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, MMO Yayını E/2005/367, Ankara.

Aktepe, C. ve Baş, M. (2008). Marka Bilgisi Sürecinde Marka Farkındalığı ve Algılanan Kalite (Beklenti) İlişkisi ve GSM Sektörüne Yönelik Bir Analiz. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 10(1), 81-96.

Aktuğlu, I. K. (2004). *Marka Yönetimi Güçlü ve Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Alkibay, S. (2002). *Marka Değeri (Brand Equity) ve Profesyonel Spor Kulüplerinin Taraftar İlişkileri Yoluyla Marka Değeri Yaratmaları Üzerine Bir Araştırma.* Gazi Üniversitesi Turizm ve Ticaret Eğitim Fakültesi Bilimsel Araştırma Projesi, Ankara.

Allison, R. I. and Uhl, K. P. (1964). Influence of Beer Brand Identification on Taste Perception, *Journal of Marketing Research,* Augost 1(3), 8-16.

Al-Sulaiti, K. I. and Baker, M. J. (1998). Country of Origin Effects: A Literatüre Review. *Marketing Intelligence & Planning,* 16(3), 150-199.

Ar, A. A. (2004). *Marka ve Marka Stratejileri.* Ankara: Detay Yayınları.

Arıkök, H. (2001). Türkiye Markası Nasıl Yaratılır?. *MediaCat,* Eylül 8(80), 42.

Arnot, D. C.(2007). Trust-Current Thinking and Future Research. *European Journal of Marketing,* 41(9/10), 981-987.

Arslan, F. M., Gegez, A. E. ve Gürdal, S. (2001). Kurumsal Kimlik, Kurumsal İmaj Markanın Yansıtıcısı mıdır?. *6. Ulusal Pazarlama Kongresi Kitabı,* 107-120, Erzurum.

Arslan, Y. (2009). *Kurumsallaşma ve Örgütsel Güven İlişkisi*. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Gebze.

Assael, H. (2004). *Consumer Behavior A Strategic Approach.* New York: Houghton Mifflin Company.

Ataman, B. ve Ülengin, B. (2003). A Note on the Effect of Brand Image on Sales. *The Journal of Product and Brand Management,* 12(4), 237-250.

Avcılar, M. Y. (2008). Tüketici Temelli Marka Değeri Ölçümü. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1), 11-30.

Aydın, F. (2006). Markalaşma Kararı ile Yurtdışı Pazarlara Açılım. İGEME'den Bakış, 32, 109-112.

Aydın, G. ve Ar, A. A. (2009). Marka Güveninin Satın Alma Niyeti Üzerindeki Etkisi: Global ve Ulusal Markalar Üzerine Karşılaştırmalı Analiz. R. Kurtoğlu, M. Kara (Ed.). *14. Ulusal Pazarlama Kongresi "Küreselden Yerele… Glokal Pazarlama"* (ss. 354-368). Yozgat: Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

Aydın, S. and Özer, G. (2005). The Analysis of Antecedents of Customer Loyalty in the Turkish Mobile Telecommunication Market. *European Journal of Marketing,* 29(7/8), 910-925.

Back, K. J. and Parks, S. C. (2003). A Brand Loyalty Model Involving Cognitive, Affective, and Conative Brand Loyalty and Customer Satisfaction. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 27(4),419-435.

Bahadır, S. C., Bharadwaj, S. G., Srivastava, R. K. (2008). Financial Value of Brands in Mergers and Aquisitions: Is Value in The Eye of The Beholder?. *Journal of Marketing,* 72(6), 49-64.

Bakkaloğlu, B. (2003). *Markalar Yaşam Tarzları, Tüketici Bilinci ve Marka Performans Ölçümü: Her Yönüyle Pazarlama İletişimi*. İstanbul: MediaCat Yayınları.

Baldauf, A., Cravens, K. S. and Binder, G. (2003). Performance Consequences of Brand Equity Management: Evidence from Organizations in the Value Chain. *Journal of Product & Brand Management*, 12(4), 220-236.

Ballester, E. D. (2004). Applicability of a Brand Trust Scale Across Product Categories. *European Journal of Marketing,* 38(5/6), 573-592.

Ballester, E. D. and Luis, M. J. (2005). Does Brand Trust Matter to Brand Eguity. *Journal of Product& Brand Management*, 14(3), 187-196.

Ballester, E. D., Luis, J. and Aleman, M. (2001). Brand Trust in the Context of Consumer Loyalty. *European Journal of Marketing,* 35(11/12), 1238-1258.

Ballester, E., Alemán, M. J. L. and Guillén, Y. M. J. (2003). Development And Validation of A Brand Trust Scale. *International Journal of Market Research,* 45(1), 35-53.

Baloğlu, Ş. (2002). Dimensions of Customer Loyalty: Separating Friends from Well Wishers. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, (43), 47-59.

Barış, G. (2003). *Değer Temelli Pazarlama.* İstanbul: Kapital Medya A.Ş.

Barwise, P. (1993). Brand Equity: Snark or Boojum?. *Internatioal Journal of Research in Marketing*, March (10), 93-104.

Batey, M. (2008). *Brand Meaning.* New York: Taylor and Francis Group.

Batra, R. and Ray, M. L. (1983). Operationalizing Involvement As Depth and Quality of Cognitive Response. *Advances in Consumer Research,* 10, 309-313.

Batra, R., Myers, J. G. and Aaker, A. D. (1996) *Advertising Management.* New Jersey: Prentice Hall Inc.

Baydaş, A. (2007). Pazarlama Açısından Markanın Finansal Değeri ve Dış Ticaret İşletmelerinde Bir Uygulama, *Bilig Dergisi,* Yaz (42), 127-148.

Becer, E. (1999). İletişim ve Grafik Tasarım. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Bedük, A. (2004). Marka İmajı ve İhracata Etkileri. *TSE Standart Dergisi*, Nisan (508), 41-44.

Bennett, R. (1996). Relationship formation and governance in consumer markets: Transactional analysis versus the behaviourist approach. *Journal of Marketing Management,* 12(5), 417-436.

Bennett, R. and Thiele, S. R. (2002). A Comparison Of Attitudinal Loyalty Measurement Approaches. *Journal of Brand Management*, 9(3), 193-209.

Berry, L. L. (2000). Cultivating Service Brand Equity. *Journal of The Academy of Marketing Science,* :28(1), 128-137.

Besen, B. (2002). *Marka Sermayesinin Oluşumu ve Tüketici Satın Alma Kararındaki Etkisinin Tüketim Malları Sektöründe İncelenmesi.* İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Biel, A. (1993). How Brand Image Drives Brand Equity?. *Journal of Advertising Research,* 32(6), 6-12.

Bilbil, E. K. (2004). Bütünleşik Pazarlama İletişimi İçerisinde Marka Kavramı ve Bu Kavramın Halkla İlişkiler Boyutu. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (20), 197-206.

Blythe, J. (2001). *Pazarlama İlkeleri*. (Çev. Y. Odabaşı) İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Borça, G. (2014). *Bu Topraklardan Dünya Markası Çıkar mı?.* İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Bosworth, D. L. (2003). The Importance of Trademarks to Capital Raising and Financial Performance: Lessons from SMEs. Working Paper, Manchester School of Management, University of Manchester Institute of Science and Management.

Bowen, J. T. ve Chen, S. L. (2001). The Relationship Between Customer Loyalty and Customer Satisfaction. *International Journal of Contemporary Hospitality Management,* 13(5), 213-217.

Bower, G. H. (1995). *Awareness, The Unconscious and Repression: An Experimental Psychologist's Perspective, Repercussion and Dissociation: Implications for Personality Theory, Psychopathology and Health.* Chicago: University of Chicago Press.

Brown, S. P. and Stayman, D. M. (1992). Antecedents and Consequences of Attitude Toward the Ad: A Meta-Analysis. *Journal of Consumer Research,* June (19), 34-51.

Buhmann, J. (1989). Associative Memory With High Information Content. *Physical Review,* 39(5), 26-90.

Burmann, C., Benz, J. M. and Riley, N. (2009). Towards An Identitiy-Based Brand Equity Model. *Journal of Business Research,* 62(3), 390-397.

Burton, S. Donald, R. Lichtenstein, R. G. N. and Judith, A. G. (1998). A Scale for Measuring Attitude Toward Private Label Products and an Examination of Its Psychological and Behavioral Correlates. Journal of the Academy of Marketing Science, 26(4), 293-306.

Campbell, M. C. (2002). Building Brand Equity. I*nternational Journal of Medical Marketing*, 2(3), 208-218.

Carpenter, J. M. (2008), Consumer Shopping Value, Satisfaction and Loyalty in Discount Retailing. *Journal of Retailing and Consumer Services,* 15(5), 358-363.

Cemalcılar, İ. (1999). *Pazarlama Kavramlar Kararlar.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Chang, H. H. and Liu, Y. M. (2013). The Impact of Brand Equity on Brand Preference and Purchase Intentions in the Service Industries, *The Service Industries Journal,* December 29(12), 1687-1706.

Chaudhuri, A. and Holbrook, M. B. (2001). The Chain of Effects from Brand Trust and Brand Affect to Brand Performance: The Role of Brand Loyalty. *Journal of Marketing,* 65(2), 81-93.

Chaudhuri, A. and Holbrook, M. B. (2002). Product-Class Effects On Brand Commitment and Brand Outcomes: The Role Of Brand Trust and Brand Affect. *Journal of Brand Management,* September 10(1), 33-58.

Chen, C. F. and Chang, Y. Y. (2008). Airline Brand Equity, Brand Perference, and Purchase Intentions-The Moderating Effects of Switching Costs. Journal of Air Transport Managment, 14, 40-42.

Chiou, J. S., Droge, C. and Hanvanich, S. (2002). Does Customer Knowledge Affect How Loyalty Is Formed?. *Jornal of Service Research,* 5(2), 113-124.

Christopher, M. (1996). From Brand Values to Customer Value. *Journal of Marketing Practice: Applied Marketing Science,* 2(1), 55-66.

Chu, S. and Keh H. T. (2006). Brand Value Creation: Analysis of the Interbrand-Business Week Brand Value Rankings. *Market Letter,* (17), 323-331.

Chueh, T. and Kao, D. T. (2004). The Moderating Effects of Consumer Perception to the Impacts Of Country Of Design On Perceived Quality. *Journal Of American Academy Business,* 4(1/2), 70-74.

Cobb, W., Cathy, J., Cynthia, R. and Naveen, D. (1995). Brand Equity, Brand Preference, and Purchase Intent. *Journal of Advertising*, Fall 24(3), 25-40.

Cop, R. ve Bekmezci, M. (2005). Marka ve Bilinirliği Yüksek Markalı Çamaşır Deterjanı Üzerine Bir Araştırma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi,* (1), 66-81.

Cravens, K. ve Guilding, C. (1999). Strategic Brand Valuation A Cross Functional Perspective. *Business Horizons,* July-August 42(4), 53-63.

Çabuk, S. ve Orel, F. D. (2008). Marka Karakteristikleri İle Marka ve Üretici Firmaya Duyulan Güven Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesi: Çukurova Üniversitesi Ölçeğinde Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1), 103-116.

Çakır, V. (2006). *Reklam ve Marka Tutumu.* Konya: Tablet Yayınları.

Çalık, N. (1992). Pazarlama Fiyat Kalite İlişkisi. *Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 13(1/2), 109-120.

Çelik, E. A. (2006). Marka Değerleme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Temmuz (31), 195-208.

Çevikbaş, E. (2007). *Marka Bilinirliğinin Tüketici Satın Alma Davranışı Üzerine Etkileri ve Elektrikli Küçük Ev Aletleri Üzerine Bir Uygulama.* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çifci, S. ve Cop, R. (2007). Marka ve Marka Yönetimi Kavramları: Üniversite Öğrencilerinin Kot Pantolon Marka Tercihlerine Yönelik Bir Araştırma. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar,* 44(512), 69-89.

Davidson, H. (1998). *Even More Offensive Marketing.* London: Penguin.

Davis, S. (2002). Brand Asset Management: How Business Can Profit From The Power of Brand. *The Journal of Consumer Marketing,* 19(4/5), 351-359.

De Chernatony, L. and Riley, F.D. (1998). Defining A `Brand': Beyond The Literature With Experts İnterpretations. *Journal of Marketing Management,* 14, 417-43.

De Chernatony, L., McDonald, H. B. M. (2003). *Creating Powerful Brands.* Burlington:Elsevir/Butterworth-Heinemann.

De Pelsmacker, P., Geuens, M. and Den Bergh, V. J. (2001). *Marketing Communication*. New York: Prentice Hall.

Dereli, T. ve Baykasoğlu, A. (2007). *Toplam Marka Yönetimi.* İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Derici, H. (2002). Markalar Yıldızlar Gibidir. *Executive Exellence,* Mart 5(60), 10.

Dericioğlu, K. (2007). *Marka Nedir? Nasıl Korunur?.* İstanbul: Para Dergisi El Kitabı.

Deslandes, D. D. (2003). *Assesing Consumer Perceptions of Destinations: A Necesary First Step in the Destinastion Branding Process.* The Florida State

University College of Business, Yayınlanmış Doktora Tezi, Tallahassee.

Dick, A. S. and Basu, K. (1994). Customer Loyalty: Toward An Integrated Conceptual Framework. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 22(2), 99-113.

Dimofte, C. V., Johansson, J. K. and Bagozzi, R. P. (2010). Global Brands in the United States: How Consumer Ethnicity Mediates the Global Brand Effect. *Journal of International Marketing American Marketing Association,* 18(3), 81-106.

Dobni, D. and Zinkhan, G. M. (1990). In Search of Brand Image: A Foundation Analysis. *Advances in Consumer Research,* 17, 110-119.

Doney, P. and Cannon, J. (1997). An Examination Of The Nature Of Trust In Buyer-Seller Relationships. *Journal of Marketing,* 61(2), 35-51.

Douka, K., Alexandris, S., Papadopoulos, P. and Kaltsatou, A. (2008). Testing the Role of Service Quality on the Development of Brand Associations and Brand Loyalty. *Managing Service Quality,* 18(3), 239-254.

Doyle, P. (2003). *Değer Temelli Pazarlama*. (Çev. G. Barış) İstanbul: Mediacat Yayıncılık.

Dunn, S. W. and Barban, A. M. (1986). *Advertising Its Role in Modern Marketing,* New York: The Dryden Press, CSB College Publishing.

Duran, M. (2011). *Marka Değeri ve Bileşenleri.* http://satisteknikleri.webnode.com.tr/news/marka%20de%C4%9Feri%20ve%20bile%C5%9Fenleri/ (Erişim Tarihi: 10.12.2015).

Durukan, T. ve Kartal, C. (2008). Küresel Ekonomilerde Markanın Finansal Değeri Nasıl Belirlenir? Küresel İşletmelerin Marka Değerlemesine Yönelik Kavramsal Bir Çalışma. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi,* 1(1), 25-32.

Durusoy, R. Y. (2005). Marka Değerleme Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Türkiye'de Kullanılması. *Vergi Dünyası,* Ekim (290), 50-54.

Edell, J. A. and Staelin, R. (1983) The Information Processing of Pictures in Print Advertisement. *Journal of Consumer Marketing,* June 10(1), 45-61.

Elitok, B. (2003). *Hadi Markalaşalım.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Engel, J. F., Blackwell, R. D. and Miniard, P. W. (1995). *Consumer Behavior.* USA: The Dryden Press.

Engel, J., Kolat, D. and Blackwell, R. (1978). *Consumer Behaviour,* Illinois, The Dryden Press.

Eray, F. (1999). Hazır Giyim Sanayinde Marka-Reklam ve Tüketici İlişkileri. *Mesleki Eğitim Dergisi,* 1(2), 109-115.

Erciş, A., Yapraklı, Ş., Can, P. ve Yılmaz, M. K. (2009) "Tüketicilerin Markaya İlişkin Hedonik Ve Faydacı Algılamalarının Marka Değeri Boyutlarına Etkisi: Ulusal Ve Global Markalar Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama.

14. Ulusal Pazarlama Kongresi "Küreselden Yerele… Glokal Pazarlama" (ss. 12-34). Yozgat: Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

Erdem, R., Rahman, S., Avcı, L., Demirel, B., Köseoğlu, S., Fırat, G., Kesici, T., Kırmızıgül, Ş., Üzel, S., Kubat, C., (2008). Hasta Memnuniyetinin Hasta Bağlılığı Üzerine Etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Temmuz-Aralık (31), 95-110.

Erdil, T. S. ve Uzun, Y. (2009). *Marka Olmak.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Eren, E. (2001). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Esch, F. R., Langner, T., Schmitt, B. H. and Geus, P. (2006). Are Brands Forever? How Brand Knowledge and Relationships Affect Current and Future Purchases?. Journal of Product and Brand Managment, 13(2), 98-105.

Faircloth, J. B., Capella, L. M. and Alford, B. L. (2001). The Effect of Brand Attitude and Brand Image on Brand Equity. *Journal of Marketing Theory and Practice,* 9(3), 61-75.

Farquhar, P. H. (1989). Managing Brand Equity. *Marketing Resarch,* September 1, 7-12.

Farquhar, P. H. (1990). Brand Equity Consistency. *Journal of Advertising Research,* Agust/September 23, 17.

Farquhar, P. H., Han, J. Y. and Ijiri, Y. (1992). Brands on The Balance Sheet. *Marketing Management,* 1(1), 16-22.

Fernandez, P. (2002). *Valuation of Brands and Intellectual Capital.* Social Science Research Networks http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=270688 (Erişim Tarihi: 10.03.2016).

Fırat, D. ve Badem, C. (2008) Marka Değerleme Yöntemleri ve Marka Değerinin Mali Tablolara Yansıtılması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Nisan 38, 210-219.

Fill, B. P. C. and Page, K. (2008). *Marketing*. New York: Oxford University Press.

Franzen, G. (2005). *Reklamın Marka Değerine Etkisi.* (Çev. F. Yalım) İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Franzen, G., Kappert, C., Schuring, R. J., Goessens, C., Hoogerbrugge, M. and Vogel, M. (1999). *Brand & Advertising.* UK: NTC Publications.

Garvin, D. A. (1984). Product Quality: An Important Strategic Weapon. *Business Horizons,* March-April, 27(3), 40-43.

Gavcar, E. ve Didin, S. (2007). Tüketicilerin Perakendeci Markalı Ürünleri Satın Alma Kararlarını Etkileyen Faktörler: Muğla İl Merkezinde Bir Araştırma. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* 3(6), 21-32.

Gelder, S. V. (2004). Global Brand Strategy. *Journal of Brand Management*, 12(1), 39-48.

Ger, G. (1999). Ülke İmajı ve Dünya Markası Oluşturmak. *Durum Dergisi,* Nisan, 58-61.

Giddens, N. (2010). Brand Loyalty. *Social Research,* August 3(1), 43-58.

Gilbert, D. (2003). *Retail Marketing Management*. England: Financial Times Prentice Hall.

Goldsmith, R. E. (2012). "Brand Engagement and Brand Loyalty". A. Kapoor and C. Kulshretha (Ed.). *Branding and Sustainable Competitive Advantage: Building Virtual Presence.* USA: IGI Global.

Golin, A. (2003). *Trust or Consequences: Build Trust Today or Lose Your Market Tomorrow.* New York: American Management Association.

Gomez, M. and Rubio, N. (2010). Re-Thinking the Relationship Between Attitude and Store Brand Loyalty: A Simultaneous Approach. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research,* 20(5), 515-534.

Gommans, M., Krish, S. K. and Katrin, B. S. (2001). From Brand Loyalty to E-Loyalty: A Conceptual Framework. *Journal of Economic and Social Research,* 3(1), 43-58.

Gordon, G. L., Calantone, R. J. and Di Benedetto, C. A. (1993). Brand Equity in The Business-To-Business Sector: An Exploratory Study. *The Journal of Product an Brand Managment,* 2(3), 4-16.

Gökalp, G. (2009). *Sloganların Marka Çağrışımı Üzerindeki Etkisi.* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Graeff, R. T. (1997). Consumption Situations and the Effects of Brand Image on Consumers' Brand Evaluations. *Psychology & Marketing,* 14(1), 49-70.

Gustafson, T. and Chabot, B. (2007). *Brand Awareness.* Cornell Maple Bulletin, Volume 100, http://www.nnyagdev.org/maplefactsheets/CMB%20100%20Developing%20Your%20Brand1.pdf (Erişim Tarihi: 28/02/2016).

Güllülü, U., Erciş, A., Ünal, S., Bilgili, B. ve Gödekmerdan, L. N. (2008). *Sigorta Hizmetlerinde Marka Değeri ve Marka Güveni.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Gülsoy, T. (1999). *Türkçe-İngilizce, İngilizce-Türkçe Dizinli Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü.* İstanbul: Adam Yayınları.

Gürbüz, A. ve Doğan, M. (2013). Tüketicilerin Markaya Duyduğu Güven ve Marka Bağlılığı İlişkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,* 9(19), 239-258.

Gwin, C. F. (2009). The Impact of Trust and Brand Relationship Quality on Perceived Value and Loyalty in a Consumer Goods Environment. Retrieved March 10, 2016, from http://www.swdsi.org/swdsi2009/Papers/9N01.pdf

Ha, H. Y. (2004). Factors İnfluencing Consumer Perceptions Of Brand Trust Online. *Journal Of Product & Brand Management,* 13(5), 329-342.

Haig, M. (2003). Br*and Failures: The Truth About The 100 Biggest Branding Mistakes Of All Time.* USA:Kogan Page.

Haigh, D. (2000). Brand Valuation: Measuring and Leveraging Your Brand. Toronto: Institute of Canadian Advertising.

Han, M. C. and Terpstra, V. (1988). Country of Origin Effects for Uninational and Binational Products. *Journal of International Business Studies,* Summer 19(2), 235-255.

Hankinson, G. (2004). Relational Network Brands: Towards a Conceptual Model of Place Brands. *Journal of Vacation Marketing,* 10(2), 109-121.

Hankinson, G. and Cowking, P. (1993). *Branding in Action.* London: McGraw-Hill.

Hanzaee, K. H. and Andervazh, L. (2012). An Analysis of Some Moderating Variables on the Value, Brand Trust and Brand Loyalty Chain. *Research Journal Applied Sciences, Engineering and Technology,* 4(10), 1403-1413.

Harris, L. C. and Goode, M. H. (2004). The Four Levels of Loyalty and the Pivatal Role of Trust: A Study of Online Service Dynamics. *Journal of Retailing,* 80, 139-158.

Harris, T. L. and Whalen, P. T. (2006). *The Marketer's Guide to Public Relations in the 21st Century.* Ohio: Thomson Higher Education.

Heding, T., Knudtzen, C. F. and Bjerre, M. (2009). *Brand Management Research, Theory and Practice.* New York: Routledge.

Henderson, P. W. and Cote, J. A. (1998). Guidelines for Selecting or Modifying Logos. *Journal of Marketing,* April 62(2), 14-30.

Henderson, P. W., Cote, J. A., Leongs, S. M. and Schmitt, B. (2003). Building Strong Brands is Asia: Selecting The Visual Components of Image to Maximize Brand Strength. *International Journal of Research in Marketing,* 20(4), 297-313.

Hess, J. and Story, J. (2005). Trust Based Commitment: Multidimensional Consumer- Brand Relationship. *The Journal of Consumer Marketing,* 22(6), 313-322.

Hinner, M. B. (2010). Stereotyping and the Country-of-Origin Effect. *China Media Research,* 6(1), 47-57.

Hoeffler, S. and Keller, K. L. (2002). Building Brand Equity Through Corporate Societal Marketing. *Journal of Public Policy & Marketing,* 21(1), 78-89.

Hoeffler, S. and Keller, K. L. (2003). The Marketing Advantages of Strong Brands. *The Journal of Brand Management,* August 10(6), 421-445.

Hommel, B., Musseller, J., Aschersleben, G. and Prinz, W. (2001). Theory of Event Coding (TEC): A Framework For Perception and Action Planning, *Behavioral and Brain Sciences,* 24, 849-878.

Horppu, M., Kuivalainen, O. A. T. and Ellonen, H. K. (2008). Online Satisfaction, Trust and Loyalty, and The İmpact Of The Offline Parent Brand. *Journal of Product & Brand Management,* 17(6), 403-414.

Hosany, S., Ekinci, Y. and Uysal, M. (2006). Destination Image and Destination Personality: An Aplication of Branding Theories to Tourism Places. *Journal of Business Research,* 59(5), 638-642.

Hosmer, L. T. (1995). Trust: The Connecting Link Between Organizational Theory and Philosophical Ethics. *The Academy of Management Review,* 20(2), 379-403.

Hoyer, W. D. and Brown, S. P. (1990). Effects of Brand Awareness on Choice for A Common, Repeat-Purchase Product. *Journal of Consumer Research,* 17(2), 141-149.

Huang, M. H. and Yu, S. (1999). Are Consumer Inherently or Situationally Brand Loyal? - A Set Intercorrelation Account for Conscious Brand Loyalty and Nonconcious Inertia. *Psychology & Marketing,* September 16(6), 523-544.

Huber, K. (1987). *Global Image, Corporate Image, Marken-Image, Produkt-Image.* Landberg /Lech: Verlag Moderne Industrie.

Hürel, F. (2001). Cıngıl Cıngıl. *MediaCat,* Aralık 9(83), 20-22.

Ibanez, V. A., Hartmann, P. and Calvo, P. Z. (2006). Antecedents of Customer Loyalty in Residential Energy Markets: Service Quality, Satisfaction, Trust and Switching Costs. *The Service Industries Journal,* 26(6), 633-650.

Iglesias, M. P. and Guillen, M. J. Y. (2004). Perceived Quality and Price: Their İmpact on the Satisfaction of Restaurant Customers. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 16(6), 373-379.

İslamoğlu, A. H. ve Altunışık, R. (2008). *Tüketici Davranışları,* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Jacoby, J. and Kyner, D. B. (1973). Brand Loyalty Vs. Repeat Purchasing Behavior. *Journal of Marketing Research,* February 10, 1-9.

Jin, Z. and Chansarkar, B. (2006). Brand Origin In An Emerging Market: Perceptions Of Indian Consumers. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics,* 18(4), 283-302.

Jobber, D. (2005). *Principles and Practise of Marketing.* New York: McGrow Hill.

Johanson, J. K. (1989). Determinantsand Effect of The Use of Made İn Labels. *International Marketing Review*, 6(1), 47-58.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). *Yeni İnsan ve İnsanlar.* İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kahana, J. M. (2002). Associative Symmetry and Memeory Theory. *Memory and Cognition,* 30(6), 823-840.

Kapferer, J. N. (1992). *Strategic Brand Management: New Approaches to Creating and Evaluating Brand Equity.* New York: The Free Press.

Kapferer, J. N. (2003). Do brand personality scales really measure brand personality?. Brand Management, November 11(2), 143-155.

Kapferer, J. N. (2004). *The New Strategic Brand Management: Creating and Sustaining Brand Equity Long Term*. London: Kogan Page.

Kapferer, J. N. and Laurent, G. (1993). Further Evidence on the Consumer Involvement Profile: Five Antecedents of Involvemet. *Psychology & Marketing,* July/August 10(4), 347-355.

Kastenholz, E. (2002). *The Role And Marketing Implications Of Destination Images On Tourist Behaviour: The Case Of Northern Portugal.* Universidade De Aveiro, Yayınlanmış Doktora Tezi, Portekiz.

Kaşlı, T. E. (2011). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Marka İmajı ve Marka Farkındalığına Etkileri: İşletme Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama.* YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kavak, B. (1996). *Hizmet Sektöründe Konumlandırma: Türk Ticaret Bankacılığı Sektöründe Konumlandırma Faaliyetlerinin Müşteri Tutum ve Beklentileri Açısından Değerlendirilmesi.* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Kavas, A. (2004). Marka Değeri Yaratma. *Pİ: Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi,* 3(8), 15-27.

Kaya, Y. (2002). *Marka Değerleme Metotları ve Bu Metotların Kullanımında Sermaye Piyasası Mevzuatı Açısından Çıkabilecek Sorunlar.* İstanbul: Sermaye Piyasası Kurulu Denetleme Dairesi-Yeterlilik Etüdü Yayınları.

Kaynak, E., Gulberk, G. S. and Tatoğlu, E. (2007). An Integrative Framework Linking Brand Associations and Brand Loyalty in Professional Sports. *Journal of Brand Management,* 15, 336-357.

Keegan, W. and Green, M. C. (2008). *Global Marketing.* New York: Pearson Education International.

Keegan, W., Sandra M. and Thomas, D. (1995). *Marketing.* Englewood Cliffs, Prentice Hall.

Keiningham, T. L., Vayra, T. G., Aksoy, L. ve Wallard, H. (2006). *Sadakat Söylenceleri*. (Çev. G. Günay ve S. Peker) İstanbul: Rota Yayınevi.

Keller, K. L. (1993). Conceptualizing Measuring and Managing Customer-Based Brand Eqity. *Journal of Marketing*, 57, 1-22.

Keller, K. L. (1998). Strategic Brand Management: Building, Measuring And Managing Brand Equity. U.S.A.:Prentice Hall Inc.

Keller, K. L. (2003a). Understanding Brands, Branding and Brand Equity. *Interactive Marketing.* 5(1), 7-20.

Keller, K. L. (2003b). *Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity.* New Jersey: Prentice Hall.

Kempf, D. S. and Smith, R. E. (1998). Consumer Processsing of Product Trial and the Influence of Prior Advertising: A Structural Modeling Approach. *Journal of Marketing Research,* Aug. 35(3), 325-338.

Kenning, P. (2008). The Influence of General Trust and SpecificTtrust on Buying Behaviour, *International Journal of Retail &Distribution Management,* 36, 461-476.

Kerin, R. A. and Sethuraman, R. (1998). Exploring the Brand Value - Shareholder Value Nexus for Consumer Goods Companies. *Journal of the Academy of Marketing Science,* 4, 260-273.

Keskin, H. D. ve Yıldız, S. (2010). Tüketicilerin Marka Tercihlerinde Etkili Olan Faktörler ile Marka İmajı'nın Marka Değeri Üzerindeki Etkileri: Trabzon Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1(27), 239-254.

Kırdar, Y. (2007). Marka Stratejilerinin Oluşturulması; Coca-Cola Örneği. *Review of Social, Economic & Business Studies,* 3(4), 233-250.

Kim, C. K., Han, D. and Park, S. B. (2001). The Effect of Brand Personality and Brand Identification on Brand Loyalty: Applying the Theory of Social Identification. *Japanese Psychological Research*, 43(4), 195-206.

Kim, H. B. and Kim, W. G. (2005). The Relationship Between Brand Equity and Firms' Performance in Luxury Hotels and Chain Restaurants. *Tourism Management,* 26, 549-560.

Kim, K. H., Kim, K. S., Kim, D. Y., Kim, J. H. and Kang, S. H. (2008). Brand Equity in Hospital Marketing. *Journal of Business Research,* 61, 75-82.

Kim, M. K., Park, M. C. ve Jeong, D. H. (2004). The Effects of Customer Satisfaction and Switching Barrier on Customer Loyalty in Korean Mobile Telecommunication Services. *Telecommunications Policy,* 28, 145-159.

Kim, S. and Jones, C. (2009). Online Shopping and Moderating Role of Offline Brand Trust. *Direct Marketing: An International Journal,* 3, 282-300.

Kipöz, S. (1998). *Türkiye'nin Moda Sektöründe Uluslararası Pazarlarda Söz Sahibi Olabilmesi Açısından Marka İmajı Yaratmanın Önemi.* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Kirmani, A. and Wright, P. (1989). Money Talks: Perceived Advertising Expense and Expected Product Quality. *Journal of Consumer Research,* December 16(3), 344-353.

Knapp, D. E. (2003). *Marka Aklı.* (Çev. A. T. Akartuna) İstanbul: Mediacat Yayıncılık.

Knox, S. (1998). Loyalty-Based Segmentation and the Customer Development Process. *European Managament Journal,* 16(6), 729-737.

Koç, E. (2007). *Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejileri: Global ve Yerel Yaklaşım.* Ankara: Seçkin Kitabevi.

Konecnik, M. and Gartner, W. C. (2007). Customer Based Brand Equity for a Destination. *Annals of Tourism Research,* 34(2), 400-421.

Korkmaz, S. (2000). Marka Oluşturma Sürecinde Hipermarket (Dağıtıcı) Markaları ve Bu Markaların Tanınmışlık Düzeylerini İçeren Bir Araştırma. *Pazarlama Dünyası Dergisi,* 4(42), 27-35.

Kotler, P. (1997). *Marketing Management.* New Jersey: Prentice Hall Inc.

Kotler, P. (2000). *Pazarlama Yönetimi.* (Çev. N. Muallimoğlu) İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Kotler, P. (2003). *A Framework for Marketing Management.* New Jersey: Pearson Education Inc.

Kotler, P. (2007). *A'dan Z'ye Pazarlama.* (Çev. A. K. Bakkal) İstanbul: Mediacat Yayıncılık.

Kotler, P. and Armstrong, G. (2005). *Principles of Marketing.* New Jersey: Prentice Hall.

Kotler, P. and Barich, H. (1991). A Framework for Marketing Image Management. *Sloan Management Review,* Winter, 32(2), 94-104.

Kotler, P. and Biemel, F. (1999). *Marketing Management*. Stutgart: Poescell Verleg.

Kotler, P. and Gertner, D. (2002). Country as Brand, Product, and Beyond: A Place Marketing and Brand Management Perspective. *The Journal of Brand Management*, 9(4), 249-261.

Kotler, P. and Keller K. L. (2006). *Marketing Management.* ABD: Pearson Prentice Hall Inc.

Kotler, P. and Keller K. L. (2009). *Marketing Management.* ABD: Pearson Prentice Hall Inc.

Kotler, P. and Keller, K. L. (2008). *A Framework for Marketing Management*. New York: Prentice Hall.

Köhlmeier, M. (2001). *Tanrıların Masalları Mitolojinin Öyküsü.* (Çev. A. Dirim) İstanbul: Yurt Kitap Yayın.

Kriegbaum, C. (1998). *Valuation of Brands-A Critical Comparision of Different Methods.* Dresdner Beiträge zur Betriebswirtschaftslehre, 13/98, Working Paper. https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/104968/1/kriegbaum_valuation-of-brands.pdf Erişim Tarihi:18/02/2016.

Krishnamurthi, L. and Raj, S. P. (1991). An Empirical Analysis of the Relationship Between Brand Loyalty and Consumer Price Elasticity. *Marketing Science,* Spring 10(2), 172-183.

Kumar, V. and Shah, D. (2004). Building and Sustaining Profitable Customer Loyalty for the 21st Century. *Journal of Retailing,* 80, 317-330.

Kurtuldu, H. S. ve Şahin, Ç. (2006). Marka Sermayesinin Hesaplanmasında Kullanılan Davranışsal Modellere Yönelik Bir İnceleme ve Değerlendirme. *Pazarlama Dünyası Dergisi,* 20(3), 42-52.

Kurtuluş, K. ve Okumuş, A. (2006). Fiyat Algılamasının Boyutları Arasındaki İlişkilerin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi. *Yönetim Dergisi,* 17(53), 3-17.

Kurtuluş, K., Kurtuluş, S., Yeniçeri, T. ve Yaraş, E. (2001). Perakendeci Markası Tüketicilerinin Tercihleri ve Bu Tüketicileri Ayırmada Kullanılabilecek Temel Değişkenler Üzerine Pilot Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadı Enstitüsü Dergisi, 12(38), 24-40.

Kutlu, H. A. (2007). Kaliteyi Algılamadaki Farklılıklar Üzerine Kafkas Öğrencileri Arasında Bir Araştırma. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 21(1), 247-262.

Kwon, S. W. and Lennon, S. J. (2009). What Induces Online Loyalty? Online Versus Offline Brand Images. *Journal of Business Research,* 62(5), 557-564.

Lal, R. and Narasimhan, C. (1996). The Inverse Relationship Between Manufacturer and Retailer Margins: A Theory. *Marketing Science,* 15(2), 132-151.

Lampert, S. I. and Jaffe, E. D. (1998). A Dynamic Approach To Country-Of-Origin Effect. *European Journal of Marketing,* 32(1/2), 61-78.

Lantieri, T. and Chiagouris, L. (2007). Brand Trust in An Age Without Trust: Expert Opinions. *Journal of Consumer Marketing*, 26(2), 78-86.

Lassar, W., Mittal, B. and Sharma, A. (1995). Measuring Customer Based Brand Equity. *Journal of Consumer Marketing,* 12(4), 11-19.

Lau, G. T. and Lee, S. H. (1999). Consumers Trust in A Brand and The Link To Brand Loyalty. *Journal of Market Focused Managment*, 4, 341-370.

Lee, M., Rodgers, S. and Kim, M. (2009). Effects Of Valence And Extremity Of Ewom On Attitude Toward The Brand And Website. *Journal of Current Issues & Research in Advertising,* 31(2), 1-11.

Leifer, A., Philip, S. and Wilkinson, M. (2002). *Brands and Customer Values.* The Stapple Inn Actuarial Society Report.

Light, L. and Kiddon, J. (2009). *Six Rules of Brand Revitalization: Learn How Companies Like McDonald's Can Re-energize Their Brands.* New Jersey: Wharton School Publishing and Pearson Education Ltd.

Lin, H. H. and Wang, Y. S. (2006). An Examination of the Determinants of Customer Loyalty in Mobile Commerce Contexts. *Information & Management,* 43, 271-282.

Lindermann, J. (2003). *Brand Valuation: A Chapter from Brands and Branding.* İngiltere: Profile Books Ltd.

Liu, C. T., Guo, Y. M. and Lee, C. H. (2011). The Effects of Relationship Quality and Switching Barriers on Customer Loyalty. *International Journal of Information Management*, 31, 71-79.

Low, G. S. and Lamb Jr, C. W. (2000). The Measurement and Dimensionality of Brand Associations. *Journal of Product & Brand Management,* 9(6), 350-370.

Lymperopoulos, C., Ioannis, E. C. and Irini, D. R. (2010). Acceptance of Detergent-Retail Brands: The Role of Consumer Confidence and Trust. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 38(9), 719-736.

Mackay, M. M. (2001). Evaluation of Brand Equity Measures: Further Empirical Results. *The Journal of Product and Brand Management,* 10(1), 38-51.

Malaval, P. (2001). *Strategy and Management of Industrial Brands: Business to Business Products and Services*. London: Kluwer Acedemic Publisher.

Martesen, A. and Gronholdt, L. (2004). Building Brand Equity: A Customer-Based Modelling Approach. *Journal of Management Systems,* 16(3), 37-51.

Matzler, K., Grabner, S. K. and Bidmon, S. (2006). The Value-Brand Brust-Brand Loyalty Chain: An Analysis of Some Moderating Variables. *Innovative Marketing,* 2(2), 76-88.

McEnally, M. and De Chernatony, L. (1999). The Evolving Nature of Branding: Consumer and Managerial Considerations. *Academy of Marketing Science Review,* 99(2), 1-38.

McQuiston, D. H. (2004). Successful Branding of A Commodity Product: The Case of Raex Laser Steel. *Industrial Marketing Management,* 33, 345-354.

Mellens, M., Dekimpe, M. and Steenkamp, J. B. (1996). A Review of Brand-Loyalty Measures in Marketing. *Tijdschrift voor Econoniie en Management,* 16(4), 507-533.

Miller, J. and Muir, D. (2005). *Business of Brands.* New York: John Wiley and Sons Incorporated.

Mittal, B. (1990). The Relative Roles of Brand Beliefs and Attitude toward the Ad as Mediators of Brand Attitude: A Second Look. *Journal of Marketing Research,* 27(2), 209-219.

Mohammad, A. A. S. (2012). The Effect of Brand Trust and Perceived Value in Building Brand Loyalty. *International Research Journal of Finance and Economics,* 85, 111-126.

Moorman, C., Deshpande, R. and Zaltman, G. (1993). Factors Effecting Trust in Market Research Relationship. *Journal Of Marketing,* 57, 81-101.

Moorman, C., Zaltman, G. and Deshpande, R. (1992). Relationships Between Providers and Users of Market Research: The Dynamics of Trust Within and Between Organizations. *Journal of Marketing Research,* 29, 314-328.

Morgan, N., Pritchard, A. and Piggott, R. (2003). Destination Branding and the Role of Stakeholders: The Case of New Zealand. *Journal of Vacation Marketing,* 9(3), 285-299.

Moser, M. (2004). *Marka Yaratmanın Beş Adımı.* (Çev. İ. B. Kalınyazgan) İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Mrugank, V. T. and Chiranjeev, S. K. (1996). Brand Origin: Conceptualization and Review. *Journal of Consumer Marketing,* (3), 27-42.

Mucuk, İ. (2004). *Pazarlama İlkeleri.* İstanbul: Der Yayınları.

Netemeyer, R. G., Krishnan, B., Pulli, C., Wang, G., Yağcı, M., Dean, D., Ricks, J. and Wirth, F. (2004). Developing and Validating Measures of Facets of Customer-Based Brand Equity. *Journal of Business Research,* 57, 209-224.

Nguyen, T. D., Barrett, N. J. and Miller, K. E. (2011). Brand Loyalty in Emerging Markets. *Marketing Intelligence & Planning*, 29(3), 222-232.

O'Shaughnessy, J. (1995). *Competive Marketing.* London:Routledge.

Odabaşı, Y. (2001). Pazarlama İlkeleri. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2003). *Tüketici Davranışı.* İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Odabaşı, Y. ve Oyman, M. (2002). *Pazarlama İletişimi Yönetimi.* İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Odin, Y., Odin, N. and Florence, V. P. (2001). Conceptual and Operational Aspects of Brand Loyalty An Emprical Investigation. *Journal of Business Research,* August 53(2), 75-84.

Okonkwo, U. (2007). *Luxury Fashion Branding-Trends, Tactics, Techniques.* New York: Palgrave Macmillan.

Okumuş, A. ve Temizerler, Z. (2006). Süpermarket Müşterilerinin Mağazaya Olan Bağlılık Derecelerine Göre Pazar Bölümlerinin Tanımlanması ve Bölümler Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi. *İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 17(54), 46-61.

Oliver, R. L. (1999). Whence Consumer Loyalty?. *Journal of Marketing Research,* 63 (Special Issue), 33-44.

Oluç, M. (1991). Satın Alıcıların Davranışlarının Dinamikleri I. *Pazarlama Dünyası Dergisi,* Mayıs-Haziran 5(27), 2-12.

Özer, A. C. (2008). *Gıda Sektöründe Marka İmajının Tüketici Satın Alma Davranışı Üzerine Etkisi ve Bir Uygulama.* Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

Özer, G. ve Aydın, S. (2004). Gsm Sektöründe Müşteri Sadakati, Memnuniyeti, Değiştirme Maliyeti ve Güven Arasındaki İlişki. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Eylül 18(3-4), 157-179.

Özgüven, N. (2010). Marka Değeri: Global Markaların Değerlendirilmesi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi,* 2(1), 141-148.

Öztürk, P. (2006). Rekabet Gücü Olarak Marka Faktörü, Marka Oluşturma Stratejileri Ve Koruma Sistemleri. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi,* Temmuz 21(244), 66-85.

Palumbo, F. and Herbig, P. (2000). The Multicultural Context of Brand Loyalty. *European Journal of Innovation Management,* 3(3), 116-124.

Pappu, R., Quester, P, G. and Cooksey, R. W. (2005). Consumer-Based Brand Equity: Improving the Measurement-Emprical Evidence. *Journal of Product and Brand Management,* 14(2/3), 143-154.

Pappu, R., Quester, P, G. and Cooksey, R. W. (2006). Consumar Based Brand Equity and Country of Origin Relationships. *European Journal of Marketing,* 40(5/6), 696-717.

Pektaş, H. (1993). Basın İlanlarında Grafik Tasarım ve Layout. *H.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Yazıları,* 5, 91-103.

Percy, L. and Rossiter, J. R. (1992). A Model of Brand Awareness and Brand Attitude Advertising Strategies. *Psychology & Marketing,* 9(4), 263-274.

Perreault, W. D. Jr. and McCarthy, E. J. (1997). *Esentials of Marketing- A Global Manageral Approach.* New York: Times Mirror Higher Education Group.

Perry, A. and Wisnom, D. (2003). *Markanın DNA'sı.* (Çev. Z. Yılmaz) İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Peter, J. P. and Donnelly, J. H. (2004). *Marketing Management.* New York: McGraw Hill Int.

Petty, R. E., Fabrigar, L. R. and Wegener, D. T. (2003). "Emotional Factors in Attitudes and Persuasion". R. J. Davidson, K. R. Scherer and H. H. Goldsmith (Eds.), *Hand Book of Affective Sciences*. (pp. 752-772) Oxford: Oxford University Press.

Phau, I. and Prendergast, G. (2000). Conceptualizing the Country of Origin of Brand. *Journal of Marketing Communications,* 6(3), 159-170.

Pira, A., Kocabaş, F. ve Yeniçeri, M. (2005). *Küresel Pazarda Marka Yönetimi ve Halkla İlişkiler*. İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.

Pitta, D., Franzak, F. and Fowler, D. (2006). A Strategic Approach to Building Online Customer Loyalty: Integrating Customer Profitability Tiers. *Journal of Consumer Marketing,* 23(7), 421-429.

Plummer, J. (2000). How Personality Makes A Difference. *Journal of Advertising Research,* 40(6), 79-84.

Power, J., Whelan, S.and Davies, G. (2008). The Attractiveness and Connectedness of Ruthless Brands: The Role of Trust. *European Journal of Marketing,* 42(5/6), 586-602.

Prasad, K. and Dev, C. S. (2000). Managing Hotel Brand Equity: A Customer-Centric Framework for Assessing Performance. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly,* 41(3), 22-31.

Pringle, H. ve Gordon, W. (2001). *Marka Kültürü ve Markayı Yaşatan Bir Şirket Olabilmek.* (Çev. N. Olcaytu) İstanbul: Scala Yayıncılık.

Pringle, H. ve Thompson, M. (2000). *Marka Ruhu: Sosyal Sorumluluk Kampanyaları İle Marka Yaratmak*. (Çev. C. Feyyat ve Z. Yelçe) İstanbul: Scala Yayıncılık.

Quester, P. and Lim, A. L. (2003). Product Involvement/Brand Loyalty: Is There A Link?. *Journal of Product & Brand Management*, 12(1), 22-38.

Raghubir, P. and Corfman, K. (1999). When Do Price Promotions Affect Pretrial Brand Evaluations?. *Journal of Marketing Research,* May 36(2), 211-222.

Randall, G. (2005). *Markalaştırma.* (Çev. E. Özsayar) İstanbul: Rota Yayınları.

Rao, A. R., Qu, L. and Ruekert, R. W. (1999). Signaling Unobservable Product Quality Through A Brand Ally. *Journal Of Marketing Research,* 68(9), 126-141.

Rempel, J. K., Holmes, J. G. and Zanna, M. P. (1985). Trust in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology,* 49(1), 95-112.

Ries, A. and Ries, L. (2004). *Markaların Evrimi.* İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Ries, A. and Ries, L. (2006). *Marka Yaratmanın 22 Kuralı.* (*Çev. A. Özdemir*) İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Rooney, A. J. (1995). Branding a Trand for Today Tomorrow. *The Journal of Product and Brand Management,* 4(4), 48-55.

Rosenbloom, A. and Haefner, J. E. (2009). Country of Origin Effects and Global Brand Trust: A First Look. *Journal of Global Marketing,* 22(4), 267-277.

Sahilli, S. (2005). Pazarlamanın Sessiz Dili: Renkler ve İletişim Rolü. *Pazarlama Dünyası Dergisi,* 15(3), 48-52.

Schmitt, B. ve Simonson, A. (2000). *Pazarlama Estetiği.* (Çev. Z. B. Ayman) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Schultz, D. E. (2005). The Loyalty Paradox: What is Brand Loyalty After All?. *Marketing Management,* September-October 14(5), 10-11

Seetharaman, A., Azlan, Z., Mohd, B. and Gunalan, N. S. (2001). A Conceptual Study on Brand Valuation. *The Journal of Product and Brand Management,* 10(4/5), 243-256.

Selvi, M. S. (2006). Otel İşletmelerinde Markalaşmanın Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Kariyer Gelişimine Olası Etkileri. *II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi,* 20-22 Nisan 2006. (ss. 205-217). Balıkesir.

Shank, M. D. (2009). *Sports Marketing: A Strategic Perspective*. New Jersey: Prentice Hall.

Simms, C. D. and Trott, P. (2006). The Perceptions of the BMW Mini Brand: The Importance of Historical Associations and the Development of a Model. *Journal of Product and Brand Managment,* 15(4), 228-238.

Simon, C. J. and Sullivan, M. W. (1993). The Measurement and Determinants of Brand Equity: A Financial Approach. *Marketing Science,* 12(1), 28-52.

Sirdeshmukh, D., Singh, J.and Sabol, B. (2002). Consumer Trust, Value, and Loyalty in Relational Exchanges. *Journal of Marketing,* 66, 15-37.

Siu, M. (2002). *How To Value a Brand.* Institute of Chartered Accountants in Australia.

Solomon, M. R. (1983). The Role of Products as a Social Stimuli: A Symbolic Interactionism Perspective. *Journal of Consumer Research,* 10, 13-32.

Sönmez, E. (2009). *Giyimde Marka Bağlılığı ve Marka Duyarlılığı: Gençler Üzerine Bir Araştırma.* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayımlanmış Doktora Tezi, Kayseri.

Sözer, E. G. (2009). *Postmodern Pazarlama Marka Çağında Liderlik İçin Pim Modeli*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Spears, N.and Singh, S. N. (2004). Measuring Attitude toward the Brand and Purchase Intentions. *Journal of Current Issues & Research in Advertising,* 26(2), 53-66.

Srivastava, M. and Kamdar, R. M. (2009). Brand Image Formation as a Function of Involvement and Familiarity. *Paradigm,* 13(1), 84-90.

Steth, J. N. and C. Park, W. (1974). A Theory Of Multidimensional Brand Loyalty. *Advances in Consumer Research*, 1, 449-459.

Stucky, N. (2004). *Monetare Markenbewrtung nach dem Interbrand Ansatz*. in:Schimansky, A. (Hg.), Der wert der Marke: Marken-bewertungsverfahren für ein erfolgreiches Markenmanagement, München:Vahlen, 430-450.

Sundaram, D. S. and Webster, C. (1999). The Role of Brand Familiarity on the Impact of Word-Of-Mouth Communication on Brand Evaluations. *Advances in Consumer Research,* 26, 664-670.

Süzer, H. D. (2002). *Markanın Yeni Tanımı/Don Schultz Röportajı*. Capital, Aylık Ekonomi Dergisi, Nisan. http://www.capital.com.tr/pazarlama/markanin-yeni-tanimi-haberdetay-1318. (Erişim Tarihi: 01.03.2016).

Swaen, V. and Chumpitaz, C. R. (2008). Impact of Corporate Social Resposibility on Consumer Trust. *Recherce at Applications en Marketing,* 23(4), 7-33.

Şimşek, G. G. ve Noyan, F. (2009). Türkiye'de Cep Telefonu Cihazı Pazarında Marka Sadakati İçin Bir Model Denemesi. *ODTÜ Gelişme Dergisi,* (36), 121-159.

Tapp, A. (2005). *Revolutionizing the Company by Living the Brand, Marketing Revolution: The Radical New Approach to Transforming The Business, The Bottom Line*. London: Kogan Page,

Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tek, Ö. B. (1999). *Pazarlama İlkeleri: Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Tek, Ö. B. (2006). *Pazarlamada Değer Yaratmak*. İstanbul: Hayat Yayınları.

Tek, Ö. B. ve Özgül, E. (2005). *Modern Pazarlama İlkeleri Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım.* İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Teker, U. (2002). *Grafik Tasarım ve Reklam*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Tenekecioğlu, B. ve Ersoy, N. F. (2000). *Pazarlama Yönetimi*. Eskişehir: Birlik Yayınevi.

Terpstra, V. and Sarathy, R. (2000). *International Marketing*. Florida: The Dryden Press.

Thakor, M. V. and Kohli, C. S. (1996). Brand Origin: Conceptualization and Review. *Journal of Consumer Marketing,* 13 (3), 27- 42.

Thiele, S. R. and Mackay, M. M. (2001). Assessing the Performance of Brand Loyalty Measures. *Journal of Services Marketing*, 15(7), 529-541.

Thode, S. F. and Maskulka, J. M. (1998). Place-Based Marketing Strategies, Brand Equity and Vineyard Voluation. *The Journal of Product And Brand Managment,* 7(5), 379-399.

Thorbjornsen, H. and Suphellen, M. (2004). The İmpact Of Brand On Website Usage. *Journal of Brand Management,* February 11(3), 199-209.

Tığlı, M., Pirtini, S. ve Çelik, C. (2007). Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Genç Tüketicilerin Marka Farkındalığı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri (Hakemli) Dergisi,* Ocak 7(27), 83-93.

Tollington, A. (1995). Brand Accounting and Marketing Interface. Management Accounting: Magazine For Chartered Management Accountants, Jul/Aug 73(7), 58-59.

Tomilson, E., Dineen, B. and Lewicki, R. (2004). The Road to Reconciliation: Antecedents of Victim Willingness to Reconcile Following a Broken Promise. *Journal of Management*, 30(2), 165-187.

Torlak, Ö. ve Özdemir, Ş. (2005). Markanın Algılanan Sembolik Boyutları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 23(1), 225-239.

Tosun, N. B. (2003). Satın Alma Noktası Reklamlarının Etkisi. İletişim Araştırmaları Dergisi, 1(1), 87-106.

Tucker, W. T. (1964) The Development of Brand Loyalty. Journal of Marketing Research, 1(3), 32-35.

Tuominen, P. (1999). Managing Brand Equity, Liketaloudellinen Aikakauskirja. *The Finnish Journal of Business*, 48(1), 65-100.

Türkyılmaz, A. ve Özkan, C. (2008). Müşteri Memnuniyeti İndeks Modelinde Yapay Sinir Ağları Kullanımı. İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi, 7(6), 24-35.

Tüylü, V. (1995). Üniversite Öğrencilerin Giyim Eşyası Satın Almasında Yerli-İthal Mali Tercihlerinin Belirlenmesi. *Pazarlama Dünyası Dergisi,* Mayıs-Haziran 9(51), 34-45.

Uncles, MD., Dowling, GR. and Hammond, K. (2003). Customer Loyalty and Customer Loyalty Programs. *Journal of Consumer Marketing*, 20(4), 294-316.

Ural, T. (2009). *Markalamada Yol Haritası*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Uslu, A., Erdem, Ş. ve Temelli, A. (2006). İşletmelerin Tüketici Odaklı Marka Stratejisi. İstanbul: İTO Yayınları.

Uzoğlu, S. (2001). Kurumsal Kimlik Açısından Bir Slogan Çözümlemesi: Moda Vakko'dur. İletişim Dergisi, Bahar 1(9), 149-161.

Uztuğ, F. (2008). *Markan Kadar Konuş.* İstanbul: MediaCat Yayıncılık.

Ünüsan, Ç., Pirtini, S. ve Bilge, O. F. (2004). Tüketicilerin Satın Alma Davranışları Açısından Marka, Mağaza ve Franchising Sistemi İlişkisinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Hakemli Dergisi, ÖNERİ,* 6(22), 45-57.

Velioğlu, M. N. ve Çoknaz, D. (2007). Marka Denkliği Pazarlamanın Yükselen Değeri ve Profesyonel Takım Sporlarındaki Yeri. Türkay Dereli, Adil Baykasoğlu (Ed.). *Toplam Marka Yönetimi*. İstanbul: Hayat Yayınları.

Vermeulen, I. E. and Seegers, D. (2008). Tried and Tested: The: Impact of Online Hotel Reviews on Consumer Consideration. *Tourism Management,* 30(1), 123-127.

Walter, A., Mueller, T. A., Helfert, G. (2000). The Impact Of Satisfaction, Trust, And Relationship Value On Commitment: Theoretical Conside-

rations And Empirical Results. *Proceedings Of The 16th Annual Imp Conference,* İngiltere.

Wang, S. and Huff, L. (2007). Explaining Buyers' Responses to Seller' Violation of Trust. *European Journal of Marketing*, 41(9/10), 1033-1052.

Wells, W., Burnett, J. and Moriarty, S. (1998). *Advertising Principles and Practice.* New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Wood, L. (2000). Brands and Brand Equity: Definition and Management. *Management Decision,* 38(9), 662-669.

Wu, P. C. S. and Wang, Y. C. S. (2011). The Influences of Electronic Word-Of-Mouth Message Appeal and Message Source Credibility on Brand Attitude. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics,* 23(4), 448-472.

Yadin, D. (2002). *International Dictionary of Marketing: Over 1000 Professional Terms and Techniques.* London: Kogan Page.

Yapraklı, Ş. ve Can, P. (2009). Pazarlama Faaliyetlerinin ve Ailenin Tüketici Temelli Marka Değeri Boyutlarına Etkisi. *Atatürk Üniversite İİBF Dergisi,* 23(1), 265-290.

Yasin, N. M., Noor, M. N. and Mohamad, O. (2007). Does Image of Country-of-Origin Matter to Brand Equity?. *Journal of Product & Brand Management,* 16(1), 38-48.

Yılmaz, A. (2007). Marka Farkındalığı Oluşturmada Sponsorluk ve Rolü: Eskişehir Sinema Günleri'ne Yönelik Bir Değerlendirme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 7(2), 587-607.

Yim, C. K. and Kannan, P. K. (1999). Consumer Behavioral Loyalty: A Segmentation Model and Analysis. *Journal of Business Research,* 44, 75-92.

Yoo, B. and Donthu, N. (2001) Developing and Validating a Multidimensional Consumer-Based Brand Equity Scale. *Journal of Business Research,* April 52, 1-14.

Yüksel, Ü. ve Yüksel, A. (2005). *Marka Yönetimi ve Marka Değerinin Ölçülmesi.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Yükselen, C. (2012). *Pazarlama İlkeler-Yönetim-Örnek Olaylar*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Zaltman, G. and Walendorfi M. (1983). *Consumer Behaviour [Behavior]: Basic Findings And Management Implications.* New York: John Wiley & Sons.

Zehir, C., Şahin, A., Kitapçı, H. and Özşahin, M. (2011). The Effects of Brand Communication and Service Quality In Building Brand Loyalty Through Brand Trust; The Empirical Research On Global Brands. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 24, 1218-1231.

Zeithaml, A. V. (1988). Consumer Perceptions of Price, Quality, and Value: A Means-end Model and Synthesis of The Evidence. *Journal of Marketing,* 2(3), 2-22.

Zimmermann, R., Bölting, U. K., Sander, B., Aga, M. and Bauer, H. H. (2001). Brand Equity Excellence. *Brand Equity Review,* 1(32), 52.

Zineldin, M. (2006). The Royalty of Loyalty: CRM, Quality and Retention. *Journal of Consumer Marketing*, 23(7), 430-437.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56692d13797cd1.10292854/10.10.2015 (Erişim Tarihi:19.01.2016).

http://young-rubicam.de/tools-wissen/tools/brandasset-valuator/?lang=en (Erişim Tarihi: 20.01.2016).

http://www.fortuneturkey.com/fotograf/iste-dunyanin-en-degerli-100-markasi-3073/ (Erişim Tarihi:18.01.2016).

http://brandfinance.com/images/upload/brand_finance_turkey_100_2015.pdf/haziran 2015/ (Erişim Tarihi:18.01.2016).

http://www.turkiyegazetesi.com.tr/bilimteknoloji/83581.aspx/13.11.2015 (Erişim Tarihi:19.01.2016).

http://www.tpe.gov.tr/TurkPatentEnstitusu/resources/temp/65F971CA-5A9F-49C1-A009-4F95FFD46AEF.pdf (Erişim Tarihi:19.01.2016).

MİMARİ, KORUMA, YENİLEME VE RESTORASYON

Editör
Özlem Sağıroğlu

Bu kitabın bastırılması Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yönetim Kurulu'nun 29.02.2016 tarih, 2016/44 sayılı ve Merkez Yayın Komisyonu Başkanlığının 24.03.2016 tarih, 2016/143 sayılı toplantı kararları ile uygun görülmüştür.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1866
Mimari - Sanat No.:021
ISBN : 978-605-320-773-3
© 1. Basım, Aralık 2017

MİMARİ, KORUMA, YENİLEME VE RESTORASYON
Editör: Özlem Sağıroğlu

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekânik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Ramazan Erciyas -ramazan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sağıroğlu., Özlem
MİMARİ, KORUMA, YENİLEME VE RESTORASYON / *Özlem Sağıroğlu*
1. Basım, XXVIII + 374 s., 210 x 297 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-773-3
1. Koruma 2. Yenileme 3. Restorasyon 4. Mimari

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77-Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com-esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com-info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix, TveK

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

Prof. Dr. B. Işık Aksulu'ya Armağan

HAKEM KURULU

(Soyadına göre alfabetik olarak)

PROF. DR. ZEYNEP AHUNBAY

PROF. DR. GÜL ASATEKİN

PROF. DR. CAN HERSEK

PROF. DR. MEHMET ZEKİ İBRAHİMGİL

DOÇ. DR. CÜNEYT KURTAY

PROF. DR. ZUHAL ÖZCAN

PROF. DR. SARE SAHİL

PROF. DR. GEDİZ URAK

YAYIN KURULU

(Soyadına göre alfabetik olarak)

PROF. DR. GÜL ASATEKİN

PROF. DR. SARE SAHİL

PROF. DR. GEDİZ URAK

DERLEYEN : ÖZLEM SAĞIROĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ VIII

SUNUŞ VE TEŞEKKÜR X

KISA ÖZGEÇMİŞ XII

BÖLÜM 1
KORUMA EYLEMİ

Doç. Dr. Emel Kayın

Bir Koruma Kavramı Olarak “Bellek” Ve Kültürel Miras Açısından “Anlam” Oluşturma Süreci 3

Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Belgesel Sürdürülebilirlik ve Koruma 7

Prof. Dr. Can Mehmet Hersek

Geleneksel Konut Mimarimizin Çağdaş Yorumları Üzerine 15

Yrd. Doç. Dr. Gülin Payaslı Oğuz

Bitlis Kentsel Sit Alanında Sosyal Yapı Analizi 27

BÖLÜM 2
KORUMA YENİLEME RESTORASYON PROJE VE UYGULAMALARI

Prof. Dr. Kemal Kutgün Eyüpgiller, Selin Deniz

Darende Ozan Anıtı Restorasyon Projesi 39

Arş. Gör. Emel Efe Yavaşcan, Prof. Dr. Gediz Urak

Geleneksel Bir Niğde Evi, Kadıoğlu Konağı'nın Belgelenmesi ve Koruma Sorunları 47

Doç. Dr. Neşe Gurallar, Prof. Dr. Işık Aksulu, Öğr. Gör. Dr. Özlem Sağıroğlu, Prof. Dr. Mehmet Zeki İbrahimgil

Uygulanmayan Bir Proje Deneyimi: Makedonya, Ali Rıza Efendi Evi Restorasyonu Ve Karşılama Merkezi 67

Öğr. Gör. Dr. Önder Aydın, Aylin Korkmaz, Murat Korkmaz

Erken Cumhuriyet Mimarlığının Sembol Binalarına Bir Örnek: Diyarbakır Tren Garı 79

Prof. Dr. Ali İhsan Ünay

Tarihi Yapıların Strüktürel Davranışının Ve Kapasitesinin Belirlenmesi İçin Hesap Yöntemleri 93

Öğr. Gör. Dr. Özlem Sağıroğlu

Belenalan Eski Camii, Özellikleri ve Restitüsyon Önerisi 109

Yrd. Doç. Dr. Şahabettin Öztürk

Geleneksel Ahlat Evlerinden Bir Örnek: "Abdülhadi Gülçiçek Evi" 127

Öğr. Gör. Dr. Can Güngör, Yasemin Gençer Külahlı

Gazi Üniversitesi Rektörlük Binası Örneğinde Tescilli Bir Yapıda Ulaşılabilirlik İle İlgili Düzenlemelerin İncelenmesi 137

Yrd. Doç. Dr. Fatma Meral Halifeoğlu

Diyarbakır Surp Hagop Kilisesi ve Restorasyon Çalışması 155

Prof. Dr. Başak İpekoğlu, Prof. Dr. Hasan Böke

Batı Anadolu Medreselerinde Malzeme Kullanimi 169

Yrd. Doç. Dr. Emine Ekinci Dağtekin

Siirt-Tillo "Şeyh Nasrettin Konağı 183

Doç. Dr. Neslihan Dalkılıç, Adnan Nabikoğlu

Diyarbakır'da Tarihi Yapılarda Kullanılan Harman Tuğlasının Geleneksel Yöntemlerle Üretimi 193

BÖLÜM 3

KENTSEL KORUMA ÇALIŞMALARI

Doç. Dr. Nevin Turgut Gültekin

Kuzey Kıbrıs-Lefke'de Geleneksel Kent Dokusu Ve Konutları 209

Arş. Gör. Olcay Türkan Yurdugüzel, Prof. Dr. Işık Aksulu

1922 Haritası Üzerinden Ankara'yı Okumak 221

Arş. Gör. Bengisu Ertürkmen

Batılılaşma İle Ortaya Çıkan 'Koruma(Ma)' Olgusu Ve İmar' Kararlarının Ankara/Yahudi Mahallesi Üzerinden Okunması 229

Prof. Dr. Demet Irklı Eryıldız, Prof. Dr. Halil Semih Eryıldız

Eko-Yenileme 241

Öğr. Gör. Dr. Arzu Özen Yavuz

Kentsel Bir Arayüz Olan Cephelerin Tasarım Dilinin Süreklilik/ Süreksizlik İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi: Ankara Anafartalar Caddesi Örneği 253

Prof. Dr. Mehmet Z. İbrahimgil, Arş. Gör. Ammar İbrahimgil

Filibe'de Osmanlı Dönemi Mimarisinden Örnekler 271

Öğr. Gör. Dr. Arzu Özen Yavuz, Doç. Dr. Tayfun Yıldırım

Geleneksel Kent Dokusu İle Konut Mekânsal Örgütlenme İlişkisi Üzerine Sentaktik Bir Analiz: Ankara Ulucanlar Mahallesi 287

Arş. Gör. Ammar İbrahimgil

Selânik'te İnanç Sistemlerine Göre Dönüştürülen Mabedler: Kiliseden Camiye Sonra Tekrar Kiliseye Dönüştürülen Yapılar 299

Doç. Dr. Ömer İskender Tuluk

Trabzon Şehir Haritaları: Yeni Bulgular Ve Bir Değerlendirme 317

BÖLÜM 4

ARKEOLOJİ VE SANAT TARİHİ YAZILARI

Öğr. Gör. Göknil Arda, Alp Oğuz Turan

Ahlat Müzesi'ndeki Bazı Eserlerle İlgili Bir İlk Değerlendirme 329

Prof. Dr. Mehmet Zeki İbrahimgil

Rodos (Rhodes) Adasındaki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları 341

HAKEM VE YAZAR DİZİNİ 363

BİR KORUMA KAVRAMI OLARAK "BELLEK" VE KÜLTÜREL MİRAS AÇISINDAN "ANLAM" OLUŞTURMA SÜRECİ

Emel KAYIN

GİRİŞ

"Bellek" kavramı, kültürel mirasın korunması konusundaki tartışmalarda en yaygın kullanılan kavramlardan biri durumunda olsa da, bu kavramın çoğu kere çağın hızlı akışı içinde bağlamından ve derinliğinden koparıldığı gözlenmektedir. Küresel dünyanın kavramları kayganlaştıran sosyo-ekonomik, ideolojik, teknolojik vb. süreçlerinde şaşırtıcı olmayan bu gelişme, insan uygarlığı açısından "anlam oluşturma" ve "anlamı gelecek zamanlara transfer etme" peşinde koşan tüm disiplinler gibi koruma alanını da ilgilendirmektedir. Eylemlerin düşünceler, düşüncelerin ise bilgi, gözlem, deneyim ve sorgulamalar sonucunda oluşmuş bulunan "kavramlar" paralelinde şekillendiği düşünüldüğünde, kavramların yetkin içeriğiyle kullanılmasının koruma alanının temel meselelerinden biri olduğunu saptamak mümkündür.

"Bellek" kavramının koruma alanındaki en temel rollerinden biri kültürel miras açısından "anlam" oluşturma sürecinde üstlendiği roldür. Kültürel miras öğesine ilişkin olarak geçmişte yaşanmış ve bugün yaşanmakta olanlara ilişkin veriler ile geleceğe ilişkin tahayyülleri biriktiren "bellek" mekânizması, korumanın anlamını doğrudan inşa eder. "Bellek" ve "kültürel miras" arasında iki yönlü bir ilişki vardır: İnsan uygarlığının belleği kültürel miras öğesiyle ilişkili verili bilgiyi depolar, yorumlar ve anlamlandırırken, kültürel miras öğesi de insan uygarlığının belleğinin canlı kalmasını sağlar. Bu makale "bellek" kavramını koruma paradigması çerçevesinde irdelerken, belleğin kültürel miras açısından anlam oluşturma sürecinin ne şekilde geliştiğini ve sözü edilen sürecin hangi aşamalarda yıprandığını da anlamayı deneyecektir.

BELLEK KAVRAMI VE BELLEĞİN ANLAM OLUŞTURMA SÜRECİNDE MEKÂNIN ROLÜ

"Bellek" kavramının karşılığı ve ilişkilendiği kavramlar ya da olgular incelenmeye kalkışıldığında çok boyutlu bir dizge ile karşılaşıldığını söylemek şaşırtıcı olmayacaktır. Sözü edilen dizgenin bir bölümünde, belleğin zaman, mekân ve olaylar dizilimindeki çalışma biçimine yönelik nesnel bilgiler yer almaktadır. Bellek kavramının felsefe ve tarih alanlarının bakış açıları çerçevesinde açıklanması ise, insan uygarlığının üretimlerini kavramak açısından önemli yaklaşımlar içermektedir.

Mekânın belleğin anlam oluşturma sürecindeki rolünün çözümlenmesi, öncelikle belleğin nasıl işlediğini anlamayı gerektirmektedir. Bergson, "madde ve bellek" ilişkisini açıklamayı denediği çalışmasında, geçmişin bellek içinde iki ayrı biçimde meydana geldiğini, bunlardan birincisinin "devindirici mekânizmalar", ikincisinin ise "bağımsız anılar" aracılığıyla açıklanabileceğini öne sürer. "Hayal etme" ve "tekrarlama" edimleriyle çalışan belleğin pratik şekilde işlem yapabilmesi "tanıma"yı gerektirir. Bu süreç "geçmişin deneyiminin şimdiki eylem için kullanımı" olarak da açıklanırken, "şimdiki zamanın geçmişi yerinden edeceği" kuralına da işaret edilmektedir (Bergson, 2007,s. 59-62,72). Sözü edilen yerinden etmenin gerçekleşmemesi ve belleğin çok katmanlı biçimde

işleyiş sistemine ilişkin bilgi"nin, kültürel mirasın korunması konusundaki parametrelerin geliştirilmesinde yetkinleştirilmiş bir sistematik dahilinde kullanılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

BARASH, J. A., "Belleğin Kaynakları", Cogito, Sayı: 50, s .11-22., 2007.

BERGSON, H., Madde ve Bellek, Çev. I. Ergüden, Dost Kitabevi, Ankara, 2007 .

BURKE, P.,, Kültür Tarihi, Çev. M. Tuncay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

DRAİSMA, D., Bellek Metaforları, Çev. G. Koca, Metis Yayınları, İstanbul, 2007.

ERDER, C., Tarihi Çevre Kaygısı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara,1971.

LEFEBVRE, H., Modern Dünyada Gündelik Hayat, Çev. I. Gürbüz, Metis Yayınları, İstanbul,1998.

LYNCH, K., Kent İmgesi, Çev. İ. Başaran, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

NORA, P., Hafıza Mekânları, Çev. M. E. Özcan, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

PONTY, M. M., Algının önceliği ve onun felsefi sonuçları, Çev. Y. Yıldırım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006.

SCHUDSON, M.l, "Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri", Cogito, Sayı:50, s. 179-199., 2007.

URY, J., Mekânları Tüketmek, Çev. R. G. Öğdül, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

BELGESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE KORUMA

Eti AKYÜZ LEVİ

Işık Aksulu Hoca ile tanışmamız yıllar öncesine uzanmaktadır. Kendisi ile aynı gün, aynı jüri ile aynı mekânda Doçentlik sözlü sınavına girmiştik. Sınav öncesinde aynı heyecanı, sınav sonrasında ise aynı sevinci yaşamıştık. Daha sonra birçok bilimsel toplantıda, doçentlik jürilerinde birlikte yer aldık. Kendisinin her zaman çok aktif, mesleğine adeta aşkla bağlı olduğunu gözlemledim. Eğitim görevi dışında, Koruma Kurullarında özveri ile görev yaptığını, yurtdışındaki çeşitli restorasyon uygulamalarında katkı sağladığını, konu tarihi çevre olunca kısaca her yere yetiştiğini biliyorum.

Emekliliğin onun için meslekten kopma olmayacağını, yine aktif olarak koruma çalışmalarında yer alacağını düşünüyorum. Işık Hoca'ya bundan sonraki yaşamında da mutlu, güzel günler diliyorum. Sevgiler sunuyorum.

GİRİŞ

Yerleşimlerin, kentlerin, giderek ülkelerin belleğini oluşturan tarihi eserler, geçmişle gelecek arasında köprü oluşturan, geçmişin sürekliliğini sağlayan tarihi belgelerdir. Araştırmada, tarihi çevre korumacılığına farklı bir yönden, fiziki sürdürülebilirlikten öte belgesel sürdürülebilirlik açısından bakılarak konu tartışılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda, korumada eserin fiziki varlığının önemli olmasına karşın, yapı ve çevresine yönelik belgelerin de tarihsel bilginin doğru aktarımı açısından o denli önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Çalışma, sürdürülebilirlik kavramı, tarihi eser ve çevrelerin sürdürülebilirliği, koruma olgusunun belgesel sürdürülebilirlik bağlamında tartışılması ve odak çalışma olmak üzere dört bölüm şeklinde incelenmiştir. Konu tümden gelim yöntemi ile ele alınarak, Mithat Paşa Caddesi'nde, Karataş'tan bir örnek yapı adası özelinde örneklenmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

İnsan geleceğini konu alan bir kavram olan sürdürülebilirlik, sürdürmek, sağlamak, devam ettirmek anlamındadır. Çok çeşitli alanlarda kullanılmakla birlikte, temel ilkesi insan – çevre uyumuna dayanır (INT2).

İlk kez 1972 yılında Stockholm'da yapılan Dünya Çevre Konferansı Raporu'nda ele alınan, insan ve yaşam ortamının sorgulanması ile, eko-gelişme ve çevre-merkezci yaklaşım gündeme gelmiştir. Bu durum, zaman içinde gözlenen tekno-merkezci, insan merkezci yaklaşımdan giderek çevre-merkezci yaklaşıma geçişi yansıtmaktadır. Sözkonusu bakışta, insan çevrenin bir parçası olarak ele alınmaktadır. Kavram, özünde kaynakların fiziksel ve sosyal duyarlılıkla kullanılmasına yöneliktir. Bu bağlamda, bir Kızılderili atasözü olan, "Dünya atalarımızdan bize miras kalmadı, onu çocuklarımızdan ödünç aldık" cümlesini anımsatmaktadır. Bu açıdan sürdürülebilirlik, koruma-kullanma dengesi olarak nitelenebilir.

Sürdürülebilirlik kavramının çok farklı boyutları olmakla birlikte, fiziksel, sosyal, çevresel sürdürülebilirlik-

Resim 5, 6. Odak alan karşısındaki merdivenler, aile evi (kortijo) ve üstte Cumhuriyet Müzesi.

Odak alanın karşısında ise, Eczacıbaşı Ortaokulu'nun yanındaki, yanlarında ticari birimlerin bulunduğu parsel, iki katlı cumbalı bir konut olup, günümüzde özgün işlevini sürdürmemektedir. 629 numaralı yapı adası, 29 parselde bulunan Ayhan Işık'ın doğduğu ev olan bu yapı, Ayhan Işık Oyunculuk Okulu olarak hizmet vermektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak, tarihi bilginin doğru aktarımı açısından belgelerin varlığı ve korunarak geleceğe aktarımı büyük önem taşımaktadır. Tarihi yapılara ilişkin bilgilerin sürekliliğini sağlamak ancak bu konudaki dokümanların sağlıklı bir şekilde oluşturulması ve geleceğe iletilmesi ile olanaklıdır. Geçmişe yönelik mekânsal bilginin okunması ve değerlendirilebilmesi bu şekilde mümkün olabilir. Tarihi yapıların restitüsyon ve restorasyon çalışmalarında sözkonusu verilerden yararlanılmaktadır.

Herhangi bir nedenle tarihi yapının korunamaması ve yok olması sözkonusu olmuş ise, bu konudaki bilgi ve belgelerden okumalar ve çıkarımlar yapılabilmektedir. Bu durumda yapıdaki izlerden okuma olanağı olmadığından, *"yapıya ilişkin belgeler"* değerlendirme yapılabilmesine olanak sunan veriler olmaktadır. Dolayısıyla, tarihsel yapılara yönelik her türlü belge, fotoğraf, harita, gravür, video, sözlü tarih araştırması, rölöve vb. tarihsel mekâna ilişkin değerlendirmede gerekliliği kaçınılmaz veriler niteliği yansıttığından, yapıların fiziki sürdürülebilirliği kadar, belgesel sürdürülebilirliği de önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

ALGAN N., KAYA DÜNDAR A., *Türkiye'nin Çevre Konusunda Verdiği Sözler*, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Ankara, 2005.

AY M., "Sürdürülebilirlik kavramı ve su", *IV. Ulusal Çevre ve Ekoloji Öğrenci Kongresi* 08-09 Şubat 2013, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, s. 1-13.

Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, *Ortak Geleceğimiz*, Belkıs Çırakçı (çev.), Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara,1991.

Birleşmiş Milletler, *Çevre ve Kalkınma Konferansı: Rio Bildirgesi*, İlke 1, 1992.

BOZLAĞAN R., "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2010, s. 1011-1028.

ERDER C., "Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, C.3, Sayı 2 (1977), s. 167-190.

GÖRMEZ K., *Çevre Sorunları*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım Tic. A.Ş., 2010.

İzmir Kadastro Müdürlüğü Arşivi

KIŞLALIOĞLU M., BERKES F., *Çevre ve Ekoloji*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010(12).

KIŞLALIOĞLU M., BERKES F., *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.

SİPAHİ E. B., "Küresel Çevre Sorunlarına Kolektif Çözüm Arayışları ve Yönetişim", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24/2010.

UĞUREL G., *İzmir Mithatpaşa Caddesi Tarihsel Çevre Dokusunun İrdelenmesi*, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

INT1. www.icomos.org.tr

INT2. http://www.epa.gov/sustainability/basicinfo.htm

INT3. journals.istanbul.edu.tr

INT4. www.mimarizm.com

INT5 http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/articles/2010/24/24.PDF

GELENEKSEL KONUT MİMARİMİZİN ÇAĞDAŞ YORUMLARI ÜZERİNE

Can Mehmet HERSEK

GİRİŞ

Bir toplumun yaşayış biçimini, giderek de üretim ve tüketim faaliyetlerini belirleyen önemli faktörlerden belki de en önde geleni o toplumun içinde yaşadığı mekânlardır. Günümüzde toplumların kendi öz kültürlerine olan yabancılaşma ve yozlaşmasının en önemli belirtileri de mimari ve kentsel mekânlarda ortaya çıkmaktadır.

Kentlerimizde ortaya çıkan kültürel sorunun başta gelen nedeni de şüphesiz kırsal alanlardan kentlere yoğun göç ve bunun sonucu kentlerde ortaya çıkan düzensiz, ilkesiz ve özensiz yapılaşmadır. Yurdumuzda genel olarak çarpık kentleşme olarak anılan bu olgu geçmişi Anadolu'nun binlerce yıllık kent kültürüne dayanan çeşitli yerleşim alanlarının mimari mirasını da büyük bir hızla yok etmektedir. Bu durum mevcut geleneksel konut mirasımızı tükettiği gibi aynı zamanda kentsel dokularımızın ana tasarım ilkelerini de bozmaktadır. Artık kentsel dokuyu oluşturan konutlar arasında mimari bir bütünlükten, doğal ve yapılı çevreye uyumdan, insan ölçeğindeki tasarımdan, komşu yapıya saygılı olmaktan, komşu yapının ışığını manzarasını kapatmamak gibi temel ve doğru kentleşme kurallarından söz etmemiz olanaksızdır. Bu olumsuz gelişme ve değişmenin halen büyük bir hızla kentlerimizi tahrip ettiği de tartışmasız kabul edilen bir gerçektir.

Kentsel çevrede görülen bozulma tek yapı ölçeğinde yapıların iç mekân kalitesini de etkilemiştir. Geçmişte yaşam tarzını gereği olarak fonksiyona dayalı olarak gelişen konut mimarisi yerini standart plan şemalarına bırakmıştır. Bu yeni iç mekân düzeni de insanların beklentilerine cevap vermekten çok uzaktır. Bütün bu olumsuz gelişmeler sonucunda bugün geleneksel yaşam tarzından genel geçer yaşam biçimine doğru değişim geçiren kişi, aile ve toplulukların da yeni yerleşme yerlerinde mutlu olduklarını söylememiz çok zordur Aslında bu sorun Cumhuriyetimizin ilk kurulmuş olduğu günlerden bugüne değin pek çok mimarı etkilemiş ve çözüm yolları aramalarına neden olmuştur. Bu arayışların bir sonucu da geçmişin doğru ve iyi değerlerini geleceğe taşıma çabası ile yapılmış tasarımlardır.

Dünya mimarlık tarihinde de zaman zaman çeşitli ülkelerde geçmiş yapı ve ekollerden esinlenen mimari tutumlar geliştirilmiştir. Bu arayışlarda geçmişe öykünme, nostaljik duygular ön plana çıktığı gibi doğruyu ve estetik açıdan iyi bir tasarım oluşturma düşünceleri de etkin olmuştur. Bu tasarım akımlarının bir çoğu da 19. yüzyıldan itibaren ülkemizde uygulama alanı bulmuştur. Böylece Osmanlı'nın kültürel yapısı içinde harmanlanan bu akımlar ile Rokoko, Neo-Rönesans, Osmanlı Baroğu, Ampir Sanatı gibi pek çok farklı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bu sürecin devamında jeo-politik olayların da etkisi ile kendi ulusal değerlerimize dönme çabaları içinde 1. Ulusal Mimarlık ve 2. Ulusal Mimarlık adı ile bilinen akımlar da ülkemizde etkin olmuştur. Bununla birlikte günümüzde ve Cumhuriyet Döneminin çeşitli evrelerinde geçmişten ve tarihten referans almayan diğer düşünce ve mimari akımların ürünü olan tasarımlar da ülkemizde uygulama alanı bulmuştur.

Özet olarak bulunduğumuz çağda yaşamımızda ve çevremizde bir ikilem ile karşı karşıya olduğumuz açıktır. Bir yanda sahip olduğumuz kültürel ve coğrafi duruma özel, bunlardan ayrılamayacak (yerellik, geleneksellik) diyebileceğimiz bir olgu, diğer yanda tüm alanlar ve insanlık için geçerli olan küresel ve bir örnek gelişmeler bu-

KAYNAKLAR

Anonim, Encylopedia of Social Sciences, The Mc Millan and the Free Press, 1968, cilt 6, s. 313.
ARSEVEN,C.E., Türk Sanatı, Cem yayınevi, İstanbul, 1973, s. 429.
BATUR, A., "Tarihi Çevre Korumasında Siyasal ve İdeolojik Boyutlar", Mimarlık, 1975, sayı 5, s. 15.
BATUR, A., "1950'lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişimi ve reel Mimarlık", 75 Yılda değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 1998, s. 229.
BOZDOĞAN S., ÖZKAN S., YENAL E., Sedad Hakkı Eldem, Literatür Yayınları-461, Ofset Yapım. 2005, s. 17.
GIEDION, S., Space time and Architecture, Harward Press, cambridge, 1967, s.669.
KUBAN, D., "Türkiye'de Restorasyon ve Sit koruma Faaliyetlerinin Örgütlenmesi Üzerine Öneriler", MTRE Bülteni, yıl 1, sayı 4, s. 2., 1975.
ÖZER, B., "Mimari Mirası Korumanın Anlamı Kapsamı ve Sınırları Üzerine", YAPI, 1976, Sayı 17, s. 33.
ÖZER, F.,Çağdaş Mimari Dizaynlamada Tarihsel Sürekliliğin Değerlendirilmesi, İ.T.Ü. Matbaası Gümüşsuyu, 1982, s. 3.
ÖZER, F.,Çağdaş Mimari Dizaynlamada Tarihsel Sürekliliğin Değerlendirilmesi, İ.T.Ü. Matbaası Gümüşsuyu, 1982, s. 47.
SÖZEN, M., Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi,Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 349, Sanat Dizisi: 48, Haziran 1996, s. 3.
SÖZEN, M., Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi,Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 349, Sanat Dizisi: 48, Haziran 1996, s. 63.
TEMPEL, E., Neu Japanische Architictur, verlag Gerd Hatje, Stuttgart, 1969, s. 8.

BİTLİS KENTSEL SİT ALANINDA SOSYAL YAPI ANALİZİ

Gülin PAYASLI OĞUZ

GİRİŞ

Bitlis'in Güneydoğu Toros dağının geçit verdiği tek yer olması, Güney Doğu Anadolu ile Doğu Anadolu Bölgesi arasındaki geçişi sağlayan bir konuma sahip olması nedeniyle tarih boyunca medeniyetlerin yerleşim alanı ve kervanlar için konaklama noktası olmuştur (şekil 1,2). Bitlis kent merkezi, çeşitli nedenlerle farklı kullanıcılara ev sahipliği yapmıştır; XX. Yüzyıl ilk çeyreğinde Ermenilerin ve Müslümanların bir arada yaşadığı bir yerleşim yeriyken, iç ve dış göçler yüzünden kent kullanıcılarının değişimine maruz kalmıştır.

Bitlis, bulunduğu bölge itibariyle, ülke genelindeki sanayileşme sürecinden gelişmişlik bazında olumlu yönde etkilenmemiştir. Bu süreçte geleneksel kent dokusundaki kullanıcılar ekonomik zorluklar nedeniyle büyük şehirlere göç etmiştir. 1960 sonrasında ekonomik nedenlerle başlayan göç, 1980 sonrası bölgede oluşan terör sebebiyle devam etmiştir. Bitlis'in geleneksel kent dokusu, bu göçler nedeniyle kullanıcı değişimlerini yaşamak zorunda kalmıştır (Int1).

Bitlis'te 2000'li yıllarda yeni yapılaşmanın arttığı gözlemlenmiştir. Bu gelişme, geleneksel dokunun mevcut topografyası yeni yerleşime uygun olmadığı için, kuzey yönündeki Rahva düzlüğünde olmuştur. Bu duruma, tarihi doku koruma açısından şanslı bir gelişme gözüyle bakılmaktadır. Ancak kırsaldan göçlerin halen devam ettiği kentte bu şans yerini şanssızlığa bırakmıştır. Bitlis'teki geleneksel konutların plan düzeni(bahçe, ahır, avlu,.. gibi) kırsaldan gelenlerin geldikleri yerdeki yaşam biçimlerini (ekip-biçme, hayvan besleme) devam ettirmelerini sağlamıştır. Bu nedenle geleneksel konutlar, kırsaldan gelen yeni kullanıcıların tercih ettiği mekânlar olmaktan uzaklaşamamıştır.

Bitlis geleneksel kent dokusu, yapıldıkları dönemde farklı etnik ve dinsel kökene sahip insanların bir arada yaşadığı bir yerleşim yeri iken, bugün sosyal yapının tamamen değişime uğramasıyla buradaki kullanıcıların özellikleri tamamen değişmiştir. Geçmiş yaşamın izlerini taşıyan bir sosyal hayatı, bugünkü kent dokusunda görmek mümkün değildir. Bölgedeki ve yakın çevredeki diğer tarihi kent dokularında da benzer değişimler görülmektedir (Kars,Van, Diyarbakır, Mardin,...vs). Ancak günümüze kadar, büyük oranda, geleneksel konut dokusunu koruyarak ulaşmış olan Bitlis'te özgün kullanıcı bulmak imkânsızdır.

Geleneksel Bitlis evleri incelendiğinde mimari birimin varlığını sürdürdüğü; sosyal birimin ise oluşan süreçte kırılma noktasına geldiği ve tamamen değiştiği-el değiştirdiği- görülmektedir. Yeni kullanıcılar, Bitlis çevresindeki köylerden ve kırsal kesimden gelmiştir. Yeni gelenler, farklı bir kültüre ait olan geleneksel konutlarda yaşamaya başlamışlardır. Sosyal yapının tamamen değişmesiyle, yeni gelenlerin kültürel ve sosyal yapısından oluşan bir çevre oluşmuştur.

İşsizlik nedeniyle erkekler kahvehanelerde toplanmaktadır. Kadınlar ise kapı önündeki meydancıklarda toplanıp sohbet etmekte, günlük ya da mevsimlik işlerini (halı-yün yıkama, yiyecek kurutma gibi) yapmaktadır.

Kentte insanların katılabileceği; gezinti, sinema, tiyatro gibi sosyal etkinlik imkânı bulunmamaktadır. Yapılan başlıca toplu etkinlik düğünlerdir. Kadın ve erkeklerin genelde ayrı ayrı oturduğu düğünler yaz dönemleri okul bahçelerinde yapılır. Diğer bir sosyal etkinlik ise ailecek yapılan çevre şehirlere gezilerdir.

Toplu etkinlik mekânlarının olmaması, insanlar arasındaki ilişkinin mahalle ve akraba bazında kalması, biraz da göç süreci gibi sebeplerden ötürü Bitlis halkı birbirine yabancı kalmaktadır. Oysa ki Bitlis merkez, insanların birbirine yabancılaşacağı kadar büyük bir şehir değildir.

Bitlis'te eğitim alanında gerçekleşen son yıllardaki atılımlar**;** çok sayıda ilköğretim okulunun ve Bitlis Eren Üniversitesi'nin açılması önemli gelişmelerdir. Ancak yapılan anket çalışmalarında, kız çocukların okuma oranının halen düşük olduğu görülmüştür.

Geleneksel dokudaki bugünkü kullanıcı, ekonomik şartları düzeldiği sürece bu evlerde ve Bitlis'te yaşamayı tercih etmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bir sosyal yapıya sahip olan Bitlis, koruma konusunda istekli ama bu konuda bilinçlendirilmesi gereken kullanıcılara sahip bir yerleşim bölgesidir.

Günümüzde her ailenin bağlı olduğu bir aşiret yapısı var olmakla beraber topluluk içinde aşiret hiyerarşik yapısı güçlü değildir. **Ekonomik birliktelik düzeni Bitlis'teki aşiret yapılanmasında görülmemekte, ancak ailenin aşiret grubuna manevi bağlılığı devam etmektedir.**

Bitlis geleneksel kent dokusunda değişen sosyal yapıya rağmen insanların geleneksel konutlarda oturmayı tercih etmesi, konut-aile ilişkisi açısından önemli bir veridir. Çünkü bugünkü sosyal yapı, geleneksel konutları kendi kültürlerine daha yakın bulmaktadır. Mülk sahibi olsun veya olmasın insanlar kendini geleneksel yapıyla yakın hissetmekte ve konfor şartları sağlandığı sürece bu konutlarda yaşamayı tercih etmektedir.

Sonuç olarak**, koruma sadece fiziki değil, aynı zamanda sosyal içerikli olmalıdır**; geleneksel konut biriminin korunmasında mimari ve sosyal yapının birlikte korunması, mimari yapının sürekliliği için gereklidir.

KAYNAKLAR

INT1. http://www.mutki.gov.tr/?tekd=4&syf=Tarihi

PAYASLI OĞUZ, G., 2011,"Kentsel Koruma Çalışmalarında Mekânsal-Sosyal Yapı İlişkisinin Bitlis Kent Merkezinde Örneklenmesi", Gazi Üniversitesi F.B.E., Doktora Tezi,Ankara.

DARENDE OZAN ANITI RESTORASYON PROJESİ

Kemal KUTGÜN EYÜPGİLLER
Selin DENİZ

KONUM VE TARİHÇE

Ozan anıtı Malatya İli, Darende İlçesi, Ozan Köyünde 154 ada, 20 parselde, köyün çeperinde, kayısı bahçeleri içerisinde yer almaktadır. (f.1,2) Yapının üzerinde yazıt bulunmadığı gibi, yapı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye de rastlanmamıştır. Dolayısıyla yapının inşa tarihi ve banisi hakkında kesin bir kanıya varmak olası değildir.

Fotoğraf 1. Ozan Anıtı Batı ve Kuzey cephelerine bakış

Fotoğraf 2. Ozan Anıtı Batı cephesi

Fotoğraf 3. Ozan Anıtı Kuzey cephesi

Fotoğraf 4. Ozan Anıtı Doğu cephesi

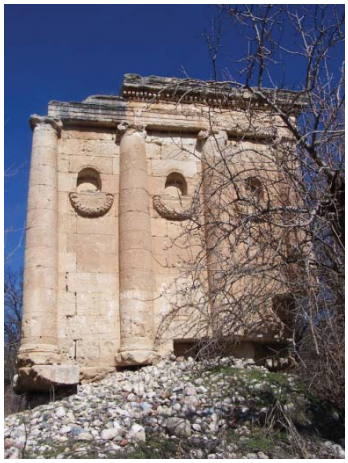

Fotoğraf 5. Ozan Anıtı Güney cephesi

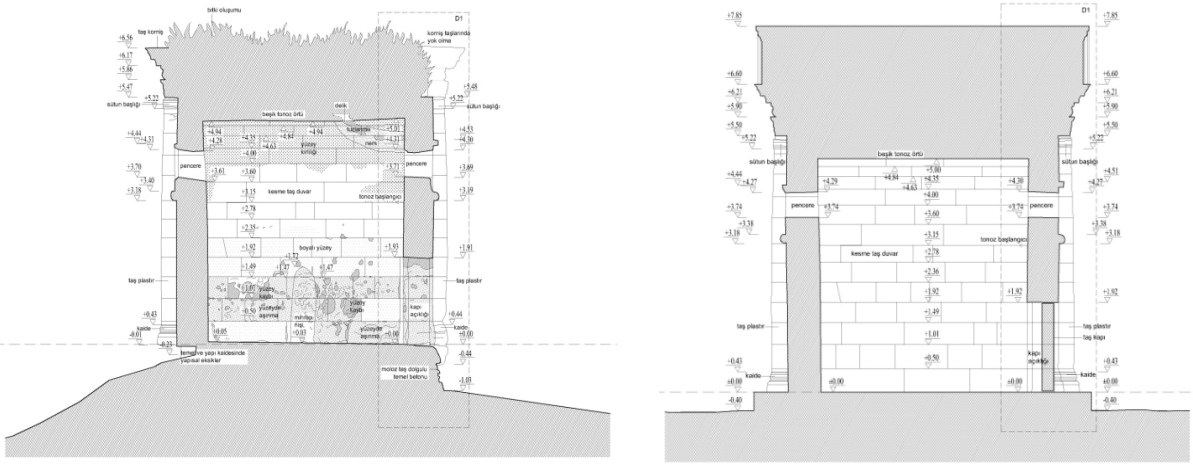

Çizim 8, 9. Ozan Anıtı. A-A Kesiti, Rölöve ve Restitüsyon

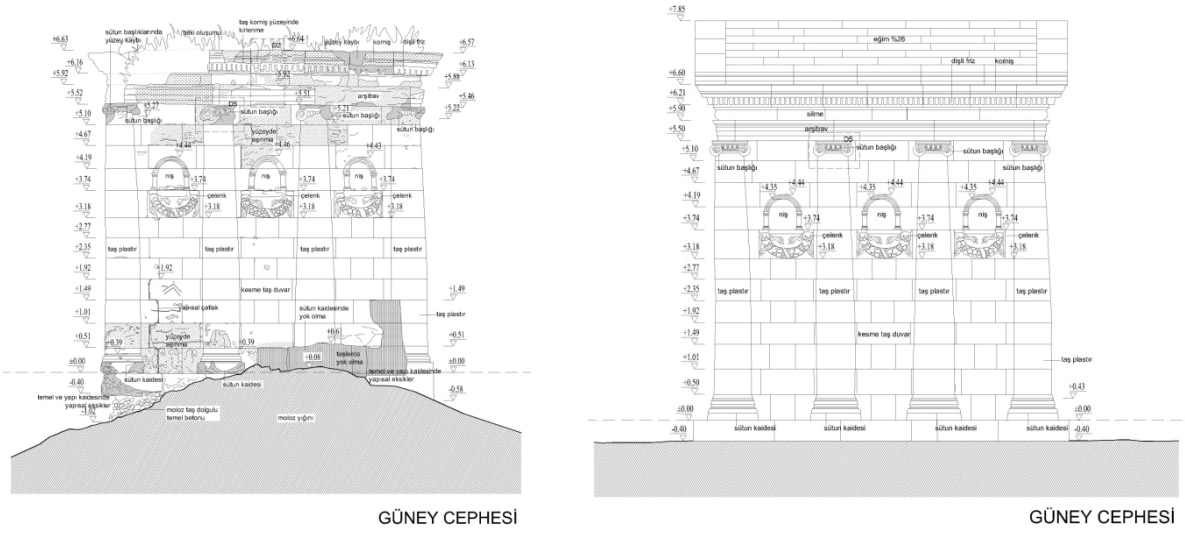

Çizim 10, 11. Ozan Anıtı. Güney Cephesi, Rölöve ve Restitüsyon

SONUÇ

Ozan Mezar Anıtı, Roma dönemi anıtsal mezar yapılarının günümüze en iyi durumda ulaşmış, seçkin örneklerinden biridir. Bu özelliğine karşın yapı tam anlamıyla gözden kaçmış, tarihi ve mimari özellikleri üzerine herhangi bir çalışma bugüne dek yapılmamıştır. İTÜ Mimarlık Fakültesi bünyesinde gerçekleştirilen ve Anfora Mimarlık Restorasyon Ltd. Şti.'nden Y. Mimar Tuğba Barlık ve Y. Mimar Serda Torus'un katılımıyla tamamlanan Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri ilgili Koruma Bölge Kurulunca onaylanmış olup, uygulama aşamasına geçilmesi beklenmektedir. Anadolu'nun zengin kültürel mirasının bu denli önemli bir örneğinin özenli bir restorasyon sürecinin ardından bölgenin kültür turizmine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

MACHATSCHEK, A., Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien, Wien, 1967

INT.1.Newcastle University, Gertrude Bell Archive, URL: http://www.gerty.ncl.ac.uk/

INT.2. http://www.mersin.web.tr

GELENEKSEL BİR NİĞDE EVİ, KADIOĞLU KONAĞI'NIN BELGELENMESİ VE KORUMA SORUNLARI[1]

Emel Efe YAVAŞCAN
Gediz URAK

GİRİŞ

Günümüzde Niğde ve yakın çevresinde yer alan geleneksel konut mimarisinin özgün örnekleri 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir. Konutların Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi niteliksiz onarımlar ve işlev değişiklikleri neticesinde özgün özelliklerinin korunamadığı ya da hiçbir bakım yapılmayarak terk edilmek suretiyle harap oldukları gözlenmektedir. Yetersiz koruma politikaları ve denetimsizlik, kaçak ve plansız yapılaşma oluşumuna neden olmuş ve Niğde'nin özgün dokusu zarar görmüştür.

Tarih boyunca farklı din ve kültür gruplarının yaşamış olması Niğde'de mimari çevreyi zengin kılmıştır. Önemli anıtsal yapılarla birlikte önemli sivil mimarlık eserlerinin bulunduğu kentte, zamana yenilmeyip günümüze kadar gelebilenler kentin merkezine yakın noktalarda özgün yerleşim dokusunu sergilemektedir. Ancak hem kırdan kente hem de Niğde'den büyük kentlere olan göçlerle kent ve yapılarının asıl kullanıcılarının değişimi, beraberinde sahipsiz kalan bir tarihi kent dokusunu ortaya çıkarmıştır. Bu sebeplerle Geleneksel Niğde evlerinin korunması ile ilgili girişim ve uygulamaların gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Niğde'nin ilk yerleşim alanı olan Kale ve yakın çevresinde çok sayıda tescilli yapı bulunmaktadır[2]. Niğde Kenti'nin tarihsel çekirdeği olan Kale Mahallesi dışında kentin batısında kalan 19.yy geleneksel konut örneklerini barındıran Aşağı Kayabaşı Mahallesi önemli yerleşim alanlarındandır. Ancak tarihi kentsel dokusunu kısmen koruyabilmiş Aşağı Kayabaşı Mahallesi halen sit alanı statüsüne dâhil edilmemiştir (Altuner, 1998, 67). Bu alanda yer alan Kadıoğlu Sokağı'nda, yükselen eğime göre grup oluşturan yapılar geleneksel nitelikli sokak silueti oluşturmaktadır (Şekil 1). Ancak sokağın güney tarafında bulunan boş tanımsız alanlar sokakta yeni uyumsuz yapılaşmalar olabilme ihtimalini arttırarak tehlike arz etmektedir. Kadıoğlu Konağı'nın da bulunduğu sokağın; kent merkezine yakın konumu, önemli tarihi yapılara yürüme mesafesinde olması, topografik açıdan yüksek noktada bulunması sebebiyle pek çok noktada kente bakı noktası oluşturması, kıvrımlı, organik yapısının sokak boyunca perspektif algılara yol açması, sokağa cephe veren mimari eserlerin özgünlüğü, onun Niğde Kenti için önemini göstermektedir.

lerinin ve projelerin birbirlerini destekleyen bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesinin sağlanmasını amaçlayan bir alan yönetimi programı hazırlanmasının ve sokağın sağlıklılaştırma çalışmalarının yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Kadıoğlu Sokağı'nın yeniden kullanımı, tarihi alanın unutulma riskini azaltacak ve Kadıoğlu Konağı'nın restorasyon yoluyla yeniden canlanmasına sebep olacaktır. Konağın restorasyon çalışmalarının yapılması ve yeniden kullanımında verilecek yeni fonksiyonun, yapının konumu, özgün mekânsal özellikleri ve çevresi ile bağdaşması ve topluma sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan faydalı olması gereklidir.

KAYNAKLAR

ALTUNER, E., "Niğde Aşağı Kayabaşı Mahallesi Tarihi Yerleşim Dokusunun İncelenmesi ve Koruma Geliştirme Önerisi", Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, 17, 67, 1998.

EFE, E., Niğde İli Kadıoğlu Konağı Restorasyon Önerisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2013.

KORKANÇ, M., SAVRAN, A., "Niğde Yöresindeki Tarihi Yapılarda Kullanılan Taşlar ve Sorunları", Proje No:106Y220, Niğde, 274-287, 2010.

Niğde Tapu Kadastro Müd. Arşivi, 2013.

Kültür ve Turizm Müd. Niğde Kültür Envanteri, 2009.

UYGULANMAYAN BİR PROJE DENEYİMİ: MAKEDONYA, ALİ RIZA EFENDİ EVİ RESTORASYONU VE KARŞILAMA MERKEZİ

Neşe GURALLAR
Işık AKSULU
Özlem SAĞIROĞLU
Mehmet Zeki İBRAHİMGİL

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi'nin, Makedonya Cumhuriyeti sınırları içinde Arnavutluk sınırına yakın, Debre şehrine 10km uzaklıkta, Jupa Belediyesine bağlı bir köy olan Kocacık'ta doğduğu bilinmektedir[1]. Kocacık Köyü, Taşlık Mahallesi'nde yer alan, Ali Rıza Efendi Evi yapı kalıntılarının, 19.yüzyılın ilk yarısına ait olduğunu tahmin edilmektedir.[2]

Makedonya Hükümeti 2009 yılında bu eve ait kalıntıların bulunduğu bölgeyi kültürel sit alanı olarak tescil etmiş ve bu işlemin ardından, Türkiye ve Makedonya Devlet ve Hükümet Başkanlıklarının ortak kararı ile Kocacık Ali Rıza Efendi Evi'nin bir kültür varlığı olarak yeniden hayata geçirilmesi planlanmıştır. Bu bağlamda, tarafımızdan bir proje hazırlanmış,[3] ancak uygulamaya geçmemiştir. Ali Rıza Efendi Evi'nin Makedonya'da inşa edildiği ise, 12 Kasım 2012 tarihinde kamuoyuna duyurulmuş, inşa edilen proje ile ilgili kısa bilgi ve bir görsel sunulmuş,[4] 2 Haziran 2013 tarihinde konu yeniden gündeme gelmiştir.[5]

Bu yazı, tarafımızdan hazırlanan projeyi ele alarak, konunun bilimsel ve mesleki açıdan tartışılmasına imkân sağlamayı amaçlamaktadır. Söz konusu proje, Ali Rıza Efendi Evi'nin Restorasyonu ve bir ek yapı tasarımı ile ilgilidir. Yazımızda, genel ilke ve kararların ardından mevcut durum açıklanmakta, "Eski" başlığını taşıyan bölümde, yapı duvarları rölövesi ile rölöve verileri yanı sıra Debre ve yakın çevredeki geleneksel yapı mirası ile ilgili araştırma verilerine dayanan restitüsyon ve ardından restorasyon projeleri yer almaktadır. "Yeni" başlığını taşıyan bölümde ise karşılama merkezi olarak anılan yeni yapının tasarımına dair açıklamalar bulunmaktadır. Yazının sonunda ise inşa edilen proje ile ilgili kısa bir değerlendirme yer almaktadır.

GENEL İLKE VE KARARLAR

Atatürk'ün hatıralarını bugüne aktaran Selanik'te ve Ankara'da bulunan iki önemli yapı bilindiği üzere mevcuttur. Selanik'te var olan yapının bir kopyası, replikası, Ankara'da, Atatürk Orman Çiftliğinde inşa edilendir. Ayrıca, Atatürk'ün geçici bir süre için de olsa barındığı mekânlar, Atatürk Evleri olarak, ülkemizin çeşitli il ve ilçelerinde hatıraları ile birlikte aslına uygun bir biçimde sergilenmektedir.[6]

Yapıların asıllarına uygun bir biçimde restore edilmiş olması ya da birebir replika olması, ziyaretçilerin gözünde Atatürk'ün evi, yaşadığı ortam ve mekânı yeniden canlandırmaktadır. Projelendirme sürecinde, Atatürk evlerindeki bu yaklaşımın, yani asıllarına uygun biçimde koruma ya da yeniden inşa etme geleneğinin, Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi Evi için de geçerli olması gerektiği kabul edilmiştir.

Geleneksel yapı deneyiminin bu vesile ile tekrarı, Atatürk'ün ve Ali Rıza Efendi'nin hatıraları için sosyal ve siyasi anlamda önemli olduğu kadar, yerel mimarinin sürdürülebilirliğinin araştırılması için de bir deney imkânı olarak görülmüştür.

Eski yapıların yeniden ayağa kaldırılmasında bu ilkeler doğrultusunda hareket ederken, yeni yapı için eski yapılarla uyumlu ancak farklı bir strateji geliştirmek uygun görülmüştür. Eski yapılara destek olması düşünülen

Kocacık ve Debre'de saha çalışmaları gerçekleştiren proje ekibi, Atatürk'ün ailesine ait iki eski yapının yeniden ayağa kaldırılması ve bu yapılara hizmet edecek yeni bir ek yapının tasarımını konu alan projeyi 2010 yılında tamamlamıştır.

4. Konu ile ilgili açıklamayı Sayın Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, partisinin grup toplantısında yapmıştır. bkz. http://www.ntvmsnbc.com/id/25397267 (Internet erişim tarihi: 18.11.2012).

5. Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Olağan Genel Kurulu'nda Başbakan'ın yaptığı konuşma için bkz. http://www.haberler.com/rumeli-turkleri-kultur-ve-dayanisma-dernegi-olagan-4691628-haberi ((Internet erişim tarihi: 24.06.2013).

6. Atatürk Evleri ile ilgili toplu bir çalışma için bkz. Önder, M. 1993, **Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara. Bu yapılar, 2863 sayılı kanun, ikinci bölüm, madde 6d ile tescil edilmiştir.

7. Proje ve saha çalışması ile ilgili tüm görseller yazarlara aittir. Figür 4'ün orijinal hali ve Figür 6 Jupa Belediyesinden alınmıştır. Figür 15A ve 15B Makedonya Anıtlar Kurulu arşivine aittir. 15C için bkz. http://www.ntvmsnbc.com/id/25397267 (Internet erişim tarihi: 18.11.2012).

8. Alınan örnekler Ankara Üniversitesi Başkent Meslek Yüksek Okulu konzervasyon laboratuarında incelenmiştir.

9. Çalışma ekibi, Kocacık Köyünde günümüze kadar gelmiş bulunan iki ayrı evi ve Ela ve Novak köylerinde hala ayakta bulunan tüm köy evlerini incelemiş, gerekli detayları, yerinde çizim, eskiz ve ölçümlerle elde etmiştir. Bu saha çalışması, konu ile ilgili literatürle de mukayese edilmiştir. Saha çalışması ve literatür araştırması bu makalenin sınırlarını aşan ayrı bir yayın konusudur.

10. Saha çalışmasının yanı sıra, yöre mimarisi için şu kaynaktan da yararlanılmıştır: Tomovski, K. 1978, "Debarskite Kuki Od xıx Vek" [19.yüzyıl Debre Evleri], Zbornik Architektonski Fakultet Skopje, (2)7-11.

11. Yöre mimarisi ile ilgili: Boşkovski, V. 1980, Arhitektonski Vrednosti i Vlianijeto Na Materijalot Vrz Konstrukcijata Vo Makedonska Tradicionalna Arhitektura" [Makedonya Geleneksel Mimarisinde Malzemenin Konstrüksiyon Üzerine Etkileri ve Mimari Değerler], Zbornik Arhitektonski Fakultet, Skopje, (3)113-130.

12. Ali Rıza Efendi Evi'nin müze olarak işlevlendirilmesi, sergilenecek objelerin hem Atatürk'ün hem de Ali Rıza Efendi'nin hatıralarına ait olmasını gerektirmiştir. Bu amaçla, Atatürk'e ait hatıraların yanı sıra, dönemin izlerini taşıyan ve köy yaşantısının gerekleri olan, gaz lambası, idare lambası, yayık, güğüm, mangal, bakır kapkacak gibi objelerin Kocacık ve çevre köylerden toplanması kararlaştırılmış; bu objelerin dönemin yaşam şekline uygun olarak sergide yerlerini almaları planlanmıştır.

13. Konu ile ilgili haber için bkz. http://www.ntvmsnbc.com/id/25397267 (Internet erişim tarihi: 18.11.2012).

KAYNAKLAR

BOŞKOVSKİ, V. 1980, Arhitektonski Vrednosti i Vlianijeto Na Materijalot Vrz Konstrukcijata Vo Makedonska Tradicionalna Arhitektura" [Makedonya Geleneksel Mimarisinde Malzemenin Konstrüksiyon Üzerine Etkileri ve Mimari Değerler], Zbornik *Arhitektonski Fakultet Skopje* (3) 113-130.

GÖKBİLGİN, T. 1948, "Rumeli'nin İskânında ve Türkleşmesinde Yörükler", III. Türk Tarih Kongresi, (Ankara, 15-20 Kasım 1943), Tebliğleri, TTK Yayınevi, Ankara.

GÖKBİLGİN, T. 1975, Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.

GÜLER, A. 2001, Kızıl Oğulları, Gök Yayınları, Ankara, s. 58; YEŞİLYURT, S. 1996, *Zübeyde Hanım'ın İkinci Evliliği ve Kemalizm*, Atayayınevi, Ankara.

ÖNDER, M. 1993, Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

TURAN, M. 2010, "Atatürk'ün Aile Şeceresi", yayınlanmamış rapor, Gazi Üniversitesi, Ankara.

TOMOVSKİ, K. 1978, "Debarskite Kuki Od xıx Vek" [19.yüzyıl Debre Evleri], Zbornik *Architektonski Fakultet Skopje* (2) 7-11.

YALMAN, A.E. 1922, "Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Tarihçe-i Hayatı", Vakit Gazetesi,10 Ocak 1922.

ZEYBEK, N. K. 2000, "Atatürk'ün Evi Kocacık", Yeni Avrasya Aylık Haber ve Kültür Dergisi, (9) 5-6.

INT 1. http://www.ntvmsnbc.com/id/25397267 (Internet erişim tarihi: 18.11.2012)

ERKEN CUMHURİYET MİMARLIĞININ SEMBOL BİNALARINA BİR ÖRNEK: DİYARBAKIR TREN GARI[1]

Önder AYDIN
Aylin KORKMAZ
Murat KORKMAZ

Bu çalışmanın, Diyarbakır mimarlık ortamına, akademisyenlik, koruma kurulu üyeliği ve çeşitli proje – çalışmalarla önemli katkılar sağlamış olan Gazi Üniversitesi'nin Kıymetli Öğretim Üyesi,Sevgili Hocamız Prof. Dr. Işık Aksulu için hazırlanan armağan kitabında yer alması, bizim için değerli ve özel bir anlam ifade etmektedir.

GİRİŞ

Çalışmada, öncelikle tarihi Gar Binası'nın bugün varolan mimari niteliklerinin, fotoğraf ve çizimlerle desteklenerek tanımı yapılmıştır. Sonrasında ise, inşa edildiği dönem koşulları içinde Diyarbakır Tren Garı'nın, özgün plan-mekân özellikleri, cephe düzeni, taşıyıcı sistemi ve malzeme kullanımı üzerine değerlendirmeler; yapıdaki izler, arşiv belgeleri ve dönem örnekleri ile karşılaştırmalarla ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, elde edilen bilgiler ışığında, Gar Binası'nın Diyarbakır ve Türkiye mimarlığı için önemi vurgulanmıştır.

YAPININ TANIMI

Diyarbakır Tren Garı, Yenişehir ilçesine bağlı Şehitlik Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. Tarihi Gar kompleksinin içinde, 1930'lu yıllarda inşa edilen Gar Binası, Lojman Binası, Su Deposu ve Hareket Kulesi bulunmaktadır. Adı geçen yapıların en önemlisi olan Gar Binası, önündeki meydana dik ve doğrusal olarak gelen İstasyon Caddesi'ni karşılayacak biçimde, yapı kompleksinin batısında konumlandırılmıştır (Şekil 1-5). Betonarme ve yığma karma sistemli olarak inşa edilen tarihi Gar Binası; bodrum, zemin ve üst kat olmak üzere üç katlıdır. Ayrıca, çatı katının küçük bir bölümünün de üst katla bağlantılı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 1. Gar Binası'nın doğu cephesi (2013)

Şekil 2. Gar Binası'nın kuzey cephesi(2013)

KAYNAKLAR

ASLANOĞLU, İ. (1980). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.

BOZDOĞAN, S. (2008). *Modernizm ve Ulusun İnşası. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiyesinde Mimari Kültür*. Metis Yayınları, İstanbul.

ÇETİN, S. (2011). "Geç Osmanlıdan Erken Cumhuriyete İç Batı Anadolu'da Kentsel Yapının Değişimi: Manisa, Afyon, Burdur Ve Isparta Kentleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme".*METU JFA,* 29(2): 89-126.

ÇOYGUNSOBUTAY, L. (1996). *Türkiye'de İstasyon Yapılarının Geçmişten Günümüze Değişmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

DALKILIÇ, N.,HALİFEOĞLU, F.M. (2011). "Erken Cumhuriyet Döneminde Diyarbakır'da Kamu Binaları: 1923-1950 Dönemi". *Mimarlık,* (354): 74-84.

Diyarbakır İl Yıllığı, (1967).

Diyarbakır İl Yıllığı, (1973).

ETİ, U. (1940). *Milli Şef İnönü'nün Güneydoğu Gezileri.* Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.

GEORGEON, F. (1999). "Keçi Kılından Kalpağa: Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında Ankara'nın Gelişimi", *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri*. ed.: Dumont, P., Georgeon, F.. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: 99-115.

KAYNAR, H. (2000). *Şehir İktidar İlişkisi Çerçevesinde Osmanlı Modernleşmesi ve Osmanlı Şehirleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KOP, K.K. (1938). *Atatürk Diyarbakır'da*. Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.

LEWİS, B. (2004). *Modern Türkiye'nin Doğuşu.* Türk Tarih Kurumu, Ankara.

LORY, B., POPOVİC, A.(1999)."Balkanların Kavşağında Manastır, 1816-1918", *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri*. ed.: Dumont, P., Georgeon, F.. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: 60-78.

ORTAYLI, İ. (2006). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı,* Alkım Yayınevi., İstanbul.

TARİHİ YAPILARIN STRÜKTÜREL DAVRANIŞININ VE KAPASİTESİNİN BELİRLENMESİ İÇİN HESAP YÖNTEMLERİ

Ali İhsan ÜNAY

GİRİŞ

Binaların, anıt eserlerin, köprülerin ve benzeri yapıların strüktürel davranışı ve strüktürel kapasitesinin belirlenmesi mimarlığın en çok merak edilen ve en çok da bu konulardan uzak durulmaya çalışılan alanlarından biridir. Yapı mühendisliği ya da daha genel olarak bilinen tanımıyla inşaat mühendisliğinin bu tür yapıların strüktürel tasarımı ve hesaplarından sorumlu olması ve mimarlarla birlikte çalışması nedeniyle bu sorumluluk hep mühendislere bırakılmaktadır. Oysa bina tasarımının tüm sorumluğu aslında mimara aittir. Özellikle tarihi değeri olan kültür mirası yapıların ve anıt eserlerinin strüktürel sorunları söz konusu olduğunda bu belirsizlik daha da karmaşık bir hal alır. Tarihi yapıların ve anıt eserlerin strüktürel davranışının ve kapasitesinin klasik mühendislik hesaplarıyla belirlenmesi kimi zaman çok zordur. Bu durum tarihi yapıların onarımı, korunması, değerlendirilmesi ile yakından ilgili olan mimarların, restorasyon uzmanlarının, arkeologların ve sanat tarihçilerinin işini daha zorlaştırmaktadır.

Tarihi yapıların strüktürel hesap yöntemlerinin ve hesap sonuçlarının daha kolay bir şekilde anlaşılması yukarıda belirtilen farklı disiplinlerin tarihi yapıların değerlendirilmesi, korunması ve restorasyonu ile ilgili faaliyetlerinin daha verimli ve sağlıklı olması bakımından çok önemlidir. Bu yazıda tarihi yapıların strüktürel hesaplarının nasıl gerçekleştirildiği, hangi hesap parametrelerinin ve yüklerin kullanıldığı, ne tür kabullerin yapıldığı, hesap sonuçlarının nasıl değerlendirildiği, tarihi yapıların taşıyıcı sistemlerinin genel özelliklerini barındıran farklı bir geometrik özelliğe sahip olan Hırka-i Şerif Camisinin bilgisayar ile gerçekleştirilen hesapları üzerinden anlatılmıştır.

Tarihi yapıların strüktürel davranışının ve strüktürel kapasitelerin belirlenmesi için yapılan hesaplar tarihi yapıların öneminin ve değerinin artmasıyla mühendislik alanında da artan bir ilgi odağı olmaktadır. Bu konuyla ilgili birçok bilimsel araştırma yapılmakta, çeşitli hesap yöntemleri geliştirilmektedir. Tarihi binaların yapısal analizi, yeni tasarlanan binaların hesap yöntemlerinden farklıdır. Tarihi binaların yapısal analizi, taşıyıcı sistem elemanlarının kendi ağırlığı, rüzgar, deprem, zemin oturmaları ve kullanım özelliklerinden dolayı ortaya çıkan çeşitli yük veya fiziksel dış etkiler sonucunda oluşan gerilmeler ve iç kuvvetlerin hesaplanması amacıyla gerçekleştirilir (Asteris vd, 2014; Mainstone, 1997)

Yapılan bu hesaplar sonucunda elde edilen gerilmeler ve iç kuvvetler, taşıyıcı sistemi oluşturan strüktürel elemanların taşıma gücü veya sınır gerilme değerleriyle karşılaştırılır. Malzemenin doğrusal elastik davranışını göz önüne alınarak gerçekleştirilen bu işlem elastik hesap yöntemi olarak adlandırılır. Ancak, özellikle taş ve tuğla kullanılarak inşa edilen yapıların taşıyıcı sistem elemanları doğrusal elastik malzeme davranışı sergilemez. Daha kapsamlı bilgiye ulaşmak amacıyla malzemenin doğrusal olmayan özelliklerini dikkate alarak işlem yapan hesap yöntemleri de vardır. Bu hesap yöntemleri doğrusal elastik hesap yöntemlerine göre hem çok daha fazla zaman alır, hem de malzeme özellikleri tanımlanırken yapılan kabullerde oluşabilecek küçük hatalar matematiksel işlemler sırasındaki iterasyonlardan dolayı hatanın daha da büyümesine neden olur (Lourenço, 2002 ; Pena vd., 2010).

KAYNAKLAR

ASTERİS, P. G., et.al., "Seismic vulnerability assessment of historical masonry structural systems", Engineering Strcutures, Vol. 62-63, 118-134, 2014

CASOLO, S., SANJUST, C. A., "Seismic analysis and strengthening design of a masonry monument by a rigid body spring model: The "Maniace Castle" of Syracuse", Engineering Structures, Vol.31(7), 1447-1459, 2009.

D'AYALA, D., "Numerical modeling of masonry structures", Structures and Construction in Historic Building Conservation, Ed. By Michael Forsyth, ISBN: 9781405111713, Blackwell Publishing, Oxford, 2007.

GİORDANO, A., MELE, E., DE LUCA, A., "Modeling of historical masonry structures: Composition of different approaches though a case study" Engineering Structures, Vol. 24, 1057-1069, 2001.

LOURENÇO, P.B., "Computations on historic masonry structures", Progress in Structural Engineering and Materials, Vol.4, 301-331, 2002.

LOURENCE, A., "Computations on historic masonry structures", Progress in Structural Engineering Materials, Vol.4, pp 301-319, 2002.

MAİNSTONE, R., "Structural Analysis, Structural Insights, and Historical Interpretation", The Journal of the Society of Architectural Historians, Vol. 56.3, pp316-340, Sep., 1997.

PENA, F., et.al "Numerical models for the seismic assessment of an old masonry tower", Engineering Structures, Vol. 32, 1466-1478, 2010.

ROCA, P., et. al., "Structural analysis of masonry historical construction; Classical and advanced approaches", Arch Computational Methods Engineering, Vol. 17, 299-325, 2010

SAP2000, Computer program, Computers and Structures, Berkeley, USA, 2000.

ÜNAY, A., İ., "Tarihi Yapıların Depreme Dayanımı", ISBN: 975-429-189-6, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 2002.

BELENALAN ESKİ CAMİİ, ÖZELLİKLERİ VE RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

Özlem SAĞIROĞLU

Bana, hayatımın her aşamasında destek olan, tatlı-sert üslubu ile pek çok çalışma, proje ve uygulamayı başarı ile sonuçlandırmamı sağlayan; ancak herşeyden öte çalışmayı, yılmadan azim ve istikrarla çalışmayı öğreten; kedilerim çizik ve ayakaltı'nın yaşlanmayan babaannesine; canım hocama;

GİRİŞ

Belenalan eski camii, Antalya ili Akseki İlçesi Belenalan köyünde bulunan, ahşap dikmeli yöreye özgü minaresi ve yine yöreye özgü yapım sistemi ile büyük ölçüde özgün olarak günümüze kadar ulaşabilen, kırsal anıtsal mimari örneklerinin önemli örneklerinden biridir. Yapı günümüzde kullanılmamakta, köyde çok az kalan kullanıcı ve köyden kente sürekli göç sebebi ile bakım yapılmadığından köhneme sürecine girmiş durumda bulunmaktadır.

Bu makale, Akseki - İbradı havzasında oldukça az sayıda kalmış bulunan ahşap minareli camilerden günümüze büyük ölçüde korunmuş olması sebebi ile önem arz eden caminin belgelenmesi ve restitüsyona yönelik kararların belirlenmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda, yapının rölövesi alınmış, bozularak yok olan veya tamir aşamasında değiştirilen bölüm ve elemanlarına yönelik bilimsel veriler, sözlü görüşmelerle elde edilen veriler ile bölgenin tümüne yönelik yapılan karşılaştırmalı çalışma araştırmasında elde edilen veriler değerlendirilmiş ve restitüsyon önerisi hazırlanmıştır.

ÇALIŞMA ALANININ TARİHİ GELİŞİMİ; ÖZELLİKLERİ

Belenalan köyünün de içinde bulunduğu Akseki bölgesi, Psidya sınırlarının uzandığı, doğusunda Klikya, güney ve güneydoğu sınırlarında Pamfilya medeniyeti ile sarmalanmış, çok eski tarihlerden beri medeniyet izlerini bünyesinde barındıran bir bölgedir. Antik melas (İbradı) ırmağının kaynağına yakın olan dağlık bölgede kurulmuş olan Akseki'nin içinde bulunan Bademli, Ürünlü, Ormana, Cevizli, Gödene, Minareli, Sinanhoca, Mahmutlu, Güzelsu ve Karadere yerleşimlerindeki kalıntılardan anlaşıldığı üzere, Eski Yunan ve Roma dönemlerine ev sahipliği yapmıştır.(Enhoş,1974)

Asiae minoris adı verilen haritada (Harita 1), bu bölgenin güneyinde, Side limanına bağlantılı olarak, Etenna(İvgal), Gotenna(Gödene) ve Erimna(ormana) adında 3 adet, Kuzey- kuzeydoğu bölgesinde ise Sdara, Anlabada ve Kalybros-velverit (Seydişehir) olmak üzere 6 adet kent yerleşimi gösterilmektedir. Side limanının öneminin artması ile bu kentlerin de geliştikleri bilinmektedir.

MÖ 329 yılında Büyük İskender Pamfilya ve çevresini istila ederek Side'ye kadar indiğinde Etenna, Gotenna ve Erimna şehir devletlerinin de işgal edildiği ve 10 yıl kadar İran egemenliğinde kaldığı bilinmektedir. Bu devletlerin ne zaman çöktükleri bilinmemekle birlikte 680 yılında bu şehir devletlerinden 3 tanesinin var olduğu Strabon tarafından bildirilmektedir.(Enhoş,1974)

KAYNAKÇA

ENHOŞ M."Bütün yönleri ile Akseki ve aksekililer", Hüsnütabiat matbaası, İstanbul, 1974.

CANTELLİ G., "Asiae minoris / Iacobi Cantelly Vineolensis ; Fran. Donia Messis sculpsit" (1643-1695) URL: http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b59639648.f1.langEN, erişim : 09.12.2014

Gündoğmuş Belediyesi "Gündoğmuş ve çevresinde belirlenen kooordinatlarla rüzgar enerjisi potansiyel araştırması" Batı akdeniz Kalkınma ajansı doğrudan destek programı raporu

HADİMLİ H. 'Akseki İlçesi'nin Coğrafyası' Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayımlanmamış doktora tezi, Erzurum, 2008.

INT1. http://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=236238

INT2. http://www.akseki.gov.tr/default_b0.aspx?content=201 (Erişim: 18.12.2014)

INT3. http://www.guzelsu.net (Erişim: Aralık,2014)

KARAYAZI AKMAN S.S. " Akseki İlçesi, Belenalan Köyü Kırsal Mimari Doku Özelliklerinin Değerlendirilmesi" Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen bilimleri Ens., Haziran 2015, ankara

KONYALI, İ.H.; yıldız A.;"Manavgat tarihi", medya ışıl, Antalya, 2009

ÖZKAYNAK K.; "Akseki kazası", Akgün Matbaası, 1954, Ankara

ÖZKAN S.H.; "XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Alâiye sancağının İdarî yapısı ve nüfus durumu "; TÜBAR-XXIX-/2011-Bahar, 275-291

SAĞIROĞLU ;Ö.; " Yersel Fotogrametrik Rölöve Ölçüm Tekniğinin Ömer Duruk Evi Örneği Üzerinde Uygulanması Ve Değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, kasım 2004, Ankara

SÜMBÜL A.;"Evliya Çelebi gibi geze geze.. Akseki kazası ve köyleri"; Yaylacık matbaası 1989; İstanbul

Sözlü görüşme 1. Belenalan camii imamı ; sözlü görüşme (Nisan 2014)

Sözlü görüşme 2: Çimi köyü muhtarı Ramazan Önal ile sözlü görüşme (Temmuz 2015)

Sözlü görüşme 2: Güzelsu köyü muhtarı Mehmet Tufan ile sözlü görüşme (Temmuz 2015)

166 Numaralı Muhâsebe-İ Vilâyet-İ Anadolu Defteri (937/1530); T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 27; Ankara 1995

GELENEKSEL AHLAT EVLERİNDEN BİR ÖRNEK: "ABDÜLHADİ GÜLÇİÇEK EVİ"

Şahabettin ÖZTÜRK

GİRİŞ

Van Gölü'nün kuzeybatısında, Nemrut ve Süphan Dağları'nın Van Gölü'ne bakan eğimli platolarına kurulmuş olan Ahlat yerleşim alanı; Bitlis ilinin tarihi ve turistik önemli bir ilçesidir. Ahlat kent yerleşiminde, son yıllarda yaşanan mimari yozlaşmaya rağmen günümüzde özellikle sokak aralarında az da olsa kimlikli sivil mimari örneklerini görmek mümkündür.

Ahlat taşı kullanılarak genellikle iki katlı, düz toprak damlı inşa edilen evler, metal korkuluklu pencereleri, taş sedirleri, dolap nişleri, tandır evleri ve avlularıyla geleneksel bir tarz oluşturmuştur. İlçe, Van Gölü kıyısına paralel yaklaşık 15 km. uzunlukta dokuz mahalleden oluşmakta batısı Kırklar doğusu ise Tunus Mahalleri ile sınırlıdır (Tekin,2000)

Geleneksel Ahlat evlerinin plan tipinin oluşmasında, içinde yaşayan ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı belirleyici unsurların başında gelmektedir. Zira bu evlerin planlanmasında coğrafi şartlar ve iklimin de önemli yeri vardır. Arazi eğiminin fazla olduğu yerlerde iki katlı evlerin girişleri müstakildir. Düz alana inşa edilen iki katlı evlerin girişleri ise tek kapıdan ve içten merdivenli olarak inşa edilmiştir.

Fotoğraf 1. Harabe Şehir Tarihi Evlerinin Genel Görünüşü

Doğu Anadolu'da iklimi soğuk olan Erzurum (Karpuz,1984) ve Van (Öztürk,2006) evlerinde cumba, köşk gibi çıkma mimari elemanları bulunmasına rağmen, Ahlat evlerinde bu elemanlara rastlanılmamıştır. Geleneksel Ahlat evleri plan tipi, kullanılan yapı malzemesi, strüktürel yapısı, düz dam örtüsü, pencere, kapı, ahşap döşeme gibi yapı elemanları, odalarda bulunan sedirler, dolap nişleri, yüklükler gibi birçok mimari özelliği ile daha çok Bitlis evleri ile benzer özelliklere sahiptir (Öztürk ve Sayan, 2001 ; Öztürk ve Sayan 1995). Evlerin en hareketli cepheleri Van Gölü'ne *(güneye)* bakan cepheleridir. Ahlat taşının cepheye verdiği soğuk görünüşe, kapı pencere açıklıkları, saçaklar bazı evlerde bulunan pencere kemerleri ve sivri kemerli anıtsal dış kapılar hareket kazandırmıştır.

Abdulhadi Gülçiçek Evi, geleneksel Ahlat konut mimarisi özelliğinde inşa edilmiştir. Evin zemin ve üst kat plan bakımından benzerlik göstermekle birlikte giriş kapıları güney ve doğu yönündedir. Evin üst katının özellikle servis bölümünün bir kısmı yıkılmasına rağmen günümüzde Ahlat mimari özellikleri bakımından korunmuş ender konutlardan biridir. Abdulhadi Gülçiçek Evi'nin bahçesi, iç fonksiyonel yapısı ve örtü sistemi olarak yeniden ele alınıp onaylanan projesi kapsamında restorasyonun yapılması zorunluluk arz etmektedir.

KAYNAKÇA

AYTEKİN O., "Kültür Varlığı Korumacılığında Devlet-Halk İlişkisi: Ahlat Örneği", *VI. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Ankara, 2011.

BAŞ G., *Bitlis'teki Mimari Yapılarda Süsleme*, Malatya, 2002.

Karakuş Ü.C., "*Geleneksel Ahlat Evleri*", (Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2008, s. 26.

Karpuz H., *"Erzurum Evleri"*, Ankara,1984, s. 59-61.

KARAKUŞ Ü.C., İBRAHİMZADE K., ÖZTÜRK Ş., "Geleneksel Ahlat Evlerinin Plan Gelişimi", *VI. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Ankara, 2011

Öztürk Ş., *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi* "Van Gölü Havzası'nda Kerpiç ve Bat'ın Mimaride Kullanımı" S. 17, 2013, Erzurum, s.103-122.

Öztürk Ş., "Van Evlerinin Plan Oluşum ve Gelişimi", *I. Van Gölü Havzası Sempozyumu,* İstanbul, 2006, s. 201-214.

Öztürk Ş. ve Sayan Y., "Bitlis'in Tarihi Evlerine Bir Bakış", *Van Gölü Çevresi Kültür Varlıkları Sempozyum (22-25 Mayıs1995),* Van, 1995, s. 101-129.

ÖZTÜRK Ş., KARAKUŞ Ü.C., "Geleneksel Bitlis Evlerinden Bir Örnek Sıddık Karakuzu Evi", *III. Van Gölü Havzası Sempozyum (06-08 Haziran 2007-Hakkâri),* Ankara, 2008.

ÖZTÜRK Ş., "Van Evlerinin Plan Oluşum ve Gelişimi", *I. Van Gölü Havzası Sempozyumu,* İstanbul, 2006.

ÖZTÜRK Ş. - SAYAN Y. "Bitlis'in Tarihi Evlerine Bir Bakış", *Van Gölü Çevresi Kültür Varlıkları Sempozyum (22-25 Mayıs 1995),* Van.

SAYAN Y. - ÖZTÜRK Ş., *Bitlis Evleri*, Ankara, 2001.

TEKİN R., *Ahlat Tarihi*, İstanbul, 2000.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜK BİNASI ÖRNEĞİNDE TESCİLLİ BİR YAPIDA ULAŞILABİLİRLİK İLE İLGİLİ DÜZENLEMELERİN İNCELENMESİ

Can GÜNGÖR
Yasemin GENÇER KÜLAHLI

GİRİŞ

Engelli bireylerin yapılı çevrede özgür iradeleriyle ve yardım almadan hareket edebilmelerini sağlayan düzenlemelerin yapılması, kişisel haklar çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir durum ve tüm mekânlardan beklenmesi gereken bir özellik olmalıdır.

Ülkemizde, 2005 yılından başlayan fiziki çevre şartlarının özürlülere uygunluğu konusunda mevcut durumun ve ihtiyaçların tespit edilmesi çalışmaları için kamu kurum ve kuruluşlarına 2013'e kadar süre tanınmıştır. Bununla birlikte 2011 Kasım ayında TS 9111(1991) standardı ve 2012 Haziran ayında TS 12576(1999) standardı revize edilmiştir. Devletin özürlülerin sorunlarını çözmeye yönelik adımları, kamu hizmet binalarına standarda uygunluğu gerçekleştirebilmesi için süre tanıması, standartların revize edilmesi bu araştırmanın zamansal önemini ortaya koymaktadır. Ancak bundan daha önemlisi, mimari yapıların kullanıcı gruplarını ayırt etmeksizin, herkes için tasarlanmış ve yapılmış olması gerekirken, fiziksel çevreyi kullanma, sunulan hizmetlerden yararlanmada engellilerin haklarının yapılı çevrede tasarım karar alıcıları ve yapımcıları tarafından yok sayılmasıdır.

Ülkemizde, 1982'de Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Dünya Eylem Programı çerçevesinde başlayan özürlülerle ilgili fiziksel çevreye yönelik düzenlemelerin oluşturulması ve mevzuatta yerini alması çalışmaları 2005'te 5378 sayılı kanunun kabul edilmesiyle özürlülüğün önlenmesi, özürlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri içeren bir çerçeve oluşturuldu. Bu kanunda, geçici madde 2'de; "Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürlülerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilir" hükmü yer almıştır (Aslantaş A.Ş, 2013; Sevük 2012).

Kamu kurum ve kuruluşlarına tanınan süre, 4/7/2012 tarihinde, 5378 sayılı Kanunun geçici ikinci maddesinde yer alan "yedi yıl" ibaresi "sekiz yıl" şeklinde değiştirilmiş ve ek madde ile bu Kanunun geçici 2 nci maddesinde yapılan uygulamaların denetimi her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile özürlüler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için birinci fıkrada belirtilen sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebileceği de ek maddede yer almış ve bu eklene sürelerle birlikte kamu kurum ve kuruluşlarına tanınan süre 5/7/2015 tarihine uzatılmıştır.(Aslantaş A.Ş, 2013)

Mevcut yapılarımızın engelliler için uygun duruma getirilmesi konusu tarihi ve koruma altındaki yapıları da kapsamalıdır. Özellikle bu tür yapıların kamu kurumu ya da müze ve benzeri işlevler ile kullanımı aktif olarak devam etmekte ise bu kaçınılmazdır. Elbette korunması gereken yapılar ve çevrelerde yapılacak eklenti ve

Fotoğraf 6. 2015 Yılında yapıldığı belirlenen asansör

KAYNAKLAR

ARSLANTAŞ, A.Ş., Ankara'da Belediye Hizmet Binalari Ve Çevrelerinin Ulaşilabilirlikle İlgili Türk Standartlari-Bağlaminda İncelenmesi, Yükek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ağustos 2013

BEKÇİ, B., The investigation of transportation axes with respect to accessibility for people having disabilities: the case of the Bartin city, Bartın University Forestry Faculty, Journal of Forestery faculty, ISSN: 1302-0943, EISSN: 1308-5875, Cilt: 14, Special Issue, 26-362012,

CHARD, G.,&COUCH, R., (1998): Access to Higher Education for the Disabled Student: A building survey at the University of Liverpool, Disability&Society, 13:4, 603-623, 2010

Construction Specialty Group, Turkish Standards Institute, TS 9111 the requirements of accessibility in buildings for people with disabilities and mobility constraints, ICS 91.040.30; 11.180.01, November 2011.

EMUR, S.,H., ONSEKİZ, D., The importance of open and green areas in the components of urban life quality-the analysis of park areas In Kayseri/Kocasinan district, Erciyes University Institute of Social Sciences, Journal of Social Sciences, Sayı 22-23, 2007/1 Sayfa 367-396

FOSTER L.,Access to Historic Environment Meeting theneeds of disabled people, Donhead Publishing, UK.,1997

GÜNGÖR, C, Evaluation Of Shopping Centers With Regard To Accessibility Standards For The Handicapped, Ph.D. Thesis, Gazi Unıversıty Instıtute of Scıence And Technology, September 2007.

GOLDSMİTH, S.,Designing for the disabled. The new Paradigm, Architectural Press, Butterworth -Heinmann Linacre House, JordanHill, Oxford 1997.

KAPLAN, H., YÜKSEL, Ü., GÜLTEKİN, A.B., GÜNGÖR, C, KARASU, N., ÇAVUŞ, M., Yerel Yönetimler için Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara 2010.

PEHLİVANOĞLU, B.,Analyzing disabled people room arrangements of accommodation places, Inonu University Journal of Art and Design ISSN: 1309-9876 E-ISSN:1309-9884 Cilt/Vol. 2 Sayı/No.4 (2012): 27-35

ŞAHİN, H., ERKAL, S., Arrangement should be made in accommodation facilities for orthopedic and visually impaired Individuals, Hacettepe Üniversitesi sosyolojik araştırmalar e-dergisi ISSN 1304-2823, 28 NİSAN 2012

SAWYER, A.,Brignt K, The Access Manual Auditing and managing inclusive Built environments, Blackwell Publishing Ltd. Oxford, UK,2004.

SEVÜK, M.S.,"Evaluation Two Shopping Centers İn The Light Of Principles Of Universal Design", Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 14-58 (2012)

SİREL, B.,BOYACİGİL, O., DUYMUŞ, H., KONAKLİ, N., ALTUNKASA, F., USLU, C., Evaluating Of Open Spaces of Çukurova University Campus in Respect to Physical Disabled People, Çukurova University Journal of the Faculty of Engineering and Architecture, 27(1), pp. 53-72, June 2012

ADA Accessibility Guidelines for Buildings and Facilities (ADAAG) Guidelines for Buildings and Facilities (ADAAG)

ANSI A117.1-2003 AccessibleandUsableBuildingsandFacilities

Building Regulations-2000 (Revised 2004) England and Wales Access to and use of Buildings Approved Document M

City of Hamilton- 2006 Barrier-Free Design Guidelines

City of Toronto Accessibility Design Guideline- 2004

DIN 18025, NormenfürBehinderte

DIN 32984 Bodenindikatoreb im öffentlichenRaum

ECA - EuropeanConceptfor Accessibility- 2003 Technical Assistant Manual

ISO/DIS 21542- 2009 Building construction - Accessibility and usability of the built environment ISO/TC 59/SC 16, ICS 91.060.01

SN 521 500- Contruction Adaptee Aux Personnes Handicappees

Norme SN 521 500 Avec Guide ContructionAdapteeAuxPersonnesHandicapees

U.N.Accessibility for the Disabled:A Design Manual for a Barrier-Free Environment

INT1: Turkish Republic Ministry of Family and Social Policies, General Directorate of Disabled and Elderly People's Services Accessibility Determination Forms (01/03/2014) www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/8120

INT1: NC StateUniversity Center for Universal design (20/03/2014) http://www.ncsu.edu/project/design-projects/udi/center-for-universal-design/the-principles-of-universal-design/

INT2: http://www.gazi.edu.tr/bina_tarihce/bina_tarihce.html(07.04.2014)

INT3: http://www.envanter.gov.tr/anit/index/detay/37751 (07/04/2014)

INT4: http://yapi.gazi.edu.tr/posts/view/title/engelsiz-yasam-27199 (07/04/2014)

DİYARBAKIR SURP HAGOP KİLİSESİ VE RESTORASYON ÇALIŞMASI

Fatma Meral HALİFEOĞLU

Değerli danışmanımın Diyarbakır Kültür ve tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu üyesi olması, yüksek lisans ve doktora döneminde önemli kolaylıklar sağlayarak, daha çok birlikte zaman geçirmemize vesile oldu.. Kendisini saygıyla anarken, bir bilim kadını olarak devam ettiği akademik yaşamında kolaylıklar diliyorum

GİRİŞ

Diyarbakır geleneksel kent dokusu, surlarla çevrili bir alanda kurulmuştur. Suriçi olarak tanımlanan bu bölgede, farklı dönemlerin yapım tekniği, tasarım, tarih ve sanat anlayışını yansıtan çok sayıda anıtsal yapı bulunmaktadır. Bunların bir kısmı özgünlüklerini koruyarak günümüze ulaşmışsa da önemli bir bölümü kaybettiğimiz kültür varlıkları arasında yer almaktadır. Surp Hagop Kilisesi de önemli bir bölümü korunarak günümüze ulaşmış tarihi değerlerimizden biridir. Diyarbakır'da yaşayan Ermeni nüfusun 1980'li yılların sonuna kadar -neredeyse tamamının- göç etmesiyle yapı, ibadet edecek cemaatini kaybetmiştir. Bakımsızlık ve terk etme ile başlayan yapısal problemler, yakın zamana kadar hızla büyümüştür.

Surp Hagop Kilisesi'nin de içinde yer aldığı Surp Giragos Kilisesi yapı topluluğu[1], bağlı olduğu vakıf[2], Çekül[3] ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin çabalarıyla 2010- 2014 yıl aralığında restore edilmiştir. Rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri 2000 yılında ÇEKÜL tarafından hazırlatılmış, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır. 2010 yılında başlayan restorasyon çalışmaları esnasında, projelerin güncellenerek daha kapsamlı biçimde hazırlanma gereği duyulmuş, makalenin yazarı ve çalışma arkadaşları tarafından tüm yapı topluluğuna ait rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri yeniden hazırlanarak, 2012 yılında Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'na sunularak, onaylanmıştır.

Bu çalışmada, Surp Hagop Kilisesi'nin yapım ve mimari özellikleriyle birlikte, yapının restorasyon öncesi durumu tanıtılarak restorasyon aşamaları anlatılmaktadır.

YAPININ YERİ, TARİHİ

Surp Hagop Kilisesi, Suriçi bölgesinin kuzeydoğu diliminde (Şekil1-2), Surp Giragos Kilisesi yapı topluluğunun kuzeyinde yer almaktadır.

Surp Giragos Kilisesi, Diyarbakır'da günümüze ulaşmış en geniş ibadet alanına sahip bir Ermeni Kilisesi'dir. Bir ana kilise yapısı ile onu saran avlu ve çevresindeki yapılardan oluşmaktadır. Ana kilise, parseli ortalayacak şekilde yerleştirilmiş, yedi apsisli, enine ve dikine 5 nef düzeniyle Diyarbakır'daki tek kilise örneğidir. 1990'lı yıllara kadar kısmen de olsa kullanılan yapı, Kilise bölümünün dışında geniş avlusunu saran bir şapel (Surp Ha-

Yurtiçi ve yurtdışındaki Ermenilerin ilgisi, yerel halkın gezi, sosyal iletişim, inceleme, araştırma, eğitim ve akademik toplantılarla bu yapıyı gündelik yaşama katması, yapı kadar yakın çevresini de sosyal açıdan hak ettiği yere ulaştırmaktadır. Bunun yanında bu çalışma, Diyarbakır'ın geleneksel kent dokusunun tanıtılmasına bir öncülük etmekte, tarih ve inanç turizmi ile kente ekonomik açıdan bir katma değer kazandırmaktadır.

DİPNOTLAR

1. Koruma dalında Brüksel / Lahey 14 Nisan 2015 - Avrupa Komisyonu ve Europe Nostra, Avrupa'nın kültürel miras alanında en prestijli ödülü olan Avrupa Birliği Kültürel Miras Ödülü / Europa Nostra 2015'i kazandı.
2. Diyarbakır Surp Sarkis Giragos Hıdır İlyas Kilisesi Vakfı
3. Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
4. Yonu Taşı Duvarda Harç Karışım Oranları (özgün harcın analizine dayanarak belirlenmiştir): %40 Kaymak kireç, %30 Kireç Taşı Kırığı, %30 Bazali tik Kum
5. Empreyne; Daldırma, püskürtme, sürme gibi uygulama şekilleri bulunan, böcek ve mantarların yaşamasına engel olan ahşap koruyucu.
6. Jeotekstil; Isı yalıtımı için bir tür tekstil ürünü.
7. Extrüde polistren; Su yalıtım malzemesi.

KAYNAKLAR

BERCHEM, M., STRZYGOWSKİ, J.,"Amida", Heidelberg,1910

HALİFEOĞLU,F.M., Diyarbakır Surp Giragos Kilisesi Üzerine Bir Değerlendirme, Kagir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri,, İBB KUDEB, İstanbul, 2012 s: 25-36

HALİFEOĞLU,F.M., Güler,M:Ş., Kıran,B., Surp Giragos Kilisesi'nin Rölöve Raporu, 2012

TUNCER,O.C.," Diyarbakır Kiliseleri", Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002, s: 28-38,

ATEŞYAN, A., 2014., Türkiye Ermeni Patrikliği, Patrik Vekili (sözlü görüşme)

BATI ANADOLU MEDRESELERİNDE MALZEME KULLANIMI

Başak İPEKOĞLU
Hasan BÖKE

GİRİŞ

Medreseler, islam ülkelerinde halkın dinsel, kültürel ve sosyal yönden yetişmesi için kurulmuş, orta ve yüksek öğretimi örgütleyen eğitim yapılarıdır (Yetkin 1974; Cezar 1977; Ahunbay 1994). İlk medreselerin, onuncu yüzyıl sonları ile onbirinci yüzyıl başlarında Maveraünnehir ve Horasan bölgesinde Nişapur'da (Creswell 1959; Kuran 1969) ve Gazne'de (Sayılı 1948) Gazneliler zamanında kurulduğu bilinmektedir. Ancak medreseler, örgün bir eğitim kurumu olarak onbirinci yüzyılda Büyük Selçuklular döneminde geliştirilmiş (Cezar 1977) ve Nizamiye denilen ilk Selçuklu medreseleri Bağdat, Nişapur, Basra, Musul, Rey, Isfahan, Merv, Herat, Tus, Belh ve Hargird kentlerinde inşa edilmiştir (Sayılı 1948). Nizamiyelerden hiç birisi günümüze ulaşmadığı için mimarileri konusunda kesin bilgiler yoktur. Ancak Selçuklu medreselerinin, büyük ve geniş bir avlunun akslarında dört yanda, ortada bir eyvan ve eyvanlar arasında talebe odalarından oluştuğu ileri sürülebilir. Medreselerin eğitim programlarını; hadis, fıkıh, tefsir ve kelam gibi islam bilimleri, dini hukuk, felsefe, matematik, astronomi ve tıp konuları oluşturuyordu.

Medrese yapımı alanında en fazla sayıda deneme ve tip onikinci ve onüçüncü yüzyıllarda Erken Anadolu Türk mimarlığında görülür. Anadolu'daki Selçuklu medreseleri; açık ve kapalı medreseler olarak iki tipte örnekler gösterirler. Açık avlulu medrese örneklerinin bütün islam ülkelerinde görülebilmesine karşılık orta mekânı bir kubbeyle örtülü olan medrese tipi özellikle Anadolu'da gelişmiştir. Anadolu Selçuklu dönemi medreseleri, açık veya kapalı bir orta mekân etrafında düzenlenmiş öğrenci odaları ve eyvanlardan oluşur. Bu dönemde yaygın olarak medreseler, biri girişte diğeri onun karşısında orta mekâna açılan tonozlu iki eyvana sahiptir. Her iki tipin ortak özelliği genel olarak kesme taş kaplama olan giriş cephesindeki büyük ve anıtsal portaldir (Şekil 1, 2).

Duvar ve üst örtüler yaygın olarak ortası moloz taş, iki yüzü kesme taş kaplama olarak inşa edilmişlerdir (Şekil 3). Üst örtüde ikinci uygulama türü kaplamasız moloz taştır. Tuğla ise genelde medrese içinde yer alan kapalı dershane, mescid ve türbe gibi özel mekânların tonoz ve kubbelerinde kullanılmıştır.

Anadolu medreselerinin yapımında kesme taş kaplamaların kullanımının, onların içinde bulundukları iklim koşullarına karşı daha dayanıklı olmasını ve kullanıcılar için daha iyi konfor koşullarını sağlamak amacına yönelik olduğu ileri sürülebilir.

SONUÇLAR

Bu çalışmada incelenen Batı Anadolu medreseleri, düzensiz taş / tuğla örgü ve yerel ustaların işçiliği ile inşa edilmiş yapılardır. Medreselerin inşasında, yerel malzemelerden volkanik bir taş olan kayrak taşı kullanılmıştır. Yapılarda kullanılan tuğlalar, yerel ham madde kaynaklarından az kalsiyum içeren kil kaynakları kullanılarak 850° C nin üstünde pişirilerek üretilmişlerdir. İncelenen medreselerde harç hazırlama teknolojisi benzerlik göstermektedir. Her üç yapıdaki harçlar, saf kireç ve puzolanik agregalar kullanılarak hazırlanmıştır. Bu harçlar, hidrolik özelliğe sahiptir ve normal kireç harçlarından daha dayanıklıdırlar. Duvarlarda kullanılan sıvalar da benzer özelliktedir. Sıva kalınlıkları ve sıva hazırlama teknolojileri benzerlik göstermektedir. Üst örtüde yapıların yağmur suyundan korunması için Roma döneminden bu yana kullanılan horasan sıva kullanılmıştır. Büyük bir kısmı günümüze kadar onarım görmeden gelmesine rağmen, bu sıvalarda, yer yer çatlaklar ve ayrılmalar biçiminde bozulmalar gözlenmiştir. Bu sorun, yapıların üst örtüden su almasına neden olarak bozulmalara yol açmıştır. Yapı malzemelerinde gözlenen bozulmaların diğer kaynağını ise yerden yükselen nem oluşturmuştur. Yerden yükselen nem, yer altı suyundan değil çevre drenajının bozulmasından kaynaklanmıştır. İncelenen medreselerin, uzun yıllardır işlevlerini yitirmiş, bakımsız ve terk edilmiş olmalarına rağmen özgün yapım tekniklerini ve malzemelerini günümüze kadar korumalarında bölgenin ılıman iklim koşulları etkili olmuştur.

TEŞEKKÜR

Yazarlar XRD ve SEM / EDS analizleri için İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Malzeme Araştırma Merkezi'nin değerli uzmanlarına teşekkürü bir borç bilir.

KAYNAKLAR

AHUNBAY Z. Medreseler. Dünden bugüne İstanbul ansiklopedisi, vol. 5, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı; 1994, 320-326.

ARNOLD A. Nature of reactions of saline minerals in walls. Ross MR, editor. Conservation of Stone II, Preprints of the international symposium. Bologna: Centro per la Conservacione delle Sculpture all Aperto; 1981, 13-23.

ARNOLD A. Determination of saline minerals from monuments. GP News Letter 1983; 4: 4-15.

BAKIRER Ö. Anadolu mimarisinde taş ve tuğla işçiliği. Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Mimarisinde Taş ve Tuğla İşçiliği, Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; 1993, 256-280.

BLACK CA (Ed). Methods of soil analysis, vol. 2, Madison, Wisconsin: American Society of Agronomy; 1965.

CEZAR M. Anadolu öncesi Türklerde şehir ve mimarlık, İstanbul: Türkiye İşBankası Kültür Yayınları; 1977.

CRESWELL KAC. The Muslim architecture of Egypt, vol. 2, Oxford: Clarendon Press; 1959.

İPEKOĞLU B, BÖKE H, ÇİZER Ö. Assessment of material use in relation to climate in historical buildings. Building and Environment 2007; 42(2): 970-978.

KURAN A. Anadolu medreseleri. Ankara: ODTÜ Yayını; 1969.

LUXAN MP, MADRUGA F, SAAVEDRA J. Rapid evaluation of pozzolanic activity of natural products by conductivity measurement. Cement and Concrete Research 1989;19(1): 63-68.

MİDDENDORF B, KNÖFEL D. Use of old and modern analytical methods for the determination of ancient mortars in Northern Germany. Proceedings of the 3rd Expert Meeting, Hamburg, NATO - CCMS Pilot Study on Conservation of Historic Brick Structures, Berlin, Germany, 1990, 75-92.

MİTCHELL RS, HART SC. Heated mineral mixtures related to ancient ceramic pastes: x-ray diffraction study. Allen RO, editor. Archaeological chemistry IV. Washington, DC: American Chemical Society; 1989, 145-155.

OKTAY D. Design with the climate in housing environments: an analysis in Northern Cyprus. Building and Environment 2002; 37(10): 1003-1012.
OXLEY TA, GOBERT EG. The professionals and home owners guide to dampness in buildings: diagnosis treatment instruments. London: Butterworths; 1985.
ÖZAY N. A comparative study of climatically responsive house design at various periods of Northern Cyprus architecture. Building and Environment 2005; 40(6): 841-852.
RILEM Commission 25 PEM. Tests defining the structure. Materiaux and Construction 1980; 13(75): 177-181.
SAYILI, A. Higher education in Medieval Islam. Ankara Üniversitesi Yıllığı 1948; 2: 55.
SCHAFFER RJ. The weathering of natural building stone. Garston: Building Research Station; 1972.
WANG H, GİLLOT JE. Mechanism of alkali-silica reaction and the significance of calcium hydroxide. Cement and Concrete Research 1991; 21(4): 647-654.
YETKİN SK. İslam ülkelerinde sanat. İstanbul: Cem Yayınevi; 1974.

SİİRT-TİLLO "ŞEYH NASRETTİN" KONAĞI

Emine EKİNCİ DAĞTEKİN

Sevgili Işık Hocam ile 1995 yılında Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Ana Bilim Dalında Yüksek Lisansa başlarken tanıştım. Diyarbakır'dan 14 saatlik bir otobüs yolculuğu ile ulaştığım fakültede her zaman sıcak bir ortamda yaptığı dersler ile bana yorgunluğumu unutturan hocalarımdan biri oldu.

Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda da kısa bir süre birlikte çalıştığımız Işık Hocam, geniş perspektifli bakış açısı, sorunları hızlı ve pratik bir biçimde çözümleyen yaklaşımı ile bana eğitimin ötesinde bir öğretisi olmuştur.

Işık Hoca için yazdığım Tillo Şeyh Nasrettin Konağı ile hocamızın 2001 yılında doktora ders aşamasında bana verdiği bir araştırma ödevi ile tanıştım. Konuyu verdiği zaman işin doğrusu biraz üzüldüm. Yeni doğum yapmıştım. Bebeğim 3 aylıktı. Tillo'ya gidiş geliş sıkıntılı olacaktı. Bunları dile getirdiğimde " Çocuklarımızla çalışmalarımızı birlikte yürüteceğiz, gidersen pişman olmayacaksın" demişti. Gerçekten de annem ve bebeğimle beraber Tillo'ya gittik. Tillo'nun hem mimarisinden hem de mistik havasından o kadar etkilendim ki "İyi ki gelmişim" dedim. Ödevimi teslim ederken bana yeni bir dünyayı görmemi sağladığı için teşekkür ettim. Işık hocam için hazırlanan kitapta bu çalışmayı sunmak istememin nedeni de, hem bu anıyı canlandırmak hem de yöresel özellik gösteren bu yapıyı mimarlık dünyasına tanıtmaktı.

Işık hocama sağlıklı bir yaşam diler kendisine ve Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü hocalarına bana gösterdikleri sıcaklık ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

GİRİŞ

Toplumların gurur kaynağı olan mimari mirasının geleceğe özgün bir biçimde aktarılması, tarihi yapıların korunması açısından günümüzde önemli sorunlardan birisidir.

Dünyanın farklı yerlerinde farklı üretim ilişkileri, hammadde ve iklim yapıların biçimlenmesinde etkili olmuştur. Her toplum kendi kimliğinin yansıdığı mimari ürünler oluşturarak farklılıklarını ortaya koyabilmiştir. Değişen yaşam koşulları ve teknoloji karşısında terk edilme ile yüzyüze kalan geleneksel yapıların korunması sürekli bakım onarım ve işlevlendirme ile mümkün kılınabilir. Zengin bir kültürel mirasa sahip olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, yaşam koşullarının yavaş değişmesinden dolayı yöresel mimarinin korunması bakımından avantajlı bir bölgedir.

Tillo yada diğer ismi ile Aydınlar Siirt iline bağlı kültürel ve doğal zenginliğe sahip bir ilçedir. İlçe, tarihi seyri içinde özellikle Osmanlı Döneminde önemli kültür ve eğitim merkezi olma vasfını korumuştur. Medreselerinde dini ilimlerin, zamanın ilerisinde bir seviyede verilen fen ilimleri (astronomi, matematik, fizik, kimya, biyoloji ve tıp) ile beraber günümüzün bilim adamlarını ve görenleri hayret içinde bırakacak nitelikte verildiği bir ilim merkezi olmuştur.

Şeyh Nasrettin Konağı, çeşitli dönemlerde yapılan eklemeler, doğal etkenler ve insan eliyle yapılmış tahribattan ve hatalı onarımlardan dolayı zarar görmekte, sahip olduğu mimari değerler ve yapı malzemeleri giderek yok olmaktadır. Yöresel yapıların tarihi kimliklerinin sürdürülebilmesi, özgün yapım teknikleri ve malzemelerinin korunmasına bağlıdır. Şeyh Nasrettin Konağı yöresel mimari gelenek, malzeme ve tekniği günümüze ulaştıran bir yapıdır. Yeni yapılar arasında sıkışmakla beraber oldukça etkileyici mimarisi ile zamana meydan okumaktadır.

Batı cephesinde eyvanda oluşan değişimler dışında, özgün biçimi ile günümüze ulaşan nadir evlerden biri olan Şeyh Nasrettin Konağı, restorasyonu yapılarak mimarlık dünyasına katılımı sağlanmalıdır. Bu bağlamda acilen restorasyonu yapılması gereken yapının rölöve çalışması ile tespit edilen eklemeler, değişmeler ve yok edilen kısımların yansıtıldığı restitüsyon çalışması yapılmalıdır. Yapının restorasyonu, restitüsyon verileri ile özgün malzeme ile yapılmalıdır. Yapı günümüze ulaşan ender örneklerden olduğundan dolayı restorasyon da özgün biçimi ile korunmasına özen gösterilmeli. Yapılacak restorasyon çalışmaları ile gerek yöresel malzeme kullanımı ve tekniğin genç kuşaklara aktarımı gerekse özgün mimarinin bilinmesine katkı sağlanacaktır.

Restorasyon sonucu verilecek işlev ile yapının özgün durumuna bağlı kalınarak yörede ihtiyaç duyulan geleneksel konut mimarisinin ve soyut kültürel mirasın de tanıtımının yapıldığı etnografik bir müzeye dönüştürülmesidir.

DİPNOTLAR

1. Bu çalışmada söz konusu olan yapı Kültür ve Turizm Bakanlığının Kültürel Varlıkların Korunması için verilen hibe programından yararlanılarak, Emine Ekinci Dağtekin'in danışmanlığında yapılan ve DKVTVKBK tarafından onaylanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinden geliştirilerek hazırlanmıştır

KAYNAKLAR:

Anonim (1997), Siirt İl Yıllığı (Aydınlar), Ankara.
Anonim (1998), Siirt İl Yıllığı, Ankara.
BAYDAŞ Ö. G. (2002), Tillo'daki Mimari Eserler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,
ERDER C., 1977, Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi Cilt 3, Sayı 2, Güz 1977.
FOİİNTOLLKOU, M.., (2001), Yunanistan'da Osmanlı Anıtlarının Onarımı, Mimarlık Dergisi., sayı: 301, s. 41-43, Çeviri: Gül Asatekin Ankara,
KRAMERS J.H., (1995) İslam Ansiklopedisi, c. IV, s. 211. Ankara.
KILIÇÇIOĞLU C., Sözlü görüşme ve eski resim temini, Siirt Mücadele Gazetesi sahibi
INT1. http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler1&dil=tr 24.4.2015
INT2. http://www.mucadelegazetesi.com/fotograf.htm 24.04.2015
INT3 http://image.eba.gov.tr/images/13330.jpg 24.4.2015
INT4 http://www.siirt.gov.tr/kategoritekli.asp?kategori=TARİHİ 24.04.2015

DİYARBAKIR'DA TARİHİ YAPILARDA KULLANILAN HARMAN TUĞLASININ GELENEKSEL YÖNTEMLERLE ÜRETİMİ[1]

Neslihan DALKILIÇ
Adnan NABİKOĞLU

GİRİŞ

İlkçağlardan başlayarak korunaklı yaşam mekânları inşa eden insanlar, yapı malzemesi olarak her yörede yakın çevrelerinden kolaylıkla elde edilen malzemeyi değerlendirmişlerdir. Bu nedenle de aynı zaman diliminde farklı yerlerde taş veya ahşap malzeme kullanılırken, diğer bazı yerlerde kerpiç ve tuğla başlıca yapı malzemesi olarak benimsenmiş ve bunların doğal niteliklerine uyan yapı biçimleri ve yapım teknikleri geliştirilmiştir (Bakırer, 1981, 1-8).

Taş ve ahşabın aksine, kerpiç ve tuğla, doğanın oluşturduğu nitelikleriyle kullanılmayıp, belirli bir teknik bilgi ve hazırlık süresi gerektirir. Bu açıdan da insanların biçim ve boyutlarını gereksinimlerine uygun olarak belirleyip ürettikleri ilk yapı malzemeleri olarak değerlendirilirler (Bakırer, 1981, 1-8).

Harman tuğlaları; killi toprak ve su karışımından oluşan tuğla hamurunun, ilkel yöntemlerle kalıplarda biçimlendirilip, doğal yöntemlerle kurutulması ve harman yerindeki ocaklarda de pişirilmesi sonucunda elde edilir. Bu tuğlalar; yüksek basınç dayanımı ve dayanıklılığı, üstün yangın ve hava direnci, iyi ısı ve ses yalıtımı gibi özellikleriyle geçmişte yaygın biçimde tercih edilen bir yapı malzemesi olmuştur (Gür vd, 2012).

Yapılan araştırmalar tuğla yapımının çok eskilere dayandığını göstermektedir. M.Ö. 3500 dolaylarında ve büyük olasılıkla Mezopotamya yöresinde, kerpicin fırınlanarak pişmiş tuğla yapımına geçildiği düşünülmektedir (Bakırer, 1981, 2). Antik ilk yerleşim yerlerinin ve kültürlerinin tuğla yapımına da uygun alüvyonlu toprakların yer aldığı geniş nehir havzalarında kurulduğu bilinmektedir. Tuğla sanatının da başlangıcı bu dönemlere rastlar. Daha sağlam ve yüksek yapıların yapılma isteği pişmiş tuğlanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Anadolu'da ise ilk pişmiş tuğlanın endüstriyel anlamda üretim ve kullanımının M.Ö. 4. yüzyılda Lidyalılar tarafından başlatıldığı yazılır (Görçiz, 1996, 16-18).

Pişmiş toprak malzemenin ve tuğlanın standart boyutlarda bir yapı malzemesi olarak inşaatlara girmesi Roma Çağı'na dayanmaktadır. Tuğla, Yunan döneminde genellikle çatı kiremidi ve mimari bezeme olarak kullanılmıştır. Pişmiş toprak yapı elemanlarının en yetkin örnekleri Mezopotamya'dadır (Saner, 2005, 61-67). Tuğla 4. yüzyılda Suriye, Irak ve Kuzey Mezopotamya'sında yaygın bir malzemedir ve çok daha erken tarihlerde de kullanıldığı bilinmektedir (Ahunbay, 2012, 67-78).

Tuğla ve kiremit Anadolu'da Yunanlılardan sonra Bizanslıların katkılarıyla gelişmiştir. Daha sonra Selçukluların bu alanda çok ilerledikleri görülür. Selçuklu mimarisinde tuğla taş birlikteliğinin yer aldığı önemli eserler verilmiştir. Anadolu'da kiremit ve tuğlaya ilk standart Osmanlılar döneminde getirilmiştir. Bundan sonraki dönemde 18. yüzyıl'a kadar tuğla endüstrisinde önemli değişiklikler görülmemiş, Rönesans sonrası Sanayi Devrimi'nin başlaması ile bu endüstri dalı da gelişmeye başlamıştır (Görçiz, 1996, 16-18). Osmanlı tuğla yapım teknolojisi 20. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Bu da bu konuda yeterli bilgiye erişimi mümkün kılmaktadır (Binan, 179-208).

2. 1950'li yıllarda bu atölyeler genellikle Kırklar Dağı'nın eteklerinde, Mardinkapı civarı, Ben-u Sen bölgesi, Silvan yolu ve On Gözlü Köprü civarında yer almaktaydı. Yedi Kardeş Burcu'nun altında iki tane atölye, dış kısmında ise üç tane atölye bulunurdu.

3. Remezan Usta, İbrahim Usta, Süleyman Usta, Zeki Zanbo Usta, Sofi Hüseyin Usta, Abdulgafur Usta, Hacı Hüsnü Usta, Kemal Usta ve Süleymane Hınese Usta.

4. Remezan Sümer, Seyfettin Sümer ve Bedrettin Sümer kardeşler bu işi çocukluktan itibaren yaptıklarını ve mesleği Eskişehir'den gelen, Eskişehirli Rahmi Usta'dan öğrendiklerini belirtmişlerdir.

5. Araştırmanın devam ettiği süreçte Ahmet Cüneyt Er tarafından yayınlanan ve Eskişehir'deki uygulamaları anlatan "Geleneksel Harman Tuğlası ve Üretimi" başlıklı çalışmada, Eskişehir'deki Geleneksel Harman Tuğlası üretiminin birçok yönden Diyarbakır'daki ile benzer olduğu görülmüştür.

6. Yakın zamana kadar, Dört Ayaklı Minare'nin yakınlarındaki Ermeni usta Abdo tarafından yapılan kalıpların, fırınlanarak yapıldığı için daha uzun kullanıldığı, iki üç yıl dayandığı söylenmektedir

KAYNAKLAR

AHUNBAY, M, 2012, "Diyarbakır - Amida Surlarının Erken Dönemi", Uluslararası Diyarbakır Surları Sempozyumu, Uluslararası Diyarbakır Surları Sempozyumu Bildiri Kitabı, T.C. Diyarbakır Valiliği, Kültür Sanat Yayınları, Diyarbakır, s. 67-78.

ANONİM, 2006, Seramik ve Cam Teknolojisi, Seramik ve Camda Pişirim, Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Ankara, s. 5.

ANONİM, 2000, Taş ve Toprağa Dayalı Ürünler Sanayii ÖİK Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (Tuğla-Kiremit, Prefabrik Yapı Elemanları), Ankara, ISBN 975 – 19 – 2552 – 5.

http://ekutup.dpt.gov.tr/9 imalatsa/tastopra/oik546.pdf

BAKIRER, Ö, 1981, "Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı", Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayını, Cilt 1, Ankara, s. 1-54.

BİNAN, C, 2005, "Anadolu'da Ulaşım ve Konaklama Yapıları Bağlamında Mimarlık, Malzeme ve Yapı Üretimi Üzerine Yorumlar", Geçmişten Geleceğe Anadolu'da Malzeme ve Mimarlık Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, UIA XXII. Dünya Mimarlık Kongresi, s. 179 – 210.

DALKILIÇ, N, NABİKOĞLU, A, 2012, "The Architectural Features of the Diyarbakir City Walls: A Report on Current Status and Issues of Conservation", Mediterranean Archaeology and Archaeometry, Vol. 12, No. 2, ss. 171-182.

ER, A.C, Geleneksel Harman Tuğlası ve Üretimi, Mesleki Bilimler Dergisi, 2013, 2(2): 61 – 70.

ERGİN, R, 2012, "Eski Diyarbakır'da Taşıyıcılar, Kum Taşıyıcıları (Eşekçiler)", e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi -www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 Sayı: VII, s.52-72.

GÖRÇİZ, G, 1996, "Tuğla ve Kiremit Endüstrisi Kısa Tarihçesi", Tuğla ve Kiremit Endüstrisi. Tukder Tuğla ve Kiremit Sanayicileri Derneği, Yıl 1, Sayı 1: 16-18.

GÜR, N. V; DENİZ, Ö.Ş.; EKİNCİ, S; 2012, "Kâgir Yığma Duvarlarda Taşıyıcı Malzeme ve Bileşenler", 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu, Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi - Görükle Kampüsü – Bursa.

http://www.catider.org.tr/ pdf/sempozyum6/14.pdf

HALİFEOĞLU, M, 2012, Diyarbakır Surlarının Mimari Özellikleri ve Yapım Tekniği, Uluslararası Diyarbakır Surları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Diyarbakır, s. 115-130.

NABİKOĞLU, A, 2012, "Diyarbakır Surlarının Yapısal Özellikleri ile Koruma Sorunlarının Tespit ve Belgelenmesi", Dicle Üniversitesi, Mimarlık Yüksek Lisans Programı, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

PARLA, C, 2012, "Diyarbakır Surlarının Söyledikleri", Uluslararası Diyarbakır Surları Sempozyumu Bildiri Kitabı, T.C. Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları, Diyarbakır, s. 20-52.

SANER, T, 2005, "Yunan ve Roma Dönemlerinde Malzeme ve Mimarlık", Geçmişten Geleceğe Anadolu'da Malzeme ve Mimarlık Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, UIA XXII. Dünya Mimarlık Kongresi, s:61-67.

Sözlü Görüşme, 2013, Remezan Sümer, Seyfettin Sümer ve Bedrettin Sümer, Diyarbakır, Sümer Taş Atölyesi.

YAVUZ, A.T, 2005, "Selçuklu Döneminde Malzeme ve Mimarlık İlişkisi", Geçmişten Geleceğe Anadolu'da Malzeme ve Mimarlık Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, UIA XXII. Dünya Mimarlık Kongresi, s. 79 – 142.

KUZEY KIBRIS-LEFKE'DE GELENEKSEL KENT DOKUSU VE KONUTLARI

N. Turgut GÜLTEKİN

Prof. Dr. B. Işık Aksulu'ya ;Lefke günlerinin anısına

BAŞLARKEN

Lefke Kentinde son yirmi yılda özellikle eğitim sektörüne bağlı göç ve hizmetlerle süregelen nüfus artışı ve değişen nüfus yapısıyla birlikte, yerleşme ve konut geleneğini yadsıyan imar politikaları ve yapılaşma eğilimleri, taşınmaz kültürel birikimi ve kent kimliğini tehdit etmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı; Lefke Kenti'nde kentsel taşınmaz kültür mirasının özgün niteliklerini ve oluşum etkenlerini tanımlayarak, yaşatılmalarına ivme kazandırmak ve yeni yapılaşmada güven tanıklığına dikkati çekmektir. Böylece bu çalışma, kültürel mirasın çağdaş yöntemlerle araştırılması ve doğru tespit edilmesinin önemini vurgulayarak koruma-yaşatmada özellikle farkındalık yaratmada etkin olması umudu taşımaktadır.

Lefke Kenti'nde ekonominin 1974 Barış Harekâtı sonrası tarıma dayanması, 1990 yılında Lefke Avrupa Üniversitesi'nin kurulmasıyla eğitim ve hizmetler sektöründe gelişmeye başlaması ve Güney Kıbrıs sınırındaki konumu nedeniyle ekonomik yatırımların kısıtlanmasıyla, kentsel gelişme Adadaki diğer kentlere görece daha durağandır. Bu ortamda kültürel mirasın büyük ölçüde korunarak özgün mimari niteliklerini bugüne aktarmadaki performansı ve böylece Ada'nın ve yerleşimin çokkültürlülüğünü okutması örneklem seçiminde belirleyici olmuştur. Taşınmaz kültürel mirasın sürekliliğinde, Kıbrıs Maden Şirketi'nin (Cyprus Mines Company- CMC) Lefke'de bakır madenlerini işlettiği dönemde (1913-1974) ekonomik göçe bağlı mekânsal gereksinimlerin, kent merkezinde değil çeperlerde; ilk olarak 1926'da Gemikonağı'nda (Xero) ve 1928'de Karadağ'da (Mavrovouni) kurulan konut alanlarıyla (Şekil 2) karşılanmış olması önemli diğer bir etkendir. CMC Konutları[1] olarak adlandırılan yeni yerleşke(ler)de, toprak rantının daha düşük, iş ve ulaşım bağlantılarının kolay kurulduğu merkez dışındaki alanlar ve ekonomik avantajla vakıf arazilerinin tercih edilmesiyle, geleneksel doku tahrip edilmemiş ve kentsel mekânsal yayılma ve/veya gelişme yönü de belirlenmiştir (Çağanağa, 2014).

Örneklem seçiminde diğer bir kriter ise Prof. Dr. B. Işık Aksulu'nun Lefke Avrupa Üniversitesi'nde yarı zamanlı öğretim üyesi olarak sorumlu olduğu derslerin programlarında yerel mimariyi önemsemesi, tarihi ve geleneksel dokuya odaklanan çalışmaları, emeği ve geleceğin mimarlarına yerel ve evrensel değerleri koruma, kollama sorumluluğu aşılama çabasının, bu kitapta anılmasının dolayısıyla ilgili yazında yer almasının uygun olacağı düşüncesidir.

KURAMSAL YAKLAŞIM VE KAPSAM

Kıbrıs Adasının kuzey-batısında konumlanan Lefke'nin küçük bir ortaçağ yerleşmesi olduğu bilinmektedir (Cömert, Hoşkara, 2013). Ancak, geleneksel doku, ortaçağ yerleşme tipolojisine dayanmakla birlikte mimari yapı Osmanlı (1571-1878) ve İngiliz (1878-1960) dönemlerinin etkilerini belirgin olarak günümüze taşımakta-

Yunanlılara tarihlenmektedir. 4. evre sonunda saray yanmış ve terk edilmiştir. Saray en üst kotta Athena Tapınağı ve alt kotlarda diğer tapınaklar ve etrafında konutlar olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Öngül, Saner, 2006).

5. Bu tespit 2010-2011 Öğretim Yılı, 1. Yarı yılında, Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı'nda, tarafımdan yürütülen ARCH-546 Traditional Housing Building Dersinde, İç Mimar Doğu Şener ile birlikte hazırlanan "Lefke Geleneksel Konutlarında Sokak Kapıları" konulu çalışma ile envanter fişlerine dayanmaktadır.

6. Sokağa doğrudan açılan çoğunlukla su basman kotunda ve üzeri tonoz biçiminde kapalı giriş mekânları olan prizmatik formlu bu yapı tipolojisi (Şekil 5/1,3), Ege adaları ve Ege kıyı yerleşimlerinde yaygın olarak bulunmakta ve "sakız tipi ev" olarak adlandırılmaktadır.

KAYNAKLAR

BALKAN, E.A. "*Tarihsel Süreç İçerisinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Toplum ve Mimarlık*", DAÜ- Mimarlık Fakültesi, Kıbrıs Araştırmalar Dizisi, No:1, Mağusa. (1998)

BERATLI, N. *Lefke Sevgilim - Anılar*, Işık Kitabevi, Lefkoşa. (2002)

CÖMERT, Z.N., HOŞKARA, Ö.Ş. "A Typo-Morphological Study: The CMC Industrial Mass Housing District, Lefke, Northern Cyprus", *Open House International Journal,* 38 (2): 16-30. (2013)

ÇAĞANAĞA, V. The Role of Copper Mine Lodging Houses on The Urban Developmeent: The Case of Lefke, Unpushlished Doctoral Thesis, *European University of Lefke, Institute of Graduate Studies and Research Department of Architecture*, TRNC. (2014)

ERCİYES, O. *Açıklamalı Kıbrıs Türk Yer Adları Sözlüğü*, Ateş Matbaacılık, Lefkoşa. (2010)

JEFFERY, G. 1918 *A Description of the Historic Monuments of Cyprus*, Government Printing Office, Nicosia, aktaran; ÇAĞANAĞA, 2014.

GÜRSOY, C.R. "Kıbrıs Müşahedeleri-1", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XX (3-4,Temmuz-Aralık):161-183. (1962)

HAKERİ, B.H. "Vuni Ören Yeri", *Kıbrıs Türk Ansiklopedisi*, Cilt. II, Kıbrıs Gazetesi Yayınları, Lefkoşa. (1992)

KEEFE, E.K., SOLSTEN, E. "Historical Setting", *A Country Study: Cyprus*, (ed. E. Solsten), Chapter 1, GPO for the Library Of Congress, Wasington, D.C., 26-74. (1993)

KODAY, Z. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Coğrafi Özellikleri, *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (2): 17-45. (1995)

MOR, A., ÇİFTÇİ, M.D. "Urbanization in Cyprus", *Eastern Geographical Review*, 2(18): 225-232. (2007)

ÖNGÜL, Z., SANER, T. "Kıbrıs'taki Vuni Sarayı'nın Mimari Kökeni Üzerine Yeni Gözlemler", *itü Dergisi/a, Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 5 (2): 138-146. (2006)

ÖZAY, N. A comparative study of climatically responsive house design at various periods of Northern Cyprus architecture, *Building and Environment*, 40 (2005): 841–852. (2006)

ÖZGÜVEN, B. From The Otoman Province To The Colony: Late Otoman Educational Building In Nicosia, *METU JFA*, 2004/1-2 (21): 33-66. (2004)

PULHAN, H., NUMAN, İ. "The transitional space in the traditional urban settlement of Cyprus", *Journal of Architectural and Planning Research*, 22 (2): 160–178. (2005)

PULHAN, H., NUMAN, İ. "The traditional urban house in Cyprus as material expression of cultural transformation", *Journal of Design History*, 19 (2): 105–119. (2006)

ŞEVKETOĞLU, M. M.Ö. 8. Binde Anadolu ve Kıbrıs İlişkileri: Akanthou / Tatlısu Kurtarma Kazısı, *Ankara Üniversitesi Anadolu Dergisi,* (2006)

TARKAN, T. *Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 417, Ankara. (1975)

YILDIZ, N. "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk Mimari ve Sanatı", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi,* 385-386. (1985)

1922 HARİTASI ÜZERİNDEN ANKARA'YI OKUMAK[1]

Olcay Türkan Yurdugüzel
Işık Aksulu

GİRİŞ

Kentlerin kültürünü ve belleğini tarihsel süreç içerisinde boy gösteren uygarlıkların yaşanmışlıkları ile bu yaşanmışlığın yerleşimin fiziksel dokusuna yansıttığı izler belirler. Her uygarlık kendinden önceki uygarlığın fiziksel dokusunu oluşturan yapıların üzerine ya da bu uygarlıklara ait mimari elemanları kullanarak yapı üretir ve fiziksel dokusunu biçimlendirir. Bu nedenle tarihsel süreç içerisinde yaşamış uygarlıkların bulunduğu kentler, bu uygarlıkların şekillendirdiği fiziksel ve sosyal katmanların uzantısı olarak kent belleğini oluşturur. Kentin kuruluş tarihinden bu yana yaşamış uygarlıkların kent belleğinde yer etmiş olması ve bunun sosyal hayatın şekillenmesinde etkinliği olması koruma çalışmalarında yönlendirici olmaktadır. Çalışmanın konusu olan Ankara kenti için de katmanlaşma söz konusudur. Ankara kentinde bu dokunun yer altında/yer üstünde bulunan elemanları kentin gelişme sürecinde önemsenmeksizin planlama ve koruma uygulamaları yapılmaktadır. Bu bağlamda, Ankara/Ulus için yapılacak koruma uygulamalarında, bölgenin antik yerleşimlerden itibaren şekillenen katmanlarının belirlenmesi ve belgelenmesi ile yerleşimin sahip olduğu fiziksel dokunun ve bu doku katmanlarının oluşturduğu sosyal katmanların bilinerek uygulamanın kapsamının belirlenmesi, yerleşimin sahip olduğu kültürel zenginliğin yaşatılması ve korunması açısından önem taşımaktadır. Kentin literatür çalışması ile elde edilen gravür ve haritaları üzerinden 1711 yılından 1922 yılına kadar yaşamış olduğu değişimi ve 1922 yılına ait harita üzerinden kentin fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını okumak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Kente ait ulaşılabilmiş en eski gravür 1711 yılına tarihlenen Tourneford'a ait gravürdür. Yine 18. yy'a ait RijsksMuseum'da bulunan tablo ve Von Vincke'nin 1839 tarihli haritası, kentin bu dönemlere ait fiziksel yapısının öğrenilmesinde önemli kaynaklardır. Çalışma kapsamında, kentin bahsedilen gravür, harita ve tablo üzerinden okuması yapılmıştır. Temel hedef olarak kentin 1922 yılına ait haritası üzerinden kentin okunması olarak belirlenmiştir.

ANKARA KENT MERKEZİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Kentler, tarihsel süreçte sahip oldukları uygarlıkların izlerini takip etmesi, bu uygarlıkların fiziksel dokusunu kullanarak kendi fiziksel dokusunu oluşturması ve yaşanmışlıkların yerleşimin fiziksel dokusuna yansıttığı izler ile şekillenir ve kendi kültürünü oluşturur. Kentin pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması kentte aktif olan uygarlıklar, bu uygarlıklarla şekillenen anıtsal ve sivil mimarlık öğeleri ve sosyal yaşam kentin kültürel zenginliğini ve belleğini oluşturur. Çalışmanın konusu olan Ankara, tarih öncesi dönemden buyana sürekli yerleşim yeri olma özelliği taşımaktadır ve bu nedenle kültürel zenginliği fazla yerleşimlerdendir. Antik dönemden günümüze pek çok uygarlığın yerleşik düzene geçerek yaşadığı kent, yerleşim tarihinde köklü bir geçmişe sahiptir. Kentin katmanlarını oluşturan dönemler Paleolitik, Mezolitik, Neolitik ve Kalkolitik Dönemler, Tunç Çağı, Hititler, Frigler, Lidyalılar, Helenistik Dönem ve Büyük İskender, Galatlar, Romalılar, Bizanslar, Anadolu Selçukluları, Anadolu Beylikleri, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Dönemi olarak sıralanabilir (Aydın vd. 2005). Kentin adının Hitit Dönemine kadar gittiği bilinse de bu döneme ait izlere kentte rastlanamamaktadır. Kentteki

Boyacı Ali, Börkcüler, Kattanîn mahalle isimleri bunlara örnektir.

Kale'nin batısında 1917 yılında yaşanan kent alanının azımsanamayacak oranda alanının yok olmasına ve kentin fiziksel yapısında ciddi kayba neden olan yangından geriye kalan sokak dokusunun izlerini de görmek mümkündür.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarih boyunca sürekli yerleşim yeri olarak varlık gösteren Ankara, her uygarlığın fiziksel, kültürel, sosyal ve etnik nitelik ve özelliklerini biriktirerek katmanlaşmış bir yerleşimdir. Uygarlıkların birbiri ile etkileşimi sonucu şekillenen kent için oluşan fiziksel dokunun yanı sıra kent belleği de kent ve kentli için oldukça önemlidir. Bu bağlamda, kentlerin sahip olduğu belleğin canlı tutulması ve sürekliliğinin sağlanması mimari ve kültürel mirasın korunması kapsamında önemlidir. Bu çalışmanın temelini oluşturan 1922 yılı haritası, kentin önceki uygarlıklar ve içinde bulunduğu dönemin özelliklerini günümüze aktarma kapsamında önemli bir veridir. Haritanın kentin fiziksel ve sosyal verilere ulaşma bağlamında önemli detaylar içeriyor olması, kentin bu tarihte sahip olduğu kentsel ve mimari dokunun niteliğine ulaşılması bağlamında vazgeçilmez değerde bir kaynaktır.

Sonuç olarak, harita Cumhuriyet'in ilanından hemen öncesindeki Ankara ile günümüz Ankara'sı arasında bağ kurmaya ve karşılaştırma yapmaya olanak verecek ve kentin yaşadığı değişimi sergileyecek değerde olup, bu tür verilerin göz ardı edilmeden değerlendirilmesi, çevre ölçeğinden tek yapı ölçeğine, tek yapı ölçeğinden çevre ölçeğine dönüşümlü gelişen koruma sürecinde yerini alması başarılı bir korumanın ön koşulu olacaktır.

DİPNOTLAR

1.1922 Ankara haritasını Osmanlıca'dan çeviren Prof. Dr. Hamza KELEŞ ve Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL'e katkılarından dolayı teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

AKTÜRE, S., 19.yy Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi, s. 142. 1981.
Ankara Kalesi Koruma Geliştirme İmar Planı Projesi, Ankara, 1987.
AYDIN, S., vd, Küçük Asya'nın Bin Yüzü, Dost Kitabevi, Ankara. 2005.
ERDOĞAN, E. Tahrir Defterlerine göre Ankara Yerleşmeleri, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 6/1, 249-262, Ankara. 2005
ERGENÇ, Ö., "16. yüzyıl Ankara'sı: Ekonomik, Sosyal Yapısı ve Kentsel Özellikleri", Tarih İçinde Ankara, (ODTÜ Eylül 1981 Seminer Bildirileri), Ankara. 1984
ERGENÇ, Ö., Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya, Ankara Enstitüsü Vakfı yay., Ankara. 1995
EYİCE, S., "Ankara'nın Eski Bir Resmi", Atatürk Konferansları, C:4, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1972.
EYİCE, S., "Bizans Dönemi Ankara'sı", Ankara Konuşmaları, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yay., Ankara, 1992.
FAROQHİ, S., Osmanlıda Kentler ve Kentliler, (Çev:Neyyir Kalaycıoglu), GM Matbaacılık ve Ticaret A.Ş., İstanbul. 1994
FRENCH, D. Yün Ticareti ve Ankara'da İngiliz Tüccarlar, Ankara Dergisi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara. 1992
GÜNEL, G., KILCI, A., Ankara'nın Türk İslam Dönemi, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yay., Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yay., Ankara. 2006
KADIOĞLU, M., GÖRKAY, K. VE MİTCHELL, S., "Roma Döneminde Ankyra", Yapı KrediYayınları, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul. 2011
KELES, R., Şehirciliğin Kuramsal Temelleri, Ankara. 1972
Michele Membré, Relazione di Persia 1542. Ed. Giorgio R.Cordona. Napoli 1969 (Mahmud Sakiroglu tanıtması), Belleten, XXXVI/141, 1972, s. 115.
TBMM Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi.
TMMOB, Mimarlar Odası Ankara Şubesi, "Ankara'nın Roma Dönemi", Matsa Basımevi, Ankara. 2008
TUNÇER, M., "Tarihsel Çevre Koruma Politikaları Ankara", Özkan Matbaacılık LTD. ŞTİ., Ankara. 2000

BATILILAŞMA İLE ORTAYA ÇIKAN 'KORUMA(MA)' OLGUSU VE 'İMAR' KARARLARININ ANKARA/YAHUDİ MAHALLESİ ÜZERİNDEN OKUNMASI[1]

Bengisu ERTÜRKMEN

Işık Aksulu ile ilk olarak 2007 yılında Mimari Proje Stüdyosu'nda [Atölye-3] öğrenci iken tanışmış olup kendisinin desteği ile Kent Düşleri-1 Ulucanlar Cezaevi Ulusal Fikir Projesi Yarışması'na katılmıştım. İlerleyen yıllarda yine bu stüdyoda Mimarlık Fakültesi Tasarım Projesi konusu altında unutamayacağım, oldukça keyifli bir tecrübe olan Makedonya gezisine gitmiştim. Daha pek çok derste öğrencisi olduğum ve sonrasında da yan yana çalışma fırsatı bulduğum sevgili Hocam Işık Aksulu'ya, beni mimari yarışmalar ile tanıştırması ve eğitim hayatımdaki emeklerinden dolayı teşekkür ederim.

Bir 'şey'in korunması o 'şey'i tehdit eden unsurların varlığı ile geçerlidir.
[Anonim, 2009: 16]

Tarihi çevre ve o çevrenin korunması olguları, yapıları itibariyle doğal ya da insan kaynaklı tehditlerin meydana getirdiği bozulmalar ile doğrudan ilişkilidir. Doğal tehditler; 'Yaşlanma (Eskime)' ile uzun süreli, 'Doğal Afetler' sonucu ise ani bozulmalardır. İnsan kaynaklı tehditler ise daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Bir ya da birden fazla etkenin bir araya gelmesi ile oluşurlar. Bunlar; politika, ekonomi, yönetim, planlama vb. şeklinde çeşitlenebilir (Anonim, 2009: 16). Bu çalışma; yukarıda sayılan tehditlerin birebir rol aldığı tarihi bir çevre olan Ankara Yahudi (İstiklal Mahallesi) Mahallesi'nin batılılaşma döneminden günümüze kadar geçirdiği sosyo-ekonomik, kültürel ve yapısal dönüşümler tarihsel ve kronolojik bir bakış açısıyla inceleyerek 'koruma(ma)' olgusunun çok katmanlılığına vurgu yapmayı amaçlamaktadır.

ANKARA'DA YAHUDİLER

Ankara'da Yahudi topluluğun varlığı çeşitli kaynak ve belgeler sayesinde M.Ö. 1. yüzyıla kadar tarihlenebilmektedir. Bunlardan en önemlisi Augustus Tapınağı yakınlarına dikilen tunç sütundur. Tunç sütunda,Augustus'tan sonra imparator olan Claudius'un, İskender döneminde yaşayan Yahudilere tanınan ayrıcalıkların aynen devam ettirildiğini ifade eden bir metin bulunmaktadır. Bu durum söz konusu dönemde Ankara'da yeterince büyük bir Yahudi cemaatinin mevcudiyetini göstermektedir (Galanti, 2005:38; Şahin vd., 1988: 24; Bahar, 2003). Roma topraklarında Galatların yönetimine bırakılan Ankara Yahudi cemaatinin bu dönemdeki varlığına dair diğer bir kanıt ise,St. Paul tarafından yazılmış İncil'deki 'Galatyalılara Mektup' bölümüdür. İncil'deki bu bölümün, St. Paul'un Galatyanın merkezi olan Ankara'ya burada yaşayan puta tapan nüfusu ve Yahudileri Hıristiyanlığa çağırmak için geldiğini belgeleyen nitelikte olmasıdır. Bu bölüm de yine, söz konusu dönemde Ankara'da azımsanamayacak bir Yahudi topluluğunun varlığına işaret etmektedir (Eyice, 1972; Ortaylı 1992; Bahar 2003).

Yukarıdaki ifadelerden de yola çıkarak Anadolu'daki varlığı Roma dönemine kadar tarihlenebilen Yahudi cemaati – ki bu topluluğa Romaniyot Yahudileri denilmektedir – Osmanlı hakimiyetinde çeşitli sebepler (göç,

karar bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu karara göre bazı ada/parseller sit alanına eklenmiş bazıları ise çıkartılmıştır. Buradan da görülmektedir ki günümüzde Ankara'da çevresel ölçekte bir koruma söz konusu değildir. Unutulmamalıdır ki 'sit' ve 'kültür varlığı' olarak tanımlanan bir alan tarihsel, mimari ve kültürel değerlerinin yanında kente dair söylemleri de olan özelleşmiş bir bölgedir. Bu bağlamda bakıldığında çevresel ölçekli bir müdahalede bulunmak yerine parsel/ada bazında noktasal yapılan dokunuşlar alanların kente dair söylemlerini arka plana atarak kimliğin kaybedilmesine sebep olacaktır. Bu yüzden 'kültür varlığı', 'sit' kimi kavramların tanımlamalarının ne olduğu hatırlanmalı ve 'koruma' olgusuna çevresel bir ölçekten yaklaşılmalıdır.

DİPNOTLAR

1. Bu çalışma; yazarın Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde, 2013 yılında, Öğretim Görevlisi Dr. Önder Aydın'ın danışmanlığında tamamladığı 'Ankara Yahudi Mahallesi Birlik Sokak'ta Bulunan Ankara Sinagogu ile Albukrek ve Araf Konutlarının 19. yy. Osmanlı Batılılaşması Bağlamında İncelenmesi' adlı yüksek lisans tezi kaynağından geliştirilmiştir.

2. Nüfus verilerinin yüzyıllara göre dağılımın geneline dair daha çok bilgi için Bknz (Ertürkmen, 2013)

3. Bu noktada söz konusu dönemden önce gezginlerin çokça ifade ettiği Ankara'da yaşayan Yahudi topluluğunun yine bu bölgede konumlanıp konumlanmadığına dair yeterli kaynak bulunmadığını belirtmek gerekir.

4. Yahudi Mahallesi'nde 19. yy. sonunda yeniden yapılan Ankara Sinagogu dışında (ayrıntılı bilgi için Bknz (Ertürkmen, 2013)); 14. yy. sonu-15. yy. başına tarihlenen Örtmeli Hoca Hundi Mescidi, 17. yy. sonu- 18. yy. başına tarihlenen Eskicioğlu Cami, 1713'de yapılan Leblebicioğlu Cami ve 16. yy. hamamı olan Şengül Hamamı bulunmaktadır. Söz konusu yapılara ait ayrıntılı bilgi için Bkz. (Öney, 1971)

5. Suka: Yahudilerin dini bayramlarından biri olan Sukot Bayramı süresince içinde masa kurulup yemek yenen, yeşil bitkiler, çiçekler ve meyvelerle süslenen çardak (Güleryüz, 2008). Daha fazla bilgi için bakınız: Lipis, M., "A Hybrid Place of Belonging Constructing and Siting the Sukkah", (2008)

6. Midraş, sinagog yapılarında ana ibadet mekânının kullanılmasına gerek duyulmayan günlerde kişilerin ibadetlerini gerçekleştirebileceği küçük ibadethanelerdir. Söz konusu mekânlar ayrıca çocukların din eğitimi için de kullanılmaktadır (Türkoğlu, 2002; Shaw, 2008).

7. Fakat bu kapıda sinagogun yanına yapılmış olan polis kulübesinin vitrini olarak işlevlendirilmiştir.

8. Beş sınıflı bir erkek okulu olan Ravza-i Terakki dışında mahallede Eskicioğlu Camii karşısında meydanlaşan bölgede bulunan üç sınıflı bir kız okulunun da bulunduğu söylenmektedir. Fakat günümüzde söz konusu eğitim mekânlarından ikisi de bulunmamaktadır (Bahar, 2003).

9. GEEAYK; mimari ve tarihsel özelliklere sahip anıtların ve diğer taşınmaz eski eserlerin korunması, bakımı ve onarımı işlerinde uyulacak ilkeleri ve programları saptamak, aynı zamanda saptadığı ilke ve programların uygulanmasını izlemek ve denetlemekle yükümlü merkezi bir kuruldur (Sarıkaya Levent, 2009: 63).

10. Jansen'in planının nüfus artışı ve diğer sebepler yüzünden kısmı olarak parça parça yapılması ya da değiştirilmesi sonucunda 1957'de yapılan Yücel-Uybadin planına kadar çeşitli yeni keyfi plan kararları alınmıştır. Bu doğrultuda Talatpaşa Bulvarı, Ulucanlar Caddesi, Denizciler Caddesi, Anafartalar Caddesi ve kentteki ana aks görevini üstlenecek olan Atatürk Bulvarı açılmıştır. Kent böylece bu ana akslar çevresinde biçimlenmiş ve yeni yapılaşmalar söz konusu cadde ve bulvarlar etrafında meydana gelmiştir (Şahin vd, 1988).

11. Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin kronolojik gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. (Çal, 1990)

KAYNAKLAR

ANONİM, "Tarihi Çevre Koruma", *Dosya*, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, S.14.1, Ankara, (2009)

ALTINSAY, B., GÖKALP, S., HERSEK, C., KAYADEMİR, M., MORÇÖL, E., ÖZKAYA, Y., PAYTAR, G., ŞAHİN, N., TUNCER, S., "İstiklal Mahallesi", (der. Neriman Şahin), *Orta Doğu Teknik Üniversitesi*, Ankara, (1988)

AKTÜRE, S., "19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi", *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Basım İşliği*, Ankara, (1981)

AKTÜRE, S., "1830'dan 1930'a Ankara'da Günlük Yaşam", Tarih İçinde Ankara II Semineri (der. Yıldırım Yavuz), *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Basım İşliği*, Ankara, (2001)

BAHAR, B.L., "Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri", *Pan Yayıncılık*, İstanbul, (2003)

ÇAL, H., "Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası", Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, (1990)

ERTÜRKMEN, B. S., "Ankara Yahudi Mahallesi Birlik Sokak'ta Bulunan Ankara Sinagogu ile Albukrek ve Araf Konutlarının 19. yy. Osmanlı Batılılaşması Bağlamında İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, (2013)

EYİCE, S., "Ankara'nın Eski Bir Resmi: Tarihi Vesika Olarak Resimler, Ankara'dan Bahseden Seyyahlar, Eski Bir Ankara Resmi", Ankara Konferansları Türk Tarih Kurumu IV. Ciltten Ayrı Basım, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara, (1972)

GALANTİ, A., "Ankara Tarihi I-II", *Çağlar Yayınları*, Ankara, (2005)

GÜLERYÜZ, N., "Trakya ve Anadolu Sinagogları", *Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.*, İstanbul, (2008)

İLTER, F., "Ankara'nın Eski Kent Dokusunda Yahudi Mahallesi ve Sinagog", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, LX (229), Ankara, (1997)

LİPİS, M., "A HybridPlace of Belonging Constructing and Siting the Sukkah", Jewish Topographies: Visions of Space, Traditions of Place (ed. Brauch, J., Lipphardt, A., ve Nocke, A.,), *Ashgate Publishing*, (e-book), 27-42, (2008)

MADRAN E., "Tarihi Çevrenin Tarihi Osmanlıdan Günümüze Tarihi Çevre: Tavırlar - Düzenlemeler", *Dosya*, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, S.14.1, Ankara, (2009)

MAMBOURY, E., "Ankara: Guide Touristique", *İçişleri Bakanlığı*, Ankara, (1934)

ORTAYLI, İ., "19. Yüzyılda Ankara'da Yaşam", Ankara Konuşmaları (der. Neriman Şahin), *TMMOB Mimarlar Odası Ankara*, Ankara, (1992)

ÖNEY, G., "Ankara'da Türk Devri Yapıları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları*, Sayı 209, Ankara, (1971)

SARIKAYA LEVENT Y., "Tarihi Çevre Koruma Mevzuatına Genel Bir Bakış", *Dosya*, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, S. 14. 1, Ankara, (2009)

SHAW, S., "Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler", (çev. Meriç Sobutay), *Kapı Yayınları*, İstanbul, (2008)

ŞAHİN, P., "Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yaşayan Fiziksel ve Sosyo-Kültürel Değişim, Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi İstiklal Mahallesi Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, (2008)

TÜRKOĞLU, İ, "Gaziantep Sinagogu Tarihçe, Koruma, Yeniden İşlevlendirme", *Arredamento Dergisi*, 102-105 (2002)

Eko Yenileme

Demet IRKLI ERYILDIZ
Halil Semih ERYILDIZ

Sevgili Işık, Gazi Üniversitesi'nde tanıdığım 30 yıllık arkadaşım,

Çalıştığımız alanlar çok farklı olmasına rağmen birlikte pek çok üretimimiz oldu. Bir restorasyon uzmanı olan arkadaşımdan bu alanda pek çok şey öğrendim. Birlikte çalışmak çok keyifliydi, bizim çalışmalarımız mesai saatlerinin dışına da taşar evde de devam ederdi. Birlikte katıldığımız yarışmaların arazi çalışmaları son derece öğretici geçerdi. Sonunda bir ödül alsak da almasak da süreçten kazançlı çıkardık. Onunla birlikte pek çok makale yazdık. Doçentlik profesörlük dosyalarımızı birlikte hazırladık. Birbirimize hep destek olmaya çalıştık. Işık için yazı istendiğinde birlikte yazdığımız pek çok makalenin çalışma sürecinin keyifli anıları gözümün önünden geçti; annelerinin terkettiği kedi yavrularını biberonla beslemek, onlara yuva bulmak bunların arasındadır.

Işık, zor günlerin güçlü insanı olarak aklımda yer etmiştir. Hem akademik hem de özel yaşamında güçlükleri aşmayı başarmıştır. Sevgili arkadaşım mücadele ruhunu hiç kaybetme sana çok yakışıyor.

GİRİŞ

Türkiye, farklı coğrafyalarda, özgün mimari doku ve yapılarla sahiptir. Bin yıllar boyunca katmanlaşarak günümüze gelebilen anıtsal ve arkeolojik yapılarımızın yanısıra, 100 – 150 yıllık sivil mimari dokumuz da yenilenerek yaşamlarını sürdürüyorlar. Yapılar gerek yerel ve merkezi yönetimlerin, gerekse sivil yapımcıların plan, projelendirme ve yapım – yenileme süreçlerinden geçerek günümüze ulaşıyorlar. Bu süreçte yaşanan sorunların yanı sıra iyi örneklerimiz de var.

UNESCO dünya tarihi miras listesine aday Cumalıkızık günümüze kadar hem dokusu hem de yapılarıyla ulaşmış en önemli kültürel miraslarımızdan birisidir. Bu mirasın korunmasında en önemli etmen köyün ekonomik yaşamının sürdürülebilirliğidir. Yapılar onarılarak kullanılırken turizme dayalı yerel "Eko Pazar" yaşayanların refah düzeyini artırmada bir araçtır. (Şekil 1)

Önemi her geçen gün artan ve yaygın bir uygulama alanı bulan kentsel dönüşüm uygulamaları hem sosyal hem de teknik bakımdan detaylı olarak irdelenmesi ve sorgulanması gereken projelerdir. Dönüşüm alanlarında yaşayanların alıştıkları yaşam alanlarından ayrılması ve kentin uzak bölgelerine taşınması, bu projelerin sosyal açıdan en fazla eleştiri alan yönüdür.

Türkiye'de son dönemde gündeme gelmiş olan kentsel dönüşüm uygulamaları, enerji verimliliğine dayalı önlemler ile desteklenirse uzun vadede daha konforlu mekânlar ve çevreye daha duyarlı binalar yapma fırsatı elde edilebilir.

Bu yazıda somut örnekler üzerinden kentsel dönüşümün olumlu/olumsuz yönleri tartışılmış, eko yenileme için ilkeler geliştirilmiştir.

- Eko yenileme için aşağıda sıralanan ilkelerle;
- Sürdürülebilir, doğal, yaşamla ilgili, sağlıklı ve ussal yaklaşımlarla,
- Enerji etkin; güneş toplacı, güneş gözesi, ısı pompası, ışık tüpü kullanan,
- Gri suların toplayıp yeniden kullanan,
- Yalıtım yapılarak enerji tasarrufu sağlanan,
- Elektrik harcamasını azaltmak için az elektrikle çalışan ampul kullanan,
- Yağmur ve yer sularını kullanan,
- Bahçelerde süs bitkileri yerine meyve ağaçları ve yenebilir peyzaj,
- Çatıların uygun kısımlarında çatı bahçeleri,
- Katlardaki müsait alanlara sebze bahçeleri olan,
- Ortak yeşil alanlarda yenebilir bitkiler kullanılan,
- Yapı cephelerinde ve bina içinde doğal ve/veya sağlıklı yapı malzemeleri kullanılan
- Bisiklet kullanımını yaygınlaştırmak için, bisiklet yolları ve bisiklet park alanları geliştirilmiş kentsel yenilemeler yapılması önerilmektedir.

"Depremin doğal değil yaratılmış yapay bir afet olduğu" düşüncesinden hareketle ve depremle ilgili çalışmaların önemli bölümünün planlama ve tasarımla ilgili olduğunu kabul ederek; deprem riski göz önüne alınarak yapılan yapı sağlamlaştırmalarıyla gerçekleştirilecek eko kentsel yenilemenin sağlayacağı faydaya paha biçmek mümkün olmayacaktır.

KAYNAKLAR

BOKALDERS, V., BLOCK, M., Whole Building Handbook : How to Design Healthy, Efficient and Sustainable Buildings. London, Earthscan. 2009

ERYILDIZ, S. IRKLI ERYILDIZ, D., "Econovation in Existing Urban Tissue Ecological Renovation of Social Housing Unit in Ankara" World Renewable Energy Congress, -IV, Renewables. The Energy for the 21-Century. Ed. A.A.M. Sayigh – Brighton, UK, 1-7 July 2000. v.1, pp. 553-556.

ERYILDIZ, S., "KENTSEL EKOLOJİ", MİMARLIK, MAYIS 1996, SAYI 269, S. 25-30.

ERYILDIZ, S., "Durudeniz: Gömülü Yapıda Isıl Kazanç". IV. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu, 16-18 October 2002, İstanbul, Proceedings, Volume1, pp. 331-338.

ERYILDIZ, S., IRKLI ERYILDIZ, D., "Mekân ve Biçim Yaratısında Ekoloji Yüzey İlişkisi", Kuram ve Uygulama-Mimari Biçimlendirmede Yüzey Sempozyumu Bildiri Kitabı, 7-9 Ekim, 1999, Ankara, s. 250-265.

ERYILDIZ, S., IRKLI ERYILDIZ, D., "Enerji ve Yapı Yüzeyi İlişkisi", III. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu, 15-17 Kasım 2000, İstanbul, Bildiri Kitabı, Cilt I, s. 271-280.

ERYILDIZ, H.S. "Batıkent", 2003, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ERYILDIZ, H.S. "Ekokent", 1994, Gece Yayınları, Ankara p. 84.

IRKLI, D., "Sürdürülebilir bir Geleceğe Mimarın Katkısı", Mimarlık, Mayıs 1996, Sayı 269, s. 33-35.

IRKLI ERYILDIZ, D., ERYILDIZ, S., "Enerji Etkin Yapı Tasarımı: Örnek Yapı ve Projeler", Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Çevre Korunumu-4. Türk Alman Enerji Sempozyumu, 21-24 Haziran 2001, İzmir, s. 357-374.
IRKLI ERYILDIZ, D. DEMİRBİLEK, F. N., "Anadolu Güneş Mimarlığı", III. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu, 15-17 Kasım 2000, İstanbul, Bildiri Kitabı, Cilt I, s. 245-254.
IRKLI ERYILDIZ, D., "Straw-bale for Seismic Conditions", The International Journal of Straw Bale and Natural Building, Issue no: 32, Winter 2000 s. 32
IRKLI ERYILDIZ, D., "Straw-bale Building in Turkey", Ecovillage Living, Spring 2001 s.48
IRKLI, D., ERYILDIZ, S., "Ecological Architecture and Use of Natural Sources in Ecovillage Model - Hocamköy Project ", XX. UIA Congress, 23-26 June 1999, Beijing, s. 50-54.
IRKLI, D., ERYILDIZ, S., " An Example House for Zero Energy Use and Ecological Conscious Design at Temperate Climate" World Renewable Energy Congress, Ed. By A. A. M. Sayigh - Denver, Colorado, USA, 15-21 Haziran, 1996, s. 1417-1420.
IRKLI ERYILDIZ, D., ERYILDIZ, S.," İşlevsel, Ekolojik, Estetik", Domus m, Nisan-Mayıs 2001, sayı 10, s. 128-129.
Keleş, R. (1998), Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI - (Kaynaklara erişim 15.04.2014)

http://emlakkulisi.com/fikirtepe-kentsel-donusum-projeleri-2013/184077,
http://www.emlakguncel.com/haber/kentsel-donusum-fikirtepeye-yaramadi/
http://konuttimes.com/selimoglu_fikirtepe_kentsel_donusum_projesi_nerede-21185
http://www.sermimar.net/kentsel-donusum-projesi-kapsaminda-fikirtepede-yikim-basladi.html)
http://www.mimarizm.com/kentintozu/Makale.aspx?id=647&sid=646
http://www.arkitera.com/haber/19952
http://lebensgarten.de/
http://static.panoramio.com/photos/large/32466769.jpg,
http://static.panoramio.com/photos/large/32466965.jpg
http://www.bentley.com/en-us/engineering+architecture+construction+software+resources/user+stories/be+inspired+project+portfolios/japan/eco+renewal+-+shinryo.htm
http://www.treehugger.com/corporate-responsibility/new-skins-for-old-towers-the-z-prize-for-low-carbon-retrofit.html)
http://inhabitat.com/torontos-ambitious-tower-renewal-project/
http://www.nomeancity.net/tower-renewal-comes-back-maybe/
http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=23110
http://www.cankaya.bel.tr/oku.php?yazi_id=470

KENTSEL BİR ARAYÜZ OLAN CEPHELERİN TASARIM DİLİNİN SÜREKLİLİK/ SÜREKSİZLİK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: ANKARA ANAFARTALAR CADDESİ ÖRNEĞİ

Arzu ÖZEN YAVUZ

GİRİŞ

Kentler ve yaşam alanlarını tanımlayan yapılı çevre toplumların somut ve soyut değerlerini barındırır. Bu nedenle toplumsal yapıyı tanımlayan sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik, teknolojik vb. gibi etkenlere bağlı olarak yapılı çevreler de değişir, gelişir ve yenilenir (Urak, G., Özen A., Yazgan E, 2009)."Bu değişim, kültürel kimliğin sürekliliğini sağlayan bir yeniden yorumlanma durumudur. Zamanın gereklerine göre geçmişinden aktarılan her değeri güncellemeyi içerir" (Çakmak, 2013). "Mekânlar; kültürel değişimleri toplumla birlikte yaşayan ve yansıtan düzenlemelerdir. Bu anlamda, hem kültürel sürekliliğin, hem de bu süreklilikte yaşanan değişimin temel öğeleridir. Değişimin sürekliliğini sağlayan, Mekânların kendi fiziksel tanımlılığından çok, kendisi ve bütünleştiği çevresi ile yaşayanlarının ortaya çıkardığı deneyimdir" (Morley ve Robins 1997).Bu deneyim, mekânlara tarihi bir nitelik kazandırarak "tarihi çevreyi" tanımlar.

Toplumsal yapıdaki sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni işlevler ve gereklilikler; toplumsal yaşantının içerisinde şekillendiği kentlerin de dönüşümünü ve yenilenmesini zorunlu kılmaktadır. Kentsel bütünün bir parçası olan tarihi çevreler ve yapılar da bu değişimden etkilenmekte ve kentin yeni eylemlerini karşılayacak şekilde yeniden işlevlendirilmekte veya yeni yapılar inşa edilmektedir. Tarihi bir çevrede kültürel sürekliliğin sağlanması için bir tasarım verisi olarak kabul edilen "yeni bina tasarımı" kavramı; bu çalışmanın da kapsamını oluşturmaktadır. Çalışma da tarihi çevrede yeni bina tasarım ilkelerinin ne olacağı sorunsalından öte; yeni bina'nın tarihi çevre ile kurduğu ilişkinin sürekliliği/ süreksizliği tartışılmaktadır. Bu doğrultuda tarihi çevre içerisindeki yeni yapıların, bu çevre ile kurduğu ilişki bu çalışmanın araştırma alanını oluşturmaktadır.

Tarihi çevreler, zaman süreci içinde geçirmiş oldukları değişim sonucunda ortaya koydukları kültürel kimlikleri ile günümüz koşullarına ayak uydurabildikleri ve bu kimliklerini sürdürebildikleri sürece ayakta kalabilmektedirler (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007). Dolayısıyla tarihi bir çevrenin korunması için, içerisinde yer alan yapıların ve yakın çevresinin, döneminin ve yerel (yere ait) özelliklerinin korunması gerekmektedir. Başka bir ifade ile tarihi çevreyi tanımlayan mekânsal ve biçimsel tasarım dilinin sürdürülebilirliği (sürekliliği) sağlanmalıdır.

Bu çalışma kapsamında da tarihi bir çevre içerisinde inşa edilmiş olan yeni yapıların var olan tasarım dilinin sürekliliğini sağlayıp sağlamadığının araştırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle tarihi bir çevrede yeni yapı tasarımına yönelik geliştirilen yaklaşımlar incelenmiş, daha sonra bu yaklaşımlar doğrultusunda tasarım dilinin sürdürülebilirliğini sağlayacak biçimsel veriler belirlenmiştir. İkinci aşamada bu biçimsel veriler doğrultusunda,cumhuriyet öncesi dönemden itibaren konut ve ticaret işlevlerini barındıran, zamana ve sosyal gerekliliklere göre değişimler yaşamış, Ankara'nın önemli tarihsel çevrelerinden biri olan, Anafartalar caddesi özelinde bir alan çalışması yapılmıştır. Alan çalışması Anafartalar Caddesi üzerinde özellikle cumhuriyet dönemi ve sonrasında inşa edilen ve farklı tasarım dili özelliklerine sahip 5 bina üzerinden gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

ABBASOĞLU, M., S., Tarihi Dokuda Yeni Tasarımlara Rehber Oluşturulması: Lefkoşa Sur İçi Bölgesi, Uluslararası Sinan Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Edirne, 329, 2009.

ALTINÖZ, A.G B., Tarihi dokuda 'yeni'nin inşası. Ege Mimarlık, 75, 18-26, 2010.

AKSOY, E., Mimarlıkta Tasarım Bilgisi, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1987.

AKSULU, I., SAĞIROĞLU Ö, İBRAHİMGİL A. VD, Anafartalar Caddesi Yeniden Kazanım Stratejileri, Ankara Kalkınma Ajansı Porjesi, 2014.

ARABACIOĞLU F., P., AYDEMİR I., Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı.Megaron YTÜ Mim. Fak. E- Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 4, 204-212, 2007.

AYDINLI, S., Mimarlıkta Yeni Bir Kavram: Bağlamsal Uygunluk, Yapı Dergisi, sayı:108, YEM Yayınevi, İstanbul, 1990.

BAYTİN, Ç., Tarihi çevrelerde yeni yapı olgusuna bir yaklaşım-İstanbul örneğinde bir uygulama modeli. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1994.

BELLİ, G. BOYACIOĞLU, E., Bir Kentsel Dönüşüm Örneği: Ankara '14 Mayıs Evleri', Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 22, No 4, s.717-726,2007.

BİLGİN, İ.,,Maddenin Yoğunluğu,2002
<http://www.arkitera.com/diyalog/ihsanbilgin/peterzumthor.htm>

BROLİN, B., C., Architecture in Context: Fitting New Buildings with Old, Van Nostrand Reinhold Company, the United States of America, 1980.

BÜYÜKYILDIZ, F. Başka kent Ankara. Ankara: Phoenix,2008.

ÇAKMAK B. Y., Kültürel Mirasın Korunması Bağlamında Bir Yeniden Kullanım Örneği, Hamdi Gültepe Evi, *Artium,* Cilt 1, Sayı 1, 54-64, 2013.

DEMİRKAYNAK, M., Mimaride Bağlam Kavramı ve Metaforik Temelli Yaklaşımlar. Yüksek Lisans Tezi. İTÜ, 2010.

DOĞRUSÖZ, N.S., Tarihi ve Özgün Çevrelerde Yeni Yapı Sorunu ve "İnfill" Olgusuna Farklı Yaklaşımlar, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, 1994.

ELDEM, N., ERSEN, A., & AKIN, N., Tarihsel çevrede yeni mimarlık. Arredamento Dekorasyon, 37,1992.

ERUZUN, C.,Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi, Türkiye 11. Şehircilik Günü Kolokyumu, Tarihi Kentlerde Planlama Düzenleme Sorunları, 6-8 Kasım, Edirne, 1989.

GOLDİNG, F., Building in context: newdevelopment in historicareas. London: English Heritage/CABE,2001.

GÜNGÖR, İ., H., Temel Tasar, Esen Ofset, s: 38, 97, 152, İstanbul,2005.

GÜR, Ş.Ö., "ModernityvsPostmodernity in ArchitecturalEducation", JAPR, sayı:24/2, ss.91-109,2007.

HACIHASANOĞLU, O., Kimlik Sorunu, Mimarlığın Evrensel ve Yerel Boyutları, Uluslararası 8. International Yapı ve Yaşam' 96 Building and Life, Kongre Kitabı, Mimarlık ve İletişim, Bursa, 259,1996.

KELEŞ, R. VE DURU B. Ankara'nın ülke kentleşmesindeki etkilerine tarihsel bir bakış. Mülkiye, 32(261), 27-44,2008.

KUBAN, D.,Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama. YEM Yayınevi, İstanbul,2000.

KRİER, R., "ArchitecturalComposition", Academy Editions, London, 122-131,1998.

MORLEY D.,ROBİNS K., Kimlik Mekânları. çev. E.Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.107,1997.

NORBERG – SCHULZ, C., Existence, Space and Architecture, Studio Vista, London,1971.

ŞENYİĞİT, Ö, ALTAN, İ., Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul'da Meşrutiyet Caddesi'ndeki Cephelerin İncelenmesi. Megaron, YTÜ Mim. Fak. E- Dergi, ;6(3):139-150,2011.

TUNÇER M. Ankara Magazine Dergisi, "Kent ve Çevre Köşesi", Mart 2003, SAYI 17, s.62-64,2003 .

TUNÇER M., Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Planı, Niteliği ve İptaline İlişkin Gerekçeler, Ankara Araştırmaları Dergisi, 1(2), 10-34,2013.

ULUŞAHİN, M.,Korunması Gerekli Bina ve Çevrelere Yapılan Ek'lerin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ,1992.

URAK G., ÖZEN A., YAZGAN E.,"Geleneksel Konut Cephelerinin Mimari Tasarım Dili Bağlamında Değerlendirilmesi-Beypazarı Örneği", V. Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s:203-210, Trakya Üniversitesi, Edirne,2009.

URAK, G., ÖZEN, A., YAZGAN, E. Ö., Geleneksel Konut Cephelerinin Mimari Tasarım Dili Bağlamında Değerlendirilmesi-Beypazarı Örneği, Tarihsel Alanlarda Tasarım Dili, V. Uluslararası Sinan Sempozyumu

Özet Kitabı, s:147-148.02Trakya Üniversitesi, Edirne,2009.
URAK, G. ., A MethodtoSolvethaProblemsRelatedto Visual Perception in the Evaluation Procedure of thePreservationandRehabilitationPlans, Çevresel Psikoloji Basılmamış Ders Notu,1985.
VELİOĞLU, A., Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, KTÜ,1992.
WARREN, J., WORTHİNGTON, J., & TAYLOR, S., Context: new buildings in historic settings. Oxford: ArchitecturalPress,1998.
ZEREN, M.T., Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu, Yalın Yayıncılık, İzmir, 2010.

FİLİBE'DE OSMANLI DÖNEMİ MİMARİSİNDEN ÖRNEKLER

Mehmet Z. İBRAHİMGİL
Ammar İBRAHİMGİL

ŞEHRİN KISA TARİHÇESİ

Filibe, bugün güney Bulgaristan'da, Meriç Nehri üzerinde bir şehirdir. Edirne'nin 150 km kuzeybatısında, Meriç Nehri'nin kuzeyindeki Çanlı, Boz, Canbaz, Saray, Nöbet, Saat, Pınarcık, Gözcü ve Valeli isminde 9 kayanın oluşturduğu tepenin ortasında adeta bir çanağın içinde kurulmuştur. Orta ölçekli bir tarım bölgesi olan şehrin nüfusu yaklaşık 713.000'dir (Ayverdi,1982).

Şehir, Traklar tarafından MÖ.12. yy'da Pulpudeva adıyla, üç tepeden oluşan kale içinde kurulmuştur. MÖ. 341'de Makedon kralı 2. Filip'in eline geçince Filipolis adını almıştır. Yüzyıl süren savaşlardan sonra MÖ. 183'de Roma imparatorluğu topraklarına katıldı. MS. 2.-4. yy.'lar arası Roma döneminde en parlak zamanlarını yaşadı (Linkov vd., 1998; Tuğlacı,1985). M.S. 1.yy'dan sonra ilk Hıristiyan toplulukları gelmeye başladı. Roma'nın yıkılmasından sonra Bizans hakimiyetine girdi (Tuğlacı,1985). 812'de ilk Bulgar şehir devleti kuruldu. 12. yy.'da Bulgar derebeyliğinin merkezi oldu (Linkov vd.,1998).1363 yılında I. Murat zamanında fethedilerek Osmanlı Devleti topraklarına katıldı (Akın,2001; Oğuzoğlu,2002) Fetih sırasında köylerini terk edenlerin yerine Anadolu'dan büyük ölçüde Türkler nakledilmiştir (Turan, 1998). Böylece şehir bir Türk şehri halini almaya başlar.

19. yüzyılda Panslavist hareketler sonucu, Bulgar milliyetçi hareketleri başladı. Osmanlı-Rus Savaşı sonrası 1878'de Berlin Antlaşması ile Doğu Rumeli Eyaleti'nin merkezi oldu. 1885'de yeni kurulmuş olan yarı özerk Bulgar Prensliği'nin eline geçti. 1908'de 2. Meşrutiyet'in ilanı sonrası karışıklığı fırsat bilen Bulgarlar bağımsızlıklarını ilan ettiler (Tuğlacı, 1985).

FİLİBE'DE TÜRK ŞEHİR DOKUSUNUN OLUŞMASI:

Osmanlı, Balkanlarda fethe başladığında, ele geçirdiği yerlerde sistemli bir iskân politikası yürütmüştür. Fetih sırasında köylerini terk edenlerin yerine Anadolu'dan büyük ölçüde Türkler nakledilmiştir. Türkler' in bölgeye yerleştirilmesi iki şekilde olmuştur (Barkan, 1952 ; İnalcık, 1964):

1. İlk fetihler sırasında Anadolu'daki Balıkesir, Manisa gibi yakın yörelerden devlet eliyle göçmenlerin nakledilmesi (zorunlu göç).
2. Fetihlerde gönüllü olarak kendi aşiret kuvvetleriyle beraber katılan Gazi Alp Erenlerin ve aşiret mensubu yiğitlerin bir kısmının alınan kalelere muhafız bırakılmalarıyla ya da arzu ettikleri yere yerleştirilmeleriyle olmuştur.

Anadolu'dan göçler bazen zorla bazen halkın (Bey'in) kendi istekleriyle olmuştur. Ayrıca özellikle zaviyeler, Türk köylerinin oluşmasında ve yerli halkın İslamlaştırılmasında önemli katkıları olmuştur. Türk kökenli gruplara uç beylikleri verilmiştir. Onlar da bu beyliklerin ellerinden gitmemesi için mücadeleler vermişler, yeni ele geçen yerlere kendi yakınlarını yerleştirerek buralardan yararlanmışlardır. Bu gruplar, bulundukları yerlerin imarı için bir takım vergilerden muaftırlar (Barkan,1954; 1942).

KARŞILAŞTIRMA VE SONUÇ

Araştırmamız esnasında Filibe şehrinin, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaklaşık 600 yıl boyunca gelişim gösterdiğini her döneme ait izler taşıdığını gördük.

Anadolu'dan Türkler aşiretlerin, Yörüklerin bölgeye getirilmesiyle bir Türk şehri halini almaya başlayan şehirde Meriç nehrinin güney ve kuzey kıyıları yakınında 9 tepenin etrafında kurulu olan eski şehrin etrafına Türk mahalleleri kurulmaya başlanmıştır. Şehre gelen Türk halkının dini ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için Ulu Cami, bedesten, han, hamam gibi Osmanlı şehirlerinin çekirdeğini oluşturan merkez külliyeler kurulmuştur. Bu çekirdeklerin etrafında mahalleler gelişmiştir. Meriç nehrinin iki yakasında şehri kuzeyden güneye kateden uzun çarşı caddesi'nin etrafında ilk yerleşimler görülür. Şehrin ilk büyük camisi Hüdavendigar Camisi etrafında Bedesten ve Kurşunlu Han kurulmuş, çeşitli küçük hamamlar yapılmıştır. Bu yerleşimin etrafına mahalleler sur eteklerinden itibaren yayılmıştır. Meriç'in güney kıyısına yakın Şehabettin Paşa külliyesi de şehrin ikinci çekirdeğini oluşturmuştur. Yavaş yavaş etraftaki küçük cami, han ve hamamların çoğalmasıyla mahalleler de çoğalmıştır.

18. yy. sonları 19. yy. başlarına kadar Türk- Müslüman nüfusu yoğundur. Rum, Ermeni, Çingene, Bulgar ve Yahudiler oldukça azdır. Bu yüzyıllardan itibaren yavaş yavaş gayrimüslüm nüfusun lehine bir artış başlamıştır. 19. yy. başlarına kadar bu şekilde gelişen şehirde yapılar da Erken ve Klasik Osmanlı mimari özellikleri gösteriyordu. Konutlar ise klasik Anadolu iç sofalı Türk evi plan şemasında, yüksek avlu duvarlı içe kapanık yapılardı.

19. yy. ikinci yarısından sonra şehirde değişimler yaşandı. Batılılaşma dönemi etkileri ile neoklasik ve seçmeci üslupta kamu yapıları ile konaklar yapılmıştır. Bu dönem yapılan konutların çoğu halen Anadolu geleneğini sürdürse de süslemelerde farklılıklar görülür.

Oldukça zengin bir ticari ve tarım potansiyeli olan bu Türk şehri, Bulgar nüfusun artışı ve milliyetçilik hareketleri sonrası Bükreş Antlaşması ile eyalet olmuş kısa süre sonra da özerk Bulgar prensliği 'ne bağlanmıştır. II. Meşrutiyet sonrası tamamen Osmanlı'nın elinden çıkan şehir, Türk Müslüman nüfusun geriye göçü, Rumların savaşlar esnasında katledilmesi gibi olaylar sonrası kozmopolit yapısını kaybetmiştir. Bulgar Hükümetleri ise bütün Balkan ülkelerinde olduğu gibi ırkçı duygularıyla Osmanlı izlerini silmek çabalarına girişmişlerdir. Ve bu katliamdan ne yazık ki parmakla sayılacak kadar az eser yaralı olarak kurtulabilmiştir. Bugün çok az miktarda kalan Türk eserlerinden şehrin gelişimi ve evreleri hakkında fikir sahibi olabiliyoruz.

KAYNAKLAR

ACAROĞLU, M.T. "Balkanlar'da Türkçe Yer Adları", XI. Türk Tarih Kongresi, Ankara 5-9 Eylül 1990, Ankara 1994, s. 1281.

AKIN N.,Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Konutları, İstnbul 2001, s. 10;

AKTEPE, M. "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskanına Dair", Türkiyat mecmuası, S.10, 1951-53, s. 308.

AYVERDİ, E.H. Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, C.4, İstanbul 1982, s. 26.

AYVERDİ, E.H. Avrupa'da Osmanlı Mimarisi, C.IV, İstanbul, 1982, s. 26;

BARKAN, Ö.L., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", İ.Ü.İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 13, Ekim 1951-Temmuz 1952, No:1-4, s. 56-59;

BARKAN, Ö.L. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak sürgünler", İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 15, Ekim 1953-Temmuz 1954, No:1-4, s. 225;

BARKAN, Ö.L. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler", Vakıflar Dergisi, 1942, S. 2, s. 283-285.

CURCİC, S. 'Architecture in The Balkans', New Haven &London 2008, s.748.

EVLİYA ÇELEBİ, Hz. S. A. Kahraman-Y.Dağlı,Seyahatname, C. 3, 2.Kitap, İstanbul-2006, s. 500.

GÖKBİLGİN, M. T. Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad- Fatihan, İstanbul 1957, s. 13-15;

İBRAHİMGİL, M. Z. Yurt Dışı Türk Kültür Varlıkları Envanteri Raporu.

İNALCIK, H. "Rumeli", İslam Ansiklopedisi, C. 9, İstanbul 1964, s. 770.

KİEL, M. "Filibe", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 13, s. 80.

LİNKOV K., PİZHEV A., The Old Plovdiv, Plovdiv 1998, s. 6;

MEMİŞOĞLU, H. Bulgaristan'da Türk Kültürü, Ankara 1995, s. 26.

OĞUZOĞLU Y., "Balkanlardaki Türk Varlığı'nın Tarih İçindeki Gelişmesi", Balkanlar'daki Türk Kültürü'nün Dünü-Bugünü-Yarını-Uluslararası Sempozyum (26-28 Ekim 2001), Bursa 2002, s. 2

TUĞLACI P., Osmanlı Şehirleri, İstanbul 1985, s.344

TUNÇEL, M. "Bulgaristan'daki Bedesten Binaları", Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslar arası Sempozyumu Bildirileri, 17-19 Mayıs 2000-Şumnu-Bulgaristan, C.2, Ankara 2001, s. 732

TURAN Ö., İBRAHİMGİL, M.Z., Balkanlardaki Türk Mimari Eserlerinden Örnekler, Ankara 2004, s. 170

TURAN Ö., The Turkish Minority in Bulgaria (1878-1908), Ankara 1998, s. 19

YENİŞEHİRLİOĞLU, F. Ç. "Erken Osmanlı Dönemi'nde Balkanlar'da Kent Oluşumu veya Değişimi",Balkanlarda Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (17-19 Mayıs 2000, Şumnu- Bulgaristan) C.2 , Ankara 2001, s. 891-892

GELENEKSEL KENT DOKUSU İLE KONUT MEKÂNSAL ÖRGÜTLENME İLİŞKİSİ ÜZERİNE SENTAKTİK BİR ANALİZ: ANKARA ULUCANLAR MAHALLESİ

Arzu ÖZEN YAVUZ,
Tayfun YILDIRIM

Geleneksel doku, koruma ve restorasyon alanında yaptığı akademikçalışmalarla bizlere her daim ışık tutan, yaptığı uygulama çalışmaları ve yetiştirdiği öğrencilerle Türkiye restorasyon ve koruma alanına öncülük etmiş, bölümümüzün değerli öğretim üyesi, sevgili hocamız sayın Prof. Dr. Işık Aksulu için hazırlanan bu armağan kitapta makalemizin yer alması; bizler için değerli ve özel bir anlam ifade etmektedir. Kıymetli hocamızın Ankara için yaptığı çalışmalar bizim içinde önemli bir kaynak olmuştur. Ayrıca bu çalışmanın hazırlanması sürecinde kaynak olarak "A Proposal for Sustainable urban Conservation and Rehabilitation of Ulucanlar District, Ankara" isimli çalışmalarını kaynak olarak kullandığımız hocamız Prof. Dr. Işık Aksulu ve Dr. Özlem Sağıroğlu'na teşekkürü borç biliriz.

GİRİŞ

Türkiye'de kentleşme, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan bir toplumsal olgu olmayıp, esas itibariyle Cumhuriyet döneminde bir toplumsal olgu olarak ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetle birlikte gerçekleşen değişim, ekonomiden toplumsal ve kültürel alana, idari ve siyasi yapılara ve kentsel mekânlara kadar geniş bir alanı içermektedir (Özel, 2005). Cumhuriyet döneminde, kentleşme, modernleşme sürecinin en önemli mekânsal göstergesi olmuştur. Cumhuriyet rejimi ile birlikte sosyal hayatta bireyin kimliğinde yaşanan değişim hem içinde yaşadığı kentlerin hem de mekânsal örüntülerin değişmesine yol açmıştır. "Başkent Ankara bu bağlamda, kuruluşu ve gelişimi sırasında, Cumhuriyet ideolojinin de desteği ile, modern - aydınlanmış bir Türkiye oluşumuna model bir kent olma görevini üstlenmiştir" (Belli vd., 2007)

Ankara'da Cumhuriyet ideolojisi ile başlayan ve iktidarların ekonomik politikalarına bağlı olarak, hem kentleşme sürecinin hem de konut üretiminin farklılaştığı 4 temel dönemden bahsetmek mümkündür, bunlar; (Tekeli, 1998)

- Cumhuriyet Öncesi Geleneksel dönem (1923 Öncesi)
- Cumhuriyet'in ilk dönemi (1923-1957)Löcher ve Jansen planları
- Çok partili dönem (1957- 1980) Yücel-Uybadin planı
- Liberal ekonomi dönem, (1980 Sonrası) (Şekil 1).

Duvar tipi konut	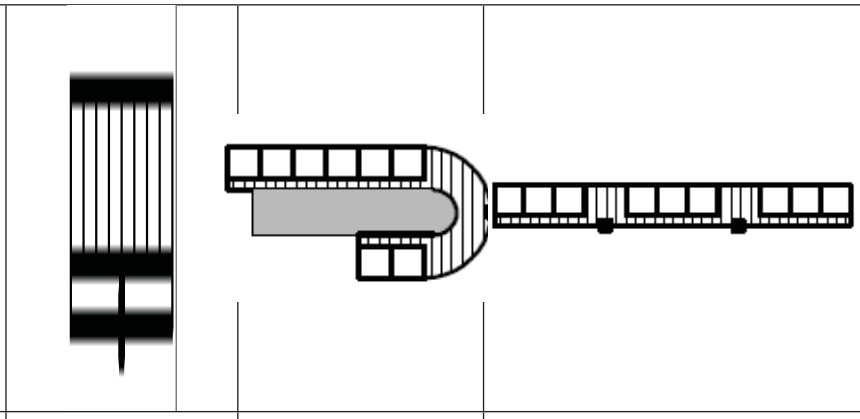			Duvar tipi konut örneklerinin hem vaziyet planı ölçeğinde hem de iç mekân düzeninde yarı kamusal alan oluşumu söz konusudur. vaziyet planı ölçeğinde bir iç avlu etrafında konut birimlerinin konumlanmasıyla yarı kamusal mekân elde edilmiştir. iç mekân ölçeğimde ise; konutları bir araya getiren kat bahçeleri ile tanımlanmış atrıum örnekleri ile yarı kamusal mekân tanımlanmıştır.
Nokta Blok	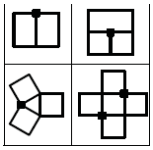	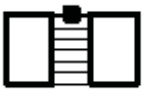	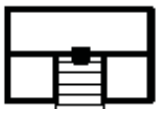	Nokta blok konut örneklerinde sadece iç mekân düzeninde oluşturulabilen yarı kamusal alan irdelenmiştir. İç mekân ölçeğimde, konutları bir araya getiren kat bahçeleri ile tanımlanmış atrıum örnekleri ile yarı kamusal mekân tanımlanmıştır.
		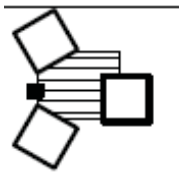	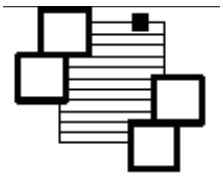	

Çalışmadan elde edilen veriler, çağdaş kentlerde eksikliği görülen kentsel elemanların, geleneksel konut dokumuzda var olduğunu, bunun da güncel kentsel ve bina tasarımlarına veri oluşturabileceği görülmektedir.

KAYNAKLAR

AKÇURA N.; Çahin Guçhan N.; Ülkenli Z.; Vd.,"Tarihi çevrede konut – yapı ilişkileri- Ulucanlar örnegi", TC Başbakanlık toplu konut idaresi başkanlığı yayınları - konut araştırmaları dizisi, s. 15-17, 52-206, (1996).

Başkent nazım imar planı açıklama raporu, bölüm 3- makroform, s.73 http://www.ankara.bel.tr/ankara-buyuksehir-belediyesi-nazim-plan/, erişim: Mayıs2014.

BELLİ, G. BOYACIOĞLU, E., "Bir Kentsel Dönüşüm Örneği: Ankara '14 Mayıs Evleri', Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 22, No 4, s.717-726, (2007).

HİLLİER, B., HANSON, J., "The Social Logic of Space", Cambridge, Cambridge University Press, s. 52-86, (1984).

KÖMÜRCÜOĞLU, E., "Ankara Evleri", İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, s.16-18, 48, (1950).

ORHUN, D., HİLLİER, B., HANSON, J., "Spatial Types İn Traditional Turkish Houses", Environmentand Planning B: Planning and Design, 22, s. 475-498, (1995),

ORHUN, D., "Is İt The Turkish House Or The Living-Integrated House?", 7 Centuries Of Ottoman Architecture: A Supra-Natioal Heritage,Editors: N. Akin, A. Batur And S. Batur, Yem Yayınları, İstanbul, (1999).

ÖZEL, M., "Kentsel Gelişme ve Kentleşme Sürecinde Niğde", Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, S.2, C.5, Aralık, s. 120-144, (2005).

ÖZYILMAZ, H., "Diyarbakır Geleneksel Konut Mimarisinde Morfolojik Analiz: Geleneksel Konutların Güncel Kullanımda Değerlendirilmesi", Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, s. 25-58, (2007).

SAĞIROĞLU, Ö., AKSULU, I. "A Proposal for Sustainable urban Conservation and Rehabilitation of Ulucanlar District, Ankara", Gazi University Journal of Science,24(3), s.593-604, (2011).

TEKELİ, İ., "Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması", Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, editör: Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, çev. Nurettin Elhüseyni, Tarih Vakfı Yayınları; İstanbul, s.140, (1998).

TOKER, U., TOKER, Z., "Family Structure and Spatial Configuration in Turkish House Form in Anatolia From Late Nineteenth Century To Late Twentieth Century", Proceedings . 4th International Space Syntax Symposium London Sayı:55, s.1-16, (2003).

ÜNLÜ, A., "The Syntactıc Analysis of Turkish Houses Between 17th And 19th Centurıes", Space Syntax Second Internatıonal Symposıum Brasılıa Sayı:41,s.1-12, (1999).

YILDIRIM, T., Bina Gereksinme Programı İle Bina Morfolojisi İlişkisinde Graflar ve Geometrik Sentaks Olanaklarının Kulllanımına Yönelik Bir Yöntem Yaklaşımı", Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, istanbul, s. 133-140, (2002).

YÜCEL A., "İstanbul'da 19. Yüzyılın Kentsel Konut Biçimleri", Tarihten Güümüze Anadoluda Konut Ve Yerleşme, Editör: Yıldız Sey, Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul,s:307. (1996).

SELÂNİK'TE İNANÇ SİSTEMLERİNE GÖRE DÖNÜŞTÜRÜLEN MABEDLER:

KİLİSEDEN CAMİYE SONRA TEKRAR KİLİSEYE DÖNÜŞTÜRÜLEN YAPILAR

Ammar İBRAHİMGİL

Ege Denizi'nin kuzeybatı ucunda geniş ve güvenli bir limana sahip Selanik şehri, Balkan yarımadasının önemli bir deniz kapısıdır. Şehir, M.Ö. 316 yılında II. Philip'in kızı Thessalonike adına kurulmuştur. İpek yolu üzerinde olan şehir, geniş bir tepenin yamacından kıyıya uzanan bir ticaret merkezi olarak planlanmıştır. 620 yılında meydana gelen deprem sonucu yıkılmış ve Ortaçağ Bizans şehir modeline göre yeniden inşa edilmiştir. Tarihte birçok defa kuşatılan şehir çok az el değiştirmiştir (Keil,2009).

1387 yılında Çandarlı Hayreddin Paşa ve Gazi Evrenos Bey tarafından alınan şehir, Osmanlı'nın Fetret Devri'nde (1402-1413) Bizans'a iade edilmiştir. Daha sonra Venedik'e satılan şehir, nihai olarak Osmanlı egemenliğine girmesi II. Murad (1404-1421/1451) döneminde uzun bir kuşatmanın ardından, 29 Mart 1430 günü padişahın şehre girmesiyle gerçekleşmiştir. Fetih sonrasında çok kapsamlı iskân ve imar faaliyetlerine girişilmiştir. Ticari bir merkez olması için çevreden birçok yerleşim şehre taşınmış ve şehirde oturanlar için vergi imtiyazları tanınmıştır (Delilbaşı,1987). Kısa sürede gelişen şehir 1492-1512 yılları arasında Endülüs Müslümanları'nın ve Avrupa Yahudileri'nin yerleştirildiği bir merkez olmuştur (Sambanopoulou,2008). 16. yüzyılın sonunda ise Osmanlı Üçüncü Ordusu'nun merkezi olmuştur (Yapar,2007). 1800'lü yılların başında şehirde Türk ve Yahudi nüfusu hemen hemen 30.000 civarında olup 8000 kadar da Rum yaşamaktaydı. 1910 yılında ise dünyanın pek çok dilinin konuşulduğu bu şehirde nüfus, 150.000'e dayanmıştır (Keil,2009). Bu süre zarfında hızla endüstrileşen şehirde birçok yeni kamu binası, askeri bina, hastane, okul, hotel, tiyatro ve büyük ticari binalar yapılmıştır. Yeni yapılan bu binalarda çelik, strüktür malzemesi olarak kullanılmış, cephelerde birçok farklı mimari tarz görülse de genel olarak Eklekttisizm ve Yeni Sanat (Art Nouveau) tarzı benimsenmiştir (Trakosopolou,2008). 19. Yüzyıl haritasında görüldüğü üzere kalenin ana kapısı olan Vardar Kapısı (Q)'nın karşısına yeni yerleşim alanları planlanmıştır (Patıerıdıs vd.,2009) (Şekil 1)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İnsanlar için manevi değeri yüksek anıtlarda yapılan müdahaleler, simgesel değerler taşımaktadır. Farklı dönemlerde insanların ibadet etmesi için yapılmış bu anıtların tarih içinde değişen inanç ve ibadet şekillerine göre yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi, anıtın gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte yapıyla aktarılan teknik ve teorik birikim bölgenin kültürel zenginliğini de yansıtmaktadır.Mimari bir eseri değerli yapan, taşıdığı özel teknik, özgün sanat, biçim ve formun yanı sıra bu unsurların bir araya gelip yorumlandığı ve oraya kutsiyet atfedilen "**yer / kült"** de önemlidir.Bu da yapının tanıklık ettiği tarih ve içinde bulunduğu ortamla doğrudan ilişkilidir.UNESCO'nun *"bir ulusun kültür mirası, insanlığın ortak kültür mirasıdır"* anlayışına göre, bir anıta yapılan müdahalelerde belirlenen değerler içinde simgesel ve manevi unsurlar kadar, mekân yaşanmışlığı da unutulmamalıdır. Anıta mâledilmiş farklı devirlerin geçerli katkılarına saygı gösterilmelidir; zira restorasyonun amacı *"stil birliği"* değildir.Hangi döneme ait olursa olsun mimari sanat değeri ile tarihi anısı olan öğeler de korunmalıdır. Üslup birliği veya yapıyı ilk tasarımına döndürme kaygılarıyla bu öğelerden bazılarının dışlanmasına yönelik bir tutum, en çok **"o yere ve külte ait"**mimari esere zarar vermektedir.

İlki 4. yüzyılda tarihlenen bu dokuz yapı, bin yıla yakın ibadethane olarak kullanılmaktadır. Bu süre içinde o "yer"de yaşayan toplumun dindeki değişikliğe bağlı olarak da zaman içinde zorunlu olarak bir takım fiziki müdahaleler geçirmiştir. Pagan döneme ait yapılar,erken Hıristiyanlık inancına göre ibadet edilmesi için düzenlenmiş ve yetmediği yerde yeni eklemeler yapılmıştır. 14. yüzyılda ise Geç Bizans mimari tarzında tadil edilen yapılar, 15. yüzyılda ise bölgenin Osmanlılar tarafından fethiyle simgesel değişiklikler çok sınırlı tutulmuştur. Zaman içinde artan Müslüman nüfus ve harap olan kiliselerin ihyası için yapılar camiye dönüştürülmüştür. Bu yapılırken de İslâm dininde ibadeti engelleyen unsurların üzerinin kapatılması suretiyle ve ibadet için gerekli mimari elemanların eklenmesiyle camiye çevrilmiştir. Beş asırdan fazla bu şekilde hizmet verdikten sonra, 20. yüzyılın başlarında tekrar Hıristiyan/Ortodoks inancına göre düzenlenmiş bu yapılarda, Osmanlı dönemini yansıtan çok az teknik, biçim ya da forma ait iz bırakılmıştır. Oysa ibadeti engellemeyen mimari unsurların ortadan kaldırılması, kültürel ve sanatsal değerini düşürmekte ve yapıyı insanlığın ortak kültür mirası olmaktan çıkarmaktadır.

NOTLAR

1. Rodos, Dolaplı Mescid (HolyTrinity Şapeli) buna örnek gösterilebilir.

KAYNAKLAR

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ, A.; ΣΠΑΝΕΛΗ, Σ., 15 Years of Restoraiton in TheMedivalTown of Rhodes, Proceedings of The International Symposium, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΤΟΜΟΣ Β', Athens. (2007)

BALDUCCİ, Hermes, "Rodos'ta Türk Mimarisi", 1932, Çev.: C. RODOSLU, 1947, TTK, Ankara, (1987)

BAKALOPULOS, A. E. "Zur Geschichte der Acheiropoietos- und H. Paraskevikirche in Salonikinach der Eroberung der Stadtdurch die Türken im Jahre 1430, Byzantinische Zeitschrift, XXXVII, Leipzig, 1937.

BAKIRTZIS C., Urban Continuity and Size of Late Byzantine Thessaloniki, Dumbarton Oaks Papers, Vol. 57, 2003 s.60.

BIÇAKÇI, İ., "Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri".IRCICA, 2003.

CİRİC, J., S.,La IIIeéditiondesRencontresannuellesdesdoctorants en étudesbyzantines, 15-16 Octobre 2010, Institut Nationald'Histoire de l'Art (Paris), Résumés des communications, INHA, Paris, 11 - 12. (2010).

DELİLBAŞI M. "Sultan II. Murad'in Fethinden Sonra Selânik'te İzlediği Politika ve Bir Hamam Kitabesi", Tarih Araştırmaları Dergisi, XIV/25,1982 s. 362.

DELİLBAŞI, Melek, "Selânik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliği'nin Kurulması", TTK, Belleten, Ankara. (1987).

EYİCE S., "Kasımiyye Camii" Maddesi, İslâm Ans., C. 24, TDV Yay., İstanbul. (2001).

EYİCE, S., "Eskicuma Camii" Maddesi, İslâm Ans., C. 11, TDV Yay., İstanbul. (1995).

EYİCE, S., Ayasofya Camii Maddesi, İslâm Ans., C.4, TDV Yay, İstanbul. (1991).

EYİCE, S., "Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri", Türkiyat Mecmuası. (1954)

EYİCE, S., "Hortacî Süleyman Paşa Camii", TDV İslâm Anslikopedisi, C.18, s.245, (2000).

EYİCE, S., İshakiye Camii Maddesi, TDV İslâm Ans., C.22, s.546, İstanbul, 2000

HADJITRYPHONOS, E., PeristöonorAmbulatory in ByzantineChurch Architecture, SAOPŞTENYA, Br. XXXIV – 2002, Beograd.

INT1. http://odysseus.culture.gr/
INT2. http://odysseus.culture.gr/ (ΝαόςΑγίων Αποστόλων)
INT3. Map of Thessaloniki, possibly from Die Seehäfen des Weltverkehrs by Alexander Dorn, vol I, Vienna, late 19th century [PATIERIDIS, Giorgos / STAMATIS, Kostas. Τα χαρακτικά της Θεσσαλονίκης από τον 15ο έως και τον 19ο αιώνα από τις συλλογές των Γιώργου Πατιερίδη και Κώστα Σταμάτη [Engravings showing Thessaloniki from the 15th to the 19th century, from the collections of Giorgos Patieridis and Kostas Stamatis], Thessaloniki, Mouseio Fotografias "Christos Kalemkeris" Dimou Kalamarias, 2009]
KEIL, Machiel, "Selânik" Maddesi, İslâm Ansiklopedisi, C. 36, TDV Yayınları, İstanbul. (2009)
PATIERIDIS, Giorgos; STAMATIS, Kostas. *Τα χαρακτικάτηςΘεσσαλονίκης από τον 15ο έως και τον 19ο αιώνα από τιςσυλλογέςτωνΓιώργου Πατιερίδη και Κώστα Σταμάτη* [Engravings showing The ssaloniki from the 15th to the 19th century, from the collections of Giorgos Patieridis and Kostas Stamatis], Thessaloniki, Mouse ioFotografias "ChristosKalemkeris" DimouKalamarias, 2009.
PAPAZOTOS, T., The Identification of the Church of Profitis Elias in Thessaloniki, Dumbarton Oaks Papers, Vol. 45, 1991, s. 121.
N. Pitsinos, "The Complex of Aghia Kyriaki in the Medival Town of Rhodes", Proceedings Of The International Symposium, "15 years of Restoration in the Medival Town of Rhodes", Athens,. sy.138, 2009.
SAMBANOPOULOU, Lila, "Ottoman Architecture in Greece; Thessaloniki in The Ottoman Period (15th-18th c.)", Hellenic Ministry of Culture, Athens. (2008)
TRAKOSOPOLOU, Kornilia, "Ottoman Architecture in Greece; Thessaloniki in The Ottoman Period (19th-20th c.)", Hellenic Ministry of Culture, Athens, s.220. (2008)
YAPAR, Berrin, "Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler", MSGSÜ, Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, İstanbul. (2007)

TRABZON ŞEHİR HARİTALARI: YENİ BULGULAR VE BİR DEĞERLENDİRME

Ömer İskender TULUK

Bugünkü bilgiler, Trabzon'a ilişkin en erken şehir haritasının 17. yüzyıla kadar indiğini gösteriyor.[1] Şehri bu yüzyılın hemen başında ziyaret eden Bordier'in çizdiği 1609 tarihli harita, kuzey-güney aksı boyunca uzanan sur içini her ne kadar doğu-batı istikametinde betimlese de kentsel nirengi noktalarını göstermesi, özellikle şehrin o yüzyıldaki fiziki yapısı hakkında bilgiler vermesi bakımından oldukça önemlidir. Ancak bunu takip eden bir dizi başka haritanın çizilmesi için 19. yüzyılı beklemek gerekmiştir. Aradan geçen yaklaşık ikiyüzelli yılın ardındanbugünvarlığından haberdar olunan ancak elde bulunmayan diğer birkaç hâlihazır haritayı bir kenara bırakırsak,Finlay'in 1850 tarihli haritasını 1866 yılında Manganari, 1870'de Dussaud, 1898'de Lynch, 1917 (?)'de Filizis ve 1933yılı basımı kitabında Chrysanthos'unkiler[2] takip etmiştir. Bu haritaların, şehri ziyaret eden iki yüzün üzerinde seyyahın/tacirin yoğunlaştığı 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında peş peşe ortaya çıkması bu durumu şaşırtıcı olmaktan çıkarmakla birlikte, bunda, o yıllara rastlayan modern haritacılık faaliyetlerinin de etkili olduğu tartışmasızdır. Öte yandan, Anadolu coğrafyasında pek çok kadim şehirle karşılaştırıldığında Trabzon'u ayrıcalıklı bir konuma oturtmamızı gerektiren, özellikle 19. yüzyılda pek çok seyyahın şehre gösterdiği ilginin,doğal olarak şehri görsel ya da metinsel olarak betimleyen göreceli olarak yığınla belgenin varlığı anlamını da taşıdığı bir gerçektir.

Ancak, Trabzon şehir haritalarını bu metin bağlamında yazmaya değer yapan asıl neden, yukarıda bahsi geçen haritalara literatüre henüz girmemiş yenilerinin eklenmesidir. Bazı erkenCumhuriyet dönemi belgeleri, kimi zaman şüphe duyulsa da bazı şehir haritalarının var olduğunu ortaya koymaktadır. 1924 yılında İstikbal Gazetesi'nde kaleme alınan bir yazıda Rus işgali sırasında hazırlatılan fakat ortada olmayan şehir haritası için "*bizce kalebent olmuş ismi işitilir kendisi görülmez ... kâğıt parçası*" ifadesinin kullanılması ilgi çekicidir (Çiçek,2011). Bundan sekiz yıl sonra 1932 tarihli Belediye Meclis Zabıtnamelerinde "müstakbel plân" hazırlanması için gerekli olan "*hali hazır şehir haritasının* (henüz) *ikmal edilmediğinden*" bahsedilmesi de olasılıkla bir başka şehir haritasının varlığını göstermektedir.[3] Bu metin, şimdiye kadar "kayıp" olarak düşünülen (Düzenli, 2009), gün yüzüne çıkmamış, doğal olarak da bilimsel literatüre hiç girmemiş, tanınmayansöz konusu haritaların bir bölümünü ortaya çıkardığı iddiasıyla kaleme alınmıştır.

Söz konusu haritalar merhum İbrahim Okman'ın, bugün oğlu Macit Okman'ın himayesindeki arşivinde bulunmuştur.[4] BunlarOkman'ın, Orhan Karakullukçu'nun Trabzon Belediye Başkanlığı döneminde (1984-1989), 1987 yılında Belediye'deki görevinden ayrılıp Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'ne öğretim görevlisi olarak geçiş hazırlığı yaptığı günlerde atılmak üzereyken bazı Belediye arşiv belgeleri arasında görüp sahip çıkmasıyla günümüze ulaşabilmiştir.[5] 1/500 ölçekli olanı Osmanlıca, 1/1000 ve 1/2000 ölçekli olanları ise Türkçe olan üç seri hâlihazır harita paftası,biri kayıp toplam 82 parçadan oluşmaktadır.

Üniversitesi Mimarlık Bölümü ailesine katılmış, 2006 yılına kadar öğretim görevlisi olarak eğitime katkıda bulunmuş, emekliliği ardındansakendi ismini taşıyan ofisinde başta rölöve ve restorasyon projeleri olmak üzere mesleki etkinliğine aktif olarak devam etmiştir. 2009yılında aramızdan ayrılan İbrahim Okman'ın mimar oğlu Macit Okman babasından devraldığı mirası yaşatma çabasındadır.

5. Merhum İbrahim Okman'ın, vefatından önce kendisine bazı haritalardan bahsettiğini söyleyerek konuya dikkatimi çeken Veysel Usta'ya; haritaları görmeme ve incelememe tereddütsüz izin vererek bilim dünyasının bu değerli belgelerle tanışmasına vesile olan meslektaşımız Macit Okman'a sonsuz teşekkürler.
6. Buna ilişkin bir değerlendirme için bakınız: Ömer İskender Tuluk, "Osmanlı Dönemi Trabzon'unda Mimari Yapı Kültürü", *Trabzon Kent Mirası Yer-Yapı-Hafıza*,Ö. İ. Tuluk & H. İ. Düzenli (Ed.), Klasik, 31-53, İstanbul 2010, s. 37.
7. Panagia Chrysocephalos Kilisesi
8. St. Eugenios Kilisesi
9. St. Sophia Kilisesi
10. Dimitrios Filizis (1882-1965) hakkında ulaşılabilen tek kaynak 1987 yılı basımı Yunanca kitabıdır. Kitabın başlığı İngilizceye"The Last Days of Trapezunta (1918-1923)" olarak çevrilmiştir. Filizis hakkında kısa bir özet için şu internet sitesine bakılabilir: http://pontosworld.com/index.php/pontus/history/biographies/185-filizis-dimitrios-1882-1965
11. Metnin transkripsiyonuna katkı veren Tuğba Hatice Akdoğar'a teşekkür ediyorum.
12. İşgal yıllarında yol genişletme ve açma çalışmalarına ilişkin ifadeler için bknz: Uzun, ***Mintslov***, a.g.e., s. 20, 32, 148, 185, 187.

KAYNAKLAR

AYDEMİR S. E., "1937'den Günümüze Trabzon İmar ve Revizyon Planları; Planlarla, Plansız Gelişen Kent", *Mimarlık*, Sayı: 50, 50-52, 1989/2.

BELEDİYE MECLİS ZABITNAMELERİ: 6/4/1932; 27/4/1932; 30/4/1932; 18/6/1932; 13/5/1933; 7/4/1934; 30/4/1934; 3/11/1934; 27/11/1934; 20/4/1935; 22/4/1935; 11/5/1935; 6/6/1935; 26/9/1935; 1/11/1935; 20/11/1935.

BRYER A., WİNFİELD D., *The Byzantine Monuments and Topografy of the Pontos*, Dumbarton Oaks Res. Lib., Washington DC, 1985.

CHRYSANTHOS P., *He Ekklesia Trapezountos*, Atina, 1933.

ÇAPA M., USTA V., *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Trabzon Vilayetiyle Yazışmalar*, Derya Kitabevi Yayınları, Trabzon 1997.

ÇİÇEK R., *İstikbal Gazetesine Göre Trabzon'da Belediye ve Belediyecilik (1919-1925)*, Serander, Trabzon 2011.

DURSUN P., *Trabzon Kentsel Dokusunda Morfolojik Analiz*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002.

DÜZENLİ E., *Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1960) Modernite Düşüncesinin Mekânsal Kuruluşu: Merkez-Periferi Dinamikleri Bağlamında Trabzon Örneği*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Trabzon 2009.

EMİROĞLU K. (Haz.), *1904 Trabzon Vilayet Salnamesi*, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı, C. 22, Ankara 2009.

INT1. http://pontosworld.com/index.php/pontus/history/biographies/185-filizis-dimitrios-1882-1965

ÖKSÜZ H., USTA V., *Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi*, Serander, Trabzon 2008.

ÖZPALABIYIKLAR S. (Ed.), *Yeryüzü Suretleri F. Muhtar Katırcıoğlu Harita Koleksiyonu*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2000.

TOPAKTAŞ H., "Bir Britanyalının Nazarında Trabzon'u Betimlemek: Henry Finnis Blosse Lynch'in Trabzon Tasviri (1893)", *Karadeniz Tarihi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, C. 1, 581-595, Trabzon 2007.

TULUK Ö. İ., DÜZENLİ H. İ., "Trabzon Mimarlık Tarihi Yazını Üzerine Bazı Gözlemeler ve Trabzon Kent Mirası", *Trabzon Kent Mirası Yer-Yapı-Hafıza*,Ö. İ. Tuluk & H. İ. Düzenli (Ed.), Klasik, 7-19, İstanbul 2010.

TULUK Ö. İ., "Osmanlı Dönemi Trabzon'unda Mimari Yapı Kültürü", *Trabzon Kent Mirası Yer-Yapı-Hafıza*,Ö. İ. Tuluk & H. İ. Düzenli (Ed.), Klasik, 31-53, İstanbul 2010.

USTA V., "Rus Bilimler Akademisi Heyeti Tarafından İşgal Yıllarında Trabzon'da Yapılan Çalışmalar ve Rusya'ya Götürülen Eserler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 153, 11-24, 2004.

UZUN E., *Rus İşgal Komutanı S. P. Mintslov'un Trabzon Günlüğü*, Trabzon 2008.

UZUN E., *Rus Hesabatlarında Trabzon (1916-1918)*, Mor Taka, Trabzon 2009.

YILMAZ Ö., *Tanzimat Döneminde Trabzon*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Trabzon 2012.

AHLAT MÜZESİ'NDEKİ BAZI ESERLERLE İLGİLİ BİR İLK DEĞERLENDİRME

Göknil ARDA
Alp Oğuz TURAN

2006-2010 yılları arasında yürütülen Eski Ahlat Şehri arkeolojik kazı çalışmalarına ekip üyesi olarak katıldığımız dönemlerde kendisinden gerek mimari restorasyon; gerekse buraya özgü ve özel uygulama yöntemlerine ilişkin engin bilgi ve deneyimlerinden yararlandığımız, araştırmalarımıza yakın ilgi ile yaklaşan ve gerekli analizler ve hedefe ulaşmamız için öneriler sunan, bilim alanımızın çok değerli öğretim üyesi ve hocamız Prof. Dr. Işık AKSULU'ya aşağıdaki metnimizle şükranlarımızı sunuyoruz.

Bitlis İli'ne bağlı Ahlat İlçesi sınırları içinde kalan Eski Ahlat şehri ilk çağlardan günümüze kadar, Kuzeydoğu Anadolu, Mezopotamya ve Kafkaslar'da varlıkları bilinen toplumlarla ve kültürlerle ilişki içinde bulunmuş ve her dönemde yerleşime sahne olmuş bir şehirdir.

İnsanoğlunun göçer-toplayıcı yaşamdan yerleşik düzene – önce köy sonra şehir hayatına – geçişi kalıcılığı daha yüksek uygarlıkların doğmasına, var olanların da gelişmesine yol açmıştır (Roaf,1996).[1] Yerleşik hayata geçişteki etkenler arasında iklim şartları ve doğa koşullarının olumsuz etkilerinin yanı sıra yabani hayvanlar ve diğer insanlardan gelebilecek tehlikelere karşı korunma ve birlikte hareket etme istekleri rol oynamış olabilir. Devrim niteliğinde olan etkinlikler ise hayvanların evcilleştirilmesi ve toprağın ekilip biçilmesinin öğrenilmesidir. Tahıl yetiştiriciliğini ve tarla ziraatını keşfeden insanoğlu artık yerleşik düzenin gerekliliğinin farkına varmış ve köy yaşamının ilk örneklerini vermeye başlamıştır (Tanilli, 1999a).[2] Yerleşim alanı olarak seçtikleri bölgeler ise ağırlıklı olarak su kaynaklarının kenarları veya yakınlarıdır. Günümüzde de önemini koruduğu üzere hem hayat kaynağı olarak su, hem de sulama ihtiyacı bu tür yerleşim alanlarının seçiminde öncelik teşkil etmiştir.

Bu durum Ahlat için değerlendirildiğinde, Ahlat'ın çakıl kayaçlardan oluşan ve insan eliyle işlemeye müsait bir jeolojik oluşuma sahip olduğundan söz etmek mümkündür(Demirtaşlı vd,1965).[3]

1968-1996 ve 2004-2006 yılları arasında Prof. Dr. Haluk-Beyhan Karamağaralı,[4] 2007-2010 yıllarında ise Doç. Dr. C. Nakış Karamağaralı'nın bilimsel başkanlığında yürütülen Eski Ahlat Şehri Kazısı çalışma bölgeleri arasında Ahlat sınırları içinde kalan kaya ve mağara yerleşimleri de bulunmaktadır. Bu bölgelerde yapılan çalışmalarda Harabe Şehir başta olmak üzere Akrek, Arkınlı, Bağdedik, Gıcat, Kulaksız, Madavans, Taht-ı Süleyman, Sultan Seyit, Uludere ve Yuvadamı olarak adlandırılan vadi ve kanyonlarda doğal oluşum mağaraların yanı sıra insan eliyle işlenerek yapılmış pek çok mağara tespit edilmiştir (Arınç,1997). Bu mağara yapılanmaları doğal olarak akarsu kaynaklarının çevresinde bulunmaktadır. Söz konusu dar vadi ve kanyonların üstlerinde kalan ulaşılabilir düzlüklerde ise tarımsal faaliyetlere uygun topraklar yer almaktadır. Dolayısıyla ilk yerleşmeler için oldukça ideal bir jeolojik yapı, Ahlat yerleşimleri için de söylenebilir (Yazıcı vd.,1995; Arınç,2007).[5]

Eski Ahlat Şehri kazılarında elde edilen arkeolojik bulguların ve buluntuların ışığında bu kültürel dokuyu kronolojik olarak değerlendirildiğinde ise Ahlat'ın prehistorik dönemlerine ait olduğu kesin olarak saptanmış herhangi bir mimari kalıntı bu zamana kadar bilinmemektedir. Buna karşılık Eski Ahlat Şehri'nde obsidyen alet-

KAYNAKÇA

Arda, G. (2013). **Eski Ahlat Şehri'nde Süt Ürünleri Üretimi Araç ve Gereçleri.** *XVII. Ortaçağ-Türk dönemi kazıları ve sanat tarihi araştırmaları sempozyumu*. 02-05 Ekim 2013. İstanbul (*bildiri*).

ARDA, G. (2012). **Eski Ahlat Şehri Kazısı 2010 Yılı Seramik İstatistiği ve Tipolojisi.** *Uluslararası katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi kazıları ve sanat tarihi araştırmaları sempozyumu*, Eskişehir 19-21 Ekim 2011. Eskişehir. 2012, 55-66.

ARDA, G. (2011a). **Eski Ahlat Şehri Kazısı 2008-2009 Yılları Seramik İstatistiği ve Tipolojisi.** *XIV. Ortaçağ ve Türk dönemi kazıları ve sanat tarihi araştırmaları sempozyumu*. Konya 20-22 Ekim 2010. Konya. 2011, 19-40.

ARDA, G. (2011b). **Eski Ahlat Şehri Kazısı 2010 Yılı Seramik İstatistiği ve Tipolojisi.** *Uluslararası katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk dönemi kazıları ve sanat tarihi araştırmaları sempozyumu*. 19-21 Ekim 2011. Eskişehir.

ARDA, G. (2011c). **Eski Ahlat Şehri 2007 Yılı Kazısı Seramiklerinin İstatistiksel Değerlendirmesi.** *IV. Uluslararası Van Gölü havzası sempozyumu*, Ahlat 17-21 Haziran 2008. Ankara, 80-97.

ARDA, G. (2010). **Eski Ahlat Şehri 2006-2009 Yıllarına Ait Sırsız Seramik Tipolojisi.** *XIII. Ortaçağ ve Türk dönemi kazıları ve sanat tarihi araştırmaları sempozyumu*, Denizli 14-16 Ekim 2009, İstanbul, 41-48.

ARDA, G., TURAN, A. O. (2014). Kültürlerin Buluştuğu Merkezlerden Birisi: Eski Ahlat Şehri. *Uluslararası medeniyet kongresi*, 17-19 Ocak 2014, İstanbul (*bildiri*).

ARINÇ, K. (2007). Tarihî ve siyasî coğrafya perspektifiyle Bitlis, Ahlat ve Tatvan. I. Uluslararası Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu, Bildiriler Kitabı (ss. 743-793). İstanbul: Beyan.

ARINÇ, K. (1997). Ahlat'da doğal barınaklar (mağara konutlar) ve bazı prehistorik yerleşme izleri. *Türk dünyası araştırmaları dergisi, 109*, 183-208.

BEYGU, A. Ş. (1932). Ahlat kitâbeleri. İstanbul: Hamit.

ÇAMBEL, H., BRAİDWOOD, R. J. (1980). İstanbul ve Chicago Üniversiteleri Güneydoğu Anadolu tarihöncesi araştırmaları karma projesi: 1963-1972 çalışmalarına toplu bakış. İstanbul

CHATAİGNER, C., POİDEVİN, J. L. VE ARNAUD, N. O. (1998, October). Turkish occurrences of obsidian and use by prehistoric peoples in the Near East from 14,000 to 6000 BP. *Journal of Volcanology and Geothermal Research. Volume 85*. 517–537.

CHATAİGNER, C., POİDEVİN, J. L. VE ARNAUD, N. O. (2000). Anadolu Obsidyen Oluşuklarının Tarih Öncesi Yakındoğu Topluluklarınca Kullanımı (D. Bayrak, Çev.) *Mavi Gezegen Popüler Yerbilim Dergisi 3*, 36-41.

ÇELEBİ. E. (1993). Seyahatname. C. III-IV. İstanbul: Üçdal.

ÇELİK, B. (2010). Şırnak ve çevresinin obsidyen ticaretinde yeri ve önemi. *Anadolu/Anatolia, 36*, 1-11.

DEMİRTAŞLI, E. VE PİSONİ C. (1965). Ahlat - Adilcevaz bölgesinin jeolojisi (Van Gölü kuzeyi). *MTA dergisi, 64*, 22-36.

DENİZ, A., TUYSUZ, S. C., YARDİMCİEL, A. (2015). Orta Aras Havzası'nda tarihi yollar: bölgedeki kültürel ve ekonomik etkileşimler. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Dergisi (KAÜ İİBF Dergisi)* 6 (9), 225-234.

DE PASCALE, A. (2011). Inquadramento storico/Historical frame, Bixio R., De Pascale A. (eds). *Ahlat 2007: preliminary surveys on the underground structures*, BAR International Series, Archeopress, Oxford, 45-47.

DE PASCALE, A. VE BİXİO, R. (2011). Il progetto KA.Y.A. 2007-2010: indagini speleo-archeologiche sulle cavità artificiali di Ahlat (lago Van, Turchia). In atti VII convegno nazionale di speleologia in cavità artificiali (Urbino, 4-8 dicembre 2010). *OPERA IPOGEA 1/2*. 165-176.

DE PASCALE, A. VE BİXİO, R. (2012). Underground passages in defensive structures of Eastern Turkey: the cases of Bitlis, Ahlat and Ani, in Caprara R., Crescenzi C. (eds.), *CRHIMA-cinp project - International seminar in Terra Jonica - Rupestrian Settlements in the Mediterranean Region*, Università degli Studi di Firenze - Facoltà di Architettura, Firenze, 139-153.

DE PASCALE A., BİXİO A., BİXİO R., MAİFREDİ A., TRAVERSO M. (2013). 3.1b. Mağaralar Bezirhane (settore HS4), Bixio R., De Pascale A., Karamağaralı N. (eds.), *Ahlat 2008: seconda campagna di indagini sulle strutture rupestri / Ahlat 2008: second campaign of surveys on the underground structures*, BAR - British Archaeological Reports International Series 2560, Oxford, 29-48.

EL-VAKIDÎ. (1373). Fütuhü'ş-Şam (2 cilt) (H. Gülşen, Çev.) Kahire, Konya: Nüve Kültür Merkezi.

GABRİEL, A. (1942). Voyages, Archeologıgues dans la Turquie Orientale. Paris: E. de Boccard

KARAMAĞARALI, B. (1978), A ceramic oven discovered in Ahlat, in Feher G. (ed.), *Fifth International Congress of Turkish Art*, Budapest, s. 479-494.

KARAMAĞARALI, B. (1981). Ahlat'ta bulunan bir çini fırını. *Ankara üniversitesi ilahiyat fakültesi yıllık araştırmalar dergisi*, *3*, 67-94.

YÖRÜKAN (KARAMAĞARALI), B. (1982). Ahlat seramik ekolü. *İslam ilimleri enstitüsü dergisi*, *5*, 391-462.

KARAMAĞARALI, B. (1992). Ahlat mezartaşları, Ankara: Kültür Bakanlığı.

KARAMAĞARALI, H. (2007). Ahlat Kazıları (1967-1991), Belli O. (ed.), *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu (Bitlis 4-7 Eylül 2006)*, Ankara, s. 83-96.

KARAMAĞARALI, N. (*baskıda*). A Buddhist shrine discovered in Ahlat (Turkey), *Proceedings of the international seminar on "the art of Central Asia and the Indian sub-continent in cross-cultural perspective (1st cent. A.D.–14th cent. A.D.)*, March 2007, National museum institute of history of art, conservation & museology (Deemed University), Janpath, New Delhi.

KARAMAĞARALI, N. (2010). Ahlat sırlı seramikleri, Parlak T., Karamağaralı N., Ergüder A.A. (eds.), *Şelçuklu seramik, çini & takı atölyeleri*, Erzurum, s. 55-136.

KARAMAĞARALI, N. (2011a), Preface, Bixio R., De Pascale A. (eds.), *Ahlat 2007: preliminary surveys on the underground structures*, BAR International Series, Archeopress, Oxford, s. VIII-XI.

KARAMAĞARALI, N. (2011b). Eski Ahlat Şehri Kazısı 2008-2009 çalışmaları, Baş A., Duran R., Eravşar O., Dursun Ş. (eds.), *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (Proceedings of the XIV. Symposium of Medieval and Turkish Period Excavations and Art Historical Researches* - 20/22 Ekim/October 2010, Selçuk Üniversitesi - Edebiyat Fakültesi - Sanat Tarihi Bölümü, Kömen Yayınları, Konya, s. 361-384.

KILIÇ, O. (1997). XVI. ve XVII. yüzyıllarda Van (1548-1648). Van: Van Belediye Başkanlığı.

MC NEİL, H. W. (2001). Dünya tarihi *(beşinci baskı)*. (A. Şenel, Çev.) Ankara: İmge.

ÖZAYDIN, A. (1988). Ahlatşahlar. *Doğuştan günümüze büyük İslam tarihi* (ss. 195), C. 9. İstanbul: Çağ.

ÖZFIRAT, A. (2001). Doğu Anadolu yayla kültürleri: M.Ö. 2000. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

ÖZFIRAT, A. (2011). Aras boyalıları. *Arkeoatlas*, 356-357.

ÖZFIRAT, A., MARRO, C. (2007). 2004 yılı Van, Ağrı ve Iğdır illeri yüzey araştırması. *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* 7, 1-20.

ROAF, M. (1996). Mezopotamya ve eski Yakındoğu. (Z. Kılıç, Çev.) *Atlaslı büyük uygarlıklar ansiklopedisi*. IX. Cilt. İstanbul: İletişim.

SAĞLAMTİMUR,H. (2012). Başur Höyük. *Ege Üniversitesi arkeoloji kazıları*. İzmir, 25-38.

STRECK (1997). Ahlat. *İslam Ansiklopedisi* (ss. 160). C. I. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

SÜMER, F. (1967). Karakoyunlular. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

SÜMER, F. (1986, Ağustos). Ahlat şehri ve Ahlatşahlar. *Belleten*. *197*, 450-451.

SÜMER, F. (1990). Selçuklu devrinde Doğu Anadolu'da Türk beylikleri. Ankara: TTK.

TANİLLİ, S. (1999a). Yüzyılların gerçeği ve mirası *(ikinci baskı)*. I. Cilt. İstanbul: Adam.

TANİLLİ, S. (1999b). Uygarlık tarihi *(birinci baskı)*. İstanbul: Adam.
TEKİN, R. (2000). Ahlat tarihi. İstanbul: OSAV.
TURAN, O. (1959). Türkiye Selçukluları hakkında resmi vesikalar. Ankara: TTK.
TURAN, O. (1965). Selçuklular tarihi ve Türk İslam medeniyeti. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
TURAN, O. (1971). Selçuklular zamanında Türkiye. İstanbul: Ötüken.
TURAN, O. (1980). Doğu Anadolu Türk devletleri tarihi. İstanbul: Dergah.
YAZICI, A. VE İPEK, S. Ş. (1995). Bitlis ili Ahlat ve Adilcevaz ilçeleri sulama tesislerinin yeterlilik ve işletme yönünden incelenmesi. *5.Ulusal kültür teknik kongresi bildirileri* (ss. 153-167)**.** Antalya: Kültür Teknik Derneği.
YİNANÇ, M. H. (1944). Türkiye tarihi. Selçuklular devri I. Anadolu'nun fethi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
YİNANÇ, M. H. (1997). Bitlis. *İslam ansiklopedisi* (ss. 657-664). C. II. Eskişehir: M.E.B.
YİNANÇ, M. H. (1950). Akkoyunlular. *İslam ansiklopedisi* (ss. 251-270). C. I. İstanbul: M.E.B.
http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=269, 21.08.2015, 12:18

RODOS (RHODES) ADASINDAKİ OSMANLI DÖNEMİ MEZAR TAŞLARI

Mehmet Zeki İBRAHİMGİL

Buradaki yazımızın konusu olan Murat Reis Külliyesi, Rodos'un kuzeybatısında eski adı Kumburnu, günümüzdeki Mandraki Limanı'nın yakınında bulunmaktadır. Külliye'ye ismini veren Murat Reis, *Kanuni Sultan Süleyman* döneminde, Kaptan-ı Derya payesi verilmiş önemli denizcilerindendir. Osmanlı tarihinde Kıbrıs Fatihi olarak anılmaktadır. Aslen Cezayirli korsanlardan olup genç yaşında garp ocağına seçilerek dâhil olan Murat Reis, deniz donanmasında Barbaros Hayrettin Paşa'nın emrine girmiştir. Barbaros Hayrettin Paşa ile birlikte çeşitli sefer akınlara katılmıştır (Mehmed Süreyya,1909).

Rodos imar planında 1–9 Ada Parselde yer alan Murat Reis Külliyesindeki yapılar arasında 1 cami, 8 türbe, 1 tekke, 2 çeşme, 1 ev ve 1 hazire bulunmaktadır. Takriben 9.000 metre karelik bir alanı kaplayan bu külliye içinde, Murat Reis Tekkesi (16. Yüzyılın ilk yarısı), Murat Reis Türbesi (1609), Memi Paşa Türbesi (1621), Ebubekir Camii (1622) ile birlikte Kırım Hanlarından Canberk Giray Han Türbesi (1636), Şahin Giray Han (1640) ve Fethi Giray Han (1664) mezarlarının olduğu Türbe ile Şah Safî Mirza Türbesi (1755), Mehmed Şekip Paşa Türbesi (1824), Murat Reis Çeşmesi (1846), Havvaş Sencar Türbesi (1897), Serasker Mehmed Redif Paşa Türbesi (1905) olmak üzere toplam 12 yapı ve incelememiz esnasında (2008–2010 yıllarında) 244 mezarın mevcut bulunduğu hazire yer almaktadır. Murat Reis Külliyesindeki yapılar 1522-1909 arasında farklı tarihlerde inşa edilmiş olduğundan, buraya külliyeden çok *yapılar topluluğu* demek de uygun olacaktır. Murat Reis, yaşadığı dönemde ve özellikle Rodos adasında önemli bir şahsiyet olduğundan, ölümünden sonra da *(1609)* külliyedeki yapılar ve hazire bugüne kadar hep onun ismiyle anılmıştır.

Resim 1. Murat Reis külliyesi konumu (36°27'08.97"N; 28°13'26.56"E)

DİPNOTLAR

1. Rodos Adasında Murat Reis Haziresi ve Rodos Şehir Mezarlığı olmak üzere iki mezarlık bulunmaktadır. Biz Katalog bölümünde sadece Murat Reis Haziresindeki mezar taşlarına yer verdik. Rodos Şehir veya Gani Ahmet Mezarlığındaki mezar taşlarını konumuzun dışında tuttuk.
2. Mezar taşları tipolojisi yapılırken bu konuda yapılan çalışmalar gözden geçirilmiş H. Çal-Ö.Ataoğuz Çal, tarafından uygulanan tipoloji yöntemi kabul edilerek örneklerimizin tipolojisi yapılmıştır.
3. Konu hakkında daha önceki çalışmalar dikkate alınmakla birlikte H. Çal-Ö.A. Çal, tarafından gerçekleştirilen başlık tipolojisinin mantığı kabul edilerek tipler oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

1. MEHMED SUREYYA, Sicill-i Osmanî,1909 ; (Derleyen: N. Akbayar), Cilt IV, Tarih Vakfı Yurt Yayınları no:30, İstanbul, 1996. s. 355–356.
2. H. ÇaL;Ö.A. ÇAL, Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları, Kastamonu, 2008.
3. JEAN-LOUİS BACQUÉ-GRAMMONT-HANS PETER LAQUEUR ET NİCOLAS VATİN, "Les Cimetiéres Ottomans Comme Source Historique. Méthodologie et Possibilités de Tra-itement Par L"Informatique", Erdem, C. VI, S: 16, Ankara 1992, s. 221
4. HANS PETER LAQUEUR,"Osmanlı Mezar Taşlarının Süslemesinde Bitkisel Motifler", Suut Kemal Yetkin'e Armağan (Hacettepe Üniv. Armağan Dizisi,I), (Ankara, 1984, s. 263-273
5. CELAL ESAD ARSEVEN, "Baş Giyimi- Baş Giyeceği", Sanat Ansiklopedisi I,(İstanbul 1983),182-185.
6. HALİT ÇAL, "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar", Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu III,(İstanbul 1998), 217, 218.
7. REŞAT EKREM KOÇU,Türk Giyim Kuşam Ve Süslenme Sözlüğü,(Ankara 1969)
8. MEHMET ZEKİ PAKALIN, Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü, c,II. (İstanbul 1993)
9. HANS –PETER LAQUEUR,Hüve'l- Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları Ve Mezar Taşları, (İstanbul 1997
10. İzzet KUMBARACILAR,Serpuşlar, (1980), 27.

6. Basım

TİCARİ MATEMATİK

Sıddık Arslan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 22
Eğitim No.: 15
ISBN : 978-605-5426-21-7
© 6. Basım, Kasım 2017

TİCARİ MATEMATİK

Sıddık Arslan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Arslan., Sıddık.
TİCARİ MATEMATİK / *Sıddık Arslan*
1. Basım, VII + 258 s., 160x235 mm
Kaynakça var ve dizin yok.
ISBN 978-605-5426-21-7
1. Ticari matematik 2. Mali matematik 3. Uygulamalı matematik 4. Yaşam bilimleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve T ve K Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Bölüm 1
YÜZDE HESAPLARI

Yüzde Hesapları 3
Yüzde Hesabı 3
Basit Yüzde Hesabı 3
İç Yüzde Hesabı 5
Dış Yüzde Hesabı 8
Uygulama Örnekleri 10
Yüzde Hesabı 3
Sorular 14

Bölüm 2
ALIŞ MALİYET SATIŞ VE KÂR HESAPLARI

Alış Maliyet Satış ve Kâr Hesapları 19
Tanım ve Kavramlar 19
Maliyetten Kâr Hesabı 19
Satıştan Kâr Hesabı 22
Satıştan Kâr İle Maliyetten Kâr Arasındaki İlişki 25
Ortalama Kâr ve Kümülatif Kâr 26
Uygulama Örnekleri 29
Sorular 34

Bölüm 3
ORANLI BÖLME ŞİRKETLER İLE İLGİLİ HESAPLAMALAR

Oranlı Bölme Şirketler İle İlgili Hesaplamalar 41
Oranlı Bölme 41

Şirket Hesaplarında Oranlı Bölme 42
Uygulama Örnekleri 45
Sorular 49

Bölüm 4
KARIŞIM, BİLEŞİM VE ALAŞIM HESAPLARI

Karışım ve Bileşim 53
Alaşım Hesapları 56
Külçedeki Değerli Maden Miktarını Bulma 57
Külçe Ayarının Değiştirilmesi 58
Külçe Ayarının Düşürülmesi 58
Külçe Ayarının Yükseltilmesi 62
Farklı Ayarda İki Külçeyi Karıştırarak Yeni Külçe Elde Etme 65
Külçe Ayarlarının Birbirine Dönüştürülmesi 67
Uygulama Örnekleri 68
Sorular 72

Bölüm 5
FAİZ HESAPLARI

Faiz İle İlgili Tanım ve Kavramlar 75
Basit Faiz ve Hesaplama Yöntemleri 76
Formül Yöntemi 77
Ticari Yöntemlerle Faiz Hesapları 81
Gerçek Sene Sistemi İle Basit Faiz Hesabı 86
İki veya Daha Fazla Sermayeye İlişkin Faiz İşlemleri 87
Ortalama Faiz Oranı 87
Ortalama Faiz Süresi 89
Uygulama Örnekleri 91
Sorular 95

Bölüm 6
BİLEŞİK FAİZ

Bileşik Faiz ve Hesaplama Yöntemleri 103
Logaritma Yardımı İle Bileşik Faizin Hesaplanması 104
Bileşik Faizde Birikimin Tablo Yardımı İle Hesaplanması 105
Bileşik Faizde Sermayenin Hesaplanması..... 106
Bileşik Faizde Faiz Yüzdesinin Hesaplanması 106
Bileşik Faizde Faiz Süresinin Hesaplanması..... 108
Orantılı Faiz Yüzdesi ve Denk Faiz Yüzdesi 109
Sürenin Kesirli Olması Durumu 110
Basit Faiz İle Bileşik Faiz Arasındaki İlişki 111
Orantılı Faiz Yüzdesi ve Denk Faiz Yüzdesi 112
Uygulama Örnekleri 113
Sorular 115

Bölüm 7
BASİT İSKONTO

İskonto İle İlgili Tanım ve Kavramlar 119
Dış İskontoda Kredi Değeri 120
Dış İskontoda Vade 121
Dış İskontoda İskonto Yüzdesi 122
İç İskontoda Peşin Değer 123
İç İskontoda Vade 124
İç İskontoda Faiz Yüzdesi 125
İç İskonto İle Dış İskonto Arasındaki İlişki 126
Dış ve İç İskonto Arasındaki Fark ve Oran 127
Denk Senetler ve Senetlerin Değiştirilmesi 128
Ortalama Vade 129
Ortak Vade 131

Taksitli Alış Veriş 131
Uygulama Örnekleri 134
Sorular 136

Bölüm 8
BİLEŞİK İSKONTO

Bileşik İskonto Hesaplama Yöntemleri 144
Bileşik İskontonun Logaritma Yardımı İle Hesaplanması 145
Bileşik İskontonun Tablo Yardımı İle Hesaplanması 145
Bileşik İskontoda Kredi Değerinin Hesaplanması 146
Bileşik İskontoda İskonto Oranının Hesaplanması 146
Bileşik İskontoda Vadenin Hesaplanması 147
Antisipe Bileşik İskontonun Amortisman Hesabına Uygulanması 149
Denk Senetler ve Senetlerin Değiştirilmesi 150
Uygulama Örnekler 152
Sorular 155

Bölüm 9
ANUİTE

Anuitenin Tanımı ve Anuite Hesabında Kullanılan Kavramlar 161
Sabit Taksitli Anuite 163
Değişen Taksitli Anuite 168
Aritmetik Dizi Şeklinde Değişen Taksitli Anuite 168
Geometrik Dizi Şeklinde Değişen Taksitli Anuite 172
Anuitenin Peşin Değeri 178
Uygulama Örnekleri 178
Sorular 183
TEKRAR TESTİ 187

EKLER

Ek 1. Üslü Sayılar 204

Ek 2. Oran ve Orantı 206
Ek 3. Logaritma Yardımı İle Yaklaşık Değer Hesabı 213
Ek 4.Aritmetik ve Geometrik Diziler 222
Ek 5. Beş Ondalıklı Logaritma Tablosu 229
EK 6. 1 TL Sermayenin N Devre Sonundaki Birikimi 239
EK 7.1 TL'nin n Devreye Göre Peşin Değeri 242
EK 8. TL'nin n Devrede Oluşturacağı Birikim 244
KAYNAKÇA 258

KAYNAKÇA

BÜYÜKATEŞ, Günay: **Ticaret Matematiği,** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991

MÜFTÜOĞLU, N. Kemal: **Ticaret Matematiği,** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991

ÇETİNER, Ertuğrul: **Ticari ve Mali Matematik,** Ankara: Gazi Kitapevi, 2000

İŞCİL, Necati: **Mali Cebir,** Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, 1978

BAŞKAYA, Zehra: **Ticari Matematik,** Bursa: Ekin Kitapevi, 2003

ARSLAN Sıddık: **Temel ve Genel Matematik,** Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım, 2003

Genişletilmiş 2. Basım

Yrd. Doç. Dr. Ceyda Kükrer

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE MÜKELLEFİN HAKLARI

- Mükellef Hakkı
- Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı
- Kanunlardan Doğan Hakları
- Tercihlerine Bırakılan Haklar
- Vergi Ödevlerinde Hakları
- İdari İşlemlerde Hakları

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 22
ISBN: 978-605-9663-21-2
© Genişletilmiş 2. Basım, Aralık 2017

Türk Vergi Sisteminde Mükellefin Hakları
Yrd. Doç. Dr. Ceyda Kükrer

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -süleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Matbaacılık Sertifika No: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kükrer, Ceyda.
Türk Vergi Sisteminde Mükellefin Hakları / Ceyda Kükrer
1. Basım, XX+236, s., 165x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-9663-21-2
1. Mükellef Hakları 2. Vergi Kanunları 3. Vergi İdaresi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: wwww.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix, T ve K Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL Tel / Faks: +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1.BÖLÜM
MÜKELLEF VE HAK KAVRAMLARININ TANIMI KAPSAMI ÇEŞİTLERİ

1. MÜKELLEFİN TANIMI VE KAPSAMI 1
1.1. MÜKELLEF VE VERGİ SORUMLUSU TANIMI 2
1.1.1. Mükellefin Tanımı 2
1.1.2. Vergi Sorumlusu Tanımı 2
1.2. MÜKELLEFİN VERGİ KANUNLARINDAKİ TANIMLARI 3
1.2.1. Gelir Vergisinde Mükellef 3
1.2.1.1. Tam Mükellef 4
1.2.1.2. Dar Mükellef 5
1.2.2. Kurumlar Vergisinde Mükellef 6
1.2.2.1. Tam Mükellef Kurumlar 7
1.2.2.2. Dar Mükellef Kurumlar 7
1.2.3. Emlak Vergisinde Mükellef 8
1.2.4. Veraset ve İntikal Vergisinde Mükellef 8
1.2.5. Katma Değer Vergisinde Mükellef 10
1.2.6. Damga Vergisinde Mükellef 12
1.2.7. Özel Tüketim Vergisinde Mükellef 13
1.2.8. Motorlu Taşıtlar Vergisinde Mükellef 14
1.2.9. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinde Mükellef 15

2.1. HAK KAVRAMI TANIMI VE ÇEŞİTLERİ 15
2.1.1. Hak Kavramı Tanımı 15
2.1.2. Hak Çeşitleri 16
2.1.2.1. Kamu Hakları 16
2.1.2.2. Özel Haklar 18
2.1.2.2.1. Niteliklerine Göre Özel Haklar 18
2.1.2.2.2. Konularına Göre Özel Haklar 19
2.1.2.2.3. Kullanımlarına Göre Özel Haklar 19
2.1.2.2.4. Amaçlarına Göre Özel Haklar 19
2.1.3. İnsan Hakları 19
3.1. MÜKELLEFE İLİŞKİN GENEL ESASLAR 20
3.1.1. Kanundan Doğar 20
3.1.2. Kanuni Ehliyet Aranmaz 21
3.1.3. Mükellefler Arası Yapılan Özel Sözleşmeler Vergi İdaresini Bağlamaz 21
4.1. VERGİ SİSTEMİNİN İŞLETİLMESİ İÇİN TEMEL HAKLAR İÇİNDE MÜKELLEF HAKLARI 22
4.1.1. Belirginlik İlkesinden Doğan Haklar 22
4.1.2. Kanunların Yayınlanması 22
4.1.3. Kanunların Anlaşılır Olması 23
4.1.4. Kanunlarda Birbirlerinin Karşıtı Kuralların Yer Almaması 23
4.1.5. Kanunların Geriye Yürümemesi 23
5.1. EŞİTLİK İLKESİNDEN DOĞAN HAKLAR 24
5.1.1. Ayrımcılığa Tabi Olmama Hakkı 24
5.1.2. Çifte Vergilendirmeme Hakkı 24
5.1.3. Vergini Doğru Miktarından Fazlasını Ödememe Hakkı 25

2.BÖLÜM
MÜKELLEF HAKKI: TANIMI, KAPSAMI VE ÖNEM KAZANMASININ NEDENLERİ

2.1 MÜKELLEF HAKKININ TANIMI VE KAPSAMI 27
2.1.1. Mükellef Hakkının Tanımı 27
2.1.2. Mükellef Hakkının Kapsamı 29

2.2. VERGİ SİSTEMİNİN İŞLETİLMESİ İÇİN TEMEL HAKLAR İÇİNDE MÜKELLEF HAKLARI 29
2.2.1. Belirginlik İlkesinden Doğan Haklar 30
2.2.1.1. Kanunların Yayınlanması 30
2.2.1.2. Kanunların Anlaşılır Olması 30
2.2.1.3. Kanunlarda Birbirlerinin Karşıtı Kuralların Yer Almaması 31
2.2.1.4. Kanunların Geriye Yürümemesi 31
2.2.2. Eşitlik İlkesinden Doğan Haklar 31
2.2.2.1. Ayrımcılığa Tabi Olmama Hakkı 31
2.2.2.2. Çifte Vergilendirmeme Hakkı 32
2.2.2.3. Vergini Doğru Miktarından Fazlasını Ödememe Hakkı 32
2.1. MÜKELLEF HAKKINDA TARİHSEL SÜREÇ 33
2.2. MÜKELLEF HAKKININ ÖNEM KAZANMASININ NEDENLERİ 34
2.4.1. Teknolojik Gelişmeler 37
2.4.2. Uluslararası Alanda Meydana Gelen Gelişmeler 38
2.4.3. Vergi Sistemlerinin Karmaşık Hâle Gelmesi 40
2.4.4. Vergi İdaresi İle Mükellef Arasındaki İlişkilerdeki Gelişmeler 41
2.4.5. Mükellefin Seçmen Olarak Önem Kazanması 42
2.5. GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI MÜKELLEF HAKLARI BİLDİRGESİ 43
2.5.1. Gelir İdaresi Başkanlığının Mükellef Odaklı Çalışmaları 46
2.5.1.1. Vergi İletişim Merkezi 46
2.5.1.2. E-Beyanname Çağrı Merkezi 46
2.5.1.3. Beyanname Düzenleme Rehberler ve Bilgilendirme Amaçlı Broşürler 47
2.5.1.4. Borç Bilgilendirme Servisi 47
2.5.1.5. Borçlu Mükelleflere SMS Gönderilmesi 47
2.5.1.6. Mükellef Memnuniyeti Anketi ve Çalışan Memnuniyet Anketi 48
2.5.1.7. E-Ticaret Yapanlar İçin Bilgilendirme Portalı 48
2.5.1.8. Mükellef Hizmetlerinde Elektronik Uygulamalar 48
2.5.1.9. E-Devlet Kapısında Sunulan Elektronik Hizmetler 49

3.BÖLÜM

MÜKELLEF HAKKI KAYNAKLARI VE ÇEŞİTLERİ

3.1. MÜKELLEF HAKKI KAYNAKLARI 51
3.1.1. Anayasa 51
3.1.1.1. Vergilerin Kanuniliği İlkesi 52
3.1.1.2. Sosyal Hukuk Devleti İlkesi 53
3.1.1.2.1. Kanuni İdare İlkesi 54
3.1.1.2.2. Vergi Kanunları Önünde Eşitlik İlkesi 54
3.1.1.2.3. Hukuki Güvenlik İlkesi 55
3.1.1.3. Ödeme Gücüne Göre Vergilendirme İlkesi 56
3.1.2. Kanunlar ve Vergi Kanunları 57
3.1.3. Uluslararası ve Devletler Arası Karşılıklı Yapılan Anlaşmalar 58
3.1.4. Mükellef Hakları Bildirgeleri 59
3.1.5. Vergi İdaresinden Doğan Kaynaklar 61
3.2. MÜKELLEF HAKKI ÇEŞİTLERİ 62
3.2.1. Vergi Kanunları Düzenlenirken Mükellef Hakkı 62
3.2.1.1. Genel Mükellef Hakları 63
3.2.1.1.1. Adil, Eşit ve Saygılı Hizmet Alma Hakkı 63
3.2.1.1.2. Dilekçe (Başvuru) Hakkı 65
3.2.1.1.3. Bilgi Edinme Hakkı 66
3.2.1.1.4. Temsilci Kullanma Hakkı 67
3.2.1.1.5. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı 68
3.2.1.1.6. Mükelleflere İlişkin Bilgilerin Gizliliği Hakkı 70
3.2.1.1.7. Mükelleflere İlişkin Bilgilerin Saklanması Hakkı 71
3.2.1.1.8. Vergilemede Belirlilik Hakkı 72
3.2.2. Özel Mükellef Hakları 73
3.2.2.1. Dava Açma Hakkı 73
3.2.2.2. Pişmanlık Hakkı 74
3.2.2.3. Uzlaşma ve Cezalarda İndirim Hakkı 74
3.2.2.4. Düzeltme Talebi Hakkı 75
3.2.2.5. Şikâyet Yolu ile Müracaat Hakkı 75
3.2.2.6. Vergiyi Tecil veya Taksitlendirme Talebi Hakkı 76

4. BÖLÜM
MÜKELLEFLERİN ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU HAKKI

4.1. BİREYSEL BAŞVURU HAKKININ KAPSAMI 77
4.1.1. Genel Olarak Bireysel Başvuru Hakkının Kapsamı 77
4.1.2. Vergilendirme Alanında Bireysel Başvuru Hakkının Kapsamı 79
4.2. VERGİLENDİRME ALANINDA BİREYSEL BAŞVURUYA KONU OLABİLECEK HAKLAR..... 81
4.2.1. Mülkiyetin Korunmasını Talep Hakkı 82
4.2.2. Adil Yargılanma Hakkı 83
4.2.3. Diğer Hak ve Özgürlüklere İlişkin Bireysel Başvuru Yolu 85
4.3. BİREYSEL BAŞVURUNUN ŞARTLARI 86
4.4. BİREYSEL BAŞVURUYA KİMLER BAŞVURABİLİR 89
4.5. BİREYSEL BAŞVURU SÜRESİ 92
4.5.1. Kesin Nitelikteki Kararlara Karşı Bireysel Başvuru Süresi 94
4.5.2. Temyize Tabi Bir Kararın Temyiz Edilmemesi Hâlinde Bireysel Başvuru Süresi..... 94
4.5.3. Kesin Nitelikteki Kararlara Karşı Bireysel Başvuru Süresi 95
4.5.4. Temyiz Yoluna Başvurulması Hâlinde Başvuru Süresi 95
4.5.5. Kesin Nitelikteki Kararlara Karşı Bireysel Başvuru Süresi 95
4.5.6. İtiraz, Temyiz ve Karar Düzeltme Yoluna Başvuru Hâlinde Başvuru Süresi..... 96
4.6. BİREYSEL BAŞVURU NASIL YAPILIR 96
4.7. BİREYSEL BAŞVURU İÇİN GEREKLİ BELGELER 97
4.8. BİREYSEL BAŞVURU FORMU 99
4.9. BİREYSEL BAŞVURUNUN KAYDA ALINMASI 101
4.10. BİREYSEL BAŞVURU HARCI..... 102
4.11. BİREYSEL BAŞVURU YARGI SÜRECİ 102
4.12. BİREYSEL BAŞVURUNUN HUKUKÎ SONUÇLARI 103
4.12.1. Bireysel Başvuruların Kabul Edilebilirlik Şartları ve İncelenmesi..... 105
4.12.1.1. Kabul Edilebilirlik Kararı..... 105
4.12.1.2. Kabul Edilebilirlik İncelemesi Yapacak Merci..... 106

4.12.2. Esas Hakkındaki İnceleme..... 107
4.12.2.1. Anayasal Denetimin Kapsamı 107
4.12.2.2. Esas Hakkında İnceleme Merci..... 107
4.12.2.3. Bilgi İçin Adalet Bakanlığına Gönderme 108
4.12.3. Anayasa Mahkemesinin Vereceği Kararlar..... 108
4.12.3.1. İhlale İlişkin Karar..... 108
4.12.3.2. İhlal Kararı Hâlinde Yapılması Gerekenlere Hükmetme..... 109
4.12.3.3. Yeniden Yargılama İçin İlgili Mahkemeye Geri Gönderme... 109
4.12.3.4. Tazminat veya Genel Mahkemelerde Dava Açılması 109
4.13. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ
(AİHM)'NE BAŞVURU 109

5. BÖLÜM
MÜKELLEFİN KANUNLARDAN DOĞAN HAKLARI

5.1. KANUNİ VE İDARİ SÜRELERDE HAKLARI 111
5.1.1. Kanuni ve İdari Sürelerin Uygulanmasını İsteme Hakkı.....111
5.1.2. Yasal Süreleri Kullanım Hakkı 111
5.1.3. İdarenin Süre Vermesini Gerektiren Hâllerde Haklar.....113
5.1.4.1. Mücbir Sebeplerden Sürelerin Uzaması Hakkı 114
5.1.4.2. Ölüm Hâlinde Sürenin Uzaması Hakkı 115
5.1.4.3. Zor Durum Sebebiyle Sürelerin Uzaması Hakkı.....116
5.1.4.4. Süreleri Uzatan Diğer Hâllerde Haklar.....116
5.1.5. Tebliğ İşlemlerinde Yasallığa Uyumu İsteme Hakkı 117
5.1.5.1. Kanuna Uygun Tebliğ Yapılması Gereği 117
5.1.5.2. Usulüne Uygun Yapılmayan Tebliğlerde Hakları.....119
5.2. ZAMANAŞIMINDA MÜKELLEFİN HAKLARI 121
5.2.1. Normal Zamanaşımında Mükellefin Hakları..... 122
5.2.2. Özellik Gösteren Zamanaşımında Mükellefin Hakları..... 122
5.2.2.1. Veraset ve İntikal Vergisinde Tarh Zamanaşımı 123
5.2.2.2. Emlak Vergisinde Tarh Zamanaşımı..... 123
5.2.2.3. Motorlu Taşıtlar Vergisinde Tarh Zamanaşımı 123
5.2.2.4. Damga Vergisinde Tarh Zamanaşımı..... 123
5.2.2.5. Yıllara Sari İnşaat ve Onarım İşlerinde Zamanaşımı..... 124

5.3. İSPAT (KANIT) HAKKI 124
5.4. MİRASIN REDDİ HAKKI 125
5.5. SUSMA HAKKI 127
5.6. MUAFİYET VE İSTİSNALARDAN YARARLANMA HAKKI 128
5.7. VERGİ MATRAHININ TESPİTİ VE DEĞERLEME HAKKI 129
5.8. FAİZ İSTEME HAKKI 130
5.9. FAZLA ÖDENEN VERGİ VE CEZALARIN İADESİNİ TALEP HAKKI 131
5.10. VERGİ DENETİMİ SIRASINDA DOĞAN ÖZEL HAKLAR 132
5.10.1. Denetim Sürecinde Yapılacak İşler Hakkında Bilgi Verilmesi ve Mükellefin Özel Hayatının Gizliliğine Saygı Gösterilmesi Hakkı 132
5.10.2. Denetimin Uygun Yer ve Zamanda Yapılmasını İsteme Hakkı 132
5.10.3. Denetim Sırasında Ulaşılan Sonuçların Değerlendirilmesi ve Mükellefin Başvuru Hakkı 133

6. BÖLÜM

MÜKELLEFİN TERCİHLERİNE BIRAKILAN HAKLAR

6.1. MÜKELLEFİYET TESİS ETME VEYA SONA ERDİRME HAKKI 135
6.2. AMORTİSMAN YÖNETİMİ SEÇİM HAKKI 135
6.3. VERGİ KANUNLARINDA YER ALAN TERCİHLERDEN DOĞAN HAKLAR 137
6.3.1. İkinci Sınıf Tacirler İle Çiftçilerin Bilanço Esasında Vergilendirilmelerini İsteme Hakkı 137
6.3.1.1. İkinci Sınıf Tacirlerin Bilanço Esasını Seçme Hakkı 137
6.3.1.2. Çiftçilerin Bilanço Esasını Seçme Hakkı 137
6.3.2. Gayrimenkul Sermaye İratlarında Gider Bildirim Usulü Seçim Hakkı 138
6.3.3. Emsal Kira Bedeli Uygulanmasında Konut Seçim Hakkı 139
6.3.4. Çalışanların Muhtasar Beyanname İle Bildiriminde Beyannamenin Verilme Süresinde Haklar 140
6.4. TİCARİ KAZANCI BASİT USULDE VERGİLENDİRİLENLERİN GERÇEK USULE GEÇME HAKKI 141

6.5. TEMİNAT GÖSTERMEDE SEÇİM HAKKI 142
6.6. ADİ ORTAKLIKLARDA DEFTER TUTMA HAKKI 143
6.7. VERGİ BORCUNUN ÖDENME ŞEKLİNDE TERCİH HAKKI 144
6.7.1. Çizgili Çekle Ödeme 144
6.7.2. Mükellefin Kendi Hesabından Havale Yoluyla Ödemede Bulunma 145
6.7.3. Maliye Bakanlığınca Yetki Verilen Bankalara Ödeme 145
6.7.4. PTT (Posta Yoluyla) Aracılığı ile Ödeme 145
6.7.5. Banka Kartı ve Benzeri Kartlarla Ödeme 145
6.8. MÜKELLEFİN ÖLÜMÜ SONRASI MİRASÇILARA SERVETİN İNTİKALİNDE TERCİHLERDEN DOĞAN HAKLAR 146
6.8.1. Ferdi Ticari İşletmenin İntikalinde 146
6.8.1.1. Mirasçıların İşe Devam Etmeleri Durumunda 147
6.8.1.2. Mirasçıların İşe Devam Etmemeleri Durumu 148
6.8.3. Ortaklık Payı İntikalinde 149
6.8.3.1. Adi Ortaklık Hissesinin Mirasçılara İntikali 149
6.8.3.2. Kollektif Şirket Hissesinin Mirasçılara İntikali 150
6.8.3.3. Adi Komandit Şirket Hissesinin Mirasçılara İntikali 151
6.8.3.4. Hisseli Komandit Şirket Hissesinin Mirasçılara İntikali 152
6.8.4. Şirketlerin Kanuni Mirasçılara İntikalinde, Kazancı Bilanço Esasında Tespit Edilen Ferdi İşletmenin Sermaye Şirketince Devir Alınmasında ve Şahıs Şirketinin Sermaye Şirketine Dönüştürülmesinde Mükellefin Hakları 152
6.8.4.1. Kazancı Bilanço Esasında Tespit Edilen Ferdi İşletmenin Sermaye Şirketince Devir Alınmasında Mükellefin Hakları 153
6.8.4.2. Şahıs Şirketinin Sermaye Şirketine Dönüştürülmesinde Mükellefin Hakları 155
6.9. TEMSİLCİ BELİRLEME VE TEMSİLCİ KULLANMA HAKKI 155
6.9.1. Temsilci Belirleme Hakkı 156
6.9.2. Temsilci Kullanma Hakkı 156

7. BÖLÜM
MÜKELLEFİN VERGİ ÖDEVLERİNDE HAKLARI

7.1.İŞE BAŞLAMA VEYA İŞİ BIRAKMA BİLDİRİMİNDE HAKLARI 159
7.1.1. İşe Başlama Bildirimde Hakları 159
7.1.1.1. Gerçek Kişi Mükelleflerde 160
7.1.1.2. Tüzel Kişi Mükelleflerde 160
7.1.2. İşi Bırakmayı Bildirimde Hakları 161
7.1.2.1. Gerçek Kişi Mükelleflerde 162
7.1.2.2. Tüzel Kişi Mükelleflerde 163
7.1.3. İşe Başlama Veya İşi Bırakmada Yoklama İşlemlerinde Hakları 163
7.2. DEFTER TUTMA ÖDEVİNDE HAKLARI 164
7.2.1. Tutulması Zorunlu Defterleri Edinme Hakkı 166
7.2.2. Defter Tutmada Kayıt Serbestisi Hakkı 166
7.2.3. Muhasebeci Belirleme Hakkı 167
7.2.4. Defterlerin Onaylanmasında Hakları 167
7.2.5. Belge Temininde Hakları 168
7.3. BEYANNAME VERME ŞEKLİNİ BELİRLEME HAKKI 168
7.3.1. Elektronik İmza ve Elektronik Ortamda Beyanname Gönderme Hakkı 168
7.3.2. İtirazı Kayıtla Beyan Hakkı 169
7.4. FATURA VE BENZERİ BELGELERİ BASTIRMA HAKKI 170
7.5. VERGİNİN ÖDENMESİNDE HAKLARI 171
7.5.1. Tanım ve Özellikleri 171
7.5.2. Mükellefin Dilediği Vergi Dairesine Vergi Borcunu Ödeme Hakkı 172
7.5.3. Verginin Ödemesinde Diğer Haklar 172
7.5.3.1. Vergi İncelemesi Sonucu Vergi ve Cezaların Ödenmesinde Hakları 172
7.5.3.1.1. Dava Konusu Yapılmadan Ödemede Hakları 172
7.5.3.1.1.1. Doğrudan Ödemede Hakları 173
7.5.3.1.1.2. Uzlaşma Sonucuna Bağlı Ödemede Hakları 173
7.5.3.1.1.3. Cezada İndirimli Ödemede Hakları 174

7.5.3.1.2. Dava Konusu Yapıldıktan Sonra (Dava Devam Ederken) Ödemede Hakları 174
7.5.3.2. Dava Sonucuna Göre Ödemede Hakları 174
7.5.3.3. Mükellefiyetin Sona Ermesi Durumunda Ödemede Hakları 175
7.5.4. Ödeme Emrine İtiraz Hakkı 175
7.5.5. Verginin Ödenmesinde Mahsup Hakkı 177
7.5.5.1. Gelir Vergisinde Mahsup Hakkı 178
7.5.5.1.1. Geçici Verginin Mahsubunda Haklar 179
7.5.5.1.2. Kesinti Suretiyle Alınan Verginin Geçici Vergiden Mahsubunda Haklar 179
7.5.5.1.3. Ülke Dışı Gelir Unsurlarında Vergi Mahsubunda Haklar 179
7.5.5.1.4. Kontrol Edilen Yabancı Şirketlerde Mahsup Hakkı 179
7.5.5.2. Kurumlar Vergisinde Mahsup Hakkı 180
7.5.5.2.1. Geçici Verginin Mahsubunda Haklar 180
7.5.5.2.2. Tevkif Edilen Vergilerin Mahsubunda Haklar 181
7.5.5.2.3. Yabancı Ülkelerde Ödenen Vergilerin Mahsubunda Haklar 181
7.5.5.3. Katma Değer Vergisinde Mahsup Hakkı 181
7.5.6. Verginin Ödenmesinde Takas Hakkı 182
7.5.7. Verginin Ödenmesinde Tecil Hakkı 183
7.5.8. Verginin Ödenmesinde Terkin Hakkı 185
7.5.9. Vergi İncelemesi Sonucu Vergi ve Cezaların Ödenmesinde Hakları 186
7.5.9.1. Dava Konusu Yapılmadan Ödemede Hakları 186
7.5.9.1.1. Doğrudan Ödemede Hakları 187
7.5.9.1.2. Uzlaşma Sonucuna Bağlı Ödemede Hakları 187
7.5.9.1.3.Cezada İndirimli Ödemede Mükellefin Hakları 188
7.5.9.2. Dava Konusu Yapıldıktan Sonra (Dava Devam Ederken) Ödemede Hakları 188
7.5.9.3. Dava Sonucuna Göre Ödemede Hakları 188
7.5.9.4. Mükellefiyetin Sona Ermesi Durumunda Ödemede Hakları 189
7.5.10. Ödeme Emrine İtiraz Hakkı 189

8.BÖLÜM

MÜKELLEFİN VERGİ İDARESİNİN İDARİ İŞLEMLERİNDEN DOĞAN HAKLARI

8.1. İDARİ İŞLEMİN TANIMI VE GENEL ESASLARI 191
8.1.1. İdari İşlemin Tanımı 191
8.1.2. İdari İşlemlerin Özellikleri 192
8.2. VERGİ HATALARININ DÜZELTİLMESİNİ İSTEME HAKKI 193
8.2.1. Dilekçe ile Hataların Düzeltilmesi İçin Başvuru Hakkı 195
8.2.2. Şikâyet Yoluyla Hataların Düzeltilmesi İçin Başvuru Hakkı 195
8.3. UZLAŞMA TALEP HAKKI 196
8.4. VERGİ BORÇLARININ AFFINDA HAKLAR 197
8.5. YOKLAMA İLE İLGİLİ MÜKELLEFİN HAKLARI 198
8.6. VERGİ İNCELEMESİ İLE İLGİLİ MÜKELLEFİN HAKLARI 200
8.6.1. Vergi İncelemesinde Esaslar 200
8.6.2. Vergi İncelemesi Sırasında Mükellefin Hakları 202
8.6.2.1. Hukuki Dayanağın İstenmesi Hakkı 202
8.6.2.2. Defter ve Belgelerin Usulüne Uygun Olarak İstenmesini İsteme Hakkı 203
8.6.2.3. Ek Süre İsteme Hakkı 204
8.6.2.4. Kimlik Gösterilmesini İsteme Hakkı 204
8.6.2.5. İncelemenin Kendi İş Yerinde Yapılmasını İsteme Hakkı 205
8.6.2.6. İncelemenin Konusunun Bildirilmesini İsteme Hakkı 205
8.6.2.7. İncelemenin Resmi Çalışma Saatleri Dışında Yapılmamasını İsteme Hakkı 206
8.6.2.8. Vergi İncelemesinin İş yeri Etkinliklerini Aksatmamasını İsteme Hakkı 207
8.6.2.9. Vergi İncelemesinde Tutanak Esası ve Mükellefin İnceleme Tutanaklarına Kendi Görüşlerinin Yazılmasını İsteme Hakkı 207
8.6.2.10. Tutanakların İmzalandıktan Sonra El Konulan Defter ve Belgeleri İsteme Hakkı 208
8.6.2.11. Tutanağı İmzalamama Hakkı 209

8.6.2.12. İnceleme Nedeniyle Alınan Defter ve Belgelerden Yararlanma Hakkı 209
8.6.2.13. Tutanak Tutulması Sırasında Yasal Hakların Hatırlatılmasını İsteme Hakkı 209
8.6.2.14. Vergi İncelemesinin Yasal Süreler İçerisinde Yapılmasını İsteme Hakkı 210
8.6.2.15. Vergi İncelemesinin Bittiğine İlişkin Resmi Bir Yazı İsteme Hakkı 210
8.6.2.16. Vergi İnceleme Raporlarının Hukuka Uygun Yolla Tebliğini İsteme Hakkı 210
8.6.2.17 İnceleme Sırasında Meslek Mensubunu Yanında Bulundurmayı İsteme Hakkı 211
8.6.2.18. İnceleme Sırasında ve Sonrasında Vergi Mahremiyetini İsteme Hakkı 211
8.6.2.19. Kendisine, Kurumuna ve Kurum Çalışanlarına Özenli Davranmasını İsteme Hakkı 212
8.6.2.20. Vergi İncelemelerinde Uyulacak Temel İlkelere Uyulmasını İsteme Hakkı 212
8.6.2.21. Mükellefin Kendisinin Rapor Değerlendirme Komisyonunda Dinlenmesini İsteme Hakkı 213
8.6.3. Vergi İncelemesi Sonrasında Mükellefin Hakları 214
8.6.3.1. Cezada İndirim İsteme Hakkı 215
8.6.3.2. Uzlaşmayı Seçme Hakkı 216
8.6.3.2.1. Tarhiyat Öncesi Uzlaşma İsteme Hakkı 216
8.6.3.2.2. Tarhiyat Sonrası Uzlaşma İsteme Hakkı 217
8.6.3.3. Dava Açma Hakkı 218
8.6.3.4. Vergi İncelemesinde Ödeme Emri ve İhtiyati Haciz Kararlarına Karşı Dava Açma Hakkı 219
8.6.3.5. Şikâyet Yoluyla Maliye Bakanlığına Başvurma Hakkı 219
8.6.3.6. Yanılma Hâlinin Dikkate Alınmasını İsteme Hakkı 219
8.6.3.7. Ölüm Hâlinde Ölen Kişinin Vergi Cezalarının Ortadan Kalktığının Dikkate Alınmasını İsteme Hakkı 220
8.6.3.8. Zamanaşımı Hâlinin İstenme Hakkı 220

8.7. ARAMADA MÜKELLEFİN HAKLARI 220
8.7.1. Aramanın Hukuki Niteliği 221
8.7.2. Arama Kararının Bir Örneğini İsteme Hakkı 222
8.7.3. Aramada İstenilen Belgelerin ve Bilgisayar Kayıtlarının Kurallara Uygun Yapılmasını İsteme Hakkı 222
8.7.4. El Konulan Defter ve Belgelerin Mükellefin Kendi Gözetimi ve Katılımı Altında Yapılmasını İsteme Hakkı 223
8.7.5. Aramada El Konulan Belgelerden Vergi ile İlgili Olmayanlarını İsteme Hakkı 223
8.7.6. Aramada Vergi İncelemesinin Öncelikle Bitirilmesini İsteme Hakkı 224
8.7.7. El Konulan Defter, Belge ve Kayıtlardan Yararlanma Hakkı 225
8.7.8. Tutanağı İmzalamama Hakkı 225
8.7.9. Kayıtların İşlenmesi İçin Ek Süre İsteme Hakkı 226
8.7.10. Muhbirin Adını İsteme Hakkı 226
8.7.11. Verginin Doğru Hesaplanmasını İsteme Hakkı 226

YARARLANILAN KAYNAKLAR 227

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ADAL, Erhan, Hukukun Temel İlkeleri, El Kitabı, Genişletilmiş 11. Baskı, Legal Kitabevi, İstanbul 2011.

AKBULUT, Akın, Karşılaştırmalı TMS/TFRS – Vergi Uygulamaları ve Sonuçları, (Tam set TMS/TFRS ve Vergi Uygulamalarının Örneklerle Analizi, Ticari Kardan Mali Kara Geçiş İşlemlerine İlişkin Kapsamlı Monografi), Ankara, 1012.

AKDEMİR Tuğçe, "Vergi Hukuku Açısından Türk Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Yolu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2014.

AKDOĞAN, Abdurrahman, Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş B.5, Gazi Kitapevi, Ankara, 2004.

AKILLIOĞLU Tekin, İnsan Hakları Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, Ankara, 1995.

AKINTÜRK Turgut "Medeni Hukuk", 10. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2004. ARKAN, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, Gözden Geçirilmiş Beşinci Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No: 349, Ankara, 1999,

ARSLAN, Mehmet, Vergi Hukuku, Vergi Hukukunun Temel Kavramları, Vergi Hukuku, Vergi İdaresi, Vergi Ceza Hukuku, Vergi Yargılama Hukuku, Güncelleştirilmiş 9. Baskı, Dora Basım-Yayın, Bursa, 2016.

ASLAN, İsmail Özgür, Veri Yükümlüsünün Haklar : Bir Katalog Tasarımı, (Doktora Tezi) TC Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim dalı, Mali Hukuk Bilim Dalı, İstanbul, 2006.

ASLANPINAR Y. Burak, "Mirasın Gerçek Reddi Ve Hükmen (Hükmi) Reddi", Yaklaşım Dergisi, (198), 2009.

AYDIN Mücahit, "Bireysel Başvuruda Zaman Bakımından Yetki" Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2016/3, Sayı:25,

AYDIN Öykü Didem, "Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XV, Y. 2011, S.4.

BAKAR, Feride, Mükellef Hakları Ve Türkiye'de Mükellef Haklarının Korunmasına Yönelik Öneriler, Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi T. C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı, Bursa, 2011.

BALKARA, Bekir, "Vergi İncelemesinde 6009 Sayılı Kanun'dan Önceki ve Sonraki Durum ve Değerlendirilmesi -II ", Yaklaşım Dergisi, S. 215, Kasım, 2010.

BALTA, Tahsin Bekir, İdare Hukuku 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No. 326, Ankara, 1970.

BATUN, Mehmet, "Tam Ve Sınırlı İncelemenin Tanımlanması Üzerine", Yaklaşım Dergisi, S. 215, Kasım, 2010.

BAYRAKLI, Hasan Hüseyin, Vergi Ceza Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları Yayın No: 21, Afyon, 1999,

BAYRAKLI, Hasan Hüseyin, Genel Vergi Hukuku, Celepler Matbaacılık, Afyonkarahisar, 2013.

BAYRAKLI, Hasan Hüseyin, Hukukun Temel Kavramları, Celepler Matbaası, Afyonkarahisar, 2015.

BEYGO, Nusret, "Revizyon ve Vergi İncelemesi", İdare Hukuku Dergisi Yayınları, İstanbul, 2001.

BIYIK Recep, KIRATLI Aydın, Son Değişiklikler Çerçevesinde Gelir ve Kurumlar Vergisi Matrahlarının Tespitinde Giderler ve İndirimler, (Kavramsal İndexli Güncellenmiş), 2. Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2005.

BİLGE, Necip, Hukuk Başlangıcı, Dördüncü Baskı, Gaye Matbaacılık, Ankara 1983.

BİLİCİ Nurettin, Vergi Hukuku, Genel Hükümler, Türk Vergi Sistemi, Güncelleştirilmiş ve geliştirilmiş 28. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

BOZDOĞAN Kübra, BUYRUKOĞLU Selçuk, BOZDAĞ, Doğan, "Yeni Mevzuata Göre Vergi İncelemesi ve Mükellef Hakları", Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, 2013,

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, "Servi", C.XX., Milliyet Yayınları Hürrem Fila Yayıncılık, İstanbul, 1986.

CANDAN, Turgut, "Kanuni Temsilcinin Vergi Ve Diğer Kamu Alacaklarından Sorumluluğu" 3. Bası, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2006.

CANDAN, Turgut, Vergilendirme Yöntemleri ve Uzlaşma, 2. Baskı, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2006.

CANDAN, Turgut, "Vergi Mükelleflerinin Bireysel Başvuru Yoluyla Anayasa Mahkemesince Korunması", https://turgutcandan.com/.../vergi-mukelleflerinin-bireysel-basvuru-yoluyla-anayasa-..

ÇAĞAN, Nami, Vergilendirme Yetkisi, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1982.

ÇELİK, Binnur, Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, Ankara, 2000.

ÇINAR, İbrahim, ÇINAR Sinan, "Bireysel Başvurunun Ön İnceleme Usulü, Bireysel Başvuru Bürosunun Çalışma Sistemi İle Bu Aşamada Verilen İdari Ret Kararlarının Nitelikleri ve İtiraz Aşamaları", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Ankara 2014, Sayı 4,

ÇINAR, Sinan, "Bireysel Başvuruda Bulunma Usulü", http://dergi.uyusmazlik.gov.tr/umd/altincisayi/5sinancinar.pdf

DEMİRCİ, Azmi, "Vergi İncelemesinin Başlaması ve Sona Ermesi", Yaklaşım Dergisi, S.215, Kasım 2010, s.89

DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitapevi Ankara, 2001.

DEVRİM, Fevzi, DEVRİM, Turgay Timur, "Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinde İdare-Mükellef Etkileşimi ve Bağlı Etkileşenlerin Rolü", 19. Türkiye Maliye Sempozyumu; Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 10-14 Mayıs 2004, Antalya, Uludağ Üniversitesi İİBF, Bursa.

DEYNEKLİ, Adnan, "Yargıtay'ın Anayasa Şikayetine Bakışı", Bireysel Başvuru "Anayasa Şikayeti", HUKAB Sempozyum Serisi 1 İçinde, Der. Musa Sağlam, Ankara, 2011,

DİLBER Emircan, BELGE, Gökhan, "Vergi İncelemesi Esasında Mükellef Hakları ve Analizi I", Vergi Dünyası, Sayı 399, Şubat 2012, s. 140.

DİLBER Emircan, BELGE Gökhan, "Vergi İncelemesi Sırasında Mükellef Hakları Analizi – II", Vergi Dünyası, Sayı:367, Mart 2012.

DOĞRU, Osman, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi, Legal Yayınevi, Ankara, 2013.

DONNELLY, Jack, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, (Çev. Mustafa ERDOĞAN, Levent KORKUT), Yetkin Yayınevi, Ankara, 1989.

DÖNMEZ, Recai, "Yükümlü Hakları: Ortaya Çıkış Nedenleri Ve Bir Kavramlaştırma Denemesi", E-Yaklaşım, Aralık 2003, Sayı 5, Erişim 15.03.2015 (www.yaklaşım.com).

DONNELLY, Jack, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, (Çev. Mustafa ERDOĞAN, Levent KORKUT), Yetkin Yayınevi, Ankara, 1989

DURAN, Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul, 1982.

EDİZDOĞAN, Nihat, TAŞ, Metin, ÇELİKKAYA, Ali, Vergi Ceza ve Yargılama Hukuku, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2007.

EDİZDOĞAN, Nihat, ÖZKER, Niyazi, FERHATOĞLU, Emrah, BİLGE, Semih, Türk Vergi Sistemi, Yeniden Düzenlenmiş 3. Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2007.

EGELİ Hüseyin, DAĞ Mehmet, "Türk Vergi Hukuku Açısından Mükellef Haklarının Değerlendirilmesi" Maliye Dergisi, Sayı: 163, Temmuz-Aralık 2012.

EMİROĞLU, Hande, Teori Ve Uygulamada Vergi İncelemesinde Mükellef Hakları, (Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi), T.C Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Programı Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2011.

ER, Selami, "Mükellef Hakları ve Kamuda Faiz", Sayıştay Dergisi. Sayı: 81.

ERDEM Tahir, "Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu ve Vergi Hukuku Alanında Uygulama İmkânı", Vergi Sorunları Dergisi, S.282, 2012,

ERDİNÇ, Tahsin, "Karşılaştırmalı Olarak Türk Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı (Anayasa Şikâyeti)", TAAD, Yıl:6, Sayı:20 (Ocak 2015).
ERKİN, Gözde, "Vergilendirme Yetkisinin Tabi Olduğu Anayasal İlkeler", Ankara Barosu Dergisi, 2012/3.
ERKUT, Celal, İdari İşlemin Kimliği: İptal davasının konusunu oluşturma bakımından, Danıştay Yayınları, No:51, Ankara, 1990.
EROL, Ahmet, "Vergi İncelemesi Sırasında Mükellef Hakları II", Yaklaşım Dergisi, Sayı. 208, Nisan 2010,
EROL, Ahmet, CİNGÖZ, Dilek, "Bir Mükellef Hakkı Olarak Mirasın Reddi", TBB Dergisi, Sayı: 118, 2015,
EROL, Ahmet, "Mükellef Hakları Yönünden 6009 Sayılı Yasa ile Getirilen Hükümlerin Değerlendirilmesi II", Yaklaşım Dergisi, Sayı, 217, Ocak 2011,
EROL, Ahmet, NERGİZ, Elmas, "Mükellef Hakkı Olarak Reddi Miras" Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı: 124, Nisan 2014.
GERÇEK, Adnan, "Vergilemede Mükellef hakları ve Türkiye'deki durumunun incelenmesi" Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 209, Şubat 2006.
GERÇEK, Adnan, Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi, Mart 2006 / 1. Baskı.
GERÇEK, Adnan, Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2010,
GERÇEK Adnan, GERGER ÇETİN Güneş, TAŞKIN Çağatan, BAKAR Feride, GÜZEL Simla, Mükellef Hakları Türkiye Perspektifi ve Geliştirilmesi Teorik Çerçeve Analiz Öneriler, Seçkin Yayınevi, Temmuz 2015, Ankara,
GERÇEK Adnan, BAKAR Feride, "Mükellef Haklarının Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları Işığında Korunmasının Değerlendirilmesi", Prof. Dr. Metin TAŞ'a ARMAĞAN, Ankara, 2015,
GERGER ÇETİN Güneş, Mükellef Hakları Vergiye Gönüllü Uyum, Legal Yayıncılık, İstanbul 2011.
GERGER ÇETİN Güneş, GÖKBUNAR Ramazan, "Mükellef Haklarına Vergi İdaresi Çalışanlarının Bakışı", Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, Yıl:2010 Cilt:17 Sayı:1
GINALI, Ayşe, "Vergi Dairelerince Yapılan Tebliğler Ve Özellikli Durumlar", Mali Çözüm Dergisi, Mart – Nisan 2011
GÖKBEL, Doğan, Mükellef Kakları, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,, (Yayınlanmamış doktora tezi), Eskişehir, 2000.
GÖZLER, Kemal, "Hukuka Giriş", 3. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 2006. GÜRİZ, Adnan, Hukuk Felsefesi, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1985.
GÖZÜBÜYÜK A.Şeref, GÖLCÜKLÜ Feyyaz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Bs., Turhan Kitabevi, Ankara, 2011,
GÜMÜŞKAYA Gamze, "Vergi Ödevlisinin Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvurusunun Kabul Edilebilirlik Koşulları", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Vergi Hukuku Toplantısı Özel Sayısı), Cilt:17, S.3-4, 2011,

GÜRSOY, Hakan, "Mükellef Hakları ve Mali Anayasa", Vergi Dünyası, Sayı: 379, Haziran 2012.

HEREKMAN, Aykut, Kamu Maliyesi, (Genel Vergi Kuramı), Cilt II, 2. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1989,

HIZ Yüksel, YILMAZ Zekeriya, Bildi Edinme ve Dilekçe Hakkı, Ankara, 2004. İMDAT, Türkay, "Türk Vergi İdaresinde Mükellef Odaklı Yaklaşım-Mükellef Hakları-Vergiye Gönüllü Uyum Uygulamaları", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı, 299, Ağustos, 2013,

İMREGÜN, Oğuz, Ticaret Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1454, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 772, 3. Baskı, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset, Eskişehir, 2006,

İNAN, Alper, "Türkiye'de vergilerin meşruiyetinin sağlanmasında mükellef haklarının önemi ve anayasal dayanaklarının belirlenmesi", (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış yükseklisans tezi), İzmir, 2008,

İNCEOĞLU, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Karalarında Adil Yargılanma Hakkı, İstanbul, 2002.

KAPLAN Recep, Hasan SARAÇ, Yılmaz ÇINAR, "Bireysel Başvuru Süresi (30 Gün Kuralı)", BİREYSEL BAŞVURU KABUL EDİLEBİLİRLİK KRİTERLERİ REHBERİ, Anayasa Mahkemesi Yayını, Ankara, 2017.

KARAKOÇ, Yusuf, Genel Vergi Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2004 KARAKOÇ, Yusuf, Genel Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş Altıncı Baskı, Ankara, 2012.

KARAKOÇ, Yusuf, "Kamu Alacaklarının Tahsil İşlemlerinin Hukuki Niteliği", Vergi Dünyası, Sayı; 246, Şubat 2002.

KARALİ SAUNDERS, Melek, "Bireysel Başvuruda Kişi Bakımından Yetki Kriteri", BİREYSEL BAŞVURU KABUL EDİLEBİLİRLİK KRİTERLERİ REHBERİ, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2017.

KARAMAN, Vacide, "Vergi İncelemelerinde Mükellef Hakları", Yaklaşım Dergisi, Sayı:228, Aralık 2011.

KARYAĞDI, Nazmi, "Mükellef Hakları Bildirgesi ne Demektir", Vergi algı, Erişim Tarihi; 10.10.2015 (www.vergialgi.net/mukellef-hakları), s.1

KAYA, Ömer, "Vergilendirme ve Yoklama İşlemleri", Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi, 15 Ekim 1999, Sayı: 306.

KIRBAŞ, Sadık, "Vergi Hukukunda Vekilin Konumu ve Yetkileri", Vergi Dünyası, Sayı 119, 1991.

KIRBAŞ Sadık, Vergi Hukuku, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1998.

KIZILOT, Şükrü, ŞENYÜZ, Doğan, TAŞ, Metin, DÖNMEZ, Recai, Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, 2007.

KIZLOT, Şükrü, Vergi İhtilafları ve Çözüm Yolları, Sekizinci Baskı, Ankara, 2005,

KIZILOT, Şükrü, KIZILOT, Zuhâl, "Vergi İhtilafları ve Çözüm Yolları", 8. baskı, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2005.

KOCAER Şenol, "Vergi Davalarında Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru", Vergi Dünyası Dergisi Mayıs 2014, S.393.

KOÇ Muharrem İlhan, DEMİRTAŞ Mustafa Eyyub, "Bireysel Başvuruda İdari İnceleme Aşaması", Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2017

KOLOĞLU Olcay, "Varlık Barışı Kanunu ve Mükellef Hakları", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 245. Şubat 2009.

KORKMAZ Esfender, Vergi Yapısı ve Gelişimi, Gür-AY Matbaası, İstanbul, 1982,

KOŞAR Neslihan, Avrupa Birliği'nde Mükellef Hakları ve Türkiye'de Mükellefin Durumu, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007,

KÜKRER, Ceyda, "İnternet Ortamında Bazı Faaliyetlerin Kavramsal Tanımları ve Türk Vergi Sistemi Karşısındaki Durumlarının Değerlendirilmesi", Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 27, 2016, s. 584.

KÜKRER Ceyda, "Adi Ortaklıklarda Ortaklık Hissesinin Devrinde veya Ortaklığın Sona Ermesinde Vergilendirme: Gelir ve Katma Değer Vergisi Açısından Değerlendirilmesi", Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 6, Aralık 2015.

MUTLUER, Kamil / HEPER, Fethi / DÖNMEZ, Recai: Vergi Hukuku, İkinci Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1536, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 817, Eskişehir, 2004,

MUTLUER Kamil vd., Türk Vergi Sistemi, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 1572, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No.828, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset, Eskişehir 2004,

NOHUTÇU Ahmet, İdare Hukuku, 2. Bs., Savaş Yayınları, Ankara, 2009, s.31.

ODEL Bertil Emrah, "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda (Anayasa Şikayeti) Etkin ve Etkili Kullanım Sorunları", Bireysel Başvuru "Anayasa Şikayeti", HUKAB Sempozyum Serisi 1 İçinde, Der. Musa Sağlam, Ankara, 2011, s.96.

ÖNCEL Mualla, KUMRULU Ahmet, ÇAĞAN Nami, Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş, Son Değişiklikler İşlenmiş 13. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

ÖNER, Erdoğan, "Mükellef Hakları-I", Yaklaşım Dergisi, Sayı: 156, Aralık 2005.

ÖNER, Erdoğan, "Mükellef Hakları II" Yaklaşım Dergisi, Sayı: 157, Ocak 2006.

ÖZAY, İlhan, Günışığında Yönetim, (2. Bine Kavuşurken), İstanbul, 1994.

ÖZAY, İlhan, Günışığında Yönetim (2 Bine Kavuşurken), Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1994,

ÖZBALCI, Yılmaz, Vergi Usul Kanunu, Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Ankara, 2012.

ÖZBALCI, Yılmaz, Gelir Vergisi Kanunu, Oluş Yayıncılık, Ankara, 2012.

ÖZER Atilla, Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Turhan Kitapevi, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Ankara, 2005,

ÖZDEN, Murat, "İhtirazı Kayıtla Beyan", Yaklaşım Dergisi Yıl: 1886, Sayı: 37,

ÖZDEMİR, Muharrem, "Vergi Mahremiyeti Sınırları ve İhlali", Vergi Denetmenleri Derneği – Vergi Raporu, Sayı: 59, 2002.

ÖZPEHRİZ, Niyazi, "Mükellef Hakları ve Mükellefin Korunması", Vergi Dünyası, Sayı: 294, Şubat 2006,

ÖZTAN, Bilge, "Medeni Hukukun Temel Kavramları", 18. Baskı, Ankara, 20. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi, 2005

ÖZYER, Mehmet Ali, Vergi Usul Kanunu Uygulaması, İstanbul, 2001

PEHLİVAN, Osman, Vergi Hukuku, Genel İlkeler ve Türk Vergi Sistemi, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2012, s.43..

PEHLİVAN, Osman, Uluslararası Vergilendirme, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2003

PEHLİVAN, Osman, Kamu Maliyesi, Kamu Ekonomisi, Kamu Harcamaları, Kamu Gelirleri, Vergi Teorisi, Devlet Borçları, Yerel Yönetimler Maliyesi, Devlet Bütçesi, Maliye Politikası, Derya Kitapevi, Trabzon, 2010.

SARAÇ, Osman. Vergi incelemesi–1, Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi, Sayı: 434, 2005.

SEVİĞ, Veysi, "Gelişen Vergi Hukukunda Delil ve İspat", Vergi Dünyası Dergisi, Eylül 2004,

SEVİĞ, Veysi, "Vergi Borçlarının Ödenmesinde Kredi veya Banka Kartı", Dünya Gazetesi, 25.08. 2003.

SEVİĞ, Veysi, "Vergi Hukukunda Yargı Kararları Yorum ve İspat", İktisat ve Maliye Dergisi, C.31, S.4, Temmuz 1984.

SONSUZOĞLU, Elif, Ödeme Gücüne Göre Vergileme İlkesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1997.

ŞAHBAZ İbrahim, "Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Sorunlar", Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2011, s.83.

ŞAHİN, Tayfun, "Mükellef Hakları Yönünden Rapor Değerlendirme Komisyonunda Dinlenme Talebinde Bulunması", Yaklaşım Dergisi, Sayı, 242, Şubat 2013.

ŞEKER, Nezih, Hukuksal yapısıyla vergi incelemesi, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, ŞENYÜZ Doğan, Türk Vergi Sistemi (Gelir-Kurumlar ve Katma Değer Vergisi), Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş 7.Bakı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001.

ŞEN Hüseyin, SAĞBAŞ İsa, Vergi Teorisi ve Politikası, İkinci Baskı, Ankara-Mart 2016.

ŞENYÜZ, Doğan YÜCE, Mehmet, GERÇEK, Adnan, Vergi Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa, 2010.

ŞENYÜZ Doğan, Vergi Ceza Hukuku, Bursa, 2011,

ŞİN, Sevil, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Vergi Yapısı, Denetimi ve İdari İşlemlerde Mükellef Hakları, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2005-17, Mega Ajans Matbaacılık, İstanbul, 2005.

ŞİRİN Tolga, Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2013.

SÖYLER, İlhami, Türk Vergi Hukukunda Yoklama, Maliye ve Gümrük Bakanlığı AKP Yayın No: 1987/295.

TAKAZ, Hilmi "Vergi Hukukunda Yoklama ve İnceleme Tutanakları", Yaklaşım Dergisi, Sayı: 5, Mayıs, 1993.

TANÖR, Bülent, Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Üçüncü Baskı, İstanbul 1994,
TANÖR, Bülent, YÜZBAŞIOĞLU Necmi, "1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku (2001 Anayasa Değişikliğine Göre)" YKY İstanbul, Ekim 2002,
TEKİN, Ahmet, Vergi Hukuku, İzmir, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, 2012, s.23.
TEKTAŞ, Abdullah, "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru ve Vergi Konulu Bireysel Başvuruların Değerlendirilmesi", 30. Maliye Sempozyumu, 20-24 Mayıs 2015, Antalya.
TEZEL, Adnan, "Türk Vergi Hukukunda İspat ve Delil Sistemi", Yaklaşım Dergisi, Sayı: 56, Ağustos, 1997.
TOSUN, Ayşe Nil, ÖZDEN, Engin, "Vergi Denetiminde Arama Yönteminin Mükellef Hakları Yönünden Değerlendirilmesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yaklaşımı Ve Türkiye Örneği", Maliye Dergisi, Sayı 166, Ocak-Haziran 2014,
TOSUNER Mehmet, ARIKAN Zeynep, YERELİ A. Burçin, Türk Vergi Sistemi, Gözden geçirilmiş ve Yenilenmiş 7. Baskı, İzmir, 2002,
TÜRKAY, İmdat, "Türk Vergi İdaresinde Mükellef Odaklı Yaklaşım-Mükellef Hakları-Vergiye Gönüllü Uyum Uygulamaları" (Vergi geleceğimizin teminatıdır), Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 299, Ağustos 2013, s.
TÜRKAY, İmdat, "Mükellef Hizmetlerinde Elektronik Uygulamalar ve e-Tebligat", 20Aralık2015, vergialgi.net/ekonomi.../mukellef-hizmetlerinde-elektronik-uygulamalar-ve-e-tebligat..
ULUATAM, Özhan, METHİBAY Yaşar, Vergi Hukuku, İmaj Yayıncılık, Değişik Dördüncü Baskı, Ankara 2000,
UYGUN Esra, GERÇEK Adnan, "Anayasa Mahkemesinin Vergilendirme Alanındaki Bireysel Başvuru Kararlarının Değerlendirilmesi", TAAD, Yıl:7, Sayı:29 (Ocak 2017),
ÜSTÜN, Ümit Süleyman, "Susma Hakkı Çerçevesinde Defter, Kayıt ve Belgeleri Gizleme Suçu", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: XV, Sayı: 3, Yıl: 2011,
YALÇIN, Hasan, BAŞAR, Arif, "Türkiye'de Mali Aflar ve Vergi Sistemi Üzerine Etkileri", Vergi Dünyası, Sayı: 173, Ocak, 1996.
YALTI, Billur, "Vergi Hukukunda Susma Hakkı, (VUK 359)(a)(2) nin Anayasaya Aykırılığı Sorunu", Vergi Dünyası, S.285, Mayıs 2005,
YALTI Billur, Vergi Yükümlüsünün Hakları, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2006,
YERCİ, Cahit, "Aramalı Vergi İncelemesi", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 250, Temmuz, 2009.
YILMAZOĞLU, Yunus Emre, " Bireysel Başvuruda Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kriteri (Kanun yolu/temel hakla ilgili olmayan sonuç şikâyeti)", BİREYSEL BAŞVURU KABUL EDİLEBİLİRLİK KRİTERLERİ REHBERİ, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2017,
YÜCEDOĞRU, Recep, Türk Vergi Sistemi Açısından Mükellef Hakları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez)i, TC Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Mali Hukuk Bilim Dalı, İstanbul, 2007,

- 3568 Sayılı Meslek Yasası ve Son Değişiklerle Yönetmelikler, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) Yayınları No: 330, Grup Matbaacılık, Ankara,
- Türk Ticaret Kanunu, Türk Borçlar Kanunu, Afyonkarahisar Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Odası, Sözkesen Matbaacılık, Afyonkarahisar, 2011.
- Gelir İdaresi Başkanlığı, Mükelleflerin Hakları Ve Ödevleri Rehberi, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 185, Nisan 2014,
- Mükellef Hakları Rehberi, Muhasebe net 2011, https://www.muhasebenet.net/mukellef_haklari_rehberi.html
- 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, R.G. Yayın Tarihi: 30.03.2011, S. 27894.

YÖNETİM VE ORGANİZASYON

Dr. Fatma ATIGAN

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 857
Meslek Yüksek Okulları No.: 001
ISBN : 978-605-133-759-3
© Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Basım, Kasım 2017

YÖNETİM VE ORGANİZASYON

Yazar: Dr. Fatma ATIGAN

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek naim-@nobelyayin.com-

Redaksiyon: -Süleyman Gezgin- suleyman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Atıgan, Fatma
Yönetim ve Organizasyon / *Fatma ATIGAN*
3. Basım, XII+ 186 s., 165x235 mm
Kaynakça var ve dizin yok.
ISBN 978-605-133-759-3
1. Yönetim ve Organizasyon 2. Yönetim yaklaşımları 3. Liderlik yaklaşımları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Beta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçeşme Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ VIII
TABLOLAR LİSTESİ IX
ÖN SÖZ XI

ÜNİTE 1
YÖNETİM BİLİMİNİN DOĞUŞU VE TARİHİ GELİŞİMİ

1. 1. Yönetim Kavramı ve Tanımı 1
1.1.1. Yönetim Biliminin Kapsamı 2
1.1.2. Yönetim Biliminin Amaçları 4
1.1.3. Yönetim Biliminin Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi 6
1.1.4. Kamu Yönetimi ve İşletme Yönetimi 8
1.2. Yönetim Biliminin Tarihsel Gelişim Süreci 10
1.2.1. Klasik Yönetim Yaklaşımı 15
1.2.1.1. Bilimsel Yönetim Yaklaşımı 15
1.2.1.2. Yönetim Süreci Yaklaşımı 18
1.2.1.3. Bürokrasi Yaklaşımı 20
1.2.2. Neoklasik Yönetim Yaklaşımı (Davranışsal Yaklaşım) 22
1.2.2.1. Hawthorne ve Elton Mayo Araştırmaları 25
1.2.2.2. Douglas McGregor Araştırmaları 28
1.2.3. Modern Yönetim Yaklaşımı 29
OKUMA PARÇASI 1 31
OKUMA PARÇASI 2 33
TEST 1 35

ÜNİTE 2
YÖNETİMİN TEMEL FONKSİYONLARI

2.1. Planlama Kavramı 39
2.1.1. Planlamanın Önemi 40
2.1.2. Planlama Süreci 42
2.1.3. Plan Türleri 45
2.2. Örgütleme 49
2.2.1. Örgütü Etkileyen Çevresel Ögeler 50
2.2.2. Örgütleme Süreci 51
2.2.3. Örgüt Türleri 57
2.2.4. Örgüt Kültürü 59
2.3. Yöneltme 59
2.3.1. Yöneltme ve İnsan Kaynakları Yönetimi 59
2.3.2. Yöneltme ve Motivasyon Teorileri 61
2.3.3. Yöneltme ve İletişim 65
2.4. Koordinasyon 69
2.4.1. Koordinasyon Tanımı ve İlkeleri 70
2.4.2. Koordinasyon Türleri 71
2.4.3. Yönetimde Koordinasyonun Önemi 72
2.5. Denetleme (Kontrol) 72
2.5.1. Denetleme Türleri 73
2.5.2. Denetlemenin Önemi 74
2.6. Karar Verme 75
2.6.1. Yönetimde Karar Vermenin Önemi 76
2.6.2. Karar Verme Süreci 77
OKUMA PARÇASI 1 79
OKUMA PARÇASI 2 81
TEST 2 83

ÜNİTE 3
YÖNETİCİLİK VE LİDERLİK

3.1. Yönetici ve Lider 85
3.2. Liderlik Yaklaşımları 87
3.2.1. Özellikler Yaklaşımı (1900-1940) 88
3.2.2. Davranışsal Liderlik Yaklaşımı (1940-1960) 90
Ohio State Üniversitesi Liderlik Çalışmaları (1945) 90
Michigan Üniversitesi Liderlik Çalışmaları (1947) 91
Blake – Mouton'un Yönetim Tarzı Matriksi 92
Douglas McGregor'un X ve Y Teorisi (1960) 94
Likert'in Sistem 4 Modeli 95
Iowa Üniversitesi Çalışmaları 95
3.2.3. Durumsal Liderlik Yaklaşımı (1960-1980) 96
Fred Fiedler'in Etkin Liderlik Modeli 96
Yol Amaç Teorisi 98
Vroom-Yetton'nın Durumsal Liderlik Modeli 99
Reddin'in Üç Boyutlu Lider Etkinliği Modeli 100
Liderliğin Yaşam Eğrisi Modeli 102
3.3. Günümüz Liderlik Anlayışları 104
3.3.1. Entelektüel Liderlik 104
3.3.2. Sanal Liderlik (e-lider) 105
3.3.3. Hizmetkâr Liderlik 106
3.3.4. Transaksiyonel ve Transformasyonel Liderlik 108
3.3.5. Vizyoner Liderlik 110
OKUMA PARÇASI 1 112
OKUMA PARÇASI 2 113
TEST 3 115

ÜNİTE 4
YÖNETİM BİLİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR-I

4.1. Sistem Yaklaşımı 117
4.1.1. Sistem Kavramı 118
4.1.2.Sistem Türleri 118
4.1.3. Sistemin Bozulması (Entropi) 120
4.1.4. Sistemin Çevresi 120
4.2. Durumsallık Yaklaşımı 121
4.2.1. Durumsallık Modelleri 121
İşletme büyüklüğüne yönelik yapılan araştırmalar 122
Teknolojinin etkilerine yönelik yapılan araştırmalar 122
Çevrenin etkilerine yönelik yapılan araştırmalar 124
4.3. Z Teorisi 126
4.4. Toplam Kalite Yönetimi 128
4.4.1. Toplam Kalite Yönetiminin Anlamı ve Unsurları 129
4.4.2. Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanma Süreci 133
4.4.3. Toplam Kalite Yönetimine Yönelik Eleştiriler 134
4.5. Çatışma Yönetimi 135
4.5.1. Çatışma Türleri 136
4.5.2. Çatışma Yönetimi Teknikleri 136
4.6. Kriz Yönetimi 138
4.6.1. Kriz Kavramı 139
4.6.2. Krizin Nedenleri 139
4.6.3. Kriz Yönetimi 142
OKUMA PARÇASI 1 144
OKUMA PARÇASI 2 146
TEST 4 149

ÜNİTE 5
YÖNETİM BİLİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR-II

5.1. Zaman Yönetimi 151
5.1.1 Zaman Çeşitleri 152
5.1.2 Zaman Yönetimi 153
5.1.3. Zamanı Kullanma Bakımından İnsan Tipleri 154
5.2. Stratejik Yönetim 156
5.2.1. Stratejik Yönetim Süreci 158
5.2.2. Stratejik Yönetimin Yararları 161
5.3. İstisnalarla Yönetim 162
5.3.1. İstisnalarla Yönetim Anlayışının Aşamaları 162
5.3.2. İstisnalarla Yönetim Anlayışına Yönelik Eleştiriler 162
5.4. Benchmarketing (Kıyaslama) 163
5.4.1. Benchmarketing Çeşitleri 163
5.4.2. Benchmarketing Uygulaması 163
5.5. Learning Organizations (Öğrenen Organizasyonlar) 164
5.5.1. Öğrenen Organizasyonların Gelişim Aşamaları 164
5.5.2. Öğrenen Organizasyonların Disiplinleri 165
5.6. Reengineering (Değişim Mühendisliği-Süreç Yenileme) 166
5.6.1. Değişim Mühendisliğinin Süreç Aşamaları 166
5.6.2. Değişim Mühendisliği Uygulamaları ve Sonuçları 168
5.7. Outsourcing (Dış Kaynaklardan Yararlanma) 168
5.8. Şebeke Organizasyon 168
5.8.1. Şebeke Organizasyon Türleri 169
5.8.2. Şebeke Organizasyonların Avantajları 169
5.8.3. Şebeke Organizasyonların Dezavantajları 170
OKUMA PARÇASI 1 173
OKUMA PARÇASI 2 175
TEST 5 177

Şekiller Listesi

Şekil 1. İşletmelerin Dış Çevre Unsurları 4
Şekil 2. Sorumlulukları Açısından Yöneticiler 5
Şekil 3. Hiyerarşik Yapıya Göre Yöneticiler 6
Şekil 4. Planlama Sürecinin Aşamaları 53
Şekil 5. Plan Türleri 56
Şekil 6. Örgütleme Sürecinin Aşamaları 64
Şekil 7. İşletmelerde Fonksiyonel Bölümlendirme 65
Şekil 8. İşletmelerde Ürüne Dayalı Bölümlendirme 66
Şekil 9. İşletmelerde Coğrafik Temele Dayalı Bölümlendirme 66
Şekil 10. İşletmelerde Müşteri Temeline Dayalı Bölümlendirme 67
Şekil 11. İşletmelerde Zamana Dayalı Bölümlendirme 67
Şekil 12. İşletmelerde Karma Bölümlendirme 68
Şekil 13. Komuta-Kurmay Organizasyon Şeması 70
Şekil 14. Fonksiyonel Organizasyon Şeması 71
Şekil 15. Motivasyon Teorileri 74
Şekil 16. Lawer- Porter'ın Bekleyiş Teorisi 78
Şekil 17. İletişim Süreci 79
Şekil 18. Dikey İletişim 82
Şekil 19. Yatay İletişim 82
Şekil 20. Çapraz İletişim 83
Şekil 21. İletişim Ağları 83
Şekil 22. Koordinasyon Türleri 86
Şekil 23. Karar Verme Sürecinin Aşamaları 93
Şekil 24. Liderlik Yaklaşımları 105
Şekil 25. Ohio State Üniversitesi'nin Çalışmalarına Göre Lider Davranışları 108
Şekil 26. Blake – Mouton'un Yönetim Tarzı Matriksi'ne Göre Lider Davranışları 110
Şekil 27. Fred Fiedler'in Etkin Liderlik Modeli 116
Şekil 28. Yol Amaç Kuramında Liderlik Süreci 117
Şekil 29. Yol Amaç Teorisi'ne Göre Lider Davranışları 118
Şekil 30. Reddin'in Üç Boyutlu Lider Etkinliği Modeli 119
Şekil 31. Reddin'in Üç Boyutlu Lider Etkinliği Modeli'ne Göre Temel Liderlik Türleri 120

Şekil 32. Reddin'in Üç Boyutlu Lider Etkinliği Modeli'ne Göre Lider Davranışları 121
Şekil 33. Liderliğin Yaşam Eğrisi Modeline Göre Lider Davranışları 122
Şekil 34. Sistem Türleri 139
Şekil 35. Açık Sistem 140
Şekil 36. Durumsallık Model Örnekleri 144
Şekil 37. Krize Neden Olan İşletme Dışı Faktörler 164
Şekil 38. Krize Neden Olan İşletme İçi Faktörler 166
Şekil 39. İşletmelerde Stratejik Yönetim Süreci 183
Şekil 40. İşletmelerde Temel ve Alt Stratejiler 185
Şekil 41. İşletmelerde Yönetim Düzeylerine Göre Stratejiler 185
Şekil 42. Değişim Mühendisliği Süreç Aşamaları 193

Tablolar Listesi

Tablo 1. Planlama Bölümündeki Ustabaşıların Fonksiyonel Özellikleri ve Görevleri 20
Tablo 2. Uygulama Bölümündeki Ustabaşıların, Fonksiyonel Özellikleri ve Görevleri 20
Tablo 3. Karar Verici Kişileri Etkileyen Kişisel Faktörler 92
Tablo 4. Lider ve İzleyiciler Yetki İlişkileri Modeli 109
Tablo 5. Likert'in Sistem 4 Modeli 113
Tablo 6. Iowa Üniversitesi Çalışmalarında Lider Tipleri 113
Tablo 7. Transaksiyonel ve Transformasyonel Liderlik Arasındaki Farklar 128
Tablo 8. Teknolojik Değişkenlik Matriksi 146
Tablo 9. Mekanik ve Organik Örgüt Arasındaki Farklar 147
Tablo10. A Tipi ve J Tipi Örgüt Özellikleri 149

KAYNAKÇA

AKDEMİR, A. (2012). **"İşletmeciliğin Temel Bilgileri"**, Etkin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

AKGÜN, A. E., KESKİN, H., GÜNSEL, A. (2009). **"Bilgi Yönetimi ve Öğrenen Örgütler**", Eflatun Yayınevi, Ankara.

ARGON, T., Eren, A. (2004). **"İnsan Kaynakları Yönetimi"**, Nobel Yayınevi, Ankara.

ATKİNSON J. (1997). **"Zamanı Yönetme Sanatı",** Çev. Cem S. İslam. Nehir Yayıncılık, İstanbul.

AYTÜRK, N. (1990). "**Yönetim Sanatı"** Nobel Yayınları, Ankara.

BAKAN, İ., DOĞAN, İ. F. (2014). **"Hizmetkâr Liderlik"**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, s. 1-12.

BAŞARAN, İ. E. (2000). **"Örgütsel Davranış İnsanın üretim Gücü"**, Feryal Matbaası, Ankara.

COLLINS, J. (2002). **"İyiden Mükemmel Şirkete"**, Boyner Yayınları, İstanbul.

CÜCELOĞLU, D. (1991). **"İnsan ve Davranışı"**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÇAĞLAR, İ., KILIÇ, S. (2014). **"Genel, Teknik Ve Etkili İletişim"**, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Çelik, V. (1998). **"Eğitimde Dönüşümcü Liderlik"** Eğitim Yönetimi. Yıl:4, Sayı: 16, Ankara: Pegem Yayıncılık, ss: 443-464.

DERİN, N. (2017). "**Yöneticilerin, Entelektüel Liderlik Düzeylerinin Örgütsel Yaratıcılığa Katkısı: Malatya Özel Hizmet İşletmelerinde Bir Araştırma"** Social Sciences, 12(2), s. 102-117.

DRUCKER, P.F. (1992). **"Etkin Yöneticilik"** Çev. A. Özden – N. Tunalı. Eti Yayınları, İstanbul.

EHTİYAR, R., TEKİN, Y. (2011). **"Başarının Temel Aktörleri: Vizyoner Liderler"**, Journal of Yasar University, 24(6), s. 4007-4023.

ERÇETİN, Ş. (2000). **"Lider Sarmalında Vizyon"**, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Eren, E. (1998). **"Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi"**, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul.

EREN, E. (2009). **"Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası"**, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul.

EREN, E. (2009). **"Yönetim ve Organizasyon"** Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul,

ERTÜRK, M. (2009). **"İşletme Biliminin Temel İlkeleri"** Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul.

ERTÜRK, M. (2009). **"İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon"** Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul.

FINDIKÇI, İ. (2001). **"İnsan Kaynakları Yönetimi"**, Alfa Yayınları, İstanbul.

GENÇ, N. (2004). **"Yönetim ve Organizasyon-Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar"**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

GÜMÜŞ, M. (2001). **"Yönetimde Başarı İçin Altın Kurallar"**, Alfa Yayınları, İstanbul.

HANKS, K. (1999). (Çev. İKİZLER, Can), "**İnsanları Motive Etme Sanatı"**, Alfa Yayınları, İstanbul.

KARALAR, R. vd. (2003). **"Genel İşletme"**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

KARİP, E. (1998). **"Dönüşümcü Liderlik" Eğitim Yönetimi"**. Yıl:4, Sayı:16, Pegem Yayıncılık, Ankara.

KAYA, Ç. (2002). **"Uygarlığın Koridorlarından Çağdaş Yönetime"**, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul.

KOÇEL, T. (2001). **"İşletme Yöneticiliği"** Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul.

KOZLU, C. (2009). **"Liderin Takım Çantası"**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

LİVVARÇİN, Ö., KURT D. (2012). **"Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori"**, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul.

MUCUK, İ. (2005). **"Modern İşletmecilik"**, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

ÖZTEKİN, A. (2005). **"Yönetim Bilimi"**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

PARLAK, S. (2013). **"Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Kontrol Sistemi Standartları"**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

PERREAULT, W. D., CANNON, J. P., McCARTHY, E. J. (2013) **"Pazarlamanın Temelleri Bir Pazarlama Stratejisi Planlama Yaklaşımı"**, Nobel Yayıncılık, Ankara.

ROBBİNS, S. P. (2000). **"Essentials of Organizational Behavior"**, Sixth Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.

SABUNCUOĞLU, Z. (1990). **"Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı"**, MPM Yayınları, Ankara, s. 476.

SABUNCUOĞLU, Z., TÜZ, M. (2008). **"Örgütsel Psikoloji"**, Alfa Basım Yayım, Bursa.

THOMPSON, G., JENKİNS J. (2008). **"Sözlü Dövüş Kibarca İkna Sanatı"**, (Çev. Esra Özkaya). Koridor Yayıncılık, İstanbul.

TOP, S. (2008). **"İşletmelerde Yenilik ve Yaratıcılık Yönetimi"**, Beta Yayınevi, İstanbul.

TOP, S. (2009). **"Toplam Kalite Bağlamında Sürekli İyileştirme Anlayışı"**, Beta Yayınevi, İstanbul.

VURAN, Y., MERT, İ. S. (2017). **"Sanal Liderlik"**, International Journal of Academic Value Studies (Javstudies) Vol: 3, Issue: 9, pp. 63-78.

YÜCELEN, C. (2015). **"Pazarlama İlkeler, Yönetim, Örnek Olaylar"** Detay Yayıncılık, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.aof.anadolu.edu.tr
http://www.atam.gov.tr
http://www.cankaya.gov.tr
http://www.dpt.gov.tr
http://www.gau.edu.tr
http://www.sayistay.gov.tr
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr
http://www.tcmb.gov.tr
http://tdkterim.gov.tr
http://www.tkgm.gov.tr
http://www.tuik.gov.tr
http://yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr
http://www.sabancivakfi.org/sayfa/guler-sabanci (12.12.2013)
http://tr.wikipedia.org/wiki/Carlos_Slim_Helú (16.12.2013)
http://forum.fotografturk.com/philip-morris-hayat-hikâyesi-philip-morris-kimdir-t16093.html
https://prezi.com/uvuos7xxchnd/sanal-organizasyonlar/ 14.06.2017
http://www.hayatkolay.com/kariyer/2916/ 14.06.2017

DENİZ ULAŞTIRMA LOJİSTİĞİ

Dr. Murat Yorulmaz

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 53
ISBN: 978-605-9663-52-6
© 1. Basım, Mart 2017

DENİZ ULAŞTIRMA LOJİSTİĞİ

Dr. Murat Yorulmaz

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yorulmaz, Murat.
Deniz Ulaştırma Lojistiği */ Murat Yorulmaz*
1. Basım, XVIII + 110 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-52-6
1. Deniz İşletmeciliği 2. Lojistik Yetenek 3. Deniz Ulaştırması

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xi**
KISALTMALAR ..... **xiii**
GİRİŞ ..... **xv**

BİRİNCİ BÖLÜM
LOJİSTİK FAALİYETLERİ VE YÖNETİMİ

1.1. LOJİSTİĞİN TANIMI, GELİŞİM SÜRECİ VE ÖNEMİ 1
1.2. LOJİSTİK FAALİYETLER 9
1.2.1. Temel Lojistik Faaliyetler 11
1.2.2. Destek Lojistik Faaliyetler 14
1.3. LOJİSTİK SÜREÇLER 16
1.4. LOJİSTİK FAALİYETLERDE DIŞ KAYNAK KULLANIMI ... 18
1.4.1. Lojistik Faaliyetlerde Dış Kaynak Kullanma Nedenleri ... 19
1.4.2. Lojistikte Dış Kaynak Kullanmanın Avantaj ve Dezavantajları 21
1.5. LOJİSTİK HİZMET SAĞLAYICILARI 24

İKİNCİ BÖLÜM
ULAŞTIRMA LOJİSTİĞİ VE ENTEGRASYON

2.1. ULAŞTIRMA VE LOJİSTİK İLİŞKİSİ 27
2.1.1. Ulaştırma Sisteminin Temel Özellikleri 29
2.1.2. Ulaştırma Lojistiği Modları ve Karşılaştırılması 31
2.1.2.1. Karayolu Ulaştırma Lojistiği 32
2.1.2.2. Demiryolu Ulaştırma Lojistiği 33
2.1.2.3. Havayolu Ulaştırma Lojistiği 34
2.1.2.4. Boru Hattı Ulaştırma Lojistiği 34
2.1.2.5. Deniz Ulaştırma Lojistiği 35
2.1.2.6. Ulaştırma Lojistiği Modlarının Karşılaştırılması 36
2.2. ULAŞTIRMA LOJİSTİĞİNDE ENTEGRASYON 39
2.2.1. Fiziksel Entegrasyon 40
2.2.2. Ekonomik ve Organizasyonel Entegrasyon 41
2.3. LOJİSTİK MERKEZLER 42
2.3.1. Lojistik Merkezlerin Tanımı ve Özellikleri 42
2.3.2. Lojistik Merkezlerin Fonksiyonları 46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DENİZ ULAŞTIRMA LOJİSTİĞİ VE HİZMET YETENEKLERİ

3.1. DENİZ ULAŞTIRMA LOJİSTİĞİNİN TANIMI VE KAPSAMI 49
3.1.1. Deniz Ulaştırma Lojistiği Bileşenleri 53
3.1.2. Deniz Ulaştırma Lojistiğinde Temel ve Destekleyici Faaliyetler 57
3.1.3. Deniz Ulaştırma Lojistiği Süreci 59

3.2. DENİZ ULAŞTIRMA LOJİSTİĞİ TÜRLERİ 61
3.2.1. Sefer Bölgelerine Göre 62
3.2.2. Taşınan Yüklere Göre 63
3.2.3. Hizmet Türlerine Göre 64
3.3. DENİZ ULAŞTIRMA LOJİSTİĞİ HİZMET YETENEKLERİ 66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

4.1. ÜRETİM İŞLETMELERİNDE LOJİSTİK YETENEKLER İLE FİRMA PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİLER 69
4.2. LOJİSTİK HİZMET İŞLETMELERİNDE LOJİSTİK YETENEKLER İLE FİRMA PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİLER 73

SONUÇ VE ÖNERİLER 83

KAYNAKÇA 91

KAYNAKÇA

Acar, A. Zafer, ve Cemal Zehir. «Kaynak tabanlı işletme yetenekleri ölçeği geliştirilmesi ve doğrulanması.» *İşletme Fakültesi Dergisi* 8, no.1 (2008): 103-131.

Acar, A. Zafer, ve Cemal Zehir. «Rekabet Avantajı Yaratmada Lojistik Yeteneklerin Rolü ve İşletme Performansına Etkileri.» *17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı.* Mayıs-Eşkişehir, 2009: 21-23.

Acar, A. Zafer. «Lojistik Yeteneklerin, Strateji- Performans İlişkisi Üzerindeki rolü: Kobi'ler Üzerinde Bir Saha Araştırması.» *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 24, no.2 (2010): 1-21.

Acar, A. Zafer, ve Pınar Gürol. «Türkiye'de Lojistik Yazının Tarihsel Gelişimi.» *II. Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongersi.* Aksaray: Aksaray Üniversitesi, 2013. 1-10.

Adolf, K. Y. Ng, ve Girish Gujar. *The special characteristics of dry ports in India.* Development of Dry Ports, Bombay: Transport and Communications Bullet in for Asia and the Pacific , 2009: 45-63

Afuah, Allan. «Mapping Technological Capabilities into Product Markets and Competitive Advantage.» *Stratejic Management Journal* 23, no.2 (2002): 674-692

Aghazadeh, Mahmoud. «How to Choose An Effective Third Party Logistics Provider.» *Management Research News* 26, no.7 (2003): 47-59.

Aguezzoul, Aicha. «Third-party logistics selection problem: A literature review on criteria and methods.» *Omega 49* , (2014): 69-78.

Ailawadi, Satish C., ve Rakesh Singh. *Logistics Management.* Eastern Economy Edition, Prentice Hall of India, 2005.

Akgün, Ali Ekber., Halit Keskin, ve John C. Byrne. «The Moderating Role of Environment Dynamism Between Firm Emotional Capability and Performance.» *Journal of Organizational Change* 21, no.2 (2008): 230-252.

Akten , Necmettin, ve Mehmet Ali Albayrak. *Deniz Taşımacılığı Klavuzu.* İstanbul: Ekim Matbaası, 1988.

Akten , Necmettin. «Kapıdan Kapıya Hizmet Çağı.» *Aktüel Deniz*, 29 Aralık 2009: 17-23.

Akten, Necmettin. *Taşımacılık Kılavuzu.* İstanbul: Deniz Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:27, 1995.

Albayrak, Sait Ali. *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri.* Anakara: Asil Yayıncılık, 2006.

Altunışık, Remzi, Recai Çoşkun, Serkan Bayraktaroğlu, ve Engin Yıldırım. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı.* 7.Baskı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2012.

Ar, İlker Murat, ve Baki Birdoğan. «Kobilerin Üçüncü Parti Lojistik Hizmetleri Kullanımına İlişkin Bir Saha Araştırması: Trobzan Örneği.» Düzenleyen Istanbul Ticaret Üniversitesi. *V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu.* Istanbul, 2005. 325-328.

Aydın, Gülşen, ve Kemal Selçuk Öğüt. «Avrupa ve Türkiye'de Lojistik Köyler .» 2. Uluslararası Demiryolu Sempozyumu, TCDD, İstanbul, 2008: 42-61

Ballou , Ronald H. *Business Logistics Managemnet: Planning, Organizing and Controlling the Supply Chain.* NewYork: Prentice-Hall, International, Inc., 1999.

Ballou , Ronald H. *Business Logistics: Supply Chain Management.* 4.Baskı. USA: Pearson Prentice Hall, 2003.

Barney, Jay. «Firm Resources and Sustained Competitive Advantage.» *Journal of Management* 17, no.1 (1991): 99-120.

Bask, Anu. «Relationships Among TPL Providers and Members of Supply Chains a Strategic Perspective.» *Journal of Business and Industrial Marketing*, 2001: 470-486.

Baş, Türker. *Anket Nasıl Hazırlanır, Uygulanır, Değerlendirilir.*7.Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

Battal, Ünal. «Diğer Taşımacılık Türleri.» *Ulaştırma Sistemleri* içinde, Editör: Nil Aras ve Ender Gerede, 130-155. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, 2012.

Bhatnagar, Rohit, ve Srinivas Viswanathan. «Re-engineering global supply chains alliances between manufacturing firms and global logistics services provi-

ders.» *The International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 2000: 13-34.

Bichou , Klahid, ve Richart Gray. «A Critical Review of Conventional Terminology for Classifying Seaport.» *Transportation Research*, 2005: 75-92.

Bichou , Klahid, ve Micheal G. Bell. «International and Consolidation of the Container Port Industry: Assesment of Channel Structure and Relationships.» *Maritime Economics and Logistics* 12, no.2 (2007): 35-51.

Birdoğan, Baki. *Lojistik Yönetimi ve Lojistik Sektör Analizi.* Trabzon: Lega Kitapevi, 2004.

Birgün, Semra, ve Necmettin Akten. «Relative efficiencies of seaport container terminals: a Dea perspective.» *Int. Journal Integrated Supply Management* 1, no.4 (2005): 442-456.

Bolumole, Yemisi A. «The supply chain role of third-party logistics providers.» *The International Journal of Logistics Management* , 2001: 87–102.

Bottani, Eleonora ve Antonio Rizzi. «Strategic management of logistics service.» *Int. J. Production Economics 103* , (2006): 585-599.

Bowerman, L. Bruce, T.Richard O'Connell, S.Emily Murphree, ve J.B. Orris (Çeviren ve Düzenleyen Neyran Orhunbilge). *İşletme İstatistiğin Temelleri.* 4.Baskı. Istanbul: Nobel Yayıncılık, 2013.

Bowersox, Donald J., ve David J. Closs. *Logistical Management: The Integrated Supply Chain Process.* New York: Mcgraw-Hiil, 1996.

Branch, E. *Export Practise and Management.* London: Cengage Learning EMEA, 2005.

Bretherton, Prajo, ve Lan Chaston. «Resource Dependency and SME Strategy: An Empirical Study.» *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 2005: 274-299.

Brooks, Michele R. *Sea Change in Liner Shipping.* Oxford: Pergamon, 2000.

Büyüközkan, Gülçin. «Uluslararası lojistikte Diğer Konular.» *Uluslararsı Lojistik* içinde, Editör: Bülent Çatay ve Gürkan Öztürk, 152-170. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2625, 2012.

Büyüköztürk , Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, SPSS Uygulamaları ve Yorumları.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2006.

Büyüköztürk , Şener, Omay Çokluk, ve Nilgün Köklü. *Sosyal Bilimler İçin İstatistik.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2012.

Carbobe, Valentina, ve Marcella De Martino. «The Changing role of ports in supply chain management: an empirical analysis.» *Maritime Policy and Management* 30, no.4 (2003): 305-320.

Cerit, Güldem. «Uluslararsı pazarlamada bir rekabetçi üstünlük alanı olarak deniz ulaştırmacılığı.» *Çağdaş Denizcilik Stratejileri* içinde, Editör: Güldem Cerit, Ali Deveci ve Soner Esmer, 25-47. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 1998.

Chapman, Ross L., Claudine Soosay, ve John Kandampully. «Innovation in Logistic Services and the New Business Model: A Conceptual Framework.» *Managing Service Quality* 12, no.6 (2002): 358-371.

Cho, Jay Joong-Kun, John Ozment, ve Harry Sink. «Logistics capability, logistics outsourcing and firm performance in an e-commerce market.» *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management* 77, no.3 (2008) : 47-62.

Chopra, Sunil ve Peter Meindl. *Supply Chain Management.* 5. Edition. New Jersey: Pearson Education, Inc, 2012.

Christiansen, Marielle, Kjetil Fagerholt, Bjorn Nygreen, ve David Ronen. *Maritime Transportation.* London: Operations Research and Management Science, 2007.

Collis, David J. «Research note: How valuable are organizational capabilities?» *Strategic Management Journal*, 1994: 143-152.

Coyle, J.John., Edward James Bardı, ve C. John Langley. *Transportation: A Supply Chain Perspective.* Ohio: South - Western College Publishing Company, USA, 2000.

Cranic, Teodor Gabriel, ve Kap Hwan Kim. *Intermodal Transportation.* Cilt 14, *Transportation Handsbooks* içinde, Editör: Cynthia Barnhart ve Gilbert Laporte, 467-537. Montréal: Browe Books, 2007.

CSCMP. «Glossary of Terms.» *www.cscmp.org.* 2013. www.cscmp.org (Ekim 2014 tarihinde erişilmiştir).

Çabuk, Serap, Fatma Demirci Orel, ve Gülsün Nakıboğlu. «İşletmelerin Lojistik Süreçlerde Dış Kaynak Kullanımları: ISO 500 İşletmelerinde Bir Araştırma.» *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010: 253-268.

Çancı, Metin, ve Murat Erdal. *Lojistik Yönetimi: Freight Forwarder El Kitabı.* 3.Baskı. Istanbul: UTIKAD, 2009.

Çekerol, Serap Gülsen. *Lojistik Yönetimi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2823, 2013.

Çetin, Karataş Çimen. *Limanlarda Örgütsel Değişim ve Değer Zinciri Sistemlerinde Etkililik Analizi.* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2012.

Çokluk, Ömay, Güçlü Şekercioğlu, ve Şener Büyüköztürk. *Sosyal Bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LİSREL uygulamaları.* 3.Baskı. Anakara: Pegem Akademi, 2014.

Daugherty , Patrica, ve Paul H. Pittman. «Utilization of time-based strategies:Creating distribution flexibility/responsiveness.» *International Journal of Operations & Production Management*, 1995: 54-60.

Daugherty , Patrica J., Haozhe Chen, ve Bruce,G. Ferrin. «Organizational structure and logistics service innovation.» *The İnternational Journal of Logistics Managment*, 2011: 26-51.

Demir, Muhittin Hakan. «Lojistikte Dış Kaynak Kullanımı.» *Çağdaş Lojistik Uygulamaları* içinde, Editör: Bahadır Yetiş Kara ve Atıl Taşer. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2752, 2013.

DeSarbo, S.Wayne, DiBenedetto, C. Anthony, Jedidi, Kamel and Song, Michael. «Identifiying sources of heterogeneity for empirically deriving strategic types: A constrained finite-mixture structural-equation methodology.» *Management Science*, 2006: 909-924.

Donath, Bob, Joe Mazel, Cindy Dubin, ve Perry Patterson. *The IOMA Handbook of Logistics and Inventory Management.* New York: John Wiley & Sons, Inc, 2002.

Du, J., ve R. Bergqvist. «Developing A Conceptual Framework of International Logistics Centres.» *Framework: World Conference on Transport Research Society* 59, no.3 (2011): 40-49.

Durmuş, Beril, E.Serra Yurtkoru, ve Murat Çinko. *Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi.* 5.b., İstanbul: Beta, 2013.

Elgün, Mahmut Nevfel. «Ulusal ve Uluslararası Taşıma ve Ticarette Lojistik Köylerin Yapılanma Esasları ve Uygun Kuruluş Yeri Seçimi.» *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi,* 2011: 205-228.

Erdal, Murat. «Küresel Lojistigin Üç Boyutu.» *Maritime Forwarding Logistics Dergisi*, 2004: 41-48.

Eriş, Deniz Engin. «Lojistik Sektöründe Pazar Yönlü-Öğrenme Yönlü Olma ve Yenilikçiliğin İşletme Performansına Etkisi Üzerine Bir Araştırma.» *Yayınlanmamış Doktora Tezi.* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Eroğlu, Abdullah. «Çok Değişkenli İstatistiklerin Varsayımları.» *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* içinde, Editör: Şeref Kalaycı, 207-233. Ankara: Asil Yayın, 2012.

Ertek, Gürdal. «Lojistik Bilişim Sistemleri.» *Uluslararası Lojistik* içinde, Editör: Bülent Çatay ve Gürkan Öztürk, 90-150. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2625, 2012.

Fawcett, Stanley E, Linda, L. Stanley, ve Sheldon R. Smith. «Developing a logistics capability to improve the performance of intemational operations.» *Journal of Business Logistics*, 1997: 101-127.

Field, Andy. *Dıscovering Statistics Using SPSS.* 3.Baskı. London: SAGE Publications, 2009.

Genç, Ruhat. *Lojistik ve Tedarik Zinciri Yönetiminin Yöntem ve Kavramları.* Ankara: Detay Yayıncılık, 2009.

Ghian, Gianpaoloi, Gilbert Laporte, ve Roberto Musmanno. *Introduction to Logistics Systems Planning and Control.* New Jersey: John Wiley & Sons, Ltd, 2004.

Gilly, K. Matthew, ve Abdul Rasheed. «Making More by Doing Less: An Analysis of Outsourcing and Its Effects On Firm Performance.» *Journal of Management* 26, no.1 (2000): 157-161.

GLRT, University at Michigan State. *World Class Logistics: The Challenge of Managing Continuous Change.* Oak Brook, IL: Council of Logistics Management, 1995.

Görçün, Ömer Faruk. *Tedarik Zinciri Yönetimi.* İstanbul: Beta Basım ve Yayıncılık, 2010.

Graf, Michael, ve Susan M. Mudambi. «The outsourcing of IT-enabled business processes: a conceptual model of the location decision.» *Journal of International Management* 11, no.2 (2005): 253–268.

Grant , Robert M. «The resource- based theory of competitive advantage Implications for strategy formulation.» *California Management Review*, 1991: 114–135.

Grant , Davit B., Douglas M. Lambert, ve Lisa M. Ellram. *Fundamantals of Logistics Management.* New York: McGraw-Hill Education, 2006.

Grawe, Scott J. «Logistics innovation: a literature-based conceptual framework.» *International Journal of Logistics Management*, 2009: 360-77.

Gümüş, Yusuf. *Lojistik Faaliyetler ve Maliyetler.* Ankara: Gazi Kitapevi, 2012.

Gün, Devrim. «Havacılıkta Bir Rekabet Aracı Olarak Lojistik Yönetimi: Strateji ve Yaklaşımlar.» *11.Uluslararsı Havacılık Yönetimi.* Ankara: Türkiye Hava Kurumu Üniversitesi, 2014. 323-336.

Güngörürler, Sevim. «Ticaretin Vazgeçilmezi Lojistik Sektöründe Son Gelişmeler.» *Pusula, İzmir Ticaret Odası* 11, (2004): 38-40.

Hafeez, Khalid, ve Ali Essmail. «Evaluating Organisation Core Competences and ssociated Personal Competencies Using Analytical Hierarchy Process.» *Management Research News*, 2007: 1254-1279

Hair, Joseoh F, Williamn C. Black, Barry J. Babin, Rolph E. Anderson, ve Tatham Ronald L. *Multivariate Data Analysis.* 6. Baskı. New Jersey: Prentice Hall, 2006.

Hall, Robert. «The Strategy Analysis of Intangible Resources.» *Strategic Management Journal*, 1992: 135-144.

Handfield, R.B., Nichols, E.L. *Supply Chain Redesign. Upper Saddle Rİver.* USA: Financial Times Prentice Hall, 2002.

Haugstetter, Hilary, ve Stephen Cahoon. «Strategic intent : Guiding port authorities to their new world?» *Research in Transport Economics* 27, no.3 (2010): 30-36.

Hayes , Robert, Steven C. Wheelwright, ve Kenneth B. Clark. *Dynamic manufacturing: Creating the learning organization.* New York: The Free Press, 1988.

Hayes , Robert, ve Gary P. Pisano. «Beyond worldclass: The new manufacturing strategy.» *Harvard Business Review*, 1994: 77- 86.

Helfat, Constance E., ve Margaret .A Peteraf. «The Dynamic Resource-Based View Capability Lifecycles.» *Strategic Management Journal*, 2003: 997-1010.

Hesse, Markus, ve Jean-Paul Rodrigue. «The Transport Geography of Logistics and Freight Distribution.» *Journal of Transport Geography*, 2004: 171-184.

Higgins, Christopher D., Mike Ferguson, ve Pavlos S. Kanarogluo. «Varieties Of Logistics Centers: Developing A Standardized Typology And Hıerarchy Transportation Research Record.» *Journal of the Transportation Research Board*, 2012: 9-18.

Hiroyuki, Odagiri. «Transaction Costs and Capabilities as Determinants of the R&D Boundaries of the Firm: A Case study of theTen Largest Pharmaceutical Firms in Japan.» *Managerial and Decision Economics,* no. 24 (2003): 187-211.

Hsiao, H. Jane, Ron G. Kemp, Jack G. A. Van der Vorst, ve Sohn W. F. Omta. «A classification of logistic outsourcing levels and their impact onservice performance: Evidence from the food processing Industry.» *International Journal Production Economics*124, (2010): 75–86.

Huang, Chien-Jung, ve Kai-Ping Huang. «The logistics capabilities scale for logistics service providers.» *Journal of Information & Optimization Sciences*, 2013: 135–148.

Hummels, David. *Globalization and Freight Transport Costs İn Maritime Shipping and Aviation, Transport for Global Economy-Challenges and Opportunities in the Downturn.* France: İnternational Transport Form, 2009.

İGEME. *Taşımacılık ve Lojistik Hizmetleri Raporu.* İstanbul: Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME), 2013.

İncekara, Beyhan, Hazar Dördüncü, ve Ozan K. Özer. «Turizm Ulaştırmasının Denizyolu Ulaştırmacılığı Yönünden Gelişimi.» *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 2015: 1-16.

Islam, Dewan, Meir Md Zahurul, Aditjandra J.Fabian, Zunder T.Paulus, ve Pace Giuseppe H.Thomas. «Logistics and Supply Chain Managment.» *Research İn Transportation Economics*, 2013: 3-16.

ISPAT. *The Logistics Industry in Turkey.* Ankara: Republic of Turkey Prime Ministry Investment Support and Promotion Agency (ISPAT), 2013.

İstikbal, Cahit. «E-Navigasyon.» *Turkey SeaNews*, no. 18 (2015): 16-18.

Jayant, Arvind. «Evaluation of 3PL Service Provider in Supply Chain Management: An Analytic Network Process Approach.» *IJBIT*, April- September 2013: 78-82.

Jharkhariaa, Sanjay, ve Ravi Shankar. «Selection of Logistics Service Provider: An Analytic Network Process (ANP) Approach.» *Omega*, 2007: 247-289.

Jung, Bong-min, ve Sung-june Kım. «Change of Shipping Industry Circumstance and Shipping Policy Directions of Developing and Developing and Developed Countries.» *The Asian Journal Of Shipping and Logistics*, August 2012: 135-160.

Kara, Mehmet, Lütfü Tayfur, ve Hamit Basık. «Küresel Ticarette Lojistik Üslerin Önemi ve Türkiye.» *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009: 69-84.

Karaçay, Gülsün. «Tersine Lojistik: Kavram ve İşleyiş.» *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2005: 317-332.

Kaya, Ergün. «Ulaştırma Kavramı ve Önemi.» *Ulaştırma Sistemleri* içinde, Editör: Nil Aras ve Ender Gerede, 2-23. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2505, 2012.

Kayış, Aliye. «Güvenilirlik Analizi.» *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* içinde, Editör: Şeref Kalaycı, 404-409. Ankara: Asil Yayın, 2014.

Kayserlioğlu, Enis. *Deniz Taşımacılığı Sektör Profili.* Etüt ve Araştırma, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2004.

Keith, Timothy. *Multiple Regression and Beyond.* Boston: Pearson, 2005.

Kendall, Lane C., ve James J. Buckley. *The Business of Shipping.* 7th Edition. Carnell Maritime Press Maryland, 2001.

Keskin, Hakan. *Lojistik Tedarik Zinciri Yönetimi.* 5.b. Istanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2011.

Kevin, Cullinane, Theo Notteboom, Ricardo Sanchez, ve Gordon Wilmsmeier. «Cost, revenue, service attributes and competition in shipping.» *Maritime Economics & Logistics*, 2012: 263-273.

Kim, Sung Wan. «Effects of supply chain management practices, integration and competition capability on performance.» *Supply Chain Management: An International Journal*, 2006: 241–248.

Koban , Emine, Zerrin Fırat, ve Hilal Yıldırım Keser. «Küresel Rekabette Lojistik Olgusunda Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye'de Lojistik Hizmeti Sunan İşletmelerin Yapısal Özellikleri.» *Öneri*, 2009: 113-124.

Koban , Emine, ve Hilal Yıldırır Keser. *Dış Ticarette Lojistik.* 4.b. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011.

Kotabe, Masaak, Michael J. Mol, ve Janet Y. Murray. «Outsourcing, performance, and the role of e-commerce: A dynamic perspective.» *Industrial Marketing Management*, 2008: 37–45.

Kurtuluş, Kemal. *Araştırma Yöntemleri.* İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2010.

Kuyucak, Ferhan. «Ulaştırma Türlerinin Entegrasyonu.» *Ulaştırma Sistemleri* içinde, Editör: Nil Aras ve Ender Gerede, 156-173. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2505, 2012.

Küçük , Orhan. *Lojistik İlkeleri ve Yönetimi.* İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2012.

Küçük , Orhan. *Uluslararsı Lojistik.* İstanbul: Detay Yayıncılık, 2012.

Küçüksille, Engin. «Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli.» *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* içinde, Editör: Şeref Kalaycı, 256-269. Ankara: Asil Yayıncılık, 2014.

Lai , Kee-Hung, Ewt. Ngai, ve Tce Cheng. «Measures for Evaluating Supply Chain Performance in Transport Logistics.» *Transport Research Part E*, 2002: 439-456.

Lai , Kee-Hung. «Service capability and performance of logistics service providers.» *Transportation Research Part E* , 2004: 385–399.

Lai , Kee-Hung, Tce Cheng, ve Acl Yeung. «An empirical taxonomy for logistics service providers.» *Marit Econ Logist* 6, no.3 (2004): 199–219.

Laitio, Kondratowicz, ve Hang Perala. *NeLoc, Summary of Activities and Results of The Neloc Project.* Malmö: Center For Maritime Studies, University of Turku, 2004.

Lam, Lee Siu Jasmine, ve Li Zhang. «Enhanced Logistics service provider framework for higher integration and efficiency in maritime logistics.» *International Journal of Logistics: Research and Applications*, 2014: 89-113.

Lambert, M. Douglas, ve James R. Stok. *Strategic Logistics Mnagement.* Boston: Irwin McGrawHill, 1999.

Lee, Eon-Seong, ve Dong-Wook Song. «Knowledge management for maritime logistics value: discussing conceptual issues.» *Maritime Policy and Management 36*, no.6 (2010): 563-583.

Levent, Turgut. «Bir Hizmet Faaliyetinin Mekânsallığı: Lojistik Sektörü İle İlgili İş Hizmetlerinin Mersin Kentindeki Mekânsal Gelişimi Üzerine Görgül Bir Değerlendirme.» *Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını 47*, no.9 (2009): 63-81.

Li, Liu, ve Luo Dingti. «Effects of Logistics Capabilities on Performance in Manufacturing Firms.» *Proceedings of The 3rd International Conference on Logistics and Supply Chain Management.* Hunan, CHINA: Logistics and Supply Chain Research in China, 2010: 50-58.

Liu, Chiung-Lin, ve Andrew C. Lyons. «An analysis of third-party logistics performance and service provision.» *Transportation Research Part E 47*, (2011): 547-570.

Long, Douglas, Çeviren ve Düzenleyen Tanyaş, Mehmet, Düzgün, Murat. *Uluslararsı Lojistik Küresel Tedarik Zinciri Yönetimi.* İstanbul: Nobel Yayıncılık, 2012.

Lu, Chin-Shan. «Logistics service in Taiwanese maritime firms.» *Transportation Research Part E*, 2000: 79-96.

Lu, Chin-Shan, ve Ching-Chiao Yang. «Logistics service capabilities and firm performance of international distribution center operators.» *The Service Industries Journal*, 2010: 281 –298.

Lu, Chin-Shan, ve Chıng-Chiao Yang. «Evaluating Key Logistics Capabilities fo r International Distribution Center Operatorsin Taiwan.» *Transportation Journal*, 2006: 9-27.

Lun, Venus, K.H. Lai, ve T.C.E. Cheng. *Shipping and Logistics Management.* London: Springer, 2010.

Lynch, Daniel F., Scott B. Keller, ve J. Ozment. «The effects of logistics capabilities and strategy on firm perfonnance.» *Journal of Business Logistics*, 2000: 47-67.

Marasco, Alessandra. «Third-party logistics: A literature review.» *Int. J. Production Economics* , 2008: 127–147.

Mason, Robert, ve Rawindaran Nair. «Strategic flexibility capabilities in the container liner shipping sector.» *Production Planning & Control* 24, no.7 (2013): 640-651.

Meidute-Kavaliauskienea, Ieva, Aranskisa Aranskis, ve Michail Litvinenko. «Consumer satisfaction with the quality of logistics services.» *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2014: 330 – 340.

Mello, John E., Theodore P Stank, ve Tuan .L Esper. «A Model of Logisitcs Outsourcing Strategy.» *Transportaion Journal*, 2008: 5-25.

Merrilees, Bill, Sharyn Rundle-Thiele, ve Andre Lye. «Marketing Capabilities: Antecedents and Implications for B2B SME. Performance.» *Industrial Marketing Managment 40*, (2011): 361-375.

Mersin, Doğan Necip. «Lojistik Sektöründe Dış Kaynak Kullanımı.» *3 D Lojistik Dergisi*, Şubat- Mart (2003): 28-40.

Midoro, R., ve A. Pitto. «A Critical Evaluating of Strategic Alliance in Liner Shipping.» *Maritime Policy and Managment*, 2000: 31-40.

Mitroussi, Kyriaki. «Ship Management: Contemporary Developments and Implications.» *The Asian Journal Of Shipping abd Logistics* 8, (2013): 229-248.

Mohan, Ramneesh ve B.S. Sahay. «3PL Practices: An Indian: Perpective.» *International Journal Of Physical Distrubution & Logistics Management*, 2006: 663-679.

Morash , Edward A., C.Michal Droge, ve Shawnee K. Vickery. «Strategic logistics capabilities for competitive advantage and firm success.» *Joumal of Business Logistics*, 1996: 1-22.

Morash , Edward A., ve Daniel F. Lynch. «Public policy and global supply chain capabilities and performance: A resource-based view.» *Journal of International Marketing*, 2002: 25–51.

Morrissey, Karyn, ve Cathal O'Donoghue. «The role of the marine sector in the Irish national economy: An input-output analysis.» *Marine Policy*, 2013: 230-238.

MÜSİAD. «Lojistik Sektör Raporu.» Araştırma Raporları: 87, Istanbul, 2013.

Nakip, Mahir. *Pazarlama Araştırmaları: Teknikler Ve Spss Destekli Uygulamalar.* 1.Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.

Nalçakan, Meserret. «Demiryolu Taşımacılığı.» *Ulaştırma Sistemleri* içinde, Editör: Nil Aras ve Ender Gerede, 50-79. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, 2012.

Nam, Hyung-Sik, ve Dong-Wook Song. «Defining maritime logistics hub and its implication for container port.» *Maritime Policy & Management: The flagship journal of international shipping and port research*, 2011: 269–292.

Nebol, Erdal, Tanyeri Uslu, ve Ezgi Uzel. *Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi.* Istanbul: Beta Yayıncılık, 2013.

Notteboom, Theo E. «The Relationship between Seaport and the Intermodal Hinterland in Light of Global Supply Chains: Europen Challenges.» *Port Competition and Hinterland Connections* içinde, OECD/ ITF, 25-75. Fransa: OECD, 2009.

O'leary-Kelly, Flores. «The integration of manufacturing and marketing/sales decisions: Impact on organizational performance.» *Journal of Operations Management* 20, no.3 (2002): 221-240.

Olavarrieta, Sergio, ve E. Alexander Ellinger. «Resource- based therory and strategic logistics research.» *International Logistics Physical Distribution & Logistics Mnagement*, 1997: 558-587.

Organ, Arzu, İrfan Ertuğrul, ve Özlem Ferdağ Deniş. «Tersine Lojistik Ağ Modelinin Tamsayılı Programlamayla Tasarımı: Ömrünü Tamamlamış Lastik Geri Kazanım Örneği.» *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2013: 439-460.

Özdamar, Kazım. *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi-1*. Eskişehir: Kaan Kitapevi, 2004.

Özdemir , Ali. *Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamaları.* İstanbul: Beta Yayıncılık, 2008.

Özdemir , Ali. «Lojistiğin Temel Kavramları.» *Lojistik İlkeleri* içinde, Editör: Meserret Nalçakan ve Fikret Er, 12. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2517, 2012.

Panayides , Photis M. «Maritime Logistics and Global Supply Chains: Towards a Research Agenda.» *Maritime Economics & Logistics* 8, (2006): 3-18.

Panayides , Photis M. «Enhancing Innovation Capability Through Relationship Management and Implications for Performance.» *European Journal of Innovation Management* 9, no.4, (2006): 466-483.

Panayides , Photis M. «The impact of organizational learning on relationship orientation, logistics service effectiveness and performance.» *İndustrial Marketing Management* 24, no.8, (2007): 68-80.

Panayides , Photis M., ve Dong- Wook Song. «Maritime Logistics as an emerging discipline.» *Maritime Policy and Management*, 2013: 295-308.

Papa, Paola. «US and EU strategies for maritime transport security: A comparative perspective.» *Taransport Policy*, 2013: 75-85.

Pekdemir, Mendeş Işıl. *Denizyolu yük taşımacılığı: Yönetim ve Organizasyonu.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No: 251, 1991.

Pitt, Martyn, ve Ken Clarke. «Competing On Competence: A Knowledge Perspective On The Management of Strategic Innovation.» *Technology Analysis & Strategic Management*, 1999: 300-312.

Prajogo, Daniel, ve Jan Olhager. «Supply chain integration and performance:The effects of long-term relationships, information technology and sharing, and logistcs integration.» *İnt.Journal of Production Economics*, 2011: 514-522.

Quayle, M., ve B Jones. «Logistics: An Integrated Approach.» *Tudor Business Publishing Limited, Wirral.*, 1993.

Razzaque, Md Abdur. «Challenges to logistics development: the case of a Third World Country-Bangladesh.» *İnternational Journal of Physical Distribution& Logistics Management* 27, no.1 (1997): 18-38.

Rushton, Alan, Phil Croucher, ve Peter Baker. *The Handbook of Logistics and Distribution Management: Understanding the Supply Chain.*5th.Edition. London: Kogan, 2014.

Ryoo, Dong-Keun, ve Helen A. Thanopoulou. «Liner Alliances in Globalization Era: A Strategic Tool FOR Asian Container Carrier.» *Maritime Policy Management*, 1999: 348-357.

Saatçioğlu, Cem. *Ulaştırma Ekonomisi Teori ve Politika.* Istanbul: Gazi Kitapevi, 2011.

SanJaime, Óscar Álvarez, Pedro Cantos-Sánchez, Rafael Moner-Colonques, ve José J. Sempere-Monerris. «Vertical integration and exclusivities in maritime freight transport.» *Transportation Research Part E*, 2013: 50-61.

Saygılı, Mehmet S., ve Murat Erdal. *Küresel Lojistik.* 2.b. İstanbul: UTİKAD, 2013.

Seviçin, Ahmet. «Kaynaklara Dayalı Rekabet Stratejisi Geliştirme.» *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi* , 2006: 109-124.

Seyed, Alireza, ve Alagheband Seyed. «Logistics Parties.» *Logistics Operations and Management*, 2011: 71-91.

Shang, Kuo-chung, ve Peter B. Marlow. «Logistics capability and performance in Taiwan's major manufacturing firms.» *Transportation Research Part E 41*, (2005): 217–234.

Sohail, M. Sadig, ve Obaid Saad Al-Abdali. «The usage of third party logistics in Saudi Arabia Current position and future prospects.» *International journal of Physical Distribution & Logistics Management* 35, no.9 (2005): 637-653.

Solmaz, Selçuk Murat, ve Mehmet Sıtkı Saygılı. «Konternerin Tarihçesi ve Konteyner Gemilerinin Gelişimi.» *Konteyer Deniz ve Liman İşletmeciliği* içinde, Editör: Murat Erdal, 3-18. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2008.

Song, Dong-Wook, ve Photis M. Panayides. «Global supply chain and port/terminal: integration and competitiveness.» *Maritime Policy and Management*, 2008: 73–87.

SteadieSeifi, Maryam, Nico P. Dellaert, Wim Nuijten, ve T. Van Woensel. «Multimodal freight transportation planning: A literature review.» *European Journal of Operational Research*, 2014: 1-15.

Stopford, Martin. *Maritime Economics.* New York: Routledge, 2009.

Sumner, Mary. «Risk Factors in Enterprise-wide/ERP Projects.» *Journal of Information Technology*, 2000: 317-327.

Sutherland, Lisa J. «Logistics From a Historical Perspective.» *Logistics Engineering Handbook* içinde, Editör: G. Don Taylor. Boca Raton: CRC Press, 2008.

Şahin, Güvenç. «Ulaştırma Sistemleri.» *Uluslararası Lojistik* içinde, Editör: Bülent Çatay ve Gürkan Öztürk, 2-21. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, 2012.

Şakar, Denktaş Gül. «Deniz Ulaştırması: Yükler, Gemiler, Rotalar.» *Denizcilik İşletmeleri Yönetimi* içinde, Editör: A.Güldem Cerit, Ali Deveci ve Soner Esmer, 35-57. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013.

Talley, Wayne K., ve ManWO Ng. «Maritime transport cahain choice by carriers, ports and shippers.» *Int.J.Production Economics*, 2013: 311-336.

Tanyaş, Mehmet, ve Köksal Hazır. *Lojistik Temel Kavramlar (Lojistiğe Giriş).* Ankara: Çağ Üniversitesi, 2011.

Taşkın, Ercan, ve Yasemin Durmaz. «The Role of Servis Quality of The Logistics Activities in Creating Customer Value and a Research on The Institutional Customers of Yurtıcı Cargo.» *Europan Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, 2010: 58-76.

TDK, Türk Dil Kurumu. *Büyük Türkçe Sözlük.* 2014. http://www.tdk.gov.tr (Ekim 2014 tarihinde erişilmiştir).

Tsai, Ming-Chih, Kee-hung Lai, Alison E. Lloyd, ve Hung-Ju Lin. «The dark side of logistics outsourcing-Unraviling the potential risks leading to failed relationships.» *Transportation Research, Part E*, 2012: 178-189.

Tuna , Okan. «Türkiye'de Lojistik ve Denizcilik Stratejileri: Uluslararası ve Bölgesel Belirleyiciler.» *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2001: 208-218.

Tuna , Okan, ve Gamze Arabelen. «Deniz Ulaştırma Lojistiği.» *Denizicilik İşletmeleri Yönetimi* içinde, Editör: Güldem Cerit, Ali Deveci ve Soner Esmer, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013.

UTİKAD. *Türkiye'de Forwarding ve Lojistik Sektörü.* 2014. www.utikad.org.tr (Kasım 14, 2014 tarihinde erişilmiştir).

Ülgen, Hayri, ve S. Kadri Mirze. *İşletmelerde Stratejik Yönetim.* 5b. İstanbul: Beta, 2010.

Verweij, Kees. *Synchoric modalities- Critical succes factors.* Logistics Year Book Edition, Rotterdam: P.J. van der Sterre, 2011, 75-88.

Wanke, Peter, Rebecca Arkader, ve Monreal F. Hijiar. «The Realitionship between Logistics Sophistication and Drivers of the Outsourcing of Logistics Activities.» *Brazilain Administration Review*, 2008: 260-274.

Wen, Yuh-Horng. «Impact of Collaborative Transport Management on Logistics Capability and Competitive Advantage for the Carrier.» *Transportation Journal*, 2012: 452-473.

Wernerfelt, Birger. «A Resource Based View of the Firm.» *Strategic Management Journal*, 1984: 171-180.

Weston, J. Fred, ve Samuel. C. Weavar. *Mergers and Acquisitions.* McGraw-Hill Inc., 2001.

Wiengarten, Frank, Mark Pagell, Muhammad Usman Ahmed, ve Cristina Gimenez. «Do a country's logistical capabilities moderate the external integration performance relationship?» *Journal of Operation Management* 32, no.1 (2014): 51-63.

Wu, Yen-Chun Jim, ve Ya Huei Chou. «A new look at logistics business performance: intellectual capital perspective.» *The International Journal of Logistics Management*, 2007: 41-63.

Xiaolan, He. «Empirical Study on the Influence between Logistics Information Capabilities and Supply Chain Performance.» *Advance Journal of Food Science and Technology* 5, no.9 (2013): 1227-1233.

Xue, Chogai. «Service Capability Evaluation of Third Party Logistics Enterprise in A Cluster Environment.» *Journal of Applied Sciences*, 2013: 2625-2631.

Yan, Xiuxia, ve Zhongwen Sıma. «Logistics Service Abilities : An Empirical Study of Its Impact on Service Quality in China.» Philadelphia, USA: İEEE, 2007. 1-6.

Yang , Ching-Chiao, Peter B. Marlow, ve Chin-Shan Lu. «Assessing resources, logistics service capabilities, innovation capabilities and the performance of container shipping services in Taiwan.» *Int. J. Production Economics 122*, (2009): 4-20.

Yang , Ching-Chiao. «Assessing the moderating effect of innovation capability on the relationship between logistics service capability and firm performance for ocean freight forwarders.» *International Journal of Logistics: Research and Applications*, 2012: 53–69.

Yıldıztekin. «Taşımacılık Sektörünü Ölçmemiz Gerekiyor.» *Dünya Gazetesi*, 2003.

Yorulmaz, Murat. *Deniz Taşımacılığı ve Deniz Sigortaları*. İstanbul: Akademi Denizcilik, 2009.

Yüksel, Yalçın, ve Özkan Esin Çevik. *Liman Mühendisliği.* Istanbul: Arıkan, 2006.

Zhao, Meng, Cornelia Dröge, ve Theodore P. Stank. «The effects of logistics capabilities on firm performance: Customer-focused versus information-focus capabilities.» *JoumalofBusinessLogistics*, 2001: 91-107.

İkinci Yazım
32. Basım

Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ:
Kavramlar İlkeler Teknikler

Prof. Dr. Niyazi Karasar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 059
Eğitim No.: 18
ISBN : 978-605-5426-58-3
© Birinci yazım, 1982
© İkinci yazım, Eylül 2016
© İkinci yazım, 32. basım, Ekim 2017

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ: Kavramlar İlkeler Teknikler
Prof. Dr. Niyazi Karasar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Karasar, Niyazi
Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler / *Niyazi Karasar*
İkinci Yazım, 32. Basım, XXIV + 344 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-5426-58-3
1. Araştırma 2. Bilimsel İrade 3. Bilimsel Yöntem 4. Rapor Yazma

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşağı Dağıtım.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ v

ŞEKİLLER LİSTESİ xxi

ÇİZELGELER LİSTESİ xxiii

BİRİNCİ KESİM

BİLİMSEL İRADE VE ARAŞTIRMA EĞİTİMİNE TOPLU BAKIŞ

BÖLÜM 1. BİLİMSEL İRADE ALGI ÇERÇEVESİ 3

BİLGİNİN KAYNAĞI: AYDINLANMA ÇAĞI'NIN KISA BİR MUHASEBESİ 3

GÜÇLENEN FARKINDALIKLAR 8

Hayatın Bütünselliği 8

Birlikte Yaşama ve Uzlaşma İhtiyacı 8

Kuantum Fiziği ile Oluşan Algısal Değişim 9

PROBLEM ÇÖZMEDE ALGISAL İRADELER VE PRATİK DAYANAKLAR 10

Algısal İradeler 10

Pratik Dayanaklar 15

BİLİMSEL İRADE ALGISI: BİLİM/İLİM 18
Tanımı 18
İşlevleri 20
Çeşitleri ve Araştırma Yöntembilimi 23
Temel Nitelikleri 24
BİLİMSEL İRADENİN ALGILANIŞI 25
Bilimsel Yöntem 25
Tanımı 25
Ortak Ölçüt: Paylaşılmış Öznellikler 27
Aşamaları 29
Temel Nitelikleri 32
Dayandığı Temel Kabuller: Varsayımlar 33
Diyalektik Yöntem ile İlişkisi 34
Bilimsel Yöntemde “İspat” 37
Bilimsel Diyalog 38
ARAŞTIRMA 42
Tanımı 42
Çeşitleri 43
Geleneksel Sınıflandırmalar 43
Nicel-Nitel Sınıflandırması 44
Bilimsel İrade Algılı Sınıflandırma 45
Temel araştırma: Kademeli bilgi üretimi odaklı 46
Uygulamalı araştırma: Problem çözme odaklı 49
Araştırma – Geliştirme (AR-GE) 50
Eylem araştırması 51
Temel Nitelikleri 52
Araştırmayı Olumsuz Etkileyen Bazı Tutumlar 53
Doğa ve Toplum Bilimlerinde Araştırma 55
Araştırmanın Planlanması 57
Yöntemsel Planlama 57
Süre ve Olanakların Planlanması 58
Araştırma Önerisi ve Hazırlanması 62
Raporun Hazırlanması 65

BÖLÜM 2. ARAŞTIRMA EĞİTİMİ 69

ARAŞTIRMA EĞİTİMİNİ GÜNCELLEŞTİREN NEDENLER 69

Öğrenme ve Araştırma İlişkisi 69

Demokratik Yaşam ve Araştırma İlişkisi 70

ARAŞTIRMA EĞİTİMİ: BİR MODEL ÖNERİSİ 71

Tanımı 71

Amaç 71

Teknik Yeterlikler 71

Bilimsel Tutum ve Davranışlar 72

İçerik 73

Öğretim Yöntemi 75

Mevcut Durum 76

İKİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA SÜRECİ: KAVRAMLAR, İLKELER VE TEKNİKLER

BÖLÜM 1. GİRİŞ 81

PROBLEM 81

Tanımı 81

Problem Kaynakları 82

Problem Seçimi ve Ölçütler 83

Genel Ölçütler 83

Özel Ölçütler 84

Araştırma Probleminin Tanımlanması 86

Aşamalı Yaklaşım 86

Değişkenler ve Problem Tanımlanmasındaki Önemi 88

Değişken ve çeşitleri 88

Problem tanımlamasında değişkenler 92

Literatür (Alanyazın) Taraması 94

AMAÇLAR 96
Tanımı ve Düzeyleri 96
İfade Edilişi 97
Soru Cümlesi 97
Denence (Hipotez) 98
ÖNEM 101
VARSAYIMLAR 102
SINIRLIKLAR 104
TANIMLAR 105
BÖLÜM 2. YÖNTEM 107
ARAŞTIRMA MODELİ 108
Tanımı ve Çeşitleri 108
Tarama Modelleri 109
Tanımı ve Temel Nitelikleri 109
Çeşitleri 111
Genel tarama modelleri 111
Örnekolay tarama modelleri 119
Deneme Modelleri 120
Tanımı ve Temel Nitelikleri 120
Tek Değişen Yasası ve Sonrası 121
Nedensellik Algısı 122
Bağımsız Değişkenin Denenen Düzeyleri 125
Değişkenlerin Kontrolü 126
Simgesel İfadesi 128
Çeşitleri 128
Deneme öncesi modeller 130
Gerçek deneme modelleri 131
Yarı-deneme modelleri 134
Deneme Ortamları: Laboratuvar, Alan ve Simülasyon 139

İç ve Dış Geçerlik 141
İç geçerlik ve etkilendiği faktörler 142
Dış geçerlik ve etkilendiği faktörler 144
İç ve dış geçerlik dengesi 145
EVREN VE ÖRNEKLEM YA DA ÇALIŞMA GRUBU 147
Evren 147
Örneklem 148
Örnekleme 149
Temel Kural: Yansızlık 150
Çeşitleri 150
Eleman örnekleme 151
Küme örnekleme 152
Örneklemenin Yapılması 154
Evreninin tanımlanması 155
Evrenindekilerin listelenmesi 155
Örnekleme türünün belirlenmesi 155
Örneklem büyüklüğünün kararlaştırılması 156
Örneklemin alınması 166
Temsilliğinin sınanması 168
Olası Yanılgılar 169
VERİLER VE TOPLANMASI 171
Veri 171
Tanımı 172
Veri Çeşitleri 172
Olgusal veriler 172
Yargısal veriler 173
Veri Kaynakları 174
Ölçme 176
Tanımı ve Gelişimi 176
Kavram, Değişken ve Ölçme İlişkisi 177
Doğrudan ve Dolaylı Ölçmeler 179
Olgusal ve Yargısal Ölçmeler 180
Olgusal ölçmeler 180
Yargısal ölçmeler 181

Ölçek ve Çeşitleri 185
Ölçme Yanılgıları 188
Ölçme ve Araçlarında Aranan Temel Nitelikler 189
Tutarlık (Güvenirlik) 190
İç tutarlık 191
Dış tutarlık 193
Geçerlik 194
İç geçerlik 195
Dış geçerlik 197
Veri Toplamada Ortak Süreçler 197
Ayrıntılı Planlama 197
Öndeneme ve Geliştirme 199
Uygulama 199
Veri Toplama Teknikleri 199
Gözlem 200
Tanımı ve gerekçesi 200
Çeşitleri 201
Gözlem üniteleri 203
Gözlem kılavuzu 203
Gözlem süreci 205
Verilerin kaydedilmesi 205
Gözlem araçları 206
Olası yanılgı kaynakları 206
Gözlemcilerin seçimi ve eğitimi 208
Gözlem tekniğinin kuvveti ve zayıf yönleri 210
Görüşme 210
Tanımı ve gerekçesi 210
Çeşitleri 211
Sorular 213
Görüşme kılavuzu 214
Görüşme süreci 215
Verilerin kaydedilmesi 217
Olası yanılgı kaynakları 217
Görüşmecilerin seçimi ve eğitimi 219
Görüşme tekniğinin kuvvetli ve zayıf yönleri 220

Yazışma 220
Tanımı ve gerekçesi..... 221
Çeşitleri 221
Sorular..... 221
Yazışma aracı 223
Yazışma süreci..... 225
Olası yanılgı kaynakları..... 227
Uygulayıcıların seçimi ve eğitimi..... 228
Yazışma tekniğinin kuvvetli ve zayıf yönleri..... 228
Belgesel Tarama 229
Tanımı ve gerekçesi..... 229
Çeşitleri 231
Kütüphaneler, arşivler ve internet siteleri..... 232
Belgesel tarama süreci 236
Verilerin kaydedilmesi 239
Not alma işlem ve ilkeleri 239
Fiş kullanma..... 241
Not almanın yasal kuralları 244
Olası yanılgı kaynakları..... 247
Belgesel tarama tekniğinin kuvvetli ve zayıf yönleri..... 247
VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI 248
Çözümlemeye Hazırlık: Verilerin İşlenmesi..... 248
Tanımı ve Nitelikleri..... 248
İlk Basamak: Sınıflandırma 249
Bilgisayar Kullanımı..... 250
Sistem ve işleyişi..... 250
İşlemler..... 253
Bilgisayar paket programları 255
Çıktıların rapor düzeni..... 255
El ile denetim..... 256
Verilerin Çözümlenmesi 256
Tanımı ve Nitelikleri..... 256
İstatistik Kullanımı 257
Doğrudan Çözümlemeler 259
Tek değişkenli çözümlemeler..... 259
İlişkisel çözümlemeler 269

Kestirisel Çözümlemeler 274
Kestirisel çözümlemenin anlam ve amacı 274
Temel kavramlar 275
Örneklem dağılımı 275
Standart hata 276
Güven aralığı ve güven düzeyi 278
Denence sınama: Kavramsal çerçeve 282
Denence sınamanın anlam ve amacı 282
Manidarlık kararı ve olası yanılgılar 283
Tek ve çift yönlü sınamalar 286
Sınamanın gücü 287
Pratik manidarlık 288
Araştırma denencesinin geçerlik ölçütü 288
Desteklenmeyen araştırma denenceleri 289
Denence sınamada başlıca istatistik teknikler 290
Ortalamalar arası farkın manidarlık sınamaları 290
Dağılımlar arası farkın manidarlık (x^2) sınaması 297
Korelasyon katsayısının manidarlık sınamaları 299
Ölçek Türü ve İstatistiksel Çözümleme İlişkisi 300
Verilerin Yorumlanması 301
Olası Yanılgılar 302

BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR 305

BULGU 305
Tanımı ve Nitelikleri 305
Çeşitleri 305
Sunuluşu 306
YORUM 307
Tanımı ve Nitelikleri 307
İç Yorum - Dış Yorum 308
Sınırlıkların Gözetilmesi 309
“Beklenmedik” Bulguların Yorumu 309
Yorumun Sunuluşu 310

BÖLÜM 4. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER 311

ÖZET 311
YARGI 311
ÖNERİLER 312

EKLER 315

KAYNAKÇA 335

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia. **Çağdaş Felsefe Akımları**. İstanbul: MEB, 1979

Akhun, İlhan. **Akademik Başarının Kestirilmesi: Çoklu Regrasyon Yaklaşımının Uygulanmasına ilişkin Bir Araştırma**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1980

Akman, Toygar. "Bilginlerin Çilesi," **Bilim ve Teknik**. 104: 6-9, 1976.

Arıcı, Hüsnü. **İstatistik: Yöntemler ve Uygulama**. Ankara: 1972

Armağan, İbrahim. **Bilgi ve Toplum I. Bilgi Sosyolojisine Giriş**. İstanbul: 1974

Armay, Ural. **Bilimsel Araştırma ve Teknikleri El Kitabı**. İstanbul: Der Yayınları, 1981

Ataöv, Türkkaya. **Bilimsel Araştırma El Kitabı**. Ankara: 1969

Ayatar, Hazım. **Uygulamalı Eğitim İstatistiği**. İstanbul: MEB , 1971

Ayiter, Nuşin. **Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri**. Ankara: S Yayınları, 1981

Ayverdi, A. *Orta Eğitimde ve Yüksek Eğitimin İlk Yıllarında Bilim Adamı Yetiştirme. Bazı Örnekler ve Bazı Öneriler, II. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Seksiyonuna Sunulacak Tebliğ Özetleri*. 1969.

Bacon, F. **Bütün Denemeler**. Çev.: Vedat Günyol. İstanbul: Cem Yayınevi, 1974

Bayet, Albert. **Bilim Ahlakı**. İstanbul: Çan Yayınları, 1963

Bazeley, Pat & Kristi Jackson. **Nvivo ile Nitel Veri Analizi**. Çev.: Arif Bakla & Selçuk Beşir Demir. Ankara: ANI Yayıncılık, 2015

Best, J W. **Research in Education**. Prentice Hall, 1959

Bingham, Alma. **Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi**. Çev.: Ferhan Oğuzkan. İstanbul: MEB, 1971

Birand, Kamuran. **Manevi İlimler Metodu Olarak Anlama**. Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi, 1960

Booth, Andrew, Diana Papaionnou & Anthea Sutton. **Systematic Approaches to a Successful Literature Review**. SAGE, 2012

Borg, Walter R. **Applying Educational Research**. 2nd. New York: Longman, 1987

Borg, W R & M D Gall. **Educational Research: An Introduction**. 2nd. [t.y.]

Bouty, Edmand. **Bilimsel Hakikat**. Çev.: Avni Yakalıoğlu. İstanbul: MEB, 1952

Bury, John. **Düşünce Özgürlüğünün Tarihi**. Çev.: Durul Bartu. İstanbul: Erdinin Basım ve Yayınevi, 1978

Campbell, W G. **Form and Style in Thesis Writing**. Houghton Miffin, 1954

Campbell, D T. **Experimental and Quasi-Experimental Designs for Research**. Rand McHalyy, 1973

Campbell, D T & J C Stanley. "Experimental and Quasi-Experimental Designs for Research on Teaching," **Handbook of Research on Teaching**: 171-246. Ed. N L Gage. Rand McNall, 1963.

Carnap, R. **The Logical Structure of the World and Pseudoproblems in Philosophy**. Çev.: R A George. Routledge and Kegan Paul, 1967

Cemalcılar, İlhan. **Pazarlama Araştırması**. Eskişehir: EİTİA Pazarlama Enstitüsü, 1975

Cüceoğlu, Doğan. "Türkiye'de Yapılan Sosyal Psikolojik Araştırmaların Metodolojik Yönden Bir Tetkiki," **Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi**: 41-47. Ankara: Hacaettepe Üniversitesi, 1971.

Cüceoğlu, Doğan. **Gerçek Özgürlük**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014

Cochran, W G. **Sampling Techniques**. 3. Wiley, 1977

Cole, S. **The Sociological Method**. Rand McNally, 1972

Coolican, Hugh. **Research Methods and Statistics in Psychology**. 5th edition. Hodder Education, 2009

Creswell, John W. **Research Design. Qualitative and Quantitative Approaches**. SAGE Publication, 1994

Çetinkaya, Yüksel. **DOS Disk İşletim Sistemi**. Ankara: Bilişim Teknolojisi, 1991

Dewey, J. **How We Think**. Heath and Comp., 1933

Dewey, J. **A Common Faith**. Yale Univ., 1964

Doğrusöz, Halim. "Harekat Araştırması ve İşletmecilik," **Modern İşletmecilik: Seçme Yazılar**: 87-100. Ankara: ODTÜ, 1967.

Downie, N M & R W Heath. **Basic Statistical Methods**. 2nd. Harper and Row, 1965

DPT. **Kalkınma Planı. Birinci Beş Yıl 1963-1967**. 1963

DPT. **Yeni Strateji ve Kalkınma Planı. Üçüncü Beş Yıl 1973-1977**. Ankara: 1973

Drew, Clifford J & Michae, L Hardman Hardman. **Designing and Conducting Behavioral Research**. Third printing. Pergamon Press, 1988

Duverger, M. **Sosyal Bilimlere Giriş: Metodoloji Açısından**. Çev.: Ünsal Oskay. Ankara: 1973

Edwards, A L. **Techniques of Attitude Scale Construction**. Appleton Century Crofts, 1957

Ehrenberg, A S C. **A Primer in Data Reduction: An Introductory Statistics Textbook**. John Wiley & Sons, 1982

Emerson, R M, R I Fretz & L L Show. **Writing Ethnographic Fieldnotes**. University of Chicago, 2011

Engelhart, M D. **Methods of Educational Research**. Rand McNally, 1972

Ertürk, Selahattin. **Eğitimde "Program" Geliştirme**. Ankara: Bahçelievler 42. sokak 9/3, 1972

Ertürk, Selahattin. *Bilim Eğitiminin Felsefi Temelleri, V. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri 29 Eylül 1975*. Ankara: 1975.

Ertürk, Selahattin. **Diktacı Tutum ve Demokrasi**. 3. Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1981

Europe, Council of. *Report on the Training and Career Structure of Educational Researchers*. Report of the working party of the educational research committe. Documentation Center for Education in Europe. 1974.

Forcese, D P & S Richer. **Social Research Methods**. Prentice-Hall, 1973

Fowler, Floyds. **Improving Survey Questions**. SAGE, 1995

Fox, D. **The Research Process in Education**. Holt Rinehart, 1969

Fruchter, B & E Jennings. "Factor Analysis," **Computer Applications in the Behavioral Sciences**: Ed. Harold Borka. Prentice Hall, 1972.

Galtung, J. **Theory and Methods of Social Research**. Fourth edition. George Allen, 1973

Garrett, H. **Statistics in Psyhology and Education**. 5th. David McKay, 1958

Güvenç, Bozkurt. **İnsan ve Kültür: Antropolojiye Giriş**. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği, 1973

Good, C V. **Introduction to Educational Reserach**. Second edition. Appleton Century Craft, 1963

Goode, W J & P K Hatt. **Methods in Social Research**. McGraw Hill, 1973

Goode, W J & P K Hatt. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Metotları**. Çev.: Ruşen Keleş. Ankara: TODAİE, 1973

Guilford, J P & B Fruchter. **Fundamental Statistics in Psyhology and Education**. Fifth edition. McGraw Hill, 1973

Haber, A & R P Runyon. **General Statistics**. Third edition. Addison Wesley, 1977

Hagmüller, Peter. **Empirishche Forschungs-Methoden: Eine Einführung Für Padagogische und Soziale Berufe**. München: Kösel, 1979

Huntsberger, David V & Patrick Billingsley. **Elements of Statistical Inference**. Ed. Third edition. Boston: Allyn and Bacon, Inc., 1973

Isaac, S & W B Micheal. **Handbook in Research and Evaluation**. Robert R Knapp, 1971

Jones, L V. "The Nature of Measurement," **Educational Measurement**: 325-54. Ed. R L Thorndike. Seventh ed. American Council on Education, 1971.

Kahn, R L & C F Cannell. **The Dynamics of Interviwing: Theory, Techniques and Cases**. Wiley, 1957

Kaplan, Abraham. **The Conduct of Inquiry. Methodology for Behavioral Science**. Chandler, 1964

Kappa, Phi Delta. *The Training and Nature of Educational Researchers, Sixth Annual Symposium on Educational Research 1964*. Bloomington, Indiana: 1965.

Kaptan, Saim. **Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri**. Ankara: Rehber Dağıtım, 1977

Karasar, Niyazi. *Mesleki ve Teknik Öğretimde Araştırma ve Verimlilik, Mesleki ve Tenik Öğretimde Verimlilik Semineri. MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı ve MPM'nin İşbirliğiyle 8-13 Mayıs 1972 tarihlerinde Düzenlenen Seminer Bildirileri ve Tutanakları*. Ankara: 1972.

Karasar, Niyazi. "Araştırma, Bilim ve Bilimsel Yöntem," **50. Yıla Armağan**: 89-104. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1973.

Karasar, Niyazi. "Araştırma Eğitimi," **AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**. 7, 1-4: 263-74, 1974.

Karasar, Niyazi. "Eğitim Yılı Uzunluğu," **Verimlilik Dergisi; Çeviren Niyazi Karasar**. ss. 24-26, 12 2 1975.

Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. Ankara: PK 33 Bahçelievler, 1976

Karasar, Niyazi. *Araştırma Eğitimi, VI. Bilim Kongresi BAYG Tebliğleri*. Ankara: 1977.

Karasar, Niyazi. *Araştırma Teknikleri: Temel Kavramlar, Bilimsel Yaz Okulu Konferansları*. Ankara: 1977.

Karasar, Niyazi. *Research Education: Basis for Life-Long Education A Proposed Model, World Conference on Education 14-24 August 1977*. Istanbul: 1977.

Karasar, Niyazi. "Bireysel ve Toplumsal Gerginliklerin Giderilmesinde Problem Çözme Alışkanlığı," **Çağdaş Eğitim**. 39: 15-20, 1979.

Karasar, Niyazi. *Araştırma Eğitimi: Türk Üniversitelerinde Bir Tarama*. Proje. Ankara: TÜBİTAK BAYG, 1980.

Karasar, Niyazi. *Türk Üniversitelerinde Araştırma Eğitimi, VII. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri 6-10 Ekim 1980*. Ankara: 1980.

Karasar, Niyazi. *Laiklik ve Bilimsel Temelleri, Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu 9-10 Nisan 1981*. Ankara: 1981.

Karasar, Niyazi. **"Önlisans" Eğitimi ve Teknikeğitimde Uygulanabilirliği: Tarama Modelinde Bir Araştırma**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1981," Akt: Tunç, 1996:12

Karasar, Niyazi. "Eğitimde Yenileşme Yaklaşımları ve Araştırma Eğitimi," **AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**. 15, 1: 260-64, 1982.

Karasar, Niyazi. "Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir - K Atatürk," **Milli Eğitim**. 56: 49-54, Ocak Şubat Mart 1982.

Karasar, Niyazi. *Araştırma Eğitimi: Türk Üniversitelerinde Bir Tarama*. Proje. Ankara: TÜBİTAK, 1985.

Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. 18. Ankara: NOBEL Yayın, 2014

Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler**. 27. Ankara: NOBEL Yayın, 2014

Karasar, Niyazi. "Medeniyetin Ortak Paydasında İnsan Olmak: Yeni Bir Bilimsel Algı Çerçevesi,"**Ekonomik Toplumsal ve Siyasal ANALİZ Dergisi**. 2: 9-40, 2013.

Kerlinger, F N. **Foundation of Behavioral Research**. Holt, Rinehart and Winston, 1964

Kirk, R E. **Experimental Design: Procedures for the Behavioral Sciences**. Books Cole Pub, 1968

Kish, L. **Survey Sampling**. Wiley, 1965

Klopper, L E. "Evaluation of Learning in Science," **Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning**: 559-641. Ed. B S Bloom, J T Hesting, & G F Madaus. McGraw Hill, 1971.

Kogan, L S. "Principles of Measurement," **Social Work Research**: 87-105. Ed. N A Polansky. The University of Chicago, 1967.

Kurtkan, Amiran. **Sosyal İlimler Methodolojisi**. İstanbul: İ:Ü İktisat Fakültesi, 1978

Lin, Nan. **Foundadtions of Social Research**. McGraw Hill, 1976

Madge, J. **The Tools of Science: An Analytical Description of Social Science Tehniques**. Anchor Books Doubleday and Comp, 1965

Massialas, G Byron & C Benjamin Cox. **Inquiry in Social Studies**. McGraw-Hill, 1966

McNemar, Q. **Psycological Statistics**. Third edition. Wiley, 1962

Merriam, Sharan B. **Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation)**. Ed. Selahattin Ed: Turan. Çev.: Selahattin Turan ve diğerleri. Ankara: NOBEL, 2013

Miller, Delbert Charles. **Handbook of research design and social measurement**. 6th ed. Sage, 2002

Morling, Beth. **Research Methods in Psychology Evaluating a World of Information**. W W Northon & Comp., 2012

Moser, C A & G Kalton. **Survey Methods in Social Investigation**. Second edition. Heinemann, 1971

Mouly, G. **The Science of Educational Research**. D Van Nostrand, 1963

Myers, J. **Fundamentals of Experimental Design**. Second edition. Allyn and Bacon, 1972

Myers, L S & N E Grossen. **Behavioral Research: Theory, Procedures and Design**. W H Freeman and Comp, 1974

NEA. **Sampling and Statistics Handbook for Surveys in Education**. Washington, D.C.: National Education Assosciation, 1965

NEA. **Appendix to Sampling and Statistics Handbook for Surveys in Education. Preliminary edition**. Washington, D.C.: National Education Association, 1965a

Nester, Paul G & Russel Schutt. **Research Methods in Psychology - Investigating Human Behavior**. SAGE, 2012

Nisbet, J D & N J Entwistle. **Educational Research Methods**. University of London Press, 1970

Onaran, Oğuz. **Örgütlerde Karar Verme**. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971

Oppenheim, A N. **Questionaire Design and Attitude Measurement**. Heinemann, 1966

Özdemir, Emin. "Eğitimimizdeki Ölü Nokta," **Cumhuriyet Gazetesi**. s. 2, 10 Mayıs 1974.

Özdemir, Emin & Adnan Binyazar. **Yazmak Sanatı Kompozisyon**. 2. basım. İstanbul: Varlık Yayınları, 1971

Özgüven, İ Ethem. **Araştırmada, Seçmede Psikolojik Danışmada Görüşme İlke ve Teknikleri**. Ankara: Emek Yıldıztepe Koop, 5/61, 1960

Özinönü, Kemal. *Bilimsel Düşünme Kabiliyetinin Geliştirilmesindeki Lise Fen Öğretiminin Rolü , I. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu ile İlgili Seksiyona Sunulacak Tebliğ Özetleri*. 1967: [t.y.].

Özinönü, Kemal & Cemal Yıldırım. *Türkiye'de Lise Fen Öğretiminin Bilimsel Düşünme Kabiliyetlerinin Geliştirilmesindeki Rolü*. Proje. Ankara: TÜBİTAK BAYG-E 2 nolu Araştırma Projesi Nihai Raporu, 1967.

Özsoy, Yahya. **Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri**. Ankara: Ayrancı Tezel Sokak 5/6, 1970

Öztrak, İlhan. **Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar**. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1971

Patton, Michael Quinn. **Qualitative Research & Evaluation Methods**. 3rd. SAGE Publications, 2002

Patton, Michael Quinn. **Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri**. Ed. Mesut Bütün & Selçuk Beşir Demir. Ankara: PEGEM Akademi, 2014

Payne, S L. **The Art of Asking Questions**. Princeten University Press, 1951

Phillips, J L. **Statistical Thinking: A Structural Approach**. W H Freeman and Comp, 1973

Püsküllüoğlu, Ali. **Öz Türkçe Sözlük**. Genişletilmiş ikinci basım. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1971

Plutchik, R. **Foundations of Experimental Research**. Second ed. Harper and Raw, 1974

Popper, K R. **The Logic of Scientific Discovery**. Basic Books, 1961

Popper, K R. **Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge**. Fourth ed. Routledge and Kegan Paul, 1972

Reichenbach, W J. **Use and Abuse of Statistics**. Penguin , 1967

Ripple, L. "Problem Identification and Formulation," **Social Work Research**: 24-47. Ed. N A Polansky. The University of Chicago, 1960.

Roth, (Hrsg.) Leo. **Methoden erziehungs-wissenschaftlicher Forschung**. Stuttgart: Verlag, 1978

Rummel, J Francis. **Eğitimde Araştırmaya Giriş**. Çev.: Rezan Taşcıoğlu. Ankara: MEB Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı, 1968

Rummel, J F. **An Introduction to Research Procedures in Education**. Second ed. Harper and Row, 1970

Runkel, P J & J E McGrath. **Research on Human Behavior: A Systematic Guide to Method**. Halt Rinehart and Winston, 1972

Russell, B. **Human Knowledge. Its Scope and Limits**. Simon and Schuster, 1969

Sadi, Şeyh. **Gülistan**. Çev.: Kilisli Rıfat. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi, 1946

Salkind, Neil J. **Statistics for People Who (Think They) Hate Statistics**. 3rd edition. SAGE Publications, 2008

Sax, G. **Empirical Foundadtions of Educational Research**. Prentice Hall, 1968

Scott, W A & M Wertheimer. **Introduction to Psychological Research**. Wiley, 1962

Selltiz, C Jahoda, M Deutch & S W Cook. **Research Methods in Social Relations**. Revised ed. Holt Rinehart and Winston, 1959

Selltiz, C, L S Wrightsman & S W Cook. **Research Methods in Social Relations**. Third ed. Holt Rinehart and Winston, 1976

Siegel, S. **Non Parametric Statistics for the Behavioral Sciences**. McGraw Hill, 1965

Silverman, David. **Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction**. SAGE Publications, 1993

Silverman, David. **Doing Qualitative Research: A Practical Handbook**. London: SAGE Publication, 2000

Simon, J L. **Basic Research Methods in Social Science: The Art of Emprical Investigation**. Random House, 1969

Smith, H W. **Strategies of Social Research. The Methodological Imagination**. Prentice Hall, 975

Şeker, Murat. **İktisadi ve Sosyal Bilimlerde Yöntem ve Yaklaşım Sorunları**. Ankara: Değişim Yayınları, 1986

TDK. **Türkçe Sözlük**. Gözden geçirilmiş beşinci. Ankara: 1969

Tekin, Halil. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara: Gazi Mahallesi Ahududu sok 4-1, 1977

The Training and Nature of Educational Researchers, Sixth Annual Symposium on Educational Research 1964. Bloomington, Indiana, Indiana: 1965.

Thorndike, R L & E Hagen. **Measurement and Evaluation in Psyhology**. Second ed. Wiley, 1967

TÜBİTAK. **Deneysel Araştırmalarda Temel İlkeler**. Ankara: 1966

Tütengil, Cavit Orhan. **Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metot**. Üçüncü. İstanbul: İÜ İktisat Fakültesi, 1971

Tokatlı, Atilla. **Ansiklopedik Felsefe Sözlüğü**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973

Tuckman, B W. **Conducting Educational Research**. Harcourt Brace, 1972

Turgut, M Fuat. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları**. Ankara: Küçükesat, Esad Caddesi 55/9, 1977

Tyler, Leona E. **Tests and Measurements**. Second ed. Prentice Hall, 1971

Uman, Nuri. **Bilgi İşlemde Kompüterler ve Türkiye'de Kompüterlerin Durumu**. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1973

VanDalen, D B. **Understanding Educational Research: An Introduction**. McGraw Hill, 1962

Varış, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme: "Teori ve Teknikler"**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi , 1971

Varış, Fatma. **Türkiye'de Lisans-Üstü Eğitim: Pozitif Bilimlerin Temel ve Uygulamalı Alanlarında**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1972

Varış, Fatma. **Türkiye'de Lisan-Üstü Eğitim: Sosyal Bilimlerinde**. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1973

Weiss, Carol H. **Evaluation Research. Methods for Assessing Program Effectiveness**. Prentice-Hall, 1972

Whitney, Frederick Lamson. **The Elements of Research**. 3rd. Englewwod Cliffs: Prentice-Hall, 1950

Wilson, E B. **An Introduction to Scientific Research**. McGraw Hill, 1952

Winer, B. **Statistical Principles in Experimental Design**. Second ed. McGraw Hill, 1971

Wood, G. **Fundamentals of Psychological Research**. Little Brown, 1974

Yıldırım, Cemal. **Eğitimde Araştırma Metotları**. Ankara: MEB Eğitim Birimi Müdürlüğü, 1966

Yıldırım, Cemal. "Yeni Fen Öğretiminde Metod Anlayışı," **II. Bilim Kongresi. Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Seksiyonuna Sunulacak Tebliğ Özetleri 17-19 Kasım 1969**: Ankara: TÜBİTAK, 1969.

Yıldırım, Cemal. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. İstanbul: MEB, 1973

Yıldırım, Cemal. **Bilim Tarihi: 100 Soruda**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1974

Yıldırım, Cemal. **Bilim Felsefesi: 100 Soruda**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1977

Young, H D. **Statistical Treatment of Experimental Data**. McGraw Hill, 1968

Young, P & C P Schmid. **Bilimsel Sosyal İncelemeler ve Araştırma**. Çev.: G Bingöl ve Necati İşçil. Ankara: Sağlık Sosyal ve Yardım Bakanlığı, 1968

Yurt, İbrahim & Hüseyin T Sevil. **Sosyal Alanlarda Türkiye'nin Araştırma Potansiyeli ve Sorunları**. Ankara: DPT, 1974

4. Basım

Vaka Örnekleriyle Birlikte

AİLE DANIŞMA KURAMLARI VE TEKNİKLERİ

Editör
Prof. Dr. Şahin Kesici

Yazarlar
Prof. Dr. Şahin Kesici
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Mert
Dr. Eda Köklü Bayrakcı
Uzman Dr. Cenk Kiper

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 642
Eğitim No.: 131
ISBN: 978-605-133-544-5
© 4. Basım, Nisan 2017

Vaka Örnekleriyle Birlikte AİLE DANIŞMA KURAMLARI VE TEKNİKLERİ
Editör: Prof. Dr. Şahin Kesici

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kesici, Şahin.
Vaka Örnekleriyle Birlikte Aile Danışma Kuramları ve Teknikleri / *Editör: Şahin Kesici*
4. Basım, XVI+152 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok
ISBN 978-605-133-544-5
1. Aile 2. Kuram 3. Teknik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1:
BOWEN TERAPİ (AİLE SİSTEMLERİ TERAPİSİ)

Murray Bowen'ın Biyografisi 1

***Örnek Vaka* 2**

Giriş 4

I. Kuramın Felsefesi ve Temel Kavramlar 5

1. Kuramın Felsefesi 5
2. Bowen Terapinin Temel Kavramları 6
   - A. Kendini Farklılaştırma (Benliğin Farklılaşması) 6
   - B. Üçgenler 12
   - C. Nükleer Aile Duygu Sistemi 15
   - D. Aile Projeksiyon (İz Düşüm) Süreci 18
   - E. Nesiller (Çoklu Nesiller) Arası Aktarım Süreci 20
   - F. Duygusal Geri Çekilme 22
   - G. Kardeş Sırası 25
   - H. Toplumsal Duygusal Süreç 26

II. Terapinin Amacı ve Basamakları 27

III. Bowen Terapide Kullanılan Teknikler 28

1. Genogram 28
2. Süreç Soruları Sorma 31
3. İlişki Deneyleri 32
4. Aile Koçluğu 33

5. Ben Durumları (Ben Dili) 34
6. Duygusal Tarafsızlık 35
7. Kişiden Kişiye İlişki 36
8. Danışmanla Konuş, Birbirinle Değil 37

Özet 37

Kaynakça 38

BÖLÜM 2:
İMAGO İLİŞKİ TERAPİSİ

Harville Hendrix'in Biyografisi 41

Örnek Vaka 42

Giriş 43

I. Temel Felsefesi ve Kavramlar 45
1. İmago Nedir? 45
2. İlişkinin Basamakları 47
A. Romantik Aşk 47
B. Güç Mücadelesi 49
C. Gerçek Aşk 51

II. Terapinin Amacı ve Terapi Süreci 52
1. Terapinin Amacı 52
2. Terapi Süreci 52

III. Bilgi Toplama Araçları 65
1. Çekim ve Romantizm 65
2. İmagonu Keşfet 66
3. Olumlu Çocukluk Anıları 67
4. Çocukluk Dönemi Hayal Kırıklıkları 67
5. Olumlu Taşkın 67
6. Yönlendirilmiş İmgelemeler 68

Özet 70

Kaynakça 71

BÖLÜM 3:
VİRGİNİA SATİR AİLE TERAPİSİ MODELİ

Virginia Satir'in Biyografisi 73

Örnek Vaka 74

Giriş 75

I. Aile Terapisi Kuramı ve Temel Kavramlar 75
1. Aile Türleri 75
   A. Eğitici Aile 76
   B. Sorunlu Aile 78
2. Aile Hayatını ve Türünü Etkileyen Faktörler 80
   A. Benlik Saygısı 80
   B. İletişim Teorisi ve İletişim Kalıpları 85
   C. Kurallar 92
   D. Toplumsal Bağlar 93
3. Kişisel Mandala 94

II. Terapinin Amacı ve Basamakları 96
1. Terapinin Amacı 96
2. Değişimin Basamakları 99
3. Terapi Süreci 100

III. Terapide Kullanılan Danışma Teknikleri 105
1. Aile Yaşam Gerçeği Kronolojisi 105
2. Aile Haritaları 106
3. İpler 107
4. Metafor 110
5. Dokunma 111
6. Aile Heykeli (Pandomin) 111
7. Drama (Aile Sahnesi) 112
8. Yeniden Çerçeve Oluşturma ya da Yeniden Etiketleme 113
9. Mizah 114
10. İletişim Duruşları 114
11. Çapalamak (Demir Atmak, Sağlamlaştırmak) 115
12. Aile Yeniden Yapılandırma Süreci 115

13. Aile Stres Balesi 116
14. Parçaların Partisi 117

Örnek Vaka 119

Özet 120

KAYNAKÇA 121

BÖLÜM 4:
MİLAN GRUP SİSTEMİK AİLE TERAPİSİ

Örnek Vaka 125

Giriş 126

I. Kuramın Felsefesi ve Temel Kavramlar 128

II. Milan Grup Terapinin Amacı ve Süreci 132
1. Terapinin Amacı 132
2. Milan Terapi Süreci 133

III. Milan Grup Aile Terapisinde Kullanılan Teknikler 136
1. Telefon Çizelgesi Yöntemi 136
2. Hipotez Oluşturma 137
3. Pozitif Çağrışım 138
4. Döngüsel Sorgulama 140
5. Tarafsızlık 144
6. Ritüelleri Reçetelendirme 145
7. Paradokslar, Karşıt Paradokslar 148
8. Bölünmüş Ekip Müdahalesi 150

Özet 151

Kaynakça 151

Bölüm 1

BOWEN TERAPİ (AİLE SİSTEMLERİ TERAPİSİ)

Murray Bowen'ın Biyografisi

Beş çocuklu bir ailenin en büyüğü olan Bowen 1913'te Tennesse'de doğmuştur. Yüksek lisans (uzmanlık) derecesini 1937 yılında Tennessee Üniversitesinde almıştır. Tıp eğitiminden sonra, İkinci Dünya Savaşı (1941-1946) esnasında beş yıl aktif görevle orduda hizmet vermiştir. Askeriyede hizmet verdikten sonra, savaş sırasındaki deneyimlerinden dolayı ilgisi cerrahiden psikiyatri alanına kaymıştır. Askeriyeden ayrıldıktan sonra, onu teorisini geliştirmeye yönelten çalışmalarına başlamıştır (Goldenberg 2008).

Psikiyatri eğitimini, daha sonra personeli olarak çalışacağı Kansas'taki Menninger Foundation'da almıştır. 1946'dan 1954'e kadar Menninger'de çalışmalarını sürdürdükten sonra, Bethesda'daki Ulusal Akıl Sağlığı Enstitüsünde beş yıllık bir araştırma projesine başlamıştır. Bu eşsiz çalışmada şizofrenik çocukları olan yetişkinlerin bulunduğu aileler uzun süreli olarak incelemiştir. Şizofren hastalarla çalışırken hastalarla anneleri arasındaki ilişkiyi incelemeye başlamıştır. 1959 yılında Ulusal Akıl Sağlığı Enstitüsünden ayrıldıktan sonra yarı zamanlı olarak Georgetown Üniversitesi Tıp Merkezinde Psikiyatri Bölümünde Fakülte üyesi olarak çalışmıştır. Burada, Aile Programları Başkanı ve Klinik Profesör olduktan sonra 1975 yılında Georgetown Aile Merkezini kurmuştur. Evdeki ofisinde özel psikiyat-

lıştığı *üçgenler*, bireyler, kök ailelerden edindikleri, davranış ve düşünce kalıplarını bir sonraki nesle aktarmaları olan *Nükleer Aile Duygu Sistemi*, ebeveynlerin çocuklarına fonksiyonel olmayan ve anksiyeteye yol açan miraslarının aktarım süreci yani *aile projeksiyon sistemi,* nesilden nesile aktarım süreci olan *nesiller arası aktarım süreci,* bu aktarımın toplum içerisindeki gerçekleşen ayağı olan *toplumsal regresyon,* doğum sırasının kişilik özelliklerine etkisine dikkat çeken *kardeş sırası* ve bireylerin çatışmadan kaçmak amacıyla diğer aile bireyleriyle ilişkisini kesmesi onlardan uzaklaşma süreci olan *duygusal geri çekilme* Bowen'ın Aile Sistemi Kuramı içerisinde tanımladığı sekiz özel kavramdır.

Kaynakça

Barker, Philip. Basic Family Therapy. Oxford: Blackwell Science. 1998.

Boszormenyi-Nagy and G. Spark. Invisible Loyalties. New York: Harper and Row, 1973.

Bowen, M. (1966). The use of family theory in clinical practice. Comprehensive Psychiatry, 7,345–374.

Bowen, M. (1978). Family Therapy in Clinical Practice. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Bowen, M. (1985). Family Therapy in Clinical Practice. Rowman & Littlefield.

Bowen, M. (1994): Family Therapy in Clinical Practice," in The Book of Psychiatric Books. Sidney Crown and Hugh Freeman, eds. Northvale, New Jersey: Jason Aronson, Inc.

Brown, Jenny. "Bowen Family Systems Theory and Practice: Illustration and Critique. Family Theraphy., Vol. 20, no.2, 1999. p 94-103.

Carlson, Jon, Len Sperry & Judith A. Lewis. Family Therapy Techniques: Integration and Tailoring Treatment. New York: Routledge, 2005.

Carr, A. Family therapy: Concepts, process and practice. New York and Chichester: Wiley, 2000.

Dattilio, Frank M.. Cognitive-Behavioral Therapy with Couples and Families: A Comprehensive Guide for Clinicians. New York: The Guilford Pres, 2010.

Fenell, David L., Barry K. Weinhold. Counseling Families: An Introduction to Marriage and Family Therapy. Denver: Love p., 1989.

Freeman, David S., Multigenerational Family Therapy. New York: The Haworth P., 1992.

Goldenberg, Herbert & Irene Goldenberg. Family Therapy: An Overview. 7th ed. Belmont: Thomson Brooks/Cole, 2008.

Guerin, P.J., & Guerin, K. Bowenian Family Therapy. In J. Carlson & D. Kjos (Eds.), Theories and Strategies of Family Therapy. Boston: MA: Allyn and Bacon, 2002.

Kerr, M. (1981). Cancer and the family emotional system. In Goldberg, J. (Ed.).

Psychotherapeutic Treatment of Cancer Patients (pp. 273-315). New York: The Free Press.

Kerr, M.E. (1981). Family systems theory and therapy. In A.S.Gurman & D.P.Kniskern (Eds.), Handbook of family therapy (pp. 226–264). New York: Brunner/Mazel.

Kerr, M., & Bowen, M. (1988). Family Evaluation: An Approach based on Bowen Theory. New York: Norton.

Lebow, Jay. L. ed. Handbook of Clinical Family Therapy. New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2005.

Metcalf, Linda. Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach. New York: Springer P, 2011.

Papero, D.V. The Bowen theory. In A.M. Home & J. L. Passmor (Eds.), Family Counseling and therapy. Itasca, IL: F. E. Peacock, 1991.

Ritvo, Eva C. & Ira D. Glick. Concise Guide to Marriage and Family Therapy. 1st ed. Washington, DC: American Psychiatric Publishing, Inc., 2002.

Sexton, T. L., G. R. Weeks & M. S. Robbins (Eds.), Handbook of Family Therapy: The Science and Practice of Working with Families and Couples. New York: Brunner- Routledge, 2003.

Shapiro, Francine, Florence W. Kaslow & Louise Maxfield Eds. Handbook of EMDR and Family Therapy Processes. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2007.

Thompson, C., Rudolph, L., & Henderson, D. Counseling Children (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/ Cole, 2004.

Titelman, Peter ed. Clinical Applications of Bowen Family Systems Theory.. New York: The Haworth P., 1998.

Titelman, Peter ed. Emotional Cutoff: Bowen Family Systems Theory Perspectives. New York: Haworth P., 2003.

W. Toman. Family Constellation. New York: Springer, 1961.

Ziegler, S. M. Ed. Theory- Directed Nursing Practice. 2nd ed. New York: Springer P., 2005.

http://www.thebowencenter.org/ 2004

Bölüm 2

İMAGO İLİŞKİ TERAPİSİ

Harville Hendrix'in Biyografisi

Eşi Dr. Helen Lakely Hunt ile birlikte İmago İlişki Terapisini kuran Harville Hendrix, Mercer Üniversitesinden mezun olmuştur. Harville Hendrix; master ve doktora derecesini Chicago Üniversitesinde Psikoloji ve Teoloji üzerine almıştır. Yine bu üniversitede onur doktorasına ve iki defa üstün hizmet ödüllerine layık görülmüştür. Otuz yılı aşkın süredir deneyimlerini ve tecrübelerini öğreten Hendrix; terapist, eğitmen, dinî danışman ve yazardır. Eşiyle birlikte, ilişkiler ve ebeveynlik üzerine yazdığı kitaplar dünya çapında ses getirmiştir. İmago terapinin temel taşlarını anlattığı *"Getting the Love You Want"* Amerika'da defalarca bestseller olmuştur ve yaklaşık 57 dile çevrilmiştir. Oprah Winfrey'e 2005 yılında "en büyük sosyal kurtarıcı" ödülünü getiren Oprah Winfrey Şov'a katılımıyla teorisini daha geniş kitlelere ulaştırmıştır. Evlilik uzmanlarının magazin takımı olan "Redbook Marriage Institute'nin" üyesidir. Hâlen eşi Helen ve altı çocuğuyla New York ve New Mexico'da yaşamaktadır. Harville Hendrix'in kitaplarından bazıları; *Getting The Love You Want*, *Keeping The Love You Find*, *Giving The Love That Heals, Receiving Love, A Workshop for Singles, Finding and Keeping Love. (*http://www. harvillehendrix.com/)

terapide, terapist İmago (çift) Diyaloğu'nun yardımıyla, çiftlerin birbirlerini dinlemeyi öğrenmesini sağlar.

Kaynakça

Carlson, Jon & Len Sperry. Brief Therapy with Individuals and Couples. Phoenix: Zeig, Tucker & Theisen, 2000.

Dallos, Rudi and Ros Draper. An Introduction To Family Therapy: Systemic Theory And Practice. 3rd ed. Berkshire: Open U. P, 2010.

Dattilio, Frank & Louis Bevilacqua Eds. Comparative Treatments for Relationship Dysfunction. New York: Springer P., 2000.

Hecker, Lorna L. &Joseph L. Wetchler eds. An Introduction to Marriage and Family Therapy. Binghamton: The Haworth Clinical Practice P, 2003.

Hendrix, H. (1988). Getting the Love You Want: A guide for couples. New York: Henry Holt.

Hendrix, H. (1990). Getting the Love You Want: A guide for couples. New York: Henry Holt.

Hendrix, H. (1993) Getting the Love You Want: A Video Workshop for Couples. Winter Park, FL: Imago Productions

Hendrix, H. (1992). Keeping the love you find: A guide for singles. New York: Pocket Books.

Hendrix, H. & Hunt, H. (1994).The couples companion: Meditations and Exercises for Getting the Love You Want. New York: Pocket Books.

Hendrix, H. (1996). The Evolution of Imago Relationship Therapy: A Personal and Theoretical Journey. Journal of Imago Relationship Therapy, l (1), 1-18.

Hendrix, H. (2001). Getting the Love You Want: A Guide for Couples. New York: First Owl Books.

Hendrix, H. (2006). Getting the Love You Want. New York: Henry Holt.

Harville Hendrix and Helen LaKelly Hunt c/o Imago Relationships International, 2009.

Lehman, D. Jerry. Understanding Marriage, Family and Intimate Relationships. Springfield: Charles C Thomas P, 2005.

Luquet, Wade. Short-term Couples Therapy: The Imago Model in Action. New York: Brunner – Routledge, 1996.

Luquet Wade, & Mo T. Hannah. Healing in the Relational Paradigm: The Imago Relationship Therapy Casebook.. New York: Brunner-Routledge,1998.

Shapiro, Francine, Florence W. Kaslow & Louise Maxfield Eds. Handbook of EMDR and Family Therapy Processes. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2007. *(*http://www. harvillehendrix.com/)

"Basic Clinical Training in Imago Relationship Therapy: Training Manual. Module 1-A: Days 1&2". August 2008 edition. (www.ImagoRelationships.org)

Bölüm 3

VİRGİNİA SATİR AİLE TERAPİSİ MODELİ

Virginia Satir'in Biyografisi

Virginia Satir, Amerika'da aile terapisinin anası olarak kabul edilmektedir. Çünkü 1950'lerde aile terapisinin tabanını kuran erkek psikiyatristler içindeki tek kadındır. Üç yaşında kendi kendine okumayı öğrenen ve dokuz yaşında küçük okul kütüphanesindeki bütün kitapları okuyan Virginia Satir meraklı bir çocuktu ve henüz beş yaşındayken "ebeveynleri inceleyen bir çocuk dedektifi" olmaya karar vermişti (Satir, 1976).

İlk olarak öğretmen olarak daha sonra sosyal hizmet görevlisi olarak çalışan Virginia Satir özel teröpatik çalışmalarına 1951 yılında başladı. Öğretmen olarak çalıştığı dönemde öğrencilerinin düşük benlik saygısının kök aileleriyle olan ilişkilerinden kaynaklandığının farkına varmıştır. 1955 yılında Illinois Psikiyatri Enstitüsünde ailelerle çalışan terapistler yetiştirmeye başladı ve daha sonra yeni kurulmuş olan Palo Alto'daki MRI'da (Mental Research Institute) araştırmalarına devam etti. 1964'te ise ilk kitabı olan ve modelinin bütün ana kavramlarını tasarladığı Conjoint Family Therapy (Birleşmiş Aile Terapisi) adlı kitabını yayımladı. Namka (2003), Satir'i sıcak, yetenekli ve insanların dertleri hakkında bilgi sahibi olarak tanımlamıştır. Namka'ya göre Satir, akıl sağlığı alanını patolojiden öteye götü-

teknik kazandıran Satir, terapideki en önemli amaçlardan birinin kişilerin benlik saygısını artırmak olduğunu ileri sürmüştür. Dünyanın küçük bir modeli olan ailenin sağlığı düzeltilerek bütün bir dünyanın değiştirilebileceğini savunan Virginia Satir, insanlar için her zaman değişimin mümkün olduğuna inanmıştır. Açık ve eğitici aile sistemlerinde büyüyen bireylerin kuralları ve işlevsel olmayan aile mitlerini sorgulayan ve irdeleyen kişiler olacaklarını ve değişimi gerçekleştirebileceklerini söylemiştir. Fonksiyonel olmayan ailelerde ise benlik saygısı düşük ve problemlerle mücadele edemeyen bireylerin yetişeceğini ileri sürmüştür. Problemlerle mücadele etmeyi bilmeyen ailelerde genelde *suçlayıcı, yalvarıcı, ilgisiz ve aşırı mantıklı* adını verdiği dört fonksiyonel olmayan iletişim duruşu görüldüğünün savunmuştur. Parçaların partisi, aile heykelleri, ipler, aile haritaları ve aile stres balesi gibi teknikleri kullanarak danışmaya esneklik getiren Satir, ailede kullanılan yanlış iletişim duruşlarının yerine fonksiyonel olan *Seviyeleyici* iletişim duruşunu aile üyelerine göstermiştir.

KAYNAKÇA

Banmen, J. Virginia Satir's family therapy model. Individual Psychology: The Journal of Adlerian Theory, Research & Practice, 42(4), 1986. 480-492.

Banmen, J. The Satir Model: Yesterday and Today. Contemporary Family Therapy: An International Journal, 24(1), 2002. 7-22.

Barker, Philip. Basic Family Therapy. Oxford: Blackwell Science. 1998.

Bitter, J.R. Family Mapping and Family Constellation: Satir in Adlerian context. Individual Psychology, 40(1), 1988. 106-111.

Blume, Thomas W. Becoming a Family Counselor: A Bridge to FamilyTherapy Theory and, Practice. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, 2006.

Carr, A. Family therapy: Concepts, process and practice. New York and Chichester: Wiley, 2000.

Carlson, Jon, Len Sperry & Judith A. Lewis. Family Therapy Techniques: Integration and Tailoring Treatment. New York: Routledge, 2005.

Dallos, Rudi & Ros Draper. An Introduction to Family Therapy: Systemic Theory and Practice. 2nd ed. Berkshire: Open Up, 2005.

Gehart, Diane R.. Mastering Competencies in Family Therapy: A Practical Approach to Theories Clinical Case Documentation. 1. edition. Belmont: Brooks Cole, 2010.

Goldenberg, Herbert & Irene Goldenberg. Family Therapy: An Overview. 7th ed. Belmont: Thomson Brooks/Cole, 2008.

Hecker, Lorna L. &Joseph L. Wetchler eds. An Introduction to Marriage and Family Therapy. Binghamton: The Haworth Clinical Practice P, 2003.

Jo Brothers, Barbara Ed. Virginia Satir: Foundational Ideas. New York: Routledge, 2011.

Loeschen, S. The Satir Process Practical Skills For Therapists. Fountain Valley, CA: Halcyon Pub, 2002.

Marley, James A., Janice M. Rasheed, Mikal N. Rasheed. Family Therapy: Models and Techniques. California: Sage Pub., 2011.

Metcalf, Linda. Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach. New York: Springer P, 2011.

Mishlove, J.. Thinking allowed: Conversations on the Leading Edge of Knowledge and Discovery. Tulsa, OK: Council Oak Books, 1995.

Moore, M., & Kramer, D.. Satir for Beginners: Incongruent Communication Patterns in Romantic Fiction. ETC.: A Review of General Semantics, 56, 1999. 429-437.

Namka, L. 2003. A Tribute to The Most Marvelous Virginia Satir. Retrieved March 8, 2007 from http://www.angriesout.com/satir. htm

Satir, V. (1967). Conjoint family therapy (2nd ed.). Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.

Satir, V. (1988). The New Peoplemaking: Because You Want to be a Better Parent. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.

Satir, V. (1983). Conjoint family therapy (3rd ed.). Palo Alto, CA: Science and Behavior, Books, Inc.

Satir, V.M., & Baldwin, M. (1983). Satir Step by Step: A Guide to Creating Change in Families. Palo Alto, CA: Science & Behavior Books.

Satir, V., Banmen, J., Gerber, J. & Gamori, M. (1991). The Satir model: Family therapy and beyond. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc.

Satir, V., Stachowiak, J., & Taschman, H.A. (1975). Helping families to Change. New York: Jason Aronson.

Satir, V. M., & Bitter, J. R. The Therapist and Family Therapy: Satir's human Validation Process Model. In A.M. Horne (Ed.). Family Therapy and Counseling. (3rd ed.,) Itasca: Peacock, 2000.

Satir, V., Banmen, J., Gerber, J., & Gomori, M.. (1991). The Satir Model: Family Therapy and Beyond. Palo Alto, CA: Science & Behaviour Books.

Sayles, C. Transformational Change: Based on the Model of Virginia Satir. Contemporary Marriage and Family Therapy, 24(1), 2002.

Smith, S. Transformations in Therapeutic Practice. Contemporary Family Therapy, (24)1, 2002.

Winnicott, D.W. The Maturational Processes and the Facilitating Environment, London: Hogart P, 1960.

Bölüm 4

MİLAN GRUP SİSTEMİK AİLE TERAPİSİ

Örnek Vaka

20 yaşına gelen ve annesi tarafından tek başına büyütülen Arzu, üniversite sınavına hazırlanmaktadır. Arzu, başarılı bir öğrencidir ve bütün hedefi İstanbul'daki iyi bir üniversitede eğitim almaktır. Ama bu konuyu ne zaman annesiyle konuşmaya başlasa, annesi Ayşe Hanım fenalaşmakta ve yatağa düşmektedir. Bu gerilimli durum yüzünden aralarındaki ilişki giderek kötüleşmekte ve ikisi de birbirinden uzaklaşmaya başlamaktadır. Ayşe Hanım, kızını tek başına büyütmüştür. Çünkü İstanbul' da yaşayan Arzu'nun babasından 17 yıl önce ayrılmıştır. Bu geçen sürede ise Arzu, babasını görmemiştir. İlerleyen seanslarda Ayşe Hanım kızını büyütmek için hayatına hiç kimseyi sokmadığını ve her şeyi Arzu için feda ettiğini ama o yanında olmazsa öleceğini dile getirmiştir. Arzu, ise şimdiye kadar annesini üzmemek için istediği her şeyi sorgulamadan yaptığını ama tek bir isteği karşısında annesinin böyle tepki vermesinin her şeyi bitirdiğini söylemiştir.

ANALİZ: Tek yönlü ayna arkasında üç kişilik bir danışma grubu tarafından izlenen ve başka bir danışman tarafından yönetilen seanslar sonucunda, danışma ekibi ortak bir hipotez oluş-

Özet

Selvini Palazzoli, Luigi Boscolo, Gianfranco Cecchin ve G. Prata (1978, 1980) tarafından geliştirilen Sistemik Aile Terapisi; aile ilişkilerine, gelişimine, ailedeki ittifaklara, iş birliklerine ve iletişim süreçlerine odaklanmış ve hipotez oluşturma, döngüsellik ve tarafsızlığı ilke edinmiş bir terapidir. Bu sistemik yaklaşımda, aileler kendilerini deneme yanılma yoluyla zamanla oluşturulmuş kurallar çerçevesinde kontrol eden ve sürekli kendilerini düzenleyen sistemlerdir (Selvini-Palazzoli ve diğ., 1978). Aileler homeostatisini korumak için değişime karşı direnir. Aile kurallarının ailenin doğal gelişim sürecini olumsuz yönde etkilediği dönemlerde ailenin doğal gelişimini sağlamaya yardımcı olmak üzere sistemin içindeki üyelerden biri "belirlenmiş hasta" çözüm olarak bir semptom geliştirmektedir. Semptomlar ailenin homeostatisini korumak için aile tarafından geliştirilmiştir. Bu görünen ya da danışmana sunulan problem, danışman tarafından aileye başka bir bakış açısıyla sunularak ailenin bu asıl sorununu bulması ve kendi çözümünü üretmesini sağlanmaktadır. Danışman, aile üyelerine eski probleme yeni bir bakış açısıyla bakmalarını göstermektedir. *Telefon Çizelgesi Yöntemi, Hipotez Oluşturma, Pozitif Çağrışım, Döngüsel Sorgulama, Tarafsızlık*, Ritüelleri Reçetelendirme*, Paradokslar, Karşıt Paradokslar*, *Bölünmüş Ekip Müdahalesi* gibi teknikleri kullanan Milan Grubu aile sisteminin mevcut problemini yeniden başka bir gözle görmesini sağlar, asıl sorunla ilgili hipotezler oluşturur ve sürekli döngüsel sorularla sınar ve ailelerin kendi problemlerini ve çözümlerini geliştirmeleri için yardımcı olur.

Kaynakça

Bateson, G.. A Systems Approach. International Journal of Psychiatry. Volume 9, 242 -244, 1971.

Becvar, D S; Becvar, R J. Family Therapy: A Systemic Integration. Third Edition. Boston: Allyn and Bacon, 1996.

Boscolo, L., Kuchen, G., Hoffman, L. and Penn, P. Milan systemic therapy. New York: Basic Books, 1987.

Burbatti, G. L. And Formenti, L. The Milan Approach to Family Therapy. Northvale: Aronson, 1988.

Carlson, Jon, Len Sperry & Judith A. Lewis. Family Therapy Techniques: Integration and Tailoring Treatment. New York: Routledge, 2005.

Gehart, Diane R.. Mastering Competencies in Family Therapy: A Practical Approach to Theories Clinical Case Documentation. 1. edition. Belmont: Brooks Cole, 2010.

Goldenberg, Herbert & Irene Goldenberg. Family Therapy: An Overview. 7th ed. Belmont: Thomson Brooks/Cole, 2008.

Griffin, William A. & Shannon M. Greene. Models Of Family Therapy: The Essential Guide. Philadelphia: Taylor& Francis g., 1999.

Hecker, Lorna L. &Joseph L. Wetchler eds. An Introduction to Marriage and Family Therapy. Binghamton: The Haworth Clinical Practice P, 2003.

Metcalf, Linda. Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach. New York: Springer P, 2011.

Palazzoli, M; Cirillo, S; Selvini; Sorrentino, A M. Family Games: General Model of Psychotic Processes in the Family. New York: W W Norton & Company, 1989.

Penn, P., "Circular Questioning," Family Process, Vol. 21, 1982. 267-280.

Piercy, Fred P., Douglas H. Sprenkle, Joseph L. Wetchler &Associates. Family Therapy Sourcebook. 2nd ed. New York: Guilford P., 1996.

Tomm, K. One Perspective on The Milan Systemin Approach: Part I. Overview of Development, Theory and Practice. Journal of Marital and Family Therapy. 10, 1984. 113 – 125.

5. Basım

AİLE TERAPİSİNDE KULLANILAN TEKNİKLER

Yazarlar
Prof. Dr. Şahin Kesici
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Mert
Dr. Esra İlgün
Yrd. Doç. Dr. Çağla Girgin Büyükbayraktar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 660
Psikoloji / Psikolojik Danışma Rehberlik No.: 30
ISBN: 978-605-133-561-2
© 5. Basım, Nisan 2017

AİLE TERAPİSİNDE KULLANILAN TEKNİKLER
Prof. Dr. Şahin Kesici - Yrd. Doç. Dr. Abdullah Mert - Dr. Esra İlgün - Yrd. Doç. Dr. Çağla Girgin Büyükbayraktar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kesici, Şahin., Mert, Abdullah., İlgün, Esra., Girgin Büyükbayraktar, Çağla.
Aile Terapisinde Kullanılan Teknikler / *Şahin Kesici - Abdullah Mert - Esra İlgün - Çağla Girgin Büyükbayraktar*
5. Basım, XVIII+230, s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok
ISBN 978-605-133-561-2
1. Aile 2. Psikolojik Danışma 3. Teknik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

AİLE TERAPİSİNDE KULLANILAN TEKNİKLER.....1

Bölüm 1
ADLER AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

1. Aile Konseyi (Family Council) 7
2. Erken Hatırlamalar (Early Recollections)..... 11
3. Tipik Gün 13
4. Aile Burcu (Takımyıldızı) 14

Bölüm 2
DAVRANIŞÇI AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

5. İlgi Günleri (Caring Days)..... 17
6. Tamamlanmamış Cümleler (Incomplete Promts)..... 20
7. Yönlendirilmiş Hayal Kurma (Guided Imagery)..... 22
8. Karşılıklı Kontrat Yapma (Contingency Contracts) 24
9. Klasik Koşullanma 26
10. Koçluk Yapma..... 26
11. Sönme..... 26
12. Olumlu Pekiştirme..... 27
13. Bir Şeye Karşılık Bir Şey (Quid Pro Quo) 27

14. Karşılıklılık (Reciprocity) 27
15. Şekillendirme 28
16. Sistematik Duyarsızlaştırma 28
17. Mola-Tecrit Etme (Time-Out) 29
18. Çizelge Yapma 29
19. Premack İlkesi 30

Bölüm 3
BOWEN AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

20. Genogram 31
21. Benliğinde Farklılaşma (Differentiation of Self) 41
22. Süreç Soruları Sorma 42
23. İlişki Deneyleri 43
24. Aile Koçluğu 44
25. Üçgeni Bozma 45
26. Ben Durumları (Ben Dili) 46
27. Kişiden Kişiye İlişki 47
28. Danışmanla Konuş, Birbirinle Değil 48
29. Üçgenin Dışına Atmak 49

Bölüm 4
YAPISAL AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

30. Canlandırma (Enactment) 51
31. Yeniden Çerçeveleme 55
32. Birleşme 58
33. Sürdürme (Bakım) 58
34. İzleme 58

35. Taklit (Benzetme) 58
36. Uygulama 59
37. Sınırları İşaretleme 59
38. Stresi Arttırtma 59
39. Semptomlardan Yararlanma 59
40. Çelişkisel İç Beklenti 59
41. Aile Öğle Yemeği 60
42. Bakım Günleri 60
43. İletişim Becerileri Eğitimi 60
44. Sözleşme 60
45. Karar Verme Becerileri 61
46. Terapötik Sonuçların Sürdürülmesi 61
47. Bilişsel Yeniden Yapılandırma 62
48. Rol Değişimi 62
49. İlişki Günlüğü Tutma 63
50. Süre Tutarak Tartışma (Time Discussion) 63

Bölüm 5
YAŞANTISAL AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

51. Aile Yaşam Gerçeği Kronolojisi
(Family Life Fact Chronology) 65
52. Ben Durumu (“I” Statements) 68
53. Aile Haritaları (Family Maps) 69
54. Aileyi Yeniden Yapılandırma Süreci
(Family Reconstruction) 72
55. Dokunma 74
56. Mizah (Humor) 75
57. Aranıyor İlanı Yazdırmak (Want-Ads) 77

58. Aile Sahnesi (Drama) 79
59. Heykel Tekniği 84
60. İpler (Bağlar) 91
61. Metafor Kullanma 97
62. İletişim Duruşları 103
63. Çapalamak (Demir Atmak, Sağlamlaştırmak) 103
64. Aile Stres Balesi 104
65. Parçaların Partisi 105

Bölüm 6
SEMBOLİK DENEYİMSEL AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

66. Birleştirme 109
67. Ev Ödevi 109
68. Kendini Kullanma 110
69. Gelişim İçin Semptomları Yeniden Tanımlamak 110
70. Gerçek Davranışlar Yerine Hayali Alternatifleri Kullanma ... 111
71. Aile Üyelerinin Aşamalı Olarak Çaresizliğini Artırmak 111
72. Duygusal Yüzleştirme 112
73. Çocuklara Akran Gibi Değil Çocuk Gibi Davranmak 112
74. Kişiler Arası Stres ile İç Stresi Birbirinden Ayrıştırma 112

Bölüm 7
STRATEJİK AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

75. Yeniden Çerçeveleme (Reframing) ya da Yeniden Etiketleme 113
76. Talimatlar (Direktifler) 115
77. Çelişkisel Talimatlar (Direktifler) 116

78. Engelleme 116
79. Semptomların Önceden Belirlenmesi 117

Bölüm 8
MİLAN–SİSTEMİK AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

80. Telefon Çizelgesi Yöntemi 119
81. Hipotez Oluşturma 119
82. Pozitif Çağrışım 121
83. Döngüsel Sorgulama 123
84. Tarafsızlık 129
85. Kurallar (Rules) 131
86. Ritüelleri Reçetelendirme 132
87. Paradokslar, Karşıt Paradokslar/ Paradoksal Niyet 138
88. Bölünmüş Ekip Müdahalesi 140

Bölüm 9
KISA SÜRELİ ÇÖZÜM ODAKLI AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

89. Soruları Kullanma (Questions) 141
90. Ölçeklendirme Soruları 141
91. Mucizevî Sorular 144
92. Doğrusal Sorular 145
93. Yansıtıcı Sorular 146
94. Stratejik Sorular 147
95. Yapı Dışına Çıkarma 148
96. İpucu 149
97. Karmaşıklık (Çelişki) 150

98. Yaz – Oku – Yak 150
99. Yapılandırılmış Kavga 151

Bölüm 10
ÖYKÜSEL AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

100. Dışsallaştırma 153
101. Mektuplar 154
102. Eşsiz Sonuçlar Elde Etme Gayreti 155
103. Öykülerin Ortaya Çıkmasını Kolaylaştıran Soruları Sorma 155
104. Yansıtıcı Ekip 156
105. Sorular 156

Bölüm 11
İMAGO AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

106. Çift (İmago) Diyaloğu 157
107. Ebeveyn-Çocuk Diyaloğu 161
108. Tutma Egzersizi 162
109. Konteynır 163
110. Davranış Değiştirme Talebi 166
111. İlgi Gösterme Davranışları 167

Bölüm 12
SANAT AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

112. Ailelerle Kuklalar Yardımıyla Görüşme (Family Puppet Interviews) 169
113. Çivi Tahtası 176
114. Karalama Tekniği 181
115. Yaşam Ağacı Çalışması (Emine ÖZDEMİR) 186

Bölüm 13
ORTAK KULLANILAN AİLE TERAPİSİ TEKNİKLERİ

116. Çelişki (Confrontation) 191
117. Liman Tekniği (Muhammed GÖKÇE) 193
118. Yaşam Irmağı 197
119. Aile Anketi (Family Polling) 199
120. Akıntıdaki Yapraklar Tekniği (Emine ÖZDEMİR) 201
121. Tetrallema 203
122. Araba Metaforu 205
123. Fotoğraflar 206
124. İki Ev Tekniği 209
125. Sıcak Patates 211
126. Yaşam Çizgisi 213
127. Bir Dakikalık Serbest Yazı 220

KAYNAKÇA 223

KAYNAKÇA

Bermudez, D. (2008). Adapting Virginia Satir Techniques To Hisponic Families.*The Family Journal, 16, 51.* DOI: 10.1177/1066480707309543.

Becvar, D. S., Becvar, R. J. (1996). *Family Therapy: A Systemic Integration. (*Third Edition). Boston: Allyn and Bacon.

Blume, T. W. (2006). *Becoming A Family Counselor: A Bridge To Family Therapy Theory and Practice.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Bowen, M. (1978). *Family Therapy in Clinical Practice*. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Bowen, M. (1985). *Family Therapy in Clinical Practice*. Rowman & Littlefield.

Boscolo, L., Kuchen, G., Hoffman, L. & Penn, P. (1987). *Milan Systemic Therapy*. New York: Basic Books.

Burbatti, G. L. & Formenti, L. (1988). *The Milan Approach to Family Therapy*. Northvale: Aronson.

Brooke, S. L. (2006). *Creative Arts Therapies Manual*. Charles C Thomas: Ilinois.

Boulifard, D. A. (2003). *Effects of A Puppet-Based Interview Technique On Young Children's Behavioral Self-Report Adissertation Submitted To The Graduate School- New Brunswick Rutgers.* The State University of New Jersey, Degree of Doctor of Philasophy.

Carr, A. (2000). *Family Therapy: Concepts, Process and Practice*. New York and Chichester: Wiley.

Carlson, J. & Sperry, L. (2000). *Brief Therapy With Individuals and Couples*. Phoenix: Zeig, Tucker & Theisen.

Carlson, J., Sperry, L. & Lewis, J. A. (2005). *Family Therapy Techniques: Integration and Tailoring Treatment*. New York: Routledge.

Conoley, C. W. & Conoley, J. C. (2009). *Positive Psychology and Family Therapy Creative Techniques and Practical Tools For Guiding Change And Enhancing Growth*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Colapinto, J. (1982). *Structural Family Therapy. Family Counselmag and Therapy.* Arthur M. Home and Merlem Ohlsen (Eds). Hasca, Illinois: F. E. Peacock.

Dallos, R. & Draper, R. (2005). *An Introduction to Family Therapy: Systemic Theory and Practice.* (2nd Ed). Berkshire: Open Up.

Dumont, I., & Kissane, D. (2009). *Techniques For Framing Querstions in Conducting Family Meeting in Palliative Care.* Palliative and Supportive Care, 7, 163-170.

Fredman, N., Sherman, R. (1986). *Handbook of Structured Techniques in Marriage and Family Therapy.* Levittown: Brunner&Mazel.

Gehart, D. R. (2010). *Mastering Competencies in Family Therapy: A Practical Approach To Theories Clinical Case Documentation.* (1. Edition). Belmont: Brooks Cole.

Gil, E. (1994). *Play in Family Therapy*. The Guilford Press; New York.

Gladding, S. (2011). *Family Therapy History Teory and Practice* (5. Baskı) (Çeviri Editörleri: İbrahim Keklik, İbrahim Yıldırım). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.

Griffin, W. A. & Greene, S. M. (1999). *Models of Family Therapy: The Essential Guide.* Philadelphia: Taylor & Francis G.

Goldenberg, H. & Goldenberg, I. (2008). *Family Therapy: An Overview.* (7th Ed.) Belmont: Thomson Brooks/Cole.

Güner, O. (2010). *Çözüm Sende Saklı (Çözüm Odaklı Terapi Yönetimi).* Ankara: Efil.

Guerin, P. J., & Guerin, K.(2002). *Bowenian Family Therapy. In J. Carlson & D. Kjos (Eds.), Theories And Strategies of Family Therapy.* Boston: MA: Allyn and Bacon.

Gurman, A. S. & Fraenkel, P. (2002). The History of Couple Therapy: A Millennial Review. *Family Process*, 41, 199-260.

Hecker, L. L. & Joseph L. W.(2003). *Eds. An Introduction To Marriage and Family Therapy.* Binghamton: The Haworth Clinical Practice P.

Hendrix, H. (1993). Getting The Love You Want: A Video Workshop For Couples. Winter Park, FL: Imago Productions.

Hendrix, H. (1996). The Evolution of Imago Relationship Therapy: A Personal and Theoretical Journey. *Journal of Imago Relationship Therapy,* 1, 1-18.

Hendrix, H. (2001). *Getting The Love You Want: A Guide For Couples.* New York: First Owl Books.

Jo Brothers, B. (2011). *Ed. Virginia Satir: Foundational Ideas.* New York: Routledge.

Kesici, Ş., Köklü-Bayrakçı, E., Mert, A. & Kiper, C. (2013). *Vaka Örnekleriyle Birlikte Aile Danışma Kuram ve Teknikleri.* Ankara: Nobel.

Kesici, Ş. (2013). Aile Danışmanlığı Basılmamış Ders Notları. Konya

Kişnamurti, J. (1998). *İç Özgürlük* (Çevirmen: Güngören İlhan), İstanbul: Yol.

Lebow, J. L. (2005). *Ed. Handbook of Clinical Family Therapy*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

Luquet, W. (1996). *Short-Term Couples Therapy: The Imago Model in Action.* New York: Brunner – Routledge.

Maner, F. (2010). *Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar Dergisi*. Mart, İstanbul.

Minuchin, S., Fishman, H. C. (1981). *Family Therapy Techniques*. Harvard University Press:London.

Metcalf, L. (2011). *Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach*. New York: Springer P.

Rasheed, J. M., Rasheed, M. N., Marley, J. A. (2010*). Family Therapy: Models and Techniques*. California: Sage Pub.

Ncube, N. (2007). *Tree of Life: An Approach to Working With Vulnerable Children*.

Selvini-Palazzoli, M., Cirillo, S., Selvini, M., & Sorrentino, A. M. (1989). *Family Games*: *General models* of *psychotic processes* in the *family*. New York: Norton.

Papero, D. V. (1991). *The Bowen Theory*. In A.M. Home & J. L. Passmor (Eds.), Family Counselmag and Therapy. Itasca, IL: F. E. Peacock.

Patterson, J., Williams, L., Edwards, T. M., Chamow, L. & Grauf-Grounds, C. (2009). *Essential Skills in Family Therapy* (2.Edition) New York, London: The Gullford Press.

Penn, P. (1982). Circular Questioning. *Family Process, 21, 267-280.*

Piercy, F. P., Sprenkle, D. H., Wetchler, J. L. & Associates (1996*). Family Therapy Sourcebook.* (2nd Ed.) New York: Guilford P.

Ritvo, E. C. & Glick, I. D. (2002). *Concise Guide to Marriage and Family Therapy.* (1st Ed.) Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

Shapiro, F., Kaslow,F. W. & Maxfield,L.(2007). *Eds. Handbook Of EMDR and Family Therapy Processes.* New Jersey: John Wiley & Sons, Inc. Http://Www.Harvillehendrix.Com/

Satir, V. (1983). *Conjoint Family Therapy* (3rd Ed.). Palo Alto, CA: Science and Behavior, Books, Inc.

Satir, V. M., & Baldwin, M. (1983). *Satir Step By Step: A Guide To Creating Change in Families.* Palo Alto, CA: Science & Behavior Books.

Sheras, P. L. (1978). *Using Family Reconstruction Techniques with Families in Therapy.* Paper Presented at the Annual Convention of the American Psychological Association (Toronto, Ontario, Canada, August, 1978)

Smith, R. L., Stevens-Smith, P. (1992). Basic Techniques in Marriage and Family Counselmag and Therapy. *ERIC Digest. ERIC Clearinghouse on Counselmag and Personnel Services Ann Arbor MI.* ED350526. http:// ericdigests.org

Gladding, S. (2011). *Family Therapy History Teory and Practice* (5th Edition) Merrill Counselmag.

Satir, V. (2001). *Yeniden İnsan Olmak*. (Çev. Selim Yeniçeri) (2.Cilt) İstanbul: Beyaz.

Sherman, R., Fredman, N. (1986). *Handbook of Structured Techniques in Marriage & Family Therapy.* Brunner/Mazel: USA, Levittown.

Ritvo, E. C., Glick, I, D. (2002). *Concise Guide to Marriage and Family Therapy.* American Psychiatric Publishing Inc.:Washington, DC.

Titelman, P.(2003). *Ed. Emotional Cutoff: Bowen Family Systems Theory Perspectives*. New York: Haworth P.

Tomm, K. (1984). One Perspective On The Milan Systemin Approach: Part I. Overview of Development, Theory and Practice. *Journal of Marital and Family Therapy. 10, 113 – 125.*

Ziegler, S. M. (2005). *Ed. Theory-Directed Nursing Practice*. (2nd Ed.) New York: Springer P. Http://Www.Thebowencenter.Org/

Worden, M. (2013). *Aile Terapisi Temelleri* (Çeviri Editörü: Akbaş Turan).Adana: Nobel.

11. Basım

ELEKTRİK VE ELEKTRONİK ÖLÇMELERİ

Prof. Dr. Halit Pastacı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1108
Mühendislik/Teknik No.: 94
ISBN: 978-605-320-012-3
© 11. Basım, Eylül 2017

ELEKTRİK VE ELEKTRONİK ÖLÇMELERİ
Prof. Dr. Halit Pastacı

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Pastacı, Halit.
Elektrik ve Elektronik Ölçmeleri / *Halit Pastacı*
11. Basım, XXII + 538 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-012-3
1. Elektrik 2. Elektronik 3. Ölçme

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
ÖLÇÜ VE CİHAZ PRENSİPLERİ

1. GİRİŞ 1
2. TEMEL VE TÜRETİLMİŞ BİRİMLER 1
3. SAYILARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 3
   - 3.1. Rakamların Yuvarlaklaştırılması 4
   - 3.2 Dolaylı Ölçmeler ve Hataların Değerlendirilmesi 6
4. STANDARTLAR 8
   - 4.1. Giriş 8
   - 4.2. Standardizasyon 9
     - 4.2.1. Standardizasyonun Üreticiye Faydaları 9
     - 4.2.2. Standardizasyonun Ekonomiye Faydaları 10
     - 4.2.3. Standardizasyonun Tüketiciye Faydaları 10
   - 4.3. Standart Tanımı 10
   - 4.4. Standartların Sınıflandırılması 11
   - 4.5. Standartların Hazırlanışı 11
   - 4.6. Ölçme ve Kalibrasyonun Standartlardaki Yeri 11
   - 4.7. Dünyada Metrolojinin Tarihi Gelişimi 12
   - 4.8. Ülkemizde Metrolojinin Tarihi Gelişimi 13
   - 4.9. Ölçme ve Kalibrasyonun Önemi 14
   - 4.10. Bazı Metrolojik Terimlerin Tanımı 16

4.11. Standart ve Çeşitleri 16
4.11.1. Uluslararası Standartlar 17
4.11.2. Primer veya Birincil Standartlar 17
4.11.3. Sekonder veya İkincil Standartlar 17
4.11.4. Referans Standartlar 17
4.11.5. Çalışma Standartları 17
4.11.6. Transfer Standartları 17
4.12. Kalibrasyon Sisteminin Kurulması 18
4.13. Kalibrasyon Şartları 18
4.14. Kalibrasyon Periyotlarının Tesbiti ve Denetlenmesi 18
4.15. Bir Ölçme İşleminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 19
4.16. Ölçü Raporunda Bulunması Gereken Bilgiler 19
4.17. Kalibrasyon Sertifikasında Bulunması Gereken Bilgiler 19
4.18. Kalibrasyon Etiketinde Bulunması Gereken Bilgiler 20
4.19. Önemli Temel ve Elektriksel Standartların Tanımı 20

5. HATALAR 25
5.1. Sistem veya Cihaz İçi Hatalar 25
5.2. Sistem veya Cihaz Dışı Hatalar 26
5.3. Rastlantı Hataları 26

6. STATİK KARAKTERİSTİKLER 27
6.1. Doğruluk 27
6.2. Hassasiyet 28
6.3. Duyarlılık 30
6.4. Lineerlik 30
6.5. Lineersizlik 31

7. DİNAMİK KARAKTERİSTİKLER 32
7.1. Transfer Fonksiyonu 33
7.2. Sıfırıncı Mertebeli Cihaz 34
7.3. Birinci Mertebeli Cihaz 34
7.4. İkinci Mertebeli Cihaz 35
7.5. Gecikme Zamanı 37
7.6. Dinamik Lineersizlik 37

8. ÖLÇÜ HATALARININ İSTATİSTİK ANALİZİ 38
8.1. Ortalama, Sapma ve Standart Sapma 38
8.2. Gauss Dağılımı 40
8.3. Veri Dağılımı 42
8.3.1. En Küçük Kareler Tahmini Doğrusu 42
8.3.2. Korelasyon (İlişki) Katsayısı 43
9. ÖLÇÜ SİSTEMİNİN ELEMANLARI 46
10. CİHAZ TASARIM KRİTERLERİ 47
11. CİHAZIN ETİKET ÖZELLİKLERİ 48
11.1. Giriş ve Transdüser Özellikler 48
11.2 İşaret İşleme Özellikleri 49
11.3. Çıkış Özellikleri 50
11.4. Hata ve Güvenirlilik 50
11.5. Fiziksel ve Diğer Özellikler 51
12. ÖLÇÜ ALETLERİNİN KARAKTERİSTİK SEMBOLLERİ 52
PROBLEM VE SORULAR 54

Bölüm 2
TOPRAKLAMA, EKRANLAMA VE GÜRÜLTÜ

1. GİRİŞ 59
2. ELEKTRİKSEL GÜRÜLTÜ 59
2.1. Termal Gürültü 60
2.2 Shot Gürültü 62
2.3. Titrek ve Burst Gürültü 63
2.4. İşaret - Gürültü Oranı 63
2.5. Gürültü Figürü 63
2.6. Reaktansın Gürültü Etkisi 65
2.7. Kaskad Bağlı Amplifikatörlerdeki Gürültü 65
2.8. Eşdeğer Gürültü Sıcaklığı 67
2.9. Eşdeğer Gürültü Direnci 67
2.10. SINAD Oranı 67

2.11. Gürültü Ölçümü 68
2.12. Diyotlu Gürültü Üreteci 68
2.13. Tanjantlı Gürültü Ölçme Tekniği 69
2.14. Gürültü Ölçü Devresi 70
3. GİRİŞİM 71
3.1. Elektriksel Kuplajlı Girişim 71
3.2. Manyetik Kuplajlı Girişim 72
3.3. Elektromanyetik Girişim (EMI) 73
4. TOPRAK VE TOPRAKLAMA 73
4.1. AC Güç Hatları 73
4.2. Toprak Arızası 74
4.3. Cihaz Topraklaması 77
4.4. Toprak Çevrimleri 78
5. DİAFONİ 82
6. EKRANLAMA VE FİLTRELEME 82
6.1. Elektrik Alanı ve Düzlemsel Dalga Ekranlaması 83
6.2. Manyetik Ekranlama 84
6.3. Filtreleme 85
7. ELEKTRİĞİN FİZYOLOJİK ETKİLERİ 86
PROBLEMLER 87

Bölüm 3
DOĞRU AKIM ÖLÇMELERİ

1. GİRİŞ 89
2. DÖNER BOBİNLİ GALVANOMETRE 89
3. DC AMPERMETRE 92
3.1. Tek Kademeli Ampermetre 92
3.2. Çok Kademeli Ampermetre 94
3.3. Ampermetrenin Yükleme Etkisi 95
3.4. DC Ampermetre Kullanılırken 97

4. DC VOLTMETRE 97
4.1. Voltmetrenin Yükleme Etkisi ve Duyarlılığı 99
4.2. DC Voltmetre Kullanılırken 102
5. DİRENÇ ÖLÇMELERİ VE OHMMETRELER 102
5.1. Ampermetre - Voltmetre Metodu 103
5.2. Ölçü Aleti İç Direncinin Ölçülmesi 105
5.2.1. Yarım Skala Metodu 105
5.2.2. Gerilim - Akım Metodu 105
5.3. Seri Ohmmetre 106
5.4. Paralel Ohmmetre 109
5.5. Çapraz Bobinli Ölçü Aleti 110
5.6. Oranmetreli Ohmmetre 112
5.6.1. Hareketli Bobinli Oranmetreli Ohmmetre 112
5.6.2. Çapraz Bobinli Oranmetreli Ohmmetre 112
5.7. Meger 113
5.8. Wheatstone Köprüsü ile Direnç Ölçümü 114
5.8.1. Wheatstone Köprüsünün Duyarlılığı 117
5.8.2. Dengesiz Wheatstone Köprüsü 117
5.9. Küçük Değerli Direnç Ölçümü 119
5.9.1. Kelvin Köprüsü ile Direnç Ölçümü 119
5.10. Büyük Değerli Direnç Ölçümü 121
5.10.1. Büyük Direnç Ölçümünün Zorlukları 121
5.10.2. Korumalı Metot ve Kablo İzolasyon Direncinin Ölçümü 122
5.10.3. Hacimsel ve Yüzeysel Direncin Ölçümü 123
5.10.4. Yük Kaybı Metodu ile İzolasyon Direncinin Ölçümü 124
5.10.5. Megaohm Köprü Metodu ile İzolasyon Direncinin Ölçümü 126
5.11. Toprak Direncinin Ölçümü 127
5.11.1. Gerilim Düşümü Metodu ile Toprak Direncinin Ölçümü 128
5.11.2. Toprak Test Cihazı ile Toprak Direncinin Ölçümü 129
5.12. Kablo Arıza Yerinin Ölçülmesi 130
6. MÜLTİMETRELER 133
7. POTANSİYOMETRE DEVRELERİ 137

7.1. Potansiyometrenin Gerekliliği ... 137
7.2. Sürgülü Potansiyometre ... 137
7.3. Otomatik Potansiyometre ... 139
8. GERİLİM REFERANSLARI ... 140
8.1. Yarıiletken Referans Kaynaklar ... 140
9. ÖLÇÜ CİHAZLARININ KALİBRASYONU ... 142
9.1. Potansiyometrik Metot ... 142
9.2. Karşılaştırma Metodu ... 145
10. UYGULAMALAR ... 146
10.1. DC Ampermetre ve Voltmetre Uygulamaları ... 146
10.2. DC Köprü Uygulamaları ... 148
10.2.1. Sıcaklık Kontrol Devresi ... 148
10.2.2. Yüksek Sıcaklık Ölçümü ... 149
PROBLEM VE SORULAR ... 150

Bölüm 4
ALTERNATİF AKIM ÖLÇMELERİ

1. GİRİŞ ... 157
2. SİNÜZOİDAL İŞARET ... 158
3. AC ÖLÇÜMÜNDE FREKANSIN ETKİSİ ... 159
4. ELEKTRODİNAMİK ÖLÇÜ ALETİ ... 161
4.1. Elektrodinamik Ölçü Aletlerinin Temel Özellikleri ... 164
5. DÖNER DEMİR PLAKALI ÖLÇÜ ALETİ ... 165
6. DÖNER MIKNATISLI ÖLÇÜ ALETİ ... 166
7. ISIL ÖLÇÜ ALETLERİ ... 166
7.1. Sıcak Telli Ölçü Aleti ... 166
7.2. Isılçift Ölçü Aleti ... 167
7.3. Isıl Ölçü Aletlerinin Üstünlük ve Eksiklikleri ... 170
8. TEPE DEĞER VOLTMETRESİ ... 172

9. ELEKTROSTATİK VOLTMETRE 173
9.1. Dairesel Hareketli Elektrostatik Voltmetre 173
9.2. Doğrusal Hareketli Elektrostatik Voltmetre 174
10. AC İŞARETLERİN DOĞRULTULARAK ÖLÇÜLMESİ 174
10.1. Yarım Dalga Doğrultuculu Bir AC Voltmetre 174
10.1.1. Yarım Dalga Doğrultuculu AC Voltmetrenin Eksiklikleri 179
10.2. Tam Dalga Doğrultuculu AC Voltmetre 179
11. 1 V'TAN KÜÇÜK AC GERİLİMLERİN ÖLÇÜLMESİ 183
12. DEĞİŞİK DALGA ŞEKİLLERİNİN ÖLÇÜMÜ 185
13. ÖLÇÜ TRANSFORMATÖRLERİ 186
13.1. Gerilim Transformatörleri 187
13.2. Akım Transformatörleri 188
14. AC ÖLÇÜ ALETLERİNİN ÖZELLİKLERİ 190
PROBLEM VE SORULAR 192

Bölüm 5
GÜÇ ÖLÇMELERİ

1. GİRİŞ 195
2. AC GÜÇ 196
3. GÜÇ FAKTÖRÜNÜN DÜZELTİLMESİ 198
4. TEK FAZLI ELEKTRODİNAMİK WATTMETRE 200
5. ÜÇ FAZLI DEVRELERDE GÜÇ VE ÖLÇÜLMESİ 202
5.1. Üç Wattmetre Metodu 204
5.2. İki Wattmetre Metodu 205
6. WATTMETRE SABİTİ 207
7. REAKTİF GÜÇ ÖLÇÜMÜ VE VARMETRE 209
8. ÜÇ FAZLI WATTMETRE 210
9. HALL-ETKİLİ WATTMETRE 210
10. GÜÇ FAKTÖRÜ METRESİ 212

11. ENERJİ SAYACI 213
12. YÜKSEK FREKANSLARDA GÜÇ ÖLÇÜLMESİ 216
12.1. Ses Frekanslarında Güç Ölçümü 216
12.2. Radyo Frekanslarında Güç Ölçümü 218
12.2.1. Kalorimetrik Güç Ölçü Aleti 219
12.2.2. Bolometre 220
PROBLEM VE SORULAR 221

Bölüm 6
DEVRE ELEMANLARININ ÖLÇÜMÜ

1. GİRİŞ 225
2. DİRENÇLER 225
2.1. Dirençteki Güç Kaybı 226
2.2. Direnç Stabilitesi 226
2.3. Direnç Toleransları 226
2.4. Direnç Serileri 226
2.5. Renk Kodları 227
2.6. Direnç Çeşitleri 228
2.7. Direnç Malzemeleri 230
3. KONDANSATÖRLER 231
3.1. Kondansatörün Çalışma Gerilimi 231
3.2. Kondansatördeki Kaçak Direnç 231
3.3. Kondansatörün İzolasyon Direnci 232
3.4. Kondansatörün Güç Faktörü 232
3.5. Kondansatör Çeşitleri 232
4. EMPEDANS TANIMI 234
5. ALÇAK FREKANSLARDA DİRENÇ ÖLÇÜMÜ 236
6. ALÇAK FREKANSLARDA EMPEDANS ÖLÇÜMÜ 239
7. ALÇAK FREKANSLARDA KAPASİTE ÖLÇÜMÜ 239
7.1. Kapasite Kaçak Direncinin Ölçülmesi 240

7.2. AC Köprüsü ile Alçak Frekanslarda Kapasite Ölçümü 240
7.3. Paralel Direnç - Kondansatör Karşılaştırma Köprüsü 243
8. ALÇAK FREKANSLARDA SELF ÖLÇÜMÜ 244
9. EMPEDANS KÖPRÜLERİ 248
10. DEVRE ELEMANLARININ YÜKSEK FREKANSLARDAKİ ÖLÇÜMÜ 248
10.1. Yüksek Frekanslarda Self Ölçümü 250
10.2. Yüksek Frekanslarda Kapasite Ölçümü 251
10.3. Yüksek Frekanslarda Direnç Ölçümü 252
PROBLEM VE SORULAR 253

Bölüm 7
TRANSDÜSERLER

1. GİRİŞ 257
2. GERGİ TRANSDÜSERİ 260
2.1 Gergi Transdüserinin Genel Özellikleri 260
2.2. Yarıiletken Gergi Ölçer 263
3. SICAKLIK TRANSDÜSERLERİ 266
3.1. Rezistif Sıcaklık Detektörü (RTD) 266
3.2. Isılçift 269
3.2.1. Isılçift Çıkışının Ölçümü 272
3.2.2. Kompanzasyon Devreleri 272
3.3. Termistörler 273
3.3.1. Termistörlerin Uygulama Alanları 275
3.3.2. Termistör ile Sıcaklık Ölçümü 275
3.3.3. Termistör ile Sıcaklık Kontrolü 276
3.3.4. Termistörlü Devrelerde Sıcaklık Kopmanzasyonu 276
3.4. Entegre Devre Sıcaklık Transdüserleri 278
3.4.1. LM335 Serisi 279
3.4.2. LM34 Serisi 281
3.4.3. AD592 Serisi 282
4. FOTOELEKTRİK TRANSDÜSERLER 283

4.1. Fotoemisyon Transdüserler 283
4.1.1. Işık Kuvvetlendirici Tüp 283
4.2. Fotoiletken Transdüserler 284
4.2.1. Fotodiyot 287
4.2.2. Fototransistörler 289
4.3. Fotovoltaik Piller 291
5. YER DEĞİŞTİRME TRANSDÜSERLERİ 292
5.1. Kapasitif Transdüserler 292
5.1.1. Diferansiyel Kapasitif Transdüser 294
5.1.2. Dielektrik Sabitine Bağlı Olarak Yer Değişiminin Ölçümü 296
5.1.3. Kapasitif Transdüserlerin Üstünlükleri 296
5.1.4. Kapasitif Trandüserlerin Eksiklikleri 297
5.1.5. Kapasitif Transdüserlerin Kullanım Alanları 297
5.2. Endüktif Transdüserler 297
5.2.1. Self Endüktans Yöntemine Göre Çalışan Transdüserler 298
5.2.2. Karşılıklı Endüktans Değişimi Prensibine Göre Çalışan Transdüserler 300
5.2.3. Eddy Kaybı Oluşturma Prensibine Göre Çalışan Transdüserler 300
5.2.4. Endüktif Transdüser ile Doğrusal ve Dairesel Yer Değişiminin Ölçümü 301
5.2.5. Manyetik Sıvı Akış Transdüseri 302
5.2.6. Lineer Değişimli Diferansiyel Transformatör 303
5.2.7 Dairesel Değişimli Diferansiyel Transformatör 307
5.2.8 Manyetik Metot ile Açısal Hız Ölçümü 308
5.2.9. Hall Etkili Transdüser 310
5.2.10. Magneto-rezistör 312
5.2.11. Magneto-Elastik Transdüserler 312
5.2.12. Magneto-Striktif Transdüserler 313
5.3. Piezo-elektrik Transdüserler 313
5.3.1. Piezo-elektrik Malzeme ve Transdüserlerden Beklenenler 314
6. İŞARET İŞLEYİCİLERİ 317
7. SES ÖLÇEN TRANSDÜSERLER 318

PROBLEM VE SORULAR 318

Bölüm 8
OSİLOSKOP

1. OSİLOSKOP NEDİR? 323
2. OSİLOSKOBUN BLOK DİYAGRAMI 324
3. KATOD IŞINLI TÜP 325
   3.1. Katod Işınlı Tüpün Yapısı 325
   3.2. Katod Işınlı Tüpün Ekran Malzemeleri 327
   3.3. Katod Işınlı Tüpün Ekranı 328
   3.4. Elektrostatik Hızlandırma 329
   3.5. Elektrostatik Saptırma 330
   3.6. Düşey İşaretin Görüntülenmesi 333
4. DÜŞEY SAPTIRMA SİSTEMİ 336
   4.1. Düşey Amplifikatör 336
   4.2. Zayıflatıcılar 337
5. YATAY SAPTIRMA SİSTEMİ 342
   5.1. Yatay Amplifikatör 342
6. TARAMA OSİLATÖRÜ VE SENKRONİZASYON DEVRESİ 342
   6.1 Tarama Osilatörü 342
   6.2. Senkronizasyon veya Tetikleme Devresi 345
   6.3. Taramanın Hızlandırılması 348
7. OSİLOSKOBUN ÜSTÜN ÖZELLİKLERİ 348
   7.1. Çift Taramalı Osiloskop 349
   7.2. Gecikmeli Tarama 351
   7.3. Örneklemeli Osiloskop 354
   7.4. Hafızalı Osiloskop 355
      7.4.1. Özel CRT'li Hafızalı Osiloskop 356
      7.4.2. Hafızalı Dijital Osiloskop 357
8. OSİLOSKOP PROBLARI 357

8.1. 1 × Probu ... 358
8.2. Kompanze Edilmiş Zayıflatıcı Prob ... 358
8.3. Yüksek Gerilim Probu ... 360
8.4. Modülatör Probu ... 360
8.5. Aktif Prob ... 360
8.6. Akım Probu ... 361
9. OSİLOSKOBUN KALİBRASYONU ... 361
10. OSİLOSKOP İLE ÖLÇMELER ... 361
10.1. Gerilim Ölçümü ... 362
10.2. Periyot ve Frekans Ölçümü ... 364
10.3. Lissajons Yöntemi ile Frekans Ölçümü ... 364
10.4. Faz Ölçümü ... 366
10.5. Akım Ölçümü ... 368
10.6. Güç Ölçümü ... 368
10.7. Kare Dalga Testleri ... 368
10.8. Darbeli İşaretin Ölçümü ... 372
11. ÖRNEK BİR OSİLOSKOP ÖN PANELİ VE KONTROL DÜĞMELERİ ... 373
PROBLEM VE SORULAR ... 375

Bölüm 9
KAYIT CİHAZLARI

1. GİRİŞ ... 379
2. ANALOG KAYIT CİHAZLARININ TEMEL YAPILARI ... 379
3. GALVANOMETRİK KAYDEDİCİLER ... 381
4. POTANSİYOMETRİK KAYDEDİCİLER ... 384
5. X-Y KAYDEDİCİLERİ ... 386
6. KAYDEDİCİLERİN ÖZELLİKLERİ ... 387
7. MANYETİK KAYDEDİCİLER ... 388
7.1. Manyetik Kaydedicilerin Üstünlükleri ... 389
7.2. Manyetik Kaydedicinin Blok Diyagramı ... 389

7.3. Manyetik Kayıt Metotları ... 391
7.4. Doğrudan Kayıt Sistemi ... 392
7.4.1. Doğrudan Kaydın Üstünlükleri ... 393
7.4.2. Doğrudan Kaydın Eksiklikleri ... 393
7.5. Frekans Modülasyonlu (FM) Kayıt ... 393
7.5.1. FM Kayıt Sisteminin Üstünlükleri ... 394
7.5.2. FM Kayıt Sisteminin Eksiklikleri ... 395
7.6. Darbe Süre Modülasyonlu (PDM) Kayıt Sistemi ... 396
7.6.1. PDM Kayıt Tekniğinin Üstünlükleri ... 397
7.6.2. PDM Kayıt Tekniğinin Eksiklikleri ... 397
7.7. Dijital Manyetik Kayıt Sistemi ... 397
8. KAYDEDİCİLERİN UYGULAMALARI ... 399
8.1. Sıcaklık Kaydı ... 400
8.2. Ses Seviyesi Kaydı ... 400
8.3. Elektrik ve Elektronik Uygulamalar ... 400
8.4. Vericilerdeki Uygulamalar ... 402
8.5. Veri Analizindeki Uygulamalar ... 403
8.6. Mikrodalgalardaki Uygulamalar ... 403
8.7. Dijital Sistemlerdeki Uygulamalar ... 403
8.8. Elektrokardiyografi ... 404
8.9. Elektroansefelografi ... 404
PROBLEM VE SORULAR ... 405

Bölüm 10
ELEKTRONİK VOLTMETRELER

1. GİRİŞ ... 407
2. ANALOG ELEKTRONİK VOLTMETRELERİN ÖZELLİKLERİ ... 407
3. DİFERANSİYEL AMPLİFİKATÖR ... 408
4. ELEKTRONİK ANALOG VOLTMETRE ... 411
4.1. Elektronik DC Voltmetre ... 411
4.1.1 Diferansiyel Amplifikatörlü Elektronik DC Voltmetre ... 411

4.1.2. Emetör Takipçili Elektronik DC Voltmetre 414
4.1.3. Doğrudan Bağlantılı Amplifikatörlü DC Voltmetre 418
4.1.4. Operasyonel Amplifikatörlü DC Voltmetre 418
4.1.5. Kıyıcı Amplifikatörlü DC Voltmetre 419
4.1.6. Elektronik AC Voltmetre 421
5. ELEKTRONİK VOLTMETRE PROBLARI 423
6. GERÇEK EFEKTİF DEĞER VOLTMETRESİ 424
7. ELEKTRONİK MÜLTİMETRE 425
PROBLEM VE SORULAR 427

Bölüm 11
DİJİTAL CİHAZLAR

1. GİRİŞ 429
2. ANALOG VE DİJİTAL CİHAZLAR 429
3. DİJİTAL VOLTMETRELER 430
4. ANALOG-DİGİTAL DÖNÜŞTÜRÜCÜLER 431
4.1. Tek Eğimli Analog - Dijital Dönüştürücü 431
4.2. İki Eğimli Analog - Dijital Dönüştürücü 434
4.3. Gerilim-Frekans Dönüştürücüleri 436
4.4. Basamak Eğimli Analog - Dijital Dönüştürücü 438
4.5. Ardışıl Yaklaşımlı ADC 439
4.6. Yük Eksiltmeli Analog - Dijital Dönüştürücü 440
5. KADEME SEÇİCİ 441
6. EFEKTİF DEĞER - DC DÖNÜŞTÜRÜCÜLERİ 442
6.1. Ortalama Efektif Değer - DC Dönüştürücüleri 442
6.2. Gerçek Efektif Değer - DC Dönüştürücüleri 442
7. DİRENÇ VE AKIMIN GERİLİME DÖNÜŞTÜRÜLMESİ 445
8. DİJİTAL MÜLTİMETRELER 445
9. DİJİTAL VOLTMETRELERİN ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ 446

10. SAYICI DEVRELER 449
10.1. İkili Sayıcı 450
10.2 Onlu Sayıcı 453
11. SAYICILAR 454
11.1. Toplama Prensibine Göre Çalışan Elektronik Sayıcı 455
11.2. Frekans Ölçen Elektronik Sayıcı 455
11.3. Periyot Ölçen Elektronik Sayıcı 456
11.4. Oran Ölçen Elektronik Sayıcı 457
11.5. Zaman Aralığı Ölçen Elektronik Sayıcı 457
11.6. Ortalama Değer Ölçen Elektronik Sayıcı 458
11.7. Resiprop Sayıcı 458
12. İŞARET ŞEKİLLENDİRİCİ VEYA DÜZENLEYİCİ 459
13. SAAT OSİLATOR 460
14. ELEKTRONİK FREKANSMETRE VE SAYICILARDAKİ HATALAR 461
14.1. Osilatölatör Kararlılığı ve Kayma 461
14.2. Saat Frekansı Bölücülerindeki Hatalar 462
15. ALÇAK FREKANSLARIN ÖLÇÜMÜ 464
16. YÜKSEK FREKANSLARIN ÖLÇÜMÜ 465
16.1. Önkademe veya Frekans Bölücü Yöntemi 466
16.2. Transfer Osilatör Yöntemi 467
16.3. Heterodin Frekans Dönüştürücü Yöntemi 468
17. FREKANS AYARI 469
17.1. Doğrudan Karşılaştırma ile Frekans Ayarı 469
17.2. Osiloskop ile Frekans Ayarı 469
17.3. Radyo İstasyonları ile Frekans Ayarı 470
18. FAZ FARKI ÖLÇÜMÜ 471
19. YÜKSELME VE DÜŞME ZAMANLARININ ÖLÇÜMÜ 471
PROBLEM VE SORULAR 472

Bölüm 12
İŞARET KAYNAKLARI VE ANALİZÖRLERİ

1. GİRİŞ 475
2. İŞARET KAYNAKLARI 475
3. POZİTİF GERİBESLEME VE OSİLASYON 477
4. ALÇAK FREKANS SİNÜZOİDAL DALGA OSİLATÖRLERİ 478
   4.1. Faz Kaymalı Osilatör 478
   4.2. Wien Köprü Osilatörü 479
5. YÜKSEK FREKANS SİNÜZOİDAL DALGA OSİLATÖRLERİ 481
   5.1. Colpitts ve Hartley Osilatörleri 481
   5.2. Kristal Osilatörler 483
6. MODÜLASYONLU İŞARET JENERATÖRÜ 485
   6.1. Genlik Modülasyonlu İşaret 485
   6.2 Frekans Modülasyonlu İşaret 487
7. FONKSİYON JENERATÖRLERİ 488
8. TARAMA FREKANSLI OSİLATÖR 491
9. FREKANS SENTEZCİLİ OSİLATÖR 493
10. DARBE OSİLATÖRLERİ 494
11. İŞARET ANALİZÖRLERİ 497
12. DİSTORSİYON ANALİZÖRÜ 497
13. DALGA ANALİZÖRÜ 499
14. SPEKTRUM ANALİZÖRÜ 501
15. FOURİER ANALİZÖRÜ 504
PROBLEM VE SORULAR 505

Bölüm 13
BİLGİSAYAR KONTROLLÜ ÖLÇÜ SİSTEMLERİ

1. GİRİŞ 507
2. ANALOG SİSTEMLER 507

3. ANALOG - DİJİTAL SİSTEMLER 510
3.1. Dijital Arabirim 511
4. IEEE-488 STANDARDI VE VERİ YOLU 512
5. BİR SES FREKANS AMPLİFİKATÖRÜNÜN TEST EDİLMESİ 513
6. BİR RADYO ALICISININ TEST EDİLMESİ 514
7. BİLGİSAYAR KOTROLLÜ ÖLÇÜ SİSTEMİNDEKİ CİHAZLAR 517
8. IEEE 488' İN ELEKTRİKSEL ÖZELLİKLERİ 522
9. DİGİTAL KONTROLÜN AÇIKLANMASI 525
10. MİKROİŞLEMCİLİ BİR ÖLÇÜ SİSTEMİNE AİT ZAMANLAMA ÖRNEĞİ ... 525
11. RS-232 STANDARDI 527
12. AKIM ÇEVRİMLERİ 529
13. UZUN MESAFE VERİ İLETİMİ 530
PROBLEM VE SORULAR 532

KAYNAKLAR 533

KAYNAKLAR

Analog-Dijital Conversion Handbook: 3rd Edition, Edited by D. H. Sheingold; Engiewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hail, 1986.

Analog Devices: 1992 Data Converter Reference Manual, Volume 1, Analog Devices, Inc., 1992.

Analog Devices: 1992 Data Converter Reference Manual, Volume 2 Analog Devices, Inc., 1992.

Analog Devices: 1992 Amplifier Reference Manual, Analog Devices, Inc., 1992.

Analog Devices: 1992 Special Linear Reference Manual, Analog Devices, Inc., 1992.

BARNEY G.C. Intelligent Instrumentation: Microprocessor Application in Measurement and Control, G.B., Prentice - Hall International (UK) Ltd., 1985.

Burr-Brown Integrated Circuits Data Book Supplement, Volume 33 c, Burr-Brown Corporation, USA 1992.

Clayton G.B. Data Converters, The Macmillan Press Ltd., London, 1982.

Cougblin R,F.,Villanucci R.S,, Introductory Operational AmpJifiers and Linear ICs, Prentice - Hall International , Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1990.

Erimez E., Menelioğlu M. T., Elektrik Ölçmesi Problemleri, İTÜ, İstanbul, 1975. Gregory B.A., An Introduction to Electrical Instrumentation and Measurement Systems, MacMillan Education Ltd., London, 1981.

Helfrick A. D. Cooper W. D., Modern Electronic Instrumentation and Measurement Techniques, Prentice - Hall International Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1980.

Kantrowitz F., Kousourou G., Zucker L., Electronic Measurements, Prentice - Hall International Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1979.

Larry D. G., Chin A. F., Electronic Instruments and Measurements, 2nd Edition, Regents/Prentice Hail, Englewood Cliffs, NJ, 1991

Linear Design Seminar, Analog Devices, Inc., USA, 1987.

National Semiconductor Operational Amplifieis Data Book, 1993 Edition, National Semiconductor Corp.,USA. 1992.

National Semiconductor Data Acquisition Linear Devices Data Book, 1989 Edition, National Semiconductor Corp., USA, 1989.

National Semiconductor Linear Application Spesific ICs Data Book, 1993 Edition, National Semiconductor Corp., USA, 1992.

National Semiconductor Linear Applications Data Book, National Semiconductor Corp., USA, 1986.

National Semiconductor Special Puıpose Linear Devices Data Book, 1989 Edition, National Semiconductor Corp., USA, 1989.

Sawhney A. K. "Electrical & Electronics and Instumentation" Dhanpat RAI & Co. (Pcl.) Ltd. 1998.

TOCCI R.J. Dijital Systems: Principles and Applications, 5th edition, Pıentice-Hall International, Inc., USA, 1991.

Teledyne Components 1992 Data Book, USA, 1991.

Table of Units and Quantity Symbols, IEEE Transactions on Instrumentation and Measurement, Vol. 41, No 2, 1992.

Bana dünyayı sunan, varlıklarıyla da benim dünyam olan
Canım Anne ve Babama...
Şükranlarımla...

Talya Chayanne Akman, 6 yaş

EDİTÖR: PROF. DR. EBRU AKTAN ACAR

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ

Büyük Düşünceler/Fikirler, Modeller ve Yaklaşımlar

mozaiği

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1687
EĞİTİM : 324
ISBN : 978-605-320-594-4
© 1. Basım, Nisan 2017

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ MOZAİĞİ: Büyük Düşünceler/Fikirler, Modeller ve Yaklaşımlar
Editör: Prof. Dr. Ebru Aktan Acar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt-leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aktan Acar., Ebru.
Erken Çocukluk Eğitimi Mozaiği: Büyük Düşünceler/Fikirler, Modeller ve Yaklaşımlar (The Mosaic of Early Childhood Education: Significant Concepts/Key Ideas, Models and Approaches)
Prof. Dr. Ebru Aktan Acar
1. Basım , XVIII+ 550 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-594-4
1. Alternatif Erken Çocukluk Eğitim Modelleri 2. Okul Öncesi Eğitimde Farklı Model ve Yaklaşımlar 3. Erken Çocukluk Eğitimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Bölüm 1 **Günümüzde Erken Çocukluk Eğitimi ve Müfredat Modelleri**
Dr. Lawrence J. Schweinhart 1
Erken Çocukluk Eğitimi 2
Erken Çocukluk Müfredatı 4
Erken Çocukluk Müfredat Modelleri 6
Bir Erken Çocukluk Müfredat Modeli'nin Gelişme Aşamaları 9
Erken Çocukluk Müfredat Modeli Karşılaştırmaları 9
Erken Çocukluk Bakım ve Eğitiminin Geleceği 11
KAYNAKÇA 11

Bölüm 2 **Erken Çocukluk Döneminde Kendilerini Sürekli Geliştirebilen Çocuklar: Bank Street Yaklaşımı**
Prof. Dr. Ebru Aktan Acar
Uzm. Hilal Çetin 13
Lucy Spraque Mitchell Kimdir? 14
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 14
Bank Street Yaklaşımı 15
Dünya'da ve Türkiye'de Bank Street Yaklaşımı Uygulamaları 21
İlgili Araştırmalar 23
Son Söz… 24
KAYNAKÇA 24

Bölüm 3 **Başarıya İlk Adım Anaokulu Versiyonu (BİA-AV) (First Step To Success: Helping Young Children Overcome Antisocial Behavior)**
Yrd. Doç. Dr. Mine Sönmez Kartal 27
Başarıya İlk Adım: Okulda Başarıyı Desteklemeye Yönelik Erken Eğitim Programı – Anaokulu Versiyonu (BİA-AV) 28
BİA ve BİA-AV ile İlgili Bilimsel Araştırmalar 33
Son Söz… 34
KAYNAKÇA 34

Bölüm 4 **Eğitimde Tamamlayıcı ve Alternatif Bir Uygulama: Bilinçli Farkındalık Eğitimi**
Yrd. Doç. Dr. Emine Ferda Bedel 37

Jon Kabat-Zinn Kimdir? 38
Teorik Alt Yapısı ve Felsefi Temelleri 38
Okul Öncesi Dönemde Bilinçli Farkındalık Eğitimi 39
Dünya'da Bilinçli Farkındalık Eğitimi Uygulamaları 44
Türkiye'de Bilinçli Farkındalık Eğitimi Uygulamaları 45
İlgili Araştırmalar 45
Son Söz… 47
KAYNAKÇA 47

Bölüm 5 **Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Programı (P4C)**
Uzm. Ebru Mutlu Özdamar 51

Matthew Lipman Kimdir? 52
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 53
Dünya'da Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Programı Uygulamaları 58
Türkiye'de Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Programı Uygulamaları 58
İlgili Araştırmalar 62
Son Söz… 64
KAYNAKÇA 64

Bölüm 6 **Yirminci Yüzyılda Farklı Coğrafyalarda Büyük Yankı Uyandıran Bir Eğitim Uygulaması: Dalton Laboratuvar Planı**
Uzm. Duygu Ebabil Çakıroğlu 67

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 69
Dalton Laboratuvar Planı 69
Dünya'da ve Türkiye'de Dalton Laboratuvar Planı Uygulamaları 73
İlgili Araştırmalar 74
Son Söz… 76
KAYNAKÇA 76

Bölüm 7 **Hayatın İçinde Okul, Okulun İçinde Hayat: Decroly Sistemi**
Uzm. Duygu Ebabil Çakıroğlu 79

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 81
Decroly Sistemi 81
Dünya'da Decroly Sistemi Uygulamaları 85

İlgili Araştırmalar ... 87
Son Söz... ... 88
KAYNAKÇA ... 88

Bölüm 8 Çocukların Özgür Ülkesi: Demokratik Okullar
Dr. H. Eylem Korkmaz ... 91

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri ... 92
Dünya'da Demokratik Okul Uygulamaları ... 101
Türkiye'de Demokratik Okul Uygulamaları ... 103
İlgili Araştırmalar ... 104
Son Söz… ... 105
KAYNAKÇA ... 106

Bölüm 9 Ekopedagojik Yaklaşımla Çevre Eğitimi ve Çocuk
Yrd. Doç. Dr. Sevil Yalçın
Uzm. Bilgi Başak Gökçen Özgün ... 109

Paulo Freire Kimdir? ... 110
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri ... 111
Dünya'da Çevre Eğitimi Uygulamaları ... 122
İlgili Araştırmalar ... 124
Son Söz… ... 125
KAYNAKÇA ... 126

Bölüm 10 Hayata Eşit Başlangıç İçin Erken Müdahale Programları
Arş. Gör. Özlem Çelebioğlu ... 129

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri ... 131
Erken Müdahale Programları ... 133
Erken Müdahale Stratejileri ... 136
Dünya'da Erken Müdahale Programları Uygulamaları ... 137
Türkiye'de Erken Müdahale Programları Uygulamaları ... 138
İlgili Araştırmalar ... 142
Son Söz… ... 144
KAYNAKÇA ... 145

Bölüm 11 Erişilebilen Kaynaklar Işığında Freinet Pedagojisi'nin Geçmişi ve Günümüze Yansımaları
Arş. Gör. Fatma Yalçın ... 149

Celestin Freinet Kimdir? ... 150
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri ... 153

Freinet Pedagojisi 153
Dünya'da ve Türkiye'de Freinet Pedagojisi Uygulamaları 157
İlgili Araştırmalar 164
Son Söz… 166
KAYNAKÇA 167

Bölüm 12 Reggio Emilia Yaklaşımının Temel Taşı: Gelişen Program (Emergent Curriculum)
Arş. Gör. Dr. Özge Metin Aslan 169

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 172
Gelişen Program 172
Dünya'da ve Türkiye'de Gelişen Program Uygulamaları 179
İlgili Araştırmalar 179
Son Söz… 181
KAYNAKÇA 181

Bölüm 13 GEMS Programı ile Küçük Avuçlarda Büyük Dünyaları Keşfetmek
Okul Öncesi Öğretmeni Serap Mutlusoy 183

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 184
GEMS Programı 185
Dünya'da GEMS Programı Uygulamaları 193
Türkiye'de GEMS Programı Uygulamaları 193
İlgili Araştırmalar 195
Son Söz… 197
KAYNAKÇA 197

Bölüm 14 Tüm Çocuklar Eşit Şansı Hakeder: Head Start Programı
Okul Öncesi Öğretmeni Emel Kınık Kılıç
Prof. Dr. Ebru Aktan Acar 199

Jule Meyer Sugarman Kimdir? 201
Marian Wrigt Edelman Kimdir? 201
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 201
Head Start Programı 202
Head Start Programları 204
Dünya'da ve Türkiye'de Head Start Programı Uygulamaları 206
İlgili Araştırmalar 207
Son Söz… 208
KAYNAKÇA 208

Bölüm 15 Haydi, Birlikte Planlayalım, Çalışalım, Değerlendirelim: HighScope Programı
Öğr. Gör. Ayşe Dilşad Atalar 211

Dr. David P. Weikart Kimdir? 212
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 213
HighScope Programı 213
Dünya'da HighScope Programı Uygulamaları 224
Türkiye'de HighScope Programı Uygulamaları 224
İlgili Araştırmalar 226
Son Söz… 229
KAYNAKÇA 229

Bölüm 16 İsmi Kadar Sempatik Bir Program: Hippy (Home Intervention Program for Preschool Youngsters)
Yrd. Doç. Dr. Mine Sönmez Kartal 231

HIPPY 234
Son Söz… 237
KAYNAKÇA 238

Bölüm 17 Okul Öncesinde İki Dilli Eğitim ve Barış Kültürü
Maggie Pınar
Lale Sipal 239

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 241
Dünya'da İki Dilli Öğrenim Uygulamaları 249
Türkiye'de İki Dilli Eğitim Uygulamaları 250
İlgili Araştırmalar 254
Son Söz… 257
KAYNAKÇA 258

Bölüm 18 Erken Çocukluk Eğitimi Dönemi Hakkında Jane Addams'ın Bize Söyledikleri
Prof. Dr. Bertram C. Bruce 261

Jane Addams Kimdir? 262
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 264
Dünya'da Jane Addams Metodu Uygulamaları 267
İlgili Araştırmalar 268
Son Söz… 269
KAYNAKÇA 270

Bölüm 19 Sınırları Toplumun Sınırları Olan Okullar: Jenaplan Okulları
Arş. Gör. Burcu Sarı 271

Peter Petersen Kimdir? 272
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 272
Jenaplan Okulları 272
Dünya'da ve Türkiye'de Jenaplan Yaklaşımı Uygulamaları 280
İlgili Araştırmalar 281
Son Söz… 282
KAYNAKÇA 282

Bölüm 20 Kimlikli Bebeklerle Farklılıklarda Buluşmak: Erken Çocuklukta Başlayan Bir Düş...
Prof. Dr. Ebru Aktan Acar
Uzm. Hilal Çetin… 285

Kay Taus Kimdir? 286
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 287
Kimlikli Bebekler Yaklaşımı 287
Dünya'da Kimlikli Bebekler Yaklaşımı Uygulamaları 296
Türkiye'de Kimlikli Bebekler Yaklaşımı Uygulamaları 298
İlgili Araştırmalar 300
Son Söz… 305
KAYNAKÇA 305

Bölüm 21 Lions Quest Programı (Yaşam Becerileri Eğitim Programı)
Nilgün E. Niord
Emine Ayten Aksoy 307

Rick Little Kimdir? 308
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 308
Lions Quest Programı 309
Dünya'da Lions Quest Uygulamaları 310
Türkiye'de Lions Quest Uygulamaları 310
İlgili Araştırmalar 315
Son Söz… 316
KAYNAKÇA 316

Bölüm 22 Eğitimde Tabula Rasa Anlayışını Yıkan ve Çocuğun Rönesansını Yaratan Bir Devrim: Montessori Metodu
Öğr. Gör. Ceylan Özbek Ayaz 319

Dr. Maria Montessori Kimdir? 320
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 321
Montessori Metodu 322
Dünya'da Montessori Metodu Uygulamaları 336
Türkiye'de Montessori Metodu Uygulamaları 337
Montessori Eğitimi ile İlgili Türkiye'de Yürütülen Projeler 341
İlgili Araştırmalar 342
Son Söz… 345
KAYNAKÇA 346

Bölüm 23 Müzik, Hareket ve Dansın Gizemli Buluşması: Orff Schulwerk
Arş. Gör. Özlem Çelebioğlu 351

Carl Orff Kimdir? 352
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 353
Orff Schulwerk 355
Dünya'da Orff Schulwerk Uygulamaları 359
Türkiye'de Orff Schulwerk Uygulamaları 360
İlgili Araştırmalar 362
Son Söz… 368
KAYNAKÇA 369

Bölüm 24 Doğanın Kalbinde Oyun Temelli Eğitim: Orman Okul Yaklaşımı
Doç. Dr. Feyza Tantekin Erden
Arş. Gör. Fatma Yalçın 371

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 372
Orman Okul Yaklaşımı 373
Dünya'da Orman Okul Yaklaşımı Uygulamaları 376
Türkiye'de Orman Okul Yaklaşımı Uygulamaları 383
İlgili Araştırmalar 384
Son Söz… 385
KAYNAKÇA 385

Bölüm 25 Öğrenme Serüveninde Bilgiler Alemine Oyun ile Seyahat: Oyun Temelli Eğitim Programları
Yrd. Doç. Dr. H. Billur Çakırer 387

Lev Semyonovich Vygotsky ve Daniil B. El'konin Kimdir? 388
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 389
Oyun Temelli Eğitim Programları 391
Dünya'da Oyun Temelli Eğitim Programı Uygulamaları 396
Türkiye'de Oyun Temelli Eğitim Programı Uygulamaları 399
İlgili Araştırmalar 399
Son Söz… 400
KAYNAKÇA 401

Bölüm 26 Piramit Metodu: Erken Çocukluk Dönemi İçin Etkili Bir Eğitim Yöntemi
Öğr. Gör. Özge Özkan Kılıç 403

Dr. Jef J. Van Kuyk Kimdir? 404
Teorik Altuapısı ve Felsefi Temelleri 405
Piramit Metodu 406
Dünya'da ve Türkiye'de Piramit Metodu Uygulamaları 412
İlgili Araştırmalar 413
Son Söz… 413
KAYNAKÇA 414

Bölüm 27 Portage Modeli: Küçük Çocuklar ve Aileleri İçin Eve Dayalı Bir Erken Müdahale Programı (The Portage Project: A Model for Early Childhood Education)
Yrd. Doç. Dr. Mine Sönmez Kartal 415

Portage Modeli 417
Son Söz… 419
KAYNAKÇA 419

Bölüm 28 Meraklı Kâşiflerin Serüveni: Proje Yaklaşımı
Yrd. Doç. Dr. Menekşe Boz 421

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 422
Proje Yaklaşımı 423
Dünya'da Proje Yaklaşımı Uygulamaları 436

Türkiye'de Proje Yaklaşımı Uygulamaları 436
İlgili Araştırmalar 436
Türkiye'de Yapılan Araştırmalar 436
Son Söz… 437
KAYNAKÇA 437

Bölüm 29 Bir Yanıttan Bin Soruya: PYP
Uzm. Duygu Acar Sevim 439

Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 440
Dünya'da ve Türkiye'de PYP Uygulamaları 446
İlgili Araştırmalar 454
Son Söz… 454
KAYNAKÇA 455

Bölüm 30 Çocuğun Renkli Yansımalarından Kalıcı İzlerine Giden Bir Hayat: Reggio Emilia Yaklaşımı
Arş. Gör. Dr. Özge Metin Aslan 457

Loris Malaguzzi Kimdir? 458
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 459
Reggio Emilia Yaklaşımı 459
Dünya'da Reggio Emilia Yaklaşımı Uygulamaları 469
Türkiye'de Reggio Emilia Yaklaşımı Uygulamaları 475
İlgili Araştırmalar 479
Son Söz… 481
KAYNAKÇA 482

Bölüm 31 Hayata Kendinden Emin Adımlarla Başlamak İçin Sure Start Programı
Arş. Gör. Burcu Sarı 485

Norman Glass Kimdir? 486
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 487
Sure Start Programı 488
Dünya'da ve Türkiye'de Sure Start Programı Uygulamaları 492
İlgili Araştırmalar 493
Son Söz… 494
KAYNAKÇA 495

Bölüm 32 Öğrenme Sevgisi Aktaran Bir Eğitim Deneyimi: Waldorf Pedagojisi
Tarhan Onur
Okul Öncesi Öğretmeni Şafak Topkaya 497

Rudolf Steiner Kimdir? 498
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 502
Dünya'da Waldorf Pedagojisi Uygulamaları 514
Türkiye'de Waldorf Pedagojisi Uygulamaları 519
İlgili Araştırmalar 524
Son Söz… 525
KAYNAKÇA 525

Bölüm 33 Yenilenen Okul Tasarımıyla İtalya'nın Gölgede Kalmış Reformist Eğitimcisi: Giuseppina Pizzigoni
Prof. Sandra Chistolini
Psk. Elif Turan
Prof. Dr. Ebru Aktan Acar 527

Giuseppina Pizzigoni Kimdir? 528
Teorik Altyapısı ve Felsefi Temelleri 529
Dünya'da ve Türkiye'de Yenilenen Okul Tasarımı Uygulamaları 532
Son Söz… 532
KAYNAKÇA 533

İKİNCİ BASKIYA DOĞRU
Erken Çocukluk Eğitimi Serüveni Devam Ediyor…

Yaratıcılık Kaslarını Esnetmek İçin: Yaratıcı Oyun Programı
Öğr. Gör. Gülçin Karadeniz 537

Yaratıcılık Kaslarını Esnetmek İçin: Yaratıcı Oyun Programı 538
KAYNAKÇA 539

Sherborne Gelişimsel Hareket Programı
Prof. Dr. Dilara Özer 541

Sherborne Gelişimsel Hareket Programı 542
Türkiye'de Sherborne Gelişimsel Hareket Uygulamaları 545
KAYNAKÇA 545

1 Günümüzde Erken Çocukluk Eğitimi ve Müfredat Modelleri*

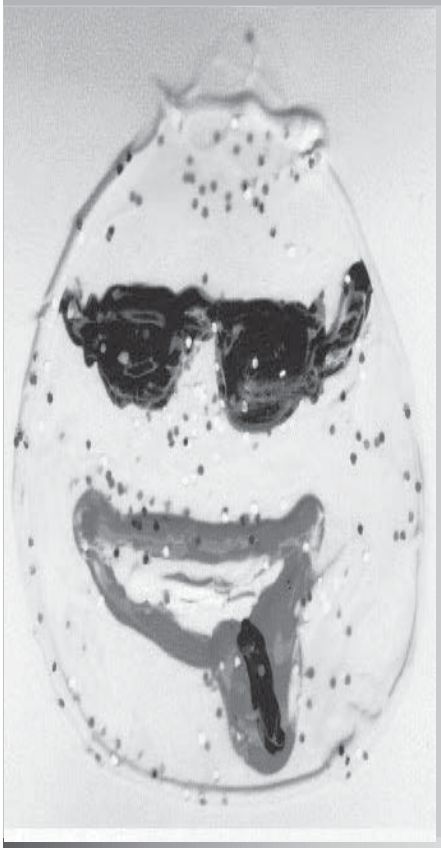

Lucas Hardy, 7 yaş

"Etkililiği uygulamada kanıtlanmış bir müfredatı takip etmek, yürütülen herhangi bir erken çocukluk eğitimi programının etkililiği veya etkisizliğini şekillendirir."

Dr. Lawrence J. Schweinhart

Dr. Lawrence J. Schweinhart

2003-2013 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde Ypsilanti, Michigan'da, HighScope Eğitim Araştırmaları Vakfı Başkanı olarak görev yapmıştır ve hâlen bu vakfın fahri başkanıdır. 1975 yılından bu yana araştırmalarını bu kuruluşta yürütmektedir. 1989-2003 yılları arasında Araştırma Bölümü'nün Başkanlığı'nı üstlenmiştir. Erken çocukluk programları kapsamında araştırmalar yürütmekte olup hem Amerika Birleşik Devletleri'nde hem de dünyanın farklı ülkelerinde politika belirleyicilere ve eğitimcilere yönelik konuşmalar düzenlemektedir. Yönettiği projeler arasında; yüksek kaliteli erken çocukluk programlarının yüksek insani ve finansal potansiyelini ortaya koyan dönüm noktası niteliğinde olan *"40 Yaşa Kadar HighScope Perry Okul Öncesi Çalışması"*, çocuk tarafından başlatılan öğrenme faaliyetlerinin yüksek kaliteli erken çocukluk programları için kilit önem taşıdığının kanıtı niteliğindeki *"HighScope Okul Öncesi Müfredat Programı Karşılaştırma İncelemesi"*, devletin

* Bu bölümün çevirisi Selma Savlak tarafından yapılmıştır.

ama okul öncesi yılında bir etki sağlamamıştır. Çalışmanın sonuçları, hayal kırıklığı yaratmaktadır. Belki de, farklı modellerin, çocukların okuryazarlık, matematik ve sosyal becerilerine yapacakları katkı ile ilgili olarak yarıştırılmaları ve karşılaştırılmaları iyi bir yöntem değildir.

Erken Çocukluk Bakım ve Eğitiminin Geleceği

Aile yaşamında anne istihdamı giderek daha geniş ölçüde kabul görürken, erken çocukluk bakımı da önem kazanmaktadır. Hem beyin gelişimindeki temel araştırmalar, hem de erken çocukluk eğitimi programlarının etkisi üzerine yürütülen uygulamalı araştırmalar, anneleri çalışmakta olsun ya da olmasın, çocuklara yönelik, yüksek kalitedeki erken çocukluk eğitimi programlarının önemini vurgulamaktadır. Yüksek kalitede erken çocukluk eğitiminin anahtarı, iyi hazırlanmış ve desteklenmiş erken çocukluk öğretmenlerinin uyguladığı çocuk merkezli bir müfredattır. Bu programlar, tüm çocukların gelişimi ve eğitimine katkıda bulunmaktadır. Politika yapanlar halktan bu yönde gelen talebi gördükçe bu programları giderek daha fazla çocuğa ulaştıran politika ve programları destekleyeceklerdir. Erken çocukluk eğitiminin kamusal eğitimi ve ulusal ekonomileri içerecek şekilde güçlendirilmesi, kamusal eğitimi yaygınlaştıracaktır. Sonuçta, herkes daha iyi bir refah düzeyine ulaşacaktır.

KAYNAKÇA

Adams, K.L. ve Adams, D. E. (2003). *Urban education: A reference handbook.* Santa Barbara, CA: ABC-CLIO. ISBN 9781576073629.

Bloom, B. S. (1964). *Stability and Change In Human Characteristics*. New York: Wiley.

Bodrova, E. ve Leong, D. J. (2006). *Tools of the Mind: The Vygotskian Approach to Early Childhood Education* (2. baskı). Columbus, OH: Merrill/Prentice Hall.

Campbell, F. A., Ramey, C. T., Pungello, E. P., Sparling, J. ve Miller-Johnson, S. (2002). Early childhood education: Young adult outcomes from the Abecedarian project. *Applied Developmental Science, 6*, 42-57.

Campbell, F., Conti, G., Heckman, J. J., Moon, S. H., Pinto, R., Pungello, E. ve Pan, Y. (2014). Early childhood investments substantially boost adult health. *Science, 343*, 1478-1485. DOI:10.1126/science.1248429

Carlson-Paige, N., McLaughlin, G. B. ve Almon, J. W. (2015). Reading instruction in kindergarten: Little to gain and much to lose. Annapolis, MD: Alliance for Childhood and Defending the Early Years. https://mlsvc01-prod.s3.amazonaws.com/de2a95c3201/5c455cc0-db99-48b2-ab42-cf86083293bc.pdf?utm_source=January+2015+general+update&utm_campaign=December%2C+2014&utm_medium=email adresinden alınmıştır.

Edwards, C., Gandini, G. ve Forman, G. (Ed.) (1998). *The Hundred Languages of Children – The Reggio Emilia Approach: Advanced Reflections* (2. Baskı). Greenwich, CT: Ablex.

Epstein, A. S. ve Hohmann, M. (2012). *The HighScope Preschool Curriculum*. With booklets for *Approaches to learning*, *Creative arts*, *Language, literacy, and communication*, *Mathematics*, *Physical development and health*, *Science*, *Social and emotional development*, and *Social studies*. Ypsilanti, MI: HighScope Press.

Epstein, A. S. (2013). *Essentials of Active Learning in Preschool: Getting to Know The Highscope Curriculum* (2. Baskı). Ypsilanti, MI: HighScope Press.

Family Database of the Organization for Economic Cooperation and Development (2014). Maternal employment. http://www.oecd.org/els/family/LMF1_2_Maternal_Employment_14May2014.pdf adresinden alınmıştır.

Family Database of the Organization for Economic Cooperation and Development (2014b). Enrolment in child care and pre-schools. 1 Mayıs 2014 tarihinde www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_in_childcare_and_preschools_1May2014.pdf adresinden alınmıştır.

Gormley, Jr., WT, Gayer, T, Phillips, D. ve Dawson, B. The effects of universal pre-k on cognitive development, *Developmental Psychology,* 2005, *41:*872-884. DOI: 10.1037/0012-1649.41.6.872.

Heroman, C., Dodge, D. T., Berke, K., Bickart, T., Colker, L., Jones, C., Copley, J. ve Dighe, J. (2013). *The Creative Curriculum for Preschool* (5. Baskı). Washington, DC: Teaching Strategies, LLC.

HighScope Educational Research Foundation. (2003).

Preschool Program Quality Assessment (2. Baskı). Ypsilanti, MI: High/Scope Press.

Hunt, J. M. (1961). *Intelligence and Experience.* New York: Ronald Press.

Hurriyet Daily News (22 Haziran 2010). Inequalities are deep in Turkey and women suffer the most. http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=inequalities-are-deep-in-turkey-and-women-suffer-the-most-2010-07-22 adresinden alınmıştır.

Karnes, M. B., Schwedel, A. M. ve Williams, M. B. (1983). A comparison of five approaches for educating young children from low-income homes. consortium for longitudinal studies, *As the twig is bent . lasting effects of preschool programs* içinde (s. 133-170). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Kennedy, M. M. (1978). Findings from the Follow Through planned variation study. *Educational Researcher, 7*, 3-11.

Miller, L. B. ve Bizzell, R. P. (1983). The Louisville experiment: A comparison of four programs. consortium for longitudinal studies, *As the twig is bent . . . lasting effects of preschool programs* içinde (s. 171-199). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Montessori, M. (1964). *The Montessori Method*. New York, NY: Schocken.

Preschool Evaluation Research Consortium (2008). *Effects of preschool curriculum programs on school readiness* (NCER 2008-2009). Washington, DC: National Center for Education Research, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education. Washington, DC: U.S. Government Printing Office. http://ies.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=NCER20082009rev adresinden alınmıştır.

Reynolds, A. J., Temple, J. A., Ou, S., Arteaga, I. A. ve White, B. A. (2011). School-based early childhood education and age-28 well-being: Effects by timing, dosage, and subgroups. *Science*, 9, 360-364. DOI: 10.1126/science.1203618.

Schweinhart, L. J. ve Weikart, D. P. (1997). The High/Scope Preschool Curriculum Comparison study through age, 23. *Early Childhood Research Quarterly, 12*, 117-143.

Schweinhart, L. J., Montie, J., Xiang, Z., Barnett, W. S., Belfield, C. R. ve Nores, M. (2005). *Lifetime effects: The HighScope Perry Preschool Study through age 40*. Ypsilanti, MI: HighScope Press.

Schweinhart, L. J. (2006). The Highscope approach: Evidence that participatory learning in early childhood contributes to human development**.** In Watt, N. F., Ayoub, C.C., Bradley, R. H., Puma, J. E., Lebeouf, W.A. (Ed.), *The crisis in youth mental health: Critical issues and effective programs* içinde. Vol. 4: *Early intervention programs and policies*. Westport: Praeger Press.

Shonkoff, J. B. ve Phillips, D. A. (2000). *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development.* Washington, DC: National Academies Press.

Shonkoff, J. B. (2010). Building a new biodevelopmental framework to guide the future of early childhood policy. *Child Development*, *81*, 357-367.

U. S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families (Ocak 2010). Head Start Impact Study. Final Report. Washington, DC, Ocak 2010. http://www.acf.hhs.gov/programs/opre/resource/head-start-impact-study-final-report-executive-summary adresinden alınmıştır.

Weiland, C. ve Yoshikawa, H. (2013). Impacts of a prekindergarten program on children's mathematics, language, literacy, executive function, and emotional skills. *Child Development*, *84*: 2112-2130.

Weisberg, H. I. (1973). *Short-term cognitive effects of Head Start programs: A report on the third year of planned variation - 1971-72*. Cambridge, MA: Huron Institute.

Weston, P. (1998). *Friedrich Froebel: His life, times, & significance*. Roehampton Institute: London. http://www.froebeltrust.org.uk/docs/pwbookmedium.pdf adresinden alınmıştır.

Wong, V. C., Cook, T. D., Barnett, W. S. ve Jung, K. (2008). An effectiveness-based evaluation of five state pre-kindergarten programs, *Journal of Policy Analysis and Management, 27*: 122-154. DOI: 10.1002/pam.20310.

2

Erken Çocukluk Döneminde Kendilerini Sürekli Geliştirebilen Çocuklar: Bank Street Yaklaşımı

"Biz çocuklarımıza dünyanın sosyal problemlerine ve çalışma yaşamlarına karşı deneyim sahibi, kritik düşünebilen ve sağduyulu bir yaklaşımı aşılamayı umut ediyoruz. Eğer biz bunu yapabilirsek, onları geleceğe bırakmaya hazırız demektir..."
Lucy Spraque Mitchell

Zeynep Demiryay, 6 yaş

Prof. Dr. Ebru Aktan Acar

1993 yılında Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden mezun oldu. 1996 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anaokulu Öğretmenliği Bilim Dalında yüksek lisansını, 2001 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında doktorasını tamamladı. 1997 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaya başladı. 2002 yılında Yardımcı Doçent, 2010 yılında Doçent unvanını elde etti. Hâlen aynı üniversitede İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda 2006'dan bu yana ÇABA Çok Amaçlı Erken Çocukluk Eğitimi Merkezi Projesi'nin (ÇABAÇAM) Proje Koordinatörlüğünü yürütmektedir. Çalışma alanları arasında okul öncesi dönemde okuma yazmaya hazırlık çalışmaları, erken çocukluk eğitimi modelleri, barış eğitimi ve farklılıklara saygı gibi konular yer almakta olup, çeşitli yurt içi/yurt dışı yayınları ve proje çalışmaları bulunmaktadır.

görüşleri doğrultusunda "Davranışçı yaklaşım" olarak adlandırılan alt boyut yer almamış, 72 maddelik ölçeğin 54 maddesi yani üç boyutu yer almıştır. Türkçe form eş değerlik sınamasının ardından geçerlik, güvenirlik çalışması için 30 okul öncesi öğretmeni ve 200 okul öncesi öğretmen adayı olmak üzere toplam 230 kişiye uygulanmıştır. Türkçe ölçeğin yapı geçerliğini incelemek için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, güvenirliğin belirlenmesi için Cronbach alpha güvenirlik katsayısı, Sperman-Brown formülü ve Guttmann split-half güvenirlik formülü kullanılmış ve düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu incelenmiştir. Sonuçlar, erken çocukluk eğitimi alanında öğrenim gören öğretmen adaylarının erken çocukluk yaklaşımları ile ilgili görüşlerini belirlemek için uygun bir değerlendirme aracı olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın devamında ise yine Soydan (2013) tarafından okul öncesi öğretmen adaylarının erken çocukluk eğitimi yaklaşımları ne düzeyde benimsedikleri ile birlikte çocuğa bakış açısı öğretmenin rolü, kullanılan materyal ya da kaynak çeşitleri, öğrenme çevresinin yapısı, eğitim müfredatı ve çocuğu değerlendirme şekilleri ile ilgili benimsedikleri görüşler araştırılmıştır. Araştırmada Jensen (2004) tarafından geliştirilen Soydan (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Erken Çocukluk Yaklaşımlarına İlişkin Ölçeği (The Early Childhood Curricular Beliefs Inventory ECCBI) kullanılmış olup ölçek Selçuk Üniversitesi Meslek Eğitim Fakültesinin Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü 4. sınıfta öğrenim gören 200 öğretmen adayına uygulanmıştır. Araştırmada öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun erken çocukluk eğitiminde önemli yer tutan Bank Street Yaklaşımı, HighScope Yaklaşımı ve Montessori Metodu'nu yüksek seviyede benimsedikleri belirlenmiştir. Ayrıca Bank Street Yaklaşımı'nın çocuğun değerlendirilmesi ile ilgili görüşlerini, HighScope Yaklaşımı'nın çocuğa bakış açısı ile ilgili görüşlerini, Montessori Metodu'nun eğitim çevresi ile ilgili görüşlerini daha çok benimsedikleri görülmektedir. En düşük seviyede Bank Street ve HighScope Yaklaşımı'nın çevre ile ilgili görüşlerini, Montessori Metodu'nun çocuğa bakış açısı ile ilgili görüşlerini benimsedikleri görülmektedir.

SON SÖZ...

Bank Street Yaklaşımı hem durağanlığı hem de hareketliliği kapsamaktadır. Bu noktada eğitimcilere düşen temel görev, çocukların yeni deneyimler kazanmalarına yardımcı olmak ve onları gelişimleri için cesaretlendirerek aradaki dengeyi sağlamaktır. Buradaki temel amaç, gelişimin sürekli ve bireysel olmasıdır (Bayhan ve Bencik, 2008).

21. yüzyılda Bank Street Yaklaşımı çocukların gelecekteki eğitimlerinin daha nitelikli olmasını hedeflemektedir. 20. yüzyıldan bu yana bebeklerin, okul öncesi ve ilköğretim çağı çocuklarının eğitimi için nitelikli eğitimci eksikliği büyük bir sorun oluşturmaktadır. Bu nedenle Bank Street Okullarının 21. yüzyıldaki amacı, kırsal bölgelerde bulunan erken çocukluk dönemindeki çocukların iyi bir eğitim alarak yetişmelerini sağlamaktır.

Dünya gittikçe değişmektedir ve Bank Street Okulları da bu gelişime paralel olarak kurulduğu ilk yıllardan itibaren büyük bir gelişme kaydetmiştir; fakat çocuk üzerinde yoğunlaşmak ve onun ihtiyaçlarını belirleyip bu ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağını belirlemek amacı hep aynı kalmıştır.

KAYNAKÇA

Aktan Kerem, E. (2004). Erken çocukluk döneminde kendini sürekli geliştirebilen çocuklar: Bank Street yaklaşımı. *Çoluk Çocuk Dergisi*. 43, 18-21.

Bank Street College / Curriculum. 20 Mayıs 2014 tarihinde www.bankstreetcollege.edu adresinden alınmıştır.

Bank Street College of Education. 20 Mayıs 2014 tarihinde www.bnkst.edu adresinden alınmıştır.

Bank Street Head Start. 02 Şubat 2015 tarihinde http://www.bankstreet.edu/innovation-policy-and-research/head-start/ adresinden alınmıştır.

Bayhan, P. ve Bencik, S. (2008). Bank Street yaklaşımının ilkeler, program ve eğitimci açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 33, 149

Discover Bank Street. 02 Şubat 2015 tarihinde http://www.bankstreet.edu/discover-bankstreet/what-we-do/ adresinden alınmıştır.

Freidus, H. (2010). Finding passion in teaching and learning: embedding literacy skills in content-rich curriculum. *The New Educator*, 6:181–195.

Mitchell, L. S. 21 Mayıs 2014 tarihinde www.novelguide.com adresinden alınmıştır.

Mitchell, A. ve David, J. (1992). *Explorations With Young Children. A Curriculum Guide from The Bank Street College of Education.* USA: Gryphonhouse, Omt. Rainier, Maryland.

Özcan, M. (2013). Okulda üniversite Türkiye'de öğretmen eğitimini yeniden yapılandırmak için bir model önerisi. *TÜSİAD Raporu*, TÜSİAD-T/2013-12/543.

Roopnarine, J. L., ve Johnson, J. E. (2005). Approaches to Early Childhood Education. (4. Baskı). Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill / PrenticeHall.

Soydan, S. (2013). Okul öncesi öğretmen adaylarının benimsedikleri erken çocukluk yaklaşımları. Akademik Araştırmalar Dergisi. 58, 77-92.

Soydan, S. (2013). Erken çocukluk yaklaşımlarına ilişkin görüşler ölçeği'nin türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 14/1, 227-242.

Walsh, B.A. ve Petty, K. (2007). Frequency of Six Early Childhood Education Approaches: A 10-Year Content Analysis of Early Childhood Education Journal. *Early Childhood Education Journal.* 34/5, 301-305.

3

Başarıya İlk Adım Anaokulu Versiyonu (BİA-AV)

(First Step To Success: Helping Young Children Overcome Antisocial Behavior)

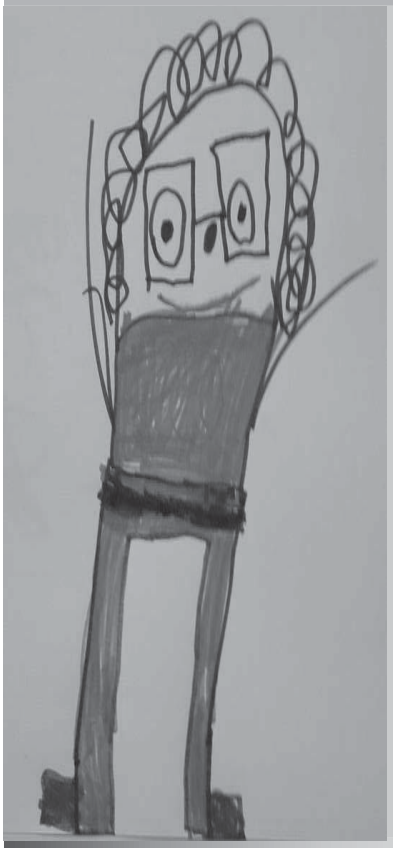

Doğukan Seren, 5 yaş

"İlk adımınızı inançla atın. Tüm merdiveni görmek zorunda değilsiniz, yeter ki siz ilk adımı atın."

Martin Luther King

Yrd. Doç. Dr. Mine Sönmez Kartal

1984 yılında Eskişehir'de doğdu. İlkokulu Eskişehir'de, ortaokul ve liseyi Afyonkarahisar'da tamamladı. 2002 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Programında üniversite eğitimine başladı. Eğitimini sürdürürken 2004 yılında aynı fakültenin Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı'nda ikinci ana dal öğrenimine başlayan yazar, 2007 yılında her iki programdan mezun oldu. Aynı sene Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Eğitimi doktora programına kabul edilen yazar buradaki eğitimini 2012 yılında tamamladı. 2007-2009 yılları arasında özel bir Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde özel eğitim öğretmeni olarak çalıştıktan sonra, 2009 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2014 yılının Eylül ayından bu yana Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde Öğretim Üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Akademik ilgi alanları arasında uygulamalı davranış analizi, kendini yönetme stratejileri ve yanlışsız öğretim yöntemleri yer almaktadır.

BİA'nın uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin problem davranışlarının azaldığı ve akademik yeterliklerinin de arttığı rapor edilmiştir. Diken, Bozkurt, Arıkan ve arkadaşları (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise BİA-AV'nin 36-72 aylık anaokulu öğrencilerinin problem davranışları ve sosyal becerilerine etkileri incelenmiş; deney grubunda yer alan dokuz çocuğun davranışlarında anlamlı değişiklikler belirlendiği bildirilmiştir.

SON SÖZ...

Çocuklar tarafından problem davranışların sergilenmesi onların okul yaşamlarını olumsuz etkileyerek gelişim ödevlerinin tamamını gerçekleştirmelerine engel olabilir. Aynı zamanda bu istenmeyen davranışlar öğretmenler ve ailelerin de maddi ve manevi yönden güçlükler yaşamalarına sebep olmaktadır. Yaşamlar üzerinde bu denli etkilere sahip olan problem davranışlara erken dönemde müdahale edilmesinin önemi tartışılamaz. Başarıya İlk Adım, sınıfta ve evde istenmeyen davranışların çözümünde etkililiği bilimsel olarak kanıtlanmış bir programdır. Program ile ilgili ayrıntılı bilgiler bu bölümün sonunda verilmiş kaynaklardan edinilebilir.

Yazarın notu: Bu bölümün hazırlanmasında, TÜBİTAK (Proje No: 110K274) ve Anadolu Üniversitesi tarafından desteklenerek Prof. Dr. İbrahim H. Diken yürütücülüğünde gerçekleştirilmiş olan proje kapsamında hazırlanan lisansüstü tezlerden yoğun biçimde yararlanılmıştır. Programı Türkçe'ye uyarlayarak etkililiğini sınayan proje ekibine; özellikle Arş. Gör. Seçil Çelik ve Arş. Gör. Gözde Tomris'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKÇA

Beard, K., & Sugai, G. (2004). First Step to Success: An early intervention for elementary children at risk for antisocial behavior. Behavioral Disorders, 29(4), 396–409.

Carter, D., & Horner, R. (2007). Adding functional assessment to First Step to Success: A case study. Journal of Positive Behavioral Interventions, 9, 229–238.

Carter, D., & Horner, R. (2009). Adding function-based behavioral support to First Step to Success: Integrating individualized and manualized practices. Journal of Positive Behavioral Interventions, 11(1), 22-34.

Cicchetti, D. ve Nurcombe, B. (Eds.). (1993). *Toward a developmental perspective on conduct disorder (special issue)*. London: Cambridge Universty Press.

Cicchetti, D., & Nurcombe, B. (Eds.). (1993). Toward a developmental perspective on conduct disorder (special issue). London: Cambridge Universty Press.

Çelik, S. (2012). Problem Davranışları Önlemeye Yönelik Başarıya İlk Adım Erken Eğitim Programı Anaokulu Versiyonunun Etkililiği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Diken, İ. H., & Rutherford, R. B. (2005). First step to success early intervention program: A study of effectiveness with Native-American children. Education and Treatment of Children, 28(4), 444-465.

Diken, İ. H., Cavkaytar, A., Batu, S., Bozkurt F., ve Kurtyılmaz, Y. (2010). First Step to Success - a school/home intervention program for preventing problem behaviors in young children: examining the effectiveness and social validity in Turkey. Emotional and Behavioural Difficulties, 15(3), 207-221.

Diken, İ. H., Bozkurt, F. Arıkan, A., Çolak, A., Çelik, S., Cavkaytar, E., ve Şenbalkan, G. (2011). Proje BİA-AV: Okulöncesi dönemde antisosyal davranışları erken önlemeye yönelik Başarıya İlk Adım Erken Eğitim Programı Anaokulu Versiyonunun uyarlanması ve etkililiği: Pilot çalışma bulguları. 21. Ulusal Özel Eğitim Kongresi içinde (s.72-73). KKTC: Yakın Doğu Üniversitesi.

Diken, İ. H., Cavkaytar, A., Batu, S., Bozkurt F., ve Kurtyılmaz, Y. (2011). Effectiveness of the Turkish version of "First Step to Success Program" in preventing antisocial behaviors. Education and Science, 36(161), 145-158.

Elliot, J., Prior, M., Merrigan, C., & Ballinger, K. (2002). Evaluation of a community intervention programme for preschool behaviour problems. *Journal of Paediatric Child Health, 38*, 41-50.

Golly, A. M., Stiller, B., & Walker, H. M. (1998). First step to success: Replication and social validation of an early intervention program. Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 6(4), 243-250.

Golly, A., Sprague, J., Walker, H. M., Beard, K., & Gorham, G. (2000). The First Step to Success Program: An analysis of outcomes with identical twins across multiple baselines. Behavioral Disorders, 25, 170-182.

Karaoğlu, M. (2011). Başarıya İlk Adım Erken Müdahale Programının 5-6 yaş grubu çocuklarının problem davranışlarına, sosyal becerilerine ve akademik etkinliklerle ilgilenme sürelerine olan etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Ling, Q. M., Jones, K., & Gan, L. (2005). A comparison of student teachers' and mentors'perceptions of problem behaviors in secondary schools. Çalışma Europan Research Area (ERA-AARE) Konferansında sunulmuş bildiri. Özü *http://www.aare.edu.au/96pap/quahm96494.txt* adresinden 20.07.2012 tarihinde edinilmiştir.

Patterson, G. R., Reid J. B., Dishion T.J. (1992). Antisocial Boys: Vol 4. A Social Interactional Approach. Eugene, OR: Castalia.

Reid, J. B. (1993). Prevention of conduct disorder before and after school entry: Relating interventions to developmental findings. *Development and* Psychopathology, 5, 243-262.

Smith, B., & Fox, L. (2003). *Systems of service Delivery: A synthesis of evidence relevant to young children at risk of or who have challenging behaviour.* Tampa, Florida: University of South Florida, Center of Evidence-based Practice: Young Children with Challenging Behavior: Young Children with Challenging Behaviour.

Van Acker R., Talbott, E. (1999).The School Context and Risk for Aggression: Implications for School-Based Prevention and Intervention Efforts. *Preventing School Failure*, 44(1), 12–20.

Walker H. M., Ramsey E., Gresham F.M. (2004). *Antisocial Behavior in School: Evidence-Based Practices. Strategies and Best Practices.* Belmont, CA: Wadsworth/Thomson Learning.

Walker, H. M. Stiller., Golly A., Kavanagh K, Severson H. ve Feil E. (1997). *First Step to Success: Helping Young Children Overcome Antisocial Behavior.* Longmont, CO: Sopris West.

Walker, H. M., Kavanagh, K., Stiller, B., Golly, A., Severson, H., & Feil, E. (1998). First Step to Success: An early intervention approach for preventing school antisocial behavior. Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 6, 66-80.

4

Eğitimde Tamamlayıcı ve Alternatif Bir Uygulama: Bilinçli Farkındalık Eğitimi

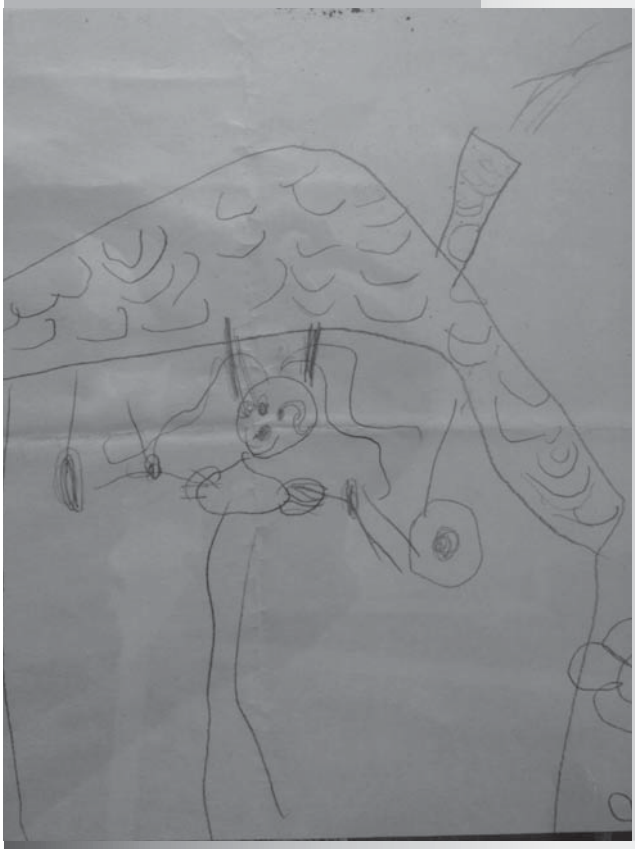

Ada Kasım, 4 yaş

"Dalgaları durduramazsın ama sörf yapmayı öğrenebilirsin. Sabır bilgeliğin bir çeşididir. Bizlerin her şeyin bir zamanı olduğunu anlamamızı ve kabul etmemizi sağlar."

Jon Kabat-Zinn

Yrd. Doç. Dr. Emine Ferda Bedel

1996 yılında Hacettepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden mezun oldu. 1999 ve 2006 yılları arasında Pennsylvania State Üniversitesinde Okul Öncesi Eğitimi Dalında Yüksek Lisans ve Doktorasını tamamladı. 2006-2007 yılları arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında sırasıyla Araştırma Gör. Dr. ve Öğretim Gör. Dr. unvanlarıyla çalıştı. 2007 yılından itibaren aynı bölümde Yrd. Doç. Dr. olarak görev yapmaktadır.

Çalışma ve ilgi alanları arasında, okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının bilişsel ve kişilik özellikleri, erken çocukluk döneminde bilişsel ve duygusal gelişim, matematik eğitimi ve müze eğitimi gibi konular yer almaktadır.

li farkındalık ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi lisans öğrencileri üzerinde değerlendiren Kocaefe (2013) yürüttüğü Yüksek Lisans Tez çalışması sonucunda, anne-baba tarafından sağlanan özerklik düzeyi ile bilinçli farkındalık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Ülev (2014) bilinçli farkındalığın üniversite öğrencilerinde depresyon, kaygı ve stresi anlamlı düzeyde yordadığını bulmuştur. Şehidoğlu (2014), 15-17 yaş araladığındaki öğrencilerde bilinçli farkındalık düzeyi ile problemli internet kullanımı arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Çocuk Gelişimi Programı'nda öğrenim görmekte olan Meslek Yüksekokulu öğrencilerinde Bilinçli Farkındalık Eğitimi sonucunda stres ve depresyon puanlarının düştüğü yönündeki bulgular, Demir'in 2014 senesinde yürüttüğü Yüksek Lisans Tez çalışmasının sonucunda saptanmıştır.

Albayrak (2015) üniversite öğrencilerinde bilinçli farkındalık düzeyinin bağlanma stili tarafından yordandığını tespit etmiştir. Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinde bilinçli farkındalık ile eleştirel düşünme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu, Babahanoğlu (2016) tarafından yürütülen bir çalışmanın sonucunda ortaya konmuştur.

Görüldüğü üzere ülkemizde yapılan çalışmalar henüz farklı yaş gruplarını kapsar nitelikte değildir ve daha çok ilişkisel analizleri içermektedir.

SON SÖZ...

Mevcut araştırma bulguları, Bilinçli Farkındalık Eğitimi'nin öğrenciler, öğretmenler ve anne-babalar üzerinde olumlu etkilerine işaret etmektedir. Bilinçli Farkındalık Eğitimi; (1) normal gelişim gösteren ve göstermeyen çocukların dikkat süreçlerini düzenlemelerine ve sosyal-duygusal gelişimlerine katkıda bulunmaktadır, (2) öğretmenlerin, stres yönetimi, empati ve etkili iletişim becerilerini artırmaktadır ve (3) anne-babaların ebeveynlik uygulamalarının kalitesini yükseltmekte ve stres düzeylerini azaltmaktadır. Bu tür potansiyel faydaları dikkate alındığında, Bilinçli Farkındalık Eğitimi'nin ülkemizde de araştırmacıların ilgisini zamanla çekeceği düşünülebilir. Bununla birlikte, Bilinçli Farkındalık Eğitimi, nispeten yeni bir yaklaşım olduğu için, farklı yaş gruplarına göre uygulamalar, öğretmen eğitimi, sınıf içi değerlendirme süreçlerinin netleştirilmesi ve farklı kültürlere uyarlanması gibi boyutlarda daha fazla çalışmaya gereksinim vardır.

Özellikle okul öncesi eğitimi alanında çalışan uzmanların bilinçli farkındalık konusuna daha fazla ilgi göstermeleri önemlidir. Çünkü diğer pek çok beceride olduğu gibi, yaşanılmakta olan *an*ın ve deneyimin farkındalığını kazanmak da erken yaşlarda edinildiğinde daha etkili ve kalıcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Albayrak, B. (2015). Üniversite öğrencilerinin bağlanma biçimleri, bilinçli farkındalık düzeyleri ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkiler. Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.

Altmaier, E. ve Maloney, R. (2007). An initial evaluation of a mindful parenting program. *Journal of Clinical Psychology*, *63*(12), 1231-1238. doi:10.1002/jclp.20395.

Babahanoğlu, R. (2016). Sosyal hizmet öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile bilinçli farkındalıkları arasındaki ilişkilerin incelenmesi (Konya örneği). Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Benn, R., Akiva, T., Arel, S. ve Roeser, R. (2012). Mindfulness training effects for parents and educators of children with special needs. *Developmental Psychology*, *48*(5), 1476- 1487. doi:DOI: 10.1037/a0027537.

Burke, K. (1994). The mindful school: How to assess authentic learning.Arlington Heights, IL: IRI/ Skylight.

Burke, C. A. (2010). Mindfulness-based approaches with children and adolescents: A preliminary review of current research in an emergent field. *Journal of Child And Family Studies, 19*(2), 133-144. doi:10.1007/s10826-009-9282-x.

Burke, A. ve Hawkins, K. (2012). Mindfulness in Education. *Encounter*, *25*(4), 36-40.

Capel, C. M. (2012). Mindlessness/mindfulness, classroom practices and quality of early childhood education. *The International Journal of Quality & Reliability Management, 29*(6), 666-680. doi:http://dx.doi.org/10.1108/

Çatak, P. ve Ögel, K. (2010). Bir terapi yöntemi olarak farkındalık. *Nöropsikiyatri Arşivi*, *47*(1), 69.

Demir, V. (2014). Bilinçli farkındalık temeli hazırlanan eğitim programının bireylerin depresyon ve stres düzeyleri üzerine etkisi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

Duncan, L. G., Coatsworth, J. ve Greenberg, M. T. (2009). A model of mindful parenting: Implications for parent-child relationships and prevention research. *Clinical Child And Family Psychology Review, 12*(3), 255-270.

Ferraioli, S. ve Harris, S. (2013). Comparative Effects of Mindfulness and Skills-Based Parent Training Programs for Parents of Children with Autism: Feasibility and Preliminary Outcome Data. *Mindfulness*, *4*(2), 89-101. doi:10.1007/s12671-012-0099-0

Flook, L., Goldberg, S. B., Pinger, L.ve Davidson, R. J. (2015). Promoting prosocial behavior and self-regulatory skills in preschool children through a mindfulness-based kindness curriculum. Developmental Psychology, 51(1), 44–51. http://doi.org/10.1037/a0038256

Greenberg, M. T. ve Harris, A. R. (2012). Nurturing mindfulness in children and youth: Current state of research. *Child Development Perspectives*, *6*(2), 161-166.

Guided Mindfulness Meditation, (t.y.) http://www.mindfulnesscds.com adresinden alınmıştır.

Hooker, K. E. ve Fodor, I. E (2008). Teaching mindfulness to children. *Gestalt Review*, *12*(1), 75-91.

Ivy Child International (t.y.). Ivy Child International Programs. 10 Mayıs 2014 tarihinde http://ivy-child.org adresinden alınmıştır.

Kabat-Zinn, J. (1994). *Wherever You Go, There You Are.* New York: Hyperion.

Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based interventions in context: Past, present, and future.

Clinical Psychology: Science and Practice, 10(2), 144–156. doi: 10.1093/clipsy.bpg016

Kınay, F. (2013). *Beş Boyutlu Bilinçli Farkındalık Ölçeğini Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 345735).

Kocaefe, T. (2013). *Özerklik Veren Ebeveynlik Stili, Bilinçli Farkındalık Seviyesi ve Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 333972).

Langer, E. J. (1993). A mindful education. *Educational Psychologist*, 28, 43-50.

Langer, E. J. ve Moldeveanu, M. (2000). The construct of mindfulness. *Journal of Social Issues*, 56: 1–9.

Lillard, A. S. (2011). Mindfulness practices in education: Montessori's approach. *Mindfulness, 2*(2), 78-85.

Meiklejohn, J., Phillips, C., Freedman, M. L., Griffin, M. L., Biegel, G., et al. (2012). Integrating mindfulness training into K-12 education: Fostering the resilience of teachers and students. Mindfulness. doi:10.1007/s12671-012-0094-5

Neece, C. L. (2014). Mindfulness-Based Stress Reduction for Parents of Young Children with Developmental Delays: Implications for Parental Mental Health and Child

Behavior Problems. *Journal of Applied Research In Intellectual Disabilities*, *27*(2), 174-186. doi:10.1111/jar.12064.

Özyeşil, Z. (2011). Üniversite öğrencilerinin özanlayış düzeylerinin bilinçli farkındalık kişilik özellikleri ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Özyeşil, Z. (2012). Mindfulness and psychological needs: a cross-cultural comparison. *İlköğretim-Online*, *11*(1), 151.

Özyeşil, Z., Arslan, Ç., Kesici, Ş. ve Deniz, E. (2011). Bilinçli farkındalık ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması. *Eğitim ve Bilim*, *36*(160), 224.

Rechtschaffen, K. (2016). The Mindful Education Workbook: Lessons for Teaching Mindfulness to Students. https://books.google.com.tr/ adresinden alınmıştır.

Singh, N. N., Singh, A. N., Lancioni, G. E., Singh, J., Winton, A. S. ve Adkins, A. D. (2010). Mindfulness training for parents and their children with ADHD increases the children's compliance. *Journal of Child and Family Studies, 19*(2), 157-166.

Singh, N., Lancioni, G., Winton, A., Karazsia, B. ve Singh, J. (2013). Mindfulness Training for Teachers Changes the Behavior of Their Preschool Students. *Research in Human Development, 10*(3), 211-233. doi:10.1080/15427609.2013.818484

Şehidoğlu, Z. (2014). 15-17 Yaş grubu ergenlerde bilinçli farkındalık düzeyi ile problemli internet kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.

The Hawn Foundation. (2011). Information Packet: Schools & Youth Services Organizations/MindUP Curriculum. 01 Aralık 2014 tarihinde http://www.thehawnfoundation.org/sites/default/files/THF_Information_Packet.pdf adresinden alınmıştır.

Thomas, L. (2008). Being Present: Mindfulness and Yoga at Westminster Center School. Horace, 24(2), n2.

Ülev, E. (2014). Üniversite öğrencilerinde bilinçli farkındalık düzeyi ile stresle başa çıkma tarzının depresyon, kaygı ve stres belirtileriyle ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Viglas, M. (2015). Benefits of a mindfulness-based program in early childhood classrooms. Doktora tezi, Toronto Üniversitesi, Kanada.

Willard, C. (2010). Child's Mind: Mindfulness Practices to Help Our Children Be More Focused, Calm, and Relaxed. https://books.google.com.tr/ adresinden alınmıştır.

Yıkılmaz, M. ve Güdül Demir, M. (2015). Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumu, Yaşamda Anlam ve Bilinçli Farkındalık Arasındaki İlişkiler. Ege Eğitim Dergisi, 16(2), 297-315.

Zelazo, P. D. ve Lyons, K. E. (2011). Mindfulness training in childhood. *Human Development, 54*(2), 61-65.

Zelazo, P. D. ve Lyons, K. E. (2012). The potential benefits of mindfulness training in early childhood: A developmental social cognitive neuroscience perspective. Child Development Perspectives, *6* (2), 154-160.

5 Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Programı (P4C)

"Çocuklar, merak duygusu en yoğun olan insanlardır. Bu nedenle çocuklar doğal filozoflardır. Çocukların merak duyguları ile sordukları sorular hiçbir ön yargıya tabii değildir."
Matthew Lipman

Ece Birce Ertuğrul, 6 yaş

Uzm. Ebru Mutlu Özdamar

2007 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun oldu. Aynı sene Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çocuklar Evinde okul öncesi öğretmeni olarak görev yapmaya başladı. 2010 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisansını tamamladı. Aynı sene Çanakkale Özel İsmail Kaymak Eğitim Kurumlarında okul öncesi öğretmeni olarak işe başladı. Hâlen bu kurumda çalışmaya devam etmektedir. Çalışma alanları arasında, erken çocukluk döneminde düşünme eğitimi, çocuklar için felsefe eğitimi ve okuma yazmaya hazırlık çalışmaları yer almaktadır. Yaratıcı Drama ve Orff Schulwerk konularında da çeşitli eğitimlere katılmıştır.

Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi üzerine nitel bir araştırma yapan Çayır (2015), çocukların felsefeden, felsefi sorular ve filozoflardan hoşlanabileceklerini, konunun ilgilerini çekebileceğini belirtmiştir. Çocukların felsefeyi anlayamayacağı düşüncesinden vazgeçilmesi gerektiğine, felsefenin ve filozofların küçük yaşlarda çocukların hayatlarına girmeleri gerektiğine dikkat çekmiştir.

Betül Çotuksöken ve Harun Tepe tarafından hazırlanan ve 2015 yılında basılan *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi* başlıklı kitap, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, MEB ve Türkiye Felsefe Kurumu'nun ortaklaşa gerçekleştirdikleri İlk ve Ortaöğretimde Felsefe Çalıştayı'nın bildirilerini bir araya getirmiştir. Bu kitap, felsefe öğretmenleri ve uzmanlarının ülkemizdeki ve dünyadaki felsefe eğitimine ilişkin görüşlerinin yanı sıra, çocuklar için felsefe kitapları yazan yazar ve yayınevlerinin görüş ve önerilerini de ortaya koyarak, ülkemizdeki felsefe eğitimine ışık tutmaya çalışmıştır.

SON SÖZ...

Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Programı'nın temel amacı, çocukların anlama, soru sorma, problemi görme gibi etkinliklerde bulunarak düşünme ve dili etkin kullanma becerilerini geliştirmektedir (Direk, 2002). Ülkemizde bu yaklaşıma yönelik programlar geliştirilmesinin ve uygulanmasının çocuklarımızın yenilikçi, çağdaş, problemlere farklı bakış açılarından yaklaşan, çözüm odaklı bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunacağını düşünmekteyim. Bu doğrultuda, Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi'ne yönelik etkinlikler hazırlanarak, okul öncesi ve ilköğretim programlarına dahil edilebileceği gibi, Çocuklar İçin Felsefe atölyeleri hazırlanarak çocukların yıl boyunca bu tür programlara katılması planlanabilir. Bu sayede, eğitimin kalitesini de artırmak mümkündür.

Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi ile kendi dışında bir dünyanın varlığını çocuğa göstermek önemlidir. Çünkü felsefe, her yönden sorgulama sağlar ve çocuğun hayatı ilişkilendirmesi ve anlamlandırması açısından gereklidir. Eğitim sistemimizde yer alan ezberci ve kalıplaşmış anlayıştan uzaklaşarak, daha nitelikli programlarla ve uygulamalarla çocukları buluşturmak, onların gelişimini olumlu yönde destekleyecektir.

Çocuklara hazır düşünceleri öğretmekten kaçınmak gereklidir. Esas olan, erken yaşlardan itibaren çocuklara, kendi düşüncelerini üretebilmeleri için düşünme ortamları sunmak ve bu yönde onları geliştirmektir. Bu konuda Türkiye'de mevcut programlarımızın çok boyutlu düşünme etkinlikleri içeren programlar hâline getirilmeleri, eğitimcilerin ve bu alanda politika yapıcıların sorumluluğundadır. Bu konuda bilinçlenmek, çocukların gelecekte sorgulayan, üreten, problem çözen, olaylara farklı açılardan bakabilen, geniş vizyonlu bireyler olabilmeleri açısından son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

Akkocaoğlu, N. Ç. (2015). *Çocuklar için Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma*. (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Alpars, G. (2007). *Düşünme Eğitimi Programının Çocukların Denetim Odağı Algılarına Etkisinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Barrow, W. (2010). Dialogic, Participation and the Potential for Philosophy for Children. *Thinking Skills and Creativity.* 5 (2010) 61–69.

Campbell, J. (2002). *An Evaluation Of A Pilot Intervention İnvolving Teaching Philosophy To Upper Primary School Children İn Two Primary Schools, Using The Philosophy For Children Methodology.* (Unpublished MSc educational psychology thesis). University of Dundee.

Conlan, L. (2013). Why Philosophy For Children? *Teaching Geography.* Spring.

Cook, V. J. ve M. Newson. (1996). *Chomsky's Universal Grammar: An Introduction*. Oxford: Blackwell.

Çağlar, A., ve Kurtuluş, E. (2005). Okul öncesi eğitiminde etkili sınıf yönetimi. İçinde. Sevinç M. (Ed.). Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Daniel, M. F. ve A. M. (2000). Learning to think and to speak: An account of an experiment ınvolving children aged 3 to 5 in France and Quebec. *Thinking,* 15 (3), 17-25.

Direk, N. (2002). *Küçük Prens Üzerine Düşünmek.* İstanbul: Pan Yayıncılık.

Freese, H. L. (1990). *Kinder sind Philosophen.* Quadriga: Berlin.

Gönül, L. (2013). *Çocuklar için Atatürk ile Felsefe.* Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Gregory, M. (2008). *Philosophy for Children: Practitioner Handbook.* IAPC Publication: Montclair, USA.

Gür, Ç. (2011). Çocuklar için felsefe. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications.* Siyasal Kitabevi: Ankara.

How Could P4C Fit Into My School? (t.y.) 25 Nisan 2014 tarihinde http://www.p4c.org.nz/about/ adresinden alınmıştır.

Juuso, H. (2007). *Child, Philosophy and Education*. Oulu: Oulu University Press,

Karakaya, Z. (2006). Çocuk felsefesi ve çocuk eğitimi - Children's philosophy and education. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi.* VI, 1.

Kennedy, D. (1994) Helping children develop the skills and dispositions of critical, creative and caring thinking. *Analytic Teaching.* 15 (1): 13-16.

Keskin, A. (2009). *İlköğretim Düşünme Eğitimi Dersi (6., 7. ve 8. Sınıf) Öğretim Programının Değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.

Kurtuluş, Ç. E. (2003). *Okul Öncesi Eğitimde Etkili Sınıf Yönetimi. Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar.* Morpa Yayınları: İstanbul.

Lipman, M., Sharp, A.M., Oscanjan, F. *(1980). Philosophy in the Classroom.* Temple Uni. Press.

Lipman, M. (2003). Philosophy For Children: Naji Saeed.19 Nisan 2014 tarihinde www.buf.no/en/ adresinden alınmıştır.

Lipman, M. (t.y.). 14 Nisan 2014 tarihinde http://en.wikipedia.org/wiki/Matthew_Lipman. adresinden alınmıştır.

Magee, B. (2000). *Büyük Filozoflar Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi.* Paradigma: İstanbul.

Matthews, B. G. (1980). *Philosophy And The Young Child.* Harvard University Press.

Matthews, G. (2001). *The Philosophy of Childhood.* (E. Çakmak, Çev.) Gendaş Kültür Yayınları.

Marashi S. M. (2006). Teaching Philosophy to children: A new experience in Iran. *Analytic Teaching,* 1, 27.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Murris, K. (2000). "Can children do philosophy?", *Journal of Philosophy of Education*, *Religion and Philosophy Collection,* 34 (2).

Mutlu, E. (2010). *Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların (60 – 72 Ay) Düşünme Düzeylerinin ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Düşünme Eğitimi ile ilgili Tutumlarının İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R., Unutkan, Ö. P. (2003). *Okul Öncesi Eğitim Programı Uygulama Rehberi- Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapıyorum?,* Geliştirilmiş 2. Baskı, Ya-Pa: İstanbul.

Okur, M. (2008). Çocuklar *için Felsefe Eğitim Programının Altı Yaş Grubu Çocuklarının Atılganlık, İşbirliği Ve Kendini Kontrol Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Öz, F. G., Ulcay, S. (2004). *Robert Lisesi'nde Kavram Bilgisi Programı Uygulaması.* İstanbul.

Philosophy and Childhood: Critical Perspectives and Affirmative Practices (t.y.). 31 Nisan 2014 tarihinde http://www.palgrave.com/gp/book/9781137469168#aboutBook adresinden alınmıştır.

Philosophy: Critical Thinking (t.y.). 2 Eylül 2016 tarihinde http://www.educationscotland.gov.uk adresinden alınmıştır.

Sharp, A.M. ve Splitter, L. J. (2000). Making Sense of My World: Teacher Manual for Doll Hospital. *The Australian Council for Educational Research,* Australia.

Sharp, A. M. (2004). Philosophy for Children: Naji Saeed. 19 Nisan 2014 tarihinde www.buf.no/en/, adresinden alınmıştır.

Stanley, S. ve Bowkett, S. (2004). *But why? Teacher's Manual: Developing Philosophical Thinking in the Classroom.* Network Educational Press: U.K.

Temel, Z. F. (2005). Okul öncesi eğitimde yeni yaklaşımlar. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,* 62.

Vansieleghem, N. (2005). Philosophy for Children As the Wing of Thinking. *The Journal of the Philosophy of Education Society of Great Britain 2005.* Vol. 39, No. 1, 2005.

What is "Philosophy for Children?" (t.y.) 22 Nisan 2014 tarihinde https://www.montclair.edu/cehs/academics/centers-and-institutes/iapc/what-is/ adresinden alınmıştır.

White, D. (2001). *Philosophy For Kids.* Texas: Prufrock Press.

Will Ord (t.y.). Education Trainer, & Chair of SAPERE, An Introduction to Philosophy for Children. 1 Mayıs 2014 tarihinde www.thinkingeducation.co.uk adresinden alınmıştır.

Wallace, B. (2002). *Teaching Thinking Skills Across the Early Years.* London: David Fulton Publishers.

6

Yirminci Yüzyılda Farklı Coğrafyalarda Büyük Yankı Uyandıran Bir Eğitim Uygulaması: Dalton Laboratuvar Planı

M. Emre Tanrıöver, 5 yaş

"Akıllıca uygulandığında, koşullar sağlandığında öğretmen öğretebilir, öğrenci öğrenebilir."

Helen Parkhurst

Uzm. Duygu Ebabil Çakıroğlu

2009 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun oldu. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığında okul öncesi öğretmeni olarak göreve başladı. 2015 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında *"Okul Öncesi Eğitim Kurumları'nda Yönetim Süreçleri'nin İşleyişi'nin Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi"* konulu tez çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladı. Çalışma alanları arasında, okul öncesi eğitim sisteminde yaşanan sorunlar ve okul öncesi eğitim kurumlarında yönetim sorunları yer almaktadır. Hâlen Çanakkale iline bağlı Ayvacık ilçesinde Vilayetler Hizmet Birliği Anaokulunda okul öncesi öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

layan okullardaki başarı oranı, diğerlerine göre daha yüksek olarak saptanmıştır.

Piet Van Der Ploeg (2013) tarafından yürütülen "Dalton Laboratuvar Planı: Yeni Bir Yaklaşım Adı Altında Eskiye Dönüş (The Dalton Laboratuvar Plan: Recycling in the Guise of Innovation)" başlıklı çalışmasında araştırmacı, uygulanan Dalton Laboratuvar Planları'nı araştırarak, eğitimin kökenini incelemiştir. Piet Van Der Ploeg çalışmasının sonucunda, Helen Parkhurst'un zaten gelişmiş ve önceki yıllarda denenen fikirleri geri dönüştürerek bir sistem oluşturduğunu ve Dalton Laboratuvar Planı'nın diğer yayınlanan Planlardan çok da farklı olmadığını saptamıştır. Araştırmacı, Dalton Laboratuvar Planı'na 1914-1924 yılları arasında belirgin bir hayranlık duyulmasının sebebinin ise, dönemin Maria Montessori, William H. Kilpatrick gibi önde gelen çağdaşlarının onu kanatları altına almaları olduğunu öne sürmüştür.

Türkiye'de Yürütülen Araştırmalar

Ülkemizde bu konuyla ilgili yapılan tek çalışma, Kitap Editörü Prof. Dr. Ebru Aktan Acar ve Bölüm Yazarları'ndan Özlem Çelebioğlu'nun (2011) Eğitimci Dergisi'nde yayınlanan "Erken Çocukluk Eğitimi Model ve Yaklaşımlarına Dünyadan Örnekler: Dalton Okulları, Decroly Sistemi ve Orman Okulları" adlı makalesidir. Bu makalede araştırmacılar, Dalton Laboratuvar Planı'nın oluşum süreci ve işleyişinden bahsederek, ülkemizde çok fazla tanınmayan ama uygulanması mümkün olan bu Planı'nın tanıtılmasında önemli rol oynamışlardır.

SON SÖZ...

Eğitim İzleme Raporu'na (2012) göre okul öncesi eğitim hizmetlerinde kurum temelli modellerin ağırlıkta olduğu ve kurum temelli hizmet modellerine erişimin ise özellikle kırsal bölgelerde sorunlu olduğu ortaya konmuştur. Okul öncesi eğitimin aileler üzerinde mali yük olması ve bu alana ayrılan kamu kaynaklarının kısıtlı olması kadar, alternatif eğitim uygulamalarının ülkemizdeki azlığı da bu durumun sebepleri arasındadır. Eğitim İzleme Raporunda (2012) da belirtildiği gibi ülkemizde erken çocukluk eğitiminde alternatif eğitim uygulamalarına yer verilmesi gerektiği açıkça görülmektedir. Alternatif eğitim uygulamalarından biri olan Dalton Laboratuvar Planı, çocukların hayata hazırlanmasını temele alan ve eğitimin en ekonomik şekilde kullanılmasına olanak sağlayan bir eğitim uygulaması olup ülkemizde de uygulanabilirliği yüksektir.

Çocukların arka planda bırakıldığı bir eğitim sistemine karşı çıkıp, çocukları merkeze alan, onların ihtiyaçlarını önemseyen ve dünyada büyük yankılar uyandıran bu eğitim uygulamasının ülkemizde de yaygın hâle gelmesi, geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın kaliteli bir okul öncesi eğitim almalarını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aktan Acar, E. ve Morkoç, Ö. Ç. (2011). Erken *çocukluk eğitimi model ve* yaklaşımlarına dünyadan örnekler: Dalton Okulları, Decroly Sistemi ve Orman

Okulları. *Eğitimci Dergisi*, 4, 22-25.

Dalton Plan, (t.y.). 09 Kasım 2013 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Dalton_Plan adresinden alınmıştır.

Dalton Plan Education, (t.y.). 05 Kasım 2013 tarihinde http://www.daltonschool. ed.jp/english/about/daltonplan.html adresinden alınmıştır.

Dewey, E. (1922). *The Dalton Laboratory Plan* (3. Baskı). USA: E. P. Dutton ve Company Inc. Newtork.

Edwards, J. (1991). To teach responsibility, bring back the Dalton Plan. *The Phi Delta Kappan*. 72(5), (398-401).

Eğitim İzleme Raporu (2012). 12 Eylül 2013 tarihinde http://www.egitimreformu girisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ERGEIR2012-egitim-izleme-raporu-2012-(12.09.2013).pdf adresinden alınmıştır.

Eichelberger, H. (1990). The importance of reform pedagogy. 15 Nisan 2014 tarihinde http://www.includ-ed.eu/sites/default/files/documents/reform_pedagogy.pdf adresinden alınmıştır.

Helen Parkhurst (t.y.). 09 Nisan 2014 tarihinde http://www.littledalton.com/helen parkhurst/ adresinden alınmıştır.

Lee F. L. (2000). The Dalton Plan and the loyal, capable intelligent citizen. *History Of Education*, 29(2), (129-138). 15 Kasım 2014 tarihinde http://www.tandf.co.uk/journals/tf/0046760X.html adresinden alınmıştır.

Little Dalton, (t.y.). 29 Ekim 2013 tarihinde http://www.littledalton.com/focus-areas/ adresinden alınmıştır.

Little Dalton, (t.y.). 29 Kasım 2013 tarihinde http://www.littledalton.com/values/ adresinden alınmıştır.

Moškvanová V. (2009). *Aspects of The Dalton Plan in Teaching English.* (Bachelor thesis). Masaryk University, Brno Faculty of Education.

Parkhurst, H. (1922). *Education on Dalton Plan.* USA: E. P. Dutton ve Company Inc. Newyork.

Ploeg, Van Der P. (2013). The Dalton Plan: Recycling in the guise of innovation. *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education*, 49(3), (314-329). **(**DOI:10.1080/00309230.2012.725840**).**

Şişman, M. (2007). *Eğitim Bilimlerine Giriş.* Ankara: Pegem Akademi.

The Dalton School, (t.y.). 07 Kasım 2013 tarihinde http://www.dalton.org/ program/first_ program/ Curriculum adresinden alınmıştır.

The Dalton School, (t.y.). 07 Kasım 2013 tarihinde http://www.dalton.org/podium/default.aspx?t=153824 adresinden alınmıştır.

The Dalton School, (t.y.). 07 Kasım 2013. http://www.dalton.org/podium/default.aspx?t=153745) adresinden alınmıştır.

The Dalton School, (t.y.). 15 Kasım 2014 tarihinde http://www.daltonschool.ed.jp/english/about/history.html adresinden alınmıştır.

The Dalton School, (t.y.). 07 Mart 2014 tarihinde http://www.dalton.org/ philosophy/thedaltonplan/house adresinden alınmıştır.

The Dalton School, (t.y.). 9 Nisan 2014 tarihinde http://www.dalton-school.ed.jp/english/course/fp/tky/day.html adresinden alınmıştır.

7

Hayatın İçinde Okul, Okulun İçinde Hayat: Decroly Sistemi

M. Emre Tanrıöver, 5 yaş

"Hayat için okul, hayatın içinde okul…"
("Par la vie, Pour la vie…")
Ovide Decroly

Uzm. Duygu Ebabil Çakıroğlu

2009 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun oldu. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığında okul öncesi öğretmeni olarak göreve başladı. 2015 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında *"Okul Öncesi Eğitim Kurumları'nda Yönetim Süreçleri'nin İşleyişi'nin Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi"* konulu tez çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladı. Çalışma alanları arasında, okul öncesi eğitim sisteminde yaşanan sorunlar ve okul öncesi eğitim kurumlarında yönetim sorunları yer almaktadır. Hâlen Çanakkale iline bağlı Ayvacık ilçesinde Vilayetler Hizmet Birliği Anaokulunda okul öncesi öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Sonuç olarak bu makale, Decroly tanıtım filmlerinin okul için nasıl bir fayda sağladığını özetlemektedir. Ayrıca belgesel filmlerini okumak için nasıl bir metodolojik yansımanın gerekli olduğu ve bu bağlamda dış ses, sesler, resimli görüntüler, çocuklar ve yetişkinlerle ilgili kamera çalışmalarına odaklanarak, bazı çarpıcı dizinlere başvurulmuş, düzenleme çalışmaları sonucunda ortaya çıkan belgeseller kullanılmıştır.

Türkiye'de Yürütülen Araştırmalar

Ülkemizde bu konuyla ilgili yapılan iki çalışma bulunmaktadır. Kitap Editörü Prof. Dr. Ebru Aktan Acar ve Bölüm Yazarları'ndan Arş. Gör. Özlem Çelebioğlu'nun (2011) Eğitimci Dergisi'nde yayınlanan "Erken Çocukluk Eğitimi Model ve Yaklaşımlarına Dünyadan Örnekler: Dalton Okulları, Decroly Sistemi ve Orman Okulları" adlı makalelerinde, Dalton Laboratuvar Planı, Decroly Sistemi ve Orman Okulları'nın oluşum süreci ve işleyişinden bahsedilmiştir.

"Türkiye Özel Okullar Birliği Dergisi'nde yayınlanan diğer çalışmada ise yine Kitap Bölüm Yazarları'ndan Öğr. Gör. Ceylan Ayaz Özbek ve Kitap Editörü Prof. Dr. Ebru Aktan Acar (2013), erken çocukluk eğitiminde yaşamın içinden bir okul olarak Decroly Okulları'nı tanıtarak, Decroly Sistemi hakkında detaylı bilgi paylaşmışlardır.

SON SÖZ...

Decroly Sistemi, okulu hayatın bir parçası olarak görmekte ve çocukları hayata okul yoluyla hazırlamaktadır. Çocuklar bu okuldan mezun olduklarında hayatlarını devam ettirebilecek her türlü donanıma sahiptirler. Bu açıdan bakıldığında Decroly Sistemi, ülkemiz eğitim tarihinde ilkokul öğretmeni yetiştirmek üzere kurulan Köy Enstitüleri'ne benzemektedir. Köy Enstitüleri'nde de Decroly Sistemi'nde olduğu gibi kitaba deftere dayalı öğretim yerine "İş için, iş içinde eğitim ilkesi" uygulanmaktaydı. Decroly Sistemi'nden farkı, öğretmen yetiştirme amacı taşımasıydı. Eğitim tarihimizde eğitimi okula sıkıştırıp hayattan koparmayan bu deneyimin var olması, okulu hayatın bir parçası olarak gören ve amacı çocukları hayata hazırlamak olan Decroly Sistemi'nin de ülkemizde uygulanabilirliğine dair umut vermektedir.

KAYNAKÇA

Aktan Acar, E. ve Morkoç Çelebioğlu, Ö. (2011). Erken çocukluk eğitimi model ve yaklaşımlarına dünyadan örnekler: Dalton okulları, Decroly Sistemi ve Orman Okulları, *Eğitimci Dergisi*, 4, 22-25.

Ayaz Özbek, C. ve Aktan Acar, E. (2013). Erken çocukluk eğitiminde yaşamın içinden bir okul: Decroly. *Türkiye Özel Okullar Birliği Dergisi,* 6/23.

Colegio Decroly Americano, (t.y.). 14 Kasım 2015 tarihinde http://www.decrolyame ricano.com/students.php adresinden alınmıştır.

Çağdaş Eğitim Akımları: "İş Okulu" Akımı 1 (t.y.). 15 Nisan 2014 tarihinde http://www.slideserve.com/Pat_Xavi/agdas-egitim-akimlari-is-egitimi-akimi-iadresinden alınmıştır.

Depaepe, M., Simon, F. ve Gorp, A. V. (2003). The Canonization of Ovide Decroly –as a "Saint" of the New Education. *History of Education Quarterly, 43.* 224 228. 10 Kasım 2013 tarihinde http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1748-959.2003.tb00121.x/abstract;jsessionid=3B674577B7F45BE4493674C4270A B1E4.d02t01 adresinden alınmıştır.

Dubreucq, F. (1993). Jean-Ovide Decroly (187l-1932). *UNESCO: International Bureau of Education*, Vol. 23, No. 1/2, p. 249–275

Ecole & Collège Decroly, **(t.y.).** 02 Kasım 2014 tarihinde http://ecole.decroly.free.fr/ pedagogie/pedagogie1.html adresinden alınmıştır.

Ecole & Collège Decroly (t.y.). 08 Kasım 2013 tarihinde http://ecole.decroly. free.fr/ecole/index.htm adresinden alınmıştır.

Ecole & Collège Decroly (t.y.). 08 Kasım 2013 tarihinde http://ecole. decroly.free.fr/pedagogie/index.htm adresinden alınmıştır.

Ecole & Collège Decroly (t.y.). 08 Kasım 2013 tarihinde http://ecole.decroly.free.fr/ ecole/parents.html adresinden alınmıştır.

Ecole & Collège Decroly (t.y.). 08 Kasım 2013 tarihinde http://ecole.decroly.free.fr/ ecole/temps.html adresinden alınmıştır.

Ecole & Collège Decroly (t.y.). 14 Kasım 2015 tarihinde http://ecole.decroly.free.fr/ ecole/temps. html adresinden alınmıştır.

Ergün, M. ve Özdaş A. (1997). *Öğretim İlke ve Yöntemleri.* İstanbul: Kaya Matbaacılık.

10 Kasım 2013 tarihinde http://www.britannica.com/ EBchecked /topic/155395/Ovide-Decroly adresinden alınmıştır.

Gorp, A. V., Depaepe, M., ve Simon, F. (2004). Backing the actor as agent in discipline formation: an example of the "secondary disciplinarization" of the educational sciences, based on the networks of Ovide Decroly *(1901–1931). Paedagogica Historica, 40.* 591-616. 06 Ekim 2014 tarihinde http://dx.doi.org/10.1080/0030923042000293670 adresinden alınmıştır.

Gorp, A.V. (2006). Ovide Decroly, A Hero of Education. P. Smeyers and M. Depaepe (Ed.), *Educational Research: Why "What Works" Doesn't Work* içinde (pp. 6). Netherlands: Spinger.

Gorp, A. V. (2011). The Decroly School in documentaries (1930s–1950s): Contextualising propaganda from within. *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education*, 47:4, 507-523

Herman, F., Gorg, A. V.,Simon, F., Vanobbergen, B. ve Depaepe, M. (2011). Modern architecture meets new education Renaat Braem's design and the Brussels Decroly School *(1946). Belgisch Tijdschrift woor Nieuwste Geschedenis*, *XLI.* 135-166.

Lebrun, Y. ve Craen, P.V.(1975). Ovide Decrolyy's views on language acquisitions. *Journal of Special Education. 9*. 231-236. Psychology and Behavioral Sciences Collection Database.

Libois, L.(1971). Mathematics in the Decroly School. Educational studies in Mathematics içinde (s. 182-186). 02 Eylül 2014 tarihinde http://www.jstor.org/ stable/3481854?seq=3 adresinden alınmıştır.

Ovide Decroly-The Editors of Encyclopædia Britannica (t.y.). 5 Kasım 2013 tarihinde https://global. britannica.com/biography/Ovide-Decroly adresinden alınmıştır.

Scientific Pedagogy of Learning for Life (t.y.). 5 Kasım 2013 tarihinde http://www.holisticeducator. com /decroly.htm adresinden alınmıştır.

Yücel, M. (2009). Decroly (Ovide). 5 Kasım 2013 tarihinde http://www.nuveforum. net/1187-terimler- sozlugu-d/184186-decroly-ovide/ adresinden alınmıştır.

8

Çocukların Özgür Ülkesi: Demokratik Okullar

Maya Gürses, 8 yaş

"Özgürlüğünden vazgeçmek, insan olma niteliğinden, insanlık haklarından, hatta ödevlerinden vazgeçmek demektir (...) Böyle bir vazgeçme insanın yaradılışıyla uyuşmaz."

J. J. Rousseau

Dr. H. Eylem Korkmaz

2001 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Kimya Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2005 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalında "Montessori Metodu" üzerine yaptığı tez çalışması ile yüksek lisansını; 2013 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalında "Demokratik Eğitim" üzerine yaptığı tez çalışması ile doktorasını tamamladı. 2007-2014 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. 2005 yılından bu yana Türkiye'de alternatif eğitimin yaygınlaşması amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Alternatif Eğitim Derneğinin ve Başka Bir Okul Mümkün Derneğinin kurucuları arasında yer alan Korkmaz, 2014 yılında da www.alternatifokullar.com web sitesini kurmuştur.

miş okullar arasında yer aldığını; doğrudan demokrasinin her süreç ve yapıda hayata geçtiği bu okulların, demokratik değer ve becerileri kazanmak için uygun okullar olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

About Yaacov. (t.y.). 03 Mayıs 2014 tarihinde http://www.yaacovhecht.com/bio/ adresinden alınmıştır.

Alternative Education Resource Organisation. (t.y.). Democratic schools. 05 Mayıs 2012 tarihinde www.educationrevolution.org/store/findaschool/democraticschools/ adresinden alınmıştır.

Balme, C. ve Bennis, D. (2008). İsrailde Demokratik Eğitim. E. Ç. Babaoğlu (Çev.). Matt Hern (Ed.), Alternatif Eğitim: Hayatımızın Okulsuzlaştırılması içinde (s. 191-205). İstanbul, Türkiye: Kalkedon Yayınları.

Başka Bir Okul Mümkün. (t.y.a). Sıkça sorulan sorular: Daha önce denenmiş bir şey mi? 03 Mayıs 2014 tarihinde http://www.baskabirokulmumkun.net/sss/ adresinden alınmıştır.

Başka Bir Okul Mümkün. (t.y.b). 4 Eksen. 03 Mayıs 2014 tarihinde http://www.baskabirokulmumkun.net/4eksen/demokratik-yonetim/ adresinden alınmıştır.

Bulut, N. (2003). Demokrasiyi ideal anlamına yaklaştırma çabası olarak radikal demokrasi. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1-2), 41-68.

Couture, S. (2010). Windsor House Okulu: Demokratik bir eğitim felsefesini destekleyen sistem, prosedürler ve program. Alternatif Eğitim e-Dergisi, 1, 55-58. 28 Nisan 2014 tarihinde http://dergi.alternatifegitimdernegi.org.tr/tr/dergitr.pdf adresinden alınmıştır.

Croall, J. (2000). Giriş. A. S. Neill. Özgürlük Okulu. N. Şarman (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi. Currambena. (t.y.). Currambena Primary School & Preschool. 15 Şubat 2015 tarihinde http://currambena.nsw.edu.au adresinden alınmıştır.

Currambena. (2013). Preschool General Information [Broşür].

Dündar, S. (2013). Demokratik okulun bir unsuru olarak öğrencilerin karar süreçlerine katılı mı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(2), 853-875. 28 Nisan 2014 tarihinde https://www.edam.com.tr/kuyeb/pdf/tr/ac686e441180c0f391dc-94419456f1f8dartr.pdf adresinden alınmıştır.

Fahey, L. J. (t.y.). Freed to learn: Five fundamental concepts of democratic education. 18 Mart 2013 tarihinde http://jual.nipissingu.ca/Archives/v213/v2132.pdf adresinden alınmıştır.

Feldman, J. (2001). The moral behavior of children and adolescents at a democratic school. Annual Meeting of the American Educational Research Association'da sunuldu, Seattle, WA. ERIC veritabanından alınmıştır. (ED453128).

Fitzpatrick, C. M. (1992). A Comparative Psychological Study In Education: The Concept Of Freedom In Summerhill And Its Effects On Life Satisfaction, Self-Concept Cooperation/Altruism And Locus Of Control Orientation. (Yüksek lisans tezi). ProQuest Dissertations and Theses veritabanından alınmıştır. (UMI No. 301412306).

Gray, P. ve Chanoff, D. (1986). Democratic schooling: What happens to young people who have charge of their own education? American Journal of Education, 94(2), 182-213. doi:10.1086/443842.

Gray, P. ve Feldman, J. (1997). Patterns of age mixing and gender mixing among children and
adolescents at an ungraded democratic school. Merrill-Palmer Quarterly, 43, 67–86.

Greenberg, D. (1995). Free at Last: The Sudbury Valley School. Framingham, MA: Sudbury Valley School Press.

Greenberg, D. ve Sadofsky, M. (1992). Legacy of Trust Life After Sudbury Valley School. Framingham, MA: Sudbury Valley School Press. Greenberg, D. ve Sadofsky, M. (1998). Starting A Sudbury Valley School: A Summary Of The Experiences of Fifteen Start-Up Groups. Framingham, MA: Sudbury Valley School Press.

Greenberg, D., Sadofsky, M. ve Lempka, J. (2005). The Pursuit of Happiness: The Lives of *Sudbury Valley Alumni*. Framingham, MA: Sudbury Valley School Press.

Gutek, G. L. (2001). Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar (2. Baskı). N. Kale (Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Gülmez, M. (2004). İnsan Hakları Uluslararası Hukukunda İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi Hakkı. Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde (s. 1-15). Çanakkale, Türkiye: Onsekiz Mart Üniversitesi.

Hecht, Y. (t.y.). What is Democratic Education? 11 Kasım 2011 tarihinde http://www.box.net/shared/tdgmrean6m adresinden alınmıştır.

Hecht, Y. (2008). Demokratik Eğitim: Karenin Dışında Yaşamak. M. Hesapçıoğlu, E. Korkmaz, S. Dündar, B. G. Morhayım ve M. Çavuş. (Ed.), 1. Uluslararası Alternatif Eğitim Sempozyumu Bil-

diri Kitabı içinde (s. 91-101). Ankara, Türkiye: Nobel Yayın Dağıtım.

Hecht, Y. (2010). Democratic Education: A Beginning of a Story. İsrail: Developing a Culture of Innovation Company.

Hecht, Y. ve Ram, E. (2010). Dialogue in democratic education: The individual in the world. E-Journal of Alternative Education, 1, 27–44. 28 Nisan 2014 tarihinde http://dergi.alternatifegitimdernegi.org.tr/tr/dergitr.pdf adresinden alınmıştır.

Hern, M. (2003). Field Day: Getting School out of Society. Vancouver, Kanada: New Star Books.

Hern, M. (2008). Alternatif Eğitim: Hayatımızın Okulsuzlaştırılması. E. Ç. Babaoğlu (Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Hughes, M. ve Carrico, J. (2008). Windsor House. E. Ç. Babaoğlu (Çev.). Matt Hern (Ed.),

Alternatif Eğitim: Hayatımızın Okulsuzlaştırılması içinde (s. 153-159). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Korkmaz, E. (t.y.). Alternatif okullar: Fiziksel çevre ve oyun alanları. 12 Mayıs 2014 tarihinde http://www.alternatifokullar.com/alternatif-okullar-oyun-alanlari-2/ adresinden alınmıştır.

Korkmaz, E. ve Erden, M. (2014). A delphi study: The characteristics of democratic schools. The Journal of Educational Research. doi: 10.1080/00220671.2013.823365.

Lathrop, R. (2005). Democratic Schools: Empowering Students Through Active Learning and Applied Civic Education (Doktora tezi). ProQuest Dissertations and Theses veritabanından alınmıştır. (UMI No. 1428169).

Mercogliano, C. (2008). Albany'den Bir Öykü: Toplum ve Özgür Eğitim. E. Ç. Babaoğlu (Çev.). Matt Hern (Ed.). Alternatif Eğitim: Hayatımızın Okulsuzlaştırılması içinde (s. 161-167). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Morhayim, B. G. (2008). Bir Alternatif Okul Türü Olan Demokratik Okula Dair Öğrenci Yatkınlığının Değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul. 04 Ağustos 2011 tarihinde http://tez2.yok.gov.tr/ adresinden alınmıştır.

Miller, R. (2002). Free Schools, Free People: Education and Democracy After The 1960s. Albany, NY: State University of New York Press.

Miller, R. (2006). Kamu eğitimi, alternatif okullar ve demokrasi. E. Korkmaz (Çev.). Siyahi, 8, 16-118.

Miller, R. (2007). What is democratic education? 18 Haziran 2011 tarihinde http://pathsoflearning.net/articles_What_Is_Democratic_Education.php adresinden alınmıştır.

Mintz, J. (2003). No Homework and Recess All Day: How to Have Freedom And Democracy in Education. New York: Bravura Books.

Morrison, K. A. (2007). Free School Teaching: A Journey into Radical Progressive Education. Albany. NY: State University of New York Press.

Neill, A. S. (2000). Özgürlük Okulu. N. Şarman (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi. Ornstein, A. C. ve Hunkins, F. P. (2009). Curriculum: Foundation, Principles and Issues. Boston, Mass: Allyn&Bacon.

Posner, R. (2009). Lives of Passion, School Of Hope: How One Public School Ignites A Lifelong ove of Learning. Denver, CO: Sentient.

Readhead, Z. (2008). Summerhill Okulu. E. Ç. Babaoğlu (Çev.). Matt Hern (Ed.). Alternatif Eğitim: Hayatımızın Okulsuzlaştırılması içinde (s. 153-159). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Sadofsky, M. (2008). Bugün için Okul. E. Ç. Babaoğlu (Çev.). Matt Hern (Ed.). Alternatif Eğitim: Hayatımızın Okulsuzlaştırılması içinde (s. 169-177). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Shilon, A. (2003). Quantitative Criteria in Assessment of Democratic Schools in Israel. (Yüksek lisans tezi). University of Derby, İsrail. 13 Nisan 2010 tarihinde http://www.democratic.co.il/uploads/pdfs/articles/Studies/ DemoSchoolGrads.doc adresinden alınmıştır.

Stelle, C. S. (2011). Examining A Free School Through Auto-Photo Elicitation. (Doktora tezi). ProQuest Dissertations and Theses veritabanından alınmıştır. (UMI No. 3502962).

Sudbury Valley School (t.y.a). Schools. http://www.sudval.com/07_othe_01.html adresinden alınmıştır.

Sudbury Valley School (t.y.b). The Sudbury model. 03 Mayıs 2014 tarihinde http://www.sudval.com/01_abou_01.html adresinden alınmıştır.

Summerhill. (t.y.). A. S. Neill. 19 Şubat 2015 tarihinde http://www.summerhillschool.co.uk/asneill.php adresinden alınmıştır.

Şahin, İ. ve Turan, H. (2004). Alternatif okullar: Demokratik değerler okulu. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda poster olarak sunulmuştur. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya. 15 Ağustos 2012 tarihinde http://www.alternatifegitimdernegi.org.tr/content/view/123/110/ adresinden alınmıştır.

Tunç, H. (2008). Demokrasi türleri ve müzakereci demokrasi kavramı. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12 (1-2), 1113-1132.

UNESCO (1993). Human rights teaching: International congress on education for human rights and democracy. Paris, France: UNESCO. 13 Şubat 2011 tarihinde http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001610/161096eo.pdf adresinden alınmıştır.

9

Ekopedagojik Yaklaşımla Çevre Eğitimi ve Çocuk

"Gerçek bir çevreci, dünyanın atalarından kalmadığını, çocuklarından ödünç alındığını bilendir. "
John James Audubon

Zekeriya Cem Erkan, 5 yaş

Yrd. Doç. Dr. Sevil Yalçın

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümünden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Bilim Dalında yüksek lisansını, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Bilim Dalında doktorasını tamamladı. Doktora sırasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaya başladı. Doktora sonrası Yardımcı Doçent unvanını elde etti. Hâlen aynı üniversitede Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çalışma alanları arasında, iyonize edici ve iyonize olmayan radyasyonun canlı üzerine etkileri ve çevre eğitimi gibi konular yer almakta olup, çeşitli yurt içi/yurt dışı yayınları ve proje çalışmaları bulunmaktadır.

genel olarak kendiliğinden gelişen bir süreç şeklinde yürüdüğünden eğitim seviyesinin istenilen düzeyde olmadığı yetkililerce dile getirilmektedir. Özellikle halk eğitiminde, hedef kitlenin toplumsal ve kültürel özelliklerinin iyi analiz edilmemesinden kaynaklı olarak gerekli bilginin yeterince üretilememesi, sunum tekniklerinin gerektiği gibi geliştirilememesi, halk eğitimi çalışmalarını yürüten kişi, kurum ve kuruluşların yeterli araç ve gereçlerle donatılamaması, söz konusu eğitimin aksatılmasındaki etkenler olarak sıralanmaktadır. Bu nedenle, toplumun çevreye ve çevre sorunlarına karşı bilinç düzeyi ve duyarlılığı büyük ölçüde duygusal koşuşturmalar düzeyinde kalmakta ve bu ise, 1982 Anayasası'nın (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, t.y.) 56. maddesinde öngörüldüğü gibi, bir "hak" ve "bilince" dönüşememektedir. Bugüne kadar belirli plan ve program kapsamında ele alınan ve uygulanan eğitim programlarında bir bütünlük sağlanamadığından, farklı kurum ve kuruluşlar kendi bilgi ve çalışma alanları ve becerileri doğrultusunda birtakım etkinliklerle kısmen başarılar elde etseler bile, bu alanda köklü ve sürekli çözümlere henüz erişilememiştir.

Ülkede genel eğitimin örgün ve yaygın düzeyde verilmesi nedeniyle, çevre eğitimi bu sistem içinde uygulanmaktadır. Okul öncesi dönemden üniversiteye dek süregelen örgün eğitimin, ülkede arzu edilen seviyeye getirilmesi için yoğun çaba gösterilmektedir. Özellikle eğitim sürecinde en verimli dönem olarak gösterilen okul öncesi dönemde, yeterli bir çevre eğitimi uygulanamamaktadır. Oysa benimsenecek temel stratejinin, materyal ve eğitmen yönünden eksikliklerin belirlenerek, okul öncesi dönemdeki çocuğa doğa ve hayvan sevgisini aşılayan, temel düzeyde çevre bilgilerini veren ve olumlu davranışlara yönelten çevre eğitiminin verilmesidir. Bu konuda öncelikli olarak yapılması gereken, okul öncesi kurumlarda çalışan öğretmen ve personelin çevre konularında eğitilmeleridir. Bu sistem içerisinde ilkokullarda ve ortaokullarda ders olarak ve bazı derslerde ünite olarak çevre konusu yer alırken, yükseköğretim seviyesinde ise Çevre Mühendisliği Bölümlerinde çevre eğitimi verilmektedir. Ancak "Çevre Dersi" bazı Eğitim Fakültelerinin İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dallarında, ekoloji, toprak, flora-fauna konulu dersler olarak Ziraat ve Orman Fakültelerinde, Biyoloji Bölümlerinde, halk sağlığı kapsamında çevre ve sağlık ilişkisi konuları olarak Tıp Fakültelerinde, Kentleşme ve Çevre Anabilim Dalları içinde yine çevre politikalarına ilişkin dersler şeklinde hem Siyasal Bilgiler, hem İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde verilmektedir. Ayrıca üniversiteler, hem çevre sorunları konusunda çalışmak, hem kamu otoriteleri için bir danışma kurulu olarak hareket etmek için Çevre Araştırma Merkezleri de kurmuşlardır. Buna rağmen, uygulamada istenen verim elde edilememekte, çevrenin ve çevre sorunlarının disiplinler arası niteliğinin göz ardı edilmesine yol açmaktadır (Çolakoğlu, 2010, ss. 161-163).

Yaşadığımız Çevre'nin sürdürülebilir olması ve gelecek nesillere yaşanabilir bir miras olarak bırakılabilmesi ekopedagojik yaklaşım temeline dayalı bir çevre eğitimi ile mümkün olacaktır.

"Kirli çevre, insanın ruhunu kirletir; kirli ruhlar, çevreyi kirletir." (Aziz Nesin)

KAYNAKÇA

Aktepe, S. ve Girgin, S. (2009). İlköğretimde ekokullar ve klasik okulların çevre eğitimi açısından karşılaştırılması. *İlköğretim Online*, 8 (2), 401-414.

Altın, B. N. ve Oruç. S. (2008). Çocukluk döneminde doğa sporlarının çevre eğitiminde kullanımı. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3 (35),10-18.

Atasoy, E. (2005). Çevre için eğitim: İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma. *Yayımlanmamış doktora tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa*.

Atasoy, E. (2006). *Çevre için eğitim: Çocuk-Doğa Etkileşimi*. Ezgi Kitabevi.

Ayhan, S. (1995). Paulo Freire: Yaşamı, eğitim felsefesi ve uygulaması üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 28, 193-205.

Balıkesir Sındırgı 3 Eylül Anaokulu (t.y.) 7 Eylül 2016 tarihinde http://3eylulanaokulu.meb.k12.tr/tema/index.php adresinden alınmıştır.

Başal, H. A. (2005). Okul Öncesi Eğitiminde Uygulamalı Çevre Eğitimi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, *2*, 366-378.

Beckford, C. (2008). Re-orienting environmental education in teacher education programs in Ontario. *Journal of Teachingand Learning*, *5*(2), 55-66.

Cansaran, A.,Darçın S., Dilek C., Güçlü Y., Hamalosmanoğlu M., Lütfullah T. ve Yıldırım C. (2010). Çevre Eğitimi (2.baskı). Pegem Akademi Yayınevi.

Cebesoy, Ü. B.,& Şahin, M. D. (2010). İlköğretim II. Kademe fen ve teknoloji programının çevre eğitimi açısından karşılaştırmalı incelenmesi. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, *3*(2), 159-168.

Çevre Dedektifi Horozdan Zihinsel Engelli Öğrencilere Çevre Eğitimi (01 Eylül 2014), 6 Eylül 2016 tarihinde http://www.milliyet.com.tr/cevre-dedektifi-horoz-dan-zihinsel-engelli-denizli-yerelhaber-361502/ adresinden alınmıştır.

Chauhan,B.S.(2008). Environmental studies. New Delhi, India; University Science Press.

Chen, P.J.(1997). Environmental Educators. It Is Time to design a Whole Curriculum Now; Environmental Education Research, Vol:3, No:2, 233-234

Clover, D.(2002). "Traversing The Gap: Concientizacion, Educative–Activism in Enviromental Adult Education; Environmental Education Research; Vol:8; No:3, 315-323.

Çelikkıran, A. (1997). Çevre Sorunları ve Eğitim. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çolakoğlu, E.(2010). Haklar Söyleminde Çevre Eğitiminin Yeri ve Türkiye'de Çevre Eğitiminin Anayasal Dayanakları, TBB Dergisi, Sayı 88, 151-171.

De Lavega, E. L. (2004). *Awareness, knowledge, and attitude about environmental education: responses from environmental specialists, highschool instructors, students, andparents*. Diss. University of Central Florida Orlando, Florida.

Demirtaş, A. (1990). Çevre eğitimi stratejilerine uygun program geliştirme: İlkeler ve Sorunlar, *Çevre ve İnsan*, 4(12).

Deniz Elçileri Topluluğu'ndan Kıyı Temizliği (30 Mayıs 2016), 7 Eylül 2016 tarihinde http://www.hurriyet.com.tr/deniz-elcileri-toplulugundan-kiyi-temizligi-37288274/ adresinden alınmıştır.

Dönmez Ö. (2006). *Paulo Freire.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Ekonomisi ve Planlaması Bölümü, Ankara.

Eko-okullar (t.y.), 7 Eylül 2016 tarihinde http://www.ekookullar.org.tr/Icerik/IcerikDetay.aspx?refno=4#.V8_bEJiLSUk adresinden alınmıştır.

Erten, S. (2002). İlköğretimin 2. kademesindeki (6.7.8. sınıflar) öğrencilerde çevreye yararlı davranışların araştırılması. *V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongre Kitabı.* Ankara.

Erten, S. (2003). 5.Sınıf Öğrencilerinde Çöplerin Azaltılması Bilincinin Kazandırılmasına Yönelik Bir Öğretim Modeli, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 25, 94-103.

Gronemeyer, M. (1987). Ecological Education A Failing Practice? Or Is The Ecological Movement An Educational Movement?, Walter Leirman ve Lindra Kulich (Eds.), in *Adult Education and the Challenges of the 1990s.* (pp. 70-83). Croom Helm, New York.

Gülay, H., ve Ekici, G. (2010). MEB okul öncesi eğitim programının çevre eğitimi açısından analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, *7*(1), 74-84.

İleri, R. (1998). Çevre eğitimi ve katılımın sağlanması. *Ekoloji Dergisi*, *7*(28), 3-9.

Kahn, R. (2010). *Critical Pedagogy, Ecoliteracy & Planetary Crisis*. Peter Lang Publishing, Inc., New York USA.

Karataş, A. ve Aslan, G. (2012). İlköğretim öğrencilerine çevre bilincinin kazandırılmasında çevre eğitiminin rolü: Ekoloji temelli yaz kampı projesi örneği. *Zeitschriftfürdie Welt der Türken/Journal of World of Turks*, *4*(2), 259-276.

Kesiktaş, A.D.(2012).Görme Yetersizliği Olan Küçük Çocuklarda Anne-Çocuk Etkileşimini Destekleyen Müdahale Örneği: Bir Eylem Araştırması (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Ana Bilim Dalı.

Klautke, S ve Köhler, K (1991). Umwelterziehung - eindidaktischeskonzept. Unterricht

Biologie (UB) 164/15. Jg. /Mai 1991 S. 48-51.

Kocakurt, O., Güven , S.(2005). Çevre; Aile ve Çocuk, Eğitim ve Bilim; Cilt 30, sayı 135 , 34-38.

Louv, R. (2008). *Doğadaki Son Çocuk*. (Çeviren: Temürcü C). Ankara: TÜBİTAK.

Lummis, G.(2002). Globalisation: Building a Partnership Ethicfor a Ecopedagogy in Westwern Australia, Australian Journal of TeacherEducation,Vol: 27; No:1.

MEB (2013). "Fen ve Doğa Etkinlikleri", Çocuk Gelişimi ve Eğitimi; Ankara. 1 Ocak 2015 tarihinde mebk12.meb.gov.tr/.../07074544_evreblnctasarrufluolmadosya.pdf adresinden alınmıştır.

Meydan, A., Bozyiğit, R., ve Karakurt, M. (2012). Ekoloji temelli doğa eğitimi projelerinin katılımcı beklentilerini karşılama düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (25). 1 Ocak 2015 tarihinde http://www.milliyet.com.tr/cevre-dedektifi-horoz-dan-

zihinsel-engelli-denizli-yerelhaber-361502/ adresinden alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). *Okul* **öncesi** *eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Minik Okul (t.y.), 31 Aralık 2014 tarihinde http://www.minikokul.com/okul-oncesi-egitim-kurumlarinda-fiziksel-ortam adresinden alınmıştır.

Misiaszek, W.G. (2015). Ecopedagogy and Citizenship in The Age Of Globalisation: Connections Between Environmental And Global Citizenship Education To Save The Planet, European Journal of Education, 50(3),280-292.

Ogelman, G.H ve Güngör, H. (2015). Türkiye'deki Okul Öncesi Dönem Çevre Eğitimi Çalışmalarının İncelenmesi: 2000-2014 Yılları Arasındaki Tezlerin ve Makalelerin İncelenmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(32),180-194.

Okur, E. (2012). *Sınıf D*ışı Deneyim*sel Öğretim: Ekoloji Uygulaması.*(Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Okur-Berberoğlu, E ve Uygun, S. (2013) .Sınıf Dışı Eğitimin Dünyadaki ve Türkiye'deki Gelişiminin İncelenmesi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 9 (3),32-42.

Okur-Berberoğlu, E .(2015). Ekopedagoji Temelli Sınıfdışı Çevre Eğitiminin Çevre Farkındalığı Üzerinde Etkisi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 12-1 (23),67-81

Ozaner, F. S. (2004). "Türkiye'de okul dışı çevre eğitimi ne durumda ve neler yapılmalı?" V.Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi 5-8 Ekim 2004 Taksim International Abant Palace, Abant İzzet Baysal Üniversitesi & Biyologlar Derneği, Abant- Bolu. Bildiri Kitabı (Doğa ve Çevre), 67-98, Biyologlar Derneği, İzmir.

Özdemir, O. (2007). Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim. *Eğitim ve Bilim*, 32 (145), 23-38.

Pınar, S.E. (2006). Dünyada ve Türkiye'de Erken Çocukluk Özel Eğitimi'nin Gelişimi ve Erken Çocukluk Özel Eğitim Uygulamaları; Ankara Üniversitesi; Eğitim Bilimleri Özel Eğitim Dergisi,7(2),71-83.

Rickinson, M.(2001). Learners and Learning in Environmental Education: A Critical Review of The Evidence, Environmental EducationResearch, Vol 7; No:3, 2007-319.

Sabo, M. H.(2012). Some concepts of Environmental Education and Values, Educatia, 21,10.

Stroh, S.ve Sabel, P.(2005). Grune Klassenzimmer, Umwelterziehungpraktisch aktüel IV/05Rheinland-pfalzische. Unwelt –und Nachhatigkeitserziehung im Netz.

Şimşekli, Y. (2004). Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik çevre eğitimi etkinliklerine ilköğretim okullarının duyarlılığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*(1), 83-92.

Taşkın, O. ve Şahin, B .(2008). Çevre Kavramı ve Altı Yaş Okul Öncesi Çocuklar, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi;1, sayı 23.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (t.y), 7 Eylül 2016 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm adresinden alınmıştır.

Tüysüzoğlu, B.B. (2005).Yeşil Kutu Projesi, Türkiye'de Çevre Eğitimi ve Sürdürülebilir kalkınma İçin Eğitim Ön Araştırması Raporu; TÜBİTAK.

UNESCO. (1999). Adult environmental education: awareness and environmental action.

Hamburg: UNESCO.

Yalçın, S. ve Okur, E. (2014). Ekopedagojik yaklaşım ile uygulanmış elektromanyetik alan (EMA) eğitiminin EMA farkındalığı üzerine etkisi. *Pamukkale Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 35.

Yaşar, M. C., İnal, G., Kaya, Ü. Ü. ve Uyanık, Ö. (2012). Çocuk gözüyle tabiat anaya geri dönüş, *Eğitimi ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, *1(2).* 30-40.

Yıldız, D.Y.(2006). İlköğretimde Çevre Eğitimi İçin Yöntem Geliştirme (Yüksek Lisans); Marmara Üniversitesi Kimya Eğitimi ABD Kimya Eğitimi Programı.

10 Hayata Eşit Başlangıç İçin Erken Müdahale Programları

Meryem Elif Şahin, 5 yaş

"Erken çocukluk, toplumsal eşitsizliğin giderilmesindeki en erken müdahaledir."

United Nations (2013)

Arş. Gör. Özlem Çelebioğlu

1984 yılında İstanbul Şişli'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da, lise öğrenimini de Tekirdağ'da tamamladı. 2006 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun oldu. 2011 yılında ÇOMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında "4-5 Yaş Grubu Çocuklarına Yönelik Olarak Hazırlanan Erken Müdahale Programının Etkililiği'nin Belirlenmesi: Çanakkale İli Örneği" konulu tezini yayınlayarak yüksek lisansını tamamladı. Şu anda Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalında doktora öğrenimini sürdürmektedir.

en erken çağda giderilmesinde kilit bir öneme sahip olduğu düşünüldüğünde, bu artışın yetersiz olduğu anlaşılacaktır (ERG ve AÇEV, 2013). Çünkü tüm çocuklar eşit şartlarda dünyaya gelmemektedir. Toplumsal eşitsizlikler göz önüne alındığında dezavantajlı çocuklar ve aileleri için ücretsiz eğitim imkânı sağlayan Toplum Temelli Modeller'in geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları, Vakıflar, Belediyeler, gönüllü kişi ve kurumların iş birliğiyle farklı ve alternatif modeller geliştirilerek, dezavantajlı çocuklar ve aileleri için nitelikli gündüz bakım ve okul öncesi eğitim hizmetleri oluşturularak, toplumsal eşitsizliklerin nesiller arası geçişi azaltılabilir; olumsuz koşullar altında yaşayan çocukların eğitim hayatlarına akranlarıyla eşit seviyede başlamaları sağlanabilir.

Eşit şartlarda büyüyen yarınlarımız için el ele…

KAYNAKÇA

Anne Çocuk Eğitimi Vakfı (2003, Aralık). *Erken çocukluk eğitimi politikaları yaygınlaşma, yönetişim ve yapılar toplantısı raporu.* Ankara: Yazar.

Anne Çocuk Eğitimi Vakfı (2007, Şubat). *Ekonomik ve toplumsal kalkınma için erken çocukluk eğitimi: Önemi yararları ve yaygınlaştırma önerileri.* Ankara: Yazar.

Anne Çocuk Eğitimi Vakfı (2008, Ağustos). *Güneydoğu anadolu anne destek programı değerlendirme araştırması raporu.* Ankara: Yazar.

Anne Çocuk Eğitimi Vakfı (2009, Ağustos*). Türkiye'de erken çocukluk eğitimi: Erişim, eşitlik ve kalite.* Ankara: Yazar.

Aktan Acar, E., Çelebioğlu-Morkoç, Ö. ve Korkmaz, V. D. (2014). Erken çocukluk eğitimi'nde kuram ve uygulama deneyimlerine disiplinlerarası bir katkı sağlayan alternatif bir proje örneği: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ÇABA Çok Amaçlı Erken Çocukluk Eğitimi Sınıfı. *Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi: Disiplinlerarası Katkı, Kuram ve Uygulama Deneyimleri.* Kültür Üniversitesi, Sözlü Bildiri. 25- 27 Eylül 2014.

Arslan, Ü. (2008). Okul Öncesi Eğitimde Temel Becerilerin ve Sosyal Davranışların Kazandırılması. Gelengül Haktanır (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş* içinde (s. 215-240), Ankara: Anı Yayıncılık.

Baker, J. L. A., Piotrkowski, S. C. ve Brooks-Gunn, J. (1999). The home instruction program for preschool youngsters (HIPPY). *The Future of Children*, *9* (1), 116-133.

Bekman, S. (1998). *Eşit fırsat, anne çocuk eğitimi programının değerlendirilmesi*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları.

Bekman, S. ve Koçak, A. A. (2009). *Beş ülkeden anneler anlatıyor, anne çocuk eğitimiprogramı.* Anne Çocuk Eğitimi Vakfı.

Bertan, M., Haznedaroğlu, D., Koln, P., Yurdakök, K. ve Güçiz, D. B. (2009). Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi 2000-2007. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 52,* 1-8.

Brookes, G. J.; Berlin, J. L. ve Fuligni, S. A. (2000). Early childhood intervention programs: what about the family? In J.P. Shonkoff and S.J. Meisels (Eds.), *Handbook of Early Childhood Interventin* (pp. 549-588). Second Edition. United States of America: Cambridge University Press.

Bruder, M. B. (2010). Early childhood intervention: A promise to children and families for their future. *Exceptional Children*, *76*(3), 339-355.

Can, G. (2011). Çocuk Gelişimi Kuramları – II. Ceyhan, Esra. (Ed.). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim – I* içinde (s. 69-90). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Child Trends, (t.y.), 10 Haziran 2014 tarihinde http://www.childtrends.org adresinden alınmıştır.

Çağdaş, A. ve Yıldız, F. Ü. (2003). Deneysel yaratıcılık programı'nın 4-5 yaş çocuklarının bilişsel gelişimine olan etkileri. S*elçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 315-328.

Çeçen, R. (2000). Vygotsky'nin sosyokültürel perspektifi ışığında bilişsel gelişime katkıları. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(2), 21-25.

Çelebioğlu-Morkoç, Ö. (2011). *4-5 Yaş Grubu Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Erken Müdahale Programı'nın Etkililiğinin Belirlenmesi: Çanakkale İli Örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Çelebioğlu-Morkoç, Ö. ve Aktan Acar, E. (2012a). Hayata eşit başlangıç ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasında erken müdahale programları. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi,112,* 2-8.

Çelebioğlu-Morkoç, Ö. ve Aktan Acar, E. (2012b). Çok Amaçlı Sınıf Erken MüdahaleProgramı (ÇASEMP)'nda eğitim alan çocukların anasınıfına uyum süreçleri ve gelişimsel kazanımlarının veli görüşlerine göre incelenmesi: Bir takip çalış-

ması. *3rd International Congress on Early Childhood Education,* Çukurova Üniversitesi, Adana.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (1989), 7 Eylül 2016 tarihinde http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html adresinden alınmıştır.

Derrington, T., Shapiro, B., & Smith, B. (1999). *The effectiveness of early ıntervention services* (Unpublished manuscript). Hawaii: University of Hawai'i Center for Excellence in Developmental Disabilities.

Diefendorf, M., ve Goode, S. (2005). *The long term effects of high quality early childhood intervention programs*. Norh Carolina: NECTAC Clearinghouse on EarlyIntervention and Early Childhood Special Education, Author. 01 Ocak 2010 tarihinde www.nectac.org/~pdfs/pubs/econbene.pdf adresinden alınmıştır.

Erdener, E. (2009). Vygotsky'nin düşünce ve dil gelişimi üzerine görüşleri: Piaget'e eleştirel bir bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 2009, 7 (1), 85-103.

Eğitim Reformu Girişimi (2015). *Eğitim izleme raporu 2014-15 özet değerlendirme*. 7 Eylül 2016 tarihinde http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/enews/EIR2014_OzetDegerlendirme.04.12.15.Web.pdf adresinden alınmıştır.

Eğitim Reformu Girişimi ve Anne Çocuk Eğitimi Vakfı. (2013). *Erken çocukluk eğitimi ve 4+4+4 düzenlemesi.* 10 Temmuz 2014 tarihinde. http://www.acev.org/docs/ne-yap%C4%B1yoruz/ece_acev_erg_rapor.pdf?sfvrsn=2 adresinden alınmıştır.

Erdiller, B. Z. (2010). Erken Çocukluk Eğitiminde Temel Kuram Ve Yaklaşımlar. İbrahim Halil Diken (Ed.). *Erken Çocukluk Eğitimi* içinde (s.56-90). Ankara: Pegema Akademi.

Ergün, M. ve Özsüer, S. (2006). Vygotsky'nin yeniden değerlendirilmesi. *Afyon Karahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 2, 269-292.

Ertem, Ö. İ. (2005). İlk üç yaşta gelişimsel sorunları olan çocuklar: Üç sorun ve üç çözüm. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 6(2), 13-25.*

Evirgen, Ş. (2011). Projeden sürdürülebilir modele, gezici anaokulu'ndan oyuncak kütüphanesi'ne. *Milli Eğitim Bakanlığı Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi*, İstanbul.

Foster, A. M.; Shim, A. M.; Mccarthy, F.; Franze, S. ve Lambert, R. (2005). A model of home learning environment and social rısk factors in relation to childrens emergent literacy and social outcomes. *Early Childhood Research Quarterly, 20* (1), 13-36.

Garbarino, J. ve Ganzel, B. (2009). The human ecology of early risk. In J.P. Shonkoff ve S.J. Meisels (Eds.), *Handbook of Early Childhood Interventin (pp.76-93).* Second Edition. United States of America: Cambridge University Press.

Halperen, R. (2009). Early childhood ıntervention for low-ıncome children and families. In J.P. Shonkoff ve S.J. Meisels (Eds.), *Handbook of Early Childhood Intervention (pp.361-386).* Second Edition. United States of America: Cambridge University Press.

Illig, D.C. (1998, February). Birth to kindergarten: The importance of the early years. California Research Bureau.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, (t.y.), 10 Haziran 2014 tarihinde www.kedv.org.tr adresinden alınmıştır.

Kağıtçıbası, Ç.; Bekman, S. ve Sunar, D. (1993). *Başarı ailede başlar*, YA-PA Yayınları, İstanbul.

Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D., Bekman, S. ve Cemalcılar, Z. (2005). *Erken müdahalenin erişkinlikte süren etkileri: erken destek projesinin ikinci takip araştırmasının ön bulguları*. Anne Çocuk Eğitimi Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kamaraj, I. (2011). Toplumdaki herkes için değerli bir destek: Oyuncak kütüphanesi. *Eğitimci Öğretmen Dergisi*, 4, 26-29.

Kandır, A. ve Orçan, M. (2009). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin beş-altı yaş çocuklarının erken öğrenme becerilerinin bazı değişkenler yönünden incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(1), 1-13.

Karoly, L.A., Greenwood, P.W., Everingham, S. S., Hoube, J., Kilburn, M.R., Rydell, C. P., Sanders, M. ve Chiesa, J. (Eds.). (1998). *Investing our children.* Retrieved from RAND Corporation database.

Karoly, A. L., Kilburn, R. M. ve Cannon, S. J. (2005*). Early childhood ınterventions, Proven Results, Future Promise.* Santa Monica: Rand Corporation. 01 Ocak 2010 tarihinde http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2005/RAND_MG341.pdf adresinden alınmıştır.

Kartal, H. (2005). *Erken Çocukluk Eğitimi Programlarından Anne-Çocuk Eğitimi Programının 6 Yaş Grubundaki Çocukların Bilişsel Gelişimlerine Etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Kartal, H. (2008). *Geçmişten Günümüze Erken Çocukluk Eğitimi Uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Kaytaz, M. (2005). *Türkiye'de okul öncesi eğitimin*

fayda-maliyet analizi, İstanbul: Anne Çocuk Eğitimi Vakfı.

Kılıç, Ç. (2010). Aile eğitimi programları ve türkiyedeki örnekleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi,* 10(1), 99-112.

Koçak, A. A. (2004, Ocak). *Baba destek programı değerlendirme raporu*. Anne Çocuk Eğitimi Vakfı Yayınları, İstanbul.

Koçak, N. (2001). Erken çocukluk döneminde eğitim ve türkiye'de erken çocukluk eğitiminin durumu. *Mllii Eğitim Dergisi,* 151.

National Association of Toy and Leisure Libraries, (t.y.), 10 Haziran 2014 tarihinde http://www.natll.org.uk adresinden alınmıştır.

Oktay, A. (2002). *Yaşamın Sihirli Yılları Okul Öncesi Dönem***.** İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Rafe, E. (2006). *A Metaanalysis Of The İnterventions Targetting Preschool Children With Externalazing Behaviors And An Intervention Program For Turkish Preschool Children.* (Unpublished master's thesis). Koç University, İstanbul, Turkey.

Ramey, T. C. and Ramey, L. S. (1998). Early ınterventıon and early experience*. American Psychologiy*, 53 (2), 109-120.

Reynolds, A. J., Mann, E., Miedel, W., ve Smokowski, P. (1997). The state of early chilhood intervention: Effectiveness, myths and realities, new directions. *Focus, 19,* 5-11.

Sameroff, J. A. ve Fiese, H. B. (2009). Transactional Regulation: The Developmental Ecology Of Early Intervention. In J.P. Shonkoff ve S.J. Meisels (Eds.), *Handbook of Early Childhood Interventin* (pp.135-159) (Second Edition). United States of America: Cambridge University Press.

Schweinhart, L. (2003). *Benefits, costs and explanation of the high/scope perry preschhol programs. Paper presented at the meeting of the society for research in child development*, Tampa, Florida. April 26, 2003.

Sola, C. ve Diken, İ. H. (2008). Gelişimsel gerilik riski altındaki prematüre ve düşük doğum ağırlıklı çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *9*(2): 21-36.

Sucuoğlu, B., Küçüker, S., Kobal, G., Bakkaloğlu, H., Ünsal, P., Kaygusuz, Y. ve Sarıca, D. (2005). Küçük adımlar erken eğitim programı. *Eğitimde İyi Örnekler Konferansı,* İstanbul.

Temel, Z. F. (2003). *Aile eğitim modeli. dünyada ve türkiyedeki uygulamalar. Erken çocukluk eğitimi politikaları: yaygınlasma, yönetisim ve yapılar toplantısı raporu.* İstanbul: AÇEV Yayınları. s.35-50.

Türkiye İstatistik Kurumu – TÜİK (2010). İstatistiklerle Türkiye.

Türkiye Oyun Oynama Günü, (t.y.). 7 Eylül 2016 tarihinde http://dunyaoyungunu.org/turkiye-dunya-oyun-gunu/ adresinden alınmıştır.

United Nations International Children's Emergency Fund. (2013). *Toplum temelli erken çocukluk hizmetleri sunumu kılavuzu.* Ankara: UNICEF Türkiye Ülke Ofisi.

Wagner, M. M., ve Clayton, S. L. (1999). The parents as teachers program, results from two demonstrations. *The Future of Children, 9,* 91-115.

World Health Organization (WHO, 2012). Developmental difficulties in early childhood. Turkey: Yazar.

Yoshikawa, H. (Winter 1995). Long-term effects of early chilhood programs on social outcomes and delinquency. *The Future of Children*. *5*(3), 51-74.

Yeşinel, S. (2006). *Çok düşük ağırlıklı riskli prematürelerin somatik gelişimlerine etki eden faktörler*. Uzmanlık Tezi, Sağlık Bakanlığı Bakırköy Doğumevi Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.

11

Erişilebilen Kaynaklar Işığında Freinet Pedagojisi'nin Geçmişi ve Günümüze Yansımaları

"Muhtemeldir ki, benim benzersiz tek eğitimsel yeteneğim çok sağlam bir çocukluk hafızasına sahip oluşumdur. Bu sebeple, öğrencilerimin ne hissettiğini ve ne düşündüğünü anlayabiliyorum. Birçok yetişkine çok büyük bir sorun ve muamma gibi gelen durumlarla karşı karşıya kaldığımda, bir çocuk ve aynı zamanda bir yetişkin olarak sekiz yaşında olduğum zamanları hatırlıyorum ve çok fazla zarar gördüğüm, katlanmak zorunda kaldığım sistem ve yöntemlere karşın, aslını unutan bilimin hatalarını terk ediyorum."

Celestin Freinet, 1952

Kübra Ay, 7 yaş

Arş. Gör. Fatma Yalçın

2010 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun oldu. Ardından aynı sene, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaya başladı. 2012 yılında Öğretim Elemanı Yetiştirme Programı kapsamında, yükseköğrenimini tamamlamak üzere Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görevlendirildi. Hâlen aynı üniversitede İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında doktorasını yapmaktadır. Çalışma alanları arasında okul öncesi dönemde erken çocukluk eğitimi modelleri ve erken çocukluk döneminde doğada oyun ve öğrenme gibi konular yer almaktadır.

çocuğun kendi ilgi ve deneyimlerinden yola çıkılarak ve yine çocukların planlama aşamasına ortak oldukları ve dolayısıyla öz belirleme gelişimini destekleyen bir müfredat kapsamında eğitim-öğretim yürütülmektedir (Eichelberger, 2000).

Programın özelliklerinin yanı sıra, programda belirlenen okul öncesi eğitimin temel ilkelerinin de Freinet Pedagojisi'nde öne çıkan bazı tekniklerle paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Örneğin, Freinet Pedagojisi'nde, çocuğun demokrasiyi sosyal yaşam içerisinde, sonuçlarına yönelik sorumlulukları alabilme çerçevesinde hissetmesi ve öğrenmesi için Sınıf Konseyleri düzenlenir. Bir ya da birkaç çocuk tarafından yönetilen Sınıf Konseyi'nde, haftalık planın belirlenmesi, sınıfın düzenlenmesi ve dekorasyonu, sınıf içi problemler ya da sınıfı okul içinde temsil edecek çocuğun seçilmesi gibi konular gündeme getirilir. Sınıf Konseyleri önemli bir demokratik forum niteliğindedir (Eichelberger, 2000). Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuğun ihtiyaçlarını karışlayacak demokratik eğitim ortamlarının sunulması ve çocuklar arasında sevgi, saygı, hoşgörü, iş birliği, sorumluluk, dayanışma ve paylaşma gibi duygularının geliştirilmesi, Türkiye'de okul öncesi eğitimin temel ilkeleri arasındadır (MEB, 2013). Bu ilkeler ve Freinet Pedagojisi'ndeki demokratik uygulamalar incelendiğinde görülür ki, Freinet Pedagojisi bu ilkeleri hayata geçirmiş örnek bir uygulama niteliğindedir. Bu nedenle, Freinet Pedagojisi'nin, belirli yönleri itibariyle kültürel uyarlamalarının yapılmasının ardından, Türkiye'de uygulanabilirliğinden söz etmek mümkündür diyebiliriz.

KAYNAKÇA

Acker, V. (2000). Celestin Freinet (1896-1966): A most unappreciated educator in the Anglophone world. *The Annual Conference of the Comparative and International Education Society,* San Antonio, A.B.D. *8-12, 2000.*

Acker, V. (2007). F*rench educator Celestin Freinet (1896-1966): An inquiry into how his ideas shaped education.* Lanham MD: Lexington Books.

Aktan-Kerem, E. (2007). Geleneksel eğitime alternatif bir yaklaşım: Freinet pedagojisi. Çoluk Çocuk Dergisi, *74,* 10-12.

Ay, F. (2012). Erken çocukluk döneminde okumayazma: Bir Celestin Freinet Okulu örneği. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, *1*(3), 213-222.

Broersma, R., Velthausz, F. (2009).*Freinet, Elise, de beweging en de freinetpedagogie.* 28 Kasım 2014 tarihinde http://www.freinet.nl/nl/home.html adresinden alınmıştır.

Carnie, F. (2003). *Alternative approaches to education: A guide for parents and teachers.* London: RoutledgeFalmer

Clandfield, D. & Sivell, J. (Ed.) (1990).*Cooperative learning and social change, selected writings of Celestin Freinet*. Toronto ONT: Our Schools/Our Selves Education Foundation.

Eichelberger, H. (2000). *Concepts of reform pedagogics*. 10 Aralık 2011 tarihinde http://www.blikk.it/angebote/reformpaedagogik/downloads/rp_englisch.pdf adresinden alınmıştır.

Freinet, C. (1993). *Education through work*. (J. Sivell, Çev.). Lewiston, NY: Edwin Mellen Press. (İlk baskı 1949.)

Freinet, C.(1990). *The wisdom of matthew*: *An essay in contemporary French educational theory.* (J.Sivell, Çev.). Lewiston, NY: Edwin Mellen Press. (İlk baskı 1959).

Lee, W. B. (1983). Celestine Freinet, the unknown reformer. *The Educational Forum*, *48*(1), 97-113.

Legrand, L. (1993). Celestin Freinet (1896-1966). *Prospects: Quarterly Review of Comparative Education, 23*(1/2), 403-418.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Nowak-Fabrykowski, K. (1992). Freinet's concept of teachers and theory of teaching. *McGill Journal of Education*, *27*(1), 61-68.

Rodero, M. L. (1995). Active Learning in a democratic classroom: The "pedagogical invariants" of Celestin Freinet*. The Reading Teacher*, *49*(2), 164-167.

Sayers, D. (1990). Interscholastic correspondence exchanges in Celestin Freinet's modern school movement : Implications for computer-mediated ıntercultural learning networks*. North American Freinet Congress*, Ontario, Canada. 1-36, 1990.

Schlemminger, G. (1997). *The Freinet movement: Past and present*. 13 Kasım 2011 tarihinde http://www.phkarlsruhe.de/fileadmin/user_upload/dozenten/schlemminger/articles_publies/01History-Freinet1.pdf adresinden alınmıştır.

Schlemminger, G. (2001). *Life-history of Freinet*. 18 Kasım 2014 tarihinde http://freinet.paed.com/freinet/ecf.php?action=ecfcfrbio2 adresinden alınmıştır.

Schouten, D. (2000). *Introduction to Freinet teaching methods.* 2 Kasım 2011 tarihinde http://utopia.knoware.nl/users/schoutdi/eng/pedaissu.htm adresinden alınmıştır.

Serrano, M.T.E., Cantu, A. T., & Vila, I. M. (2003). Problem-solving: Evaluative study of three pedagogical approaches in Mexican schools. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology, 1*(2), 88-95.

Starkey, H. (1996). Freinet and citizenship education. İçinde Osler, A. & Starkey, H. (Ed.), Teacher *Education and Human Rights*. London: David Fulton.

Temple, C., & de Yunen, A. H. (1994). The `Global Method' of Celestin Freinet: Whole language in a European setting?. *Reading Teacher*, *48*(1), 86.

Yanık, M. & Ada, Ş. (2002). Hollanda Eğitim Sistemi'nde pedagojik ve ideolojik çeşitlilik. *Anafilya, 10.*

12

Reggio Emilia Yaklaşımının Temel Taşı: Gelişen Program (Emergent Curriculum)

Özge Metin Aslan, 5 yaş

"Bizler öğrenme çevresini çocukların keşfetmeleri için kurarsak ve neyle ilgilendiklerine dikkat edersek, programımız gelişmeye başlamıştır."

Jones ve Nimmo (1994)

Arş. Gör. Dr. Özge Metin Aslan

2005 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalından derece ile mezun oldu. Aynı bölümde 2006 yılında yüksek lisans öğrenimine başladı ve yine aynı yıl mezun olduğu bölümde Araştırma Görevlisi oldu. Aynı bölümde 2009 yılında yüksek lisans ve 2013 yılında doktora öğrenimini tamamladı. 2011-2012 yılı arasında Yükseköğretim Kurulu Doktora Araştırma Bursu ile University of Minnesota İnsan Gelişimi ve Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi Enstitüsü Prof. Dr. Nicki Crick Sosyal Gelişim Laboratuvarı'nda misafir araştırmacı olarak çalıştı. Doktora sonrası çalışmasını Maryland Üniversitesi Eğitim Fakültesi Çocuk, İlişkiler ve Kültür Merkezi Çocuk ve Aile İlişkileri Çalışma-

SON SÖZ...

Temel felsefesi çocuğun kendi düşünceleri ve merakları olan Gelişen Program, bir anlamda çocuğu merkeze alan diğer yaklaşımlar ve programlar arasında bir uygulayıcı köprü görevi görmektedir. Bu programda öğretmenlerin çocukların izlerini takip etme ve izlerden kendi dünyalarına ulaşmalarını sağlama gibi kolaylaştırıcı birer görevi olsa da, gözlem yapma gibi zor ve kapsamlı bir süreci uygulamalar içerisinde gerçekleştirmeleri, onların bu programda önemli bir görevleri olduğunu gösterir. Gelişen Program'da yer alan uygulamaların MEB Okul Öncesi Eğitim Programı'na yansımalarını görmeden önce, öğretmenlerimizin gözlem yapma, çocukların meraklarına göre sürece yön verme ve süreçten sonra dokümantasyon yapma konularında gelişimlerini destekleyici eğitim ortamları yaratmanın öneminin bir kez daha vurgulanması gereklidir.

KAYNAKÇA

Allthedaze (2009). Emergent Curriculum. 15 Nisan 2014 tarihinde http://www.allthedaze.com/files/Emergent-Curriculum2009-2010.pdf adresinden alınmıştır.

Buell, M. ve Sutton, T. (2008). Weaving a web with children at the center: A new approach to emergent curriculum planning for young preschoolers. *YC Young Children*, 63(4), 100- 105.

Childhood101 (2009). *Parents Participating: Understanding Emergent Curriculum* - 15 Nisan 2014 tarihinde http://childhood101.com/2009/07/parents-participating-understanding- emergent-curriculum/#sthash.vzNjQaHD.Mk0dF6cd.dpuf adresinden alınmıştır.

Cooperative Children's Center (2014). *Emergent Curriculum.* 24 Nisan 2014 tarihinde http://coopchild.org/about-us/our-mission-and-philosophy/emergent-curriculum/ adresinden alınmıştır.

DeGroot, K. (2012). Math play: Growing and developing mathematics understanding in an emergent play-based environment (Order No. 1514808). ProQuest Dissertations & Theses Full Text. (1032561778).

http://search.proquest.com/docview/1032561778?accountid=14696 adresinden alınmıştır.

Edwards, C. Gandini, L., Forman; G. ve George (1993). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach to Early Childhood Education*. New Jersey: Ablex Publishing Corp.

Edwards, C., Gandini, L., ve Forman, G. (Eds.). (1998) Teacher, Learner, Partner and Guide: The Role of the Teacher . *The hundred languages of children: The Reggio Emilia approach-Advanced reflections (2nd ed.).* içinde 147-173. Greenwich, CT: Ablex. ED

Jones, E. (1989). *Emergent curriculum: Planning and letting go*. Unpublished paper. Pasadena, CA: Pacific Oaks College.

Jones, E., ve Nimmo, J. (1994). *Emergent Curriculum*. Washington, DC: NAEYC.

Kocher, L. (2008). The Disposition to Document: The Lived Experience of Teachers Who Practice Pedagogical Documentation. 24 Aralık 2014 tarihinde https://eprints.usq.edu.au/6223/2/Kocher_2008_whole.pdf adresinden alınmıştır.

Lewin-Benham, A. (2006). One Teacher, 20 Preschoolers, and a Goldfish: Environmental Awareness, Emergent Curriculum, and Documentation. YC: Young Children, 61(2), 28-34.

Lightford, E (2014) *Following Children's Lead in the Dance of Real Learning*. 5 Mayıs 2014 tarihinde http://www.fairplayforchildren.org/pdf/1291334264.pdf adresinden alınmıştır.

Lindsay, C. K. (2014). Teacher observations and interpretations in early childhood emergent curriculum. Dissertation Abstracts International Section A, 74.

Martinez, U. (2013). *Literature Review: Emergent Curriculum, the Reggio Emilia Approach, and North American Examples of Implementation.* The Pennsylvania State University. 20 Nisan.2014 tarihinde http://www.personal.psu.edu/ubm5000/blogs/research/Martinez_ 505%20Literature%20Review.pdf adresinden alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013). Okul öncesi eğitim programı. 10 Aralık 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Pitri, E. (2006). Teacher research in the socioconstructivist art classroom. *Art Education*, 29(5), 40-45.

Stancey, S (2009). *Emergent Curriculum in Early Childhood Settings From Theory to Practice*. Redleaf Press.

Seitz, H. J. (2006). The Plan: Building on children' s interests. *YC Young Children*, 61(2), 36- 41.

Temelli, F. Kurtulmuş, Z ve Dereli, M. (2014). Reggio Emilia Yaklaşımı ve Uygulamalar. *Okul Öncesi Eğitimde Alternatif Yaklaşımlar* içinde, 107-138 Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-7. Hedef CS Yayıncılık. Ankara

Vajargah, K. F., Arefi, M., & Taraghija, A. (2010). Teacher›s role in the formation of emergent curriculum inspired by the Reggio Emilia Approach (An experience from Iran). New Educational Review, 20 (1), 206-224.

Warner, L., & Bockelmann, S. (2000). Studying Dogs and Puppies: Two Examples of Emergent Curriculum. Texas Child Care, 24 (3), 10-16.

Wessels, E. M. (2014). *An Exploration of Emergent Curriculum*. 1 Mayıs 2014 tarihinde https://www.academia.edu/4456361/An_Exploration_of_Emergent_Curriculum_St._Mic haels_College_GED_511_Final_Project adresinden alınmıştır.

Wien, C.A. ve Stacey, S. (2000). *Spring conference on Emergent Curriculum.(brochure),* Certification Council of Early Childhood Educators of Nova Scotia.

Wright, Susan (1997) Learning how to learn: The arts as core ın an emergent curriculum". *Childhood Education,* Sept 15, 1997 v.73 n6 p361(5). 10 Nisan 2014 tarihinde http://infotrac.galegroup.com adresinden alınmıştır.

Yu-le, Z. (2004). *Some thoughts on emergent curriculum.* Küresel Bütünleştirici Eğitim Konseyi tarafından desteklenen Entegre Eğitim ve Öğretim Reformu Forumda sunulan bildiri, Santa Cruz, CA, October 28-30. 1 Mayıs 2014 tarihinde http://chiron.valdosta.edu/whuitt/CGIE/yule.pdf adresinden alınmıştır.

13 GEMS Programı ile Küçük Avuçlarda Büyük Dünyaları Keşfetmek

"GEMS'yi çok seviyorum çünkü bana arılardan korkmamayı öğretti."

(Bir çocuğun dilinden...)

Gülşen Değirmenci, 6 yaş

Okul Öncesi Öğretmeni Serap Mutlusoy

2000 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından "Okul Öncesi Eğitim Öğretmeni ve Çocuk Gelişim Uzmanı" olarak mezun oldu. 2001 yılında Boğaziçi Üniversitesi Okul Öncesi Eğitim Biriminde öğretmenlik hayatına başladı. Daha sonra sırasıyla İstanbul'da Özel Tek Okulları ve Özel Doğuş Okullarında okul öncesi öğretmeni olarak çalıştı. 2005-2010 yılları arasında Amerikan Robert Lisesi Çocuk İnceleme Merkezinde okul öncesi öğretmeni olarak görev yaptı. 2010-2012 yıllarında ise Avigen Psikoterapi ve Hipnoterapi Merkezinde Okul Öncesi Eğitim Danışmanı olarak çalıştı. 2012 yılından bu yana Çanakkale Koleji Anaokulu Bölümünde öğretmenlik görevine devam etmektedir.

kisi" incelenmiştir. Yapılan araştırmada günümüz eğitim anlayışında, bilginin ve davranışların kazandırılmasında uygulanacak yöntemlerin, çocukların potansiyelini üst düzeyde kullanmalarını sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Buna bağlı olarak, çocukların günlük yaşamlarından ve sosyal çevrelerinden yola çıkarak öğrenme ortamlarını düzenleyen, erken çocukluk dönemi eğitim yaklaşımları dünyada ve ülkemizde yaygın hâle gelmektedir.

GEMS Programı ile ilgili ülkemizde yürütülen kısıtlı sayıda araştırmaların yanı sıra az sayıda da olsa makaleye rastlanmaktadır. Bu makalelerden birisi, Kitap Editörü Prof. Dr. Ebru Aktan Acar'ın Çoluk Çocuk Dergisi'nde yayınlanan "Erken Çocukluk Döneminde Bilim ve Matematikte Büyük Keşifler" isimli makalesidir. Aktan Acar (2005) makalesinde GEMS'i şu şekilde yorumlamıştır: *"Bilim ve matematik günlük hayatımızda her yerde karşımıza çıkmaktadır. Çevremiz bize merak edecek ve keşfedecek sonsuz materyal sunar. İnsanlar merak etmeyi severler ve bu da bilimin çekirdeğidir. Çocuklarla birlikte bir karınca yuvasını izlerken, gözlemlerinizi paylaşabilir, karşılaştırma yapabilir ve sorular sorabilirsiniz. Bilim ve matematiğin çocukların gelişim düzeylerine uygun olmasına, programdaki diğer etkinlikleri ve gelişim alanlarını desteklemesine özen gösterilmelidir. Çocukların bilim öğrenme süreçlerinde aileler, öğretmen ve toplum, olması gereken aktif ortakları oluşturur. Erken çocukluk döneminde bilim, sürekli devam eden bir süreçtir ve okul öncesi, ilköğretim vb. gibi farklı eğitim kademelerine bölünmemelidir. Küçük çocukların öğretmenleri ve anne-babaları olarak bizler, çevrelerindeki dünyayı sınırsız merak içerisinde keşfetmek isteyen çocuklarımızla bu süreci paylaşmanın zevk ve mutluluğunu yaşamalıyız"* (Aktan Kerem, 2005, s. 5).

Bir diğer makale ise Arş. Gör. Şefika Sümeyye Çam tarafından 25-27 Nisan 2013 tarihlerinde Antalya'da yirmi sekiz ülkenin katılımıyla düzenlenen "International Conference on New Trends in Education - ICONTE-2013"te sunulan "GEMS Programı-Matematik ve Fen'de Büyük Buluşlar" başlıklı makaledir. Araştırmacı'nın bu çalışması, daha sonra Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi'nde de (Journal of Research in Education and Teaching) yayınlanmıştır.

SON SÖZ...

PISA (2012) ve ERG Raporlarında da (2013) sunulduğu üzere, ülkemizde temelinin okul öncesi dönemde atılması gereken fen ve matematik eğitiminin programlarımıza hızla adapte edilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Önceki yıllara göre GEMS Programı'nın benimsenmesi ve uygulanması her ne kadar hızlanmış olsa da, kaliteli ve sağlıklı bir eğitim programı için okul öncesi dönem çocuklarının mutlaka GEMS Programı ile tanışmasını sağlamalı ve ilköğretim programımızda da hızla uygulamaya geçmeliyiz.

GEMS Programı'nı anlatmak, uygulamak ve yaşamak ile ilgili deneyimleme fırsatı olan bir eğitimci olarak okul öncesi dönemdeki çocukların, GEMS'i tanımalarının ve yaşamalarının, eğitim hayatlarına ve özel hayatlarına bambaşka bir bakış açısı kattığını ve farklı tecrübe alanları oluşturduğunu düşünmekteyim.

KAYNAKÇA

Aktan Kerem, E. (2005). Erken çocukluk döneminde bilim ve matematikte büyük keşifler. *Çoluk Çocuk Dergisi,* 54, 16-18.

Bağcı, Kılıç G. (2005). Dünyada ve Türkiye'de Fen Öğretimi. 6 Şubat 2015 tarihinde http://old.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/b_kitabi/PDF/Fen/Bildiri/t063DA.pdf adresinden alınmıştır.

Bağcı, Kılıç G., Haymana, F. Bozyılmaz, B. (2008). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı'nın Bilim Okuryazarlığı ve Bilimsel Süreç Becerileri Açısından Analizi, 6 Şubat 2015 tarihinde http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/630/100 adresinden alınmıştır.

Çam, Ş. S. (2013). Gems programı-matematik ve fende büyük buluşlar. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi (Journal of Research in Education and Teaching).* 2 (2). MakaleNo:17 ISSN: 2146-9199.

Education Policy Outlook 2015 Making Reforms Happen ECD (2013b.) *PISA 2012 Results: Excellence Through Equity: Giving Every Student The Chance To Succeed (Volume II).* Paris: OECD.

ENKA Okulları (2012). *GEMS Çalıştay Kitapçığı.* İstanbul: ENKA Okulları.

ENKA Okulları (2013-2014). *Veli El Kitabı.* İstanbul: ENKA Okulları.

ERG Eğitim İzleme Raporu (2013), 15 Mart 2014 tarihinde http://www.egitimreformugirisimi.org adresinden alınmıştır.

Goodman, J., Sneider. C.,Gould, A.,Barber, J.,Hosoume, K.,Tucker, L. ve Willard, C.(1997). *Gems Kit Builder's Handbook.* Lawrence Hall of Science California University at Berkeley.

Goodman, J., Sneider, C., Gould, A., Barber, J., Hosoume, K., Tucker, L. ve Willard, C. (1998). Searching for the center on the mathematics-science continuum. *School Science and Mathematics*, 98 (6), 328. 10 Mayıs 2014 tarihindehttp://www.lhsgems.org adresinden alınmıştır.

Granger, E. M., Bevis ,T. H., Saka, Y. ve Southerland, S. A. (2009). Comparing the effacy of reform-based and traditional /verification curricula to support student learning about space science. *The Reforms & Learning Space Science. 431.* 151-159.

LHS About GEMS (t.y.). 15 Mart 2014 tarihinde http://www. http://lhsgems.org adresinden alınmıştır.

LHS About GEMS (t.y.). 15 Mart 2014 tarihinde www.gemseducation.com adresinden alınmıştır.

OECD (Organisation of Economic Co-operation and Development) (2013a). PISA 2012 results: What students know and can do: Student performance in mathematics. *Reading and Science (Volume I).* Paris: OECD.

Pompea, S. M. ve Gek, T. K. (2002). Optics in the Great Exploration in Math and Science (GEMS) Program: A Summary of Effective Pedagogical Approaches. *Proc. SPIE 4588 Gems Kit Builder's Handbook.* Lawrence Hall of Science, California University at Berkeley.

PISA Ulusal Ön Raporu (2012) Ankara: Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü YEĞİTEK. 25 Ocak 2015 tarihinde pisa.meb.gov.tr/wp-content/uploads/2013/12/ adresinden alınmıştır.

Sağlam, K. (2012). *Fen ve Matematikte Büyük Buluşlar Programı (GEMS: Great Explorations in Math and Science) 'nın Etkisinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Sneider C. ve Ohadi, M. M. (1997). Seventh international conference on education and training in optics and photonics.130 elephants and their young. 11 Aralık 2012 tarihindehttp://lhsgems.org/GEMSelephants.html adresinden alınmıştır.

Uzun, S., Bütüner Ö. S. ve Yiğit, N. (2010). A comparison of the results of TIMSS 1999-2007: The most successful five countries-turkey sample 1999–2007 TIMSS fen bilimleri ve matematik sonuçları karşılaştırılması. 6 Şubat 2015 tarihinde ilkogretim-online.org.tr adresinden alınmıştır.

Yalçın, F. ve Tekbıyık, A. (2013). GEMS Tabanlı Etkinliklerle Desteklenen Proje Yaklaşımının Okul Öncesi Eğitimde Kavramsal Gelişime Etkisi. 25 Ocak 2015 tarihinde http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1128378654_142Tekb%C4%B1y%C4%B1kAhmet-vd-arm-2375-2399.pdf adresinden alınmıştır.

14 Tüm Çocuklar Eşit Şansı Hakeder: Head Start Programı

Zeynep Deniz Yıldız, 6 yaş

"Hiçbir çocuk geride kalmasın."
Marian Wrigt Edelman

Okul Öncesi Öğretmeni Emel Kınık Kılıç

2004 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Ana Bilim Dalından mezun oldu. 2004 yılında, Bursa Osmangazi Necatibey Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde Okul Öncesi Öğretmeni olarak göreve başladı. Sonra sırayla 2005-2008 tarihlerinde Afyonkarahisar İscehisar Hacı Süleyman Selek Çok Programlı Anadolu Lisesinde Çocuk Gelişimi ve Eğitimi öğretmenliği, 2008-2010 tarihlerinde Afyonkarahisar Methiye Dumlu Anaokulunda Kurucu/Okul Müdürü, 2010-2015 tarihlerinde Ankara Çankaya Fahri Çaldağ Anaokulunda Müdür Yarımcısı olarak görev yaptı. Hâlen Ankara Çankaya Kemal Atatürk İlkokulunda Okul Öncesi Öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Ulusal hakemli dergide yayımlanan makalesi, ulusal bilimsel toplantıda sunulan bildirisi, Afyonkarahisar Valiliği tarafından desteklenen projeleri bulunmaktadır.

bu) karşılaştırılmıştır. Bu çalışmanın sonucuna göre, programa katılan çocukların çocukluk yılları koşullarında bir iyileşme olduğu ve bilişsel gelişim ve sağlıklarına olumlu etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle çocukların programa başladıkları ilk yıl olan 3 yaş grubunda olumlu etkiler daha fazla görülmektedir. Ayrıca, 3 yaşındaki çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri ile ebeveynleri ile ilişkilerinde uzun vadeli olumlu etkiler de bulunmuştur. Kentlerde yaşamayan ailelerin çocuklarında olumlu etkiler daha da fazla görülmektedir. Bununla birlikte ilkokulun ilk yılında Head Start Programına katılan çocuklar ile kontrol grubu arasında farklılıklar oldukça azalmaktadır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, Head Start Programları'nın genel olarak kalitesi yüksek olsa da dil, okuma-yazma ve matematik becerilerinin geliştirilmesi konusunda programlar arası farklılıklar mevcuttur.

Yapılan bu çalışma aynı zamanda bazı soruları cevapsız bırakmıştır. Örneğin; Head Start Programları'nın olumlu başarısında sınıf ortamı ve ailelerin geçmişi gibi konular ne derece önemlidir? İlkokul yıllarında olumlu etkilerin sürdürülmesi için ne tip çalışmalar yapılmalıdır? Bu sorular, önümüzdeki dönemde araştırmacılar tarafından üzerinde çalışılması gereken konular olarak değerlendirilmektedir (Head Start Impact Study Final Report, Ocak 2010).

Türkiye'de Yürütülen Araştırmalar

Ülkemizde Bu Programla ilgili yürütülen araştırmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Kitap Editörü Prof. Dr. Ebru Aktan Acar ve Bölüm Yazarı Emel Kınık Kılıç tarafından "Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın: Erken Çocukluk Eğitiminde Head Start Programı," başlıklı bir makale çalışması, 2006 yılında *Çoluk Çocuk Dergisi'nde* yayınlanmıştır.

SON SÖZ...

Head Start Programı gibi özellikle düşük gelirli ailelerden gelen çocuklara hizmet veren nitelikli erken çocukluk eğitimi programları, kanıtlanmış önleyici aktivitelerin uygulanması ve sosyal becerilerin öğretilmesi için ideal ortamlar sağlamaktadır (Ertem, 2005). Bu Programla ilgili yürütülen çalışmalar, nitelikli erken çocukluk eğitimi programlarından birine katılan çocuğun yetişkinlik döneminde işlediği suçlarda önemli azalmalar olduğunu ortaya koymaktadır.

Head Start Programı, çocuğu ve ailesini bir bütün olarak ele aldığından önemli başarılar elde etmiş bir program olarak nitelendirilebilir. Ancak, burada projenin ekonomik kaynaklarının çok büyük olduğunu da vurgulamakta yarar vardır. Ülkemizdeki erken çocukluk eğitimi ve gelişimi kapsamında Head Start Programı benzeri uygulamalardan, okul öncesi eğitim kurumlarında, Halk Eğitim Merkezleri'nde, Anne-Çocuk Sağlığı Merkezleri'nde ve ev merkezli eğitim çalışmaları kapsamında yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

Administration for Children & Families. 10 Mart 2016 tarihinde http://www.acf.hhs.gov/ adresinden alınmıştır.

Aktan Kerem, E. ve E. Kınık, "Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın: Erken Çocukluk Eğitiminde Head Start Programı," *Çoluk Çocuk Dergisi*, **56**, 16-20, (2006).

Armor D. J., Sousa S., The Dubious Promise of Universal Preschool, National Affairs, From Issue Number 18 ~ Winter 2014.

Dodge, D. T., Duffy, C. ve Pizzolongo, P. J. (1987). *A User's Guide To The Videotapes: Curriculum in Head Start Indvidualizing in Head Start.* Washington, DC: US Department of Health and Human Services, The Head Start Bureau.

Ertem-Öztürk, İ. (2005) İlk Üç Yaşta Gelişimsel Sorunları Olan Çocuklar: Üç Sorun ve Üç Çözüm, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2005, 6 (2) 13-25*

Head Start Center Design Guide. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, The Head Start Bureau.

Head Start Programı, 10 Mart 2016 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Head_Start_Program adresinden alınmıştır.

Holt, M. L. (2006). *Influence of of head start on parent education: a pilot study*. Yüksek Lisans Tezi, Morgan State University, USA.

Kisker, E. E., Love, J. M., Paulsell, D. ve Raikes, H. (2000). *Early Head Start Research. Leading The Way: Characteristics and Early Experiences of Selected Early Head Start Programs.* Washington, DC: US Department of Health and Human Services, The Head Start Bureau.

Lee, V. E,, Gun, J. B., Schur, E. ve Liaw, F. R., (1990). Are head start effects sustained. A longitudinal follow-up comparision of disadvantaged children attending head start preschool and other preschool programs. *Child Development, 61:* 495-507.

Leik, R. K ve Chalkey, M. E., (1990). Parent involvement. what is it that works. *Children Today. 19*(3): 34-37.

Lombardi, J., (1990). Head start: The nation's pride a nation's challenge. Recommendations for head start. *Young Children. 45*: 22-49.

Morrison, G.S., (1988). Early Childhood Education Today. Edinborg: Merril Publishing Company

Ömeroğlu, E. (1992). *Head Start Projesi ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimde Kullanılması.* 8. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Seminer Kitabı, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Peterson, Carla A., Wall, S., Raikes, Helen A., Kisker, Ellen E., Swanson, Mark E., Jerald J., Atwater Jane B. ve Qiao W. (2004). Early Head Start Identifying and Serving Children with Disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, vol. 24 no. 2 76-88.

Puma, M., Bell, S., Cook. R. ve Heid, C., (2010), Head Start Impact Study Final Report, Washington, DC: US Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families.

Starkey, P., & Klein, A. (2000) Fostering parental support for childrenÕs mathematical development: An intervention with Head Start families. *Early Education and Development, 11(5), 659-680.*

Sugarman, J., 10 Mart 2016 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Jule_Sugarman adresinden alınmıştır.

Sugarman, J. 10 Mart 2016 tarihinde http://www.nytimes.com/2010/11/07/education/07sugarman.html?_r=0 adresinden alınmıştır.

Temel, F. (1999). Aile eğitiminde head start yaklaşımı. *Çağdaş Eğitim Dergisi. 24*(225): 8-11.

Turner, J., (1990). Head start and jobs. Collaborative efforts help families become self-sufficent. *Children Today. 19* (3): 12-14.

15 Haydi, Birlikte Planlayalım, Çalışalım, Değerlendirelim: HighScope Programı

Emir Efe Atalar 4,5 yaş

"HighScope Programı'nda, erken çocukluk dönemi eğitiminde yetişkinlerle çocuklar denetimi paylaşırlar. Öğrenme gücünün çocuğun içinde olduğunu, dolayısıyla da etkin öğrenme uygulamaları üzerine odaklandığını biliyoruz. Öğrenmenin içten geldiğini kabul ettiğimizde küçük çocukların eğitiminde kritik bir dengeye ulaşırız. Yetişkinlerin rolü küçük çocukları kendi etkin öğrenme atılımları ve deneyimleri yoluyla desteklemek ve onlara yol göstermektir. İnanıyorum ki, programımızın bu kadar iyi işlemesini sağlayan da budur."

Dr. David P. Weikart

Öğr. Gör. Ayşe Dilşad Atalar

2006 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2014 yılında Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programında yüksek lisansını tamamladı. 2007-2009 yılları arasında Oluşum Drama Enstitüsünden drama liderlik eğitimi aldı. 2009 yılında Enstitüde liderlik yapmaya başladı ve hâlen devam etmektedir. 2006-2010 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi Okul Öncesi Eğitim Biriminde, 2010-2012 yılları arasında Özel Mürüvvet Evyap Okullarında okul öncesi öğretmenliği yaptı. 2012 yılında İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu BİL Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programında Öğretim Görevlisi

si öğretmen adaylarının farklı yaklaşımlarda çocuğa bakış açısı, öğretmenin rolü, kullanılan materyal ya da kaynak çeşitleri, öğrenme çevresinin yapısı, eğitim müfredatı ve çocuğu değerlendirme şekilleri ile ilgili benimsedikleri görüşler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun erken çocukluk eğitiminde önemli yer tutan Bank Street Yaklaşımı, HighScope Programı ve Montessori Programını yüksek düzeyde benimsedikleri belirlenmiştir. Ayrıca Bank Street Yaklaşımı'nın çocuğun değerlendirilmesi ile ilgili görüşlerini, HighScope Programı'nın çocuğa bakış açısıyla ilgili görüşlerini, Montessori Programı'nın öğrenme çevresi ile ilgili görüşlerini daha çok desteklediklerini görülmüştür.

Ezmeci ve Akman (2016) tarafından yürütülen "Erken Çocukluk Dönemi'nde Düşünme Becerileri, Reggio Emilia Yaklaşımı ve HighScope Programı" başlıklı bir çalışmada, eğitim kurumlarının fiziki yapıları düzenlenirken ve eğitim programları hazırlanırken, öğrencilere neler kazandırılacağı konusunda düşünme becerilerinin temelinin atılması açısından bu iki yaklaşımdan yararlanılabileceği önerilmiştir.

SON SÖZ...

Yapılan gözlemler ve araştırmalar sonucunda, HighScope Programı'ndaki uygulamaların çocukların neyi nasıl yapacaklarına yönelik planlama, karar ve sorumluluk alma ve öz disiplin becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğu görülmektedir. Ayrıca çocukların yetişkin rehberliğinde yaptığı büyük ve küçük grup çalışmaları çocuklarda iş birliği sağlama, duygu ve düşüncelerini ifade edebilme ve mantık yürütme yeteneklerinin gelişmesini sağlamaktadır. Bu nedenle HighScope Programı ile ilgili ileride yürütülecek uygulama ve araştırmaların, çocukların bütünsel gelişimlerine daha da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aral, N., Kandır, A. ve Can Yaşar, M. (2000). *Okul Öncesi Eğitim ve Anasınıfı Programları.* İstanbul: Ya-pa Yayın ve Pazarlama Sanayi Ticaret A.Ş.

Bredekamp, S. (2011). *Effective Practices in Early Childhood Education: Building a Foundation.* New York: Pearson.

Coople, C. (2003). Fostering Young Children's Representation, Planning an Reflection: A Focus in Three Current Early Childhood Models. Applied Developmental Psychology 24, pp. 763-771.

Durak, S. (2009). Taking a HighScope Approach in a Turkish Preschoool: Assesing the Physical Environment and the Promotion of Positive Adult-Child Interaction. The International Journal of Learning, 16 (3), pp. 31-47.

Erdil, Z. (2010). *Sosyoekonomik Olarak Risk Altında Bulunan Çocuklara Yönelik Erken Müdahale Programları ve Akademik Başarı İlişkisi.* Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 17 (1), 72-78.

Epstein, A. (2012). The New HighScope preschool curriculum. ReSource, Winter, 5-12.

Epstein, A. Ve Hohmann, W. (2012). The HighScope preschool curriculum. Ypsilanti, Michegan: High/Scope Press. 10 Nisan 2014 tarihinde http://highscope.org/ adresinden alınmıştır.

Ezmeci, F., Akman, B. (2016).Erken Çocukluk Döneminde Düşünme Becerileri Reggio Emilia Yaklaşımı ve HighScope Programı. *Uluslar arası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 1 (1).*

Fetihi, L. (2000). *Okul Öncesi Eğitiminde HighScope Program Kalite Belirlemesi.* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, (12), 167-176.

Graves, M. (1997*). 100 Small Group Experiences.* Ypsilanti, MI: High/Scope Press.

Günay Bilaloğlu, R. (2004). *Okul Öncesi eğitimde High Scope yaklaşımı*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (13), 41-56.

HighScope UK (2003). The HighScope Approach. 3 Ekim 2003 tarihinde http://www.high-scope.org.uk/TheAproach.htm adresinden alınmıştır.

HighScope, (t.y.). All about HighScope. 8 Eylül 2016 tarihinde http://www.highscope.org/Content.asp?ContentId=291 adresinden alınmıştır.

Hohmann, M. ve Weikart, D. P. (1995). *Educating Young Children Active Learning Practices For Preschool and Child Care Programs.* Ypsilanti, MI: High/Scope Press.

Hohmann, M. ve Weikart, D. P. (2000). *Küçük Çocukların Eğitimi.* Sibel Saltiel Kohen ve Ülfet Öğüt (Çev.). İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı Yayınları.

Hohmann, M., Weikart, D. ve Epstein, A. S. (2008).

Educating Young Children (3. baskı).
Ypsilanti, MI:High Scope Press.
Holt, N. (2007). Bringing the HighScope approach to your early years practice. London: Rout-ledge.
Kefi, S. (1999). *Öğretmen Eğitiminde ve Çocuk Eğitiminde Çağdaş Bir Yaklaşım: Erken Çocukluk Gelişiminde ve Temel Eğitiminde Etkin Öğrenme Modeli HighScope.* Dokuz
Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (10), 252-268.
Koçak, N. (1998). High/Scope okulöncesi eğitim programı ve Türkiye'deki okulöncesi eğitim
uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Cilt II (s.697-704).*
Koçer, H. ve Eskidemir Meral, S. (2014). *Okul Öncesi Eğitimde Alternatif Yaklaşımlar. HighScope Programı.* Ankara: Hedef Cs. Basın Yayın.
Kotaman, H. (2009). Okul öncesi eğitimde HighScope modeli. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (26),* 31-41.
Love, J.M.(1974). *Assesment Using An Observation Procedure In The Cognitively Oriented Curriculum.* Annual Meeting of The American Educational Research association, Chicago, Llineis, April 1947, p. 14.
Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2000). *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Mart 10, 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 sitesinden alınmıştır.
O'Flahery, J. (1995*). Intervention in the early years: An evalution of the HighScope curriculum.* London: National Children's Bureau.
Onur, T.(2004). *"Eğitimde Alternatif Uygulamalar".* 22 Nisan 2014 tarihinde http://www.bugday.org/article.php?ID=68. Adresinden alınmıştır.
Ömeroğlu, E. Kurtulmuş, Z. ve Yayla, Ş. (1999). "*High/Scope ve Head Start Eğitim Programlarında Aile Eğitimi*". Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmen El
Kitabı. İstanbul: Ya-pa Yayınları.
Peyton, L. (2004). " HighScope Supporting The Child, The Family, The Community: A Report of the Ireland Third Annual Conference, 12th, October, Newry, Northen Ireland. Child Care in Practise, Vol.11, No.4, October 2005, pp.433-456.
Pound, L. (2005). *How children learn from Montessori to Vygotsky educational theories and approaches made easy.* London: Step Forward Publishing Ltd.
Poyraz, H. ve Dere, H., (2001*). Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.
Samuelsson, I.P.; Sheridon, S. Ve Williams P. (2006). Five Preschool Curriculula-Comparative Perspective. International Journal of Early Childhood, 38 (1), pp. 11-30.
Saurino, D.R. ve Saurino, P.L: (1996). *Collaborative Action Research: The HighScope Curriculum for Georgia Public Preschools.* Annual Conference of the American
Educational Research Association. New York, NY, April 8-12, 1996. P.22
Schwienhart, L. (2002). The High Scope Preschool Curriculum: What is it? Why use it? The journal of at risk issues; a joint publication of National Dropout Preventation Center and Network. 18 Mart 2014 tarihinde http://highscope.org adresinden alınmıştır.
Schweinhart, L. (2007). How To Take The HighScope Perry Preschool to Scale. HighScope
Educational Research Foundation For The National Invitational Conference of the
Early Childhood Research Collaborative. Minneapolis, December 7-8.
Schweinhart, L. J. (2016). Curriculum and early childhood education. In Donna L. Couchenour ve Kant Christian (Eds.), *SAGE Encyclopedia of Contemporary Early Childhood Education*. Thousand Oaks, CA: Sage Publishing
Soydan, S. (2013). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Benimsedikleri Erken Çocukluk Yaklaşımları. Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı 58, s. 77-92.
Turcan, A. İ. ve Kefi, S. T. (1999). *HighScope Okul Öncesi Eğitim Programının Dayandığı Temeller ve Programın Uygulaması.* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (5), 409-418.
Unutkan, Ö. (1988). *5-6 Yaş grubu aile katılımlı sosyalleşme programı.* Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı.
Vogel, N. (2001). *The Plan-Do-Review Idea Book*. High/Scope Press.
Vogel, N. (2012). Arranging the active learning environment: Setting up the preschool classroom. ReSource, Spring, 11-14.
Wardle, F. (2009). *Approaches to early childhood and elementary education*. New York: Nova Science.
Weikart, D. P. ve Schweinhart, L. J. (2005). The HighScope curriculum for early childhood an education. In Jainpaul L. Roopnaire ve James E. Johnson (Eds). Aprproaches to early childhood education (4th Ed.) (s.235-250). New Jersey: Pearson.

16 İsmi Kadar Sempatik Bir Program: Hippy (Home Intervention Program for Preschool Youngsters)

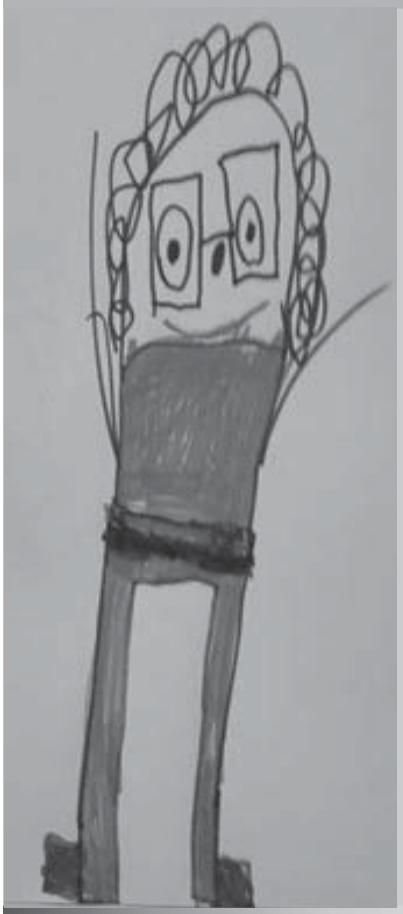

Doğukan Seren, 5 yaş

"Başarı evde başlar."
Avima Lombard

Yrd. Doç. Dr. Mine Sönmez Kartal

1984 yılında Eskişehir'de doğdu. İlkokulu Eskişehir'de, ortaokul ve liseyi Afyonkarahisar'da tamamladı. 2002 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Programında üniversite eğitimine başladı. Eğitimini sürdürürken 2004 yılında aynı fakültenin Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı'nda ikinci ana dal öğrenimine başlayan yazar, 2007 yılında her iki programdan mezun oldu. Aynı sene Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Eğitimi doktora programına kabul edilen yazar buradaki eğitimini 2012 yılında tamamladı.

ile iyi etkileşim kurarak ve onlarla kaliteli zaman geçirerek onların gelişimlerine eşsiz katkılar sağlayabilirler. Elbette pek çok anne baba, bu etkileşim yollarının kendilerine öğretilmesine ve bazı durumlarda da malzeme desteğinin sağlanmasına gereksinin duymaktadırlar. İşte HIPPY, anne-babaların evde gerçekleştirecekleri küçük etkinliklerle çocuklarının gelişimine ne kadar büyük katkılar sağlayabileceklerini öğrenmelerini sağlayan son derece etkili bir erken eğitim programıdır. Üstelik bu program kapsamında ailelere sağlanan tüm eğitim olanakları, onları kendi çevrelerinden ayırmaksızın evlerinde gerçekleştirilmektedir. Dünya üzerinde çocuklarının gelişimini nasıl destekleyebileceğini öğrenmeye gereksinim duyan tüm anne-babaların, bu tür programlara ulaşabilmesi dileğiyle….

KAYNAKÇA

Baker, A. J. L., Piotrkowski, C. S. ve Brooks-Gunn, J. (1998). The effects of the Home Instruction Program for Preschool Youngsters (HIPPY) on children's school performance at the end of the program and one year later. *Early Childhood Research Quarterly, 13,* 571-588.

Baker, A. J. L., Piotrkowski, C. S. ve Brooks-Gunn, J. (1999). The Home Instruction Program for Preschool Youngsters (HIPPY). *The Future of Children Home Visiting: Recent Program Evaluations, 9,* 116-133.

Bronfenbrener, U. ve Evans, G. W. (2000). Developmental science in 21st century: Emerging theoretical models, research designs, and emprical findings. *Social Development, 9,* 115-125

Early History (t.y.), 01 Nisan 2014 tarihinde http://www.hippy-international.org/_ adresinden alınmıştır.

Erdiller, Z. B. (2010). Erken çocukluk eğitiminde temel kuram ve yaklaşımlar. İ. H. Diken, (Ed.), Erken Çocukluk Eğitimi içinde (55-91). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Expected Outcomes (t.y.), 01 Nisan 2014 tarihinde http://www.hippy-international.org/_ adresinden alınmıştır.

Lovejoy, M. ve Westheimer, M. (1993). Voices from the field: A case study of one inner-city HIPPY Program. National Council of Jewish Women, New York, NY, ERIC Belge No: 421 576.

Mission (t.y), 01 Nisan 2014 tarihinde http://www.hippy-international.org/_ adresinden alınmıştır.

Principles (t.y), 01 Nisan 2014 tarihinde http://www.hippy-international.org/_ adresinden alınmıştır.

The Home Visit (t.y.) 01 Nisan 2014 tarihinde http://www.hippy-international.org/_ adresinden alınmıştır.

Westheimer, M. (1987). Ready or not: One home-based response to the school readiness dilemma. *Early Childhood Development and Care, 127,* 245-257.

17

Okul Öncesinde İki Dilli Eğitim ve Barış Kültürü

Yiğit Kocadağ, 5 yaş

"İki dilli bir ortamda çocuğun tüm birikmiş deneyimi, kültürel kimliği, sosyal-duygusal ve bilişsel gelişimi beklenmeyen boyutlara erişebilir. "
Issa ve Hatt (2013)

Maggie Pınar

İngiltere Manchester Üniversitesinden mezun oldu. lisansüstü eğitim diplomasını Milton Keynes Üniversitesinden Pedagoji alanında aldı. Türkiye'de 35 yıl boyunca farklı eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşlarında çalıştı. Kurum yöneticiliği, program geliştirme uzmanlığı, eğitim danışmanlığı, eğitici eğitmenliği ile okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise seviyelerinde öğretmenlik görevleri yürüttü. Kültürlerarası iletişim, anlayış ve iki dilliliği geliştirmeye yönelik çeşitli eğitim projeleri yönetti. Boğaziçi Üniversitesi Barış Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (BEUAM) üyesi olarak eğitim yoluyla toplumda barış kültürünü geliştirmeye yönelik barış eğitim programlarına katılmakta olup ilgili konularda yayınları vardır.

KAYNAKÇA

Aktan Acar, E. ve Sarı, B. (2012). Seslerle Yolculuk: Erken Çocukluk Döneminde Fonolojik Duyarlılık Eğitimi. G. Karadeniz ve E. Aktan Acar (Ed.), *Erken* Çocukluk Dönemine Derinlemesine Bir Bakış Fikirler, Paylaşımlar, *Dünyadan Yansımalar* içinde (s. 286-301). Ankara: Özgünkök Yayıncılık.

Arman, A. (2014, Ağustos 3). Modanın Dahi Çocuğu: Beni Hüseyin Çağlayan Yapan Can Sıkıntısı. *Hürriyet* Gazetesi, *Pazar eki. Söyleyiş, s.3*

Baker, C. (1997, 1989, 2006). *Foundation of Bilingual Education and Bilingualism* (4. Baskı). Clevedon: Multilingual Matters

Baker, C. (2000). *A Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism.* Clevedon: Multilingual Matters.

Byram, M., Nichols, A., Stevens, D. (2001). *Developing Intercultural Competence in Practice*. Clevedon:Multilingual Matters

Ceyhan M. A. ve Koçbaş D (2009). Çift Dillilik ve Eğitim Raporu (Yayın haz.Işık

Tuzun, İrem Aktaşı)**.**İstanbul Sabancı Üniversitesi. ERG. http://erg.sabanciuniv.edu/ciftdilllikveegitim adresinden 1 Temmuz 2013 tarihinde alınmıştır.

Ceyhan M. A. ve Koçbaş, D. (2011). *Göç ve* Çokdillilik *Bağlamında Okullarda Okuryazarlık Edinimi, LAS Projesi Türkiye Raporu.* (Literacy Acquisition in Schools in the Context of Migration and Multilingualism, LAS Project Turkey Report). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi. http://goc.bilgi.edu.tr adresinden LAS_AyanCeyhan_kocbas.pdf olarak 4 Nisan 2014 tarihinde alınmıştır.

Christ,T., Wang. X.C. ve Erdemir, E. (yayında). Young children's buddy reading with multimodel app books: *Reading patterns and characteristics of readers, text and contexts. Early Child Development and Care Journal. Taylor and Fancis Online.*

Cummins, J. ve Swain, M. (1986). *Bilingualism in Education.* New York: Longman.

Cummins, J. (1991). Interdependence of First- and Second- Language Proficiency. E. Bialystok (Yay.haz.), *Language processing in bilingual children* (70-89).

Cummins, J. (2000). *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.

Duff, P., (2007). Multilingualism in Canadian schools, Myths, realities, and possibilities. *Canadian Journal of Applied Linguistics,* 10 (2), 149-163.

ELIAS (2010.a). Early Language and Intercultural Acquisition Studies, *Comenius*

Multilateral Project (01.10.2008-30.09.2010). Final Report. (Erken Yaşta Çoklu Dil ve Kültür Edinmede Yeterlilik Araştırması, Sonuç Raporu). (Yay.haz. Kersten K.) Project No.142355-LLP-1.2008-1-DE-COMENIUS-CMP. 2012, com_mp_142355-elias pdf dosyası olarak http://www.elias.bilikita.org adresinden 21 Mayıs 2014 tarihinde alınmıştır.

ELIAS (2010.b). Early Language and Intercultural Acquisition Studies, Guidelines for Language Use in Bilingual Preschools. (Yay. haz. Kersten K.). Guidelines_...Preschools_e.pdf dosyası olarak http://www.elias.bilikita.org adresinden 4 Mayıs 2012 tarihinde alınmıştır.

Ellis, R. (1985). *Understanding Second Language Acquisition.* Oxford: Oxford University Press.

Epstein, J. L., Sanders, M. G., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R. ve Van Voorhis, F. L. (2002), *School, Family, and Community Partnerships: Your Handbook for Action* (2. Baskı). Thousand Oaks, CA: Corwin.

Erdemir, E. (2016, April). Emergent bilingual children's iPad app book reading patterns in L1 and L2. American Education Resrearch Association Conference (AERA). Chicago, U.S.

Erikson, D. (2007). Constructivist Approaches to Bilingualism. Türkiye Özel

Okullar Derneği 2007, Eylul 17 *Oluşturmacılık ve İki Dilli Eğitim* Eğitim Sempozyumunda sunulan bildiri. Zeynep Mutlu Eğitim Vakfı Kemer Okulları, İstanbul.

Espinosa, Linda M., (2008) *Challenging Common Myths About Young English Language Learners,* (FCD Policy Brief Advancing PK-3 No.8) New York. Foundation for Child Development.

Espinosa, Linda M., (2013) *Challenging Common Myths About Dual Language Learners, An Update to the Seminal 2008 Report.* Foundation for Child Development USA Illinois Preschool Policies, 23. Adm. Code Part 228; PreK-3rd: New York. Foundation for Child Development.

Fabian, H. and Dunlop, A. W. (2006). *Outcomes of Good Practice in Transition Processes for Children Entering Primary School.* UNESCO. http:// www.fcd-us.org/.../prek-3rd-challenging-common-myths-about-dual-language adresindan 13 Ağustos 2013 tarihinde alınmıştır.

Garcia, O. ve Li Wei (2014). *Translanguaging, Language, Bilingualism and Education.* Basingstoke: Palgrave Macmillan

Garvie, E. (1989). *Story as Vehicle.* Clevedon: Multilingual Matters.

Genesee, F. (1987). *Learning Through Two Languages: Studies of Immersion and Bilingual Education.* Cambridge: Newbury House.

Genesee, F. (2008). Dual language development in preschool children. http://www.psych.mcgill.ca/perpg/fac/genesee/fredad.html. adresinden 25 Haziran 2009 tarihinde alınmıştır.

Gerlich, L. (2010). *Intercultural Encounters in Bilingual Preschools. Staatsexamensarbeit.* Magdeburg: University of Magdeburg.

Goleman, D., Bennett. L., Barlow, Z. (2012). *Eco Literate. How Educators are Cultivating Emotional, Social and Ecological Intellegence, Center for Ecoliteracy.* CA: Jossey Bass.

Haugen, E. (1972). *The Ecology of Language.* Stanford: Stanford University Press.

Hoffman, C. (1991). *An Introduction to Bilingualism.* London: Longman.

Hornberger, N. H. ve Skilton-Sylvester, E. (2000). Revisiting the continua of biliteracy: International and critical perspectives*. Language and Education*14, (2), 96-122. 2013, Ağustos, 13 tarihinde http://www.isbe.state.il.us/bilingual/pdfs/preschool_faq092611.pdf'den alınmıştır.

Issa, T, ve Hatt, A, (2013). *Language, Culture and Identity in the Early Years.* London: Bloomsbury

Jacobson. R. ve Faltis, C. (1990). *Language Distribution Issues in Bilingual Schooling.* Clevedon: Multilingual Matters.

Kersten ve ark. *How to Start a Bilingual Preschool Practical ... - FMKS.* www.fmks-online.de/_wd_showdoc.php?pic=816 adresinden 21 Kasım 2014 tarihinde alınmıştır.

Krashen S. (1982). *Principles and Practices of Second Language Acquisition.* Oxford: Pergamon.

Lambert, W. E. (1974). Culture and Language as Factors in Learning And Education. F. E. Aboud ve R. D. Meade (Yay.haz.), *Cultural Factors in Learning and Education* içinde. Bellingham, Washington: 5th Western Washington Symposium on Learning.Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). *Okul* öncesi *eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Pearson, B., Fernández, S. ve Oller, D. (1993). Lexical development in bilingual infants and toddlers: Comparison to monolingual norms. *Language Learning* 43, 93-120.

Robson, S. (2006). *Developing Thinking and Understanding in Young Children.* London: Routledge.

Sevinç, M. (2007) Constructivist Approaches to Bilingualism. Türkiye Özel Okullar Derneği 2007, Eylul 17 *Oluşturmacılık ve İki Dilli Eğitim* Eğitim Sempozyumunda sunulan bildiri. Zeynep Mutlu Eğitim Vakfı Kemer Okulları, İstanbul.

Tucher, G. R. ve Angeljan, A. (1972). An Approach to Bilingual Education: The St. Lambert Experiment. M. Swain (Yay.haz.), *Bilingual Schooling: Some Experiences in Canada and the United States* içinde. Ontario: Ontario Institute for Studies in Education Symposium Series/1.

Tunmer, W. E, Pratt. C. ve Herriman M. L. (Yay.haz.). (1984). *Metalinguistic Awareness in Children: Theory, Research and Implications*. Berlin: Springer-Verlag.

Vygotsky, L. (1978). *Interaction between learning and Development: Mind and Society.* Cambridge, MA. Harvard University Press.

Wells (1986). *The Meaning Makers: Children Learning Language and Using Language to Learn.* London. Heinemann.

Wiseman, R. L. (2002). Intercultural Communication Competence. W. B. Gudykunst ve B. Mody (Yay. haz.) *Handbook of International and Intercultural Communication* içinde (207-224). Thousand Oaks: Sage.

Wode, H. (2001). Multilingual education in Europe: What can preschools contribute? S. Björklund (Yay.haz.), *Language as a Tool − Immersion Research and Practices* içinde (424-446). University of Vaasa, Proceedings of the University of Vaasa, Reports.

Wyse, D. ve Parker, C. (2012). *The Early Literacy Handbook.* Practical Preschool Books, UK. Clevedon: Multilingual Matters.

18

Erken Çocukluk Eğitimi Dönemi Hakkında Jane Addams'ın Bize Söyledikleri

"Kendimiz için sakladığımız iyilikler güvenilmez ve belirsizdir, taa ki o etrafta süzülen iyilikler hepimiz için güvenceye alınıp ortak hayatımıza dahil edilene kadar."
Jane Addams (1909, s. 113)

Chloe Paige Lightfoot, 5 yaş

Prof. Dr. Bertram C. Bruce

Amerika Birleşik Devletleri'nde Illinois Üniversitesi Urbana-Champaign Kampüsünde (University of Illinois at Urbana-Champaign) Kütüphane ve Bilişim Bilimleri, Müfredat ve Yönerge, Biyomühendislik, Yazma Çalışmaları Merkezi ve Doğu Asya ve Pasifik Çalışmaları Merkezinde Fahri Profesördür. 1968 yılında Rice Üniversitesinden (Rice University) lisans derecesi ve 1971 yılında Austin'deki Texas Üniversitesinden (University of Texas) Bilgisayar Bilimleri alanında doktora unvanı kazanmıştır. Rutgers Üniversitesinde (Rutgers University) üç yıl Bilgisayar Bilimleri Dersi vermiş ve ardından 1976-1990 yılları arasında Cambridge Massachusetts'te Bolt Beranek and Newman'da Baş Bilim Adamı olarak görev yapmıştır. Illinois Üniversitesi Urbana-Champaign Kampüsünde on yıl Müfredat ve Yönerge, ardından da on yıl Kütüphane ve Bilişim Bilimleri alanında ders vermiştir. 2007-2008 yıllarında Dublin'deki İrlanda Ulusal Kolejinde (National College of Ireland) Fulbright Özel Başkanlığını yürütmüş

* Bu bölümün çevirisi Timur Pınar tarafından yapılmıştır.

KAYNAKÇA

Addams, J. (1895). The art-work done by Hull-House, Chicago. *The Forum*, 19, 614–617.

Addams, J. (1909). *The Spirit of Youth and The City Streets*. New York: Macmillan.

Addams, J. (1930). *Second Twenty Years at Hull House.* New York: Macmillan.

Addams, J. (2002). *Democracy and Social Ethics.* Urbana, IL: University of Illinois Press.

Bruce, B. C. ve Bishop, A. P. (2007). New Literacies and Community Inquiry. J. Coiro, M. Knobel, C. Lankshear ve D. Leu (Ed.), *Handbook of Research on New Literacies* içinde (s. 699–742). New York: Routledge.://hdl.handle.net/2142/15133 adresinden alınmıştır.

Bruce, Bertram C. (2008). From Hull House to Paseo Boricua: The theory and practice of community inquiry. In Bogdan Dicher & Adrian Luduşan (eds.), *Philosophy of pragmatism (II): Salient inquiries* (pp. 181-198). Cluj-Napoca, Romania: Editura Fundației pentru Studii Europene (European Studies Foundation Publishing House).

Cremin, L. A. (1959). What happened to progressive education? *All-College Lecture Series at Teachers College*, 1–6.

Davis, A. F. (1973). *American Heroine: The Life and Legend of Jane Addams.* Oxford: Oxford University Press.

Deegan, M. J. (1988a). *Jane Addams and The Men 0f The Chicago School*, 1892–1918. New Brunswick, NJ: Transaction.

Deegan, M. J. (1988b). W.E.B. Du Bois and the women of hull-house, 1895–1899. *The American Sociologist*, 19(4), 301–311.

Dretske, D. (19 Nisan 2013). Lake County, Illinois History: Joseph T. Bowen Country Club, Waukegan. Lakecountyhistory.Blogspot.com. http://lakecountyhistory.blogspot.com/2013/04/joseph-t-bowen-country-club-waukegan.html adresinden alınmıştır.

Elshtain, J. B. (2002). *Jane Addams and The Dream of American Democracy.* New York: Basic.

Feratu, S. ve Martin, S. (2 Şubat 2012). Chicago's Hull House closes after 120 years of service. .Wsws. org. http://www.wsws.org/en/articles/2012/02/hull-f08.html adresinden alınmıştır.

Geoghegan, L. (2000). Residential settlements and social change. Infed.org. http://infed.org/mobi/residential-settlements-and-social-change/ adresinden alınmıştır.

Hamington, M. ve Bardwell-Jones, C. (2012). *Contemporary Feminist Pragmatism.* London: Routledge.

Holli, M. G. (1 Ocak 2003). Hull House and the immigrants. Illinois History Teacher. http://www.lib.niu.edu/2003/iht1010323.html adresinden alınmıştır.

Jane Addams Memorial Collection. (1 Haziran 1930). Children eating on porch of Rosenwald Cottage. Collections.Carli. Illinois.Edu. http://collections.carli.illinois.edu/cdm4/item_viewer.php?CISOROOT=/uic_bcc&CISOPTR=603&CISOBOX=1&REC=1 adresinden alınmıştır.

Knight, L. (2005). *Citizen: Jane Addams and The Struggle for Democracy.* Chicago: University of Chicago Press.

Lasch, C. (1965). *The Social Thoughto of Jane Addams.* Indianapolis, IN: Bobbs-Merrill.

Musgrave, L. R. (2007). Cosmopolitan ethics through art: Addams, Starr, and Hull-House aesthetics. Presented at the Society for the Advancement of American Philosophy, Columbia, SC. Alıntı: http://www.philosophy.uncc.edu/mleldrid/SAAP/USC/TP07.html adresinden alınmıştır.

Residents of Hull-House (1970). *Hull-House Maps and Papers.* New York: Arno.

Schlipp, P. A. (Ed.). (1951). *The Philosophy of John Dewey* (2. baskı). New York: Tudor.

Segal, N. (t.y.). Jane Addams of Hull House. Scholastic.com. http://www.scholastic.com/browse/article.jsp?id=4948 adresinden alınmıştır.

Seigfried, C. H. (1996). *Pragmatism and Feminism: Reweaving The Social Fabric.* Chicago: University of Chicago Press.

Shields, P. M. (2009). The community of inquiry: Insights for public administration from Jane Addams, John Dewey and Charles S. Peirce (s. 1–27). *Faculty Publications-Political Science.* https://digital.library.txstate.edu/handle/10877/3979 adresinden alınmıştır.

Stankiewicz, M. A. (1989). Art at Hull House, 1889-1901: Jane Addams and Ellen Gates Starr. *Woman's Art Journal,* 10(1), 35–39. http://www.jstor.org/stable/1358128 adresinden alınmıştır.

Stebner, E. J. (1997). *The Women of Hull House: A Study in Spirituality, Vocation, and Friendship.* Albany, NY: State University of New York Press.

Teachspace (1 Mayıs 2001). Hull-House firsts. Teachspace.org. http://www.teachspace.org/personal/research/addams/firsts.html adresinden alınmıştır.

Tichi, C. (2011). *Civic Passions: Seven Who Launched Progressive America (and What They Teach Us).* Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press.

19

Sınırları Toplumun Sınırları Olan Okullar: Jenaplan Okulları

"Hayatı içine alan bir eğitim ve sınırlarını
toplumdan alan bir program
her çocuğun içindeki insani tarafı açığa çıkarır."
Peter Petersen

Defne Bulunuz, 5 yaş

Arş. Gör. Burcu Sarı

1987'de Kırklareli'de doğdu. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından 2009 yılında mezun oldu. 2012 yılında aynı üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisansını tamamladı. Yüksek lisans tez çalışmasında, "Erken Çocukluk Dönemi Fonolojik Duyarlılık Ölçeği'nin (EÇDFDÖ)" geçerlik, güvenirlik ve norm çalışmasını yürüttü. Mesleğe, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Çanakkale Özel İsmail Kaymak İlköğretim Okulu Ana Sınıfında okul öncesi öğretmeni olarak başladı. 2010 yılında, Bursa Belediye 100. Yıl Anaokulunda aynı göreve devam etti. 2011 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012 yılı itibariyle Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümünde doktora eğitimine başladı ve eş zamanlı olarak

Lang (1998) yürüttüğü bir çalışmasında, yaygınlaşmakta olan "Çember Zamanı" anlayışının farklı ülkelerde uygulanan model ve yaklaşımlardaki durumunu incelemiştir. Lang Jenaplan Okulları'nda daire şeklinde oturarak etkileşimli çalışmanın, bu yaklaşımın temel yapı taşlarından biri olduğunu vurgular. Ayrıca Lang, Jenaplan Okulları'ndaki çember zamanının, iki temel ögesi olduğunu belirtmiştir. Bu ögeler; daha küçük çocukları sosyal ve kişisel yönlerden geliştirmesi ve çember zamanının güçlü bir pedagojik altyapısının bulunmasıdır. Lang'e göre psikolojik kuramlar, bu yaklaşımın temelini şekillendirirken, pedagojik kuramlar da bu yaklaşımı geliştirmektedir.

Cuciureanu (2010) tarafından yapılan bir araştırmada ise, Romanya'nın on beş yıllık Jenaplan Okulları deneyimi incelenmiştir. Bu araştırmada aynı zamanda Jenaplan Okulları'ndaki karma yaş grubu eğitimin geleneksel okullara alternatif olabileceği tartışılmıştır. Romanya'daki on beş yıllık Jenaplan deneyiminden sonra öğretmenler bu yaklaşımın yararlarını şu şekilde özetlemişlerdir:

"Yaklaşımın çocukların sosyal gelişimi üzerinde önemle durması, çocukların etrafındaki kişilere karşı daha duyarlı olmalarını sağlamaktadır. Çocukların farklı yaş gruplarıyla birlikte eğitim görmeleri ise, aile ortamındaki gibi doğal yolla öğrenmelerini teşvik eder. Yaklaşımın aktif katılıma vurgu yapması, toplumun bir parçası olan bireylerin sorumluluk bilincini artırmaktadır. Disiplinler arası çalışma anlayışı, çocukların farklı alanlarda bilgi ve becerilere sahip olmasını sağlarken, aynı zamanda onların yaratıcılık ve eleştirel düşünme becerilerini de artırmaktadır. Yaklaşımın dört temel etkinlik üzerinde ritmik olarak değişen bir akışa sahip olması, daha dinamik bir eğitim-öğretim süreci yaratır."

Azevedo ve Ferreira (2012) tarafından Hollanda'da da bulunan Jenaplan Okulları'nda, öğretmen tutumları ve öğrenci özerkliği üzerine gözleme dayalı bir araştırma yürütülmüştür. Bu araştırmanın sonucunda, Jenaplan Okullarında yaratılan öğrenme ortamının, çocukların hem bireysel ve hem de iş birlikçi çalışma becerilerini geliştirdiğini göstermiştir. Ayrıca bu okullarda eğlenme ve dinlemeye de yeterli vakit ayrıldığı ortaya konmuştur. Öğretmenlerin ailelerle ve öğrencilerle iş birliği içinde çalışması, okulda demokratik bir ortam yaratılmasına katkı sağlamaktadır.

SON SÖZ...

Jenaplan Okulları, her türlü dışlanmayı reddeden, dinler ve kültürler arası okul yapısına sahip okullardır. Bu okullar çocuklara, evrensel bir ahlak anlayışı kazandırmayı hedeflemiştir. Bu açıdan bakıldığında Jeneplan Okulları, hem günümüze hem de geleceğe hizmet etmektedir. Jenaplan Okulları'nın diğer bir önemli özelliği ise, eğitim ortamının çocuklara kendi yeteneklerini geliştirebilecek imkanlar sunmasıdır.

Türkiye'de okul öncesi eğitimde bölgesel farklılıkların olması, her çocuğun eşit imkanlara sahip olamamasına neden olmaktadır (Eğitim Reformu Girişimi, 2015). Ortaya çıkan bu fırsat eşitsizliği, çocukların iyi olma hâlini etkileyen önemli bir etkendir (ERG, 2015). Bu eşitsizliğin okul öncesi eğitimi yaygınlaştırma çalışmalarıyla birlikte giderek azalması beklenmektedir. Ayrıca, okul öncesi eğitim kurumlarının sunduğu eğitim ortamlarının, çocuklardaki dayanışma ve birlikte öğrenme duygularını da geliştirmesi önemlidir. Günümüzde okulların bu anlayışa sahip bireyler yetiştirmesi, gelecekte toplumun olumlu yönde gelişmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Azevedo, S. ve Ferreira, F. I. (2012). Participation and learning in a Jenaplan School in the Netherlands: An ethnographic research with children. *Procedia-Social and Behavioral Science*, 82, 599-603.

Cuciureanu, M. (2010). Jena Plan- a solution to simultaneous classes? *Sibua Alma Mater University Journal*, 3, 3, 11-14

Eichelberger, H. (2011). The importance of Reform Pedagogy. Wien: Padagogische Akademie des Bundes. 23 Temmuz 2014 tarihinde https://www.

blikk.it/angebote/reformpaedagogik/.../rp_englisch.pdf adresinden alınmıştır.

Eğitim Reformu Girişimi, (2015). Eğitimi İzleme Raporu 2014-2015. 3 Eylül 2016 tarihinde http://www.egitimreformugirisimi.org//sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/enews/EIR2014_OzetDegerlendirme.04.12.15.Web.pdf adresinden alınmıştır.

Glaser-Zikuda, M., Ziegelbauer, S., Rohde, J.,Conrad, M. ve Limprecht, S. (2012). ILE "Innovative Learning Environments" A Project of OECD / CERI, Case Study: The Jenaplan School of Jena. Germany: Ministry for Education, Science and Culture of Thuringia.

Jenaplanschool De Zegge, (t.y.). De Zegge als Jenaplanschool. 23 Temmuz 2014 tarihinde www.dezegge.nl adresinden alınmıştır.

Jenaplanschool De Feniks, (t.y.). Jenaplan in theorie. 23 Temmuz 2014 tarihinde www.jenaplanschooldefeniks.be adresinden alınmıştır.

Lang, P. (1998), Getting Round to Clarity: What Do We Mean by Circle Time?. Pastoral Care in Education, 16: 3–10. doi: 10.1111/1468-0122.00096.

Nederlandse Jenaplan Vereniging, (t.y.). Jenaplanconcept. 23 Temmuz 2014 tarihinde www.jenaplan.nl adresinden alınmıştır.

20

Kimlikli Bebeklerle Farklılıklarda Buluşmak: Erken Çocuklukta Başlayan Bir Düş...

Zeynep Demiryay, 6 yaş

"Hiç kimse ten renginden, geçmişinden ya da dininden dolayı bir diğerinden nefret ederek dünyaya gelmez! İnsanlar nefret etmeyi öğrenirler ve eğer nefreti öğrenebiliyorlarsa o zaman onlara sevmeyi de öğretebiliriz."

Nelson Mandela

Prof. Dr. Ebru Aktan Acar

1993 yılında Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden mezun oldu. 1996 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anaokulu Öğretmenliği Bilim Dalında yüksek lisansını, 2001 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında doktorasını tamamladı. 1997 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaya başladı. 2002 yılında Yardımcı Doçent, 2010 yılında Doçent unvanını elde etti. Hâlen aynı üniversitede İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda 2006'dan bu yana ÇABA Çok Amaçlı Erken Çocukluk Eğitimi Merkezi Projesi'nin (ÇABAÇAM) Proje Koordinatörlüğünü yürütmektedir. Çalışma alanları arasında okul öncesi dönemde okuma yazmaya hazırlık çalışmaları, erken çocukluk eğitimi modelleri, barış eğitimi ve farklılıklara saygı gibi konular yer almakta olup, çeşitli yurt içi/yurt dışı yayınları ve proje çalışmaları bulunmaktadır.

aşamasında geçerlik-güvenirlik çalışması yapılan Öğretmen Anket Formu ve tutum ölçeği sonuçları dikkate alınarak eşitlenmiş ve verilerin analizinde parametrik teknikler kullanılmıştır. Deneysel model sonunda deney grubunu oluşturan öğretmenlerin; Kimlikli Bebekler Yaklaşımı'na ilişkin son test tutumlarının, ön teste göre olumlu yönde anlamlı derecede yükseldiği saptanmıştır.

Araştırmanın üçüncü aşamasında ise Kimlikli Bebekler Yaklaşımı eğitimi alan öğretmenlerden dokuzu ile araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu aracılığıyla görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, Kimlikli Bebekler Yaklaşımı uygulamasının çocukların en çok olumlu yönde empati kurma ve problem çözme becerilerini etkilediği saptanmıştır.

Yüksek Öğrenimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı (YÖRET) ve Boğaziçi Üniversitesi Barış Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (BEUAM) uygulama ortaklığı ile hayata geçirilen *"Barışçıl Okuldan Toplumsal Barışa – Demokratik Yurttaş Eğitimi (DEYE) Projesi (2013)"* kapsamında okul öncesi ve ilkokullardaki demokratik okul kültürünü güçlendirmek amaçlanmıştır. Farklılıklara Karşı Duyarlılık Geliştirme ve Kimlikli Bebekler Yaklaşımı, projenin eğitim programında yer alan ve özellikle okul öncesi çocukları ile demokratik okul ortamını katılımcı şekilde gerek öğretmenin, gerekse öğrencilerin deneyimlemesine katkı sağlayan önemli bir eğitimdir. Proje kapsamında öncelikle üç ilde PDR uzmanlarına Kimlikli Bebekler Yaklaşımı tanıtılmıştır. Ardından İstanbul'da üç ilçedeki (Bakırköy, Şişli, Fatih) sekiz okulda görevli gönüllü psikolojik danışmanlara proje eğitimlerine ek olarak teorik ve uygulamalı olarak Kimlikli Bebekler Yaklaşımı Eğitimi verilmiş; sonrasında üç ay boyunca okul öncesi sınıflarında her bir danışmanla üçer kez sınıf gözlemleri ve uygulamalı süpervizyon seansları yürütülmüştür. Kimlikli Bebekler Uygulamalarından da psikolojik danışmanlar özellikle farklılıklara saygı, empati geliştirme, erken yaşta iletişim, ilişkileri pekiştirme ve sorun çözümünde Kimlikli Bebekler'den faydalanmışlardır.

SON SÖZ...

"*Bir resim düşünün renkleri dikkatsizce birbirine karışmış. Adeta tek bir potada eritilmiş tüm renkler. Mavinin maviliği bastırılmış örneğin mavi ne mavi olabilmiş ne de kırmızı. Yayması gereken ışığı yayamıyor, duygusu kalmamış, renk olmaktan çıkmış, baskın renk içinde eriyip gitmiş. Birini yok saysanız resim başka bir resim olacak, coşkusundan kaybedecek. Uzaktan bakınca renge, belki de göze çarpan sadece tek bir renk olacak"* (Sezen Aksu'nun Atilla Durak'ın "Ebru" kitabındaki Ön Söz'ünden alıntıdır).

Anlatılan bir ebru eseridir. Ebru sanatçısı, eserini suda yaratır ardından kağıda geçirir. Biz eğitimcilerin eseri de yetiştirdiğimiz çocuklarımız, eserimizin sahnesi ise toplumdur. Hiç kimse ön yargı ve adaletsizlikle mücadele etmenin kolay olduğunu söyleyemez. Buna rağmen, eğitimciler olarak bizlerin bu konuda sorumluluğu ve değişim yaratma konusunda gücü bulunmaktadır. Erken çocukluk dönemi eğitimcileri olarak bilmeliyiz ki, çocukların nasıl öğrendikleri, öğrenmeye nasıl teşvik edildikleri, onların neyi öğrendikleri kadar önem taşımaktadır. Bu prensibin altı yaşın altındaki çocuklara yönelik hazırlanan tüm programların temelini oluşturması gerektiğine inanıyoruz. Eğer bu işe hızlı bir biçimde çocuklarımız ve hatta torunlarımızla başlarsak, bir bakmışız ki farklılıklara saygı duyan, farklılıkları kutlayan, farklılıklarla zenginleşen, ön yargı, ayrımcılık ve nefretten uzak bir toplum ve dünya yaratmışız.

KAYNAKÇA

Aktan Kerem, E ve Kınık, E. (2004). Erken çocukluk eğitiminde üstün yetenekli çocuklara "Kimlikli Bebekler" çalışmasıyla farklı bir bakış: Bir uygulama örneği "Deha Bebek". *1. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildiriler Kitabı*, 161-168, İstanbul.

Aktan Kerem, E. (2005*).* Erken çocukluk eğitiminde önyargılara yönelik bir uygulama örneği: Kimlikli bebekler (Persona Dolls).*Çoluk Çocuk Dergisi*, 49, 24-26.

Aktan Kerem, E. ve Kamaraj, I. (2006). Erken Çocukluk Döneminde Barış Değerinin Kazanılmasına Yönelik Bir Uygulama Örneği: Kimlikli Bebekler (Persona Dolls). *Eğitimde İyi Örnekler Konferansı 2006*, Sabancı Üniversitesi, İstanbul.

Aktan, E. (2011). Farkındayım farklılıklara saygılıyım: Kimlikli bebekler yaklaşımı. *Türkiye Özel Okullar Birliği Dergisi*, 4 (16), 22-27.

Ann Irish, N. (2009). *Evaluating he effectivines of an ububele-persona doll emotional lıteracy programme for prescholers from Alexandra township*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University Of The Witwatersrand.

Barnfather, N. ve Amod, Z. (2012). Empathy and personal experiences of trainees in an emotional literacy and persona doll programme in South Africa. *South African Journal Of Psycholog*, 42 (4), 598-607.

Biersteker, L. ve Ngwevela, B. (2002). What do young children understand about anti bias in the curriculum? Early Childhood Development Building Societies through Partnership. *World Organisation for ECD (OMEP) Conference*, Durban, South Africa.

Bodrova, E., Leong, D., Güler, T. ve Haktanır, G. (2010). *Zihnin araçları erken çocukluk eğitiminde Vygotsky Yaklaşımı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Brown, B. (1998). *Unlearning discrimination in the early years.* England:Trentham Books Limited.

Brown, B. (2001). *Combating discrimination persona dolls in action.* USA: Trentham Books.

Brown, B. (2008). *Equality in action: a way forward with persona dolls.*USA: Trentham Books.

Buchanan, L. (2007). *The use of ububele persona dolls in an emotional literacy programme with pre-school children. university of the witwatersrand* (Yayınlanmamış eğitim psikolojisi araştırma raporu). Johannesburg.

Cook, E. (2004). *What are the benefits to practitioners and to children of introducing Persona Dolls into a setting?* (Yayınlanmamış Tez) .University of Sheffield, Sheffield, UK.

Derman-Sparks, L. ve A.B.C Task Force. (1989) *Anti-bias curriculum: Tools for empowering young children*,Washington DC, NAEYC.

Divrengi, M. ve Aktan, E. (2010). *Farkındayım farklılıklara saygılıyım.* Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi.

DPT-SODES (2011) *Kimlikli Bebekler Projesi,* Mardin.

Durak, A. (2007). *Ebru-kültürel çeşitlilik üzerine yansımalar.* İstanbul: Metis Yayıncılık.

Ebrahim, H. ve Francis, D. (2008). You said, " black girl": doing difference in early childhood. *Africa Education Review*, 5 (2), 274-287.

Jesuvadian, M. ve Wright, S. (2011). Doll tales: Foregrounding children's voices in research. *Early Child Development And Care,* 181(3), 277-285.

Logue, M. E. ve Kim, S. (2011). The persona doll project: promoting diversity awareness among preservice teachers through storytelling, *Social Studies Research and Practice,* 6 (2).

MacNaughton, G. (1997). Look! ı'm barbie and we're at pizza hut: The comodification of young children's identities *Paper presented to the National Conference of the Crècheand Kindergarten Association of Queensland.*, Brisbane.

MacNauhgton, G.ve Davis, Karina. (2009). *Race and early childhood education: An international approach to ıdentıty politics, and pedogogy.* USA: Palgra ve Macmillan Publisher.

McClements, E. (2004). *Persona dolls in action: an exploration of the use of the dolls as an anti-discriminatory intervention in the classroom*. (Yayınlanmamış eğitimsel araştırma raporu), Tavistock Institute, London.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Persona Doll Training, Equality in Action (t.y.) 10 Kasım 2014 tarihinde http://www.persona-doll-training.org/sadollsmats.html adresinden alınmıştır.

Seminer Notları (2011). *Kimlikli Bebekler Yaklaşımı Eğitimi,* 6-7 Eylül 2011, Mardin: Kızıltepe Zübeyde Hanım Anaokulu.

Smith, C. (2006). *Persona dolls: making difference. a manual for teachers and trainers.* Güney Afrika: Cape Town.

Smith, C. (2009*). Persona dolls and anti-bias curriculum pratice with young children: A case study of early childhood development teachers*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Department of Education, University of Cape Town.

Smith, C. ve Bozalek, V. (2010). Using persona dolls an antı-oppressıve technıque in the South african social work curriculum. *Soth Africa Journal of Work,* 46 (3).

Srinivasan, P. ve Cruz, M. (2015). Children colouring: speaking "colour difference" with diversity dolls. *Pedogogy, Culture & Society*, 23 (1), 21-43.

Şensoy, H. (2013). *Kimlikli Bebekler Yaklaşımı Eğitiminin Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenlerinin Kimlikli Bebekler Yaklaşımı'na İlişkin Tutumları ve Kimlikli Bebeklerin Kişilik Özelliklerini Algılamaları Üzerindeki Etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Üner, E. (2011). *Okul Öncesi Eğitim Programındaki 36-72 Aylık Çocuklara Farklılıklara Saygı Eğitimi Kazandırmanın Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi.*(Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

YÖRET (2013). *Barışçıl Okuldan Toplumsal Barışa – Demokratik Yurttaş Eğitimi (DEYE)* Projesi.

21 Lions Quest Programı (Yaşam Becerileri Eğitim Programı)

Bir çocuğu doğru yetiştirmek, bir yetişkini düzeltmekten çok daha kolaydır."
Frederick Douglass
Amerikalı yazar, diplomat (1818-1895)

Elif Öyküer, 5 yaş

Nilgün E. Niord

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Filolojisi Bölümünden mezun oldu. Pedagoji ve Sosyal Antropoloji üzerine sertifikaları vardır. Özel sektörde 5 yıl, kendi şirketinde ise 25 yıl çalıştı. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında gönüllü Eğitmen Eğitimcisi olarak görev yaptı. Uluslararası Lions Quest Yaşam Becerileri Eğitim Programı'nın Türkiye'ye getirilmesine öncülük etti, Kılavuz kitapların tercüme ve uyarlanmasını sağladı. 2008 yılından bu yana, gönüllü olarak Lions Quest Ülke Direktörlüğü görevini sürdürmektedir. 2016 yılında Lions Quest Avrupa Direktörlüğüne seçilmiştir.

Emine Ayten Aksoy

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden 1983 yılında mezun oldu. 1984 yılında Özel Ayışığı Anaokulunda öğretmen olarak göreve başladı. 1986 -1988 yılları arasında Gaziantep Rehberlik ve Araştırma Merkezinde ve Niğde Aksaray Lisesinde Rehber Öğretmen olarak görev yaptı. 1988-1993 yılları arasında kurucusu olduğu Özel Papatya Çocuk Kulübünde müdür olarak görev yaptı. 1993-1997 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Sağlık İşleri Müdürlüğünde psikolog kadrosunda görev aldı. 1997 yılında Özel MEF Okulları'nda çalışmaya başladı. 1997-2015 yılları arasında Özel MEF Anaokulu'nda yönetici olarak çalıştı. Evli ve iki çocuk annesidir.

Oya Eylül Koç, 5,5 yaş

uygulama aşamalarında zorluklarla karşılaşılsa da, öğretmenlerin programa olumlu bir bakış açısına sahip oldukları, programı güçlü, bilgilendirici ve bir çok konuda özellikle çocuklarda sosyal ve duygusal becerilerin geliştirilmesinde kendilerine yardımcı olarak değerlendirdiklerini göstermiştir.

Boğaziçi Üniversitesi Barış Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 2013-2014 eğitim-öğretim yılında yürütülen ikinci Değerlendirme Çalışması'nın temel amacı, bilimsel ve sistematik araştırma prensiplerini kullanarak toplanan verileri değerlendirmek; bu şekilde programın işlevselliği ve etkisi üzerine görüş oluşturmaktır. Bu temel amaca ulaşmak için, Lions Quest Programı'nın olumlu sınıf ortamı oluşturmadaki etkisinin incelenmesi, Program öncesi ve sonrasında öğrenci davranışlarında gözlemlenen değişikliklerin gözlenmesi, Programın öğrencilerin olumlu okul algısına katkıda bulunup bulunmadığının araştırılması, öğrencilerin birbirleri ile olan ilişkilerinde, özellikle çatışma çözümündeki gelişmeye bakılması, Programın uygulanış şekilleriyle ilgili bilgi toplanması ve öğretmenlerin programla ilgili görüşlerinin incelenmesi planlanmıştır. Araştırma deseni olarak Kontrol Gruplu Deneysel Model seçilmiştir. İki özel okul ve iki devlet okulu olmak üzere dört okul çalışmaya katılmıştır. Çalışmaya katılan dört okulda, 2013 yılı Eylül ve Ekim aylarında ön veriler, 2014 yılı Mayıs ayında ise son veriler toplanmıştır. Değerlendirme çalışmasında gözlem, görüşme ve anket teknikleri kullanılarak veri toplanmıştır. Bu değerlendirme çalışması sonucunda, Lions Quest Programı'nın sınıfın genel ortamı ve atmosferini ve öğrenci davranışlarını olumlu yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Programın geliştirilmesi için yapılması gerekenler ise, programın okulların eğitim programlarına sınıf kademelerine göre entegre edilmesi ve iki günlük eğitimleri takiben öğretmenlere uygulamalarda destek olabilecek bir süpervizörlük sisteminin oluşturulmasıdır. Bu çalışmalar www.lionsquest-tr.org sayfalarında yer almaktadır.

SON SÖZ...

Lions Quest Okul Öncesi Programı diğer yaş grupları programlarına göre yeni olmakla birlikte, okul yaşının öne çekildiği ülkemizde önemli bir eksiği karşılamaktadır. Bu program daha çok özel yuvalarda kullanılmaktadır. Oysa ilköğretim okullarının ana sınıflarında uygulanabilecek, kapsamlı bir Kılavuz Kitabı olan, özel eğitimi ile uygulama modelinin verildiği ve örneklendiği bir program olarak Milli Eğitim Sistemimiz içinde yaygınlaşması dileğimizdir.

KAYNAKÇA *

Benson, P. (1997). *All Kids are Our Kids.* San Francisco:Jossey-Bass,Inc.

Benson, P. ve Scales. P. (2006). Presentation at the 2006 Character Education Partnership Conference, Minneapolis, MN Search Institute.

Boolworth, M. R., Weissberg, R. P. ve Wahlberg, H.J. (2000). *Building Academics Success on Social and Emotional Learning*, New York, NY: Teachers College Press.

Cherniss, C. ve Goleman, D. (2001). The Emotionally Intelligent Workplace, Philadelphia, PA Hay Group.

Collaborative for Academic,Social and Emotional Learning (Casel) (2003). *Safe and Sound: an Educational Leader's Guide to Evidence Based Social And Emotional Learning (Sel) Programs.* Chicago,IL: CASEL.

Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg.R. P., Frey,K. S., Greenberg. M. T., Haynes, N. M., Kessler, R., Schwab-Stone, M. E. ve Shiver, T. P. (1997). Promoting Social and Emotional Learning:Guidelines for Educators. Alexandria. VA:Association for Supervision and Curriculum Development.

Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ.* New York: Bantam Books.

Goleman, D., Boyatzia, R. ve Mc Kee, A. (2002). Primal Leadership: *Realising the Power of Emotional Intelligence*. Boston, MA: Harward Business School Press.

Hawkings, J. D. (1997). Academic Performance and School Success: Soruces and

Consequesnces, R. P. Weissberg, T. P. Gullotta, R. I. Hampton, B. A. Ryan ve W. G. R. Adams (Ed.) *Healthy children 2010: Enhancing childrens' wellness (issues in children's and families lives).*

Vol 8 chapter 10. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Hawkings, J. D., Smith, B.H. ve Catalano, R. F. (2000). Social Development and Social and Emotional Learning.Paper presented fort he national invitational conference on building school success on social emotional learning. Philadelphia, PA.

Likona, T. (1991). *Educational for Character: How Our Schools can Teach Respect and Responsibility*. New York, NY : Bantam Books.

Mayer, J. ve Salovey, P. (1995). Getting Started.The NMHA guide to establishing community based preventation programs. Alexandria, VA; National Mental Health Association.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Soloman, D., Scnaps, E., Watson, M. ve Battistich, V. (1992). Creating caring school and c l a s s r o o m communities for all students.

R. Villa, J. Thousand, W. Stainback ve S. Stainback (Ed.). *From Restructuring for Caring and Effective Education: Baltimore*, M. D., Paul H. Brookes Publishing Co.

Werner, E. E.ve Smith, R. S. (1992). How Children become resilient: Observations and cautions. Resiliency in action. *A Journal of Application and Research.*

What Work Requires of Schools: ASCANS Report for America 200, USDLE.

Zins, J. E., Bloodworth, M. R. Qeissberg, R. P. ve Wahlberg, H. J. (2004). The Scientific Base Linking Social and Emotional Learning to School Success.

* *Bu liste Lions Quest Programı'nın güncelleştirilmesi* sürecinde yararlanılmış kaynaklardır.

22

Eğitimde Tabula Rasa Anlayışını Yıkan ve Çocuğun Rönesansını Yaratan Bir Devrim: Montessori Metodu

"Çocuklarla çalışmam sırasında doğu ve batı kökeninde insan doğasını inceledim. Çalışmaya başladığımdan bu yana 40 yıl geçmesine rağmen çocukluk hâlâ bana keşiflerin ve umudun tükenmez kaynağı gibi görünüyor."
Dr. Maria Montessori

İrem Molla, 6 yaş

Öğr. Gör. Ceylan Özbek Ayaz

1977 yılında Tekirdağ'da doğdu; ilk, orta ve lise öğrenimini Tekirdağ'da tamamladı. 2006 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun oldu ve aynı üniversitede Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisansını tamamladı. 2006-2010 yılları arasında MEB Tekirdağ Süleyman Paşa İlköğretim Okulunda ana sınıfı öğretmenliği yaptı. 2010 yılından itibaren Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programında Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. İlgi alanları, erken okuryazarlık ve okul öncesi dönemde Orff Schulwerk Yaklaşımıdır.

ların gövdeleri, üzerini örten bu ağaçlar yüzünden eğri büğrüdür. Uzun ve güçlü bir şekilde büyüyebilmeleri için, bu büyük ve yaşlı ağaçların gölgesinden kurtulmaları ve ışığa ulaşabilmeleri gerekir. Montessori Metodu, gelişimin ihtiyacı olan ışık olmayı başarmış ve çocuğu belli kalıplara sokmaya çalışan, yetişkinin minyatürü sayan, öğretmen yönetimli ve yaşamdan kopuk olan geleneksel eğitim tablosu karşısında, her çocuğu biricik kabul edip, onun potansiyeline ve yaşamla iç içe olan eğitime inancıyla alternatif metotlar arasındaki haklı yerini bulmuştur. Tıpkı Maria Montessori'nin dediği gibi:

"Ben çocuklarımla çalıştım ve onlar bana, onlara nasıl öğreteceğimi öğretti."

KAYNAKÇA

AMI (t.y.). Association Montessori Internationale. 10 Mart 2014 tarihinde http://ami-global.org/adresinden alınmıştır.

AMS (t.y.). American Montessori Society. 10 Aralık 2014 tarihinde https://amshq.org/adresinden alınmıştır.

Anaokulu Öğretmenlerine Yönelik Montessori Eğitimi Duyurusu (2014). 14 Ocak 2015 tarihinde http://erg.sabanciuniv.edu/tr/node/1305 adresinden alınmıştır.

Aydın, İ. (2008). Alternatif okullar. *Alternatif Çocuk Gazetesi, 1*(1), 6.

Bagby, J.H. (2006). Montessori education and practise: A review of the literature, 1996–2006. *Montessori Life, 1.*

Balat, G. U. (2013). Okul öncesi eğitimde farklı yaklaşımlar (4. Baskı). Gülden Uyanık Balat (Ed.), *Okul öncesi eğitime giriş* içinde (s. 136-156). Ankara: Pegem.

Beken, S. (2009). *Montessori yöntemi etkinliklerinin 5–6 yaş çocuklarının el becerilerinin gelişimine etkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Bergama ve Kınık İlçelerindeki Okulöncesi Kurumlarında Montessori Eğitimi Verilecek. (2014). 12 Ocak 2015 tarihinde http://bergama.meb.gov.tr/www/montessori-egitimi/icerik_gorme_engelli/128 adresinden alınmıştır.

Besançon, M. ve Lubart, T. (2008). Differences in the development of creative competencies in children schooled in diverse learning environments. *Learning and Individual Differences, 18* (4), 381–389.

Biswas-Diener, R. (2011). Manipulating happiness: Maria Montessori. *International Journal of Well-being*, *1*(2), 214-225.

Bloom, M. (2004). Editorial primary prevention and early childhood education: An historical note on Maria Montessori. *The Journal of Primary Prevention, 24(3), 191-196.*

Byun,W.,Blair,S. N.ve Pate,R.R. (2013). Objectively measured sedentary behavior in preschool children: Comparison between Montessori and traditional preschools. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 10*(2), 1-7.

Cossentino, J. (2009). Culture, craft, & coherence: The unexpected vitality of Montessori teacher training. *Journal of Teacher Education, 60*(5), 520–527.

Dalmaz, B. (2014). *Hollanda'dan mutlu döndüler.* 12 Ocak 2015 tarihinde http://www.dha.com.tr/hollandadan-mutlu-donduler_703431.html adresinden alınmıştır.

Daoust, C. J. (2004). *An Examination of ımplementation practices in Montessori early childhood education.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of California, Berkeley, USA.

Dohrmann, K.R., Nishida, T. K., Gartner, A., Lipsky, D. K. ve Grimm, K.J. (2007). High school outcomes for students in a public Montessori program. *Journal of Research in Childhood Education, 22*(2), 205-217.

Dubreucq, F. (1993). Jean-Ovide Decroly (1871-1932). Zaghloul Morsy (Ed.), Profiles of Educators içinde (249-275). Paris, UNESCO: International Bureau of Education.

Durakoğlu, A. (2011). Maria Montessori'ye göre okul öncesi çocukluk döneminin özellikleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 16,* 133-145.

Edwards, C. P. (2002). Three approaches from europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia. *Early Childhood Research and Practice, 4*(1), 1–14.

Edwards, C. P. (2003). "Fine designs" from Italy: Montessori education and the Reggio Emilia approach. *Publications Department of Child, Youth, and Family Studies,20,* 34-39.

Eissler, T. (2014). *Montessori çılgınlığı* (1. Baskı). Raife Cebeci (Çev.). İstanbul: Alfa.

Eratay, E. (2011). Montessori yönteminin etkililiği. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1*(1), 11-19.

Erben, S. (2005). *Montessori materyallerinin zihin engelli ve işitme engelli çocukların alıcı dil gelişiminden görsel algı düzeyine etkisi.* (**Yayımlanmamış** yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Famous Montessori Graduates (t.y.). 12 Aralık 2014 tarihinde https://docs.google.com/document/preview?hgd=1&id=1iRuFD-ubKDs7hQhdXcQMYvH26EHTJVSXDdE3g9GIW00 adresinden alınmıştır.

Famous Montessori Students (t.y.). 12 Aralık 2014 tarihinde http://www.mslf.org/famous-montessori-students/ adresinden alınmıştır.

Geoghegan, A. (2015). Montessori metodu: Tarihi, ilkeleri ve uygulamaları. *Karenin dışına çıkmak. Alternatif Eğitim, Alternatif Okullar Konferansı.* Haliç Üniversitesi.

Glenn, C. M. (2003). The longitudinal assessment study (LAS): Eighteen year follow-up. Final report. 2 Nisan 2014 tarihinde, http://eric.ed.gov/?id=ED478792 adresinden alınmıştır.

Gutek, G. L. (2004). *The Montessori method: The origins of an educational ınnovation, ıncluding an a bridged and annotated edition of Maria Montessori's the Montessori method.* UK: Rowman & Littlefield Publishers.

Güleş, F. (2012a). Montessori eğitim uygulamaları ile ilgili araştırmalar. Emel Çakıroğlu Wilbrandt (Ed.), *Okul öncesi eğitimde Montessori yaklaşımı* içinde (s. 212-227). Ankara: Kök.G

Güleş, F. (2012b). Montessori eğitiminde program ve planlar. Emel Çakıroğlu Wilbrandt (Ed.), *Okul öncesi eğitimde Montessori yaklaşımı* içinde (s. 120-135). Ankara: Kök.

Haines, A.; Baker, K. ve Kahn, D. (2000). Optimal developmental outcomes: The social, moral, cognitive and emotional dimensions of a Montessori education. 2 Nisan 2014 tarihinde http://www.montessori-namta.org--www.montessori-namta.org/PDF/outcomes.pdf adresinden alınmıştır.

Hainstock, E.G. (1997). *Teaching Montessori in the home: The pre-school years.* Canada: Random House.

Haskins, C. (2010). The Montessori method: Cultivating the potential of the child to build a more peaceful world. *Journal of Unschooling & Alternative Learning, 4(*8), 1-18.

Hixon, S. (2002). Blending Head Start and Montessori: The best of both worlds. *Montessori Life, 14*(4), 37-38.

IHA. (2014a). *Hayrabolu eğitimine üç yeni proje*. 11 Ocak 2015 tarihinde
http://www.milliyet.com.tr/hayrabolu-egitimine-uc-yeni-proje-tekirdag-yerelhaber-324587/ adresinden alınmıştır.

IHA. (2014b). *Dünyanın en başarılı eğitim sistemi Kelkit'te*. 12 Ocak 2015 tarihinde
http://www.milliyet.com.tr/dunyanin-en-basarili-egitim-sistemi-gumushane-yerelhaber-508905/ adresinden alınmıştır.

Ilgar, Ş. (2013). The perceptions and support of parents and guardians whose children attend Montessori Programs. *Anthropologist, 16*(1-2), 241-249.

İnan, H. Z., İnan, T. ve Öztürk, Z. (2014). Farklı eğitim yaklaşım ve modellerinde yaratıcılık. Elif Çelebi Öncü ve İlkay Ulutaş (Ed.), *Her yönüyle okul öncesi eğitim 2* içinde (s. 55-74). Ankara: Hedef.

Kahn, D. (2005). Montessori erdkinder: The social evolution of the little community. 10 Aralık 2014 tarihinde http://www.montessori-ami.org/congress/2005sydney/CongressPapersDK.pdf adresinden alınmıştır.

Kalıpçı, S. (2008). *Okul öncesi öğretmenlerinin uygulamalarında benimsedikleri eğitimsel yaklaşımları belirleme*. (**Yayımlanmamış** yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi /Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kayılı, G. ve Arı, R. (2011). Montessori yönteminin anaokulu çocuklarının ilköğretime hazır bulunuşluklarına etkisinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11*(4), 2091-2109.

Kayılı, G., Koçyiğit, S. ve Erbay, F. (2009). Montessori yönteminin beş - altı yaş çocuklarının alıcı dil gelişimine etkisinin incelenmesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 26,* 347-355.

Keppler, G. T. (2009). *The role of play in preschool montessori classrooms.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). The University of Alaska, Anchorage, USA.

Koh, J.H.L. ve Frick, T. (2010).Implementing autonomy support: Insights from a Montessori classroom. *International Journal of Education, 2*(2), 1-15.

Korkmaz, E.(2005). *Montessori metodu ve Montessori okulları: Türkiye`de Montessori okullarının yönetim ve finansman bakımından incelenmesi.* **(**Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Korkmaz, E. (2008). Montessori okullarının Türkiye'deki durumu. *Alternatif Çocuk Gazetesi 1*(1).6.

LaRue, W. (2010). *Empowering adolescents: A multiple case study of U.S. Montessori high school.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Walden University, Minnesota, USA.

Lee, L.F. (2000). The Dalton Plan and the loyal, capable intelligent citizen. *History of Education, 29* (2), 129- 138.

Lillard, A. S. ve Else-Quest, N. (2006). The early years: Evaluating Montessori education. *Science,313,* 1893 – 1894.

Lillard, A. S. (2012). Preschool children's development in classic Montessori, Supplemented Montessori and Conventional Programs. *Journal of School Psychology, 50*(3), 379–401

Lillard, A.S. (2013). Playful learning and Montessori education. *American Journal of Play, 5*(2), 157-186.

Lockhorst, D; Wubbels, T. ve Van Oers, B. (2010). Educational dialogues and the fostering of pupils' independence: The practices of two teachers. *J. Curriculum Studies, 42*(1), 99–121.

Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü Proje Detayı. (2010). 12 Ocak 2015 tarihinde http://mtegmprojeler.meb.gov.tr/index.php?pg=okulprojedetay&projeno=2447 adresinden alınmıştır.

Miller, R. (2006). Educating the child's "inner power". 11 Mart 2014 tarihinde http://www.pathsoflearning.net/articles_Educating_Childs_Inner_Power.php adresinden alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Montessori Australia Foundation (MAF). 10 Mart 2014 tarihinde http://www.montessori.org.au/adresinden alınmıştır.

Montessori Eğitimi. (2014). 12 Ocak 2015 tarihinde http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/65/11/749651/icerikler/listele_haberler_gorme_engelli.html adresinden alınmıştır.

Montessori Eğitimi'ni Alacak Öğretmenler Buluştu (2012). 12 Ocak 2015 tarihinde
http://www.fatih.edu.tr/?basinbultenleri,61 adresinden alınmıştır.

Montessori Eğitim Sistemi, Hayata Geçirilecek. (2012). 12 Ocak 2015 tarihinde http://www.milliyet.com.tr/montessori-egitim-sistemi-hayata-gecirilecek-egitimdunyasi-1514718/ adresinden alınmıştır.

Montessori Materyalleri (t.y.). 10 Aralık 2014 tarihinde http://nienhuisturkiye.com adresinden alınmıştır.

Morrison, G. S. (2007). *Early childhood education today* (10. Baskı). Ohio: Pearson, 12 Mart 2014 tarihinde http://catalogue.pearsoned.co.uk/preface/0132286211.pdf adresinden alınmıştır.

Nitelikli Okul Öncesi Eğitimi İçin Montessori Eğitimi Projesi (2011). 12 Ocak 2015 tarihinde http://www.selcuk.edu.tr/mesleki_egitim/cocuk_gelisimi_ve_ev_yonetimi_egitimi/web/sayfa/ayrinti/1606/tr adresinden alınmıştır.

Nuhoğlu, H. (2013). Evaluation of alternative preschool Education programs regarding their perspectives on teaching science and nature. *Mevlana International Journal of Education, 3*(4), 236-249.

Oğuz, V. ve Köksal Akyol, A. (2006). Çocuk eğitiminde Montessori yaklaşımı. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,15*(1), 243-256.

Öngören, S. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-5 yaş grubu çocuklarına geometrik şekil kavramı kazandırmada Montessori eğitim yönteminin etkililiği.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Pitamic, M. (2013). *Çocuğunuz ve sizin için Montessori etkinlikleri*. F. Akkaya ve S. Darcan Çiftçi (Çev.). İstanbul: Kaknüs.

Rambusch, N. M. (2013). What makes a Montessorian. *Montessori Life: A Publication of the American Montessori Society*, *25* (2), 36.

Rathunde, K. ve Csikszentmihalyi, M. (2005). The social context of middle school: Teachers, friends, and activities in Montessori and traditional school environments. *Elementary School Journal*, *106* (1), 59-79.

Roemer, K.L. (1999). *Assessment practices used by montessori teachers of kindergarten through sixth grade students in the United States*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.). The University of Memphis, Memphis, USA.

Roopnarine, J. L. ve Johnson, J.E. (2008). *Approaches to early childhood education* (5. Baskı). Ohio: Pearson.

Rule, A.C. ve Stewart, R.A. (2002). Effects of practical life materials on kindergartners' fine motor skills. *Early Childhood Education Journal, 30* (1), 9-13.

Schweinhart, Lawrence J. (2016). Curriculum and early childhood Education. Donna Couchenour & J. Kent Chrisman (Eds.) The SAGE encyclopedia of contemporary early childhood education (pp. 375-384). SAGE Publications: Thousand Oaks, CA.

Seldin, T. ve Epstein, P. (2003). *The Montessori way.* USA: The Montessori Foundation. 12 Mart 2014 tarihinde http://www.montessori.org/sitefiles/excerpt_montessori_way.pdf adresinden alın-

mıştır.

Shell, B.(t.y.). *A Look at Waldorf and Montessori Education in the early childhood programs*. 13 Haziran 2014 tarihinde http://www.whywaldorfworks.org/02_W_Education/documents/ALookatWaldorfandMontessori.pdf adresinden alınmıştır.

Soydan, S. (2013). Çocuklarda merak duygusunu uyandırmada Montessori öğretmenlerinin kullandıkları stratejiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13* (25), 269 – 290.

Şahintürk, Ö. (2012). *Montessori yönteminin okul öncesi dönemde öğrencilerin yaratıcı düşünmelerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Taner Derman, M., Sadioğlu, Ö., Bağçeli Kahraman, P. ve Onur Sezer, G. (2010). Okul öncesi eğitimde Montessori metodu. H.A. Başal (Ed.), *Okul öncesi eğitiminde uygulanan farklı modeller* içinde (s. 47-95). Bursa: Dora.

Temel, Z. F. ve Toran, M. (2013). Montessori eğitim yöntemi. Z. F. Temel (Ed.), *Erken çocukluk eğitiminde yaklaşımlar ve programlar* içinde (s.141-190). Ankara: Vize.

Toran, M. (2011). *Montessori yönteminin çocukların kavram edinimi, sosyal uyumları ve küçük kas motor becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Toran, M. ve Temel, Z.F. (2014). Examining the effects of the Montessori approach on children's concept acquisition. *İlköğretim Online, 13*(1), 223-234

Turan, E. ve Aktan Acar, E. (2014). 20. yy İtalyası'nda Montessori'nin gölgesinde kalan idealist bir eğitimci: Giuseppina Pizzigoni ve eğitime dair görüşleri. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, *119*.

Ulutaş, İ. ve Tutkun, C. (2014). Montessori eğitim yöntemi ve uygulama örnekleri. Z. Fulya Temel ve Pınar Bayhan (Ed.), *Her yönüyle okul öncesi eğitim 7* içinde (s. 43-72). Ankara: Hedef.

Walsh, B.A. ve Petty, K. (2007). Frequency of six early childhood education approaches:

A 10-year content analysis of Early Childhood Education Journal. *Early Childhood Education Journal, 34*(5), 301- 305.

Whitescarver, K.ve Cossentino, J. (2008). Montessori and the main stream: A century of reform on the margins. *Teachers College Record,110* (12), 2571–2600.

Yezbick, M. (2007). *How Montessori educators in the U.S. address culturally responsive teaching.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). San Francisco State University, San Francisco, USA.

Yıldırım Doğru, S.S. (2009). Özel eğitimde kullanılan alternatif programlar (Montessori yaklaşımı). *TÜBAV Bilim Dergisi, 2*(1), 107-116.

Yiğit, T.(2008). *Okulöncesi eğitim kurumlarında Montessori ve geleneksel öğretim yöntemleri alan çocukların sayı kavramını kazanma davranışlarının karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

23 Müzik, Hareket ve Dansın Gizemli Buluşması: Orff Schulwerk

"Müzik dilinin öğrenilmesi diğer dillerin öğrenilmesine benzer. Bu dili çocukluklarından başlayarak öğrenenler, ona tüm yaşamları boyunca sahip olabilirler."
Rubinstein

Meryem Elif Şahin, 5 yaş

Arş. Gör. Özlem Çelebioğlu

1984 yılında İstanbul Şişli'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da, lise öğrenimini de Tekirdağ'da tamamladı. 2006 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun oldu. 2011 yılında ÇOMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında "4-5 Yaş Grubu Çocuklarına Yönelik Olarak Hazırlanan Erken Müdahale Programının Etkililiği'nin Belirlenmesi: Çanakkale İli Örneği" konulu tezini yayınlayarak yüksek lisansını tamamladı. Şu anda Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalında doktora öğrenimini sürdürmektedir.

Meslek hayatına, 2006-2008 yılları arasında MEB Manisa Özel Koza Anaokulunda okul öncesi öğretmeni olarak başladı. 2009 yılından itibaren, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul

bir şeyler üretirken sosyalleşmekte, ritmi, beden perküsyonu ve danslar ile bedenlerinde hissederek de özümsemektedirler.

Okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar her eğitim kademesinde Orff Schulwerk çalışmalarının yer alması gerekir. Ancak Orff Schulwerk uygulamalarını gerçekleştirebilecek donanımda ülkemizde çok az öğretmen bulunmaktadır. Bunun temel sebebi de Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı da dahil olmak üzere Eğitim Fakültelerinde çok nadir Orff Schulwerk ile ilgili derslerin yer alıyor olması ve bu alanda yetişmiş öğretim elemanının azlığıdır. Bu alanda yetişen öğretim elemanlarının sayısı arttıkça Eğitim Fakültelerinin farklı bölümlerinde konuyla ilgili dersler yer alabilecek ve öğretmen adaylarının hizmet öncesi dönemde daha donanımlı olarak yetişmeleri sağlanacaktır.

Alanda çalışan öğretmenler de Türkiye'deki ya da Dünya'daki herhangi bir Orff Merkezi tarafından düzenlenen ve eğitimlerin Multiplikatör Eğitimini tamamlamış eğitmenler tarafından gerçekleştirildiği kurslara katılarak bu alanda kendilerini geliştirebilirler. Ayrıca öğretmenlerin sınıflarında Orff Schulwerk uygulamaları gerçekleştirebilmeleri için, çok özel materyallere gereksinimleri yoktur. Özellikle kırsal alanlarda çalışan öğretmenler sınıflarında bir artık materyal köşesi/kutusu oluşturabilir ve bu materyalleri aile katılımı çalışmaları ile farklı enstrümanlara dönüştürebilirler.

Kalplerimizin müzik ve dansla yeşermesi dileğiyle…

KAYNAKÇA

Calvin-Campbell, K. (1998). *Supporting the development of the whole child.* Washington, DC: American Association of College for Teacher Education (ERIC Document Reproduction Service No. ED417030).

Cary, D.G. (2012). Kodaly and orff: A comparison of two approaches in early music education. *ZKU Journal of Social Sciences, 8*(15), 179-194.

Eldemir, A. C., Umuzdaş, S. ve Umuzdaş, M. (2009). Okul öncesi öğretmenliği lisans programı müzik dersleri içinde orff yönteminin yeri ve bu yönteminin okul öncesi öğretmenleri tarafından kullanılma durumu. *I. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi,* s. 373-392.

Eren, B. (2012). *Orff Yaklaşımına Göre Hazırlanan Müzik Etkinlikleri İçinde İpucunun Giderek Azaltılması Yöntemi İle Yapılan Gömülü Öğretimin Otistik Çocuklara Kavram Öğretmedeki Etkililiği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul, Marmara Üniversitesi.

Erol, O. (2009). *Okulda Orff-Yeni Yüzyılın Müzik ve Hareket Eğitimi Anlayışı: Orff Yaklaşımı.* İstanbul: Caddebostan Kültür Merkezi.

Goodkin, D. (2006). *Play, Sing & Dance: An Introduction to Orff Schulwerk.* Miami: Schott Music.

Göktürk-Cary, D. (2012). Kodaly and orff: A comparison of two approaches in early music education. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8* (15), 179-194.

Grüner, M. (2011). The Guidelines of the Orff Institute. In B. Haselbach ve M. Grüner (Eds), *50 Jahre Orff Institut 1961-2011* (pp, 90-96). Salzburg: Universitat Mozarteum and Orff-Schulwerk Forum.

Haselbach, B. (2011). Selected Events. In B. Haselbach ve M. Grüner (Eds), *50 Jahre Orff Institut 1961-2011* (pp, 22-24). Salzburg: Universitat Mozarteum and Orff-Schulwerk Forum.

International Off Schulwerk Forum Salzburg, (t.y.). http://www.orff-schulwerk-forum-salzburg.org adresinden alınmıştır.

Kalyoncu, N. (2006). Türkiye'de orff-schulwerk uygulamaları Abant İzzet Baysal Üniversitesi örneği (Elektronik Versiyon). *Yaratıcı Drama Dergisi*, *1*(2), 89-104.

Lopez-Ibor, S. (2011). *Blue in The Sea.* US: Pentatonic Press.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Möser, K. (2011). Thoughts about Working with a Parented Children's Group. In B. Haselbach ve M. Grüner (Eds), *50 Jahre Orff Institut 1961-2011* (pp, 207-208). Salzburg: Universitat Mozarteum and Orff-Schulwerk Forum.

Orff Merkezi Türkiye, (t.y.). 7 Eylül 2016 tarihinde http://www.orffmerkezi.org adresinden alınmıştır.

Özel Alev Okulları, (t.y.). 7 Eylül 2016 tarihinde http://www.alev.k12.tr adresinden alınmıştır.

Persellin, D. (1999). The effect of Orff-based music instruction on spatial-temporal task performance of young children. *Texas Music Educators Association Research.*

Salmon, S. (2011). The "Lebenshielfe Group". In B. Haselbach ve M. Grüner (Eds), *50 Jahre Orff Institut 1961-2011* (pp, 2237-240). Salzburg: Universitat Mozarteum and Orff-Schulwerk Forum.

Shamrock, M. (1997). Orff-schulwerk an integrated foundation, *Musıc Educators Journal* (Online version). Volume 83 (6), 41-44.

Sungurtekin, Ş. (2005). *Orff Çalgılarının Okul Müzik Eğitimindeki Yeri Ve Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Uygulamalarının Değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.

The San Francisco School, (t.y.). 7 Eylül 2016 tarihinde http://www.sfschool.org adresinden alınmıştır.

Toksoy, A. C. ve Beşiroğlu, Ş. (2006). Orff yaklaşımı çerçevesinde ilköğretim 1. kademesinde müzik ve hareket eğitimine başlangıç için bir model önerisi. *İTÜ Dergisi/b Sosyal Bilimler 3*(2), 23-34.

Yun, Y. ve Kim, J. (2013). The effects of the orff approach on self-expression, self efficacy, and social skills of children in low income families in South korea. *Child Welfare, 92*(4), 123-158.

Widmer, M. (2011). Parented Childrens Groups. In B. Haselbach ve M. Grüner (Eds), *50 Jahre Orff Institut 1961-2011* (pp, 206). Salzburg: Universitat Mozarteum and Orff-Schulwerk Forum.

24

Doğanın Kalbinde Oyun Temelli Eğitim: Orman Okul Yaklaşımı

Serhat Erden, 4.5 yaş

"Yeryüzüne iyi davranın. Çünkü o atalarınızdan miras kalmadı, onu çocuklarınızdan ödünç aldınız."
Kızılderili Atasözü

Doç. Dr. Feyza Tantekin Erden

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Lisans Programından 1995 yılında, Yüksek Lisans Programından 1998 yılında mezun oldu. Aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri'nde doktora yapmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı bursu kazandı. Florida Eyalet Üniversitesinde 1998 yılında başladığı Doktora eğitimini, 2002 yılında tamamladı. 2002 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında Öğretim Görevlisi olarak göreve başladı. 2004 yılında Yardımcı Doçent, 2014 yılında Doçent unvanını elde etti. Hâlen aynı üniversitede İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Uzmanlık alanları sınıf yönetimi, eğitimde cinsiyet eşitliği, okul öncesi dönemde oyun, okul öncesi eğitim programları ve ölçme değerlendirmedir. Ülke genelinde öğretmenlere, öğretmen adaylarına ve ailelere yönelik seminerler vermektedir. Ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleleri, ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan bildirileri, ODTÜ ve TÜBİTAK tarafından desteklenen projeleri bulunmaktadır.

SON SÖZ...

Günümüz çocukları çevresel uyaranların en yoğun olduğu bir dönemi yaşamaktadırlar. Bu uyaranların kaynağına bakıldığında birçoğunun teknoloji kaynaklı uyaranlar olduğu görülebilir. Orman Okulları'nda gerçekleştirilen gözlemlere dayanılarak, bu okulların oyunun hâkim olduğu, çocukların doğayla iç içe olduğu, kendine güvenen, risk almaktan korkmayan ancak sınırlarını bilen, yaratıcılığı ve hayal gücü yüksek ve sağlıklı çocuklar yetiştirmeyi amaçlayan okullar olduğu söylenilebilir. Bu nedenle çocuk ve doğa arasındaki koparılmış bağı yeniden kurmaya çalışan ve onlara gerçek yaşam deneyimleri sunan Orman Okul Yaklaşımı gibi eğitimsel uygulamaların ülkemizde de kendine yer edinmesi adına yapılacak çalışmaların, çocukların her yönden gelişimini destekleyip, onların potansiyel gelişimlerinin en üst düzeyine ulaşmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Amus, G. (2013). An Alternative Journey into Forest Kindergartens and Reggio Emilia Approach. In U. Harkönen (Ed.), *Reorientation of teacher education towards sustainability theory and practice*: vol. 7. Proceedings of the 10th international JTEFS /BBCC conference sustainable development (pp. 5-25). Joensuu: Publications of University of Eastern Finland.

Anggard, E. (2010). Making use of "nature" in an outdoor preschool: Classroom, home and fairyland. *Children, Youth & Environments, 20*(1), 4-25.

Bilton, H. (2010). *Outdoor Learning in Early Years: Management and Innovation.* New York: Routledge.

Borge, A.I., Norhagen, R. & Lie, K.K., (2012). Children in the environment: Forest day-care centres. *History of the Family, 8* (4), 605-618.

Clements, R. (2004). An investigation of the status of outdoor play. *Contemporary Issues in Early Childhood, 5* (1), 68-80.

Coe, H. (2013). *A forest kindergarten: How four children experience learning and living outdoors.* (Unpublished Master Thesis). Queen's University Kingston, Ontario.

Cree, J., & McCree, M. (2013). A Brief History of Forest School in the UK - PART 2. *Horizon*, 62, 32-35.

Fjortoft, I. (2001). The natural environment as a playground for children: The impact of outdoor play activities in pre-primary school children. *Early Childhood Education Journal*, *29* (2), 111-17.

Garrick, R. (2009). *Playing outdoors in the early years* (2nd ed.). London: Continuum.

Joyce, R. (2012). *Outdoor learning : Past and present*. Open Univ. Press.

Kane, A., & Kane, J. (2011). Wald kindergarten in Germany. Green *Teacher*, *94*, 16-19.

Knight, S. (2009). *Forest schools and outdoor learning in early years.* London: Sage Publications.

Linde, S. (2010) *The Skogsmulle Concept.* 1 Mayıs 2014 tarihinde http://www.friluftsframjandet.se/documents/3187811/3338348/Rationale+for+Skogsmulle+concept.pdf adresinden alınmıştır.

Maynard, T. (2007). Forest schools in Great Britain: An initial exploration. *Contemporary Issues In Early Childhood*, *8*(4), 320-331.

Maynard,T. & Waters, J. (2007). Learning in the outdoor environment: A missed opportunity?. *Early Years*, *27* (3), 255-265.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

McKinney, K. (2012). Adventure into the woods: Pathways to forest schools. *Pathways: The Ontario Journal of Outdoor Education*, *24* (3), 24-27.

Öztürk, A.Ş. (2009). Okulda eğitimle bütünleştirilmiş mekân dışı eğitim. *Milli Eğitim*, (181), 131.

Öztürk, A.Ş., (2013). Haydi çocuklar doğaya ve bahçelere açılıyoruz: Mekân dışı eğitim İsveç›ten örnekler. *Journal of Academic Social Science Studies*, *6* (1), 371.

O'brien, E., & Wledon, S. (2007). A place where the needs of every child matters: Factors affecting the use of green space and woodlands for children and young people. *Countryside Recreation Journal, 15*, 6-9.

Ridgers, N., Knowles, Z., & Sayers, J. (2012). Encouraging play in the natural environment: A child-focused case study of Forest School. *Children's Geographies*, *10* (1), 49-65.

Rivkin, M. (1997). The schoolyard habitat movement: What it is and why children need it. *Early Childhood Education Journal*, *25*(1), 61-65.

Rivkin, M. (1998). "Happy play in grassy places":

The importance of the outdoor environment in Dewey's educational ideal. *Early Childhood Education Journal. 25* (3), 199-202.

Rivkin, M.S. (2000). *Outdoor experiences for young children* (Electronic version).ERIC Digest.1 Kasım 2012 tarihinde www.ed.gov/databases/ERIC_Digests/448013.html (ERIC Document Reproduction Service No. ED44801 adresinden alınmıştır.

Robertson, J. (2008). *I ur och skur : Mulleborg and Skogsknattarna forest kindergartens.* 17 Şubat 2014 tarihinde http://www.friluftsframjandet.se/c/document_library/get_file?groupId=14903&folderId=2138138&name=DLFE-8264.pdf adresinden alınmıştır.

Robertson, J. (2008a). *I ur och skur "Rain or shine": Swedish forest school*. 17 Şubat 2014 tarihinde http://www.friluftsframjandet.se/c/document_library/get_file?folderId=39265&name=DLFE-5521.pdf adresinden alınmıştır.

Thigpen, B. (2007). Outdoor play: Combating sedentary lifestyles. *Zero to There, 28* (1), 19-23.

Tovey, H. (2007). *Playing Outdoors Spaces and Places, Risks and Challenge.* New York: Open University Press.

Valentine, G. & McKendrick, J. (1997). Children's outdoor play: Exploring parental concerns about children's safety and the changing nature of childhood. *Geoforum, 28* (2), 219-235.

Waters, J., & Begley, S. (2007). Supporting the development of risk-taking behaviours in the early years: An exploratory study. *Education 3-13*, *35*(4), 365.

25

Öğrenme Serüveninde Bilgiler Alemine Oyun ile Seyahat: Oyun Temelli Eğitim Programları

Şelale Baysal, 5 yaş

"Oyun sırasında bir çocuk her zaman ortalama yaşının, ortalama günlük davranışının üzerindedir; oyun oynarken sanki kendisinden bir kafa boyu daha uzun gibidir."
Vygotsky, (1967, 16)

Yrd. Doç. Dr. H. Billur Çakırer

2004 yılında Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümünden mezun oldu. 2005-2007 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans Programı kapsamında ders aldı ve bu süre zarfında bir dönem Lizbon Üniversitesinde Erasmus Bursu ile öğrenim gördü. 2009'da Barselona Üniversitesi Psikoloji Fakültesi bünyesindeki Üniversiteler Arası Eğitim Psikolojisi Yüksek Lisans Programını (MIPE) başarıyla bitirdi. Barselona Özerk Üniversitesinde aynı yıl başladığı, yine Psikoloji Fakültesi bünyesinde yer alan Eğitim Psikolojisi Doktora Programını, "Çok Kültürlü 5 Yaş Grubu Okul Öncesi Sını·arı'nda Bütünleştirme Aracı Olarak Oyunun Rolü" başlıklı tezi ile 2014 yılında tamamladı. Çalışma alanları arasında, oyun temelli öğrenme, bütünleştirici eğitim, erken çocukluk eğitimi, eğitimde kültürel çeşitlilik gibi konular bulunmaktadır. 2010'dan bu yana çeşitli uluslararası kongre ve konferanslarda bilimsel su-

farklılıklara saygı ile yaklaşılması gerektiği mesajını iletir. Bir çocuğun Oyun Temelli Eğitim Programları'ndan edindiği öğrenme yaşantılarının kalitesi, öğretmeninin gözlem, eğitim ortamını ve sürecini yapılandırma becerilerine bağlıdır.

Türkiye'de erken çocukluk eğitimi sürecinde çocuklara bakım sağlama telaşı, onlara verilen eğitimi gölgede bırakır. Çocuğa karşı olan aşırı koruyucu kollamacı yaklaşım, onun aciz bir insan olarak kabul edilmesi, Oyun Temelli Eğitim Programları'nın uygulamaya konulmasının önünde önemli engeller olarak karşımıza çıkar. Her ne kadar toplumumuzda oyun kavramının çocuk için çok önemli olduğu kabul edilse de, oyun bir öğrenme aracı olmaktansa daha çok oyalama ve eğlendirme aracı olarak algılanır. Okullarda yürütülen formal eğitim sürecinde ortaya çıkan oyun saati, özellikle akademik beklentisi yüksek veliler için bir vakit kaybı olarak değerlendirilir. Oyun Temelli Eğitim Programları'nın Türkiye'de başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, bu tip programların felsefi temellerinin iyice içselleştirilmesinden, hem velilerin hem de okul yönetiminin ve öğretmenlerin oyunun gücüne inanmalarından ve oyunun dinamiklerini iyi bir şekilde anlamalarından, son olarak da çocuğa güvenmelerinden geçer.

KAYNAKÇA

Bodrova, E. (2008). Make-believe play versus academic skills: a Vygotskian approach to today's dilemma of early childhood education. *European Early Childhood Education Research Journal, 16*(3), 357-369.

Duncan, J. ve Lockwood, M. (2008). *Learning Through Play: A Work-based Approach For The Early Years Professional.* Continuum

Durualp, E., ve Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39,* 160-172.

Elkind, D. (2010). *History of early childhood education*. Nisan 2014'te http://www.communityplaythings.com/resources/articles/2010/history-of-early-childhood-education adresinden alınmıştır.

Gözalan, E., ve Koçak, N. (2014). Oyun temelli dikkat eğitim programının 5-6 yaş çocuklarının kelime bilgi düzeylerine etkisinin incelenmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16* (2), 115-121.

Güven, G., Ahi, B., Tan, S., ve Karabulut, R. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin kullandıkları öğretim yöntemleri hakkındaki görüşleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34* (1)*,* 25-49.

Hanline, M. F. (1999). Developing a preschool play-based curriculum. *International Journal of disability, development and education*, *46*(3), 289-305.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara.

Perry, B. ve Dockett, S. (1998). Play, argumentation and social constructivism. *Early Child Development and Care*, *140*(1), 5-15.

Pramling-Samuelsson, I. ve Fleer, M. (2009). Commonalities and distinctions across countries. Ingrid Pramling-Samuelsson ve Marilyn Fleer (Ed.), *Play and Learning in Early Childhood Settings: International Perspectives* içinde (s. 172-190). New York: Springer Verlag.

Psymethods (2008). *El'konin Daniil.* Şubat 2015'te http://www.psymethods.com/persons/103- elkonin_daniil.html adresinden alınmıştır.

Ridgway, A., ve Quinones, G. (2012). How do early childhood students conceptualize play-based curriculum?. *Australian Journal of Teacher Education*, *37*(12), 46-56.

Shipley, C. D. (2008). Empowering Children: Play-Based Curriculum For Lifelong Learning. Toronto: ITP Nelson.

Van Oers, B. ve Duijkers, D. (2013). Teaching in a play-based curriculum: Theory, practice and evidence of developmental education for young children. *Journal of Curriculum Studies*, *45*(4), 511-534.

Vygotsky, L. S. (1967). Play and its role in the mental development of the child. *Journal of Russian and East European Psychology*, *5*(3), 6-18.

Vygotsky, L. (1978). *The role of play in development.* Ekim 2009'da http://www.comnet.ca/~pballan/RoleofPlayinDevelopment(Vygotsky,1978).htm adresinden alınmıştır.

Walsh, G., Sproule, L., McGuinness, C., Trew, K., Rafferty, H. ve Sheehy, N. (2006). An appropriate curriculum for 4–5-year-old children in Northern Ireland: Comparing play-based and formal approaches. *Early Years*, *26* (2), 201-221.

Zinchenko, V. P. (2008). Lev Vigotski: de l'edat de plata al terror roig. P. Moss ve E. Yudina (Ed.), *Redescobrint Vigotski* içinde (s. 9-15). Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.

26

Piramit Metodu: Erken Çocukluk Dönemi İçin Etkili Bir Eğitim Yöntemi

"Çocuk yetiştirmede çelişkili amaç,
yetişkinlerden uzak hareket edebilme
güvenine
sahip olabilsinler diye çocukları
yakınımızda tutmamızdır.''
Dr. Jef J. Van Kuyk

Esila Esin, 6 yaş

Öğr. Gör. Özge Özkan Kılıç

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında 2005 yılında lisans eğitimini tamamladı. Mezun olduktan sonra özel bir ilköğretim okulunda okul öncesi öğretmeni olarak mesleğe başladı. 2009 yılında Trakya Üniversitesi Keşan Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programında Öğretim Görevlisi olarak görevine devam etti. Yüksek lisans eğitimini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında 2012 yılında tamamladı. Hâlen Trakya Üniversitesi Keşan Meslek Yüksekokulunda Öğretim Görevlisi olarak görevine devam etmektedir. Çalışma alanları, okul öncesi dönemde resimli öykü kitapları ve coğrafya eğitimidir.

KAYNAKÇA

Aktan Acar, E. ve Özkan Kılıç, Ö. (2011). Erken çocukluk eğitimi model ve yaklaşımlarına dünyadan farklı bir örnek: Piramit metodu. *Türkiye Özel Okullar Birliği Dergisi*, 4(17), 26-29

Effectiveness Backed by International Research (t.y.). 3 Haziran 2014 tarihinde http://www.cito.com/we-serve/early-childhood-education adresinden alınmıştır.

Jef van Kuyk-Working with head and hands brings emotional balance (t.y.). 8 Şubat 2014 tarihinde http://www.jefvankuyk.nl/images/JefvaNKuykENG.pdf adresinden alınmıştır.

McKenney, S., Letschert ve J. and Kloprogge, J. (2007). Early childhood education in the Netherlands: The first steps. S. Grossenbacher and U.V. Mantovani (Eds.), *Education to thvce 4 and 8 year old: redesigning the school entrance phase* (pp.53-62). Brussels: Cidree.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. 10 Mart 2013 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72 adresinden alınmıştır.

Piramide Founder-Dr. Jef J. Van Kuyk, (t.y.). 15 Mart 2014 tarihinde http://www.piramideapproach.com/about.html adresinden alınmıştır.

Piramide's Four Cornerstones, (t.y.). 15 Mart 2014 tarihinde http://www.piramideapproach.com/theory-cornerstones.html adresinden alınmıştır.

Piramide Methode (t.y). 15 Mart 2014 tarihinde http://www.klimopkleincoolstraat.nl/voorschool-piramide.php adresinden alınmıştır.

Projectboeken (t.y.). 2 Eylül 2016 tarihinde http://www.cito.nl/onderwijs/primair%20onderwijs/piramide_voor_basisschool/projectboeken_basisschool adresinden alınmıştır.

Ringeling, C. (2008). The Leri for Life-In The Interior of Suriname. A method for preschool education in Social and economical deprived areas in developing countries. *Article for the Leri for Life workshop in Mexico.* 10 Mart 2014 tarihinde http://portal.oas.org/LinkClick.aspx?fileticket=y1IQNCmO2P0%3D&tabid=1282&mid=3694 *adresinden alınmıştır.*

Roopnarine, L. J. and Johnson, E. J. (2009). *Approaches to Early Childhood Education* (Fifth Edition) Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill/Prentice Hall. 367-394.

Saxton, R. R., Dombro, L. A., Bingham, G. H. and Kelly, W. (2013). The Piramide Approach. *National Association for The Education of Young Children.* 10 Mart 2014 tarihinde www.naeyc.org/yc/permission *adresinden alınmıştır.*

School-based Assessment in Early Childhood and Primary Education, (t.y.). 15 Mart 2014 tarihinde http:// www.ksyj.cn/word/1291710603296.doc *adresinden alınmıştır.*

Van Kuyk, J.J. (1997). The Pyramid Project. *EECERA, Munchen, Germany Cito, Arnhem, The Netherlands.* 15 Şubat 2014 tarihinde www.eric.ed.gov adresinden *alınmıştır*.

Van Kuyk, J.J. (1999). Post Modern and Effective: The Pyramid Program For Three-to-Six-Year-Olds. *Cito, Arnhem, The Netherlands.* 8 Ocak 2014 tarihinde www.eric.ed.gov adresinden *alınmıştır*.

Van Kuyk, J.J. (2001). Pyramid Educational Method for 3 to 6- Year-Old Children: Theory and Research. *Cito, Arnhem, The Netherlands*. 7 Şubat 2014 tarihinde www.eric.ed.gov adresinden *alınmıştır*.

Van Kuyk, J.J. (2009). Holistic or Sequential Approach to Curriculum: What Works Best for Young Children?. Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales, Niñez y Juventud, Manizales. Doctorado en Ciencias Sociales, Niñez y Juventud del Centro de Estudios Avanzados en Niñez y Juventud de la Universidad de Manizales y el Cinde, 7, 949-969. 5 Mart 2014 tarihinde http://biblioteca.clacso.edu.ar/subida/Colombia/alianzacindeumz/20131115120822/art.JefJ.VanK.pdf *adresinden alınmıştır.*

Voor Peuterspellzalen, (t.y.) 10 Şubat 2014 tarihinde http://www.cito.nl/onderwijs/vroeg%20en%20voorschoolse%20educatie/cito_volgsysteem_vve/voor_peuterspeelzalen adresinden alınmıştır.

27

Portage Modeli: Küçük Çocuklar ve Aileleri İçin Eve Dayalı Bir Erken Müdahale Programı (The Portage Project: A Model for Early Childhood Education)

"Kendisiyle ilgilenen bir ana baba ile evinde okuyabilecek bol kitap bulan bir çocuk, yoksul sayılmaz."
Sam Levenson

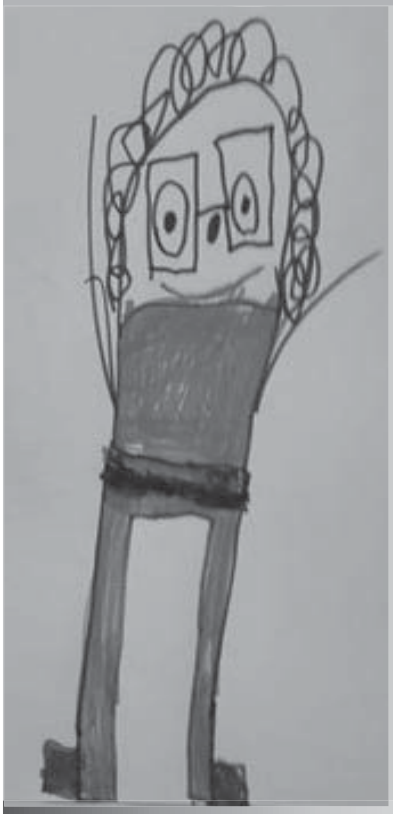

Doğukan Seren, 5 yaş

Yrd. Doç. Dr. Mine Sönmez Kartal

1984 yılında Eskişehir'de doğdu. İlkokulu Eskişehir'de, ortaokul ve liseyi Afyonkarahisar'da tamamladı. 2002 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Programında üniversite eğitimine başladı. Eğitimini sürdürürken 2004 yılında aynı fakültenin Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Öğretmenliği Programında ikinci ana dal öğrenimine başlayan yazar, 2007 yılında her iki programdan mezun oldu. Aynı sene Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Eğitimi Doktora Programına kabul edilen yazar buradaki eğitimini 2012 yılında tamamladı. 2007-2009 yılları arasında özel bir Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde özel eğitim öğretmeni olarak çalıştıktan sonra, 2009 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2014 yılının Eylül ayından bu yana Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde Öğretim Üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Akademik ilgi alanları arasında uygulamalı davranış analizi, kendini yönetme stratejileri ve yanlışsız öğretim yöntemleri yer almaktadır.

yan ev öğretmenleri için kullanışlı öğretim ipuçları sunmak ve (b) becerilerin genellenmesine hizmet etmek için aynı becerinin farklı şekillerde öğretilmesine ilişkin önerilerde bulunmak olarak sıralanabilecek iki temel işlevi bulunmaktadır.

Portage Erken Eğitim Programı'nda çocuğun beceriler kazanmasını desteklemeye yönelik etkinliklerin sahip olması gereken özellikler ise Tablo 1'de gösterilmektedir (Marangoz, 2001 akt. Biber, 2012).

Tablo 1 Portage Erken Eğitim Programı Kapsamında Düzenlenecek Etkinliklerin Özellikleri

Oyun temelli olma
Ebeveyn ve çocuk ile çocuk ve çevresi arasındaki ilişkiyi cesaretlendirme
Mümkün olduğunca çocuk tarafından başlatılma
Sonuca değil işleme yoğunlaşma
Nesnelerin ve çevrenin araştırılmasını vurgulama
Ebeveyn tarafından yönetilmekten çok, onlar tarafından desteklenir olma
Çocuğun ailesi içerisinde veya onun genellikle bulunduğu çevresinde çocuğun işine yarama
Ailenin hayatına saygı duyarak ve uyarak onların öncelikleriyle şekillenme
Çocuğun yaşamındaki deneme-yanılma yoluyla veya doğal öğrenmeye önem verme

Portage Etkinlik Çizelgesi

Portage Modeli, anne-babaların çocuklarına etkili öğretim sunabilmeleri ve aynı zamanda ilerlemelerini kaydedebilmeleri için çok dikkatli şekilde planlanmış bir süreçtir. Her bir etkinlik çizelgesi, ilgili becerinin nasıl öğretileceğini ve öğretimin hangi başarı düzeyine kadar sürdürülmesi gerektiğini ayrıntılı biçimde içermektedir.

Portage Modeli, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu pek çok ülkede ilgili ülkenin kültürüne uyarlanmış ve başarı ile uygulanmış bir modeldir. Modelin kullanımı, kapsamlı eğitim süreçleri ile hâlen devam etmektedir.

SON SÖZ...

Portage Modeli, özellikle çeşitli gelişimsel yetersizlikler gösterme riski altındaki küçük çocukların eğitiminde en etkili kişiler olarak kabul edilen ailelerin bilgilendirilip güçlendirilmesine dayalı bir modeldir. Son derece sistemli ve titiz çalışma sürecini gerektiren modelin kullanımı özel bir eğitim sürecini gerektirmektedir. Programın yaygınlaşarak tüm çocuklara ulaşması dileğiyle…

KAYNAKÇA

Biber, K. (2012). *Portage Erken Eğitim Programının Aile Ve Kurum Ortamında Yaşayan 5-6 Yaş Çocuklarının Gelişimleri İle Aile Katılım Düzeyleri Üzerindeki Etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Cameron, R. J. (1997). Early intervention for young children with developmental delay: The Portage approach. *Child: Care, Health and Development, 23*(1), 11-27.

Love, J. M. Eliason Kisker, E., Ross, C., Raikes, H., Constantine, J., Boller, K. vd. (2005). The Effectiveness of Early Head-Start for 3-year-old children and their parents: Lessons for policy and programs. *Developmental Psychology, 41*(6), 885-901.

Nunkoosing, K. ve Phillips, D. (1999). Supporting families in the early education of children with special needs: The perspectives of Portage home visitors. *European Journal of Special Needs Education, 14*(3), 198-211.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006). Resmi Gazete, 26184, 31/05/2006

Russell, F. (2007). Portage in the UK: Recent developments. *Child: Care, Health and Development, 33*(6), 677-683.

Sangeeta, B ve Pratibha, M (2013). Application of Portage training programme to improve the motor skills of preschool intellectual challenged children. *International Journal of Management and Social Sciences Research, 2*(4), 59-63.

Shearer, D. E. ve Shearer, D. L. (2013). *The Portage Model an International Home Approach to Early Intervention for Young Children and Their Families.* J. Roopnarine and J. Johnson, (Eds). In Approaches to early childhood education. (5. Baskı). Columbus, OH: Merrill, pp. 69-94.

Shin, J. Y., Nhan, N. V., Lee, S. B., Crittenden, K. S., Flory, M. ve Hong, H. T. D. (2009). The effects of a home-based intervention for young children with intellectual disabilities in Vietnam. *Journal of Intellectual Disability Research, 53*(4), 339-352.

Sönmez, M. (2012). Sınıf Çaplı Kendini İzleme Öğretiminin Okul Öncesi Dönemdeki Gelişimsel Yetersizlik Gösteren Çocukların Etkinlikle İlgilenme Düzeylerine Etkileri. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

28

Meraklı Kâşiflerin Serüveni: Proje Yaklaşımı

Beren Deniz Yücelen, 4,5 yaş

"Modern eğitim yöntemlerinin, kutsal araştırma merakını hâlâ öldürmemiş olması, neredeyse bir mucizedir."
Albert Einstein

Yrd. Doç. Dr. Menekşe Boz

Lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Beden Eğitimi ve Spor Bölümünde tamamladıktan sonra, Milli Eğitim Bakanlığı ve özel kurumların farklı eğitim kademelerinde dokuz sene öğretmenlik deneyimi bulunmaktadır. Yüksek lisans ve doktora eğitimi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi alanında olup, 2001 yılından bu yana Hacettepe Üniversitesi İlköğretim Bölümünde görev yapmaktadır. 2008-2009 yılları arasında Prof. Dr. Dale Ulrich ile birlikte Michigan Üniversitesinde araştırmacı olarak çalışmıştır. Uzmanlık alanı, çocuklarda motor gelişim üzerinedir; buna ek olarak çocuk gelişimi ve eğitimi, okula hazırlık, matematik, çocuğu tanıma ve değerlendirme, eğitsel materyal tasarlama, çocuk ve oyun gibi konularda ulusal ve uluslararası bildirileri ve basılı yayınları bulunmaktadır. Hâlen Hacettep Üniversitesi İlköğretim Bölümünde çocuk gelişimi ve eğitimi, oyun gelişimi, hareket gelişimi, materyal tasarımı, çocuğu tanıma ve değerlendirme ve erken

yürütülen "Kağıt" Projesi'nin sonucunda, Proje Yaklaşımı'na göre üç aşamada gerçekleşen süreçte çocukların kavram gelişimlerinin artığı saptanmışdır.

Çakar ve Üstün (2006) tarafından yürütülen bir diğer araştırmada ise, çocukların sosyal gelişimlerine, Proje Yaklaşımı'nın etkisi incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda, okul öncesi dönemdeki çocukların proje sürecinde sosyal becerilerinin arttığı tespit edilmiştir.

Anlıak, Yılmaz ve Beyazkürk (2008) ortak yürüttükleri bir çalışmalarında, Proje Yaklaşımı'nın temel felsefesine uygun biçimde kullanılmasını sağlamak ve eğitim müfredatlarının zenginleştirilmesi için Proje Yaklaşımı'nın aşamalarını açıklamışlardır.

SON SÖZ...

Sonuç olarak, Proje Yaklaşımı eğitim müfredatlarını tamamlayıcı bir yöntemdir. Bu yaklaşım, süreç içinde çocukların bilimsel düşünme ve problem çözme becerilerini, iletişim becerilerini, yaratıcılık ve öz düzenleme becerilerini geliştirmekle birlikte, öğrenmede etkin rolü olan öz motivasyonu destekleyicidir. Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı 2013'ün özellikleri incelendiğinde, çocuk merkezli olması, öğretmenin rehberlik edici rolünün anahtar olması, çocukların istekleri ihtiyaçları ve ilgileri doğrultusunda yaparak yaşarak öğrenmeyi destekleyici olması yönleri ile Proje Yaklaşımı'nın hedefleri paralellik göstermektedir. Buna ek olarak, Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı'nın özelliklerinden biri olan keşfederek öğrenme ilkesi, çocukların öğrenme sürecine etkin katılımları ve çocukların öğrendiklerini farklı durumlara transfer etmeleri ile Proje Yaklaşımı aynı hedefe hizmet etmektedir (MEB, 2013).

Çocuklarla serüvene çıkmak, keşifler yapmak, birlikte öğrenmek, yaparak deneyimler kazanmak öğrenmeyi etkileşimli yapar. Çocuklar birbirlerinden, yetişkinlerden, konu uzmanlarından, alan ziyaretlerinden öğrenme yaşantıları biriktiriler. Bununla birlikte projenin sonlandırılmasında çocuklar yeteneklerini ve yeterliliklerini sergileyebildikleri fırsatları yakalarlar. Bu onların akademik becerilerini geliştirmesinin yanı sıra, sosyal ve duygusal becerilerini de üst düzeye taşır.

Özetle, Proje Yaklaşımı çocukların, öğretmenlerin ve ailelerin yeni maceralara yelken açmasını sağlayan bir eğitim yaklaşımıdır.

KAYNAKÇA

Aghayan C., Schellhaas A., Wayne A., Burts D.C., Buchanan T. K. ve Benedict J. (2005). Project Katrina. Early Childhood Research and Practice. Vol. 7. Num 2. http://ecrp.uiuc.edu/v7n2/aghayan.html adresinden alınmıştır.

Anlıak Ş., Yılmaz H. ve Beyazkürk D. Ş. (2008) Okulöncesinde ve ilköğretimde Proje Yaklaşımı ve uygulama aşamaları. *Milli Eğitim*. Sayı 179.

Chard S. C., (1998) *The Project Approach: Making Curriculum Come Alive.* Scholastic.

Çakar, E. ve Üstün, E. 2006. *Proje Yaklaşımının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Gelişimlerine Ve Öğrenme Stillerine Etkisinin İncelenmesi.* I. Uluslararası Okul Öncesi Egitim Kongresi Bildiri Kitabı I, 44-51. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Floerchinger, J. (2005). The lunch project. *Early Childhood Research and Practice.* Vol. 7. Num 1. http://ecrp.uiuc.edu/v7n1/floerchinger.html adresinden alınmıştır.

Glassman, M. ve Whaley, K. (2000). Dynamic aims: The use of long-term projects in early childhood childhood classrooms in light of Dewey's educational philosophy. *Early Childhood Research and Practice,* 2 (1). 6 Ağustos 2014 tarihinde http://ecrp.uiuc.edu/v2n1/glasman.html. adresinden alınmıştır.

Güven, Y., Zembat, R. ve Şahin, F. (2004). *Proje Temelli Eğitimle Kavram Kazanımı.* Omep Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı 2, 483- 493, Kuşadası.

Harris H. J. ve Katz L. G. (2011). *Young Investigators: The Project Approach in the Early Years.* Teachers College Colombia University.

Helm, J. H. ve Katz, G. L. (2001). *Young Investigator: The Project Approach İn The Early Years.* Newyork and London: Teacher Collage Press.

Katz, G. L. (1994). *The Project Approach.* 6 Ağustos 2014 tarihinde http://eric.ed.gov adresinden alınmıştır.

Katz, L. G. ve Chard, S. C. (1998). *Issues in Selecting Topics for Projects.* ERIC Digest.

Katz G. L. ve Chard, S. (2000). *Engaging Children's Minds: The Project Approach Connecticut.* Ablex Publishinhelmg Corporation, Stamford.

Katz L. G. (2008*) Approaches to Early Childhood Education; The Project Approach,* Pearson.

Kogan, Y. (2003). A study of bones. *Early Childhood Research & Practice, 5*(1).

Kucharski, G. A., Rust, J.O. and Ring, T.R. 2005. Evaluating of the ecological, futures, and global (EFG) curriculum: A project based approach. Education, 125 (4), 652-668.

MEB (2013) Okul Öncesi Eğitim Programı. 7 Eylül 2016 tarihinde https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf adresinden alınmıştır.

Saracaloğlu A. S., Özyılmaz Akamca G.ve Yeşildere S. (2006) İlköğretimde Proje Tabanlı Öğrenmenin yeri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 4 (3), 241-260.

Temel, F., Kandır, A., Erdemir, N. ve Koçer Çiftçibaşı, H. (2004). *Okul Öncesi Eğitimde Proje Yaklaşımı ve Eğitim Program Örnekleri.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Temel, F., Kandır, A. Erdemir, N. ve Koçer Çiftçibaşı, H. (2005). *Okul Öncesi Eğitim'de Proje Yaklaşımı ve Program Örnekleri.* Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Topses, G. (2009). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tuğrul, B. (2002). Proje Yaklaşımı'nın temel özellikleri. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi,* 1 (6-7); 71-79.

Yılmaz, H. (2013) İş Eğitiminde 'Proje Tabanlı Öğrenme' Yöntemi Bağlamında"Fransızca Anlatımı Geliştirme" dersi çıktısı olarak L'etoile Gazetesi. *Turkish Studie- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.* Volume

Yılmaz, H., Beyazkürk, D. Ş., ve Anlıak, Ş. (2006). Proje Yaklaşımıyla Bir Uygulama Örneği: Süt Projesi *Millî Eğitim Dergisi Sayı 172 Güz* s. 731-741, Ankara.

29

Bir Yanıttan Bin Soruya: PYP

Berra Yörübulut, 6 yaş

"Düşünmek yetmez sorgulamalısın."

Zata

Uzm. Duygu Acar Sevim

1984 Adana doğumludur. İlk, orta ve lise eğitimini Çanakkale'de tamamladı. 2002-2006 yıllarında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında lisans eğitimini, 2006-2009 yılları arasında da aynı üniversitede Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında "Okul Öncesi Öğretmenleri'nin Kullandıkları Davranış Değiştirme Stratejileri" konulu tez çalışması ile yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2006-2011 yılları arasında, sırasıyla Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çocuklar Evi, Çanakkale Ezine İlköğretim Okulu, Çanakkale Koleji ve Ankara Özel Yüce Kolejleri olmak üzere farklı kurumlarda okul öncesi öğretmeni olarak görev yaptı. 2011 yılından itibaren İhsan Doğramacı Vakfı Özel Bilkent İlkokulu Anaokulunda çalışmaktadır. Okul öncesi eğitim, program geliştirme, Orff Schulwerk, okul öncesi eğitimde farklı yaklaşımlar konularında konferans ve seminerlere katılmış; sözlü ve poster sunumlar gerçekleştirmiştir.

ladım. Şu anda PYP öğretmeni olarak dördüncü yılımdayım. Bu dört yılıma ilişkin olarak şunu söyleyebilirim ki, bir okul öncesi öğretmeni olarak beni daima araştırmaya, sorgulamaya iten sadece mesleki gelişimime değil, ayrıca kişisel gelişimime de pek çok katkısının olduğunu düşündüğüm bu program içinde olmaktan çok mutluyum. PYP ile etkinliklerimi yalnızca kavramsal bir temele değil disiplinler üstü tema başta olmak üzere profil, beceri ve tutumları kapsayacak şekilde planlamak bana, hazırladığım programın hedeflerini daha net gözlemleme olanağı sağladı. Ayrıca PYP'nin "değerlendirme" aşamasına gösterdiği önem, benim de sınıf içi hazırladığım değerlendirmelerim üzerinde yoğunlaşmamı sağladı. PYP'de değerlendirme eğitimin her aşamasındaydı. Ben etkinliklerimi, öğrencilerimi ve programımı değerlendirebildiğim gibi öğrencilerim de etkinliklerini, kendilerini ve akranlarını değerlendirebiliyorlardı; bu da tema bitiminde her öğrenciye ilişkin daha somut çıktılara ulaşmamı destekledi.

Benim için kaygı ve yetersizlik gibi olumsuz duygular ile başlayan PYP sürecim şu anda yerini aynı zamanda programın da benimsediği bağlılık, değer bilme, güven, iş birliği, yaratıcılık, merak, şevk, bağımsız davranma ve saygı tutumlarına bıraktı.

PYP ile sürdürdüğüm bu eğitim yolculuğunda birlikte yürüdüğüm öğrencilerime teşekkür ediyor, onların araştıran, sorgulayan, farklı bakış açılarına değer veren, ulusal ve uluslararası değerleri taşıyan kişiler olmalarına katkıda bulunmayı hedefliyorum.

KAYNAKÇA

Boyer, E. L. (1995). *Excerps from; The Basic School A Comminity For Learning.*14 Nisan 2014 tarihinde www.csdspartans.org adresinden alınmıştır.

Cancemi, J. (2011). A dialoge between the Reggio Emilia experience and the IB Primary Years Programme*. International Schools Journal*, 31.

Çamlıkaya, Ş. E. (2007). *IB PYP Programına Yakından Bir Bakış ve Türk Milli Eğitim Müfredatını Uygulayan Bir İlköğretim Okulunun, IB PYP'ye Göre Hazırlanmış Müfredatından Örnek Çalışma.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yök Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildimiştir (Tez No: 24188).

Güler T. ve Yaltırık İ. (2011). Erken çocukluk eğitiminde İlk Yıllar Programının öğretmen görüşleri ile incelenmesi. *Education And Science*, 266-280.

IB (t.y.). International Baccalaureate. 27 Aralık 2014 tarihinde www.ibo.org adresinden alınmıştır.

IW(t.y.). Inquiryblog Wordpress. 24 Aralık 2014 tarihinde inquiryblog.wordpress.com adresinden alınmıştır.

Jamentz, K., (1995). *Can Instructional Leaders Be Facilitate Leaders.*10 Nisan 2014 tarihinde www.eric.ed.gov adresinden alınmıştır.

Law E., McDowall J. ve Feder T. (2012). The International Baccalaureate Primary Years Program in Australia: Parent and scholl choice. *The International Journal Of Learning,* 298-310.

Lindfors J. W., (1999). Children's inqiry. *NCTE And Colombia Press*, 113-114.

Lynn, E. (2007). *Concept Based Curriculum And Instruction For The Thinking Classroom*, Corwin Press, 5-32.

Kaufman N. *Variations on a Theme- Implementation Of The International Baccalaureate Primary Years Programme,* 27 Nisan 2014 tarihinde http://jri.sagepub.com adresinden alınmıştır.

Nurturing, R. C.(1999). Inquiry: Real science for the elemantary classroom. *Redproduced with Permisson*, 5-10.

Making The PYP Happen: A Curriculum Framework for İnternational Primary Education (Türkçe Versiyonu), (2010). Birleşik Krallık.

Marcotte, M. (2006). Building a better mousetrap: The rubric debate. *A Journal of Developmental and Collegiote Teaching, Learning And Assesment,* 1-5.

Short, K. G. (2012). *What is inqiry? Clayton Curriculum Quarterly*, 1-4.

Short, K. G. (2014). *Inquiry Circle.* 27 Nisan 2014 tarihinde www. Inquiryblog.wordpress adresinden alınmıştır.

Traver, R. (1998). What is a good guiding question? *Education Leadership Journal.*

Twigg V. V. (2010). Teacher's practices, values and beliefs for successful inquiry-based teaching in the International Baccalaureate Primary Years Program*. Journal Of Research In International Education,* 40-65.

30

Çocuğun Renkli Yansımalarından Kalıcı İzlerine Giden Bir Hayat: Reggio Emilia Yaklaşımı

"Yaratıcılık konusunda bizim görevimiz, çocukları mümkün olduğunca yüksek, kendi dağlarına tırmanmalarına yardımcı olmaktır."
Loris Malaguzzi

Özge Metin Aslan, 5 yaş

Arş. Gör. Dr. Özge Metin Aslan

2005 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalından derece ile mezun oldu. Aynı bölümde 2006 yılında yüksek lisans öğrenimine başladı ve yine aynı yıl mezun olduğu bölümde Araştırma Görevlisi oldu. Aynı bölümde 2009 yılında yüksek lisans ve 2013 yılında doktora öğrenimini tamamladı. 2011-2012 yılı arasında Yükseköğretim Kurulu Doktora Araştırma Bursu ile University of Minnesota İnsan Gelişimi ve Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi Enstitüsü Prof. Dr. Nicki Crick Sosyal Gelişim Laboratuvarında misafir araştırmacı olarak çalıştı. Doktora sonrası çalışmasını Maryland Üniversitesi Eğitim Fakültesi Çocuk, İlişkiler ve Kültür Merkezi Çocuk ve Aile İlişkileri Çalışmaları Laboratuvarında Kenneth H. Rubin ile birlikte utangaç ve içe dönük çocukların oyun davranışları üzerinde yaptı. Hâlen Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında Araştırma

adayları, aileler ve uzmanlar iş birliği içerisinde bu yaklaşımdan esinlenerek kendi kültürlerine, çocuklarının bireysel özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun proje örneklerinden yararlanarak, çocukların kendi öğrenmelerini kendileri inşa edebilecekleri bir eğitim almalarına imkan yaratılabilirler.

KAYNAKÇA

Akbayrak, B. ve Metin, Ö. (2009) Erken çocukluk dönemindeki bazı yaklaşımlarda sanat eğitiminin yeri ve kullanılması. Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi. Ankara.

Aslan, D. (2005). Okul öncesi eğitimde Reggio Emilia yaklaşımı. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 75-84.

Aydemir Özalp, T. (2016). *Reggio emilia yaklaşımı temelli uygulamalar yapan okul öncesi öğretmenlerinin deneyimleri: Bir olgubilim çalışması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.

Axelsson, S. (2013). The relevance of loris malaguzzi in early childhood education. 24 Nisan 2014 tarihinde http://interactionimagination.blogspot.com.tr/2013/03/the-relevance-of-loris-malaguzzi-in.html adresinden alınmıştır.

Baldacchino, A. (2011). Localizing Reggio: A study of Reggio Emilia inspired childcare centres on Prince Edward Island, Canada. Saarbrücken, Germany: Lambert Academic Publishing.1 Ocak 2015 tarihinde http://cer.upei.ca/files/cer/AnnaBaldacchinoCERt_1.pdf adresinden alınmıştır.

Buell, M. ve Sutton, T. (2008). Weaving a web with children at the center: A new approach to emergent curriculum planning for young preschoolers. *YC Young Children*, 63 (4), 100-105.

Cadwell, L. B. (1997). *Bringing Reggio Emilia Home: An Innovative Approach to Early Childhood Education.* New York: Teachers College Press, Columbia University.

Cadwell, L. B. (2003). *Bringing Learning to Life*. New York: Teachers College, Columbia University.

Cassidy, D. J., Mims, S., Rucker, L., ve Boone, S. (2003). Emergent curriculum and kindergarten readiness. *Childhood Education*, 79, 194-199.

Dereli, H. M. (2013). *Reggio Emilia Temelli Dokümantasyon Eğitiminin Okul Öncesi Öğretmenlerinin Demokratik Tutum Ve Çocuk-Merkezli Uygulamaları Üzerindeki Etkisi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Edwards, P C. (2004). Okul öncesi eğitimde Avrupa'dan üç yaklaşım: Waldorf, Montessori ve Reggio Emilia. *Yeni Eğitim*. Üç Aylık Süreli Eğitimci Dergisi. 2, 7, 32-37.

Edwards, P.C. (2002). Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia. *Early Childhood Research and Practice*. 4, 1. 25 Nisan 2014 tarihinde http://ecrp.uiuc.edu/v4n1/edwards.html adresinden alınmıştır.

Gandini, L. (1993). Fundamentals of the Reggio Emilia approach to early childhood education. *Young Children*, 49 (1), 4-8

Gandini, L. (1998). Educational and caring spaces. C. Edwards, L. Gandini, ve G. Forman, (Ed.), *The hundred languages of children: The Reggio Emilia approach to early childhood education*. Advanced reflections (2. Baskı) içinde (161-178). Norwood, NJ: Ablex.

Gandini, L. (2011). Play and the hundred languages of children: an interview with Lella Gandini. *American Journal of Play*. 4, 1, 1-18.

Gençer A.A (2014) Reggio Emilia temelli projelerin anaokuluna giden çocukların yaratıcı düşünme becerilerine etkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ghirardi, M, (2009). Geometries of light- Andrea Balletti State Primary School. Innovations in Early Education: The International Reggio Exchange, 16, 4.

Gilman, S. (2007). Including the child with special needs: Learning from Reggio Emilia. *Theory Into Practice*, 46 (1): 23-31.

Greenwich, CT: Ablex. (2014) Reggio Children. 15 Aralık 2014 tarihinde http://reggiochildrenfoundation.org/ adresinden alınmıştır.

Goldhaber, J. (2007). The development of an early childhood teacher research collaborative. *Theory Into Practice*, 46 (1): 74-80.

Hall, K., Horgan, M., Ridgawy A., Murphy, R., Cunneen, M. ve Cunningham, D. (2014). Loris Malaguzzi and the Reggio Emilia Experience. (s: 48-49). Bloomsbury Academic.

Hewett, V. M. (2001). Examining the Reggio Emilia approach to early childhood education. *Early Childhood Education Journal*, 29 (2), 95-100.

Hughes, E. (2007). Linking past to present to create an image of the child. *Theory Into Practice*, 46 (1): 48-56.

İnan, H. Z. (2009). Integrated disciplines: Understanding the role of art in science education in a preschool. *Journal of Applied Sciences Research*, 5 (10), 1375- 1380.

İnan, H. Z. (2014). Reggio Emilia yaklaşımı. *Türkiye Özel Okullar Birliği Dergisi*, (28), 40-48

Kalıpçı, S. (2008). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Uygulamalarında Benimsedikleri Eğitimsel Yaklaşımları Belirleme.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kayır, G. (2015). *Okul öncesi eğitimde Reggio Emilia yaklaşımı'ndan esinlenerek yapılan proje çalışmaları: Bir olgubilim çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.

Kayran, E. (2012). Öğrenme mucizesi: Reggio Emilia yaklaşımı. *Çoluk Çocuk*, 93, 9-11.

Lawrence J. Schweinhart (2016). Curriculum and Early Childhood Education. In Donna L. Couchenour and Kent Christman (Ed.), SAGE Encyclopedia of Contemporary Early Childhood Education. Thousand Oaks, CA: Sage Publishing

Learning and Teaching Scotland (2006). The Reggio Emilia Approach to early years education. 16 Mart 2014 tarihinde http://www.educationscotland.gov.uk/earlyyears/images/reggioaug06_tcm4-393250.pdf adresinden alınmıştır.

Lim, B. (2004). Aesthetic discourses in early childhood settings: Dewey, Steiner, and Vygotsky. *Early Child Development and Care*, 174, 5, 473-486.

Malaguzzi, L. (1998). History, ideas, and basic philosophy: An interview with Lella Gandini. C. Edwards, L. Gandini, ve G. Forman, (Ed.), *The hundred languages of children: The Reggio Emilia approach to early childhood education*. Advanced reflections (2. Baskı) içinde (49-97). Norwood, NJ: Ablex.

Making Learning Visible (2014). 20 Haziran 2014 tarihinde http://www.pz.gse.harvard.edu/making_learning_visible.php adresinden alınmıştır.

Mardell, B., Rivard, M., Krechevsky, M. (2012). Visible learning, visible learners. the power of the group in a kindergarten classroom. *Young Children*, 67-1, 12-19

Naldrett, L. (2010). Alternative educational settings: Reggio Emilia. 24 Nisan 2014 tarihinde http://reggioemiliamteach.blogspot.com.tr/ adresinden alınmıştır.

Özdemir, C. C. (2013). *Okul öncesi öğretmenliği 3. Sınıf öğrencilerine verilen reggio emilia yaklaşımı konulu eğitim programının etkililiğinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Rankin, B. (2004) The importance of ıntentional socialization among children in small groups: a conversation with Loris Malaguzzi. *Early Childhood Education Journal*, vol. 32, No. 2 p81-85.

Reggio Children (2014). 22 Temmuz 2014 tarihinde http://www.reggiochildren.it/?lang=en adresinden alınmıştır.

Rinaldi, C. ve Piccini, S. (2012). The Loris Malaguzzi international center. C. Edwards, L. Gandini ve G. Forman (Ed.), *The hundred languages of children: Reggio Emilia experience in transformation* (3. Baskı) içinde (357-362). Greenwich, CT.

Rinaldi, C. (1998). Projected curriculum constructed through documentation— Progettazione: An interview with Lella Gandini. C. Edwards, L. Gandini, ve G. Forman, (Ed.), *The hundred languages of children: The Reggio Emilia approach to early childhood education* – Advanced reflections (2. Baskı) içinde (113-125). Norwood, NJ: Ablex.

Rinaldi, C. (2008). *Documentation and assessment.* . Rinaldi C. (Ed.), *In Dialogue with Reggio Emilia. Listening, researching and learning*. içinde (137- 142). New York: Routledge.

Rinaldi, C. (2012). The pedagogy of listening: the listening perspective from Reggio Emilia. C. Edwards, L. Gandini ve G. Forman (Ed.), *The hundred languages of children: Reggio Emilia experience in transformation* (3. Baskı) içinde (233-246).

Schweinhart, L. J. (2016). Curriculum and early childhood education. In Donna L. Couchenour ve Kant Christian (Eds.), *SAGE Encyclopedia of Contemporary Early Childhood Education*. Thousand Oaks, CA: Sage Publishing

Seitz, H. (2006) The plan: Building on children's interests. *Young Children*, 61 (2): 36–41.

Stacey, S. 2009. Emergent Curriculum in Early Childhood Settings: From Theory to Practice. St. Paul, MN: Redleaf

Stegelin, A.D. (2003). Application Of The Reggio Emilia Approach To Early Childhood Science Curriculum. Early Childhood Education Journal, 3: 163-169.

Şahin, F. (2012). Reggio Emilia yaklaşımı. F. Temel (Ed.) *Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar içinde* (445-473). Vize Yayıncılık.

Tal, C. (2014). Introduction of an emergent curriculum and an inclusive pedagogy in a traditional setting in Israel: a case study. *International Journal Of Early Years Education*, 22(2), 141-155. doi:10.1080/09669760.2014.898578.

The North American Reggio Emilia Alliance, NAREA (2015). 15 Ocak 2015 tarihinde http://reggioalliance.org/resources/faqs/#preschool adresinden alınmıştır.

The Making Learning Visible (MLV) Project (2014). 25 Mayıs 2014 tarihinde http://old-pz.gse.harvard.edu/Research/Research.htm adresinden alınmıştır.

Thornton, L., ve Brunton, P. (2009). *Understand The Reggio Approach.* UK: David Fulton Publishers Ltd.

Warner, L. ve Bockelmann, S. (2000). Studying Dogs and Puppies: Two Examples of Emergent Curriculum, *Texas Child Care*, 24, 3. s: 10-16.

Wien, C. A., Stacey, S., Keating, B. H., Rowlings, J.D., Cameron, H. (2002). The Doll Project: Handmade dolls as a framework for emergent curriculum. *Young Children*, 57, 33-38.

31

Hayata Kendinden Emin Adımlarla Başlamak İçin Sure Start Programı

Defne Bulunuz, 5 yaş

"Kuşak araştırmalarımız göstermiştir ki; yaşamın ilk yedi yılı, insanların gelecekteki yaşamlarını en çok etkileyen zamanlardır. Ayrıca ilk yedi yıl bize, insanların yaşamlarını nelerin etkilediğini de görme şansı tanımaktadır."
Norman Glass (2006)

Arş. Gör. Burcu Sarı

1987'de Kırklareli'de doğdu. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalından 2009 yılında mezun oldu. 2012 yılında aynı üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisansını tamamladı. Yüksek lisans tez çalışmasında, "Erken Çocukluk Dönemi Fonolojik Duyarlılık Ölçeği'nin (EÇDFDÖ)" geçerlik, güvenirlik ve norm çalışmasını yürüttü. Mesleğe, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Çanakkale Özel İsmail Kaymak İlköğretim Okulu Ana Sınıfında okul öncesi öğretmeni olarak başladı. 2010 yılında, Bursa Belediye 100. Yıl Anaokulunda aynı göreve devam etti. 2011 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012 yılı itibariyle Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümünde doktora eğitimine başladı ve eş zamanlı olarak

KAYNAKÇA

Allen, B. L. (2008). Evaluating Sure Start, Head Start, and Early Head Start: Finding Their Signals Amidst Methodological Static, NHSA Dialog: A Research-to-Practice Journal for the Early Childhood Field, 11:2, 110-132, DOI: 10.1080/15240750802028629.

Barnes, J., H. Cheng , M. Frost, G. Harper, B. Howden, R. Lattin-Rawstrone ve C. Sack (2007). Changes in the Characteristics of SSLP Areas between 2000/01 and 2004/05" (Research Report NESS/2007/FR/021). UK: Her Majesty's Printer and Controller of HMSO.

Belsky J, Barnes J, Leylaud AH, Romaniuk H, and the National Evaluation of Sure Start Research Team (2006). Effect of Sure Start local programmes on children and families: early findings from a quasi- experimental, cross sectional study. British Medical Journal 332: 1476–1478.

Dodge, D. T, Colker, L. J., ve Heroman, C. (2002). *The Creative Curriculum for Preschool*. DC: Teaching Strategies.

Eğitim Reformu Girişimi, (2016). Her çocuğa eşit fırsat: Türkiye'de Erken Çocukluk Eğitiminin Durumu ve Öneriler. 2 Eylül 2016 tarihinde http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ACEV-ERG.Rapor.21.03.16.rev1.web.pdf adresinden alınmıştır.

Ford, R., McDougall, S. ve Evans, D., (2009). Parent-delivered compensatory education for children at risk of educational failure: Improving the academic and self-regulatory skills of a Sure Start preschool sample. *British Journal of Psychology*, 100, 773-797.

Glass, N. (1999). "Sure Start: The development of an early intervention programme for young children in the United Kingdom". *Children & Society*, 13, 257-264.

Glass, N. (2006). 'Sure Start: Where did it come from; where is it going?' *Journal of Children Services*, 1, 1, 51-57.

Gray, R. ve Francis, E. (2007). The implications of US experiences with early childhood interventions for the UK Sure Start Programme. *Child: Care, Health and Development*. 33, 6, 655-663.

Melhuish, E., Belsky, J. ve Leyland, A. (2005). *Variation in Sure Start Local Programmes' Effectiveness: Early Preliminary Findings Report of the NESS Programme Variability Study* (Report No 14). UK: National Evaluation of Sure Start. 13 Mayıs 2014 tarihinde http://www.ness.bbk.ac.uk/ adresinden alınmıştır.

Melhuish, E. ve Hall, D. (2007) The Policy Background To Sure Start. J. Belsky, J. Barnes, J, ve E. Melhuish (Ed.) *'The National Evaluation Of Sure Start: Does Area-Based Early İntervention Work?* içinde (3-21). Bristol: Policy Press.

Melhuish, E. Belsky, J. ve Alastair, L. (2012). The impact of Sure Start Local Programmes on seven year olds and their families. UK: National Evaluation of Sure Start 13 Mayıs 2014 tarihinde http://www.ness.bbk.ac.uk/ adresinden alınmıştır.

Prowse, M. (2008). The Experience of Sure Start in England. UK: EPIC. 13 Mayıs 2014 tarihinde http://epic.programaeurosocial.eu adresinden alınmıştır.

Sure Start Program Guide (2009). Department of Defense Education Activity. UK: DoDEA 13 Mayıs 2014 tarihinde http://dodea.edu/Curriculum/eChildhood/upload/guide_surestart.pdf adresinden alınmıştır.

Sure Start BHT Children's Center, (t.y.). 13 Mayıs 2014 tarihinde http://www.surestartbht.org.uk adresinden alınmıştır.

Walker, D. (29 Mayıs 2009). Norman Glass. 13 Mayıs 2014 tarihinde http://www.theguardian.com/politics/2009/jun/29/obituary-norman-glass adresinden alınmıştır.

32 Öğrenme Sevgisi Aktaran Bir Eğitim Deneyimi: Waldorf Pedagojisi

Yaşam zaten kendisi en büyük yaşam okuludur ve insan bu okuldan ancak, ömrü boyunca yaşamdan öğrenme yeteneğini kazandıktan sonra mezun olabilir."
Rudolf Steiner

Duru Selin Sağlam, 6 yaş

Tarhan Onur

1947'de Ankara'da doğdu. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinde 2 yıl okudu, sonra Münih'te Schmidt-Dil Akademisi'nde Mütercim Tercümanlık eğitimi aldı. Ardından 1969 yılında Viyana'da Tiyatro Bilimi ve Sanat Tarihi ile Felsefe ve Sinoloji okumaya başladı. 1979 yılında İstanbul'a döndü. Demiryolu yapımı ve bakımı ile ilgili bir firmada çalışıyor ve çevirmenlik yapıyor. Buğday dergisinde Rudolf Steiner ve Antroposofi öğretisi hakkında yazıları çıktı. 2006'da "0-6 Yaş Döneminde Alternatif Eğitim Modelleri Sempozyumu'nda" Waldorf Pedagojisi sunumu yaptı. 2009 yılında bazı eğitmen ve gönüllülerle birlikte, Eğitim Sanatı Dostları Derneğini kurdular ve Waldorf Pedagojisi Eğitmen Eğitimi Seminerlerini başlattılar.

Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Türkiye'de Waldorf Pedagojisi alanında yapılan araştırmalara destek veren çatı organizasyon, Eğitim Sanatı Dostları Derneğidir. Bu alanda yayınlar hazırlayan bir kurum olmasının yanı sıra eğitimler vermede de yetkilidir. Linkine şu adresten ulaşılabilir:

http://www.egitimsanatidostlari.org/

SON SÖZ...

Waldorf Pedagojisi'nin alternatif bir eğitim modeli olmadığını, en sağlıklı, en insancıl ve bütünsel bir eğitim yaklaşımı olduğunu yukarıda verilen örneklerle elden geldiğince anlatmaya çalıştık. Bu bütüncül dünya görüşünü, dünyayı ve kendini kavrayış bilincini uygulayan Waldorf Pedagojik Yaklaşımı'nı aktarabilmekten mutluluk duyuyoruz.

Waldorf Pedagojisi'nin çocukların bireyselliğine, hayal gücüne, özgürlüğüne duyduğu saygı bizleri her seferinde büyülemeye devam ediyor. Bütünsel bir yaklaşım olması yönüyle de derinleşmeye teşvik ediyor ve teoride olduğu kadar pratikte de her zaman işe yarıyor. Pedagojik olduğu kadar, bedensel anlamda da sağlıklı olan uygulamaları örnek alıyoruz. Bu ve buna benzer Waldorf Pedagojisi'nin bütünsel yönünden beslenen detaylar bizim için Waldorf Pedagojisi'ni vazgeçilmez kılıyor. Bireylerin farklılıklarını bu kadar önemseyen bir yaklaşımın, toplumsal farklılıkları da gözeterek her ülkenin kendi hikayesini ve ilgili eğitim kurumlarını oluşturabilmesi umuduyla…

Teşekkür

Berlin Waldorf Semineri Doçenti ve İstanbul Waldorf Semineri Metodik Didaktik Doçenti Sevgili Nurtaç Perazzo ile Eğitim Sanatı Dostları Derneği'nin Almanya Koordinatörü ve Kiel Waldorf Okulu Yönetici Müdürü Murat Özmen'e katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Almon J. ve Oppenheimer, S. (2007). *What is a Waldorf Kindergarten?* Massachusetts: Steiner Books.

Ayata, B. (2010). *Rudolf Steiner'in Mimariye Bakışı. 1 Haziran 2014 tarihinde* http://www.egitimsanatidostlari.org/rudolf-steiner%E2%80%99in-mimariye-bakisi adresinden alınmıştır.

Childs, G. (2003). *Rudolf Steiner: His Life and Work.* Edinburgh: Floris Books.

Company, M. L. ve Lang, P. (2011). *Waldorf Kindergarten Heute.* Stuttgart: Freies Geistesleben.

Dancy, R. B. (2010). *You are Your Child's First Teacher.* Gloucestershire: Hawthorn Pres.

Eckart, R. (2014). Viele kinder, wenig kindheit. *info3* (4) 28-31).

Eller, H. (2007). *Die Vier Temperamente.* Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben.

Esterl, A. (2014). *Çocukluğunu Yaşama Hakkı Bir İnsan Hakkı – 6: Çocukların Masallara İhtiyacı Var. Gamze Kelek (Çev.). İstanbul: Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi*

Gebser, J. (1973). Ursprung ung Gegenwart: München: Deutscher Taschenbuch-Verlag

Goebel, W. ve Glöckler, M. (2003). *A Guide to Child Health.* Edinburgh: Floris Books.

Hassan, A. M. (2009). *Waldorf Mimarisi.* 1 Haziran 2014 tarihinde http://www.egitimsanatidostlari.org/waldorf-mimarisi adresinden alınmıştır.

Hüther G. ve Nitsch C. (2008). *Haydi Oynayalım.* G.K. Yürür (Çev.). İstanbul: Mozaik.

Jackson, R. (2006). *Holistic Special Education Camphill Principles and Practice.* Edinburgh: Floris Books.

Kameda, G. (2014). Was tun bei Ohrenschmerzen?. *A Tempo* Ocak, 169. (24-25)

Karlgren, F. (1990). *Erziehung zur Freiheit.* Stuttgart: Forum Verlag Leipzig.

Kassner, M. (2009). *Çocukluğunu Yaşama Hakkı Bir İnsan Hakkı – 10: Bedenin ve Ruhun Gıdaları.* T. Onur (Çev.). İstanbul: Waldorf Girişimi İstanbul.

Kayaöz, S. Ç. (2014). *Waldorf Pedagojisine göre Bütün Olarak Eğitmen*. (Yayımlanmamış bitirme ödevi). Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul, İstanbul.

Köhler, H. (2013). *Çocukluğunu Yaşama Hakkı Bir İnsan Hakkı – 8: Davranış Bozukluğu Mu Yoksa Davranış Özgünlüğü Mü?* T. Onur (Çev.). İstanbul: Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul.

König, K. (2007). *The First Years of the Child Walking, Speaking, Thinking.* Edinburgh: Floris Books.

Lang, P. (2009). *Çocukluğunu Yaşama Hakkı Bir İn-*

san Hakkı – 9: Çocuklara Zaman Tanıyın. T. Onur (Çev.). İstanbul: Waldorf Girişimi İstanbul.

Lang P. ve Pühler S. (2009). *Çocukluğunu Yaşama Hakkı Bir İnsan Hakkı – 1: Çocukluk Tehlikede.* T. Onur, (Çev.). İstanbul: Waldorf Girişimi İstanbul.

Lang, P. ve Pühler S. (2013). *Çocukluğunu Yaşama Hakkı Bir İnsan Hakkı – 3: İyi Bir Çocuk Eğitimi.* T. Onur, (Çev.). İstanbul: Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul.

Lang, P. (2014). *Çocukluğunu Yaşama Hakkı Bir İnsan Hakkı – 7; Çocuklar ve Bilgisayar. Elif Esin Gül (Çev.). İstanbul: Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul.*

Lievegoed, B. C. J. (2012). *Phases of Childhood Growing in Body, Soul and Spirit.* Edinburgh: Floris Books.

Male, D. (2006). *The Parent and Child Group Handbook A Steiner/Waldorf Approach.* Gloucestershire: Hawthorn Press.

Meriç, B. T. ve Thevenon, İ. (2012) *"Çocukların Neye İhtiyacı Var ?"*. ESDD Broşürü.

Onur, T. (2006). Waldorf Pedagojisi. *Zil ve Teneffüs Dergisi*, 4-5.

Onur, T. (2009). *Barınmanın B'si.* 1 Haziran 2014 tarihinde http://www.egitimsanatidostlari.org/barinmanin-bsi adresinden alınmıştır.

Özkurt, M. (2014). *Waldorf Çocuk Yuvaları ile Türkiye'deki Kreş ve Gündüz Bakımevleri Arasındaki Farklılıklar.* (Yayımlanmamış bitirme ödevi). Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul, İstanbul.

Patzlaff, R. Vw Saussmannshausen, W. (2013). *Çocukluk-Eğitim- Sağlık, 3-9 Yaş Grubu İçin Waldorf Pedagojisinin Ana Hatları Bölüm 1.* T. Onur, (Çev.). İstanbul. Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul.

Parzlaff, R. (2014) - Çocukluğunu Yaşama Hakkı Bir İnsan Hakkı – 4: Çocukluk Dilsizleşti. Ezgi Bebek (Çev.). İstanbul: Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul.

Petrash, J. (2002). *Understanding Waldorf Education Teaching From The Inside Out.* Beltsville: Gryphon House.

Röh, C.-P. (2014). Echtheit zaehlt. *Erziehungskunst.* 1(5-8).

Schiller F. (2001). *İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Dizi Mektup.* G. Aytaç (Çev.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Schneider, P. (1982). *Einführung in die Waldorfpaedagogik.* Stuttgart: Klett-Cotta.

Steiner, R. (1967). *Das Geheimmis der Menschlichen Temperamente.* Basel: Zbinden Verlag Basel.

Steiner, R. (1975). *Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Paedagogik, Erziehungskunst 1.* Dornach: Rudolf Steiner Verlag.

Steiner, R. (1983). *Mein Lebensgang*. Dornach: Rudolf Steiner Verlag.

Steiner, R. (1989). *Die Pædagogische Praxis.* Dornach: Rudolf Steiner Verlag.

Steiner, R. (2009). *Tinbilim Açısından Çocuk Eğitimi.* T. Onur (Çev.). İstanbul: Waldorf Girişimi İstanbul.

Steiner, R. (2010*). Daha Yüksek Kavrayışın Basamakları.* T. Onur (Çev.) İstanbul: Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul.

Steiner, R. (2010). *İnsanın On iki Duyusu.* T. Onur (Çev.) İstanbul: Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul.

Şen, F. (2014). *Bir Oyun Grubu Oluşturmak.* (Yayımlanmamış bitirme ödevi). Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul, İstanbul.

Şimşek, D. (2014). *Waldorf Yuvalarında Doğal Malzemeler.* (Yayımlanmamış bitirme ödevi). Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul, İstanbul.

Tallo J., Weihs A. (1988). *Camphill Villages*. Gloucester: Camphill Press.

Topkaya, Ş. (2013). *Waldorf Pedagojisinde Masal.* (Yayımlanmamış bitirme ödevi). Eğitim Sanatı Dostları Derneği Waldorf Girişimi İstanbul, İstanbul.

Ullrich, H. (2011). *Rudolf Steiner Leben und Lehre.* München: Verlag C.H.Beck.

Weihs T. J. (1995). *Das Entwicklungs-Gestörte Kind. Heilpaedagogische Erfahrungen in der Therapeutischen Gemeinschaft.* Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben

33

Yenilenen Okul Tasarımıyla İtalya'nın Gölgede Kalmış Reformist Eğitimcisi: Giuseppina Pizzigoni

Sabrina Giangiuliani, 6 yaş

"Bana göre yeni okul, dünya kadar alanı olan ve hayat kadar sınırları olan bir yerdir."
Giuseppina Pizzigoni

Prof. Sandra Chistolini

İtalya'daki Roma Tre Üniversitesinde (Università degli Studi Roma Tre) Genel ve Sosyal Pedagoji Profesörüdür. Sosyoloji ve Sosyal Araştırmalar alanında doktora sahibidir. Öğrenciler, öğretmenler ve sosyal hizmet çalışanları için Kültürlerarası Eğitim, Vatandaşlık Eğitimi, İletişim Pedagojisi ve Mesleki Eğitim'den sorumludur. Ayrıca Sosyal Bilimler ve Çok Kültürlü Eğitim alanlarında İkinci Seviye Pedagoji Yüksek Lisans derslerinin koordinatörüdür. Araştırma alanları şunlardır: Doğu'da (Tagore, Aurobindo, Gandhi) ve Batı'da (Rudolf Steiner, Maria Montessori, Giuseppina Pizzigoni) öğretmenlerin mesleki kimlik imajı ve oluşumu üzerine karşılaştırmalı incelemeler; okulda verilen değerlerin teori ve pratikte incelenmesi; sözde Çoklu İnteraktif Ekip Eğitimi'nin (MITE) bilgi edinmek için kişisel, kültürel ve sosyal bir metodoloji olarak kullanılması; kültürlerarası, ırkçılık karşıtı ve vatandaşlık eğitim modellerinde barış, özgürlük ve demokrasi kavramlarının incelenmesi. Eğitim bilimlerinin disiplinlerarası doğasına ilişkin sorularda ve uygulamalarda hem temel hem de uygulamalı araştırmaları ele aldı; ilgili ulusal ve uluslararası konferanslara ve projelere katıldı (Erasmus, Socrates, Comenius).

la uygulanmaya başlanmıştır. Milano'da hâlen varlığını sürdüren bu okul, kısaca "sınav değil hayat odaklı", "ezbere değil, deneyime dayalı" eğitim anlayışıyla hareket etmektedir.

Pizzigoni'nin öğretmenlik deneyimlerinden yola çıkarak hayata geçirdiği ve kurucusu olduğu bu okul bizlere gösteriyor ki, çocukların hayatına dokunmak, değişime ve yeniliğe, merkezi öneme sahip çocuğun eğitiminden başlamak her daim akademik bir geçmiş gerektirmemektedir.

Pizzigoni, Maria Montessori kadar tanınır olmasa da, ölümünden yıllar sonra bile ismi ile anılan okulun kurucusudur. Türkiye'de yeterince tanınmıyor oluşu, alanda alternatif eğitime yönelik yapılan çalışmaların azlığından kaynaklı olsa da, ortaya koyduğu yenilikçi fikirleri görmezden gelinemeyecek kadar önemlidir. Önemi hem eğitimin nasıl olması gerektiğine dair ortaya attığı fikirlerinden, hem de 20. yüzyılın erkek egemen akademik dünyasında bir kadın olarak verdiği var olma mücadelesinden kaynaklanmaktadır☺

İnandığımız odur ki geleneksel eğitimin bizleri içine aldığı kıskaçtan kurtulup, yenilikçi fikirlere kendimizi açtığımızda, dünyayı daha yaşanılabilir bir yer kılmak için ilk adımı atmış olacağız ve bu adım hayatın tam merkezine, çocuğa doğru olacak.

KAYNAKÇA

Aktan Acar E. ve Turan, E. (2014). 20. yy. İtalya'sında Montessori'nin gölgesinde kalan idealist bir eğitimci: Giuseppina Pizzigoni ve eğitime dair görüşleri. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi,* 119(3), 2-7.

Chistolini, S. (2012). Maria Montessori ve Giuseppina Pizzigoni: İtalya'da eğitim alanında 20. yüzyılın kadın öncüleri. E. Aktan Acar (Çev.). *Türkiye Özel Okullar Birliği Dergisi,* 20, 39-44.

Guerra, M. (2013). Unconventional materials at school: teaching experiences and educational potential. *Revista Latinoamericano de Educacion Infantil,* 2(1), 105-120.

Guerra M. ve Zuccoli F. (2014). Unusual materials in pre and primary schools: presence and actions. *Procedia- Social and Behavioral Sciences,* 116(2014),1988-1992.

Opera Pizzigoni (t.y). 21 Mart 2014 tarihinde http://www.operapizzigoni.it/storia/storia adresinden alınmıştır.

Scularinnovata (t.y). 21 Mart 2014 tarihinde http://www.scuolarinnovata.it/spazi-e-ambiente adresinden alınmıştır.

Scularinnovata (t.y). 01 Nisan 2014 tarihinde http://www.scuolarinnovata.it/attivita-didattiche/8-tutor-maestre-specialisti-e-la-natura adresinden alınmıştır.

Scularinnovata (t.y). 01 Nisan 2014 tarihinde http://www.scuolarinnovata.it/corredo-dellallievo adresinden alınmıştır.

Scularinnovata (t.y). 01 Nisan 2014 tarihinde http://www.scuolarinnovata.it/mille-modi-per-partecipare adresinden alınmıştır.

Scularinnovata (t.y). 10 Nisan 2014 tarihinde http://www.scuolarinnovata.it/listituto-comprensivo adresinden alınmıştır.

Scularinnovata (t.y).10 Nisan 2014 tarihinde http://www.scuolarinnovata.it/immagini/category/5-rinnovata-spazi-interni adresinden alınmıştır.

Scularinnovata (t.y).10 Nisan 2014 tarihinde http://www.scuolarinnovata.it/immagini/category/4-sede-rinnovata-esterni adresinden alınmıştır.

Yaratıcılık Kaslarını Esnetmek İçin: Yaratıcı Oyun Programı

"Yarına kalabilenler,
yalnızca yaratıcı olanlar ve yaratıcılıklarını
kullanabilenler olacaktır."
Moreno, 1934

Ali Arda Hasdemir, 4 yaş

Öğr. Gör. Gülçin KARADENİZ

Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi lisans, Maltepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü yüksek lisans mezunudur. Marmara Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans ve doktora derslerini tamamlamış olup, Doktora Programına Maltepe Üniversitesi Psikoloji Bölümünde devam etmektedir. Mesleğe, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfında başlamış, VKV Koç Özel İlköğretim Okulunda devam etmiştir. Hâlen Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünde görevlidir.

bir şekilde kullanımı, çocukların belirli görevler için gelişimsel hazır bulunuşluğunu vurgular ve çocukların gelişiminde bireysel amaçları karşılamak için aktiviteleri sınıfa dâhil eder (Chambers ve ark., 2010).

Aktivitelerin planlanmasını ve uygulanmasını sağlayan bir diğer yaklaşım, sınıf aktivitelerini bütün bir başlık, konu ya da yıl boyunca her hafta veya iki haftada bir değişen proje yaklaşımıyla organize etmektir. Proje; konunun, seçilen bir başlığın ya da çocuklar için özel anlamı olan kavramın derinliğine öğrenilmesidir. Projeler birkaç güne veya haftaya yayılır ve genellikle aktivitelerin planlanmasında rol alan çocuklar tarafından önerilir. Hem planlama, hem de projenin sürdürülmesi çocuğun düşünce, problem çözme ve sosyal becerilerinin gelişmesine yardım eder. Konu belirleme ya da proje planlama, öğretmenlere program aktiviteleri açısından organize ve kavramsal yapılar sağlar.

Programda amaçlar; el-göz/ayak-göz koordinasyonu, lokomotor beceriler, lokomotor olmayan beceriler ve vücut kontrolü ve yönetimi şeklinde saptanmıştır. Bu becerilere ait bazı alt amaçlar ise şu şekildedir: Objeleri hareket ettirme yeteneklerinin geliştirilme, çocukların nesneleri atma, yakalama yeteneklerini öğrenmelerine yardımcı olma, karalama, çizme ve yazma gibi becerilerinin gelişimine yardımcı olma.

Program, okul öncesi dönemde aile ile iş birliği içerisinde olmanın önemine vurgu yaparak ailelerin programdaki eksikliklerin fark edilmesinde ve giderilmesinde büyük rol oynadığını vurgular. Bu iş birliğini sağlamanın çeşitli yollarını saptamıştır. Bunlar en önem verdiği veli ile yapılan günlük görüşmelerdir. Bu görüşmelerde önemli olan konuşmanın çocuğun sağlığını, deneyimlerini ve duygusal durumunu açıklayıcı ve çocuğun günlük gelişimindeki önemli olaylar hakkında bilgi sunuyor olmaktır.

Programın değerlendirilmesi gözlem notlarının yazılması ve Portfolyo dosyalarının hazırlanması ile yapılmaktadır. Çocuk gözlem raporları anekdotları ve örnek olay yöntemi ile yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Portfolyo dosyalarında ise; çocukların öğrenme deneyimlerine ait görsel materyalleri kapsamaktadır. Bu çalışmaların seçimi çocuklar tarafından yapılmaktadır. Bu çalışmalar velilerle paylaşılmaktadır (Carton ve Allen, 2008).

KAYNAKÇA

Carton, C.E. ve Allen, J. (2008). *Early Childhood Curriculum A Creative Play Model.* N.J.: Merrill Prentice -Hall.

Chambers, B., Cheung, A., Slavin, R.E., Smith, D. ve Laurenzano, M. (2010). *Effective early childhood education programs: A systematic review*. Reading, England: CfBT Education Trust. www.cfbt.com/evidenceforeducation/ pdf/15349_ECE-Blocks_v5.pdf adresinden erişilmiştir.

Sherborne Gelişimsel Hareket Programı

Beren Cinay, 5 yaş

"Gelişimsel bozukluğu olan çocuklara kendilerinin farkında olmaları ve daha güvenli olmaya başlamaları için bedenleri ile ilişki kurmalarına yardım etmek, ilişkilerini şekillendirmelerini, dikkatlerini geliştirmelerini ve konsantrasyonlarını artırmalarını desteklemek mümkündür."
Sherborne, 1975

Prof. Dr. Dilara ÖZER

Lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümünde, yüksek lisans eğitimini okul öncesi çocukların motor gelişimleri konusunda aynı üniversitenin Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında tamamladı. Doktora çalışmasını "Zihinsel Engelli Çocukların Fiziksel ve Motor Özellikleri" üzerine Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında tamamlayan Özer, 2006 yılında Doçent unvanını aldı. Çocuklarda motor gelişim ve engeli olan bireyler için beden eğitimi konusunda çalışan Özer'in bu konularda iki kitabı bulunmaktadır. 2009 yılında kurulan "Engelli Bireyler için Fiziksel Aktivite Derneği" (www.ebfad.com) ve 2012 yılında kurulan "Sherborne Gelişimsel Hareket Derneğinin (www.sherborneturkey.com) kurucu başkanıdır. 2013 yılında Uluslararası Engelli Bireyler İçin Fiziksel Aktivite Sempozyumu (www.isapa2013.com) başkanı olarak görev yapmıştır. Engelli bireylerin spor yolu ile yaşam kalitelerinin yükseltilmesine yönelik ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenen birçok projede koordinatörlük görevinde bulunmuştur.

Türkiye'de Sherborne Gelişimsel Hareket Uygulamaları

Sherborne Gelişimsel Hareket (SGH) Türkiye'de ilk kez 2007 yılında Antalya'da Özel Sporcular Gençlik ve Spor Derneği bünyesinde Sherborne liderleri Ilse Bontinck ve Veronique Goethals eğitmenliğinde gerçekleştirilen bir kursla başlamıştır. Şimdiye dek 10 kez birinci düzey, dokuz kez ikinci düzey SGH Kursu düzenlenmiş ve bu kurslarda yaklaşık 500 kişi uluslararası geçerliliği olan sertifika alma hakkını elde etmişlerdir.

2012 yılında Antalya'da Sherborne Gelişimsel Hareket Derneği kurulmuş ve faaliyetler bu dernek çatısı altında toplanmıştır (www.sherborneturkey.com). Kurslara beden eğitimi öğretmenleri, antrenörler, çocuk gelişimcileri, okul öncesi öğretmenleri, sınıf öğretmenleri, özel eğitimciler, fizyoterapistler gibi çocuk ve gençlerle çalışan meslek elemanları katılabilmektedir. Kurs teorik ve uygulamalı olarak toplam 12 saatlik bir programdan oluşmaktadır. Uygulamalı dersler spor kıyafetle ve çıplak ayakla yapılmaktadır. Uygulamalarda banyo havlusu dışında müzik dahil herhangi bir materyal kullanılmamaktadır. Kurs boyunca Türkçeden İngilizceye ve İngilizceden Türkçeye çeviri yapılmaktadır. Katılımcılara dernek tarafından hazırlanmış kurs kitapçığı ve eğitim cd'si hediye edilmektedir.

KAYNAKÇA

Marsden, E. ve Sparkes, J. (2007). Understanding The Philosophical Basis of Veronica Sherborn's Approach to Movement. Marsden, E. ve Egerton, J. (Ed.). *Moving with Research; Evidence-Based Practice in Sherborne Developmental Movement.* Sunfield Publications. Great Britain.

Sebzecilik

Temel Bilgiler Muhafaza ve Yetiştiricilik

Prof. Dr. İsmail Güvenç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1701
Gıda, Tarım ve Hayvancılık: 019
ISBN: 978-605-320-608-8
© 1. Basım, Şubat 2017

SEBZECİLİK TEMEL BİLGİLER MUHAFAZA VE YETİŞTİRİCİLİK
Prof. Dr. İsmail Güvenç

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güvenç, İsmail.
SEBZECİLİK TEMEL BİLGİLER MUHAFAZA VE YETİŞTİRİCİLİK */ İsmail Güvenç*
1. Basım, X+294 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-608-8
1. Genel Sebzecilik 2. Özel Sebzecilik 3. Sebzelerin Muhafazası

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İçindekiler

I. KISIM: Temel Bilgiler ve Muhafaza

1. Sebzeciliğin Önemi 3

1.1. İnsan Beslenmesindeki Önemi 4

1.1.1. Sebzelerin Besin Değeri 5

1.1.1.a. Su 5

1.1.1.b. Protein 6

1.1.1.c. Karbonhidratlar 8

1.1.1.d. Lipitler (Yağlar) 9

1.1.1.e. Mineral Maddeler 10

1.1.1.f. Vitaminler 13

1.1.1.g. Tat ve Aroma Maddeleri 17

1.1.1.h. Antibesinsel Faktörler 18

1.1.1.ı. Sağlığın Korunması ve Hastalıkların Tedavisinde Kullanılması 18

1.2. Sebze Üretim ve Tüketimi 18

1.2.1. Sebze Üretimi 19

1.2.2. Sebze Tüketimi ve İhtiyacı 20

1.2.3. Üretim ve Tüketimin Değerlendirilmesi 21

1.3. İstihdama Katkısı 22

1.4. Dış Ticaret İçerisindeki Payı 22

1.5. Sanayiye Ham Madde Sağlaması 22

1.6. Milli Gelir İçerisindeki Payı 22

2. Sebzelerin Sınıflandırılması 23

2.1. Sebzelerin Botanik Özelliklerine Göre Sınıflandırılması 23

2.2. Sebzelerin Yenilebilen Kısımlarına Göre Sınıflandırılması..... 26
2.3. Sebzelerin Hayat Dönemlerine Göre Sınıflandırılması..... 27
2.4. Sebzelerin Sıcaklık İsteklerine Göre Sınıflandırılması 27
2.5. Yetiştirme Şekillerine Göre Sebzelerin Sınıflandırması..... 29

3. Sebze İşletmeciliği 31
3.1. Sabit Bir Yapı Gereksinimine Göre Sebzecilik..... 31
3.2. Üretim Amaçlarına Göre Sebzecilik 32
3.3. Girdi Kullanımına Göre Sebzecilik..... 32
3.4. İşletme Özellilerine Göre Sebzecilik..... 33
3.4.1. Klasik Ayrım.....33
3.4.2. Üretim Mevsimine Göre Sebzecilik 34

4. Sebzelerin Ekolojik İstekleri.....35
4.1. İklim..... 35
4.1.1 Sıcaklık.....35
4.1.2. Işık.....38
4.1.3. Nispi Nem 42
4.1.4. Yağış.....43
4.1.5. Rüzgâr 43
4.2. Toprak 44
4.2.1. Toprağın Bileşimi 45
4.2.2. Toprağın Tipi 45
4.2.3. Toprağın Verimliliği 47
4.2.4. Toprak Reaksiyonu 48
4.2.5. Toprak Tuzluluğu.....48
4.3. Yer ve Yöney 50
4.4. Toprak Yorgunluğu..... 51
4.5. Ekim Nöbeti (Münavebe) 51

5. Sebzelerin Çoğaltılması 55
5.1. Bitkilerin Çoğaltılmasında Kullanılan Materyaller 55
5.2. Sebzelerin Tohumla Çoğaltılması..... 56
5.3. Sebzecilikte Fide Üretimi..... 59
5.3.1. Fide Üretiminin Faydaları.....59
5.3.2. Fide Üretiminde Mekân ve Ortamlar.....60
5.3.3. Fide Yetiştirme Tekniği.....62

6. Bölgeler ve Yetiştirme Dönemleri 67
6.1. Sebze Üretim Bölgeleri 67
6.2. Sebzelerde Ekim zamanı 67
6.2.1. Serin İklim Sebzeleri 70
6.2.2. Sıcak İklim Sebzeleri 72

7. Sebze Bahçesinde Bitki Tesisi ve Bakım İşleri 75
7.1. Toprak İşleme ve Yer Hazırlığı 75
7.2. Ekim veya Dikim 78
7.3. Sulama..... 80
7.4. Bitki Besinleri ve Gübreleme 81
7.5. Terbiye ve Budama 84
7.6. Hastalık, Zararlı ve Yabancı Otlarla Mücadele..... 85
7.6.1. Hastalıklar 85
7.6.2. Zararlılar 88
7.6.3. Yabancı Otlar 89

8. Alternatif Üretim Teknikleri.....91
8.1. Örtüaltı Yetiştiriciliği..... 91
8.1.1. Örtüaltı Yapıları..... 92
8.1.2. Örtüaltında Ekim Dikim Zamanı 94
8.2. Malçlar ve Malçlama..... 94
8.3.Topraksız Tarım Uygulamaları..... 97
8.3.1. Topraksız Tarım Teknikleri..... 97
8.3.2. Yetiştirme Ortamları ve Özellikleri..... 98
8.4. Organik Tarım 99

9. Sebzelerin Muhafazası..... 101
9.1. Hasat Sonrası Kayıpların Nedenleri..... 102
9.2. Sebzelerin Özellikleri ve Muhafazada Etkili Faktörler 102
9.3. Hasat Sonrası Kayıpların Azaltılması..... 106
9.4. Hasat ve Hasat Sonrası Bazı İşlemler..... 110
9.5. Depolama Şekilleri..... 115
9.5.1. Soğutulmayan Koşullarda (Basit Metotlarla) Muhafaza..... 115
9.5.2. Soğutmalı Depolarda Muhafaza..... 117
9.6.Muhafaza Şartları 117
9.6.1. Ön Soğutma 119

9.6.2. Mumlama 120
9.6.3. Sebze Muhafazasında Dikkat Edilecek Hususlar 120
9.7. Bazı Sebzelerin Depolanması 120
9.7.1. Soğanlı Sebzeler 120
9.7.2. Yumrulu Sebzeler 121
9.7.3. Köklü Sebzeler 123
9.7.4. Meyvesi Tüketilen Sebzeler 123
9.7.5. Yaprak veya Sürgünleri Tüketilen Sebzeler 124

II. KISIM: ÖZEL SEBZECİLİK TEMEL BİLGİLER VE YETİŞTİRİCİLİK

1. Patlıcangiller (Solanaceae) Familyası Sebzeleri 127
1.1. Domates 127
1.2. Biber 134
1.3. Patlıcan 140

2. Kabakgiller Familyası Sebzeleri 145
2.1. Hıyar 145
2.2. Kabak 150
2.3. Karpuz 155
2.4. Kavun 159
2.5. Acur 163

3. Baklagil Sebzeleri 167
3.1. Fasulye 167
3.2. Bezelye 171
3.3. Bakla 174
3.4. Börülce 177

4. Soğangiller (Amaryllidaceae) Familyası 181
4.1. Soğan 181
4.2. Pırasa 188
4.3. Sarımsak 191

5. Lahana Grubu Sebzeler (Brassicaceae) 195
5.1. Baş Lahana 195

5.2. Brokoli 200
5.3. Karnabahar 205
5.4. Bürüksel Lahanası 210
5.5. Karalahana 213

6. Yeşillikler 217
6.1. Marul 217
6.2. Maydanoz 223
6.3. Tere 226
6.4. Roka 228
6.5. Dereotu 231

7. Kök ve Yumrusu Tüketilen Sebzeler 235
7.1. Turp 235
7.2. Havuç 239
7.3. Kök Kerevizi 245
7.4. Şalgam 248
7.5. Bahçe (Kırmızı) Pancarı 251
7.6. Yer Elması 255

8. Yapraklı Sebzeler 257
8.1. Ispanak 257
8.2. Pazı 261
8.3. Semizotu 264

9. Çok Yıllık Sebzeler 267
9.1. Nane 267
9.2. Enginar 270
9.3. Kuşkonmaz 276

10. Bamya 281
10.1. Bamya 281

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar 285

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Ağaoğlu A., vd., 1995. Genel Bahçe Bitkileri. A:Ü. Ziraat Fakültesi Yayını, NO: 4, S: 369.

Altındişli, A., 2007. Türkiye'de Organik Tarım ve Farklı Sektörler ile Entegrasyonu. Organik Tarım ve Ülkemizdeki Uygulamalar Paneli, 23 Mayıs 2007, Erzurum, S: 12-26.

Anonim, 1984. Serler (seralar)-Yapım Kuralları. TSE yayını TS 4110, Ankara.

Anonim, 2001. Türkiye İstatistik Yıllığı 2000. DİE Yayını, No: 2466, S:742.

Anonim, 2002. Tarımsal Yapı ve Üretim 2000. DİE Yayını, No: 2614, Ankara.

Anonim, 2003. Tarımsal Yapı ve Üretim 2001. DİE Yayını, No: 2758, Ankara.

Anonim, 2004. Tarımsal Yapı ve üretim 2002. DİE Yayını, No: 2885, Ankara.

Anonim, 2005. Tarımsal Yapı ve Üretim 2003. DİE Yayını, No: 2949, Ankara.

Anonim, 2007. Tarımsal Yapı ve Üretim, 2004). DİE Yayını, No: 3032, Ankara.

Anonim, 2008. Tarımsal Yapı ve Üretim, 2006. DİE Yayını, No: 3122, Ankara.

Anonim, 2009. Tarımsal Yapı ve Üretim, 2005. DİE Yayını, No: 3070, Ankara.

Anonim, 2015. www.fao.org.

AVRDC, 1990. Vegetable Production Training Manual. Taipei. P:447.

Bayraktar, K., 1973. Sebze Yetiştirme (Sebzeciliğe Ait Temel Bilgiler). Cilt I, EÜ. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 110, S: 258.

Bayraktar, K., 1976. Sebze Yetiştirme: Kültür Sebzeleri. Cilt II, EÜ. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 169, S: 480.

Baykal N. ve Kovancı B., 2003. Bitki Koruma. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 902, S: 327.

Baysal, A., 2002. Beslenme. Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, S: 520.

Collard, 2015. http://en.wikipedia.org/wiki/Collard_greens. Erişim Tarihi: 03.06.2015.

Çetiner, M. 2015. Omega-3 ve Kanser. Cumhuriyet Bilim ve Teknik (CBT). Sayı NO: 1477, S:15.

Decoteau, D.R., 2000. Vegetable Crops. ISBN 0-13-956996-0 New Jersey US, P: 464.

Döken T., Demirci E. ve Zengin H., 2005. Fitopatoloji. Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 729, S: 256.

Emeksiz, F. Albayrak, M., Güneş, E., Özçelik, A., Özer, O., Taştan, K., 2005. Türkiye'de Tarımsal Ürünleri Pazarlama Kanalları ve Araçların Değerlendirilmesi. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, S: 115-1171.

Enginar, 2015. http://www.ebitki.com/1450-enginar.html. Erişim Tarihi: 30.05.2015

Erdem, E., 2006. Türkiye'de Tarım İstatistiklerinin Güvenilirliği: AB Sürecinde Yapılması Gerekenler ve Doğuracağı Olası Sonuçlar. TÜİK, İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildiriler Kitabı, S: 1-18.

Ergene, A., 1982. Toprak Biliminin Esasları. Atatürk Üniv., Ziraat Fak. Yayını No: 267, S: 368.

Eşiyok, D., 2012. Kışlık ve Yazlık Sebze Yetiştiriciliği. Meta Basım, İzmir, S: 402.

Esendal E., 1990. Nişasta ve Şeker Bitkileri Islahı-I : Patates. OMÜ Yayınları No: 49, S:221.

Hartman, H.T. ve Kester D.E.,. 1987. Bahçe Bitkileri Yetiştirme Tekniği (Kaşka N. ve Yılmaz M Çevirisi). ÇÜ. Ziraat Fakültesi Yayını, No: 52, S: 609.
Gençtan, T., vd., 2005. Türkiye'de Tohumluk, Fide ve Fidan Üretimi ve Kullanımı. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Cilt II., S: 803-824.
Gibson, W:B., 1971. Türkiye'de sera Yetiştiriciliğinin Genel Prensipleri. Yalova Bahçe Kültürleri Araştırma ve Eğitim Merkezi, Yayın NO: 100.
Güçdemir, İ. 2006. Türkiye Gübre ve Gübreleme Rehberi. Toprak Gübre ve Su Kaynakları Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü. Genel Yayın No:213, Teknik Yayın No: T69, ANKARA.
Günay, A., 1982. Genel Sebze Yetiştiriciliği. Cilt I, Çağ Matbaası, Ankara, S: 376.
Günay, A., 1983. Özel Sebze Yetiştiriciliği. Cilt II, Çağ Matbaası, Ankara, S: 243.
Günay, A., 1995. Mantar Yetiştiriciliği. İlke Kitabevi Yayınları, Ankara, S: 469.
Günay, A., 2005. Sebze Yetiştiriciliği, Cilt I. Çağ Matbaası, Ankara, S: 502.
Güvenç, İ. ve Alan, R., 1994. Türkiye ile Avrupa Topluluğu Ülkeleri Sebzeciliğinin Temel Üretim Özellikleri Bakımından Karşılaştırılması,Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 25, (4): 627-633
Güvenç, İ. ve Alan, R., 1994. Türkiye'nin Orta Doğu Ülkelerine Sebze İhracatı. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 25, (2): 269-274
Güvenç, İ. ve Alan, R., 1994. Türkiye'nin Avrupa Topluluğu Ülkelerine Sebze İhracatı. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 25, (1): 94-99.
Güvenç, İ. ve Alan, R., 1995. Farklı Sulama Seviyelerinin Fasulyede Tane Verimine Etkisi. Türkiye II. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi. 3-6 Ekim 1995, Cilt II, 251-254.
Güvenç, İ. ve Alan, R., 1997. Farklı Sulama Seviyelerinin Fasulyede Bitki Gelişmesi ve Verime Etkisi.Türkiye 2. Tarla Bitkileri Kongresi, 22-25 Eylül, Samsun, s:580-582.
Güvenç, İ., 1996. Farklı Üre Dozları ile Yaprak Gübrelemesinin Fasulyede Bazı Bakla Özelliklerine, Bakla Verimine ve Mineral Madde İçeriğine Etkisi. Anadolu Dergisi, Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Yayın Organı, 6, (2): 112-119.
Guvenç, I., 2002. Effect of Nitrogen Fertilization on Growth, Yield and Nitrogen Contents of Radishes. Gartenbauwissenschaft, 67, (1): 23-27.
Guvenc, I., 2002. Prediction of Viability of Onion (Allium cepa) Seeds by Boiling Water Test, The Indian J. Agricultural Sciences, 72, (2): 112-113.
Guvenc, I and Padem H., 2002. Effect of Foliar Application of Different Sources and Levels of Nitrogen on Growth and Yield of Tomato (*Lycopersicon esculentum*). The Indian J. Agricultural Sciences, 72, (2): 104-105.
Güvenç, İ. ve Yıldırım, E., 2005. Intercropping With Eggplant For Proper Utilization Of Interspaces Under Greenhouse Conditions. European Journal of Horticultural Science, 70, (6):300-302.
Güvenç, İ. and Yıldırım, E., 2006. Increasing Productivity With İntercropping Systems İn Cabbage Production. Journal of Sustainable Agriculture, 28, (4): 29-44.
Guvenc I. and Kaymak H.C., 2006. Suitability Of Boiling Water Test İn Prediction Of Seed Viability Of Leek (Allium Porrum) Seeds. The Indian Journal of Agricultural Sciences 76, (7): 369-371.
İnb Avvam, 1200. Terceme-i Kitabül Filaha (Ziraat Kısmı). (Aydın 2011 Çevirisi) ISBN: 978-605-4208-95-1, S: 495.
İnülin, 2015. http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0n%C3%BClin. İnülin başlığı. Erişim Tarihi: 06.05.2015.
Karagöl, E.T. ve Akgeyik, T. , 2010.Türkiye'de İstihdam Durumu: Genel Eğilimler. http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/35324.pdf. Erişim Tarihi: 27.09.2015.

Karaçalı İ., 1993. Bahçe ürünlerinin Muhafazası ve Pazarlanması. E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayını No: 494, S: 444.

Karagölge, C., 2001. Tarımsal İşletmecilik. Atatürk Ü. Ziraat Fakültesi Yayını No: 326, S: 139.

Kaymak, H.C., Yarali, F. and Guvenc, I., 2009. Effect Of Transplant Age On Growth And Yield Of Broccoli (*Brassica oleracea Var. İtalica*). The Indian Journal of Agricultural Sciences, 79, (12): 972-975.

Kaymak, H.C., Yarali, F., Guvenc, I., Dönmez F.M., 2008. The Effect of Inoculation with Plant Growth Rhizobacteria (PGPR) on Root Formation of Mint (Mentha piperita L.) Cuttings, African Journal of Biotechnology, vol: 7, (24), pp: 4479-4483.

Kaymak, HC, Guvenc I., Gurol A. 2010a. Correlation Between Endogenous Elements And Development Of Hollowing İn The Root Of Radish (Raphanus sativus L.) Cultivars. Žemdirbystė – Agriculture, 97(3): 97-104.

Kaymak, HC, Guvenc I., Gurol A. 2010b. Elemental Analysis of Different Radish (Raphanus sativus L.) Cultivars by Using Wavelength-Dispersive X-Ray Fluorescence Spectrometry (WDXRF). Bulgarian Journal of Agricultural Science, 16(6):769-774 (Bulg. J. Agric. Sci., 16: 769-774).

Kaymak, HC. and Güvenç I. 2010. The İnfluence Of Vernalization Time And Day Length On Flower İnduction Of Radish (*Raphanus sativus* L.) Under Controlled And Field Conditions. Turkish Journal of Agriculture and Forestry, 34(5): 401-413.

Kırımhan, S., 2005. Organik Tarım Sistemleri ve Çevre. Turhan Kitapevi, Ankara, ISBN: 975-00284-0-6, S: 350.

Köksal, D. 1988. Topraksız Tarım. Ekin Dergisi, tarım Kredi Kooperatifleri Birliği Yayın Organı, Yıl 2 Sayı 6, S: 43-46.

Köksal, D,1988. Örtüaltı Sistemleri ve Ülkemizin Örtüaltı Yapısı. Ekin Dergisi, Tarım Kredi Kooperatifleri Birliği Yayın Organı, Yıl 2 Sayı 4, S: 43-47

Köksal, D., 2004. Topraksız Tarım. Bilim ve Teknik Dergisi, TÜBİTAK Yayını, S: 90-93.

Marul, 2015. http://en.wikipedia.org/wiki/Romaine_lettuce. Erişim tarihi: 30.04.15

http://www.gardening.cornell.edu/homegardening/scene6f80.html. Erişim Tarihi: 03.06.2015

MGM, 2015. http://www.mgm.gov.tr/tarim/zirai-don-uyari-sistemi-arita.aspx#sfU. Erişim tarihi: 03.06.2015.

Oğuzer, V., 1985. İklim Bilgisi I. ÇÜ. Ziraat Fakültesi, Ders Notu Yayınları, No: 26, S: 181.

Öztürk, M.A. 2015. Kanserden Korunabilir miyiz? Cumhuriyet Bilim ve Teknik (CBT). Sayı NO: 1477, S:17.

Pekmezci, M., Türk R. ve Ağar T., 1995. Meyve ve Sebze Ürünlerinin Depolanması. Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi, 1097-1116.

Peirce, L.C., 1987. Vegetable (Characteristic, Production and Marketing), US, P: 433.

Perlit, 2015. https://tr.wikipedia.org/wiki/Perlit. Erişim Tarihi: 06.09.2015.

Resmi Gazete, 2004. Organik Tarım Kanunu. http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041203.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041203.htm.

Resmi Gazete, 2010. Organik Tarımın Esasları ve Uygulanma. İlişkin Yönetmelik. http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/08/20100818.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/08/20100818.htm. Erişim Tarihi: 06.09.2015.

Smith, E.C., 2000. The Vegetable Gardener's Bible. R.R. Donnelley, US, P: 310.

Splittstoesser, E.W., 1990. Vegetable Growing Handbook: Organic and Trational Methods, US, P: 362.

Şehirali, S., 1989. Tohumluk ve Teknolojisi. AÜ Basımevi, Ankara, S: 330.
Şeniz, V., 1984. Sebzecilikte Fide Yetiştiriciliği ve Sorunları, Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 60, S:32.
Şeniz, V., 1992. Genel Sebzecilik. UÜ. Ziraat Fakültesi, Ders notları, No:53, 230.
Şeniz, V., Özgür M., Sivritepe Ö. Ve Özer M.H., 1995. Sebzecilik. Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 864, S: 342.
Şeniz, V., Eser, B., Daşgan, Y., Akbudak, N., İlbi H., Sürmeli, N., Başay, S., 2005. Sebze Üretiminde Gelişme ve Hedefler, Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi Bildiri Kitabı, S: 551-563.
Şeniz, V. vd., 2011. Bahçe Tarımı-II, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1355, S: 240.
Taşbaşlı, H. ve Zeytin B., 2003. Organik Tarım. TOKB, Ankara, S.118.
Tarım, 2015. http://www.tarim.gov.tr/Belgeler/SagMenuVeriler/ ToprakSuGubre TavsiyeVerileri.pdf. Erişim tarihi: 03.06.2015.
Türkomp, 2015. Ulusal Gıda Kompozisyon Veri Tabanı. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (http://www.turkomp.gov.tr/.), Erişim Tarihi: 09.09.2015).
TDK, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid= TDK.GTS.553099fdc77c61.57845871. Erişim tarihi: 17.04.2015.
Tekstür Sınıfına Göre Bazı Toprak Çeşitleri. http://organikler.blogspot.com.tr/ 2012/01/toprak-teksturu-toprakta-bulunan-kum.html. Erişim Tarihi: 28.09.2015.
Toprak Bünye Sınıfları. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/ modüller _pdf/Toprakta%20Fiziksel%20Analizler.pdf.Erişim Tarihi: 17.10.15.
TUİK, 2015. Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı. http://www.tuik.gov.tr/ VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8. Erişim Tarihi: 06.09.2015.
Toksoy, F., 2015.Vermikülit: Mineraloji, Jeolojik Oluşum, Endüstriyel Kullanım ve Türkiye'deki Durumu. (http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/ 12d1f7cc7c4b41a_ek.pdf.). Erişim Tarihi: 06.09.2015.
Vural, H., Eşiyok ve Duman İ., 2000. Kültür Sebzeleri (Sebze Yetiştirme). EÜ. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, İzmir, S: 440.
Yavuz, F. ve Ayyıldız, T. 1995. Meyve-Sebze Fiyatları ve Düşündürdükleri. Hasad, 125,(20-24).
Yanmaz, R., vd. 2015. Sebze Üretiminde Değişimler ve Yeni Arayışlar. Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi , S: 579-605.
Yıldırım, E., 2005. Genel Entomoloji. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü. S: 237.
Yıldırım, E. and Güvenç, I., 2004. Intercropping in Cucumber (Cucumis sativus) Under Greenhouse Conditions. The Indian Journal of Agricultural Sciences, 74: 663-664.
Yıldırım, E. and Guvenc I., 2005. Intercropping Based On Cauliflower: More Productive, Profitable And Highly Sustainable. European J. Agronomy, 22: 11-18.
Yildirim, E., Guvenc, I., Turan M., Karatas, A., 2007. Effect of Foliar Urea Application On Quality, Growth, Mineral Uptake And Yield Of Broccoli (Brassica oleracea L. var. italica). Plant, Soil and Environment. 53, (3): 120-128.
Zeki, C. vd., 2005. Zirai Mücadele. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Destekleme Genel Müdürlüğü Çifti Eğitim ve Yayım Serisi, Yayın Seri No: 44, S: 358.

TIBBİ SOSYAL HİZMET

Editörler
Seda Attepe Özden
Emre Özcan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1705
Sağlık Bilimleri/Hemşirelik: 023
ISBN: 978-605-320-612-5
© 1. Basım, Şubat 2017

TIBBİ SOSYAL HİZMET
Editörler: Seda Attepe Özden, Emre Özcan

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Nilay Balin - nilay@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Attepe Özden, Seda., Özcan, Emre
TIBBİ SOSYAL HİZMET / *Seda Attepe Özden, Emre Özcan*
1. Basım, XII+284, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-612-5
1. Tıbbi Sosyal Hizmet 2. Sosyal Hizmet Müdahalesi 3. Biyopsikososyal Yaklaşım

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları, Gökkuşağı Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks:** +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Kısım I
Tıbbi Sosyal Hizmetin Temel Dayanakları

Bölüm 1 Tıbbi Sosyal Hizmete Giriş ve Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri

1.1. Tıbbi Sosyal Hizmetin Tarihçesi 4
1.2. Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri 10
Kaynakça 12

Bölüm 2 Etik Bağlamda Tıbbi Sosyal Hizmet ve Hasta Hakları

2.1. Giriş 15
2.2. Sosyal Sorunlar, Etik ve Sosyal Hizmet 15
2.3. Etik ve Kavramsal Arayış 18
2.4. Etik ve İnsan Değeri 20
2.5. İnsan Hakları, Etik ve Sağlık 22
2.6. Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmet 23
2.7. Etik, Sosyal Hizmet ve Hasta Hakları Uygulaması 26
2.8. Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Hakkı 28
2.9. Sağlık Durumu ile İlgili Bilgi Alma Hakkı 28
2.10. Hasta Haklarının Korunması 28
2.11. Tıbbi Müdahalede Hastanın Rızası 28
2.12. Tıbbi Araştırmalar 28
2.13. Diğer Haklar 28
2.14. Sorumluluk ve Hukuki Korunma Yolları 28
2.15. Tartışma ve Sonuç 29
Kaynakça 30

Bölüm 3 Halk Sağlığı ve Sosyal Hizmet

3.1. Halk Sağlığının Tarihçesi 33
3.2. Halk Sağlığının İlkeleri 36
3.3. Temel Sağlık Hizmetleri 38
3.4. Hastalıkların Önlenmesi ve Sağlık Hizmetleri 42
3.5. Sağlığın Geliştirilmesi 46

3.6. Sosyal Hizmet ve Halk Sağlığının Ortak Çalışma Alanı 48
Kaynakça 48

Bölüm 4 Hastalığın ve Sağlığın Sınırları: Özneleşme Pratiği Olarak Sağlıklı Yaşam Dispositif'i ve Tıbbileştirme
4.1. Giriş 51
4.2. Hastalığın ve Sağlığın Sınırları 52
4.3. Özneleşme Pratiği Olarak Sağlıklı Yaşam Dispositif'i 53
4.4. Tıbbileştirme ve Sosyal Kontrol Tartışmaları 57
4.5. Anatomopolitikadan Biyopolitikaya 63
4.6. Sonuç Yerine 66
Kaynakça 67

Bölüm 5 Sağlığın Toplumsal Belirleyicileri Tartışması ve Sağlıkta Eşitsizlikle Yüzleşmek
5.1. Giriş 69
5.2. "Sağlık" Değil, "Sağlıklı Olmak" Kavramsallaştırması 70
5.3. Sağlığın Toplumsal Belirleyicilerinin Eleştirisi 71
5.4. Sağlıkta Eşitsizlik, Gerçekten Eşitsizliğe İşaret Ediyor mu? 73
5.5. Küba Sağlık Sisteminde Neler Başarıldı? 78
5.6. Sonuç Yerine 83
Kaynakça 84

Bölüm 6 Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanlarının Gözünden Tıbbi Sosyal Hizmet Alanı
6.1. Nasıl Göreve Başladılar? 86
6.2. Ne Gibi Çalışmalar Yapıyorlar? 87
6.3. Tıbbi Sosyal Hizmet Alanı ve Bu Alanın Geleceği Hakkında Ne Düşünüyorlar? 88
6.4. Sonuç ve Tartışma 89
Kaynakça 90

Kısım II
Farklı Uygulama Alanları

Bölüm 7 Çocuk Koruma Merkezi'ne Gelen İstismara Uğramış Çocukların Değerlendirmesi: Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi Örneği
7.1. Giriş 93
7.2. Yöntem 95

7.3. Veri Kullanım Araçları 95
7.4. İstatistiksel Analiz 96
7.5. Sonuçlar 97
7.6. Tartışma 102
7.7. Sonuç ve Öneriler 111
Kaynakça 112

Bölüm 8 Hemodiyaliz Hastalarında İletişimi Güçlendirme ve Psiko-Sosyal Destek Grubu

8.1. Giriş 115
8.2. Aile Sorunları 115
8.3. Depresyon ve Anksiyete 116
8.4. Kendini Yönetme 117
8.5. Gruplarla Sosyal Hizmet 117
8.6. Grup Süreci 118
8.7. İlk Toplantı 119
8.8 2-4. Toplantılar 119
8.9. 5-8. Toplantılar 120
8.10. 9-14. Toplantılar 120
8.11. 15-16. Toplantılar 122
8.12. Değerlendirme 122
8.13. Sonuç 123
Kaynakça 123

Bölüm 9 Psikiyatri Kliniğinde Sosyal Hizmet Uygulamaları

9.1. Giriş 125
9.2. Psikiyatri Kliniğinin Görevleri 125
9.3. Psikiyatrik Sosyal Hizmet Nedir? 127
9.4. Psikiyatrik Sosyal Hizmetin Uygulama Alanları 128
9.5. Birey ile Çalışma 129
9.6. Aile ile Çalışma 130
9.7. Toplumsal Düzey 131
9.8. Sonuç 133
Kaynakça 133

Bölüm 10 Psikiyatrik Rehabilitasyon

10.1. Giriş 137
10.2. Psikiyatrik Rehabilitasyonun Tanımı, Amacı ve Önemi 138

10.3. Psikiyatrik Rehabilitasyonun Bileşenleri 140
10.4. Psikiyatrik Rehabilitasyon Süreci 140
Kaynakça 145

Bölüm 11 Kadın Doğum Hastanelerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları
11.1. Giriş 147
11.2. Kadın Sağlığı ve Kadın Doğum Hastaneleri 148
11.3. Kadın Doğum Hastanelerinde Yürütülen Sosyal Hizmet Uygulamaları. 150
11.4. Sonuç Yerine 156
Kaynakça 157

Bölüm 12 Acil Servis Birimlerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları
12.1. Giriş 159
12.2. Acil Servis Hizmetlerinin Gelişimi 160
12.3. Acil Servis Birimlerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları....162
12.4. Acil Servis Birimlerinde Sosyal Hizmet Uygulamalarında
İhtiyaç Duyulan Bilgi, Beceri ve Değerler 166
12.5. Sonuç ve Değerlendirme 168
Kaynakça 168

Bölüm 13 Heteroseksist Ayrımcılığın Eşcinsel, Biseksüel ve Trans Yaşamlara Tıbbi Sosyal Hizmet Alanında Yansımaları
13.1. Eşcinsellik Neden Hastalık Oldu? Neden Hastalık Olmaktan Çıktı? 172
13.2. Türkiye'de Eşcinsel, Biseksüel ve Trans Hakları! 173
13.3. Ayrımcılığın Eşcinsel, Biseksüel ve Translara Yansımaları....174
13.4. LGBTI'lerin Sağlık Hakkına Erişim Noktasında
Makro Düzeyli Uygulamalar 178
13.5. Mezzo Düzeyde Yapılacaklar 184
13.6. Mikro Düzeyde Yapılacaklar 185
Kaynakça 186

Kısım III
Tıbbi Sosyal Hizmette Müracaatçı Gruplarıyla Çalışma

Bölüm 14 Kronik Hastalıklar ve Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamaları
14.1. Giriş 189
14.2. Kronik Hastalıkların Epidemiyolojisi....190

14.3. Kronik Hastalıkların Yol Açtığı Sorunlar 192
14.4. Kronik Hastalıklar ve Sosyal Hizmet İlişkisi 195
14.5. Sonuç Yerine 199
Kaynakça 200

Bölüm 15 Diyaliz ve Böbrek Hastalarıyla Sosyal Hizmet

15.1. Kronik Böbrek Yetmezliği ve Yansımaları 205
15.2. Diyaliz ve Böbrek Hastalarıyla Sosyal Hizmet 207
Kaynakça 211

Bölüm 16 Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması

16.1. Giriş 215
16.2. Kanseri Anlamlandırma 216
16.3. Yetişkin-Çocuk ve Aile ile Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması 217
16.4. Kanserli Yetişkin ve Aile ile Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması 217
16.5. Kanserli Çocuk ve Aile ile Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması 219
16.6. Mezzo ve Makro Düzey Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması 220
16.7. Sonuç ve Öneriler 221
Kaynakça 222

Bölüm 17 Kardiyak Rehabilitasyonda Sosyal Hizmet Mesleğinin Rolü

17.1. Giriş 225
17.2. Kardiyak Rehabilitasyon 225
17.3. Psikolojik ve Sosyoekonomik Boyutlar 226
17.4. Hayat Tarzı Önerileri 226
17.5. Fiziksel Aktivite 227
17.6. Kardiyak Rehabilitasyonda Sosyal Hizmet Boyutu 227
17.7. Sonuç ve Öneriler 229
Kaynakça 231

Bölüm 18 Diyabet ve Sosyal Hizmet

18.1. Giriş 233
18.2. Diyabet 234
18.3. Tanımı ve Çeşitleri 234
18.4. Tedavisi ve Bakımı 234
18.5. Diyabeti Etkileyen Faktörler 236
18.6. Diyabetli Bireylere Yönelik Mesleki Çalışmalar 237
18.7. Diyabetli Çocuk ile Çalışma 240

18.8. Diyabetli Ergen ile Çalışma 241
18.9. Diyabetli Yetişkin ve Aile ile Çalışma 242
18.10. Sonuç 243
Kaynakça 243

Bölüm 19 Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet

19.1. Giriş 247
19.2. DSM-V'e Göre Madde ile İlişkili Bozukluklar 247
19.3. Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Etkileri 248
19.4. Madde Bağımlılığının Nedenleri 250
19.5. Madde Bağımlılığının Tedavisi 252
19.6. Madde Bağımlılığı Alanında Mikro, Mezo ve Makro Düzeyli Sosyal Hizmet 253
19.7. Sonuç Yerine 260
Kaynakça 260

Bölüm 20 Yaşam Sonu Bakım ve Sosyal Hizmet

20.1. Giriş 263
20.2. Terminal Dönem 263
20.3. Palyatif Bakım 264
20.4. Yaşam Sonu ve Hasta Hakları 266
20.5. Yaşam Sonu Bakımda Sosyal Hizmetin Kapsamı 266
20.6. Yaşam Sonu Bakımda Sosyal Hizmetin Yeterlilik Alanları 268
Kaynakça 280

Bölüm 1
Tıbbi Sosyal Hizmete Giriş ve Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri

Cengiz Özbesler*

Sosyal hizmet, riskli ortamlarda, farklı psiko-sosyal risklerle karşı karşıya olan müracaatçı sistemleri ile çalışan ve müdahale yetkisi bulunan disiplinlerden birisidir (Özbesler, 2007). Sosyal hizmet, mesleki etkinlik odağını çevresi içerisinde birey olarak belirlemiş, kendine özgü yöntem ve tekniklerle farklı yaşam durumları içerisinde olan müracaatçı sistemleriyle çalışan bir disiplindir (Kut, 1988; Sheafor ve Horejsi, 2003). Kendine özgü yöntem ve tekniklerle farklı yaşam durumlarında olan bireyler ile mikro, mezzo ve makro düzeylerde çalışan bir disiplin olan sosyal hizmet, bireylerin yaşam döngüsünde kendi kontrolleri dışında karşılaştıkları sorunlarının çözümlenmesinde, optimum sosyal işlevselliğin yeniden kazanılmasında yardım eden, ilgili toplumsal kaynaklardan yararlanarak aynı zamanda mesleki etkinlik odağına giren risk gruplarına yönelik sosyal politikalara da önemli mesleki katkılar sağlar.

Sosyal hizmet, Sosyal Hizmet Sözlüğü'nde, insanların psiko-sosyal işlevlerini etkili bir biçimde yerine getirebilmelerinde onlara yardım eden ve aynı zamanda insanların iyi olma durumlarını korumak ve geliştirmek için toplumu ve sosyal değişme sürecini de etkileyen uygulamalı bir bilimdir şeklinde tanımlanmaktadır (Barker, 1999). Bir başka tanımda da sosyal hizmet, bireylere, ailelere, gruplara ve toplumlara sosyal işlevselliklerini geliştirmede yardım eden, oların sorun çözme kapasitelerini geliştirmek ve uygun sosyal koşullar yaratmak amacıyla yürütülen profesyonel bir yardım süreci olarak ifade edilmektedir (NASW, 1973).

Sosyal hizmetin farklı uygulama alanlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları da her geçen gün farklı özellikler taşıyan, çeşitli açılardan risk altında bulunan ve karmaşık sorunları olan müracaatçılarla çalışmaktadırlar. Bu tür ciddi özellikleri olan müracaatçılara yönelik planlanan her bir sosyal hizmet müdahalesi, müracaatçıların özelliklerini ve sorunlarını tanımlayan bilimsel bilgiler gerektirdiği gibi aynı zamanda sosyal hizmet müdahalesinin müracaatçının farklı neden ve amaçlarla izleminde uygun ele alınmasına ilişkin bilimsel bilgi, yöntem, teknik ve becerileri de gerekli kılmaktadır (Özbesler, 2007).

Sosyal hizmet disiplininin önemli uygulama alanlarından birisi tıbbi sosyal hizmet alanıdır. Sosyal hizmet uzmanları, hastalığın ve hastanede tedavi sürecinin birey ve ailesi

* Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

lerin aydınlatılması, belirlenmesi, anlaşılması ve çözümlenmesinde önemli bir rol üstlenebilir.

- Aniden ortaya çıkan ve tedavi gerektiren sağlık sorunlarının akut döneminde tedavi sürecinde hasta ve aileye duygusal destek sağlar, bu süreci kolaylaştırıcı bir rolü yerine getirir.
- İstismar, terk edilme, aile içi şiddet, farklı biçimlerde risk altında olma, kötüye kullanım gibi farklı risk durumlarında gerekli müdahaleleri yaparak ilgili adli ve sosyal hizmet kurumları ile iş birliği ve koordinasyonu sağlar.
- Hasta ve ailesi yararına toplumsal kaynakların kullanımında ve yararlanılmasında önemli bir rolü vardır.
- Bazı özel durumlarda hastanın ev ortamının değerlendirilmesi, yeniden düzenlenmesi gibi gereksinimler söz konusu olduğunda, taburculuk sürecinin planlanması, risk odaklı ev ziyaretlerinin ve izlemlerin yapılması, aile üyelerinin uyum süreci ile çalışma, hastanın tedaviye uyumunu etkileyen faktörlerin güçlendirilmesi gibi klinik odaklı mesleki müdahaleleri yürütür.
- Hastanın terminal döneminde yaşamının son zamanlarını arzuladığı en iyi biçimde geçirebilmesinin sağlanması, karar verme sürecinin desteklenmesi, yas sürecinde aile üyelerinin baş edebilme becerilerinin güçlenmesi, bu sürecin kolaylaştırılması rollerini yerine getirir.
- Hastalıkla birlikte gelen iş kaybı, malulen emeklilik, sosyal yardımlardan yararlanma, diğer aile üyelerinin iş bulmaları ile ilgili süreçlerin izlenmesi ve desteklenmesi yönünde mesleki çalışmaları yürütür.

Hastane ortamında sosyal hizmet uzmanının tıbbın uzmanlaşmış birimlerinde tedavi olan ve izlenen hastaların daha spesifik sorunlarına yönelik sorun çözme ve izlem amaçlı klinik odaklı sosyal hizmet müdahalelerine ilişkin mesleki rol ve görevleri de bulunmaktadır. Bu tür müdahaleler son yıllarda gerek ders müfredatlarına yerleştirilen dersler, gerekse her bir meslek elemanının ilgi alanlarına göre mezuniyet sonrası aldıkları eğitimler ve terapi becerilerine bağlı olarak da giderek yaygınlaşmakta ve gelişmektedir.

KAYNAKÇA

Ali, M., Rafi, S. (2013). Medical Social Work In Pakistan: A Multi-Model Approach To Collaborative Practıce In Health Care Settings. **Academic Research International** 4 (4): 355.

Ashman, K., Karen, Grafton H., Hull Jr. (1999). **Understanding Generalist Practice**. Second Edition. Nelson – Hall Publishers / Chicago.

Badawi, M., Biamonti B. (1990). Conclusion. In **Social Work Practice in Health Care**. (191–196). England: Woodhead-Faulkner Limited.

Barker, R. (1999). **The Social Work Dictionary**. 4th ed. Washington, DC: NASW Press.

Barın, D. (1967). Tıbbi Sosyal Hizmet. **Sosyal Hizmet**. 2 (7): 5-6.

Barın, D. (1968). Atatürk Sanatoryumunda Tıbbi Sosyal Hizmet Çalışmaları. **Sosyal Hizmet** 2 (11): 14-15.

Beder, J. (2006). **Hospital Social Work: The Interface of Medicine and Caring**. New York: Routledge.

Bentley, J. Kia (Ed.). (2002) **Social Work Pratice in Mental Health. Contemporary Roles, Tasks, and Techniques**. Books / Cole. Thomson Learning. USA.

Coşkun, N. (1971). Sosyal Hizmet ve Rehabilitasyon. **Sosyal Hizmet** 5 (7): 2-4.

Çakmaklı, K. (1976). **Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Bütünlenmesinde Tıbbi Sosyal Hizmetin Önemi.** Sermet Matbaası: İstanbul.

Ergin, Ü., Batman A., Gözübüyük G. (1971). Ankara Rehabilitasyon Merkezinde Sosyal Hizmet. **Sosyal Hizmet** 5 (7): 16-17.

Estes, J. R. (ed.) (1984). **Health Care and The Social Services, Social Work Practices in Health Care**. Warren H. Gren Inc. USA.

Gehlert, S. (2006). The Conceptual Underpinnings Of Social Work İn Health Care. Gehlert, S. and Brown, T. A. (ed.). **Handbook of Health Social Work.** Wiley: Canada.

Gregorian, C. (2005). A Career in Hospital Social Work: Do You Have What İt Takes? **Social Work in Health Care** 40 (3): 1-14.

Friedlander, W. A. (1966). **Sosyal Refah Hizmetine Başlangıç** (çev. Taşçıoğlu R.). SSYB, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı:44, İkinci Baskı. Ankara: Şenyuva Matbaası.

Frustenberg, Anne-Linda (1984). Social Work in Medical Care Settings. in Estes, J. Richard (Ed.) **Health Care and The Social Services, Social Work Practices in Health Care**. Warren H. Gren Inc. USA.

Johnson C. Louise (1998). **Social Work Practices A Generalist Approach**. USA.

Kaynaköz, F. (1971). Rehabilitasyon Çalışmaları. **Sosyal Hizmet** 5 (7): 11-12.

Kline, G.M. (1916). Social Service in The State Hospital. **Proceedings of American Medico – Psycholgical Association**. 72, 503-517.

Kerson, T.S., McCoyd, J.L. (2013). In Response To Need: An Analysis of Social Work Roles Over Time. **Social Work** 58 (4): 333-343.

Kut, S. (1983). Sosyal Hizmet Eğitiminde 22 Yıl. **Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi** 1(1): 1-12.

Howard, H.B. (1913). Growht and Efficiency of Hospitals. **Journal of the American Medical Association**. 61 (22): 1965-1966.

Riaz, S., Sarfaraz, S. F. (2015). Need and Importance of Medical Social Work Practice in Pakistan with Special Reference to Karachi City. **Advances in Social Sciences Research Journal** 2 (12).

Malik, A., Sarfaraz, S. F. (2012). Social Work Practice in Health Care with Special Reference to Pakistan. **Pak. J. Commer. Soc. Sci.** 6 (1): 210–215.

Özbesler, C. (2011). Değişen Müracaatçı Profilleri ve Sosyal Hizmet Eğitiminin Gereksinimleri. **21. yüzyılda Sosyal Hizmetler Nereye. 7. Ulusal Sosyal Hizmetler Kongresi.** 15–16 Nisan Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi. Ankara.

Özbesler, C. (2013). Hasta Yaşam Kalitesinde Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamalarının Önemi. **Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi**. 12 (2): 6-12.

Bölüm 2
Etik Bağlamda Tıbbi Sosyal Hizmet ve Hasta Hakları

Aziz Şeker*

2.1. Giriş

Sosyal hizmet mesleği, tıbbi ve psikiyatrik hizmetlerde yürütülen bir uygulama özelliğine sahiptir. Mesleğin, bireyi biyopsikososyal varlık olarak ele alması ona disiplinlerarası bir yön kazandırırken tıp ve psikiyatri alanında işlevsel olmasını beraberinde getirmiştir. Bu nedenle sağlık hizmetleri ekip çalışmasının gerekli olduğu bir alandır; ancak konunun bilinen önemine rağmen tıbbi sosyal hizmetin gelişimi açısından Türkiye odağında sağlık hizmetlerinin boyutlarına baktığımızda tam anlamıyla bir bütünleşme sağlanamadığını söyleyebiliriz.

Bu bölümde tıbbi sosyal hizmetin gelişimi bağlamında insan hakları, sosyal hizmet ve hasta hakları ilişkisi etik açıdan irdeleniyor. Metin içinde sosyal hizmet mesleği ve felsefesiyle ilgili değerler ön planda tutulurken etik ihlallerle ilgili örnekler verilmiş ve sağlık hizmetlerinde hasta hakları uygulamasının nitelikleri üzerine mevcut sosyal mevzuat ele alınmıştır.

2.2. Sosyal Sorunlar, Etik ve Sosyal Hizmet

Sağlık alanında sosyal hizmet mesleği uzun yılları kapsayan bir uygulama geçmişine sahiptir. Özellikle sanayileşmiş Batı ülkelerinde meslek kimliği anlamında sosyal hizmetin var olma koşullarının ortaya çıkışında sağlanan uzlaşma, daha çok tıp üzerinde şekillenirken sağlık olgusunun içeriğindeki sosyal boyutun önem kazanması bu süreçte etken olmuştur. Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde ise sosyal hizmet mesleği, tıbbi hizmetler içerisinde yer bulma tartışması yaşasa da eşitsizlikçi toplumsal koşullar ve sosyal politikanın bir gereği olarak yoksulluk odaklı farklı sosyal refah alanlarındaki uygulama boyutu daha yaygın olmuştur. Türkiye açısından mezun yetiştiren Sosyal Hizmetler Akademisinin kurumsallaştığı 1960'lı yıllarda tıbbi sosyal hizmet, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı bir çizgide gelişim gösterirken o dönemin sosyal hizmet kuruluşlarıysa

* Sosyal Hizmet Uzmanı.

doğrudan etkileyen bir unsurdur. Bunun için öncelikle beslenme, barınma, güvenlik vb. insanın temel yaşamsal gereksinimlerinin sağlanması gerekir (Sütlaş, 2010: 54). Söz konusu ekonomik iyilik hali olduğundaysa gündelik insan hayatının kalabalık dünyasında ahlaki dürtüler kurallara, kanunlara, yargılama yetkisine ve bütün bunları tesis eden ve denetleyen kurumlara ihtiyaç duyar: toplumun geniş sahnesine fırlatılma yolunda ahlak fikri, sosyal adalet şeklinde yeniden cisimleşir, ya da sosyal adalete dönüşecek şekilde yeniden işlenir (Bauman, 2010: 43). Sosyal adalet açısından artık birçok insan, sağlık hizmetlerinin toplumsal dayanışmayı ve vatandaşlığı desteklediğine ve en temel insan hakkı olarak dikkate alınması gerektiğine inanmaktadır. Her ne kadar ekonomik ve sosyal eşitsizlikler tolere edilebilse de herkesin sağlıklı olması gerekliliği ve sağlığın insanların sosyoekonomik durumuna veya yaşadıkları çevreye göre belirlenmemesi gerektiği yönünde güçlü bir düşünce mevcuttur (Baggott, 2011: 422).

İnsani gelişmede sosyal adaletin kurumsallaşmasını ve sağlık boyutunda amaçlanan düzeyi tutturmasını göz önünde bulunduracak olursak, sosyal hizmet disiplininin ve mesleğinin değerlerinin insan hakları ve hasta haklarıyla bütünleşmekle birlikte bu gelişme düzeyinin ilerlemesine katkı verdiğini rahatlıkla ileri sürebiliriz. Sonuçta sosyal hizmet mesleğinin gerçek anlamda işlevsellik kazanması, ticari kaygıları ön planda tutan bir sağlık sektöründe uzun sürecek sürtüşmelerin kapısını açık tutacaktır. Çünkü müşteri odaklı sağlık hizmetlerinin varacağı boyut, sosyal hizmet mesleğinden yalnızca halkla ilişkiler ve kalite yönetimine duyulan bir ihtiyaç olacaktır. Bu nedenle sosyal hizmet mesleğinin sınırlandırılması yerine daha çok talep edilmesinin koşullarının oluşturulması gerekmektedir. Sosyoekonomik iyilik halini artırmayı gözeten bir sosyal politika pratiği sağlık hizmetlerinin etkisini ve erişilebilirliğini de artıracaktır; yoksa sağlık alanında etik sorunlar ve hasta hakları ihlallerinin gerçek anlamda çözümünde bir yeri olan sosyal hizmet mesleği kendi değerleriyle de yüzleşmek zorunda kalmayı sürdürecektir.

Unutmadan etik söz konusu olduğunda, mesleki bilincin ve toplumsal duyarlılığın geliştirilmesi düzleminde etik dışı tutumlar karşısında güçlü yaptırımı olan yetkilendirilmiş bir meslek örgütünün etik standartların korunmasında önemli sorumluluklar yüklendiğinin ve bu sorumlulukları yerine getirmesinin de beklenen bir rolü olduğunun altını çizmeden geçemeyiz.

KAYNAKÇA

Arıkan, Ç. (1989). Sağlık Alanında Kurum İçi Ekip Çalışması. **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler YO Dergisi**. Cilt 7/Sayı 1-3, s. 46-58.

Baggott, R. (2011). Sağlık Bakımı. **Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar**. drl. A, Pete., M, Margaret., Rowlingson, K. çev. Barış Yıldırım, Boran Mercan vd., Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 421-430.

Bauman, Z. (2011). **Bireyselleşmiş Toplum.** 2 baskı. çev. Yavuz Alogan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2011). **Postmodern Etik.** 2 baskı, çev. Alev Türker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2014). **Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup**. çev. Pelin Siral. İstanbul: Habitus Yayınları.

Bauman, Z. (2015). **Sosyolojik Düşünmek.** 11 baskı. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2015). **Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına mıdır?** 2 basım, çev. Hakan Keser. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2016). **Modernite ve Holokaust**. çev. Süha Sertabiboğlu. İstanbul: Alfa Yayınları.

Beck, U. (2014). **Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru**. 2 baskı. çev. Kazım Özdoğan/Bülent Doğan. İstanbul: İthaki Yayınları.

Belek, İ., Köksal, D. C. (1998). Sağlığın Ekonomik Belirleyicileri-Ekonomik Bir Analiz. **Toplum ve Bilim Dergisi**. 76 Bahar 1998, s. 213- 229.

Cevizci, A. (2008). **Etiğe Giriş**. 2 baskı. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Çeçen, A. (1995). İnsan Hakları. 2 baskı. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Deleuze, G. (2013). **Müzakereler**. 2 baskı. çev. İnci Uysal. İstanbul: Norgunk Yayınları.

Dilek, L. (2003). **Sağlık Alanında Sosyal Hizmet Uygulamaları**. Ankara: Aydınlar Matbaacılık.

Doğrucan A, N. (2002). Hasta Hakları, Tıbbi Etik ve Sosyal Hizmetler. **Değişen Türkiye'de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler**. ed. Kasım Karataş. SHUD Yayınları, Ankara, s.106-117.

Duyan, V. (1997). **Sosyal Grup Çalışması Uygulamasının Ortopedi Hastalarının Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerine Etkisi**. Ankara: Aydınlar Matbaacılık.

Emiroğlu, V. (1987). Tıbbi Antropolojinin Gelişimi, Alanı ve Tıbbi Antropolojide Kuramsal Yaklaşımlar. **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler YO Dergisi**. 5 (2-3) Mayıs-Eylül 1987, s. 175-191.

Emrah, K. (2012). Sosyal Hizmet Açısından Katılımcısı Çocuk Olan Araştırmalarda Etik Konular. **Sosyal Hizmet Yazıları**. drl. İ Cılga, O. Zengin, Ö.Altındağ. Ankara: SABEV s.123-137.

Fincancı, K, Ş. (2001). İnsan Hakları İhlallerinde Hekim Sorumluluğu. **Travmayla Başetmek ve İnsan Hakları**. Ankara: Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları, 2005, s. 37-40.

Foucault, M. (2014). **Doğruyu Söylemek**. 4 baskı, çev. Kerem Eksen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Frıedlander, A. W. (1966). **Sosyal Refah Hizmetlerine Başlangıç**. çev. Resan Taşçıoğlu. Ankara: SSYB.

Fromm, E. (1994). **Sevginin ve Şiddetin Kaynağı**. 6 baskı. çev. Yurdanur Salman/Nalân İçten. İstanbul: Payel Yayınları.

Fromm, E. (1994). **Kendini Savunan İnsan**. çev. Necla Arat, İstanbul: Say Yayınları.

Gallıno, L. (2012). **Küreselleşme ve Eşitsizlik**. 2 baskı, çev. Durdu Kundakçı, Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

Giddens, A. (2003). **Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları** çev. Ümit Tatlıcan ve Bekir Balkız, İstanbul: Pardigma Yayınları.

Gıddens, A. (2013). Sağlık, Hastalık ve Engellilik. **Sosyoloji** bölüm çev. İsmail Yılmaz, yay. haz. Cemal Güzel, İstanbul: Kırmızı Yayınları, s. 292-336.

Hasta Hakları Yönetmeliği (1998), T.C. Resmi Gazete, 23420, 01.08.1998.

Heywood, A. (2014). **Küresel Siyaset**. 3 baskı, çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir. Ankara: Adres Yayınları.

Oran, B. (2009). **Küreselleşme ve Azınlıklar**. 5 baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.

Özkan, S. (2007). **Psiko-Onkoloji**. İstanbul: Form Reklam Hizmetleri.

Özlem, D. (2010). **Etik/Ahlak Felsefesi**. 2 baskı, İstanbul: Say Yayınları.

Payne, M. (2015). Yetişkinlere Yönelik Hizmetler ve Sağlıkla İlgili Sosyal Hizmet. bölüm çev. Engin Fırat, **Sosyal Hizmet/Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar**. drl: Robert Adams, Lena Dominelli ve Malcolm Payne, çev. ed, Tarık Tuncay. Ankara: Nika Yayınevi, s. 371-390.

Polat, O. (2005). **Tıbbi Uygulama Hataları**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ritzer, G. (2011). **Küresel Dünya**. çev. Melih Pekdemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Robınson, D. ve Garratt, C. (2011). **Etik**. çev. Burak Dağıstanlı. İstanbul: NTV Yayınları.

Sımmel, G. (2009). **Bireysellik ve Kültür**. çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

Sütlaş, M. (2003). Yoksulluk ve Hasta Hakları. **Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı.** haz. Gül Erdost, Ankara: Türkiye İnsan Hakları Yayınları, s. 139-146.

Sütlaş, M. (2010). Küreselleşme, Sosyal Devlet, Hasta Hakları ve Sağlık Hizmetleri. **Küreselleşme ve Sosyal Devlet Söyleşi**. ed. Aziz Şeker, Ankara: SABEV Yayınları, s. 53-69.

Şeker, A. (2015). Etik Karar Alma Süreci. 4 baskı, İş Etiği ed. Nuray Tokgöz. Eskişehir: Anadolu Ü. Yay., s.68-86.

Şeker, A. (2011). **Sosyal Hizmetlerde Etik**. Ankara: SABEV Yayınları.

Turner, B. (1997). **Eşitlik**. çev. Bahadır Sina Şener. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Wolf, A. ve Wallace, A. R. (2015). **Çağdaş Sosyoloji Kuramları.** 6. baskı. çev. Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bölüm 3
Halk Sağlığı ve Sosyal Hizmet

Tuğrul Erbaydar*

3.1. Halk Sağlığının Tarihçesi

Bulaşıcı hastalıklar, olumsuz yaşam koşulları, kötü beslenmeye bağlı hastalıklar, kıtlıklar, savaşlar ve felaketlere bağlı kitlesel ölümler ortaçağ boyunca insan yaşamının bugünkünden çok daha kısa ve sağlıksız geçmesine neden olmaktaydı. Öyle ki, 6. yüzyılda meydana gelen bilinen ilk büyük veba salgınında Avrupa nüfusunun dörtte biri yok olmuştu. "Kara ölüm" olarak anılan veba salgınları 14. yüzyıldan başlayarak Avrupa'yı kasıp kavurmuş, 300 yıla yakın süre Osmanlı Devleti sınırlarındaki nüfusu da ağır biçimde etkilemişti (Lewis, 1998; Yıldırım, 2004). Osmanlı topraklarında veba salgınlarının 18. ve 19. yüzyıllarda da devam ettiği bilinmektedir (Panzac, 1997). Rönesans döneminden başlayarak, Avrupa'da hümanist düşüncenin ortaya çıkışı ve doğu tıbbının deneyim birikiminin katkısıyla modern tıbbın gelişmeye başladığını görüyoruz. Ancak tıbbi bilginin derinleşmesi ve yayılması yavaş bir süreç olduğundan ve toplum katmanları arasında uçurum bulunduğundan dolayı, bu gelişmenin kısa sürede toplumun sağlığına olumlu yansıması beklenemezdi. Aksine, 18. yüzyıldan itibaren hızlanan sanayileşme ile birlikte kötü çalışma koşulları, kentlerde nüfusun hızlı artışı ve kalabalık kent yaşamının ortaya çıkardığı sorunlar toplumun sağlığının daha da olumsuz etkilenmesine yol açmaktaydı (Eren, 1996; Lewis, 1998).

Modern tıbbın gelişmesi ile birlikte hastalıkların mistik nedenlere değil somut ve açıklanabilir etkenlere bağlı olduğu anlaşılmaya başlandı. Veba, tifüs, kuduz, verem gibi bulaşıcı hastalıkların mikroorganizmalardan kaynaklandığı, işçilerde görülen hastalıkların çalışma ortamındaki maden tozları, cıva, kurşun ve benzeri metaller ve ağır fiziksel koşulların sonucu olduğu, yoksul halk kesimlerinde sık görülen skorbüt hastalığının besin yetersizliğinden ileri geldiği anlaşıldı (Eren, 1996). "Akıl hastalığı" olarak adlandırılan psikiyatrik sorunlar cinlerden veya büyülerden değil, kişinin yaşam deneyimlerinden ileri geliyor, salgın hastalıklar kentin üzerine çöken lanetten değil kentte insanların sefil yaşam koşullarından kaynaklanıyordu. Giderek, sağlıkla ilgili bütün sorunların çözümü için mistik yaklaşımlar yerine hastalıkların sebeplerine yönelik önlemler almak, bulaşıcı

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı.

3.6. Sosyal Hizmet ve Halk Sağlığının Ortak Çalışma Alanı

Halk sağlığı ve sosyal hizmet disiplinleri ilke ve amaçlarının ortak olması ve uygulama alanlarının iç içe olması ile birbirine çok yakındırlar. Sosyal hizmet disiplini insanın yararını öncelikle gözeten, insanı sosyal bir varlık olarak ele alan, insan haklarına ve sosyal adalete duyarlı, toplumsal yarar ve güçlendirme perspektifine sahip bir disiplin olarak (Duyan, 2003), halk sağlığı ile aynı paradigmayı paylaşır. Her ikisi de sosyal bilimler, davranış bilimleri ve sosyal politika alanlarıyla yakın ilişki içindedir. İki disiplinin bazı sorunları da ortaktır; örneğin, topluma devletin perspektifinden bakmak ile devlete toplumun perspektifinden bakmak arasındaki ikilem her iki disiplin için de önemli bir konudur. Aynı şekilde, devletin sosyal politikaları her iki disiplinin uygulama alanlarında fazlasıyla belirleyici olabilmektedir. Halk sağlığı disiplininin temelinde yer alan sosyal tıp yaklaşımına göre tıp aynı zamanda bir sosyal bilimdir. Diğer yandan, temel sağlık hizmetleri yaklaşımına göre sosyal hizmet çalışmaları aynı zamanda sağlığı koruyucu, sağlık sorunlarını önleyici çalışmalardır. Bu bağlamda, halk sağlığı ve sosyal hizmet birbiri içinde yer almaktadır. Tıbbi sosyal hizmet ise bunun da ötesinde, sosyal hizmet çalışmasının doğrudan tıbbi uygulama içinde yürütülmesi açısından daha doğrudan bir temas yüzeyidir. Tıbbi sosyal hizmet, fiziksel ve psiko-sosyal iyilik halini hedefleyen yaklaşımıyla (Duyan, 2003), sağlık hizmetlerinde medikal modelden biyopsikososyal modele geçişe katkıda bulunan bir uygulama alanıdır. Bugün için, kliniklerde yapılan çalışmalar öne çıkmakla birlikte, tıbbi sosyal hizmet halk sağlığı çalışmaları içinde bundan daha geniş bir yere sahiptir (Akşit, 2012; Durmuşoğlu, 1998). Sosyal hizmetin toplum sağlığına katkısı tıbbi sosyal hizmetle sınırlı değildir. Sığınmacılar, dışlama ve damgalamaya maruz kalan hastalar, travma yaşayanlar, evsizler gibi savunmasız gruplara yönelik güçlendirme çalışmaları ve eğitim iletişim çalışmaları, kadına yönelik şiddet, çocuk istismarı, madde kullanımı gibi sosyal müdahale gerektiren halk sağlığı sorunları, sosyal politika ve çevre politikaları gibi sorunlara yönelik savunuculuk çalışmaları gibi birçok ortak çalışma alanı vardır. Birlikte çalışma deneyiminin ve bilgi alışverişinin daha geliştirilmesi için ortak eğitim, araştırma ve uygulama çalışmaları gereklidir. Tıbbi sosyal hizmet bu açıdan, kamu, özel sektör ve hükümet dışı kuruluşlarda ortak çalışma alanının genişletilmesi için elverişli bir temas alanı olarak da değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Akdur, R. (1998). Sağlık Hizmetleri ve Sağlık Politikaları. **Halk Sağlığı** (pp. 3-13). Ankara: Antıp.

Akşit, B. T. (2012). Sosyal Çalışma ve Halk Sağlığı. In Ç. Güler ve L. Akın (Eds.), **Halk Sağlığı: Temel Bilgiler** (pp. 1559-1572). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Aktan, C. C. (2007). Sağlık Bakanlığı Organizasyon ve Yönetiminde Yaşanan Sorunlar ve Mevcut Durum Analizi. In C. C. Aktan ve U. Saran (Eds.), **Sağlık Ekonomisi ve Sağlık Yönetimi** (pp. 682-707). İstanbul: Aura Kitapları.

Aktan, C. C., ve Işık, A. K. (2007). Sağlık Hizmetlerinin Sunumu ve Alternatif Yöntemler. In C. C. Aktan ve U. Saran (Eds.), **Sağlık Ekonomisi ve Sağlık Yönetimi** (pp. 10-21). İstanbul: Aura Yayınları.

Berkman, B. (1996). The Emerging Health Care World: Implications for Social Work Practice and Education. **Social Work** *41*(5), 541-551. doi:10.1093/sw/41.5.541

Berkman, L., and Kawachi, I. (2000). A Historical Framework for Social Epidemiology. In L. Berkman and I. Kawachi (Eds.), **Social Epidemiology** (pp. 3-12). New York: Oxford University Press.

Bilir, N., ve Yıldız, A. N. (2004). **İş Sağlığı ve Güvenliği**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Cribb, A., and Dines, A. (1993). Health Promotion: Concepts. In A. Dines and A. Cribb (Eds.), **Health Promotion Concepts and Practice** (pp. 3-63): Blackwell Science.

Declaration of Alma-Ata: International Conference on Primary Health Care, Alma-Ata, USSR, 6–12 September 1978, (1978).

Detels, R., and Tan, C. C. (2015). The Scope and Concerns of Public Health. In R. Detels, M. Gulliford, Q. A. Karim, and C. C. Tan (Eds.), **Oxford Textbook of Global Public Health** (pp. 3-18). UK: Oxford University Press.

Dirican, R. (1993a). Erken Tanı ve Önemi. In R. Dirican ve N. Bilgel (Eds.), **Halk Sağlığı - Toplum Hekimliği** (2 ed., pp. 293-304). Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları.

Dirican, R. (1993b). Hekimliğin Tarihsel Gelişimi ve Toplum Hekimliği. In R. Dirican ve N. Bilgel (Eds.), **Halk Sağlığı - Toplum Hekimliği** (2 ed., pp. 1-45). Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları.

Dirican, R. (1993c). Sağlığı Korumanın ve Daha İyiye Götürmenin Temel Ilkeleri. In R. Dirican ve N. Bilgel (Eds.), **Halk Sağlığı - Toplum Hekimliği** (2 ed., pp. 93-102). Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları.

Durmuşoğlu, M. (1998). Sosyal Hizmetler. **Halk Sağlığı** (pp. 417-427). Ankara: Antıp.

Duyan, V. (2003). Hastaların Karşılaştığı Sorunlar ve Çözümleri Odağında Tıbbi Sosyal Hizmet. **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi** *25*(4), 39-44.

Erbaydar, T. (2001). Sağlık, Kimin İçin? **Toplumbilim Dergisi** (13), 49-58.

Erbaydar, T. (2009). Tıbbın Nesnesinden Sağlığın Öznesine. In D. Hattatoğlu ve G. Ertuğrul (Eds.), **Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından** (pp. 251-280). İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Eren, N. (1996). **Çağlar Boyunca Toplum Sağlık ve İnsan**. Ankara: Somgür Yayıncılık.

Eren, N. (2000). **Sağlık Yönetimine Giriş**. Ankara: Somgür Yayıncılık.

Fielding, J. E. (1999). Public Health in the Twentieth Century: Advances and Challenges. **Annual Review of Public Health** *20*(1), xiii-xxx.

Goicoechea, J. (1993). **Primary Health Care Reforms : 5th Forum on Primary Health Care Development ın Southern Europe and Its Relevance to Countries of Central and Eastern Europe - the Way Forward** : Andorra la Vella 3-6 February 1993. Copenhagen: World Health Organization, Regional Office for Europe.

HASUDER (2007). **Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Sunumuna İlişkin Görüş ve Öneriler Raporu**. Ankara.

Heymann, D. L., and Lee, V. J. M. (2015). Emerging and Re-emerging Infections. In R. Detels, M. Gulliford, Q. A. Karim, and C. C. Tan (Eds.), **Oxford Textbook of Global Public Health** (pp. 1192-1205). UK: Oxford University Press.

Lewis, P. (1998). **Tıp Tarihi** (N. Güdücü, Trans.). İstanbul: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık.

Morens, D. M., Folkers, G. K., and Fauci, A. S. (2004). The Challenge of Emerging and Re-Emerging Infectious Diseases. **Nature** 430 (6996): 242-249.

Öztek, Z., Üner, S., ve Eren, N. (2012a). Halk Sağlığı Kavramı ve Gelişmesi. In Ç. Güler ve L. Akın (Eds.), **Halk Sağlığı Temel Bilgiler** (2 ed., pp. 2-24). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Öztek, Z., Üner, S., ve Eren, N. (2012b). Sağlık Hizmetleri ve Sağlık Yönetimi. In Ç. Güler ve L. Akın (Eds.), **Halk Sağlığı Temel Bilgiler** (pp. 1480-1522). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Panzac, D. (1997). **Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba 1700-1850** (S. Yılmaz, Trans.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

People's Health Assembly. (2002). People's Charter for Health. People's Health Assembly. **Journal of Public Health Policy**, *23*(4), 387.

Preamble to the Constitution of the World Health Organization as Adopted by the International Health Conference, (1948).

Potvin, L., and Jones, C. M. (2011). Twenty-five Years After the Ottawa Charter: The Critical Role of Health Promotion for Public Health. **Canadian Journal of Public Health/Revue Canadienne de Sante'e Publique**, 244-248.

Robison, W. L. (2015). **The Goods of Health Care**. Paper presented at the 8th International Conference on Ethics in Biology Engineering and Medicine, New York.

Roux, A. D. (2015). Ecological Variables, Ecological Studies, Multilevel Studies in Public Health Research. In R. Detels, M. Gulliford, Q. A. Karim, and C. C. Tan (Eds.), **Oxford Textbook of Global Public Health** (6 ed., pp. 411-429). UK: Oxford University Press.

Sağlik Bakanliği ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 663 C.F.R. (2011).

Sargutan, E. (2006). **Karşılaştırmalı Sağlık Sistemleri**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Soskolne, C. L., and Last, J. M. (2007). Ethics and Public Health Policy. In R. B. Wallace (Ed.), **Public Health and Preventive Medicine** (15 ed., pp. 27-38): Mc Graw Hill.

T.C. Anayasası, Madde 56. (1982).

Virchow, R. (1848). Report on the Typhus Epidemic in Upper Silesia. **Social Medicine** 1(1).

World Health Organization (1978). Declaration of Alma-Ata, International Confrerence on Primary Health Care, Alma-Ata, USSR, 6-12.

World Health Organization (1981). Global Strategy for Health for all by the Year 2000: World Health Organization.

World Health Organization (1986). Ottawa Charter for Health Promotion.

World Health Organization (2014). Global Status Report on Noncommunicable Diseases 2014.

Yıldırım, N. (2004). Evvel Zaman İstanbul'unda Sağlık. **İstanbul** (48), 57-63

Bölüm 4
Hastalığın ve Sağlığın Sınırları: Özneleşme Pratiği Olarak Sağlıklı Yaşam *Dispositif'i* ve Tıbbileştirme

Emre Özcan *

"Bir zamanlar ruh aşağılayarak bakıyordu bedene ve o zamanlar bu aşağılama yücelerin yücesiydi: –bedenin zayıf, iğrenç, açlıktan ölmek üzere olmasını isterdi ruh. Böylece bedenden ve yeryüzünden kurtulabileceğini düşünürdü."

Nietzsche (Böyle Buyurdu Zerdüşt)

4.1. Giriş

Tıbbileştirme konusunu Foucault'dan hareketle öznellik üretiminin içinden okumak gerekecektir. Tıbbileştirmenin Foucault'da öznellik üretimi haline dönüşmesinin arka planında ise "hakikat oyunları" yatmaktadır; onun derdi, hakikat oyunları içinde öznelliğin nasıl üretildiğidir. Foucault, "ben, ister bilim biçimine sahip olan ya da bilimsel bir modele gönderme yapan hakikat oyunları, isterse de denetim kurum ya da pratiklerinde bulunabilecek hakikat oyunları olsun, insan öznenin hakikat oyunlarına nasıl girdiğini anlamaya çalıştım" (2011: 221-22) demektedir. Burada hakikat oyunlarından kasıt ise bir hakikat eleştirisi ya da hakikat kuruculuğu değildir. Foucault, hiçbir zaman hakikatin *ne*'liği üzerine düşünmemiştir. Özne ile hakikat arasındaki ilişki sorunu ona göre, ya zorlama pratiklerinden yola çıkarak (psikiyatride ve hapishane sisteminde olduğu gibi) ya da örneğin, zenginlik, dil ve canlı varlıkların analizinde görüldüğü gibi teorik ya da bilimsel oyunlar biçimindedir ki, bu sorunu "kendilik pratiği" üzerinden kavrayan Foucualt'da hakikat oyunlarının artık zorlama pratikleriyle değil, öznenin kendinin oluşturma pratikleriyle ilgili olduğu yönündeki kabulün karşılığı "asetik" pratiktir ve bu pratik Weberci noktadan ahlaki çilecilik anlamında değil, insanın kendini geliştirmeye, kendi kendisini tepeden tırnağa değiştirmeye ve belirli bir oluş tarzına ulaşma kaygısıyla kendi kendisi üzerinde çalışması anlamında kullanılır (2011: 222). Dolayısıyla tıbbileştirme ve sağlıklı yaşam *dispositif*i üzerine düşünmek tam da bu "asetik" kavrayışında gizilidir. Bu çalışma hakikat oyunları ve öznellik üretimi üzerinden tıbbileştirmenin nasıl bir *dispostif* olarak

* Arş. Gör., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

dan tümüyle arındığında iktidar ortadan kalkacağı ve onun yerini salt ve basit bir şiddet zorlaması alacağı için iktidarın desteği) olarak görünecektir" (2011: 75). Foucault'ya göre iktidarın olduğu her yerde direniş vardır (iktidar ile direniş arasında ontolojik bir birliktelik söz konusudur), direnişin olmadığı yerde ise tahakküm vardır ve tahakkümün içinde itaat, mutlak itaat söz konusudur. Özgürlük düşüncesi, Foucault'da bir pratiktir. Özgürleşme düşüncesinden ziyade özgürlük pratiklerine odaklanılır, özgürleşme süreçleri tek başlarına özgürlüğün tüm pratik biçimlerini tanımlayamaz, ancak ve ancak özgürleşmenin bazen bir özgürlük pratiğinin siyasi ya da tarihsel koşulu olduğu söylenebilir, özgürleşme gene özgürlük pratikleriyle denetlenmesi gereken yeni iktidar ilişkilerine kapıyı açmaktadır (2011: 223-24). Özgürlük pratiğini Foucault, kendilik pratikleriyle ilişkilendirmektedir. Kendilik pratiklerinden hareketle ise etik düzlemine temas etmektedir. Foucault'nun etik sorun dediği, özgürlük pratiğidir. Özgürlük, meşhur ifadesiyle, "etiğin ontolojik koşulu"nu ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

Becker M. (1986). The Tyranny of Health Promotion. **Public Health Review** 14: 15-25.

Bozok N. (2011). Biyo-İktidara Özgü Bir Özne(l)leşme Pratiği Olarak Popüler Sağlıklı Yaşam Söylemi. **Toplum ve Bilim** 122: 37-52.

Conrad P. (1979). Types of Medical Social Control. **Sociology of Health & Illness** 1: 1-11.

Conrad P. (1992). Medicalization of Social Control. **Annual Review of Sociology** 18: 209-32.

Conrad P. (2007). **Medicalization of Society**. USA: The Johns Hopkins University Press.

Deleuze G. (2013). **Müzakereler** (çev. Uysal İ.). İstanbul: Norgunk Yayınevi.

Deleuze G. (2013a). **Foucault** (çev. Yalım B., Koyuncu E.). İstanbul: Norgunk Yayınevi.

Foucault M. (1992). **Hapishanenin Doğuşu** (çev. Kılıçbay M. A.). Ankara: İmge Yayınevi.

Foucault M. (2004). **Felsefe Sahnesi** (çev. Ergüden I.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault M. (2005). **Entelektüelin Siyasi İşlevi** (çev. Ergüden I., Keskin F.), 2. baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault M. (2006). **Kliniğin Doğuşu** *(çev. Uysal İ. M.), 2. b*askı, İstanbul: Epos Yayınları.

Foucault M. (2010). **Cinselliğin Tarihi** (çev. Tanrıöver H. U.), 3. baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault M. (2011). **Özne ve İktidar** (çev. Ergüden I., Akınhay O.), 3. baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault M. (2011a). **Toplumu Savunmak Gerekir** (çev. Aktaş Ş.), 5. baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Foucault M. (2011b). **Bilginin Arkeolojisi** (çev. Urhan V.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault M. (2015). **Büyük Kapatılma** (çev. Ergüden I., Keskin F.), 4. baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Illich I., Zola I., McKnigt J., Caplan J., Shaiken H. (1994). **Profesyoneller İktidarı** (çev. Cerit C.). İstanbul: Pınar Yayınları.

Illich I. (1995). **Sağlığın Gaspı** (çev. Sertabiboğlu S.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Karakuş E., Adak N. (2015). Sağlık-Hastalığın Değişen Görünümü ve Tüketim Toplumunda Tıbbileştirme. **Hasta Toplum** (ed. Alptekin D.) içinde. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Koloş U. (2015). **Foucault, İktidar ve Hukuk: Moden Hukuk Soybilimi**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Lemke T. (2013). **Biyopolitika** (çev. Özmakas U.). İstanbul: İletişim Yayınevi.

Nazlı A. (2007). Hastalığın Sosyal İnşası ve Hastalık Anlatıları: Meme Kanseri Örneği. **Sosyoloji Dergisi** 18: 149-224.

Negri A. (2013). **Porselen Yapımı: Politikanın Yeni Bir Grameri İçin** (çev. Koytak E.). İstanbul: Monokl Yayınevi.

Nietzsche F. (2003). Şen Bilim (çev. Özşar L.). Bursa: Asa Kitabevi.

Paras E. (2016). **Foucault: Öznenin Yitiminden Yeniden Doğuşuna** (çev. Çetiner Y.). İstanbul: Kolektif Kitap.

Revel J. (2006). **Michel Foucault: Güncelliğin Bir Ontolojisi** (çev. Atakay K.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Szasz T. (2007). **The Medicalization of Everyday Life**. New York: Syracuse University Press.

Turner B. (2011). **Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi** (çev. Tatlıcan Ü.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Urhan V. (2010). **Foucault: Fikir Mimarları Dizisi-24**. İstanbul: Say Yayıncılık.

Zola I. (1994). Sağlık ve Köreltici Tıp. **Profesyoneller İktidarı** (der. I. Illich) içinde (çev. Cerit C.). İstanbul: Pınar Yayınları. 43-68.

Bölüm 5
Sağlığın Toplumsal Belirleyicileri Tartışması ve Sağlıkta Eşitsizlikle Yüzleşmek

Deniz Güngör[*]
Emre Özcan[**]

"Haydutlar geldi uçaklarıyla,
yüzükleriyle, düşesleriyle haydutlar,
takdisler dağıtan kara keşişleriyle
haydutlar geldi gökyüzünden
çocukları öldürmek için,
çocuk kanı aktı sokaklarda
düpedüz çocukların kanı aktı."

Pablo Neruda

5.1. Giriş

Sağlığın toplumsal belirleyicileri tartışmasının, neoliberalizmin hem zaferinin hem de krizinin açığa çıktığı noktada "arkaik" kaldığını söylemek gerekmektedir. Sağlıkta eşitsizlikle yüzleşmenin, sağlığın toplumsal belirleyicileri mi, yoksa sınıfsal belirleyicileri üzerinden mi gerçekleşeceği sorunsalı tüm şiddetiyle güncelliğini korumaktadır. Sağlık hizmetini sistemleştirilerek uyaran, yönetsel bir kalıba sokan ve hizmeti metalaştıran kapitalizmde, sağlık hizmetlerinin, sistemin emek gücü ve kar maksimizasyonu ihtiyaçları ölçüsünde örgütlendiğini nasıl görmezden gelebiliriz (Yavuz, 2013: 41)? Toplumsal belirleyiciliğin, sağlıkta eşitsizlik kavramsallaştırmasının, kapitalist üretim ilişkileri ve bu alandaki piyasalaşma dinamiklerinden ve en önemlisi emperyalist-sömürgeci hegemonyadan bağımsız yapılandırılmasının önünü açtığı açıktır. Bu düzlemde uluslararası tıbbi cihaz ve ilaç firmalarının nasıl bir kar maksimizasyonu içinde olduğunu ve bunu hangi etik ve insanlık dışı yollarla gerçekleştirdiğini ortaya koymak gerekmektedir.

[*] Arş. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü.

[**] Arş. Gör., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

KAYNAKÇA

Aba, G., Ateş, M., Sur H., (2016).Ülkeler Arası Sağlıkta Eşitsizliğin Karşılaştırılması**. Türkiye Klinikleri** 1(1): 24-37.

Akdur R. (2006). Sağlık Sektörü Temel Kavramlar Türkiye ve Avrupa Birliğinde Durum ve Türkiye'nin Birliğe Uyumu. **ATAUM Araştırma Dizisi**, sayı: 25. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ateş M. (2011). **Sağlık Sistemleri**. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Belek İ (1994). **Sosyal Devletin Krizi ve Sağlığın Ekonomi Politiği**. İstanbul: Sorun Yayınları.

Belek İ (2009). **Sosyalizm ve Sağlık Hakkı: Küba'nın Başarıları**. Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu, 22-23 Ekim 2009, Antalya.

Belek, İ. (2015). **Küba'da Sağlık: Sosyalizmin Başarısı**. (3. Baskı) İstanbul: Yazılama Yayınevi.

Blum, H.L. (1974). **Planning for Health: Development and Application of Social Theory**. New York: Human Sciences Press.

Demir Ö. (2016). Dr. House Vasatı ve Bir Kakografi Temizliği Denemesi. **Birikim** 331:104-19.

Hamzaoğlu O. (2011). Uluslar arası Sağlık Politikaları Birliği Avrupa Birimi XVI. Konferansı: Kapitalizm Krizi ve Sağlık. 29 Eylül-2 Ekim 2011, Ankara. http://www.ttb.org.tr/kutuphane/kapitalizm.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2016).

Hecht K. (2016). Kişisel Sağlık Yönetimi ve Kişisel Sorumluluk Olarak Önleyici Tıp (çev. Yılmaz E.). **Birikim** 331: 71-75.

Kavuncubaşı, Ş., Yıldırım S. (2010). **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi**. (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Navarro V. (2007). Dünya Sağlık Örgütünde Neler Oluyor? Yaklaşan DSÖ Genel Sekreteri Seçimleri. (çev. Dedeoğlu N.) **Toplum ve Hekim** 22(4): 269-70.

T. Parsons (2001). Sağlık ve Hastalık: Sosyolojik Bir Eylem Perspektifi (çev. Kurtarıcı T.). **Toplumbilim, Sağlık Sosyolojisi Özel Sayısı**. 13: 99-108.

Reaburn J., Rootman I. (1998). **People – Centred Health Promotion**. England: John-Wiley & Sons.

Şimsek, H, Kılıç, B., (2012). Sağlıkta Eşitsizlikler ile İlgili Temel Kavramlar. **Türkiye Halk Sağlığı Dergisi** 10(2):116- 127.

Whitehead M. (1992). The Concepts and Principles of Equity and Health. **International of Health Services**. 3:429-445.

Yavuz I. (2013). Sağlık Hizmetleri ve Kapitalizm. **Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır**. İstanbul: Hayykitap, 42-57.

Bölüm 6
Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanlarının Gözünden Tıbbi Sosyal Hizmet Alanı

Umut Yanardağ*

Sosyal hizmet mesleği, özellikle son yirmi yıldır popüler hale gelen ve eskiden olduğu gibi tek bir alanla anılmayan, farklı kamu kuruluşlarında farklı mesleki uygulamalar gerçekleştiren bir meslek haline gelmiştir. Sosyal hizmet mesleğinin farklı temellerle kurumsallaşmasını sağlayan bu sürecin ayaklarından biri olarak tıbbi sosyal hizmet alanı, 2000'li yıllarda yürütülen Sağlıkta Dönüşüm Programı'na paralel bir şekilde istihdam açısından genişlemiştir. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin 2015 yılı verilerine göre, Türkiye'de 4975 sosyal hizmet uzmanı istihdam edilmektedir. İstihdam edilenlerin 938'i Sağlık Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatında çalışmaktadır. Yine aynı verilere göre sosyal hizmet uzmanlarının istihdamı açısından ikinci ana alanın tıbbi sosyal hizmet olduğunu görülmektedir.[1]

Bu çalışmada, tıbbi sosyal hizmet alanının tıbbi sosyal hizmet uzmanları tarafından nasıl görüldüğü ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede Haziran-Ekim 2016 tarihleri arasında, durum çalışması deseniyle gerçekleştirilen nitel araştırma kapsamında, Ankara, İstanbul ve İzmir'de çalışan on sosyal hizmet uzmanıyla yüz yüze ve telefon yoluyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.[2] Araştırmaya katılanların yedisi devlet ve eğitim araştırma hastanesinde, ikisi dal hastanesinde, biri psikolojik danışma ve rehberlik biriminde çalışmaktadır. Yapılan görüşmeler içerik analizine tabi tutulduktan sonra üç kategori ortaya çıkmıştır. Bu kategoriler; sosyal hizmet uzmanlarının göreve nasıl başladığı (tıbbi sosyal hizmet alanının geçmişte nasıl olduğu), şu an ne gibi çalışmalar gerçekleştirdikleri (güncel görünüm), tıbbi sosyal hizmet alanı ve bu alanın geleceği hakkında ne düşündükleri (kendi bağlamları doğrultusunda mesleki politikalar hakkındaki görüşleri) başlıklarıyla aşağıdaki gibidir.

---

* Sosyal Hizmet Uzmanı, Ulucanlar Göz Eğitim ve Araştırma Hastanesi [Bu çalışmanın gerçekleşmesinde katkısı büyük olan meslektaşım, oda arkadaşım, dostum Suna Nazik'e teşekkürlerimi sunarım].

[1] Bu veriler için ayrıntılı olarak bkz. http://www.shudernegi.org/?pnum=175&pt=T%C3%BCrkiye%27deki+Sosyal+Hizmet+Uzman%C4%B1+Say%C4%B1lar%C4%B1.

[2] Görüşme yapılan sosyal hizmet uzmanlarının gerçek isimleri kullanılmamış, her görüşmeciye bir harf verilmiştir.

tarafından gerçekleştiriliyor olsa da klinik odaklı çalışan sosyal hizmet uzmanlarının kurumsallaşmasını sağlamaya yönelik bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Sosyal hizmet alanlarında süpervizyon kurumsallaşamamıştır. Bu durum tıbbi sosyal hizmet alanında da varlığını göstermektedir.

Diğer mesleki alanlarda olduğu gibi, tıbbi sosyal hizmet alanında da sosyal hizmet uzmanları mesleki politika geliştirici mekanizmalara ihtiyaç duymaktadır. Bu çerçevede meslek yasası ve meslek odası gibi mekanizmaların olması gerekmektedir. Buna ek olarak sağlık ve diğer alanlarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının koordinasyonunu sağlayacak üst mekanizmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanlarının ekonomik ve sosyal haklarının gerekliliklerinin yerine getirilmesinin sağlanması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Özbesler C., Çoban İ. A (2010). Hastane Ortamlarında Sosyal Hizmet Uygulamaları: Ankara Örneği. **Toplum ve Sosyal Hizmet** 21(2): 31-46.

Bölüm 7
Çocuk Koruma Merkezine Gelen İstismara Uğramış Çocukların Değerlendirmesi: Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi Örneği

Figen Paslı*

7.1. Giriş

Her çocuğun sağlıklı ve şiddetten uzak bir yaşam sürdürme hakkı vardır. Buna karşılık her yıl dünyada milyonlarca çocuk fiziksel, cinsel ve duygusal şiddetin mağduru ve/veya tanığı olmaktadır. Çocuğa yönelik kötü davranışlar, toplumun fiziksel ve ruhsal sağlıkla birlikte yaşam boyu gelişim ve iyilik halleri üzerinde ciddi etkileri olan küresel bir sorundur (Cater ve ark., 2014: 1290; Kirchner ve ark., 2014: 1304) .

Çocuk istismarı geniş anlamda, belli bir zaman dilimi içinde bir yetişkin tarafından çocuğa o kültürde kabul edilmeyen bir davranışın uygulanmasıdır; çocuğun büyüme ve gelişimini olumsuz yönde etkileyen her türlü davranış çocuk istismarıdır. Bu tür davranışların iki değişkene bağlı olduğu görülmektedir. Birincisi, zaman içinde değişiklikler göstermesidir; bundan 50 yıl önce normal kabul edilen bir davranışın günümüzde istenmeyen davranış olarak değerlendirilmesi örnek verilebilir. İkinci etken ise bu davranışların kültürler arasında ve ülkeden ülkeye farklılaşmasıdır (Polat, 2007).

Çocuk istismarıyla ilgili çalışmalarda ilk adım, çocuğun istismara uğradığına yönelik bildirim veya çocuğun şikayetçi olması ya da istismara bağlı izler ve işaretlerin profesyoneller tarafından görülmesidir. Çocuk istismarı gibi sosyal boyutu da olan olgularda çocuktan alınan öykü ve fiziksel muayene, istismarın ortaya çıkarılmasında oldukça önemlidir. İlk öykü ve muayene sağlık kuruluşlarının genellikle acil ve poliklinik gibi bölümlerinde yapılmakta, gerekli görülmesi durumunda beyin cerrahisi, ortopedi, çocuk cerrahisi gibi bölümlere ve daima çocuk psikiyatrisi ve adli tıp birimlerine yönlendirilmektedir. İstismarın kanıtlanması, bulguların rapor edilmesiyle olanaklıdır.

* Sosyal Hizmet Uzmanı, Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Araştırma ve Uygulama Merkezi.

KAYNAKÇA

Akço, S., Aksel, Ş., Arman, A., Beyazova, U. (2002). **Çocuk İstismarı ve İhmali Uygulama El Kitabı**. İstanbul: Adli Tıp Kurumu-UNİCEF 5-32.

Akdur,R., Başkan,S., Bezirci,Ö., Berktin,H., Cantürk,G., Çalışkan,D., Eşiyok,B., Gürkan,K., Hancı,H., Kerimoğlu,E., Kılıç,G., Orhon,F., Ş.,Özdemir, O.,Polat, O.,Suskan, E.,Tekin, D.,Ulukol, B.,Uslu, R.İ., Yağmurlu,A. (2008). **Ankara Çocuk Koruma Biriminde İzlenen Olguların Değerlendirilmesi**. 2.Uluslarası Katılımlı Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Sempozyumu.

Benbenishty,R., Segev, D., Surkis,T.,Elias,T. (2002). Decision Making by The Child ProtectionTeamof A Medical Center. **National Association of Social Workers**. 0360-7283/03.

Bilir Ş., Arı, M., Dönmez, N., Güneysu, S. (1999). **4-12 Yaşları Arasında 16.100 Çocukta Örselenme Durumları ile İlgili Bir İnceleme.** Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği, Çocuk İstismarının ve İhmalinin Önlenmesi I. Ulusal Kongresi.

Bonner,B.,L., (2003). **Child Abuse and Neglect: An Overwiev, Center of Child Abuse and Neglect**, University of Oklahoma Health Sciences Center.

Browne, K. (1999). **Çocuk İstismarını Önceden Kestirme.** Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği, Çocuk İstismarının ve İhmalinin Önlenmesi I. Ulusal Kongresi.

Cater, A.K., Andershed, A.K., Andershed, H. (2014). Youth Victimization in Sweden: Prevalence, Chracteristics and Relation to Mental Health and Behavioral Problems in Young Adulthood. **Child Abuse and Neglect** (38) 1290-1302.

Çayköylü, A. (2002). Psikiyatride Gizlilik İlkesi. **Klinik Psikiyatri Dergisi** (5) 248-256.

Doek, J., (1999). **Hukuksal Müdahale mi, Terapi mi?** Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği, Çocuk İstismarının ve İhmalinin Önlenmesi I. Ulusal Kongresi.

Douglas, A., Coghill, D., Will, D., (1996). A Survey of the First Five Years' Work of a Child Sexual Abuse Team. **Child Abuse Review** (5) 227-238.

Ferrier, P.,E.,Schaller, M.,Girardet, I. (1985). Abused Children Admitted to A Pediatric In-Patient Service In Switzerland: A Ten Year Experience and Follow-Up Evaluation. **Child Abuse and Neglect** (9) 373-381.

Finkelhor, D., (1994). **The International Epidemiology of Child Sexual Abuse**. WHO World Report on Violence and Health 2002.

Gallagher, B.,Bradford, M., Pease, K., (2008). Attempted And Completed Incidents Of Stranger-Perpetrated Child Sexual Abuse And Abduction. **Child Abuse and Neglect** (32) 517-528.

Hadı, A. (2000). **Child Abuse Among Working Children in Rural Bangladesh: Prevalence and Determinants.** World Report on Violence and Health 2002.

Hochstadt, N., Harwicke, N. (1985). How Effective Is The Multıdisciplinary Approach? A Follow-Up Study. **Child Abuse and Neglect** (9) 365-372.

Hohenstein, L.T. (2006). Interdisciplinary Child Protection Team Work In A Hospital Setting. **Eur J Pediatrics** (165) 402-407.

Hunter, W.,M (2002). Risks **Factors for Severe Child Discipline Practices in Rural India**. WHO World Report on Violence and Health 2002.

Kenny, M.,C. (2004). Teachers' Attitudes Toward and Knowledge of Child Maltreatment. **Child Abuse and Neglect** (28) 1311-1319.

Kenny, M.,C. (2001b). Child Abuse Reporting Teachers' Perceived Detterrents. **Child Abuse and Neglect** (25) 81-92.

Kirchner, T., Forns, M., Soler, L., Planellas, I. (2014). Post-traumatic Stres Problems Among Poly-victimized Spanish youth: Time Effect of Past vs. Recent İnterpersonal Victimizations. **Child Abuse and Neglect** (38). 1303-1312.

Klevens, J.,Bayon, MC. (2000). **Risk Factors and The Context of Men Who Physically Abuse in Bogota, Colombia**. World Report on Violence and Health 2002.

Kurdoğlu, S. (2008) **Eğitimcilerin Çocuk Örselemesini Değerlendirme Aracının Türk Öğretmenlerine Uyarlanması**. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi.

Kutsal, E. (2004). **Fiziksel Çocuk İstismarının Sosyodemografik Özellikleri ve Milner Çocuk İstismarı Potansiyeli Ölçeğinin Türkiye Geçerliliği**. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi.

Kültür, Ç.,E., Çuhadaroğlu, Ç:,F., Gökler, B. (2007). Demographic and Clinical Features of Child Abuse and Neglect Cases. **The Turkish Journal of Pediatrics** 256-262.

Larsen, K.,L., Larsen, H.,B.,(2005). A Critical Review of Available Data on Sexual Abuse of Children in Denmark. **Child Abuse and Neglect** (29) 715-724.

Madu, S.,N., Peltzder, K. (2000). Risk Factors and Child Sexual Abuse Among Secondary Students in the Nothern Province (South Africa). **Child Abuse and Neglect** (24) 259-268.

Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Polat, S.,Ateş, N.,Çetin, G.,Miral, S., Hanı, H.,Erşahin, Y.,Tepeli, N.,Bulguç, A.G., Tiras, B. (2001). Child Abuse in Turkey: An Experience in Overcoming Denial and A Description of 50 Cases. **Child Abuse and Neglect** (25) 279-290.

Polat, O., (2007). **Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı, Tanımlar 1, Önleme ve Rehabilitasyon 2.** Ankara: Pagem Yayınları.

Sandalcı, F., (2004). **Aile İçi ve Dışında Cinsel İstismara Uğrayan SHÇEK Kuruluşlarında Bakım Altına Alınan Çocukların Korunma Süreçleri**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Sumba, R.O., Bwıbo, N.O., (1993). Child Battering in Nairobi, Kenya. **East African Medical Journal** (7) 688-692.

Trocme, N.,H, Wolfe, D. (2001). **Child Maltreatment in Canada*:* Selected Results From Canadian Incident Study of Reported Child Abuse and Neglect.**

WHO (2002). **Child Abuse and Neglect By Parents and Other Caregivers**. World Report on Violence and Health.

Zeytinoğlu, S. (1988). Fiziksel Çocuk İstismarı İle İlgili Bir Araştırma. **Seminer Dergisi E.Ü. Edebiyat Fakültesi** (6) 77-84.

Bölüm 8
Hemodiyaliz Hastalarında İletişimi Güçlendirme ve Psiko-Sosyal Destek Grubu

Işıl Bulut *

8.1. Giriş

Böbrek hastalıkları, böbreklerin normal işlevselliğini geçici veya sürekli olarak kaybetmesi ile sonuçlanan rahatsızlıklardır. Akut böbrek hastalıkları beklenmedik bir şekilde ortaya çıkabilir ve potansiyel olarak geri dönüşü vardır. Kronik böbrek hastalıkları ise yavaş seyreder ve üç ay içinde kalıcı böbrek hastalığına dönüşür.

Hemodiyaliz, akut veya kronik böbrek hastalarına veya böbrek hastalığının son döneminde olanlara rutin olarak uygulanan bir süreçtir. Bu tedavi ile idrarla atılması gereken ve kanda biriken üre ve kreatin gibi bazı maddeler ile biriken suyun vücuttan atılması ve kanın temizlenmesi sağlanır. Hemodiyaliz hastalarının tedavisinde önemli gelişmeler sağlanmış olmasına rağmen, tedaviye bağlı olarak ortaya çıkan stres faktörleri teknoloji aracılığı ile ortadan kaldırılamamaktadır. Hemodiyaliz sürecinde diyet yapma zorunluluğu ve sıvı almada getirilen sınırlamalar, adale krampları, yakın gelecek için plan yapmada zorluklar, bitkinlik hissi ve zaman kaybı gibi faktörler hastaların stresini arttırmaktadır (Welch, 1999).

Welch'in 86 kişi ile yaptığı çalışmaya göre en sık tekrarlanan sorunlar; yaşam tarzının değişmesi (%33), günlük aktivitelerin sınırlanması (%20), yiyeceklerin sınırlanması (%16) ve bireysel kararların sınırlandırılmasıdır (%16). Aynı çalışmada öğrenim düzeyi yüksek olan bireylerin, belki de daha çok şey kaybettikleri için bu stres faktörlerinden daha çok etkilendikleri ortaya çıkmıştır.

Tedavi sürecinde hastalar aileye, çevreye ve hastalığa psiko-sosyal uyum sağlamada çeşitli sorunlar yaşamaktadır.

8.2. Aile Sorunları

Hastalık sürecinde birey ve ailesi işlevselliği korumak amacıyla, stresi ortadan kaldırmak için çeşitli yöntemler denemektedir. Ancak birçok olguda aile yaşamı bozulmakta ve yeni bir yapının kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ailede yeni bir yapının oluşturulması, diyaliz hastaları için çok önemlidir. Çünkü hasta birey, büyük bir olasılıkla yaşam boyu eski işlevselliğine kavuşamayacaktır.

* Prof. Dr., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

8.13. Sonuç

Tüm süreç göz önünde bulundurulduğunda grup üyelerinin hastalık dışında kendi benliklerini fark etme ve yaşama; kendilerinin ve çevrelerinin farkına varma, paylaşma, bütünleşme ve destek olma, pozitif bakmayı öğrenme ve hayata geçirme, becerilerini sergileme ve geliştirme, birbirleriyle yakın ilişki kurma, güçlerinin farkına varma, aileye ilişkin içgörü kazanma ve yüzleşme, geleceğe umutla bakma, davranış değiştirme ve empati yeteneğini geliştirme gibi kazanımları olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Akyol, S., Atılgan, H., Dursun, T. ve ark. (2008). **Hemodiyaliz Tedavisi Gören Evli Kadın Hastaların Yaşadıkları Rol Kayıpları ve Sosyal Hizmet İhtiyacı,** Basılmamış Lisans Tezi, Ankara.

Baines, L.S., Joseph, J.T. ve Jindal, R.M. (2004). Prospective Randomized Study Of Individual And Group Psychotherapy Versus Controls in Recipients Of Renal Transplants. **Kidney International;** 65(5):137-142.

Browne, T. (2006). Nephrology Social Work: History in Making University of South Carolina, **Faculty Publications**, Colombia.

Bulut, I. (2006). Empowerment of Hemodialysis Patients Through Group Process, **16. International Congress of Group Psychotherapy**, Sao Paulo.

Callahan, M.B. (1998). The Role Of The Nephrology Social Worker in Optimizing Treatment Outcomes For End Stage Renal Disease Patients, **Dialysis and Transplantation**, 7(10).

Campbell, D.R. ve Sinha, B.K. (1980). Brief Group Psychotherapy With Cronic Hemodialysis Patients. **The American Journal of Psychiatry**,137;1234-1237.

Carlton, T.O. (2008). Group Process And Group Work in Health Social Work Practice, **Social Work With Groups**. 9(2), 5-20.

Curtin, R. B., Sitter, D.C., Schatell, D. Ve Chewning, B. A. (2004). Health Module **Nephrology Nursing Journal**; 31(4), 378.

Curtin, R. B. ve Mapes, D.L. (2001). Health Care Management Strategies Of Long Term Dialysis Survivors. **Nephrology Nursing Journal**, 28(4), 385-394.

Goodman, E.D. ve Ballou M.B. (2004). Perceived Barriers and Motivators to Exercise in Hemodialysis Patients, **Nephrology Nursing Journal**; 31(1), 23.

Hailey, B.J., Moss, S.B., Street, R., Gersh, H.A, Calabrese, A.A. ve Campbell, C. (2001). Mental health services in an outpatient dialysis practice, **Dialysis and Transplantation**, 30(11).

Jackson, K. (2014). Nephrology Social Work: Caring For Emotional Needs Of Dialysis Patients, **Social Work Today**. 14(5),20.

Janz, N.K. ve Becker, M.H. (1984). The Health Belief Model: A decade later. **Health Education Quarterly**, 11(1),1-47.

Kutmandu, A. ve Sözen, F. (2005). Hemodiyaliz Hastalarında Sosyal Hizmet İhtiyacı, Türkiye'de Sosyal Hizmet Uygulamaları, İhtiyaçlar ve Sorunlar. **Sosyal Hizmet Sempozyumu**, Alanya: Ümit Ofset.

Lubell, D. (1976). Group Work With Patients On Peritoneal Dialysis. **Health and Social Work**.1(3);158-176.

Steinglass, P., Gonzales, S., Dosovitz, I. ve Reis, D. (1982). Discussion Groups For Chronic Hemodialysis Patients And Their Families. **General Hospital Psychiatry**.4(1);7-14.

Stewart, A.M., Kelly, B. ve Robinson, J.D. (1995). The Howard University Hospital transplant and dialysis support group:twenty years and going strong. **International Journal of Group Psychotherapy**.45(4);471-88.

Takaki, J., Nishi,T., Shimoyama, H., Inada, T.; et al. (2003). Interactions Among A Stressor, Self-Efficiacy, Coping With Stres, Depression And Anxiety in Maintanance Hemodialysis Patients. **Behavioral Medicine,** 29(3).107.

Welch, J.L. (1999). Factors Associated With Treatment-Related Stressors in Hemodialysis Patients, **Anna Journal,** 26(3), 31.

Bölüm 9
Psikiyatri Kliniğinde Sosyal Hizmet Uygulamaları

Seda Attepe Özden*

9.1. Giriş

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2016 yılı Sağlık İstatistiklerine göre başta depresyon ve anksiyete olmak üzere psikiyatrik hastalıklar dünyada tüm bölgelerde ve kültürlerde görülmekte ve dünya üzerinde yaklaşık her on kişiden birini başka bir deyişle 676 milyon kişiyi etkilemektedir (World Health Organization, 2016).

Türkiye'de de ulusal düzeyde hastalık yükü nedenlerinde kardiyovasküler hastalıklardan sonra %19 ile ikinci sırada psikiyatrik hastalık grubu yer almaktadır. Ayrıca nüfusun %18'inin yaşam boyu bir ruhsal hastalık geçirdiği, çocuk ve ergenlerde klinik düzeyde sorunlu davranış oranının %11 olduğu bilinmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011).

Psikiyatrik hastalıklara bağlı yeti yitimleri ve ayrımcılık, damgalama gibi toplumsal sorunlar da düşünüldüğünde ruhsal sorunları olan birey ve ailelerinin yaşadığı sorunların çok boyutlu olduğu ortaya çıkmakta ve sosyal hizmet müdahalesine olan gereksinim de belirginleşmektedir.

Bu çalışmada öncelikle psikiyatri kliniğinin görevleri, psikiyatrik sosyal hizmetin ne olduğu ve uygulama alanları anlatılarak genel anlamda psikiyatri kliniğinde sosyal hizmet uzmanlarının rollerinin neler olduğu ele alınacaktır.

9.2. Psikiyatri Kliniğinin Görevleri

Psikiyatri klinikleri, Türkiye'de çoğunlukla kamu ve özel hastanelerin içinde yer almakta, buralarda yataklı tedavi ve poliklinik hizmetleri verilmektedir. Sayıları az olsa da özel ruh sağlığı hastaneleri de bulunmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011). Son yıllarda Türkiye'de ruh sağlığı hizmetlerinde bir dönüşüm yaşanmakta olup, toplum temelli hizmet sistemine geçilmektedir. Bu çalışmanın konusu doğrudan genel hastanelerin içinde yer alan hizmetler olduğu için toplum temelli hizmetlere burada yer verilmeyecektir.

* Yrd. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

gelmektedir (Giles, 2009). Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının ruh sağlığı sorunları bulunan birey ve ailelerini gerekli toplum kaynakları ile buluşturmaları ve tedavi sürecinde ailenin ekonomik durumunu gözetmeleri gerekmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları ruh sağlığı alanında bireylerin ve ailelerin kendi seslerini duyurabilmeleri, hizmet ve politika oluşumu süreçlerine katılabilmeleri için birey ve aileleri desteklemelidir. Birey ve ailelerin örgütlenerek haklarını savunmalarında öncü olmalıdır. Ayrıca hizmet üretme sürecinde bu birey ve ailelerin görüşlerini tedavi sürecinde dikkate almalıdır.

Kısaca toplumsal düzeyde sosyal hizmet açısından yapılması gerekenler; sosyal adaleti gerçekleştirmek, damgalama ve ayrımcılık karşıtı roller üstlenmek, birey ve aileyi tedavi sürecine katmak olarak özetlenebilir.

9.8. Sonuç

Ruhsal hastalıklar, dünya genelinde pek çok bireyi ve ailesini etkilemektedir. Ruhsal sorunları olan bireyler fizyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal sorunlar yaşamaktadır. Tanı alma süreci ile birlikte psikiyatrik tedavi süreci başlamakta ve süreç içerisinde bireyler ve aileleri derinden etkilenmektedir. Bu etkilerin azaltılmasında psikiyatrik tedavi ekibinin bir üyesi olarak sosyal hizmet uzmanlarına büyük görevler düşmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları ruhsal hastalığa bağlı yeti yitimlerinin önlenmesinde, kayıpların azaltılmasında, hastalığa ve tedavi sürecine uyum sağlanmasında görev alırlar. Böylece bireylerin ve ailelerin refah düzeyini artırarak sosyal işlevselliklerini geliştirirler. Tedavi ekibinin bir üyesi olarak psikiyatrik müdahale temelinde uygulamalarını gerçekleştirirler. Birey ve aileleri kaynaklarla buluşturur, hak kayıplarını önlemeye çalışır, savunuculuk ve damgalama karşıtı çalışmalar yaparlar.

Psikiyatrik hastalıkların tedavisi bütüncül bir şekilde ele alınmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için ise sosyal hizmet uzmanlarının tedavi sürecinde önemli roller üstlenmesi gerekli olmaktadır. Sosyal hizmetin ruh sağlığı alanına sunduğu kendine özgü müdahale olanaklarının birey ve aile için yararlı olacak şekilde kullanılması gereklidir.

KAYNAKÇA

Alataş, G., Kurt, E., Tüzün Alataş, E., Bilgiç, V. ve Turan Karatepe, H. (2007). Duygudurum Bozukluklarında Psikoeğitim. **Düşünen Adam** 20(4): 196-205.

Arıkan, Ç. (1985). **Psikiyatrik Sosyal Çalışma ve Psikiyatrik Ortamda Ekip Çalışması.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Attepe Özden, S. (2015). **Şizofreni Tanısı Almış Bireylerin Ailelerinin Bakımverme Deneyimleri ve Sosyal Destek İlişkilerinin Psikiyatrik Sosyal Hizmet Temelinde İncelenmesi.** Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aviram, A. (2002). The Changing Role of the Social Worker in the Mental Health System. **Social Work in Health Care** 35(1/2): 615–632.

Beder, J. (2006). **Hospital Social Work the İnterface of Medicine And Caring**. New York: Routledge.

Bland, R. ve Renouf, N. (2001). Social Work and the Mental Health Team. **Australasian Psychiatry** 9(3): 238-241.

Çam, O. ve Çuhadar, D. (2011). Ruhsal Hastalığa Sahip Bireylerde Damgalama Süreci ve İçselleştirilmiş Damgalama. **Psikiyatri Hemşireliği Dergisi** 2(3): 136-140.

Demirkol, M. E. ve Tamam, L. (2016). Psikiyatrik Bozukluklarda Tedavi Uyumu. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry** 8(1): 85-93.

Dewees, M. ve Lax, L. K. (2008). A Critical Approach to Pedagogy in Mental Health. **Social Work in Mental Health** 7(1-3): 82-101, DOI: 10.1080/15332980802072421

Dikeç, G. ve Kutlu, Y. (2014). Bir Grup Şizofreni Hastasında Tedaviye Uyum ve Etkileyen Etmenlerin Belirlenmesi. **Psikiyatri Hemşireliği Dergisi** 5(3): 143-148.

Giles, R. (2009). Developing a Health Equality Imagination Hospital Practice Challenges for Social Work Priorities. **International Social Work** 52(4): 525–537.

Gould, N. (2010). **Mental Health Social Work in Context**. New York: Routledge.

Glynn, S. M., Cohen, A. N., Dixon, L. B. ve Niv, N. (2006). The Potential Impact of the Recovery Movement on Family Interventions for Schizophrenia: Opportunities and Obstacles. **Schizophrenia Bulletin** 32(3): 451-463.

İkiışık, H. (2008). **Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Şizofrenlere Yönelik Damgalamanın De**ğerlendirilmesi, Niteliksel Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul.

Karban, K. (2016). Developing a Health Inequalities Approach for Mental Health Social Work. **British Journal of Social Work** 1: 1–18. doi: 10.1093/bjsw/bcw098

Kelleci, M. ve Ata, E. E. (2011). Psikiyatri Kliniğinde Yatan Hastaların İlaç Uyumları e Sosyal Destekle İlişkisi. **Psikiyatri Hemşireliği Dergisi** 2(3): 105-110.

Larson, G. (2008). Anti-oppressive Practice in Mental Health. **Journal of Progressive Human Services** 19(1): 39-54.

Oral, M. ve Tuncay, T. (2012). Ruh Sağlığı Alanında Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve Sorumlulukları. **Toplum ve Sosyal Hizmet** 23(2): 93-114.

Saruç, S. ve Duyan, V. (2009). Psikiyatride Ekip çalışması ve Sosyal Hizmet Bakış Açısı. **Kriz Dergisi** 17(1): 37-44.

Saunders, J. C. (2003). Families Living with Severe Mental Illness: A Literature Review. **Issues in Mental Health Nursing** 24(2): 175-198.

Sercu, C. ve Bracke, B. (2016). Stigma, Social Structure, and the Biomedical Framework: Exploring the Stigma Experiences of Inpatient Service Users in Two Belgian Psychiatric Hospitals. **Qualitative Health Research,** 1–13, DOI: 10.1177/1049732316648112

Soygür, H., Özalp, E., Şahin Cankurtaran, E., Turhal, L., Işık, U., Çekiç, T., Şengel, A., Karahan, R. (2005). Yeni Kurulan Bir Psikiyatri Kliniği Yataklı Servisinin İlk Beş Yüz Günü: Bir Değerlendirme Çalışması. **Anadolu Psikiyatri Dergisi** 6(3): 170-176.

Svavarsdóttir, S. J., Ólafsdóttir, K. V., Sturludóttir, E. ve Júlíusdóttir, S. (2012). Psychiatric Group Work in Social Skill Training. **Social Work with Groups** 35(2): 103-123, DOI: 10.1080/01609513.2011.602221

Taşkın, E. O. (2007). Ruhsal Hastalıklarda Damgalama ve Ayrımcılık. İçinde: Taşkın E.O., editör. **Stigma Ruhsal Hastalıklara Yönelik Tutumlar ve Damgalama**. İzmir: Meta Basım ve Matbaacılık; 2007. s. 17-30.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2011). **Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı (2011-2023)**. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.

Tel, H. ve Ertekin Pınar, Ş. (2012). Ayaktan İzlenen Psikiyatri Hastalarında İçselleştirilmiş Damgalama ve Benlik saygısı. **Psikiyatri Hemşireliği Dergisi** 3(2): 61-66.

Towns, A. M. ve Schwartz, K. (2012). Social Workers' Role in the Canadian Mental Health Care System. **Research on Social Work Practice** 22(2): 214-218.

Weber, Z. ve Bugarszki, Z. (2007). Some reflections on social workers' perspectives on mental health services in two cities – Sydney, Australia and Budapest, Hungary. **International Social Work** 50(2), 145–155.

Williams, C. C. (2016). **Discharge Planning Process on a General Psychiatry Unit Discharge Planning Process on a General Psychiatry Unit**, 2985(November). https://doi.org/10.1300/J200v02n01

World Health Organization. (2016). **World Health Statistics 2016: Monitoring Health for the Sdgs, Sustainable Sevelopment Goals.** France: World Health Organization.

Bölüm 10
Psikiyatrik Rehabilitasyon

Ebru Akgün Çıtak*

10.1. Giriş

Ruh sağlığı bozuklukları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, her sosyoekonomik düzeyde, her ırkta ve her kültürel grupta görülebilen, kişilerde yeti yitimine yol açan yaygın bir halk sağlığı sorunudur. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre (2004), her dört kişiden biri ruhsal ya da nörolojik hastalık geçirme riski ile karşı karşıyadır.

Ruhsal hastalığın tedavisinde amaç, bozukluğun tamamen giderilmesi iken hastalığı ortaya çıkaran beyinsel süreçlerin değiştirilmesi ya da düzeltilmesi bazen mümkün olmamakta ve hastalar tamamen değil kısmen iyileşmektedirler. Geride kalan, inatçı ve geçmeyen belirtiler bireyin işlevselliğini bozmaya devam etmektedir. Her atak sırasında ve her bireyde farklı derece ve boyutlarda kalan belirtiler, kişilerin işlevselliğini farklı derecelerde bozarak kişinin özbakım, günlük faaliyetler, aile içi ve toplumsal ilişkiler alanında bireylerin işlevsellik düzeyini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bireyler, hastalık öncesinde yapabildikleri, başarabildikleri görevleri hastalık sonrası gerçekleştiremeyebilir. Eski yetenekleri ve becerileri azalmış, yeti yitimi gerçekleşmiştir. Dünyada en çok yeti yitimine neden olan 10 hastalıktan 5'i ruhsal kaynaklıdır. En çok yeti yitimine yol açan ruhsal bozukluklar, şizofreni, şizoaffektif bozukluk, bipolar bozukluk, major depresif bozukluk, obsesif kompulsif bozukluk ve madde bağımlılığıdır.

Kalıcı belirtilerle giden ruhsal bozukluğun kişinin yaşamında oluşturduğu olumsuzluklar bireyi toplumdan ve dış gerçeklerden soyutlayarak toplumdan izole ve verimsiz bir yaşama sürükleyebilir. Ruhsal bozukluğu yaşamış ve yeti yitimi gelişmiş olan bir bireyin rol performansında ortaya çıkan kısıtlılıklar ve yetersizlikler kişiyi engelli hale getirebilir. Kişi bir çalışan, bir aile üyesi, bir arkadaş veya bir vatandaş olarak yapması gereken rolleri başarıyla yapamaz duruma gelebilir. Hastalık ve yeti yitimi onu diğer bireylere göre toplum içinde daha dezavantajlı duruma getirir, yani artık diğer bireylerle karşılaştırıldığında birey engellidir. Bedensel engelli insanların çeşitli düzeylerde yardıma gereksinmeleri olduğu gibi ruhsal engelli bireylerin de işlevsellik düzeylerini artırmak ve nitelikli yaşam sürmelerini sağlamak için yardıma gereksinimleri vardır. Ruhsal bozukluğu olan, inatçı belirtilerle giden ve işlevsel bozukluğu devam eden bireylerin ruhsal ve toplumsal gereksinimlerini karşılamak için uygulanan kapsamlı, eşgüdümlü ve uzun süreli stratejiler bütünü psikiyatrik rehabilitasyonu oluşturmaktadır (Eryıldız ve ark., 2011: 49; Dikeç ve Kutlu, 2015: 40).

* Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü.

4. Rehabilitasyonun Değerlendirme Aşaması: Rehabilitasyonun değerlendirilmesi; vücut fonksiyonları ve yapısı, aktiviteleri ve katılım sağlama durumu, çevresel ve kişisel faktörlerin ölçülmesini hedefler. Rehabilitasyon sürecinin genel ilkelerinin uygulanması ile birlikte bireyin çevresi ile etkileşim içinde fonksiyonlarını en üst düzeyde sürdürebilmesi sağlanır. Bu hedefe yönelik:

- Fonksiyon kayıplarının önlenmesi,
- Fonksiyon kayıplarının oranlarının azaltılması,
- Fonksiyonların düzeltilmesi ya da arttırılması,
- Fonksiyon kayıplarının telafi edilmesi,
- Mevcut fonksiyonların sürdürülmesi.

Rehabilitasyon sonuçlarının değerlendirilmesi bireyin zamanla fonksiyonlarında meydana gelen değişikliklerin değerlendirilmesi için önemlidir. Değerlendirmeler yaşam kalitesi, çalışma ya da işsizlik, eğitim, özbakım, hareketlilik ve iletişimi de içine alacak şekilde geniş bir aralıkta bireysel performansın izlenmesini içerir (Stuart, 2013: 57; Gürhan; 2016: 276).

KAYNAKÇA

Akdemir, N. ve Akkuş, Y. (2006). Rehabilitasyon ve Hemşirelik. **Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,** 82-91.

Arslan, M., Kurt, E., Eryıldız, D., Yazıcı, A., Can, A. ve Emul, M. (2014). Effects of a Psychosocial Rehabilitation Program in Addition to Medication in Schizophrenic Patients: A Controlled Study. **Klinik Psikofarmakoloji Bülteni,** 24(4): 360-7.

Arslan, M., Yazıcı, A., Yılmaz, T., Çoşkun, S. ve Kurt E. (2015). Rehabilitasyon Programına Katılan ve Katılmayan Şizofreni Hastalarının Belirti ve İçgörülerinin Değerlendirilmesi. **Anatolian Journal of Psychiatry,** 16: 238-246.

Coşkun, S., Yıldız, Ö. ve Yazıcı A. (2010). Psikiyatrik Rehabilitasyonda Fotoğrafın Kullanımı: Bir Ön Proje. **Psikiyatri Hemşireliği Dergisi**, 1(3) 121-127.

Çam O. ve Engin E. (2014). **Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Bakım Sanatı**. İstanbul Tıp Kitapevi, İstanbul.

Dikeç, G. ve Kutlu Y. (2015). Ruhsal Bozukluklarda Tedavi Uyumunu Artırmak İçin Bir Yöntem: Tedaviye Uyum Programı**. Journal of Psychiatric Nursing**, 6(1): 40-46.

Dünya Sağlık Örgütü. (2004). Prevention Of Mental Disorders: Effective Interventions And Policy Options: Summary Report/ A Report. **World Health Organization Department Of Mental Health And Substance Abuse**; in collaboration with the Prevention Research Centre of the Universities of Nijmegen and Maastricht.

Eryıldız, D., Yazıcı, A., Saatçioğlu, Ö. ve Yanık M. (2011). Rehabilitasyon Programına Katılan ve Katılmayan Şizofren, Hastalarının Belirti ve İçgörülerinin Değerlendirilmesi. **New Symposium Journal**, 49(2):106-112.

Gürhan, N. (2016). Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği. **Nobel Tıp Kitapevleri**, Ankara

Mohr, W. (2009). Psychiatric Mental Health Nursing, **Lippincott,** Philadelphia.

Shives, L.R. (2012). Basic Concepts of Psychiatric Mental Health Nursing, **Lippincott**, Philadelphia.

Stuart, G. (2013). Principles and Practice of Psychiatric Nursing 10 th edi., **Elsevier**.

Bölüm 11
Kadın Doğum Hastanelerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları

Semra Saruç*

11.1. Giriş

Sosyal hizmet birçok farklı alana hizmet veren, teorik alt yapı ile uygulamayı bütünleştiren bir disiplindir. Çocuk koruma, adli sosyal hizmet, yaşlılık, engellilik gibi birçok uygulama alanında vücut bulan sosyal hizmet mesleğinin bir başka uygulama alanı da tıbbi sosyal hizmettir. Sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıktığı 20. yüzyılın başından itibaren sağlık bakım ortamlarında tıbbi sosyal hizmet uygulamaları da başlamıştır. Tıbbi sosyal hizmet alanı sağlık alanındaki tüm sosyal hizmet uygulamalarını ifade etmekte ve içermektedir.

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu'nun (IFSW) 2014 tanımına göre sosyal hizmet; sosyal değişme ve kalkınmayı, sosyal içermeyi, insanların güçlenmesi ve özgürleşmesini hedefleyen, uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet için temel ilkeler ise sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygıdır. Tıbbi sosyal hizmet kavramı ise Tıbbi Sosyal Hizmet Yönergesi'nde (2011), "ayakta ya da yatarak tedavi gören hastaların tıbbi tedaviden etkili bir şekilde yararlanması, sosyal sağlığının korunması ve geliştirilmesi, tedavi sürecinde hastanın ailesi ve çevresi ile ilişkilerinin düzenlenmesi, tedavi sürecini etkileyen psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının zamanında çözümlenerek sosyal işlevselliğini yeniden kazanması amacıyla yürütülen sosyal hizmet uygulaması" şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarının yürütüldüğü ikinci ve üçüncü basamak sağlık kurum ve kuruluşları bünyesindeki sosyal hizmet birimleri, Tıbbi Sosyal Hizmet Birimi (Sosyal Servis) olarak tanımlanmıştır. Tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları toplum ruh sağlığı merkezlerinde, aile planlaması merkezlerinde, diyaliz merkezlerinde, devlete ait hastanelerde, özel hastanelerde ve üniversite hastanelerinde hasta ve ailesi yararına hizmet vermektedir. Tıbbi sosyal hizmet birimlerinin odağında sağlık güvencesi olmayan hastalar, yoksul hastalar, engelli hastalar, kimsesiz terk ve bakıma muhtaç hastalar, bimekan hastalar, aile içi şiddet mağduru hastalar, ihmal ve istismara uğramış çocuklar, kronik hastalığı olanlar, ayakta tedavi gören ve kalacak yeri bulunmayan hastalar, mülteci ve sığınmacı hastalar bulunmaktadır (Saruç, 2015).

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

KAYNAKÇA

Akın, A., Demirel, S.(2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. **C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi** 25 (4) Özel Eki.

Aydın, D. (2013). Adolesan Gebelik ve Adölesan Annelik. **Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi** 16(4):250-254.

Dede, E. (2014). **Hastanede Genel Sosyal Hizmet Uygulamaları.** http://www.sosyalhizmetuzmani.org/hastanesosyalhizmet.htm, Erişim Tarihi: 24.05.2016.

Demirgöz, M., ve Canbulat, N.(2008). Adölesan Gebelik. **Türkiye Klinikleri Journal of Medical Science** 28(6): 947-52.

Duyan, V. (1996). **Sağlıkta Psiko-Sosyal Boyut: Tıbbi Sosyal Hizmet**. 72 TDFO Ltd. Şti.

Ankara.

Duyan, V. (2000). **Tıbbi Sosyal Hizmet**. *Sağlık ve Toplum* 10 (1):42-47.

Kara Uzun, A., ve Şimşek Orhon, F.(2013). Adolesan Gebeliklerin Anne ve Bebek Sağlığına Olan Etkileri. **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası** 66(1):19-23. DOI:10.1501/Tıpfak_000000836.

Koyun, A., Taşkın, L., Terzioğlu, F.(2011). Yaşam Dönemlerine Göre Kadın Sağlığı ve Ruhsal İşlevler: Hemşirelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar** 3(1): 67-99.

Madazlı, R. (2008). Adolesan Gebelikleri. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi **Etkinlikleri Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi**, No:63: 51-52.

Mıhçıokur, S., ve Bilgili Aykut, N.(2015). **Sağlık Hizmetlerinde Toplumsal Cinsiyet Temelli Yaklaşım**. http://bukcam.baskent.edu.tr/dokumanlar/makale02.pdf, Erişim Tarihi: 25.05.2016.

Sağlık Bakanlığı Hasta Hakları Yönetmeliği, 1998. Resmi Gazete, 01.08.1998/23420.

Sağlık Bakanlığı Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği, 1983. Resmi Gazete, 13.01.1983 tarih ve 5319 sayı. Kasım 1973 Tarih ve 14724 Sayı.

Sağlık Bakanlığı Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulama Yönergesi, 2011. Sağlık Bakanlığı, Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 16.02.2011 tarihli ve B.10.0.THG.0.58.00.01.020 /7465 sayılı Makam Onayı.

Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (2009). **Üreme Sağlığına Giriş: Katılımcı El Kitabı** Cinsel Sağlık/Üreme Sağlığı No: 1-B. ISBN 975-590-132-9, Ankara.

Saruç, S. (2013). Hasta Hakları Kurul Dosyalarının Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 24(1):65-81.

Saruç. S. (2015). Türkiye'de Tıbbi Sosyal Hizmet Alanına Yönelik Genel Bir Değerlendirme. **Turkish Journal of Family Medicine & Primary Care**, 9 (3):112-120.

Yelken, Z (2016). Ankara Etlik Zübeyde Hanım Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi, Sosyal Hizmet Uzmanı ile 06.06.2016 tarihinde "Kadın Doğum Hastanelerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları" konulu yapılan görüşme.

4271 Sayılı Türk Medeni Kanunu, Kabul Tarihi: 22.11.2001.

http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work.

Bölüm 12
Acil Servis Birimlerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları

Arzu İçağasıoğlu Çoban*

12.1. Giriş

Acil servis birimleri hastalık, kaza, travma gibi ani gelişen durumlar nedeniyle hayati tehlikesi bulunan bireylere hizmet veren birimlerdir. Bu birimlerde değerlendirmenin ve tıbbi müdahalenin mümkün olan en kısa zamanda yapılması önemlidir.

Acil servis birimlerine başvuran bireyler çoğunlukla bir kriz durumunun içindedir. Gerek bireysel gerekse kitlesel herhangi bir kriz durumu bireyleri farklı biçimlerde etkileyebilmektedir. Günlük yaşamın kesintiye uğraması, fiziksel belirtiler ve sorunlar, ekonomik ve sosyal kayıplar gibi etkiler ilk akla gelenler olarak belirtilebilir. Bir kriz durumunda bireyin önceden kullandığı baş etme mekanizmaları ya yetersiz kalır ya da tümüyle işe yaramaz hale gelir. Başka bir deyişle birey fiziksel, sosyal ve ruhsal bütünlüğünü koruyacak mekanizmalar bulmakta ve oluşan yeni duruma uyum sağlamakta güçlük çeker. Bu nedenle kriz durumuna müdahale etmek büyük önem taşımaktadır. Kriz durumlarının en temel özelliği, var olan dengenin bozulması ve daha önceden bilinen, işe yarayan mekanizmalarla bu durumun düzeltilememesidir. Bu nedenle kriz durumlarında bireyler yardıma ve yönlendirmeye daha açıktır ve daha çok ihtiyaç duyar. Bu da krize müdahalede uygulayıcıların, görece daha etkin olmasını gerektirmektedir.

Sosyal hizmetin en temel amacı insanların yaşam mücadelelerine yardım etmek, destek olmak ve bu mücadeleyi insanın refahını arttırmak yönünde sürdürmektir. Her ne kadar acil servis birimlerinde çoğunlukla tıbbi müdahale gerçekleştiriliyor olsa da sosyal hizmetin ilgi alanına giren durumlarla da sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bunun en temel nedeni sağlığın, "biyopsiko-sosyal açıdan tam bir iyilik hali içinde olma" biçiminde tanımlanması ve algılanmasıdır. Sosyal hizmet mesleği bu tanımdan yola çıkarak tıbbi alanda verdiği hizmetleri yürütmektedir. Tıbbi sosyal hizmetin temel amacı, psiko-sosyal durumlar ile hastalık arasındaki ilişkiyi görmek, değerlendirmek, hastalığın birey, aile ve yakın çevre üzerindeki etkilerini kavramak, bu açıdan bireylerin işlevselliklerini arttırmak ve aile içi ilişkileri geliştirmeye çalışmaktır.

Sosyal hizmet uzmanları hastane ortamında farklı kliniklerde görev yapmaktadır. Acil servis birimleri, bu kliniklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, sosyal hizmetin acil servis birimlerindeki rol ve fonksiyonlarının incelenmesidir.

*Doç. Dr., Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

12.5. Sonuç ve Değerlendirme

Sosyal hizmet mesleğinin hizmet sunduğu alan son derece geniştir. Mesleğin temel etkinlik odağı, farklı yaşam durumları ve ihtiyaçları içindeki birey, aile, grup, topluluk ve toplumlardır. Sosyal hizmet bu müracaatçıların sosyal işlevselliklerini sağlamak, toplumla bütünleşmelerine yardım etmek, onları korumak, geliştirmek, kendi başına hareket edebilecek ve sorun çözebilecek duruma gelmelerini desteklemek için kaynak yaratmak ve kapasite geliştirmek gibi çok geniş yelpazede hizmetler sunmakta, müdahalelerde bulunmaktadır. Bu süreçte insan haklarının korunması temelinde hareket eden mesleğin nihai hedefi de toplumdaki tüm bireyler açısından sosyal refahı arttırmak, sosyal adaleti sağlamaktır.

Acil durumlar da sosyal hizmet mesleğinin etkinlik alanına girmektedir. Acil durumlara ilişkin müdahalelerin yapıldığı acil servisler pek çok açıdan sosyal hizmet uzmanının ekibin bir parçası olarak çalışmasına ihtiyaç duymaktadır. Özellikle de acil servislerin uygun biçimde kullanılmadığı ve hasta yükünün yoğun olarak yaşandığı ülkemizde acil servislerde sosyal hizmet uzmanının bulunması diğer sağlık personelinin yükünün azalmasında yardımcı olacaktır. Çünkü yapılan çalışmalar özellikle kronik hastaların, yaşlıların acil servisleri amacına uygun olarak kullanmadığını göstermektedir. Bu nüfus grubuna ilişkin çok boyutlu sosyal hizmet değerlendirilmesi yapılarak ihtiyaç duydukları hizmetlerin farklı biçimlerde planlanması (evde bakım, psiko-sosyal eğitim, sosyoekonomik destek vb.) ve sağlanması hastaların defalarca acil servise gelme oranlarını azaltacaktır.

Buna ek olarak krize müdahale bilgisine sahip olan sosyal hizmet uzmanlarının acil servislerde endişe, korku, kaygı içinde bekleyen hasta ve hasta yakınları ile kuracağı doğru iletişim sayesinde bireylerin ihtiyaçları karşılanabilecek, ülkemizde sıklıkla görülen acil servis personeline karşı uygulanan şiddet vakalarında azalma olasılığı olabilecektir.

Son olarak acil servislerde sosyal hizmet uzmanın çalışması son dönemlerde sıklıkla karşılaşılan şiddet, ihmal/istismar durumlarına yasal ve insan hakları temelinde uygun hizmetlerin sunulmasında etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

Ankara Üniversitesi İbn-i Sina Hastanesi Acil Tıp Anabilim Dalı Görev Tanımları (Tarihsiz) http://aciltip.medicine.ankara.edu.tr/files/2014/11/06_shu.pdf

Atilla, R. (2010). Dünyada ve Türkiye'de Acil Tıp. (ed. Kekeç Z.) **Tüm Yönleriyle Acil Tıp**. içinde 3-7. Adana: Nobel Kitabevi.

Auerbach, C., Mason S.E., H.H. LaPorte (2007). Evidence that Supports the Value of Social Work in Hospitals. **Social Work in Health Care** 44 (4): 17-32.

Auerbach, C. S.E. Mason (2010). The Value of the Presence of Social Work in Emergency Departments **Social Work in Health Care** 49 (4): 314-326.

Beder, J. (2006). **Hospital Social Work: The İnterface of Medicine and Caring.** USA: Taylor & Francis Group.

Bristow, D., C., Herrick. (2002). Emergency Departments: The Roles Of The Nurse Care Manager And The Social Worker. **Continuing Care** 21(2): 28–29.

Bayraktar (2011). **Türkiye'de Özellikli Planlama Gerektiren Sağlık Hizmetleri: 2011-2023**. T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Bayram, M. (2014). **Acil Servisler**. Sağlıkta Verimlilik T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu Yayını, sayı 2. http://www.tkhk.gov.tr/Bulten/IzlemeOlcme/2.SagliktaVerimlilikBulteni/index.html#/1/zoomed

Cebeci, A. G. (2016). **Acil Servis Sağlık Çalışanlarının Yaşlı İhmal ve İstismarına Yaklaşımları, Bilgi Düzeyleri ve Tutumları**. Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Tıp Anabilim Dalı, Ankara.

Çete, Y. (2014). **Nüfus 76 Milyon, Acil Servis Başvurusu 90 milyon**. http://www.medimagazin.com.tr/hekim/genel/tr-nufus-76-milyon-acil-servis-basvurusu-90-milyon-2-12-56743.html

Danacı, E. (2016). **Acil Servise Başvuran Onkoloji Hastalarının Bakımından Sorumlu Hasta Yakınlarının Bakım Yükleri İle Yaşam Doyumu İlişkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Acil Tıp Hemşireliği Anabilim Dalı, Samsun.

Fusenig, E. (2012). The Role of Emergency Room Social Worker: An Exploratory Study. **Master of Social Work Clinical Research Papers**, http://sophia.stkate.edu/msw_papers/26

Gökcan Çakır, Z. (2014). **Acil Tıp Nedir? Ne Değildir?** Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Tıp Ana Bilim Dalı http://file.atuder.org.tr/_atuder.org/fileUpload/im8j-NiPjSN5R.pdf

Harvey P. (2005). **Guidelines on the Breaking of Bad News**. http://www.leedsth.nhs.uk/doc

Henry, M. C., Stapleton, E. R. (2012). **EMT Prehospital Care** (4th Ed). Jones & Bartlett Learning. New Jersy U.S.A.

James O. (1997). **Making a Difference - The History of Modern EMS**. 2.0 Version

Jones C. et al. (2004). Post-traumatic Stress Disorder-related symptoms in Relatives of Patients dollowing Intensive care. **Intensive Care Medicine** 30: 456-460.

Lanz, R. J. (2013). **The Basics of Social Work in the E.R**. https://robertjlanz.wordpress.com/2013/03/03/the-basics-of-social-work-in-the-e-r

Lewis B.A.; W.A., Mcnabb; S.U. Rahmas (1994). The Role of the Social Worker in the Accident and Emergency Department of a District General Hospital. **Journal of Accident and Emergency Medicine**, 11:21-24.

MediMagazin (2016). **Bu bir Rekor! 440 Milyon Kez Tedavi, 340 Milyon Reçete**. http://www.medimagazin.com.tr/guncel/genel/tr-bu-bir-rekor-440-milyon-kez-tedavi-340-milyon-recete-11-681-69583.html

Milli Eğitim Bakanlığı (2011). **Acil Sağlık Hizmetlerinin Yapısı.** Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: Ankara.

Ocak, U. (2013). **Acil Servisteki Kritik Hastaların Yakınlarının Beklenti ve Gereksinimleri**. Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Tıp Anabilim Dalı.

Suter, R. E (2013). Emergency Medicine in the United States: A Systemic Review. **World J Emerg Med** 3 (1); 5-10.

T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu (2015). **2015 Yılı Acil Muayene Sayıları.** http://rapor.saglik.gov.tr/istatistik/rapor/index.php.

Van Pelt, J. (2010). Making Caring Connections, Cutting Costs: Social work in the Emergency Department. **Social Work Today** 10 (6): 12.

Weinstein G. (2008). I Could Never Do What You Do. The New Social Worker**. The Social Work Careers Magazine** http://www.socialworker.com/featurearticles/practice/I_Could_Never_Do_What_You_Do

Wong, T.W.; M. Chung; C. Chan (2001). A Survey Medical Social Services in Local Accident and Emergency Departments. **Hong Kong Journal of Emergency Medicine**, 8: 135-139.

Wrenn, K.; N. Rice. (1994). Social Work Services in an Emergency Department: an Integral Part of the Health Care Safty Net. **Academic Emergency Medicine** 1(3): 247-253.

Yıldırım, T. (2015). **Acil Servise Gelen Kritik Hasta Yakınlarının Gereksinimleri ve Karşılanma Durumları.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

Zander, K. (2014). ED Case Management: The Heart of Acsess and Hub of Community. **Emergency Depatment Case Management: The Compendium of Best Practices**. Second Edition. HCPro: Denvers, U.S.A.

Bölüm 13
Heteroseksist Ayrımcılığın Eşcinsel, Biseksüel ve Trans Yaşamlara Tıbbi Sosyal Hizmet Alanında Yansımaları

Umut Güner*

Tarık Şimşek**

1996'da okula başladığımda iyi bir sosyal hizmet uzmanı olamayacağıma, aynı zamanda sosyal hizmet adına Türkiye'de iyi şeyler yapılamayacağına kolayca ikna olmuştum. Üniversite hayatımın 20 yılını geride bıraktığım şu günlerde sosyal hizmet adına çok fazla güzel işler yapıldığına tanık oluyorum. Tümden bir sosyal hizmet yapısını yeniden inşa etmek mümkün olmasa da müracaatçı lehine o yapıda gedikler açmaya çalışmanın değerli olduğunu düşünüyorum. 2000 yılında, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu'nda aldığım Proje Yönetimi dersi kapsamında, 1998'de Hacettepe HIV/AIDS Araştırma ve Tedavi Merkezinin ilk akran danışmanlığı programını takip etmem doğrultusunda eşcinsel ve biseksüel erkeklerin cinsel danışmanlık projesini yazmıştım. Bu projeyi yazma aşamasında, Kaos-GL'ye yeni gelmenin hevesiyle bütün dergileri okuyordum. O dönem dergilerde, tanıklıklarda, yaşamın içinden kartpostallarda sağlık alanında karşılaşılan sorunlardan bahsediliyordu. Sokakta, parkta gasp edildiklerinde ve şikayetçi olduklarında polisin kendilerini suçlayacağından emin oldukları için şikayetçi olmamayı tercih ederken sağlıkla ilgili daha az homofobik bir tutumla karşılaşacakları beklentisiyle çaldıkları kapıların sağlık personelinin homofobisini deşifre ediyorlardı. Sağlık alanı, LGBTI'lerin en fazla ayrımcılığa maruz kaldığı alanlardan biri. Aynı zamanda ayrımcılığa maruz kalacakları endişesiyle sağlık hizmetinden faydalanılamıyor. 2000 yılında HIV pozitif bir transın hastaneye alınmadığı bilgisi geldiğinde, Kaos-GL gönüllüleri olarak hemen hastaneye gittik. İki gün boyunca hastane acil servisinden ilgili bölüme çıkartmak için uğraştık. Sonuç alamadığımız noktada trans arkadaşlar, bana bu senin okulda öğrendiğin yöntemle çözülmeyecek dediler. 250 trans kadın, hastanenin farklı katlarına dağılmaya başladıklarında, iki gündür görüşemediğimiz hastane müdürü, dekan, ana bilim başkanı geldi. Oda sorunu çözüldü. Tedaviye erişebildiği için arkadaşımız bugün yaşıyor! Peki erişemeseydi! Gönül rahatlığıyla bu yazıyı kaleme alabilecek miydim zannetmiyorum!

*Kaos GL Derneği Koordinatörü.
** Kaos GL Derneği Sosyal Hizmet Çalışma Grubu.

de kurulan Hasta İletişim Birimleri'ne, LGBTI'lerin ayrımcı muameleyle karşılaştığında başvurabileceği mekanizmalar güçlendirilmeli; hasta haklarının genel ilkeleri LGBTI'ler için kapsama alınmalıdır. Aynı zamanda Tıbbi Sosyal Hizmet Birimleri LGBTI'lerin rahatlıkla başvurabileceği noktaya gelmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, hastane koşullarının LGBTI'lerin kendilerini açık bir şekilde ifade edebilmesi adına hastane yönetimi ile aracılık rolü üstlenmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, interseks bireyler için aile ile kapsamlı bir kişisel çalışma gerçekleştirebilmeli, hem sağlık çalışanı hem de aile arasında danışmanlık kurabilmelidir. Sağlık çalışanını interseksüellik hakkında bilgilendirmelidir. İnterseks bireyler için psikiyatri ve psikoloji birimi ile kapsamlı görüşmeler yapılmalıdır.

Translar için geçiş süreçlerinde, cinsiyet geçiş ameliyatında yer alacaklar için hastane klinikleri (plastik cerrahi, genel cerrahi, üroloji vb.) genişletilmeli, uygun fiziki koşullar oluşturulmalıdır. Hastane psikoloji birimleri, cinsiyet geçiş süreci hakkında etkin çalışabilmeli ve trans bireylerle görüşebilmelidir. Trans bireylerin tercih ettiği isimle çağrılması için kliniklerde çalışan sağlık çalışanı bilgilendirilmelidir.

Krize Müdahale Birimine başvuran intihar girişiminde bulunan LGBTI'ler için, güçlendirici yaklaşım çerçevesinde motivasyonel görüşme teknikleri uygulanarak etkin görüşme yapılmalı, planlı değişim sürecinin basamakları olan izleme ve takip etme, müdahale etme yöntemleri uygulanmalıdır. Sosyal haklarından ihlale uğrayıp intihar girişiminde bulunan LGBTI'lerle Krize Müdahale ve Tıbbi Sosyal Hizmet Birimleri iş birliği içerisinde olmalıdır.

KAYNAKÇA

Çabuk D., Candansayar S. (2010). Tıp ve Homofobi. **Antihomofobi Kitabı**. Ankara: Kaos-GL Derneği Yayınları. 85-90.

Sağlık Bakanlığı İçin LGBT Hakları El Kitabı (2016). Ankara: Kaos-GL Derneği Yayınları.

Bölüm 14
Kronik Hastalıklar ve Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamaları

Merve Deniz Pak*

14.1. Giriş

Kronik hastalıklar tüm dünya ülkelerinde demografik ve epidemiyolojik dönüşümün ve farklılaşmanın sonucu olarak hızla artmakta ve küresel bir halk sağlığı sorunu halini almaktadır. Bu durum hem kronik hastalıkların çeşitlenmesini hem de kronik hastalığa sahip olan bireylerin sayısının artışını beraberinde getirmiştir. Oldukça yaygın görülen kronik hastalıklar çoğunlukla insanların kapılarını çalmadan ansızın evlerine giren soyguncular a benzetilir. Kronik hastalıklara dair bu benzetmenin yapılmasının nedeni, hastalıkların insan yaşamında temel teşkil eden "sağlığa" yönelik olumsuz etkileridir. Kronik Hastalıklar Komisyonu'nun (Commission on Chronic Illness) tanımına göre bu hastalıklar; "Çoğunlukla tamamıyla iyileşmesi mümkün olmayan, süreklilik göstererek yavaş ilerleyen veya ataklarla seyreden, çoğu kez kalıcı sakatlığa yol açan, oluşmasında sosyoekonomik, kişisel ve genetik etkenlerin rol oynadığı ve genellikle bulaşıcı olmayan karakterdeki hastalıklar" olarak ifade edilmektedir (Larsen, 2009: 3-7). Kronik hastalıkların varlığı yalnızca tıbbi açıdan değil aynı zamanda hasta bireyin ve etkileşim içerisinde olduğu çevredeki insanlar açısından da fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden pek çok sorun yaratmaktadır (Lynch ve Smith, 2005:1-38). Bütüncül (holistik) bakış olarak literatürde yer alan "biyopsikososyal model" ile beraber sunulan bir rehber çerçeve ile hastalık ve sağlık süreçlerinde meydana gelen fizyolojik, psikolojik ve sosyal etkiler ile bu etkilerin bireylerin, grupların, topluluk ve toplumların işlevsellikleri arasında meydana gelen yansımaları anlamak mümkün olmaktadır (Len, 2006: 25-39). Örneğin kardiyovasküler hastalıkların nedenleri ve tedavi süreçleri incelendiğinde bireylerin depresyon, kaygı, stres ve sosyal izolasyon gibi psiko-sosyal etkilerin yanı sıra genetik, fizyolojik ve davranışsal belirleyicilerden etkilendiği görülmüştür (Anderson Norman ve ark., 1993: 83-108). Benzer şekilde, stres ve ortaya çıkan diğer olumsuz duyguların da kanserin seyrinde rol oynadığına inanılmaktadır (Baltrusch, Stangel ve Titze, 1991: 315-327). Günümüzde pek çok kronik hastalıkta, örneğin solunum yolu hastalıkları (Brown, Jecker ve Curtis, 2016: 311-316), diyabet (Hunter, 2016: 515-525), sindirim sistemi hastalıkları (Drossman, 2016: 1262-1279), romatolojik hastalıklar (Pincus ve Yazıcı, 2014: 1-12),

*Arş. Gör. Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

yer alıp sosyal hizmetin kendine özgü bilgi birikiminden faydalanarak tedavinin organizasyonunda aracı rol üstlenmektedir. Sosyal hizmet uzmanları makro düzeyde ise daha çok toplumsal yapıdaki sistemlerden kaynaklanan (ekonomik, politik, sağlık ve hukuk sistemi gibi) sorunların çözümünde savunuculuk rolü üstlenmektedir. Bu kapsamda hastalığı olan birey veya ailenin sağlığını koruma, iyileştirme, rehabilite etme veya geliştirme amacıyla ihtiyaç duyulan toplumsal kaynaklara ulaşılamadığında bağlantı kurulması sosyal hizmet uzmanının rolleri arasındadır (Gehlert ve Browne, 2011: 26-27).

KAYNAKÇA

Akbulut, G., Çiftçi, H., & Yıldız, E. (2008). **Sindirim Sistemi Hastalıkları ve Beslenme Tedavisi**. (s.3-27). Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Akdemir, N., Bostanoğlu, H., Yurtsever, S., Kutlutürkan, S., Kapucu, S., & Özer, Z. C. (2011). Yatağa Bağımlı Hastaların Evde Yaşadıkları Sağlık Sorunlarına Yönelik Evde Bakım Hizmet Gereksinimleri. **Dicle Tıp Dergisi**, 38(1), 57-65.

Amerikan Kanser Birliği. (2016). Cancer Types. Amerikan Kanser Birliği Resmi Web Sayfası: http://www.cancer.org/cancer/showallcancertypes/index

Anderson Norman, B., McNeilly, M., & Hector, M. (1993). A biopsychosocial model of race differences in vascular reactivity. J. J. Blascovich, & E. S. Katkin içinde, **Cardiovascular Reactivity To Psychological Stress & Disease** (s. 83-108). Washington: American Psychological Association.

Aras, A., & Tel, H. (2009). Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı Olan Hastalarda Algılanan Sosyal Destek ve İlişkili Faktörlerin Belirlenmesi. **Türk Toraks Dergisi**, *10*(2), 63-68.

Atagün, M. İ., Balaban, Ö. D., Atagün, Z., Elagöz, M., & Özpolat, A. Y. (2011). Kronik Hastalıklarda Bakım Veren Yükü. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, *3*(3): 513-552.

Attepe Özden S. (2015). Koruyucu Ruh Sağlığı Hizmetlerinde Sosyal Hizmetin Rolü. **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 26(1):191-204.

Ayaz, S., Yaman Efe Ş., & Korukluoğlu, S. (2008). Jinekolojik Kanserli Hastaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. **Türkiye Klinikleri Journal of Medical Science**, 28(6), 880-85.

Balcı Şengül, C., & Akkaya, N. (2014). Romatolojik Hastalıklar ve Depresyon. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, *6*(4), 363-374.

Baltrusch, H. J., Stangel, W., & Titze, I. (1991). Stress, Cancer And İmmunity: New Developments In Biopsychosocial And Psychoneuroimmunologic Research. **Acta Neurologica**, *13*(4), 315-327.

Barker, L. R. (1999). **The Social Work Dictionary**. Washington: NASW Press.

Brown, C.E., Jecker, N.S., Curtis, J.R. (2016). Palliative Care in Chronic Lung Disease. An Issue of Health Care Inequality. **Annals of the American Thoracic Society**, *13*(3), 311-316.

Davison, K. P., Pennebaker, J. W., & Dickerson, S. S. (2000). Who talks? The social psychology of illness support groups. **American Psychologist,** 55(2), 205.

Dedeli, Ö., Fadıloğlu, Ç. ve Uslu, R. (2008). Kanserli Bireylerin Fonksiyonel Durumları ve Algıladıkları Sosyal Desteğin İncelenmesi. **Türk Onkoloji Dergisi**; 23(3):132-139.

Drossman, D. A. (2016). Functional Gastrointestinal Disorders: History, Pathophysiology, Clinical Features, and Rome IV. **Gastroenterology**, *150*(6), 1262-1279.

Duyan, V. (2003). Hastaların Karşılaştığı Sorunlar ve Çözümleri Odağında Tıbbi Sosyal Hizmet. **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, *25*(4), 39-44.

Duyan, V., Sayar, Ö. Ö., & Özbulut, M. (2008). **Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak**. Ankara: Öncü Basımevi.

Dünya Sağlık Örgütü. (2005). **Preventing Chronic Diseases : A Vital İnvestment : WHO Global Report**. (s.1-32). Geneva: Dünya Sağlık Örgütü Yayınları.

Dünya Sağlık Örgütü. (2008). **Chronic Diseases And Health Promotion**. Dünya Sağlık Örgütü Resmi Web Sayfası: http://www.who.int/chp/en/

Epping-Jordan, J. E., Pruitt, S. D., Bengoa, R., & Wa, E. H. (2004). Improving The Quality Of Health Care For Chronic Conditions. **Quality and Safety in Health Care**, *13*, 299-305.

Fazlıoğlu, K., Hocaoğlu, Ç., & Sönmez, F. M. (2011). Çocukluk Çağı Epilepsisinin Aileye Etkisi. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, *2*(2). 190-205.

Findley, P. A. (2014). Social Work Practice in The Chronic Care Model: Chronic Illness And Disability Care. **Journal of Social Work**, *14*(1), 83-95.

Fredrickson, J., Kremer, P., Swinburn, B., de Silva-Sanigorski, A., & McCabe, M. (2013). Biopsychosocial Correlates Of Weight Status Perception in Australian Adolescents. **Body Image**, *10*(4), 552-557.

Gallo, L. C., & Luecken, L. J. (2008). Physiological Research Methods in Health Psychology. L. J. Luecken, & L. C. Gallo içinde, **Health Psychology** (s. 3-11). USA: Sage Publications.

Gatchel, R.J. (2013). The Biopsychosocial Model Of Chronic Pain. **Clinical Insights: Chronic Pain** (s. 5-17). USA: Future Medicine Publications.

Gates, P. (2010). **Clinical Neurology: A Primer**. (s.1-2). Australia: Elsevier Yayınları.

Gehlert, S., & Browne, T. (2011). **Handbook of Health Social Work.** (s. 26-27). USA: John Wiley & Sons, Inc.

Görgülü, Ü. ve Fesci, H. (2011). Epilepsi İle Yaşam: Epilepsinin Psikososyal Etkileri. **Göztepe Tıp Dergisi**, *26*(1), 27-32.

Hançerlioğlu, S. (2014). **Kronik Hastalıklarda Öz-Bakım Yönetimi Ölçeği ve Uyum Soru Formu'nun Türkçe'ye Uyarlanması, Geçerlik ve Güvenirliği.** (s.1). İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Harris, R. E. (2013). **Epidemiology of Chronic Disease**. (s.1-2). Burlington: Jones & Bartlett Learning.

Hocaoğlu, Ç., Kandemir, G. ve Civil, F. (2007). Meme Kanserinin Aile İlişkilerine Etkileri, **Meme Sağlığı Dergisi**; 3(3): 163- 165.

Hunter, C. M. (2016). Understanding Diabetes And The Role Of Psychology in its Prevention And Treatment. **American Psychologist**, *71*(7), 515-525.

Işık , K. (2013). **Yaşlı Hastaya Evde Bakım Verenlerin Yaşam Doyumları İle Bakım Yükleri Arasındaki İlişki ve Etkileyen Faktörler.** (s.4-15). Malatya: İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kardaş Özdemir, F., Akgün Şahin, Z. ve Küçük, D. (2009). Kanserli Çocuğu Olan Annelerin Bakım Verme Yüklerinin Belirlenmesi. **Yeni Tıp Dergisi**; 26: 153-158.

Kurt, S., Turan, E., Sancı, M., & Taner, C. E. (1997). İşçi Kadınların Jinekolojik Sorunları. **Türkiye Ekopatoloji Dergisi**, *3*(4), 122-123.

Kübler-Ross, E., Kessler, D., & Shriver, M. (2005). **On Grief and Grieving: Finding the Meaning of Grief Through the Five Stages**. New York: Simon and Schuster Yayınları.

Larsen, P. D. (2009). Chronicity. P. D. Larsen, & I. M. Lubkin içinde, **Chronic Illness, Impact and Intervention** (s. 3-7). California: Jones and Bartlett Publishers.

Lehman, A. F. (1988). A Quality Of Life Interview For The Chronically Mentally Ill. **Evaluation And Program Planning**, *11*(1), 51-62.

Len, S. (2006). **Psychological Treatment Of Chronic Illness: The Biopsychosocial Therapy Approach.** (s. 25-39), 15. Baskı. Washington DC: American Psychological Association.

Li, Y. R. (2015). **Cardiovascular Diseases: From Molecular Pharmacology to Evidence-Based Therapeutics.** (s.1). USA: John Wiley & Sons Yayınları.

Lynch, J., & Smith, G. D. (2005). **A Life Course Approach To Chronic Disease Epidemiology.** Annual Review of Public Health, 1-38.

Jordan, C., Lewellen, A., & Vandiver, V. (1994). Psychoeducation For Minority Families: A Social Work Perspective. **International Journal of Mental Health**, 23(4), 27-43.

McLeroy, K. R., Bibeau, D., Steckler, A., & Glanz, K. (1988). An Ecological Perspective on Health Promotion Programs. **Public, Environmental & Occupational Health**, 351-377.

Mitchell, A. J., Chan, M., Bhatti, H., Halton, M., Grassi, L., Johansen, C., & Meader, N. (2011). Prevalence Of Depression, Anxiety, And Adjustment Disorder İn Oncological, Haematological, And Palliative-Care Settings: A Meta-Analysis Of 94 İnterview-Based Studies. **The Lancet Oncology,** *12*(2), 160-174.

Mollaoğlu, M., Özkan Tunca, F., & Kars Fertalli, T. (2011). İnmeli Hasta Bakım Vericilerinde Bakım Yükü ve Etkileyen Faktörler. **Dokuz Eylül Üniveristesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi**, *4*(3), 125-130.

Okyayuz, Ü. H. (1995). Ölüm ve Ölümcül Hastalık. **Kriz Dergisi**; 3(1-2): 167-171.

Özdemir, F. K., Şahin, Z. A., & Küçük, D. (2009). Kanserli Çocuğu Olan Annelerin Bakım Verme Yüklerinin Belirlenmesi. **Yeni Tıp Dergisi**, *26*, 153- 158.

Pincus, T., & Yazici, H. (2014). Evidence-Based Medicine in Rheumatology: How Does It Differ from Other Diseases? **Understanding Evidence-Based Rheumatology** (s. 1-12). Springer International Publishing.

Polat, Ü. (2011). İleri Evre Kanser Hastalarında Semptom Yönetiminde Bakım Verenin Rolleri ve Destek Gereksinimleri, **Türk Onkoloji Dergisi**; 26(4):193-198

Robison, J., Fortinsky, R., Kleppinger, A., Shugrue, N., & Porter, M. (2009). A Broader View Of Family Caregiving: Effects Of Caregiving And Caregiver Conditions On Depressive Symptoms, Health, Work, And Social Isolation. **The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences**, *64*(6), 788-798.

Rose, J. (2014). **The Role Of Social Work in Patient-Centered Rheumatology Care.** https://www.hss.edu/playbook/the-role-of-social-work-in-patient-centered-rheumatology-

Sarafino, E. P., & Smith, T. W. (2014). **Health Psychology: Biopsychosocial İnteractions.** (s. 1-23). John Wiley & Sons.

Sultan, A. Y. A. Z., Efe, Ş. Y., & Korukluoğlu, S. (2008). Jinekolojik Kanserli Hastaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. **Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences**, *28*(6), 880-885.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2012). **Kronik Solunum Yolu Hastalıkları Modülleri Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi.** (s.9). Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2015). **Sağlık İstatistikleri Yıllığı**. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.

Taşdelen, P., & Ateş, M. (2012). Evde Bakım Gerektiren Hastaların Bakım Gereksinimleri ile Bakım VerenlerinYükünün Değerlendirilmesi. **Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi,** *9*(3), 22-29.

Towle, A., Bainbridge, L., Godolphin, W., Katz, A., Kline, C., Lown, B., & Thistlethwaite, J. (2010). Active Patient Involvement İn The Education Of Health Professionals. **Medical Education**, 44(1), 64-74.

Tuncay, T. (2010). Kanserle Başetmede Destek Grupları. **Toplum ve Sosyal Hizmet**, *21*(1), 59-71.

Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IFSW). (2001). Definition of Social Work. http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/

Üskül, B. T., Selvi, A., Melikoğlu, A., Varol, N., & Türker, H. (2006). Göğüs Hastalıkları Kliniğinde Yatan Hastalarda Anksiyete ve Depresyon Düzeyleri İle Sosyodemografik Faktörlerin ve Hastalık Tanılarının İlişkisi. **Türkiye Klinikleri Archives of Lung**, *7*(1), 11-15.

Van den Bussche , H., Heinen, I., Koller, D., Wiese, B., Hansen, H., Schäfer, I., Scherer, M., Glaeske, G., & Schön, G. (2014). The Epidemiology Of Chronic Diseases And Long-Term Care: Results Of A Claims Data-Based Study. **Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie**, *47*(5), 403-409.

Weinberg, R. (2014). **The Biology of Cancer**. (s.33). New York: Garland Science Yayınları.

Yee, M. F., & Paget, S. A. (2005). **Expert Guide to Rheumatology.** Philadelpia: ACP Press.

Zengin, O. (2016). Nefrolojik Sosyal Hizmet: Kronik Böbrek Yetmezliğinde Sosyal Hizmet Müdahalesi. **Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi**, 1-6.

Bölüm 15
Diyaliz ve Böbrek Hastalarıyla Sosyal Hizmet

Melike Tekindal*

15.1. Kronik Böbrek Yetmezliği ve Yansımaları

Kronik hastalıklar bireyler için, uzun zaman devam etme ve kötüye gitme olasılığı ile nitelenen kronik durumların başlangıcını ifade eder (Lacroix ve Assal, 2003). Kronik hastalıklardan biri de kronik böbrek yetmezliği hastalığıdır. Kronik böbrek yetmezliği ciddi fiziksel, ruhsal ve psiko-sosyal sorunların geliştiği bir tablodur (Özkan, 1993). Kronik böbrek yetmezliği böbreğin işlevlerini yerine getiremez hale gelmesi ile oluşan ve geri dönüşü olmayan kronik bir hastalıktır (Karaca ve ark., 2012). Bu hastaların tedavisinde en sık kullanılan tedavi yöntemlerinden biri olan diyaliz tedavisi, hastaları ölümden kurtarıp, yaşama devam etmelerini sağlamakla birlikte, fiziksel, duygusal, psikolojik, sosyal ve ekonomik sorunları da beraberinde bu getirmektedir (Biçer ve Bayat, 2012). Yaşam kalitesini önemli ölçüde düşüren bu hastalık ülkemizde hızla yayılmaktadır.

Kronik böbrek yetmezliği ülkemizde fazlaca yaygın olan kronik hastalıklardan birisi olup, yalnızca fizyolojik değil, sosyal ve psikolojik boyutları ile de ele alınması gereken kronik bir hastalıktır. Günümüzde sağlık sosyolojisi alanında hastalıklara daha bütüncül bir yaklaşımla bakılmakta ve biyolojik, psikolojik ve sosyal tüm boyutları ile ele alınmaktadır (Sarı, 2015).

Diğer kronik hastalıklarda olduğu gibi kronik böbrek yetmezliğinde de yalnızca hastalığa yakalanan kişileri değil, bu kişilerin aile üyelerini ve bakımlarından sorumlu kişileri de kapsayan geniş etki alanına sahip bir hastalıktır. Kronik bir hastalık olması sebebiyle organ nakli dışındaki tedavi yolları ömür boyu süren tedaviler olduğu için geniş bir sektör oluşturmaktadır. Organ naklinin ve organ bağışının ülkemizde hala kısıtlı olduğunu düşünecek olursak, diğer iki tedavi yöntemi olan periton diyaliz ile hemodiyaliz tam anlamıyla hastalığı tedavi etmek yerine hastalıkla baş etmeye yönelik yöntemlerdir. Bu yöntemler, hastalığı tamamen yok etmeden, hastaların düşük yaşam kalitesi ve işlevleri ile hayata devam etmelerini sağlamaya yaramaktadır. Bu durum da hastaların yaşamlarının geri kalan kısımlarını kronik böbrek yetmezliği ile geçirmelerine neden olmaktadır (Akt: Sarı, 2015).

* Yrd. Doç. Dr. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

KAYNAKÇA

Acaray, A, Pinar, R. (2005). Quality of life perceived by chronic hemodialysis patients and family members. **EDTNA ERCA J**.; 31: 35-38.

Acaray, A, Pınar, R. (2004). Kronik hemodiyaliz hastalarının yaşam kalitelerinin değerlendirilmesi. **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi,** 8: 1-11.

Aghakhani N, Samadzadeh S, Mafi TM, Rahbar N. (2012). The impact of education on nutrition on the quality of life in patients on hemodialysis: a comparative study from teaching hospitals. **Saudi J Kidney Dis Transpl.;** 23: 26-30.

Akın, S., Taşköprü, İ., Özdilli, K., Yeşiltepe, G., Öztürk, B., Durna, Z. (2010). Hemodiyaliz Tedavisini Sürdüren Hastaların Fonksiyonel Performans Durumu, Yaşam Kalitesi ve Hemodiyaliz Tedavisi ile ilişkili Stres Düzeyinin Değerlendirilmesi. **Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi**, 7 (3): 16-25.

Akpolat, T., ve Utaş, C. (2001). Böbrek yetmezliği: genel bilgiler. (Ed. T. Akpolat ve C. Utaş). **Hemodiyaliz Hekimi El Kitabı,** Kayseri.

Al-Arabi S. (2006). Quality of life: subjective descriptions of challenges to patients with end stage renal disease. **Nephrol Nurs J**.; 33: 285-292.

Auslander, G., Dobraf, J. and Epstein, I. (2002). Comparing social work's role in renal dialysis in Israel and The United States: The practice-based research potential of available clinical information**. Social Work in Health Care,** 33 (3-4), 129-151.

Avramovic M, Stefanovic V. (2012). Health-Related Quality of Life in Different Stages of Renal Failure. **Artif Organs**.; 36: 581-589.

Aydın, Z. (2000). **Sürekli ayaktan periton diyalizi.** (Ed. T. Akpolat ve C. Utaş). Hemodiyaliz Hemşiresi El Kitabı, İstanbul.

Bahar, A., Yıldızgördü, E. (2007). Hemodiyalize giren hastalarda ruhsal sorunlar ve yaşam kalitesi. **Nefroloji Hemşireliği Dergisi,** Kasım 2006-Haziran:96-101.

Bahar, A., Savaş, H., Yıldızgördü, E., Barlıoğlu, H. (2007). Hemodiyaliz hastalarında anksiyete, depresyon ve cinsel yaşam. **Anadolu Psik Derg**; 8: 287-292.

Başaran, D., Altun, Ş., Kaban, Ö., Ecder, F., (2016). Tevfik Hemodiyaliz Hastalarının Umutsuzluk Düzeylerinin Değerlendirilmesi. **Nefroloji Hemşireliği Dergisi** Ocak - Haziran 1. Sayı: 10-17.

Berkman, B., Gardner, D., Zodikoff, B., Harootyan, L. (1996). The emerging health care world: Implications for social work practice and education. **Journal of Gerontological Social Work;** 48:203-217.

Beşer, E., Kara, S., Dicleli, T., Günay, O. (2010). Kayseri ilindeki hemodiyaliz hastalarının yaşam kalitesi ve ilişkili faktörler. **Türkiye Halk Sağlığı Dergisi**, 8: 83-94.

Biçer, S., Bayat, M. (2012). Diyaliz tedavisi alan bireylerin umut-umutsuzluk ve sosyal destek düzeylerinin belirlenmesi. **Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi;** 7(12): 1-21.

Birmelé, B., Le Gall, A., Sautenet, B., Aguerre, C., Camus, V. (2012). Clinical, sociodemographic, and psychological correlates of health-related quality of life in chronic hemodialysis patients. **Psychosomatics;** 53: 30-37.

Bordelon, T.D. (2002). Using DAVE as a model to go beyond treatment compliance with persons receiving renal replacement therapy. **Social Work in Health Care,** 36 (2), 35-48.

Browne, E. (2005). Social work in health care settings. In M. Alston ve McKinnon, J, (Ed.) **Social work. fields of practice.** (2th ed.). (107-117). USA: Oxford University Press.

Callahan, M. B. (1998). The role of the nephrology social worker in optimizing treatment outcomes for end-stage renal disease patients, dialysis, transplantation. **Dialysis & Transplantation,** 27 (10), 144-155.

Carr, J. ve Parsons N. (1990). The organization of social work in health service setting. In **Social work practice in health care.** (19-31). England: Woodhead-Faulkner Limited.

Christensen, A. J., Wiebe, J. S., Smith, T. W., Turner, C. W. (1994). Predictors of survival among hemodialysis patients: Effect of perceived family support. **Health Psychology;** 13: 521-525.

Cimilli, C. (1994**).** Hemodiyalizin psikiyatrik yönleri**. Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi,** 3 (3), 88-92.

Cilan, H., Oymak, O., Turan, T vd. (2009). Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi hemodiyaliz ünitesi'nde diyaliz tedavisi gören hastalarda beslenme durumu ve depresif bozukluk. **Erciyes Tıp Derg.;** 31(3): 237-243.

CNSW. (2003). **Standards of Practice for Nephrology Social Work** (5th ed). New York: National Kidney Foundation, 2003;7-9

Duran, S. ve Güngör, E. (2015). Diyaliz hastalarının duygusal ve sosyal sorunlarının belirlenmesi. **Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,** 41(2): 59-63.

Duyan, V. (1996). **Sağlıkta psiko-sosyal boyut. Tıbbi sosyal hizmet.** Ankara: 72TDFO Ltd Şti.

Evgin, D., Erdem, E., Bayat, M., Poyrazoğlu, H. M., Dursun, J. (2013). Periton diyalizi uygulanan çocukların annelerinin yaşadıkları güçlükler: Nitel bir çalışma. **Sağlık Bilimleri Dergisi**; 22(1): 7-17.

Fructuoso, M. R., Castro, R., Oliveira, l., Prata, C., Morgado, T. (2011). Quality of life in chronic kidney disease. **Nefrologia.;** 31: 91-96.

Furr, L.A. (1998). Pscho-social aspects of serious renal disease and dialysis: a review of the literature. **Social Work in Health Care,** 27(3): 97-117.

Garcia, T.W., Veiga, J. P., Motta, L. D., Moura, F. J., Casulari, L. A. (2010). Depressed mood and poor quality of life in male patients with chronic renal failure undergoing hemodialysis. **Rev Bras Psiquiatr.** 32: 369-374.

Gomez, J. (1987). **Liason Psychiatry. Liaison in Renal and Genitourinary Problems.** New York.

Gökçakan, Z. (1998). Türkiye'de tıbbi sosyal hizmet uygulamaları için yeni bir alan olarak hemodiyaliz üniteleri. **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi,** 1 (1-2-3), 67-76.

Güler, Ö., Yüksel, fi., Acartürk, G., Emül, H. M., Özbulut, Ö., Çölbay, M., ve ark. (2007). Hemodiyaliz tedavisi olan son dönem böbrek yetmezliği hastalarında psikososyal değerlendirme. **Anadolu Psikiyatri Dergisi;** 8:173-8.

Güney I. (2007). **Hemodiyaliz hastalarında yaşam kalitesinin mortalite üzerine etkisi.** Selçuk Üniversitesi, Nefroloji Yan Dal Uzmanlık Tezi, Konya.

Kara, B. (2012). Hemodiyalize Giren Son Dönem Böbrek Yetmezlikli Hastalarda Öncelikli Sorunlardan Biri: Yaşam Kalitesi. **TAF Prev Med Bull.** 11(5): 631-638.

Karaca, S., Çınar, S., Bahçebaşı, Z. B. (2012). Hastaların perspektifinden: Periton diyalizinin yaşama ve ruhsal belirtilere etkisi. **MÜSBED;** 2(4): 169-174.

Keçecioğlu, N.B., Yücetin, L. ve Demirbaş, A. (2004). Organ nakli koordinatörlüğü: organ nakli ve organ bağışı konusunda sosyal hizmet uzmanlarının istihdamı, (Ed. İ.A Çoban ve H.K. Aslanoğlu). **Türkiye'de Sosyal Hizmet Uygulamaları, İhtiyaç ve Sorunlar**, Ankara.

Kumbasar, H. (2005). Kronik böbrek hastalarında karşılaştığımız psikiyatrik sorunlar ve yaklaşım. (Ed. S. Özkan**). Konsültasyon- Liyezon Psikiyatrisi Psikiyatrik Tıp 2002-2004**, İstanbul.

Kutner, N. G., Zhang, R., McClellan, W. M. (2000). Patient reported quality of life early in dialysis treatment: effects associated with usual exercise activity. **Nephrol Nurs J.;** 27: 357-367.

Lacroix, A. and Assal, J. P. (2003) **Hastaların Terapötik Eğitimi.** Piyal, B., (Ed. R.S. Tabak). Ankara.

McKinley, M., Callahan, M. B. (1998). Utilizing the case management skills of the nephrology social worker in a managed care environment. **Journal of Nephrology Social Work**; 18: 32-36.

Merighi, J. R., Ehlebracht, K. (2004). Workplace resources, patient caseloads, and job satisfaction of renal social workers in the United States. **Nephrology News & Issues;** 18: 58-68.

Mollaoğlu, M. (2006). Perceived social support, anxiety and self care among patients receings hemodialysis. **Dialysis, Transplantation,** 35(3), 144-155.

Monkman, M. (1991). Outcome objectives in social work practice: Person and environment. **Social Work;** 36: 253-258.

Morsch, C. M., Gonçalves, L. F., Barros, E. (2006). Health related quality of life among haemodialysis patients-relationship with clinical indicators, morbidity and mortality. **J Clin Nurs.;** 15: 498-504.

Mutlu, E. ve Duyan, V. (2012). Sosyo-Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikler İle Sosyal Desteğin Hemodiyaliz Hastalarının Benlik Saygısı Düzeyine Etkisi. **Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi,** 1(3), 1-38.

Müezzinoğlu, T. (2005). Yaşam Kalitesi. Üroonkoloji Bülteni, 1: 25-29.

Okanlı, A., Erdem, N., Yılmaz Karabulutlu, E. (2008). Hemodiyaliz hastalarında duygu kontrolü ve etkileyen faktörler. **Anadolu Psik. Dergisi;** 9:156-161.

Özbesler, C. ve İçağasıoğlu Çoban, A. (2010). Hastane Ortamında Sosyal Hizmet Uygulamaları: Ankara Örneği. **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi,** 21(2): 31-46.

Özçürümez, G., Tanrıverdi, N. ve Zileli, L. (2003). Kronik böbrek yetmezliğinin psikiyatrik ve psikososyal yönleri**. Türk Psikiyatri Dergisi,** 14(1), 72-80.

Özdemir, Ü., Taşcı, S. (2013). Kronik hastalıklarda psikososyal sorunlar ve bakım. **Erciyes Üniv Sağlık Bilimleri Fakültesi Derg**: 1(1): 57-72.

Özkan, S. (1993). **Psikiyatrik tıp: Konsültasyon-Liyezon psikiyatrisi.** İstanbul.

Öztürk Ö. (2011). **Hemodiyaliz tedavisini sürdüren hastalarda tedaviye uyumun ve eğitim gereksinimlerinin değerlendirilmesi.** Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi.

Patel, S. S., Peterson, R. A. and Kimmel, P. L. (2005). The impact of social support on end stage renal disease. **Seminars in Dialysis,** 18(2), 98-102.

Penhale, B. (2002). **Social work in health care settings. companion to social work.** USA: Blackwell Publishing.

Robins, S. L. (2003). **Temel patoloji**. Ankara.

Rodgers, B. L., Cowles, K V. (1997). A conceptual foundation for human suffering in nursing care and research. **J Adv Nurs.**; 25: 1048-1053.

Sarı Ö. (2015). Sosyal Boyutlarıyla Kronik Böbrek Yetmezliği (KBY). **BEU. SBE. Derg.** 4(2):71-80.

Sezer, M. T. (2001). Psikiyatrik sorunlar. (Ed. T. Akpolat ve C. Utaş). **Hemodiyaliz Hekimi El Kitabı,** İstanbul.

Stevenson, S. J., Unwin (1990). The nature of medical social work. (32-51) In Badawi, M. B.,Biamonti (Ed.). **Social work practice in health care.** England: Woodhead-Faulkner Limited.

Süleymanlar, G., Altınparmak, M. A., Seyahi, N., Trabulus, S. (2013). **Türkiye'de Nefroloji, Diyaliz ve Transplantasyon.** Registry. Türk Nefroloji Derneği Yayınları; Ankara.

Swanson, B. (2005). Medical social worker and psychiatric social worker**.** In **Careers in health care.** (5 th ed.) .USA: McGraw-Hill Companies.

Tsay, S. L., Healstead, M. (2002). Self-care, self-efficacy, depression and quality of life among patients receiving hemodialysis in Taiwan**. Int J Nurs Stud**; 39: 245-25.

Tuğla, Ö., Çınar, S. (2006). Kronik periton diyalizi hastalarında diyaliz yeterliliğinin yaşam kalitesine etkisi. **Nefroloji Hemşireliği Dergisi,** Kasım 2005-Şubat:15-22.

Ünoğlu, G., Özden, A., İnce, E. (1997). Diyaliz hastalarının bilgilendirme gereksinimi**. Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi;** 3-4:125-30.

Ünsar, S., Dindar, İ., Zafer, R., Kumaşoğlu, Ç. (2006). Hemodiyaliz tedavisi gören hastaların öz-bakım gücü ve etkileyen etmenler. **Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**; 1(3):70-80.

Yavuz, D., Yavuz, R., Altunoğlu, A. (2012). Hemodiyaliz hastalarında görülen psikiyatrik hastalıklar**. Türk Tıp Derg:** 6 (1): 33-37.

Zengin, O. (2016). Nefrolojik Sosyal Hizmet: Kronik Böbrek Yetmezliğinde Sosyal Hizmet Müdahalesi. **Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi,** 1-6 doi: 10.5262/tndt.2016.1003.01

Bölüm 16
Onkolojik Sosyal Hizmet Uygulaması

Buğra Yıldırım *

16.1. Giriş

Dünya her yıl 14 milyondan fazla yeni kanser vakası ile tanışırken kanser nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı yıllık 8,2 milyondur. Bugün dünyada yaklaşık 32 milyondan fazla insan kanser ile yaşamaya çalışmaktadır. 2030 yılında bu rakamların ikiye katlanması beklenmektedir (WHO, 2012). Ülkemizin de dahil olduğu birçok ülkede en sık ölüm nedeni olarak ikinci sırada yer alan kansere, Türkiye'de her yıl 97 bin erkek, 62 bin kadın ve toplamda 159 bin kişi yakalanmaktadır (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2016). Kanserin kronik hastalıklar arasında çok sayıda insanı etkilediği açıktır. Modern hayatın en yaygın ve tehdit edici hastalıklarından olan kanser bireyin fiziksel, psikolojik, duygusal, tinsel ve sosyal alanında da derin izler bırakır. Sağaltım sürecinde ve sonrasında belirsizliğin oldukça yoğun yaşandığı, bireyin psiko-sosyal dünyasında anlamlı değişimler yaratan çok boyutlu bir yaşam deneyimidir (Tuncay, 2009).

Tanı, sağaltım ve sağaltım sonrası süreçte birey ben imgesinde, bedenine ilişkin algısında, gündelik hayatının işleyişinde, ilişkilerinde, kişisel ve sosyal rollerinde değişimlere tanıklık eder (Tuncay, 2010) çünkü fiziksel ve işlevsel yeti yitimi sosyal yeti yitimine neden olmakta, bireyleri yaşama dair yeni bir pencereden bakmaya zorlamaktadır. Işıkhan (2007) tanı ve sağaltım sürecinde kanserli hastaların duygusal tepkilerini anlayabilmenin önemli koşullarından birisinin, hangi duyguların hangi etkenler sonucunda ortaya çıktığını anlayabilmek ve bu duyguların sağaltım sürecine nasıl bir etkide bulunabileceğini incelemek olduğunu ifade eder.

Kanser hastası bir birey organlarını, sağlığını, huzurunu, aile hayatını, işini ve yaşamı boyunca sahip olduğu her şeyi kaybetmek üzeredir. Kanser korkusu umutsuzluk, suçluluk, çaresizlik, terk edilme hatta ölüm gibi farklı pek çok duygu ve düşünceyi çağrıştırır (Özkan, 1993; akt: Avucan ve ark., 2006). Dolayısıyla sadece kanser özel örneği üzerinden sağlığın Dünya Sağlık Örgütü tarafından hasta veya sakat olmama hali değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik hali biçiminde tanımlanmasının ne kadar uygun bir yaklaşım olduğu anlaşılabilir. Bu paradigma değişimi hastalıklara olan bakış açısını da farklılaştırmıştır. Fiziksel sorunlar kadar psikolojik ve sosyal sorunlar ile çevresel şartların da hastalığı oluşturabileceği anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu anlayış ise sağlık-has-

* Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

hastalıklara neden olan ya da hastaların tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinden en verimli düzeyde yararlanmalarını engelleyen psiko-sosyal problemleri çözümlemek olmalıdır.

Günümüz koşulları dikkate alındığında sosyal hizmet uzmanlarına verilen yetkiler kısıtlıdır. Dahası meslekler arası hiyerarşiye bağlı olarak uygulamalarını sürdürmektedirler. Disiplinlerarası çalışmanın yetersiz kalması, farklı disiplinlerden gelen meslek elemanlarının tıbbi tedavi ekibi içinde birlikte hareket edememeleri ve sosyal hizmete yönelik yeterli bilgi sahibi olmamaları onkolojik sosyal hizmet uzmanının yükünü artırmaktadır. Diğer taraftan hasta sayısının çokluğunun aksine onkolojik sosyal hizmet uzmanı sayısının az olması kanserli hastalara yönelik sosyal hizmet uygulamasının yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Onkoloji sosyal hizmetinin gelişmesi için nitelikli ve onkoloji alanında yetkinliğe sahip sosyal hizmet uzmanlarının yetiştirilmesi, her geçen gün sayılarının artması gerekmektedir.

Onkolojik sosyal hizmet uygulaması, aile terapisi ile aile ve çocuğun içinde bulunduğu psikolojik süreci diğer aile üyelerinin sağlıklı katılımını da sağlayarak pozitif yönde destekleyebilir. Terapi sürecinde hastalığı kabullenme, tedaviye uyum ve tıbbi tedavi ekibi ile iş birliğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Onkolojik sosyal hizmet adına benzer bir uygulama hastane ortamında oluşturulabilecek grup çalışması ile de mümkündür çünkü grup çalışması kısa sürede daha çok kişiye ulaşılabilme açısından elverişlidir. Ancak yapılması gereken grup çalışması için onkoloji hastanelerinde uygun fiziksel ortamın bulunmaması, hasta ve ailelerin bu tarz çalışmalara zaman ayıramamaları da sosyal hizmet uygulamasını olumsuz yönde etkilemektedir.

KAYNAKÇA

Altınova, H. ve Duyan, V. (2013). Onkolojik sosyal hizmet. **Turkish Journal of Family Medicine & Primary Care,** *7*(3), 40-45.

Arslan, S. ve Bölükbaş, N. (2003). Kanserli hastalarda yaşam kalitesinin değerlendirilmesi. **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,** *6*(3). 38-48.

Avucan, E. E., İmrek, M. ve Karaboğa, I. (2006). Kanserin psikososyal yönleri. **Türk Psikoloji Bülteni,** *12*(38), 81-91.

Clark, E. J. (2004). The future of social work in end-of-life care: A call to action. içinde: J. Berzoff ve S. P. Silverman (Eds.), **Living with dying: A handbook for end-of-life health care practitioners**, 838-847. New York NY: Columbia University Press.

Çavdar, İ. (2011). Kanserli hastanın terminal dönemdeki bakımı. **Türk Onkoloji Dergisi,** *26*(3), 142-147.

Durukan, M., Abalı, O. ve Tüzün, Ü. (2006). Pediatrik Onkolojide Bir Aile Çalışma Örneği. **Haseki Dergisi,** *44*, 17-20.

Elçigil, A. (2007). Kanserli çocuk okula gidebilir mi?. **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,** *11*(2), 40-46.

Hallaç, S. ve Öz, F. (2011). Genital kanser tanı sürecinde varoluşsal kaygı. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, *3*(4). 595-610.

Işıkhan, V. (2007). Kanser ve sosyal destek. **Toplum ve Sosyal Hizmet,** *18*(1), 15-29.

Işıkhan, V. (2008). Terminal dönemdeki kanser hastalarının ölüm yeri tercihleri. **Türk Onkoloji Dergisi,** *23*(1), 34-44.

Jones, B. L. (2006). Pediatric palliative and end-of-life care: The role of social work in pediatric oncology. **Journal of social work in end-of-life & palliative care,** *1*(4), 35-62.

Kaya, M. (2013). Onkolojide sosyal hizmet: Vaka örnekleri. **Toplum ve Sosyal Hizmet,** *24*(2), 231-252.

Kazak, A. E. ve Noll, R. B. (2015). The integration of psychology in pediatric oncology research and practice: Collaboration to improve care and outcomes for children and families. **American Psychologist**, *70*(2), 146.

Kramer, B. J., Pacourek, L. ve Hovland-Scafe, C. (2003). Analysis of end-of-life content in social work textbooks. **Journal of Social Work Education,** *39*(2), 299-320.

Özbesler, C. ve Coban, A. İ. (2010). Hastane ortamında sosyal hizmet uygulamaları: Ankara örneği. **Toplum ve Sosyal Hizmet,** *21*(2), 31-46.

Özçelik, H., Fadıloğlu, Ç., Karabulut, B., Uyar, M., Elbi, H., Eyigör, S., . . . ve Özay, G. (2014). Kanser hastasının palyatif bakımında vaka yönetimine dayalı multidispliner bakım protokolü. **Ağrı Dergisi,** *26*(2), 47-56.

Raison, C. L. ve Miller, A. H. (2003). Depression in cancer: New developments regarding diagnosis and treatment. **Biological Psychiatry,** *54*(3), 283-294.

Raymer, M. ve Reese, D. (2004). The history of social work in hospice. İçinde: J. Berzoff ve S. P. Silverman (Eds.), **Living with dying: A handbook for end-of-life practitioners,** (ss. 150-160). New York NY: Columbia University Press.

Saruç, S. (2013). Tıbbi sosyal hizmette hizmet içi eğitimin gerekliliği. **Sağlık ve Toplum Dergisi,** *23*(1), 3-11.

Soylu, C. (2014). Kanser hastalarında bilişsel davranışçı terapi. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,** *6*(3), 257-270.

Tuncay, T. (2009). Genç kanser hastalarının hastalık anlatılarının güçlendirme yaklaşımı temelinde analizi**. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi,** *20*(2), 69-87.

Tuncay, T. (2010). Kanserle başetmede destek grupları. **Toplum ve Sosyal Hizmet,** *21*(1), 59-71.

Tuncay, T. ve Oral, M. (2012). Onkoloji çalışanlarında dolaylı travmatizasyon üzerine bir gözden geçirme. **Toplum ve Sosyal Hizmet,** *23*(1), 161-172.

Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (2016). **Türkiye Kanser İstatistikleri 2013.** 5 Ekim 2016 tarihinde http://kanser.gov.tr/daire-faaliyetleri/kanser-istatistikleri/1793-2013-y%C4%B1l%C4%B1-t%C3%BCrkiye-kanser-istatistikleri.html web adresinden erişildi.

Ülger, E., Alacacıoğlu, A., Gülseren, A. Ş., Zencir, G., Demir, L. ve Tarhan, M. O. (2014). Kanserde psikososyal sorunlar ve psikososyal onkolojinin önemi. **Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,** *28*(2), 85-92.

WHO. (2012). GLOBOCAN 2012: Estimated Cancer Incidence, Mortality and Prevalence Worldwide in 2012 Fact Sheet, International Agency for Research on Cancer. 5 Ekim 2016 tarihinde http://globocan.iarc.fr/Pages/fact_sheets_cancer.aspx web adresinden erişildi.

Yıldırım, B., Acar, M. ve Tuncay, T. (2013). Onkoloji alanında sosyal hizmet uzmanlarının görevleri ve kanıta dayalı değerlendirme. **Toplum ve Sosyal Hizmet,** *24*(1), 169-189.

Zengin, O., Saltık, S., Duysak, Y., Soytürk, G., Orbay, E. ve Tekin, O. (2012). Kanserli çocuğa sahip ailelerin aşama yaklaşımına göre gösterdikleri tepkiler. **Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi,** *2*(1), 1-4.

Bölüm 17
Kardiyak Rehabilitasyonda Sosyal Hizmet Mesleğinin Rolü

Melek Zubaroğlu Yanardağ *

17.1. Giriş

Günümüzde kronik hastalıklar giderek artmakta ve birçok kronik hastalığın başka bir hastalığı tetikleyebildiği bilinmektedir. Kronik hastalıklar, bireylerin yaşamını yoğun bir şekilde etkilemekle birlikte bazen de ölümlerine neden olmaktadır. Kardiyovasküler hastalıklar, bu hastalıklar arasındadır. Kardiyovasküler hastalıkların, dünya çapında yeti yitimine ayarlanmış yaşam yılı (DALY, Disability Adjusted Life Years) kaybı %10'a denk gelmektedir. Bu yaşam yılı kaybının %10'u düşük ve orta, %18'i ise yüksek gelirli ülkelere aittir (Murray ve ark., 2012: 2197-2223). Dolayısıyla pek çok insan için "beklenen ortalama yaşam yılı" kalp problemleri nedeniyle azalmaktadır. Türkiye'de ise Hastalık Yükü Çalışması'nın sonuçları açısından (2006: 19), toplam hastalık yükünün %8'i koroner kalp hastalıklarına, %5,9'u ise serebrovasküler kalp hastalıklarına bağlıdır. Diğer taraftan gelişen tedavi yöntemlerindeki değişiklikler kalp hastalıklarından kaynaklanan ölümleri azaltmakta ve daha çok insanın kronik kalp hastalığıyla yaşamını sürdürebilmesine olanak tanımaktadır (Mackay & Mensah, 2004). Bu da bu bireylere verilecek her türlü fiziksel, sosyal ve psikolojik hizmetlerin önemini artırmaktadır. Kardiyovasküler hastalıkların, riskli hastalıklar içinde öne çıkması hastalığın tüm evrelerine yayılan tıbbi tedavinin daha geniş bir perspektifte ele alınmasını gerektirmektedir. Günümüzde bu tür süreçler, bir tür "rehabilitasyon" kapsamında değerlendirilmektedir. Kalple ilgili problem yaşayan bireylere uygulanan bu rehabilitasyon süreci "kardiyak rehabilitasyon" olarak adlandırılmaktadır.

Bu bölümde; kardiyak rehabilitasyonun tanımı, kapsamı, ilkeleri/yöntemleri ve kardiyak rehabilitasyonda sosyal hizmet boyutu ve sosyal hizmet uzmanının rolleri tartışılacaktır.

17.2. Kardiyak Rehabilitasyon

Kardiyak rehabilitasyon; multidisipliner bir ekip aracılığıyla kardiyovasküler hastalığı bulunan bireylerin yaşam kalitelerini ve yaşam doyumlarını artırma amacıyla gerçekleştirilen etkinliklerin tamamıdır. Başka bir deyişle, kalp hastalığı olan kişinin fiziksel, sosyal, psikolojik ve mesleki açıdan optimal düzeye ulaşması için yapılan çalışmaların tümüdür (Karapolat ve

* Dr., Sosyal Hizmet Uzmanı, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Psikolojik Danışma Birimi.

KAYNAKÇA

Andersen, L. J., Taylor, R.S. (2014). Cardiac Rehabilitation for People with Heart Disease: An Overview Of Cochrane Systematic Reviews. **International Journal of Cardiology** 177: 348-361.

Boyd, R. R. (1977). Developing New Norms for Parents of Fatally İll Children to Facilitate Coping içinde E. R. Prichard (Ed.), **Social Work With The Dying Patient And The Family**. New York: Columbia University Press.

British Association for Cardiovascular Prevention, Rehabilitation. (2012). **The BACPR Standards and Core Components for Cardiovascular Disease Prevention and Rehabilitation**, 2nd ed. Bkz. www.bacpr.com/resources/46c_bacpr_standards_and_core_components_2012.pdf_

Celano, C. M. Huffman, J. C. (2011). Depression and Cardiac Disease: A Review. **Cardiology in Review** 19: 130-142.

Duyan, V. (2012). **Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri**. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını.

Guidelines on Acute Myocardial Infarction (1996). Acute Myocardial İnfarction: Pre-Hospital and İn-Hospital Management: The Task Force on the Management of Acute Myocardial İnfarction of the European Society of Cardiology. **European Heart Journal** 17: 43-63.

Jelinek, V. M., Thompson, R. D., Ski, C., Bunker, S., Vale, J. M. (2015). 40 Years of Cardiac Rehabilitation and Secondary Prevention in Post-cardiac Ischaemic Patients: Are We Still in the Wilderness? **International Journal of Cardiology** 179: 153-159.

Karapolat, H. Durmaz, B. (2008). Kardiyak Rehabilitasyonda Egzersiz. **Anadolu Kardiyoloji Dergisi** 8: 51-57.

Kirst-Ashman, K. ve Hull G. H. (1999). **Understanding Generalist Practice**. Chicago: Nelson-Hall Publishers.

Kuper H, Marmot M, Hemingway H. (2002). Systematic Review of Prospective Cohort Studies of Psychosocial Factors in the Etiology and Prognosis of Coronary Heart Disease. **Semin Vasc Med** 2(3): 267–314

Laszlo KD, Ahnve S, Hallqvist J, Ahlbom A, Janszky I. (2010). Job Strain Predicts Recurrent Events After a First Acute Myocardial Infarction: the Stockholm Heart Epidemiology Program. **J. Intern Med** 267(6): 599-611.

Mackay J, Mensah G. (2004). **Atlas of Heart Disease and Stroke.** (WHO).

Murray CJ, Vos T, Lozano R, Naghavi M, Flaxman AD, Michaud C, et al. (2012). Disability-Adjusted Life Years (DALYs) for 291 Diseases and Injuries in 21 Regions, 1990–2010: A Systematic Analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. **Lancet,** 380: 2197–2223.

O'Connor GT, Buring JE, Yusuf S et al. (1989). An Overview of Randomized Trials of Rehabilitation with Exercise After Myocardial Infarction. **Circulation** 80: 234-244.

TÜİK (2012). **Türkiye Sağlık Araştırması 2010**. Ankara.

Tuncay, T. (2012). Kardiyak Rehabilitasyonun Psikososyal Yönleri ve Sosyal Hizmet Müdahaleleri. **Türkiye Klinikleri J. Cardiol-Special Topics** 5(2): 33-39.

Turan, N. (2012). **Birey ve Ailelerle Sosyal Hizmet**. (Ed. V. Duyan). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını.

Turk-Adawi K, Sarrafzadegan N, Grace SL. (2014). Global Availability of Cardiac Rehabilitation. **Nat Rev Cardiology** 11: 586–96.

Sağlık Bakanlığı (2006). **Türkiye Hastalık Yükü Çalışması 2004**. Ankara.

Sağlık Bakanlığı (2013). **Türkiye Kronik Hastalıklar ve Risk Faktörleri Sıklığı Çalışması**. Ankara.

Working Group on Cardiac Rehabilitation of the European Society of Cardiology (1992). Long-term Comprehensive Care of Cardiac Patients. **Eur Heart J.** 13 (Suppl C): 1-45.

Bölüm 18
Diyabet ve Sosyal Hizmet

Engin Fırat *

18.1. Giriş

Gündelik dilde şeker hastalığı olarak ifade edilen diyabet, ömür boyu devam eden kronik bir hastalıktır (Thabit ve ark., 2012). Diyabetli bireyin hayatı, henüz teşhis konduğu andan itibaren değişmeye başlar. Bu değişim, eski alışkanlıkların terk edilip yeni alışkanlıkların kazanılmasını yani davranış değişikliğini içerir. Bu, hem diyabetli birey ve ailesi hem de profesyonel meslek elemanı açısından sancılı bir süreçtir. Bu nedenle diyabetli bireylerle çalışmanın, birçok faktörü içine alan disiplinlerarası bir niteliği vardır. Diyabet bakımının temel hedefi diyabetli bireyin metabolik kontrolünün sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılmasıdır. Tıbbi açıdan metabolik kontrol, diyabetli bireyin sağlık göstergelerinin arzu edilen seviyede olmasının sağlanmasıdır. Ancak tıbbi sosyal hizmet açısından sadece metabolik kontrolün sağlanması değil, aynı zamanda sürdürülebilir olması ve metabolik kontrolü etkileyen sosyal faktörlerin de izlenmesi önemlidir. Bu nedenle diyabetli bireylerle tıbbi sosyal hizmet uygulaması, diyabet hakkında köklü bir bilgiyi ve birçok tekniği gerektirmektedir.

Diyabetin ne olduğunun ve nasıl kontrol edileceğinin bilinmesi, diyabet yönetiminde olmazsa olmazdır. Ancak kişinin diyabet hakkında bilgisinin artması, öz yönetim becerilerinin ve yaşam kalitesinin artacağı anlamına gelmez (Van der Ven ve ark., 2002). Bu nedenle diyabet yönetiminde davranış değişikliği önemli bir hedeftir. Bunu sağlamanın en önemli aracı diyabetli bireylere yapılacak sosyal hizmet müdahaleleridir. Sadece diyabetli bireyin değil, diyabetli bireyle uygulama yapan meslek elemanının da diyabet hakkında köklü bir bilgi birikimine sahip olması gerekmektedir. Bilgisiz müdahale, fayda üretmek yerine zarar üretir. DeCoster'a göre (2001) diyabetli bireylere yardım etmek için sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle diyabeti ve diyabetin bireyleri nasıl zorladığını anlamaları ve diyabet yönetimine nasıl dahil olacaklarının yolunu bulmaları gerekmektedir. Diyabet, genellikle tıbbi faktörler açısından ele alınmış, diyabetli bireylerin yaşamını etkileyen sosyal faktörlerin incelendiği araştırmalar genellikle oldukça sınırlı kalmıştır. Özellikle Türkiye'deki sosyal hizmet literatüründe diyabete hak ettiği yerin verilmediği gözlenmektedir. Bu bölümde, öncelikli olarak diyabetin, diyabet bakımının ve komplikasyonlarının ve diyabeti etkileyen faktörlerin neler olduğu ele alınacaktır. Metnin ilerleyen kısımlarında ise diyabet nedeniyle ortaya çıkan problemlerin çözümlenmesinde sosyal hizmetin yol göstericiliğine başvurulacak ve uygulayıcılara çeşitli öneriler getirilecektir.

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

yarattığı sorunları çözmek hem de aile ilişkilerinin diyabette yarattığı sorunları çözmek için aile ile çalışma elzemdir. Sosyal hizmet uzmanı, ailelerin diyabet nedeniyle karşılaştıkları problemleri çözmek için çeşitli grup çalışmaları yürütebilir.

Grup çalışmaları bütün diyabetli bireylerle aktif bir biçimde kullanılabilecek bir diğer sosyal hizmet tekniğidir. Akimoto ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan bir araştırmada grup çalışmasının, diyabetli bireylerin diyabete uyumunu iyileştirdiği bulunmuştur. Benzer bir biçimde Alvani ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan bir çalışmada bilişsel davranışçı grup çalışmasının diyabetli bireylerin psiko-sosyal iyilik hallerini ve metabolik kontrollerini iyileştirdiği bulunmuştur.

18.10. Sonuç

Diyabet gün geçtikçe artan kronik bir hastalık olması nedeniyle, tıbbi sosyal hizmetin gündeminde olması gereken bir hastalıktır. Ancak ne var ki Türkiye'de diyabetli bireylerle çalışma pratiklerinin hak ettiği değeri görmediği söylenebilir. Diyabetli bireylerle birçok çalışma yürütülebilir. Bunlar arasında özellikle birey ve aile ile çalışma ve grup çalışmalarının önem kazandığı söylenebilir. Diyabet hem bireye hem de aileye getirdiği yük itibariyle, danışmanlık gerektiren bir hastalıktır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları, diyabetli bireylerin sağlıklarını iyileştirmede oldukça önemli bir işleve sahiptir.

Sosyal hizmet uzmanı, diyabet hakkındaki bilgilerini güncel tutmalı ve diyabet tedavisine ilişkin güncel gelişmeleri takip etmelidir. Sosyal hizmet uzmanı, diyabet ekibinin vazgeçilmez bir üyesi olduğunu göz önünde bulundurmalı, diyabetli bireylerin sağlıklarını iyileştirmek için savunuculuk rolünden vazgeçmemelidir. Sosyal hizmet uzmanı kanıta dayalı uygulama çerçevesinde hareket etmeli, diyabetli bireylerle çalışma ilkelerine ilişkin yeni kanıtlar aramalıdır. Özellikle diyabetli bireyin etrafındaki sistemlerin analizinde, sosyal bilimlerin araştırma tekniklerinden faydalanmak sosyal hizmet uzmanının asli görevleri arasındadır.

KAYNAKÇA

Akimoto, M., Fukunishi, I., Shinoe, Y., Yamaguchi, C., Yano, A., Kawasaki, Y., ve ark. (2001). Content analysis of group work sessions in the context of an educational program for inpatient diabetes patients. **Psychological Reports,** *89*(3), 641-649.

Al-Akour, N., Khader, Y. S., & Shatnawi, N. J. (2010). Quality of life and associated factors among Jordanian adolescents with type 1 diabetes mellitus. **Journal of Diabetes and Its Complications,** 24, 43-47.

Alsahli, M., & Gerich, J. E. (2010). Hypoglycemia in diabetes mellitus. İçinde Poretsky, L. (Ed.). **Principels of diabetes mellitus, second edition** *(297-312).* New York: Springer.

Alvani, S. R., Zaharim, N. M., & Kimura, L. W. (2015). Effect of group cognitive behavioral therapy (CBT) on psychological well-being and glycemic control in adults with type 2 diabetes. **International Journal of Diabetes in Developing Countries**, *35*, S284-S289.

American Diabetes Association (ADA). (2004a). Nutrition principles and recommendations in diabetes. **Diabetes Care,** 27 (Suppl. 1), 36-46.

American Diabetes Association. (2004b). Physical activity/exercise and diabetes. **Diabetes Care**, 27 (Suppl. 1), 58-62.

American Diabetes Association. (2010). Diagnosis and classification of diabetes mellitus. **Diabetes Care**, 33 (Suppl. 1), 62-69.

American Diabetes Association. (2013). Standarts of medicalcare in diabetes- 2013. **Diabetes Care**, 36 (Suppl. 1), 11-66.

Aydın, R., Oğuz, S., & Pınar, R. (2007). Diyabetli hastalarda yaşam kalitesi ve yaşam kalitesini etkileyen faktörler. İçinde, **2. Sağlıkta Yaşam Kalitesi Sempozyumu**, 5-7 Nisan 2007, İzmir. (poster bildiri)

Burki, T. (2016). Country in Focus: diabetes prevalence on the rise in Turkey. **Lancet Diabetes & Endocrinology,** *4*(5), 391-392.

DeCoster, V. A. (2001). Challenges of type 2 diabetes and role of health care social work: A neglected area of practice. **Health and Social Work,** 26 (1), 26-37.

Faulkner, M. S., & Chang, L. (2007). Family influence on self-care, quality of life,and metabolic control in school-age children and adolescents with type 1 diabetes. **Journal of Pediatric Nursing,** 22 (1), 59-68.

Feng, Y., & Fleckman, A. M. (2010). Acute hyperglycemic syndromes: Diabetic ketoacidosis and the hyperosmolar state. İçinde Poretsky, L. (Ed.). **Principles of diabetes mellitus, second edition** *(281-296).* New York: Springer.

Findley, P. A. (2014). Social work practice in the chronic care model: Chronic illness and disability care. **Journal of Social Work,** *14*(1), 83-95.

Fırat, E. (2014). **13-16 yaş tip 1 diyabetli çocukların yaşam kalitesini etkileyen etmenlerin araştırılması** (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Grey, M., Boland, E. A., Yu, C., Sullivan-Bolyai, S., & Tamborlane, W. V. (1998). Personal and family factors associated with quality of life in adolescents with diabetes. **Diabetes Care,** *21*(6), 909-914.

Hanberger, L., Ludvingsson, J., & Nordfeldt, S. (2009). Health-related quality of life in intensively treated young patients with type 1 diabetes. **Pediatric Diabetes,** 10, 374-381.

Hannonen, R., Eklund, K., Tolvanen, A., Komulainen, J., Riikonen, R., Delamater, A. M., ve ark. (2015). Psychological distress of children with early-onset type 1 diabetes and their mothers' well-being. **Acta Paediatrica,** *104*(11), 1144-1149.

International Diabetes Federation. (2009). **Uluslararası diyabet eğitim standartları.** IDF Diyabet Eğitimi Danışma Kurulu Standartlar Revizyon Komitesi, Üçüncü Baskı.

Kozak, B. M., Tjota, M. Y., & Close, K. L. (2012). International Diabetes Federation (IDF) highlights growing global impact of diabetes in 5th edition of the Diabetes Atlas. **Journal of Diabetes**, *4*(1), 8-17.

Laud, K., & Shabto, U. (2010). Diabetic retinopathy. İçinde Poretsky, L. (Ed.). **Principles of diabetes mellitus, second edition** *(331-346).* New York: Springer.

Leonard, B. J., Jang, Y. P., Savik, K., Plumbo, P. M., & Christensen, R. (2002). Psychosocial factors associated with levels of metabolic control in youth with type 1 diabetes. **J Pediatr Nurs,** *17*(1), 28-37.

Mahmoud, F.S., Darouish, M.M., El-Hefnawy, M.H., & Khalaf, S.M.M.A. (2013). Effect of educational program on improving quality of life of diabetic children and adolescents. **Journal of American Science,** 9 (8), 270-282.

Nieuwesteeg, A. M., Pouwer, F., van Bakel, H. J., Emons, W. H., Aanstoot, H. J., Odink, R., et al. (2011). Quality of the parent-child interaction in young children with type 1 diabetes mellitus: study protocol. **BMC Pediatr,** *11*, 28.

Öz, R., Bal-Yılmaz, H., & Akçay, N. (2009). Tip 1 diyabetli çocuklarda benlik saygısını etkileyen faktörler. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,** 6, 1, 330-338.

Pettit, A., Volkening, L., Pratt, K., Butler, D., Anderson, B., & Laffel, L. (2008). Family responsibility-sharing, diabetes-conflict, and glycemic control impact pediatric quality of life (QOL) in youth with type 1 diabetes (T1D). **Diabetes,** *57*, A519-A519.

Peyrot, M., & Mcmurry, J. F. (1985). Psychosocial factors in diabetes control - adjustment of insulin-treated adults. **Psychosomatic Medicine**, *47*(6), 542-557.

Power, T. (2002). Defining the role of social workers in diabetes care. **Diabetes Voice,** 47(4), 41-43.

Reid, A. M., Balkhi, A. M., St Amant, J., McNamara, J. P. H., Silverstein, J. H., Navia, L., et al. (2013). Relations Between Quality of Life, Family Factors, Adherence, and Glycemic Control in Pediatric Patients With Type 1 Diabetes Mellitus. **Childrens Health Care**, *42*(4), 295-310.

Quah, J. H., Luo, N., Ng, W. Y., How, C. H., & Tay, E. G. (2011). Health-related quality of life is associated with diabetic complications, but not with short-term diabetic control in primary care. **Ann Acad Med Singapore,** *40*(6), 276-286.

Shavelson, D., Steinberg, J.S., & Bakotic, B.W. (2010). The diabetic foot. İçinde Poretsky, L. (Ed.). **Principles of diabetes mellitus, second edition** *(381-400).*New York: Springer.

Silverstein, J., Klingensmith, G., Copeland, K., Plotnick, L., Kaufman, F., Laffel, L., Deeb, L., et al. (2005). Care of children and adolescents with type 1 diabetes: A statement of American Diabetes Association. **Diabetes Care,** *28 (1), 186-212*.

Sözmen, K., Ünal, B., Capewell, S., Critchley, J., & O'Flaherty, M. (2015). Estimating diabetes prevalence in Turkey in 2025 with and without possible interventions to reduce obesity and smoking prevalence, using a modelling approach. **International Journal of Public Health,** *60*, S13-S21.

Swift, P.G.F. (2009). ISPAD Clinical Practice Consensus Guidelines 2009 Compendium: Diabetes education in children and adolescents. **Pediatric Diabetes,** 10 (Suppl. 12): 51-57.

Thabit, H., Kyaw Tun, T., McDermott, J., & Sreenan, S. (2012). Executive function and diabetes mellitus- a stone left unturned? **Current Diabetes Reviews,** *8*(2), 109-115.

Ünsal, E. & Kızılcı, S. (2009). Diyabetli bireylerin bilgi düzeyi, özbakım gücü ve A1c düzeyi arasındaki ilişki. **DEUHYOD ED,** 2(2), 16-26.

van der Ven, N., Weinger, K., & Snoek, F. (2002). Cognitive behaviour therapy: How to improve diabetes self-management. **Daibetes Voice,** 47 (3), 10-13.

Wagner, V. M., Müller-Godeffroy, E., Sengbush, S. V., Hager, S., & Thyen, U. (2005). Age, metabolic control and type of insülin regime influences health-related quality of life in children and adolescents with type 1 diabetes. **Eur J Pediatr,** 164, 491-496.

Wennick, A., & Hallstrom, I. (2007). Families' lived experience one year after a child was diagnosed with type 1 diabetes. **J Adv Nurs**, *60*(3), 299-307.

Whiting, D. R., Guariguata, L., Weil, C., & Shaw, J. (2011). IDF diabetes atlas: global estimates of the prevalence of diabetes for 2011 and 2030. **Diabetes Res Clin Pract,** *94*(3), 311-321.

Whittemore, R. (2014). The challenges of diabetes self-management. **West J Nurs Res,** *36*(9), 1027-1029.

Whittemore, R., Liberti, L., Jeon, S., Chao, A., Jaser, S. S., & Grey, M. (2014). Self-management as a mediator of family functioning and depressive symptoms with health outcomes in youth with type 1 diabetes. **West J Nurs Res,** *36*(9), 1254-1271.

Whittemore, R., Melkus, G., & Grey, M. (2003). Factors associated with physiological and psychosocial adjustment in women with type 2 diabetes. **Diabetes,** *52*, A421-A421.

Whittemore, R., Melkus, G. D., & Grey, M. (2005). Metabolic control, self-management and psychosocial adjustment in women with type 2 diabetes. **Journal of Clinical Nursing,** *14*(2), 195-203.

World Health Organization. (1965). **Diabetes mellitus: Report of a WHO expert committee.** World Health Organization Technical Report Series 310, Geneva.

World Health Organization. (1980). **Who expert committee on diabetes mellitus: Second report.** World Health Organization Technical Report Series 646, Geneva.

World Health Organization. (1985). **Diabete mellitus: Report of a WHO study group.** World Health Organization Technical Report Series 727, Geneva.

World Health Organization. (1996). **Health education for people with diabetes.**

World Health Organization. (2011). **Global status on noncommunicable diseases 2010.** Italy. 6 Temmuz 2013, www.who.int.

World Health Organization. (2016). **Global report on diabetes.**

Yıldız, E. (2008). Diyabet ve beslenme. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Beslenme ve Fiziksel Aktiviteler Daire Başkanlığı. Ankara: Klasmat Matbaacılık.

Zhang, P., Zhang, X., Brown, J., Vistisen, D., Sicree, R., Shaw, J. & Nichols, G. (2010). Global health care expenditure on diabetes for 2010 and 2030. **Diabetes Research and Clinical Practice,** *87, 293-301.*

Bölüm 19
Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet

Ercan Mutlu *

19.1. Giriş

Madde bağımlılığı, keyif verici bir maddenin belirgin bir etkiyi elde etmek için alınması sürecinde ortaya çıkan fiziksel, ruhsal ve sosyal sorunlara rağmen madde alımının devam etmesi, madde alma isteğinin durdurulamaması ve madde alınamadığı zaman yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması durumu olarak tanımlanmaktadır (Arıkan, 2012: 243). Madde bağımlılığı, madde kullanan birey dışında aileyi ve toplumu etkilemesi, giderek artış göstermesi ve ölümcül olabilmesi nedeniyle çağımızın önemli bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınmaktadır. Madde bağımlılığının biyopsikososyal nedenleri ve sonuçları bu sorunu ele almada çok disiplinli yaklaşımın gereğini ortaya koymaktadır. Kuram ve uygulama temeliyle sosyal hizmet mesleği de bu disiplinlerden biridir. Sosyal hizmet mesleği, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alarak insan davranışı ve sosyal sistemlere ilişkin kuramları kullanmak suretiyle madde bağımlısı birey ve ailelerin sorunlarını çözmelerine, güçlenmelerine, özgürleşmelerine yardımcı olmayı amaçlar. Bireyi, içinde yaşadığı sosyal ve fiziksel çevresi ile bir bütün olarak ele alan sosyal hizmet mesleği madde bağımlılığı alanında bireye, aileye ve sosyal çevreye yönelik müdahalelerle madde bağımlığının önlemesinde ve tedavisinde önemli bir rol oynamaktadır.

19.2. DSM-V'e Göre Madde ile İlişkili Bozukluklar

DSM-V madde ile ilişkili bozuklukları alkol, kafein, kenevir (kannabis), varsandıranlar (hallüsinojenler), uçucular, opiyatlar, dinginleştirici, uyutucu ve kaygı gidericiler, uyarıcılar (amfetamin türü maddeler, kokain ve diğer uyarıcılar), tütün ve diğer (ya da bilinmeyen maddeler olmak üzere 10 ayrı kümede ele almıştır. DSM-V'te, DSM-IV'ten farklı olarak madde bağımlılığı ve madde kötüye kullanımı iki farklı tanı olmaktan çıkarılmış ve her iki bozukluğunda tanı ölçütleri madde kullanım bozuklukları olarak sıralanmıştır. Örneğin, alkol kullanım bozukluğu DSM-V'te şu şekilde ele alınmıştır (DSM V, 2013: 237-238):

* Sosyal Hizmet Uzmanı, Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi AMATEM Kliniği.

lelikle öğrencilerin okula olan bağları, öğrenme motivasyonları ve pozitif davranışları güçlenir.

15. Önleme programları, akranlar arasında tartışma grupları gibi etkileşimli uygulandıklarında daha etkili olmaktadır. Bu tür etkileşimli uygulamalar öğrencilerin becerilerini güçlendirir ve öğrenmeye aktif katılımı mümkün kılar.
16. Önleme programları, maliyet etkililiği olan programlardır. Son yapılan araştırmalar önleme için yatırılan her doların alkol ve diğer maddelerin tedavisine 10 dolar katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

19.7. Sonuç Yerine

Alkol ve alkol dışı madde bağımlılığı ırk, yaş, cinsiyet ve sosyal sınıf tanımayan bir halk sağlığı sorunudur. Madde bağımlılığı bireyi, aileyi ve toplumu olumsuz yönde etkilemektedir. Madde bağımlısı bireyler tıbbi, psikolojik, ailesel, sosyal, yasal ve ekonomik pek çok sorun yaşamaktadırlar. Ayrıca bağımlılık bir aile hastalığı olarak ele alındığında ailede bağımlı bireyin olması diğer aile üyelerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Aile üyeleri için stres kaynağı olan madde bağımlılığı aile üyelerinde duygusal sorunlara, ilişki sorunlarına, ekonomik ve yasal sorunlara neden olmaktadır. Yoksulluk, suç işleme, evsizlik ve tedavi maliyetleri ise madde bağımlılığının topluma getirdiği yüklerdir.

Madde bağımlılığının önlenmesinde ve tedavisinde pek çok disiplin ve meslek görev almaktadır. Bu mesleklerden biri de sosyal hizmet mesleğidir. Sosyal hizmet uzmanları, doğrudan madde bağımlılarına yönelik hizmet veren kurumlar dışında ruh sağlığı kurumları, hastaneler, mahkemeler, okullar, sosyal hizmet merkezleri gibi çeşitli uygulama ortamlarında alkol ve madde kullanım sorunu olan müracaatçılarla ve müracaatçı sistemleriyle çalışmakta ve madde bağımlılığının önlenmesinde ve tedavisinde savunucu, eğitici, danışman, araştırmacı, vaka yöneticisi gibi çeşitli rol ve işlevleri gerçekleştirmektedirler.

Türkiye'de madde kullanımının yaygınlaşması, madde bağımlılığı tedavi merkezlerinin artması, madde bağımlılığın tedavisinde katı bir tıp modeli yerine psiko-sosyal ve sosyal tedavi anlayışının sınırlı da olsa gelişmeye başlaması gibi nedenlerle madde bağımlılığı alanının sosyal hizmet uzmanları için gelişen bir alan olacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte tüm sosyal hizmet alanlarında olduğu gibi madde bağımlılığı alanında da sosyal hizmet uzmanlarının sürekli eğitim olanaklarından ve süpervizyondan oldukça sınırlı bir şekilde yararlanmaları etkili bir sosyal hizmet müdahalesi için engel oluşturmaktadır.

Madde bağımlısı bireylerin ve risk gruplarının çeşitliliği ve ihtiyaçları dikkate alındığında Türkiye'de madde bağımlılığı ile etkili bir mücadele için koruma-önleme, tedavi ve rehabilitasyona yönelik yeni hizmet kurumlarına ve bu kurumlarda çalışacak nitelikli sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Arıkan, Z. (2012). Kafein ve Başka Uyarıcıların Kullanımına Bağlı Ruhsal ve Davranışsal Bozukluklar, **Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Klavuzu** içinde (169-79). Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Arıkan, Z. (2012). Bağımlılık Tedavisinde Karşılaşılan Güçlükler ve Bunlarla Başaçıkma, **Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Klavuzu** içinde (233-37). Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Arıkan, Z. (2012). Madde Bağımlılığı, Düzelme, Nüks ve Önlenmesi, **Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Klavuzu** içinde (243-58). Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Brown, S., Levis, V. (2008). Alkolik aile gelişimsel bir iyileşme modeli, I. Yalom (Ed.), **Alkolizm Terapisi** içinde (279-318). Treysi Kazmirci (Çeviren). İstanbul: Prestij Yayınları.

Dilbaz, N. (2012). Uçucuların Kullanımına Bağlı Ruhsal ve Davranışsal Bozukluklar, **Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Klavuzu** içinde (157-66). Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Doğan, Y.B. (2000). Madde Kullanımı ve Bağımlılığı, İ. Sayıl (Ed.), **Ruh Sağlığı ve Hastalıkları** içinde (139-48). Ankara: Antıp A.Ş.

Duman, N. (2014). Madde Bağımlılarının Yaşadığı Toplumsal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. **Prof Dr. Gönül Erkan'a Armağan** içinde (125-133), Ankara: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü.

DSM V (2013). **Amerikan Psikiyatri Birliği: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı**. Amerikan Psikiyatri Birliği. Ertuğul Köroğlu (Çeviri Editörü). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Fisher, M.S. (2006). Handbook of Social Work with Groups. Garvin, C.D., Gutierrez, M.L., Galinsky, M.J. (Ed.), **Groups for Substance Abuse Traetment** içinde (259-74). Newyork: The Guildof Press.

Köknel, Ö. (1998). **Bağımlılık**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

National Institute on Drug Abuse (2012). **Principles of Effective Treatment**. NIH Publication.

Nurmedov, S. (2014). **Bağımlılık: Sanal veya Gerçek**. İstanbul: Timaş Yayınları.

Ögel, K. (2001). **İnsan, Yaşam ve Bağımlılık.** İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Ögel, K., Taner, S., Yılmazçetin, C. (2003). **Ergenlerde Madde Kullanım Bozukluklarına Yaklaşım Kılavuzu**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Öztürk, O. (2002). **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Powers, R.A., Matano, R. (2008). Madde kullanımı ve Suistimali, I. Yalom, (Ed.), **Ergen Terapisi** içinde (85-152). Yeşim Özkardeşler Çallı (Çeviren). İstanbul: Prestij Yayınları.

Schmid, J. (2008). Alkolizm ve Aile, I. Yalom, (Ed.), **Alkolizm Terapisi** içinde (353-94). Treysi Kazmirci (Çev.). İstanbul: Prestij Yayınları.

Shefaor, B.W, Horejsi, J.Charles (2014). **Sosyal Hizmet Uygulaması, Temel Teknikler ve İlkeler**. Ayşe Bilgen, Buse Kaynarkaya ve ark. (Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.

Yolcuoğlu, İ.G. (2012). **Sosyal Hizmete Giriş**. Ankara: SABEV.

Yüksel, N. (2006). Madde Kullanım Bozuklukları. Yüksel, N (Ed.), **Ruhsal Hastalıklar** içinde (403-445). Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Bölüm 20
Yaşam Sonu Bakım ve Sosyal Hizmet

Melike Tekindal *

20.1. Giriş

Yaşam kalitesi; fiziksel, ruhsal, sosyal, duygusal yönden bireyin algıladığı iyi olma halidir. Tıbbi tedavinin mümkün olmadığı durumlarda, hastanın rahatlığının sağlanması ve yaşam kalitesinin korunması palyatif bakımın temel hedefini oluşturur. Bu bağlamda palyatif bakım, insanların fiziksel niteliklerinde değil, onurunu sözler ve davranış yoluyla ileten, insanların kaçınılmaz fiziksel kayıplarıyla başa çıkarken bütünlüklerini korumalarına yardım eden ve ölmekte olan kişileri koruyan bakım olarak tanımlanır (Taylor ve Kurent, 2003; Singer ve ark., 1999; Glass ve ark., 2001; akt: İnci ve Öz, 2012).

Ölüm, doğum kadar doğal ve yaşamın bir parçasıdır (Öz, 2004). Oysaki ölüm süreci yaşamın doğal bir parçası olarak değil, hastalıkla ilgili bir olgu olarak kabul edilmektedir. Günümüz tıp anlayışı da ölümün kaçınılmazlığını kabul etmek yerine ölümü tıbbın düşmanı veya başarısızlığı olarak görmeyi tercih etmekte ve bu anlayış, sağlık personellerinin ölümü anlamasını ve kabullenmesini güçleştirmektedir (Civaner, 2003). Bununla birlikte bu sürecin sosyal boyutu göz ardı edilmektedir. İşte bu alanda sosyal hizmetin rol ve işlevleri büyük önem kazanmaktadır.

20.2. Terminal Dönem

"Terminal", sözcük olarak bir sürenin bitimi anlamındadır. Terminal evredeki birey, yaşamının son günlerini yaşayan, ölmek üzere olan hasta anlamına gelirken terminal hastalık ise kısa sürede tedavi edilemeyen ya da geriye dönüşsüz bir durumu ifade etmektedir (Birol, 2004).

Terminal dönemdeki hasta, hastalığı ile savaşma çabasındayken zorunlu olarak birçok aşamadan geçer. Bu aşamalar inkar, öfke, pazarlık, depresyon ve kabullenme olarak ifade edilmektedir. Düzenli bir şekilde tanımlanan bu evreler, terminal dönemdeki tüm bireylerde aynı şekilde yaşanmayabilir. Tanımlanan bu aşamalar, kesin sınırlamalar olmamakla birlikte ölümcül hastaları anlayabilmekte önemli bir rehberdir (Kübler-Ross,

* Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

KAYNAKÇA

Aydın E. (2003). Hasta Hakları ve Terminal Dönem. **Yoğun Bakım Dergisi** 3(1): 37-42.

Bağ, B. (2012a). Hospis ve Hospiste Ölüme Hazırlanma. **Akad Geriatri** 4: 120-125.

Bağ, B (2012b). Almanya Örneğinde Sağlık Sisteminde Palyatif Bakım Uygulamaları. **Türk Onkoloji Dergisi** 27 (3): 142-149.

Birol L. (2004). Terminal Evredeki Hasta Bakımı. İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı (Ed. Akdemir N, Birol L). Ankara: Sistem Ofset, 2. Baskı.

Black JM, Hawks JH. (2005). Medical–Surgical Nursing Clinical Management for Positive Outcomes. 7th Edition, Elsevier Saunders St. Louis, 487–500.

Borasio GD. (2011). Translating the World Health Organization Definition of Palliative Care into Scientific Practice. **Palliat Support Care** 9: 1-2.

Bosma, H.,Johnston, M., Cadell, S., Wainwright, W., Abernethy, N., Feron, A., Kelley, M.L, and Nelson, F. (2010). Creating Social Work Competencies for Practice in Hospice Palliative Care. **Palliative Medicine** 24 (1): 79-87.

Bosma, H.,Johnston, M., Cadell, S., Wainwright, W., Abernethy, N., Feron, A., Kelley, M.L, and Nelson, F. (2008). Canadian Social Work Competencies for Hospice Palliative Care: A Framework to Guide Education and Practice at the Generalist and Specialist Levels. (http://www.chpca.net/interest_groups/social_workerscounselors/socialwork_counsellors_competencies.html), Erişim Tarihi: 10.10.2016.

Civaner M. (2003). Önemli Bir Etik Sorun Alanı Olarak Yaşamın Son Dönemi. **Toplum ve Hekim** 18(2): 148-151.

Cooper J, Barnett M. (2005). Aspects of Caring Dying Patients Which Cause Anxiety to First Year Student Nurses**. International Journal of Palliative Nursing** 11(8): 423-430.

Glass E, Cluxton D, Rancour P. (2001). Principles of patient and family assessment. In **Textbook of Palliative Nursing** (Eds BR Ferrel, N Coyle): 37-50. New York, Oxford University Press.

Gürkan, A., Babacan Gümüş, A., Dodak, H. (2011). Öğrenci Hemşirelerin Terminal Dönem Hasta Sorunları Hakkındaki Görüşleri: Hemşirelik Girişimleri, Hasta Hakları ve Etik Sorunlar Kapsamında Bir İnceleme. **Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi** 4(1): 1-12.

Işıkhan V. (2008). Terminal Dönemdeki Kanser Hastalarının Ölüm Yeri Tercihleri. **Türk Onkoloji Dergisi** 23(1): 34-44.

İnci, F. ve Öz, F. (2012). Palyatif Bakım ve Ölüm Kaygısı. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar** 2012; 4(2):178-187 doi:10.5455/cap.20120411.

Kabalak AA, Öztürk H, Çağıl H. (2013). Yaşam Sonu Bakım Organizasyonu; Palyatif Bakım. **Yoğun Bakım Dergisi** 11(2): 56-70.

Kebudi, R (2006). Terminal Dönemde Kanserli Çocuk ve Ailesine Yaklaşım. **Türk Onkoloji Dergisi** 21(1): 37-41.

Koç Z, Sağlam Z (2008) Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşam Sonu Bakım ve Ölüm Durumuna İlişkin Duygu ve Görüşlerinin Belirlenmesi. **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi** 12(1): 1-10.

Kübler-Ross, E. (1995). **Sorular ve Cevaplarla Yaşamın Son Günleri**. Çev. Ed. G. Terakye, Ankara: Hürbilek Matbaacılık.

Lorenz KA, Lynn J, Dy SM, Shugarman LR, Wilkinson A, Mularski RA, et al. (2008). Evidence for Improving Palliative Care at the End of Life: A Systematic Review. **Ann Intern Med** 148:147-59.

Lawson, R. (2007). Home and Hospital; Hospice and Palliative Care: How the Environment Impacts the Social Work Role. **Journal of Social Work in End-of Life&Palliative Care** 3 (2): 3-17.

NASW (2003) Standards for Palliative & End of Life Care, National Association of Social Workers.

Oğuz NY, Şenol S, Devrimci Özgüven H, Arıkazan M, Özen AR, Ünal Ş. (1996). Ankara'da Çalışan Hekimlerin Ötanazi İle İlgili Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Bir Anket Çalışması. **3P Dergisi** 4: 43-48.

Öz F. (2004). Kayıp, Ölüm ve Yas Süreci. **Sağlık Alanında Temel Kavramlar**. Ankara: İmaj iç ve Dış Ticaret A.Ş., 276-313.

Özaltın G, Işıl Ö. (1995). **Hemşirelerin Ölüme İlişkin Kavramlarının Gruplar Arası Karş**ılaştırılması. IV. Ulusal Hemşirelik Kongresi. 15-17 Kasım 1995, s.104-105.

Peykerli G. (2003). Ölümcül Hastalıklara Psikolojik Yaklaşım. **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi** 25(4 Özel ek): 62-65.

Saruç, S. (2013). Palyatif ve Yaşam Sonu Bakımda Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri ve Sosyal Hizmet Mesleği Standartları. **Toplum ve Sosyal Hizmet** 24(2): 193-207.

Saunders, D C. (2001). Social Work and Palliative Care- the Early History. **British Journal of Social Work** 31: 791-799.

Sepúlveda C, Marlin A, Yoshida T, Ullrich A. (2002). Palliative Care: the World Health Organization's Global Perspective. **J Pain Symptom Manage** 24: 91-6.

Singer PA, Martin DK, Kelner M. (1999). Quality End-of-life CarePpatients' Perspectives. **JAMA** 281: 163-168.

Small, N. (2001). Social Work and Palliative Care. **British Journal of Social Work** 31: 961-971.

Sucaklı, MH. (2013). Ölmekte Olan Hasta ve Yaşam Sonu Bakım. **TJFMPC** 7(3): 52-57. doi:10.5455/tjfmpc.41049.

Taylor GJ, Kurent JE. (2003). **A Clinician's Guide to Palliative Care**. Oxford, UK, Blackwell Science.

T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). **Türkiye'de Özellikli Planlama Gerektiren Sağlık Hizmetleri 2011-2013,** Ankara.

Üstün B., Akgün E., Partlak N. (2005). **Hemşirelikte İletişim Becerileri Öğretimi**. İzmir: Okullar Yayınevi Matbaacılık ve Elektronik Sanayi Ticaret Ltd. Sti., 213-216.

WHO definition of palliative care. http://www.who.int/cancer/palliative/definition/en/, Erişim tarihi; 27.09.2013.

VERİTABANI SİSTEMLERİ:
Teoriden Uygulamaya

Yrd. Doç. Dr. Talip Kellegöz
Öğr. Gör. Dr. Tahsin Çetinyokuş

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1706
Mühendislik/Teknik No.: 153
ISBN: 978-605-320-613-2
© 1. Basım, Mart 2017

VERİTABANI SİSTEMLERİ: Teoriden Uygulamaya
Yrd. Doç. Dr. Talip Kellegöz - Öğr. Gör. Dr. Tahsin Çetinyokuş

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Kellegöz, Talip., Çetinyokuş, Tahsin.
VERİTABANI SİSTEMLERİ: Teoriden Uygulamaya / *Talip Kellegöz - Tahsin Çetinyokuş*
1. Basım, X + 350 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-613-2
1. Veritabanı Sistemleri, 2. Veritabanı Tasarımı, 3. Veritabanı Yönetim Sistemleri (VTYS), 4. Yapısal Sorgulama Dili (SQL)

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KOPUKSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

KISIM 1
VERİTABANI SİSTEMLERİNE GİRİŞ

1.1. Veri ve Bilgi 1

1.2. Bilginin Karakteristikleri 1

1.3. Bilişim ve Bilişim Sistemi 2

1.4. Veritabanı, Veritabanı Yönetim Sistemleri ve Veritabanı Sistemi 4

1.5. Veritabanı Sistemlerinin Tarihçesi 7

1.6. Veritabanı Yönetim Sistemlerinin Avantaj ve Dezavantajları 9

KISIM 2
VERİTABANI YÖNETİM SİSTEMLERİ

2.1. Giriş 11

2.2. Veri Modelleri 12

2.2.1. Hiyerarşik veri modeli 13

2.2.2. Ağ veri modeli 15

2.2.3. İlişkisel veri modeli 16

2.2.4. Nesne yönelimli veri modeli 17

2.3. Nesne Yönelimli İlişkisel Veritabanları 19

2.4. İlişkisel Veri Modellerine İlişkin Bazı Kavramlar 20

2.4.1. İlişki şeması ve veritabanı şeması 20

2.4.2. Anahtar, süper anahtar, aday anahtar, birincil anahtar 21

2.4.3. Yabancıl anahtar 22

2.4.4. Alan, ilişki örneği, veritabanı örneği 23
2.4.5. Tutarlılık kısıtlamaları 23
2.4.6. NULL değeri 24
2.5. Soyutlama Seviyeleri 25
2.5.1. Fiziksel seviye ve fiziksel şema 26
2.5.2. Kavramsal seviye ve kavramsal şema 26
2.5.3. Dışsal seviye ve dışsal şemalar 27
2.6. Veri Bağımsızlığı 28
2.6.1. Mantıksal veri bağımsızlığı 28
2.6.2. Fiziksel veri bağımsızlığı 28
2.7. Eşzaman Kontrolü 29
2.7.1. Kilitleme yöntemiyle eşzaman kontrolü 30
2.7.2. Zaman damgaları yöntemiyle eşzaman kontrolü 31
2.8. İşlemler 32
2.8.1. ACID özelliği 33
2.8.2. İşlem durumları 34
2.8.3. İşlem anormallikleri ve izolasyon seviyeleri 35
2.9. Veritabanlarında Log Yapısı 39
2.10. Yedekleme ve Yedekten Yükleme 40
2.11. Veritabanı Yönetim Sistemlerinin Yapısı 41
2.11.1. Komut derleyici (Compiler) 42
2.11.2. Optimize edici (Optimizer) 43
2.11.3. Yürütücü (Executer) 43
2.11.4. Kayıt yöneticisi (Record manager, Table manager) 44
2.11.5. İndeks yöneticisi (Index manager) 44
2.11.6. Tampon bellek yöneticisi (Buffer manager) 44
2.11.7. Depolama yöneticisi (Storage manager) 44
2.11.8. DDL işlemci (Data definition language processor) 45
2.12. VTYS'lerde Komut Çalıştırma 45
2.12.1. SELECT deyiminin çalıştırılması 45
2.12.2. INSERT deyiminin çalıştırılması 46
2.13. VTYS Kullanıcıları 47
2.13.1. Veritabanı yöneticileri 48
2.13.2. Veritabanı geliştiricileri 48
2.13.3. Uygulama geliştiriciler 48
2.13.4. Uç kullanıcılar 48

2.14. İlişkisel VTYS Dilleri 49
2.15. VTYS'lerin Sınıflandırılması 49
2.16. İlişkisel Cebir 51
2.16.1. SELECT işlemi 52
2.16.2. PROJECT işlemi 57
2.16.3. İlişkisel cebir ifadesi oluşturma 60
2.16.4. İlişki ve niteliklerin yeniden isimlendirilmesi 61
2.16.5. Birleşim işlemi 62
2.16.6. Kesişim işlemi 64
2.16.7. Fark işlemi 65
2.16.8. Kartezyen çarpım işlemi 66
2.16.9. Eşitlik birleştirme işlemi 68
2.16.10. Doğal birleştirme işlemi 70
2.16.11. θ-Birleştirme işlemi 71
2.16.12. Dış birleştirme işlemleri 72
2.16.13. Diğer birleştirme işlemleri 79
2.16.14. Bölme işlemi 84
2.16.15. Bütünleştirme fonksiyonları ve gruplama işlemi 86

KISIM 3
VERİTABANI TASARIMI

3.1. Giriş 91
3.2. Veritabanı Uygulaması Tasarım Aşamaları 92
3.2.1. İhtiyaçların belirlenmesi 94
3.2.2. Kavramsal veritabanı tasarımı 94
3.2.3. Mantıksal veritabanı tasarımı 94
3.2.4. Şema düzenleme 95
3.2.5. Fiziksel veritabanı tasarımı 95
3.2.6. Uygulama ve güvenlik tasarımı 95
3.3. Kavramsal Veritabanı Tasarımı, ER Diyagramları 96
3.3.1. Giriş 96
3.3.2. Tanımlar ve kullanılan semboller 96
3.3.3. Tasarım ipuçları 112
3.3.4. Uygulama örneği 1 113
3.3.5. Uygulama örneği 2 126

3.4. Mantıksal Veritabanı Tasarımı (ER2Relation) 129
3.4.1. Giriş 129
3.4.2. İlişki ve ilişki şeması 130
3.4.3. ER diyagramlarının ilişkilere dönüştürülmesi 131
3.4.4. Uygulama örneği 1 148
3.4.5. Uygulama örneği 2 165
3.5. Şema Düzenleme, Normalizasyon 171
3.5.1. Giriş 171
3.5.2. Anormal durumlar 172
3.5.3. İşlevsel bağımlılık 175
3.5.4. İşlevsel bağımlılık analiziyle aday anahtar belirleme 177
3.5.5. Normalizasyon adımları 178
3.5.6. Tasarımların bütünleştirilmesi 197
3.5.7. Normalleştirmenin avantaj ve dezavantajları 199
3.5.8. Uygulama örneği 1 199
3.6. Fiziksel Veritabanı Tasarımı 206
3.6.1. Giriş 206
3.6.2. Tasarımda kullanılan bilgiler 208
3.6.3. Niteliklere yönelik tasarım 210
3.6.4. Fiziksel kayıt tasarımı ve anormalleştirme 213
3.6.5. İndeks tasarımı 217
3.6.6. Tampon belleğe alma 221
3.6.7. Veri depolamasında RAID kullanımı 222

KISIM 4
YAPISAL SORGULAMA DİLİ

4.1. Giriş 227
4.2. SQL Sorgu Uygulamalarında Kullanılan Başlangıç Tabloları 228
4.3. Veri Tanımlama Dili Komutları 235
4.3.1. Veritabanı nesnelerinin oluşturulması 235
4.3.2. Veritabanı nesnelerinin silinmesi 247
4.3.3. Tablo yapısı ve kısıtlamalarının düzenlenmesi 248
4.4. Veri İşleme Dili Komutları 250
4.4.1. Veri sorgulama 251
4.4.2. Birden fazla tablodan veri sorgulama 255
4.4.3. Veri kısıtlama 259

4.4.4. Hazır fonksiyonlar 265
4.4.5. Gruplama, grup sınırlama ve sıralama yapıları 270
4.4.6. İç içe sorgular ve alt sorgular (Nested queries) 272
4.4.7. Kayıt ekleme 276
4.4.8. Kayıt güncelleme 279
4.4.9. Kayıt silme 280
4.5. Değişken Kullanımı 281
4.6. Koşul İfadeleri ve Akış Yönlendirme 283
4.6.1. Koşul ifadesi oluşturma 283
4.6.2. Akış yönlendirme (If ve case ifadeleri) 284
4.7. Döngüler 289
4.8. Kayıt İmleçleri (Cursors) 292
4.9. Hata Denetimi ve Hata Oluşturma 296
4.9.1. Oluşan hataların yakalanması 297
4.9.2. Hata üretilmesi 301
4.10. İşlem (Transaction) Kullanımı 303
4.11. Gömülü Prosedürler 306
4.12. Fonksiyonlar 314
4.12.1. Tek değer (skalar) çeviren fonksiyonlar 315
4.12.2. Tablo değer çeviren fonksiyonlar 321
4.13. Tetikleyiciler 325
4.14. Eş Zaman Kontrolü 332
4.14.1. Sıfırıncı seviye izolasyon özellikleri 334
4.14.2. Birinci seviye izolasyon özellikleri 338
4.14.3. İkinci seviye izolasyon özellikleri 339
4.14.4. Üçüncü seviye izolasyon özellikleri 340
KAYNAKÇA 343

KAYNAKÇA

Adıgüzel, B., (2005) Bilişim Sistemlerinin Lojistik Yönetiminde Etkin Kullanımı ve Buna İlişkin Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akolaş, A., (2004) Bilişim Sistemleri Ve Bilişim Teknolojisinin Küreselleşme Olgusu ve Girişimcilik Üzerine Yansımaları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12, sh: 1-43.

Alp, S., Özdemir, S., Kilitci, A., (2011) Veritabanı Yönetim Sistemleri, Türkmen Kitapevi.

Büyükgöze S. B., Aslan, F., Y., Aslanyürek, M., Gezgin, D., M., Vatansever, A., (2013) Veritabanı İlkeleri ve Yönetim Sistemleri, Paradigma Akademi.

Coronel, C., Morris, S., (2016) Database Systems, Design, Implementation and Management, Cengage Learning.

Çağıltay Ercil, N, (2010) İş Zekâsı ve Veri Ambarları Sistemleri, ODTU Geliştirme Vakfı.

Çağıltay Ercil, N., Tokdemir, G. (2010) Veritabanı Sistemleri Dersi: Teoriden Pratiğe, Ada Matbaacılık Ltd. Şti.

Çamoğlu, K., (2016) Programlama ve Veritabanı Mantığı, Kodlab Yayıncılık.

Çiçek, M., (2010) Veritabanı Tasarımı ve SQL Sorgulama Dili, Nirvana Yayınları.

Daşdemir, Y., (2004) Veritabanı Yönetim Sistemleri, Türkmen Kitapevi.

Elmasri, R., Navathe, S.B., (2004) Fundamentals of Datatabase Systems, Addison Wesley.

Gill, P. S., (2008) Database Management Systems, I.K. International Publishing House.

Gökçen, H.,(2011) Yönetim Bilgi/Bilişim Sistemleri: Analiz ve Tasarım, Genişletilmiş 2. Baskı, Afşar Matbaacılık.

Gupta, G. K., (2011) Database Management Systems, Tata McGraw Hill.

Kedar, S., (2009) Database Management Systems, Technical Publications Pune.

Köseoğlu, K.,(2016) Veritabanı Mantığı,10. Baskı, Pusula Yayıncılık.

Nizam, A., (2015)Veritabanı Teorisi ve Uygulamaları, Papatya Yayıncılık.

O'neil, P., O'neil, E., (2000) Database Principles, Programming and Performance, Morgan Kaufmann.

Özseven, T., (2013) Veritabanı Yönetim Sistemleri, Ekin Basım Yayın.

Öztürk, T., H., (2014) İleri Veritabanı Yönetimi-Oracle Database11 g R2, Pusula Yayıncılık.

Pakhira, M.,K., (2013) Database Management System, PHI Learning Private Limited.

Ramakrishnan, R., Gehrke, J. (2002) Database Management Systems, Mc Graw Hill.

Ramakrishnan, R., (2014) Database Management Systems, Content Technologies and Cram101 Textbook Reviews.

Rob, P., Coronel, C. (2007) Database Systems: Design, Implementation and Management, Thomson Course Technology.

Singh, P., K., (2009) Database Management Systems Concepts, V.K. (India) Enterprises.

Sumathi, S., Esakkirajan, S. (2010) Fundamentals of Relational Database Management Systems, Springer-Verlag.

Telciler, C., (2013) Veritabanı Kavramı ve MS -SQL Uygulamaları, Pusula Yayıncılık.

Uysal, M., (2012) SQL Veritabanı Sorgulama Dili, Nirvana Yayınları.

Wiese, L., (2015) Advanced Data Management-ForSQL,NoSQL, Cloud and Distributed Databases, Walter De Gruyter GmbH&Co.

http://en.wikibooks.org

http://searchsqlserver.techtarget.com/definition/SQL

http://www.buraksecer.com

http://www.eazynotes.com

http://www.w3schools.com/sql/default.asp

https://www.codeproject.com/

https://msdn.microsoft.com

https://www.tutorialspoint.com/sql/sql-overview.htm

https://www.wikipedia.org

MUKAVEMET

Prof. Dr. M. Mustafa Önal

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1710
Mühendislik / Teknik No.: 152
ISBN: 978-605-320-617-0
© 1. Basım, Mart 2017

MUKAVEMET
Prof. Dr. M. Mustafa Önal

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek.San.Ltd.Şti Sertifika No.: 25931
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Önal, M. Mustafa
Mukavemet / *M. Mustafa Önal*
1. Basım, VIII + 224 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin yok.
ISBN 978-605-320-617-0
1. Mühendis, 2. Mimar, 3. Çekme Gerilmesi, 4. Eğilme Momenti, 5. Kesme Kuvveti, 6. Atalet Momenti, 7. Mukavemet Momenti

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: GİRİŞ 1

1.1. Mukavemetin Temel Kavramları 4

1.2. Mukavemetin Dayandığı Temel Prensipleri 6

1.3. Temel Yaklaşımlar 8

1.4. Mukavemette Kullanılan Birimler – (SI) 9

1.5. Ölçüler 10

II. BÖLÜM: ÇUBUK MUKAVEMETİNİN ESASLARI 13

2.1. Çubuğun Tarifi ve Çeşitleri 13

2.2. Elemanların Sınıflandırılması 14

2.3. Basit Mukavemet Halleri ve Kesit Tesirleri 15

2.4. Kesit Tesirlerinin Değişimi 16

2.5. Kesit Tesiri Diyagramları 17

III. BÖLÜM: GERİLME VE ŞEKİL DEĞİŞTİRME 23

3.1. Gerilme Hali 24

3.2. Bir Eksenli Gerilme Hali 26

3.3. Eğik Düzlemlerdeki Gerilmelerin Minumum Ve Maksimum Değerleri 28

3.4. Bir Eksenli Gerilme Halinde Mohr Dairesi 28

3.5. Basit Gerilme 32

3.6. Perçin ve Perçinli Birleşimler 37
3.7. Perçinlerle İlgili Çalışma Örnekleri 42
3.8. Cisimlerin Şekil Değişimi 48

IV. BÖLÜM: AĞIRLIK MERKEZİ 57

4.1. Basit Geometrik Şekillerin Ağırlık Merkezleri 59
4.2. Basit ve Bileşik Yüzeylerin Ağırlık Merkezi 62
4.3. Pappus- Guldınus Teoremleri 73

V. BÖLÜM: ATALET MOMENTİ 75

5.1. Atalet Momentinin Hesabında Formüller 77
5.2. Birleşik kesitlerin atalet momentleri 83
5.3. Paralel Eksen Teoremi, Eksenlerin Paralel kayması ile Atalet Moment 84
5.4. Eksenlerin Parelel Kaydırılması 84
5.5. Stenier formülü 85
5.6. Atalet Yarıçapı 86
5.7. Mukavemet Momenti 86
5.8. atalet momenti ile ilgili uygulama örnekleri 88
5.9. Basit Kesitlerin Mukavemet Momentlerinin Hesaplanması 102

VI. BÖLÜM: EĞİLME 115

6.1. Kirişlerde Kesit Boyutlama 117
6.2. Kesitlerin Boyutlandırılması için formüller ve sehim miktarları 119

VII. BÖLÜM: KİRİŞLERDE EĞİLME ETKİSİ 131

VIII. BÖLÜM: BURKULMA 141

8.1. Giriş 141
8.2. Euler Metodu 144
8.3. Tetmajer Metodu 147
8.4. Omega Metodu 148

8.5. Kontrol ve Boyutlama 148
8.6. Burkulma ile ilgili Çalışma Örnekleri 152

IX. BÖLÜM: DERLENMİŞ SERBEST ÇALIŞMA SORULARI 163

KAYNAKLAR..... 169

EKLER..... 171

KAYNAKLAR

POPOV, E., EGOR, P., Çeviren DEMİRAY, H., Mukavemet, Çağlayan kitabevi,1990 , İstanbul

ÖZBEK, T., Mukavemet, Birsen Kitabevi, 1987, İstanbul

KARATAŞ, H., Mukavemet ,Çağlayan Kitabevi ,1986, İstanbul

KALTAKCI, Y., Mukavemet , Selçuk Üniversitesi 38 nolu, yayını, 2000,Konya

CURUN, N., Cisimlerin Dayanımı, Yüksek Teknik Öğretmen Okulu matbaası,1981, Ankara

ATIMTAY, E., Çerçeveli ve Perdeli Betonarme Sistemlerin Tasarımı Temel Kavramlar ve Hesap Yöntemler Cilt II, Bizim Büro Basımevi ,2001 Ankara

AYKUTLU, A., GÖNÜL, H., Statik ve yapı hesapları ,Emel matbaacılık,1978, Ankara

ÜNAL, M., Statik I ,Şen yuva matbaası,1972, Ankara

ÜNAL, M., Statik II, Şen yuva matbaası, 1969, Ankara

PAKDEMİRLİ, E., ÇAĞLAYAN, T., ÖZDEMİR , A., Grafostatik ve Mukavemet,Bizim Büro, 1972,Ankara

KARADUMAN, M., UMACALILAR, A., Uygulamalı Mekanik ve Mukavemet,Nobel yayınevi,2003,Ankara

KARADUMAN, M., DURAN, Ş ., Yapı statiği 1-2 ,Nobel yayınevi,2009,Ankara

BAKİOĞLU,M., KADIOĞLU, N., ENGİN, H., Mukavemet Problemleri,Beta yayın dağıtım,1995,İstanbul

ERDAŞ, F., Statik ve Yapı Hesapları,İhlas Gazetecilik, 2005,İstanbul

CAN , H ., Yapı statiği ,Yüksek Teknik Öğretmen Okulu matbaası,1980 , Ankara

ORBAY, A., Statik, Birsen Yayınevi,2007, İstanbul

OMURTAG, M., Mukavemet, Birsen Yayınevi,2007, İstanbul

BAVYAS , Ş., Genel mekanik,Türk tarih kurumu basımevi, 1978 ,Ankara

GEECK, K., Engineering Formulas ,Güven Yayınevi, 1982,Ankara

Anadolu Üniversitesi Müh. Mim. Fak.İnş. Müh.Bölümü Mukavemet Dersi Notları 1999- 2003

İMO., Teknik bilgiler ve tablolar ,2014 ,Ankara

TOPKAYA, H., Yapı statiği ,Güven Kitabevi, 1978, Ankara

KESKİNEL, F., ÖZBEK, T., Mühendisler için Mekanik Statik, Birsen yayınevi ,1997, İstanbul

ÇAKIROĞLU , A., ÇETMELİ, E., Yapı statiği ,Beta Basım yayım dağıtım yayınevi A.Ş. 1995 ,İstanbul

KARATAŞ, H., İŞLER, Ö., Mühendislik Mekaniğinde Statik Problemleri,Çağlayan Kitabevi,1987, İstanbul

EKİZ, İ., Yapı Statiği, Seç yayın dağıtım, 2005 ,İstanbul

BALABAN, A., Statik , Ankara Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Yayını 902, 1984 ,Ankara

ÖNAL, M.M., Yapı Statiği ders notları,2010, Kırşehir

OMURTAG, M., Mukavemet Çözümlü Problemleri cilt 2,Birsen Yayınevi ,2009 ,İstanbul

OMURTAG, M., Mukavemet , Birsen Yayınevi ,2005 ,İstanbul

İNAN, M., Statik ders notları ,İTÜ Matbaası ,1990, İstanbul

EKİZ , İ., Yapı statiği , Seç Yayın dağıtım,1992, İstanbul

YEĞENOĞLU , A., Yapı Statiği ders notları, 1980, Ankara

Müzik Eğitiminde Yeni Nesil
Popüler Çocuk Şarkıları ve Etkinliğe Dayalı
7 Eldivenli Dinleme/Söyleme/Çalma Tekniğiyle

OYUN, DANS ve MÜZİK

Yrd. Doç. Dr. Ali Gürsan Saraç

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1714
Eğitim No.: 331
ISBN: 978-605-320-621-7
© 1. Basım, Mart 2017

OYUN, DANS ve MÜZİK
Yrd. Doç. Dr. Ali Gürsan Saraç

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Saraç, Ali Gürsan.
Oyun, Dans ve Müzik */ Ali Gürsan Saraç*
1. Basım, X + 302 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-621-7
1. Etkinliklerde Üç Temel Kavram 2. Türkülerimizle Yaşayalım 3. Halk Ezgileriyle Dans Edelim 4. Ezgiler ve Ritimler Tanıyalım
5. Ezgiler Çalıyorum 6. Yaşayan Türkülerimiz 7. Türkülerimizin Öyküleri 8. Ezgilerimiz ve Figürleri 9. Birlikte Seslendirelim
10. Birlikte Söyleyelim 11. Şarkılı Oyunlar 12. Şarkıyı Hareketlerle Söylüyoruz 13. Dans Edelim 14. Müzikte Yeni Sesler Öğreniyorum
15. Farklı Ritimlerle Dans Edelim 16. Benim Ritim Kalıbım 17. Gösteri Zamanı 18. Müziği Yaşıyorum 19. Seslerin Oyunu
20. Müziği Renklerle Öğreniyorum 21. Müzikle Yeni Hareketler Öğreniyorum

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

BÖLÜM I

ETKİNLİKLERDE ÜÇ TEMEL KAVRAM **1**

- Oyun 2
- Dans 3
- Müzik 6

BÖLÜM II

TÜRKÜLERİMİZLE YAŞAYALIM **9**

- Ders İşleniş Süreci 10
- Oyun Etkinliği 15
- Müzik Etkinliği 16
- Playback Etkinliği 17

BÖLÜM III

HALK EZGİLERİYLE DANS EDELİM **19**

- Ders İşleniş Süreci 20
- Oyun Etkinliği 25
- Müzik Etkinliği 26
- Playback Etkinliği 27

BÖLÜM IV

EZGİLER ve RİTİMLER TANIYALIM **29**

- Ders İşleniş Süreci 30
- Oyun Etkinliği 37
- Müzik Etkinliği 38
- Playback Etkinliği 39

BÖLÜM V

EZGİLER ÇALIYORUM 41
- Ders İşleniş Süreci 42
- Oyun Etkinliği 50
- Dans Etkinliği 51
- Playback Etkinliği 52

BÖLÜM VI

YAŞAYAN TÜRKÜLERİMİZ 53
- Ders İşleniş Süreci 54
- Oyun Etkinliği 60
- Müzik Etkinliği 61
- Playback Etkinliği 62

BÖLÜM VII

TÜRKÜLERİMİZİN ÖYKÜLERİ 63
- Ders İşleniş Süreci 64
- Oyun Etkinliği 73
- Müzik Etkinliği 74
- Playback Etkinliği 75

BÖLÜM VIII

EZGİLERİMİZ ve FİGÜRLERİ 77
- Ders İşleniş Süreci 78
- Oyun Etkinliği 88
- Müzik Etkinliği 89
- Playback Etkinliği 90

BÖLÜM IX

BİRLİKTE SESLENDİRELİM 91
- Ders İşleniş Süreci 92
- Oyun Etkinliği 100
- Müzik Etkinliği 101
- Playback Etkinliği 102

BÖLÜM X

BİRLİKTE SÖYLEYELİM 103
- Ders İşleniş Süreci 104
- Oyun Etkinliği 107
- Dans Etkinliği 109
- Müzik Etkinliği 110
- Hikâye Etkinliği 111
- Karaoke Etkinliği 112

BÖLÜM XI

ŞARKILI OYUNLAR 113
- Ders İşleniş Süreci 114
- Oyun Etkinliği 116
- Dans Etkinliği 118
- Müzik Etkinliği 119
- Sayışma Etkinliği 120
- Karaoke Etkinliği 121

BÖLÜM XII

ŞARKIYI HAREKETLERLE SÖYLÜYORUZ 123
- Ders İşleniş Süreci 124
- Oyun Etkinliği 126
- Dans Etkinliği 128
- Müzik Etkinliği 129
- Sayışma Etkinliği 130
- Karaoke Etkinliği 131

BÖLÜM XIII

DANS EDELİM 133
- Ders İşleniş Süreci 134
- Oyun Etkinliği 136
- Dans Etkinliği 137
- Müzik Etkinliği 138
- Masal Etkinliği 139
- Karaoke Etkinliği 140

BÖLÜM XIV

MÜZİKTE YENİ SESLER ÖĞRENİYORUM 141
- Ders İşleniş Süreci 142
- Oyun Etkinliği 145
- Dans Etkinliği 147
- Müzik Etkinliği 148
- Hikâye Etkinliği 149
- Karaoke Etkinliği 150

BÖLÜM XV

FARKLI RİTİMLERLE DANS EDELİM 151
- Ders İşleniş Süreci 152
- Oyun Etkinliği 155
- Dans Etkinliği 156
- Müzik Etkinliği 157
- Fıkra Etkinliği 158
- Karaoke Etkinliği 159

BÖLÜM XVI

BENİM RİTİM KALIBIM 161
- Ders İşleniş Süreci 162
- Oyun Etkinliği 165
- Dans Etkinliği 166
- Müzik Etkinliği 168
- Fıkra Etkinliği 169
- Karaoke Etkinliği 170

BÖLÜM XVII

GÖSTERİ ZAMANI 171
- Ders İşleniş Süreci 172
- Oyun Etkinliği 176
- Dans Etkinliği 177
- Müzik Etkinliği 179
- Tekerleme Etkinliği 180
- Karaoke Etkinliği 181

BÖLÜM XVIII

MÜZİĞİ YAŞIYORUM.....183
- Ders İşleniş Süreci.....184
- Oyun Etkinliği.....188
- Dans Etkinliği.....189
- Müzik Etkinliği.....191
- Tekerleme Etkinliği.....192
- Karaoke Etkinliği.....193

BÖLÜM XIX

SESLERİN OYUNU.....195
- Ders İşleniş Süreci.....196
- Oyun Etkinliği.....201
- Dans Etkinliği.....202
- Müzik Etkinliği.....204
- Bilmece Etkinliği.....205
- Karaoke Etkinliği.....206

BÖLÜM XX

MÜZİĞİ RENKLERLE ÖĞRENİYORUM.....207
- Ders İşleniş Süreci.....208
- Oyun Etkinliği.....215
- Dans Etkinliği.....216
- Müzik Etkinliği.....217
- Bilmece Etkinliği.....218
- Karaoke Etkinliği.....222

BÖLÜM XXI

MÜZİKLE YENİ HAREKETLER ÖĞRENİYORUM.....223
- Ders İşleniş Süreci.....224
- Oyun Etkinliği.....232
- Dans Etkinliği.....233
- Müzik Etkinliği.....234
- Bilmece Etkinliği.....235
- Karaoke Etkinliği.....240

OYUN DANS MÜZİK CD INDEX **251**
OYUN DANS MÜZİK DAĞARCIK **253**
OYUN DANS MÜZİK EKLER **275**
KAYNAKLAR **289**
YAZAR HAKKINDA **295**

KAYNAKLAR

Abel, J.L., & Larkin. K.T. (1990). *Anticipation of performance among musicians: Physiological arousal, confidence, and state-anxiety.* Psychology of Music.

Austin, J. R., & Vispoel, W. (1998). *How American adolescents interpret success and failure in classroom music: Relationships among attributional beliefs, self-concept and achievement.* Psychology of Music.

Açıkgöz,K.(2001).*Aktif öğrenme*.Tarım Ekonomisi Dergisi.6,52-61.

Campell, P.S. (1995). *Music in childhood.* Schirmer books simon and schuster Macmillan.

Ceyhan,E.(2007).*Yabancı Dil Öğretimi Teknolojisi*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Conner,N.(1998).*Can You Teach Creativity*? UK :British Educational Research Journal;482-490.

Decarbo, J.& Nelson, J. (2002). *Music and early childhood education.* In R. Colwell & C. Richardson (Eds.), The new handbook of research on music teaching and learning.New York: Oxford University Press.

Dansereau,D.F.(1985).*Learning Strategy Research*.New Jersey:Hillsdale;209-237.

Dilidüzgün,S.(2004).*İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Erden,M. ve Altun,S.(2006).*Öğrenme Stilleri*.İstanbul:Morpa Kültür Yayınları;79-90.

Ercan,A.R.(2001).*Başarma Sanatı*.Ankara:Alkım Kitapçılık;7-107.

Erdal,C.(2007).*Yabancı Dil Öğretim Teknolojisi*.İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd.Ş.;71-139.

Ensari,H ve Tüysüz,B.(2007).*İlköğretimde Kalite Araçları ve Sınıf İçi Uygulamalar*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Flett, G. L., Hewitt, P. L., & Martin, T. R. (1995). *Dimensions of perfectionism and procrastination.* In J.R. Ferrari, J. L. Johnson, & W. G. McCown (Eds.), *Procrastination and task avoidance: Theory, research and treatment* . New York: Plenum.

Fisher, J. (1996). *Starting from the Child? Teaching and Learning from 4 to 8,* Buckingham/ England: Open University Press.

Gazimihal,M.R.(1991).*Türk Halk Oyunları Kataloğu*.I. Cilt.Ankara:Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.145-146.

Gardner,H.(1993).*Multıple Intellegences:The Theory in Practice* .New York:Basic Books.

Greenberg, M. (1970). *Musical achievement and the self-concept.* Journal of Research in Music Education.

Gates,T.J.(1998).*Music education in the United States:Contemporary Issuses*. Tuscaloosa and London: The University of Alabama Press.

Gordon, E. A. (1997) *Music Learning Theory for Newborn and Young Children.* 2nd ed, ,Chicago: GIA Publications.

Gündüz,M.(1987).*Sevilen Şarkılar ve Oyun Havaları*.İzmit:Yaprak Nota,25-32.

İpşiroğlu,N.(1995).*Resimde Müziğin Etkisi*.(2.Baskı).İstanbul:Remzi Kitabevi.

Kılıçoğlu,M.(2007).*Aktif Öğrenme İçin Etkili Öğretmen*.İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd.Ş.;47-62.

Kuyumcu,N.(2007)*Oyun ve Ders*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Komisyon.(2014).*Öğretim İlke ve Yöntemleri*.Ankara:Anı Yayıncılık;83-137.

Morgül,M..(2001).*Müzik Nasıl Öğretilir?*.Ankara:Yurtrenkleri Yayınevi.23-210.

Mark,A.(1986).*Contemporary music education*.Second edition. New York :A Division of Mcmillan,Inc.

McPherson, G. E., & Hendricks, K. S. (2010). *Students' motivation to study music: The United States of America.* Research Studies in Music Education.

Macleod, M., Bowden, R., Bevan, N. and Curson, I. (1997). "*The Music Performance Measurement Method*" .(Vol 16). USA:Journal of Behavior and Information Technology.

MEB.(1994).*İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı*.Ankara:Milli Eğitim Basımevi.

Oktay,A ve Unutkan,Ö.P.(2007).*İlköğretimde Alan Öğretimi*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Oktay,A ve Unutkan,Ö.P.(2007).*İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Onay,C.(2007).*İlköğretim Okulları İçin 100 Eğitsel Oyun*.İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.13-14.

Özdoğan,B.(2009).*Çocuk ve Oyun*.Ankara:Anı Yayıncılık.111-123.

Özdemir,N.ve Koç,Y.(2007).*İlköğretim Müzik 6-7-8*.Ankara:MEB Yayınları 4469;6-7.

Özben,R.(1989).*Türkçe Diksiyon*.İstanbul:İnkılap Kitapevi.5-6

Pehlivan,H.(2012).*Oyun ve Öğrenme*.Ankara:Anı Yayıncılık.15-31.

Piaget,J.(1952).*The Origins of Intelligence In Children*.USA New York:Intenational Universities Press; 1-7.

Palmer,C ; Mayer, R.K.(2000). " *Conceptual and motor learning in music performance*" .(Vol 11).Colombus: Psychol Sci.

Seyrek,H ve Sun,M.(2001).*Okulöncesi Eğitimde Oyun*.İzmir:Mey Ofset.1-15

Sun,M.(2001).*Şarkılarla Türkülerle Temel Müzik Eğitimi I*.Ankara:Evrensel Müzikevi Yayınları.30

Saraç,A.G.(2011).*Merhaba Dünya&Hello World*.Muğla:Esin Basımevi;11-19.

Saraç,A.G.,Takkaç,M.(2001).*English with Songs*.İstanbul:Serhat Yayınları A.Ş.;7-34.

Saraç,A.G.(2003).*Çevremizdeki Yaşam*.İstanbul:Ya-Pa Yayın Pazarlama Sanve Tic.A.Ş.;7-57.

Saraç,A.G.(2003).*Bilgi-İşlem Yaklaşımına Göre Çalgı Öğrenme Sürecine Dayalı Olarak Planlı-Programlı Çalışma Alışkanlıklarına Bir Model Önerisi*.Muğla:Yayımlanmamış Konferans);1-10.

Saraç,A.G.(2004).*Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümlerinde Öğrencilerin Okul Deneyimi I Dersine Yönelik İlgileri ve Beklentileri*.Isparta:Süleyman Demirel Üniversitesi Sempozyum Dergisi.

Saraç,A.G.(2014).*Invastigating the Relationship Between the Dimension of Perfectionisim and Self-efficacy in Undergraduate Students*.USA: David Publishing Company.Volume 4,Number 7.443.

Saraç,A.G.,(2016). Özel Öğretim İlke ve Yöntemleri I.Ankara: Nobel Yayıncılık;135-272.

Saraç,A.G.,(2016). Özel Öğretim İlke ve Yöntemleri II.Ankara: Nobel Yayıncılık;2-198.

Saraç,A.G.,Bilgin,S.(2010).*Piyano Eşlikli Çocuk ve Gençlik Şarkıları*.Muğla:Esin Basımevi;7-24.

Selçuk,Z.(1999).*Gelişim ve Öğrenme –Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sands,M,Özçelik,D.A,Gardner,B.(1996).*Okuldaki Çalışmalar*.Ankara:MEGP Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi;3-57.

Sands,M,Özçelik,D.A.Busbridge,J,Dawson,D.(1997).*Okullarda Uygulama Çalışmaları*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi;51-68.

Tdk.(2005).*Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları :549.(10.Baskı).Ankara:4.Akşam Sanat Okulu Matbaası.

Uçan,A,Yıldız,G,Bayraktar,E.(1999).*İlköğretimde Müzik Öğretimi*.Burdur:Modül 9;35-96.

Weinstein,G.E and Mayer,R.E.(1986).*The Teaching of Learning Strategies*.New York:Mc Millan;205-402.

Vural,M.(2001).Ev ve Sınıf Etkinlikleri Antolojisi.Erzurum:Yakutiye Yayıncılık ve Bilgi İşlem Merkezi;232-260.

Yener,F.(1983).*Müzik*.İstanbul:Apa Ofset Basımevi Sanati ve Ticaret A.Ş.78-101.

Yurga,C.(2002).20.*Yüzyılda Türkiye'Popüler Müzikler*.Ankara:Pegem Yayıncılık.5-10

WEB KAYNAKÇA

http://*images.freeimages.com*/images/premium/previews/2334/23348405

http://*previews.123rf.com*/images/artisticco/artisticco1402/artisticco

http://*previews.123rf.com*/images/yuyuyi/yuyuyi1209/yuyuyi120900118/15167741

http://*publicdomainvectors.org*/photos/JicJac_Various_Clothing_6.png

http://*www.enchantedlearning.com*/bwbig/balloon.png

http://*previews.123rf.com*/images/cienpies/cienpies1307/cienpies130700077/20602520- Family-concept-tree-with-hanging-labels-leaves-Vector-file-layered--Stock-Photo.jpg

https://*i1.imgiz.com*/rshots/7185/ogretmenim-canim-benim-24-kasim-ogretmenler-gunu-blok-flut-notasi_7185463-42250_640x360.jpg

http://*www.forumalew.org*/attachments/28437d1431910709/dunya-cocuk-gunu-resimleri-

http://*4.bp.blogspot.com*/xgsqxEEMvyA/TjVLKhFqNgI/AAAAAAAAAJc/IJSl45QQKP8/s320/dunya

http://*hayatdergi.net*/wp-content/uploads/2015/02/aydin-2.jpg

http://*static6.depositphotos.com*/1029662/664/v/950/depositphotos_6646194-Man-Family-Children-Garden-Park-Activity-Symbol-Pictogram.jpg

http://*bilgi.us*/wp-content/uploads/2013/04/23nisan.jpg

http://*i0.wp.com/www.hasansabrikayaoglu.com*/wp-content/uploads/2014/03/insan-olmak-kolay.jpg?resize=540%2C360

http://*www.aysinkorucu.com*/wp-content/uploads/2015/06/cocuklarla-yaz-kursu-programi-cocuklar-icin-yaratici-dans-dersleri-ve-dans-terapisi-dans-muzik-oyun-ritim-istanbul.jpg

http://*i.radikal.com.tr*/480x325/2012/07/13/fft64_mf1036363.Jpeg

http://*previews.123rf.com/*images/artisticco/artisticco1212/artisticco121200008/16683149-A-vector-illustration-of-a-father-and-a-son-going-fishing-on--Stock-Photo.jpg

http://*savsat.bel.tr/*videolar/halk-oyunlari/atabari-oyunu-nasil-oynanir.html

https://*www.youtube.com*/watch?v=97D0a8Xpsig

http://*nasilkolay.com*/ciftetelli-nasil-oynanir

https://*www.youtube.com*/watch?v=5Kp1IXsm-N0

https://*www.youtube.com*/watch?v=9px7O3AWfjg

https://*www.youtube.com*/watch?v=P6_GdlcVMc8

https://*tr.wikipedia.org*/wiki/T%C3%BCrk_halk_oyunlar%C4%B1#/media/File:Halkoyunlar%C4%B1ndaY%C3%B6reler.PNG

http://*www.musikidergisi.com*/resimler/20141121_243288.jpg

http://*www.davuldunyasi.com*/wp-content/uploads/2012/04/Bateri-Davul%C3%87almaya-Baslamak.jpg

http://*cdn.annekaz.com*/uploads/2010/03/blokfltez6.jpg

https://*pixabay.com*/static/uploads/photo/2014/04/02/17/01/piano-307653_960_720.png

http://*1.bp.blogspot.com*/-eMVF910Sb40/UpjB-Elx4sI/AAAAAAAAO_c/DD7OpseMR0c/s1600/turk_isaret_dili_alfabesi.jpg

https://*upload.wikimedia.org*/wikipedia/commons/5/56/ABC_pict.png

http://*www.izlevideo.net*/video/fbookimage3/img-isaretdiliogrenelimhq-767.jpg

https://*tidegitim.com*/wp-content/uploads/Slide11.png

http://*4.bp.blogspot.com*/_v8LorGHkx7w/SpWiDVnz47I/

http://*3.bp.blogspot.com*/JlfxtOEskDk/UshzZA3USWI/

http://*lh6.ggpht.com*/-bNGWf2Z-HcM/ToeKL1I3VgI/AAAAAAAAF24/W0ew77sU9hE/CETVEL1

http://*cdn.nasilkolay.com*/static/J1TWA/ciftetelli-nasil-oynanir_646x340.jpg

http://*www.bengiverdemir.com*/wp-content/uploads/2015/04/halk-oyunlari-27.jpg

http://*llcdn.listelist.com*/listeliststatic/2013/12/eeb1b4ee5e.jpg

http://*img.haberler.com/haber*/385/2-kuzuyla-yola-cikan-girisimci-coban-ki 7479385_8527_m.jpg

http://*viransehir75.meb.k12.tr*/meb_iys_dosyalar/

http://*www.magazinavrupa.com*/files/news/thumb/7afc2a63b4.jpg

http://*www.beylikduzupilatesdans.com*/assets/img/mockup/harmandali1.jpg

http://*i0.wp.com*/www.kelimeatolyesi.com/wp-content/uploads/2012/08/yaban.gen_.tr-mehmetdemirtas.jpg?w=650

http://*1.bp.blogspot.com*/eQ3kiOBHfgI/VNf9nax8GI/

http://*sinematurk.com*/film/20423-memleket-hikâyeleri-bir-dalda-iki-kiraz/

http://*www.efsaneler.net*/cayda-cira-efsanesi-elazig/

http*://www.bilgilersitesi.com*/yasanmis-gercek-canakkale-oykuleri-

http://*www.imageto.org*/images/eTq8F.jpg

http://*i.on5yirmi5.com*/image/2012/09/22/303591.jpg

http://*www.kutsaloyun.com*/wp-content/uploads/2015/04/

http://*www.halkoyunlarigrubu.com*/images/davulzurna.png

http://*restorationchurchhighlands.org*/wp-content/uploads/2013/11/Audio-CD.png

https://*www.masalcisite.com*/devlerle-cucelerin-dostlugu/

http://*tavsan-ile-kaplumbaga.masali.cix1.info*/

http://*www.tiyatroevi.com*/a-dan-z-ye-tekerlemeler.html

http://*www.bisiklethaber.com*/wp-content/uploads/2013/06/u%C3%A7an-bisiklet-et.jpg

http://*www.chip.com.tr*/images/content/2013061416283215872.jpg
http://www.kultur.k12.tr/upp/4/images/halk-oyunlari-dans.jpg
https://www.calandlyceum.nl/wp-content/uploads/2014/10/Disco-dans-e1384025362237.jpg
http://thumbs.dreamstime.com/z/silhouette-people-jumping-dance-9378632.jpg
http://www.balletstudiochantal.com/wp-content/uploads/2011/09/dans_9001.jpg
http://www.stromsholm.com/files/2012/10/dans-siluett-520x389.jpg
http://www.istanbulkultur.com.tr/wp-content/uploads/2013/10/kids-dance.jpg
http://danskeyfi.com/wp-content/uploads/2014/03/banner-cocuk-dans.jpg
http://3.bp.blogspot.com/-
http://www.thebostoncalendar.com/system/events/photos
http://www.stjohnsbaptist.com/Portals/5/YOUTH%20logo.jpg
https://purpologydotcom.files.wordpress.com/2015/01/pochette-people-dance.gif
http://dancified.com/wp-content/uploads/2014/09/neondance4.jpg
http://www.yvelinesradio.com/infos_all/photos/2011/SilhouetteDancingPeoplefull-
http://thumbs.dreamstime.com/t/dancing-group-happy-girls-nad-boys-42814073.jpg
https://www.google.com.tr/search?q=disko+danslar
http://img1.123freevectors.com/wp-content/uploads/people
http://media02.hongkiat.com/silhouette-vectors/action.jpg
http://previews.123rf.com/images/kjpargeter/
http://previews.123rf.com/images/peromarketing/
http://*palyacohizmetleri.com*/wp-content/uploads/2016/02/palyaco
http://*www.ankaracicek.com*/organizasyon/palyaco_sarkisi.jpg
http*://st.depositphotos.com*/3332767/4588/i/170/depositphotos
http://*www.sektor.gen.tr*/image/palyaco-kiralama-animasyon-ekibi-palyaco-kiralama-ilizyonist-
http://*www.kostumsarayi.com*/epanel/upl/
http://*www.animasyongrubu.com*/images/881103-large.jpg
http://*www.bulusmanoktasi.com.tr/images*/hizmetler/animasyon
http://*g03.a.alicdn.com*/kf/HTB1utbEIVXXXXaoaXXXq6xXFXXXm/Free-shipping-
https*://www.eglenceorganizasyonu.com.tr*/urun_resim/268/Palyacolar.jpg
http://*www.atesdance.com*/dosyalar/2e1fd7119686511fe72733d3d2c79bd8PALYACO.jpg
https://*store.donanimhaber.com*/0e/7d/b6/0e7db6f945655d2bca41050409fdc15f.jpg
http://*www.denizdikimevi.com*/image/cache/data/palyacokiyafeti/palyaco1-500x500.gif
http://*img.alibaba.com*/img/pb/968/995/711/711995968_267.jpg
http://*3.bp.blogspot.com*/GzTojjCty9Q/UjotBY5aL7I/
https://*static.md*/db8bc2fc0ccd8f25cfb4e1fd6c078402.png
http://*s19.postimage.org*/u6b1k0ler/nasreddin_hoca_resimleri_boyama2.jpg
http://*previews.123rf.com*/images/beaubelle/beaubelle1509/beaubelle150900006/
http://*static8.depositphotos.com*/1008522/796/v/950/depositphotos
http://*www.beylikduzupilatesdans.com*/assets/img/mockup/harmandali1.jpg
http://*www.onceokuloncesi.com*/imagehosting/493049f8038f7cb4c.jpg

https://www.google.com.tr/search?q=kutu+kutu+pense+%C3%A7izim&safe=strict&espv=2&biw=136

https://i.ytimg.com/vi/68tW9ZVRl3I/maxresdefault.jpg

http://panel.dogaokullari.com/dogakoleji_depo//Images/okul_user/BAGCILARDOGA/20160114_111705_2016771.jpg

https://ae01.alicdn.com/kf/HTB1RCA4OpXXXXXTXpXXq6xXFXXXn/Diamante-diy-pittura-cristallo-di-içinde-bir-punto-%C4%B0ki-kaplanlar-animale-kare-elmas-çizim-set-unfinish.jpg

http://2.bp.blogspot.com/-fooFHY_Phjk/U5jEn7Flr7I/AAAAAAAAAEU/M1vJoKA8b_k/s1600/Gulliver%2527in+Gezileri.jpg

http://roberthajnal.ro/wp-content/uploads/2014/07/Testoasa-vs-Iepire-Marathon-7500.jpg

http://img7.mynet.com/hbr/2016/10/11/021053449/bugsbunn2-640x360.jpg

http://wowturkey.com/tr223/emrullah_Karadenizolympics_flag.jpg

http://www.bilgizamani.net//HLIC/3487dfa2f473664c245b80ce77322adf.jpg

https://hlcysmn.files.wordpress.com/2013/01/cocuklar-icin-komsu-komsu.jpg

http://iblog.milliyet.com.tr/imgroot/blogv7/Blog333/2011/09/12/17/287437-3-4-66e69.jpg

ÇEŞİTLİ BOYUTLARIYLA ÇEVRE EĞİTİMİ

Sefer Ada
Z. Nurdan Baysal
Senem Seda Şahenk Erkan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1725
Eğitim No.: 339
ISBN: 978-605-320-632-3
© 1. Basım, Nisan 2017

ÇEŞİTLİ BOYUTLARIYLA ÇEVRE EĞİTİMİ
Sefer Ada, Z. Nurdan Baysal, Senem Seda Şahenk Erkan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ada, Sefer., Baysal, Z. Nurdan., Şahenk, Erkan, Senem, Seda.
Çeşitli Boyutlarıyla Çevre Eğitimi */ Sefer Ada, Z. Nurdan Baysal, Senem Seda Şahenk Erkan*
1. Basım, XII+292, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-632-3
1. Çevre 2. Çevre Eğitimi 3. Çevre Sorunları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Önsöz ix
Giriş 1

1. BÖLÜM: ÇEVRE İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Alan. 5
1.2. Atık 6
1.3. Çevre 7
1.4. Çevre Bilinci 9
1.5. Çevre-Bilim 10
1.6. Çevre Türleri ve Çevrenin Çeşitli Yönleri 13
1.7. Çevre ile İlgili Diğer Kavramlar 14
1.8. Kirlilik 16
1.9. Sağlık 17
1.10. Sistem 17
1.11. Çevre Eğitiminde Genel Olarak Hangi Konular Yer Almalıdır? 18
1.12. Bilim, Teknoloji, Toplum ve Çevre 19

2. BÖLÜM: ÇEVRE İLE İLGİLİ DEĞİŞKENLER

2.1. Çevre ve Sağlık 21
2.2. Çevre ve Eğitim 25
2.1.1. Çevre Eğitiminin Genel ve Özel Amaçları 28
2.2.2. Çevre Eğitimi Hangi İhtiyaçlardan Doğmuştur? 28
2.2.3. Genel Olarak Çevre İçin Eğitim Kavramları ve İlkeleri 29
2.2.4. Çevre Eğitiminde Hedefler Nasıl Olmalıdır? 30
2.2.5. Çevre Eğitimi ve Etik 33
2.2.6. Eğitsel Çevrenin Sosyal Boyutu 33
2.2.7. Ev Ziyaretleri 49
2.2.8. Çevre Eğitiminde Yöntem 52

2.2.9. Dünya'da ve Türkiye'de Çevre Eğitimi Konusunda Temel Girişimler 54
2.2.10. Türkiye'de Öğretmen, Öğrenci ve Velilerin Karşılaştıkları Çevre Sorunları 57
2.2.11. Türkiye'de Çevre Eğitimi ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Görüş ve Öneriler 57
2.2.12. Çevre Eğitiminde Görev Alabilecek Öğretmenlerin Yetiştirilmesi 59
2.3. Gelişim Dönemleri ve Çevre 59
2.3.1. Doğum Öncesi Dönemde Çevre 60
2.3.2. Doğum Sonrası Dönemde Çevre 61
2.4. Çevrenin Alan Yansımaları 62
2.4.1. Konut, Kentleşme ve Çevre 62
2.4.2. Toprak ve Çevre Kirliliği 64
2.4.3. Hava ve Çevre Kirliliği 65
2.4.4. Gürültü ve Çevre Kirliliği 67
2.5. Kitle İletişim Araçları ve Eğitim 68
2.5.1. Medya 68
2.5.2. Basında Çevre 68
2.6. Okul ve Sosyal Çevre 71
2.6.1. Çevre ve Okul Servisleri 71
2.6.2. Okul Binaları ve Sürdürülebilir Fiziki Durum 72
2.6.3. Yeşil Okul Projesi 74
2.6.4. Eko Okullar Programı/Projesi 75
2.7. Toplum ve Çevre 85
2.8. Din ve Çevre 86
2.9. Spor ve Çevre 88

3. BÖLÜM: EĞİTİM TÜRÜ VE BASAMAKLARINA GÖRE ÇEVRE EĞİTİMİ

3.1. Çevre Bilincini Kazandırmak İçin Eğitim 91
3.1.1. Çevre Eğitiminde Dikkat Edilecek İlkeler ve Uygulama Örnekleri 91
3.1.2. Çevre Eğitim Programı 93
3.2. Çevre Eğitiminin Kademeleri, Örgün ve Yaygın Eğitimde Çevre 94
3.2.1. Okul Öncesinde Çevre Eğitimi 96
3.2.2. İlkokulda (İlköğretimde) Çevre Eğitimi 98
3.2.3. Çevre Programı Uygulamalarına Örnek 98
3.2.4. Liselerde Çevre Eğitimi 105
3.2.5. Yükseköğretimde Çevre Eğitimi 107
3.2.6. Çevre ve Yaygın Eğitim 110
3.3. Çevre Konusunda Yapılan Makale ve Lisansüstü Tezlerden Örnekler 114
3.3.1 Araştırma Modelleri ve Yöntemleri 114
3.3.2. Çevre Konusunda Yapılan Makale ve Tezlerden Örnek Özetler 116

4. BÖLÜM: DERS KİTAPLARINDA ÇEVRE EĞİTİMİ

4.1. İlkokul Ders Kitaplarının Çevre Konuları Açısından İncelenmesi 133

4.2. İlkokul Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Kitaplarında Çevre Konusunun İşleyişi 134
- 4.2.1. İlkokuldaki Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Çevre Konularının İncelenmesi 134
- 4.2.2. İlkokul Hayat Bilgisi 1. Sınıf Ders Kitabı (1. Kitap) 136
- 4.2.3. İlkokul Hayat Bilgisi 1. Sınıf Ders Kitabı (2. Kitap) 139
- 4.2.4. İlkokul Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabı (1. Kitap) 143
- 4.2.5. İlkokul Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabı (2. Kitap) 145
- 4.2.6. İlkokul Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabı (1. Kitap) 147
- 4.2.7. İlkokul Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabı (2. Kitap) 149

4.3. Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Genel Değerlendirmesi 152

4.4. Sosyal Bilgiler Ders Programı 153
- 4.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Vizyonu 153
- 4.4.2. Sosyal Bilgiler Programının Temel Yaklaşımı 153

4.5. İlkokul Sosyal Bilgiler Kitaplarında Çevre Eğitimi 156
- 4.5.1. İlkokul Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı (1. Kitap) 156
- 4.5.2. İlkokul 4. Sınıf "Sosyal Bilgiler" Kitabı (2. Kitap) 159

4.6. Ortaokul Sosyal Bilgiler Kitaplarında Çevre Eğitimi 162
- 4.6.1. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı 162
- 4.6.2. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı 165
- 4.6.3. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı 168

4.7. İlköğretim Kurumları (İlk ve Ortaokullarda 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflarda Okutulan Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programının Sınıf Düzeyinde Sosyal ve Fiziki Çevreyle Bağlantılı Olarak İncelenmesi 169
- 4.7.1. Fen Bilimleri Dersi "Bilgi" Öğrenme Alanı 171
- 4.7.2. Fen Bilimleri Dersi "Beceri" Öğrenme Alanı 171
- 4.7.3. Fen Bilimleri Dersi "Duyuş" Öğrenme Alanı 172
- 4.7.4. Fen Bilimleri Dersi "Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre (FTTÇ)" Öğrenme Alanı 172

4.8. İlkokul Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Çevre Eğitimi 176
- 4.8.1. İlkokul 3. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı 176
- 4.8.2. İlkokul 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı (2. Kitap) 177
- 4.8.3. İlkokul 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı (3. Kitap) 178

4.9. Ortaokul Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Çevre Eğitimi 180
- 4.9.1. Ortaokul 5. sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı 180
- 4.9.2. Ortaokul Fen Bilimleri 7. Sınıf Ders Kitabı 181
- 4.9.3. Ortaokul Fen Bilimleri 8. Sınıf Ders Kitabı 183

4.10. Genel Değerlendirme 184

4.11. Okul Öncesi İlk ve Ortaöğretim Öğretmen Adaylarının Çevre Konusundaki Eğitimleri 190

5. BÖLÜM: ÇEVRE İLE İLGİLİ YASAL TEMELLER

5.1. Çevre ile İlgili Kanun Tüzük ve Yönetmelikler 193
5.2. Uluslararası Anlaşmalarda Çevre....193
5.3. Çevreyle İlgili Yasal Düzenlemeler 199
5.4. Anayasa'da Çevre 199
5.4.1. Çevre Kanunu 200
5.4.2. Çevre Hukuku....201
5.5. Milli Eğitim Şuralarında Çevre Konusunun İşlenmesi 205
5.6. Çevre ile İlgili Yönetmelikler....206

6. BÖLÜM: ÇEVRE İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

6.1. Çevre Sorunları ve Fiziki Çevre Koruma ile İlgili Tarihsel Uygulamalar 211
6.2. Çevreyi Kirletmeyen (temiz) Üretim 217
6.3. Aşırı Tüketim ve Tüketimin Oluşturduğu Atıklar 218
6.4. Çevre Sorunlarının Gruplandırılması 218
6.5. Fiziki Çevre Sorunlarının Bazı Temel Nedenleri....219
6.6. Çevre Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri 219

7. BÖLÜM: ÇEVRE İLE İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR

7.1. Türkiye'de Çevre ile İlgili Ulusal Kuruluşlar....223
7.2. Yerel Yönetimler ve Çevre 231
7.3. Sivil Toplum Kuruluşları (STK)....236
7.4. STK Proje Örnekleri (Tezcan Eralp Albay'ın Sivil Toplumda Proje Öyküleriyle İlgili Kitabından)....242
7.5. Uluslararası Çevre Kuruluşları 245

8. BÖLÜM: ÇEVRE İLE İLGİLİ ÇESİTLİ PROJE VE ETKİNLİKLER

8.1. Ulusal Projeler....249
8.1.1. Çevre Eğitim Projesi 249
8.1.2. Temiz Deniz (ALİPOT) Projesi....249
8.1.3. Temel Afet Bilinci Eğitimi Projesi....249
8.1.4. Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarında "Seracılık Eğitimi" Projesi 250
8.1.5. Yeşil Kutu Projesi 250
8.2. Uluslararası Projeler....254

8.3. Çevreyi Korumaya Yönelik Araçlar 256
8.4. Yerel Yönetimler İçin Çevre Yönetimi Eğitimleri/ÇEKAP Nedir? (8-9 Eylül 2015) 257
8.5. Türkiye'de Çevreyi Korumaya Yönelik Ekonomik ve Sosyal Etkinlikler 258
8.5.1. İç Anadolu Çevre Platformunun Çevresel Sorunların Çözümüne Aktif Katılımı Projesi Eylem Planı (İÇAÇEP) (2015-2017) 259
8.5.2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Dünya Çevre Etkinliği 263
8.5.3. İstanbul'dan ÇAD'a Trafik ve Çevre Sistemleri Desteği 265

9. BÖLÜM: ÇEVRE İLE İLGİLİ ÖZEL/ÖNEMLİ GÜNLER

9.1. Uluslararası Çevre Günleri 270
9.2. Çevre Ödülleri 275
9.2.1. Avrupa Birliği Çevre Ödülleri 275
9.2.2. Whitley Altın Çevre Ödülü 277
9.2.3. Sabri Ülker Çevre Ödülü 277
9.3. Sonuç: Fiziksel Çevre 278

KAYNAKLAR 279

Kaynaklar

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanun. Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 24/06/1973, sayı: 14574.

AB Çevre Ödülleri: Ödül Kategorileri, http://www.abcevreodulleri.org/#ana-sayfa adresinden 20/05/2016 tarihinde indirilmiştir.

AB Çevre Ödülleri Türkiye Programı 2015-2016 http://www.abcevreodulleri.org/#gecmisdonem adresinden 26/05/2016 tarihinde indirilmiştir.

Abay, T. E. ve Ayman, Z. (2007). *Sivil Toplumdan Proje Örnekleri* (Genişletilmiş 2. Baskı) (Editör: Ayman, Z.). Ankara: Sivil Toplum Genel Merkezi Odak, Ankara: Ofset Matbaacılık.

Açı, E. Y. (2005). *Kalkınma Sürecinin Yeni Aktörleri Sivil Toplum Kuruluşları*. İstanbul: Günizi Yayıncılık.

Ada, S. ve Baysal Z. N. (2015). *Türk Eğitim Sistemi ve Etkili Okul Yönetimi* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Ağalday, M., Akçam, H. K., İpek, İ. ve Kablan, F. (2014). *İlköğretim 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

Ağalday, M., Akçam, H., K., İpek, İ. ve Kablan, F. (2014). *İlköğretim 4. Sınıf Fen ve Teknoloji ders kitabı (1. kitap)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Ağar, S. (2006). Kamu kurumları (hizmet yerinden yönetim kuruluşları) teorisi. *TBB Dergisi*, *65*, 277-310.

Ahi, B. ve Özsoy, S. (2015). İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin çevreye yönelik tutumları: cinsiyet ve mesleki kıdem faktörü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *23*, 31-56.

Akay, H. (2012). Sivil toplum kuruluşlarının yönetim anlayışındaki değişime etkileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akçalı, R. (1993). *Basın ve çevre*. Ankara: T.C. Çevre Bakanlığı.

Akçay, İ. (2006). Farklı ülkelerde okul öncesi öğrencilerine yönelik çevre eğitimi. *Yayınlanmamıs Yüksek Lisans Tezi*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı.

Akıllı, M. ve Yurtcan, M. T. (2009). İlköğretim fen bilgisi öğretmeni adaylarının çevreye karşı tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (kazım karabekir eğitim fakültesi örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(2), 119-129.

Akınoğlu, O. ve Sarı, A. (2009). İlköğretim programlarında çevre eğitimi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *30*, 5-29.

Aksoy, B. ve Karatekin, K. (2011). Farklı programlardaki lisans öğrencilerinin çevreye yönelik duyussal eğilimleri. *Türkiye Sosyal Arastırmalar Dergisi, 153*, 23-36.

Aksu, A. (2005). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Çevre Yönetim Sistemi ve Yerel Yönetimler (Karşılaştırmalı Bir Yönetsel Model Yaklaşımı). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Aktepe, S. ve Girgin, S. (2012). İlköğretimde eko-okullar ve klasik okulların çevre eğitimi açısından karşılaştırılması. *İlköğretim Online, 8*(2), 401-414.

Albay, E. (2004). *Sivil toplum proje öyküleri*. İstanbul: STGP.

Alıca, S. S. (2008). Türkiye'de çevre yönetimi. *Ankara Barosu Dergisi*, *1*, 241-251.

Alım, M. (2006). Avrupa birliği üyelik sürecinde Türkiye'de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 14*(2), 599-616.

Alpan Bangir, G. (2008). Ders kitaplarındaki metin tasarımı**.** *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(1), 107-134.*

Altuntaş, A. (2012). Sürdürülebilir toplumlar ve metropollerin baskılarından kurtulmak için alternatif bir yol: sürdürülebilir kentler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(17), 135-148.

Anadolu'da İlk / Yer Altı Çöp Konteynırı http://www.corum.bel.tr/Proje-Detay/YERALTI-COP-SISTEMLERI.html adresinden 22.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Ankara Tabip Odası, Aski-Sukader, Çevre Mühendisleri Odası, Gıda Mühendisleri Odası, Halkevleri, İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi, Jeoloji Mühendisleri Odası, Kimya Mühendisleri Odası Ankara Şubesi, Tüketici Dernekleri Federasyonu, Tüketici Hakları Derneği, Ziraat Mühendisleri Odası (2012). *Su ve Yaşam*. ISBN: 978-605-5867-66-9, Ankara http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/137e43fe989de73_ek.pdf adresinden 23.03.2016 tarihinde indirilmiştir.

Aslan, S. (2010). Sivil toplum ve demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *15*(2), 357-374.

Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*(1), 105-121.

Atık su Arıtma Tesisleri Teknik Usuller Tebliği Resmi Gazete Tarih: 20 Mart 2010 Sayı: 27527.

Aydın, F. ve Çepni, O. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (karabük ili örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*, 189-207.

Aydoğan, D. (2013). İlköğretim programlarında yer alan "çevre duyarlılığı" ve "bilişim teknolojilerine" ilişkin kazanımların gerçekleşme düzeylerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.

Aydoğdu, M. Gezer, K. (2007). "Çevre eğitimi". *Çevre Bilimi* içinde (ss. 210-222). Ankara: Anı Yayıncılık.

Aytaç, A., Türker, S. ve Üçüncü, Z. (2015). İlkokul fen bilimleri 4. sınıf ders kitabı (2. kitap). Ankara: Tutku Yayıncılık.

Aytaç, A., Türker, S. ve Üçüncü, Z. (2015). İlkokul fen bilimleri 4. sınıf ders kitabı (3. kitap). Ankara: Tutku Yayıncılık.

Aytaç, M. ve Gönen, B. (2012). Doğrulayıcı faktör analizi ile yeni çevresel paradigma ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi. *İstatistikçiler Dergisi*, *5*, 14-22.

Ayten, A. (2010). 'Sahip olma'mı 'emanet görme'mi? çevre bilinci ve dindarlık ilişkisi üzerine bir araştırma. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 10*(2), 203233.

Azaltun, M. (2008). (Editör). VI. Araştırma Yöntemleri Semineri – Ölçme ve Ölçek Geliştirme (Konferans Notları). *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı: 1, Bahar: 104-111, 2008, 104-105.

Baki, A. ve Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *11*(42), 1-21.

Başal, H. A. (2005). *Çoçuklar için uygulamalı çevre eğitim*i. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Başal, H. A. ve Erbaş, S. Suzan, (2003). "Okul Öncesi ve İlköğretim Çocuklarına Yönelik Uygulamalı Çevre Eğitimi ve Uygulamalı Örnekler". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 69-78). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Başal, H. A., Atasoy, E., Doğan, Y. (2003). "Çocuklar için çevre duyarlılığının ölçeğinin geliştirilme çalışması". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (117-123). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Başol, S. Ünal, F. Azer, H. Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014). *Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabı.* Ankara: MEB Yayınları.

Batak, B. (2011). Yeşil bayraklı eko-okullarla normal eko-okulların çevreye yönelik bilinç düzeylerinin karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Ana Bilim Dalı, Biyoloji Öğretmenliği Bilim Dalı.

Baykal, T. (2010). Türkiye'de çevre yönetim sisteminin yerel örgütlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 476-492.

Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergis*i, *5*(9), 1-17.

Baykul, Y. (2015). *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik test teorisi ve uygulanması.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Bayram, H. ve Seloni, S. R. (2014). Proje tabanlı öğrenme yaklasımının ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin fen bilgisi başarılarına, kavramsal anlamalarına ve tutumlarına etkisi. *Eğitim Bilimleri Dergisi, 39*, 71-84.

Bayramoğlu Yıldırım, F. (1993) Çevre ve yerel yönetim (yerel yönetimin geliştirilmesi programı). Ankara: TC. Başbakanlık Toplu Konut Dairesi Başkanlığı.

Brown, L. Flavn, Ç. ve Postel, S. (2003). "Can Kurtaran Sandallarını Çıkarın". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 336-345). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Belediye Gelirleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun: Çevre Temizlik Vergisi, (1993) 24/07/1993 tarihli Resmi Gazete sayı: 21647 http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21647.pdf adresinden 08.03.2016 tarihinde indirilmiştir.

Belediye Kanunu No: 5 Resmi Gazete Tarihi: 13.07.2005 Sayı: 25874.

Besin Zinciri, http://insan-cevre.tr.gg/BES%26%23304%3BN-Z%26%23304%3BNC%26%23304%3BR%26%23304%3B-NED%26%23304%3BR-f-.htm adresinden 25.06.2016 tarihinde indirilmiştir.

Bilim müzesi, http://www.karsiyaka.bel.tr/tr/neler-yapabilirsiniz/muzeler/bilim-muzesi adresinden 11.02.2015 tarihinde indirilmiştir.

Binbaşaran Tüysüzoğlu, B. (2005). *Yeşil Kutu Projesi Türkiye'de Çevre Eğitimi ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Ön Araştırma Raporu*. Haziran 2005, REC Türkiye adresinden 26.07.2016 tarihinde inidirilmiştir.

BM Dünya Afet Risklerini Önleme Günü kapsamında bir dizi etkinlik düzenleniyor, http://www.gundemkibris.com/bm-dunya-afet-risklerini-onleme-gunu-kapsaminda-bir-dizi-etkinlik-duzenleniyor-69016h.htm adresinden 28.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Bozdemir, H. (2011). Eko-okullar programının uygulandığı ilköğretim okullarındaki öğrenciler ile klasik ilköğretim okullarındaki öğrencilerin çevre bilinci düzeyinin karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı.

Bozkurt, M. (2011). Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre kavramları ile ilgili algılamalarının değerlendirilmesi ve bu algılamaların çevreye yönelik tutumları ile tutarlılığının incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı.

Bozkurt, N. (2003). "Dünyamız Gelecekte Ne Kadar Yesil Kalabilecek: Felsefe Açısından Çevre". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 223-228). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Bölgesel ÇEVRE Merkezi (REC) (2010). Avrupa Birliği'nde Çevre Alanında İyi Uygulama Örnekleri, http://www.rec.org.tr/dyn_files/20/4138-iyiuygulama.pdf adresinden 03.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Build Upon (2015). Herkes İçin Kaliteli Yasama Olanak Sağlayan Bir Yapılı Çevre Hayal Edin. http://çedbik.org/imagess/WGBÇ.PDF adresinden 04.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Bursa Çevre Projeleri ile Nefes Alacak, http://www.dunya.çom/toplum/yerel-yonetimler/bursa-çevre-projeleri-ile-nefes-alacak-260683h.htm adresinden 22.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Bursa: Osmanlı Tarihi Müzesi kurulacak, http://www.dunya.com/toplum/yerel-yonetimler/bursa-cevre-projeleri-ile-nefes-alacak-260683h.htm adresinden 22.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Büyüköztürk, S., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, S. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

Büyükşehir Çevre Dostu "Atık Yönetim Anlayışını" Dünya ile Paylaşıyor, 02.06.2015 http://www.ibb.gov.tr/tr-tr/pages/haber.aspx?newsıd=22683#.vtqnçx2ltıu internet sitesinden 29/02/2016 tarihinde erişilmiştir.

Cansaran, A. ve Yıldırım, Ç. (2010). "*Çevre ile İlgili Başlıca Terimler ve Kavramlar".* (Ed. O. Bozkurt) *Çevre Eğitimi* içinde (ss. 1-19). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

Ceritli, İ. (1997). Türkiye'nin toprak sorunu. Ocak-şubat-mart 1997, sayı: 22, 4-8.

Cleland I. D. (1999). Project Management Strategic Design and Implementation. Mc Grow Hill.

Cihangir, N. (2003). "*Japonya'da Çevre Eğitimi*". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 160-162). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Concise Oxford Dictionnary, http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/ethic adresinden 04.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Coşkun, M. (2005). Son dönemlerde çıkartılan yasalar çerçevesinde Türkiye'de doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasında yerel yönetimlerin değişen rolleri. *Planlama Dergisi, 1*, 42-48.

Cömert, H. ve Acar Şeşen, B. (2011). The effects of cooperative learning activities on 7th grade students' environmental knowledge. *EAB 2011 Kongre Tam Metin Bildiri Kitabı*, 1732.

Çabuk, B. ve Karacaoğlu, C. (2003). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 189-198.

Çakan, Z. (1987). Çevrenin uygun kullanımı için geliştirilmiş makro bir yöntem (121-125). *Uluslararası Çevre' 87 Sempozyumu Kitapçığı*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Teknografi Matbaacılık.

Çelikkaya, T. ve Yakar, H. (2015). Sosyal bilgiler programında gazete, dergi ve internet haberlerinin kullanılması. *Turkish Studies*, *10*(3), 251-270.

Çepel, N. (2003). "Toprak ve Orman Kaynaklarımızın Ekolojik Değerlendirilmesi". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 413-421). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Çerkezköy Belediyesi Ambalaj Atıkları Geri Kazanım Projesi, http://www.cerkezkoy.bel.tr/Sayfa/221/çevre-koruma-ve-kontrol-mudurlugu adresinden 22.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Çevre Kanunu (1983). 11/08/1983 tarih 18132 sayılı Resmi Gazete. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf adresinden 01.04.2016 tarihinde indirilmiştir.

Çevre koruma ve Kontrol Müdürlüğü, http://www.umraniye.bel.tr/tr/main/mudurlukler/news/cevre-koruma-ve-kontrol-mudurlugu/3 adresinden 28/05/2016 tarihinde indirilmiştir.

Çevre Nobeli, goes to Dr. Şekercioğlu (Çevre Nobeli Dr. Şekercioğlu'na verildi) (2008) http://www.radikal.com.tr/cevre/cevre-nobeli-goes-to-dr-sekercioglu-879069/ adresinden 28/05/2016 tarihinde indirilmiştir.

Çevre ve Sehirçilik Bakanlığı, https://www.turkiye.gov.tr/cevre-ve-sehircilik-bakanligi adresinden 04.04.2016 tarihinde indirilmiştir.

Çevre ve Sehirçilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2011) Tarihi: 29/6/2011, No: 644 http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110817-1-1.htm adresinden 04.04.2016 tarihinde indirilmiştir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği (1997) 23.06.1997 tarih 23028 sayılı Resmi Gazete http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/11/20141125-1.htm adresinden 03.03.2016 tarihinde indirilmiştir.

Çimen, O., Yılmaz, M. ve Çimen, G. (2011). Biyoloji öğretmen adaylarının çevre duyarlı davranışlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Kelesoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, *32*, 191-201.

Çokadar, H., Türkoğlu, A. ve Gezer, K. (2007). "Çevre Sorunları". (Aydoğdu Mustafa, Gezer Kudret) *Çevre Bilimi* içinde (ss. 86-96). Ankara: Anı Yayıncılık.

Dalkılıç, H. ve Gölge, N. (2014). *Hayat bilgisi 1. sınıf ders kitabı (1. Kitap)*. Ankara: MEB Yayınları.

Dalkılıç, H. ve Gölge, N. (2014). *Hayat bilgisi 1. sınıf ders kitabı (2. Kitap)*. Ankara: MEB Yayınları.

Demir, E. (2015). *Spor bilimine giriş*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Demir, A. (2012). Yeşil okul: çevre, sağlık ve eğitime etkileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Malatya, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı.

Demir, R. ve Namlı, O. (2004). *Çevre bilimi*. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yayını.

Demirbaş, M. ve Pektaş, H. M. (2009). İlköğretim öğrencilerinin çevre sorunu ile ilişkili temel kavramları gerçeklestirme düzeyleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, *3*(2), 195-211.

Demirel, Ö. (2015). *Eğitimde program geliştirme* (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

Demirkaya, H. (2006). Çevre eğitiminin Türkiye'deki coğrafya programları içerisindeki yeri ve çevre eğitimine yönelik yeni yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 207-222.

Des Jardins, J. R. (1992/2006). *Çevre Etiği (Çevre Felsefesine Giriş)* (Environmental Ethics an Introduction to Environmental Philosophy) (çev. Keleş, R.). Ankara: İmge Kitabevi.

Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı. *The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, *4*(3), 159-166.

Dilek, Ç. (2010). "*Çevre Bilinci".* (Ed. O. Bozkurt) *Çevre Eğitimi* içinde (ss. 179-211). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

Dinçer, Ç (2003). "Okul öncesi dönem çocuklarının çevresel farkındalıklarını arttırma yolları". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için Eğitim* içinde (ss. 79-84). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Çevre Eğitimi Dersi Bilgileri, http://www.deu.edu.tr/ders-katalog/2014-2015/tr/tr_1117_1117_2115.html adresinden 06.01.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dursun, F. ve Esgi, N. (2008). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğretimi ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*, 21-34.

Duru, B. (1995). Çevre bilincinin gelişim sürecinde türkiye'de gönüllü çevre kuruluşları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı.

Duygu, E. (2003). (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 317-323). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Dünya Çevre Günü Açıklaması, http://www.emo.org.tr/ekler/b74e58c6f2c8254_ek.pdf?dergi=1035 adreesinden 07.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Dünya Çevre Günü Deniz ve Çevre Şenliği, http://www.pagcev.org/pagcev-dunya-çevre-gunu-deniz-ve-cevre-senligi-55926dç532e56 adresinden 07.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Dağ Günü 11 Aralık, http://www.dayko.org.tr/Haber-DUNYA_DAG_GUNU___11_ARALiK-326032.html adresinden 29.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Günü, https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_G%C3%BCn%C3%BC adresinden 21.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Meteoroloji Günü (Belirli Gün ve Haftalar), http://www.bilgicik.com/yazi/dunya-meteoroloji-gunu-belirli-gun-ve-haftalar/ adresinden 12.06.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Meteoroloji Günü - 23 Mart, http://www.bekirhoca.com/bgvh/bgvhdetay.asp?id=165&D%FCnya%20Meteoroloji%20G%FCn%FC adresinden 12.06.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Okyanus Günü, http://www.gelbalder.org/nezih-bilecik/6032-dunya-okyanus-gunu.html adresinden 29.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Ormancılık Günü; 21 Mart (Ağaç Bayramı, Bahar Bayramı, Nevruz) http://www.cetinadam.com/2015/03/dunya-ormanclk-gunu-21-mart-agac-bayram.html adresinden 12.06.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Su Günü, http://www.sabriulkervakfi.org/dunyasugunu adresinden 15.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Su Günü Nedir?, http://www.dunyasugunu.org/ adresinden 12.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Su Günü Nedir?, Dünya Su Günü Tarihçesi, http://www.karar.com/gundem-haberleri/dunya-su-gunu-nedir-dunya-su-gunu-tarihcesi-82478 adresinden 12.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Dünya Toprak Günü, http://www.koykoop.org/ 404.aspx?aspxerrorpath=/%20sektorden.aspx sektorden.aspx?id=6039 adresinden 03.06.2016 tarihinde indirilmiştir.

Ekinci, A. ve Öter, Ö. M., (2010). İlköğretim Okulları Ders Kitapları, Öğrenci Çalışma Kitapları ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Branşlara Göre İncelenmesi Çalıştayları Raporu. http://duabpo.dicle.edu.tr/oygem/dosya/ders_kitaplar_inceleme_raporu.pdf adresinden 22.020.2016 tarihinde indirilmiştir.

Eko Okul Programı El Kitabı, http://www.ekookullar.org.tr/çkfinder/userfiles/files/eko_okullar_net.pdf adresinden 08.06.2016 tarihinde indirilmiştir.

Environmental Law, http://www.unep.org/delc/EnvironmentalLaw/tabid/54403/Default.aspx adresinden 08.06.2016 tarihinde indirilmiştir.

Environmental Performance Index, http://epi.yale.edu/sites/default/files/2016EPI_Full_Report.pdf adresinden 28/06/2016 tarihinde indirilmiştir.

"En Çevreci Tesis" ödüllerini Bakan Müezzinoğlu ve Başkan Topbaş verdi, -07.12.2015 http://www.skb.org.tr/en-cevreci-tesis-odullerini-bakan-muezzinoglu-ve-baskan-topbas-verdi-s14045k/ adresinden 29/02/2016 tarihinde indirilmiştir.

Erbaş, K. (2015). *Ortaokul Fen ve Teknoloji 8. sınıf ders kitabı*. Ankara: Yıldırım Yayınları.

Ercengiz, M., Keçeci, S. ve Polat, S. (2014). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik duyarlılıklarının incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, *18*(59), 119-130.

Erdem, Ü. (2003). "Dünyayı Anlamak ve Korumak İçin Yasalar, Kavramlar ve İlkeler". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 348-353). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Erdem, Ü. (2003). *"Çevresel Bilincin (Farklılığın) Dört Düzeyi".* (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss.324-326). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Erdoğan, İ. (2012). Proje tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenme ortamı ile ilgili algılara ve başarıya etkisi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(3), 21-33.

Eren, E. Ö. ve Doğan, N. Ç. (2014). *Hayat bilgisi 3. sınıf ders kitabı (1. Kitap).* Ankara: MEB Yayınları.

Eren, E. Ö. ve Doğan, N. Ç. (2014). *Hayat bilgisi 3. sınıf ders kitabı (2. Kitap).* Ankara: MEB Yayınları.

Erkan, Z. (1993). *Çevre ve insan (Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre*). İstanbul: Meram Yayıncılık.

Erkol, S. ve Uğurlu, İ. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin biyoloji ve çevreye yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Öğretim Dergisi (JRET), 2*(3), 243-249.

Eroğlu Doğan, E. (2013). Biyolog ve öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları ve bilgi düzeyleri. *İlköğretim Online, 12*(2), 413-424.
Erol, F. (2009). *Okulda güvenlik sorununa yol açan etkenlerin belirlenmesi*. Ankara: MEB EARGED Yayınları.
Erol, M. (2007). Sivil toplum kuruluşlarından (stk) vakıflar ve vakıflarda muhasebe kayıt sistemi. *KMU İİBF Dergisi*.
Erten, S. vd. (2015). *Ortaokul fen bilimleri 5. sınıf ders kitabı* (Editör: Fulya Erten). Ankara: Bilim ve Kültür Yayınları.
Erten, S. (2014). *İlkokul 3. sınıf fen bilimleri ders kitabı*. Ankara: Bilim ve Kültür Yayınları.
Erten, D. (2011). *Sürdürülebilir üretim ve tüketim yayınları-v yeşil binalar*. Ankara: Çevre ve Sehircilik Bakanlığı.
Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?. *Çevre ve İnsan Dergisi*, *Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı*, 65/66.
Erten, S. (2002). İlköğretimin 2. kademesindeki (6., 7., 8. sınıflar) öğrencilerde çevreye yararlı davranışların araştırılması. *V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi* (16-18 Eylül 2002) *Bildiriler Kitabı*, 11-15, Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
Ertuğrul, M. (2005). Orman yangınlarının dünyadaki ve türkiye'deki durumu. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 7*(7), 43-50.
Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınevi.
Ertürk H. (2003). "Sürdürülebilir Kalkınma: Hedefler ve Politikalar (Türkiye Açısından Bir Değerlendirme)". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 354-365). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Esen, T. (2011). Üstün yetenekli öğrencilerin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarının incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adıyaman, Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
Ev ziyaretlerinde dikkat edilmesi gerekenler, http://kinikanadolulisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/35/14/964151/içerikler/ev-ziyaretlerinde-dikkat-edilmesi-gerekenler_760665.html adresinden 23.03.2016 tarihinde indirilmiştir.
Eylül Uluslararası Ozon Tabakasının Korunması Günü http://www.csb.gov.tr/gm/cygm/index.php?Sayfa=haberdetay&Id=15306 adesinden 28.05.2016 tarihinde indirilmiştir.
Genç, M. ve Genç, T. (2013). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, *1*(1), 9-19.
Geray, Ç. (1998). Yerel yönetimler ve çevre. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 7(3), 57-64.
Giddens, A. Ve Güzel, Ç. (2013). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
Glesne, Ç. (2012). Nitel Araştırmaya Giriş (Becoming Qualitative Researchers) (Çev. Ersoy, A. ve Yalçınoğlu, P.) 1. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
Gökdağ, D. (2003). "Ortaöğretim Programlarında Çevre". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 175-178). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Gökler, İ. ve Yılmaz, İ. (2003). "*Çevre Eğitiminin Önemli Amacı: Merak*". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 147-149). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Gönel, A. (1998). *Önde gelen STK'lar araştırma raporu*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih vakfı.
Görmez, K. (1997). *Çevre sorunları ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
Güçlü, Y. (2010). "*Ekolojik Etki"*. (Ed. O. Bozkurt) *Çevre Eğitimi* içinde (ss. 65-124). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
Gül, S. ve Özay Köse, E. (2015). Öğretmen adaylarının çevre sorumluluğuna bağlı tüketim bilinç düzeylerinin belirlenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 334-345.
Gülay, H. ve Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir gelişim için okul öncesi dönemde çevre eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
Gülcan, M. G. ve Taner, N. (2011). Öğretmen görüşlerine göre ilköğretimde ev ziyaretinin okul başarısına etkisi (kahramanmaraş il örneği). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*, 129 – 144.
Güldoğan, E. (2008). Türkiye'de çevre hakkı ve yerel yönetimler: uluslararası düzlemde bir kıyaslama ve öneriler. *Yerel Siyaset Dergisi*, 55-62.
Güler, Ç. (2008). *Çevre kirliliği ve çocuk*. Ankara: Yazıt Yayıncılık.
Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). *Kentleşme ve çevre sağlığı*. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No 26, Ankara: TÇ Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, TC Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, ISBN 975-7572-27-6.

Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). *Su kirliliği* (1. Baskı). Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
Güler, S. Y. vd. (2015). *Ortaokul fen bilimleri 6. sınıf ders kitabı* (Editör: Alpegemen, S.). Ankara: Altın Kitaplar Yayınevi.
Güney, E. (1997). *Türkiye'de çevre sorunları doğa kültürel ortam bozulması*. Konya: Öz Eğitim Yayınları.
Güney, E. (2004). *Çevre sorunları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
Gürcüoğlu, S. (2013). Türkiye'de çevre eğitimi kamu örgütleri, sivil toplum örgütleri ve medyanın rolü. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *15*(3), 154-170.
Gürpınar, E. (1992). *Çevre sorunları*. İstanbul: Der Yayınları.
Gürseler, G. (1999). Türkiye'de çevre hukuku. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, *3*, 811-830.
Gürültü Kontrol Yönetmeliği 11.12.1987 tarih ve 19308 sayılı Resmi Gazete.
Güven, E. (2013). Çevre sorunları başarı testinin geliştirilmesi ve öğretmen adaylarının bilgi düzeylerinin belirlenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*(2), 114-127.
Güven, S. (2003). "Çocuk Aile ve Çevre". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 144-146). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Güvendi Kaptan, S. ve Kaptan, A. Y. (2004). Ders kitaplarındaki tasarım sorunları ve öğrencilerin öğrenme düzeyine etkisi. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9 Temmuz 2004, Malatya, İnönü üniversitesi Eğitim Fakültesi.
Hakkari'de dört mevsim, 12 Haziran 2014 Milliyet Gazetesi http://www.milliyet.çom.tr/hakkari-de-dort-mevsim-hakkari-yerelhaber-243454/ adresinden 01.02.2016 tarihinde indirilmistir.
Hava Kalitesini Korunması Yönetmeliği 02.11.1986 tarihli ve 19269 sayılı Resmi Gazete
Ilgar, R. (2007). Çevre eğitiminde yaygın eğitimin rolü ve önemi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*, 38-50.
İBB'den Dünya Çevre Etkinliği, http://www.haberler.com/ibb-den-dunya-cevre-gunu-etkinligi-7381548-haberi/ adresinden 13.02.2016 tarihinde indirilmiştir.
İç Anadolu Çevre Platformunun Çevresel Sorunların Çözümüne Aktif Katılımı Projesi Eylem Planı (İÇAÇEP) (2015-2017), http://www.ttkder.org.tr/dernek-haberleri/196-ic-anadolu-cevre-platformunun-cevresel-sorunlarin-cozumune-aktif-katilimi-projesi-eylem-plani-hazirlandi.html adresinden 21.05.2016 tarihinde indirilmiştir.
İnanç, N. ve Kurgun, E. Atasoy. E. (2003). "Çevre Eğitimi ve Halkın Bilinçlendirilmesi" (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 128-134). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Introduction, http://epi.yale.edu/.chapter/introduction adresinden 28/06/2016 tarihinde indirilmiştir.
İMECE-Sivil Toplum Destekleri, http://www.derneklerdergisi.com/971/imeçe-sivil-toplum-destekleri.html adresinden 23/04/2016 tarihinde indirilmiştir.
İstanbul'a 115 Bin Yeni Ağaç, 23.01.2015- http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=22449#.VtQks32LTIU adresinden 29/02/2016 tarihinde indirilmiştir.
İstanbul'dan Çad'a trafik ve çevre sistemleri desteği, 18.12.2014 http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=22374#.VtQmkX2LTIU adresinden 29/02/2016 tarihinde indirilmiştir.
İstanbul Kalkınma Vakfı (1998). *Avrupa birliği ve Türkiye'nin çevre politikalarının karşılaştırılmalı incelemesi*. İstanbul: İstanbul Kalkınma Vakfı Yayınları (İKV).
İzmit Belediyesi Çevre Projeleriyle Örnek Oluyor 11 Mart 2015» Haber, http://www.milliyet.com.tr/izmit-belediyesi-cevre-projeleriyle-kocaeli-yerelhaber-665560/ adresinden 23/04/2016 tarihinde indirilmiştir.
Journée internationale de la prévention des catastrophes 13 octobre, http://www.un.org/fr/events/disasterreductionday/ adresinden 03.06.2016 tarihinde indirilmiştir.
Journée Internationale de la protection de la couche d'ozone 16 septembre, http://www.un.org/fr/events/ozoneday/ adresinden 03.06.2016 tarihinde indirilmiştir.
Journée Internationale de la Terre Nourriciere, http://pfbc-cbfp.org/actualites/items/JITN-fr.html adresinden 25.05.2016 tarihinde indirilmiştir.
Journée Internationale de la Terre Nourricière, http://pfbc-cbfp.org/actualites/items/JITN-fr.html adresinden 29.05.2016 tarihinde indirilmiştir.
Journée internationale pour la prévention de l'exploitation de l'environnement en temps de guerre et de conflit armé 6 novembre, http://www.un.org/fr/events/environmentconflictday/ adresinden 03.06.2016 tarihinde indirilmiştir.
Journée Mondiale de l'environnement, http://www.journee-mondiale.com/170/journee-mondiale-de-l-environnement.htm adresinden 28.05.2016 tarihinde indirilmiştir.
Journée Mondiale de l'Océan: 8 Juin, http://www.un.org/fr/events/oceansday/ adresinden 28.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Journée mondiale de la lutte contre la désertification et la sécheresse: 17 juin, http://www.un.org/fr/events/desertificationday/ adresinden 28.05.2016 tarihinde indirilmiştir.
Journée Mondiale de la Vie Sauvage: 3 Mars (Dünya Yaban Hayatı Günü: 3 Mart), http://www.un.org/fr/events/wildlifeday/ adresinden 03.06.2016 tarihinde indirilmiştir.
Journée Mondiale des Oiseaux Migrateurs, http://www.worldmigratorybirdday.org/sites/default/files/WMBD_2015_Flyer_French_1.pdf adresinden 28.05.2016 tarihinde indirilmiştir.
Kadın Çiftçilere Arıcılık Eğitimi Veriliyor, 30.1.2016 http://www.30nisan.com/haber/kadin-ciftcilere-aricilik-egitimi-veriliyor--18708.html adresinden 01.02.2016 tarihinde indirilmiştir.
Kadıoğlu Ateş, H. (2009). Projeye dayalı öğrenme yönteminin öğrencilerin görsel sunum uygulamalarına ve sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(3), 89-96.
Kahveci, G. ve Demirtaş, Z. (2012). İlköğretim okulu 6., 7., 8. sınıf öğrencilerinin temizlik ve hijyen algıları. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, *2*(2), 51-59.
Kahyaoğlu, M. ve Kaya, M. F. (2012). Öğretmen adaylarının çevre kirliliğine ve çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerine yönelik görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 91-101.
Kale, N. (2003). "İlköğretimde Çevre Hakkı Eğitimi". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 179-184). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Karaca, A. ve Turgay, O. C. (2012). Toprak kirliliği. *Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Dergisi*, *1*(1), 13-19.
Karataş, A. (2013). Çevre Bilincinin geliştirilmesinde çevre eğitiminin rolü ve niğde üniversitesi eğitim fakültesi örneği. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı.
Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
Karpuzcu, M. (2006). *Çevre kirlenmesi ve kontrolü*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği 14.03.1991 tarih ve 2814 sayılı Resmi Gazete
Kaya, H. İ. ve Karakaya, Ş. F. (2012). Öğretmen eğitiminde yapılandırmacı öğrenmeye dayalı uygulamaların öğretmen adaylarının problem çözme eğilimlerine etkileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*, 79-95.
Kaya, M. Dağ, Ö., Koçak, E. Yıldırım, T. ve Ünal, M. (2014). *Sosyal bilgisi 4. sınıf ders kitabı (1. Kitap)*. Ankara: MEB Yayınları.
Kaya, M. Dağ, Ö. Koçak, E., Yıldırım, T. ve Ünal, M. (2014). *Sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabı (2. kitap)*. Ankara: MEB Yayınları.
Kaya, O. N., Ünsal, Y. Balım, A. G., Erdoğan, M. ve Tüysüz, Ç. (2014). *Ortaokul fen bilimleri 5. sınıf (1. kitap)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
Kaya, O. N., Ünsal, Y. Balım, A. G., Erdoğan, M. ve Tüysüz, Ç. (2014). Ortaokul fen bilimleri 5. sınıf (2. kitap) Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
Kaya, Y. (2011). Çok taraflı çevre anlaşmalarına uyum sorunu ve Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *16*(2), 439-462.
Kaypak, S. (2013). Çevre sorunlarının çözümünde küresel çevre politikalarının önemi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *31*, 17-34.
Keleş, R. ve Hamamcı, Ç. (2005). *Çevre politikası* (5. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.
Keskin, M. (1996). *"Tüketim Toplum ve Atıklar"*. (Ed. F.Bayramoğlu Yıldırım), *İnsan Çevre ve Kent* içinde (ss. 123-146). İstanbul: İstanbul Akademisi WALD.
Keyman, F. (2006). Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkânsızlıklar İçinde Bir Vaha (Editör: İrfan Aktan). Ankara: STGM (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi) panel.stgm.org.tr/vera/app/var/.../turkiye-de-sivil-toplumun-seruveni.pdf adresinden 12.10.2015 tarihinde indirilmistir.
Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. Elektornik Sosyal Bilimler *Dergisi, 10*(36), 381-404.
Kısa, A. (2008). Türkiye'deki sivil toplum kuruluslarının çevre ve ormancılık politikalarındaki yeri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
Kiziroğlu, İ. (2003). "*Türk eğitim sistemine çevre eğitimi ve karsılasılan sorunlar*" (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 35-59). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Kiziroğlu, İ. (2003). "*İnsan ve Çevre İkilemi*". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 297-302). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Kolomuç, A. ve Açışlı, S. (2013). Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevreye karşı tutumlarının karşılaştırılması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *6*(7), 687-696.
Komisyon (2014). *Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

Köşker, N. (2013). İlkokul öğrencileri ve sınıf öğretmeni adaylarının doğaya ilişkin algıları ve sorumluluklarına yönelik düşünceleri. *Turkish Studies Dergisi*, *8*(3), 341-355.
Kuçuradi, I. (1996). Etik ve etikler. *Sivil Toplum Kuruluşları ve Yasal Çerçeve Sempozyumu*. İstanbul: Türkiye Ekonomi Toplumsal ve Tarih Vakfı.
Kuleli, Ö. ve Sonat, A. (1990). "Türkiye'de Çevre". *Çevre Politikaları* içinde (ss. 5-52). İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı Emlak Bankası Yayınları.
Kurt, A. (2008). Sosyolojik din tanımları ve dine teolojik bakış sorunu. *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, *17*(2), 73-93.
Kurt, A. (2014). "*Toplum ve Din".* (Ed. İ. Sezal) *Sosyolojiye Giriş* içinde (ss. 394-453). İstanbul: Beta Yayıncılık.
Kurt, B. (2014). Türkiye'de orman yangınlarının coğrafi dağılışı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya (Türkiye Coğrafyası) Ana Bilim Dalı.
Kuş Cenneti'nde Ekolojik Yaşam Korunacak http://www.samsun.bel.tr/haber-detay.asp?haber=2208-kus-cennetinde-ekolojik-yasam-korunacak# adresinden 22.02.2016 tarihinde indirilmiştir.
Küçükahmet, L. (1998). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. İstanbul: Alkım Yayınları.
La Journée Internationale des Forêts, http://www.journee-internationale-des-forets.fr/journee-internationale-des-forets/ adresinden 12.06.2016 tarihinde indirilmiştir.
La Journée Internationale Météorologie, http://www.journee-mondiale.com/121/journee-mondiale-de-la-meteorologie.htm,http://www.mgm.gov.tr/FILES/Haberler/2015/GMMesaj.pdf adresinden 12.06.2016 tarihinde indirilmiştir.
Leblecioğlu, G. (2014). *Ortaokul 7. sınıf Fen ve teknoloji ders kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
Les Journées Internationales Environementales, http://www.un.org/fr/events/observances/environnement.shtml adresinden 12.06.2016 tarihinde indirilmiştir.
Mamedov, N. (2003). "Çevre Kültürü ve Eğitim". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 19-34). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Mart Dünya Yaban Hayatı Günü İlk Defa Kutlanıyor, http://www.wwf.org.tr/?2740 adresinden 01.06.2016 tarihinde indirilmiştir.
Mart Dünya Meteoroloji Günü Mesajı, http://www.mgm.gov.tr/FILES/Haberler/2015/GMMesaj.pdf adresinden 01.06.2016 tarihinde indirilmiştir.
Mayıs Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Günü http://www.milliparklar.gov.tr/biosempozyum/b.htm adresinden 28.05.2016 tarihinde indirilmiştir.
MEB (1992). *İlköğretimde çevre eğitimi öğretmen el kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü.
MEB (2004). *İlköğretim programı sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ekleme tarihi: 28.12.2010.
MEB (2005). *İlköğretim fen ve teknoloji dersi (4 ve 5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
MEB (2005). *İlköğretim programı sosyal bilgiler dersi 6 ve 7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Karar Tarihi: 30.06.2005.
MEB (2008). *Öğretmen yeterlilikleri (öğretmenlik mesleği genel ve özel alan yeterlilikleri)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
MEB (2010). *İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Eklenme Tarihi: 28.12.2010.
MEB (2011). *Aile ve tüketici hizmetleri hava kirliliği ve etkileri*. Ankara: MEB Yayınları.
MEB (2012a). *Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi*. Tarih: 09.02.2012, Sayı: 28996 Resmi Gazete
MEB (2012b). *MEB Okul-Aile Birliği Yönetmeliği.* Tarih: 17.08.2012, Sayı: 8106 Resmi Gazete
MEB (2012c). *Aile ve tüketici hizmetleri: Gürltü kaynakları.* Ankara: MEB Yayınları.
MEB (2012d). *Aile ve tüketici hizmetleri: Gürltünün etkileri.* Ankara: MEB Yayınları.
MEB (2012e). *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*. Resmi Gazete Sayı: 28409, 12 Eylül 2012.
MEB (2013). *İlköğretim kurumları ilk okullar ve ortaokullar fen bilimleri dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
MEB (2014a). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Resmi Gazete Tarih: 26/07/2014 ve Sayı: 29072
MEB (2014b). *Çevre koruma*. Ankara: MEB Yayınları.

MEB (2015). İlkokul Hayat Bilgisi Dersi (1, 2 ve 3. sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
MEB (2016). *MEB milli eğitim istatistikleri örgün eğitim (2015-2016)*. Ankara: MEB Yayınları.
MEB Okul-Aile Birliği Yönetmeliği (2012). 9 Subat 2012 tarihli ve 28199 sayılı Resmi Gazete.
Meydanlıoğlu, F. ve Dane, Z. (2006). Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci (Editör: Diken, F. Mendanlıoğlu, Z.). Ankara: TÜSEV
Sabancı Vakfı (2013). *Ekim zamanı*. İstanbul: Sabancı Vakfı.
Miser, R. (2010). *Çevre eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Mezunları Derneği.
Müezzinoğlu; Sağlıklı bebeklere sağlıklı hava ve su sunmalıyız http://www.skb.org.tr/en-cevreci-tesis-odullerini-bakan-muezzinoglu-ve-baskan-topbas-verdi-s14045k/ adresinden 29/02/2016 tarihinde indirilmiştir.
Nalcacı, A. ve Beldağ, A. (2012). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevre tutumlarının belirlenmesi (Erzurum örneği). *Eastern Geographiçal Review,* 17(28), 141-151.
Ocak, G. ve Çınar, İ. (2010). Yapılandırmacı anlayış ve çeşitleri. *Eğitime bakış*, yıl: 6, sayı: 16, 56-60.
Oğuz, D., Çakcı, I. ve Kavas, S. (2011). Yükseköğretimde öğrencilerin çevre bilinci. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, *12*, 34-39.
Onur, B. (1995). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
Ovsyannikova, O. V., Guseva, A. V. ve Yakovenko, O. V. (2003). "Eğitimde Çevre Bilinci Özü ve Oluşum Yolları*".* (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 109-116). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Öcal, C. (2014). *Ortaokul fen bilimleri 6. sınıf ders kitabı*. İstanbul: FenBil Yayıncılık ve Ticaret A.Ş.
Öktem, M. K. (2008). Kamu yönetimi işbirliğinde çevrenin korunması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*(2), 56-79.
Önen, Y. (1996). "*Kentsel Mekan, Çevre, Çoğulçuluk ve İnsan Haklarına Genel Bir Yaklaşım".* (Ed. F.Bayramoğlu Yıldırım), *İnsan Çevre ve Kent* içinde (ss. 27-36). İstanbul: İstanbul Akademisi WALD.
Özbuğut, S. ve Karahan, S. (2014). Çevre eğitimi ve alternatif yöntemler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *11*(25), 393-408.
Özdemir, A. ve Çınar, F. (2014). *Hayat bilgisi 2. sınıf ders kitabı 1. kitap*. Ankara: MEB Yayınları.
Özdemir, A. ve Çınar, F. (2014). *Hayat bilgisi 2. sınıf ders kitabı* 2. kitap. Ankara: MEB Yayınları.
Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, 4*(4), 566-589.
Özdemir, S., Basel, H. ve Senoçak, H. (2009). Sivil toplum kuruluşları (STK)'nın artan önemi ve üsküdar'da faaliyet gösteren bazı STK'lar üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları: Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, *58*, 151-234.
Özdemir, İ. (2003). "Çevre-Ahlak İliskisi". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 303-312). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Özdemir, İ. (2003). "Çevreyi Korumada Dinin Önemi: Çevre ve Din". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 313-316). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Özel Öğretim Kurumlarına Ait Standartlar Yönergesi Tarih: 17/07/2012 Sayı: 8106 sayılı makam onayı
Özey, R. (2001). *Çevre sorunları*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
Özkubat, S. ve Demiriz, S.(2013). Çevreye karşı motivasyon ölçeği'nin okul öncesi öğretmen adayları üzerinde geçerlilik güvenirlilik çalışması. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(1), 87-114.
Özmutaf, N. M. (2007). Sivil toplum kuruluşlarının misyonlarını gerçekleştirmede insan kaynaklarının rolünün gönüllü yönetimi yaklaşımları bağlamında incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
Özoğlu, H. H. ve Mısırlıoğlu, Z. (2015). Ortaokul fen bilimleri 7. sınıf ders kitabı. Ankara: Ada Matbaacılık Yayıncılık.
Öztaş, Ç. ve Zengin, E. (2009). Yerel yönetimler ve çevre. *Journal of Qafqaz University*, *1*, 116-123.
Öztürk, E. ve Ada, S. (2006). Sosyal bilgiler eğitiminde proje tabanlı öğrenme ve portfolyo değerlendirme yaklaşımlarının eğitim ve sınama durumlarına yansıması. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*, 93-103.
Öztürk, F., Yücel, B., Temoçin, S. ve Kuter, M. (2004). *Spor Bilimleri Sözlüğü*. (Ed: Olaru, A. O-M). İstanbul: Türk Spor Vakfı Yayınları, 47.

Öztürk, T. ve Öztürk, F. Z. (2015). Öğretmen adaylarının çevre ve çevre eğitimi ile ilgili görüşleri (Ordu Üniversitesi örneği). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *18*(33), 115-132.

Pehlivan, E., Tosyalıoğlu, S., Çan, H. ve Arslan, V. (2008). Akıllı ve çevreci evler. *Üniversite Öğrencileri III. Çevre Sorunları Kongresi* (ÇESKO-2008; 16-18 Mayıs 2008) İstanbul: Fatih Üniversitesi.

Polat, S. ve Kırpık, Ç. (2013). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(1), 205-227.

REC (2008). STK ağları işbaşında (güney doğu avrupa çevre STK'ları elektronik ağ oluşturma ve işbirliği konularında durum ve ihtiyaç analizi). Ankara: REC.

Sabri Ülker Çevre Ödülü Şartnamesi, (2015).http://www.sabriulkercevreodulu.com/documents/2015-Sabri-Ulker-Cevre-Odulu-Sartnamesi.pdf adresinden 26/05/2016 tarihinde indirilmiştir.

Sadık, F. (2014). Çocuk ve çevre sorunları: çocukların algıladıkları çevre sorunlarıyla ilgili görüşlerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8*, 114-133.

Sağlam, S. Demirci Güler, M. P. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve algılarının çesitli değişkenler açısından incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *6*(4), 283-303.

Saracaloğlu, A. S., Özyılmaz Akmaça, G. Ö. ve Yeşildere, S.(2006). İlköğretimde proje tabanlı öğrenmenin yeri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4*(3), 1-21.

Schmitt, P. (2008) *IOC çevre ve sürdürülebilir gelişim rehberi*. Uluslararası Olimpiyat Komitesi, Aralık 2008.

Sezal, İ. (2014). "*Toplum ve Aile".* (Ed. İ. Sezal) *Sosyolojiye Giriş* içinde (5. Baskı). (ss. 134-165). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği 04.09.1988 tarih ve 19919 sayılı Resmi Gazete.

Sülün, Y. ve Sülün, S. (2007). "Çevre Bilimi". (Editör. Aydoğdu Gezer). *İnsan ve Çevre* içinde (ss. 98-124) Ankara: Anı Yayıncılık.

Sümer, G. Ç. (2009). Türkiye'de yerel yönetimler yazınında çevre: lisansüstü tezler üzerinde biyografik bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, *10*(2), 57-72.

Sürdürülebilir Yeşil Binalar ile sürdürülebilir yerleşmelerin belgelendirilmesine dair bir yönetmelik (2014) Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 08.12.2014 tarih ve 29199 sayılı Resmi Gazete'de http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141208-2.htm adresinden 01.03.2016 tarihinde indirilmiştir.

Student (Öğrenci). http://www.dictionary.com/browse/student adresinden 14.07.2016 tarihinde indirilmiştir.

Şafak, S. ve Erkal, S. (2003). "Çevre Eğitimi ve Aile". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 135-139), Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Şahin, S., Gençtürk, E. ve Budanur, T. (2007). Coğrafya öğretiminde uygun grafik seçimi ve kullanımının öğrenme üzerindeki etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *15*, 293-302.

Şahin, M. ve Kısla, T. (2013). Kişiselleştirilebilir öğrenme ortamları: literatür incelemesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching,* 2(1), Makale No:09, ISSN: 2146-9199.

Şaşmaz Ören, F. ve Tatar, N. (2007). "Ulusal ve uluslararası kuruluslar ve faaliyetleri". (Ed. M. Aydoğdu, ve K. Gezer). *Çevre Bilimi* içinde (ss. 168-181). Ankara: Anı Yayıncılık.

Şengül, M. (1999). Yerel düzeyde çevre yönetimi ve belediyeler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 8(3), 91-102.

Şengün, H. (2015). Türkiye'de çevre yönetimi ve çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın uygulamaları. *II. Strategic Public Management Symposium (Stratejik Kamu Yönetimi Sempozyumu)* 2015. 20-21 Ekim 2015. Sözlü Bildiri Metni, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sultanahmet Kampüsü.

Şimsek, Y. (2003). "Uygulamalı Çevre Eğitimi Projesine Seçilen Okullarda Yapılan Etkinliklerin Okul Yöneticisi ve Görevli Öğretmenlerin Katkısı Yönünde Değerlendirilmesi". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 150-159). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Talim ve Terbiye Kurulu (2005). İlköğretim Okulları Haftalık Ders Çizelgesi, http://www.sinifogretmeniyiz.biz/-ogretim-programlari-talim-terbiye-kurulu-karari-(ilkogretim-ders-çizelgesi)-dosya_indir-4167.asp adresinden 14.03.2016 tarihinde indirilmiştir.

Tan, H. ve Baloğlu, M. (2006). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Tatlılıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramı'na göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 7(17), 939-971.

Tavşanlı, Ö. F. ve Seban, D. (2015). Grafik örgütleyicilerin ilköğretim 4. sınıf öğrencilerin bilgilendirici metinleri çözümleme ve özetleme başarılarındaki etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 43*, 85-92.

T.C. Anayasası 1982 44, 45, 56, 63. ve 169. Maddeler.

TC Çevre ve Orman Bakanlığı (2005). Çölleşme İle Mücadele Türkiye Ulusal Eylem Programı. Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Yayınevi, http://www.cem.gov.tr/erozyon/Files/faaliyetler/collesme/Belgeler/Collesme_ile_Mucadele_Turkiye_Ulusal_Eylem_Programi.pdf adresinden 28.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

TC Kalkınma Bakanlığı 7. Beş yıllık kalkınma planı (1996-2000) Karar No: 374.

TC Kalkınma Bakanlığı 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) Karar N. 697 Karar Tarihi: 27.6.2000 Ankara.

TC Kalkınma Bakanlığı 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013) Resmi Gazete Sayı: 26215 Ankara.

TC Kalkınma Bakanlığı 10. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018) Karar No. 1041 Karar Tarihi: 02.07.2013 Ankara.

TEDMEM (2014). *19 milli eğitim şurası*. Ankara: Öncü Basımevi.

TEDMEM (2014). *19. Milli eğitim şurasına ilişkin değerlendirmeler*. Ankara: Öncü Basım Yayım Ltd Şti.

Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği 27.08.1985 tarih ve 22387 sayılı Resmi Gazete.

Tehlikeli Kimyasal Madde ve Ürünlerin Kontrolü Yönetmeliği 11.07.1993 Tarih ve 21634 sayılı Resmi Gazete.

TEMA, Dünya Çevre Günü'nde Duyarlı Halkımıza Sesleniyor, http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entitialfocus.aspx?primary_id=696&type=2&target=categorial1&detail=single&sp_table=&sp_primary=&sp_table_extra=&openfrom=sortial adresinden 13.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Temiz Sınıf, Temiz Okul, Tertemiz Bir Çevre Projesi (2013-2014) (Harmandalı İlkokulu), http://harmandaliio.meb.k12.tr/tema/içerikler/temiz-sinif-temiz-okul-tertemiz-bir-cevre-projesi_617981.html adresinden 13.02.2016 tarihinde indirilmiştir.

Tezcan, M. (2012). *Eğitim sosyolojisi* (13. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.

Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği 20.05.1993 tarih 21586 sayılı Resmi Gazete.

Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(2), 57-73.

Toprak kirliğinin kontrolü ve noktasal kaynaklı kirlenmiş sahalara dair yönetmelik Resmi Gazete, Tarih: 11/07/2013 Sayı: 28704.

Torunoğlu, E. (2013). *Çevre politikaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Çevre Mühendisliği.

Toyota'nın Çevre Yarısması'nda Birinçi Eskisehir'den, http://www.haberler.com/toyota-nin-çevre-ve-yenilikçi-fikir-yarismasi-6104274-haberi/ adresinden 01.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Tuna, M. (2014). "*Toplum ve Çevre*". (Ed. İ. Sezal) *Sosyolojiye Giriş* içinde (ss. 362-393). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Tuncay, M. (1998). "Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar". (Ed. Yücekök A. N., Turan, İ. ve Alkan, M. Ü.). *Türk Hukukunda tüzel kişilik* içinde (ss. 147-160), İstanbul: Numune Matbaacılık.

Turan, A. ve Güler, M. (2013: 954). Türkiye'de sürdürülebilir çevre politikaları: iklim değişikliği örneği. *International Conference on Eurasian Economies*, 953-960.

TÜGİAD (1997). *2000'li yıllara doğru Türkiye'nin önde gelen sorunlarına yaklaşımlar: 21-sivil toplum örgütleri*. İstanbul: Türkiye Genç İş Adamları Derneği (TÜGİAD).

TÜRÇEV Uluslararası Eko okullar programı el kitabı Ankara: TÜRÇEV Vakfı http://www.ekookullar.org.tr/ckfinder/userfiles/files/eko_okullar_net.pdf adresinden 05.03.2016 tarihinde indirilmiştir.

Türkiye Barolar Birliği (2014). Uluslararası Çevre Koruma Szleşmeleri (2. Basım). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/472.pdf adresinden 01.08.2016 tarihinde indirilmiştir.

Türk Eğitim Derneği (2015). Türkiye Eğitim Atlası 2014-2015. Ankara: Türk Eğitim Derneği.

Türkeş, M. (2014). İklim Değişikliğinin Tarımsal Gıda Güvenliğine Etkileri, *Geleneksel Bilgi ve Agroekoloji. Türk Tarım-Gıda Bilim ve Tekonloji Dergisi*, *2*(2), 71-85.

Türkiye'deki Korunan Alan Sistemi Hakkında Bilgiler http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan1.htm adresinden 23.05.2016 tarihinde indirilmiştir.

Türkiye'nin çevre kirliliği ürkütüyor, 19/08/2000 http://arsiv.ntv.com.tr/news/24860.asp adresinden 18.07.2016 tarihinde indirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Kanun No: 2709 Resmî Gazetede İlanı: 20.10.1982-17844; Kanunun Halkoyu ile Kabul Tarihi: 7.11.1982; Halkoyu Sonucunun Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 9.11.1982-17863 Mükerrer.

Türkmen, L. (2010). "*Ekolojik Konu ve Sorunlar".* (Ed. O. Bozkurt) *Çevre Eğitimi* içinde (ss. 153-178). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

TÜSEV (2011). *Türkiye'de sivil toplum: bir dönüm noktası uluslararası sivil toplum endeksi Türkiye ülke raporu* II . İstanbul: Uzerler Matbaacılık.
TÜSİAD (1990). *Avrupa topluluğunda çevre politikaları ve uygulamaları*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
Ulukent, A. N. (2010). Avrupa birliği çevre politikaları ve türkiye. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trakya, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İliskiler Ana Bilim Dalı.
Ulusal Çevre Andı http://www.ogretmenlersitesi.com/haber/4048 adresinden 20/06/2016 tarihinde indirilmiştir.
Uşak, M. (2007). "Çevre Nedir?". (Ed. M. Aydoğdu ve K. Gezer). *Çevre Bilimi* içinde (ss. 1-9). Ankara: Anı Yayıncılık.
Ülker, A. (2010). Kültürel değerlerin korunmasında sivil toplum örgütlerinin rolü: (ahilik kültürü). *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*, Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Kütüphane Başkanlığı.
Ün Açıkgöz, K. (2003). *Etkili öğrenme ve öğretme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
Ün Açıkgöz, K. (2004). *Aktif Öğrenme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
Ünal, S., Mançuhan, E. ve Sayar, A. A. (2001). Çevre. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
Ünal, S. ve Dımışkı, E. (1999). UNESCO UNEP himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve Türkiye'de ortaöğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *16*(17), 142–154.
Ünlü, H. (1996). "*İnsan Doğa ve Kentsel Çevre".* (Ed. F.Bayramoğlu Yıldırım), *İnsan Çevre ve Kent* içinde (ss. 63-84). İstanbul: İstanbul Akademisi WALD.
Ünlü, H. (1991). *Yerel yönetim ve çevre*. İstanbul: IULA.
Ünlüer, G. ve Yaşar, S. (2012). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(1), 43-57.
Ünver, E. (2014). *8. sınıflar fen ve teknoloji* (*Ders Kitabı*). Ankara: Dikey Yayıncılık.
Üstünay, M. (2008). İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları Çerçevesinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları ve Kimya Sektörüne Yönelik Bir İnceleme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Edirne, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Varlı, D. (2014). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Tokat, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı.
Veli ev ziyaretleri formu www.egitimhane.com/veli-ev-ziyaretleri-formu-d116196.html adresinden 02.03.2016 tarihinde indirilmiştir.
Vinogradova, V. F. (2003). "Okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocuklara çevre eğitiminin verilmesi". (Derleyen. E. Atasoy) *Çevre için eğitim* içinde (ss. 103-108). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
Whitley Awards (UK), https://en.wikipedia.org/wiki/Whitley_Awards_(UK) adresinden 02.03.2016 tarihinde indirilmiştir.
Yaşaroğlu, Ç. (2012). Farklı ülkelerde okul öncesi öğrencilerine yönelik çevre eğitimi ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Malatya, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.
Yatırım ve Proje Tanımı, Devlet Planlama Teskilatı DPT No: 741, Ankara
Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2011). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
Yerel Yönetimler İçin Çevre Yönetimi Eğitimleri 25-26 Ocak'ta Şanlıurfa'ydı, http://www.rec.org.tr/dyn_files/42/6628-REÇ-ÇEKAP-B-SUrfa-BasinBulteni.pdf, adresinden 28/06/2016 tarihinde indirilmiştir.
Yerel Yönetimler için Çevre Yönetimi Eğitimleri 8 - 9 Eylül 2015, Bursa http://cekap.rec.org.tr/sites/default/files/Bursa.pdf adresinden 02.08.2016 tarihinde indirilmiştir.
Yeşil Kutu Geçmişi, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141208-2.htm adresinden 03.02.2016 tarihinde indirilmiştir.
Yeşil Kutunun Geçmişi, http://www.yesilkutu.net/yesil-kutunun-geçmisi.aspx adresinden 02.02.2016 tarihinde indirilmiştir.
Yeşil kutu Gerçeklestirilen Çalışmalar, http://www.yesilkutu.net/gerçeklestirilen-çalismalar.aspx adresinden 03.02.2016 tarihinde indirilmiştir.
Yeşil Okul Projesi En Çevreci Okul Yarısması, Ekim 2012 https://www.google.çom.tr/?gws_rd=ssl#q=okullarda+%Ç3%A7evre+projeleri adresinden 01.02.2016 tarihinde indirilmiştir.
Yıldırım, A. (2001). Sosyal bütünleşme açısından sivil toplum örgütleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı.

Yoldaş, A. (2015). *Türkiye'de 70.000 okul servisi çocuklarımızı geleceğe taşıyor*. Hürriyet Gazetesi, 17 Ekim Çumartesi 2015.

Zayimoğlu Öztürk, F., Bayat, S. ve Sarı, D. (2015). Öğrencilerin 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programındaki çevreyle ilişkili kavramları ifade etme durumları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *15* (USBES Özel Sayısı I), 216-230.

Zengin E. ve Öztaş C.(2009). Yerel yönetimler ve çevre. *Journal of Qafqaz University, 1*, 116-123.

Zengin, U. ve Kunt, H. (2013). Ortaokul Öğrencilerinin ağaç ve çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *10*(23), 155-165.

Zeytin, M. ve Kirlioğlu, H. (2014). Çevre yönetim sistemi ve yerel yönetimler. *The Journal of Academic Social Science (ASOS Journal) Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *5*, 238-254.

Zorbaz, K. Z. ve Çeçen, M. A. (2009). Proje tabanlı öğretim ve türkçe öğretiminde kullanımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *42*(1), 87-104.

MEKANİK TİTREŞİMLER - I
Ayrık Lineer Sistemler

Prof. Dr. Özgür Turhan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1728
Mühendislik/Teknik No.: 153
ISBN: 978-605-320-635-4
© 1. Basım, Mart 2017

MEKANİK TİTREŞİMLER - I: Ayrık Lineer Sistemler
Prof. Dr. Özgür Turhan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Turhan, Özgür
MEKANİK TİTREŞİMLER - I: Ayrık Lineer Sistemler / *Özgür Turhan*
1. Basım, VIII + 400 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-635-4
1. Titreşim 2. Mekanik 3. Ayrık sistem 4. Lineer sistem

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
GİRİŞ VE TEMEL KAVRAMLAR

1.1 GİRİŞ 1

1.2 TEMEL KAVRAMLAR 3

1.2.1 TİTREŞİM SİSTEMİ • TİTREŞİM HAREKETİ 3

1.2.2 PERYODİK TİTREŞİM HAREKETİ 4

1.2.3 HARMONİK TİTREŞİM HAREKETİ 5

1.2.4. HARMONİK TİTREŞİMLERİN BİLEŞİMİ ŞEKLİNDEKİ TİTREŞİM HAREKETLERİ 7

1.2.4.1 Aynı Frekansa Sahip Harmonik Titreşimlerin Bileşimi 7

1.2.4.2 Farklı Frekansa Sahip Harmonik Titreşimlerin Bileşimi 8

1.2.4.3 Farklı Fakat Birbirine Yakın Frekansa Sahip Harmonik Titreşimlerin Bileşimi • Vuru Olayı 10

1.2.5 PERYODİK TİTREŞİMLERİN BİR HARMONİK TİTREŞİMLER BİLEŞİMİ ŞEKLİNDE GÖSTERİLMESİ • FOURİER SERİLERİ 13

1.2.6 MEKANİK SİSTEMLERİN TİTREŞİMLERİNİN İNCELENMESİ 16

BÖLÜM 2
TEK SERBESTLİK DERECELİ SİSTEMLERİN LİNEER TİTREŞİMLERİ

2.1 GENEL 19

2.2 SÖNÜMSÜZ SERBEST TİTREŞİMLER 21

2.2.1 HAREKET DENKLEMİ VE ÇÖZÜMÜ 21

2.2.2 MODELLEME 33

2.2.2.1 Bir Eşdeğer Kütle-Yay Sistemi Kurulması 33

2.2.2.2 Lineerleştirme 40

2.2.2.3 Elastik Cisimlerin Bir Eşdeğer Yay İle Temsili 47

2.2.2.4 Yay Kütlelerinin (Yaklaşık Olarak) Hesaba Katılması 53

2.3 SÖNÜMLÜ SERBEST TİTREŞİMLER 59

2.3.1 VİSKOZ SÖNÜM 59

2.3.2 HAREKET DENKLEMİ VE ÇÖZÜMÜ ... 60
2.3.3 MODELLEME ... 68
2.3.3.1 Viskoz Sönümün Tanınması ve Parametrelerinin Belirlenmesi: Sönme Oranı ve Logaritmik Azalma ... 68
2.3.3.2 Eşdeğer Viskoz Sönüm ... 72
2.3.3.3 Lineerleştirme ... 75
2.3.4 YARIM SERBESTLİK DERECESİ ... 78
2.4 HAREKETİN NİTELİĞİ TİTREŞİM VE KARARLILIK ... 80
2.4.1 TEMEL KAVRAMLAR ... 80
2.4.1.1 Kararlılık ... 80
2.4.1.2 Faz Düzlemi ... 81
2.4.2 SİSTEM DAVRANIŞININ PARAMETRELERLE İLİŞKİSİ ... 82
2.5 ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER ... 90
2.5.1 HARMONİK KUVVETLE ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER ... 90
2.5.1.1 Hareket Denklemi ve Çözümü ... 90
2.5.1.2 Sistem Davranışının İrdelenmesi ... 97
2.5.1.3 Rezonans Titreşimleri ve Vuru Titreşimleri ... 102
2.5.1.4 Enerji Dengesi ... 108
2.5.1.5 Elektriksel Benzeşim ... 110
2.5.1.6 "Rezonans"ın Keskinliği • Kalite Faktörü ... 113
2.5.1.7 Karmaşık Sayılarla Hesap • Frekans Yanıt Fonksiyonu (FYF) ... 115
2.5.2 DÖNEN DENGESİZ ROTORLARIN YOL AÇTIĞI TİTREŞİMLER ... 118
2.5.3 DAYANAĞIN HARMONİK HAREKETİNİN YOL AÇTIĞI TİTREŞİMLER ... 126
2.5.4 SİSMİK ÖLÇÜM ALETLERİ ... 132
2.5.5 TİTREŞİM YALITIMI ... 140
2.5.6 PERYODİK KUVVETLE ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER ... 149
2.5.6.1 Eklenme İlkesi ... 149
2.5.6.2 Fourier Serileri ve Çözüm ... 150
2.5.6.3 Frekans Açınımı ve Titreşimlerin Doğası ... 152
2.5.7 GELİŞİGÜZEL KUVVETLERLE ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER ... 157
2.5.7.1 Darbe Kuvveti (İmpulsif Kuvvet) Hali ... 157
2.5.7.2 Dirac Delta Fonksiyonu δ(t) • Birim Darbe Yanıtı g(t) ... 158
2.5.7.3 Heaviside Birim Basamak Fonksiyonu u(t) ● Birim Basamak Yanıtı h(t) ... 160
2.5.7.4 F(t)'nin Gelişigüzel Bir Fonksiyon Olması Hali • Konvolüsyon İntegrali ... 162
2.5.7.5 Silkme Kuvveti • Silkme Yanıtı ... 171
2.5.7.6 F(t)'nin Gelişigüzel Bir Fonksiyon Olması Hali • Fourier İntegrali • Fourier Dönüşümü ... 177
2.6 BÖLÜM PROBLEMLERİ ... 183

BÖLÜM 3
İKİ SERBESTLİK DERECELİ SİSTEMLERİN LİNEER TİTREŞİMLERİ

3.1 GENEL 195

3.2 SÖNÜMSÜZ SERBEST TİTREŞİMLER 198

3.2.1 HAREKET DENKLEMLERİ VE ÇÖZÜM • DOĞAL TİTREŞİM KİPLERİ 198

3.2.2 RAYLEIGH ORANI • RAYLEIGH İLKESİ 210

3.2.2.1 Rayleigh Oranı 210

3.2.2.2 Rayleigh İlkesi 212

3.2.3 İKİ DOĞAL FREKANSIN BİRBİRİNE YAKIN OLMASI HALİ • VURU OLAYI 214

3.2.4 SABİT NOKTAYLA ELASTİK BAĞLANTISI OLMAYAN SİSTEMLER 217

3.3 SÖNÜMSÜZ ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER 220

3.3.1 HAREKET DENKLEMLERİ VE ÇÖZÜM • REZONANS OLAYI 220

3.3.2 TİTREŞİM SOĞURUCUSU 227

3.4 SÖNÜMLÜ SERBEST TİTREŞİMLER 233

3.5 SÖNÜMLÜ ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER 237

3.5.1 HAREKET DENKLEMLERİ VE ÇÖZÜM 237

3.5.2 DİNAMİK TİTREŞİM SÖNÜMLEYİCİSİ (DTS) 240

3.5.2.1 Genel 240

3.5.2.2 Optimal DTS'nin Belirlenmesi 243

3.5.2.3 Ana Sistemle Elastik Bağlantısı Olmayan Sönümleyiciler 252

3.6 BÖLÜM PROBLEMLERİ 253

BÖLÜM 4
ÇOK SERBESTLİK DERECELİ SİSTEMLERİN LİNEER TİTREŞİMLERİ

4.1 GENEL BİLGİLER 259

4.2 SÖNÜMSÜZ SERBEST TİTREŞİMLER 265

4.2.1 ÖZDEĞER ÇÖZÜMLEMESİ VE DOĞAL TİTREŞİM KİPLERİ 265

4.2.2 ESNEKLİK MATRİSİ • ÖZDEĞER PROBLEMİNİN ALTERNATİF FORMÜLASYONU 275

4.2.2.1 Esneklik Etki Katsayıları 275

4.2.2.2 Dinamik Probleminin Esneklik Etki Katsayıları Kullanılarak Formülasyonu 276

4.2.3 KİP VEKTÖRLERİNİN DİKLİĞİ • NORMALİZASYON • KİPLER MATRİSİ 283

4.2.3.1 Kip Vektörlerinin Dikliği 283

4.2.3.2 Kip Vektörlerinin Normalizasyonu 284

4.2.3.3 Kipler Matrisi 286

4.2.3.4 Başlangıç Koşulları ve Çözüm 287

4.2.4 DOĞAL KOORDİNATLAR VE KİPLERE AYRIŞTIRMA ... 288
4.2.5 RAYLEIGH ORANI • RAYLEIGH İLKESİ • RAYLEIGH YÖNTEMİ ... 294
4.2.6 HOMOJEN TİTREŞİM ZİNCİRLERİ ... 299
4.3 SÖNÜMSÜZ ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER ... 304
4.3.1 HARMONİK KUVVETLE ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER ... 305
4.3.2 ZORLANMIŞ TİTREŞİMLERDE KİPLERE AYRIŞTIRMA ... 310
4.3.3 ÇOK SERBESTLİK DERECELİ SİSTEMLERDE TİTREŞİM SOĞURUCUSU ... 318
4.4 SÖNÜMLÜ SERBEST TİTREŞİMLER ... 326
4.4.1 GENEL ... 326
4.4.2 VİSKOZ SÖNÜM ... 327
4.4.2.1 R Matrisinin Genel Hali ... 327
4.4.2.2 Orantılı Sönüm ve Rayleigh Sönümü ... 343
4.4.2.3 Kipsel Sönüm ... 348
4.5 SÖNÜMLÜ ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER ... 352
4.5.1 HARMONİK KUVVETLE ZORLANMIŞ TİTREŞİMLER ... 352
4.5.2 ZORLANMIŞ TİTREŞİMLERDE DENKLEMLERİN BAĞSIZLAŞTIRILMASI YOLUYLA ÇÖZÜM • KİPLERE AYRIŞTIRMA ... 360
4.5.2.1 R Matrisinin Genel Hali ... 360
4.5.2.2 R Matrisinin Kipler Matrisi U'ya Dik Olması Hali ... 361
4.5.3 ÇOK SERBESTLİK DERECELİ SİSTEMLERDE DİNAMİK TİTREŞİM SÖNÜMLEYİCİSİ ... 370
4.6 BÖLÜM PROBLEMLERİ ... 376

EKLER ... 383
A. RİJİD CİSİM HAREKETİNİN NEWTON-EULER DENKLEMLERİ ... 383
B. HAREKETİN LAGRANGE DENKLEMLERİ ... 386

KAYNAKLAR ... 391

DİZİN ... 395

KAYNAKLAR

ARGYRIS, J., MLEJNEK, H.-P., Dynamics Of Structures, North-Holland, 1991.

ASAMI, T., NISHIHARA, O., BAZ, A. M., Analytical Solutions To H_∞ And H_2 Optimization Of Dynamic Vibration Absorbers Attached To Damped Linear Systems, ASME J. Of Vibration And Acoustics, 124, 284-295, 2002.

ANDRONOV, A. A., VITT, A. A., KHAIKIN, S. E., Theory Of Oscillators, Pergamon Press, 1966.

BALACHANDRAN, B., MAGRAB, E. B., Vibrations, Thomson Brooks, 2004.

BEARDS, C. F.,Vibrations And Control Systems, Ellis Horwood Ltd., 1988.

BEARDS, C. F., Structural Vibration: Analysis And Damping, Arnold, 1996.

BELLMAN, R., Introduction To Matrix Analysis (2nd Ed.), Siam, 1997.

BENNETT, R. H., DYKE, J. D. V., Aircraft Cabin Noise Reduction System With Tuned Vibration Absorbers, US Patent No. US 3,490,556, January 20, 1970.

BISHOP, R. E. D., JOHNSON, D. C., The Mechanics Of Vibration, Cambridge University Press, 1960.

BOGOLIOUBOV, N., MITROPOLSKI, I., Les Méthodes Asymptotiques En Théorie Des Oscillations Non Linéaires, Gauthier-Villars & Cie, 1962.

CHATELIN, F., Eigenvalues Of Matrices, John Wiley & Sons, 1993.

COLLAR, A. R., SIMPSON, A., Matrices And Enginering Dynamics, Ellis Horwood, 1987.

CRANDALL, S. H., MARK, W. D., Random Vibrations In Mechanical Systems, Academic Press, 1963.

DEN HARTOG, J. P., Mechanical Vibrations (3rd Ed.), Dover, 1985. (İlk Basım: 1934, Türkçesi: Mekanik Titreşimler, Çev.: S. Palavan, Z. Demirgüç, İTÜ, 1961.)

DE SILVA, C. W., Vibration: Fundamentals And Practice, CRC Press, 1999.

DE SILVA, C. W. (Ed.), Vibration Damping, Control And Design, CRC Press, 2007.

FELTRIN, G., WEBER, F., GSELL, D., MOTAVALLI, M., On The Relative Motion Of Tuned Mass Dampers, Unpublished Study, 2004.

FOURIER, J. B. J., Théorie Analytique De La Chaleur, Paris, 1822.

FRAHM, H, Device For Damping Vibrations, US Patent No. US 989958 A, April 18, 1911.

FRAZER, R. A., DUNCAN, W. J., COLLAR, A. R., Elementary Matrices, Cambridge Univ. Press, 1957.

FROLOV, K. V., FURMAN, F. A., Applied Theory Of Vibration Isolation Systems, Hemisphere Publishing Corp., 1990.

GANTMACHER, F. R., Théorie Des Matrices, Tomes 1 et 2, Dunod, 1966.

GATTI, P. L., FERRARI, V., Applied Structural And Mechanical Vibrations: Theory, methods and measuring instrumentation, Taylor & Francis Group LLC, 2003.

GENTA, G., Dynamics of Rotating Systems, Springer, 2005.

GLADWELL, G. M. L., Inverse Problems In Vibration, Kluwer, 1986.

GOHBERG, I., LANCASTER, P., RODMAN, L., Matrix Polynomials, Academic Press, 1982.

GOLDSTEIN, H., Classical Mechanics (2nd Ed.), Addison -Wesley, 1980.

HARKER, R. J., Generalized Methods Of Vibration Analysis, John Wiley & Sons, 1983.

HUMAR, J. L., Dynamics Of Structures, Prentice-Hall, 1990.

HURTY, W. C., RUBINSTEIN, M. F., Dynamics Of Structures, Prentice-Hall, 1967.

INMAN, D. J., Vibration With Control, Measurement, and Stability, Prentice-Hall, 1989.

INMAN, D. J., Engineering Vibration, Prentice-Hall, 1994.

KELLY, S. G., Fundamentals Of Mechanical Vibrations (2nd Ed.), McGraw-Hill, 2000.

KORENEV, B. G., REZNIKOV, L. M. Dynamic Vibration Absorbers, Wiley, 1993.

LEE, C. -W., Vibration Analysis of Rotors, Kluwer, 1993.

LALANNE, M., BERTHIER, P., HAGOPIAN, J. D., Mechanical Vibrations For Engineers, John Wiley & Sons, 1983.

LANCASTER, P., Lambda-Matrices And Vibrating Systems, Pergamon Press, 1965.

LANCASTER, P., TISMENETSKY, M., The Theory Of Matrices (2nd Ed. With Applications), Academic Press, 1985.

LÜTKEPOHL, H., Handbook Of Matrices, John Wiley & Sons, 1996.

MAGNUS, K., Schwingungen; Eine Einführung in die theoretische Behandlung von Schwingungsproblemen, Teubner, 1961. (Türkçesi: Titreşimler; Titreşim Problemlerinin Teorik İncelemesine Giriş, Çev.: F. Pasin, M. Gürgöze, İTÜ Müh. Mim. Fak. Yayın No. 127, 1978.)

MEIROVITCH, L., Analytical Methods In Vibrations, Macmillan, 1967.

MEIROVITCH, L., Elements Of Vibration Analysis, McGraw-Hill, 1986.

MEIROVITCH, L., Fundamentals Of Vibrations, McGraw-Hill, 2001.

MINER, I. O., Clipper, US Patent No 1,895,289, January 24, 1933.

MÜLLER, P. C., SCHIEHLEN, W. O., Linear Vibrations, Martinus Nijhoff, 1985.

NISHIHARA, O, ASAMI, T., Closed-Form Solutions To The Exact Optimizations Of Dynamic Vibration Absorbers (Minimizations Of The Maximum Amplitude Magnification Factors), ASME J. Of Vibration And Acoustics, 124, 576-582, 2002.

ORMONDROYD, J., DEN HARTOG, J. P., Theory Of Dynamic Vibration Absorber, Trans. ASME, APM 50(7), 9-22, 1928.

ÖZGÜVEN, N., A New Method For Harmonic Response Of Non-Proportionally Damped Structures Using Undamped Modal Data, Journal of Sound and Vibration, 117, 313-328, 1987.

PALAVAN, S., Mekanik Titreşimler Dersleri (3. Basım), İTÜ, 1973.

PARS, L. A., A Treatise On Analytical Dynamics, Heinemann, 1965.

PASİN, F., Mekanik Sistemler Dinamiği, İTÜ, 1994.

PIPES, L. A., HARVILL, L. R., Applied Mathematics For Engineers And Physicists (3rd Ed.), McGraw-Hill, 1971.

RAM, Y. M., ELHAY, S., The theory of a multi-degree-of-freedom dynamic absorber., Journal of Sound and Vibration**,** 195, 607-615, 1996.

RANA, R., SOONG, T. T., Parametric Study And Simplified Design Of Tuned Mass Dampers, Engineering Structures, 20/3, 193-204, 1998.

RAO, J. S., Advanced Theory Of Vibration, John Wiley & Sons, 1992.

RAO, J. S., GUPTA, K., Introductory Course On Theory And Practice Of Mechanical Vibrations (2nd Ed.), New Age International Publishers, 1999.

RAO, S. S., Mechanical Vibrations (5th Ed.), Prentice-Hall, 2011.

RAYLEIGH, J. W. S., The Theory of Sound-Volumes I-II (2nd Ed.), Dover Publications, 1945 (İlk Basım: 1894-1896).

ROSENBERG, R. H., Analytical Dynamics Of Discrete Systems, Plenum Press, 1977.

SCHWARZ, H. R., (With A contribution By WALDVOGEL, J.) Numerical Analysis: A Comprehensive Introduction, John Wiley & Sons, 1989.

SHABANA, A. A., Theory Of Vibration, Volumes I and II, Springer-Verlag, 1991.

SOKOLNIKOFF, I. S., REDHEFFER, R. M., Mathematics Of Physics And Modern Engineering, McGraw-Hill, 1966.

SNOWDON, J. C., Vibration and Shock in Damped Mechanical Systems,Wiley, 1968.

SRINIVASAN, P., Mechanical Vibration Analysis, Tata McGraw-Hill, 1982.

STAKGOLD, I., Boundary Value Problems Of Mathematical Physics, Macmillan, 1967.

STEIDEL, R. F., An Introduction To Mechanical Vibrations (2nd Ed.), John Wiley & Sons, 1979.

STOCKBRIDGE, G. H., Vibration Damper, US Patent No. 1,675,391, July 3, 1928.

ŞUHUBİ, E. S., Rijid Cisimler Dinamiği, İ.T.Ü. Fen-Edebiyat Fak., 1988.

ŞUHUBİ, E. S., Akışkanlar Mekaniği, İ.T.Ü. Fen-Edebiyat Fak., 1993.

THOMSON, W. T., Vibration Theory And Applications, George Allen & Unwin, 1965.

TIMOSHENKO, S., Vibration Problems in Engineering, Van Nostrand, 1928.

TIMOSHENKO, S., YOUNG, D. H., WEAVER, W., Vibration Problems in Engineering (4th Ed.), John Wiley & Sons, 1974.

TSE, F. S., MORSE, I. E., HINKLE, R. T., Mechanical Vibrations: Theory And Applications, Allyn And Bacon, 1978.

TURHAN, Ö, Çok Frekanslı Zorlama Etkisindeki Çok Serbestlik Dereceli Sistemler İçin Sönümsüz Dinamik Titreşim Yutucusu Tasarımı Genel Problemi, 9. Ulusal Makina Teorisi Sempozyumu, 83-93, 1999.

TURHAN, Ö, On The Fundamental Frequency Of Beams Carrying A Point Mass: Rayleigh Approximations Versus Exact Solutions, Journal of Sound and Vibration, 230(2), 449-459, 2000.

TURHAN, Ö., Makina Teorisi, Nobel, 2012.

TURNBULL, H. W., The Theory Of Determinants, Matrices And Invariants (2nd Ed.), Blackie & Son, 1950.

USPENSKY, J. V., Theory Of Equations, McGraw-Hill, 1948.

WANG, B. P., KITIS, L., PILKEY, W. D., PALAZZOLO, A., Synthesis Of Dynamic Vibration Absorbers. Journal of Vibration, Acoustics, Stress, and Reliability in Design **107**, 161-166, 1985.

ZUO, L., NAYFEH, S. A., Optimization Of The Individual Stiffness And Damping Parameters In Multiple-Tuned-Mass-Damper Systems, ASME Journal Of Vibration And Acoustics 127, 77-83, 2005.

ZUO, L., NAYFEH, S. A., The Two-Degree-of-Freedom Tuned-Mass-Damper For Suppression Of Single-Mode Vibration Under Random and Harmonic Excitation, ASME Journal Of VibrationAnd Acoustics 128, 56-65, 2006.

Güncellenmiş 2. Basım

LİF BİTKİLERİ

Prof. Dr. Mehmet Mert

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1734
Fen Bilimleri No.: 130
ISBN: 978-605-320-641-5
© Güncellenmiş 2. Basım, Nisan 2017

LİF BİTKİLERİ
Prof. Dr. Mehmet Mert

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Prof. Dr. Mehmet Karataş -mkaratas@nobel.gen.tr- -www.nobel.gen.tr.com-
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Mert, Mehmet.
Lif Bitkileri / *Mehmet Mert*
Güncellenmiş 2. Basım, XXIV + 424 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-641-5
1. Lif 2. Elyaf 3. Tekstil

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM
LİFLERİN TANITILMASI

1.1. LİFİN TANIMI 5
1.2. LİFLERİN ÖNEMİ 5
1.3. LİFLERİN SINIFLANDIRILMASI 9
1.4. LİFLERİN ÖZELLİKLERİ 14
1.4.1. KİMYASAL ÖZELLİKLER 14
1.4.2. FİZİKSEL ÖZELLİKLER 19
1.5. LİFLERİN ELDE EDİLME YÖNTEMLERİ 23

2. BÖLÜM
TOHUMLARINDAN LİF ELDE EDİLEN BİTKİLER

PAMUK 25
2.1. FAYDALANMA 25
2.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 27
2.2.1. PAMUK SÖZCÜĞÜNÜN KÖKENİ 27
2.2.2. DÜNYADA PAMUĞUN TARİHÇESİNE KISA BİR BAKIŞ 28
2.2.3. ANADOLU'DA PAMUK 29
2.2.4. PAMUĞUN COĞRAFİK DAĞILIMI 33
2.3. SİSTEMATİĞİ 33

2.4. BOTANİĞİ 36
2.4.1. KÖK 36
2.4.2. ANA SAP, BOĞUM VE DALLAR 37
2.4.3. YAPRAK 40
2.4.4. ÇİÇEK 43
2.4.5. MEYVE 46
2.4.6. TOHUM 48
2.4.7. BEZELER 48
2.4.8. LİF 49
2.4.8.1. Lifin Kimyasal Özellikleri 50
2.4.8.2. Lifin Fiziksel Özellikleri 50
2.5. BÜYÜME VE GELİŞME 54
2.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 58
2.7. TOPRAK İŞLEME 61
2.7.1. GELENEKSEL TOPRAK İŞLEME 62
2.7.2. AZALTILMIŞ TOPRAK İŞLEME 64
2.7.3. KORUYUCU TOPRAK İŞLEME 65
2.7.3.1. Malçlı Toprak İşleme 66
2.7.3.2. Şeritsel Toprak İşleme 66
2.7.3.3. Sırta Ekime Yönelik Toprak İşleme 67
2.7.3.4. Toprak İşlemesiz Tarım Tekniği 69
2.8. EKİM NÖBETİ (MÜNAVEBE) 70
2.9. EKİM 72
2.9.1. ÇEŞİT SEÇİMİ VE TOHUMLUK 72
2.9.1.1. Çeşit Seçimi 72
2.9.1.2. Tohumluk 75
2.9.2. EKİM ZAMANI 76
2.9.3. EKİM SIKLIĞI VE DERİNLİĞİ 76
2.9.4. EKİM SONRASI İŞLEMLER 77
2.10. BAKIM İŞLEMLERİ 78
2.10.1. BESİN MADDESİ İSTEĞİ 78
2.10.2. Sulama 81
2.10.2.1. Optimum Sulama 81
2.10.2.2. Kısıntılı Sulama 83
2.10.2.3. Sulama Yöntemleri 84

2.10.3.ZARARLILARLA SAVAŞIM 85
2.10.3.1.Yabancı Otlar 85
2.10.3.2.Hastalıklar 87
2.10.3.3.Böcekler 95
2.11. HASAT 109
2.11.1.ELLE HASAT 110
2.11.2.MAKİNELİ HASAT 110
2.12. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 111
2.13. DEPOLAMA 113
2.13.1.KÜTLÜ DEPOLAMASI 113
2.13.2.LİF (BALYA) DEPOLAMASI 115
2.13.3.TOHUM DEPOLAMASI 115
2.14. ISLAHI 115

3. BÖLÜM
MEYVELERİNDEN LİF ELDE EDİLEN BİTKİLER

3.1. HİNDİSTAN CEVİZİ 119
3.1.1. FAYDALANMA 119
3.1.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 120
3.1.3. SİSTEMATİĞİ 121
3.1.4. BOTANİĞİ 122
3.1.5. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 128
3.1.6. KÜLTÜRÜ 129
3.1.7. HASAT 132
3.1.8. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 132
3.2. KAPOK 134
3.2.1. FAYDALANMA 134
3.2.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 134
3.2.3. SİSTEMATİĞİ 135
3.2.4. BOTANİĞİ 136
3.2.5. BÜYÜME VE GELİŞME 139
3.2.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 140
3.2.7. DİKİM 141
3.2.8. BAKIM İŞLEMLERİ 142
3.2.9. HASAT 142

3.2.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 142
3.3. LİF KABAĞI 143
3.3.1. FAYDALANMA 143
3.3.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 144
3.3.3. SİSTEMATİĞİ 145
3.3.4. BOTANİĞİ 148
3.3.5. BÜYÜME VE GELİŞME 153
3.3.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 154
3.3.7. ÜRETİM 155
3.3.7.1. Üretim Yöntemi 155
3.3.7.2. Ekim veya Dikim Zamanı 157
3.3.7.3. Bitki Sıklığı ve Derinliği 157
3.3.8. BAKIM İŞLEMLERİ 158
3.3.8.1. Seyreltme 158
3.3.8.2. Budama 158
3.3.8.3. Besin Maddesi İsteği 158
3.3.8.4. Sulama 159
3.3.8.5. Zararlılarla Savaşım 159
3.3.9. HASAT 160
3.3.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 161
3.3.11. ISLAHI 161

4. BÖLÜM
SAPLARINDAN LİF ELDE EDİLEN BİTKİLER

4.1. KETEN 165
4.1.1. FAYDALANMA 165
4.1.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 166
4.1.3. SİSTEMATİĞİ 168
4.1.4. BOTANİĞİ 170
4.1.5. BÜYÜME VE GELİŞME 177
4.1.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 180
4.1.7. EKİM 182
4.1.8. BAKIM İŞLEMLERİ 184
4.1.8.1. Besin Maddesi İsteği 185
4.1.8.2. Sulama 186
4.1.8.3. Zararlılarla Savaşım 186

4.1.9. HASAT 194
4.1.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 196
4.1.10.1. Havuzlama 197
4.1.10.2. Kurutma 204
4.1.10.3. Kırma, Çırpma ve Tarama 204
4.1.10.4. Dekortikasyon 206
4.1.11. ISLAHI 206
4.2. KENEVİR 208
4.2.1. FAYDALANMA 208
4.2.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 209
4.2.3. ETKEN MADDE VE SİSTEMATİĞİ 212
4.2.3.1. Etken Madde 212
4.2.3.2. Sistematiği 214
4.2.4. BOTANİĞİ 216
4.2.5. BÜYÜME VE GELİŞME 222
4.2.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 226
4.2.7. EKİM 228
4.2.7.1 Çeşit Seçimi ve Tohumluk 228
4.2.7.2 Ekim Zamanı 229
4.2.7.3 Ekim Sıklığı ve Derinliği 230
4.2.8. BAKIM İŞLEMLERİ 231
4.2.8.1. Besin Maddesi İsteği 231
4.2.8.2. Sulama 232
4.2.8.3. Zararlılarla Savaşım 232
4.2.9. HASAT 235
4.2.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 237
4.2.10.1. Havuzlama Yöntemleri 237
4.2.10.2. Kırma, Çırpma ve Tarama 239
4.2.11. ISLAHI 239
4.3. JÜT 241
4.3.1. FAYDALANMA 241
4.3.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 242
4.3.4. BOTANİĞİ 243
4.3.5. BÜYÜME VE GELİŞME 247
4.3.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 248

4.3.7. EKİM 249
4.3.7.1. Ekim Şekli 250
4.3.8. BAKIM İŞLEMLERİ 251
4.3.8.1. Besin Maddesi İsteği 251
4.3.8.2. Sulama 252
4.3.8.3. Zararlılarla Savaşım 252
4.3.9. HASAT 253
4.3.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 254
4.3.11. ISLAHI 255
4.4. RAMİ 257
4.4.1. FAYDALANMA 257
4.4.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 258
4.4.3. SİSTEMATİĞİ 259
4.4.4. BOTANİĞİ 259
4.4.5. BÜYÜME VE GELİŞME 262
4.4.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 263
4.4.7. DİKİM 263
4.4.8. BAKIM İŞLEMLERİ 264
4.4.8.1. Besin Maddesi İsteği 265
4.4.8.2. Sulama 265
4.4.8.3. Zararlılarla Savaşım 265
4.4.9. HASAT 266
4.4.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 267
4.4.11. ISLAHI 268
4.5. KENAF 269
4.5.1. FAYDALANMA 269
4.5.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 270
4.5.3. SİSTEMATİĞİ 270
4.5.4. BOTANİĞİ 271
4.5.5. BÜYÜME VE GELİŞME 275
4.5.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 275
4.5.7. EKİM 276
4.5.8. BAKIM İŞLEMLERİ 278
4.5.8.1. Besin Maddesi İsteği 278
4.5.8.2. Sulama 278

4.5.8.3. Zararlılarla Savaşım 279
4.5.9. HASAT 280
4.5.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 281
4.5.11. ISLAHI 281
4.6. ROSELLE 282
4.6.1. FAYDALANMA 282
4.6.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 282
4.6.3. SİSTEMATİĞİ 283
4.6.4. BOTANİĞİ 284
4.6.5. BÜYÜME VE GELİŞME 287
4.6.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 287
4.6.7. EKİM 288
4.6.8. BAKIM İŞLEMLERİ 288
4.6.8.1. Besin Maddesi İsteği 288
4.6.8.2. Sulama 289
4.6.8.3. Zararlılarla Savaşım 289
4.6.9. HASAT 289
4.6.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 290
4.6.11. ISLAHI 290
4.7. GÜNEŞ KENEVİRİ 292
4.7.1. FAYDALANMA 292
4.7.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 292
4.7.3. SİSTEMATİĞİ 293
4.7.4. BOTANİĞİ 293
4.7.5. BÜYÜME VE GELİŞME 295
4.7.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 296
4.7.7. EKİM 296
4.7.8. BAKIM İŞLEMLERİ 298
4.7.8.1. Besin Maddesi İsteği 298
4.7.8.2. Sulama 299
4.7.8.3. Zararlılarla Savaşım 299
4.7.9. HASAT 299
4.7.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 300
4.8. URENA 301
4.8.1. FAYDALANMA 301

4.8.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 301
4.8.3. SİSTEMATİĞİ 301
4.8.4. BOTANİĞİ 302
4.8.5. BÜYÜME VE GELİŞME 305
4.8.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 305
4.8.7. EKİM 306
4.8.8. BAKIM İŞLEMLERİ 306
4.8.9. HASAT 306
4.8.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 307
4.9. ABROMA 308
4.9.1. FAYDALANMA 308
4.9.2. COĞRAFİK DAĞILIMI 308
4.9.3. SİSTEMATİĞİ 308
4.9.4. BOTANİĞİ 309
4.9.5. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 311
4.9.6. EKİM 311
4.9.7. HASAT 311
4.9.8. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 312

5. BÖLÜM
APRAKLARINDAN LİF ELDE EDİLEN BİTKİLER

5.1. ABAKA 313
5.1.1. FAYDALANMA 313
5.1.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 314
5.1.3. SİSTEMATİĞİ 314
5.1.4. BOTANİĞİ 315
5.1.5. BÜYÜME VE GELİŞME 318
5.1.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 318
5.1.7. DİKİM 319
5.1.7.1. Çeşit Seçimi ve Tohumluk 319
5.1.7.2. Dikim Zamanı 320
5.1.7.3. Dikim Sıklığı ve Derinliği 320
5.1.8. BAKIM İŞLEMLERİ 320
5.1.8.1. Besin Maddesi İsteği 320
5.1.8.2. Sulama 320

5.1.8.3. Zararlılarla Savaşım 321
5.1.9. HASAT 322
5.1.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 322
5.1.11. ISLAHI 323
5.2. SİSAL 324
5.2.1. FAYDALANMA 324
5.2.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 324
5.2.3. SİSTEMATİĞİ 325
5.2.4. BOTANİĞİ 326
5.2.4.1. Agavelerin Genel Botanik Özellikleri 326
5.2.4.2. Sisalin Botaniği 329
5.2.5. BÜYÜME VE GELİŞME 332
5.2.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 333
5.2.7. DİKİM 333
5.2.7.1. Dikim Zamanı 334
5.2.7.2. Dikim Sıklığı ve Derinliği 334
5.2.8. BAKIM İŞLEMLERİ 334
5.2.9. HASAT 335
5.2.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 335
5.2.11. ISLAHI 336
5.3. KANTALA 337
5.3.1. FAYDALANMA 337
5.3.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 337
5.3.3. SİSTEMATİĞİ 337
5.3.4. BOTANİĞİ 337
5.3.5. BÜYÜME VE GELİŞME 339
5.3.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 339
5.3.7. DİKİM 340
5.3.8. BAKIM İŞLEMLERİ 340
5.3.9. HASAT 340
5.3.10. LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 341
5.4. HENEKEN 342
5.4.1. FAYDALANMA 342
5.4.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 342
5.4.3. SİSTEMATİĞİ 342

5.4.4. BOTANİĞİ 343
5.4.5. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 344
5.4.6. DİKİM 345
5.4.7. HASAT VE LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 345
5.5. MEKSİKA KENEVİRİ 346
5.5.1. FAYDALANMA 346
5.5.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 346
5.5.3. SİSTEMATİĞİ 346
5.5.4. BOTANİĞİ 347
5.5.5. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 348
5.5.6. HASAT VE LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 349
5.6. MORİTYUS KENEVİRİ 350
5.6.1. FAYDALANMA 350
5.6.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 350
5.6.3. SİSTEMATİĞİ 350
5.6.4. BOTANİĞİ 351
5.6.5. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 354
5.6.6. DİKİM 354
5.6.7. HASAT VE LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 355
5.7. YENİ ZELANDA KETENİ 356
5.7.1. FAYDALANMA 356
5.7.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 356
5.7.3. SİSTEMATİĞİ 356
5.7.4. BOTANİĞİ 357
5.7.5. BÜYÜME VE GELİŞME 359
5.7.6. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 359
5.7.7. HASAT VE LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 360

6. BÖLÜM
KÖKLERİNDEN LİF ELDE EDİLEN BİTKİLER

ZAKATON 361
6.1. FAYDALANMA 361
6.2. TARİHÇESİ VE COĞRAFİK DAĞILIMI 361
6.3. SİSTEMATİĞİ 362
6.4. BOTANİĞİ 362

6.5. ÇEVRESEL İSTEKLERİ 364
6.6. KÜLTÜRÜ 365
6.7. HASAT VE LİFLERİN ELDE EDİLMESİ 365

KAYNAKLAR 367

DİZİN 415

PROF. DR. MEHMET MERT'İN ÖZGEÇMİŞİ 421

KAYNAKLAR

ACKO, D.K. and S. TRDAN, 2008. Influence of row spacing on the yield of two flax cultivars (*Linum usitatissimum* L.). Acta agriculturae Slovenica, 91–1: 23–35.

ADEGBITE, A.A., G.O. AGBAJE, M.O. AKANDE, N.A. AMUSA, J.A. ADETUMBI and O.O. ADEYEYE, 2005. Expression of resistance to Meloidogyne incognita in kenaf cultivars (*Hibiscus cannabinus* L.) under field conditions. World Journal of Agricultural Sciences, 1(1): 14–17.

AFZAL, M., 1949. Growth and development cotton plant and its improvement in the Punjab. Pub. 222. Govt.Printing Press, Lahore.

AGUILAR, N.O., P.C.M. JANSEN and M. BRINK, 2003. *Abroma augusta* (L.) L.f. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.59–62. Backhuys Publishers, Leiden.

AHMAD, S and H.A.M. VAN DER VOSSEN, 2003a. *Hibiscus cannabinus* L. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.156–162. Backhuys Publishers, Leiden.

AHMAD, S and H.A.M. VAN DER VOSSEN, 2003b. *Hibiscus sabdariffa* L. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.162–167. Backhuys Publishers, Leiden.

AKANVOU, R., L. BASTIAANS, M.J. KROPFF, J. GOUDRIAAN and M. BECKER, 2001. Characterization of growth, nitrogen accumulation and competitive ability of six tropical legumes for potential use in intecropping systems. Journal of Agronomy and Crop Science, 187: 111–120.

AKIN, D.E., W. MORRISON, G. GAMBLE, L. RIGSBY, G. HENRIKSSON and K. ERIKSSON, 1997. Effect of retting enzymes on the structure and composition of flax cell walls. Textile Research Journal, 67: 279–287.

AKIN, D.E., G. HENRIKSSON, J.D. EVANS, A.P.S. ADAMSEN, J.A. FOULK and R.B. DODD, 2004. Progress in enzyme-retting of flax. Journal of Natural Fibers, 1(1): 21–47.

AKIN, D.E., B. CONDON, M. SOH, J.A. FOULK, R.B. DODD and L.L. RIGSBY, 2007. Optimization for enzyme-retting of flax with pectate lyase. Industrial Crops and Products, 25: 136–146.

ALBRECHT, W, 2000. Chapter 7: Abiotic Diseases. *In*: MCPARTLAND, J.M., R. C. CLARKE and D. P. WATSON (Eds.), Hemp Diseases and Pests: Management and Biological Control Management and Biological Control. p.155-165. CABI Publishing.

ALISTER, D.M. and N.D. WESTCOTT, 2003. Flax: The Genus Linum. Taylor & Francis, p.307, London.

ALLABY, M., 1992. The concise Oxford dictionary of botany. Oxford University Pres, Oxford, United Kingdom, 442pp.

ALLABY, R.G., G.W. PETERSON, D.A. MERRIWETHER and Y. FU, 2005. Evidence of the domestication history of flax (*Linum usitatissimum* L.) from genetic diversity of the sad2 locus. Theoretical and Applied Genetics, 112: 58–65.

ALLEN, S, D.NEHL, N. MOORE and A. JOHNSON, 2007. Integrated disease management. *In*: FARRELL, T., (Ed.), Cotton pest management guide 2007/08. Australian Cotton Research Institute.

ALMA, M.H., H. KALAYCIOĞLU, İ. BEKTAS and A. TUTUS, 2005. Properties of cotton carpel–based particleboards. Industrial Crops and Products, 22: 141–149.

AMADUCCI, S., M.T. AMADUCCI, R. BENATI and G. VENTURI, 2000. Crop yield and quality parameters of four annual fibre crops (hemp, kenaf, maize, sorghum) in the North of Italy. Industrial Crops and Products,, 11: 179–186.

AMADUCCI, S., M. ERRRANI and G. VENTURI, 2002. Response of hemp to plant population and nitrogen fertilisation. Italian Journal of Agronomy, 6(2): 103–111.

AMUSA, N.A., A.A. ADEGBITE and M.O. OLADAPO, 2005. Vascular wilt of roselle (*Hibiscus sabdariffa* L. var. *sabdariffa*) in the humid forest region of South-Western Nigeria. Plant Pathology Journal, 4(2): 122–125.

ANDERSON, K., 2003. Nature, Culture, and Big Old Trees: Live Oaks and Ceibas in the Landscapes of Louisiana and Guatemala. First Edition, p.183. University of Texas Press, USA.

ANGELINI, L.G., M. MACCHIA, L. CECCARINI and E. BORANI, 1998. Screening of kenaf (*Hibiscus cannabinus* L.) genotypes for low temperature reqirements during germination and evaluation of feasibility of seed production in Italy. Field Crops Research, 59: 73–79.

ANGELINI, L.G., A. LAZZERI, G. LEVITA, D. FONTANELLI and C. BOZZI, 2000. Ramie (*Boehmeria nivea* (L.) Gaud.) and spanish broom (*Spartium junceum* L.) fibres for composite materials: agronomical aspects, morphology and mechanical properties. Industrial Crops and Products, 11: 145–161.

ANGELOVA, V., R. IVANOVA, V. DELIBALTOVA and K. IVANOV, 2004. Bioaccumulation and distribution of heavy metals in fibre crops (flax, cotton and hemp). Industrial Crops and Products, 19: 197–205.

ANMIN, L. and C. JEFFREY, 2011. Luffa Miller, Gard. Dict. Abr., ed. 4. (806) 1754, Fl. China 19: 34-35.

ANONİM, 1969. KETEN, Keten Lifi, Keten Tohumu, Keten Yağı, Keten Küspesi. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara.

ANONİM, 1978. Bayer Zirai Mücadele Rehberi. Çeltüt Matbaacılık Koll.Şt., s.51–62, İstanbul.

ANONİM, 1995. Zirai mücadele teknik talimatları. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü. Cilt –2, Ankara.

ANONİM, 2004. Küspe Normları Tebliği. Tebliğ No: 2004/17.

ANONİM, 2007. Giyim Üretim Teknolojisi: Tekstil Lifleri. Milli Eğitim Bakanlığı, MEGEP (Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), Ankara.

ANONİM, 2011. Yaşam Döngüsü Analizi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları-I, Ankara.

ANONİM, 2012. Teknik Tekstiller Sektörü. T.C. Ekonomi Bakanlığı, Sektör Raporları, Ankara.

ANONYMOUS, 1984. Coconut, tree of life. FAO.

ANONYMOUS, 1996. Integrated Pest Management for Cotton in the Western Region of the United States. University of California, Division of Agriculture and Natural Resources, Publication 3305.

ANONYMOUS, 1999. Industrial hemp (*Cannabis sativa* L.). BCMAF Industrial Hemp Factsheet. [Online] Available at http://www.agf.gov.bc.ca/speccrop/ publications/documents/hempinfo.pdf.

ANONYMOUS, 2001. Disease and production problems of cotton in Arizona. The University of Arizona, College of Agriculture and Life Science. [Online] available at http://cals.arizona.edu/pubs/crops/az1245.pdf.

ANONYMOUS, 2002a. Growing Flax, Production, Management & Diagnostic Guide. Flax Council of Canada and Saskatchewan Flax Development Commission. pp 62.

ANONYMOUS, 2002b. Flax. [Online] Available at http://www.ienica.net/ crops/ flax.pdf.

ANONYMOUS, 2003. National Guidelines for the Conduct of Tests for Distinctness, Uniformity and Stability Cotton (*Gossypium* L.). [Online] Available at http://agricoop.nic.in/SeedTestguide/cotton.htm.

ANONYMOUS, 2004. Abaca: Improvement of Fiber Extraction and Identification of Higher Yielding Varieties. Final Technical Report CFC/FIGHF/09. CFC/UNIDO/FIDA.

ANONYMOUS. 2005. Natural Fibres Handbook with Cultivation and Uses. National Institute of Industrial Research, Delhi-7, India.

ANONYMOUS, 2006a. Flax Production Guideliness for Iowa. Iowa State University. [Online] Available at http://www.extension.iastate.edu/ Publications/PM2020.pdf.

ANONYMOUS, 2006b. Integrating New Zealand Flax into Land Management Systems Final Report. Sustainable Farming Fund: Project 03/153, New Zealand.

ANONYMOUS, 2008. The biology of *Gossypium hirsutum* L. And *Gossypium barbadense* L. (cotton). [Online] Available at http://www.ogtr.gov.au/ internet/ ogtr/ publishing.nsf/content/cotton-3/$FILE/biologycotton08.pdf.

ANONYMOUS, 2009. Coconut-production, management and products. Coconut Development Board & Central Plantation Crops Research Institute, India, [Online] Available at http://www.indg.in/agriculture/crop_production_ techniques/ coconut–2013-production-management-and-products.

ANONYMOUS, 2011. Scientific opinion on the safety of hemp (*Cannabis sativa* L.) for use as animal feed. European Food Safety Authority (EFSA), 9(3): 1-41.

ANTHONY, W.S., 1990. A good bale of cotton: Interaction of variety, harvesting, and ginning. *In*: J. M. Brown (Ed.), Proc.Beltwide Cotton Prod. Res. Conf., San Antonio, Tex., Jan.9–10, 1990, pp.27–33. Memphis, Tenn.: National Cotton Council of America.

ANTHONY, W.S. 2004. Moisture Management Practices at Gins. The Proceeding of the 2004 Cotton Incorporated (Cary, NC) Engineered Fiber Selection Conf. pp. 1-21.

ARIZAGA, S. and E.EZCURRA, 1995. Insurance against reproductive failure in a semelparous plant: bulbil formation in *Agave macroacantha* flowering stalks. Oecologia, 101(3): 329–334.

ARIZAGA, S., E. EZCURRA, E. PETERS, F. RAMIREZ DE ARELLANO and E. VEGA, 2000. Pollination ecology of *Agave macroacantha* (Agavaceae) in a Mexican tropical desert. I. Floral biology and pollination mechanisms. American Journal of Botany, 87(7): 1004–1010.

ARMECIN, R.B., M.H.P. SECO, P.S. CAINTIC and E.J.M. MILLEZA, 2005. Effect of leguminous cover crops on the growth and yield of abaca (*Musa textilis* Née). Industrial Crops and Products, 21: 317–323.

ARSLAN, N., 1994. Pektinin fizikokimyasal özellikleri, üretimi ve gıdalarda kullanımı. Gıda, 19(3): 187-192.

ARSLAN, N., 1999. Uyuşturucu kaynağı olarak kenevir ve kenevir preparatları, bunların kullanımı ve etkileri. Kenevir Ekimi ve Esrar Seminerleri. T.C. İçişleri bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara.

ASGHAR, A., M. HUSSAIN, A.TANVEER, M.A. NADEEM and 1. HAQ, 2002. Effect of different levels of phosphorus on seed and oil yield of two genotypes of linseed (*Linum usitatissimum* L.). Pakistan Journal of Agricultural Science, 39(4): 281-282.

ATWELL, S.D., 1996. Influence of ultra–narrow rows on cotton growth and development. *In*: DUGGER, P. and D. RICHTER (Eds.), Proc.Beltwide Cotton Conf., Nashville, TN. 9–12 Jan. 1996, p.1187–1188, National Cotton Council, Memphis, TN.

AURIN, M.T.L. and E.T. RASCO, Jr, 1988. Increasing yield in *Luffa cylindrica* (L.) Roem. By pruning and high density planting. Philipp J.Crop Sci., 13(2): 87-90.

AYERS, R.S., and D.W. WESTCOT, 1989. Water quality for agriculture. Source, Irrigation and Drainage Paper No: 29, p.163, FAO, Rome.

AYYILDIZ, Y. ve R. ATLIHAN, 2006. Balıkesir İli sebze alanlarında görülen yaprakbiti türleri ve doğal düşmanları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 16(1): 1–5.

BABATUNDE, F.E., 2003. Intercrop productivity of roselle in Nigeria. African Crop Science Journal, 11(1): 43–47.

BABATUNDE, F.E. and A.L.E. MOFOKE, 2006. Performance of roselle (*Hibiscus sabdariffa* L.) as influenced by irrigation schedules. Pakistan Journal of Nutrition, 5(4): 363–367.

BHARATHUDU, C., and A.S. RAO, 1976. A new leaf spot and blight on *Gossypium barbadense* caused by *Macrophomina phaseolina*. Indian Phytopathology, 29: 440.

BAINS, P.S., H.S. BENNYPAUL and S.F. BLADE, 2000. First report of hemp canker by *Sclerotinia sclerotiorum* in Alberta, Canada. Plant Disease, 84: 372.

BAKIR, A., 2005. Ortaçağ İslam Dünyasında Tekstil Sanayi, Giyim-Kuşam ve Moda. Bizim Büro Basımevi, Yayın Dağ. San. Tic. Ltd. Şti., Ankara.

BAL, K.E., 2004. Gross morphology and absorption capacity of cell-fibers from the fibrous vascular system of loofah (*Luffa cylindrica*). Textile Research Journal, 74(3): 241–247.

BALLARAT, C.B., 1995. Growing linseed and linola. Agriculture Notes, State of Victoria, Department of Primary Industries.

BALKCOM, K.S. and D.W. REEVES, 2005. Sunn-hemp utilized as a legume cover crop for corn production. Agronomy Journal, 97: 26–31.

BANDE, M. M., 2004. Development of a Sustainable Abaca (*Musa textilis* Née) Production in a Diversified Multi-strata Agroecosystems in Leyte, The Philippines. University of Hohenheim Institute of Plant Production and Agroecology in the Tropics and Subtropics Department of Agroecology, Master Thesis, Stuttgart-Hohenheim.

BANDE, M.J.M., J. GRENZ, V.B. ASIO and J. SAUERBORN, 2012. Production of high quality abaca (*Musa textilis* var. *Laylay*) fibre under different shading, irrigation and fertilizer management systems in Leyte, Philippines. International Conference "Sustainable Land Use and Rural Development in Mountain Areas, 16-18 April 2012. Hohenheim, Stuttgart, Germany.

BANGE, M.P., S.P. MILROY and P. THONGBAI, 2004. Growth and yield of cotton in response to waterlogging. Field Crops Research, 88: 129–142.

BANIK, S., M.K. BASAK, D. PAUL, P. NAYAK, D. SARDAR, S.C. SIL, B.C. SANPUI and A. GHOSH, 2003. Ribbon retting of jute-a prospective and ecofriendly method for improvement of fiber quality. Industrial Crops and Products, 17: 183–190.

BANUELOS, G.S., D.R. BRYLA and C.G. COOK, 2002. Vegetative production of kenaf and canola under irrigation in central California. Industrial Crops and Products, 15: 237–245.

BARKER, K.R., and S.R. KOENNING, 1998. Developing sustainable systems for nematode management. Annual Review of Phytopathology, 36: 165–205.

BASKERVILLE, G. and P. EMIN, 1969. Rapid estimation of heat accumulation from maximum and minimum temperatures. Ecology, 50: 514–515.

BAŞBAĞ, S., R. EKİNCİ, C. AKINCI, S. AKIN ve Ö. TONÇER, 2010. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde pamuk sektörü envanterinin hazırlanması projesi sonuç raporu. T.C. Kalkınma Bankası, Karacadağ Kalkınma Ajansı.

BAŞER, İ., 2002. Elyaf Bilgisi, İkinci Baskı. Marmara Üniversitesi Yayın No: 687, Teknik Eğitim Fakültesi Yayın No: 21. İstanbul.

BAXTER, W.J., 2000. Growing Industrial Hemp in Ontario. [Online] Available at http://www.omafra.gov.on.ca/english/crops/facts/00-067.htm.

BARROS SALGADO, A.L., L.A.C. LOVADINI, M. PIMENTAL and W. GIMENEZ, 1972. Instrucoes para a cultura da *Crotalaria juncea*. Instituto Agronomico, Campinas, Brazil. Secao de Plantas Fibrosas Boletim 198.

BARTOS, J., O. ALKHIMOVA, M. DOLEZELOVA, E. DE LANGHE and J. DOLEZEL, 2005. Nuclear genome size and genomic distribution of ribosomal DNA in Musa and Esnete (Musaceae): taxonomic impications. Cytogenetic and Genome Research, 109: 50–57.

BASKERVILLE, G., and P. EMIN, 1969. Rapid estimation of heat accumulation from maximum and minimum temperatures. Ecology, 50: 514–515.

BASKIN, C.C. and J. M. BASKIN, 2014. Seeds: Ecology, Biogeography, and, Evolution of Dormancy and Germination. Second Edition, p. 1600, Elsevier.

BASTASA, G.N. and A. A. BALIAD, 2005. Biological Control Of Fusarium wilt of Abaca (*Fusarium Oxysporum*) with Trichoderma and Yeast. Philippine Journal of Crop Science (PJCS), 30(2): 29-3.

BASU, A., M. GHOSH, R. MEYER, W. POWELL, S.L. BASAK and S.K. SEN, 2004. Analysis of genetic diversity in cultivated jute determined by means of SSR markers and AFLP profiling. Crop Science, 44: 678–685.

BATRA, S. K. 2012. Other Long Vegetable Fibers: Abaca, Banana, Sisal, Henequen, Flax, Ramie, Hemp, Sunn, and Coir. *In*: LEVIN, M. (Ed.), Handbook of Fiber Chemistry. Third Edition, CRC Press, Taylor Francis Group, New York.

BAUER, P.J., and J.M. BRADOW, 1996. Cotton genotype response to early–season cold temperatures. Crop Science, 36: 1602–1606.

BEARD, B.H. and V.E. COMSTOCK, 1980. Flax. *In*. W.R. FEHR and H.H. HADLEY (eds.), Hybridization of Crop Plants. American Society of Agronomy, Crop Science Society of America, Madison, WI.

BEDNARZ, C.W., D.C. BRIDGES, and S.T. BROWN, 2000. Analysis of cotton yield stability across population densities. Agronomy Journal, 92: 128–135.

BEDNARZ, C.W., and R.L. NICHOLS, 2005. Phenological and morphological components of cotton crop maturity. Crop Science, 45: 1497–1503.

BEERNART, I. and J. VANHAELEMEESCH, 1999. Flax and Linen. [Online] Available at http://www.rootsweb.com/~belghist /Flanders/Pages/ flaxLinen. htm

BELL, A.A., 1992. Verticillium wilt. *In*: R.J. HILLOCKS (Ed.), Cotton Diseases. p.87–126, CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

BELTRAO, N.E. de M., 1994. Weed management for developing countries. Food and Agriculture Organization of the United Nations, p. 340–345, Rome.

BELLMANN, C., A. CASPARI, V. ALBRECHT, T.T. LOAN DOAN, E. MADER, T. LUXBACHER and R. KOHL, 2005. Electrokinetic properties of natural fibres. Colloids and Surfaces A: Physicochem. Eng. Aspects, 267: 19–23.

BENDRE, A. and A. KUMAR, 2009. A Text Book of Practical Botany 2. Rastogi Publications, New Delhi, India.

BENHAIM, P., K. MAROSSEKEY AND S. BAILEY, 2010. Growing Hemp For Profit: join the hemp revolution today. Publisher: CreateSpace.

BENJAMIN, J.G., A.D. BLAYLOCK, H.J. BROWN, and R.M. CRUSE, 1990. Ridge tillage effects on simulated water and heat transport. Soil & Tillage Research, 18: 167–180.

BENNETT, S.J., R.SNELL and D. WRIGHT, 2006. Effect of variety, seed rate and time of cutting on fibre yield of dew-retted hemp. Industrial Crops and Products, 24: 79–86.

BERGER, J., 1969. The world's major fiber crops, their cultivation and manuring. SB 241 B 47, Centre d' Etude de l'Azote, ZURICH.

BERGLUND, D.R. and R.K. ZOLLINGER, 2002. Flax Production in North Dakota. North Dakota State University, North Dakota Agricultural Experiment Station, NDSU Extension Service, Fargo, North Dakota.

BHANDARY, H.R. and SHRESTHA, P. 1999. Poisonous plants of Kathmandu Valley. In: T.C. Majupuria and R.K. Majupuria (eds.), Nepal-Nature's Paradise, p.151–158, M. Devi, Gwalior, India.

BHARDWAJ, H.L., C.L. WEBBER III and G.S. SAKAMOTO, 2005. Cultivation of kenaf and sunn hemp in the mid-Atlantic United States. Industrial Crops and Products, 22: 151–155.

BISMARCK, A., S. MISHRA and T. LAMPKE, 2005. Plant fibers as reinforcement for green composites. *In*: MOHANTY, A.K., M. MISRA and L.T. DRZAL (Edits.), Natural Fibers, Biopolymers, and Biocomposites. CRC Press Taylor and Francis Group, LLC, USA.

BİLGENOĞLU, A., 2010. Amerikan İç Savaşı ve Mısır: Pamuk Örneğinde Mısır Modernleşmesi ve Amerikan İç Savaşının Sürece Olan Katkısı. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(11):147-161

BIRD, L.S., 1986. Tactics for maintaining plant health of cotton. Plant Disease, 10(5): 477–479.

BLAKE, W., 2000. Chapter 2: Requirements for Growth. *In*: MCPARTLAND, J.M., R. C. CLARKE and D. P. WATSON (Eds.), Hemp Diseases and Pests: Management and Biological Control Management and Biological Control. p.9-12. CABI Publishing.

BÒCSA, I. and M. KARUS, 1997. Der Hanfanbau – Botanik, Sorten, Anbau und Ernte, 1st edn. C.F. Müler, Köln, Germany.

BOGLER, D. J. and B. B. SIMPSON, 1995. A Chloroplast DNA Study of the Agavaceae. Systematic Botany, 20(2): 191-205.

BONDADA, B.R., D.M. OOSTERHUIS, and R.J. NORMAN, 1997. Cotton leaf age, epicuticular wax, and nitrogen–15 absorption. Crop Science, 37: 807–811.

BONDADA, B.R., and D.M. OOSTERHUIS, 2000. Comparative epidermal ultra structure of cotton (*Gossypium hirsutum* L.) leaf, bract and capsule wall. Annals of Botany, 86: 1143–1152.

BONHOMME, R., 2000. Bases and limits to using "degree–day" units. European Journal of Agronomy, 13: 1–10.

BOOTH, I., R.J. HARWOOD, J.L. WYATT and S. GRISHANOV, 2004. Acomparative study of the characteristics of fibre-flax (*Linum usitatissimum*). Industrial Crops and Products, 20: 89–95.

BORDOVSKY, J.P., W.M. LYLE, and J.W. KEELING, 1994. Crop rotation and tillage effects on soil water and cotton yield. Agronomy Journal, 86: 1–6.

BORHADE, S.S., 2013. Chemical Composition and Characterization of Hemp (*Cannabis sativa*) Seed oil and essential fatty acids by HPLC Method. Scholars Research Library, Archives of Applied Science Research, 5 (1):5-8.

BOS, H.L., VAN DEN OEVER M.J.A. and O.C.J.J. PETERS, 2002. Tensile and compressive properties of flax fibres for natural fibre reinforced composites. Journal of Materials Science, 37: 1683–1692.

BOS, H.L., J. MUSSIG and VAN DEN OEVER M.J.A., 2006. Mechanical properties of short-flax-fibre reinforced compounds. Composites: Part A, 37: 1591–1604.

BOYD, M.L., B.J. PHIPPS and J.A WRATHER, 2004. Cotton pests scouting & management. [Online] Available at http://extension.missouri.edu/explore/agguides/pests/ipm1025.htm.

BOYNARD, C.A. and J.R.M. D'ALMEIDA, 2000. Morphological characterization and mechanical behavior of sponge gourd (*Luffa cylindrica*)-polyester composite materials. Polymer-Plastics Technology and Engineering, 39(3): 489–499.

BOZKURT, Y., 1971. Doğu Ladini (*Picea orientalis* Link. et Carr.) ile Toros Karaçamı (*Pinus nigra* var. *caramanica* (Loud.) Rehd.)'dan birer ağaçta lif morfolojisi üzerine denemeler. İ.Ü. Orman Fak. Derg., Seri A, 21(1): 70-93.

BRADLEY, C.A., S. HALLEY and R.A. HENSON, 2007. Evaluation of fungicide seed treatments on flax cultivars differing in seed color. Industrial Crops and Products, 25: 301–304.

BRADOW, J.M. and G.H. DAVIDONIS, 2000. Quantitation of fiber quality and the cotton production–processing interface: A Physiologist's perspective. The Journal of Cotton Science, 4: 34–64.

BRENNEISEN R and T. KESSLER, 1987. Psychotrope Drogen. V. Die Variabilitat der Cannabinoidführung von Cannabispflanzen aus Schweizer Kulturen in Abhängigkeit von genetischen und ökologischen Faktoren [Psychotropic drugs. V. Variability of cannabinoid liberation from Cannabis plants grown in Switzerland in relation to genetic and ecologic factors]. Pharm.Acta Helv 1987:62(5-6): 134-139.

BRINK, M. and R.P. ESCOBIN, 2003. Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.301–333. Backhuys Publishers, No: 17, Leiden.

ACHIGAN-DAKO, E.G., S. N'DANIKOU and R.S. VODOUHE, 2012. *Luffa cylindrica* (L.) M. Roem. *In*: BRINK, M. and E.G. ACHIGAN-DAKO (eds.) Plant Resources of Tropical Africa 16: Fibres. p.314–318. PROTA Foundation/CTA, Wageningen, Netherlans.

BROTONEGORO, S., 2003. *Furcrae foetida* (L.) Haw. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.136–139. Backhuys Publishers, Leiden.

BROWN, H.B. and J.O. WARE, 1958. Cotton. McGraw-Hill Book Company, Inc., New York.

BROWN, J.K, 1992. Virus diseases. *In*: R.J. HILLOCKS (Ed.), Bacterial Blight. p.275–329, CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

BRUBAKER, C.L. and J.F. WENDEL, 1994. Reevaluating the origin of domesticated cotton (*Gossypium hirsutum*: Malvaceae) using nuclear restriction

fragment lenght polymorphisms (RFLPs). American Journal of Botany, 81: 1309–1326.

BRUBAKER, C.L., F.M. BOURLAND and J.F. WENDEL, 1999. The origin and domestication of cotton. *In* C.W. SMITH, and J.T.COTHREN (Eds.). Cotton Origin, History, Technology, and Production. pp. 3–31. John Wiley & Sons, Inc., New York, USA.

BRUCE, D.M., R.N. HOBSON, R.P. WHITE and J. HOBSON, 2001. Stripping of leaves and flower heads to improve the harvesting of fibre hemp. Journal of Agricultural Engineering Research, 78(1): 43–50.

BRUCE, D.M., R.N. HOBSON, P.J.C. HAMER and R.P. WHITE, 2005. Drying of hemp for long fibre production. Biosystems Engineering, 91(1): 45–59.

BRUHLMANN, F., M. LEUPIN, K.H. ERISMANN and A. FIECHTER, 2000. Enzymatic degumming of ramie bast fibres. Journal of Biotechnology, 76: 43–50.

BULUT, Ş., M. Ş. TANYILDIZI, V. SELEN, M. ELİBOL ve D. ÖZER, 2004. Kabak lifi (*Luffa cylindrica*) ile tutuklanmiş *Rhizopus oryzae*'den lipaz üretimi, 6.Ulusal Kimya Mühendisliği Kongresi, Eylül–2004, İzmir.

BULUT, Y. ve Ü.H. ERDOĞAN, 2011. Selüloz esaslı doğal liflerin kompozit üretiminde takviye materyali olarak kullanımı. TMMOB Tekstil Mühendisleri Odası, Tekstil ve Mühendis, 18(82): 26-35.

BUTLER, G.D.Jr., and T.J. HENNEBERRY, 1994. *Bemisia and Trialeurodes* (Hemiptera: Aleyrodidae). *In*: G.A. MATTHEWS and J.P. TUNSTALL (Eds.), p.325–352, Insect Pests of Cotton. CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

CABANGBANG, R.P., 1978. Seed and fiber of jute and kenaf grown at different months of year. Philippine Agriculture, 61(9–10): 381–386.

CABANGBANG, R. P., 1995. Ramie. AgEnt Consultant Report No: 40.

CABRERA-GARCIA, L., J. A. V. MONTES and M. E. E. WEINMANN, 2006. Identification of priority habitats for conservation of the Sierra Madre sparrow *Xenospiza baileyi* in Mexico. Oryx, 40(2): 211–217.

CAPELETI, I., BONINI, E.A., FERRARESE, M.L.L., TEIXEITA, A.C.N., KRZYZANOWSKI, F.C. and O. FERRARESE-FILHO, 2005. Lignin content and peroxidase activity in soybean seed coat susceptible and resistant to mechanical damage. Acta Physiologiae Plantarum, 27:103-108.

CARDOSO, P.F., P.L. GRATAO, R.A. GOMES-JUNIOR, L.O. MEDICI and R.A. AZEVEDO, 2005. Response of Crotalaria juncea to nickel exposure. Brazilian Journal of Plant Physiology, 17(2): 267–272.

CARMI, A., and J. SHALHEVET. 19863. Root effects on cotton growth and yield. Crop Science, 23: 875-878.

CARTER, D.L., 1981. Salinity and plant productivity. *In* chemical and Rubber Co., Hand Book Series in Nutrition and Food.

CASA, R., G. RUSSELL, B. LO CASCIO and F. ROSSINI, 1999. Environmental effects on linseed (*Linum usitatissimum* L.) yield and growth of flax at different stand densities. European Journal of Agronomy, 11: 267–278.

CATHEY, G.W., 1986. Physiology of defoliation in cotton production. *In*: J.R. MAUNEY and J.M. STEWART (Ed.), Cotton Physiology. No.1, p.143–153, Cotton Foundation, Memphis, TN.

CHANDRA, M., 1998. Use of nonwood plant fibers for pulp and paper industry in Asia: Potential in China. Master of Forestry in Wood Science and Forest Products, Blacksburg, Virginia, USA.

CHANDRASEKARAN, B., K. ANNADURAI and E. SOMASUNDARAM, 2010. A Text Book of Agronomy. New Age International (p) Limited, New Delhi, India.

CHARLES, G. and T. FARRELL, 2007. Integrated wee management (IWM) for Australian cotton. *In*: FARRELL, T., (Ed.), Cotton pest management guide 2007/08. Australian Cotton Research Institute, [Online]. Available at http://www.dpi.nsw.gov.au/agriculture/field/field-crops/fibres/cotton/cotton-pest-management-guide.

CHAUDHURY, J., D.P. SINGH and S.K. HAZRA, 2007. Sunnhemp (*Crotalaria juncea*, L). [Online] Available at http://assamagribusiness.nic.in/ Sunn-hemp.pdf

CHINEA-RIVERA, J.D., 1990. *Ceiba pentandra* (L.) Gaertn. Ceiba, Kapok, Silk cotton tree. Bombacaceae. Bombax family. USDA Forest Service, Southern Forest Experiment Station, Institute of Tropical Forestry; 4 p. (SO-ITF-SM; 29).

CHITTAPUR, B.M. and S.S. KULKARNI, 2003. Effect of sowing dates on performance of sunn hemp (*Crotalaria juncea*). Journal of Maharashtra Agricultural Universities, 28(3): 331.

CHO, J., C. LU, R. J. KOHEl, and J. Z. YU, 2011. Development and Mapping of gene-tagged SNP markers for gland morphogenesis in cotton. The Journal of Cotton Science, 15: 22–32.

CHOUDHARY, B.R., S.PANDEY, D.R. BHARDWAJ, D.S. YADAV and M. RAI, 2008. Component analysis for quantitative traits in ridge gourd [*Luffa Acutangula* (Roxb.) L.]. Veg. Sci. 35(2): 144-147.

CHRISTIANSEN, M.N. and R.P. MOORE, 1959. Seed coat structural differences that influence water uptake and seed quality in hard seed cotton. Agronomy Journal, 51: 582–584.

CLARKE, R.C., 1995. Hemp (*Cannabis sativa* L.) Cultivation in the Tai'an District of Shandong Province, Peoples Republic of China. Journal of the International Hemp Association 2(2): 57-65.

CLARKE, R.C., 1999. Chapter 1: Botany of the Genus Cannabis. *In*: P. RANALLI (Ed.), Advances in Hemp Research. Food Product Press, New York, USA.

CLARKE, R.C.,2006. Hemp (*Cannabis*) cultivation and use in the Republic of Korea. Journal of Industrial Hemp, 11(1): 51–86.

CLAYTON, W. and S. RENVOIZE, 1986. Genera Graminum, grasses of the world. Kew Bulletin Additional Series, 13: 1–389.

COETZEE, R., M.T. LABUSCHAGNE and A. HUGO, 2008. Fatty acid and oil variation in seed from kenaf (*Hibiscus cannabinus* L.). Industrial Crops and Products, 27: 104–109.

COLUNGA-GARCIAMARIN, P. and F. MAY-PAT, 1997. Morphological variation of henequen (*Agave fourcroydes*, Agavaceae) germplasm and its wild ancestor

(*A. angustifolia*) under uniform growth conditions: Diversity and domestication. American Journal of Botany, 84 (11): 1449–1465.

CONSTABLE, G.A., and H.M. RAWSON, 1980. Carbon production and utilization in cotton: Inferences from a carbon budget. Australian Journal of Plant Physiology, 7: 539–553.

CONSTABLE, G.A., I.J. ROCHESTER, and I.G. DANIELLS, 1992. Cotton yield and nitrogen requirement is modified by crop rotation and tillage method. Soil & Tillage Research, 23: 41–59.

CONTER, F., 1903. The Cultivation Of Sisal in Hawaii. Hawaii Agricultural Experiment Station, Bulletin No.4., Honolulu. Hawaii.

COOK, C.G., and K.M. EL–ZIK, 1992. Cotton seedling and first–bloom plant characteristics: Relationships with drought–influenced boll abscission and lint yield. Crop Science, 32: 1464–1467.

COOK, C.G. and G.A. WHITE, 1996. *Crotalaria juncea*: A potential multipurpose fiber crop. P.389–394. *In*: J. JANICK (Ed.), Progress in New Crops, ASHS Pres, Arlington, VA.

COOK, C.G., A.W. SCOTT Jr and P. CHOW, 1998. Planting date and cultivar effects on growth and stalk yield of sunn hemp. Industrial Crops and Products, 8: 89–95.

COOK, C.G. and A.W. SCOTT Jr, 1998. Plant population effects on stalk growth, yield, and bark fiber content of sunn hemp. Industrial Crops and Products, 8: 97–103.

COOPER, J., 2003. The best row spacing for ultra narrow row cotton. Cotton Grower, 24 (4): 14.

COUTINHO, W.M., N.D. SUASSUNA, C.M. LUZ, F.A. SUINAGA and O.R.R.F. SILVA, 2006. Bole rot of sisal caused by *Aspergillus niger* in Brazil. Fitopatologia Brasileira, 31(6): 605.

CRONN, R., and J.E. WENDEL, 2003. Cryptic trysts, genomic mergers, and plant speciation. New Phytologist, 161: 133–142.

CROMACK, H.T.H., 1998. Effect of cultivar and seed density on the production and fiber content of *Cannabis sativa* in southern England. Industrial Crops and Products, 7: 205–210.

CULLIS, C.A., 2007. Flax. *In*: C.KOLE (Ed.), Genome Mapping and Molecular Breeding in Plants: Oilseeds. p.275-295. Springer Science & Business Media.

CUNNINGHAM, R.L., T.F. CLARK and M.O. BAGBY, 1978. *Crotalaria juncea*–annual source of papermaking fiber. TAPPI, 61: 37–39.

ÇAĞIRGAN, O. ve A. BARUT, 2000. Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsündeki Genetik–Stok Pamuk Çeşitlerinin Özellikleri. Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü Yayın No: 58, Nazilli.

DABHOLKAR, A.R., 2006. General Plant Breeding. Concept Publishing Company, New Delhi, India.

DAHAL, K.R., B.I. UTOMO and M. BRINK, 2003. *Agave sisalana* Perrine. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.69–75. Backhuys Publishers, Leiden.

DAIRO F.A.S., 2008. Assessment of loofah gourd seeds *luffa cylindrica* (Roem) on performance and some haematological indices of rabbit weaners. 9th World Rabbit Congress, June 10-13, 2008, p.613-617, Verona – Italy.

DA ROSA ZAVAREZE, E. and A.R.GUERRA DIAS, 2012. Relation Between Structural Anisotropy in Natural Fibres and Mechanical Properties in Composites. *In*: MAYA, J.J. and S.THOMAS (eds.), Natural Polymers, Volume 1: Composites. The RSC Green Chemistry No.16, Cambridge, UK.

DARLING, S.T., 2000. Chapter 1: Principles of Plant Protection. *In*: MCPARTLAND, J.M., R. C. CLARKE and D. P. WATSON (Eds.), Hemp Diseases and Pests: Management and Biological Control Management and Biological Control. p.1-8. CABI Publishing.

DAS, R.B., 2010. UV Radiation Protective Clothing. The Open Textile Journal, 3: 14-21.

DAS, B., K. CHAKRABARTI, S. GHOSH, B. MAJUMDAR, S. TRIPATHI and A. CHAKRABORTY, 2012. Effect of efficient pectinolytic bacterial isolates on retting and fibre quality of jüte. Industrial Crops and Products, 36: 415–419.

DATWYLER, S.L. and G.D. WEIBLEN, 2006. Genetic variation in hemp and marijuana (*Cannabis sativa* L.) according to amplified fragment length polymorphisms. Journal of Forensic Science, 51(2): 371–375.

DAUN, J.K., 1993. Flaxseed. p. 853–860. *In*: Grains and Oilseeds, 4th ed. Vol.2, Canadian International Grains Institute, Winnipeg, MB.

DAVIS, R.G., L.S. BIRD, A.Y. CHAMBERS, R.H. GARBER, C.R. HOWELL, E.B. MINTON, R. STERNE and L.F. JOHNSON, 1993. Seedling disease complex. *In*: G.M. WATKINS (Ed.), Compendium of Cotton Disease, p.13–20. The National Cotton Council of America.

DAVIS, J.M. and C.D. DECOURLEY, 1993. Luffa sponge gourds: A potential crop for small farms. *In*: J. JANICK and J.E. SIMON (eds.), p.560–561, New Crops. Wiley, New York.

DAVIS, J.M., 1994. Luffa sponge gourd production practices for temperate climates. HortScience, 29(4): 263–266.

DAVIS, J.M., 1994. Luffa sponge gourd production practices for temperate climates. HortSince, 29(4):263–266.

DAVIS, J.M., 2000. Commercial luffa sponge gourd production. NC State University, Horticulture Information Leaflets 120.

DE MEIJER, E.P.M., H.J. VAN DER KAMP and F.A. VAN EEUWIJK, 1992. Characterisation of *Cannabis* accessions with regard to cannabinoid content in relation to other plant characters. Euphytica, 62: 187-200

DE MEIJER, E.P.M. and L.C.P. KEIZER, 1994. Variation of *Cannabis* for phenological development and stem elongation in relation to stem production. Field Crops Research, 38: 37-46.

DELLAL, İ. ve F.H. GİRAY, 2002. Tohumculuk. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, T.E.A.E.–Bakış, 1: 1–4.

DEMİR, A., F. SEYİS ve O. KURT, 2006. Genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar: I. Bitkiler. OMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 21(2): 249–260.

DEMPSEY, J.M., 1975. Fiber Crops. The University Presses of Florida Press, Gainesville, Florida, USA.

DESAI, U. T. and A. M. MUSMADE, 1998. Pumpkins, squashes and gourds. *In*: Handbook of vegetable science and technology: production, composition, storage and processing. (Ed; Salunkhe, D. K. and Kadam, S. S.). New York, Marcel Dekker 273-298.

DENİZ, İ., 2012. Odun Kimyası Ders Notları. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Trabzon.

DESAI, B.B., 2004. Sugar and Fiber Crops. p.399–425. *In*: Seeds Handbook: Biology, Production, Processing and Storage, Marcel Dekker Inc., New York.

DIEDERICHSEN, A., 2001. Comparison of genetic diversity of flax (*Linum usitatissimum* L.) between Canadian cultivars and a world collection. Plant Breeding, 120: 360–362.

DIEDERICHSEN, A. and K. RICHARDS, 2003. Cultivated flax and the genus Linum L. Taxonomy and germplasm conservation. *In*: A.D. MUIR and N.D. WESTCOTT (eds.) Flax The genus *Linum*. Taylor & Francis, 11 New Fetter Lane, London.

DIEDERICHSEN, A. and J.P. RANEY, 2006. Seed colour, seed weight and seed oil content in *Linum usitatissimum* accessions held by plant gene resources of Canada. Plant Breeding, 125: 372–377.

DISSANAYAKE, N. P J., H.N. DHAKAL, S.M. GROVE, M.M. SINGH and J. SUMMERSCALES, 2008. Optimisation of energy use in the production of flax fibre as reinforcement for cement for composites. 2008 International Conference on Flax and Other Bast Plants, p.47-58.

DOCHIA, M., C. SIRGHIE, R. M. KOZŁOWSKI, and Z. ROSKWITALSKI, 2012. Cotton fibres. *In*: R.M. KOZŁOWSKI (Ed.), Handbook of Natural Fibres: Types, Properties and Factors Affecting Breeding: Volume 1: Types, properties and factors affecting breeding and cultivation. P. 508-531. The Textile Institute, Woodhead Publishing Series in Textiles: Number 118, USA.

DONAGHY, J.A., P.A. LEVETT and R.W. HAYLOCK, 1990. Changes in microbial populations during anaerobic flax retting. Journal of Applied Bacteriology, 69: 634–641.

DÖLEN, E., 1992. Tekstil Tarihi. Marmara Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları No: 92/1, Matbaa Eğitim bölümü Yayın No:6, İstanbul.

DU, Q. And H. CUI, 2007. A new flavone glycoside from the fruits of *Luffa cylindrica*. Fitoterapia, 78(7): 609-610.

DUBEY, R.K., V. SINGH, AND G. UPADHYAY, 2013. Variability, interrelationshiip,and path analysis for yield improvement in Luffa. International Journal of Vegetable Science, 19: 342–351.

DUKE, J.A. 1989. Handbook of Nuts. CRC Press LLC, 2000 N.W. Corporate Blvd., Boca Raton, Florida.

DURSUN, İ., 2012. Toprak ve suyu korumaya yönelik toprak işleme teknikleri. Türk Tarım Dergisi, Tarım Makinaları Tarım Türk, Sayı: 36, Yıl: 7, Sayfa: 87-90, İzmir.

DUSI, D.M.A., M. DUBALD, E.R.P. DE ALMEIDA, L.S. CALDAS and E.S. GANDER, 1993. Trasgenic plants of ramie (*Boehmeria nivea* Gaud.) obtained by *Agrobacterium* mediated transformation. Plant Cell Reports, 12(11): 625–628.

DUVALL, C.S., 2012. *Ceiba pentandra* (L.) Gaertn. *In*: BRINK, M. and E.G. ACHIGAN-DAKO (eds.) Plant Resources of Tropical Africa 16: Fibres. p.75–82. PROTA Foundation/CTA, Wageningen, Netherlans.

DVORAK, J.E., 2004. The invisible hemp industry? Journal of Industrial Hemp, 9(2): 59–66.

DYBING, C.D. and D.C. ZIMMERMAN, 1965. Temperature effects on flax (*Linum usitatissimum* L.) growth, seed production and oil quality in controlled environments. Crop Science, 5: 184–187.

EASSON, D.L. and K. COOPER, 2002. A study of the use of the trimesium salt of glyphosate to desiccate and ret flax and linseed (*Linum usitatissimum* L.) and of its effects on the yield of straw, seed and fibre. Journal of Agricultural Science, 138: 29–37.

EDEEROZEY, A.M.M., H. MD. AKIL, A.B. AZHAR and M.I.Z. ARIFFIN, 2007. Chemical modification of kenaf fibers. Materials Letters, 61: 2023–2025.

EDMISTEN, K., 2000. Cotton defoliation. 2000 North Carolina cotton production guide [online]. Available at http://ipm.ncsu.edu/Production_Guides/Cotton/chptr12.pdf (accessed 10 Mar.2003: verified 10 July 2003). NSF Center for Integrated Pest Management. North Carolina State Univ., Raleigh, NC.

EKMEKÇİ, E., M. APAN and T. KARA, 2005. Tuzluluğun bitki gelişimine etkisi. OMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 20(3): 118–125.

ELZEBROEK, A.T.G. and K. WIND, 2008. Guide to cultivated plants. CAB International, London, UK.

ENDRIZZI, J.E., E.L. TURCOTTE and R.J. KOHEL, 1985. Genetics, cytology, and evolution of *Gossypium*. Adv Genet, 23: 271–375.

ERTEK, A., ve R. KANBER, 2002. Damla yöntemiyle sulanan pamukta farklı sulama programlarının kalite özelliklerine etkisi. KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi, 5(1): 118–130.

ESCOBIN, R.P., 2003. *Boehmeria nivea* (L.) Gaudich. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.86–91. Backhuys Publishers, Leiden.

ESCOBIN, R.P. and S.H. WIDODO, 2003. *Urena lobata* L. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.235–238. Backhuys Publishers, Leiden.

ESHRAT, M.H., 2003. Effect of *Coccinia indica* (L.) and *Abroma augusta* (L.) on glycemia, lipid profile and on indicators of end-organ damage in streptozotocin induced diabetic rats. Indian Journal of Clinical Biochemistry, 18(2): 54–63.

ESMAIL, A.M., 2010. *Cannabis sativa*: An optimization study for ROI. Bachelor Science in Mechanical Engineering, Massachusetts Institute of Technology.

ESSA, M.M. and P. SUBRAMANIAN, 2006. *Hibiscus sabdariffa* affects ammonium chloride-induced hyperammonemic rats. eCAM, 1: 1–5.

EVANS, L.T., 1993. Crop evaluation, adaptation and yield. Cambridge Uni. Press, Cambridge.

EVCİM, H.Ü.,2003. Pamukta makinalı hasat. Pamuk Eğitim Semineri Notları, 14–17 Ekim 2003, s.151–162, İzmir.

FAGERIA, N.K., V.C. BALIGAR and C.A. JONES, 1997. Growth and Mineral Nutrition of Field Crops. Marcel Dekker, Inc., New York.

FAO, 2002. Date Palm Cultivation. FAO Plant Productıon and Rotectıon Paper. 156, Rev. 1. Rome. [Online] Available at http://www.fao.org/DOCREP/006/Y4360E/ y4360e00.htm#Contents

FARAH, S.M., 1981. Irrigation of kenaf (*Hibiscus cannabinus*) in the Sudan. The Journal of Agricultural Science, 96(3): 569–578.

FARRELL, T. and R. MENSAH, 2007. Key insect and mite pests of Australian cotton. *In*: FARRELL, T., (Ed.), Cotton pest management guide 2007/08. Australian Cotton Research Institute, [Online] Available at http://www.dpi.nsw.gov.au/agriculture/field/field-crops/fibres/cotton/cotton-pest-management-guide.

FAWUSI, M.O. A. and D.P. ORMROD, 1981. Photoperiod responses of *Corchorus olitorius* L. in controlled envirionments. Annals of Botany, 48: 635–638.

FAZLIOĞLU, İ., 2001. Eskiçağda Dokuma. Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları No: 8, İstanbul.

FEDORAK, P.M. 2005. Microbial processes in the degradation of fibers. *In*: R. S. Blackburn (Ed.). Biodegradable and sustainable fibres. Woodhead Publishing Limited and CRC Press LLC.

FERERES, E., R.CUEVES, and F.ORGAZ, 1985. Drip irrigation of cotton in southern Spain. Proc. of the Third Int. Drip Irr. Cong. Ed. By ASAE (1): 371–374.

FERGUSON, A.W., B.D.L. FITT and I.H. WILLIAMS, 1997. Insect injury to linseed in South-east England. Crop Protection, 16 (7): 643–652.

FILIPOWICZ, N., H. SCHAEFER and S.S. RENNER, 2014. Revisiting Luffa (Cucurbitaceae) 25 Years After C. Heiser: Species Boundaries and Application of Names Tested with Plastid and Nuclear DNA Sequences. Systematic Botany, 39(1): 205–215.

FISHER, W.D. 1975. Heat induced sterility in upland cotton. Proceedings of the 27th Cotton Improvement Conference 85.

FOALE, M.A. and G.R. ASHBURNER, 2005. *In*: V.L. CHOPRA and K.V. PETER (eds.), Handbook of Industrial Crops. Food Products Press and The Haworth Press, Binghamton, New York.

FOSTER, R., H.S. POONI and I.J. MACKAY, 1997. Quantitative evaluation of *Linum usitatissimum* varieties for dual-purpose traits. Journal of Agricultural Science, 129: 179–185.

FOULK, J.A., D.E. AKIN and R.B. DODD, 2003. Fiber flax farming practices in the southeastern United States. Online. Crop Management doi: 10.1094/CM–2003–0124–01-MG.

FOULK, J.A., P. BAUER, D.E. AKIN, W.J. BUSSCHER, C.R. CAMP, T. AYALA-SILVA and R.B. DODD, 2005. Tillage effects on cotton and flax. 2005 Southern Conservation Tillage Syastams Conference, Clemson University, p.131–139, USA.

FRANCOIS, L.E., T.J. DONOVAN and E.V. MAAS, 1992. Yield, vegetative growth, and fiber length of kenaf grown on saline soil. Agronomy Journal, 84: 592–598.

FREEMAN, C. E. and W. REID, 1985 Aspects of the reproductive biology of *Agave lechuguilla* (Torr). Desert Plants, 7: 75–80.

FRYXELL, P.A., 1992. A revised taxonomic interpretation of *Gossypium* L. (Malvaceae). Rheedea, 2: 108–165.

FULTON, N.D., 1961. Cultural methods to control verticillium wilt of cotton. Arkansas Farm Research, 10(5):3.

GABIANA, C.P., 2005. Response of linseed (*Linum usitatissimum* L.) to irrigation, nitrogen and plant population. A Master Thesis, Lincoln University.

GALAL, A.M., D. SLADE, W. GUL, A.T. EL-ALFY, D. FERREIRA and M.A. EL-SOHLY, 2009. Naturally occuring and related synthetic cannabinoids and their potential therapeutic applications. Recent Papents on CNS Drug Discovery, 4: 112-136.

GARBER, R.H., and B.R. HOUSTON, 1966. Penetration and development of *Verticillium albo–atrum* in the cotton plant. Phytopathology, 56: 1121–1126.

GARBER, R.H., J.E. DeVAY, P.B. GOODELL, and P.A. ROBERTS, 1996. Cotton disease and nematodes. *In*: S.J. HAKE, T.A. KERBY, and K.D. HAKE (Eds.), Cotton Production Manual, p.150–174. Division of Agriculture and Natural Resources, University of California, Publication No: 3352, Oakland, California, USA.

GARCIA-AGUIRRE, M.C., M. A. ORTIZ, J. J. ZAMORANO and Y. REYES, 2007. Vegetation and landform relationships at Ajusco volcano Mexico, using a geographic information system (GIS). Forest Ecology and Management, 239(1–3): 1–12.

GEDİK, G., O. O. AVİNÇ ve A. YAVAŞ, 2010. Kenevir lifinin özellikleri ve tekstil endüstrisinde kullanımıyla sağladığı avantajlar. Tekstil Teknolojileri Elektronik Dergisi, 4(3): 39-48.

GENÇER, O., S. WALL, S. DUZENLI, and L. EFE, 1994. Effects of soaking cotton– seed (*Gossypium hirsutum* L.) on the germination characteristics and mineral leakage. World Cotton Research Conference–1, 14–17 Feb., 1994, p.142, Brisbane, Australia.

GENÇSOYLU, I. and I. YALÇIN, 2004. The effect of different tillage systems on cotton pests and predators in cotton fields. Asian Journal of Plant Sciences, 3(1): 39–44.

GENTRY, H.S., 1982. Agaves of continental North America. The University of Arizona Pres, Tucson, Arizona, USA.

GHAVAMI, M.D., 1999. Adana İli Karataş ve Balcalı pamuk tarlalarında doğal düşman türlerinin saptanması. Türkiye 4. Biyolojik Mücadele Kongresi, 26–29 Ocak, 1999, s.541–552, Adana.

GHOSH, T. and K. CHAKRAVARTY, 1970. Growing *Hibiscus sabdariffa* (H.C. Mesta) for fibre. Jute Bulletin, 33 (3): 1–5.

GILMAN, E.F., 1999. *Muhlenbergia capillaris*. University of Florida, Cooperative Extension Service, Fact Shett FPS–415.

GOBEILLE, A., J. YAVITT, P. STALCUP and A. VALENZUELA, 2006. Effects of soil management practices on soil fertility measurements on *Agave tequilana* plantations in Western Central Mexico. Soil & Tillage Research, 87: 80–88.

GODOY, A.S., and G.A. PALOMO, 1999. Genetic analysis of earliness in upland cotton (*G.hirsutum* L.) II. Yield and lint percentage. Euphytica, 105: 161–166.

GONZAL, L.R. and A.F. VALIDA, 2003. *Musa textilis* Née. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.186–193. Backhuys Publishers, Leiden.

GONZALEZ, G., S. ALEMAN and D. INFANTE, 2003. Asexual genetic variability in *Agave fourcroydes* II. Selection among individuals in a clonally propagated population. Plant Science, 165: 595–601.

GOSHAEV, D., 1971. The role of preceding crops of cotton in the suppression of Fusarium wilt. Review of Plant Pathology, 51: 2513.

GOSWAMI, N.N. and J.R. SAHA, 1969. Radiophosphorus tracing of the rooting pattern of jute. Journal of the Indian Society of Soil Science, 17(4): 507–514.

GOWDA, T.M., A.C.B. NAIDU and R. CHHAYA, 1999. Some mechanical properties of untreated jute fabric-reinforced polyester composites. Composites Part A: Applied Science and Manufacturing, 30: 277–284.

GOWDA, B.K., 2007. Economic Botany: Fibres, rubber, firewood, timber and bamboo. Dept of Forestry and Environmental Science Univ. of Agricultural Science Hebbal, GKVK Campus Bangalore.

GOVILA, O.P. and C.H. RAO, 1969. Studies on the in vitro germination and storage of cotton polen. Journal of Palynoloy, 5: 37–41.

GÖNEN, O., 1999. Çukurova Bölgesi yazlık yabancı ot türlerinin çimlenme biyolojileri ve bilgisayar ile teşhise yönelik morfolojik karakterlerinin saptanması. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim dalı Doktora Tezi, s.233, Adana.

GRABOWSKA, L., M. REBARZ and M. CHUDY, 2009. Breeding and cultivation of industrial hemp in Poland. Herba Polonica, 55(3): 328-333.

GROTENHERMEN, F and G. LESON, 2002. Reassessing the Drug Potential of Industrial Hemp. [Online] Available at http://www.nova-institut.de/pdf/02-04_Drug_Potential_of_Fibre_Hem.pdf.

GRIBEL, R., P.E. GIBBS and A.L. QUEIRÓZ, 1999. Flowering phenology and pollination biology of *Ceiba pentandra* (Bombacaceae) in Central Amazonia. Journal of Tropical Ecology, 15: 247–263.

GRIFFITH, D.R., S.D. PARSONS, and J.V. MANNERING, 1990. Mechanics and adaptability of ridge–planting for corn and soybean. Soil & Tillage Research, 18: 113–126.

GROTENHERMEN, F and E. RUSSO, 2002. Cannabis and Cannabinoids: Pharmacology, toxicology, and therapeutic potential. 440 p. New York, USA.

GRUBBEN, G.J.H. and O.A. DENTON, 2004. Plant Resources of Tropical Africa 2: Vegetables. PROTA Foundation/Backhuys Publishers/CTA, Wageningen/Netherlands.

GUCKER, C. L. 2006. *Agave lechuguilla*. *In:* Fire Effects Information System, U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Rocky Mountain Research

Station, Fire Sciences Laboratory (Producer). [Online] Available at http://www.fs.fed.us/database/feis/.

GUERENA, M, and P. SULLIVAN, 2003. Organic cotton production. [online]. Available at http://attra.ncat.org/attra–pub/PDF/cotton.pdf.

GUTIERREZ, J., 1994. Acari–leaf feeding mites. *In*: G.A. MATTHEWS and J.P. TUNSTALL (Eds.), Insect Pests of Cotton. p.407–424, CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

GÜMÜŞER, T., 2013. Ekolojik bebek giysilerinde doğal liflerin önemi. Sanat-Tasarım Dergisi, 1(4): 29-34.

GÜNAYDIN, M.N., 2003. Pamukta kontaminasyon sorunu ve önlemler. Pamuk Eğitim Semineri Notları, 14–17 Ekim 2003, s.189–194, İzmir.

GÜNDÜZ, A., M.Y.ÇELİK ve İ. AKGÜL, 2010. Salnameler göre Antakya Kazasının idari, demografik ve ekonomik yapısı. *In*: GÜNDÜZ, A. ve S. KAYA (editörler), Hatay Araştırmaları, s.77-101. Antakya Belediyesi.

GÜNEL, E. ve M. MERT, 1998. Pamuk tarımında kuraklığa karşı alınması gereken önlemler ve kuraklığa dayanıklı pamuk çeşitlerinin geliştirilmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(1): 99–114.

GÜRBÜZ, B., 1999. Determination of cross-pollination in flax (*Linum usitatissimum*) using different experimental designs. Journal of Agricultural Science, 133, 31–35.

HACKET, C. and J. CAROLENE, 1982. Edible horticultural crops: A compendium of information on fruits, vegetables, spice and nut spicies. Academic Pres. Australia, 17p.

HAIGLER, H.C., N.R. RAO, E.M. ROBERTS, J.Y. HUANG, D.R. UPCHURCH and N.L. TROLINDER, 1991. Cultured ovules as models for cotton fiber development under low temperatures. Plant Physiology, 95: 88–96.

HAKE, K., T. BURCH, and J. MAUNEY, 1991. Plant population. Cotton Physiology Today, 2(4): National Cotton Council, USA.

HAKE, S.J., K.D. HAKE, and T.A. KERBY, 1996a. Prebloom decisions. *In*: HAKE, S.J., T.A. KERBY., and K.D. HAKE (Eds.). Cotton Production Manual. p. 29–50. University of California, Division of Agriculture and Natural Resources, Publication, 3352.

HAKE, S.J., K.D. HAKE, and T.A. KERBY, 1996b. Planting and stand establishment. *In*: HAKE, S.J., T.A. KERBY., and K.D. HAKE (Eds.). Cotton Production Manual. p.21–28. University of California, Division of Agriculture and Natural Resources, Publication, 3352.

HAKE, S.J., D.W. GRIMES, K.D. HAKE, T.A. KERBY, D.J. MUNIER, and L.J. ZELINSKI, 1996c. Irrigation scheduling. *In*: HAKE, S.J., T.A. KERBY., and K.D. HAKE (Eds.). Cotton Production Manual. p.228–247. University of California, Division of Agriculture and Natural Resources, Publication, 3352.

HALDAR, D., C. PATNAIK, M. CHAKRABORTY, A. PAUL and N. KUNDU, 2011. Identification of Tall Fibre Crop (Jute) Using Multi-Temporal RADARSAT Data in Rainfed Areas of Eastern Indogangetic Plain. Asian Journal of Geoinformatics, Vol, 11, No:3.

HAMAYUN, M. and Z.K. SHINWARI, 2004. Folk methodology of Charas (hashish) production and its marketing at Afridi Tirah, Federally Administered Tribal Araeas (FATA), Pakistan. Journal of Industrial Hemp, 9(2): 41–50.

HANUMEGOWDA, K., A.M. SHIROL, R. MULGE and T. S. PRASADKUMAR, 2011. Correlation co-efficint studies in ridge gourd (*Luffa acutangula* (L.) Roxb.). Karnataka J. Agric.Sci., 25(1): 160-162.

HARDWICK, D.F., 1965. The corn earworm complex. Memoirs of the Entomological Society of Canada, 40: 247.

HARMANCIOĞLU, M., T. YAZICIOĞLU ve G. YAZICIOĞLU, 1973. Lif teknolojisi Uygulama Kitabı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 213, İzmir.

HARMANCIOĞLU, M. ve G. YAZICIOĞLU, 1979. Bitkisel Lifler. Ege Üniversitesi Tekstil Fakültesi Yayınları No: 3, İzmir.

HARRIS, P.J.C., 1981. Seed viability dormancy and field emergence of *Urena lobata* in Sierra Leone. Tropical Agriculture, 58(3): 205–214.

HARTEMINK, A.E. and J.F. WIENK, 1995. Sisal production and soil fertility decline in Tanzania. Outlook on Agriculture, 24(2): 91-96.

HARWOOD, J., P. MCCORMICK, D. WALDRON and R. BONADEI, 2008. Evaluation of flax accessions for high value textile end uses. Industrial Crops and Products, 27: 22–28.

HAUDEK, H.W. and E., VITI, 1978. Textilfasern. Verlag Johann L. Bondi & Sohn, Wien-Perchtoldsdorf, Austria.

HEARN, A.B. and G.A. CONSTABLE, 1984. Cotton. *In:* P.R. GOLDSWORTHY, N.M. FISHER (Eds.), The Physiology of Tropical Food Crops, p.495–527, John Wiley and Sons Ltd, New York.

HEISER, C.B. and E. E. SCHILLING, 1988. Phylogeny and Distribution of *Luffa* (Cucurbitaceae). Biotropica, 20(3): 185–191.

HEITHOLT, J.J., 1993. Cotton boll retention and its relationship to lint yield. Crop Science, 33: 486–490.

HEITHOLT, J.J., 1994. Canopy characteristics associated with deficient and excessive cotton plant densities. Crop Science, 34: 1291–1297.

HEITHOLT, J.J., and W.R. Jr. MEREDITH, 1998. Yield, flowering, and leaf area index of okra–leaf and normal–leaf cotton isolines. Crop Science, 38: 643–648.

HELLER, K., P. BARANIECKI and M. PRACZYK, 2012. Fibre flax cultivation in sustainable agriculture. *In*: R.M. KOZŁOWSKI (Ed.), Handbook of Natural Fibres: Types, Properties and Factors Affecting Breeding: Volume 1: Types, properties and factors affecting breeding and cultivation. P. 508-531. The Textile Institute, Woodhead Publishing Series in Textiles: Number 118, USA.

HERKLOTS, G. A. C. 1972. Vegetables in South East Asia. London: George, Allen and Unwin

HEYWOOD, V. A., 1978. Flowering Plants of the World.London: Oxford University Press.

HILLI, J.S., 2005. Studies on seed production and post-harvest technıques in ridge gourd (*Luffa acutangula* L. Roxb). Doctorate Thesis, Dharwad Unıversıty Of Agrıcultural Sciences, Department Of Seed Science And Technology College Of Agrıcultural, Dharwad, India

HILLIG, K.W. and P.G. MAHLBERG, 2004. A chemotaxonomic analysis of cannabinoid variation in *Cannabis* (Cannabaceae). American Journal of Botany, 91(6): 966–975.

HILLOCKS, R.J., 1992a. Fusarium Wilt. *In*: R.J. HILLOCKS (Ed.), Bacterial Blight. p.127–160, CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

HILLOCKS, R.J., 1992b. Fungal Diseases of the leaf. *In*: R.J. HILLOCKS (Ed.), Bacterial Blight. p.191–238, CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

HILLOCKS, R.J., 1992c. Fungal Diseases of the Boll. *In*: R.J. HILLOCKS (Ed.), Bacterial Blight. p.239–261, CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

HOCKING, P., P. RANDALL and A. PINKERTON, 1987. Mineral nutrition of linseed and fiber flax. Advances in Agronomy, 41: 221–296.

HODGES, S.C., 1992. Nutrient Deficiency Disorders. *In*: R.J. HILLOCKS (Ed.), Bacterial Blight. p.355–403, CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

HOLLIDAY, P., and E. PUNITHALINGAM, 1970. *Macrophomina phaseolina*. CMI Descriptions of Pathogenic Fungi and Bacteria No. 275. Commonwealth Agricultural Bureaux, Farnham Royal, Bucks, UK.

HONG, S. and R.C. CLARKE, 1996. Taxonomic studies of *Cannabis* in China. Journal of the International Hemp Association 3(2): 55–60.

HONG, K., S. TOKUNAGA and T. KAJIUCHI, 2002. Evaluation of remediation process with plant-derived biosurfactant for recovery of heavy metals from contaminated soils. Chemosphere, 49: 379–387.

HORNE, M. R. L., 2012. Bast fibres: hemp cultivation and production. *In*: R.M. KOZŁOWSKI (Ed.), Handbook of Natural Fibres: Types, Properties and Factors Affecting Breeding: Volume 1: Types, properties and factors affecting breeding and cultivation. P. 114-145. The Textile Institute, Woodhead Publishing Series in Textiles: Number 118, USA.

HORROCKS, A. R. AND S. ANAND, 2004. Handbook of Technical Textiles. CRC Press, USA.

HOWARD, R.A,. 1979. Flora of the Lesser Antilles, Leeward and Windward Islands. Vol. 3. Arnold Arboretum, Harvard University, Jamaica Plain, MA. 586 p.

HOWARD, R.A., 1989. Flora of the Lesser Antilles, Leeward and Windward Islands. Vol.5. Arnold Arboretum, Harvard University, Jamaica Plain, MA.604 p.

HOWARD, D.D., M.E. ESSINGTON, J. LOGAN, R.K. ROBERTS, and W.M. PERCELL, 2001. Phosphorus and potassium fertilization of disk–till and no–till cotton. The Journal of Cotton Science, 5: 144–155.

HOWELL, C.R., 2002. Cotton seedling preemergence damping–off incited by *Rhizopus oryzae* and *Pythium* spp. and its biological control of *Trichoderma* spp. Phytopathology, 92: 177–180.

HSIEH, Y-L, 2007.Chemical structure and properties of cotton. *In*: Gordon S. and Y-L. Hsieh (Eds.), Cotton: Science and Technology. p.3-34. Woodhead Publishing Limited and CRC Press LLC.

HU-CHENG, X., S. WEI, L. ZHONG-QIN, Q. ZHAN-JUN and J. YU-CHENG, 2009. Study on the Relationship Between Sex Differentiation and Ethylene in Ramie. Agricultural Sciences in China, 8(4): 418-423.

HUDA, K.M.K., M.S.R. BHUIYAN, M.H. KABIR, A.F.M. JAMAL UDDIN and A. KHATUN, 2007. In vitro regeneration protocol of tossa jute (*Corchorus olitorius*). International Journal of Integrative Biology, 1(2): 96–101.

HUNSAKER, D.J., A.J. CLEMMENS, and D.D. FANGMEIER, 1998. Cotton response to high frequency surface irrigation. Agricultural Water Management, 37: 55–74.

HUYSKENS, S., S. MENDLINGER, A. BENZIONI and M. VENTURA, 1993. Optimization of agrotechniques in the cultivation of *Luffa acutangula*. Journal of Horticultural Science 68(6): 989-994.

INGLE, N.P. and S.S. DOKE, 2006. Analysis of sunnhemp fibers processed using jute spinning system. Industrial Crops and Products, 23: 235–243.

INFANTE, D., G. GONZALEZ, L. PERAZA-ECHEVERRIA and M. KEB-LLANES, 2003. Asexual genetic variability in *Agave fourcroydes*. Plant Science, 164: 223–230.

INGRAM, W.R., 1994. *Pectinophora* (Lepidoptera: Lelechiidae). *In*: G.A. MATTHEWS and J.P. TUNSTALL (Eds.), Insect Pests of Cotton. p.107–149, CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

IQBAL, M.J., O.U.K. REDDY, K.M. EL–ZIK, and A.E. PEPPER, 2001. A genetic bottleneck in the "evolution under domestication" of upland cotton *Gossypium hirsutum* L. examined using fingerprinting. Theoretical and Applied Genetics, 103: 547–554.

IQBAL, M., M.A. CHANG, M.Z. IQBAL, M. HASSAN, A. NASIR, and N. ISLAM, 2003. Correlation and path analysis of earliness and agronomic characters of upland cotton in Multan. Asian Journal of Plant Sciences, 2(3): 160–168.

IQBAL, M., M.Z. IQBAL, R.S.A. KHAN, and K. HAYAT, 2005. Comparison of obsolete and modern varieties in view to stagnancy in yield of cotton (*G. hirsutum* L.). Asian Journal of Plant Sciences, 4(4): 375–378.

IRISH, G. and K. BELL, 2000. Agaves, Yuccas, and Related Plants: A Gardener's Guide. Timber Press, p. 312.

IRISH, M. and G. IRISH, 2000. Agaves Yuccas and Related Plants: A Gardener's Guide. Portland, Or.: Timber Press,p.312.

ISLAM, MD. M., S. BEGUM, A.K.M. MAQSUDUL ALAM, I. AHMED and A.ALAMGIR (2009). Study the impact of climatic changes on jute production in Bangladesh. Bangladesh J. Prog. Sci. & Tech. 7(1): 153-156.

IŞIKBER, A. A. ve A. KARCI, 2006. Kahramanmaraş İli ve çevresinde bazı tarla kültürlerinde bulunan avcı böcek türlerinin yoğunluk ve yaygınlıklarının saptanması. KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi, 9(1): 111–116.

İNCEKARA, F., 1979. Endüstri Bitkileri ve Islahı. Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları. Yayın No:65, s. 285, Bornova, İzmir.

İNALCIK, H., 2008. Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar. Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, İstanbul.

JAMAL, M., 1985. Effect of irrigation and row spacing on jute in Bannu Area. Pakistan J.Agric.Res., 6(3): 187-188.

JAMES, D., and J.E. JONES, 1985. Effects of leaf and bract isolines on spray penetration and insecticidal efficacy. *In*: T.C. NELSON, and J.M. BROWN (Ed.) Proc. Beltwide Cotton Prod. Res. Conf., New Orleans, LA. 6–11 Jan. 1985, p.93–99. Natl. Cotton Council. Am., Memphis, TN.

JANICK, J. and R.E. PAULL, 2008. The Encylopedia of Fruit Nuts. CAB International. Cambridge University Pres, UK.

JANSEN, G. J., B. H. GILDEMACHER and L. PHUPHATHANAPHONG, 1994. Luffa P. Miller. In: Plant Resources of South-East Asia: Vegetables. (Ed.: SIEMONSMA, J. S. and K. PILUEK). Wageningen, The Netherlands, Pudoc Scientific Publishers 194-197.

JANSON, C.H., J. TERBORGH and L.H. EMMONS, 1981. Non-flying mammals as pollinating agents in the Amazonian forest. Biotropica, 13: 1–6.

JENKINS, J.N., J.C. McCARTY and W.L. PARROT, 1990. Effectiveness of fruiting sites in cotton yield. Crop Science, 30: 365–369.

JIMÉNEZ, L., E. RAMOS, A. RODRIQUEZ, M.J. DE LA TORRE and J.L. FERRER, 2005. Optimization of pulping conditions of abaca. An alternative raw material for producing cellulose pulp. Bioresource Technology, 96: 977–983.

JERANYAMA, P., O.B. HESTERMAN, S.R. WADDINGTON and R.R. HARWOOD, 2000. Relay-intercropping of sunnhemp and cowpea into a smallholder maize system in Zimbabwe. Agronomy Journal, 92: 239–244.

JOHN, M.J. and R.D. ANANDJIWALA, 2008. Recent developments in chemical modification and characterization of natural fiber-reinforced composites. Polymer Composites, doi: 10.1002/pc.20461.

JOHN, M.J. and S. THOMAS, 2008. Biofibres and biocomposites. Carbohydrate Polymers, 71: 343–364.

JOHNSON, R., 2013. Hemp as an Agricultural Commodity. CRS Report for Congress. [Online] Available at http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RL32725 .pdf

JØKER, D. and R. SALAZAR, 2000. *Ceiba pentandra* (L.) Gaertn. Seed Leaflet, No. 22, September 2000.

JONES, J., 2003. Harakeke Flax. The Royal Society of New Zealand, P. O. Box 598, Wellington.

JOSHI, B.K., B.K.C. HAN, K.T.RADHA, M.GHALE, B.R. STHAPIT and P.U.MADHUSUDAN, 2004. Descriptors for Sponge Gourd (*Luffa cylindrica* (L.) Roem.J). NARC, LIBIRD and IPGRI.

JOST, P.H., and J.T. COTHREN, 2001. Phenotypic alterations and crop maturity differences in ultra–narrow row and conventionally spaced cotton. Crop Science, 41: 1150–1159.

JUAREZ, C., A. DURAN, P. VALDEZ and G. FAJARDO, 2007. Performance of "*Agave lechuguilla*" natural fiber in portland cement composites exposed to severe environment conditions. Building and Environment, 42: 1151–1157.

KAHRAMAN, A., M. SERTESER ve T. KÖKEN, 2002. Flavonoidler. Kocatepe Tıp Dergisi, 3: 1-8.

KAIMAL, T.N.B. and G. LAKSHMINARAYANA, 1972. Changes in lipids of maturing *Ceiba pentandra* seeds. Phytochemistry, 11(5): 1617–1622.

KALLOO, G. and B.O. BERGH, 1993. Genetic Improvement of Vegetable Crops. Pergamon Press.

KAMAT, J., D. N. ROY and K. GOEL, 2002. Effect of harvesting age on the chemical properties of hemp plants. J.of Wood Chem. and Tech., 22(4): 285-293.

KAMATÉ, K., S. BROWN, P. DURAND, J.M. BUREAU, D. DE NAY and T.H. TRINH, 2001. Nuclear DNA content and base compoition in 28 taxa of *Musa*. Genome, 44: 622–627.

KANBER, R., M. A. ÇULLU, B. KENDİRLİ, S. ANTEPLİ ve N. YILMAZ, 2005. Sulama, drenaj, tuzluluk. Türkiye Ziraat Mühendisliği 6. Teknik Kongresi, 3–7 Ocak 2005, 1.cilt, s. 213–251, Ankara.

KANWAL, W., A. W. SYED, A. SALMAN and H M. MOHTASHEEM, 2013. Antı-Emetic and anti-inflammaotry activity of fruit peel Of *Luffa cylindrica* (L.) Roem. Asian Journal of Natural & Applied Sciences, 2(2): 75-80.

KARACA, A., V. KİRİŞCİ, S. GÖRÜCÜ, ve T.KORUCU, 1998. Pamuk tarımında sırta ekim, uygun toprak hazırlığı ve çıkış ile ilgili parametrelerin belirlenmesi. Tarımsal Mekanizasyon 18. Ulusal Kongresi, 17–18 Eylül, 1998, s.42, Tekirdağ.

KARACA, A., V. KİRİŞCİ, S. GÖRÜCÜ, ve T.KORUCU, 1999. Suitable seedbed preparation for ridge planting in cotton production in Cukurova Region. 7th International Congress on Agricultural Mechanization and Energy, 26–27 May, 1999, p.138–143, Adana.

KARLEN, D.L., N.S. EASH, and P.W. UNGER, 1992. Soil and crop management effects on soil quality indicators. American Journal of Alternative Agriculture, 7: 48–55.

KAPOOR, M., Q.K. BEG, B. BHUSHAN, K.SINGH, K.S. DADHICH and G.S. HOONDAL, 2001. Application of an alkaline and thermostable polygalacturonase from *Bacillus* sp. MG-cp-2 in degumming of ramie (*Boehmeria nivea*) and sunn hemp (*Crotalaria juncea*) bast fibres. Process Biochemistry, 36: 803–807.

KARIM, S.M. R., M. SAIFUL and A.A. MAMUN, 2002. Effect of relative time of *Cyperus rotundus* emergence on fibre yield and competitive ağabeylity of Olitorius jute. Pakistan Journal of Agronomy, 1(2–3): 66–67.

KAYNAK, M.A., A.ÜNAY, İ. ÖZKAN, ve H. BAŞAL, 2000. Pamukta (*Gossypium hirsutum* L.) erkencilik kriterleri ile önemli tarımsal ve kalite özelliklerinde heterotik etkilerin ve fenotipik ilişkilerin saptanması. Turkish Journal of Agriculture and Forestry, 24: 105–111.

KEÇECİOĞLU, G. ve E. GÜLSOYLU, 2002. Toprak İşleme Makinaları. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 545, s.265, İzmir.

KEELING, W.J., E. SEGARRA, and J.R. ABERNATHY, 1989. Evaluation of conservation tillage systems for cotton on the Texas Southern High Plains. Journal of Production Agriculture, 2: 269–273.

KENERLEY, C.M., and M.J. JEGER, 1992. Fungal diseases of the root and stem. *In* R.J. HILLOCKS (Ed.), Bacterial Blight. p.39–85, CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

KENNEDY, C.W., and R.L. HUTCHINSON, 2001. Cotton growth and development under different tillage systems. Crop Science, 41: 1162–1168.

KERBY, T.A., and D.R. BUXTON. 1981. Competition between adjacent fruiting forms in cotton. Agronomy Journal, 73: 867–871.

KERBY, T.A., and G.F. RUPPENICKER, 1989. Node and fruiting branch position effects on fiber and seed quality characteristics. *In*: J. M. Brown (Ed.), Proc.Beltwide Cotton Prod. Res. Conf., Nashville, Tenn., Jan.2–7, 1989, p.98–100. Memphis, Tenn.: National Cotton Council of America.

KERBY, T.A., S.J. HAKE, K.D. HAKE, L.M. CARTER and R.H. GARBER, 1996. Seed Quality and Planting Environment. *In*: HAKE, S.J., T.A. KERBY, and K.D. HAKE (Eds.). Cotton Production Manual. p. 203–209. Publication: 3352. University of California, Division of Agriculture and Natural Resources, Oakland, CA.

KERKHOVEN, G.J. and H.J.W. MUTSAERS, 2003. Gossypium L. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.139–150. Backhuys Publishers, Leiden.

KHADI, B.M., V. SANTHY, and M.S. YADAV, 2010. Cotton: An Introduction. U.B. ZEHR (Ed.), Cotton: Biotechnology in Agriculture and Forestry 65, p.1-10, Springer Berlin Heidelberg.

KHAJANI, F.P., H. IRANNEZHAD, M. MAJIDIAN and H. ORAKI, 2012. Influence of different levels of nitrogen, phosphorus and potassium on yield and yield components of flax seed oil (*Linum usitassimum* L.) variety Lirina. Journal of Medicinal Plant Research, 6(6): 1050-1054.

KHAN, F., S.R. AHMAD and E. KRONFLI, 1999. Stability of jute fibres on exposure to ionising radiation. Polymer Degredation and Stability, 63: 79–84.

KHAN, T., W. AHMAD, S. BASHIR, Z. IQBAL, B. AHMAD, M. AHMAD, M. ARFAN and F. SHAHEEN, 2003. Biological and pharmacological properties of *Abroma augusta* Linn. seed oil. Pakistan Journal of Biological Sciences, 6(13): 1142–1144.

KHANDAKAR, A.L. and H.A.M. VAN DER VOSSEN, 2003. *Corchorus* L. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.106–114. Backhuys Publishers, Leiden.

KIM, H.J. and D.W. SEO, 2006. Effect of water absorption fatigue on mechanical properties of sisal textile-reinforced composites. International Journal of Fatigue, 28: 1307–1314.

KING, A.B.S., 1994. *Heliothis*/*Helicoverpa* (Lepidoptera: Noctuidae). *In*: G.A. MATTHEWS and J.P. TUNSTALL (Eds.), Insect Pests of Cotton. p.39–106. CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

KIRBY, R.H., 1963. Vegetable Fibres: Botany, Cultivation, and Utilization. Intersience Publishers, Inc., New York.

KİRİŞCİ, V. ve T. KORUCU, 2001. Ekolojik tarımda toprak işleme uygulamaları. Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu, 14–16 Kasım, 2001, s.144–160, Antalya.

KOENNING, S., 2006. Cotton Seedling Diseases. North Carolina State University, Cotton Disease Information Note No.1, [online]. Available at http://www.ces.ncsu.edu/depts/pp/notes/Cotton/cdin1/cdin1.htm.

KOHEL, R. J. and C.F. LEWIS, 1984. Cotton. p.367–395. American Society of Agronomy, Inc., Crop Science Society of America, Inc., Publishers Madison, Visconsin, USA.

KOHEL, R. J., 1989. Cotton. *In*: ROBBELEN,G., R. K. DOWNEY and A. ASHRI (eds.), Oil Crops of the World, p.404–415. McGraw-Hill, New York.

KORUCU, T., V. KİRİŞCİ ve S. GÖRÜCÜ, 1998. Korumalı toprak işleme ve Türkiye'deki uygulamaları. Tarımsal Mekanizasyon 18. Ulusal Kongresi, 17-18 Eylül, 1998, s.321-333, Tekirdağ.

KOUCH, T., T.R. PRESTON and H. HIEAK, 2006. Effect of supplementation with kapok (*Ceiba pentandra*) tree foliage and Ivermectin injection on growth rate and parasite eggs in faeces of grazing goats in farmer households. Livestock Research for Rural Development, 18(6): 1–6.

KOZLOWSKI, R., P. BARANIECKI and J. BARRIGA – BEDOYA, 2005. Bast fibres (flax, hemp, jute, ramie, kenaf, abaca). *In*: R. S. Blackburn (Ed.). Biodegradable and sustainable fibres. Woodhead Publishing Limited and CRC Press LLC.

KOZŁOWSKI, R.M., M. MACKIEWICZ-TALARCZYK and A.M. ALLAM, 2012. Bast Fibres: Flax. *In*: R.M. KOZŁOWSKI (Ed.), Handbook of Natural Fibres: Types, Properties and Factors Affecting Breeding: Volume 1: Types, properties and factors affecting breeding and cultivation. p. 56-113. The Textile Institute, Woodhead Publishing Series in Textiles: Number 118, USA.

KROES, G.M.L.W., LOFFLER, H.J.M., PARLEVLIET, J.E., KEIZER, L.C.P. and W. LANGE, 1999. Interactions of *Fusarium oxysporum* f.sp. *lini*, the flax wilt pathogen, with flax and linseed. Plant Pathology, 48: 491–498.

KUCHINDA, N.C., W.B. NDAHI, S.T.O. LAGOKE and M.K. AHMED, 2001. The effects of nitrogen and period of weed interference on the yield of kenaf (*Hibiscus cannabinus* L.) in the northern Guinea Savana of Nigeria. Crop Protection, 20: 229–235.

KURI, C.M.B and K.R.D. RAMIREZ, 2007. University Anahuac Mexico Sur Case: The industry of the henequen in Mexico. EABR (Business) ETLC (Teaching) Conference Proceedings, Ljubjana, Slovenia.

KURT, O., 2010. Effects Of Chıllıng On Germınatıon in Flax (*L. Usitatissimum* L.). Turkish Journal of Field Crops, 15(2): 159-163.

KUSHIDA, A., N. SUWA, Y. UEDA and Y. MOMOTA, 2003. Effects of *Crotalaria juncea* and *C. spectabilis* on hatching and population density of the soybean cyst nematode, *Heterodera glycines* (Tylenchida: Heteroderidae). Applied Entomology and Zoology, 38(3): 393–399.

KYMÄLÄINEN, H.R., M. KOIVULA, R. KUISMA, A.M. SJOBERG and A. PEHKONEN, 2004. Technologically indicative properties of straw fractions of flax, linseed (*Linum usitatissimum* L.) and fibre hemp (*Cannabis sativa* L.). Bioresource Technology, 94: 57–63.

LABRADA, R., J.C. CASELEY, and C. PARKER, 1994. Weed management for developing countries. Food and Agriculture Organization of the United Nations, p. 384, Rome.

LAGOKE, S.T.O., N.U.A. IDEM and D.J. CHANDRA-SINGH, 1981. An evaluation of various herbicides for weed control in kenaf in the Southern Guinea Savana of Nigeria. Samaru Journal of Agricultural Research, 1(2): 175–181.

LAIDANI, Y., S.HANINI, G.MORTHA and G. HENINIA, 2012. Study of a Fibrous Annual Plant, Luffa Cylindrica for Ppaper Application Part I: Characterization of theVegetal. Iran. J. Chem. Chem. Eng., 31(4): 119-129.

LAKKINENI, K. C., BHARDWAJ, S. N., ABROL, Y. P., 1994. Effects of temperature on early growth and seed–cotton (*Gossypium hirsutum L.*). Indian Journal of Agricultural Sciences, 64(9): 653–4.

LAL, R., 1990. Ridge–tillage. Soil & Tillage Research, 18: 107–111.

LAL, R., 1995. Tillage Systems in the Tropics: Management Options and Sustainability Implications. FAO Soils Bulletin 71, Rome.

LALOR, W.F., M. H. WILLCUTT and R.G.CURLEY, 1994. Seed Cotton Storage and Handling. *In*: ANThONY, W.S. and W.D.MAYFIELD (Eds.), Cotton Ginners Handbook. United States of Department of Agriculture, Agricultural Research Service, Agricultural Handbook Number 503, 348 pp.

LAMB, R.J., I.L. WISE and P.A. MACKAY, 1997. Photoperiodism and seasonal abundance of an aphid, *Macrosiphum euphorbiae* (Thomas), in oilseed flax. Canadian Entomology, 129: 1049–1058.

LATTA, R.P. and B.J. EATON, 1975. Seasonal fluctuations in cannabinoid content of Kansas marijuana. Economic Botany, 29: 153-163.

LAY, C. L. and C. D. DYBING, 1989. Linseed. p. 416–430. *In*: ROBBELEN,G., R. K. DOWNEY and A. ASHRI (eds.),. Oil Crops of the World, McGraw-Hill, New York.

LECLANT, F., and J.P. DEGUINE, 1994. *Aphids* (Hemiptera: Aphididae). *In*: G.A. MATTHEWS and J.P. TUNSTALL (Eds.), p.285–323, Insect Pests of Cotton. CAB International, Wallingford Oxon OX 10 8 DE, UK.

LEE, J.A., 1984. Cotton as a world crop. *In*: R.J. KOHEL and C.F. LEWIS (Eds.), Cotton, p.1–25. Agronomy Ser. Monogr. No.24. ASA, CSSA, and SSSA, Madison, WS.

LEE, J.A., 1987. Cotton, *In*: W.R. Fehr (Ed.), Principles of cultivar improvements, Vol. 2: Crop Species. Macmillan, NewYork.

LEIGH, T.F. and P.B. GOODELL, 1996. Insect management. *In*: HAKE, S.J., T.A. KERBY, and K.D. HAKE (Eds.). Cotton Production Manual. p.260–293. Publication: 3352. University of California, Division of Agriculture and Natural Resources, Oakland, CA.

LEIZER, C., D. RIBNICKY, A. POULEV, S. DUSHENKOV and I. RASKIN, 2000. The composition of hemp seed oil and ıts potential as an ımportant source of nutrition. Journal of Nutraceuticals, Functional & Medical Foods, 2(4): 35-53

LEONARD, B.R., J.B. GRAVES and P.C. ELLSWORTH, 1999. Insect and mite pests of cotton. *In* C.W. SMITH, and J.T.COTHREN (Eds.). Cotton Origin, History, Technology, and Production. pp. 489–551. John Wiley & Sons, Inc., New York, USA.

LIANG, L., L. TONG-JIAN, L.ZHONG-LAI, D. HUI-SHENG, X. LING-LING, P. QI-HUI, L. ZHAN-JUN and S. QING-HUA, 2009. Phylogenetic relationship of ramie and ıts wild relatives based on cytogenetic and DNA sequence analyses. Acta Agronomica Sinica, 35(10): 1778–1790.

LIM, T. K., 1998. Loofahs, gourds, melons and snake beans. The New Rural Industries. Ed.: K. W. Hyde. Canberra, Rural Industries Research and Development Corporation: 212-218.

LIM, T. K., 2012. Edible Medicinal and Non-Medicinal Plants: Volume 2, Fruits. Springer Science and Business Media, 1100 p.

LIM, T.T. and X. HUANG, 2007. Evaluation of kapok (*Ceiba pentandra* (L.) Gaertn.) as a natural hollow hydrophobic-oleophilic fibrous sorbent for oil spill cleanup. Chemosphere, 66: 955–963.

LIN, C.C., M.H. YEN, T.S. LO and J.M. LIN, 1998. Evaluation of the hepatoprotective and antioxidant activity of *Boehmeria nivea* var. *nivea* and *B. nivea* var. *tenacissima.* Journal of Ethnopharmacology, 60: 9–17.

LIN, P., L. LIN, J. WU and N. LIN, 2004. Breeding of FuHong4, a kenaf variety with high-yielding and resistance. Plant Fiber and Products, 26(1): 1–4.

LIPTON, K.L., 1995. Dictionary of agriculture: from abaca to zoonosis. p.p. 345. Lynne Rienner Publishers, Boulder, Colorado, USA.

LISSON, S.N., 2003. *Linum usitatissimum* L. In: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.172–179. Backhuys Publishers, Leiden.

LIU, A.M., 2000.World production and prtential utilization of jute, kenaf and allied fibers. pp. 30–35. *In*: Proceedings of the 2000 international kenaf symposium. Hiroshiam, Japan.

LIU, F., X. LIANG, N. ZHANG, Y. HUANG and S. ZHANG, 2001. Effect of growth regulators on yield and fiber quality in ramie (*Boehmeria nivea* (L.) Gaud.), China grass. Field Crops Research, 69: 41–46.

LIU, L., W. GUO, X. ZHU and T. ZHANG, 2003. Inheritance and fine mapping restoration for cytoplasmic male sterility in *Gossypium hirsutum* L. Theoretical and Applied Genetics, 106: 461–469.

LIU, F., Q. LIU, X. LIANG, H. HUANG and S. ZHANG, 2005. Morphological, anatomical and physiological pssessment of pamie [*Boehmeria Nivea* (L.) Gaud.] tolerance to soil drought. Genetic Resources and Crop Evolution, 52(5): 497–506

LIU, Z.T., X. FAN, J. WU, L. ZHANG, L. SONG, Z. GAO, W. DONG, H. XIONG, Y. PENG and S. TANG, 2007a. A green route to prepare cellulose acetate particle from ramie fiber. Reactive & Functional Polymers, 67: 104–112.

LIU, Z.T., Y. YANG, L. ZHANG, P. SUN, Z.W. LIU, J. LU, H. XIONG, Y. PENG and S. TANG, 2007b. Study on the performance of ramie fiber modified with ethylenediamine. Carbohydrate Polymers, doi: 10.1016/j.carbpol.2007. 05. 008.

LIU, F.H., H.Q. HUANG, S.W.ZHANG and X.N. LIANG, 2011. Photo-temperature response of ramie (*Boehmeria nivea* (L.) Gaud.) male sterile lines. Agricultural Sciences, 2(2): 111-116.

LOVADINI, L.A.C., A.L.B. SALGADO and S. MIYASAKA, 1970. Efeito de epoca de plantio e da poda na producao de massa verde e sementes de *Crotalaria juncea* L. Bragantina, 6: 25–29.

LUMES, E.M.Y., 2005. Revival of Industrial Hemp. A systematic analysis of the current global industry to determine limitations and identify future potentials within the concept of sustainability. Master Degree of International Environmental Science. Lund University, Sweden.

MAAS, E.V., 1986. Salt tolerance of plants. Applied Agricultural Research, 1: 12–26.

MADSEN, B., 2004. Properties of plant fiber yarn polymer composites: An Experimental Study. Technical University of Denmark, Report BYG DTU R–082. ISSN 1601–2917, 206 pp.

MAITI, R., 1997. World Fiber Crops. Science Publishers, Inc., p.208, USA.

MAKINDE, S.C. O., O. S. OLUWOLE, O. B. ANTHONY and S. R. OLUFEYIMI, 2009. Effects of intrapopulation competition on morphological and agronomic characters of jute plant (*Corchorus Olitorius. L.)*. Journal of Basic and Applied Sciences, 5(1): 1-6.

MALEY, J. and D.A. LIVINGSTONE, 1983. Late Pleistone and early Holocene extension of a mountain element in Southern Ghana (West Africa): Preliminary polen data. Comptes Rendus de L'Academie des Sciences Serie II, 296: 1287–1292.

MANGUT, M. ve N. KARAHAN, 2008. Tekstil Lifleri. Ekin Basın Yayın Dağıtım. İstanbul.

MANZANARES, M., J.L. TENORIO and L. AYERBE, 1997. Sowing time, cultivar, plant population and application of N fertilizer on kenaf in Spain's Central Plateau. Biomass and Bioenergy, 12(4): 263–271.

MART, C., 2005. Pamukta Entegre Üretim. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayın No: 119, s.94, Kahramanmaraş.

MARTIN, J.H., H. WARREN, L. DAVID and L. STAMP, 1975. Principles of Field Crop Production. Collier MacMillan International, p.1118, New York.

MARTINEZ-PALACIOS, A., L.E. EGUIARTE and G.R. FURNIER, 1999. Genetic diversity of the endangered endemic *Agave victoria-reginae* in the Chihuahuan Desert. American Journal of Botany, 86(8): 1093–1098.

MATSUFUJI, H., S. SAKAI, M. CHINO, Y. GODA, M. TOYODA and M. TAKEDA, 2001. Relationship between cardiac glycoside contents and color of *Corchorus olitorius* seeds. Journal of Health Science, 47(2): 89–93.

MAUNEY, J.R., 1984. Anatomy and morphology of cultivated cottons. *In* R.J. KOHEL, and C.F.LEWIS (Eds.). Cotton. pp. 59–80. Agronomy Ser. Monogr. No.24. ASA, CSSA, and SSSA, Madison, WS.

MAUNEY, J.R., 1986. Vegetative growth and development of fruiting sites. p. 11–28. *In* J.R. MAUNEY, and J.McD.STEWART (Eds.), Cotton Physiology. The Cotton Foundation, Memphis, TN.

MAZUMDER, U.K., M. GUPTA, L. MANIKANDAN and S. BHATTACHARYA, 2001. Antibacterial activity of *Urena lobata* root. Fitoterapia, 72: 927–929.

MEREDITH, B., Jr., K. HAKE, and M. LANGE, 1992. Choosing the right cotton variety. Cotton Physiology Today. Vol.3, No.4, National Cotton Council of America.

McCORMACK, J.H., 2005. Cucurbit Seed Production: An organic seed production manual for seed growers in Mid-Atlantic and Southern U.S. Cooperative Research Education and Extension Service.

McDONALD, M.B., and L.O. COPELAND, 1997b. Seed Production Principles and Practices. p.264–273. Chapman and Hall., New York, NY.

MCDOUGALL, G.J., I.M. MORRISON, D. STEWART, J.D.B. WEYERS and J.R. HILLMAN, 1993. Plant fibres: botany, chemistry and processing for industrial use. Journal of the Science of Food and Agriculture, 62(1): 1–20.

MCGREGOR, S.E. 1976. Insect Pollination of Cultivated Crop Plants, Chapter 9: Crop Plants and Exotic Plants, USDA.

MCLAUGHLIN S. P. and S.M. SCHUCK, 1991. Fiber properties of several species of Agavaceae from the Southwestern United States and Northern Mexico. Economic Botany, 45: 480–486.

McMICHAEL, B.L., 1990. Root shoot relationship in cotton. *In*: J.E. BOX Jr. (Ed.) Rhizosphere dynamics. p 232–251. Westview Pres, Boulder, CO.

MCMILLIN, J.D., M.R. WAGNER, C.L. WEBBER III, S.S. MANN, J.D. NICHOLS and L. JECH, 1998. Potential for kenaf cultivation in South-central Arizona. Industrial Crops and Products, 9: 73–77.

MCPARTLAND, J.M., 1996. Cannabis pests. Journal of the International Hemp Association, 3(2): 49–55.

MCPARTLAND, J.M., 2000. Biological control of hemp diseases and pests. Third International Symposium: Bioresource Hemp, 13–16 September 2000, Wolfsburg, Germany.

MCPARTLAND, J.M. and K.W. HILLIG, 2004. Fusarium wilt. Journal of Industrial Hemp, 9(2): 67–77.

MEDIAVILLA, V., M. JANQUERA, I. SCHMID-SLEMBROUCK and A. SOLDATI, 1998. Decimal code for growth stages of hemp (*Cannabis sativa* L.). Journal of the International Hemp Association, 5(2): 68–74.

MEDIAVILLA, V., M. LEUPIN and A. KELLER, 2001. Influence of the growth stage of industrial hemp on the yield formation in relation to certain fibre quality traits. Industrial Crops and Products, 13: 49–56.

MEHLING, R., 2003. Drugs The Straight Facts Marijuana. Chelsea House Publishers, Philadelphia, USA.

MEINTS, P.D. and C.A. SMITH, 2003. Kenaf seed storage duration on germination, emergence, and yield. Industrial Crops and Products, 17: 9–14.

MELLAART, J., 1975. The Earliest Civilizations In The Near East. London: Thames and Hudson.

MENSAH, B.A and A. A. KUDOM, 2011. Foraging dynamics and pollination efficiency of *Apis mellifera* and *Xylocopa olivacea* on *Luffa aegyptiaca* Mill (Cucurbitaceae) In Southern Ghana. Journal of Pollination Ecology, 4(5):34-38.

MEREDITH, W.R.Jr. 1984. Influence of leaf morphology on lint yield of cotton–Enhancement by the sub okra trait. Crop Science, 24: 855–857.

MEREDITH, B., Jr., 1986. Fiber quality variation among USA cotton growing regions. *In*: J. M. Brown (Ed.), Proc.Beltwide Cotton Prod. Res. Conf., Las Vegas, Nev., Jan.4–9, 1986, p.105–106. Memphis, Tenn.: National Cotton Council of America.

MEREDITH, B., Jr., K. HAKE, and M. LANGE, 1992. Choosing the right cotton variety. Cotton Physiology Today. Vol.3, No.4, National Cotton Council of America.

MEREDITH, W.R.Jr. and J.S. BROWN, 1998. Heterosis and combining ability of cottons originating from different regions of the United States. The Journal of Cotton Science, 2: 77–84.

MERGEAI, G., and J. DEMOL, 1991. Contribution to the study of the effect of various meteorological factors on production and quality of cotton (*Gossypium hirsutum* L.) fibers. Bulletin des Recherches Agronomiques de Gembloux, 26: 113–124.

MERT, M., 1996. Havsız (delinte) pamuk tohumluğu kullanımı ve avantajları. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tarım ve Mühendislik Dergisi, 51: 48–51.

MERT, M. ve N. BAYRAKTAR, 1997. Bazı pamuk çeşitlerinin (*G. hirsutum* L.) verim, verim öğeleri ve lif teknolojik özelliklerine ilişkin stabilite analizleri ve uyum yetenekleri üzerine bir araştırma. Türkiye II. Tarla Bitkileri Kongresi, 22–25 Eylül, s. 328–333, Samsun.

MERT, M., N. BAYRAKTAR ve M.E. ÇALIŞKAN, 1998. Amik Ovası koşullarında pamukta (*Gossypium hirsutum* L.) kütlü pamuk verimi ve bazı verim öğelerinin korelasyonu ve path analizi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(1): 115–124.

MERT, M. and M.E. ÇALIŞKAN, 1998. The effects of mepiquat chloride on the yield, yield components and fiber characteristics of cotton. Turkish Journal of Field Crops, 3 (2): 68–72.

MERT, M. ve N. BAYRAKTAR, 1999a. Amik ovası koşullarında pamukta (*Gossypium hirsutum* L.), yabancı döllenme oranının belirlenmesi üzerinde bir araştırma. Türkiye 3. Tarla Bitkileri Kongresi, 15–18 Kasım 1999, Endüstri Bitkileri Bildirileri, Cilt: II, s. 293–296, Adana.

MERT, M. ve N. BAYRAKTAR, 1999b. Hasata yardımcı bazı kimyasalların pamuk tarımında kullanımı ve önemi. Türk–Koop Ekin Dergisi, 3 (7): 74–77.

MERT, M., M.E. ÇALIŞKAN ve E. GÜNEL, 1999a. Ekim sıklığının, pamuğun (*Gossypium hirsutum* L.) tarımsal ve teknolojik özelliklerine etkisi. Türk Dünyasında Pamuk Tarımı, Lif Teknolojisi ve Tekstil I. Sempozyumu, 28 Eylül–1 Ekim 1999, s. 100–107, Kahramanmaraş.

MERT, M., M.E. ÇALIŞKAN ve E. GÜNEL, 1999b. Farklı azot dozlarının, pamuğun (*Gossypium hirsutum* L.) tarımsal ve teknolojik özelliklerine etkisi. Türkiye 3. Tarla Bitkileri Kongresi, 15–18 Kasım 1999, Endüstri Bitkileri Bildirileri, Cilt: II, s.109–114, Adana.

MERT, M., M.E. ÇALIŞKAN ve E.GÜNEL, 1999c. Yaprak döktürücü uygulamasının pamuğun (*G. hirsutum* L.) verim ve lif özelliklerine etkisi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 4(1–2): 1–12.

MERT, M. and M. ASLAN, 2000. The effects of different defoliants and application hours on some agricultural technological characteristics of cotton (*Gossypium hirsutum* L.). The Inter–Regional Cooperative Research Network on Cotton, 20–24 September 2000, p.123–126, Adana/Turkey.

MERT, M., 2005. Irrigation of cotton cultivars improves seed cotton yield, yield components and fiber properties in the Hatay Region, Turkey. Acta Agriculturae Scandinavica, Section B – Plant Soil Science, 55: 44–50.

MERT, M. ve Y. AKIŞCAN, 2005. Amik Ovası Koşullarında bazı pamuk (*Gossypium hirsutum* L.) çeşitlerinin gelişme dönemlerine göre sıcaklık isteklerinin

belirlenmesi. Türkiye VI. Tarla Bitkileri Kongresi 5–9 Eylül 2005, Cilt: I, s. 291–296, Antalya.

MERT, M., E.ASLAN, Y. AKIŞCAN and M. E. ÇALIŞKAN, 2006. Response of cotton (*Gossypium hirsutum* L.) to different tillage systems and intra–row spacing. Soil & Tillage Research, 85: 221–228.

MERT, M., 2007. Pamuk Tarımının Temelleri. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Teknik Yayınlar Dizisi No: 7, Ankara.

MERT, M., O. ÇOPUR ve H.S. ÖZEK, 2015. Lif Bitkileri Üretiminde Değişimler ve Yeni Arayışlar. Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi, 12-16 Ocak 2015, Ankara, Bildiler Kitabı-1, ss. 450-472.

MICINSKI, S., P.D. COLYER, K.T. NGUYEN, and K.L. KOONCE, 1990. Effects of planting date and early–season pest control on yield in cotton. Journal of Production Agriculture, 3: 597–602.

MOLLAH, M. A. F., M. A. ALAM, N. ISLAM, H.Q.M. MOSADDEQUE and M. A. H. KHAN, 2008. Socıo-Economıc Study of Deshı Jute Seed Growers in Some Selected Areas of Bangladesh. j. innov.dev.strategy. 2(2): 5-10.

MONDIN, M., J.A. SANTOS-SEREJO and M.L.R. AGUIAR-PERECIN, 2007. Karyotype characterization of, *Crotalaria juncea* (L.) by chromosome banding and physical mapping of 18S-5.8S-26S and 5S rRNA gene sites. Genetics and Molecular Biology, 30(1): 65–72.

MORELLI, C.F., P. CAIROLI, G. SPERANZA, M. ALAMGIR and S. RAJIA, 2006. Triglycerides from *Urena lobata*. Fitoterapia, 77: 296–299.

MORENO, L. 0., 2001. Plant Characters, Fiber Quality & Cytology Of 4 Abaca Varieties & 11 Hybrids. Philippine Journal of Crop Science, 26(2): 21-27.

MORTON, J., 1987. Roselle. p.281–286. *In*: Fruits of warm climates. Miami, FL.

MSHANDETE, A., L. BJORNSSON, A. K. KIVAISI, M.S.T. RUBINDAMAYUGI and B. MATTIASSON, 2006. Effect of particle size on biogas yield from sisal fibre waste. Renewable Energy, 31: 2385–2392.

MWAIKAMBO, L.Y., 2006. Review of the history, properties and application of plant fibres. African Journal of Science and Technology, 7(2): 120–133.

MUKHERJEE, I., 1969. Studies of flowering responses of *Urena lobata*. Plant Physiology, 44: 1749–1750.

MUNSHI, A. D., T. K. BEHERA, A. K. SUREJA and R. KUMAR, 2010-2011. Occurrence and preliminary characterization of gynoecious ridge gourd [*Luffa acutangula* (L.) Roxb.] in a natural population. Cucurbit Genetics Cooperative, 2102 Plant Sciences Building College Park, Maryland, USA.

MUNTENDOM, R., N. HAPPYANA, T. ERKELENS, F. BRUINING and O. KAYSER, 2012. Time dependent metabolomics and transcriptional analysis of cannabinoid biosynthesis in *Cannabis sativa* var. Bedrobinol and Bediol grown under standardized condition and with genetic homogeneity. Online International Journal of Medicinal Plants Research, 1(2): 31-40.

MUSTAFAYEV, S.A., L. EFE, Y. SARHANBEYLI, and M. SARHANBEYLI, 2004. Scientific principles of cultivation of cotton varieties with fine fibers (*Gossypium barbadense* L.) in Azerbaijan. Plenary Meeting of Inter–Regional Cooperative Research Network on Cotton, 29 September– 2 October, 2004, p.81–84, Thessaloniki, Greece.

MUTLU, B., TOROS, H. ve O. Şen, 2003. Ultraviole radyasyonun insan sağlığı üzerine etkileri, III. Atmosfer Bilimleri Sempozyumu, 19-21 Mart, İTÜ, İstanbul.

MYERS, C., 1998. Specialty and Minor Crops Handbook, 2nd Edition. University of California, Division of Agriculture and National Resources Publication 3346.

NATHAN, P.T., H. RAGHURAM, V. ELANGOVAN, T. KARUPPUDURAI and G. MARIMUTHU, 2005. Bat pollination of kapok tree, *Ceiba pentandra*. Current Science, 88(10): 1679–1681.

NELSON, D. L. and M. M. COX, 2005. Lehninger Biyokimyanın İlkeleri, (Çeviri Editörü: Nedret Kılıç), Palme Yayıncılık.

NEWMAN, R.H., E.C. CLAUSS, J.E.P. CARPENTER and A. THUMM, 2007. Epoxy composites reinforced with deacetylated *Phormium tenax* leaf fibres. Composites: Part A, 38: 2164–2170.

NICHOLS, D.L., M.J. MCLAUGHLIN and M. BENTON, 2000. Production intensification and regional specialization. Maguey fibers and textiles in the Aztec city-state of Otumba. Ancient Mesoamerica, 11: 267–291.

NILES, G.A., and C.V. FEASTER, 1984. Breeding. *In*: R.J. KOHEL and C.F. LEWIS (Eds.), Cotton. p.201–231. Agronomy Ser.Monogr. No.24. ASA, CSSA, and SSSA, Madison, WS.

NILSSON, T. and C. BJORDAL, 2008. The use of kapok fibres for enrichment cultures of lignocellulose-degrading bacteria. International Biodeterioration & Biodegradation, 61: 11–16.

NISHIMURA, N., A. IZUMI and K. KURODA, 2002. Structural characterization of kenaf lignin: differences among kenaf varieties. Industrial Crops and Products, 15: 115–122.

NOBEL, P.S., 1988. Environmental Biology of Agaves and Cacti. Cambridge University Press, p.270.

NOBRE, D., M.L.Z. DAGLI and M. HARAGUCHI, 1994. INTOXICATION IN HORSES. Veterinary and Human Toxicology, 36: 445–448.

NOVIELLO, C. and W.C. SNYDER, 1962. Fusarium wilt of hemp. Phytopathology, 52: 1315–1317.

NYKTER, M., 2006. Microbial quality of hemp (*Cannabis sativa* L.) and flax (*Linum usitatissimum* L.) from plants to thermal insulation. Faculty of Agriculture and Forestry, University of Helsinki.

NYVALL, R.F., 1999. Diseases of Flax (*Linum usitatissimum*). *In*: Field Crop Diseases. Iowa State University Pres, p.233–246. USA.

OBOH, I., E. ALUYOR and T. AUDU, 2009. Post-treatment of Produced water before discharge using *luffa cylindrica*. Leonardo Electronic Journal of Practices and Technologies, 14: 57-64.

OCHI, S., 2006. Development of high strength biodegradable composites using manila hemp fiber and starch-based biodegradable resin. Composites: Part A, 37: 1879–1883.

OGBONNAYA, C.I., H. ROY-MACAULEY, M.C. NWALOZIE and D.J.M. ANNEROSE, 1997. Physical and histochemical properties of kenaf (*Hibiscus cannabi-*

nus L.) grown under water deficit on a sandy soil. Industrial Crops and Products, 7: 9–18.

OGBONNAYA, C.I., M.C. NWALOZIE, H. ROY-MACAULEY and D.J.M. ANNEROSE, 1998. Growth and water relations of kenaf (*Hibiscus cannabinus* L.) under water deficit on a sandy soil. Industrial Crops and Products, 8: 65–76.

OGGIANO, N., L.G. ANGELINI and P. CAPPELLETTO, 1997. Pulping and paper properties of some fibre crops. Industrial Crops and Products, 7: 59–67.

OGUNRINDE, A. T. and J. T.FASINMIRIN, 2011. Soil moisture distribution pattern and yield of jute mallow *(Corchorus olitorius)* under three different soil fertility management. Proceedings of the Environmental Management Conference, Federal University of Agriculture, Abeokuta, Nigeria.

OGUNRONBI, O., 2007. The suitability of South African flaxseed oilcake for inclusion inbred. Tshwane University, Faculty of Science, Department of Biotechnology and Food Technology, South Africa.

OĞLAKÇI, M., ve O. GENÇER, 1992. İlk gelişme devresinde yaprak kotiledon ve tepe tomurcuğu zararlandırmalarının pamuğun (*Gossypium hirsutum* L.) verim ve kalite unsurlarına etkisi üzerinde bir araştırma. Dicle Üniversitesi Şanlıurfa Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(3): 1–10.

OĞLAKÇI, M., Y. BÖLEK ve O. ÇOPUR, 2007. Pamukta Hasat, Depolama ve Çırçırlama. Şanlıurfa Ticaret Borsası Yayınları, Yayın No: 3, Şanlıurfa, 98 sayfa.

OJOKOH, A.O., F.C. ADETUYI, F.O. AKINYOSOYE and V.O. OYETAYO, 2002. Fermentation studies on roselle (*Hibiscus sabdariffa*) calyx neutralized with trona. The Journal of Food and Technology in Africa, 7: 75–78.

OJOKOH, A.O., 2006. Roselle (*Hibiscus sabdariffa*) calyx diet and histopathological changes in liver of albina rats. Pakistan Journal of Nutrition, 5(2): 110–113.

OLAOFE, O., B. Y. OKIRIBITI and M. O. AREMU, 2008. Chemical evaluation of the nutritive value of smooth luffa (*Luffa cylindrica)* seed's kernel. Electronic Journal of Environmental, Agricultural and Food Chemistry, 7(10): 3444-3452.

OLUFAYO, A., J. FASINMINRIN and A.E. AJAYI, 2006. Effect of variable irrigation on water use and growth of jute mallow (*Corchorus olitorius*). Tropentag, October 11–13, Bonn.

OMINI, M.E. and M.G. HOSSAIN, 1987. Modification of sex expression in sponge gourd (*Luffa cylindrica* L.) Roem. By mineral nutrient treatments. Genetica, 74(3): 203–209.

OOSTERHUIS, D.M., 1990. Growth and development of a cotton plant. *In*: W. N. MILEY and D.M. OOSTERHUIS, (Eds.). Nitrogen nutrition in cotton. p.1–24, Practical issues. Proceedings of the first Annual Workshop for practicing Agronomists. Am. Soci. Agron.

OOSTERHUIS, D.M. and J. JERNSTEDT, 1999. Morphology and anatomy of the cotton plant. *In* C.W. SMITH, and J.T.COTHREN (Eds.). Cotton Origin, History, Technology, and Production. pp. 175–206. John Wiley & Sons, Inc., New York, USA.

OPLINGER, E.S., E.A. OELKE, J.D. DOLL, L.G. BUNDY and R.T. SCHULER, 1997. Flax. Alternative Field Crops Manual, University of Wisconsin-Extension, Cooperative Extension University of Minnesota: Center for Alternative Plant & Animal Products and the Minnesota Extension Service.

ÖYEKÇIN, Ç., 1994. Ege Bölgesinde Üretilen Pamuk Tohumluklarının Sertifikasyonu ve Tohumluk Hazırlama İşlemleri. Tarım ve Köy işleri Bakanlığı, Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü. Yayın No: 45. Nazilli.

ÖZBEK, N., ŞAHİN, A. ve İ. EKŞİ, 2000. Bazı Pamuk Çeşitlerinin Gelişme Dönemlerinde Sıcaklık Gereksinimlerinin Gün–Derece (Gd) Ünitesi Olarak Belirlenmesi. Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Nazilli. Yayın No:60.

ÖZDİL, N., 2003. Pamuk lif özelliklerinin iplik kalitesine etkisi. Pamuk Eğitim Semineri Notları, 14–17 Ekim 2003, s.249–258, İzmir.

ÖZGÜR, F., 1989. Endüstri Bitkileri Zararlıları. Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Ders Kitabı No: 2, s.137–139, Adana.

ÖZKAN, B., ve H. GÜLERYÜZ, 1995. Damla ve karık sulamanın pamuk verimi ve kalitesine etkilerinin karşılaştırılması. Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Dergisi, 4: 17–21.

ÖZPINAR, S. and A. IŞIK, 2004. Effects of tillage, ridging and row spacing on seedling emergence and yield of cotton. Soil & Tillage Research, 75: 19–26.

PACE, P.F., H.T. CRALLE, J.T. COTHREN, and S.A. SENSEMAN, 1999. Photosynthate and dry matter partitioning in short–and long–season cotton cultivars. Crop Science, 39: 1065–1069.

PALADA, M.C. and L.C. CHANG, 2003. Suggested cultural practices for jute mallow. International Cooperators' Guide, AVRDC pub # 03–546.

PANAITESCU, L., M. LUNGU and, S. NIȚĂ, 2010. Studies Regarding The Cultivation Of Oil Flax In Dobrogea In The Current Clımatıc Context. Present Environment And Sustainable Development, Nr. 4.

PANDO-MORENO, M., R. PULIDO, D. CASTILLO, E. JURADO and J. JIMENEZ, 2008. Estimating fiber for lechuguilla (*Agave lecheguilla* Torr., Agavaceae), a traditional non-timber forest product in Mexico. Forest Ecology and Management, doi: 10.1016/j.foreco.2008.0.053.

PANHWAR, G.N., SOOMRO, A.R., ANJUN, R., BABAR, S.B., MEMON, A.M., and A.W. SOOMRO, 2002. Predicting earliness in cotton during crop development stage–11. Asian Journal of Plant Sciences, 1(1): 37–38.

PARSCH, L.D., T.C. KEISLING, P.A. SAUER, L.R. OLIVER, and N.S. CRABTREE, 2001. Economic analysis of conservation and conventional tillage cropping systems on clayey soil in Eastern Arkansas. Agronomy Journal, 93: 1296–1304.

PARKER, R.D., M.J. JUNGMAN, S.P. BILES and D.L. KERNS, 2008. Managing cotton insects in the Southern, Eastern and Blackland areas of Texas. Agri-Life Extension Texas A&M System.

PARTAP, S., A. KUMAR, N. K. SHARMA and K. K. JHA, 2012. *Luffa cylindrica* : An important medicinal plant. J. Nat. Prod. Plant Resour, 2 (1):127-134.

PATEL, G.I. and R.M. DATTA, 1960. Interspecific hybridization between *Corchorus olitorius*. and *Corchorus capsularis* and the cytogenetical basis of incompatibility between them. Euphytica, 9: 89–110.

PERALTA, A.G., 1996. Pulp produced from decorticated abaca fibre. Tappi Journal, 79: 263–266.

PERIN, A., R.H.S. SANTOS, S.S. URQUIAGA, P.R. CECON, J.G.M. GUERRA and G.B. DE FREITAS, 2006. Sunnhemp and millet as green manure for tropical maize production. Scientia Agricola, 63(5): 453–459.

PETERSON, P.M., J. VALDES-REYNA and Y.H. ARRIETA, 2007. Muhlenbergiinae (Poaceae: Chloridoideae: Cynodonteae): from Northeasthern Mexico. The Journal of the Botanical Research Institute of Texas, 1(2): 933–1000.

PETTIGREW, W.T., 1996. Low light conditions compromise the quality of fiber produced. Proc. Beltwide Cotton Conf., Nashville, TN. 9–12 Jan. 1996, p.1238–1239. Natl.Cotton Counc. Am., Memphis, TN.

PETTIGREW, W.T., and M.A. JONES, 2001. Cotton growth under no–till production in the lower Mississippi river valley alluvial flood plain. Agronomy Journal, 93: 1398–1404.

PETTIGREW, W.T., 2004. Moisture deficit effects on cotton lint yield, yield components, and boll distribution. Crop Science, 96: 377–383.

PHISALAPHONG, M., R. BUDIRAHARJO, P. BANGRAK, J. MONGKOLKAJIT, and S. LIMTONG. 2007. Alginate-loofa as carrier matrix for ethanol production. Journal of Bioscience and Bioengineering 104: 214–217.

PICKERSGILL, B., S.C.H. BARRETT and D. de ANDRADE-LIMA, 1975. Wild cotton in Noertheast Brazil. Biotropica, 7(1): 42–54.

PIVEN, N.M., F.A. BARREDO-POOL, I.C. BORGES-ARGAEZ, M.A. HERRERA-ALAMILLO, A. MAYO-MOSQUEDA, J.L.HERRERA-HERRERA and M.L. ROBERT, 2001. Reproductive biology of henequen (*Agave fourcroydes*) and its wild ancestor *Agave angustifolia* (Agavaceae). I. Gametophyte development. American Journal of Botany, 88(11): 1966–1976.

PLOETZ, R.C. and K.G. PEGG, 2000. Fungal diseases of root, corm and pseudostem. *In*: Jones D, (Ed.), Diseases of Banana, Abaca and Enset. Wallingford, UK: CABI Publishing, 143–59.

PRADE, T., 2011. Industrial Hemp (*Cannabis sativa* L.) – a High-Yielding Energy Crop. Swedish University of Agricultural Sciences, Faculty of Landscape Planning, Horticulture and Agricultural Science, Department of Agrosystems Doctoral Thesis, Alnarp.

PRADE, T., S.E. SVENSSON, A. ANDERSSON and J.E. MATTSSON, 2011. Biomass and energy yield of industrial hemp grown for biogas and solid fuel. Biomass and Bioenergy, 35: 3040-3049.

PRANCE, G. and M. NESBITT, 2005. The Cultural History of Plants. Routledge, p. 460.

PUNDIR, N.S., 1972. Experimental embryology of *Gossypium arboreum* L. and *G. hirsutum*, and their reciprocal crosses. Botanical Gazette, 133: 7–26.

PURSEGLOVE, J.W., 1968. Tropical crops. Wiley, New York.

QUARANTA, F., A. BELOCCHI, P. BOTTAZZI, M. MONOTTI, A.M. DEL PINO and E. DESIDERIO, 2000. Limited water supply on kenaf (*Hibiscus cannabinus* L.) in Central Italy. Italian Journal of Agronomy, 4(1): 1–9.

QUERO, E. and P.S. NOBEL, 1987. Predictions of field productivity for *Agave lechuguilla*. Journal of Applied Ecology, 24: 1053–1062.

RADIN, J.W., L.L. REAVES, J.R. MAUNEY, and O.F. FRENCH, 1992. Yield enhancement in cotton by frequent irrigations during fruiting. Agronomy Journal, 84(4): 551–557.

RADFORD, B.J., A.J. KEY, L.N. ROBERTSON, and G.A. THOMAS, 1995. Conservation tillage increases soil water storage, soil animal populations, grain yield, and response to fertilizer in the semi–arid tropics. Australian Journal of Experimental Agriculture, 35: 223–232.

RAHIMI, M.M. and A. BAHRONI, 2011. Seed yield and oil composition of flax (Linum usitatissimum L.) plant as affected by sowing date and nitrogen. American Eurasian J.Agric. and Environ. Sci., 10(6): 1045-1053.

RAHMAN, M.M. and M.A. KHAN, 2007. Surface treatment of coir (*Cocos nucifera*) fibers and its influence on the fibers' physico-mwchanical properties. Composites Science and Technology, 67: 2369–2376.

RAJ, S.K., R. SINGH, S.K. PANDEY and B.P. SINGH, 2003. Association of a geminivirus with a leaf curl disease of sunn hemp (*Crotalaria juncea*) in India. European Journal of Plant Pathology, 109: 467–470.

RAJI, J.A., 2007. Intercropping kenaf and cowpea. African Journal of Biotechnology, 6(4): 2807–2809.

RAJESH, M.K., V. ARUNACHALAM, P. NAGARAJAN, P. LEBRUN, K. SAMSUDEEN and C. THAMBAN, 2008. Genetic survey of 10 Indian landraces by simple sequence repeats (SSRs). Scientia Horticulturae, 118: 282–287.

RASMUSSEN, K.J., 1999. Impact of ploughless soil tillage on yield and soil quality: A Scandinavian review. Soil & Tillage Research, 53: 3–14.

RAMASWAMY, G.N., B. SOEHARTO, C.R. BOYD and B.S. BALDWIN, 1999. Frost kill and kenaf fiber quality. Industrial Crops and Products, 19: 189–195.

RAMEY, H.H., Jr., 1986. Stress influences on fiber development. *In*: J.R. MAUNEY and J.McD. STEWART (Ed.) Cotton physiology. p.351–359. The Cotton Foundation, Memphis, TN.

RANALLI, P. 1999. Agronomical and physiological advances in hemp crops. *In*: P. RANALLI (Ed.) Advances in Hemp Research. Food Products Press, The Haworth Press Inc., p.61–84, USA.

RANALLI, P. and G. VENTURI, 2004. Hemp as a raw material for industrial applications. *Euphytica*, 140: 1- 6.

RANGAHAU, M.K., 2001. Luffa-the sponge gourd. Crop and Food Research [Broad Sheet] Number, 61, Marck 2001.

RAPER, R.L., D.W. REEVES, E.B. SCHWAB, and C.H. BURMESTER, 2000. Reducing soil compaction of Tennessee Valley soils in conservation tillage systems. The Journal of Cotton Science, 4: 84–90.

RAPP, R.A., I. ALVAREZ and J. F. WENDEL, 2005. Molecular confirmation of the position of *Gossypium trifurcatum* Vollesen. Genetic Resources and Crop Evolution, 52: 749–753.

RASHID, K.Y. and E.O. KENASCHUK, 1993. Effect of trifluralin on fusarium wilt in flax. Canadian Journal of Plant Science, 73: 893–901.

RASHID, K. Y., 2003. Principal diseases of flax. *In*: A.D. MUIR and N.D. WESTCOTT (eds.) Flax The genus *Linum*. Taylor & Francis, 11 New Fetter Lane, London.

RAVETTA, D.A. and S.T. MCLAUGHLIN, 1993. Photosynthetic pathways of *Hesperaloe funifera* and *H. nocturna* (Agaveceae): Novel sources of speciality fibers. American Journal of Botany, 80(5): 524–532.

RAY, P.K., 2002. Breeding tropical and subtropical fruits. Narosa Publishing House, India.

RAYBURN, S.T., Jr., 1986. A leaf hairiness index for nine cotton cultivars. p. 434. *In* Proc. Beltwide Cotton Prod. Res.Conf., Las Vegas, NV. 4–9 Jan. 1986. Natl. Cotton Counc. Am., Memphis, TN.

REDDY, V.R., K.R. REDDY and H.F. HODGES, 1990. The effect of temperature on growth, development and photosynthesis of cotton during the fruiting period. *In*: Mechanisms of plant perception and response to environmental stimuli. British Society for Plant Growth Regulation, Monograph No. 20., p. 97–110.

REDDY, K.R., H.F. HODGES, and J.M. McKINION, 1995. Carbon dioxide and temperature effects on pima cotton growth. Agriculture, Ecosystems and Environment, 54: 17–29.

REDDY, K.R., G.H. DAVIDONIS, A.S. JOHNSON, and B.T. VINYARD, 1999. Temperature regime and carbon dioxide enrichment alter cotton boll development and fiber properties. Agronomy Journal, 91: 851–858.

REHM, S. and G. ESPIG, 1991. The Cultivated Plants of the Tropics and Subtropics: Cultivation, economic value, utilization. p.336–361. IAT-Institute of Agronomy in the Tropics, University of Göttingen.

REID, K.A., A.K. JAGER, M.E. LIGHT, D.A. MULHOLLAND and J. VAN STADEN, 2005. Phytochemical and pharmacological screening of *Sterculiaceae* species and isolation of antibacterial compounds. Journal of Ethnopharmacology, 97: 285–291.

RENNEBAUM, H., E. GRIMM, K. WARNSTORFF and W. DIEPENBROCK, 2002. Fibre quality of linseed (*Linum usitatissimum* L.) and the assessment of genotypes for use of fibres as a by-product. Industrial Crops and Products, 16: 201–215.

RIEGER, H., 2006. Introduction of Fruit Crops. The Haworth Pres Inc., 10 Alice Street, Binghamton, New York.

RITCHIE, G.L., C.W. BEDNARZ, P.H. JOST and S. M. BROWN, 2004. Cotton Growth and Development. The University of Georgia, College of Agricultural and Environmental Sciences, Bulletin 1252, [online] available at http://pubs.caes.uga.edu/caespubs/pubs/PDF/B1252.pdf

ROULAC, J. W., 1997. Hemp Horizons: The Comeback of the World's Most Promising Plant. Vermont, USA: Chelsea Green Publishing Co.

ROBERTS, B.A., R.G. CURLEY, T.A. KERBY, S.D. WRIGHT, and W.D. MAYFIELD, 1996. Defoliation, harvest, and ginning. *In*: HAKE, S.J., T.A. KERBY, and K.D. HAKE (Eds.). Cotton Production Manual. p. 305–323. Publication: 3352. University of California, Division of Agriculture and Natural Resources, Oakland, CA.

ROBERTSON, B., C. BEDNARZ and C. BURMESTER, 2007. Growth and development-First 60 days. Cotton Physiology Today, Vol.13, No:2.

ROBINSON, F. E. 1988. Kenaf: A new fiber crop for paper production. California Agriculture, 42: 31–32.

ROBINSON, F. E. 1991. Response of kenaf to multiple cutting. p. 407–408. *In*: J. JANICK and J.E. SIMON (eds.), New Crops. John Wiley and Sons, Inc., New York.

ROBINSON, R. W. and D. S. DECKER-WALTERS, 1996. Cucurbits. New York, CAB International 226 pp.

ROBINSON, A. F. and C.G. COOK, 2001. Root-knot and reniform nematode reproduction on kenaf and sunn hemp compared with that on nematode resistant and susceptible cotton. Industrial Crops and Products, 13: 249–264.

ROCHA, M., A. VALERA and L.E. EGUIARTE, 2005. Reproductive ecology of five sympatric *Agave littaea* (Agavaceae) species in central Mexico. American Journal of Botany, 92(8): 1330–1341.

ROCHA, M., S.V. GOOD-AVILA, F. MOLINA-FREANER, H.T. ARITA, A. CASTILLO, A. GARCIA-MENDOZA, A. SILVA-MONTELLANO, B.S. GAUT, V. SOUZA and L.E. EGUIARTE, 2006. Pollination biology and adaptive radiation of Agavaceae, with special emphasis on the genus *Agave*. Aliso, 22: 329–344.

ROCHESTER, I.J., M.B. PEOPLES, G.A. CONSTABLE, and R.R. GAULT, 1998. Faba beans and other legumes add nitrogen to irrigated cotton cropping systems. Australian Journal of Experimental Agriculture, 38: 253–260.

ROCHESTER, I.J., M.B. PEOPLES, and G.A. CONSTABLE, 2001. Estimation of the N fertilizer requirement of cotton grown after legume crops. Field Crops Research, 70: 43–53.

ROSENTHAL, E., 1987. Marijuana Growers Handbook. Indoor/greenhouse edition. Quick American Publishing Company, San Francisco, USA.

ROSENTHAL, J.P., and P.M. KOTANEN, 1994. Terrestrial plant tolerance to herbivory. Trends in Ecology and Evolution, 9: 857–859.

ROSSINI, F. and R. CASA, 2003. Influence of sowing and harvest time on fibre flax (*Linum usitatissimum* L.) in the Mediterranean environment. Journal of Agronomy and Crop Science, 189: 191–196.

ROWELL, R.M. and H.P. STOUT, 2007. Jute and Kenaf. *In*: LEVIN, M. (Ed.), Handbook of Fiber Chemistry. Third Edition, CRC Press, Taylor Francis Group, New York.

ROWLAND, G.G., 1998. Growing Flax, Production, Management & Diagnostic Guide. Flax Council of Canada and Saskatchewan Flax Development Commission.

ROTAR, P.P. and R.J. JOY, 1983. 'Tropic Sun' sunn hemp, *Crotalaria juncea* L. University of Hawaii, College of Tropical Agriculture and Human Resources,

Institute of Tropical Agriculture and Human Resources Research Extension Series 36.

ROULAC, J.W., 1997. Hemp Horizons: The Comeback of the World's Mest Promising Plant.Vermont, USA: Chelsea Green Publishing Co.

ROY, A.B. and A.K. MANDAL, 1976. Retting and quality of jute fibre. Jute Bulletin, July, 2–10.

ROY, A., A.BANDYOPADHYAY, A. K. MAHAPATRA, S. K. GHOSH, N. K. SINGH, K. C. BANSAL, K. R. KOUNDAL and T. MOHAPATRA, 2006. Evaluation of genetic diversity in jute (*Corchorus* species) using STMS, ISSR and RAPD markers. Plant breeding, 125(3): 292–297.

ROY, S. and L. B. LUTFAR, 2012a. Bast fibres: jute. *In*: R.M. KOZŁOWSKI (Ed.), Handbook of Natural Fibres: Types, Properties and Factors Affecting Breeding: Volume 1: Types, properties and factors affecting breeding and cultivation. P. 24-46. The Textile Institute, Woodhead Publishing Series in Textiles: Number 118, USA.

ROY, S. and L. B. LUTFAR, 2012b. Bast fibres: ramie. *In*: R.M. KOZŁOWSKI (Ed.), Handbook of Natural Fibres: Types, Properties and Factors Affecting Breeding: Volume 1: Types, properties and factors affecting breeding and cultivation. P. 47-55. The Textile Institute, Woodhead Publishing Series in Textiles: Number 118, USA.

SAÇAK, M., 1994. Lif Kimyası. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Döner Sermayesi İşletmesi Yayınları No: 18, Ankara.

SAHA, M.N., A.R. SAHA, B.C. MANDAL and P.K. RAY, 2000. Effects of long-term jute-rice-wheat cropping system on crop yields and soil fertility. p.94–104. *In*: ABROL, I.P., K.E. BRONSON, J.M. DUXBURY and R.K. GUPTA (eds.), Long-Term Soil Fertility Experiments in Rice-Wheat Cropping Systems. Rice-Wheat Consortium Paper Series 6. New Delhi, India.

SAHID, M. and A. C. ZEVEN, 2003. *Ceiba pentandra* (L.) Gaertn. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.99–103. Backhuys Publishers, Leiden.

SHIWACHI, H., M. KOMODA, K. KOSHIO and H. TAKAHASHI, 2008. Effect of soil moisture stress on the growth of *Corchorus olitorius* L. African Journal of Agricultural Research, 4 (4): 289-293.

SAID, W. M., N. O.M. EHSAN, and N.S. KHALIFA, 2013. Comparative study of three species of Malvatheca (Bombacoideae and Malvoideae (Malvaceae sensu lato)using Morphological, Anatomical and RAPD-PCR analyses. Advances in Environmental Biology, 7(2): 415-426.

SAKANDAR, A., M.A. CHEEMA, M.A.W.A.SATTAR and M.F. SALEEM, 2011. Comporative production potential of linola and linseed under different nitrogen levels. Crop and Environment, 2(2): 33-36.

SANKARI, H.S., 2000. Comparison of bast fibre yield and mechanical fibre properties of hemp (*Cannabis sativa* L.) cultivars. Industrial Crops and Products, 11: 73–84.

SARKAR, S., 2005. Determination of optimum fertilizer and spacing requirement for sustaining higher growth and fibre yield of Indian ramie (*Boehmeria nivea*). Indian Journal of Agronomy, 50(1): 80–82.

SASSENRATH–COLE, G.F. 1995. Dependence of canopy light distribution on leaf and canopy structure for two cotton (*Gossypium*) species. Agric.For.Meteorol., 77: 55–72.

SASSER, P., 1988. Light spotted cotton–fiber, yarn and fabric properties. *In*: J. M. Brown (Ed.), Proc.Beltwide Cotton Prod. Res. Conf., New Orleans, La., Jan. 7–8, 1988, p.539–545. Memphis, Tenn.: National Cotton Council of America.

SATYANARAYANA, K.G., J.L. GUIMARAES and F. WYPYCH, 2007. Studies on lignocellulosic fibers of Brazil. Part I: Source, production, morphology, properties and applications. Composites: Part A, 38: 1694–1709.

SAYDAM, A., 2003. Pamukta çırçırlama. Pamuk Eğitim Semineri Notları, 14–17 Ekim 2003, s.163–169, İzmir.

SCHAFFER, W.M. and M.V. SCHAFFER, 1977. The reproductive biology of Agavaceae. I. Polen and nectar production in four Arizona agaves. Southwestern Naturalist, 22: 157–168.

SCHÄFER, T. and B. HONERMEIER, 2006. Effect of sowing date and plant density on the cell morphology of hemp *(Cannabis sativa* L.). Industrial Crops and Products, 23: 88–98.

SCHEELE, S., 2003. *Phormiun tenax* J.R. Forster & G.Forster. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.205–209. Backhuys Publishers, Leiden.

SCHNATHORST, W.C. and D.E. MATHRE, 1966. Host range and differentiation of a severe form of *Verticillium albo–atrum* in cotton. Phytopathology 56: 1155–1161.

SCHULTES, R.E., 1973. Man and marijuana. Natural History, 82: 58–63, 80, 82

SCHULTES, R.E., KLEIN, W.M., PLOWMAN, T. and LOCKWOOD, T.E. 1974. *Cannabis*: An example of taxonomic neglect. Harward University, Botanical Museum Leaflets, 23(9): 337-364.

SCHULTES, R.E. and A. HOFMANN, 1980. The botany and chemistry of hallucinogens, Second edition. Thomas, Springfield, IL.

SEELANAN, T., A. SCHNABEL and J.F. WENDEL, 1997. Congruence and consensus in the cotton tripe. Systematic Botany, 22: 259–290.

SEETHARAM, A., 1972. Interspecific hybridization in *Linum*. Euphytica, 21: 489–495.

SENGLOUNG, T., L. KAVEETA and W. NANAKORN, 2009. Effect of sowing date on growth and development of Thai Hemp. Kasetsart J. (Nat.Sci.), 43: 423-431.

SHARIFNIA, F., and R.M. ALBOUYEH, 2002. Anatomical studies in relation to taxonomy of Persian *Linum* species. Pakistan Journal of Biological Sciences, 5(11): 1240–1245.

SHARMA, H.S.S. and C. VAN SUMERE, 1992. The Biology and Processing of Flax. M Publications. p. 576. Belfast, Northern Ireland.

SHELDON, S., 1980. Ethnobotany of *Agave lecheguilla* and *Yucca carnerosana* in Mexico's Zona Ixtlera. Economic Botany, 3(4): 173–190.

SIDDIQUE, R., 2003. Properties of concrete incorporating high volumes of class F fly ash and san fibers. Cement and Concrete Research, doi: 10.1016/S0008–8846(03)00192–3.

SILVA, M.W.K.P., R.H.G. RANIL and R.M. FONSEKA, 2012. *Luffa cylindrica* (L.) M. Roemer (Sponge Gourd-*Niyan wetakolu*): An Emerging High Potential Underutilized Cucurbit. Tropical Agricultural Research, 23 (2): 186 – 191.

SILVA-MONTELLANO, A. and L.E. EGUIARTE, 2003a. Geographic patterns in the reproductive ecology of *Agave lechuguilla* (Agavaceae) in the Chihuahuan Desert. I. Floral characteristics, visitors, and fecundity. American Journal of Botany, 90(3): 377–387.

SILVA-MONTELLANO, A. and L.E. EGUIARTE, 2003b. Geographic patterns in the reproductive ecology of *Agave lechuguilla* (Agavaceae) in the Chihuahuan Desert. II. Genetic variation, differentation, and inbreeding estimates. American Journal of Botany, 90(5): 700–706.

SINCLAIR, R., 2015. Textiles and Fashion: Materials, Design and Technology. Woodhead Publishing Series in Textiles: Number 126.

SINHA, M.K., C.S. KAR, T. RAMASUBRAMANIAN, A. KUNDU, and B.S. MAHAPATRA, 2011. Chapter 2 Corchorus. *In*: C. KOLE (Ed.), Wild Crop Relatives: Genomic and Breeding Resources, Industrial Crops, Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

SIQUEIRA, G., J. BRAS and A. DUFRESNE, 2010. *Luffa cylindrica* as a lignocellulosic source of fiber, microfibrillated cellulose and cellulose nanocrystals. BioResources, 5(2): 727-740.

SMITH, C.E., Jr and S. G. STEPHENS, 1971. Critical identification of Mexican archaeological cotton remains. Economic Botany, 25: 160–168.

SMITH, L.L., 1975. Aeration of Cottonseed in Storage. p41. USDA, Marketing Res. Report No. 1020. Washington, D.C.

SMITH, M. and Y. WU, 1994. Photosynthetic characteristics of the shade-adapted C4 grass *Muhlenbergia sobolifera* (Muhl.) Trin: control of development of photorespiration by growt temperature. Plant Cell and Environment, 17(6): 763–769.

SMITH, K., 2007. Cocos nucifera. Ethnobotanical Leaflets. [Online] Available at http://www.ethnoleaflets.com//leaflets/coconut.htm.

SIMMONDS, N.W., 1966. Bananas. 2nd ed. Tropical Agricultural Series, Longman, New York.

SINGH, D.P., 2007. Ramie (*Boehmeria nivea*). Indian Council of Agricultural Research, Central Research Institute For Jute & Allied Fibres, Barrackpore, 24-Parganas (N), West Bengal, Krishi Bhavan, New Delhi.

SLAUSON, L.A., 2000. Pollination biology of two chiropterophilous agaves in Arizona. American Journal of Botany, 87(6): 825–836.

SMALL, E. and A. CRONQUIST, 1976. A practical and natural taxonomy for *Cannabis*. Taxon, 25(4): 405–435.

SMALL, E. and D. MARCUS, 2000. Hemp: germplasm trials in Canada. 3rd International Symposium BIORESOURCE HEMP Wolfsburg, Sept. 13–16, 2000, Germany.

SMALL, E. and D. MARCUS, 2002. Hemp: A new crop with new uses for North America. *In*: J. JANICK and A. WHIPKEY (Eds.) Trends in new crops and new uses. ASHS Pres, Alexandria, VA.

SMEDER, B. and S. LILJEDAHL, 1996. Market oriented identification of important properties in developing flax fibres for technical uses. Industrial Crops and Products, 5: 149–162.

SOARES, D.J., D.F. PARREIRA and R.W. BARRETO, 2006. *Plasmopara australis* newly recorded from Brazil on the new host *Luffa cylindrica*. Plant Pathology, 55: 295.

SOOMRO, A.R., A.W. SOOMRO, G.H. MALLAH, A.M. MEMON, A.H. SOOMRO and A.D. KALHORO, 2000. Okra leaf cotton, its commercial utilization in Sindh. Pakistan Journal of Biological Sciences, 3(1): 188–190.

SORENSEN, J.W. Jr. and WILKES, L.H., 1973. Seed Quality and Moisture Relationships in Harvesting and Storing Seed Cotton. Proceedings, Seed Cotton Storage and Handling Seminar, Phoenix Cotton Incorporated, Raleigh, N.C., USA.

SPĀRNIŅŠ, E., 2006. Mechanical properties of flax fibers and their composites. Lulea University of Tecnology, Department of applied Physics and mechanical Engineering, Licentiate Thesis, 2006:60, [Online] Available at http://pure.ltu.se/ws/fbspretrieve/178041.

STEPHENS, J.M., 2003. Gourd, Luffa—*Luffa cylindrica* (L.) Roem., *Luffa aegyptica* Mill., and *Luffa acutangula* (L.) Roxb. University of Florida, IFAS Extension.

STEWART, J.McD., 2001. Origin and Diversity of Cotton. *In*: T. KIRKPATRICK and C. ROTHROCK (Eds.) Compendium of Cotton Diseases, 2nd Edition. p.1–3. Am. Phytopath. Soc., St. Paul, MN.

STONE, J.A., J. VYN, and N.D. CLARKE, 1990. Ridge tillage for corn and soybean production on clay and clay–loam soils in Southwestern Ontario–a review. Soil & Tillage Research, 18: 219–230.

STRUIK, P.C., S. AMADUCCI, M.J. BULLARD, N.C. STUTTERHEIM, G. VENTURI and H.T.H. CROMACK, 2000. Agronomy of fibre hemp *(Cannabis sativa* L.) in Europe. Industrial Crops and Products, 11: 107–118.

SU, J., A.CHEN AND J. LIN, 2004. Genetic diversity, evaluation and utilization of kenaf germplasm in china. Plant Fiber and Products, 26(1): 5–9.

SUT, D., P. TALUKDAR and S. SINGH, 2004. Micro-propagation of ramie {*Boehmeria Nivea* (L) Gaud} through shoot-tip and nodal segment culture. *Indian* J. *Agric. Res.,* 38 (2) : 131 – 134.

SZAREK, S.R. and G.E. HOLMESLEY, 1996. Physiological activity in persistent bulbils of *Agave vilmoriniana* (Agavaceae). American Journal of Botany, 83(7): 903–909.

ŞAHİN, A., İ. EKŞİ, M.N. KIVILCIM, ve N.ÖZBEK, 2000. Melezleme Islahı ile Kuraklığa Dayanıklı Pamuk Çeşitlerinin Geliştirilmesi. Nazilli pamuk Araştırma Enstitüsü Yayın No: 56, Nazilli.

ŞALVARLI, H., ve S. AKÇAKAYA, 1999. Söke'de pamuk toplaması ve çırçırlamasında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. 1. Ulusal Çukurova Tekstil Kongresi, 6–8 Ekim, 1999, s. 14–19, Adana.

ŞENEL, M., 1969. Tohumdan Balyaya Kadar Pamuk. Tarım Bakanlığı, Bölge Pamuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları No: 16, Adana.

ŞENEL, M., 1970. Bitkisel sap lifleri üzerinde teknolojik araştırmalar. Tarım Bakanlığı, Bölge Pamuk Araştırma Enstitüsü Yayın No: 21, Adana.

ŞIK, S. ve A. ÜNYAYAR, 1998. Pamuk sapı ile phanerochaete chrysosporium ve funalia trogii'nin yarı-katı fermentasyonu sonucu olusan lakkaz, peroksidaz, ligninaz ve selülaz aktiviteleri. Turkish Journal of Biology, 22: 287–298.

TABORA, P.C. Jr, 1979. Weed control in abaca in the Philippines. *In*: K. MOODY (Ed.), Weed Control in Tropical Crops, p.164–168.

TALUKDER, F.A.H., S.C. CHANDA, M.S. ISLAM and A.K.M.G. SARWAR, 2001. Effect of seed filling period on quality of white jute (*Corchorus capsülaris* L.) seed. Journal of Biological Sciences, 1(5): 365–367.

TANOBE V.O.A., T. H.D. SYDENSTRICKER, M. MUNARO, S. C. AMICO, 2005. A comprehensive characterization of chemically treated Brazilian sponge-gourds (*Luffa cylindrica*). Polymer Testing 24: 474–482.

TEKİNEL, O., ve R. KANBER, 1979. Çukurova Koşullarında Kısıntılı Su Kullanma Durumunda Pamuğun Su Tüketimi ve Verimi. Tarsus Bölge Topraksu Araştırma Enstitüsü Yayın No: 98, Rapor No: 48, Tarsus.

TEKİNEL, O., ve R. KANBER, 1989. Pamuk Sulamasının Genel İlkeleri. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yardımcı Ders Kitabı No: 18, s. 56, Adana.

TEZCAN, F., M.A. GÖVEN, G. DEMİR, ve M. TOPUZ, 2000. Pamukta Entegre Mücadele. Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayın No: 2000/5, s.32, İzmir.

THORNBACK, J. and M. JENKINS, 1982. The IUCN Mammal Red Data Book. Part I. Union Internationale pour la Conservation de la Nature et de ses Ressources, Switzerland, p. 560.

TIMPA, J., and H.H. RAMEY, Jr., 1989. Molecular characteristics of three cotton varieties. Textile Research Journal, 59: 661–64.

TOLEDO, V.M., 1977. Pollination of some rain forest plants by non-hovering birds in Veracruz, Mexico. Biotropica, 9: 262–267.

TONDL, R.M.,1991. NF91-45 Ramie. Historical Materials from University of Nebraska-Lincoln Extension. Paper 1450. [Online] available at http:// digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2442&context=extensionhist.

TOOLE, E.H., V.K. TOOLE and E.G. NELSON, 1960. Preservation of hemp and kenaf seed. US Department of Agriculture. Technical Bulletin 1215. US Gov. Print Office, Washington, DC.

TRIPLETT, G.B., S.M. DABNEY, and J.H. SIEFKER, 1996. Tillage systems for cotton on silty upland soils. Agronomy Journal, 88: 507–512.

TULIO Jr, A.Z., K. OSE, K. CHACHIN and Y. UEDA, 2002. Effects of storage temperatures on the postharvest quality of jute leaves (*Corchorus olitorius* L.). Postharvest Biology and Technology, 26: 329–338.

TUMOLVA, T., M. KUBOUCHI and T. SAKAI, 2009. Development of Abaca/Furan Green Composites. *In*: Proceedings of the 17th International Conference on Composite Materials, 27-31 July, Edinburg, UK.

TURAN, Ö. ve Y. EKMEKÇİ, 2008. Soğuk Stresinin Bitkiler Üzerine Etkileri ve Tolerans Mekanizmaları. Anadolu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, 9(2): 177-198.

TURGUT, İ. ve A. ÜNAY, 1994. Bazı pamuk çeşitlerinde farklı osmotik basınç ortamlarının çimlenme ve fide gelişmesi üzerine etkisi. I. Tarla Bitkileri Kongresi, 25–29 Nisan, 1994, Agronomi Bildirileri, I. Cilt, s.274–276, İzmir.

XICCATO, G., A. TROCINA and A. CARAZZOLO, 1998. Ensiling and nutritive value of kenaf (*Hibiscus cannabinus*). Animal Feed Science and Technology, 71: 229–240.

UĞUZ, S., 2011. I. Meşrutiyetten cumhuriyetin ilk yıllarına Tarsus (1876-1926). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Erzurum.

ULUDAĞ, A. and İ. ÜREMİŞ, 2000. A perspective on weed problems of cotton in Turkey. The Inter–Regional Cooperative Research Network on Cotton, 20–24 September 2000, p.194–199, Adana/Turkey.

UMERIE, S.C., 2000. Caramel production from saps of African oil palm (*Elaeis guineensis*) and wine palm (*Raphia hookeri*) trees. Bioresource Technology, 75: 167–169.

UNGER, P.W., 1984. Tillage systems for soil and water conservation. FAO Soils Bulletin, 54. Rome.

UNGER, P.W., J.T. MUSICK, 1990. Ridge tillage for managing irrigation water on the U.S. Southern Great Plains. Soil & Tillage Research, 18: 267–282.

UNRUH, B.L., and J.C. SILVERTOOTH, 1996. Comparison between Upland and a Pima Cotton Cultivar: I. Growth and yield. Agronomy Journal, 88: 583–589.

USDA, 1993. The Classification of Cotton. USDA–AMS (Agricultural Marketing Service), Agric.Handb. U.S. Gov.Print.Office, Washington, DC.

UTOMO, B.I., K.R. DAHAL and B.E. UMALI, 2003. *Agave cantala* Roxb. *In*: M. BRINK, and R.P. ESCOBIN (eds.) Plant Resources of South-East Asia: Fibre Plants. p.64–68. Backhuys Publishers, Leiden.

UYGUR, V. and H. YETISIR, 2006. Phosphorous uptake of gourds species and watermelon under different salt stres. Journal of Agronomy, 5(3): 466–470.

ÜNAY, A. ve H. BAŞAL, 2004. Pamukta çok yönlü dayanıklılık ıslahı. ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 1(2): 17 – 20.

VALENZUELA, H. and J. SMITH, 2002. 'Tropic Sun' Sunnhemp. Sustainable Agriculture Green Manure Crops, Cooperative Extension Service/CTAHR, University of Hawaii, Honolulu, Hawaii.

VAIDYA, K.R., 2000. Natural cross-pollination in roselle, *Hibiscus sabdariffa* L. (Malvaceae). Genetics and Molecular Biology, 23(3): 667–669.

VAISEY-GENSER, M. and D.H. MORRIS, 2003. History of the cultivation and uses of flaxseed. *In*: A.D. MUIR and N.D. WESTCOTT (eds.) Flax The genus *Linum*. Taylor & Francis, 11 New Fetter Lane, London.

VAN DAM, J.E.G., 2008. Environmental benefits of natural fibre production and use. Proceedings of the Symposium on Natural Fibres. 20 October 2008, p.3-17, Rome.

VANDENHOVE, H. and M. VAN HEES, 2005. Fibre crops alternative land use for radioactively contaminated arable land. Journal of Environmental Radioactivity, 81: 131–141.

VAN DEN BROECK, H.C., C. MALIEPAARD, M.J.M. EBSKAMP, M.A.J. TOONEN and A.J. KOOPS, 2008. Diffrential expression of genes involved in C1 metabolism and lignin biosynthesis in wooden core and bast tissues of fibre hemp (*Cannabis sativa* L.). Plant Science, 174: 205–220.

VAN DER WERF, H.M.G., 1994. Fiber hemp in France. *In*: E. ROSENTHAL (Ed.), Hemp Today, p.213–220. Quick American Archives, San Francisco, USA.

VAN DER WERF, H. M. G., J.E.H. VAN DER VEEN, A.T.M. BOUMA and M. TEN CATE, 1994. Quality of hemp (*Cannabis sativa* L.) stems as raw material for paper. Industrial Crops and Products, 2: 219–227.

VAN DER WERF, H.M.G., MATHIJSSEN, E.W.J.M. and A.J. HAVERKORT, 1996. The potential of hemp (*Cannabis sativa* L.) for sustainable fibre production: a crop physiological appraisal. Ann. Appl., 129:109-123.

VAN DER WERF, H.M.G., ELS W.J.M. MATHIJSEN and A.J. HAVERKORT, 1999. Crop Phsiology of *Cannabis sativa* L.: A simutation study of potential yield of hemp in Northwest Europe. *In*: P. RANALLI (Ed.), Advances in Hemp Research. Food Products Press, an imprint of the Howard Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, NY.

VAN SUMERE, C. and H. SHARMA, 1991. Analyses of fine flax fibre produced by enzymatic retting. Aspects of Applied Biology, 28: 15–20.

VAN SUMERE, C., 1992. Retting of flax with special reference to enzyme retting. p.157–198. *In*: SHARMA H., and C. VAN SUMERE (eds.), The Biology and Processing of Flax. M. Publications, Belfast, Northern Ireland.

VANTREESE, V. L.1998, Industrial Hemp: Global Operations, Local Implications. University of Kentucky, Department of Agricultural Economics, Lexington, July, 29 pp.

VERA, C.L. and A. HANKS, 2004. Hemp production in Western Canada. Journal of Industrial Hemp, 9(2): 79–86.

VERVERIS, C., K.GEORGHIOU, N.CHRISTODOULAKIS, P.SANTAS AND R. SANTAS, 2004. Fiber dimensions, lignin and cellulose content of various plant materials and their suitability for paper production. Ind. Crops Prod. 19, 245–254.

VIATOR, R.P., R.C. NUTI, K.L. EDMISTEN, and R. WELLS, 2005. Predicting cotton boll maturation period using degree days and other climatic factors. Agronomy Journal, 97: 494–499

VIEIRA, M.C., T. HEINZE, R. ANTONIO-CRUZ and A.M. MENDOZA-MARTINEZ, 2002. Cellulose derivatives from cellulosic material isolated from *Agave lechuguilla* and *fourcroydes*. Cellulose, 9(2): 203-212.

WALTON, P.D., 1988. Principles and Practicas of Plant Science. Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.

WANG, K.H., R. MCSORLEY, A. MARSHALL and R.N. GALLAHER, 2006. Influence of organic *Crotalaria juncea* hay and ammonium nitrate fertilizers on soil nematode communities. Applied Soil Ecology, 31: 186–198.

WANG, Y.H., T. K. BEHERA and C. KOLE, 2011. Genetics, Genomics and Breeding of Cucurbits. CRC Press, Taylor and Francis Group.

WANJURA, D.F., D.R. UPCHURCH, J.R. MAHAN and J.J. BURKE, 2002. Cotton yield and applied water relationships under drip irrigation. Agricultural Water Management, 55: 212–237.

WATSON, L. and M.J. DALLWITZ, 1992. The families of flowering plants: descriptions, illustrations, identification, and information retrieval. [Online] Available at http://delta-intkey.com/angio/www/palmae.htm.

WEBBER, C.L.III., H.L. BHARDWAJ and V.K. BLEDSOE, 2002. Kenaf production: Fiber, feed, and seed. p. 327–339. *In*: J. JANICK and A. WHIPKEY (eds.), Trends in new crops and new uses. ASHS Press, Alexandria, VA.

WEBBER, C.L.III., H.L. and V.K. BLEDSOE, 2002. Plant maturity and kenaf yield components. Industrial Crops and Products, 16: 81–88.

WEIR, B.L., T.A. KERBY, K.D. HAKE, B.A. ROBERTS and L.J. ZELINSKI, 1996. Cotton fertility. *In*: HAKE, S.J., T.A. KERBY, and K.D. HAKE (Eds.). Cotton Production Manual. p.210–227. Publication: 3352. University of California, Division of Agriculture and Natural Resources, Oakland, CA.

WENDEL, J.F., P.D. OLSON and J.H. RETTIG, 1989. Genetic diversity, introgression, and independent domestication of Old World cultivated cottons. American Journal of Botany, 76: 1795–1806.

WENDEL, J.F., and V.A. ALBERT. 1992. Phylogenetics of the cotton genus (*Gossypium*): Character–State Weighted Parsimony Analysis of chloroplast DNA restriction site data and its systematic and biogeographic implications. Systematic Botany, 17: 115–143.

WENDEL, J.F., C.L. BRUBAKER and A.E. PERCİVAL, 1992. Genetic diversity in *Gossypium hirsutum* and origin of upland cotton. American Journal of Botany, 79: 1291–1310.

WESTERKAMP, C. and G. GOTTSBERGER, 2000. Diversity pays in crop pollination. Crop Science, 40: 1209–1222.

WHITE, G.A. and J.R. HAUN, 1965. Growing *Crotalaria juncea*, a multi-purpose fiber legume, for paper pulp. Economic Botany, 19: 175–183.

WHITAKER, T.W. and G.N. DAVIS, 1962. Cucurbits. London: Leonard Hill.

WIATRAK, P.J., D.L. WRIGHT, J.J. MAROIS, W. KOZIARA and J.A. PUDELKO, 2005. Tillage and nitrogen application impact on cotton following wheat. Agronomy Journal, 97: 288–293.

WILLIAMS, I. H.,1988. The pollination of linseed and flax. Bee World, 69: 145–152.

WILLS, S., 2003. Cannabis Use and Abuse By Man: An Historical Perspective. *In*: Brown, D. T. (Ed.), Cannabis: The Genus Cannabis. p.1-28. Taylor and Francis e-Library, The Netherlands.

WILSON, F.D. and M.Y. MENZEL, 1964. Kenaf (*Hibiscus cannabinus*), roselle (*H. sabdariffa*). Economic Botany, 18: 80–91.

WILSON, F.D., 1986. Pink bollworm resistance, lint yield, and lint yield components of okra–leaf cotton in different genetic backgrounds. Crop Science, 26: 1164–1167.

WILSON, L. and S. DEUTSCHER, 2007. Integrated pest management (IPM) guidelines for Australian cotton II. *In*: FARRELL, T., (Ed.), Cotton pest management guide 2007/08. Australian Cotton Research Institute, [Online]. Available at http://www.dpi.nsw.gov.au/agriculture/field/field-crops/fibres/cotton/cotton-pest-management-guide.

WINKLERPRINS, A.M.G.A., 2006. Jute cultivation in the Lower Amazon, 1940–1990: an ethnographic account from Santarem, Para, Brazil. Journal of Historical Geography, 32: 818–838.

WISE, I.L. and J.L. SOROKA, 2003. Principal insect pests of flax. *In*: A.D. MUIR and N.D. WESTCOTT (eds.) Flax The genus *Linum*. Taylor & Francis, 11 New Fetter Lane, London.

WOOD, I.M., R.C. MUCHOW and D. RATCLIFF, 1983. Effect of sowing date on the growth and yield of kenaf grown under irrigation in tropical Australia II. Stem production. Field Crop Research, 7: 91–102.

WOOD, I., 1999. Ramie: the different bast fibre crop. The Australian New Crops Newsletter, Issue No 11.

WRIGHT, D., J. MAROIS and J. RICH, 2003. Cotton cultural practices and fertility management. University of Florida, Institute of Food and Agricultural Sciences, SS–AGR–194.

YAKARTEPE, M. ve Z. YAKARTEPE, 1995. Tekstil Teknolojisi: Elyaftan-Kumaş'a. Cilt 1. Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma Merkezi.

YANG, B., M. ZHOU, W.S. SHU, C.Y. LAN, Z.H. YE, R.L. QIU, Y.C. JIE, G.X. CUI and M.H. WONG, 2010. Constitutional tolerance to heavy metals of a fiber crop, ramie (*Boehmeria nivea*), and its potential usage. Environmental Pollution, 158: 551–558.

YAVUZ, M.Y. and R. KANBER, 2006. Farklı sulama düzeyleri ile son sulama zamanının pamuk verimi ve su kullanımına etkisi. Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 10(3–4): 23–33.

YAVUZCAN, H.G., ve M.A. EROL, 1993. Toprak ve Su Kaybını Önleyen Toprak İşleme Sistemleri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 1335, Derlemeler: 60, s.47. Ankara.

YAZICI, A., 1993. Rami (*Boehmeria nivea* (L.)'de farklı gübre seviyelerinin sap ve lif verimi üzerine etkileri. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

YAZICIOĞLU, G., 1999. Pamuk ve Diğer Bitkisel Lifler. Dokuz Eylül Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Yayınları No: 274, İzmir.

YU, H. and C. YU, 2007. Study on microbe retting of kenaf fiber Enzyme and Microbial Technology, 40: 1806–1809.

YÜZBAŞ, M.A., F. TEZCAN, M.A. GÖVEN, A. KUŞDEMİR, E. ONAN, A. UZUN ve İ. ÜREMİŞ. 2000. Pamukta entegre mücadele teknik talimatı. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Bitki Sağlığı Araştırmaları Daire Başkanlığı, s.85, Ankara.

ZEREN, Y., 1985. Toprak İşlemesiz Tarım Tekniği ve İkinci Ürün Soya ve Mısıra Uygulanması. Türkiye Zirai Donatım Kurumu Mesleki Yayınları No: 39, Ankara.

ZHANG, S., J. HU and S.XU, 2008. Developmental genetic analysis of fruit shape traits under different environmental conditions in sponge gourd (*Luffa cylindrical* (L) Roem. Violales, Cucurbitaceae). *Genetics and Molecular Biology*, 31(3): 704-710.

ZHENG, Y., Z. ZHANG and Z.W. LUO, 1988. Optimizing the complex formulation of boiling-off liquor for ramie chemical degumming. Textile Research Journal, 663–666.

Mesleki Yazışma ve Yazışma Teknikleri

Öğr. Gör. Musa KÜÇÜK

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1739
Meslek Yüksek Okulları No.: 008
ISBN: 978-605-320-646-0
© 1. Basım, Nisan 2017

MESLEKİ YAZIŞMA VE YAZIŞMA TEKNİKLERİ
Öğr. Gör. Musa KÜÇÜK

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Küçük, Musa.
Mesleki Yazışma ve Yazışma Teknikleri / *Musa Küçük*
1. Basım, VIII+152 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-646-0
1. Resmi Yazışma, 2. İş Mektupları, 3. Raporlama Teknikleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 418 20 10 **Faks:** 0312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Söğütlüçayır Sok. No.: 16/21 Kat: 5
Kadıköy / İSTANBUL **Tel / Faks:** +90 (216) 449 20 01
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Giriş 1

1. İletişim Kavramı ve Fonksiyonları 1

1.1. İletişim Sınıflamaları 3
1.2. İletişim Türleri 3

2. İletişimci Biçimleri ve Becerileri 4

2.1. Arkadaş Canlısı (Friendly): 5
2.2. Etki Bırakan (Impression Leaving): 5
2.3. Rahat (Relaxed): 5
2.4. Tartışmacı (Contentious/Argumentative): 5
2.5. İlgili (Attentive): 5
2.6. Kesin (Precise): 5
2.7. Sözsüz İletişim Kuran (Animated/Expressive): 5
2.8. Dramatize Eden (Dramatic): 5
2.9. Açık (Open): 6
2.10. Baskın (Dominant): 6
2.11. İletişimci İmajı (Communicator Image): 6

3. Güzel Konuşma ve Yazmanın Kişiliğin Gelişmesindeki Önemi 6

4. Güzel Konuşma ve Yazmanın Meslek Hayatındaki Yeri ve Önemi 6

5. Yazı Yazma ve İmla Kuralları 7

5.1. Anlatım 7
5.1.1. Doğruluk 7
5.1.2. Açıklık 7
5.1.3. Yalınlık 7
5.1.4. İçtenlik 7
5.1.5. Duruluk 7
5.1.6. Akıcılık 7
5.1.7. Plan 8
5.2. İmla Kuralları 8
5.2.1. Ünsüzlerle İlgili Bazı Bilgiler: 8
5.2.2. Bazı Kelime ve Eklerin Yazılışı: 9
5.2.3. Ğ > V Değişimi: 10
5.2.4. "Kİ" Ekinin Yazılışı: 10
5.2.5. Soru Ekinin Yazılışı: 10
5.2.6. "DE" ve "Kİ" Bağlaçlarının Yazılışı: 11
5.2.7. Kelimelerin Satır Sonlarında Hecelerinden Bölünmesi: 12
5.2.8. Sayıların Yazılışı: 13
5.2.9. Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler: 13
5.2.10. Birleşik Kelimelerin Yazılışı: 15
5.3. Noktalama İşaretleri (Aydogan, 2015) 15
5.3.1. Nokta (.) 16

5.3.2. Virgül (,) 17
5.3.3. Noktalı Virgül (;) 17
5.3.4. İki Nokta (:) 17
5.3.5. Soru İşareti (?) 18
5.3.6. Kısa Çizgi (-) 18
5.3.7. Tırnak İşareti (“) 18
5.3.8. Parantez () 18
5.3.9. Kesme İşareti (‘) 19
5.4 Anlatım Bozuklukları 19
5.4.1. Dilbilgisi Kurallarına Aykırı Olarak Biçimlendirilen Kelimeler 19
5.4.2. Anlamları Farklı Olan Kelimelerin Karıştırılması 20
5.4.3. Yakın Anlamlı Kelimelerin Karıştırılması 20
5.4.4. Anlamca Çelişen Kelimelerin Bir Arada Kullanılması 20
5.4.5. Kelimelerin Yanlış Yerde Kullanılması 20
5.4.6. Tamlayan (Belirten) Ekinin Eksikliği 20
5.4.7. Sayı ve Belirsiz Sıfatlarla Kurulan Tamlamalarda Tamlananın Çoğul Oluşu 21
5.4.8. Virgülün Eksikliği ya da Yerinde Kullanılmayışı 21
5.4.9. Eş ya da Yakın Anlamlı Kelimelerin Aynı Cümlede Kullanılması 21
5.4.10. Yardımcı Fiillerin Gereksiz Kullanılışı 21
5.4.11. Edat ve Bağlaçların Gereksiz Yere Kullanılması 21
5.4.12. Neden Belirten Cümlelerin Yanlış Kurulması 21
5.4.13. Yersiz Genellemelerin Yapılması 22
5.4.14. Zamirlerin Belirgin Olmayışı 22
6. Yazı Yazma ve Yazışma: 22
6.1. Yazı Yazmada Etkinlik 23
6.2. Yazıya Başlamadan Önce Yapılması Gerekenler 25
6.3. Yazma İşlemi ve Sonrası İşlemler 25
7. Resmî Yazışmalar 26
7.1. Tanımlar 27
7.2. Resmî Yazılarda Belge Özellikleri ve Biçimsel Kurallar: 29
7.2.1. Nüsha Sayısı 30
7.2.2. Kâğıt Boyutu 30
7.2.3. Yazı Alanı 30
7.2.4. Yazı Tipi ve Harf Büyüklüğü 30
7.2.5. Resmî Yazıları Düzenleme Ortamları 31
7.2.5.1. MS Word 31
7.2.5.2. Microsoft Publisher 33
7.3. Resmî Yazı ve Bölümleri 35
7.4. Belgelerin Fiziksel Ortamda Alınması ve Gönderilmesi 58
7.5. Diğer Resmî Yazışma Çeşitleri 62
7.5.1. Dilekçe 62
7.5.2 Tutanak 71
7.5.3. Form 73

7.5.4. Sözleşme....76
7.5.5. Tezkere....79
7.5.6. Müzekkere....79
7.5.7. Mazbata....80
7.5.8. Genelge....81
7.5.9. Vekâletname....82
7.5.10. Şartname....85
8. İş Yazıları (Ticari Yazılar)....86
8.1. İş Mektuplarının Türleri....86
8.2. İş Mektuplarının Düzenleme Usul ve Esasları....91
9. Özel Yazılar....105
9.1. Özgeçmiş....105
9.2. Davetiyeler....106
9.3. Teşekkür Mektupları....106
9.4. Başsağlığı Mektupları....107
10. Rapor Yazma Teknikleri....108
10.1. Rapor Türleri....109
10.1.1. İçeriklerine Göre Raporlar....109
10.1.2. Sürelerine Göre Raporlar....110
10.1.3. Yapılarına Göre Raporlar (Şekillerine Göre)....110
10.2. Rapor Yazma....111
10.2.1. Rapor Yazımının Biçimsel Kuralları....111
11. Etkili Yazma ve Yazım Kuralları....121
12. Elektronik Belge (EBYS):....129
12.1. Elektronik Belge Sistemi Nedir:....129
12.2. Elektronik Belge Yönetim Sistemi Neden Çok Önemlidir:....129
12.3. EBYS ile Amaçlanan Nelerdir:....129
12.4. EBYS ile Neler Yapılabilir:....130
12.5. EBYS'nin Sağladığı Yararlar:....130
12.6. EBYS İhtiyacı:....130
13. ESYS Hakkında Yönetmelik ve Gerekçe....130
14. Elektronik İmza (e-imza)....131
14.1. Elektronik İmza Nedir:....132
14.2. Kapsamı....132
15. Resmî Yazışma Yönetmelik....134
İkinci Bölüm....136
Üçüncü Bölüm....137
Dördüncü Bölüm....143
Beşinci Bölüm....145
Kaynakça....147

KAYNAKÇA

1. (2016). http://www.microsoft.com/office. adresinden alınmıştır
2. Aktaş Ş., G. O. (2001). Yazılı ve Sözlü Anlatım. Ankara: Akçağ Yayınları.
3. Altınöz M., P. C. (2000). Yazışma Teknikleri. Ankara: Nobel.
4. Arşivleri, D. (2017). www.deevletarşivleri.gov.tr. adresinden alınmıştır
5. Atak, M. (2005). Örgütlerde Resmî olmayan İletişimin yeri ve Önemi. Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, 59.
6. Aycan Hukuk Bürosu. (2017). aycanhukuk.com. adresinden alınmıştır
7. Aydın, E. (2012, Haziran). Yüksek Lisans Tezi. Üniversite Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirmeleri ile Sosyal İletişim Becerileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Trabzon.
8. Aydoğan, R. (2015). a.g.e. Ankara: Evrensel.
9. AYDOGAN, R. (2015). Yazım İmla Kılavuzu. Ankara: Evrensel.
10. Bal, R. (2012). Mesleki Yazışma ve Soruşturma Kuralları. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
11. Baltaş, Z., & Baltaş, A. (2002). Bedenin Dili. İstanbul: Remzi Kitapevi.
12. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme Başkanlığı. (2015, Şubat 02). Ocak 11, 2017 tarihinde http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150202-1.htm. adresinden alındı
13. Başkanlığı, M. E. (2017, 02). meb. adresinden alınmıştır
14. Bayram Ünlü, Ş. O. (2012). Mesleki Yazışmalar. anadolu.edu,tr.
15. Bıçakçı, İ. (2004). İletişim ve Halkla İlişkiler. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.
16. Cüceloğlu, D. (2001). Yeniden İnsan insana. İstanbul: Remzi Kitapevi.
17. Çağlar İ., K. S. (2014). Genel Teknik Etkili İletişim. Ankara: Nobel.
18. Çağlar, İ., & Kılıç, S. (2014). a.g.e. Ankara: Nobel.
19. Dil Kurumu, T. (2017, 01 10). T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu. 01 10, 2017 tarihinde Yazım Kuralları: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&id=50 adresinden alındı
20. Dökmen, Ü. (2005). İletişim Çatışmaları ve Empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
21. Edebiyatçılar form. (2017). turkedebiyatı.org. adresinden alınmıştır
22. Fiske, J. (2014). İletişim Çalışmalarına Giriş. Ankara: Pharmakon Yayınevi.
23. Genelge, B. 2. (2008). Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü'nün 15.07.2008 tarihinde yayınlanan ve 16.07.2008 tarihli 26938 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan, 2008/16 sayılı, Elektronik Belge Standartlarına Dair Genelge. Ankara.
24. Göral, R. (2002). Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri. Ankara: Mikro Basın Yayın Dağıtım.
25. Göral, R. (2002). Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri. Ankara: Mikro.

26. Gülsoy, E. (2006). İhracatta Yazışma Örnekleri. Dış Ticaret Müsteşarlığı, 8.

27. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/18571_3071.html. (2003, 1 2). 01 16, 2017 tarihinde http://www.meb.gov.tr. adresinden alındı

28. İrfan Çağlar, S. K. (2014). Genel, Teknik ve Etkili İletişim. Ankara: Nobel.

29. Işık, M., & Erdem, A. (2008). Medya ve İletişim. Konya: Eğitim Kitapevi Yayınları.

30. Karasar, N. (1998). Rapor Hazırlama. Ankara: Nobel.

31. Kefad. (2014). Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Yönelik Bir Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 298.

32. Keskin, N. (2014). a.g.e. Bursa: ekin.

33. Kılıç, İ. Ç. (2014). Genel, Teknik ve Etkili İletişim. Ankara: Nobel.

34. Körükçüoğlu S., S. (2009). Mesleki Yazışmalar. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

35. Megep. (2016). Büro Yönetimi Rapor. Meb. adresinden alınmıştır

36. Megep. (2017). İş mektubu modülü. Meb içinde, Büro Yönetimi ve sekreterlik.

37. Mehmet ALTINÖZ, C. P. (2000). Yazışma Teknikleri. Ankara: Nobel.

38. Mehmet Altınöz, C. P. (2000). Yazışma teknikleri. Ankara: Nobel.

39. Mehmet Bilge Kağan Önaçan, T. D. (2012). Elektronik Belge Yönetim Sistemi (Ebys)'Nin Faydaları Ve Kurum Bünyesinde Ebys Yapılandırmaya Yönelik Bir Yol Haritası. Sayıştay, 15.

40. Mevzuat Bilgi Sistemi. (2015, 2 2). 01 11, 2017 tarihinde http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=3.5.20147074&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=20147074: http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=3.5.20147074&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=20147074 adresinden alındı

41. Mevzuatı Geliştirme ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. (2014, 12 02). http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=3.5.20147074&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=20147074. adresinden alınmıştır

42. Müdürlüğü, M. G. (2017, 01 10). Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık. Başbakanlı. gov.tr. adresinden alınmıştır

43. Nurettin Demir, E. Y. (2003). Türk Dili El Kitabı. Ankara: Grafiker.

44. Önaçan, M. Ö. (2012). a.g.e. Sayıştay, 15-17.

45. Özgür, D. Ö., & Aydın, C. H. (2011). a.g.e. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İderi Bilimler Dergisi, 6,2.

46. Resmî Yazışma Kuralları. (2016, 01). http://yurtkur.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/KYK/kurumsal/resmi-yazisma-kurallari-2016.pdf. adresinden alınmıştır

47. Tamder. (2017). Tamder.org. adresinden alınmıştır

48. TDK. (2017, 01). TDK. adresinden alınmıştır

49. TSE. (tarih yok). Türk Standartları Enstitüsü.

50. Tutar. (2002). a.g.e. Ankara: Nobel.

51. Tutar. (2002). a.g.e. Ankara: Nobel.

52. Tutar. (2002). a.g.e.

53. Tutar, H. (2002). a.g.e. Ankara: Nobel.

54. Tutar, H. (2002). Mesleki Yazışma Teknikleri. Ankara: Nobel.

55. Türk Edebiyatı. (tarih yok). http://www.turkedebiyati.org/yazi_turleri/dilekce-nedir-nasil-yazilir.html. adresinden alınmıştır

56. Türk Edebiyatı. (2017, 01 16). 2017 tarihinde http://www.turkedebiyati.org/yazi_turleri/. adresinden alındı

57. Türk Hukuk Sitesi. (2017). turkhukuksitesi.com. adresinden alınmıştır

58. Uluslararası Ofis. (2017, 01 17). http://www.izu.edu.tr/tr-TR/io/dilekce-ve-form-ornekleri/2556/Page.aspx. adresinden alınmıştır

59. Yönetmeliği, Ö. Ö. (2017). Yönetmelik. özel eğitim kurumu. Adresinden alınmıştır.

DÜNYADA ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ

EDİTÖR
Prof. Dr. Yasemin Aydoğan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1801
Eğitim No.: 353
ISBN : 978-605-320-708-5
© 1. Basım, Eylül 2017

DÜNYADA ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ
Editör: Prof. Dr. Yasemin Aydoğan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Matbaa

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydoğan, Yasemin
Dünyada Erken Çocukluk Eğitimi */ Editör: Prof. Dr. Yasemin Aydoğan*
1. Basım, XVI + 496 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-708-5
1. Erken Çocukluk Eğitimi 2. Öğretmen Yetiştirme 3. Farklı Ülkelerde Eğitim

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1 Almanya 1
Giriş 1
Eğitim Tarihi 1
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 3
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 4
Öğretmen Yetiştirme 6
Aile Eğitimi 8
Kaynaklar 9

Bölüm 2 Amerika Birleşik Devletleri 11
Giriş 11
Eğitim Tarihi 11
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 13
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 14
Öğretmen Yetiştirme 16
Aile Eğitimi 17
Kaynaklar 19

Bölüm 3 Arnavutluk 21
Giriş 21
Eğitim Tarihi 21
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 22
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 24
Öğretmen Yetiştirme 26
Aile Eğitimi 27
Kaynaklar 28

Bölüm 4 Avustralya 29
Giriş 29
Eğitim Tarihi 30
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 32
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 33
Özel Eğitim 35
Öğretmen Yetiştirme 35
Aile Katılımı 36
Kaynaklar 36

Bölüm 5 Avusturya 39
Giriş 39
Eğitim Tarihi 40
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 40
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 43
Öğretmen Yetiştirme 45
Ailenin Eğitime Katılımı 46
Kaynaklar 46

Bölüm 6 Azerbaycan 47
Giriş 47
Eğitim Tarihi 48
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 49
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 50
Öğretmen Yetiştirme 53
Aile Eğitimi 53
Kaynaklar 53

Bölüm 7 Belçika 55
Giriş 55
Eğitim Tarihi 55
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 57
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 64
Özel Eğitim 65
Öğretmen Yetiştirme 67
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 67
Kaynaklar 68

Bölüm 8 Bosna Hersek 69
Giriş 69
Eğitim Tarihi 70
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 71
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 74
Öğretmen Yetiştirme 74
Aile Eğitimi 75
Kaynaklar 76

Bölüm 9 Brezilya 77
Giriş 77
Eğitim Tarihi 78
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 80
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 81
Öğretmen Yetiştirme 82
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dahil Edilmesi 82
Kaynaklar 82

Bölüm 10 Bulgaristan 83
Giriş 83
Eğitim Tarihi 84
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 84
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 87
Öğretmen Yetiştirme 88
Kaynaklar 88

Bölüm 11 Çek Cumhuriyeti 89
Giriş 89
Erken Çocukluk Eğitimi 93
Kaynaklar 100

Bölüm 12 Çin 103
Giriş 103
Eğitim Tarihi 104
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 104
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 109
Öğretmen Yetiştirme 111
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 113
Kaynaklar 114

Bölüm 13 Danimarka 115
Giriş 115
Eğitim Tarihi 115
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 116
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 119
Öğretmen Yetiştirme 120
Aile Eğitimi ve Katılımı 120
Kaynaklar 120

Bölüm 14 Endonezya 121
Giriş 121
Eğitim Tarihi 121
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 123
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 126
Öğretmen Yetiştirme 128
Aile Eğitimi 128
Kaynaklar 130

Bölüm 15 Estonya 131
Giriş 131
Eğitim Tarihi 132
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 133
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 134
Öğretmen Yetiştirme 135
Aile Eğitimi 135
Kaynaklar 135

Bölüm 16 Finlandiya 137
Giriş 137
Eğitim Tarihi 137
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 138
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 140
Öğretmen Yetiştirme 141
Aile Eğitimi 143
Kaynaklar 143

Bölüm 17 Fransa 145
Giriş 145
Eğitim Tarihi 146
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 146
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 149
Öğretmen Yetiştirme 150
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dahil Edilmesi 151
Kaynaklar 152

Bölüm 18 Güney Afrika 153
Giriş 153
Eğitim Tarihi 154
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 154
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 155
Öğretmen Yetiştirme 156
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 157
Kaynaklar 158

Bölüm 19 Hırvatistan 159
Giriş 159
Eğitim Tarihi 159
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 161
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 163
Öğretmen Yetiştirme 164
Aile Eğitimi 164
Kaynaklar 165

Bölüm 20 Hindistan 167
Giriş 167
Eğitim Tarihi 168
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 169
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 171
Öğretmen Yetiştirme 173
Aile Eğitimi 174
Kaynaklar 174

Bölüm 21 Hollanda 175
Giriş 175
Eğitim Tarihi 175
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 177
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 180
Öğretmen Yetiştirme 182
Aile Eğitimi 183
Kaynaklar 184

Bölüm 22 İngiltere 187
Giriş 187
Eğitim Tarihi 187
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 189
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 189
Öğretmen Yetiştirme 193
Özel Eğitim 194
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 194
Kaynaklar 195

Bölüm 23 İran 197
Giriş 197
Eğitim Tarihi 198
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 198
Erken Çocukluk Eğitimi Hizmetleri 200
Öğretmen Yetiştirme 201
Aile Eğitimi 202
Kaynaklar 202
Bölüm 24 İrlanda 205
Giriş 205
Eğitim Tarihi 205
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 206
Erken Çocukluk Eğitimi Hizmetleri 208
Öğretmen Yetiştirme 210
Aile Eğitimi 211
Kaynaklar 212
Bölüm 25 İspanya 213
Giriş 213
Eğitim Tarihi 214
Eğitim Sistemi 215
Okul Öncesi Eğitim 215
İlkokul (6-12 Yaş) 221
Ortaöğretim 221
Üniversite Eğitimi 222
Öğretmen Yetiştirme 223
Kaynaklar 223
Bölüm 26 İsrail 225
Giriş 225
Eğitim Tarihi 225
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 228
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 230
Öğretmen Yetiştirme 233
Kaynaklar 233
Bölüm 27 İsveç 235
Giriş 235
Eğitim Tarihi 235
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 236
Erken Çocukluk Eğitimi Hizmetleri 240
Öğretmen Yetiştirme 242
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Katılımı 243
Kaynaklar 243
Bölüm 28 İsviçre 245
Giriş 245
Eğitim Tarihi 246
Eğitim Sistemi ve Yasal Düzenlemeler 246
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 248
Öğretmen Yetiştirme 250
Aile Eğitimi 250
Kaynaklar 250

Bölüm 29 İtalya 253
Giriş 253
Eğitim Tarihi 254
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 254
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 257
Öğretmen Yetiştirme 261
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 263
Kaynaklar 263

Bölüm 30 Japonya 265
Giriş 265
Eğitim Tarihi 265
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 266
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 268
Öğretmen Yetiştirme 269
Aile Eğitimi 270
Kaynaklar 271

Bölüm 31 Kanada 273
Giriş 273
Eğitim Tarihi 274
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 274
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 275
Öğretmen Yetiştirme 279
Aile Eğitimi ve Katılımı 279
Kaynaklar 280

Bölüm 32 Kazakistan 283
Giriş 283
Eğitim Tarihi 285
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 288
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 290
Öğretmen Yetiştirme 292
Aile Eğitimi 293
Kaynaklar 294

Bölüm 33 Kıbrıs 295
Giriş 295
Eğitim Tarihi 296
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 296
Eğitim ve Öğretim 297
Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakım Hizmetleri 299
Öğretmen Eğitimi 301
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 301
Kaynaklar 302

Bölüm 34 Kore 303
Giriş 303
Eğitim Tarihi 303
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 304
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 305
Öğretmen Yetiştirme 306
Aile Eğitimi 307
Kaynaklar 308

Bölüm 35 Küba 309
Giriş 309
Eğitim Tarihi 310
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 311
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 312
Öğretmen Yetiştirme 314
Aile Eğitimi 314
Kaynaklar 315
Bölüm 36 Letonya 317
Giriş 317
Eğitim Tarihi 317
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 318
Eğitim Sistemi 319
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 323
Öğretmen Yetiştirme 323
Aile Eğitimi 324
Kaynaklar 324
Bölüm 37 Lüksemburg 327
Giriş 327
Eğitim Tarihi 327
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 330
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 331
Öğretmen Yetiştirme 331
Aile Eğitimi 332
Kaynaklar 332
Bölüm 38 Macaristan 333
Giriş 333
Eğitim Tarihi 333
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 334
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 336
Öğretmen Yetiştirme 338
Aile Eğitimi 338
Kaynaklar 339
Bölüm 39 Makedonya 341
Giriş 341
Eğitim Süreci ve Tarihi 341
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 342
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 343
Öğretmen Yetiştirme 345
Aile Eğitimi 345
Kaynaklar 346
Bölüm 40 Mısır 347
Giriş 347
Eğitim Tarihi 348
Eğitim Sistemi 352
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 356
Öğretmen Yetiştirme 358
Aile Eğitimi 359
Kaynaklar 359

Bölüm 41 Moldova 361
Giriş 361
Eğitim Sistemi 362
Okul Yapılanması 364
Moldova ve Türk Eğitim Sistemi Arasındaki Farklar 367
Kaynaklar 368

Bölüm 42 Norveç 369
Giriş 369
Eğitim Tarihi 370
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 370
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 372
Özel Eğitim 374
Öğretmen Yetiştirme 374
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 375
Kaynaklar 375

Bölüm 43 Polonya 377
Giriş 377
Eğitim Tarihi 377
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 378
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 379
Öğretmen Yetiştirme 382
Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 384
Kaynaklar 385

Bölüm 44 Portekiz 387
Giriş 387
Eğitim Tarihi 388
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 389
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 391
Öğretmen Yetiştirme 392
Aile Eğitimi 393
Kaynaklar 393

Bölüm 45 Rusya 395
Giriş 395
Eğitim Tarihi 396
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 396
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 400
Öğretmen Yetiştirme 401
Kaynaklar 401

Bölüm 46 Sırbistan 403
Giriş 403
Eğitim Tarihi 403
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 403
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri ve Aile Eğitimi 404
Öğretmen Yetiştirme 407
Kaynaklar 409

Bölüm 47 Slovakya 411
Giriş 411
Eğitim Tarihi 412
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 414
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 416
Öğretmen Yetiştirme 419
Aile Eğitimi 420
Kaynaklar 421
Bölüm 48 Slovenya 423
Giriş 423
Eğitim Tarihi 423
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 424
Erken Çocukluk Eğitimi Hizmetleri 425
Öğretmen Yetiştirme 427
Aile Eğitimi 429
Kaynaklar 429
Bölüm 49 Suudi Arabistan 431
Giriş 431
Eğitim Tarihi 432
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 434
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 435
Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim 437
Öğretmen Yetiştirme 439
Aile Katılımı 440
Sonuç ve Öneriler 441
Kaynaklar 441
Bölüm 50 Şili 443
Giriş 443
Eğitim Tarihi 445
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 446
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 447
Öğretmen Yetiştirme 450
Aile Eğitimi 451
Kaynaklar 452
Bölüm 51 Türkiye 455
Giriş 455
Eğitim Tarihi 455
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 456
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 462
Öğretmen Yetiştirme 464
Aile Eğitimi ve Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 465
Kaynaklar 465
Bölüm 52 Türkmenistan 467
Giriş 467
Eğitim Tarihi 469
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 470
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 472
Öğretmen Yetiştirme 475
Aile Eğitimi 476
Kaynaklar 478

Bölüm 53 Yeni Zelanda 481
Giriş 481
Eğitim Tarihi 481
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 482
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 483
Erken Çocukluk Alanında Çalışacak Öğretmenlerin Özellikleri ve Yetiştirilmesi 485
Ailenin Eğitime Dâhil Edilmesi 486
Kaynaklar 486

Bölüm 54 Yunanistan 489
Giriş 489
Eğitim Tarihi 490
Eğitimde Yönetim, Finansman ve Yasal Düzenlemeler 490
Erken Çocukluk Eğitim Hizmetleri 492
Öğretmen Yetiştirme 492
Kaynaklar 492

Bölüm 1

ALMANYA

GİRİŞ

Almanya, birçok alanda özerk olma özelliğine sahip 16 eyaletten oluşan federal bir devlettir. Başkenti Berlin olan ülke 357 376 km^2 yüzölçümüne ve 2015 verilerine göre 81 milyon 197 bin 537 kişilik nüfusa sahiptir. Kuzeyinde Kuzey Denizi, Danimarka ve Baltık Denizi; doğusunda Polonya ve Çek Cumhuriyeti; güneyinde Avusturya ve İsviçre; batısında Fransa, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda bulunur. Almanya, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyanın en çok göç alan ikinci ülkesidir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya). En gelişmiş sanayi ülkelerinden biri olan Almanya, ABD ve Japonya'nın ardından en büyük ulusal ekonomi konumundadır (http://www.etonet.org.tr/etonet/download/ ulkeRaporlari/almanya.pdf).

Almanya Avrupa'nın siyasi, kültürel, ekonomik yapılanmasında olumlu ve olumsuz katkılarda bulunmuş ve hâlen diğer Avrupa ülkelerini etkileyen niteliktedir (Doğan, 2008). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Doğu ve Batı Almanya olarak iki ayrı devlete ayrılan Federal Almanya, 1990 yılında yeniden birleşirken, 11 eyaletten oluşan Federal Cumhuriyet 16 eyalet olarak yeniden tanımlanmıştır. Federal Almanya'da federal bir eğitim ve kültür politikası uygulanmaktadır. Eğitim sistemi Federal Cumhuriyetin merkezî koordinasyonu dışında, eyaletlerin ana aktör olarak yetki ve sorumluluklarını kullanabildiği bağımsız politikalarla yürütülebilmektedir (Perşembe, 2010).

Dünya'da okul öncesi eğitimin temellerinin atılmasına öncülük eden Frobel'i ve Waldorf Okulları gibi farklı okul öncesi eğitim yaklaşımlarını barındıran Almanya okul öncesi eğitimin gelişimini destekleyen bir ülkedir. Okul öncesi eğitimde önemli bir yol kat eden ve Avrupa Birliği (AB) üyesi olan Almanya'nın erken çocukluk eğitim anlayışının ve içeriğinin incelenmesi gelişmekte olan Türkiye için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

EĞİTİM TARİHİ

Erken çocukluk eğitiminin temellerini atan kişilerden birisi Almanyalı bilim insanı Friedrich Froebel'dir. İlk erken çocukluk eğitim kurumları sanayileşme ile Almanya'da 1802'de Paulinezur Lippen adında soylu bir kadın tarafından açılmıştır. 1840'da Friedrich Froebel anaokulunu kurmuştur. Avrupa'da okul öncesi eğitimin öncüsü ve fikri mimarı olarak bilinen Froebel'in telaffuz ettiği eğitsel ve bilimsel temele dayanan erken çocukluk pedagojisi ve Kindergarten düşüncesi, 19. yüzyılın son üçte birlik diliminde, Avrupa ötesi bir olay ve olgu olarak Finlandiya'dan Portekiz'e tüm Avrupa ülkelerinde yaygınlaşmıştır (Aslan, 2005). Sistematik bir program geliş-

Öğr. Gör. Dr. Zeynep Seda Çavuş
Düzce Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı

Öğretmenler çocuk okula başlamadan önce ev ziyaretleri yaparak çocuğa evde sağlanan ortam ve bebekliği hakkında bilgi edinirler. Ailelere evde çocuklarının gelişimini ve öğrenmesini destekleyebileceği araçlar ve yöntemler öğretilir. Bu sayede çocukların gerçek potansiyellerini ortaya çıkarabilecekleri ortamların süreklilik kazanması sağlanır. Steiner'e göre çocuğun ruhu duygu ve düşüncelerinden önce bedeninde aktif hâle gelmeye başlar. Bu nedenle evde ve okulda eğitim birlikte desteklenmelidir (Kurtulmuş, 2013; Astley & Jacson, 2000; steinerwaldorf.org).

Almanya'da erken çocukluk eğitim dönemini ve diğer eğitim dönemlerini de kapsayan ve Avrupa'da başarıyla bilinen ulusal bir Aile Eğitim programı "Familien Bildung-Ein Kooperations projekt (Aile Eğitimi-Bir İşbirliği Projesi)" başlıklı projedir. Aile eğitimi projeleri Almanya'nın bütün eyaletlerinde uygulanmaktadır ve ücretlidir. Devletin sadece kendi bünyesinde yaptığı ya da devlet destekli özel kuruluşların ücretsiz çalışmaları da vardır. Proje Almanya'nın Loebau-Zittau ve Görlitz bölgesinde üç farklı kurum tarafından birlikte yürütülmektedir. Bölgede refahı sağlamayı amaçlayan ve 2005 yılından beri düzenli olarak uygulanan program, bu doğrultuda ailelere, özellikle çocuklarının eğitiminde destek olmaya yönelik uygulamalar içermektedir. "Güçlü aileler güçlü toplumları oluşturur." sloganıyla ve aileden başlayarak ebeveyn eğitiminde etkili olan bütün kurumların (aile kursları, çocuk bakıcıları, eğitim kurumları vb.) geliştirilmesi gerektiği yaklaşımına sahiptir. (http://aileegitimi.meb.gov.tr/upload/aile_egitimi_rapor_03_03_2014.pdf).

Ayrıca Almanya'da okul öncesi dönem çocuklara sahip ailelerin eğitimini de kapsayan aile okuryazarlığı programı (Family Literacy Programme-FLY) uygulanmaktadır. Bu programdaki amaç da ailelerin okul öncesi dönem çocuklarında erken okuma yazma becerilerini desteklemelerini sağlamak ve onlara rehberliklerinde yardımcı olmaktır. Buna benzer bir diğer program "Initiative: LobovomGlobo" okul öncesi dönem çocukların fonolojik farkındalıkları kazanmalarında ailelere destek veren eğitimler uygulamaktadır (Carpentieri vd., 2011).

KAYNAKLAR

Allen, A.T. (2006). The Kindergarten in Germany and the United States, 1840–1914: A Comparative Perspective. History of Education, 35 (2), 173-188.

Aslan, M. (2005). Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durumu. Millî Eğitim Dergisi, 33 (167).

Astley, K. & Jackson, P. (2000) Doubts on Spirituality: Interpreting Waldorf RitualInternational Journal of Children'sSpirituality, Vol. 5 (2), 221-227.

Atlı, S. (2013). Türkiye' ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulanan Okul Öncesi eğitim programları. Eğitimde Politika Analizi Dergisi, 2 (2), 56-76.

Avrupa Komisyonu /EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014. Avrupa'da Erken Çocukluk Eğitim ve Bakımı. 2014 Baskısı. Eurydice ve Eurostat Raporu. Lüksemburg: Publications Office of the European Union.

Balta, M. (2010). Almanya'daki Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Türk Ailelerin Gereksinimleri Doğrultusunda Hazırlanan Aile Eğitimi Uygulamasının Etkililiği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bayhan, P. & Bencik, S. (2008). Erken Çocukluk Dönemi Programlarından Waldorf Yaklaşımına Genel Bir Bakış. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 26, 15-25.

Bayhan, P. &Taşkesti, E. (2015). Avrupa'da Erken Müdahale Modelleri. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 1 (2), 20-29.

Berk, E. L. (1994). *Child Development* 3th Edition. Allynand Bacon, Boston: USA.

Brooks, S. (2002). Establishing Successful and Healthy Teacher and Parent Relationships In Waldorf Schools, Unpublished Master Thesis. England: Antioch New EnglandGraduate School.

Broström, S.,Sandberg, A., Johansson, I., Margetts, K., Nyland, B., Frøkjær, T., Kieferle, C., Seifert, A., Roth, A., Ugaste, A. &Vrinioti, K. (2015) Preschool Teachers' Views On Children's Learning: An International Perspective, Early Child Development andCare, 185:5, 824-847

Carpentieri, J.,Fairfax-Cholmeley, K., Litster, J., Vorhaus, J. (2011) Familyliteracy in Europe: using parental support initiative stoenhance early literacy development. London: NRDC, Institute of Education.

Coşkun, H. (2000). Öğretmenlik Mesleği, Türkiye-Almanya ve Kıbrıs'ta Öğretmen Yetiştirme. Ankara: CTP Yayınları.

Demirel, Ö. (2000). Karşılaştırmalı eğitim. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Doğan, R. (2008). Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli. Ankara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi, 2, 1-43.

Erginer, A. (2006). Avrupa birliği eğitim sistemleri Türkiye eğitim sistemiyle karşılaştırmalar. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Eurydice Avrupa Eğitim Bilgi Ağı (2009). Avrupa'da Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı: Sosyal ve Kültürel Eşitsizliklerle İlgilenmek, MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

Kasapçopur, A. (2007). Avrupa Birliği Ülkelerinde Eğitim Denetimi. MEB: Teftiş Kurulu Başkanlığı.

Keçici, S. E. (2011). Almanya'da Öğretmen Eğitimi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 34, 117-132.

Knauf, H. (2015). Styles of documentation in German Early Childhood Education. Early Years, 35 (3) , 232-248.

Koçyiğit, S. (2010). Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Gelişimi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kurtulmuş, Z. (2013). Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar (Ed. Z. F. Temel). Ankara: Vize Yayıncılık.

Küçükoğlu, A. & Kızıltaş, E. (2012). A Comparison of Preschool Teacher Training Programs in the UK, Germany, France, Italy, Russia and Turkey. Elementary Education Online, 11(3), 660-670.

Lehrerbildung (2009). www.km.bayern.de/km/lehrerbildung (Erişim:11Eylül 2009).

Leu, H. R. &Schelle, R. (2009). Between Education And Care? Critical Reflections On Early Childhood Policies in Germany, Early Years, 29 (1), 5-18.

Niron, D.G. (2010). Avrupa Birliği ülkeleriyle Uyumlu Bir Okul Öncesi Eğitim Model Önerisinin Benimsenme Durumu ve Uygulanabilirliği, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

NRW Bildung sportal (2007). https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Schulformen/ internet sitesinden 25.07.16 tarihinde alınmıştır.

Oktay, A. (2000). Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem, Epsilon yayıncılık, İstanbul.

Onur, T. (2004) Eğitimde Alternatif Uygulamalar, Waldorf Eğitimi.http://www.bugday.org/portal/haber_detay.php?hid=68 (Erişim:06.03.2015)

Pınar, E. S. (2006). Dünyada ve Türkiye'de Erken Çocukluk Özel Eğitiminin Gelişimi ve Erken Çocukluk Özel Eğitim Uygulamaları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 7 (2), 71-83.

Schoder, S. (2010). Language Learning in threee arly Childhood Programs in Austria, Germany and the United States, Unpublished Doctorate Thesis. Virginia: West Virginia University.

Suchodoletz, A.,Fasche, A. Gunzenhauser, C. &Hamre, B.K. (2014). A TypicalMorning in Preschool: Observations of Teacher-Child Interactions in German Preschools. Early Childhood Research Quarterly, 29, 509-519.

Temel, Z.F.N. Avcı ve G. Koç (1994). Batı Avrupa Ülkeleri'nde Okul Öncesi Eğitim, YA-PA 10. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, 10, 285-305.

Turan, K. (2005). Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türk Alman Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi. Millî Eğitim Dergisi, 33(167), 173-184.

Uygun, S., Ergen, G. & Öztürk, İ.H. (2011). A Comparison between Practical Training Programs in Teacher Education in Turkey, Germany and France. Elementary Education Online, 10(2), 389-405.

Yıldırım, M.C. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. Electronic Journal of Social Sciences, 7(*25*), 91-110.

http://www.acevokuloncesi.org/program/farkli-program-ve-yaklasimlar/waldorf-yaklasimi?start=3 (Erişim:17.02.2015)

http://www.acevokuloncesi.org/program/farkli-program-ve-yaklasimlar/waldorf-yaklasimi?start=3 (Erişim:20.07.16)

http://aileegitimi.meb.gov.tr/upload/aile_egitimi_rapor_03_03_2014.pdf (Erişim:22.07.16)

http://www.ecswe.net/country-profile-germany/).

http://www.etonet.org.tr/etonet/download/ulkeRaporlari/almanya.pdf (Erişim:22.07.16)

http://froebelgifts.com/history.htm (Erişim: 25.07.16)

http://www.froebeldecade.com/tag/bad-blankenburg/ (Erişim: 15.02.17)

https://learningfromtheland.wordpress.com/service-learning/waldorf-school-in-the-garden/ (Erişim: 15.02.17)

http://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_in_childcare_and_preschools.pdf (Erişim:22.07.16)

https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/94/60/50/94605005e2b74b2e0dbc22fb5f3365dc.jpg (Erişim: 15.02.17)

http://www.steinerwaldorf.org (Erişim:22.07.16)

http://www.waldorflibrary.org/images/stories/articles/MASTERbrooks.pdf (Erişim: 10.03.15)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya (Erişim: 22.07.16)

Bölüm 2

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Amerika Birleşik Devletleri
(http://haritaresimleri.blogspot.com.tr/2016/01/amerika-birlesik-devletleri-harita.html)

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri (The United States of America), 50 eyalet ve bir federal bölgeye sahip, federal cumhuriyetle yönetilen bir devlettir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birle%C5%9Fik_Devletleri). Kuzey Amerika kıtasında bulunan ABD'nin kuzeyinde Kanada, güneyinde ise Meksika bulunmaktadır. Pasifik ve Atlantik okyanusları arasında yer alan ülkenin, özellikle Karayiplerde ve Pasifik okyanusunda pek çok adası bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri 9,83 milyon km^2lik çok geniş bir yüzölçümüne sahiptir. Gerek toprak genişliği, gerekse de nüfus yoğunluğu açısından dünyada üçüncü sırada bulunan Amerika (The World Factbook, 2011), dünyada en fazla etnik çeşitliliğe sahip çok kültürlü ülkelerin de en başında gelmektedir (Adams & Strother-Adams, 2001; Ak. Baş, 2013).

EĞİTİM TARİHİ

(ttps://en.wikipedia.org/wiki/Preschool)

Dünya'daki en gelişmiş ülkelerden biri olan Amerika Birleşik Devletleri, 400 yıllık eğitim denetimi geçmişine sahip olması ve eğitim alanındaki birçok yeni kuram ve uygulamaya ev sahipliği yapmasıyla eğitim dünyasında önemli bir yere sahiptir (Telci, 2011). Amerika Birleşik Devletleri kurulmadan önce kilisenin kontrolünde bulunan eğitim kurumlarının amacı; İncil'i öğretmek ve ait olunan mezhebin ilkelerini çocuklara benimsetmekti (Erdoğan, 2003). İlk Amerikan okulu, 13. yüzyılda koloniler tarafından kurulmuştur. Kolonistler açtıkları okullarla önceleri çocukları ailenin, kilisenin ve toplumun geleneksel özellikleri ve değerleri ile eğitmeyi amaçlamaktayken sonraları "toplumsal sosyalleşme" rolünü de üstlenerek, çocukları toplumsal hayata hazırlamaya çalışmıştır (Baş, 2013). 1635

Öğr. Gör. Zeynep Topcu Bilir
Düzce Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı

ramı) ise, aynı zamanda en sık değerlendirilen programdır. Almanya, İsviçre, Avusturya, Belçika, Lüksemburg ve Amerika'da uygulanmakta olan STEP, 1976'da geliştirilmiş olup daha sonra birçok kişi ve kurumun desteğiyle gelişmeye devam etmiştir. Programının farklı toplumsal katmanlardaki başarısı farklı araştırma metotlarıyla yapılmış birçok araştırmayla ölçülmüş ve kanıtlanmıştır. Kısa süre içinde ailelerde, aile bireyleri arasında birbirlerine karşı saygılı davranış, çocuklarla ilişkilerde hassaslık, stresin azalması, anne baba ve çocukların kendilerini daha değerli görmeleri, çocukların yanlış davranışlarının azalması vb. hususlarda anlamlı ve olumlu değişiklikler yaşanmıştır (MEB, 2013)

KAYNAKLAR

Adak Özdemir, A. & Özdemir Eceren, B. (2010). Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim. (Ed. G. Uyanık Balat). Okul Öncesi Eğitime Giriş. Pegem Akademi. 1. Basım

Alkoç Pirpir, D. (2001). Anne Eğitim Programının 5–6 yaş Çocuklarının Temel Eğitime Hazır Bulunuşluk Düzeyine Etkisinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Doktora tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arabacı, N.(2015). Okul Öncesi Eğitiminde Aile Katılımı. (Ed. A. B. Aksoy). Ankara: Hedef Yayıcılık.

Aral, N., Kandır, A. & Can Yaşar, M. (2002). Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı (2. Baskı). İstanbul: Ya-Pa Yayınları

Barnett, W. S. (1995). Long Term Effects Of Early Childhood Programs On Cognitive And School Outcomes. The Future of Children, 5 (3), 25-50

Baş, G. (2013). Amerika Birleşik Devletleri Eşitim Sistemi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Journal of Educational Science, 1(1), 63-93

Bayhan, P. &Bencik ,S. (2008). Bank Street Yaklaşımının (Gelişimsel Etkileşim Yaklaşımı) İlkeler, Program ve Eğitimci Açısından İncelenmesi. Eğitim ve Bilim (33), 149

Bolay, S., İsen, M., Türköne, M., Cafoğlu, Z., Erdoğan, İ., Kabasakal, Ö. & Yasa, A. (1996). Türk Eğitim Sistemi: Alternatif Perspektif. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Erdoğan, İ. (2003). Çağdaş eğitim sistemleri (5. baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık

Ezmeci F. & Akman B (2016). Erken Çocukluk Döneminde Düşünme Becerileri Reggio Emilia Yaklaşımı ve High/Scope Programı. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Dergisi. 1 (1), 1-13

Goffin, S.G. & Wilson, C.S. (2001). Curriculum Models And Early Early Childhod Education: Appraising The Relationship. New York: Macmillan.

Güçlü, N ve Bayrakçı, M. (2004). Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi ve Hiçbir Çocuğun Eğitimsiz Kalmaması Reformu. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, 5, (2), 51-64

Günay Bilaloğlu R., (2004). Okul öncesinde High/Scope Yaklaşımı, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13, 41-56.

Güven, G. & Azkeskin, E.K. (2010). Erken Çocukluk Eğitimi ve Okul Öncesi Eğitim. (Ed. İ. DİKEN). Ankara: Pegem Akademi

Inc.Zigler, E. , Goedic, B. & Styfco, S.J. (2007). What İs The Goal of Head Start? Four Decades Of Confusion And Debate Nhsa Dialog 10(2), 83-97.

Kalkan, E. (2010). Dünyada Anne Baba Eğitimi ve Aile Katılımı: Amerika Birleşik Devletleri Örneği. (Ed. T. Güler). Ankara: Pegem Akademi

Kamerman, S. B., & Gatenio-Gabel, S. (2007). Early Childhood Education And Care İn The United States: An Overview Of The Current Policy Picture. International Journal of Child Care and Education Policy, 1(1), 23-34.

Kartal, Hülya. (2010). Erken Eğitim ve Destek Programları. (Ed. F. Temel). Aile Ankara: Anı Yayıncılık,

Kocabaş, Ö. E.(2006) Eğitim Sürecinde Aile Katılımı: Dünyada ve Türkiye'deki Çalışmalar. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (26), 143-153

Külekçi, E.& Bulut, L.(2010). Türkiye ve ABD' deki Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Karşılaştırılması. International Conference on New Trends in Education and Their Implications. 11-13 November, 2010 Antalya-Turkey

Lim, S.(2008). Family İnvolment Models İn Early Childhood Education. Home School Relations. (Ed. G.Olsen & M. Fuller)(3rd edition), New Jersey, USA.Pearson Education Inc.

Millî Eğitim Bakanlığı (2013). Aile Eğitimi Uygulamaları Ülke Raporu, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Ankara.

NAEYC. (2001). NAEYC at 75: 1926-2001. Washington, DC. Author

OECD(2000). OECD Country Note Early Childhood Education And Care Policy İn The Unted States Of America. http://www.oecd.org/unitedstates/2535075.pdf

Oktay, A.(2015). Dünyada ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitiminin Gelişimi. (Ed. A. Köksal Akyol). Ankara: Hedef Yayınlarını

Ornstein, A. C., & Levine, D.U. (2006). *Foundation of Education.* (9th edition).Boston: Houghton Mifflin

Öz, A. Ş. (2015). Bireysel Farklılıklar İçin Uyarlama Yapmak. (Çev. Ed. H. Z. İnan&T. İnan). Erken

Çocukluk Eğitiminde Etkili Uygulamalar. Ankara: Nobel yayın

Pfannenstiel, Judy C., Seitz, V. &, Zigler, E. (2003). Promoting School Readiness: The Role of The Parent as Teachers Program, NSA Dialog, 6 (1), 71-86.

Polat, M. & Arabacı, B. (2012). Türkiye'de Eğitim Fakültelerine Öğrenci Alım Ölçütlerini Yeniden Düşünmek: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 1 (3) ISNN: 2146-9199

Powell, D.R. (2000). The head Start Program in Approaches To Early Childhood Education (Ed. J.L.Roopnarine, J.E. Johnson). New Jersey: Prentice-hall,

Seçer, Z. (2012). Bank Street (Gelişimsel Etkileşim) Yaklaşımı. (Ed. F. Temel). Ankara: Vize Yayıncılık

Telci M.A. (2011). Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi İle Türk Eğitim Sisteminde Denetim Alt Sistemlerinin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Temel, F. (2003). Aile Eğitim Modeli: Dünya'da ve Türkiye'deki Uygulamalar. Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu (5- 6 Aralık 2003). Ankara: Anne-Çocuk Eğitim Vakfı.

Tolani, N., Gunn B., Jeanne, K. & Lynn, S. (2006). Parenting Education Programs For Poor Young Children: A Cross-National Exploration. UNICEF/New School International Conference. 23 October 2006

Urban, W. J. & Wagoner, J. L. (2009). American Education: A history (4th ed.). New York: Routledge

Ültanır, G. (2000). Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi

Yılmaz, A.(2012). Head Start Programı. (Ed. F. TEMEL). Ankara: Vize Yayıncılık

Yoleri, S. (2012). Dünyada ve Türkiye'de Okul Öncesinde Mevcut Durum. (Ed. F. Güllaçtı. & S. Tümkaya). Ankara: Pegem Akademi

https://tr.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birle%C5%9Fik_Devletleri

http://www.nuparent.org/

http://www.ed.gov

http://www.k12academics.com/us_public_schools_system.htm;http://www.ed.gov

https://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf

http://nieer.org/resources/policybriefs/15.pdf

Bölüm 3

ARNAVUTLUK

Arnavutluk
(http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-arnavutluk)

GİRİŞ

Arnavutluk Cumhuriyeti günümüzde bir Güney Avrupa ülkesidir. Resmî dili Arnavutça'dır. Ülke nüfusu 3 milyona yaklaşırken başkent Tiran'ın nüfusu 2015 sayımlarına göre 800.986 olarak kaydedilmiştir. Arnavutluk, II. Dünya Savaşı'nda İtalya ve Almanya işgal edene kadar Prenslik, Cumhuriyet ve Krallık olarak yönetilmiştir. 1944 yılında Arnavutluk'ta işgal sona ermiş ve Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. 1991 yılında sosyalist yönetimin sona ermesiyle çok partili yönetime geçilmiştir (Wiki, 2016)

Antik ve Ortaçağ boyunca tercih edilen yerleşim merkezlerinden biri olan ülke, Hristiyan dininin en hızlı yayıldığı topraklardan biri olmuştur. Balkan topraklarına yönelik 14. yüzyıldan itibaren başlayan Osmanlı iskan politikası dâhilinde Konya yöresindeki yörük boyları buraya yerleştirilmiştir. Arnavutluk'ta, Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı etkileriyle İslamlaşan Arnavutlar kimliklerini iyi korumuştur. Müslüman olmalarından kaynaklı Osmanlıda birçok yönetim kademesinde bulunmuşlardır (Demir, 2010)

İdari olarak 12 ile ayrılan ülkede coğrafi açıdan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin tümü yapılabilmektedir. Ekonomik açıdan iyileşme gösteren ülkenin; Dünya Ticaret Örgütü, İslam Konferansı Örgütü, Karadeniz Ekonomik İş Birliği, Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması gibi uluslararası anlaşmalarda imzası bulunmaktadır. Aynı zamanda Arnavutluk, Avrupa Birliğine resmî adaylığı bulunan ülkelerden biridir (EpNuffic, 2012).

EĞİTİM TARİHİ

Ülkede, 1912 yılında Osmanlı dağılana dek eğitim sistemi üzerinde Osmanlı etkileri bulunmaktadır. Türk okullarında Türkçe, Sırpça, Rumence ve Yunanca dilleri de konuşulmaktadır. Aynı zamanda Hıristiyan okullarında kendi öğretilerine uygun bir eğitim verilmektedir. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde ülkede eğitim

Öğrt. Melike Nur Kaymak
Ordu Üniversitesi

"Okul kurumu ve anne-babalar arasındaki iş birliği; Arnavut eğitiminde bir öncelik "olarak nitelendirilmiştir. Bu yasal işlemle ailelere bazı haklar verilmiştir. Bu haklar; okullarda öğretim ve öğretim süreci için standart koşulların sağlanması, ders programı, hedefleri, yönetmelikleri hakkında bilgi sahibi olmak, çocuklarının gelişimiyle ilgili düzenli bilgi almak, çocukların davranışları ve okul sonuçları ile ilgili bilgilendirilmekten oluşmaktadır. Ek olarak temsilcilerini seçerek okul yönetim kurulunda seçilmek-seçmek, farklı okul etkinliklerine ve ders dışı etkinliklere katılmak, okul müdürlüğüne, okul personeline veya yönetim kuruluna şikâyet ve yazılı önerilerde bulunmak gibi haklara sahip olmuşlardır.

2012'de Arnavutluk'taki tüm siyasi partiler tarafından oybirliğiyle onaylanan "Arnavutluk Cumhuriyeti'ndeki üniversite öncesi eğitim sistemi hakkında" yasası, ailelerin okul hayatına katılımlarını açıkça belirtmektedir. " Onlara daha fazla yetki ve öğretmenin seçimi gibi önemli kararlar vermesi" önemliliğinden bahsetmektedir. Ancak gerçekte bu yasal çerçevenin iyi tanınmadığı ve iletilmediği görülmektedir (Tana, 2014).

"Ebeveynlerin Arnavutluk'taki katılımı ebeveyn konseyleri ve okul kurulları vasıtasıyla makul bir kurumsal düzeye ulaşmıştır" ancak bununla birlikte ülkede okul ve aile iş birliği ve iletişimi hâlen düşük seviyelerde ve zorluklarla karşılaşmaktadır (Demokratik Eğitim Merkezi, 2008).

KAYNAKLAR

Bandilli, M. (2014). ESO Country Information Guide: Albania.

Bitri, E. (2013). Kütüphane ve Bilgibilim eğitimi: Arnavutluk için bir yaklaşım. *Türk Kütüphaneciliği*, *27*(1), 117-135.

Centre for Democratic Education (2008). Study report: The situation of parents' involvement in Albania

Çelik, V. (1995). Küreselleşme Sürecinde Avrupa'da Eğitim! Yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, *1*(4), 557-568.

Demir, N. (2010). BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVLERİNE GÖRE 1877-1912 YILLARI ARASINDA KOSOVA'DA EĞİTİM VE ÖĞRETİM. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, *2*(3).

Gürkan, T. (1982). *Okul öncesi eğitimde kıyaslamalı bir inceleme (Türkiye- Romanya- Yugoslavya- Arnavutluk)*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.

Lama, I., Sula, A., & Gjokutaj, M. (2011). Current issues of teacher training in Albania. *TRAINING*, *32*, 47.

Musai, B., Dhamo, M., Muka, P., & Rapti, E. (2006). National report–Albania. *THE PROSPECTS OF-TEACHER EDUCATION IN SOUTH-EAST EUROPE*, 95.

Pango, Y. (1996). *Secondary education in Albania*. Council of Europe.

Tana, A. (2014). The Albanian Legal Framework on the Parents' Involvement in Schools. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(1), 399.

Counrty report for Albania,(2010). http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/C12578310056925BC125772E0029DDCE/$file/pdf (Erişim Tarihi : 01.01.2017).

EP-Nuffic. (2012). Education System Albania. https://www.epnuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-albania.pdf. (Erişim Tarihi : 09.08.2016).

European Commission/EACEA/Eurydice, (2016). *The Structure of the European Education Systems 2016/17: Schematic Diagrams*. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union. (Erişim Tarihi : 01.01.2017).

Friedrich Huebler.(2009). Analysis of international education statistics. http://huebler.blogspot.com/2009/03/elr.html (Erişim Tarihi: 01.01.2017).

http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/archive/Countries/WDE/2006/CENTRAL_and_EASTERN_EUROPE/Albania/Albania.htm (Erişim Tarihi: 01.01.2017).

https://www.unicef.org/albania/children_24689.html (Erişim Tarihi: 01.01.2017).

https://www.wes.org/ca/wedb/albania/aledov.htm (Erişim Tarihi: 05.01.2017).

Monitoring Education for Roma. https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/monitoring_20061218.pdf (Erişim Tarihi: 01.01.2017).

UNICEF. (2010). Education in Albania Country Profile. *http://www. unicef. org/ceecis/Albania. 9*(10), 2012.

WİKİPEDİA. (2016). Albania. https://en.wikipedia.org/wiki/Albania. (Erişim Tarihi: 03.08.2016).

WİKİPEDİA. (2016). Education in Albania. https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Albania. (Erişim Tarihi: 03.08.2016).

Bölüm 4

AVUSTRALYA

GİRİŞ

Avustralya Güney Yarımküre'de yer alan tüm kıtayı kaplayan bir ülkedir. Hint ve büyük okyanus arasında uzanıp hiçbir ülkeyle kara sınırı olmayan ülke 7.686.850 km²lik bir alana kurulmuştur. Başkenti Canberra, en büyük şehri Sidney'dir (ekonomi.gov.tr, 2016). Komşuları Endonezya, Doğu Timor, Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Vanuatu, Yeni Kaledonya ve Yeni Zelanda'dır (kto.org.tr, 2016).

Kıtanın üçte biri tropik geri kalan kısmı ise ılıman iklime sahiptir. Tasmanya'nın yüksek kesimleri ve anakaranın güney doğu kıyıları ülkenin en soğuk bölgeleridir. 2005 verilerine göre; ülkenin tarıma uygun toprakları %6, ormanlık arazi %19, otlaklar %54, diğer %21 arazi kullanım oranını oluşturur.

Toprak bakımından Rusya, Kanada, Çin, Amerika ve Brezilya'dan sonra dünyanın 6. en büyük ülkesidir. Avustralya, dünyanın en büyük adası ve en küçük kıtasıdır. Ayrıca bir ülkeden oluşan tek kıtadır.

Ülkenin yaş yapısı:	0-14 yaş:	%19,6 (erkek 2.031.313; kadın 1.936.802)
	15-64 yaş:	%67,3 (erkek 6.881.863; kadın 6.764.709)
	65 yaş ve üzeri:	%13,1 (erkek 1.170.589; kadın 1.478,806) (2006 verileri)
Nüfus artış oranı:		%0,85 (2006 verileri)
Cinsiyet oranı:	Doğumlarda:	1,05 erkek/kadın
	15 yaş altı:	1,05 erkek/kadın
	15-64 yaşlarında:	1,02 erkek/kadın
	65 yaş ve üzeri:	0,79 erkek/kadın
	Toplam nüfusta:	0,99 erkek/kadın (2006 verileri)
Bebek ölüm oranı:		4,63 ölüm/1000 doğan bebek (2006 tahmini)
Ortalama hayat süresi:	Toplam nüfus:	80,5 yıl
	Erkeklerde:	77,64 yıl
	Kadınlarda:	83,52 yıl (2006 verileri) (kto.org.tr, 2016)

Öğr. Gör. Esra Ayeş Aslan
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü

retmen adayının eyalette öğretmenlik yapmak için uygun standartları taşıyıp taşımadığına bakılır. Queensland'de öğretmen olmak için öğretmen adayları dört yıllık akademik eğitim almalı ve bu eğitimin en az iki yılı eğitimle ilgili çalışmaları içermelidir. Yine de bu eyalette, tüm bu eğitimleri almak, öğretmenlik yapabilmek için yeterli olmayıp bir de öğretmen adayıyla görüşülerek performansa dayalı değerlendirilir. Tazmanya eyaletinde ise öğretmen yeterliliğine ve profesyonel becerilere sahip olmak "Tazmanya Öğretmen Sertifikasını" almak için yeterlidir (Rodrigues, 2005).

Öğretmenlerin hizmet içi eğitim programları; okul, eğitim programları ve bakanlık hizmet için eğitim dairesi tarafından ihtiyaca göre düzenlenir ve eğitim okullarda öğrencilerin olmadığı saatlerde yapılır. Bunun için bakanlık okullara belirli bir bütçe göndermektedir. Okullarda her hafta kurul toplantısı yapılarak eğitimdeki yeni gelişmeler konuşulup tartışılır. Hizmet içi eğitimleri, zümre başkanları veya üyeler tarafından verilmektedir. Yine bunların dışında bakanlık hizmet içi eğitim dairesi tarafından kurslar verilerek öğretmenlerin hizmet içi eğitim almaları sağlanmaktadır. Hizmet içi eğitime katılmak zorunlu olmadığı gibi katılmayanların da yükselemeyeceği bir sistem vardır (MEB, 2006).

Avustralya'da Öğretim ve Okul Liderliği Kurumu'na, öğretmenleri, okul müdürlerini ve öğretmen eğiticilerini temsil eden kuruluşlarla birlikte çalışıp öğretmenlik mesleğini güçlendirmek ve daha kaliteli hâle getirmek için Avustralya hükûmeti tarafından maddi destek sağlanmaktadır (Overwiev Teacher Education, Australia, 2008). Avustralya'da "Nitelikli Öğretmen Programı" öğretmenlerin mesleki gelişimini etkileyen fedaral hükûmet politikalarındandır. Bu programın amacı, eyalet ve bölgelerdeki öğretimin kalitesini yükseltme ve mesleki gelişim programlarının içeriğini özel öğrencilere göre düzenlemektir. Bu program, dezavantajlı bölgelerde çalışan öğretmenlerin gereksinimlerine göre mesleki gelişim konularında destek sağlamaktadır (Common wealth of Australia, 2005).

AİLE KATILIMI

Avustralya'da aile katılımı ve takip sistemi ileri seviyede olup Avustralya, uluslararası HIPPY sisteminin üyesidir. HIPPY programı ailelere ve bakıcılara anne babalık eğitimi vererek erken çocukluk eğitimini daha kaliteli hâle getirip zenginleştirmeyi amaçlayan, iki yıllık ev merkezli bir programdır. Programın hedefi ailelere etkili ve kalıcı eğitim sunmak, olumlu öğrenme ortamı oluşturarak çocuğu okula hazırlamaktır. Avustralya hükûmeti, altı yıl içinde 50 ulusal cemiyete ve yaklaşık 3.500 aileye 32,5 milyar dolar değerinde destek vermektedir. Avustralya'da HIPPY sistemine çok önem verildiğinden önemli miktarda mali destek sağlanır. Bu programda ailelerin ihtiyacı olan konular belirlenir ve karşılanır, aileler iki yıla yakın zamanda eğitim alırlar. HIPPY sistemi ülkede etkin bir şekilde uygulanmaktadır. Bir diğer aile eğitimi de kurumlarda uzmanlarca verilmektedir (deewr.gov.tr, 2016).

Anaokullarında amaç, sadece çocuk eğitimi vermek değil aynı zamanda anne ve babaya da eğitim vermektir. Bu amaçla okul öncesi öğretmenleri, çocukların gelişimine göre faaliyetler düzenleyerek çocuklara eğitim vermenin yanı sıra, anne babalara da programlar uygulayarak çocukların gelişimi hakkında bilgi verirler (oecd.org, 2016).

KAYNAKLAR

Avustralya. (2016). [dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/505/6118.pd Erişim Tarihi: 01.08.2016].

Avustralya. (2016). [http://www.icep.com.tr/dilokulu/ulkeler/avustralya/egtfinans.asp Erişim Tarihi: 07.08.2016].

Avustralya Eğitim Sistemi. (2016). [http://www.acara.edu.au/ Erişim Tarihi: 05.08.2016].

Avustralya, Avustralya Eğitim Sistemi. (2016). [http://www.afegitim.com/avustralya/avustralya-egitim-sistemi/ Erişim Tarihi:09.08.2016].

Avustralya'da Eğitim. (2016). [http://slideplayer.biz.tr/slide/2606047/ Erişim Tarihi: 06.08.2016].

Avustralya'da Eğitim Sistemi. (2016). [https://prezi.com/bld6hy2fiy-v/avustralya-egitim-sistemi/ Erişim Tarihi: 09.08.2016].

Avustralya, Avustralya'da Yaşam. (2016). [http://www.avustralyadayasam.com/egitim/ Erişim Tarihi: 07.08.2016].

Avustralya Erken Çocukluk Eğitimi. (2016). [http://www.deewr.gov.au/Earlychildhood/Policy_Agenda Erişim Tarihi: 04.08.2016].

Avustralya. (2016). Avustralya Hakkında Genel Bilgiler. [http://www.auegitim.com/avustralya/avustralya-hakkinda-genel-bilgiler/ Erişim Tarihi:09.08.2016].

Birkan, B. (2002b). Erken özel eğitim hizmetleri. Özel Eğitim Dergisi, 3 (2), 99-110.

Birkan, B. (2002a). Küçük adımlar kursunun gelişim geriliği olan çocuğa sahip annelerin küçük adımları uygulama becerilerini kazandırmalarına etkisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Brennan, D. (1986). Caring for Australia's children's politicaland ındustrial issues in childcare. Sydney: Allen&Unwin.

Brennan, D. (1998). The politics of Australian childcare philanthropyto feminism and beyond **(**Revised edition). Cambridge: Cambridge University Press.

Crommer, J. F., G. S. Browne. (1977). Çağdaş Eğitim. Çev., A. Ferhan Oğuzkan, II.Baskı, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Commonwealth of Australia. (2005). Australian Government Quality Teacher Programme: Client Guidelines, 2005 to 2009. Canberra: Department of Education Science and Training.

Childcare Resource and Research Unit. (2016). Early childhood education and care in Canada 200. [http://www.childcarecanada.org/sites/default/files/Ecec08_Frontmatter.pdf Erişim Tarihi: 05.08.2016].

Unesco. (2016). Early child hood care and education. [http://www.unecso.org/new/en/education/themes/strengthening-education-systems/childhood. Erişim Tarihi: 04.08.2016].

Unicef, (2016). Early childhood development, school readiness and pre-primary education. [http://www.unıcef.org.tr/en/content/detail/55/early-childhood-development-school-readiness-and-pre-primary-education-2.html Erişim Tarihi:04.08.2016].

Hyden, J. (2000). Landscapes in early childhood education: cross-national perspectives on empowerment-a guide for thenew millennium. NewYork: Peter Lang publication.

Konya Ticaret Odası Avustralya Ülke Raporu. (2016). [kto.org.tr/ulke-raporlari-387s.htm. Erişim Tarihi: 05.08.2016].

MEB (2016). 0-36 aylık çocuklar içi eğitim programı. [http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/0-36program.pdf Erişim Tarihi: 08.08.2016].

MEB. (2006). Ülkelerin Öğretmen Yetiştirme Sistemleri. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Mellar, E.J. (1990). Stepping stones: The development of early childhood services in Australia. Sydney: HBJ publication.

İBB, Küçük Adımlar Erken Eğitim Projesi. (2016). [http://ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/isom/ Pages/KucukkAd%C4%B1mlarErkenProjes%C4%B1.aspx, Erişim Tarihi: 06.08.2016].

OECD. (2008). Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers.

Öztürk, Ş. (2005). Avustralya'da erken çocukluk eğitimi: Türkiye'deki erken çocukluk eğitimine eleştirel bir bakış. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (28-30 Eylül 2005, Pamukkale Üniversitesi), Denizli.

Pres, F. & Hayes, A. (2000). OECD Thematic Review of Early Childhood Education and Care Policy Australian Background Report. Australian Government, Department of Education, Science and Training, Institute of Early Childhood Division of Early Childhood and Education, Macquarie University, Sydney.

Rodrigues, S. (2005). International Perspectives on Teacher Professional Development: Changes Influenced by Politics, Pedagogy and Innovation. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Schiller, W., Veale, A &Harper, J. (2005). Early Childhod Education and Care in Australia. International Perspectives on Research in Early Childhood Education. Ed. Bernard Spodek ve Olivia N. Saracho. İnformation Age Publishind.1-54.

Sucuoğlu, B. (2005). Erken eğitim araştırmaları. Ankara Üniversitesi Özel Eğitim Doktora Programı, Ders Notları.

Spearitt, P. (1979). Child care and kindergartens in Australia 1890-1975, (Ed. P. Langford & P. Sebastian), Melbourne: Australia International Press & publ. Ltd.

Starting Strong II: Early Childhood Education and Care, Oecd (2016). [http://www.oecd.org/dataoecd/16/48/ 37423214.pdf Erişim Tarihi:05.08.2016]

Sazak Pınar, E. (2006). Dünyada ve Türkiye'de Erken Çocukluk Özel Eğitiminin Gelişimi ve Erken Çocukluk Özel Eğitim Uygulamaları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi, Cilt:7 (2) No:71-83

Şahin, S. (2005). Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş. (Ed: A. Ataman) Ankara: Gündüz Yayıncılık.

Ültanır, G. (2000). Karşılaştırmalı Eğitim Bilimi Kuram ve Teknikler, Ankara.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü. (2016). [file:///C:/Users/asus/Downloads/ Documents/AVUSTRALYA2.pdf-urn.meb.gov.tr Erişim Tarihi: 09.08.2016]

T.C. Sidney Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, Avustralya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri. (2016). [file:///C:/Users/asus/Downloads/Documents/Avustralya%20-Ülke%20 Raporu%202014_3.pdf, Erişim Tarihi: 08.08.2016].

Türkiye Cumhuriyeti Kanberra Büyükelçiliği, Dış İşleri Bakanlığı. (2016). [http://kanberra.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=249885 Erişim Tarihi: 08.08.2016]

Townsend, T. (2001). Succession planning: leadership experiences for level one teachers.

Bölüm 5

AVUSTURYA

GİRİŞ

Güneydoğu Avrupa'da yer alan Avusturya, köklü bir tarihe ve kültürel mirasa sahiptir. Tarih boyunca Avrupa'nın önemli ülkelerinden biri olmuş, dünyada bilim kültür ve sanat adına önemli katkılar yapmış bir ülkedir. Kuzeyde Çek Cumhuriyeti, kuzeydoğuda Slovakya, güneyde Slovenya ve İtalya, doğuda Macaristan, batıda Liechtenstein, batıda Almanya ve İsviçre ile çevrilidir. Avusturya 83.859 km^{2}lik yüzölçümü ve 2009 sayımına göre 8.336.926 kişilik nüfusa sahip bir ülkedir. Viyana, ülkenin başkenti ve aynı zamanda ülkenin siyasi merkezidir. Resmî dil Almancadır. Federal bir cumhuriyet olan Avusturya, dokuz eyaletten oluşur. Bu eyaletler; Burgenland, Karintiya (*Kärnten*), Aşağı Avusturya (*Niederösterreich*), Yukarı Avusturya (Oberösterreich), Salzburg, Steiermark, Tirol, Vorarlberg ve Viyana'dır (Wien) (wikipedia.org).

Ülkenin cinsiyet ve yaş gruplarına göre nüfus dağılımı Tablo 5.1'de verilmiştir.

Tablo 5.1. Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Nüfus

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın	0-14 yaş	0-19 yaş	15-59 yaş	15-64 yaş	20-64 yaş
2010	8.351.643	4.066.201	4.285.442	1.245.167	1.745.880	5.183.434	5.633.091	5.132.378
2011	8.375.164	4.078.871	4.296.293	1.234.406	1.729.434	5.190.287	5.663.159	5.168.131
2012	8.408.121	4.098.144	4.309.977	1.224.134	1.712.502	5.209.046	5.687.630	5.199.262
2013	8.451.860	4.123.622	4.328.238	1.219.363	1.699.918	5.232.463	5.705.240	5.224.685
2014	8.507.786	4.155.339	4.352.447	1.218.844	1.688.948	5.262.231	5.732.284	5.262.180
2015	8.584.926	4.200.397	4.384.529	1.226.013	1.686.931	5.301.090	5.774.985	5.314.067
2016	8.700.471	4.272.553	4.427.918	1.246.847	1.709.585	5.364.361	5.848.657	5.385.919

Kaynak: STATISTICS AUSTRIA (2016), Population Censuses, Populations Statistics.

Arş. Gör. Asya Çetin
Karabük Üniversitesi

vd.) iş birliği ile yeni bir öğretmen eğitimi programı hazırlanmıştır. "Yeni öğretmen eğitimi" uygulaması 11 Temmuz 2013'te yasal oldu. Yeni öğretmen yetiştirme programı aşağıdaki esasları kapsar:

- Eğitimde öğrencilerin yaşı dikkate alınır (birinci basamak, ikinci basamak).
- Lisans derecesi programı 8 dönem, 240 AKTS.
- Yüksek lisans derecesi programı 2-3 dönem, 60 ila 90 AKTS'den oluşmaktadır.
- Mezun öğretmenler bir yıllık profesyonel olmaya giriş aşamasında danışman olarak deneyimli pedagoglar tarafından desteklenmektedir.
- Yan dal eğitimi yapanların, konu ile ilgili ve pedagojik yetkinlikleri için ek çalışma programları mevcuttur.

BMBF ve BMWFW öğretmenler için kaliteyi sağlamak ve koruyabilmek, yeni öğretmen eğitim programlarının geliştirilmesi için ihtiyaç odaklı akademik destek sağlamak ve mesleki yasanın oluşturulması ve düzenlenmesi ile ilgili Kalite Güvence Konseyi kurmuştur. Bu konsey, altı üyeden oluşur, üyeler Avusturya okul sistemi ile ilgili bilgiye sahip, ulusal ve / veya uluslararası yükseköğretim sistemi konusunda uzman kişilerdir. Konseyin görevleri; Avusturya'da öğretmen eğitiminin daha da gelişmesi için gözlem ve analiz yapmak, müfredatın kapsamına ilişkin fikirler geliştirmektir (Eurydice, 2016; OECD, 2016).

AİLENİN EĞİTİME KATILIMI

Avusturya'da çocuk bakımı politikası, eğitim odaklı olmaktan ziyade aile odaklıdır. Zorunlu eğitimin başlamasından önce, aile dışında çocuk bakımı alanındaki mevzuat ve uygulamalar eyaletlerin yetkisi dâhilindedir. Ancak nafaka verilmesi gibi aile politikası çerçevesindeki mali tedbirler federal hükûmetin sorumluluğundadır (Avusturya Aile Destek Yasası).

Ülke genelinde, toplumun eğitim üzerinde önemli bir rolü vardır. Eğitim ile ilgili kurullar eğitim ile ilgili düzenlemeler yapmadan önce işçi-işveren, öğretmen, veli ve gençlik örgütlerinin görüşlerini alır ve değerlendirirler. Okulda eğitim ile ilgili kararların alınmasında ise, bu alınacak olan kararlardan etkilenecek olan öğretmenler, öğrenciler, veliler, öğretmenler konseyi ve sınav kurulu gibi kişi ve grupların temsilcileri söz sahibidir. Sınıf öğretmenleri ve velilerden oluşan sınıf forumları (class forums) ve veli öğretmen ve öğrenci temsilcilerinden oluşan okul toplum komiteleri (school community committees) müfredat belirleme, haftalık programlar yapma ve tatillere karar verme yetkisine sahiptirler (Memduhoğlu, 2008).

KAYNAKLAR

Baysu, G. & de Valk, H. (2012). Navigating the school system in Sweden, Belgium, Austria and Germany: School segregation and second generation school trajectories. Ethnicities, 12(6), 776-799.

Güngör, G. & Göksu, A. (2013). Türkiye'de eğitimin finansmanı ve ülkelerarası bir karşılaştırma. Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(1), 59-72.

Memduhoğlu, H. B. (2008). Türkiye ve Avusturya eğitim sistemlerinin karşılaştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 545-559.

OECD (2016), OECD Reviews of School Resources: Austria 2016, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/9789264256729-en

Sözen, S. & Çabuk, A. (2013). Türkiye, Avusturya ve Almanya öğretmen yetiştirme sistemlerinin incelenmesi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,2013(14).

Statistics Austria (2016), Population Censuses, Populations Statistics, http://www.statistik.at.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Avusturya

http://www.statistik.at

https://www.bmb.gv.at

https://www.wien.gv.at

http://eacea.ec.europa.eu/

http://www.ulb.ac.be/soco/pepsi/AT.pdf

Bölüm 6

AZERBAYCAN

GİRİŞ

Tablo 6.1. Azerbaycan Temel Göstergeler (CIA, 2015)

Resmî Adı: Azerbaycan Cumhuriyeti	**Başkent:** Bakü
Yüzölçümü:86.600 km²	**Yönetim biçimi:** Anayasal Cumhuriyet
Resmî Dili: Azerice (Azerbaycan) (resmi) %92,5; Rus %1,4; Ermeni %1,4; diğer %4,7	**Dini:** Müslüman %96,9 (ağırlıklı olarak Şii), diğer Hristiyan %3
Para birimi: Azerbaycan Manatı	**Bağımsızlık Tarihi:** 18 Ekim 1991
Nüfus: 9.780.780	**Nüfus Artış Oranı:** %0,96
Okuryazarlık Oranı: %99,8 erkek: %99,9 kadın: %99,8	**Ortalama Ömür:** 72,2 yıl erkek: 69,19 yıl bayan: 75,54 yıl

Kuzeyden Baş Kafkas dağları, batıdan Göyçe gölü havzası dâhil Alagöz dağ silsilesi ve Doğu Anadolu, doğudan Hazar Denizi, güneyden ise Sultaniyyə-Zencan-Hemedan sınırları ile çevrili olan tarihi Azerbaycan toprakları modern uygarlığın gelişimine başladığı en eski kültür merkezlerinden biridir. Azerbaycan adının tarihi telaffuzu çeşitli olmuştur. Kaynaklarda bu ad eskiden başlayarak Andirpatian, Atropatena, Adirbican, Azirbican ve nihayet, Azerbaycan şeklinde işlenmiştir (Aliyev Foundation, 2016).

Azerbaycan'ın Rusya, Gürcistan, Ermenistan, İran ve Türkiye ile Hazar Denizi vasıtasıyla Kazakistan, Rusya, İran ve Türkmenistan'la sınırları bulunmaktadır. Devletin resmî adı Azerbaycan Cumhuriyeti'dir. Ülkenin başkenti Bakü şehridir ve para birimi Yeni Azerbaycan Manatı'dır (YAM) (http://turk-dunyasi.cokbilgi.com/azerbaycan-cumhuriyeti/). Anayasal cumhuriyetle yönetilen ülke 86.600 km²lik yüzölçümüne sahiptir. Yoğun olarak Müslümanlardan oluşan ülkede Azerice, Lezgi, Rusça ve Ermenice konuşulur. Nüfusu 9.780.780 olan ülkenin %99,8'i okuryazardır (Kahyaoğlu, 2015).

Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Meclisi, SSCB'nin dağılmaya başlamasıyla birlikte, 30 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlık kararı almıştır. Bu karar 18 Ekim 1991 yılında yürürlüğe konmuş ve bu tarihten itibaren Azerbaycan bağımsız olmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti, 12 Kasım 1995 tarihinde referandum yoluyla kabul edilmiş olan Anayasa ile yönetilmektedir. Anayasa'ya göre; Azerbaycan Devleti demokratik, laik ve üniter bir Cumhuriyettir. Kuvvetler ayrılığı prensibi benimsenmiştir. Yasama yetkisi Millî Meclis'e, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına, yargı yetkisi ise mahkemelere aittir. Azerbaycan'da devlet başkanı, anayasaya göre beş yıllık süre ile seçilmektedir. Devlet başkanı dışında bir de hükûmet başkanı bulunmakta, bakanlar kurulu ise devlet başkanı tarafından

Tansu Perçin
Öğretmen, MEB

- Çocuğun gelişimindeki geriliklerin giderilmesi için her bir çocuğun kişisel imkânlarını dikkate alarak, onların topluma başarılı entegrasyonunu ve erken sosyalleştirilmesini sağlamalıdırlar.

Öğretmenler lisans veya yüksek lisans mezunu olmalıdır. Eğitimcinin kalite göstergeleri aşağıdaki özellikleri içerir:

- Yeni interaktif eğitim yöntemleri, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanma becerisi;
- Çocuğun yaş ve gelişim psikolojisini iyi bilmesi;
- Çocuğun eğilimi, ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirme becerisi;
- Çocuğun yaş seviyesini, potansiyel imkânlarını dikkate alarak eğitim metotlarını doğru seçme becerisi;
- Çocuklarla ilgili içtenlik, cana yakınlık, pedagojik formasyon niteliklerine sahip olması;
- Eğitim ortamını ve iş ortamını kurma becerisi (Durmuşoğlu, 2012).

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Yükseköğretim öğretmen yetiştirme programına başvurmak için, lise, meslek lisesi veya yüksekokul mezunlarının öncelikle ilgili diplomalara sahip olması gerekir. Sonra Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Öğrenci Kabul Komisyonu tarafından düzenlenen sınavlar aracılığı ile kabul yürütülür. Ulusal üniversite giriş sınavı çok katıdır. Yükseköğretime girişte uluslararası olimpiyat şampiyonları ile diğer yüksek düzeyli yarışmaları kazananlar dışında hiçbir öğrenciye ayrıcalık tanınmamaktadır (GHK, 2011'den akt. Kahyaoğu, 2015).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde öğretmen olmak isteyen öğrenciler Pedagoji Üniversitelerine giderek alan bilgisi, pedagojik formasyon ve genel kültür derslerini içeren bir lisans eğitimi almaktadır. Pedagoji üniversitesi öğrencileri eyani veya giyabi şubesi olmak üzere iki grupta öğrenim görmektedirler. Eyani şubesindeki öğrencilerin eğitimleri 4 yıl, giyabi şubesindeki öğrencilerin eğitimleri ise beş yıl sürmektedir. Eyani şubesi öğrencilerinin eğitim öğretim süreci 14-16 haftalık iki dönemden oluşmaktadır. Giyabi şubesi öğrencilerinin eğitim öğretim süreci ise yılın 1 ay 10 gününü kapsamaktadır. Giyabi şubesindeki öğrenciler eyani şubesindeki öğrencilerden farklı olarak öğrenimlerinin büyük kısmını kendi çabaları ile üniversite dışında çalışarak telafi etmektedirler (Durmuşoğlu, 2012). Öğretmenler üniversiteden mezun olduktan sonra atanmaları Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Öğretmenlerin belli bir süre mecburi hizmet yapma ve her beş yılda bir dört aylık hizmet-içi eğitim alma zorunluluğu vardır. Hizmet-içi eğitimler bölgesel devlet idare organlarınca düzenlenir. Hizmet-içi eğitimler üniversitelerle iş birliği ile gerçekleştirilir (Ergün, 1997).

AİLE EĞİTİMİ

Günümüzdeki sosyal, ekonomik ve nüfus ile ilgili değişiklikler ile hareketliliğin artması, hem evde hem işte çalışan aileler, giderek artan tek ebeveynli çocuk yetiştirme ve çekirdek aile gibi sebepler, ailelerdeki stres düzeyini artırmış ve ailelerin aile ve çocuk eğitimi noktasında yararlanabilecekleri kaynaklara ulaşımı zorunlu hâle getirmiştir. Komşuluk ilişkileri ile ailelerin ve çocukların birbiriyle iş birliği ve sorumluluk içinde sosyal etkileşimleri de azalmıştır. Bunların sonucunda ve sanayileşme süreciyle birlikte gelişen sosyal değişimler ebeveynlik, çocuk sağlığı ve eğitimi konusundaki eğitimi zorunlu hâle getirmiştir (AEP, 2013).

Azerbaycan Eğitim Bakanlığı, 2011 yılında ülkemizde uygulanmakta olan Aile Eğitimi Programını (AEP 0-18 Yaş) kendi ülkelerinde uygulamak için Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığından istekte bulunmuş, bunun sonucunda ülkemizde çalışmakta olan formatörlerimiz tarafından, Azerbaycan'da sosyal çalışmacı, psikolog ve sınıf öğretmenlerine programı uygulamak üzere eğitimler verilmiştir. Program günümüzde Azerbaycan'da uygulanmaya devam etmektedir (AEP, 2013).

KAYNAKLAR

AEP. (2013). Aile Eğitimi Uygulamaları Ülke Raporu. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. [http://aileegitimi.meb.gov.tr/upload/aile_egitimi_rapor_03_03_2014.pdf Erişim Tarihi: 01.08.2016].

Akhundova, J. (2016). Azerbaycan'da Sosyoekonomik Dönüşüm ve Eğitim. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi. 8-13.

Akkuş, A. &Seferov, R. (2005). Azerbaycan Nüfusunun Eğitim açısından Analizi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 357-376.

Aliyev Foundation. (2016). Azerbaycan Tarihi Hakkında Genel Bilgi. [http://azerbaijan.az/portal/History/General/generalInfo_a.html Erişim Tarihi: 24.07.2016].

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi. (2015). [http://www.stat.gov.az/source/education/ Erişim Tarihi: 27.07.2016].

Azerbaycan MoE. (2009). Azerbaycan Eğitim Kanunu. [http://edu.gov.az/en/page/451/5244 Erişim Tarihi: 26.07.2016].

Azerbaycan MoE. (2010). Okul Öncesi Eğitim Programı. [http://edu.gov.az/en/page/255/4371 Erişim Tarihi : 30.07.2016].

CIA. (2015). The World FactBook. [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html Erişim Tarihi: 24.07.2016].

Durmuşoğlu, M.C. (2012). Azerbaycan'daki Okul Öncesi Eğitim Devlet Standardı ve Programının İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Özel Sayı 1, 145-156.

Ergun, A. (2010). Azerbaycan'da Bir Ulusal Kimlik Meselesi Olarak Alfabe Değişiklikleri. Bilig(54), 139-160.

Ergun, M. (1997). Azerbaycan Eğitim Sistemi. Eğitim Yönetimi, 499-514.

Kahyaoğlu, S. (2015). Azerbaycan Eğitim Sistemi. Karşılaştırmalı Eğitim-Dünya Ülkelerinden Örneklerle. (Ed. A. Türkoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.

Karaman, E. (2010). Dünden Bugüne Azerbaycan'da Alfabe. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 130-143.

Memmedova Telci, A. (2003). Azerbaycan Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

MFA. (2016). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. [http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?7cdbd5c3-9b43-4567-a752-415d887bf8b3 Erişim Tarihi: 25.07.2016].

Vikipedi. (tarih yok). Azerbaycan-İklim. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Azerbaycan#.C4.B0klim Erişim Tarihi: 25.07.2016].

Zengin, E. (2010). Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Azerbaycan. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Bölüm 7

BELÇİKA

GİRİŞ

Belçika, Avrupa'nın batısında yer alan, kuzeyde Hollanda, doğuda Almanya ve Lüksemburg, güney ve batıda ise Fransa ile komşu bir ülkedir. Resmî adıyla Belçika Birleşik Krallığı, Avrupa Birliği'nin asli üyesi olmasının yanı sıra Avrupa Birliği ve NATO gibi pek çok uluslararası organizasyonun da merkezi konumundadır (http://www.worldcities.us/belgium_country, 2016). 30.528 km^2lik yüz ölçümü ile küçük bir alanı kapsamasına rağmen konumu nedeniyle Avrupa'nın ekonomik ve kentsel merkezini oluşturmaktadır. Belçika, deniz seviyesinden 100 m yüksekliğe kadar aşağı Belçika, deniz seviyesinden 100 m – 200 m arası merkez Belçika ve 200 m'den 500 m üzerine kadar yukarı Belçika olmak üzere coğrafi olarak 3 ana alana ayrılmıştır (http://www.belgium.be/en/about_belgium/country, 2016).

Germen ve Latin Avrupa arasında kültürel bir sınır olan Belçika'da iki temel dil grubu olan Flamanca ve Fransızca dışında çoğunlukla Valonca, küçük bir grup tarafından da Almanca konuşulmaktadır (http://www.worldcities.us/ belgium_country, 2016).

Belçika anayasal krallık altında federal parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. Kral, devletin anayasal başkanı konumundadır. Federal parlamento 71 üyeli Senato ve 150 üyeli Temsilciler Meclisi'nden oluşmaktadır. Temsilciler Meclisi'nin üyeleri Belçika vatandaşları tarafından nispi oylama sistemi ile seçilmektedir. Kral, Başbakan ve Temsilciler Meclisi'nin güvenini alan Bakanlar Kurulu'nu atar. Bakanlar Kurulu 15 üyeyi aşamaz ve Fransızca ve Felemenkçe konuşan eşit sayıda üyeden oluşur (http://www.etonet.org.tr/etonet/download/ulkeRaporlari/belcika.pdf, 2016).

EĞİTİM TARİHİ

Belçika halkı; Flamanca, Fransızca ve Almanca konuşan topluluk olmak üzere üç topluluktan oluşmaktadır. Bu topluluklarda Flaman dili, Fransız dili, Alman dili ve Fransızca-Flamanca dili konuşulmaktadır. Topluluklar, eğitimle ilgili bazı kararları alma ve uygulama yetkisine sahiptir (Lafontaine, 2006). Eğitimin finansal giderleri 1 Ocak 1989 tarihinden itibaren bu topluluklar tarafından karşılanmaktadır. Zorunlu eğitimin sağlanması, diplomaların verilme koşullarının belirlenmesi ve emekli ödemelerinin planlanması merkezî hükûmetin yetki alanında bulunmaktadır. Belçika'da zorunlu eğitim 9 yıldır ve ücretsizdir. Zorunlu eğitim 6-15 yaş arası çocukların devam ettiği ilk ve ortaöğretim kademelerini kapsamaktadır. Mesleki teknik öğretimde zorunlu öğrenim süresi 18 yaşına kadardır (Kasapçopur, 2007).

Eğitim özgürlüğü, her zaman Belçika eğitim sistemindeki en önemli konulardan biri olmuştur.

Arş. Gör. Sema Sönmez
Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

nin uzaklaştırılması, devamının askıya alınması ve öğretim içeriği ile ilgili konularda ne karar verme gücü ne de danışma işlevine sahip değildirler.

Almanca konuşan topluluğun eğitim sisteminde, ebeveyn temsilcileri olan okul düzeyinde kuruluşlar karar verme gücüne sahip değildir. Aileler okul eylem planı, günlük okul faaliyetlerini düzenleyen kurallar, bir öğrencinin okuldan uzaklaştırılması ve askıya alınması, ortaöğretimde isteğe bağlı derslerin sağlanması ve ders kitaplarının, eğitim yazılımlarının edinilmesi alanlarda danışma işlevine sahiptirler. Ancak, öğretim içeriği ile ilgili kararlar, ilköğretimde isteğe bağlı derslerin verilmesi, öğretmenlerin istihdam edilmesi ve öğretmenlerin istihdamının sona erdirilmesi gibi alanlarda karar verme yetkisine ve danışma işlevine sahip değildirler (Geyer, 2009).

KAYNAKLAR

Blondin, C. (2010). Structures of education and training systems in Europe: Belgium (French Community) 2009/10. [https://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/92473/1/041_BF_EN.pdf] (Erişim Tarihi: 18.10.2016)

Eurybase (2006). Belgium – Flemish speaking Community (2005/2006) [http://www.itt-history.eu/uploads/media/Belgium_FC__country_report_21.06.08.pdf] (Erişim Tarihi: 20.10.2016)

Eurydice (2005). Key topics in education in Europe (Volume 3) – The teaching profession in Europe: Profile, trends and concerns supplementary report: Reforms of the teaching profession: a historical survey (1975-2002) – Country report [http://bookshop.europa.eu/en/key-topics-in-education-in-europe-pbEC3112849/] (Erişim Tarihi: 17.12.2016)

Eurydice (2008). Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe Belgium - Flemish Community. [http://www.ond.vlaanderen.be/eurydice/downloads/BEnl_Structures_april_2008_%20DEP.pdf] (Erişim Tarihi: 20.10.2016)

Eurydice (2010). Organisation of the education system in the German-Speaking Community of Belgium 2009/10. [https://estudandoeducacao.files.wordpress.com/2011/05/bc3a9lgica-comunidade-alemc3a3.pdf] (Erişim Tarihi: 07.11.2016)

Eurydice (2015). Early Childhood Education and Care Systems in Europe. National Information Sheets – 2014/15. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/191EN.pdf] (Erişim Tarihi: 12.12.2016)

Eurydice (2010). Organisation of the Education System in the Flemish Community of Belgium 2010: Flemish Eurydice report 2010. Brussel: Flemish Ministry of Education & Training Printery. [www.ond.vlaanderen.be/eurydice/downloads/national_dossier_EN_2010.pdf] (Erişim Tarihi: 10.10.2016)

Geyer, F. (2009). The educational system in Belgium: CEPS special report/September 2009. [aei.pitt.edu/14575/1/Includ-ed_FG_on_Ed_System_in_Belgium.pdf.] (Erişim Tarihi: 14.10.2016)

http://www.belgium.be/en/about_belgium/country (Erişim Tarihi: 14.10.2016)

http://www.etonet.org.tr/etonet/download/ulkeRaporlari/belcika.pdf (Erişim Tarihi: 14.10.2016)

http://www.worldcities.us/belgium_country (Erişim tarihi:14.10.2016)

Kamerman, S. B. (2000). Early childhood education and care: an overview of developments in the OECD countries. *International Journal of Educational Research 33*, 7-29.

Kasapçopur, A. (2007). Avrupa birliği ülkelerinde eğitim denetimi.[http://tkb.meb.gov.tr/yayinlar/AB%20egitim.pdf] (Erişim Tarihi:14.10.2016)

Lafontaine, D. (2006). The Belgian education system after PISA: Reform approaches in the French_Speaking Community of Belgium. In Ralph Rotte (Ed.) *International perspectives of education policy* (pp. 93-104). Nova Science Publishers, Inc.

Leman, J. (1991). The education of immigrant children in Belgium. Anthropology & Education Quarterly, 22(2), 140-153.

McKenzie, P., Emery, H., Santiago, P. & Sliwka, A. (2004). Attracting, developing and retaining effective teachers country note: The Flemish Community of Belgium. [http://www.oecd.org/fr/belgique/32023762.pdf]. (Erişim Tarihi: 08.10.2016)

OECD (2001). Starting strong: Early childhood education and care. Belgium-French Community [http://www.oecd.org/belgium/1942287.pdf] (Erişim Tarihi: 09.10.2016)

Special Needs Education Country Data (2012). European Agency for development in special needs education. [https://www.unicef.org/disabilities/files/SNE_Country_Data_2012.pdf] (Erişim Tarihi: 07.12.2016).

UNESCO/IBE (2012). World data on education. 7th Edition. 2010/2011. [http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Belgium_Flemish-Community.pdf] (Erişim Tarihi: 16.12.2016).

Van Laere, K., Peeters, J. & Vandenbroeck, M. (2012). The education and care divide: the role of the early childhood workforce in 15 European countries. *European Journal of Education, 47(4)*, 527-541.

Bölüm 8

BOSNA HERSEK

GİRİŞ

Bosna Hersek bir bütünü oluşturan Boşnaklar, Sırplar ve Hırvatlar olmak üzere üç etnik gruba ev sahipliği yapmaktadır. İngilizce'de ve daha birçok dilde etnik kimlik göz önünde tutulmadan tüm Bosna-Hersek halkına Bosnalı denir. Ancak Türkçede tarihten gelen yakınlıktan dolayı Bosnalı denildiğinde Boşnaklar yani Bosnalı Müslümanlar kastedilir. Ayrıca ülkede Bosnalı veya Hersekli olmak da ayrı etnik kimliği vurgulamak için kullanılır. Ülke yönetim açısından iki entiteye yani devletçiğe bölünmüş durumdadır. Bunlar, Bosna Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti'dir. Kuzey, batı ve güneyden Hırvatistan; doğudan Sırbistan; yine güneyden Karadağ ile çevrili olup Adriyatik Denizi'ne Neum şehrinin bulunduğu yerde yalnızca 20 km'lik (limanı olmayan) bir kıyısı bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda ülkeye ait genel bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 8.1. Bosna Hersek'e Ait Genel Bilgiler

Başkent	Saraybosna
Coğrafi Yüzölçümü	26.110,5 km^2
Nüfus	3.531.159 *(2013 tahmini)*
Resmî Dil	Boşnakça, Hırvatça ve Sırpça
Yönetim Biçimi	Parlamenter Sistem
Para Birimi	Convertible Mark

Kaynak: https://en.wikipedia.org/

Bosna Hersek yabancı devletlerin işgal ve ilhaklarına karşı yapılan mücadelelerle dolu eski ve zengin bir tarihe sahiptir. Hanlar ve kralların yönetimde olduğu zamanlarda Bosna Hersek bağımsız bir kimliğe sahipti. Orta Çağda, Bosna Hersek İmparatorlukların egemenliğine girmiş, daha sonra Avrupalı büyük güçlerin çatışma alanlarından biri olmuştur. Bosna Hersek, Avusturya Macaristan İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu arasında sık sık el değiştirmiştir (Azarken, 2011).

1945'te İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte, komünizmin belirgin bir şekilde etkisi altında tekrar kurulan Yugoslavya'nın eşit statüdeki 6 cumhuriyetinden biri de Bosna idi. Yugoslav Anayasası'nın öngördüğü üzere, devlet başkanlığının Sırbistan'dan Hırvatistan'a geçmesi gerekirken, 1991'de Sırpların "eski Yugoslavya'nın mirasçısı" olduklarını iddia ederek devlet başkanlığının sadece kendilerinin hakkı olduğunu ileri sürmesinin ardından, Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlık ilan etmiş fakat bu ilanlar Sırbistan tarafından kabul edilmemiştir. Bunun sonunda ortaya çıkan iç savaş, bağımsızlık ilan eden her iki milleti etnik açıdan kendisine yakın bulan Almanya ve daha sonra Avrupa Birliği (AB) tarafından gelen yoğun baskılarla sona erdirilebilmişti. Bu örneklerle cesaretlenen ve daha önce aynı siyasi statüde bulunan Bosna-Hersek de Mart 1992'de düzenlenen bir referandumun ardından bağımsızlığını ilan etmesine rağmen,

Arş. Gör. Dr. Fatma Özge Ünsal
Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği

rencilerin ve ailelerin hakları ve sorumlulukları mevcuttur.

Ailelerin Hakları: Aileler okulun ders ve eğitim çalışmalarını desteklemek hak ve sorumluluğuna sahiptirler. Ayrıca; sözlerini dinletmek, öneri ve fikir belirtmek, sınıf ve okul içinde temsil edilmek haklarına sahiptirler (Özder, 2010).

Ailelerin Sorumlulukları: Çocuğu gerekli ders, araç gereciyle donatmak, çocuğun okulla ilgili sorumluluklarını yerine getirmesine göz kulak olmak, gerekli evrakları sunmak, değişikleri bildirmek ise ailenin başlıca sorumluluk alanına girer (Özder, 2010).

Okulun Aileleri Haberdar Etme Sorumluluğu: Nasıl okulda olup bitenle ilgilenmek ailelerin sorumluluğuysa, aileleri okulla ilgili önemli konulardan haberdar etmek de okulun sorumluluğudur. Birçok durumda okul, ailelerden haberi aldıklarını bir imzayla onaylamalarını ister. Aileleri haberdar etmek, sorunların zamanında önlem alınması ya da yasal haklardan yararlanabilmesi açısından önemlidir (Özder, 2010).

Aile Toplantı Günleri ve Görüşme Saatleri: Zorunlu temel eğitim veren okullarda, her okul yılında, iki veli görüşme günü yapılmak zorunluluğu vardır. Bundan başka ilkokul, ortaokul ve mesleğe hazırlık eğitimi veren okullarda öğretmenler ailelerin özel görüşme isteklerini de kabul etmek zorundadırlar. Bu durumda önceden randevu almak gerekir. Diğer okullarda öğretmenlerin, haftada bir kere görüşme saatleri vardır. İsteyen aileler bu saatlerde okulla görüşebilmektedir (Özder, 2010).

KAYNAKLAR

Azarkan, E. (2011). Slovenya, Hırvatistan ve Bosna'nın bağımsızlık mücadeleleri ve Yugoslavya'nın dağılışı Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, [Bağlantıda]. 8:2.

Kundakçı, D. (2012) *Mantık ve Felsefe Eğitiminin Bosna-Hersek'teki Tarihsel Gelişimi*. Kastamonu Eğitim Dergisi, 20 (2), 689-700

Türbedar, E. (2010). Barışının 15. Yıldönümünde Bosna-Hersek: Dayton Barış Anlaşması'nın Neticelerinin Değerlendirmesi. TEPAV Değerlendirme Notu. http://www.tepav.org.tr/ Erişim Tarihi: 05.08.2016.

UNESCO/IIEP. (2010) Education and fragility in Bosnia and Herzegovina.

http://datatopics.worldbank.org/Erişim Tarihi: 05. 08. 2016.

UNESCO-IBE (2011). Bosnia and Herzegovina. World Data On Education 7th. Edition http://www.ibe.unesco.org / Erişim Tarihi: 05.08.2016.

Yenigün, C. & Hacıoğlu, Ü. (2004) "Bosna-Hersek: Etnik Savaş, Eksik Antlaşma", Dünya Çatışma Bölgesi, Ed: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel y., Ankara, 2004.

Özder, A. (2010). Bosna Hersek´te Ortaöğretim Düzeyinde Coğrafya Eğitimi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

B.H., (2016). https://en.wikipedia.org/ Erişim Tarihi: 05.08.2016.

S.E.B. (2015). http://eu-monitoring.ba/ Erişim Tarihi: 06.08.2016.

Education in Bosna (2005) http://www.iowaparents.org/ Erişim Tarihi: 06.08.2016.

Bölüm 9

BREZİLYA

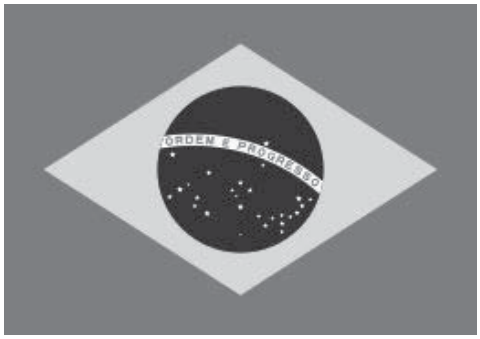

Brezilya Bayrağı

Brezilya ve Komşuları
http://www.123rf.com/photo_19027867_map-of-brazil-country-outline-with-10-largest-cities-including-brasilia-capital-city.html

GİRİŞ

Brezilya Atlas Okyanusu'nun kıyısı olan Güney Amerika'nın en büyük ve en kalabalık ülkesidir. Brezilya'nın kuzeyinde Venezuela, Suriname, Guyana; kuzeybatısında Kolombiya; batısında Bolivya ve Peru; güneybatısında Arjantin ve Paraguay; güneyinde Uruguay bulunmaktadır. Brezilya ismini **Brazilwood** adındaki ağaçtan alır Brezilya'nın başkenti Brasilia'dır. Nüfusu yaklaşık 175 milyon olan ülkenin yüzölçümü 8.511.965 km^2, dini Hristiyanlık ve resmî dili Portekizce'dir (amerikabülteni.com, Dünden bugüne Brezilya/ Amerika Bülteni 5 Kasım 2014). Dini inanç olarak %81'i Katolik, %18'i Protestan, %1'i Müslüman, %1'i Musevidir. (https://ilgincvebilginc.blogspot.com.tr).

Brezilya'nın en büyük şehirleri São Paulo ve Rio de Janeiro'dur. Brezilya başkanlık rejimiyle yönetilen federal bir cumhuriyettir. Yıllarca Portekiz ve İspanya'nın sömürgesinde kalan Brezilya 1825 yılında Portekiz'den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiş olup 26 Eyalet ve 1 federal bölgeden oluşmaktadır. Brezilya'nın en önemli özelliği ekonomidir. Ülke güçlü bir ekonomiye sahiptir. Özellikle doğal tarım ürünleri (kahve, şeker, portakal, kakao, tütün, muz), canlı hayvan, ağaç, mineral ve metal ürünleri ile önemli üstünlüğe sahiptir (amerikabülteni.com, Dünden bugüne Brezilya/ Amerika Bülteni 5 Kasım 2014).

Doç. Dr. Zeynep Çetin
Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

Brezilyadaki özel eğitim sistemi de ülkemizdeki özel eğitimine benzemektedir. Brezilya devlet okullarında belli sayıda özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar da eğitime dâhil edilmektedir. Sınıf düzenleri bu çocuklara göre hazırlanmaktadır. Özel okullarda da özel eğitime gereksinim duyan çocukların ihtiyaçlarına göre yerleşim düzeni ve programlar yapılmaktadır. Ülkemize özel eğitime yönelik sisteme benzer şekilde entegre eğitime katılmaktadırlar. Ayrıca Brezilya'nın her şehrinde özel eğitim birimleri bulunmaktadır. (http://www.pdx.edu/multicultural-topics-communication-sciences-disorders/special-education/ erişim tarihi 22.11.2016 Special Education Around The World.

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Ülkenin, çoğu yalnızca lise mezunu olan 1,5 milyon öğretmeninin niteliğini yükseltmek temel amaçlardan biriydi. Günde iki vardiya (üstelik, sıklıkla iki farklı okulda) eğitim vermeyi de içeren kötü çalışma koşullarıyla düşük ücretler, yeni öğretmen adaylarının cesaretini kırmaktaydı. Kısmen, bir okuldan diğerine gidişte kent trafiğinde veya kırsal alandaki yollarda yaşadıkları zorluklardan ötürü, öğretmenlerin işe devamsızlığı yüksek düzeydeydi.

Öğretmenler için ulusal bir müfredat yoktur. Öğretmenler okul öncesi uzmanlığı için bir yıllık ek eğitim alırlar.

AİLE EĞİTİMİ VE AİLENİN EĞİTİME DAHİL EDİLMESİ

Bütün okullarda aile öğretmen iletişimi çok önemlidir. Zaman zaman ailelere konferanslar şeklinde bilgilendirmeler yapılmaktadır. Ayrıca ailelerin okul etkinliklerine katılımı sağlanmaktadır. Örneğin özel sanat etkinliklerine, spor faaliyetlerine ve okulun özel günlerine davet edilmektedirler (Reali ve Tancredi, 2004).

KAYNAKLAR

https://ilgincvebilginc.blogspot.com.tr/2015/03/brezilya.html. Erişim tarihi : 23.11.2016.

Erdem, B. (5 Kasım 2014). http://amerikabulteni.com/dunden-bugune-brezilya/ Kısaca brezilya hakkında genel bilgiler. 30 Temmuz 2012. http://www.bilgilersitesi.com/kisaca-brezilyanin-ozellikleri-hakkinda-bilgi.html. Erişim tarihi: 24.11. 2016.

(Karakelle, M). 1. Nisan 2014. http://www.pearsonfoundation.org Eğitim Sistemini Dönüştüren Ülkeler – 3 : Brezilya | eğitimpedia. www.egitimpedia.com.

Brezilya Eğitim Sistemi.(2014). tr.euronews.com. Erişim tarihi: 25.11.2016.

Aydın, G. (2015). https://prezi.com/f26xwzq-_qz-/**brezilya-egitim**-sistemi/. Erişim tarihi: *25.11.2016.*

Mami, A,Y. (2013).Early Childhood educatıon in brazili. http://www.childresearch.net//projects/ecec/. Erişim tarihi : 28.11.2016.

http://www.egitimajansi.com/haber/turkiye-okul-oncesi-egitimde-sondan-birinci-haberi-9457h.html. Erişim tarihi : 28.11. 2016.

Campos, M, M., Füllgraf, J & Wiggers, (2006). Brazilian Early Childhood Educatıon Quality : Some research results. Cadernos de Pesquisa. 36, 127.

Special Education Around The World. http://www.pdx.edu/multicultural-topics-communication-sciences-disorders/special -education/ erişim tarihi 22.11.2016

Eraslan, Y. (2005). Education Sector Assessment: Early Child Development in Brazil. Harvard Graduate School of Education, Cambridge, MA.

Reali, M, A ve Tancredi, M, R. Regina. (2004***).*** Bringing Together School and Family: Lessons from a Brazilian Experience. **(**http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ794823.pdf. Erişim tarihi : 28.11.2016.

15. Beltekin, N. (2008). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı Eğitimde reform dersi. http://www.turkiyebrezilya.com/Genel/Brezilya_KulturYasam_index.htm. Erişim tarihi: 26.11. 2016.

Bölüm 10

BULGARİSTAN

GİRİŞ

Bulgaristan, Balkanlar'da yer alan batısında Sırbistan ve Makedonya, doğusunda Karadeniz, kuzeyinde Romanya, güneyinde Yunanistan güneydoğusunda Türkiye ile çevrili 110 bin 994 km²lik yüzölçümüyle Avrupa'nın en büyük 16. ülkesidir (https://tr.wikipedia.org, 2016).

Bulgaristan, doğudan batıya uzanan Balkan Dağları ve Rodopların ayırdığı dört bölgeden meydana gelir. Bunlardan birincisi Tuna Nehri ile sıradağları arasındaki ovalardır. Tuna Nehri kıyıları ülkenin en münbit yeridir. Burada buğday, mısır, ayçiçeği, şekerpancarı ve tütün üretilir. İkinci bölge, ülkeyi baştan başa kesen Balkan Sıradağlarıdır. Dağlar orman ve ot yetişmesi bakımından zengindir. Buralarda kömür yanında bakır, kurşun ve çinkoya da rastlanır. Bu bölgede tarihi Gabrovo, Kotel ve Tryavna şehirleri vardır. Sıradağlar arasında Bulgaristan'ın gül endüstrisinin merkezi olan ova mevcuttur. Üçüncü bölge de güneyde bulunan Trakya Ovası'dır. Meriç Nehri bu ovada akar. Bu bölge esas olarak meyve, sebze ve bağlarıyle meşhurdur. Ayrıca buğday, mısır, tütün ve pirinç yetiştirilir. Plovdiv ve Pazarcık en önemli şehirlerindendir. Dördüncü bölge Rila, Pirin ve esas olarak Rodopları içine alır. Bu bölgede yalnız Bulgaristan'ın değil, Balkanların en yüksek tepesi bulunur. Bölge kurşun, çinko, krom, manganez ve altın gibi madenler bakımından zengindir. Tuna ve Meriç nehirleri, ekonomik yönden bölgedeki ülkeler arasında en önemli bağlantıyı teşkil ederler. Karadeniz kıyıları ve ülke içindeki kaplıcalarıyla turistleri çeker. Başkenti Sofya şehridir. Önemli şehirler: Filibe, Varna, Burgas, Stara Zagora, Blagoevgrad, Pleven, Pazarcık'tır (http://www.cografya.gen.tr, 2016).

Yönetim şekli Çok Partili Cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı devletin başıdır ve orduların başkomutanlığı, Millî Güvenlik Konsey Başkanlığı gibi genel yetkilere sahiptir. Cumhurbaşkanı halk tarafından doğrudan seçim ve genel oy ile beş yılda bir ve üst üste en fazla iki kez seçilir. Yürütme görevi Bakanlar Kurulu'na aittir. Ulusal Meclis, dört yıllık bir dönem için kabineyi kurmakla görevli başbakanı seçer. Başbakan Ulusal Meclis'e kabinede değişiklik yapılmasını teklif edebilir. Bakanlar Kurulu, bulundukları yönetim birim-

Öğr. Gör. İsa Özkan
Karabük Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı

ve eğitim alanı ise; Bulgarca dili, sanatsal bilgi, çocuk edebiyatı, matematik, doğal dünya, sosyal dünya, oyun kültürü, müzik, yapıcı teknik faaliyetler ve fiziksel eğitimdir (Atlı, 2013).

Bulgaristan'da yüzlerce özel yarım gün eğitim uygulayan anaokulu vardır. Özel anaokullarında genellikle yoğun yabancı dil, güzel sanatlar ve spor eğitimi verilmektedir. Devlet anaokullarına göre ücretleri 5 ila 10 kat daha fazladır. Anaokullarında diploma veya sertifika verilmediğinden dolayı Eğitim Bakanlığının izni ile açılma zorunluluğu yoktur. Anaokullarında görevli öğretmenlerin yaklaşık 11.800'i (%61) lisans veya yüksek lisans eğitimi almışlardır, 7300'ü (%38) ön lisans eğitimi almışlardır, 150'si (%1) de lise mezunudur (Çavuşoğlu, 2010).

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Bulgaristan'da 1995 yılında yüksek öğretimin yeniden yapılandırılması sonucunda, 2,5-3 yıllık öğretmen eğitimi veren eğitim enstitüleri (poluvishi instituti) kapatılarak, öğretmen eğitimi üniversitelere verilmiş ve süresi 4,5-5 yıla çıkarılmıştır (Sağlam ve Kürüm, 2005). Bulgaristan'da genel öğretim için öğretmen yetiştirme, üniversitelerde, yüksek eğitim enstitülerinde, öğretmen yüksekokullarında yapılmaktadır. Mesleki ve teknik öğretmenler ise yüksek teknik, ekonomi, tarım, sağlık enstitülerinde ve öğretmen meslek enstitülerinde yetiştirilmektedir. Öğretmenlerin mesleki yönden geliştirilmesi, üniversitelere bağlı enstitüler aracılığı ile yapılmaktadır. Öğretmenlerin eğitimlerine dayalı istihdam koşullarının değişmesi ve olağanüstü nedenlerden dolayı görev iş ya da görev özelliklerinin değişmesi durumunda yeni alan ve branş eğitimleri Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz verilmektedir. İstihdam koşullarının değişmesi ve zorunlu hâller dışında öğretmenlerin eğitim ihtiyaçları masrafları kendileri tarafından karşılanmaktadır (Onur, 2004).

KAYNAKLAR

Atlı, S. (2013). Türkiye'de ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programları Eğitimde Politika Analizi Dergisi, 2(2), 56-76.

Chairoula, P. (2011), Eğitim Denetimi Türkiye-Yunanistan-Bulgaristan Örneği, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çavuşoğlu, G. (2010). Türkiye ve Bulgaristan eğitim sistemlerinin karşılaştırılması ve 9. sınıf matematik programlarının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi,* Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Bulgaristan (Erişim tarihi: 04.08.2016).

http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/bulgaristan.htm (Erişim tarihi: 04.08.2016).

http://europa.eu/epic/countries/bulgaria/index_en.htm, Bulgaria: addressing child poverty and social exclusion through integrated approach and inter-sectorial measures . (Erişim Tarihi: 04.08.2016).

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/thematic_reports/086TR.pdf (Erişim tarihi: 04.08.2016).

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/thematic_reports/098TR.pdf (Erişim tarihi: 15.08.2016).

http://www.deo.uni-sofia.bg/tr/foreign-students/sistema (Erişim tarihi: 15.08.2016).

İncedere, L. (2013), Türkiye'de ve Bulgaristan'da ortaöğretim coğrafya eğitimi ve öğretiminin müfredat, araç-gereç ve yöntem açısından karşılaştırılması, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kasapçopur, A., (2007). Avrupa Birliği ülkelerinde eğitim denetimi. *http://rdb.meb.gov.tr/yayinlar/AB%20egitim.pdf (Erişim Tarihi*, 15.08.2016).

Onur, V. (2004), Bulgaristan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi: Yapı ve Yönetimi. *Amme İdaresi Dergisi*, *37*(2), 163-179.

Sağlam, M. & Kürüm, D. (2005). Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde öğretmen eğitiminde yapısal düzenlemeler ve öğretmen adaylarının seçimi. *TC Millî Eğitim Dergisi*, 33 (167).

Bölüm 11

ÇEK CUMHURİYETİ

GİRİŞ

Çek ya da resmî adı ile Çek Cumhuriyeti, 78.866 km²lik yüz ölçümüyle Orta Avrupa'da yer alan eski doğu bloğu ülkesidir. Ülkenin batı bölümü Bohemya doğu bölümü ise Moravya ve Silesya olarak bilinir. Almanya, Polonya, Avusturya ve Slovakya ile komşudur. 1918 yılına kadar Avusturya Macaristan imparatorluğu dâhilinde olan bu bölge, birinci dünya savaşının ardından Slovakya'nın da katılımı ile Çekoslavakya adını almıştır. Çekoslavakya 1948-1989 yılları arasında sosyalizmle yönetilmiştir. Kasım 1989'da Kadife Devrim'le gerçekleşen sosyalist rejimin terk edilmesi sürecinde sağlık başta olmak üzere pek çok alanda reformlar gündeme gelmiştir. 1 Ocak 1993 tarihinde ülke içindeki iki kimlik 75 yıl birlikte yaşadıktan sonra Çek ve Slovak Cumhuriyetleri olarak ikiye ayrılmıştır. Ülke 1995 yılı Aralık ayında OECD, 1999'da NATO ve Mayıs 2004'te de Avrupa Birliği Üyesi olmuştur. Çek Cumhuriyeti 2000 yılı başında desantralizasyon sürecinde 14 bölgeye ayrılmıştır. Çek Cumhuriyeti, Avrupa'nın en yoğun nüfuslu (kilometrekare başına 133 kişi) ülkelerinden biridir. Ayrıca, Çek Cumhuriyeti 180'den fazla ülkeden 400.000'den fazla yabancıya ev sahipliği yapmaktadır. Nüfusun %94,2'si Çek'lerden oluşmaktadır. Ülkede küçük azınlık olarak Slovaklar (%1,9), Almanlar (%0,4), Polonyalılar (%0,6) ve Romanlar (%0,5) yaşamaktadır (Eurydice, 2004; Baykara Acar, 2005; DiEK, 2005; Yıldırım, 2010; EUCEC; wikipedia; turkcebilgi; Tubitak). 2001 nüfus sayımı verilerine göre, 29 yaş veya altında olan kişilerin sayısı 4.047.026 (nüfusun %39,6'sı) olarak ortaya çıkmıştır. Zorunlu eğitim çağında olan çocukların sayısı 1.045.313 (nüfusun %10,2'si) olarak saptanmıştır. Resmî öğretim dili Çekçe'dir. 2003-2004'te Polonyaca eğitim veren 21 ilköğretim okulu ve bunlara ek olarak 29 anaokulu ve 1 tane de *gymnázium* bulunmaktadır (Eurydice, 2004).

İlkokulların 10. yüzyılın başında ortaya çıktığı Çek eğitim tarihi uzun ve geleneksel bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte, istikrarsız siyasi süreçler, sistemdeki değişiklikler ve reformlar nedeniyle eğitim sistemi uzun süreli bir düşüş yaşamıştır. Ancak hükûmetin yanı sıra öğretmenler ve uzmanlar bu endişe verici durumu değiştirmek ve iyileştirmek için çabalamaktadır (Hrdlička, 2011).

Ülkede eğitim ile ilgili politika ve stratejilerin geliştirilmesi Bilim, Teknoloji ve Yenilik (BTY) adı verilen bir sistemin yapılanmasında gerçekleştirilmektedir. BTY sisteminin idari yapılanmasında, Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bulunmaktadır. Araştırma ve Geliştirme Konseyi, Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çek Cumhuriyeti Bilimler Akademisi, Araştırma Kurumları Birliği; BTY politikasını oluşturan kuruluşlardır. Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Çek

Yrd. Doç. Dr. Elif Ünal Bozcan
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü

sosyal medyada yabancı düşmanlığı ve nefret konuşmalarının takibi yapılarak uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi konularında gerekli çalışmaların yapılması önerilmiştir (Ivatts, C˘ada, Felcmanova, Greger, Strakova, 2015).

Aşağıdaki tablolarda, Çek Cumhuriyeti'nde okul öncesi öğrenci ve öğretmen sayıları ile finansmana ilişkin bazı bilgiler verilmiştir

Tablo 11.2. Yaş grubuna göre kayıt oranları

3 yaşın altındakiler %	3 yaş %	4 yaş %	5 yaş %	6 yaş %	7 yaş %
26,2	76,4	92,8	94,8	22,5	veri bulunmamaktadır

(Ministry of Education, 2006; Akt. UNESCO, 2006).

Tablo 11.3. Öğretmenlerin oranları

Öğretmenlerin toplam sayısı	Eğitim almış öğretmenlerin oranı %	Eğitim almış erkek öğretmenlerin oranı %	Eğitim almış kadın öğretmenlerin oranı %
22.932	94	–	94

(Ministry of Education, 2006; Akt. UNESCO, 2006).

Tablo 11.4. Kişi başına düşen Gayri Safi Millî Hasılaya göre öğrenci başına düşen kamu harcaması miktarı verilmiştir

Yüzdelik %	
Öğrenci başına düşen kamu harcaması miktarı	15,33 (2002 yılı verileri)

(UNESCO Institute for Statistics (UIS)

Bununla birlikte, UNESCO (2006) verilerine göre; diğer erken çocukluk bakımı ve eğitimi programlarının ulusal tanımına ilişkin verilerin yanı sıra, programlara katılan çocukların yaş grupları ve çocuk sayılarına ilişkin bilgiler de bulunmamaktadır (OECD, 2006).

KAYNAKLAR

Baykara, Acar, Y. (2005). Council of Fellowship Cif Avusturya Çek Cumhuriyeti Mesleki ve Kültürel Değişim Programi Değerlendirme Raporu (13 Mayıs-19 Haziran 2005). [http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ cifmesleki degismeaustria.htm. Erişim Tarihi: 19.07.2016].

Bekman, S. ve Gürlesel, C.F. (2005). Doğru başlangıç: Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim, Özet Bulgular", Tüsiad Basın Bülteni, TS/BAS-BÜL/05-38. Online: file:///C:/Users/CIU/Downloads/egitim.pdf

Wordpress. Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim. Çek Cumhuriyeti'nde Okul Öncesi Eğitim Sistemi. [https://hulyademirhly.wordpress.com/cek-cumhuriyetinde-okul-oncesi-egitim-sistemi/. Erişim Tarihi: 19.07.2016].

DiEK (2005). Dış Ekonomik ilişkiler Kurulu Çek Cumhuriyeti Ülke Bülteni [http://www.deik.org.tr/bultenler/ 20057612751 CekCumhuriyeti-Mayis pdf. Erişim Tarihi 19.07.2016].

EUCEC. About the Czech Republic. [http://www.eucec.com/en/czech-republic. Erişim Tarihi: 20.07.2016].

Europian Agency-for Special Needs and İnclusive Education. Czceh Republic-Special Needs Education Within The Education System. [https://www.european-agency.org/country-information/czech-republic/national-overview/special-needs-education-within-the-education system Erişim Tarihi: 22.07.2016].

Eurydice (2004). Avrupa'daki Eğitim Sistemleri Üzerine Özet Belgeler. Çek Cumhuriyeti. [http://maol.meb.gov.tr/html_files/.../Czech%20Republic%20(TR).doc. Erişim Tarihi: 19.07.2016].

Eurydice (2012). Avrupa'da Eğitime İlişkin Önemli Veriler 2012. [eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/key_data_series/134TR.pdf. Erişim Tarihi: 19.07.2016]. doi:10.2797/14085

Hrdlička, M., G., Z. (2011). Çek Cumhuriyeti Okullarında Kimya Öğretiminde Başarılı Deneyim ve İyi Uygulamalar. Kimyasal Teknoloji Prag Enstitüsü. Lifelong learning programme (Project). 518300-LLP-2011-IT-COMENIUS-CW.

Kasapçopur, A. (2007). Avrupa Birliği Ülkelerinde Eğitim Denetimi. Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. Ankara

MEB (2006). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri. Ankara: Kalkan Matbaacılık.

MoLSA. The Ministry of Labour and Social Affairs of the Czech Republic. [http://www.mpsv.cz/en/. Erişim Tarihi: 20.07.2016].

Ministry of Education Youth and Sport (Msmst). Preschool education in te CR. [http://www.msmt.cz/areas-of-work/preschool-education. Erişim Tarihi: 22.07.2016].

OECD (2006). Starting Strong II: Early Childhood Education and Care. [www.oecd.org/**education**/school/37417240.pdf. Erişim Tarihi: 21.07.2016]. ISBN 92-64-03545-1

OECD (2013). Bir Bakışta Eğitim. Öne çıkan konular. Education at a Glance 2013. Highlights: OECD Publishing http://dx.doi.org/10.1787/eag_higlights-2013-en

Öndeş, Ö. (2015). OECD: Türkiye Okul Öncesi Eğitimi Dikkate Almalı. Hürriyet Gazetesi/ Eğitim 30 Kasım 2015 tarihli yazısı. [http://www.hurriyet.com.tr/oecd-turkiye-okul-oncesi-egitimi-dikkate-almali-40020673. Erişim Tarihi: 19.07.2016].

Scott, R. (2013). Schooling in the Czech Republic - Part I. From Nursery School to Elementary. [http://www.expats.cz/prague/article/czech-education/czech-education/ Erişim Tarihi: 21.07.2016].

Taguma, M., Litjens, I., Makowiecki, K. (2012). Quality Matters in Early Childhood Education and Care: Czech Republic 2012. OECD, ISBN 978-92-64-17651-5(PDF)

Tubitak. Çek Cumhuriyeti BTY Sistemi [http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/ulke_raporlari/Cek_Cumhuriyeti_BTY_sistemi.pdf. Erişim Tarihi: 19.07.2016].

Turkcebilgi. Çek Cumhuriyeti. [http://www.turkcebilgi.com/%C3%A7ek_cumhuriyeti. Erişim Tarihi: 19.07.2016].

Ivatts, A., C˘ada, K., Felcmanova, L., Greger, D., Strakova, J.(2015). Roma Early Childhood Inclusion Special Report on Roma Inclusion in Early Childhood Education and Care Czech Republic. UNISEF. ISBN: 978-80-87725-29-0

UNESCO (2006). Czech Republic Early Childhood Care and Education (ECCE) programmes. Country profile prepared for the Education for All Global Monitoring Report 2007 Strong Foundations: Early Childhood Care and Education.

UNESCO (2007). Education For All (EFA) Global Monitoring Report [http://www.unesco.org/education/ GMR/2007/Full_report.pdf Erişim Tarihi: 19.07.2016].

Yıldırım, C, M. (2010) Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemlerinin Yönetim Yapısı. Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 18(2), 567-586.

Wikipedia. Çek Cumhuriyeti. [https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ek_Cumhuriyeti. Erişim Tarihi: 19.07.2016].

Bölüm 12

ÇİN

Çin Halk Cumhuriyeti
(http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-cin-halk-cumhuriyeti)

GİRİŞ

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) kısa adıyla Çin, Asya kıtasının doğusunda ve Büyük Okyanus'un batı kıyısında bulunur. Yaklaşık 9,6 milyon kilometrekarelik yüzölçümüyle Asya'nın en büyük ülkesi; dünyanın ise Rusya ve Kanada'dan sonraki üçüncü büyük ülkesidir. Çin'in kara sınırlarının uzunluğu 20 bin kilometreden fazladır ve çevresinde 14 komşu devlet vardır. Ülke, doğuda Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, kuzeyde Moğolistan, kuzeydoğuda Rusya, kuzeybatıda Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, batı ve güneybatıda Afganistan, Pakistan, Hindistan, Nepal ve Bhutan, güneyde Myanmar, Laos ve Vietnam ile sınır komşusu iken, doğu ve güneydoğusunda ise Kore Cumhuriyeti, Japonya, Filipinler, Brunei, Malezya ve Endonezya ile denizden komşudur. Başkenti Pekin'dir (Beijing). 1,4 milyara yaklaşan nüfusu ile dünyanın en kalabalık ülkesi olmasına rağmen düzenli olarak dağılan bir nüfus yoğunluğu yoktur. Ülke nüfusunun %92 gibi çok büyük bir bölümü Han ulusu olarak bilinen etnik Çinlilerden oluşmuştur. Ancak Hanlar dışında ülkede toplam 55 farklı etnik grup vardır ve bu gruplardan bazılarının Çince'den tamamen farklı lisan, kültür ve inançları bulunmaktadır.

Son yılların en hızlı gelişen ve büyüyen ekonomisi olan Çin'in, kısa süre içinde de dünya ekonomisine yön veren bir ülke olacağına kesin gözüyle bakılmaktadır. Bu gelişme hızına paralel olarak dünyanın pek çok şirketinin gözdesi olan ve yatırımlar için tercih edilen Çin, sosyal ve kültürel alanda da büyük ilgi görmekte ve hem Çince öğrenmek hem de lisans veya yüksek lisans programları açısından yoğun şekilde tercih edilmektedir. Sonuç olarak dünya nüfusunun yaklaşık %20'sinin Çince konuştuğu da dikkate alındığında önümüzdeki günlerde Çin'in diğer ülkelere pek çok alanda öncülük edeceği kesindir (Bilgin, 2010; Bakioğlu, 2014; htt://www.cinegitim.com; https://tr.wikipedia.org; http://www.worldmapfinder.com; http://urn.meb.gov.tr; http://rdb.meb.gov.tr/yayinlar; http://turkcindostlukvakfi.org.tr).

Prof. Dr. Yasemin Aydoğan
Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
Doç. Dr. Gülümser Gültekin Akduman
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

atsizlik, kızgınlığı dışa vurma ve tırnak yeme gibi davranışları daha yoğun sergileme eğiliminde oldukları vurgulanmaktadır.

KAYNAKLAR

Aktan, O. & Akkutay, Ü. (2014). OECD Ülkelerinde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim, Asya Öğretim Dergisi www.e-aji.com, 2(1), 64-79.

Arslan, M. (2005). Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durumu, Millî Eğitim Dergisi, Özel Sayı, 33 (167), 185-201.

Aydoğan, İ & Çilsal, Z. (2007). Yabancı Dil Öğretmenlerinin Yetiştirilme Süreci (Türkiye ve Diğer Ülkeler), Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22, 179-197.

Aydoğan, İ. (2010). İlköğretim Okullarında Sınıf Geçme (Türkiye ve Diğer Ülkeler: Karşılaştırmalı Bir Çalışma), Journal of World of Turks, ZfWT, 2 (3), 59-70.

Aydogan, Y. (2016). Examination of the Affect of Montessori Education on Language Development of Pre-School Children, Academic Research International, 7(5), 112-119.

Bakioğlu, A. (Ed.). (2014). Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi. Ankara: Nobel

Bilgin, H. (2010). Stratejik Açıdan ÇİN, USAK Yayınları: 34.

Bradley, S.C. (2015). Early Childhood Education in China, https://www.linkedin.com/pulse/early-childhood-education-china-author-steven-clark-bradley-m-a-, Erişim tarihi 16 Ağustos, 2016.

Burkhart, R. (1994). Child Care in China, Children Today, 23(2),16-19.

Chang, L., Liu, H., & Wen, Z. (2004). Mediating teacher liking and moderating authoritativeteachering on Chinese adolescents' perceptions of antisocial and prosocial behaviors. Journal of Educational Psychology, 96 (2), 369-380.

Demir, Y. & Yavuz, M. (2014). Finlandiya, Japonya, Kore, Çin (Şangay) ve Türkiye'deki İngilizce Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Mediterranean Journal of Humanities, IV, 115-128.

Erkan, S. (2014). Türkiye, Fransa, İtalya ve İspanya Öğretmen Yetiştirme Sistemleri Karşılaştırılması, Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, Aralık, 1 (1), 7-15.

Göksoy, S. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Zorunlu Eğitim Uygulamaları, Asian Journal of Instruction, ISSN:2148-2659, 1(1), 30-41, www.e-aji.com

Jin, L. & Cortazzi, M. (1998). Dimensions of dialogue: large classes in China. International Journal of Educational Research, Chapter 4, 29, 739-761. http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035598000615

Karluk, A.J. (2009). Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Milliyetlerin Dağılımı ve Etno-Demografik Özellikleri, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2009 Güz (11), 63-90.

Li, J. (2003). U.S. and Chinese cultural beliefs about learning. Journal of Educational Psychology, 95(2), 258-267.

Lystad, M. (1987). Children of China: A commentary. Children Today, 16, 20-22.

Morris, M. (2013). Çin: Yatılı okuyan üç yaşında çocuklar, BBC Dünya Servisi, Şangay, 6 Kasım 2013, .http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/11/131106_cin_bebe_yatili_okul

Özden, Y. (1999). Eğitimde Dönüşüm Eğitimde Yeni Değerler. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Schleicher, A. (2011). Education at a Glance 2011 OECD Indicators, DOI: http://dx.doi.org/10.1787/eag-2011-en © OECD, www.oecd.org/edu/eag2011.

Sezgin, M. F. (2008). Türk ve Çin Eğitim ve Öğretim Sistemleri Üzerine Bir Karşılaştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Vaughan, B.J.(1993). Early Childhood Education in China, http://www.pbs.org/kcts/preciouschildren/earlyed / read_vaughan.html.

Yıldırım, M.C. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim, Electronic Journal of Social Sciences, ISSN:1304-0278, Yaz, 7 (25), 91-110, www.esosder.org

http://www.academia.edu/download/36053888.

http://fotogaleri.haberler.com/cin-in-kati-egitim-sistemi-gorenleri-hayrete/resim-6/ (Erişim Tarihi: 17.08.2016)

http://rdb.meb.gov.tr/yayinlar/Çin Eğitim Sistemi.pdf(Erişim Tarihi: 13.08.2016)

http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-cin-halk-cumhuriyeti (Erişim Tarihi: 11.07.2016)

http://www.cinegitim.com/cin_egitim_sistemi.html (Erişim Tarihi: 17.08.2016)

http://www.cinkultur.com/ CIN_HAKKINDA/Cin_Egitimi (Erişim Tarihi: 11.08.2016)

http://www.liuzhou.co.uk/china/educationinfo.htm#ixzz4JEB0HKPL (Erişim Tarihi: 18.08.2016)

http://www.unitedtowers.com/cin-egitim-sistemi.html. Çin Eğitim Sistemi (Erişim Tarihi: 18.08.2016)

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87in_Halk_Cumhuriyeti (Erişim Tarihi: 17.08.2016)

http://www.worldmapfinder.com/Tr/Asia/China/ (Erişim Tarihi: 11.07.2016)

http://turkcindostlukvakfi.org.tr (Erişim Tarihi: 12.08.2016)

http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/CIN.pdf (Erişim Tarihi: 19.08.2016)

Bölüm 13

DANİMARKA

GİRİŞ

Başkenti Kopenhag olan Danimarka, Kuzey Avrupa'da yer alan en küçük İskandinav ülkesidir. En küçük Doğusunda Baltık Denizi, batısında Kuzey denizi ve irili ufaklı yaklaşık 400 civarında adacıkla çevrili bir ülke olarak Danimarka deniz açısından oldukça zengin bir yerde bulunmaktadır. Yüzölçümü açısından dünyanın en büyük adası olan Grönland ile Faroe adaları bu ülkeye aittir. Grönland adasında yaklaşık 50 bin nüfus varken Faroe adalarında yaklaşık 40 bin nüfus ikamet etmektedir. Ülkenin güney komşusu Almanya, doğu komşusu İsveç'tir. 1973'ten beri Avrupa Birliği'ne üye olan ülke bugün anayasal monarşi ve parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. (www.danimarkakultur.com/danimarka)

Ülkenin resmî dili Danca olup Almanca ve İngilizce de halk arasında geniş şekilde konuşulan dillerdir. Danimarka Anayasası'nda devletin dini belirtilmektedir. Ocak 2012 sayılarına göre nüfusun %79'u Danimarka Ulusal Kilisesi'nin üyesidir. Kilise, Danimarka Anayasası tarafından belirlenmiş olan Lutheryan mezhebindendir. Danimarka nüfusunun %4'ü müslümandır ve Danimarka'nın ikinci büyük dini topluluğunu oluştururlar. Diğer dini gruplar ise nüfusun %1'i civarındadır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Danimarka, 2016).

EĞİTİM TARİHİ

Danimarka'da zorunlu eğitim, yasal ölçüler izlenerek yapılır. 18 Mayıs 1937 tarihli halk Okulları Kanunu ve sonraki değişiklikler, Folkskole'de eğitim için yasal bir temel sağlamıştır. Temel okul (Hovedskole) 7-8 yılla sınırlıdır. Ancak 9-10 yıla kadar sürebilir. Okulun amacı çocukların yetenek ve becerilerini artırmak ve geliştirmek, karakterlerini güçlendirmek ve yararlı bilgiler vermektir. Kanun, zorunlu eğitim ve onun yönetimi için gerekli faliyet alanlarını kapsar. Kanun ayrıca, öğretimin geliştirilmesini sağlayan düzenlemeler içerir. 12 Temmuz 1946 tarihli özel okullar yasası ve sonraki düzenlemeler, ev öğretimi ve özel okullar için koşullar getirmiştir. 7 Haziran 1958 tarihli yasa ve sonraki düzenlemeler, Gymnesieskole için gerekli olan kuralları, amaçları, öğretim ve sınavları içerir. Aynı yasa, Gymnesieskole'nin denetimi için düzenlemeler ile uğraşır ve lise diploması için seçmeli derslere yer verirken Gymnesieskole'deki öğretmenlerin tayinini belirten hükûmet düzenlemelerini de içerir (Erçelebi, 1995).

Öğr. Gör. Ferah Yavuz
Karabük Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Okul öncesi öğretmenleri, sosyal eğitimci eğitimi veren bir kolejde (paedagogseminarium) 3,5 yıllık bir eğitim görmektedirler. Folkeskole öğretmenleri 4 yıllık bir üniversite dışı kursu, bir eğitim kolejinde (laererseminarium) tamamlarlar. Gymnasium öğretmenleri, bir ya da daha fazla konuda uzmanlaşırlar ve Candidatus derecesine (Mastır) sahiptirler. Bunlar özel olarak düzenlenmiş lisansüstü öğretmen eğitimi kursuna gitmektedirler. Meslek okullarındaki öğretmenler ise bir ya da daha fazla sayıda konuda öğretmenlik yapma konusunda yeterlilik sahibi olmak durumundadırlar. Konuya ilişkin yeterlilikler ya bir Candidatus derecesine sahip olma ya da mesleki bir kolej, üniversite ya da uygun profesyonel deneyimin söz konusu olduğu bir mühendislik derecesine sahip olma şeklindedir. Mesleki konu öğretmenlerinin, iki yıllık ilgili bir iş deneyimi olması gerekmektedir. Meslek okullarındaki öğretmenler eğitimlerini, atanmalarından sonraki iki yıl içerisinde uzmanlaşmış bir kurumda tamamlarlar. Okul öncesi, folkeskole, gymnasium ve meslek okulu öğretmenleri bir grup kontratı temelinde, memurlarınkine benzeyen koşullar altında istihdam edilmektedirler (Eurydice, 2005).

AİLE EĞİTİMİ VE KATILIMI

Danimarka eğitim sisteminde, aile eğitimde aktif olarak rol almaktadır. Okullar ve aileler arasında sıkı bir iş birliği vardır (Bağcı, 2007). Her okulda bir *Okul Danışma Kurulu* bulunmaktadır. Bu kurulda, çocukları okula giden ailelerden 5-6 kişi, okul müdürü, öğretmenler kurulunun iki temsilcisi, iki öğrenci ve belediyenin bir üyesi bulunmaktadır (Yüceer & Coşkun Keskin, 2012). Eğer öğrenci eğitime katılmazsa, aileler çocuğun yokluğunun nedenini okula bildirmek zorundadır (OESD, 2009/10).

KAYNAKLAR

Atlı, S. (2013). Türkiye'de ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programları Eğitimde Politika Analizi Dergisi, 2(2), 56-76.

Bağcı, E. (2007). Avrupa Birliği Ülkeleri'nde Yaşam Boyu Eğitim Politikaları Almanya, Danimarka ve Türkiye Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Denmark (2003). Eurydice Structures of education, vocational training and adult education systems in Europe http://www.eurydice.org. (Erişim tarihi: 22.07.2016).

Erçelebi, H. (1995). Danimarka Eğitim Sistemi, Eğitim Yönetimi, 1(1).

http://kopenhag.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=158220. Danimarka'da Eğitim Sistemi. (Erişim tarihi: 22.07.2016).

http://www.danimarkakultur.com/danimarka-egitim/egitim-secenekleri/danimarka-egitim-sistemi/#sthash.GVr0FLBK.dpuf

https://tr.wikipedia.org/wiki/Danimarka (Erişim tarihi: 22.07.2016).

http://www.eurydice.org. (2005). Avrupa' daki Eğitim Sistemleri. (Erişim tarihi: 24.07.2016).

Yüceer, D. & Çoşkun Keskin, S. (2012). Danimarka ve Türk Eğitim Sistemlerinin İlköğretim Düzeyinde Karşılaştırılması, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(1), 325-349.

http:// euroguidance.iskur.gov.tr/Portals/1/Kaynaklar/ulkeornekleri/danimarka.pdf, Danımarka'da Zorunlu Eğitim, Genel ve Mesleki Orta Öğretim, Temel Mesleki Eğitim ve Yetişkin Eğitimi (Erişim tarihi: 22.07.2016).

Bölüm 14

ENDONEZYA

GİRİŞ

Endonezya resmî adıyla Endonezya Cumhuriyeti, Hint Okyanusu ve Büyük Okyanusa kıyısı olan Güneydoğu Asya ülkesidir. Asya ve Avustralya kıtaları arasında bir köprü vazifesi görür ve 17.508 adaya sahip dünyanın en büyük takımadasından oluşur. Endonezya'nın en büyük şehri olan Cakarta başkenttir. Sınır komşuları, Papua Yeni Gine, Doğu Timor ve Malezya'dır. Diğer komşu ülkeleri Singapur, Filipinler, Avustralya, Andaman ve Nikobar adalarıdır (https://tr.wikipedia.org).

Endonezya halk tarafından seçilmiş meclisi ve devlet başkanı ile bir cumhuriyet'tir. ASEAN'ın kurucu üyelerinden ve G20 üyesi ülkelerdendir. Pek çok irili ufaklı adaya sahip olan Endonezya farklı dil, din ve kültüre sahip etnik gruplardan oluşur. Devletin resmî dili Bahasa Endonezya'dır. Ancak halk arasında 250'den fazla yöresel dil kullanılmaktadır. Dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi olan Endonezya'nın yaklaşık %87'si Müslüman, %4,5 Hristiyan, %4,5'i Brahmanist, %1'i Hinduist, %8'i Budisttir. Etnik grupların oranı incelendiğinde, Javalılar %40,1, Sundanlılar %15,5; Malaylar %3,7; Batak %3,6; Minangkabular %2,7; Bugiler %2,7; Açeliler %1,4; Benjarlar %1,7; Makassarlar %1,57; Sasaklar %1,3'tür. Bunların dışında da yaklaşık %15'i bulan çok sayıda etnik unsur bulunmaktadır. Javalılar politik güç olarak baskın en büyük etnik gruptur. Endonezya'nın nüfusu 2014 verilerine göre 253,6 milyondur. Toplam nüfusun %47'si kırsal alanlarda yaşamını sürdürmektedir. Ülkenin üzerinde bulunduğu adalardan büyük olan beş tanesi, Sumatra, Borneo, Cava, Selebes ve Yeni Gine'dir. İç denizlerle beraber yüzölçümü yaklaşık 5.000.000 km^2 olan Endonezya'nın kara parçalarının toplam yüzölçümü ise 1.919.443 km^{2}dir. (Indonesian Embassy, 2016; (https://tr.wikipedia.org, 2016; Süngü, 2015; http://education-in-indonesia.wikia.com, 2016).

Endonezya Cumhuriyeti

EĞİTİM TARİHİ

Endonezya eğitim sistemi, 1945 Anayasası, 1989 yılında çıkan 2 numaralı yasa ve 2003 yılında çıkan 20 numaralı yasaya dayanmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Esin Sezgin
Bülent Ecevit Üniversitesi Zonguldak Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü

KAYNAKLAR

Chang M.C. & Hasan, A. (2012). Early Childhood Education and Development in Indonesia . Worldbank Jakarta. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/Early-Childhood-Education-and-Development-in-Indonesia.pdf. Erişim tarihi 29.07.2016

EP-Nuffic (2011). The Indonesian education system described and compared with the Dutch system. Erişim tarihi 29.07.2016.

Embassy of the Republic of Indonesia (2016). Education system in Indonesia. http://www.indonesianembassy.org.uk/education/education_system1.htm

Harizal, M, Elfindi, Rezki J.F. (2014). Indonesia Special Education Services (INA-SES).current issues and initiatives International Conferences on Social and Humanity. Proceeding of SOCIOINT14. İstanbul. TURKEY.

http://www.childresearch.net/projects/ecec /2012-01htm. Erişim tarihi 29.07.2016

http://education-in-indonesia.wikia.com/wiki/Education_in_Indonesia_Wiki. Erişim tarihi 29.07.2016

http://education.stateuniversity.com/pages/662/ındonesia-EDUCATİONAL-SYSTEM-OVERVİEW.html. Erişim tarihi 29.07.2016

http://siteresources.worldbank.org/INTINDONESIA/Resources/Publication/280016-1152870963030/Report ECED.pdf. Erişim tarihi 29.07.2016

http://seameo.org. Erişim tarihi 29.07.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Endonezya. Erişim tarihi 29.07.2016

Paresti S., Indrati & Yuniarti S. (2002). National Case Study on ECCD in Indonesia. UNESCO provided. Erişim tarihi 29.07.2016

Raihani & Sumintono B. (2010). *Teacher Education İn Indonesia: Development And Challenges*. Karras K.G. & Wolhuter C.C. (eds). İnternational hand book of teacher education. Atrapos Edition.

Süngü, H. (2015). Endonezya. Ali Balcı (Ed.) Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri. Beş Kıtada 31 Ülke Eğitim Sisteminin Türk Eğitim Sistemiyle Karşılaştırılması. Pegem Akademi.Ankara.

Tomlinson B. H. & Andina S.(2015). A World Bank Study Parenting Education in İndonesia Review And Recommendations To Strengthen Programs and Systems. Worldbank Group.

UNESCO-IBE (2010/2011). World Data on Education VII Ed. 2010/11. Indonesia. Geneva: UNESCO-IBE. www.ibe.unesco.org. Erişim tarihi 29.07.2016

UNESCO/OECD (2005). Policy Review Report: Early Childhood Care and Education In Indonesia.Early Childhood Policy Review Project http://portal.unesco.org/education/en/ev.php URL_ID=2905&URL_DO= DO_TOPIC&URL_SECTION=-465.html. Erişim tarihi 29.07.2016

UNİSEF, 2004. Regional Experience on Integrated Approach to Easy Childhood. Six Case Studies in East Asia.Parenting education in Indonesia. Providing 'Easy-to-do' servise pacages. http://www.unicef.org/eapro/Reg_exp_IECD.pdf. Erişim tarihi 29.07.2016

Worldbank (2006) .Indonesıa Early Chıldhood Educatıon and Development in Indonesıa: An Investment For A Better Lıfe. Human Development Sector Unit East Asia and Pacific Region The World Bank Working Paper Series No. 2006–2. https://www.justlanded.com/english/Indonesia/Indonesia-Guide/Education/Early-education-in-Indonesia. Erişim tarihi 29.07.2016

World Bank (2010). Indonesia Skills Report. Washington: the World Bank. http://www.worldbank.org/en/ country/ indonesia . Erişim tarihi 29.07.2016

Bölüm 15

ESTONYA

GİRİŞ

Estonya Cumhuriyeti, Kuzey Avrupa'da bulunan bir Baltık devletidir. Batısında ve kuzeyinde Finlandiya Körfezi, doğusunda Rusya Federasyonu ve güneyinde ise Letonya Cumhuriyeti ile sınırları vardır. Aşağıdaki tabloda ülkeye ait genel bilgiler sunulmaktadır (Tablo 15.1).

Tablo 15.1. Estonya Cumhuriyeti'ne ait genel bilgiler

Başkent	Tallinn
Coğrafi Yüzölçümü	45.227 km^2
Nüfus	1.313.271 (2015)
Resmî Dil	Estonca
Yönetim Biçimi	Parlamenter Cumhuriyet
AB üyeliği	1 Mayıs 2004
Para Birimi	Avro

Estonlar, binlerce yıl önce Uralların ötesinden bulundukları bölgeye göç etmişlerdir. Konuştukları dil Ural Altay Dil Ailesinin Fin-Ugor dilleri grubundandır. Finler ve Macarlarla tarihî yakınlıkları vardır. Estonya 1227'de Almanların Kılıç Kardeşliği ve Danimarkalılar tarafından fethedilmesiyle Hristiyanlaştırılmıştır. Estonya; tarihin değişik dönemlerinde Danimarka, İsveç, Polonya ve Rusya egemenliği altına girmiştir. Estonya kelimesinin bölgenin Baltık denizinin doğusu olması nedeniyle doğuda yaşayanlar manasında Eastern'den türediği söylenir. Altı yüzyıl önce Baltık denizi kıyısındaki limanları geliştirmişlerdir (http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/estonia/)

Ekim Devriminde Çarlık Rusyası'nın devrilmesiyle Estonya, 24 Şubat 1918'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Haziran 1940 tarihinde Estonya Sovyetler Birliği'ne katılmıştır. 1941-1944 arası Nazi işgali dışında 1991'e kadar Sovyet egemenliğinde kalan bir ülkedir. Bu süreçte Sovyetler Birliği'nin en zengin cumhuriyetlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Ülkedeki Sovyet yönetiminin işgal mi yoksa Nazi Almanya'sına karşı Estonya'nın kendi rızası ile birliğe katıldığı bir karar mı olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nden ilk ayrılan ülkedir. 20 Ağustos 1991 tarihinde, Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile birlikte, Şarkı Devrimi ile bağımsızlığını tekrar ilan etmiştir. 20 Ağustos "Estonya Ulusal Bayramı" olarak kabul edilmektedir (http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/estonia/).

31 Ağustos 1994'te Rus askerlerinin ülkeden çekilmesi ile Estonya Batı Avrupa ve diğer bölgelerdeki ülkelerle ilişkilerini bağımsız olarak yönetme hakkını almıştır. Ülke, 29 Mart 2004 tarihinde NATO'ya, 1 Mayıs 2004 tarihinde ise Avrupa Birliğine katılmıştır (http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/estonia/).

Arş. Gör. Hilal İlknur Tunçeli
Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı

Estonya'da okul öncesi eğitim ücretlidir ve bu ücret asgari ücretin %20'sinden fazla olmayacak şekilde devlet tarafından belirlenmektedir. Ayrıca aileler okuldaki yemekler içinde ücret ödemek zorundadır (https://www.hm.ee/en/activities/pre-school-basic-and-secondary-education/pre-school-education).

Estonya'da okul öncesi dönem çocuklarının okullaşma oranı 2011 yılı verilerine göre %100'e ulaşmıştır (http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/166EN.pdf).

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Estonya'da öğretmen yetiştirme görevi yükseköğretim kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir. Öğretmen yetiştirme müfredatı Yükseköğretim Standartları (2008) ve Öğretmen Yetiştirme Yeterliliklerinin (2000) belirlediği kriterlere göre yapılmaktadır. Tüm öğretmen yetiştirme programları 60 AKTS'lik pedagoji ve psikoloji temelli konular ve uygulamalarına yönelik dersleri içermektedir. Öğretmen eğitimi programlarına kayıtlı öğrenciler müfredat geliştirme süreçlerine dâhil edilmektedirler. Öğrenciler Program Geliştirme Konseylerine özellikle çağırılırlar ve müfredata yönelik süreçlerde aktif rol almaktadırlar. Hem eğitim vereceği kademe hem de eğitim gördüğü program hakkında geri dönütlerini, önerilerini, eleştirilerini sunma konusunda desteklenmektedirler. Okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması derslerinde özel ya da belediyeye bağlı kurumlara giden öğretmen adayları uygulamalarını üç aşamada gerçekleştirmektedirler: gözlem, basit ve temel okul uygulaması. Üç aşamalı uygulama süreci ile öğretmen adaylarının öğretmenleri her yönüyle gözlemlemeleri ve küçük denemeler yoluyla kendilerini test etmeleri sağlanmaktadır. Her uygulama sürecinde öğretmen adayı gözlemleri, yaptıkları ve biriktirdiklerini bir dosyada toplayarak portfolyo hazırlamalı ve final semineri olarak sunmalıdır (https://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/ country-info/estonia/structure-and-content-of-initial-teacher-education-courses).

AİLE EĞİTİMİ

Yasal düzenlemelerle ailelerle iletişim ve aile katılımı desteklenmesine rağmen ailelerle iş birliği genellikle e-günlükler üzerinden informal şekilde gerçekleşmektedir. Ailelerle toplantılar ve görüşmeler her yıl en az bir kere yapılmaktadır. Aileler isterlerse okul konseylerinde resmî olarak yer alabilmektedir. Estonya Çocuk Yardımlaşma Birliği ailelerin okul konseylerinde yer alabilmeleri için çeşitli çalışmalar yapmaktadır (http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/expert-groups/documents/france-parental-involvement_en.pdf).

Estonya'nın Sovyet rejimi altında olduğu günlerde ailelerin ve okulların rolleri birbirinden net bir şekilde ayrılmaktaydı. Aileler çocuğun sosyalleşmesinden sorumluyken okul öncesi eğitim kurumları çocuğun akademik ve ideolojik gelişiminden sorumlu olmuştur. Bu sürecin bir sonucu olarak aileler daha pasif bir rol üstlenirken öğretmenler ailelere çocukları hakkında bilgi verme ve iletişime geçme rolünü üstlenmişlerdir. Değişen eğitim sistemine rağmen ailelerin istenilen düzeyde aktif katılım göstermedikleri ve kendilerine ulaşılmadan ya da talep edilmeden çocuklarının eğitim süreçlerine fazlaca dâhil olmadıkları görülmüştür. Sıklıkla ev ödevlerine yardımcı olma noktasında sorumluluk üstlenen ailelerin Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının aile katılımının önemini vurgulayan çalışmaları ve projeleri ile okula, çocuğun eğitim sürecine ve eğitim sistemi-müfredat konularında karar verme mekanizmalarına daha fazla dâhil olmaları sağlanmaya çalışılmaktadır (Kikas, Peets ve Niilo, 2010).

KAYNAKLAR

Avrupa Birliği Eğitim Politikaları Çalıştayı (2015). http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/expert-groups/documents/france-parental-involvement_en.pdf Erişim Tarihi: 08.07.2016.

Avrupa Birliği Resmî İnternet Sayfası, http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/estonia/ Erişim Tarihi: 08.07.2016.

Estonya Ansiklopedisi, http://www.estonica.org/Erişim Tarihi: 08.07.2016.

Estonya Eğitim ve Bilim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim, https://www.hm.ee/en/activities/pre-school-

basic-and-secondary-education/pre-school-educationErişim Tarihi: 08.07.2016.

Estonya Eğitim ve Bilim Bakanlığı Özel Eğitim, https://www.hm.ee/en/activities/pre-school-basic-and-secondary-education/special-educational-needsErişim Tarihi: 08.07.2016.

Estonya Eğitim ve Bilim Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, http://vana.hm.ee/ Erişim Tarihi: 09.07.2016

EuropeanAgency, https://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/country-info/estonia/structure-and-content-of-initial-teacher-education-coursesErişim Tarihi: 09.07.2016.

Eurydice and Eurostat Report (2014). Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/166EN.pdfErişim Tarihi: 08.07.2016.

Kikas, E, Peets, K &Niilo, A. (2010). Assessing Estonianmothers'in volvement in their children'seducation and trust in teachers. *Early Child Development andCare*. Vol 181 (8) http://www.tandfonline.com/doi/. Erişim tarihi: 09.07.2016.

OECD (2016). http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/oecd-reviews-of-school-resources-estonia-2016. Erişim Tarihi: 09.07.2016.

Bölüm 16

FİNLANDİYA

GİRİŞ

Avrupa'nın kuzeyinde, Baltık Denizi kıyısında yer alan Finlandiya, 5.5 milyon nüfusa (2016) sahip bir İskandinav ülkesidir (Population Register Centre [PRC], 2016). Başkenti Helsinki'dir. Toplam 6 eyaletten oluşmuştur. Doğusunda Rusya, kuzeyinde Norveç ve batısında İsveç yer alır. Finlandiya'da kullanılan resmî diller Fince (%92), İsveççe (%6) ve Sami dilidir (Sefer, 2015). 1995 yılından itibaren Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında yer alan Finlandiya, doğu ile batı arasında sınır oluşturan coğrafî konumundan ötürü yönetimsel geleneklerden genetik mirasa kadar hemen her yerde doğu kültürüne ait bazı unsurları barındırmaktadır (Simola, 2005).

Kendilerini kendi dillerinde bataklıklar ülkesi (Suomi) olarak adlandıran Finlandiya 600 küsur yıl İsveç'in ve yüz küsur yıl kadar da Rusya'nın hegemonyası altında varlığını zorluklarla sürdürmüştür. 1917 yılında bağımsızlığını ilan eden ülke, kendi cumhuriyetini kurmuştur. Uzun yıllar geri kalmış bir tarım toplumu olarak varlığını sürdüren bu ülke özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra kendini toplamış ve liberal batı toplumlarının bir parçası olmak için sistemli bir çaba içine girmiştir. Bu ülkenin özellikle 1960'lı yılların sonunda ve 1970'li yılların başında ülke eğitimi için aldığı temel kararlar bugünkü gelişmiş duruma ulaşmasında anahtar rol oynamıştır. 1970'li yıllarda eğitimde yaptıkları köklü reformlarla eğitimli insan kaynağının ne kadar önemli olduğunu göstermişlerdir. Kendi toplumlarını yeniden inşa ederken eşitlik ve niteliğe büyük bir önem vermişlerdir. Hiçbir yurttaşının özellikle eğitim olanaklarından geride kalmaması için çok sağlam bir eğitim kurumu tasarlanmıştır (Bakioğlu & Yıldız, 2015).

EĞİTİM TARİHİ

Finlandiya'nın eğitim sisteminin gelişimi üç dönemde incelenebilir:

- Kuzeyde bir tarım toplumu olmaktan sanayi toplumu olmaya geçiş yoluyla eğitim için eşit fırsatlar sağlanması (1945-1970),
- Gelişen hizmet sektörü, teknoloji seviyesi ve teknolojik yeniliklerin artmasıyla kuzeyde bir refah toplumu oluşturma yoluyla bütün toplumu kuşatıcı bir okul sistemi yaratma (1965-1990),
- Finlandiya'nın yeni kimliği olan ileri teknoloji ve bilgi temelli toplum özelliğini koruyarak temel eğitimi geliştirme ve yükseköğretimi geliştirmedir (1985 ve sonrası) (Akt., Sefer, 2015).

Fin eğitim tarihinde 1970'li yıllar bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Eğitim reformu o zamanlar hayata geçirilmiştir ve bugünkü başa-

Zeynep Banu Gündüz
Bilm. Uzm., Öğretmen, MEB

menlerin kendi dersleri için müfredat geliştirmeleri, ulusal ilkeleri temel alan öğretim ve değerlendirme yöntemlerini belirlemeleri ve öğrenme materyallerini seçmeleri anlamına gelmektedir. Ne müfettişler, ne öğrenme materyallerinin ulusal düzeyde değerlendirilmesi ne de ulusal bir değerlendirme söz konusudur. Başka bir deyişle, Finlandiyalı öğretmenler özerk ve yansıtıcı uzman olmak için eğitilmektedir. Bu bağlamda, Finlandiyalı öğretmenlerin büyük çoğunluğu kendilerini işlerine adamışlardır denilebilir (Bakioğlu & Yıldız, 2015).

AİLE EĞİTİMİ

Öğrencilerin başarısını etkileyen en önemli faktörlerden birisi de hiç kuşkusuz ailedir. Annebabanın eğitim düzeyi arttıkça öğrenci başarısı da artmaktadır. Finlandiya'da lise mezunu olan veli oranı (35-44 yaş) %87 iken, üniversite mezunu veli oranı %50'ye yaklaşmaktadır (Aydın, Sarıer & Uysal, 2012).

Okuma bilmeyen gençlerin evlenmesine izin verilmediği belirtilen "Kalevela" efsanesinin Finlandiya'da eğitimin yaygınlaşmasına hizmet ettiğine inanılmaktadır. Ailede her bireye saygın, yetkin ve çalışkan biri olmasının öğütlenmesi eğitimin kültürel bir temeli olarak ifade edilmektedir (Arinen, 2008). Finli aileler çocukları hangi okula giderse gitsin asla endişelenmezler. Çünkü bütün okulların aynı nitelikte eğitim verdiğini bilirler. Ayrıca kendi ekonomik durumlarının çocuklarının okuldaki pozisyonunu asla etkilemediğini; kendi çocuklarının temel ihtiyacı olan her şeyin devletçe karşılanacağını bilirler. Ebeveynlerin çocuklarıyla kültürel, politik ve sosyal konuları konuşması, etkinliklere birlikte katılmaya çalışması Fin toplumunda oldukça yaygın ve yüksektir. Bu bağlamda okul aile iş birliği etkililik bakımından üst düzeydedir (Bakioğlu & Yıldız, 2015). Finlandiya eğitim sisteminin resmî bir parçası olmasa da evde eğitim denen bir olgu da mevcuttur. Örneğin, engelli çocuğunu evde eğitmek isteyen ebeveyne belediye belli bir ücret karşılığı eğitim verebilmekte ve ebeveyn de çocuğunu evde eğitebilmektedir. Ancak ebeveynler bu eğitimi verebilmek için belirli testlerden geçmek zorundadırlar (Gürses, 2012).

KAYNAKLAR

Arinen, P. (2008). Eğitimde Bir Başarı Örneği, Finlandiya: PISA Sonuçları Etkenlerinden, Program Geliştirme ve Öğretmen Eğitimi Panel sunusu, TOBB ETÜ, (10.04.2008).

Aydın, A. & Sarıer, Y. & Uysal, Ş. (2012). Sosyo Ekonomik ve Sosyo Kültürel Değişkenler Açısından PISA Matematik Sonuçlarının Karşılaştırılması. Eğitim ve Bilim Dergisi, 37 (164), 21-30.

Basic Education Act of Finland. (1998). Retrieved July 26, 2016 from http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/ en19980628.pdf

Bakioğlu, A. & Yıldız, A. (2013). Finlandiya'nın PISA Başarısına Etki Eden Faktörler Bağlamında Türkiye'nin Durumu. Eğitim Bilimleri Dergisi, 38, 37-53. ISSN: 1300-8889

Bakioğlu, A. & Yıldız, A. (2015). PİSA Bağlamında Finlandiya Eğitim Sistemi ve Öğretmen Eğitimi (1. Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.

Çobanoğlu, R. & Kasapoğlu, K. (2010). PİSA'da Fin Başarısının Nedenleri ve Nasılları, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39, 121-131.

Eraslan, A. (2008). Japanese Lesson Study: Can it work in Turkey. Education and Science, 33, 62-67.

Eraslan, A. (2009). Finlandiya'nın PISA'daki Başarısının Nedenleri: Türkiye İçin Alınacak Dersler, Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 3 (2), 238-248.

Erginer, A. (2006). Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri ve Türkiye Eğitim Sistemleriyle Karşılaştırmalar (1. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Finnish National Board of Education. (2016). Learning and Competence 2025. Retrieved July 25, 2016 from http://www.oph.fi/dowload/164907_learning_and_competence_2025_ finnish_ national_ board_ of_ education.

Gürses, B. (06.02.2012). Eğitimde Şifreleri Kırılamayan Ülke: Finlandiya, Eğitimde Fin Mucizesi, www. Memurlar.net /haber/217036/: (26.07.2016).

Mete, Y, A. (2013). Güney Kore, Japonya, Yeni Zelanda ve Finlandiya'da Öğretmen Yetiştirme ve Atama Politikaları. Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, 8 (12) , 859-878.

Öztürk, M. (2013). Öğretmenlerin Eğitim Sistemlerine Sağladığı Katma Değer: Finlandiya Örneği. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı 1, 298-310.

Reşitoğlu, Y. (2010). TIMSS, PIRLS, PISA Türkiye ve Finlandiya. Ekin Koleji Empati Dergisi, 4, 6-13.

Population Register Centre. (2016). The population of Finland. Retrieved July 24, 2016 from http://www.trading economics.com/finland/population.

Sahlberg, P. (2007). Education Policies For Raising Student Learning: The Finnish Approach. Journal of Education Policy, 22 (2), 147-171.

Sefer, A. (2015). Çin Hong-Kong, Finlandiya, Kore, Singapur ve Türkiye'nin Ana Dili Öğretim Programlarının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul; Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Simola, H. (2005). The Finnish Miracle of PISA: Historical and Sociological Remarks on Teaching and Teacher Education, Comparative Education, 41 (4), 455-470.

Yıldız, A. (2013). Finlandiya'nın PISA Başarısına Etki Eden Faktörler Bağlamında Türkiye'nin Durumu, Doktora Tezi. İstanbul; Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bölüm 17

FRANSA

GİRİŞ

Fransa İlk Çağ'da Roma hâkimiyetinde iken kavimler göçü sonrasında Frankların egemenliğine girmiştir. Coğrafi keşiflerle birlikte önemli sömürgeler elde edip yakın çağda dünya denizlerinde önemli güç kaynağı olmuştur.

18. ve 19. yüzyılda Fransa en önemli sömürge imparatorluklarını kurmuştur. Bu sömürge imparatorluğu sayesinde Fransa'nın sınırları batı Afrika'dan, güneydoğu Asya'ya kadar uzanmış, etki ettiği bölgelerdeki toplumların kültür ve siyasetlerinde belirgin izler bırakmıştır (wikipedia.org/wiki/Fransa).

Fransa'da özellikle otomotiv, hava taşıtları ve savunma sanayisi çok gelişmiştir. Askeri alanda hem dünyada hem de Avrupa ülkeleri arasında en güçlü ülkelerdendir.

Fransa 22 bölgeye ayrılmıştır ve her bir bölgede 2-8 arası vilayet bulunmaktadır. Fransa'nın en büyük şehri başkent Paris'tir. Diğer önemli şehirleri; Lyon (Lion), Marsilya, Lille (Lil), Bordeaux (Bordo), Toulouse (Tulus), Nice (Nis) ve Nantes'tır (Nant). Nüfus dağılımı dengesizdir ve nüfus artış hızı diğer Avrupa ülkelerine göre çok düşüktür. Nüfusunun önemli bir kısmı Fransız asıllıdır. Bununla birlikte Cezayir ve Fas asıllılar olmak üzere Portekizliler, İspanyollar ve İtalyanlar da bulunmaktadır.

Fransa Fransız İhtilali'ne kadar mutlak monarşi ile yönetilmiş daha sonra Cumhuriyet idaresine geçmiştir. Fransız Anayasası, 1958'de düzenlenmiştir. Fransa Cumhuriyeti, yarı başkanlık sistemiyle yönetilmekte olup köklü bir demokrasi geçmişine sahip bir devlettir. Cunhurbaşkanı çok önemli yetkilere sahiptir ve doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Cumhurbaşkanına ve parlemetoya karşı sorumlu olan başbakanı ise Cumhurbaşkanı atamaktadır (wikipedia.org/wiki/Fransa).

(http://old.kesfetmekicinbak.com/arkeoloji/08198/all_images.php)

Doç. Dr. Saide Özbey
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

KAYNAKLAR

Arslan, M. (2005). Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durumu, *Millî Eğitim Dergisi,* 33 (167). (www.yayin.meb.gov.tr).

Atlı, S. (2013).Türkiye'de ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programları, *Eğitimde Politika Analizi Dergisi,* 2, (2), 56-76.

Ergün, M. (2016). Gelişmiş Ülkelerde Eğitim, Fransız Eğitim Sistemi. (http://slideplayer.biz.tr/slide/2449840/06.08.2016)

İkizer, İ. (2004). Almanya, Fransa ve Polonya'nın Eğitim Sistemlerine Genel Bir Bakış, *Üniversite ve Toplum Dergisi,* 4 (3). (http://www.universite-toplum.org. Erişim tarihi 28.08.2016).

Çetinkaya, Ç. (2010). 19. ve 20. Yüz Yıllarda Avrupa'da Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitim Tarihi**.** *ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1 (82), 51-62.

Kartal, H. (2005). Okul Öncesi Eğitimin Fransa'daki Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (2).

(http://www.tebd.gazi.edu.tr/index.php/tebd/issue/archive.Erişim Tarihi 28.08.2016).

Kıran, A. (1995). Fransiz Öğretim Sisteminde Ögretmen Yetiştirme, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* (11) 163-169.

Koçyiğit, S. (2007). Farkli Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Gelişimi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

Saydı, T. (2013). Fransa'da Öğretmen Yetiştirme Alanında Yüksek Öğretim Reformu *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (H. U. Journal of Education) Özel Sayı (1), 327-343.

Süngü, H. (2005). Fransa, İngiltere ve Almanya eğitim denetimi sistemlerinin yapı ve işleyişi. *Millî Eğitim Dergisi,* 33 (167). (www.yayin.meb.gov.tr. Erişim tarihi 20.08.2016).

Topbaş, E. (2005). Fransa'da Yüksek Öğretimin Örgütsel Yapısı: Paris Akademisi Örneği.*Millî Eğitim Dergis*i, 33 (167). (www.yayin.meb.gov.tr. Erişim tarihi 20.08.2016).

Topbaş, E. (2004).Fransa Öğretmen Eğitimi:Öğretmen Yetiştirme Enstitüleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,*2 (1).

Uygun, S., Ergen, G. & Öztürk, İ. H. (2011). Türkiye, Almanya ve Fransa'da Öğretmen Eğitimi Programlarında Uygulama Eğitiminin Karşılaştırılması, *İlköğretim Online,* 10(2), 389-40.

Yıldırım, M. C. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* www.esosder.org 7(25), 091-110.

Web Kaynakları

http://euroguidance.iskur.gov.tr/Portals/1/Kaynaklar/ulkeornekleri/fransa.pdf (Erişim tarihi 28.08.2016).

https://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/expert-groups/documents/france-parental-involvement_en.pdf. (Erişim tarihi 28.08.2016).

http://old.kesfetmekicinbak.com/arkeoloji/08198/all_images.php.(Erişim tarihi 03.08.2016).

France - Special needs education within the education system

https://www.european-agency.org/country-information/france/national-overview/special-needs-education-within-the-education-system.(Erişim tarihi 03.08.2016).

https://wikipedia.org/wiki/Fransa (Erişim tarihi 28.08. 2016).

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/France:Higher_Education (Erişim tarihi 28.08.2016).

Bölüm 18

GÜNEY AFRİKA

GİRİŞ

Güney Afrika Cumhuriyetine Ait Genel Bilgiler	
Ülke Nüfusu	48.6 milyon (2013)
Yüzölçümü	1.219.912 km²
Resmî Diller	İngilizce, Vendaca, Afrikaanca, Kuzey Sothoca, Güney Ndebelece, Zuluca, Güney Sothoca, Svatice, Tsongaca, Tswanaca, , Xhosaca
Dini İnanç	Hıristiyan %79,8; Animist %15,1; Müslüman %1,5; Hindu %1,2; Musevi %0,2
Yönetim Şekli	Cumhuriyet
Resmî Başkent	Cape Town
Eyalet Sayısı	9
Zorunlu Eğitim Süresi	9 yıl
Okuma-Yazma Oranı	%94

Güney Afrika'ya ait genel bilgiler

Güney Afrika Cumhuriyeti, Afrika Kıtası'nın en güneyinde 1.219.912 km² yüz ölçümü ile dünyanın en büyük yirmi dördüncü ülkesidir. Ülkenin güneyinde Hint Okyanusu, kuzeyinde Botsvana ve Zimbabwe, güneybatısında ise Atlas okyanusu ile çevrilidir (Goetz ve diğerleri, 1987). Ülke genelinde karasal iklim hakimdir. Güney Afrika'nın Güney Yarımküre'de yer alması nedeniyle Kuzey Yarımküre'nin tersinde mevsimler yaşanmaktadır. Batı Kap ve Cape Town dolaylarında serin bir iklim hakimdir. Kıyı bölgelerde nemli bir iklim hakimdir. Sıcaklık değerleri yıl içinde 25-35°C olarak gözlemlenebilmektedir (Ernst, Karl-Günther & Bernd, 1980).

Güney Afrika siyasi haritası

Ülke nüfusu 2011 yılı sayımlarına göre, Güney Afrika ülkesi, Afrika kıtasının nüfusu en yoğun olan beşinci ülkesidir. Ülke nüfusunun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır. Ülkenin kıyı ve kuzeydoğu bölümlerinde nüfus yoğunluğu yüksektir. 2015 verilerine göre ülke geneli yıllık nüfus artışı %1,33 dolaylarındadır. Güney Afrika, birçok Afrika ülkesinde yer alan nüfusun tersine

Öğr. Gör. Dr. Miray Özözen Danacı
Düzce Üniversitesi

sağlığı, beslenme, çocuk gelişimi ve sağlığı ile ilgili dikkat edilecek temel aile pratikleri gibi konularda da eğitim verilmektedir (UNICEF, 2009).

Yapılan araştırmalarda, Güney Afrika'daki eğitim programlarının bölgesel kültürü içermediği, Avrupa'ya yönelik bilgi ve yetenekleri çocuklara öğretmeye çalıştığı görülmüştür. Bugün Güney Afrika'nın çocuk yetiştirme tutumlarını batılı kültürde ortaya çıkan "global çocuk" anlayışına uydurması istenmektedir. Ancak bu görüş dünyanın pek çok yerinde hâlen geçerli değildir. Oysa bir çocuğun kendi kültür ve kimliğini tanıması hakkıdır. Güney Afrika'da medreseler okul sonrası dini eğitim sağlamaktadırlar (Pence & Nsamenang, 2008).

Birçok projede, çocuklar, gençler, ebeveynler, yetişkinler, okul öncesi ve ilköğretim öğretmenleri, sağlıkçılar çocukların refah ve huzurunu sağlamak için çalışırlar. Bu projelerde de aile destek programlarına önem verilir.

Güney Afrika'da çocuk gelişimi ilgili dikkate alınması gereken dört temel nokta (Pence & Nsamenang, 2008):

- Gelişim psikolojisinin savunduğu gelişimsel öğeler, statik, homojenize, Avrupa ve Amerikan modelli, orta derece, ata değerlerini taşımaktadır.
- Okul öncesi eğitime yönelik çalışmalar ve elde edilen veriler ile ilgili değerlendirmeler gelişmiş ülkelere dayanmaktadır. Güney Afrika'da çocuk yetiştirme biçimleri araştırmacıların ilgisini çekmemiştir.
- Gelişimsel olarak dengeli çocuk eğitimi uygulamaları batılı-Avrupa kültürü kökenlidir.
- Bireyin gelişimini ayrıntılı incelemede kültürel faktörler önemli rol oynamaktadır.

KAYNAKLAR

Unesco-Beirut & Uie (UNESCO Institute for Education). (2003). Literacy and adult education in the Arab World, Regional Report for the Confintea V Mid-Term Review Conference, Bangkok.

Unicef. (2009). Adult Literacy Classes in Niger Emphasize the Importance of Family Education. Info by country, from http://www.unicef.org/infobycountry/niger_ 49406.html.

Alpaydın, Y. & Nilgün Canel, A. (2012). *Aile eğitimi programları üzerine notlar.* EDAM (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

İnce, G. (2008). Yetişkin okuryazarlık programlarının nitelik açısından değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı, Ankara.

Cole, C. L. & Cole, A. L. (1993). Family Therapy Theory Implications for Marriage and Family Enrichment", Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach, NY: Plenum Press., New York.

Ernst K., Karl-Günther S. & Bernd W. (1980). Das südliche Afrika. (Wissenschaftliche Länderkunden Band 17), Darmstadt, 36-45.

Scott R., Richard W. Weisfelder & Michelle F. (2004). Historical Dictionary of Lesotho. Scarecrow Press, Lanham, Maryland/Oxford

UNESCO-IAU (http://www.unesco.org/iau/cd-data; UNESCO, İstatistik Yıllığı 1999 (http://www.uis-unesco.org/en/stats/statistics/yearbook/tables/ed.htm)

Dünya Bankası, Dünya Gelişim Göstergeleri (2003). Dünya Bankası, İstatistik Bilgi Yönetim Sistemi (SIMA).

http://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2014/11/GAC.pdf Erişim Tarihi:15.08.2016

http://www.ito.org.tr/itoyayin/0002470.pdf Erişim Tarihi:15.08.2016

Pence, A. & Nsamenang, B. (2008). A case for early childhood development in sub-Saharan Africa. Working Paper No 51. The Hague, The Netherlands: Bernard van Leer Foundation.

Bölüm 19

HIRVATİSTAN

GİRİŞ

Resmî adı Hırvatistan Cumhuriyeti olan ülke Hırvatistan olarak da anılmaktadır. 9. yüzyılda kurulan ülke şu anki Hırvatistan olmasına dek geçen yıllarda birden çok bağımsızlık savaşı vermiş ve 1991 yılında "Bağımsızlık ve Özgürlük Beyannamesi" ile tam bağımsızlığını ilan etmiştir (Crljenko et al., 2013; Azarkan, 2011). Hırvatistan Cumhuriyeti coğrafi konum olarak merkez Avrupa'nın Akdeniz tarafında yer almaktadır. Ülke Slovenya, Macaristan, Sırbistan, Bosna Hersek ve Montenegro ile komşudur (Crljenko et al., 2013).

Binden fazla sayıda adası olan ülkenin başkenti Zagreb'tir. Zagreb aynı zamanda ülkenin en büyük şehridir (Crljenko et al., 2013). Ülke toplam 21 idari bölgeye ayrılmıştır (Crljenko et al., 2013). Bayrağı kırmızı, beyaz ve mavi renklerde olup; üzerinde bir kalkan resmî vardır. Ülkenin toplam yüz ölçümü ise yaklaşık 57 bin kilometre karedir. Ana dili Hırvatça, para birimi ise Kunadır. Nüfusu 2015 yılında 4.225.316 olan (European Union, 2016) ülke vatandaşlarının çok büyük çoğunluğu katoliktir. Turizm ülkenin gelir kaynağının önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Crljenko et al., 2013). Bununla birlikte perakende ticaret, ulaştırma, konaklama ve yiyecek hizmetleri ile endüstri de ülkenin gelir kaynakları arasındadır. Hırvatistan 2013 yılından bu yana Avrupa Birliği ülkeleri arasında yer almaktadır (European Union, 2016).

Hırvatistan Cumhuriyeti'nde devlet otoritesi yasama, yürütme ve yargıda güçler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır. Hırvatistan Cumhuriyeti hükûmeti yürütme gücünü anayasa ve hukuka uygun olarak gerçekleştirir. Yürütücü güç olarak hükûmet; izlenecek politika ve uygulanacak programların hazırlanması, düzenlenmesi ve uygulanmasından sorumludur. Bu süreçte hazırlanan teklif ve stratejilerin onaylanması, oluşan sorunların giderilmesi, alınan kararların tam ve doğru olarak hayata geçirilmesinden sorumludur ve kendi yetki alanındaki ilişkileri düzenlemeye yönelik çeşitli önlemleri alır (Crljenko et al., 2013).

Hırvatistan hükûmeti parlamentoya yasalarla ve devlet bütçesi ile yıllık hesaplar gibi diğer yönetsel eylemlerle ilgili önergeler sunar. Parlamentoda alınan kararların uygulanmasını sağlar. Kanunların uygulanması için gerekli düzenlemeleri yapar, iç ve dış politikayı belirler, ülkenin ekonomik gelişimini yönlendirir ve halka sunulması gereken hizmetlerin sağlanması ile ilgilenir (Crljenko et al., 2013).

EĞİTİM TARİHİ

Hırvatistan eğitim tarihi incelendiğinde, eğitimle ilgili ilk kurumların 14. yüzyılda kiliseler

Yrd. Doç. Dr. Ezgi Akşin Yavuz
Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Hoffman & Lupšić, 2012). Ailelerin çocuklarla iletişim ve etkileşim kurma biçimleri çocukların okul başarısı ve gelişimleri üzerinde etkili olmaktadır. Ancak Hırvatistan'da ailelerin okul yönetimine ve eğitim sürecine katılım olanakları ise oldukça sınırlıdır (Sirius, 2014). Bununla ilgili olarak ülkenin eğitim programında çeşitli düzenlemeler yapılmış ve farklı projeler yürütülmüştür.

Avrupa Komisyonu ortaklığı ile Hırvatistan, Estonya, İspanya ve Almanya'nın katıldığı, özellikle göçmen aileleri hedef alan bir proje, 2007 yılında Hırvatistan'da da Avrupa Komisyonu ortaklığında geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Proje dâhilinde iki yıl süre ile haftalık olarak ailelerle uygulamalı çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda ailelerin eğitime katılımı, çocuklarının gelişimini nasıl destekleyeceği ve çocuklarının öğrenmelerine nasıl yardımcı olabileceği gibi konular ele alınmıştır. Proje sonunda aileler eğitimin kendileri için çok faydalı olduğunu ve devam etmek istediklerini, öğrendiklerini evde çocuklarıyla uyguladıklarını ve çocuklarıyla keyifli vakit geçirdiklerini, Hırvatça dil becerilerinin geliştiğini ve farklı etnik kökenli aileler ile kaynaştıklarını ifade etmişlerdir (Sirius, 2014).

Ailelerin eğitim sürecine katılımının çocukların okul başarısı ve eğitimde kalma süresi ile olan ilişkisinin incelendiği bir çalışma Güney Doğu Avrupa'da 7 ülkede yürütülmüştür. Bu ülkelerden biri olan Hırvatistan'da aile katılım programına katılan anne babaların çocuklarından olan beklentileri ile çocuklarının okul başarısı arasında ilişki olduğu görülmüştür (Ivan ve Cristei, 2011). 2013 yılında yayınlanan bir OECD raporuna göre Hırvatistan'da yaşayan aileler çocukların okulda neler yaptığı hakkında konuşmakta, akşam yemeklerinde bir araya gelmekte ve okulda kazandığı beceriler hakkında sohbet etmektedirler (OECD, 2013). Ulusal Çerçeve Programında da ailelerin eğitime katılması gerektiği vurgulanmış ve öğretmenlere aile katılımını destekleyebilecekleri öneriler sunulmuştur (National Curriculum Framework, 2010). Ülkede aile katılımını arttırmaya yönelik çalışmalar ve projeler devam etmektedir.

KAYNAKLAR

Azarkan, E. (2011). Slovenya, Hırvatistan ve Bosna'nın bağımsızlık mücadeleleri ve Yugoslavya'nın dağılışı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* 8 (2), 52-91.

Crljenko vd. (2013). *Croatia land and people*. Zagreb: The Miroslav KrležaInstituteof Lexıcography. ISBN 978-953-268-026-3

Croatia Country Report (2014). WP4 Baseline study on the state of innovation in the thematic ields of the eSchool 4S network. Institute of Psychology, Belgrade, Serbia. E. T. 08.08.2016 http://eschool4s.eu/files/3414/1284/5897/Croatia_baseline_study-report_final.pdf

Education System Croatia EP-Nuffic Report (2015). The Croatian education system described and compared with the Dutch system. https://www.epnuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-croatia.pdf E.T. 08.08.2016

European Comission (2015). Education and training monitor 2015 Croatia. Luxemburg Publication Office of European Union.

European Union (2016). https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/croatia_en E.T. 08.08.2016

Ivan, C. & Cristei, A. (2011). Parental Involvement as a Key-Determinant for Equal Educational Chances: Evidence from Seven South Eastern European Countries. *Revista de cercetareşi interventiesocială*, 34, 73-114.

Jafarov, E. & Gunnarsson, V. (2008). Government Spending on Health Care and Education in Croatia: Efficiency and Reform Options. International Monetary Fund (IMF) Working Paper European Department.

Kasapçopur, A. (2007). Avrupa Birliği ülkelerinde eğitim denetimi. T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia. http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2428 E.T. 08.08.2016

National Curriculum Framework (2010). Natıonal curriculum framework for pre-school education and general compulsory and secondary education. Zagreb: Ministry of Science, Educationand Sports of the Republic of Croatia.

National Report on Educational Development in the Republic of Croatia (2001). The development of education. Ministry of Education and Sports Republic of Croatia.

OECD (2013). What can parents do to help their children succeed in school? Pisa in Focus. https://www.oecd.org/pisa/49012097.pdf E.T. 09.08.2016

Palekčić, M.,Radeka, I. & Zekanović, N. (2015). Croatia. In Eds . W. Hörner, H. Döbert, L. R. Reuter, B. von Kopp. *The Education Systems of Europe*. Second Edition (s. 155-170). In Serioes of Global Education Systems New York: Springer International.

Pavin, T.,Vidović, V. V. & Miljević-Ridički, R. (2006). Natıonalreport – Croatia. In*TheProspects of Teacher Education in South-east Europe*. InEds. P. Zgaga (p.251-289).PedagoškafakultetaUniverze v Ljubljani.

Republic of Croatia Ministry of Science, Education and Sports (2007). Strategy for the construction and development of the national curriculum for preschool education, general compulsory and secondaryschool education. Zagreb: Ministry of Science, Educationand Sports of the Republic of Croatia.

Sirius (2014). Parental Involvement Report. Part I: Initiatives by parents or organisations of immigrant or ethnicminority background. EUROPEAN COMMISSION Education and Culture DG-Sirius. http://www.sirius-migrationeducation.org/wp-content/uploads/2014/02/WP3.4-Report-parental-involvement.pdf E.T. 09.08.2010.

Sugawara, C. L.,Hermoso, J. C. R., Delale, E. A., Hoffman , K. &Lupšić, D. (2012). Parental involvement in an emerging democracy: The case of Croatia. *Advances in SocialWork,* 13(2), 451-470.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2011). 2011 Denklik Kılavuzu.

World Data on Education (2011). Croatia. UNESCO-International Bureau of Education. 7th edition.

Bölüm 20

HİNDİSTAN

GİRİŞ

Hindistan ya da resmî adıyla Hindistan Cumhuriyeti, Güney Asya'da bulunan ve yüzölçümü bakımından dünyada yedinci, nüfus bakımından ikinci sırada yer alan bir ülkedir. Dünya nüfusunun %17'sine ve dünya toprağının %2,4'üne sahip bir ülkedir. Kuzeyinde Keşmir ve Çin, kuzeydoğusunda Nepal ve Bhutan, doğusunda Bangladeş ve Birmanya, güneydoğusunda Seylan, güneyinde Hint Okyanusu, kuzeybatısında Pakistan bulunur. Üçgene benzeyen Hindistan yarımadası, ülkenin en büyük kısmını kaplar. Ülkenin kapladığı alan 3.287.590 km'dir.

Ulusal marşları "Jana Gana Mana"dır. Dünyada konuşulan 2820 dilden 325'i bu ülkededir. Hemen her 8-10 km'de lehçeler değişmektedir. Hindistan Endonezya'dan sonra sayıca en kalabalık Müslüman nüfusa sahiptir. Hindistan dünyanın en büyük on ikinci ekonomisine ve dünyanın en büyük dördüncü satın alma gücü kapasitesine sahiptir.

Hindistan fiziki yapı bakımından üç ayrı bölüme ayrılır. Bunlar Dekkan Platosu, Ganj Ovası ve Himalayalar bölgesidir. En önemli nehirleri Ganj, Brahmaputra, Narbada, Godavari, Krişna ve Indus'un bir kısmıdır. Ganj ve Brahmaputra en büyük nehirleridir. Brahmaputra 2900 km uzunluğundadır. Bu iki nehrin suları bazı bölgelerde ulaşıma elverişlidir. Ganj Nehri, Hindularca kutsal sayılır. Güneyinde Hint Okyanusu, batısında Umman Denizi ve doğusunda Bengal Körfezi'nin bulunmasıyla birlikte Hindistan'ın deniz kıyısı 7.517 kilometre uzunluktadır. Batısında Pakistan, kuzeydoğusunda Çin Halk Cumhuriyeti, Nepal ve Bhutan ve doğusunda Bangladeş ve Myanmar ülkeleri ile sınır paylaşmaktadır. Ayrıca Sri Lanka, Maldivler ve Endonezya'ya çok yakındır.

Bütünüyle Ekvator'un kuzeyinde kalan Hindistan, sıcak bölge içerisindedir. Ovalık bölgeler yıl boyunca nemli ve sıcak olur. Hindistan ikliminin başlıca özellikleri Musonlar, Alize rüzgârları, sıcaklık ve düzensiz yağışlardır. Hindistan'da yazlar yağışlı, kışlar ise kurak geçer. Aylık sıcaklık ortalaması 25-35°C arasında değişir. 4500-5000 m yüksekliklerde karlarla örtülü bölgeler bulunur.

Tabii kaynaklar bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan Hindistan topraklarının %22'si ormanlıktır. Özellikle Himalaya etekleri sık ormanlıktır. Himalaya eteklerinde bulunan ormanlardaki ağaçlar (palmiye, meşe, bambu ve defne) yapraklarını dökmezler. Dekkan'ın kuzeydoğusu ile Ganj Ovasında büyük ormanlar bulunmaktadır. Bu ormanların ağaçları kurak mevsimde yapraklarını dökerler.

Hindistan'ın dağlık bölgeleri ve balta girmemiş ormanları; her çeşit vahşi hayvanlar, nesli tükenmek üzere olan kuşlar ve dünyada pek nadir görülen hayvan çeşitlerine sahiptir. Kaplan, pars,

Öğr. Gör. Dr. Gülçin Güven
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Bölümü

ülkelerden biridir. Öğretmenlerin istihdamı, eğitimi, motivasyonları ve geribildirimleri büyük ölçüde planlanmaktadır. Buna ek olarak görev yapan öğretmenler hizmet içi eğitimler ile de desteklenmektedir (http://www.teindia.nic.in/Default.aspx).

AİLE EĞİTİMİ

Hindistan'da ailelere yönelik olarak uygulanan en yaygın eğitimlerden biri Aile Hayatı Eğitimi'dir (Family Life Education). Bu program başarılı bir aile hayatı için gerekli bilgi, tutum ve becerilerin kazandırılmasını amaçlamaktadır (Chowdhury, Carson ve Carson, 2006). Bu programın dışında ebeveynlere yönelik uygulanan eğitim programlarının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak çocukların okul başarısında aile katılımının önemli olduğu kabul edilmektedir (http://forbesindia.com/article/real-issue/the-role-of-family-in-good-education-is-really-important-james-heckman/38337/1)

KAYNAKLAR

ANON. (1996). Guidelines for school health programs to promote Lifelong Health Eating. Recommendations and Report. June 14/45 (RR-9), l-33. (http://www.cdc.gov/mmwr/preview/mmwrhtml/00042446.htm E.T. 26.07.2016)

Chowdhury, A., Carson, D. K. ve Carson, C. K. (2006). *Family Life Education in India Perspectives, Challenges, and Applications.* India, Jaipur: Rawat Publication.

Haktanır, G. (2005). Farklı ülkeler ve okul öncesi eğitimde farklılıklar. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 6*(62), 51-56.

Harmancı, F. M. (2015). Hindistan eğitim sistemi, (Edt. A. Balcı). *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Hindistan'ın Türkiye Büyükelçiliği web sitesi. http://www.indembassy.org.tr E.T. 21.07.2016

Hindistan Eğitim Dairesi. http://www.education.nic.in E.T. 21.07.2016

Khaparde, M. S. (2002). Educational research in India: policy and practice. *Educational Research for Policy and Practice, 1*(1-2), 23-33.

Sağlam, A., Ç. ve Aydoğmuş, M. (2016). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemlerinin denetim yapıları karşılaştırıldığında Türkiye eğitim sisteminin denetimi ne durumdadır?, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), 17-38.

Kaul, V. ve Sankar, D. (2009). Early childhood care and education in India. Education for All Mid-Decade Assessment. New Delhi, India, National University of Educational Planning and Administration (NUEPA).

http://mhrd.gov.in/teacher-education-overview E.T. 20.07.2016

http://preschools.indiaedu.com/playschool-learning-activities/ E.T. 21.07.2016

http://forbesindia.com/article/real-issue/the-role-of-family-in-good-education-is-really-important-james-heckman/38337/1 E.T. 12.08.2016

http://www.wikipedia.org/wiki/Education-in-india E.T. 19.07.2016

http://preschools.indiaedu.com/play-school-games E.T. 21.07.2016

http://preschools.indiaedu.com/play-school-india-iist E.T. 21.07.2016

http://reference.allrefer.com E.T: 22.07.2016

http://www.indianchild.com/education_society_india.htm E.T. 19.07.2016

http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/HINDISTAN.pdf E.T. 19.07.2016

http://www.yourarticlelibrary.com/education/teacher-education-programmes-5-types/45257/ E.T. 20.07.2016

Bölüm 21

HOLLANDA

GİRİŞ

Tablo 21.1. Hollanda Temel Göstergeler

Resmî Adı: Hollanda Krallığı **Kısa Adı:** Hollanda	**Başkent:** Amsterdam
Yüzölçümü: 41.526 km²	**Yönetim biçimi:** Anayasal Monarşi ve Parlamenter Demokrasi
Resmî Dili: Flemenkçe	**Dini:** %28 Katolik, %19 Protestan, %5 Müslüman, %6 Diğer, %42 Hiçbiri
Para birimi: Euro	**Bağımsızlık Tarihi:** 23 Ocak 1579
Nüfus: 16.947.904	**Nüfus Artış Oranı:** %0,41
Okuryazarlık Oranı: %99 erkek: %99 kadın: %99	**Ortalama Yaşam Süresi:** 81,23 yıl erkek: 79,11 yıl kadın: 83,47 yıl

Kaynak: CIA, 2015.

Kuzey ve batıda Kuzey Denizi, güneyde Belçika, doğuda ise Almanya ile komşu olan Hollanda topraklarının çoğunluğu deniz seviyesinin altındadır. Belçika ve Lüksemburg'un da dâhil olduğu Benelüks ülkelerinden biridir ve Batı Avrupa'nın üç büyük nehri olan Ren, Maas ve Schelde'in deltasında yer alır. Meşruti monarşi ile yönetilen bir ülkedir (Wikipedia, 2016). Ülkenin resmî başkenti Amsterdam olsa da siyasi başkent Lahey'dir. Hollanda Avrupa Birliği, NATO, OECD'ye üyedir ve Kyoto Sözleşmesi'ni imzalayan ülkelerden biridir.

Nüfus yoğunluğunun fazla olduğu ve km²ye 486 kişi düşen ülkede, nüfusun %19,6'sını etnik azınlıklar oluşturur. Bu etnik azınlıkların %36,6'sını Türkiye'den göç edenler oluşturmaktadır. Halkın neredeyse yarısı (%43 herhangi bir dine mensup olmadığını belirtse de en yaygın dini inanç Katolik (%30) ve Protestanlık (%20) ve Müslümanlık'tır (Eurydice, 2010).

Hollanda'da genel eğitim dili Felemenkçe olsa da Friesland bölgesinde kullanılan Frisian dilinin özel bir statüsü bulunmaktadır. Friesland'daki okullar hem Felemenkçe hem de Frisian dilinde eğitim sürdürmektedirler. Bunun yanı sıra Hollanda'nın diğer bölgelerindeki yerel lehçeler de, kullanıldıkları bölgelerin eğitim kurumlarında öğretim dili olarak kullanılabilirler (Unesco, 2010-2011).

EĞİTİM TARİHİ

Temelde tek kültürlü olan Hollanda'da, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanılan işçi göçü ve ailelerin birleştirilmesi ile birlikte eğitim konusunda tartışmalar ortaya çıkmıştır (Leeman & Reid, 2006). Bingöl ve Özdemir'in Kapelle'den (2001) aktardığına göre, bu gelişmeler netice-

Yrd. Doç. Dr. Özge Pınarcık
Düzce Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Hollandalılar, aile içi ilişkilerde demokratik bir tutum benimsemektedir. Anne-baba-çocuk ilişkileri, karşılıklı saygı çerçevesindedir. Aileler, çocuğun gelecek planında asıl kararı kendisinin vermesini bekler ve sadece yönlendirici konumda bulunurlar. Yaratıcılık ve girişimciliğe değer verdiklerinden, çocuğun sosyal etkinliklerdeki başarılarını da akademik başarıları kadar önemserler. Aile bireyleri, boş zamanlarını değerlendirmek ve birlikte vakit geçirmek için özellikle hafta sonları bir araya gelmek istemektedirler. Birlikte geçirilen zamanlarda da ailenin tüm bireylerinin hoşlanabileceği etkinlikleri tercih etmektedirler (Schulze, 2004).

Çalışan kadın ve erkeklere çocuk sahibi olduklarında yasal bir hak olarak verilen ebeveynlik izni, sınırlı sayıda ülkede ücretsiz izin şeklindedir ve bu ülkelerden biri de Hollanda'dır (Bruning & Plantenga, 1999).

KAYNAKLAR

Ahlers, J. & Vreugdenhil, K. (2003). De Basisschool: Op Weg Naar 2010. Twello: Van Tricht.

Ahlers, J. & Vreugdenhil, K. (2011). De Basisschool: Feiten Achtergronden. Deventer: Van Tricht.

Alkema, E., Van Dam, E., Kuipers, J., Lindhout, C. & Tjerkstra, W. (2006). Meer Dan Onderwijs: Theorie en Praktijk Van Het Onderwijs in De Basisschool. Assen: Van Gorcum.

Arslan, B. (2006). Ailenin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Çocuğun Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılımına Etkisi (Türkiye ve Hollanda'daki İlköğretim 5. Sınıf Öğrencileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Çalışma), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Avcı, S. (2010). Hollanda ve Türkiye'deki Fen Bilgisi Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırması ve Bu Programlar Hakkında Öğretmen Adaylarının Görüşleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Aytaç, K. (2006). Çağdaş Eğitim Akımları. Ankara: Pelin Ofset.

Bingöl, A. S. (2006). Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Dönük Eğitim Politikaları ve Uygulamaları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bingöl, A. S. & Özdemir, Ç. (2014). Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Uygulanan Eğitim Politikaları. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 12 (2), 134-157.

Bourgonje, P. & Tromp, R. (2011). Quality Educators: An International Study of Teacher Competences and Standards. England: Oxfam Novib Education International. ISBN 978-92-95089-63-1.

Bruning, G. & Plantenga, J. (1999). Parental Leave and Equal Opportunities: Experiences in Eight European Countries. Journal of Europeaan Social Policy, 9 (3), 195-209.

CIA. (2015). The World Fact Book.
[https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/nl.html. Erişim Tarihi: 24.07.2016].

Çalışkan Maya, İ. (2006). AB Sürecinde Türkiye ile AB Ülkeleri Eğitim İstatistiklerinin Karşılaştırılması. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4 (4), 375-394.

Dedering, K. (2015). The Same Procedure as Every Time? School Inspections and School Development in Germany. Improving Schools, 18 (2) 171-184. Doi: 1365480215585910.

Doğramacı, İ. (2007). Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim Yönetimi. Ankara: Meteksan Yayıncılık.

Education at a Glance (2016), OECD Indicators.
[http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/education-at-a-glance-2016/indicator-c2-how-do-early-childhood-education-systems-differ-around-the-world_eag-2016-24-en#.V-bUNTt6OgQ#page11. Erişim Tarihi: 13.07.2016].

Erginer, A. (2006). Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri Türkiye Eğitim Sistemiyle Karşılaştırmalar. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Erginer, A. (2007). Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Ergun, M. & Avcı, S. (2012). Hollanda ve Türkiye'deki Fen Bilgisi Öğretmeni Yetiştirme Programları Hakkında Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin Karşılaştırılması. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 6 (1), 151-170.

Ergün, M. & Özdaş, A. (1997). Öğretim İlke ve Yöntemleri. İstanbul: Kaya Matbaacılık.

Ergun M. & Ersoy Ö. (2014). Hollanda, Romanya ve Türkiye'deki Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Sistemlerinin Karşılaştırılması. Kastamonu Eğitim Dergisi, 22 (2), 673-700.

European Commission. (2004). Evaluation of Schools Providing Compulsory Education in Europe.
[http://bookshop.europa.eu/en/evaluation-of-schools-providing-compulsory-education-in-europe-pbEC3112831/. Erişim Tarihi: 13.07.2016]

Eurybase, (2009). Organisation of the Education System in The Netherlands.
[https://estudandoeducacao.files.wordpress.com/2011/05/holanda.pdf. Erişim Tarihi: 13.07.2016].

Eurydice. (2005). The Education System in the Netherlands 2005. [https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0ahUKEwjZi_qlutjOAhVCdCwKHdW_D-

YQFgg0MAM&url=https%3A%2F%2Fwww.rijksoverheid.nl% 2Fbinaries %2 Frijksoverheid %2 Fdocumenten %2 Frapporten %2 F2005 %2 F12% 2F23 %2 Feducation-system- in-the- netherlands %2Feurydice-en.pdf&usg=AFQjCNFWVZo-R-5mn0XwxqhkG5bHGIb6qg&cad=rja. Erişim Tarihi: 13.07.2016].

Eurydice. (2007). The Education System in The Netherlands 2007. [https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0ahUKEwi1pbDPyNfOAhVFPRQKHQ14AtgQFggvMAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.lissdata.nl%2Fdataarchive%2Fhosted_files%2Fdownload%2F159&usg=AFQjCNFWPxmmVtFelNB3A6_ToEwrG9SnCg. Erişim Tarihi: 13.07.2016].

Eurydice. (2010). Organisation of The Education System in The Netherlands 2008/2009. [https://estudandoeducacao.files.wordpress.com/2011/05/holanda.pdf. Erişim Tarihi: 13.07.2016].

Gölpek, F. &K. Uğurlugelen. (2013). Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'de Yükseköğretime Giriş Sistemleri. Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(5), 64-77.

Gülcan, M. G. (2003). Avrupa Birliğine Adaylık Sürecinde Türkiye Eğitim sisteminin Yapısal Sorunları ve Yapısal Uyum Modeli Araştırması, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gülcan, M. G. (2005). AB ve Eğitim Süreci. Ankara: Anı Yayıncılık.

Hainstock, E. G. (1986). The Essential Montessori. New York, NY: New American Library.

Heetveld, G. (2006). Compendium Basisonderwijs: Basisteksten Over de Basisschool. Oenkerk: Heetveld.

Hollanda Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı (2003). Ebeveyn, Veli ve Öğrenciler İçin Rehber 2001-2002, Hollanda.

Holmes, M. (1992). Educational Policy For The Pluralist Democracy: The Common School, Choice and Diversity. Washington D. C.: Falmer Press.

Karakurt Abass, S. (2012). Okul Modeli Olarak 'De Brede School': Hollanda Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Klencke, P. & Krüger, M. (2000). Coaching Teaching Practice. The Coach's Task. (167-175). Trends in Dutch Teacher Education. (Ed. G. M. Willems, J. H. J. Stakenborg, W. Veugelers).

Kocabaş, A. (2004). Sokrates/Erasmus Projesinden Demokratik Bir Eğitim Sistemine Bakış: Hollanda Örneği, Yeniden İmece Dergisi, (2), 72-75.

Kocabaş, A. (2005). Hollanda Eğitim Sistemi ve Sınıf Öğretmeni Yetiştirmede Aktif Bir Model. Millî Eğitim Dergisi, 33, 167. [http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/167/index3-kocabas.htm. Erişim Tarihi: 13.07.2016].

Küçükali, R. (2006). Avrupa Birliği Yolunda Yeni Okul Yöneticilerinin Karar Verme Süreci. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Leeman, Y. & Ledoux, G. (2003). Intercultural Education in Dutch Schools. Curriculum Inquiry, 33 (4), 385-399.

Leeman, Y. & Reid, C. (2006). Multi/Intercultural Education in Australia and The Netherlands. Compare, 36 (1), 57-72.

Meas, B., Vereecke, E. & Zaman, M. (1999). Inspectorates of Education in Europe a Descriptive Study. Brüksel: The Standing International Conference of Central and General Inspectorates of Education.

Meas, M. (2004). Vocational Education and Training in The Netherlands. Cedefop Panorama Series.

MEB. (2006). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara: Millî Eğitim Basım Evi.

MEB. (2007). Avrupa Birliği Ülkelerinde Eğitim Denetimi.

[http://rdb.meb.gov.tr/yayinlar/AB%20egitim.pdf. Erişim Tarihi: 13.07.2016].

OECD. (2007). Improving School Leadership-OECD Review Background Report for The Netherlands. [http://www.oecd.org/education/school/38639469.pdf. Erişim tarihi: 12.08.2016].

OECD. (2013). Education at a Glance 2013: OECD Indicators. OECD Publishing. [http://www.oecd.org/edu/eag2013%20(eng)--FINAL%2020%20June%202013.pdf. Erişim Tarihi: 13.07.2016].

Reulen, J.J.M. & Rosmalen, P.H.W. (2000). *Het Voorgezete Onderwijs In Nederland Ontwikkelingen, Structuren En Regelingen.* Tilburg: Remmers.

Sağlam, M. (1999). Avrupa Ülkelerinin Eğitim Sistemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Sarıboğa Alagöz, N. (2006). Türkiye'deki ve Hollanda'daki İngilizce Öğretmenliği Programlarının Karşılaştırılması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Schulze, H. J. (2004). Families in The Netherlands, Policies, Challenges and Opportunities. General Monitoring Report. The Netherlands.

Snoek, M. & Wielenga, D. (2001). Teacher Education in The Netherlands: Chance of Gear, Institutional Approaches to Teacher Education within Higher Education in Europe: Current Models and New Development, 245-262.

Snoek, M. (2011). Teacher Education in The Netherlands: Balancing Between Autonomous Institutions and a Steering Government. (53-83). Europe-

an Dimensions of Teacher Education-Similarities and Differences, Ljubljana: Faculty of Education; Kranj: The National School of Leadership and Education.

Şahin M. (2006). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Karşılaştırması, Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Telli, S. (2006). Students Perception' of Their Science Teachers' Interpersonal Behaviour in Two Countries: Turkey and The Netherlands, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: ODTÜ Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Bölümü.

Tekin, A. (2010). Avrupa Birliği Ülkeleri İle Türkiye'nin Okul Denetimi Sistemlerinin Karşılaştırılması ve Bir Model Önergesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

The Dutch Inspectorate of Education. (2012). The Inspectorate of Education in the Netherlands. Utrecht: The Netherlands Inspectorate of Education.

Tok, H. & Arıbaş, S. (2008). AB Ülkelerinde Yükseköğretime Geçiş Sürecinde Uygulanan Kriterler. Millî Eğitim Dergisi, 179, 310-321.

Türkoğlu, A. (1998). Karşılaştırmalı Eğitim. Adana: Baki Kitabevi.

Unesco. (2010-2011). World Data on Education. [http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/Netherlands.pdf. Erişim Tarihi: 21.07.2016].

Van de Ven, B. (2007). Netherlands. (555-572). *The Education Systems of Europe*. Netherlands: Springer Netherlands.

Van Iersel, J. (1990). De Basisschool: Structuur, Organisatie en Management. S-Hertogenbosch: KPC (Katholiek Pedagogisch Centrum).

Wikipedia. (2016). Hollanda. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Hollanda. Erişim Tarihi: 21.07.2016]

Bölüm 22

İNGİLTERE

GİRİŞ

Birleşik Krallığı meydana getiren dört ülkeden en büyük ve merkezi ülke olan İngiltere, Avrupa'nın batısında, Büyük Britanya adasında bulunur. İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'dan oluşan Birleşik Krallık, Kıta Avrupa'sının kuzeybatısında yer alan adalardan oluşmaktadır. Bu adaların en büyüğü Büyük Britanya, ikinci büyüğü ise Büyük Britanya adasının batısında bulunan ve üzerinde Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti'nin yer aldığı adadır. Büyük Britanya adasının merkezi ve güney üçte ikisini kaplayan İngiltere kuzeyde İskoçya, Batıda Galler ile komşudur (https://tr.wikipedia.org, 2016; Bektaş, 2011). Meşruti Monarşi ve Parlementer Demokrasi ile yönetilen bir ülke olup, anayasa adı altında düzenlenmiş tek bir anayasa metni bulunmamakta, bunun yerine ülke, anayasa gücündeki yazılı mevzuat, yıllar itibarıyla oluşan içtihatlarla örf ve adet hukuku ile uluslararası sözleşme hükümlerine dayalı olarak yönetilmektedir. İngiltere'nin nüfusu yaklaşık 53 milyondur ve Birleşik Krallık nüfusunun yaklaşık %84'lük kısmını oluşturmaktadır. Nüfusta en büyük artış, bölgenin ekonomik dinamizmine de paralel olarak güney doğu İngiltere'de gerçekleşmiştir (Bektaş, 2011). İngiltere'nin başkenti Londra yaklaşık sekiz milyonluk nüfusuyla Avrupa Birliği'nin ikinci kalabalık kentidir.

(http://www.avrupaulkeleri.com/2014_07_01_archive.html)

EĞİTİM TARİHİ

Birleşik Krallık'ta ilk erken çocukluk eğitimi kurumu 1816 yılında İskoçya'da Robert Owen

Yrd. Doç. Dr. Özlem Okyay
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

erken çocukluk çağı uzmanları en savunmasız aileleri desteklemek için birlikte çalışmaktadırlar (http://www.foundationyears.org.uk/childrens-centres/).

Aile ve toplum katılımı evde öğrenme ortamını ve anne babalığın niteliğini güçlendirmektedir. Katılımın niteliği aile geçmişinin olumsuz etkilerini azaltabilir ve çocukların erken gelişimini destekleyebilir. ECEC merkezleri aile ve toplumla iş birliği içinde çalıştığında, farklı çevrelerde yaşayan çocukların deneyimlerinin sürekliliğini sağlayacak, çocuğun gelişimi ve öğrenmesine uygun yaklaşımlar benimsenecektir (Taguma, Litjens & Makowiecki, 2012). İngiltere'de erken çocukluk eğitim ve bakım hizmetlerinde aile ve toplum katkısı Tablo 22.2'deki gibi özetlenebilir.

Tablo 22.2. İngiltere'de aile ve toplum katılımı çeşitleri

Çocuk odaklı	
İletişim	Programlar ve çocukların ilerlemeleri hakkında Merkezden eve, evden merkeze iletişim kurmanın etkili yollarını planlama
Ebeveynlik	Çocuklarının öğrenmelerini desteklemek için tüm ailelere ev ortamını düzenlemeleri konusunda yardım etme
Evde uyarıcı gelişimi	Ailelere çocuklarının gelişimini harekete geçirmek için evde nasıl destek olacakları müfredatla ilişkili etkinlikler, kararlar ve planlama ile ilgili bilgi sağlama
Merkez odaklı	
Gönüllülük	Ailelerin/toplumun yardım ve desteğini (Örneğin; planlamaya yardım etme ve merkezin etkinliklerini yürütme, gelir getirici etkinlikler, geziler düzenleme, faaliyetleri arttırmak için zamanı yönetme veya merkezde asistanlık yapma ve kendi uzmanlık ve becerilerini paylaşma) organize etmek ve yinelemek
Karar verme	Ailelerin/ toplumun merkez kararlarına katılması; personel-aile organizasyonu ve aile konseyini geliştirme
Toplumla iş birliği	Programları, aile uygulamalarını, çocukların öğrenme ve gelişimini güçlendirmek için toplumun tüm kaynak ve hizmetlerini tanımlama ve entegre etme.

(Epstein et al.,'dan aktaran Taguma, Litjens & Makowiecki, 2012).

KAYNAKLAR

Alban-Metcalfe, J. (1996). Special Education in England. European Journal of Special Needs Education, 11, 1, 125-143.

Bektaş, B. (2011). İngiltere Ülke Raporu. TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 1-46.

Bertram, T. & Pascal, C. (2001). The OECD Thematıc Revıew of Early Chıldhood Educatıon and Care: Background Report for The Unıted Kıngdom 7-9. http://www.oecd.org/copyr.htm/ (Erişim tarihi: 13.08.2016)

Department for Education (DfE) (2010). Sure Start Children Centres Statutory Guidance. http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/http://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/SSCC%20statutory%20guidance-2010.pdf (Erişim tarihi: 14.08.2016).

Department for Education (DfE) (2013). Sure Start children's centres statutory guidance. For local authorities, commissioners of local health services and Jobcentre Plus. https://www.gov.uk/government/uploads/ system/uploads/attachment_data/file/273768/childrens_centre_stat_guidance_april_2013.pdf. (Erişim tarihi: 14.08.2016).

Department for Education (DfE) (2014). Childcare and Early Years Providers Survey 2013. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/355075/SFR33_2014_Main_report.pdf (Erişim Tarihi: 12.08.2016).

Department for Education (DfE) & Department for Health (DfH) (2015). Special Educational Needs and Disability Code of Practice: 0-25 years. Statutory guidance for organisations which work with and support children and young people who have special educational needs or disabilities. https://www.gov.uk/government/uploads/ system/uploads/attachment_data/file/398815/SEND_Code_of_Practice_January_2015.pdf (Erişim Tarihi: 10.08.2016).

Department for Education (DfE) (2016). Research brief: evaluation of children's centres in England - strands 1 to 5. Evaluation of Children's Centres in England (ECCE). https://www.gov.uk/government/uploads/ system/uploads/attachment_data/file/534786/Research_brief.pdf (Erişim tarihi: 14.08.2016).

EURDICE (2009). National summary sheets on education system in europe and ongoing reforms, Unıted Kıngdom (England, Wales and Northern Ireland). http://www.eurydice.org /ressources/eurydice /pdf/047DN/. (Erişim Tarihi: 12.08.2016).

European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat (2014). Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe. 2014 Edition. Eurydice and Eurostat Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Kilimci, S. (2006). Almanya, Fransa, İngıltere ve Türkiye'de Sınıf Öğretmen Yetiştirme Program-

larının Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Küçükoğlu, A. & Kızıltaş, E. (2012). A Comparison of Preschool Teacher Training Programs in the UK, Germany, France, Italy, Russia and Turkey. Elementary Education Online, 11(3), 660-670.

Kwon, Y. I. (2002). Changing Curriculum for Early Childhood Education in England. Early Childhood Research & Practice, 4(2), n2.

MEB (2012). Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi Çalışma Ziyaretleri Raporu, 1-127.

Oberhuemer, P., Schreyer, I. & Neuman, M. (2010). Professionals in Early Childhood Education and Care Systems: European Profiles and Perspectives. Opladen ; Farmington Hills, MI : Verlag Barbara Budrich. https://books.google.com.tr , Erişim tarihi: 13.08.2016).

OECD (2012). Education at a Glance: OECD Indicators 2012. Counry Note. United Kingdom. https://www.oecd.org/unitedkingdom/EAG2012%20-%20Country%20note%20-%20United%20Kingdom.pdf (Erişim Tarihi: 12.08.2016).

Oktay, A. (2004). Yaşamin Sihirli Yılları. İstanbul: Epsilon yay.

Osgood, J. (2006) Rethinking Professionalism in the Early Years: perspectives from the United Kingdom, Contemporary Issues in Early Childhood, 7(1), 1-4**.**

Palmer, A. (2011). Nursery schools for the few or the many? Childhood, education and the State in mid-twentieth-century England. Paedagogica Historica, 47, 1–2, 139–154.

Pugh, G.(2014). The Policy Agenda for Early Childhood Sevices. (Gillian Pugh & Bernadette Duffy Ed.). Contemporary İssues in the Early Years. 6th. Edition içinde (p. 7-8), https://books.google.co.uk/books (Erişim tarihi: 10.08.2016).

Sağlam, M. & Kürüm, D. (2005). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Öğretmen Eğitiminde Yapisal Düzenlemeler ve Öğretmen Adaylarinin Seçimi. Millî Eğitim Dergisi, 33, 167. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/ Milli_Egitim_Dergisi/167/index3-kurum.htm (Erişim Tarihi: 12.08.2016).

Sibel, A. (2013). Türkiye'de ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programları. Eğitimde Politika Analizi, 2(2), 56-76.

Taguma, M, Litjens I. & Makowiecki, K. (2012). Quality Matters in Early Childhood Education and Care: United Kingdom (England), OECD. www.oecd.org/publishing/corrigenda (Erişim tarihi: 10.08.2016).

Türkoğlu, A. (1998). Karşılaştırmalı Eğitim Dünya Ülkelerinden Örneklerle. Adana: Baki Kitabevi.

Wall, S.,Litjens I. & Taguma, M. (2015). Early Childhood Education and Care Pedagogy Review: England, OECD. https://www.oecd.org/education/early-childhood-education-and-care-pedagogy-review-england.pdf (Erişim Tarihi: 12.08.2016)

http://www.foundationyears.org.uk/eyfs-statutory-framework/

http://www.foundationyears.org.uk/childrenscentres/

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ngiltere

https://en.wikipedia.org/wiki/Early_Years_Foundation_Stage

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/273768/childrens_centre_stat_guidance_april_2013.pdf

https://www.prospects.ac.uk/jobprofiles/early-years-teacher

http://study.com/articles/Preschool_Teacher_How_to_Become_a_Preschool_Teacher. html.

Bölüm 23

İRAN

GİRİŞ

İran, resmî adı ile İran İslam Cumhuriyeti 1.648.000 km²lik yüz ölçümü ile dünyanın en büyük 18. ülkesi olma özelliğini taşımaktadır. Türkiye, Azerbeycan, Ermenistan, Irak, Pakistan, Afganistan ve Türkmenistan ile kara sınırı bulunan ülkenin başkenti Tahran'dır. Ülkede kullanılan resmî dil ise Farsçadır (United Nations Development Programme, 2015). İran 2500 yıl boyunca siyasal gücün tek bir kişinin elinde bulundurduğu ve yönetimin genellikle aile bireylerine geçtiği devlet biçimi olarak tanımlanan monarşi ile yönetildikten sonra, 1979 yılında Humeyni güçleri tarafından gerçekleştirilen İslami Devrim ile siyasal açıdan İslam Cumhuriyeti olan teokratik bir ülkedir (Khattab, 1995; Kahraman, 2014; Education For All, 2015).

Toplam nüfusu yaklaşık 77 milyon olan ülkede nüfusun yaklaşık %16'sını 0-18 yaş arasındaki çocuk nüfusu oluşturmakadır. İran Medeni Kanunu 9. Maddesine göre ülkede Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi maddeleri yasal olarak uygulama alanına sahiptir. Fakat ülkedeki yasalarda bulunan çocuk tanımı ile Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen çocuk tanımı farklılık göstermektedir. Sözleşmeye göre 0-18 yaş arasındaki tüm bireyler çocuk olarak kabul edilmekteyken, ülkedeki yasalarda erkek çocuklar ay takvimine göre 15 yaşına (güneş takvimine göre 14 yaş 7 aya) kız çocuklar ise ay takvimine göre 9 yaşına (güneş takvimine göre 8 yaş 8 aya) kadar çocuk olarak tanımlanmaktadır (Child Right International Network, 2015). Özellikle kız çocuklarının erken yaştaki evlilikleri okulu bırakma nedenleri arasındaki en yüksek orana sahip neden olarak görülmektedir. 1979 yılında Aile Koruma Kanunu'nun yürürlükten kaldırılması ile kadınlar için yasal evlilik yaşı 13'e düşürülmüş, erkekler için poligami (çok eşlilik) kabul edilmiş, kız ve erkek çocukların ayrı okullarda eğitim alması kararlaştırılmıştır (Khattab, 1995; Shirazi, 2010; Education For All, 2015) .

Geçmiş yıllarda ülkedeki hızlı nüfus artışını önlemek adına alınan bazı kararlar sonucunda her kadın başına ortalama çocuk sayısı yaklaşık 2,6 olarak belirlenmiştir (Moghadam, 2004). Günümüzde ise ülkede daha önceki yıllarda devlet tarafından desteklenen nüfus kontrol planlaması uygulamasının kaldırılması ve nüfus artışının sağlanması için ailelerin çocuk sahibi olmaları devlet politikaları ile özendirilmektedir. Ülkede kadınların ve kız çocuklarının İslami başörtüsü (hicab) kullanması zorunlu bir uygulamadır. Bu uygulamaya göre küçük yaştan itibaren kız çocukları da dâhil olmak üzere kadınların saçları görünmeyecek şekilde başörtüsü kullanması ve giyisilerinin elleri ve ayakları hariç beden kısımlarını açıkta bırakmayacak şekilde olması gerekmektedir (Justice For Iran, 2014).

Öğr. Gör. Nihan Koran
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü

İlköğretim düzeyinde çalışan öğretmenler sabah veya öğleden sonra olmak üzere yarım gün çalışmakta ve haftalık 27 saatlik ders yüküne sahip olmaktadır. Bu düzeydeki öğretmenlerin çoğunlukla kadın olduğu ve düşük maaşlara sahip olduğu belirtilmektedir. Ortaöğretim düzeyinde çalışan öğretmenlerin %60'ının ise erkek olduğu, maaşlarının ilköğretim düzeyi öğretmenlerine oranla daha yüksek olduğu ve haftalık 24 saatlik ders yükü olduğu belirtilmektedir. Öğretmenlerin %60'ının hizmet öncesi eğitimlerini tamamladıktan sonra sadece Bakanlık tarafından sunulan hizmet içi eğitimlere katıldığı belirtilmektedir. Bu eğitimler genel olarak eğitim bilimleri ile ilgili konular olduğu gibi bilgisayar kullanımı, psikoloji gibi konu başlıklarından da oluşabilmektedir (Paivandi, 2012; Sabzian et al., 2013; Avanaki ve Sadeghi, 2014; Education For All, 2015). Ülkede öğretmenlik mesleği kutsal bir meslek olarak algılanmakta ve öğretmenlere saygı duyulmaktadır. Küçükoğlu, Taşgın ve Saadine (2014) tarafından Türk ve İranlı öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesine yönelik gerçekleştirilen araştırmada İranlı öğretmen adayları, öğretmenlik mesleğini seçme nedenleri arasında en önemlisini mesleğin kutsallığı olarak belirtmektedir.

AİLE EĞİTİMİ

İran'da aile yapısı çoğunlukla ataerkil ve geniş aile olmakla birlikte, aile üyeleri arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Akraba evliliklerinin ve görücü usulü evliliklerin yaygın olduğu ülkede genellikle kadınlar erken yaşta evlenmekte ve gerçekleştirilen evlilikle kadınların toplumdaki sosyal statüsü artmaktadır. Ülkede kadınlar ve erkekler eşit haklara sahip olmamakla birlikte gerek geleneksel gerekse çekirdek ailelerde erkek çocuklara yönelik kız çocuklarına oranla daha fazla bir düşkünlük olduğu ve çocukların eğitim süreci ile ilgili genelde kadınların sorumlu olduğu görülmektedir (Aksoy & Gür, 2008; Esfahani & Shajari, 2012; Kahraman, 2014).

Ülkede Eğitim Bakanlığına bağlı Aile Öğretmen Birliği tarafından yürütülen aile eğitimi çalışmaları ve okullarda düzenlenen aile eğitimi çalışmaları bulunmaktadır. Aile Öğretmen Birliği tarafından ailelerin ihtiyaçları ve uzman görüşleri dikkate alınarak farklı konularda seminerler, çalıştaylar ve kurslar düzenlenmektedir. Bu çalışmalardaki konu başlıkları çocukların gelişim özellikleri, çocuklarda olumlu davranış geliştirme, çocuklarla kural koyma gibi konu başlıklarından oluşmaktadır (Education For All, 2015).

Okullarda ise her ay düzenlenen ve ailelerle öğretmenlerin bir araya geldiği toplantılar düzenlenmektedir. Toplantılarda çocuğun gelişimi ve akademik başarısına yönelik konular görüşülmekte, ihtiyaç duyulduğu zaman bu toplantılara Çocuk Gelişimi uzmanı da dâhil edilmektedir. 2015 yılında öğretmenlerin ailelerin eğitim sürecine katılımına yönelik algılarının saptanması amacı ile bir araştırma gerçekleştirilmiş ve araştırmaya İran'ın Lorestan ilinde çalışan 300 öğretmen katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler ailelerin yüksek oranda çocuklarının akademik başarılarını görüşmek amacıyla okulda düzenlenen toplantılara katılma eğiliminde olduğunu belirtmişlerdir (Pourrajab et al., 2015). Ayrıca okullarda ailelere yönelik Çocuk Gelişimci, Psikolog, Özel Eğitim Uzmanı gibi uzmanların konuşmacı olarak katıldığı sohbet toplantıları düzenlenmekte ve ailelerin çocukları ile yaşadıkları çatışma durumlarını uzmanlarla görüşme fırsatı yaratılmaktadır. Bu toplantılarda benzer problem durumu yaşayan aileler arasında aile destek grupları oluşturulmakta ve ailelerin birbirleri ile tecrübelerini paylaşabilmeleri için fırsat yaratılmaktadır (Moghadam, 2004; Arani, Kakia, & Karimi, 2012).

Eğitim Bakanlığı ve okullar bünyesinde düzenlenen aile eğitimlerinin yanı sıra erken çocukluk dönemi konu başlıkları ile ilgili radyo ve televizyon programları düzenlenmektedir. Bu programlar aracılığıyla ailelerin çocuk gelişimi, eğitimi ve bakımı konularında var olan bilinç düzeyinin artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca bazı programlar ailelerin telefon bağlantısı ile bağlanıp çocukları ile ilgili yaşadıkları problemlerle ilgili bilgi alabilecekleri bir program formatında düzenlenmektedir (Paivandi, 2012; Avanaki ve Sadeghi, 2014).

KAYNAKLAR

Aksoy, A. B. ve Gür, Ç. (2008). Ortadoğu ülkelerinde aile yapısı ve çocuğa bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 16(1), 49-60.

Arani, A. M., Kakia, L., & Karimi, M. V. (2012). Assessment in education in Iran. *SA-e DUC Electronic Journal*. 9(2),1-10.

Avanaki, H. J. ve Sadeghi, B. (2014). A comparative study of teacher education in Iran and the UK. *Journal of Language Teaching and Research*,*5*(5), 1153-1159.

Child Right International Network. (2015). *Rights of the Child in Iran*. [https://www.crin.org/sites/default/files/iran_joint_submission_to_crc_committee_0.pdf Erişim tarihi: 20.07.2016].

Education For All. (2015). *National Review Report: Islamic Republic of Iran*. [http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002297/229715E.pdf Erişim tarihi:23.07.2016].

Esfahani, H. S., & Shajari, P. (2012). Gender, education, family structure, and the allocation of labor in Iran. *Middle East Development Journal*, *4*(02), 1250008.

EP-Nuffic Internationalising Education.(2015). *The Iranian education system described and compared with the Dutch system.*[https://www.epnuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-iran.pdf Erişim Tarihi: 22.07.2016].

Farah, K., Fauzee, O. M. S. ve Daud, Y. (2014). Teacher training education programme in three Muslim countries-Afghanistan, Iran and Pakistan. *Journal of Education and Human Development*, *3*(2), 729-741.

Fatahi, S.(2012).*Comparative investigation of preschool education system in Iran, Germani and South Korea*. Master Thesis. Tahran AlamehTabatabaie University.

Justice For Iran.(2014). *Thirty-five Years of Forced Hijab*. [https://tavaana.org/sites/default/files/Hejab-Report-JFI-English.pdf Erişim tarihi:20.07.2016].

Kahraman, L. (2014). İranlı kadınların toplumsal ve siyasal profile. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 17(2), 72-120.

Karakul Kayahan, A. (2014). İran ve Türkiyede eğitim finansmanı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(31), 67-87.

Khaki,N.G ve Bhat, A.M. (2015). Pahlavı's the pioneers of education in Iran: A study of Reza Shah. *International Journal of Education*.3(3), 46-50.

Khattab, M. S. (1995). *A Comprehensive Review of the Status of Early Childhood Development in the Middle East and North Africa.* Jordan: United Nations Children's Fund.

Küçükoğlu, A., Taşgın, A. ve Saadine, A. (2014). İranlı ve Türk öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşleri üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (51), 395-416.

Moghadam, V.M. (2004) A tale of two countries: State, society and gender politics in Iran and Afghanistan. *Muslim World*, 94(4), 449-467.

Mohsenpour, B. (1988). Philosophy of education in postrevolutionary Iran.*Comparative Education Review*, *32*(1), 76-86.

Nadim, P. (1996). İran eğitim sistemi: Bir değerlendirme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 8, 153-165.

Paivandi, S. (2012). *Education in the Islamic Republic of Iran and perspectives on democratic reforms*. *London, England: Legatum Institute*.

Pishghadam, R. ve Tabatabaian, M. S. (2009). A study on the current situation and pathology in English teaching in Nursery schools. *Foreign Language Research Magazine*. (55), 55-69.

Pourrajab, M., Roustaee,R., Talebloo,B., Kasmaienezhadfard, S. ve Ghani B.F.M. (2015). School climate and parental involvement: The perception of Iranian teachers. *Global Journal of Commerce & Management Perspective*, 4(1),24-33.

Sabzian, F., Ismail, Z., Ismail, S. A. M. M., Vajargah, K. F., & Sodouri, S. (2013). The Pathology Of Primary Teachers' Professional Development In Iran.*International Journal of Applied*, *3*(5), 87-93.

Safari, P. ve Rashida, N. (2015). Teacher education beyond transmission: Challenges and opportunities for Iranian teachers of English. *Issues in Educational Research*, *25*(2), 187-203.

Shafie, M.M., Jafari, E.S. ve Neyestan,M. (2014). Weaknesses and threats facing the realization of the goals of Isfahan city preschool program. *International Journal of Education and Research. 2(4), 327-340.*

Shirazi, F. (2010). Educating Iranian Women. *International Journal of Education and Social Sciences*, *4*(3), 203-241.

The World Bank.(2016). *Iran Overview*. [http://www.worldbank.org/en/country/iran/overview Erişim Tarihi: 22.07.2016].

UNESCO Institute for Statistics.(2014). Islamic Republic Of Iran Country Profile. [http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=IRN&regioncode=40535 Erişim Tarihi: 24.07.2016].

UNESCO International Bureau of Education.(2007). *Iran Early Childhood Care and Education (ECCE) programmes.* [http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001472/147212e.pdf Erişim Tarihi: 20.07.2016].

United Nations Development Programme.(2015). About Iran. [http://www.ir.undp.org/content/iran/en/home/countryinfo.html].

Bölüm 24

İRLANDA

GİRİŞ

İrlanda Cumhuriyeti nüfusu 4 milyon 600 bin (2012), yüzölçümü 70.283 km^2, kişi başına düşen yılık geliri 31.000 Euro olan, parlamenter sistemle yönetilen, zorunlu eğitimi 10 yıl ve 6-16 yaş arası olan bağımsız bir ülkedir. İrlanda, Büyük Britanya'nın batısında uzanan adanın büyük bölümünü kaplayan bir ülkedir. Başkenti Dublin'dir. Resmî dili İrlanda dili ve İngilizcedir. Tek kara komşusu, Birleşik Krallık sınırları içinde bulanan ve kuzeydoğusuna düşen Kuzey İrlanda'dır (MEB, 2007; İTO, 2009; OECD, 2012).

Ülkenin genel eğitim sisteminde okul öncesi eğitim ilkokul eğitiminin bir parçası olarak 4-6 yaş arasını kapsamaktadır. 6-12 yaş arası ilkokul, 13-15 yaş arası ortaokul, 16 yaşta lise öncesi hazırlık eğitimini, 16-18 yaş arası lise eğitimini kapsar. Üniversiteler ve yükseköğretim 20 yaşında başlamaktadır. Eğer ortaokuldan sonra mesleki ve teknik eğitim ve meslek kurslarına devam edilecekse bu eğitim 16-19 yaşları arasında sürer. Mesleki ve teknik eğitim ve meslek kurslarından sonra meslek yüksekokullarına 20 yaşında başlanır (MEB, 2007*)*. İrlanda'da tüm öğrencilerin %98'den fazlası devlet okullarına kayıtlıdır (EACEA, 2012).

EĞİTİM TARİHİ

İrlanda 40 yıldan fazla bir süredir, ülke eğitime katılım oranlarını artırmak için bir çaba başlatmıştır ve küresel ekonominin ihtiyaçlarına uygun yetenekte öğrenciler yetiştirmeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda sanayi ve eğitim arasında bağlantılar oluşturarak ülkenin zorunlu eğitim yaşını K-16 yapmaya çalışmıştır. İrlandalı ekonomistler Thomas Kenneth (Ken) Whitaker ve Paddy Lynch 1965'te "Eğitimde Yatırım" ve 1966'da "İrlanda'da Ekonomik Gelişme" adlı önemli yazılarında ücretsiz, evrensel bir ortaöğretim sağlanması üzerinde durmuşlardır. Bu yayınlardan sonra İrlanda Avrupa Birliği'nde üyelik arayan bir politika benimsemiştir. 1965'te orta öğretimde okullaşma oranı %20'dir. 2002 yılında ise %80 düzeyine ulaşmıştır (NCEE, 2005).

1969'da okul öncesi eğitim adına geri kalmış bölgelerde oyun grupları açılmaya başlanmıştır. Dublin'de Rutland Street Project kapsamında çocukları ilköğretime hazırlamak amacıyla mali destek sağlanmıştır. 1982 yılında Ulusal Uzaktan Eğitim Merkezi (The National Distance Education Centre) kurulmuştur. 1985'te Sağlık Bakanlığı küçük çocukların bakımı için belirli standartlar ve yasal zorunluluklar belirlemiştir. Çocuk Bakım Yasası ile küçük yaştaki çocukların bakım ve

Yrd. Doç. Dr. Duygu Çetingöz
Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

velileri tarafından seçilirler. Komitede iki mütevelli temsilcisi, iki seçilmiş veli, iki öğretmen ve toplumun iki üyesi yer alır (NCEE, 2016).

KAYNAKLAR

Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework (2016). Building partnerships between parents and practitioners.

[http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/Parents/Early_Childhood/Aistear_Partnership_guidelines.pdf Erişim Tarihi: 02.08.2016].

Arslan, M.(2005). Avrupa birliği ülkelerinde okul öncesi eğitimin gelişimi ve mevcut durumu. Millî Eğitim Dergisi, 33,167, 55-76.

Aslan, Ö. (2012). Gelecek İçin Eğitim Farklı Ülkelerde program Geliştirme Çalışmaları. (Ed. Ö Demirel). Ankara: Pegem Akademi.

Department of Education and Skills (2016). Early Childhood. [http://www.education.ie/en/The-Education-System/Early-Childhood/ Erişim Tarihi: 01.08.2016].

European Commission EACEA (2013). Avrupa'da Öğretmenler ve Okul Liderlerine İlişkin Temel Veriler. [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/key_data_series/151TR_HI.pdf. Erişim Tarihi: 26.07.2016].

European Commission EACEA (2012). Avrupa'da Eğitime İlişkin Önemli Veriler 2012. [http://www.eurydice.org. Erişim Tarihi: 25.07.2016].

NCCA. (2016). Aistear Toolkit. [http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/ Early_Childhood_and_ Primary_Education/Early_Childhood_Education/Aistear_Toolkit/Aistear_Toolkit.html Erişim Tarihi: 20.07.2016].

NCCA. (2013). Aistear in Action initiative: Final report. http://www.ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/ Early_Childhood_and_Primary_Education/Early_Childhood_Education/Aistear_Toolkit/AIA_Report.pdf Erişim Tarihi: 02.08.2016].

NCEE (2005). Irish-Education-Report. [httpwww.ncee.orgwp-contentuploads201310Irish-Education-Report.pdf Erişim Tarihi: 20.07.2016].

İTO (2009). Avrupa Birliği ve Uluslararası İşbirliği Şubesi.İrlanda ülke raporu.[http://www.ito.org.tr/Dokuman/ Ulke/Irlanda.pdf. Erişim Tarihi: 15.07.2016].

*Limerick Institute of Technology (2013). Lifelong Learning Programme (*Marie Walsh**)**. *[chemistrynetwork.pixel-online.org/.../IE_Teacher%20Training_TR.pdf.* Erişim Tarihi: 25.07.2016*]*.

MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı (2007). Avrupa birliği ülkelerinde eğitim denetimi *[*http://www.*rdb.meb.gov.tr/yayinlar/AB%20***e****gitim.pdf.* Erişim Tarihi: 20.07.2016].

NCEE (2006). Irish Education Report. [http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2013/10/Irish-Education-Report.pdf. Erişim Tarihi: 20.07.2016].

OECD (2012). OECD Better Life Index. [http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/ırelend. Erişim Tarihi: 28.07.2016].

Özcan, M. (2008). İrlanda ekonomisi ve küresel ekonomik kriz. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, 28, 1-10.

Special Education Section Department of Education and Skills (2006). Home Tuition Grant Scheme 2016/2017–Special Education Component, *[http://www.education.ie/en/Circulars-and-Forms/Active-Circulars/cl0046_2016.pdf* Erişim Tarihi: 01.08.2016].

Teaching Council of Ireland. (2011a). *Annual Report*, 2010/2011. (Dublin: Teaching Council). [http://www.teachingcouncil.ie/en/Publications/Annual-Reports/Annual-Report-2010-2011.pdf. Erişim Tarihi: 26.07.2016].

Teaching Council of Ireland. (2011b). *Initial Teacher Education: Criteria and Guidelines for Programme Providers*. (Dublin: Teaching Council). [http://www.teachingcouncil.ie/en/Publications/Teacher-Education/Initial-Teacher-Education-Criteria-and-Guidelines-for-Programme-Providers.pdf. Erişim Tarihi: 26.07.2016].

EACEA (2016). The Structure of the Europen Education System 2015/2016. Online Book [http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/en_GB/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=ECAL16001 Erişim Tarihi: 26.07.2016].

Yıldırım, M.,C. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, (7), 25, 91-110.

Bölüm 25

İSPANYA

İspanya
(https://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:%C4%B0spanya'daki_%C3%B6zerk_b%C3%B6lgeler)

GİRİŞ

Anayasa: İspanya Anayasası, 1978'de kabul edilen anayasadır. Bu anayasa 1812'de kabul edilen anayasaya dayanır. 1975'te Francisco Franco-nun ölümünden sonra 1977'de yapılan seçimlerle *Constituent Cortes* adında anayasal bir kurum olarak görev yapan meclis, anayasayı değiştirmek üzere toplandı ve 1978 Anayasası'nı çıkarttı.

İspanya yönetim birimleri: İspanya 17 özerk bölgeye (comunidades autónomas) ve 2 özerk şehre (ciudades autónomas) ayrılmıştır. Ayrıca İspanya'da elli il bulunmaktadır. Yedi özerk bölgenin her biri (Asturias, Balearic Adaları, Cantabria, La Rioja, Madrid, Murcia ve Navarre) aynı zamanda bir ildir. Tarihi sebeplerden ötürü, bazı iller ayrıca comarcas denilen ilçelere ayrılmıştır. İspanya'daki en küçük yönetim birimi belediyelerdir (municipio).

Coğrafya: İspanya (Batıdaki) Portekiz ve Birleşik Krallık'a ait olan (Güneydeki) Cebelitarık ile birlikte İber Yarımadası'nda, 36° ve 43,5° kuzey enlemleri ve (Balear Adaları, Kanarya Adaları, Septe ve Melilla'yı saymazsak) 9° batı ve 3° doğu boylamları arasında bulunur. Toplam sınır uzunluğu 1917,8 km'dir. İspanya'nın yüzölçümü 505.988 km^{2}dir. İspanya, dağlık bir ülke olup ortalama yüksekliği 600 m olan dağlarıyla yükseklik açısından Avrupa'da İsviçre'den sonra ikinci sırada yer alır. Kuzeyden güneye doğru uzanan en geniş alan 856 km, doğudan batıya uzanan en geniş alan ise 1.020 km'dir.

İspanya İklimi

- Atlantik İklim
- Okyanus-Kıtasal İklim
- Kıtasal Akdeniz İklimi
- Akdeniz iklimi
- Subtropikal İklim
- Dağ İklimi

Yrd. Doç. Dr. Türker Sezer
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

2001 Üniversiteler Kanunu ve üniversiteler hakkındaki Kanunu değiştiren 2007 Kanunu hükümleri uyarınca, İspanyol üniversite eğitiminin yapısının Avrupa Yükseköğretim Alanına (EHEA) uyarlanması tamamlanmıştır. Üniversite eğitimi, Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora programlarına göre düzenlenmiştir. (https://webgate.ec.europa.eu-Spain:Higher_Education).

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Öğretmen eğitimi üç öğretim yapısına ayrılabilir. Bunlar, ilkokul ve ilköğretim öğretmenleri, ortaöğretim öğretmenleri ve yükseköğrenim öğretmenleri (üniversite ve üniversite dışı eğitim). Okul öncesi eğitimin (0-3) ilk döngüsünde öğretmenler, okul öncesi eğitim uzmanlığı ile üç yıl süren veya dört yıl süren okul öncesi eğitim lisans derecesine sahip bir mezun sertifikasına sahip olmalıdırlar. Ayrıca, Técnico Superior (gelişmiş teknisyen) sertifikasını alan bazı personeller de bulunmaktadır. Her durumda, bir öğretmenin okul öncesi eğitimi lisans ve yüksek lisans mezunu olması gerekir. Okul öncesi eğitimin ikinci devresinde, öğretmenler okul öncesi eğitimde bir yüksek lisans sertifikasına veya okul öncesi eğitimde lisans derecesine sahip olmalıdırlar. İlköğretimde öğretmenler, üç yıl süren ilköğretim uzmanlığı veya ilköğretim lisans derecesini dört yıl süren bir lisans sertifikasına sahip olmalıdırlar (Eurybase, 2009b; Eurybase, 2009b). Erken çocukluk öğretmenlerinin 3 yıllık üniversite mezunu derecesine sahip olmaları gerekmektedir. Erken çocukluk, öğretmen eğitiminde altı branştan biridir. Diğer branşlar ise ilkokul, özel eğitim, müzik eğitimi, beden eğitimi ve yabancı dil eğitimidir. 2000 saat ders görülmekte ve bu derslerin 1600 saati psikoloji, pedegoji ve sosyoloji gibi teorik dersleri içermektedir. Diğer 400 saat ders ise uygulamalı derslerdir (Moss, 2000). Bu öğretmenler, uzman öğretmenler tarafından öğretilen müzik, beden eğitimi ve yabancı diller hariç olmak üzere, bu eğitim düzeyinin tüm bilgi alanlarında öğretim yeteneğine sahip olmalıdırlar. İlköğretim müzik ve dans seviyesindeki öğretmenler için gerekli nitelikler dört, beş veya altı yıllık üniversite eğitimlerinden sonra elde edilen mezuniyet derecesi, iş gücü veya mimarlık derecesidir veya eşdeğer lisans derecesidir. Ortaöğretim öğretmeni, dört, beş veya altı yıllık üniversite eğitimini aldıktan sonra elde edilen üniversite mezunu, lisans sahibi, mimar veya mühendislik veya ilgili lisans derecesini gerektirir. Ayrıca, 1 Ekim 2009'dan itibaren ve Bologna yapısına uygun olarak, gelecekteki ortaöğretimin tüm öğretmenleri, bir yıl boyunca 60 AKTS kredisini tamamlayarak, üniversiteler tarafından sağlanan pedagojik ve öğretici eğitime ihtiyaç duymaktadır (Eurybase, 2009b).

Hizmet içi programlar ile bilgi ve öğretim yöntemlerini bilimsel ilerlemeye ve özel didaktik öğretime, ayrıca koordinasyon, rehberlik, ders verme, eğitim kalitesini ve işleyişini iyileştirmeyi amaçlayan çeşitlilik gibi tüm yönler ele alınmaktadır. Buna ek olarak, Toplumsal Cinsiyet Şiddetine Karşı Bütünleşik Korunma Önlemleri Yasası ile belirlenen şartlar altında özel eğitim verilmelidir. LOMCE, eğitim yöneticilerinin, bu alanlarda özel eğitim programları sağlayarak, uzmanlık durumlarından bağımsız olarak, tüm öğretmenler için yabancı dil öğrenmesini ve bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmasını sağlamalıdır. Ayrıca, araştırma ve inovasyon programlarını teşvik etmekle sorumlu olacaklardır (www.europeanagency.org; webgate.ec.europa.eu-spain: teacher_education)

KAYNAKLAR

Cryer, D., Tietze, W., Burchinal, M., Leal, T., & Palacios, J. (1999). Predicting process quality from structural quality in preschool programs: A cross-country comparison. *Early Childhood Research Quarterly*, *14*(3), 339-361.

European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. *Assuring Quality in Education: Policies and Approaches to School Evaluation in Europe*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union .

European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. *The Structure of the European Education Systems 2015/16: Schematic Diagrams*. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Eurybase (2009a). Structures of Education and Training Systems in Europe: Spain, Prepared by: Spanish Eurydice Unit Ministry of Education, www.eurydice.org

Eurybase (2009b). National summary sheets on education system in Europe and ongoing reforms: Spain, www.eurydice.org

Eurydice (1997). The Role of Parents in the Education Systems of the European Union The Information Network on Education in Europe, ISBN 2-87116-260-3

Gokce, A. T., & Celep, C. (2011). A Comparison of Educational Systems of Turkey, Malta, Ireland, Spain, Sweden, Portugal, Finland, Greece, Belgium, the Netherlands and Denmark. *Online Submission*.

Kamerman, S. B. (2000). Early childhood education and care: An overview of developments in the OECD countries. *International Journal of Educational Research*, *33*(1), 7-29.

Lorente, L. M., & Cifuentes, S. C. (2015). Comparatıve study between the educatıonal systems of Spain, Uk, France and Germany. *EDULEARN15 Proceedings*, 8314-8322.

Marlow-Ferguson, R. (2002). World Educatıon Encyclopedıa: A Survey Of Educational Systems Worldwide (Second Edıtıon), Gale Group Staff, Volume 2-3, ISBN 0-7876-5579-1 (Volume Two) and ISBN 0-7876-5580-5 (Volume Three)

Montane, M. (2001). Early Childhood Settings In 15 Countries (edit: Patricia P. Olmsted and Janne Montie), High Scope Press, Michigan.

Moss, P. (2000). Training of early childhood education and care staff. *International Journal of Educational Research*, *33*(1), 31-53.

Oberhuemer, P., & Ulich, M. (1997). Working With Young Children in Europe, Provision and Staff Training, Paul Chapman Publishing, London.

OECD (2015a), *Education Policy Outlook 2015: Making Reforms Happen*, OECD Publishing. *http://dx.doi.org/10.1787/9789264225442-en*

OECD (2015b). SPAIN – Country Note – *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*

Organisation of school time in Europe - Primary and secondary general education - 2015/16 school year, Eurydice – Facts and Figures

Sağlam, M. ve Kürüm, D. (2005). Avrupa Birliği ülkelerinde okul öncesi eğitimin gelişimi ve mevcut durumu, *Millî Eğitim* Dergisi, 33 (167).

Tietze, W., Cryer, D., Bairrão, J., Palacios, J., & Wetzel, G. (1996). Comparisons of observed process quality in early child care and education programs in five countries. *Early Childhood Research Quarterly*, *11*(4), 447-475.

Usarralde, M (2007). Spain: The Education Systems of Europe (edit: Wolfgang Hörner, Hans Döbert, Botho Von Kopp and Wolfgang Mitter), Springer,

Ünal, S. ve Çolak, E. (2005). AB ülkelerinden portekiz ve ispanya eğitim sistemlerinin incelenmesi ve türk eğitim sistemi ile karşılaştırılması *Millî Eğitim* Dergisi, 33 (167).

Vidal, I. (2007). Early Childhood Education in Spain (1993-2007) Paper for the annual conference of The European Group of Public Administration, Third Sector Study Group, Madrid, 19-22 September

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Primary_Education

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Secondary_and_Post-Secondary_Non-Tertiary_Education

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Higher_Education

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Teachers_and_Education_Staff

https://www.european-agency.org/country-information/spain/national-overview/complete-national-overview

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/167EN.pdf

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0spanya

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:%C4%B0spanya'daki_%C3%B6zerk_b%C3%B6lgeler

http://education.stateuniversity.com/pages/1409/Spain-HISTORY-BACKGROUND.html

Bölüm 26

İSRAİL

GİRİŞ

Resmî adıyla İsrail devleti, Orta Doğu'da, Asya ve Afrika kıtalarının kesiştiği yerde Doğu Akdeniz kıyısında, kuzey güney yönünde uzanır. Kuzeyinde Lübnan, kuzeydoğusunda Suriye, doğusunda Filistin ve Ürdün, güneyinde ise Mısır ile komşudur. Başkenti Tel Aviv olan İsrail devleti, cumhuriyet ile yönetilmektedir (Atalay, 2002). Birleşmiş milletlerin kararı ile 14 Mayıs 1948 yılında resmen kurulan İsrail devletinin %82'si Yahudi, %14'ü Arap, %4'ü diğer azınlıklardan oluşmaktadır (Gözenç, 1999).

İsrail; yasama, yürütme ve yargı birimlerinden oluşan parlamenter bir demokrasidir. Kurumları devlet başkanlığı, Knesset (parlamento), hükûmet (bakanlar kurulu) ve yargıdan oluşmaktadır. Sistem, denetim ve denge dâhilinde güçlerin ayrılığı ilkesi üzerine kurulmuştur. Buna göre yürütme birimi (hükûmet), yasama biriminin (Knesset) güveni dâhilinde hareket etmektedir, yargının bağımsızlığı ise kanun tarafından güvenceye alınmıştır (İsrail Büyükelçiliği).

EĞİTİM TARİHİ

İsrail eğitim tarihinde Kibbutz sisteminin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Kibbutzlar özellikle erken çocukluk eğitimi, ailenin çocuğun eğitimindeki rolü açısında farklı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İsrail'de Kibbutz Hareketi

Kibbutz, İbranice'de "ortak yerleşim alanı" anlamına gelen, İsrail'in ekonomik gelişmişliğinde ve kuruluşunda önemli rol oynayan kooperatif ilkelerine dayalı bağımsız bir sosyoekonomik oluşumdur. 19. yüzyılın sonlarında bireysel çiftçilik yapmak ve yerleşim alanı kurmak, Filistin'deki halkın çıkardığı sorunlar ve Osmanlı İmparatorluğunun genel düzeni sağlamadaki yetersizliği nedeniyle mümkün değildir. Ayrıca, bu duruma sosyalist hareketlerin etkisi de eklenince en mantıklı ve güvenli yolun toplu hâlde yaşamakolduğu görülür. Avrupa ve Rusya'daki Yahudi düşmanlığının artmasıyla 1880'lerde çoğunluğu Güney Rusya'dan olmak üzere 15.000 Yahudi İsrail'e göç ederek I. Aliya'yı (İsrail dışındaki yahudilerin sözde vadedilmiş topraklara dönmesidir) gerçekleştirirler. Çünkü yahudilerin kendileri için vadedilmiş topraklara dönmesi dini bir yükümlülüktür. Böylece kendilerine yerleşim yeri kurma çabası ile kibbutz hareketinin ilk tohumlarını atarlar. 20. yüzyılın başlarında Rus Yahudileri tekrar İsrail'e göç etmeye zorlanınca II. Aliya'nın parçası ve kibbutzların ilk kurucularından olurlar. Kendi yerleşim alanlarını, çiftliklerini kurarken rahat işlerde kendileri; daha zor

Prof. Dr. A. Güler Küçükturan
Sakarya Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

sağlanması öncelikli hâle gelmiştir. Bu nedenle okul öncesi eğitimde okul başarısı için gerekli olan zihinsel gelişim ve beceri kazanımı ağırlık kazanmaktadır.

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Birçok meslek eğitimi programına eşlik eden ve önemli bir ideal olan meslekleşme öğretmen eğitiminde politika üretmede de çok önemlidir. Bu ideal, öğretmen eğitimi programlarının akademikleşmesine de neden olmuştur. Öğretmenlik mesleğinin profesyonelleşmesi ve akademikleşmesi ile birlikte yaşam boyu mesleki gelişim anlayışı, öğretmenlerin hizmet içinde uzmanlıklarını geliştirmeleri veya okullarında liderlik rollerini üstlenmeleri için fırsatlar sunan öğretmen kolejleri ve öğretmen programlarının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir (Feerick, 2002; Mikkola, 2002).

İsrail'de öğretmen eğitimi 4 yapıda gerçekleştirilmektedir. Bunlar, öğretmen okullarında öğretmen eğitimi, üniversitelerde öğretmen eğitimi, Hayfa Üniversitesinde yeni bir yaklaşım olarak ortaya çıkan öğretim alanında lisans derecesi ile öğretmen eğitimi ve bazı öğretmen eğitimi okulları ile İsrail Açık Üniversitesinin bütünleştirici yaklaşımı ile öğretmen yetiştirme (Guri, 1990). Günümüzde İsrail'de okul öncesinden liseye kadar öğretmen ve eğitimcilerin yetiştirilmesinde en büyük sorumluluğu öğretmen eğitimi okulları taşımaktadır (Goldman, Yavetz, Pe'er, 2006).

Öğretmen adayları, öğretmen eğitimi okullarında 3 yıl süreyle eğitim görmektedirler. Öğretmen eğitiminde müfredatta yer alan konular, sürekli eğitim oturumları ile tamamlanmaktadır. Günümüzde birçok öğretmen eğitimi okulları lisans derecesi vermektedir. Eğitim Bakanlığı, öğretmen eğitiminde ulusal başlangıç programını uygulamaktadır. Öğretmen adayları için hizmet öncesi eğitiminin ardından klinik deneyimin önemini yansıtan bir staj yapma zorunluluğu vardır. Başlangıç programı aday öğretmenlerin, haftada en az 12 saat öğretmenlik yapmasını gerekli kılar. Bir rehber öğretmen ve okulda bir akran grubu atölye çalışması ile gerçekleştirilen bu program bir pedagojik danışman tarafından organize edilir (Lazovsky & Reichenberg, 2006).

KAYNAKLAR

Atalay, I., 2002, Ansiklopedik Dünya Coğrafyası. Inkilap Kitabevi., Istanbul.

Bekerman, Z. (2004). Potential and limitations of multicultural education in conflict-ridden areas: Bilingual Palestinian-Jewish schools in Israel. *Teachers College Record*. 106 (3),574-610.

Bettelheim, B. (1969). The Children of the Dream, London. Macmillan: 196-7 https://books.google.com.tr/ Erişim tarihi: 07.08.2016

Feerick, S. (2002). Bologna process update. Gassner, O. (Ed.), *Strategies of Change in Teacher Education: European views* içinde. Conference proceedings ENTEP/BLK conference, 18-19 January, 2002. Feldkirch, Austria.

Fichtelberg-Barmatz, O. (2004). Childcare arrangements for very young children. Jerusalem: Ministry of Industry, Commerce and Employment; Department of Planning, Research and Economics.

Gavron, D. (2000). The kibbutz: Awakening from utopia. Rowman & Littlefield.

Goldman, D., Yavetz, B & Pe'er, S. (2006) Environmental Literacy in Teacher Training in Israel: Environmental Behavior of New Students, *The Journal of Environmental Education*, 38:1, 3-22, DOI: 10.3200/JOEE.38.1.3-22

Gözenç, S., (1999). Güneynatı Asya "Ortadoğu" Ülkeler Coğrafyası Çantay Kitabevi İstanbul. ISBN 975-7206-12-1

Gumpel, T. (1996). Special Education Law in Israel. *The Journal of special Education*, 29(4), 457- 468.

Guri, S. R. (1990). Four models of teacher training in Israel: Some lessons and implications for teacher educators. *Journal of Education for Teaching*, 16(3), 225-233.

Hızlı, E. (2014). Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocuklar Eğitiminin İncelenmesi: İsrail Sistemi. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2014, 2(2), 52-62. ISSN: 2147-7248, http://uyad.beun.edu.tr/ Erişim Tarihi. 08.08. 2016

Huebener, T. (1954). Education in Israel. *The Journal of Educational Sociology*, 27(8), 348-352. Israel

Israel National Council for the Child (n.d) The State Of Young Chıldren In Israel. Research report https://bernardvanleer.org/publications-reports/state-young-children-israel/ Erişim Tarihi. 26.07. 2016

İsrail Büyükelçiliği,(t.y.). Devlet yapısı, http://embassies.gov.il/ankara/Pages/default.aspx. Erişim tarihi: 26.07.2016

Lombard, A.D. and Jasik, L.S. (1983). The education of young children in Israel. In G.R. Lall and B.M. Lall (Eds), *Comparative early childhood education* içinde (19–31). Springfield, Ill: C.C. Thomas.

Mikkola, A. (2002). Teachers' continuous professional education in Finland. Gassner, O. (Ed.), *Strategies of Change in Teacher Education: European views* içinde Conference proceedings ENTEP/BLK conference, 18-19 January, 2002. Feldkirch, Austria.

OWL Ministry of Education (n.d.). Educational Legislation http://cms.education.gov.il/educationcms/units/owl/english/about/ministry+structure.htm Erişim tarihi: 27.07.2016

Pavin, A. (2006). The Kibbutz Movement: Facts and Figures Yad Tabenkin Research and Documentation Center of the Kibbutz Movement http://www.kibbutz.org.il/eng/ Erişim tarihi: 26.07.2016

Rosenthal, M.K. (1992). Nonparental childcare in Israel: A cultural and historical perspective. In M. Lamb, K. Sternberg, C. Hwang and A. Broberg (Eds), *Childcare in context: Cross-cultural perspectives* içinde. (305–330). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Rosenthal M. K. (2006). Early childhood care and education in Israel. Edward Melhuish and Konstantinos Petrogiannis (Ed.), *Early Childhood Care and Education: International perspectives* İçinde. Routledge New York.

Schumacher, T. (2008). Israel Education System. AACRAO Orlando Conference 2008, http://handouts.aacrao .org/am08/finished/T1100a_T_Schumacher.pdf Erişim tarihi: 27.07.2016

Spiro, M. E. (1966). Children of the kibbutz . New York. Schocken Books

Şirem, S. Kibbutzlar ve gönüllü çalışma. http://arsiv.salom.com.tr/news/print/2297-Kibbutzlar-ve-gonullu-calisma.aspx Erişim tarihi:15.07.2016

Tiger, L. & Shepher, J. (1976). Women in the kibbutz, NY. Harcourt Brace Jovanovich: 41

Wolff, L., Breit, E. (2012). Education in Israel: The Challenges Ahead. Research Paper 8. Washıngton DC www.israelstudies.umd.edu Erişim Tarihi.26.07. 2016

Bölüm 27

İSVEÇ

GİRİŞ

İsveç veya resmî adıyla İsveç Krallığı Kuzey Avrupa'da İskandinavya yarımadasında yer alan bir ülkedir. Ülke Norveç ve Finlandiya ile sınır komşusuyken Danimarka ile Öresund köprüsüyle bağlıdır. İsveç yüzölçümüyle Avrupa'nın en büyük üçüncü ülkesidir. 9.3 milyon olan toplam nüfusun 550.000'ini on sekiz yaşın altındaki çocuklar oluştururken, nüfusun %20'sini de göçmen nüfus oluşturmaktadır. Halkın büyük bir kısmı Germen kökenlidir. Bunun yanında ülkenin daha çok kuzey bölgelerinde Sami ırkından yaklaşık 40.000 kişi yaşamaktadır. Ülke nüfusunun %85'i şehirlerde yaşamaktadır. Ülkenin başkenti Stocholm aynı zamanda ülkenin en büyük şehridir. Diğer büyük şehirleri ise Malmö ve Göteborg'dur. Ülkenin resmî dili İsveççedir (https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sve%C3%A7) Ayrıca ülkenin kuzey bölgesinde yaşayan Samilerin konuştuğu sami dili ile de okullarda eğitim verilmektedir. Halkın %90'ının protestan olduğu ülkede Protestanlık resmî din sayılmaktadır. İsveç anayasaya dayalı Üniter Parlamenter Monarşi ile yönetilmektedir. Krallığın var olduğu ülkede kralın yetkileri sınırlıdır. Yürütme yetkisi bakanlar kurulunca kullanılır. İsveç parlamentosu "Riksdag" 349 üyenin oluşturduğu bir meclistir. Parlemanto üyeleri üç yılda bir tekrarlanan seçimlerle belirlenmektedir. İsveç, 24 ayrı bölgede toplanan belediyeler, 278 mahalli idarelerden oluşmaktadır.

https://www.google.com.tr/search?q=isve%C3%A7+haritada&espv=2&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiU2Y_8gJrTAhVM1hoKHW3uC3YQ_AUIBigB&biw=1280&bih=662&dpr=1#imgrc=dvDILBfPrwoHGM:

EĞİTİM TARİHİ

16. yüzyıla kadar Avrupa'nın genelinde olduğu gibi İsveç'te de eğitim kiliselerin güdümünde yürütülmüştür. Avrupa genelinde söz sahibi olan kişiler din temelli eğitim faaliyetleri sürdürmüş, toplumun kültürel ve sosyal farklılıklarını göz

Yrd. Doç. Dr. Mine Kır
Bülent Ecevit Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

270 kredilik ders almalıdırlar (Persson, 2010). Öğretmen adayları üç dersi öğretme becerisi ve okulların ihtiyaçlarına göre belirli derslerden sınırlı sayıda ders seçme hakkına sahiptirler. Okul öncesi öğretmeni olabilmek için bilimsel bilgi ve kanıtlanmış tecrübeleri temel alan 3.5 yıllık bir eğitim süreci bulunmaktadır. Okul öncesi eğitim tamamlandığında öğretmenler çocukların öğrenmesi, gelişimi ve bakımı için gerekli sorumluluğu alacak düzeye gelmiş olmalıdırlar. Bu hedefler doğrultusunda bilgi ve anlayış, kabiliyet ve yetenek, karar ve yaklaşım temel alınarak eğitim düzenlenmelidir (Sheridan, Williamsa, Sandbergb ve Vuorinenb, 2012; Persson, 2010)

AİLE EĞİTİMİ VE AİLENİN EĞİTİME KATILIMI

İsveç'te Erken Çocukluk Eğitim Merkezleri (EÇEM) ile aileler arasındaki iş birliği eski bir gelenektir. EÇEM, aile ile kurumda çalışanlar arasında sıkı bir ilişkinin kurulmasını fazlasıyla önemsemektedir. Kurumda çalışanlar sayesinde aile ile çocuk bakım merkezleri arasındaki ilişki günden güne gelişmiştir. EÇEM ulusal programında kurumların ortamlarının oluşturmasında aile ile çalışanlar arasındaki iletişim en üst düzeydedir. Ulusal programda belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesinde ailenin etkisi ve katılımının sağlanması önemle vurgulanmaktadır. Çocukların çevreleri hakkında ailelerinden bilgi edinerek bakım merkezlerinde günlük yaşam içerisindeki rutinleri dikkate alınarak düzenlemeler yapılmaktadır. Bakım merkezlerinde çalışan kişilerin görevleri kanunlar ile belirlenmiştir. Kanunlar ailelerin izni veya rızası olmadan aileden gizli hiçbir şeyin yapılmasına izin vermemektedir.

Aile katılımı aileden aileye farklılık göstermektedir. Bazı aileler çocukların bakım merkezinde veya okul öncesi kurumlarda iyi bakılması ve mutlu olmasıyla ilgilenmektedir. Bu grup aileler için çocuklar hakkında düzenli bilgi almak yeterlidir. Diğer bir grup ailede planlama ve etkinlik aşamasında süreç içerisinde aktif yer almak istemektedir. Ailenin katılımı yemek pişirme, temizlik, oyuncak tamiri, alan gezilerine katılım ve günlük işlerin tamamında söz konusudur.

Ailelerin bütçe görüşmesi, kurumun açılma saatlerinin düzenlemesinde önceliklerin belirlenmesi, öğle yemeği servisinin maliyeti, çevrenin korunması ve bilgisayarlar hakkındaki programların belirlenmesinde katılımları desteklenmektedir. Erken çocukluk merkezlerinin düzenlenmesinde aktif aile katılımı ve beklentiler anne ve babaların eğitimleri ve işlerinden dolayı çocukların bakım merkezlerinde tüm zamanını geçirirken neler yapacaklarının belirlenmesi önemlidir. Bu nedenle aile katılımının olmadığı günlük aktivitelerde program içerisinde düzenlenmelidir.

Çocukların bakım merkezlerine katılımlarında ilk iki hafta hem aile hem de çocuk için önemlidir. Hazırlanan esnek program süresince aileler eğitime katılmak zorundadır. Ebeveynler çocuklarını merkezlere bırakırken veya alırken çocuklar hakkında öğretmen ile ebeveynler arasında görüşmeler yapılır. Yılda en az iki defa aile ve kurumdakilerin katılımıyla bireysel toplantılar düzenlenir. Toplantılarda her bir öğrencinin durumu 30'ar dakikalık görüşmelerde tartışılır. Tüm ailelerin katıldığı toplantılarda yapılmaktadır, fakat bu toplantılarda bazı aileler fikirlerinin tam olarak ifade edemediklerinden piknik, geziler, boyama dersleri ve bahçe çalışmaları esnasında da görüşmeler yapılmaktadır.

Erken çocukluk kurumlarında çalışanlar alan eğitiminde başarılı kişilerdir. Aileler üstlenmeleri gereken rolleri hakkında çalışanlar tarafından bilgilendirilmektedir. Ayrıca anneler gebelikleri süresince Anne Klinikleri ve İyi Çocuk Kliniklerinde çocuk gelişimi ve ebeveynlik hakkında bilgi edinmektedir. Erken çocukluk eğitiminde aile katılımı en önemli şey değildir. Aile ile kurumlarda çalışan personel arasındaki güven üzerine kurulacak sistem daha önemlidir. Aile katılımı ailenin sahip olduğu kaynakların düzeyiyle de ilişkilidir. Uzun çalışma saatleri, ek ev sorumlulukları, ailenin dışında günlük fiziksel ve psikolojik yükte ailenin erken çocukluk eğitimi ve çocuk bakımı merkezlerine ayrılacak enerjinin azalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kurum çalışanları ile kurulan olumlu ilişki ailenin çocuğu hakkında kaygılanmasının önüne geçmektedir.

KAYNAKLAR

Ministry of Education and Science Sweden (2000). A New System of teacher eduation, Goverment Bill, August.

Ada, Ş. & Üstün, A. (2007). İsveç eğitim sisteminin incelenmesi, *Kırıkkale Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 146-173.

Allodi, M.W. (2007). Child care and pre-schools in Sweden: an overview of practice, tendencies and research, Ricerche di Pedagogia e Didattica, 2, Pedagogia e Didattica dei Servizi Educativi.

Education in Sweden. (2009). Statistics Sweden.

Gunnarsson, L., Korpi, B.A. & Nordenstam, U. (1999), Early Childhood Education and Care Policy in Sweden, Norstedts Tryckeri, December, Article No: U99.032.

Hartman, S. (2007). The Development of the Swedish Educational System, Education in 'Multicultural' Societies – Turkish and Swedish Perspectives, eds. Marie Carlson, Annika Rabo and Fatma Gök, Swedish Research Institute in Istanbul, Transactions, vol. 18, (Stockholm), pp. 257-265.

Karaman, Ü. (1984). Amaç, Yapı ve Yönetim Sistemleri Açılarından İsveç Eğitim Sistemi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 47-68.

Persson, B. (2010). Teacher Educatıon For Inclusıon Country Report Sweden, TE4I Country Report,

Ministry of Education and Research Sweden. (2010). OECD Review on Evaluation and Assessment Frameworks for Improving School Outcomes Country Background Report for Sweden, , September.

Rabo, A. (2007). Reorganising Teacher Education in Sweden: Paradoxes of 'diversity', Education in 'Multicultural' Societies-Turkish and Swedish Perspectives, eds. Marie Carlson, Annika Rabo and Fatma Gök, Swedish Research Institute in Istanbul, Transactions, 18, 35-50.

Pınar, E.S. (2006). Dünyada ve Türkiye'de Erken Çocukluk Özel Eğitiminin Gelişimi ve Erken Çocukluk Özel Eğitim Uygulamaları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 7 (2), 71-83.

Sheridan, S., Williamsa, P. , Sandbergb, A. & Vuorinenb, T. (2011). Preschool teaching in Sweden – a profession in change, Educational Research, 53(4), 415-437.

Bousher, L. (1982), *Tradition and Change ın Sedish Education,* Pergamon Press.

https://www.oecd.org/edu/school/43766491.pdf (Erişim Tarihi: 12.02.2017)

http://eytepe.com/2016/02/18/isvecte-egitim-denetimi/ (Erişim Tarihi: 12.02.2017)

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sve%C3%A7 (Erişim Tarihi: 12.02.2017)

https://sweden.se/ (Erişim Tarihi: 11.02.2017)

http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak/in-english (Erişim Tarihi: 12.09.2016)

http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756810/obo-9780199756810-0081.xml (Erişim Tarihi: 12.09.2016)

http://eytepe.com/2016/02/18/isvecte-egitim-denetimi/ (Erişim Tarihi: 12.02.2017)

http://tapkiranlilar.com/2012/10/03/isvecte-egitim-ve-ogrenim-sistemi-2-dosya-okul-oncesi-hazirlik-sinifi/ (Erişim Tarihi: 12.02.2017)

http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak/in-english/the-swedish-education-system/universities-and-university-colleges (Erişim Tarihi: 12.02.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=isve%C3%A7+haritada&espv=2&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiU2Y_8gJrTAhVM1hoKHW3uC3YQ_AUIBigB&biw=1280&bih=662&dpr=1#imgrc=dvDILBfPrwoHGM:

Bölüm 28

İSVİÇRE

GİRİŞ

Batı Avrupa'da bulunan İsviçre'nin kuzey sınırında Almanya, batı sınırında Fransa, güney sınırında İtalya ve doğu sınırında Avusturya ile Lihtenştayn yer almaktadır. 41.285 km^2 yüz ölçümüne sahip olan ülkenin nüfusu çoğunlukla büyük şehirlerin bulunduğu platolarda yoğunlaşmaktadır (Education Encyclopedia, 2016). 19. yüzyılın başlarında 1.6 milyon nüfusa sahip olan ülkenin günümüzde yaklaşık 8 milyon nüfusu bulunmaktadır (Bundesamt für Statistik, 2014).

İsviçre'nin Fiziki Şeması
Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0svi%C3%A7re

İsviçre'nin resmî adı İsviçre Konfederasyonu'dur. Konfederasyon, bağımsız devletler tarafından, egemenliklerini korumak koşuluyla ortak ve sınırlı menfaatler sağlamak amacıyla kurulan devletler topluluğudur. Konfederasyonu oluşturan konfedere devletlerin devletlik vasfı, konfederasyon hâlinde de devam etmektedir (Apaydın, 2013). İsviçre Konfederasyonu'nun temeli, 1291 yılında Almanca konuşan üç konfedere devletin Habsburg Hanedanına karşı dayanışmayı öngören bir anlaşma ile atılmıştır. 1353'te bu üçlü konfedere devlete 5 devlet daha katılmıştır. 16. yüzyılın başlarında da Konfederasyonun üye sayısı 13'e yükselmiştir. Napolyon'un düşüşünün ardından 1815 yılında 22 kanton ile egemen devletler Konfederasyonu oluşmuştur. 1848 yılına kadar Konfederasyon yapıda kalmış, 1848 yılında kabul edilen Federal Anayasa ile Federal Devlet yapısını almıştır. Günümüzde de "Kanton" adıyla bilinen 26 alt devletten oluşan İsviçre Konfederasyonu oluşmuştur (Hofmann, 2014).

İsviçre Konfederasyonu, federal anayasanın kabul edildiği 1848 yılından bugüne dünya üzerinde eşi benzeri olmayan bir hükûmet sistemi olan doğrudan demokrasiyle yönetilmektedir. İsviçre'de 26 Kantonun federal hukuka aykırı olmamak şartıyla, her birinin kendi anayasaları ve yasaları, kendi meclisleri, hükûmetleri ve mahkemeleri vardır. Kantonlarının bağımsız oluşu, İsviçre'nin en önemli özelliklerindendir. İsviçre parlamentosu, Federal meclis ve Federal Hükûmet olmak üzere çift meclisten oluşmaktadır. Temel iktidar merkezi olan Federal Meclis, Eyaletler Konseyi ve Ulusal Konseyden oluşturmaktadır. Bu iki Konsey yasa çıkarmak da dâhil

Doç. Dr. Zeliha Yazıcı
Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

bağlı olarak zorunlu okul öncesi hizmet bir ya da iki yıl sürmektedir. Okul öncesi eğitimin zorunlu olmadığı kantonlarda 4 veya 5 yaşından itibaren çocuklar için resmî olarak desteklenen yerlerde hak tanınmıştır. İsviçre'nin çoğu kantonunda 4 yaş üstü çocukların (okul öncesi) ortamlarının finansmanı kantonlar ve yerel yetkililer arasında paylaşılmaktadır. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD), 2013 verilerine göre İsviçre'de 4 yaşta okullaşma oranı %84, 5 yaşta %96'dır.

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

İsviçre'deki güçlü federal yapı üniversiteler ve öğretmen eğitimi üzerinde de etkilidir. Zürih ve Lozan'da bulunan iki devlet teknoloji enstitüsü dışında, tüm üniversiteler Kantonların anayasa ve hukukları doğrultusunda kendi hukuki egemenliğinin altındadır (Hofmann, 2014). İsviçre'de ilköğretime öğretmen yetiştirme programları 19. yüzyılın son çeyreğine kadar uzanmaktadır (Extermann, 2008). Kantonlar arasında öğretmen yetiştirmedeki farklılıklar zorunlu eğitimin dokuz yıla çıkarıldığı 1950'li yıllara kadar devam etmiştir. 1990 yılında yapılan kapsamlı eğitim ve öğretim reformuyla Yüksek Pedagoji okullarıyla öğretmen eğitimi tek çatı altında toplanmıştır. 1990 yılından önce kantonal seviyede okul öncesi ve ilkokul öğretmenlerinin eğitimi çoğunlukla üst orta öğretim kurumlarındayken, 1990 yılından sonra okul öncesi, ilköğretim öğretim personelinin eğitimi, alt-orta öğretim, lise ve özel eğitim alanında öğretmen eğitimi çoğunlukla Yüksek Pedagoji okulları olarak bilinen Meslek Üniversiteleri tarafından sağlanmaktadır. Bologna Deklarasyonuna imzalayan İsviçre'de Bologna Deklarasyonu uyarınca, lisans ve yüksek lisans programları ile öğretmen eğitimi iki aşamalı bir model içerisinde gerçekleştirilmektedir. Öğretmen eğitimi lisans programları, meslek bilgisi, bilimsel düşünme becerileri, alan öğretim becerileri, eğitim bilimleri ve uygulama eğitimi bileşenlerini içermektedir. Özel eğitim öğretmenliği programlarında teorik ve uygulama, eğitim ve araştırma becerileri ön planda tutulmakta ve özel gereksinimli çocukların ve ergenlerin öğretiminde yeterli bilgi ve yetkinlik kazandırmak amaçlanmaktadır (Educa.ch, 2016).

AİLE EĞİTİMİ

Avrupa ülkelerinde ailelere yönelik eğitim hareketleri 1929 yılında Fransa'da başlamıştır. Fransa'daki bu hareketin 1949'da, başta İsviçre olmak üzere birçok Avrupa ülkesine yayıldığı görülmektedir. İsviçre'de uygulanmakta olan aile eğitim programlarından birkaç örnek aşağıda sunulmuştur.

Prag-Ebeveyn-Çocuk-Programı (PEKIP): 1972-79 yılları arasında çocuk hemşireleri, sosyal hizmet çalışanları, pedagoglar ve psikologlardan oluşan bir ekip tarafından geliştirilen program, doğumdan sonra ilk bir yılda ebeveynlere bebeklerini tanıma ve gelişimine uygun destek verebilmelerini sağlamak amacıyla erken çocuk ebeveynliği eğitimini içermektedir. Almanya, Avusturya, Luxemburg gibi ülkelerde de uygulanan PEKIP, İsviçre federal hükûmeti tarafından 2006-2009 yılları arasında üç yıllık bir pilot uygulama olarak başlatılmıştır. Ebeveynler, programın uygulandığı kuruma bebekleriyle birlikte katılmakta ve çocuklarıyla oyun yoluyla bebek ve ebeveynler arası iletişimle güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca PEKİP ile bebeğe akranlarıyla birlikte olma imkânı sunulmaktadır.

Güçlü Aileler- Güçlü Çocuklar/Starke Eltern – Starke Kinder Programı: Patenti Almanya Çocukları Koruma Birliğine ait olan program İsviçre'de ebeveynlere yönelik hafta sonu kursu veya günlük kurs olarak uygulanmaktadır.

Sistematik Etkin Ebeveyn Eğitim Programı (STEP): Ebeveyn ve çocuk yuvası arasında bir eğitim ortaklığı oluşturmak amacıyla *Birlikte Daha Güçlü – Baba Eğitimi* adıyla İsviçre'nin Basel Kantonunda kamu ve sivil girişimlerin desteğiyle bir proje olarak hayata geçirilmiştir. STEP uygulamalarının genel amacı, okul öncesi eğitim kurumuyla veliler arasında ortak sorumluluğun güçlendirilmesi, ortak bir dil oluşturulması, velilerin becerilerinin güçlendirilmesi, okul öncesi öğretmenlerinin görevlerini yerine getirmelerinde yararlanabilecekleri pratik araçlar geliştirilmesidir (Alpaydın ve Canel, 2011).

KAYNAKLAR

Aktan, O. ve Akkutay, Ü. (2014). OECD Ülkelerinde ve Türkiye'de Okulöncesi Eğitim. *E-AJI (Asian Journal of Instruction)*, *2(1), 64-79*

Alpaydın, Y., & Canel, A. N. (2011). Aile eğitimi programı üzerine notlar

Apaydin Ç. (2013). İsviçre Eğitim Sistemi. Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri (4. Baskı Editör A. Balcı), Ankara: Pegem Yayınları.

Balcı, A. (2008). Türkiye'de eğitim yönetiminin bilimleşme düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Egitim Yönetimi Dergisi*, *14*(2), 181-209.

Brohy, C. (2005). Trilingual education in Switzerland. http://www.degruyter.com/view/j/ijsl.2005,2005.issue-171/ijsl.2005.2005.171.133/ijsl.2005.2005.171.133.xml Erişim; 30.07.2016]

Bundesamt für Statistik. (2014). Bevölkerungsstand und Bevölkerungswachstum. [http://www.bfs.admin. ch/bfs/portal/de/index/themen/01/02/blank/key/bevoelkerungsstand.html Erişim; 30.07.2016]

Educa.ch, (2016). The Swiss Education System. [https://swisseducation.educa.ch/en Erişim, 01.08. 2016]

Education Encyclopedia (2016). Switzerland - History & Background, Constitutional & Legal Foundations, Educational System—overview, Preprimary & Primary Education, Secondary Education [http://education.stateuniversity.com/pages/1480/Switzerland.html#ixzz4Fvdo79og Erişim; 30.07.2016]

European Commission, E. E. Eurostat (2014). Key data on Early Childhood Education and Care in Europe. *Eurydice and Eurostat Report*.Luksemburg Publication Office of the Europen Union.

Eurydice/Eurostat, (2014). Avrupa'da Erken Çocukluk Eğitimve Bakımı. 2014 Baskısı. Eurydice ve Eurostat Raporu. Lüksemburg: Publications Office of the European Union.

Ergun, M. (2015) İsviçre ve Türkiye Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 16 (1), 35-54*

Eurodice, (2009). Avrupa'da Erken Çocukluk Eğitimi ve bakımı: Sosyal ve Kültürel Eşitsizliklerle İlgilenmek. Avrupa Komisyonu Eğitim, Eurodice Türkiye.

Extermann, B. (2008). Histoire de l'éducation et formation des enseignants en Suisse romande. Etat des lieux et enjeux. Formation et pratiques d'enseignement en questions, 7, 139-154.

Frei, S. (2015). How Does the Swiss Public Education System Work? Brillantmont International School. [http:/info.brillantmont.ch/international-boarding-school-blog/how-does-the-swiss-public-education-system-work Erişim; 26.07.2016]

Hega, G. M. (2001.)Regional Identity, Language and Education Policy inSwitzerland*Compare, 31(2), 205-227*.

Hofmann, M. (2014). History of education in Switzerland: Historic development and current challenges. *Encounters on Education*, *15, 223-237*

Im Hof, U. (2001). *Geschichte der Schweiz*. Stuttgart, Germany: Kohlhammer.

İsviçre Eğitim Kültür Derneği (2016). İsviçre'de Eğitim. [http://isvicrekultur.org/isvicre-hakkinda/demografi/ Erişim; 26.07.2016]

Kanton Aargau Departement Bildung, Kultur und Sport (2016). Schulstufen. [https://www.ag.ch/de/bks/kindergarten_volksschule/schulstruktur_organisation/schulstufen/schulstufen.jsp Erişim, 01.08. 2016]

Kayadibi, F. (1993). İsviçre'de Türk Çocuklarının Eğitim Problemleri ve Çözüm Yolları. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi. 24 (1), 123-158.

Kuz, T. (2001). Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumların İncelenmesi. Uzmanlık tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları/ 17.

OECD.(2013). Education At A Glance 2013. OECD Indicators, [http://www.uis.unesco.org, Erişim Tarihi:29.07.2016]

Sungur, N. (1984). İsviçre Eğitim Sisteminin Amaç Yapısı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 17(1): 47-68.

Van de Walle, F. (1980). Education and the demographic transition in Switzerland. *Population and Development Review*, 463-472.

Wikipedia Encyclopedia (2016) . Switzerland: revision history. [https://en.wikipedia.org/w/index.php ?title=Switzerland&oldid=731735529 Erişim; 26.07.2016]

Bölüm 29

İTALYA

GİRİŞ

İtalya, Güney Avrupa'da ve büyük ölçüde İtalya Yarımadası üzerinde yer alan, Akdeniz'in en büyük iki adası olan Sicilya ve Sardinya adalarını kapsayan bir ülkedir. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında yer alan İtalya Fransa, İsviçre, Avusturya ve Slovenya ile sınır komşusudur. Bağımsız iki Avrupa ülkesi olan Vatikan ve San Marino, İtalya topraklarında yer almaktadır (https://tr.wikipedia.org, 2016). Doğu, Batı ve Güney tarafından Ligure Denizi, Tiren (Tirreno) Denizi, Ionia (İyonya) Denizi ve Adriyatik Denizi ile yaklaşık 7400 km'lik sahil şeridi ile çevrilmiştir (http://www.italyaonline.net, 2016).

Parlamenter Cumhuriyet ile yönetilen ülkede yasama yetkisi senato, yürütme yetkisi hükûmetin elindedir. Ülke kendi yasal, idari ve mali güçleri olan, yasama yetkisi bulunan 20 özerk bölgeye ayrılmıştır. Her bölgenin kendi seçilmiş meclisi vardır. Resmî dil İtalyanca olmasına rağmen, özel durumlu bazı bölgelerde yerel diller kullanılmaktadır. Devletin resmî dini yoktur, fakat en yaygın din Roma Katolikliğidir. Ülkenin nüfusu, 31 Aralık 2006'da 58.131.287 olarak belirlenmiş, 2008 yılının sonunda toplam nüfus 60 milyonu aşmıştır. Yüzölçümü 301328 kilometrekareyi kapsayan İtalya'nın en yoğun nüfuslu bölgesi Kuzey İtalya'dır ve yüzölçümünün yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır (https://tr.wikipedia.org, 2016; EURYDICE, 2008).

İtalya, ülkelerin kişi başına nominal gayri safi millî hasıla ve insani gelişme endeksi sıralamasında yirminci, yaşam kalitesi endeksinde sekizinci sırada yer alan, gelişmiş ülkeler arasındadır (Öztürk, 2016).

İtalya'nın Bölgeleri

Doç. Dr. Arzu Özyürek
Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

AİLE EĞİTİMİ VE AİLENİN EĞİTİME DÂHİL EDİLMESİ

Aile, İtalya kültürünün temelini oluşturmaktadır (Nguyen, 2010). İtalya'da, gayri safi millî hasıla içindeki sosyal koruma amaçlı aileler ve çocuklara ayrılan oran %1,2 seviyelerindedir ve bu oran Avrupa ortalamasının altında kalmaktadır. Hükûmet, sivil toplum kuruluşları ve sendikalar, ticaret birlikleri, uzmanlar iş birliği ile çocuk haklarının korunması ve çocukların gelişimi için eylem planı ve tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır. Bu sayede yoksul çocuklar ve ailelerin yoksullukla mücadelesi, erken çocukluk sosyal ve eğitimsel hizmetler, sosyal entegrasyon ve ebeveylerin desteklenmesi, entegre hizmetler ve yatılı bakım hizmetleri sisteminin bütünleştirilmesi ve desteklenmesi ile ilgili müdahaleler ele alınmıştır. Ailelere kamu sektörü tarafından sağlanan farklı destek hizmet servisleri vardır. Bunlardan biri FamilyLine'dır ve ailelerin farklı hizmetlere erişimi özel bir portal üzerinden sağlanmakta, ailelere rehberlik edilmektedir. Aralık 2013'te çıkan bir kanun ile düşük gelirli ailelerin yeni doğmuş çocukları için mali destek sağlanmaktadır (europea.eu, 2016).

Eğitim sisteminin ücretsiz zorunlu eğitim, eğitim hakkı ve çocukların eğitim sürecinde tüm eğitim aktörlerinin katılımı ayağı bulunmaktadır. Ebeveyn katılımı okul seviyesinde Sınıf Konseyi ve Okul Kurulu, ulusal düzeyde Halk Eğitim Kurulunda sağlanmaktadır. Bu organlara katılan veliler, tüm veliler tarafından seçilmektedirler ve amaçları diğer velileri bilgilendirmek, onları dinlemek ve onlara yardımcı olmaktır. Ayrıca anne-babalar için eğitim ve bilgi hizmeti sorumluluğunu yerine getirmek için okul personeli, ebeveynler ve öğrencilerin katılımı sağlanmaktadır. Seçilmiş ebeveynler, okulun eğitimsel planını oluşturmak için katkı sağlarlar. Ebeveynlerin ayrıca, program, bütçenin kullanımı ve okul başkanı için öneride bulunmak görevleri bulunmaktadır. Ebeveynlerin eğitime katılım hakkı bulunmaktadır. Okul-aile iş birliği, ebeveyn katılımı için tercih edilen bir durumdur. Esas olan, eğitim ailanında ebeveynler ve okul yönetiminin iş birliği yapmasıdır (paretsparitcipation.eu, 2016).

Montessori yaklaşımında, çocukların toplumda hak ettikleri yeri alması için çalışmanın anne-babaların önemli görevlerinden biri olduğu düşünülmektedir (Lillard, 2013). Montessori anaokullarındaki aile katılımı çalışmaları, bilgi toplantıları ve programının bir yıllık planının ebeveynlerle birlikte hazırlanmasını içermektedir. Bu plan doğrultusunda aileler çocuklarının eğitimlerine anaokulunda ne düzeyde dâhil olacaklarını ve anaokulundaki programın evde ne düzeyde devam ettirileceğini belirlemektedir (Toran, 2011).

Reggio Emilia okullarında, ebeveynler çocuklarının bakım ve eğitiminde aktif rol oynayan katılımcılar olarak görülmektedir. Buna göre, ebeveyn katılımı Regio proramlarının en gerekli ve en temel öğesi olarak görülür. Genellikle günlük etkileşim, okullarda çalışma, eğitimsel hedefleri tartışma, psikolojik konular, özel olaylar ve kutlamaları kapsayan şekillerde aile katılımı sağlanır. Ebeveynler çocuklarını öğrenme deneyimlerinde aktif rol oynamakta, yalnızca kendi çocuklarının refahı için değil okuldaki diğer tüm öğrencilerin refahı için yardımcı olmaktadırlar. Ebeveynler ve öğretmenler arasında fikir alışverişi yapmanın yeni eğitimsel hedefler oluşturmada önemli olduğuna inanılmaktadır (Nguyen, 2010).

Aile eğitimi ve katılımı yönünden yabancı ebeveynlerin, çocuklarının devam edeceği kurumu seçmeden önce, çocukları ve kendileri için önceliklerini değerlendirmek için zamana gereksinimleri vardır. Ebeveynler kamu sisteminden yararlansın veya yararlanmasın, devlet destekli okullar her zaman İtalyanca öğretmektedirler. Ayrıca ebeveynler, evde öğretmenler yardımıyla veya uluslararası bir kurumda düşük maliyetli İtalyanca derslerine katılmaktadırlar (http://www.expatarrivals.com, 2016).

KAYNAKLAR

Arslan, M. (2005). Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durumu, Millî Eğitim, 33 (167). [http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/167/index3-arslan.htm] (Erişim: 22.07.2016).

Aslan, D. (2005). Okul Öncesi Eğitimde Reggio Emilia Yaklaşımı, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(1), 75-84.

Beken, S.(2009). Montessori Yöntemi Etkinliklerinin 5-6 Yaş Çocuklarının El becerilerinin Gelişimine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Durakoğlu, A.(2010). Maria Montessori'ye Göre Çocuğun Doğası ve Eğitimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erdem, B. (2014). İtalya Okul Öncesi Eğitim Sistemi [https://prezi.com/lowq1o7duhuv/italya-okul-oncesi-egitim-sistemi/] (Erişim Tarihi: 22.07.2016).

Erkan, S. S. Ş. (2014). Türkiye, Fransa, İtalya ve İspanya Öğretmen Yetiştirme Sistemleri Karşılaştırılması, INESJOURNAL Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 1 (1), 1-9.

http://europa.eu/epic/countries/italy/index_en.htm, İtaly: tacling child poverdy and overcoming the crisis. (Erişim Tarihi: 26.07.2016).

EURYDICE Unit (2008). Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe, Italy 2007/08. [http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/Strctures_IT_EN.pdf] (Erişim Tarihi: 14.07.2016).

EURYDICE. (2012). Avrupa'da Eğitime İlişkin Önemli Veriler 2012, European Commission. P9 Eurydice: Eğitim, Görsel-İşitsel ve Kültür İdari Ajansı.

http://euroguidance.iskur.gov.tr/Portals/1/Kaynaklar/ulkeornekleri/italya.pdf, İtalya'da Zorunlu Eğitim, Genel ve Mesleki Ortaöğretim, Temel Mesleki Eğitim ve Yetişkin Eğitimi. Erişim Tarihi: 10.062016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0talya (Erişim tarihi: 22.07.2016).

http://roma.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121744, İtalya'da Eğitim, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 22.10.2009. (Erişim Tarihi: 22.07.2016).

http://www.expatarrivals.com/italy/education-and-schools-in-italy. Erişim Tarihi: 26.07.2016.

http://www.italyaonline.net/Italya/hakkinda/kisaca.htm. İtalya (Erişim tarihi: 22.07.2016).

http://www.parentsparticipation.eu/sites/default/files/pagina/italy.pdf. National Report of Italy (Erişim Tarihi: 26.07.2016).

Knowlton, E. S. (2013). Building Classroom Community in Early Childhood Education: Considering the Quaker and Reggio Emilia Approaches as Models of Educational Communities, Thesis of Master of Arts in Early Childhood Education. ProQuest LLC.

Küçükoğlu, A. & Kızıltaş, E. (2012). Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya ve Türkiye Okul Öncesi Öğretmen Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması, İlköğretim Online, 11(3), 660-670. http://ilkogretim-online.org.tr.

Lillard, P. P. (2013). Montessori Modern Bir Yaklaşım, (Çev: O. Gündüz), İstanbul: Kaktüs Yayıncılık.

Martin J.R. (1998). Okul Yuvası Çocuk Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar, (Çev: Y. Gürsel), İstanbul: Gendaş.

NCEE .(2006). İtaly Education Report, An Overview of Italy's Education System. National Center on Education and the Economi, 2006. http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2013/10/Italy-Education-Report.pdf (Erişim Tarihi: 26.07.2016).

Nguyen, U. A. (2010). Conflicting Ideologies in Early Childhood Education: An Exploration of Reggio-Inspired Practice, Master of Arts, Child and Youth Studies, Ontario.

OECD Country Note .(2001). Early Childhood Education and Care Policy in Italy: The New Social Construction of Policies, Program and Practices [http://www.oecd.org/italy/33915831.pdf] (Erişim Tarihi: 26.07.2016).

Oğuz, V. & Köksal Akyol, A. (2006). Çocuk Eğitiminde Montessori Yaklaşımı, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 243-256.

Öngören, S. (2008). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-5 Yaş Grubu Çocuklarına Geometrik Şekil Kavramı Kazandırma Montessori Eğitim Yönteminin Etkililiği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, M. (2016). İtalyan Eğitim Sistemi[https://prezi.com/vclx4e0u3brr/italyan-egitim-sistemi/] (Erişim Tarihi: 22.07.2016).

Resmî Gazete, 27 Aralık 1947, no.298. İtalya Cumhuriyeti Anayasası [http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/10-%C4%B0TALYA%20319-354.pdf] (Erişim Tarihi: 22.07.2016).

Sazak Pınar, E. (2006). Dünya'da ve Türkiye'de Erken Çocukluk Özel Eğitiminin Gelişimi ve Erken Çocukluk Özel Eğitim Uygulamaları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 7(2), 71-83.

Sussna, A. G. (1995). The Educational Impact on Preschool Teachers of an Adaptation of the Reggio Emilia Documentation Process, Thesis doctor of Education, Graduate School of the University of Massachusetts Amherts.

Temel, Z. F. & Toran, M. (2012). Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi 3.Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi "Okul Öncesi Eğitimde Farklı Yakaşımlar ve Kültürlerarası Bakış" Kongre Kitabı, 12-15 Eylül. Adana.

Topbaş, E. (2014). Montessori Yöntemiyle Çocuk, Ankara: Panama Yayıncılık.

Toran, M. (2011.) Montessori Yönteminin Çocukların Kavram Edinimi, Sosyal Uyumları ve Küçük Kas Motor Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

UNESCO-IBE .(2012). World Data on Education, 7th ed., 2010/2011. [http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/Italy.pdf] (Erişim Tarihi: 26.07.2016).

Yalçınkaya, M. (1992). İtalyan Eğitim Sistemi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 25(1), 199-210.

Bölüm 30

JAPONYA

GİRİŞ

Japonya, yüzölçümü 378.000 km² olup, toplam yüz ölçümünün dörtte üçü dağlık alanlarla, geri kalan kısımları ise ovalarla ve düzlüklerle kaplı takımadalar ülkesidir. Ülkenin en büyük dört adası Hokkaido, Honshu, Shikoku ve Kyushu'dur. Japonya idari olarak 47 eyalete ayrılmıştır ve eyaletlerin yöneticileri seçimle başa gelmektedir. Bu eyaletler ise coğrafi ve tarihsel özellikleri göz önüne alınarak Hokkaido, Tohoku, Kanto, Chubu, Kinki, Chugoku, Shikoku, Kyushu ve Okinawa olmak üzere 9 bölgede toplanmıştır. Her bölgenin kendine has lehçesi, adetleri, özgün gelenekleri ve kültürü vardır. Ülkede, Şinto ve Budizm inancı yaygındır. Japonya, 128 milyonluk nüfusuyla dünyanın en kalabalık onuncu ülkesidir (Japonya Dışişleri Bakanlığı, 2009).

Kaynak: http://akademikperspektif.com/japonya-haritasi

Japonya'nın yönetim biçimi anayasal monarşidir ve ülkedeki kanun yapma yetkisi parlamentoya aittir (Büyükbaş, 2013). Gayri safi yurt içi hâsılaya göre değerlendirildiğinde dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahipolan Japonya'da (Haass, 2007), okuma yazma oranı %99,9'dur (İpek, 2001). Ülkenin gelir kaynakları incelendiğinde, topraklarının yalnızca %15'inin tarıma elverişli olduğu ve doğal kaynaklar bakımından da yetersiz olduğu görülmektedir. Bu sebeple yün, pamuk, kömür, demir ve petrol gibi hammaddeler ihraç edilmektedir (Braudel, 2001).Ülke, muson bölgesi ile ılıman bölgenin birleştiği noktada yer aldığından okyanusun ve karasal hava akımlarının etkisi altında, ılıman bir iklime sahiptir ve genellikle dört mevsim yaşanır (Japonya Dışişleri Bakanlığı, 2009).

EĞİTİM TARİHİ

Japonya, VI. yüzyılda Prens Shotoku dönemine kadar Çin'i siyasal ve toplumsal açıdan takip etmiştir. 701 yılında Prens Shotoku tarafından yürürlüğe konan Taiho Anayasası ile toplumsal, askeri, hukuk, din ve eğitimle ilgili hükümler, 1868 yılındaki Meiji Restorasyonu'na kadar, Japon yasalarının temelini oluşturmuştur. Taiho Anayasası'na göre eğitim sisteminin, bir kraliyet okulu ile eyalet okullarından oluşması öngörül-

Dr. Elif Yılmaz
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Bölümü

Programı, sosyal öğrenme kuramına dayanan ve davranışsal aile müdahale programıdır. Programın hedef kitlesini, davranış problemi tanısı alan ancak sınırlı belirti gösteren çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Sekiz haftalık program, 10-12 kişilik ebeveyn gruplarına uygulanabilmektedir (Fujiwara, Kato ve Sanders, 2011).

- ***Stresin Üstesinden Gelen Aileler Programı (Families Over Coming Under Stress-FOCUS):*** Geliştirilen bu program, travma yaşayan ailelere dayanıklılık kazandırmak amacıyla çiftlere ve çocuklara yönelik altı ile sekiz seans süresince uygulanan bir destek programıdır. Program, ailelerin kendi yaşam deneyimlerini paylaşmalarına ve mevcut sorunlarına iletişim kurma, problem çözme, duygusal iletiler gibi uygulamalarla çözüm bulmalarına olanak sağlamayı amaçlar (https://www.mccsokinawa.com).
- Bu programların yanı sıra çeşitli araştırmalar kapsamında gelişimsel geriliği olan çocukların ebeveynlerine (Matsuo, Inoue ve Maegaki, 2015) yönelik tasarlanan programda olduğu gibi özel gereksinimli çocukların ailelerine ulaşmayı hedefleyen müdahale programları Japonya'da uygulanmaktadır.

KAYNAKLAR

Adak-Özdemir, A. ve Özdemir-Beceren, B. (2011). Farklı ülkelerde okul öncesi eğitim. (Edt. G. Uyanık-Balat), *Okul Öncesi Eğitime Giriş*, (s. 240-278). 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Akın, U, (2012). Okul yöneticilerinin seçimi ve yetiştirilmesi: Türkiye ve seçilmiş ülkelerden farklı uygulamalar, karşılaştırmalar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12*(2), 1-30.

Allison, A. (1996). Producingmothers. (Edt. A. E. Imamura), *Re-Imaging Japanese Women* (pp. 135–155). Berkeley & Los Angeles, CA: Universityof California Press.

Arimoto, A. (2007). Schooling in Japan. (Edt. G. A. Postiglione ve J. Tan), *Goingto School in East Asia, Westport. (s.* 142-169*).*London, England: Greenwood Press.

Bakioğlu, A. ve Altay-Gökmen, İ. (2014). Japonya eğitim sistemi. (Edt. A. Bakioğlu), *Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi, PISA'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri* (s. 243-288). 2. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Bayrakçı, M. (2009). In-service teacher training in Japan andTurkey: A comparative analysis of ınstitutions and practices. *Australian Journal of Teacher Education, 34*(1), 14-15.

Bjork, C. (2000). The role of the principal and responsibility for improving thequality of teaching in Japaneseschools. *AERA Annual Meeting*, New Orleans.

Braudel, F. (2001). *Uygarlıkların Grameri*. (Çev: M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.

Burdelski, M. (2010). Socializing politeness routines: Action, other-orientation, and embodiment in a Japanese preschool. *Journal of Pragmatics, 42*(6), 1606-1621.

Büyükbaş, H. (2013). Japon siyasal sisteminin gelişimi üzerine bir inceleme (1868-2003). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 43-73.

Demirel, Ö. (2000). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Epstein, J. L. veSanders, M. G. (2002). Family, school, and community partnerships. (Edt. M. H. Bornstein), *Handbook of Parenting: Vol. 5. PracticalIssues in Parenting,* (2nd ed.,pp. 407–437). Mahwah, NJ: Lawrence ErlbaumAssociates.Osaka University.

Fujiwara, T., Kato, N. ve Sanders, M. R. (2011). Effectiveness of GroupPositiveParenting Program (Triple P) in changing child behavior, parenting style, and parental adjustment: An intervention study in Japan. *Journal of Child and Family Studies, 20*(6), 804-813.

Gainey, P. ve Andressen, C. (2002). The Japanese education system: Globalisation and international education, *Japanese Studies, 22*(2), 153-167.

Güvenç, B., Otkan, P., Belek, T., Akarsu, F., Tözeren, S. ve Özden, M. A. (1990). Japon Eğitimi. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Haass, R. (2007). Asia's over looked great power. *Project Syndicate*. *Council on ForeignRelations*. [https://www.project-syndicate.org/commentary/asia-s-overlooked-great-power?barrier=true Erişim Tarihi: 26.03.2016].

Holloway, S. D. (2000). Contested childhood: Diversity and change in Japanese preschools. New York & London: RoutledgePress.

Holloway, S. D., Yamamoto, Y., Suzuki, S. veMindnich, J. D. (2008). Determinants of ParentalInvolvement in Early Schooling: Evidence from Japan. *Early Childhood Research & Practice, 10*(1). 1-12.

http://akademikperspektif.com/japonya-haritasi Erişim Tarihi: 02.04.2016.

https://www.mccsokinawa.com/Erişim Tarihi: 12.07. 2016.

http://web-japan.org/factsheet/es/pdf/es37_education.pdf Erişim Tarihi: 01.04.2016

Ichikawa, S. (1991). *Distinctive Features of Japanese Education*. National Institute for Educational Research of Japan.

Ishikida, M. Y. (2005). *Japanese Education in the 21st Century*. New York: UniversePress.

Ito, T. (2012). New education forunder privileged children: the codification of children'srights in Japaneselaw, *Paedagogica Historica: International Journal of theHistory of Education*, 48(1), 153-167.

Izumi-Taylor, S., Samuelsson, I. P. ve Rogers, C. S. (2010). Perspectives of play in threenations: A comparative study in Japan, the United States and Sweden. *Early Childhood Research & Practice*, *12*(1), 1-12.

İpek, C. (2001). Japonya'da yerel yönetimler ve eğitim. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2*(2), 175-187.

James, E. ve Benjamin, G. (1988). *Public Policy and Private Education in Japan*.London: MacmillanPress.

Japonya Dışişleri Bakanlığı (2009). *Japonya'yı Tanıyalım*. Ankara: Güzeliş Ofset Matbaacılık**.**

Jones, R. S. (2011). Education Reform in Japan. *OECD Economics Department Working Papers*, 888, Paris: OECDPublishing.

Kato-Otani, E. (2003). Mother child interactions during book reading and maternal beliefs about book reading. *Dissertation Abstracts International, 64*(8), 2773-2782.

Kobayashi, T. (1990). Japon eğitim sistemi. (Çev: K. Aytaç). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 22(1), 91-98. [http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/519/6506.pdf Erişim Tarihi: 27.03.2016].

Kono-Chesky, A. (2011). Hoikuenoryochien: Past, present, andfuture of Japanese earlychildhood education. *Childhood Education, 87*(4), 239-243.

Kulaksızoğlu, A., Çakar, M. ve Dilmaç, B. (1999). Türkiye'de ve dünyada özel okulların yapısı ve işleyişi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 219-232.

Küçükcan, T. ve Gür, B. S. (2009). *Türkiye'de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz.* Ankara: Siyaset, Eğitim, Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Lewis, C. C. (2003). *Educating Hearts and Minds: Reflections on Japanese Preschool and Elementary Education*. United Kingdom: Cambridge UniversityPress.

Matsuo, R., Inoue, M. ve Maegaki, Y. (2015). A comparativeevaluation of parent training for parents of adolescents with developmental disorders. *Yonago Acta Medica, 58*(3), 109-114.

Memmedova-Telci, A. (2015). Japonya'da eğitim sistemi. (Edt. A. Balcı), *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*, (s. 363-380). 5. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

MEXT (2016a). Japan's Modern EducationalSystem. [http://www.mext.go.jp/b_menu/ hakusho/ html/others/detail/1317220.htm Erişim Tarihi: 27.03.2016].

MEXT (2016b). Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı İstatistikleri. [http://www.mext.go.jp/english/statistics/Erişim Tarihi: 27.03.2016].

Moorehead, R. (2007). Teaching and learnin gacross an ethnic divide: Peruvian parents and a Japanese school.http://escholarship.org/uc/item/61w6888m E.T. 13.07.2016

OECD (2013). *Education at a Glance 2013*. [https://www.oecd.org/edu/Japan _EAG2013%20Country%20Note.pdfErişim Tarihi: 02.03.2016].

OECD (2014). *Education at a Glance 2014*. [https://www.oecd.org/edu/Japan-EAG2014-Country-Note.pdfErişim Tarihi: 02.03.2016].

Özen, R., Aktunay, Ü., Cafoğlu, Z., Çeliköz, N. ve Erişen, Y. (1996). *Japon Eğitim Sistemi.* İstanbul: Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı.

Tecimer-Kasap, B. (2005). Suzuki okulu metodu. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(9), 115-128.

Tösten, R. ve Ekinci, İ. (2012). Japonya eğitim sisteminde yükseköğretim. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *5*(8), 1185-1196.

Uçar, R. ve Uçar, İ. H. (2004). Japon eğitim sistemi üzerine bir inceleme: Çeşitli açılardan Türk eğitim sistemi ile karşılaştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(1), 1-12. [http://efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/cilt_I/ozetler/ucar_ozet.htmErişim Tarihi: 29.03.2016].

Yamamoto, Y.,Holloway, S. D. ve Suzuki, S. (2006). Maternal involvement in preschool children's education in Japan: Relation to parenting beliefs and socioeconomic status. *Early Childhood Research Quarterly, 21*(3), 332-346.

Yoleri, S. (2012). Dünyada ve Türkiye'de okul öncesi eğitimde mevcut durum. (Edt. F. Gülaçtı ve S. Tümkaya), *Erken Çocukluk Eğitimi,* (s. 110-206). 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Bölüm 31

KANADA

GİRİŞ

Kanada coğrafi özellikleri bakımından incelendiğinde; kuzeydeki konumu, oldukça geniş bir alan kaplayan sınırları, düşük nüfus yoğunluğu ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yakınlığı ile dikkat çekmektedir. Kuzey Amerika kıtasının yarısını kaplayan Kanada, dokuz milyon kilometre kareden fazla bir kara parçası ile dünyanın en büyük ikinci ülkesi olma özelliğini taşımaktadır (Doherty, Friendly & Beach, 2003).

Kanada, resmî olarak on eyaletten (Britanya Kolumbiyası, Alberta, Saskatchewan, Manitoba, Ontario, Québec, New Brunswick, Prens Edward Adası, Yeni İskoçya ve Newfoundland & Labrador) ve üç resmî bölgeden (Yukon, Kuzeybatı Toprakları, Nunavut) oluşmaktadır. Eyaletler, ülkenin sosyal programlarının çoğundan (sağlık sistemi, eğitim, refah vb.) sorumludurlar (https://tr.wikipedia.org/wiki/ Kanada%27n%C4%B1n_eyaletleri_ve_b%C3%B6lgeleri).

Kanada; göçmenler, ulusal azınlıklar ve yerli halkları barındıran kozmopolit yapısıyla çok uluslu bir görüntü sergilemektedir. Kanada nüfusu, genel özellikleri açısından değerlendirildiğinde, ulusal azınlıklar ya da göçmenler tarafından şekillendirilmiş bir yapısı olduğunu söylemek mümkündür (Yanık, 2012; Akt. Ercins & Görüştük, 2016).

Ülkenin, en az iskân verilmiş ve endüstriyelleşmiş uluslardan biri olduğu dikkat çekmekte, nüfus yoğunluğu bakımından farklı bölgelerde değişiklikler gösteren bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. Halkın büyük bir bölümünün Birleşik Devletler'in güney sınırı boyunca birkaç yüz kilometreden fazla olmayan alanda yaşadıkları bilinmektedir. Bu alanlar nüfusun %51'ini barındıran; Toronto merkezinde bulunan Güney Ontario, Montreal ve çevresi, Vancouver ve çevresi, Calgary-Edmonton geçidi olarak sıralanabilir. Nüfusun %80'inin de şehir merkezlerinde ikamet ettiğini söylemek mümkündür (Statistics Canada, 2003).

Ülkenin resmî dili İngilizce ve Fransızca'dır. Toplam nüfusun resmî dilleri kullanma oranları incelendiğinde, yaklaşık %60'lık bir kesimin İngilizce, %25'inin ise Fransızca konuşmakta olduğu dikkat çekmektedir. Ülkenin para birimi Kanada dolarıdır. Ekonomik açıdan son derece gelişmiş bir ülke olan Kanada'nın, "*G-8* ve *Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)*" üyeliği bulunmaktadır. Ekonomik temelleri ise, tarım, doğalgaz, petrol, orman ürünleri ve motorlu taşıt üretimine dayanmakta, eğitim sektörü her zaman önceliğe sahip bir yatırım olarak görülmektedir. Ülkede eğitime, millî hasılatın %7'si harcanmaktadır (Nuwer, 2002; Riddel, 2007).

Yrd. Doç. Dr. Seda Özkubat
Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

hewan ve Quebec eyaletlerindeki çocuk bakım mevzuatı incelendiğinde, kâr amacı gütmeyen merkezlerdeki yönetim kurulunda aile çoğunluğunun sağlanması gerekli görülmektedir. Erken çocukluk eğitimi alanındaki değerlendirmelerde ise eyalet ve bölge bazındaki mevzuatlar, ailelerin çocuk gelişim süreci ile ilgili bilgilendirilme ve çocuklarının eğitim süreçleri ile ilgili kararlara katılma haklarını tasdik etmektedir. "*Ev ve Okul Birlikleri*" olarak adlandırılan ve aileler ile öğretmenlerin eğitim ile ilgili konuları tartışmaları için bir araya gelmelerine fırsat veren yapılar, ailelerin sürece katılımlarının önemsendiğini göstermektedir. Bununla birlikte çoğu eyalet ve bölgede kamu okullarında okul konseyi olarak adlandırılan okul danışma kurulu ve bu kurulun düzenli olarak toplanması gerekmektedir. Bu kurula dair mevzuatta ise, kurulun belli çoğunluğunun okula devam eden çocukların ailelerinden olması gerektiği vurgulanmaktadır. Tüm bunların dışında ailelerin çocuklarının gelişimleri hakkında bilgi almaları, ortak hedeflerin belirlenmesi gibi ihtiyaçların karşılanabilmesi için de yıllık toplantılar yapılmakta, aileler aynı zamanda gönüllü olarak sınıfa girebilmekte ve eğitim gezilerine katılabilmektedirler (Doherty, Friendly & Beach, 2003).

Ontario Anaokulu Programı (2016) içerisinde, küçük çocukların gelişim ve öğrenmelerinde sosyal ilişkilerin önemli olduğu vurgulanmakta, küçük çocukların akranları, aileler, eğitimciler ve sosyal hayatın diğer üyeleriyle etkileşimleri sayesinde yaşadıkları dünyayı daha anlamlı bir şekilde yorumlayabilecekleri ifade edilmektedir. Programda ailelerin çocuklarının gelişiminde anahtar bir rol aldıkları, çocuklarının okul performanslarının daha iyi olması koşulunun onların eğitim süreçlerine katılımları ile doğru orantılı olarak gerçekleşeceği, ailelerin bu yolla çocuklarının davranış ve becerileri hakkında yorumlamalar ve değerlendirmeler yapma fırsatları yakalayacakları belirtilmektedir. Ailelerin eğitim sürecine katılımları farklı yollarla gerçekleştirilebilir. Bunlar:

- Aileler, Ontario Erken Çocukluk ve Aile Merkezleri personeli ve çocuk bakım personelleri ile bir araya gelerek çocuklarla ilgili konularda bilgi toplayabilirler.
- Program hakkında bilgi almak amacıyla bir araya gelerek çocuklarının güçlü yanları, ilgi alanları, yaşadıkları zorluklar, diğer bireylerle nasıl bir iletişim içinde oldukları vb. konularda bilgi sahibi olabilirler.
- Eğitimcilerle olan iletişim sürecinin daha informal ortamlarda devam ettirilmesi sağlanarak (örneğin, okul koridorları ya da çocuk oyun alanlarında) ilişkilerin güçlenmesi sağlanabilir. Bu durum ailelere anaokulunda neler olduğu hakkında daha fazla bilgi sağlamaktadır.
- Eğitimciler çeşitli süreçlerde ailelerin katılımlarını sağlayabilirler. Örneğin, bir etkinlik tarihi ayarlanırken çocukların ailelerinin de daveti organize edilerek, öncesinde bir yemek organizasyonu yapılabilir ya da aileler çocukların etkinliklerini izlemek amaçlı olarak davet edilebilirler.
- Aileler, okul konseyinde görev almak konusunda teşvik edilebilirler.
- Ailelerin öğrenme süreçlerine dâhil olmaları sağlanabilir. Örneğin, büyükanneler, büyükbabalar sınıfa davet edilerek anadillerinde çocuklara çeşitli hikâyeler okuyabilirler, aile bireyleri uzman oldukları alanlarla ilgili (yemek yapma, bitki dikme vb.) süreçlerde görev alabilirler, çeşitli etkinliklere destek olabilirler (bir market gezisinde çocuk gözlemlerini kaydetme/fotoğraflama ya da sınıf içerisinde çocuk gözlemi vb.).

KAYNAKLAR

Bredekamp, S. (2015). Effective Practices in Early Childhood Education. (2. Baskı) (Çev. K. Alat). Ankara: Nobel yayınları.

Doherty, G., Friendly, M., Beach, J. (2003). OECD Thematic Review of Early Childhood Education and Care. Canadian Background Report.

Early Childhood Education: A Global Scenario (2010). A Report on a Study Conducted by the Education International ECE Task Force. [https://download.ei-ie.org/Docs/WebDepot/ECE_A_global_scenario_EN.PDF. Erişim Tarihi: 01.07.2016].

Education Program (2001). Québec Education Program. Preschool Education, Elementary education. Approved Version. [http://www1.education.gouv.qc.ca/sections/programmeFormation/primaire/pdf/educprg2001bw/educprg2001bw.pdf. Erişim Tarihi: 02.07.2016].

Ercins, G., Görüştük, L. (2016). Türkiye'de ve Batı'da Çokkültürlülük Gerçeği. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.* 11 (2). 383-401.

Friendly, M., Beach, J., Turiano, M. (2002). Early Childhood Education and Care in Canada. Toronto University. (Ontario). Childcare Resource and Research Unit. [http://www.childcarecanada.org. Erişim Tarihi: 12.07.2016].

Friendly, M., Halfon, S., Beach, J., Forer, B. (2012). Early Childhood Education and Care in Canada. Childcare Resource and Research Unit. [http://childcarecanada.org/sites/default/files/CRRU_ECEC_2012_revised_dec2013.pdf. Erişim Tarihi: 01.07.2016].

Larose, F., Terrisse, B., Bédard, J. Karsenti, T. (2001). Preschool Education Training: Skills for Adapting to a Changing Society. Université Laval, Pan-Canadian Education Research Agenda (PCERA) Symposium. Teacher and Educator Training Current Trends and Future Directions. 2-10. [http://www.cesc.ca/pceradocs/2001/papers/ 01Larose_etal_e.pdf. Erişim Tarihi: 11.06.2016].

OECD (2015). Educatıon Policy Outlook Canada.

Nuwer, H. (2002). World Education Encyclopedia. A Survey of Educational Systems. : A Survey of Educational Systems Worldwide. Volume 1. (2. Baskı). (Ed. R. Marlow-Ferguson). Detroid: Gale Group/ Thomson Learning.

Report of Canada (2001). The Development of Educatıon in Canada. [http://www.cmec.ca/ publications/lists/publications/attachments/34/ice46dev-ca.en.pdf. Erişim Tarihi 03.07.2016].

Riddell, W. C. (2007). Investing In Human Capital: Policy Priorities for Canada. In a Canadian Priorities Agenda: Policy Choices to Improve Economic and Social WellBeing (Ed. G. Leonard, C. Ragan, F. St-Hilaire). Montreal: Institute for Research on Public Policy.

Schweitzer, T., Crocker, R., Gilliss, G. (1995). The State of Education in Canada, Canada: Institute for Research on Public Policy. (Ed. S. T. Easton). Montreal: The Institute for Research on Public Policy.

Statistics Canada. (2003). Population Density, Births and Deaths for Selected Countries. [http://www.statcan.ca/ english/Pgdb/demo01.htm. Erişim Tarihi 05.07.2016].

The Kindergarten Program (2016). Ontario Kindergarten Program. [https://files.ontario.ca/books/kindergarten-program-en.pdf Erişim Tarihi: 01.07.2016].

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kanada%27n%C4%B1n_eyaletleri_ve_b%C3%B6lgeleri. Erişim Tarihi: 18.07.2016

Bölüm 32

KAZAKİSTAN

GİRİŞ

Coğrafi Konum

2.724.900 km² yüzölçümüne sahip olan Kazakistan, yüzölçümü açısından dünyanın dokuzuncu, eski Sovyetler Birliği ülkelerinin ikinci en büyük ülkesidir. Türkiye'nin yaklaşık 3,5 katı büyüklüğündeki ülke, Orta Asya'da Çin'in kuzeybatısında, Ural Nehri'nin batısında yer almaktadır. Ülkenin sınır komşuları Çin, Kırgızistan, Rusya, Türkmenistan ve Özbekistan'dır. Kazakistan'ın Aral Gölü'ne 1070 km'lik ve Hazar Denizi'ne 1894 km'lik sınırı da bulunmaktadır. Ülkede tam anlamıyla karasal iklim hakimdir. Kuzeydeki küçük orman ve ağaçlıklarla kaplı bozkır sahası güneye inildikçe çöle dönüşmektedir. Kazakistan'nın %7'sini ormanlar, %4'ünü dağlar, %26'sını ekilebilir alanlar, %23'ünü bozkır, %40'ını da çöl görünümlü topraklar oluşturmaktadır (Konca, 2012).

Siyasi ve İdari Yapı

Parlamenter bir cumhuriyet olan Kazakistan Cumhuriyeti, 16 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasından bu yana Nur Sultan Nazarbayev başkanlığında yönetilmektedir. Yönetsel alanlarda Cumhurbaşkanı tarafından yapılan düzenlemeler, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ve Bakanlık yenilemeleri ile gerçekleştirilmektedir. 30 Ağustos 1995 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini genişleten ülkenin bağımsızlık sonrasındaki ikinci Anayasası kabul edilmiştir. Bu anayasaya göre Kazakistan Cumhuriyeti demokratik, laik bir hukuk devletidir. 1998 yılı Kasım ayında parlamento Cumhurbaşkanı'nın gücünü artıran bir dizi karar almıştır. Buna göre; Cumhurbaşkanlığında azami yaş sınırı ve en fazla iki dönem görev süresi sınırı kaldırılmış, Cumhurbaşkanlığının bir dönemlik süresi beş yıldan yedi yıla çıkarılmıştır. Cumhurbaşkanına, 27 Ekim 2000 tarihinde dokunulmazlık hakkı tanınmıştır. Yasama organı parlamento ve senatodur. Kırk yedi üyeli senatonun otuz iki üyesi altı yıllığına seçilmektedir. Geri kalan on beş üye ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Parlamento ise yüz yedi üyeden oluşmakta, doksan sekizi seçilerek iş başına gelmektedir. Geri kalan dokuz koltuk ise ülkedeki etnik azınlıkları temsil eden Kazakistan Halkları Asamblesine ayrılmıştır. Ülke, içinde Almatı'nın da yer aldığı bazı seçilmiş şehirler için ayrı yönetim yapılarına sahip 14 idari bölgeye (eyalet) bölünmüştür. Yerel hükûmet bütçesi yerel meclis tarafından onaylanmaktadır. Bölgesel temsilcilerin görev süresi beş yıldır. Bölgesel yönetimin idarecisi olan Valiler, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bölgesel hükûmetlere sınırlı özerklik tanınmıştır. Ancak, Almatı'nın istisnai olarak kapsamlı otori-

Yrd. Doç. Dr. Nalan Arabacı
Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü

misyonlar (PMPC) tanılama konusunda oldukça yavaş hareket etmektedir. Aktif bir sivil toplum sektörü çocuklar ve aileleri için çeşitli programlar uygulamakta ancak bu STK'ların hukuki statüleri netlik kazanmamış durumda olduğu için bu durum, uzun dönem planlamaları ve fikirlerin yaygınlaştırılmasını zorlaştırmaktadır (Thorogood, 2009; Montero et al., 2015).

KAYNAKLAR

Amirova, A. S., Muhamedinova, K. A., Erkebaeva, S. Zh. & Makshieva, G. K. (2015). Preparing Teachers in Pre-school Education in the Republic of Kazakhstan. Procedia. Social and Behavioral Sciences, 185, 267–270.

Bridges, D. (2014). Educational Reforms and Internationalization: The Case of School Reform in Kazakhstan. UK: London, Cambridge Press.

Işık, S. D. (2016). Kazakistan Eğitim Sistemi. [https://prezi.com/tuzgzkc6enp2/copy-of-copy-of-rusya/. Erişim Tarihi: 05.08.2016].

Konca, K. A. (2012). Kazakistan Ülke Raporu. [http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Kazakistan_Ulke_ Raporu_2013-4.pdf. Erişim Tarihi: 07.08.2016].

Kuşçu, I. (2014). Bağımsız Kazakistan'da Eğitim ve Sağlık: Sorunlar, Reform Süreci ve Uluslararası Aktörlerin Rolü. OAKA, 9 (18), 23-46.

Markova, M. & Sultanalieva, D. (2013). Parent Activism in Kazakhstan: The Promotion of Autistic Children's Educational Rights by the Ashyk Alem Foundation. The Journal of Social Policy Study, 11 (4), 483-498.

MEB. (1997). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü "Türk Cumhuriyetlerinin Eğitim Sistemleri", 78, Ankara: MEB Yayınları. [http://docplayer.biz.tr/5281345-Turk-dunyasinda-eggtgm-alanindakg-gelggmeler-ve-yenglgkler-salih-savas-qafqaz-universitesi.html. Erişim Tarihi: 05.08.2016].

Montero, J. M., Fernandaz Aviles, G., Skakova, A. & Tukenova, L. (2015). Parental Role of Children's Education in Kazakhstan. International Journal of Humanities and Social Science, 5 (2) 169-176.

OECD. (2014). Reviews of National Policies for Education: Secondary Education in Kazakhstan. Paris: OECD. [https://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/A-Skills-Beyond-School-Review-of-Kazakhstan.pdf. Erişim Tarihi: 10.08.2016].

Özkan, İ. (2016). Türk Cumhuriyetlerinde Eğitim ve Sosyal Değişme. [http://www.isaozkan.com/dosyalar/ Bagimsizliklarinin-15-Yilinda.pdf. Erişim Tarihi: 15.08.2016].

Rouse, M. & Lapham, K. (2013). The Long Road to Inclusion. The Journal of Social Policy Study, 11 (4), 439-454.

Thorogood, L. (2009). Children with Special Education Needs in Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Tajikistan. (Ed. K. Lapham), Budapest, Hungary: Open Society Instıtute.

Tülbasiyeva, L. (2009). Kazakistan Eğitim Sistemi ve Yeni Gelişmeler (455-458). İslam Ülkelerinde Eğitim Kongresi: "Eğitimde İşbirliği ve Kalkınma". (Ed. M. H. Özen). İstanbul: Tasam Yayınları.

UNESCO. (2005). Policy Review Report: Early Childhood Care and Education In Kazakhstan, Early Childhood and Family Policy Series No: 12. [http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001397/139750e.pdf. Erişim Tarihi: 10.08.2016].

UNESCO (2008). Policy Guidelines on Inclusion in Education. [http://unesdoc.unesco.org/images/ 0017/001778/177849e.pdf. Erişim Tarihi: 10.08.2016].

UNICEF. (2012). The Right of Children With Disabilities to Education: A Rights-Based Approach to Inclusive Education. Position Paper. Switzerland: Geneva. [http://www.unicef.org/ceecis/IEPosition-Paper_ ENGLISH.pdf. Erişim Tarihi: 10.08.2016].

UNICEF. (2013). The Report on Sociological Study of Public Opinion on Creation of Inclusive Environment for Children with Disabilities and Maintains Prevention of Infants Abandonment. Astana: Research Institute "Public Opinion".

Wilson, E., Turner, F., Sharimova, A. & Brownhill, S. (2013). Reform at Scale: Teacher Development in Kazakhstan.[https://www.educ.cam.ac.uk/people/staff/wilson/TeacherEducationReform-in Kazakhstan 29082013.pdf. Erişim Tarihi: 17.08.2016].

Bölüm 33

KIBRIS

GİRİŞ

Kıbrıs, güneybatı Asya'da bulunmaktadır. Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Kuzeyinde 65 km mesafe ile Türkiye, doğusunda 112 km mesafe ile Suriye, 267 km ile İsrail, 162 km ile Lübnan; güneyinde 418 km ile Mısır; kuzeybatısında ise 965 km ile Yunanistan yer almaktadır (https://tr.wikipedia.org, 2016). Doğu Akdeniz'de bulunan Kıbrıs, 9.250 km^2 lik alanı kapsamakta ve nüfusun %89'unu (730.400) Kıbrıslı Rumlar ve %11'ini (87.800) Kıbrıslı Türkler oluşturmaktadır (EURYDISE, 2003).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olarak iki bölüme ayrılan adada, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yarı başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Cumhurbaşkanı aynı zamanda devlet başkanı, başbakan ise hükûmetin başıdır. Ülkede çok partili demokratik rejim vardır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve hükûmet tarafından uygulanmaktadır. Yasama yetkisi KKTC Cumhuriyet Meclisine aittir (https://tr.wikipedia.org/wiki, 2016). Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olarak adlandırılan güney bölümü, 16 Ağustos 1960 yılında Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını kazanmış ve 20 Temmuz 1974 yılında Türkiye'nin askeri müdahalesi ile ikiye bölünmüştür. Güney Kıbrıs Rum Kesimi 2004 yılında Avrupa Birliği'ne girmiştir. Adada İslam, Ortodoks Hristiyanlık ve Protestan Hristiyanlık olmak üzere üç din hâkimdir. Adada bulunan Türkler İslam'a, Britanyalı askerler ve Rum halkı ise Hristiyanlığa inanmaktadır (https://tr.wikipedia.org/wiki, 2016).

Burcu Kınık
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Okul Öncesi Uygulama ve Araştırma Merkezi

Aile Birliği'nin kuruluş amacı; ilgili okul ile bu okula devam eden öğrencilerin aileleri arasında iletişimi artırmak, öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunmak, belirlenen genel sorunların çözümlenmesinde katkıda bulunmak ve okul-aile iş birliğini sağlamaktır (www.mebnet.net, 2016).

Mart 2005'te toplanan IV. Millî Eğitim Şurasında okul öncesi dönemde ailenin önemine değinilmiştir. Bu dönemde ailenin eğitime katılmasının önemi ile ilgili bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlar şunlardır:

Karar 27: Sınıf öğretmeni, aile eğitimi konusunda gönüllü olmalı ve hizmet içi eğitime tabi tutulmalıdır. Programın hedefleri, sınıf öğretmeni iş birliğiyle yapılan bir çalışma sonucu gerçekleştirilmelidir.

Karar 28: Okul öncesi eğitimde ülke koşullarını ve şartlarını bilen uzmanlarla, öğretmen, aile ve çocukların sorunlarında yol gösterici olabilecek rehberlik hizmetleri getirilmelidir.

Karar 29: MEB, ilgili daire, okul idaresi ve öğretmen iş birliğiyle; öğretmen ile iletişimini geliştirecek okul çalışma düzeni planlanmalıdır.

Karar 30: Ailenin okul öncesi yaş dönemi çocuğunun gelişimiyle ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Karar 31: Okul öncesi eğitim programındaki, hedef ve hedef davranışların kazandırılması ve kalıcılığının sağlanması konusunda aile, programda aktif görev almalıdır.

Karar 32: Aile, okul düzenini ve öğretmenin çalışmalarını destekleyici tutumlar kazanmasını sağlayacak şekilde, okul saatleri dışında bilgilendirilmelidir (MEB, 2006).

Yakın Doğu Üniversitesinde 2003 yılından itibaren okul öncesi eğitim lisans programı açılmıştır. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesinde 2006 yılında, Girne Amerikan Üniversitesinde 2008 yılı itibariyle okul öncesi eğitim lisans programı açılmıştır. Üniversitelerde YÖK'ün programı uygulanmaktadır. Atatürk Öğretmen Akademisinde okul öncesi öğretmenliği bölümü lisans derslerinde "Aile Eğitimi" dersi okutulmaya başlanmıştır (www.aoa.edu.tr/ okuloncesiogretmenligi.asp, 2009). Bu değişiklikle birlikte öğretmenlerin çalışmaya başlamadan belirli bir hizmet bilinci kazanmaları ve aile katılımına ilişkin bilgi edinmeleri hedeflenmektedir.

KAYNAKLAR

Atatürk Öğretmen Akademisi. Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği Programının Temel Hedefi. www.aoa.edu.tr/ okuloncesiogretmenligi.asp

Açıkses, E. & Cankurt, A. (2014). Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9(4),1241-1259.

Avrupa Birliği Ülkelerinde Eğitim Denetimi (2007). Millî Eğitim Bakanlığı, (Hzr. Ahmet Kasapçopur).

Cicioğlu, H. (1983). K.K.T.C. ve Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi:16.

Çağlar, M. & Reis, O. (2007). Çağdaş ve Küresel Eğitim Planlaması. Ankara: Pegem A Yayınları.

Cruickshank, D. R., Jenkins, D. B.& Metcalf, K. K. (2005). *The act of teaching*. McGraw-Hill Companies.

Dağlı, G. & Gökel, Ö. (2015). Osmanlı'dan Günümüze Türk Eğitim Sisteminin Geçirmiş Olduğu Evreler, Uluslararası Sosyal bilimler Dergisi, 8(37), 747-758.

Devlet Planlama Örgütü. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1977-2008). [www.devplan.org/frame-tr.html.] (Erişim Tarihi: 29.07.2016).

EURYDICE, 2016. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Cyprus. (Erişim Tarihi, 08.08.2016).

KKTC Millî Eğitim Bakanlığı, http://www.mebnet.net/?q=node/1, (Erişim Tarihi: 10.08.2016).

KKTC Anayasası/25 (1965), http://www.mebnet.net/?q=node/46, (Erişim Tarihi: 09.08.2016).

Kocabaş, S. (1988). Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi, İstanbul: Vatan Yayınları. Milli Eğitim Bakanlığı, 2006.

Temiz, E. Töre (2009). Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapının Tanınmasında Öğretmenlerin Rolü, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (6), 634-641.

Bölüm 34

KORE

GİRİŞ

Kore etnik olarak ortak bir dili kullanan ve güçlü bir kültürel kimliği paylaşan Asya kıtasında yer alan bir ülkedir. Kore II. Dünya Savaşı'nın ardından Sovyet ve ABD'nin askeri güçlerinden kurtuluşu ve işgalinden sonra, Kuzey Kore ve Güney Kore'ye bölünmüştür. Güneyinde yer alan bölge Güney Kore, kuzeyinde yer alan bölge ise Kuzey Kore olarak bilinmektedir. Resmî dil olarak Korece konuşulmaktadır. Planlı ekonomik bir siteme sahip olan Kore, ithalat ve ihracatla ilgilenmekte ve yer altı kaynaklarıyla da ekonomisine katkı sağlamaktadır. Nüfus 2013 yılı rakamlarına göre 50.219.669'dur. 1960'lı yıllara kadar bir tarım devleti olan ülke, endüstriyel gelişmeyi hızlandırmak için beş yıllık kalkınma planlarını uygulamış ve bugün gelişmiş ülkeler arasında lider ülkelerden birisidir (Huh, 2007).

EĞİTİM TARİHİ

Kore'de Konfüçyüs felsefesi hükûmet yapısına, eğitim sistemine ve günlük yaşama rehberlik etmektedir. Ülkede yaygın olarak konuşulan dil Korece'dir ve yazı sisteminde 15. yüzyıla dayanan Hanguel alfabesi kullanılmaktadır. Geleneksel Kore toplumunda çocuklara büyüklerine, öğretmenlerine ve ailelerine saygı ve itaat öğretilir. Sınıfta öğretmene saygı ve itaat, Kore toplumunda alışageldik bir durumdur. Bu felsefeye göre geleneksel eğitim, öğretmen merkezlidir ve yüksek rekabete dayanan sınav sistemine ve bilişsel gelişime önem verilmektedir (Okan, 1998).

Kore eğitim tarihi incelendiğinde, 1945 yılına kadar eğitimde önemli reformlar olmadığı ve halkın eğitim düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Bu yıllarda nüfusun sadece %5'i okuma yazma bilmekte ve çok az bir kısmı yükseköğrenimde eğitim almaktaydı. 1945 yılından sonra, okullaşma ve okuryazar oranında artışlar olmuştur. 1970'li yıllara kadar %40 olan okuma oranı, günümüzde %96'lara ulaşmıştır. İnsanların %90'ı üniversite mezunu olmakla birlikte, çoğunluğu 2. üniversitesini de okumaktadır. Kore'de eğitim beş dönemde ele alınmaktadır. Bunlar (Huh, 2007);

1. Modernizm öncesi eğitim (19. yüzyıla kadar),
2. Demokratik eğitimin yayılması (1945-1950'ler),
3. 1960 ve 1970'ler deki nicel yayılma,
4. 1980'ler de nitelikli yayılma ve
5. Geleceğin toplumu için insan eğitimidir (1990'lar ve sonrası).

1960 yılından sonra Kore eğitim sisteminde birçok yenilik yapılmıştır. Öğretmen eğitiminde reform, öğretmenlere hizmet içi eğitim vermek amacıyla lisansüstü düzeyde eğitim okullarının açılması, ortaöğretime giriş sınavlarının kaldırılması,

Yrd. Doç. Dr. Serpil Pekdoğan
Hitit Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

Aile eğitim programları öğretmenler tarafından hazırlanmasına rağmen, aile eğitimine yönelik daha sistemli programlara ihtiyaç duyulmaktadır. Aile eğitimi okul öncesi eğitim programına dâhil edilmekte, aileler uygulama yapmak için okula gelmekte, hazırlanan programa göre etkinlikleri uygulamaktadırlar. Daha sonraki aile eğitim programları hazırlanırken ailelerin de görüşleri alınmaktadır. Eğitimler yılda her dönemin başında olmak üzere iki kez planlanmaktadır. Öğretmenler programın nasıl işleyeceği, ne zaman ve nasıl yapılacağı hakkında aileleri bilgilendirmektedirler. Aktiviteler çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır (Lee, 2015). Aile eğitim çalışmaları ve ailelerin çocuklarla beraber eğitim sürecine dâhil edilmeleri, çocukların akademik başarılarının yanı sıra sosyal yaşamını da etkilediği Koreli araştırmacılar tarafından belirtilmektedir (Imi, 2010).

KAYNAKLAR

Ahn, S. (2004). Early childhood teachers' perception and attitudes toward parent involvement. *Future early childhood education, 11(3)*, 27-49.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011). *Aile eğitimi üzerine notlar*. İstanbul: EDAM Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi.

Educational research institute in Seoul national university (1994) *Glossary of education*, Seoul; Haudongseol.

Cheng, J., & Balter, L. (1997). Culturally sensitive parent education: A critical review of quantitative research. Review of Educational Research, 67(3), 339.

Coolahan, J., Santiago, P., Phair, R. & Ninomiya A. (2004). Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers Country Note: Korea. OECD, Education and Training Policy Division.

Fouser, R. J. & Koehler, R. (2014). Korean education. *Korea*. *(10) 6*, 4-13.

Huh, K. (2007). *Understanding korean education. Korea*: KYUNGHEE Information Printing.

İpek, C. (2007). Karşılaştırmalı eğitim sistemleri. Ali Balcı (Ed.), *Güney Kore eğitim sistemi*, içinde (s. 196-234). Ankara: Pegem A.

Im, H. (2010). *A study on kindergarten's understanding and attitude on parents involvement*. Unpublished master dissertation, Ajou university, Suwon, Korea.

Kim, H.(2006). *Parents education and support.* Seoul; Paranmaum.

Kim. K., Park, M., Shin,E., Yu, H., Lee, M., Jung, J., & Hwand, J. (2012). *Parents education.* Goyang; Kongdongche.

Kim., E. (2007). The quality and qualifications of the teaching force in the republic of korea. In R. M. Ingersoll (Ed.), *A Comparative Study of Teacher Preparation and Qualifications in Six Nations.* [http://www.cpre.org/comparative-study-teacher-preparation-and-qualifications-six-nations. Erişim Tarihi:15.07.2016].

Korea Institute of Curriculum and Evaluation (KICE). [http://www.kice.re.kr/en/introduction/about.jsp Erişim Tarihi: 13.07.2016]

Korea Institute of Child Care and Education (KICCE) (2013). KICCE policy brief 2013. [http://kicce.re.kr/eng/newsletter_mail/pdf/201401_brief.pdf Erişim Tarihi 26.07.2016]

Kwon, Y. I. (2004). Early childhood education in Korea: Discrepancy between national kindergarten curriculum and practices. *Educational Review*, *56* (3), 297-912.

Lee, H. (2015). The change from parent education to parent involvement in Korea. *Procedia - Social and Behavioral Sciences 174*, 1731-1734.

Öznacar, M.D. (2011). Güney Kore çalışma ve İnceleme raporu. 25.07.2016 tarihinde [https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_01/10035040_gneykorernei.pdf Erişim: 28.07.2016]

Ministry of Education and Human Resources Development (2001). *Comprehensive Measure to Develop the Teaching Profession*. Seoul: MOEHRD.

Okan, O. (1998). Güney Kore'nin Kalkınma Modeli ve Türkiye. Yayınlamamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Seth, M. (2002). *Education Fever: Politics, society and the pursuit of schooling in South Korea. Honolulu:* University of Hawaii Press.

Tezel-Şahin, F. ve Cevher-Kalburan, N. (2009). Aile eğitim programları ve etkililiği: Dünyada neler uygulanıyor? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(25), 1-12.

Türközü, G., Kyung, E.O. & Köroğlu Türközü, H. (2014). *Kore'yi tanıyarak Korece öğrenelim.* Ankara: Lotus Yayınevi.

Unesco, 2006. Republic of Korea Early Childhood Care and Education (ECCE) programmes. [http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001472/147217e.pdf Erişim Tarihi:20.07.2016].

Unesco, 2007.Regional Preparatory Workshop on Inclusive Education East Asia. [http://www.ibe.unesco.org/ sites/default/files/Final_Report_of_ICE_Workshop_East_Asia.pdf Erişim Tarihi: 01.08.2016].

Young-Key Kim-Renaud, R. Richard Grinker & Kirk W. Larsen (2005). Korean Education.

[https://www.gwu.edu/~sigur/assets/docs/scap/SCAP24-KoreanEd.pdf Erişim Tarihi: 29.07.2016].

http://english.moe.go.kr

http://www.oecd.org/korea/

Bölüm 35

KÜBA

GİRİŞ

Kaynak: The History of Cuba (2015).

Küba, Orta Amerika'da, Florida'nın güneyinde, Kuzey Atlas Okyanusu ve Karayip Denizi arasında bir ada ülkesidir. 1898 yılında sona eren İspanya-Amerika savaşına kadar İspanya'nın bir toprağı olarak kalan Küba, 1902'de Birleşik Devletler'den resmî bağımsızlık kazandı (Wikipedia). 109.884 km^2 yüzölçümü ve 2014 sayımı verilerine göre 11.047.051 kişilik nüfusuyla Küba Karayip'lerin en büyük ve en kalabalık adasıdır. Küba'nın başkenti ve en büyük şehri Havana ya da İspanyolca "La Habana" dır (Saidi, 2015). Resmî dili İspanyolca, yönetim biçimi Sosyalist Cumhuriyeti, para birimi ise Peso (CUP) dur. Nüfusu %51 mulattolar (Avrupalı ve Afrikalıların karışımı), %37 beyazlar, %11 siyahlar ve %1 de Çinlilerden oluşur (Wikipedia).

Kristof Kolomb tarafından 1492'de, İspanya adına ele geçirilen Küba, yaklaşık olarak 400 yıldan fazla bir süre İspanya'nın sömürgesi olarak kalmıştır. Sömürgeleştirme esnasında yerlilerin çoğu öldürülmüş, şeker kamışı ve şeker plantasyonlarında çalıştırılmak amacıyla Afrika'dan köleler getirilmiştir. Birkaç kez ayaklanma çıkaran Kübalılar, 1895'te Küba Bağımsızlık Savaşı'nı başlatmış, adanın büyük bir kısmını ele geçirmiştir. 1898'de İspanya'ya açtığı savaşı kazanan Amerika, 1899 yılında Küba'nın bağımsızlığını tanımasına rağmen, işgalini üç yıl daha sürdürmüş ve birtakım haklar elde ederek 1902'de Küba topraklarından çıkmıştır. Ancak Küba'nın askeri ve ekonomik açıdan ABD'ye bağımlılığı, 1959 yılında Fidel Castro'nun, aralarında ünlü devrimci Che Guevera'nın da bulunduğu bir grup arkadaşıyla birlikte yönetime el koymasına kadar sürmüştür (Hamarat, 2007).

Tek parti egemenliğine dayanan sosyalist bir devlet yapısına sahip Küba Cumhuriyet Anayasası ile yönetilmektedir (Hamarat, 2007). Yasama yetkisini 614 üyeye sahip olan Halkın Gücü Ulusal Meclisi kullanmaktadır. ABD'nin 50 yılı aşkın süredir uyguladığı ekonomik, mali ve ticari ambargonun kaldırılması ülkedeki en büyük beklentidir (MFA, 2016).

Küba ekonomisi merkeziyetçi bir ekonomidir. Son yıllarda doğrudan yabancı yatırım çekme ve altyapı yatırımları bağlamında reformlar

Duygu Tuğçe Özdemir
Öğretmen, MEB

KAYNAKLAR

Aksoy, H. H. (1993). Amaç Yapı ve Süreç Boyutları Açısından Küba Eğitim Sistemi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakülte Dergisi. Cilt 25. Sayı 1. 163-185. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

CIA. (2010). The World Fact Book. [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cu.html Erişim Tarihi: 24.07.2016].

Consulting For Cuba. (2016). Küba Hakkında Bilgiler. [http://www.kubakonsoloslugu.com/kuba-hakkinda/ Erişim Tarihi: 27.07.2016].

Hamarat, F. (2007). Küba Eğitim Sistemi. Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri. (Ed. A. Balcı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kıran, S. C. (2008). Küba'da Eğitim. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yetişkin Eğitimi Bölümü**.** ANKARA.

MFA. (2016). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. [http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?18cd567a-9a7a-4aa3-9ba7-1864ac54fc2a Erişim Tarihi: 25.07.2016].

Saidi, A. (2015). Academic Exchange. 15 Facts on Cuba and its Education System. [https://academicexchange.wordpress.com/2015/01/08/15-facts-on-cuba-and-its-education-system/ Erişim Tarihi:29.07.2016].

Staffen, L.C. (2015) The History of Cuba – Second edition. Library of Congress Cataloging in Publication Data.

Ünlü, D. (2015). Küba'da Toplumsal Değişme Sürecinde Öğretmenlik Mesleği. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Velez, T.A. (2012). Küba Eğitimi Üzerine Birkaç Söz. (Çev. A, Parılyıldız). [http://sendika10.org/2012/03/kuba-egitimi-uzerine-birkac-soz-alberto-t-velez/ Erişim Tarihi: 28.07.2016].

Wikipedia. (2016). Küba. [https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCba Erişim Tarihi: 27.07.2016].

Bölüm 36

LETONYA

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1925 yılında resmî olarak tanınan ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) 1991 yılında dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden Letonya Cumhuriyeti, Kuzey Avrupa'da yer almaktadır. Estonya, Litvanya, Rusya Federasyonu ve Belarus ile kara sınırı bulunan ülkenin İsveç ile de deniz sınırı bulunmaktadır. Ülkenin başkenti olan Riga, aynı zamanda ülkenin en büyük şehridir (Centrala Statistikas Parvalde [CSPa], 2015; Türkiye Cumhuriyeti Riga Büyükelçiği [TCRBa], 2016) .

Yüzölçümü 64.589 km^2 (62.249 km^2 kara, 2.340 km^2 su) olan ülkenin nüfusu 2.070.371'dir. Nüfusun 946.102'sini erkekler oluşturuken, 1.124.269'unu kadınlar oluşturmaktadır. (Centrala Statistikas Parvalde [CSPb], 2015) 2014 yılı verilerine göre kadınların ortalama yaşam süresi 75,9 yıl, erkeklerinki ise 69,3 yıldır (Türkiye Cumhuriyeti Riga Büyükelçiği [TCRBb], 2016). Para birimi "Euro" olan Letonya Cumhuriyeti'nde kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla 14.259 dolardır (International Monetary Fund, 2016).

Ülkenin resmî dili Letonca olup, bu dilin yanı sıra ülkede Rusça da konuşulmaktadır. Letonya'nın etnik kompozisyonuna bakıldığında ise 7'den fazla etnik gruba ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Letonya'da yaşayan etnik gruplar ise şunlardır: Leton, Rus, Beyaz Rus, Ukraynalı, Polonyalı, Litvan ve diğer etnik gruplardır. Ülkedeki etnik çeşitlilik gibi, inanılan dinler de çeşitlilik göstermektedir. Ülkede yaygın olarak inanılan dinler ise Luteryan, Katolik ve Rus Ortodoks'luğudur (TCRBb, 2016).

EĞİTİM TARİHİ

Letonya'da ilk açılan okullar, manastır ve kiliseler içerisinde yer almıştır. Bilinen en eski kilise okulu ise 1211 yılında Almanya'dan gelen Hristiyan misyonerler tarafından kurulan Dome Kilise Okulu'dur. Leton çocuklar için kilise ya da manastır dâhilinde olmayan okullar ise 16. yüzyılın ikinci yarısında, Riga'da açılmaya başlamıştır. Letonya'da eğitimin gelişimini 19. yüzyılda kurulan kız öğretmen okulları büyük ölçüde kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Farklı dillerin konuşulduğu Letonya'da; devlet azınlıklara kendi anadillerinde eğitim alma hakkı tanımıştır. Öğretmen adayları 1839 yılında Valmiera ve 1840 yılında Irlava şehirlerinde Letonca eğitim verebilmek için eğitimler almışlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısında ise öğretmenlerin ülkede Almanca, Letonca dillerinin yanı sıra Rusça eğitim verebilmeleri için de okullar açılmıştır. Letonya'nın önde gelen pek çok ismi (yazar, kültür çalışanı, düşünür vb.) yüksek öğrenimlerini tamamlamak için Almanya ve Rusya'ya gitmiştir. Yükseköğrenimlerini yurt

Arş. Gör. Zeynep Kılıç
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

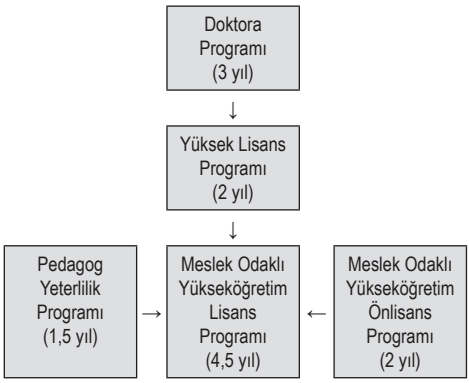

Okul Öncesi Öğretmen Eğitim Sistemi (UNESCO, 2006)

AİLE EĞİTİMİ

Çoğunlukla 2 ya da 3 çocuğu olan (European Dimension in Parents Education, 2016) Leton ailelerin daha çok sayıda çocuğu olması için devlet teşviği bulunmaktadır. Letonya Cumhuriyeti, 3 ve daha fazla sayıda çocuğu olan aileler için maddi destek sağlamaktadır (UNESCO, 2006).

Aile eğitimleri, resmî olarak "Yetişkin Eğitimi" başlığı altında yer almaktadır. Yetişkin Eğitimi ise devlet tarafından desteklenmektedir. Letonyada 8'i başkent Riga'da olmak üzere toplam 16 aile eğitim merkezi bulunmaktadır. bu merkezlerin hedef grubu hamile kadınlar ya da yeni anne olmuş kadınlardır. Bu hedef grup için açılan dersler aile eğitim merkezlerinde verilmektedir. Hedef grubun alabileceği dersler arasında emzirme eğitimi, doğuma hazırlık eğitimi, yenidoğan bakımı vb. konular yer almaktadır (Open Parents, 2016).

Aile eğitim merkezlerinde eğitim almak isteyen ebeveynler seçtikleri dersler için ücret öderler. Riga dışındaki eğitim merkezlerinde eğitim almak daha ucuzdur. Eğitim merkezlerinde, doktorlar, psokologlar, terapistler gibi alanında profesyonel kişiler ders vermektedir (Open Parents, 2016).

Ailelerin ebeveyn olmak, bebek ve çocuk bakımı gibi konular dışında daha çok hobi ve sosyalleşme amaçlı olarak katıldıkları aile eğitim dersleri (dil kursları, bilgisayar dersleri vb.) de bulunmaktadır (Open Parents, 2016).

Letonya'daki okul öncesi eğitim kurumları sıklıkla, çeşitli konularda bilgi paylaşımı ve atölye çalışmaları organize etmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarının bu organizasyonları ebeveynlerin, informal bir şekilde eğitim almalarını, ihtiyaç duydukları konularda bilgi edinmelerini sağlayan önemli fırsatlardır (Open Parents, 2016).

KAYNAKLAR

Academic Information Centre (a), (2016). Education in Latvia.http://aic.lv/ENIC/en/enic/ed_in_Latv.htm (Erişim: 31.07.2016)

Academic Information Centre (b), (2016). Education System of Latvia. http://www.aic.lv/ENIC/ds/Latvian_syst.htm (Erişim: 31.07.2016)

Centrala Statistikas Parvalde [CSPa]. (2015). Geographical Data – Key Indicators.http://www.csb.gov.lv/en/statistikas-temas/geographical-data-key-indicators-30773.html (Erişim: 31.07.2016)

Centrala Statistikas Parvalde [CSPb]. (2015). Results of he 2011 population and housing census in Latvia. Central Statistical Bureu of Latvia: Riga.

http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publikacijas/2015/Nr%2012%20Latvijas%202011.gada%20Tautas%20skaitisanas%20rezultati_Results%20of%20the%202011%20Population%20and%20housing%20census%20in%20Latvia%20%2815_00%29_LV_EN.pdf (Erişim: 31.07.2016)

European Commission, (2014). National sheets on education budgets in europa. http://eacea.ec. europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/National_Budgets.pdf (Erişim: 09.08.2016)

European Dimension in Parents Education, 2016. Parent Education Survey. http://www.iic.lv/_old_www /iic/lv/projekti/edvi_survey.pdf (Erişim: 09.09.2016)

European Union, (2015). Draft budgetary plan of the republic of Latvia 2016. http://ec.europa.eu/ economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/dbp/2015/2015-09-30_lv_dbp_en.pdf (Erişim: 09.08.2016)

IBE UNESCO, (2016). Curriculum development and teacher education in Latvia. http://www.ibe.unesco.org/ curriculum/SoCaucasuspdf/Catlaks.pdf (Erişim: 08.08.2016)

International Monetary Fund. (2016). World Economic Outlook Database, April 2016.http://www.imf.org/external /pubs/ft/weo/2016/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=73&pr.y=13&sy=2014&ey=2021&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=941&s=NGDPPC%2CNGDPDPC%2CPPPGDP%2CPPPPC%2CLUR%2CLP&grp=0&a= (Erişim: 31.07.2016)

Ministry of Education and Science. (2016). The Education system in Latvia.http://izm.gov.lv/en/education/ education-system-in-latvia (Erişim: 31.07.2016)

National Centre for Education of Republic of Latvia, (2012). Pirmsskolas Izglītības Mācību Satura Programma. http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmsskolai/pirmssk_izgl_mac_programma.pdf (Erişim: 08.08.2016)

Open Parents, (2016). Situation in Parent Education in Latvia, Lithuania and Estonia. http://www.openparents.eu/wp-content/uploads/2012/10/Situation_analyses_OpenParents.pdf (Erişim: 09.09.2016)

State Education Development Agency, (2007). Latvia: System of Educationhttp://viaa.gov.lv / files/news/1808/educ_in_latvia.pdf (Erişim: 31.07.2016)

Türkiye Cumhuriyeti Riga Büyükelçiği [TCRBa]. (2016). Büyükelçilik. http://riga.be.mfa.gov.tr/Mission.aspx (Erişim: 31.07.2016)

Türkiye Cumhuriyeti Riga Büyükelçiği [TCRBb]. (2016). Bilgi Notları. http://riga.be.mfa.gov.tr/ ShowInfoNotes.aspx?ID=121290 (Erişim: 31.07.2016)

UNESCO, (2006). Latvia Early cildhood care and education (ECCE) programmes. http://unesdoc.unesco.org /images/0014/001472/147221e.pdf (Erişim: 08.08.2016)

Yıldırım, M. C. (2010). Türkiye ve avrupa birliği ülkelerinin eğitim sistemlerinin yönetim yapısı. Kastamonu Eğitim Dergisi. 18(2), 567-586.

Zogla, I., Andersone, R. ve Cernova, E. (2015). Latvia. W. Hörner, H. Döbert, L. R. Reuter ve B. Kopp (Ed.s). The Education Systems of Europe. (s.437 – 456). Switzerland: Springer International Publishing.

Bölüm 37

LÜKSEMBURG

GİRİŞ

Resmî adı Lüksemburg Büyük Dukalığıdır (Lüksemburg Hükûmeti Basın ve Enformasyon Dairesi Yayın Bölümü, 2015). Avrupa'nın kuzey batı ucunda yer alan Lüksemburg, kıtanın 2586 kilometre karelik alanı ile en küçük ülkelerinden biridir. Kuzeyde ve batıda Belçika, güneyde Fransa, doğuda Almanya ile çevrilidir. Doğal ve tarihsel bir kavşak noktası olduğundan tarih boyunca birçok değişik devletin yönetiminde kalmış ancak buna rağmen 10. yüzyıldan bu yana ayrı bir siyasal birim olarak varlığını korumuştur. Başkenti Lüksemburg'dur (Özcan, 1992).

2014'te yapılan nüfus sayımına göre Lüksemburg'da 549.680 insan yaşamaktadır. 1991'den beri %43 oranında nüfus artımı olmuştur. Planlamalar gösteriyor ki 2060 yılında Lüksemburg'un nüfusu 0.8 milyon olacaktır (Codefop, 2015).

Lüksemburg nüfusunun 248.900'ü yabancıdır ve toplam nüfusun %45,3'üne denk düşer. Resmî dili Lüksemburgca, idari diller ise Fransızca, Almanca, Lüksemburgcadır. Ülkenin yönetim biçimi Anayasal monarşi biçiminde parlamenter demokrasidir (Lüksemburg Hükûmeti Basın ve Enformasyon Dairesi Yayın Bölümü, 2015). Lüksemburg'da güçlü bir merkeziyetçi yapı egemendir (Yıldırım, 2010).

Lüksemburg fiziksel coğrafya bakımından iki bölgeye ayrılır. Kuzeyde ülke topraklarının üçte birini kaplayan Osling bölgesi güneyde ise Gutland bölgesi yer alır. Nüfusun büyük bölümü Germen dili olan Letzeburg lehçesinin yanı sıra Fransızca ve Almanca da konuşur (Özcan, 1992).

AB'de yaşam standartları ülkeden ülkeye değişmektedir. Kişi başına gayri safi yurtiçi hasılalarına (GSYİH) göre satın alma gücü en yüksek Avrupa Birliği ülkesidir. Kurucu altı devletten biri olan ve yaşam standartlarının yüksek olduğu küçük bir ülke olan Lüksemburg'da Avrupa Birliği'ne destek en yüksektir (AB, 2006).

EĞİTİM TARİHİ

İlk kamu okul öncesi kurumları 1860'lı yıllarda kuruldu. Okul öncesi eğitimine dair ilk yasal metin belediye meclisi ve okullar kurulunun rızasıyla anaokulları kurmak için hükûmeti yetkilendiren 20 Nisan 1981 hareketiydi. Sonra 5 ağustos 1963 hareketi anaokulları olarak bilinen okulları kurmak şartı ile okul öncesi eğitimin genel bir sistemi tanıttı. Takip eden üç önemli düzenleme şöyledir: 23 Eylül 1964'teki düzenleme devletin mali katılımını yönetti, 22 Ekim 1974'te, 1 Eylül tarihi itibariyle henüz zorunlu eğitime tabi olmayan ve beş yaşın üzerindeki tüm çocukların okul öncesi eğitime katılımı zorunlu hâle getirildi. Bu tarihten

Doç. Dr. Emel Arslan
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Öğr. Çağla Begüm Murat
Okul Öncesi Öğretmeni

ISCED 3[7] seviyesinde eğitim almış eğitimciler genelde küçük çocuklar için ortamlarda çalışırlar. Uzmanlaşmış eğitimciler, öğretmenler ve yükseköğrenim görmüş pedagoglar ekibin bir parçası olabilir. Yardımcı personel ISCED 3'ten daha düşük bir niteliğe sahip olabilir.

Çocuk bakıcısı statüsü ya diploması olanlara (psiko-sosyoloji, pedagoji, sosyopedagoji veya sağlık) ya da çocuk bakıcısı sertifikası olanlarla bu diplomalardan birini almaya hazırlananlara verilir. Ayrıca, çocuk bakıcıları istihdam bazlı eğitim (yılda en az 20 saat) almalıdır.

Lüksemburg'da EÇEB ortamlarının müdürleri için gerekli minimum başlangıç niteliği lise ya da yüksekokul derecesidir. Bu da genelde küçük çocuklar için ortamlardaki müdürler için geçerlidir. 40 ya da daha fazla çocuğun olduğu EÇEB ortamlarının müdürü olmak için ISCED 4[8] seviyesi gereklidir. Büyük çocuklar için ortamlar ilkokullarda olduğu gibi müfettişlerin sorumluluğunda işler (Avrupa Komisyonu, 2014).

AİLE EĞİTİMİ

EÇEB personeliyle (öğretmenler veya uzmanlar) ev ziyaretleri Lüksemburg'da tavsiye edilir. Bu ziyaretler genelde dezavantajlı aileleri desteklemeyi amaçlar fakat bunlar ayrıca öğrenme güçlüğü çeken çocukların aileleri için de mevcuttur. Bu tür ziyaretlerin amacı iki yönlüdür: bir taraftan personel ailelere tavsiyelerde bulunur, diğer taraftan da personel çocuğun aile ortamı hakkında bilgi sahibi olur ve böylece çocukların ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilirler.

Çoğu ülkede bilgi ve öneri vermek için toplantılar sistematik olarak tavsiye edilir. Bazılarında ise, merkezî yönerge belgelerinde ailelere verilecek tek destek biçimi olarak belirtilir. Lüksemburg'da bu tür toplantılar sadece büyük çocuklar için ortamlara yönelik tavsiye edilir. Ailelere sağlanacak destek biçimlerine dair spesifik tavsiyeleri olmayan ülkelerde, personel ve aileler arasında enformel toplantılar.

Lüksemburg'da aileler okula başlamada karar verirken sadece danışman rolü üstlenir. Çocuğun ilköğretim seviyesine hazır olup olmadığına EÇEB ortamları karar verir. Ayrıca Lüksemburg'da aileler yeni doğan çocukları için 46 ila 70 hafta izinli olabilirler (Avrupa Komisyonu, 2014).

[7] ISCED 3: Lise seviyesi

[8] ISCED 4: Lisans seviyesi

KAYNAKLAR

AB. (2006). *Avrupa ve Avrupalılar İle İlgili Temel Bilgiler ve Rakamlar*. Lüksemburg: Avrupa Topluluğu Resmi Yayınlar Ofisi.

Avrupa Komisyonu/EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014. *Avrupa'da Erken Çocukluk Eğitim ve Bakımı. 2014 Baskısı.* Eurydice ve Eurostat Raporu. Lüksemburg: Publications Office of the European Union

Arslan, M. (2005). Avrupa Birliği;.Ülkelerde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durumu. Millî Eğitim Dergisi, Özel Sayı:167.

Cedefop (2015). Vocational education and training in Luxembourg: short description. Luxembourg: Publications Office. Cedefop information series. Copenhague.mae.lu/en/General-information-about-Luxembourg/ Education erişim tarihi:05.07.2016

Copenhague.mae.lu/en/General-information-about-Luxembourg/Education erişim tarihi: 05.07.2016

Çalışkan Maya, İ. (2006). AB Sürecinde Türkiye ile AB Ülkeleri Eğitim İstatistiklerinin Karşılaştırılması, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(4), 375-394.

Hesapçıoğlu, M. & İnandı, Y. (2004) Avrupa Birliği Ülkeleri Eğitim Sistemi ile Türk Eğitim Sisteminde Eğitim Finansmanı, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 20, 53-72.

Lüksemburg Hükûmeti Basın ve Enformasyon Dairesi Yayın Bölümü, (2015). Lüksemburg Büyük Dukalığı Hakkında Bilmeye Değer Her şey, Lüksemburg.

OECD (2015). Starting Strong IV: Monitoring Quality in Early Childhood Education and Care, OECD Publishing, Paris.

Özcan, H. (1992). Amaç, Yapı Süreç Boyutları Açısından Lüksemburg Eğitim Sistemi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 25 (1), 187-197.

Tutalar, H. İ. (2015). Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim, Dicle Üniversitesi, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, Diyarbakır

Yıldırım, M. C. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Okulöncesi Eğitim, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 25 (7), 91-110.

Yıldırım, M. C. (2010). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemlerinin Yönetim Yapısı, Kastamonu Eğitim Dergisi, 18 (2), 567-586.

Bölüm 38

MACARİSTAN

GİRİŞ

Macaristan, Avrupa'nın merkezinde denize kıyısı olmayan bir ülkedir. Slovakya, Ukrayna, Romanya, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya ve Avusturya olmak üzere yedi ülke ile komşudur. Başkenti Budapeşte olan Macaristan, AB, OECD, NATO, Visegrád Grubu ve Schengen üyesidir. Ülkedeki resmî dil, Fin-Ugor dillerinden olan ve Avrupa Birliği'nin 24 resmî dilinden biri olan Macarcadır. Bu bağlamda Macarca, Avrupa Birliği'nde Fince, Estonca ve Maltaca ile beraber Hint-Avrupa dillerinden olmayan dört dilden biridir (http://en.wikipedia.org).

Ülkenin yönetim şekli parlamenter cumhuriyettir. Parlamento tarafından seçilen devlet başkanının rolü semboliktir, devlet başkanı olarak başbakan atamasını yapar ve kurulan hükûmeti onaylar; başbakan ise hükûmet kurmakla görevlidir. Yasama organı 386 üyeli parlamentodur ve bir siyasi partinin parlamentoya girebilmesi için oyların en az %5'ini alması zorunludur (http://tr.wikipedia.org).

Geniş gelire sahip bir ekonomisi bulunmakta olan Macaristan, son on yıl içerisinde dünyanın onuncu dinamik ekonomisi olarak gösterilmektedir. Dünyanın en önemli on beş turistik merkezlerinden biridir. Ülkedeki Heviz Gölü yine dünyanın ikinci büyük termal gölüdür ve Hortobagy Avrupa'nın en geniş otlağıdır (http://tr.wikipedia.org).

EĞİTİM TARİHİ

Macaristan'da kurumsal eğitim *Orta Çağ* döneminde başlamıştır ve pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi bu dönemde Macaristan'da eğitim, kilise ile yakından bağlantılıdır. Ülkede eğitim sisteminin düzenlenmesi İmparatoriçe Maria Theresa ile 1777'de başlamış ve bu dönemde eğitim amaçları duyurulmuştur. Bu yasal hareket, Macarca dilinde eğitimin yapıldığı 4 yıl süreli ilkokullar (népiskola ya da halk okulları) Latince'nin baskın olduğu orta öğretim ve yüksek eğitimin ana hatlarını çizmiştir. Bu yasal hareketin ilk hükümleri öğretmen eğitimi organizayonu ile ilgili olarak gerçekleşmiştir (Nagy, 1997).

Aydınlanma Çağı boyunca ilk eğitimdeki yasal hareketler 1806'daki ikinci Eğitim Amaçlarına kadar devam etmiştir. Bu ikinci hareket zorunlu eğitim ve orta öğretim okullarındaki öğretim dilinin de Macarca olması için önemli bir basamak olmuştur (Nagy, 1997).

Devrimler Çağı ve 19. yüzyıl içerisinde, 1840 yılında Ulusal Meclis tarafından alınan kararların ardından ülkenin resmî dili olarak Macarca kabul edilmiş ve eğitimin tüm seviyelerinde Macarca önemli bir zafer kazanmıştır. Bu dönemde ilk kez mesleki okullar açılmıştır. Avusturya ve Macaristan aslında içişlerinde bağımsız olan iki ayrı ülkeydiler. Fakat dışişleri açısından tek bir Habsburg İmparatoru tarafından yönetilmekteydiler. 1849'da

Öğr. Gör. Esra Ünlüer
Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği

eğitime katılmalarını sağlamıştır.

Rebicsek'e (2004) göre okul öncesi öğretmenleri okulun ilk gününden itibaren aile ve okul arasında uzun ömürlü, verimli ve karşılıklı saygı esasına dayalı bir ilişki kurmak için çaba harcamaktadır. Bu, aileleri okul aktivitelerinde aktif katılımcısı ve çocuk hakkındaki bilgi kaynağı olarak kapsayan çok yönlü iş birliğidir **(**Szilagyi & Szecsi,2005).

Okulun ilk günlerinde aileler çocuklarıyla beraber okulda kalmaları konusunda cesaretlendirilir. Bu "birbirini tanıma günü" çocuk ve okul arasında gelecekteki ilişkiler için önemli bir rol oynar. Aileler istedikleri zaman okula gönüllü olarak gelebilirler. Dahası aileler ile dostça ilişkiler kurulur ve öğretmenler çocukların evlerini yılda bir kez ziyaret eder. Bu ziyaretler ile öğretmen çocukların ev ortamını daha iyi anlar ve programı şekillendirmede kullanmak üzere daha fazla bilgiye sahip olur (Szilagyi & Szecsi, 2005).

KAYNAKLAR

Bakonyi, A. (2012). The meaning of inclusion, differentiation and integration.Early Childhood Education and Care: Specificities of the Hungarian System. PLA background paper for the EU Thematic Working Group on Early Childhood Education and Care. Hungarian Institute for Educational Research and Development.

Balım, A.G., Argun, Y. & Cüez, T. (2006). Türkiye ve Macaristan'daki Okul Öncesi Eğitim Yaklaşımlarının Kıyaslanması, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 19: 80-88.

Eurydice-Hungary (2005). The Education System of Hungary. Eurybase The Information Database on Education Systems in Europe. European Commission.

Hidasi, J. (2010).A Successful Kindergarten Model in Hungary. ECEC around the World Europe Reports from around the World, 26 (10)

Hungarian Central Statistical Office (2016). Education at Kindergartens (1990/1991-2015/2016) 08.08.2016 tarihinde http://www.ksh.hu/docs/eng/xstadat/xstadat_annual/i_zoi001.html indirilmiştir.

Korintus, M. (2008). Early Childhood Education and Care in Hungary: Challenges and Recent Developments. International Journal of Child Care and Education Policy, 2(2), 43-52.

Korintus, M. (2012). The Holistic Meaning of „Nevelés" in Hungarian Language. Early Childhood Education and Care: Specificities of the Hungarian System.PLA background paper for the EU Thematic Working Group on Early Childhood Education and Care. Hungarian Institute for Educational Research and Development.

Kovacsine Bakosi, E. (2013) Hungary: Kindergarten as a Public Education Institution. International Perspectives On Early Childhood Education And Care. (Ed: J. Georgeson ve J. Payler, NewYork: Open University Press,

Mária, K. M. (2009). Special Needs *Education* in Hungary. Supportive Education Policy. III. rész: Country Report on the Assessment Policy of Students with Special Educational Needs in Hungary. 17 (06).

Nagy, P.T. (1997). The Social and Political History of Hungarian Education. 25 Temmuz 2016 tarihinde http://mek.oszk.hu/03700/03797/03797.htm alınmıştır.

NIPE (2003) section This data is for all disability groups; there is no specific data on mainstreaming for children with intellectual disabilities. The OECD report cited by NIPE is Special Needs Education–Statistics and Indication, Paris: OECD, 2000.

O'Donnell, S. (2001). Hungary, Thematic Probe: Early Years Education. International Review of Curriculum and Assessment Frameworks National Foundation for Educational Research 01.08.2016 Tarihinde https://www.nfer.ac.uk/research/centreforinformationandreviews/inca/TP%20Early%20Years%20Education%202001.pdf indirilmiştir.

Open Society Institute (2005). Rights of People with Intellectual Disabilities-Access to Education and Employment Monitoring Report. Published by Open Society Institute, Budapest, Hungary.

Sağlam, M. & Kurum, D. (2005). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Öğretmen Eğitiminde Yapısal Düzenlemeler ve Öğretmen Adaylarının Seçimi. Millî Eğitim Dergisi, 167, 33.

Szilagyi, J. & Szecsi, T. (2005). A Hungarian Preschool for the Children, Teachers, and Families, Childhood Education, 81 (5), 261-266

Toth, A.N. (2011). Hungarian Model of Teacher Education. Proceedings of ESRUC: 2nd Eurasian Silk Road Universities Convention: "Building Bridges in Higher Education: Seeking for an Eurasian Model and Developing ESRUC Consortium" Atatürk University, 170-175.

Unesco (2015). Macaristan, Education for All 2015 National Review. http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002299/229933E.pdf

http://tr.wikipedia.org

http://en.wikipedia.org

Bölüm 39

MAKEDONYA

GİRİŞ

Makedonya, kuzeyde Sırbistan ve Kosova, batıda Arnavutluk, güneyde Yunanistan, doğuda Bulgaristan ile çevrilmiş, balkanlarda bir ülkedir. Makedonya, uzun yıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğunun sınırları içinde yer almıştır. 1991 yılında özerkliğini, sonrasında da bağımsızlığını ilan etmiştir (Wikipedia, 2016).

Makedonya'nın uzun yıllar farklı uygarlıklara bağlı olarak yaşaması, ardından özerklik ve bağımsızlığı ilan etmesi, aynı zamanda farklı etnik kökenlerde insanın bir arada yaşaması Makedonya'daki eğitim sürecini etkilemiştir. Makedonya'da eğitimde kullanılan dil, eğitimdeki yasal düzenlemeler ve eğitimdeki reform çalışmaları da Makedonya'nın içinde bulunduğu koşullardan etkilenerek, şekillenmiştir.

Kitabın bu bölümünde Makedonya'da eğitim, eğitim sürecinin tarihsel olarak değişimi, eğitimde yönetim, bütçe ve yasal düzenlemeler, erken çocukluk eğitimi, özel eğitim, aile eğitimi ve öğretmen yetiştirme konularına değinilmiştir.

EĞİTİM SÜRECİ VE TARİHİ

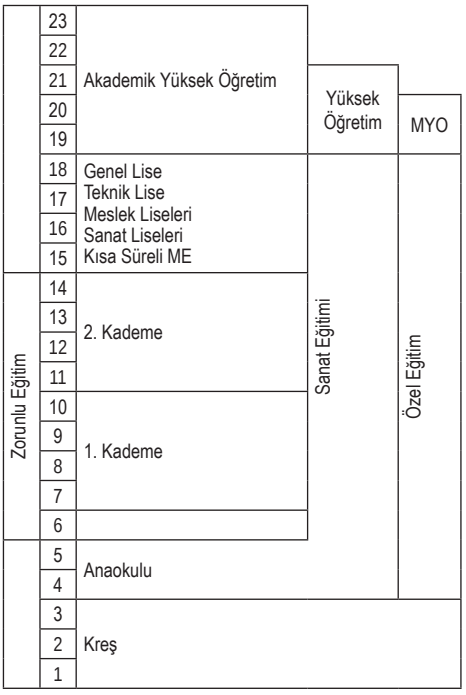

Makedonya eğitim sistemi
Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_the_Republic_of_Macedonia

Arş. Gör. Zerrin Mercan
Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği

lar ve çocuklarının okulda yaşadığı zorlukları da fark edebilirler. Bu farkındalık, ailelerin eğitim sürecinde etkin olmasının yanı sıra, çocukların da okul deneyimlerinin olumlu olmasını sağlar. Ancak aile eğitimini sadece çocukların okul hayatına katılımları ile sınırlandırmak mümkün değildir. Durbi, Miljević ve Pop'a (2009) göre, ailelerin eğitim sürecine katılımları ailelerin okul etkinliklerine katılmaları, ailelerin çocuklarına evde yardımcı olabilmeleri için okuldan destek alması, aile destek hizmetlerinin sağlanması (rehberlik, danışmanlık vb.), ailelerin okul yönetimine katılım ve katkıları, ailelerin okul bütçe ve eğitim politikalarını oluşturmaktaki rolü ve etkisi ile ailelerin eğitim ve öğretim sürecine katılımları olarak ele alınabilir.

KAYNAKLAR

Akgun, Stanojkovska-Trajkovskave Petrov (2011). Analysıs Of The Special Preschool And Primary Education System For Children With Intellectual Dısability In Republic Of Macedonia And Republic of Turkey. Western Anatolia Journal of Educational Science.

Durbin, Y., Miljević, G. & Pop, D. (2009). Parental Involvement in South East European Schools Principals 'Views.

EPDC (2014). Education Policy and Data Center. http://www.epdc.org/sites/default/files/ documents/EPDC % 20NEP_Macedonia.pdf. (Erişim Tarihi: 26. 07. 2016)

European Commission/EACEA/Eurydice (2015). Early Childhood Education and Care Systems in Europe. National Information Sheets – 2014/15. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Gerovska-Mitev, M., Mitevska-Spaseva, S., & Gjorgjev, D. (2007). Policy priorities for social inclusion in Macedonia. Friedrich Ebert Stiftung. Skopje, Macedonia.

Günsoy, G. (2009). Beşeri Sermaye ve İnsani Gelişme İçin Erken Çocukluk Eğitiminin Önemi. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 4(2) s.24.

Mickovik, D.& Ristov, A. (2016) Family Law in the Civil Code of the Republic of Macedonia. J Civil Legal Sci 5:166. doi:10.4172/2169-0170.1000166

Myhrvold, R. (2005). Former Yugoslav Republic of Macedonia: Education as a political phenomenon. The Norwegian Centre for Human Rights, Oslo.

Pejchinovska, M. (2013). Preschool and Primary Education in Republic of Macedonia–Structure, Authority and Financing. In Proceedings in GVW-the 1st Global Virtual Conference-Workshop (No. 1).

Skopje (2004). National strategy for the development of education in the republic of macedonia 2005 – 2015.
(http://www.herdata.org/public/2004_National_strategy_for_the_development_of_education_in_Macedonia_2005-2015.pdf. Erişim Tarihi: 30.07.2016)

Skopje. (2011). VI International Balkan Congress for Education and Science:The modern society and education.
(http://eprints.ugd.edu.mk/4100/1/avukatova.pdf Erişim Tarihi: 30.07.2016).

Unesco, IBE. (2006). The former Yugoslav Republic of Macedonia Early Childhood Care and Education (ECCE) programmes, http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001471/147195e.pdf (Erişim Tarihi: 24.07.2016).

Unesco, IBE, (2011). World Data on Education. 7. basım. 2010/2011, http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/The_Former_ Yugoslav_Rep_of_Macedonia.pdf (Erişim Tarihi: 25.07.2016)

Unicef. (2014). Case Studies From Schools Involved in Unicefs Inclusive Education Training Of Trainers Programme.(2012-2014) (http://www.unicef.org/tfyrmacedonia/Inclusive_Education_-_ang(1).pdf (Erişim Tarihi: 30.07.2016)

Wikipedia. (2016). Makedonya Cumhuriyeti. https://tr.wikipedia.org/wiki/Makedonya_Cumhuriyeti (Erişim Tarihi: 27.07.2016)

Yıldırım, M. C. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Okulöncesi Eğitim. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 25(25) s.91-110.

Bölüm 40

MISIR

GİRİŞ

Kuzeydoğu Afrika ülkelerinden biri olan Mısır'ın asıl adı Mısır Arap Cumhuriyeti'dir (Cumhūriyyet Mısr el-Arabiyye) (Uzar, 2014). Kuzeyinde Akdeniz'e, doğusunda Kızıldeniz'e kıyısı bulunmakta ve batısında Libya, güneyinde ise Sudan yer almaktadır. Mısır, Asya Kıtası'nda yer alan kısmı olan Sina Yarımadası üzerinden kuzeydoğusundaki Filistin ve İsrail'le komşudur (Topçu, 2015). Başkenti Kahire olan ülke, 1.001.450 km² yüzölçümüne sahiptir. Ülkede Mısırca ve Arapça resmî dil olarak konuşulurken, resmî din ise İslam'dır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 2015 verilerine göre Mısır 91,5 milyon nüfusa sahiptir (WHO, 2015).

Mısır'ın tarihine bakıldığında en eski medeniyet kalıntıları MÖ 7000'li yılları göstermektedir (Uzar, 2014). Firavunlar Dönemi olarak da bilinen Antik Mısır döneminden sonra Mısır coğrafyası Roma, Arap, Osmanlı, Britanya gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. 1922'de bağımsızlaşmış ve Mısır Krallığı adını almıştır. 1953 yılına kadar süren krallık dönemi cumhuriyetin ilan edilmesi ile son bulmuştur. 1953'te kurulan Mısır Cumhuriyeti 1958 yılında, II. Dünya Savaşı sonrası kurulmuş olan Suriye Cumhuriyeti ile birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. 1961 yılında Suriye'nin Mısır'dan ayrılması ile bozulan Birleşik Arap Cumhuriyeti sonrası, 1971 yılında bugünkü adı olan Mısır Arap Cumhuriyeti adını almıştır. En son 2011 Mısır Devrimi ile 32 yıl Mısır'ı yöneten Hüsnü Mübarek gitmiştir ve ülke demokrasiye geçiş sürecine başlamıştır. Bu süreç, 3 Temmuz 2013'te seçilmiş ilk cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin bir darbe ile görevden alınarak yerine Adli Mansur getirilmesiyle kesintiye uğramıştır (Uzar, 2014). Darbe yönetiminin kontrolünde hazırlanan yeni anayasa 2014'te yapılan referandumda onaylanarak yürürlüğe girmiş ve hâlen de kullanılmaktadır. Uluslararası alanda çoklu ilişkileri olan Mısır Arap Cumhuriyeti İslam İşbirliği Teşkilatı, Arap Birliği ve Asya Birliği'ne üye olmakla beraber, hem doğu hem de batı ülkeleri ile dengeli ilişkiler içerisindedir (Topçu, 2015).

Para birimi Mısır poundu (cüneyh) olan ülkenin ekonomisi tarım, hayvancılık ve turizme dayanır. Tarım daha çok Nil Nehri vadisinde yapılmaktadır (Uzar, 2014). Tarım ürünlerinden ve hayvancılıktan elde edilen gelirin gayri safi yurt içi hasıladaki payı %20'dir. Çalışan nüfusun %40'ı bu sektörlerde iş görmektedir. Üretilen tarım ürünlerinin başında pamuk gelir. Bunun yanı sıra tahıl ve çeşitli sebzeler de üretilmektedir. Balıkçılık da yaygındır. Mısır'da demir, fosfat, manganez, çinko ve altın cevheri gibi bazı madenler çıkarılmaktadır. Maden gelirleri gayri safi yurt içi hasılanın %2'sini oluşturur. Bir miktar da petrol üretilmektedir. Kendisine yetecek kadar olan

Öğr. Gör. Metin Kadim
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Vezirköprü MYO, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü

de verilmektedir ve bu eğitimlerde farklı birçok kurum ve kuruluşla iş birliği yapılmaktadır. 2003 - 2007 yılları arasında 55.434 öğretmen hizmet içi eğitim merkezleri tarafından düzenlenen eğitim programlarına katılmıştır. Ayrıca farklı hibe programlarıyla kendini geliştirmek isteyen öğretmenler yurt dışı eğitimlerine gönderilmektedir (NCERD, 2015).

Mısır'da öğretmen atamaları valilik düzeyinde hizmet veren eğitim müdürlükleri tarafından yerel ihtiyaca göre yapılmaktadır. Öğretmenlerin maaşları, düzenlenen maaş cetvelleri esas alınarak ödenir. Maaşlar, kıdem yılı ve sahip olunan niteliklere göre artış göstermektedir. Mısır'da öğretmenler kıdem yıllarına göre beş farklı unvana sahiptirler ve ünvanlarına göre de iş yükleri değişmektedir. Asistan öğretmenler ve öğretmenler en düşük unvana sahip olan kesim olup haftada; ilkokullarda 24, hazırlık okullarında 21 ve ortaöğretimde 18 saatlik iş yüküne sahiptirler. Kıdemli öğretmenler haftada; ilkokullarda 22, hazırlık okullarında 19 ve ortaöğretimde 17 saat derse girmek zorundadırlar. Üst düzey kıdemli öğretmenler haftada; ilkokullarda 20, hazırlık okullarında 18 ve ortaöğretimde 16 saatlik iş yüküne sahiptirler. Uzman öğretmenler haftada; ilkokullarda 18, hazırlık okullarında 17 ve ortaöğretimde 15 saat derse girerken, usta öğretmenler ise ilkokullarda 16, hazırlık okullarında 15 ve ortaöğretimde 14 saat derse girmektedirler (NCERD, 2015).

2013 yılı itibarıyla Mısır'da; okul öncesi eğitim seviyesinde 34.639, temel eğitim seviyesinde 390.749, ortaöğretim seviyesinde 240.393, özel eğitimde 9.595 ve toplum eğitim merkezlerinde 8.257 öğretmen görev yapmaktadır (NCERD, 2015).

AİLE EĞİTİMİ

Geleneksel bir yaşam tarzının benimsendiği Mısır'da aile yapısı da daha çok geleneksel özelliktedir. Genellikle geniş ailelerden oluşan toplumda kadın ve erkek rolleri de kesin hatları ile belirlenmiştir. Bu geleneksel yapıda erkekler daha çok çalışan ve ailenin geçimini sağlayan kişi iken, anne aile fertleriyle ilgilenen kişi rolündedir. Toplumun bireylere biçtiği bu roller nedeniyle ailede çocukların yetiştirilmesi ve eğitimleri konusunda temel ilgili kişiler annelerdir. Mısır'daki okuryazarlık durumu, cinsiyetlere göre eğitim oranları ve kadınların sosyal yaşamda geri planda bırakılması gibi durumlar göz önüne alındığında erken çocukluk döneminin önemi yeterli derecede anlaşılamamıştır (Dhillon, Fahmy & Salehi-Isfahani, 2008). Bu sebeple aile eğitim çalışmaları da henüz son yıllarda hız kazanmaya başlamıştır.

Yapılacak herhangi bir aile eğitim çalışmasında kültürel, sosyal ve ekonomik özellikler ile yaşam tarzlarının göz önünde bulundurulması ve ailelerin eksiklikleri ile beklentileri üzerine yoğunlaşılması gerekmektedir (Taylor, Spencer & Baldwin, 2000). Mısır'da günümüze kadar yapılan aile eğitim çalışmalarının genelinde kilit öneme sahip olan bu özellikler dikkate alınmamış, özellikle Avrupa ülkelerinde uygulanan çalışmalar sadece Arapça'ya çevrilerek uygulanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple de beklenilen verim bir türlü alınamamıştır (Hanna, 2016).

Günümüze kadar Mısır'da ulusal ve uluslararası düzeyde birçok aile eğitim çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalar başta Eğitim Bakanlığı olmak üzere, valilikler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruşlar aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Özellikle de 1989 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan "Çocukluk ve Annelik Ulusal Konseyi" erken çocukluk bakımı ve eğitimi konusunda koordinasyon merkezi olarak çocuklara ve ebeveynlere yönelik birçok eğitim programı hazırlamış ve uygulamıştır (WDE, 2012). Bahsi geçen bu kuruluşlar tarafından yıllardır birçok çalışma yapılmasına rağmen bu çalışmalar süreli teorik programlar ya da uygulama çalışmaları şeklinde yapılmış, devamlılık sağlanamamıştır. Mısır'da ailelere rehberlik edebilecek ve onları çocuklarının gelişimleri ve eğitimleri gibi her konuda bilgilendirebilecek resmî ve devamlı bir ebeveyn programı henüz mevcut değildir (Hanna, 2016).

KAYNAKLAR

Bernal, M. (1987). Kara Atena. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Clark, N. & Al-Shaikhly, S. (2013). Education in Egypt. (http://wenr.wes.org/2013/11/education-in-egypt/. Erişim Tarihi: 03.08.2016).

Dahawy, B. M. (1993). Pre-School Education in Egypt, Oman and Japan: A Comparative Perspective. (http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED360224.pdf. Erişim Tarihi: 25.07.2016).

Dhillon, N., Fahmy, A. & Salehi-Isfahani, D. (2008). Egypt's Education System: Parents and Students Emerge as a New Force for Reform. (https://www.brookings.edu/opinions/egypts-education-system-parents-and-students-emerge-as-a-new-force-for-reform/. Erişim Tarihi: 07.08.2016).

Dina, M. (2015). Objectives of Education in Egypt. (https://prezi.com/c37ddfl2hjzw/objectives-of-education-in-egypt/. Erişim Tarihi: 29.07.2016).

Egyptian Ministry of Education (EMOE). (2003). The National Pan for Education for All. (http://doc.iiep.unesco.org/cgi-bin/wwwi32.exe/%5Bin=epidoc1.in%5D/?t2000=021095/(100). Erişim Tarihi: 28.07.2016).

Ferguson, R. M. (2002). Egypt. World Education Encyclopedia: A Survey of Educatioanal Systems Worldwide, 1(2), 384-402.

Hammad, S. (1956). Some Notes On Educational Change In Egypt. Journal of Educational Sociology, 29(7), 305-308.

Harby, M. K. & Affifi, M. E. (1958). Education In Modern Egypt. International Review of Education, 4(1), 423-439.

Helme, M. K. (1994). Estratejeyya Tatver al-Tarbeyya al-Arabeyya, al-Namuzaj al-Mısre le-Estratajeyya, al-Ta'lem, Nadwa Ettehad el-Muallemen al-Arab. al-Kahera: Jamea al-Duwal Arabeyya.

Kırkız, M. (2014). El-Ezher Özelinde Klasik ve Modern Eğitim. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 14(1), 167-189.

Kinsey, D. C. (1971). Colonialism and Education. Comparative Education Review, 2(15), 172-187.

Hanna, A. R. S. (2016). Parenting in Egypt: Recommendations for a Parenting Program for Upper and Middle Class Egyptians. (http://dar.aucegypt.edu/bitstream/handle/10526/4768/Amira%20Ragy%20Thesis%20-%202016.05.23.pdf?sequence=1. Erişim Tarihi: 08.08.2016).

National Center for Educational Research and Development (NCERD). (2015). Education for All in Egypt 2000-2015 National Assessment. (http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002299/229905E.pdf. Erişim Tarihi: 27.07.2016).

Oğuz, E. (2015). Mısır Arap Cumhuriyeti Eğitim Sistemi (433-446). Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri (5.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Osmanoğlu, A. E. (2012). Türkiye Cumhuriyeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sayed, F. H. (2005). Security, Donors' Interests and Their Implications for Education Policy Making in Egypt. Mediterranean Quarterly, 16(2), 66-84.

Szyliowicz, J. S. (1969). Education and Political Development in Turkey, Egypt, and Iran. Comparative Education Review, 13(2), 150-166.

Tandoğan, A. (2013). Arap Baharı Sürecinde Mısır, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Taylor, J., Spencer, N., & Baldwin, N. (2000). Social, Economic and Political Context of Parenting. Archives of Diseases in Childhood, 82, 113–120.

Topçu, F. (2015). Mısır Eğitim Sistemi. (https://prezi.com/en-8oc4wvke8/misir-egitim-sistemi/. Erişim Tarihi: 21.07.2016).

United Nations Development Programme (UNDP). (2005). Egypt Human Development Report 2005. (http://hdr.undp.org/sites/default/files/egypt_2005_en.pdf. Erişim Tarihi: 27.07.2016).

United Nations Development Programme (UNDP). (2008). Egypt Human Development Report 2008. (http://www.arab-hdr.org/publications/other/undp/hdr/2008/egypt-e.pdf. Erişim Tarihi: 28.07.2016).

United Nations Development Programme (UNDP). (2010). Egypt Human Development Report 2010. (http://www.arab-hdr.org/publications/other/undp/hdr/2010/egypt-e.pdf. Erişim Tarihi: 28.07.2016).

Ushiogi, M., Tanaka, S., O'Gara, C. & Sprague, D. (2001). Arab Republic of Egypt: Review of Early Childhood Education and Human Capital Formation. (http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED466654.pdf. Erişim Tarihi: 02.08.2016).

Uysal, A. (2011). Ortadoğu'da Türkiye Algısı: Mısır Örneği. (http://www.ahmetuysal.net/misir-raporu_egypt-report.pdf. Erişim Tarihi: 06.08.2016).

Uzar, A. (2014). Nil'in Bereketli Vadisi. (https://aysenuruzar1012.wordpress.com/egypt/misir-arap-cumhuriyeti/. Erişim Tarihi: 21.07.2016).

Varol, M. A. (2002). İslam Coğrafyası. (http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_misir.htm. Erişim Tarihi: 21.07.2016).

World Data on Education (WDE). (2006). Egypt. (http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/Egypt.pdf. Erişim Tarihi: 29.07.2016).

World Data on Education (WDE). (2012). Egypt. (http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Egypt.pdf. Erişim Tarihi: 29.07.2016).

World Health Organization (WHO). (2015). Egypt. (http://www.who.int/countries/egy/en/. Erişim Tarihi: 26.07.2016).

Bölüm 41

MOLDOVA

GİRİŞ

Başkent: Kişinev
Resmî Dil(ler): Moldovanca (Romence)
Yönetim Biçimi: Parlamenter Cumhuriyet
Cumhurbaşkanı: Nicolae Timofti
Başbakan: Vlad Filat
Meclis Başkanı: İgor Corman
Bağımsızlık: 27 Ağustos 1991
Nüfus: 3.559.500 (2012 tahmini)
GSYH: Toplam 9.367 milyar dolar (2007 tahmini)
GSYH: Kişi başına 2.962 dolar (2007 tahmini)
Para Birimi: Moldova Leyi (MDL)
Telefon: Uluslararası ülke telefon kodu: 00373
Acil Telefonlar: Ambulans 903, Polis 902, İtfaiye 901
Coğrafi Konum: Doğu Avrupa´da yer alan Moldova, Romanya´nın kuzeydoğusunda bulunur. Ukrayna ve Romanya ile sınır komşusudur. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Moldova)

Moldova'nın Bayrak ve Arması

Dünya Üzerindeki Yeri

Büyük bir bölümü Dniester ve Prut nehirleri arasında uzanan Moldova, oldukça üretken tarım arazilerini barındıran bir coğrafyada yer almaktadır. Manastırları, sakin gölleri, güneşin parlattığı yeşili giyinmiş vadileri ve dünyaca ünlü asma bahçeleri ile ünlü bir ülkedir.

Ülkenin Başkenti Kişinev, Byk Nehri'nin her iki yakasında kurulmuş olup yeşil alanlarıyla insanı cezbeden bir kenttir. Tarih ve Bölgesel Bilim Müzesi, Güzel Sanatlar Müzesi ve ünlü Rus şair Pushkin'in sürgündeyken günlerini geçirdiği ev, kentin ziyaret edilmesi gereken yerlerindedir.

Ülkenin eski kentlerinden biri olan Benderi, 17. yüzyıla ait hisarı ile bilinir. Diğer yandan Cahul Kasabası, termal kaplıcaları ve çamur banyolarıyla bilinen bir yerdir. Hirjauca, bölgenin en bilinen kaplıcalarındandır.

Arş. Gör. Mehmet Kumru
Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

KAYNAKLAR

Bakioğlu, A. (2010). Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi: Pisa'da Başarılı Ülkelerin Eğitim Sistemleri, Ankara, Nobel Yayınları.

Erdoğan, İ. (2015). Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri, Sümer Kitabevi, İstanbul.

Karşılaştırılmalı Eğitim Sistemleri.(2011). Editör: Prof. Dr. Ali Balcı. PEGEM AKADEMİ.3.Baskı.

Manolova, Oxona (2011). Mesleki Etik İlkelere İlişkin Türkiye ve Moldova'daki İlköğretim Okulu Öğretmenlerin Görüşü, Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Millî Eğitim Bakanlığı (2006). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Eğitim Sistemleri. Ankara: MEB Dış İşleri Genel Müdürlüğü.

Moldova Eğitim ve Gençlik Bakanlığı (2007). Bakanlık Yapısı. Eğitim Sistemi Yapısı ve İşleyişi.

Moldova Eğitim Kanunu.(1995). Kişinev: Sayı No: N 547-III.

http://www.euroeducation.net/prof/moldovco.htm (Erişim Tarihi: 13.07.2016).

http://www.utm.md/meridian/2013/MI_4_2013/8_Bugaian_L_The_educational_system.pdf (Erişim Tarihi: 13.07.2016).

http://www.ceebd.co.uk/ceeed/un/mo/moldovco.htm (Erişim Tarihi: 13.07.2016).

http://eacea.ec.europa.eu/tempus/participating_countries/overview/moldova_tempus_country_fiche_final.pdf (Erişim Tarihi: 13.07.2016).

www.minelres.lv/NationalLegislation/Moldova (Erişim Tarihi: 13.07.2016).

http://www.unicef.org/moldova/educatia_de_baza_eng.pdf (Erişim Tarihi: 13.07.2016).

Türkoğlu, A. (2015). Karşılaştırmalı Eğitim Dünya Ülkelerinden Örneklerle. Ankara, Anı Yayıncılık.

Bölüm 42

NORVEÇ

GİRİŞ

Norveç Krallığı'nın tarihi sekizinci yüzyıla kadar uzanmaktadır. Norveç halkının kökenleri 800-1100 yılları arasında yaşayan ve Viking olarak adlandırılan halktan gelmektedir. Kuzey Avrupa'da yer alan krallık, İskandinavya yarımadasının batısında bulunmaktadır. Başkenti Oslo'dur. Ülkenin doğusunda İsveç, Finlandiya ve Rusya yer alırken, kuzeyinde Kuzey Buz Denizi, batısında Kuzey Denizi ve güneyinde Baltık Denizi ile çevrilidir. Norveç kuzeyden güneye uzanan bir ülke konumundadır. Ülke arazisinin %50'si kayalık, %20'si orman, %5'i göl, %2,8'i ekili topraklar, kalanı ise dağlardan oluşmaktadır. Ülkenin sahip olduğu bu coğrafi konum, çok çeşitli iklim özellikleri yaşamasına sebep olmuştur. Ülkenin kıyı ve iç kısımları arasındaki sıcaklık farkı oldukça yüksektir. En yağışlı ay Ağustos iken en kurak ay Mart'tır. Genel olarak Ocak ve Şubat ayları en soğuk, Temmuz ve Ağustos ayları en sıcak aylar kabul edilmektedir. Norveç'te "geceyarısı güneşi" görülmektedir. Yazın bazı günlerde (7 Haziran – 8 Temmuz) güneş hiç batmaz, kışın da bazı günlerde de (15-29 Aralık) sürekli gece yaşanır (https://tr. wikipedia.org/wiki/Norvec, 2016).

Norveç'te iki resmî dil konuşulur. Nüfusun %80'i Bokmal (daha çok şehirlerde) ve %20'si de (daha çok kırsalda) Nynorsk denilen lehçelerle konuşur. Eğitim açısından her belediye kendi bölgesindeki okullarda kullanılacak dili kendisi seçer.

Anayasal monarşi ile yönetilen Norveç, idari açıdan 20 bölgeye (fylker) ayrılmıştır. Norveç Anayasası, 17 Mayıs 1814 tarihinde Fransa ve Amerika Anayasaları örnek alınarak hazırlanmıştır. Ülkede devlet dini olarak Avangelik Luteryan Kilisesi tanınmaktadır ve nüfusun yaklaşık %90'ı bu inanca bağlıdır. Yargı kurumları Hukuk, Ceza ve Yüksek Mahkemeyi içen bağımsız mahkemelerden oluşmaktadır.

1920'li yıllarda Avrupa'nın en fakir ülkesi olan Norveç, 1960'larda Kuzey Denizi'nde petrol ve doğal gazın bulunmasıyla önemli bir ekonomik atak yaşamış ve büyümeye başlamıştır. Norveç bugün gelir ve refah düzeyi en yüksek ülkeler arasındadır (http://www. saturk.gov.tr /images/pdf/ust/norvec.pdf, 2016).

NATO ve EFTA (Avrupa Serbest Dolaşım Örgütü) üyesi olan Norveç, Avrupa Birliği üyesi değildir. Avrupa Birliği'ne üyelik konusu iki kez referandum ile halka sorulmuş, ikisinde de ret sonucu çıkmıştır. Ülkenin üye olmak istememesinin en önemli nedeni yaşam standartlarının Avrupa ülkelerinin üstünde oluşudur. Buna karşılık Norveç'in en önemli sorunları azalan nüfus ve yaşlanan nüfustur (İmamoviç, 2007).

Dr. Dilek Erol Sahillioğlu
Millî Eğitim Bakanlığı

mamladıktan sonra eğitim alanında mesleki bir ders alırlar. Yüksek lisans düzeyinde beş yıllık bir eşzamanlı öğretmen eğitim programı da dâhil olmak üzere, 3 yıllık bir programa ek olarak öğretmen yeterliği için başka seçenekler de bulunmaktadır (EURYDICE, 2012, http://www.euroeducation.net/prof/norco.htm). Norveç'te öğretmen formasyonu eğitimine girişte en az iki kademede seçim kriteri aranmaktadır. Formasyon almak isteyen öğrenciler öncelikle 13 yıllık eğitimini tamamlamalıdır. Ayrıca mevcut sınıf ortalaması seçimde önemli diğer ölçüttür. (Altıntaş & Yeşiltepe, 2016).

1996 yılında Eğitim ve Araştırma Bakanlığı ilk ve ortaokul kademesindeki öğretmen yetiştirmeye özel önem vermiş olup, 1996-2000 yıllarını kapsayan ulusal bir plan hazırlamıştır. 2000-2003 yıllarında plan yeniden gözden geçirilmiş ve bugün hâlen geçerliliğini korumaktadır (Mellem, 2012).

Genel olarak öğretmen yetiştirme programları 4 yıllıktır. İlk 2 yıl zorunlu modülleri içerir (eğitim çalışmaları, Norveçce, matematik, din). 3. Yıl öğrenciler farklı öğretim konularını seçer. Son yıl kendi tercih ettikleri alan üzerine çalışırlar ve her dönem öğretmenlik uygulaması yaparlar. (Valenta, Simonsen, Ringen, 2008).

Norveç'te öğretmenlerin %5'inden fazlası resmî emeklilik yaşından sonra da hizmet vermektedir (http://eacea.ec.europa.eu/education/Eurydice/ documents/key_data_series/134TR.pdf)

AİLE EĞİTİMİ ve AİLENİN EĞİTİME DÂHİL EDİLMESİ

1 Ocak 2006 tarihinden itibaren yürürlükte olan 64 sayılı yasanın 2. bölüm 4. fıkrasında ailelerin eğitime nasıl dâhil edeceği belirtilmiştir. Yasaya göre ev ve okul eğitiminin eşgüdümlü olabilmesi için her okulda ailelerden oluşan aile kurulu ve koordinasyon kurulu bulunmalıdır.

Aile kurulu, tüm çocukların ailesini içermektedir. Kurulun amacı, çocukların ortak ilgileri/ilgi alanlarını teşvik eden, daha iyi bir anaokulu ortamını oluşturmak için okul-aile iş birliğini sağlamaktır. Ayrıca eğer velilerin ödemesi gereken azami bir tutar belirlenmişse yalnızca aile kurulu bu ücretlerin üstünde bir ücret alınması için onay verebilir.

Koordinasyon kurulu, özünde tavsiye ve iletişimi arttıracak bir koordinasyon organıdır. Veliler ile anaokulu personelini kapsar ve her grup eşit oranda temsil edilir. Anaokulu sahibi de isterse bu kurula girebilir. Ama veli ve personelden daha fazla temsilci olamaz (Act No.64, 2005).

Sonuç olarak Norveç'te, okullar eğitim ve öğretimin tüm alanlarında, kararları öğretmenlerin kendileri ya da okul müdürüyle birlikte alırlar. Kurumlar bünyelerinde oluşturdukları aile danışma kurulları bir yıllık programın oluşturulurken öğretmen ve müdürle birlikte hareket ederler (http://www.udir.no/Upload/Brosjyrer/5/ Education_in_Norway.pdf?epslanguage=no).

KAYNAKLAR

Act No. 64 of June 2005 Relating to Kindergartens (The Kindergarten Act). [https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/engelsk/act_no_64_of_june_2005_web.pdf] (Erişim tarihi: 05.08.2016).

Alat, Z. (2010). Çeşitli ülkelerde okul öncesi eğitim. İçinde G. Haktanır (Ed.), *Okul öncesi eğitime giriş* (s. 185-214). Ankara: Anı.

Altıntaş, G. & Yeşiltepe M. (2016). Karşılaştırmalı öğretmen yetiştirme. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi. Inoved Özel Sayı, 225-250.

Breiteig, T. (2008). Country report on teacher education: Norway.

Cleveland, G. & Krashinsky, M. (2003). *Financing early childhood education and care services in OECD countries.* University of Toronto at Scarborough paper commissioned by the Organisation for Economic Cooperation and Development for the Thematic Review of ECECPolicy, Toronto.

Demirel, Ö. (1996). *Karşılaştırmalı eğitim*. Ankara: Pegem A.

Doğramacı, İhsan (2000). Türkiye'de ve dünyada yükseköğretim yönetimine bir bakış: günümüzde rektör seçimi ve atama krizi.

Education in Norway. [http://www.udir.no/Upload/Brosjyrer/5/Education_in_Norway.pdf?epslanguage=no] (Erişim tarihi: 05.08.2016).

Erdiller, Z. (2010). Erken çocukluk eğitiminde temel kuram ve yaklaşımlar. İçinde İ.H. Diken (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi* (s. 56-92). Ankara: Pegem A.

Eskioğlu, Itır. (2007). Türkiye ile Kanada, Norveç, ABD, Avustralya ve Avusturya yükseköğretim sistemleri içinde lisansüstü müzik eğitimi programlarının karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

EURYDICE. (2012). Avrupa'da Eğitime İlişkin Önemli Veriler 2012, European Commission. P9 Eurydice: Eğitim, Görsel-İşitsel ve Kültür İdari Ajansı. [http://eacea.ec.europa.eu/education/Eurydice/

documents/ key_data_series/134TR.pdf] (Erişim tarihi: 05.08.2016).

http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Norway?veaction=edit (Erişim tarihi: 20.07.2016).

http://theoslotimes.com/article/history-of-education-in-norway (Erişim tarihi: 30.07.2016).

http://www.euroeducation.net/prof/norco.htm (Erişim tarihi: 08.08.2016).

http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/norvec.pdf, (Erişim tarihi: 15.07.2016).

http://www.udir.no/Upload/Brosjyrer/5/Education_in_Norway.pdf?epslanguage=no (Erişim tarihi: 29.07.2016).

https://www.ssb.no/en/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/211355?_ts=14a393592e0 (Erişim tarihi: 05.08.2016).

İmamoviç, Adi. (2007). Avrupa Birliği genişleme politikaları çerçevesinde Norveç'in konumu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mellem, O. (2012). The Norwegian education system. [https://www.epnuffic.nl/en/publications/find-a-publication/ education-system-norway.pdf] (Erişim tarihi: 01.08.2016).

Ministry of Education and Research. The Norwegian Education System-Режим доступа: [http://www.regjeringen.no/ en/dep/kd/Selected-topics/compulsory-education/the-norwegian-education-system.html?id=445118] (Erişim tarihi: 01.08.2016).

Nygard, G. (2016). Facts about education in Norway 2016. [https://www.ssb.no/en/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/211355?_ts=14a393592e0] (Erişim tarihi: 05.08.2016).

OECD Country Note .(2001). Education policy Outlook Norway. [https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/ vedlegg/internasjonalt/unesco/nor_profile_final_version_en.pdf] (Erişim Tarihi: 26.07.2016).

Sağlam, M. & Kürüm, D. (2005). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Öğretmen Eğitiminde Yapısal Düzenlemeler ve Öğretmen Adaylarının Seçimi. Milli Eğitim Dergisi, 167.

The Norwegian education system described and compared with the Dutch system. [https://www.epnuffic.nl/ en/publications/find-a-publication/education-system-norway.pdf] (Erişim tarihi: 05.08.2016).

UNESCO, 2015. Education for All by 2015. Will we make it? [http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001547/ 154743e.pdf] (Erişim tarihi: 05.08.2016).

Valent, M. & Simonsen B. & Ringen B.K. (2008). Teacher education in Norway: Bacheolar program, 33 Conference of the Association for Teacher Education in Europe, 23-27 August 2008, Brussel.

Yaman, H., Dağtaş A. (2015). Norveç ve Türkiye'deki ana dili öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 8,19. 243-382.

Bölüm 43

POLONYA

GİRİŞ

Polonya, Almanya'nın doğusunda, Rusya'nın kuzeybatısında ve Baltık Denizi'nin güneyinde bulunmaktadır. Ülke 312.679 km²lik yüzölçümüyle Avrupa'nın dokuzuncu büyük ülkesidir. Yaklaşık 38 milyonluk nüfusuyla da dünya sıralamasında en kalabalık otuz üçüncü ülke konumundadır (Polonyadan, 2010).

Polonya Devleti, 10. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmış ve 963 yılı ülkeler tarihinin başlangıcı olmuştur. Polonya ve Vistula nehirleri arasında yaşamış olan Islav kabilelerinin kurmuş olduğu bir devlettir. O zamanki bu Islavlara, "yayla insanları" manasına gelen "Polane" deniyordu. Zamanla bu isim Polonya hâline dönüştü. Polonya, 14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar Avrupa'da güçlü bir devlet olarak hâkimiyetini sürdürdü. 1772'den sonra Polonya'nın çöküş dönemi başladı. Polonya'nın topraklarını Prusya, Rusya ve Avusturya aralarında paylaştılar. Bunu 1793 ve 1795 yıllarındaki paylaşımları takip etti. Polonya'nın elinde sadece Doğu Prusya civarı kaldı. Birinci Dünya Harbi sonrası uzun mücadele ve sıkıntıların ardından 1918 yılında Polonya, Versay Antlaşmasıyla bağımsızlığına kavuştu. Oder-Neisse hattının doğusunda kalan bu bölge Silezya, Pomerania, Batı Prusya ve Doğu Prusya'yı da içine almaktaydı. Polonya on altı voyvodalıktan oluşan üniter bir devlettir. Polonya Avrupa Birliği, NATO ve OECD üyesidir (Polonya Kültür Derneği, 2013).

EĞİTİM TARİHİ

Polonya, AB'ye katıldıktan sonra uygulanılan projeler ve hibe programlarıyla, 1999 yılında eğitim programlarını revize ederek ülkenin en kırsal kesimlerine ulaşmaya çalışmış ve ortak ilkeler doğrultusunda eğitim vermeye başlamıştır. Polonya 2010'lu yıllarda, çocuklara ve gençlere eğitim sağlayan kurumların, hızla gelişen küreselleşmenin ve bilgi temelli ekonominin, kurumlar üzerindeki yeni gereksinimlerini etkili bir biçimde karşılayabilmek için adımlar atmıştır. Kurumların birer öğrenim odağı olarak gelişebilmesi açısından, bu atılım hem okul hem de öğretmen için oldukça önemlidir (Parmaksız & Yavuz, 2016).

Polonya'da eğitim karma olup, çoğunlukla ücretsiz ve halka açıktır. Polonya okul sistemi, 1999 yılında çıkarılan bir yasa ile yeniden düzenlenmiştir. Bu yeni düzenlenmede okul sistemi; altı yıllık ilköğretim okulları, üç yıllık ortaöğretim I. kademe (spor) okulları, altı yıllık genel liseler, dört yıllık teknik liseler ya da üç yıllık mesleki okullar, iki yıllık tamamlama liseleri, üç yıllık tamamlama meslek okulları, ortaöğretim sonrası okullar ve yükseköğretim kurumları olarak yapılanmıştır (Balcı, 2011).

Nuray Eran Türedi
Bilm. Uzm., Öğrt. MEB

organları veya pedagojik gözetiminden sorumlu organlara, okul müdürü ve diğer okul kuruluşlarına tüm okul ile ilgili konularda önerge verebilir. Okul müdürü tarafından önerildiği gibi aynı zamanda zaman çizelgeleri ve finansal plan üzerinde görüşler verebilir (Polish Eurydice Unit, 2014).

KAYNAKLAR

Balcı, A. (2011); *Karşılaştırmalı* eğitim *sistemleri*, Pegem Akademi, Ankara.

Birdişli, F. ve Özdemir H.(2009) Türkiye'de Nitelikli Kamusal Eğitim Politikaları İçinde Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi ve Avrupa Birliğinde Yer Alan Uygulamalar II. Üstün Yetenekliler Kongresi. Eskişehir

Central Statistical Office, (2010/11); *(Główny Urząd Statystyczny)* http://www.stat.gov.pl/gus

Eurydice, (2005); Citizenship Education At School In Europe. Brussels, Eurydice.

Eurydice, (2010); National System Overviews on Education Systems in Europe and Ongoin Reforms". http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_PL_EN.pdf. Warsaw.

Eurydice, (2012); World Data on Education, VII 2010/11, http://www.ibe.unesco.org/en/services/online-materials/world-data-on-education/seventh-edition-2010-11.html, (Erişim Tarihi: 2015, 10 Şubat).

Eurydice, (2014); Political, Social and Economic Background and Trends, https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Poland:Political,_Social_and_Economic_Background_and_Trends. (Erişim Tarihi: 2015, 15 Mart). (Erişim Tarihi: 2015, 10 Şubat).

Eurydice, (2015); Political, Social and Economic Background and Trends,, https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Poland:Political,_Social_and_Economic_Background_and_Trends, (Erişim Tarihi: 2015, 15 Mart).

Ministry of National Education (1999); *Education for All 2000 Assessment: country report of the Republic of Poland*, (Under the co-ordination of K. Kafel), Warsaw.

Ministry of National Education (2000*); The Polish system of national education in the period of reforms*, Warsaw.

Ministry of National Education (2008); *The development of education. National report of Poland*. Presented at the 48th session of the International Conference on Education, Geneva.

Parmaksız, R. Ş. & Yavuz, Ö. (2016); Karaelmas Journal of Educational Sciences 4. 59-70

Polish Eurydice Unit. *(2005);* Report prepared for: *Structure of education, vocational training and adult education systems in Europe*, EURYDICE, CEDEFOP and ETF, *Poland.*

Polish Eurydice Unit. (2008); *The education system in Poland*, Warsaw, June.

Polish EURYDICE Unit (2012); Foundation for the Development of the Education System, Warsaw.

Polish Eurydice Unit. (2014); Foundation for the Development of the Education System, Warsaw.

Polonyadan (2010); http://www.polonyadan.com/polonya-hakkinda-2, (Erişim Tarihi: 18.07.2016).

Polonya KültürDerneği (2013); http://polonyakulturdernegi.com/polonya-hakkinda-genel-bilgiler.html#.V4yf1fmLTIU, (Erişim Tarihi: 18.07.2016).

Virtualcampuses (2015); Poland, virtualcampuses.eu/index.php/Poland#Educational_system_in_Poland, (Erişim Tarihi: 2015, 10 Şubat).

Bölüm 44

PORTEKİZ

GİRİŞ

Güneybatı Avrupa'da bir devlet olan Portekiz Cumhuriyeti İber Yarımadası'nın batı bölümünde yer almaktadır. Kuzey ve batıdan İspanya, güney ve batıdan Atlas Okyanusu ile çevrilidir. Ülkenin, İspanya ile sınırını oluşturan kuzey doğu ve orta kesimleri dağlık bölgelerdir. İber Yarımadasının 1/6'sından biraz fazlasını kaplayan, Atlas Okyanusu'ndan 805 km'lik bir kıyı şeridi bulunan ülke, coğrafi anlamda Avrupa'dan ayrıdır ve Avrupa Kıtası'nın en batıdaki ülkesidir (Şirin, 2013). Ülkenin başkenti, Lizbon ve resmî dili Portekizcedir. Portekizce Latince kökenli olmasına karşın, Latinceden gelmeyen Kelt (Latinceden önce, Alman Vizigotlar aracılığıyla) ve Arap (Mağripliler aracılığıyla) sözcüklerini de içerir. Bu dil, yalnız Portekiz'de değil Makao, Galiçya'nın bazı bölgelerinde (İspanya) Brezilya, Yeşilburun Adaları ve Portekiz'in eski sömürgelerinde de (Angola ve Mozambik vb.) konuşulur. Yüzölçümü: 92.270 km^2dir (Azor ve Madeira Adaları ile birlikte). Atlas Okyanusu'ndaki Azor ve Madeira takımadaları özerk yönetimleriyle birlikte Portekiz'in bir parçasıdır. Çin'in güneydoğu kıyılarındaki küçük Makao adası (21 km^2) Portekiz'in denizaşırı toprağıdır. Akdeniz ikliminin egemen olduğu Portekiz'de, kışlar ılık ve yağışlı, yazlar sıcak ve kurak geçer. Bölgelerde iklim bakımından büyük bir farklılık görülmemesine karşın, güney genelde kuzeye oranla daha sıcak ve kuraktır (http://www.nkfu.com/portekiz-hakkinda-bilgi/).

Tarihi ve kültürü ile zengin bir ülke olan Portekiz toprakları geçen 3.100 yıl boyunca tarihi, kültürü, dili ve etnik yapısı ile Fenikeliler, Yunanlılar, Romalılar, Cermenler ve Endelüs Emevileri'nin de içinde bulunduğu çeşitli medeniyetlerden etkilenmiştir (Şirin, 2013). Portekiz 1143 yılında bağımsızlığını kazanmış ve XVI. yüzyılın ortalarına kadar hızla büyüyen, Portekiz İmparatorluğu'nun sınırları Batı ve Doğu Afrika, Brezilya, İran, Çinhindi ve Malaya Yarımadası'na kadar genişlemiştir (Çiftçi, 2014). XV. ve XVI. yüzyılları arasında Brezilya'dan Filipinler'e uzanan Portekiz İmparatorluğu, o dönemlerde dünyanın önde gelen ekonomik, politik ve kültürel güçlerinden biri olarak tarihte yerini almıştır (Şirin, 2013). 5 Ekim 1910 tarihindeki cumhuriyetçi devrim Portekiz monarşisini ortadan kaldırdı. Ama devam eden kaos ortamı ve I. Dünya Savaşı'na askerî katılımın artırdığı 2 önemli ekonomik problem 28 Mayıs1926'daki askerî darbeye neden olmuştur. Ülke, 1933 yılına kadar sağ eğilimli askerî diktatörlük tarafından yönetilmiştir (Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, 2010). XX. yüzyılda imparatorluğun dağılmasıyla birlikte Portekiz Cumhuriyeti olarak Avrupa'ya dönmüştür. 1974 yılında ülke Karanfil Devrimi ile demokratikleşmeye başlayan Portekiz 1976 yılında kabul edilen anayasaya göre yönetilen,

Öğr. Gör. Ayşe Meriç
Ordu Üniversitesi

menleri geliştirmek üzere birçok yeni sistem devreye sokulmuş, öğrencilerin okuma yeterliklerini artırmak ve okuma alışkanlığını edindirmek amacıyla, bir ulusal plan ilan edilmiştir. Portekiz'de bugün tüm 4., 6. ve 9. sınıf öğrencileri, Matematik ve Portekizce derslerinden yıllık değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (http://www.pearsonfoundation.org/oecd/portugal.html).

AİLE EĞİTİMİ

Portekiz'de eğitim hedeflerini gerçekleştirmek ve öğrencilerin başarılarını arttırmak aile ile yakın iş birliği içerisinde olan bir süreç olarak kabul edilmektedir. Hiç kuşkusuz öğrencilerin başarısını etkileyen en önemli faktörlerden birisi de ailedir. Anne ve baba eğitim düzeyinin öğrencinin başarılarında önemli etkileri bulunmaktadır. Anne babaların eğitim düzeyi arttıkça öğrenci başarısı da artmaktadır.

Portekiz'de okul kurullarının önem taşıdığı görülmektedir. Okul kurulları veli ve öğrenci temsilcilerinin de katıldığı kapsamlı bir yapıyı içermekte ve okul-aile iş birliğinin güçlenmesini ve gelişmesini sağlamaktadır (Ünal & Çolak, 2005).

KAYNAKLAR

Adalet Bakanlığı, Portekiz Anayasası. [http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/13-PORTEK%C4%B0Z%20439-532.pdf / Erişim Tarihi: 10.08.2016].

Arslan, M. (2005). Avrupa Birliği Ülkelerinde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi ve Mevcut Durumu. Millî Eğitim Dergisi, 33(167). [http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/Milli_Egitim_Dergisi.html/ Erişim Tarihi: 23.07.2016].

Ünal, S. & Çolak, E. (2005) AB Ülkelerinden Portekiz ve İspanya Eğitim Sistemlerinin İncelenmesi ve Türk Eğitim Sistemi ile Karşılaştırılması. Millî Eğitim Dergisi, 33(167). [http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/ Milli_Egitim_Dergisi.html/ Erişim Tarihi: 23.07.2016].

Constitution of the Portuguese Republic - fourth revision (1997). (Text according to Constitutional law nº 1/97 of 20 September).

Çiftçi, M. (2014). Portekiz'de ilk ve Orta Dereceli Okullarda Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredat, metot ve Araç-Gereçler Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü & Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erginer, A. (2012). Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri ve Türkiye Eğitim Sistemleriyle Karşılaştırmalar (4. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Eurostat Statistical Office of the European Communities (EUROSTAT), (2012). Key data on education in Europe 2012. [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/134EN.pdf/ Erişim Tarihi: 02.08.2016].

Eurydice (2005). Avrupa'daki Eğitim Sistemleri ve Devam Eden Reformlar Üzerine Özet Ulusal Belgeler: Portekiz. [http://www.eurydice.org/ Erişim Tarihi: 13.07.2016].

Sarı, B. & Acar, E. (2008). Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Ülkelerden Bir Bakış: Türkiye, Macaristan, Portekiz, Litvanya, Yunanistan Örnekleri. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi 3. Ulusal Okul Öncesi Eğitimi Öğrenci Kongresi Bildiri Kitabı, 295-302, Ankara: SMG Yayıncılık.

Şirin, A. (2013). Portekiz Eğitim Sistemi (425-436). Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış (Ed. S. Ada & Z. N. Baysal). (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, (2010). Ülke İhlal Karneleri: Portekiz'in Hak İhlalleri Karnesi. [http://www. uhim.org/images/karne/1309770217.pdf/Erişim Tarihi: 10.08.2016].

Yıldırım, M.C. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. C.7 S.25 (091-110). [http://www.esosder.org/Erişim Tarihi: 13.07.2016].

[http://www.nkfu.com/portekiz-hakkinda-bilgi/ Erişim Tarihi: 13.07.2016].

[http://www.portekizkonsoloslugu.com/portekiz-hakkinda/ Erişim Tarihi: 13.07.2016].

[http://www.eurydice.org/ Erişim Tarihi: 31.07.2016].

[https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Portugal / Erişim Tarihi: 31.07.2016].

[http://www.pearsonfoundation.org/oecd/portugal.html/Erişim Tarihi: 01.08.2016].

[http://portugal.angloinfo.com/countries/portugal/schooling.asp/Erişim Tarihi: 01.08.2016].

[http://www.childinfo.org/files/IND_Portugal.pdf/Erişim Tarihi: 01.08.2016].

Eurydice (2000). [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php/Erişim Tarihi: 02.08.2016].

Eurydice (2003). [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php/Erişim Tarihi: 02.08.2016].

Eurydice (2009). [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php/Erişim Tarihi: 02.08.2016].

Eurydice (2012). [http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php/Erişim Tarihi: 02.08.2016].

Bölüm 45

RUSYA

http://www.webdergi.com/kultur/dunyanin-en-buyuk-10-ulkesi

GİRİŞ

Rusya veya resmî adıyla Rusya Federasyonu, Avrupa'nın doğusunda ve Asya'nın kuzeyinde çok geniş alana yayılan bir ülkedir. Rusya Federasyonu, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasının ardından federal yarı başkanlık tipi cumhuriyet ile yönetilmeye başlamıştır. Federasyon, 89 yönetsel birimden (özerk cumhuriyetler, mega bölgeler, bölgeler, eyaletler ve iki özerk şehir Moskova ve St. Petersburg) oluşmuştur. Kuzeybatıdan güneydoğuya Rusya; Norveç, Finlandiya, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Belarus, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan, Kazakistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Moğolistan ve Kuzey Kore ile komşudur. Deniz sınırı olarak Ohotsk Denizi ile Japonya ve Bering Boğazı ile bir ABD eyaleti olan Alaska ile de komşudur. Rusya 17.075.400 km^2 lik yüzölçümü ile dünyanın en büyük ülkesidir ve yaklaşık dünyanın yaşam alanının sekizde birini kapsar. Rusya aynı zamanda 2014 yılı itibarı ile 144 milyon nüfusu ile dünyanın en kalabalık dokuzuncu ülkesidir. Dünyanın en büyük petrol ve doğal gaz üreticisi olan Rusya, muazzam doğal kaynakları sayesinde önemli bir piyasa ekonomisine sahiptir. Rusya'da 160 etnik grup tarafından 100'den fazla dil ve lehçe konuşulmaktadır. 2002 nüfus sayımına göre Rusça 142,6 milyon kişi tarafından konuşulurken, bunu 5,3 milyonla Tatarca ve 1,8 milyonla Ukraynaca takip etmektedir. 33 harflik Kiril alfabesi ile yazılan Rusça, ülkenin tek resmî dili olmakla birlikte Birleşmiş Milletler'in de altı resmî dilinden biridir. Rusya Federasyonu'nun başkenti Moskova'dır ve şehir dünyanın en yoğun işleyen ve mimarisi ile ünlü metro sistemine sahiptir. 2007 yılı istatistiklerine göre dünyanın en pahalı şehirleri listesinde 1. sıraya yerleşen Moskova'da eğitim ve bilim alanında birçok kuruma da ev sahipliği yapmaktadır (Balcı Bucak, 2000; Demirkasımoğlu, 2011; http://www.webdergi.com/kultur/dunyanin-en-buyuk-10-ulkesi,https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya, http://www. Rusyadaegitim.com/moskova).

Doç. Dr. Gülümser Gültekin Akduman
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
Prof. Dr. Yasemin Aydoğan
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

uzmanların etkili olduğu vurgulanmaktadır. Nitekim yaşam koşullarına ve iklime bağlı olarak da artış gösteren çocuk hastalıkları, okul öncesi eğitim kurumlarına alternatif uygulamalar geliştirilmesinde neden olmuştur. Çocuğu üç yaşına gelene kadar annelere kısmen ücretli izin verilmesi de bu uygulamalar arasında yer almıştır Ancak son yıllarda yapılan çalışmalar çocuğun gelişimi, eğitimi ve özellikle sosyalleşmeleri konusunda evde bakımın, okul öncesi eğitim kurumu eğitiminin gerisinde kaldığını göstermiştir (Ercantürk, 2010).

Günümüz Rusya'sında erken çocukluk eğitim hizmetleri konusunda araştırmalar yapılmakta ve çocuk-aile-eğitimci ve toplum yararına en iyi modellerin geliştirilmesine çalışılmaktadır.

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Rusya eğitim sisteminde öğretmenler; pedagoji okulları, pedagoji kolejleri, pedagoji enstitüleri ve üniversitelerde eğitim almaktadır. Yabancı dil öğretmeni olmak isteyenler, bu kararı, hayatın erken dönemlerinde almalıdır. Çünkü birçok üniversite 17 ve 18 yaş öğrencilerini kabul etmektedir. Bu canlı rekabet ortamında, yabancı dil bölümlerine, ortaöğretimi A derecesiyle bitirmiş ve yabancı dil tercihi, tarih ve Rus dili ve edebiyatı alanlarındaki sınavları başarıyla geçmiş öğrenciler kabul edilmektedir. Dilbiliminde köklü bir temel, Rusya'da, yabancı dil öğretmenliğinin başlıca şartlarındandır. Öğretmen eğitimi, aynı zamanda, psikoloji, sosyoloji, felsefe, eğitim teorisi, hedef dilin edebiyatı, yabancı dil öğretim metoduyla birlikte haftada 20 saat dilin diğer çalışma alanlarıyla (analitik düşünme, pratik gramer, sohbet, yazılı uygulama gibi) desteklenir (Aydoğan & Çilsal, 2007).

Okul öncesi öğretmenler eğitimlerini pedagoji okullarında almaktadırlar. Rusya'da okul öncesi öğretmeni olmak için 10 dönem yani 5 yıllık eş zamanlı bir eğitim uygulanmakta ve bu süreçte öğrenciler 8884 saatlik eğitim almaktadır. Bu kapsamda genel kültür dersleri için 16 ders ve 1790 saat; öğretmenlik formasyon dersleri için 23 ders ve 1980 saat, özel alan bilgisi için de 43 derslik eğitim süresi ayrılmıştır. Ayrıca öğretmen yetiştirmede ders dışı etkinliklere, özellikle de uygulamaya büyük önem verilmektedir. Eğitim sürecinin uzunluğu ve içeriği dikkate alındığında Rusya'da okul öncesi öğretmenlerin yetiştirilmesine hassasiyet gösterildiğini söylemek mümkündür. Eğitimde "kalite sağlama" çalışmalarına diğer ülkelerden daha yoğun olarak gösterilen özen de, yükseköğretimi ve öğretmen yetiştirme çabalarını desteklemektedir (Balcı Bucak, 2000; Demirkasımoğlu, 2011; Memmedova Telci, 2011; Küçükoğlu & Kızıltaş, 2012).

Pedagoji okullarının programında Anatomi, Fizyoloji, Sağlık Bilgisi, Eğitim Psikolojisi, Çocuk Gelişimi, Eğitim Tarihi ve Felsefesi, Çocuk Edebiyatı, Öğretim Yöntemleri, Beden Eğitimi, Resim ve Müzik dersleri yer almaktadır. Rusya'nın öğretmen yetiştirmede değerler/etik kurallara önem verilirken, okul öncesi öğretmen yetiştirmedeki amaçları; ebeveyn katılımı, iş birlikli/oyun merkezli eğitim, eleştirel düşünme, iletişim becerileri, okulu/millî eğitim politikasını tanımaktır (Aydoğan & Çilsal, 2007; Memmedova Telci, 2011; Küçükoğlu & Kızıltaş, 2012).

Ülkede öğretmen yetiştirmeye gösterilen özene rağmen, hem öğretim üyeleri hem de öğretmenlere ödenen düşük ücretler, mesleki tercihlerde ve niteliklerde önemli sorunlara neden olmaktadır. Bu durumun temel nedeni 1998 yılında yaşanan ekonomik kriz olmakla birlikte, ülkede kadınlar ve erkekler arasındaki ücret farkı da dikkat çekicidir. Bu sonuçlar öğretmenlerin büyük çoğunluğunun aile bütçelerine katkıda bulunmak amacıyla ikinci bir işte çalışmasına yol açmakla birlikte, son yıllarda bu olumsuzlar giderilmeye çalışılmaktadır (Akt. Güven & Yiğit, 2009).

KAYNAKLAR

Akarsu, F. (Ed.). (2005). *Ülkeler ve Eğitim Sistemleri Karşılaştırma Yazıları*. Ankara: Nobel

Aydoğan, İ & Çilsal, Z. (2007). Yabancı Dil Öğretmenlerinin Yetiştirilme Süreci (Türkiye ve Diğer Ülkeler), Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22, 179-197.

Balcı Bucak, E. (2010) Rusya Federasyonu Zorunlu Temel Eğitim Kurumlarında Ana Öğretim Programı ve Buna Dayalı Olarak Oluşturulan Programlar, Millî Eğitim Dergisi, 148 (http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/ Milli_Egitim_Dergisi/148/4-2.htm).

Demirel, Ö. (2000). *Karşılaştırmalı Eğitim.* Ankara: Pegem

Demirkasımoğlu, N. (2011). Türk Eğitim Sisteminde Bir Alt Sistem Olan Denetim Sisteminin Seçilmiş Bazı Ülkelerin Denetim Sistemleri ile Karşılaştırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2(23), 24-48.

Ercantürk, O. K. (2010). *Rus Eğitim Sisteminin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan, İ. (2003). *Karşılaştırmalı Eğitim: Çağdaş Eğitim Sistemleri*. İstanbul: Sistem

Güven, İ. & Yiğit, Ö. (2009). Rusya Federasyonu Lisansüstü Öğretim Sistemi, Lisansüstü Öğretim Sistemleri, Ankara: Pegem

Küçükoğlu, A. & Kızıltaş, E. (2012). A Comparison of Preschool Teacher Training Programs in the UK, Germany, France, Italy, Russia and Turkey. *Elementary Education Online*, 11(3), 660-670.

Memmedova Telci, A. (2011). Rusya Eğitim Sistemi, Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri (Ed. A. Balcı), Ankara: Pegem.

Sezgin, M. F. (2008). *Türk ve Çin Eğitim ve Öğretim Sistemleri Üzerine Bir Karşılaştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Türkoğlu, A. (1998). *Karşılaştırmalı Eğitim "Dünya Ülkelerinden Örneklerle"*. Ankara: Baki

Ültanır, G. (2000). *Karşılaştırmalı Eğitim Bilimi Kuram ve Teknikler*. Ankara: Eylül

http://russianeducationsystem1.blogspot.com.tr/2013_12_01 _archive.html).

http://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_10_30/Rusyda-egitim-zamani/).

http://urn.meb.gov.tr/ulkelerpdf/RUSYA.pdf

http://www. Rusyadaegitim. com/moskova).

http://www.academia.edu/10093255/Rusya_Federasyonu_E%C4%9Fitim_Sistemine_Genel_Bak%C4%B1%C5%9F).

http://www.rusyadaegitim.com/rusyada-egitim).

http://www.webdergi.com/kultur/dunyanin-en-buyuk-10-ulkesi

Bölüm 46

SIRBİSTAN

GİRİŞ

Sırbistan ya da resmî adıyla Sırbistan Cumhuriyeti, Balkanlar'da yer alan bir devlettir. Sırbistan-Karadağ'ın ayrılmasıyla oluşmuştur. Doğusunda Romanya ve Bulgaristan, batısında Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Karadağ, güneyinde Makedonya ve Arnavutluk, kuzeyinde ise Macaristan ile komşudur. Ülkenin %80'i Sırp, %4,4'ü Macar, %2,3'ü Müslüman, %1,2'si Hırvat ve %1,2'si çingenedir. Diğer küçük azınlıklar Bulgarlar, Slovaklar ve Rumenlerdir. Ülkede %95 oranında Sırpça, %5 oranında da Arnavutluk dili konuşulur ancak anayasa tarafından eğitimde azınlık dil hakları korunmaktadır (OECD, 2003).

EĞİTİM TARİHİ

11. ve 12. yüzyıldan itibaren Roma Katolik manastır okullarının açılması Sırbistan eğitim tarihinin başlangıcı kabul edilmektedir. Roma Katolik manastır okullarının yanı sıra Sırp Ortodoks manastırlarında da eğitim verilmiştir. Ortaçağ Sırp Devleti'nin yıkılmasından sonra açılan okullar içerisinde slav ve latin okulları da açılmıştır. İlk Sırbistan ilkokulu Norma Sombor, 1778 yılında kurulmuştur. Bilinen en eski sırp gymnasium "Karlovci" 1791 yılında kurulmuştur. Belgrad Üniversitesi ise resmen 1905 yılında oluşturulmuştur. İkinci dünya savaşından sonra daha fazla üniversite eğitim vermeye başlamıştır. 20. yüzyılda ise Belgrad Üniversitesi güçlü bir üne kavuşmuştur. 2005 (Bologna sürecinin uygulanması ve kapsamlı eğitim reformundan) önce, Sırbistan eğitimde, Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti sistemini uygulamıştır. Bu sisteme göre, okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim isteğe bağlı olarak verilmiştir (Cox, 2002).

EĞİTİMDE YÖNETİM, FİNANSMAN VE YASAL DÜZENLEMELER

Sırbistan eğitim faaliyetlerinin yönetildiği kurum, Eğitim ve Bilim Bakanlığıdır. Okul inşaatı, okul bakımı, ısıtma, mobilya, eğitim ekipmanları ve ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında kullanılan eğitim materyallerinin sağlanmasındaki finansman sorumluluk belediyelere aittir. Bazı durumlarda devlet bütçesi de bu harcamaları finanse etmek için belediyelere yardımcı olur (OECD,2003 ve WDE, 2010/11). Sırbistan yasalarına göre; eğitim ve eğitim bilim sistemi, bütün çocuklar, öğrenciler ve yetişkinlere şunları sunabilmelidir: Eğitim ve eğitim bilimi cinsiyet, sosyal statü, kültür, dini veya başka bir köken, ikamet edilen yer, maddi durum veya sağlık duru-

Arş. Gör. Büşra Şahan Aktan
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi

leri eğiten fakültelere gelindiğinde, kapsayıcılığı konu eden dersler bulunmamakta, ilave desteğe ihtiyaç duyan çocuklarla çalışma en fazla bir eğitim bilim-psikoloji dersinin parçası olarak verilmektedir. Bütün bunlar öğretmen olacak öğrencilerin (ve meslek okullarında öğretmenlik yapacak öğrencilerin) eğitimleri sırasında kapsayıcı bir okulda görev yapmak için gerekli becerileri kazanmadığına işaret etmektedir. Bu kişilere daha sonraları göreve hazırlanmaları sırasında uzmanlık ve mesleki gelişim seminerleri verilir, bir eğitim bilim uzmanıyla çalışma fırsatı tanınır. Ancak bu çözümler yeterince etkili değildir. Eğitim bilim uzmanları 2010/11 eğitim yılından itibaren görev yapmaya başlamış olsa da, sayıları hâlâ çok azdır (Simic, Bachmann & Stancic, 2013).

Şu anda durum, bir yıl süren göreve hazırlanma dönemi sırasında öğretmenlerin farklı sınıflarda çalışmak için gerekli becerileri kazanmaktan çok, öğretmen lisans sınavına hazırlanmaya yoğunlaştıklarını göstermektedir (Rajovic & Radulovic, 2010). Çoğu zaman öğretmen adayları rehberlerinin kim olduğunu bile tanımaz. Rehberleri olduğunda da genelde aynı meslekten değildir (örneğin, bir matematik öğretmeni bilgisayar öğretmenine rehberlik etmektedir) veya rehberlik görevini yalnızca kâğıt üstünde yapmaktadır.

Farklı alanlardaki öğretmenler için mevcut mesleki gelişim programlarının yüksek sayılabilecek sayıda olmasına rağmen, yapılan çalışmalar öğretmenlerin eğitim ihtiyaçlarının ve seminerlerde sunulan içeriğin genelde farklı olduğunu göstermektedir (Alibabic & Segrt, 2010). Ayrıca sunulan programların etkileri yetersiz kalmaktadır, yani programlar uygulamada zayıf sonuçlar veren tek yönlü aktarım modeline dayanmaktadır (Pesikan vd., 2010). Ayrıca programları onaylanma işlemleri tartışmaya açıktır (kalite kontrol sorunu), programlar yeterince takip edilmemekte veya değerlendirilmemektedir ve finansman sağlama güçlükleri vardır (Stankovic, 2011). Politika raporları seviyesinde öğretmenlerin gelişmesini sağlayacak olanaklar olsa da, uygulamada bu gerçekleştirilememektedir (Simic, Bachmann & Stancic, 2013).

KAYNAKLAR

Alibabic, S. & Segrt, B. (2010). Supply and demand in (sub)system of teacher professional development. *Pedagogija,* 65 (2), 280-294.

Cox, J.K. (2002). The History of Serbia. Greenwood Press, Westport. London.

Kovacs-Cerovic, T. (2006). National Report: Serbia In P.Zgaga (Ed.), *The prospects of teacher education in South East Europe.* South East European Educational Cooperation Network, Center for Educational Policy Studies, University of Ljubljana, Slovenia.

Macura-Milovanovic, S. & Vujisic-Zivkovic, N. (2011). Attitudes of pre-service teachers toward inclusion – Implications for initial professional education. *Pedagogija,* 66 (4), 633-647.

Simic, N. & Bachmann, G. & Stancic, M. (2013). Comparison of Teacher Education Reforms in Serbia and Austria. Contemporary Issues of Education Quality. Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia.

OECD. (2003). Reviews of National Policies for Education. South Eastern Europe. OECD Publications Service, France.

Pesikan, A., Antic, S. & Marinkovic, S. (2010). Conceptualization of teachers' professional development in Serbia – how far we are from the effective model. *Nastava i vaspitanje,* 59 (3), pp. 471-482.

Rajovic, V. & Radulovic, L. (2010). *Serbian beginning teachers' views on induction as their professional development stage*. Paper presented at 35th annual conference of the Association for teacher education in Europe, Budapest, August 26-30.

Stankovic, D. (2011). Perceptions of educational changes in Serbia. Belgrad: Institut za pedagoska istrazivanja.

Unicef (2012). Investing in Early Childhood Education in Serbia. Belgrad, September.

Word Data on Education. (2010-2011). Datos Mundiales de Educacion. Revised version. International Bureau of Education. IBE/2011/CP/WDE/RB.

http://www.masts.tk Erişim Tarihi: 20.07.2016

http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Serbia/Serbia_Law_fundamentals_education_system Erişim Tarihi: 20.07.2016

Bölüm 47

SLOVAKYA

GİRİŞ

Slovak Cumhuriyeti Bayrağı
(Kaynak: http://www.operationworld.org/slov)

Resmî adı Slovak Cumhuriyeti olan ancak çoğunlukla bilindiği adıyla Slovakya (Slovakça dilinde *Slovensko*), bir orta Avrupa ülkesidir. 1946 yılından 1989'a kadar Çekoslavakya Cumhuriyeti, Slovak ve Çek Cumhuriyetlerinden oluşan bir federasyondu. Çekoslavakya 1989 yılındaki Kadife Devrim'in ardından bağımsızlığını ilan etmiştir. 1 Ocak 1993 tarihinde, federasyon dağılmış ve Çek ve Slovak cumhuriyetleri yollarını ayırmıştır. Slovakya'yı ilk tanıyan devletler arasında yer alan Türkiye, Bratislava'da Büyükelçilik açan (21 Nisan 1994) ilk ülkelerden de biridir (EP-Nuffic, 2015; European Commission, 2011; TC Dışişleri Bakanlığı, 2016).

Yüzölçümü 49.035 km^2 olan Slovakya'nın, batıda Avusturya ve Çek Cumhuriyeti, kuzeyde Çek Cumhuriyeti ve Polonya, doğuda Ukrayna ve güneyde Macaristan ile sınırı bulunmaktadır. Dağlık bir yapıya sahip olan Slovakya'da Karpat dağları ülkenin hemen hemen tamamının kuzey kesimini kaplamaktadır. Orta Avrupa iklim kuşağında bulunan ve denize kıyısı olmayan Slovakya, yazları sıcak ve nemli, kışları ise soğuk ve bol yağışlıdır (EP-Nuffic, 2015; European Commission, 2011; T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2016).

Slovak Cumhuriyeti Haritası
(Kaynak: http://www.operationworld.org/slov)

Resmî dil Slovakçadır. Çekçe ve Lehçe ile birlikte Hint Avrupa grubunun Batı Slav dilleri ailesine mensuptur. Başkenti Bratislava olan ülkenin 2015

Arş. Gör. Hande Arslan Çiftçi
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı

de uzmanlar danışman rolündedir. Bu şu anlama gelmektedir: Kurumlar ve uzmanlar, çocuğun ilkokula kayıt olmasının ertelenmesini önerebilirler ya da bu konuda kişilere tavsiye verebilirler, ancak çocuğun ilkokul eğitimine başlamasında nihai karar gücüne sahip değildirler, bu karar ebeveynlere aittir (Eurydice, 2014).

Slovakya, eğitim programlarında ebeveynler ile iş birliğinin önemini vurgulamaktadır. Hiçbir merkezî tavsiye olmadığında, yerel yetkililer ve erken çocukluk eğitimi kurumları, ailelerle iş birliği ve ailelere destek sağlama konusunda kendi yollarını seçmekte özgürdürler. Ebeveynler ve kurumlar arasındaki iş birliğinin en yaygın biçimi, aileler ve öğretmenler arasında düzenli bir diyalogun temelini oluşturacak bilgilendirme toplantıları ve ikili öğretmen-veli görüşmeleridir. Ebeveynler çocuklarının eğitimi konusunda tavsiye almanın yanı sıra çocuklarının gelişimi ve ilerlemesi konusunda da bilgilendirilirler. Bilgi ve tavsiye sağlamak için toplantıların sistematik bir şekilde yapılması tavsiye edilmektedir. Ayrıca ebeveynlik programları ve ev ziyaretleri de düzenlenmektedir. Ebeveynlik programlarında, ebeveynler çocuklarının eğitimi ve gelişimi ile ilgili çeşitli konuları kapsayan resmî derslere katılırlar. Bu derslerin ana amacı, uygun öğrenme etkinlikleri için öneriler de dâhil olmak üzere, çocuğun evde öğrenmesini teşvik etmek için gerekli araçları ebeveynlere sağlamaktır (Eurydice, 2014; Shewbridge vd., 2014).

Slovakya'da, erken çocukluk eğitimi personelini (öğretmenler veya uzmanlar) kapsayan ev ziyaretleri önerilmektedir. Bu ziyaretler genellikle dezavantajlı koşullardan gelen aileleri desteklemek amacındadır, ancak öğrenme güçlüğü olan çocukların ebeveynleri için de mevcuttur. Bu tür ziyaretlerin iki amacı vardır: bir yandan personel ebeveynlere tavsiyelerde bulunur, öte yandan personel çocuğun aile ortamı hakkında daha fazla bilgi edinebilir ve böylece çocuğun ihtiyaçları konusundaki anlayışını arttırabilir. Slovakya'da, ev ziyaretleri için çoğunlukla Roman toplumu ile bağlantı kurmak ve okul öncesi hizmetlerini kullanmayı teşvik etmek amacıyla Roman aileleri hedef alınmaktadır (Eurydice, 2014).

Slovakya, çocukların gelişimini desteklemek için paydaşları ile yakın bir şekilde çalışma konusunda okul öncesi eğitimi personelini teşvik etmektedir. Ebeveynleri ve daha geniş bir topluluğu dâhil etmenin yollarından biri, kurumun yönetimine katılmak için çeşitli paydaşların temsilcilerine olanak tanımaktır. Yönetim, normalde bir konsey veya kurul bünyesinde çalışmaktadır. Bunlar genelde personel, veli ve toplumdan seçilen üyelerden oluşmaktadır (örneğin; yerel yetkililerin ve derneklerin üyeleri). Kurumlar, yönetim kurulu/konseyine ebeveynleri de dâhil etmek zorundadır. Ancak ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında yönetim kurulu bulunurken, okul öncesi eğitim kurumları yönetim kuruluna sahip değildirler (Eurydice, 2014; OECD, 2014b).

KAYNAKLAR

EP-Nuffic. (2015). *Education System Slovakia*. Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2016, https://www.epnuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-slovakia.pdf.

European Commission. (2011). *The 2012 ageing report: Underlying assumptions and projection methodologies*, ISBN978-92-79-19298-2. Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2016. http://ec.europa.eu/economy_finance/ publications/european_economy/2011/pdf/ee-2011-4_en.pdf

EURYDICE. (2007). *The information database on education systems in Europe.* Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2016.http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/EuryCountry.

EURYDICE. (2009). *Organization of the education system in Slovakia 2009/10*. Education, Audiovisual, and Culture Executive Agency, European Commission. Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2016. http://eacea.ec. europa.eu/ education/eurydice/.

EURYDICE. (2012). *Avrupa'da eğitime ilişkin önemli veriler 2012*. Education, Audiovisual, and Culture Executive Agency, European Commission. Erişim Tarihi: 6 Ağustos 2016. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/key_data_series/134TR.pdf.

EURYDICE. (2013). *Avrupa'da Öğretmenler ve Okul Liderlerine İlişkin Temel Veriler 2013 Baskısı*. Eurydice Raporu.Luxembourg: Publications Office of the European Union. Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2016. http://eacea.ec. europa.eu/ education/eurydice./documents/key_data_series/151TR.pdf.

EURYDICE. (2014). *Key data on early childhood education and care in Europe, 2014 Edition*. Eurydice and Eurostat Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. ISBN 978-92-9201-567-1.doi:10.2797/75270.

Herbst M. & Wojciuk A. (2014). *Common origin, different paths: Transformation of education systems*

in the Czech Republic, Slovakia, Hungary and Poland. GRINCOH Working Paper Series, Paper No.4.07.

Jurzyca, E. (2014). *How to increase the quality and efficiency of education in Slovakia.* Institute for Economic and Social Reforms, INEKO. Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2016. http://www.ineko.sk/clanky/how-to-increase-the-quality-and-efficiency-of-education-in-slovakia.

Mentel, A., & Pokorny, M. (ed.). (2012). *OECD review of evaluation and assessment frameworks for improving school outcomes. Country background report for the Slovak Republic*. NUCEM: Bratislava.

OECD. (2014a). *Education at a glance, 2014.* OECD Indicators, OECD Publishing. ISBN: 978-92-64-21505-4.*http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en.*

OECD. (2014b). *Slovak Republic: Developing a sustainable strategic framework for public administration reform*.ISBN 9789264212640, OECD Publishing. Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2016.http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile? plotter=h5&primaryCountry=SVK&treshold=10&topic=EO.

Shewbridge, C., van Bruggen, J., Nusche, D. & Wright, P. (2014). *OECD reviews of evaluation and assessment in education: Slovak Republic 2014, OECD reviews of evaluation and assessment in education.* OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264117044-en.

Siskovic, M. & Toman, J. (2015). *OECD review of policies to improve the effectiveness of resource use in schools: Country background report for the Slovak Republic*. Educational Policy Institute Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic.

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı. (2016). *Slovakya hakkında temel bilgiler*. Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2016.http://bratislava.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121322.

UNDP. (2012). *Report on living conditions of Roma households in Slovakia* 2010. UNDP Europe and the CIS,Bratislava Regional Centre. ISBN: 978-80-89263-11-0.

UNESCO. (2012). *World data on education, Slovak Republic (7th edition, 2010/11)*. Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2016.http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Slovakia.pdf.

Bölüm 48

SLOVENYA

GİRİŞ

Slovenya, Orta Avrupa'nın güneyinde yer alan bir ülkedir. Bir zamanlar Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin bir parçası olan Slovenya, 1991'de bağımsızlığını ilân edip bağımsız bir devlet olmuş, Avrupa Birliği'ne 2004 yılında katılmıştır. Parçalanan Yugoslavya'dan Avrupa Birliği'ne girmiş ilk ülkedir.

Slovenya'da anaokulları genelde 11-12 saat arasında çalışır. Okul öncesinde çocuklar iki yaş grubuna ayrılır. İlk yaş grubu 1-3 yaş arası çocuklar ve ikinci yaş grubu: 3-6 yaş çocuklar veya ilkokul yaşındaki çocuklardan oluşuyor. İlk yaş grubu çocukların sınıfları en fazla 12 kişi, ikinci yaş grubu çocukların sınıfları en fazla 22 kişiden oluşmaktadır. Tam zamanlı ve yarı zamanlı bu programlar okul öncesi öğretmeni ve okul öncesi öğretmen yardımcısı tarafından yürütülmektedir. Anaokulu öğretmenleri, yüksek eğitim programlarını tamamlamak zorundadır. Okul öncesi öğretmen yardımcısının en az 4 yıllık Gimnazija programını tamamlaması gerekmektedir (Yoleri, 2014).

EĞİTİM TARİHİ

(Fotoğraf, 38. Assembly of the Historical Association of Slovenia kongre resmî sitesinden alınmıştır)

Slovenya eğitim sistemi, farklı yönetim biçimlerine göre şekillenmiştir. 1991 yılı, Slovenya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık kazanması ile, Slovenya eğitim sistemi için bir dönüm noktası olmuştur. Okul öncesi eğitimde üniversite eğitimine kadar her alanda düzenlemeler olmuştur. Günümüzde Slovenya'nın bulunduğu bölge eğitim sisteminin uzun bir tarihi vardır. İkinci Dünya Savaşından önceki farklı yönetimler, bu süreçte ilk periyodu oluşturmaktadır. Bu periyoda, *emperyalist eğitim sistemi* olarak adlandırılabilecek

Yrd. Doç. Dr. Perihan Tuğba Şeker
Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

AİLE EĞİTİMİ

Slovenya'da ebeveynlik programları genellikle 6 yaştan küçük çocukların ebeveynleri ve ailelerine yönelik olmaktadır. Slovenya'da okul öncesi eğitim, 1993 yılından itibaren, eğitim sisteminin bir parçası ve Eğitim-Spor Bakanlığının bünyesinde yer almaktadır. Aile Bakanlığı çocuklar ve ailelerin yaşam standartlarını geliştirmek amacıyla farklı çalışmalar yürütmektedir.

Slovenya'da okul öncesi eğitim kurumları, aile katılımı aktiviteleri ve aile katılımı prensiplerini planlamaktadır. Ebeveynlerin, okul öncesi eğitim kurumlarında aktivitelerin planlanmasına ve eğitim aktivitelerine katılma hakları vardır. Ayrıca ebeveynler çocuklarının gelişimleri konusunda okul öncesi eğitim kurumu personelinden sürekli olarak bilgi alma hakkına sahiptir (OECD-ECEC, 2009).

KAYNAKLAR

Eğitim Reformu Girişimi ve AÇEV (2013). Erken Çocukluk Eğitimi ve 4+4+4 Düzenlemesi, 18 Nisan 2013 tarihli Politika Raporu.

EURYDICE (2009). Avrupa'da Erken Çocukluk Eğitim ve Bakımı: Sosyal Kültürel Eşitsizliklerle İlgilenmek http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/thematic_reports/098TR.pdf adresinden alıntılanmıştır.

EURYDICE (2012). Avrupa'da Okulların Finansmanı, http://eacea.ec.europa.eu/ education/eurydice./documents/keydataseries/134TR. pdf adresinden alıntılanmıştır.

EURYDICE (2014). Avrupa'da Okulların Finansmanı, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice adresinden alıntılanmıştır.

OECD-ECEC (2009). The Workforce in Preschool Institutions in Slovenia, 5. OECD-ECEC Network Meeting.

Stremfel, U. ve Lajh, D. (2012). Development of Slovenian Education POlicy in the European Context and Beyond. Bulgarian Journal of Science end Educational Policy (BJSEP), 6 (1).

UNESCO (2006). Slovenia Early Childhood Care and Education (ECCE) Programmes, Unesco International Bureau of Education, Switzerland.

Yoleri, S. (2014). Dünya'da Okul Öncesi Eğitim. Ed. Tümkaya ve Gülaçtı, **Erken Çocukluk Eğitimi,** PEGEM, Ankara**.**

Yıldırım, M. C. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7(25)91-110.

Bölüm 49

SUUDİ ARABİSTAN

http://ulkeharitasi.blogspot.com.tr/2013/03/suudi-arabistan-haritas.html.

GİRİŞ

Asya'nın güney batısında yer alan Suudi Arabistan Krallığı, 2.250.000 kilometre karelik alanı ile Arabistan Yarımadasının %80'ini kaplar. Kuzeyde Ürdün, Irak ve Kuveyt, doğuda Basra Körfezi, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, güneyde Yemen ve Umman, batıda Kızıldeniz ile çevrilidir (Al-Ameel, 2002'den aktaran Nyland & Alfayez, 2012). Suudi Arabistan Krallığının %50'si çöldür (Al-Jadidin, 2012).

Suudi Arabistan'ın kuruluşu 18. yüzyıla dayanmaktadır. Vahhabilik'i kuran Muhammed Bin Abdulvahhab, düşüncesini yaymak için 1744 yılında Suud ailesinin lideri Muhammed Bin Suud ile itifak yapmıştır. Suudi/ Vahhabi ittifakı sonucunda "davet" ve "cihat" anlayışıyla devlet kurma mücadelesine başlamıştır. 1744 yılında iki aile arasında kurulan ittifak ve süreç içinde Osmanlı Devleti'nin zayıflaması, Osmanlı Devleti ile rekabet hâlinde olan İngilizlerin Birinci Dünya Savaşı süresince Osmanlı'ya meydan okuyan Suudi/Vahhabi liderliğine destek vermesi Suudi/ Vahhabi ittifakının dini ve siyasi olarak yayılmasını kolaylaştırmıştır (Ataman ve Kuşçu, 2012). Abdulziz b. Abdurrahman el-Suud tarafından 1932 yılında da Suudi Arabistan Krallığı kurulmuştur (Gündoğdu, 2013).

Suudi Arabistan'ın nüfusu 31.015.99'dur. Nüfusu çoğunluğunu Suudi Araplar oluşturmaktadır (www.cdsi.gov.sa). Nüfus artış hızı yaklaşık %3,2'dir (Aljughaiman & Grigorenko, 2013). Kentlerde oturanların toplam nüfus içindeki oranı (1986) %73,3'tür. Nüfusun geri kalanı devletçe desteklenen tarımsal işletmelerde yaşar. Ülke topraklarının %0,5'i tarıma elverişlidir. Su kaynaklarının yetersizliği tarımı büyük ölçüde sınırlamak-

Yrd. Doç. Dr. Selvinaz Saçan
Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

yetkilileri ile yüz yüze iletişim kurmaktadırlar. Suudi Arabistan'da ilkokuldan itibaren okullar tek cinsiyetli olduğu için anne babalar aynı anda okula ziyarete gidememekte, farklı zamanlarda ziyaret edebilmektedirler. Kız okullarında yıllık toplantılar gün içinde okul saatlerinde yapılmakta, erkek okullarının toplantıları ise babaların iş çıkış saatleri olan akşam saatlerinde yapılmaktadır. Annelerin çoğu ev hanımı olduğu için ve kız okullarında çalışan bayan öğretmenlerin iş saatleri sonrası ev sorumlulukları olduğu için toplantılar mesai saatleri içinde yapılmaktadır (Dubis & Bernadowski, 2015).

Engeli olan çocuklar için en büyük rol modeli olan ebeveynlerinin eğitim sürecine dâhil olmaları çocuklarının gelişiminde merkezî bir öneme sahiptir. Ayrıca engeli olan ve olmayan çocuklar arasında etkileşimi sağlamaya yönelik ebeveyn çabaları özellikle engelli çocukların topluma dâhil olmalarında oldukça önemlidir (Aldabas, 2015).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Suudi Arabistan'da eğitimde; çağdaş, yenilikçi, demokratik, çocukların bireysel özelliklerinin dikkate alındığı eğitim programları ile bu programları yürütecek nitelikli öğretmen ihtiyacının olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda;

- Örgün eğitimin önemine yönelik toplumsal bilinçlendirme çalışmalarının yapılması,
- Eğitim-öğretim ortamı ve tekniklerinin dünya standartları baz alınarak yeniden yapılandırılması,
- Erken çocukluk eğitimin önemine yönelik bilinçlendirme çalışmaları ile aile eğitimlerine öncelik verilmesi,
- Yenidoğan taramaları ile gelişim ve sağlık durumundaki farklılıkların erken dönemde tespitine yönelik çalışmaların planlanması,
- 0-6 yaş dönemi için gelişim testlerinin standardizasyonunun yapılarak bu yaş dönemi rutin gelişimsel taramaların yapılması ve erken müdahale programlarının oluşturulması,
- Eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanlarında nitelikli kamu hizmeti verilmesi,
- Engellilik konusunda toplumsal bakış açısının değişmesine yönelik kamuoyu çalışmalarının planlanması,
- Engelli bireylerin rehabilitasyonu konusunda çalışmaların yapılması,
- Çocukların okula girme ve eğitim sisteminde kalma oranlarının arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması ve
- Eğitim sisteminde yer alan eğitimcilerinin niteliğinin arttırılmasına yönelik önlemlerin alınması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Aldabas, R.A. (2015). Special Education in Saudi Arabia: History and Areas For Reform. *Creative Education,* 6, 1158-1167.

Al-Jadid, M.S. (2013). Disability in Saudi Arabia. *Saudi Med J.,* 34 (5), 453- 460.

Al-Jadidi, N.A. (2012). The Professional Preperation, Knowledge and Beliefs of Kindergarden Teachers in Saudi Arabia. Unpublished PhD Thesis. The University of Exeter, Exeter, UK.

Aljughaiman, A.M. & Grigorenko, E.L. (2013). Growing Up Under Pressure: The Cultural and Religious Context of the Saudi System of Gifted Education. *Journal fort he Education of teh Gifted,* 36 (3), 307-322. Doi: 10.1177/0162353213493153.

Al-Othman, H., Gregory, E., Jessel, J. & Khalil, A. (2015). Early Literacy Model ina Saudi Arabian Preschool: Implementation in a Different Cultural Context. International *Journal For Cross-Disciplinary Subjects in Education (IJCDSE),* 5 (2), 2511-2522.

Alquraini, T. (2010). Special Education in Saudi Arabia: Challenges, Perspectives, Future Possibilities. *International Journal of Special Education*, 25 (3), 139-147.

Alyami, R.H. (2014). Educational Reform in the Kingdom of Saudi Arabia: Tatweer Schools as a Unit of Development. *Literacy Information and Computer Education Journal (LICEJ),* 5 (2),1515-1524.

Alzaydi, D.A. (2010). Activity Theory as a Lens to Explore Participant Perspectives of the Administrative and Academic Activity Systems in a University-School Partnership in Initial Teacher Education in Saudi Arabia. Unpublished PhD Thesis. The University of Exeter, Exeter, UK.

Ana Britannica (1990). Suudi Arabistan. *Ana Britannica Ansiklopedisi* içinde (15. Baskı, Sayı: 20, 158-162). İstanbul: Ana Yayıncılık.

Ataman, M. & Akdoğan, İ. (2013). Suudi Arabistan 2013. Kemal İnat ve Muhittin Ataman (Ed.). Ortadoğu Yıllığı 2013 içinde (s. 129-162). İstanbul: Açılım Kitap.

Ataman, M. & Kuşçu, Y. (2012). Suudi Arabistan'daki Siyasal ve Toplumsal Hareketlerin Gelişimini Etkileyen Faktörler. *Alternatif Politika,* 4 (1), 1-26.

Dubis, S. & Bernadowski, C. (2015). Communicating with Parents of Children with Special Needs in Saudi Arabia: Parents' and Teachers' Perceptions of Using Email for Regular and ONgoing Communication. *British Journal of Special Education*, 42 (2), 166-182. Doi:10.1111/1467-8578.12061.

El-Hazmi, M.A.F., Al-Swailem, A.A., Al-Mosa, N.A. & Al-Jarallah, A.A. (2003). Prevalence of Mental Reterdation Among Children in Saudi Arabia. *La Reveue de Sante de la Mediterranee Orientale,* 9 (1,2), 6-11.

Elyas, T. (2008). The Atttitude And The Impact Of The American English As A Global Language Within The Saudi Education System. *Novaitas-ROYAL*, 2(1), 28-48.

Educational System İn Saudi Arabia (2006). Kingdom of Saudi Arabia Ministery of Higher Education Saudi Arabian Cultural Mission. Washington, DC. Erişim Tarihi: 10.07.2016. http://www.sacm.org/Publications/58285_Edu_complete.pdf

Faour, M. (2012). The Arab World's Education Report Card. Carnegie Middle East Center. Washington D.C.: The Carnegie Papers.

Gahwaji, N. (2006). Designing a Tool For Evaluating the Quality of Preschool Education in Saudi Arabia. Unpublished PhD Thesis. The University of Exeter, Exeter, UK.

Gahwaji, N. (2013). Controversial and Challenging Concerns Regarding Status of Saudi Preschool Teachers. *Contemporary Issues in Education Research*, 6 (3), 333-343.

Gündoğdu, Y.B. (2013). Suudi Arabistan Eğitim Sistemi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 35, 135-158.

Hamdan, A. 82005). Women and Education in Saudi Arabia: Challenges and Achievements. *International Education Journal*, 6(1), 42-64.

Khalifa, H.K. (2001). Changing Childhood in Saudi Arabia: A Historical Comparative Study of Three Female Generations. Unpublished PhD Thesis. The University of King Saud, Riyadh, Saudi Arabia.

Ministery of Education (2005). The Executive Summary of The Ministery of Education Ten Year Plan (2004-2014). Second Edition. Erişim Tarihi: 01.08.2016. Planipolis.iiep.unesco.org.

Nyland, B. & Alfayez, S. (2012). Learning Stories-Crossing Borders: Introducing Qualitative Early Childhood Observation Techniques to Early Childhood Practitioners in Saudi Arabia. *International Journal of Early Years Education*, 20 (4), 392-404.

Bölüm 50

ŞİLİ

GİRİŞ

Bir ülkenin eğitim sistemini anlamak bakımından o ülkenin toplumsal, ekonomik ve siyasal yapısını analiz etmek büyük önem taşımaktadır. Eğitim, bu yapılardan etkilenmekte ve bu yapıları etkilemektedir (Özdemir, 2011). Bu nedenle Şili'nin eğitim sisteminden bahsetmeden önce Şili'nin toplumsal, ekonomik, coğrafi ve siyasal yapısına değinmek gerekir.

Şili, Arjantin'in batısında, And Dağları ile Büyük Okyanus arasında kalan, kuzeyden güneye 4.300 km boyunca uzanan bir Güney Amerika ülkesidir. Kuzeyinde Peru, kuzeydoğusunda Bolivya ve doğusunda Arjantin bulunur. Başkenti Santiago olup, ülkede yaklaşık 17 milyon insan yaşamaktadır. Şili'nin dili İspanyolcadır. İsmi ise Aymara dilinde "Dünyanın bitimi" anlamına gelir (İTKİB, 2009).

16. yüzyılda İspanya'nın Şili'yi işgalinden önce Kuzey Şili İnkalar'ın, Orta ve Güney Şili ise Mapuçeler'in idaresi altında olup, 1810 yılında İspanya'ya karşı bağımsızlığını ilan etmesine rağmen kalıcı başarıya 1818 yılında ulaşılmıştır. Pasifik Savaşı'nda (1879–1883) Peru ve Bolivya'yı yenerek kuzeydeki bölgeleri elde eden Şili'de Salvador Allende'nin başkanlığındaki hükûmet 1973 yılında Augosto Pinochet'nin askeri diktatörlük rejimi ile devrilmiştir. 1990 yılında serbest başkanlık seçimi sistemine geçilene kadar ülke Pinochet tarafından idare edilmiştir. 11 Mart 1981'de ilk Anayasa yürürlüğe girmiştir. Şili Anayasası İspanya, Fransa ve Avusturya anayasalarından esinlenerek hazırlanmıştır. Şili'de Devlet Başkanı aynı zamanda Başbakanlık görevini de yürütmektedir. Dört yılda bir yapılan başkanlık seçimleri ile seçilen Devlet Başkanı, Bakanlar Kurulu üyelerini atama yetkisine sahiptir. Şili 15 eyaletten oluşmaktadır. Bu eyaletler Aisen del General Carlos Ibanez del Campo, Antofagasta, Araucania, Arica y Parinacota, Atacama, Biobio, Coquimbo, Libertador General Bernardo O'Higgins, Los Lagos, Los Rios, Magallanes y de la Antartica Chilena, Maule, Region Metropolitana (Santiago), Tarapaca ve Valparaiso'dur (TC. Başbakanlık, 2011). Şili Bayrağı'ndaki mavi renk gökleri, beyaz renk dağlardaki karları, kırmızı renk ülke uğruna dökülen kanları ve bayrağın ortasındaki yıldız da doğmakta olan özgürlüğü simgeler. Santiago şehir merkezindeki en yüksek bina 57 katlıdır. (2011 yılı) İnşaatı sürmekte olan 70 katlı bina tamamlandığında 300 metre yüksekliğe ulaşacaktır. Şehir merkezinin haricinde gökdelen görülmez (Demirbudak, 2013).

Şili topraklarının yaklaşık dörtte biri ormanla kaplıdır. Ormanların çoğu sert tahtalı ağaçlardan meydana gelmiştir. Şili'de bulunan belli başlı vahşi hayvanlar puma, kurt, geyik ve yaban kedisidir (İTKİB, 2009). Dünyanın en çok yanardağı Şili'de bulunurken en çok depremi de burada

Öğr. Gör. Zeynep Apaydın Demirci
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
Çocuk Gelişimi Programı

maları yaparlar. Kreş, çocuğu sağlık kuruluşuna getiren yetişkin ile yapılan anlaşma esnek bir zamanlamaya göre belirlenir (Organization of American States, 2009).

Radyo yayıncılığı ile yürütülen Haberleşme Programında ise resmî bir okul öncesi eğitim programına devam etmeyen çocuklara ve ailelere yönelik eğitim verilmesi amaçlanır. Bu program çocukların öğrenme sürecini kolaylaştıracak ve evde eğitim faaliyetlerinin yanında çalışma yöntemleri hakkında öneriler de sunacaktır. Aynı zamanda öğrenme sürecini teşvik eder ve yaşam standartlarını iyileştirir (Organization of American States, 2009).

"Patio Abierto" Anaokulu programı eğitim sistemine erişemeyecek kentsel alanlarda üç ve beş yaş arası çocuklara eğitim vermektedir. Hafta içi faaliyet veren kurumların, eğitimden yararlanamayan çocuklar için ise cumartesi günü kurumun oyun bahçesinde hizmet verilmektedir. Bu program çocuklarla çalışmak üzere eğitilmiş kişiler yardımıyla, bir okul öncesi eğitimci tarafından yürütülür. Programı, evde kullanmak için ise çocukların evlerine ziyaretler, yetişkin grup toplantıları ve eğitim kılavuzları oluşturulmuştur. Çocuklara programa bağlı olarak, yemekler verilir. Ayrıca Anaokulları Ulusal Kurulu'nun Çocuk Hakları Uluslararası Sözleşmesi çerçevesinde, çocukları her türlü istismara karşı korumak için iyi bir tedavi programı vardır (Organization of American States, 2009).

Ayrıca Anaokulları Ulusal Kurulu resmî merkezlerde daha esnek ve daha düşük işletme maliyetlerine sahip alternatif programlar sunmaktadır. Bu programlar çocuklara iki yaşından ilkokula gidene kadar, 11 ay boyunca Pazartesi-Cuma günleri ücretsiz ve kapsamlı bir hizmet sunar (Organization of American States, 2009).

Bu programın yöneticileri okul öncesi eğitimcileridir. Aile katılımı öğrenme sürekliliği için önemli bir faktördür. Bu hizmetler, kırsal ve yarı - kentsel alanlarda ağırlıklı olarak sunulur ve çocukların ebeveynleri ile etkileşimi için birçok yöntem kullanırlar (Organization of American States, 2009).

Bu programlar, çocukların eğitim sürecinde ailenin lider olduğunun ve ailenin evlerinde ağırlıklı olarak yer aldığının temel varsayımdır. Ebeveynler ya da yakın akrabaları öğrenme sürecinde erken çocukluk eğitimcileri ve öğretim yardımları tarafından verilen destek ile çocuklara kılavuz olduğu için çocukların evleri eğitim alanları hâline gelir (Peralta, 2011).

İletişim Programı: Çocukların son derece dağınık nüfuslu bölgelerde yaşamaları nedeniyle örgün programlara katılmayabilirler. Bu hizmet ile aileler için eğitim kitapçıkları ile desteklenmiş radyo anonsları ve profesyoneller tarafından öğrenme sürecini değerlendirmek ve destek olmak amacıyla çocukların evlerine ziyaretler geliştirmiştir (Peralta, 2011).

Çocuğunu Tanıma Programı: Bu program kırsal kesimde yaşayan anneleri ve kendi çocuklarının eğitimcileri olabilmek için evde altı yaşından küçük çocuğu olan diğer annelerin eğitiyor (Peralta, 2011).

KAYNAKLAR

Ağrı, G. (2006). Küreselleşme Sürecinde Yüksek Öğretim Politikaları ve Erasmus Projesi, Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktan, O. & Akkutay, Ü. (2014). Oecd Ülkelerinde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. Asya Öğretim Dergisi, 2(1), 64-79.

Altıntaş, G. ve Yeşiltepe, M. (2015). Karşılaştırmalı Öğretmen Yetiştirme. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, Özel Sayı, 225-250.

Ávalos, D. Beatrice (2004). Profesores para Chile: historia de un proyecto. Santiago, Chile: Ministerio de Educación.

Constitución de Chile. (2012). Chile's Constitution of 1980 with Amendments through 2012. (Çev. William S. Hein).

Demirbudak, B. (2013). Şili Yuvarlak Dünyanın Köşeleri, İstanbul: Gita Yayıncılık.

ENDISC - CIF. (2004). Fırst Natıonal Study On Dısabılıty. Santiago, Chile.

Güzel, A. (2016). Çeşitli Ülkelerdeki Özel Eğitim Çalışmaları. [http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/489/5752.pdf Erişim Tarihi: 07.08.2016]

İTKİB. (2009). Temel Ekonomik Göstergeler Genel ve Sektörel Bilgiler. Şili Ülke Raporu. İstanbul.

Kalkan, B. ve Başdemir, H. (2014). Türkiye'nin Eğitim Sorunu ve Özgür Toplum için Reform Önerisi: İmkânlar, Zorluklar ve Ara Çözümler. Liberal Düşünce Topluluğu. Ankara.

Karakütük, K. Eğitim ve Yönetim Planlaması. [http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/503/6041.pdf Erişim Tarihi: 10.08.2016]

Keskin, N. (2013). Eğitimde Reform Kamu Yönetimi I. Ulusal Kurultayı,18-19. İstanbul.

Ministerio de Educación- Gabriona de Chile. (2015). La Legislación Educativa. Chile.

Montecinos, M.; Cortez, M. & Walker, H. (2015). School Administrators' Understandings and Management of Barriers for the School's İnvolvement in the Practicum Component of İnitial Teacher Education in Chile. International Journal of Educational Development 43, 100–108.

Organization of American States. (2009). Executive Secretariat for Integral Development, Department of Human Development, Education and Culture , Office of Education and Culture. Early Chıldhood Transıtıons: An İnternatıonal Outlook. 17th St. & Constitution Ave., N.W. (202) 458-3000

Özdemir, M. (2011). Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri. (Ed. A. Balcı). Ankara: Pegem Yayınevi.

Peralta, M. (2011). Early childhood Education and Public Care Policies in Chile: A Historical Perspective to Analyze the Present. International Journal of Child Care and Education Policy, 5(1), 17-27.

Sanzana,G. ve Clavaria, A. (2010). Teacher Training in Chile: A Look at the Professionalization of Teaching. Doctora en Educación, Académica, Facultad de Educación, Universidad Católica de la Santísima Concepción, Concepción, Chile.

Şimşek, H. (2014). OECD 2013 Eğitim Göstergeleri Raporu: Ne Ekersen Onu Biçersin. İstanbul Kültür Üniversitesi.

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. (2011). Şili Ülke Raporu. (Haz. İ. Aydın). İstanbul.

T.C. Santiago Büyükelçiliği. (2016). Şili Eğitim Sistemi. [http://santiago.be.mfa.gov.tr/ Erişim Tarihi: 09.08.2016].

T.C. Türkiye Cumhuriyeti Santiago Büyükelçiliği (2016). T.C Dışişleri Bakanlığı Şili Ekonomisi. [http://www.mfa.gov.tr/sili-ekonomisi.tr.mfa Erişim Tarihi: 08.08.2016].

Tooley James vd. School Choice and Academic Performance: Some Evidence From Developing Countries, Journal of School Choice (2011). 5,1-39,

TÜSİAD. (2010). 2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim Sistemine Bakış. İstanbul.

Umayahara, M. (2006). Early Childhood Education Policies in Chile: From pre-Jomtien to post-Dakar. Background paper prepared for the Education for All Global Monitoring Report Strong foundations: early childhood care and education. PI, 31 ,Rev.

UNESCO. (2010). Challenges of the Chilean Education System. Based on the presentations and conclusions of the seminar "Perspectives for Education in Chile" MINEDUC - OECD - UNESCO, Santiago.

Valdes, A. (2011). Long-Term Effects Of Early Chıldhood Educatıon On Academıc Achıevement İn Chıle. Submitted İn Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Doctor Of Education İn Teachers College, Columbia University.

WDE. (2006). Chile. Compiled by UNESCO-IBE. [http://ibe.unesco.org Erişim Tarihi: 10.08.2016].

Bölüm 51

TÜRKİYE

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti, topraklarının büyük bölümü Anadolu'ya, küçük bir bölümü ise Balkanlar'ın uzantısı olan Trakya'ya yayılmış bir ülke olup kuzeybatıda Bulgaristan, batıda Yunanistan, kuzeydoğuda Gürcistan, doğuda Ermenistan, İran ve Azerbaycan'ın ekslav toprağı Nahçıvan, güneydoğuda ise Irak ve Suriye komşusudur. Güneyini Akdeniz, batısını Ege Denizi ve kuzeyini Karadeniz çevreler. Marmara Denizi ise İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı ile birlikte Anadolu'yu Trakya'dan yani Asya'yı Avrupa'dan ayırır (https://tr.wikipedia.org, 2017).

Türkiye, çeşitli kültürleri barındıran demokratik, laik, üniter bir anayasal cumhuriyettir. Resmî dili, nüfusun %85'inin ana dili olan Türkçedir. Ülkenin %70-80'ini Türkler, geriye kalanını Lozan'a göre yasal olarak tanınan (Ermeniler, Rumlar ile Yahudiler) ve yasal olarak tanınmayan (Arnavutlar, Boşnaklar, Çerkesler, Gürcüler ile Kürtler vb.) milletler oluşturmaktadır. Nüfusunun büyük bölümü Müslümandır (https://tr.wikipedia.org, 2017).

EĞİTİM TARİHİ

Türkiye Cumhuriyeti'nde var olan eğitim politikalarındaki amaç cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren toplumun modernleşmesi ve laiklik ilkesi doğrultusunda yapılan değişimlerle başlamıştır. İlk olarak 3 Mart 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla tüm eğitim kurumlarını Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde birleştirmeyle başlatılmıştır (Ed.; Özmen & Ekiz, 2014). 1923-1930 tarihleri arasında ilk ve orta öğretim programlarında önemli ölçüde değişiklikler yapılmıştır (Akar, 1996). Millî Eğitim Bakanlığı; müfredat yazılımları, kitap seçimleri gibi önemli kararların alındığı bir kurum olarak ilk günden itibaren görevlerini devam ettirmektedir. Türkiye; 1924, 1961 ve 1982 yıllarında üç ayrı Anayasa hazırlamış ve uygulamaya koymuştur. Hâlen 1982 TC Anayasası yürürlüktedir (Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi-2011). Uluslararası hukuksal düzenlemelerde, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 06.04.1949 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile Kabul edilmiş ve 27.05.1949 tarihli 7217 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi 20.11.1989 tarihinde kabul edilmiş ve 02.09.1990 yılında yürürlüğe girmiştir (Ugurlu, 2015).

Türkiye'de eğitim ve öğretim sistemi, kademelerden oluşmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın ve erkek her vatandaş için 12 yıllık eğitim mecburidir. Bu eğitim sisteminde eğitimini tamamlayan her öğrenciye "Ortaöğretim Diploması" verilir (https://tr.wikipedia.org, 2017). 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim kanununa göre Madde 3-(Değişik: 30/3/2012 - 6287/1 md.). Mecburi

Öğr. Gör. Ufuk Kandaz
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Öğretmen eğitimlerinde bilgi çağı olanaklarından faydalanarak millî değerlerine bağlı, çocukların var olan potansiyellerinin üst düzeye taşınması planlanmıştır.

AİLE EĞİTİMİ VE AİLENİN EĞİTİME DÂHİL EDİLMESİ

Diğer ülkelerdeki gibi Türkiye'de de aile eğitim programları daha çok sosyoekonomik düzeyi düşük risk altındaki ailelerin çocuklarına hizmet sunmaktadır. Bu hizmetteki amaç; sağlık, eğitim, sosyal ve ekonomik yönden destek bekleyen ailelere ulaşabilmektir. Bu tür aileler çocuklarını yetiştirirlerken yaşadıkları zorluklarla nasıl başa çıkabilecekleri ve nereye başvurabilecekleri konusunda belirsizlik yaşayabilmektedirler. Aile eğitim kurumları aileleri ilgili kurumlara yönlendirmekte ve onları kendi sorunlarına çözüm bulma sürecinde aktif hâle getirmektedirler. Aile eğitimi modelini temel alan ev merkezli programlarda, çocuğun gelişimi ve bakımı açısından birincil sorumluluk anne-babaya verilmektedir. Türkiye'de erken çocukluk eğitiminde ağırlıklı olarak hizmet sunulan yaş grubu 5-6 yaştır. 0-6 yaş çocukları ve ailelerine hizmet sunan kurum ve kuruluşlar; Millî Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Çalışma Bakanlığı, Sivil Toplum Kuruluşları, UNICEF, Yerel İdareler, Üniversiteler, Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Özel Teşebbüs ve Dünya Bankasıdır. Devlet kuruluşlarına ek olarak sivil toplum kuruluşları (STK) da farklı devlet kuruluşları ile iş birliği içinde ya da tek başına EÇE hizmeti vermektedir. Bu STK'ların başlıcaları Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ile bir uluslararası kurum olan UNICEF'dir.

Bazı yaş aralıklarına göre uygulanan anne-baba eğitim uygulamaları bulunmaktadır. 0-3 yaş çocukları için: Ana-Baba Çocuk Eğitim Projesi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurum, Özel Kurum ve Kuruluşların Etkinlikleri, Aile Çocuk Eğitim Programı, Kadın ve Çocuk Merkezleri Projesi, Baba Destek Programı (BADEP), Ana-Baba Okulu. 3-6 yaş çocukları için: Anne-Çocuk Eğitim Programı,Yaz Okulları, Ana-Baba Çocuk Eğitim Projesi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Aile Çocuk Eğitim Programı, Ana-Baba Okulu, Gezici Okul öncesi Eğitim, Baba Destek Programı, Özel Kurum ve Kuruluşların Etkinlikleri, Millî Eğitim Bakanlığı, Kadın ve Çocuk Merkezleri Projesi. 5-6 yaş çocukları için: Anne Çocuk Eğitim Programı, Yaz Okullar, Ana-Baba Çocuk Eğitim Projesi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Aile Çocuk Eğitim Programı, Ana-Baba Okulu, Gezici Okul öncesi Eğitim, Baba Destek Programı Özel Kurum ve Kuruluşların Etkinlikleri, Millî Eğitim Bakanlığı, Kadın ve Çocuk Merkezleri Projesi gibi (Kılıç, 2010).

2013 yılında güncellenen okul öncesi eğitim programında aile katılım çalışmalarına daha da önem verilerek aile eğitimi daha fazla önemsenmiştir.

KAYNAKLAR

Akar, I. (1996). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarını Temel Özellikleri. *Yeni Türkiye, 2*(7), 211-218.

Ataman, A. (Ed.) (2012). *Temel Eğitim Öğretmenleri İçin Kaynaştırma Uygulamaları ve Özel Eğitim*. Ankara:Vize Yayıncılık.

Atanur Baskan, G., Aydın, A. & Madden, T. (2006) Türkiye'deki Öğretmen Yetiştirme Sistemine Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15* (1), 35-42.

Özmen, H & Ekiz, D. (Ed.) (2014). *Eğitim Bilimlerine Giriş*. Ankara:Pegema Yayıncılık

T.C.MEB. Strateji Geliştirme Başkanlığı Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi Aralik:2011

Kılıç, Ç. (2010) Aile Eğitim Programlari ve Türkiye'deki Örnekleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi 10* (1).

Oktay, A. & Unutkan Polat, Ö. (2007). *Okul Öncesinde Güncel Konular*. İstanbul:Morpa.

Şahin, Ç., Kartal, Y.O. & İmamoğlu, A. (2013) Okul Öncesi Öğretmen Yetiştirme Programı Hakkında Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) 14* (1), 101-118.

Temel, F .Z. (2010) *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılımı Çalışmaları.* Ankara:Anı Yayıncılık.

Ugurlu, C.T. (Ed).(2015*). Eğitim Bilimine Giriş*.2. Baskı S:125-133. Ankara:Eğiten Kitap.

Yıldız Güler, T. (2014) *Anne Baba Eğitimi*. 3.Baskı Ankara:Pegema Akademi.

https://www.inonu.edu.tr/uploads/old/23/850/tesoy-bolum2.pdf (Erişim Tarihi 21.01.2017)

http://www. http://www.tuik.gov.tr/ Eğitim İstatistikleri TÜİK 2016 (Erişim Tarihi 09.01.2017)

http//:meb.gov.tr/ogrenci-sayisi-17-milyon-588-bine-yukseldi/haber/10675/tr (Erişim Tarihi: 09.01.2017)
https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye. (Erişim tarihi: 09.01.2017).
(https://tr.wikipedia.org, 2017). (Erişim tarihi:21.01.2017)
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilk%C3%B6%C4%9Fretimvee%C4%9Fitimkanunu/ilk%C3%B6%C4%9Fretimvee%C4%9Fitim.htm (Erişim Tarihi:21.01.2017)
http//:TÜİK.Haber Bülteni 07.03.2016 Sayı:10.(Erişim Tarihi:20.01.2017)
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/kanun2709-2.htm (Erişim Tarihi 21.01.2017)
http://www.meb.gov.tr/meb/teskilat.html (Erişim Tarihi 19.01.2017)
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/21540_0.html. (Erişim Tarihi 23.01.2107)
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/23555_0.html (Erişim Tarihi 23.01.2017)
http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/dc2dea4c-ac7e-4a75-b3ce2de5b83fe2c1/kanunlar_5434.pdf?MOD=AJPERES (Erişim Tarihi 23.01.2017)
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html). (Erişim Tarihi 23.01.2017)
http://www.meb.gov.tr/ilkokul-ve-ortaokula-baslayacak-ogrencilerin-e-kayitlari-tamamlandi/haber/9138/tr(Erişim tarihi 23.01.2017)
http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf (Erişim Tarihi 23.01.2017)
http://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07062150_20162017retimylortaksnavlareklavuzu.pdf(Erişim Tarihi 23.01.2017)
http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf (Erişim Tarihi 24.01.2017)
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2645_0.html (Erişim tarihi 24.01.2017)
http://www.yok.gov.tr/documents/10279/29816/2547+say%C4%B1l%C4%B1%20Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim+Kanunu/f439f90b-7786-464a-a48f-9d9299ba8895 (Erişim Tarihi 24.01.2017)
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilkveokuloncyon_0/yonetmelik.pdf (Erişim Tarihi 25.01.2017)
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/66.html (Erişim Tarihi 25.01.2017)
www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/.../Turkey.pdf (Erşim Tarihi 25.01.2015)
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilkveokuloncyon_0/ilkveokuloncyon_0.html (Erişim Tarihi 25.01. 2017)
http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/ere/sonmez (Erişim Tarihi 25.01.2017)

Bölüm 52

TÜRKMENİSTAN

GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile yeniden yapılaşma sürecine giren ülkelerden biri olan Türkmenistan, Orta Asya'nın güneyinde, Hazar Denizi'nin kıyısında yer almakta olup doğusunda ve kuzeydoğusunda Özbekistan, kuzeybatısında Kazakistan, güneyinde İran ve güneydoğusunda Afganistan ile komşudur (Konca, 2011). 488.100 km^2lik yüzölçümü ile pek çok Avrupa ülkesinden büyüktür. Fakat ülkenin yaklaşık beşte dördünü (350.000 km^2) Kara Kum Çölü oluşturmaktadır (Pekcan, 1993; Ferman, 1995). Çöl haricinde kalan ve toplamın %20'sini oluşturan toprakların %3'ünü ekilebilir alanlar, %63'ünü çayır ve otlaklar, %8'ini ormanlar ve %26'sını diğer alanlar oluşturmaktadır (Ok & Aydos, 1998). Coğrafi sebepler dolayısıyla ülkede akarsuların sayısı oldukça azdır ve Amuderya, Karagum, Murgap, Tecen nehirleri bunların başlıcalarıdır. Bu durum, "sulama" problemini Türkmenistan'da daima gündemde tutmuştur (Ferman, 1995). Türkmenistan, Asya'nın iç kesimlerinde yer aldığı için tam bir kara iklimine sahiptir. Genellikle yazlar sıcak ve kurak geçer, gece ve gündüz arasında büyük ısı farkları görülür (Tatlılıoğlu, 1999). Bunaltıcı (gölgede ısı rahatlıkla 50°Cyi geçebilir) ve uzun yaz günleri, yaşamı olumsuz etkiler. Kış ayları ise, tahmin edileceği üzere kısa sürer ve soğuk geçer. Ülke, yağış yönünden oldukça fakirdir ve yağışlar en çok Mayıs ayında ve genellikle dağlık ve yaylalık yerlere düşer (Özsu, 2003).

Ülkede nüfus sayımı yapılmadığı için nüfus verileri resmî olarak açıklanmamaktadır. Ancak, ülke nüfusu CIA World Factbook Temmuz 2015 tahminlerine göre 5.231.422'dir (Bohr, 2016). Nüfusun %83'ünü Türkmenler, %17'sini ise diğer etnik gruplar oluşturmaktadır. Etnik gruplar (Özbek, Rus, Kazak, Ermeni, Azeri, Tatar, Ukraynalılar) içerisindeki en büyük pay, %7 ile Özbeklere aittir (Dinç, Yayar & Erol, 2010). Toplam nüfusun %55'inin köylerde, %45'inin de şehirlerde yaşadığı ülkenin en kalabalık şehri başkent Aşkabat'dır (Peyrouse, 2011). Toplam nüfusun %58,7'si çalışırken, çalışma yaş altı nüfus %35,6 ve çalışma yaş üstü nüfus %5,7 olarak belirlenmiştir. Ülkenin genç nüfus potansiyelinin yüksek olduğu söylenebilir (Dinç, Yayar & Erol, 2010). Türkmence ülkenin resmî dilidir. Bunun yanı sıra Rusça yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkmenistan'ın başşehri Aşkabat'tır ve modern bir şehirdir (Konca, 2011).

Tarihsel verilere göre, Türkmenler Selçuklular ile birlikte Hazar Denizi ve Aral gölü bölgelerinden Maveraünnehir'e oradan da Horasan'a gelmişlerdir. XI. yüzyılda Selçukluların emrinde Azerbaycan'a ve Anadolu'ya yerleştiler. XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de bulundukları bölgelerde Türkmen beylikleri kurmaya başladıkları ve bu beyliklerin Osmanlılar tarafından

Doç. Dr. Kezban Tepeli
Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

lanmıştır. Bu amaçla eğitimler, seminerler, atölye çalışmaları ve hatta bölgelerdeki gençler için yarışmalar düzenlemektedir. Keik Okara toplumsal eğitim faaliyetlerini sürdürürken uluslararası kuruluşların yardım ve desteklerini de almıştır. Örneğin 2006 yılında Keik Okara, OSCE- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (*AGİT*) maddi desteği ile eğitim çalışmalarını genişletti ve sosyal, ekonomik, psikolojik ve yasal konularda halkı eğitmeye çalıştı. Bu çalışmalarda; Türkmen toplumunda yetişkinin sorumluluklarına uygun olarak gençleri geleceğe hazırlamak için sağlıklı yaşamın temel kavramları (uyuşturucu önleyici ilaç kullanımı, beslenme, sağlıklı pişirme) ile sosyal etik değerler ve aile gelenekleri kombine edilerek gençler eğitildi. Ulaşılan sayısal değerlere göre Nisan 2006'dan Nisan 2009'a kadar, Keik Okara'nın personeli ve katılımcıları yaşları 14-25 arasında değişen 4.163 kişiye ulaştı.

The Center for Innovative Teaching-Grassroots Initiative (Yenilikçi Eğitim Merkezi), 1990'lı yıllarda küçük çocukların anne-babalarına tavsiyelerde bulunmak için bir araya gelen bir grup eğitimciden oluşur. Bu program 2007'de sona erdiğinde, öğretmenler, avukatlar ve danışmanlar yeni bir eğitim merkezi oluşturmak için iş birliği yaptı. Bu organizasyonun esas hedefleri şöyledir:

- Özel eğitim girişimlerini desteklemek,
- Türkmenistan'da eğitim kalitesini arttırmak,
- Küçük çocukları okula hazırlamak için ebeveynlerle birlikte çalışmak,
- Çocuklara yaz kamplarını sunmak,
- Geleneksel pedagojiyi, etkileşe dayalı yeni öğretim yöntemleriyle bir araya getirmek.

Bu merkez The United States Agency for International Development'dan (USAID) maddi yardım aldığı için ailelere yönelik tüm çalışmalarını ücretsiz olarak yürütmektedir. Bu merkezde aileler nasıl çocuk yetiştirecekleri, nasıl etkili ebeveyn olacakları, eğitim gören çocuklarını nasıl destekleyecekleri gibi konularda eğitilmektedirler. Merkez görevlileri aileler aracılığı ile okul öncesi eğitimden yararlanamayan çocukları eğiterek ilkokula hazırlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca merkez öğretmenlerle birlikte çalışarak onları pasif ve ezbere dayalı öğrenmeyi destekleyen geleneksel öğretim metotlarını bırakıp, "interaktif" öğretim yöntemlerini benimsemeye teşvik eder (Clement, 2009).

Çocuğun eğitiminde aile katılım çalışmaları, Türkmenistan'da henüz benimsenmiş bir yaklaşım değildir. Ancak her sınıfın kendine ait bir sınıf aile birliği bulunmaktadır. Bunun dışında tüm okul için bir okul aile birliği mevcuttur. Okul aile birlikleri velilerden para toplayabilmektedir. Toplanılan bu gelir, okulun fiziki yapısının iyileştirilmesi, tören ve kutlamalarda verilecek hediyelerin alınması gibi giderleri karşılamak için kullanılır (Aşkabat Eğitim Müşavirliği, 2013b).

KAYNAKLAR

Abdullaeva, M. (2006). Review of Literacy in Central Asian countries. Background Paper for EFA Global Monitoring Report 2006.

Aşkabat Eğitim Müşavirliği (2013a). Öğretmenlere Türkmenistan Kılavuzu. [http://www.askabategitim.org/gelendosyalar/ogretmenlereturkmenistanklavuzu.pdf. Erişim Tarihi: 14.07.2016]

Aşkabat Eğitim Müşavirliği (2013b). Türkmenistan Eğitim Sistemi. [http://askabategitim.org/gelendosyalar/turkmenistanegitimsistemi.pdf. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

Bohr, A. (2016). Turkmenistan: Power, Politics and Petro-Authoritarianism. Research Paper: Russia and Eurasia Programme. [https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/research/2016-03-08-turkmenistan-bohr.pdf. Erişim Tarihi:14.07.2016].

Choreklieva, A. (2004). Tempus Programme in Turkmenistan. Prague: 12th OSCE Economic Forum: Supporting Academic Education and Research through Co-operation and Exchanges, 1-7.

CIA-(Central Intelligence Agency) World Factbook (2017). Central Asia: Turkmenistan [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

Clement, V. (2009). Creating Space for Civil Society in Turkmenistan. Washington: A NCEEER (The National Council for Eurasian and East European Research) Working Paper. [https://www.ucis.pitt.edu/nceeer/2009_824-02h_Clement.pdf. Erişim tarihi: 14 Temmuz 2016].

Clement, V. (2011). Faith-Based Schools in Post-Soviet Turkmenistan. European Education, 43(1), 76-92.

CRC (United Nations Committee on the Rights of the Child) General Comment No.7 (2005). Implementing Child Rights in Early Childhood, 20 September 2006, CRC/C/7/Rev.1. [http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/GeneralComment7Rev1.pdf. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

Çelebi, N. (2016). "Kadın Eğitimi ve İstihdamı Açısından Türkiye ile Türki Cumhuriyetlerin Karşılaştırmalı Bir Analizi". Route Educational and Social Science Journal, 3(2), 257-281.

Dinç, A. (2009). Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İle Bağımsız Türkmenistan'ın İlk Yıllarında Kadının Sosyo-Ekonomideki Yeri. Journal of Qafqaz University, 26, 144-156.

Dinç, A., Yayar, R., Erol, Y. (2010). 21. Yüzyıla Girerken Türkmenistan Ekonomik, Sosyal, İdari, Siyasi ve Kültürel Özellikleri Açısından Genel Bir Bakış. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:9, Araştırma Seri No:08.

EPDC-Education Policy and Data Center (2013). Turkmenıstan National Education Profile - a Lower Middle Income Country in Europe & Central Asia. [http://www.epdc.org/sites/default/files/documents/Turkmenistan_NEP_2013.pdf. Erişim Tarihi:14.07.2016].

Ersanlı Behar, B.(1994). Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan'da Eğitim ve Kültür Politikaları (143-220). Bağımsızlığın İlk Yılları: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan. (Ed: B. Ersanlı Behar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları/1723.

European Commission (2012). Higer Education in Turkmenistan. Turkmenistan: National Tempus Office. [http://eacea.ec.europa.eu/tempus/participating_countries/overview/Turkmenistan.pdf. 14.07.2016].

Ferman, M. (1995). Türkmenistan: İhracat Pazar Araştırması. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:1995-29.

Horák, S. (2013) Educational Reforms in Turkmenistan: Good Framework, Bad Content? Central Asia Policy Brief. No:11. Washington: The George Washington University, 1-7.

İncioğlu, N. (1994). Yeni Türk Cumhuriyetlerinde Toplumsal Bölünmeler, Siyasi Güçler ve Yeni Siyasal Yapılanma (105-142). ED: B. Ersanlı Behar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları/1723.

İsmailova, S. (2007). Türkmen Ailesinin Sosyolojik Tahlili. Günümüzde Aile (Family in the World and in Turkey) (Ed. Ö. Çaha). Uluslararası Aile Sempozyumu -International Smposium on Family-02-04 Aralık/ December 2005, 575-586.

Savaş, S. (2009). Türk Dünyasında Eğitim Alanındaki Gelişmeler ve Yenilikler. Journal of Azerbaijani Studies, 12(2), 269-283.

Konca, K.A. (2011). Türkmenistan: Ülke Raporu. Ankara: T.C. Başbakanlık, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.

Maalouf, W., Campello, G. (2014). The influence of family Skills Programmes on Violence Indicators: Experience from a Multi-Site Project of the United Nations Office on Drugs and Crime in Low and Middle Income Countrie. Aggression and Violent Behavior, 19, 616–624.

Ok, S.T. & Aydos, V. (1998). Türkmenistan Ülke Profili, Mevzuat ve Türk Girişimcileri. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları. Yayın No:1998-74.

Orazow, A. (2014). Türkmenistan Eğitim Sistemindeki Gelişmeler. Atavatan Türkmenistan Dergisi, S. 800, Y:3. 20.10.2014. [http://www.turkiye-turkmenistan.com/turkmenistan-egitim-sistemindeki-gelismeler/. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

Özkulluk, K., Jorayev, G. (2013). Türkmenistan'da Yerel Yönetim Yapılanması (481-498). Türk Dünyasında Yerel Yönetimler. (Eds.: M. Ökmen, F. Elma). İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayını. Yayın No: 2013-4.

Nessipbayeva, O., Dalayeva, T. (2013). Developmental Perspectives of Higher Education in the Post-Soviet Countries (for the Cases of Kazakhstan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, Tajikistan and Turkmenistan). Procedia - Social and Behavioral Sciences, 89, 391 – 396.

Özsu, B. (2003). Türkmenistan Ülke Etüdü. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları. Yayın No: 2003-02.

Pekcan, E. (1993). Türkmenistan, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:1993-14.

Peyrouse, S. (2011). Turkmenistan: Strategies of Power, Dilemmas of Development. Armonk: Sharpe.

Shagdar, B. (2006). Human Capital in Central Asia: Trends and Challenges in Education. Central Asian Survey, 25 (4), 515–532.

Tatlılıoğlu, D. (1999). Türkmenistan'da Sosyo-Ekonomik Yapı ve Din Hayatı. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3(1), 1-20.

TIHR (*The Turkmen Initiative for Human Rights) (2009)*. Turkmenistan: The Reform of the Education System. [http://archive.chrono-tm.org/uploaded/1671390621977742.pdf. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

Topbaş, E. ve Baran, H. S. (2009). "Türk Dünyası Coğrafyasında Yer Alan Ülkeler Arasındaki Kültürel İlişkilerin Güçlendirilmesinde Eğitim Kurumlarının Rolü." Journal of Azerbaijani Studies, 12(2), 252-268.

UNICEF (2008). Education in Turkmenistan, Country Profile. [https://www.unicef.org/ceecis/Turkmenistan.pdf. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

UNICEF (2013). Children with Disabilities. [https://www.unicef.org/turkmenistan/media_24191.html. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

UNICEF (2015a). Introduction of Early Intervention Services in Turkmenistan to Ensure Optimal Development of Children. [https://www.unicef.org/turkmenistan/media_29109.html. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

UNICEF (2015b). Turkmenistan Situation Analysis of the Boys and Girls with Disabilities. Turkmenistan: Child Wellbeing Series, Issue 2.

UNICEF (2015c). Turkmenistan Engaging Parents and Including All Children in Early Learning: Piloting ECD Centres in Local Communities: Child Wellbeing Series, Issue 2.

UNICEF (2016a). Education: Introduction. [https://www.unicef.org/turkmenistan/education.html . Erişim Tarihi: 14.07.2016].

UNICEF (2016b). Turkmenistan Paves the Way to Strengthen Quality Pre-School Education. [https://www.unicef.org/turkmenistan/media_29479.html. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

WDE (World Data on Education) (2011). Turkmenistan. 7th Edition. Compiled by UNESCO-IBE. [http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Turkmenistan.pdf. Erişim Tarihi: 14.07.2016].

Yıldırım, E. (2012). Türkmenistan: Aşiretten Ulusa. Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri: Türk Dilli Halklar-Türkiye ile İlişkiler. (Ed. A. Aydıngün, Ç. Balım). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını:411.397-482.

Bölüm 53

YENİ ZELANDA

GİRİŞ

Yeni Zelanda, ilk olarak batı Pasifik'ten çıkıp kanolarla yolculuk yapan Maoriler tarafından keşfedilmiştir. Bu keşfin tarihi tam olarak bilinemese de yaklaşık olarak 1000 yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Maoriler iyi örgütlenmiş, kan bağına göre atanan şefler ve güçlü rahipler tarafından yönetilen ve geçimlerini tarımla sağlayan bir kabiledir. İlk olarak kendi kabileleriyle adaya yerleşen Maoriler burada yaklaşık iki yüzyıl yaşamış, bu durum 19. yüzyılda İngiliz Kolonisinin de adaya gelmesi ile değişmiştir. Bu tarihten itibaren ilk olarak bir koloni ülkesi ardından da bağımsız bir ülke hâline gelmiştir (May, 2002). 1840 tarihinde Maoriler ile İngiliz kolonisi anlaşmaya vararak adada birbirleriyle barışçı bir düzen oluşturmayı başarmışlardır. Ülkenin başkenti Wellington bu tarihten sonra kurulmuş ve Yeni Zelanda'ya 1852 yılında kendi hükûmeti tahsis edilmiştir. Sonraki yüzyılda ülke yatırım, iletişim ve tarımsal üretimde hızlı bir gelişme kaydetmiştir (Meade & Podmore, 2002; Wikipedia, 2016). Maoriler kendilerini "sıradan" olarak adlandırmaktadırlar. Ülkenin beyaz ırktan olan halkını temsil eden "Pakehalar" da Maoriler tarafından "sıradışı ve beyaz" olarak adlandırılmaktadırlar (May, 2002). Yeni Zelanda halkı da kendilerini Yeni Zelanda'da yaşayan uçamayan bir ulusal kuş olan "Kivi" diye isimlendirmektedirler.

Yeni Zelanda konum olarak Büyük Okyanus'un güneyinde yer alan bir ada ülkesidir. Güney Yarımküre'de, Okyanusya'daki Güney Pasifik adaları arasında, Avustralya'nın yaklaşık 1.500 km güney doğusunda yer almaktadır. Kuzey ve Güney adalar olmak üzere başlıca iki büyük ve birçok küçük adadan oluşmaktadır. Yeni Zelanda adı Felemenkçe *"Zeeland"* adından gelmektedir. Zeeland, Hollanda'da bir şehirdir. Ülkenin yerli halkı olan Maorilerin dilinde Yeni Zelanda'ya "*Uzun Beyaz Bulutların Ülkesi*" anlamına gelen *"Aotearoa"* denmektedir. Tam olarak açılımı; "*Ao"* bulut, şafak, gündüz ya da dünya anlamına, "*tea*" beyaz, açık ya da parlak anlamına ve "*roa*" uzun anlamına gelmektedir.

Ülkenin genel olarak bilinen adından da belli olduğu üzere ülke nüfusunun çoğunluğunu Avrupa kökenliler (Pakehalar) oluşturmaktadır. Yeni Zelanda'nın yerli halkı Maoriler nüfusun %14,9'unu oluşturmaktadır. Yeni Zelanda kar kaplı dağ manzaraları ile bilinen bir ülkedir. En büyük ve en kozmopolit şehri Auckland'dır (Wikipedia, 2016).

EĞİTİM TARİHİ

Yeni Zelanda günümüzde yayınlamış olduğu erken çocukluk programı ve ülkenin oluşumunda yer alan çok kültürlülük ile dünya üzerindeki

Doç. Dr. Elif Çelebi Öncü
Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

lerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamış ve özellikle iki yaş ve altındaki çocuklarla çalışan eğiticilerin özel bir eğitim program bilgisine ya da uzmanlığına sahip olmalarının gerekmediğine hükmederek üç ya da dört yıllık öğretmenlik eğitim programını altı haftalık bir formasyon programı şekline dönüştürmeyi uygun gördüklerini açıklamıştır (Dalli, 2010). Bu uygulama, özellikle küçük yaşlardaki çocuklarla çalışan öğretmenlerin niteliğinde önemli bir düşüşe neden olabilecek bir uygulamadır. Aynı zamanda da Te Whāriki'nin içeriğinde yer alan küçük yaştaki çocuklarla çalışacak profesyonel uygulayıcıların tanımlarını da göz ardı etmektedir.

Ülkedeki erken çocukluk alanında çalışmalar yürüten profesyoneller devlet politikası olarak erken çocukluk uygulamalarındaki kalitenin baltalandığını düşünmektedir. Bunun için de erken çocuklukla ilgili kurum ve hizmetlerin devlet tarafından sağlanan finansmanının yetersizliğini delil olarak göstermektedirler. Nitekim Yeni Zelanda'daki öğretmenlerin özellikleri ve çalışma şekillerinin daha önceden de açıklandığı üzere Te Whāriki programında açık biçimde ifade edilmesine rağmen, eğitimi veren kurumların bütçe sıkıntısı çekmesi öğretmen istihdamında büyük bir sıkıntı yaşanmasına da neden olmaktadır. Ülkedeki erken çocuklukla ilgili kurumların çoğunluğu masraflarını karşılamakta zorluk yaşamakta, bundan dolayı da bu kurumların çoğunda düşük ücret ödeyecekleri, diplomasız ve kalifiye olmayan elemanların çalıştırılması durumu ortaya çıkmaktadır (May, 2002).

AİLENİN EĞİTİME DÂHİL EDİLMESİ

Yeni Zelanda'da yapılan politik uygulamalarda, çocuğun gelişiminin evde de desteklenmesinin önemli olduğu ön plana alınarak, ailelerin çocuklarının eğitimi için gelir desteği almaları ve bu şekilde de aile refahının arttırılmasını sağlamak amaçlanmıştır. Özellikle de çocuğunu yalnız başına yetiştiren annelere yapılan destekler ön plandadır (Atwool, 1999).

Ülkede uygulanan Te Whāriki erken çocukluk programının en önemli bileşenlerinden birini "aileler ve toplum" oluşturmaktadır. Bu durum aslında *Te Whāriki'*nin herkesi kapsayan geniş yapısının bir özelliğidir. Programda çocukların okula hazırlanmaları ve gelişimlerinin sağlanması için aileyi yönlendirici ve destekleyici çalışmalar yer almaktadır. Programın içeriğinde bu durum; "*Aileler programın ve aynı zamanda da çocuklarının öğrenme ve gelişimlerinin gözden geçirilip değerlendirilmesinde yer almalıdır*" ifadesi ile açıklanmıştır (Haggerty & Alcock, 2016).

Programda çocuk merkeze alınmakla beraber çocuğun içinde büyüdüğü aile de onu etkileyen ve destekleyen güçlü unsurlar olarak görülmektedir. Öğretmenler de sadece çocukla değil, ailelerle ve toplumla yakından ve iş birliğiyle çalışmak durumundadırlar. Te Whāriki programı çocuğun yaşam boyu öğrenen, sorun çözücü, evrensel bir vatandaş olmasını sağlayan, ancak diğer yandan da köklerine ve kendi geleneklerine de bağlılığını sürdüren bireyler olmalarını amaçlarken bu amaçları ailelerin desteği ile gerçekleştirmeyi ön planda tutmaktadır (Duhn, 2006).

KAYNAKLAR

Alcock, S. & Haggerty, M. (2013). Recent Policy Developments and "Schoolification" of Early Childhood Care and Education in Aetearoa New Zealand. Early Childhood Education Folio, 17, 2, 21-26.

Atwool, N. (1999). New Zealand Children in the 1990's: Beneiciaries of New Right Economic Policy? Children and Society, 13, 380-393.

Blaiklock, K. (2010). Te Whāriki, The New Zealand Early Childhood Curriculum: Is It Effective? International Journal of Early Years Education, 18 (3), 201-212.

Brewerton, M. (1996). Te Whariki: National Early Childhood Curriculum Guidelines and Its Relationship with the New Zealand Curriculum for Schools. Paper presented at the Australia and New Zealand conference on the first years of school: Changing realities-Chinging Practices, Tasmania, 9-12 Jan, 1996.

Codd, J. (2005). Teachers as 'Managed Professionals' in The Global Education İndustry: The New Zealand Experience. Educational Review, 57(2), 193-206

Dalli, C. (2010). Towards the Re-emergence of a Critical Ecology of the Early Childhood Profession in NewZealand. Contemporary Issues in Early Childhood, 11 (1), 61-74.

Duhn, I. (2006). The Making of Global Citizens: Traces of Cosmopolitanism in the New Zealand Early

Childhood Curriculum, Te Whāriki. Contemporary Issues in Early Childhood, 7 (3), 191-202.
Haggerty, M.; Alcock, S. (2016). The Changing Roles of Early Childhood Care and Education in Aetearoa New Zealand: A Shifting Policy Landscape,. Global Studies of Childhood, 1-11.
Higgins, N; MacArthur, J. & Morton, M. (2008). Winding Back The Clock: The Retreat of New Zealand Inclusive Education Policy. New Zealand Annual Review of Education, 17, 145-167.
Hornby, G. (2012). Inclusive Educatıon For Children With Special Educational Needs: A Critique Of Policy And Practice In New Zealand. Journal of International and Comparative Education, 1 (1), 52-60.
May, H. (2012). Te Whariki: An Early Childhood Curriculum for Inclusion in Aotearoa-New Zealand (67-73). Diversitat und Kindheit, (Red. E. Gregull), Berlin: Migration-Integration-Diversity.
May, H. (2002). Aetearoa-New Zealand: An Overwiew of History, Policy and Curriculum. McGill Journal of Education, 37 (1), 19-36.
May, H. & Carr, M. (1997). Making a Difference For The Under Fives? The Early Implementation Of Te Whāriki, The New Zealand National Early Childhood Curriculum, International Journal of Early Years Education, 5 (3), 225-236.
Meade, A. & Podmore, V.N. (2002). Early Childhood Education Policy Co-ordination Under The Auspices Of The Department Ministry Of Education: A Case Study Of New Zealand. Early Childhood and Family Policy Series, UNESCO.
Te One, S. (2005). Children's Rights and Early Childhood Policy: Impacts and Influences. New Zealand Annual Review of Education, 14, 171-193.
www.wikipedia.org//wiki/Yeni_Zelanda, Erişim Tarihi: 28.Haziran.2016.

Bölüm 54

YUNANİSTAN

GİRİŞ

(http://www.turkcebilgi.com/yunanistan, 2016)

Yunanistan, antik çağlardan beri Hellas olarak da bilinen güneydoğu Avrupa'da yer alan bir ülkedir. Yunanistan'ın nüfusu yaklaşık olarak 10.955.000'dir. Başkent Atina, Yunanistan'ın hem en büyük şehri hem de dört milyondan fazla nüfusu ve 6000 senelik tarihiyle en kalabalık şehridir. İkinci büyük şehir ise bir milyon nüfusuyla Yunanistan'ın kuzeyinde yer alan önemli bir liman şehri, kültürel odak noktası ve bölgesel iş merkezi olan Thessaloniki'dir (Selanik). Yunanistan'ın başlıca liman şehri olan Piraeus dâhil olmak üzere diğer büyük şehirler, Patras, Volos, Larissa ve Girit adasındaki Iraklion'dur. Ülke nüfusunun %60'ından fazlası şehirlerde yaşamaktadır.

Yunanistan, stratejik konum olarak Avrupa, Asya ve Afrika'nın kesişimde yer almaktadır. Balkan yarımadasının güney ucunda yer alır. Kuzeybatıda Arnavutluk, kuzeyde Makedonya ve Bulgaristan, kuzeybatıda ise Türkiye ile sınır topraklarını paylaşır. Yunanistan yüksek gelirli ekonomisi, yüksek kaliteli ve standartlı yaşam şartları ile demokratik ve gelişmiş bir ülkedir. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün (BM) kurucu üyesi olan Yunanistan, aynı zamanda Avrupa Toplulukları (Avrupa Birliği öncüsü) onuncu üyesi ve 2001 yılından beri de Avrupa bölgesinin bir parçasıdır. Bununla beraber Avrupa Konseyi, Kuzey Atlantik Antlaşma Organizasyonu (NATO), Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE) gibi birçok kuruma da üyedir.

Yunanistan'ın eşsiz kültürel mirası, geniş turizm endüstrisi ve belirgin nakliye sektörü ülkeyi orta bir güç olarak sınıflandırmaktadır. Balkanlar bölgesindeki en büyük ekonomiye sahip olan önemli bir bölgesel yatırımcı konumundadır. Akdeniz iklimine sahip olan Yunanistan'da kışlar hafif ve yağışlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçer. Bu iklim çeşidi Atina, Kiklad Adaları, On iki Ada, Girit, Mora Yarımadası, İyonya Adaları dâhil olmak üzere tüm kıyı şeridinde görülür. Yunanistan'ın kuzeybatısında yer alan dağlık bölgelerde (Epir, Teselya, Batı Makedonya) hem de On iki Ada'nın dağlık bölgelerinde-Ahaya, Ar-

Öğr. Gör. Zuhal Begde
Karabük Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİM HİZMETLERİ

Yunanistan'da zorunlu eğitim, ilkokul ve lise eğitimini içermektedir. Kreş ise oldukça popüler, ancak zorunlu değildir. Anaokulu eğitimi, şu anda 4 yaşın üzerindeki çocuklar için zorunludur. Yunanistan'da anaokulları ya bağımsız ya da bir ilkokula bağlıdır. Anaokullarının çoğu devlet okuludur fakat özel anaokulları da bulunur. Devlet okulları parasızken özel anaokulları paralıdır. Anaokulları iki ve tek öğretmenli olarak ikiye ayrılır. Anaokullarında bunu öğrenci sayıları belirler. Anaokullarının amacı, çocukların psikomotor, toplumsal, duygusal, ahlaki ve dinsel yönlerden birey ve toplum düzeyindeki gelişimlerini sağlamak ve bilişsel gelişimlerine katkı sağlamaktır (Yıldırım, 2008).

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Okul öncesi ve ilkokul öğretmenleri eğitim fakültelerinin dört yıllık bir bölümünde okurlar ve bu eğitimin sonunda mezun olurlar. Branş öğretmenleri uzmanlık alanları üzerine üniversiteyi bitirdikten sonra üç ay süren bir hizmet içi eğitim semineri alırlar. Mesleki teknik ortaöğretim öğretmenleri ise dört yıllık lisans eğitimlerinin ardından Pedagojik ve Teknoloji Eğitim Okullarında bir yıllık sertifika programına tabi tutulurlar. Yunanistan'da bütün okul öncesi, ilkokul, alt ve üst ortaöğretim öğretmenleri kadrolu devlet memuru olarak çalışırlar (Saylık, 2014).

Başöğretmen ve öğretmenlerin çalışma saatleri kanunlarla belirlenmiştir. Her ilköğretim ve ortaöğretim öğretmeni günde 6 saat olmak üzere maksimum haftada 30 saat çalışmaktadır. İlköğretim öğretmenleri için kanuni ders saatleri okul boyutu arttıkça azalmaktadır. Ayrıca, daha az tecrübesi olan öğretmenler daha fazla çalışma saati almaktadır (OECD, 2011). Öğretmenler değerlendirilir. Bunun amacı, kendi bilgilerini, pedagojik yönden öğretmen yeterliklerini eğitim kademelerine göre desteklemek için seçilmiş rehberlerle, gelecek eğitim ihtiyaçlarını karşılamaktır (Kasapçopur, 2007).

Ekonomik bunalım ve Eğitim Bakanlığının yaptığı eylemler, ilköğretim ve ortaöğretimde eğitim veren öğretmen sayısında önemli bir azalmaya neden olmaktadır. 2010-2011 yıllarında yaklaşık 180.000 öğretmen kalıcı pozisyonda çalışmaktaydı. Okulların birleşmesi ve kapanması nedeniyle %20'si ortaöğretim, %80'i ilköğretim ve anaokulundan olmak üzere yaklaşık 2000 öğretmen kalıcı pozisyonlarını kaybetmiştir. Bazı durumlarda, fazla öğretmenler başka okullara (ortaöğretim İngilizce öğretmenleri, müzik ve sanat gibi) veya yeni konsalide edilen tüm gün ilköğretim okullarına atanmaktadır.

Henüz kalıcı olmayan pozisyonlarda çalışan ve hâlâ öğretmenlik eğitimi alan öğrenciler için kötüleşen istihdam sonuçlarını çözmek için gerekli olan tedbirler alınmıştır. Yakın zamana kadar, yeni mezunlar mezun olduktan sonraki birkaç ay içinde ilköğretim okullarında göreve başlamaktaydı. 2000'den fazla kalifiye mezun her yıl iş gücü piyasasına girmekte iken, her yıl 900 kişiden fazla yeni mezun ilköğretim okulu öğretmeninin atanması mümkün gözükmemektedir. Genellikle eğitim bütçelerinin büyük bir bölümünü oluşturan öğretmen maaşları Yunanistan'da nispeten daha düşüktür (OECD, 2011).

KAYNAKLAR

Chairoula, P. (2011). Eğitim Denetimi Türkiye-Yunanistan-Bulgaristan Örneği, Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

http://www.mfa.gr/turkey/tr/yunanistan-hakkinda/, (Erişim Tarihi:01.08.2016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Yunanistan, (Erişim Tarihi:10.08.2016).

https://en.wikipedia.org/wiki/Greece, Wikipedia, the free encyclopedia, (Erişim Tarihi:26.07.2016).

http://www.turkcebilgi.com/yunanistan, Erişim Tarihi:10.08.2016)

OECD (2011). Education Policy Advice for Greece, Strong Peformers and Successful Reformers in Education.

Saylık, A. (2014). Yunanistan Eğitim Sistemi Üzerine Bir İnceleme: Amaç, Yapı ve Süreç Bakımından Türkiye Eğitim Sistemiyle Karşılaştırılması. 9. Uluslararası Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi'nde sunulan bildiri. Trakya Üniversitesi, Edirne, Turkey, 16-18 Ekim.

Kasapçopur, A. (2007). Avrupa Birliği Ülkelerinde Eğitim Denetimi, Ankara, 2007. (http://rdb.meb.gov.tr/ yayinlar/AB%20egitim.pdf). (Erişim Tarihi:09.08.2016).

Yıldırım, M. C. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Electronic Journal of Social Sciences,Yaz-2008 C.7 S.25 (091-110) ISSN:1304-0278.

ÖABT

700'ün ÜZERİNDE SORU

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI
ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ
KONU TESTLERİ
DENEME SINAVLARI

6. BASIM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No: 1882
Sınavlara Hazırlık No: 048
ISBN: 978-605-320-789-4
© 6. Basım

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Komisyon

Copyright, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Ankara Özgür Web Ofset Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti. Sertifika Numarası : 34333
Ostim Osb Mh. 1250 Cd. No:24 Yenimahalle / Ankara Tel:0312 385 70 77

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Komisyon
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Komisyon*
XVI + 692 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-789-4
1. Alan Bilgisi 2. Din Kültürü 3. Ahlak Bilgisi 4. Öğretmenlik

Yayınlarımızı;
Alfa Basın, Ana Basın, Arkadaş Kitabevi, Atlas Kitap Dağıtım, Başarı Dağıtım, D&R Mağazaları, Dinamik, Dost Kitabevi, Emek Kitap, Final Pazarlama, İnkılap, Kıta, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevi, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, TveK Mağazaları adreslerinde bulabilirsiniz.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

DİN EĞİTİMİ BİLİMİ

A. DİN EĞİTİMİ BİLİMİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 1

B. DİN EĞİTİMİ (ÖĞRETİMİ) BİLİMİNİN ALANI, AMAÇLARI, GÖREVLERİ, İLGİLİ BİLİMLERİ 3

1. DİN EĞİTİMİ BİLİMİNİN AMAÇLARI 4
2. DİN EĞİTİMİ BİLİMİNİN GÖREVLERİ 4
3. DİN EĞİTİMİ BİLİMİNİN İLGİLİ BİLİMLERİ 5
4. DİN EĞİTİMİ BİLİMİNİN BİLİMLER ARASINDAKİ KONUMU 5

C. DİN EĞİTİMİ UYGULAMALARININ TARİHİ 6

1. BAŞLANGIÇTAN CUMHURİYETE KADAR 6
2. CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE 9

D. DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNİN TEMELLERİ 11

E. DİN ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETİM PROGRAMI MODELLERİ 12

1. MEZHEBİ/DOKTRİNER DİN ÖĞRETİMİ 13
2. MEZHEP MERKEZLİ DİNLER ARASI AÇILIMLI DİN ÖĞRETİMİ 14
3. MEZHEPLER ÜSTÜ DİN ÖĞRETİMİ 14
4. MEZHEPLER ARASI DİN ÖĞRETİMİ 14
5. DİNLER ARASI DİN ÖĞRETİMİ 14
6. FENOMENOLOJİK DİN ÖĞRETİMİ 14

F. DÜNYADA DİN ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI 15

G. YAYGIN DİN EĞİTİMİ 15

H. AİLEDE DİN EĞİTİMİ 16

ÇÖZÜMLÜ TEST 18

KONU TESTİ 24

KAYNAKLAR 27

BÖLÜM 2

İSLAM TARİHİ

A. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ TARİHİ 29

1. İSKİTLER (SAKALAR) 30
2. ASYA HUN DEVLETİ 30
3. AVRUPA HUN DEVLETİ 31
4. GÖKTÜRK DEVLETİ 31
5. II. GÖKTÜRK DEVLETİ (KUTLUK DEVLETİ) 31
6. UYGUR DEVLETİ 31
7. AVARLAR 32
8. HAZARLAR 32
9. TÜRGİŞLER 32
10. KARLUKLAR 32
11. BULGARLAR VE MACARLAR 32
12. UZLAR VE PEÇENEKLER 32
13. KUMANLAR (KIPÇAKLAR) 32

B. İLK TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET 32

1. DEVLET YÖNETİMİ 32
2. ORDU 33
3. İNANIŞ VE DİN 33
4. SOSYAL VE İKTİSADİ HAYAT 33
5. BİLİM VE SANAT 33
6. YAZI, DİL VE EDEBİYAT 33

C. İSLAM TARİHİ 34

1. İSLAMİYETTEN ÖNCE ARABİSTAN'IN GENEL DURUMU 34
2. İSLAM TARİHİ İLE ALAKALI EN ÖNEMLİ KAYNAKLAR 35

D. HZ. MUHAMMED'İN HAYATI (M. 571-632) 35

1. AİLEVİ BİLGİLERİ 35
2. DOĞUMU 35

Alan Bilgisi Yayınları

3. ÇOCUKLUĞU 36
4. GENÇLİĞİ 36
5. EVLİLİKLERİ 36
6. VAHYİN GELİŞİ 37
7. AKABE BÎATLARI 37
8. SAVAŞLAR 37
9. HZ. PEYGAMBER'İN VEDA HACCI 41
10. HZ. PEYGAMBER'İN VEFATI 41

E. HÜLAFA-Yİ RÂŞÎDÎN 44
1. HZ. EBÛBEKİR DÖNEMİ (632-634) 44
2. HZ. ÖMER DÖNEMİ (634-644) 45
3. HZ. OSMAN DÖNEMİ (644-656) 46
4. HZ. ALİ DÖNEMİ (656-661) 46

F. EMEVİLER DÖNEMİ (661-750) 47

G. ABBASİLER DÖNEMİ (750-1258) 47

H. ENDÜLÜS EMEVİ DEVLETİ 48

I. GIRNATA İSLÂM HÜKÜMETİ (BEN-İ AHMER DEVLETİ) 49

J. MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ 49
1. TOLUNOĞULLARI 49
2. AKŞİTLER-İHŞİTLER 49
3. EYYÜBİLER 49
4. MEMLÜKLER 49
5. BABÜRLÜLER 50
6. KARAHANLILAR 50
7. GAZNELİ DEVLETİ 50
8. BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ 50
9. IRAK SELÇUKLULARI (1118-1194) 50
10. KİRMAN SELÇUKLULARI (1092-1187) 50

K. TÜRK-İSLAM DEVLETLERİNDE KÜLTÜR-MEDENİYET VE DEVLET YÖNETİMİ 51
1. DEVLET YÖNETİMİ 51
2. ORDU 51
3. SOSYAL VE İKTİSADİ HAYAT 51
4. DİL, EDEBİYAT, BİLİM VE SANAT 52

L. ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK BEYLİKLERİ 52
1. DANİŞMENTLİLER 52
2. SALTUKLULAR 52
3. MENGÜCEKLER 52
4. ARTUKLULAR 52
5. ÇAKA BEYLİĞİ 53
6. BEYLİKLERİN ÖZELLİKLERİ 53

M. SELÇUKLULAR DÖNEMİ 53

N. ANADOLU TÜRK BEYLİKLERİ DÖNEMİ 53
1. İKİNCİ BEYLİKLERİN ÖZELLİKLERİ 53
2. ANADOLU SELÇUKLULARI VE İKİNCİ BEYLİKLER DÖNEMİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET DEVLET YÖNETİMİ 54
3. ORDU VE DONANMA 54
4. HUKUK 54
5. SOSYAL VE İKTİSADİ HAYAT 54

ÇÖZÜMLÜ TEST 56
KONU TESTİ 60
KAYNAKLAR 63

BÖLÜM 3

TEMEL DİNİ BİLGİLER - I

A. DİN KAVRAMI 65
B. İMAN KAVRAMI 65
1. İMAN-AKIL İLİŞKİSİ 66
2. İMAN VE İSLAM İLİŞKİSİ 66
3. İMAN-AHLAK İLİŞKİSİ 67

C. ALLAH'A İMAN 68
1. İSPAT METOTLARI 69
2. ALLAH'IN SIFATLARI 71

D. MELEKLERE İMAN 75

E. KİTAPLARA İMAN 75
1. SAYFALAR (SUHUF) 76
2. KUTSAL KİTAPLAR 76

F. PEYGAMBERLERE İMAN 76
1. PEYGAMBERLİK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 77
2. PEYGAMBERLERİN SIFATLARI/ NİTELİKLERİ 78

Alan Bilgisi Yayınları

3. HZ. MUHAMMED'İN (SAV) PEYGAMBERLİĞİ 78
4. SAHABİLERİN DİNDEKİ KONUMU....80
G. AHİRETE İMAN 82
1. KIYAMET ALAMETLERİ 83
2. AHİRETİN AŞAMALARI....83
H. KADER VE KAZA....84
1. İNSANIN FİİLLERİ 85
2. KÜLLİ-CÜZ'İ İRADE VE İSTİTAAT....85
3. KESB 86
4. DÜŞÜNCEDE, SÖZDE VE DAVRANIŞTA DOĞRULUK....87
ÇÖZÜMLÜ TEST....89
KONU TESTİ....93
KAYNAKLAR 97

BÖLÜM 4

TEMEL DİNİ BİLGİLER - II

A. GİRİŞ 99
B. FIKIH....99
C. FIKIH USULÜ....100
D. İSLAM HUKUKUNUN KAYNAKLARI....100
1. KİTAP....101
2. SÜNNET 101
3. İCMA....102
4. KIYAS....102
5. MESÂLİH-İ MÜRSELE....102
6. İSTİHSAN 102
7. ÖRF VE ÂDET 102
8. SEDD-İ ZERÂİ 103
9. ŞER'Ü MEN KABLENA (İSLAM ÖNCESİ ŞERİATLAR)....103
10. SAHABE KAVLİ 103
11. İSTİSHÂB....103
E. HÜKÜMLER....104
1. FARZ....104
2. VÂCİB 104
3. MENDUB 105
4. HARAM....105
5. LİAYNİHİ (LİZATİHİ) HARAM....105
6. LİGAYRİHİ HARAM 105
7. MEKRUH 105
8. MUBAH....106
9. AZİMET VE RUHSAT....106
F. HÜKÜMLERLE ALAKALI BAZI KAVRAMLAR 106
1. RUHSAT 106
2. SEBEP....106
3. ŞART 106
4. RÜKÜN 107
5. MANİ....107
6. SIHHAT, FESAT VE BUTLAN 107
G. MÜKELLEF 107
H. İBADETLER 108
1. İBADET KAVRAMI 108
2. İBADETİN ÖNEMİ....108
3. İBADETLERLE ALAKALI BAZI KAVRAMLAR 109
I. TEMİZLİK.... 109
1. KAVRAMLAR 109
2. SULAR....109
J. ABDEST.... 110
1. ABDESTİN FARZLARI....110
2. ABDESTİN SÜNNETLERİ 111
3. ABDEST ÇEŞİTLERİ 111
4. ABDESTİ BOZAN DURUMLAR.... 111
K. GUSÜL....111
1. GUSÜL ABDESTİNİ GEREKTİREN DURUMLAR.... 111
2. GUSLÜN FARZLARI....112
3. GUSLÜN SÜNNETLERİ VE ADABI..... 112
L. TEYEMMÜM 112
1. TEYEMMÜMÜN FARZLARI..... 112
2. TEYEMMÜMÜ BOZAN ŞEYLER..... 112
M. NAMAZ 113
1. NAMAZLA İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR 113

Alan Bilgisi Yayınları

2. NAMAZ ÇEŞİTLERİ 113
3. NAMAZIN FARZLARI 114
4. NAMAZIN VÂCİPLERİ 114
5. NAMAZIN SÜNNETLERİ 115
6. NAMAZIN MEKRUHLARI 115
7. NAMAZI BOZAN ŞEYLER 116
8. SEHİV SECDESİ 116
9. CUMA NAMAZI 116
10. VİTİR NAMAZI 117
11. BAYRAM NAMAZLARI 117
12. TEŞRİK TEKBİRLERİ 117
13. SECDE ÇEŞİTLERİ 117

N. ORUÇ 117
1. ORUCUN ÖNEMİ VE KAZANDIRDIKLARI 117
2. ORUÇ ÇEŞİTLERİ 118
3. ORUCUN RÜKÜNLERİ 118
4. ORUCUN ŞARTLARI 118
5. ORUCU BOZAN DURUMLAR 119
6. ORUCU BOZMAYAN DURUMLAR 119
7. ORUCUN SÜNNET VE MÜSTEHAPLARI. 119
8. ORUCU BOZMASA DA MEKRUH SAYILAN ŞEYLER 120

O. ZEKÂT 120
1. ZEKÂTIN ŞARTLARI 120
2. ZEKÂTIN ÖDENECEĞİ YERLER 122

P. FITIR SADAKASI 122
1. FITIR SADAKASININ VÜCUBUNUN ŞARTLARI 123
2. FITIR SADAKASININ ÖDEME VAKTİ 123
3. FITIR SADAKASININ MİKTARI 123
4. FITIR SADAKASI KİMLERE VERİLEBİLİR? 123

R. HAC 123
1. HACLA İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR 123
2. HACCIN FARZ OLMASININ ŞARTLARI 124
3. HACCIN ESASININ ŞARTLARI 124
4. HACCIN FARZLARI 124
5. HACCIN VACİPLERİ 126
6. HACCIN SÜNNETLERİ 127
7. HAC VE UMRE YASAKLARININ CEZALARI 127

S. KURBAN 128
1. TANIMI 128
2. HÜKMÜ 128
3. VÜCUBUNUN ŞARTLARI 128
4. SIHHATİNİN ŞARTLARI 128
5. KURBANIN ETİ VE YAN ÜRÜNLERİ NASIL DEĞERLENDİRİLMELİDİR? 128

T. YEMİNLER 129
1. LAĞV YEMİNİ 129
2. GAMÜS YEMİNİ 129
3. MÜN'AKİD YEMİN 129

U. KEFFARETLER 129
1. YEMİN KEFFARATİ 129
2. ORUÇ KEFFARATİ 129
3. ZIHÂR KEFFARATİ 129
4. ADAM ÖLDÜRME KEFFARATİ 129
5. HAC VE UMRE YASAKLARINI İHLAL KEFFARATİ 130

ÇÖZÜMLÜ TEST 131
KONU TESTİ 135
KAYNAKLAR 137

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 5

DİN PSİKOLOJİSİ

A. PSİKOLOJİ BİLİMİ VE TEMEL YAKLAŞIMLAR 139
1. YAPISALCILIK 139
2. İŞLEVSELCİLİK 139
3. DAVRANIŞÇILIK 139
4. PSİKANALİZ 140
5. GESTALT PSİKOLOJİSİ 140
6. HÜMANİST PSİKOLOJİ 140
7. TRANSPERSONEL PSİKOLOJİ 140

B. DİN PSİKOLOJİSİ BİLİMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ 141

1. DİN PSİKOLOJİSİNİN TANIMI VE AMACI..141
2. DİN PSİKOLOJİSİ TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ 141
3. DİN PSİKOLOJİSİ BİLİMİNDE SIKLIKLA KULLANILAN BİLİMSEL YÖNTEM VE TEKNİKLER 142
4. TÜRKİYE'DEKİ DİN PSİKOLOJİSİ ÇALIŞMALARI 142

C. MODERN PSİKOLOJİDE DİNE YAKLAŞIMLAR 143
1. JAMES VE DİN 143
2. FREUD VE DİN....143
3. JUNG VE DİN 144
4. ADLER VE DİN 145
5. ERİKSON VE DİN....145
6. FROMM VE DİN 146
7. MASLOW VE DİN 146
8. FRANKL VE DİN....147
9. ALLPORT VE DİN....147

D. İSLAM DÜŞÜNCE TARİHİNDE PSİKOLOJİK YAKLAŞIMLAR 148
1. MUHASİBİ'NİN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ..148
2. FARABİ'NİN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ 148
3. İBNİ SİNA'NIN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ...148
4. GAZALİ'NİN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ 149
5. İBNÜ'L-ARABİ'NİN PSİKOLOJİ GÖRÜŞLERİ....149

E. DİNÎ GELİŞİM 149
1. FOWLER'IN İNANÇ GELİŞİMİ KURAMI 149
2. GOLDMAN'IN DİNî DÜŞÜNCE GELİŞİMİ KURAMI 150
3. OSER'IN DİNî YARGI GELİŞİMİ KURAMI..151

F. GELİŞİM DÖNEMLERİ VE DİN 152
1. BEBEKLİK DÖNEMİ (0-2 YAŞ)....152
2. İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİ (2-6 YAŞ)....152
3. SON ÇOCUKLUK DÖNEMİ (6-11 YAŞ KIZLAR, 6-13 YAŞ ERKEKLER) VE DİN....152
4. İLK ERGENLİK DÖNEMİ (11-15 YAŞ KIZLAR, 13-17 YAŞ ERKEKLER) VE DİN..152
5. SON ERGENLİK (GENÇLİK) DÖNEMİ (15, 17-21 YAŞ) VE DİN 152
6. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ (21-40 YAŞ) VE DİN....153
7. ORTA YAŞ DÖNEMİ (40-60 YAŞ) VE DİN..153
8. YAŞLILIK DÖNEMİ (65 YAŞ İLE ÜSTÜ) VE DİN....153

G. DİN VE RUH SAĞLIĞI....153
1. DİN, DİNDARLIK VE MANEVİYAT....153
2. RUH SAĞLIĞI VE DİN....154

H. TASAVVUF PSİKOLOJİSİ....154
1. DİN PSİKOLOJİSİ VE TASAVVUF....155
2. TASAVVUF PSİKOLOJİSİNİN ÖNEMİ 156
3. TASAVVUF VE KİŞİLİK 156

ÇÖZÜMLÜ TEST....158
KONU TESTİ....165
KAYNAKLAR 169

BÖLÜM 6

TEFSİR USULÜ VE TARİHİ

A. VAHİY....173
1. VAHYİN ÇEŞİTLERİ 173
2. VAHYİN GELİŞ ŞEKİLLERİ....173

B. KUR'ÂN'IN MANASI, TANIMI VE BÖLÜMLERİ 174
1. KUR'ÂN'IN MANASI....174
2. KUR'ÂN'IN BÖLÜMLERİ....174

C. MEKKİ VE MEDENİ SÛRELERİN ÖZELLİKLERİ 175
1. MEKKİ SÛRELER....175
2. MEDENİ SÛRELER....175

D. KUR'ÂN'IN YAZIMI....175
1. KUR'ÂN'IN HAREKELENMESİ VE NOKTALANMASI 176
2. YEDİ HARF VE KIRAAT MESELESİ 176
3. KIRAAT 176

E. TEFSİR - TE'VİL - TERCÜME - MEAL....176

F. KUR'ÂNÎ İLİMLER 177
1. NÜZUL SEBEBİ 177
2. NÂSİH VE MENÛH (NESH) 177
3. MUHKEM VE MÜTEŞABÎH 178
4. AKSAMU'L-KUR'ÂN (KUR'ÂN-I KERİM'DE YEMİNLER) 178
5. KASASU'L-KUR'ÂN (KUR'ÂN-I KERİM'DE KISSALAR) 178
6. KUR'ÂN-I KERİM'DE TEKRARLAR 178
7. KUR'ÂN-I KERİM'DE MESELLER 178
8. İ'CÂZUL-KUR'ÂN 179
9. HAKİKAT VE MECAZ 179
10. MÜŞKİLÜ'L-KUR'ÂN 179
11. MÜCMEL VE MÜBEYYEN 179
12. EL-VUCÛH VE EN-NEZÂİR 179
13. KUR'ÂN'DA MÜBHEMLER 179
14. AYETLER VE SÛRELER ARASINDAKİ TENASÜB VE İNSİCAM (UYUM) 180
G. HZ. PEYGAMBER'İN (SAV) KUR'ÂN'I TEFSİRİ 180
H. SAHABENİN TEFSİRDEKİ YERİ 180
I. TABİUNUN TEFSİRDEKİ YERİ 180
J. TEFSİRDEKİ İSRAİLİYYAT 181
K. ETBAU'T-TABİİNİN TEFSİRDEKİ YERİ 181
L. TEFSİR ÇEŞİTLERİ 181
1. RİVAYET TEFSİRİ 181
2. DİRAYET TEFSİRİ 181
M. NİTELİKLERİNE GÖRE TEFSİRLER 182
1. MEZHEBÎ TEFSİRLER 182
2. TASAVVUFÎ (İŞÂRÎ) TEFSİRLER 182
3. FIKHÎ TEFSİRLER 183
4. LÜGAVÎ TEFSİRLER 183
5. BİLİMSEL TEFSİR 183
6. İCTİMAİ TEFSİRLER 183
N. TEFSİR USULÜ VE TEFSİRİN TARİHİ KAYNAKLARI 184
1. ARAPÇA KAYNAKLAR 184
2. TÜRKÇE KAYNAKLAR 184
3. BATI DİLLERİNDE YAZILMIŞ KAYNAKLAR 184
O. KUR'ÂN'IN ANA KONULARI 184
1. İNANÇ ESASLARI 184
2. İBADETLER 185
3. AHLAK 185
4. MUÂMELÂT (İSLAM HUKUKU) 185
ÇÖZÜMLÜ TEST 186
KONU TESTİ 190
KAYNAKLAR 193

BÖLÜM 7

DİN SOSYOLOJİSİ

A. SOSYOLOJİ 195
B. DİN SOSYOLOJİSİ 195
C. DİN SOSYOLOJİSİNİN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 195
D. ÖZEL DİN SOSYOLOJİLERİ 196
E. DİN SOSYOLOJİSİNİN TARİHİ 196
1. DİN SOSYOLOJİSİNİN ÖNCÜLERİ 196
2. DİN SOSYOLOJİSİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ 197
3. DİN SOSYOLOJİSİNDEKİ DİĞER GELİŞMELER 199
4. ÇAĞDAŞ DÖNEM DİN SOSYOLOJİSİ 200
F. DİN SOSYOLOJİSİNDE ORTAYA ÇIKAN GENEL YAKLAŞIMLAR 201
1. KLASİK YAKLAŞIMLAR 201
2. ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR 202
G. GENEL DEĞERLENDİRME 202
H. TÜRKİYE'DE DİN SOSYOLOJİSİ 202
I. TÜRKİYE'DE DİN SOSYOLOJİSİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ 203
J. DİNİN SOSYOLOJİK ANLAMI 204
K. ÇAĞDAŞ DİN SOSYOLOJİSİNİN TEMEL KONULARI 205
1. DİN VE TOPLUM 205
2. DİN VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM 205
3. DİN VE TOPLUMSAL FARKLILAŞMA 206

Alan Bilgisi Yayınları

4. DİN VE SOSYAL BÜTÜNLEŞME 207
5. DİN VE MODERNİTE 207
6. DİN VE SEKÜLERLEŞME 207
7. DİN VE KÜRESELLEŞME 208
8. DİN VE POSTMODERNİZM 209
9. DİNÎ ÇOĞULCULUK 209
10. YENİ DİNÎ HAREKETLER 210
11. DİN VE GÜNDELİK HAYAT 211
12. DİN VE KAMUSAL ALAN 211
13. DİN VE KÜLTÜR 211
14. DİNÎ GRUPLAR 212
15. DİNDARLIK 212

ÇÖZÜMLÜ TEST 213

KONU TESTİ 217

KAYNAKLAR 221

BÖLÜM 8

KUR'ÂN'DA ANA TEMALAR

A. KUR'ÂN'IN MUHTEVASI, BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ VE ANA KONULARI 223

B. KUR'ÂN'DA ALLAH 225

C. KUR'ÂN'DA İNSAN 226

D. KUR'ÂN'DA KÂİNAT 227

E. KUR'ÂN'DA VAHİY 228

F. KUR'ÂN'DA KUTSAL KİTAPLAR 229

G. KUR'ÂN'DA PEYGAMBERLİK VE PEYGAMBERLER 231

H. KUR'ÂN'DA HZ. MUHAMMED (SAV) 232

I. KUR'ÂN'DA İBADET 233

J. KUR'ÂN'DA SİSTEMATİK İBADETLER 234

K. KUR'ÂN'DA AHLAK 235

L. KUR'ÂN'DA TOPLUMSAL DÜZEN 236

M. KUR'ÂN'DA DÜNYA VE AHİRET 237

N. GENEL DEĞERLENDİRME 238

ÇÖZÜMLÜ TEST 240

KONU TESTİ 243

BÖLÜM 9

DİNÎ MÛSİKİ

A. TÜRK DİNÎ MUSİKİSİ 245
1. MUSİKİ TARİHİNİN ANA HATLARI 245
2. MUSİKİNİN KONUSU 245
3. MUSİKİNİN AMACI 246
4. İSLAM MUSİKİSİ 246

B. TÜRK - İSLAM DÖNEMİNDE İSLAM MUSİKİSİ 246
1. TÜRK MUSİKİSİNİN YAPISI 247
2. TÜRK DİN MUSİKİSİ FORMLARI 247
3. HORASAN BÖLGESİ'NDE YETİŞEN İLK SUFİLER 253
4. İLK TÜRK SUFİLERİ 253

C. TÜRK DİN MUSİKİSİNDE USULLER VE USUL ALETLERİ 255
1. TÜRK DİN MUSİKİSİNDE KULLANILAN USUL ALETLERİ 255
2. TÜRK DİN MUSİKİSİ ALANINDA HİZMET VERMİŞ ÖNEMLİ ŞAHSİYETLERDEN BAZILARI 255

ÇÖZÜMLÜ TEST 257

KONU TESTİ 261

KAYNAKLAR 264

BÖLÜM 10

TÜRK İSLAM EDEBİYATI

A. İSLAMİYET ÖNCESİ 265
1. SÖZLÜ EDEBİYAT 265
2. YAZILI EDEBİYAT 266

B. ARA DÖNEM 268
1. KUTADGU BİLİG 268
2. DİVÂN-I LÜGATÜ'T-TÜRK 269
3. ATABETÜ'L-HAKAYIK 270
4. DİVÂN-I HİKMET 271
5. DEDE KORKUT 272

Alan Bilgisi Yayınları

C. İSLAMİYET SONRASI 272
1. HALK EDEBİYATI 272
2. DİVAN EDEBİYATI 274
ÇÖZÜMLÜ TEST 277
KONU TESTİ 282
KAYNAKLAR 285

BÖLÜM 11

AHLAK FELSEFESİ

A. AHLAKIN TANIMI 287
B. AHLAK İLE AHLAK FELSEFESİ (ETİK) ARASINDAKİ İLİŞKİ 287
C. AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL SORULARI 288
D. AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI 288
E. AHLAKIN İNSAN HAYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 289
F. AHLAK İLE DİĞER DİSİPLİNLER ARASINDAKİ İLİŞKİ 289
1. DİN-AHLAK İLİŞKİSİ 289
2. AHLAK-HUKUK İLİŞKİSİ 290
3. AHLAK-PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ 291
4. AHLAK-SOSYOLOJİ İLİŞKİSİ 291
G. AHLAKI TEMELLENDİRME PROBLEMİ 291
1. DİNSEL TEMELLENDİRME 291
2. DİN DIŞI TEMELLENDİRME 292
3. ANTROPOLOJİK TEMELLENDİRME 292
H ETİK KURAMLAR 292
1. 'EN YÜKSEK İYİ'Yİ TEMEL PROBLEM OLARAK BENİMSEYEN ETİK TÜRLERİ ... 292
2. 'DOĞRU EYLEM'İ TEMEL PROBLEM OLARAK BENİMSEYEN ETİK TÜRLERİ ... 294
3. İRADEYİ TEMEL PROBLEM OLARAK BENİMSEYEN ETİK TÜRLERİ 295
I. ETİK TÜRLERİ 296
1. NORMATİF ETİK (KURAL KOYUCU AHLAK FELSEFESİ) 296
2. METAETİK (ANALİTİK AHLAK FELSEFESİ) 296
3. UYGULAMALI AHLAK 297
J. İSLAM DÜŞÜNCESİNDE GELİŞEN AHLAK EKOLLERİ 298
1. GELENEKSEL (DİNÎ) AHLAK 298
2. TASAVVUFİ AHLAK 298
3. FELSEFİ AHLAK 299
K. FİLOZOFLAR VE AHLAK KURAMLARI 299
1. SOKRATES (M.Ö. 469-399) 299
2. PLATON (M.Ö. 427-347) 300
3. ARİSTOTELES (M.Ö. 384-322) 301
4. EPİKÜROS (M.Ö. 341-270) 301
5. FARABİ (870-950) 302
6. RENE DESCARTES (1596-1650) 303
7. IMMANUEL KANT (1724-1804) 303
8. JOHN STUART MİLL (1806-1873) 304
9. FRIEDRICH NIETZSCHE (1844-1900) 304
ÇÖZÜMLÜ TEST 306
KONU TESTİ 310
KAYNAKLAR 314

BÖLÜM 12

KELAM

A. KELAM İLMİNİN DOĞUŞU VE ÖZGÜNLÜĞÜ 315
1. DIŞ FAKTÖRLER 315
2. İÇ FAKTÖRLER 315
B. KELAM EKOLLERİ 317
C. BİLGİNİN İMKÂNI, KAYNAKLARI VE ÇEŞİTLERİ 317
D. DİNÎ HÜKÜMLER 318
E. VARLIK TEORİLERİ 318
F. ALLAH'IN VARLIĞININ VE BİRLİĞİNİN TEMELLERİ (İSBAT-I VACİB) 319
1. HUDÛS DELİLİ 320
2. İMKÂN DELİLİ 320
3. GAYE VE NİZAM DELİLİ 320

Alan Bilgisi Yayınları

G. ALLAH'IN SIFATLARI.....321
1. SELBİ SIFATLAR.....321
2. SÜBUTİ SIFATLAR.....322
3. FİİLÎ SIFATLAR.....326
4. HABERÎ SIFATLAR.....326
H. PEYGAMBERLİK KAVRAMI VE PEYGAMBERLİĞE İLİŞKİN SORUNLAR.....328
1. VAHİY.....329
2. PEYGAMBERLERİN SIFATLARI/ NİTELİKLERİ.....329
3. HZ. MUHAMMED'İN (SAV) PEYGAMBERLİĞİ.....330
I. KADER VE KAZA.....330
1. İNSANIN FİİLLERİ.....331
2. KÜLLİ-CÜZ'İ İRADE VE İSTİTAAT.....331
3. KESB.....332
4. ECEL.....333
5. RIZIK.....335
6. HİDAYET-DALALET.....336
7. SALAH-ASLAH.....336
8. HİKMET.....336
9. TEKLİF-İ MALA YUTAK.....336
J. AHİRET HAYATI VE AŞAMALARI.....337
K. AHLAK.....338
L. DUA.....340
M. TÖVBE.....341
ÇÖZÜMLÜ TEST.....343
KONU TESTİ.....347
KAYNAKLAR.....349

BÖLÜM 13

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - I - II

A. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI VE KILAVUZU.....351
1. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN AMAÇLARI.....351
2. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI.....351
3. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRENME ALANLARI, ÜNİTELERİ VE SÜRELERİ.....369
4. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA GÖRE HAZIRLANACAK KİTAPLARIN FORMA SAYILARI.....370
5. PROGRAMIN GENEL ÇİZELGESİ.....371
6. PROGRAMDA KULLANILAN SEMBOLLER.....372
7. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI ÖĞRENME ALANLARI VE ÜNİTELERİ.....373
8. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI (KAZANIMLAR, ETKİNLİK ÖRNEKLERİ VE AÇIKLAMALAR TABLOSU).....374
9. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ 4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR ÖĞRETİM PROGRAMI ATATÜRKÇÜLÜK İLE İLGİLİ KONULAR TABLOSU.....404
10. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ 4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARI İLE İLİŞKİLENDİRİLEN ARA DİSİPLİNLER KAZANIMLARI TABLOSU.....407
B. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI ÖĞRETMEN BİLGİ NOTLARI.....409
1. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI KILAVUZU/ÖĞRETMEN BİLGİ NOTLARI..409
2. DİN DİLİ ÇALIŞMALARI.....421
3. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE AYETLERİN KULLANIMI.....421
4. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....424
ÇÖZÜMLÜ TEST.....432
KONU TESTİ.....435
KAYNAKLAR.....437

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 14

HZ. MUHAMMED'İN HADİSLERİ VE ÖĞRETİLERİ

A. HADİS USULÜNÜN TANIMI, DOĞUŞU VE KAYNAKLARI 443
1. HADİS USULÜNÜN TANIMI 443
2. HADİS USULÜNÜN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ 443
3. HADİS USULÜNÜN KAYNAKLARI 443

B. TEMEL KAVRAMLAR 444
1. HADİSİN UNSURLARI 444
2. HADİSİN BÖLÜMLERİ (YAPISI) 444

C. HADİSLERİN RİVÂYETİ VE HADİSLERİ ALMA VE NAKLETME METOTLARI 445
1. HADİSLERİN RİVAYETİ 445
2. HADİSLERİ ALMA VE NAKLETME METOTLARI (HADİS NAKİL YÖNTEMİ) 445

D. HADİSLERİN TENKİDİ 446
1. SENED TENKİDİ 446
2. METİN TENKİDİ 447

E. HADİSLERİN TAKSİMİ VE SINIFLANDIRILMASI 448
1. KABUL EDİLİP EDİLMEMESİNE GÖRE HADİSLER 448
2. KAYNAĞINA GÖRE HADİSLER 448
3. RAVÎ SAYISINA GÖRE HADİSLER 448
4. SIHHATİNE GÖRE HADİSLER 449

F. HADİS İLMİNİN BÖLÜMLERİ 453

G. HADİS VE SÜNNETİN ÖNEMİ 453

H. HADİS EDEBİYATININ OLUŞUMU VE BAZI TEMEL KAYNAKLAR 454
1. HADİS EDEBİYATININ OLUŞUM SAFHALARI 454
2. HADİS EDEBİYATINDA BAZI TEMEL KAYNAKLAR 454

I. SEÇME HADİSLER 456

KAYNAKLAR 458

ÇÖZÜMLÜ TEST 459

KONU TESTİ 464

BÖLÜM 15

DİN FELSEFESİ

A. DİN FELSEFESİ NEDİR? 469

B. DİN FELSEFESİNE GÖRE DİN 469

C. TEOLOJİ İLE DİN FELSEFESİ ARASINDAKİ FARKLAR 469
1. DİN FELSEFESİ 469
2. TEOLOJİ (İLAHİYAT) 469

D. DİN FELSEFESİ İLE DİN BİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER 470

E. DİN FELSEFESİ TARİHİ 470
1. HEGEL'İN DİN FELSEFESİ ANLAYIŞI 470
2. GOURD'UN DİN FELSEFESİ ANLAYIŞI 471
3. ORTEGAT'IN DİN FELSEFESİ ANLAYIŞI 472
4. DUMERY'NİN DİN FELSEFESİ ANLAYIŞI 473

F. TÜRKİYE'DE DİN FELSEFESİ 473

G. DİN FELSEFESİNİN PROBLEMLERİ 474

H. DİN FELSEFESİNİN ANA KONULARI 475
1. DİN DİLİ 475
2. DİNÎ TECRÜBE 475
3. İMAN VE AKIL 476
4. TANRININ SIFATLARI 479
5. TANRININ VARLIĞI İLE İLGİLİ DELİLLER 480
6. KÖTÜLÜK PROBLEMİ 483
7. HÜRRİYET 484
8. DETERMİNİZM 484
9. HÜRRİYET, DETERMİNİZM VE TANRININ SIFATLARI 485
10. TANRININ TASAVVURLARI 485
11. DİN VE BİLİM 487
12. DİN VE AHLAK 488
13. DİNÎ ÇOĞULCULUK 488
14. ÖLÜM VE SONRASI 490
15. MUCİZE 490

ÇÖZÜMLÜ TEST 491

KONU TESTİ 496

KAYNAKLAR 500

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 16

İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ

A. MEZHEPLER TARİHİNE GİRİŞ 501
1. TANIM 501
2. AMAÇ 501
3. KONULAR 501
4. MEZHEP NEDİR? 502
5. MEZHEPLERİN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ 503

B. MÜSLÜMANLAR ARASINDA FIRKALAŞMA SÜRECİ 506
1. HARİCÎLİK 506
2. MÜRCİE 508
3. KADERİYYE 509
4. MUTEZİLE 510

C. EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT 511
1. ASHÂB-I REY 513
2. EŞ'ARİLİK 513
3. MÂTURÎDÎLİK 514

D. ŞİİLİK 516
1. ZEYDİLİK 517
2. İSMAİLİYYE 517
3. İMAMİYYE 518

E. İMAMİYYE'NİN GÖRÜŞLERİ 524
1. TEVHİD 524
2. NÜBÜVVET 524
3. İMÂMET 524
4. ADÂLET 525
5. MEÂD 525

F. NUSAYRÎLİK, DÜRZÎLİK, YEZİDÎLİK 526
1. NUSAYRÎLİK 527
2. DÜRZÎLİK 530
3. YEZİDÎLİK 531

G. ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK 533
1. TASAVVUFİ GELENEĞİN TESİRİ 533
2. BABAÎ AYAKLANMASI 534
3. HACI BEKTAŞ VELİ VE RUM ABDALLARI 534
4. SAFEVÎLİK VE KIZILBAŞLIK 534
5. İNANÇ VE İBADET ŞEKİLLERİ 535
6. ALEVİ-BEKTAŞİ ANLAYIŞI AÇISINDAN ÂDÂB-ERKÂN 535

H. MEHDİLİK 537

I. AHMEDÎLİK 537
1. AHMEDÎLİĞİN SOSYO-KÜLTÜREL ARKAPLANI 537
2. AHMEDÎLİĞİN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ 538
3. AHMEDÎLİĞİN TEMEL GÖRÜŞLERİ 538

J. BÂBÎLİK-BAHÂÎLİK 538
1. BÂBÎLİK-BAHÂÎLİĞİN DİNÎ-KÜLTÜREL ARKA PLANI 538
2. BÂBÎLİK-BAHÂÎLİĞİN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ 539
3. BÂBÎLİK-BAHÂÎLİĞİN TEMEL GÖRÜŞLERİ 539

K. TARİH BOYUNCA TÜRKLERİN BENİMSEDİĞİ İSLAM MEZHEPLERİ 540

ÇÖZÜMLÜ TEST 545

KONU TESTİ 549

KAYNAKLAR 552

BÖLÜM 17

DİNLER TARİHİ

A. DİNLER TARİHİNİN TANIMI 553
1. ETİMOLOJİK/SÖZCÜK TANIMI 553
2. TERMİNOLOJİK TANIM 553

B. DİN HAKKINDA TEORİLER 553
1. "DİN NEDİR?" SORUSUNA CEVAP VEREN TEORİLER 553
2. "DİN NE YAPAR?" SORUSUNA CEVAP VEREN TEORİLER 553
3. VAROLUŞSAL VE AKILCI TERCİH TEORİLERİ 554

C. DİNLER TARİHİNİN KONUSU 554

D. DİNLER TARİHİNDE KULLANILAN METODOLOJİ/YÖNTEMBİLİM VE METOTLAR 554
1. TEORİ/TEZ 554

Alan Bilgisi Yayınları

2. METOTLAR / TEKNİKLER 554
E. DİNLER TARİHİNİN ÖNEMİ 555
F. DİNLER TARİHİ VE DİN BİLİMLERİ 555
G. DİNLER TARİHİNİN TARİHİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU 556
1. BATI'DA DİNLER TARİHİ 556
2. TÜRKİYE'DE DİNLER TARİHİ 558
H. DÜNYA DİNLERİNİN DAĞILIMI 559
1. DÜNYADAKİ DİNLERİN TOPOĞRAFİK DAĞILIMI 559
2. DÜNYADAKİ DİNLERİN DEMOGRAFİK DAĞILIMI (GENEL) 560
I. DÜNYA DİNLERİNİN TARİHİ VE DİNÎ ÇERÇEVESİ 560
1. HİNDUİZM DİN YATAĞI VE DİĞER DİNLER 560
2. ÇİN KÜLTÜR HAVZASI DİNLERİ 570
3. JAPON KÜLTÜR HAVZASI DİNLERİ 577
4. İRAN KÜLTÜR HAVZASI DİNLERİ (İSLAM DIŞI) 582
5. İBRÂHÎMÎ DİN "POTASI" 585
6. ALTAY-ÖTÜKEN HAVZASI DİNÎ PANORAMASI 612
7. ANİMİZM-NATURİZM-BÜYÜ EKSENLİ KÜLTLER 613
8. EKO-POLİTİK TEOLOJİLER VE SPİRİTÜALİZM: YENİ ÇAĞ GARİP KUTSALLIKLAR 614
ÇÖZÜMLÜ TEST 616
KONU TESTİ 623
KAYNAKLAR 627

BÖLÜM 18

KÜLTÜRLER ARASI DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİ

A. KÜLTÜR 629
B. ÇOKKÜLTÜRLÜ(LÜK) 629
C. KÜLTÜRLER ARASI(LIK) 629
D. BEN VE ÖTEKİ 630
E. KÜLTÜRLER ARASI EĞİTİM VE KÜLTÜRLER ARASI DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİ 630
F. KÜLTÜRLER ARASI DİN ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI VE MUHTEVASI 632
G. KÜLTÜRLER ARASI ÇALIŞMALARIN ÖNEMİ 634
H. KÜLTÜRLER ARASI DİYALOG 635
I. KÜLTÜRLER ARASI KARŞILAŞMALARDA KAPSAYICI VE DIŞLAYICI YAKLAŞIMLAR 636
J. KÜLTÜRLER ARASI DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİNİN UZLAŞI VE BARIŞ KÜLTÜRÜNÜN OLUŞMASINA VE GELİŞMESİNE KATKILARI 637
K. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE DİN VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI 638
L. ÇOKKÜLTÜRLÜ ORTAMLARDA KÜLTÜRLER ARASI DİN VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİMİ YAKLAŞIMLARI 638
1. FENOMENOLOJİK YAKLAŞIM 638
2. YORUMLAYICI YAKLAŞIM 639
3. DİYALOJİK YAKLAŞIM 640
4. BAĞLAMSAL YAKLAŞIM 641
M. KÜLTÜRLER ARASI DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİNİN İMKÂN VE SINIRLILIKLARI 642
ÇÖZÜMLÜ TEST 643
KONU TESTİ 647
KAYNAKLAR 652

DENEMELER

DENEME TESTİ - I 655
DENEME TESTİ - II 664
DENEME TESTİ - III 673
DENEME TESTİ - IV 682

Alan Bilgisi Yayınları

DİN EĞİTİMİ BİLİMİ

BÖLÜM 1

A. DİN EĞİTİMİ BİLİMİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

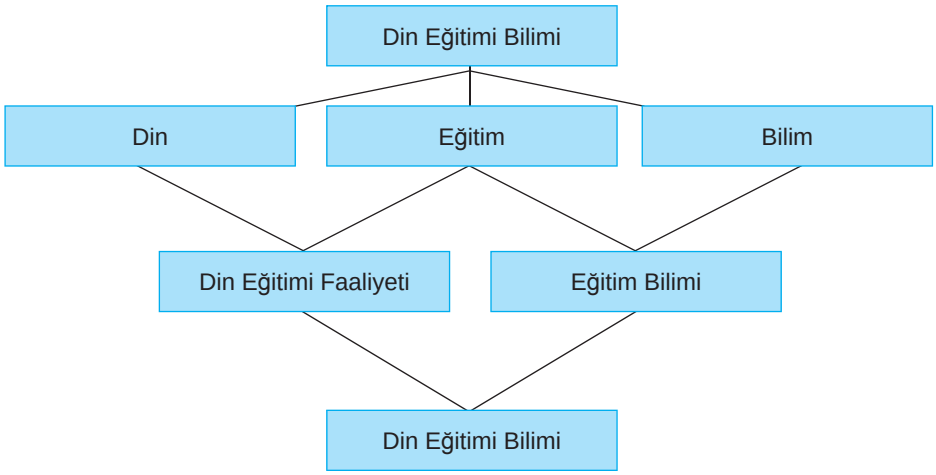

Din eğitimi bilimi kavramı "din", "eğitim" ve "bilim" kavramlarından oluşur. Din, Arapça "deyn" kelimesinden türemiş bir isimdir. Bu kavramın, hüküm ve ceza, tutulan yol, örf âdet gibi anlamları vardır. İslam literatüründe din denilince genelde "ilahi emirler ve yasaklar bütünü" anlaşılır. Felsefe, sosyoloji, psikoloji gibi bilimler din kavramına farklı anlamlar yüklerler. Kimi din eğitimi bilimcilerine göre de din, "insanın kayıtsız şartsız var olan mutlak varlığa yönelişi ve onun tarafından kuşatılışı"dır. Dinde insanın bir kutsal varlıkla ilişkisi söz konusudur. Bu ilişkinin özünü, inanma, bağlanma, ibadet etme ve ahlaklı olma oluşturur. Dinin değişen ve değişmeyen boyutları söz konusudur. Allah'ın diğer insanlara ulaştırılmak üzere peygamberlerine bildirdiği vahiyler dinin değişmeyen boyutunu oluşturur. Bu vahiylerin yorumlanması dinin değişen boyutunu oluşturur. Din; insanlara bir dünya görüşü sunar, onlardan inanç, ibadet, ahlak gibi konularda belli prensiplere göre hareket etmesini ister. Bu anlamda din, insanlara bir terbiye yolu sunar.

NOT

Din: İnsanın kutsal varlıkla ilişkisidir. Bu ilişkinin özünde inanma, bağlanma, ibadet etme ve ahlaklı olma vardır. Dinin değişen ve değişmeyen boyutları söz konusudur.

NOT

Din eğitimi, bireyde kendi yaşantıları yoluyla dinle ilgili davranış değişikliği meydana getirme sürecidir.

Din eğitimi denilince genelde inanılan dinin eğitimi akla gelir. Bir dinin eğitiminin yapılabilmesi için o dinle ilgili sistemli bilgilere ihtiyaç vardır. Bir dine ilişkin bilgilerin belli ilke ve yöntemler doğrultusunda sistemli hâle getirilmesi ilahiyat bilimlerini gerekli kılar. İlahiyat dinle ilgili bilimler topluluğunun ortak adıdır.

Dinin başka insanlara ulaştırılması eğitim etkinlikleriyle gerçekleştirilir. Bireylere davranış kazandırma, kültürleme, onları yetiştirme gibi anlamlar yüklenen eğitim, ilgili literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Ülkemizde yaygın olarak kullanılan tanımlardan birine göre eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla değişiklik meydana getirme sürecidir. Bu sürecin informal (kasıtsız ve kendiliğinden) ve formal (kasıtlı, planlı) boyutları söz konusudur. Buna göre formal din eğitimi, bireyde kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak dinle ilgili istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir.

KAYNAKLAR

Aydın, M. Ş. (2005). Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni, İstanbul: DEM Yayınları

Aydın, M. Z.; Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Öğretimi Ve Türkiye İle Karşılaştırılması, http://www.mehmetzeki-aydin.com/alimalarim/2005-4.pdf (10.08.2013)

Ayhan, H. (2004). Türkiye'de Din Eğitimi, DEM Yayınları,

Bilgin, B. (1995). Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara: Yeni Çizgi Yayınları.

Çelebi, A. (1974). İslam'da Eğitim-Öğretim Tarihi, (Çev. Ali Yardım) İstanbul: Damla Yayınları.

Dağ M. & Öymen H. R. (1974). İslam Eğitim Tarihi, Ankara: MEB Basımevi.

Doğan, R. (2005). "1980'e Kadar Türkiye'de Din Öğretimi Program Anlayışları", Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Sempozyumu, İstanbul, MEB Yayınları (ss.613- 631).

Doğan, R. (2012), "Yaygın Din Eğitiminin Neliği" Din Eğitimi El kitabı içinde, (Ed. R. Doğan, R. Ege) Grafiker Yay., Ankara, 2012.

Fidan, N.& Erden M. (1998). Eğitime Giriş, Alkım Yay. İstanbul.

Tosun, C. (2005). Din Eğitimi Bilimine Giriş, Ankara, Pegem A Yayınları.

Tosun, C. (2009). "Bir Bilim Dalı Olarak Türkiye'de Din Eğitiminin Doğuşu, Gelişmesi ve Alanına Katkıları", Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi İlahiyat Özel Sayısı, C.2, S. 1, Nobel Yay., Ankara. (s. 284-294).

Alan Bilgisi Yayınları

İSLAM TARİHİ

BÖLÜM 2

A. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ TARİHİ

İslamiyet Öncesi Türk Devletleri

- Türk adının anlamı: Doğan, türeyen veya güçlü, kuvvetli, olgun anlamına gelmektedir.
- "Türk" kelimesi ilk defa siyasi ad olarak Göktürk Devleti tarafından kullanılmıştır.
- İkinci olarak Türkiye Cumhuriyeti kullanmıştır.
- Türkler tarihî süreçte aşağıdaki takvimleri kullanmışlardır

  - 12 Hayvanlı Takvim: 1 yıl 365 gün ve 12 aya, 1 gün ise 12 kısma ayrılmıştır.

  - Hicri Takvim: İslamiyet'i kabulden sonra benimsenmiştir. Hicri takvimin başlangıcı (miladi 622) Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçüdür. Ay yılı esasına dayanır. 1 yıl 354 gündür.

  - Takvim-i Meliki: Selçuklu sultanı Melikşah adına düzenlenmiştir.

  - Rum-i Takvimi: 1. Mahmut zamanında (1676) mali işlerde kullanılmaya başlanmıştır.

  - Miladi Takvim: 1925 yılında çıkarılan bir kanunla kabul edilmiştir. Hz. İsa'nın doğumuyla başlar.
- Coğrafi bir ad olarak ilk defa Bizans kaynaklarında Orta Asya için kullanılmıştır. Anadolu ise XII. yüzyıldan itibaren Avrupalılar tarafından Türkiye olarak adlandırılmıştır.
- Millet adı olarak Türk, ilk defa 420 tarihli bir Pers metninde geçmektedir. VI. yüzyılda da Bizans kaynaklarında rastlanmıştır.
- Tarihte bilinen ilk Türk topluluğu Sakalardır. Sakaların Türk olduğunu Alp Er Tunga Destanı ve İskitlerden kalma sanat eserlerinden anlayabiliriz.

BİLİYOR MUYDUNUZ?

Bilinen ilk Türk kadın hükümdar, Tomris'tir.

- Türklerin ilk anayurtları; Aral Gölü'nün çevresi merkez olmak üzere Altay-Sayan Dağlarının kuzey batısı Hindikuş, Himalaya ve Tanrı Dağlarının kuzeyi, Hazar Denizi'nin doğusu, Kingan Dağları'nın batısıdır.
- Orta Asya'nın iklim koşulları, Türklerin hayat tarzını doğrudan etkilemiştir.

  Bu koşullar Türklerin;

  - konar-göçer (yaylak-kışlak) göçebe bir yaşam biçimini benimsemelerine,

  - hayvancılıkla uğraşmalarına,

  - savaş becerilerinin gelişmesine,

  - bağımsızlık duygularının gelişmesine

  ortam hazırlamıştır.

Alan Bilgisi Yayınları

Yerleşik Hayatın Kanıtları

- Ev, kütüphane, kale, burç, sur, şato, tapınak vb. mimari eserler
- Tarımla uğraşmış olmaları
- Sulama kanalları, tohumluk buğday ambarları, büyük değirmenler, tarım aletleri
- Duvar resimleri
- Matbaa ve yazılı eserler

Yerleşik Hayata Kanıt Olarak Gösterilemeyenler

Taşınabilir türden eserler ya da aletler yerleşik hayata kanıt olarak gösterilemez. Örnek olarak:

- Silahlar
- Madenler
- Resim (mağara resimleri)
- Halılar ve halıcılık
- El değirmenleri
- Tahıl ambarları
- Çanak-çömlek vb. mutfak araçları taşınabilir durumdadır.

KAYNAKLAR

Ahatlı, Erdinç, Hz. Muhammed'in Peygamberliği, Ankara, 2007.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin (458/1066), Delâilü'n-Nübüvve, I-VII, Beyrut, 1985

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (256/870), Muhtasar Sahihu'l-İmâmü'l-Buhâri, I-IV, Riyad, 2002.

el-İsfehânî, Ebû Nuaym, Delâilü'n-Nübüvve, I-II, Beyrut, 1986.

es-Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman (911/1505), el-Hasâisu'l-Kübra, Mısır, 1967.

eş-Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî (942/1535), Sübü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd, I-XII, Kahire, 1974.

Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, Çev. Mehmet Yazgan, Ankara, 2011.

İbn Hişâm (218/833), Ebû Muhammed Abdülmelik, es-Sîretü'n-Nebeviyye, I-IV, Beyrut, 1990; I-V, 1995.

İbn İshâk (151/768), Muhammed b. İshâk b. Yesâr, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Beyrut, 2004.

İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (774/1373), el-Bidâye ve'n-Nihâye, I-XXI, Kahire, 1992.

İbn Sa'd, Muhammed b. Mani'(230/845), Tabakâtü'l-Kübrâ, I-XI, Kahire, 2001.

İbnü'l- Esir, Mecdüddîn Ebu'Saâdât el-Mübarek b. Muhammed el-Cezerî (h. 630), el-Kâmil fi't-Tarih, I-XI, Beyrut, 1987.

Kastallânî, Ahmed b. Muhammed (923/1517), el-Mevâhibü'l-Ledünniyye, I-IV, Beyrut, 1991.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî (261/874), Sahîhu Müslim, Beyrut, 1991.

Sarıçam, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Ankara, 2005.

Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman, el-Hasâisu'l-Kübrâ, Mısır, 1967.

Taberî, Muhammed b. Cerîr (310/923), Tarihu'l-Taberî, I-XI, Kahire, ts.

Alan Bilgisi Yayınları

TEMEL DİNİ BİLGİLER - I

BÖLÜM 3

A. DİN KAVRAMI

Din terimi, Arapça "Deyn" kökünden türemiştir. Genel olarak din; töre, ceza (olumlu-olumsuz karşılık vermek) ve itaat anlamlarına gelmektedir. Buna göre Tanrı'ya yönelmek ile ilgili her metot ve oluşum bir dindir. Burada olumlu veya olumsuz bir değerlendirme söz konusu değildir. Teknik terim olarak din, aklı olup ergenlik çağına ulaşan kimseleri, bir elçi olarak peygamberin buyruk ve yöntemini benimsemeye davet eden ilahi/kutsal bir kanundur.

Dinin Kaynağı ve Anlamı

İslam bilginlerine göre din, kaynağı açısından Allah'a; insanlara ulaştırılması bakımından (tebliğ) peygambere; gerçekleştirilmesi ve uygulanması açısından da o din mensuplarına (ümmet) nispet edilmektedir.

Bu tarif doğrultusunda dinin anlamı, akıl sahiplerini özgür iradeleriyle doğrudan dünyada hayır, iyilik ve nimete yönlendiren, ahirette ise azaptan kurtuluş ve cennet ile ödüllendirmeye sevk eden ilahi bir sistemdir. Bu şekildeki bir tanım Kur'ân-ı Kerim'de, "dünya ve ahirette iyilik" şeklinde vurgulanmıştır.

Allah'a inanma şeklinde ortaya çıkan din, insanın bireysel ve toplumsal yaşamında mutluluk ve huzur verir. Kendi ruhsal dünyasının olgunlaşması ve mutluluğunda din önemli bir faktördür. Zira insan iç dünyasını kontrolden uzak olduğu gibi yaşadığı evrenin olumsuzluklarına güç yetirmede yetersizdir. Bu doğrultuda ruhsal çöküntünün giderilmesi ve fiziksel gelişmelerin olumluya yönlendirilmesinde evrenin yaratıcısı ve yöneticisi olan Allah inancı, önemli bir faktördür.

NOT

Dinin kaynağı Allah, anlamı ise gerçeğe ulaşmaktır. Dinin mahiyetini oluşturan küfür ve inkâr ise Allah'tan uzaklaşmak ve gerçeklerden yüz çevirmektir.

Dinin kaynağı konusunda A. Comte, L. Buchner, H. Spencer, S. Freud ve C. Darwin gibi materyalist düşünce sahipleri farklı görüşler ileri sürmüşlerse de Yahudi, Hristiyan ve Müslüman bilginler tarafından bu tür teoriler kabul edilmemiştir.

B. İMAN KAVRAMI

İman; eman vermek, emin kılmak, kalbi güven, itimat etmek, sükûna kavuşmak anlamlarına gelen bir terim olup ikrar ve itiraf, iz'an ve kabul manaları doğrultusunda Hz. Peygamber'in (sav), Allah tarafından getirdiği bilgileri, mutlak tasdik etmek demektir.

Kur'ân'da ilgili terim "amenehu" şeklinde geçtiği gibi, "amene bih" ve "amene leh" ifadeleriyle de yer almakta ve kullanıldığı yer ve konuma göre mana kazanmaktadır.

DİKKAT

İmanın temel unsuru, Hz. Peygamber'in (sav) getirdiği dinî buyruklara kalp ile inanmak ve bunu dil ile dışarıya yansıtmaktır.

İman, Hz. Peygamber'in (sav) Allah tarafından getirdiklerine inanmaktır. Bunlar ise Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kader ve kazaya iman olup bunlara tafsili olarak inanılması gerekir.

İslam âlimleri dinleri orijinal ve kaynağının ilahi olması açısından Müslümanlık öncelikli olmak üzere Yahudilik ve Hristiyanlığı "semavi din" statüsünde değerlendirir ve Yahudi ve Hristiyanlara, "Ehl-i Kitap" statüsü verir. Asliyetini koruyamamaları nedeniyle "muharref din" konumunda olan Yahudilik ve Hristiyanlık dışındakilere "batıl dinler" denmiştir.

İman, bütün semavi dinlerde ortak bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda "amentü" olarak tanımlanan iman şartları, bütün semavi dinlerde benzerlik taşımaktadır.

İmanın tezahürü, ehl-i sünnet bilginlerinin geneline göre kalp ile tasdiktir. Bunun yanında, imanın göstergesi, kalp ile tasdik, dil ile ikrar, aza ve organlarla amel etmek şeklinde formülleştirilmiştir. Amelin bir iman göstergesi olduğu hususu, itikadi İslam mezhepleri arasında daha çok Haricilik ve Mu'tezile tarafından dillendirilmiştir.

İmanın kalp ile tasdik olduğu, İmam Matüridi, Eş'ari, Bakıllani, Cüveyni, Gazali, Ebü'l-Muin Nesefi, Şehristani, Fahreddin Razi ve Amidi gibi bilginler tarafından onaylanmıştır. Nitekim Kur'ân'daki bazı ayetler

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Ali el-Kârî (1955). *Şerhu'l-Fıkhu'l-Ekber*, İstanbul.

Biçer, Ramazan (2010). *Küreselleşen Çağda İslam.* İstanbul: Gelenek Yayınları.

Biçer, Ramazan (1999). *Ebu Bekir İbnü'l-Arabi'nin Kelami Görüşleri ve el-Emedü'l-Aksa Adlı Eseri.* MÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Bilmen, Ömer Nasuhi (1955). *Muvazzah İlm-i Kelam,* İstanbul.

Eş'ari (2010). *el-İbane,* trc. Ramazan Biçer, İstanbul: Gelenek Yayınları.

Gölcük, Şerafeddin-Toprak, Süleyman (2001). *Kelam; Tarih-Ekoller-Problemler,* Konya: Tekin Yayınevi.

İbn Hümam (1979). *el-Müsayere,* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Kılavuz, A. Saim (2004). *Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş,* İstanbul: Ensar Neşriyat.

Nesefi, Ebü'l-Mu'in (2010). *Bahrü'l-Kelam,* trc. Ramazan Biçer, İstanbul: Gelenek Yayınları

Pezdevî (1980). *Ehl-i Sünnet Akaidi: Usûlu'd-dîn,* trc. Ş.Gölcük, İstanbul: Kayıhan Yayınları.

Sabûnî, Nûreddin (2005). *Matürîdî Akaidi:el-Bidaye,* trc. Bekir Topaloğlu, Ankara: Diyanet Yayınları.

Şafii, Hasan (2009), *Kelama Giriş,* trc. Süleyman Akkuş, İstanbul: Değişim Yayınları.

Taftazanî, Sadüddin (1991). *Şerhu'l-Akaid,* trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topaloğlu, Bekir, *"Allah"*, DİA, II, 488–491.

Topaloğlu, Bekir, Yavuz, Y. Ş, Çelebi, İlyas (1999). *İslâm'da İnanç Esasları,* İstanbul: İFAV Yayınları.

Tümer, Günay (1994), *"Din",* DİA, 9 312-319.

Yazır, M. Hamdi (1935). *Hak Dinî Kur'an Dili,* İstanbul.

Yurdagür, Metin (1984), *Allah'ın Sıfatları: Esma-i Hüsna,* İstanbul: Marifet Yayınları

Yüksel, Emrullah (2005). *Sistematik Kelam,* İz Yay. İstanbul.

Alan Bilgisi Yayınları

TEMEL DİNİ BİLGİLER - II

BÖLÜM 4

A. GİRİŞ

İslam, Yüce Allah tarafından bu dünyada ve ahirette kurtuluşun ve mutluluğun yollarını göstermek amacıyla bütün insanlığa gönderilmiş olan son ilahi dinin adıdır. İnanç, amel ve ahlaki alanlarda birtakım hükümler içeren İslam'ın ilk dönemlerinde İslami ilimler birbirinden bağımsız değillerdi. Zamanla ilimler birbirinden bağımsız hâle geldi ve fıkıh, amelî hükümleri inceleyen bir disiplin olarak şekillenmeye başladı.

Fıkıh ilmi iki ana bölüme ayrılmaktadır: Furu fıkıh ve usulü fıkıh. Bugün fıkıh denince kastedilen furu fıkıh, usul denince kastedilen ise usulü fıkıhtır. Her ikisi de eş zamanlı olarak gelişmiştir. Fıkıh insanların anne karnına düşmesinden ölümüne kadarki dönemi içerisine alan ve gerek ferdi gerekse sosyal hayatına ilişkin amelî konularda hükümleri ihtiva eden bir bilim dalıdır. Dolayısıyla fıkıh kişinin Allah'la, kişinin diğer insanlarla, toplumla ve devletle ilişkilerini ve devletlerin birbirleriyle olan münasebetlerini araştıran, düzenleyen ve yönlendiren, ilgi alanı geniş bir İslami bilimdir.

Fıkıh ilmiyle eş zamanlı olarak gelişen fıkıh usulü ise hükümlerin kaynaklarını, hükümleri, hüküm çıkarma yollarını ve hüküm çıkaranları incelemektedir. Dolayısıyla fıkıh usulü tafsili delillerden hüküm çıkarılabilmesine yarayan kuralları bize göstermektedir.

NOT

Fıkıh üç ana konuyu içerisine almaktadır: ibadetler, muamelat ve ukubat.

İbadet, en genel anlamı ile evreni yoktan var eden Yüce Allah'a samimi olarak ve içten gelerek itaat etmek ve boyun eğmektir. Muamelat, insanın ve devletlerin hukuka konu olan eylemlerini ifade etmektedir. Ukubat ise suçlar ve bunlar için öngörülen cezalar anlamına gelmektedir.

Genel çerçevesini çizmeye çalıştığımız fıkıh ve fıkıh usulüne dair kısa bilgiler verdikten sonra ibadetler konusunu ele alacağız. İbadetler konusu diğerlerine oranla daha kapsamlı olarak anlatılacaktır.

Alan Bilgisi Yayınları

B. FIKIH

Sözlükte, "bir şeyi bilmek, derinlemesine kavramak, eksiksiz olarak anlamak" anlamına gelen fıkıh, "müçtehitlerin tafsili delillerden çıkardığı (istinbât ettiği) şer'î amelî hükümlerdir." Bir başka ifade ile fıkıh, müçtehitlerin her bir şer'î amelî bir meseleyi ilgilendiren delilleri tek tek inceleyip onlardan çıkardıkları hükümlerdir. Hükümler bilindiği gibi akli ve şer'i hüküm şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Şer'i hükümler ise itikadi, amelî ve ahlaki olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir. Fıkhın konusunu amelî hükümler oluşturmaktadır. "Namaz farzdır.", "Hırsızlık haramdır." şeklindeki hükümler amelî hükümlere örnektir.

İmam Azam'a nispet edilen tanımda fıkıh, "Kişinin hak ve sorumluluklarını bilmesidir." (el-fıkhu ma'rifetü'n-nefsi mâ lehâ ve mâ aleyhâ) şeklinde ifade edilmiştir. Bu tanımın sonuna zaman içerisinde "amelen" ifadesi eklenerek hak ve sorumluluklar amelî olanlarla sınırlandırılmıştır. Anlam ve kapsam daralması yapılan bu tanım ile İmam Şafiî'nin "Tafsilî delillerden istinbât edilen şer'i amelî hükümleri bilmektir." şeklindeki nitelemesi birbiri ile örtüşür hâle getirilmiştir.

Fıkıh ilmi Hz. Peygamber (sav), sahabe, Abbasiler, Selçuklular, Moğol istilasından Mecelle'ye ve Mecelle'den günümüze olmak üzere altı dönemde incelenmektedir.

Hz. Peygamber (sav) Dönemi sonraki devirler için örnek teşkil etmektedir. Çünkü bu dönem vahyin indiği ve uygulamaların vahiyle kontrol edildiği bir zaman dilimidir. Elbette ki Hz. Peygamber (sav) Dönemi'nde toplumda sosyal hayatı düzenleyen birtakım kurallar bulunmaktaydı. İslam bunları kendi değerleri istikametinde gözden geçirdi ve bunlardan uygun bulduklarını sürdürdü, uygun bulmadıklarını iptal etti ve bir kısmını da bazı değişikliklerle devam ettirdi.

Mekke Dönemi'nde inanç, ibadet ve ahlak konuları üzerinde durulmuş, Medine Dönemi'nde ise hukuki konular ağırlık kazanmıştır. Bu dönem fıkhının temelini Kur'ân ve Hz. Peygamber'in (sav) sünneti

KAYNAKLAR

Bilmen, Ömer Nasuhi. İslam İlmihali, Ravza Yayınları, İstanbul 2008.

İslam İbadet Esasları, (Ed. Ahmet Yaman), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2010.

İslam İbadet Esasları, (Ed. Talip Türcan), Grafik Yayınları, Ankara 2013.

Koca, Ferhat. İslam İbadet Esasları, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2013.

Alan Bilgisi Yayınları

DİN PSİKOLOJİSİ

BÖLÜM 5

Din psikolojisi, psikoloji biliminin alt dalı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle önce psikoloji bilimi üzerinde durulacaktır.

A. PSİKOLOJİ BİLİMİ VE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Kelime olarak ruhbilim anlamına gelen psikoloji, 1800'lü yılların sonlarında felsefeden ayrılarak bağımsız bir bilim dalı hâline gelen modern bir bilim dalıdır. Ruh ve onunla ilgili soyut konular alanın dışında bırakılarak algı, öğrenme süreçleri, düşünme, hayal etme, betimleme, duyum vb. zihinsel süreçler üzerine yoğunlaşılmıştır. Bu bağlamda, psikolojinin en çok kabul gören tanımı, hayvan ve insan davranışlarının bilimsel olarak incelenmesidir.

Psikoloji, çeşitli alanlarda, her geçen gün daha fazla ilgi görmektedir. Bu çerçevede psikolojinin en fazla kullanıldığı alanlar arasında; eğitim, tıp, ordu, iş ve idare hayatı, hukuk ve din hizmetleri sayılabilir. Özellikle son yıllarda dünyada ve ülkemizde, psikolojinin bir alt dalı olarak gelişen din psikolojisi bilimi çerçevesinde, dinî hayat ve din hizmetleri alanlarındaki çalışmaların arttığı gözlenmektedir.

İnsan davranışlarını bir bilim konusu olarak değerlendiren psikologlar, çeşitli teknik ve yaklaşımlarla insanı incelemişlerdir. Aşağıda psikoloji tarihinde öne çıkan bu yaklaşımlar ele alınmaktadır.

DİKKAT

Modern psikolojinin, 1879'da Alman psikolog Wilhelm Wundt tarafından Leipzig'de kurulan psikoloji laboratuvarı ile bilim dalı unvanı kazandığı kabul edilir.

1. YAPISALCILIK

Kurucusu, Wilhelm Wundt olan yapısalcılık ekolünün insana yaklaşım yöntemi, bilinç olaylarının yapısal açıdan incelenmesidir. Amacı, bilinci yapısal olarak çözümleyerek bilinçli yaşantıların doğasını anlamaya çalışmak ve bu yolla zihnin en temel unsurlarına ulaşılarak bunlar arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmaktır. Bu amaca ulaşmada iç gözlem metodu kullanılmaktadır. Ekolün Wundt dışındaki diğer önemli temsilcileri arasında H. Ebbinghaus, O. Küple, E. B. Titchener sayılabilir.

2. İŞLEVSELCİLİK

Kurucuları olarak William James ve John Dewey'in öne çıktığı bu ekolün yaklaşım yöntemine göre bilinçle beraber insanın tüm uyum davranışları da incelenmelidir. Çünkü onlara göre davranış, çevreye aktif bir şekilde uyum sürecidir. Bilincin ne olduğundan çok, ne işe yaradığı daha önemlidir. Bu anlamda işlevselciler, yapısalcıları psikolojinin konusunu çok dar tuttukları gerekçesiyle eleştirmektedir. Amaçları; algılama, düşünme, duygulanma ve irade gibi çeşitli içsel eylemlerin, hayatta karşılaşılan problemlerin çözülmesine nasıl yardım ettiğini açıklamaktır. Yöntem olarak iç gözlem yanında deney ve gözlemi kullanırlar. Ekolün diğer önemli temsilcileri arasında J. R. Angell, H. A. Carr, G. S. Hall, R. Woodworth isimleri sayılabilir. Pek çok olumlu katkıya karşın bu ekol, sistemli hâle gelememiştir. Ancak savundukları pek çok görüş, bugün psikologların çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir.

3. DAVRANIŞÇILIK

Kurucusu John Watson olarak kabul edilir. Diğer adları "U-T (Uyarıcı-Tepki) psikologları" olan davranışçılara göre psikolojininin bir bilim hâline gelebilmesi için herkes tarafından gözlenebilir ve ölçülebilir fenomenlerin, pozitif bilimlerde kullanılan objektif ve bilimsel metotlarla ele alınması gereklidir. Yani onlar, insanın iç yaşantılarını bir kenara bırakarak gözlenebilir, ölçülebilir ve deneye konu olabilir davranışlarını psikolojinin konusu olarak kabul ederler. Davranışçı psikologlar, ruhsal yaşantıları şartlı refleksle açıklamış ve bu anlamda insan ve hayvanların organizma-çevre ilişkilerinde aynı olduklarını savunmuşlardır.

NOT

Davranışçılık yaklaşımının diğer önemli temsilcileri; E. Tolmon, F. Skinner, A. Bandura, E. R. Guthrie'dir.

Davranışçılık insanı sınırlı bir şekilde ele aldığı ve pek çok psikolojik boyutunu görmezden geldiği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

A. Adıvar, Tarih Boyunca İlim ve Din, İstanbul, 1987.

A. Hamdi Akseki, İslam, İstanbul, 1996.

Abdulkerim Bahadır, İnsanın Anlam Arayışı ve Din, İstanbul, 2002.

Abdülkerim Bahadır, "Psikoterapi'de Yeni Bir Yaklaşım: Logoterapi ve Viktor Frankl", Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, sayı:9, 2000.

Abdü'lkerim El-Kuşeyri¸ Risale-i Kuşeyri¸ çev. Ali Arslan¸ İstanbul¸ 1980.

Abraham Maslow, Religions, Values and Peak-Experiences, 5. baskı, New York, 1972.

Adem Ergül¸ Kur'an ve Sünnette Kalbî Hayat¸ İstanbul¸ 2000.

Alfred Adler, Psikolojik Aktivite, çev. Belkıs Çorakçı, İstanbul, 1997.

Ali Ayten, "William James (1842-1910) ve Din Psikolojisinde Tecrübe Merkezli Bir Yaklaşım", İslami Araştırmalar Dergisi (Din Psikolojisi Özel Sayısı), cilt: 19, sayı: 3, Ankara, 2006.

Ali Ayten, Psikoloji ve Din (Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri), İstanbul, 2006.

Ali Köse, "Bir Dargın Bir Barışık Kardeşler", İslami Araştırmalar Dergisi, c.19, sayı 3, Ankara, 2006.

Ali Köse, Freud ve Din, İstanbul, 2000.

Ali Köse, Ali Ayten, Din Psikolojisi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Ali Kuşat, "Nefis Mertebelerine Psikolojik Bir Yaklaşım", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, cilt:3, sayı:9, 2002.

Ali Rıza Aydın, "Din ve Psikoloji İlişkisi Üzerine", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, cilt:IV, sayı: 1, 2004.

Ali Rıza Aydın, Psikanalizin Dinsel Serüveni, Samsun, 2004.

Ali Ulvi Mehmedoglu, Adem Aygün, "James W. Fowler ve İnanç Gelişim Teorisi", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:6, 2006.

Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara, 2000.

Atilla Arıkan, İbni Rüşd Psikolojisi, İstanbul, 2006.

Ayhan Aydın, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, İstanbul, 2003.

Bedri Katipoğlu, Din Psikolojisi Açısından Freud Psikanalizi ve Din, İzmir 1991.

Bilal Sambur, "Din Psikoloji İlişkisini Yeniden Düşünmek", İslami Araştırmalar Dergisi, c.19, sayı 3, Ankara, 2006.

Bilal Sambur, Bireyselleşme Yolu: Jung'un Psikoloji Teorisi, Ankara, 2005.

Bozkurt Koç, "Gelişim Dönemleri ve Dini Hayat", Tabula Rasa, sayı: 5, 2002.

Bülent Çelikel, Gazâli ve Eğitim, İzmir, 2008.

C. M. Charles, Öğretmenler İçin Piaget İlkeleri, çev. Gülten Ülgen, 2. baskı, Ankara, 1992.

C.G. Jung, Din ve Psikoloji, çev. Cengiz Şişman, İstanbul 1993.

Calvin S. Hall, Gardner Lindzey, Theories of Personality, NewYork, 1978.

Clifford T. Morgan, Psikolojiye Giriş, Çev. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, 10. Baskı, Ankara, 2000.

Çiğdem Kağıtçıbaşı, İnsan ve İnsanlar, 9. basım, İstanbul, 1996.

Doğan Cüceloğlu, İnsan ve Davranışı, 4. basım, İstanbul, 1993.

Duane P. Schultz&Sydney Ellen Schultz, Modern Psikoloji Tarihi, çev. Yasemin Aslay, 2. basım, İstanbul, 2002.

E. O. Wayne, Religious Factor in Mental Illness, London, 1957.

Ebû Talip El-Mekkî¸ Kûtu'l-Kulûb¸ çev. Yakup Çiçek¸Dilaver Selvi¸ C.I¸ İstanbul¸ 2004.

Ebu'l-Alâ Affîfî, "İbn Arabî Hakkında Yaptığım Çalışma", İbn Arabi Ansına (Makaleler), çev. Tahir Uluç, İstanbul, 2002.

Ebu'l-Âla Affifi, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'de Tasavvuf Felsefesi, çev. Mehmet Dağ, Samsun, 1998.

Engin Geçtan, Psikanaliz ve Sonrası, 4. Basım, İstanbul, 1990.

Erich Fromm, İtaatsizlik Üzerine: (Denemeler), çev. Ayşe Sayın, İstanbul, 1986.

Erich Fromm, Man For Himself: An Inquiry into the Psychology of Ethics, New York, 1975.

Erich Fromm, Psychoanalysis and Religion, 13. baskı, New Haven, 1963. (Türkçesi, Psikanaliz ve Din, çev. Aydın Arıtan, İstanbul, 2004.)

Alan Bilgisi Yayınları

Erich Fromm, The Sane Society, New York, 1964.

Erich Fromm, You shall be As Gods: a Radicall Interpretation of the Old testament and its Tradition, New York, 1991.

Erik Erikson, A Way of Looking At Things, Selected Papers from 1930 to 1980, ed. Stephen Schlein, New York, 1.995.

Eyüp Şimşek, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, cilt:4, sayı:1, 2004.

Farabi, Fususu'l Medeni, çev. Hanifi Özcan, İzmir, 1987.

Faruk Karaca, Dini Gelişim Teorileri, İstanbul, 2007.

Fatma Gül Cirhinlioğlu, Din Psikolojisi, Nobel Yayınları, Ankara, 2010.

Feriha Baymur, Genel Psikoloji, 5. baskı, İstanbul, 1983.

Frank İ. Bruno, Psikoloji Tarihine Giriş, çev. Gül Sevdir, İstanbul, 1996.

Fritz K. Oser, "Toward a Logic of Religious Development", Stages of Faith and Religious Development Implications for Chuch, Education, and Society, ed. J. W. Fowler ve arkadaşları, 1996.

Fritz K. Oser, K. H. Reich, "Religious Development from a Psychological Perspective", World Psychology 2, sayı:34, 1996.

Gazâli, İhya-ı Ulum-id-Din, terc. Ali Arslan, İstanbul, 1981.

Gazâli, Kimyayı Saadet, İstanbul, t.s.

Gazâli, Tevhid Risalesi, çev. S. Özburun-Y. Özkan Özburun, İstanbul, 2011.

Gordon Allport, Birey ve Dinî, çev. Bilal Sambur, Ankara, 2004.

Günay Tümer, "Çeşitli Yönleriyle Din", AÜİF Dergisi, cilt:28, 1986.

Habil Şentürk, "Çocukta Din Gelişim Psikolojisi", Yeni Ümit Dergisi, sayı:30, 1996.

Habil Şentürk, Din Psikolojisi, Konya, 1997.

Habil Şentürk, Eğitim Psikolojisi, Isparta, 2003.

Hasan Kayıklık, Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine, Adana, 2011.

Hasan Kayıklık, Tasavvuf Psikolojisi, Ankara, 2 Baskı, 2011.

Hasan Mahmut Çamdibi, Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâli, İstanbul, 1984.

Hayati Hökelekli ve Arkadaşları, Din Psikolojisi, ed. Hayati Hökelekli, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010.

Hayati Hökelekli, "İslam Geleneğinde Psikoloji Kültürü", İslamî Araştırmalar Dergisi, cilt:19, sayı:3, 2006.

Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, Ankara, 1993.

Hayrani Altıntaş, "Din Psikolojisi ve Tasavvuf", İslami İlimler Enstitüsü Dergisi, sayı:4, 1980.

Hayrani Altıntaş, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Ankara, 1992.

Hüseyin Aydın¸ Muhasibi'de Tasavvuf Felsefesi¸ Ankara¸ 1976.

Hüseyin Certel, Din Psikolojisi, Ankara, 2003.

Hüseyin Peker, "Tasavvuf Psikolojisi", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:7, 1993.

Hüseyin Peker, Din Psikolojisi, İstanbul, 2003.

İbni Manzur, Lisanu'l Arab, Beyrut, trs.

İbnü'l Arabî, Futuhât-ı Mekkiyye, Mısır, trs.,

İbnü'l-Arabî, Fusûsu'l-Hikem, çev. ve şer. Ekrem Demirli, İstanbul, 2006.

İbnü'l-Arabî, İlahi Aşk, çev. Mahmut Kanık, 2. Baskı, İstanbul, 1992.

James W. Fowler, "İman Bilincinin Evreleri", çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu, Marmara

James W. Fowler, "Religious Development in Childhood and Adolescence", New Directions for Child Development, San Francisco, 1991.

James W. Fowler, "Stages of Faith – The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning", HarperSanFrancisco, New York, 1995.

John B. P. Shaffer, Humanistic Psychology, New Jersey, 1978.

John L. Elias, Psychology and Religious Education, Bethlehem, 1975.

John L. Elias, Ronald Goldman, "Dini Anlayış Psikoloğu", çev. A. Rıza Aydın, Din Bilimleri Akademik Arastırma Dergisi, cilt:1, sayı:4, 2001.

K. G. Jung, Civilization in Transition, C.W, vol. 10, New York, 1964.

Alan Bilgisi Yayınları

K. M. Loewenthal, The Psychology of Religion, Oxford, Oneworld, 2000.

Kadir Özköse, Tasavvuf ve Gönül Eğitimi, Ankara, 2007.

Kemal Sayar, "Geçmişin Bilgeliği Bugünün Psikoterapi ile Buluşabilir mi?", Sufi Psikolojisi: Bilgeliğin Ruhu, Ruhun Bilgeliği, haz. Kemal Sayar, İstanbul, 2000.

Kemal Sayar, Hüzün Hastalığı, İstanbul, 1995.

Kemal Sayar, Mehmet Dinç, Psikolojiye Giriş, İstanbul, 2009.

Kerim Yavuz, "Din Psikolojisinin Araştırma Alanları", A.Ü.İ.F. Dergisi, sayı:5, 1982.

Lynn Wilcox, Sufizm ve Psikoloji, çev. Orhan Düz, İstanbul, 2001.

M. Rahmi Balaban, Son Asrın İlim ve Fen Adamlarına Göre İlim-Ahlak-İman, Ankara 1950.

M.Doğan Karacoşkun, "Maslow ve Kendini Gerçekleştirme Kavramı", Tabula Rasa Dergisi, sayı:14, 2005.

M. Doğan Karacoşkun, Ateist Bir Mistik Erich Fromm, İstanbul,2006.

M. Doğan Karacoşkun ve ark., Din Psikolojisi El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

Mahmud Erol Kılıç, "Fusûsü'l-Hikem", TDV İslam Asiklopedisi, C. 13, İstanbul, 1996.

Mehmet Dağ, İbni Sina Psikolojisi, Ankara, 1984.

Muammar Cengil, "Tasavvufi Yaşantıya Yönelmede Etkili Olan Psiko-Sosyal Nedenler", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, cilt:4, sayı:11, 2003.

Muhammed Ecmel, "Sufi Ruh Bilimi," Sufi Psikolojisi: Bilgeliğin Ruhu, Ruhun Bilgeliği , haz. Kemal Sayar, İstanbul, 2000.

Mustafa Koç, "Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi", EKEV Akademi Dergisi, sayı:15, 2003.

Mustafa Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt: XLV, sayı:2, 2004.

Mustafa Köylü, Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri, Samsun, 2000.

Mustafa Merter, Dokuz Yüz Katlı İnsan: Tasavvuf ve Benötesi Psikoloji (Transpersonal Psikoloji), İstanbul, 2006.

Nils G. Holm, Din Psikolojisine Giriş, çev. Abdülkerim Bahadır, İstanbul, 2004.

Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi : Kavramlar, İlkeler, Teknikler, 3. baskı, Ankara, 1986.

Nuri Adıgüzel, İbni Sina'da Nefs Teorisi, Sivas, 2000.

Osman Pazarlı, Din Psikolojisi, 3. Baskı, İstanbul 1982.

P. London, The Mode and Morals of Psychotherapy, New York, 1964.

Ragıp el-İsfahani, Müfredât, İstanbul 1986.

Ralph W. Hood, Jr, Bernard Spilka, Bruce Hunsberger ve Richard Gorsuch, The Psychology of Religion, New York, 1966.

Ralph W. Hood, Jr, Bernard Spilka, Bruce Hunsberger, Richard Gorsuch, "Dini Gelişim Kuramları", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Çev. M. Doğan Karacoşkun, sayı:4, 2004.

Ralph W. Hood, ve arkadaşları, The Psychology of Religion, New York, 1966.

Robert Frager, Kalp, Nefs ve Ruh: Tekamül, Denge ve Uyumun Sufice Psikolojisi, çev. İbrahim Kapaklıkaya, İstanbul, 2003.

Rollo May, The Springs of Creative Living: A study of Human Nature and God, New York, Nasville, Abington Cokesbury Press, 1940.

Ronald Goldman, Religious Thinking From Childhood to Adolescence, New York, 1968.

Saim Kaplan, Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri, Ankara, 1995.

Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, 2004.

Sigmund Freud, "Odsessive Acts and Religious Practices", Freud: On War, Sex and Neurosis, Ed.S.Katz, Art and Science Press, New York, 1949.

Sigmund Freud, Bir Yanılsamanın Geleceği, İstanbul, 1985-1994-95.

Sigmund Freud, Hz. Musa ve Tektanrıcılık, çev. Kâmuran Şipal, İstanbul, 1998.

Sigmund Freud, The Future of An Illusion, trans. by W. D. Robson Scott, London, 1962.

Sigmund Freud, Totem ve Tabu, terc: K. Sahir Sel, İstanbul, 1996.

Alan Bilgisi Yayınları

Şakir Gözütok, Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi, İstanbul, 1996.

Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi, Âmâk-ı Hayal, haz. Dursun Gürlek, İstanbul, 2002.

Ümit Horozcu, Din psikolojisi açısından William James ve Görüşleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, S. B. E., İstanbul, 2004.

Üzeyir Ok, "Bir Aktivite Sistemi Olarak "İnanç": İnanç Gelişimine Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, cilt:5, sayı:4, 2005.

Veysel Uysal, Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, İstanbul 1996.

Viktor Frankl, İnsanın Anlam Arayışı, çev. Selçuk Budak, İstanbul, 2007.

William James, The Varieties of Religious Experience, New York, 1902.

Yunus Emre Akbay, Rollo May'in Birey ve Din Anlayışı, S.D.Ü.S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2011.

Yurdagül Mehmedoğlu, Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Ankara, 2005.

Ziya Selçuk, Eğitim Psikolojisi, Ankara, 2005.

Ziya Selçuk, Gelişim ve Öğrenme, Ankara, 2005.

Alan Bilgisi Yayınları

TEFSİR USULÜ VE TARİHİ

BÖLÜM 6

A. VAHİY

Sözlükte, gizli ve süratli bir şekilde bildirmek, ilham etmek, ima ve işaret etmek, fısıldamak, emretmek, telkin etmek, yazmak ve vesvese vermek gibi manalara gelen vahiy, kavram olarak "Yüce Allah'ın genel olarak varlıklara hareket tarzlarını bildirmesi", özel olarak da "insanlara ulaştırmak istediği ilahi emir, yasak ve haberlerin tümünü vasıtalı veya vasıtasız bir tarzda, gizli ve süratli bir yolla peygamberlerine iletmesi" şeklinde tanımlanabilir.

Vahyin başlangıcı (bed'ul-vahy) Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayetle anlatılmaktadır. Kaynaklarda bildirildiğine göre vahiy, Hz. Peygamber (sav) 40 yaşındayken Ramazan ayı içerisinde Kadir Gecesi'nde Hira Mağarası'nda inmeye başlamıştır. Kur'ân ilk olarak Levh-i Mahfuz'dan Beytü'l-İzze, el-Beytü'l-Ma'mur diye adlandırılan dünya semasına inzal edilmiş (toptan, bir kere de indirilmiş), oradan da Cebrail (as.) vasıtasıyla Hz. Muhammed'e (sav) tenzil edilmiştir. (Parça parça indirilmiştir.)

1. VAHYİN ÇEŞİTLERİ

Vahyin kelime anlamı dikkate alınarak varlıkların kendi aralarında meydana gelen işaretleşme, konuşma ile Allah'la diğer varlıklar arasında söz konusu olan vahiy birbirinden ayrılmıştır.

a. Gayr-i İlahi Vahiy

İma, işaret, konuşma ve telkinleri ifade eden vahiylerdir.

Zekeriyya'nın (a.s.) milletine yapmış olduğu ima ve işareti, cin ve insan şeytanlarının verdiği vesveseler, fısıldamalar, gizlice söylemeleri bu vahiy çeşidi içinde ele alabiliriz.

b. İlahi Vahiy

Allah tarafından gelen vahiydir. Kur'ân'da beş çeşidine rastlamaktayız:

- **Yere ve göğe hitaben gelen vahiyler:** Allah'ın emretmesi anlamındadır.
- **Hayvanlardan bal arısına gelen vahiyler:** İçgüdü, ilham anlamındadır.
- **Meleklere hitaben gelen vahiyler:** Allah'ın emretmesi anlamındadır.
- **İnsanlardan İsa'nın (a.s.) havarilerine ve Musa'nın (a.s.) annesine hitaben gelen vahiyler:** İma, emir, rüya ve ilham manasındadır.

c. Hakiki Vahiy

Allah tarafından sadece peygamberlerine verilen vahiydir.

NOT

Kur'ân'ın 23 ya da 25 yıl gibi bir sürede peyderpey, tedricen, parça parça indirilmesine Tencîmu'l-Kur'ân denilmektedir.

DİKKAT

Mekke'de ilk vahiy kâtibi Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh, Medine'de ilk vahiy kâtibi Übeyy b. Ka'b'dır. Daha sonra Zeyd b. Sabit ve Ali b. Ebi Talib bu vazifede bulunmuştur.

2. VAHYİN GELİŞ ŞEKİLLERİ

Kur'ân-ı Kerim, Allah Teala'nın insanla iletişim kurmasının ancak üç yolla mümkün olduğunu haber vermektedir: "Allah bir insan ile ancak vahiy suretiyle veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderir de izniyle dilediğini vahyeder. Doğrusu o, pek yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Şûrâ 42/51)

Bu üç şeklin nasıl cereyan ettiğine dair rivayetler bulunmaktadır:

- Uyku hâlindeyken gelen rüya şeklindeki vahiyler, er-rüya es-saliha ve er-rüya es-sadıka diye isimlendirilen ilk vahiy şekilleridir.
- Hz. Peygamber (sav) uykudayken Cebrail'in vahiy getirmesi şeklindedir. Kevser suresinin bu şekilde nazil olduğu bildirilmektedir.
- Hz. Peygamber (sav) uyanıkken melek görünmeksizin kalbine vahyin ilka edilmesi şeklindedir.
- Cebrail'in insan şeklinde gelerek vahyi iletmesiyle olur. Cebrail'in çoğunlukla Dıhyetü'l-Kelbî adındaki sahabinin suretiyle geldiği rivayet edilmektedir.
- Çan sesine benzer bir şekilde vahyin gelmesi Hz. Peygamber'e (sav) en ağır gelen vahiy şeklidir.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1985.

Dartma, Bahattin (Editör) ve diğer yazarlar, *Tefsir Tarihi ve Usulü*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 1. Baskı, Eskişehir, 2010.

Demirci, Muhsin. *Tefsir Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul, 2003.

Es-Suyûtî, Celâleddin. *El-İtkân Fî Ulûmi'l-Kur'ân I-II*, Mektebetü't-Ticâriyyi'l-Kübrâ, Kahire, H.1368.

Ez-Zehebî, Muhammed Hüseyin. *Et-Tefsîrve'l-Müfessirûn I-III*, Dâru'l-Kütübi'l-Hâdise, Kahire, 1961.

Ez-Zerkânî, Muhammed Abdülazim. *Menâhilu'l-İrfân Fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâruihyâi'l-Kütübi'l-Arabî, Kahire, Ts.

Ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed. *El-Burhân Fî Ulûmi'l-Kur'ân I-II*, Dâruihyâi'l-Kütübi'l-Arabî, Kahire, 1958.

Alan Bilgisi Yayınları

DİN SOSYOLOJİSİ

BÖLÜM 7

A. SOSYOLOJİ

Sosyoloji (ictimaiyat/toplumbilim), 19. yüzyılın ortalarında felsefeden ayrılarak bağımsız bir bilim olmuştur. Sosyoloji teriminin isim babası, Auguste Comte'dur. Bu isim Herbert Spencer tarafından da popülarize edilmiştir. Temel kurucuları; Auguste Comte, Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber'dir.

Sosyoloji, insan toplumlarının doğuşu, gelişimi, fonksiyonları ve tipleri ile toplum içinde meydana gelen olgu ve olayları, toplumsal kurumları, organizasyonları, toplumsal yapı, kültür ve değişme gibi konuları bilimsel yöntemlerle ve sistematik olarak inceleyen bir bilimdir.

Sosyoloji, sosyal varlık olarak insanın kendisini konu edindiği için kapsamı son derece geniştir. Gerek bu bilim alanının genişliği ve gerekse çağın bilimsel formasyonu nedeniyle ortaya çıkan aşırı ihtisaslaşma diğer disiplinlerde olduğu gibi sosyolojinin de çeşitli alt dallara ayrılmasına neden olmuştur. Bu alt sosyoloji disiplinleri genel sosyolojinin ele aldığı bütünü parçalayarak inceler. Ancak bu alt disiplinlerle uğraşan sosyolog, genel sosyolojik paradigmayı gözden uzak tutmamalıdır. Sosyolojinin alt dalları sosyal problemlerin durumu ve özelliğine göre yeni alanlara yol açmaktadır. Din sosyolojisi, sosyolojinin en önemli dallarından biridir.

B. DİN SOSYOLOJİSİ

Din sosyolojisi, din ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimleri konu edinen bir bilim dalıdır. Din hakkında doğru veya yanlış şeklinde bir değer yargısında bulunmadan dini, toplumsal bir olgu olarak bilimsel yöntemlerle inceler. Kısaca din sosyolojisi, din hakkında sosyolojik bir araştırmadır.

Din sosyolojisinin ele aldığı konular yelpazesi oldukça geniştir.

DİKKAT

Din ve toplum ilişkileri, bunların karşılıklı etkileşimi yani dinin toplum üzerindeki etkileri ile toplumun din veya dinî hayat üzerindeki etkileri, dinî değişimler, dinî gruplar, dinî kurumlar, dinî örgütler, dinî hareketler, dinsel görüntüler vb. alanlar ile modernleşme, dünyevileşme, küreselleşme ve postmodern süreçler din sosyolojisinin en temel konularıdır.

Din sosyolojisi esas itibarıyla dinin mahiyeti ile değil, dinle bağlantılı toplumsal davranışın oluşumu ve etkileriyle ilgilenen bir disiplindir. Herhangi bir olay, olgu veya durum din ve toplumu veya din ve toplumsal ilişkileri ilgilendirdiği sürece din sosyolojisi için yasaklanmış bir araştırma alanı yoktur.

Din sosyolojisinin konumu, insan bilimleri ile din bilimlerini birbirine bağlayan köprüde aranmalıdır. Başka bir deyişle; din sosyolojisinin, bir yandan toplumun incelenmesi diğer yandan dinin incelenmesine dayalı iki kanatlı durumu, onun sosyal bilimler ile ilahiyat (teoloji) bilimleri arasında bulunmasını zorunlu kılmaktadır.

C. DİN SOSYOLOJİSİNİN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Din sosyolojisi, gerek konularının genişliği ve gerekse diğer bilimlerle ortak alan ilişkileri gibi nedensel zorunluluklardan dolayı diğer bilimlerle ve özellikle sosyoloji ile ilişkidir. Bilimsel formasyon gereği, din sosyolojisi ele aldığı konuları araştırırken hem alanla ilgili genel metotları hem de bu konuların dayattıkları özel metotları kullanır. Bu çerçevede din sosyolojisi; ilahiyat, sosyoloji ve diğer sosyal bilimlerle ilişki hâlindedir.

Din sosyolojisi, alanına özgü yöntem ve metot geliştirme gayreti içindedir. Bu durum zaman isteyen bir süreç olduğu için henüz somut olarak kendi türüne özgü yöntem ve metotlar geliştiremediği bilinmektedir. Bu nedenle din sosyolojisi, dinin toplumsal boyutunu, sosyal gerçeklik olarak ele alıp incelerken diğer bilimlerden yardım alabildiği gibi genel olarak sosyolojinin yöntem ve tekniklerinden yararlanır. Bu çerçevede bazı yaklaşım farkları olmakla birlikte din sosyolojisi genel olarak sosyolojinin temel araştırma yöntemleri olan nicel (kantitatif) ve nitel (kalitatif) gözlem, karşılaştırma ve açıklama gibi araştırma yöntemlerini ve bunlara bağlı olarak alan araştırması, monografi, anket ve mülakat gibi başlıca araştırma tekniklerini kullanır.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Çapçıoğlu, İ. ve Akyüz, Niyazi, *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Gündüz Eğitim Yay., Ankara 2008.

Din sosyolojisi, Anadolu Üniversitesi Yay. (Editör: Talip Küçükcan), Eskişehir 2010.

Furseth, I. ve Repsta, Pal, *Din Sosyolojisine Giriş:Klasik ve Çağdaş Kuramlar*, Birleşik Dağıtım Kitabevi, Ankara 2011.

Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul 2011.

Günerigök, Mustafa, *Türkiye'de Din Sosyolojisi: Şerif Mardin Örneği,* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007.

Kirman, Mehmet Ali, *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*, Rağbet Yay., İstanbul 2011.

Kurt, Abdurrahman, *Din Sosyolojisi,* Sentez Yay., Bursa 2012.

Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., (Çeviren: Osman Akınhay/Derya Kömürcü) Ankara 2003.

Subaşı, Necdet, *Sınırları Yoklamak: Din Sosyolojisi Okumaları,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

Alan Bilgisi Yayınları

KUR'AN'DA ANA TEMALAR

BÖLÜM 8

A. KUR'ÂN'IN MUHTEVASI, BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ VE ANA KONULARI

Kur'ân-ı Kerim, kutsal kitapların sonuncusu ve bütün alemlere yazılı olarak son defa yapılan ilahi bir müdahale ve evrensel bir çağrıdır. Konuyla ilgili olarak İslâmi literatürde revaç bulan tanım şöyledir: "Kur'ân; güvenilir elçi Cebrâil aracılığı ile nebilerin ve resullerin sonuncusuna indirilen, mushaflarda yazılan, bizlere tevatürle nakledilen, okunması ile ibadet edilen, Fatiha suresi ile başlayıp Nas suresi ile biten Allah'ın mucizevi kelamıdır." (Muhammed Ali es-Sâbûnî: et-Tıbyân fî Ulûmi'l-Kur'ân, İstanbul tsz s.12)

Günümüzde nübüvvet kültürünü semavi kitap olarak ihtiva eden ve insanlığın elinde bulunan tek kaynak Kur'ân'dır. Yukarıda yapılan tarifi biraz daha ayrıntılı olarak anlatmak bu evrensel kitabı daha yakından tanımak için gereklidir.

Kur'ân-ı Kerim, 23 yıllık tenzil sürecinde son peygamber Hz. Muhammed'e (sav) tedricen yani parça parça ayet grupları ya da bunların oluşturduğu sureler hâlinde indirilmiştir.

DİKKAT

İlk vahiy Hira Mağarası'nda miladi 610 yılı Ramazan ayının 27. gecesinde yani Kadir Gecesi'nde indirilmiştir (Kadir/1). İlk inen ayetler "İkra (oku)" emriyle başlayan Alak suresinin başındaki beş ayettir.

İndirilen vahiyler resmî olarak görevlendirilen ve sayıları kırka kadar ulaşan vahiy kâtiplerine yazdırılmıştır. Yazılan bu vahiyler öncelikli olarak nübüvvet evinde muhafaza edilmiştir. Bunun dışında bazı sahabiler kendilerine mahsus mushaflarda olmak üzere inen vahiyleri yazmışlardır. Bütün bu çabaların sonunda Kur'ân yazıyla, diğer bir deyişle medeniyetle buluşmuş ve "Dünya İnsanlık Ailesi"nin ortak mirası hâline gelmiştir. Bu ameliye aynı zamanda Kur'ân'ın hiçbir insandan saklayacağı, gizleyeceği herhangi bir öğretisinin bulunmadığının da açık bir göstergesidir. Günümüzde birtakım sır dinlerinin öğretilerine sadece o dinin mensuplarının vakıf olabildiği gerçeğini düşünürsek Kur'ân'ın 14 asır önce deklare ettiği bu şeffaflığın önemini daha iyi anlamış oluruz.

Alan Bilgisi Yayınları

Kur'ân'ın tevatürle nakledilmesi onun en önemli özelliklerinden biridir. Vahyedildiği anda ve herkesin huzurunda açıkça vahiy kâtiplerine yazdırılan bu kutsal metin yalan söylemeleri mümkün olamayacak kadar fazla sayıda Müslüman tarafından rivayet edilmiş ve asırlar boyunca bu şekilde yeni muhataplara ulaştırılmıştır. Bu tevatür yolu daha önceki hiçbir kutsal kitaba nasip olmamıştır.

İlk emri, genel bir kabul ile yukarıda işaret edildiği üzere "oku" emri şeklinde nazil olduğu ifade edilmiştir. Bu gerçekliğe paralel olarak Kur'ân'ın okunması yani tilâveti de ibadet sayılmıştır. Hz. Peygamber'in (sav) uygulamaları ve ondan gelen rivayetler bu okuma şeklinin şuurlu bir anlama ve tatbik ameliyesini de ihtiva ettiği yönündedir. Mesela Abdullah İbn Mesud bu okuma türüne şöyle değinmektedir: "Biz Kur'ân'ın on ayetini okuyup, anlayıp ve yaşadıktan sonra diğer on ayetine geçerdik" (Muhammed Abdurrahim: Tefsîru'l-Haseni'l-Basrî, Mısır tsz., I.4). İşte bu nebevî anlayış çerçevesinde varid olan bazı hadislerde Kur'ân'ın okunan her bir harfi için okuyana bir sevabın mükafat olarak verileceği müjdelenmektedir (Tirmizî: Fezâilü'l–Kur'ân 16).

Kur'ân'da 114 sure ve 6666 ayet bulunmaktadır. Fatiha suresi Kur'ân'ın 1., Nas suresi ise son suresidir. Bunların en uzunu 286 ayetten oluşan Bakara Suresi, en kısası da 3 ayetten oluşan Kevser suresidir. Sureler uzunluklarına göre şöyle tasnif edilirler: Fatiha'dan sonra gelen yedi uzun sureye es-Seb'u't-tıvâl denir. Ayetleri yüzden fazla veya buna yakın olan surelere el-Mî'ûn, ayetleri yüzden az olan surelere el-Mesânî, daha sonra kısa ve besmeleli fasılalar çok olan sureler vardır ki bunlara da el-Mufassal denir. el-Mufassal da, et-Tıvâl (uzun), el-Avsat (orta), el-Kısâr (kısa) diye üç bölüme ayrılır (Cerrahoğlu: Tefsir usulü, s.58).

23 yıllık süreçte nazil olan ayet-i kerimelerin yerleri ve bunların oluşturduğu surelerin sıralanışı genel kabule göre Hz. Peygamber (sav) tarafından tayin edilmiştir. Ancak onun zamanında bir araya getirilen ve nübüvvet evinde korunduğuna inandığımız bu yazılı metinler son ayetin ya da son surenin ne zaman ineceği bilinmediğinden iki kapak arasında bir kitap olarak düzenlenmemiştir. Hz. Peygamber'in (sav) ömrünün

DİNÎ MUSİKİ

BÖLÜM 9

A. TÜRK DİNÎ MUSİKİSİ

1. MUSİKİ TARİHİNİN ANA HATLARI

Musiki; bir duygu, düşünce ve fikri veya tabii bir olayı anlatmak gayesiyle, ölçülü ve ahenkli seslerin belli bir sanat anlayışı içerisinde, ritimli veya ritimsiz olarak estetik bir şekilde bir araya getirilmesi sanatıdır.

Musiki ile İlgili Farklı Tanımlar

İbn Sînâ: "Kitâbu'ş-Şifâ" adlı eserinde musikiyi şöyle tarif etmektedir: Musiki, riyâzî (matematiğe ait) ilimlerin üçüncüsüdür. Bu ilmin birinci kısmında nağmelerin (seslerin) durumlarından ve bu nağmelerin kulağa hoş gelmesi için ne şekilde telîf (birleştirmek, kurmak) edilebileceğinden; ikinci kısmında ise nağmelerin arasına giren zamanların uzunluk ve kısalık bakımından ölçülerinden söz edilir.

Abdulkadir Merâğî: Îka' denilen usullerden herhangi biriyle tertip olunmuş ve kulağa hoş gelen nağmelerin birleştirilmiş şekline musiki denir.

Safiyyu'd-Dîn Abdu'l-Mu'min el-Urmevî: Musiki ilmi, sanatların içerinde en aziz ve şerif olanıdır.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî: Musiki, Allah âşıkları için ruhun gıdasıdır. Çünkü onda gerçek sevgiliye kavuşma ümidi vardır.

Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî: Baharın ve çiçeklerinin, udun ve tellerinin tahrik edemediği kimsenin mizacı o kadar fâsiddir (bozuktur) ki ilâcı yoktur.

Zekâizâde Ahmed Efendi: Musiki, insanın ahlakını temizleyen mübarek bir ilimdir ki âşığın aşkını, fâsıkın fıskını artırır.

Eflâtun: Müzik, ruhu terbiye eden biricik vasıtadır.

Konfüçyüs: Bir milletin ahlak yönüyle nasıl idare edildiğini anlamak isterseniz o milletin müziğini tetkik ediniz.

Beethoven: Müzik, ilahi bir sanattır, insanı Allah'a en ziyade yaklaştıran şeydir ve bütün bilgilerin, bütün felsefelerin üstündedir.

Musiki konusu, en ilkel insan topluluklarında bile önemli bir yer tutmaktadır. Bu toplumlarda musiki, müstakil bir sanat değil, özellikle dinî inançla kaynaşmıştır. Daha doğrusu ilkellere göre musiki demek, din demektir. Nitekim Totemizm, Animizm ve Şamanizm gibi ilkel dinlerde, nağmelerle söylenen dinî metinlerin rolü büyük olmuştur. (Musikinin İslam öncesi dönemde de mevcut olduğunu gösterir.)

Musiki ile ilk defa ilgilenen ve insanların musiki ihtiyaçlarını tatmin etmeye çalışanların din adamları olduğu kaydedilmektedir. İlkel dinlerin mensupları, musikinin ibadet olduğuna ve kendilerini tanrılarına yaklaştırdığına, nağmelerin ilahi bir lütuf olduğuna ve Allah tarafından hediye edildiğine inanmaktadırlar. Böylece bu toplumlardaki musikinin renginin tamamen dinî bir kaynağa bağlı olduğu görülmektedir.

DİKKAT

Abdulkadir Merâğî (1360-1435) "Camiu'l-Elhân" adlı kitabında, musikinin menşeini, Hz. Adem'in yaratılışına kadar götürmektedir.

2. MUSİKİNİN KONUSU

İnsan sesleri; erkek, kadın ve çocuk sesleri olmak üzere ikiye ayrılır. Erkek sesleri kalın, kadın ve çocuk sesleri de ince seslerdir.

Süre: Sesin uzun veya kısa oluşu demektir. Sesin sürekliliği titreşimlerle ilgilidir. Vurularak çalınan sazlarda süre, vurulan telin titreşimi ile orantılıdır. Telin titreşimi bitince sesin devamlılığı da biter. Yay ile çalınan sazlarda ise çalanın isteğine göre yay çekildiği sürece devam eder. Nefesli çalgılarda süre, üfleyenin nefesini kesinceye kadar devam eder.

Yükseklik: Sesin pes veya tiz oluşuna denir. Bir sesin yüksekliği titreşimlerle yani frekansla ilgilidir. Titreşim ne kadar çok ve seri olursa o ses o kadar tiz, titreşimler ne kadar ağır ve sayıca az olursa o ses o kadar pes yani kalın olur.

Şiddet (Yeğinlik): Sesin kuvvetli ve zayıf olması demektir. Şiddet, titreşimlerin geniş ve kuvvetli olmasından meydana gelir. Bir cismin titreşimleri ne kadar geniş olursa meydana gelen ses de o nispette şiddetli olur.

Tını: Aynı titreşimde (frekansta) iki ses arasındaki tınlama farkına yani bu iki sesi birbirinden ayırt edebilme

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Akdoğan, Bayram. "*Türk Din Mûsikîsi'nin Anadolu'da Doğuşu ve Tarihî Seyri Hakkında Bazı Mülâhazalar*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XLIV, S. I, Ankara, 2003.

-----, *Türk Din Mûsikîsi'nde Formlar*, Ankara, 1990.

-----, "*Türk Din Mûsikîsi Tarihine Bir Bakış*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XLIX, S. I, Ankara, 2008.

Akdoğu, Onur. *Türk Müziğinde Türler ve Biçimler,* İzmir, 1996.

Demirtaş, Yavuz. *Türk Din Mûsikîsi Formları*, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14:1, 2009.

Demirtaş, Yavuz. "*XIX. Yüzyıl İstanbul Sosyal Hayatında Dinî Mûsikî*", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13:2, Elazığ, 2008.

Ergun, Sadettin Nüzhet. Türk Mûsikîsi Antolojisi (Dinî Eserler), c. I-II, İstanbul, 1942.

Ezgi, Suphi. *Nazarî ve Amelî Türk Mûsikîsi*, c. I-V, İstanbul 1933-1953.

Harmancı, Başak İlhan. "*Türk Din Mûsikîsi'nde Salâ (Salât) Formu ve Salâ Besteleri*", Rast Müzikoloji Dergisi, c. I, S. 1, 2013.

Kaplan, Zekai. *Dinî Mûsikî Dersleri*, İstanbul 1991.

Oransay, Gültekin. *Türk Din Mûsikîsi'ne Giriş Ders Notları*, Ankara, 1976.

Özalp, M. Nazmi. *Türk Mûsikîsi Târihi*, c. I-II, İstanbul, 2000.

Özcan, Nuri. "*XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlılar'da Dinî Mûsikî*", Yeni Türkiye Dergisi Osmanlı Özel Sayısı, c. IV, S. 34.

Özkan, İsmâil Hakkı. *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri*, Kudüm Velveleleri, İstanbul, 1994.

Öztuna, Yılmaz. *Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi*, Ankara, 2000.

Sürelsan, İsmail Baha. *Dînî Türk Mûsikîsine Giriş*, Ankara, 1972.

Uzun, Mustafa. *"İlâhî ", Diyânet İslâm Ansiklopedisi,* c. XXII, İstanbul, 2000

TÜRK İSLAM EDEBİYATI

BÖLÜM 10

Edebiyat, Arapçada “edebe” kökünden gelir. Ahlak, terbiye, utanma, nezaket, usul ve kural gibi anlamları içerir. Literatürde edebiyat; "düşünce, duygu ve hayallerin söz veya yazı ile güzel, etkili ve dilin kurallarına uygun olarak anlatılma sanatı" olarak tanımlanır.

Edebiyat tarihi; bir milletin yüzyıllar boyu meydana getirip oluşturduğu edebî eserleri tarihî gelişim içerisinde inceleyen yeni oluşmuş bilim dalıdır.

Türk Edebiyatı; Türk milletinin varoluşundan bugüne kadar edebiyat sahasında sözlü ve yazılı oluşturdukları eserlerdir.

A. İSLAMİYET ÖNCESİ

1. SÖZLÜ EDEBİYAT

Mevcut bilgilerimize göre Türklerin kabul ettikleri en eski din Şamanizm’dir, Şamanizm, Kuzey ve Orta Asya’daki Türkler arasında, varlığı günümüzde de devam eden, doğaya tapma, doğaüstü güçlere inanma temeline dayalı bir inanç sistemidir. Şaman ya da Türkçedeki karşılığıyla kam, Şamanizm’deki din adamına verilen isimdir. Türkler, İslam’ı kabul ettikten sonra da Şamanizm’in özelliklerini, gelenek ve göreneklerini devam ettirmişler hatta kendileriyle birlikte Anadolu’ya taşımışlardır.

Bütün edebiyatlarda olduğu gibi Türk Edebiyatı'nın doğuşu da dinle yakından bağlantılıdır. Bu yüzden de ilk şiirler dinî karakterli, şairler ise din adamları, şamanlardır. Tonguzlarda şaman, Altay Türklerinde kam, Kırgızlarda baksı (bahşı), Oğuz Türklerinde ozan diye bilinen şamanların dinî görevlerini yaparken söyledikleri ilahiler de İslam öncesi Türk Edebiyatı'nın ilk örnekleri olmalıdır. Sihirbazlık, hekimlik, musikişinaslık gibi birçok özelliği olan şamanların halk üzerinde büyük nüfuz sahibi oldukları da bilinmektedir.

NOT

İslam öncesi dönemde daha çok sözlü edebiyat ürünleri verilmiştir. Bu ürünler ise destanlar, sagular, koşuklar ve savlardır.

a. Destanlar

Destan (dasitan), kıssa, hikâye, masal demektir. Özellikle manzum olanlara destan denir. Âşık Edebiyatı'nın en uzun nazım şeklidir. Destanlar, dörtlü bendler hâlinde ve genellikle hece ölçüsünün 8’li ve 11’li kalıplarıyla söylenir.

Destanlar konularını savaş, yangın, deprem, salgın hastalık gibi felâketlerden, eşkıya maceralarından, toplumun sakat, alay etmeye ve iğnelemeye müsait yönlerinden alırlar. Bunlardan başka; öğüt (atasözü), bekçi, yaş, hayvan ve daha başka konularda da destanlar söylenir.

“Dasitan” kelimesini Divân Edebiyatı şairleri de kullanmışlar, aruz vezniyle yazdıkları manzum hikâyelere bu adı vermişlerdir. Şeyh Gâlib (ö.1799) "Hüsn-ü Aşk" isimli mesnevisinde “Benî Muhabbet” kabilesini anlatırken “Âğâz-ı Dâsitân-ı Benî Muhabbet” başlığını kullanmıştır. Divân Edebiyatı şairleri dasitanlarını mesnevi tarzında, Halk Edebiyatı şairleri ise dörtlükler şeklinde yazarlardı.

Millî destanlar; her milletin efsanevi tarihinden, hayali mabutlarından, kahramanlarından, savaş ve zaferlerinden bahseder. Bu efsanevi ve menkıbevi olaylar, halk tarafından ayrı ayrı söylenerek nakledilegelir. Bu söylenenler derlenerek destanlar oluşturulur.

Destanlar genel olarak milletlerin maceraları, kahramanları, tabiat, kâinat ve sosyal hayatları hakkında ipuçlarını içerir.

Önemli Destanlar

Ergenekon: Göktürklere ait bir destandır. Göktürklerin savaşta yenildikleri Ergenekon denilen yerden çıkışlarını anlatır.

Göç: Uygur destanıdır. Ortaya çıkan kıtlığı anlatır.

Türeyiş: Uygur destanıdır. Kızlarını tanrılarla evlendiren bir hakan ve onların bozkurt ruhuyla doğan çocuklarını anlatır.

Manas: Kırgızlara aittir. En uzun Türk destanıdır. 2000 yılında BM tarafından dünyaya tanıtılmıştır.

Alper Tunga ve Şu Destanları: İskitlerin sözlü kaynakları arasındadır.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Arat, Reşit Rahmeti. *Eski Türk Şiiri*, Ankara, 1961.

Banarlı, Nihat Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I-II, İstanbul, 1998.

Bayram, Mikai. "*Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Hâce Ahmed-İ Yesevî'nin Rolü", Ahmed-İ Yesevî Hayatı Eserleri Tesirleri*, İstanbul, 1996.

Coşan, Mahmûd Esad. "*Hoca Ahmed-İ Yesevî Hazretleri*", Ahmed-İ Yesevî Hayatı Eserleri Tesirleri, İstanbul, 1996.

Kaşgarlı Mahmûd. *Dîvânü Lügat-Üt-Türk*, Çev. Besim Atalay, Ankara, 2006.

Kemikli, Bilal. *Türk-İslam Edebiyatı Giriş*, Bursa, 2010.

Köprülü, M. Fuat. *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1986.

------, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, 2009.

Levent, Agâh Sırrı. *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara, 1962.

Şener, Halil İbrahim, Âlim Yıldız. *Türk-İslam Edebiyatı*, İstanbul, 2010.

Tekin, Talat. *Orhon Yazıtları*, Ankara, 2010.

Alan Bilgisi Yayınları

AHLAK FELSEFESİ

BÖLÜM 11

A. AHLAKIN TANIMI

Ahlak, Batı dillerindeki “moral” kavramına karşılık olarak kullanılır. Moral kavramı Yunancadaki “ethos” kelimesinden gelmektedir. Ethos sözcüğünden türetilmiş olan “etik”, öznel yönüyle bireyin niyet, anlayış ve tutumunu; nesnel yönüyle töre ve alışkanlıkları nitelemektedir.

NOT

Ahlak, “bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda bulundukları davranış biçimleri ve kuralları” veya “iyi nitelikler, güzel huylar” olarak tanımlanabilir.

Başka bir tanıma göre ahlak, bireyin kendisi dâhil, varlıkla ve insanlarla ilişkilerinde nasıl davranması ya da davranmaması gerektiğini gösteren değer yargıları bütünüdür. Başka bir ifadeyle ahlak, bir toplumda genel olarak uyulması beklenen kurallar ve yapılması gereken görevlerin tümüdür. Ahlak, kısaca “Neyi yapmalıyız?” sorusunun cevabını araştırmaktadır. Şu hâlde bize iyi ve kötü hakkında bilgi vermeyi, insan olarak uymak zorunda olduğumuz kuralları, görev ve sorumlulukları tanıtmayı, böylece ahlaki ve sosyal bakımdan mükemmel bir insanlık meydana getirmeyi gaye edinîr. Ahlak aynı zamanda insanın bir amaca yönelerek, seçerek ve isteyerek bir davranışta bulunması demektir. Yani insanın yalnızca iradeli hareketleri ahlak felsefesinin konusudur. Zorla yapılan ya da istem dışı gerçekleşen bir davranış ahlaki olarak nitelendirilemez.

Ahlakın konusu, değerlerdir. Bu değerlerin başında iyi ve kötü kavramları gelir. Eğer bazı şeylere belli değerler vermeseydik neyin iyi, neyin kötü olduğuna ilişkin yargılarımız da olmayacaktı.

Ahlak kavramının karşıtı “ahlaksız” değil, ahlak dışıdır. Ahlaksız, bilinen bir ahlak kuralına uymayan anlamına gelirken ahlak dışı, ahlakla ilgili ve bağlantılı olmayan demektir. Örneğin, halıya pisleyen bir kediye veya yemeğini etrafa dağıtan bir bebeğe ahlaksız denemez. İnsanlar ancak doğru veya yanlış davranış arasındaki farkı anladıklarında ahlaksız olabilirler.

B. AHLAK İLE AHLAK FELSEFESİ (ETİK) ARASINDAKİ İLİŞKİ

Etik ve ahlak çoğu kez birbirlerinin yerine kullanılmakla birlikte bu iki kavram birbirinden farklıdır. İnsan eylemlerini, yöneldikleri değerleri inceleyen felsefe, ahlak felsefesi adinî alır. Ahlak felsefesiyle aynı anlamda kullanılan etik, felsefenin bir dalı olarak insanlar arası ilişkilerde eylemin ne olduğunu, bir eylemin ne gibi ögelerden, ilişkilerden oluştuğunu araştırır. Ahlak felsefesi, insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, kuralları, "doğru-yanlış" ya da "iyi-kötü" gibi ahlaksal açıdan araştıran bir felsefe disiplinidir.

Ahlak olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey olmasına karşılık ahlak felsefesi, bu olgunun kendisine yönelik araştırmadır.

DİKKAT

Ahlak, iyi ve kötünün ne olduğunu söylemekle yetinirken ahlak felsefesi, bir davranışın iyi ve kötü olduğu yargısına nasıl varıldığını inceler.

Ahlak felsefesi insanı, onun tutum, tavır ve davranışlarını ferdi ve toplumsal alanda inceleme konusu yapar. İnsan eylemlerinde etkin olan istek ve arzuları ve nihayet onların arkasında duran niyet ve amaçları sorgular. İyinin-kötünün, erdemlinin-erdemsizin ne anlama geldiğini belirleyerek genel ilkelere varmaya çalışır. Sonra da ortaya konulan bu ilkenin her bir ahlaki olgu için zorunlu bağlantılar içerip içermediği, genel geçer bir ilke olup olamayacağı araştırılır. Böylece ahlak felsefesi, felsefi bir disiplin olarak ahlaki olanın eleştirel tarzda aydınlatılması ve temellendirilmesi anlamına gelir.

Ahlak felsefesi, iyi ve kötü eylemleri belirleyerek insanın nasıl yaşaması gerektiğini ve amacını ortaya koyan görüşler geliştirir. İnsanı, insan yapan erdemli davranışları belirleyerek insanın gelecekteki davranışları için belli kurallar önerir. Ahlak felsefesi ya da etik, ahlakın özünü ve temellerini araştırır; ahlaklı olmanın ne anlama geldiği üzerinde durur. Ahlak felsefesi, yine akıllı varlıklar olarak biz insanların nasıl bir

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Aydın, İ. Hakkı, Eyüp Bekiryazıcı, *İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi*, Yenda Yay. İstanbul.

Billington, Ray. *Felsefeyi Yaşamak*, çev. A. Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2011.

Cevizci, Ahmet. *Etiğe Giriş*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.

Cevizci, Ahmet. *Felsefeye Giriş*, Nobel Yayınları, İstanbul, 2010.

Çağrıcı, Mustafa. *Anahatlarıyla İslam Ahlakı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1991.

Çilingir, Lokman. *Ahlak Felsefesine Giriş*, Elis Yayınları, Ankara, 2003.

Erdem, Hüsamettin. *Ahlak Felsefesi*, Hü-Er Yayınları, Konya, 2003.

Kılıç, Recep. *Ahlakın Dini Temeli*, TDV Yay., Ankara, 1996.

Nuttall, Jon. *Ahlak Üzerine Tartışmalar*, çev. A. Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2011.

Özlem, Doğan. *Etik, Ahlak Felsefesi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2004.

Pieper, Annemarie. *Etiğe Giriş*, çev. V. Atayman,G. Sezer, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2012.

Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak, ed. T. Küçükcan, M. Uyanık, Dem Yayınları, İstanbul, 2007.

Türkeri, Mehmet. *Etik Kuramları*, Lotus Yayınları, Ankara, 2008.

TÜSİAD Felsefe, der. Tülin Bumin, Lebib Yalkın Yay., İstanbul, 2002.

Yaran, Cafer Sadık. *Etik ve Ahlak*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2010.

Yaran, Cafer Sadık. *İslam Ahlak Felsefesine Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul, 2011.

KELAM

BÖLÜM 12

A. KELAM İLMİNİN DOĞUŞU VE ÖZGÜNLÜĞÜ

Hz. Peygamber (sav) kendisine indirilen ilahi buyrukları sahabilere aktarır ve başta kendisi olmak üzere onlar da bu ilahi emirleri uygulama alanına yansıtırlardı. Yeni şekillenmeye başlayan İslamiyet'in temel öğretileri, Hz. Peygamber (sav) tarafından kendisine inananlara aktarılırken herkesin merakla beklediği yeni ilahi buyrukların mahiyeti ve niceliği idi. Bu doğrultuda henüz oluşum aşamasında olan bu yeni dinin temel öğretileri üzerinde tartışma söz konusu olamazdı. Çünkü henüz ana umdeler şekillenmemiş ve konuyla ilgili inanç esasları net bir şekilde belirginleşmemişti.

NOT

O dönemdeki sahabilerden oluşan Müslümanlar, dinin ana yapısı ve temel öğretilerinin öğrenilmesi ve yaşantıya dökülmesi amacında oldukları için dinin ayrıntılarına yönelik bir çabaları olmamıştır.

Hz. Peygamber (sav) hayatta iken "Bugün sizin dininize kemale erdirdim ve size olan nimetimi tamamladım." (el-Maide 5/3) ayetindeki buyruk üzerine İslamiyet'in temel öğretilerinin şekillendiği ve dinin ana değerlerinin temellendiği belirginleşince yerel etkenler ve bireysel faktörler sonucu ortaya çıkan bazı anlayış ve uygulama sorunları karşısında Müslümanlar, olayı Hz. Peygamber'e (sav) arz ederler ve çözüm yollarını öğrenirlerdi.

Hz. Peygamber'in (sav) vefatıyla birlikte ana metinleri anlama sorunu ortaya çıkmaya başladı. Bunda Müslümanların temas içerisinde oldukları gayrimüslimlerin yönelttikleri eleştiri ve soruların da önemli bir payı oldu. Ayrıca dönemsel olarak Müslümanların yaşadıkları sorunların da etkisinin ciddiye alınması gerekmektedir.

Bunlar arasında önceliğe sahip olan mesele, Hz. Peygamber'in (sav) vefatıyla birlikte onun yerine seçilecek devlet başkanı, müminlerin halifesi tayindeki kargaşa idi. Bu sorun demokratik bir şekilde sonuçlanmakla birlikte konuyla ilgili tartışmalar daha sonra kelam kitaplarında "İmamet, Halife/Devlet Başkanı" başlıkları altında işlenecektir. Sonraki dönemlerde gerçekleşen Hz. Osman'ın şehit edilmesi ve Cemel ile Sıffin Savaşları Müslümanlar arasında ciddi tartışma ve görüş farklılıklarına yol açtı ve böylece düşünce ekollerinin oluşum safhalarının ilk ateşi alevlenmiş oldu.

Kelam ilminin doğuşunu anlamak için öncelikle bu ilmin meydana çıkmasını zorunlu kılan etkenler üzerinde durmak gerekir. Buna göre kelam ilminin ana konularının şekillenmesinde öncü faktör oynayan sebepler üzerinde durmak gerekir. Bu husus iki başlık altında ele alınabilir.

1. DIŞ FAKTÖRLER

(1) Müslümanların yabancı din mensuplarıyla karşılaşması ve onlarla dinleri hakkında fikir tartışmalarına girmesi.

(2) Hristiyan ve Yahudilerin Müslümanlık aleyhine yazdıkları eserlere cevap verilmesi ihtiyacı.

(3) Fethedilen İran ve yakın bölge insanlarının kendilerine özgü kültürlerinden kaynaklanan İslam dininin geleneksel anlayışın dışında yorumlanması

2. İÇ FAKTÖRLER

(1) Kur'ân metinlerinin anlayış, algılayış ve yorumundan kaynaklanan etkenler. Sözgelimi, müteşabih ayetler yanında naslarda yer alan "Allah'ın eli" gibi ifadelerin nasıl anlaşılması gerektiği ve ayet verileri doğrultusunda dinin hangi boyutunun ön plana çıkması zorunluluğu.

(2) Akla vurgu yapan birçok ayette insanın hem kendi fizyolojik ve psikolojik yapısı yanında evrende meydana gelen olaylar hakkında düşünce yürütülmesini emreden ayetler, akli boyuta sahip kelam ilminin şekillenmesinde önemli bir etki gücüne sahiptir. Zira Kur'ân, müminleri zihnin akli bir eylemi olan "burhan"a davet etmekte, nazar ve istidlale başvurmayı buyurmakta ve tefekkür boyutuna göndermeler de yapmaktadır. Ayrıca aklı dışlayan taklide karşı çıkan Kur'ân, geleneksel atalar kültünü de reddetmektedir. Bu boyutuyla naslardaki veriler, kelam ilminin doğuşunu zorunlu kılmaktadır.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Bebek, Adil (1998). Mâtürîdi'de Günah Problemi. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Biçer, Ramazan (2010) Küreselleşen Çağda İslam. İstanbul: Gelenek Yayınları.

Biçer, Ramazan (1999). Ebu Bekir İbnü'l-Arabi'nin Kelami Görüşleri ve el-Emedü'l-Aksa Adlı Eseri. MÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Gölcük, Şerafettin-Toprak, Süleyman (1998). Kelam. Konya: Tekin Yayınevi.

Isık, Kemal '1967), Mu'tezile'nin Doğuşu ve Kelami Görüşleri, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Kadi Abdülcebbar (1965). Şerhü'l-Usuli'l-Hamse, Kahire.

Karadaş, Cağfer (2009), Zaman Mekân İçinde İnsan ve Kader, Bursa: Emin Yayınları.

Kılavuz, A. Saim (2004), Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Teftazani, (1991), Kelam ilmi ve İslam Akaidi, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yayınları, 226, 247190-210.

Toprak, Süleyman (1989). Ölümden Sonraki Hayat. Konya: Tekin Yayınevi.

Yavuz, Y. Şevki (1999). "Akaid". DİA, 2.

Yavuz, Y. Şevki (2002), "Kelam". DİA, 25.

Alan Bilgisi Yayınları

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - I - II

BÖLÜM 13

A. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI VE KILAVUZU

1. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN AMAÇLARI[1]

Genel Amaçlar

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin genel amaçları Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranış ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

2. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ (4, 5, 6, 7 VE 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI

a. Giriş

Çağımızda hızla gelişen bilim ve teknoloji, eğitimin her alanını etkilemekte ve özellikle eğitim yaklaşımlarında köklü değişimleri zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda bilginin hızla yenilenerek üretildiği çağımızda birey ve toplumun geleceği, bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerine bağlı bulunmaktadır. Bu becerilerin kazanılması ve hayat boyu sürdürülmesi bilgi üretimine dayalı çağdaş bir eğitimi gerektirmektedir.

Bu gelişim sürecinde öğrencilerin; 1) anlama, sıralama, sınıflandırma, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme, 2) bilgiyi araştırma, yorumlama ve zihninde yapılandırma, 3) kendini ifade etme, iletişim kurma, arkadaşlarıyla iş birliği yapma, tartışma gibi çeşitli ve üst düzey zihinsel becerileri kazanmaları beklenmektedir. Diğer derslerle birlikte "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dersinde de bu becerilerin kazandırılması gerekmektedir.

İlköğretim programlarının yenilenmesi çalışmalarıyla beraber "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı" yeniden geliştirilmiştir. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin içeriğinin belirlenmesinde "dinin temel bilgi kaynakları" dikkate alınarak İslam'ın kök değerleri çerçevesinde "mezheplerüstü (herhangi bir mezhebi esas almayan, mezhebî tartışmalara girmeyen) ve dinler açılımlı" anlayış olarak ifade edilebilecek bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu programla; öğrencilerin din ve ahlak hakkında sağlıklı bilgi sahibi olmaları, temel becerilerini geliştirmeleri ve böylece Millî Eğitimin genel amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Geliştirilen programla öncelikle öğrencilerin din ve ahlak hakkında objektif bilgi sahibi olmaları, öğrenme-

1 Bu bölüm Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün hazırlamış olduğu "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzunun kısaltılmasıyla oluşturulmuştur.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Abbott, 5. And T. Ryan, 'Consstructing Knowledge, Reconstructing Schooling" *Educational Leadership*, November, 66-69, 1999.

Abdal Musa, *Nasîhatnâme*, Hacıbektaş Dergâhı Kütüphanesi, Kayıt No: 563/2, Vr. 8a-8b.

Adam, Gottfried, "Lehrplaene Des Religionsunterrichts," İn: G. Adam, R. Lacmann, Religionspaedagogisches Kompendium, Göttingin, 1986.

Aırasıan, P.W., *Classroom Assessment (Second Edition)*, Mcgraw–Hill, Inc., Ny.,1994.

Akarsu, Bedia, *Ahlak Öğretileri*, Mutluluk Ahlâkı I, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.

Alkan, C., D. Deryakulu ve N. Şimşek, *Eğitim Teknolojisine Giriş*, Ankara, 1995.

Armaner, Neda, *Din Psikolojisine Giriş*, Ayyıldız Matbaası, C. I, Ankara, 1980.

Ay, Mehmet, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.

Aydın, Ayhan, *Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

Aydın, M. Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler Ve Buldurma Yöntemi*, Karakoç Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bacanlı Hasan, *Sosyal Beceri Eğitimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

Bacanlı Hasan, *Gelişim Ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Bacanlı Hasan, *Eğitim Psikolojisi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, Trs. Başaran İbrahim Ethem, Eğitim Psikolojisi, Gül Yayınevi, Ankara, 1997.

Baudler, Goerg, "Religiöse Erziehung Heute", İn: Klaus Wegenast, *Religionspae-dagogik*, C.Iı, Darmstadt, 1983.

Baykul, Y., *İlköğretimde Ölçme ve Değerlendirme*, Meb Yayınları, Ankara, 1999.

Beydoğan, H.Ö., *Çocuklarda Kavram Öğrenme Ve Öğretme*, A.Ü. Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayını, Erzurum, 1998.

Bilen, Mürüvvet, *Plandan Uygulamaya Öğretim*, Ankara, 1986.

Bilgin, Beyza, *İslâm Ve Çocuk*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilgin, Beyza- Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, Gün Yay., Ankara, 1999.

Bilhan, Saffet, "Din Eğitiminin Amacı", *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (23-25 Nisan 1981)*, İlahiyat Vakfı Yayınları: 1, Ankara, 1981.

Binbaşıoğlu, Cavit, *Genel Öğretim Bilgisi*, Kadıoğlu Matbaası, 7. Basım, Ankara, 1994.

Bloom, Benjamin S., *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*, Çev. Durmuş Ali Özçelik, Meb Yay., İstanbul, 1995.

Brooks, G.; M.G. Boks, "The Courage Ta Be Constructivist.", *Educational Leadership*, Novemher, 18-24, 1999.

Brooks, G.; M.G. Boks, *The Case For Constructivist Classrooms*, Virginia, Ascd Alexandria, 1993.

Bümen, Nilay T., *Okulda Çoklu Zekâ Kuramı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

Çakmak, Fatih, *Evrensel Ahlaki Değerlerin Kazanılmasında Din Eğitiminin Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.

Canan, İbrahim, Kutub-İ Sitte Tercüme Ve Şerhi, Akçağ Yayınları, 1998.

Çam, Ömer, "Atatürk ve Din Eğitimi", *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (23-25 Nisan 1981)*, İlahiyat Vakfı Yayınları: 1, Ankara, 1981.

Çetin, İsmet, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknameleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Çileli, Meral, *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi*, Tdv Yayınları, Ankara, 1986.

Çilenti, Kamuran, *Eğitim Teknolojisi*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1979.

De Bone, Edward, *Altı Şapkalı Düşünme Tekniği*, Çev: Ercan Tuzcular, Iı. Basım, Remzi Kitabevi, Ankara, 1999.

Demirel, Özcan, *Genel Öğretim Yöntemleri*, Usem Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1996.

Demirel, Özcan, *Eğitimde Program Geliştirme*, Usem Yayınları: 13, Ankara, 1997.

Demirel, Özcan, *Plandan Uygulamaya Öğretme Sanatı*, 2. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000.

Alan Bilgisi Yayınları

Dewey, John, *Eğitimde Ahlak İlkeleri*, Çev: A. Ferhan Oğuzkan, İstanbul, 1995.

Dodurgalı, Abdurrahman, *Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler*, M.Ü.İ.F. Vakfı Yay., İstanbul, 1999.

Doğan Recai; Cemal Tosun, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

Doğan, Recai, "Din Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Temel İlkeler ve Örnek Bir Ders İşlenişi", *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları Ve Bir Uygulama Örneği* (Ankara Modeli), Meb, İstanbul, 2001.

Eberhard, Otto, "Wie Lassen Sich Die Modernen Paedagogischen Bestrebungen Für Die Evangelische Erziehungslehre Fruchtbar Machen", İn. K. Wegenast, *Religionspaedagogik*, C I, Darmstadt, 1981.

Engert, Joseph, "Über Die Wissenschaftliche Grundlegung Der Religionspaedagogik", İn: K. Wegenast, *Religionspaedagogik*, C Iı, Darmstadt, 1983.

Erdem, Eda, *Program Geliştirmede Yapılandırmacılık Yaklaşımı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sbe, Ankara, 2001.

Erden, Münire; Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1995.

Erginer, Ergin, *Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

Ertürk, Selâhattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, 9. Baskı, Ankara, 1984/1997.

Feıfel, Erich, "Frafestellungen Und Aufgaben Gegenwaertiger Religionspaedagogik", İn: Günter Stachel, Wolfgang G. Eser, *Was İst Relgionspaedagogik*, Köln, 1971.

Fidan, Nurettin, *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yayınevi, Ankara, 1996.

Fullan, M. G., *The New Meaning Of Educational Change*, 2nd Ed., Teachers College Pres, New York, 1991.

Gander, Marry J.; Gardiner Harry W., *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Çev. Bekir Onur, İmge Yayınları, Ankara, 1999.

Gıelen, Uwe, "*Kohlberg's Moral Development Theory," The Kohlberg Legacy For The Helping Professions*, Ed. Lisa Kuhmerker, Birmingham, Alabama, Doxa Boks, 1994.

Goldman, Ronald, *Readiness For Religion*, The Seabury Press, New York, 1970.

Goleman, Daniel, *Duygusal Zekâ*, Çev. Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998.

Goodrıch, A. H., *Understanding Rubrics*, Http://Learnweb.Harvard.Edu/Alps/Thinking/Docs/Rubricar.Htm.

Gürkan, Tanju; Erten Gökçe, *Grupla Tartışma Teknikleri*, Meb Yayınları, Ankara, 2001.

Haladyna, T.M., *Writing Test İtems To Evaluate Higher Order Thinking*, Allyn And Bacon, Boston, 1997.

Halis, İsa, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

Hasan B. Ali El-Harrânî, *Tuhefü'l Ukûl*, Çev.: Fahrettin Altan, Tuba Yayınları, 1998. Hepp, Joseff, "Elemente Der Planung", İn: Fritz Weidmann", *Didaktik Des Religionsunterricht*, Donauwörth, 1979.

Hatip, Abdülaziz, Hz. Ali'den Çağlara Mesaj, Horosan Yayınları, İstanbul, 2006.

Hergenhanh, B. R., *An Introduction To Theories Of Learning*, 3th. Ed, U.S.A. Prentice-Hall İnternational, New York, 1988.

Hesapçıoğlu, Muhsin, *Öğretim İlke ve Yöntemleri: Eğitim Programları ve Öğretim*, Beta Yayınları, İstanbul, 1988.

Hızal, Alişan, *Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliği*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 117, Ankara, 1982.

Hilgard, Ernest-H. Bower Gordon, *Theories Of Learning*, Appleton Century Cnafts, New York, 1974.

Hooloway John H., "Caution:Constructivism Ahead", *Educational Leadership*, November, 85-86, 1999.

Hökerek Esra, *Din Öğretiminde Sure ve Dua Öğretimi*, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 2002.

Hz. Ali, *Nehcü'l-Belâğa*, Hzl. : Abdülbaki Gölpınarlı, Der Yayınları.

İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi (1, 2, 3. Sınıflar) Öğretim Programı, Meb, Ankara, 2004.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4. Ve 5. Sınıflar) Öğretim Programı, Meb, Ankara, 2005.

İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı Ve Kılavuzu, Meb, Ankara, 2005.

Jonassen D H., K. L Peck And B G. Wilson, *Learning With Technology: A. Constructivisit Perspective*, Prentice Hall, New Jersey, 1999.

Kabısch, Ricard, "*Über Die Lehrbarkeit Der Religion", İn: Klaus Wegenast, Religionspaedagogik*, C I, Darmstadt, 1981.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yay., İstanbul, 1999.

Kaya, Mevlüt, *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*, Etüt Yay., Samsun, 1998. Kaygusuz, Abdal, Dilgüşâ, Hzl.: Abdurrahman Güzel, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara, 2009.

Koç, Mustafa ve Diğerleri, *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001. Koçer, Hasan Ali, "Genel Eğitimin Bütünlüğü İçinde Din Eğitiminin Yeri", Türkiye

1. Din Eğitimi Semineri, İlahiyat Vakfı Yayınları, Ankara, 1981.

Köylü, Mustafa, "Çocukluk Dönemi Ahlâk Gelişimi ve Bazı Olumsuz Ahlaki Davranışlar", *Dini Araştırmalar*, Sayı: 7, Ankara, 2000.

Küçük, Hasan, "Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Esaslar, *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (23-25 Nisan 1981)*, İlahiyat Vakfı Yayınları: 1, Ankara, 1981.

Küçükahmet, Leyla, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Küng Hans- Karl Josef Kuschel, *Evrensel Bir Ahlaka Doğru*, Çev. Cemal Tosun-N.Yaşar Aşıkoğlu-Recai Doğan, Gün Yayıncılık, Ankara, 1995.

Levstık, Linda S.; Keith C. Barton, *Doing History: Investigating With Children İn Elementary And Little School*, Second Edition, Mahwah: Lorens Erlbaum Assotation Publisher, 2001.

Maclure, S.- P. Davis, *Learning To Think: Thinking To Learn*, Pergamon Press, Oxford, 1991.

Marlowe, B.; M. L Page, *Creating And Sustaining The Constructivist Classrom*, Sa, Corwin Pres, 1998.

Millî Eğitim İle İlgili Mevzuat, C 1-3, Meb Yayınları, Ankara, 1999.

Mevlana, Celâleddîn-İ Rûmî, *Mesnevî*, Çev: Şefik Can, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003.

Morgan, Gabriel, "*Ein Ansatz Zu Einer Neuen Theologischen Grundlegung Des Religionsunterricht*", Terc., Peter Szczepek ve Günter Stachel, İn: G. Stachel, W.G. Esser, *Was İst Religionspaedagogik*, Köln, 1971.

Moskal, B. M., *Scoring Rubric: What, When And How?*, Pratical, Assessment, Research & Evaluation, Http://Ericae.Net/Pare/Getvn.Asp?V=7&N=3, 2000.

Novak, J. D., *Learning, Creating, And Using Knowledge: Concept Maps As Facilititive Tools İn Schools Corparations*, Lawrence Erlbaum Associates Publisher, New Jersey, 1998.

Oğuzkan, Ferhan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1974.

Onur, Bekir, *Gelişim Psikolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.

Öcal, Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, Tdv Yay., Ankara, 1990. Öcal, Mustafa; M. Emin Ay, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, 2. Baskı, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1995.

Özçelik, Durmuş Ali, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ösym Eğitim Yayınları No: 8, Ankara, 1987.

Özdemir, Mustafa; Sedat Sönmez, *Öğretmen El-kitabı*, 2. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000.

Özdemir, Servet; Halil İbrahim Yalın, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

Özden, Yüksel, *Öğrenme ve Öğretme*, Pegem A Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 1997.

Özek, Çetin, *Türkiye'de Laiklik*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 200, Baha Matbaası, İstanbul, 1962.

Parladır, Selahattin, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, İzmir, 1996.

Purpel D. E., *The Moral And Spiritual Crises İn Education*, Bergin And Garvey, Massachusetts, 1989.

Saban Ahmet, *Öğrenme Öğretme Süreci*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saban Ahmet, *Çoklu Zekâ Teorisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Saban Ahmet, *Öğrenme Öğretme Teknolojisi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

San, İnci, "Eğitimde Yaratıcı Drama", *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C 23, S 2, Ankara, 1991.

Seber Gonca, *Çoklu Zekâ Alanlarında Kendini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2001.

Selçuk, Ziya, *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, Tdv Yay., Ankara, 1991.

Selçuk, Mualla, "*Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri*", *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, Meb Yayınları, Ankara, 2000.

Selley, Nıck, *The Art Of Constructivist Teaching İn The Primary School*, David Fulton Publishers, London, 1999.

Senemoğlu Nuray, *Gelişim Öğrenme ve Öğretme*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001. Shepherd, John, "İngiliz Eğitiminin Kişilik Gelişimine Katkısı", *Uluslararası Din Eğitim Sempozyumu(20-21 Kasım 1997)*, Ankara, 1997.

Shepherd, John, "İslam ve Din Eğitimi (Mezhebe Bağlı Olmayan Yaklaşım)", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988)*, Dib Yayınları, Ankara, 1991.

Sönmez, Veysel, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, 8. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 1999.

Spanuth, Heinrich, "Probleme Und Reformbestrebungen İm Gebiete Des Religionsunterricht Der Gegenwart", İn: Klaus Wegenast, Religionspaedagogik, C I, Darmstadt, 1981.

Sungur, Nuray, *Yaratıcı Okul Düşünen Sınıflar*, Evrim Yayınevi, İstanbul, 2001.

Şahan, Hasan Hüseyin, *Sosyal Bilgiler Dersinin Bilimsel Davranışları Kazandırma Yönünden Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesır Üniversitesi Sbe, Balıkesir, 2000.

Şahinel Melek, *Etkin Öğrenme*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2003.

Şahinel Semih, *Eleştirel Düşünme*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

Şaşan, Hasan, *Yaşadıkça Eğitim*, Ankara, 2002.

Şimşek Nazmi, *Öğretmenve Öğretmen Adayları İçin Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı*, Anıl Matbaa, Ankara, 1997.

Şimşek, N., *Eğitim Teknolojisi*, Ankara, 1997.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, *Tebliğler Dergisi*, C 63, S 2517, 2000.

Tarman, Süleyman, *Program Geliştirme Sürecinde Çoklu Zekâ Kuramının Yeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999.

Taşdemir, Mehmet, *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*, Ocak Yayınları, Ankara, 2000.

Tavşancıl, E., *Tutumların Ölçülmesi ve Spss İle Veri Analizi*, 1. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

Temel, Fulya; Ayşe B. Aksoy, *Ergen ve Gelişimi, Yetişkinliğe İlk Adım*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Tesbaşaran, A., *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, 2. Baskı. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 1997.

Titiz, Tınaz, *Ezbere Hayır*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1996.

Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001. Turgut, Fuat, Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme, Ankara, 1977.

Turgut, Fuat, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotlar*, 5. Baskı, Saydam Matbaacılık. Ankara, 1987.

Turgut, Fuat, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara, 1997.

Umutlu, Zehra, *Din Öğretiminde Ayetlerin Kullanımı*, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 2003.

Ülgen, Gülten, *Eğitim Psikolojisinde Kavram Geliştirme: Uygulama ve Kuramlar*, Ankara, 1988.

Ülgen, Gülten, *Eğitim Psikolojisi: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Kuramlar ve Uygulamalar*, Lazer Ofset, Ankara, 1994.

Ünver, Gülsen, *Yansıtıcı Düşünme*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2003.

Üstündağ, Tülay, *Yaratıcı Drama*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001.

Üstündağ, Tülay, *Yaratıcılığa Yolculuk*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.

Üstündağ, Tülay, "*Günümüz Eğitiminde Dramanın Yeri*", *Yaşadıkça Eğitim*, S 37, 1994.

Varış, Fatma, *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*, 4. Baskı, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını (No:157), Ankara, 1988.

Wılson, Brent G., *Reflections On Constructivism And Lnstructional Design*, Englewood Cliiffs Nj., Educational Technology Publications, Denver, 1997.

Yalın Halil İbrahim, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 1999.

Yaşar, Şefik, "*Yapısalcı Kuram ve Öğrenme-Öğretme Süreci.", Vıı. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Selçuk Üniversitesi, 9-11 Eylül, 695-701, Konya, 1998.

Yavuz K. Eren, *Çoklu Zekâ Teorisi ve Uygulamaları*, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2001.

Yavuz, Kerim, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1983.

Yavuz, Kerim, *Günümüzde Din Eğitimi*, Akgün Matbaası, Adana, 1988. Yavuzer, Haluk, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

Yavuzer, Nurgül, "İletişim ve Etkili Yaşama Kültürü", *Çocuklarımız İçin Eğitim Sohbetleri*, Pegem A Yay., Ankara, 2001.

Yıldırım, Ali; Hasan Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1993.

Yıldırım, C., *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ösym Yayınları, 4. Basım, Ankara, 1999.

Yörükoğlu, Atalay, *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997.

Zenger, S. K.; W. F. Zenger, *57 Ways To Teach: A Quick Reference For Teachers, Crescent Publications*, Los Angeles, 1977.

Alan Bilgisi Yayınları

HZ. MUHAMMED'İN HADİSLERİ VE ÖĞRETİLERİ

BÖLÜM 14

A. HADİS USULÜNÜN TANIMI, DOĞUŞU VE KAYNAKLARI

1. HADİS USULÜNÜN TANIMI

Hadis ilminin dayandığı temel ilke, prensip ve izlenecek yöntem ve metodolojiyi belirleyen ilme *hadis usulü ilmi* denir. Temelde hadis usulü ilmi, rivâyetu'l-hadis ve dirâyetu'l-hadis olmak üzere ikiye ayrılır:

Rivâyetu'l-hadis: Hz. Peygamber'in (sav) söz ve fiillerini öğrenip başkalarına nakletmeyi ifade eden ilim dalıdır.

Dirâyetu'l-hadis: Rivâyetin mahiyetini, şartlarını, çeşitlerini, ravîlerin durumlarını, özelliklerini, ilgili ıstılah ve terimleri inceleyen, hadislerin mana ve maksadını araştıran ilim dalıdır.

DİKKAT

Hadis usulü ilminin konusu, hadislerin sened ve metinleridir. Amacı ise hadislerin Hz. Peygamber 'den (sav) doğru bir şekilde nakledilmesini sağlamak, hadislerin makbul (geçerli) olanlarını merdût (geçersiz) olanlarından ayırarak hadis ve sünneti her türlü şüphelerden arındırmaktır.

2. HADİS USULÜNÜN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Hadis usulünün doğuş ve gelişimi yedi devirde incelenmektedir.

Doğuş Devri: Hicri I. asırdır. Hadis naklinde şahit isteme, yemin ettirme gibi uygulamalarda bulunulmuş, ilk duyandan rivâyete önem verilmiştir.

Olgunlaşma Devri: Hicri II. asırdır. Çeşitli hadis ilimlerinin ortaya çıktığı ve ıstılahların kullanılmaya başlandığı dönemdir.

Te'lif Devri: Hicri III. asır ile IV. asrın ortalarını kapsar. Hadisçiler tarafından hadis ıstılahlarının bireysel tarifleri yapılarak kullanımı yaygınlaşmıştır. Henüz ıstılahlar son şeklini almamıştır. Hadis ilminin altın çağıdır. Bu dönemde hadisler, sahih, hasen ve zayıf gibi kategorilere ayrılmıştır. Kütüb-i Sitte bu dönemde yazılmıştır. Hadis usulü konusunda müstakil eserler telif edilmemiş, hadis ilmiyle ilgili bazı eserlerde ve bazı alimlerin kitaplarında hadis usulü ile ilgili konulara yer verilmiştir.

Tedvin Devri: IV. asrın ortalarından VII. asrın başlarına kadar süren bir dönemdir. Bu dönemin özelliği hadis usulü ile ilgili müstakil eserlerin telif edilmiş olmasıdır.

Tehzîb ve İkmâl Devri: VII. asrın başlarından X. asra kadar süren dönemi kapsar. Önceki dönemlerde yapılan çalışmalar değerlendirilerek daha kapsamlı ve tertipli eserler meydana getirilmiştir.

Duraklama Devri: X. asırdan XIV. asra kadar süren dönemdir. Daha çok şerh, haşiye ve manzumeler yazılmış, orijinal eserler telif edilmemiştir.

Uyanış Devri: XIV. asırdan günümüze kadar süren dönemdir. Kaynaklara dönüş başlamış, usul konuları yeni meselelerle birlikte yeniden ele alınarak yeni problemlere çözümler üretilmeye çalışılmış, oryantalistlerin hadise yönelik eleştirilerine cevaplar verilmiştir.

3. HADİS USULÜNÜN KAYNAKLARI

Hadis usulü ilminin temel kaynakları, mütekaddimun ve müteahhirun şeklinde iki dönemde incelenir. Hatib Bağdâdî'den önceki döneme mütekaddimun, sonraki döneme müteahhirun dönemi de denir.

a. Mütekaddimun Dönemi Meşhur Hadis Usulü Eserleri

- Ramehurmuzî (v. 360), el-Muhaddisu'l-Fâsıl Beyne'r-Râvî ve'l-Vâî.
- Hâkim en-Neysâbûrî (v. 405), Ma'rifetu Ulumi'l-Hadis.
- Hatib Bağdâdî (v. 463), el-Kifâye fî İlmi'r-Rivâye.

Alan Bilgisi Yayınları

DİN FELSEFESİ

BÖLÜM 15

A. DİN FELSEFESİ NEDİR?

Din, insanlık kadar eski bir sosyal kurumdur. İlkel toplumlardan modern zamanlara kadar din, daima var olmuştur. Din, hayatın her alanı ile ilgilidir. Bu nedenle farklı bilgi veya bilimsel alanlarının (din psikolojisi, din sosyolojisi, din fenomenolojisi ve din felsefesi gibi) konusu olabilmiştir. Din felsefesi, felsefe terminolojisine modern zamanlarda girmiş bir kavramdır. Dolayısıyla din felsefesi, genç bir bilim dalıdır. Felsefenin bir alt disiplinidir.

DİKKAT

Din felsefesi genel olarak din üzerine felsefi olarak düşünmektir yani dinin kendisini, çeşitli görüntülerini, kavramlarını, iddialarını eleştirel, sistemli ve rasyonel açıdan incelemektir.

Din problemi, diğer alanlar gibi felsefenin yakından ilgilendiği bir konudur. Din ile felsefe arasındaki ilişki felsefenin başlangıcına kadar uzanmaktadır. Felsefe tarihinde dinin, temelde irrasyonel bir alan olduğunu söyleyen filozoflar vardır. Ancak çoğu filozof, din ve felsefeyi aynı gerçeğin iki ayrı görünüşü olarak kabul eder. Farabi, İbn Sina, İbn Rüşt gibi Müslüman filozoflar yanında, F. Bacon, Descartes, Leibniz, Locke ve Hegel gibi birçok Batılı filozof din felsefesi ile yakından ilgilenmiştir.

B. DİN FELSEFESİNE GÖRE DİN

Din, her şeyden önce insan ve evren hakkında bilgi veren ya da bilgi verme amacında olan bir kurumdur. Bu bilgi, bilindiği üzere sıradan bir bilgi değil, metafizik bir bilgi olarak adlandırılmaktadır. Din, yalnızca metafizik bilgi taşıyıcısı değildir çünkü o aynı zamanda bir yaşam tarzıdır. Bir ahlak sistemidir; insanlara metafizik bilgiye uygun olarak yaşamalarını emreder. Dinlerde var olan kurtuluş doktrinine göre dinin emrettiği şekilde yaşayanların daha iyi bir yaşama sahip olacakları ileri sürülür. Bu hayat, bazı dinlere göre bu dünyadır. İlahi dinlere göre ise özelikle ölümden sonraki hayattır.

Özet olarak tanımlayacak olursak din, bireysel ve sosyal yanı bulunan, fikir ve tatbikat açısından sistemleşmiş olan, inananlara bir yaşama tarzı sunan ve onları belli bir dünya görüşü etrafında toplayan bir kurumdur.

C. TEOLOJİ İLE DİN FELSEFESİ ARASINDAKİ FARKLAR

1. DİN FELSEFESİ

- Dini, Tanrı'yı, din-bilim ve din-felsefe ilişkisini konu edinen bir disiplindir.
- Genel olarak dini veya dinleri eleştirel bir tarzda ele alır.
- Bilimsel bir disiplindir.
- Din felsefesi ise teolojiye nazaran çok daha geneldir.
- Din felsefesinin alanı geniştir; her çeşit din ile dinî problemleri konu edinebilir.
- Objektif bir bilimdir.
- Rasyonel bir bilimdir; aklın bütün olanaklarıyla dinin temel tezlerini sorgular.
- Din felsefesi, felsefe merkezlî bir bilimdir.

2. TEOLOJİ (İLAHİYAT)

- Dine ilişkin olgu ve fenomenleri konu edinen ve dinle ilgili olarak geniş kapsamlı bir senteze ulaşmayı amaçlayan disiplindir.
- Tanrı'yı ve insan yaşamının anlamını, vahyin ya da dinin verilerine dayanarak inceleyen bir disiplindir.
- Teoloji, dinden dine farklılıklar gösteren bir disiplindir.
- Teoloji, belirli bir dini veya bu dine ait konu ve problemleri ele alarak dini haklı çıkarmaya çalışan bir disiplindir.
- Teoloji, genel olarak dinin inanç esaslarını konu edinen bir disiplindir.
- Teoloji, din merkezlî bir disiplindir.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Arslan, Ahmet. *Felsefeye Giriş,* Adres Yay., Ankara 2010.

Aydın, Mehmet. *Din Felsefesi*, İİFV Yay., İzmir 1999.

Baykan, Erdal. *Düşünceye Gelmeyen: Tanrı Sorunu ve Mevlana,* Bilge Adam Yay. Van 2005.

Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*, Ekin Yay., İstanbul 1997.

Çapak, İbrahim. *Din Felsefesi,* Sakarya Üniversitesi Yay., Sakarya 2010.

Davise, Brian. *Din Felsefesine Giriş,* (Çev. Fatih Taştan), Paradigma Yay., İstanbul 2011.

Peterson, Michael vd., *Akıl ve İnanç: Din Felsefesine Giriş,* (Çev. Rahim Acar), Küre Yay., İstanbul 2006.

Taylan, Necip. *İslam Düşüncesinde Din Felsefesi,* MÜİF Yay., İstanbul 1999.

İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ

BÖLÜM 16

Mezhep sözcüğünü "bir dinin görüş yorum ve anlayış farklılıkları sebebiyle ortaya çıkan dini nitelikli oluşumlarıdır."şeklinde tanımlamak mümkündür. Mezhepler, itikadî mezhepler ameli mezhepler olarak ikiye ayrılırlar. İtikadi mezhepler inançla ilgili konularla ilgilenirler. Ameli mezhepler ise dinin uygulama boyutu ile ilgilenirler. İtikadi olanlara Haricilik, mutezile Şia'vb. örnek olarak gösterilirken ameli olanlara ise Şafii, Maliki Hanbelî diye isimlendireceğimiz daha çok itikadi mezheplerin alt kolları da diyebileceğimiz mezhepler örnek olarak gösterilebilir. İslam mezhepleri tarihi alanı itikadi ve siyasi olan mezheplerle ilgilenir.

NOT

Mezhep tarihçileri, İslam mezhepleri tarihi üzerine telif ettikleri çok önemli eserler ile isimlerini düşünce tarihimize yazdırmışlardır.

Tarihte teşekkül etmiş bazı İslam mezheplerinin diğer dinî sistemlerin inanç ve pratiklerinden yoğun şekilde etkilendikleri bilinmektedir. Aynı etkileşimler günümüzde de bazı akım ve gruplar için devam etmektedir. Bahâilik örneğinde olduğu gibi bazı İslam kökenli oluşumlar bağımsız bir din olma yönünde gayret göstermektedir.

A. MEZHEPLER TARİHİNE GİRİŞ

1. TANIM

Müslümanlar arasında Hz. Muhammed'in (sav) vefatından sonra siyasi bir takım olayların tesiri ile çeşitli konularda tartışmalar yaşanmıştır. Erken diyebileceğimiz bir dönemde başlayan bu tartışmalar sonucunda Müslümanlar arasında hizipleşme gerçekleşmiştir. İslam mezhepleri tarihi bu oluşumları konu eden bir bilim dalıdır. İslam mezhepleri tarihi ile ilgili pek çok tanım yapılabilir. İslam mezhepleri tarihi için şu tanımı yapmak mümkündür: "*Geçmişte ve günümüzde siyasi ve itikadî gayelerle vücut bulmuş 'İslam Düşünce Ekolleri' diyebileceğimiz beşeri ve toplumsal oluşumların; doğdukları ortamı, doğuş sebeplerini, teşekkül süreçlerini, fikirlerini, mensuplarını, edebiyatını, yayıldıkları bölgeleri ve İslam düşüncesine katkılarını temel kaynaklardan hareketle zaman-mekân bağlamında ve fikir-hadise irtibatı çerçevesinde betimleyici metotla ve tarafsız gözle inceleyen bir bilim dalıdır.*"

2. AMAÇ

NOT

İslam mezhepleri tarihi alanı İslam düşüncesinin ve Müslümanların sahip olduğu düşünce yapısının anlaşılmasına büyük katkı sağlar.

Hicri I. asırdan itibaren Müslümanlar arasında meydana gelen farklı düşünce sistemleri üzerinde durarak günümüz insanı içinde oluşan bu türden mezhep, cemaat veya cemaat nitelikli oluşmuş olan tarikatların da anlaşılmasına yardımcı olur. İslam inancının doğru anlaşılmasına ve insanların doğru bilgiye ulaşmasına katkı sağlar. Bu yönü ile de geçmişte olmuş mezhep kavgalarının, İslam adına hareket etmiş olan kişi veya toplulukların düştükleri yanlışların daha iyi anlaşılmasını sağlar. İslam mezhepleri tarihi bulunduğumuz toplumda din adına var olan oluşumları daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Mezhepler tarihinin alan olarak bilim dünyasına en önemli katkısı, insanların doğru bilgiye ulaşmasının önündeki engelleri kaldırmaktır. Geçmişte oluşmuş olan mezhep, fırka vb oluşumlar hakkında bilgi vererek mezheplerin oluşum süreçlerini, doğdukları yerlerin fikri yapısını, yayıldıkları bölgeler ve temel fikirleri hakkında bilgiler vermek mezhepler tarihinin temel amacını oluşturur.

3. KONULAR

İslam düşüncesinin itikadî, ideolojik ve politik geçmişini ve bugüne yansımasını mezhepler ve akımlar üzerinden incelemek isteyen bir mezhepler tarihi araştırmacısının ele alacağı belli başlı meseleleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

(1) Mezhep ve akım isimlerinin kaynakları,

(2) Mezhep ve akımların doğuş sebepleri,

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Akpınar, T.,"*Ölmekte Olan Bir Din: Yezidilik ve İlgi Çekici İnançları, Adetleri*", Tarih ve Toplum, s.133 (1995), s. 41-54 "Yezidiler Şeytana mı Tapar?", Tarih ve Toplum, sy. 131 (1994), s. 14-20

Akyol, Taha, *Haricilik ve Şia*, İstanbul 1988.

Bağdadi, Abdülkahir b. Tahir, *Mezhepler Arasında Farklar* (trc. Ethem Ruhi Fığlalı), Ankara1991.

Büyükkara, Mehmet Ali, *İmamet Mücadelesi ve Haşimoğulları*, İstanbul 1999.

Çağatay-Çubukçu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 1985.

Ebu'l Bekâ, *Külliyât*, Beyrut 1413/1913.

Ebû Zehra, *İslam'da Siyasî İtikadî ve Fıkhî Mezhepler Tarihi* (çev. Hasan Karakaya-Kerim Aytekin), İstanbul trz.

El-îbâne (nşr. Hammâd b. Muhammed el Ensârî), Medine 1409.

Eş'ari, Ebû'l Hasan, *Makâlâtu'l İslamiyyin* (nşr. Muhyiddin Abdulhamid),Beyrût 1416/1995.

Fığlalı, Ethem Ruhi, *Günümüzde İslam Mezhepleri*, İzmir, 2008.

Fığlalı, Ethem Ruhi, "*Mezheplerin Doğuşuna Tesir Eden Sebepler*", İslam İlimleri Enstitüleri Dergisi, IV (1980), s. 115-131.

Gazalî, *Bâtıniliğin İçyüzü* (çev. Avni İlhan), Ankara1993.

Hatiboğlu, Mehmet Said, *Hilafetin Kureyşliliği, İslam'da İlk Siyasi Kavmiyyetçilik*, Ankara 2005.

İşcan, Mehmet Zeki, *Selefilik, İslami Köktenciliğin Tarihi Temelleri*, İstanbul, 2008.

Kâdi Abdülcebbar, *Fadlu'l İtizal ve Tabakatü'l Mutezile* (thk. Fuad Seyyid), Tunus 1986.

Kutlu, Sönmez, *İslam Düşünce Ekolleri Tarihi*, Ankara 2007.

Kutlu, Sönmez, "*Mürcie Mezhebi: Doğuşu, Fikirleri, Edebiyatı ve İslam Düşüncesine Katkıları*", Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 1, /1 (2002) s. 168-210.

Makâlâtu'l İslamiyyin ve'htilâfü'l Musallîn (nşr. H. Ritter), Weisbaden 1980.

Onat, Hasan,Emeviler *Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, Ankara (1993)

Onat, Hasan, *Yirmibirinci Asırda Şiilik ve İran İslam Devrimi*, Ankara (1996)

Öz, Mustafa, *İmamiyye Şiasında Onikinci İmam ve Mehdi İnancı*, İstanbul, 1995.

Öz, Mustafa, *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*, İstanbul, 2011.

Sarıkaya, Saffet, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, Isparta, 2001.

Şehristani, Milel ve Nihal , *Dinler; Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi* (çev. Mustafa Öz) İstanbul, 2008.

Turan, Ahmet, *Yezidiler*, Samsun, 1994.

Turan, Ahmet, "*Yezidi İnanç ve Ibadetleri*", OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Samsun 1986.

Üzüm, İlyas, "*Türkiye'de Alevi-Nusayri Önderlerinin Eserlerinde İnanç Konularına Yaklaşım*", İslam Araştırmaları Dergisi (2000), sayı: 4, syf. 173-187.

Watt, Montgomery, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri* (çev. E. Ruhi Fığlalı), Ankara 1981.

Alan Bilgisi Yayınları

DİNLER TARİHİ

BÖLÜM 17

A. DİNLER TARİHİNİN TANIMI

1. ETİMOLOJİK / SÖZCÜK TANIMI

a. Din (Dîn)

Arapça kökenli bir sözcük olup başlıca dört anlamı içerir: Yol, şeriat, güzergâh; cezâ ve karşılık; borç ve sorumluluk; yargı ve hüküm. Batı dillerindeki "din"in karşılığında kullanılan religion ise Latince "bağla/n/mak" anlamındaki religare ile "yeniden okumak, düşünmek, değerlendirmek" manasındaki relegere kökünden gelir.

b. Tarih (Târîh)

İbranice "ay" anlamına gelen yeraha kökünden Arapçaya geçmiş bir kelime olup takmîr/"aylama", "ay ile vakit belirleme" anlamındadır. Batı'da ise "târîh"in karşılığı olarak değerlendirilen history kelimesi, Yunanca kökten gelip "araştırmak, keşfetmek, haber alarak bilgilenme ve tecrübe olarak bilme" ve "[aranıp keşfedileni ve bilineni] aktarmak, nakletmek, hikâye etmek (story)" anlamındaki kökten türer.

Dinler tarihi de bu iki sözcüğün kavramlaşması ile meydana gelen bir disiplindir.

2. TERMİNOLOJİK TANIM

İnsan topluluklarının ve toplumların (i. **S**üje, fâil), belirli yerlerde ve coğrafyalarda (ii. **S**aha/n, mekân); belirli zamanlarda ve süreçlerde (iii. **S**üre/ç-zaman) inandıkları dinleri, manevî ve kültürel etkiler (iv. **S**osyo-kültürel faktörler) ile maddî ve medeniyet (v. **S**osyo-materyal etmenler) faktörleri de göz önünde bulundurarak mevcut durumları (vi. **S**üreklilik-seyir) ile ele alan disiplinin adıdır. Tarihsel olarak yapılan bu tanımın yanında din olarak da şu hususlar ele alınır: (i.) **İ**nanç (Kutsallık, Tanrı anlayışı, vb.leri); (ii.) **İ**nsan-Toplum Anlayışı; (iii.) **İ**lkeler ve Değerler; (iv.) **İ**badetler, Ayinler, Uygulamalar ve Ritüeller; (v.) **İ**fâdeler; (vi.) **İ**mkânlar: Günümüzdeki imkân, tehdit ve fırsatlar. Dinler tarihinin, hem tarih hem de din çerçevesinde yapılan tanımına bağlı olarak bu metodik/usûl eksenli yaklaşıma baş harflerinin akronimi/"kısa adı" olarak **"6-S ve 6-İ metodik yaklaşımı"** adı verilir.

Bu çalışmada konunun genişliği ve alanın darlığı sebebiyle bu yaklaşım ancak genel hatlarıyla uygulanacaktır. Din bölümünü konu edinen 6-İ bölümünden olan İmkânlar: Günümüz imkân, tehdit ve fırsatları kısmı çalışmanın sınırlılığı sebebiyle ilgili dinlerin anlatılması sırasında ele alınmamıştır.

B. DİN HAKKINDA TEORİLER

Batı'da ortaya atılan bu teorileri üç ana grupta değerlendirmek mümkündür:

1. "DİN NEDİR ?" SORUSUNA CEVAP VEREN TEORİLER

- M. Müller (ö. 1900): İnsana sonsuzu kavramasını sağlayan, akıl ve mantığın kurallarına uymayan, zihni bir meleke ve yetenektir.
- Sir E. B. Tylor (ö. 1917) ve Sir J. G. Frazer (ö. 1941): Bağlılarına hayatın anlamını ve açıklamasını veren bir kurumdur.
- R. Otto (ö. 1937): Olağanüstü ve dehşete düşürücü tecrübeler bütünüdür.
- M. Eliade (ö. 1986): Öte dünya mükemmelliği arayışını sağlayan, hayatın anlamını veren ve insanın ortaya koyduklarında –meselâ mitolojilerde– model kuran bir tecrübedir.

2. "DİN NE YAPAR? SORUSUNA CEVAP VEREN TEORİLER

- K. Marks (ö. 1883): Din; alt yapının (ekonomi, madde, emek) şekillendirdiği bir üst yapı olup kitlelerin manipülasyonuna yarar. Din; oluşturduğu hiyerarşi ve katmanlaştırma ile sınıf baskısını sağlayan bir kurumdur.
- E. Durkheim (ö. 1917): Din; sosyal olanın, cemaatin kurulmasını sağlayan inanç ve ritüellerle oluşan bir dayanışma sistemidir. Toplum, ilgili inanç ve âyinlerle bütünlüğünü ve sürekliliğini sağlar.

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Aydın, Mahmut, Anahatlarıyla Dinler Tarihi (İstanbul: 2010)

Aydın, Mehmet. Dinler Tarihine Giriş (İstanbul: 2012)

Aydın, Mehmet. Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık (Ankara: 1995).

Budda, Ömer Hilmi. Dinler Tarihi (İstanbul: 1935).

Cilacı, Osman. Genel Hatlarıyla Dinler Tarihi (Konya: 1994).

Dictionary of Comparative Religion, ed. by S. G. Brandon (London: 1970).

Doğrul, Ömer Rıza. Yeryüzünde Dinler Tarihi (İstanbul: 1947).

Efendi, Ahmet Midhat. Târih-i Edyân (İstanbul: 1911).

Eliade, Mircea, A History of Religious Ideas, I-III. (trans. Willard R. Trask), (Chicago: 1978).

Eliade, Mircea-J. M. Kitagawa (editörler). The History of Religions: Essays in Methodology (Chicago: 1973).

Encyclopedia of Religion and Ethics, ed. by J. Hastings (New York: 1951).

Günaltay, Mehmet Şemseddin. Tarih-i Edyan (İstanbul: 1919).

Günay, Ünver - Harun Güngör, Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi (Kayseri: 1997).

Gündüz, Şinasi (editör). Yaşayan Dünya Dinleri (Ankara: 2007 [1. Baskı]).

Parrinder, E.G. The World's Living Religions (London: 1974).

Sarıkçıoğlu, Ekrem. Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi (Isparta: 2000).

Schimmel, Annemarie. Dinler Tarihine Giriş (Ankara: 1955).

Tanyu, Hikmet. Türklerin Dini Tarihçesi (İstanbul: 1978).

Tümer, Günay-Abdurrahman Küçük. Dinler Tarihi. (Ankara: 1993).

Dijital Kaynaklar

The Encyclopedia of Religion (editör: M. Eliade) DVD-ROM

Encyclopedia of Religion (editör: Lindsay Jones) (2005) (DVD-ROM); PDF.

Dinler Tarihi (Nasuh Günay), (CD-ROM-Bireysel Çalışma)

İnternet Kaynakları

www.pewforum.org/files/2013/07/lede_grl.jpg (14.11.2013)

www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/ (14.11.2013).

www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/ (14.11.2013).

www.answers.yahoo.com/question/index?qid=20110303165123AAEXLK8 (02.12.2013)

www. en.wikipedia.org/wiki/File:Protestant_branches.svg (02.12.2013)

Alan Bilgisi Yayınları

KÜLTÜRLERARASI DİN VE AHLAK ÖĞRETİMİ

BÖLÜM 18

A. KÜLTÜR

Bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütününe kültür denir. Kültür, bir toplumun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı kılar. Kültür, toplumun yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Kültür, genel olarak maddi ve manevi olmak üzere iki ögeden oluşur.

Maddi kültür ögeleri: Binalar, her türlü araç-gereç, giysiler vb.

Manevi kültür ögeleri: İnançlar, gelenekler, normlar, düşünce biçimleri vb.

Kültürün maddi ve manevi ögeleri arasında sürekli bir etkileşim vardır. Birinde meydana gelen bir değişim diğerini de etkiler. Ancak, bunlar arasında din, kültürün belirleyici unsurudur. Sistemli eğitim süreçleri yoluyla kültürü tanımak/tanıtmak bir ölçüde dini tanımakla/tanıtmakla mümkündür. Bu bakımdan kültür-din ilişkisine eğitimde yer vermek gereklidir. Kültür:

- Birey davranışlarını yönlendirerek toplumsal düzeni sağlar;
- Topluma kimlik kazandırır. Toplumu diğer toplumlardan farklı kılar;
- Toplumsal dayanışma ve birlik duygusu/"biz bilinci" kazandırır;
- Toplumsal kişiliğin oluşmasını (sosyalleşme) sağlar.

Birey, içine doğduğu kültürel ortamın özelliklerini ana-babasından, yakınlarından, arkadaşlarından, okuldan, sokaktan ve iş ortamından öğrenir. Ömür boyu süren bu öğrenme ve uyma sürecine kültürlenme/sosyalleşme denir. Birey sosyalleşme süreciyle içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olur.

B. ÇOKKÜLTÜRLÜ (LÜK)

Bir terim olarak "çokkültürlü", insan topluluğunun kültürel anlamda çeşitliliğini ifade eder. Etnik ya da millî kültürün unsurlarını ifade etmenin yanında bu kavram, dilsel, dinsel ve sosyoekonomik çeşitliliği de içine alır. En genel anlamıyla "çokkültürlülük" ise birden çok kültürün aynı toplum içerisinde varlığını tanımaya dönük politikaları ifade etmek için kullanılır. Geleneksel anlamda tarihin her döneminde ülkeler farklı kültürleri bir arada barındırmışlardır. Bu tarihsel bir gerçektir. Geleneksel anlamda birbirinden farklı kültür, din ve inançlar bir devletin sınırları içerisinde çoğunlukla kendilerine tahsis edilen ve dışarıyla etkileşiminin zayıf olduğu bölgelerde varlık göstermişlerdir. Geleneksel çokkültürlülüğe karşın modern çokkültürlülük ise farklı kültürlere mensup bireylerin giderek daha fazla bir oranda aynı kamusal mekânları kullanmaya başlaması ve bu sürecin ürettiği problemlerin neticesinde doğmuştur. Günümüzde birbirinden çok farklı din, dil, etnisite ve kültüre mensup çok sayıda öğrenci aynı okulda, aynı sınıfta öğrenim görmektedir. Bu öğrenciler okul sonrası atıldıkları iş yaşamında ya da genel anlamda sosyal hayatın çeşitli kademelerinde birlikte iş yapmak, problem çözmek ve nihayet birlikte var olmak durumunda kalmaktadırlar. Böylesine kompleks bir var oluş mücadelesini farklılıkları yok etmeden barış, saygı ve hoşgörü zemininde yönetmek yeni ve farklı bir eğitim politikası ile mümkün olabilir.

C. KÜLTÜRLERARASI (LIK)

BİLİYOR MUYDUNUZ?

- *Batı Avrupa'da %5'lik bir nüfus oranıyla İslam, Hristiyanlıktan sonra gelen ikinci büyük dindir.*
- *Fransa'da sayıları üç milyonu bulan Müslümanlar, Katoliklerden sonra ikinci büyük kitleyi oluşturmaktadırlar.*
- *Almanya'da yaşayan Müslümanların sayısı 4,5 milyonu bulmaktadır. Sayıları 2,5 milyonu aşmış olan Türk kökenli göçmenler ise Almanya'daki Müslümanlar içerisinde en büyük grubu oluşturmaktadır.*

"Kültürlerarası" ifadesi farklı kültürlerin varlığını ve eşit düzeyli etkileşimini, diyalog ve karşılıklı saygı yoluyla kültürel ilişkileri geliştirmenin imkânını ifade etmektedir. Çeşitli sebeplerle dış ülkelerden göç alan toplumlar bir süre sonra yerleşik ya da hâkim kültürle yeni gelen ve büyük ölçüde farklı olan kültürlerin nasıl uyum sağlayacağı problemiyle karşı karşıya kalırlar. Batı'da çok kültürlü eğitimin ortaya çıkması böyle bir sürecin sonrasına rastlamaktadır. Eski sömürgelerinden özellikle yirminci yüzyılın ortalarında hızla göç almaya başlayan Batılı ülkeler başlangıçta

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Yılmaz, Remziye (Ed.) (2005); *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Ankara: Sinemis Yayınları.

Altaş, Nurullah (2003); *Çokkültürlülük ve Din Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.

Avrupa Konseyi (2008); *Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap "Eşit Bireyler Olarak Onurlu Biçimde Bir Arada Yaşamak"*, Çev: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Strazburg: Council of Europe.

Milot, Micheline (2006); *The Religious Dimension in Intercultural Education, Religious Diversity and Intercultural Education: A Reference Book for Schools içerisinde*, Ed: John Keast, Starzbourg: Council of Europe, ss. 13-20.

Oğuzkan, A. Ferhan (1981); *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Coşkun, Hasan (1996); *Eğitim Teknolojileri Açısından Kültürlerarası Eğitim*, Ankara: Konrad Adenaeur Stiftung.

ÖABT

1000'in ÜZERİNDE SORU

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI
ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ
KONU TESTLERİ
DENEME SINAVLARI

4. BASIM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No: 1884
Sınavlara Hazırlık No: 050
ISBN: 978-605-320-791-7
© *4. Basım*

İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Komisyon

Copyright, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Ankara Özgür Web Ofset Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti. Sertifika Numarası : 34333
Ostim Osb Mh. 1250 Cd. No:24 Yenimahalle / Ankara Tel:0312 385 70 77

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Komisyon
Matematik Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Komisyon*
XX + 844 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-791-7
1. Alan Bilgisi 2. Matematik 3. Öğretmenlik

Yayınlarımızı;
Alfa Basın, Ana Basın, Arkadaş Kitabevi, Atlas Kitap Dağıtım, Başarı Dağıtım, D&R Mağazaları, Dinamik, Dost Kitabevi, Emek Kitap, Final Pazarlama, İnkılap, Kıta, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevi, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, TveK Mağazaları adreslerinde bulabilirsiniz.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

KISIM I

BÖLÜM 1

GENEL MATEMATİK

1. KÜMELER 3
   - A. KÜMELERİN BİRLEŞİMİ 4
   - B. KÜMELERİN KESİŞİMİ 5
   - C. BİR KÜMENİN TÜMLEYENİ 6
   - D. SİMETRİK FARK 6
2. SAYILAR 7
   - A. RASYONEL SAYILARIN CEBİRİ 9
   - B. RASYONEL SAYILARDA SIRALAMA 11
   - C. SINIRLI KÜMELER 11
   - D. BÖLÜNEBİLME VE ASAL SAYILAR 12
   - E. SONLU TOPLAM VE SONLU ÇARPIM İŞLEMLERİ 12
   - F. ÜSLÜ SAYILAR 14
   - G. KÖKLÜ SAYILAR 15
   - H. BİR DOĞAL SAYININ BİR TABANA GÖRE YAZILMASI 16
   - I. MUTLAK DEĞER 17
3. KARMAŞIK SAYILAR 19
   - A. KARMAŞIK SAYILARIN EŞLENİĞİ 20
   - B. KARMAŞIK SAYILARIN EŞİTLİĞİ 21
   - C. KARMAŞIK SAYILARDA DÖRT İŞLEM VE ÖZELLİKLERİ 21
   - D. KARMAŞIK SAYILARIN MUTLAK DEĞERİ (MODÜLÜ) 22
   - E. İKİ KARMAŞIK SAYI ARASINDAKİ UZAKLIK 23
   - F. BİR KARMAŞIK SAYININ KUTUPSAL GÖSTERİMİ 25
4. ÖZDEŞLİKLER, DENKLEMLER VE EŞİTSİZLİKLER 26
   - A. BİRİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ DENKLEM 27
   - B. İKİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ DENKLEMLER 27
   - C. BİRİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ EŞİTSİZLİKLER 31
   - D. İKİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ EŞİTSİZLİKLER 31
5. DİK KOORDİNAT SİSTEMİ 33
6. KARTEZYEN ÇARPIM VE BAĞINTI 36
   - A. KÜMELERİN KARTEZYEN ÇARPIMI 37
   - B. BAĞINTI 38
7. FONKSİYONLAR 42
   - A. BİR FONKSİYONUN GRAFİĞİ 44
   - B. FONKSİYON İŞLEMLERİ 45
   - C. İKİ FONKSİYONUN BİLEŞKESİ 45
   - D. BİR FONKSİYONUN TERSİ 46
   - E. BAZI ÖZEL FONKSİYONLAR 47

ÇÖZÜMLÜ TEST 78

KONU TESTİ 91

BÖLÜM 2

ANALİZ - I

1. LİMİT KAVRAMI 99
   - A. SAĞ VE SOL LİMİTLER 99
   - B. LİMİTİN ÖZELLİKLERİ 100
   - C. DİZİLERDE LİMİT 102
   - D. LİMİTTE SONSUZLUK 103

Alan Bilgisi Yayınları

2. SÜREKLİLİK KAVRAMI 104
A. KAPALI ARALIK ÜZERİNDE SÜREKLİ FONKSİYONLARIN ÖZELLİKLERİ 105
B. SÜREKSİZLİK ÇEŞİTLERİ 105
3. TÜREV ALMA VE TÜREV KURALLARI 106
A. TÜREV ALMA KURALLARI 108
B. TRİGONOMETRİK VE TERS TRİGONOMETRİK FONKSİYONLARIN TÜREVLERİ 108
C. ÜSTEL FONKSİYONLARIN TÜREVİ 110
D. HİPERBOLİK FONKSİYONLARIN TÜREVİ 110
E. KAPALI FONKSİYONLARIN TÜREVİ 111
F. PARAMETRİK DENKLEMLERLE VERİLEN FONKSİYONUN TÜREVİ 111
G. YÜKSEK MERTEBEDEN TÜREV 112
H. TÜREVİN UYGULAMALARI 113
I. ASİMPTOTLAR 119
J. BİR FONKSİYONUN GRAFİĞİNİN ÇİZİLMESİ 119
K. TÜREVLE İLGİLİ BAZI TEOREMLER 123
4. İNTEGRAL 130
A. BELİRSİZ İNTEGRAL 130
B. BELİRLİ İNTEGRAL VE UYGULAMALARI 142
ÇÖZÜMLÜ TEST 158
KONU TESTİ 170

BÖLÜM 3

ANALİZ - II

1. $\mathbb{R}^n$ UZAYI VE TOPOLOJİK ÖZELLİKLERİ 175
A. $\mathbb{R}^n$ UZAYI 175
B. TOPOLOJİK ÖZELLİKLER 178
2. ÇOK DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLAR 180
A. İKİ DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARIN SEVİYE EĞRİLERİ VE GRAFİKLERİ 181
B. İKİ DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARDA LİMİT 182
C. İKİ DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLAR KISMİ TÜREV 187
D. YÜKSEK BASAMAKTAN TÜREVLER 189
E. LİNEERLEŞTİRME 191
F. ZİNCİR KURALI 192
G. KAPALI FONKSİYONLARIN TÜREVİ 193
H. YÖNE GÖRE TÜREV 194
I. İKİ DEĞİŞKENLİ FONKSİYONLARDA TAYLOR TEOREMİ 195
J. YÜZEYE ÇİZİLEN TEĞET 196
K. FONKSİYONLARIN EKSTRAMUMLARI 197
L. BÖLGE DÖNÜŞÜMLERİ 199
3. İKİ KATLI İNTEGRALLER 200
A. İKİ KATLI İNTEGRALLERDE DEĞİŞKEN DEĞİŞTİRME 203
B. İKİ KATLI İNTEGRALDE ALAN HESABI 205
C. İKİ KATLI İNTEGRALDE HACİM HESABI 207
D. İKİ KATLI İNTEGRALDE ORTALAMA DEĞER TEOREMİ 207
E. KÜTLE HESABI 208
F. AĞIRLIK MERKEZİ 209
4. ÜÇ KATLI İNTEGRALLER 210
A. KÜRESEL KOORDİNATLARDA İNTEGRAL HESABI 212
B. SİLİNDİRİK KOORDİNATLARDA İNTEGRAL HESABI 214
C. EĞRİSEL İNTEGRALLER 215
D. GREEN TEOREMİ 217
ÇÖZÜMLÜ TEST 218
KONU TESTİ 232

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 4

ANALİZ - III

1. DİZİLER 239
   - A. DİZİNİN GRAFİĞİ 241
   - B. DİZİLERDE İŞLEMLER 241
   - C. DİZİLERDE YAKINSAKLIK 243
2. SERİLER 246
3. POZİTİF TERİMLİ SERİLERDE YAKINSAKLIK TESTLERİ 247
4. ALTERNE SERİLER 250
5. KUVVET SERİLERİ 251
6. KUVVET SERİLERİ İLE TANIMLANAN FONKSİYONLAR 253
7. FONKSİYON DİZİLERİ VE SERİLER 255
   - A. NOKTASAL YAKINSAMA 255
   - B. DÜZGÜN YAKINSAKLIK 256
8. TAYLOR SERİSİ 258
9. FOURİER SERİSİ 260

ÇÖZÜMLÜ TEST 264

KONU TESTİ 270

KISIM II

BÖLÜM 5

CEBİRE GİRİŞ

1. MANTIK 277
   - A. ÖNERMELER 277
   - B. BAĞLAÇLAR 278
2. TAM SAYILARDA BÖLME VE BÖLME ALGORİTMASI 281
   - A. BÖLÜNEBİLME ÖZELLİKLERİ 281
   - B. BÖLME ALGORİTMASI 281
   - C. ASAL SAYILAR VE BÖLÜNEBİLME 282
   - D. KONGRÜENSLER VE EULER FONKSİYONU 285
3. LİNEER KONGRÜENS ÇÖZÜMLERİ VE ÇİN KALAN TEOREMİ 285
4. İLKEL KÖKLER, İNDEKS VE KUADRATİK KALAN 286

ÇÖZÜMLÜ TEST 291

KONU TESTİ 295

BÖLÜM 6

SOYUT CEBİR

1. İKİLİ İŞLEM 297
2. GRUP 297
   - A. DEVİRLİ ALT GRUP 299
   - B. KOSETLER VE LAGRANGE TEOREMİ 301
   - C. NORMAL ALT GRUP 302
   - D. GRUP HOMOMORFİZMASI VE İZOMORFİZMA TEOREMLERİ 303
   - E. PERMÜTASYON GRUPLARI 304
3. HALKA 305

ÇÖZÜMLÜ TEST 309

KONU TESTİ 314

BÖLÜM 7

LİNEER CEBİR - I

1. MATRİSLER 317
   - A. MATRİSLERİN EŞİTLİĞİ 317
   - B. MATRİSİN SKALERLE ÇARPIMI 317
   - C. MATRSİLERDE TOPLAMA 318
   - D. MATRİSLERDE ÇARPMA 318
   - E. MATRİSİN TRANSPOZU 319

Alan Bilgisi Yayınları

F. KARE MATRİS.....319
G. BİRİM MATRİS.....319
H. BİR MATRİSİN TERSİ.....319
İ. MATRİSİN KUVVETİ.....320
J. ELEMANTER MATRİS.....320
K. ÜÇGENSEL MATRİS.....320
L. KÖŞEGENSEL MATRİS.....320
M. SİMETRİK MATRİS.....321
2. LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİ.....321
A. LİNEER DENKLEM SİSTEMİNİN MATRİS YARDIMIYLA ÇÖZÜMÜ.....322
B. MATRİSİN TERSİNİ BULMA.....324
C. BASAMAK MATRİS.....324
3. VEKTÖR UZAYLAR.....326
A. ALT VEKTÖR UZAY.....327
B. LİNEER BİRLEŞİM.....327
C. SATIR VE SÜTUN UZAYI.....328
D. LİNEER BAĞIMSIZLIK.....328
E. BAZ BOYUT.....329
F. SIFIR UZAYI.....329
G. KOORDİNAT VEKTÖRÜ.....330
H. BAZ DEĞİŞTİRME.....331
I. RANK KAVRAMI VE LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİ İLE İLİŞKİSİ.....332
ÇÖZÜMLÜ TEST.....334
KONU TESTİ.....339

BÖLÜM 8

LİNEER CEBİR - II

1. DETERMİNANT VE UYGULAMALARI.....343
A. DETERMİNANT HESAPLANMASI.....343
B. DETERMİNANT FONKSİYONUN ÖZELLİKLERİ.....349
C. LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİNİN CRAMER YÖNTEMİ İLE ÇÖZÜMÜ.....353
D. VEKTÖREL ÇARPIM KARMA ÇARPIM.....354
2. LİNEER DÖNÜŞÜMLER.....357
A. BENZERLİK DÖNÜŞÜMÜ.....359
B. VEKTÖR UZAYLARIN LİNEER DÖNÜŞÜMÜ VE MATRİSLER.....360
C. MATRİS RANKI.....363
3. İÇ ÇARPIM UZAYI.....366
A. ORTOGONAL VEKTÖR ORTONORMAL KÜME.....369
B. GRAM- SCHMİDT ORTONORMALLEŞTİRMESİ.....369
C. ORTOGONAL TÜMLEYEN.....372
4. LİNEER DÖNÜŞÜMÜN KARAKTERİSTİKLERİ.....373
A. KARAKTERİSTİK POLİNOM KARAKTERİSTİK DENKLEM.....374
B. CAYLEY HAMİLTON TEOREMİ.....377
ÇÖZÜMLÜ TEST.....381
KONU TESTİ.....390

KISIM III

BÖLÜM 9

GEOMETRİ

1. DOĞRUDA AÇI.....395
2. AÇILAR.....396
A. AÇI ÖLÇÜ BİRİMLERİ.....396
B. AKREP VE YELKOVANIN OLUŞTURDUĞU AÇILAR.....396
C. AÇI ÇEŞİTLERİ.....397
D. PARALEL İKİ DOĞRUNUN BİR KESENLE YAPTIĞI AÇILAR.....398
3. ÜÇGENLER.....400
A. ÜÇGEN ÇEŞİTLERİ.....400
B. ÜÇGENİN ELEMANLARI.....401
C. ÜÇGENDE AÇI ÖZELLİKLERİ.....402
D. ÖZEL ÜÇGENLERDE AÇILAR.....403
E. DİK ÜÇGEN.....405

Alan Bilgisi Yayınları

4. ÖKLİT BAĞINTILARI 407
5. İKİZKENAR ÜÇGEN 408
6. EŞKENAR ÜÇGEN 409
7. ÜÇGENDE BENZERLİK 410
A. MENELAUS TEOREMİ 413
B. CEVA TEOREMİ 413
8. ÇOKGENLER VE DÖRTGENLER 414
A. DÜZGEN ÇOKGENLER 414
B. DÖRTGENLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ 415
C. PARALELKENAR 417
D. EŞKENAR DÖRTGEN 418
E. DİKDÖRTGEN 419
F. KARE 420
G. DELTOİD 421
H. YAMUK 422
9. ÇEMBERDE AÇILAR 424
A. ÇEMBERİN ELEMANLARI 424
B. ÇEMBER YAYININ ÖLÇÜSÜ 424
C. AÇI ÇEŞİTLERİ 425
D. PARALEL KİRİŞLER ARASINDAKİ YAYLAR 426
E. UZUNLUKLARI EŞİT KİRİŞLER 426
F. KİRİŞLER DÖRTGENİ 427
G. ÇEMBERDE UZUNLUK 427
H. ÇEMBERİN KUVVETLERİ 428
İ. KUVVET EKSENİ 429
J. DAİREDE UZUNLUK VE ALANLAR 429
K. ÇEMBERDE VE DAİREDE BENZERLİK 430
10. PRİZMALAR 431
A. DİK PRİZMALAR 432
B. KÜP 432
C. ÜÇGEN PRİZMA 433
D. KARE DİK PRİZMA 433
E. DİKDÖRTGENLER PRİZMASI 433
F. SİLİNDİR 434
G. PRAMİT 434
H. DÜZGÜN DÖRTYÜZLÜ 434
İ. KONİ 434
J. KÜRE 435
K. KESİK PRAMİT 436
ÇÖZÜMLÜ TEST 437
KONU TESTİ 448

BÖLÜM 10

ANALİTİK GEOMETRİ

1. DÜZLEMDE VEKTÖRLER 453
A. İKİ VEKTÖRÜN EŞİTLİĞİ 454
B. VEKTÖRLERDE TOPLAMA ÇIKARMA 454
C. İKİ VEKTÖRÜN PARALELLİĞİ VE LİNEER BAĞIMLILIĞI 454
D. TEMEL BİRİM VEKTÖRLER 455
E. LİNEER BİRLEŞİM 455
F. BİR VEKTÖRÜN UZUNLUĞU 456
G. BİRİM VEKTÖR 456
H. İKİ VEKTÖRÜN ÖKLİD ÇARPIMI 457
İ. ÖKLİD İÇ ÇARPIMININ ÖZELLİKLERİ 457
J. İKİ VEKTÖR ARASINDAKİ AÇININ ÖLÇÜSÜ 458
K. BİR VEKTÖRÜN BAŞKA BİR VEKTÖR ÜZERİNE DİK İZDÜŞÜMÜ 459
L. DÜZLEMDE DİK KOORDİNAT SİSTEMİ 460
2. DÜZLEMDE EĞİK KOORDİNAT SİSTEMİ 461
3. KUTUPSAL KOORDİNATLAR 462
A. KUTUPSAL KOORDİNATLARDA EĞRİ ÖRNEKLERİ 463
B. DÜZLEMDE ÖTELEMELER 464
C. DÜZLEMDE DÖNME 464
D. DÜZLEMDE YANSIMA 465
4. DÜZLEMDE DOĞRU DENKLEMLERİ 466
A. İKİ NOKTASI BİLİNEN DOĞRUNUN EĞİMİ 466
B. EĞİMİ VE BİR NOKTASI BİLİNEN DOĞRU DENKLEMİ 466

Alan Bilgisi Yayınları

C. İKİ NOKTASI BİLİNEN DOĞRUNUN DENKLEMİ....466
D. GRAFİĞİ BİLİNEN DOĞRU DENKLEMİ....467
E. BİR DOĞRUYA GÖRE SİMETRİ....467
F. BİR NOKTANIN DOĞRUYA OLAN UZAKLIĞI....468
G. İKİ DOĞRUNUN BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMLARI....468

5. ÇEMBERİN ANALİTİK İNCELENMESİ....470
A. ÇEMBER....470
B. ÇEMBERİN GENEL DENKLEMİ....471
C. TEĞET VE NORMAL DENKLEMLERİ....471
D. DOĞRU VE ÇEMBERİN BİRBİRİNE GÖRE DURUMLARI....472
E. BİR NOKTA İLE BİR ÇEMBERİN BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMLARI....473
F. ÇEMBERE GÖRE KUVVET....473
G. İKİ ÇEMBERİN BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMLARI....474
H. ÇEMBERİN PARAMETRİK DENKLEMİ....474
İ. YARIM ÇEMBER DENKLEMİ....475
J. ÇEMBER DEMETİ....476

6. ELİPSİN ANALİTİK İNCELENMESİ....476
A. ELİPSİN ÖZELLİKLERİ....477
B. ELİPSİN DENKLEMİ....479
C. ELİPSİN ÜZERİNDEKİ BİR NOKTADAN ÇİZİLEN TEĞET VE NORMAL DENKLEMİ....481
D. BİR ELİPS İLE DOĞRUNUN BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMLARI....482

7. HİPERBOLÜN ANALİTİK İNCELENMESİ....482
A. HİPERBOLÜN ÖZELLİKLERİ....483
B. HİPERBOLÜN MERKEZİL DENKLEMİ....485
C. İKİZKENAR HİPERBOL....488
D. HİPERBOLE ÇİZİLEN TEĞET VE NORMAL DENKLEMLERİ....488
E. BİR DOĞRU İLE BİRBİRLERİNE GÖRE DURUMU....489

8. PARABOLUN ANALİTİK İNCELENMESİ....489
A. PARABOLÜN DENKLEMİ....490
B. PARABOLE ÜZERİNDEKİ NOKTADAN ÇİZİLEN TEĞET VE NORMAL DENKLEMİ....492
C. BİR DOĞRU İLE BİRBİRLERİNE OLAN DURUMLARI....493

9. DÜZLEMDE İKİNCİ DERECEDEN EĞRİLER VE GENEL KONİKLERİN SINIFLANDIRILMASI....493
GENEL KONİK DENKLEMİ....493

10. UZAYDA DİK KOORDİNAT SİSTEMİ....495
A. İKİ NOKTA ARASINDAKİ UZAKLIK....496
B. KÜRENİN ANALİTİK İNCELENMESİ....496

11. UZAYDA VEKTÖRLER....497
A. BİR VEKTÖRÜN UZUNLUĞU....497
B. BİRİM VEKTÖR....498
C. UZAYDA VEKTÖRLERDE TOPLAMA VE ÇIKARMA....498
D. BİR VEKTÖRÜN BİR REEL SAYI İLE ÇARPILMASI....499
E. İKİ VEKTÖRÜN PARALEL OLMA KOŞULU....499
F. İKİ VEKTÖRÜN SKALER ÇARPIMI....500
G. İKİ VEKTÖR ARASINDAKİ AÇI....500
H. VEKTÖRLERİN DİKLİK ŞARTI....501
İ. BİR VEKTÖRÜN İZDÜŞÜMÜ....501
J. STANDART TABAN VEKTÖRLERİ....502
K. ÜÇ VEKTÖRÜN LİNEER BAĞIMLI OLMA ŞARTI....503

12. UZAYDA DOĞRU DENKLEMİ....503
A. İKİ NOKTASI BİLİNEN DOĞRU DENKLEMİ....504
B. İKİ DOĞRUNUN PARALEL OLMA KOŞULU....505
C. İKİ DOĞRUNUN DİKLİK KOŞULU....505
D. İKİ DOĞRU ARASINDAKİ AÇI....506

E. BİR NOKTANIN DOĞRUYA OLAN UZAKLIĞI....506

13. UZAYDA DÜZLEM DENKLEMİ....507

A. BİR NOKTADAN GEÇEN VE BİR VEKTÖRE DİK OLAN DÜZLEM DENKLEMİ....507

B. İKİ DÜZLEMİN PARALEL OLMA ŞARTI....507

C. İKİ DÜZLEMİN DİK OLMA ŞARTI....507

D. İKİ DÜZLEM ARASINDAKİ AÇI....508

E. BİR DOĞRU İLE BİR DÜZLEMİN ORTAK NOKTASI....509

F. BİR DOĞRU İLE DÜZLEM ARASINDAKİ AÇI....509

G. UZAYDA BİR DOĞRUNUN DÜZLEME DİK OLMA KOŞULU....509

H. BİR DOĞRU İLE DÜZLEMİN PARALEL OLMA KOŞULU....510

İ. BİR NOKTANIN BİR DÜZLEME UZAKLIĞI....511

J. PARALEL İKİ DÜZLEM ARASINDAKİ UZAKLIK....511

K. İKİ DÜZLEMİN ARAKESİTİNDEN GEÇEN DÜZLEM DENKLEMİ....511

14. LİNEER DENKLEM VE LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİ....512

A. LİNEER DENKLEM SİSTEMİNİN ÇÖZÜMÜ VE ÇÖZÜM KÜMESİ....512

B. LİNEER DENKLEM SİSTEMLERİNİN ÇÖZÜM YÖNTEMİ....513

C. ÜÇ BİLİNMEYENLİ İKİ DENKLEMDEN OLUŞAN SİSTEMLER....514

D. ÜÇ BİLİNMEYENLİ ÜÇ DENKLEMDEN OLUŞAN DENKLEM SİSTEMİ VE GEOMETRİK YORUMU....515

15. KÜRESEL KOORDİNATLAR....517

16. SİLİNDİRİK KOORDİNATLAR....518

17. DÖNEL YÜZEYLER....519

A. SİLİNDİR YÜZEYİ....520

B. KONİ YÜZEYİ....520

C. KÜRE YÜZEYİ....521

18. KUADRİK YÜZEYLER....523

ÇÖZÜMLÜ TEST - I....528

ÇÖZÜMLÜ TEST - II....536

KONU TESTİ - I....543

KONU TESTİ - II....547

KISIM IV

BÖLÜM 11

DİFERANSİYEL DENKLEMLER

1. DİFERANSİYEL DENKLEMLER VE SINIFLANDIRILMASI....553

2. BAŞLANGIÇ DEĞER PROBLEMLERİ VE GENEL ÇÖZÜM....555

3. DEĞİŞKENLER AYRILABİLİR DİFERANSİYEL DENKLEMLER....557

4. HOMOJEN DİFERANSİYEL DENKLEMLER....558

A. HOMOJEN DİFERANSİYEL DENKLEMLER....559

B. HOMOJEN HALE DÖNÜŞTÜRÜLEBİLEN DİFERANSİYEL DENKLEMLER....560

C. TAM DİFERANSİYEL DENKLEMLER....562

5. İNTEGRAL ÇARPANI VE TAM DİFERANSİYEL DENKLEMLER. DÖNÜŞTÜRÜLEBİLEN DENKLEMLER....564

6. LİNEER DİFERANSİYEL DENKLEMLER....570

7. BERNOULLI VE RICATTI TİPİ DİFERANSİYEL DENKLEMLER....572

A. BERNOULLI DİFERANSİYEL DENKLEMLER....572

B. RICATTI TİPİ DİFERANSİYEL DENKLEMLER....573

Alan Bilgisi Yayınları

8. BİRİNCİ MERTEBEDEN YÜKSEK MERTEBELİ DİFERANSİYEL DENKLEMLER....575
A. Y DEĞİŞKENİNE GÖRE ÇÖZÜLEBİLEN DENKLEMLER....575
B. X DEĞİŞKENİNE GÖRE ÇÖZÜLEBİLEN DENKLEMLER....577
C. LAGRANGE DENKLEMİ....577
D. CLAIRAUT DENKLEMİ....578
E. İKİNCİ DERECEDEN BAZI DEĞİŞKENLERİ İÇERMEYEN DENKLEMLER....579
9. SABİT KATSAYILI İKİNCİ MERTEBEDEN DİFERANSİYEL DENKLEMLERİN UYGULAMALARI....582
A. SALINIM HAREKETİ....582
B. BASİT HARMONİK HAREKET....582
C. ELEKTİRİK DEVRE PROBLEMLERİ....586
10. YÜKSEK MERTEBEDEN DİFERANSİYEL DENKLEMLER....587
A. MERTEBE İNDİRGENMESİ....589
B. YÜKSEK MERTEBEDEN SABİT KATSAYILI HOMOJEN DENKLEMLER....590
C. KARAKTERİSTİK DENKLEMİN KÖKLERİ....591
D. YÜKSEK MERTEBEDEN SABİT KATSAYILI HOMOJEN OLMAYAN DENKLEMLER....594
E. OPERATÖR YÖNTEMİ....594
F. CAUCHY - EULER DENKLEMİ....599
G. PARAMETRELERİN DEĞİŞİMİ METODU .602
ÇÖZÜMLÜ TEST....604
KONU TESTİ....614

BÖLÜM 12

OLASILIK VE İSTATİSTİK

1. SAYMA KURALLARI....621
A. TOPLAMA KURALI....621
B. ÇARPMA KURALI....621
C. PERMÜTASYON....621
D. DAİRESEL SIRALAMA....622
E. TEKRARLI PERMÜASYON....622
F. KOMBİNASYON....622
G. BİNOM AÇILIMI....622
2. OLASILIĞA GİRİŞ....623
A. TEMEL OLASILIK TANIMLARI VE BAZI KURALLAR....623
B. KOŞULLU OLASILIK....624
C. BAĞIMSIZ OLAYLAR....626
3. RASTGELE DEĞİŞKEN KAVRAMI....627
A. KESİKLİ RASTGELE DEĞİŞKEN....628
B. SÜREKLİ RASTGELE DEĞİŞKEN....628
C. DAĞILIM FONKSİYONU....629
4. İKİ BOYUTLU RASTGELE DEĞİŞKENLER.630
A. ORTAK OLASILIK FONKSİYONU....630
B. MARJİNAL OLASILIK FONKSİYONU....631
C. ORTAK OLASILIK YOĞUNLUK FONKSİYONU....631
D. MARJİNAL OLASILIK YOĞUNLUK FNKSİYONU....631
E. ORTAK DAĞILIM FONKSİYONU....632
F. KOŞULLU OLASILIK FONKSİYONU....632
G. BAĞIMSIZ RASTGELE DEĞİŞKENLER....632
5. BEKLENEN DEĞER VE VARYANS KAVRAMLARI....633
A. RASTGELE DEĞİŞKENLERİN BEKLENEN DEĞERLERİ....633
B. RASTGELE DEĞİŞKENLERİN VARYANSI....634
6. MOMENTLER....635
A. ORİJİNE GÖRE MOMENTLER....636
B. ORTALAMAYA GÖRE MOMENTLER....636
7. KESİKLİ OLASILIK DAĞILIMLARI....636
A. BERNOULLI DAĞILIMI....636

Alan Bilgisi Yayınları

B. BİNOM DAĞILIMI 637
C. GENELLEŞTİRİLMİŞ BİNOM DAĞILIMI 641
D. GEOMETRİK DAĞILIM.....643
E. NEGATİF BİNOM DAĞILIMI 644
F. HİPERGEOMETRİK DAĞILIM.....646
G. POİSSON DAĞILIMI.....648
H. KESİKLİ TEKDÜZE DAĞILIM.....649
8. SÜREKLİ OLASILIK DAĞILIMLARI.....650
A. NORMAL DAĞILIM.....650
B. GAMMA DAĞILIMI.....659
C. ÜSTEL DAĞILIM 661
D. BETA DAĞILIMI 662
9. İSTATİSTİK VE İSTATİSTİKTE TEMEL KAVRAMLAR 663
A. FREKANS DAĞILIMI 665
B. GRAFİKLER.....668
10. MERKEZİ EĞİLİM ÖLÇÜLERİ.....672
A. ARİTMETİK ORTALAMA 672
B. MEDYAN.....673
C. MOD.....674
11. DAĞILIŞ ÖLÇÜLERİ.....675
A. AÇIKLIK 675
B. ÇEYREK AYRILIŞ.....676
C. VARYANS VE STANDART AYRILIŞ 676
D. DEĞİŞİM KATSAYISI.....678
12. ÖRNEKLEME YÖNTEMLERİ VE ÖRNEKLEME DAĞILIMI.....679
A. ÖRNEKLEME DAĞILIMI.....680
B. MERKEZİ LİMİT TEOREMİ 683
13. GÜVEN ARALIĞI 684
A. YIĞIN VARYANSI BİLİNİYORKEN 684
B. YIĞIN VARYANSI BİLİNMİYORKEN 686
14. HİPOTEZ TESTLERİ 688
A. YIĞIN ORTALAMASI İÇİN HİPOTEZ TESTİ.....689
15. BAĞIMSIZLIK İÇİN Kİ-KARE TESTİ.....695
16. KORELASYON KATSAYISI 697
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 700
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 707
KONU TESTİ - I.....714
KONU TESTİ - II.....718
EKLER.....721

KISIM V

BÖLÜM 13

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - I

1. ALANA ÖZGÜ TEMEL KAVRAMLAR 727
2. MATEMATİK EĞİTİMİNDE KAZANDIRILMASI GEREKEN TEMEL BECERİLER.....727
A. PROBLEM ÇÖ ZME 727
B. MATEMATİKSEL SÜREÇ BECERİLERİ.....727
C. DUYUŞSAL BECERİLER 728
D. PSİKOMOTOR BECERİLER 728
E. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİ (BİT) ETKİLİ VE YERİNDE KULLANABİLME.....729
3. ALANIN ANAYASA VE MİLLİ EĞİTİM TEMEL YASASINDAKİ YASAL DAYANAKLARI.....729
4. ALAN ÖĞRETİMİNİN GENEL AMAÇLARI ...729
5. KULLANILAN YÖNTEM, TEKNİKLER VE GENEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN KONU ALANI ÖĞRETİMİNE UYGULANMASI.....730
A. SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM 730
B. BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM.....730
C. ARAŞTIRMA-İNCELEME YOLUYLA ÖĞRETİM 730

Alan Bilgisi Yayınları

D. GERÇEKÇİ MATEMATİK EĞİTİMİ 731
E. YAPILANDIRMACI ÖĞRETİM MODELİ 731
F. TEMEL ÖĞRENME MODELİ.....731
G. TAM ÖĞRENME MODELİ 731
H. AKTİF ÖĞRENME MODELİ 731
I. GÖSTERİP YAPTIRMA YÖNTEMİ 732
J. TANIMLAR YARDIMIYLA ÖĞRETİM.....732
K. OYUNLARLA ÖĞRETİM YÖNTEMİ 732
L. ANALİZLE ÖĞRETİM 732
M. SENARYO İLE ÖĞRETİM 733
N. KURALLAR YARDIMIYLA ÖĞRETİM.....733
O. DENEYSEL ETK İNLİKLERLE ÖĞRETİM..733

6. MATEMATİK DERSİ İŞLENİRKEN UYULMASI GEREKEN GENEL İLKELER 733
A. KAVRAMSAL TEMELLERİN SAĞLAM VERİLMESİ.....733
B. ÖN ŞARTLILIK İLİŞKİSİ 734
C. ANAHTAR KAVRAMLAR 734
D. ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖREVLERİNİN İYİ BELİRLENMESİ 734
E. GRUPLA ÇALIŞMA VE KARŞILIKLI ETKİLEŞİM 734
F. ÖĞRETİMDE ÇEVREDEN YARARLANMA.....734
G. TEMEL BECERİLERİN GELİŞTİRİLMESİ..734
H. DEĞİŞİK PROBLEMLER VE ARAŞTIRMA ÇALIŞMALARI 735
I. MATEMATİĞE KARŞI OLUMLU TUTUM GELİŞTİRME.....735

7. İLGİLİ ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELENMESİ.....735

ÇÖZÜMLÜ TEST.....750

KONU TESTİ.....755

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 14

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - II

1. PROBLEM VE PROBLEM ÇÖZMENİN TANIMI 759
2. PROBLEMLERİN SINIFLANDIRILMASI.....759
3. PROBLEM ÇÖZME ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI VE PROBLEM ÇÖZME SÜRECİ 759
4. PROBLEM ÇÖZME STRATEJİLERİ.....760
A. SİSTEMATİK LİSTE YAPMA.....760
B. TAHMİN VE KONTROL 760
C. ŞEKİL VEYA ŞEMA ÇİZME.....760
D. DİYAGRAM ÇİZME.....760
E. BAĞINTI BULMA 761
F. EŞİTLİK YAZMA.....761
F. TAHMİN ETME 761
H. BENZER PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜNDEN YARARLANMA.....761
I. GERİYE DOĞRU ÇALIŞMA 761
J. ELEME.....761
K. TABLO YAPMA 761
L. MUHAKEME ETME 762
5. PROJE TABANLI ÖĞRENME.....762
6. DERS PLANI HAZIRLAMA, SUNMA VE DEĞERLENDİRME.....763
A. BİR ETKİNLİK ÖRNEĞİ.....763
B. ÖĞRETİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....763
C. DUYUŞSAL ÖZELLİKLERİ VE ÖZ DÜZENLEME BECERİLERİNİ DEĞERLENDİRME.....770
7. DOĞAL SAYILAR VE ÖĞRETİMİ 770
8. KESİRLER VE ÖĞRETİMİ.....771
9. CEBİR VE ÖĞRETİMİ 772
10. GEOMETRİ VE ÖLÇME 772

11. VERİ İŞLEME VE ÖĞRETİMİ 773
12. OLASILIK VE ÖĞRETİMİ 773
ÇÖZÜMLÜ TEST 774
KONU TESTİ 778

BÖLÜM 15

MATEMATİK FELSEFESİ

1. MATEMATİK NEDİR? 781
2. MATEMATİĞİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ 783
3. MATEMATİK FELSEFESİNE GİRİŞ 783
   A. PLATONCULUK (REALİZM - GERÇEKÇİLİK) 784
   B. MANTIKÇILIK (TEMELCİLİK) 785
   C. BİÇİMCİLİK (TANIMCILIK - FORMALİZM) 785
   D. SEZGİCİLİK (İNŞACILIK – YAPIMCILIK) 786
4. MATEMATİK EĞİTİMİ 787
   A. MATEMATİK EĞİTİMİNİN TARİHİ GELİŞİMİ 787
   B. MATEMATİK EĞİTİMİNDE EĞİLİMLER 788
5. MATEMATİK FELSEFESİ'NDE DİĞER FİLOZOFLARIN ÇALIŞMALARI 789
SÖZLÜK 791
ÇÖZÜMLÜ TEST 792
KONU TESTİ 797

DENEMELER

DENEME TESTİ - I 803
DENEME TESTİ - II 812
DENEME TESTİ - III 821
DENEME TESTİ - IV 829
KAYNAKÇA 837

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKÇA

Akdeniz F.(1995). Olasılık ve İstatistik.

Akdi Y. (2010). Matematiksel İstatistiğe Giriş.

Altun, M. (2005). Eğitim Fakülteleri ve İlköğretim Öğretmenleri İçin Matematik Öğretimi. Bursa: Alfa.

Altun, M. (2005). İlköğretim İkinci Kademede (6, 7 ve 8. sınıflarda) Matematik Öğretimi. Bursa: Aktüel.

Altun, M. (2010). Eğitim Fakülteleri ve Sınıf Öğretmenleri İçin Matematik Öğretimi. Bursa: Aktüel Alfa.

Anton, H. Rorres, C. (1994). Elementary Linear Algebra J. Willey § Sons, Inc.

Asar, A. Arıkan, A. Arıkan. A.Cebir. Efil Yayınevi.

Aydın, M. Kuryel, B. Gündüz, G. Oturanç, G.(1995). Diferensiyel Denklemler ve Uygulamaları. Barış Yayınları.

Baki, A. (2006). Kuramdan Uygulamaya Matematik Eğitimi. Derya Kitabevi.

Baki, A. (2008). Kuramdan uygulamaya matematik eğitimi: Matematik felsefesi, matematik tarihi, özel öğretim yöntemleri, ölçme ve değerlendirme. Harf Yayınevi.

Balcı, M. (2010). Matematik Analiz I, Balcı Yayınları.

Balcı, M. (2011). Matematik Analiz II, Balcı Yayınları.

Balcı, M. (2013). Matematik Analiz 1, Sürat Üniversite Yayınları.

Balcı, M. (2013). Genel Matematik 1, Sürat Üniversite Yayınları.

Balcı, M. (2013). Genel Matematik 2, Sürat Üniversite Yayınları.

Barker, S. F. (2003). Matematik Felsefesi. İmge Yayıncılık.

Baykul, Y. (2005). İlköğretimde Matematik Öğretimi (1-5. Sınıflar). PegemA.

Bayraktar, M. (2010). Analiz, Nobel Akademik Yayıncılık.

Büyükalan Filiz, S. (Ed.) (2011). Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları. Ankara: Pegem Akademi.

Cevik, A.S. (2008). Cebire Giriş. Detay Yayın Dağıtım.

C. R. Mondal. (2004). Textbook of Ordinary Differential Equations. Prentice Hall India Pvt., Limited.

C. T. H. Baker, G. Monegato, G. Vanden Berghe.(2001). Ordinary Differential Equations and Integral Equations. Gulf Professional Publishing.

Çelebioğlu, B. ve Yazgan, Y. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Bağıntı Bulma ve Sistematik Liste Yapma Stratejilerini Kullanma Düzeyleri. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 15-28.

Çelik, S, Şenocak, E., Bayrakçeken, S., Taşkesenligil, Y. ve Doymuş, K. (2005). Aktif Öğrenme Stratejileri Üzerine bir Derleme Çalışması. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 11. 155-185.

Doğru, O. vd. (2013). Diferensiyel Denklemlerin Temelleri.Nobel Yayıncılık.

Dennis G. Zill.(2008). A First Course in Differential Equations: With Modeling Applications.

Dennis G. Zill, Michael R. Cullen. (2008).Differential Equations with Boundary-Value Problems. Cengage Learning.

Earl A. Coddington.(1989).An Introduction to Ordinary Differential Equations. Dover Publ..

Earl A. Coddington. Carlson, R. (1987). Linear Ordinary Differential Equations. SIAM.

Edwin J. Purcell. (1965) Calculus with Analytic Geometry, Meredith Publishing Company.

Ellis, R. and Gulick, D. (1994). Calculus with Analitic Geometry, Saunders College Publishing.

Ertürk, S. (1972). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: H.Ü. Yayını.

Esin, E. Hacısalihoğlu, H. H. Özdamar, E. (1987). Çözümlü Lineer Cebir Problemleri. Gazi Üniversitesi Yayınları.

Esin A. Ekni M. Gamgam H. İstatistik.

Fitzpatrick, P. M. (2006) Advanced Calculus, Thomson Books/Cole.

Guenon, R. (2003). The Metaphysical Principles of the Infinitesimal Calculus. (Ed). By Samuel D. Fohr, Sophia Perennis.

Gür, B. S. (2011). Matematik Felsefesi. Kadim Yayınevi.

Gür, H. (Ed.) (2006). Matematik Öğretimi. İstanbul: Lisans.

Hacıömeroğlu, G. (2011). Matematiksel Problem Çözmeye İlişkin İnanç Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. Dicle Üniversitesi *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 119-132.

Hacısalihoğlu, H. H. (2005). Temel ve Genel Matematik, Cilt II, Ertem Matbaacılık.

Hacısalihoğlu, H.H., Mirasyedioğlu, Ş. ve Akpınar A. (2004). İlköğretim 6-8 Matematik Öğretimi Matematikte İşbirliğine Dayalı Yapılandırıcı Öğrenme ve Öğretme. Asil.

Hacısalihoğlu, H. H. (1982). Lineer Cebir. Fırat Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.

Halilov, H. (2003). Diferansiyel Denklemler ve Lineer Cebrin Elemanları.Literatür Yayıncılık.

Hairer, E. Wanner, G. (1991). Solving ordinary differential equations: Stiff and differential-algebraic problems. Springer.

Hartman, P. (1987).Ordinary Differential Equations. Society for Industrial and Applied Mathematics.

Herstein I. N. Topics in Algebra. Ginn and Comp.

Hilbert, D. (2004). Sonsuz Üzerine. Matematik Felsefesi İçinde.

Holder, L. I., (1987) Calculus with Analytic Geometry, Wadsworth Publishing Company.

Kaplan W., (1952). Advaced Calculus, Addison-Wesley Publishin Company.

Kaplan, W. Ordinary Differential Equations. Addison-Wesley Publishin Company.

Karadeniz, A.A. (1992) Yüksek Matematik Cilt II. Çağlayan Kitabevi.

Karasar, N. (2007). Bilimsel Araştırma Yöntemi.Nobel Akademik Yayıncılık.

Katsumi, N. (1966). Fundamentals of Lineer Algebra, Mc Graw - Hill Book Company.

Kreyszig, E. (1979) Advaced Engineering Mathematics, John Willey & Sons Inc.

Leon S. J. (2002). Linear Algebra With Applications. Prentice - Hall, Inc.

Lipschutz, S. (2000). Lineer Cebir / Schaum's Outlines. Nobel Akademik Yayıncılık.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). İlköğretim 5. Sınıf Matematik Ders Kitabı. Feza Gazetecilik.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). İlköğretim 6. Sınıf Matematik Ders Kitabı. Feza Gazetecilik.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). İlköğretim 7. Sınıf Matematik Ders Kitabı. Feza Gazetecilik.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). İlköğretim 8. Sınıf Matematik Ders Kitabı. Feza Gazetecilik.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2009). İlköğretim Matematik Dersi 6-8. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2013). Ortaokul Matematik Dersi (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı.

Musayev, B. Alp, M. Mustafayev, N. Ekincioğlu,İ. (2007) Teori ve Çözümlü Problemlerle Analiz I, Seçkin Yayıncılık.

Musayev, B. Koca, K. Mustafayev, N. (2003) Teori ve Çözümlü Problemlerle Analiz II, Tek Ağaç Yayınevi.

Musayev, B. Koca, K. Mustafayev, N. (2006) Teori ve Çözümlü Problemlerle Analiz III, Seçkin Yayıncılık.

National Council of Teachers of Mathematics (1989). Curriculum and evaluation Standards for school mathematics. Reston: NCTM.

National Council of Teachers of Mathematics (1991). Professional standards for the teaching of mathematics. Reston: NCTM.

National Council of Teachers of Mathematics (1995). Assessment standards for school mathematics. Reston: NCTM.

National Council of Teachers of Mathematics (2000). Principles and standards for school Mathematics. Reston: NCTM.

Nisbert, S., & Warren, E. (2000). Primary school teachers' beliefs relating to mathematics teaching and assessing mathematics and factors that influence these beliefs. Mathematics Education Research Journal, 13(2), 34-47.

Olkun, S. ve Toluk Uçar Z. (2009). İlköğretimde Etkinlik Temelli Matematik Öğretimi. Maya Akademi.

Pesen, C. (2008). Eğitim Fakülteleri ve Sınıf Öğretmenleri İçin Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Matematik Öğretimi. Pegem.

Polking, J. C. Boggess, A. Arnold, D. (2002). Differential equations with boundary value problems. Pearson Education.

Polya, G. (1962). Mathematical Discovery. New York: Wiley.

Ross, S. L. Differential Equations. John Wiley High Education.

Refaat El Atar. (2006). Ordinary Differential Equations. Lulu.com.

Sabuncuoğlu, A. (2007). Analitik Geometri. Nobel Akademik Yayıncılık.

Sabuncuoğlu, A. (2007). Çözümlü Analitik Geometri Alıştırmaları. Nobel Yayıncılık.

Sasaki, C. (2003).Descartes's Mathematical Thought. Kluwer Academic.

Sezginman, İ. (1971). Lineer Cebir. Kurtulmuş Matbaası.

Spence, L. E. Insel, A. J. Friedberg, S. H. (2008). Elementary Linear Algebra. Pearson.

Spiegel M.R. Stephens L.J. Teori ve Problemlerle İstatistik, Schoum's Outlines Nobel Akademik Yayıncılık.

Şeker, H. (2010). Bloom'un Taksonomisinden, Bilişsel Süreç Boyutlarının Sınıflandırmasına Doğru Revize Edilen Taksonomi Üzerine. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(39), 01-09.

Toker, Z. (2011). İlköğretim 7. Sınıf Matematik Öğretmen Kılavuz Kitabı. Semih Ofset.

Tropper, M. A. (1965). An Introduction to lineer Algebra. American Elsevlet Publishing Company.

Umay, A. ve Kaf, Y. (2005). Matematikte Kusurlu Akıl Yürütme Üzerine Bir Çalışma. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 188-195.

Varış, F. (1988). Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Vladimir I. A..(1992). Ordinary Differential Equations. Springer.

Yaşar, İ. B. (2005). Diferansiyel Denklemler ve Uygulamaları. Siyasal Kitabevi.

Yıldız, Z. ve Özdemir A.Ş. (2012). Çember ve Daire Konularının Öğretiminde Proje Destekli Öğretim Yönteminin Kullanılmasının Öğrenci Başarısına Etkisi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 35, 175-187.

Yıldızlar, M. (2012). Yapılandırıcı Öğretimde Matematik Problemlerini Çözebilme Yöntemleri. Pegem.

Yıldırım, C. (2000). Matematiksel Düşünme. Remzi Kitabevi.

Wells, D. (2011). Matematiğin Gizli Dünyası. Doruk Yayınları.

Wrede R. and Spiegel, M. R. (2002) Theory and Problems of Advanced Calculus.

Alan Bilgisi Yayınları

ÖABT

1000'in ÜZERİNDE SORU

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI
ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ
KONU TESTLERİ
DENEME SINAVLARI

3. BASIM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No: 1885
Sınavlara Hazırlık No: 051
ISBN: 978-605-320-792-4
© 3. Basım

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Komisyon

Copyright, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Ankara Özgür Web Ofset Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti. Sertifika Numarası : 34333
Ostim Osb Mh. 1250 Cd. No:24 Yenimahalle / Ankara Tel:0312 385 70 77

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Komisyon
Okul Öncesi Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Komisyon*
XVI + 800 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-792-4
1. Alan Bilgisi 2. Okul Öncesi 3. Öğretmenlik

Yayınlarımızı;
Alfa Basın, Ana Basın, Arkadaş Kitabevi, Atlas Kitap Dağıtım, Başarı Dağıtım, D&R Mağazaları, Dinamik, Dost Kitabevi, Emek Kitap, Final Pazarlama, İnkılap, Kıta, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevi, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, TveK Mağazaları adreslerinde bulabilirsiniz.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME GİRİŞ

OKUL ÖNCESİ DÖNEM....1

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ....1

DOĞUMU İZLEYEN İLK İKİ YIL ....

YAŞAMIN ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ YILI....3

YAŞAMIN BEŞİNCİ VE ALTINCI YILI....4

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN GEREKSİNİMLERİ....5

SEVGİ VE İLGİ....5

SAĞLIKLI BAKIM VE BESLENME....6

GÜVEN....6

HAREKET VE OYUN....7

KENDİNİ TANIMA, KANITLAMA VE ÖZGÜRLÜK....7

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE AİLENİN ÖNEMİ....7

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM....9

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TANIMI VE ÖNEMİ....9

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME TEMEL OLAN GÖRÜŞLER....10

OKUL ÖNCESİ EĞİ TİMİN AMAÇ VE İLKELERİ..13

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ..14

TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ....14

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ....17

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN BUGÜNKÜ DURUMU....17

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM HİZMETLERİNDE KULLANILAN MODELLER....19

KURUM MERKEZLİ EĞİTİM MODELİ....19

AİLE MERKEZLİ EĞİTİM MODELİ....20

KURUM, AİLE VE TOPLUM MERKEZLİ EĞİTİM MODELİ....20

UZAKTAN EĞİTİM/KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI YOLUYLA EĞİTİM MODELİ....21

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMUNUN FİZİKSEL, SOSYAL VE EĞİTSEL ORTAM ÖZELLİKLERİ....21

FİZİKSEL ORTAM ÖZELLİKLERİ....21

SOSYAL ORTAM ÖZELLİKLERİ....22

EĞİTSEL ORTAM ÖZELLİKLERİ....22

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA GÖREV ALAN ÖĞRETMENLERİN ÖZELLİKLERİ....24

KAYNAKLAR....27

ÇÖZÜMLÜ TEST....32

KONU TESTİ....40

BÖLÜM 2

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

ANATOMİ VE FİZYOLOJİNİN TANIMI....45

VÜCUDUN BÖLÜMLERİ VE BOŞLUKLARI....45

HÜCRELER....45

HÜCRENİN BÖLÜMLERİ....45

HÜCRE BÖLÜNMESİ VE ÇOĞALMASI....46

DOKULAR....47

EPİTEL DOKU....47

DESTEK DOKU....47

KAS DOKU....47

SİNİR DOKU....47

VÜCUTTAKİ ZARLAR....48

HAREKET SİSTEMİ....48

KEMİK TİPLERİ....48

Alan Bilgisi Yayınları

KEMİK GELİŞİMİ 48
İSKELET 48
EKLEMLER 50
KASLAR 50
SİNİR SİSTEMİ 51
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ 51
TÜM BEYİN VE BÖLÜMLERİ 51
OMURİLİK (MEDULLA SPİNALİS) 52
PERİFERİK SİNİR SİSTEMİ (ÇEVRESEL SİNİR SİSTEMİ) 52
KAFA SİNİRLERİ (CRANİAL NERVUS) 52
OMURİLİK SİNİRLERİ (SPİNAL SİNİRLER-NERVUS SPİNALİS) 53
OTONAM SİNİR SİSTEMİ 53
ENDOKRİN SİSTEM 53
HORMONLAR 53
DOLAŞIM SİSTEMİ 54
KANIN ŞEKİLLİ ELEMANLARI 54
KANIN PIHTILAŞMASI (KOAGÜLASYON) 55
KAN GRUPLARI VE RH FAKTÖRÜ 55
KALBİN YAPISI VE GÖREVLERİ 55
KAN DAMARLARI 56
KAN DOLAŞIM ÇEŞİTLERİ 56
LENF DOLAŞIMI 56
SOLUNUM SİSTEMİ 56
ÜST SOLUNUM YOLLARI 57
ALT SOLUNUM YOLLARI 57
AKCİĞERLER (PULMONES) 57
SİNDİRİM SİSTEM 57
AĞIZ BOŞLUĞU 58
SİNDİRİM KANALI 58
SİNDİRİM SİSTEMİNDE YER ALAN YARDIMCI ORGAN VE BEZLER 59
BOŞALTIM SİSTEMİ 60
BÖBREKLER 60
ÜRETERLER, MESANE VE ÜRETRA 61
ÜREME SİSTEMİ 61
ERKEK ÜREME ORGANLARI 61
ERKEK ÜREME ORGANLARI FİZYOLOJİSİ 62
KADIN ÜREME ORGANLARI 62
DUYU ORGANLARI 63
GÖRME ORGANI / GÖZ 63
İŞİTME VE DENGE ORGANI / KULAK 64
KOKU ORGANI / BURUN 64
DOKUNMA ORGANI / DERİ 65
TAT ORGANI / DİL 65
KAYNAKLAR 66
ÇÖZÜMLÜ TEST 67
KONU TESTİ 71

BÖLÜM 3

PSİKOLOJİ

PSİKOLOJİYE GİRİŞ 73
PSİKOLOJİNİN BİR BİLİM OLARAK GELİŞİMİ 74
PSİKOLOJİNİN ALANLARI 76
PSİKOLOJİNİN BİYOLOJİK TEMELLERİ 78
ZEKÂ VE ZEKÂ KURAMLARI 82
ZEKÂ 82
ZEKÂ KURAMLARI 82
ZEKÂ TESTLERİ 83
DUYUM, ALGI VE BELLEK 85
DUYUM 85
ALGI 86
BELLEK 87
GÜDÜLER VE DUYGU 88
GÜDÜLER HİYERARŞİSİ 88
HEYECANLAR 89
SAVUNMA MEKANİZMALARI 89
NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR 92
KAYNAKLAR 95

Alan Bilgisi Yayınları

ÇÖZÜMLÜ TEST 97
KONU TESTİ 103

BÖLÜM 4

ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLKYARDIM

ANNE VE ÇOCUK SAĞLIĞI 107
0-6 YAŞ ÇOCUKLARINDA FİZİKSEL BÜYÜME VE İZLEMİ 114
0-6 YAŞ ÇOCUKLARINDA GÖRÜLEN ÇOCUK HASTALIKLARI VE KORUMA YOLLARI 116
0-6 YAŞ ÇOCUKLARINDA GÖRÜLEN KAZALAR, KORUNMA VE İLK YARDIM UYGULAMALARI 120
KAYNAKLAR 123
ÇÖZÜMLÜ TEST 125
KONU TESTİ 129

BÖLÜM 5

ANNE VE ÇOCUK BESLENMESİ

BESLENME İLE İLGİLİ TANIMLAR 131
BESLENME 131
BESİN ÖGELERİ 133
KARBONHİDRATLAR 133
YAĞLAR 134
PROTEİNLER 134
VİTAMİNLER 135
MİNERALLER 135
SU 136
BESLENME SORUNLARI 137
GEBE VE EMZİKLİ BESLENMESİ 138
GEBELİK DÖNEMİNDE BESLENME 139
EMZİKLİLİK DÖNEMİNDE BESLENME 141
ÇOCUK BESLENMESİ 143
0 - 1 YAŞ BEBEK BESLENMESİ 143
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE BESLENME 143
BESİNLERİN HAZIRLANMASINDA SAĞLIK VE TEMİZLİK KURALLARI 147
KAYNAKLAR 149
ÇÖZÜMLÜ TEST 151
KONU TESTİ 156

BÖLÜM 6

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM - I

BİLİŞSEL GELİŞİM 159
BİLİŞSEL GELİŞİMLE İLGİLİ KAVRAMLAR 159
PIAGET'NİN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI 162
VYGOTSKY'NİN SOSYO-KÜLTÜREL KURAMI 172
BRUNER'İN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI 173
ÇOKLU ZEKÂ KURAMI 174
DİL GELİŞİMİ 176
DİL GELİŞİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 176
DİLİN NÖROLOJİK VE FİZYOLOJİK TEMELLERİ 178
DİLİN BİLEŞENLERİ 179
DİL GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN ETMENLER 181
DİL GELİŞİM KURAMLARI 183
DİL GELİŞİM AŞAMALARI 185
DİLİN İŞLEVİ 189
DİL İLE DÜŞÜNCE ARASINDAKİ İLİŞKİ 189
İKİ DİLLİLİK 189
KAYNAKLAR 191
ÇÖZÜMLÜ TEST 195
KONU TESTİ 204

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 7

YARATICILIK VE GELİŞTİRİLMESİ

YARATICILIĞIN TANIMI VE ÖNEMİ 209
YARATICILIKLA İLGİLİ KURAMLAR 210
YARATICI KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ 215
YARATICILIĞIN GELİŞİMİ 217
YARATICILIĞI ETKİLEYEN ETMENLER 220
YARATICI PROBLEM ÇÖZME SÜRECİ 223
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE YARATICILIĞI GELİŞTİRME 224
KAYNAKLAR 232
ÇÖZÜMLÜ TEST 234
KONU TESTİ 241

BÖLÜM 8

ÇOCUKTA OYUN GELİŞİMİ

OYUNUN ÖNEMİ VE TANIMI 245
OYUN NEDİR? NE DEĞİLDİR? 246
OYUNLA İLGİLİ GÖRÜŞLER 247
OYUN NEDEN ÖNEMLİDİR? 248
OYUN KURAMLARI 254
KLASİK OYUN KURAMLARI 254
MODERN OYUN KURAMLARI 255
OYUN NASIL BİR GELİŞİM GÖSTERİR? 257
OYUNUN SINIFLANDIRILMASI 259
ÇOCUKLAR NEREDE VE NE İLE OYNARLAR? 261
ÇOCUĞU İZLEME VE DEĞERLENDİRME ARACI OLARAK OYUN 261
KAYNAKLAR 263
ÇÖZÜMLÜ TEST 265
KONU TESTİ 267

BÖLÜM 9

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM - II

KİŞİLİK GELİŞİMİ 271
KİŞİLİK GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 271
KİŞİLİK GELİŞİMİ İLE İLGİLİ KURAML AR 272
BENLİK GELİŞİMİ 278
ÖZ GÜVEN 280
KİŞİLİK GELİŞİMİNİ DESTEKLEMEK İÇİN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER 280
AHLAK GELİŞİMİ 281
AHLAK GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 282
AHLAK GELİŞİMİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLER VE YAKLAŞIMLAR 282
SOSYAL (TOPLUMSAL) GELİŞİM 286
SOSYAL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 286
OKUL ÖNCESİ YILLARDA SOSYALLEŞME İLE İLGİLİ TEORİLER 290
SOSYAL BECERİLER 290
SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEMEK İÇİN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER 291
DUYGUSAL GELİŞİM 291
DUYGUSAL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 292
ÇOCUKLARDA DUYGUSAL TEPKİLER 292
DUYGUSAL GELİŞİMİ DESTEKLEMEK İÇİN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER 299
CİNSEL GELİŞİM 299
CİNSEL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 299
CİNSEL GELİŞİM TEORİLERİ 299
ERKEN ÇOCUKLUK YILLARINDA CİNSEL GELİŞİM 301
ERKEN ÇOCUKLUK YILLARINDA CİNSEL EĞİTİM 303
KAYNAKLAR 305

Alan Bilgisi Yayınları

ÇÖZÜMLÜ TEST 307
KONU TESTİ 314

BÖLÜM 10

ÇOCUK EDEBİYATI

ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ 317
ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHÇESİ 319
ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL İŞLEVLERİ 323
ÇOCUK EDEBİYATININ ÇOCUĞUN GELİŞİMİNE KATKISI 323
YAŞ GRUPLARINA GÖRE ÇOCUK EDEBİYATI 326
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ 328
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE EDEBİYAT TÜRLERİ 330
KAYNAKLAR 334
ÇÖZÜMLÜ TEST 337
KONU TESTİ 341

BÖLÜM 11

OKUL ÖNCESİNDE MATEMATİK EĞİTİMİ

OKUL ÖNCESİNDE MATEMATİK EĞİTİMİN ÖNEMİ 343
MATEMATİK EĞİTİM PROGRAMLARINDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN TEMEL İLKELER 344
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE MATEMATİKSEL DÜŞÜNMENİN GELİŞİMİ VE GELİŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ FARKLI YAKLAŞIMLAR 345
- MONTESSORİ YAKAŞIMI 345
- REGGİO EMİLİA YAKLAŞIMI 346
- HİGH SCOPE YAKLAŞIMI 346
- WALDORF YAKLAŞIMI 346
- HEAD START YAKLAŞIMI 346
- BANK STREET YAKLAŞIMI 346

OKUL ÖNCESİNDE MATEMATİK BECERİLERİNİN GELİŞİMİ 346
- SAYILAR VE İŞLEMLER 347
- BİREBİR BENZERLİK 348
- PARÇA-BÜTÜN İLİŞKİSİ 349
- KARŞILAŞTIRMA 350
- GRUPLAMA 350
- SINIFLAMA VE SIRALAMA 351
- MODEL ALMA 352
- UZAMSAL DÜŞÜNME VE ŞEKİL 352
- ÖLÇME 355
- VERİ ANALİZİ VE GRAFİK 359

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA MATEMATİK SÜREÇLERİ 359
- PROBLEM ÇÖZME 359
- MUHAKEME 360
- İLETİŞİM 360
- BİRLEŞTİRME/BAĞLANTI 361
- BETİMLEME 361

KAYNAKLAR 362
ÇÖZÜMLÜ TEST 365
KONU TESTİ 367

BÖLÜM 12

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

RUH SAĞLIĞI VE ÖNEMİ 369
RUH SAĞLIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ 370
- TÜRKİYE'DE RUH SAĞLIĞI 370

RUH SAĞLIĞI İLE İLGİLİ KURAMLAR 370
- PSİKANALİTİK KURAM 370
- DAVRANIŞÇI KURAM 371
- İNSANCI VE VAROLUŞÇU YAKLAŞIM 371

Alan Bilgisi Yayınları

RUH SAĞLIĞI YERİNDE OLAN KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ 372
ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN UYUM VE DAVRANIŞ SORUNLARI 372
ALT ISLATMA (ENÜREZİS) 373
DIŞKI KAÇIRMA (ENKOPREZİS) 375
KEKEMELİK 376
KONUŞAMAMAK (MUTİZM) 377
PARMAK EMME 377
SALDIRGANLIK 378
KISKANÇLIK 379
TİKLER 379
İNATÇILIK 380
UYKU BOZUKLUKLARI 380
BESLENME ALIŞKANLIĞI BOZUKLUĞU 381
KORKU 382
OKUL KORKUSU 383
DİKKAT EKSİKLİĞİ/HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU 383
YALAN SÖYLEME 385
HIRSIZLIK-ÇALMA 385
AİLE İÇİNDEKİ ÖZEL DURUMLARIN ÇOCUĞUN RUH SAĞLIĞINA ETKİLERİ 386
BOŞANMA VE ÇOCUK 386
ÖLÜM VE ÇOCUK 388
KAYNAKLAR 390
ÇÖZÜMLÜ TEST 392
KONU TESTİ 396

BÖLÜM 13

DRAMA

DRAMANIN TANIMI 399
EĞİTSEL DRAMA 399
PSİKODRAMA 400
DRAMANIN ÖZELLİKLERİ VE YARARLARI 401
DRAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ 402
DÜNYADA DRAMA 402
TÜRKİYE'DE DRAMA 405
DRAMA SÜRECİNDEKİ BİLEŞENLER 407
DRAMA LİDERİ 407
KATILIMCILAR 409
DRAMA ORTAMI VE MATERYALLER 410
ÇALIŞMA (UYGULAMA) 411
DRAMANIN UYGULAMA AŞAMALARI 412
ISINMA ÇALIŞMALARI 412
ESAS ÇALIŞMA 412
DEĞERLENDİRME 413
DRAMA UYGULAMALARI 413
PANDOMİM (SÖZSÜZ OYUN) 413
ROL OYNAMA 414
DOĞAÇLAMA 415
ÖYKÜLERDEN OYUNLAR OLUŞTURMA 416
DRAMATİZASYON 417
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA DRAMA ETKİNLİĞİNİN PLANLANMASI 418
KAYNAKLAR 422
ÇÖZÜMLÜ TEST 426
KONU TESTİ 432

BÖLÜM 14

BEDEN EĞİTİMİ VE OYUN ÖĞRETİMİ

MOTOR GELİŞİMİ BİLMENİN ÖNEMİ 437
MOTOR GELİŞİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 437
HAREKET BECERİLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 438
MOTOR GELİŞİMDE ETKİLİ OLAN FİZİKSEL VE MOTOR YETENEKLER 439
MOTOR GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 440
MOTOR GELİŞİM DÖNEMLERİ 444
REFLEKSİF HAREKETLER DÖNEMİ 444
İLKEL HAREKETLER DÖNEMİ 447
TEMEL HAREKETLER DÖNEMİ 448

Alan Bilgisi Yayınları

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE BEDEN EĞİTİMİ ÇALIŞMALARININ AMACI VE GELİŞİMSEL KATKILARI 452
SPORLA İLİŞKİLİ HAREKETLER DÖNEMİ 453
SPORLA İLİŞKİLİ HAREKETLER DÖNEMİNDE BEDEN EĞİTİMİ ÇALIŞMALARININ AMACI VE GELİŞİMSEL KATKILARI 454
ALGISAL MOTOR GELİŞİM 454
KAYNAKLAR 457
ÇÖZÜMLÜ TEST 458
KONU TESTİ 462

BÖLÜM 15

MÜZİK EĞİTİMİ - I

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE MÜZİK 465
GELİŞİM ALANLARI VE MÜZİK 465
BİLİŞSEL GELİŞİM VE MÜZİK 465
DİL GELİŞİMİ VE MÜZİK 467
SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM VE MÜZİK 468
MOTOR GELİŞİM VE MÜZİK 470
MÜZİK EĞİTİMİNDE YAKLAŞIMLAR 471
ORFF SCHULWERK 471
DALCROZE YAKLAŞIMI 473
KODALY YAKLAŞIMI 475
SUZİKİ YAKLAŞIMI 476
KAYNAKLAR 478
ÇÖZÜMLÜ TEST 480
KONU TESTİ 483

BÖLÜM 16

FEN EĞİTİMİ

ÇOCUKLAR VE ÖĞRENME 485
BİLİŞSEL TEORİLER 485
BİLİŞSEL KURAMLARIN TEMEL İLKELERİ 486
ÇOCUKLARDA KAVRAM ÖĞRETİMİ VE BİLİMSEL SÜREÇLER 486
FEN BİLİMLERİ 488
FEN BİLİMİ VE ÇOCUKLAR İÇİN ÖNEMİ 488
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN EĞİTİMİ 491
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN EĞİTİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER 492
KAVRAM HARİTASI 493
GEZİ-GÖZLEM-İNCELEME 494
DENEY 495
PROJE ÇALIŞMALARI 498
ANALOJİ (BENZETİM) 500
BİTKİ YETİŞTİRME 501
HAYVAN BESLEME VE BAKIMI 501
MAKETLER VE EĞİTİCİ MATERYALLER 501
DRAMA VE ÖRNEK OLAYLAR 501
İŞ BİRLİĞİNE DAYALI GRUP ÇALIŞMALARI 501
TEKNOLOJİ DESTEKLİ ÇALIŞMALAR 501
PROBLEM ÇÖZME 502
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN EĞİTİMİ VE DİKKAT EDİLECEK KONULAR 502
FEN EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN ROLÜ 503
FEN ÖĞRETİMİNDE FİZİKSEL ORTAM VE GÜVENLİK 504
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN ETKİNLİKLERİ 504
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE FEN EĞİTİMİNDE KULLANILABİLECEK MATERYALLER 506
KAYNAKLAR 508
ÇÖZÜMLÜ TEST 511
KONU TESTİ 515

BÖLÜM 17

GÖRSEL SANAT EĞİTİMİ

SANAT EĞİTİMİ VE GÖRSEL SANATLAR 517
SANAT EĞİTİMİNİN TARİHİ 517
GÖRSEL SANAT EĞİTİMİNİN GEREKLİLİĞİ 518

Alan Bilgisi Yayınları

SANAT ÇALIŞMALARININ ÇOCUKLARA YARARLARI 519
ERKEN ÇOCUKLUKTA SANAT EĞİTİMİNİN AMAÇLARI 520
SANAT ÖGELERİ VE TASARIM İLKELERİ..... 521
SANAT ÜRÜNLERİNİN SINIFLANDIRILMASI 522
ÇOCUKLARDA SANATSAL GELİŞİM..... 523
KARALAMA EVRESİ (1-2 YAŞ)..... 523
TEMEL ŞEKİLLER EVRESİ (3-4 YAŞ) 524
YANSITMACI SANAT EVRELERİ..... 525
SANAT KARARI: ERGEN SANATI - GÖRÜNÜRDE DOĞALCILIK (MANTIK) DÖNEMİ (12-14 YAŞ)..... 526
ÇOCUKLARDA RESİM GELİŞİMİNİ DESTEKLEME 527
GÖRSEL SANAT EĞİTİMİNİ PLANLANMA VE UYGULAMA..... 527
GÖRSEL SANAT EĞİTİMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ 527
SANAT OLAN VE SANAT OLMAYAN ÇALIŞMALAR..... 528
SANAT ÇALIŞMALARI İÇİN EĞİTİM ORTAMI VE MATERYALLERİN DÜZENLENMESİ 529
SANAT EĞİTİMİNDE YÖNTEMLER..... 530
ÇOCUKLARLA SANAT ÇALIŞMALARI HAKKINDA KONUŞMA..... 531
SANAT EĞİTİMİNİ PLANLAMA, UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME..... 533
SANAT EĞİTİMİNİN DİĞER ETKİNLİKLERLE BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ..... 534
BİR SANAT ESERİNİ TANIYABİLME VE DEĞERLENDİREBİLME..... 534
MÜZE EĞİTİMİ 536
KAYNAKLAR 538
ÇÖZÜMLÜ TEST..... 540
KONU TESTİ 545

BÖLÜM 18

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - I

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI 549
KREŞ PROGRAMI 550
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMININ ÖZELLİKLERİ..... 551
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE KULLANILAN PLANLAR 553
YILLIK PLAN..... 554
GÜNLÜK PLAN 555
ETKİNLİK PLANI 556
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE EĞİTİM ORTAMLARI..... 558
OKULÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARINDA AİLE KATILIMI 560
AİLE KATILIMI ETKİNLİKLERİ 561
AİLE İLETİŞİM ETKİNLİKLERİ..... 562
ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 564
ANLATIM YÖNTEMİ 564
SORU CEVAP YÖNTEMİ..... 565
GRUP TARTIŞMASI 566
OYUN YÖNTEMİ 567
ÖRNEK OLAY..... 567
PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ..... 568
DENEY 569
GÖSTERİ YÖNTEMİ (DEMONSTRASYON)..... 570
GEZİ YÖNTEMİ 570
DRAMA..... 570
BENZETİŞİM (ANALOJİ)..... 571
KAYNAKLAR 572
ÇÖZÜMLÜ TEST..... 574
KONU TESTİ 578

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 19

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - II

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ORTAMLARI 581

FARKLI OKUL ÖNCESİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARINA DAYALI EĞİTİM ORTAMLARI 581

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA FİZİKSEL ÇEVRE 584

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE MATERYALLER 586

EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE YÖNTEM SEÇİMİNİ ETKİLEYEN ETMENLER 589

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE YÖNTEM VE TEKNİKLER 590

KAYNAKLAR 603

ÇÖZÜMLÜ TEST 608

KONU TESTİ 614

BÖLÜM 20

MÜZİK EĞİTİMİ - II

MÜZİK VE ÖĞRENME 617

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE MÜZİK ÇALIŞMALARINDA KULLANILAN TEKNİKLER 618

- YARATICI HAREKET VE DANS 618
- MÜZİKLİ ÖYKÜLER 623
- SES DİNLEME, AYIRT ETME, SES ÜRETME VE RİTİM ÇALIŞMALARI 624
- NEFES AÇMA VE ŞARKI SÖYLEME 626

ÇALGILAR 628

ORTAM-EĞİTİMCİ 629

- ÇOCUKLA ÇALIŞANLAR İÇİN BİRKAÇ SÖZ ... 630
- ÇOCUKLARINIZLA BERABER ŞARKI SÖYLEYİN, ÇALGI ÇALIN, DANS EDİN 630

KAYNAKLAR 631

ÇÖZÜMLÜ TEST 632

KONU TESTİ 635

BÖLÜM 21

MATERYAL GELİŞTİRME

OYUN MATERYALLERİ (OYUNCAKLAR) 637

- DOLGU OYUNCAKLAR 639

KUKLALAR 641

RİTİM ARAÇLARI 646

MASKE, KOSTÜM VE BAŞLIKLAR 648

EĞİTİCİ OYUNCAK 650

MOBİLLER 653

KAYNAKLAR 655

ÇÖZÜMLÜ TEST 657

KONU TESTİ 663

BÖLÜM 22

KAYNAŞTIRMA

KAYNAŞTIRMANIN TANIMI VE ÖNEMİ 665

KAYNAŞTIRMANIN TARİHİ GELİŞİMİ 666

- DÜNYA'DAKİ GELİŞMELER 666
- TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER 666

KAYNAŞTIRMA TÜRLERİ 668

KAYNAŞTIRMANIN YARARLARI 668

KAYNAŞTIRMAYA HAZIRLIK ÇALIŞMALARI 669

KAYNAŞTIRMADA DESTEK EĞİTİM HİZMETLERİ 670

KAYNAŞTIRMADA DEĞERLENDİRME 671

KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARINDA ÖĞRETİMSEL UYARLAMALAR 673

- ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 674

KAYNAKLAR 678

ÇÖZÜMLÜ TEST 682

KONU TESTİ 688

BÖLÜM 23

ANNE BABA EĞİTİMİ

AİLE EĞİTİMİNİN TANIMI VE AMAÇLARI 691

AİLE EĞİTİMİNİN ÖNEMİ 691

AİLE EĞİTİMİNDE FARKLI MODELLER 691

- EV MERKEZLİ AİLE EĞİTİMİ 692
- OKUL ÖNCESİ KURUMLARDA ÇOCUK EĞİTİMİ İLE BÜTÜNLEŞTİRİLMİŞ AİLE EĞİTİMİ 692
- KURUMLARDA EV MERKEZLİ AİLE EĞİTİMİ 693
- BASIN YAYIN ARACILIĞI İLE YAPILAN AİLE EĞİTİMİ (UZAKTAN EĞİTİM) 693
- ÇOCUKTAN ÇOCUĞA EĞİTİM 694

TÜRKİYE'DE UYGULANAN AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI 694

- ANA BABA OKULU 694
- 0-4 YAŞ ANNE ÇOCUK EĞİTİMİ PROGRAMI 695
- ANNE ÇOCUK EĞİTİM PROJESİ (AÇEP) 696

YURTDIŞINDA UYGULANAN AİLE EĞİTİM PROGRAMLARI 697

- HEAD START PROGRAMI 698
- HİGH SCOPE YAKLAŞIMI 699
- OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLAR İÇİN EV EĞİTİMİ PROGRAMI (HIPPY/HEATGER-THE HOME INSTRUCTION PROGRAM FOR PRESCHOOL YOUNGSTERS) 701
- AİLELER VE BEBEKLER İÇİN EV ETKİNLİKLERİ (HOME ACTIVITIES FOR TOODLERS AND THEIR FAMILIES - HATAF) 702
- ÖĞRETMEN OLARAK EBEVEYNLER (PARENTS AS TEACHERS - PAT) 703
- ANNE-ÇOCUK EV PROGRAMI (THE MOTHER - CHİLD HOME PROGRAMI - MCHP) 704

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE AİLE KATILIM ÇALIŞMALARI 705

- AİLE EĞİTİM ETKİNLİKLERİ 705
- AİLE İLETİŞİM ETKİNLİKLERİ 707
- EBEVEYNLERİN EĞİTİM ETKİNLİKLERİNE KATILIMI 709
- EV ZİYARETLERİ 710
- EBEVEYNİN YÖNETİM VE KARAR VERME SÜREÇLERİNE KATILIMI 710
- EBEVEYNLERLE BİREYSEL GÖRÜŞME 710

YETİŞKİNLİK DÖNEMİ 711

EBEVEYNLİKLE İLGİLİ KURAMLAR 713

- BİYO-EKOLOJİK KURAM 713
- SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENME KURAMI 715
- YAPISAL İŞLEVSEL KURAM 716
- AİLE SİSTEMİ KURAMI 717
- SOSYAL İLİŞKİ KURAMI 717

KAYNAKLAR 720

ÇÖZÜMLÜ TEST 726

KONU TESTİ 731

BÖLÜM 24

İLKÖĞRETİME HAZIRLIK VE İLKÖĞRETİM PROGRAMLARI

OKULA HAZIR BULUNUŞLUĞUN TANIMI VE ÖNEMİ 735

OKULA HAZIR BULUNUŞLUKLA İLGİLİ YAKLAŞIMLAR 736

OKULA HAZIR BULUNUŞLUĞU ETKİLEYEN FAKTÖRLER 737

İLKÖĞRETİM VE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI 742

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TEMEL İLKELERİ 743

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN İLKÖĞRETİME HAZIR BULUNUŞLUKLARINI DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ 746

ÇOCUĞU TANIMADA KULLANILAN TEKNİKLER 748

- ÇOCUKLARI TANIMADA KULLANILAN TEST DIŞI TEKNİKLER 748
- GÖZLEM 748

Alan Bilgisi Yayınları

KENDİNİ ANLATMA TEKNİKLERİ.....749
BAŞKALARININ KANILARINA DAYALI TEKNİKLER.....750
ETKİLEŞİME DAYALI TEKNİKLER 751
ÇOCUKLARI TANIMADA KULLANILAN TEST TEKNİKLERİ.....751
KAYNAKLAR 753
ÇÖZÜMLÜ TEST.....755
KONU TESTİ.....760

DENEMELER

DENEME TESTİ - I.....767
DENEME TESTİ - II.....774
DENEME TESTİ - II.....781
DENEME TESTİ - IV 788

Alan Bilgisi Yayınları

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME GİRİŞ

Yrd. Doç. Dr. Pınar AKSOY - Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Prof. Dr. Gülen BARAN - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

BÖLÜM 1

Okul öncesi eğitime giriş bölümünde, okul öncesi dönem, okul öncesi dönemdeki çocukların genel özellikleri, okul öncesi dönemdeki çocukların gereksinimleri, okul öncesi dönemde ailenin önemi, okul öncesi eğitim, okul öncesi eğitimin tarihsel gelişimi, okul öncesi eğitim hizmetlerinde kullanılan modeller, okul öncesi eğitim kurumunun fiziksel, sosyal ve eğitsel ortam özellikleri özetlenmiştir.

OKUL ÖNCESİ DÖNEM

Her birey yaşam sürecinde bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi evrelerden geçmektedir. Her bir evredeki yaşantılar, bir sonraki aşamayı şekillendirmekte ve bireyin yaşam kalitesinde etkili olmaktadır. Bireyin yaşamına temel oluşturan ve doğumdan sekiz yaşa kadar olan dönemi kapsayan erken çocukluk dönemi ise, ilk öğrenmelerin başladığı ve ilk deneyimlerin kazanıldığı bir dönemdir. Erken çocukluk dönemi fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim için önemli ve yaşam kalitesinin artırılması için elverişli bir dönem olduğu için kritik bir dönem olarak adlandırılmaktadır. Erken çocukluk döneminde özellikle doğumdan altı yaşa kadar olan dönemi kapsayan okul öncesi dönem; gelişim ve öğrenmenin hızlı olduğu, kişilik gelişiminin temellerinin atıldığı, temel beceri ve alışkanlıkların kazanıldığı, ilköğretime hazır bulunuşluğun kazandırılmaya çalışıldığı ve ilk öğrenmelerin sağlandığı bir dönem olmasından dolayı önem taşımaktadır. İnsan yaşamında hayati önem taşıyan okul öncesi döneme gereken özen ve önemin verilmesi için, bu dönem çocuklarının temel özelliklerinin ve gereksinimlerinin bilinmesi; bu noktada ailelere, öğretmenlere, eğitim kurumlarına, toplum kuruluşlarına ve diğer paydaşlara düşen sorumlulukların yerine getirilmesi gerekmektedir.

NOT

Okul öncesi dönem; gelişim ve öğrenmenin hızlı olduğu, kişilik gelişiminin temellerinin atıldığı, temel beceri ve alışkanlıkların kazanıldığı, ilköğretime hazır bulunuşluğun kazandırılmaya çalışıldığı ve ilk öğrenmelerin sağlandığı bir dönem olmasından dolayı önem taşımaktadır.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

DOĞUMU İZLEYEN İLK İKİ YIL

Doğumdan sonraki dört haftayı içeren yeni doğan döneminde bebekler; refleksler ve refleks dışı motor etkinlikler sergilemektedirler. Refleksler yeni doğan bebeğin sinir sisteminin fonksiyonlarına ilişkin bilgi sunması ve bazı reflekslerin, çevresindeki objelerle ilk etkileşimini sağlaması açısından önemlidir. Yeni doğan bebekte babinski (ayak tabanının ortasına hafifçe vurulduğunda, uyarılma ile ayak parmaklarını yelpaze gibi açması), planter (ayak parmaklarının köküne bastırıldığında, bebeğin ayak parmakları ile tutmaya çalışması), patelle (dizkapağının hemen altına vurulduğunda bacağın havaya kalkması), yüzme, palmer (yakalama), moro (irkilme), göz hareketi gibi bir çok refleks yer almaktadır. Yaklaşık üçüncü ayda, reflekslerin egemenliği azalmakta, bazıları da kaybolmaktadır. Beden gelişiminin en hızlı olduğu dönem, doğumdan önceki dokuz ay ile doğumdan sonraki ilk bir yıldır. Doğumda yaklaşık 49-50 cm. kadar olan bebek, birinci yılın sonunda doğum boyunun yaklaşık yarısı kadar uzar ve ortalama 75 cm. lik bir boy uzunluğuna sahip olur. Sağlıklı bir bebek doğduğunda 3000-3250 gr. ağırlığındadır. İlk altı aya kadar ayda 600 gr., altı aydan sonra 500 gr. alır. Böylece ağırlığı altı ayın sonunda doğum ağırlığının iki katına, birinci yılın sonunda da üç katına ulaşır. Baş çevresi ayda 1 cm. büyür. Beyin ağırlığı 350 gramdan 900 grama ulaşır (Alisinanoğlu, 2004; Ceyhan, 2000; Şen, 2007; Yörükoğlu, 2006).

NOT

Refleksler yeni doğan bebeğin sinir sisteminin fonksiyonlarına ilişkin bilgi sunması ve bazı reflekslerin, çevresindeki objelerle ilk etkileşimini sağlaması açısından önemlidir.

NOT

Beden gelişiminin en hızlı olduğu dönem, doğumdan önceki dokuz ay ile doğumdan sonraki ilk bir yıldır.

KAYNAKLAR

Aksoy, P. (2009). *Okul Öncesi Eğitim Ortamlarının Niteliğinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Tokat İli Örneği).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akyüz, Y. (1996). Anaokullarının Türkiye'de Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi. *Milli Eğitim Dergisi,* 132, 11-17.

Akyüz, Y. (2001). *Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi* (8. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.

Alisinanoğlu, F. (2004). Bebeklik dönemi (0-2 yaş) ve Yeni Yürüme Döneminde (2-3 yaş) Gelişim.. *Gelişim ve Öğrenme* (Geliştirilmiş 3. Baskı) (Ed. A. Ataman), 79-99, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık Turizm Sanayi Ticaret Ltd. Şti.

Anonim (2000). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu,* Sayı: 2828, Yıl: 1983. *http://mevzuat.meb.gov.tr/html/132.htm* Erişim Tarihi: 09.07.2012.

Anonim (2003). Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu. İstanbul: AÇEV Yayınları.

Anonim (2006a). Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin) Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Anonim (2006b). *Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği.* Resmi Gazete, Sayı: 26086.

Anonim (2008). *Okul Öncesi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri.* Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Anonim (2011). *Türk Eğitim Sistemini Örgütlenmesi. http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/kitaplar/Turk_Egitim_sistemi_2011/Turk_Egitim_Sisteminin_Orgutlenmesi_2011.pdf*. Erişim Tarihi: 02.09.2012.

Anonim (2012a). *Geçmişten Günümüze Şûralar.* Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları. http://ttkb.meb.gov.tr/suralar.aspx. Erişim Tarihi: 25.08.2012.

Anonim (2012b). *Kalkınma Planları (1-9).* Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları. *http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp.* Erişim Tarihi: 26.09.2012.

Anonim (2012c). www.acev.org. Erişim Tarihi: 07.09.2012.

Anonim (2012d). *Okul Öncesi Eğitimi için Anasınıfları ve Oyun Parkları Donanımı. http://www.cydd.org.tr/sayfa.asp?id=56.* Erişim Tarihi: 09.09.2012.

Anonim (2012e). *Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün eğitim 2011-2012.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Bakanlığı Yayını.

Anonim (2012f). *Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği.* Resmi Gazete, Sayı: 28360. Erişim Tarihi: 21.07.2012.

Anonim (2012g) *Okulöncesi Eğitim Programı* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

Anonymous (2011). *National Sysyem Overview on Education Systems in Europe*. *http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurypedia_en.php*. *Erişim Tarihi:* 08.09.2012.

Anonymous (2012). *Education At a Glance.* Paris: OECD Publication.

Aral, N., Kandır, A. ve Can Yaşar, M. (2001). *Okul Öncesi Eğitim 1.* İstanbul: YA-PA Yayınları.

Avcı, N. (2007). *Gelişimde 0-3 Yaş "Yaşama Merhaba"* (4. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

Aydın, O. (2005). Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Gelişim Özellikleri. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* Cilt: 1 (Yay. Haz. M. Sevinç), 132-141, Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş., İstanbul.

Aytaç, K. (1998). *Avrupa Eğitim Tarihi* (3. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No:58.

Barnett, W. S. (2002). Early Childhood Education. *School Reform Proposals: The Research Evidence* (Ed. A. Molnar), 1-26. Greenwich, CT: Information Age Publishing.

Bilgin, M. (2007a). Bedensel Gelişim. *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (2. Baskı). (Yaz. B. Y. İnanç, M., Bilgin ve M. K. Atıcı), 76-88, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Bilgin, M. (2007b). Cinsel Eğitim. *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (2. Baskı). (Yaz. B. Y. İnanç, M., Bilgin ve M. K. Atıcı), 103-111, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Bilgin, M. (2007c). Toplumsal Gelişim. *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (2. Baskı). (Yaz. B. Y. İnanç, M., Bilgin ve M. K. Atıcı), 186-215, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Bodrava, E. and Leong, D. J. (2012). Learning and Development of Preschool Children from Vygotskian Perspective. *Vygotsk's Educational Theory in Cultural Context* (Ed. Gindis, B., Agayev, V. S. and Miller, S. M.), 156-176, USA:Cambridge University Press.

Buldu, M. (2010). Okul Öncesi Dönemde Matematiksel Kavram Gelişimi. *Okul Öncesi Matematik Eğitimi* (1. Baskı) (Ed. B. Akman), 28-47, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Can, G. (2002). Kişilik Gelişimi. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (2. baskı) (Ed. B. Yeşilyaprak), 109-140, Ankara: Pegem A Yayınları.

Ceyhan, A. A. (2000). Doğum Öncesi Gelişim, Doğum ve Yeni Doğan Bebeklerin Özellikleri. *Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi* (Ed. E. Ceyhan), 73-96, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1218, Açık Öğretim Fakültesi No:698.

Clements, D. H. (2001). Mathematics in the Preschool. *Teaching Children Mathematics,* 7 (5), 270-275.

Cömert, D. ve Erdem, E. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Aile Katılımı Etkinlikleri.* Ankara: Eğiten Kitap.

Çağdaş, A. ve Şahin Seçer, Z. (2011). *Anne Baba Eğitimi.* Ankara: Eğiten Kitap.

Dağlı, A. (2007). *Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan ilköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Türkçe ve Matematik Derslerindeki Akademik Başarılarının Karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, Ö. (2005). *Program Geliştirmede Yeni Yönelimler. Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme* (8. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Deretarla Gül, E. (2007). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. G. Haktanır), 153-174, Ankara: Anı Yayıncılık.

Dinçer, Ö. (2012). *12 Yıl Zorunlu Eğitim: Sorular ve Cevaplar*. *http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf.* Erişim Tarihi: 14.09.2012.

Dinçsoy, Ö. (1995). *2000'e Beş Kala Türk Eğitim Sistemi "Genel Bir Bakış".* Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Doğan, Ö. (2007). Okul Öncesi Eğitime Temel Olan Görüşler. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. G. Haktanır), 25-37, Ankara: Anı Yayıncılık.

Erden, Ş. (2012). Okul Öncesi Eğitim Kurumları ve Çeşitleri. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. F. Gülaçtı ve S. Tümkaya) (2. Baskı), 289-311, Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hiz. Tiz. Ltd. Şti.

Erdiller, Z. B. (2010). Erken Çocukluk Eğitiminde Temel Kuram ve Yaklaşımlar. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. İ. H. Diken), 56-92, Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hiz. Tiz. Ltd. Şti.

Feeney, S. and N. K. Freeman. (1999). *Ethics and the Early Childhood Educator: Using the NAEYC Code*. Washington, DC: NAEYC.

Gülaçtı, F. (2010). Türkiye'de ve Dünyada Erken Çocukluk ve Okul Öncesi Eğitimi. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. F. Gülaçtı ve S. Tümkaya), 1-20, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Gültekin, M. (2008). Okulöncesi Eğitimi Geliştirme Model ve Yaklaşımları. Okulöncesi Eğitimin Düşünsel Temelleri. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (Ed. Ş. Yaşar) (1. Baskı), 173-193, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1841, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:957.

Gürkan, T. (2008). Erken Çocukluk Eğitimi ve Okul Öncesi Eğitim. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (1. Baskı) (Ed. Ş. Yaşar), 1-19, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1841, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:957.

Gürol, A. (2012). Okul Öncesi Eğitime Temel Olan Görüşler. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. F. Gülaçtı ve S. Tümkaya) (2. Baskı), 91-107, Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hiz. Tiz. Ltd. Şti.

Güven, G. ve Azkeskin, K. E. (2010). Erken Çocukluk Eğitimi ve Okul Öncesi Eğitim. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. H. İ. Diken), 1-53, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Hohmann, M. ve Weikart, D. P. (2000). *HIGHSCOPE: Okul Öncesi ve Çocuk Bakım Programları için Etkin Öğrenme Uygulamaları Küçük Çocukların Eğitimi* (çev: S. S. Kohen ve Ü. Öğüt). İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı Yayını No 1.

Huitt, W. and Hummel, J. (2003). Piaget's Theory of Cognitive Development. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University.

İnanç, B. Y. (2007). Duygusal Gelişim. *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (2. Baskı). (Yaz. B. Y. İnanç, M., Bilgin ve M. K. Atıcı), 167-183, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kantarcıoğlu, S. (1973). *Rehberlik Örgütü.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Karadağ, A. (2006). *Okul Öncesinde Çoklu Zekâ.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Kök, M. (2010). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel, Psikolojik, Sosyal ve Eğitsel Ortam Özellikleri. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. S. Tümkaya ve F. Gülaçtı), 259-277, Ankara: Nobel Yayınevi.

Köksalan, M. (2010). Okul Öncesi Eğitimin Tarihi Gelişimi. *Erken Çocukluk Eğitim,.* 71-83, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuru Taraşlı, N. (2007). Okul Öncesi Eğitimin Tanımı Kapsamı ve Önemi. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. G. Haktanır), 1-24, Ankara: Anı Yayıncılık.

Lokumcu Tozar, S. B. (2011). *Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan İlköğretim 1. Sınıf Öğrencilerinin Okula Hazır Bulunuşluklarındaki Farklılıklar ve Çözüm Önerileri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Magnuson, K. A, Meyers, M. K, Ruhm, C. J and Waldfogel, J. (2004). Inequality in Pre-School Education and School Readiness. *American Educational Research Journal,* 41 (1), 115–157.

Mooney, C. G. (2000). *Theories of childhood: An Introduction to Dewey Montessori, Erikson, Piaget and Vygotsky*. St. Paul, MN: Redleaf Press.

Morrison, G. S. (1998). *Early Childhood Education Today.* Merrill an Imprint if Prentice Hall, Saddle River (ed. 7th), 100-108, Colombus, Ohion:New Jersey.

Nance, R. (2009). The Importance of Early Childhood Education. *Quest Clup Paper,* Aprıl 3, 1-19.

Narongraksakhet, I. and Kaba, A. (June 2010 - May 2011). Al-Ghazali's Thoughts on Education. *Journal of Islamic Studies*, 5 (1), 1-11.

Oktay, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem* (2. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tiz. San. Ltd. Şti.

Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R. ve Unutkan, Ö. (2003). *Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?* İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Oktay, A. (2006). Okulöncesi Eğitimin Düşünsel Temelleri. *Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri* (Ed. Ş. Yaşar) (1. baskı). 11-28, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1219, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:699.

Orçan, M. (2011). Sosyal Gelişim. *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim* (Ed. M. E. Deniz). 127-183, Ankara: Ertem Basım Ltd. Şti

Ömeroğlu, E. Yazıcı, Z. ve Dere, H. (2005). Okul Öncesi Eğiti Kurumlarında Ebeveynin Eğitime Katılımı. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* 2. Cilt (Yay. Haz. M. Sevinç). 440-446, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ömeroğlu-Turan, E. (2006). Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel ve Eğitsel Ortamları. *Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri* (Ed. Ş. Yaşar), 59-70, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1219, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 699.

Önder, A. (2004). *Ailede İletişim, Konuşarak ve Dinleyerek Anlaşalım* (2. baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Öymen Gür, Ş. ve Zorlu, T. (2002). *Çocuk Mekânları* (1. baskı). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Parkay, F. W. and Stanford, B. H. (2007). *Becoming a Teacher*. Boston: Allyn and Bacon.

Pianta, R. C. (2007). Preschool is School, Sometimes: Making Early Childhood Education Matter. *Education Next,* 7 (1), 44-49.

Poyraz, H. (2003). Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Fiziksel Şartlar ve Fiziksel Güvenlik (Yay. Haz. H. Poyraz ve H. Dere). *Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri* (2. Baskı), 53-70, Ankara: Anı Yayıncılık.

Qadiri, F. and Manhas, S. (2009). Parental Perception Towards Preschool Education Imparted at Early Childhood Education Centers. *Stud Home Comm Sci,* 3 (1), 19-24.

Rousseau, J. J. (2007). *Emile "Bir Çocuk Büyüyor"* (Yay. Haz. Ü. Akagündüz) (6. Baskı). İstanbul: Selis Kitaplar.

Seyrek, H. ve Sun, M. (2005). *Okul Öncesi Eğitiminde Oyun.* İzmir: Müzik Eserleri Yayınları.

Sezer, T. (2009). Okul Öncesi Çocuğunun Temel Özellikleri ve Gereksinimleri. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. S. Tümkaya ve F. Gülaçtı), 155-196, Ankara: Nobel Yayınları.

Spencer, J. (2005). Understanding Child Development, *Young Consumers: Insight and Ideas for Responsible Marketers,* 6 (1), 16 – 21.

Sylva, K.,. Melhuis, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, İ., Taggort, B. and Elliot, K. (2003). The Effective Provision of Pre-School Education Project Findings from the Preschool Period. *Early Childhood Research Quarterly, 21* (1), *76–92.*

Şahin, E. (2005). *Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenleri için Uygulama Kılavuzu.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahinkaya, R. (1970). *Ana Okulları ve 2-6 Yaş Grubu Çocukların Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Ziraat Fakültesi Yayınları: 417, Ders Kitabı: 144.

Şanlıer, N. (2005). Çocuğun Gelişiminde Beslenmenin Önemi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2. Cilt* (Yay. Haz. M. Sevinç), 473-478, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Şen, S. (2007). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Temel Özellikleri ve Gereksinimleri. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. G. Haktanır), 71-123, Ankara: Anı Yayıncılık.

Temel, F. (2006). Türkiye'de Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması. *Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri* (Ed. Ş. Yaşar), 111-118, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1219, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 699.

Temel, F. (2008). Dünyada ve Türkiye'de Okul öncesi Eğitim. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (Ed. Ş. Yaşar) (1. Baskı), 43-64, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1841, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 957.

Tobin, J. J., Wu, D. Y. H. and Davidson, D. H. (1991). *Preschool in Three Cultures: Japan, China, and the United States.* New Haven, CT: Yale University Press.

Tos, F. (2001). *Çocuğun Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim* (1. baskı). İstanbul: Kariyer Yayıncılık İletişim, Eğitim Hiz. Ltd. Şti.

Tümkaya, S. (2012). Okul Öncesi Eğitim Döneminde Ailenin Rolü ve Önemi. *Erken Çocukluk Eğitimi* (2. Baskı) (Ed. F. Gülaçtı ve S. Tümkaya), 335-369, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Ural, O. ve Ramazan, O. (2007). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü. *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Ed. S. Özdemir, H. Bacanlı ve M. Sözer), 9-61, Ankara: Türk Eğitim Derneği.

Ülke Kürkçüoğlu, B. (2010). 0-6 Yaş Arası Çocukların Temel Gelişimsel Özellikleri: Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Erken Çocukluk Eğitimi (*Ed. İ. H. Diken), 135-167, Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tiz. Ltd. Şti.

Weikart, D. P. (1990). Okul Öncesi Çocuklar İçin Temeller: High/Scope Yaklaşımı. Çocuk Gelişiminde Erken Destek Projesi: Türkiye Örneği. *"Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller" Seminer Bildirileri* (Ed. S. Bekman), 63-123, İstanbul: UNICEF Yayınları.

Wilburn, R.E. (2000). *Understanding the Preschooler.* New York, USA: Peter Lang Publishing.

Yaşar, Ş. (2008). Okulöncesi Eğitimde Temel Alışkanlıklar ve Sosyal Davranışların Kazanılması. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (1. Baskı) (Ed. Ş. Yaşar), 139-153, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1841, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 957.

Yavuzer, H. (2002a). *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. (15. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2002b). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* (14. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2004). *Ana-Baba Çocuk* (17. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.

Yeşilyaprak, B. (2007). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri* (15. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yörükoğlu, A. (2006). *Çocuk Ruh Sağlığı Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları* (28. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

Öğretmen Hatice ÖZTÜRK - Keçiören Anadolu Sağlık Meslek Lisesi
Öğretmen Leyla KABAK - Keçiören Anadolu Sağlık Meslek Lisesi

BÖLÜM 2

İnsan anatomisi ve fizyolojisi dersinde, anatomi ve fizyolojinin tanımı, vücudun bölümleri ve boşlukları, hücreler, dokular, vücuttaki zarlar, hareket sistemi, sinir sistemi, endokrin sistem, dolaşım sistemi, solunum sistemi, sindirim sistemi, boşaltım sistemi, üreme sistemi ve duyu organları konularına yer verilmiştir.

ANATOMİ VE FİZYOLOJİNİN TANIMI

Anatomi, insan vücudunu oluşturan yapıların normal şeklini, yapısını, pozisyonunu, organları ve bu organlar arasındaki yapısal ve fonksiyonel ilişkileri inceleyen bilim dalıdır. Fizyoloji ise insan vücudunu oluşturan yapıların ve organların fonksiyonlarını ve bu fonksiyonların nasıl yerine getirildiğini inceleyen bilim dalıdır. Anatomi; makroskobik, mikroskobik ve gelişim anatomisi olarak üç bölüme ayrılır (Hatipoğlu, 2001; Özden, 2003).

VÜCUDUN BÖLÜMLERİ VE BOŞLUKLARI

İnsan vücudu, baş (caput), boyun, (collum), gövde (truncus), alt ve üst uzuvlar (ekstremitalis süperior, ekstremitalis inferior) olmak üzere incelenir.

Baş (Caput): Kafa, yüz bölgelerinden oluşmuştur. Baş bölümünde kafatası boşluğu (cavitas cranii), ağız boşluğu (cavitas oris) ve göz çukuru bulunur.

Boyun (Collum): Boyun, kafa ve gövdeyi birleştiren bölümdür.

Gövde (Truncus-Corpus): Gövde bölümü; göğüs, karın, perine, arkada sırt ve bel bölgelerinden oluşur. Bu bölümde üç boşluk vardır. Göğüs (thorax), karın (abdomen) ve leğen (pelvis) boşluğudur. Göğüs boşluğu ile karın boşluğu birbirinden diaphragma kası ile ayrılmıştır (Yıldırım, M. 1997).

Uzuvlar (Ekstremiteler): Alt ve üst ekstremite olarak ayrılır. **Üst Ekstremiteler**; omuz, kol, ön kol ve el bölgelerinden oluşur. **Alt Ekstremiteler;** kalça, uyluk, diz, bacak, ayak bölgelerinden oluşur (Doğan, 2009; Özden, 2003; Solomon, 2003).

HÜCRELER

Canlı organizmasını oluşturan en küçük ve işlevsel birim, hücredir. İnsan vücudunu oluşturan doku, organ ve yapılar birçok hücrenin ve hücreler arası destek yapıların bir araya gelmesiyle oluşmuştur.

HÜCRENİN BÖLÜMLERİ

Hücrenin çevresi zar ile sarılıdır. Ortada çekirdek ve hücre gövdesi (sitoplazma) bulunur.

Hücre Gövdesi

Hücre çekirdeği (nukleus) ile hücre zarı (plazmalemma) arasında yer alan kısma sitoplazma denir. Sitoplazmanın içinde değişik büyüklükte ve dağınık durumda partiküller ve organeller bulunur.

KAYNAKLAR

Anonim. (2012*). Duyu Organları*. [Online]http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/EHSM/1210/unite10.pdf. Erişim Tarihi: 29.112012.

Anonim. (2008). *Organlarımız ve Anatomi*. [Online] http://www.mezatforum.com/forum/showthread. php?344-Organlar%FDm%FDz-ve-Anatomi. Erişim Tarihi: 29.11.2012.

Doğan, T. (2009). *Fonksiyonel Anatomi (4. baskı)*, Ankara: HYB Basın Yayın.

Frank, H., Netter M.D. T., Hansen, J. (2005). *İnsan Anatomisi Atlası***,** Newyork: University of Rochester School of Medicine and Dentisty Rochester.

Guyton, H. (2007). *Tıbbi Fizyoloji* (çev: H. Çavuşoğlu, B. Çağlayan, Yeğen), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.

Hatipoğlu,T. (2001). *Anatomi ve Fizyoloji (*13. baskı), Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Kocatürk, U. (1991). *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Ankara Ünüversitesi Basımevi.

Ozan, H.(2005). *Ozan Anatomi*, Ankara: Klinisyen Tıp Kitabevleri.

Özden, M. (2003). *Anatomi ve Fizyoloji*, Ankara: Feryal Matbaası.

Rende, L., Kuzu, S. ve Şankazan, Ş. (2007). *Anatomi ve Fizyoloji*, İstanbul: İhlas Gazetecilik.

Solomon, E. P. (2003). *İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş* (4. baskı) (çev: B. Süzen), İstanbul: Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret LTD. ŞTİ.

Tekelioğlu, M. (1989). *Genel Tıp Histolojisi*, İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.

Vannını, V., Umberto D. ve Eugenio D. R.(1992). *Anatomi Atlası,* İstanbul: Birol Yayınevi.

Yıldırım, M. (1999). *İnsan Anatomisi*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Yıldırım, M. (1997). *Resimli Anatomi Sözlüğü*, İstanbul: Yüce Yayınları.

PSİKOLOJİ

Öğr. Gör. Pınar ÇİÇEKOĞLU - Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü

BÖLÜM 3

Psikoloji kapsamında; psikolojiye giriş, psikolojinin bir bilim olarak gelişimi, psikolojinin alanları, psikolojinin biyolojik temelleri, zekâ ve zekâ kuramları, duyum, algı ve bellek, güdüler ve duygu-heyecanlar, savunma mekanizmaları ve normal dışı davranışlar yer almıştır.

PSİKOLOJİYE GİRİŞ

Psikoloji, psyche (nefes, ruh, zihin) ve logos (düzenli söz, bilgi) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Tarihsel gelişim içerisinde psikolojinin tanımının farklı şekillerde yapıldığı görülmektedir. Genel olarak psikoloji, insan ve hayvan davranışlarının nedenlerini inceleyen bir bilim dalıdır. İnsandaki davranış örneklerinin bilimsel olarak incelenmesiyle ilgili disiplinler, davranış bilimleri kavramı içinde ele alınır. Davranış bilimlerinin temel amacı "İnsan niçin ve nasıl davranır?" sorusuna yanıtlar bulmaya çalışmaktır. Davranış sözcüğü, geniş anlamıyla bireyin herhangi bir durum karşısındaki tepkisidir. Eskiden davranış görülebilen ya da işitilebilen bedensel hareketler olarak kabul edilirdi. Bugün ise davranış gözlenebilen ve doğrudan gözlenemeyen duygu, düşünce, algılama, tutum ve zihinsel süreçleri de kapsar. Yirminci yüzyılın başında bir davranış bilimi olduğunu ilan eden ilk disiplin psikoloji olmuştur (Atkınson, vd., 2010; Baymur, 2010; İmamoğlu ve Arıcı, 2011, Sayıl, 1998).

NOT

Genel olarak psikoloji, insan ve hayvan davranışlarının nedenlerini inceleyen bir bilim dalıdır.

NOT

Davranış bilimlerinin temel amacı "İnsan niçin ve nasıl davranır?" sorusuna yanıtlar bulmaya çalışmaktır.

NOT

Bugün ise davranış gözlenebilen ve doğrudan gözlenemeyen duygu, düşünce, algılama, tutum ve zihinsel süreçleri de kapsar.

Tablo 1. Psikolojinin Tanımı

Organizma	Davranış	Bilim	Amaçlar
İnsan	**Gözlenebilen;** Konuşma Yazma Yürüme Koşma	Her bilimin bir ilgi alanı vardır.	Psikoloji, bilimsel yöntemlerin kullanılması ile insan davranışlarının daha güvenilir şekilde tanımlanabileceğini öngörmektedir (Betimleme).
		Psikolojinin alanı organizmanın davranışlarıdır.	
		Her bilim güvenilir yollarla bilgileri toplar.	Psikoloji, konu edindiği insan davranışlarını genel bir şekilde anlamak ve açıklamak ister (Açıklama).
Hayvan		Psikoloji, bilimsel metotlarla bilgilerini toplar.	
	Özel teknik ve araçlarla kaydedilebilen; Öğrenme Düşünme Unutma	Psikoloji, davranış üzerindeki bilimsel araştırmalara göre teorilere ulaşır.	Psikoloji, içinde bulunduğu koşullarda gelecekle ilgili tahminlerde bulunur (Yordama-Önceden kestirme).
		Her bilim uygulanabilecek sonuçlar verir.	
		Psikolojinin bulgularından tıp, eğitim, endüstri, vb. alanlar yararlanır.	Psikoloji, insan davranışlarını etkileyerek kontrol altına alır (Kontrol).

(Yalçın, 2009)

KAYNAKLAR

Anlı, İ. (2010). Psikanalitik Kuramlar, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Anonim (2011). Endokrin Sistem.http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/720S00026.pdf. Erişim Tarihi:27.08.2012

Atkınson, L.R.,Atkınson, C. R., Smıth, E.E., Bem, J. D., and Hoeksema, S.N. (2010). Psikolojiye Giriş (çev: Y. Alogan), Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Bacanlı, H. (2007). Eğitim Psikolojisi. http://www.pegema.com.tr/dosyalar/dokuman/14122007102602egitim%20psikolojisi%20H.ba canli.pdf. Erişim Tarihi:27.08.2012.

Bayar, P. (2010). Türkiyede Spor Psikolojinin Gelişimi. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, VIII (4), 131-136.

Baymur, F. B: (2010). Genel Psikoloji, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Bayraktar, R. (2011). Davranışın Gelişimi. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 43-65, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Cüceloğlu, D. (2011). İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çoştur, R. (2011). İnsan Öğrenmesi ve Bellek. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 93-127, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Daş, C. (2009). Geştalt Terapi. Psikoterapi Yöntemleri Kuramlar ve Uygulama Yönergeleri (Ed. E. Köroğlu ve H. Türkçapar), 171-215, Ankara: HYB Basım Yayın.

Doğan, B. Y. (1998). Kişilerarası İlişkilerde Çağdaş Kuramlar. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 303-312, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Ekşi, A. (1999). Çocukluk Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları. Ben Hasta Değilim, Çocuk sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü (Ed. A. Ekşi), 98-106, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Erermiş, S. ve Aydın, C. (1999). Çocuk Ruh Sağlığı Yönünden Enüresis/Emkompresis. Ben Hasta Değilim, Çocuk sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü (Ed. A. Ekşi), 109-123, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Erten, Y. ve Aydın, E. (2009). Psikanaliz ve Psikanalitik Psikoterapi. Psikoterapi Yöntemleri Kuramlar ve Uygulama Yönergeleri (Ed. E. Köroğlu ve H. Türkçapar), 77-145, Ankara: HYB Basım Yayın.

Gülerce, A. (2011). Dürtüler ve Güdülenme. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 171-193, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Hatiboğlu, M.T. (2003). Anatomi. Ankara: Hatiboğlu Yayınları.

Heuer, J.R. (1999). Psychology of Intelligence Analysis.https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/psychology-of-intelligence-analysis/PsychofIntelNew.pdf Erişim tarihi: 217.08.2012.

İmamoğlu, O.ve Arıcı, H. (2011). Bir Sanat ve Bilim Olarak Psikoloji. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 1-23, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

İnanç, B.Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M.K. (2007). Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi. http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/250720071828521.%20Sayfa.pdf. Erişim Tarihi:1.09.2012

Karadakovan, A. (1993). Sinir Sistemi Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı. İzmir: Saray Tıp Kitabevleri.

Karakaş, S. (2011). Algı. Psikolojiye Giriş (Ed. S. Karakaş ve R. Eski), 241-259, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Kartallar, R. (1998a). Zekâ. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 41-55, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Kartallar, R. (1998b). Duygular. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 67-83, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Koptagel, G. İ. (1984). Tıpsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri. İstanbul: Beta Bakım Yayım Dağıtım

Morgan, C. (1989). Psikolojiye Giriş. Anakara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Morris, C.G. (2002). Psikolojiyi Anlamak (Psikolojiye Giriş) (çev: H.B. Ayvaşık, M. Sayıl), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Okyavuz, Ü. (1998a). Sağlık Psikolojisi. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 241-247, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Okyavuz, Ü. (1998b). Algı. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 33-41, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Oltmanns, F. T.,Neale, M. J. and Davison, C. G. (2003). Anormal Davranışlar Psikolojisinde Vak'a Çalışmaları (çev: İ. Dağ,), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Özden, Y. (2005). Öğrenme ve Öğretme. http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/2411 2007162753%C3%96%C4%9Frenme%20ve%20%C3%96%C4%9Fretme%20.pdf. Erişim Tarihi: 27.08.2012.

Öztürk, O.M. (2002). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları (9. Baskı), Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Öztürk, O.M. (2008). Psikanaliz ve Psikoterapi (4. Baskı), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Palabıyıkoğlu, R. (1998a). Bir Bilim Dalı Olarak Psikoloji. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 5-18, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Palabıyıkoğlu, R. (1998b). Sosyal Psikoloji. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 253-275, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Palabıyıkoğlu, R. (1998c). Bellek Sistemleri. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 83-105, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Plotnık, R. (2009). Psikoloji'ye Giriş. (çev: T. Geniş), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Sarsılmaz, M. (2012). Merkezi Sinir Sistemi. http://www.sifa.edu.tr/dosyalar/45/ MerkeziSS_2012_2s.pdf. Erişim Tarihi: 27.08.2012.

Sayıl, I. (1998). Davranış Bilimlerine Giriş. Davranış Bilimlerine Giriş (Ed. Y. B. Doğan), 1-5, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Sullivan, S.H. (2003). Psikolojik Bozuklukların Temelleri (çev: T. Göbekçin,), Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Süzen, L.B.,(2008). İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş. 387-423, ;İstanbul: bedray Basın Yayın LTD.ŞTİ.

Şenol, S. (2006). Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı, Ankara: HYB Yayıncılık.

Türkçapar, H., Sungur, M. ve Sargın, E. (2009). Bilişsel Davranışçı Terapiler. Psikoterapi Yöntemleri Kuramlar ve Uygulama Yönergeleri (Ed. E. Köroğlu ve H. Türkçapar), 77-145, Ankara: HYB Basım Yayın.

Ünlü, S. (2001). Psikoloji (Ed. A. Hakan). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Yalçın, S. (2009). Psikoloji, Ankara: Songür Eğitim Hizmetleri.

ANNE ÇOCUK SAĞLIĞI VE İLK YARDIM

Doç. Dr. Ender DURUALP - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

BÖLÜM 4

Anne çocuk sağlığı ve ilk yardım kapsamında; anne ve çocuk sağlığı, 0-6 yaş çocuklarında fiziksel büyüme ve izlemi, 0-6 yaş çocuklarında görülen çocuk hastalıkları ve korunma yolları, 0-6 yaş çocuklarında görülen kazalar, korunma ve ilk yardım uygulamaları konularına yer verilmiştir.

ANNE VE ÇOCUK SAĞLIĞI

Çocuklar, geleceğin yetişkinleri olarak özenle yetiştirilmesi ve eğitilmesi, tüm gereksinimlerinin karşılanması gereken değerli bireylerdir. Erişkinlerden farklı gereksinimleri olan, kendine özgü gelişen bir canlıdır ve erişkinin küçük bir kopyası değildir. *Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde, 18 yaşını tamamlayıncaya kadar her insanın "çocuk" sayılacağı belirtilmektedir.* Çocuklar sağlık yönünden nüfusun en duyarlı kesimini oluşturmakta ve sağlığının sürdürülmesi ve iyileştirilmesi için erişkine gereksinim duymaktadır. Çocuk sağlığının korunması ve geliştirilmesi, tüm toplumların öncelikli hedefleri arasındadır. Gelişmekte olan ülkeler için çocuk sağlığı, sağlıklı bir nesil yetiştirilmesi yönünden önem taşımaktadır. Anne sağlığı, çocuk sağlığının temel bir belirleyicisidir ve çocukların sağlık düzeyleri annelerin sağlığı ile yakından ilişkilidir. Kadınların ve çocukların sağlık düzeyleri toplum sağlığının ve gelişmişliğin önemli bir belirleyicisi ve göstergesidir (Çavuşoğlu, 2008; Törüner ve Büyükgönenç, 2012). *Annenin sağlıklı olması, sağlıklı gebelik geçirmesi hem kendi hem de doğacak çocuğunun sağlığını yakından ilgilendirdiğinden, sağlıklı nesiller yetiştirilmesinde, anne ve çocuk sağlığı ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirilmektedir.*

NOT

Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde, 18 yaşını tamamlayıncaya kadar her insanın "çocuk" sayılacağı belirtilmektedir.

NOT

Annenin sağlıklı olması, sağlıklı gebelik geçirmesi hem kendi hem de doğacak çocuğunun sağlığını yakından ilgilendirdiğinden, sağlıklı nesiller yetiştirilmesinde, anne ve çocuk sağlığı ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirilmektedir.

Anne sağlığının önemi tartışılmaz olmakla beraber, kadına verilen bakımı, üreme sistemi işlevleri ve hastalıkları, gebelik ve doğum konuları ile sınırlandırmak doğru değildir. Kadının tüm yaşam evreleri boyunca sağlığını koruyucu ve geliştirici önlemlerin alınması gerekmektedir. Çocukluk dönemlerinde kızların erkeklerle eşit statüde eğitim, öğretim, beslenme hizmetlerine ulaşmaları ve yararlanmaları önemlidir. Ergenler, dönemde erken evlilik, erken dönemde cinsel deneyim, cinsel istismar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, sağlıksız düşükler gibi tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Hem kadın hem de bebeğin sağlığı açısından önemli olan doğurganlık döneminde kadının yararlandığı sağlık hizmetlerine ulaşması, hizmetlerin kalitesi ve ulaşılabilirliği önem taşımaktadır (Şentürk, 2008). Menopoz döneminde kadınlarda kemik erimesi (osteoporoz), kalp ve dolaşım sistemi hastalıkları ve menopoza bağlı sorunlar (üreme sisteminde değişiklikler, mesane kapasitesinde azalma, hipotiriodi, hipertirodi vb.) görülmektedir (Özkan, 2008; Şentürk, 2008). Yaşlılıkta kadınların karşılaştığı sorunlar arasında hareket güçlüğü, osteoporoz, kalp-damar hastalıkları, mental hastalıklar, meme kanseri jinekolojik ve diğer kanserler bulunmaktadır (Şentürk, 2008).

Anne ve Çocuk Sağlığını Etkileyen Faktörler ve Göstergeler

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, yalnızca hastalığın olmayışı değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir. Bu karmaşık ve geniş tanıma karşın, geleneksel olarak hastalığın varlığı, sağlığın göstergesi olarak kabul edilmektedir. İnsan sağlığına önem

NOT

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, yalnızca hastalığın olmayışı değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâlidir.

KAYNAKLAR

Akçay, T. (2008). Büyüme ve Gelişme. *Annelere Öğütler* (1. Baskı), (Ed. İ. Devecioğlu), 54-62, İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

Aksu, H. (2008). Kontraseptif yöntemler. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 288-331, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Akyıldız, N. (2000). *Anne ve Çocuk Sağlığı* (2. Baskı), İstanbul: Turan Ofset.

Anonim (2009a). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.

Anonim (2009b). *Türkiye İstatistik Kurumu Ölüm İstatistikleri 2008.* Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Anonim (2010a). *Binyıl Kalkınma Hedefleri Türkiye Raporu 2010* (Eds. S. Alata, H.M. Arslan, B.B. Baran ve N. Duman), 33-44, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı.

Anonim (2010a). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni Türkiye Sağlık Araştırması 2008. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8407. Erişim tarihi: 02.08.2012

Anonim (2011a). Mortalite. *T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2010*, 9-18, Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.

Anonim (2011b). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Aile Planlaması Modülü.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Anonim (2012). Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus İstatistikleri. http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11. Erişim Tarihi: 02.08.2012.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2001). *Çocuk Gelişimi 1*. İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., Kaptan Ofset.

Balık, İ. (2008a). Kızamık. *Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi. Sistemlere göre Enfeksiyonlar* (3. Baskı), (Ed. A.W. Topçu, G. Söyletir ve M. Doğanay), 1218-1225, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Balık, İ. (2008b). Kızamıkçık. *Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi. Sistemlere göre Enfeksiyonlar* (3. Baskı), (Ed. A.W. Topçu, G. Söyletir ve M. Doğanay), 1225-1227, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Başkan-Gülnar, S. (2004). Bağışıklama. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 45-49, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Berk, L.E. (2006). *Child Development* (7. ed.). Boston: Pearson Education.

Bilir, Ş. (1994). *Anne ve Çocuk Sağlığı* (5. Baskı), Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Coşkun, A. (2002). Doğum Öncesi Yaklaşım Yüksek Riskli Gebeliklerin Fetüs/Yenidoğana Etkisi ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Temel Neonatoloji ve Hemşirelik İlkeleri* (Ed. T. Dağoğlu ve G. Görak), 57-94, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Çavuşoğlu, H. (2008). *Çocuk Sağlığı Hemşireliği 1* (9. Baskı), Ankara: Sistem Ofset Basımevi.

Çiftçi, E. ve Doğru, Ü. (2008). Döküntülü Hastaya Yaklaşım. *Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi. Sistemlere Göre Enfeksiyonlar* (3. Baskı), (Ed. A.W. Topçu, G. Söyletir ve M. Doğanay), 1211-1218, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Demirsoy, S. (2002). *Fizik Muayeneye Giriş*. Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamalar (Ed. S. Demirsoy), 9-37, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Doğru, Ü. ve Çiftçi, E. (2004). Çocukluk Çağı Döküntülü Hastalıkları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 305-308, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Dramalı, A., Kaymakçı, Ş., Özbayır, T., Yavuz, M. ve Demir, F. (2003). *Temel İlk Yardım Uygulamaları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Ertem, G., Akduman, S. ve Şen, A. (2006). *Ev Kazalarından Korunma ve İlk yardım*. İstanbul: Gül Matbaacılık ve Reklamcılık.

Feldman, R.S. (2004). *Child Development* (3. Ed.). New Jersey: Pearson Education.

Görak, G., Svaşer, S. ve Yıldız, S. (2011). *Bulaşıcı Hastalıklar Hemşireliği*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

İbrahimoğlu, L. (2008). Gebelik ve Doğum. *Annelere Öğütler* (1. Baskı), (Ed. İ. Devecioğlu), 1-15, İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

İnce, E. ve Çiftçi, E. (2004a). Üst Solunum Yolu Enfeksiyonları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 255-259, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

İnce, E. ve Çiftçi, E. (2004b). Kabakulak. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 315-316, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

İnce, E. ve Çiftçi, E. (2004c). Poliovirus Enfeksiyonları ve Çocuk Felci (Poliomyelit). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 317-319, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

İnce, E. ve Çiftçi, E. (2004d). Difteri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 261-264, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Kandır, A. (2007). *Gelişimde Üç-Altı Yaş, Çocuğum Büyüyor* (4. baskı), İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Kavaklı, A. (1992). *Çocukluk Yaşlarında Büyüme ve Gelişme* (1. Baskı), İstanbul: Hilal Matbaacılık.

Kliegman, R.M. (1997). Fetüs ve Yenidoğan Bakımı. *Nelson Essentials of Pediatrics* (2.ed.), (çev Ed. M. Tuzcu), 157-213, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti ve Yüce Yayınları.

Mete, S. (2008a). Gebenin Sağlığını Değerlendirme. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 471-488, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Mete, S. (2008b). Doğum Öncesi Bakım. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 489-500, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Onat, T. (1996). *Büyüme ve Gelişme*. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları 1 (Ed. T. Onat), 40-55, İstanbul: Eksen Yayınları.

Özkan, S. (2008). Klimakteriyum ve Menopoz. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 234-258, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Sözen, C. (2006). *İlk Yardım ve Acil Bakım*. İstanbul: Göktuğ Basım Yayın.

Suskan, E. (2004a). Alt solunum Yolu Enfeksiyonları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 265-269, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Suskan, E. (2004b). Boğmaca. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları* (1. Baskı), (Ed. Ş. Cin), 270, Ankara: Baran Ofset Matbaacılık.

Süzen, L.B. (2008). *Temel İlk Yardım*. İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Şentürk, A. (2008). Kadın Sağlığı Hizmetlerinin Tarihçesi ve Yaşam Dönemlerine Göre Kadın Sağlığı Sorunları. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 124-135, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Taşpınar, A. (2008). Normal Gebelik. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 454-470, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

Thies, K.M. and Travers, J.F. (2001). *Growth and Development Through The Lifespan.* New Jersey: Slack Incorporated.

Törüner, E.K. ve Büyükgönenç, L. (2012). *Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları*. Ankara: Göktuğ Yayıncılık.

Ünsal-Atan, Ş. (2008). Gebeliğin Fizyolojisi. *Kadın Sağlığı* (1. Baskı), (Ed. A. Şirin), 580-595, İstanbul: Bedray Basın Yayıncılık Ltd. Şti.

ANNE VE ÇOCUK BESLENMESİ

Doç. Dr. Nurcan YABANCI AYHAN - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bil. Fak., Beslenme ve Diyetetik Böl.
Doç. Dr. Aslı UÇAR - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bil. Fak., Beslenme ve Diyetetik Böl.

BÖLÜM 5

Anne ve çocuk beslenmesi dersinde, beslenme ile ilgili tanımlar, besin ögeleri, beslenme sorunları, gebe ve emzikli beslenmesi, çocuk beslenmesi, besinlerin hazırlanmasında sağlık ve temizlik kuralları konularına yer verilmiştir.

BESLENME İLE İLGİLİ TANIMLAR

Toplumu oluşturan her bireyin amacı sağlıklı ve üretken olmaktır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sağlığı; ruhsal, bedensel ve sosyal olarak tam bir iyilik hâli olarak tanımlamaktadır. Kalıtım, beslenme, fiziksel çevre ve eğitim düzeyi insan sağlığını etkileyen başlıca faktörlerdir. Beslenme; doğumdan ölüme kadar geçen her süreçte, özellikle gebe ve emzikli kadınlarda, sıfır-bir yaş döneminde, okul öncesi, okul çağı ve ergenlik döneminde hem bireyin hem de toplumun sağlığını etkilemektedir. Beslenme bilimi, yaşam süresi ve kalitesinin artması ile yakından ilişkilidir. Bilim ve teknolojideki gelişmeler yaşam süresinin uzamasına neden olmuştur. Türkiye için beklenen yaşam süresi 1990 yılında 65 iken, 2007'de 73 yıla çıkmıştır (Anonymous, 2009). Yaşam süresi artarken, diyabet (şeker hastalığı), kalp hastalıkları, kanser, hipertansiyon (yüksek tansiyon) ve osteoporoz (kemik erimesi) gibi birçok kronik hastalığın görülme sıklıkları da yükselmiş, yaşam kalitesi düşmüştür. Yeterli ve dengeli beslenme yaşam süresi ve kalitesini artıran en önemli etmenlerin başında gelmektedir. Yeterli ve dengeli beslenme**,** vücudun büyümesi, yenilenmesi ve çalışması için gerekli olan enerji ve besin ögelerinin her birinin yeterli miktarlarda alınması ve vücutta uygun şekilde kullanılması durumudur (Anonim, 2006).

BESLENME

Beslenme, besinlerin üretiminden, vücuda alınıp hücrede kullanımına kadar geçen tüm evrelerde insan-bilim ilişkisini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bilim dalı, beslenmede esas olan besin ögelerinin türleri, miktarları, özellikleri ve vücuttaki işlevlerini; besinlerin bileşimini; üretimden tüketime kadar geçen süreçte uygulanan işlemlerin besin kalitesine etkilerini, cinsiyet, yaş ve özel durumu olan bireylerin beslenme planlarının yapılmasını inceler. Aşağıda beslenme biliminde sıklıkla kullanılan bazı terimler açıklanmıştır (Aksoy, 2007; Anonim, 2006; Arlı vd., 2006; Baysal, 2009; Beyazova vd., 2000; Insel vd., 2011, Merdol vd., 1999).

Beslenme

Beslenme, büyüme, gelişme ve sağlıklı olarak yaşamın devamının sağlanması için besin ögelerinin vücuda alınması ve kullanılmasıdır.

NOT

Beslenme, büyüme, gelişme ve sağlıklı olarak yaşamın devamının sağlanması için besin ögelerinin vücuda alınması ve kullanılmasıdır.

Besin

Besin ve besin ögesi birbirinden farklı terimlerdir. Yenilebilen bitki ve hayvan dokuları ve bunlardan yapılan ürünler, besin olarak isimlendirilir. Örneğin, ıspanak, bezelye, salatalık, karpuz, et, sucuk, sosis, yumurta, süt, peynir, tereyağı, un, ekmek, bisküvi, vb. besindir.

NOT

Yenilebilen bitki ve hayvan dokuları ve bunlardan yapılan ürünler, besin olarak isimlendirilir.

KAYNAKLAR

Aksoy, M. (2007). *Ansiklopedik Beslenme Diyet ve Gıda Sözlüğü.* Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Anderson, J.B., Shuster, T.A., Hansen, K.E., Levy, A.S. and Volk, A. (2004). A camera's view of consumer food-handling behaviors. *J Am Diet Assoc*, 104, 186-191.

Anonim. (2006). *Türkiye'ye Özgü Beslenme Rehberi* (4. baskı). Ankara: Onur Matbaacılık.

Anonim. (2008). *Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi Beslenme Modülleri*, Sağlık Bakanlığı Yayın No:722. Ankara: İlkay Ofset Matbaacılık.

Anonymous. (1995). *Physical Status: The Use and Interpretation of Anthropometry.* Report of a WHO Expert Committee WHO Tech Rep Ser; 854:1-452.

Anonymous. (2006). *Multicentre Growth Reference Study Group. WHO Child Growth Standards: length/height-for-age, weight-for-age, weight-for-length, weight-for-height and body mass index-for-age: methods and development. Geneva*. www.who.int/childgrowth/ publications/ technical _report_pub/en/index.html. Erişim tarihi: 26.10.2012

Anonymous. (2009). *World Health Statistics*. Geneva, Switzerland: WHO Library Cataloguing in Publication Data.

Arlı, M., Şanlıer, N., Küçükkömürler, S. ve Yaman, M. (2006). *Anne ve Çocuk Beslenmesi* (3. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Aslan, D. ve Köksel, H. (2003). Gıda Zenginleştirilmesi ve Bazı Yaklaşımlar. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 12 (11):418-420.

Baş, M. (2004). *Besin Hijyeni Güvenliği ve HACCP* (1. baskı). Ankara: Sim Matbaacılık.

Baş, M. ve Sağlam, F. (1997). Otel beslenme servis personelinin kişisel ve çevre hijyen bilgisinin ölçülmesi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 26 (1), 28-32.

Baysal, A. (2009). *Beslenme* (12. baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Baysal, A. (2012). *Genel Beslenme* (14. baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Baysal, A., Aksoy, M., Besler H.T., Bozkurt, N., Keçecioğlu, S., Merdol, T.K., Pekcan, G. Mercanlıgil, S.M. ve Yıldız, E. (2008). *Diyet El Kitabı* (5. Baskı). Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Beyazova, U., Baykan, S., Arlı , M. , Arslan P., Pekcan, G.ve ark. (2000). *Anne Çocuk Sağlığı ve Beslenmesi,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1250.

Bilici, S. (2008a). *İlköğretim Çocukları İçin Gıda Hijyeni El Kitabı.* Sağlık Bakanlığı Yayın No:726. Ankara: Klasmat Matbaacılık.

Bilici, S. (2008b). *Besin Güvenliği.* Sağlık Bakanlığı Yayın No:727. Ankara: Klasmat Matbaacılık.

Bowman, A. and Russell, M. R. (2001). *Present Knowledge in Nutrition* (8.ed), Washington, DC: ILSI Press.

Brown, A. (2000). *Understanding food principles and food preparation (4 ed.)*. USA: Wadsworth, Cengage Learning**.**

Ciğerim, N. ve Beyhan, Y. (1994). *Toplu Beslenme Sistemlerinde hijyen (*1. baskı*)*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Duyff, R. L. (2003). *Geliştirilmiş Besin ve Beslenme Rehberi* (çev. S. Yücecan, B. Nursal, G. Pekcan, H.T. Besler), İstanbul: Acar Matbaacılık.

Elmacıoğlu, F. (2008). *Anne ve Bebek Beslenmesi* (1. baskı). Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Hernandez, J. (1998). Food safety: Food preparation and cooking. *Food Management*, 33(5), 90-92.

Insel, P., Ross, D., McMahon, K. and Bernstein, M. (2011). *Nutrition* (4. ed), Boston: Jones and Bartlett Publishers.

Köksal, G. ve Gökmen, H. (2000). *Çocuk Hastalıklarında Beslenme Tedavisi,* Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Merdol,T. K. (1999). *Beslenme Eğitimi Rehberi*, İstanbul: Özgür Yayınları.

Merdol, T. K., Başoğlu, S. ve Örer, N. (1999). *Beslenme ve Diyetetik Açıklamalı Sözlük*, Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Oberleas, D., Harland, B.F. and Bobilya, D.J. (1999). *Minerals*, New York: Vantage Press.

Robertson, C. (2010). *Safety, Nutrition and Health in Early Education* (4. ed) USA: Wadsworth.

Samur, G. (2008). *Gebelik ve Emziklilik Döneminde Beslenme*. Sağlık Bakanlığı Yayın No:726. Ankara: Klasmat Matbaacılık.

Şanlıer, N. ve Yabancı, N. (2005). *Okul Çağında Beslenme.* 7-14 Yaş Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dizisi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Tayfur, M. (2009). *Gıda Hijyeni, Gıda Kaynaklı Enfeksiyonlar ve Zehirlenmeler* (1. baskı), Ankara: Kuban Matbaacılık.

Wardlaw, G.M. and Hampl J.S.(2007). *Perspectives in Nutrition* (7.ed). Boston: McGraw Hill, Higher Education.

Wenck, A. D., Baren, M. and Dewan, S.P. (1983). *Nutrition* (2.ed). Virginia: Reston Publishing Company, Inc.

Yabancı, N. (2001). Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Beslenme. *2000'li Yıllarda Çocuk ve Aile*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Yabancı, N., Şimşek, I., İstanbulluoğlu, H. ve Bakır, B. (2009). Ankara'da Bir Anaokulunda Şişmanlık Prevelansı ve Etkileyen Etmenler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni,* 8 (5):397-404.

Yiğit, V. ve Duran, T. (1997). *Toplu Beslenme Teknolojisi 1* (1. baskı). İstanbul: Ekin Yayıncılık ve Pazarlama.

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM - I

Prof. Dr. Neriman ARAL - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü
Doç. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fak., Çocuk Gelişimi Bölümü

BÖLÜM 6

Erken çocukluk dönemi gelişim - 1 kapsamında, bilişsel gelişime ve dil gelişimine yer verilmiştir. Bilişsel gelişimde; bilişsel gelişim ile ilgili kavramlar, Jean Piaget, Lev Vygotsky ve Jerome Bruner'in bilişsel gelişim kuramları ile çoklu zekâ kuramı ele alınmıştır. Dil gelişiminde ise; dil gelişimi ile ilgili kavramlar, dilin nörolojik ve fizyolojik temelleri, dilin bileşenleri, dil gelişimini etkileyen etmenler, dil gelişim kuramları, dil gelişim aşamaları, dilin işlevi, dil ve düşünce arasındaki ilişki ve iki dillilik özetlenmiştir.

BİLİŞSEL GELİŞİM

İnsanı, diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği bilişsel gücüdür. Bu nedenle biliş ve bu bağlamda bilişsel gelişimin anlaşılması önemlidir. **Biliş,** insanların dünyayı öğrenmelerini ve anlamalarını içeren dikkat, algı, bellek, okuma ve yazma, problem çözme, anımsama, düşünme, akıl yürütme, yaratıcılık gibi birçok özelliği içeren zihinsel süreçler olarak ifade edilir (Köksal Akyol, 2007). Başka bir ifadeyle **biliş,** çevreyi öğrenme ve anlamayı içeren zihinsel etkinlikler ve yaklaşık olarak düşünmenin eşanlamlısı olarak tanımlanabilir (Aydın, 2008). **Bilişsel gelişim;** doğumundan başlayarak, çevreyle etkileşimi ve çevrenin anlaşılmasını sağlayan bilginin edinilmesi, kullanılması, saklanması, yorumlanarak yeniden düzenlenmesi ve değerlendirilmesi aşamalarındaki tüm zihinsel süreçleri içine alan bir gelişim alanıdır (Senemoğlu, 2007).

BİLİŞSEL GELİŞİMLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Bilişsel gelişimi anlayabilmek için algı, dikkat, kavram oluşturma, belek ve hatırlama gücü, akıl yürütme ve problem çözme ile yaratıcılık kavramlarının açıklanması gerekir.

Algı

İnsanın doğumdan itibaren, yaşamı boyunca görme, duyma, tatma, koklama ve dokunma gibi duyularını kullanarak çevresindeki bilgileri organize etme, anlama, yorumlama ve yeni durumlara kendini uydurma süreci ***algı*** olarak ifade edilir (Aral, 2010; Vasta vd., 1992). Diğer bir ifadeyle algı, benzerlikleri kavrama ve farklılıkları görme yeteneğidir. Bu bilişsel süreç olarak tanımlanan ***algılama ise***, göze, kulağa ve diğer alıcılara gelen uyarıcılara anlam verilmesi ve yorumlanması olarak ifade edilir (Aral, 2010; Aral, 2011a; Seninç, 2003). Algılama sürecinde şema, imge ve semboller önemlidir.

Şema; insan zihninde, çevreye uyabilmeyi sağlayan davranış ve düşünce kalıplarının çevre ile zihin arasındaki etkileşimi sonucu ortaya çıkar. **İmge;** duyu organlarıyla alınan duyuların, beyinde kalan izleri olarak ifade edilir. İmgeler şema ile karşılaştırıldığında, imge şemadan daha ayrıntılı ve gelişmiştir. Bir imgenin oluşturulması için bir nesne ile yeteri kadar, bilinçli ve kontrollü zihinsel etkinlikler gereklidir. Piaget'ye göre simgesel işlev sonucunda imgeler ortaya çıkar. Her imge içerisinde duygusal, nesnel, pek çok bilgi bulunur. İmgeler, küçük yaşlarda görsel olmadıkları sürece kaybolur. Algılamadaki görsel imge iki yaşın sonlarına doğru gelişir. **Sembol,** eşya ve olayların geçici temsilcileri olarak ifade edilir. Sembollerin kullanılmasında sembol, araç ve duyular önemlidir. Öncelikle duyular uyarılır. Zihinde uyarıcıya cevap vermek için araçlar kararlaştırılır.

NOT

Algı, benzerlikleri kavrama ve farklılıkları görme yeteneğidir.

NOT

İmge, duyu organlarıyla alınan duyuların, beyinde kalan izleri olarak ifade edilir. İmgeler şema ile karşılaştırıldığında, imge şemadan daha ayrıntılı ve gelişmiştir.

NOT

Sembol, eşya ve olayların geçici temsilcileri olarak ifade edilir. Sembollerin kullanılmasında sembol, araç ve duyular önemlidir.

KAYNAKLAR

Amerson, R. (2006). Energizing the Nursing Lecture: Application of the Theory of Multiple Intelligence Learning. *Full Nursing Education Perspectives,* 27(4), 194-196.

Aral, N. (2010). Okul Öncesi Eğitimde Görsel Algılama. *Geçmişten Geleceğe Okul Öncesi Eğitim,* (Ed. A. Orakçı ve N. R. Gürsoy), 202-214, Ankara: MEB Okul Öncesi Eğitimin Genel Müdürlüğü Devlet Kitapları Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü.

Aral, N. (2011a). Bilişsel Gelişim. *Çocuk Gelişimi* (Ed. N. Aral ve G. Baran). 99-162, İstanbul: Ya-Pa Yayın Paz. San. ve Tic. A.Ş.

Aral, N. (2011b). Dil Gelişimi. *Çocuk Gelişimi* (Ed. N. Aral ve G. Baran), 163-192, İstanbul: Ya-Pa Yayın Paz. San. ve Tic. A.Ş.

Aral, N. ve Yıldız Bıçakçı, M. (2009). Çoklu Zekâ Kuramı. *Eğitim Psikolojisi*, (Ed. N. Aral ve T. Duman), 407-421. İstanbul Kriter Yayınevi.

Alkaya, E. (2007). İki Dillilik ve Rusçadan Tatar Türkçesine Geçen Kavram Tercümeleri. *Türkoloji Araştırmaları,* 2 (2), 41-53.

Arslan, M. (2007). Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40 (1), 41-61.

Arık,I. A. (1996). *Eğitim Psikolojisi.* Çantay Kitabevi: İstanbul.

Aşıçı, M. (2003). *Ailede Dil Etkinlikleri "Çocuğum Okuryazar Oluyor".* İstanbul: Morpa Yayınları.

Aydın, A. (2008). *Eğitim Psikolojisi,* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Avanoğlu-Kızıltepe, Z. (2004). *Öğretişim: Eğitim Psikolojisine Çağdaş Bir Yaklaşım*. İstanbul: Ofset Yayınevi.

Bacanlı, H. (2011). *Eğitim Psikolojisi,* Ankara: Pegem Yayıncılık.

Bee, H. (1992). *The Developing Child.* New York: HarperColins College Publishers.

Bee, H. and Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (çev: O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bloom, L. (1973). *Language Development: Form and Function in Emerging Grammars.* Cambridge: M. J. T. Press.

Bjorklund, D. F. (1995). *Children's Thinking. Developmental Function and Individual Differences.* USA: Brooks/Cole Publishing Company.

Bowles, T. (2008). Self-rated Estimates of Multiple Intelligences Based on Approaches to Learning. *Australian Journal of Educational and Developmental Psychology,* 8, 15-26.

Bütün-Ayhan, A. (2009). Bilişsel Gelişim. *Eğitim Psikolojisi,* (Ed. N. Aral ve T. Duman), 93-113, İstanbul: Kriter Yayınları.

Chan, D. W. (2007). Components of Leadership Giftedness and Multiple Intelligences among Chinese Gifted Students in Hong Kong. *High Ability Studies,* 18 (2), 155-172.

Clark, H. H. (1996). *Using Language.* UK: Cambridge University Press.

Çiçek, A. (2002). 0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dil Gelişimi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi,* 4 (1), 115-124.

Çiyiltepe, M. (2006). *Dil ve Kavram Gelişimi.* Dil ve Konuşma Gelişiminde Sorunlara Yol Açan Nedenler (Ed. S. Topbaş), 158-189, Ankara: Kök Yayıncılık.

Dağabakan, O. ve Dağabakan, F. (2007). Dil ve Çocukta Dil Gelişim Kuramları. *Milli Eğitim Dergisi,*174,155-161.

Davies, D. (2004). *Child Developmet: A Practioner's Guide.* New York: Guilford Press.

Demir, T. (2010). Konuşma Eğitiminde Benmerkezci Konuşmaya Yönelik Bir Deneme. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 188 (2), 415-430.*

Demirci, K. (2011). Fonem Teorisinin Önemi Hakkında. *Türkoloji Araştırmaları,* 6 (2), 359-366.

Demirel, Ö. (2002). *Türkçe Öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Demirezen, M. (2003). *Yabancı Dil ve Anadil Öğreniminde Kritik Dönemler*. http://www.gencdil.com/indirilebilir-dosyalar/yabanci-dil-ve-anadil-ogretiminde-kritik-donemler.pdf. Erişim Tarihi:01.10.2012

Di Leo, J. (1996). *Child Development: Analysis and Synthesis*. USA: Psychology Press.

Dönmez, N., Abidioğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdenir, N. ve Gümüşçü, Ş. (2000). *Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri.* İstanbul: Yapa-Yayınları.

Ege, P. (2006). *Dil ve Kavram Gelişimi. Çocuklarda Okur Yazarlık Gelişimi* (Ed. S. Topbaş), 140-157, Ankara: Kök Yayıncılık.

Erden, M. ve Akman, Y. (2009). *Eğitim Psikolojisi,* Ankara: Arkadaş Yayınları.

Erdener, N. (2003). Eğitimde "Yaratıcı Düşünme -Tasarım ve Öngörü Yeteneğinin Geliştirilmesi", http://www.kho.edu.tr/Yayinlar/Btym/Bilgibank asi/Genelkon/114_Nusreterdener.Htm. Erişim Tarihi: 03.04.2003.

Erdener, E. (2009). Vygotsky'nin Düşünce ve Dil Gelişimi Üzerine Görüşleri: Piaget'e Eleştirel Bir Bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(1), 85-103.*

Erdoğan, S., Şimşek Bekir, H. ve Erdoğan Aras, S. (2005). Alt Sosyoekonomik Bölgelerde Ana Sınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubundaki Çocukların Dil Gelişim Düzeylerine Bazı Faktörlerin Etkisinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 14 (1), 231-246.

Erenoğlu, Ö. S. ve Otçu, S. (2007). *Türkçenin Doğru Kullanımı-İletişim, Etkili Konuşma, Yazma ve Okuma Kılavuzu,* Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi.* (Yayıma Hazırlayan: B. Onur), (5. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Gass, S. M. and Selinker L.(2008).*Second Language Acquisition: An Introductory Course*. United States: Routledge.

Goldstein M.H., King A.P. and West M.J. (2003). Social Interaction Shapes Babbling: Testing Parallels between Birdsong and Speech. *Proceedings of the National Academy of Sciences,* 100, 8030–8035.

Gürsoy, F, (2009). Bilişsel Gelişim. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (Ed.Y. Fazlıoğlu), 20-37, İstanbul: Kriter Yayınları.

Kandır, A. (2003). *Gelişimde 3-6 Yaş Çocuğum Büyüyor.* İstanbul: Morpa Yayınları.

Kandır, A. (2007a). *Bilişsel Gelişim Kuramları.* Bilişsel Gelişim (E. Ömeroğlu ve A. Kandır), 43-45, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Kandır, A. (2007b). *Bilişsel Gelişimde Dilin Kazanılması.* Bilişsel Gelişim (E. Ömeroğlu ve A. Kandır), 131-149, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Karacan, E. (2000a). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. *Klinik Psikiyatri,* 3, 263-268.

Karacan, E. (2000b). Çocuklarda Dil Gelişimi Etkileyen Faktörler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi,* 9 (7), Web sitesi: http://www.ttb.org.tr/STED/sted0700/6.html. Erişim Tarihi: 04.04.2009.

Keenan,T. (2002). *An Introduction to Child Development.* USA: Sage Publication.

Köksal Akyol, A. (2007). Bilişsel Gelişim. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. A. Ulusoy), 73-108, Ankara: Anı Yayıncılık.

Küçükkaragöz, H. (2011). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim* (Ed. B. Yeşilyaprak), 82-115, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Louw, D. A. (2002). *Human Development. Charactics of Lanuage of Preschooler*. South Africa: Perskor.

Mangır, M., Çağatay-Aral, N., Baran, G. ve Haktanır, G. (1990). *Psikoloji'de Üç Büyükler (Jean Piaget, Sigmond Freud, Erik Hamburger Ericson).* Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1188, Derlemeler: 47.

Matto, H., Berry-Edwards, J., Hutchison, E. D., Bryant, S. A. and Waldbillig, A. (2006). Teaching Notes: An Exploratory Study on Multiple Intelligences and Social Work Education. *Journal of Social Work Education,* 42 (2), 405-416.

McCoog, I. J. (2007). Integrated Instruction: Multiple Intelligences and Technology. *Clearing House,* 81 (1), 25-28.

McFarlane, D. A., (2011). Multiple Intelligences: The Most Effective Platform for Global 21st Century Educational and Instructional Methodologies. *College Quarterly,* 14 (2), http://www.eric.ed.gov/PDFS/EJ962362.pdf. Erişim Tarihi: 01.12.2012.

Meggitt, C. (2006). *Child Development: An Illustrated Guide*. Oxford: Heinemann.

Oakley, L. (2004). *Cognitive Development*, London: Routledge.

Ömeroğlu, E. (2007). Okul Çocuklarının Zihin ve Dil Gelişimi. *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Ed. E. Ömeroğlu. ve İ. Ulutaş), 35-61, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Özbay, Y. (2003). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.* Trabzon: Akademi Kitabevi.

Öztürk, B. ve Kısaç, İ. (2011). *Bilgiyi İşleme Modeli.* Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim (Ed. B. Yeşilyaprak), 275-307, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Owolabi, T. and Okebukola, F. (2009). Improving The Reading Ability of Science Students Through Study Groups and Multiple İntelligences. *US-China Education Review,* 6 (2), 38-44.

Owens, R. J. (2008). *Language Development an Introduction* (7th edition). USA: Pearson Education Inc.

Piaget, J. and Inhelder, B. (1969). *The Psychology of the Child*. London: Routledge&Kegan Paul Inc.

San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları .

Saban, A (2002). *Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Santrock, J. W. (2011). Yaşam Boyu Gelişim. *Bebeklikte Bilişsel Gelişim.* (Çev. Ed. G. Yüksel, Böl.Çev. T. Şener Kılınç) 164-176, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Selçuk, Z. (2007). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.

Slee, P. T. (2002). *Child, Adolescent, and Family Development.* (2 edition), Cambridge: Cambridge University Pres.

Sisk, D. (2008). Engaging the Spiritual Intelligence of Gifted Students to Build Global Awareness in the Classroom. *Roeper Review,* 30 (1), 24-30.

Sword, H. (2007). Teaching in Color: Multiple Intelligences in the Literature Classroom. *Full Pedagogy,* 7 (2), 223-250.

Taase, Y. (2012). Multiple Intelligence Theory And Iranian Textbooks: An Analysis. *Journal of Pan-Pacific Association of Applied Linguistics*, *16* (1), 73-82.

Talay-Ongan, A. and Ap, E. (2005). Child Development and Teaching Young Children. *Cognitive Development,* (Ed. A.Talay-Ongan and E. Ap), 57-78, Canada: Thomson Learning Nelson.

Topbaş, S. (1998). Dil, Anadilli ve Türkçe Öğretimi. *Türkçe Öğretimi.* (Ed. S. Topbaş.), 3-21, İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları:1066, Açıköğretim Fakültesi Yayınları: 587

Topbaş, S. (2006). *Dilin Bileşenleri.* Dil ve Kavram Gelişimi (Ed. S. Topbaş), 21-30. Ankara: Kök Yayıncılık.

Topbaş, S. ve Maviş, İ. (2006). *Edimbilgisi Gelişimi.* Dil ve Kavram Gelişimi (Ed. S. Topbaş), 123-139, Ankara: Kök Yayıncılık.

Torr, J. (2005). Child Development and Teaching Young Children. *Language Development in Early Chilhood* (Ed. A.Talay-Ongan and E. Ap), 79-98, Canada: Thomson Learning Nelson.

Turan, F. (2001). 0-6 Yaş Döneminde Dil Gelişimi. *Çoluk Çocuk Dergisi,* 1, 25-31.

Vander Zendan, J. W. (1985). *Human Development.* New York: Alfred A. Knopf.

Vasta, R., Haith, M. M. Ve Miller, S. A. (1992). *Child Psychology*. *The Modern Science*. (2nd edition).USA: John Wiley &Sons, Inc.

Yapıcı, Ş. (2004). Çocukta Dil Gelişimi. *Uluslarası İnsan Bilimleri Dergisi,* 1-17, Web sitesi: http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/viewArticle/101. Erişim Tarihi: 15.04.2009.

Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2006). Çocukta Bilişsel Gelişim. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi,* 6 (1), Web sitesi: http://www.universite-toplum.org. Erişim Tarihi: 10.04.2009.

Yavuzer, H.(1993). *Çocuk Psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız Bıçakçı, M. ve Aral, N. (2009). Dil Gelişimi. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. N.Aral ve T.Duman), 115- 130, İstanbul: Kriter Yayınevi.

Zwisler, R. (2006). Sprachentwicklung. http://www.zwisler. de/scripts/ Sprachentwicklung, Erişim Tarihi: 01.09.2012.

YARATICILIK VE GELİŞTİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Zühal GİZİR - Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

BÖLÜM 7

Yaratıcılık ve geliştirilmesi kapsamında, yaratıcılığın tanımı ve önemi, yaratıcılıkla ilgili kuramlar, yaratıcı kişilik özellikleri, yaratıcılığın gelişimi, yaratıcılığı etkileyen etmenler, yaratıcı problem çözme süreci, okul öncesi dönemde yaratıcılığı geliştirme konuları tartışılmıştır.

YARATICILIĞIN TANIMI VE ÖNEMİ

Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme, başta eğitim ve iş dünyası olmak üzere pek çok alanda ilgiyi üzerine çeken konulardan biridir ve eğitimciler, yaratıcılığı önemli bir eğitim çıktısı olarak değerlendirmektedirler. Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme aynı anlama gelmemesine rağmen birbiri yerine kullanılmaktadır. Yaratıcılık; hem zihinsel hem de performansa dayalı etkinlikleri, yaratıcı düşünme ise daha çok zihinsel etkinlikleri çağrıştırmaktadır ve yaratıcı düşünme genelde özgür ve demokratik ortamlarda ortaya çıkmaktadır. Yaratıcılık, her düzeyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde kendini gösterebilen bir yeti, gündelik yaşamdan bilimsel çalışmalara dek uzanan, sanat dünyasında başyapıtların ortaya çıkmasına neden olan süreçler bütünü ve ayrıca tutum, davranış ve düşünce biçimidir (Aslan, 2007; Demirel, 2010; Dökmen, 2001).

NOT

Yaratıcılık, tüm duygusal ve zihinsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içinde var olan, insan yaşamının ve gelişiminin tüm yönlerinin temelini oluşturan bir yetidir.

Yaratıcılık, tüm duygusal ve zihinsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içinde var olan, insan yaşamının ve gelişiminin tüm yönlerinin temelini oluşturan bir yetidir. Yaratıcılık bir düşünme sürecidir ve yaratıcılık elle tutulmaksızın da var olabilir. İnsanlar kendi içlerinde yeni bir şeyleri keşfettikleri, yeniden düzenledikleri ya da düşündükleri zaman yaratıcıdırlar. Başkalarının aynı olasılığı ya da fikri daha önce düşünüp düşünmemesi önemli değildir. Yaratıcı düşünme kişisel düzeyde ortaya çıkar; yaratıcılıkta tek ya da benzersiz olma beklentisi pek de doğru değildir. Yaratıcılık yeni düşüncelere götürür ve yeni yoktan var etmek anlamında düşünülmemelidir. Yeni bir düşünce çoğu zaman bilinen düşüncelerin bir bütünüdür ya da eski bir düşüncenin yeni bir çerçeve ya da şekle sokulmuş halidir ve eski düşünceleri yeni bir şekle sokma yaratıcı bir etkinliktir (Arslan Cansever ve Aslan, 2009; Gartenhaus, 2000; Starko, 2001).

Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme ile ilgili tanımlar incelendiğinde ortak olarak kullanılan kavramın "yeni" ya da "yenilik" özelliği dikkati çekmektedir. Yaratıcı olarak nitelendirilebilecek bir olay ya da süreçte yenilik, özgünlük, olağan üstülük, orijinallik, değişik olma gibi özellikler olabileceği gibi bu özelliklerin belli bir şekilde birbirleri ile kaynaşmış olmaları da gerekmektedir. En genel anlamıyla yaratıcılık, bilinenlerden yola çıkılarak eski ile yeni arasında ilişki kurmak, alışılmışın dışındaki farklılıkları yakalayarak, deneyerek özgün etkinlikler oluşturma çabası olarak da tanımlanabilir. Mevcut bilgilerin aralarındaki ilişkilerden yararlanarak yeni bilgiler üretilir. Yenilikle ortaya çıkan ürün bir öncekinden ayrı biçimde olur. Yaratıcı ürün, önceleri elde olan materyal ve bilginin tekrar bütünleşmesinden doğar, ancak tamamlandığında yeni ögeleri içerir (Aral, 2004, Güleryüz, 2001; Yazar, 2007).

NOT

Yaratıcılık, bilinenlerden yola çıkılarak eski ile yeni arasında ilişki kurmak, alışılmışın dışındaki farklılıkları yakalayarak, deneyerek özgün etkinlikler oluşturma çabası olarak da tanımlanabilir.

Yaratıcılık, Latincedeki doğurmak, yaratmak, meydana getirmek anlamına gelen "Creare" sözcüğünden türemiş olup bir eylem ve ürün olmaktan daha öte anlamlar içermekte, bir yaşam tarzını tanımlamaktadır. Torrance yaratıcılığı, "sorunlara, bozukluklara, bilgi

KAYNAKLAR

Albayrak, H., Çağdaş, A. ve Cantekinler, S. (2003). *Okul Öncesi Eğitimde Dramatik Etkinlikler.* Konya: Eğitim Kitapevi.

Aral, N. (2004). Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi. *Çoluk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 36, 23-25.

Argun, Y. (2004). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık ve Eğitimi.* Ankara: Anı Yayınları.

Arslan-Cansever, B. ve Aslan, N. (2009). Eğitimde Yaratıcılığın Kullanımına İlişkin Öğretmen Tutumları. *Tubav Bilim Dergisi,* 2 (3), 333-340.

Artut, K. (2002). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınları.

Aslan, A. E. (2000). *Yaratıcı Bir Çocuk Yetiştirmek.* Ankara: Kara Harp Okulu Basımevi.

Aslan, A. E. (2001). Kavram Boyutunda Yaratıcılık. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 16 (2), 19-40.

Aslan, E. (2007). Yaratıcı Düşünce Eğitimi. *İlköğretim Çağına Genel Bir Bakış* (Ed. A. Oktay ve Ö. P. Unutkan), 75-99, İstanbul: Morpa Yayınları.

Aydoğan, R. (2008). Okumaya Karşı Olumlu ve Olumsuz Tutuma Sahip 6. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersinde Kullandıkları Okuduğunu Anlama Stratejileri ve Yaratıcılık Düzeyleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bentley, T. (2004). *Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Yaratıcılık (Creativity).*(çev: O. Yıldırım), İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Black, R. A. (2003). *Kırık Mum Boyalar: Yaratıcılığınızı Geliştirmek İçin Yol Haritası.* (çev: E.Aslan). Ankara: Nobel Yayınları.

Can-Yaşar, M. ve Aral, N. (2010). Yaratıcı Düşünme Becerilerinde Okul Öncesi Eğitimin Etkisi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi,* 3(2), 201-209.

Cropley, A. J. (2001). *Creativity In Education&Learning A Guide For Teachers And Educators.* Sterling, USA.: Stylus Publishing.

Çakmak, A. (2005). *Anasınıfına Devam Eden Altı Yaşındaki Köy ve Kent Çocuklarının Yaratıcılıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Kırıkkale Örneği).* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Çetin, Z. (2005). Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcı Sanat Programları. *Yaşadıkça Eğitim,* 88, 17-19.

Demirel, Ö. (2010). *Eğitimde Yeni Yönelimler* (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Demirci, C. (2012). *Yaratıcı Düşünme.* http://www.adanaliyiz.org/index.php?topic=4705.0; imode Erişim Tarihi: 06.02.2012

Dökmen, Ü. (2001). *Yarına Kim Kalacak? Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Var Olmak Gelişmek Uzlaşmak* (4. baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erden, M. ve Akman, Y. (2008). *Eğitim Psikolojisi.* Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Gartenhaus, A. R. (2000). *Yaratıcı Düşünme ve Müzeler.* (Çev: R. Mergenci, B. Onur), Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 7.

Gizir, Z. (2002). *Anaokuluna Devam Eden Dört-Beş Yaş Çocuklarında Sosyal Davranışların Gelişimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Goree, K. (1996). Creativity In The Classroom… Do We Realy Want It?. *Gifted Child Today Magazine,* 19, 36-37.

Gow, G. (2000). Understanding And Teaching Creativity. *Tech Directions,* 55(6), 32-34.

Gönen, M., Uzmen, S., Akçin, N., ve Özdemir, N. (1997). Anaokuluna Giden 5-6 Yaş Çocuklarında Yaratıcı Düşüncenin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim,* 65, 64-67.

Güleryüz, H. (2001). *Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Harmanlı, Z. (2002). *Dokuz Eylül Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmen El Kitabı.* İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.

Hohmann, M. ve Weikart, D. P. (2000). *Küçük Çocukların Eğitimi.* (çev.: S. S. Kohen ve Ü. Öğüt), İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı Yayınları.

Isenberg, J. P. and Jalango, M. R. (1997). *Creative Expression And Play In Early Childhood.* Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Karaçelik, S. (2009). *Okul Öncesi Öğretmenleri ve Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Düşünme Beceri Düzeylerinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köksal Akyol, A. (2011). Yaratıcılık ve Drama. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 99-116, İstanbul: Kriter Yayınları.

Öktem, F. (2002). *Eğitimde Zekâ ve Yaratıcılık.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Özcan, V. (2007). *Orff Öğretisinin ve Yaratıcı Dramanın Uygulandığı ve Uygulanmadığı Okullarda Öğrencilerin Müzik Dersine Olan Tutumlarının Karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Rowe, A. J. (2007). *Yaratıcı Zekâ* (çev: Ş.Gülmen). İstanbul: Prestij Yayınları.

Rouquette, M. L. (2007). *Yaratıcılık* (çev: İ. Yerguz). Ankara: Dost Kitabevi.

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (10. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Singer, D. G. ve Singer, J. L. (1998). *Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi.* (çev: N. Cihanşümul), İstanbul: Gendaş Yayınları.

Starko, A. J. (2001). *Creativity In The Classroom: Schools Of Curious Delight* (2. ed), New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Sternberg, R. J. (2005). Creativity Or Creativities? *International Yournal of Human-Computer Studies.* 63, 370-382.

Storr, A. (1992). Yaratma Dürtüsü. (çev: İ. Babacan), İstanbul: Yayınevi Yayıncılık.

Sungur, N. (1997). *Yaratıcı Düşünce* (2. baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.

Süvarioğlu, S. (2000). *İş Yaşamında Yaratıcılığın Gücü.* Ankara: Kara Harp Okulu Basımevi.

Şener, T. ve Yıldız, F. Ü. (2003). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Yaratıcı Etkinliklerde Kullanmak İçin Materyal Hazırlama.* Ankara: Nobel Yayınları.

Yavuzer, Y. H. (1996). *Yaratıcılık* (3. basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Yazar, A. (2007). *1914-2006 Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yaratıcılığın İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇOCUKTA OYUN GELİŞİMİ

Prof. Dr. Belma TUĞRUL – Fatih Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 8

Çocukta oyun gelişimi kapsamında, oyunun önemi ve tanımı,oyun nedir, ne değildir, oyunla ilgili görüşler, oyun neden önemlidir, oyun kuramları, oyun nasıl bir gelişim gösterir, oyunun sınıflandırılması, çocuklar nerede ve ne ile oynarlar, çocuğu izleme ve değerlendirme aracı olarak oyun konuları tartışılmıştır.

OYUNUN ÖNEMİ VE TANIMI

Dünyanın her yerinde tüm çocuklar her koşulda oyun oynarlar. İnsanlık tarihi kadar eski olan oyun, her çağda ve her toplumda var olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Doğal olan çocuğun oyun oynamasıdır. Doğal olmayan ise oyunun doğal kazanımlarının 21. yüzyılda dahi tartışılıyor olmasıdır. Çocuğun yaşamında çok kritik bir öneme sahip olan oyunun ne olduğu ve değeri konusunda halen yetişkinleri ikna etmek durumunda olmak düşündürücüdür.

Oyun insanoğlunun var oluşundan bu yana süregelen sosyo kültürel bir devinim, evrensel bir dildir. Ancak, evrensel bir dil olmasına karşın, oyunun her kültürü kapsayan evrensel bir tanımını yapmak oldukça zordur. Yaygın olarak düşünüldüğü üzere *oyun ve çocuk* birbirinden ayrılmaz bir bütünün iki parçasıdır. Biri diğerini çağrıştırır.

Oyun çocuğun uzmanlık alanı, başlı başına yaşamsal bir deneyimi olmakla birlikte, sadece çocuğa ve çocukluğa özgü bir deneyim, çocukluk dönemi ile sınırlı bir uğraş değildir, yaşamın tüm dönemleriyle ilgili bir eylemdir. Oyun çocuğun yaşamının doğal bir eylemidir ancak, tüm yaştaki bireyler için de yaşam boyu devam eden bir ilgi ve motivasyon kaynağı olarak önemini sürdürmektedir. Bireylerin oyuna olan gereksinimi farklılaşarak devam etmektedir. Oyun bu nedenle çocukluğu tanımlayan bir uğraş olarak düşünülse de aslında her yaşa özel anlam, önem ve içeriğe sahiptir. Tüm bunlara ek olarak oyun, sadece insanoğlunun değil hayvanlar dünyasının da içgüdüsel eylemleri arasında da yer almaktadır. İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği zekâsı ve düşünce gücüdür. Çocuğun oyunu hayvan oyunlarından farklı olarak içgüdüsel, ilkel ve basit seviyede kalmaz yaşıyla ve kendisine sağlanan çevresel uyaranların etkisiyle giderek karmaşık ve gelişmiş bir seviyeye ulaşır. Oyun çocuğun gelişimsel ilerlemelerinin somut bir göstergesi olarak sürekli gelişir. Oyun yaşam boyu gelişimin ve yaşam boyu öğrenmenin bir fonksiyonu olarak bireylerin hayatında her zaman varlığını sürdürür.

Birbirini hiç tanımayan çocuklar için oyun kaynaşma, anlaşma alanıdır, farklı kültürlerle yaşayan, farklı dillerde konuşan çocuklar bile anlaşabilirler, çünkü onların arasında kullandıkları ortak bir dil vardır, o da oyun dilidir, oyun çocuklar arasındaki tüm farklılıkları ortadan kaldıran barış ortamı sunar. Çocuklar oyun oynayarak daha sağlıklı büyürler ve gelişirler. Ancak oyuna gelişimsel süreç açısından bakıldığında oyunun kendisi bizzat gelişim olarak da tanımlanır. Yani çocuklar, oyun oynadığı için mi gelişir yoksa geliştikçe mi oyunları da değişir? sorusunun yanıtı şudur; oyun dinamik bir süreçtir, çocuklar hem oyun oynayarak gelişimsel ilerlemeler gösterirler, hem de gelişim sürecinde doğal olarak oyun oynarlar. Oyun gelişimin kendisi aynı zamanda da gelişimin destekleyicisi yani sarmal bir güçtür. Bu durum, oyunun pedagojik değerine dikkat çekmek açısından çok önemlidir.

NOT

Oyun çocuğun uzmanlık alanı, başlı başına yaşamsal bir deneyimi olmakla birlikte, sadece çocuğa ve çocukluğa özgü bir deneyim, çocukluk dönemi ile sınırlı bir uğraş değildir, yaşamın tüm dönemleriyle ilgili bir eylemdir.

NOT

Çocuğun oyunu hayvan oyunlarından farklı olarak içgüdüsel, ilkel ve basit seviyede kalmaz; yaşıyla ve kendisine sağlanan çevresel uyaranların etkisiyle giderek karmaşık ve gelişmiş bir seviyeye ulaşır.

KAYNAKLAR

Aral, N., Gürsoy, F., Köksal, A. (2000). *Okul Öncesinde Oyun.* İstanbul: Turan Ofset.

Athey, I. (1988). The Relationship of Play To Cognitive, Language and Moral Development. *Play as Medium for Learrning Development. A Handbook of Theory and Practice* (Ed. D. Bergen), 81-102, NH:.Heinemann.

Bergen, D. (1988). Stages of Play Development. *Play as Medium for Learning Development. A Handbook of Theory And Practice* (Ed. D. Bergen), 49-66, NH:. Heinemann.

Bodrova, E., Leong, D., J. (2004). Spotlight On Young Children and Play *Play and Foundational Skills Need to Compete for The Teacher's Attention in An Early Childhood Classroom? (*Ed. D. Koralek), 4-11,The National Association For the Educatio of Young Children (NAEYC).

Duman, G.(2010). *Türkiye ve Amerika'da Ana Sınıfına Devam Eden Çocukların Oyun Davranışlarının İncelenmesi. Kültürler Arası Bir Çalışma.* Yayımlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Eğitimi Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Drake, J. (2009). *Planning for Children's Play and Learning. Meeting Children's Needs In The Later Stages of Stages of The EYFS*. Routledge: London& New York.

Erşan, Ş. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Grubundaki Çocukların Oyun ve Çalışma (iş) ile İlgili Algılarının İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Hurwitz S. C. (2002-2003). To Be Successful: Let Them Play! *Child Education,* 79, 101-102.

Gazezoğlu, Ö. (2007). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarına Öz Bakım Becerilerinin Kazandırılmasında Oyun Yoluyla Öğretimin Etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir; Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Howes, C. (1992). Sequences In The Development Of Competent Play With Peers. Social and Social Pretend Play. *Developmental Psychology*, 28 (4), 961- 74.

Johnson J., Christie, J., Yawkey, T. (1999). *Play and Early Child Deveplopment.* Longman Inc.

Kieff E J., Casbergue M.R. (2000). *Playful Learning and Teaching. Integrating Play In to Preschool and Primary Programs.* USA: Ally and Bacon.

Sevinç, M. (2004). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun*, Ankara: Morpa Yayınları.

Sevinç, M. (2009). Çocukta Oyun Gelişimi. *Çocukta Oyun Gelişimi, Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi* (Ed. Ü. Tüfekçioğlu), 55-71, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1860, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, No: 975.

Smith D. (1995). How Play Influences Children's Development At Home And School. *J Phys Educ Recreation Dance,* 66, 19–23

Poyraz, H. (2003). *Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tekkaya, E. (2001). Tasarlanmış Çocuk Hakları: Ankara Çocuk Oyun Alanları. *Milli Eğitim Dergisi,* sayı: 151. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/tekkaya.htm

Tuğrul, B. (2007). Okulöncesi Dönemde Çocuğun Kendini ve Dünyayı Keşfi Oyun. *Okulöncesi Dönemde Anne-Baba Kaynak Kitapları,* 354-378, Ankara, Bilgin Eğitim.

Tuğrul, B. (2009). Okulöncesi Eğitimde Kullanılan Öğretim Yöntemleri ve Teknikleri. *Özel Öğretim Yöntemleri (*Ed. M. Sağlam), 75-105, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1851, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 966.

Tuğrul, B. (2010a). *Çocuk Dostu Öğrenme Ortamları,* Okulda Yenilenme. Özel Okullar Birliği Derneği, 215- 221, Antalya.

Tuğrul, B. (2010b). Oyun Temelli Öğrenme. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat),187-216, Ankara: Anı Yayıncılık.

Tüfekçioğlu, Ü. (2009). Okulöncesinde Oyun ve Önemi. *Çocukta Oyun Gelişimi, Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi* (Ed. Ü. Tüfekçioğlu), 3-35, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1860, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 975.

Oktay, A. (2009). Oyuna Kuramsal Yaklaşım. *Çocukta Oyun Gelişimi, Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi* (Ed. Ü. Tüfekçioğlu), 37-54, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1860, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 975.

Wolfgang H.C. (2004). *Child Guidance Through Play Teaching Positive Social Behaviors (Ages 2- 7).* USA: Pearson Merrill Prentice Hall.

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM - II

Doç. Dr. Ümit DENİZ - Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Prof. Dr. Neriman ARAL - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

BÖLÜM 9

Erken çocukluk döneminde gelişimi II kapsamında, kişilik gelişimi, ahlak gelişimi, sosyal gelişim, duygusal gelişim ve cinsel gelişim alanlarına yer verilmiştir. Her bir gelişim alanına yönelik olarak, konu ile ilgili kavramlar, o gelişim alanını etkileyen faktörler, gelişim alanı ile ilgili görüş ve kuramlar, erken çocukluk dönemi gelişim özellikleri ve sözü edilen gelişim alanını desteklemede dikkat edilmesi gerekenler özetlenmiştir.

KİŞİLİK GELİŞİMİ

Kişilik, aile, toplum ve bireye ait değerleri, bireyin yaptıklarını ve yapmadıklarını içeren oldukça kapsamlı bir kavramdır. Bu nedenle tanımlanması da zordur. Bununla birlikte literatürde kişilik ile ilgili birçok tanım yer almaktadır. Kişilik, bireyin sıklıkla yaptığı davranışlarını temsil eder. Bireyin sahip olduğu özel ve ayırıcı davranışları içerir. Kişilik, davranışçı kuramcılardan Watson'a göre, bireyin alışkanlıklarının ya da alışkanlık sistemlerinin toplamıdır. Sosyal psikologlara göre, bireyin toplumda oynadığı roller ve bu rollerin başkaları üzerinde bıraktığı etkilerin tümüdür. Psikanalitik kuramcılara göre ise kişilik, bireyin içsel yaşantısındaki dinamik güçlerin kendine has özellikleri ile açıklanabilir ve bu yaşantıların çoğu çocukluk yaşantılarına dayanır. Bu tanımlardan yola çıkarak "Kişilik, doğum öncesi dönemden başlayarak, sosyal çevre ve eğitimle bütünleşen ve ölünceye kadar devam eden bireyin fiziksel, bilişsel, duyuşsal olarak bir araya gelmiş, yaşama yansıyan, kendine has özellikleridir." şeklinde de tanımlanabilir (Yapıcı ve Yapıcı, 2005).

Kişilik ile birlikte sıklıkla söz edilen kavramlardan biri, karakterdir. Karakter, kişiliğin ahlaki ve sonradan kazanılan yönünü içerir. Diğer bir kavram mizaç (huy/yaradılış/tabiat) ise, kişiliğin duygusal yönünü ve hareketlilik düzeyi, dikkat gibi özellikleri içerir (Eldeleklioğlu, 2007; Özlü Fazlıoğlu, 2009; San Bayhan ve Artan, 2004).

KİŞİLİK GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kişilik, kalıtım ve çevresel faktörlerin etkisi ile oluşan oldukça karmaşık bir bütündür. İnsanın fiziksel, duygusal özelliklerinin temelini kalıtım oluşturmaktadır. Zekâ ve özel yeteneklerde de kalıtımın etkisi oldukça fazladır. Mizaç, doğumla birlikte, kalıtımın etkisi ile somut olarak gözlenebilir. Ancak mizaç da, koşullara paralel olarak gelişip değişebilmektedir. Bazı çocuklar, mizaçları gereği daha hareketli, bazı çocuklar daha dikkatli, daha neşeli ya da daha mutlu olabilirler. Çocuklar bu özelliklerine göre kolay, zor ya da yavaş çocuk olarak sınıflandırılabilmektedirler. Mizaç olarak genelde neşeli, gereksinimlerinin karşılanmasında rahat ve düzenli olan çocuklar kolay çocuk olarak nitelendirilirken; yeni durumlara uyum sağlamada zorlanan, yeni durumlara aşırı tepki veren, gereksinimlerinin karşılanmasında zorluklar yaşatan çocuklar ise zor çocuk olarak nitelendirilmektedirler (Aral ve diğ., 2000; Eldeleklioğlu, 2007; San Bayhan ve Artan, 2004).

NOT

Mizaç, doğumla birlikte, kalıtımın etkisi ile somut olarak gözlenebilir. Ancak mizaç da, koşullara paralel olarak gelişip değişebilmektedir.

Yaş ve cinsiyet de kişilik gelişiminde etkili olan önemli bir biyolojik değişkendir. Ancak, doğumla birlikte getirilen temel kalıtsal özellikler çevresel koşulların etkisi ile birlikte her bireyde farklı şekilde ve düzeyde kendisini göstermektedir. Yaşam boyu süren kişilik gelişimi, çevresel faktörlerin etkisi ile dinamik bir yapı sergiler. Bireyin kişilik gelişiminde etkili olan çevresel faktörler; genel olarak, aile, yaşam koşulları, toplum, kültür ve aldığı

KAYNAKLAR

Ahmetoğlu, E. (2009). Ahlak Gelişimi. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. N. Aral ve T. Duman), 185-204, İstanbul: Kriter.

Alkaya, Y. (2007). İnsancıl (Hümanistik) Yaklaşım ve Öğrenme. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. M. E. Deniz), 341-378, Ankara: Maya.

Anonymous (2011a). How to Talk to Your Kids About Sexual Abuse. http://www.ehow.com/how_8552_talk-kids-about.html. Erişim Tarihi: 11. 05. 2011.

Anonymous (2011b). How to Talk to Grown Children of Sexual Abuse by Fathers. http://www.ehow.com/how_2311437_talk-grown-children-sexual-abuse.html. Erişim Tarihi: 11. 05. 2011.

Anonymous (2011c). How to Teach Sexual Abuse Prevention to Children. http://www.ehow.com/how_2089490_teach-sexual-abuse-prevention-children.html. Erişim Tarihi: 11. 05. 2011.

Anonymous (2011d). Sex Education: Talking to Toddlers and Preschoolers About Sex. http://www.mayoclinic.com/health/sex-education/HQ00547/NSECTIONGROUP=2, Erişim Tarihi: 11. 05. 2011.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş., Çimen, S. (2000). *Çocuk Gelişimi 2*, İstanbul: YA-PA.

Aydın, M.Z. (2007). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi* (5. Baskı), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Aydoğan, Y. (2009). Cinsel Gelişim. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. N.Aral ve T. Duman), 205-228, İstanbul: Kriter.

Baran, G. (2011). Sosyal Gelişim. *Çocuk Gelişimi* (Ed. N. Aral ve G. Baran). 193-222, İstanbul: Ya-Pa Yayın Paz. San ve Tic. A.Ş.

Bulut, A., Çokar, M., Eylen, B., Akalın, A., Gürşimşek, I., Hamurcu, H., Nalbant, H., Oksal, A. ve Ortaylı, N. (2003). *Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Cinsel Sağlık Eğitimi* (2. Baskı), İstanbul: Uygun Matbaası

Can, G. (2002). Kişilik Gelişimi (Psikososyal ve Ahlak Gelişimi). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (Ed. B. Yeşilyaprak), 109-140, Ankara: Pegem A Yayınları.

Chrisman, K. and Couchenour, D. (2002). *Healthy Sexuality Development*. National Association for the Education of Young Children, Washington, D.C.

Cüceloğlu, D. (1993). *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Deniz, Ü. (2012). Okul Öncesi Dönemde Cinsel Kimlik Gelişimi ve Cinsel Eğitim. *"Aile ve Çocuk" Prof. Dr. Mine Mangır'ın Anısına* (Ed. N. Aral), 267-280, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Dodson, F. (1998). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* (Çev. A. Durmaz), İstanbul: Çalış Ofset.

Dökmen, Ü. (2009). *Empati* (41. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eldeleklioğlu, J. (2007). Kişilik Gelişimi. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. M. E. Deniz), 133-160, Ankara: Maya Akademi.

Güngör, A. (2003a). Ahlaki (Törel) Gelişim. *Gelişim ve Öğrenme* (Ed. A. Ulusoy) (2. Baskı), 70-92, Ankara: Anı Yayıncılık.

Güngör, A. (2003b). Toplumsal ve Duygusal Gelişim. *Gelişim ve Öğrenme* (Ed. A. Ulusoy) (2. Baskı), 93-124, Ankara: Anı Yayıncılık.

Humphreys, T. (2002). *Disiplin Nedir? Ne Değildir?* (Çev. B. Çelik), (3. Baskı), İstanbul: Epsilon.

Gürşimşek, I. ve Günay, V. D. (2005). Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Rollerinin İşlenişinde Kullanılan Dilsel ve Dil Dışı Göstergelerin Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 53-63.

Kobbe, A. M. (2011). *Preventing Sexual Abuse of Children*, The University of Tennessee, Institute of Agriculture. Knoxville.

Köksal Akyol, A. (2003). Psikoseksüel Gelişim. *Gelişim ve Öğrenme* (Ed. A. Ulusoy) (2. Baskı), 125-136, Ankara: Anı Yayıncılık.

Morris, R. (2010). The Value of playing with dolls for girls and Boys. http://www.helium.com/items/300212-the-value-of-playing-with-dolls-for-girls-and-boys. Erişim Tarihi: 15. 05. 2011.

Oswalt, A. (2008). Early Childhood Gender Identity and Sexuality. http://www.mentalhelp.net/poc/view_doc.php?type=doc&id=12771&cn=462. Erişim Tarihi: 11. 05. 2011

Önder, A. (2005). *Okul Çağı Çocuğu ile İletişim* (1. Baskı), İstanbul: Morpa.

Özgün, Ö. (2008). Sınıfta İstenmeyen Davranışlar, Nedenleri, Yönetimi. *Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi* (Ed. Y. Aktaş Arnas ve F. Sadık) (1. Baskı), 243-276, Ankara: Kök Yayıncılık.

Özlü Fazlıoğlu, Y. (2009). Sosyal Gelişim. *Eğitim Psikolojisi* (Ed. N. Aral ve T. Duman), 135-156, İstanbul: Kriter.

Pedük, Ş. (2011). Duygusal Gelişim. *Çocuk Gelişimi* (Ed. N. Aral ve G. Baran). 223-258, İstanbul: Ya-Pa Yayın Paz. San ve Tic. A.Ş.

Petty, K. (2001). When Young Children Explore Anatomy Dilemma or Development? Texas Child Care. http://www.childcarequarterly.com/winter01_story1a.html. Erişim Tarihi:15.05. 2011.

Ramsey, P. G. (2008). Children's Development and Societal Divisions. *NHSA Dialog*, 11 (4), 215-224.

San Bayhan, P., Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İstanbul: Morpa.

Santrock, J. W. (2011). İlk Çocuklukta Sosyo-Duygusal Gelişim (Çev. A. E. Aslan) *Yaşam Boyu Gelişim* (Çev. Ed. G. Yüksel), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Salk, L. (1993). *Çocuğun Duygusal Sorunları* (Çev. E. Onur), (2. Baskı), İstanbul: Evrim Matbaacılık. Tertemiz, N. (2010). Sınıf Yönetimi ve Disiplin Modelleri. *Sınıf Yönetimi* (11. Baskı) (Ed. L. Küçükahmet), 109-135, Ankara: Pegem.

Trenholm, S., Jensen, A. (2004). *Interpersonal Communication*, New York: Oxford University Pres, Inc.

Tuğrul, B. ve Artan, İ. (2001). Çocukların Cinsel Eğitimi ile İlgili Anne Görüşlerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 141-149.

Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2005). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Yavuzer, H. (1993). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2004). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak* (4. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2008). *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (1992). *Çocuk Ruh Sağlığı* (17. Baskı), İstanbul: Acar Matbaacılık.

Wokler, R. (2003). *Rousseau* (Çev. C. Atila), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

ÇOCUK EDEBİYATI

Prof. Dr. Figen GÜRSOY - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü
Dr. Hatice ÖZASLAN - Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 10

Çocuk edebiyatı dersi kapsamında, çocuk edebiyatının tanımı, önemi ve nitelikleri, çocuk edebiyatının tarihçesi, çocuk edebiyatının temel işlevleri, çocuk edebiyatının çocuğun gelişimine katkısı, yaş gruplarına göre çocuk edebiyatı, okul öncesi dönemde resimli çocuk kitaplarının özellikleri, okul öncesi dönemde edebiyat türleri konuları sunulmuştur.

ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ

Çocuğun başlangıçta aile çevresi ile sınırlanan dünyası, zamanla arkadaş çevresi, radyo, televizyon, sinema, gazete, kitap gibi kitle iletişim araçlarıyla genişlemekte ve toplumların uygarlık düzeyleri, çocuklara sağlanan bu olanaklarla değerlendirilmektedir. Yaşamın sihirli yılları olarak ifade edilen erken çocukluk döneminde çocuğun gelişiminin desteklenmesi ve zengin uyarıcılarla karşılaştırılması onun ileriki gelişim dönemleri açısından son derece önemlidir. Bu destek, gelişim için özel olarak tasarlanmış programlar ve bu programlara yönelik geliştirilen araçlar ile gerçekleştirilmektedir. Gelişmiş ülkelerin, çağdaş eğitimin bir gereği olarak, üzerinde önemle durdukları bir alan haline gelen çocuk edebiyatı, çocuğun gelişimini destekleyen ve onun yaşamını zenginleştiren etkili bir öğretim aracıdır (Erdoğan ve Özdemir, 2012; Sağlam, 2009).

Çocuk edebiyatı ile edebiyatın, birbirinden tamamen ayrı kavramlar olduğu söylenemez. Her ikisinde de olay, duygu ve hayallerin aktarılması esas amaçtır. Türkçe sözlükte edebiyat; "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın" şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir ifadeyle edebiyat; "İnsanın iç dünyasında, ruhunda, zihninde var olanların söz ve yazı vasıtasıyla aktarılmasıdır" (Anonim, 2005; Arslan ve Alamdar, 2012; Şahin vd. 2010).

Çocuk edebiyatı ise edebiyatın bütün alanlarında ve söz sanatlarında bulunan niteliklerin tamamını içinde barındıran, ancak kendisine seçtiği hedef kitlenin özelliklerini yetişkinler için yazılan edebi türlere göre daha fazla göz önünde bulunduran bir alan olarak ifade edilebilir. Yani çocuğun anlama koşulları, dil düzeyi, eğitim gereksinimi, dünya ile olan ilişkisi çocuk edebiyatının belirleyici etkenleridir (Kurt, 2008).

Çocuk edebiyatı; "Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal, dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı" olarak da ifade edilmektedir (Sever, 2012).

Genel olarak çocuk edebiyatı; çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine yönelik hazırlanan, eğitilirken eğlenmelerine, yaratıcılıklarının gelişimine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen, onların gelişim alanlarını destekleyen sözlü ve yazılı eserler olarak tanımlanabilir (Çabuk ve Bayraktar, 2012; Demirel, 2011; Kan, 2012).

Çocuk edebiyatı, çocukların eğlenmesine fırsat sağlayan, eğlenirken de hayal güçlerini, sözcük dağarcıklarını, okuma farkındalıklarını geliştiren; kendilerini ve içinde yaşadıkları toplumu anlamalarını sağlayan etkili bir eğitim-öğretim materyali, aynı zamanda çocukları hayata hazırlayan araçtır (Çabuk ve Bayraktar, 2012). Çocuk edebiyatı; çocukların iç dün-

NOT

Genel olarak çocuk edebiyatı; çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine yönelik hazırlanan, eğitilirken eğlenmelerine, yaratıcılıklarının gelişimine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen, onların gelişim alanlarını destekleyen sözlü ve yazılı eserler olarak tanımlanabilir.

KAYNAKLAR

Anonim. (2005). *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aral, N. (2008). Erken Çocukluk Dönemi ve Kitap. *Türk Halkları Çocuk Edebiyatı Kongresi 1. Kitap* Bakü: 16699403 (Online): 471-475.

Arslan, F. ve Alamdar, S. G. (2012). Türkçe ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Dersine İlişkin Görüşleri (Kırıkkale Örneği). *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 39-46.

Ay, İ. (2009). *Muallim Naci, Ahmet Rasim ve Halide Nusret Zorlutuna'nın Anı Türündeki Eserleriyle Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ve Başlıca Temaları.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Boğa Zengin, S. (2010). *Çocuk Kitaplarının Dinleme Becerisini Geliştirme Aracı Olarak Kullanılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ciravoğlu, Ö. (2000). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Esin Yayınevi.

Çabuk; B. ve Bayraktar, A. (2012). Öğretmen Adayları Öğrencilerine Kitap Okuyor Mu? Öykü Kitaplarının Okuma Yazma Öğretiminde Kullanımı. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 61-68.

Darly, L. and Sharko, S. (2010). *Motıvatıng Students to Wrıte Through The Use of Children's Lıterature.* Unpublished Master's Thesis, Chicago: Saint Xavier University

Demirel, Ş. (2011). Çocuk Edebiyatı. *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı* (Ed. Ş. Demirel), 43-75, Ankara: Pegem Akademi.

Demirel, Ş., Uludağ, M. E., Tozlu, N., Seven, S. ve Çeçen, M. A. (2011). Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatında Türler. *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı* (Ed. Ş. Demirel), 141-350, Ankara: Pegem Akademi.

Erdal, K., Celepoğlu, A., Kılıç, Y., Arıcı, A.F. ve Kara, R. (2010). Çocuk Edebiyatının Kaynakları. *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı.* (Ed. Yılar, Ö. ve Turan, L.), 69-200, Ankara: Pegem Akademi.

Erdoğan, S. ve Özdemir, Z. (2012). Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Kitaplarında Olmasını İstedikleri Özelliklere İlişkin Görüşleri. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 625-634.

Erşahin, U. I. (2009). *Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Çocuk Edebiyatı Metinlerinin Çağdaş Çocuk Edebiyatı İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi ve Eğitsel Öneriler.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülpınar, F. (2010). *Görsel Kavramlar, İllüstrasyon ve Çocuk Kitapları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Hilbun, J., Claes, J. and Griffiths, P. (2010). Commonalities in Content of İnternational Children's Book Awards: What Does This Tell Us About Children, Culture and Reading Interests Across The Globe? Diversity Challenge Resilience: School Libraries in Action. *Proceedings of the 12th Biennial School Library Association of Queensland, the 39th International Association of School Librarianship Annual Conference Incorporating the 14th International Forum on Research in School Librarianship. 27 September – 1 October,* Brisbane QLD Australia, [Online] www.eric.ed.gov/PDFS/ED518551. Retrieved on: 16.07.2012.

Işık Demir, A. (2009). *Yeni programa Göre Hazırlanmış İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları ve Bu Kitaplardaki Metinlerin Çocuk Edebiyatı Ölçütlerine Uygunluğu.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jalongo, M. R. (2004). *Young Children and Picture Books* (2.ed), Washington: NAEYC.

Kaynar Tanır, A. ve Çıldır, Z. (2012). Okulöncesi Dönem Yazınsal Çocuk Kitabı Kapaklarının Görsel Tasarım ve Çocuğa Görelik Bakımından Değerlendirilmesi. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 563-576.

Kan, M. O. (2012). Türkçe Öğretmenlerinin Çocuk Edebiyatı ile İlgili Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 109-118.

Kurt, B. (2008). *Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Temel Dil Becerisi Olarak Dinlemenin Gelişimine Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öztürk Çelik, S. (1998). Çocuk Edebiyatı. *Çağdaş Türk Edebiyatı* (Ed. C. İleri), 201-218, [Online] www. Anadolu.edu.tr/aos/kitap/ILTP/2275/unite12. Erişim Tarihi: 16.07.2012.

Öztürk, A.(2010). *Çocuk edebiyatı ve Okul Öncesi Eğitimde Türkçe Dil Etkinlikleri*, Ankara: Eğiten Kitap.

Sağlam, Ö. (2009). *Harf Çocuk Edebiyatı Çeviri Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Schultz, S. (2010). *Judging a Book by its Cover: An Evaluation Tool for the Evaluation, Selection and Inclusion of Multicultural Children's Literature in the Elementary Classroom.* Unpublished Master's Thesis, San Rafael, CA: Dominican University of California.

Seven, S. (2011). Çocuk Kitapları. *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı* (Ed. Ş. Demirel), 99-108, Ankara: Pegem Akademi.

Sever, S. (2012). *Çocuk ve Edebiyat*, Ankara: Tudem Yayınları.

Sülün, G. (2012). Yalvaç Ural'ın Çocuk Kitaplarının Çocuğun Dil Gelişimine Katkısı. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 901-908.

Şahin, A., Turan, L., Dursunoğlu, H. ve Celepoğlu, A. (2010). Çocuk-Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı. Kaynakları. *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı.* (Ed. Yılar, Ö. ve Turan, L.), 3-36, Ankara: Pegem Akademi.

Şahin, S., Işıtan, S. ve Ünal, F. (2012). Yerli ve Çeviri Okulöncesi Çocuk Kitaplarının Karakter, Benlik Kavramı ve Prososyal Davranışlar Açısından İncelenmesi. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 1021-1028.

Şirin, M. R. (2000). *Çocuk Edebiyatı,* İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Taşdemir; F. (2012). Masalların Cümle ve Resim Tasarımlarının Karakterlerin Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 763-770.

Tekşan, K., Acar, F. ve Yiğit, MS (2012). Çocuk Edebiyatı Eserlerine Çocukların Penceresinden Bakış. *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 937-946.

Tür, G. ve Turla, A. (1999). *Okul Öncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap*, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Ulutaş, A. ve Kıymaz, MS (2012). Okulöncesi Anadili Etkinliklerinde Şiir Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Adıyaman İli Örneği). *3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.* Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi. Yayın No: 4: 165-169.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2003). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

OKUL ÖNCESİNDE MATEMATİK EĞİTİMİ

Yrd. Doç. Dr. Meryem ÇELİK - Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Prof. Dr. Adalet KANDIR - Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 11

Okul öncesinde matematik eğitimi kapsamında, Okul öncesinde matematik eğitimin önemi, matematik kavramlarının öğretilmesinde dikkate alınması gereken temel öğretim ilkeleri, okul öncesi dönemde matematiksel düşünmenin gelişimi ve geliştirilmesi ile ilgili farklı yaklaşımlar, matematik becerilerinin gelişimi ve okul öncesi eğitim programında matematik süreçlerine yer verilmiştir.

OKUL ÖNCESİNDE MATEMATİK EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

Günümüzde tüm dünyada okul öncesi dönemde verilen kaliteli eğitimin, çocukların okula ve çevreye uyumunu sağlayarak daha sonraki yıllarda yaşamındaki başarısını artıracağı kabul edilmektedir. Bu dönemde verilen matematik eğitimi, çocukların çevrelerini ve fiziksel dünyayı anlamalarına yardım eder. Çocuklar, matematik deneyimleri ile bütünün parçaları olduğunu, daha sonra parçaların bütünün bölümlerini oluşturduğunu anlarlar, karşılaştırma yapmayı, benzerlik ve farklılıkları ayırt etmeyi, verileri analiz ederek bilgiyi düzenlemeyi, grafikleri ve tabloları kullanarak bilgileri nasıl organize edeceklerini, yorumlayacaklarını ve ilişkileri nasıl anlayacaklarını keşfederler ve problemleri çözmeyi öğrenirler.

NOT

Çocuklarda matematiksel yeteneklerin ve kavramların gelişimi, zamanla ve bölümler halinde olmaktadır.

Çocuklarda matematiksel yeteneklerin ve kavramların gelişimi, zamanla ve bölümler halinde olmaktadır (Jackman, 2005). Bu süreçte çocukların matematiği öğrenmeleri için özel bir çabaya gereksinimleri yoktur. Çocuklar doğal olarak matematiği öğrenme ve anlama potansiyeline sahiptirler (Ginsburg vd., 2003).

Yaşamda matematiğin her yerde olmasından dolayı matematiksel kavramlarla iç içe olan çocukların oyunlarında, birbirleriyle etkileşimlerinde, öyküler anlatmaya çalıştıklarında matematiğin bir çok alanıyla ilgilendikleri ve hatta bundan büyük keyif aldıkları gözlenebilmektedir (Ginsburg vd., 2003; Jackman, 2005). Erken çocukluk yıllarında çocuklar hangi kültüre ve ön yaşantılara sahip olursa olsunlar aynı tür matematik düşünceleri, stratejileri ve becerileri geliştirmektedirler (Ginsburg vd., 2003). Araştırmacılar, bebeklerin ve çocukların, bir gün matematik için kullanacakları yetenekleri nasıl geliştirdiklerini öğrenmenin çabası içindedirler (Jackman, 2005). Bu araştırmacıların öncülerinden olan Piaget'nin, çocukların bilişsel gelişimi ile ilgili olan araştırmaları, gelişimsel psikoloji ve eğitim alanında yıllarca en yaygın görüş olarak kabul edilmiştir. Piaget çalışmasında, çocukların bilgiyi yalnızca yetişkinlerden almadığını bunun yerine dünyayı anlamak için kendi anlayış biçimlerini oluşturduklarını savunmuştur (Akt: Ginsburg vd., 2003).

Daha sonraki yıllarda, araştırmacılar, Piaget'nin kuramından esinlenerek farklı araştırma desenleri ile çocukların bilişsel gelişimleri konusunda çalışmalarına devam etmişlerdir. Bu çalışmaların sonucunda, bebeklerin bile bazı temel matematik yeteneklerine sahip olduğu savı tartışılmaya başlanmıştır. Yaşamlarının ilk yılında bebeklerin nesnelerin şekillerini onu ağzına alarak veya ona dokunarak keşfedebildikleri, iki nesnelik bir grubun, üç nesnelik bir gruptan farklı olduğunu algılayabildikleri saptanmıştır. Benzer şekilde, erken yıllarda çocukların, küçük nesne grupları sunulduğunda, hangi grubun daha fazla olduğunu anlayabildikleri ve bir gruba nesne eklendiğinde o grubun arttığını algılayarak toplama ve çıkarmanın temel ilkelerine sahip olabildikleri tespit edilmiştir. İki yaşındaki

KAYNAKLAR

Botha, M., Maree, J.G. and De Witt, M.W. (2005). Developing and piloting the planning for facilitating mathematical processes and strategies for preschool learners. *Early Child Development and Care*, 175 (7), 697-717.

Brewer, J.A. (2001). *Introduction to Early Childhood Education*. USA: Allyn&Bacon.

Burger, W. F. and Shaughnessy, J. M. (1986). Characterizing the van Hiele Levels of Development in Geometry. *Journal for Research in Mathematics Education*, 17(1), 31-48.

Casey, B., Kersh, J.E. and Mercer, J. (2004). Young Storytelling Sagas: An Effective Medium for Teaching Early Childhood Mathematics. *Early Childhood Research Quarterly,* 19, 167–172

Charlesworth, R. and Radeloff, D.J. (1991). *Experiences in Math for Young Children* (2 nd ed.), New York, USA: Delmar Publishers Inc. Albany.

Clements, D.H., Swaminathan, S., Hannibal, M. A. Z. and Sarama, J. (1999). Young Children's Concepts of Shape. *Journal for Research in Mathematics Education,* 30 (2), 192–212.

Clements, D.H., and Stephan, M. (2004). Measurement in Pre-K to Grade 2 Mathematics. *Engaging in Young Children in Mathematics. Standards for Early Childhood Mathematics Education* (Ed. D.H. Clements and J. Samara), 299-317, London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah.

Clements, D.H. and Sarama, S. (2007). Early Childhood Mathematics Learning. *Secont Handbook of Research on Mathematics Teaching and Learning*, (Ed. F. K. Lester), 461-556 US: Information Age Publishing.

Copley, J.V. (2000). *The Young Child and Mathematics*. US: Washington.

Cooke, B.D. and Buchholz, D. (2005). Mathematical Communication in the Classroom: A Teacher Makes a Difference. *Early Childhood Education Journal,* 32 (6), 365-369.

Cuffaro, H.K. Nager, N. AND Shapiro, E.K. (2005). The Developmental-Interaction Approach at Bank Street College of Education. *Approaches to Early Childhood Education* (12 ed.), (Ed. J.L. Roopnarine J.E. Johnson), 280-293, USA: Prentice Hall.

Edwards, C.P. (2002). Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia. *Early Childhood Research & Practice,* 4(1) http://ecrp.uiuc.edu/v4n1/edwards.html

Ensign, J. (1996). A Conversation Between John Dewey and Rudolf Steıner; A Comparıson Of Waldorf and Progressıve Education. *Educational Theory,* 46 (2), 175-188

Greenes, C., Ginsburg, H.P. and Balfanz, R. (2004). Big Math for Little Kids. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 159–166.

Ginsburg, H.P., Greenes, C. and Balfanz, R. (2003). *Big Math For Little Kids*. "Program Overview" New Jersey: Dale Seymour Publications. Pearson Learning Group .

Griffin, S. (2004). Building number sense with Number worlds: a mathematics program for young children. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 173-180.

Heddens, J.W. and Speer, W.R. (2001). *Today's Mathematics*, USA: Jhon Wiley & Sons.

Hunting, R.P. (2003). Part-whole number knowledge in preschool children. *Journal of Mathematical Behavior*, 22, 217–235.

Jackman, L.H. (2005). *Early Education Curriculum: A Child's Connection to the World,* (3rd ed), NY: Thomson Delmar Learning.

Kandır, A. ve Orçan, M. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Matematik Eğitimi.* İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Kandır, A. ve Kurt, M. (2010). *Proje Temelli Okul Öncesi Eğitim Programı*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Kandır, A., Can Yaşar, M, İnal, G., Yazıcı, E., Ceylan, Ş., Yazıcı, Z., Çalışandemir, F., Özbey, S. ve Uyanık, Ö. (2012) *Dil Etkinlikleri*. Ankara: Efil Yayıncılık.

Kriova, A. and Bhargava, A. (2002). Learning To Guide Preschool Children's Mathematical Understanding: A Teacher's Professional Growth. *Early Childhood Research And Practice Spring.* Vol. 4, (1), pp.1-20

Koechlin, E., Dehaene, S. and Mehler, J. (1997). Numerical Transformations in Five-month-old Human Infants. *Mathematical Cognition*, *3*, 89-104

Malofeeva, E.V. (2005). *Meta-Analysıs of Mathematıcs Instructıon with Young Chıldren*. Doctor Theses, Graduate Program in Psychology, University of Notre Dame, Indiana

Oberman, I. (1997). *The Mystery of Waldorf; A Turn-of-the-Century German Experiment on Today's American Soil*. A Survey, Plus Portage, Education Resourch İnformation Center "ERIC" ED 409 988

Ogletree, E. (1996). *The Comparative Status of the Creative Thinking Ability of Waldorf Education Student;* A Survey, Plus Portage, Education Resourch İnformation Center "ERIC" ED 400 948

Pagani, L.S., Jalbert, J. and Girard, A. (2006). Does Preschool Enrichment of Precursors to Arithmetic Influence Intuitive Knowledge of Number in Low Income Children? *Early Childhood Education Journal,* 34 (2), 133-146.

Powell, D.R. (2005). The Head Start Program*. Approaches to Early Childhood Education* (3 rd. ed), (Ed. J.L. Roopnarine and J.E. Johnson), 62-80, USA: Prentice Hall.

Sarama, J. and Clements, D. H. (2004). Building Blocks for Early Childhood Mathematics. *Early Childhood Research Quarterly,* 19, 181–189.

Sarama, J. and Clements, D. H. (2006). Introducing Geometry to Young Children. *Early Childhood Today*, 20(7), 12-13.

Satlow, E. and Newcombe, N. (1998). When Is A Triangle Not A Triangle? Young Children's Developing Concepts of Geometric Shape. *Cognitive Development,* 13, 547-559.

Schmitt-Stegmann, A. (1997). *Child Development and Curriculum in Waldorf Education.* A Survey, Plus Portage, Education Resourch İnformation Center "ERIC" ED 415 990

Seefeldt, C. (2005). *How to Work with Standards in the Early Childhood Classroom.* New York: Teachers College Press.

Shilling, W. A. (2002). Mathematics, Music, and Movement: Exploring Concepts and Connections. *Early Childhood Education Journal*, 29 (3), 179-184.

Sperry-Smith, S. (1996). *Early Childhood Mathematics*. USA: A Viacom Company.

Starkey, P., Klein, A. and Wakeley, A. (2004). Enhancing Young Children's Mathematical Knowledge Through a Pre-kindergarten Mathematics Intervention. *Early Childhood Research Quarterly,* 19 (1), 99-120.

Stehlik, T. (2008) Thinking, Feeling, and Willing; How Waldorf Schools Provide a Creative Pedagogy That Nurtures and Develops Imagination. (Ed. T. Leonard, P. Willis), *Pedagogies of the Imagination*. Springer Science+Business Mediaa. B.V. 231-243

Sophian, C. and Mccorgray, P. (1994). Part-Whole Knowledge and Early Arithmetic Problem Solving. *Cognition and Instruction*, 12 (1), 3-33.

Thornton, J. S., Crim, C. L. and Hawkins, J. (2009). The Impact of an Ongoing Professional Development Program on Prekindergarten Teachers' Mathematics Practices'. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 30 (2), 150-161.

Thompson, I. (1999). *Teaching Learning Early Number*, Philadelphia: Open University Press. Buckingham.

Torrence, M. and Mc Nichols, J.C. (2005). Montessori Education Today. *Approaches to Early Childhood Education* (16. ed), (Ed. J.L. Roopnarine and J.E. Johnson), 365-391. USA: Prentice Hall.

Tsamir, P., Tirosh, D. and LevensoN, E. (2008). Intuitive nonexamples: the case of triangles. *Educ Stud Mat*h, 69, 81–95.

Weikart D.P. and Schweinbart, L.J. (2005). The High Scope Curriculum for Early Childhood Care and Education. *Approaches to Early Childhood Education* (10. ed), (Ed. J.L. Roopnarine and J.E. Johnson), 235-249. USA: Prentice Hall.

Wynn, K. (1992), Addition and Subraction by Human Infants. *Nature*, 358, 749-750.

Yin, H. S. (2003). Young children's concept of shape: van Hiele Visualization Level of geometric Thinking. *The Mathematics Educator,* Vol *7*(2), pp.71-85

Young, J. and Loveridge, M. (2004). Effectson Early Numeracy Of A Program Using Number Books And Games. *Early Childhood Research Quarterly,* 19, 2-98.

Zelazo, P. D. and Reznick, J. S. (1991). Age-Related Asynchrony of Knowledge and Action. *Child Development,* 62(4), 719-735.

(Kuramsal çerçeve; Doç. Dr. Adalet Kandır danışmanlığında, Meryem Çelik tarafından Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında yapılan "61-72 Aylık Çocukların Matematik Gelişimine "Küçük Çocuklar İçin Büyük Matematik"(Big Math For Little Kids) Eğitim Programının Etkisi" konulu tez literatüründen alınmıştır).

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYTAR - Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 12

Çocuk ruh sağlığında, ruh sağlığı ve önemi, ruh sağlığının tarihsel gelişimi, ruh sağlığı ile ilgili kuramlar, ruh sağlığı yerinde olan kişilerin özellikleri, çocuklarda görülen uyum ve davranış sorunları, aile içindeki özel durumların çocuğun ruh sağlığına etkileri özetlenmiştir.

RUH SAĞLIĞI VE ÖNEMİ

Freud, ruh sağlığını "Sevmek" ve "Çalışmak" olarak çok yalın, fakat kapsam bakımından çok geniş iki sözcükle özetler. Ruh sağlığını açıklamak oldukça güçtür. Bunun nedeni ruh sağlığını betimleyici ölçütlerin değişkenliğinden kaynaklanır. Ruh sağlığını oluşturan kavramlardan "Sağlık, vücudun hasta olmaması durumu, vücut esenliği" (Anonim, 2005) olarak ifade edilir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise sağlığı, "tam bir fiziki, ruhsal ve toplumsal iyi oluş hali" olarak tanımlar. Sağlıklı bir kişi değişen bedensel ve çevresel koşullara uyum sağlayabilir ve dengesini koruyabilir (Anonymous, 2004).

Ruh sağlığını Enç (1980), "kişinin yaşama uyumunda başarılı olması, yaşama isteği duyması, dilek ve isteklerini toplumla uzlaşacak biçimde doyurabilmesi durumu", Yörükoğlu ise (1997) "kişinin kendisiyle ve çevresiyle sürekli bir denge içinde olması" olarak tanımlamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü de (Anonymous, 2004) ruh sağlığını, "bireyin sahip olduğu yetenekleri kullanabilmesini, yaşamdaki olağan zorlanmalı durumlarla baş edebilmesini, üretken ve verimli çalışabilmesini, içinde yaşadığı topluma verimli olabilmesini sağlayan bir iyi olma hali" olarak öngörmektedir. Ruhsal olarak sağlıklı olmanın temel ölçütü, herhangi bir ruhsal bozukluğun bulunmaması değil, bireyin yukarıda sözedilen işlevleri yerine getirmesidir. Ruh sağlığının yerinde oluşunu, insanın sorunsuz olması ve her zaman bir iç huzuru içinde bulunması anlamında da ele almak doğru değildir, çünkü insanın kendini sürekli mutlu hissedişi, gerçek dünyanın engelleyici olan yönlerini görmemesi anlamına gelir. Kişinin kendisini mutsuz eden duygu ve düşüncelerden kurtulması için, psikolojik güçlerini kullanarak eyleme geçmesi gerekir. Birey yaşamını, geçmekte olan bir zaman diliminin içinde ve değişen mekânlarda: kendisiyle, ailesi ve yakın çevresiyle, içinde yaşadığı toplumu ile yaptığı iş ya da görevi ile yoğun bir ilişkiler ağı içinde sürdürmektedir. Eğer bu ilişkiler içinde denge, uyum ve doyum var ise, bireyin ruh sağlığı yerindedir denebilir (Ünlüoğlu, 2000).

NOT

Bireyin ilişkilerinde uyum, denge, doyum varsa ruh sağlığı yerindedir.

Ruh sağlığı yerinde olmayan kişiler için "anormal" terimi kullanılır. Bedenin normal yapısı ve işlevleri bilindiğinden fiziksel hastalıkların tanımlanması oldukça kolaydır. Ancak psikolojik düzeyde normallik için ölçüt kabul edilebilecek, açıklık getirecek bir model yoktur. Bu konuda çeşitli yaklaşımlar vardır.

- Bir görüşe göre normallik "sağlıklılık" olarak kabul edilir. Bir insanda normal dışı belirtiler görülmemesi onun normal olduğu anlamına gelir.
- İkinci yaklaşıma göre "normallik" diye bir şey yoktur.
- Üçüncü yaklaşım "normalliği" ortalama ile eşanlamda kullanır. Orta derecede uyum yapabilen ve çoğunluğu oluşturan grup normaldir.
- Dördüncü yaklaşıma göre normallik bir süreçtir. Canlı bir sistemin, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik değişkenlerin katkısıyla ve zamanın sürekliliği içinde işlevlerini sürdürebilmesidir (Geçtan, 1995).

KAYNAKLAR

Aktaş, Y. (1993). Baba Yoksunluğunun 0-6 Yaş Çocuğu Üzerindeki Etkileri. 9. YA-PA Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, 308-316 İstanbul: Yapa Yayınları.

Anonim (2005). Türkçe Sözlük. Ankara: Dil Derneği Yayınları.

Anonymous (2004). WHO *Promoting Mental Health*. Geneva,World Health Organization.

Atasoy, Z. ve Şenol, S. (1998). İletişim Bozuklukları. *Psikiyatri Temel Kitabı II* (Ed. C. Güleç, E. Köroğlu) 1069-1078. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E. and Bem D. (1990). *Introduction to Psychology.* Geneva: HBJ Publishers.

Bayhan, P. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi.* İstanbul: Morpa Yayınları.

Çıtak, A. (1999). Beslenme Sorunları. *Ben Hasta Değilim (* 2. Baskı) (Ed. A. Ekşi), 106-108. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Çıtak, A. (2011). Uyku Bozukluğu. *Ben Hasta Değilim (* 2. Baskı) (Ed. A. Ekşi), 94-96. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Ekşi, A. (1999). Çocukluk Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi), 98-105. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Ekşi, A. (2011). Çocukluk Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları. *Ben Hasta Değilim.* (Ed. A. Ekşi), 86-93. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Enç, M. (1980). *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercan, E. S. ve Aydın, C. (2011). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. *Ben Hasta Değilim (* 2. Baskı) (Ed. A. Ekşi), 165-181. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Erermiş, S. ve Aydın, C. (1999). Çocuk Ruh Sağlığı Yönünden Enürezis. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi), 109-119. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Erermiş, S. ve Aydın, C. (2011). Çocuk Ruh Sağlığı Yönünden Enürezis. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi), 97-102. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Geçtan, E. (1995). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Karabekiroğlu, K. (2009). *Anne-Babalar İçin Bebek Ruh Sağlığı Rehberi.* İstanbul: Say Yayınları.

Kerimoğlu E, Kılıç B.G, *Gürkan, C.K*, Öztürk M. (2008) Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Sık Görülen Ruhsal Bozukluklar. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları II. (Ed. O. Öztürk, A. Uluşahin) s:744-809. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri,

Kılıççı, Y. (2006). *Okulda Ruh Sağlığı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Larsen, R. J. and Buss, D. M. (2004). *Personality Psychology.* Boston: McGraw Hill.

Mangır, M. ve Alisinanoğlu, F. (1998). Boşanmış Ailelerden Gelen 17 yaş Grubu Gençlerin Kendini Kabul Düzeylerinin İncelenmesi. *A. Ü. Ziraat Fakültesi Bilimsel Araştırma ve İncelemeler.* Ankara.

Onur, B. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Yayınları.

Öztürk, O (1988). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nurol Matbaacılık.

Özusta, Ş. (1999). Otizm: Tanı ve Ayırıcı Tanı. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi),259-269. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Sayıl, I. (2000). Psikiyatriye Giriş. *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, (Ed. I. Sayıl), 1-6, Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Semerci, B. (1999). Çocuk ve Adölesanda Tik Bozuklukları. *Ben Hasta Değilim* (Ed. A. Ekşi), 320-323. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Semerci, B. (2009). Birlikte Büyütelim. *Çocuk Ruh Sağlığı.* İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Semerci, B. (2011). Tik Bozuklukları. *Ben Hasta Değilim*. (2. baskı) (Ed. A. Ekşi) 219-226. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Soykan, A. A. (2000). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* (Ed. I. Sayıl). 655-666. Ankara: Antıp Yayınları.

Şarbat, G. ve Demirkol, M. (2011). Yeme Bozuklukları-Nutrisyone Bakış. *Ben Hasta Değilim*. (2. Baskı) (Ed. A. Ekşi), İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Şener, Ş. ve Şenol, S. (1998). Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu. *Psikiyatri Temel Kitabı II* (Ed. C. Güleç, E. Köroğlu). 1119-1130, Ankara: Hekimler Birliği Yayınları.

Şenol, S. (2006). *Korkular. Gelişimsel Anlamı ve Tedavisi.* İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Thompson, R. Godvin, R. Meyer, S. (2006). Social Development. *Handbook of Preschool Mental Health Development, Disorders and Treatment* (Ed. S. L. Luby) 3-44. New York. The Guilford Press

Uslu, R. (2000). Dışa Atım Bozuklukları. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. (Ed. I. Sayıl), 685-688.Ankara: Antıp A.Ş.

Uslu, R. (2000). Tik Bozuklukları. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. (Ed. I. Sayıl), 705-708. Ankara:Antıp A.Ş.

Ünlüoğlu, G. (2000). Ruh Sağlığı ve Boyutları. *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* (Ed. I. Sayıl), 7-24. Ankara: Antıp A.Ş. Yayınları.

Wicks-Nelson, R. W. and Israel, A. C. (2003). *Behavior Disorders of Childhood* (5. ed.), New Jersey: Prentice Hall.

Yörükoğlu, A. (1997). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

DRAMA

Doç. Dr. Münevver CAN YAŞAR - Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 13

Drama kapsamında, dramanın tanımı, özellikleri ve yararları, tarihsel gelişimi, drama sürecindeki bileşenler, dramanın uygulama aşamaları ve etkinlikleri, okul öncesi eğitim programında drama etkinliğinin planlanması özetlenmiştir.

DRAMANIN TANIMI

Günümüz eğitim sistemi yapıcı, yaratıcı, yeniliklere açık, kendini ifade edebilen, analiz ve sentez yeteneğine sahip bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Eğitim sistemi içerisinde öğrenmede önemli rol oynayan kavramlardan birisi de dramadır (Kandır, 2003a; Köksal Akyol, 2003). Çocukların, gerçek dünya ile kurgusal dünya arasında gidip gelmelerini olanaklı kılan drama çalışmalarının genel amacı; her alanda yaratıcı, kendine yetebilen, kendini tanıyan, çevresiyle iletişim kurabilen ve bunu geliştirebilen, ifade gücü ve biçimleri artmış bireyler yetiştirmektir. Drama bu özellikleri ile çocuğun gelişimini ve yaratıcılığını destekleyerek çocuğa önemli katkılar sağlamaktadır (Brewer, 2007). Bu nedenle de küçük yaşlardan itibaren çocukların drama çalışmalarına katılmalarını sağlamak, hem gelişim alanlarını desteklemek hem de kendilerini tanımalarına ve keşfetmelerine fırsat vermek, yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarını sağlamak açısından önemlidir.

Çağdaş insanın gereksinimlerini karşılamada ve yaratıcı bireyi yetiştirmede etkili olabilecek bir yapıya sahip olan, eğitim öğretim yöntemi ve bireysel gelişimi desteklemek için bağımsız bir alan olarak kullanılan drama en geniş anlamıyla, "dramatik bir süreç haline getirilmiş içeriğin katılımcılarla paylaşılması" olarak tanımlanabilir. Drama düşünsel olanın, eylemsel olana dönüşme sürecidir (Aslan, 2011).

Eğitimde etkili olan bu yöntem için genel olarak "drama" terimi kullanılmakla birlikte, "eğitsel drama", "yaratıcı drama", "psikodrama" gibi terimler de kullanılmaktadır. Bu terimler arasında, tanımladıkları etkinlikler açısından benzerlikler bulunmasına karşın, önemli farklılıklar da vardır. Bu farklılıkların ortaya konulması sözü edilen terimlerin doğru anlaşılması ve tanımladıkları etkinliklerin doğru uygulanması bakımından önemlidir (Aral vd., 2003).

EĞİTSEL DRAMA

Drama kavramı, ABD'de "yaratıcı drama", İngiltere'de "eğitimde drama" veya "eğitsel drama", Almanya'da ise "okul oyunu" veya "oyun ve etkileşim" adlarıyla kullanılan bir yöntemdir. Eğitsel drama, İngiltere'de Peter Slade, Brain Way, Dorothy Heathrote ve Gavin Bolton tarafından geliştirilen ve genel olarak çocukların hemen her konudaki eğitimi için uygulanan bir eğitim yöntemidir. Eğitsel drama, "özel olarak düzenlenen yaşantıları somut bir şekilde hissetme yoluyla sosyal, evrensel ve soyut kavramların, tarih, edebiyat gibi konuların canlandırılarak anlamlı hale getirilmesi, öğrenilmesi" olarak tanımlanabilir (Önder, 2004).

Eğitsel drama, esnek olmakla birlikte, temel kuralları önceden ve dışarıdan belirlenmiş, bir grupta yaşayan, yetişkin bir lider (öğretmen) tarafından yönlendirilen ya da başlatılan ve çocuklar tarafından bir grup oyunu gibi algılanabilen etkinlikler bütünüdür (Karadağ ve Çalışkan, 2005). Bir grup çalışması içinde, çocukların bir yaşantıyı, bir kavramı, ders ünitele-

NOT

Drama çalışmalarının genel amacı; her alanda yaratıcı, kendine yetebilen, kendini tanıyan, çevresiyle iletişim kurabilen ve bunu geliştirebilen, ifade gücü ve biçimleri artmış bireyler yetiştirmektir.

NOT

Küçük yaşlardan itibaren çocukların drama çalışmalarına katılmalarını sağlamak, hem gelişim alanlarını desteklemek hem de kendilerini tanımalarına ve keşfetmelerine fırsat vermek, yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarını sağlamak açısından önemlidir.

NOT

Drama; düşünsel olanın, eylemsel olana dönüşme sürecidir.

KAYNAKLAR

Adıgüzel, H.Ö. (2002). Eğitimde Yeni Yöntem ve Disiplin: Yaratıcı Drama. *Yaratıcı Drama 1985-1995 Yazılar*, (Ed. H.Ö. Adıgüzel), 158-179, Ankara: Naturel Kitap Yayıncılık.

Adıgüzel, H.Ö. (2006). Yaratıcı Drama Kavramı, Bileşenleri ve Aşamaları. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 17-29.

Adıgüzel, H.Ö. (2011).Okul Öncesinde Dramatizasyon. *Okul Öncesinde Drama* (Ed. A. Öztürk), 101-120, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 1207.

Akar-Vural, R. ve Somers, J.W. (2011). *Hümanist İlköğretim Programları İçin İlköğretimde Drama: Kuram ve Uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.

Akın, Y. (2002). *Altı Yaş Grubu Çocuklarında Başkasının Bakış Açısını Alma Yetisi Üzerinde Eğitici Drama Programının ve Aile Tutumlarının Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş Arnas, Y. (2011). Dramada Ortam ve Araç Gereç. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 67-74, İstanbul: Kriter Yayınlar.

Akyüz, Y. (2004). Anaokullarının Osmanlı'da İlk Programları ve Ders Uygulamaları İle Yaratıcı Draman'nın İlk İzleri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5(51), [Online] http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Bilim_Dergisi/sayi51/akyuz.htm. Erişim Tarihi: 12.11.2012

Akyüz, Y. (2009). *Türk Eğitim Tarihi* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Altınay, D. (2007). *Çocuk Psikodraması: Çocuk Psikoterapisinde Yaratıcı Bir Sistem*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2003). *Drama* (3. Baskı). İstanbul: YA-PA Yayınları.

Aral, N., Köksal Akyol, A. ve Can-Yaşar, M. (2007). *Okul Öncesi Dönemde Drama Etkinlikleri*. Ankara: Oluşum Yayıncılık.

Aslan, N. (2008). Drama Lideri. *Eğitimde Drama* (Ed. N. Aslan), 25-29, Ankara: Oluşum Yayınları.

Aslan, N. (2011). Dramatik Eğitimin Ülkemizdeki Tarihi. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 41-58, İstanbul: Kriter Yayınlar.

Baldwin, P. and Hendy, L. (1996). *The Drama Book*. London: Collins Educational.

Bredikyte, M. (2006). Story Dramatization as a tool for the Development of Children's Creative Play Activities. Imaginative Education Research Symposium. http://dev.papers.ierg.net/papers/Bredikyte_179.pdf. Retrived on: 18.11.2012

Brewer, J.A. (2007). *Introduction to Early Childhood Education: Preschool through Primary Grades* (6th ed.). Boston-USA:Pearson Education, Inc.

Booth, D. (2008). Children as Drama-Makers. *C T R 133 Winter*, 3-10.

Bowell, P. and Heap, B.S. (2001). *Planning Process Drama*. London: David Fulton Publishers.

Buton, S. and Millward, P. (2006). Preparing for Drama. *Education 3-13*. 34(1), 73-79.

Can Yaşar, M. (2009). *Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Drama Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Can Yaşar, M. (2011). Dramada Uygulama Aşamaları. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 75-86, İstanbul: Kriter Yayınlar.

Ceylan, Ş. (2009). *Vineland Sosyal- Duygusal Erken Çocukluk Ölçeğinin Geçerlilik-Güvenilirlik Çalışması ve Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Beş Yaş Ço-*

cuklarının Sosyal-Duygusal Davranışlarına Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakır İlhan, A. (1999). Sanat Eğitiminde Yaratıcı Dramanın Yeri. *Yaratıcı Drama, Çağdaş Drama Derneği Bülteni*, 2, 10-13.

Deans, J., Brown, R. and Young, S. (2007). The Possum Story: Reflections of an Early Childhood Drama Teacher. *Australian Journal of Early Childhood*, 32(4), 1-6.

Dege, Ö. (2008). *Resimli Hikâye Kitaplarıyla Verilen Dramatik Etkinlik Uygulamalarının Altı Yaş Çocuklarının Bakış Açısı Kazanımlarına Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dökmen, Ü. (1995). *Sosyometri ve Psikodrama*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Edwards, L.C. (2006). *The Creative Arts*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.

El-Nady, M. (2000). Drama as a Teaching Technique in the Second Language Classroom. *Dialog on Language Instruction*, 14(1-2), 41-48.

Erdoğan, S. (2008). *Drama İle Matematik Etkinlikleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Fleming, M. (1995). *Starting Drama Teaching*. London: David Fulton Publishers.

Freeman, G., Sullivan, K. & Fulton, C.R. (2003). Effects of Creative Drama on Self-Concept, and Problem Behavior. *Journal of Educational Research*, 96(3), 131-138.

Furman, L. (2000). In Support of Drama in Early Childhood Education, Again. *Early Childhood Education Journal*, 27(3), 173-178.

Gönen, M. ve Uyar Dalkılıç, N. (1999). Çocuk Eğitiminde Drama Yöntem ve Uygulamalar (2. baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Guli, A.L. (2004). *The effects of Creative Drama-Based Intervention for Children with Deficits in Social Perception. Doctor of Philosophy*. Austin: The University of Texas.

Heining, R.B. (2003). *Creative Drama for the Classroom Teacher* (4 th. ed.), London: Prentice Hall A Pearson Education Company Upper Saddle River.

Hendy, L. and Toon, L. (2001). *Supporting Drama and Imaginative Play in the Early Years*. Philadelphia: Open University Press, Buchkingham.

Hennessey, B.A. and Amabile, T.M. (1990). Story Telling: A Method for Assessing Children's Creativity. *The Journal of Creative Behaviour*, 22, 56-62.

Isbell, R.T. and Raines, S.C. (2003). *Creativity and the Arts with Young Children*. Canada: Thomson Delmar Learning Printed.

Isenberg, J.P. and Jalongo, M.R. (1993). *Creative Expression and Play in the Early Childhood Curriculum*. New York: Macmillan Publishing Company.

Jensen, I., Rechis, R. and Luna, J.D. (2002). Learning Trough Drama. *Early Childhood Literacy: Programs & Strategies to Develop Cultural, Linguistic, Scientific and Healthcare Literacy for Very Young Children & their Families*. (ERIC) Document Reproduction Service No. ED 468 867.

Kandır, A. (2003a). Yaratıcı Dramanın Okul Öncesi Eğitim Programındaki Yeri ve Hedefleri. *Okul Öncesi Eğitimde Drama Teoriden Uygulamaya* (Yazarlar: E. Ömeroğlu, Ö. Ersoy, F. Tezel Şahin, A. Kandır, A. Turla), 21-28, Ankara: KÖK Yayıncılık.

Kandır, A. (2003b). Pandomim. *Okul Öncesi Eğitimde Drama Teoriden Uygulamaya* (Yazarlar: E. Ömeroğlu, Ö. Ersoy, F. Tezel Şahin, A. Kandır, A. Turla), 133-138, Ankara: KÖK Yayıncılık.

Kandır, A., Can Yaşar, M., İnal, G., Yazıcı, E., Ceylan, Ş., Yazıcı, Z., Çalışandemir, F., Özbey, S., Uyanık, Ö. (2012). *Erken Çocukluk Eğitimi Dizisi 3, 5-7 Yaş Çocukları İçin Dil Etkinlikleri*. Ankara: Efil Yayınevi.

Karadağ, E. ve Çalışkan, N. (2005). *Kuramdan Uygulamaya İlköğretimde Drama "Oyun ve İşleniş Örnekleri*. Ankara: ANI Yayıncılık.

Köksal Akyol, A. (2003). Okul Öncesi Eğitimde Drama ve Örnek Drama Etkinlikleri. *Okul Öncesinde Drama ve Tiyatro*. s.63-76, Ankara: Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi Yayınları.

Köksal Akyol, A. (2011). Drama Çalışmalarında Lider ve Katılımcılar. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 59-66, İstanbul: Kriter Yayınlar.

Köksal Akyol, A. (2012). Okul Öncesi Eğitimde Drama ve Öğretmenin Rolü. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 105-115.

Köksal Akyol, A. ve Çiftçibaşı, H. (2004). Okul Öncesi Eğitimi Öğretmeninin Yetişmesinde Dramanın Önemi ve Okul Öncesi Eğitimde Drama Dersini Veren Öğretim Elemanında (Liderde) Olması Gereken Özellikler. *Türkiye 6. Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Semineri, Drama Liderliği, Drama Lideri yetiştirme Programları, Üniversitelerde Drama Eğitimi*. Ankara Oluşum Yayınları: 8, 39-46.

Köksal, N. (2007). Eğitim Programları ve Yaratıcı Drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(3-4), 179-189.

McCaslin, N. (2006). *Creative Drama in the Clasroom and Beyond*. America: United States of Pearson Education.

Morgül, M. (1999). *Eğitimde Dramaya Merhaba*. Ankara: KÖK Yayıncılık.

Nutku, Ö. (1998). *Oyun, Çocuk, Tiyatro*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Oğuzkan, Ş. (1981). *Anaokullarında Yaratıcı Dramatizasyon Uygulamaları*. İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama.

Okvuran, A. (2001). Okul Öncesi Dönemde Drama. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 3, 22-25.

O'Neill, C. (1995). *Drama Worlds: A Framework for Process Drama*. Portsmouth, NH.: Heinemann.

O'Neill, C. and Lambert, A. (1994). *Drama Structures: A Practical Handbook for Teachers*. Portsmouth, NH.: Stanley Thornes (Publishers) Ltd.

Ömeroğlu, E. (1990). *Anaokuluna Giden 5-6 Yaşındaki Çocukların Sözel Yaratıcılıklarının Gelişiminde Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ömeroğlu Turan, E. ve Can Yaşar, M. (1999). Okul Öncesi Eğitimde Drama Uygulamaları. *Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı*. 91-106, İstanbul: YA-PA Yayınları.

Önalan Akfırat, F. (2006). Sosyal Yeterlilik, Sosyal Beceri ve Yaratıcı Drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 39-58.

Önder, A. (2003). *Okul Öncesi Çocuklar İçin Eğitici Drama Uygulamaları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Önder, A. (2004). *Yaşayarak Öğrenmek İçin Eğitici Drama*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Özbek, A. ve Leutz, G. (2003). *Psikodrama: Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim*. Ankara: Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayınları.

Öztürk, A. (1999). Drama ve Müzik. *Türkiye 1. Drama Liderler Buluşması*, 76-81, Ankara: Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi.

Peacock, T.L. (1999). *Primary School Curriculum Drama Art Education Teacher Guidelines*. Dublin: Government Publications.

Pinciotti, P. (1993). Creative Drama and Young Children: The Dramatic Learning Connection. *Arts Education Policy Review*, 94(6): 24-28.

San, İ. (1995). Sanatta Yaratıcılık Oyun Drama. *Yaratıcılık ve Eğitim Semineri*. Ankara: TED Yayınları. s.71-103.

San, İ. (1996). Yaratıcılığı Geliştiren Bir Yöntem ve Yaratıcı Bireyi Yetiştirme Bir Disiplin: Eğitsel Drama. *Yeni Türkiye Dergisi*, 7, 148-160.

San, İ. (1999). Türkiye'de Drama Çalışmalarının Dünü ve Bugünü. *Cumhuriyet ve Çocuk, 2. Ulusal Çocuk Kültürleri Kongresi* (Ed. B. Onur), 267-273, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

San, İ. (2001). Eğitimde Dramanın Kısa Tarihçesi. *Çağdaş Eğitimde Kültür ve Sanat*. 81-89, İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Yayınları:14.

San, İ. (2002). Yaratıcı Drama-Eğitsel Boyutları. *Yaratıcı Drama 1985-1995 Yazılar* (Ed. H.Ö. Adıgüzel), 81-90, Ankara: Naturel Kitap Yayıncılık.

Schützenberger, A.A. (1995). *Psikodrama: Yöntemlerin Bir Özet Sunumu* (Çev. A. Özbek). Ankara: Grup Psikoterapileri Derneği Yayını.

Stewing, W.J. and Buege, C. (1994). *Dramatizing Literature in whole Language Calssrooms* (2nd ed.), New York: Teachers College Press, Columbia University.

Taylor, P. (2000). The Drama Classroom: Action, Reflection, Transformation. London: Routledge Falmer.

Tezel Şahin, F. (2003). Rol Oynama ve Doğaçlama. *Okul Öncesi Eğitimde Drama Teoriden Uygulamaya* (Yazarlar: E. Ömeroğlu, Ö. Ersoy, F. Tezel Şahin, A. Kandır ve A. Turla), 139-150, Ankara: KÖK Yayıncılık.

Toye, N. and Prendiville, F. (2000). *Drama and Traditional Story for the Early Years*. London: Routledge Falmer.

Üstündağ, T. (1998). Yabancı Dil Öğretim Uygulamalarında Bir Yöntem Olarak Yaratıcı Dramanın Yeri. *Dil Dergisi*, (66), 27-33.

Üstündağ, T. (2000). *Yaratıcı Drama, Öğretmenimin Günlüğü*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Üstündağ, T. (2002). Günümüz Eğitiminde Dramanın Yeri. *Yaratıcı Drama 1985-1995 Yazılar*, (Ed. Ö. Adıgüzel), 200-207, Ankara: Naturel Yayıncılık.

Winston, J. and Tandy, M. (2001). *Beginning Drama 4-11* (Second Edition). London: David Fulton Publishers.

Woolland, B. (1996). *The Teaching of Drama in the Primary School*. London: Longman Group UK Limited.

BEDEN EĞİTİMİ VE OYUN ÖĞRETİMİ

Prof. Dr. Dilara ÖZER - Gedik Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü

BÖLÜM 14

Beden eğitimi ve oyun öğretimi kapsamında, motor gelişimi bilmenin önemi, motor gelişimle ilgili temel kavramlar, hareket becerilerinin sınıflandırılması, motor gelişimde etkili olan fiziksel ve motor yetenekler, motor gelişimi etkileyen faktörler, motor gelişim dönemleri, okul öncesi dönemde beden eğitimi çalışmalarının amacı ve gelişimsel katkıları, algısal motor gelişim özetlenmiştir.

MOTOR GELİŞİMİ BİLMENİN ÖNEMİ

Hareket yaşamdır. İş ve oyunda yapılan her şey hareketi kapsar. İnsanın varlığı, kalbin atışına, akciğerlerin nefes alıp vermesine, otomatik ve yarı otomatik hareket süreçlerine ve istemli hareketlere bağlıdır. Tipik olarak gelişen bireyin gelişimsel sürecini anlama, etkili bir öğretim ve öğrenme için kritik derecede önemli rehber oluşturur. Gelişim sürecini bilme, sınıfta, spor salonunda ya da oyun alanında eğitimin çekirdeğini oluşturur. İnsan davranışının gelişimsel yönüne dayalı olmayan öğretim planlarında, uygun eğitim teknikleri ve müdahale süreçleri sadece tahmin edilebilir. Gelişimsel temelli öğretim sadece yaşı değil, gelişimsel olarak da uygun ve eğlenceli öğrenme deneyimlerini kapsar. Öğretim, aslında öğrenmeyi değil gelişimi açıklar (Gallahue vd., 2012).

NOT

Öğretim, aslında öğrenmeyi değil gelişimi açıklar.

Gelişim yaşla ilişkilidir fakat yaşa bağlı değildir. Gelişimin göstergesi davranıştır. Çocuğun hangi yönde ve nasıl geliştiği, davranışlarına bakılarak anlaşılır. Çocuk değişik gelişim alanlarında (fiziksel, zihinsel, sosyal, dil, motor) ve farklı hızda gelişiyor gibi görünse de beliren davranış ve yetenekler arasında belirli bir ilişki vardır. Örneğin; ilk ikiyaşta davranışlar, düşüncenin sembolü olarak belirir ve bu dönemdeki çocuğun motor davranışları zihinsel gelişim hakkında önemli bilgiler verir. Fiziksel aktiviteler, öncelikle motor gelişimi destekleyici aktiviteler olarak görülseler de, çocukların öğrenme yaşantıları analiz edildiğinde, duyuşsal ve bilişsel kazanımların da motor gelişim kazanımları kadar üst düzeyde olduğu görülür. Motor beceri edinimi sırasında yeteneklerinin farkına varma, başarı duygusunu yaşama, kendi ve arkadaşlarının başarısını takdir etme, duygularını kontrol etme gibi duyuşsal kazanımların yanı sıra kuralları ayırt etme, algılama, hatırlama, bütünleme ve uyma gibi bilişsel kazanımlar da elde edilmektedir (Gallahue vd., 2012).

NOT

Gelişim yaşla ilişkilidir fakat yaşa bağlı değildir.

MOTOR GELİŞİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

"Motor" terimi, hareketi etkileyen biyolojik ve mekanik faktörlerin önemini belirtmek için kullanılır. Motor kavramı, çoğu zaman psikomotor, algısal motor, duyumotor, motor öğrenme, motor kontrol ve motor gelişim terimlerinde olduğu gibi, bazı terimlere eklenerek kullanılsa da bazen tek başına da kullanılır.

Hareket ve motor kalıp: İki ya da daha çok hareketin bir sıra içinde düzenlenmesiyle ortaya çıkan model olarak tanımlanır. Örneğin, tenis topu fırlatırken omuzların, kolların, gövdenin ve bacakların hareketlerinin düzenlenmesiyle ortaya çıkan fırlatma, form olarak isimlendirilmektedir. **Hareket kalıbı;** bir hareketin yapılmasında ya da performansın ortaya konmasında gerekli olan nörolojik süreçlerin dıştan gözlenebilir niteliğini ifade eder. **Motor kalıp ise** bir hareketin yapılmasında ya da performansın ortaya konmasında

KAYNAKLAR

Anonymous, (2002). *National Guidelines for Physical Activity. National Association for Sports and Physical Activity*. http://www.aahperd.org/NASPE/

Apak, S. (1989). *Gelişim Nörolojisi*. İstanbul: Bayrak Matbabacılık.

Bilir, Ş. (1978). *Ana ve Çocuk Sağlığı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Beverly, N. (1986) *Moving and Learning*. Louis: Tımes Mırror / Mosby College Publıshing ST.

Cratty, J. B. (1979). *Teaching Motor Skills*. New Jersey: Prentice Hall, Inc.

Eichstaedt, B. C., and Lavay, B. W. (1992). *Physical Activity for Individuals With Mental Retardation.* Illinois: Human Kinetics Books, Champaigne.

Frankenburg W. K., Dodds, J. B. (1990). *Denver II Screening Manual*. (Çev. B.Anlar, K.Yalaz). Denver II Gelişimsel Tarama Testi Türk Çocuklarına uyarlanması ve Standardizasyonu. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Gallahue, D., Ozmun, J. C.and Goodway, J. (2012). *Understanding Motor Development: Infants, Children, Adolescents, Adults*. Seventh Ed. New York: McGrawHill Companies.

Gander, J. M. and Gardiner, W. H. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Çev: B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi.

Jersild, T. A. (1979). *Çocuk Psikolojisi*. (Çev. Gülseren Günçe). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Nfer, N. (1993). *Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi*. (Çev. Ve Düz. N. Güven, S. Bal ve N. Metin). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.

Özer, K. (2010). *Fiziksel Uygunluk*. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.

Ulrich, D. A. (2000). *Test of Gross Motor Development*. Second Ed. Texas: Examiners Manual. Pro-ed.

Wickstrom, L. R. (1977). *Fundemental Motor Patterns*. Philedelphia: Lea. Febiger. Zaichowsky, B. L. and Martinek, T. (1980). *Growth and Development*. The Child and Physical Activity. Saint Louis: The C.U. Mosby Company.

MÜZİK EĞİTİMİ - I

Prof. Dr. İsmihan ARTAN - Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bil. Fakültesi, Çocuk Gelişimi Böl.
Yrd. Doç. Dr. Saniye BENCİK KANGAL - Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bil. Fak., Çocuk Gelişimi Böl.

BÖLÜM 15

Müzik eğitimi-1 kapsamında, okul öncesi dönemde müzik, gelişim alanları ve müzik, müzik eğitiminde yaklaşımlara yer verilmiştir.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE MÜZİK

Araştırmalar hemen hemen tüm canlıların yani hayvanlar, bitkiler ve insanların müziğe bir şekilde tepki verdiğini ortaya koymaktadır. Buna yeni doğmuş bebekler, okul öncesi dönem çocukları, hatta ağır engelli çocuklar da dâhildir. Bu bulgu, çocuk gelişiminde ve eğitiminde müzikten yararlanmak gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak bu noktada bir karmaşa yaşanmaktadır. "Çocukların müzik eğitimi" dendiği zaman pek çok kişinin aklına nota bilgisi, çalgı becerisi ve güzel bir ses gelmektedir. Aslında, çocuklar için müzik eğitimi dendiğinde, ses ve müzikle zenginleştirilmiş programlarla çocukların doğasında bulunan hareket ve salınım dürtüsünü ortaya koyabilecekleri fırsatlar yaratmak akla gelmelidir. Burada önemli olan, müziği çocuk gelişimi ve eğitiminde etkin olarak kullanmaktır. Müziğin doğasında bulunan bazı özellikler, bu etkin kullanımı destekleyecektir. Öncelikle, müzik etkinlikleri yarışmaya ve rekabete dayalı değildir. Bu nedenle çocuklara başarı duygusunu tattırır. Çocuklar müzik etkinlikleri sırasında eğlenerek öğrenir ve yaratıcılıkları desteklenir. En önemlisi ise bu çalışmalar sayesinde gelişimlerinin desteklenmesidir. Bu nedenle çocukların gelişim alanları hakkında bilgi sahibi olunmalı ve bu alanlar doğrultusunda, ihtiyaçlar belirlenerek gelişimi destekleyici müzik etkinlikleri oluşturulmalıdır.

NOT

Çocuklar için müzik eğitimi dendiğinde, ses ve müzikle zenginleştirilmiş programlarla çocukların doğasında bulunan hareket ve salınım dürtüsünü ortaya koyabilecekleri fırsatlar yaratmak akla gelmelidir.

GELİŞİM ALANLARI VE MÜZİK

Müzik çalışmalarında istenilen verimi elde etmek için yaşlara göre gelişim alanları ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak büyük önem taşımaktadır. Gelişim alanları ve müzik denildiğinde ise akla dört başlık gelmektedir. Bunlar:

- Bilişsel Gelişim ve Müzik
- Dil Gelişimi ve Müzik
- Sosyal Duygusal Gelişim ve Müzik
- Motor Gelişimi ve Müzik

BİLİŞSEL GELİŞİM VE MÜZİK

Okul öncesi dönemde müzik etkinlikleri, bilişsel gelişimi destekleyen en etkili ve eğlenceli yollardan birisidir. Müzik çalışmaları ile çocuklar sayı, renk, boyut kavramlarının kazanımını kolaylıkla gerçekleştirebildiği gibi mevsimler, hayvanlar, vücut kısımları, trafik gibi konular hakkında da kolaylıkla bilgi sahibi olabilmektedirler. Müzik eğitiminin erken dönemden başlayarak çocuğun bilişsel gelişimine olan etkisini ortaya koyan birçok araştırma yürütülmüştür. Rauscher ve arkadaşları (1997) okul öncesi dönem çocuklarıyla yürüttükleri bir çalışmada, anaokuluna giden 78 çocuk dört gruba ayrılmıştır. Birinci gruba şan ve piyano dersi, ikinci gruba sadece şan dersi, üçüncü gruba bilgisayar dersi verilirken, dördüncü gruptakilere herhangi bir özel öğretim yöntemi uygulanmamıştır. Sekiz ay

KAYNAKLAR

Anonim. http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/makale/B-Gultek_3.pdf. Erişim Tarihi: 28.09.2012.

Anonim. http://www.msxlabs.org/forum/muzik/16554-kodaly-yontemi.html#ixzz 27lst5tCG. Erişim Tarihi yok.

Anonim. (2012). www.pekinel.com. Erişim Tarihi: 04.09.2012.

Anonymous. (2012). *http://en.wikipedia.org/wiki/Emile_Jaques-Dalcroze*. Erişim Tarihi: 28.09.2012.

Anonymous. (2012). http://www.mozaik.at/tr/story.asp?story_id=640. Erişim Tarihi: 28.09.2012.

Anonymous.(2012). http://www.ops.org/elementary/catlin/HOME/GeneralMusicCurriculum/tabid/297/Default.aspx

Anonymous. (2012). http://www.classicsforkids.com/teachers/training/handsigns.asp.

Artan, İ. (2008). Okul Öncesinde İşitsel Algı ve Müzik Eğitimin Önemi. *Okul Öncesinde Müzik Eğitimi* (Ed: A. Öztürk), 55-71 Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bal, S. Artan, İ (1995). *Seslerle Tanışalım.* İstanbul: YA-PA Yayınları

Bilhartz,T.D., Bruhn, R. A. and Olson, J. E. (2000). The Effect of Early Music Training On Child Cognitive Development. *Journal of Applied Developmental Psychology,* 20(4): 615–636..

Evridiki, Z., Aggeliki, T. and Vassiliki, D. (2004). The Effects of A Developmentally Appropriate **Music** and Movement Program On **Motor Performance.** *Early Childhood Research Quarterly*, 19(4), 631-642.

Geoghegan, N. and Mitchelmore, M. (1996). Possible Effects of Early Childhood Music on Mathematical Achievement. *Australian Research in Early Childhood Education*, 1,

Goodkin, D. (2004). Play, Sing and Dance (2nd ed.), USA: Schott Music Corporation.

Göncü, İ.Ö. (2002). *4-6 Yaş Anaokulu Çocuklarına Uygulanan Müzik Eğitiminin Ses ve İşitsel Algı Gelişimlerine Etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Gürgen, E.T. (2006). Müzik Eğitiminde Yaratıcılığı Geliştiren Yöntem ve Yaklaşımlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 7(2) ,81-93.

Humprey, J.H. (1987). *Child Development and Learning Through Dance*, USA: AMS-Press, Inc., NY

Jungmair, U. (2002). Orff-Schulwerk, Carl Orff Anlayışı Çerçevesinde Elementer Müzik ve Dans Pedagojisi, *Orff Info*

Kasap, B.T. (2005). Suziki Okulu Metodu. *Eğitim Fakültesi Dergisi,* 6(9), 115-128.

Magee, W. L., and Davidson, J. W. (2002). The Effect Of Music Therapy On Mood States in Neurological Patients-A Pilot Study. *Journal of Music Therapy*, 39(1), 20–29.

Modiri, I.G. (2010). Okul öncesinde müzik aracılığıyla yabancı dil öğretimi. *Eğitim Fakültesi Dergisi,* 23 (2), 505-516.

Özeke, S. (2007). Kodaly Yöntemi ve İlköğretim Müzik Derslerinde Kodaly Yöntemi Uygulamaları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 111-119.

Koca, Ş. (2010). Müzik Eğitimi Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 49-63.

Rainbow, E. (1981). A Final Report On A Three-Year Investigation of The Rhythmic Abilities Of Preschool Aged Children. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 66-67, 69-73.

Rauscher, F.H., Shaw, G.L., Levine,L.J., Wriht, E.L., Dennis, R. and Newcomb, R.L. (1997). Music Traning Causes Long-Term Enhancement Of Preschoo Children's Spatial-Temporal Reasoning. *Neurological Research*, 19 (1), 2-8.

Rauscher, F.H., Shaw, G.L., and Ky, K.N. (1993). Music and Spatial Task Performance. *Nature*, 365, 611

Spychiger, M. (2001). Understanding Musical Activity and Musical Learning as Sign Processes: Toward a Semiotic Approach to Music Education. *Journal of Aesthetic Education,* 35(1),

Yıldırım, K. (2010). Kodaly Yönteminin İlköğretim Öğrencilerinin Keman Çalma Becerisi Üzerindeki Etkileri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi (BAED),* 1(2), 140-149.

FEN EĞİTİMİ

Dr. Semra ŞAHİN - Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

BÖLÜM 16

Fen eğitimi kapsamında, çocuklar ve öğrenme, bilişsel teoriler, çocuklarda kavram öğretimi ve bilimsel süreçler, fen bilimleri, okul öncesi dönemde fen eğitimi ve dikkat edilecek konulara yer verilmiştir.

ÇOCUKLAR VE ÖĞRENME

Bireyin öğrenme yeteneği onu diğer canlılardan ayıran ve toplumsal bir varlık yapan en önemli özelliklerden biridir. Öğrenme çevre ile etkileşim sonucu kişide oluşan düşünce, duygu ve davranış değişikliğidir. Çocuklar doğum ile birlikte içinde bulundukları dünya ile ilgili çok az şeyi algılarlar ve bu algıladıklarını anlamaya çalışırlar. Zamanla çocuk, önce kendi bedenini keşfeder sonra çevresini keşfe çıkarken de kendi bedeninden yararlanır. Başlangıçta çocuklar deneme yanılma yolu ile öğrenirler. Durmadan hareket etmelerinin ve her şeyi kurcalamalarının nedeni de budur. Onları bu davranışa yönelten durumlardan biri yaptıklarından duydukları haz diğeri de anne-baba ya da bakıcıların onları zevkle izlemeleri ve öğrenmeye teşvik etmeleridir (Elnon, 2000).

Çocuk, gelişim sürecinde çevresini sürekli olarak araştırır ve birçok şeyi algılamaya başlar. Farklı zamanlarda algıladığı bilgilerin birbirleri ile bağlantısını ya da farklılıklarını anlamaya çalışır. Çocuk, herhangi bir konuyu görünce, işitince, yazınca, düşününce, okuyunca, koklayınca, tadınca, söyleyince, eylemde bulununca öğrenir. Dolayısıyla çocuğun yetenek ve becerilerine olan güvenini geliştirmesi, adını okuyup yazabilmesinden çok daha önemli olmaktadır. Ayrıca çocuğun öğrenmenin hayattaki en büyük zevklerden biri olduğunu fark etmesini sağlamak da okul öncesi eğitimin en temel derslerinden biri olmalıdır.

NOT

Çocuk, herhangi bir konuyu görünce, işitince, yazınca, düşününce, okuyunca, koklayınca, tadınca, söyleyince, eylemde bulununca öğrenir.

Piaget'ye göre öğrenme, bireyin olgunlaşma sürecinde edindiği deneyimlere bağlı olarak gerçekleşir. Bunun için dört kavram önem kazanmaktadır.

- İçerme işlemi: Birey uyaranları algılar, yorumlar ve kendi sözcükleri ile ifade eder.
- Dönüştürme işlemi: İşlemin sonucundan başlayıp, başlangıç aşamasına doğru gider.
- Transformasyon işlemi: Korunum problemi yedi-sekiz yaş civarında çözümlenmiş olur Dolayısıyla çocuklar nesnelerin görünüşünde değişim olsa da özünde değişim olmadığını kavrar.
- Yapısallaştırma işlemi: Bilgiler, bilişsel yapıya yerleştirilirken üst düzeyde organizasyon gerçekleştirilir (Ataman, 2003).

Çocuğun öğrenme sürecinde önemli faktörlerden biri de çevredir. Montessori (2004), çocuklara somut deneyimler ve çok iyi tasarlanmış materyallerle donatılmış bir çevre hazırlandığında üst düzeyde bir öğrenmenin gerçekleşeceğini belirtmektedir. Ayrıca aktif öğrenme yaklaşımı içinde çocuklar, kendi kendilerine yaparak veya doğrudan kendi gözlemlerini yorumlayarak bilişsel süreçleri geliştirebilirler (Charlesworth ve Lind 2011).

BİLİŞSEL TEORİLER

Bilişsel teoriler olarak bilinen teori grupları, mantık ve hafıza gibi gelişimlerin akıl görünüşlerini vurgular. Bir bilişsel teorisyen, bebeklerin çevrelerindeki nesneleri, öğreninceye

KAYNAKLAR

Akgün, Ş. (2001). *Fen Bilgisi Öğretimi* (7. Baskı), Ankara: Pegem Yayıncılık.

Akman, B. (1994). Okulöncesi Dönemde Fen-Doğa Çalışmalarının Temel İlkeleri ve Uygulama Örnekleri. *Okulöncesi Eğitimcileri için El Kitabı.* (Ed. Ş. Bilir), s. 63-73. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Akman, B., Balat, G., Güler, T. (2011). *Okul Öncesi Dönemde Fen Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Aktaş Arnas, Y. (2002). Okulöncesi Dönemde Fen Eğitiminin Amaçları, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 6 (7), 1-6.

Althouse, R. (1988) Investigating Science with Young Children. Teachers College Press. Columbia University, New York and London.

Anonim (2012a) Piaget's Model of Cognitive Development http://thebrain.mcgill.ca/flash/d/d_09/d_09_p/d_09_p_dev/d_09_p_dev.html. Erişim Tarihi: 15. 8. 2012.

Arends, R.I. (1997) Classroom Instruction and Management. The McGraw-Hill Companies, Inc,

Arthur, C. (1993). *Teaching Science Through Discovery*, Toronto: Macmillan Publishing Company.

Ataman, A. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. (1. baskı) Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.

Blackwell, F. and Hofmann, C. (1991). *Science: Field Test Edition (High/Scope K-3 Curriculum Series,)* Ypsilanti: MI: High/Scope Press.

Birbili, M. (2006). Mapping Knowledge Concept Maps in Early Childhood Education. *Early Childhood Research & Practice (ECRP),* 8 (2), (online) http://ecrp.uiuc.edu/v8n2/birbili.html. (Erişim Tarihi: 20.11.2012).

Castillo, L.C. (1998).The Effect of Analogy Instruction on Young Children's Metaphor Comprehension. *Roeper Review,* 21 (1), 27-38.

Charlesworth, R. and Lind, K.K. (2011). *Math and Science for Young Children* (7th ed.), Wadsworth Cengage learning. Printed in Canada, USA.

Collette, A.T. and Chiappetta, E. L. (1989). *Science instruction in the middle and secondary schools*. Merrill Publishing Company, Ohio.

Conezio, K. and French, L. (2002). Science in the Preschool Classroom: Capitalizing on Children's Fascination with the Everyday World to Foster Language and Literacy Development. *Young Children***,** 57(5), 12-18.

Cook, P.R. (2006). The Project Approach: an Appreciation for the Costructivist Theory http://www.thefreelibrary.com/The+project+approach%3A+an+appreciation+for+the+constructivist+theory.-a0175164796. Erişim tarihi: 20.11.2012.

Çakallıoğlu, S.N. (2008). *Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımına Dayalı Fen Bilgisi Öğretiminin Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı.

Davies,D. ve Howe, A., (2003). *Teaching Science and Design and Technology in the Early Years,* London: David Fulton Publishers.

Demiriz, S., Ulutaş, İ. (2001). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Fen ve Doğa Etkinlikleri İle İlgili Uygulamaların Belirlenmesi, *IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi*, Bildiriler, Ankara: M.E., 86.

Elnon, D. (200). *Bebeklikten Okula Öğrenmede İlk Adımlar* (1. baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Faulkner-Schneider, L.A. (2005) Child Care Teachers' Attitudes, Beliefs and Knowledge Regarding Science and The Impact on Early Childhood Learning Opportunities Bachelor of Science. University of Oklahoma, Norman.

French ve Lucia, (2004). Science as The Center of A Coherent, Integrated Early Childhood Curriculum. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 138-149.

Gelman, R., Brenneman, K., (2004). Science Learning Pathways for Young Children. Early Childhood. *Research Quarterly*, 19 (1), 150-158.

Gentner, D. and Holyoak, K. J. (1997). Reasoning and Learning by Analogy. *American Psychologist,* 52 (1) 32-34.

Geoffrey, B., Desforges, C. (1979) Piaget's Theory: A Psychological Critique. Routledge and Kegan Paul Ltd. Boston.

Gönen, M. ve Dalkılıç, N. U. (2000). *Çocuk Eğitiminde Drama Yöntem ve Uygulamalar,* İstanbul: Epsilon Yayınları.

Güven, Y. (2000). *Erken Çocukluk Döneminde Sezgisel Düşünme ve Matematik* (1. baskı), İstanbul: Yapa Yayınları,.

Harlen W. (1989). Developing Science in the Primary Classroom, Harlow: Oliver and Boyd.

Harlen, W. (1993). *Teaching and Learning Primary Science*, London: Corwin Press.

Hodson, D. (1990) A Critical Look at Practical Work in School Science. *School Science Review*, 71, 33-40.

Holt, B.G. (1991). *Science with Young Children*, Washington: National Association for The Education of Young Children.

İflazoğlu, A. (2003). *Çoklu Zekâ Kuramı Destekli Kubaşık Öğrenme Yönteminin İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilgisi Dersindeki Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Korkmaz, H. ve Kaptan, F. (2001). Fen Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 193-200.

Lawson, A.E. (1995). *Science Teaching and the Development of Thinking.* USA: Wadsworth Inc.

Lascarides, V.C and Hinitz, B.F. (2000). *History of Early Childhood Education*. New York: Falmer Pres.

Lind, K.K. (2005). *Exploring Science in Early Childhood Education* (4th ed), USA: Thomson Delmar Learning.

Lunetta, V.N. (1998) The School Science Laboratory: Historical Perspectives and Contexts for Contemporary Teaching. (edt. B.J. Fraser and K.G. Tobin) International Handbook of Science Education

McConnell, J.V., Philipchalk, R. P. (1992). *Understanding Human Behavior.* New York: Holt, Rinehart and Winston Inc.

McDonell, C., (2007). Project Based Inquiry Units for Young Children. First Steps to Research for Grades Pre-K-2. Linworth Publishing, Ohio.

Montessori, M. (2004) The Secret of Childhood. A Book for all Parents and Teachers. Printed in India.

Novak, J.D., Gowin, D.B. (1984). Learning How To Learn. New York: Cambridge University Press.

Parida, B.K. and Goswami, M. (1998). Using Analogy as a Tool in Science Education.

http://www.ncert.nic.in/sites/publication/sschaplO.htm. Erişim Tarihi: 06.11.2012.

Rillero, P. (1994). Doing Science with Your Children, Columbus: ERIC Clearinghouse for Science Mathematics and Environmental Education,.

Smith, A. (2001). Early Childhood: a Wonderful Time for Science Learning.Investigating, *Australian Primary and Junior Science Journal*, 12 (2), 18-21.

Stefanich, G.P. ve Kelsey, K.W. (1989). Improving Science Attitudes Of Preservice Elementary Teachers. *Science Education,*73, 187-194.

Şahin F. (2000). *Okul Öncesinde Fen Bilgisi Öğretimi ve Aktivite Örnekleri* (1. baskı), İstanbul: Yapa Yayınları.

Tamir, P. (1991) *Practical Work in school Science: An Analysis of Current Practice*. (eds. B.E.Woolnough) Practical Science: The Role and Reality of Practical Work in School Science, 13-20. Milton Keynes:Open University Press.

Ünal, M.P. (2006) Okulöncesi Öğretmenlerinin Fen Eğitimine Karşı Gösterdikleri Tutumlarının

Çocukların Fen Süreçlerini Kullanmalarına Etkisinin İncelenmesi (Ankara-Malatya İlleri Örneği). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Malatya.

Vaiz, O. (2003). *Proje Tabanlı Öğrenmede Portfolyoların (Öğrenci Gelişim Dosyalarının) Kullanımı ve Öğrenme Sürecine Yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara*:* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Watts, J., Cockcroft, K., Duncan, N. (2009) Develeopmental Psychology. Second Edition. Printed in South Africa by Mills Litho.

Wilson, R. (2002). *Promoting the Development of Scientific Thinking.* http://www.earlychildhood.comlArticles/. Erişim: 01.09.2012.

Wortham, S.C. (1998). *The Early Childhood Curriculum*, USA: Second Edition.

Metin İçindeki Fotoğraf Kaynakları

Anonim (2012b). Oyun Parkı. http://www.oyunhobiparki.com/index.php?route=product/product&product_id= 24599. Erişim Tarihi: Eylül 2012.

Anonim (2012c). Garaj Kapıları. http://dekorasyon.kadın.net/wp-content/uploads/2011/12/Garaj-Kapıları.jpg. Erişim Tarihi. Eylül 2012.

Anonim (2012d). Ağaç gövdeleri ve kabuk formları www.ogm.gov.tr. Erişim Tarihi: Eylül 2012.

Anonim (2012e). 12 Yaşındaki Kelebek Uzmanı “Kaleela Thompson”. http://adamolacakminik.com/blog/3397/12-yasindaki-kelebek-uzmani-kaleela-thompson. Erişim tarihi: Eylül 2012

Anonim (2012f). Büyük insan vücudu maketi. http://anaokulmarketi.com/?sa=urunler&Kategori=1&AltKategori=7&Alt=0. Erişim tarihi. Ekim 2012.

Anonim (2013). Ekmek sepeti. http://www.mudo.com.tr/sepet/ekmek-kutusu--krem_609_16954. Erişim tarihi: Şubat 2013.

GÖRSEL SANAT EĞİTİMİ

Doç. Dr. İlkay ULUTAŞ - Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 17

Görsel sanat eğitimi kapsamında, sanat eğitimi ve görsel sanatlar, sanat eğitiminin tarihi, görsel sanat eğitiminin gerekliliği, sanat çalışmalarının çocuklara yararları, erken çocuklukta sanat eğitiminin amaçları, sanat ögeleri ve tasarım ilkeleri, sanat ürünlerinin sınıflandırılması, çocuklarda sanatsal gelişim, çocuklarda resim gelişimini desteklemede rehber noktalar, erken çocuklukta görsel sanat eğitimini planlanma ve uygulama özetlenmiştir.

SANAT EĞİTİMİ VE GÖRSEL SANATLAR

Sanat, toplumun kimliğini, sosyo-kültürel niteliğini ortaya koyan bir alandır. Toplumların yaratıcı, üretici ve sağlıklı bireyler yetiştirmelerinde sanatın önemli rolünün olduğunun kabul edilmesi, erken yıllardan itibaren çocukların sanatla desteklenmesinin, sanatsal eğitim ortamı ve materyallerin sağlanmasının gerekliliğini ortaya çıkarmış, son yıllarda her yaş grubuna yönelik sanat dallarının ve sanatsal faaliyetlerin ve sanata olan duyarlılığın artmasına neden olmuştur.

Sanat, insanların doğa karşısındaki duygu ve düşüncelerini çizgi, renk, biçim, ses, söz ve ritim gibi araçlarla etkili, estetik ve özel bir tarzla ortaya koyma biçimleridir (Aytaç, 1981). Edebiyat, müzik, tiyatro, dans, opera, resim, heykel, mimarlık gibi görsel, işitsel ve sözel alanların tamamını içine alan geniş bir alandır. Görsel sanatlar daha sınırlı olup resim, heykel, mimarlık, seramik, grafik sanatlar, uygulamalı sanatlar, tekstil, moda tasarımı, film, fotoğraf ve endüstri tasarımı gibi dalları kapsar. Müzik, edebiyat gibi işitsel ve sözel sanat türleri ise görsel sanat dalları arasında yer almamaktadır (San, 2003).

NOT

Görsel sanatlar daha sınırlı olup resim, heykel, mimarlık, seramik, grafik sanatlar, uygulamalı sanatlar, tekstil, moda tasarımı, film, fotoğraf ve endüstri tasarımı gibi dalları kapsar. Müzik, edebiyat gibi işitsel ve sözel sanat türleri ise görsel sanat dalları arasında yer almamaktadır.

Sanat eğitimi ise; bireyin duygu, düşünce ve izlenimlerini anlatabilme yeteneklerini ve yaratıcılık gücünü estetik bir düzeye ulaştırma amacıyla yapılan tüm eğitim çalışmalarıdır (Türkdoğan, 1981). Sanat eğitimi yalnızca özel yeteneği olanlara veya sanatı meslek edinmek isteyenlere yönelik olmayıp, okul öncesinden başlayarak yaşam boyunca çeşitli aşama ve basamaklarda sürdürülecek eğitsel bir süreç olarak değerlendirilmelidir (Aral, 1999).

Sanat, duyuların ve duyguların etkin kullanımı ile ortaya çıkar. Çocukların anne karnında dahi duyularını kullandıkları ve uyarıcılara tepki verdikleri görülmektedir (Bee ve Boyd, 2009). Görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma duyuları ile çocuk, çevresini tanır ve uyum sağlar. Bu bağlamda çocuklar, sanatsal yetenekle dünyaya gelmekte, çevrenin etkisi ile yeteneklerini geliştirme imkânı elde etmekte veya sınırlandırılabilmekte hatta köreltilebilmektedir. Sanat eğitimi ile özel hazırlanmış materyaller, eğitim ortamı ve destekleyici öğretmen yaklaşımları gibi çevresel faktörlerin etkisi en aza indirilerek çocukların üretkenlikleri desteklenmeye çalışılmaktadır.

NOT

Sanat eğitimi ile özel hazırlanmış materyaller, eğitim ortamı ve destekleyici öğretmen yaklaşımları gibi çevresel faktörlerin etkisi en aza indirilerek çocukların üretkenlikleri desteklenmeye çalışılmaktadır.

SANAT EĞİTİMİNİN TARİHİ

Sanat eğitimi, çocuğun tüm gelişim alanları ve kendini ifade etmesi açısından ele alındığı, psiko-motor becerilerin desteklenmesinden çok fikirlerin aktarım yolu olduğunun vurgulandığı 20.yüzyılda, kapsamlı ve planlı bir şekilde ele alınmıştır. Eğitim yaklaşımının sorgulandığı 19. yüzyılda G. Stanley Hall öğretmenin işinin akademik becerilere

KAYNAKLAR

Abacı, O. (2006). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Görsel Sanat Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Alakuş, A.O. ve Mercin, L. (2011). *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Andersons, D., Lucas, K. B. and Gins, I. S. (2003). Theoretical Perspectives on Learning in Informal Settings. *Journal of Research in Science Teaching*, 40(2), 177–199.

Aral, N. (1999). Sanat Eğitimi-Yaratıcılık Etkileşimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 15, 1-7.

Artut, K. (2002). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri* (2.baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.

Aytaç, Ç. (1981). *Sanat ve Uygarlık*. Ankara: Bizim Büro.

Bae, C.H. (2004). Learning to Teach Visual Arts In An Early Childhood Classroom: The Teacher's Role As A Guide. E*arly Childhood Education Journal*, 31(4), 247-254.

Barret, T. (1992). Criticizing Art with Children. *Art Education: Elementary*, (Ed: A. Johnson), p.115-129, Washington DC: NAE.

Bee, H. and Boyd, D. (2009). *Çocuk ve Gelişim Psikolojisi* (çev: O. Gündüz), Istanbul: Kaknüs Yayınları.

Buyurgan, S. (2007). Tarih Dersi Kapsamında Programlı Bir Müze Ziyareti. 12-14 Mayıs 2007 *Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Sorunları Sempozyumu* Kitabı, s.725-729, Bakü, Azerbaycan.

Buyurgan, S. ve Mercin, L. (2005). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları.* (Ed. V. Özsoy). S. 30-62, Ankara: Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları.

Chapman, L.H. (1992). *A World of Images*. Massachusetts: Davis Publications, Inc.

Chapman, L.H. (1998). *Adventures in Art*. Massachusetts: Davis Publication, Inc.

Colbert, C. and Taunton, M. (1992). Developmentally Appropriatepractices For The Visual Arts Education Of Young Children. *NAEA Briefing Paper*. Reston, VA: National Arts Education Association.

Cox, S., Grahame, J., Herne, S., McAuliffe, D. and Watts, R. (2007). *Art and Design Process. Teaching Art and Design 3-11* (Edt: S. Cox and R. Watts), p.31-82, New York: Continuum International Publishing Group.

Danko-McGhee, K. (2009). The Environment as Third Teacher: Pre-Service Teacher's Aesthetic Transformation of an Art Learning Environment for Young Children in a Museum Setting. *Art in Early Childhood*, 1(1): 1-16.

Dilger, S. and Terry, T. (1996). Getting Starting With Visual Arts. Interconnecting Pathways To Human Experience: Teaching The Arts Across The Disciplines. ED440890, http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp? . Erişim Tarihi:05.09.2012

Eckhoff, A. (2008). The Importance of Art Viewing Experiences in Early Childhood Visual Arts: The Exploration of a Master Art Teacher's Strategies for Meaningful Early Arts Experiences. *Early Childhood Education Journal*, 35: 463–472.

Eglinton, K. A. (2003). *Art in the Early Years*. New York: RoutledgeFalmer (Taylor& Francis Group).

Eliason, C. and Jenkins, L. (1994). *A Practical Guide To Early Childhood Curriculum*. New York: Merrill an Imprint of Macmilan Collage Publishing Company.

Herberholz, B. and Hanson, L. (1995). *Early Childhood Art*. p. 77-94, Boston: Mc Graw Hill Comp.

Herr, J. (2001). *Create Learning Activities for Young Children.* Albany NY: Delmar Thompson Learning.

Hurwitz, A. and Day, M. (2007). *Children and Their Art*. Belmont: Thomson Wadsworth.

Hymes, J. L. (1989). *Teaching the Child under Six*. West Greenwich RI: Consortium Press.

Isbell, R. T. and Raines, S. C. (2003). *Creativity and the Arts with Young Children*. New York: Thomson Delmar Learning.

Isenberg, J. P. and Jalongo, M. P. (2006). *Creative Thinking and Art Based Learning*. New Jersey: Pearson Printice Hall.

Jalongo, M. R. and Stamp L. N. (1997). *The Arts in Children Lives; Aesthetic Education in Early Childhood*. MA: Allyn and Bacon.

Kindler, A.M. (1995). Significance Of Adult Input in Early Childhood Artistic Development. *The visual arts and early childhood learning* (Ed. C. M. Thompson), 10–14, Reston, VA: National Art Education Association.

Koster, J. B. (2001). *Growing Artists; Teaching Art to Young Children.* Albany: Delmar Thomson Publishing.

Madran, B. (1999). Müze Türleri. *Yeniden Müzeciliği Düşünmek* (Ed. T. Atagök.), 3-4, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.

Mayesky, M. (2006). *Creative Activities for Young Children*. New York: Thomson Delmar Learning.

Mercin, L. ve Alakuş, A. O. (2005). Sanat Eleştirisi ve Pedagojik Eleştiri Yönteminin İncelenmesi. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 5, 36-46.

Puchry, D. C. (1991). The Effectiveness of Art Criticism on Pre-School Children's Art Vocabulary. Thesis (M.Ed.), p.39-45, Department of Art Education, Kutztown University Of Pennsylvania.

San, İ. (2003). *Sanat ve Eğitim*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Schirrmacher, R. (1986). Talking with Young Children about Their Art. *Young Children*: Jully, 3-7.

Schirrmacher, R. (2006). *Art and Creative Development for Young Children*. New York: Thomson Delmar Learning.

Seefeldt, C. (1995). Art: A Serious Work. *Young Children*, 50(3), 39–45.

Shillito, S., Beswick, K. and Baguley, M. (2008). The Aims of Art Education: An Analysis of Visual Art in Tasmania's Essential Learning Curriculum. *Australian Online Journal of Art Education*, 4(1): 1-16.

Stokrocki, M. ve Kırışoğlu, O. T. (1997). *Ortaöğretim Sanat Öğretimi*, Ankara. YÖK Dünya Bankası Yayınları,

Stott, J. (2011).Teaching Visual arts: Putting Theory into Practice. *He Kupu*, 2 (4): 34-40.

Terreni, L. (2001). Making the Most of Museums: An Early Childhood Educator's Guide to Maximizing Learning and Teaching Opportunities in Museums and Art Galleries. http://www.educate.ece.govt.nz/~/media/Educate/Files/oldECE/museums.pdf. Erişim Tarihi: 05.09.2012.

Türkdoğan, G. (1981). *Sanat Eğitimi Yöntemleri*.s.14, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Ulutaş, İ. ve Ersoy, Ö. (2004). Okul Öncesi Dönemde Sanat Eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12 (1): 1-12.

Wolf, B. ve Wood, E. (2012). Integrating Scaffolding Experiences for the Youngest Visitors in Museums. *Journal of Museum Education*, 37(1), 29–38.

Wright, S. (2003). *The Arts, Young Children and Learning*. Boston: Allyn & Bacon.

Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yılmaz, M. (2007). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Uygulamalar*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - I

Prof. Dr. Rengin ZEMBAT - Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 18

Özel öğretim yöntemleri - I'de; okul öncesi eğitim programı, okul öncesi eğitimde kullanılan planlar, okul öncesi eğitimde eğitim ortamları, okul öncesi eğitim programlarında aile katılımı aile katılımı etkinlikleri, öğretim yöntemleri konuları özetlenmiştir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI

Eğitim insanoğlunun doğumundan itibaren başlar ve ölünceye kadar devam eder. İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel süreçlerden biridir. Çocuk doğarken bazı yeterliliklere, yetilere sahip olarak doğar ancak çevresiyle etkileşimi ve eğitimle bu yeterliliklerini geliştirme, kullanma becerisine sahip olur ve bunları geliştirir.

Okul öncesi eğitim; "çocuğun, doğumundan zorunlu eğitim dönemine kadar gelişim düzeyleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri gözönünde bulundurularak, sağlıklı bir biçimde gelişimlerinin sağlandığı olumlu kişilik temellerinin atıldığı, yaratıcı yönlerinin ortaya çıkarıldığı, onların kendine güven duymalarının sağlandığı, eğitimcilerin ve ailelerin etkin olduğu sistemli bir eğitimdir" (Zembat, 2001). Bununla birlikte okul öncesi eğitim "çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan çocukların daha sonraki yaşlarında önemli rol oynayan, bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, şekillendiği, ailelerde ve kurumlarda verilen eğitim süreci" olarak da tanımlanmaktadır (Aral vd.2002).

Okul öncesi dönemde çocuğun gelişiminin hızlı olması ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesi, çocuğun eğitiminin planlanmasının ve en iyi şekilde hayata geçirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca eğitim sisteminin en temel ögesi olan eğitim programlarının iyi hazırlanmış olması gereklidir. Okul öncesi eğitim programı en kısa ve açık şekilde "küçük yaştaki çocuklar için planlanmış eğitimsel deneyimler" olarak tanımlanabilir. Program, öğretmenler tarafından çocukların ilgilerini ve ihtiyaçlarını karşılayacak gelişimsel aktiviteleri oluşturmada kullanılan en temel araçtır. Türkiye'de okul öncesi eğitim programlarının hazırlanması süreci okul öncesi eğitime verilen önemin arttığı 1980'li yıllara rastlamaktadır.

NOT

Program, öğretmenler tarafından çocukların ilgilerini ve ihtiyaçlarını karşılayacak gelişimsel aktiviteleri oluşturmada kullanılan en temel araçtır.

Okul öncesi Eğitim Programı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı; Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü, Okul öncesi Şubesi tarafından alan uzmanları ve öğretmenlerin katkıları ile ilk olarak 1989 yılında hazırlanmıştır. Hazırlanan bu program 1994 yılına kadar okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanmıştır. Bu program (1989 programı), Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 1992 yılında kurulan Okul öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün koordinasyonunda 1994 yılında oluşturulan geniş katılımlı bir komisyon tarafından uygulama sonuçları ve ortaya çıkan yeni gereksinmeler dikkate alınarak geliştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda okul öncesi çağı çocuklarına yönelik olarak üç ayrı program hazırlanmıştır. Bunlar; 0-3 yaş çocuklarının eğitimi için Kreş Programı, 3-5 yaş çocuklarının eğitimi için Anaokulu Programı ve 5-6 yaş çocuklarının eğitimi için Anasınıfı Programıdır. Hazırlanan bu programlar (Kreş, Anaokulu ve Anasınıfı Programları) 2002 yılına kadar resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanmıştır.

2002 yılında yine Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün talep ve öncülüğünde Program Geliştirme çalışmalarına başlanmıştır. Yapılan değerlendirme-

KAYNAKLAR

Aksoy, B., Turla, A. (1999). Okul-Aile İşbirliği. *Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı*, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Anonim (2006). *Milli Eğitim Bakanlığı 36-72 Aylık Çocuklar için Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Aral, N., Kandır, A ve Can Yaşar, M. (2002). *Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı*, (Genişletilmiş 2. Baskı). İstanbul: YA-PA Yayın Pazarlama San. ve Tic.A.Ş.

Avcı, N., (2010).Okul Öncesinde Aile Katılımı. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 407-435, Ankara: Anı Yayıncılık.

Bacanlı, H. (2000). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Brewer, J. A. (2004). *Early Childhood Education Preschool Through Primary Grades,* (5 th ed.), USA: Merrencehall. Allynand Bacon.

Büyükkaragöz, S., Çivi, C. (1995).*Genel Öğretim Metotları. Konya*: Atlas Kitabevi.

Can Yaşar, M. (2001). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ailenin Eğitime Katılımı. *Gazi Üniversitesi Anaokulu Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, 31-32* İstanbul: Ya Pa Yayınları.

Çağdaş, A., Seçer, Z (2006). *Anne-Baba Eğitimi*, Ankara: Kök Yayıncılık.

Dodge, D.,Colker, L. ve Heroman, C. (2002). *The Creative CurriculumFor Preschool Teaching Strategies.* Washington DC.

Ersoy, Ö. (2004). Aile Katılım Çalışmaları. *36-72 Aylık Çocukların Eğitimi İçin Yıllık Plan Örnekleri ve Aile Katılımı Çalışmaları* (Yayıma Hazırlayan: E. Ömeroğlu), İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Gürkan,T., (2010). Okul Öncesi Eğitim Programı. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed.R. Zembat), 35-60, Ankara: Anı Yayıncılık.

Hesapcıoğlu, M. (1998).*Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim* (Genişletilmiş beşinci baskı), İstanbul: Beta Yayınları,

Kandır, A. (2002). *36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programlarının Hazırlanması, Ankara:* Kök Yayıncılık.

Kuzu, N. (2006).*Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Aile Katılım Çalışmalarının Anne Davranışları Üzerindeki ve Annelerin Okul Öncesi Eğitime Yönelik Görüşlerine İlişkin Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

Ömeroğlu, E. ve M. Can Yaşar, (2005). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ailenin

Eğitime Katılımı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,* http://yayim.meb.gov.tr/degiler/sayi62/omeroglu-yasar.htm 25.06.2006.

Ömeroğlu E.Z. Yazıcı, H. Dere (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında

Ebeveynlerin Eğitime Katılımı. *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (Ed. M. Sevinç), 440-446, İstanbul: Morpa Yayınları.

Önder, A. (2010).Okul Öncesinde Eğitici Drama. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed.R. Zembat), 155-185. Ankara: Anı Yayıncılık.

Öztürk, A. (2004). Orff Enstitüsü'nde Mezuniyet Sonrası Eğitim, OrffİnfoALEV Okulları Orff Danışmanlık Merkezi Yayınları, Sayı: 5.

Poyraz, H. , Dere, H. (2003). Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri, Ankara: Anı Yayıncılık.

Poyraz, H. (2001). *Okul Öncesi Dönemde, Oyun ve Oyuncak*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Saban, A. (2002). *Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Swap, S.M. (1993). *Developing Home-School Partnerships*, New York: TeachersCollege Pres.

Şahin, F.(2004). Proje ve Okul, İlk ve Orta Öğretimde Araştırma Teknikleri ve Proje,

İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.

Tuğrul, B., (2010). Oyun Temelli Öğrenme. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed.R. Zembat) Ankara: Anı Yayıncılık.

Uyanık Balat, G., (2010). Okul Öncesi Eğitimde Anlatım, Tartışma, Soru Cevap, Örnek Olay, Gezi Gözlem ve Gösteri Öğretim Yöntemleri. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed.R. Zembat) 255-281. Ankara: Anı Yayıncılık.

Vural, B. (2004). *Eğitim ve Öğretimde Teknoloji ve Materyal Kullanımı.* İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Zembat, R (2001). *Nitelik Açısından Okul Öncesi Eğitim Kurumları ve İlgili Bir Araştırma*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını, No 669.

Zembat. R., Unutkan, Ö. (2001). *Çocuğun Sosyal Gelişiminde Aile Katılımı.* Ya-pa Yayınları İstanbul.

Zembat, R., ve Polat Unutkan Ö. (2004). Problem Çözme Becerilerinin Gelişimi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar,* Morpa Yayınları.

Zembat, R., (2010). Problem Çözme. *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri*, (Ed.R. Zembat) 221-249, Ankara: Anı Yayıncılık.

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ - II

Yrd. Doç. Dr. Şenay BULUT PEDÜK - Fatih Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 19

Özel Öğretim Yöntemleri - II de, okul öncesi eğitim ortamları, okul öncesi eğitim kurumlarında fiziksel çevre, okul öncesi eğitimde materyaller, okul öncesi eğitimde yöntem seçimini etkileyen etmenler, okul öncesi eğitim programlarında sıkça kullanılan yöntem ve teknikler konuları yer almıştır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ORTAMLARI

Okul öncesi eğitimde hedef kitlenin özelliklerini dikkate alarak etkili bir program geliştirmenin önemi büyüktür. Programın, her çocuğun taşıdığı özellikler dikkate alınarak düzenlenmesi gerekir**.** Eğitim ortamı ve günlük etkinlikler, programın uygulama sürecindeki temelleri oluşturur (Kandır vd., 2010). Eğitim ortamı, eğitsel etkinliklerin meydana geldiği, öğrenme öğretme sürecindeki, iletişim ve etkileşimin oluştuğu, personel, araç gereç, tesis ve organizasyon gibi ögelerin oluşturduğu çevre olarak tanımlanabilir. Önce insanlar tarafından şekillendirilen çevre daha sonra insanları şekillendirir (Alkan, 1995).

NOT

Eğitim ortamı ve günlük etkinlikler, programın uygulama sürecindeki temelleri oluşturur.

Çocuğun yürüdüğü, oturduğu, beslendiği yerler, temiz sağlık koşullarına uygun, mekânları güvenli ve işlevsel bir biçimde donatılmış olmalıdır. Okul öncesi dönemde çocuğun biyolojik gereksinimi; sağlıklı beslenme, uyuma, temizlik ve bakımının sağlanmasını, güvenlik gereksinimi; fiziksel ve psikososyal güvenlik konularını, can güvenliği; kaza risklerini azaltıcı önlemlerin alınmasını, fiziksel güvenlik; yalnızca istenmeyen dış etkenlere karşı korunmak değil, uzun dönemde sağlıklı kalmayı ifade etmektedir. Ayrıca mekânın ısı, nem ve ışıklandırma koşullarının uygunluğu da çocuğun sağlıklı büyümesi için gerekli etmenlerdendir (Baran vd., 2007). Böylece eğitim ortamının düzenine göre çocuk, çevreyi denetim altında tutma, öz saygı, ait olma duygularını biçimlendirmekte, aktif katılımcılar olabilmektedirler (Demiriz vd., 2003; Yıldızbaş, 2010). Öğrenme malzemelerinin iyi bir şekilde düzenlenmesi, çocukların öğrenme düzeylerini artırmakta böylece malzemelerin rahat kullanımı ve malzemelerle oluşturulacak fikir ve bağlantılar artmaktadır (Meyer, 2001).

NOT

Öğretmen açısından, eğitim ortamının niteliği çocukları yönlendirme ve rehberliğe daha az ihtiyaç duyma, daha az disiplin sorunu ve daha keyifli çalışma imkânı sağlar.

Öğretmen açısından, eğitim ortamının niteliği çocukları yönlendirme ve rehberliğe daha az ihtiyaç duyma, daha az disiplin sorunu ve daha keyifli çalışma imkânı sağlar**.** Program başarısı ve uygulamasını kolaylaştırır (Demiriz vd., 2003). Çocukların seçme şanslarının olduğu, ifade özgünlüğü ve özgürlüğünün olduğu ortamlar, onların öğrenmeyi öğrenmesine, özgün ve özgür bireyler olmalarına katkıda bulunur (Tuğrul, 2005). Teşvik eden öğretmenlerle yaratıcılıkları desteklenir. Ortamda kullanılan malzemelerin çocukların kullanımına uygunluğu, çocukların hayal gücünü ve ilgisini canlı tutmayı sağlayarak estetik beğeni geliştirmelerini sağlar (Yıldızbaş, 2010).

FARKLI OKUL ÖNCESİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARINA DAYALI EĞİTİM ORTAMLARI

NOT

Çağdaş programlar konuya dayalı bilgi içermez; entegre, disiplinler arası konular ele alınır.

Çağdaş program yaklaşımlarında etkin öğrenme yöntemleri kullanılır ve çocuk merkezli eğitim ön plandadır. Sınıflarda çocuklar aktiftir ve sınıflarda özel öğrenme materyalleri kullanılır. Çağdaş programlar konuya dayalı bilgi içermez; entegre, disiplinler arası konular ele alınır. Head Start, High/Scope, Reggio Emilia, Montessori yaklaşımları, okul

KAYNAKLAR

Akar Vural, R. ve Somers, J.W. (2011). *İlköğretimde Drama Kuram ve Uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.

Akbulut, G.(2004). Coğrafya ve Aktif Öğretim Yöntemleri. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi,* 6 (1): 65-77.

Aktan Kerem, E. ve E. Kınık, (2006). Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın: Erken Çocukluk Eğitiminde Head Start Programı. *Çoluk Çocuk Dergisi***,** 56, 16-20.

Aktaş Arnas, Y. (2004). *Okul Öncesi Dönemde Matematik Eğitimi*, 2. Baskı, İstanbul: Nobel Kitabevi.

Alacapınar, F. (2008). *Örnek Olay Yöntemi ve Eğitimde Örnek Olaylar*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Alisinanoğlu, F., Özbey, S. Ve Kahveci, G. (2011). *Okul Öncesinde Fen Eğitimi*, 53-72, Ankara: Maya Akademi.

Alkan, C. (1995). *Eğitim Teknolojisi*. Ankara: Atilla Kitabevi.

Anlıak, Ş. Yılmaz, H., Şahin Beyazkürk, D. (2008). Okul Öncesi ve İlköğretimde Proje Yaklaşımı ve Uygulama Aşamaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 179, 101-112.

Anonim. (2006). *MEB Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü 36-72 Aylık Çocuklar için Okul Öncesi Eğitim Programı*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Anonim. (2012a). *MEB'na Bağlı Kurumlara Ait Açma Kapatma ve Ad verme Yönetmeliği.* (Online) http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2630_0.html. Erişim Tarihi: 24.07.2012

Anonim. (2012b). *Gösteri Tekniği*. [Online] http://www.odevsel.com/egitim/3041/gosteri-teknigi.html. Erişim Tarihi:23.08.2012.

Avcı, N. ve Dere, H. (2002). *Okulöncesi Çocuğu ve Matematik. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi. Okul Öncesi Eğitimi Mini Sempozyumu* [Online] http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek5/b_kitabi/PDF/Okulöncesi/Minisempozyum/t262d.pdf Erişim Tarihi:30.07.2012.

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2003). *Eğitimde Drama*, İstanbul: Yapa yayınları.

Aral, N., Kandır, A ve Can Yaşar, M. (2000a). *Okul Öncesi Eğitim-2*, İstanbul: Yapa Yayınları.

Aral, N., Gürsoy, F. ve Köksal, A. (2000b). *Okul Öncesi Eğitimde Oyun,* İstanbul: Yapa Yayınları.

Bal, S. ve Artan, İ. (1995*). 0-6 Yaş Çocuklarının Müzik Eğitimi. Seslerle Tanışalım*. İstanbul: Yapa Yayınları.

Baran, M.,Yılmaz, A. ve Yıldırım, M. (2007). Okul Öncesi Eğitimin Önemi ve Okul Öncesi Eğitim Yapılarındaki Kullanıcı Gereksinimleri Diyarbakır Huzurevleri Anaokulu Örneği. *D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 8, 27-44.

Bayındır, A. (2003). Küreselleşme ve Okul Öncesi Eğitimde Yaratıcı Dramanın Gerekliliği. *Okul Öncesinde Drama ve Tiyatro* (Ed. N. Aslan), 121-124, Ankara: Oluşum Yayınları.

Bell, S. (2000). Storyline Feeling and Respect. [Online] http://www.ierg.net/confs/2003/proceeds/Bell.pdf. Retrieved Date: 13.08.2012.

Bennett, T. (2001). Reactions to Visiting the Infant-Toddler and Preschool Centers in Reggio Emilia, Italy. *Early Child hood Research and Practice,* 3, 1. (Online)_http://ecrp.uiuc.edu/v3n1/bennett.html. Retrieved Date: 23.07.2012.

Bulut Pedük, Ş. ve Erdoğan, S. (2011). Okul Öncesi Eğitimde Drama. *İlköğretimde Drama* (Ed. A. Köksal Akyol), 164-180, İstanbul: Kriter Yayınevi.

Büyükkaragöz, S. (1994).Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yeni Yaklaşım: Proje ve Türkiye'deki Uygulamalar, *10. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, 221-236, Ankara: Yapa Yayınları.

Casey, M.B., Andrews, Erkut, S., Ceder, I. and Young, J.M. (2008). Use of a storytelling context to improve girls and boys geometry skills in kindergarten. *Journal of Applied Developmental Pscyhology, 29* (4): 29-48.

Çelebi Öncü, E. (2010). Okul Öncesinde Materyal Kullanımı ve Materyal Geliştirme*. Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 101-125, Ankara: Anı Yayıncılık.

Çimen, S. (2001). Anoloji İle Oyunlaştırma. *Dramaya Çok Yönlü Bakış. Şubat 2000, 2. Türkiye Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Seminer*, 90-95, Ankara: Fersa Matbaası, Oluşum Yayınları.

Çöndü, A. (2004). *Beden Eğitimi ve Sporda Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Demirel, Ö. ve Yağcı, E. (2011). *Anadolu Öğretmen Liseleri İçin Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: MEB Devlet Kitapları [Online] http://www.meb.gov.tr/Ders_Kitaplari/OrtaOgretim/DigerLiseler/OGRETMEN_LISELERI/Ogretim_IlkeVeYont_12_2011.pdf Erişim Tarihi: 23.08.2012.

Demiriz, S., Karadağ, A. ve Ulutaş, İ. (2003). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanımı,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Deretarla Gül, E. (2010). Okul Öncesi Eğitim Ortamları. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 77-99, Ankara: Anı Yayıncılık.

Dilci, T. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, İstanbul: İdeal Kültür ve Yayıncılık.

Dinç, B. (2008). Okulöncesi Eğitimde Materyal Hazırlanması ve Kullanımı, *Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. M. Sağlam), 129-156, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:1851.

Doğanay, H., (1993), Coğrafya'da Metodoloji (Genel Metotlar ve Özel Öğretim Metotları), Ankara: MEB Yayınları, 122-129, [Online] http://www.erzincan.edu.tr/birimler/egitim/userfiles/eefdergi/6_1/6_1_6_Gulpinar.pdf Erişim Tarihi: 24.08.2012.

Güler, N. (2008). *Müzikle Çocuk Eğitimi*. İstanbul: Hepsi Çocuk Yayınları.

Günay Bilaloğlu, R. (2005). Erken Çocukluk Döneminde Fen Öğretiminde Analoji Tekniği. [Online] http://egitim.cu.edu.tr/efdergi/download/2005.2.30.41.pdf Erişim Tarihi: 17.08.2012.

Gürkan, T. (2010). *Proje Yaklaşımı. Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 315-343, Ankara: Anı Yayıncılık.

Güven, İ. (2008). Okul öncesi drama etkinliklerinde ilkeler. *Okul Öncesinde Yaratıcılık ve Drama Eğitimi* (Ed. A. Öztürk), 159-180, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 906.

Güven, G. (2011). Okul Öncesi Eğitim Programında Kullanılan Yöntem ve Teknikler. *Okul Öncesi Eğitimde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. F. Alisinanoğlu), 67-110, Ankara: Maya Akademi.

Hunter, K. (2005). Enviromental Psychology in Classroom Design. Masret Thesses, University of Cincinnati. (Online) http://etd.ohiolink.edu/view.ogi?acc_num=ucin1131581482. Retrieved Date: 25.07.2012.

İşman, A. ve Eskicumalı, A. (2003). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*. İstanbul: Değişim Yayınları.

Kale, R. (2003). *Okulöncesi Dönemde Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kandır, A., Özbey, S. ve İnal, G. (2010). *Okul öncesi Eğitimde Program (1) Kuramsal Temeller*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Karaağaçlı, (2002). *Mesleki Eğitim ve Teknoloji Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Karadağ, A. (1993). Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Artık Malzemelerin Önemi ve Değerlendirilmesi. *9. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması Semineri 17-19 Haziran Ankara*, 77-79, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Kayran, E. (2012). Öğrenme Mucizesi Regio Emilia Yaklaşımı, *Çoluk Çocuk Anne Baba ve Eğitimci Dergisi*, 93, 9-11.

Kıldan, O. ve Pektaş, M. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Fen ve Doğa İle İlgili Konuların Öğretilmesinde Okulöncesi Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD). 10 (1): 113-127. [Online] http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt10Sayi1/JKEF_10_1_2009_113_127.pdf Erişim Tarihi: 24.08.2012.

Koçyiğit, S.(2007). *Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Gelişimi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kotaman, H. 2009. Okul Öncesi Eğitimde High Scope Modeli. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 26, 31-41.

Küçükahmet, L. (2006). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınları.

Küçükturan, G. (2003). Okul Öncesi Fen Öğretiminde Bir Teknik: Analoji. *Milli Eğitim Dergisi*, 157 (1) : 9-15. [Online] http://www.egitimpdr.com/forums/ogretim-kuramlari/27559-benzetim-anoloji-teknigi.html Erişim Tarihi: 17.08.2012.

Mertoğlu, E. (2010). Müzikle Öğretim. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 367- 405, Ankara: Anı Yayıncılık.

Meyer, J. (2001). The Child-Centered Kindergarten. Childhood Education, 77, 161- 166. http://www.freepatentsonline.com/article/Childhood-Education/71873251.html. Retrieved Date: 18.07.2012

Morgül, M. (2004). *Eğitimde Yaratıcı Dramaya Merhaba*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Oğuzkan, F. (2001). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı, 7. Baskı,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Oğuzkan, Ş. Tür, G. ve Demirel, Ö. (1999). *Okul Öncesinde Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri,* İstanbul: Yapa Yayınları.

Oğuzkan, Ş., Tezcan, E., Tür, G., ve Demiral, Ö. (2001). *Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar,* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Orhaner, E. ve Tunç, A. (2003). *Ticaret ve Turizm eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Ölçer, S. (2010). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının İç-Dış Mekân Özellikleri ve Eğitimsel Düzenlemeler. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. D. Ekiz), 99-162, İstanbul: Lisans Yayınları.

Ömeroğlu, E. (2008a). Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel ve Eğitsel Ortamları. *Okulöncesi Eğitime Giriş* (Ed. Ş. Yaşar), 83-100, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:1841.

Ömeroğlu, E. (2008b). Okulöncesinde Eğitim Ortamları ve Düzenlenmesi, *Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. M. Sağlam), 107-128, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:1851.

Ömeroğlu, E., Ersoy, Ö., Tezel Şahin, F., Kandır, A. ve Turla, A. (2003). *Okul Öncesi Eğitimde Drama*, Ankara: Kök Yayıncılık.

Öztürk, A. (2010). *Okul Öncesi Eğitimde Oyun,* Ankara: Eğiten Kitap.

Pehlivan, H. (2005). *Oyun ve Öğrenme,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Poyraz, H ve Dere, H.(2001). *Okul Öncesi Eğitimde Uygulanan Farklı Modeller, Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri,* 103-110, Ankara: Anı Yayıncılık.

Ramazan, O. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Fiziksel Ortam*. *Okul Öncesinde Güncel Konular* (Ed. A. Oktay, Ö. Polat Unutkan), 45-60, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Saban, A. (2004). *Öğrenme ve Öğretme Süreci* (3. Baskı), Ankara: Nobel Yay.

Şahin, F. (2010). Okul öncesinde Kavram Haritaları, Anolojiler ve Deney. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri*,(Ed. R.Zembat), 285-314, Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahin, F. (2000). *Okul Öncesinde Fen Bilgisi Öğretimi ve Aktivite Örnekleri*. İstanbul: Yapa Yayınları.

Şimşek, Ö.2011. Okul Öncesi Eğitim Programında Planlama ve Etkinlikler. *Okul öncesi Eğitimde Özel Öğretim Yöntemleri (*Ed. F. Alisinanoğlu), 25-66, Ankara: Pegem Akademi.

Talay, İ., Aslan, F. ve Belkayalı, N. (2010). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Doğa Dostu ve Çocuk Katılımı Temelli Dış Mekan Tasarım Yaklaşımları Bir Proje Önerisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi***,** 18 (1): 317-322.

Taşdemir, M. (2007). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Temel, F. (1997). İtalya (Reggio Emilia)'dan Yeni Bir Okul Öncesi Eğitim Projesi. *Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Okul Öncesi Eğitim Sempozyumu* (Yayına Hazırlayan: G. Haktanır), 115-124, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Temel, F., Kandır, A., Erdemir, N. ve Koçer Çiftçibaşı, H. (2004). *Okul Öncesi Eğitimde Proje Yaklaşımı ve Program Örnekleri.* İstanbul: Morpa Yayınları.

Temel, F. (2005). Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,*6 (62) : 37 - 42. [Online] http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Bilim_Dergisi/sayi62/temel.htm Erişim Tarihi: 26.07.2012.

Tezci, E. Ve Gürol, A. (2003). Oluşturmacı Öğretim Tasarımı ve Yaratıcılık. *The Turkish Online Educational Technology,* 2 (1) : 50-55. [Online] http://www.tojet.net/volumes/v2i1.pdf Erişim Tarihi: 26.07.2012.

Tuğrul, B. (2010). Oyun Temelli Öğrenme. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 187-220, Ankara: Anı Yayıncılık.

Tuğrul, B. (2008). Okul öncesi Eğitimde Kullanılan Öğretim Yöntemleri ve Teknikleri, *Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. M. Sağlam), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No:1851, 75-106.

Tuğrul, B. (2005). Çocuk Gelişiminde Anaokulu Eğitiminin Önemi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,* 6 (62) : 25-28. [Online] http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Bilim_Dergisi/sayi62/tugrul.htm Erişim Tarihi: 26.07.2012.

Tuğrul, B. (2002). Proje Yaklaşımının Temel Özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1 (6-7); 71-79.

Tür, G. ve Turla, A. (1999). *Okul Öncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap*, İstanbul: Yapa Yayınları.

Uşun, S. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı.* Ankara: Nobel Yayınları.

Uyanık Balat, G. (2010). Okul Öncesi Eğitimde Anlatım, Tartışma, Soru Cevap, Örnek Olay, Gezi Gözlem ve Gösteri Öğretim Yöntemleri*. Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 255-284, Ankara: Anı Yayıncılık.

Ülkü Yıldız, F. ve Şener T. (2007). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Ün Açıkgöz, K. (2004*). Aktif Öğrenme*, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

Weikart, P. D. (1990). Okulöncesi Çocuklar İçin Temeller: High/Scope Yaklaşımı. *Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller Seminer Bildirileri* (Ed: Sevda Bekman), Eylül 10-14, 63-123, İstanbul: Unicef.

Veziroğlu, M. (2010). Okul Öncesi Dönemde Matematik ve Fen İlişkisi. *Okul Öncesi Matematik Eğitimi* (Ed. B. Akman), 211-231, Ankara: Pegem Akademi.

Yıldızbaş, F. (2010). Farklı Okul Öncesi Eğitim Programlarında Düzenlenen Eğitim Ortamları. *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (Ed. D. Ekiz), 29-46, İstanbul: Lisans Yayınları.

Zembat, R., Adak Özdemir, A. ve Özdemir Beceren, B. (2010). Hikâye ve Öyküleştirmenin Okul Öncesi Eğitim Yöntemi Olarak Kullanılması. *Okul Öncesi Özel Öğretim Yöntemleri* (Ed. R. Zembat), 345-366, Ankara: Anı Yayıncılık.

MÜZİK EĞİTİMİ - II

Prof. Dr. İsmihan ARTAN - Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Saniye BENCİK KANGAL - Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fak., Çocuk Gelişimi Bölümü

BÖLÜM 20

Müzik eğitimi - II de, müzik ve öğrenme, okul öncesi dönemde müzik çalışmalarında kullanılan teknikler, çalgılar, ortam-eğitimci konularına yer verilmiştir.

MÜZİK VE ÖĞRENME

İnsanoğlu tarih boyunca çocuklarına neyi, nasıl öğreteceğini düşünmüş ve farklı zamanlarda farklı yöntemler izlemiştir. Hala 21. Yüzyılda, daha kaliteli, daha kalıcı ve etkili öğrenmenin nasıl olması gerektiği tartışılmaktadır. Aslında bundan yaklaşık bin yıl kadar öncesinden beri Pythogoras, Farabi, İbni-Sina gibi dünyaya mal olmuş büyük düşünürler, müziğin gücüne değinmişler; müziğe hem öğrenmede hem tedavide önemli bir yer vermişlerdir. Günümüz bilimadamları da müziğin öğrenme ve beyin üzerindeki etkilerini araştırmaya devam etmektedirler (Artan, 2011)

Flohr, Miller ve DeBeus (2000) ve Hodges (2003), müzik ve beyinle ilgili çalışmalarında müziğin, çok küçük çocukların beyin aktiviteleri üzerinde bile etkili olduğunu bulmuşlardır. Yaptıkları araştırmalar yaşamın ilk üç yılında, beyin hücreleri arasında sinir bağlantıları kurulması için müziğin uyarıcı bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Hodges (2003), müzikal açıdan uyarılmış beyinlerin sinir sisteminin daha fazla genişlediğini vurgular. Bilişsel, duygusal ve motor alanların diğer alanlara oranla daha fazla etkilendiğini belirtir. Ella Wilcox da (2000) çocuğun yaparak, yaşayarak katılımı arttıkça öğrenmesinin ve merakının artacağını belirtir.

NOT

Yaşamın ilk üç yılında, beyin hücreleri arasında sinir bağlantıları kurulması için müzik uyarıcı bir rol oynar.

Çok sayıda araştırmacı da dansın etkilerini ortaya koymuştur. Riley (1984), dördüncü sınıf öğrencileriyle çalışmış, yaratıcı dansın etkilerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda yaratıcı dans programının sınıftaki tüm çocukların, kendilerini fiziksel algılamaları üzerinde olumlu etkisi olduğunu bulmuştur. Heausler (1987), dans programının, sözcük analizi ve yaratıcılık üzerine etkisini araştırmıştır. Heausler, orta sınıf anaokulu ve ikinci sınıf çocuklarıyla deneysel desende çalışmıştır. Uyguladığı dans programının, sözcük analizi ve yaratıcılık üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. McMahon ve arkadaşları (2003) ise yaptıkları çalışmada 20 seanslık bir dans eğitimi programı ile ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okuma becerilerini geliştirmeye çalışmışlardır. Araştırma sonucunda dans eğitim programına alınan çocuklarla kontrol grubundaki çocuklar arasında okuma becerileri açısından deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır.

Tüm bu çalışmalar, müziğin, çocuk gelişimi ve eğitimi üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışmalarda olduğu gibi bugün dünyanın pek çok ülkesinde ve Türkiye'de bilimsel çalışmalarda testler, ölçekler, kontrol listeleri kullanılmaktadır. Bazı şeyleri ortaya koymak ve ispat etmek için değerlendirme araçları gereklidir ve kullanılmaktadır. Ancak, müzik çalışmalarında öyle bir özellik vardır ki, bazı şeylerin ölçülmesi imkânsızdır. Örneğin, "çocuklarda müzik sevgisinin ne kadar arttığı" "müziğin çocukların yaşamına ne kadar mutluluk kattığı", "müzik çalışmaları ile kendilerine güvenlerinin ne kadar arttığı" gibi bazı şeyler ölçülemez. Bunları gelişimciler ve öğretmenler gözlemekte ve fark etmektedirler. Hem araştırma sonuçları hem de gözlemler, okul öncesi dönemde müzik çalışmalarının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır (Artan, 2011).

KAYNAKLAR

Artan, İ. (2010). Okul Öncesi Eğitimde Müzikle Öğrenme I. Okul Öncesi Eğitimi Sempozyumu Kitabı, 233-240 İstanbul: Turgut Matbaacılık

Artan, İ. (2011). ÇGE 303 "Çocukluk Döneminde Müzik" Ders Notları, 2007-2011, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü.

Cholod, K. L. (1994). *Children's Causal Attributions for Performance in Creative Dance and Folk Dance.* Degree of Masters of Arts education. McGill University, Canada. Erişim Tarihi: 24.3.2011.

Deli, E., Bakle, I., Zachopoulou, E. (2006). Implementing Intervention Movement Programs for Kindergarten Children. *Journal of Early Childhood Research,* 4(1), 5-18

Dere, Z. (2008). *Ankara İl Merkezindeki Anasınıflarında Görev Yapan Öğretmenlerin Müzik Eğitiminde Yaşadıkları Sorunların İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dinçer, İ. (1992). *Çocuk Gelişimi ile İlgilenenler için Müzik El Kitabı*, İstanbul: YA-PA Yayınları.

Donald, A.H. (2003). Music Psychology and Music Education: What's the connection? *Research studies in music Education,* Sayı 21

Goodkin, Doug. (2004). *Play, Sing and Dance* (2nd ed), USA: Schott Music Corporation.

Groves, W.C. (1969). Rhythmic Training and Its Relationship To The Synchronization Of Motorrhythmic Responses. *Journal Of Research in Music Education*, 7(4), 408-415.

Humphrey, James H. (1987). *Child Development and Learning Through Dance,* USA: AMS Press, Inc., NY.

Flohr, J.W, Miller, D.C, Debeus, R. (2000). EEG studies with young children: Music educatiors can benefit from knowing what has been learned about young children via the EEG Music Educators Journal, Vol. 87, 28-54

McMahon, Susan; Rose, D. S. and Parks, M. (2003). Basic Reading Through Dance Program: The Impact on First-Grade Students' Basic Reading Skills. *Evaluation Review*, 27(1), 104- 125.

Miller, R. (1996). *The Developmentally Appropriate Inclusive Classroom in Early Education*, USA: Delmar Publishers Inc.

Mueller, Alicia K. (2003). Making Connections Between Movement and Music for Young Children. General Music Today. http://gmt.sagepub.com.content/167379. Erişim Tarihi: 25.3.2011.

Orff İnstitude Summer Course (2012*). Elemental Music and Dance Pedagogy Orff Schulwerk* Basılmamış ders notları, 8-14 Temmuz, Salzburg

Rudolf, L. (1980) The mystery of movement Revised lisa Ulmann, 4. ed. Mcdonald & Evans Ltd, GB

Stinson, S. (1997). *Dance for Young Children-Finding the Magic in Movement* (4th ed), Virginia: The American Alliance for Health.

Ürfioğlu, A. (1989). *Bebeklik ve okul öncesi dönemde müziğin gelişimi ve eğitimi*, İstanbul: YA-PA Yayınları

Wilcox, E. (2000) Music, brain research and beter behavior *The education digest*, 65 (6), 10-15

MATERYAL GELİŞTİRME

Öğr. Gör. Ayşe ATALAY - Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 21

Materyal geliştirme dersi kapsamında, oyun materyalleri (oyuncaklar), dolgu oyuncaklar, kuklalar, ritim araçları, maske, kostüm ve başlıklar, eğitici oyuncak ve mobillere yer verilmiştir.

OYUN MATERYALLERİ (OYUNCAKLAR)

Bu bölümde, oyun ve oyun materyallerinin tanımı, oyun materyallerinin çocuğun yaşamındaki yeri ve önemi, oyun materyallerinin hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken kurallar açıklanmıştır.

Oyun ve Oyun Materyallerinin Tanımı

Oyunun, farklı yönlerden bakılması nedeni ile çok farklı tanımları vardır. Genel tanımıyla oyun, "Belli bir amaca yönelik olan ya da olmayan, kurallı ya da kuralsız gerçekleştirilebilen fakat her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı fiziksel, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişiminin temeli olan, gerçek hayatın bir parçası ve çocuk için en etkin öğrenme sürecidir". İnsanlık tarihi kadar eski olduğu düşünülen oyunun önemi, farklı kuramcılar tarafından değişik şekillerde açıklanmıştır. Örneğin, Montaigne "Oyun, çocuğun en önemli işi ve uğraşıdır", Gross, "Oyun, gerçek hayata hazırlayan alıştırmalardır" diyerek oyunu açıklamışlardır. Piaget, "Dış dünyadan alınan uyaranları özümleme ve uyum sistemine yerleştirme yoludur.", Freud ise "Korkuların engellenmesinin ve sosyal çatışmanın üstesinden gelme yoludur." diyerek, oyunun, özellikle çocuğun gelişimindeki önemini vurgulamışlardır (Aral, 2001; Kandır ve Tezel Şahin, 2011; Kaya, 2007; Özyeşer Cinel, 2006).

NOT

Oyunu çocuğun işi olarak tanımlarsak, oyuncaklar da bu işin gerçekleştirilmesi için kullanılan araç-gereçlerdir.

Kuramcıların da ifade ettiği gibi oyunu çocuğun işi olarak tanımlarsak, oyuncaklar da bu işin gerçekleştirilmesi için kullanılan araç-gereçlerdir. Çocuğun yaşamının bir parçası olarak kabul edilen oyuncaklar, çocuk açısından eğitimsel değeri yüksek olan, onların keşfetmelerini, yeni deneyimler kazanmalarını, sosyal rollerini öğrenmelerini sağlayan oyunlarını gerçekleştirebilmek amacıyla kullandıkları her türlü araç gereçlerdir (Kandır ve Tezel Şahin, 2011; Özyeşer Cinel, 2006). Razon (1984) ise oyuncağı, "Zekâyı, duyuları ve duyguları uyaran, yaratıcılık ve hayal gücünü geliştiren, çocuğun bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişimini sağlayan araç-gereçler" olarak tanımlamıştır. Oyun materyalleri, çocuğun oynadığı oyun çeşidine, yaş ve gelişim düzeyine, bulunduğu ortama, ekonomik düzeye, kültürlere göre farklılık gösterebilir. Oyun materyalleri (oyuncaklar) piyasadan hazır satın alınabilir ancak evde ve okulda hazırlanan farklı özellikteki oyun hamurları, artık malzemelerden oluşturulan araçlar (örneğin, kumaşlardan, kutulardan kıyafetler, taşıtlar yapmak), makarnalar, boncuklar, kum, kil, çamur gibi materyaller de çocuklar için ilginçtir ve gelişimlerini destekleyen araçlardır. Oyuncaklar, kendi başına amaç değil, amaçları gerçekleştirmek için kullanılan araçtır.

NOT

Çocukların gelişim dönemleri boyunca beden ve sosyal gelişimine yardımcı olan, fiziksel ve hareket gelişimlerini destekleyen, hayal gücünü ve yaratıcı yeteneklerini ve öz bakım becerilerini geliştiren tüm oyun malzemeleri oyuncak olarak tanımlanır.

Oyun Materyallerinin Çocuğun Yaşamındaki Yeri ve Önemi

Çocukların gelişim dönemleri boyunca beden ve sosyal gelişimine yardımcı olan, fiziksel ve hareket gelişimlerini destekleyen, hayal gücünü ve yaratıcı yeteneklerini ve öz bakım

KAYNAKLAR

Atalay, A. (2012*). Okul Öncesi Eğitimde Materyal Geliştirme,* Ankara: Kök Yayıncılık.

Atalay, A. ve Aral, N. (2001). Eğitici Oyuncaklar. *Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı,* 37-68, İstanbul: Yapa Yayınları.

Aral, N. (2001). Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak. *Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı,* 11-36, İstanbul: Yapa Yayınları.

Aral, N., Kandır, A., Can Yaşar, M. (2000). *Okul Öncesi Eğitim ve Ana Sınıfı Programları*, İstanbul: Yapa Yayınları.

Avcı, N. (1999). Okul Öncesi Çocukları İçin Eğitici Oyuncak Planlama ve Seçme. *Gazi Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı,* 52-53, İstanbul: Yapa Yayınları

Avcı, N. ve Turla, A. (2003). *Kuklalar,* İstanbul: Yapa Yayınları

Baykoç Dönmez, N., Dinçer, Ç,A., Dereobalı, N., Gümüşçü, Ş., Pişkin, Ü. (1993*). Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri*, Ankara: Sim Matbaası.

Çakır İlhan, A. (2004). Dolgu Oyuncakları. *Okul Öncesi Eğitimde Araç Geliştirme*, 105-118, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

Güngörmüş Özkardeş, O. (2005). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Müziğin Kullanımı. *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular* (Yay. Haz. A. Oktay, Ö.P. Unutkan), 268-269, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Demiriz, S., Karadağ, A., Ulutaş, İ. (2003). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanım,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Deniz Kan, Ü. (2007). Okul Öncesi Eğitimde Materyal Kullanımı. Çağdaş Eğitim Dergisi, 345, 8-14.

Dinçer, Ç. (2004). Kavram Oyuncakları. *Okul Öncesi Eğitimde Araç Geliştirme*, 91-104, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını

Einon, D. (2000). *Bebeklikten Okula Öğrenmede İlk Adımlar* (Çev: Ayşegül Çetin), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kandır, A. ve Tezel Şahin, F. (2011). *Eğitici Oyuncaklar,* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Karadağ, A. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Maskeler. *Erken Çocukluk Döneminde Dramatizasyon Araçları ve Kostüm Tasarımları,* 93-128, Ankara: Kök Yayıncılık.

Kaya, D. (2007*). 36-72 Aylık Çocuklar İçin Tasarlanmış Oyuncakların Gelişim Alanlarına Göre İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Koç, F., Koca, E. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Kullanılan Kostümler ve Tasarım Aşamaları. *Erken Çocukluk Döneminde Dramatizasyon Araçları ve Kostüm Tasarımları,* 109-112, Ankara: Kök Yayıncılık.

Oğuzkan, Ş., Tezcan, E., Tür, G., Demiral, Ö. (2001). *Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar,* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Oğuzkan, Ş., Avcı, N. (2004). *Okul Öncesinde Eğitici Oyuncaklar,* İstanbul: Yapa Yayınları.

Özdemir, M. A. (2003). Çocuk Gelişiminde Müzik Aletlerinin Önemi. *Çoluk Çocuk Dergisi*, (22) 10.

Öztürk, A. (2003). *Okul Öncesi Eğitimde Müzik*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Özyeşer Cinel, N. (2006). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Anne Babaların Oyuncak ve Oyun Materyalleri Hakkındaki Görüşlerinin ve Bu Yaş Grubundaki Çocukların Sahip Oldukları Oyuncak ve Oyun Materyallerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Razon, N. (1984). Okul Öncesi Dönemde Oyuncağın Yeri ve Önemi, *Yapa Okul Öncesi Eğitim Semineri,* 57. İstanbul: Yapa Yayınları.

Sert, S. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri,* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Şahingöz, E., Ülker, S. (2005). *Dolgu Oyuncaklar*, İstanbul: Yapa Yayınları.

Yalçınkaya, T. (2004). *Okul Öncesi Dönemde Artık Malzemeyi Değerlendirerek Yapılan Oyuncaklar,* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Yıldız, F. Ü., Şener, T. (2003). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yılmaz, M. (2007). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Uygulamalar*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

KAYNAŞTIRMA

Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN - Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü
Arif BABACAN - Özel Başak Öztürk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

BÖLÜM 22

Kaynaştırma kapsamında, kaynaştırmanın tanımı ve önemi, kaynaştırmanın tarihi gelişimi, kaynaştırma türleri, kaynaştırmanın yararları, kaynaştırmaya hazırlık çalışmaları, kaynaştırmada destek eğitim hizmetleri, kaynaştırmada değerlendirme, kaynaştırmada öğretimsel uyarlamalar özetlenmiştir.

KAYNAŞTIRMANIN TANIMI VE ÖNEMİ

Kaynaştırma, özel gereksinimli bireylerin, erken çocukluk döneminden başlayarak akranlarıyla aynı ortamlarda sosyal, öğretimsel ve fiziksel açılardan bütünleştirilerek bir arada eğitim görmeleridir (Odom, 2000; Odom ve McEvoy, 1990). Amerika'da 1975 yılında çıkarılan Tüm Engelliler için Eğitim Yasasında yer alan kaynaştırma, en az kısıtlayıcı ortam ilkesine dayanmaktadır. Bu yasa, 1990 yılında Engelli Bireyler için Eğitim Yasası (İDEA) adı altında yeniden düzenlenmiş ve bir çok okul, özel gereksinimli bireylerin ve özel gereksinimli olmayan bireylerin, genel eğitim sınıflarında birlikte eğitim aldıkları kurumlar haline getirilmiştir (Howard vd., 2011).

Kaynaştırma, eğitimde fırsat eşitliği ile özel gereksinimli çocukların mümkün olduğunca normal akranları ile aynı ortamlarda ve en az kısıtlayıcı eğitim ortamlarında eğitim almalarıdır. Kaynaştırma, özel gereksinimli çocuğu normal sınıfa yerleştirmenin yanı sıra çeşitli düzenlemeleri, özel gereksinimli çocuğa gerekli özel eğitim desteğini, sınıf öğretmenine özel eğitimle ilgili desteği gerektiren bir uygulamadır (Anonim, 2010; Dönmez vd., 1997; Kırcaali-İftar ve Batu 2010; Sucuoğlu ve Kargın, 2006). Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitim hizmetleri yönetmeliğinde, özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmi ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamaları olarak tanımlanmıştır (Anonim, 2006a). Kaynaştırmada özel gereksinimli çocukların, ailesi ve akranlarıyla en fazla birlikte olabileceği, ***en az kısıtlayıcı,*** ortama yerleştirilmesi amaçlanmıştır. En az kısıtlayıcı ortam; özel gereksinimli bireyin, beklentileri destek eğitimle yerine getirilebileceği, özel gereksinim durumunun olmaması durumunda devam edeceği sınıf olarak tanımlanmıştır (Eripek, 2007).

NOT

En az kısıtlayıcı ortam; özel gereksinimli bireyin, beklentileri destek eğitimle yerine getirilebileceği, özel gereksinim durumunun olmaması durumunda devam edeceği sınıf olarak tanımlanmıştır.

Kaynaştırma yoluyla eğitimin amacı; özel gereksinimli çocuğun yetersizliğini ortadan kaldırarak normal gelişim gösteren bir birey haline getirmek değil, özel gereksinimli çocuğu mevcut yeteneklerini en iyi şekilde kullanmasını sağlayarak topluma katılımını kolaylaştırmaktır (Anonim, 2010; Huang ve Diamond, 2009). Kaynaştırmada, özel gereksinimli olan ve olmayan çocuklar birbirlerini farklı şekillerde etkiler. Kaynaştırma uygulamaları akademik ve sosyal alanda gelişmenin yanı sıra hayat boyunca uyumu kolaylaştırıcı pek çok olumlu davranışın kazanılmasına katkı sağlar. Kaynaştırma, özellikle özel gereksinimli çocuğa ailesi ve yakın çevresi tarafından sağlanamayan sosyal bir çevre olanağını sunar. Aynı zamanda özel gereksinimli olmayan çocukların, özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlar (Ceylan ve Aral, 2009). Ayrıca kaynaştırma ayrıştırıcı değil, kabul edici eğitim-öğretim uygulamaları olması ve bireyleri güçlü-zayıf yönleriyle, akranları ile bir arada desteklemesi nedeniyle de önem taşımaktadır (Diken ve Batu, 2010).

KAYNAKLAR

Anonim. (1997). 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname. http://www.meb.gov.tr/mevzuat/liste.asp?ara=5&Submit=Listele , 20.12.2012

Anonim. (2001). *İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Programı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Anonim. (2005). *Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat*, Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Yayınları.

Anonim. (2006a). 36-72 *Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı*, Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Anonim. (2006b). *Özel Eğitim Hizmetleri El Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Anonim. (2006c). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Genel Müdürlüğü, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26184_0.html, 20.12.2012

Anonim, (2008). *Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi (2008 / 60 nu),* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. http://www.ozida.gov.tr/yenimevzuat/5-10.htm, 20.12.2012

Anonim. (2010). *Okullarımızda Neden Niçin Nasıl Kaynaştırma: Yönetici, Öğretmen ve Aile Kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Aral, N. (2010). *Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma,* Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Avcıoğlu, H. (2001). *İşitme Engelli Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yaklaşımı İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bal, S. ve Avcı, N. (1999). Okul Öncesi Dönemdeki Engelli Çocukların Normal Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Entegrasyonu. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 22-27.

Batu, S. (2000). Kaynaştırma, Destek Hizmetler ve Kaynaştırmaya Hazırlık Etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 2 (4), 35-45.

Batu, S. (2010). Erken Çocukluk Eğitiminde Kaynaştırma. *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. İ. H. Diken), 520-536, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Batu, S. ve Topsakal, M. (2003). Özel Eğitim Danışmanlığı Süreci ve Bir Danışmanlık Örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 4 (1), 19-29.*

Ceylan, R. ve Aral, N. (2009). Kaynaştırma Eğitimi. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (Ed. Y. Fazlıoğlu) (1. baskı), 437-460, İstanbul: Kriter Yayınları.

Diken, H. İ. ve Batu, S. (2010). Kaynaştırmaya Giriş. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. İ. H. Diken) 2-23, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Doğru, S.S.Y. ve Saltalı N.D. (2009). *Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitim*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Dönmez, B.N. , Avcı, N. ve Aslan, N. (1997). İlk ve Ortaöğretim Kurumu Öğretmenlerinin Engellilere ve Kaynaştırmaya İlişkin Bilgi ve Görüşleri*. I. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Bildiri Kitabı*, 10-12 Eylül, 23-45, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Enç, M. (1979). *Ruh Sağlığı Bilgisi*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Erdem, A. R. (2002). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ergül, C. (2009). Öğretimsel Düzenlemeler Modelinin Erken Çocukluk Özel Eğitiminde Kullanılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10 (1), 43-55.

Eripek, S. (2007). Özel Eğitim ve Kaynaştırma Uygulamaları. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek), 1-21, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Fiscus, E. D. ve Mandell, C. J. (2002). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi*. (çev: G. Akçamete). Ankara: Anı Yayıncılık.

Girli, A. (2004). *Otizm ve Kaynaştırma Eğitimi: Öğretmenler ve Aileler İçin Rehber*. İzmir: Işık Özel Eğitim Yayınları.

Gök, G. (2009). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Guralnick, M. J. (1999). The Nature And Meaning Of Social Integration For Young Children With Mild Developmental Delays In Inclusive Settings. *Journal of Early Invervention,* 22 (1), 70-86.

Gürgür, H. (2005). *Kaynaştırma Uygulamasının Yapıldığı İlköğretim Sınıfında İş birliği ile Öğretim Yaklaşımının İncelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Harris, K.R., and Graham, S. (1996). *Making The Writing Process Work: Strategies For Composition and Self-Regulation*. Cambridge: MA Brookline.

Hasırcı, Ö. K. (2008). Eğitim Etkinliklerinin Planlanması ve Uygulanması. *Okul Öncesi Eğitimde Sınıf Yönetimi* (Ed. Y. Aktaş Arnas ve F. Sadık), 136-160, Ankara: Kök Yayıncılık.

Heward, W. L. (2003). Ten Faulty Notions About Teaching And Learning That Hinder The Effectiveness Of Special Education. *The Journal Of Special Education*, 34 (4), 186-205.

Howard, F.V., Williams, B. and Lepper, C.E. (2011). *Özel Gereksinimi Olan Küçük Çocuklar (Very Young Children With Special Needs)* (çev: Ed. G. Akçamete), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Huang, H. H. and Diamond, K. E. (2009). Early Childhood Teachers Ideas About Including Children With Disabilities In Programmes Designed For Typically Developing Children. *International Journal of Disability, Development and Education*, 56 (2), 169-182.

Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 5 (2); 1-13.

Kargın, T. (2008). Bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama ve öğretimin bireyselleştirilmesi. *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (Ed. İ. H. Diken). Pegem Akademi Yayınları, 59-87, Ankara.

Kırcaali-İftar, G. (1998). Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri. *Özel Eğitim* (Ed. S. Eripek), 17-22, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kırcaali-İftar, G. (2003). *Otistik Özellik Gösteren Çocuklara İletişim Becerilerinin Kazandırılması.* İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama.

Kırcaali-İftar, G. ve Batu, S. (2010). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Kırcaali-İftar, G. ve Tekin-İftar, E. (2006). *Özel Eğitimde Yanlışsız Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kırcaali-İftar, G., Birkan, B. ve Uysal, A. (2005). *Zihin Özürlü Çocuklara Kavram Öğretimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Krahe, B. and Altwasser, C. (2006). Changing Negative Attitudes Towards Persons with Physical Disabilities: An Experimental Intervention, *Journal of Community & Applied Social Psychology,* 16: 59-69.

Odluyurt S. ve Batu, S. (2010). Gelişimsel Yetersizlik Gösteren Çocuklara Kaynaştırmaya Hazırlık Becerilerinin Öğretimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 10 (3); 1533-1572.

Odom, S. L. (2000). Preschool Inclusion: What We Know and Where We Go From Here. *Topics in Early Childhood Special Education*, 20, 20-27.

Odom, S. L. and McEvoy, M. A. (1990). Mainstreaming At the Preschool Level: Potential Barriers and Tasks for the Field. *Topics in Early Childhood Special Education*, 10(2), 48-61.

Özen, A. (2007). Öğretimsel Uyarlamalar. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek.), 139-158, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özmen, R. G. (2005). Kaynaştıma Ortamlarında Öğretimsel Düzenlemeler. *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (Ed. A. Ataman), 71-103, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Özyürek, M. (2004). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Temelleri ve Geliştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Özyürek, M. (2007). *Olumlu Sınıf Yönetimi.* Ankara: Kök Yayıncılık

Pınar Sazak, E. (2006). Dünyada ve Türkiye'de erken çocukluk özel eğitiminin gelişimi ve erken çocukluk özel eğitim uygulamaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 7 (2); 71-83.

Rosenshine, B. V. (1986). Synthesis Of Research On Explicit Teaching. *Education Leadership*, 43: 60-69.

Sazak, E. (2003). *Zihin Engelli Birey İçin Hazırlanan Akran Aracılı Sosyal Beceri Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Schumm, J. S. and Vaughn, S. (1995). Getting Ready for Inclusion: Is the Stage Set. *Learning Disabilities Research and Practice.* 10(3), 169-179

Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Sucuoğlu, B. (2006). *Etkili Kaynaştırma Uygulamaları Yeni İlköğretim Programları ve Öğretmen Yeterlilikleri Işığında*, Ankara: Ekinoks Yayınları.

Sucuoğlu, B. ve Akalın, S. (2010). Kaynaştırma Sınıflarına Alternatif Bakış: Çevresel Davranışsal Değerlendirme İle Öğretimsel Özelliklerin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 11 (1), 19-37.

Sucuoğlu, B. ve Kargın T. (2006). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler*, İstanbul: Morpa Yayıncılık.

Şahin, S. (2005). Özel Eğitimin Tarihçesi. *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (Ed. A. Ataman), 49-70, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Tekin-İftar, E. (2007). Kaynaştırma Uygulamalarında Öğretimin Planlanması. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek.), 65-86, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Tuncer, T. ve Altunay B. (2004). *Doğrudan Öğretim Modelinde Kavram Öğretimi.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Villa, R. A., Thousand, S. S., and Nevin, A. (2004). *A Guide To Co-Teaching: Practical Tips For Facilitating Student Learning.* California: Crowing Press.

Vural, M. (2008). *Kaynaştırma Sınıf Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlanmasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Vuran, S. (2007). Sosyal Yeterliliklerin Geliştirilmesi. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek), 222-242, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Vuran, S. ve Çelik, S. (2008). *Örneklerle Kavram Öğretimi: Zihinsel Yetersizlik Gösteren Çocuklar İçin.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Walther-Thomas, C. S., Korinek, L., McLaughlin, V. L. and Williams, B. T. (2000). *Collaboration For Inclusive Education,* 178, Boston: Developing Succesful Programs.

Wolery, M. and Wilbers, J.S. (1995*). Including Children With Special Needs in Early Childhood Programs*. DC. 107-111, Washington: NAEYC.

Yaşaran, Ö. Ö. (2009). *Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Özel Gereksinimli Bireylerin Sosyal Kabullerini Sağlamada Kaynaştırmaya Hazırlık Etkinliklerinin Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yavuz, C. (2005). *Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yücesoy Özkan, Ş. (2007). Kaynaştırma Uygulamalarında Bağımsız Öğrenme Stratejileri. *İlköğretimde Kaynaştırma* (Ed. S. Eripek.), 159-179, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

ANNE BABA EĞİTİMİ

Prof. Dr. Z. Fulya TEMEL - Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Zeynep KURTULMUŞ - Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 23

Anne baba eğitimi kapsamında, aile eğitiminin tanımı ve amaçları, aile eğitiminin önemi, aile eğitiminde farklı modeller, Türkiye'de uygulanan aile eğitim programları, yurtdışında uygulanan aile eğitim programları, erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları, yetişkinlik dönemi, ebeveynlikle ilgili kuramlar özetlenmiştir.

AİLE EĞİTİMİNİN TANIMI VE AMAÇLARI

Aile eğitimi anne babaların çocuklarını sağlıklı bir şekilde yetiştirmelerini sağlamak amacı ile geliştirilmiş etkinliklerin tümünü kapsamaktadır (Üstünoğlu, 1991). Aile eğitim programlarının amaçları programın temel görüşüne göre farklılık gösterse de aile eğitim programları çocuğun ilk ve en önemli eğitimcisinin anne babası olduğu fikrini kabul etmektedir. Bu nedenle aile eğitim programlarının temel amacının; anne babaların özgüvenini geliştirmek, olumsuz davranışlarını değiştirmek, anne babaları ve diğer aile üyelerini çocuğun bakımı, gelişimi ve eğitimi ile ilgili konularda desteklemek ve bu yolla ebeveyn çocuk iletişimini artırmak ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Mağden, 1993; Myers, 1996; Temel, 1997a; Üstünoğlu, 1991).

AİLE EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

Aile, toplumun en küçük temel kurumlarından biridir. Toplumun en küçük sosyal örgütü ve aynı zamanda eğitim kurumudur. Çocuk ilk duygu, davranış, düşünce ve eğitimi ailesinde kazanmaktadır. Anne babanın aynı zamanda çocuğun ilk eğitimcisi olduğu bilinmektedir. Çocuklar ilk olarak anne babalarının yardımı ile dış dünyayı ve kendilerini tanırlar. Çocuğun yaşamının ilk yıllarında kazandığı değerler, davranışlar ve alışkanlıklar sonraki yıllarda da etkisini sürdürmektedir. Çocuk anne babasından aldığı kalıtımsal özelliklerle dünyaya gelmektedir. Çocuğun kalıtım yolu ile getirdiği özelliklerin ne kadar ve nasıl gelişeceği ise; ailenin sosyo ekonomik ve kültürel durumu, aile bireylerinin birbirleri ile ve çocukları ile olan ilişkileri, çocuk yetiştirme tutumları, çocuk gelişimi, eğitimi, sağlık, beslenme gibi konulardaki bilgileri ve çocuklarına sağladıkları uyarıcı ortamlar ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Kaya,1994). Çocukların birçok davranışının temelinde anne ve babasının etkileri görülmektedir. Anne babanın etkileri olumlu olduğunda çocuk üzerindeki etkileri olumlu, olumsuz olduğunda ise çocuk üzerindeki etkileri olumsuz olabilmektedir. Aile eğitimi yolu ile anne ve babaların çocuk gelişimi, eğitim, sağlık ve beslenme gibi konularda eğitilmesi anne babaların okul öncesi eğitime bakış açılarını etkilemekte ve çocuklarının okul öncesi eğitime katılımı konusunda daha istekli olmalarını sağlamaktadır. Aile eğitimi ile çocuklar okul öncesi eğitime başladıklarında okulda verilen eğitimin devamı evde sağlanmaktadır. Okulda verilen okul öncesi eğitim ile evde verilen eğitim birbirine paralel olarak yürütülerek çocuğun başarısı artırılmaktadır (Anonim, 1999; Oktay, 1999; Temel, 2001; Üstünoğlu, 1991).

AİLE EĞİTİMİNDE FARKLI MODELLER

Erken çocukluk döneminde çocuğa evde ve okulda verilen eğitim birbirini desteklediği zaman çocuğun gelişiminde olumlu etkileri olmaktadır. Bu nedenle çocuklara okul öncesi eğitim verilmesinin yanında anne babaları çocuk gelişimi, eğitimi, sağlık, beslenme gibi konularda eğitmenin çok önemli olduğu ifade edilmektedir (Oktay,1999).

KAYNAKLAR

Anonim (1999). *İstanbul Çocuk Kurultayı Projeler Kitabı.* "Ana Baba Okulu Projesi", İstanbul Çocukları Vakfı.

Anonim (2012). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı 2012.

Anonymous, (2003). Research & Evaluation. www. me // A. \ Research & Evaluation htm.

Abbott, L. ve Langston, A. (2006*). Parents Matter. Supporting The Birth to Three Matters Framework,* Open University Pres. England: McGraw Hill Education.

Aksoy, A. (2001). Anne Baba Eğitimi. *Çağdaş Eğitim Dergisi,* 26(277), 29.

Aksoy, A.B., Z. F. Temel ve S. Baykan. (1995). 0-4 Yaş Anne Eğitim Programının Değerlendirilmesi, *Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu I.* Elazığ: *Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi:* 120.

Aral, N., Kandır, A. ve Can Yaşar, M. (2002). *Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 aylık Çocuklar İçin). Geliştirilmiş II. Baskı,* İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama.

Arıkan, A. (2012). High Scope Programı. *Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar* (Ed. Z. F. Temel), 359-400, Ankara: Vize Yayıncılık.

Arnold, D, H., Zeljo, A., Doctoroff, G. L (2008). ParentInvolvement in Prescholl: Predictorsandthe Relation of Involvementto Preliteracy Development. *Scholl Pyschology Review,* 37 (1), 74-90.

Aslan, A.K. (2001). Eğitimin Toplumsal Temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 5, 16-30.

Atak, H. (2005). *Beliren Yetişkinlik: Yeni Bir Yaşam Döneminin Türkiye'de İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aydın, A. (1999). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,* Ankara: Anı Yayınları.

Bahar, H.İ. (2009). *Sosyoloji* (3. Baskı)*,* Ankara: Uşak Yayınları. No: 31.

Baykan, S., Temel, Z.F., Ömeroğlu, E., Bulduk, S. Ersoy, Ö, Avcı, N. ve Turla, A. (2001). Ankara Keçiören Sevgi Anaokulu Çok Amaçlı Okul Öncesi Eğitimi Araştırma Merkezi Projesi Raporu, Millî Eğitim Bakanlığı, UNICEF ve Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi İş birliği İle, Ankara.

Becher, R.M. (1984). *ParentInvolvement: A Review of Research and Principles of Successful Practice.* ERIC Clearinghouse on Elemantary and Early Childhood Education, Urbana. III. NationalInst. of Education (ED), Washington, DC. (ED 247032).

Bekman, S. (1991). Erken Çocukluk Gelişiminde Ev Merkezli Eğitim. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi***,** 3,40-41.

Bonati, G. ve Hawes, H. (1992). *Child-to-Child: A Resource Book.* British Library Cataloguing in Publication Data.

Butler,A.L. (1974). *Early Childhood Education: Planning and Administering Programs* New York: D. Van Nostrand Company.

Collins, R.C. (1993). Head Start: Steps Toward a Two Generation Program Staregy. *Young Children*, 48(2), 25-33.

Çankaya, İ. H. (2009). Okul Güvenliği Üzerine Teorik Bir Çözümleme. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (*DÜSBED*), ISSN: 1308-6219,97-103.

Demirbaş, M. ve Yağbasan, R. (2005). Sosyal Öğrenme Teorisine Dayalı Öğretim Etkinliklerinin, Öğrencilerin Bilimsel Tutumlarının Kalıcılığına Olan Etkisinin İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* XVIII (2), 363-382.

Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim,* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Ekinci-Vural, D. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erözkan, A. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Karar Stratejileri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3),60-74.

Ersoy, Ö. (2003). Aile Katılım Çalışmaları. *36-72 Aylık Çocuklar İçin Yıllık Plan Örnekleri ve Aile Katılım Çalışmaları* (Yayıma Hazırlayan: E. Ömeroğlu), 116-229, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ersoy, Ö. ve Tezel Şahin, F. (2001). 0-4 Yaş Erken Çocukluk Gelişimi Anne Eğitimi Programı. *8.Ulusal Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmaları* (Yayın Sorumlusu: O. Doğan**)**, Sivas: Dilek Matbaası: 136-138.

Fazlıoğlu, Y. (2012). Çocuktan Çocuğa Yaklaşımı. *Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar* (Ed. Z. F. Temel), 229-258, Ankara: Vize Yayıncılık.

Güneş, F. (1996). *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi).* Ankara: Ocak Yayınları.

Haktanır, G. ve Akgün, E. (2010). Aile Görüşmeleri. *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları,* (Ed.: F. Z. Temel), 248-269, Ankara: Vize Yayıncılık.

Hendrick, J. ve Weissman, P. (2006). *The Whole Child*. *Developmental Education for the Early Years.* (Eighth Edition), New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.

Hornby, G. (2000). *Improving Parental Involvement. Continuum.* London New York: International Publishing.

Işık, H. (2007). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Okul-Aile İş Birliği Çalışmalarının Anne-Baba Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

İnal Emiroğlu, F.N ve Pekcanlar Akay, A. (2008). Kronik Hastalıklar, Hastaneye Yatış ve Çocuk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 22(2), 99-105.

Izzo, C.V, Weissberg, S.,Wesley, J., Kasprow, S., Fendrich, M. (1999). A Longitudinal Assessment of Teacher Perceptions of Parent Involvement in Children's Education and School Performance. *American Journal of Community Psychology,* 27(6), 817-839.

Karataş, H. ve Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilişsel Teori ile Zorbalığa Yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi,* 2(2), 61-74.

Kartal, H. (2010). Erken Eğitim ve Destek Programları. *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları* (Ed.: Z. F. Temel), 159-220, Ankara: Vize Yayıncılık.

Kavlak, O. ve Şirin, A. (2009). Maternal Bağlanma Ölçeği'nin Türk Toplumuna Uyarlanması. *İnsan Bilimleri Dergisi*,6(1),188-202.

Kaya, Ö. (1994). *Annelere Verilen Eğitimin Çocuklarına Karşı İstenmedik Tutumlarına Etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, Ö.M. (2002). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Programlara Ailelerin İlgi ve Katılımları İle Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Aile Eğitimine Katkısı Konusunda Anne Baba Görüşleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kerr, S.T. (2005). *Why Vygotsky? The Role of Theoretical Psychology in Russian Education Reform.* http: //faculty.washington.edu/stkerr/whylsv.html*. Erişim Tarihi: Mart 2005.*

Kesebir, S. Özdoğan Kavzoğlu, S. ve Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2),321-342.

Klass, C.S. (1996). Home Visiting: Promoting Healthy Parentand Child Development. Baltimore,

MD: Paul H. Brookes Publishing Co.

Klavuz, M. A. (2002). Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (2),59-72.

Koç, M. (2008). *Yetişkinlik Döneminde Dindarlık ile Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki İlişki.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Kotaman, H. (2009). Okul Öncesi Eğitimde High Scope Modeli. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 26,31-41.

Kuzu, N. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Aile Katılım Çalışmalarının Anne Baba Davranışları Üzerindeki ve Annelerin Okul Öncesi Eğitime Yönelik Görüşlerine İlişkin Etkisinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Leik, R.K. ve Chalkley, M. A. (1990). Parent Involvement: What is That Works? *Children Today,* 19(3), 34.

Levenstein, P. (1988). *Messages From Home The Mother-Child Home Program and the Prevention of School Disavant AGE.* Columbus, OH: Ohio StateUniversityPress.

Levenstein, P.,Levenstein, S., Shiminski, J. A. ve Stolzberg, J. E. (1998). Long-TermImpact Of A Verbal Interaction Program for At-Risk Toddlers: An Exploratory Study of High School Outcomes In A Replication Of The Mother-Child Home Program. *Journal of A Applied Development Psychology,* 19 (2), 267-285.

Mağden, D. (1993). Okulöncesi Eğitim Programlarında Yeni Yaklaşımlar. *9.Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri.* Ankara: Ya-Pa Yayın Pazarlama: 172-175.

Mallory, N.J. ve Goldsmith, N. A.(1990). Head Start Works. Two Head Start Veterans Share Their Views. *Young Children,* 95(6), 37.

McDonald Culp, A., Hubbs-Tait, L, Culp, R.E., Starost, H.J. (2000). Maternal Parenting Chracteristics and School Involvement: Predictors of Kindergarten Cognitive Competence Among Head Start Children. *Journal of Research in Childhood Education,* 15 (1), 5-17.

Morsünbül, Ü. ve Çok, F. (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 3(3), 553-570.

Myers, R. (1996). *Hayatta Kalan On iki Üçüncü Dünya'da Erken Çocukluk Dönemi Programlarının Gelişimi Programlarının Güçlendirilmesi*, Ankara: Varol Matbaası. Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayını, 5(121-125) 130-133.

Myers, R., (1990). Erken Çocukluk Gelişim ve Eğitiminde Farklı Modeller. *Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller Semineri* (Ed S. Bekman).İstanbul: UNICEF, 11-38.

Murphy, C.H. (1990). Head Start at age 25. *ChildrenToday*, May/Jun 90, 19 (3), 1-3.

Muss, Rolf E. (1996). *Theories of Adolescence.* New York: McGraw-Hill Companies, Inc.

Newman, B. M. ve Newman, P. R. (1991). *Development Through Life. A Psychosocial Approach* (5th ed) California: Brooks/Cole Publishing Company. PcificGrove.

Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem.* İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Ömeroğlu Turan, E., Aksoy, A. ve Turla, A. (1997). Anne-Çocuk Eğitim Programı. *Okul Öncesi Eğitim Sempozyumu "Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar"* (Ed.: G. Haktanır), 84-91, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ömeroğlu, E., Yazıcı, Z. ve Dere, H. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ebeveynin Eğitime Katılımı. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (Yayıma Hazırlayan: M. Sevinç), 440-446, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ömeroğlu, E., Kurtulmuş, Z. ve Yayla, Ş. (2001). High/Scope ve Head Start Eğitim Programlarında Aile Eğitimi.*Gazi Üniversitesi Anaokulu-Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, Rehber Kitaplar Dizisi Geliştirilmiş Yeni Baskı*,295-302, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Özdemir, O., Güzel Özdemir, P., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.

Özgün, Ö. (2010). Ebeveynlikle İlgili Kurumlar ve Araştırmalar. *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları* (Ed.: Z. F. Temel), 72-100, Ankara: Vize Yayıncılık.

Özkök, S. (1997). Erken Çocukluk Eğitimi Programlarının Toplumsal Gelişmeye Katkısı. *Yaygın Eğitim: Bir Toplumsal Gelişme Aracı Sempozyum Raporu,* Millî Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, 167-169.

Pekcanlar Akay, A. (2005). Juvenil Idiopatik Artritli Çocuklarda Psikososyal Özellikler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi,* 19(2), 121-126.

Read, K. ve Pattersan, J. (1980). The Nursey School and Kindergarten. *Human Relationshipsand Learning* (7th ed). New York: Holt, Rinehartand Winston.

Rowe, P. (1994-1995). Head Start Seeks Community Voluntees. *ChildrenToday,* 23 (3), 10-11.

Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Serçekuş Figen, P. ve Mete, S. (2009). Uyum Modeli ve Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramının Doğum Öncesi Eğitimde Kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 1(1), 57-68.

Soysal, A.Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. ve Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri,* 8, 88-99.

Stern, J. (2003). *Involving Parents*. London NewYork: Continuum International Publishing.

Sucuka, N., S.Ü. Özkök ve B. Vardar (1997). Anne Çocuk Eğitim Programı Uygulama ve Değerlendirme. *Okulöncesi Eğitim Sempozyumu "Okulöncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar"* (Ed. G. Haktanır), 51-83, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Temel, Z. F. ve Ömeroğlu, E. (1993). *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Aile Eğitimine Dayalı Modeller.* T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Okul Öncesi Eğitimi I. Sempozyumu, Ankara: 73–89.

Temel, Z.F. (1997a). Erken Çocuk ve Eğitimi Programları. *Ulusal Ev Ekonomisi Kongresi Bildirileri,* Ankara Üniversitesi Basımevi: 240-244.

Temel, Z.F. (1997 b). Özel Eğitimde Ev Merkezli Aile Eğitimi Modelinin Önemi. *Millî Eğitim,*136, 56.

Temel, Z. F. (1998). Anne-Çocuk Eğitim Programı ve Yaygınlaştırılması. *Çağdaş Eğitim,* 23 (247), 8-9.

Temel, Z.F. (2001). Okul Öncesi Eğitime Anne-Babanın Katılımı. *Gazi Üniversitesi Anaokulu-Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı, Rehber Kitaplar Dizisi Geliştirilmiş Yeni Baskı,*342-358,İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Temel, Z.F. (2003). Aile Eğitim Modeli: Dünya'da ve Türkiye'deki Uygulamalar. *Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu.* 5-6 Aralık, Ankara. www.7cokgec.org/files/ece_politikalari_raporu.pdf. Erişim Tarihi: 22. 3. 2009.

Temel, Z.F. (2006). *Aile Katılımı. Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin).* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Temel. Z.F. (2008). "Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımı". *Uluslararası Çocuk, Aile ve Okul Bağlamında Okul Öncesi Eğitim Kongresi.* 30 Nisan-03 Mayıs 2008. Trabzon: Trabzon Valiliği Kültür Yayınları: 89-104.

Temel, Z.F., Aksoy, A.B., Kurtulmuş, Z. (2010). "Erken Çocukluk Eğitimde Aile Katılım Çalışmaları". *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları.*(Ed: Z. F. Temel), 328-357, Ankara: Vize Yayıncılık.

Temel, Z.F., Kurtulmuş, Z. ve Toran, M. (2009). Çocuk İşçiliği ile Eğitim Yolu ile Mücadele: Çocuktan Çocuğa Yaklaşımı Projesi *Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi.* 7-9 Ekim 2009. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 159-165.

Tezel Şahin, F., Turla, A. ve Ömeroğlu Turan, E. (1998). Dezavantajlı Bölgelerde Yaşayan 0-4 Yaş Çocuklarının Anne Eğitimi Programına Öğretmen Yetiştirme Çalışmaları. *Bilgi Çağında Öğretmenimiz Sempozyumu,* Ankara: Anaçev Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı, 8-9 Ekim,181-189.

Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. (2010). *Anne Baba Eğitimi ve Okul Öncesinde Aile Katılımı.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Thompson, R. A. (2006). Erken Dönemde Bağlanma ve Sonraki Gelişim Üzerindeki Etkileri (Çev. M. Sayıl ve G. Özdikmenli Demir), *Türk Psikoloji Bülteni.* 12 (38), 113-120.

Turan, E.,Tezel Şahin, F., Turla, A. ve Can, M. (1997). Anne-Çocuk Eğitimi Programının Annelerin Çocuk Gelişimi İle İlgili Bilgilerine ve Ev Ortamlarının Düzenlenmesine Etkisi. *4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 306-326.

Uluç, S. ve Öktem, F. (2009).Okul Öncesi Çocuklarda Güvenli Yer Senaryolarının Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi,* 24(63), 69-83.

Ültanır, E. ve Ültanır, G. (2005). Estonya, İngiltere ve Türkiye'de Yetişkinler Eğitiminde Profesyonel Standartlar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 1-23.

Üstünoğlu, Ü.(1991).*Aile Eğitiminde Farklı Yaklaşımlar Aile Eğitimi Paneli*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Weikart, D.P. (1990). Okul Öncesi Çocuklar İçin Temeller: High/Scope Yaklaşımı. E*rken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller, Seminer Bildirileri* (Ed: S. Bekman), İstanbul: UNICEF, 63-123.

Yaman, H. ve Akdeniz, M. (2011). Sistemik Aile Hekimliği. *Türk Aile Hekimliği Dergisi,* 15(2), 77-80.

Yavuzer, H. (1990). *Ana Baba Okulu.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1994). *Çocuk Psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yayla, D. (2009). Türk Yetişkin Eğitimi Sisteminin Değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED).* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Kaynak Kitaplar Dizisi. ISBN: 978-975-11: 1-108.

Young, M.E. (1996). *Early Child Development Investing in the Future.*The International Bank for Reconstruction and Development/ THE WORLD BANK. Washington, D.C. United States of America.

İLKÖĞRETİME HAZIRLIK VE İLKÖĞRETİM PROGRAMLARI

Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU - Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

BÖLÜM 24

İlköğretime hazırlık ve ilköğretim programları kapsamında; okula hazır bulunuşluğun tanımı ve önemi, okula hazır bulunuşlukla ilgili yaklaşımlar, okula hazır bulunuşluğu etkileyen faktörler, ilköğretim programlarının özelikleri ve okul öncesi programı ile karşılaştırılması, okul öncesi eğitimin temel ilkeleri, çocuğu tanımada kullanılan teknikler konuları özetlenmiştir.

OKULA HAZIR BULUNUŞLUĞUN TANIMI VE ÖNEMİ

Son yıllarda okula hazır oluşluk kavramının üzerinde sıkça durulsa da okula hazır olmak ya da okul olgunluğunun ne olduğu konusu hâlâ tartışılmaktadır. Amerika'da 1997 yılında yapılan Ulusal Eğitim Hedefleri Paneli'nde (Anonymous, 1997) ortaya çıkan önemli kavramın, okula hazır bulunuşluk kavramının olduğu ifade edilmiştir. Bu panelin sonuçları, erken çocukluk eğitiminin ve okul hazır bulunuşluğunun öneminin anlaşılmasını sağlamıştır. Bu sonuçlar da sosyal politikaların değişmesine neden olmuştur (Lewit ve Baker, 1995).

Okula hazır oluşun ortaya çıkışında okul olgunluğu hem bir süreç hem de bir koşuldur. Okula hazır oluş; çocuğun yaşına paralel olarak gelişiminin yanı sıra öğrenme yaklaşımları, kavrama ve genel bilgi düzeyi konusunda aile ve çevresinin desteği doğrultusunda kendinden beklenen gerekli bilgi, beceri ve tutum seviyesine ulaşmasıdır (Dinç, 2012). İlköğretime hazırlık; çocukların bütünsel gelişimlerinin desteklenerek ilköğretim için gerekli becerilerin kazandırıldığı sistemli çalışmaların bütünüdür (Oktay ve Unutkan, 2003).

NOT

Okula hazır oluşun ortaya çıkışında okul olgunluğu hem bir süreç hem de bir koşuldur. Okula hazır oluş; çocuğun yaşına paralel olarak gelişiminin yanı sıra öğrenme yaklaşımları, kavrama ve genel bilgi düzeyi konusunda aile ve çevresinin desteği doğrultusunda kendinden beklenen gerekli bilgi, beceri ve tutum seviyesine ulaşmasıdır.

Aileler, öğretmenler, okul idarecileri ve politikacılar, çocukların okula başlarken öğrenmeye hazır olup olmadıkları konusunda endişe duyarlar. Yaş, genellikle okula başlamada önemli sayılan belirleyici unsurlardan biridir. Çocukların okula başlama yaşları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. İngiltere'de beş yaş, zorunlu eğitime başlama yaşı iken İsveç ve Finlandiya' da yedi, İrlanda, Portekiz ve İtalya'da altıdır. Türkiye' de okula başlama yaşı 66 ay olarak kabul edilmiştir (Dinç, 2012). Yaşın yanı sıra çocukların okula hazır oluşluğu ile ilişkili farklı değişkenler vardır. Öncelikli olarak çocukların bireysel farklılıklarını kabul etmek ve çocuğun gelişimini olumlu yönde desteklemek önemlidir. Bu destekte, çocuğun içinde bulunduğu çevrenin ona uygun ortamı sağlaması önemlidir. Öncelikli olarak okula hazır oluşlukta çocuğun nitelikli bir okul öncesi eğitimi almasının çocukların, sosyal-duygusal becerilerini aynı zamanda da bilişsel becerilerini destekleyerek, okul olgunluğunun kazanımı üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Dinç, 2012).

Okula ve okumaya hazır olmanın önemi ve gerekliliği konusu, yurtiçi ve yurtdışındaki araştırmacıların ilgi alanları arasında daha yoğun olarak yer almaya başlamıştır. Bu çalışmalar, okul öncesi dönemde yer alan kelimeleri hecelere, heceleri ses birimlerine ayrıştırmalarını sağlayacak destekleyici çalışmaların, çocukların gelecekteki okuma başarılarını kazanmalarında oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır. Erken dönemden itibaren çocuklar, çevrelerinde yazı dili ile ilgili uyaranlarla karşılaşmaktadırlar. Bu da onların okula başlamadan önce okuma kavramlarının gelişimini ve görsel ayırt etme becerilerini desteklemektedir (High, 2008).

KAYNAKLAR

Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. ve Çimen, S. (2000). *Çocuk Gelişimi,* İstanbul: YA-PA Yayınları.

Anonim. (2003). İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 2552 (Düzeltme Kasım, 2003; 2554 sayılı). *Tebliğler Dergisi*. Eylül, 2003.

Anonim. (2011). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Çocukları Tanıma Teknikleri*, Ankara. http://megep.meb Gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/310TB002.pdf. Erişim Tarihi: 31.10.2012.

Anonim. (2012). Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Okul Öncesi Eğitim Programı, Ankara., http://tegm.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-egitim-programi-ve-kurul-karari/icerik/54, Erişim Tarihi: 21.09.2012.

Anonymous. (1997). The *National Education Goals Report: Building a Nation of Learners.* Washington, DC: U.S: Goverment Printing Office.

Anonymous. (2003). *School Readiness.* NSW Paretnting Centre, February, ISSN: 1147-9230.

Dinç, B. (2012). Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş ve Okul Olgunluğu. *İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları* (Ed. F. Alisinanoğlu), 101-133, Ankara: Maya akademi Yayınları.

Dönmezer, İ. (2000). *Eğitim Psikolojisi.* İzmir: Ege Üniversitesi Basım Evi.

Gürsoy, F. (2012). Bilişsel Gelişim. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (Ed. Y. Fazlıoğlu), 2-37, Edirne: Paradigma Akademi.

Güven, G. (2012). Çocuğu Tanıma Teknikleri. *İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları* (Ed. F. Alisinanoğlu), 37-75, Ankara: Maya Akademi.

High, P.C. (2008). *School Readiness.* American Academy of Pediatrics , 121 (4): 1008-1015.

Lewit, E.M. ve Baker, L, S. (1995). *School Readiness*. Critical Issues for Children ve Youths, 5(2):128-139.

Meisels, S. J. (1999). *A Comprehensive Conceptualization of School Readiness.* Paper Presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Albuquerque, N.M.

McLellan, D,E ve Katz, LG.(2001). *Assessing Young Children Competence*. http://ceep.crc.uiuc.edu/pubs/ivpaguide/mcclellanassessing.pdf. Retrieved 21.09.2012.

Oktay, A. (2012). Okul Öncesi ve İlköğretimin Çocuğun Yaşamındaki Yeri ve Önemi. *İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları* (Ed. A. Oktay), 2-19, Pegem Akademi, Ankara.

Oktay, A. ve Unutkan, Ö.P. (2003). İlköğretime Hazır Oluş ve Okul öncesi Eğitimle İlköğretimin Karşılaştırılması. *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (Ed. M. Sevinç), 145-155, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Parlakyıldız, B. ve Yıldızbaş, F. (2004). *Okul öncesi Eğitimde Öğretmenlerin Okuma Yazmaya Hazırlık Çalışmalarına Yönelik Uygulamalarının ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. http://www. pegema.net/dosya/dokuman/425.pdf. Erişim Tarihi: 12 Mart 2009.

Rankin, F., ve Vialle, W. (1996). Early Entry: A Policy in Search of Practice. *Australian Journal of Early Childhood*, *21*(1), 6-11.

Routley, D. ve Lemos, M.M. (1993). Changing Trends In School Entery Age in Victoria. *Australian Journal of Early Education*, 18(2), 30-38.

Shonkoff, J. ve Philips, D. (2000). *From Neurons To Neighbourhoods: The Science of Early Child Development.* Washington: National Academey Press.

Topbaş, S.(2006). Ses Bilgisel Gelişim. *Dil ve Kavram Gelişimi* (Ed. S. Topbaş) (2. baskı), 31-60, Ankara: Kök Yayıncılık.

Tuğluk, İ.H., Kök, M., Koçyiğit, S., Kaya, H.İ. ve Gençdoğan, B. (2008). Okulöncesi Öğretmenlerin Okuma-Yazma Etkinliklerini Uygulamaya İlişkin Görüşlerinin değerlendirilmesi*. KEFD,* 17, 72-81.

Tuğrul, B(2003). *Eğitsel Yöntemler ve Ölçme Değerlendirme*. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, 380-393, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Unutkan, Ö.P. (2006). *Okul Öncesinde İlköğretime Hazırlık,* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Uyanık-Balat, G.(2010). İlköğretime Hazır Bulunuşluğun Değerlendirilmesi*. İlköğretime hazırlık ve ilköğretime hazırlık programları (*Ed. A. Oktay), 160-179, Ankara: Pegem Akdemi.

Ünal, E. (2012). İlköğretim ve Okul Öncesi Eğitim Programlarının Karşılaştırılması. *İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları* (Ed. F.Alisinanoğlu). Ankara, Maya Akademi.

Yangın, B.(2007). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Altı Yaş Çocuklarının Yazmayı Öğrenmeye Hazır Bulunuşluk Durumları. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. 32: 294-305.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitap Evi.

Yeşilyaprak, B. (2005). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, İzmir: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, İ. (2005). Bireyi Tanıma Teknikleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (Ed: G. Can), Ankara: PegemA Yayıncılık.

Yılmaz, Ş. (2012). Erken Çocuklukta İletişim Dil Konuşma. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* (Ed. Y. Fazlıoğlu), Ankara: Paradigma Akademi.

ÖABT

1000'in ÜZERİNDE SORU

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

İNGİLİZCE ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI
ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ
KONU TESTLERİ
DENEME SINAVLARI

6. BASIM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No: 1886
Sınavlara Hazırlık No: 052
ISBN: 978-605-320-793-1
© 6. Basım

İNGİLİZCE ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Komisyon

Copyright, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Ankara Özgür Web Ofset Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti. Sertifika Numarası : 34333
Ostim Osb Mh. 1250 Cd. No:24 Yenimahalle / Ankara Tel:0312 385 70 77

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Komisyon
İngilizce Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Komisyon*
XVIII + 574 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-793-1
1. Alan Bilgisi 2. İngilizce 3. Öğretmenlik

Yayınlarımızı;
Alfa Basın, Ana Basın, Arkadaş Kitabevi, Atlas Kitap Dağıtım, Başarı Dağıtım, D&R Mağazaları, Dinamik, Dost Kitabevi, Emek Kitap, Final Pazarlama, İnkılap, Kıta, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevi, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, TveK Mağazaları adreslerinde bulabilirsiniz.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

CONTENTS

CHAPTER 1

LINGUISTICS - I

A. HUMAN LANGUAGE 1
B. LINGUISTIC COMPETENCE AND LINGUISTIC PERFORMANCE 2
C. DESCRIPTIVE GRAMMAR AND PRESCRIPTIVE GRAMMAR PERFORMANCE 2
D. SIGN LANGUAGES 3
E. EVOLUTION OF LANGUAGE 3
F. ARTIFICAL LANGUAGES 3
G. LANGUAGE PROCESSING MODELS 4
H. HUMAN BRAIN 4
I. PHONETICS 6
J. PHONOLOGY 8
K. SEMANTICS 9
1. SEMANTIC ROLES 10
2. SENSE AND REFERENCE 10
3. TRUTH VALUE AND ENTAILMENT 11

BIBLIOGRAPHY 12
TEST WITH SOLUTIONS 13
TOPIC TEST 16
SELF-TEST 18

CHAPTER 2

LINGUISTICS - II

A. MORPHOLOGY 21
B. SYNTAX 23
C. PRAGMATICS 25
D. SOCIOLINGUISTICS 26
E. DISCOURSE 27
BIBLIOGRAPHY 28
TEST WITH SOLUTIONS 29
TOPIC TEST 32
SELF-TEST 34

CHAPTER 3

LANGUAGE ACQUISITION

A. FIRST LANGUAGE ACQUISITION 37
B. INFORMATION PROCESSING 38
C. CONNECTIONISM 39
D. SOCIAL INTERACTIONIST THEORY 39
E. DEVELOPMENTAL STAGES OF THE ACQUISITION PROCESS 39
F. SECOND LANGUAGE ACQUISITION 41
G. INDIVIDUAL DIFFERENCES 42
H. LANGUAGE LEARNING MOTIVATION 43
BIBLIOGRAPHY 45
TEST WITH SOLUTIONS 46
TOPIC TEST 49
SELF-TEST 51

CHAPTER 4

ENGLISH LITERATURE - I

A. ANGLO-SAXON PERIOD 53
1. OLD ENGLISH LANGUAGE 53
2. CHARACTERISTICS OF OLD ENGLISH LITERATURE 55
B. THE MEDIEVAL PERIOD 55
C. RENAISSANCE LITERATURE 57
1. THE ELIZABETHAN AGE 58
2. THE JACOBEAN ERA 62

Alan Bilgisi Yayınları

D. THE RESTORATION AGE 63
E. THE AUGUSTAN AGE 64
BIBLIOGRAPHY 67
TEST WITH SOLUTIONS 68
TOPIC TEST 71
SELF-TEST 73

CHAPTER 5

ENGLISH LITERATURE - II

A. THE ROMANTIC PERIOD 75
B. THE VICTORIAN AGE 78
1. CHARACTERISTICS OF THE VICTORIAN LITERATURE 78
2. VICTORIAN PROSE 79
3. CHARACTERISTICS OF THE VICTORIAN NOVEL 80
C. 20TH CENTURY LITERATURE 82
1. 20TH CENTURY FICTION 83
2. 20TH CENTURY POETRY 85
3. 20TH CENTURY DRAMA 86
D. A BRIEF HISTORY OF AMERICAN LITERATURE 88
1. PURITAN/COLONIAL PERIOD IN NEW ENGLAND 88
2. THE AMERICAN ENLIGHTENMENT 88
3. AMERICAN RENAISSANCE/ ROMANTICISM PERIOD OF AMERICAN LITERATURE (1800-1855) 88
4. GOTHIC PERIOD OF AMERICAN LITERATURE (1800-1850) 89
5. THE RISE OF REALISM (1855-1900) 89
6. NATURALISM PERIOD OF AMERICAN LITERATURE (1880-1900) 90
7. MODERNISM PERIOD OF AMERICAN LITERATURE (1900-1946) 90
8. HARLEM RENAISSANCE PERIOD OF AMERICAN LITERATURE 1920S 91
E. LITERARY TERMS 91
BIBLIOGRAPHY 99
TEST WITH SOLUTIONS 100
TOPIC TEST 103
SELF-TEST 106

CHAPTER 6

LITERATURE AND LANGUAGE TEACHING

A. USING LITERATURE IN LANGUAGE CLASSROOMS 109
WHY DO TEACHERS USE LITERATURE IN LANGUAGE CLASSROOMS? 109
B. APPROACHES TO USING LITERATURE WITH THE LANGUAGE LEARNER 110
1. LANGUAGE-BASED APPROACH TO USING LITERATURE 110
2. LITERATURE AS CONTENT 111
3. LITERATURE FOR PERSONAL ENRICHMENT 111
4. STYLISTICS IN THE CLASSROOM 112
C. CRITERIA FOR SELECTING THE TEXT 112
D. USEFUL TECHNIQUES TO APPLY LITERATURE IN THE LANGUAGE CLASSROOM 113
E. WORKING WITH A COMPLETE TEXT 114
1. SHORT STORIES 114
2. NOVELS 117
3. POETRY 118
4. PLAYS (DRAMA) 120
BIBLIOGRAPHY 124
TEST WITH SOLUTIONS 125
TOPIC TEST 129
SELF-TEST 132

CHAPTER 7

ADVANCED READING AND WRITING SKILLS - I

A. INTRODUCTION TO ACADEMIC WRITING 135

Alan Bilgisi Yayınları

1. WHAT DOES IT MEAN TO SOUND ACADEMIC? 135
2. CHOOSING THE RIGHT ACADEMIC LEVEL 135
3. CHARACTERISTICS OF INFORMAL STYLE OF WRITING 135
4. CHARACTERISTICS OF FORMAL STYLE OF WRITING 135
5. REFERRING TO OTHER SOURCES 136
6. FOCUSSING ON THE ISSUE 136
7. USE OF PASSIVE FORMS 136
8. USE OF OBJECTIVE LANGUAGE....136
9. PRECISE VS. VAGUE MEANINGS....136
10. AVOID USING CONTRACTION 136
11. AVOID USING SLANG, JARGON, AND CLICHÉS 136
12. USE OF ABBREVIATIONS 137
13. USE OF MARKERS AND LINKING DEVICES 137
14. AVOID EXTREMENESS....137
15. AN ESSAY SHOULD HAVE AN ARGUMENT 137
16. USE OF FORMAL WORDS....138
17. USE OF FORMAL SUBJECTS....138

B. CONNECTING IDEAS: UNITY AND COHERENCE 138
1. SENTENCE CONNECTION 138
2. LINKING DEVICES....138
3. DEVELOPING PARAGRAPHS....141

C. INTRODUCTION TO IN-TEXT CITATIONS ..143
1. IN-TEXT CITATIONS 143
2. WHAT DOES CITATION MEAN?....143
3. WHAT IS APA STYLE? 143
4. QUOTING, PARAPHRASING, AND SUMMARIZING 143
5. QUOTATIONS....144
6. PUNCTUATION IN QUOTATIONS 144
7. INDICATING EMPHASIS IN QUOTATIONS....144
8. ACADEMIC WRITING RULES INSIDE QUOTED EXPRESSIONS....145
9. CHANGES IN THE QUOTED MATERIAL ..145
10. USING SINGLE OR DOUBLE QUOTATION MARKS 145
11. BLOCK QUOTATIONS 145
12. PARAPHRASES 146
13. SUMMARIES 146

D. PRESENTING IN-TEXT CITATIONS 146
1. PRESENTATION OF REPORTING 146
2. COMMON WAYS OF PRESENTING CITATIONS 147
3. WHAT IS PLAGIARISM? 147
4. COMMON KNOWLEDGE....148

E. DETAILS WITH IN-TEXT CITATIONS....148
1. WHERE TO PLACE PARENTHETICAL CITATIONS 148
2. CITE A SOURCE WITH ONE AUTHOR 148
3. AUTHORS WITH THE SAME SURNAME..149
4. CITE MORE THAN ONE STUDY BY THE SAME AUTHOR IN THE SAME YEAR 149
5. CITE A SOURCE WITH TWO AUTHORS ..149
6. CITE A SOURCE WITH THREE, FOUR, OR FIVE AUTHORS 149
7. CITE A SOURCE WITH SIX OR MORE AUTHORS 149
8. SOURCES WITH TWO OR MORE SIX-AUTHOR GROUPS WITH THE SAME FIRST SURNAME 149
9. A SOURCE WITH NO AUTHOR....149
10. AN EDITED WORK WITH NO AUTHOR 149
11. CITE MULTIPLE SOURCES IN ONE REFERENCE....150
12. CITE MULTIPLE SOURCES IN ONE REFERENCE BY THE SAME AUTHOR....150
13. USE OF MAJOR WORKS WITH THE OTHERS 150
14. USE OF SAMPLE CITATIONS 150
15. CITE AN ELECTRONIC SOURCE 150
16. USE OF SECONDARY SOURCES 150

BIBLIOGRAPHY....152

TEST WITH SOLUTIONS 154

TOPIC TEST....158

SELF-TEST 161

Alan Bilgisi Yayınları

CHAPTER 8

ADVANCED READING AND WRITING SKILLS - II

A. THE PROCESS OF READING 163
1. DEFINITION OF READING 163
2. TYPES OF TEXTS 164
3. READING PROCESS 164
4. INTENSIVE AND EXTENSIVE READING 165
5. READING SKILLS 165

B. READING STRATEGIES 166
1. DEFINITION OF READING STRATEGIES 166
2. CATEGORIES OF READING STRATEGIES 166
3. METACOGNITIVE READING STRATEGIES 167

C. MODELS OF READING 168
1. BOTTOM-UP MODELS 168
2. TOP-DOWN MODELS 168
3. INTERACTIVE MODELS 169
4. BACKGROUND KNOWLEDGE 169

D. REVIEWING LITERATURE 170
1. ESSAYS AND ARTICLES 170
2. CHOOSING THE TOPIC 170
3. NARROWING DOWN THE TOPIC 170
4. BRAINSTORMING ON THE TOPIC 170
5. RELIABILITY OF THE SOURCES 171
6. PREPARING YOUR OUTLINE 172
7. WRITING YOUR DRAFTS 172
8. REVISING YOUR PAPER AND PROOFREADING 172

E. PARTS OF AN ACADEMIC PAPER 172
1. PARTS OF AN ARTICLE 172
2. ABSTRACT 173
3. KEY WORDS 173
4. INTRODUCTION 173
5. LITERATURE REVIEW 173
6. METHODOLOGY 173
7. FINDINGS 173
8. DISCUSSION 173
9. CONCLUSION 173
10. IMPLICATION 174
11. ACKNOWLEDGEMENTS 174
12. REFERENCES 174
13. APPENDIX 174

F. WRITING A LIST OF REFERENCES 174
1. WRITING A REFERENCE LIST 174
2. REFERENCES VS. BIBLIOGRAPHY 174
3. GENERAL RULES ON REFERENCES 174
4. ABBREVIATIONS IN REFERENCES 175
5. PUBLISHER'S LOCATION 175
6. ARABIC NUMERALS 175
7. ALPHABETIZING NAMES 175
8. ONE-AUTHOR ENTRIES 175
9. ONE-AUTHOR ENTRIES VS. MULTIPLE-AUTHOR ENTRIES BEGINNING WITH THE SAME SURNAME 176
10. REFERENCES WITH THE SAME FIRST AUTHOR AND DIFFERENT SECOND OR THIRD AUTHORS 176
11. REFERENCES WITH THE SAME AUTHORS 176
12. REFERENCES BY THE SAME AUTHOR IN THE SAME YEAR 176
13. ORDER OF SEVERAL WORKS BY DIFFERENT FIRST AUTHORS WITH THE SAME SURNAME 176
14. ORDER OF WORKS WITH GROUP AUTHORS OR WITH NO AUTHORS 176
15. GENERAL FORMS 176

G. PRESENTING TABLES AND FIGURES 177
1. TABLES AND FIGURES 177
2. DECIDING ON USING TABULAR INFORMATION 177

BIBLIOGRAPHY 178

TEST WITH SOLUTIONS 179

TOPIC TEST 184

SELF-TEST 186

Alan Bilgisi Yayınları

CHAPTER 9

LISTENING AND PRONUNCIATION - I

A. LISTENING 189
   1. TYPES OF LISTENING SKILLS 189
   2. TYPES OF CLASSROOM LISTENING SKILLS 190

B. PHONETICS 190
   1. FUNDAMENTALS OF LISTENING AND PHONETICS 190
   2. TRANSCRIPTION 201

BIBLIOGRAPHY 203

TEST WITH SOLUTIONS 204

TOPIC TEST 207

SELF-TEST 209

CHAPTER 10

LISTENING AND PRONUNCIATION - II

A. BASIC SKILLS OF LISTENING 211
   1. PROCESSING SOUND/PERCEPTION SKILLS 211
   2. PROCESSING MEANING/ANALYSIS SKILLS 211
   3. PROCESSING KNOWLEDGE AND CONTEXT/SYNTHESIS SKILLS 211

B. BASIC PRINCIPLES OF LISTENING 212
   1. MAINTAINING EYE CONTACT WITH THE SPEAKER 212
   2. CONCENTRATING ON CONTENT, NOT DELIVERY 212
   3. AVOIDING EMOTIONAL INVOLVEMENT ..213
   4. FOCUSING ON THE CONTENT NOT THE NEARBY VOICES OR SOUNDS 213
   5. VIEWING LISTENING AS AN INSPIRING INTELLECTUAL JOB 213
   6. ASKING QUESTIONS IN MIND 213
   7. KEEPING THE MIND CONCENTRATED ON THE SPEECH 213
   8. USING THE RATE OF SPEECH AND RATE OF THOUGHT TO ANTICIPATE WHAT THE SPEAKER WILL SAY NEXT 213
   9. ALLOWING THE SPEAKER TO COMPLETE HIS SPEECH OR LECTURE AND THEN ASKING QUESTIONS IF ANY 213
   10. TRYING TO INFER THE MAIN IDEA 213
   11. EXPRESSING THAT YOU ARE LISTENING AND COMPREHENDING 213
   12. REMAINING OBJECTIVE 213
   13. NOT MAKING ASSUMPTIONS ABOUT THE SPEAKER 214

C. BASIC SKILLS OF PRONUNCIATION 214
   1. IDENTIFYING ENGLISH CONSONANTS IN TERMS OF POINTS AND MANNER OF ARTICULATION 214
   2. DIFFERENTIATING ENGLISH CONSONANTS 214
   3. IDENTIFYING ENGLISH VOWELS ACCORDING TO TONGUE HEIGHT, TONGUE POSITION, LIP ROUNDING, TENSENESS/ LAXNESS AND VOWEL LENGTH 214
   4. DIFFERENTIATING ENGLISH VOWELS ...214
   5. IDENTIFYING PROBLEM CAUSING PHONOLOGICAL CASES 214
   6. IDENTIFYING PROBLEM CAUSING MORPHOPHONOLOGICAL CASES 214
   7. IDENTIFYING AND PLACING THE MAJOR STRESS ON ENGLISH WORDS ..214
   8. IDENTIFYING PHRASE AND SENTENCE STRESS IN ENGLISH 215
   9. IDENTIFYING RISING INTONATION IN YES/NO QUESTIONS 215
   10. IDENTIFYING FALLING INTONATION IN WH-QUESTIONS AND DECLARATIVE SENTENCES 215

D. USING AUTHENTIC LISTENING TEXTS AND ACADEMIC PRESENTATIONS TO DEVELOP STUDENTS' LISTENING SKILLS 215

E. SUB-SKILLS OF LISTENING 215
   1. NOTE-TAKING 215
   2. PREDICTING 215
   3. EXTRACTING SPECIFIC AND DETAILED INFORMATION 215
   4. GUESSING MEANING FROM CONTEXT 216

Alan Bilgisi Yayınları

5. GETTING THE GIST 216
6. PHONOLOGICAL RECOGNITION 216
7. INFERENCE 218
8. INFERRING ATTITUDE 218

F. AURAL AUTHENTIC LISTENING MATERIALS 218
1. INTERVIEWS 218
2. MOVIES 218
3. SONGS 218
4. LECTURES 219
5. TV SHOWS AND COMMERCIALS 219
6. NEWS BROADCASTS AND WEATHER REPORTS 220
7. USING FILM CLIPS 220
8. RADIO 220

G. PRONUNCIATION DIFFERENCES BETWEEN BRITISH ENGLISH AND AMERICAN ENGLISH 220
1. DIFFERENCES IN VOWEL PRONUNCIATION 221
2. DIFFERENCES IN CONSONANT PRONUNCIATION 223
3. OTHER DIFFERENCES BETWEEN BRITISH ENGLISH AND AMERICAN ENGLISH 224

BIBLIOGRAPHY 226
TEST WITH SOLUTIONS 227
TOPIC TEST 231
SELF-TEST 234

CHAPTER 11

ORAL COMMUNICATION SKILLS - I

A. COMMUNICATIVE COMPETENCE 237
B. ORAL COMMUNICATION (COMPENSATORY) STRATEGIES 239
C. FORMAL AND INFORMAL COMMUNICATION 240
D. PROSODIC FEATURES IN ORAL COMMUNICATION 241
E. INTERACTIVE ORAL COMMUNICATION ACTIVITIES 243
F. INDIVIDUAL PRESENTATIONS 244
BIBLIOGRAPHY 246
TEST WITH SOLUTIONS 247
TOPIC TEST 250
SELF-TEST 252

CHAPTER 12

ORAL COMMUNICATION SKILLS - II

A. THE GOAL OF SPEAKING ACTIVITIES 255
B. PROBLEMS WITH ORAL COMMUNICATION ACTIVITIES 255
C. WAYS TO SOLVE SOME OF THE PROBLEMS 256
D. HOW TO TEACH SPEAKING 256
E. HOW TO ORGANIZE SPEAKING ACTIVITIES 256
F. CHARACTERISTICS OF A SUCCESSFUL SPEAKING ACTIVITY 257
G. TYPES OF SPEAKING ACTIVITIES 257
1. CONTROLLED SPEAKING ACTIVITIES 257
2. CONTROLLED TO FREE SPEAKING ACTIVITIES 259
3. FREE SPEAKING ACTIVITIES 259
H. ROLES OF THE TEACHER IN IMPLEMENTING ACTIVITIES 261
I. SOME GUIDELINES FOR DEVELOPING SPEAKING SKILLS 261
J. ERROR CORRECTION 261
K. HOW TO ASSESS SPEAKING PERFORMANCE 262
BIBLIOGRAPHY 263
TEST WITH SOLUTIONS 264
TOPIC TEST 267
SELF-TEST 269

Alan Bilgisi Yayınları

CHAPTER 13

EXPRESSION SKILLS

A. GOALS....271
1. A CLEAR MESSAGE....271
2. POSITIVE IMPRESSION....271

B. STRATEGIES FOR ORGANIZING YOUR SPEECH....272
1. HOW TO CHOOSE A GOOD TOPIC....274
2. TYPES OF SUPPORTING MATERIALS....274
3. TYPES OF INFORMATION ON THE WEB....275
4. STYLE IN AN ORAL PRESENTATION: ISSUE OF CLARITY AND VIVIDNESS....276
5. VIVIDNESS....277
6. THE VOICE IN PRESENTATION....277
7. VISUAL AIDS....278
8. TYPES OF VISUAL AIDS....278
9. DESIGNING VISUAL AIDS....278
10. PREPARING VISUAL AIDS ON THE COMPUTER....278
11. DEALING WITH NERVOUSNESS....279
12. QUESTIONS IN SPEECH....279
13. POWERPOINT PRESENTATIONS....280
14. PREPARATION....280
15. SLIDES....281
16. TEXT....281
17. DELIVERY....281
18. HANDOUTS....282
19. WRITTEN COMMUNICATIONS....283
20. HOW IS A CV DIFFERENT FROM A RESUME?....284
21. PERSONAL STATEMENT....284
22. QUESTIONS TO ASK YOURSELF BEFORE YOU WRITE....285
23. GENERAL ADVICE....285

BIBLIOGRAPHY....288

TEST WITH SOLUTIONS....289

TOPIC TEST....293

SELF-TEST....296

CHAPTER 14

VOCABULARY

A. UNDERSTANDING VOCABULARY....299
1. WHAT IS VOCABULARY?....299
2. IMPORTANCE OF VOCABULARY....299
3. KNOWING A WORD....299
4. PRODUCTIVE AND RECEPTIVE VOCABULARY....300

B. UNDERSTANDING WORDS AND THEIR FORMATION....300
1. WHAT IS A WORD?....300
2. MORPHEMES....301
3. WORD CLASSES....302

C. SOME MORPHOLOGICAL PROCESSES....304
1. AFFIXATION....305
2. ABBREVIATION....305
3. ACRONYM....306
4. BACK FORMATION....306
5. BLENDING....306
6. BORROWING FROM ANOTHER LANGUAGE....306
7. CLIPPING....307
8. COINAGE....307
9. REDUPLICATION....307
10. MORPHEME INTERNAL CHANGES....307
11. SUPPLETION....307
12. COMPOUNDING....307

D. UNDERSTANDING WORD MEANING....308
1. DICTIONARY MEANING....308
2. MENTAL IMAGE....309
3. REFERENTIAL MEANING....309
4. COMPONENTIAL MEANING....309
5. SEMANTIC ROLES (THETA ROLES)....309
6. COREFERENTIALITY....310
7. PRAGMATIC CONTENT....310
8. LEXICAL RELATIONS....310

E. AMBIGUITY....311

Alan Bilgisi Yayınları

F. VOCABULARY INSTRUCTION 312
1. FOUR COMPONENTS OF AN EFFECTIVE VOCABULARY PROGRAM .. 312
2. VOCABULARY LEARNING STRATEGIES 313
BIBLIOGRAPHY 315
TEST WITH SOLUTIONS 317
TOPIC TEST 320
SELF-TEST 322

CHAPTER 15

APPROACHES AND METHODS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING - I

A. BEFORE THE METHODS ERA 325
1. THE GRAMMAR TRANSLATION METHOD 325
2. REFORMERS 326
3. THE DIRECT METHOD 326
B. THE METHODS ERA 327
1. THE ORAL APPROACH 327
2. THE AUDIOLINGUAL METHOD 328
3. THE SILENT WAY 331
4. COMMUNITY LANGUAGE LEARNING 331
5. SUGGESTOPEDIA 332
6. COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING 334
7. THE NATURAL APPROACH 337
BIBLIOGRAPHY 341
TEST WITH SOLUTIONS 342
TOPIC TEST 346
SELF-TEST 348

CHAPTER 16

APPROACHES AND METHODS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING - II

1. CONSTRUCTIVISM 351
2. CONTENT BASED INSTRUCTION 353
3. TASK – BASED LANGUAGE TEACHING 354
4. MULTIPLE INTELLIGENCES 356
5. NEUROLINGUISTIC PROGRAMMING 359
6. WHOLE LANGUAGE 361
7. ACTIVE LEARNING 362
8. PROBLEM-BASED LEARNING 364
9. THE LEXICAL APPROACH 365
10. CALL 366
BIBLIOGRAPHY 368
TEST WITH SOLUTIONS 369
TOPIC TEST 372
SELF-TEST 374

CHAPTER 17

ENGLISH TO TURKISH TRANSLATION

A. INTRODUCTION TO TRANSLATION - I (ENGLISH TO TURKISH) 377
WHAT IS TRANSLATION? 377
B. CRUCIAL ISSUES IN TRANSLATION 379
1. TRANSLATION PROCEDURES, STRATEGIES AND TYPES OF TRANSLATION 379
2. EQUIVALENCE 381
3. LOSS AND GAIN 382
4. UNTRANSLATABILITY 383
C. USING DICTIONARY WHILE TRANSLATING THE TEXTS 383
D. TRANSLATION FOR DIFFERENT PURPOSES 384
1. TRANSLATION OF POETRY 384
2. TRANSLATION OF IDIOMS, FIXED EXPRESSIONS, COLLOCATIONS AND PROVERBS 386
3. TRANSLATION OF PROSE (SHORT STORIES, NOVELS, PLAYS) 387
BIBLIOGRAPHY 390
TEST WITH SOLUTIONS 391
TOPIC TEST 395
SELF-TEST 398

Alan Bilgisi Yayınları

CHAPTER 18

TURKISH TO ENGLISH TRANSLATION

A. INTRODUCTION TO TRANSLATION - II (TURKISH TO ENGLISH) 401

TYPES OF TRANSLATION 401

B. THE SOURCE OF PROBLEMS IN TRANSLATIONS 402

1. LANGUAGE CLASSIFICATION 402
2. THE IMPORTANCE OF CULTURE IN TRANSLATION 403
3. PROBLEMS OF EQUIVALENCE 403
4. THE UNTRANSLATABILITY IN TRANSLATION 404

C. USING DICTIONARY 404

1. MONOLINGUAL DICTIONARIES 404
2. BILINGUAL DICTIONARIES 404
3. MULTILINGUAL DICTIONARIES 405
4. ONLINE DICTIONARIES 405

D. TRANSLATION FOR DIFFERENT PURPOSES 406

1. TRANSLATION OF IDIOMS AND PROVERBS 406
2. TRANSLATION OF MANUALS 406
3. TRANSLATING BUSINESS LETTERS 407
4. TRANSLATION OF PROSE 407
5. TRANSLATION OF POETRY 407

E. MACHINE TRANSLATION 408

BIBLIOGRAPHY 409

TEST WITH SOLUTIONS 410

TOPIC TEST 414

SELF-TEST 416

CHAPTER 19

TEACHING ENGLISH TO YOUNG LEARNERS

A. GENERAL DIFFERENCES BETWEEN CHILDREN AND ADULTS 419

1. MEMORY AND ATTENTION SPAN 419
2. COMMUNICATION DIFFERENCES 420
3. VOCABULARY DIFFERENCES 420
4. REVIEWING 420
5. SCHEMA 420
6. THE SIGNIFICANCE OF 'PURPOSE' IN LEARNING 421

B. PRACTICAL APPLICATION THROUGH LEARNING 421

C. YOUNG LANGUAGE LEARNERS 421

1. FIVE TO SEVEN YEAR OLDS 421
2. EIGHT TO TEN YEAR OLD KIDS 422
3. WORDS ARE NOT ENOUGH 422

D. CLASS MANAGEMENT 423

E. TEACHING SKILLS 423

1. LISTENING 424
2. ORAL WORK 424
3. READING 425
4. WRITING 425

F. SYLLABUS TYPES 426

1. TOPIC – BASED SYLLABUS 426
2. STORY – BASED SYLLABUS 426
3. ACTIVITY OR TASK – BASED SYLLABUS 428

G. LEARNING STYLES 429

IS THERE A FOURTH STYLE? 430

H. LEARNING STRATEGIES 430

BIBLIOGRAPHY 433

TEST WITH SOLUTIONS 434

TOPIC TEST 437

SELF-TEST 439

CHAPTER 20

SPECIALIZED TEACHING METHODS - I

A. UNDERSTANDING LANGUAGE LEARNERS' NEEDS 441

1. WHY IS IT IMPORTANT TO UNDERSTAND THE NEEDS OF LANGUAGE LEARNERS? 441

Alan Bilgisi Yayınları

2. TYPES OF LANGUAGE LEARNING NEEDS....441
B. NEEDS ANALYSIS....442
1. WHY CONDUCT NEEDS ANALYSIS?....442
2. WHO CONDUCTS NEEDS ANALYSIS?....443
3. HOW ARE NEEDS ANALYSES CARRIED OUT?....443
C. OBJECTIVE WRITING....443
1. WHAT ARE LEARNING OBJECTIVES?....443
2. WHY IS WRITING LEARNING OBJECTIVES IMPORTANT?....443
D. COURSE CONTENT AND SCHEDULE DESIGN....444
E. PREPARATION OF LESSON PLANS....445
F. SYLLABUS FUNCTION, SYLLABUS TYPES AND ACCOUNTING FOR LEARNER NEEDS....447
1. FUNCTIONS OF A SYLLABUS....447
2. SYLLABUS TYPES....447
G. STANDARDS – BASED TEACHING AND PROFICIENCY DESCRIPTORS....448
BIBLIOGRAPHY....451
TEST WITH SOLUTIONS....453
TOPIC TEST....456
SELF-TEST....458

CHAPTER 21

SPECIALIZED TEACHING METHODS - II

A. CLASSROOM-BASED RESEARCH/ACTION RESEARCH....461
B. LEARNERS LANGUAGE-RELATED PROBLEMS AND REMEDIAL TEACHING ACTIVITIES....462
C. ACTIVE MONITORING AND EVALUATION PRINCIPLES....464
D. METHODS BASED ON CURRENT TRENDS IN NATIONAL AND INTERNATIONAL PROFESSIONAL ORGANIZATIONS....465
BIBLIOGRAPHY....468
TEST WITH SOLUTIONS....469
TOPIC TEST....472
SELF-TEST....474

CHAPTER 22

TEACHING LANGUAGE SKILLS - I

A. TEACHING LISTENING....477
1. DEFINITIONS OF TERMS....477
2. DEFINITION OF LISTENING....477
3. EXTENSIVE LISTENING....479
4. TASKS FOR EXTENSIVE LISTENING....480
5. INTENSIVE LISTENING....480
6. LIVE LISTENING AS AN INTENSIVE LISTENING....480
7. THE ROLE OF THE TEACHER IN INTENSIVEL LISTENING....481
8. TOTAL PHYSICAL RESPONSE (TPR) ACTIVITIES....481
B. TEACHING PRONUNCIATION....481
DEFINITIONS OF TERMS....481
C. TEACHING SPEAKING....484
1. LANGUAGE FEATURES....485
2. CONNECTED SPEECH....485
3. EXPRESSIVE DEVICES....485
4. LEXIS AND GRAMMAR....485
5. NEGOTIATION OF LANGUAGE....485
6. MENTAL /SOCIAL PROCESS....486
7. LANGUAGE PROCESSING....486
8. CLASSROOM SPEAKING ACTIVITIES....486
9. GOALS AND TECHNIQUES FOR TEACHING SPEAKING....486
D. TEACHING VOCABULARY....487
1. PRINCIPLES FOR TEACHING VOCABULARY....487
2. CLASSROOM TECHNIQUES AND ACTIVITIES....489
3. CONNECTING VOCABULARY TO LEARNERS' LIVES THROUGH PERSONALIZATION....489

Alan Bilgisi Yayınları

4. USING VISUAL AIDS.....490
5. MULTIMEDIA AND VOCABULARY TEACHING.....490
6. TOTAL PHYSICAL RESPONSE ACTIVITIES.....490
7. SAMPLE ACTIVITY FOR VOCABULARY TEACHING: MYSTERY WORD.....490
E. PLANING LESSONS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING.....490
PRE-PLANNING.....490
BIBLIOGRAPHY.....494
TEST WITH SOLUTIONS.....495
TOPIC TEST.....499
SELF-TEST.....502

CHAPTER 23

TEACHING LANGUAGE SKILLS - II

A. TEACHING READING.....505
1. WHAT IS READING?.....505
2. INTERACTIVE READING.....506
3. READING LESSON SEQUENCES.....508
4. TYPES OF READING COMPREHENSIONS.....508
5. READING COMPREHENSION STRATEGIES.....509
6. CRITICAL READING.....509
7. NOTE ABOUT USING READING TEXTS AND ACTIVITIES IN COURSEBOOKS.....509
B. TEACHING WRITING.....510
1. TYPES OF WRITING.....510
2. APPROACHES TO WRITING.....510
3. A SAMPLE FOR CLUSTERING (MIND-MAPPING).....511
4. WHAT ARE THE BENEFITS OF INTERACTIVE WRITING?.....512
5. TYPES OF WRITING TASKS.....513
6. WRITING ACTIVITIES OR TASKS SHOULD.....513
C. TEACHING GRAMMAR.....514
TWO CORE APPROACHES TO GRAMMAR TEACHING.....515
BIBLIOGRAPHY.....520
TEST WITH SOLUTIONS.....521
TOPIC TEST.....525
SELF-TEST.....528

CHAPTER 24

LANGUAGE TEACHING MATERIALS ADAPTATION AND DEVELOPMENT

A. LEARNING MATERIALS.....531
B. FROM COURSE BOOKS TO E-LEARNING MATERIALS.....532
PROBLEMS WITH COURSE BOOKS.....532
C. OTHER MATERIALS.....532
1. NARRATIVE MATERIALS.....532
2. INFORMATIVE MATERIALS.....533
3. INTERACTIVE MATERIALS.....533
D. MATERIALS DEVELOPMENT.....533
HOW TO PREPARE MATERIALS.....534
E. MATERIAL EVALUATION.....536
DETAILED ANALYSIS.....536
F. PATHS IN FOLLOWING MATERIALS PREPARATION, USE, AND EVALUATION...539
1. MATERIALS MAY AFFECT AND PROMOTE LEARNING THROUGH.....539
2. QUALITIES OF EFFECTIVE LANGUAGE LEARNING MATERIALS.....539
G. E-LEARNING MATERIALS.....540
EVALUATING E-LEARNING MATERIALS.....540
H. MEANING OF TEACHING AIDS.....540
1. NEED OF TEACHING AIDS.....540
2. TYPES OF TEACHING AIDS.....541
BIBLIOGRAPHY.....542
TEST WITH SOLUTIONS.....543
TOPIC TEST.....547
SELF-TEST.....550

Alan Bilgisi Yayınları

CHAPTER 25

TESTING AND EVALUATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

A. DEFINITIONS OF TEST, MEASUREMENT AND EVALUATION 553

B. WHY DO WE TEST? 553

C. WAYS OF ASSESSMENT 554

1. SELF-ASSESSMENT 554
2. TEACHER ASSESSMENT 555
3. STANDARDIZED TESTS 555

D. TYPES OF TESTS AND TESTING 555

1. PROGNOSTIC TESTS 555
2. ATTAINMENT TESTS 556
3. DIRECT AND INDIRECT TESTING 557
4. DISCRETE POINT AND INTEGRATIVE TESTING 557
5. CRITERION-REFERENCED AND NORM-REFERENCED TESTING 557
6. OBJECTIVE AND SUBJECTIVE TESTING 558
7. COMMUNICATIVE LANGUAGE TESTING 558

E. BASIC TECHNIQUES IN LANGUAGE TESTING 559

1. TRANSLATION 559
2. DICTATION 559
3. COMPOSITION 559
4. ORAL INTERVIEWS 559
5. MULTIPLE-CHOICE ITEMS 559
6. SHORT ANSWER ITEMS 559

F. CHARACTERISTICS OF A GOOD TEST 559

1. RELIABILITY 559
2. VALIDITY 560
3. PRACTICALITY 562

G. BENEFICIAL BACKWASH 563

1. TESTING GRAMMAR 563
2. TESTING VOCABULARY 563
3. TESTING READING 563
4. TESTING WRITING 564
5. TESTING LISTENING 565
6. TESTING SPEAKING 565

H. TESTING LANGUAGE SKILLS IN AN INTEGRATED MANNER 566

BIBLIOGRAPHY 567

TEST WITH SOLUTIONS 568

TOPIC TEST 571

SELF-TEST 573

Alan Bilgisi Yayınları

LINGUISTICS - I

CHAPTER 1

This chapter will discuss some of the basic concepts in linguistics. Speaking a language involves understanding and producing a very complex set of systems. For example, we employ phonetic, syntactic, semantic, morphological knowledge, among others, to understand the following quotation:

"At eight o'clock on Thursday morning Arthur didn't feel very good. He woke up blearily, got up, wandered blearily round his room, opened a window, saw a bulldozer, found his slippers, and stomped off to the bathroom to wash." (Adams, 2005: 8). In other words, speaking a language involves having a command of all these types of knowledge as a working system. Of course language speakers do not have to have conscious awareness of this as a system or the awareness to formulate the rules that govern this system. Linguistics looks into how languages work and evolve.

A. HUMAN LANGUAGES

But how do humans learn this complex system of language? Do we simply imitate what we hear? Chomsky suggested that simply repeating what one hears in a language will not be enough to learn this complex system (Fromkin, Rodman, Hyams, 2003). Humans are capable of making sentences that they have never heard or read before; and of understanding these new sentences by using their knowledge of language. It is through **creativity of linguistic knowledge** that we can produce and understand completely new utterances and express and understand entirely new concepts (Fromkin et.al 2003). 200 years ago, nobody was aware of subatomic particles in physics, yet now we are capable of describing, understanding and researching them and communicating our new knowledge in physics, still using the same language we had 200 years ago.

Through the ability to produce sentences that were not produced before, human languages enable their speakers to produce an infinite number of sentences. For example "I saw that film" can be turned into "I saw that film in which a woman was killed"; or "I saw that film in which a woman was killed because she walked into a derelict house with a 90 year-old man who …", a process also called **productivity** (Yule, 2010). It can become very difficult to follow the sentence, but it is possible to carry on forever, through **recursion**, which we'll look into in more detail in Linguistics II Chapter.

The fact that human language is organized at two levels or layers simultanously is called duality (Yule, 2010). In other words, we have distinct sounds while we have distinct meanings (Yule, 2010). Cultural transmission is one prominent future of human language. Unlike the pyysical features we inherit from our parents, we do not inherit their languages (Yule, 2010). Language is acquired in a culture within a society. In other words, the process a language is passed from one generation to the next is called cultural transmission (Yule, 2010).

Creativity of linguistic knowledge is unique to human languages. Animal communication does not allow entirely new utterances to be made, nor can it carry on forever. Animal communication entails communication of a number of stimuli, but lacks certain aspects of human language. First of all, humans can communicate about their communication and language. This book, for example, involves discussions about the use of human language, yet animal language does not involve reflecting on or analysing their own communication, a property of human language known as **reflexivity** (Yule, 2010). We

ATTENTION!

It is through our phonetic knowledge of English that we would pronounce 'at' and 'eight' as /at/ and /eɪt/. We use our syntactic knowledge to understand who didn't feel good; our semantic knowledge to figure out that bulldozers are big vehicles used in constructions and demolitions; morphological knowledge to understand that Arthur managed to find both of his slippers despite his sleepy state.

ATTENTION!

For example it is the very first time that the writer of this book produces the sentence "these orange tulips lifted their heads slowly and screamed to the second moon that they were actually whales". And yet, it is not only possible to produce it in spite of the fact that it was not heard before, but also to understand it in spite of a previous stimuli that would teach the listeners/ readers what this sentence means.

ATTENTION!

Properties of human languages include productivity, reflexivity, displacement, arbitrariness, recursion, duality and cultural transmission.

BIBLIOGRAPHY

Adams, D. (2005). *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*. London: Pan Books.

Akmajian, A., Demers, R. A., Farmer, A. K. & Harnish, R. M. (2001). *Linguistics: An Introduction to Language and Communication* (5th ed.). Massachusetts: The MIT Press.

Crystal, D. (1995). *The Cambridge Encyclopedia of English Langauge*. Cambridge: Cambridge University Press.

Fromkin, V., Rodman, R., Hyams, N. (2003). *An Introduction to Language* (7th ed.). Australia: Thomson Wadsworth

Radford, A., Atkinson, M., Britain, D., Clashen, H., & Spencer, A. (2009). *Linguistics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Yule, G. (2010). *The Study of Language* (4th ed.) Cambridge: Cambridge University Press

LINGUISTICS - II

CHAPTER 2

This chapter will give a brief overview of some linguistic concepts and approaches. The first study of linguistics we will look into is **morphology**.

A. MORPHOLOGY

Please consider the sentence “o gün bile evdeydim” in Turkish. Typically we would say that the sentence has four words. However, looking at the meaning these words realise, we can see that ‘ev’ has a meaning (home) while (ev)–**de** realises the meaning ‘at’, –**di** realises that the state of being at home was in the past, and –**m** realises that it was the speaker / writer who was at home. So there are actually seven units at work in this sentence to construct the meaning. Each of these seven units is called a ‘**morpheme’**. So, the study of morphemes is defined as ***Morphology***.

Going back to the same sentence again, it is possible to see that some of these units are free-standing, i.e. they have a meaning on their own, for example ‘gün’ and ‘ev’. Such words are called content words. These are also called ‘open class words’. Function words, on the other hand, are called ‘closed class words’ as it is not common for the speakers to add new function words, and function to “connect the content words to the larger grammatical context” (Fromkin, Rodman, Hyams, 2003, p. 74).

It is useful to make a distinction between content and function words as they tend to behave differently both in the language and in the speakers’ minds. Please remember Wernicke’s aphasia and Broca’s aphasia. While agrammatic speech, problem with using function words, results from damage to Broca’s area; damage to Wernice’s area results in not being able to use content words. This shows that we process content and function words differently cognitively. Similarly, slip of the tongue is basically switching content words but not function words. Please notice next time you witness a slip of the tongue that the content words can switch places, but any morphemes in that expression will stay in its place, e.g. ‘kocasi kafaman’ instead of ‘kafasi kocaman’.

Morphemes that are words themselves are called **free morphemes**, e.g. insan, cam, çimen. Those morphemes that need to be attached to other morphemes are, however, called **bound morphemes**, for example –i in insani, -cı in camcı, and –lik in çimenlik. In some languages, bound morphemes can be attached to the end of a free morpheme as in the examples above. These are called **suffixes**. In other languages, bound morphemes can precede other morphemes, e.g. dis- in dislike, and are called **prefixes**. Some languages place morphemes in other morphemes and these are called **infixes**.

Reduplication is repeating one morpheme and attaching the duplicate as a prefix, suffix or an infix. For example, ‘yepyeni’ in Turkish is emphatic reduplication. Yet in other languages, such as Arabic, the root of a word can be made into many words by using other morphemes and this is called **interweaving**. For example, ‘ktb’ in Arabic means "to do with writing". Weaving other morphemes into this we get ‘kitaab’ – book –, ‘kaatib’ – writer –, or kutubii – bookseller – (Ottenheimer, 2009, p. 88). Finally, mixing two morphemes to form another is called **portmanteau**, e.g. "smog" from "smoke" and "fog" (ibid.).

ATTENTION!

As the language evolves and speakers of that language face the need to express new concepts, ideas, etc. they can add more content words. For example, the word “quark” was coined by Murray Gell-Mann in 1960s to refer to particles of matter. Before he proposed this physics theory, we did not need such a term, thus, the word was added to meet this need.

ATTENTION!

In some languages, **circumfixes**, or **discontinuous morphemes** are attached to a morpheme both at the beginning and at the end. For example, in Muskogean languages, negative is formed by adding ik prefix and -o suffix. While "chokma" means "he is good", "ikchokmo" means "he is not good" (Ottenheimer, 2009, p. 87).

BIBLIOGRAPHY

Börjars, K. (2006). “Description and Theory” in B. Aarts and A. McMahon (eds.) *The Handbook of English Linguistics*. Oxford: Blackwell Publishing. pp. 9-32.

Doğan, L. (2008). “Doğu Trakya Ağızlarında Uzun Ünlüler” *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.* 3(3) pp. 731- 763.

Finnegan, E. (2008) *Language Its Structure and Use.* Boston, MA: Thomson Wadsworth

Fromkin, V., Rodman, R., Hyams, N. (2003). A*n Introduction to Language* (7th ed.). Australia: Thomson Wadsworth

McCarthy, M. (1991). *Discourse Analysis for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press

Morris, J. & Hirst, G. (1991). "*Lexical Cohesion Computed by Thesaural Relations as an Indicator of the structure of the Text.*" Computational Linguistics. 17 (1) pp. 21 - 48.

Ottenheimer, H. J. (2009). *The Anthropology of Language: An Introduction to Linguistic Anthropology*. Belmont, CA: Wadsworth

Yule, G. (2010). *The Study of Language* (4th ed.) Cambridge: Cambridge University Press

LANGUAGE ACQUISITION

CHAPTER 3

This chapter will discuss some of the basic concepts in first and second language acquisition. L1 acquisition has been an area of interest for researchers considering the enormity of mastering the complex system of language and how children manage this.

A. FIRST LANGUAGE ACQUISITION

A fundamental question that needs addressing if we are to understand first language acquisition is: How do infants acquire a language? In 1940s and 1950s, it was suggested that first language acquisition is basically a habit formation depending on imitation and reinforcement. Behaviourism, the theory behind the understanding that learning a language is habit formation, proposed that infants hear utterances, imitate them and receive either positive reinforcement or corrections. Through this pattern of stimulus-response-reinforcement, infants learn to produce correct language and acquire language by forming habits via repeated practice of stimulus-response-reinforcement. However, soon researchers noticed problems with this theory. One of the main problems was that children produce language that they have not heard from adults, thus cannot have been imitating. A child referring to wavy sea as "the sea is standing" or autumn as "the trees collecting sun" are examples of such language that the children produce without stimulus if they have not heard these utterances from adults. Another important problem with this theory, that was soon noticed, is the systematic errors children make in the process of learning a language. Children whose native language is English, for example, make systematic errors with irregular past tense, irregular plural nouns, negation, and so on. Please consider the following examples:

ATTENTION!

The theory of behaviourism suggests that humans learn a language through imitation and reinforcement.

Child: *Nobody don't like me.*

Mother: *No, say "nobody likes me"*

Child: *Nobody don't like me.*

(Eight repetitions of this dialogue)

Mother: *No, now listen carefully; say "nobody likes me"*

Child: *Oh! Nobody don't likes me.*

(McNeill as cited in Yule, 2010, p. 179)

Mother: *Maybe we need to take you to the doctor.*

Randall: *Why? So he can doc my little bump?*

(Lightbown & Spada, 2006, p. 13)

3 years old Randall's use of 'to doc' is not part of adult language. Looking at word formation rules, he decided that if doctor is someone who treats illnesses, to doc must be to treat illnesses, which behaviourism cannot explain.

As behaviourism falls short of explaining such patterns in child language, Chomsky's Universal Grammar (UG), Language Acquisition Device (LAD) and generative grammar were sought to be used to explain such patterns. Please remember generative grammar,

BIBLIOGRAPHY

Crystal, D. (1997). *The Cambridge Encyclopaedia of Language* (2nd ed.) Cambridge: Cambridge University Press.

Dörnyei. Z. (2009). *The Psychology of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

Gardner, R.C. (1982). *Language attitudes and language learning*. In E. Boudhard Ryan & H. Giles, Attitudes towards language variation (pp. 132–147). Edward Arnold.

Gass, S. M. & Selinker, L. (2008). *Second Language Acquisition: An Introductory Course* (3rd ed.). New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Jordan, G. (2004). *Theory Construction in Second Language Acquisition*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Krashen, S. (1979), 'The Monitor Model for second language acquisition,' in R. Gingras (ed.) *Second Language Acquisition and Foreign Language Teaching, CAL*

Lightbown, P. M. & Spada, N. (2006). *How Languages are Learned* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press

Saville-Troike, M. (2006). *Introducing Second Language Acquisition.* Cambridge: Cambridge University Press

Stipek, D. (2002). *Notivation to Learn: Integrating Theory and Practice* (Fourth Edition). Boston: Allyn and Bacon.

Yule, G. (2010). *The Study of Language* (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press

ENGLISH LITERATURE - I

CHAPTER 4

Celts 500BC	Romans AD 43	Saxons 450	Vikings 793	Normans 1066	Tudors 1485	Victorians 1837	WWII 1939-1945	Postmodern Age 1946-Present
		5th -11th Centuries Old English		11th -15th Century Middle English	*15th century-Present Modern English*			

Table. A Brief Time Line of English Literature

A. ANGLO-SAXON PERIOD

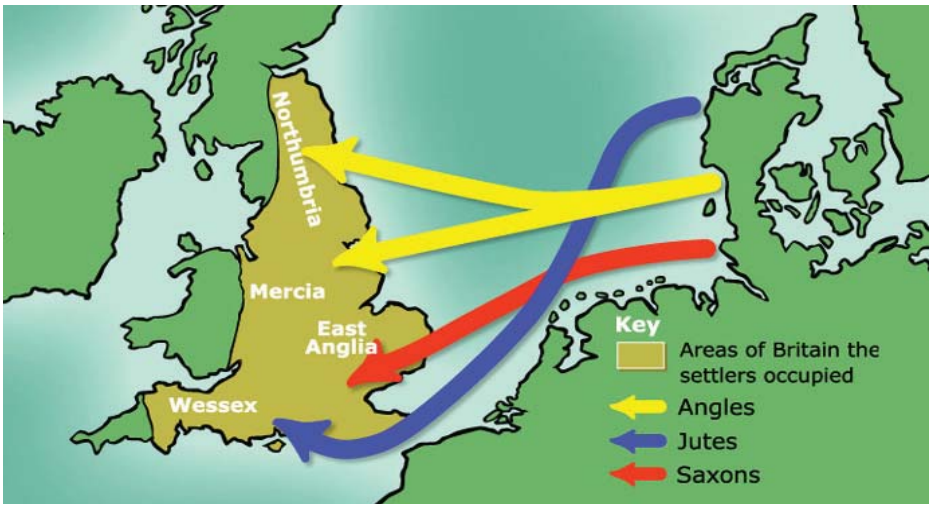

ATTENTION!

English race has gradually evolved out of several distinct races and ethnic groups who occupied or conquered the island of Great Britain. The earliest one of these peoples belonged to the Celtic family.

Many cultures and ethnic groups were in ancient England; the Romans, Germanic invaders and Christian missionaries brought a diverse mix of culture to the Celtic tribes who were the real owner of the island.

Beginning in 43 A.D., the island became a part of the Roman Empire. Romans built impressive roads and towns. Besides, peace was kept under Roman law, and the invaders and Celtic Britons intermarried.

Soon after the Roman legions withdrew in the early 5th century, Romanized Britain was in conflict with the isolated Celtic tribes from present-day Scotland and Wales. The Angles, Saxons and Jutes (Germanic tribes from Western Europe, generally called Anglo-Saxons) invaded the island amid this turmoil and eventually conquered the island.

ATTENTION!

Three Germanic tribes that formed the main element in the English race were Angles, Saxons, and Jutes who occupied territories in today's Holland, Germany and Denmark. They were barbarians and pirates who entered England and occupied England around 450.

1. OLD ENGLISH LANGUAGE

The Old English language, also called Anglo-Saxon, was the earliest form of English. It is difficult to give exact dates for the rise and development of a language since it does not change suddenly; but it is true to say that Old English was spoken from about A.D. 600 to about 1100.

BIBLIOGRAPHY

Sikorska, L. (2007). *A short history of english literature*. Poznan: Wydawnictwo Poznanskie Publication,

Thornley, G. L. & Roberts, G. (2003). *An outline of English literature*. China: Pearson Education Publication.

Urgan, M. (2004). *İngiliz edebiyatı tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Luebering, T. E. (2011). *English literature from the old English period through the renaissance*. UK: Britannica Educational Publication.

Loewensteind, D., & Mueller, J (2002). *The Cambridge history of early modern English literature*. USA: Cambridge University Press.

Griffith, B. W. (1991). *English literature*. USA: Barron's Publication.

Childs, P., & Fower, R. (2006). *The Routledge dictionary of literary terms*. USA: Taylor & Francis.

Abraham, M. H. (1999). *A glossary of literary terms*. USA: Heinle & Heinle.

Blamires, H. (2003). *A short history of English literature*. USA: Taylor & Francis.

Websites:

http://www.anglo-saxons.net/hwaet/?do=show&page=Timeline

http://www.socsdteachers.org/tzenglish/literature_timeline.htm

http://www.studyguide.org/am_lit_timeline_renaissance.htm

http://www.universalteacher.org.uk/lit/history.htm

ENGLISH LITERATURE - II

CHAPTER 5

A. THE ROMANTIC PERIOD

Most historians of English literature mark the beginning of the Romantic Period as 1798 when Wordsworth and Coleridge changed the course of English poetry by publishing *Lyrical Ballads* around the time when the first Reform Bill, signifying the Victorian readjustment of political power in recognition of the rising middle class was announced. In that short time, England changed from a predominantly rural, agricultural society to urban industrial one. It was a time of liberal thought; most of the Romantic writers had come of age in the aftermath of the revolutions in America and France, and they held human rights dear. The rise of Napoleon, his growing empire and his defeat at Waterloo are among the historical events that most strongly affected the literature of the period.

Romanticism was born in a turbulent age that saw three revolutions- the American in 1776, the French in 1798, and the Industrial from 1770s to the present. Revolutionary tendencies also affected poetry as Wordsworth, Coleridge, Blake, Shelly, Keats and Byron abandoned strict neo-classical formalism and profoundly changed the nature of English literature.

Romanticism is difficult to be defined and framed, partly because the Romantic temperament itself resisted the very impulse of definition, favoring the indefinite and the boundless. In the most abstract terms, Romanticism may be regarded as the triumph of the values of imaginative spontaneity, visionary originality, wonder, and emotional self-expression over the classical standards of balance, order, restraint, proportion, and objectivity. Its name derives from romance, the literary form in which desires and dreams prevail over everyday realities.

Romanticism arose from a period of wider turbulence, euphoria, and uncertainty. Political and intellectual movements of the late 18th century encouraged the assertion of individual and national rights, denying legitimacy (forcibly in the American and French Revolutions) to kings and countries. To most of the Romantics, the polished wit of the Augustan Age seemed shallow, heartless and mechanically bound by artificial rules of neo-classical taste. Romantics took the partly nationalistic direction followed by Romantic poets and composers in other countries, who likewise rediscovered and revalued their local vernacular traditions. Therefore, the Romantics re-valued great writers of the past such as Shakespeare and Milton, who had been ignored and underestimated during the Augustan Age.

In reaction against the spiritual emptiness of the modern calculating age, Romanticism cultivated various forms of nostalgia and of primitivism, following Rousseau in contrasting the natural man with hypocrisies and corruptions of modern society. Romanticism is a movement that unleashed individualism and privileged the particular experience over the general rule. As a whole it is usually taken to represent a second renaissance of literature in Britain, especially in lyric and narrative poetry, which displaced the Augustan cultivation of satiric and didactic modes. The art of prose fiction were extended by Scott's historical novels, by the sensational effects of gothic fiction and by the emergence of the short-story form. In addition to novel and short-story, the Romantic Period was the great

ATTENTION!

The revolutions in America and French influenced Romantic literature, and thus notions emerged after these revolutions such as liberty, equality and fraternity came to the front and they were represented in Romantic literature by most of the writers of the period except for Keats.

ATTENTION!

The senseless, soulless, formal and rule-maniac nature of the Augustan Age is one the most important reasons triggered the Romanticism.

ATTENTION!

References to nature and natural objects, intimate self-revelation of the poet and direct expression of emotions are usually regarded as the general features of the period.

ATTENTION!

People became away from nature and the Industrial Revelation ignored nature. So the Romanticism reacts against industrialism as well.

BIBLIOGRAPHY

Abrams, M. H. (1999). *A glossary of literary terms*. USA: Heinle & Heinle.

Blamires, H. (2003). *A short history of English literature.* USA: Taylor & Francis.

Childs, P., & Fower, R. (2006). *The Routledge dictionary of literary terms*. USA: Taylor & Francis.

Gray, R. (2012). *A history of American literature*. UK: Blackwell Pub.

Griffith, B. W. (1991). *English literature*. USA: Barron's Publication.

Loewensteind, D., & Mueller, J (2002). *The Cambridge history of early modern English literature*. USA: Cambridge University Press.

Luebering, T. E. (2011). *English literature from the old English period through the renaissance*. UK: Britannica Educational Publication.

S. Greenblatt (2006). *The norton anthology of English literature*. Vol. II. USA: Norton Company Press.

Sikorska, L. (2007). *A short history of English literature*. Poznan: Wydawnictwo Poznanskie Publication,

Thornley, G. L. & Roberts, G. (2003). *An outline of English literature*. China: Pearson Education Publication.

Urgan, M. (2004). *İngiliz edebiyatı tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

VanSpankern, K. (1994). *Outline of American literature*. USA: United States Department of State.

Websites:

http://teachers.ewrsd.k12.nj.us/savedoff/humanities_9/victorian/characteristics_of_victorian_era.htm

http://www.anglo-saxons.net/hwaet/?do=show&page=Timeline

http://www.socsdteachers.org/tzenglish/literature_timeline.htm

http://www.studyguide.org/am_lit_timeline_renaissance.htm

http://www.universalteacher.org.uk/lit/history.htm

http://www.victorianweb.org/history/sochistov.html

LITERATURE AND LANGUAGE TEACHING

CHAPTER 6

A. USING LITERATURE IN LANGUAGE CLASSROOMS

WHY DO TEACHERS USE LITERATURE IN LANGUAGE CLASSROOMS?

The role of literature as a basic component and source of authentic texts of the language curriculum rather than an ultimate aim of English instruction has been gaining importance since the birth of the Grammar Translation Method which made use of literary texts more than the other methods and approaches did. Hence, literature as a material is commonly used for teaching both basic language skills (reading, writing, listening and speaking) and language areas (vocabulary, grammar and pronunciation). The use of literature offers multiple advantages in language classrooms. The most important ones are listed and explained below.

ATTENTION!

Grammar Translation Method benefits from literary texts more than the other methods and approaches do.

- Literature provides valuable authentic material.
- It is a motivating material for learners.
- It provides and facilitates cultural enrichment.
- It provides language enrichment.
- It promotes personal involvement.
- It helps teachers educate whole people.

Valuable authentic material: Literature can be regarded as a rich source of authentic material. Most works of literature are not created for the primary purpose of teaching a language. Many authentic samples of language in real-life contexts (i.e. travel timetables, city plans, forms, pamphlets, cartoons, advertisements, newspaper or magazine articles) are included within recently developed course materials. Thus, in a classroom context, learners are exposed to actual language samples of real life or real life like settings. Literature can act as a beneficial complement to such materials, particularly when the first “survival” level has been passed. In reading literary texts, because learners have also to deal with language intended for native speakers, they become familiar with many different linguistic forms as well as different communicative functions and meanings. Course books, on the other hand, are learning materials. That is to say, they are developed or prepared by considering learners’ proficiency levels, ages, aims, background knowledge, interests, etc. Therefore, they may involve artificial language use that is not used in real life. Besides, literature also provides an aesthetic representation of the spoken language which is meant to recover or represent language within a certain cultural context.

ATTENTION!

Most works of literature are not created for the primary purpose of teaching a language. Many authentic samples of language in real-life contexts (i.e. travel timetables, city plans, forms, pamphlets, cartoons, advertisements, newspaper or magazine articles) are included within recently developed course materials. Thus, in a classroom context, learners are exposed to actual language samples of real life or real life like settings.

Motivating material: Literature exposes language learners to complex themes and fresh, unexpected uses of literature. A well-selected literary text, facilitate learners’ involvement in the text. This involvement is more absorbing for learners than the narratives frequently found in course books. If the literary text is carefully chosen, learners feel that what they do in the classroom is relevant and meaningful to their own lives.

Cultural Enrichment: For many language learners, the ideal way to increase their understanding of verbal/ nonverbal aspects of communication in the country within which

BIBLIOGRAPHY

Arikan, A. (2005). Students' evaluation of literature courses in the English language teacher education curriculum in Turkey. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 77-85.

Arikan, A. (2008). Using Internet groups in the learning of literature. *H. U. Journal of Education*, 34, 19- 26.

Chambers, E., & Gregory, M. (2006). *Teaching and learning English literature*. London: Sage Publication.

Collie, J., & Slater, S. (2006). *Literature in the Language Classroom: A Resource Book of Ideas and Activities*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hişmanoğlu, M. (2005). Teaching English through Literature. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1(1), pp. 53-66.

Lazar, G. (2005). *Literature and Language Teaching: A Guide for Teachers and Trainers*. Cambridge: Cambridge University Press.

ADVANCED READING AND WRITING SKILLS - I

CHAPTER 7

A. INTRODUCTION TO ACADEMIC WRITING

1. WHAT DOES IT MEAN TO SOUND ACADEMIC?

The style of the text differs according to its purpose as it can either be formal or informal. Consider your readers by asking the questions of "Who is going to read my paper?" and "What is their aim in reading it?". Academic papers are formal pieces of writing and their aim is informing readers rather than entertaining them.

ATTENTION!

It is clear that there are differences both in spoken and written language.

2. CHOOSING THE RIGHT ACADEMIC LEVEL

As there are differences in spoken language, there are also differences in written language. For example, you do not talk to your friends in the same style that you talk to a stranger. Similar to this, authors use formal language when they write a paper for an academic journal. On the other hand, one needs to use informal language if the text is addressed to a friend.

As in informal writing, there are various levels of formality in academic writing. To decide the right level of formality, consider your purpose in writing the paper and your readers. Then, thinking about a sliding scale which measures your paper's level of formality might be useful.

ATTENTION!

As for the formality, think about your aim attentively while writing the paper.

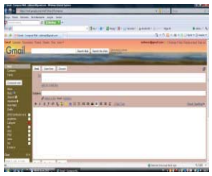

diary → email to a friend → mail to your aunt → newspaper article → scientific article

3. CHARACTERISTICS OF INFORMAL STYLE OF WRITING

Informal language can be regarded as spoken language. Speakers feel relaxed specifically about grammatical rules; therefore, spoken language is relatively less complex in comparison to written language. Like spoken language, informal writing also reflects such relaxations. For example, use of personal style, colloquial English, and short forms are some characteristics of informal writing. Remember, in informal style, it is easier to persuade readers.

ATTENTION!

Use of impersonal style and non-colloquial English are two important characteristics of formal writing.

4. CHARACTERISTICS OF FORMAL STYLE OF WRITING

Usually, formal language is the written one. Use of impersonal style and non-colloquial English are its two characteristics. Besides, there are no short forms in formal writing.

BIBLIOGRAPHY

Abbott, M. L. (2006). ESL reading strategies: differences in Arabic and Mandarin speaker test performance. Language Learning, 56, 633–670.

Adams, W. R., & Brody, J. (1995). Reading beyond words (5th ed.). Orlando: Harcourt Brace.

Alderson, J. C. (2000). Assessing reading. Cambridge: Cambridge University Press.

Anderson, N. J. (1999). Exploring second language reading: Issues and strategies. Boston: Heinle & Heinle.

Anderson, N. J. (2009). ACTIVE Reading: The research base for pedagogical approach in the reading classroom. In Z. H. Han & N. J. Anderson (Eds.), Second language reading research and instruction: Crossing the boundaries (pp. 117-143). Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press.

Anderson, R. C., & Pearson, P. D. (1988). A schema-theoretic view of basic process in reading comprehension. P. L. Carrell, J. Devine, & D. E. Eskey (Eds.), Interactive approaches to second language reading (pp. 37-55). New York: Cambridge University Press.

Bartlett, F. C. (1932). Remembering: A study in experimental and social psychology. New York: Cambridge University Press.

Brown, H. D. (2001). Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy. New York: Longman.

Carrell, P. L. (1988). Introduction: interactive approaches to second language reading. P. L. Carrell, J. Devine, & D. E. Eskey (Eds.), Interactive approaches to second language reading (pp. 1-7). New York: Cambridge University Press.

Chastain, K. (1988). Developing second-language skills theory and practice (3rd ed.). Orlando: Harcourt Brace Jovanovich.

Colombo, G., Cullen, R., & Lisle, B. (1992). Rereading America: Cultural contexts for critical thinking and writing (2nd ed.). Boston: Bedford Books of St. Martin's Press.

Cook, G. (1997). Key concepts in ELT: Schemas. ELT Journal, 51, 86.

Fry, E. B. (1977). Elementary reading instruction. New York: McGraw-Hill.

Grabe, W., & Stoller, L. F. (2002). Teaching and researching reading. Harlow: Pearson Education.

Handyside, M. B. (2007). The effects of metacognitive training on English language learner's reading comprehension (Unpublished doctoral dissertation). The Catholic University of America, the USA.

Harmer, J. (2001). The practice of English language teaching. Essex: Pearson Education.

Hedge, T. (2000). Teaching and learning in the language classroom. Oxford: Oxford University Press.

Jung, J. (2009). Second language reading and the role of grammar. Teachers College, Columbia University working papers in TESOL & applied linguistics, 9(2), 29-48.

Kress, G. (1985). Linguistic processes in sociocultural practice. Oxford: Oxford University Press.

Nassaji, H. (2002). Schema theory and knowledge-based processes in second language reading comprehension: a need for alternative perspectives. Language Learning, 52, 439-481.

Noda, M. (2003). Reading as a social activity. In H. Nara & M. Noda (Eds.), Acts of reading: Exploring connections in pedagogy of Japanese (pp. 24-37). Honolulu: University of Hawai'i Press.

Oxford, R. L. (2001). Language learning styles and strategies. In M. Celce-Murcia, (Ed.), Teaching English as a second or foreign language. Boston, MA: Heinle & Heinle.

Perkins, K. (1983). Semantic constructivity in ESL reading comprehension. TESOL Quarterly, 7, 19-27.

Razı, S. (2010). Effects of a metacognitive reading program on the reading achievement and metacognitive strategies. Unpublished doctoral dissertation, Dokuz Eylül University, İzmir, Turkey.

Reid, J. M. (ed.). (1998). Understanding learning styles in the second language classroom. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall Regents.

Roller, C. M., & Matambo, A. R. (1992). Bilinguale readers' use of background knowledge in learning from text. TESOL Quarterly, 26, 129-141.

Rubin, J. (1975). What the "good language learner" can teach us. TESOL Quarterly, 9, 41–51.

Shen, H. H. (2005). An investigation of Chinese-character learning strategies among non-native speakers of Chinese. System, 33, 49–68.

Stanovich, K. E. (1984). The interactive-compensatory model of reading. Remedial and Special Education, 5(3), 11-19.

Swales, J. M. (1990). Genre analysis. Cambridge: Cambridge University Press.

Waldman, J. (1958). Rapid reading made simple: A comprehensive course for self-study and review (Rev. ed.). New York: Doubleday.

Wallace, C. (1995). Reading. Oxford: Oxford University Press.

Watson, J. B. (1924/1925). Behaviorism. New York: People's Institute Publishing Company.

Zaher, A. A. M. (1987). Active reading: from answering to asking questions. English Teaching Forum, 25(3), 36-37.

ADVANCED READING AND WRITING SKILLS - II

CHAPTER 8

A. THE PROCESS OF READING

1. DEFINITION OF READING

Reading was once considered the most essential language skill in language classes since many English as a foreign language (EFL) learners rarely had the chance to speak English in their daily lives due to difficulties in travelling. Therefore, access to written sources functioned as such learners' basic skill for many years as there was no emphasis on oral communication skills. When the history of research on reading is considered, reading is originally encountered as a passive process which moves to an active one later on, and recently to an interactive one.

ATTENTION!

Reading has evolved three processes: passive, active and interactive one.

Reading is regarded as *practice*, *product* or *process* with reference to the field of study. When the skill of reading was studied in terms of *practice*, researchers regarded it as part of language behaviour and they refused to pay attention to the specific strategies used by readers. *Practice* has been taken into consideration by anthropologists and social psychologists where the aim is studying reading in daily life without dealing with education. On the other hand, *product* which is defined as the result of reading process is interested in the structure and the message of the text. Finally, *process* requires a detailed examination of readers in this continuing process where it is also necessary to reveal the reading strategies that they use to achieve meaning. Readers are thought to draw information from the printed page and combine it with the information and expectations that they already have. The skill of reading requires achieving either *literal* or *implied* meaning.

ATTENTION!

Comprehension problems in reading stem from two things: ill-formed ideas by the author and different thinking style of the reader.

The process of reading exists in the process of idea transfer between minds and there might be comprehension problems due to the author or the readers of the text. The author might be responsible for comprehension problems in case of ill-formed ideas; and the readers might be responsible for comprehension problems if they are experiencing difficulties in interpreting the ideas in the text due to their different thinking styles from the author. It is possible to regard this as the mismatch of the author's and the readers' background knowledge.

ATTENTION!

There are three kinds of information in any language skill: the distinction between spoken and written languages, the visual input, and the interaction between memory and the process of reading.

To understand what kind of knowledge may cause such a mismatch, it might be efficacious to refer to Goodman's psycholinguistic process which starts with the writer's encoding of linguistic surface representation. Only at the last step is the reader able to construct meaning intended by the writer. Whether productive or receptive, there are three kinds of information in any language skill. Therefore, reading process is required to account for this information. The first information is indicated as the distinction between spoken and written languages in terms of continuum. The second one refers to the visual input in the process of reading where it is necessary for readers to adapt themselves a left-to-right, right-to-left, top-to-bottom or other characteristics of written language. Lastly, the third one highlights the interaction between memory and the process of reading in which it is essential to combine existing and new information.

The following six types of knowledge assist readers to achieve the meaning in a text. *Syntactic* and *morphological knowledge* are related with the knowledge of English

BIBLIOGRAPHY

Aebersold, J. A., & Field, M. L. (1997). *From reader to reading teacher: Issues and strategies for second language classrooms*. Cambridge: Cambridge University Press.

American Psychological Association. (2001). *Publication manual of the American Psychological Association (5th ed.)*. Washington, DC: Author.

Bishop, P. A., Boke, N., Pflaum, S. W., & Kirsch, N. (2005). Just pretending to read. In M. M. Caskey (Ed.), *Making a difference: Action research in middle level education (pp. 185-213)*. Greenwich: Information Age Publishing.

Brown, H. D. (2001). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy*. New York: Longman.

Carver, R. P. (1997). Reading for one second, one minute, or one year from the perspective of rauding theory. *Scientific Studies on Reading,* 1, 3-43.

Grabe, W. (1991). Current developments in second language reading research. *TESOL Quarterly*, 25, 375-406.

Grabe, W. (2003). From theory to Practice in L2 reading. *Paper presented at the third international ELT research conference* – Languages for life, Çanakkale, Turkey.

Munby, J. (1979). Teaching intensive reading skills. In R. Mackay, B. Barkman, & R. R. Jordan (Eds.), *Reading in a second language: Hypotheses, organization, and practice (pp. 142-158)*. Rowley, MA: Newbury House.

Nuttall, C. (1996). *Teaching reading skills in a foreign language*. Oxford: Heinemann.

Warnick, J. P. (1996). *A Phenomenology of Reading Performances: Reading Japanese as a Foreign Language.* Ph.D. dissertation, Ohio State University

Williams, M., & Burden, R. L. (1999). *Psychology for language teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.

LISTENING AND PRONUNCIATION - I

CHAPTER 9

A. LISTENING

Listening is the ability to describe and comprehend what others are saying. This covers comprehending a speaker's accent or pronunciation, his grammar and his vocabulary, and getting his meaning. An effective listener can do these four things synchronously. For learners, listening is how spoken language becomes input, i.e. it is the first stage of learning a new language. In the classroom, this occurs via listening to the teacher, listening to other learners, listening to a CD or a tape or watching a video.

Listening can be defined as a process that is made up of three steps: receiving, attending, and assigning meaning. In the first step, listeners receive the aural stimuli or the combined aural and visual stimuli presented by the speaker. In the second step, listeners focus on significant stimuli while ignoring other, distracting stimuli. Because many stimuli surround students in the classroom, they must attend to the speaker's message, focusing on the most significant information in that message. In the third step, listeners understand or assign meaning to the speaker's message.

ATTENTION!

Listening is crucial in the foreign language classroom for the following four reasons:

1. It presents input for the learner.
2. Spoken language presents a means of interaction for the learner.
3. Natural spoken language creates a challenge for the learner to try to comprehend language as native speakers actually utilize it.
4. Listening exercises provide learners with new forms (vocabulary, grammar, new interaction patterns) in the language (Rost, 1994)

1. TYPES OF LISTENING SKILLS

Listening skills can be divided into two groups: 1) micro-skills and 2) macro-skills.

Micro listening skills are the skills at the sentence level. These skills are as follows:

- Retaining chunks of language in short-term memory
- Discriminating among the sounds of English
- Recognizing stress and intonation patterns
- Recognizing grammatical word classes
- Processing at different rates of delivery
- Distinguishing word boundaries
- Recognizing word order patterns

Macro listening skills are the skills at the discourse level. These skills are as follows:

- Recognizing cohesion devices
- Recognizing communicative functions
- Distinguishing main and supporting ideas, new and understood information
- Distinguishing literal and implied meanings
- Understanding nonverbal communication signals
- Using listening strategies: making a guess from context, asking for help, signalling (lack of) comprehension

BIBLIOGRAPHY

Abushibab, İ. (2010). Phonological contrastive analysis of Arabic, Turkish and English. *Journal of Language and Literature*, 4, 16-24.

Ball, M. and J. Rahilly. (1999). *Phonetics: The Science of Speech*. New York: Arnold.

Çelik, M. (1999). *Learning Stress and Intonation in English.* Ankara: Gazi Publications.

Davenport, M, & S. J. Hannahs. (1998). *Introducing phonetics and phonology*. Oxford: Oxford University Press.

Demirezen, M. (1987). *Articulatory Phonetics and The Principles of Sound Production.* Ankara: Yargı Publications.

Gimson, A. and S. Ramsaran. (1989). *An Introduction to the Pronunciation of English*. London: Edward Arnold.

Hişmanoğlu, Murat. (2004). "Problematic English Consonants and Vowels for Turks in Relation to ELT: Text Development and Problem Solutions". Unpublished Doctoral Dissertation. Ankara: Hacettepe University, Institute of Social Sciences.

Hişmanoğlu, M. (2012). Teaching word stress to Turkish EFL (English as a foreign language) learners through Internet-based Video Lessons. *US-China Education Review A,* 2(1), 26-40.

Kenworthy, J. (1987). *Teaching English Pronunciation.* New York: Longman.

Sarıçoban, A. (2001). *The Teaching of Language Skills.* Ankara: Hacettepe-Taş.

Wolvin, A. D., & Coakley, C. G., & Halone, K. K. (1995). A preliminary look at listening development across the life-span. *International Journal of Listening*, 9, 62-83. http://fulbright.state.gov/uploads/e5/d1/e5d118c6e4bedc8161f08e489eb4f46a/Teaching-Listening-and-Speaking---June-22.pdf

LISTENING AND PRONUNCIATION - II

CHAPTER 10

A. BASIC SKILLS OF LISTENING

A good listener is to go through three processes by utilizing three types of skills. These three types of skills are processing sound/perception skills, processing meaning/analysis skills and processing knowledge and context/synthesis skills (McDonough & Shaw, 1993). In the following section, these three types of skills are expounded in detail.

1. PROCESSING SOUND/PERCEPTION SKILLS

Since the complete perception does not emerge from merely the source of sound, listeners categorize the stream of sound and find out word, sentence and clause boundaries, contracted forms, stress on longer words and impact on the rest of the words, the prominence of intonation and other language-related characteristics, changes in pitch, tone and speed of delivery, word order pattern, grammatical word classes, key words, basic syntactic patterns and cohesive devices, etc.

2. PROCESSING MEANING/ANALYSIS SKILLS

As Richards (1985, p. 191) indicates, 'memory works with propositions, not with sentences'. While listening, listeners segment the received speech into meaningful categories, describe unnecessary material, keep hold of parts of the linguistic structures, think ahead and deploy language data to make a logical guess as to what a speaker may be going to utter, gather information in the memory by categorizing them and disregard too much immediate detail.

3. PROCESSING KNOWLEDGE AND CONTEXT/SYNTHESIS SKILLS

While the term "context" indicates physical environment, the number of listeners and speakers, their roles and their relationship to one another, the term "linguistic knowledge" denotes their knowledge of L2 brought to the listening experience. Since every physical environment has its individual frame of reference, social attitude and topics, members of a specific culture possess specific rules of spoken behavior and specific topic that instigate specific comprehension. Hence, successful listening indicates 'the amalgamation of these component skills' and listening is nothing but the 'inter-relatedness of the component skills' (http://www.articlesbase.com/languages articles/teaching-listening-as-an-english-language-skill-367095.html)

According to Field (1998), there are a number of exercise types which can be designed by the language teacher easily and these exercises help the students to practice listening subskills. In the following section, seven different listening sub-skills and the exercises that enable the students to practice these listening subskills are listed:

Listening sub-skill 1. Discrimination: distinguishing minimally different words

ATTENTION!

Although listening is viewed as 'interplay' between language and brain requiring the "activation of contextual information and previous knowledge" where listeners guess, categorize and confirm meaning from the physical environment, none of these micro-skills is either utilized or powerful in isolation or is termed listening.

BIBLIOGRAPHY

Allan, M. (1985). *Teaching English with Video.* Essex: Longman.

Anderson, A. and T. Lynch. (1988). *Listening.* Oxford: Oxford University Press.

Cotter, C. (2000). Listening for Gist. Retrieved on September 10, 2012 from: http://www.headsupenglish.com.

Dimitrova, S. British and American Pronunciation. Retrieved on September 10, 2012 from: http://www.personal.rdg.ac.uk/~llsroach/phon2/sd10.pdf

Field, J. (1998). Skills and strategies: Towards a new methodology for listening. *ELT Journal*, 52, 110-118. Retrieved on September 15, 2012 from: http://dx.doi.org/10.1093/elt/52.2.110.

Gomez, P. (2012). British and American English Pronunciation Differences. http://www.ma.eui.upm.es/usuarios/Fmartin/Web/Idiomas/English/Br-Ame-pronun-diff.pdf.

Goodwin, J. (2000). Using film clips to teach pronunciation. Retrieved on September 20, 2012 from: http://www.international.ucla.edu/languages/lab/profiles/janetgoodwin/Goodwin-usingfilmclips.pdf.

Hornby, A. S. (1990). *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford: Oxford University Press.

How to use TV in your classroom: Six creative EFL approaches. Retrieved on August 10, 2012 from: http://busyteacher.org/5648-use-tv-in-classroom-6-esl-approaches.html.

Jiang, Y. (2009). Predicting strategy and listening comprehension. *Asian Social Science,* 5(1), 93-97.

Lees, C. (2011). What is listening for gist? Retrieved on August 10, 2012 from: http://tofferlees.blogspot.com/2011/01/listening-for-gist.html.

McDonough, J. & Shaw, C. (1993). *Materials and methods in ELT - A teacher's guide*. Blackwell.

Nagle, S. J., & Sanders, S. L. (1986). Comprehension theory and second language pedagogy. *TESOL Quarterly*, 20, 9-26.

Ornstein, A. C. (1994). Homework, studying, and note-taking: Essential skills for students. *NASSP Bulletin*, *78*(558), 58-70.

Richards, C. (1985). Listening comprehension: Approach, design, procedure. *TESOL Quarterly*, 17, 219-240.

Rogers, C., & Medley, F., Jr. (1988). Language with a purpose: using authentic materials in the foreign language classroom. *Foreign Language Annals, 21*, 467–478.

Skela, A. (2010). *The effectiveness of using storytelling technique in enhancing 11th graders' listening comprehension sub-skills in Middle Gaza Governorate*. Gaza: Islamic University.

Stempleski, S. (1992). Teaching Communication Skills with Authentic Video. In S. Stempleski & P. Arcario (Eds.), *Video in Second Language Teaching: Using, Selecting, and Producing Video for the Classroom* (pp. 7-24). Alexandria: Teachers of English to Speakers of Other Languages, Inc.

Techniques for Using Satellite TV News Programs in the English Language Classroom. Retrieved on October 10, 2012 from: http://mx.nthu.edu.tw/~katchen/professional/newsvideo.htm.

10 Great Sources for Real Listening Practice: Part One. (2012). Retrieved on August 10, 2012 from http://busyteacher.org/9357-10-great-sources-for-real-listening-practice.html. http://www.articlesbase.com/languagesarticles/teaching-listening-as-an-english-language-skill-367095.html. http://akramsaqib.hubpages.com/hub/12-Principles-of-good-listening.

ORAL COMMUNICATION SKILLS - I

CHAPTER 11

Oral communication skills are at the heart of linguistic performance and have usually been the bleeding soar of learning an additional language in a non-native environment. There is a very clear distinction between 'knowing about a language' and 'skill in using it' (Bygate, 1987, p. 3). However, they are not two independently developing systems. At any level learners will have skills that they can use to communicate something. Also, activities designed to transfer knowledge into skill will help learners for connecting 'knowing' and 'using' (Rivers and Temperly, 1978). The aim of this chapter is to introduce students to the important aspects of oral communication such as components of communicative competence, communication strategies, the difference between formal and informal contexts of communication and prosodic features. After a review of these important aspects, the chapter also presents interactive and individual presentation activities which may help learners improve their oral communication skills.

ATTENTION!

Oral communication activities should serve the purpose of connecting knowledge of language and using language.

A. COMMUNICATIVE COMPETENCE

Forms and associated meanings are the two elements that communication is based on. As the association may be as simple as one form-one meaning, it may also be a multiple association of a linguistic form with more than one meaning or an intended meaning with more than one possible form. In multiple associations when the form encoding the Speaker's intention is decoded by the Hearer into a different meaning, miscommunication is unavoidable. Such miscommunications frequently occur both between the speakers of the same speech community and between the speakers from different language backgrounds. However, according to Chen (1996), communication is less problematic between the people from the same speech community because people share the same culture of speaking; they form certain conventions for form-and-meaning associations, and in so doing they develop their communicative competence within the society.

ATTENTION!

However, according to Chen (1996), communication is less problematic between the people from the same speech community because people share the same culture of speaking; they form certain conventions for form-and-meaning associations, and in so doing they develop their communicative competence within the society.

The term communicative competence was introduced by Hymes (1972) as a reaction to the restriction of the domain of linguistic inquiry to grammatical competence in Chomsky's (1965) view. Hymes (1972) asserts that "The engagement of language in social life has a positive, productive aspect. There are rules of use without which the rules of grammar would be useless" (p. 278). And since meaning is clear only in real language situations, idealized situations with an ideal speaker-listener cannot provide insight into the nature of the sociolinguistic rules that comprise communicative competence. He then illustrates his point in the discussion of a hypothetical child who "acquires knowledge of sentences, not only as grammatical, but also appropriate. He or she acquires competence as to when to speak, when not, and as to what to talk about with whom, when, where, in what manner".

According to Hymes (1980), communicative competence is shaped by social life from infancy onward, and "depending on gender, family, community and religion, children are raised in terms of one configuration of the use and meaning of language rather than another" (p. vi). Berns (1990) supports Hymes' claim and states that as there is more

BIBLIOGRAPHY

Bachman, L. F. (1990). *Fundamental considerations in language testing*. Hong Kong: Oxford University Press.

Berns, M. (1990). *Contexts of competence*. New York: Plenum Press

Bygate, M. (1987). *Speaking*. Oxford: Oxford University Press.

Canale, M. (1983). From communicative competence to communicative language pedagogy. In J.C) Richards & R. W. Schmidt (Eds.), *Language and Communication.* London: Longman.

Canale, M. & M. Swain. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics, 1*(1), 1-47.

Chen, H. J. (1996). Cross-cultural comparison of English and Chinese metapragmatics in refusals. (Unpublished Ph.D) Dissertation). Indiana University, Bloomington, Indiana.

Chomsky, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*.Cambridge, Mass.: MIT Press.

Corder, S. P. (1983). A role for the mother tongue. In S. Gass & L. Selinker (Eds.), *Language Transfer in Language Learning*. Rowley, MA: Newbury House.

Çelik, M. (1999). *Learning stress and intonation in English: Lecture notes.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Færch, C) & Kasper, G. (1983). Plans and strategies in foreign language communication. In C) Færch & G. Kasper (Eds.), *Strategies in Interlangauge Communication*. London: Longman.

Grant, L. (2010a). *Well said: Pronunciation for clear communication* (3rd Edition). Boston, MA: Heinle.

Grant, L. (2010b). Well said: Pronunciation for clear communication Instructor's Manual (3rd edition). Boston, MA: Heinle.

Halliday, M. A) K. (1970). Language structure and language function. In J. Lyons (Ed.), *New Horizons in Linguistics*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books Ltd.

Hymes, D) H. (1972). On communicative competence. In J.B) Pride and J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books Ltd.

Hymes, D) H. (Ed.) (1980). *Language in Education: Ethnolinguistic Essays*.

Jamshidnejad, A)(2011). Functional approach to communication strategies: An analysis of language learners' performance in interactional discourse. *Journal of Pragmatics 43*, 3757-3769.

Nation, I. S. P. & Newton, J. (2010). *Teaching ESL/EFL listening and speaking*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Rivers, W. & Temperly, R. S. (1978). A practical guide to the teaching of English. New York: Oxford University Press.

Savignon, S. J. (1983). *Communicative competence: Theory and classroom practice*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.

Selinker, L. (1972). Interlanguage. *IRAL, 10*, 209-230.

Storz, C) et al. Oral presentation skills: A practical guide. Retrieved from pttp://people.engr.ncsu.edu/txie/publications/oral_presentation_skills.pdf

Tarone, E) (1977). Conscious communication strategies in interlanguage: A progress report. In B) H. Douglas, C) A) Yorio & R. Crymes (Eds.). *On TESOL'77*. Washington D)C): TESOL.

Tarone, E) (1980). Communication strategies, foreigner talk, and repair in interlanguage. *Language Learning, 30*(2), 417-431.

Thomas, J.(1983) . Cross-cultural pragmatic failure. *Applied Linguistics*, *4*(2): 91-112.

Washington, DC: Center for Applied Linguistics.

ORAL COMMUNICATION SKILLS - II

CHAPTER 12

This chapter focuses on the types of activities used in teaching oral communication skills. First, the goal of activities in teaching speaking and problems with speaking activities will be covered. Ways of teaching speaking and solving problems occurring during the speaking sessions are among other issues to be handled. This chapter also deals with organizing speaking activities, characteristics of successful speaking activities, types of speaking activities, correcting errors and evaluating speaking courses.

A. THE GOAL OF SPEAKING ACTIVITIES

As mentioned earlier, foreign language classes are often filled with oral communicative activities such as *dialogue practice, grammar presentations, vocabulary lessons and pre-reading activities*. In all aspects of teaching process, teachers use oral expressions to promote learning effectively. Therefore, it is true that speaking cannot be regarded as a separate skill. Learners' speech can be analyzed through the point of view of *form* or *function*, or *process* or *product*. Depending on the purpose of the speaking activities teachers vary the materials and techniques. In both ***structured*** and ***authentic*** communication, students are offered many activities. As the goal of speaking in foreign language is to encourage the acquisition of communication skills to foster real communication in and out of the classroom (Celce-Murcia, 2001), the teacher needs to present meaningful and motivating speaking activities.

Considering the fact that activities are an important component of a speaking course, it is not always possible to design and administer relevant and appropriate activities for the purpose of the course. In this respect, Ur (1996) claims that speaking activities are likely to have some problems for foreign language teachers and learners. Many of the classroom speaking activities which are currently in use fall at or near the communicative end of the communication continuum (Harmer, 2007). Therefore, it is safe to say that they mostly fall short of the basic requirements for teaching oral communication skills.

B. PROBLEMS WITH ORAL COMMUNICATION ACTIVITIES

Inhibition: Learners are often inhibited about trying to say things in a foreign language in the classroom because they are worried about making mistakes, fearful of criticism or losing face, or simply shy of the attention that speech attracts.

Nothing to say: Learners complain that they cannot think of anything to say: they have no motive to express themselves.

Low or uneven participation: Only one participant can talk at a time if he or she is to be heard; and in a large group this means that each one will have only very little talking time.

Use of mother tongue: In foreign language teaching classes, learners may tend to use mother tongue because it is easier, and it feels unnatural to speak to one another in a foreign language.

ATTENTION!

SPEAKING ACTIVITIES

Speaking activities in second-language learning usually involve language functions which are common in native speakers' use of the language outside the classroom. However, in most cases they differ from these 'outside' activities in that they contain features that are to make them successful classroom activities. These features are called roles, outcomes, procedures, split information, and challenges (Nation, 1989:24)

ATTENTION!

MAIN PROBLEMS FOR TEACHING ORAL COMMUNICATION

- Learners are inhibited to express what they wish to because they are worried about making mistakes.
- Learners are sometimes fearful of criticism or losing face.
- Learners are sometimes shy because of the attention.
- Learners may sometimes have no motive to express themselves.
- Learners may often tend to use their mother tongue.

BIBLIOGRAPHY

Bailey, K.M. (2005). *Practical English Language Teaching: Speaking*. New York: McGraw-Hill ESL/ELT.

Celce-MurciA) M. (2001). *Teaching English as a Second or Foreign Language* (3rd ed). USA: Heinle&Heinle.

Brown, G. and G. Yule. (1983). *Teaching the Spoken Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching.* Harlow: Pearson Longman.

Horwitz, E.K. (2008). *Becoming a Language Teacher.* Boston: Pearson.

Jones, L. (2007). *The Student-Centered Classroom.* Cambridge: Cambridge University Press.

Kayi, H. (2006). Teaching Speaking: Activities to Promote Speaking in a Second Language. Retrieved from http://iteslj.org/Articles/Kayi-Teaching Speaking.html

McDonough, J. and C. Shaw. 2003. *Materials and Methods in ELT: a teacher's guide*. Malden, MA; Oxford: Blackwell.

Nation, P.(1989). Speaking activities: five features. *ELT Journal.* 43/1.

Nunan, D. (1999). *Second Language Teaching and Learning*. Boston: Heinle and Heinle.

Nunan, D. (2003). *Practical English Language Teaching*. NY:McGraw-Hill.

Stoller, Fredericka L. (2002). Project work: A means to promote language content. In J. C. Richards and W. A. Renandya: *Methodology in language teaching: An anthology of current practice* (pp. 107-119). Cambridge: Cambridge University Press.

Thornbury, S. (2006). *How to Teach Speaking*. Horlow: Longman.

Ur, P. (1996). *A Course in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

EXPRESSION SKILLS

CHAPTER 13

Expression skills can be handled via two ways: oral expression and written expression. This chapter gives information about common oral and written expression instruments and provides some norms, conventions and recommendations.

Public speaking by means of oral presentations is a way to convey personal views or research findings to the audience. In addition, self-expression through written instruments are another crucial part of professional and academic life. These tools make knowledge conveyed and understood meaningfully, efficiently and accurately. Employers and career advisors often highlight " good communication skills" in people. The skills:

- to become more sensitive to people and events
- to recognize and acknowledge different audiences and diverse situations
- to enhance self-confidence and motivation to join serious debates or dialogues with others

will help individuals better understand issues, controversies and contribute to resolutions whether on a campus, in neighborhood or in a professional domain.

A good communicator plans strategically among many selections; what to say, how to say, how to explain or defend, how to organize the message and what tone to give this message.

Expression skills can be examined under two types; oral and written performances.

Goals and Strategies for Public Speaking

A. GOALS

Whatever your speech assignment is, two goals are important for any speech:

1. Your message should be.
2. You should establish a positive impression.

1. A CLEAR MESSAGE

- You should have a clear purpose and thesis. The purpose is your goal for the speech. The thesis is a statement of your main idea; it summarizes the basic point you want the audience to accept.
- After you finish your speech, listeners should well understand what you actually said or what you meant.
  - Determine the purpose of your speech
  - Informing
  - Persuading
  - Entertaining

ATTENTION!

A clear message can be achieved by determining your aim and informing, persuading and entertaining the listeners.

2. POSITIVE IMPRESSION

On the basis of what the speaker says and does in the speech, the speaker should positively affect the audience.

ATTENTION!

Your physical appearance, facial expressions, even your clothes influence your impression.

BIBLIOGRAPHY

Grussendorf, M.(2007). English for Presentations. Oxford University Press. Oxford.

Gallian, J. A.(2006). Advice on Giving a Good PowerPoint Presentation.Retrived 02.02.2013 from WWW.MAA.ORG/MATHHORIZONS.

Tips for Creating Effective and Interesting PowerPoint Presentations. Retreived 02.02.2013 from http://library.med.utah.edu/ed/eduservices/handouts/PowerPoint_Web/ppp-tips.pdf

Writing the Personal Statement. Retrived 02.02.2013 from http://owl.english.purdue.edu/owl/resource/642/01/

Writing your curriculum vitae (cv). METU School of Foreign Languages Academic Writing Center ODTÜ/Yabancı Diller Yüksek Okulu Akademik Yazı Merkezi. Retreived 02.02.2013 from http://www.awc.metu.edu.tr/handouts/Writing_Your_CV.pdf

Zarefsky, D.(2005). Public Speaking. Strategies for Success. Fourth Edition. Northwestern University.Pearson.

VOCABULARY

CHAPTER 14

Vocabulary is an essential building block of language. It is commonly defined as the collection of words. It is also defined as “all the words known and used by a particular person" (Cambridge Advanced Learners Dictionary). Vocabulary acquisition has been a major concern of English language learning/teaching. It is valuable in understanding oral and written communication. Therefore, this chapter is devoted to the students' vocabulary acquisition and instruction.

A. UNDERSTANDING VOCABULARY

1. WHAT IS VOCABULARY?

Vocabulary is commonly defined as:

- All the words of a language.
- The sum of words used by, understood by, or at the command of a particular person or group.
- A list of words and often phrases, usually arranged alphabetically and defined or translated; a lexicon or glossary.
- A supply of expressive means; a repertoire of communication: a dancer's vocabulary of movement. (http://www.thefreedictionary.com/vocabulary)

ATTENTION!

“…vocabulary is the glue that holds stories, ideas, and content together… making comprehension accessible for children”(Rupley, Logan, & Nichols, 1998/1999, p. 339).

2. IMPORTANCE OF VOCABULARY

Educational research shows that vocabulary strongly relates to reading comprehension, intelligence, and general ability. Vocabulary knowledge is strongly linked to academic success in general, and reading comprehension, in particular, (Anderson & Nagy, 1991). Comfortable and comprehensible reading, writing, speaking, listening are closely connected to adequate vocabulary knowledge. Baker, Simmons, & Kameenui, (1995) state that vocabulary acquisition is crucial to academic development. Not only do students need a rich body of word knowledge to succeed in basic skill areas but they also need a specialized vocabulary to learn content area material.

ATTENTION!

Communication is enhanced by knowing more words.

3. KNOWING A WORD

Knowing a word means knowing at least its form, its meaning, and its basic usage in context receptively and productively. According to Chastain (1988), the lack of needed vocabulary is the most common cause of students’ inability to say what they want to say during communication activities. Richards (1976) states that knowing a word means knowing about the word’s: frequency register; position; form; meaning-concept (knowledge about the semantic value of the word); and meaning-associations (knowledge about the word’s different meanings).

Ellis and Sinclair (1989, p. 28) propose that the aspects of ‘knowing a word’ mean:

1. to understand it when it is written and/or spoken
2. to recall it when we need it

ATTENTION!

Knowing a word requires conscious and explicit learning mechanisms whereas using a word involves mostly implicit learning and memory (Ellis, 1994).

BIBLIOGRAPHY

Aarts B. (1997). *English syntax and argumentation* (Modern Linguistics Series). New York: Palgrave Macmillan.

Anderson, R. C., and Nagy, W. E. (1991). Word meanings. In R. Barr, M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, and P.D. Pearson, *Handbook of reading research, Volume II.* (pp.690 - 724). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Baker, S. K., Simmons, D. C., and Kameenui, E. J. (1995). *Vocabulary acquisition: Synthesis of the research.* (Tech. Rep. No. 13). Eugene: University of Oregon, National Center to Improve the Tools of Educators.

Bauer, L. (1988). *Introducing linguistic morphology.* Edinburgh: Edinburgh University Press.

Blachowicz, C. L., and Fisher, P. J. (2000). Vocabulary instruction. In M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, P. D. Pearson, and R. Barr (Eds.), *Handbook of Reading Research, Vol. III.* Mahwah, NJ: Erlbaum.

Booij, G. (2005). *The grammar of words.* Oxford: OUP.

Chastain, K. (1988). *Developing second language skills.* Orlando, FL: Harcourt Brace.

Cook, V. (1997). *Inside Language*. London: Edward Arnold.

Corson, D. (1995). *Using English words*. Kluwer Academic Publishers.

Dixon, R.M.W. (1991). *A new approach to English grammar, on semantic principles.* Oxford: Clarendon Press

Ellis, G. and Sinclair, B. (1989). *Learning to learn English: a course in learner training. Cambridge:* Cambridge University Press.

Ellis, R. (1994). *The study of second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press

Gairns, R. and Redman, S.(1986). *Working with words.* Cambridge University Press.

Graves, M. F. (2000). *Reading and learning in the content areas* (2nd Ed.). Newark, NJ: Prentice-Hall.

Gu, Y. (2003). Fine brush and freehand: the vocabulary learning art of two successful Chinese EFL learners. *TESOL Quarterly* 37, 1: 73-104.

Gu, Y. and Johnson, R. K. (1996). Vocabulary learning strategies and language learning outcomes. *Language Learning* 46: 643-679.

Johnson, D. D., and Pearson, P.D. (1984). *Teaching reading vocabulary* (2nd Ed.). New York: Holt, Rinehart, and Winston.

Katamba, F. (2005). *English Words.* London and New York, Routledge.

Kortmann, B. (2005). *English Linguistics: Essentials.* Berlin: Cornelsen Verlag.

Laflamme, J. G. (1997). The effect of the multiple exposure vocabulary method and the target reading/writing strategy on test scores. *Journal of Adolescent and Adult Literacy,* 40(5), p372.

Marzano, R. J. (2004). *Building background knowledge for academic achievement: Research on what works in schools.* Alexandria, VA: ASCD.

Marzano, R. J. (2004). *Building background knowledge for academic achievement: Research on what works in schools.* Alexandria, VA: ASCD.

Nation I. S. P. (1987). *What is involved in learning a word in teaching and learning vocabulary,* (pages 29 -50) New Zealand: Victoria, University of Wellington

Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language.* Cambridge: Cambridge University Press.

Nation, I. S. P. (2005). Teaching vocabulary. *Asian EFL Journal,* 7(3), 47-54.

Pignot-Shahov, V. (2012). Measuring L2 receptive and productive vocabulary knowledge. *Language Studies Working Papers*. 4, 37-45.

Richards, J.C. (1976). The role of vocabulary teaching. *TESOL Quarterly,* 10(1): 77-89.

Rupley, W.H., Logan, J.W., and Nichols, W.D. (1999). Vocabulary instruction in a balanced reading program. *Reading Teacher,* 52(4).

Schmitt, N. (1997). Vocabulary learning strategies. In N. Schmitt and M. McCarthy (Eds.), *Vocabulary: Description, acquisition and pedagogy* (pp. 77-85). Cambridge: Cambridge University Press.

Schmitt, N. (2000). *Vocabulary in language teaching.* Cambridge, NY: Cambridge University

Shostak, J. (2002). *The value of direct and systematic vocabulary instruction. Sadlier-Oxford Professional Series,* 7. Code # 9147-9: William H. Sadlier, Inc.

Spencer, A. (1991). *Morphological theory. An introduction to word structure in Generative Grammar.* Oxford: Blackwell

Stahl, S. A., and Fairbanks, M. M. (1986). The effects of vocabulary instruction: A model based meta-analysis. *Review of Educational Research,* 56(1), 72-110.

Stekauer, P. and Lieber, R. (eds.) (2005). *Handbook on word formation*. Dordrecht: Springer.

The Partnership for Reading. (2003). Retrieved March 26, 2008, from http://www.nifl.gov/partnershipforreading/ Blachowicz and Fisher (2000).

Vacca, R. T., and Vacca, J. A. L. (2005). *Content area reading: Literacy and learning across the curriculum,* Eighth Edition. Pearson Education, Inc.

Weisler, S. and S. Milekic (2000). *Theory of language.* Cambridge, MA: MIT Press.

Zimmerman, C. B. (2009). *Word knowledge: A vocabulary teacher's handbook.* Oxford, UK: Oxford University Press.

APPROACHES AND METHODS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING - I

CHAPTER 15

This chapter is concerned with language teaching methods. From the historical perspective, language teaching has always been deemed important by all societies throughout centuries. First Latin then French, Italian and English languages became popular and learned as a foreign language for the economic, social, cultural reasons. It is possible to divide the language teaching history into three: before the methods era, methods era and post methods era (Richards and Rogers, 2009).

A. BEFORE THE METHODS ERA

1. THE GRAMMAR TRANSLATION METHOD

The reason why 19th century is considered before the methods era is that these methods used in language classes lack the approaches. In language teaching classes, the most frequently confused concepts are what is an approach, what is a method and what is a technique. Especially with the beginning of the twentieth century, these concepts came into prominence. Such concepts are differentiated from each other in the 20th century.

The most prominent method used in teaching languages was the Grammar Translation whose proponents include Plotz, Ollendorf and Meidinger. Howatt in his book, *The Empirical Evidence for the Influence of L1 in Interlanguage* (1984: 98) points out The Classical Method (Grammar translation Method) was originally associated with the teaching of Latin and – to a much lesser extent – ancient Greek.

Diane *Larsen-Freeman*, in her book *Techniques and Principles in Language Teaching* (1986:13) provides expanded descriptions of some common/typical techniques closely associated with the Grammar Translation Method.

The listing here is in summary form only.

- Translation of a Literary Passage
  (Translating target language to native language)
- Reading Comprehension Questions
  (Finding information in a passage, making inferences and relating to personal experience)
- Antonyms/Synonyms
  (Finding antonyms and synonyms for words or sets of words).
- Cognates
  (Learning spelling/sound patterns that correspond between L1 and the target language)
- Deductive Application of Rule
  (Understanding grammar rules and their exceptions, then applying them to new examples)
- Fill-in-the-blanks
  (Filling in gaps in sentences with new words or items of a particular grammar type).

ATTENTION!

The aim of teaching Latin and Greek was not to get learners to speak these languages. The aims were rather to develop:

- Logical thinking
- Intellectual capacities to attain a generally educational and civilizing effect
- An ability to read original texts in the languages concerned, at least in the better learners.

BIBLIOGRAPHY

Anthony, E. M. (1963) Approach, Method and Technique. *English Language Teaching*, 17: 63-67

Chomsky, N. (*1965*). *Aspects of the Theory of Syntax,* MA: The MIT Press, Cambridge

Finoccchiaro, M. and Brumfit, C. (1983) The Functional- Notional Approach: From Theory to Practice, New York: OUP.

Gattegno, C (1972) *Teaching Foreign Languages in Schools.* NY. Educational Solutions

Gregg, K. R. (1984): Krashen's Monitor and Occam's Razor. *Applied Linguistics* 5(2): 79-100.

Halliday, M.A.K. (1970). *A Course in Spoken English: Intonation*. Oxford: OUP.

Halliday, M.A.K. (1975). 'Talking One's Way In: A Sociolinguistic Perspective on Language and Learning'. Alan Davies (ed.) *Problems of Language and Learning.* London: Heinemann.

Howatt, A. P .R (1984) *A History of English Language Teaching.* Oxford: OUP

Hymes, D.H. (*1972)* On Communicative Competence In: J.B. Pride and J. Holmes (eds). *Sociolinguistics. Selected Readings*. Harmondsworth: Penguin

Krashen, S. & Terrell, T (1983) *The Natural Approach* . Oxford: Pergamon

Larsen_Freeman, D (1984) *Techniques and Principles in Language Teaching* Oxford: OUP

Li, D. (2001). Teachers' Perceived Difficulties in Introducing the Communicative Approach in South Korea. In D. Hall and A. Hewings (eds.) *Innovation in English Language Teaching*,. London: Routledge.

Piepho, H. E. (1981) Establishing Objectives in the Teaching of English, In C. Candlin (ed) *The Communicative Teaching of English.* London : Longman

Richards, J. and Rogers, T. (2009). *Approaches and Methods in Language Teaching*: Cambridge: CUP

Rogers, C (1961) Rogers, *On Becoming a Person*: *a Therapist's View of Psychotherapy.* Boston: Houghton Mifflin

Skinner, B. F. (1957) *Verbal Behavior.* NY: Appleton-Century-Crofts

Terrell, T(1977) A Natural Approach to Second Language Acquisition and Learning. *Modern Language Journal.*61: 325-336

Terrell, T(1982) The Natural Approach to Language Teaching. *Modern Language Journal.*66:121-132

Van Ek, J. and Alexander, L. G. (1980) *The Threshold Leve1 in English.* Oxford: Pergamon

Wilkins, D. A. (1972). *The Linguistic And Situational Content Of The Common Core in A Unit/Credit System.* Strasbourg: Council of Europe.

Wilkins, D. A. (1976). *Notional Syllabuses.* Oxford: OUP.

APPROACHES AND METHODS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING - II

CHAPTER 16

The second term for Approaches and Methods in English Language Teaching includes current foreign language teaching trends such as the constructivist approach, content-based instruction, task-based instruction, the lexical approach, problem-based teaching, multiple intelligences, whole language approach and corpus-based applications of language teaching; technology use in language classrooms, and communicative and intercultural competencies for the language learner and teacher of the globalized world.

1. CONSTRUCTIVISM

Constructivism whose originators and important contributors are Vygotsky, Piaget, Dewey, Vico, Rorty, and Bruner is a reaction to didactic approaches. Constructivism as a popular learning theory states that learning is an active, contextualized process of constructing knowledge rather than acquiring it. Knowledge is constructed based on personal experiences and environmental conditions/ influences. Learners continuously test these environmental factors through social negotiation. Each person has a different interpretation and construction of knowledge process. The learner is not a blank slate (tabula rasa) but brings past experiences and cultural factors to a situation. A common misunderstanding regarding constructivism is that instructors should never tell students anything directly but, instead, should always allow them to construct knowledge for themselves. This is actually a confusing theory of pedagogy (teaching) with a theory of knowing. Constructivism assumes that all knowledge is constructed from the learner's previous knowledge, regardless of how one is taught. Thus, even listening to a lecture involves active attempts to construct new knowledge.

Characteristics of the constructivism are shown in Table I and the characteristics of the constructivist learners are that they feel responsible for their learning, develop awareness and autonomy, set goals for learning, use strategies, accept the complexity of life, respectful to multiple perspectives and world-views, and they are open minded, task oriented, process oriented, realistic, scientific, holistic, articulate, flexible, moderate, humanistic, innovative, social, self motivated, and reflective.

Constructivism

- emphasizes learning and not teaching
- encourages and accepts learner autonomy and initiative
- sees learners as creatures of will and purpose
- thinks of learning as a process
- encourages learner inquiry
- acknowledges the critical role of experience in learning
- nurtures learners natural curiosity
- takes the learner's mental model into account
- emphasizes performance and understanding when assessing learning
- bases itself on the principles of the cognitive theory

BIBLIOGRAPHY

Bruner, J. (1966). *Toward a Theory of Instruction*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bruner, J. (1973). *Going Beyond the Information* Given. New York: Norton.

*Bygate, M., P. Skehan, M. Swain (*eds). (*2001. Researching Pedagogical Tasks: Second Language Learning, Teaching, and Assessment.* London: Pearson

Gardner, H (1983) *Frames of Mind.* NY: Basic Books

Gardner, H (1999). *Intelligence Reframed*. NY: Basic Books

Lewis, M. (1993),*The Lexical Approach: The State of ELT and The Way Forward.* Hove: Language Teaching Publications.

Lewis, M. (1997). *Implementing the Lexical Approach: Putting Theory into Practice.* Hove: Language Teaching Publications.

Marty, F. (1981). Reflections on the Use of Computers in Second Language Acquisition. *System* 9/2:85-98.

Prabhu, N. S. (1987) *Second Language Pedagogy* New York: OUP

Ravichandran, T. (2000) CALL http://home.iitk.ac.in/~trc/call.pdf retrieved on December 19, 2012

Revell, J. & Norman,S. (1997). *In Your Hands: NLP for ELT.* London. Saffire.

Richards, J & Rogers, T (2001, 2009) *Approaches and Methods in Language Teaching* . Cambridge: CUP

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Weaver, C. (1990) .*Understanding whole language: From principles to practice.* NH: Heinemann.

Wertsch, J. V. (1985) Vygotsky and The Social Formation of the Mind. MA:Harvard University Press

http://www.crlt.umich.edu retrieved on Sept, 14, 2012

http://www.qub.ac.uk/sites/CentreforExcellenceinActiveandInteractiveLearning retrieved on Sept, 14, 2012

ENGLISH TO TURKISH TRANSLATION

CHAPTER 17

A. INTRODUCTION TO TRANSLATION - I (ENGLISH TO TURKISH)

This chapter is designed to give information about translation, crucial issues in English to Turkish translation, using dictionaries in translation for different purposes such as translation of prose works, poems, idioms, fixed expressions, collocations and proverbs. In the light of this information, with the examples and questions related to topic, translation from English to Turkish will be examined in detail.

WHAT IS TRANSLATION?

Translation is a different form of idea or opinion in the course of making something comprehensible which should be based on a suitable comment. Translation can also be defined as transference from one language into another. In short, it is based on the processes of comprehension, explanation and comment. Indeed, the problem in every translation is the result of another perspective of human beings in the sense of comprehension. For translators, there are always two different worlds: the world of the source language (SL) and the world of the target language (TL). Furthermore, it is necessary for translators to have the knowledge of languages perfectly but also their cultures and historical background as well. Being aware of the target culture enables the translators to seize or grasp the language more perfectly than those who do not encounter or do not have any chance to observe the culture of the target language.

ATTENTION!

Translation can be defined as the process of transferring written text from one language into another.

Looking retrospectively, translation has always been regarded as a secondary field or having a low status. In every period, there are different approaches towards this discipline. Sometimes, those who wish to translate or try to convey his/her emotions by using translation methods have been exposed to some problems. This undesirable and unjustified fact is particularly related to sacred texts such as the translation of Quran and Bible because, the translation of Quran and Bible or any other religious texts needs a meticulous study and it is also believed that as they are holy books, they are untranslatable. Throughout the history, translation has usually had a low status and the real reason for this fact is the fear of the disruption or impairment of the original text. Gradually, more and more people get to look at the translation process a little bit favourably, especially in the Renaissance, the period of revival in all senses, and in other subsequent periods.

ATTENTION!

Translators should pay attention to the grammatical and lexical parts of both source language and target language. Thus, they are intertwined with each other.

Up to that time, there have been many definitions made by researchers interested in the translation/translating of the texts. In the following paragraph, some of them are shown. In its simplest definition, translation is the transfer of a text in Language A into an equivalent text in Language B. If you look up the word “translate” in different dictionaries, you will see such kinds of definitions as follows:

- to turn into one’s own or another language (Merriam – Webster)
- to change words into a different language (Cambridge Advanced Learner’s Dictionary)

BIBLIOGRAPHY

Aksan, D. (2003). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 2nd Baskı, Türk Dil Kurumu: 439, Ankara

Bassnett, S. (2002). *Translation Studies*. 3rd Ed. London, UK: Routledge

Catford, J. (1965). *A Linguistic Theory of Translation.* London: Oxford University Press. Retrieved from http://tr.scribd.com/doc/80596798/A-Linguistic-Theory-of-Translation

Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Jakobson, R. (1959). *'On Linguistic Aspects of Translation'*, in R.A. Brower (ed.), *On Translation*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, pp. 232–9. Retrieved from http://www.stanford.edu/~eckert/PDF/jakobson.pdf

Köksal, D. (2008). *Çeviri Eğitimi: Kuram ve Uygulama*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Lopez, A. (2008). *Statistical machine translation*.ACM Comput.Surv., 40, 3, Article 8 (August 2008), 49 pages DOI = 10.1145/1380584.1380586 http://doi.acm.org/10.1145/1380584.1380586

Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation.* Hertfordshire: Prentice Hall.

Newmark, P. (1991). *About Translation: Multilingual Matters*. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters Ltd. Retrieved from http://www.google.com/search?q=About+Translation%3A+Multilingual+Matters&btnG=Kitaplar%C4%B1+Ara&tbm=bks&tbo=1&hl=tr

Nida, E.A. (1964). *Towards a Science of Translating*. Leiden: E.J.Brill. Retrieved fromhttp://books.google.com.tr/books/about/Toward_a_Science_of_Translating.html?id=Ys UAAAAIAAJ&redir_esc=y

TURKISH TO ENGLISH TRANSLATION

CHAPTER 18

A. INTRODUCTION TO TRANSLATION - II (TURKISH TO ENGLISH)

Translation is the replacement of an original text in one language with another text in the target one. In other words, translation is the production of a version of a text in one language in the target one. Translation is sometimes from other languages into the translator's native language or vice-versa. However, translators are naturally faced with a variety of challenges. For instance, while translating literature, poetry, songs and similar material, translator should be familiar with not only the structure of two languages but also with the culture of people who speak them. Wilhelm von Humboldt (1767–1835) notes the language is the reflection of culture. Therefore, each language describes the world in a different way. In short, translation should be read as though it were written originally in the target language. Hard as it is, it is not impossible.

The nature of translation resembles the nature of language. That is to say, language and translation are both for communication. The function of translation is, in fact, transferring a statement from one culture to another as well as evaluating the functions of the original and the translated message.

Sometimes, the term "translation" also refers to summarizing or paraphrasing. These activities could be similar to translation at first sight in that they replace a message that already exists. However, they are, of course, different from one another because they do produce a new version but reduce a text to its essential parts.

ATTENTION!

Translation is an exchange of linguistic and cultural components between two different languages and cultures.

TYPES OF TRANSLATION

The term translation refers to oral translation and the written translation. Oral translation, sometimes called simultaneous translation, is more difficult than the latter one in that, in the latter one, there is time to think whereas readiness is necessary in the former one. In other words, you can think for a while before translation, and even you can check and change the translation. However, in the second one, translator has no chance to change.

Translation can be either free or exact. As for the free one, translator does not have to translate the source text word by word, with the knowledge of grammar and vocabulary. Free translation can sometimes be called summary translation or paraphrasing. In exact translation, translator should depend on the original text and meaning. S/he cannot ignore any notion within the text.

Jakobson (1959, p. 233) divided translation into three subtitles: Intralingual, interlingual and intersemiotic.

Intralingual translation: It is the interpretation of verbal signs via other signs of the same language. For instance, synonyms are used to interpret the text.

BIBLIOGRAPHY

Aksan, D. (2003), *Her Yönüyle Dil: Ana çizgileriyle Dilbilim*, 2nd Edition, Türk Dil Kurumu: 439, Ankara

Bassnett, S. (2002). *Translation Studies.*3rd Ed. London, UK: Routledge

Catford, J. (1965). *A Linguistic Theory of Translation.* London: Oxford University Press.

Retrieved from http://tr.scribd.com/doc/80596798/A-Linguistic-Theory-of-Translation

Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin Dili. İstanbul*: Yapı KrediYayınları.

Jakobson, R. (1959). *'On Linguistic Aspects of Translation*', in R.A. Brower (ed.), *On Translation* . Cambridge, Mass.: Harvard University Press, pp. 232–9. Retrieved from http://www.stanford.edu/~eckert/PDF/jakobson.pdf

Köksal, D. (2008). *Çeviri Eğitimi: Kuram ve Uygulama,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Lopez, A. (2008). *Statistical machine translation*. ACM Comput. Surv., 40, 3, Article 8 (August 2008), 49 pages DOI = 10.1145/1380584.1380586 http://doi.acm.org/10.1145 /1380584.1380586

Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation.* Hertfordshire: PrenticeHall.

Newmark, P. (1991). *About Translation: Multilingual Matters*. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters Ltd.Retrieved from http://www.google.com/search?q =About+Translation%3A+Multilingual+Matters&btnG=Kitaplar%C4%B1+Ara&tbm=b ks&tbo=1&hl=tr

Nida, E.A. (1964). *Towards a Science of Translating.* Leiden: E.J.Brill. Retrieved from http://books.google.com.tr/books/about/Toward_a_Science_of_Translating. html?id=YsUAAAAIAAJ&redir_esc=y

Saberian, N. & Fotovatnia, Z. (2011). *Idiom Taxonomies and Idiom Comprehension: Implications for English Teachers, Theory and Practice in Language Studies*, Vol. 1, No. 9, pp. 1231-1235, Academy Publisher

Said, M.(1994).*Socio-cultural Problems in the Translation of Indonesian Poems into English* (A Case Study on "On Foreign Shores").Unpublished Thesis. IKIP Malang.

TEACHING ENGLISH TO YOUNG LEARNERS

CHAPTER 19

This chapter is concerned with the differences between young learners (K-6) and learners at other ages (in terms of learning of language structures, skills and sub-skills), misconceptions about young learners; learner styles (e.g.: visual, auditory, kinesthetic) and strategies (e.g.: meta cognitive, cognitive, socio affective) of young learners; activities (e.g.: puzzles, stories and games, simulations) and audio visual aids (e.g.: pictures, realia, cartoons, puppets, songs) for the teaching of vocabulary, language skills and structures; selecting and sequencing teaching points and adapting and evaluating materials according to the cognitive and affective development and language level of the learners; classroom management techniques necessary for young learner classrooms along with the young learner (K-6) course syllabuses (e.g.: story-based, content-based, theme-based, task-based), effective use of child literature within a chosen syllabus; video recordings of young learner classrooms with reference to classroom management, presentation of language and practice.

People keep wondering how children and youngsters speak more than one language with ease. We simply have to meet young kids from one of the non-English speaking countries and we realize how many of them are able to converse in two or three languages besides their mother tongue. There is nothing strange about it, though.

It is a proven fact that assimilative capacity of the human mind is the greatest when we are young. Language skills of children depend upon their exposure to various languages. The British philosopher J. S. Mill started to learn Greek at the age of three. In some countries, children are exposed to multiple languages automatically. In countries like India there is a national language, a regional language (mostly mother tongue) and English as medium of instruction in schools. The early exposure to multiple languages enables them to learn multiple languages with ease.

A two-year-old child is capable of gathering words at a very rapid speed. This period continues for another one year. If you let your child play with toys like flashcards that use a foreign language the child will quickly assimilate foreign words in his memory. Initially, the child may not know the distinction but if he keeps on using them he commits them to memory and can recall it when he starts studying the language formally.

Adults learn a new language differently. We all know that it takes some time to learn new things. The older we grow the more difficult it becomes to learn a new language. It also takes a lot of commitment to learn and apply it to normal daily activities. For adults there are different methods for teaching foreign languages. Some languages are easy to learn while some can be quite intricate. It also depends upon your mother tongue. For example, if your native language is English you will find it easier to learn a Germanic language such as Dutch. Learning Chinese, on the other hand, will definitely be a different ball game altogether and comparatively much more difficult.

ATTENTION!

This is easily observed in children in bilingual homes. Such children pick up both languages reflexively and even at kindergarten age are normally at ease with the languages of both the parents. In some non-English speaking countries, children are exposed to their native language as well as English because it is all over the place: in media, video games, toys, Internet and on signboards on roads.

ATTENTION!

Adults are motivated to learn intrinsically and extrinsically The problem is they may not be motivated to learn what we want to teach them, hence the importance to develop “a need to know” as a basic ingredient of adult training. Children, on the other hand, are intrinsically motivated.

A. GENERAL DIFFERENCES BETWEEN CHILDREN AND ADULTS

1. MEMORY AND ATTENTION SPAN

Acquiring skills or knowledge depends largely on your ability to memorize. It is an established fact that the human mind tends to store events or images that have an impact

BIBLIOGRAPHY

Bruner, J. (1966) *Toward a theory of instruction.* MA: Harvard

Brumfit, C. and *Carter*, R. A. (eds) (*1986*) *Literature and language teaching*, Oxford : OUP

Brumfit, C. J., *Moon*, J. & *Tongue*, R. (Eds.). (*1991*).*Teaching english to young children.* Essex: Longman

Carter, R. & M. N. Long. (1991). *Teaching Literature*. New York: Longman.

Chamot, A. U., & El-Dinary, P. B. (1999). Children's learning strategies in language immersion classrooms.*The Modern Language Journal, 83,* 319-338.

Dulay, H., Burt, M. & Krashen,S (1982). *Language Two*. New York: OUP

Ellis, R (1994) *The theory of second language acquisition.* Oxford: OUP

Ellis, G. & J. Brewster. (1991). *The storytelling handbook for primary teachers.* NY: Penguin

Kennedy, C. & J. Jarvis. (1991). *Ideas and issues in primary ELT.* Hong Kong: Nelson.

O'Malley, J. M. & *Chamot*, A. U. (*1990*). *Learning strategies in second language acquisition.* Cambridge: Cambridge University Press

Oxford, R (1990) *Language learning strategies.* Essex: Longman

Scott W. A. & *Ytreberg* L. (1990) *Teaching English to children.* Essex: Longman

SPECIALIZED TEACHING METHODS - I

CHAPTER 20

A. UNDERSTANDING LANGUAGE LEARNERS' NEEDS

1. WHY IS IT IMPORTANT TO UNDERSTAND THE NEEDS OF LANGUAGE LEARNERS?

The development of important language-related competencies such as speaking, listening, reading and writing should be fostered in an environment that integrates instruction in basic language skills with the development of higher-order cognitive skills, including reasoning and problem-solving (Ortiz & Wilkinson, 1991). As Ortiz (2001) points out, language teachers should have the ability to draw on students' prior knowledge, to review and reinforce previously-learned concepts, to connect the language teaching curriculum with other aspects of their learning and their daily lives, and to provide them with individualized guidance and support.

However, each language learner comes from a different range of experiences. For instance, some students may be academically proficient in their mother tongue, performing at or above their grade level in reading or writing; while others may struggle with learning tasks even in their native language. Some come from supportive environments that encourage learning and literacy, while others have little incentive to succeed (Rieger & McGrail, 2006). Furthermore, motivations and reasons for learning a foreign language are highly diverse; while one learner's goal may be to communicate with business contacts or customers, another may be planning to live or study abroad, and yet another may simply intend to fulfil an academic requirement or prepare for a standardized exam. All of these factors affect the needs of language learners and should be considered in developing the most suitable approach to instruction.

ATTENTION!

How might the approach of a language teacher who is instructing a class of high school students studying for university placement exams differ from one who is working with adult learners preparing for a career in the tourism industry?

What factors might the teacher consider when formulating a lesson plan?

2. TYPES OF LANGUAGE LEARNING NEEDS

It can be argued that the needs of language learners are infinitely diverse, as each learner has his or her own motivation and rationale for engaging in foreign language study. Van Avermaet and Gysen (2006) explain that "needs are learner- or group-specific, in that they are tied to local contexts and may change over time" (p. 4). However, in order to serve the practical purposes of language education, these needs are generally "reclustered into a workable number of needs profiles" (p. 4). Until the 1970s, the needs of language learners were normally determined by individuals other than the learners themselves. However, as learning in general has been refocused in favor of a student-centered, rather than a teacher-centered instructional paradigm, language learning goals have been re-interpreted, and the views of the learners have increasingly been taken into account. Thus, in distinguishing various needs profiles, educators have begun to differentiate between *objective* and *subjective* needs.

As Van Avermaet and Gysen (2006) point out, learners may have strong preferences concerning what they believe they should learn and how they should be taught, and these often differ greatly from a more objective, external interpretation of their needs.

ATTENTION!

Objective versus subjective needs

Learning needs which can be discerned through analysis of observable characteristics such as personality traits, learning style, level of proficiency and prior experience are referred to as objective needs. On the other hand, subjective needs are those which are perceived by learners themselves; for example, what they want to learn in terms of language skills, as well as how they want to learn (Van Avermaet & Gysen, 2006).

BIBLIOGRAPHY

Bloom, B. S. (Ed.). (1956). *Taxonomy of education objectives: Handbook I: Cognitive domain,* New York, NY: David McKay.

Casper, A. N. (2003). Needs analysis. In *TESOL volunteers and service learning.* Retrieved from http://linguistics.byu.edu/resources/volunteers/TESOLBYU_NeedsAnalysis.htm

Comfort, J., Revell, R., Simpson, I., Stott, T., & Utley, D. (1994). *English for the telecommunications industry*. Oxford: England: Oxford University Press.

Council of Europe (CoE). (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Council of Europe (CoE). (2011). *Intercultural experience and awareness: European language portfolio templates and resources language biography*. Strasbourg, France: Author.

Çelik, S. (2013). Plurilingualism, pluriculturalism, and the *CEFR*: Are Turkey's foreign language objectives reflected in classroom instruction? *Procedia Social and Behavioral Sciences, 70*, 1872-1879.

Davis, B. G. (1993). *Tools for teaching.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Eberly Center for Teaching Excellence. (n. d.). Plan your course content and schedule. In *Carnegie Mellon.* Retrieved from http://www.cmu.edu/teaching/designteach/design/contentschedule.html

Fink, L. D. (2003). *Creating significant learning experiences: An integrated approach to designing college courses*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Milkova, S. (2011). Strategies for effective lesson planning. In *Center for Research on Learning and Teaching*. Retrieved from http://www.crlt.umich.edu/gsis/P2_5.php

Mirici, İ. H. (2008). Development and validation process of a European language portfolio model for young learners. *The Turkish Online Journal of Distance Education, 9*(2), 26-34.

Ohio Department of Education. (2010). *Ohio English language proficiency standards for limited English proficient students.* Retrieved from http://education.ohio.gov/GD/Templates/Pages/ODE/ODEDetail.aspx?page=3&TopicRelationID=500&ContentID=6621&Content=133989

Ortiz, A. A., & Wilkinson, C. Y. (1991). Assessment and intervention mode for the bilingual exceptional student (AIM for the BESt). *Teacher Education and Special Education, 14,* 35-42.

Oshima, A., & Hogue, A. (1983). *Writing academic English*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley.

Parkes, J., & Harris, M. B. (2002). The purposes of a syllabus. *College Teaching*, *50*(2), 55-61.

Prabhu, N. S. (1987). *Second language pedagogy*. Oxford, England: Oxford University Press.

Rieger, A., & McGrail, E. (2006). *Understanding English language learners' needs and the language acquisition process: Two teacher educators' perspectives* (Research report). Retrieved from National Institute for Urban School Improvement website: https://www.google.com/search?q=understanding+ell&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:en-US:official&client=firefox-a

Scriffiny, P. L. (2008). Seven reasons for standards-based grading. *Expecting Excellence, 66*(2), 70-74.

Tips for Writing Objectives. (n. d.). Retrieved from http://www.okbu.edu/academics/natsci/ed/398/objectives.htm

Tomlinson, C. A. (2000). Reconcilable differences? Standards-based teaching and differentiation. *How to Differentiate Instruction, 58*(1), 6-11.

Van Avermaet, P., & Gysen, S. (2006). From needs to tasks: Language learning needs in a task-based perspective. In K. Van den Branden (Ed.), *Task-based language education* (pp. 17-46). Cambridge, England: Cambridge University Press

Waller, K. V. (2008). *Writing instructional objectives.* Retrieved from *www.naacls.org/docs/announcement/writing-objectives.pdf*

Watcyn-Jones, P. (1979). *Impact: English for social interaction.* Hammondsworth, England: Penguin.

Woolvard, B. E., & Anderson, V. J. (1998). *Effective grading: A tool for learning and assessment.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

SPECIALIZED TEACHING METHODS - II

CHAPTER 21

A. CLASSROOM-BASED RESEARCH/ACTION RESEARCH

Classroom based research, also referred to as teacher-centered research or action research, offers language instructors a formalized means to observe their own and their students' behavior, reflect on their practice, and identify and devise potential solutions for problem areas. Unlike more informal reflective activities, teacher research allows classroom practitioners to document their observations and report on their research findings according to the recognized standards of educational research (Ferrance, 2000).

Why Conduct Action Research?

Engaging in classroom-based research allows teachers to become proactive, rather than reactive, reaching out for solutions to issues related to their practice instead of relying on others to provide the solutions for them. By doing so, teachers are able to generate their own knowledge and incorporate it into their instructional practice, as well as contributing useful information to their field (Teacher Leadership Today, 2007).

General Procedure for Carrying out Action Research

Step 1: Choose a research question. This question (and any subsidiary questions) should be specific, answerable, and lead to significant information on a given aspect of teaching or learning. Reflective teachers often observe behaviors in their classroom that raise questions about their practice or about their students' learning. Keeping track of such questions in a teaching journal can be a good place to start. In choosing a research question, teachers should be sure that it is not too general. For instance, asking *"Why don't my students complete their homework assignments on time?"* is too broad in its scope; greater focus is needed. On the other hand, asking *"How can I increase my students' out-of-class engagement with English through the use of Internet technology?"* can be explored effectively and can lead to positive change in teachers' classroom practice.

Step 2: Determine what type of information is needed to answer the research question and what method is most appropriate for collecting it. Data for classroom research may be collected through classroom observations recorded in a teacher journal; via student interviews; or through questionnaires or testing, according to conventional educational research practice.

Step 3: Analyze the data. Interview data may be interpreted according to qualitative research methods, while survey data may be analyzed using appropriate statistical calculations or through use of a statistical software package.

Step 4: Organize the data and write up the research and findings. The research report may be kept for reference in a teacher's individual practice, shared with colleagues, or disseminated to a wider audience through presentations or publication in an educational research journal.

ATTENTION!

Basic procedure for conducting action research:

1. Choose a research question.
2. Determine what type of data is needed and the best way to collect it.
3. Analyze the data.
4. Organize the data and write a report of the findings.
5. Consider the results in future practice.

BIBLIOGRAPHY

Blanco-Iglesias, S., & Broner, M. (1998). *Methodological and ethical issues in classroom-based research* (CARLA Working Paper No. 6). Minneapolis, MN: Center for Advanced Research on Language Acquisition. Retrieved from http://www.carla.umn.edu/resources/working-papers/

Brown, H. D. (2001). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy* (2nd ed.). New York: Addison Wesley Longman.

Chamot, A., Barnhardt, S., & Dirstine, S. (1998). *Conducting action research in the foreign language classroom.* Retrieved from National Capital Language Resource Center website *nclrc.org/about_teaching/reports.../conducting_action_research.pdf*

Chan, Y.C. (2008). Elementary school EFL teachers' beliefs and practices of multiple assessments. *Reflections on English Language Teaching, 7*(1), 37-62.

Council of Europe (CoE). (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Council of Europe (CoE). (2011). *Intercultural experience and awareness: European language portfolio templates and resources language biography*. Strasbourg, France: Author.

Ferrance, E. (2000). *Action research.* Retrieved from LAB at Brown University website: http://www.lab.brown.edu/pubs/themes_ed/act_research.pdf

Fiorito, L. (2005). *Teaching English for specific purposes.* Retrieved from http://www.usingenglish.com/articles/teaching-english-for-specific-purposes-esp.html

Grabe, W., & Stoller, F. L. (1997). Content-based instruction: Research foundations. In M. A. Snow & D. M. Brinton (Eds.), *The content-based classroom: Perspectives on integrating language and content* (pp. 5–21). New York, NY: Longman.

Kelly, G. (2006). *How to teach pronunciation.* London, England: Pearson Education.

Kuehn, P. (2012, February). Difficulties in EFL learning: Interference from the student's native language [Web log post]. Retrieved from http://paulkuehn.hubpages.com/hub/Difficulties-In-EFL-Learning-Interference-From-The-Students-Native-Language

Maniruzzaman, M. (2010). *Learning EFL by Bengali speaking learners: Major linguistic problems and possible solutions.* GRIN Verlag: Norderstedt, Germany.

Nunan, D. (2004). *Task-based language teaching.* Cambridge, England: Cambridge University Press.

Ortiz, A. A., & Wilkinson, C. Y. (1991). Assessment and intervention mode for the bilingual exceptional student (AIM for the BESt). *Teacher Education and Special Education, 14,* 35-42.

Oscarsson, M. (1997). Self-assessment of foreign and second language proficiency. *The Encyclopedia of Language and Education, 7,* 175-187.

What is PBL? (n. d.). In *Project-based learning for the 21st century.* Retrieved from http://www.bie.org/index.php/site/PBL/web_resources/

Rabab'ah, G. (2005). Communication problems facing Arab learners of English. *Journal of Language and Learning, 3*(1), 180-197.

Stirling, J. (2003). *Remedial spelling in EFL.* Retrieved from http://www.elgweb.net/spelling_article.html Teacher Leadership Today. (2007, June 24). Why should teachers conduct research? [Web log post]. Retrieved from http://teacherleaders.typepad.com/teacher_leadership_today/2007/06/why-should-teac.html

Teachers of English to Speakers of Other Languages (TESOL). (1998). *Managing the assessment process*. Alexandria, VA: Author.

TEACHING LANGUAGE SKILLS - I

CHAPTER 22

A. TEACHING LISTENING

1. DEFINITIONS OF TERMS

Active listening: In language teaching, a procedure for teaching listening in which students show their understanding of what a speaker says by repeating (often in other words) what the speaker has said or by responding in other ways to show comprehension.

Bottom-up processing: Bottom-up processing, makes use of the information present in the input to achieve higher level meaning. The bottom-up approach sees comprehension as a matter of listeners first decoding (or understanding) the smallest elements of what they hear.

Interactive processing: A type of processing combining both top-down and bottom-up processing. The meanings of words and sentences in a text (bottom-up-processing) and the experiences, background information, and predictions that the reader brought to the text by a language user (top-down processing) are both used together.

Listening capacity: It refers to an informal measure of one's ability to understand or comprehend spoken language in context.

Minimal pairs: Minimal pairs are two words that differ in only one sound. For example, *bat* and *pat* are minimal pairs. Working with minimal pairs is believed to enhance our phonological awareness.

Phonological awareness: It refers to the ability to listen and think about the entire range of sounds that occur in a world. Children who can segment words and listen to isolated sounds have developed phonological awareness. Syllable clapping is one of the activities that can help students to develop their phonological awareness. Teacher breaks words into syllables and into separate words and chants the words while he/she clap them in syllables.

Top-down processing: Top-down processing, makes use of "higher level", non-sensory information to predict or interpret "lower level" information that is present in the data. For the listening skill, it refers to the use of background knowledge in understanding the meaning of the message.

Far from passively receiving and recording aural input, listeners actively involve themselves in the interpretation of what they hear, bringing their own background knowledge and linguistic knowledge to bear on the information contained in the aural text. Not all listening is the same; casual greetings, for example, require a different sort of listening capability than do academic lectures. Language learning requires intentional listening that employs strategies for identifying sounds and making meaning from them.

2. DEFINITION OF LISTENING

Listening is a process that contains three important steps; receiving, attending and assigning meaning. In the receiving step, listeners receive stimuli (aural stimuli or visual stimuli or both). In the second step, listeners, listeners attend to the speaker's message. In the last step, listeners assign meaning to the message that s/he has attended to.

ATTENTION!

Reading and listening are called receptive skills while speaking and writing are known as productive skills. When a person listens or reads he/she extracts information but when he/she writes or speaks his or her ***produced texts*** must be extracted by others.

ATTENTION!

Hearing vs. Listening

Hearing refers to the actual perception of sound. Listening, on the other hand, refers to giving attention and meaning to the sound perceived.

ATTENTION!

Responding to the message is not included in the listening process since responding occurs in another communication process.

BIBLIOGRAPHY

Cameron, L. (2005). *Teaching languages to young learners*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Çubukçu, F. (2012). *Teaching Skills: From Theory to Practice*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

Gürsoy, E. & Arıkan, A. (2012). *Teaching English to Young Learners: An Activity-Based Guide for Prospective Teachers*. Ankara: Eğiten Kitap.

Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. London: Longman.

Larsen- Freeman, D. (2000). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.

Linse, C. T. (2005). *Practical English language teaching: Young learners*. United States: McGraw-Hill Publishing.

Richards, J. C., Rodgers, T. S. (2006). *Approaches and methods in Language Teaching*. United States: Cambridge University Press.

Websites:

http://esl.about.com/cs/teachingtechnique/a/a_teachgrammar.htm

http://esl.about.com/od/pronunciationlessonplans/Pronunciation_Lesson_Plans_for_English_Learners_at_All_Levels.htm

http://learnenglish.britishcouncil.org/en/grammar-and-vocabulary

http://people.bu.edu/jpettigr/Artilces_and_Presentations/Vocabulary.htm

http://www.eslflow.com/pronunciationlessonplans.html

http://www.nclrc.org/essentials/grammar/grindex.htm

http://www.nclrc.org/essentials/listening/liindex.htm

http://www.oxfordtefl.com/specialised-courses/teaching-pronunciation/

http://www.readingrockets.org/article/9943/

http://www3.telus.net/linguisticsissues/teachingvocabulary.html

http://www.teachingenglish.org.uk/activities

TEST WITH SOLUTIONS

1. Which of the following matches is correct?

A) Listening- receptive skill
B) Reading- productive skill
C) Speaking- receptive skill
D) Writing- receptive skill
E) Integration of skills- receptive skill

Solution 1: When a person listens or reads he/she extracts information which makes him/her rather receptive. But when he/she writes or speaks his or her produced texts must be extracted by others because by speaking and writing one produces texts. Thus, reading and listening are called receptive skills while speaking and writing are known as productive skills. In this sense, the options B, C, D and E are not correct. The correct answer is A.

Correct option is "A"

2. Which of the following is not an audio material?

A) Audio cassettes B) Records
C) Teacher D) Web blogs
E) Podcasts

Solution 2: Audio cassettes, records and podcasts are common audio materials frequently used in foreign language classrooms. Teacher is also regarded as an audio material since he/she provides comprehensible input for language learners. Web blogs, however, is not an audio material. On the contrary, web blogs can be used for developing the reading or writing skills. Therefore, the correct answer is D.

Correct option is "D"

3. Which of the speaking activity does not have communicative purposes?

A) Storytelling B) Role-play
C) Discussion D) Simulation
E) Prepared talks

Solution 3: The activities in the options B, C, D and E are communicative speaking activities. They provide language learners opportunities to produce the target language in classroom environment. However, storytelling is not a communicative activity since it is generally used for developing the listening skill or pronunciation through reading aloud. Therefore, the correct answer is A.

Correct option is "A"

4. Which of the following does not directly affect efficiency of spoken utterances?

A) Pronunciation
B) Fluency and accuracy
C) Intonation
D) Punctuation
E) Language processing

Solution 4: Pronunciation aims to improve language learners' abilities in speaking as well as their comprehension and intelligibility. Intonation is about raising or lowering the pitch of our voice while speaking. Fluency and accuracy are directly related to speaking since they refer to the ability to produce correct written and/or spoken language with ease and without having comprehension difficulties and communication breakdown. In addition, language processing means to put language items into correct order, and thus it is significant while uttering spoken discourse in a foreign language. However, punctuation is the use of graphic marks such as commas, semicolons, dashes and periods to clarify meaning in written sentences. Therefore, the correct answer is D.

Correct option is "D"

5. Which of the following is not one the features of students that teachers need to consider while recommending vocabulary learning strategies to learners?

A) Proficiency levels
B) Purposes in learning
C) Learners' characteristics
D) Motivational levels
E) Reliable instructions given by teachers

Alan Bilgisi Yayınları

TEACHING LANGUAGE SKILLS - II

CHAPTER 23

A. TEACHING READING

Traditionally, as was the case in the Grammar Translation Method, the purpose of learning a foreign language was to read, understand, and then translate the literary work written in that language. Thus, in language teaching, reading materials have traditionally been chosen from literary texts that represent "higher" forms of the cultures of native speakers such as the British or American. Language learners were expected to learn the target language through studying its vocabulary, grammar and sentence structure while reading a specific literary text, not by actually reading various texts.

The communicative approach to language teaching, on the other hand, has given language teachers a different understanding of the role of reading in the language classroom and the types of texts that can be used in teaching. When the goal of reading instruction is communicative, everyday materials such as train schedules, newspaper articles, brochures, magazines, even web sites become suitable classroom materials since reading such materials promotes communicative use of the target language, and therefore leads to faster development in foreign language learning. Instruction in reading and reading practice thus is one of the essential parts of language teaching regardless of proficiency levels.

ATTENTION!

When the goal of reading instruction is communicative, everyday materials such as train schedules, newspaper articles, brochures, magazines, even web sites become suitable classroom materials since reading such materials promotes communicative use of the target language, and therefore leads to faster development in foreign language learning.

1. WHAT IS READING?

Reading can simply be described as an activity or skill for understanding written words. However, it is a bit more complicated since it involves decoding, comprehending and interpreting.

Decoding: It is the process of trying to understand the meaning of a word, phrase, or sentence. It is the first step in reading. Decoding process includes recognition of written symbols that form words.

Comprehension: It is the identification of the intended meaning of written communication. Decoding and recognizing written symbols are not enough to claim that reading is achieved. Reading requires a high level of understanding the meaning, comprehension in other words. Comprehension depends on various items such reader, genre of the text, the topic of the text etc. Therefore, a well-planned reading instruction is significant for analyzing the written texts.

Interpretation: It is the complementary part of the reading process that includes making sense of the text through critical thinking and analysis. Although comprehension of a chunk of a language is more or less similar in many readers, interpretation differs from one person to another often because of the reader's aims, background knowledge, and ideology.

When encountering a topic in reading, the reader activates the schema for that topic and makes use of it to anticipate, infer, and make different kinds of judgments and decisions about it. In other words, learners' schema is activated in order to receive

BIBLIOGRAPHY

Cameron, L. (2005). Teaching languages to young learners. United Kingdom: Cambridge University Press.

Çubukçu, F. (2012). Teaching Skills: From Theory to Practice. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

Gürsoy, E. & Arıkan, A. (2012). Teaching English to Young Learners: An Activity-Based Guide for Prospective Teachers. Ankara: Eğiten Kitap.

Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching. London: Longman.

Larsen- Freeman, D. (2000). Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford: Oxford University Press.

Linse, C. T. (2005). Practical English language teaching: Young learners. United States: McGraw-Hill Publishing.

Richards, J. C., Rodgers, T. S. (2006). Approaches and methods in Language Teaching. United States: Cambridge University Press.

Websites:

http://nadabs.tripod.com/writing/

http://teacher.scholastic.com/professional/teachwriting/

http://www.nclrc.org/essentials/reading/reindex.htm

http://www.readingresource.net/teachingreadingcomprehension.html

http://www.teachingenglish.org.uk/activities

LANGUAGE TEACHING MATERIALS ADAPTATION AND DEVELOPMENT

CHAPTER 24

A. LEARNING MATERIALS

A learning material is anything which is used by teachers or learners to facilitate the learning of a language. However, in order for something to be called an instructional material, it has to be planned and used with a pedagogical purpose.

Authentic Materials vs. Instructional Materials

Before giving detailed information about the role material use in language teaching and learning, it would be useful to identify the differences between authentic materials and instructional material.

Authentic Materials

In language teaching, the use of materials that were not originally developed for pedagogical purposes, such as the use of magazines, newspapers, advertisements, news reports, maps, menus, or songs. Such materials are often thought to contain more realistic and natural examples of language use than those found in textbooks and other specially developed teaching materials.

Instructional Materials

Instructional materials are educational resources that are specifically designed and used to improve learners' abilities, knowledge and skills so as to monitor their assimilation of information and to contribute to their overall development and upbringing.

Materials can be:

- course books and workbooks,
- songs, videos and DVDs,
- e-mails and online pieces,
- websites such as Google, YouTube,
- dictionaries, grammar books,
- newspapers, story books and comics,
- photocopied exercises,
- real-life objects or situations such as food packages, photographs, lectures by speakers,
- instructions given by a teacher.

ATTENTION!

A material can be anything which is used to increase the learners' knowledge and/or experience of the language.

BIBLIOGRAPHY

Cuningsworth, A. (1995). *Choosing Your Coursebook*. Oxford: Heinemann Publications.

Grant, N. (1987). *Making the Most of Your Textbook*. London: Longman.

Harmer J. (2001). *The Practice of English Language Teaching*. London: Longman.

Harmer J. (2001). *How to Teach English*. London: Longman.

McDonough, J., & Shaw, C. (2003). *Materials and Methods in ELT*. Oxford: Blackwell.

Preparing ESL-Friendly Worksheets and Tests. http://esl.fis.edu/teachers/support/tests.htm

Sheldon, L. E. (1987). *ELT Textbooks and Materials: Problems in Evaluation and Development.* London: Modern English Publications and the British Council.

Tomlinson, B. (2008). *English Language Learning Materials: Critical Review.* London: Continuum Press.

Ur, P. (2009). *A Course in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

TESTING AND EVALUATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

CHAPTER 25

A. DEFINITIONS OF TEST, MEASUREMENT AND EVALUATION

Throughout history people have been engaged in different kinds of measurement and evaluation. It is particularly important in education since teachers want to see the progress of their students, their own success as teachers and also they want to make changes in their existing instructional programs and methods, techniques, etc. Teachers always want to know how much their students have progressed. Also the government and private sectors are interested in having information about students' abilities. In short, students, teachers, administrators, and parents all work toward achieving educational goals. Therefore, in order to make decisions, we need measurement and evaluation.

In education, testing gives us an idea on how much a person has learned. Taking a test means being involved in a kind of measurement. Measurement is an on-going process during which teachers try to observe student progress, both formally and informally over time. Test is a narrower term than measurement and evaluation. A test includes a set of questions to be answered. The teacher gets a measure (a numerical value) by looking at the answers the student has given. Measurement is a broader term, which can be done by using methods other than giving a test; such as, observing, giving questionnaires, oral interviews, portfolios, etc. The last one, evaluation requires having aims or objectives in mind. In evaluation we collect information from different resources; such as, students' work, exam scores, end of course feedback forms, teachers' reflections, etc., and make judgements about the program with the aim to improve it and suggest changes for the future. Evaluation also requires looking at the same result from different points of view. For example, although two students from two different schools get more or less the same results, we might evaluate them differently, taking into consideration each context separately. At the end of the evaluation we might say that student A progressed above-average and student B progressed below-average.

ATTENTION!

Measurement, an on-going process, is a broader term than test, a set of questions. Evaluation needs different sources with the aim to make judgments.

B. WHY DO WE TEST?

We have already mentioned that teachers test to see student performance. However, as Heaton (1990 b) suggested, teachers also test to increase their own effectiveness and make sure that certain groups of students in the class benefit more. It is believed that a great deal of teachers gear their teaching towards an average group and ignore both the so-called 'slow' learners and 'fast' learners. Therefore, they prepare their tests thinking about average students, rather than slow or fast learners.

A good test helps the teacher to understand the problematic areas so that they can be repaired through repetition, remedial work and more practice. With the help of the results taken from tests, teachers can also evaluate the effectiveness of the syllabus, methods, techniques used in class and the instructional materials, i.e. course-books, workbooks, extra hand-outs, or other materials the teacher has used. For example, if there are a few students who have made mistakes in a particular area, the teacher can correct them easily but if there are more than five students, out of twenty, then, the teacher might consider changing the material, syllabus, and/or the methods and techniques for the following year.

BIBLIOGRAPHY

Bachman, L. F., (1990). Fundamental Considerations in Language Testing, OUP.

Genesee, F. & Upshur, J. A. (2007). Classroom-based Evaluation in Second Language Education. New York: Cambridge University Press.

Harris, D. P. (1969). Testing English as a Second Language. New York: McGraw-Hill Book Company.

Harris, M. & McCann, P. (1994). Assessment. Oxford: Heinemann English Language Teaching.

Heaton, J. B. (1990) a. Classroom Testing. New York: Longman.

Heaton, J. B. (1990) b. Writing English Language Tests. New York: Longman.

Lado, R. (1964). Language Testing. New York: McGraw-Hill Book Company.

McNamara, T. (2000). Language Testing. Hong Kong: Oxford University Press.

Underhill, N. (1993). Testing Spoken Language. Cambridge: Cambridge University Press.

Iturain, M. (2007). Portfolios in ELT. Retrieved on 4.11.2012 from http://www.teachingenglish.org.uk/articles/portfolios-elt.

ÖABT

900 'ün ÜZERİNDE SORU

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

SINIF ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI
ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ
KONU TESTLERİ

3. BASIM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No: 1887
Sınavlara Hazırlık No: 053
ISBN: 978-605-320-794-8
© 3. Basım

SINIF ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ
Komisyon

Copyright, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Kahraman Boğaz - Naim Dilek - Yıldız Çağlayan
-kahraman@nobelyayin.com- -naim@nobelyayin.com- -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Aras Çiftçi - Ahmet Baydar - Hamide Yalçın -aras@nobelyayin.com- -ahmet@nobelyayin.com- -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Sevgi Pınar Özen -pinar@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Ankara Özgür Web Ofset Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti. Sertifika Numarası : 34333
Ostim Osb Mh. 1250 Cd. No:24 Yenimahalle / Ankara Tel:0312 385 70 77

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Komisyon
Sınıf Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Komisyon*
XXIV + 858 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-794-8
1. Alan Bilgisi 2. Sınıf Öğretmenliği 3. İlkokul

Yayınlarımızı;
Alfa Basın, Ana Basın, Arkadaş Kitabevi, Atlas Kitap Dağıtım, Başarı Dağıtım, D&R Mağazaları, Dinamik, Dost Kitabevi, Emek Kitap, Final Pazarlama, İnkılap, Kıta, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevi, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, TveK Mağazaları adreslerinde bulabilirsiniz.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

KISIM I

BÖLÜM 1

SES VE YAPI BİLGİSİ

A. DİLİN KÖKENİ VE GELİŞİMİ 3

B. DİL BİLGİSİ VE DİLBİLİMİN TANIMI VE ALT ALANLARI 3

C. TÜRK DİLİNİN KÖKENİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ 4

1. TÜRK DİLİNİN KÖKENİ 4
2. TÜRK DİLİNİN TARİHSEL DÖNEMLERİ 4

D. TÜRK DİLİNİN DİĞER DİLLERLE KARŞILAŞTIRILMASI 8

E. ÜNLÜ VE ÜNSÜZLERİN ÖZELLİKLERİ 8

1. ÜNLÜLER 8
2. ÜNSÜZLER 9

F. ÜNLÜ VE ÜNSÜZ DEĞİŞİMLERİ / SES DEĞİŞMELERİ 10

1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ 10
2. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ 10

G. SES OLAYLARI 11

1. ÜNLÜ DÜŞMESİ 11
2. ÜNSÜZ DÜŞMESİ 11
3. HECE DÜŞMESİ (HAPLOLOJİ) 11
4. ÜNLÜ BİRLEŞMESİ 11
5. HECE KAYNAŞMASI/BÜZÜLME 12
6. ÜNLÜ TÜREMESİ 12
7. ÜNSÜZ TÜREMESİ 12
8. BENZEŞME (ASİMİLASYON) 12
9. AYKIRILAŞMA/BENZEŞMEZLİK (DİSİMİLASYON) 13
10. GÖÇÜŞME/YER DEĞİŞTİRME (METATEZ) 13

H. YABANCI SÖZCÜKLERİN TÜRKÇELEŞTİRİLMESİ 13

I. BİÇİMBİRİM, KÖK VE EK KAVRAMLARI 13

1. BİÇİMBİRİM 13
2. KÖK 13
3. GÖVDE 13
4. EK 13

J. SÖZCÜK TÜRLERİ 17

1. İSİM (AD) 17
2. SIFAT (ÖN AD) 17
3. ZARF (BELİRTEÇ) 18
4. FİİL (EYLEM) 18
5. ZAMİR (ADIL) 19
6. EDAT (İLGEÇ) 20
7. BAĞL AÇ 20
8. ÜNLEM 20

ÇÖZÜMLÜ TEST 21

KONU TESTİ 25

BÖLÜM 2

CÜMLE VE METİN BİLGİSİ

A. SÖZCÜK ÖBEKLERİ (KELİME GRUPLARI) 29

1. TAMLANAN-TAMLAYAN İLİŞKİSİ BULUNAN SÖZCÜK ÖBEKLERİ 29
2. TAMLANAN-TAML AYAN İLİŞKİSİ BULUNMAYAN SÖZCÜK ÖBEKLERİ 30

B. CÜMLE VE METİN BİLGİSİ 33

1. CÜMLE 33
2. CÜMLENİN ÖGELERİ 33

Alan Bilgisi Yayınları

C. CÜMLE TÜRLERİ 35
1. ÖGELERİN DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER 35
2. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER 35
3. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER 35
4. YAPISINA GÖRE CÜMLELER 37
D. METİN SEÇİMİNDE KRİTERLER 39
ÇÖZÜMLÜ TEST 40
KONU TESTİ 43

BÖLÜM 3

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

A. TÜRKÇE DERSİ (1-4. SINIFL AR) ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN ÖZELLİKLERİ 45
B. TÜRKÇE DERSİ (1-4. SINIFL AR) ÖĞRETİM PROGR AMI'NDA ZORUNLU VE SEÇMELİ TEMALAR 45
C. TÜRKÇE DERSİ (1-4. SINIFLAR) PROGRAM KAZANIML ARI İLE İLGİLİ ARA DİSİPLİN KAZANIMLARI 45
D. YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM TEMELLİ TÜRKÇE ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ 46
E. İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ 46
1. SES TEMELLİ CÜMLE YÖNTEMİ 46
2. BİTİŞİK EĞİK EL YAZISI 46
3. İLKOKUMA YAZMAYA HAZIRLIK 47
4. İLKOKUMA YAZMAYA BAŞLAMA VE İLERLEME 47
5. OKURYAZARLIĞA ULAŞMA 48
F. ANLAMA TEKNİKLERİ 48
1. DİNLEME EĞİTİMİ 48
2. OKUMA EĞİTİMİ 51
3. KONUŞMA EĞİTİMİ 53
4. YAZMA EĞİTİMİ 56
5. GÖRSEL OKUMA VE GÖRSEL SUNU 57
6 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGR AMI'NDA (1-4.SINIFLAR) ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 58
ÇÖZÜMLÜ TEST 61
KONU TESTİ 66

KISIM II

BÖLÜM 4

İLKOKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİ

A. İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNİN AMAÇ VE İLKELERİ 71
1. İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI 71
2. İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNİN İLKELERİ 71
B. TÜRKÇENİN ÖZELLİKLERİ VE ÖĞRENME ALANLARI 72
1. TÜRKÇENİN ÖZELLİKLERİ 72
2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENME ALANLARI 72
C. İLKOKUMA YAZMA SÜRECİNDE ÖĞRENCİNİN ÖZELLİKLERİ VE ÖĞRETMENİN YAPMASI GEREKENLER 76
1. İLKOKUMA YAZMA SÜRECİNDE ÖĞRENCİNİN ÖZELLİKLERİ 76
2. İLKOKUMA YAZMA SÜRECİNDE ÖĞRETMENİN YAPMASI GEREKENLER 78
D. İLKOKUMA YAZMA SÜRECİNDE KULL ANILAN ARAÇ GEREÇLER 78
1. KLASİK EĞİTİM-ÖĞRETİM ARAÇLARI 78
2. MODERN EĞİTİM-ÖĞRETİM ARAÇLARI 78

Alan Bilgisi Yayınları

E. CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKOKUMA YAZMA PROGRAMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ 79

F. İLKOKUMA YAZMA ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 80

1. BİREŞİM YÖNTEMLERİ 80
2. ÇÖZÜMLEME YÖNTEMLERİ 81
3. KARMA YÖNTEMLER 82

G. SES TEMELLİ CÜMLE YÖNTEMİ 82

1. SES TEMELLİ CÜMLE YÖNTEMİNİN ÖZELLİKLERİ 82
2. SES TEMELLİ CÜMLE YÖNTEMİNİN İLKELERİ 83
3. SES TEMELLİ CÜMLE YÖNTEMİNİN AŞAMALARI 83
4. UYGULAMALAR 88

H. İLKOKUMA YAZMA SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE BU SORUNLARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 92

1. NORMAL SINIFLAR 92
2. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR 94
3. YETERLİ DÜZEYDE TÜRKÇE BİLMEYEN ÖĞRENCİLERİN ÇOĞUNLUKTA OLDUĞU SINIFLAR 95
4. ÖZEL EĞİTİM SINIFLARI 96
5. ÜSTÜN ZEKÂLILAR VE YETENEKLİLER SINIFLARI 97

ÇÖZÜMLÜ TEST 99

KONU TESTİ 105

BÖLÜM 5

GÜZEL YAZI TEKNİKLERİ

A. YAZI 109

B. YAZININ TARİHÇESİ 109

1. MADDE YAZISI 109
2. RESİM YAZISI 109
3. DÜŞÜN YAZISI 109
4. HECE (SES) YAZISI (PHONOGRAPHİE) 110
5. HARF YAZISI (ABECE = ALFABE) 110

C. YAZININ BULUNMASININ ÖNEMİ 110

D. YAZI DERSİ İÇİN GEREKLİ ARAÇ VE GEREÇLER 110

1. KALEM 110
2. YAZI KÂĞITLARI 111
3. MÜREKKEPLER 111

E. TÜRKLER VE YAZI TARİHİ 111

1. GÖKTÜRK ALFABESİ 111
2. UYGUR ALFABESİ 111
3. ARAP ALFABESİ 112
4. LATİN ALFABESİ 112
5. İSLAV ALFABESİ 112

F. DOĞRU VE GÜZEL YAZMANIN ÖNEMİ 112

G. GÜZEL YAZI YAZMA KURALLARI 112

1. YAZININ KÂĞIT ÜZERİNE YERLEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN KURALLAR 113
2. KULLANILAN HARFLERİN KARAKTERİ İLE İLGİLİ KURALLAR 113

H. YAZIYA HAZIRLIK ÇALIŞMALARI 113

I. YAZI ÇEŞİTLERİ 114

1. GENİŞLİKLERİNE GÖRE HARF TİPLERİ 114
2. DİK TEMEL YAZI 115
3. EĞİK TEMEL YAZI 115
4. BİTİŞİK DİK BÜYÜK VE KÜÇÜK HARFLER 116
5. BİTİŞİK EĞİK BÜYÜK VE KÜÇÜK HARFLER 116
6. DEKORATİF YAZILAR 117

Alan Bilgisi Yayınları

J. YAZIDA KOMPOZİSYON ÇALIŞMALARI 117
1. KELİMELER ARASINDAKİ BOŞLUKLAR 118
2. CÜMLELER ARASINDAKİ BOŞLUKLAR 118
3. HARFLER ARASINDAKİ BOŞLUKLAR 118
4. SATIR ARASI BOŞLUKLAR 118
5. SATIR BAŞLARI VE SATIR SONLARI 119
6. NOKTALAMA 119
ÇÖZÜMLÜ TEST 120
KONU TESTİ 123

KISIM III

BÖLÜM 6

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI

A. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI 127
1. ŞİİR 127
2. ROMAN 135
3. HİKÂYE 140
B. BAŞLICA EDEBÎ (YAZINSAL) TÜRLER 141
1. HİKÂYE (ÖYKÜ) 141
2. ROMAN 141
3. ŞİİR 143
4. DENEME 144
5. FIKRA (KÖŞE YAZISI) 144
6. MAKALE 144
7. ELEŞTİRİ (TENKİT) 144
8. GÜNLÜK-HATIRA (ANI) 144
9. GEZİ YAZISI 144
10. BİYOGRAFİ 144
11. OTOBİYOGRAFİ 144
12. MÜLAKAT 144
13. RÖPORTAJ 145
14. MEKTUP 145
C. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATINDA BİRKAÇ METNİN İNCELENMESİ / ANALİZİ 145
1. "DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU"/ ROMAN 145
2. "KAR MUSİKİLERİ"/ŞİİR 146
3. "1940 KUŞAĞI VE ZOLA"/ÖĞRETİCİ METİN 146
4. "PARASIZ YATILI"/HİKÂYE 147
D. TÜRK EDEBİYATINDAN VE TÜRKİ CUMHURİYETLERİN EDEBİYATLARINDAN METİN ÖRNEKLERİ 148
1. ŞİİR 148
2. ROMAN 149
3. HİKÂYE 150
ÇÖZÜMLÜ TEST 152
KONU TESTİ 156

BÖLÜM 7

ÇOCUK EDEBİYATI

A. ÇOCUĞUN GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ VE İLGİ ALANLARI 159
1. ÇOCUĞUN GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ 159
2. ÇOCUĞUN İLGİ VE İHTİYAÇLARI 161
B. BATI'DA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞİMİ 161
1. BATI'DA ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞİMİ 161
2. TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞİMİ 162
C. ÇOCUK YAYINLARI 163
1. SESLİ YAYINLAR 163
2. GÖRÜNTÜLÜ YAYINLAR 163

Alan Bilgisi Yayınları

3. SÜRELİ YAYINLAR....164
4. KİTAPLAR....164
5. E-KİTAPLAR....164
D. ÇOCUKLARA YÖNELİK DİL GEREÇLERİ....164
1. TEKERLEMELER....164
2. OKŞAMALAR....164
3. BİLMECELER....164
E. ÇOCUK EDEBİYATI METİNLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ....165
1. GÖRSEL TASARIM....165
2. İÇERİK ÖZELLİKLERİ....166
3. DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ....166
F. ÇOCUK EDEBİYATININ KAYNAKLARI....167
1. NİNNİ....167
2. MASAL....167
3. EFSANELER....167
4. MİT....167
5. DESTAN....167
6. FIKRA....168
7. DOĞU KLASİKLERİ....168
G. ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ VE ÇOCUK GELİŞİMİNE KATKILARI....168
H. YAŞ GRUPLARINA GÖRE OKUMA EĞİLİMLERİ....171
1. OKUMA....171
2. YAŞ GRUPLARINA GÖRE OKUMA EĞİLİMLERİ....171
ÇÖZÜMLÜ TEST....173
KONU TESTİ....177

BÖLÜM 8

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ

A. OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TANIMI, İLKELERİ, ÖNEMİ VE YARARLARI....181
1. OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN AMACI....181
2. OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TEMEL İLKELERİ....181
3. OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİNİN ÖNEMİ....183
B. OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ....183
C. OKUL ÖNCESİ ÇOCUĞUNUN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE GEREKSİNİMLERİ....185
D. OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENİNİN ÖZELLİKLERİ....186
E. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARININ ÇEŞİTLERİ....188
F. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI....189
G. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMUNUN FİZİKSEL, SOSYAL VE EĞİTSEL ORTAM ÖZELLİKLERİ....189
1. İLGİ (ÖĞRENME) ALANLARI....190
2. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE MEKÂN DÜZENLEMESİ VE MATERYALLERİN ÖZELLİKLERİ....193
H. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİNDE AİLENİN ROLÜ VE ÖNEMİ....193
ÇÖZÜMLÜ TEST....196
KONU TESTİ....200

KISIM IV

BÖLÜM 9

UYGARLIK TARİHİ

A. DERSİN TANIMI, AMACI VE İÇERİĞİ....207
1. DERSİN TANIMI....207
2. DERSİN AMACI....207
3. DERSİN İÇERİĞİ....207

Alan Bilgisi Yayınları

B. TARİH BİLİMİNİN İŞ BİRLİĞİ İÇİNDE OLDUĞU BİLİMLER 209
1. COĞRAFYA 209
2. ARKEOLOJİ 209
3. KRONOLOJİ 209
4. PALEOGRAFYA 209
5. ANTROPOLOJİ 209
6. SOSYOLOJİ 209
7. FİLOLOJİ 209
8. DİPLOMATİK 209
9. NUMİZMATİK (MESKÛKÂT) 209
C. TARİHÎ DEVİRLER 210
1. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR 210
2. TARİH ÇAĞLARI 210
D. KÜLTÜR VE ÖZELLİKLERİ 211
1. KÜLTÜRÜN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ 211
2. MEDENİYET 212
3. KÜLTÜR VE UYGARLIK 213
E. ESKİ MEZOPOTAMYA TARİHİ VE UYGARLIĞI 213
1. SİYASİ TARİH 213
2. UYGARLIK 214
F. MISIR UYGARLIĞI 216
1. MISIR'IN SİYASİ TARİHİ 217
2. MISIR UYGARLIĞI 217
G. İBRANİ VE FENİKE UYGARLIKLARI 219
1. FENİKELİLER 219
2. İBRANİLER 219
H. İRAN VE PERS UYGARLIĞI 220
I. ANADOLU UYGARLIKLARI 221
1. MÖ II. BİNDEN MÖ VI. YÜZYILA KADAR ANADOLU 221
2. ANADOLU UYGARLIĞI 222
3. MÖ VI. YÜZYIL VE SONRAKİ DÖNEMLERDE ANADOLU 223
J. ESKİ YUNAN TARİHİ (GİRİT, MİKEN, ATİNA, SPARTA VE HELEN) 224
1. HELEN İMPARATORLUĞU 224
2. ESKİ YUNAN VE HELEN KÜLTÜRÜ 226
K. ROMA TARİHİ VE UYGARLIĞI 228
1. CUMHURİYETİN YÜKSELME ÇAĞI VE AKDENİZ'DEKİ FETİHLER 229
2. ROMA'DA UYGARLIK 229
L. YENİ ÇAĞ'DA AVRUPA 231
1. COĞRAFİ KEŞİFLER 231
2. RÖNESANS 233
3. REFORM HAREKETLERİ 233
4. AYDINLANMA FELSEFESİ VE ÇAĞI 234
ÇÖZÜMLÜ TEST 235
KONU TESTİ 239

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 10

DRAMA

A. SÖZCÜK OLARAK DRAMA 243
B. YÖNTEM OLARAK DRAMA 243
C. EĞİTİCİ DRAMA 243
D. YARATICI DRAMA 244
E. PSİKODRAMA 245
F. DRAMATİK OYUN 245
G. DRAMATİZASYON / CANLANDIRMA 245
H. DRAMANIN ÖZELLİKLERİ 246
I. DRAMANIN GELİŞİM SÜRECİ 246
1. DRAMANIN DÜNYADAKİ GELİŞİMİ 246
2. DRAMANIN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ 247
J. DRAMANIN YARARLARI 248
1. EĞİTSEL DRAMANIN YARARLARI 249
K. DRAMA İÇİN GEREKLİ ÖĞRETMEN YETERLİLİKLERİ 249

1. AKADEMİK DENEYİM VE YETERLİLİKLER....249
2. UYGULAMAYA DÖNÜK DENEYİMLER VE YETERLİLİKLER....250
L. EĞİTSEL DRAMANIN UYGULANMA AŞAMALARI....250
1. EĞİTİCİ DRAMAYI BAŞLATMA....250
2. DRAMA OYUNU....250
3. TARTIŞMA....250
4. DESTEKLEYİCİ ETKİNLİKLER....251
M. EĞİTSEL DRAMA TÜRLERİNİN SINIFLANDIRILMASI....251
N. EĞİTSEL DRAMADA ÖZEL TEKNİKLER VE DRAMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ....251
1. STANDART DEĞERLENDİRME BİÇİMLERİ....252
2. DRAMA YOLUYLA DEĞERLENDİRME....252
3. GÖZLEM YOLUYLA DEĞERLENDİRME....252
4. KENDİNİ DEĞERLENDİRME/İÇ GÖZLEM....252
O. EĞİTSEL DRAMA ÖRNEKLERİ....252
ÇÖZÜMLÜ TEST....254
KONU TESTİ....258

BÖLÜM 11

GÖRSEL SANATLAR ÖĞRETİMİ

A. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ VE TARİHİ....263
1. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ TARİHİNE BAKIŞ....264
2. TÜRKİYE'DE GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ TARİHİ....264
B. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNE YÜKLENEN AMAÇLAR, GEREKLİLİĞİ VE ÖĞRENMEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLER....267
1. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNİN AMAÇLARI....267
2. GÖRSEL SANATLAR DERSİNİN GEREKLİLİĞİ....268
3. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE ÖĞRENMEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLER....269
C. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE YARATICILIK....271
D. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE STANDARTLAR....272
E. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE ÖĞRETMENLER....273
F. 21. YÜZYILDA GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ....274
1. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE GELİŞİM VE DEĞİŞİM....274
2. ÇOK ALANLI GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ....275
ÇÖZÜMLÜ TEST....277
KONU TESTİ....282

BÖLÜM 12

SANAT EĞİTİMİ

A. SANAT....285
B. EĞİTİM....286
C. SANAT EĞİTİMİ....286
D. SANATIN SINIFLANDIRILMASI....288
E. SANATÇI / SANAT ESERİ....288
F. SANAT - ZANAAT....289
G. ÖZGÜN ESER, TAKLİT, TIPKIBASIM....289
H. GÖRSEL TASARIM ELEMANLARI VE İLKELERİ....290
1. GÖRSEL TASARIM ELEMANLARI....290
2. TASARIM İLKELERİ....291

Alan Bilgisi Yayınları

I. SANAT ELEŞTİRİSİ 292
J. SANAT YAPITI İNCELEME 293
1. BETİMLEME 293
2. ÇÖZÜMLEME 293
3. YORUM 294
4. YARGI 294
K. YARATICILIK 296
L. ÇOCUK RESİMLERİNİN ÇİZGİSEL GELİŞİM BASAMAKLARI 297
1. KARALAMA EVRESİ (2-4 YAŞ) 298
2. ŞEMA ÖNCESİ EVRE (4-7 YAŞ) 298
3. ŞEMATİK EVRE (7-9 YAŞ) 298
4. ERGENLİK ÖNCESİ EVRE (9-11 YAŞ) 299
5. MANTIK ÇAĞI (11-13 YAŞ) 299
6. ERGENLİK KRİZİ (13 YAŞ VE SONRASI) 299
M. ÇOCUK RESİMLERİNDE GÖRÜLEN ÖZELLİKLER 300
1. DÜZLEME ÖZELLİĞİ 300
2. TAMAMLAMA ÖZELLİĞİ 300
3. BOY HİYERARŞİSİ ÖZELLİĞİ 300
4. SAYDAMLIK ÖZELLİĞİ 300
N. MÜZE EĞİTİMİ 300
O. SANAT EĞİTİMİNDE DEĞERLENDİRME 301
1. BAŞARILI ÇALIŞMA ÖLÇÜTLERİ 301
2. BAŞARISIZ ÇALIŞMA ÖLÇÜTLERİ 301
ÇÖZÜMLÜ TEST 303
KONU TESTİ 306

BÖLÜM 13

BEDEN EĞİTİMİ SPOR KÜLTÜRÜ / BEDEN EĞİTİMİ OYUN ÖĞRETİMİ

A. İLKOKULLAR DÜZENLEMESİ VE OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ 309
B. İLKOKULLAR HAFTALIK DERS ÇİZELGESİNDE "OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER" DERSİNİN KONUMU 310
C. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİNİN AMACI 310
D. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİNİN TEMEL İLKELERİ 310
E. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ GENEL İÇERİĞİ 311
F. İLKOKULL AR OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA YER ALAN SINIF DÜZEYİ KAZANIMLARI 312
1. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ İLKOKUL 1. SINIF KAZANIMLARI 312
2. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ İLKOKUL 2. SINIF KAZANIMLARI 312
3. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ İLKOKUL 3. SINIF KAZANIMLARI 313
4. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ İLKOKUL 4. SINIF KAZANIMLARI 314
G. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI HAREKET GELİŞİMİ (HAREKET YETKİNLİĞİ) TEMEL HAREKET BECERİLERİ İÇERİĞİ 314
1. UYARANLARA GÖRE OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER 315
H. HAREKET GELİŞİMİNE (HAREKET YETKİNLİĞİNE) İLİŞKİN TEMEL HAREKET KAVRAMLARI İÇERİĞİ 316
I. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSLERİ İÇİN GEREKEN BAZI TEMEL DÜZEN VE ORGANİZASYONLAR 316

Alan Bilgisi Yayınları

J. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSLERİ İÇİN KULLANILAN BAZI ARAÇ, GEREÇ VE DİĞER MATERYALLER 317

K. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ İÇİN GEREKEN TEMEL SAĞLIK, HİJYEN VE İLK YARDIM BİLGİLERİ 318

L. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ İÇİN BAZI ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 318

M. OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER DERSİ GÜNLÜK DERS PLANI 320

N. İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEME BEDEN EĞİTİMİNE İLİŞKİN ÖLÇME DEĞERLENDİRME 321

ÇÖZÜMLÜ TEST 325

KONU TESTİ 329

BÖLÜM 14

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

A. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TANIMI 333

B. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN İÇERİĞİ 333

C. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN KAPSAMI 333

D. HAYAT BİLGİSİ VE TOPLULAŞTIRMA ANLAYIŞI (TOPLU ÖĞRETİM /MİHVER DERS / DİSİPLİNLER ARASILIK) 333

E. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TARİHÇESİ 335

1. DÜNYADA HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TARİHÇESİ 335

2. ÜLKEMİZDE HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TARİHÇESİ 335

F. DAVRANIŞÇI HAYAT BİLGİSİNDEN YAPILANDIRMACI HAYAT BİLGİSİ ANLAYIŞINA 336

G. 2005 PROGRAMI VE HAYAT BİLGİSİ DERSİ 337

1. 2005 PROGRAMI'NIN ÖGELERİ 338

H. HAYAT BİLGİSİ İÇİN ÖĞRENCİLERİN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ 342

I. HAYAT BİLGİSİ DERSİ İÇİN ÖĞRETİM STRATEJİLERİ 342

1. SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETME STRATEJİSİ 342

2. BULUŞ / KEŞFETME YOLUYLA ÖĞRETME STRATEJİSİ 343

3. ARAŞTIRMA/İNCELEME YOLUYLA ÖĞRETME STRATEJİSİ 343

J. HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEM-TEKNİKLERİ VE ÇEŞİTLİ UYGULAMALAR 344

1. ANLATMA (TAKRİR - DÜZ ANLATIM) YÖNTEMİ 344

2. TARTIŞMA 344

3. ÖRNEK OLAY 345

4. GÖSTERİP (ÖRNEĞİNİ GÖSTEREREK) YAPTIRMA 345

5. PROBLEME DAYALI ÖĞRENME/ KARAR VERME MODELİ 346

6. BALIK KILÇIĞI DİYAGRAMI 346

7. 5N-1K ÇALIŞMASI 346

8. ALTI ŞAPKALI DÜŞÜNME TEKNİĞİ 346

9. ALTI UYGULAMA AYAKKABISI 347

10. İSTASYON TEKNİĞİ 347

11. GÖRÜŞ GELİŞTİRME/KART GÖSTERME 347

12. YAPILANDIRILMIŞ GRİD 347

13. BENZEŞİM (ANALOJİ) 348

K. HAYAT BİLGİSİ VE DEĞERLENDİRME 348

ÇÖZÜMLÜ TEST 351

KONU TESTİ 358

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 15

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

A. SOSYAL BİLGİLER NEDİR ?.....363

B. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ 363

C. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER ARASINDAKİ FARK.....363

D. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR.....365

E. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI.....365

1. EVRENSEL AMAÇLAR: DEMOKRATİK TOPLUM İÇİN GEREKLİ BECERİLER.....365
2. ULUSAL AMAÇLAR.....366

F. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL İLKELER 366

1. ETKİLİ VATANDAŞLIK.....366
2. KÜLTÜRLEME.....366
3. ÇOCUĞA GÖRELİK 366
4. BİLGİ TEMELİ.....367
5. YÖNTEM.....367
6. ZAMAN (GEÇMİŞ - BUGÜN - GELECEK).....367
7. ALAN VE DERS.....367

G. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TARİHÇESİ 367

1. DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ 367
2. TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ 368

H. 2005 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI 369

1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN VİZYONU 369
2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN YAPISI 369
3. PROGRAMIN UYGULANMASIYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR 377

I. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER 379

1. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ.....379
2. TARTIŞMA YÖNTEMİ 380
3. BEYİN/BULUŞ FIRTINASI.....381
4. ALTI ŞAPKALI DÜŞÜNME TEKNİĞİ/ BONO TEKNİĞİ 381
5. DRAMA VE ROL YAPMA TEKNİĞİ.....382
6. EMPATİ/TARİHSEL EMPATİ TEKNİĞİ.....382
7. BALIK KILÇIĞI TEKNİĞİ.....383
8. GÖRÜŞ GELİŞTİRME 383
9. İSTASYON TEKNİĞİ.....384
10. ANLAM ÇÖZÜMLEME TABLOSU 384
11. 5N 1K TEKNİĞİ.....386
12. SORU-CEVAP TEKNİĞİ 386
13. EĞİTSEL GEZİ VE GÖZLEM 387
14. MÜZE EĞİTİMİ 387
15. SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI/MÜLAKAT.....387

J. SOSYAL BİLGİLERDE İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ KONULARININ ÖĞRETİMİ 388

K. SOSYAL BİLGİLERDE DEĞERLER EĞİTİMİ.....388

L. SOSYAL BİLGİLERDE OKURYAZARLIK 389

ÇÖZÜMLÜ TEST.....390

KONU TESTİ 396

BÖLÜM 16

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

A. TEMEL KAVRAMLAR 401

1. DİN.....401
2. KÜLTÜR.....401

Alan Bilgisi Yayınları

3. AHLAK 401
B. MÜSLÜMANLIĞIN TEMEL İLKELERİ 401
1. İMAN 401
2. İBADET 405
C. İSLAMİYET VE DİĞER DİNLER 407
1. İLAHÎ KÖKENLİ DİNLER 407
2. İLAHÎ KÖKENLİ OLMAYAN DİNLER 407
D. AHLAK-BİREY VE TOPLUM İLİŞKİSİ 408
E. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE BAZI ÖNEMLİ KAVRAMLAR 409
1. SÜNNET 409
2. HADİS 409
3. TEFSİR 409
4. MEAL 409
5. KELAM 409
F. DİN ÖĞRETİMİNİN TEMEL DAYANAKLARI 409
G. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 410
H. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE PLANLAMA VE ÖLÇME DEĞERLENDİRME 410
I. TEMEL EĞİTİM ÇAĞINDA DİNÎ - AHLAKİ GELİŞİM VE ÖĞRETİM 411
J. İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNİN ÜNİTELERİ İLE İLGİLİ ÖRNEK İŞLENİŞLER 411
K. İLKÖĞRETİM I. KADEME DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ GENEL YAPISI 411
1. İNANÇ 411
2. İBADET 412
3. HZ. MUHAMMED 412
4. KUR'AN VE YORUMU 412
5. AHLAK 413
6. DİN VE KÜLTÜR 413
L. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ KAZANIMLARI 413
ÇÖZÜMLÜ TEST 414
KONU TESTİ 418

KISIM V

BÖLÜM 17

GENEL COĞRAFYA

A. COĞRAFYANIN TANIMI, KONUSU, İLKELERİ, BÖLÜMLERİ VE COĞRAFYAYA YARDIMCI OLAN BİLİM DALLARI 423
1. COĞRAFYANIN TANIMI VE KONUSU 423
2. COĞRAFYANIN PRENSİPLERİ 423
3. COĞRAFYAYA YARDIMCI OLAN BİLİM DALLARI 423
4. COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ 423
B. COĞRAFYANIN TARİHÎ GELİŞİMİ 424
1. ESKİ ÇAĞ'DA COĞRAFYA 424
2. ORTA ÇAĞ'DA COĞRAFYA 424
3. YENİ ÇAĞ'DA COĞRAFYA 424
4. YAKIN ÇAĞ'DA COĞRAFYA 424
5. MODERN COĞRAFYA 424
C. EVREN, GÜNEŞ SİSTEMİ VE DÜNYA 424
1. GÜNEŞ SİSTEMİ 424
2. DÜNYA 425
D. JEOLOJİK ZAMANLAR 426
E. DÜNYA'NIN ŞEKLİ VE BOYUTLARI 428
1. DÜNYA'NIN ŞEKLİNİN SONUÇLARI 428
2. DÜNYA'NIN BOYUTLARI VE FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ 428

Alan Bilgisi Yayınları

F. DÜNYA'NIN HAREKETLERİ VE SONUÇLARI 428
1. DÜNYA'NIN GÜNLÜK (EKSEN) HAREKETİ 428
2. DÜNYA'NIN YILLIK (YÖRÜNGE) HAREKETİ 429
G. DOĞAL SİSTEMLER 430
1. DIŞ KUVVETLER VE OLUŞTURDUĞU ŞEKİLLER 430
2. ATMOSFER OLAYLARI VE İKLİM 433
3. HİDROGRAFYA 436
4. TOPRAK COĞRAFYASI 437
H. BEŞERÎ SİSTEMLER 438
1. BEŞERÎ VE EKONOMİK COĞRAFYANIN TANIMI, KONUSU VE BÖLÜMLERİ 438
I. HARİTA BİLGİSİ 443
1. HARİTA ÇEŞİTLERİ 444
2. HARİTALARDA YÜZEY ŞEKİLLERİNİN GÖSTERİLMESİ 444
3. HARİTALARDAN YARARLANILARAK YAPILAN HESAPLAMALAR 445
4. PROFİL ÇIKARMA 446
K. PARALEL, MERİDYEN, ENLEM VE BOYLAM 447
1. PARALEL 447
2. MERİDYEN 447
3. ENLEM 448
4. BOYLAM 448
ÇÖZÜMLÜ TEST 449
KONU TESTİ 452

BÖLÜM 18

TÜRKİYE COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ

A. TÜRKİYE'NİN COĞRAFİ KONUMU 455
1. MATEMATİK KONUMU VE ETKİLERİ 455
2. ÖZEL KONUMU VE ETKİLERİ 455
B. TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ 455
1. JEOLOJİK ÖZELLİKLERİ 456
2. JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ 456
C. TÜRKİYE'NİN DENİZLERİ 458
1. KARADENİZ 458
2. MARMARA 458
3. EGE 458
4. AKDENİZ 459
D. TÜRKİYE'NİN İKLİMİ 459
1. TÜRKİYE'DE YAĞIŞLARIN DAĞILIŞI 459
2. TÜRKİYE'DE GÖRÜLEN BAŞLICA İKLİM TİPLERİ 460
E. TÜRKİYE'NİN AKARSULARI, GÖLLERİ VE YER ALTI SULARI 460
1. AKARSULARI 460
2. GÖLLERİ 461
3. YER ALTI SULARI VE KAYNAKLARI 463
4. TÜRKİYE'NİN KAPLICALARI VE MADEN SULARI 464
F. TÜRKİYE'NİN BİTKİ ÖRTÜSÜ 464
1. ORMAN 464
2. MAKİ 465
3. BOZKIR 465
4. ÇAYIR 465
G. TÜRKİYE'NİN TOPRAKLARI 465
1. TOPRAK OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER 466
2. TÜRKİYE'DE TOPRAK ÇEŞİTLERİ 467
3. TÜRKİYE'DE EROZYON 467
H. TÜRKİYE'NİN FAUNASI 468
1. DOĞAL HAYVAN TOPLULUKLARI 468
I. TÜRKİYE BEŞERÎ VE EKONOMİK COĞRAFYASI 468
1. TÜRKİYE'NİN NÜFUSU 468

Alan Bilgisi Yayınları

2. YERLEŞME 472
3. TARIM 475
4. HAYVANCILIK....478
5. MADENCİLİK VE ENERJİ KAYNAKLARI ...479
6. SANAYİ 482
7. ULAŞIM VE HABERLEŞME 485
8. TURİZM 486
9. TİCARET....487

ÇÖZÜMLÜ TEST....489

KONU TESTİ 494

BÖLÜM 19

ÇEVRE EĞİTİMİ

A. TEMEL EKOLOJİK KAVRAMLAR....499
1. EKOLOJİNİN TANIMI....499
2. EKOLOJİDE TEMEL KAVRAMLAR 499
3. CANLI TOPLULUKLARI İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 499

B. EKOSİSTEMLER 500
1. EKOSİSTEMİ OLUŞTURAN UNSURLAR ..500
2. BESİN ZİNCİRİ VE BESİN AĞI....500
3. BÜYÜK EKOSİSTEMLER....500
4. EKOSİSTEMDEKİ BİYOLOJİK İLİŞKİLER 502

C. DOĞADA MADDE DÖNGÜLERİ 503
1. SU DÖNGÜSÜ....503
2. KARBON DÖNGÜSÜ 503
3. AZOT DÖNGÜSÜ 504
4. FOSFOR DÖNGÜSÜ....504

D. İNSANLIĞIN EKOLOJİK SORUNLARI 504
1. İNSAN KAYNAKLI ÇEVRE SORUNLARI ...504
2. DOĞAL ÇEVRE SORUNLARI 506

E. TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA ÇEVRE KORUMA FAALİYETLERİ....506
1. TÜRKİYE'DEKİ ÇEVRE KURULUŞLARI....506
2. ULUSLARARASI ÇEVRE KURULUŞLARI....506
3. DÜNYADA ÇEVRE DUYARLILIĞIYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR 506

ÇÖZÜMLÜ TEST....509

KONU TESTİ 513

BÖLÜM 20

TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

BÖLÜM 1: İSLAMİYET'TEN ÖNCEKİ TÜRK TARİHİ

A. TÜRK TARİHİ....517
1. TÜRK TARİHİNİN KARAKTERİ 517
2. TÜRKLERİN ANA YURDU....517
3. GÖÇLER....517
4. TÜRK ADININ ANLAMI 518
5. ORTA ASYA'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERİ....518
6. ORTA ASYA'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET 522

BÖLÜM 2: TÜRKLERİN İSLAMİYET'E GİRİŞİ VE İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ

A. TÜRKLERİN İSLAMİYET'E GİRİŞİ 524
1. TALAS SAVAŞI 524
2. TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABUL ETME NEDENLERİ 524
3. TÜRKLERİN İSLAMİYET'E HİZMETLERİ....524

B. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ 524
1. KARAHANLILAR (840 - 1212)....524
2. GAZNELİLER (963-1183) 525
3. TULUNOĞULL ARI (869-905) 525
4. AKŞİTLER (İHŞİTLER) (935-969) 525

Alan Bilgisi Yayınları

5. EYYÛBİLER (1174-1250) 525
6. MEMLUKLER (KÖLEMENLER) (1250-1517) 526
7. HAREZMŞAHLAR (1153-1231) 526
8. TİMUR İMPARATORLUĞU (1370-1407) 526
9. BABÜR İMPARATORLUĞU (1526-1858) 526
10. AKKOYUNLU DEVLETİ (1398-1502) 526
11. KARAKOYUNLU DEVLETİ (1369-1469) 527
12. BÜYÜK SELÇUKLULAR (1040-1157) 527

C. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE UYGARLIK 528
1. DEVLET YÖNETİMİ 528
2. ORDU 529
3. TOPLUM YAPISI 529
4. EKONOMİK HAYAT 529
5. TOPRAK YÖNETİMİ 530
6. HUKUK 530
7. YAZI, DİL VE EDEBİYAT 530
8. BİLİM 530
9. SANAT 530

BÖLÜM 3: TÜRKİYE TARİHİ

A. TÜRKLERİN ANADOLU'YU ÇOK KISA SÜREDE FETHETMELERİNİN NEDENLERİ 531

B. ANADOLU'DA KURULAN BİRİNCİ DÖNEM TÜRK BEYLİKLERİ VE ÖZELLİKLERİ 531
1. SALTUKLULAR (1072-1202) 531
2. MENGÜCEKLER (1080-1228) 531
3. DANİŞMENTLİLER (1080-1178) 531
4. ARTUKLULAR (1102-1409) 531
5. ÇAKA BEYLİĞİ (1081-1093) 531

C. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ (1075-1308) 531
1. I. KILIÇARSLAN (1092-1107) 531
2. I. MESUT (1116-1155) 532
3. II . KILIÇARSLAN (1155-1192) 532
4. I . GIYASEDDİN KEYHÜSREV (1205-1211) 532
5. I. İZZETTİN KEYKAVUS (1211-1220) 532
6. I. ALAADDİN KEYKUBAT (1220-1237) 532
7. II . GIYASEDDİN KEYHÜSREV (1237-1246) 532
8. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NİN YIKILMA NEDENLERİ 532

D. ANADOLU'DA KURULAN İKİNCİ DÖNEM TÜRK BEYLİKLERİ VE ÖZELLİKLERİ 533
1. KARESİOĞULLARI 533
2. KARAMANOĞULLARI 533
3. GERMİYANOĞULLARI 533
4. HAMİTOĞULLARI 533
5. CANDAROĞULLARI 533
6. AYDINOĞULLARI 533
7. MENTEŞOĞULLARI 533
8. SARUHANOĞULLARI 533
9. ERATNA VE KADI BURHANETTİN DEVLETİ 533
10. DİĞER BEYLİKLER 533

E. ANADOLU SELÇUKLU VE BEYLİKLER DÖNEMİ KÜLTÜR VE UYGARLIĞI 534
1. DEVLET YÖNETİMİ 534
2. ORDU 534
3. SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT 534
4. HUKUK 535
5. YAZI, DİL VE EDEBİYAT 535
6. BİLİM 535
7. SANAT 535

Alan Bilgisi Yayınları

ÇÖZÜMLÜ TEST.....537
KONU TESTİ.....540

KISIM VI

BÖLÜM 21

TEMEL MATEMATİK - I

A. KÜMELER.....545
B. DEĞİŞİK TABANLI SAYILAR.....547
C. SAYILAR VE RAKAMLAR.....549
1. DOĞAL SAYILARDA BÖLME İŞLEMİ.....550
D. ORAN VE ORANTI.....553
E. REEL SAYILAR.....555
1. ÜSLÜ SAYILAR.....555
2. KÖKLÜ İFADELER.....555
F. KARTEZYEN ÇARPIM VE BAĞINTI.....557
1. KARTEZYEN ÇARPIM.....557
2. BAĞINTI.....558
G. FONKSİYON.....560
1. FONKSİYON TÜRLERİ.....561
2. FONKSİYONLARIN TANIM KÜMESİ.....563
3. FONKSİYONLARDA İŞLEMLER.....563
H. İŞLEM.....563
I. VERİ TOPLAMA.....564
1. VERİLERİN GRAFİKLERLE GÖSTERİLMESİ.....565
2. MERKEZİ EĞİLİM ÖLÇÜLERİ.....566
3. DAĞILIM ÖLÇÜLERİ.....566
ÇÖZÜMLÜ TEST.....568
KONU TESTİ.....572

BÖLÜM 22

TEMEL MATEMATİK - II

A. ÖZDEŞLİKLER, DENKLEMLER VE EŞİTSİZLİKLER.....575
1. ÖZDEŞLİKLER (ÇARPANLARA AYIRMA).....575
2. BİRİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ DENKLEMLER.....577
3. İKİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ DENKLEMLER.....578
4. İKİNCİ DERECEDEN BİR BİLİNMEYENLİ EŞİTSİZLİKLER.....581
B. DOĞRUDA AÇI.....584
C. AÇILAR.....585
1. AÇI ÖLÇÜ BİRİMLERİ.....585
2. AKREP VE YELKOVANIN OLUŞTURDUĞU AÇILAR.....585
3. AÇI ÇEŞİTLERİ.....586
4. PARALEL İKİ DOĞRUNUN BİR KESENLE YAPTIĞI AÇILAR.....587
D. ÜÇGENLER.....589
1. ÜÇGEN ÇEŞİTLERİ.....589
2. ÜÇGENİN ELEMANLARI.....590
3. ÜÇGENDE AÇI ÖZELLİKLERİ.....591
4. ÖZEL ÜÇGENLERDE AÇILAR.....592
5. DİK ÜÇGEN.....594
E. ÖKLİT BAĞINTILARI.....596
F. İKİZKENAR ÜÇGEN.....597
G. EŞKENAR ÜÇGEN.....598
H. ÜÇGENDE BENZERLİK.....599
1. MENELAUS TEOREMİ.....602
2. CEVA TEOREMİ.....602
I. ÇOKGENLER VE DÖRTGENLER.....603
1. DÜZGÜN ÇOKGENLER.....603
2. DÖRTGENLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....604

Alan Bilgisi Yayınları

3. PARALELKENAR....606
4. EŞKENAR DÖRTGEN....607
5. DİKDÖRTGEN....608
6. KARE....609
7. DELTOİD....610
8. YAMUK....611

J. ÇEMBER VE DAİRE....613
1. ÇEMBERİN ELEMANLARI....613
2. ÇEMBER YAYININ ÖLÇÜSÜ....613
3. AÇI ÇEŞİTLERİ....614
4. PARALEL KİRİŞLER ARASINDAKİ YAYLAR....615
5. UZUNLUKLARI EŞİT KİRİŞLER....615
6. KİRİŞLER DÖRTGENİ....616
7. ÇEMBERDE UZUNLUK....616
8. ÇEMBERİN KUVVETLERİ....617
9. KUVVET EKSENİ....618
10. DAİREDE UZUNLUK VE ALANLAR....618
11. ÇEMBER VE DAİREDE BENZERLİK....619

K. PRİZMALAR....620
1. DİK PRİZMALAR....621
2. KÜP....621
3. ÜÇGEN PRİZMA....622
4. KARE DİK PRİZMA....622
5. DİKDÖRTGENLER PRİZMASI....622
6. SİLİNDİR....623
7. PİRAMİT....623
8. DÜZGÜN DÖRTYÜZLÜ....623
9. KONİ....623
10. KÜRE....624
11. KESİK PİRAMİT....625

ÇÖZÜMLÜ TEST....626

KONU TESTİ....634

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 23

MATEMATİK ÖĞRETİMİ - I

A. MATEMATİK ÖĞRETİMİNİN AMACI VE TEMEL İLKELERİ....639

B. MATEMATİĞİN KISA TARİHÇESİ....639

C. MATEMATİK EĞİTİMİNDE KAZANDIRILMASI GEREKEN TEMEL BECERİLER....640
1. PROBLEM ÇÖZME....640
2. MATEMATİKSEL SÜREÇ BECERİLERİ....640
3. DUYUŞSAL BECERİLER....640
4. PSİKOMOTOR BECERİLER....641
5. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİ (BİT) ETKİLİ VE YERİNDE KULLANABİLME....641

D. ALANIN ANAYASA VE MİLLİ EĞİTİM TEMEL YASASI'NDAKİ YASAL DAYANAKLARI....641

E. MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE YARARLANILAN ÖĞRETME VE ÖĞRENME STRATEJİLERİ....641
1. SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM....641
2. BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETİM....642
3. ARAŞTIRMA-İNCELEME YOLUYLA ÖĞRETİM....642
4. GERÇEKÇİ MATEMATİK EĞİTİMİ....642
5. YAPILANDIRMACI ÖĞRETİM MODELİ....642
6. TEMEL ÖĞRENME MODELİ....642
7. TAM ÖĞRENME MODELİ....643
8. AKTİF ÖĞRENME MODELİ....643
9. GÖSTERİP YAPTIRMA YÖNTEMİ....643
10. TANIMLAR YARDIMIYLA ÖĞRETİM....643
11. OYUNLARLA ÖĞRETİM YÖNTEMİ....643
12. ANALİZLE ÖĞRETİM....643
13. SENARYO İLE ÖĞRETİM....644
14. KURALLAR YARDIMIYLA ÖĞRETİM....644

15. DENEYSEL ETKİNLİKLERLE ÖĞRETİM 644

F. MATEMATİK DERSİ İŞLENİRKEN UYULMASI GEREKLİ GENEL İLKELER 644

1. KAVRAMSAL TEMELLERİN SAĞLAM VERİLMESİ.....644
2. ÖN ŞARTLILIK İLİŞKİSİ 644
3. ANAHTAR KAVRAMLAR 645
4. ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖREVLERİNİN İYİ BELİRLENMESİ 645
5. GRUPLA ÇALIŞMA VE KARŞILIKLI ETKİLEŞİM 645
6. ÖĞRETİMDE ÇEVREDEN YARARLANMA.....645
7. TEMEL BECERİLERİN GELİŞTİRİLMESİ.....645
8. DEĞİŞİK PROBLEMLER VE ARAŞTIRMA ÇALIŞMALARI 645
9. MATEMATİĞE KARŞI OLUMLU TUTUM GELİŞTİRME.....645

G. İLGİLİ ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELENMESİ.....646

ÇÖZÜMLÜ TEST.....656

KONU TESTİ.....662

BÖLÜM 24

MATEMATİK ÖĞRETİMİ - II

A. DOĞAL SAYILAR VE ÖĞRETİMİ 665

B. KESİRLER VE ÖĞRETİMİ.....666

C. CEBİR VE ÖĞRETİMİ 667

D. GEOMETRİ VE ÖLÇME 667

E. VERİ İŞLEME VE ÖĞRETİMİ.....668

F. OLASILIK VE ÖĞRETİMİ 668

G. PROBLEMİN VE PROBLEM ÇÖZMENİN TANIMI 668

1. PROBLEMLERİN SINIFLANDIRILMASI.....669
2. PROBLEM ÇÖZME ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI VE PROBLEM ÇÖZME SÜRECİ 669
3. PROBLEM ÇÖZME STRATEJİLERİ.....669

H. ÖĞRETİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....671

ÇÖZÜMLÜ TEST.....677

KONU TESTİ.....683

KISIM VII

BÖLÜM 25

FEN VE TEKNOLOJİ ÖĞRETİMİ VE LABORATUVAR UYGULAMALARI - I

A. BİLİM, BİLİMİN DOĞASI, BİLİMSEL YÖNTEM VE BİLİŞSEL BİLGİ 689

1. BİLİMİN DOĞASI 689
2. BİLİMSEL YÖNTEM.....689

B. BİLİŞSEL GELİŞİM VE FEN ÖĞRETİMİ 690

1. DUYUSAL-EDİMSEL (SENSORY-MOTOR) DÖNEM (0-2 YAŞ).....690
2. OPERASYON ÖNCESİ (PREOPERATİONAL) DÖNEM (2-7 YAŞ) ..690
3. SOMUT OPERASYON (CONCRETE OPERATİONAL) (SOMUT İŞLEMLER) DÖNEMİ (7-11 YAŞ) 691
4. FORMAL OPERASYON (FORMAL OPERATİONAL) (SOYUT İŞLEMLER) DÖNEMİ (11-14+ YAŞ) 691

C. FEN ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI.....691

D. FEN ÖĞRETİMİNİN TÜRKİYE'DEKİ VE DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ.....692

E. 2005 FEN VE TEKNOLOJİ PROGRAMI.....693

1. PROGRAMIN VİZYONU.....694
2. PROGRAMIN GEREKÇESİ.....694
3. FEN-TEKNOLOJİ İLİŞKİSİ 694
4. PROGRAMIN AMAÇLARI.....694

Alan Bilgisi Yayınları

F. YAPILANDIRMACI ÖĞRENME YAKLAŞIMI. 695
G. FEN VE TEKNOLOJİ OKURYAZARLIĞI 696
H. YARATICI VE KRİTİK DÜŞÜNME 697
1. YARATICI DÜŞÜNME 697
2. KRİTİK DÜŞÜNME 697
I. FEN VE TEKNOLOJİ PROGRAMI'NIN YAPISI 697
1. BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİ (BSB) 698
2. FEN-TEKNOLOJİ-TOPLUM-ÇEVRE (FTTÇ) 698
3. TUTUM VE DEĞERLER (TD) 700
J. 2013 FEN BİLİMLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI 700
K. KAVRAMLAR VE KAVRAM ÖĞRETİMİ 701
L. KAVRAM YANILGILARI 701
M. KAVRAM HARİTALARI 702
N. FEN VE TEKNOLOJİ LABORATUVARI 704
1. FEN VE TEKNOLOJİ LABORATUVARININ TEKNİK ÖZELLİKLERİ 704
2. FEN VE TEKNOLOJİ LABORATUVARINDA GÜVENLİK 704
3. DENEY TÜRLERİ 704
4. FEN VE TEKNOLOJİ LABORATUVAR ETKİNLİKLERİ 705
ÇÖZÜMLÜ TEST 709
KONU TESTİ 715

BÖLÜM 26

FEN VE TEKNOLOJİ ÖĞRETİMİ VE LABORATUVAR UYGULAMALARI - II

A. FEN VE TEKNOLOJİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER 721
1. GÖZEM YÖNTEMİ 721
2. DERS GEZİLERİ VE İNCELEME YÖNTEMLERİ 721
3. DENEY YÖNTEMİ 722
4. DEMOSTRASYON (GÖSTERİ) YÖNTEMİ 722
5. LABORATUVAR YÖNTEMİ 722
6. PROJE YÖNTEMİ 722
7. ROL OYNAMA YÖNTEMİ 722
8. TARTIŞMA YÖNTEMİ 722
9. SORU-CEVAP YÖNTEMİ 722
10. İŞ BİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRENME 723
11. 5E MODELİ 724
12. ARAŞTIRMAYA DAYALI ÖĞRENME 724
13. PROBLEME DAYALI ÖĞRENME 725
14. PROJE TABANLI ÖĞRENME 726
B. FEN ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 727
1. ÖĞRENCİ BAŞARISINI ÖLÇMEDE BAZI YAKLAŞIMLAR 727
2. DEĞERLENDİRME TÜRLERİ 727
3. FEN DERSLERİNDE HEDEF DAVRANIŞLARI ÖLÇECEK ARAÇ VE YÖNTEMLER 727
4. ALTERNATİF ÖLÇME DEĞERLENDİRME 728
5. BİREYSEL FARKLILIKLAR 729
C. FEN VE TEKNOLOJİ LABORATUVARI 729
1. ÇÖZELTİLER 729
2. FİZİKSEL VE KİMYASAL DEĞİŞİMLER 730
3. MADDE VE ISI 731
4. CANLILARDA ORGANİK BİLEŞİKLER VE AYRAÇLARI 731
5. FOTOSENTEZ 732
6. DÜZ AYNADA YANSIMA VE GÖRÜNTÜ OLUŞUMU 733
7. IŞIĞIN KIRILMASI 734
8. MERCEKLER VE ÖZELLİKLERİ 734
9. ELEKTROLİZ 735
10. BASİT SARKAÇ ETKİNLİĞİ 736
11. KÂĞIT UÇAK ETKİNLİĞİ 736

Alan Bilgisi Yayınları

12. FARKLI MADDELERİN YOĞUNLUKLARININ KARŞILAŞTIRILMASI....736
13. ISINAN HAVA ETKİNLİĞİ....737

ÇÖZÜMLÜ TEST....738

KONU TESTİ....745

BÖLÜM 27

GENEL FİZİK

A. HAREKET....751
1. HIZ VE İVME....751
2. KÜTLE VE KUVVET....757
3. İŞ VE ENERJİ....763
4. YER KÜRE VE UZAY SİSTEMLERİ....765
5. BASINÇ....768
6. ISI VE SICAKLIK....769
7. DALGALAR....771
8. IŞIK KAYNAKLARI....772
9. AYNALAR....775
10. SES....785
11. ELEKTRİK....786

ÇÖZÜMLÜ TEST....791

KONU TESTİ....798

BÖLÜM 28

GENEL KİMYA

A. MADDENİN ÖZELLİKLERİ VE ÖLÇÜMÜ....801
1. MADDENİN ÖZELLİKLERİ....801
2. MADDELERİN SINIFLANDIRILMASI....801
3. MADDENİN ÖLÇÜLMESİ....802
B. ATOMUN YAPISI....802
1. DALTON ATOM KURAMI....802
2. ATOM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR....803
C. ATOMUN ELEKTRON DİZİLİŞİ....804
1. ORBİTAL ÇEŞİTLERİ....804
2. ORBİTALLERİN ENERJİ ARTIŞINA GÖRE DİZİLİMİ....804
D. PERİYODİK SİSTEM....805
E. KİMYASAL BAĞ....806
F. ADLANDIRMA VE DEĞERLİK BULMA....807
1. YÜKSELTGENME BASAMAKLARI....807
2. BİLEŞİKLERİN ADLANDIRILMASI....807
G. MOL KAVRAMI....807
H. KİMYASAL DENKLEMLER VE HESAPLAMALAR....808
I. ÇÖZELTİLER VE KARIŞIMLAR....809
J. ASİTLER VE BAZLAR....809
K. JEOLOJİK YAPILAR, KAYALAR VE MİNERALLER-DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI....810
L. YAŞAMIN KİMYASI....810

ÇÖZÜMLÜ TEST....812

KONU TESTİ....815

BÖLÜM 29

GENEL BİYOLOJİ

A. CANLILARIN OLUŞUMU İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER....817
B. CANLI VE CANSIZ YAPILARIN KARŞILAŞTIRILMASI VE CANLILIK ÖZELLİKLERİ....817
C. CANLILARIN SINIFLANDIRILMASI VE İSİMLENDİRİLMESİ....818
1. ARKEBAKTERİLER....819
2. BAKTERİLER (GERÇEK BAKTERİLER)....819
3. ARCHAEZOA....819
4. PROTİSTA....819

Alan Bilgisi Yayınları

5. FUNGİ (MANTARLAR) 820
6. CHROMISTA.....820
7. BİTKİLER.....820
8. HAYVANLAR.....821
D. HÜCRE: YAPISI VE ORGANELLERİ.....822
1. HÜCRE ZARI.....823
2. SİTOPLAZMA.....823
3. ÇEKİRDEK.....824
E. BİTKİLERDE GELİŞME VE BÜYÜME.....825
F. HAYVANLARDA GELİŞME VE BÜYÜME.....825
G. HAYVANSAL DOKULAR.....826
1. EPİTEL DOKU.....826
2. BAĞ DOKUSU.....827
3. KIKIRDAK DOKU.....827
4. KEMİK DOKU.....827
5. KAN DOKU.....827
6. KAS DOKU.....828
7. SİNİR DOKU.....828
H. BİTKİSEL DOKULAR VE ORGANLAR.....828
1. BİTKİSEL DOKULAR.....828
2. BİTKİ ORGANLARI.....829
I. İNSAN VÜCUDU VE ORGAN SİSTEMLERİ.....830
1. ENDOKRİN SİSTEM (HORMONAL SİSTEM).....830
2. SİNİR SİSTEMİ.....831
3. SOLUNUM SİSTEMİ.....832
4. ÜREME SİSTEMİ.....832
5. İSKELET VE KAS SİSTEMİ.....833
6. DUYU ORGANLARI.....833
7. DOLAŞIM SİSTEMİ.....834
8. BAĞIŞIKLIK SİSTEMİ.....834
9. SİNDİRİM SİSTEMİ.....835
10. BOŞALTIM SİSTEMİ.....836
ÇÖZÜMLÜ TEST.....838
KONU TESTİ.....841
KAYNAKLAR.....843

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKLAR

Acer, D., Erken çocukluk eğitiminde fiziksel ortam ve özellikleri, İbrahim Hakkı Diken (Edt.), *Erken Çocukluk Eğitimi*, Pegem Yay., Ankara, 2012.

Adanur, Z., *Birleştirilmiş Sınıflarda Yapılandırmacı Yaklaşımın Uygulanabilirliğinin Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi: Trabzon İli Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, 2011.

A'dan Z'ye Kültür ve Tarih Ansiklopedisi, "Kültür Md.", Ankara, 2004.

Ağca, H., *Yazılı Anlatım*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s. 24-30, 1999.

Akgün, Ş., *Fen Bilgisi Öğretimi* (8. Baskı), Nasa Yayınları, Ankara, 2004.

Akkaya,T., *Akademik ve Disiplinlerarası Yeni Sanat Eleştirisi Kuramı*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 2014.

Akkuş, Z; U. Şimşek; S. Ilgaz; E. Mindivanlıoğlu *Sosyal Bilgiler Programlarında Sosyal Bilimlerin Yeri*, A. S. Bilgili (Ed.) Sosyal Bilgilerin Temelleri içinde (149-159). 2. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2009.

Aktulum, K., *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*, Kanguru Yayınları, Ankara, 2011.

Aktümsek, A ., *Anatomi ve Fizyoloji-İnsan Biyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2012.

Aktümsek, A., Konuk, M., Genel Biyoloji, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2010.

Akurgal, Ekre, *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 1988.

Akverdi, H.,"*Sanatta Yaratma*", Sanat 1, s. 153, Nelli Sanatevi, İstanbul, 2005.

Akyol, H., *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi* (5. baskı), Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2006.

Akyol, H., *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*, 2. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara, 2008.

Akyol, H., *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2013.

Akyol, H., Şahin, A., Karadüz, A., Göçer, A., Şahin, E., Gündüz, O., Şimşek, T., Eyyüb, T. T., Ungan, S. C., *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2014.

Alakuş, A, O; Mercin, L., *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara, 2011.

Altun, M., *Eğitim Fakülteleri ve İlköğretim Öğretmenleri İçin Matematik Öğretimi*, Alfa, Bursa, 2005.

Altun, M., *İlköğretim İkinci Kademede (6, 7 ve 8. sınıflarda) Matematik Öğretimi,* Aktüel, Bursa, 2005.

Altun, M., *Eğitim Fakülteleri ve Sınıf Öğretmenleri İçin Matematik Öğretimi*, Aktüel Alfa, Bursa, 2010.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, "Kültür Md.", İstanbul, 2000.

Arıcı, A. F.; Arslan, M. A. vd., *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, (ed. Tacettin Şimşek), Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2011.

Arık, İ, A., *Yaratıcılık*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 790, Kültür Eserleri Dizisi: 88, s. 8., Ankara, 1978.

Armağan, H., Bayraktar, N., Özdenvar, E. 11. Sınıf Biyoloji, Celal Aydın Yayınları, Ankara.

Artut, K., *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Anı yayıncılık, Ankara, 2004.

Atasoy, B. *Genel Kimya,* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2000.

Atasoy, B., *Fen Öğrenimi ve Öğretimi* (2. Baskı), Asıl Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

Ayaydın, A., Görsel Sanatlar Eğitiminde Standart Kavramı: 18. No:1, *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 159-172, Ocak, KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Trabzon, 2010.

Ayaydın, A., Çoklu Zekâ Kuramında Sanat Eğitimi Yaklaşımı, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2004.

Aydın Yılmaz, Z., *Uygulama Örnekleriyle İlkokuma-Yazma Öğretimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

Aydoğdu, M., Gezer, K. (Ed), *Canlılar Bilimi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Aydoğdu, M., Kesercioğlu, T. (Ed.). *İlköğretimde Fen ve Teknoloji Öğretimi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005.

Aykut, A., Günümüzde Görsel Sanatlar Eğitiminde Kullanılan Yöntemler, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 21, 2006.

Aykut, A., Günümüz Görsel Sanatlar Eğitiminde Kullanılan Yöntemler, *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı:160, 2003.

Bacanlı, H., *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.

Bağ, Hüseyin, *Genel Kimya*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2006.

Bahar, M. (Ed.), *Fen ve Teknoloji Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara, 2006.

Baki, A., *Kuramdan Uygulamaya Matematik Eğitimi*, Derya Kitabevi, Trabzon, 2006

Balcı, B.Y., İnsan Haklarının Eğitiminde Sanat Eğitiminin Önemi, *Sanat Sokağı*, 3 Aylık Kültür ve Bilimsel Sanat Dergisi, Sayı: 2, Ağustos-Eylül-Ekim, 2006.

Baltacıoğlu, İ.H., *Türk Plastik Sanatları*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1971.

Başaran, İ.E., *Eğitime Giriş*, Gül Yayınevi, Ankara,1989.

Baltacı, Cahit, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, İstanbul 2007.

Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara, 2007.

Barth, J., Demirtaş, A., İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi, Kaynak Üniteler, YÖK Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara, 1997.

Başal, M. ve Batu, E., *Zihin Özürlü Öğrencilere Okuma Yazma Öğretme Konusunda Alt Özel Sınıf Öğretmenlerinin Görüş ve Önerileri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi cilt 3, sayı (2) 85-98, 2002.

Baykul, Y., *İlkokulda Matematik Öğretimi* (11. Baskı). Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Baykul,Y., S. Gelbal, N. Kelecioğlu, *Anadolu Öğretmen Liseleri İçin Ölçme Değerlendirme*, MEB Devlet Kitapları, Ostim Eğitim Merkezi, Ankara, 2001.

Benim Ailem Eğitim Programı Gep Uygulaması Kitapçığı, MEB Yay.

Berberoğlu, G., *Sınıf İçi Ölçme Değerlendirme Teknikleri*, Morpa Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Berk, N; Turanî, A., *Başlangıçtan Günümüze Türk Resim Sanatı Tarihi*, Cilt 2, Tiglat Yayınları, İstanbul, 1981.

Bell, J.,*Sanatın Yeni Tarihi*, (U.C. Ünlü, N. İleri, R.Gürtuna, Çev.), NTV Yayınları, İstanbul, 2009.

Berger, J., *Görme Biçimleri*, (Y.Salman,Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 1999.

Bigalı, Ş., *Resim Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara,1999.

Bilgiseven, Â. K., İktisat Sosyolojisi Açısından Eğitim Yolu ile Kalkınmanın Esasları (III. baskı), Divan Yayınları, İstanbul, 1982.

Binbaşıoğlu, C., *İlkokuma ve Yazma Öğretimi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

Binbaşıoğlu, C., *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim* (3. Baskı). Anı Yayınları. Ankara, 1999.

Bloom, B., *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme* (çev. D. Ali Özçelik), Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1979.

Bolay, Süleyman Hayri, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.

Boydaş, N., *Sanat Eleştirisine Giriş*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Bozkurt, E., (Ed.) *Genel Biyoloji*, Pegem Akademi, Ankara, 2008.

Bulut, Ü., Avrupa Resminde Üslup ve Anlam İlişkisi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

Buyurgan, S; Buyurgan, U., *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*, Pegem A Akademi Yayıncılık, Ankara, 2012.

Buyurgan, S., Buyurgan, U., *Sanat Eğitimi ve Öğretimi Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Tekniklerle*, Pegem Akademi, Ankara, 2012.

Büyükalan Filiz, S. (Ed.), *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları*, Pegem Akademi, Ankara, 2011.

Campbell, N. A ., Reece J. B., *Biyoloji* (Çev. Ed. Ertunç Gündüz, Ali Demirsoy, İsmail Türkan) Palme Yayıncılık, Ankara, 2006.

Cemaloğlu, N. ve Yıldırım, K., *İlkokuma Yazma Öğretimi*, 3. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2005.

Chemistry Teachers Guide, Third Eddition, 1994.

Coşkun, A., Bingöl, H., Kaya, B., Türkkan, E., Dereli, Ö. Fen Bilgisi Laboratuvarı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

Croce, B., "*Sanat Eleştirisi ve Sanat Tarihi*", Sanat 1, s. 81, Nelli Sanatevi, İstanbul, 2005.

Çağdaş Dünya Tarihi, AÖF Yayınları, Eskişehir, 1999.

Çakır, M., *Canlılar Bilimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011.

Çeçen, M. A.; Seven, S. vd., *Edebî Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, (ed. Şener Demirel), Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2011.

Çelebioğlu, B. ve Yazgan, Y., İlköğretim Öğrencilerinin Bağıntı Bulma ve Sistematik Liste Yapma Stratejilerini Kullanma Düzeyleri, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 15-28, 2009.

Çelenk, S., *İlkokuma Yazma Programı ve Öğretimi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

Çelenk, S., *İlkokuma Yazma Programı ve Öğretimi*, 6. Baskı, Maya Akademi, Ankara, 2007.

Çelenk, S., *İlkokuma-Yazma Programı ve Öğretimi*, 7. Baskı, Maya Akademi Yayıncılık Ankara, 2010.

Çelenk, S. (Ed.)., İlkokuma Yazma Programı ve Öğretimi, Eğiten Kitap, Ankara, 2013.

Çelik, S, Şenocak, E., Bayrakçeken, S., Taşkesenligil, Y. ve Doymuş, K., Aktif Öğrenme Stratejileri Üzerine bir Derleme Çalışması, *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11. 155-185, 2005.

Çelek, T., Sanat ve Bilim Eğitiminde Yaratıcılık, Pivolka, 2 (8), 2003.

Çolak, A., *Zihin Özürlü Çocuklar İlköğretim Okulu ve Mesleki Eğitim Merkezindeki Özel Eğitim Öğretmenlerinin Zihin Özürlü Çocukların Okuma-Yazma Öğrenmeleri Hakkındaki Görüş ve Önerileri*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, 2011.

Dağlıoğlu, E., Erken çocukluk dönemi öğretmeninin özellikleri, İbrahim Hakkı Diken (Edt.), *Erken Çocukluk Eğitimi*, Pegem Yay., Ankara, 2012.

Davaslıgil, Ü., Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi, Yer aldığı eser G. Akçamete (Ed.). Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim (ss. 545-592). Kök Yayıncılık, Ankara, 2009.

Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine, *Türk Dili El Kitabı,* Grafiker Yay., Ankara, 2006.

Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine (Editörler), *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım,* Nobel Yay., Ankara, 2010.

Demirel, Ö., Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı, Pegem A Yayıncılık , Ankara, 2003.

Demirel, Ö., *Öğretme Sanatı*, Pegem A Yayınları, 7. baskı, Ankara, 2004.

Demirel,Ö., *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 1999.

Deniz, A., *Paris'ten Modernlik Tercümeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Dikici, A.,Tezci,E., "*İsmayil Hakkı Baltacıoğlu'nun Sanat, Sanat Eğitimi ve Milli Sanat Hakkındaki Düşünceleri*", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:12, Sayı: 2, Elazığ, 2002.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi (Edt. Esmahan Ağaoğlu, Kıymet Selvi), Eskişehir, 2008.

Doğan, N., Çakıroğlu, J., Bilican, K., Çavuş, S., *Bilimin Doğası ve Öğretimi* (2. Baskı), Pegem Akademi, Ankara, 2012.

Doğanay, A., *Değerler Eğitimi, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım,* Editör: Cemil Öztürk, Pegem A Yayıncılık, 256–286, Ankara, 2006.

Doğanay, H.; Özdemir, Ü.; Şahin, İ.F., Genel, Beşeri ve Ekonomik Coğrafya (2. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2011.

Doğanay, H., Sever, R., *Genel Fiziki Coğrafya* (9. Baskı), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2011.

Dr. Kanad, H.F., Terbiye Sosyolojisi. akt. Arvasi, S.A. Eğitim Sosyolojisi, Burak Yayınları, 1999.

Durant, Will, *Medeniyetin Temelleri*, İstanbul,1996.

Eco, U., "*Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik*", (K. Atalay, Çev.), Can Yayınları, İstanbul, 1998.

Efe, R., Hevedanlı, M., Ketani, Ş., Çakmak, Ö., Aslan-Efe, H., *İşbirlikli Öğrenme: Teori ve Uygulama*. Eflatun Yayınevi, Ankara, 2008.

E. H. Carr, *Tarih Nedir?* (Çev. Misket, Gizem), İletişim Yay., İstanbul, 1987.

Eker, Süer, *Çağdaş Türk Dili,* Grafiker Yay., Ankara, 2010.

Elibüyük, M., *Matematik Coğrafya*, Ekol Yayınevi, Ankara, 2000.

Emeç, H., *Türkçenin Yeterince Etkin ve Güzel Konuşulmadığı Yerlerde İlkokuma Yazma Öğretiminde*

Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar: Erzurum İli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, 2011.

Emiroğlu, Öztürk, *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.

Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008.

Erbaş, A. K. (Ed.), *İlköğretim Matematik 1 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı* (1. Kitap) (4. Baskı), MEB Devlet Kitapları, 2013.

Erbaş, A. K. (Ed.), *İlköğretim Matematik 1 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı* (2. Kitap) (4. Baskı), MEB Devlet Kitapları, 2013.

Erbaş, A. K. (Ed.), *İlköğretim Matematik 2 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı* (1. Kitap) (4. Baskı), MEB Devlet Kitapları, 2013.

Erbaş, A. K. (Ed.), *İlköğretim Matematik 2 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı* (2. Kitap) (4. Baskı). MEB Devlet Kitapları, 2013.

Erbaş, A. K. (Ed.), *İlköğretim Matematik 3 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı* (1. Kitap) (4. Baskı), MEB Devlet Kitapları, 2013.

Erbaş, A. K. (Ed.), *İlköğretim Matematik 3 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı* (2. Kitap) (4. Baskı), MEB Devlet Kitapları, 2013.

Erbaş, A. K. (Ed.), *İlköğretim Matematik 4 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı* (1. Kitap) (4. Baskı), MEB Devlet Kitapları, 2013.

Erbaş, A.K. (Ed.), *İlköğretim Matematik 4 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı* (2. Kitap) (4. Baskı), MEB Devlet Kitapları, 2013.

Erbay, M.,*Plastik Sanatlar Eğitiminin Gelişimi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1997.

Erdik, E., Sarıkaya Y., *Temel Üniversite Kimyası Cilt1 ve Cilt 2,* Ankara, 1986.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1998.

Erdoğan, S., Erken çocukluk döneminde kurum çeşitleri, İbrahim Hakkı Diken (Edt.), *Erken Çocukluk Eğitimi*, Pegem Yay., Ankara, 2012.

Ergin Muharrem, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yay., İstanbul, 2004.

Ertürk, S., *Eğitimde Program Geliştirme*, H.Ü. Yayını, Ankara, 1972.

Erzen,J.N., *Çizgi,* Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt: 1, s.371, Yem Yayın, İstanbul, 2008.

Ferah, A., *Türkçe İlkokuma Yazmayı Öğrenme*, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

Fischer, E., *Sanatın Gerekliliği*, Payel Yayınevi, İstanbul, 2003.

Fischer, E., *Sanatın Gerekliliği*, Payel Yayınevi, İstanbul, 2010.

Frederic, Louis, *Medeniyet Tarihi, 4 C.* Çev. Gültekin, Vahdet, İstanbul, 1974.

Gombrich, E.H., *Sanatın Öyküsü*, (E. Erduran, Ö. Erduran, Çev.), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.

Gençtürk, E., G. Sarpkaya, *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlilikleri,* M. Safran (Ed.) Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (49-66). Pegem Akademi Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2012.

Gökçe, Bekir (2008), *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.

Gözütok, F. D.,*Öğretim İlke ve Yöntemleri,* Ekinoks, Ankara, 2006.

Graham Hill ve John Holman. *Chemistry in Context,* 1995.

Graham L. E., Graham J. M., Wilcox L. W. (2008) Bitki Biyolojisi (Çev. Ed. Kani Işık) Palme Yayıncılık, Ankara

Güleryüz, H., *Türkçe İlkokuma-Yazma Öğretimi Kuram ve Uygulamaları*, 7. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.

Güleryüz, H.,*Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2003.

Gümüşçü, O., Balcıoğulları. A., Coğrafyaya Giriş, Bilge Yayınları, Ankara, 2005.Güneş, F., *Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi*, Ocak Yayınları, Ankara, 2004.

Gündüz, Osman- Tacettin Şimşek, *Anlama Teknikleri 1: Uygulamalı Okuma Eğitimi*, Grafiker Yay., Ankara, 2011.

Güneş. F., *Uygulamalı Okuma-Yazma Öğretimi*, Ocak Yayınları, Ankara, 2000.

Gür, H. (Ed.), *Matematik Öğretimi,* Lisans, İstanbul, 2006.

Güvenç, B. , *Kültürün ABC'si,* Yapı Kredi Yayınları 3. Baskı, İstanbul, 2004.

Güvenç, Bozkurt, *İnsan ve Kültür*, İstanbul 1974.

Güven,G., Azkeskin, F.K., Erken Çocukluk Eğitimi ve Okul Öncesi Eğitim, İbrahim Hakkı Diken (Edt.), *Erken Çocukluk Eğitimi*, Pegem Yay., Ankara, 2012.

Hacıömeroğlu, G., Matematiksel Problem Çözmeye İlişkin İnanç Ölçeğinin Türkçeye Uyarlama Çalışması, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 119-132, 2011.

Hacısalihoğlu, H. H., Mirasyedioğlu, Ş. ve Akpınar A., *İlköğretim 6-8 Matematik Öğretimi Matematikte İş-birliğine Dayalı Yapılandırıcı Öğrenme ve Öğretme*, Asil, Ankara, 2004.

Hadis Tarihi ve Usulü, (Editör, Salahattin Polat), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.

Hauser, A., *Sanatın Toplumsal Tarihi Rokoko, Klasizm, Romantizm, Naturalizm, Empresyonizm ve Film Çağı*, (Y.Gölönü, Çev.), Cilt 2, Deniz Kitabevi, Ankara, 2006.

Hesapçıoğlu, M., *Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim*, Nobel Yayın Dağıtım Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara, 2008.

İleri, Selim (Hzl.), *İlk Gençlik Çağına Öyküler: 1*, YKY, İstanbul, 2002.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB, Ankara, 2010.

İlköğretim Türkçe Dersi Programı ve Kılavuzu, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara.

İplikçioğlu, Bülent, *Eskiçağ Tarihinin Anahatları-I.* İstanbul,1990.

İpşiroğlu, M, N., *Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi*, İş Bankası Yayınları, 1983.

İslam İbadet Esasları, (Editör, Ahmet Yaman), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2010.

Kafesoğlu, İbrahim; *Türk Millî Kültürü*, TKAE Yayınları, Ankara, 1977.

Karabağ, Ş. G., *Öğretilebilir ve Bilişsel Bir Beceri Olarak Tarihi Empati*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2003.

Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 17. Baskı, Nobel, Ankara, 2007.

Keeton, W., Gould J. L., Gould C. G., Genel Biyoloji Cilt I ve II (Çev. Ed. Ali Demirsoy, İsmail Türkan, Ertunç Gündüz) Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Kehnemuyi, Z., Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, YKY Doğan Kardeş Kitaplığı, 2002.

Kelama Giriş, (Editör, Cağfer Karadaş), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013.

Keskinkılıç, K., *İlkokuma Yazma Öğretimi*, 3. Baskı, Nobel Yayın, Ankara, 2005.

Kılıçkan Hüseyin, *Alıştırmalı Testli Yazı Örnekleri*, Taç Yayınevi, İstanbul, 1992.

Kılıçkan, H., *Okullarda Yazı,* İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2004.

Kılıçoğlu, G., *Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi,* M. Safran (Ed.) Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (3-16) Pegem Akademi Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2012.

Kılıçoğlu, G., *Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi*, M. Safran (Ed.) Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (3-16), Pegem Akademi Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2012.

Kırışoğlu, O,T., *Sanatta Eğitim Görmek Öğrenmek Yaratmak*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Kırışoğlu, O.T, "*Sanat Kültür Yaratıcılık*", Pegem A. Yayıncılık, Ankara, 2009.

Komisyon; *Türk Dünyası El Kitabı*, TKAE Yayını, Ankara, 1992.

Komisyon; *Türk Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul Devlet Matbaası, 1930.

Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yay., Ankara, 2007.

Koştur, H.İ., Koğar, H., Eyidoğan, F., *Fen ve Teknoloji Laboratuvar Etkinlikleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2012.

Köymen, Mehmet Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, DTCF Basımevi, Ankara, 1982.

Köymen, Mehmet Altay; *Alparslan ve Zamanı*, DTCF Basımevi, Ankara, 1983.

Kuru, M., Omurgalı Hayvanlar, Palme Yayıncılık, Ankara, 2004.

Kuzu, Ali, *Yazı Eğitimi*, Kaya Yayınları, İstanbul.

Lowry, B., *Sanatı Görmek*, (N.Yurtsever, Z. Güvemli, Çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1972.

Mader, S. S., Biology, Wm. C. Brown Publishers, USA, 1990.

Martin, D.J., Elementary Science Methods: A Constructivist Approach, Delmar Publishers, 1997.

MEB, *İlköğretim Matematik Dersi 1-5. Sınıflar Öğretim Programı*, Ankara, 2009.

MEB, *İlköğretim Matematik Dersi 6-8. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara, 2009.

MEB, *Ortaokul Matematik Dersi (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara, 2013.

MEB TTKB., *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4-5. Sınıflar)*, Ankara, 2005.

MEB TTKB, *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*, Ankara, 2005.

Memiş, Ekrem, *Eskiçağ Türkiye Tarihi*, SÜ Eğitim Fakültesi Yay. Konya, 1989.

Mengüşoğlu, T., *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1992.

Mercin, L. Alakuş, A,O., Sanat Eleştirisi ve Pedagojik Eleştiri Yöntemlerinin İncelenmesi, *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 5. 36-46, 2005.

Mercin, L., *"Müze Eğitimi",* Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi, Pegem Akademi, Ankara, 2011, s.229.

Merey, Z., *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi*, M. Safran (Ed.) Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (719-742), Pegem Akademi Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2012.

Naylor, D. T.; R. A. Diem, Elementary and Middle School Social Studies. Random House, New York, 1987.

ODTÜ Geliştirme Vakfı Okulları, *Ölçme ve Değerlendirme*, Şubeler İletişim ve Koordinasyon Başkanlığı, Ankara, 2000.

Oğuzkan, A. F., *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2010.

Oktay, A., *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, Epsilon Yayın., İstanbul, 1999.

Oktay, A., *Yaşamın Sihirli Yılları*: *Okul Öncesi Dönem*, 2. Baskı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Olkun, S. ve Toluk Uçar Z., *İlköğretimde Etkinlik Temelli Matematik Öğretimi*, Maya Akademi, Ankara, 2009.

Öcal, Mustafa, *İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Öğretim Yöntemleri*, Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006.

Ömeroğlu, E., Yazıcı,Z., Dere, H., Okul öncesi eğitim kurumlarında ebeveynin eğitime katılımı, Müzeyyen Sevinç (Edt), *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar,* Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

Öz, F., *Uygulamalı İlkokuma- Yazma Öğretimi*, 2. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 1999.

Öz, M. F., *Uygulamalı İlkokuma Yazma Öğretimi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005.

Özbay, M., *Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Sayı:2 s. 67-74, Ankara, 2005.

Özbay, M., *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II*, Öncü Basımevi, Ankara, 2013.

Özçağlar, A., *Coğrafyaya Giriş*, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara, 2000.

Özçelik, İsmail, *Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler*, Ankara, 2001.

Özdaş, A., *Matematik, Fen ve Teknoloji Öğretimi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2008.

Özden Y., *Öğrenme ve Öğretme*. 5. Basım, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2003.

Özey, R, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Aktif Yayınları, İstanbul, 2002.

Özgür, E. M., *Türkiye Coğrafyası*, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara, 2000.

Özey, R., *Çevre Sorunları*, (Üçüncü Baskı), Aktif Yayınevi, İstanbul, 2009.

Özsoy, V.,Alakuş, A.O., *Güzel Sanatlar Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri (Resim-İş Eğitimi)*, Pegem Akademi, Ankara, 2009.

Özsoy, V., *Görsel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2007.

Özsoy, V., *İlköğretim Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Görsel Sanatlar Eğitimi Yayınları, Ankara, 2005.

Özsoy, V., *Yetmiş Beşinci Yılda Sanat Eğitimi* (Resim –İş Eğitimi), Millî Eğitim Dergisi, Sayı:139. Nisan, Mayıs, Haziran, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Ankara, 1998.

Öztaş, H., Yel, M., Öztaş, F. *Ortaöğretim Biyoloji 9 Ders Kitabı*, Veri Teknik Bilişim Basın ve Yayın, Ankara

Öztürk, C.; Coşkun-Keskin, S.; R. Otluoğlu, Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2012.

Öztürk, C., *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşam Disiplinlerarası Bir Bakış,* C. Öztürk (Ed.) Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi içinde (1-31),Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2009.

Parsıl, Ü., *Sanatta Yaratıcılık*, An Kitap, İstanbul, 2012.

Pesen, C., *Eğitim Fakülteleri ve Sınıf Öğretmenleri İçin Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Matematik Öğretimi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2008. Peter Atkins, Loretta Jones, *Temel Kimya (Moleküller, Maddeler ve Değişimler),* 1997.

Petrucci & Harwood. *Genel Kimya Cilt 1 ve Cilt 2* Palme Yayıncılık, Ankara, 1994.

Pilancı, Hülya (Editör), *Türk Dili,* Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir, 2009.

Read, H., *Sanatın Anlamı*, (G. İnal, N. Asgari, Çev.), T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1974.

Ribard, Andre. *İnsanlığın Tarihi. I.C.* Çev. Erdoğan Başar ve Şiar Yalçın, İstanbul, 1994.

Robınson, K., *Yaratıcılık Aklın Sınırlarını Aşmak* (çev: Nihal Geyran Koldaş), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.

Rollomay, *Yaratma Cesareti* (Çev: Ayfer Oysal), Metis Yayınları, İstanbul, 1998.

San, İ., *Sanatsal Yaratma Çocukta Yaratıcılık*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1977.

San, İ., *Sanatsal Yaratma Çocukta Yaratıcılık*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1979.

San, İ., *Sanat ve Eğitim Yaratıcılık Temel Sanat Kuramları Sanatsal Eleştirisi Yaklaşımları*, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004.

San, İ., *Sanat Eğitimi Kuramları* (2. Baskı), Ütopya Yayınları, Ankara, 2003.

San, İ., *Sanat Eğitimi Kuramları*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2010.

Sarıcık, Mustafa, *İslam Öncesi Dönem Cahiliye Kültürü*, Isparta, 2002.

Sazyek, Hakan, *Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008.

Selçuk, Ziya, *Eğitim Psikolojisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2012.

Selçuklu Tarihi; İslam Ansiklopedisinden Aynı Baskı, İstanbul, 1964.

Sevim, Ali, *Türkiye Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara, 1989.

Shaw Robert, *Yazı Yazma Tekniği ve Yazı Örnekleri,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1994.

Sienko, M. J.; Plane R. A., *Chemistry Principles and Properties,* Güven Matbası, Ankara, 1978.

Soner Ergül, *Genel Kimya,* Anı Yayıncılık, Ankara, 2006.

Soylu, H., *Fen Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

Sönmez, V., *Bilim Felsefesi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008.

Sönmez, V., *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı* (14. Baskı). Anı Yayıncılık, Ankara, 2008.

Sucuka, N., Kımmet, E., Aile destek programlarının okul-aile iş birliğindeki önemi, Müzeyyen Sevinç (Edt.), *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar,* Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

Sülün, K., *İlköğretim Genel Eğitim Sınıfı ile Özel Eğitim Sınıfında Öğrenim Gören Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, 2012.

Sümer, Faruk, *Oğuzlar*, DTCF Basımevi, Ankara, 1972.

Şahin, A. ; Arıcı, A. F. vd., *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2010.

Şahin, C., Doğanay, H., Özcan, N.A., Türkiye Coğrafyası (Fiziki-Beşerî-Ekonomik-Jeopolitik), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2004.

Şeker, H., Bloom'un Taksonomisinden, Bilişsel Süreç Boyutlarının Sınıflandırmasına Doğru Revize Edilen Taksonomi Üzerine, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (39), 01-09, 2010.

Şenel, Alaeddin, *Siyasal Düşünceler Tarihi, Tarih Öncesinde İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, 6. Baskı, Ankara, 1996.

Şenyapılı, Ö., *Görsel Sanatlar ve İletişim*, Sanat Yapım Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Şimşek, N., Çınar, Y., *Fen ve Teknoloji Laboratuvarı ve Uygulamaları* (2. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

Şimşek, Tacettin (editör), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara, 2011.

Şişman, A., *Sanata ve Sanat Kavramlarına Giriş*, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Taiz, L., Zeiger, E., Bitki Fizyolojisi (Çev. Ed. İsmail Türkan) Palme Yayıncılık, Ankara, 2008.

Tamer K., A.Pulur, *Beden Eğitimi ve Sporda Öğretim Yöntemleri*. Ada Matbaacılık, Ankara, 2001.

Tanilli, Server, *Uygarlık Tarihi,* İstanbul, 1981.

Tanilli, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası: I. İlkçağ. İnsanlık Tarihine Giriş*, İstanbul, 1990.

Tansuğ,S., *Sanatın Görsel Dili*, Urart Sanat Galerisi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1982.

Tay, B., *Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü, Yarını*, R. Turan ve K. Ulusoy (Ed). Sosyal Bilgilerin Temelleri içinde (2-18). Pegem A Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2011.

Tefsir Tarihi ve Usulü (Editör, Bahattin Dartma), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.

Tekeli, S., Kahya, E., Dosay, M., Demir, R., Topdemir, H., Unat, Y., Koç-Aydın, A., *Bilim Tarihine Giriş* (8. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2012.

Temizkan, Mehmet , *Metin Türlerine Göre Okuma Eğitimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.

Temizyürek, K., *Fen Öğretimi ve Uygulamaları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

Tezcan, Habibe; Tezcan R., *Genel Kimya* ,Gündüz Yayıncılık, Ankara, 2005.

Timuçin, A., Estetik, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1997.

Togan, A. Zeki Velidi; *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1970.

Tokcan, H., Demirkaya, H, *Sosyal Bilgilerde Starteji, Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler,* M. Safran (Ed.) Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (435-471), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2012.

Tolstoy, L. N., "*Sanat Nedir*", (M. Beyhan, Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

Topkaya İ., Hareket, *Beden Eğitimi ve Spor Öğretiminde Öğrenme ve Öğretimin Temelleri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2011.

Topkaya İ., *İlkokullarda "Oyun ve Fiziki Etkinlikler" Dersi Öğretimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013.

Topkaya İ., *Sınıf Öğretmenliği Eğitiminde Beden Eğitimi Oyun Öğretimi*, Kriter Yayınları, İstanbul, 2011.

Topsakal, S., *Fen Öğretimi* (2. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

Topsakal, S., *Fen ve Teknoloji Öğretimi (İlköğretim 4-5)*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

Topsakal, S., *Fen ve Teknoloji Öğretimi (İlköğretim 6-8)*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

Torunoğlu, E., Uluslararası Çevre Koruma Politikaları, Çevre Sorunları ve Politikaları, Ü. B. Öğütveren (Editör), Anadolu Üniversitesi Web-Ofset, Eskişehir, 2012.

Toynbee, Arnold. *Tarih Bilinci. (A Study Of History) 2 cilt.* Bateş Yay. İst,1978. Yazar ve Jane Caplan tarafından gözden geçirilmiş ve kısaltılmış yeni baskı, 90'ı renkli 507 resim, 23 harita ve şema.

Tuna, S., "*Sanat Eserini Değerlendirme*", Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi, s. 254-255, Pegem Akademi, Ankara, 2011.

Tunalı, N. K.; Aras, N. K., *Kimya Temel Kavramlar,* Ankara, 1970.

Turan, Osman; *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Matbaacılık, İstanbul, 1971.

Turan, Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi*, İstanbul, 1990.

Turgut, M. F., *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*, 8. Baskı, Ankara, 1983.

Tümkaya, S.; Gülaçtı, F., *Erken Çocukluk Eğitimi* (Edt), Pegem Yayın., Ankara, 2013.

TDK, Türkçe Sözlük, 1988.

Uluçay, M. Çağatay, *İlk Müslüman Türk Devletleri*, MEB Yayınevi, Ankara, 1975.

Umar, Bilge, *İlkçağda Türkiye Halkı*, İstanbul,1991.

Umay, A. ve Kaf, Y., Matematikte Kusurlu Akıl Yürütme Üzerine Bir Çalışma, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 188-195, 2005.

Uzun, M., *Üstün Yetenekli Çocuklar El Kitabı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004.

Uzun, N. Engin, *Biçimbilim; Temel Kavramlar,* Papatya Yay., İstanbul, 2006.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, TTK Basımevi, Ankara, 1984.

Ülper, Hakan (editör), *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*, Pegem Akademi Yay. Ankara, 2011.

Ün Açıkgöz, E. *Aktif Öğrenme*, Biliş Yayınları, İzmir, 2011.

Ünalan, Ş., *Türkçe Öğretim* (3. baskı), Nobel Yayın., Ankara, 2006.

Ünver, E., *Sanat Eğitimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.

Üstündağ, T.,Yaratıcılığa Yolculuk, Pagem A Yayıncılık, İstanbul, 2002.

Wells, H. G. *Kısa Dünya Tarihi. Başlangıcından 1946'ya Kadar,* Çev. Ziya İhsan, 2. Baskı, İstanbul, 1962.

William, H. Mc Neill, *Dünya Tarihi,* Çev. Alaeddin Şenel. Ank, 1989.

Values Education Study-Final Report, Australian Goverment Department of Education, Science and Training. Curriculum Corporation, Australia, 2003.

Van de Walle, J. A., Karp, K. S. & Bay-Williams, J. M., *İlkokul ve Ortaokul Matematiği Gelişimsel Yaklaşımla Öğretim* (7. Baskı), Nobel, Ankara, 2007.

Varış, F., *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara,1988.

Vural, D.Ü.,"*Çocuğun Sanatsal (Grafiksel) Gelişim Basamakları*", Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi, s. 149, Pegem Akademi, Ankara, 2011.

Yalçın, A.; Aytaş, G., *Çocuk Edebiyatı,* Akçağ Yayıncılık, Ankara, 2008.

Yalın H.İ., *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2002.

Yavuzer, H. *Ana-Baba ve Çocuk*, 19. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.

Yel, M., Bahçeci, Z., Yılmaz, M., *Canlılar Bilimi (Biyolojiye Giriş),* Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2004.

Yetkin, D. ve Daşcan, Ö., *İlköğretim Programı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006.

Yıldırım, C., *Bilim Tarihi* (12. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.

Yıldırım, Cemal, *Bilimin Öncüleri,* Ankara,1997.

Yıldız, K., Yılmaz, M., Sipahioğlu, Ş., *Çevre Bilimi ve Eğitimi*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2009.

Yıldız, Z. ve Özdemir A. Ş., Çember ve Daire Konularının Öğretiminde Proje Destekli Öğretim Yönteminin Kullanılmasının Öğrenci Başarısına Etkisi, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35, 175-187, 2012.

Yıldızlar, M., *Yapılandırıcı Öğretimde Matematik Problemlerini Çözebilme Yöntemleri*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2012.

Yılmaz, M., Yaman, S., Altunçekiç, A., Bozdoğan, A.E. *Sınıf Öğretmenleri İçin Fen Bilgisi Laboratuvar Deneyleri*, EDM Yayıncılık, Ankara, 2007.

Yiğit, V., *Ses temelli cümle yöntemi ile ilkokuma yazma öğretim sürecinde karşılaşılan güçlükle ve bu güçlüklerle baş etme stratejilerinin belirlenmesi: Şırnak ili örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Yolcu, E., *Sanat Eğitimi Sanat ve Yöntemleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.

Yontar, A., İnsanda Yaratıcılığın Gelişimi,Türk Eğitim Derneği XVII. Eğitim Toplantısı, 25-26 Kasım, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1993.

Yörükoğlu, A., *Aile ve Çocuk*, Özgür Yayınları, İstanbul, 1992.

Zor, Lale *Fen Bilgisi Öğretmenliği Kimya Cilt I-II* , Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir ,1999.

İNTERNET KAYNAKLARI

MEB, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, (2012) *Oyun ve Fiziki Etkinlikler Dersi Öğretim Programı*. www.meb.gov.tr

MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2001. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10114056_bilim_sanat_yeni_yonerge.pdf

MEB, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2006. http://orgm.meb.gov.tr/

www.renkliweb.com

Dalkıran, Ö. (2013) Kitabın Tarihi, www.bby.hacettepe.edu.tr

URL:http://www.valueseducation.edu.au/verve/_resources/VES_Final_Report14Nov.pdf

http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/135/929.pdf, Erişim tarihi:10.02.2013.

Novash, P., "*The Art of Investigation:Painting a Picture of Applied Forensics*", University of Baltimore Magazine, http://www.ubalt.edu/ubmag/issue90/features/art-of-investigation-painting-picture-applied-forensics.cfm#.UzS8v3AU_IU, Erişim tarihi:28.03.2014.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Death_of_Marat_by_David.jpg, Erişim tarihi: 07.04.2014.

https://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgi_paketleri/canlilar-dunyasi

Genel Türkçe Sözlük, TDK, Erişim: www.tdk.gov.tr, 10/06/2012.

www.osym.gov.tr/belge/1-19220/2013-kpss-ogretmenlik-alan-bilgisi-oabtsoru-kitapciklar-.html

www.tuik.gov.tr/ 01.04.2014

ÖABT

1000'in ÜZERİNDE SORU

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI
ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ
KONU TESTLERİ
DENEME SINAVLARI

5. BASIM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No: 1888
Sınavlara Hazırlık No: 054
ISBN: 978-605-320-795-5
© 5. Basım

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ
Komisyon

Copyright, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Taliha Arslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Ankara Özgür Web Ofset Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti. Sertifika Numarası : 34333
Ostim Osb Mh. 1250 Cd. No:24 Yenimahalle / Ankara Tel:0312 385 70 77

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Komisyon
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Komisyon*
XXIV + 830 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-795-5
1. Alan Bilgisi 2. Sosyal Bilgiler 3. Öğretmenlik

Yayınlarımızı;
Alfa Basın, Ana Basın, Arkadaş Kitabevi, Atlas Kitap Dağıtım, Başarı Dağıtım, D&R Mağazaları, Dinamik, Dost Kitabevi, Emek Kitap, Final Pazarlama, İnkılap, Kıta, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevi, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, TveK Mağazaları adreslerinde bulabilirsiniz.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

KISIM I - TARİH

BÖLÜM 1

ESKİ ÇAĞ TARİHİ VE UYGARLIĞI

A. TARİH BİLİMİ 3
1. TARİHİN TANIMI 3
2. TARİH BİLİMİNİN KONUSU 3
3. TARİH YAZIMININ ÇEŞİTLERİ 3
4. TARİHİN KAYNAKLARI 3
5. TARİHE YARDIMCI OLAN BİLİMLER 4
6. TARİH BİLİMİNİN YÖNTEMLERİ 5

B. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR 5
1. PALEOLİTİK ÇAĞ (GÖ 2.500.000-12.000) 5
2. MEZOLİTİK (EPİPALEOLİTİK) ÇAĞ (GÖ 12.000-10.000) 5
3. NEOLİTİK ÇAĞ (İÖ 10.000-5.500) 6
4. KALKOLİTİK ÇAĞ (İÖ 5500/5000-3500) 6

C. İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI 6
1. ESKİ MEZOPOTAMYA TARİHİ (MEZOPOTAMYA UYGARLIKLARI) 6
2. ESKİ MISIR UYGARLIĞI (MISIR MEDENİYETİ) 7
3. ANADOLU UYGARLIKLARI (ANADOLU MEDENİYETLERİ) 8
4. İRAN UYGARLIĞI 11
5. EGE VE YUNAN UYGARLIKLARI 12
6. HELENİSTİK ÇAĞ 13
7. ROMA UYGARLIĞI (ROMA MEDENİYETİ) 13
8. DOĞU AKDENİZ UYGARLIKLARI 14
9. HİNT UYGARLIĞI (HİNT MEDENİYETİ) 14
10. ÇİN UYGARLIĞI (ÇİN MEDENİYETİ) 15

ÇÖZÜMLÜ TEST 16

KONU TESTİ 19

BÖLÜM 2

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

A. TÜRK ADININ ANLAMI VE TÜRKLERİN ANA YURDU 21

B. TÜRK TARİHİNİN KARAKTERİ 21

C. ORTA ASYA'DA İLK KÜLTÜR MERKEZLERİ 21
1. ANAV KÜLTÜRÜ 21
2. AFENESYOVA KÜLTÜRÜ (AFANESYEVO) 21
3. ANDRONOVO KÜLTÜRÜ (ANDRONOVA) 21
4. KARASUK KÜLTÜRÜ 21
5. TAGAR VE TAŞDIK KÜLTÜRÜ 22

D. GÖÇLER 22
1. GÖÇLERİN NEDENLERİ 22
2. GÖÇLERİN SONUÇLARI 22

E. ORTA ASYA'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERİ 22
1. İSKİTLER (SAKALAR) 22
2. ASYA HUN DEVLETİ (MÖ 220 – 48) 22
3. KAVİMLER GÖÇÜ (375-395) 23
4. AVRUPA HUN DEVLETİ (374 – 461) 24
5. AKHUNLAR (EFTALİTLER) 24
6. GÖKTÜRKLER 24
7. UYGURLAR (745-840) 25
8. DİĞER TÜRK DEVLETLERİ VE BOYLARI 25

F. ORTA ASYA'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET 28
1. DEVLET VE MEMLEKET YÖNETİMİ 28
2. ORDU 29
3. SOSYAL HAYAT 29
4. EKONOMİK HAYAT VE TİCARET 29
5. HUKUK 30
6. YAZI, DİL VE EDEBİYAT 30
7. DİN VE İNANIŞ 31
8. SANAT VE BİLİM 31

Alan Bilgisi Yayınları

ÇÖZÜMLÜ TEST....33
KONU TESTİ....37

BÖLÜM 3

ORTA ÇAĞ TARİHİ

A. İSLAMİYETTEN ÖNCE DÜNYA'DA GENEL DURUM....39
1. AVRUPA'DA GENEL DURUM....39
2. ASYA'DA GENEL DURUM....39
B. İSLAMİYET'İN DOĞUŞU....39
1. HZ. PEYGAMBER VE MEKKE DÖNEMİ (571-622)....39
2. HZ. PEYGAMBER VE MEDİNE DÖNEMİ (622-632)....39
C. DÖRT HALİFE DEVRİ (632-661)....41
1. HZ. EBU BEKİR (632-634)....41
2. HZ. ÖMER DEVRİ (634-644)....41
3. HZ. OSMAN DEVRİ (644-656)....42
4. HZ. ALİ DEVRİ (656-661)....42
5. DÖRT HALİFE DÖNEMİ'NDE İDARE VE DİĞER GELİŞMELER....42
D. EMEVİLER DEVRİ (661-750)....43
1. MUAVİYE (661-680)....43
2. ABDÜLMELİK BİN MERVAN (685-705)....43
3. I. VELİD BİN ABDÜLMELİK (705-715)....44
4. ÖMER BİN ABDÜLAZİZ (717-720)....44
5. EMEVİLERİN DURAKLAMASI VE ÇÖKÜŞÜ....44
6. DEVLET YÖNETİMİ, SOSYAL YAPI, İLİM VE KÜLTÜR....44
E. ENDÜLÜS EMEVİ DEVLETİ (756-1492)....44
F. ABBASİLER (750-1258)....45
G. TÜRKLERİN MÜSLÜMAN OLMASI....45
1. TALAS SAVAŞI (751)....46
2. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ....46
ÇÖZÜMLÜ TEST....55
KONU TESTİ....61

BÖLÜM 4

YENİ VE YAKIN ÇAĞ TARİHİ

A. XV.-XVII. YÜZYILLARDA AVRUPA....65
1. YENİ ÇAĞ BAŞLARINDA AVRUPA'NIN GENEL DURUMU....65
2. COĞRAFİ KEŞİFLER VE SÖMÜRGECİLİK....66
3. HÜMANİZM VE RÖNESANS....66
4. REFORM....67
B. DEVRİMLER DÖNEMİ....67
1. SANAYİ DEVRİMİ....67
2. AMERİKAN DEVRİMİ....68
3. FRANSIZ DEVRİMİ....69
C. I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ DÜNYA....71
1. ABD....71
2. HİNDİSTAN, ÇİN VE JAPONYA....71
3. AFRİKA....72
4. İTALYAN BİRLİĞİNİN KURULMASI....72
5. ALMAN BİRLİĞİNİN KURULMASI....72
D. I. DÜNYA SAVAŞI VE SONUÇLARI (1914-1918)....72
1. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN NEDENLERİ....72
2. SAVAŞIN BAŞLAMASI....73
3. SAVAŞA KATILIMLAR....74
4. SAVAŞIN SONA ERMESİ....74
E. İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEM (1919-1939)....75
1. PARİS BARIŞ KONFERANSI VE MİLLETLER CEMİYETİ....75
2. GEÇİCİ BARIŞ DÖNEMİ....75
3. ÇARLIKTAN SOVYET RUSYA'YA....75
4. İTALYA'DA FAŞİZM 1928-1939....75
5. ALMANYA'DA NASYONAL SOSYALİZM (NAZİZM)....76
6. 1929 DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI....76
F. II. DÜNYA SAVAŞI....76

Alan Bilgisi Yayınları

1. BERLİN-ROMA-TOKYO MİHVERİ'NİN KURULMASI 76
2. SAVAŞIN BAŞLAMASI VE YAYILMASI 77
3. SAVAŞIN SONA ERMESİ 77
4. II. DÜNYA SAVAŞI SIRASI VE SONRASINDA YAPILAN TOPLANTILAR 77

ÇÖZÜMLÜ TEST 79

KONU TESTİ 82

BÖLÜM 5

OSMANLI TARİHİ VE UYGARLIĞI

A. ANADOLU'DA KURULAN İKİNCİ DÖNEM TÜRK BEYLİKLERİ VE ÖZELLİKLERİ 85
1. KARESİOĞULLARI 85
2. KARAMANOĞULLARI 85
3. GERMİYANOĞULLARI 85
4. HAMİTOĞULLARI 85
5. CANDAROĞULLARI 85
6. AYDINOĞULLARI 85
7. MENTEŞOĞULLARI 85
8. SARUHANOĞULLARI 85
9. ERATNA VE KADI BURHANETTİN DEVLETİ 85
10. DİĞER BEYLİKLER 86

B. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULDUĞU DÖNEMDE ANADOLU VE BALKANLAR'IN DURUMU 86
1. ANADOLU'NUN DURUMU 86
2. BALKANLAR'IN DURUMU 86

C. KURULUŞUNDAN MONDROS MÜTAREKESİ'NE KADAR OSMANLI DEVLETİ 86
1. OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ 86
2. OSMANLI DEVLETİ'NİN BÜYÜMESİNİN SEBEPLERİ 86
3. KURULUŞUNDAN YÜKSELME DEVRİ BAŞINA KADAR OSMANLI DEVLETİ 87
4. OSMANLI DEVLETİ'NİN YÜKSELME DÖNEMİ 90
5. OSMANLI DEVLETİ'NİN DURAKLAMA DÖNEMİ 95
6. OSMANLI DEVLETİ'NİN GERİLEME DÖNEMİ 99
7. OSMANLI DEVLETİ'NİN DAĞILMA DÖNEMİ 103

D. OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE UYGARLIĞI 118
1. DEVLET YÖNETİMİ 118
2. TOPRAK YÖNETİMİ 120
3. TOPLUM YAPISI 122
4. ORDU 122
5. EĞİTİM ÖĞRETİM 124
6. YAZI, DİL VE EDEBİYAT 125
7. BİLİM 125
8. GÜZEL SANATLAR VE MİMARİ 125
9. HUKUK 126
10. DİNÎ HAYAT 127
11. EKONOMİK HAYAT (MALİYE) 127

ÇÖZÜMLÜ TEST 129

KONU TESTİ 137

BÖLÜM 6

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ I

A. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ VE SONRASI GELİŞMELER 141

B. I. DÜNYA SAVAŞI 142
1. SAVAŞIN NEDENLERİ 142
2. OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞA GİRMESİ 142
3. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI 143

Alan Bilgisi Yayınları

4. I. DÜNYA SAVAŞI'NI SONLANDIRAN ANTLAŞMALAR 143
C. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ....144
1. KONGRELER DÖNEMİ....144
2. İSTANBUL'UN İŞGALİ....147
3. PARİS BARIŞ KONFERANSI....148
4. OSMANLI MECLİSİNİN TOPLANMASI VE MİSAKIMİLLÎ....148
5. SEVR ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)....149
6. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE CEPHELER....149
7. MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI (11 EKİM 1922)....153
8. LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI....153
ÇÖZÜMLÜ TEST....156
KONU TESTİ....159

BÖLÜM 7

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ II

A. II. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE REFORM HAREKETLERİ....161
1. SİYASİ ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR....161
2. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR....166
3. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR....168
4. HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR....169
5. EKONOMİ ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR....171
B. ATATÜRK'ÜN İLKELERİ....174
C. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASI.175
1. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI....175
2. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA MESELELER....175
D. ATATÜRK DÖNEMİ SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASI....177
1. II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945)....177
2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE TÜRKİYE....179
ÇÖZÜMLÜ TEST....182
KONU TESTİ....185

BÖLÜM 8

ÇAĞDAŞ DÜNYA TARİHİ

A. I. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)....187
1. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN GENEL NEDENLERİ....187
2. OSMANLI-ALMANYA YAKINLAŞMASININ NEDENLERİ....187
3. ALMANYA-OSMANLI YAKINLAŞMASININ NEDENLERİ....187
4. I. DÜNYA SAVAŞI'NDA BLOKLAR....187
5. I. DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI'NIN SAVAŞTIĞI CEPHELER....187
6. I. DÜNYA SAVAŞI'NA AİT GELİŞMELER ...189
B. II. DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR DÜNYADAKİ GELİŞMELER....189
1. BARIŞI KORUMAK İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR....189
2. 1929 DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI [KARA PERŞEMBE (29 EKİM 1929 PERŞEMBE)]....190
3. BOLŞEVİK İHTİLALİ....190
4. İTALYA'DA FAŞİZM....190
5. ALMANYA'DA NASYONAL SOSYALİZM (NAZİZM)....190
6. JAPONYA....190
C. II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945)....190
1. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN NEDENLERİ....190
2. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA GRUPLAR....191

Alan Bilgisi Yayınları

3. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA CEPHELER.....191
4. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI 191

D. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE BM'NİN KURULMASI 191
1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN KURULUŞU ...192
2. NATO'NUN KURULMASI.....192
3. VARŞOVA PAKTI 192
4. AVRUPA BİRLİĞİ (AB).....192

E. ULUSLARARASI BAZI KURUM VE KURULUŞLAR 194
1. EFTA (AVRUPA SERBEST TİCARET BİRLİĞİ).....194
2. NAFTA (KUZEY AMERİKA ÜLKELERİ SERBEST TİCARET ANLAŞMASI) 194
3. KEİB (KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ).....194
4. İSEDAK (İSLAM EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ) 194
5. OECD (İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ) 194
6. GELİŞMİŞ ÜLKELER (G-8) 194
7. GELİŞEN ÜLKE (D-8).....194

F. SSCB'NİN DAĞILMASI VE KURULAN TÜRK CUMHURİYETLERİ 194
1. BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU (BDT) 195
2. AZERBAYCAN.....195
3. KAZAKİSTAN.....195
4. KIRGIZİSTAN.....195
5. ÖZBEKİSTAN 195
6. TÜRKMENİSTAN.....195

G. DÜNYADAKİ DİĞER GELİŞMELER 195
1. KÖRFEZ SAVAŞI VE BÖLGEYE ETKİLERİ.....195
2. 11 EYLÜL TERÖR SALDIRISI VE DÜNYAYA YANSIMALARI.....196

ÇÖZÜMLÜ TEST.....197

KONU TESTİ 199

Alan Bilgisi Yayınları

KISIM II - COĞRAFYA

BÖLÜM 9

GENEL FİZİKİ COĞRAFYA

A. COĞRAFYANIN TANIMI, KONUSU, İLKELERİ VE BÖLÜMLERİ.....203
1. COĞRAFYANIN PRENSİPLERİ 203
2. FİZİKİ COĞRAFYANIN KONULARI.....203

B. EVREN, GÜNEŞ SİSTEMİ VE DÜNYA.....204
1. DÜNYA'NIN ŞEKLİ VE BOYUTLARI 204
2. DÜNYA'NIN GEOİT ŞEKLİNE BAĞLI SONUÇLAR 204
3. DÜNYA'NIN HAREKETLERİ VE SONUÇLARI 205
4. AY'IN HAREKETLERİ 206

C. HARİTA BİLGİSİ.....207
1. BİR HARİTADA BULUNMASI GEREKEN UNSURLAR (HARİTA ELEMANLARI) 207
2. HARİTA ÇEŞİTLERİ.....208

D. PARALEL, MERİDYEN, ENLEM VE BOYLAM 208
1. PARALELLER VE ÖZELLİKLERİ 208
2. MERİDYENLER VE ÖZELİKLERİ 209
3. ENLEMLER VE ÖZELLİKLERİ.....209
4. BOYLAMLAR VE ÖZELLİKLERİ 209

E. ATMOSFER OLAYLARI VE İKLİM.....210
1. ATMOSFERİN KATLARI.....210
2. OKYANUS AKINTILARI 211
3. RÜZGÂR ÇEŞİTLERİ 212
4. İKLİM ELEMANLARI.....215
5. İKLİM ÇEŞİTLERİ.....218

F. DÜNYA'NIN YAPISI, BİLEŞİMİ.....221
1. DÜNYA'NIN YAPISI VE GENEL ÖZELLİKLERİ 221
2. KAYAÇ ÇEŞİTLERİ.....222
3. YER KABUĞU'NUN HAREKETLERİ.....223

4. SULAR 229
5. TOPRAK 231
6. BİTKİ ÖRTÜSÜ 232

ÇÖZÜMLÜ TEST 235

KONU TESTİ 241

BÖLÜM 10

TÜRKİYE FİZİKİ COĞRAFYASI

A. TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ 245
1. TÜRKİYE'NİN JEOLOJİK ZAMANLARI 245
2. TÜRKİYE'DE YER ŞEKİLLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 245
3. TÜRKİYE'NİN YER ŞEKİLLERİ 246

B. TÜRKİYE'NİN İKLİMİ 248
1. TÜRKİYE İKLİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 248
2. TÜRKİYE'DE YAĞIŞLARIN DAĞILIŞI 249
3. TÜRKİYE'DE GÖRÜLEN BAŞLICA İKLİM TİPLERİ 249

C. TÜRKİYE'NİN AKARSULARI, GÖLLERİ VE YER ALTI SULARI 250
1. TÜRKİYE'NİN AKARSULARI 250
2. TÜRKİYE'NİN GÖLLERİ 252
3. TÜRKİYE'NİN YER ALTI SULARI VE KAYNAKLARI 253

D. TÜRKİYE'NİN BİTKİ ÖRTÜSÜ 255
1. ORMAN 255
2. MAKİ 256
3. BOZKIR 256
4. ÇAYIR 256

E. TÜRKİYE'NİN TOPRAKLARI 256
1. TOPRAK OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER 257
2. TÜRKİYE'DE TOPRAK ÇEŞİTLERİ 258
3. TÜRKİYE'DE EROZYON 258

F. TÜRKİYE'NİN FAUNASI 259

ÇÖZÜMLÜ TEST 260

KONU TESTİ 263

BÖLÜM 11

TÜRKİYE BEŞERÎ VE EKONOMİK COĞRAFYASI

A. TÜRKİYE'NİN NÜFUSU 265
1. NÜFUS ARTIŞI 265
2. TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ 266
3. NÜFUS ARTIŞININ SONUÇLARI 267
4. TÜRKİYE'DE NÜFUS DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 268
5. TÜRKİYE'DE NÜFUSUN DAĞILIŞI 268
6. GÖÇLER 268

B. YERLEŞME 269
1. TÜRKİYE'DE YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 270
2. TÜRKİYE'DE YERLEŞME ŞEKİLLERİ 270
3. TÜRKİYE'DE MESKEN TİPLERİ 272

C. TARIM 273
1. TARIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 273
2. TÜRKİYE'DE TARIMIN GENEL ÖZELLİKLERİ 273
3. TARIMIN CUMHURİYET DÖNEMİNDEKİ GELİŞİMİ 273
4. TÜRKİYE'DE TOPRAK VE TARIM ÜRÜNLERİNİN DAĞILIMI 274
5. TÜRKİYE'DE TARIMSAL VERİMLİLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 274
6. TÜRKİYE'DE YETİŞTİRİLEN TARIM ÜRÜNLERİ 275

D. HAYVANCILIK 276

E. MADENCİLİK VE ENERJİ KAYNAKLARI 277
1. MADENCİLİK 277
2. ENERJİ KAYNAKLARI 279

Alan Bilgisi Yayınları

F. SANAYİ 280
1. SANAYİNİN KURULABİLMESİ İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR 280
2. TÜRKİYE'DE SANAYİ TESİSLERİ 280
3. BAŞLICA SANAYİ KOLLARI 281
4. TÜRKİYE'DE SANAYİNİN SORUNLARI 283
G. ULAŞIM VE HABERLEŞME 283
1. KARA ULAŞIMI 284
2. DENİZ ULAŞIMI 284
3. HAVA ULAŞIMI 284
4. TÜRKİYE'DE ULAŞIMI GÜÇLEŞTİREN FAKTÖRLER 284
H. TURİZM 285
1. TURİZMİN ÜLKE EKONOMİSİ AÇISINDAN ÖNEMİ 285
2. İNSANLARI TURİZME YÖNLENDİREN ETKENLER 285
3. TÜRKİYE'DE BAŞLICA TURİZM ÇEŞİTLERİ 285
4. TÜRKİYE TURİZMİNDE SORUNLAR 286
I. TİCARET 286
1. TÜRKİYE'DE İÇ TİCARET 286
2. TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARET 286
ÇÖZÜMLÜ TEST 288
KONU TESTİ 291

BÖLÜM 12

GENEL BEŞERÎ VE EKONOMİK COĞRAFYA

A. BEŞERÎ VE EKONOMİK COĞRAFYANIN TANIMI, KONUSU VE BÖLÜMLERİ 293
B. NÜFUS COĞRAFYASI 293
1. NÜFUS DEĞİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 294
2. SIK VE SEYREK NÜFUSLU ALANLAR VE ÖZELLİKLERİ 295
3. NÜFUS YOĞUNLUKLARI 296
4. NÜFUSLARIN ÖZELLİKLERİ 296
5. GÖÇLER 298
C. YERLEŞME COĞRAFYASI 300
1. YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 300
2. YERLEŞME ŞEKİLLERİ 300
3. DÜNYADA DİLLER VE DİNLER 301
4. DÜNYADA IRKLAR VE KÜLTÜRLER 302
D. TARIM COĞRAFYASI 303
1. TARIM VE TARIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 303
2. TARIMDA VERİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 303
3. TARIM SİSTEMLERİ 303
4. HAYVANCILIK 304
5. ORMANCILIK 305
6. ENERJİ KAYNAKLARI 307
7. MADENLER 308
8. SANAYİ 309
9. ULAŞIM 310
10. TURİZM 312
11. TİCARET 312
ÇÖZÜMLÜ TEST 314
KONU TESTİ 319

BÖLÜM 13

ÜLKELER COĞRAFYASI

A. KITALAR 323
1. ASYA KITASI 323
2. AVRUPA KITASI 326
3. AFRİKA KITASI 328
4. KUZEY AMERİKA KITASI 330
5. GÜNEY AMERİKA KITASI 332
6. OKYANUSYA KITASI 333
7. ANTARKTİKA KITASI 334

Alan Bilgisi Yayınları

B. ÜLKELER 335
1. BALKAN ÜLKELERİ 335
2. KAFKAS ÜLKELERİ 336
3. ORTADOĞU ÜLKELERİ 337
4. ORTA ASYA ÜLKELERİ 338
ÇÖZÜMLÜ TEST 341
KONU TESTİ 344

BÖLÜM 14

SİYASİ COĞRAFYA

A. JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİ KAVRAMLARI 347
B. JEOPOLİTİĞİN UNSURLARI 347
1. JEOPOLİTİĞİN DEĞİŞMEYEN UNSURLARI 347
2. JEOPOLİTİĞİN BEŞERÎ UNSURLARI (DEĞİŞKEN UNSURLAR) 347
3. ZAMAN 347
C. COĞRAFİ FAKTÖRLERİN SİYASİ COĞRAFYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 347
1. FİZİKİ COĞRAFYA FAKTÖRLERİNİN SİYASİ COĞRAFYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 347
2. BEŞERÎ COĞRAFYA FAKTÖRLERİNİN SİYASİ COĞRAFYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 348
3. EKONOMİK COĞRAFYA FAKTÖRLERİNİN SİYASİ COĞRAFYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 348
D. JEOPOLİTİKLE İLGİLİ TEORİLER 348
1. KARA HÂKİMİYET TEORİSİ 348
2. DENİZ HÂKİMİYET TEORİSİ 348
3. KENAR KUŞAK TEORİSİ 348
4. HAVA HÂKİMİYET TEORİSİ 348
5. KUŞATMA TEORİSİ 349
6. YENİ DOMİNO TAŞLARI TEORİSİ 349
7. TARİHİN SONU TEORİSİ 349
8. MEDENİYETLER ÇATIŞMASI TEORİSİ 349
9. MEDENİYETLER BÜTÜNLEŞMESİ TEORİSİ 349
10. BÜYÜK SATRANÇ TAHTASI TEORİSİ 350
11. EKSEN ÜLKELER HÂKİMİYET TEORİSİ 350
12. UZAY HÂKİMİYET TEORİSİ 350
E. DÜNYA ÜZERİNDE BULUNAN SİYASİ, EKONOMİK VE ASKERÎ TEŞKİLATLAR 350
1. SİYASİ TEŞKİLATLAR 350
2. TÜRKSOY 352
3. İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT) 352
4. EKONOMİK TEŞKİLATLAR 352
5. ASKERÎ TEŞKİLATLAR 354
F. TÜRKİYE'NİN YAKIN ÇEVRESİ İLE İLİŞKİLERİ 354
1. ORTADOĞU ÜLKELERİ VE TÜRKİYE 354
2. BALKAN ÜLKELERİ VE TÜRKİYE 354
3. KAFKAS ÜLKELERİ VE TÜRKİYE 354
4. ORTA ASYA CUMHURİYETLERİ VE TÜRKİYE 355
G. TÜRKİYE'NİN SINIR AŞAN SULARI (BOĞAZLAR VE EGE'YE İLİŞKİN SORUNLARI) 355
1. TÜRKİYE'NİN SINIR AŞAN SULARI 355
2. TÜRK BOĞAZLARININ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ 356
3. KITA SAHANLIĞI VE EGE SORUNLARI 356
ÇÖZÜMLÜ TEST 358
KONU TESTİ 361

KISIM III - SİYASET BİLİMİ

BÖLÜM 15

SİYASET BİLİMİNE GİRİŞ

A. SİYASET NEDİR? 365

Alan Bilgisi Yayınları

B. HÜKÛMET SİSTEMLERİ 365
1. KUVVETLER BİRLİĞİ 366
2. KUVVETLER AYRILIĞI 366
C. SİYASAL İDEOLOJİLER 367
1. SİYASAL İDEOLOJİLERİN ÖGELERİ 367
2. İDEOLOJİNİN BAŞARI KOŞULLARI 367
3. İDEOLOJİLERİN YAYILMASI 367
4. ÇAĞDAŞ SİYASAL İDEOLOJİLER 367
D. DEMOKRASİ 368
E. DEVLET NEDİR? 368
1. DEVLETİN ÖGELERİ 368
2. DEVLET TÜRLERİ 368
F. SİYASİ PARTİLER VE PARTİ SİSTEMLERİ 369
1. SİYASİ PARTİLER 369
2. SİYASİ PARTİLERİN ÇEŞİTLERİ 369
3. PARTİ SİSTEMLERİ 369
G. ANAYASA 370
H. SEÇİM VE SEÇİM SİSTEMLERİ 370
I. KÜRESEL SİYASET 370
J. PROPOGANDA 371
ÇÖZÜMLÜ TEST 372
KONU TESTİ 375

BÖLÜM 16

TEMEL HUKUK

A. TOPLUM HAYATINI DÜZENLEYEN KURALLAR VE YAPTIRIMLARI 377
B. HUKUKUN TANIMLARI VE BÖLÜMLERİ 377
1. HUKUKUN TANIMI 377
2. HUKUKUN DALLARI VE KAYNAKLARI 377
C. OSMANLI VE CUMHURİYET DÖNEMİNDEKİ ANAYASALAR 380
D. TÜRK İDARE HUKUKU 382
1. İDARE HUKUKUNUN ÖZELLİKLERİ 382
2. İDARE HUKUKUNUN KAYNAKLARI 382
3. İDARİ TEŞKİLAT 382
E. TÜRK YARGI SİSTEMİ 384
1. ANAYASA YARGISI 384
2. ADLİ YARGI 385
3. İDARİ YARGI 386
4. ASKERÎ CEZA YARGISI 387
5. ASKERÎ İDARİ YARGI 387
6. UYUŞMAZLIK YARGISI 387
7. SEÇİM YARGISI 387
F. KİŞİ, GERÇEK KİŞİ VE TÜZEL KİŞİ 387
1. KİŞİLİK KAVRAMI 387
2. KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI 388
3. EHLİYET 388
G. MÜLKİYET HAKKI, KONUSU, KAPSAMI VE TÜRLERİ 389
1. MÜLKİYET HAKKI 389
2. MÜLKİYET HAKKININ KONUSU 389
3. MÜLKİYET HAKKININ KAPSAMI 389
4. MÜLKİYET HAKKININ TÜRLERİ 389
5. MÜLKİYET HAKKININ KAZANILMASI 390
H. BORÇ HAKKINDA GENEL BİLGİLER 391
1. BORÇ KAVRAMI 391
2. SÖZLEŞME TÜRLERİ 391
ÇÖZÜMLÜ TEST 393
KONU TESTİ 395

BÖLÜM 17

İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ

A. DEMOKRASİ 397
1. DEMOKRASİNİN TANIMI 397
2. E-DEMOKRASİ 397

Alan Bilgisi Yayınları

3. DEMOKRASİNİN UYGULANIŞ BİÇİMLERİ 397
4. DEMOKRASİNİN İLKELERİ 397
5. DEMOKRASİ KURAMLARI 397
6. DÜNYADA DEMOKRASİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 398
7. TÜRKLERDE DEMOKRASİ HAREKETLERİ 399

B. İNSAN HAKLARI 403
1. İNSAN HAKLARI KAVRAMI: İNSAN HAKLARI NEDİR? 403
2. İNSAN HAKLARI KATEGORİLERİ 403
3. İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSLARARASI KURULUŞ, BİLDİRGE VE SÖZLEŞMELER 403
4. İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSAL BELGELER, KURULUŞLAR, KURULLAR VE KOMİSYONLAR 407
5. KADIN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ 408
6. İNSAN HAKLARI İHLALİ 410

ÇÖZÜMLÜ TEST 412

KONU TESTİ 416

BÖLÜM 18

VATANDAŞLIK BİLGİSİ

A. TEMEL TOPLUMSAL KURUMLAR 419

B. TOPLUM HAYATI VE TOPLUM HAYATINI DÜZENLEYEN KURALLAR 419
1. SOSYAL DÜZEN KURALLARI 419
2. TOPLUMSAL KONTROL MEKANİZMALARI 420

C. İNSAN HAKLARI 421
1. İNSAN HAKLARIYLA İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR 421
2. İNSAN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ 421

D. DEMOKRASİ VE EVRİMİ, DEMOKRASİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ, TEMEL İLKELERİ, HOŞGÖRÜ, DEMOKRASİ TİPLERİ 423
1. DEMOKRASİ 423
2. TARİHTEN GÜNÜMÜZE DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ 423
3. DEMOKRASİ TEORİLERİ 423
4. DEMOKRASİNİN TEMEL İLKELERİ 423
5. DEMOKRASİ TÜRLERİ 424
6. AİLEDE DEMOKRASİ 424
7. OKULDA DEMOKRASİ 425

E. SİYASİ İKTİDAR, DEVLET VE DEVLET ÇEŞİTLERİ 425
1. SİYASAL İKTİDARIN MEŞRULUK TEMELLERİ 425
2. DEVLET ŞEKİLLERİ 425

F. ANAYASA 426
1. OSMANLI-TÜRK ANAYASAL GELİŞMELERİ 426
2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ'NİN TEMEL NİTELİKLERİ 428
3. ANAYASADA BELİRTİLEN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERLE İLGİLİ GENEL HÜKÜMLER 429

G. DEVLETİN ORGANLARI 429
1. YASAMA ORGANI 429
2. YÜRÜTME ORGANI 430
3. YARGI ORGANI 430

H. VATANDAŞLIK 431
1. VATANDAŞLIK ÇEŞİTLERİ 431
2. VATANDAŞ KATILIMINDA ANA İLKELER VE PRENSİPLER 431
3. SİVİL TOPLUM 432
4. SİYASİ PARTİLERE ÜYE OLMA 433
5. 1982 ANAYASASI'NA GÖRE SİYASİ PARTİLERE ÜYE OLMA 433

Alan Bilgisi Yayınları

ÇÖZÜMLÜ TEST.....434

KONU TESTİ.....437

KISIM IV - DİĞER SOSYAL BİLİM ALANLARI VE SOSYAL KONULAR

BÖLÜM 19

SOSYAL BİLGİLERİN TEMELLERİ

A. SOSYAL BİLGİLERİN DOĞUŞU 441

1. SOSYAL BİLGİLERİN ORTAYA ÇIKIŞINI HAZIRLAYAN FAKTÖRLER 441
2. SOSYAL BİLGİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ: ÖNEMLİ DÖNÜM NOKTALARI.....441
3. 1916 RAPORU SONRASI YAŞANAN GELİŞMELER.....445
4. YENİ SOSYAL BİLGİLER HAREKETİ 446

B. SOSYAL BİLGİLER ULUSAL KONSEYİ (NCSS): TEMALAR.....447

C. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ YAKLAŞIMLARI: FARKLI ÖĞRETİM GELENEKLERİ.....449

1. EK AÇIKLAMALAR.....450
2. ÖNEMLİ NOKTALAR 451

D. SOSYAL BİLGİLERİN ÜLKEMİZDE TARİHSEL GELİŞİMİ 451

E. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER KAVRAMLARI.....457

1. SOSYAL BİLİMLER.....457
2. SOSYAL BİLGİLER.....459

ÇÖZÜMLÜ TEST.....460

KONU TESTİ.....464

BÖLÜM 20

ARKEOLOJİ

A. ARKEOLOJİNİN TANIMI KONUSU VE KAPSAMI 467

B. ARKEOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ.....467

1. ARKEOLOJİ TARİH İLİŞKİSİ 468
2. ARKEOLOJİ FİLOLOJİ İLİŞKİSİ.....468
3. ARKEOLOJİ JEOLOJİ İLİŞKİSİ.....468
4. ARKEOLOJİ FELSEFE İLİŞKİSİ 468
5. ARKEOLOJİ, ZOOLOJİ VE BOTANİK İLİŞKİSİ.....468
6. ARKEOLOJİ SANAT TARİHİ İLİŞKİSİ 468

C. TÜRKİYE'DE ARKEOLOJİ BİLİMİ VE MÜZECİLİĞİN TARİHİ 468

1. TÜRKİYE'DE ARKEOLOJİ 468
2. TÜRK ARKEOLOJİ TARİHİ.....470

D. ARKEOLOJİ BİLİMİNDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ.....471

1. KAYNAK ARAŞTIRMASI 471
2. YÜZEY ARAŞTIRMASI 471
3. HAVA FOTOĞRAFI VE UZAYDAN ALGILAMA 471
4. KAZI.....472
5. DEĞERLENDİRME 472

E. ARKEOLOJİK DEVİRLER 472

1. ARKEOLOJİK DEVİRLERİN AYRILMASINDA KULLANILAN YÖNTEMLER (YAŞLANDIRMA).....473
2. ARKEOLOJİK DEVİRLER VE KÜLTÜRLERİ.....473

F. TÜRKİYE'DE ORTAYA ÇIKARILAN ÖNEMLİ ARKEOLOJİK MERKEZLER.....483

1. ARSLANTEPE 483
2. NORŞUNTEPE.....484
3. ÇAYÖNÜ.....484
4. GÖBEKLİ TEPE.....484

Alan Bilgisi Yayınları

5. AŞIKLI HÖYÜK 484
6. ÇATALHÖYÜK 485
7. ALACAHÖYÜK 485
8. TROİA - TROYA 485

ÇÖZÜMLÜ TEST 487

BÖLÜM 21

ANTROPOLOJİ

A. ANTROPOLOJİNİN TANIMI VE KAPSAMI ... 491
B. ANTROPOLOJİNİN ALT DALLARI VE BUNLARIN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİLERİ 492
1. KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ 492
2. FİZİKSEL ANTROPOLOJİ 493
C. ANTROPOLOJİNİN YÖNTEMİ VE ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ 494
D. KÜLTÜR 496
1. KÜLTÜRÜN BAZI ÖNEMLİ NOKTALARI 496
2. KÜLTÜREL SÜREÇLER 497
E. ANTROPOLOJİ KURAMLARI 498
1. EVRİMCİ KURAMLAR 498
2. TARİHÇİ ÖZGÜCÜLÜK 498
3. İŞLEVSELCİ VE YAPISALCI KURAMLAR .498
4. PSİKOLOJİ VE BİYOLOJİ YÖNELİMLİ KURAMLAR 499
5. DİĞER KURAMLAR 499
F. ANTROPOLOJİNİN ÇALIŞMA KONULARI ..500
1. EVLİLİK VE AİLE 501
2. AKRABA VE SOY 502
3. DİN 502
4. DİL 503

ÇÖZÜMLÜ TEST 505

KONU TESTİ 508

BÖLÜM 22

FELSEFE

A. FELSEFE NEDİR 511
B. FELSEFENİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ 511
C. FELSEFE TARİHİ VE GENEL SEYRİ 512
1. İLK ÇAĞ FELSEFESİ TARİHİ 512
2. HELENİSTİK (HELENİZM) FELSEFE TARİHİ 513
3. ORTA ÇAĞ FELSEFESİ TARİHİ 513
4. RÖNESANS FELSEFESİ TARİHİ 514
5. XVII. YÜZYIL FELSEFESİ TARİHİ 514
6. XVIII. YÜZYIL (AYDINLANMA) FELSEFESİ TARİHİ 514
7. XIX. YÜZYIL FELSEFESİ TARİHİ 514
8. XX. YÜZYIL FELSEFESİ TARİHİ 515
D. FELSEFENİN ÇALIŞMA ALANLARI 515
E. FELSEFE - TABİAT - İNSAN İLİŞKİSİ 516
1. FELSEFE - TABİAT İLİŞKİSİ 516
2. FELSEFE - İNSAN İLİŞKİSİ 518
3. İNSAN - DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ 518
F. FELSEFENİN TEMEL DİSİPLİNLERİ 519
1. AHLAK FELSEFESİ 519
2. SANAT FELSEFESİ VE ESTETİK 519
3. DİN FELSEFESİ 519
4. SİYASET FELSEFESİ 520
5. EĞİTİM FELSEFESİ 520
6. BİLGİ FELSEFESİ (EPİSTEMOLOJİ) 520
7. MANTIK FELSEFESİ 521
8. BİLİM FELSEFESİ 521
9. VARLIK FELSEFESİ 522
10. METAFİZİK-ONTOLOJİ 522
G. FELSEFE - BİLİM İLİŞKİLERİ 523

Alan Bilgisi Yayınları

H. FELSEFE VE DİĞER ALANLAR.....523
1. FELSEFE-DİN 524
2. FELSEFE-SANAT 524
I. FELSEFENİN TEMEL AKIMLARI 524
1. İDEALİZM 524
2. REALİZM 525
3. NATÜRALİZM 525
4. PRAGMATİZM 525
5. VAROLUŞÇULUK (EGZİSTANSİYALİZM)..525
6. DAİMİCİLİK (PRENNİALİSM) 526
7. ESASİCİLİK (ESSENTİALİSM).....526
8. İLERLEMECİLİK (PROGRESSİVİSM).....526
9. YENİDEN KURMACILIK.....527
J. FELSEFE - EĞİTİM İLİŞKİLERİ.....527
1. PRENNİALİSM (DAİMİCİLİK) 527
2. ESSENTİALİSM (ESASİCİLİK).....527
3. PROGRESSİVİSM (İLERLEMECİLİK).....527
4. RECONSTRUCTİONİSM (YENİDEN KURMACILIK).....528
5. STRUCTURALİSM (YAPISALCILIK) 528
6. EGZİSTANSİYALİZM (VAROLUŞÇULUK)..528
ÇÖZÜMLÜ TEST.....529
KONU TESTİ.....531

BÖLÜM 23

SOSYOLOJİ

A. SOSYOLOJİNİN TANIMI.....533
B. SOSYOLOJİNİN KURULUŞU.....533
C. SOSYOLOJİDE BAZI KAVRAMLAR.....534
1. SOSYAL OLAY.....534
2. TOPLUMSAL OLGU 534
3. SOSYAL YIĞINLAR 534
4. HALK.....534
5. SOSYALLEŞME.....534
6. SOSYAL MESAFE 534
7. SOSYAL KATEGORİLER.....534
8. SOSYAL STATÜ.....534
9. SOSYAL ROL.....534
10. SOSYAL DEĞERLER 534
D. SOSYOLOJİNİN DALLARI 535
1. BİLGİ SOSYOLOJİSİ.....535
2. SANAYİ SOSYOLOJİSİ 535
3. KÖY SOSYOLOJİSİ.....535
4. ŞEHİR SOSYOLOJİSİ 535
5. AİLE SOSYOLOJİSİ 535
6. AHLAK SOSYOLOJİSİ 536
E. SOSYOLOJİNİN KURUCU İSİMLERİ.....536
1. AUGUSTE COMTE (1798-1857).....536
2. EMİLE DURKHEİM (1858-1917) 537
3. KARL MARX (1818-1883).....538
4. MAX WEBER (1864-1920) 539
F. TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİNİN GELİŞİMİ 540
1. SABAHATTİN BEY (PRENS SABAHATTİN) 540
2. ZİYA GÖKALP.....541
G. ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ TEORİLERİ.....542
1. İŞLEVSELCİLİK, YAPISAL İŞLEVSELCİLİK VE YENİ İŞLEVSELCİLİK.....542
2. ÇATIŞMA TEORİSİ 542
3. SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİLİK (SİMGESEL ETKİLEŞİMCİLİK) 543
4. FENOMENOLOJİK SOSYOLOJİ.....543
5. ETNOMETODOLOJİ.....543
6. POSTMODERNİZM/POSTMODERNİTE....544
ÇÖZÜMLÜ TEST.....545
KONU TESTİ.....548

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 24

SOSYAL PSİKOLOJİ

A. SOSYAL PSİKOLOJİ NEDİR? 551

B. SOSYAL PSİKOLOJİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ 551

C. SOSYALLEŞME VE EĞİTİM 552

D. SOSYAL PSİKOLOJİ METOT VE TEKNİKLERİ 553

1. LABORATUVAR DENEYLERİ 553
2. ALAN DENEYLERİ 553
3. DOĞAL DENEY 554
4. SURVEY 554
5. ARŞİV ARAŞTIRMASI 555
6. ALAN ARAŞTIRMASI 555

E. SOSYAL ALGI 555

1. İZLENİM OLUŞTURMA 555
2. ATIFTA BULUNMA 555

F. YÜKLEME KURAMI (ATFETME KURAMI) 556

1. YÜKLEME KURAMI 556
2. HEİDER'İN NAİF PSİKOLOJİSİ 556

G. YÜKLEME SÜRECİNDE YANLILIK 556

1. TEMEL YÜKLEME YANILGISI 556
2. AKTÖR-GÖZLEMCİ YANILGISI 556
3. YANLIŞ YANLILIK BİLGİSİ 556
4. KENDİNE HİZMET EDEN YÜKLEME YANLILIĞI 556

H. SALDIRGANLIK 557

I. ÖZVERİ 557

J. TUTUM DEĞİŞİMİ 557

1. ÖĞRENME KURAMLARI 558
2. İŞLEVSEL KURAMLAR 558
3. BİLİŞSEL TUTARLILIK KURAMLARI 558

K. SOSYAL ETKİ VE UYMA 559

1. SHERİF'İN "GRUP NORMUNUN OLUŞMASI" DENEYİ 559
2. ASCH'IN "UYMA" DENEYİ 560
3. MİLGRAM "İTAAT" DENEYİ 560

L. GRUP DİNAMİĞİ 560

1. GRUBUN BİREYE ETKİSİ 560
2. GRUBUN BİREYSEL TUTUM DEĞİŞİMİNE ETKİSİ 560
3. GRUBUN BİREYİN VERİMLİLİĞİNE ETKİSİ 561
4. GRUBUN RİSK ALMAYA ETKİSİ 561

M. ÖZGECİ DAVRANIŞIN ANLAMI 561

N. YÜKLEME KURAMI VE ÖZGECİ DAVRANIŞ 561

O. ÖZGECİ DAVRANIŞ KARAR BASAMAKLARI 562

1. BİRİNCİ BASAMAK 562
2. İKİNCİ BASAMAK 562
3. ÜÇÜNCÜ BASAMAK 562
4. DÖRDÜNCÜ BASAMAK 562

P. ÖN YARGI 562

R. KALIP YARGI 563

S. AYRIMCILIK 563

T. ÖN YARGI KURAMLARI 563

1. SOSYAL BİLİŞ YAKLAŞIMI 563
2. OTORİTERYEN KİŞİLİK KURAMI 563
3. SAĞ KANAT OTORİTERYENİZM KURAMI 564

ÇÖZÜMLÜ TEST 565

KONU TESTİ 569

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 25

İNSAN İLİŞKİLERİ VE İLETİŞİM

A. İLETİŞİM NEDİR? 573
1. İLETİŞİMİN SÜREÇLERİ 573
2. İLETİŞİMİN TEMEL İLKELERİ 573
3. İLETİŞİM ÇEŞİTLERİ 573
B. ÖRGÜT İÇİ İLETİŞİM 576
1. YUKARIDAN AŞAĞIYA İLETİŞİM 576
2. AŞAĞIDAN YUKARIYA İLETİŞİM 576
3. YATAY İLETİŞİM 576
4. ÇAPRAZ İLETİŞİM (DİYAGONAL) 577
C. KİTLE İLETİŞİMİ 577
D. TEMEL İLETİŞİM UNSURLARI 577
1. KAYNAK (GÖNDERİCİ) 577
2. MESAJ 577
3. ALICI (HEDEF) 577
4. ALGI 577
5. KANAL 577
6. ÇEVRE KOŞULLARI 577
7. GERİ BİLDİRİM (FEEDBACK) 577
E. İLETİŞİM KURAMLARI 578
1. SHANNON VE WEAVER MODELİ 578
2. MELVİN DEFLEUR MODELİ 578
3. OSGOOD VE SCHRAMM MODELİ 578
4. DANCE'IN SARMAL MODELİ 579
5. GERBNER'İN GENEL İLETİŞİM MODELİ 579
6. NEWCOMB'UN ABX MODELİ 579
7. BİRLİKTE YÖNELİMİN UÇURTMA MODELİ 579
8. UYUM VE UYUMSUZLUK KAVRAMI 580
9. YAKINLAŞMA MODELİ 580
10. WESTLEY VE MACLEAN'İN KAVRAMSAL MODELİ 580
11. LASSWELL FORMÜLÜ 581
12. GERHARD MALETZKE MODELİ 581
13. KLAPPER MODELİ 582
14. SUSKUNLUK SARMALI 582
15. ROGERS'DAN YENİLİKLERİN YAYILMASI KURAMI 582
16. İKİ AŞAMALI AKIŞ - PAUL LAZARSFELD 582
17. ROSENGREN KULLANIM VE DOYUM YAKLAŞIMI 583
F. İNSAN İLİŞKİLERİNİN İLKELERİ 583
ÇÖZÜMLÜ TEST 584
KONU TESTİ 588

BÖLÜM 26

SANAT VE ESTETİK

A. SANAT VE ESTETİK SOSYOLOJİSİ 591
1. SANAT 591
2. ESTETİK 591
3. ESTETİĞİN KONUSU 591
4. SANAT ESERİ 592
B. SANAT SOSYOLOJİSİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR 593
1. NEDENSEL YAKLAŞIM 594
2. ANLATIMCI YAKLAŞIM 595
4. HİKÂYE EDİCİ YAKLAŞIM 596
ÇÖZÜMLÜ TEST 597
KONU TESTİ 599

BÖLÜM 27

BİLİM TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME

A. ANA KAVRAM VE ÇERÇEVE 601
B. TEKNOLOJİNİN SOSYAL DEĞİŞİME ETKİSİ 602

Alan Bilgisi Yayınları

C. BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞMENİN TARİHÎ SEYRİ 603
1. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME..... 603
2. İLK ÇAĞ'DA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME 604
3. ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA'DA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME..... 608
4. YENİ ÇAĞ'DA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME 610
5. YAKINÇAĞ'DA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME 612
6. I. VE II. DÜNYA SAVAŞLARI SIRASINDA BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME 613
7. 1945 SONRASI BİLİM, TEKNOLOJİ VE SOSYAL DEĞİŞME 614

KONU TESTİ 615

BÖLÜM 28

SOSYAL PROJE GELİŞTİRME

A. DERSİN İÇERİĞİ VE GENEL YAPISINA BİR BAKIŞ 617

B. PROJE 617
1. PROJE NEDİR? 617
2. PROJENİN ÖZELLİKLERİ 617
3. PROJELERİN DEZAVANTAJLARI 617
4. SOSYAL BİLGİLERDE PROJENİN YERİ VE ÖNEMİ 618
5. PROJENİN GEÇMİŞİ VE GELECEĞİ 618

C. PROJE TABANLI YAKLAŞIMIN ÇEŞİTLERİ. 618
1. ARAŞTIRMA PROJELERİ 618
2. GİRİŞİMCİLİK PROJELERİ 619
3. MATERYAL GELİŞTİRME PROJELERİ 619
4. EĞİTİM PROJELERİ 619

D. GÜNLÜK HAYATIMIZDA PROJENİN YERİ VE VERİLEN PROJE DESTEKLER 619

E. PROJE TABANLI YAKLAŞIMIN AŞAMALARI 619

F. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE PROJE TABANLI ÖĞRENME YAKLAŞIMINA ÖRNEK BİR DERS 620
1. PROJE YAPIMI SIRASINDA ÖĞRETMENİN YAPMASI GEREKENLER 622
2. PROJE HAZIRLARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ÖGELER 622
3. BİR PROJE PLANI HAZIRLARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN ÖZELLİKLER 622
4. PROJELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ 623

G. PROJE DEĞERLENDİRME ENVANTERİ ... 623

H. KURUMLARIN DESTEKLEDİKLERİ PROJELERDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR 623

ÇÖZÜMLÜ TEST 625

KONU TESTİ 628

BÖLÜM 29

EKONOMİ

A. EKONOMİNİN TANIMI, KAPSAMI VE TEMEL EKONOMİK KAVRAMLAR 631

B. TALEP, PİYASA TALEBİ VE TALEBİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 633

C. ARZ, PİYASA ARZI VE İŞLEYİŞİ 634

D. TÜKETİCİ DAVRANIŞI 635

E. ÜRETİCİ DAVRANIŞI VE ÜRETİM MALİYETLERİ 636

F. PİYASALARIN OLUŞUMU VE İŞLEYİŞİ VE GÜNÜMÜZ PİYASA YAPILARI 637

G. MAKROEKONOMİK KAVRAMLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ 638

H. MİLLÎ GELİR, TÜRLERİ VE HESAPLANMASI VE TÜRKİYE'DE MİLLÎ GELİR 639
1. GELİR DAĞILIMI VE TÜRKİYE 639

Alan Bilgisi Yayınları

2. ENFLASYON, İŞSİZLİK, BÜYÜME ORANI VE TÜRKİYE 640

I. PARA, PARA ARZI VE TALEBİ VE PARANIN EKONOMİDEKİ ROLÜ 640

J. EKONOMİ POLİTİKASI AMAÇLARI, ARAÇLARI, EKONOMİDE ETKİNLİĞİ VE TÜRKİYE 642

K. ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER VE TÜRKİYE 643

L. ULUSLARARASI ÖNEMLİ ÖRGÜTLER 644

1. OPEC (PETROL İHRAÇ EDEN ÜLKELER ÖRGÜTÜ) 644

2. IMF (ULUSLARARASI PARA FONU) 644

3. DÜNYA BANKASI (WB) 644

4. EKONOMİK KALKINMA VE İŞ BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (OECD) 644

ÇÖZÜMLÜ TEST 646

KONU TESTİ 649

BÖLÜM 30

GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARI

A. NÜFUS İLE İLGİLİ SORUNLAR 651

1. NÜFUS NEDİR? 651

2. NÜFUS TİPLERİ 651

3. NÜFUS ARTIŞINI ETKİLEYEN ETMENLER 651

4. NÜFUS SORUNU İLE İLGİLİ KISA NOTLAR 652

5. NÜFUS SORUNU 652

6. TÜRKİYE'DE NÜFUSUN DAĞILIŞI 653

7. TÜRKİYE'DE NÜFUS SORUNU VE ÇÖZÜMLERİ 653

B. EĞİTİM İLE İLGİLİ SORUNLAR 653

1. OKUMA-YAZMA BİLMEME SORUNU 653

2. ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN EĞİTİM SORUNU 654

C. SAĞLIK İLE İLGİLİ SORUNLAR 654

1. SAĞLIK NEDİR? 654

2. SAĞLIK SORUNLARI SONUCUNDA ORTAYA ÇIKAN BAŞLICA HASTALIKLAR 654

3. SAĞLIK SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ İÇİN YAPILMASI GEREKENLER 655

D. SİYASİ OLAYLARLA İLGİLİ OLAN SORUNLAR 656

1. İNSAN 656

2. SAVAŞ 656

3. TERÖR 656

E. GÜNÜMÜZ SORUNLARINDAN ŞİDDET 657

1. ŞİDDETLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 658

2. ŞİDDETİN ÇEŞİTLERİ 658

F. KÜRESELLEŞME 659

1. KÜRESELLEŞMENİN TARİHÎ GELİŞİMİ 660

2. KÜRESELLEŞMENİN NEDENLERİ 660

3. KÜRESELLEŞMENİN OLUMLU YANLARI 660

4. KÜRESELLEŞMENİN OLUMSUZ YANLARI 661

5. KÜRESEL KURULUŞLAR 661

G. ÇEVRE SORUNLARI 661

1. ÇEVRE SORUNLARININ KAYNAKLARI 662

2. ÇEVRE SORUNLARININ TÜRLERİ 662

3. BAŞLICA ÇEVRE SORUNLARI 662

4. ENERJİ KAYNAKLARININ NEDEN OLDUĞU ÇEVRE SORUNLARI 664

H. GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARINDAN AFET 666

1. AFET NEDİR? 666

2. AFET ÇEŞİTLERİ 666

ÇÖZÜMLÜ TEST 668

KONU TESTİ 671

Alan Bilgisi Yayınları

KISIM - V ALAN EĞİTİMİ

BÖLÜM 31

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

A. SOSYAL BİLGİLER NEDİR?.....675

B. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TEMEL YAPISI.....675

1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ GENEL AMAÇLARI.....675
2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÜÇ BİLEŞENİ: KAVRAM, BECERİ VE DEĞERLER.....676
3. ÖĞRENME ALANI.....680
4. ÜNİTE.....681
5. KAZANIM.....682
6. DEĞERLENDİRME.....682
7. İLİŞKİLENDİRMELER.....682
8. ETKİNLİKLER.....683

C. STRATEJİ, YÖNTEM (METOT) VE TEKNİKLER.....685

1. YAPILANDIRMACI (OLUŞTURMACICONSTRUCTIVIZM) YAKLAŞIM.....685
2. ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ.....687
3. TEKNİKLER.....693

D. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILABİLECEK MATERYALLER.....705

1. TARİHİ FİLMLER VE BELGESELLER.....705
2. GÖRSEL MATERYALLER.....706
3. GAZETE KUPÜRLERİ.....706
4. GRAFİK VE TABLOLAR.....707

E. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE GÜNCEL OLAYLARIN KULLANIMI.....707

F. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE BELİRLİ GÜN VE HAFTALARDAN YARARLANMA.....708

G. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE CUMHURİYET VE ATATÜRKÇÜLÜK KONULARI.....709

ÇÖZÜMLÜ TEST.....710

KONU TESTİ.....720

BÖLÜM 32

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI İNCELEMESİ

A. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINA GENEL BİR BAKIŞ.....729

B. DERS KİTAPLARININ ÖĞRETİM PROGRAMLARINA UYGUNLUĞU.....729

C. DERS KİTAPLARINI HAZIRLAMA VE HİZMETE SUNMA.....730

D. DERS KİTABI VE ÖĞRETİMDEKİ ÖNEMİ.....730

E. DERS KİTABININ NİTELİKLERİ.....731

1. DERS KİTABININ FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ.....731
2. DERS KİTABINDA EĞİTSEL TASARIM.....732
3. DERS KİTABINDA GÖRSEL TASARIM.....735
4. DERS KİTABINDA DİL VE ANLATIM.....738

F. YARDIMCI DERS GEREÇLERİ.....739

G. KİTAP SEÇİMİNDE KULLANILAN ÖLÇÜTLER.....739

H. DERS KİTAPLARINI TASARLAMA.....739

I. DİĞER ÜLKELERDE DERS KİTAPLARI.....740

J. DERS KİTAPLARININ ELEŞTİRİSİ.....742

K. DERS KİTAPLARINI İNCELEME YÖNTEM VE ÖLÇÜTLERİ.....742

L. DERS KİTABI İNCELEMESİ (ÖRNEK BİR ÇALIŞMA).....742

M. DERS KİTABININ FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ.....743

1. GÖRÜNÜŞ.....743
2. RENK.....743

Alan Bilgisi Yayınları

3. DERS KİTABINDA BULUNMASI GEREKEN BİLGİLER VE BAZI ÖZELLİKLER 744

N. DERS KİTABININ SONUNDA YER ALAN YAPRAKLARIN DÜZENİ (KAYNAKÇA, EKLER VB.) 750

1. SÖZLÜK....750

O. BOYUT VE BASIM ÖZELLİKLERİ....752

P. YAZI BÜYÜKLÜĞÜ....753

R. İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ 6. SINIF ÖĞRETİM PROGRAMI....754

1. DERS KİTABINDA EĞİTSEL TASARIM 755

S. 6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI 1. ÜNİTE "SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM" ÜNİTESİ ÖLÇME-DEĞERLENDİRME SORULARININ BLOOM TAKSONOMİSİ'NE GÖRE SINIFLANDIRILMASI....757

T. DERS KİTABINDA GÖRSEL TASARIM....757

U. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN GENEL AMAÇLARI 759

V. DERS KİTABININ DİL VE ANLATIM 760

ÇÖZÜMLÜ TEST....761

KONU TESTİ....764

BÖLÜM 33

EĞİTİMDE YARATICI DRAMA

A. DRAMAYA GENEL BİR BAKIŞ 767

1. YARATICI DRAMA....767

2. YARATICI DRAMA VE TİYATRO ARASINDAKİ FARKLAR....767

B. YARATICI DRAMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 768

1. DRAMA....768

2. DRAMATİK....768

3. DRAMATİK DURUM 768

4. DRAMATİK OYUN 768

5. DRAMATİZASYON 769

6. YARATICILIK 769

7. ETKİLEŞİM 770

8. EYLEM....770

9. EMPATİ....770

10. -MIŞ GİBİ YAPMAK 770

11. SPONTANLIK (KENDİLİĞİNDENLİK)....770

12. HAREKET....770

C. YARATICI DRAMANIN KISA TARİHÇESİ....771

D. EĞİTİMDE YARATICI DRAMANIN BELİRGİN ÖZELLİKLERİ 772

E. YARATICI DRAMANIN GENEL AMAÇLARI..774

F. YARATICI DRAMANIN TEMEL ÖĞELERİ (BİLEŞENLERİ) 774

1. YARATICI DRAMA EĞİTMENİ (LİDERİ YA DA DRAMAYI ALANINDA KULLANAN ÖĞRETMEN)....774

2. GRUP (KATILIMCILAR) VE YAŞANTI....775

3. YARATICI DRAMADA MEKÂN-ÇALIŞMA ORTAMI 775

4. KONU-DÜŞÜNCE....776

G. YARATICI DRAMANIN KULLANIM BİÇİMLERİ - BOYUTLARI 776

1. YARATICI DRAMANIN BİR ARAÇ VEYA BİR YÖNTEM OLARAK KULLANIMI....776

2. YARATICI DRAMANIN BİR AMAÇ/BİR DERS OLARAK KULLANIMI 777

H. YARATICI DRAMANIN YAPILANDIRILMASI VE AŞAMALARI....777

1. ISINMA- HAZIRLIK ÇALIŞMALARI 777

2. CANLANDIRMA....777

3. DEĞERLENDİRME-TARTIŞMA....778

I. YARATICI DRAMADA KULLANILAN BAZI TEKNİKLER 778

1. DOĞAÇLAMA....778

2. ROL OYNAMA 778

Alan Bilgisi Yayınları

3. ROL DEĞİŞTİRME 778
4. EŞ ZAMANLI DOĞAÇLAMA.....778
5. KÜÇÜK GRUPLARLA YAPILAN DOĞAÇLAMA-ROL OYNAMA.....778
6. ÖĞRETMENİN ROLDE OLMASI-ÖĞRETMENİN ROLE GİRMESİ.....779
7. GERİYE DÖNÜŞ 779
8. DEDİKODU HALKASI.....779
9. ROL İÇİNDE YAZMA 779
10. ÖZEL MÜLKİYET-YARIM BIRAKILMIŞ MATERYALLER 779

KONU TESTİ 780

DENEMELER

DENEME TESTİ - I.....785
DENEME TESTİ - II.....794
DENEME TESTİ - III.....802
DENEME TESTİ - IV 811
KAYNAKÇA 819

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Ömer (2013), Eğitimde Yaratıcı Drama (4. Basım), Ankara, Pegem Yayıncılık.

Alemdar, K., (2001). *İletişim ve Tarih*, Ankara. Ümit Yayınevi.

Altın B. N; Demirtaş S. (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri (Müze ve Arazi Araştırmaları)*, M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (509-543), Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Akbaba, B. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı*. M. Safran (Ed.) Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde (283-319) Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Akgül, Davut, (2011), *Felsefenin Doğuşu ve Yayılışı*, Belge Yayınları, İstanbul.

Akgün, B., (2002), *Küreselleşme, Sanal Siyaset ve E-Demokrasi*, Çizgi Yayınları, Konya.

Akyiğit, Ercan, (2008), *İş Hukuku*, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Akyüz, Y., (2004), Osmanlıda "Kadın Öğretmenli Ev Sıbyan Mektepleri" *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, s. 15, 1-12.

Anlı, Ömer F., *Frankfurt Okulu'nun Kültür ve Sanat Yaklaşımına Giriş*, *Sosyoloji Notları* 3, ss. 8-14.

Arkan, Sabih, (2004), *Ticari İşletme Hukuku*, 7. Baskı, Ankara.

Arslan, A., (2007). *Felsefeye Giriş*, Ankara, Adres Yayınları.

Arslanoğlu, İbrahim, (2012), *Eğitim Felsefesi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Aslan, Ahmet, (2002), *Felsefeye Giriş*, Vadi Yayınları, İstanbul.

Aster, E. V., (2005), *İlk Çağ ve Orta Çağ Felsefe Tarihi*, (Çev. Vural Okur), İm Yayın Tasarım.

Ata, B. (Tarihsiz). *İlköğretimde Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Öğrenci Kompozisyonlarında Atatürkçülük*. Erişim: http://www.tarihegitimcileri.org.tr/DERNEK/yayin/022Ataturkculuk.pdf

Ata, B. (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Atatürkçülük Konularının Öğretimi ve Öğretmenin Rolü*. B. Tay ve Aden Öcal (Eds). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (284-299), Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Auge, M. ve Colleyn J. P., (2004), *Antropoloji*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Aydın, Suavi, (2007), *Antropoloji*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Aydos, Oğuz Sadık, (2005), *Medeni Hukuk Ders Notları*, Ankara.

Aziz, Aysel (2006). "*Dünyada ve Türkiye'de İletişim Araştırmaları*," Kültür ve İletişim, Sayı 9(1), ss. 9-31.

Banks, J. A., (1995), Transformative Challenges to the Social Science Disciplines: Implications for Social Studies Teaching and Learning, *Theory and Research in Social Education*, 23(1), 2-20.

Battal, Ahmet, (2001), *Hukukun Temel Kavramları*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Barr, R., Barth, J. L. & Shermis, S. S., (1978), *The Nature of the Social Studies*. Palm Springs, CA: ETC Publications.

Barr, R., Barth, J. L., & Shermis, S. S., (1977), *Defining the Social Studies*. Washington, D.C.: National Council for the Social Studies.

Barth, J.; Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi, Kaynak Üniteler. YÖK Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi*, Ankara.

Beckner, Weldon, Cornett, Joe D., (1972), *The Secondary School Curriculum*, Intext Educational Publications, Scranton.

Beetham, D. & Boyle, K. (2005), *80 soru 80 cevap. Demokrasinin Temelleri* (Çeviren: Aslıhan Zeynep Kopuzlu), 2. bsk., Adres Yayınları , Ankara.

Berktay, F., (2004), *Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye*, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları.

Bilge, Necip, (2007), *Hukuk Başlangıcı*, 22. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Bilim ve Düşünce 1, 2, 3. Hazırlayan, Sarı Dönmez, O. Evrensel Yayın.

Brubacher, John S., *Modern Philosophies of Education,* McGrawHill, New York.

Bryant, C. D. & Peck, D. L. (2007), *21st Century Sociology*, Thousands Oaks, Sage Publications, CA.

Cevizci, A., (2012), *Felsefenin Kısa Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul

Cevizci, Ahmet, (2012), *Felsefeye Giriş*, Say Yayınları, İstanbul.

Ceyhan, Erdal ve Yiğit, Birol, (2005), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Anı Yayınları, Ankara.

Çağan, Kenan, *"Sanat Sosyolojisinin İmkânına ve İnşasına Dair"*, Bilgi (13), 2006 / 2, ss.11-31

Çakır, S., (1996), *Osmanlı Kadın Hareketi,* Metis Yayınları, İstanbul.

Çelik, F., (2006), "Türk Eğitim Sisteminde Hedefler ve Hedef Belirlemede Yeni Yönelimler", *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 11, s. 4, 5.

Çiftçi, A., (2008), *Vatandaşlık Bilgisi, Demokrasi ve İnsan Hakları*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Çilingir, L., (2007). *Bilim Felsefesi*, Ankara, Elis Yayınları.

Çukurçayır, Akif, (Ed.), *Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi,* s. 57-84, Çizgi Yayınları, Konya.

Çüçen, A. Kadir, (2007), *Felsefeye Giriş*, Asa Kitabevi, Bursa.

Darity, W. A. (Ed.), (2008), *International Encyclopedia of the Social Sciences Volume I (2nd ed.)*, Farmington Hills, MI: Macmillan Reference.

Demir, N. (2010). Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları, *Ege Akademik Bakış*, 10(2), 597-611.

Demircioğlu/Centel, (2003), *İş Hukuku*, Yenilenmiş 9. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

Demirtaş, H. Andaç, (2003), *Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar*. İletişim Araştırmaları.

Doğanay, A. (2004). *Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi*. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed.) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (265–296) 4. Basım, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Doğan Cüceloğlu, *İçimizdeki Çocuk*, Remzi Kitabevi, 1992.

Doğan, İ., (2007)., *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları* (6. Baskı), Pegem A Yayınları, Ankara.

Duplass, J. A., (2007), "Elementary Social Studies: Trite, Disjointed and in Need of Reform?" *The Social Studies*, 98(4), 137-144.

Erdoğan, İ., (1995). *Uluslararası İletişim*, İstanbul, Kaynak Yayınları.

Erdoğan, İrfan; Alemdar, Korkmaz (1999), *İletişim ve Toplum, Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar*. Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Mayıs.

Erdoğan, İ. ve Alemdar, K., (2010). *Öteki Kuram*, Ankara, Erk Yayınları.

Erdoğan, M., (2007), *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*, Orion Kitabevi, Ankara.

Ercan, Serhat (2010). *Fen Öğretiminde Yaratıcı Düşünme Tekniklerinden Sinektik Kullanımına Yönelik Bir Eylem Araştırması*. Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Eren, A., (2007), *Türkiye'de İnsan Haklarının Korunması,* Turhan Kitabevi, Ankara.

Ergün, Mustafa, (2009), *Eğitim Felsefesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Ergün, Mustafa, *Estetik (Sanat Felsefesi),* http://www.egitim.aku.edu.tr/sanatfelsefesi.pdf

Ergün, M., (2011). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Erişen, Yavuz, *Eğitimin Felsefi Temelleri*, (Elektronik Sürüm), Ankara.

Erişen, Y., (Ekim 2004), "*Eğitimin Felsefi Temelleri*", İlk Günden Başöğretmenliğe, Editör: Prof.Dr. Ş. Şule Erçetin. Asil Yayınları, Ankara.

Evans, R. W., (2004), *The Social Studies Wars: What Should We Teach the Children?,* Teachers College Press, New York.

Evans, R. W., (2010), The Social Studies Wars, Now and Then. In W. C. Parker (Ed.), *Social Studies Today, Research and Practice* (pp.25-34), Routledge, New York.

Fallace, T. (2009). John Dewey's Influence on the Origins of the Social Studies: An Analysis of the Historiography and New Interpretation, *Review of Educational Research*, 79(2), 601-624.

Fidan, N. ve Erden, M., (1987), *Eğitim Bilimine Giriş*, Repa Eğitim Yayınları, Ankara.

Fredericks, A. D., (2007), *Much More Social Studies Through Children's Literature*, Connecticut: Teacher Ideas Press.

George F. Kneller (Ed). (1971), *Foundations of Education*, John Wiley, New York.

Ghosh, R. (2008). The Short History of Women, Human Rights and Global Citizenship. In A. A. Abdi & L. Shultz (Eds.), *Educating for Human Rights and Global Citizenship* (pp.81-95). Albany: State University of New York Pres.

Gorman, F. G., Mihalkanin, E. S. (2007), *Historical Dictionary of Human Rights and Humanitarian Organiza-*

tions (2nd Ed.). Maryland: The Rowman & Littlefield Publishing.

Gökberk, M., (2008), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi,

Gökberk, Macit, (1998), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Göksu, Turgut, (2007), *Sosyal Psikoloji/Sosyal Bilimler Dizisi*, Seçkin Yayıncılık.

Gözler, K. (2007), *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Gözler, K., (2000), *Türk Anayasa Hukuku,* Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Gözler, Kemal, (2007), *Genel Hukuk Bilgisi*, 6. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Gözler, Kemal, (2008), *Hukuka Giriş*, 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

Gözübüyük, A. (1995), Şeref, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, 9. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gözütok, F. D. (2006). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara, Ekinoks.

GRUNBERG, Teo, (2005), *Felsefe ve Felsefi Mantık Yazıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Gülersoy, Ali Ekber, (2007a), "Eski ve Yeni 9-10. Sınıf Coğrafya Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi", *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 22, s. 163-173, İzmir.

Gülersoy, Ali Ekber, (2007b), "Ortaöğretim Müfredat Programlarının Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Yeni Coğrafya Müfredat Programlarının Değerlendirilmesi", III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi 18-19-20 Haziran 2007 Adana, Bildiriler, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, s. 399-407, Ankara.

Gülersoy, Ali Ekber, (2013). "*İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi*", International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE), Volume 2, No 1, p. 8-26, İzmir.

Güvenç, Bozkır, (2011), *İnsan ve Kültür*, Boyut Yayınları, İstanbul.

Hançerlioğlu, Orhan, (2012), *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hanna, P. R. (1963). Revising the Social Studies: What is Needed. *Social Education,* 27(4), 190-196.

Harold B, AlbertyElsie J. Alberty, (1962), *Reorganizing The HighSchool Curriculum*, The MacMillan Co., NewYork.

Hekimoğlu, M. M., (2002), "1982 Anayasasına Göre İnsan Hakları Kavramı", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(7), 53-70.

Hertzberg, H. W., (1981), *Social Studies Reform 1880-1980*, Boulder, CO: Social Science Education Consortium, Inc.

Hesapçıoğlu, M. (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim*, Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Hızır, Nusret (1976). *Felsefe Yazıları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul.

Hirsch, E. D., (1987), *Cultural Literacy: What Every American Needs to Know*, Houghton Mifflin, New York.

Höffe, O., (2008), *Felsefinin Kısa Tarihi* (Çev. O.N. Aytolu), İnkılap Yayınevi, İstanbul.

Hutchins, Robert M., (1963), *The Higher Learning in America*, New Haven.

İnalcık, H., (1996), "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi* (s.343-359), Eren Yayınları, İstanbul.

İnsan Hakları Derneği-İHD, (2000), *İnsan Haklarının Kavramsal Temelleri,* İnsan Hakları Derneği Yayınları, Ankara.

Janzen, R. (1995), The Social Studies Conceptual Dilemma: Six Contemporary Approaches, *The Social Studies*, 86(3), 134-140.

John S. Brubacher, *Modern Philosophies of Education*, McGrawHill.

H. Waldwin Percival, *Mental Destiny*.

Bertrand Russel. *History of Western Philosophy*.

Leibniz. *Matter and Thought*.

Muhtelif İnternet kaynakları, Willam Calwin, James Allen, William James'den makaleler.

Karabağ, Ş. G. (2003). *Öğretilebilir ve Bilişsel Bir Beceri Olarak Tarihi Empati*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Kabadayı, Talip, Gökçe, Asiye T., Biçer, Baykal, Akdemir, Ferhat,Ergen,Gürkan, Mominov, Kasım, Özgen, Mehmet Kasım, Önder, Mustafa, Tuncel, Gül, (2012), Eğitim Felsefesi, Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, (2006), *Yeni İnsan ve İnsanlar/ Sosyal Psikolojiye Giriş*. Evrim Yayınları.

Karapınar, M. Akif, (2009), *Pratik Anayasa*, Yetenek Yayınları, Ankara.

Kapani, M., (1993), *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, Ankara.

Kaplan, L., (1998), *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908- 1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

KILIÇ, Abdurrahman ve SEVEN, Serdal, (2002), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Kliebard, H. M., (1986), *The Struggle for the American Curriculum, 1893-1958,* Routledge and Kegan Paul, Boston.

Kneller, George F. (Ed), (1971), *Foundations of Education*, John Wiley, New York.

Kottak, C. P., (2002), *Antropoloji İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, Ütopya Yayınları, Ankara.

Kuzu, T. Sarar (2003). "*Eğitim-Öğretim Ortamında Etkili Sözel İletişim*", Milli Eğitim Dergisi, Sayı:158, Bahar, Ankara.

Küçükahmet, Leyla (Editör), (2011), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu (Ed. Leyla Küçükahmet), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Massialas, B. G., (2009), The "New Social Studies"—Retrospect and Prospect, *The Social Studies*, 100(6), 246-250.

Mathison, S., Ross, E.W., & Vinson, K. D., (2006), Defining the Social Studies Curriculum. In E. W. Ross (Ed.), *The Social Studies Curriculum: Purposes, Problems, and Possibilities,* 3rd ed., pp.99-114, Albany, State University of New York Press, NY.

McGuire, M. E., (2007), What Happened to Social Studies? The Disappearing Curriculum, *Phi Delta Kappan*, 88(8), 620-624.

MEB 4-5-6-7-8. Sınıflar Öğrenci Ders, Çalışma Kitapları ve Öğretmen Kılavuz kitapları.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB), (2005), *Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıf Programı*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.

Mengüşoğlu, Takiyettin, (2008), *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı (2009). *Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi Müze Eğitimi Dersi Öğretim Programı*, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

Milli Eğitim Bakanlığı (2008). *İlköğretim 4-8. Sınıf Öğretim Programları'nın Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Gazete Kupürlerinden Yararlanma*.

Mollamahmutoğlu, Hamdi, (2008), *İş Hukuku*, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Morris, Van Cleve, (1963), *Becoming an Educator*, Boston.

Muttelart, Armond ve Michele (1998). *İletişim Kuramları Tarihi*, (Çeviren: Merih Zıllıoğlu), İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Namık, M., (1933), *Küçük Felsefe Tarihi*, Tefeyyüz Kitaphanesi, İstanbul.

National Council for the Social Studies, (1994), *Expectations of Excellence: Curriculum Standards for the Social Studies*, National Council for the Social Studies, Washington D.C.

Nickel, Hans Wolsfgang (Edt.), (1976), Spiel, Theater-İnterraktiev Pedagogik, LAG 1, LAG Berlin: Verlag.

Nutku, Özdemir (1990), Dram Sanatı (2.Basım), İstanbul, Kabalcı Yayınları.

Ochoa-Becker, A. S., (2001), "A Critique of the NCSS Curriculum Standards", *Social Education, 65*(3), 165-168.

Oskay, Ünsal. *İletişimin ABC'si*, Ark Yayını, Ankara, 1992.

Öğütçü, M., (2005), Doğal Hukuk ve Pozitif Hukuk Işığında İnsan Hakları Alanındaki Bazı Kavramlar, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (Armağan Özel Sayı), 555-615.

Özer, A. Kadir (2000). *İletişimsizlik Becerisi*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Özsunay, Ergun, (1981), *Medeni Hukuka Giriş*, 4. Baskı, Güryay Matbaası, İstanbul.

Öztan, Bilge, (2005), *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 17. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Öztaş, S. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Filmlerin Kullanımı*, M. Safran (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (341-360) Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Öztürk, C., Coşkun-Keskin, S., R. Otluoğlu (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Parry, L. (2007), "Innovation and Consolidation in Curriculum Development and Reform: The Case of the New Social Studies", *International Journal of Social Education*, 21(2), 169-176.

PINGEL, Falk, (2003), Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Politzer, G., (1969). *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. Ankara, Alter Yayınevi.

Pounds, Ralph L. Robert, Garretson L., (1962*), Principles of Modern Education*, TheMacmillan Co., New York.

Pulitzer, G., *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, Sol Yayınları, Ankara.

Ralph L. PoundsRobert L. Garretson, (1962), *Principles of Modern Education*, TheMacmillan Co., New York.

Ravitch, D., (2003), A Brief History of Social Studies. In J. S. Leming, L. Ellington and K. Porter (Eds.), *Where Did Social Studies Go Wrong* (pp1-5), Thomas B. Fordham Institute, Washington, D.C.

Reisoğlu, Safa, (2005), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul.

Resmî Gazete Millî Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği*, 2569 No.lu Tebliğler Dergisi.

Robert M. Hutchins, (1963), *The Higher Learning in America*, New Haven.

Ross, E. W., (2006), Remaking the Social Studies Curriculum, In E. W. Ross (Ed.), *The Social Studies Curriculum: Purposes, Problems, and Possibilities,* 3rd ed., pp.319-332, Albany, State University of New York Press, NY.

San, İnci (1985), Sanat ve Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 18 (1).

San, İnci (2006), Tiyatroya Rağmen Yaratıcı Drama, Yaratıcı Drama Dergisi 1, (1), 5-16, Ankara.

Saran, Nephan, (1992), *Antropoloji*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.

Sarı, İ. (2010). *Tarih Öğretimi ve Sözlü Tarih, M. Safran (Ed.) Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri İçinde* (204-208) İstanbul, Yeni insan Yayınevi.

Saxe, D. W., (2004), ''On the Alleged Demise of Social Studies: The Eclectic Curriculum in Times of Standardization- A Historical Sketch'', *International Journal of Social Education*, 18(2), 93-102.

Semenderoğlu, Adnan ve Gülersoy, Ali Ekber, (2005a), "İdeal Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Arayışında Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi", II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi 26-28 Mayıs 2005 Van, Bildiriler, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, s. 160-174, Ankara.

Semenderoğlu, Adnan ve GÜLERSOY, Ali Ekber, (2005b), "Eski ve Yeni 4-5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi", Buca Eğitim Fakültesi Dergisi (Ulusal Hakemli), S. 18, s. 141-152, İzmir.

Shermis, S. S. & Barth, J. L., (1978), "Social Studies and the Problem of Knowledge: A Re-examination of Edgar Bruce Wesley's Classic Definition of the Social Studies", *Theory and Research in Social Education*, 6(1), 31-43.

Singer, A. J., (2009), *Social Studies for Secondary Schools*, 3rd ed., Routledge, New York.

Sönmez, Veysel, (2011), *Eğitim Felsefesi*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Stanley, W. B., (2010), "Social Studies and the Social Order: Transmission or Transformation?", In W. C. Parker (Ed.), *Social Studies Today, Research and Practice,* pp.17-24, Routledge, New York.

Sümer, Haluk Hadi, (2005), *İş Hukuku*, 11. Baskı, Mimoza Basım Yayım Dağıtım, Konya.

Şahin, Cemalettin ve Küçükahmet, Leyla (Editör), (2001), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Şahin, Cemalettin, (Editör), (2003), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Şan, Mustafa Kemal, Hira İsmail, *Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi.*

Şaylan, G., (1998), *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişimi,* TODAİE, Ankara.

Şahlanan, Fevzi, (1995), *Sendikalar Hukuku*, Yılmaz Ajans, İstanbul.

Şenel., A, (2003), *İnsan ve Evrim Gerçeği*, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara.

Tanilli, Server, (1999), *Yaratıcı Aklın Sentezi*, Profil Yayınları, İstanbul.

Tepe, H., (2003). *Felsefede Doğruluk ya da Hakikat*. Ankara, İmge Yayınları.

Tezcan, Mahmut, (1985), *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No.: 150.

Thornton, S. J., (2005), *Teaching Social Studies That Matters: Curriculum for Active Learning*, Teachers College Press, New York.

Tokcan, H; Demirkaya, H. (2012). *Sosyal Bilgilerde Strateji, Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler*. M. Safran (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (435-471) Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Tredgold, R. F., *Kişilerarası İlişkiler*, (Çeviren. Cevdet AYKAN), Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Tunalı, İsmail, (2009), *Felsefeye Giriş*, Altın Kitaplar, İstanbul.

Tuncel, G., (2004), "Öğretmenlerin Kendi Eğitim Felsefelerini İnşa Etmeleri Üzerine", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 10, s. 229.

Ulusoy, Demet, *Sanat Sosyolojisinde Temel Yaklaşımlar,* Hacettepe. Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 10 / Sayı 1 / Temmuz 1993 / ss. 247-259.

Usluata, Ayseli. *İletişim*, İletişim Yayını, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İstanbul, 1996.

Uzak, A., Altuntaş, M., (2007), *İnsan Hakları Nedir: Temel Bilgiler ve Türkiye'de İnsan Hakları Alanında Yaşanan Gelişmeler.* T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, Ankara.

Ün Açıkgöz, E. (2011). *Aktif Öğrenme*. İzmir, Biliş.

Ünlü, Sezen (Editör), ((2011)-(2013)), *Sosyal Psikoloji I-II*, Eskişehir, AÖF Yayınları.

Watras, J., (2002), "Debating the Curriculum: Social Studies or History", 1892-1937, *The Social Studies*, 93, 245-250.

Weldon BecknerJoe D. Cornett. (1972), *The Secondary School Curriculum*, IntextEducational Puslications, Scranton.

Van Cleve Morris, (1963), *Becoming An Educator*, Boston.

Viola, H., Jennıngs, C., Bednarz, S.W., Cortés, C.E., Schug, M.C, White, C.S., (2005). *Social Studies (5. Class)*, United States History, Houghton Mifflin, Boston, USA.

Yıldırım, Cemal, (2008), *Bilim Felsefesi,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yilmaz, K., (2009), "Democracy through Learner-Centered Education-A Turkish Perspective", *International Review of Education*, 55(1), 21-37.

Yüksel, A. Haluk. "*İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi*," Kurgu, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Dergisi, Sayı 6, Eskişehir, 1989.

Zıllıoğlu, Merih (1993). *İletişim Nedir*, Cem/Kültür Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

(http://www.yghforum.com/felsefe/344431-din-felsefesi.html 08/04/2013)

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, (2012), *İnsan Hakları Bülteni*, Sayı Mart 2012/1. www.ihb.gov.tr

Erişen, Y. "Eğitimin Felsefi Temelleri" http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/442/file/ebgbolum3_ek.pdf

felsefe.info

http://bilgiyelpazesi.net/egitim_ogretim/belirli_gun_ve_haftalar_ile_ilgili_tum_belgeler/dunya_felsefe_gunu_ile_ilgili_tum_belgeler/felsefe_ile_insan_arasindaki_iliski.asp

http://cesurkalem.net/index.php?topic=6982.0 adresinden (15.01.2014)

http://tr.wikipedia.org

http://www.aktiffelsefe.org/

http://www.biraz.tk/arkeloji/felsefenin-dogusu

http://www.felsefesinifi.com

http://www.genbilim.com/content/view/1184/91/

http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/tez8.pdf

http://www.webhatti.com/felsefe-sosyoloji-ve-psikoloji/614277-bilgi-felsefesi.html#ixzz2Q4lD0PfV

http://www.weblopedi.com

http://www.yasader.org/web/yasama_surecine_katilim/1/KararAlma.pdf

Sarıipek, B. D., (2006), Sosyal Vatandaşlık ve Günümüzde Yaşadığı Dönüşüm: Aktif Vatandaşlık (Sosyal Politika Açısından Bir Değerlendirme), *Çalışma ve Toplum*, 2 ss. 67-95 (http://www.calismatoplum.org/sayi9/sariipek.pdf adresinden alınmıştır.)

TBMM, Komisyon, (2012), İnsan Hakları. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari

www.felsefeekibi.com Felsefenin Temel İlkeleri, Pulitzer

Alan Bilgisi Yayınları

ÖABT

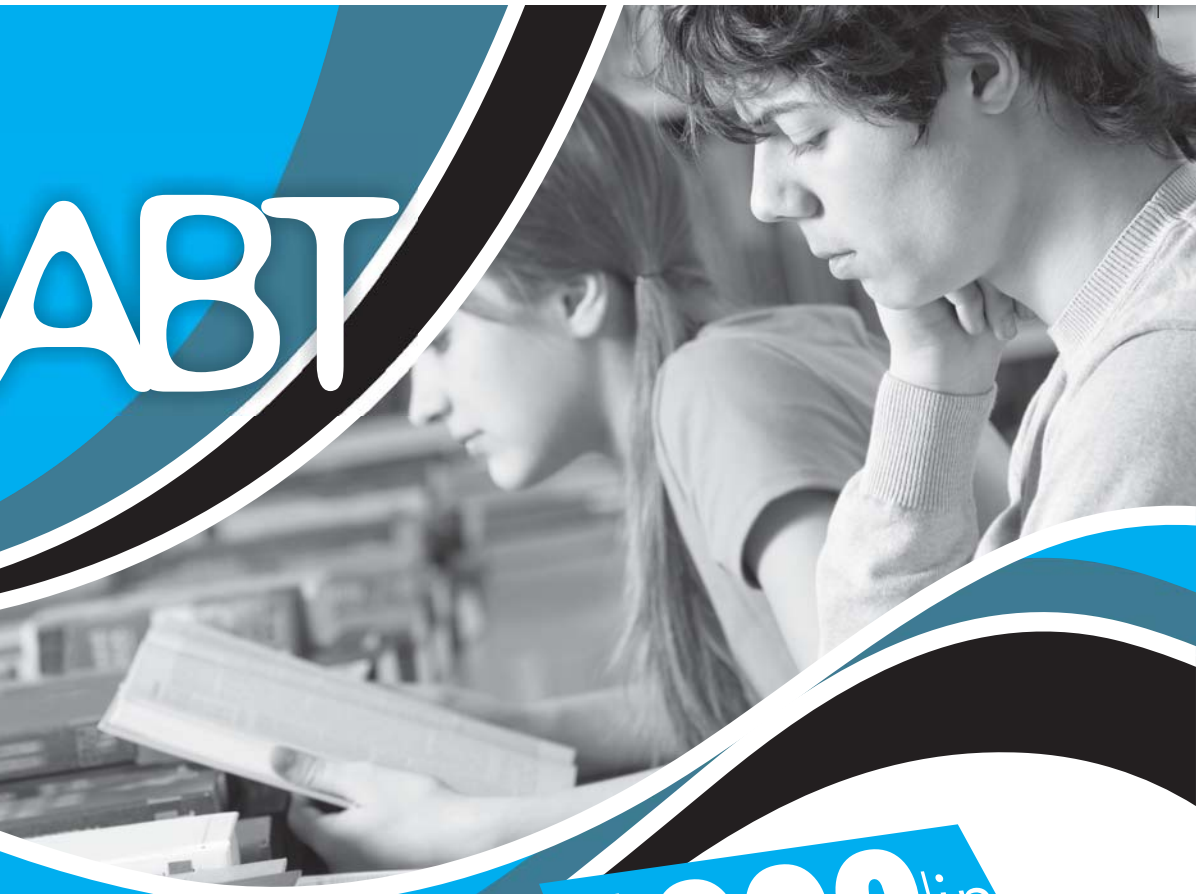

1000'in ÜZERİNDE SORU

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI
ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ
KONU TESTLERİ
DENEME SINAVLARI

6. BASIM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No: 1889
Sınavlara Hazırlık No: 055
ISBN: 978-605-320-796-2
© 6. Basım

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Komisyon

Copyright, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Emre Gürbüz - Alper Tok - Yıldız Çağlayan -caglayanyildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Gülbeyaz Güler - Hasan Hüseyin Ilgın - Hamide Yalçın - hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: İlknur Güçlü - Sevgi Pınar Özen - Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Ankara Özgür Web Ofset Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti. Sertifika Numarası : 34333
Ostim Osb Mh. 1250 Cd. No:24 Yenimahalle / Ankara Tel:0312 385 70 77

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Komisyon
Türk Dili ve Edebiyatı / Alan Bilgisi / *Komisyon*
XVI + 618 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-796-2
1. Alan Bilgisi 2. Türk Dili ve Edebiyatı 3. Öğretmenlik

Yayınlarımızı;
Alfa Basın, Ana Basın, Arkadaş Kitabevi, Atlas Kitap Dağıtım, Başarı Dağıtım, D&R Mağazaları, Dinamik, Dost Kitabevi, Emek Kitap, Final Pazarlama, İnkılap, Kıta, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevi, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, TveK Mağazaları adreslerinde bulabilirsiniz.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

KISIM I: ALAN BİLGİSİ

BÖLÜM 1

DİL

A. DİL NEDİR? 1

B. DİL İLE DİĞER DİSİPLİNLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER 1
1. DİL - DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ 1
2. DİL - KÜLTÜR İLİŞKİSİ 2

C. DİL BİLGİSİ İLE BÖLÜMLERİ VE DİL BİLİMİ ... 3
1. SES BİLGİSİ (FONOLOJİ) 3
2. ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ) 3
3. CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ/SENTAKS) 3
4. KÖKEN BİLGİSİ (ETİMOLOJİ) 3
5. ANLAM BİLGİSİ (SEMANTİK) 3
6. AĞIZ BİLGİSİ (DİYALEKTOLOJİ) 3
7. DİL BİLİMİ 3
8. DİL BİLGİSİ İLE DİL BİLİMİ ARASINDAKİ BAŞLICA FARKLAR 4

Ç. DİL KURAMLARI VE DİLİN BİRİMLERİ 4
1. DİLLERİN DOĞUŞU 4
2. DİLİN TÜRLERİ 5
3. DİLİN ALT BİRİMLERİ 5

D. DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 5
1. YAPI BAKIMINDAN DİLLER 5
2. KÖKEN BAKIMINDAN DİLLER 6

E. TÜRK YAZI DİLİNİN TARİHÎ DÖNEMLERİ VE GELİŞMESİ 7
1. ALTAY DİL BİRLİĞİ DÖNEMİ (ANA ALTAYCA DÖNEMİ MÖ. 5. yy.) 7
2. ANA TÜRKÇE DÖNEMİ (EN ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİ MÖ 6400) 7
3. İLK TÜRKÇE DÖNEMİ (MS 1-5. yy.) 7
4. ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİ (6-13. yy.) 7
5. ORTA TÜRKÇE DÖNEMİ 9

ÇÖZÜMLÜ TEST 12

KONU TESTİ 15

BÖLÜM 2

ESKİ TÜRK DİLİ

A. TÜRK DİLİNİN TARİHÎ DÖNEMLERİ 17
1. ÖN TÜRKÇE 17
2. ESKİ TÜRKÇE 17
3. ORTA TÜRKÇE 24
4. YENİ TÜRKÇE 27

B. TÜRK DİLİNİN BUGÜNKÜ DURUMU 36

BÖLÜM 3

OSMANLICA

A. OSMANLI TÜRÇESİNİN GENEL TANIMI, TARİHÎ SERÜVENİ 39

B. ARAP KÖKENLİ TÜRK HARFLERİNİN TANIMI, LATİN KÖKENLİ TÜRK ALFABESİNDEKİ KARŞILIKLARI 39

C. ARAP KÖKENLİ TÜRK HARFLERİNİN YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ, BİTİŞİK VE AYRI HARFLER 40

Ç. TÜRKÇE KÖKENLİ KELİMELERİN ARAP KÖKENLİ TÜRK HARFLERİYLE YAZILIŞLARI VE OKUNUŞLARI 41

D. TÜRKÇE EKLERİN İMLA (YAZIM) ÖZELLİKLERİ 42
1. YAPIM EKLERİ 42
2. ÇEKİM EKLERİ 44

E. OSMANLICA METİN ÖRNEKLERİ 49

F. ARAPÇA KELİME TÜRLERİ 52
1. AKSÂM-I SEB'A 52

G. ARAPÇA KELİME YAPIM YOLLARI, KALIPLAR 53
1. MÜCERRED FİİLLER 53
2. MEZÎD KELİMELER 53

Ğ. ARAPÇADA KELİME ÇEKİMİ 54

H. ARAPÇADA İSİMLER 54
1. İSİMLERDE KEYFİYET (ERİLLİK-DİŞİLLİK) 54
2. İSİMLERDE KEMİYET (MİKTAR) 55

I. ARAPÇADA MASTARLAR 57
1. CA'LÎ MASTARLAR 57
2. SÜLÂSÎ SEMÂÎ MASTARLAR (DUYULARAK ÖĞRENİLEN) 58
3. RUBÂÎ SEMÂÎ MASTARLARIN İSM-İ FÂ'İL VE İSM-İ MEF'ÛLLERİ 60
4. KIYÂSÎ (KURALLI) MASTARLAR 60
J. SIFAT-I MÜŞEBBEHE 65
K. ARAPÇADA DİĞER KONULAR 66
1. İSM-İ TAFDÎL 66
2. MÜBÂLAĞA İSM-İ FÂ'İL 66
3. İSM-İ ZAMÂN ve İSM-İ MEKÂN 66
4. İSM-İ ÂLET 66
5. İSM-İ MENSÛB 66
6. İSM-İ TASGÎR 66
L. ARAPÇA KELİME GRUPLARI 67
1. ARAPÇA İSİM TAMLAMASI 67
2. ARAPÇA SIFAT TAMLAMASI 67
M. OSMANLI TÜRKÇESİNDE GÖRÜLEN FARSÇA KELİME VE KURALLAR 67
1. FARSÇA KELİME TÜRLERİ 67
2. FARSÇADA MASTARLAR 68
3. İSM-İ FÂ'İL 68
4. İSM-İ MEF'ÛL 68
5. FARSÇADA İSİMLERİN ÇOĞULLANMASI 69
6. EDATLAR 69
7. İSMİN SONUNA GELEN YAPIM EKLERİ 70
8. FARSÇA KELİME GRUPLARI 72
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 74
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 77
KONU TESTİ - I 80
KONU TESTİ - II 82

BÖLÜM 4

SES BİLGİSİ

A. ÜNLÜLER 83
1. ÜNLÜLERİN SINIFLANDIRILMASI 83
B. ÜNSÜZLER 83
1. ÜNSÜZLERİN SINIFLANDIRILMASI 84
C. TÜRKÇEDE SES UYUMLARI VE SES OLAYLARI 84
1. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU (KALINLIK-İNCELİK UYUMU) 84
2. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU (DÜZLÜK -YUVARLAKLIK UYUMU) 84
Ç. TÜRKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ 84
D. HECE VE TÜRKÇEDEKİ HECE TİPLERİ 85
E. SES OLAYLARI VE SEBEPLERİ 86
1. SES OLAYLARININ SEBEPLERİ 86
2. SES OLAYLARI 86
ÇÖZÜMLÜ TEST 90
KONU TESTİ 94

BÖLÜM 5

ŞEKİL BİLGİSİ

A. ŞEKİL BİLGİSİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 97
1. KÖK 97
2. GÖVDE 97
3. EK 97
B. FİİL ÇEKİMİ 100
1. EK FİİLİN ÇEKİMİ 100
2. SORU EKİNİN ÇEKİMİ 101
C. YAPILARI BAKIMINDAN KELİME ÇEŞİTLERİ 102
1. BASİT KELİME 102
2. TÜREMİŞ KELİME 102
3. BİRLEŞİK KELİME 102
4. İSİMLER (ADLAR) 103
5. SIFATLAR 103
6. ZARFLAR (BELİRTEÇLER) 103
Ç. FİİLİN ÇATISI 104
1. NESNELERİNE GÖRE FİİLER 104
2. ÖZNELERİNE GÖRE FİİLLER 104
ÇÖZÜMLÜ TEST 105
KONU TESTİ 107

BÖLÜM 6

SÖZCÜK BİLGİSİ

A. İSİMLER (ADLAR) 109
1. VARLIKLARA VERİLİŞİNE GÖRE İSİMLER 109
2. VARLIKLARIN BULUNUŞLARINA GÖRE İSİMLER 109
3. VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE İSİMLER 109

Alan Bilgisi Yayınları

B. ZAMİRLER (ADILLAR) 109
1. KİŞİ ZAMİRLERİ 110
2. İŞARET ZAMİRLERİ 110
3. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ 110
4. SORU ZAMİRLERİ 111
C. SIFATLAR 111
1. NİTELEME SIFATLARI 111
2. BELİRTME SIFATLARI 111
3. BELGİSİZ SIFATLAR 111
4. SORU SIFATLARI 111
5. UNVAN SIFATLARI 111
Ç. ZARFLAR (BELİRTEÇLER) 112
1. DURUM ZARFLARI 112
2. ZAMAN ZARFLARI 112
3. YER-YÖN ZARFLARI 112
4. ÖLÇÜ (MİKTAR) ZARFLARI 112
5. SORU ZARFLARI 112
D. EDATLAR 112
1. BENZERLİK EDATLARI 112
2. EŞİTLİK EDATLARI 113
3. ZAMAN EDATLARI 113
4. YER-YÖN EDATLARI 113
5. NEDENSELLİK EDATLARI 113
6. GÖRELİK EDATLARI 113
7. AMAÇ İLGİSİ KURAN EDATLAR 113
8. ARAÇ EDATLARI 113
E. BAĞLAÇLAR 113
F. ÜNLEMLER 114
1. ASIL OLARAK ÜNLEM OLAN KELİMELER 114
2. SONRADAN ÜNLEM ANLAMI KAZANAN KELİMELER 114
ÇÖZÜMLÜ TEST 115
KONU TESTİ 117

BÖLÜM 7

CÜMLE BİLGİSİ

A. SÖZ DİZİMİ VE CÜMLE BİLGİSİ 121
B. KELİME GRUPLARI 121
1. İSİM GRUBU (İSİM TAMLAMASI) 121
2. SIFAT GRUBU (SIFAT TAMLAMASI) 123
3. TEKRAR GRUBU (İKİLEMELER) 123
4. UNVAN GRUBU 124
5. EDAT GRUBU 124
6. ÜNLEM GRUBU 124
7. BAĞLAMA GRUBU 124
8. SIFAT FİİL GRUBU 124
9. İSİM FİİL GRUBU 124
10. ZARF FİİL GRUBU 125
11. BİRLEŞİK İSİM GRUBU 125
12. BİRLEŞİK FİİL GRUBU 125
13. SAYI GRUBU 126
14. AİTLİK GRUBU 126
15. KISALTMA GRUBU 126
C. CÜMLE , ÇEŞİTLERİ VE CÜMLE Yİ ME YDANA GETİREN UNSURLAR 126
1. CÜMLE 126
2. CÜMLENİN ÖĞELERİ 127
3. CÜMLE TÜRLERİ 129
Ç. CÜMLE TAHLİLLERİ (CÜMLE ÇÖZÜMLEMELERİ) 132
ÇÖZÜMLÜ TEST 134
KONU TESTİ 138

BÖLÜM 8

YAZIM KURALLARI

A. BAZI BAĞLAÇLARIN YAZIMI 141
1. DE/DA BAĞLACININ YAZIMI 141
2. Kİ BAĞLACININ YAZIMI 141
B. BAZI EDATLARIN YAZIMI 141
1. MI/Mİ SORU EDATININ YAZIMI 141
2. İLE EDATININ YAZIMI 141
C. FİİL ÇEKİMİ İLE İLGİLİ YAZILIŞLAR 141
1. GELECEK ZAMAN EKİNİN YAZIMI 141
2. İSTEK EKİNİN YAZIMI 142
3. MASTAR EKLERİNİN YAZILIŞI 142
4. İMEK FİİLİNİN YAZILIŞI 142
Ç. PEKİŞTİRMELİ SIFATLARIN YAZILIŞI 142
D. SAYILARIN YAZILIŞI 142
1. İMEK FİİLİNİN YAZILIŞI 142
2. BİRDEN FAZLA KELİMEDEN OLUŞAN SAYILARIN YAZIMI 142
3. TİCARİ İŞLEMLERDE GEÇEN SAYILARIN YAZIMI 142
4. NOTALARI NİTELEYEN SAYILARIN YAZIMI 142

Alan Bilgisi Yayınları

5. OYUN ADLARINI BİLDİREN SAYILARIN YAZIMI 143
6. ROMEN RAKAMLARININ YAZIMI 143
7. ÇOK RAKAMLI SAYILARIN YAZIMI 143
8. SIRA SAYILARININ YAZIMI 143
9. ÜLEŞTİRME SAYI SIFATLARININ YAZIMI 143

E. BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER 143
1. CÜMLE BAŞINDA BÜYÜK HARF YAZIMI ..143
2. ŞİİRDE BÜYÜK HARF KULLANIMI 143
3. ÖZEL ADLARDA BÜYÜK HARF KULLANIMI 144

F. BİRLEŞİK İSİMLERİN YAZIMI 144
1. BİTİŞİK YAZILAN BİRLEŞİK KELİMELER 144

G. DEYİMLERİN VE ATASÖZLERİNİN YAZIMI ..145

Ğ. İKİLEMELERİN YAZIMI 145

ÇÖZÜMLÜ TEST 146

KONU TESTİ 148

BÖLÜM 9

HALK EDEBİYATI

A. HALK EDEBİYATI NEDİR? HALK EDEBİYATI'NIN TASNİF VE TARİHÇESİ 151
1. HALK EDEBİYATI'NIN TANIM, TASNİF VE TARİHÇESİ 151
2. TÜRK HALK EDEBİYATI ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ 151
3. DERLEME ÇALIŞMALARININ USUL VE TEKNİKLERİ 152

B. ANLATMA ESASI ÜZERİNE KURULAN METİNLER 153
1. MASAL 153
2. EFSANE 154
3. FIKRA 155
4. HALK HİKÂYESİ 155

C. HALK EDEBİYATI'NDA NAZIM ŞEKİLLERİ ..156
1. HECE VEZNİYLE KULLANILAN NAZIM ŞEKİLLERİ 157
2. ARUZLA YAZILAN NAZIM ŞEKİLLERİ 157

Ç. HALK EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ 158
1. ÂŞIK EDEBİYATI'NDA TÜRLER 158
2. TEKKE EDEBİYATI'NDA TÜRLER 158
3. ANONİM HALK EDEBİYATI'NDA TÜRLER 158

D. HALK EDEBİYATI'NDA MANZUM VE MENSUR ÜRÜNLER 159
1. BİLMECE 159
2. ATASÖZÜ 160
3. DEYİM 160

E. SEYİRLİK OYUNLAR 160
1. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI 160
2. ŞEHİR SEYİRLİK OYUNLARI 160

F. ÂŞIK EDEBİYATI 163
1. ÂŞIK EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI 163
2. YÜZYILLARA GÖRE TÜRK HALK ŞİİRİ 163

G. TEKKE EDEBİYATI 167
1. TEKKE EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI 167
2. YÜZYILLARA GÖRE TEKKE EDEBİYATI ...168
3. ALEVİ–BEKTAŞİ EDEBİYATI 169
4. TEKKE EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ 170
5. TEKKE EDEBİYATI'NDA NESİR TÜRLERİ 171

Ğ. ÂŞIK EDEBİYATI VE TEKKE EDEBİYATI'NDAN ÖRNEK ŞİİRLER VE AÇIKLAMALARI 172
1. BİR YUNUS ŞİİRİ (ŞATHİYE) VE İLK BEYTİNİN AÇIKLAMASI 172
2. BİR PİR SULTAN ABDAL ŞİİRİ (NEFES) VE İLK ÜÇ DÖRTLÜĞÜNÜN AÇIKLAMASI 172

ÇÖZÜMLÜ TEST - I 175

ÇÖZÜMLÜ TEST - II 177

KONU TESTİ - I 180

KONU TESTİ - II 183

BÖLÜM 10

ESKİ TÜRK EDEBİYATI

A. DİVAN EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI 185
1. TANIM VE KAPSAM 185
2. DİVAN EDEBİYATI'NIN DİĞER ADLANDIRMALARI 185

B. DİVAN EDEBİYATI'NIN KAYNAKLARI 185

Alan Bilgisi Yayınları

C. DİVAN EDEBİYATI'NDA NAZIM ŞEKİLLERİ 186
1. BEYİTLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ 186
2. BENTLERLE KURULAN NAZIM ŞEKİLLERİ 187
Ç. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ 189
1. TEVHİT 189
2. MÜNACAT 189
3. NAAT 189
4. MİRACİYE 189
5. MERSİYE 189
6. METHİYE 190
7. HİCVİYE 190
8. FAHRİYE 190
9. BAHARİYE 190
10. ŞİTAİYE 190
11. NEVRUZİYE 190
D. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NDA VEZİN 190
1. DİVAN ŞİİRİNDE EN FAZLA KULLANILAN ARUZ KALIPLARI 191
2. ARUZ VEZNİNDE KURALLAR 191
E. DİVAN EDEBİYATI'NDA MESNEVİ 192
1. MESNEVİNİN TANIMI VE TÜRK EDEBİYATI'INDA TARİHÎ SEYRİ 192
2. MESNEVİNİN BÖLÜMLERİ 192
3. MESNEVİLERİN SINIFLANDIRILMASI 193
F. DİVAN EDEBİYATI'NIN ÖNEMLİ KAYNAKLARINDAN ŞUARA TEZKİRELERİ 193
1. 15. YÜZYIL TEZKİRELERİ 193
2. 16. YÜZYIL TEZKİRELERİ 193
3. 17. YÜZYIL TEZKİRELERİ 193
4. 18. YÜZYIL TEZKİRELERİ 193
5. 19. YÜZYIL TEZKİRELERİ 194
6. 20. YÜZYIL TEZKİRELERİ 194
7. TEZKİRELER DIŞINDA KALAN ESERLER 194
G. DİVAN ŞİİRİ'NDE SÖZ SANATLARI 195
1. MECAZ 195
2. MECAZ-I MÜRSEL (MÜRSEL MECAZ/ AD AKTARMASI) 195
3. TEŞBİH (BENZETME) 195
4. TEŞHİS (KİŞİLEŞTİRME) 196
5. İNTAK (KONUŞTURMA) 196
6. KİNAYE 196
7. TARİZ 196
8. MÜBALAĞA (ABARTMA) 196
9. TEZAT (KARŞITLIK) 196
10. TEVRİYE 196
11. TELMİH 197
12. TECAHÜL-İ ARİF 197
13. İSTİFHAM 197
14. HÜSN-İ TALİL 197
15. CİNAS 197
16. TENASÜP 197
17. LEFF Ü NEŞR 197
18. İKTİBAS 198
Ğ. EDEBÎ HÜNERLER 198
1. MUAMMA 198
2. LUGAZ 198
3. EBCED 198
H. DİVAN EDEBİYATI'NDA MİZAH TEHZİL 198
I. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NIN TARİHÎ SEYRİ 200
1. 13. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 200
2. 14. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 202
3. 15. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 204
4. 16. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 205
5. 17. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 208
6. 18. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 211
7. 19. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 213
8. 20. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 214
İ. DİVAN EDEBİYATI'NDAN SEÇME BEYİTLER VE AÇIKLAMALARI 214
1. FUZÛLÎ'NİN BEYTİ VE AÇIKLAMASI 214
2. BİR HAYÂLÎ BEY BEYTİ VE AÇIKLAMASI 215
3. BİR NÂİLÎ-İ KADÎM BEYTİ VE AÇIKLAMASI 215
4. BİR ŞEYH GÂLİB BEYTİ VE AÇIKLAMASI 216
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 217
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 220
KONU TESTİ 223

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 11

YENİ TÜRK EDEBİYATI

A. YENİ TÜRK EDEBİYATI'NA GİRİŞ 225
1. YENİLİĞİN OLUŞMA ZEMİNİ 225
2. TANZİMAT EDEBİYATI 229
3. SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI (EDEBİYAT-I CEDİDE) (1896-1901) 234
4. SERVET-İ FÜNUN DIŞINDAKİ EDEBİYAT 238
5. FECR-İ ÂTİ EDEBİYATI 240
6. MİLLÎ EDEBİYAT 241
7. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI 246

ÇÖZÜMLÜ TEST - I 258

ÇÖZÜMLÜ TEST - II 261

KONU TESTİ - I 264

KONU TESTİ - II 266

BÖLÜM 12

EDEBİYAT BİLGİ VE KURAMLARI

A. EDEBİYAT SANATI VE BİLİMİ, EDEBİYATIN TANIMI VE KONUSU, EDEBİ İNCELEMELERDE METOT 269
1. EDEBİYAT SANATI VE BİLİMİ 269
2. EDEBİYATIN TANIMI, KONUSU VE MAHİYETİ 270

B. EDEBİYAT KURAMLARI 271
1. YANSITMA TEORİSİ 272
2. MARKSİST ELEŞTİRİ 275
3. TARİHÎ ELEŞTİRİ 276
4. SOSYOLOJİK ELEŞTİRİ 277
5. ANLATIMCILIK 278
6. PSİKANALİZ/PSİKOLOJİK ELEŞTİRİ 279
7. İZLENİMCİ ELEŞTİRİ 281
8. RUS FORMALİZMİ 281
9. YAPISALCILIK (STRUCTURALIZM) 282
10. YENİ ELEŞTİRİ (NEW-CRITISIZM) 283
11. HERMENÖTİK/YORUMBİLİM 284
12. ALIMLAMA ESTETİĞİ (POSTMODERN ELEŞTİRİ) 285
13. İSTATİSTİK METOT 286
14. FENOMENOLOJİK METOT 286
15. DUYGUSAL ETKİ KURAMI 286

C. EDEBÎ AKIMLAR 287
1. HÜMANİZM 288
2. KLASİSİZM 288
3. ROMANTİZM 289
4. REALİZM 289
5. NATÜRALİZM (DOĞALCILIK) 291
6. PARNASİZM 292
7. SEMBOLİZM 293
8. FÜTÜRİZM (GELECEKÇİLİK) 293
9. DADAİZM 293
10. SÜRREALİZM (GERÇEKÜSTÜCÜLÜK) 294
11. EMPRESYONİZM (İZLENİMCİLİK) 294
12. EGZİSTANSİYALİZM (VAROLUŞÇULUK) 295

Ç. EDEBİ TÜRLER 295
1. SANATSAL TÜRLER 295
2. ÖĞRETİCİ TÜRLER 298

D. OLAY METİNLERİNDE YAPI 299
1. OLAY ÖRGÜSÜ 299
2. ANLATICI BAKIŞ AÇISI 300
3. ŞAHIS KADROSU 300
4. ZAMAN 301
5. MEKÂN VE NESNE 301

ÇÖZÜMLÜ TEST - I 303

ÇÖZÜMLÜ TEST - II 306

KONU TESTİ - I 309

KONU TESTİ - II 311

BÖLÜM 13

DÜNYA EDEBİYATI

A. DÜNYA EDEBİYATI KAVRAMI 313

B. DÜNYA EDEBİYATLARI 314
1. ANTİK MISIR EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 314
2. ANTİK YUNAN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 315
3. ÇİN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 315
4. LATİN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 317
5. İRAN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 318
6. ARAP EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 319
7. JAPON EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 320
8. İBRANİ EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 321
9. AFRİKAN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 322
10. AMERİKAN EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 323

Alan Bilgisi Yayınları

11. İNGİLİZ EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 324
12. FRANSIZ EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ....326
13. RUS EDEBİYATI VE ÖZELLİKLERİ 327

ÇÖZÜMLÜ TESTİ.....329

KONU TESTİ.....333

BÖLÜM 14

TİYATRO VE DRAMA

A. ARİSTOTELES'TEN GÜNÜMÜZE TİYATRONUN GELİŞİMİ.....337
1. ANTİK YUNAN'DA TİYATRO 337
2. ROMA'DA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 340
3. RÖNESANS'TA TİYATRO DÜŞÜNCESİ.....340
4. KLASİSİZM VE TİYATRO 341
5. ROMANTİK AKIM VE TİYATRO.....341
6. REALİST AKIMDA TİYATRO DÜŞÜNCESİ.....342
7. YİRMİNCİ YÜZYILDA TİYATRO DÜŞÜNCESİ.....343

B. TİYATRO İLE İLGİLİ BAŞLICA KAVRAMLAR 344
1. BENZETMECİ TİYATRO.....344
2. BURLESK 345
3. COMMEDİA DELL'ARTE 345
4. ÇATIŞMA 345
5. DEKOR 345
6. DOĞAÇLAMA.....345
7. DRAM 345
8. DRAMA.....345
9. DRAMATİK.....346
10. DRAMATİZASYON 346
11. DRAMATURG 346
12. DRAMATURJİ 346
13. FARS.....346
14. FON 346
15. GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU.....346
16. GÖSTERMECİ TİYATRO.....346
17. GROTESK 347
18. KABARE 347
19. KARAKTER KOMEDYASI 347
20. MELODRAM 347
21. ORTA OYUNU 347
22. PERDE.....347
23. REPLİK 347
24. SAHNE.....347
25. TİRAT.....347
26. VODVİL.....347

C. YARATICI DRAMA VE TÜRKÇE EĞİTİMİNDE YARARLANMA YOLLARI.....348
1. OYUN VE YARATICI DRAMA.....348
2. YARATICI DRAMA NEDİR?.....348
3. YARATICI DRAMANIN ÖGELERİ.....349
4. YARATICI DRAMANIN AŞAMALARI 350
5. YARATICI DRAMADA BAŞLICA TEKNİKLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ İÇİN ÖRNEK UYGULAMALAR 350

ÇÖZÜMLÜ TEST.....353

KONU TESTİ.....358

BÖLÜM 15

DİL BİLİMİ

A. DİL BİLİMİN TANIMI, KAPSAMI VE KISA BİR TARİHÇESİ 361

B. DİL BİLİMİN ALANLARI 361
1. UZAM DİL BİLİMİ.....361
2. TOPLUM DİL BİLİMİ 361
3. BUDUN DİL BİLİMİ 362
4. RUH DİL BİLİMİ 362
5. UYGULAMALI DİL BİLİMİ.....362
6. METİN DİL BİLİMİ.....362
7. ÇEVİRİ BİLİMİ.....362
8. EDİM BİLİMİ.....362

C. DİLİN TANIMI VE KAYNAĞI, FELSEFİ VE DİNÎ YAKLAŞIMLAR 362
1. YANSIMALARI TEMEL ALAN GÖRÜŞ.....363
2. ÜNLEMLERİ TEMEL ALAN GÖRÜŞ 363
3. İŞ KURAMI.....363

Ç. SES BİLGİSİ VE SES BİLİMİ.....363
1. SES BİLGİSİ 363
2. SESBİLİM 364

D. BİÇİM BİLİMİ.....365

E. SÖZ DİZİMİ.....365

F. ANLAMBİLİM 367

G. GÖSTERGEBİLİM 367

Ğ. DİL BİLİMİ AKIMLARI.....368

Alan Bilgisi Yayınları

1. SAUSSURE VE YAPISALCILIK.....368
2. PRAG OKULU 371
3. İŞLEVSELCİLİK.....372
4. NOAM CHOMSKY VE ÜRETİCİ DÖNÜŞÜMCÜLÜK 372
H. DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 377
1. DİL BİLGİSİ-ÇEVİRİ YÖNTEMİ 377
2. ÇEVİRİ YÖNTEMİ.....377
3. SESBİLİMSEL YÖNTEM 377
4. RUHBİLİMSEL YÖNTEM.....378
5. DOĞRUDAN YÖNTEM.....378
6. OKUMA YÖNTEMİ.....378
7. SÖZEL YAKLAŞIM VE DURUMSAL DİL ÖĞRETİMİ 378
8. İŞİTSEL-DİLSEL YÖNTEM.....378
9. GÖRSEL-İŞİTSEL YÖNTEM 379
10. BİLİŞSEL YÖNTEM 379
11. TOPLU FİZİKSEL TEPKİ 379
12. SESSİZ YOL YÖNTEMİ.....380
13. TELKİN YÖNTEMİ.....380
14. İLETİŞİMSEL DİL ÖĞRETİMİ 380
15. SEÇMECİ YÖNTEM 381
ÇÖZÜMLÜ TEST.....382
KONU TESTİ 387

KISIM II: ALAN EĞİTİMİ

BÖLÜM 16

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENİ ÖZEL ALAN YETERLİKLERİ

A. EDEBİYAT ALAN BİLGİSİ 393
1. EDEBİYATA İLİŞKİN KAVRAMLARI, KURAMLARI, AKIMLARI VE ÜRÜNLERİ İNCELEYEBİLME 393
2. TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİNİ VE METİNLERİNİ İNCELEYEBİLME.....393
3. METİNLERİ KAVRAMLAR, AKIMLAR, SANATLAR VE KURAMLAR ÇERÇEVESİNDE ÇÖZÜMLEYEBİLME 394
B. DİL VE ANLATIM ALAN BİLGİSİ.....394
1. DİLLERİ YAPI VE KÖKEN BAKIMINDAN İNCELEYEBİLME 394
2. DİLDEKİ KAVRAMLARI VE DİLİN SOSYOKÜLTÜREL İŞLEVLERİNİ İNCELEYEBİLME 394
3. DİLİN BİLEŞENLERİNİ ÇÖZÜMLEYEBİLME.....394
4. METİNLERİ YAPI, PLAN, DİL VE ANLATIM BAKIMINDAN ÇÖZÜMLEYEBİLME.....394
C. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ALAN EĞİTİMİ BİLGİSİ 394
1. ÖĞRETİM SÜRECİNİ AMACA UYGUN PLANLAYABİLME 395
2. DİL VE EDEBİYAT ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÇEŞİTLİ MATERYAL VE KAYNAKLARDAN YARARLANABİLME.....395
3. ÖĞRENME ORTAMLARI DÜZENLEYEBİLME.....395
4. ÖĞRENCİLERİN DİNLEME BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 395
5. ÖĞRENCİLERİN OKUMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 395
6. ÖĞRENCİLERİN KONUŞMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 395
7. ÖĞRENCİLERİN YAZMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 396
8. ÖĞRENCİLERİN ELEŞTİREL VE YARATICI DÜŞÜNME, KARAR VERME VE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME 396
9. İLETİŞİM BECERİSİNİ GELİŞTİREBİLME 396
10. ÖĞRENCİLERİN SANAT ESERLERİNDEN ZEVK ALMALARINI SAĞLAYABİLME 397
11. ÖĞRETİM SÜRECİNİ İZLEYEBİLME VE DEĞERLENDİREBİLME.....397
Ç. TUTUM VE DEĞERLER.....397
1. TÜRKÇENİN DOĞRU, GÜZEL VE ETKİLİ KULLANIMINDA ÖNCÜLÜK EDEBİLME 397
2. OKUMA KÜLTÜRÜ OLUŞTURABİLME VE GELİŞTİREBİLME.....397
3. DİL VE EDEBİYAT ALANINDAKİ GELİŞMELERİ İZLEYEBİLME.....397
4. OKUL VE KURUMLAR ARASINDA İŞ BİRLİĞİ SAĞLAYABİLME.....398
5. ULUSAL VE EVRENSEL DEĞERLERİN KORUNMASINA VE ESTETİK ANLAYIŞIN GELİŞTİRİLMESİNE DUYARLI OLABİLME.....398

6. ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE ÇERÇEVESİNDE DİL BİLİNCİNİ GELİŞTİREBİLME 398

BÖLÜM 17

TÜRK EDEBİYATI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

A. PROGRAMIN HAREKET NOKTASI VE AMACI....399
1. GENEL AMAÇLAR....401
B. PROGRAMIN YAPISI....401
1. DOKUZUNCU SINIF....402
2. ONUNCU SINIF....409
3. ON BİRİNCİ SINIF....415
4. ON İKİNCİ SINIF....422
C. PROGRAMIN UYGULANMA ESASLARI....428
1. DERS İŞLENİŞİ YÖNTEM VE TEKNİKLERİ....428
2. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASI VE METİN SEÇİMİ....429
3. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASINDA DİKKAT EDİLECEK DİĞER HUSUSLAR ...432
Ç. ATATÜRKÇÜLÜK KONULARI 432
D. ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ....434
1. HAZIRLIK....434
2. METNİ ÇÖZÜMLEME/İNCELEME 434
3. ANLAMA-YORUMLAMA....434
4. DEĞERLENDİRME....434
E. ÖĞRENME- ÖĞERETME SÜRECİNDE ÖĞRETMEN 435
F. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 435
1. ÖLÇMEDE KULLANILACAK TESTLER VE TESTLERDE KULLANILACAK SORULARIN ÖZELLİKLERİ 436
ÇÖZÜMLÜ TEST....438
KONU TESTİ....442

BÖLÜM 18

DİL VE ANLATIM DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

A. PROGRAMIN YAPISI....445
B. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASI VE METİN SEÇİMİ 447
C. KİTAPLARDA METİN SEÇİMİ....448
Ç. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASINDA DİKKAT EDİLECEK DİĞER HUSUSLAR 448
D. KAZANIMLARIN ÜNİTELERE GÖRE DAĞILIMI 449
E. DOKUZUNCU SINIF ÜNİTE, AMAÇ VE KAZANIMLAR 450
F. ONUNCU SINIF ÜNİTE, AMAÇ VE KAZANIMLAR 455
G. ON BİRİNCİ SINIF DİL VE ANLATIM DERSİ ÜNİTE VE KAZANIMLARI 461
Ğ. ON İKİNCİ SINIF DİL VE ANLATIM DERSİ ÜNİTE VE KAZANIMLARI 465
H. ATATÜRKÇÜLÜK KONULARI VE KAZANIMLARI 470
I. ÖĞRENME- ÖĞRETME SÜRECİ....471
İ. ÖLÇME DEĞERLENDİRME....471

BÖLÜM 19

OKUMA EĞİTİMİ

A. OKUMA....473
1. OKUMANIN TANIMI....473
2. OKUMANIN EVRELERİ....473
B. OKUMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ....473
1. OKUMANIN UNSURLARI....473
C. OKUMA BECERİSİYLE İLGİLİ KAYNAKLARIN İNCELENMESİ....475
1. METNİ İLK DEFA OKUMA SIRASINDA YAPILAN ÖN ETKİNLİKLER....475
2. METNİ İKİNCİ DEFA OKUMA SIRASINDA YAPILAN ÖN ETKİNLİKLER ..475
3. OKUMA SONRASINDAKİ UYGULAMALAR....476
Ç. OKUMA BECERİSİNİN ÖNEMİNİN KAVRATILMASI 476
1. TOPLUMDA OKUMA ALIŞKANLIĞININ YAYGINLAŞMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER 477
D. OKUMA BECERİSİNE YÖNELİK TEKNİKLERİN İNCELENMESİ 478
1. OKUMA EĞİTİMİNDE DEĞERLENDİRME....480

Alan Bilgisi Yayınları

ÇÖZÜMLÜ TEST 481
KONU TESTİ 489

BÖLÜM 20

DİNLEME EĞİTİMİ

A. DİNLEME ÖĞRETİMİ 495
1. DİNLEME 495
2. DİNLEME -İŞİTME 495
3. DİNLEME TÜRLERİ 495
B. RUHBİLİM ARAŞTIRMALARINDA DİNLEME BECERİLERİNİN ÖNEMİ 496
C. DİNLEMENİN ÖNEMİ 496
Ç. DİNLEME SÜRECİ 497
1. İLGİ 497
2. İŞİTME 497
3. GÖRME 497
4. KAVRAMA 498
5. DİNLEME 498
6. DEĞERLENDİRME 498
7. TEPKİ/KARŞILIK 498
D. DİKKAT SÜRELERİNİN BELİRLENMESİ 498
E. DİNLEME SÜRECİNDEKİ BAĞIMLI ETKENLER 498
1. ÖĞRETMENE BAĞLI ETKENLER 498
2. DİNLEME SÜRESİNDE ÖĞRENCİYE BAĞLI ETKENLER 499
F. DİNLEME BECERİSİNİ GELİŞTİRİCİ ÇALIŞMALARIN YAPILMASI 499
G. OKULLARIMIZDA DİNLEME EĞİTİMİ 499
Ğ. DİNLEMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 499
1. DİNLEYİCİYE BAĞLI FAKTÖRLER 500
2. ÖĞRETMENE/KONUŞMACIYA BAĞLI FAKTÖRLER 500
3. KONUŞMANIN/DERSİN İÇERİĞİ 500
4. ORTAM 500
5. DİNLEME-ANLAMA HIZI 500
H. İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 501
1. DİNLEYİCİ AÇISINDAN İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 501
2. KONUŞMACI AÇISINDAN İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 501
I. BAŞARILI DİNLEYİCİNİN NİTELİKLERİ 501

BÖLÜM 21

KONUŞMA EĞİTİMİ

A. KONUŞMA 503
1. KONUŞMA VE DÜŞÜNME 503
2. KONUŞMA TÜRLERİ 503
B. DİKSİYON 504
1. SES AYGITIMIZ 504
2. DİKSİYONDA YARDIMCI UNSURLAR 504
C. VURGU (PROSODİE) 505
Ç. SES ÇALIŞMALARI 506
D. BEDEN DİLİ VE İLETİŞİM 506
1. BEDEN DİLİNİN TANIMI 506
2. BEDEN DİLİNİN YAŞAMIMIZDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 506
3. EĞİTİM VE BEDEN DİLİ 506
E. BELİRLİ BİR KONUDA AKICI VE GÜZEL KONUŞMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ 507
1. KONUŞMA ALIŞTIRMALARI 507
2. ÖĞRENCİLERİN KONUŞMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLMELERİ İÇİN UYGULAMA ORTAMLARININ HAZIRLANMASI 508

BÖLÜM 22

YAZMA EĞİTİMİ

A. YAZMA BECERİSİNİN KURAMSAL BOYUTLARIYLA AÇIKLANMASI 509
1. YAZILI ANLATIMIN AMAÇLARI 509
2. YAZMANIN TOPLUMSAL BOYUTU 509
3. YAZILI ANLATIMIN ÖNEMİ 510
B. YAZILI ANLATIM BİÇİMLERİ 510
1. AÇIKLAYICI ANLATIM 510
2. TARTIŞMACI (KANITLAYICI) ANLATIM 511
3. BETİMLEYİCİ (TASVİR EDİCİ) ANLATIM 512
4. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM 514
5. KONUŞMA YOLUYLA ANLATIM 514
C. DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI 515
1. AÇIKLAMA 515
2. TANIMLAMA 515
3. KARŞILAŞTIRMA 516

Alan Bilgisi Yayınları

4. ÖRNEKLENDİRME....516
5. TANIK GÖSTERME (ALINTI YAPMA)....516
6. BENZETME....517
7. SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA....517
Ç. YAZILI ANLATIM SORUNLARI....517
1. KONU SINIRLAMASININ YAPILMAMASI SORUNU....517
2. PLAN YAPMAYA ÖNEM VERİLMEMESİ SORUNU....517
3. ANLATIM BİÇİMİNİ SEÇEMEMESİ SORUNU....518
4. KELİME SAYISININ AZLIĞI....518
5. KALIP CÜMLELERIN KULLANILMASI....518
6. METİNLERDE YAZIM, NOKTALAMA VE ANLATIM BOZUKLUĞU SORUNU....518
D. YAZILI METİN TÜRLERİ KONUSUNDA ÖĞRENCİLERİ BİLİNÇLENDİRME....518
1. DENEME....518
2. FIKRA....518
3. ANI....519
4. GEZİ....519
5. MEKTUP....519
E. YAZILI METİNLERDEKİ YANLIŞLARI BELİRLEME....519
1. YAZI ÇALIŞMASI YAPMA....519
2. DOĞA/ÇEVRE GEZİLERİ....520
3. MÜZE GEZİLERİ....520
ÇÖZÜMLÜ TEST....521
KONU TESTİ....524

BÖLÜM 23

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

A. DİL BİLGİSİ ANA DİLİ İLİŞKİSİ....529
B. DİL BİLGİSİ DİL BECERİLERİ İLİŞKİSİ....529
C. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN AMACI....530
Ç. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ YÖNTEMİ....530
D. ÖRNEKTEN KURALA DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ....532
E. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE METİN VE CÜMLE....533
F. İŞLEVSEL DİL BİLGİSİ....534
G. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN İLKELERİ....535
Ğ. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI....536
1. LİSANS EĞİTİMİYLE İLGİLİ SORUNLAR....537
2. SINAVLARIN TEST TEKNİĞİYLE YAPILMASI....537
3. DİL BİLİMİ SORUNU....538
H. SONUÇ....539
KONU TESTİ....540

BÖLÜM 24

SÖZ VARLIĞI GELİŞTİRME VE KELİME ÖĞRETİMİ

A. SÖZ VARLIĞI VE İÇERDİĞİ UNSURLAR....543
1. KELİME HAZİNESİ (TEMEL SÖZ VARLIĞI)....543
2. DEYİMLER....544
3. ATASÖZLERİ....544
4. İKİLEMELER....545
5. İLİŞKİ SÖZLERİ....546
6. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER....546
7. TERİMLER....546
8. YABANCI KELİMELER....547
9. ÇEVİRİ İFADELER....547
B. KELİME ÖĞRETİMİ....547
1. KELİME HAZİNESİNİN GELİŞİMİ VE EĞİTİM ÖĞRETİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ....548
2. KELİME HAZİNESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER....549
3. TÜRKÇE VE EDEBİYAT DERSLERİNDE KELİME ÖĞRETİMİ....549
4. KELİME ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ YÖNTEM VE ETKİNLİKLER....551

BÖLÜM 25

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

A. DİL VE KÜLTÜR ÖĞRETİMİNDE YAKLAŞIM, YÖNTEM VE TEKNİKLER....555
1. YAPILANDIRMACI ÖĞRETİM....555
2. TAM ÖĞRENME....555
3. ÇOKLU ZEKÂ....556
B. ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ....556
1. ANLATMA YÖNTEMİ....556
2. TARTIŞMA YÖNTEMİ....556
3. ÖRNEK OLAY YÖNTEMİ....556
4. GÖSTERİP YAPTIRMA....557
5. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ....557
6. BİREYSEL ÇALIŞMA YÖNTEMİ....557

Alan Bilgisi Yayınları

7. PROJE TEMELLİ ÖĞRENME YÖNTEMİ ...557
C. ÖĞRETİM TEKNİKLERİ 557
1. BEYİN FIRTINASI TEKNİĞİ 557
2. GÖSTERİ TEKNİĞİ 558
3. SORU CEVAP TEKNİĞİ 558
4. DRAMA TEKNİĞİ....558
5. ROL YAPMA....558
6. BENZETİM TEKNİĞİ 558
7. İKİLİ ÇALIŞMALAR VE GRUP ÇALIŞMALARI 559
8. EĞİTSEL OYUNLAR 559
Ç. DİL VE KÜLTÜR ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ GEREÇLER 559
D. EDEBİYAT EĞİTİMİNİN İLKELERİ VE AMACI 560
1. AMAÇ....560
2. İÇERİK....560
3. YÖNTEMLER....560
4. DEĞERLENDİRME....560
5. ÖĞRETMEN FAKTÖRÜ 561
E. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİNDE KULLANILAN STRATEJİLER, ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 561
1. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMLERİ 562
2. SORU-CEVAP TEKNİĞİ 562
3. ARAŞTIRMA YAPMA YÖNTEMİ....562
4. ARAŞTIRMA GRUBU YÖNTEMİ....562
5. KAVRAM HARİTALARI YÖNTEMİ....562
6. İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME YÖNTEMİ 562
7. YARIŞMA YÖNTEMİ....562
8. İSTASYON TEKNİĞİ....562
F. TÜRK DİLİ EDEBİYATI DERS SÜRECİ....563
1. EDEBİYAT DERSİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME....563
2. EDEBİYAT ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ -GEREÇLER 563
3. DERS DIŞI ETKİNLİKLER....563
KONU TESTİ....564

BÖLÜM 26

NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ

A. NOT ALMA/TUTMA VE ÖĞRENME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 567
1. DÜZENLİ OLMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK 568
2. ÖN HAZIRLIK YAPMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK....569
3. OKUNANLARIN VE DİNLENENLERİN KALICIĞINI SAĞLAMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK....569
4. DÜŞÜNSEL/YAZINSAL YARATICILIĞI ORTAYA KOYMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK....570
B. NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ....570
1. GELENEKSEL NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ....570
2. MODERN NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ....571

DENEMELER

DENEME TESTİ - I....579
DENEME TESTİ - II....586
DENEME TESTİ - III....594
DENEME TESTİ - IV 602
KAYNAKÇA 609

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKÇA

Abbagnano, Nicola, (1976), Trans. Nino Langiulli, Humanism, *The Encylopedia of Philosophy*, The Free Press, U.S.A.dan tercüme Nesrin Kale, "Hümanizm", Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak. Der., c. 25, nu. 2, 1992, s. 763-770, Ankara.

Adıgüzel, Ömer, (2012), *Eğitimde Yaratıcı Drama*, Naturel Yayıncılık, Ankara.

Ağca, Hüseyin, (1999), Yazılı Anlatım, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Akalın, L. S., (1980), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yay., İstanbul.

Akkuş, Metin, (1998), *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ*, Akçağ Yay., Ankara.

Aksan, D., (2009), *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara.

Aktulum, Kubilay, (1999), *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınları, Ankara.

Akün, Ö. Faruk, "Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?", Dergâh Mecmuası, c. 1, nu. 1, Mart 1990.

Akyol Köksal, Aysel, (2003), "Drama ve Dramanın Önemi", *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, c. 1, S. 2, s. 179-192.

Akyüz, Kenan, (1986), *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Akyüz, Kenan, "Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri", Türkoloji Der., c. 2, nu.1, DTCF Yayınları, Ankara, 1965.

Andı, M. Fatih, (1997), *Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri*, Kitabevi Yay., İstanbul.

Arıkan Yılmaz, (2006), *A'dan Z'ye Tiyatro Kılavuzu*, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Arıkan, Yılmaz, (2011), *Uygulamalı Tiyatro Eğitimi*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.

Arıkan, Yılmaz, (2012), *Uygulamalı Sahne Eğitimi*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.

Aslan, Canan, "Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi", Eğitim Araştırmaları, 27 (2007): 15-29.

Ata, Aysu, T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 2433, AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 1413.

Aydemir, Yaşar, Çeltik, Halil, (2012), *Kafiyenin Şiiri Şiirin Kafiyesi-Divan Şiirinde Kafiye Hünerleri*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara.

Aydın, G. (2009). Zihin Haritalama Tekniğinin Dinleneni Anlamaya Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, Ö., (1996), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi*. Ankara.

Aykut Ahmet, Lacivert Karanfil, Son Duvar, c. 1, nu. 10, s. 31.

Aymutlu, Ahmet, (1978), *Türk Şiirinde Kullanılan Aruz Vezinleri ve Örnekleri*, Kutulmuş Matbaası, İstanbul.

Aynur, Hatice, M. Çakır, H. Koncu, (2006), *Söz ve Anlatımda Farklılaşma – Sebk-i Hindî* (29 Nisan 2005 Bildiriler), Turkuaz Yayınları, İstanbul.

Aytaç, Gürsel, (1997), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Gündoğan Yay., Ankara.

Aytaç, Gürsel, (1999), *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yay., İstanbul.

Aytaş, G., Yalçın, A., (2011), *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ, Ankara.

Ayvazoğlu, Beşir, "Dil, Mecaz, Sembol", Dergâh Mec., c. 1, nu.1, s. 16.

Bağcı, H., (2007), *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları ile Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma*, *Unpublished Doctoral Dissertation. Gazi Üniversitesi, Ankara.*

Balkan, K, (1992), "Eski Önasyada Kut (veya Gut) Halkının Dili ile Eski Türkçe Arasındaki Benzerlik", Erdem, c. VI, AKDTYKY, s. 57, Ankara.

Bayraktar, Nesrin, (2006), "Kavram ve Anlam Boyutunda Türkçede Ak ve Beyaz" *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları I-II,* Hazırlayan: Cemal Yıldız, Latif Beyreli, Pegem-A Yayıncılık, s. 35-50, Ankara.

Berna Moran, (1998), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yay., İstanbul.

Beyreli, Latif, Z. Çetindağ ve A. Celepoğlu, (2005), *Yazılı ve Sözlü Anlatım, PegemA Yayıncılık*, *Ankara.*

Bilgegil, Kaya, (1980), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

Bilkan, Ali Fuat, (2011), *XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Birand, K., (1983), *Kâmiran Birand Külliyâtı: Dilthey ve Rickert'te Mânevî İlimlerin Temellendirilmesi*, Akçağ Yay., Ankara.

Bolay, Süleyman Hayri, (1999), *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, 8. bsk., Akçağ Yay., Ankara.

Bozkurt, F., (2012), "Türkçede Dilbilgisi Öğretimi", Türk Dili Dergisi, S. 151, Ankara, (Temmuz-Ağustos 2012).

Börekçi, Muhsine, (1997), "Türk Dilinin En Büyük Sorunlarından Biri: Dilbilimin Dil Öğretimine Yansımamış Olması", TÖMER Dil Dergisi, S. 56.

Cemiloğlu, Mustafa, (2001), *Dil Bilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi*, Alfa Yay., İstanbul.

Cemiloğlu, Mustafa, (2003), *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*, Alfa Yayınları, Bursa.

Cengiz, Halil Erdoğan, (1972), *Divan Şiiri Antolojisi*, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Coşkun, Menderes, vd., (2011), *Gazel Şerhleri*, Kesit Yayınları, İstanbul.

Culler, Jonathan, (1997), *Literary Theory (A Very Short Introduction),* Oxford University Press, Glasgow.

Çalışlar, Aziz, (2009), *Tiyatronun ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul.

Alan Bilgisi Yayınları

Çamurdan, Esen, (1996), *Çağdaş Tiyatro ve Dramaturgi*, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul.
Çavuşoğlu, Mehmet, "Divan Şiiri", Türk Dili Der., y. 36, c. LII, nu. 415, 416, 417, Ağustos-Eylül 1986.
Çavuşoğlu, Mehmet, (2006), *Divanlar Arasında*, 2. bsk., Kitabevi, İstanbul.
Çelebi, Asaf Hâlet, (2006), *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul.
Çelik, Tuğba, (2011), *Dil ve Edebiyat Öğretimi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
Demirel, Ö, (1996), *Genel Öğretim Yöntemleri*, Usem Yayınları, Ankara.
Demirel, Ö., (2008), *Yabancı Dil Öğretim,* Pegem Yayınevi, Ankara.
Devellioğlu, Ferit, (1997), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
Dilâçar, A., (1961), "Gramer Öğretiminde Metot", Türk Dili, S. 116.
Dilâçar, A., "Gramer", TDAY Belleten 1971, TDK Yay., Ankara.
Dilçin, Cem, (2005), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara.
Dizdaroğlu, Hikmet, (1969), *Halk Şiirinde Türler*, TDK Yay., Ankara.
Doğan, Ahmet, (2005), *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Eker, Süer, (2003), *Çağdaş Türk Dili*, 2. Baskı, Grafiker Yay., Ankara
Elçin, Şükrü, (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, KTB Yay., Ankara.
Elçin, Şükrü, (1988), *Halk Edebiyatı Araştırmaları* I, KTB Yay., Ankara.
Emil, Birol, (1997), *Türk Kültür ve Edebiyatından: Meseleler 1*, Akçağ Yay., Ankara.
Emil, Birol, "Modern Türk Edebiyatında Hâkim Temâyüller", Türk Kültürü Dergisi, y. XX, nu. 230, 1982, s. 464(4)-472(12).
Emiroğlu, Öztürk, (2011), *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları*, 4. bsk., Akçağ Yay., Ankara.
Enginün, İnci, (2012), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 12. bsk., Dergâh Yay., İstanbul.
Ercilasun, Ahmet Bîcan, (2004), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara.
Ercilasun, Bilge, (1981), *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
Ercilasun, Bilge, (1997), *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 2*, Akçağ Yay., Ankara.
Erdem, İlhan, (2007), *İlköğretim II. Kademede Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).*
Erdem, İlhan, (2007), "Öğretmen Görüşlerine Göre Dil Bilgisi Konularının Öğretilme Güçlükleri", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, c. 6, S 1.
Erdem, İlhan; Çelik, Muhittin, (2011), "Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler", Turkish Studies Volume 6/ s. 1030-1041.1, Winter 2011.
Erhat, Azra, (1989), *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi., İstanbul.
Freud, Sigmund, (1989), *Psikanaliz Üzerine* (Çev. Avni Öneş), Say Yay., İstanbul.
Freud-Jung-Adler, (1981), *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, (Çev. S. Hilav), Dost Kitabevi Yay., Ankara.
Freund, J., (1991), *Beşerî Bilim Teorileri*, (Çev. B. Yediyıldız), TTK Yay., Ankara.
Fuat, Memet, (2010), *Tiyatro Tarihi*, MSM Yayınları, İstanbul.
Gencan, T. N., (2001), *Dil Bilgisi*, Ayraç Yayınevi, Ankara.
Göğüş, Beşir, (1978), *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.
Göker, Cemil, (1982), *Fransa'da Edebiyat Akımları*, DTCF Basımevi, yay. nu. 311, Ankara.
Gökşen, E. N, (1966), *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Okat Yayınları, İstanbul.
Gölpınarlı, Abdülbaki, (1995), *Divan Şiiri – XX. Yüzyıl*, Varlık Yayınları, İstanbul.
Grafik ve Fotoğraf (Temel Yazı 213GIM035), T. C. MEB, (2011), Ankara.
Grisebach, Manon M., (1995), *Edebiyat Biliminin Yöntemleri* (Çev. Arif Ünal), AKMB Yay., Ankara.
Güleryüz, H., (2006), *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayınları, Ankara.
Gür, H., (1995), "Dil Öğretim Yöntemleri 3: 1. İşitsel Görsel Yöntem 2. Bilişsel Yöntem 3. Seçmeli Yöntem", Dil Dergisi. S. 32.
Güzel, Abdurrahman, (2006), Millî Eğitim Dergisi, "Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem Teknik ve Örnek Uygulamalar".
Güzel, Abdurrahman, Torun Ali, (2007), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, 4. bsk., Akçağ Yay., Ankara.
Hove, Irving, "Freudist Eleştiri", (Çev. Talat S. Halman), Türk Dili Der., Eleştiri Özel Sayısı I, s. 688-690.
Irena R. Makaryk, (1993), *Encylopedia of Contemporary Literary Theory (Approaches, Scholors Terms),* University of Toronto Press, Canada.
İlaydın, Hikmet, (1997), *Türk Edebiyatında Nazım*, Akçağ Yay., Ankara.
İpekten, Haluk, (1988), *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
İpekten, Haluk, (1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul.
İsen, Mustafa vd. (2006), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, 4. bsk., Grafiker Yay., Ankara.
İsen, Mustafa, vd., (2011), *XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
İsmail Habip, (1942), *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
İz, Fahir, (2011), *Eski Türk Edebiyatında Nazım I*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Kahraman, T., (1996), *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi*, Dumat Basımevi, Ankara.
Kam, Ömer Ferid, (2003), *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş: Âsâr-ı Edebiyye Tedkikatı*, MEB Yayınları, Ankara. (haz. Halil Çeltik)
Kantemir, E., (1995), *Yazılı ve Sözlü Anlatım,* s. 140, Engin Yayınları, İstanbul.
Kantemir, Enise, (1972), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara Üniversitesi Eğiitim Fak. Yay., Ankara.
Kaplan, Mehmet, *Dil Üzerine Düşünceler*, İstanbul, nr. 42, 15 Ağustos 1945.
Kaplan, Mehmet, (2010), *Tevfik Fikret/Devir-Eser-Şahsiyet*, Dergâh Yay., İstanbul.
Karaağaç, G., (2012), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Karahan, Abdülkadir, (1988), *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, MEB Yayınları, Ankara.

Karahan, Leyla, (2012), *Türkçede Söz Dizim*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Karataş, Turan, (2004), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.

Kavcar, Cahit, (1999), *Edebiyat ve Eğitim*, Engin Yayınevi. Ankara.

Kavcar, Cahit, (1986), *Türk Dili*, Anadolu Ü. Açık Öğretim Fak. Yay., Eskişehir.

Kaya, Doğan, (1999), *Anonim Halk Şiiri*, Akçağ Yay., Ankara.

Kılıçkan, Hüseyin, (1992), *Alıştırmalı Testli Yazı Örnekleri,* Taç Yayınevi, Ankara.

Kırkar, Ali ve Nilay Yılmaz (Haz.), (2010), *İlköğretim Derslerinde Yaratıcı Drama Uygulamaları*, Çınar Yayınları, İstanbul.

Kırkkılıç, A. & Akyol, H. (Edit.), (2007), *İlköğretimde Türkçe Öğretimi,* Pegem Akademi Yay., Ankara.

Korkmaz, Ramazan (ed.), (2007), *Yeni Türk Edebiyatı*, 4. bsk., Grafiker Yay., Ankara.

Korkmaz, Zeynep, (1995), *Ön Söz*, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı, TDK Yay., Ankara.

Korkmaz, Zeynep, (2003), *Türkiye Türkçesinin Grameri* (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara.

Köprülü, Mehmed Fuad, (1980), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul.

Köprülü, Mehmed Fuad, (1989), *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yay., İstanbul.

Köprülü, Mehmed, Fuad, (1984), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet Yayınları, Ankara.

Kösemihal, Nurettin Şazi, "Edebiyat Sosyolojisine Giriş", İst. Üni. Edebiyat Fak., Sosyoloji Der., s. 1, nu. 19, 20, 21, 22, İstanbul, 1967.

Kurnaz, Cemal, (2011), *Divan Edebiyatı ve Türk Kimliği*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara.

Kurnaz, Cemal, (2011), *Gazeller Arasında*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara.

Kurnaz, Cemal, (1990), Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler, Akçağ Yay., Ankara.

Kurnaz, Cemal, (2007), *Osmanlı Şair Okulu*, Birleşik Yayınevi, Ankara.

Kurnaz, Cemal, (1997), *Türküden Gazele-Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler*, Akçağ Yay., Ankara.

Kurudayıoğlu, Mehmet, Çavuş Şahin, Gamze Çelik, "Türkiye'de Uygulanan Türk Edebiyatı Programı'ndaki Ölçme ve Değerlendirme Boyutu Uygulamasının Değerlendirilmesi: Bir Durum Çalışması", Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 9, S. 2, (2008), s. 91-101.

Levend, Agâh Sırrı, (1984), *Divan Edebiyatı – Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar,* Enderun Yayınları, İstanbul.

Levend, A. Sırrı, (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi I*, TTK Bsmv., Ankara.

Levend, A. Sırrı "Türkçülük ve Millî Edebiyat", Belleten 1961: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, TTK Bsmv., S. 147, s. 156, 175, 200ü, Ank., 1962.

Levend, Agâh Sırrı, (1962), *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Diyanet Yayınları, TTK Basımevi, Ankara.

Macit, Muhsin, (1996), *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara.

Makaryk, Irena R., (1993), *Encylopedia of Contemporary Literary Theory, (Approaches, Scholors Terms),* University of Toronto Press, Canada.

Mardin, Şerif, (1997), *İdeoloji*, s. 102, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mary, Isabel, Mc. Lean, M. A., (1977), Junior School Dictionary, Feb International, London.

Mengi, Mine, (2006), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Mermer, Ahmet, L. Alıcı, M. Eflatun, Y. Bayram, N. Koç Keskin, (2011), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Mermer, Ahmet vd., (2010), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, 6. bsk., Akçağ Yay., Ankara.

Morgül, Mahiye, (2003), *Eğitimde Yaratıcı Dramaya Merhaba*, Kök Yayıncılık, Ankara.

Muallim Naci, (1307), *Istılahat-ı Edebiyye*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul.

Oğuz, M. Öcal vd., (2012), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, 9. bsk., Grafiker Yay., Ankara.

Oğuzkan, F. A., (1977), *Yerli Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı,* Kadıoğlu, Ankara.

Onan, Necmeddin Halil (1940), *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, Maarif Vekâleti, İstanbul.

Onay, A. Talat, (1996), *Türk Şiirlerinin Vezni*, (Haz. C. Kurnaz), Akçağ Yay., Ankara.

Onay, Ahmet Talat, (2000), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, (2006), Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, MEB, Ankara.

Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, (2010), Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, MEB, Ankara.

Ölmez, Mehmet vd., (2011), *VIII-XIII. Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Özbay, M., (2008), *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri,* Öncü Kitap, Ankara.

ÖZBAY, Murat (ed.), (2012), *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara.

Özbay, Murat, (2000), *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri–Alan Araştırması,* Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Özbay, Murat, (2006), *Özel Öğretim Yöntemleri II*, Öncü Kitap, Ankara.

Özlem, Doğan, (1995), *Hermeneutik: Yorumbilgisi Üzerine Yazılar*, Ark Yay., Ankara.

Özlem, Doğan, (1996), *Metinlerle Hermeneutik: Yorumbilgisi Dersleri*, c. I, II, İnkılâp Kitbv., İstanbul.

Pala, İskender, (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Sağır, Mukim, (2002), İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sağlam, Tülin, (2003), "Dramatik Eğitim: Amaç mı? Araç mı?", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 17, s. 4-21.

Sağol Yüksekkaya, Gülden, Editör, (2010), *Türk Dili Kitabı*, İstanbul.

San, İnci (1990), "Eğitimde Yaratıcı Drama", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c. 23, S. 2, s. 73-582, Ankara.

Sanay, Eyüp, (1985), *Genel Sosyoloji Dersleri*, Gazi Üni. Yay., Ankara.
Saraç, M. A. Yekta (2011), *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Biçim ve Ölçü*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
Saraç, M. A. Yekta, (2010), *Klasik Edebiyat Bilgisi – Belâgat*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul.
Saraç, M. A. Yekta, (2011), *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
Senemoğlu, N., (2009), *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya,* Pegem Akademi, Ankara.
Sever, S., (2002), *Çocuk ve Edebiyat*, Engin Yayınları, Ankara.
Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. & Aslan, C., (2007), *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir.
Sezer, Prof. Dr. Hulisi, (1998), *Yazı Yazma Teknikleri*, (Yayımlanmamış Ders Notları), Ankara.
Sezgin, Fatin, (1993), *Dil ve Edebiyatta İstatistik ve Bilgisayar Uygulamaları*, Dergâh Yay., İstanbul.
Sözer, E., (1983), *Noam Chomsky XX. Yüzyıl Dilbilim (Kuramcılardan Seçmeler)*, TDK Yayınları, Ankara.
Şener, Sevda, (2010), *Tiyatroda Yaşam-Oyun İlişkisi*, Dost Kitabevi, Ankara.
Şener, Sevda, (2010), *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Dost Kitabevi, Ankara.
Şentürk, Ahmet Atilla, Kartal, Ahmet, (2012), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul.
Şentürk, Ahmet Atilla, (1999), *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, YKY, İstanbul.
Tâhirü'l-Mevlevî, (1973), *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
Tanpınar, Ahmet Hamdi, (1976), *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.
Tanpınar, Ahmet Hamdi, (2006), *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, YKY, İstanbul.
Tarlan, A. Nihad, "Edebiyat Tarihi Hakkında", Türk Dili ve Edebiyatı Der., c. 13'ten ayrı bsk., s. 16, İstanbul 1965.
Tarlan, A. Nihad, Makalelerinden Seçmeler, (1990), AKM Yay., Ankara.
Tarlan, Ali Nihad, (1980), *Fuzûlî Divanı Şerhi,* c. I – III, Kültür Bak. Yayınları, Ankara.
Tarlan, Ali Nihad, (1981), *Edebiyat Meseleleri*, Ötüken Yay., İstanbul.
Tekerek, Nurhan, (2006), "Oyun Kavramı'ndan Drama'ya Drama'dan Dramatik Eğitim'e", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 22, s. 47-73.
Tekin, Halil, (1980), *Okuduğunu Anlama Gücü ile Yazılı Anlatım Becerisini Geliştirme Yönünden Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi*, Mars Matbaası, Ankara.
Thompson, P, (1999), *Geçmişin Sesi*, (Çev. Şehnaz Layıkel), s. 20, Tarih Vakfı Yay, İstanbul.
Todorov, Tzvetan, (1995), *Yazın Kuramı*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
Tuluk, Nilgün, (2004), "Yaratıcı Drama", *PİVOLKA*, Yıl 3, S. 15, s. 10-12.
Turhan, Mümtaz, *Cemiyet İçinde Fert–2*, s. 32–33, MEB Yayınları, İstanbul.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Kâfiye", c. 5, s. 88.
Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, (2001). Yargı Yayınevi, Ankara,
Türkçe 6-8. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu, (2005), MEB.
Yalçın, Alemdar, (2011), *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Çağdaş Türk Romanı/1946-2000,* 3. bsk., Akçağ Yay., Ankara.
Yalçın, Alemdar ve Gıyasettin Aytaş, (2005), *Tiyatro ve Canlandırma: Sahneleme Bilgileri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Yalçın, Alemdar, (2006), *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Yardımcı, M., Tuncer, H., (2002), *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Ürün Yayınları, Ankara.
Yavuz, Kemal, vd., (2011), *XIV-XV Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
Yetkin, Suud Kemâl, (1967), *Edebiyatta Akımlar*, Remzi Ktbv., İstanbul.
Yıldız, C. (Edit.), (2010), *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi,* Pegem Akademi, Ankara.
Yiğit, Çiğdem (2010). "Müzikte Yaratıcı Drama", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 23, S. 1, s. 1-10
Yücel, Tahsin "Yapısal Eleştiri", Türk Dili Der., Eleştiri Özel Sayısı 2, y. 20, c. 23, nu. 234, s. 422-425, Mart 1971.
Yüksel, Ayşegül, (1995), *Yapısalcılık ve Bir Uygulama (M. C. Anday Tiyatrosu)*, Gündoğan Yay., Ankara.
Ziss, Avner, "Estetiğin Temel Kategorisi: İmge", Yazko-Çeviri, Mart-Nisan 1982.

İNTERNET KAYNAKLARI

Absürt Tiyatro, http://www.tiyatro.net/sayfa/33/absurd_tiyatro.html (09.01.2013).
Epik Tiyatro, http://tr.wikipedia.org/wiki/Epik_tiyatro (09.01.2013).
Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr (09.01.2013).
http://en.wikipedia.org/wiki/Psychoanalysis sayfası, (05.10. 2011).
http://www.bitisikelyazisiyazilisi.com
http://www.elyazim.com
http://www.isasari.com
http://www.photoshopmagazin.com
http://www.yazililar.com
http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_genel_yeterlikler_par%C3%A7a_2.pdf
http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_%C3%B6zel_alan_yeterlikleri_ilk%C3%B6%C4%9Fretim_a%C3%A7%C4%B1klama_par%C3%A7a_3.pdf
http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_t%C3%BCrk%C3%A7e_%C3%B6%C4%9Fretmeni_%C3%B6zel_alan_yeterlikleri_ilk%C3%B6%C4%9Fretim_par%C3%A7a_4.pdf
Tiyatro Terimleri, http://www.edebiyatfakultesi.com/tiyatro_terimleri1.htm (09.01.2013).
Tiyatro Terimleri, http://www.edebiyatfakultesi.com/tiyatro_terimleri2.htm (09.01.2013).
Vodvil, http://tr.wikipedia.org/wiki/Vodvil (09.01.2013).
Yaratıcı Drama Nedir?, http://www.tedgaziantep.k12.tr/PDF/YDNedir.pdf (09.01.2013).

ÖABT

1000'in ÜZERİNDE SORU

ÖĞRETMENLİK ALAN BİLGİSİ

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ

DETAYLI KONU ANLATIMI
ÇÖZÜMLÜ KONU TESTLERİ
KONU TESTLERİ
DENEME SINAVLARI

6. BASIM

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No: 1890
Sınavlara Hazırlık No: 056
ISBN: 978-605-320-797-9
© 6. Basım

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ / ALAN BİLGİSİ

Komisyon

Copyright, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Taklit edilemez.

Redaksiyon: Emre Gürbüz - Alper Tok -emregurbuz@nobelyayin.com- -alper@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarımı: Hasan Hüseyin Ilgın - Hamide Yalçın -huseyin@nobelyayin.com- -hamide@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: İlknur Güçlü Erdoğan - Sevgi Pınar Özen -ilknur@nobelyayin.com- -pinar@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No: 15689

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Komisyon
Türkçe Öğretmenliği / Alan Bilgisi / *Komisyon*
XXVI + 630 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-797-9
1. Alan Bilgisi 2. Türkçe 3. Öğretmenlik

Yayınlarımızı;
Alfa Basın, Ana Basın, Arkadaş Kitabevi, Atlas Kitap Dağıtım, Başarı Dağıtım, D&R Mağazaları, Dinamik, Dost Kitabevi, Emek Kitap, Final Pazarlama, İnkılap, Kıta, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevi, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, TveK Mağazaları adreslerinde bulabilirsiniz.

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

KISIM I ALAN BİLGİSİ

BÖLÜM 1

DİL

A. DİL NEDİR? 1

B. DİL İLE DİĞER DİSİPLİNLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER 1

1. DİL - DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ 1
2. DİL - KÜLTÜR İLİŞKİSİ 2

C. DİL BİLGİSİ İLE BÖLÜMLERİ VE DİL BİLİMİ ... 3

1. SES BİLGİSİ (FONOLOJİ) 3
2. ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ) 3
3. CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ/SENTAKS) 3
4. KÖKEN BİLGİSİ (ETİMOLOJİ) 3
5. ANLAM BİLGİSİ (SEMANTİK) 3
6. AĞIZ BİLGİSİ (DİYALEKTOLOJİ) 3
7. DİL BİLİMİ 3
8. DİL BİLGİSİ İLE DİL BİLİMİ ARASINDAKİ BAŞLICA FARKLAR 4

Ç. DİL KURAMLARI VE DİLİN BİRİMLERİ 4

1. DİLLERİN DOĞUŞU 4
2. DİLİN TÜRLERİ 5
3. DİLİN ALT BİRİMLERİ 5

D. DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 5

1. YAPI BAKIMINDAN DİLLER 5
2. KÖKEN BAKIMINDAN DİLLER 6

E. TÜRK YAZI DİLİNİN TARİHÎ DÖNEMLERİ VE GELİŞMESİ 7

1. ALTAY DİL BİRLİĞİ DÖNEMİ (ANA ALTAYCA DÖNEMİ MÖ 5. YY.) 7
2. ANA TÜRKÇE DÖNEMİ (EN ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİ MÖ 6400) 7
3. İLK TÜRKÇE DÖNEMİ (MS 1-5. YY.) 7
4. ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİ (6-13. YY.) 7
5. ORTA TÜRKÇE DÖNEMİ 9

ÇÖZÜMLÜ TEST 12

KONU TESTİ 15

BÖLÜM 2

SES BİLGİSİ

A. ÜNLÜLER 17

1. ÜNLÜLERİN SINIFLANDIRILMASI 17

B. ÜNSÜZLER 17

1. ÜNSÜZLERİN SINIFLANDIRILMASI 18

C. TÜRKÇEDE SES UYUMLARI VE SES OLAYLARI 18

1. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU (KALINLIK-İNCELİK UYUMU) 18
2. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU (DÜZLÜK -YUVARLAKLIK UYUMU) 18

Alan Bilgisi Yayınları

Ç. TÜRKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ 18
D. HECE VE TÜRKÇEDEKİ HECE TİPLERİ..... 19
E. SES OLAYLARI VE SEBEPLERİ..... 20
1. SES OLAYLARININ SEBEPLERİ 20
2. SES OLAYLARI 20
ÇÖZÜMLÜ TEST..... 24
KONU TESTİ 28

BÖLÜM 3

ŞEKİL BİLGİSİ

A. ŞEKİL BİLGİSİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 31
1. KÖK 31
2. GÖVDE..... 31
3. EK 31
B. FİİL ÇEKİMİ..... 34
1. EK FİİLİN ÇEKİMİ..... 34
2. SORU EKİNİN ÇEKİMİ 35
C. YAPILARI BAKIMINDAN KELİME ÇEŞİTLERİ 36
1. BASİT KELİME 36
2. TÜREMİŞ KELİME..... 36
3. BİRLEŞİK KELİME..... 36
4. İSİMLER (ADLAR) 37
5. SIFATLAR 37
6. ZARFLAR (BELİRTEÇLER)..... 37
Ç. FİİLİN ÇATISI 38
1. NESNELERİNE GÖRE FİİLER 38
2. ÖZNELERİNE GÖRE FİİLLER 38
ÇÖZÜMLÜ TEST..... 39
KONU TESTİ 41

BÖLÜM 4

SÖZCÜK BİLGİSİ

A. İSİMLER (ADLAR) 43
1. VARLIKLARA VERİLİŞİNE GÖRE İSİMLER..... 43
2. VARLIKLARIN BULUNUŞLARINA GÖRE İSİMLER..... 43
3. VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE İSİMLER..... 43
B. ZAMİRLER (ADILLAR) 43
1. KİŞİ ZAMİRLERİ..... 44
2. İŞARET ZAMİRLERİ..... 44
3. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ 44
4. SORU ZAMİRLERİ 45
C. SIFATLAR 45
1. NİTELEME SIFATLARI 45
2. BELİRTME SIFATLARI 45
3. BELGİSİZ SIFATLAR..... 45
4. SORU SIFATLARI..... 45
5. UNVAN SIFATLARI..... 45
Ç. ZARFLAR (BELİRTEÇLER)..... 46
1. DURUM ZARFLARI 46
2. ZAMAN ZARFLARI..... 46
3. YER-YÖN ZARFLARI 46
4. ÖLÇÜ (MİKTAR) ZARFLARI..... 46
5. SORU ZARFLARI 46
D. EDATLAR..... 46
1. BENZERLİK EDATLARI..... 46
2. EŞİTLİK EDATLARI 47
3. ZAMAN EDATLARI 47

Alan Bilgisi Yayınları

4. YER-YÖN EDATLARI 47
5. NEDENSELLİK EDATLARI 47
6. GÖRELİK EDATLARI 47
7. AMAÇ İLGİSİ KURAN EDATLAR 47
8. ARAÇ EDATLARI 47
E. BAĞLAÇLAR 47
F. ÜNLEMLER 48
1. ASIL OLARAK ÜNLEM OLAN KELİMELER 48
2. SONRADAN ÜNLEM ANLAMI KAZANAN KELİMELER 48
ÇÖZÜMLÜ TEST 49
KONU TESTİ 51

BÖLÜM 5

CÜMLE BİLGİSİ

A. SÖZ DİZİMİ VE CÜMLE BİLGİSİ 55
B. KELİME GRUPLARI 55
1. İSİM GRUBU (İSİM TAMLAMASI) 55
2. SIFAT GRUBU (SIFAT TAMLAMASI) 57
3. TEKRAR GRUBU (İKİLEMELER) 57
4. UNVAN GRUBU 58
5. EDAT GRUBU 58
6. ÜNLEM GRUBU 58
7. BAĞLAMA GRUBU 58
8. SIFAT FİİL GRUBU 58
9. İSİM FİİL GRUBU 58
10. ZARF FİİL GRUBU 59
11. BİRLEŞİK İSİM GRUBU 59
12. BİRLEŞİK FİİL GRUBU 59
13. SAYI GRUBU 60
14. AİTLİK GRUBU 60
15. KISALTMA GRUBU 60
C. CÜMLE , ÇEŞİTLERİ VE CÜMLE Yİ ME YDANA GETİREN UNSURLAR 60
1. CÜMLE 60
2. CÜMLENİN ÖĞELERİ 61
3. CÜMLE TÜRLERİ 63
Ç. CÜMLE TAHLİLLERİ (CÜMLE ÇÖZÜMLEMELERİ) 66
ÇÖZÜMLÜ TEST 68
KONU TESTİ 72

BÖLÜM 6

YAZILI ANLATIM

A. YAZI VE ÖNEMİ 75
1. YAZILI KÜLTÜRÜN GEREKLİLİĞİ, YAZI VE DİL 76
2. YAZILI ANLATIMIN AMACI, OKURYAZAR OLMAK 76
3. YAZMAYI ÖĞRENME, SORUNLAR VE ÖNERİLER 77
B. YAZILI ANLATIM UNSURLARI 78
1. DIŞ YAPI UNSURLARI 78
2. İÇ YAPI UNSURLARI 79
C. YAZILI ANLATIMDA TÜRKÇENİN ÖZELLİKLERİ 79
1. DOĞRULUK 79
2. AÇIKLIK 80
3. YALINLIK 80

Alan Bilgisi Yayınları

4. DURULUK....80
5. AKICILIK....80
6. İÇTENLİK....80
Ç. NOKTALAMA VE İMLA....81
D. BİÇİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ....83
1. ANLATIM TÜRLERİ....84
2. YAZILI ANLATIM TÜRLERİ....85
E. YAZILI ANLATIMDA METİN....88
1. METİN TÜRLERİ....88
2. METİN OLUŞTURMADA SÖZCÜK VE CÜMLE KULLANIMI....89
3. YAZARA ÖZGÜ ANLATIM....91
F. METİN OLUŞTURMADA PARAGRAF VE KOMPOZİSYON....93
1. PARAGRAFTA ANLAM....93
2. YAPI BAKIMINDAN PARAGRAF....94
G. METİN SORUNLARI VE SORUNLARIN GİDERİLMESİ....95
1. HATALI KULLANIM VE DİLİN DİKKATSİZ KULLANIMI....95
2. YABANCI DİL TUTKUSU....95
3. TÜRKÇENİN BİLİM DİLİ OLMADIĞI TEZ....96
4. TÜRKÇE EĞİTİMİNDEKİ YETERSİZLİK....96
5. SÖZCÜK VE TERİMLERİN YETERSİZLİĞİ....96
Ğ. EK KONULAR....96
1. TÜRKÇE METİN ÖRNEKLERİ VE METİN OLUŞTURMA ÇALIŞMASI....96
2. ÖĞRETİCİ METİNLER, EDEBÎ METİNLER, FORM YAZILARI....97
3. AKADEMİK METİN YAZIMI....98
4. KELİME TANIMA VE KELİME SERVETİ....98
5. ANLAMA TEKNİK VE BECERİLERİ....100
KONU TESTİ....102

BÖLÜM 7

YAZIM KURALLARI

A. BAZI BAĞLAÇLARIN YAZIMI....105
1. DE/DA BAĞLACININ YAZIMI....105
2. Kİ BAĞLACININ YAZIMI....105
B. BAZI EDATLARIN YAZIMI....105
1. MI/Mİ SORU EDATININ YAZIMI....105
2. İLE EDATININ YAZIMI....105
C. FİİL ÇEKİMİ İLE İLGİLİ YAZILIŞLAR....105
1. GELECEK ZAMAN EKİNİN YAZIMI....105
2. İSTEK EKİNİN YAZIMI....106
3. MASTAR EKLERİNİN YAZILIŞI....106
4. İMEK FİİLİNİN YAZILIŞI....106
Ç. PEKİŞTİRMELİ SIFATLARIN YAZILIŞI....106
D. SAYILARIN YAZILIŞI....106
1. İMEK FİİLİNİN YAZILIŞI....106
2. BİRDEN FAZLA KELİMEDEN OLUŞAN SAYILARIN YAZIMI....106
3. TİCARİ İŞLEMLERDE GEÇEN SAYILARIN YAZIMI....106
4. NOTALARI NİTELEYEN SAYILARIN YAZIMI....106

Alan Bilgisi Yayınları

5. OYUN ADLARINI BİLDİREN SAYILARIN YAZIMI 106
6. ROMEN RAKAMLARININ YAZIMI 107
7. ÇOK RAKAMLI SAYILARIN YAZIMI 107
8. SIRA SAYILARININ YAZIMI 107
9. ÜLEŞTİRME SAYI SIFATLARININ YAZIMI 107

E. BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER 107
1. CÜMLE BAŞINDA BÜYÜK HARF YAZIMI ..107
2. ŞİİRDE BÜYÜK HARF KULLANIMI 107
3. ÖZEL ADLARDA BÜYÜK HARF KULLANIMI 108

F. BİRLEŞİK İSİMLERİN YAZIMI 108
1. BİTİŞİK YAZILAN BİRLEŞİK KELİMELER 108

G. DEYİMLERİN VE ATASÖZLERİNİN YAZIMI .108

Ğ. İKİLEMELERİN YAZIMI 109

ÇÖZÜMLÜ TEST 110

KONU TESTİ 112

BÖLÜM 8

YAZI YAZMA TEKNİKLERİ

A. YAZININ TANIMI VE TARİHÎ GELİŞİMİ 115
1. YAZIDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR 116
2. YAZI UÇLARI VE YAZI KALEMLERİ 116
3. YAZI KÂĞITLARI 117
4. YAZI MÜREKKEPLERİ 117

B. YAZIYA HAZIRLIK EL ALIŞTIRMALARI 117
1. HARF, KELİME, CÜMLE ARALIKLARI 118

C. DİK TEMEL BÜYÜK HARFLER 118
1. YAZILIŞ YÖNLERİ 119
2. HARFLERİN YAZILMA ŞEKİLLERİ 119
3. ÇİZGİ ÇALIŞMALARI 119
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMALARI 120

Ç. DİK TEMEL KÜÇÜK HARFLER 120
1. YAZILIŞ YÖNLERİ 120
2. YAZIM ŞEKİLLERİ 121
3. KÜÇÜK HARFLER İÇİN ALIŞTIRMALAR...121
4. UYGULAMA YAZI ÇALIŞMALARI 122

D. EĞİK TEMEL BÜYÜK HARFLER 122
1. YAZILIŞ YÖNLERİ 122
2. HARFLERİN YAZILMA ŞEKİLLERİ 122
3. HAZIRLIK ALIŞTIRMALARI 123
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMASI 123

E. EĞİK TEMEL KÜÇÜK HARFLER 123
1. YAZILIŞ YÖNLERİ 123
2. YAZILIM ŞEKİLLERİ 124
3. HAZIRLIK ALIŞTIRMALARI 124
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMASI 124

F. DİK EL YAZISI BÜYÜK VE KÜÇÜK HARFLERİ 125
1. HARFLERİN YAZILIŞ YÖNLERİ 125
2. YAZIM ŞEKİLLERİ 126
3. HAZIRLIK ALIŞTIRMALARI 126
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMASI 126

G. EĞİK EL YAZISI BÜYÜK VE KÜÇÜK HARFLER 127
1. HAZIRLIK ALIŞTIRMALARI 127
2. YAZILIŞ YÖNLERİ 128

Alan Bilgisi Yayınları

3. HARFLERİN YAZILIŞLARI 128
4. UYGULAMALI YAZI ÇALIŞMASI (BİTİŞİK EĞİK YAZI HARFLERLE KÜÇÜK HARFLERİN BİRLEŞTİRİLMESİ) 128
Ğ. BLOK ÇALIŞMALARI.....129
1. BLOKUN TANIMI 129
2. BLOK ÇEŞİTLERİ.....130
3. UYGULAMA FAALİYETİ 131
ÇÖZÜMLÜ TEST.....133
KONU TESTİ 136

BÖLÜM 9

SÖZLÜ ANLATIM

A. SÖZ VE KONUŞMA NEDİR?.....139
1. GÜZEL KONUŞMANIN ÖNEMİ.....139
B. KONUŞMA İLKELERİ 140
1. YAPICILIK.....140
2. DEĞERLİLİK.....140
3. KİŞİLİK İLE BÜTÜNLEŞME.....140
4. AMACA YÖNELME.....140
5. ETKENLERLE BÜTÜNLEŞME.....141
6. YÖNTEM 141
7. İLGİ VE DİKKAT 141
8. SAĞLAM BİLGİLER 141
9. BEDEN DİLİ.....141
10. CANLILIK VE HAREKETLİLİK 141
11. İNANDIRICILIK.....141
C. KONUŞMADA DİL BİLİNCİ VE DİLİ DOĞRU KONUŞMANIN İNCELİKLERİ 142
Ç. KONUŞMACIDA OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER 142
D. KONUŞMA METNİ HAZIRLANMASI VE SUNUŞ TÜRLERİNE GÖRE KONUŞMA TÜRLERİ.....143
1. SUNUŞ TÜRLERİNE GÖRE KONUŞMA METİNLERİ.....144
E. KONUŞMA YÖNTEMLERİ.....144
1. KONUŞMADA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN BAZI YÖNTEMLER 145
F. İŞLEVLERİNE GÖRE KONUŞMA TÜRLERİ.....146
1. HAZIRLIKSIZ KONUŞMALAR 146
2. HAZIRLIKLI KONUŞMALAR.....146
G. DİNLEME - ETKİLİ DİNLEME 146
1. DİNLEME ÇEŞİTLERİ 147
2. ETKİLİ DİNLEME YÖNTEMLERİ.....147
Ğ. SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ.....148
1. NUTUK.....148
2. KONFERANS.....149
3. TEBLİĞ-BİLDİRİ 150
4. RÖPORTAJ.....150
5. MÜLAKAT 151
6. AÇIK OTURUM.....151
7. PANEL.....151
8. FORUM.....152
9. MÜNAZARA.....152
10. SEMİNER.....152
11. SEMPOZYUM.....153

Alan Bilgisi Yayınları

H. İLETİŞİM NEDİR? 153
1. SÖZLÜ İLETİŞİM 154
I. SÖZLÜ İLETİŞİMDE GÖRGÜ KURALLARI . 155
1. GÖRGÜ KURALLARI NELERDİR? 155
2. İLK KARŞILAŞMADA YA DA TANIŞMA ORTAMINDA UYULMASI GEREKEN GÖRGÜ KURALLARI 156
İ. KİŞİLER ARASINDA VE TOPLUM İÇİNDE SÖZLÜ İLETİŞİM KURALLARI 156
1. KİŞİLER ARASI GÖRGÜ KURALLARINDA BAZI TEMEL KAVRAMLAR 156
2. SÖZLÜ İLETİŞİMDE SÖZLERİN VE CÜMLELERİN YAPISI İLE İLGİLİ ÖZELLİKLER 157
J. TÜRKÇENİN KONUŞMA DİLİ ÖZELLİKLERİ 157
K. PROTOKOL KONUŞMALARI 158
1. PROTOKOL KONUŞMALARINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR 158
2. PROTOKOL KONUŞMALARINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NEZAKET KURALLARI 159
L. DİKSİYONDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VURGU, İMLA, TONLAMA DİKSİYON, SÖZ SÖYLERKEN 159
1. DİKSİYON İÇİN BAZI TEMEL KOŞULLAR 159
2. SESİN NİTELİKLERİ 159
3. SESTEKİ TONLAMALARIN ANLAMI 159
4. VURGU 160
M. KONUŞMA VE HAZIRLIKSIZ KONUŞMADA SIKÇA KARŞILAŞILAN SORUNLAR 160
1. HAZIRLIKSIZ KONUŞMADA UYULMASI GEREKEN KURALLAR 160
2. HAZIRLIKSIZ KONUŞMA ÇEŞİTLERİ VE MUHTEMEL KARŞILAŞILACAK SORUNLAR 161
N. ANLATIM BİÇİMLERİ 161
1. AÇIKLAYICI ANLATIM 161
2. BETİMLEYİCİ ANLATIM 161
3. TARTIŞMACI ANLATIM VE SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİNDE UYGULANIŞI 162
4. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM VE BUNUN KONUŞMADA UYGULANIŞI 162
5. AKADEMİK KONUŞMALAR 162
6. RADYO VE TELEVİZYON KONUŞMALARI 163

BÖLÜM 10

HALK EDEBİYATI

A. HALK EDEBİYATI NEDİR? HALK EDEBİYATI'NIN TASNİF VE TARİHÇESİ 165
1. HALK EDEBİYATI'NIN TANIM, TASNİF VE TARİHÇESİ 165
2. TÜRK HALK EDEBİYATI ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ 165
3. DERLEME ÇALIŞMALARININ USUL VE TEKNİKLERİ 166
B. ANLATMA ESASI ÜZERİNE KURULAN METİNLER 167
1. MASAL 167

2. EFSANE....168
3. FIKRA....169
4. HALK HİKÂYESİ....169
C. HALK EDEBİYATI'NDA NAZIM ŞEKİLLERİ..170
1. HECE VEZNİYLE KULLANILAN NAZIM ŞEKİLLERİ....171
2. ARUZLA YAZILAN NAZIM ŞEKİLLERİ....171
Ç. HALK EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ....172
1. ÂŞIK EDEBİYATI'NDA TÜRLER....172
2. TEKKE EDEBİYATI'NDA TÜRLER....172
3. ANONİM HALK EDEBİYATI'NDA TÜRLER....172
D. HALK EDEBİYATI'NDA MANZUM VE MENSUR ÜRÜNLER....173
1. BİLMECE....173
2. ATASÖZÜ....174
3. DEYİM....174
E. SEYİRLİK OYUNLAR....174
1. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI....174
2. ŞEHİR SEYİRLİK OYUNLARI....174
F. ÂŞIK EDEBİYATI....177
1. ÂŞIK EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI....177
2. YÜZYILLARA GÖRE TÜRK HALK ŞİİRİ....177
G. TEKKE EDEBİYATI....181
1. TEKKE EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI....181
2. YÜZYILLARA GÖRE TEKKE EDEBİYATI...182
3. ALEVİ–BEKTAŞİ EDEBİYATI....183
4. TEKKE EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ....184
5. TEKKE EDEBİYATI'NDA NESİR TÜRLERİ....185
Ğ. ÂŞIK EDEBİYATI VE TEKKE EDEBİYATI'NDAN ÖRNEK ŞİİRLER VE AÇIKLAMALARI....186
1. BİR YUNUS ŞİİRİ (ŞATHİYE) VE İLK BEYTİNİN AÇIKLAMASI....186
2. BİR PİR SULTAN ABDAL ŞİİRİ (NEFES) VE İLK ÜÇ DÖRTLÜĞÜNÜN AÇIKLAMASI....186
ÇÖZÜMLÜ TEST - I....189
ÇÖZÜMLÜ TEST - II....191
KONU TESTİ - I....194
KONU TESTİ - II....197

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 11

ESKİ TÜRK EDEBİYATI

A. DİVAN EDEBİYATI'NIN TANIMI VE KAPSAMI....199
1. TANIM VE KAPSAM....199
2. DİVAN EDEBİYATI'NIN DİĞER ADLANDIRMALARI....199
B. DİVAN EDEBİYATI'NIN KAYNAKLARI....199
C. DİVAN EDEBİYATI'NDA NAZIM ŞEKİLLERİ....200
1. BEYİTLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ....200
2. BENTLERLE KURULAN NAZIM ŞEKİLLERİ....201
Ç. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NDA NAZIM TÜRLERİ....203
1. TEVHİT....203

2. MÜNACAT 203
3. NAAT.....203
4. MİRACİYE.....203
5. MERSİYE.....203
6. METHİYE.....204
7. HİCVİYE.....204
8. FAHRİYE.....204
9. BAHARİYE.....204
10. ŞİTAİYE 204
11. NEVRUZİYE 204
D. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NDA VEZİN 204
1. DİVAN ŞİİRİNDE EN FAZLA KULLANILAN ARUZ KALIPLARI 205
2. ARUZ VEZNİNDE KURALLAR 205
E. DİVAN EDEBİYATI'NDA MESNEVİ.....206
1. MESNEVİNİN TANIMI VE TÜRK EDEBİYATI'INDA TARİHÎ SEYRİ 206
2. MESNEVİNİN BÖLÜMLERİ.....206
3. MESNEVİLERİN SINIFLANDIRILMASI.....207
F. DİVAN EDEBİYATI'NIN ÖNEMLİ KAYNAKLARINDAN ŞUARA TEZKİRELERİ.....207
1. XV. YÜZYIL TEZKİRELERİ.....207
2. XVI. YÜZYIL TEZKİRELERİ.....207
3. XVII. YÜZYIL TEZKİRELERİ.....207
4. XVIII. YÜZYIL TEZKİRELERİ.....207
5. XIX. YÜZYIL TEZKİRELERİ.....208
6. XX. YÜZYIL TEZKİRELERİ.....208
7. TEZKİRELER DIŞINDA KALAN ESERLER 208
G. DİVAN ŞİİRİ'NDE SÖZ SANATLARI 209
1. MECAZ 209
2. MECAZ-I MÜRSEL (MÜRSEL MECAZ/ AD AKTARMASI) 209
3. TEŞBİH (BENZETME) 209
4. TEŞHİS (KİŞİLEŞTİRME).....210
5. İNTAK (KONUŞTURMA) 210
6. KİNAYE 210
7. TARİZ.....210
8. MÜBALAĞA (ABARTMA) 210
9. TEZAT (KARŞITLIK) 210
10. TEVRİYE.....210
11. TELMİH.....211
12. TECAHÜL-İ ARİF 211
13. İSTİFHAM 211
14. HÜSN-İ TALİL 211
15. CİNAS 211
16. TENASÜP 211
17. LEFF Ü NEŞR.....211
18. İKTİBAS 212
Ğ. EDEBÎ HÜNERLER 212
1. MUAMMA.....212
2. LUGAZ.....212
3. EBCED.....212
H. DİVAN EDEBİYATI'NDA MİZAH TEHZİL.....212
I. ESKİ TÜRK EDEBİYATI'NIN TARİHÎ SEYRİ 214
1. 13. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 214
2. 14. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 216
3. 15. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 218
4. 16. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 219
5. 17 YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 222
6. 18. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 225
7. 19. YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 227

Alan Bilgisi Yayınları

8. 20 YÜZYIL ESKİ TÜRK EDEBİYATI 228
İ. DİVAN EDEBİYATI'NDAN SEÇME BEYİTLER VE AÇIKLAMALARI 228
1. FUZÛLÎ'NİN BEYTİ VE AÇIKLAMASI 228
2. BİR HAYÂLÎ BEY BEYTİ VE AÇIKLAMASI 229
3. BİR NÂİLÎ-İ KADÎM BEYTİ VE AÇIKLAMASI 229
4. BİR ŞEYH GÂLİB BEYTİ VE AÇIKLAMASI 230
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 231
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 234
KONU TESTİ 237

BÖLÜM 12

YENİ TÜRK EDEBİYATI

A. YENİ TÜRK EDEBİYATI'NA GİRİŞ 239
1. YENİLİĞİN OLUŞMA ZEMİNİ 239
2. TANZİMAT EDEBİYATI 243
3. SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI (EDEBİYAT-I CEDİDE) (1896-1901) 248
4. SERVET-İ FÜNUN DIŞINDAKİ EDEBİYAT .252
5. FECR-İ ÂTİ EDEBİYATI 254
6. MİLLÎ EDEBİYAT 255
7. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI 260
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 272
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 275
KONU TESTİ - I 278
KONU TESTİ - II 280

BÖLÜM 13

EDEBİYAT BİLGİ VE KURAMLARI

A. EDEBİYAT SANATI VE BİLİMİ, EDEBİYATIN TANIMI VE KONUSU, EDEBİ İNCELEMELERDE METOT 283
1. EDEBİYAT SANATI VE BİLİMİ 283
2. EDEBİYATIN TANIMI, KONUSU VE MAHİYETİ 284
B. EDEBİYAT KURAMLARI 285
1. YANSITMA TEORİSİ 286
2. MARKSİST ELEŞTİRİ 289
3. TARİHÎ ELEŞTİRİ 290
4. SOSYOLOJİK ELEŞTİRİ 291
5. ANLATIMCILIK 292
6. PSİKANALİZ/PSİKOLOJİK ELEŞTİRİ 293
7. İZLENİMCİ ELEŞTİRİ 295
8. RUS FORMALİZMİ 295
9. YAPISALCILIK (STRUCTURALİZM) 296
10. YENİ ELEŞTİRİ (NEW-CRİTİSİZM) 297
11. HERMENÖTİK/YORUMBİLİM 298
12. ALIMLAMA ESTETİĞİ (POSTMODERN ELEŞTİRİ) 299
13. İSTATİSTİK METOT 300
14. FENOMENOLOJİK METOT 300
15. DUYGUSAL ETKİ KURAMI 300
C. EDEBÎ AKIMLAR 301
1. HÜMANİZM 302
2. KLASİSİZM 302
3. ROMANTİZM 303
4. REALİZM 303
5. NATÜRALİZM (DOĞALCILIK) 305
6. PARNASİZM 306
7. SEMBOLİZM 307
8. FÜTÜRİZM (GELECEKÇİLİK) 307

Alan Bilgisi Yayınları

9. DADAİZM 307
10. SÜRREALİZM (GERÇEKÜSTÜCÜLÜK) 308
11. EMPRESYONİZM (İZLENİMCİLİK) 308
12. EGZİSTANSİYALİZM (VAROLUŞÇULUK) 309
Ç. EDEBİ TÜRLER 309
1. SANATSAL TÜRLER 309
2. ÖĞRETİCİ TÜRLER 312
D. OLAY METİNLERİNDE YAPI 313
1. OLAY ÖRGÜSÜ 313
2. ANLATICI BAKIŞ AÇISI 314
3. ŞAHIS KADROSU 314
4. ZAMAN 315
5. MEKÂN VE NESNE 315
ÇÖZÜMLÜ TEST - I 317
ÇÖZÜMLÜ TEST - II 320
KONU TESTİ - I 323
KONU TESTİ - II 325

BÖLÜM 14

ÇOCUK EDEBİYATI

A. ÇOCUK 327
B. ÇOCUĞUN GELİŞİM AŞAMALARI 327
C. ÇOCUK VE EDEBİYAT 327
Ç. ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL ÖGELERİ 328
1. ANA FİKİR (TEMA) 328
2. TEMEL KAVRAM VE DEĞERLER 328
3. KONULAR 328
4. İLETİ/MESAJ 329
5. KAHRAMANLAR VE YARDIMCI KAHRAMANLAR 329
6. PLAN 329
7. ANLATIM 329
8. KAVRAMLAR 330
9. DİL VE ANLATIM 330
10. RESİM/GÖRSELLİK 330
D. DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE ÇOCUK EDEBİYATI 330
1. DÜNYADA ÇOCUK EDEBİYATI 330
2. TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATI 331
E. ÇOCUK YAYINLARININ ÖZELLİKLERİ 331
1. BİÇİM ÖZELLİKLERİ 331
2. İÇERİK ÖZELLİKLERİ 331
F. ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK GELİŞİMİNE ETKİSİ 332
1. DİL GELİŞİMİNE ETKİSİ 332
2. BİLİŞSEL GELİŞİME ETKİSİ 332
3. KİŞİLİK GELİŞİMİNE ETKİSİ 332
4. TOPLUMSAL GELİŞİME ETKİSİ 332
G. ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER 332
1. MASAL 332
2. BİLMECE 333
3. DESTAN 334
4. EFSANE 334
5. FABL 334
6. FIKRA 334
7. NİNNİ 345
8. ROMAN 335
9. HİKÂYE 335
10. BİYOGRAFİ 335
11. GEZİ GÖZLEM YAZILARI 336
12. DENEME, KÖŞE YAZISI VE SOHBET 336
13. ANI 336
14. ŞİİR 336
15. TİYATRO VE DRAMATİZASYON 337
16. ÇOCUK GAZETELERİ VE DERGİLERİ 338

Alan Bilgisi Yayınları

Ğ. ÇOCUK EDEBİYATI YAZARLARI/ŞAİRLERİ 338
1. FABLLAR 338
2. MASAL 338
3. DESTANLAR 338
4. EFSANE 339
5. ŞİİR 339
6. HİKÂYE 339
7. ROMAN 339
8. BİYOGRAFİ 339
9. GEZİ YAZISI 340
10. TİYATRO 340
11. ÇOCUK GAZETESİ/DERGİSİ 340
ÇÖZÜMLÜ TEST 341
KONU TESTİ 346

BÖLÜM 15

TİYATRO VE DRAMA

A. ARİSTOTELES'TEN GÜNÜMÜZE TİYATRONUN GELİŞİMİ 349
1. ANTİK YUNAN'DA TİYATRO 349
2. ROMA'DA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 352
3. RÖNESANS'TA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 352
4. KLASİSİZM VE TİYATRO 353
5. ROMANTİK AKIM VE TİYATRO 353
6. REALİST AKIMDA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 354
7. YİRMİNCİ YÜZYILDA TİYATRO DÜŞÜNCESİ 355
B. TİYATRO İLE İLGİLİ BAŞLICA KAVRAMLAR 356
1. BENZETMECİ TİYATRO 356
2. BURLESK 357
3. COMMEDİA DELL'ARTE 357
4. ÇATIŞMA 357
5. DEKOR 357
6. DOĞAÇLAMA 357
7. DRAM 357
8. DRAMA 357
9. DRAMATİK 358
10. DRAMATİZASYON 358
11. DRAMATURG 358
12. DRAMATURJİ 358
13. FARS 358
14. FON 358
15. GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU 358
16. GÖSTERMECİ TİYATRO 358
17. GROTESK 359
18. KABARE 359
19. KARAKTER KOMEDYASI 359
20. MELODRAM 359
21. ORTA OYUNU 359
22. PERDE 359
23. REPLİK 359
24. SAHNE 359
25. TİRAT 359
26. VODVİL 359
C. YARATICI DRAMA VE TÜRKÇE EĞİTİMİNDE YARARLANMA YOLLARI 360
1. OYUN VE YARATICI DRAMA 360
2. YARATICI DRAMA NEDİR? 360
3. YARATICI DRAMANIN ÖGELERİ 361
4. YARATICI DRAMANIN AŞAMALARI 362
5. YARATICI DRAMADA BAŞLICA TEKNİKLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ İÇİN ÖRNEK UYGULAMALAR 362
ÇÖZÜMLÜ TEST 365
KONU TESTİ 370

Alan Bilgisi Yayınları

KISIM II ALAN ÖĞRETİMİ

BÖLÜM 16

DİL BİLİMİ

A. DİL BİLİMİN TANIMI, KAPSAMI VE KISA BİR TARİHÇESİ 375

B. DİL BİLİMİN ALANLARI 375

1. UZAM DİL BİLİMİ 375
2. TOPLUM DİL BİLİMİ 375
3. BUDUN DİL BİLİMİ 376
4. RUH DİL BİLİMİ 376
5. UYGULAMALI DİL BİLİMİ 376
6. METİN DİL BİLİMİ 376
7. ÇEVİRİ BİLİMİ 376
8. EDİM BİLİMİ 376

C. DİLİN TANIMI VE KAYNAĞI, FELSEFİ VE DİNÎ YAKLAŞIMLAR 376

1. YANSIMALARI TEMEL ALAN GÖRÜŞ 377
2. ÜNLEMLERİ TEMEL ALAN GÖRÜŞ 377
3. İŞ KURAMI 377

Ç. SES BİLGİSİ VE SES BİLİMİ 377

1. SES BİLGİSİ 377
2. SESBİLİM 378

D. BİÇİM BİLİMİ 379

E. SÖZ DİZİMİ 379

F. ANLAMBİLİM 381

G. GÖSTERGEBİLİM 381

Ğ. DİL BİLİMİ AKIMLARI 382

1. SAUSSURE VE YAPISALCILIK 382
2. PRAG OKULU 385
3. İŞLEVSELCİLİK 386
4. NOAM CHOMSKY VE ÜRETİCİ DÖNÜŞÜMCÜLÜK 386

H. DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 391

1. DİL BİLGİSİ-ÇEVİRİ YÖNTEMİ 391
2. ÇEVİRİ YÖNTEMİ 391
3. SESBİLİMSEL YÖNTEM 391
4. RUHBİLİMSEL YÖNTEM 392
5. DOĞRUDAN YÖNTEM 392
6. OKUMA YÖNTEMİ 392
7. SÖZEL YAKLAŞIM VE DURUMSAL DİL ÖĞRETİMİ 392
8. İŞİTSEL-DİLSEL YÖNTEM 392
9. GÖRSEL-İŞİTSEL YÖNTEM 393
10. BİLİŞSEL YÖNTEM 393
11. TOPLU FİZİKSEL TEPKİ 393
12. SESSİZ YOL YÖNTEMİ 394
13. TELKİN YÖNTEMİ 394
14. İLETİŞİMSEL DİL ÖĞRETİMİ 394
15. SEÇMECİ YÖNTEM 395

ÇÖZÜMLÜ TEST 396

KONU TESTİ 401

BÖLÜM 17

DİNLEME EĞİTİMİ

A. DİNLEME ÖĞRETİMİ 405

1. DİNLEME 405
2. DİNLEME -İŞİTME 405
3. DİNLEME TÜRLERİ 405

B. RUHBİLİM ARAŞTIRMALARINDA DİNLEME BECERİLERİNİN ÖNEMİ 406

C. DİNLEMENİN ÖNEMİ 406

Ç. DİNLEME SÜRECİ 407

1. İLGİ 407

Alan Bilgisi Yayınları

2. İŞİTME 407
3. GÖRME 407
4. KAVRAMA....408
5. DİNLEME 408
6. DEĞERLENDİRME....408
7. TEPKİ/KARŞILIK 408
D. DİKKAT SÜRELERİNİN BELİRLENMESİ 408
E. DİNLEME SÜRECİNDEKİ BAĞIMLI ETKENLER 408
1. ÖĞRETMENE BAĞLI ETKENLER 408
2. DİNLEME SÜRESİNDE ÖĞRENCİYE BAĞLI ETKENLER 409
F. DİNLEME BECERİSİNİ GELİŞTİRİCİ ÇALIŞMALARIN YAPILMASI 409
G. OKULLARIMIZDA DİNLEME EĞİTİMİ 409
Ğ. DİNLEMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 409
1. DİNLEYİCİYE BAĞLI FAKTÖRLER....410
2. ÖĞRETMENE/KONUŞMACIYA BAĞLI FAKTÖRLER....410
3. KONUŞMANIN/DERSİN İÇERİĞİ....410
4. ORTAM 410
5. DİNLEME-ANLAMA HIZI 410
H. İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER 411
1. DİNLEYİCİ AÇISINDAN İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER....411
2. KONUŞMACI AÇISINDAN İYİ DİNLEMEYİ ENGELLEYEN SEBEPLER....411
I. BAŞARILI DİNLEYİCİNİN NİTELİKLERİ 411

BÖLÜM 18

KONUŞMA EĞİTİMİ

A. KONUŞMA....413
1. KONUŞMA VE DÜŞÜNME....413
2. KONUŞMA TÜRLERİ....413
B. DİKSİYON....414
1. SES AYGITIMIZ 414
2. DİKSİYONDA YARDIMCI UNSURLAR....414
C. VURGU (PROSODİE)....415
Ç. SES ÇALIŞMALARI 416
D. BEDEN DİLİ VE İLETİŞİM 416
1. BEDEN DİLİNİN TANIMI....416
2. BEDEN DİLİNİN YAŞAMIMIZDAKİ YERİ VE ÖNEMİ 416
3. EĞİTİM VE BEDEN DİLİ....416
E. BELİRLİ BİR KONUDA AKICI VE GÜZEL KONUŞMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ....417
1. İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSLERİ İÇİN ÇEŞİTLİ KONUŞMA ALIŞTIRMALARIYLA ÖĞRENCİLERİN TANIŞTIRILMALARI....417
2. ÖĞRENCİLERİN KONUŞMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLMELERİ İÇİN UYGULAMA ORTAMLARININ HAZIRLANMASI 418

BÖLÜM 19

OKUMA EĞİTİMİ

A. OKUMA....419
1. OKUMANIN TANIMI....419
2. OKUMANIN EVRELERİ....419

Alan Bilgisi Yayınları

B. OKUMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ....419
1. OKUMANIN UNSURLARI.....419
C. OKUMA BECERİSİYLE İLGİLİ KAYNAKLARIN İNCELENMESİ.....421
1. METNİ İLK DEFA OKUMA SIRASINDA YAPILAN ÖN ETKİNLİKLER.....421
2. METNİ İKİNCİ DEFA OKUMA SIRASINDA YAPILAN ÖN ETKİNLİKLER ..421
3. OKUMA SONRASINDAKİ UYGULAMALAR.....422
Ç. OKUMA BECERİSİNİN ÖNEMİNİN KAVRATILMASI 422
1. TOPLUMDA OKUMA ALIŞKANLIĞININ YAYGINLAŞMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER 423
D. OKUMA BECERİSİNE YÖNELİK TEKNİKLERİN İNCELENMESİ 424
1. OKUMA EĞİTİMİNDE DEĞERLENDİRME.426
ÇÖZÜMLÜ TEST.....427
KONU TESTİ 435

BÖLÜM 20

YAZMA EĞİTİMİ

A. YAZMA BECERİSİNİN KURAMSAL BOYUTLARIYLA AÇIKLANMASI 441
1. YAZILI ANLATIMIN AMAÇLARI 441
2. YAZMANIN TOPLUMSAL BOYUTU 441
3. YAZILI ANLATIMIN ÖNEMİ.....442
B. YAZILI ANLATIM BİÇİMLERİ 442
1. AÇIKLAYICI ANLATIM 442
2. TARTIŞMACI (KANITLAYICI) ANLATIM 443
3. BETİMLEYİCİ (TASVİR EDİCİ) ANLATIM...444
4. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM 446
5. KONUŞMA YOLUYLA ANLATIM 446
C. DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI 447
1. AÇIKLAMA.....447
2. TANIMLAMA 447
3. KARŞILAŞTIRMA 448
4. ÖRNEKLENDİRME.....448
5. TANIK GÖSTERME (ALINTI YAPMA) 448
6. BENZETME 449
7. SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA....449
Ç. YAZILI ANLATIM SORUNLARI 449
1. KONU SINIRLAMASININ YAPILMAMASI SORUNU 449
2. PLAN YAPMAYA ÖNEM VERİLMEMESİ SORUNU 449
3. ANLATIM BİÇİMİNİ SEÇEMEMESİ SORUNU 450
4. KELİME SAYISININ AZLIĞI 450
5. KALIP CÜMLELERIN KULLANILMASI.....450
6. METİNLERDE YAZIM, NOKTALAMA VE ANLATIM BOZUKLUĞU SORUNU.....450
D. YAZILI METİN TÜRLERİ KONUSUNDA ÖĞRENCİLERİ BİLİNÇLENDİRME 450
1. DENEME.....450
2. FIKRA.....450
3. ANI 451
4. GEZİ.....451
5. MEKTUP 451
E. YAZILI METİNLERDEKİ YANLIŞLARI BELİRLEME 451
1. YAZI ÇALIŞMASI YAPMA.....451
2. DOĞA/ÇEVRE GEZİLERİ.....452

Alan Bilgisi Yayınları

3. MÜZE GEZİLERİ 452
ÇÖZÜMLÜ TEST.....453
KONU TESTİ.....456

BÖLÜM 21

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

A. DİL BİLGİSİ ANA DİLİ İLİŞKİSİ 461
B. DİL BİLGİSİ DİL BECERİLERİ İLİŞKİSİ.....461
C. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN AMACI.....462
Ç. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ YÖNTEMİ.....462
D. ÖRNEKTEN KURALA DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ 464
E. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE METİN VE CÜMLE 465
F. İŞLEVSEL DİL BİLGİSİ 466
G. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN İLKELERİ 467
Ğ. DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI 468
1. LİSANS EĞİTİMİYLE İLGİLİ SORUNLAR ..469
2. SINAVLARIN TEST TEKNİĞİYLE YAPILMASI 469
3. DİL BİLİMİ SORUNU 470
H. TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ 471
I. SONUÇ 475
KONU TESTİ.....476

BÖLÜM 22

SÖZ VARLIĞI GELİŞTİRME VE KELİME ÖĞRETİMİ

A. SÖZ VARLIĞI VE İÇERDİĞİ UNSURLAR 479
1. KELİME HAZİNESİ (TEMEL SÖZ VARLIĞI) 479
2. DEYİMLER.....480
3. ATASÖZLERİ 480
4. İKİLEMELER.....481
5. İLİŞKİ SÖZLERİ.....482
6. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER 482
7. TERİMLER.....482
8. YABANCI KELİMELER 483
9. ÇEVİRİ İFADELER.....483
B. KELİME ÖĞRETİMİ 483
1. KELİME HAZİNESİNİN GELİŞİMİ VE EĞİTİM ÖĞRETİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 484
2. KELİME HAZİNESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....485
3. TÜRKÇE VE EDEBİYAT DERSLERİNDE KELİME ÖĞRETİMİ 485
4. KELİME ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ YÖNTEM VE ETKİNLİKLER.....487

BÖLÜM 23

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ÖZEL ALAN YETERLİKLERİ

A. TÜRKÇE ÖĞRETİM SÜRECİNİ PLANLAMA VE DÜZENLEME 491
1. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE UYGUN PLANLAMA YAPABİLME 491
2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE UYGUN ÖĞRENME ORTAMLARI DÜZENLEYEBİLME.....491
3. TÜRKÇE ÖĞRETİM SÜRECİNE UYGUN MATERYALLER VE KAYNAKLAR KULLANABİLME.....491
4. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİK KAYNAKLARI KULLANABİLME 491

Alan Bilgisi Yayınları

B. DİL BECERİLERİNİ GELİŞTİRME.....491
1. ÖĞRENCİLERİN TÜRKÇEYİ DOĞRU VE ETKİLİ KULLANMALARINI SAĞLAYABİLME.....491
2. ÖĞRENCİLERİN DİNLEME/İZLEME BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME.....492
3. ÖĞRENCİLERİN KONUŞMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME.....492
4. ÖĞRENCİLERİN OKUMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME.....492
5. ÖĞRENCİLERİN YAZMA BECERİLERİNİ GELİŞTİREBİLME.....492
6. ANLAMA VE ANLATIM GÜÇLÜĞÜ ÇEKEN ÖĞRENCİLERE YÖNELİK UYGULAMALAR YAPABİLME.....492
7. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖZEL GEREKSİNİMLİ VE ÖZEL EĞİTİME GEREKSİNİM DUYAN ÖĞRENCİLERİ DİKKATE ALAN UYGULAMALAR YAPABİLME.....492
8. TÜRKÇENİN DOĞRU VE ETKİLİ KULLANIMI VE İLETİŞİM AÇISINDAN MODEL OLABİLME.....493
9. ATATÜRK'ÜN TÜRK DİLİ VE ULUSAL DEĞERLERLE İLGİLİ DÜŞÜNCE VE GÖRÜŞLERİNİ ÖĞRETİM SÜRECİNDEKİ UYGULAMALARA YANSITABİLME.....493

C. DİL GELİŞİMİNİ İZLEME VE DEĞERLENDİRME.....493
1. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN YAPACAĞI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UYGULAMALARININ AMAÇLARINI BELİRLEYEBİLME.....493
2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ARAÇ VE YÖNTEMLERİNİ KULLANABİLME.....493
3. ÖĞRENCİLERİN DİL GELİŞİMLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK YAPILAN ÖLÇME SONUÇLARINI YORUMLAMA VE GERİ BİLDİRİM SAĞLAYABİLME.....493
4. ÖĞRENCİLERİN DİL GELİŞİMLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK YAPILAN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SONUÇLARININ UYGULAMALARINA YANSITABİLME.....494

Ç. OKUL, AİLE VE TOPLUMLA İŞ BİRLİĞİ.....494
1. ÖĞRENCİLERİN DİL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE AİLELERLE İŞ BİRLİĞİ YAPABİLME.....494
2. ÖĞRENCİLERİN ULUSAL BAYRAM VE TÖRENLERİN ANLAM VE ÖNEMİNİ FARKINA VARMALARINI VE TÖRENLERE AKTİF KATILIMLARINI SAĞLAYABİLME.....494
3. ULUSAL BAYRAM VE TÖRENLERİN YÖNETİM VE ORGANİZASYONUNU YAPABİLME.....494
4. OKULUN KÜLTÜR VE ÖĞRENME MERKEZİ HÂLİNE GETİRİLMESİNDE TOPLUMLA İŞ BİRLİĞİ YAPABİLME.....494
5. TOPLUMSAL LİDERLİK YAPABİLME.....494

D. TÜRKÇE ALANINDA MESLEKİ GELİŞİMİNİ SAĞLAMA.....494
1. MESLEKİ YETERLİKLERİNİ BELİRLEYEBİLME.....494
2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN KİŞİSEL VE MESLEKİ GELİŞİMİNİ SAĞLAYABİLME.....495
3. MESLEKİ GELİŞİMİNE YÖNELİK UYGULAMALARDA BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİNDEN YARARLANMA.....495

KONU TESTİ.....496

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 24

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

A. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ 499

B. TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİLMESİNDE DİL BİLGİSİNİN YERİ .. 499

ÇÖZÜMLÜ TEST 501

BÖLÜM 25

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

A. TÜRKÇE ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ KAVRAMLAR 505

1. DİL 505
2. "ANA DİLİ" VE "ANA DİL" KAVRAMLARI 505
3. KÜLTÜR 505
4. TEMEL DİL BECERİLERİ 505
5. KAZANIMLAR 506

B. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN YASAL DAYANAKLARI 506

C. ORTAOKUL (6,7,8) TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI 506

1. GENEL AMAÇLAR 506
2. TEMEL BECERİLER 507
3. TEMEL DİL BECERİLERİ 507
4. TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALMASI GEREKEN ANA TEMALAR .. 507
5. TÜRKÇE DERSİNDE ATATÜRKÇÜLÜK 507

Ç. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN İLKELERİ 508

1. KANUNİLİK İLKESİ 508
2. HEDEF KİTLEYE GÖRELİK İLKESİ 508
3. MOTİVASYONU SAĞLAMA İLKESİ 508
4. PLANLILIK İLKESİ 509
5. EKONOMİKLİK İLKESİ 509
6. AMAÇ-ARAÇ İLKESİ 509
7. ÖĞRETİM PROGRAMLARINA UYGUNLUK İLKESİ 509
8. HAYATİLİK İLKESİ 509
9. DEMOKRATİKLİK İLKESİ 509
10. ETKİLEŞİM İLKESİ 520
11. İŞ BİRLİĞİ İLKESİ 520
12. YAPARAK YAŞAYARAK ÖĞRENME İLKESİ 510
13. BÜTÜNLÜK İLKESİ 510
14. DİĞER DİSİPLİNLERLE İLİŞKİ KURMA İLKESİ 510
15. KOLAYDAN ZORA İLKESİ 510
16. BİLİNENDEN BİLİNMEYENE İLKESİ 511
17. SOMUTTAN SOYUTA İLKESİ 511
18. YAKINDAN UZAĞA İLKESİ 511
19. DEĞERLENDİRME İLKESİ 511
20. MİLLÎ DEĞERLERE UYGUNLUK İLKESİ ... 511
21. AÇIKLIK İLKESİ 512
22. TEKRAR İLKESİ 512
23. GÜNCELLİK İLKESİ 512
24. YENİ GELİŞMELER VE TEKNOLOJİDEN YARARLANMA İLKESİ ... 512

D. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE YAKLAŞIM, YÖNTEMLER VE TEKNİKLER 512

1. YAPILANDIRMACILIK 512
2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 513

Alan Bilgisi Yayınları

3. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM TEKNİKLERİ.....514
E. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ GEREÇLER.....515
F. İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ.....516
G. OKUMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ.....516
1. OKUMA.....516
2. OKUMANIN UNSURLARI.....516
3. OKUMA EĞİTİMİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER.....516
4. OKUMAYI OLUMLU ETKİLEYECEK BAZI DAVRANIŞLAR.....516
5. OKUMA BECERİSİNİN TÜRKÇE EĞİTİM PROGRAMINDAKİ YERİ.....517
Ğ. DİNLEME BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ.....519
1. DİNLEME.....519
2. DİNLEME TÜRLERİ.....519
3. DİNLEMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....519
4. DİNLEME SÜRECİ.....519
5. DİNLEME BECERİSİNİN EĞİTİM PROGRAMINDAKİ YERİ.....520
6. DİNLEME EĞİTİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER.....522
7. DİNLEME BECERİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....522
H. KONUŞMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ.....522
1. KONUŞMA.....522
2. KONUŞMA BECERİSİNİN EĞİTİM PROGRAMINDAKİ YERİ.....523
3. KONUŞMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....525
I. YAZMA BECERİSİNİN GELİŞTİRLMESİ.....525
1. YAZMA.....525
2. TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMINDA YAZMA BECERİSİNİN YERİ.....526
3. YAZMA BECERİSİNİ GELİŞTİRMENİN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....528
ÇÖZÜMLÜ TEST - I.....530
ÇÖZÜMLÜ TEST - II.....534
KONU TESTİ - I.....539
KONU TESTİ - II.....542

BÖLÜM 26

NOT ALMA TEKNİKLERİ

A. NOT ALMA/TUTMA VE ÖĞRENME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....547
1. DÜZENLİ OLMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK.....548
2. ÖN HAZIRLIK YAPMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK.....548
3. OKUNANLARIN VE DİNLENENLERİN KALICIĞINI SAĞLAMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK.....549
4. DÜŞÜNSEL/YAZINSAL YARATICILIĞI ORTAYA KOYMAK İÇİN NOT ALMAK/TUTMAK.....550
B. NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ.....550
1. GELENEKSEL NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ.....550
2. MODERN NOT ALMA/TUTMA TEKNİKLERİ.....551

Alan Bilgisi Yayınları

BÖLÜM 27

ORTAOKUL 5. SINIF TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

A. PROGRAMIN VİZYONU 557

B. PROGRAMIN TEMEL YAKLAŞIMI 557

C. PROGRAMIN ÖZELLİKLERİ 557

Ç. PROGRAMIN YAPISI 558

1. GENEL AMAÇLAR 558

2. TEMEL BECERİLER 558

3. ÖĞRENME ALANLARI 559

4. DİL BİLGİSİ 560

5. KAZANIMLAR 560

6. ATATÜRKÇÜLÜK 561

D. ORTAOKUL BEŞİNCİ SINIF KAZANIMLARI 562

E. ATATÜRKÇÜLÜK İLE İLGİLİ KAZANIMLAR 576

1. ATATÜRK'ÜN HAYATI VE ESERLERİ 576

2. ATATÜRK'ÜN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ 577

3. ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİNDE YER ALAN KONULAR 577

4. ATATÜRK VE CUMHURİYET EĞİTİMİ 578

F. KAZANIMLAR İLE EŞLEŞEN ARA DİSİPLİN ALAN KAZANIMLARI 578

G. ZORUNLU VE SEÇMELİ TEMALAR 578

1. HAZIRLIK 579

2. ANLAMA 580

3. ZİHİNDE YAPILANDIRMA 581

4 KENDİNİ İFADE ETME 583

5. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 584

Ğ. KAZANIMLARIN ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİNE DAĞILIMI 584

1. HAZIRLIK 584

2. ANLAMA 585

3. ZİHİNDE YAPILANDIRMA 586

4 KENDİNİ İFADE ETME 587

5. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 589

H. METİN SEÇME VE İŞLEME 589

1. METİN SEÇME 589

I. OKUMA DOSYASI 590

1. KİTAP SEÇİMİ 590

2. OKUMA İLGİSİ 591

3. KİTAP İNCELEME 592

4 KİTAP OKUMA ETKİNLİKLERİ 593

5. ŞİİR OKUMA ETKİNLİKLERİ 594

DENEMELER

DENEME TESTİ - I 597

DENEME TESTİ - II 605

DENEME TESTİ - III 613

KAYNAKÇA 621

Alan Bilgisi Yayınları

KAYNAKÇA

Abbagnano, Nicola, (1976), Trans. Nino Langiulli, Humanism, *The Encylopedia of Philosophy*, The Free Press, U.S.A.dan tercüme Nesrin Kale, "Hümanizm", Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak. Der., c. 25, nu. 2, 1992, s. 763-770, Ankara.

Açıkgöz, K. Ü., (2006), *Aktif Öğrenme*, Biliş Yayınları, İzmir.

Adalı, O. ve Ş. Özdil, (2002), *Nasıl bir Edebiyat Eğitimi*, Özgür Matbaacılık, İstanbul.

Adıgüzel, Ömer, (2012), *Eğitimde Yaratıcı Drama*, Naturel Yayıncılık, Ankara.

Ağca, Hüseyin, (1999), Yazılı Anlatım, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Akalın, L. S., (1980), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yay., İstanbul.

Aksan, D., (2009), *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara.

Aktulum, Kubilay, (1999), *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınları, Ankara.

Akün, Ö. Faruk, "Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün Müdür?", Dergâh Mecmuası, c. 1, nu. 1, Mart 1990.

Akyol, H. (2003), *İlk okuma ve Yazma Öğretimi*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Akyol Köksal, Aysel, (2003), "Drama ve Dramanın Önemi", *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, c. 1, S. 2, s. 179-192.

Akyüz, Kenan, (1986), *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Akyüz, Kenan, "Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri", Türkoloji Der., c. 2, nu.1, DTCF Yayınları, Ankara, 1965.

Andı, M. Fatih, (1997), *Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri*, Kitabevi Yay., İstanbul.

Anılan, H., (2005), *Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesinde Kelime Ağı Oluşturma Yönteminin Etkililiği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Arda, I. (2004), *Her Güne Bir Oyun*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Arıkan, M., (2004), *Nitelikli İnsan*, Bilge Yayıncılık, İstanbul.

Arıkan Yılmaz, (2006), *A'dan Z'ye Tiyatro Kılavuzu*, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Arıkan, Yılmaz, (2011), *Uygulamalı Tiyatro Eğitimi*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.

Arıkan, Yılmaz, (2012), *Uygulamalı Sahne Eğitimi*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.

Aslan, A., (2006), *İlköğretim Okulu 4. Sınıf Öğrencilerinin Bilgilendirici Metinleri Anlama, Özetleme ve Hatırlama Becerileri Üzerinde Zihin Haritalarının Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aslan, Canan, "Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi", Eğitim Araştırmaları, 27 (2007): 15-29.

Atatürk, (1981), Mustafa Kemal, Nutuk, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

*Atatürkçülükle İlgili Konular, (*2000), Meb Basım Evi, Ankara.

Aydın, Ö., (1996), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi*. Ankara.

Aykut Ahmet, Lacivert Karanfil, Son Duvar, c. 1, nu. 10, s. 31.

Aymutlu, Ahmet, (1978), *Türk Şiirinde Kullanılan Aruz Vezinleri ve Örnekleri*, Kutulmuş Matbaası, İstanbul.

Aynur, Hatice, M. Çakır, H. Koncu, (2006), *Söz ve Anlatımda Farklılaşma – Sebk-i Hindî* (29 Nisan 2005 Bildiriler), Turkuaz Yayınları, İstanbul.

Aytaç, Gürsel, (1997), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Gündoğan Yay., Ankara.

Aytaç, Gürsel, (1999), *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yay., İstanbul.

Aytaş, G., Yalçın, A., (2011), *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ, Ankara.

Ayvazoğlu, Beşir, "Dil, Mecaz, Sembol", Dergâh Mec., c. 1, nu.1, s. 16.

Bacanlı, H., (2000), *Gelişim Ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bağcı, H., (2007), *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları ile Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma*, *Unpublished doctoral dissertation. Gazi Üniversitesi, Ankara.*

Balkan, K, (1992), Eski Önasyada Kut (veya Gut) Halkının Dili ile Eski Türkçe Arasındaki Benzerlik, Erdem, c. VI AKDTYKY, s. 57, Ankara.

Banguoğlu, T., (1998), *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Bayraktar, Nesrin, (2006), "Kavram ve Anlam Boyutunda Türkçede Ak ve Beyaz" *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları I-II,* Hazırlayan: Cemal Yıldız, Latif Beyreli, Pegem-A Yayıncılık, s. 35-50, Ankara.

Baytekin, Ç. (2004). *Öğrenme Öğretme Teknikleri ve Materyal Geliştirme*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Berna Moran, (1998), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yay., İstanbul.

Beyreli, Latif, Z. Çetindağ ve A. Celepoğlu, (2005), *Yazılı ve Sözlü Anlatım, PegemA Yayıncılık*, *Ankara.*

Bilgegil, Kaya, (1980), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

Bilkan, Ali Fuat, (2011), *XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Birand, K., (1983), *Kâmiran Birand Külliyâtı: Dilthey ve Rickert'te Mânevî İlimlerin Temellendirilmesi*, Akçağ Yay., Ankara.

Bolay, Süleyman Hayri, (1999), *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, 8. bsk., Akçağ Yay., Ankara.

Bozkurt, F., (2012), "Türkçede Dilbilgisi Öğretimi", Türk Dili Dergisi, S. 151, Ankara, (Temmuz-Ağustos 2012).

Börekçi, Muhsine, (1997), "Türk Dilinin En Büyük Sorunlarından Biri: Dilbilimin Dil Öğretimine Yansımamış Olması", TÖMER Dil Dergisi, S. 56.

Brıtısh Councıl, (2002), Ben İnsanım Dizisi, Earged, Ankara.

Buzan, T., B. Buzan, (1994), *The Mind Map Boo*k, Penguin Boks Ltd., London / England.

Buzan, T., (2003-a), *Hızlı Okuma*, (Çev. Hür Güldü), Alfa Yayıncılık, İstanbul.

Buzan, T., (2003-b), *Yaratıcı Zekânın Gücü*, (Çev. Beyhan Kurt), Epsilon Yayınları, İstanbul.

Bütüner, S. Ö.,(2006), *Açılar ve Üçgenler Konusunun İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerine Vee Diyagramları ve Zihin Haritaları Kullanılarak Öğretimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Bütüner, S. Ö., H. Gür, (2008), *Açılar ve Üçgenler Konusunun Anlamlı Öğrenme Araçlarından V Diyagramları ve Zihin Haritaları Kullanılarak Öğretimi* Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED) Cilt 2, Sayı 1, Haziran, s. 1-18.

Caine, R. N., G., Caine, (2002), *Beyin Temelli Öğrenme*, (Çev. Ed. Gülten Ülgen), Nobel Yayınları, Ankara.

Cemiloğlu, Mustafa, (2001), *Dil Bilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi*, Alfa Yay., İstanbul.

Cemiloğlu, M., (2003), *Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretimi*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Cengiz, Halil Erdoğan, (1972), *Divan Şiiri Antolojisi*, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Coşkun, Menderes, vd., (2011), *Gazel Şerhleri*, Kesit Yayınları, İstanbul.

Culler, Jonathan, (1997), *Literary Theory (A Very Short Introduction),* Oxford University Press, Glasgow.

Çağlayan, A., (2002), *Anne Baba ve Eğitimcilere Aspirin Öğütler*, Bilge Yayınları, İstanbul.

Çalışlar, Aziz, (2009), *Tiyatronun ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul.

Çamurdan, Esen, (1996), *Çağdaş Tiyatro ve Dramaturgi*, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul.

Çavuşoğlu, Mehmet, "Divan Şiiri", Türk Dili Der., y. 36, c. LII, nu. 415, 416, 417, Ağustos-Eylül 1986.

Dayıoğlu, G.(Ed.), (1999), *Cumhuriyet Dönemi Çocuk Ve Gençlik Öyküleri Seçkisi 1*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Demircan, Ö., (1979), *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni Ve Türkiye TüRkçesinde Sesler*, Tdk Yayınları, Ankara.

Demirel, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretimi/ İlkeler, Yöntemler, Teknikler*. Ankara: Usem Yayınları.

Demirel, Ö, (1996), *Genel Öğretim Yöntemleri*, Usem Yayınları, Ankara.

Demirel, Ö., (2008), *Yabancı Dil Öğretim,* Pegem Yayınevi, Ankara.

Derelioğlu, Y. (2005), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Dersinde Akıl Haritasının Kullanımı*, Eğitimde İyi Örnekler Konferansı 12 Mayıs 2005 Batman Çalıştayı, Bildiri.

Devellioğlu, Ferit, (1997), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

Dilâçar, A., (1961), "Gramer Öğretiminde Metot", Türk Dili, S. 116.

Dilâçar, A., "Gramer", TDAY Belleten 1971, TDK Yay., Ankara.

Dilçin, Cem, (2005), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara.

Dizdaroğlu, Hikmet, (1969), *Halk Şiirinde Türler*, TDK Yay., Ankara.

Doğan, Ahmet, (2005), *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Duran, E., (2003), *Tema Merkezli Öğretimin Öğrenci Erişisine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Eker, Süer, (2003), *Çağdaş Türk Dili*, 2. Baskı, Grafiker Yay., Ankara

Elçin, Şükrü, (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, KTB Yay., Ankara.

Elçin, Şükrü, (1988), *Halk Edebiyatı Araştırmaları* I, KTB Yay., Ankara.

Emil, Birol, (1997), *Türk Kültür ve Edebiyatından: Meseleler 1*, Akçağ Yay., Ankara.

Emil, Birol, "Modern Türk Edebiyatında Hâkim Temâyüller", Türk Kültürü Dergisi, y. XX, nu. 230, 1982, s. 464(4)-472(12).

Ercilasun, Ahmet Bîcan, (2004), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara.

Ercilasun, Bilge, (1981), *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

Ercilasun, Bilge, (1997), *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 2*, Akçağ Yay., Ankara.

Erdem, İlhan, (2007), *İlköğretim II. Kademede Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).*

Erdem, İlhan, (2007), "Öğretmen Görüşlerine Göre Dil Bilgisi Konularının Öğretilme Güçlükleri", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, c. 6, S 1.

Erdem, İlhan; Çelik, Muhittin, (2011), Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler, Turkish Studies Volume 6/ s. 1030-1041.1, Winter 2011.

Erden, M. ve Akman,Y., (1998), *Gelişim, Öğrenme-Öğretme*, Arkadaş Yayın Evi, Ankara.

Erhat, Azra, (1989), *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi., İstanbul.

Fender, G., (2003), *Learning to Learn (Öğrenmeyi Öğrenmek)*, (Çev. Osman Akınbay), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Freud, Sigmund, (1989), *Psikanaliz Üzerine* (Çev. Avni Öneş), Say Yay., İstanbul.

Freud-Jung-Adler, (1981), *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, (Çev. S. Hilav), Dost Kitabevi Yay., Ankara.

Freund, J., (1991), *Beşerî Bilim Teorileri*, (Çev. B. Yediyıldız), TTK Yay., Ankara.

Fosnot, C. T., R. S., Perry (2007), *Oluşturmacılık: Psikolojik Bir Öğrenme Teorisi*, Soner Durmuş (çev. ed.), *Constructivism (Oluşturmacılık)*, Nobel Yayınları, Ankara. s. 9-42

Fuat, Memet, (2010), *Tiyatro Tarihi*, MSM Yayınları, İstanbul.

Gelb, M. J., (2002), *Düşünmenin Tam Zamanı* (Çev. Taylan Bilgiç), Arion Yayınevi, İstanbul.

Gencan, T. N., (2001), *Dil Bilgisi*, Ayraç Yayınevi, Ankara.

Göğüş, Beşir, (1978), *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

Göker, Cemil, (1982), *Fransa'da Edebiyat Akımları*, DTCF Basımevi, yay. nu. 311, Ankara.

Göker, O., (2001), *Uygulamalı Türkçe Bilgileri 1,2,3,* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Gökşen, E. N, (1966), *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Okat Yayınları, İstanbul.

Gölpınarlı, Abdülbaki, (1995), *Divan Şiiri – XX. Yüzyıl*, Varlık Yayınları, İstanbul.

Grafik ve Fotoğraf (Temel Yazı 213GIM035), T. C. MEB, (2011), Ankara.

Grisebach, Manon M., (1995), *Edebiyat Biliminin Yöntemleri* (Çev. Arif Ünal), AKMB Yay., Ankara.

Güleryüz, H., (2006), *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayınları, Ankara.

Güneş, F., (1997), *Okuma Yazma Öğretimi Ve Beyin Teknolojisi*, Ocak Yayınları, Ankara.

Güneş, F., (2007), *Türkçe Öğretimi Ve Zihinsel Yapılandırma*, Nobel Yayınları, Ankara.

Güneş, F., (2007), *Ses Temelli CümlE Yöntemi Ve Zihinsel Yapılandırma*, Nobel Yayınları, Ankara.

Güneş, F., (2009), *Hızlı Okuma Ve Anlamı Yapılandırma*, Nobel Yayınları, Ankara.

Gür, H., (1995), "Dil Öğretim Yöntemleri 3: 1. İşitsel Görsel Yöntem 2. Bilişsel Yöntem 3. Seçmeli Yöntem", Dil Dergisi. S. 32.

Hengirmen, M., (2002),*Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayın Evi, Ankara.

Hove, Irving, "Freudist Eleştiri", (Çev. Talat S. Halman), Türk Dili Der., Eleştiri Özel Sayısı I, s. 688-690.

Irena R. Makaryk, (1993), *Encylopedia of Contemporary Literary Theory (Approaches, Scholors Terms),* University of Toronto Press, Canada.

İlaydın, Hikmet, (1997), *Türk Edebiyatında Nazım*, Akçağ Yay., Ankara.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu, (1-5. Sınıflar), (2009), T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, Ankara.

İlköğretim Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) *Öğretim Programı ve Kılavuzu*, (2006), MEB, TTK Yayınları, Ankara.

İnal, S., (2008). Beynin Algılama Süreci, Yazma ve Kümeleme Stratejisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (1), 55-64.

İpekten, Haluk, (1988), *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

İpekten, Haluk, (1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul.

İpek, İ., (2001), *Bilgisayarla Öğretim*, Tıp & Teknik, Ankara.

İsen, Mustafa, vd., (2011), *XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

İsmail Habip, (1942), *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

İz, Fahir, (2011), *Eski Türk Edebiyatında Nazım I*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Kahraman, T., (1996), *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi*, Dumat Basımevi, Ankara.

Kam, Ömer Ferid, (2003), *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş: Âsâr-ı Edebiyye Tedkikatı*, MEB Yayınları, Ankara. (haz. Halil Çeltik)

Kantemir, E., (1995), *Yazılı ve Sözlü Anlatım,* s. 140, Engin Yayınları, İstanbul.

Kantemir, Enise, (1972), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara Üniversitesi Eğiitim Fak. Yay., Ankara.

Kaplan, Mehmet, *Dil Üzerine Düşünceler*, İstanbul, nr. 42, 15 Ağustos 1945

Karaağaç, G., (2012), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Karahan, Abdülkadir, (1988), *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, MEB Yayınları, Ankara.

Karahan, Leyla, (2012), *Türkçede Söz Dizim*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Karataş, Turan, (2004), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.
Kavcar, C., (1986), Türk Dili, Anadolu Ü. Açık Öğretim Fak. Yay., Eskişehir.
Kaya, Doğan, (1999), *Anonim Halk Şiiri*, Akçağ Yay., Ankara.

Kaya, O. N., (2003), *Fen Eğitiminde Kavram Haritaları*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:13, s. 70-79.

Kepenekçi, Y. K., (2000), *İnsan Hakları Eğitimi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
Kılıçkan, Hüseyin, **(1992),** *Alıştırmalı Testli Yazı Örnekleri,* Taç Yayınevi, Ankara.
Kırkar, Ali ve Nilay Yılmaz (Haz.), (2010), *İlköğretim Derslerinde Yaratıcı Drama Uygulamaları*, Çınar Yayınları, İstanbul.
Kırkkılıç, A. & Akyol, H. (Edit.), (2007), *İlköğretimde Türkçe Öğretimi,* Pegem Akademi Yay., Ankara.
Korkmaz, Zeynep, (1995), *Ön Söz*, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı, TDK Yay., Ankara.
Korkmaz, Zeynep, (2003), *Türkiye Türkçesinin Grameri* (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara.
Köprülü, Mehmed Fuad, (1980), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul.
Köprülü, Mehmed Fuad, (1989), *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yay., İstanbul.
Köprülü, Mehmed, Fuad, (1984), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet Yayınları, Ankara.
Kösemihal, Nurettin Şazi, "Edebiyat Sosyolojisine Giriş", İst. Üni. Edebiyat Fak., Sosyoloji Der., s. 1, nu. 19, 20, 21, 22, İstanbul, 1967.
Kurnaz, Cemal, (1990), *Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler*, Akçağ Yay., Ankara.

Laurıe, R., (1998), *Critical Thinking Activities*, Scholastic Professional Books.
Levend, A. Sırrı "Türkçülük ve Millî Edebiyat", Belleten 1961: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, TTK Bsmv., S. 147, s. 156, 175, 200ü, Ank., 1962.
Levend, A. Sırrı, (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi I*, TTK Bsmv., Ankara.
Levend, A. Sırrı, (1984), *Divan Edebiyatı*, Enderun Kitbv., İstanbul.
Levend, Agâh Sırrı, (1962), *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Diyanet Yayınları, TTK Basımevi, Ankara.
Levend, Agâh Sırrı, (1984), *Divan Edebiyatı – Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar,* Enderun Yayınları, İstanbul.

Louis, H. H. (1986). Clustering writing (and learning) about economics. *College Teaching*, 34 (3), pp.89-93.
Macit, Muhsin, (1996), *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara.
Makaryk, Irena R., (1993), *Encylopedia of Contemporary Literary Theory, (Approaches, Scholors Terms),* University of Toronto Press, Canada.
Mardin, Şerif, (1997), *İdeoloji*, s. 102, İletişim Yayınları, İstanbul.
Mary, Isabel, Mc. Lean, M. A., (1977), Junior School Dictionary, Feb International, London.
Mengi, Mine, (2006), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Mermer, Ahmet, L. Alıcı, M. Eflatun, Y. Bayram, N. Koç Keskin, (2011), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Morgül, M., (1999), *Eğitimde Yaratıcı Dramaya Merhaba*, Kök Yayıncılık, Ankara.
Morgül, Mahiye, (2003), *Eğitimde Yaratıcı Dramaya Merhaba*, Kök Yayıncılık, Ankara.
Muallim Naci, (1307), *Istılahat-ı Edebiyye*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul.

Nakiboglu, C. ve Meriç, G. (2000). Genel Kimya Laboratuarlarında V Diyagramı Kullanımı ve Uygulamaları. *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 58–75.

Nast, J., (2006), *Idea Mapping How to Access Your Hidden Brain Power, Learn Faster, Remember More, and Achieve Success in Business*, John Wiley & Sons Inc., New Jersey.
Oğuzkan, F. A., (1977), *Yerli Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı,* Kadıoğlu, Ankara.
Onan, Necmeddin Halil (1940), *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, Maarif Vekâleti, İstanbul.
Onay, A. Talat, (1996), *Türk Şiirlerinin Vezni*, (Haz. C. Kurnaz), Akçağ Yay., Ankara.
Onay, Ahmet Talat, (2000), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, (2006), Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, MEB, Ankara.
Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, (2010), Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, MEB, Ankara.
Ölmez, Mehmet vd., (2011), *VIII-XIII. Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
Özbay, M., (2008), *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri,* Öncü Kitap, Ankara.
ÖZBAY, Murat (ed.), (2012), *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara.
Özbay, Murat, (2000), *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri–Alan Araştırması,* Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Özbay, M., (2005), *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
Özbay, Murat, (2006), *Özel Öğretim Yöntemleri II*, Öncü Kitap, Ankara.

Özdemir, E., (1984), *Dilbilgisi Oyunları*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
Özlem, Doğan, (1995), *Hermeneutik: Yorumbilgisi Üzerine Yazılar*, Ark Yay., Ankara.
Özlem, Doğan, (1996), *Metinlerle Hermeneutik: Yorumbilgisi Dersleri*, c. I, II, İnkılâp Kitbv., İstanbul.

Pala, İskender, (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Öztürk, C., G. Karayağız, (2006), *Teori İle Uygulama Arasında Yeni Bir Köprü: Kavram Haritası*, C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 10(1), s. 29-36.

Öztürk, H., (2005), *Öğrenmenin Büyüsü*, Hayat Yayınları, İstanbul.

Rico. G. L., (1990). Tapping creative potential for writing. In L. GRAVES (ed.). *Rhetoric and composition: A sourcebook for teachers and writers*. Portsmouth. Heinemann. pp. 119-131.

Rico. G. L., (2000). *Writing the natural way*. New York, Tarcher/Putnam.

Robertson, A. K., (2008), *Etkili Dinleme*, (Çev. E. Sabri Yarmalı), Hayat Yayınları, İstanbul.

Roehring, R., Luft, J. A. ve Edwards, M. (2001). Versatile Vee Maps, *The Science Teacher*, 68(1), 28-31.

Saban, A., (2000), *Öğrenme Ve Öğretme Süreci -Yeni Teori Ve Yaklaşımlar*, Nobel Yayın Ve Dağıtım, Ankara.

Sağır, Mukim, (2002), İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sağlam, Tülin, (2003), "Dramatik Eğitim: Amaç mı? Araç mı?", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 17, s. 4-21.

San, İnci (1990), "Eğitimde Yaratıcı Drama", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c. 23, S. 2, s. 73-582, Ankara.

Sanay, Eyüp, (1985), *Genel Sosyoloji Dersleri*, Gazi Üni. Yay., Ankara.

Saraç, M. A. Yekta (2011), *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Biçim ve Ölçü*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Saraç, M. A. Yekta, (2010), *Klasik Edebiyat Bilgisi – Belâgat*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul.

Saraç, M. A. Yekta, (2011), *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Sekman, M., (2000), *Kesintisiz Öğrenme*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Selçuk Z. (2002), *Çoklu Zekâ Uygulamaları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Selçuk, Z., (2003), *Gelişim Ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Senemoğlu, N., (2009), *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya,* Pegem Akademi, Ankara.

Sever, S., (2002), *Çocuk ve Edebiyat*, Engin Yayınları, Ankara.

Sever, S., (2004). Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. & Aslan, C., (2007), *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir.

Sezer, Prof. Dr. Hulisi, (1998), *Yazı Yazma Teknikleri*, (Yayımlanmamış Ders Notları), Ankara.

Sezgin, Fatin, (1993), *Dil ve Edebiyatta İstatistik ve Bilgisayar Uygulamaları*, Dergâh Yay., İstanbul.

Sözer, E., (1983), *Noam Chomsky XX. Yüzyıl Dilbilim (Kuramcılardan Seçmeler)*, TDK Yayınları, Ankara.

Şahinel, S., (2002), *Eleştirel Düşünme*, Pegema Yayıncılık, Ankara.

Şahinel, M., (2003), *Etkin Öğrenme*, Pegema Yayıncılık, Ankara.

Şener, Sevda, (2010), *Tiyatroda Yaşam-Oyun İlişkisi*, Dost Kitabevi, Ankara.

Şener, Sevda, (2010), *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, Dost Kitabevi, Ankara.

Şentürk, Ahmet Atilla, (1999), *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, YKY, İstanbul.

Şentürk, Ahmet Atilla, Kartal, Ahmet, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Shafir, R. Z., (2003), *Dinlemenin Zen'i*, (Çev. Işık Uçkun), Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul.

Simonet, R., J. Simonet, (1995), *Not Alma Teknikleri*, (Çev. Pınar Kurt), Arion Yayınevi, İstanbul.

Stahl, Norman A. & James, King. (1981). A Language Experience Model for Teaching College Reading, Study and Survival. 25th College Reading Association Annual Conference, Louisville, KY, 30 October 1981.

Şahin, A., Aydın, G., Sevim, O. (2011). *Cornell not alma tekniğinin dinleneni anlamaya ve kalıcılığa etkisi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 29, 29-36.

Tâhirü'l-Mevlevî, (1973), *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, (1976), *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

TAN, Ş., (2005), *Öğretimi Plânlama ve Değerlendirme*, PegemA Yayınları, Ankara.

Tarlan, A. Nihad, "Edebiyat Tarihi Hakkında", Türk Dili ve Edebiyatı Der., c. 13'ten ayrı bsk., s. 16, İstanbul 1965.

Tarlan, A. Nihad, Makalelerinden Seçmeler, (1990), AKM Yay., Ankara.

Tarlan, Ali Nihad, (1980), *Fuzûlî Divanı Şerhi,* c. I – III, Kültür Bak. Yayınları, Ankara.

Tarlan, Ali Nihad, (1981), *Edebiyat Meseleleri*, Ötüken Yay., İstanbul.

Tazebay, A., (1997), *İlkokul Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin Okuduğunu Anlamaya Etkisi*, Millî Eğitim Basım Evi, Ankara.

Tekerek, Nurhan, (2006), "Oyun Kavramı'ndan Drama'ya Drama'dan Dramatik Eğitim'e", Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 22, s. 47-73.

Tekin, Halil, (1980), *Okuduğunu Anlama Gücü ile Yazılı Anlatım Becerisini Geliştirme Yönünden Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi*, Mars Matbaası, Ankara.

Tekşan, Keziban. (2001). "Yazılı Anlatımı Geliştirmede Ön Hazırlığın Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tezel, N., (2000), *Türk Halk Bilmeceleri*, Meb Yayınları, İstanbul.

Thompson, P, (1999), *Geçmişin Sesi*, (Çev. Şehnaz Layıkel), s. 20, Tarih Vakfı Yay, İstanbul.

Todorov, Tzvetan, (1995), *Yazın Kuramı*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Townsend, R., (1998), *Öğrenme Zenginliği*, (Çev. Pelin Sıral), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Tuluk, Nilgün, (2004), "Yaratıcı Drama", *PİVOLKA*, Yıl 3, S. 15, s. 10-12.

Turhan, Mümtaz, *Cemiyet İçinde Fert–2*, s. 32–33, MEB Yayınları, İstanbul.

Türk Atasözleri Ve Deyimleri I-II, (2001), Meb Yayınları, İstanbul.

Türk Dil Kurumu, (2005), *Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.

Türk Dil Kurumu, (2005), *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Basım Evi, Ankara.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Kāfiye", c. 5, s. 88.

Türkçe 6-8. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu, (2005), MEB.

Ülgen, G., (2002), *Beyin Temelli Öğrenme*, Nobel Yayınları, Ankara.

Vural, M., (2002), *Ev ve Sınıf Etkinlikleri Antolojisi*, Yakutiye Yayıncılık, Erzurum.

Vural, M., (2003), *İlköğretim Okulu Programı*, Yakutiye Yayıncılık, Erzurum.

Yalçın, A., (2006), *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yalçın, Alemdar ve Gıyasettin Aytaş, (2005), *Tiyatro ve Canlandırma: Sahneleme Bilgileri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yardımcı, M., Tuncer, H., (2002), *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Ürün Yayınları, Ankara.

Yavuz, Kemal, vd., (2011), *XIV-XV Yüzyıllar Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Yetkin, Suud Kemâl, (1967), *Edebiyatta Akımlar*, Remzi Ktbv., İstanbul.

Yıldız, C. (Edit.), (2010), *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi,* Pegem Akademi, Ankara.

Yiğit, Çiğdem (2010). "Müzikte Yaratıcı Drama", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 23, S. 1, s. 1-10

Yücel, Tahsin "Yapısal Eleştiri", Türk Dili Der., Eleştiri Özel Sayısı 2, y. 20, c. 23, nu. 234, s. 422-425, Mart 1971.

Yüksel, Ayşegül, (1995), *Yapısalcılık ve Bir Uygulama (M. C. Anday Tiyatrosu)*, Gündoğan Yay., Ankara.

Ziss, Avner, "Estetiğin Temel Kategorisi: İmge", Yazko-Çeviri, Mart-Nisan 1982.

İNTERNET KAYNAKLARI

Absürt Tiyatro, http://www.tiyatro.net/sayfa/33/absurd_tiyatro.html (09.01.2013).

Epik Tiyatro, http://tr.wikipedia.org/wiki/Epik_tiyatro (09.01.2013).

Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr (09.01.2013).

http://en.wikipedia.org/wiki/Psychoanalysis sayfası, (05.10. 2011).

http://www.bitisikelyazisiyazilisi.com

http://www.elyazim.com

http://www.photoshopmagazin.com

http://www.yazililar.com

http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_genel_yeterlikler_par%C3%A7a_2.pdf

http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_%C3%B6zel_alan_yeterlikleri_ilk%C3%B6%C4%9Fretim_a%C3%A7%C4%B1klama_par%C3%A7a_3.pdf

http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_t%C3%BCrk%C3%A7e_%C3%B6%C4%9Fretmeni_%C3%B6zel_alan_yeterlikleri_ilk%C3%B6%C4%9Fretim_par%C3%A7a_4.pdf

Tiyatro Terimleri, http://www.edebiyatfakultesi.com/tiyatro_terimleri1.htm (09.01.2013).

Tiyatro Terimleri, http://www.edebiyatfakultesi.com/tiyatro_terimleri2.htm (09.01.2013).

Vodvil, http://tr.wikipedia.org/wiki/Vodvil (09.01.2013).

Yaratıcı Drama Nedir?, http://www.tedgaziantep.k12.tr/PDF/YDNedir.pdf (09.01.2013).

4. Basım

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ

Prof. Dr. Salih GÜNEY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 500
İşletme No.: 87
ISBN: 978-605-133-402-8
© 4. Basım, Haziran 2017

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ
Prof. Dr. Salih GÜNEY

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779 *Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.*

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Salih.
Örgütsel Davranış / Salih Güney
4. Basım, xx + 436 s., 195x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-402-8
1. Örgüt 2. İnsan 3. Verimlilik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: ÖRGÜTSEL DAVRANIŞIN BAZI TEMEL KAVRAMLARI

I. DAVRANIŞ-ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ.....1
II. ÖRGÜT/ORGANİZASYON 2
III. KİŞİLİK.....3
IV. STATÜ.....4
V. ROL.....4
VI. SOSYAL GRUP 5
VII. NORM.....6
VIII. YÖNETİM 6
IX. LİDERLİK – LİDER - YÖNETİCİ.....7
X. GÜÇ 8
XI. OTORİTE.....9
XII. YETKİ 10
XIII. İŞ TATMİNİ 10
XIV. ÖRGÜTSEL ETKİNLİK.....13
XV. MOTİVASYON 13
XVI. İLETİŞİM 14
XVII. İŞ AHLAKI.....17
XVIII. ÖRGÜT İKLİMİ.....18
XIX. ÖRGÜTSEL DEĞİŞME.....19
XX. ÇATIŞMA 20
XXI. KRİZ YÖNETİMİ.....22
XXII. STRATEJİK YÖNETİM.....25
KAYNAKÇA 26

BÖLÜM 2: ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ, GELİŞİM SÜRECİ VE TEMELİNİ OLUŞTURAN ÇALIŞMALAR -YAKLAŞIMLAR

I. ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ KAVRAMI, TANIMI VE ÖRGÜTSEL DAVRANIŞI İNCELEMENİN ÖNEMİ.....29
A. Örgütsel Davranış Kavramı ve Tanımı.....29
B. Örgütsel Davranışın Gelişim Süreci ve Örgütsel Davranışın Temelini Oluşturan Bilimsel Çalışmalar ve Yaklaşımlar.....30
1. Örgütsel Davranışın Gelişim Süreci 30
2. Örgütsel Davranışın Temelini Oluşturan Bilimsel Çalışmalar ve Yaklaşımlar.....31
a. Klasik Yönetim Yaklaşımı 31
1. Bilimsel Yönetim Yaklaşımı 32
2. Genel Yönetim Yaklaşımı (Yönetsel Yaklaşım) 33
3. Bürokrasi Yaklaşımı.....35
b. Neoklasik Yönetim Anlayışı.....36
1. İnsan İlişkileri Yaklaşımı 36
2. Çevresel-Davranışsal Yaklaşımı 42
c. Modern Yönetim Yaklaşımı 43
1. Sistem Yaklaşımı 43
a. Kenneth Boulding'in Sistem Sınıflaması 43
b. Ludwig von Bertalanffy'in Sistem Sınıflaması 44
2. Durumsallık Yaklaşımı.....45
a. Woodward Araştırması.....46
b. Aston Grubu Araştırması 47
C. Yönetimsel Yaklaşımların Sonuçlarına Göre İnsan ve İşletmelerin İlişkisi Konusunda İleri Sürülen Teoriler.....48
1. X Kuramı.....49
2. Y Kuramı.....49
3. Z Kuramı.....49
KAYNAKÇA 50

BÖLÜM 3: KİŞİLİK

I. KİŞİLİK KAVRAMI, ÖNEMİ VE TANIMI.....51
A. Kişiliği İncelemenin Önemi.....51
B. Kişilik Kavramı 52
C. Kişiliğin Tanımı.....53

II. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER....55
A. Kişiliğin Temel Özellikleri....55
B. Kişiliğin Oluşmasında Etkili Olan Faktörler....57
1. Kalıtımsal Yapı Faktörleri....57
2. Kültürel Faktörler....58
3. Aile Etkeni....58
4. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörleri....59
5. Diğer Faktörler....60
a. Kitle İletişim Araçları....60
b. Yetişkinler Grubu....60
c. Doğum Sırası....60
III. KİŞİLİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLARI....61
A. Karakter Kavramı, Karakterin Gelişmesi, Basamakları ve Karakter Bozuklukları....61
1. Karakter Kavramı ve Tanımı....61
2. Karakterin Gelişmesi....62
a. Ceza ve Ödüllendirme Yöntemiyle....62
b. Mantıklı Düşünme....62
c. Duygusal Benimsemeler ve Örnek Alma....62
3. Karakter Basamakları....62
a. Beğenilme, Takdir ve Ödüllendirme Basamağı....62
b. Gerçek İdealler Basamağı....63
4. Karakter Bozuklukları....63
B. Mizaç (Huy) Kavramı....64
C. Yetenek Kavramı, Tanımı ve Tipleri....65
1. Yetenek Kavramı ve Tanımı....65
2. Yetenek Tipleri....66
a. Bedensel Yetenekler....66
b. Zihinsel Yetenekler....66
IV. KİŞİLİK KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR....67
A. Psikoanaltik Kuramlar....67
1. İd (Alt Ben)....68
2. Ego (Ben)....68
3. Süperego (Üst-Ben)....69
B. Özellik Kuramları....70
1. Allport'un Özellik Kuramı....70
2. Raymond Cattell'in Özellik Kuramı....71
3. Henry Murray'in Kişilikbilim (Personoloji) Kuramı....72
4. Beş Boyutlu Kişilik Kuramı....73
C. Eysenck'in Kişilik Kuramı....74
D. Alfred Adler'in Kişilik Kuramı....75
E. Carl Gustav Jung'un Kişilik Kuramı....77
1. Ego (Bilinç)....77
2. Kişisel Bilinçdışı (Bilinçaltı)....78
3. Irksal Bilinçdışı (Kolektif Bilinç)....78
4. Persona....79
5. Gölge....79
6. Anima ve Animus....79
F. Eric Berne'nin Kişilik Kuramı....80
1. Kişiliğin Çocuk Yönü....80
2. Kişiliğin Ebeveyn Yönü....81
3. Kişiliğin Olgun Yönü....81
G. Karen Horney'in Kişilik Kuramı....81
H. Erik Erıkson'un Kişilik Kuramı....83
I. Salih Güney'in Beğenilme Kişilik Kuramı....85
V. KİŞİLİĞİ ÖLÇME TEKNİKLERİ....86
A. Görüşme Yöntemi....86
B. Dereceleme Yöntemi....86
C. Anamnez Yöntemi....87
D. İlgi Testleri....87
E. Projektif Testler....87
F. Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri....87
KAYNAKÇA....88

BÖLÜM 4: TUTUMLAR VE ÖN YARGI

I. TUTUMLAR 91
A. Tutum Kavramı ve Tanımı 91
B. Tutumların İlişkili Olduğu Kavramlar 93
1. Değerler 93
2. İdeolojiler 93
3. Sosyal Temsiller 94
C. Tutumlara Kuramsal Yaklaşım Düşüncesi 94
1. Tutumları Şartlanma ve Pekiştirme Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 94
2. Tutumları Özendirme ve Çatışma Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 94
3. Tutumları İşlevsellik Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 94
4. Tutumları Bilişsel Tutarlılık Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 95
a. Bilişsel Denge Kuramı 95
b. Bilişsel Uygunluk Kuramı 96
c. Duygusal-Bilişsel Denge Kuramı 97
d. Bilişsel Çelişki Kuramı 97
5. Tutumları Yükleme Kuramı ile Açıklamak 97
D. İnsanlar Nelere Karşı Tutum Geliştirirler? 97
E. Araştırmalarda Dikkate Alınması Gereken Tutum Boyutları 99
F. Tutumları Ayırt Edici Temel Kriterler 100
1. Tutumlar Kalıtsal Değildir 100
2. Tutumlar Geçici Düşünsel Durumlar Değildir 100
3. Tutumlar, Kişi ile Nesneler Arasındaki İlişkilere Tutarlılık, Kararlılık ve Düzenlilik Kazandırırlar 101
4. Tutumlar, Tutum Nesnesine Karşı Bir Yanlılık Yaratır 101
5. Tutumların Biçimlenmesinde (Oluşmasında) Birçok Unsurun Bir Arada Olması Gerekir 101
6. Bireysel Düzeyde Tutumların Oluşumu İçin Geçerli Olan İlkeler Grupsal ya da Toplumsal Düzeyde Oluşan Tutumlar İçin de Geçerlidir 101
G. Tutumların Yapısal Analizi 101
1. İlişkilendirme 101
2. Kişisel ya da Grupsal Deneyimler 101
3. Diğer İnsanlardan Öğrenme 102
H. Tutumları Oluşturan Bileşenler 102
1. Bilişsel Bileşen 102
2. Duygusal Bileşen 103
3. Davranışsal Bileşen 103
İ. Tutumların Temel Özellikleri 104
1. Tutumların Kuvvet Derecesi 104
2. Tutumların Karmaşıklık (Yoğunluk) Derecesi 105
3. Bileşenler Arası Tutarlılık 105
4. Bir Tutumun Diğer Tutumlarla İlişkisi 106
J. Tutumların Bireyler Açısından İşlevleri 106
1. Bireyler Açısından Tutumların Enerji Tasarrufu Sağlama İşlevi 106
2. Tutumların İnsanlara Fayda Sağlama İşlevi 107
3. Tutumların Birey Kültür Uyumunu Sağlama İşlevi 107
4. Tutumların Kişi Benliğini (ya da Öz Saygısını) Koruma ve Açıklama İşlevi 107
5. Tutumların Bilgi Sağlayıcı İşlevi 108
K. Tutumun Davranışa Dönüşme Süreci 108
1. Tutumun Kuvvet Derecesi 109
2. Çevresel Faktörler 109
3. Davranışın Sonuçlarına İlişkin Beklentiler 109

L. Tutumların Oluşmasında Rol Oynayan Faktörler 111
1. Zihinsel ve Bilgisel Faktörler 111
2. Fizyolojik Faktörler....111
3. Aile Faktörü 112
4. Tutum Nesnesiyle Gerçekleşen Yaşantılar 112
5. Akranlar Faktörü 112
6. Bireysel Özellikler Faktörü 113
7. Kitle İletişim Araçları Faktörü....113
8. Sosyal Sınıf ve Sosyo-ekonomik Faktör 113
9. Grup Üyeliği Faktörü....114
M. Tutum Değişim Süreci 114
1. Tutuma Zıt Davranışta Bulunma Süreci 114
2. İkna Edici İletişim Tekniği Kullanmak....114
N. Tutumların Ölçülmesi 115
II. ÖN YARGILAR VE OLUŞMASI....115
A. Ön Yargı Kavramı ve Tanımı 115
B. Ön Yargıların Temel Özellikleri 117
C. Ön Yargıların Kaynakları 117
1. Ön Yargılı İnsanlarla İlişkiler 117
2. Ön Yargı Nesnesiyle Olan Kişisel Yaşantılar 117
3. Otoriter Bir Kişilik Yapısına Sahip Olmak 118
4. Algılanan Benzerlik Miktarı....118
D. Ön Yargıların Azaltılması 119
E. Ön Yargıların Toplumsal Etkileri 119
KAYNAKÇA 119

BÖLÜM 5: ÖĞRENME
I. ÖĞRENME KAVRAMI VE ÖĞRENME KURAMLARI 121
A. Öğrenme Kavramı ve Tanımı....121
B. Öğrenme Konusunda Yapılan Araştırmalar.... 122
C. Öğrenme Kuramları.... 123
1. Öğrenmenin Davranışsal Kuramları 123
a. Klasik Koşullama 123
b. Araçsal (Edimsel) Koşullama 124
c. Klasik Koşullama ile Araçsal Koşullama Arasındaki Farklar 125
2. Öğrenmenin Bilişsel Kuramları 126
a. Gözleyerek Öğrenme 126
b. Deneme Yanılma Yoluyla Öğrenme...127
c. Kavrayarak Öğrenme....127
d. Problem Çözme Yoluyla Öğrenme.....127
e. Gizli Öğrenme 128
D. Öğrenme Sürecinin Temel İlkeleri.....128
1. Öğrenme Eğrileri....128
a. Azalan Verim-Öğrenme Eğrisi 128
b. Artarak Yükselen Öğrenme Eğrisi.....129
c. S Öğrenme Eğrisi....129
d. Plato Öğrenme Eğrisi 129
e. Beceri Kazanma Eğrisi 130
2. Davranışın Unutulması (Sönmesi).....130
3. Kendiliğinden Geri Gelme....130
4. Genelleme....131
5. Ayırt Etmeyi Öğrenme 131
6. Pekiştirme....131
a. Olumlu Pekiştiriciler 132
b. Olumsuz Pekiştiriciler 132
c. İçsel ve Dışsal Pekiştiriciler 132
d. Birincil ve İkincil Pekiştiriciler 132
e. Pekiştirme Programları....133
(1) Sabit Oranlı Pekiştirme Programı 133
(2) Değişken Oranlı Pekiştirme Programı 133

(3) Sabit Aralıklı Pekiştirme Programı 133
(4) Değişken Aralıklı Pekiştirme Programı 134
II. ÖĞRENMEDE MOTİVE EDİCİ ŞARTLAR 134
A. İçsel ve Dışsal Ödüller 134
B. Cezalandırma ve Öğrenme 135
KAYNAKÇA 135

BÖLÜM 6: SOSYAL GRUPLAR
I. GRUP KAVRAMI VE TANIMI.....137
II. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM KRİTERLERİ, AŞAMALARI, NEDENLERİ VE GRUP BAŞARISINI ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 140
A. Sosyal Grupların Oluşum Kriterleri 140
B. Sosyal Grupların Oluşum Nedenleri 140
C. Sosyal Grupların Oluşum Aşamaları ..141
D. Sosyal Grupların Başarısını Etkileyen Temel Faktörler.....141
III. SOSYAL YIĞINLAR VE KİTLELER 142
A. Sosyal Yığınlar 142
1. Sosyal Yığınların Özellikleri 142
2. Sosyal Yığınların Çeşitleri 142
a. Basit Kalabalıklar 143
b. Etkin Kalabalıklar 143
c. Seyirci ve Dinleyiciler 143
d. Gösteri Kalabalıkları 143
B. Kitleler 143
IV. SOSYAL GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 143
A. Sosyal Grupların Özellikleri 143
B. Sosyal Grupların Fonksiyonları 145
V. SOSYAL GRUP TÜRLERİ.....145
A. Birincil ve İkincil Gruplar 146
1. Birincil Gruplar 146
2. İkincil Gruplar 148
B. Sürekli ve Sürekli Olmayan Gruplar.....149
1. Sürekli Gruplar 149
2. Sürekli Olmayan Gruplar 149
C. Biçimsel ve Biçimsel Olmayan Gruplar .149
1. Biçimsel Gruplar 149
2. Biçimsel Olmayan Gruplar.....150
a. Biçimsel Olmayan Grupların Sakıncaları 151
b. Biçimsel Olmayan Grupların Yararları.....152
D. Referans ve Üyelik Grupları.....153
1. Referans Grupları 153
2. Üyelik Grupları 153
E. Grupların Sosyal Fonksiyonlarına Göre Ayrımı 154
VI. GRUP DİNAMİĞİ VE GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 154
A. Grup Dinamiği Kavramı ve Tanımı 154
B. Grupların Bireyler Üzerindeki Etkileri ..156
1. Grubun Birey Üzerindeki Normatif Etkisi 156
2. Grubun Bireyin Tutumunun Değişmesine Etkisi.....157
3. Grubun Bireyin Verimliliğine Etkisi ..158
4. Grubun Bireyin Riske Girme Eğilimine Etkisi.....159
VII. SOSYAL GRUPLARDA ÇATIŞMA 160
VIII. GRUP YAPISI VE İLETİŞİM 161
A. Grup Yapısı 161
B. Grupların İletişim Yapısı 161
1. Daire Biçimindeki İletişim Ağı 162
2. Zincir Biçimindeki İletişim Ağı.....162
3. Yıldız (Tekerlek) Biçimindeki İletişim Ağı.....163

4. Tüm Kanalların Açık Olduğu İletişim Ağı 163
IX. GRUBA NİÇİN VE NASIL ÜYE OLUNUR? 163
KAYNAKÇA 164

BÖLÜM 7: SOSYAL YAPI VE SOSYAL İLİŞKİLER

I. SOSYAL YAPI KAVRAMI VE TANIMI ..165
II. SOSYAL YAPI MODELLERİ 167
A. Mekanik Yapı Modeli 167
B. Organik Yapı Modeli 167
C. Süreç Yapı Modeli 168
D. Denge Yapı Modeli 169
E. Sistem Yapı Modelleri 170
III. SOSYAL İLİŞKİ KAVRAMI, TANIMI VE TÜRLERİ 170
A. Sosyal İlişki Kavramı ve Tanımı 171
B. Sosyal İlişki Türleri 172
1. İş Birliği 172
2. Rekabet 172
3. Çatışma 173
4. Uzlaşma 173
IV. DAVRANIŞ DÜZLEMİ, SOSYAL STATÜ, ROL DAVRANIŞI VE SOSYAL KONTROL 173
A. Davranış Düzlemi Kavramı ve Tanımı ..173
B. Sosyal Statü ve Prestij 174
1. Statü Kavramı ve Tanımı 174
2. Statünün Belirleyicileri ve Kazanılması 175
3. Sosyal Statü ve Prestij 176
C. Sosyal Rol Davranışı 177
1. Rol Kavramı ve Tanımı 177
2. Sosyal Rol Çeşitleri 178
a. Temel Roller 178
b. Genel Roller 178
c. Bağımsız Roller 178
3. Rol Çatışması 179
4. Rol Statü İlişkisi 179
D. Sosyal Kontrol 180
1. Sosyal Kontrol Kavramı ve Tanımı 180
2. Sosyal Kontrol Araçları 180
KAYNAKÇA 180

BÖLÜM 8: ÖRGÜT KÜLTÜRÜ

I. ÖRGÜT KÜLTÜRÜ KAVRAMI VE TANIMI 183
II. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN TEMEL BOYUTLARI 184
III. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN TEMEL ÖGELERİ 185
A. Liderlik Tarzı 185
B. Seremoniler ve Törenler 185
C. Ritüeller 186
D. Ayinler 186
E. Hikâyeler 186
F. Kahramanlar 187
G. Mitler 187
H. Lisan 187
İ. Değerler 188
J. Semboller 188
K. Normlar 188
IV. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN TEMEL ÖZELLİKLERİ 188
V. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN FONKSİYONLARI 190
VI. ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 192
A. Toplumsal Kültür ve Örgütün Sosyal Çevresi 192
B. Örgüt Kurucuları, Yöneticiler ve Liderler 192

C. Örgütün Tarihi ve Büyüklüğü 192
D. Örgütün Teknolojik Yapısı 193
E. Örgütsel Amaç ve Hedefler 193
F. Örgütsel Yapıda Yer Alan İşgörenler . 193
VII. ÖRGÜTSEL KÜLTÜR KONUSUNDA YAPILAN SINIFLAMALAR 193
A. Deal ve Kennedy'nin Örgüt Kültürü Sınıflaması 193
1. Sert Adam-Maço Kültürü 193
2. Sıkı Çalış-Sert Oyna Kültürü 194
3. Bahis-İddia Kültürü 194
4. Süreç Kültürü 194
B. Parsons'un Örgüt Kültürü Sınıflaması 194
C. Handy'in Örgüt Kültürü Sınıflaması . 195
D. Schein'nin Örgüt Kültürü Sınıflaması 196
E. Kirsch-Trux'un Örgüt Kültürü Sınıflaması 197
F. Graves'in Örgüt Kültürü Sınıflaması . 198
G. Hood'un Örgüt Kültürü Sınıflaması .. 198
H. Geert Hofstede'in Örgüt Kültürü Sınıflaması 199
İ. Bill Schneider'in Örgüt Kültürü Sınıflaması 202
J. H. Igor Ansoff'un Örgüt Kültürü Sınıflaması 202
K. Manfred Kets de Vries ve Danny Miller'in Örgütsel Kültür Sınıflaması . 202
L. Toyohiro Kono'nun Örgütsel Kültür Sınıflaması 203
M. Nirmal K. Sethia and Mary Ann von Glinow'un Örgütsel Kültür Sınıflaması 204
VIII. ÖRGÜTSEL KÜLTÜRÜN DEĞİŞİMİ 205
KAYNAKÇA 206

BÖLÜM 9: ÖRGÜTSEL İLETİŞİM

I. İLETİŞİM KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ 209
A. İletişim Kavramı ve Tanımı 209
B. İletişimin Önemi 211
C. İletişimin Ortak Noktaları 212
II. DİL VE İLETİŞİM 212
III. İLETİŞİM TÜRLERİ 213
A. Genel Hatlarıyla İletişim 213
1. Bireysel İletişim 213
2. Toplumsal İletişim 213
B. Thayer'in Amaçlara Göre İletişim Sınıflaması 215
1. Bilgi Sağlayıcı İletişim 216
2. Değerlendirici İletişim 216
a. Girdi Olarak Kabul Edilen Bilgilerin Değerlendirilmesi 216
b. Değerlendirme Sonuçları 216
c. Çıktıların Değerlendirilmesi 217
3. Eğitici ve Öğretici İletişim 217
4. İnandırıcı ve Etkileyici İletişim 217
IV. İLETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 218
A. İletişimin Özellikleri 218
1. İletişim, İnsan Davranışlarının Sonucu Gerçekleşen Bir Süreçtir 218
2. İletişim, Statik Bir Olgu Değildir 218
3. İletişim, Belirli Kalıplara Bağlıdır 218
B. İletişimin Fonksiyonları 219
1. İletişim Bilgi Taşır 219
2. İletişim, Sağlıklı İlişkilerin Kurulmasına Yardım Eder 219
3. İletişim, Etkileşimi Sağlar 219
4. İletişim, Kararları Taşır 219
5. İletişim, Emirleri Taşır 219
6. İletişim, Geri Bildirime İmkân Tanır 220
V. İLETİŞİMİN SİSTEMATİK YAPISI 220
A. Bireyin İç Sistemi ve İletişim 220
B. Bireyin Dış Sistemi ve İletişim 220

VI. İLETİŞİM SÜRECİ VE İLETİŞİM ÖGELERİ 221
A. İletişim Süreci 221
B. İletişimin Ögeleri 221
1. Kaynak, Kaynağı Etkileyen Faktörler ve Kaynağın Taşıması Gereken Özellikler 222
a. Kaynak 222
b. Kaynağı Etkileyen Faktörler 222
c. Kaynağın Taşıması Gereken Özellikler 223
2. Kodlama 224
3. Mesajlar ve Taşıması Gereken Özellikler 224
a. Mesaj 224
b. Bir Mesajın Taşıması Gereken Genel Özellikler 225
c. Mesaj Çeşitleri ve Taşıması Gereken Özellikler 226
4. Kanal 227
5. Alıcı ve Alıcının Taşıması Gereken Özellikler 227
a. Alıcı 227
b. Alıcının Taşıması Gereken Özellikler 228
6. Kodaçma 229
7. Geri Besleme 230
8. İletişimde Engeller 231
a. Mesajı Süzgeçleme 231
b. Seçici Algılama 232
c. Duyguların Etkisinde Kalma 232
d. Mesaj Kodlamasında ve Çözümünde Kullanılan Dil 232
e. İletişimde Engelleyici Olarak Gürültü Kavramı ve Çeşitleri 232
VII. SAĞLIKLI İLETİŞİMİ ENGELLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 234
A. Bireysel Faktörler 234
B. Fiziksel Faktörler 234
C. Semantik Faktörler 234
D. Zaman Baskısı 234
E. Algılama Eksikliği 234
VIII. İLETİŞİMDE KİŞİSEL SINIRLAR VE ÖNEMİ 235
A. İletişimde Kişisel Sınırların Önemi 235
B. İletişimde Kişiler Arası Mesafe ve Önemi 235
1. Özel (Mahrem) Alan 235
2. Kişisel Alan 236
3. Sosyal Alan 236
4. Genel (Açık) Alan 236
IX. İLETİŞİMDE JOHARI PENCERESİ 236
A. Açık Bölge 237
B. Kör Bölge 237
C. Gizli Bölge 237
D. Bilinmeyen Bölge 237
X. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ 238
A. İletişim Ortamının Önemi 238
B. İletişim Ortamının Özellikleri 238
1. İletişimde Bulunan Kişilere Bağlı Özellikler 238
2. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Sosyal Özellikleri 239
3. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Fiziksel Özellikleri 239
XI. İLETİŞİMDE BEŞ AŞAMA KURALI 240
KAYNAKÇA 240

BÖLÜM 10: ÖRGÜTSEL GÜÇ VE POLİTİKA

I. ETKİLEME SÜRECİ VE GÜÇ 243
A. Güç Kavramı ve Tanımı 243
B. Gücün Benzer Kavramlarla İlişkisi 244

1. Gücün Etkileme Kavramı ile İlişkisi 244
2. Gücün Otorite Kavramı ile İlişkisi 244
3. Gücün Yetki ile İlişkisi 246
4. Gücün Kuvvet ile İlişkisi 246
5. Gücün Bağımlılık ile İlişkisi 247
C. Örgütsel Yapılarda Gücün Kaynakları .. 247
1. Resmîyete (Pozisyona) Dayalı Güç 247
2. Uzmanlığa Dayalı Güç 248
3. Beğeniye (Karizmaya) Dayanan Güç ... 248
4. Ödüllendirmeye Dayalı Güç 248
5. Zorlamaya (Cezalandırmaya) Dayalı Güç 249
D. Çalışma Yaşamında Güç Kaynakları 249
1. Çalışma Yaşamında Dikey Güç Kaynakları 249
a. Resmî Makam (Pozisyon) 249
b. Örgütsel Kaynaklar ve Denetimi 249
c. Karar Verme 250
d. Bilginin Kontrolü 250
e. Ağ Bağlantısı Kurma (Network Merkezileşmesi) 250
2. Çalışma Yaşamında Yatay Güç Kaynakları 250
a. Stratejik Durumlar 250
b. Bağımlılık 250
c. Para Kaynağına Sahip Olmak 251
d. Yeri Doldurulamamazlık (Vazgeçilememezlik) 251
e. Belirsizlikle Baş Edebilmek 251
E. İş Yaşamında Güç Elde Etme Taktikleri 251
II. ÖRGÜTSEL POLİTİKA VE BAŞ ETME TEKNİKLERİ 252
A. Örgütsel Politika Kavramı ve Tanımı 252
B. Politik Davranış ve Özellikleri 253
C. Politik Davranışa Neden Olan Örgütsel Zayıflıklar/Yetersizlikler 253
1. Belirsiz ve Yetersiz Kararlar 254
2. Teknoloji Yenilenmesi ve Karmaşıklığı 254
3. Kaynak Yetersizliği 254
4. Belirsiz ve Karmaşık Amaç ve Hedefler 254
5. Değişimin Gereğinden Fazla Olması ... 254
D. Örgütsel Yaşamda Politik Kişilik Tipleri .. 254
1. Oyuncu 254
2. Savaşçı 255
3. Sadık Şirket Adamı 255
4. Zanaatkâr 255
E. Örgütsel Politika ile Baş Etme Teknikleri .. 255
1. Belirsizlikleri Azaltmak 255
2. Sağlıklı Bir İletişim Ağı Kurmak 256
3. Örnek Davranmak 256
4. Örgüt İçinde Politik Davranışlar Sergilenmesine İzin Vermemek 256
F. Etkileme Kavramı ve Yönetimi 256
1. Etkileme Yönetimi Kavramı 256
2. Etkileme Sürecinde Kullanılan Yöntemler 257
a. Savunmacı ve Girişken Etkileme Yöntemleri 257
b. Katı ve Esnek Etkileme Yöntemleri ... 257
c. Schutz'un Etkileme Konusundaki Dörtlü Sınıflaması 258
d. Jones ve Pittman'ın Etkileme Konusundaki Beşli Sınıflaması 258
KAYNAKÇA 260

BÖLÜM 11: ÖRGÜTSEL KARAR VERME SÜRECİ

I. GENEL OLARAK KARAR VERME KAVRAMI VE TANIMI 263
II. ÖRGÜTSEL VE BİREYSEL KARAR VERME KAVRAMI VE TANIMI 263
A. Bireysel Karar Verme 263

B. Örgütsel Karar Verme Kavramı ve Tanımı 263
III. ÖRGÜTSEL KARAR VERME SÜRECİ 264
A. Örgütsel Karar Verme Süreci ve Aşamaları 264
1. Amaç ve Sorunun Belirlenmesi ve Tanımlanması 264
2. Çözüm İçin Seçeneklerin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi 265
3. Sorunun Çözümü İçin En İyi Seçeneğin Belirlenmesi 265
4. Seçilen Çözüm Yolunun Uygulamaya Konulması 265
5. Durumun İzlenmesi ve Değerlendirilmesi 265
B. Örgütsel Karar Verme Sürecinin Özellikleri 266
1. Karar Verme, Bilgi Toplama ve Toplanan Bilgileri İşleme Sürecidir 266
2. Karar Verme Geleceğe Yönelik Bir Süreçtir 266
3. Karar Verme Güç ve Pahalı Bir İştir 266
4. Karar Verme Bir Planlama İşlemidir 267
5. Karar Verme Akılcılığa Dayanır 267
6. Karar Verme Bağımsız Hareket Edebilmeyi Gerektirir 267
7. Karar Verme Sorunları Çözme Sürecidir 267
IV. ÖRGÜTSEL KARAR VERMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 267
A. Kişilik Özellikleri 267
B. Kültürel Özellikler 268
C. Örgütsel Özellikler 268
V. ÖRGÜTSEL KARAR VERME MODELLERİ 268
A. Rasyonel Karar Verme Modeli 268
B. Kısıtlı (Sınırlı) Karar Verme Modeli 269
C. Faydacı Karar Verme Modeli 270
D. Politik Karar Verme Modeli 270
E. Çatışma (Uyuşmazlık) Karar Verme Modeli 270
F. Dokuz Aşamalı Döngü Karar Verme Modeli 270
G. Karar Vermede Çöp Tenekesi Modeli 270
VI. KARAR ÇEŞİTLERİ 271
A. İçeriğe Göre Kararlar 271
1. Teknik Kararlar 271
2. Yönetsel Kararlar 271
3. Kurumsal Kararlar 271
B. Zamana Göre Kararlar 272
1. Programlı Kararlar 272
2. Programsız Kararlar 272
C. Karar Vericilere Göre Kararlar 272
1. Bireysel Kararlar 272
2. Grupsal Kararlar 272
VII. KARAR VEREMEMENİN NEDENLERİ VE SONUÇLARI 272
VIII. ÖRGÜTSEL AÇIDAN KARAR VEREMEMENİN OLUMSUZ ETKİLERİ 273
IX. İYİ VE DOĞRU KARARLARIN TEMEL KRİTERLERİ 273
KAYNAKÇA 274

BÖLÜM 12: ÖRGÜTSEL BAĞLILIK

I. Örgütsel Bağlılık Kavramı ve Tanımı 275
A. Yatırımlar Dikkate Alınarak Yapılan Tanım 278
B. Nitelikler Dikkate Alınarak Yapılan Tanım 278
C. Çalışan-Örgüt Amaçlarının Uygunluğu Dikkate Alınarak Yapılan Tanım 278
II. MESLEĞE VE ÖRGÜTE BAĞLILIK KAVRAMLARI 278

III. ÖRGÜTSEL BAĞLILIĞIN TEMEL BOYUTLARI 279
A. Uyum Boyutu 279
B. Değer Uygunluğu (Özdeşleşme) Boyutu 280
C. İçselleştirme Boyutu 280
IV. ÖRGÜTE BAĞLILIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 280
V. ÖRGÜTSEL BAĞLILIĞI ARTIRAN UNSURLAR 281
A. Kontrol 282
B. Vizyon 282
C. Mücadele 282
D. Ekip Çalışması 282
E. Örgüt Kültürü 282
F. Çalışmaların Karşılığını Almak 282
G. İletişim 282
H. Değer Vermek 283
İ. Teknoloji 283
J. Geliştirmek 283
VI. TEMEL ÖRGÜTSEL BAĞLILIK YAKLAŞIMLARI 283
A. Etzioni'nin Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 283
1. Ahlaki Bağlılık 283
2. Hesaplı Bağlılık 283
3. Yabancılaştırıcı Bağlılık 284
B. O'reilly ve Chatman'ın Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 284
1. Uyum Bağlılığı 284
2. Özdeşleşme Bağlılığı 284
3. İçselleştirme Bağlılığı 284
C. Kanter'in Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı .. 285
1. Devam Bağlılığı (Continuance Commitment) 285
2. Birleşme Bağlılığı (Cohesion Commitment) 285
3. Kontrol Bağlılığı (Control Commitment) 285
D. Wiener'in Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 286
1. Araçsal Bağlılık (Araçsal Güdüleme) 286
2. Örgütsel Bağlılık (Normatif ya da Moral Bağlılık) 286
E. Staw ve Salancık'in Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 286
F. Allen ve Meyer'in Örgütsel Bağlılık Yaklaşımı 289
1. Duygusal Bağlılık 289
2. Devam Bağlılığı 289
3. Normatif Bağlılık 289
VII. GENEL OLARAK ÖRGÜTSEL BAĞLILIK ÇEŞİTLERİ 289
A. Duygusal Bağlılık 290
B. Devam Balılığı 290
C. Normatif Bağlılık 290
VIII. ÖRGÜTSEL BAĞLILIĞIN SONUÇLARI. 291
KAYNAKÇA 293

BÖLÜM 13: ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA VE ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

I. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA KAVRAMI, TANIMI VE ÖRGÜTSEL AÇIDAN ÖNEMİ 297
A. Örgütsel Çatışma Kavramı ve Tanımı 297
B. Çatışmanın Örgütsel Açıdan Önemi 298
II. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER 299
A. Örgütsel Çatışma Konusundaki Geleneksel Görüş 299
B. Örgütsel Çatışma Konusundaki Davranışçı Yaklaşım 299
C. Örgütsel Çatışma Konusundaki Etkileşimci Yaklaşım 299
III. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA ÇEŞİTLERİ 299
A. Taraf Olanların Durumuna Göre Çatışma Türleri 300

1. İçsel Çatışma 300
2. Kişiler Arası Çatışma 300
3. Bireyler ve Gruplar Arası Çatışma 300
4. Gruplar Arası Çatışma 300
5. Bölümler Arası Çatışmalar 301
6. Örgütler Arası Çatışmalar 301
7. Farklı Örgütlerdeki Çalışanlar Arasında Gerçekleşen Çatışmalar 301
B. Ortaya Çıkış Biçimine Göre Çatışma Türleri 301
1. Potansiyel Çatışma 301
2. Algılama Biçimlerinin Farklılığından Kaynaklanan Çatışma 301
3. Hissedilen Çatışma 301
4. Açık Çatışma 301
C. Örgütsel Yapıdaki Yerine Göre Çatışma Türleri 301
1. Dikey Çatışma 302
2. Yatay Çatışma 302
3. Emir Komuta ve Kurmay Çatışması . 302
D. Özelliklerine Göre Çatışma Türleri 302
1. Fonksiyonel Çatışma 302
2. Fonksiyonel Olmayan Çatışma 302
IV. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMANIN NEDENLERİ 303
A. İş Bölümü 303
B. Fonksiyonel Bağlılık 303
C. Kaynak Yetersizliği ve Kaynaklar Üzerinde Söz Sahibi Olmak 303
D. Amaç Farklılığı 303
E. Statü Farklılığı 303
F. Algılama, Yorumlama ve Değerlendirme Farklılığı 304
G. İletişim Engelleri 304
H. Örgütsel Yapının Büyüklüğü 304
İ. Denetim Biçimi 304
J. Yönetsel Belirsizlikler 304
K. Kişisel ve Kültürel Farklılıklar 304
L. Ödüllendirme Faklılıkları 304
M. Sonuçlandırılmamış Çatışmalar 305
N. Yönetimin Tutum ve Davranışları 305
V. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMANIN YARAR VE SAKINCALARI 305
A. Örgütsel Çatışmanın Yararları 305
B. Örgütsel Çatışmanın Sakıncaları 306
VI. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMAYI ÇÖZÜMLEME VE YÖNETME YÖNTEMLERİ 306
A. Örgütsel Çatışmayı Çözümleme 306
1. Kaybedelim - Kaybedin Stratejisi 306
2. Kaybedelim - Kazanın Stratejisi 307
3. Kazanalım - Kaybedin Stratejisi 307
4. Kazanalım - Kazanın Stratejisi 307
B. Örgütsel Çatışma Yönetimi ve Temel Stratejileri 307
1. Örgütsel Çatışma Yönetimi Kavramı, Tanımı ve Önemi 307
2. Örgütsel Çatışma Yönetiminin Temel Stratejileri 308
a. Yetki ve Otorite Kullanarak Çatışmayı Bastırma Yöntemi 308
b. Uzlaşma Yöntemi 308
c. Kaçınma ve Bağlanma Yöntemi 308
d. Sorun Çözme Yöntemi 309
e. Taviz Verme Yöntemi 309
f. Yumuşatma Yöntemi 309
g. Önemli Amaç ve Hedefler Belirleme Yöntemi 309
h. Çatışma Kaynağını Yok Etmek 309
ı. Çatışmaya Taraf Olanları Değiştirmek 309
i. Kaynakları Artırma Yöntemi 309
j. Ortak Düşman Yaratma Yöntemi .. 309
k. Hakeme Gitme Yöntemi 310

l. Cezalandırma Yöntemi 310
m. Örgütsel İlişkileri Değiştirme Yöntemi 310
n. Oylama Yöntemi 310
o. Yalnız Bırakma (Aldırmama) Yöntemi 310
ö. Kura Çekme Yöntemi 310
p. Çekilme Yöntemi 310
KAYNAKÇA 311

BÖLÜM 14: ÖRGÜTSEL MOTİVASYON

I. MOTİVASYON KAVRAMI, TANIMI VE ÖNEMİ 313
II. MOTİVASYON KONUSUNDA BİLİNMESİ GEREKEN KAVRAMLAR .315
III. İNSANLARI MOTİVE ETME SÜRECİ ...316
IV. EĞİTİM KURUMLARINDA MOTİVASYON 318
V. ORGANİZASYONLARDA KULLANILAN MOTİVASYON YÖNTEMLERİ 319
A. Gözdağı 319
B. Yarışma ve Rekabet 319
C. Ayrıcalıklar Tanıma 319
D. Ceza ve Ödül 320
E. Meslek veya Kurumu ile Özdeşleşme ...320
VI. MOTİVASYON KONUSUNDA YÖNETİCİLERİN KULLANILABİLMESİ İÇİN GELİŞTİRİLEN TEORİLER 320
A. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Yaklaşımı 321
B. Herzberg'in Motive Edici ve Durum Koruyucu Etmenler Teorisi 322
C. Başarma İhtiyacı Teorisi 323
D. Erg Teorisi 324
E. Beklenti Teorisi 326
F. Lawler-Porter'in Beklenti Teorisi 327
G. Edwın Locke'un Amaç Teorisi 328
H. Eşitlik Teorisi 329
I. Davranış Düzeltim ve Güçlendirme Teorisi 330
VII. MOTİVE EDİCİ FAKTÖRLER 331
VIII. İNSANLARI MOTİVE ETMEDE ETKİLİ OLAN YÖNETİCİ DAVRANIŞLARI 332
IX. MOTİVASYONUN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ 332
KAYNAKÇA 333

BÖLÜM 15: ETKİLEME VE YÖNLENDİRME SÜRECİNDE LİDERLİK

I. LİDERLİK 336
A. Liderlik Kavramı ve Tanımı 337
B. Liderliğin Aynı Anlamda Kullanılan Kavramlardan Farkı 339
1. Komutan ve Lider Farkı 339
2. Yönetici ve Lider Farkı 339
3. Başkan ve Lider Farkı 341
4. Şef ve Lider Farkı 342
5. Popüler Kişi ve Lider Farkı 342
C. Liderlerin Ortaya Çıkışı 343
D. Liderliğin Kazanılmasına İlişkin Görüşler 343
1. Doğuştan Sahip Olunan Nitelikler Açısından Liderlik 344
2. Eğitim ve Deneyimle Kazanılan Nitelikler Açısından Liderlik 344
E. Liderlik Geliştirme Süreci 346
F. Liderin Rol ve İşlevleri 347
G. Liderlik Kuralları 350
H. Liderlik İçin Vazgeçilmezler 350
İ. Liderlik Sürecinde Kullanılan Güç Tipleri 353
J. Liderlik ve Duygusal Zekâ 354
K. Duygusal Zekâ Açısından Liderlik Biçimlerinin Değerlendirilmesi 357
1. Vizyon Oluşturucu Liderlik Biçimi 357

2. İnsanlar Arası İlişkilere Önem Veren Liderlik Biçimi 357
3. Demokratik Liderlik Biçimi 358
4. Otoriter Liderlik Biçimi 358
5. Karizmatik Liderlik Biçimi 358
II. LİDERLİK KURAMLARI 358
A. Özellikler Kuramı ve Özellikler Kuramına Göre Liderlik Nitelikleri 358
1. Fiziksel Nitelikler 359
2. Zihinsel Nitelikler 360
3. Kişilikle İlgili Nitelikler 360
4. Sosyoekonomik Nitelikler 362
5. Özellikler Kuramının Değerlendirilmesi 362
B. Davranışsal Liderlik Kuramları 363
1. Davranışsal Kuramların Temelini Oluşturan Araştırmalar 364
a. Ohio State Üniversitesi Liderlik Araştırmaları 365
b. Michigan Üniversitesi Çalışmaları 366
2. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Genel Açıklaması 367
a. Yönetilen Bireylerin Kişiliğine Önem Veren Kuramlar 367
b. Yönetilen Bireylerin Yerine Getirdikleri Göreve Önem Veren Kuramlar 371
3. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 373
C. Modern Liderlik Kuramları 374
1. Fred Fiedler'in Durumsal Liderlik Kuramı 374
a. Lider-Üye İlişkisi 375
b. Yapılacak Görevin Niteliği 376
c. Liderin Pozisyonundan Doğan Gücü 376
2. House'ın Amaçlara Yönelik Liderlik Kuramı 377
3. Hersey ve Blanchard'ın Durumsallık Liderlik Teorisi 378
4. Vroom-Yetton'un Normatif Durumsallık Kuramı 380
5. Lider-Üye Değişimi Modeli 382
6. Modern Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 383
D. Karizma Kavramı ve Tanımı 384
1. Karizmanın Ortaya Çıkışı ve Kalıcılığı 385
2. Karizmatik Liderlik Özellikleri ve Temel Davranışları 387
a. Karizmatik Liderlik Özellikleri 387
b. Karizmatik Liderlerin Temel Davranışları 388
3. Karizmatik ve Karizmatik Olmayan Liderlerin Davranışsal Ögelerinin Karşılaştırılması 389
4. Karizmatik Lider ve İzleyici İlişkisi 391
5. Karizmatik Liderlerin Sınırlamaları 391
E. Liderliğe Yeni Yaklaşımlar 393
1. Liderlikte Atıf Kuramı 393
2. Dönüştürücü Liderlik Yaklaşımı 393
a. Etkileşimci ve Dönüştürücü Liderlik Kavramı ve Tanımı 394
b. Bass'ın Dönüştürücü Liderlik Teorisi 395
c. Etkileşimci ve Dönüştürücü Liderliği Oluşturan Davranış Boyutları 396
d. Dönüştürücü Liderin Özellikleri 399
e. Dönüştürücü Liderliğin Güçlü ve Eleştirilen Yanları 400
KAYNAKÇA 401

BÖLÜM 16: ÖRGÜTSEL STRES VE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ

I. STRES KAVRAMI VE TANIMI 405
II. ÇALIŞMA YAŞAMI VE STRES 407

III. YÖNETİCİLER VE STRES 408
IV. ÇALIŞMA YAŞAMINDA STRES KAYNAKLARI 409
A. Örgüt Dışı Stres Kaynakları 409
B. Örgütsel Stres Kaynakları 410
1. Görevin Yapısına İlişkin Stres Kaynakları 410
2. Örgütsel Yönetim Tarzına İlişkin Stres Kaynakları 412
3. Üretim Sürecine İlişkin Stres Kaynakları 414
4. Örgütün Kültürel Yapısına İlişkin Stres Kaynakları 414
C. Grupsal Stres Kaynakları 416
D. Kişisel Stres Kaynakları 417
V. STRESİN BELİRTİLERİ VE ETKİLERİ 422
A. Fiziksel Belirtiler ve Etkileri 423
B. Davranışsal Belirtiler ve Etkileri 425
C. Psikolojik Belirtiler ve Etkileri 426
VI. STRESLE BAŞA ÇIKMA 427
A. Stresle Başa Çıkma Kavramı 427
B. Stresle Başa Çıkmada Bireysel Yöntemler 429
1. Bedensel Hareket 429
2. Solunum Egzersizi 429
3. Meditasyon 429
4. Biyolojik Geri Bildirim 430
5. Gevşeme 430
6. Beslenme 431
7. Sosyal Destek 432
8. Sosyal ve Sportif Etkinliklere Katılma 433
9. Masaj 433
10. Zaman Yönetimi 433
VII. STRESLE BAŞA ÇIKMADA ORGANİZASYONEL YÖNTEMLER VE STRESİN AZALTILMASINDA YÖNETİCİLERE DÜŞEN GÖREVLER 434
A. Stresle Başa Çıkmada Organizasyonel Yöntemler 434
B. Stresin Azaltılmasında Yöneticilere Düşen Görevler 434
KAYNAKÇA 434

Bölüm 1

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞIN BAZI TEMEL KAVRAMLARI

Örgütsel davranış alanında çalışanların öncelikle bu alanın bazı temel kavramlarını bilmelerinde yarar vardır. Bu kavramların öncelikle bilinmesi örgütsel davranış konularının anlaşılmasını kolaylaştırır. Bu bölüme dâhil ettiğimiz kavramlar örgütsel davranış alanında sıkça kullanılanlardır. Bizim araştırmalarımız ya da ilgililerden gelen geri bildirimler sonucunda yeni kavramları ikinci baskıya dâhil etmeyi düşünüyoruz. Örgütsel davranış alanı ile yakından ilişkili olan bazı temel kavramları şu şekilde sıralayabiliriz:

I. DAVRANIŞ-ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ

Çalışanlar örgüt içinde işlerini yaparken farklı duygu ve düşüncelerini yansıtan davranışlar sergilerler. Bu davranışlar kızgınlığı, tatminsizliği, çatışmayı, sevinci ya da güç mücadelesi ile ilgili olabilir. Her ne sebeple gerçekleşirse gerçekleşsin tümü örgütsel amaç ve hedefleri etkiler. Bu nedenle davranış, yönetim organizasyonunun önemli bir konusudur.

İnsan davranışları çok çeşitlilik gösterir. Davranış gözlenebildiği için ölçülebilir. Davranışın, duygusal ya da daha geniş olarak deneysel yönleri vardır. Davranışın dolaysız yönü daha çok merak konusu olsa bile, dolaysız yönünün de incelenmesi gerekir.

Leavitt, insan davranışına ilişkin bazı varsayımlar öne sürmüştür. Bu varsayımlar şunlardır.[1]

- **İNSANIN HER DAVRANIŞI NEDENLİDİR.**
- **İNSANLARIN BÜTÜN DAVRANIŞLARI GÜDÜLÜDÜR.**
- **İNSANIN HER DAVRANIŞININ BİR HEDEFİ VARDIR.**

Bu varsayımları dikkate aldığımızda, davranışın rastgele olmadığı ayrıca herhangi bir neden olmadan davranışın oluşamayacağı düşüncesi doğrulanmaktadır. Çünkü insanlar içsel ve dışsal uyarıcılar nedeniyle davranışta bulunmaktadır. Buna rağmen insanın her davranışı mutlaka bir hedefe yöneliktir.

Psikologlara göre, insanın davranışta bulunması için bir uyaranın olması gerekir. Uyarıcı geldiğinde insan davranışta bulunur. Bu süreç şu şekilde formüle edilmiştir:

Uyaran→Organizma→Tepki=DAVRANIŞ

İnsan davranışının oluşumunda kalıtımın ve yetiştirme biçiminin etkisi oldukça fazladır. Davranışın oluşumunda etkili olan kalıtım ve yetiştirme biçimi birbirine bağlı iki temel öge-

[1] Blair J. Kolasa, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1979, s. 9.

uyum sağlamalarına, geleceğe yönelik amaç ve hedeflerin belirlenmesine ve bunların gerçekleştirilmesine imkân veren bir yönetim sürecidir.

Stratejik yönetim, birleşik, bölünmüş ve işlevsel olarak üç temel düzeyden oluşmaktadır. Her düzeyde şu faaliyetler vardır: stratejiyi formüle etme, stratejiyi uygulama ve stratejiyi değerlendirme.[118] Bazı yönetim bilimciler; stratejik yönetimi, planlama, politika oluşturma ve uygun yapı araştırma, karşılaştırma ve kontrol aşamalarından oluştuğunu ifade etmişlerdir.[119]

Kısaca stratejik yönetim, örgütlerin zarara uğramalarını önleyen bir yönetim tekniğidir. Eğer örgütler stratejik yönetime gereken önemi vermezlerse iş, yöneticilerin duygu, düşünce, tutum ve davranışlarına kalır ki bu da örgütlerin yönetilmelerinin objektiflikten uzaklaşması anlamına gelir. Yani örgütler keyfi şekilde yönetilmeye başlanır ve sonuçta büyük zararlara uğranılabilir.

KAYNAKÇA

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Applewhitw Philip B., **Organizational Behavior**, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice- Hall, 1965.

Armstrong Michael, **How To Be An Even Better Manager.** 3 ed., Kogan Page Ltd., London, 1993.

Arslan Mahmut, **İş ve Meslek Ahlakı**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2005.

Artan İnci, "Örgütsel Değişim ve Gelişme", **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi**, Editör: Tevrüz Suna, Türk Psikologlar Derneği Yayını, İstanbul, 1997.

Askeri Liderlik Ders Kitabı, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Aydın İnayet Pehlivan, **Yönetsel, Meslek ve Örgütsel Etik**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Balcı Ali, **Örgütsel Gelişme**, Pegem Yayınları, Ankara, 1995.

Balçık Bahaettin, **İşletme Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Barry W. B., **Strategic Planning Workbook for Public and Nonprofit Organizations**, St. Paul: Amherst Wilder Foundation 1986.

Barton Laurence, **Crisis Management: Preparing for and Managing Disasters**, The Cornell and Restaurant Administration Quarterly Vol: 35, No: 2, April, 1994.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1984.

Bingöl Dursun, **İşyeri Disiplini ve Çalışma Barışı**, Özgür Matbaacılık, İstanbul, 1990.

Blum Milton and J. Naylor. **Industrial Psychology Theorical and Social Foundation**, Harper and Row, New York, 1968.

Bryson John M., **Strategic Planning for Planning and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement**, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1988.

Bumin Birol (Editör), Aykut Göksel, Tülay Korkmaz Devrani, Feride Bahar Işın Özdoğan, M. Nurettin Alabay, **Çağdaş İşletme Teknikleri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim,** Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999,

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Carlisle H., **Management: Concepts and Situations, Science Research Associates**, Inc., Chicago, 1976.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Demir Kamile, "Örgütlerde İletişim Yönetimi", **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler: Cevat Elma ve Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

Dicle Ülkü ve Atilla Dicle, **Yönetim: Seçme Yazılar**, (Der. Şan Özalp), İktisadı ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Eskişehir, 1977.

[118] David R. Fred, **Fundamental of Strategic Management**, Merrill Publishing Company, 1986, s.18.

[119] Erol Eren, İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim, age, s.16.

Dinçer Ömer, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Dinçer Ömer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası,** Beta Yayınevi İstanbul, 1999.

Dökmen Üstün, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1982.

Drake R. I., Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri,** Çev: Kemal Tosun ve Diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Edwin R. A. and Alvin Johnson. "Crises", **Encyclopedia of the Social Sciences** Vol.4.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, **İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim**, İstanbul, 1990.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.

Fink Steven, **Crisis Management: Planning for the Inevitable,** Amacom, New York, 1996.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Fred David R., **Fundamental of Strategic Management**, Merrill Publishing Company, 1986.

Gilmer Haller, **Industrial and Organizational Psychology** (Third Edition), McGraw-Hill, New York, 1971.

Gordon Judith, **Organizational Behavioral**, Allyn and Bacon Inc., Boston, 1997.

Greenberg Jerald and Robert A. Baron, **Behavior in Organizations**, A. Division of Simon and Schuster Inc., 1993.

Güçlü Nezahat, "Örgüt Kültürü," **Kırgızistan Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı:6, 2003.

Güney Salih, Metin Arıkan, **Yöneticiler ve Liderler Açısından Motivasyon**, K.H.O. Matbaası, Ankara, 1994.

Hellrigel Don, John W. Slocum and Jr., Richard W. Woodman, **Organizational Behaviour** (Sixth Edition), St Paul: West Pub. Co., 1992.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Çev: Osman Tekdok ve diğerleri, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979.

Institute for Crisis Management, http:// www.crisisexperts.com/crisis, 1999.

Fink Steven, **Crisis Management: Planning for the Inevitable**, Amacom, New York, 1996.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Organizational Behavior and Management**, Irwin McGaw-Hill, 1996.

İnceoğlu Metin,**Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.

İpek Cemalettin, "Örgütsel Çatışma ve Çatışma Yönetiminde Uygulanabilecek Örgüt Çeliştirme Aracıları", **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler: Cevat Elma ve Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

James Stoner, **Management,** Prentice-Hall, 1978.

Kaufman Jeffrey, Idalene F. Kesner and Thomas Lee Hazen, "The Myth of Full Disclosure: A Look at Organizational Communications During Crises", **Business Horizons**. Vol.37, No.4, July-August, 1994.

Kırel Çiğdem, **Örgütlerde Güç Kullanımı, Çalışanların Algıladıkları Güç ve Tepkileri Üzerine Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, İ.İ.B.F. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, 2003.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1979.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri,** İ.Ü. Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Kuklan Hooshang, "Managing Crises: Challenges and Complexities", **Sam Advanced Management Journal,** Vol.51, No.4, Autumn, 1986.

Lee Thompson Brad, **Yönetim Fonksiyonları**, Çev. Vedat Diker, Hayat Yayınları, İstanbul, 1998.

Lundberg George A. ve Arkadaşları, **Sosyoloji**, Cilt:1, Çev. Ö. Ozankaya, 1970.

Lyman W. Porter and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.

Lyman W. Porter, Edward E. Lawler and L. Hackman, **Behavior In Organizations**, McGraw-Hill Book Comp., New York, 1975.

Meyers Gerald C., and John Holusha, **Managing Crisis: A Positive Approach,** Unwin Hyman Ltd., London, 1988.

Miner John, **Industrial-Organizational Psychology**, McGraw-Hill, New York, 1992.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, çev. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Ankara, 1984.

Morgan E.T. and J.F. Volkwein, "The Cultural Appoach to the Formation of Organizational Climate", **Humman Relations**, Vol: 45, No: 1, 1992.

Mucuk İsmet, **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, İstanbul, 1989.

Nakip Mahir, Asuman Akdoğan, Asım Çelik, Şaban Uzay ve M. Sıtkı Uzay, **Açıklamalı İşletme Terimleri Sözlüğü**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

Newstrom J.W. and K. Davis. **Organizational Behaviour: Human Behaviour At Work** (Ninth Edition), McGraw Hill, New York, 1993.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Etam A.Ş. Matbaası, Eskişehir, 2001.

Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, New York, 1951.

Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice-Hall, 1976.

Rosier Bernard, **İktisadı Kriz Kuramları,** Çev. Nurhan Yenitürk, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadı ve Ticari Bilimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.

Schein H. Edgar, **Örgütsel Psikoloji**, Eskişehir İ.T.İ.A. Yay., No: 167, Eskişehir, 1976.

Schmerhorn John R., J.G. Jr. Hunt and R.N. Osborn, **Managing Organizational Behaviour** (5th Edition), Wiley, New York, 1994.

Schultz D. P. and S.E. Schultz. **Psychology and Industry Today: An Introduction to Industrial and Organizational Psychology** (Fifth Edition), Macmillian, New York, 1990.

Seligman Edwin R.A. and Alvin Johnson. "Crises", **Encyclopedia of the Social Sciences** Vol.4.

Sills David L., (ed.) "Conflict-Psychological Aspects", **International Encyclopedia of the Social Sciences** Vol.3.

Silver A. David, **Taban Çöktüğü Zaman: Zor Zamanlarda Şirket Yönetimi,** Çev. Naz Türer, Form Yayınları, İstanbul,1990.

Stoner James Arthur Finch Stoner and Charles Wankel, **Management**, Prentice-Hall, International Enlewood Cliffs, New Jersey, 1986.

Şimşek M. Şerif, **Yönetim ve Organizasyon,** Nobel Yayınevi, Ankara, 1999.

Tabancalı Erkan, "Örgütsel Değişme", **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler: Cevat Elma ve Kamile Demir, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.

Tınaz Pınar, **Çalışma Yaşamında Örnek Olaylar**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Ankara, Feryal Matbaacılık,1991.

Tosi Henry L. and W. Clay Hamner, **Organizational Behavior and Management A Contingency Approach**, St. Clair Pres. Chicago, 1974.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, Mars Yayın Ltd., İstanbul, 1984.

Tutar Hasan, M. Kemal Yılmaz ve Cumhur Erdönmez, **İşletme Becerileri ve Grup Çalışması**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Ülgen Hayri, **İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması**, İstanbul, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, 1997.

Ünsalan Erda ve Bülent Şimşekler, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.

Varol Muharrem, "Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi", **Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**.

Vecchio Robert P., **Organizational Behavior** (Second Edition), The Dryden Press, Saunders College Publishing, Hinsdale IL, 1991.

Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Yavuzer Haluk, **Çocuk ve Suç,** Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1982.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

Bölüm 2

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ, GELİŞİM SÜRECİ VE TEMELİNİ OLUŞTURAN ÇALIŞMALAR-YAKLAŞIMLAR

I. ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ KAVRAMI, TANIMI VE ÖRGÜTSEL DAVRANIŞI İNCELEMENİN ÖNEMİ

A. Örgütsel Davranış Kavramı ve Tanımı

Bireylerin tek başına yapamayacakları işleri başarmak ve grup ya da toplum hizmetine sunmak için bir araya gelmeleri sonucu oluşturdukları sosyal sisteme örgüt denir. Örgütsel yapının oluşumu, devamlılığı ve güçlendirilmesinin incelenmesi örgütsel verimlilik açısından oldukça önemlidir. Örgütsel yapı içindeki insan davranışları, bilim insanlarının dikkatini çekmiş ve inceleme alanı olarak seçilmiştir. İnceleme alanı olarak seçmelerinin nedeni, yönetim ve verimlilik açısından önemli hâle gelmesidir.

Bazı örgütsel yapıların başarılı, bazılarının da başarısız olmasının nedenleri bilim insanlarını meraklandırmıştır. Sonuçta bütün örgütsel yapıların temel ögeleri aynıdır. Bu farklılık nereden kaynaklanmaktadır? İşte sosyal araştırmacılar bu sorunun cevabını bulmaya çalışmışlardır.

Bireysel olarak davranış, çevreden gelen uyarıcılara insanların verdikleri tepkilerdir. Uyarıcıların organizmayı etkilemesi sonucu organizma olumlu ya da olumsuz yönde tepkilerde bulunur. Bu şekildeki tepkiler psikolojinin temel alanına girmektedir. Ancak örgütsel sistemde sergilenen davranışlar psikolojinin alanını aşmaktadır. Ancak yine de psikoloji ile ilişkisi yoktur, diyemeyiz. Psikoloji ile yakından ilişkilidir. Örgütsel yapı içinde gerçekleşen davranışları incelerken psikolojinin verilerinden yararlanmak bir zorunluluktur.

Örgütsel davranışlar, örgüt içindeki faaliyetlerin sürdürülmesi sırasında sergilenen davranışları ifade etmektedir. İş yaşamında çalışanlar, işleri, çalışma ortamları, iş kuralları, yöneticileri, arkadaşları, makine ve teçhizatlarla ilgili birçok farklı davranış gerçekleştirirler. İşte iş yaşamındaki tüm bu etkileşimler örgütsel davranışın kapsamında ele alınıp incelenmektedir.

Örgütsel ortamda insanların gerçekleştirecekleri davranışları önceden tahmin etmek kolay bir şey değildir. Bu nedenle, örgütsel davranışların belli bir disiplin içinde ele alınıp incelenmesi gerekmektedir.

Örgütsel davranış, **çalışanların işlerini yaparken gösterdikleri davranışları ve nedenlerini öğrenmeye, kurumsal algı, değer ve performanslarını belirlemeye, örgütsel verimlilik ve etkinliği değerlendirmeye yönelik olan süreçlerin tümüdür**. Örgütsel davranışla ilgili konuları incelerken genellikle sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji ve dav-

- Çalışanlardan bazılarının bir dizi görevden ortak sorumlu tutulması söz konusudur. Ancak dışarıdan bakılınca kimin hangi görevden sorulu olduğunu tahmin etmek zordur. Kısaca, ortak sorumluluk bilinci oluşturulmuştur.
- Çalışanların hep bir arada bulunmaları, ortak karar vermeleri ve işlerin yapılması noktasında ekipçe çalıştıkları için bunun doğal sonucu olarak da gizli bir kontrol söz konusudur. Yani ekibin otokontrol ruhu geliştirilmiştir.
- Çalışanlar, iş yaşamında genellikle kültürel yapının özelliklerine göre hareket etmektedirler. Köy yaşamında insan ilişkileri nasılsa işletmelerdeki insan ilişkileri de hemen hemen aynıdır. Kısaca, hem sosyal hem de iş yaşamındaki tüm insanlar arasında sosyal bütünleşme ve dayanışma en üst düzeydedir.

KAYNAKÇA

Aldemir Ceyhan, **Örgütler ve Yönetimi: Makro Bir Yaklaşım**, Bilgehan Basımevi, İzmir.

Ataman Göksel, **İşletme Yönetimi**, Türkmen Kitapevi, İstanbul, 2009.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Anlayışının Evrimi**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1993.

Baysal Ayşe Can, Erdal Tekarslan, **İşletmeler İçin Davranış Bilimleri**, Avcıol Basımevi, İstanbul, 1996.

Can Halil, "Yönetim Bilimi ve Tarihçesi", **Yönetim ve Organizasyon**, Editör: Salih Güney, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Davis Keith, **Human Behaviour at Work: Organizational Behaviour**, USA Grolier Inc., 1981.

Davis Keith, **İşletmede İnsan Davranışı**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Dinçer Ömer, **İşletme Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.

Fayol Henri, **Genel ve Endüstriyel Yönetim**, Çeviren: M. Asım Çalıkoğlu, Adres Yayınlar, Ankara, 2005.

Genç Nurullah, **Yönetim ve Organizasyon**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, İstanbul, 2000.

Gürüz Demet, Emet Gürel, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Yaynları, İstanbul, 2007.

Koontz Harold and Cyrill O'Donnell, **Principles of management: An Analysis of Managerial Functions,** McGraw Hill Book Com., New York, 1968.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2001.

Saruhan Sadi Can, Müge Leyla Yıldız, **Çağdaş Yönetim Bilimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.

Sucu Yaşar, **Yönetim Düşüncesindeki Gelişmeler**, Elit Yayıncılık, Ankara, 2000.

Bölüm 3
KİŞİLİK

I. KİŞİLİK KAVRAMI, ÖNEMİ VE TANIMI

A. Kişiliği İncelemenin Önemi

Kişilik, insanların en çok merak ettiği konuların başında gelmektedir. Konu, birçok bilim insanını büyülemiştir çünkü yaşamımızın her anını ve olayını etkiler bir niteliktedir. Özellikle kişiliğin oluşumu bilim insanlarını daha çok etkilemiştir. Aynı çevresel faktörlerin etkisi altında olmalarına rağmen insanların olaylara ve durumlara verdikleri tepkiler birbirinden farklıdır. Örneğin, bazı insanlar yanındakilerle çok kolay iletişim sağlarken bazıları zorlanır; bazıları içine kapanıkken bazıları dışa dönüktür. Bu farklılık bilim insanlarının konu üzerindeki meraklarını artırmıştır ve onları kişilik konusunda daha çok araştırma yapmaya yöneltmiştir.

Günümüzde özellikle davranış bilimcilerin çabaları arasında bireyin ve bireyler arası ilişkilerin düzenlenmesinin ve incelenmesinin önemli bir yeri vardır. Çağdaş idareciler, birlikte çalıştıkları insanları, onların sosyokültürel özelliklerini ve bu özelliklerin gelişme ve değişmelerini bilmek zorundadır. Kişileri tanımanın yolu, onları içinde bulundukları grupta bir değişken gibi görüp onları etkileyen diğer değişkenlerle ilişkilerini incelemektir. İnsanın incelenmesinde iki temel değişken grubu söz konusudur. **Birinci grup değişkenler**, insanın dışında yer alan sosyal, doğal ve teknik sistemler, **ikinci grup değişkenler** ise, insanın kendisi, psikolojik ve fizyolojik yapısıdır. İnsanların dış çevresini oluşturan faktörlerin hepsi belirli bir zaman dilimi ve belirli bir davranış düzlemi içerisinde ve benzer özelliktedir. Buna rağmen belirli bir davranış düzlemi içerisinde yer alan kişilerin tek tip bir çevreden etkilenmeleri ve bu çevrenin uyarıcılarına karşı aynı tepkileri göstermeleri mümkün olmamaktadır. Bu durum, insanların davranışlarını önceden tahmin etmeyi ve onları tanımayı zorlaştırmaktadır.

Bu zorluğun nedeni araştırıldığında karşımıza "kişilik" denilen temel bir değişkenin çıktığını görürüz. İnsanlar kişilik yapıları nedeniyle diğer insanlardan, olaylardan, düşüncelerden, doğadan, nesnelerden vb. gibi şeylerden farklı şekillerde etkilenmekte, hatta çevrelerini bile farklı biçimlerde etkilemektedirler. Bu nedenlerden dolayı, grup içi ilişkilerin incelenmesi yapılırken insanların kişisel özellikleri önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca belirtecek olursak kişilik, bireysel ve örgütsel tüm ilişkilerin incelenmesinde ve analizinde en önemli faktördür.

miştir. Oluşturulan **bu on ölçeğin adlarını ve ölçtükleri özellikleri aşağıdaki gibi gösterebiliriz:**[102]

- **Hipokondri:** Bir kimsenin kendi sağlığına dair abartılmış kaygısı ve küçük belirtilerin kötümser bir biçimde yorumlanması ve abartılması.
- **Depresyon:** Kötümserlik, değersizlik, umutsuzluk duygusu.
- **Histeri:** Bir bedensel nedene dayanmayan baş ağrıları ve felçler gibi çeşitli hastalıklar.
- **Psikopatik Sapma:** Topluma karşı ve ahlak dışı davranış.
- **Erkeklik-Dişilik:** Erkeksi ve kadınsı ilgilerin ölçümü; özellikle kadınsı değerlerin ve erkeklerde duygusal anlatımın bir ölçümü.
- **Paranoya:** Çoğu kez bir kimseye karşı belli kimselerin entrikalar çevirdiği biçiminde inceden inceye ayrıntılı inanışlarla sonuçlanan bir durumdur. Başka bir deyişle paranoya, diğer kimselerin güdüleri hakkında aşırı şüpheciliktir.
- **Psikasteni:** Tekrarlayan mantık dışı düşünceler ve/veya görünüşte anlamsız eylemleri tekrar etmek için güçlü tepkiler.
- **Şizofreni:** Çoğu kez varsanıların ve aşırı (acayip ya da anlamsız) davranışın eşlik ettiği, bir kimsenin kendi özel dünyasına çekilme durumu.
- **Hipomani:** Herhangi bir açık neden olmaksızın, hafif taşkınlık ve heyecanlılık.
- **Sosyal İçe Dönüklük:** Diğer kimselerden kaçınma ve bir kimsenin kendini sosyal ilişkilerden uzaklaştırması.

Minnesota çok yönlü kişilik envanteri, 1943 yılında Birleşik Amerika'da geliştirilmiştir. Bu envanter, bireyin bedensel durumunu, psikolojik tepkileri ile sosyal ve ahlaki tutumlarını içeren 566 sorudan oluşmaktadır. Bu sorularla, paranoya, şizofreni, depresyon, histeri gibi 10 klinik özellik ölçülebilmektedir.[103]

KAYNAKÇA

Adasal Rasim, **Medikal Psikoloji: Psikolojinin Niteliği ve Gelişmesi**, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1977.

Artur W. and W. G. Graziano, "The Live-Factor Model, Conscentiousness, and Driving Accident Involvement", **Journal of Personality**, 64(3).

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İstanbul, 1985.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri** I-II, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1987.

Berne Eric, **Hayat Denen Oyun**, Çev. Selami Sargut, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Burger Jerry M., **Kişilik**, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Costa P.T. Costa and R. R. McCrae, **Professional Manuel For The NEO PI-R.** Odessa, Fl: Psychological Assesment Resources.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Davis Stephen F. and Joseph J. Palladino, **Psychology**, Pentice-Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Encylopedia of Britanica, 14 th Edition, Cilt: 21.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Psikoteknik**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2006.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım A.Ş. İstanbul, 1996, 2007.

Freedman Jonathan L., O. Sears, J. Merril Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev: Ali Dönmez, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989.

Geçtan Engin, **Psikanaliz ve Sonrası,** Remzi Kitapevi, İstanbul, 1988.

[102] Clifford Morgan, age, s. 305.

[103] Sedat Topçu, age, s. 71.

Gençtan Engin, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Maya Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 1984.

Gunthert K.C., L. H. Cohen and S. Armeli, "The Rol of Neuroticisim in Daily Stress and Coping", **Journal of Personality and Social Psychology**, 77(5), 1999.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Cilt:1, Çev: Osman Tekok ve Diğerleri, San Matbaası, Ankara, 1979.

İlal Günsel Kaptagel, **Tipsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Yayını, İstanbul, 1982.

Kolasa Blair, **İşletmeler için Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri,Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kolb Lawrence C., H.Keith, H.Brodie, **Modern Clinical Psychiatry**, W.B.Saunders Company, Philadelphia, 1982.

Kozacıoğlu Gülsen, Hülya Ekberzade Gördürür, **Bireyden Topluma Ruh Sağlığı**, Melissa Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Öz Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, "McGraw-Hill, Inc., Sıngapore, 1985.

Miller Allen R. ve Susan Shelly, **A'dan Z'ye Kişiliğiniz**, Çev. Sıla Alayunt, O Yayınları, İstanbul, 2007.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Mount M. K. and M. R. Barrick, "The Big Five Personality Dimensions: Implications For Research and Practise in Human Resource Management", **Research in Personel and Human Resource Management**, vol.13, 1995.

Myers David G., **Psychology**, Worth Publishers, Inc. New York, 1995.

Onaran Oğuz, **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara, Üniversitesi SBF Yayını, Ankara, 1979.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Tezcan Mahmut, **Kültür ve Kişilik**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Topçu Sedat, "Kişilik ve Savunma Mekânizmaları", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Wortman Camille B., Elizabeth F.Loftus and Mary A. Marshall, **Psychology**, Alfred A.Knopf, Inc., 1988.

Bölüm 4
TUTUMLAR VE ÖN YARGI

Toplumsal yaşamda insanları etkileyen birden fazla faktör mevcuttur. İnsanların davranışları özellikle diğer bireylerle olan ilişkilerin algılanması ve değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. İnsanlar birbirleriyle çelişen veya uyumlu olan sayısız düşüncenin etkisi altındadır. Buna rağmen bireyler, sosyal ilişkilerini belirli bir düşünce kalıbı içinde oluştururlar. Kısaca insanlar canlı, cansız, soyut ya da somut nesnelerle olan ilişkilerini düşünsel bir bütünlük çerçevesinde gerçekleştirirler. İşte bu düşünsel bütünlük sosyal psikolojide tutum olarak değerlendirilir.

İnsanlar çevrelerindeki birçok kişi, kurum veya nesne ile devamlı bir ilişki içindedir. İlişki içinde olduğu bu uyaranlardan sürekli olarak etkilenmekte, onlardan bazı bilgiler almakta ve sonuçta onlara karşı bir inanç veya düşünce sistemi oluşturmaktadır. Bu inanç veya düşünce sisteminin etkisiyle söz konusu olan nesnelere karşı özel davranış biçimleri sergilerler. Başka bir deyişle, insanlar ilk defa karşılaştığı canlı veya cansız objelere karşı önce bir düşünce, inanç veya değer sahibi olurlar. Yani kişi bir nesne ile ilk defa karşılaştığı zaman tutum oluşmamaktadır. Tutum, ancak kişi tekrar tekrar söz konusu olan canlı veya cansız nesne ile karşılaştığında, aynı davranışları sergilediğinde oluşabilmektedir.

İnsanların nesnelere, olaylara, ülkelere, fikirlere, kısaca soyut ve somut veya canlı ve cansız şeylere karşı sadece tutumları olmaz. Aynı zamanda onlara karşı ön yargıları da olabilir. Aslında ön yargı da bir dereceye kadar bir tutumdur. Ön yargı, insanların başka insanları ve onların tutum ve davranışlarını anlamaları ile yakından ilgilidir. Ön yargı, bireylerin grup içindeki diğer kişilere ve gruba dayalı olarak yaptıkları değerlendirmelerdir.

I. TUTUMLAR

A. Tutum Kavramı ve Tanımı

İnsanların canlı ve cansız objelere ilişkin birçok deneyimleri olur. Bu deneyimler sonucunda objelere karşı düzenli bir tavır alışları oluşur. Bu tavır alışlar insanların gerek toplumsal, gerekse çalışma hayatında konumlarını belirleyen önemli kriterlerdir. Tavır alışların kapsamında iyilik, kötülük, olumluluk, olumsuzluk gibi boyutlar mevcuttur.

İnsanları tanımanın, ilişkileri ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmanın yollarından biri onların sergiledikleri tutumları öğrenmektir. İnsanlar, tutum deyince kafalarında bazı şeyler canlanır ama tanımı sorulunca biraz zorlanırlar.

lerin yaratabileceği rahatsızlıkları ortadan kaldırırlar. İşte ön yargıların devamlılığını sağlayan da insanların ön yargılarına uygun bilgileri seçip algılaması, ters gelen bilgileri ise algılamamasıdır. Kısacası, **ön yargılı kişiler, olmasını istedikleri veya görmek istediklerini algılarlar.**

- **Toplumsal Engeller**

Ön yargıların oluşmasında ve kalıcı olmasında toplum da önemli bir unsurdur. Ön yargılı tutumlar genellikle hedef aldıkları grupların önüne bazı toplumsal setler çekerek, ön yargılı insanların beklentilerine uyan bazı sonuçlar çıkarırlar. Örneğin**, Amerikalı beyazlar, kendilerini siyahlardan üstün görürler ve bu nedenle, siyahların yeterli düzeyde eğitim görmelerine, lüks semtlerde oturmalarına ve sosyal haklar elde etmelerine engel olmaya çalışırlar**. Ayrıca başka ülkelere karşı ön yargılı olmada da toplumun büyük etkisi vardır. **Örneğin,** Yunanlıların Türklere karşı ön yargılı davranmalarında toplum faktörünün etkisi inkâr edilemez.

D. Ön Yargıların Azaltılması

Ön yargıları azaltma çalışmalarının büyük bir kısmı Amerika'da ve ırk ilişkileri üzerinde yapılmıştır. Bu konuda **Allport** ve **Amir** ayrı ayrı araştırmalar yapmıştır. Araştırmalarda elde edilen verilere göre ön yargılı düşünce ve davranışların azaltılması için grupların **şu şartlar altında bir ilişki düzeni içinde olmaları gerekir:**[45]

- İki grup eşit sosyal statüde olmalıdır.
- İki grup ortak bir amaç üzerinde çalışmalıdır.
- İki grup arasındaki ilişki, mevcut ortamda uzman olarak kabul edilen kişilerce desteklenmelidir.
- İki grup arasındaki ilişki, tarafları, ortak kabul edilen ilgilerin var olduğu algılamasına götürmelidir.

[45] Doğan Cüceloğlu, age, s. 546.

Eğer bu şartlardan ikisi hatta biri dahi mevcut değilse ön yargı azalmaz daha çok artar.

Ön yargıların azaltılmasında eğitimin rolü büyüktür. Ancak ön yargıların azaltılmasında eğitim iyi sonuçlar vermesine rağmen, her zaman başarılı olamamıştır. Bunun nedeni, ön yargıların sadece zihinsel değil aynı zamanda duygusal özellikler içermesidir; ön yargı ile ilgili sahip olunan duygusal özellik çok güçlü ve köklü olabilir.

Ön yargıları azaltmada çok etkili ve önemli bir tedbir olmasa bile, yasal yolla yapılan değişiklikleri de hesaba katmak mümkündür. En azından yasal yolla ön yargıların davranışa dönüşmesi ya engellenir ya da ortadan kaldırılır.

Ön yargıları azaltmada hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın her şeyden önce temel şart, ön yargıları azaltma konusuna olumlu yaklaşmaktır.

E. Ön Yargıların Toplumsal Etkileri

Ön yargıların toplumsal yaşam açısından olumsuz etkileri çok fazladır. Her şeyden önce ön yargılar, toplumsal yaşamda ayrımlara neden olmaktadır. Ön yargıların çok kuvvetli olduğu yerlerde insanlar birbirlerine yaklaşmak istemezler. Mümkün olduğunca okullarını, mahallelerini, iş yerlerini ayırmak isterler. Bu durum ise, toplumsal dayanışma ve bütünleşme için oldukça zararlıdır.

Ön yargılar, insanlar arasında nefret ve düşmanlık duygularının oluşmasına ve sonuçta çatışmalara yol açar.

KAYNAKÇA

Allport Gordon W., "Attitudes", **Handbook of Social Psychology**, Ed. In C. Murchison, Worcestre MA: Clark University Press 1935.

Aydın Orhan, "Tutumlar", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Baysal A. Can ve Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri,** Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 2004.

Baysal Ayşe Can, **Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar**, İstanbul, 1981.

Bilgin Nuri, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem Yayıncılık ve Mat. San. Tic. AŞ, İstanbul, 1996.

Collins B.E., **Social Psychology**, Addison Wesley Publishing Co., Massachusetts, 1970.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Freedman J.L., D.O. Sears ve J.M. Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev. Ali Dönmez, İmge Yayınevi, Ankara, 2003.

Hogg Michael A. ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s.174.

İnceoğlu Metin, **Tutum, Algı, İletişim**, Elips Yayınları, İstanbul, 2004.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1988.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev: Kemal Tosun ve Diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Krech D. and R.S. Crutchfield, **Theory and Problems of Social Psychology**, McGraw-Hill Publishing Co. New Delhi, 1970.

La Piere R.T., **Attitude and Measurement**, John Wiley and Sons, Inc. New York, 1967.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, McGraw-Hill Comp., New York, 1989.

McKay Matthew, Martha Davis ve Patrick Fanning, **İletişim Becerileri**, Çev. Özgür Gelbal, Hyb Yayıncılık, İstanbul.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Northcraft Gregory B., **Organizational Behavior**, The Dreyden, Orlando, 1994.

Taylor Shelley E., Letitia Anne Peplau David O.Sears, **Social Psychology**, Prentice Hall, New Jersey, 1994 (1997).

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Ben ve Toplum**, Feryal Matbaacılık, 1985.

Bölüm 5
ÖĞRENME

Öğrenme konusu *davranış bilimlerinin* temel konularından birini oluşturmaktadır. Çünkü insan davranışlarının anlaşılması, önceden tahmin edilmesi ancak öğrenme olayının incelenmesi sonucunda elde edilen verilerle mümkün olabilmektedir. Başka bir ifade ile öğrenme, davranışın altında yatan mekanizmaları anlamanın en önemli kaynağını oluşturmaktadır.

I. ÖĞRENME KAVRAMI VE ÖĞRENME KURAMLARI

A. Öğrenme Kavramı ve Tanımı

İnsanları dünyadaki diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri, öğrenme yeteneğindeki üstünlüğüdür. Öğrenme, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri, toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri için sahip oldukları önemli bir özelliktir.

Öğrenme, günümüzde öğretmenleri, anababaları, doktorları, işletmeleri yakından ilgilendiren bir konu hâline gelmiştir. Hatta öğrenme, kişinin kendini tanıması bakımından da önemli bir konudur.

İnsanoğlu var olduğu müddetçe öğrenme süreci devam eder. Çünkü insan her zaman ve her yerde mutlaka bir şeyler öğrenmektedir. Dolayısıyla öğrenme olayı, sadece okulda gerçekleşmez. Hayatın her alanında ve anında gerçekleşen bir olaydır.

İnsanlarda kalıtım yoluyla geçen içgüdüsel davranışlar oldukça azdır. Göz kırpma, göz bebeği, salya ve diz kapağı refleksleri gibi doktorların normal kabul ettikleri reflekslerde görülen bazı öğrenilmemiş tepkilerimiz vardır fakat bunlar, insanı ve davranışlarını anlamamız için yeterli değildir. İnsanlardaki mirasın hem tür hem de kişi açısından en önemli yönü, bazı öğrenme yeteneklerinin mevcudiyetidir. Bu kalıtımsal yetenekler bireyden bireye farklılık gösterebilir ama neticede bireyi, diğer bireylerden ayıran ve farklı yapan en önemli şey öğrenmedir. Belli bir dili konuşur hâle gelmemiz, tutum ve ön yargılara sahibi olmamız, dünyayı ve olayları farklı şekillerde algılamamız öğrenme sayesindedir.[1]

Öğrenme, tekrarlar ve yaşantılar sonucu davranışlarda meydana gelen oldukça kalıcı değişiklikler olarak tanımlanmaktadır. *Bu tanımda üç temel nokta mevcuttur:*[2]

- **Öğrenme, davranışlarda değişiklikler yaratma sürecidir. Bu değişiklikler iyi**

[1] Clifford T. Morgan, **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve diğerleri, H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984, s. 76.

[2] Clifford T. Morgan, age, s. 77.

B. Cezalandırma ve Öğrenme

Cezalandırma, insanların neleri öğrenmemesi gerektiği konusunda bilinçlendirmeyi gerçekleştiren bir güdüleme yöntemidir. Öğrenilmemesi gerekenlerin niteliklerine göre cezalandırma değişebilmektedir.

Cezalandırma ile öğrenme arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklayabiliriz:

- **Cezalandırma istenilmeyen bir davranışın öğrenilmemesi için uygulanır, sınıfta burnunu karıştıran öğrencinin ikaz edilmesi gibi.**
- **Ancak cezalandırma metodunda doğru davranış kendiliğinden ortaya çıkmıyor. Bu nedenle cezalandırmanın yanında doğru davranışın da kişiye hatırlatılması gerekir. Ayrıca doğru davranış sergilendiğinde ödüllendirilmesi de gerekir.**
- **Cezalandırılan davranış anında yok edilmiyor. Belli bir süre için birey tarafından bastırılır. Tabii bu durum cezanın şiddetine göre değişebilmektedir.**
- **Cezalandırma kişiliği zedeleyici bir özellik yerine bilgi verici bir nitelik taşırsa, istenilen davranışın öğrenilmesi daha kolaylaşır.**
- **Cezalandırma ile kişiye karşı olan sevgi ve saygının ayrı olduğu, kötü davranışı sergileyene hatırlatılırsa, yani ceza alan kişiye karşı sevginin azalmadığı ona hatırlatılırsa, o kişi doğru davranışı hem isteyerek hem de kısa bir sürede öğrenir ve benimser.**

KAYNAKÇA

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme Iktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1987.

Binbaşıoğlu Cavit, **Öğrenme Psikolojisi**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1991.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Gates Arthur I. ve Diğerleri, **Eğitim Psikolojisi**, Çev: Necmi Sarı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962.

Kaynak Tuğray, **Organizasyonel Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme Iktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve diğerleri, H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Bölüm 6
SOSYAL GRUPLAR

Toplumsal yaşamımıza şekil veren ve insanların belirli düzeydeki amaçlarına ulaşmalarını sağlayan temel sistemlerden biri sosyal gruplardır. İnsanlar geçmişin her döneminde daima gruplar içinde yaşamış ve ihtiyaçları doğrultusunda da yeni gruplar oluşturmuştur. Toplumsal yapıda yer alan insanlar, belirlenen ya da ani oluşan ihtiyaçlarını gidermek için daima birbirleriyle ilişki içinde olmuşlardır. Bu ilişkiler sonucunda sosyal gruplar ortaya çıkmıştır.

İnsanların gruplarda yer alması karşılıklı tercihe bağlıdır. Başka bir deyişle ya insanlar grupları tercih ederler ya da gruplar onları tercih eder. **Örneğin**, Bora'nın severek ve isteyerek bir tiyatro grubuna katılması veya Bihter'in bir siyasi partiye davet edilmesi gibi.

Ortak amaçların gerçekleştirilmesi noktasında sosyal gruplar oluşturulur. Ayrıca insanların birbirlerine karşı oluşturdukları tutum, duygu, düşünce, değer ve inançlar neticesinde de gruplar meydana gelir. **Örneğin**, ailelerin ya siyasal partilerin oluşumu gibi. Oluşan sosyal gruplar bazı noktalarda bağımsız olmalarına rağmen ortak paydalarda ilişki içinde olurlar.

Gelişmiş toplumlarda çeşitli biçimlerde oluşan gruplar, insanların sosyal yaşamlarını bir ağ gibi örer. Başka bir deyişle, günümüz toplumlarında insanlar mutlaka birden fazla grubun üyesi olmak zorundadır.

Bireysel davranışları en iyi öğrenme yerleri insanların oluşturdukları sosyal gruplardır. Bu nedenle, "insan davranışlarının sebep ve sonuçlarını" öğrenmek isteyen bütün sosyal bilimciler, araştırmalarına sosyal gruplardan başlamıştır.

İnsanlar, gelişmiş veya gelişmemiş toplumlardan hangisinde yer alırsa alsın mutlaka birkaç grubun üyesidir. **Örneğin**, insanlar doğar doğmaz kendilerini, bir sosyal grup olan ailenin içinde bulur. Aile grubu içinde kültürünün birçok ögesi hakkında bilgi sahibi olur. Daha sonraki yaşamda insanlar, okul, oyun arkadaşlığı, akrabalık, iş arkadaşlığı gibi birçok sosyal grupta yer alırlar.

Sosyal gruplar, hem toplumun kültürünü bireye aşılayarak onun sosyalleşmesini sağlar hem de kültürün nesilden nesile aktarılmasına yardım eder.

I. GRUP KAVRAMI VE TANIMI

Grup kavramı 18. yüzyılın başlarında sosyal bir anlam kazanmıştır. Bu kelimenin etimolojik olarak kökeni tam olarak bilinmemesine rağmen bir görüşe göre grup kelimesi, İtalyancadaki "**Gruppa**" kelimesinden gelmektedir.[1]

[1] Sait Soydan, "Birincil Grupların Özellikleri ve İşletme Yönetimindeki Yeri", **İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, C.4, s. 2, İstanbul, 1975, s. 219.

la göstermeye çalışır. Kişi, grup tarafından kabul edilmediğini hissettiği an, grubun kötülüğüne çalışmaya başlar.

İnsanlar, başka insanlara yakın olma, onlardan bazı şeyler öğrenme, onlarla sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşma, tek başına gerçekleştiremeyeceği amaçlarını başka insanların desteği ile gerçekleştirme gibi bazı nedenlerden dolayı bir sosyal gruba üye olurlar.

Özetle insanlar, güvenlik, sevgi, saygı, ilgi ve kendini gerçekleştirme ve ifade etme ihtiyaçları nedeniyle sosyal gruplara katılır ya da üye olurlar.

KAYNAKÇA

Arkonaç Sibel, **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1993.

Bassis Michael S., Richard J. Gelles, Ann Levine, **Sociology**, Random House, Inc., New York, 1984.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1987.

Bozkurt Veysel, **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

Bumin Birol, **İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi**, Gazi Üniversitesi Iktisadı ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını Ankara,1990.

Carlisle Howard, **Management: Consepts and Situations,** Science Research Associates Inc., Chicago, 1976.

Carroll S.J., H.I. Tosi, **Organizational Behavior**, St. Clair Press Chicago, Illionis, 1977.

Davis Keith, **İşletmede İnsan Davranışı**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1988.

Doğan İsmail, **Sosyoloji**, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 1996.

Drake Richard I., Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, Fatih Matbaası, İstanbul, 1978.

Efil İsmail, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Alfa Yayınları, Bursa, 1999.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1984.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1988.

Kolasa Blair, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1979.

Krech D. and R. Crutchfield, **Theory and Problems of Socıal Psychology**, McGraw Hill Pub. Co., New Delhi, 1970.

March James G. ve Herbert A.Simon, **Örgütler**, Çev: Ömer Bozkurt Oğuz Onaran, TODAİE Yayını, Ankara, 1975.

Mitchell Terence R., **People in Organization**, McGraw Hill Book Comp., New York, 1978.

Nirun Nihat, **Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1991.

Ozankaya Özer, **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1977.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel**, Örgütsel Davranış,** Eskişehir, 2001.

Özkalp Enver, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1990.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa Iktisadı ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Schein Edgar H., **Örgüt Psikolojisi**, Çev: Mustafa Tosun, TODAİE Yayını, Ankara, 1973.

Scoot William G. and Terrence R. Mitcheel, **Organizational Theory: A Structural and Behavioral Analysis**, Irwin Dorsey Inc., Georgetown, Ontario, 1972.

Shaw Marvin E., **Grup Dnynamics: The Psychology of Smal Group Behavior**, McGraw Hill, New York, 1981.

Soydan Sait, "Birincil Grupların Özellikleri ve İşletme Yönetimindeki Yeri", **İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, C.4, s.2, İstanbul, 1975.

Tan Mine, **Toplumbilime Giriş**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Ben ve Toplum**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1985.

Topçuoğlu Hamide, **Genel Sosyoloji** (Ders notları), Ankara, 1971.

Vecciho Robert P., **Organizatinal Behavior**, The Dryden Press, Rinehart and Winston. Inc., USA, 1991.

Bölüm 7

SOSYAL YAPI VE SOSYAL İLİŞKİLER

İnsanlar bir araya gelerek bir bütün oluştururlar. Sosyal bir birim olan bu bütünün oluşumu, işleyişi ve son buluşu davranış bilimlerinin önemli çalışma alanlarından birini oluşturur. Bütünü oluşturan parçaların her birinin diğer parçalarla anlamlı hâle gelmesi ancak yapısallaşma ile mümkündür.

İnsanların birbirleriyle etkileşimleri çeşitli biçimlerde olabilir. Bu etkileşimlere çok farklı yönlerden bakmak mümkündür. İşte bir davranış bilimci de yapıyı incelerken insanları birbirine bağlayan bağlar açısından hareket ederek grubu oluşturan yapısal parçaları daha ayrıntılı bir şekilde inceleyebilir. Davranış bilimci, sosyal yapı kavramı ile toplumun unsurları, unsurları birleştiren karşılıklı ilişkiler örüntüsü ve bir bütün olarak toplumun özelliği, yani ögeler arası bileşim biçiminin sonuçlarını ifade etmektedir.

İnsan, sosyal yapı diye adlandırılan bir sosyal bütünlük içine yerleştirilmiştir. Bu bütünlük, insanın çeşitli faaliyetlerde bulunduğu yerdir. Bu sosyal bir niteliktir. Nasıl ki insanları coğrafi bir haritada fiziksel olarak yerleştirmek mümkünse, aynı şekilde onları sosyal bir harita üzerinde de yerleştirmek mümkündür. Kısaca sosyal yapı, bizim sosyal haritamızdır.[1]

[1] Joel M. Charon, **Sociology: A Conceptual Approach**, Minnesota, 1989, s. 180.

I. SOSYAL YAPI KAVRAMI VE TANIMI

Sosyal yapı kavramı davranış bilimlerini oluşturan sosyolojinin önemli konularından biri olmasına rağmen, özellikleri ve sınırları konusunda tam bir fikir birliğine varılamamıştır. Sosyal yapı kavramını; bireyler arası, ilişkilerin yapısal şekli, toplumdaki devamlı, kalıcı, örgütlenmiş ilişkilerin oluşturduğu temel grup ve sosyal kurumların bütünü, toplumsal rollerin toplamı anlamında kullananlar vardır. Sosyal yapı kavramı konusunda bu kadar farklı görüşe rağmen hepsinin ortak bir tek noktada toplandıklarını da söylemek mümkündür. Bu ortak nokta şudur: Toplum, birçok parçadan oluşan ancak bu parçalardan tamamen bağımsız olan bir bütündür.

Sosyal yapı kavramını ilk defa Herbert **Spencer** kullanmıştır.[2] Yapı kavramı daha çok düzen, düzenlilik, örgütlenme özelliklerini ifade etmektedir. Bu nedenle ögeleri arasında düzenli ve uyumlu ilişkiler bulunmayan oluşumlar bir yapı oluşturmazlar. Başka bir ifade ile yapı kavramı, bir ölçüde statik veya statik olma eğilimindedir.[3]

[2] İsmail Doğan, **Sosyoloji,** Sistem Yayıncılık ve Mat. San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1996, s. 83.

[3] Mine Tan, **Toplumbilime Giriş: Temel Kavramlar**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981, s. 62.

Sosyal roller, belli bir fonksiyonu yerine getirecek şekilde birbiriyle ilişkileri olan çeşitli, davranışların gerçekleştirilmesiyle ifa edilir. Sosyal rol, sosyal statüye uyum sağlayabilmek için takip edilen yol veya yapılan faaliyettir.

Sosyal statü tek başına bir anlam ifade etmez. Mutlaka her sosyal statü, rollerin gereği başka statü veya statülerle beraber ele alındığında bir anlam ifade eder ve toplumdaki yerini belirler. **Örneğin**, askerlik statüsü olmadan, subaylık statüsü veya öğrencilik statüsü olmadan, öğretmenlik statüsü bir anlam ifade etmez. Daha doğrusu gerçekleşmez.

D. Sosyal Kontrol

İnsanların topluma uyumu, toplumsal yaşamın kurulabilmesi ve sürdürülmesinde temel şarttır. Sosyal yaşamımızda neyin doğru neyin yanlış olduğunu göstererek, davranışlarımızı tespit edilen ölçütlere göre değerlendiren ve davranışlarımızın gerçekleşmesine imkân tanıyan bir sosyal kontrol mekanizması her toplumda mevcuttur. Sosyal kontrol mekanizmaları, toplumsal kurallar ve davranışlar açısından karşılaştığımız değerler ve normlarla yakından ilgilidir.

1. Sosyal Kontrol Kavramı ve Tanımı

Sosyal kontrol, toplumu oluşturan bireylerin nasıl hareket edeceklerini tahmin edebilmemizi temin eden mekanizmalardır. Sosyal kontrol, toplum düzeninin korunması için, bireylerin tavır ve hareketlerine etki yapmasını sağlayan metotlardır. Sosyal kontrol mekanizmalarının işleyişi "otoriteye" dayanır. Çünkü otoritesiz hiçbir toplum yoktur.

Sosyal kontrol kavramı, bir grubun veya kurumun amacına ulaşması, bireyler arası ilişkilerin bozulmaması, birliğin dağılmaması ve sürekli olmasını sağlamak için insanlar üzerinde etkili ve geçerli bir denetim görevi yapan mekanizmaları ifade eder. Kısaca, sosyal kontrolün amacı, toplumsal düzenin iyi işlemesi, yok olmaması ve varlığını sürdürmesidir.

2. Sosyal Kontrol Araçları

Toplumsal hayat değiştikçe ve sosyal gruplar çeşitlenip arttıkça bunlara bağlı olarak sosyal kontrol araçları ve yolları da değişir.

Toplum hayatında "**devlet**" sosyal kontrolü gerçekleştiren en büyük kuruluştur. Devlet yerinde ve zamanında sosyal düzensizliğe müdahale ederek sosyal kontrolü yani toplumsal düzenin devamlılığını sağlar. Güvenlik kuvvetleri bu amaçla kurulmuştur.

Toplum içinde meydana gelen sosyal sapmalar, kurallardan uzaklaşmalar ve sosyal değerlere ters düşmeler olduğunda, sosyal kontrol mekanizmasının cezaları ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Ceza ve ödüller toplum hayatının ve düzenin devamlılığını sağlayan önemli sosyal kontrol araçlarıdır. Ödüller, insanlar üzerinde olumlu etkiler yaratan ve onları doğru yolda yürümeye sevk eden araçlardır.

Sosyal kontrol, **resmî** ve **resmî olmayan kontrol diye ikiye ayrılır**. Resmî sosyal kontrol, kanun, tüzük, yönetmelik vs. sayesinde sağlanır. Resmî olmayan sosyal kontrol, örf, adet ve gelenekler vasıtasıyla yapılır.

Sosyal kontrol sayesinde bireyler toplumda geçerli olan belirli temel normlara uyarak sosyal işlerin istenen sonuçlarla gerçekleşmesini sağlarlar.

KAYNAKÇA

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu Yayını, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Arkonaç Sibel, **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1993.

Armağan İbrahim, **Toplumbilim**, İzmir, 1988.

Beach Dale S., **Personal: The Management of People at Work**, Mcmillan, New York.

Charon Joel M., **Sociology: A Conceptual Approach**, Minnesota, 1989.

Doğan İsmail, **Sosyoloji,** Sistem Yayıncılık ve Mat. San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1996.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Ankara, 1984.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ. Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Erkal Mustafa, **Sosyoloji**, K.Ü. İktisadı ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Trabzon,1982.

Kolasa Blair, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev. Kemal Tosun ve Diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kurtkan Amiran, **Genel Sosyoloji**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976.

Morgan Clifford T.**, Psikolojiye Giriş: Ders Kitabı**, Çev: Hüsnü Arıca ve Diğerleri, H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Northcraft Gregory B., Margaret A. Neale, **Organizational Behavior,** The Dreyden, Orlando, 1994.

Sayın Önal, **Sosyolojiye Giriş**, İzmir, 1994.

Sears David O., Letita Anne Peplau, Jonathan L. Freedman, Shelley E. Taylor, **Social Psycology**, Prentice Hall, New Jersey, 1988.

Tan Mine, **Toplumbilime Giriş: Temel Kavramlar**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Tekarslan Erdal, A.Can Baysal, Hüner Şencan, Tanıl Kılınç, **Sosyal Psikoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989.

Bölüm 8
ÖRGÜT KÜLTÜRÜ

I. ÖRGÜT KÜLTÜRÜ KAVRAMI VE TANIMI

Kültür, birçok sosyal bilimin kapsamında yer alan bir kavramdır. Bu nedenle de farklı şekillerde tanımlanmıştır. En genel tanımıyla kültür, insanların ihtiyaçlarını gidermek için meydana getirdikleri maddi ve manevi her şeydir. İnsanoğlu ihtiyaçları doğrultusunda kültürel değerler oluştururlar.

Antropolojik açıdan kültürün tanımı, insanlar tarafından paylaşılan anlamlar olarak nelerin doğru, yanlış, nelerin iyi kötü olduğunu belirleyen ve grup üyeleri açısından uygun olan davranış ve düşünce biçimlerini belirleyen sistemdir.[1] Birçok bilim adamı tarafından kabul gören kültür tanımını Taylor yapmıştır. Ona göre kültür; bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yeteneklerden oluşan karmaşık bir bütündür.[2] Örgüt kültürünü, kurum ya da işletmelerin içinde yer aldığı toplumsal kültürden ayrı düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla örgüt kültürü de ihtiyaçlar nedeniyle oluşturulan bir alt kültürdür.

Örgütler insanlar tarafından oluşturulan birer canlı organizma gibidir. Örgütlerin kendilerine ait, yapıları, sistemleri, yönetim felsefeleri, anlatılabilen öykü ve efsaneleri mevcuttur. Bu nitelikler doğrultusunda insanlar örgütlerine bağlanırlar. Eğer bu özelliklerle kişilikleri arasında farklılıklar varsa örgütlerinden uzaklaşmak isterler. İşte bütün bu örgütsel nitelikler örgüt kültürünün özünü oluşturmaktadır.

Örgüt kültürünün yönetim kapsamında ve uygulamalarında yer alması yenidir. Ancak örgüt kültürünün işletme ve kurumlarda giderek önem kazanması, örgüt iklimi ve grup kuralları kavramlarını ilk kez kullanan Kurt **Lewin**'in araştırmaları sayesinde mümkün olmuştur.[3] Daha sonra insan ilişkileri yaklaşımı konusunda öncü olan kuramcıların kültür alanında yaptıkları çalışmalar kültürün yönetim alanında önem kazanmasında etkili rol oynamıştır.

Örgüt kültürü, 1980'li yıllarda ortaya atılmış ve giderek üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır. Güney Kore ve Japonya'daki örgütlerin başarılı olmasında örgütsel bağlılıktaki payın yüksek olduğu gündeme getirilince örgüt kültürünün önemi artmaya başlamıştır. Yazılı olsun ya da olmasın her örgütün mutlaka bir kültürü mevcuttur. Örgütler açısından önemli olan, kültürün meydana gelmesini sağlayan değer ve inançların üyeler tarafından anlaşılmasıdır. Örgüt kültürünü oluşturan ögelerin üyeler tarafından kolayca anlaşılması örgüt içi dayanışmayı sağladığı gibi örgütsel sorunların çözümünde de önemli etkileri vardır.

[1] T. Watson, **Sociology, Work and Industry**, Routledge, London, 1987, s. 83.

[2] Sulhi Dönmezer, **Sosyoloji**, Ankara, 1984, s. 116.

[3] E.H. Schein, "Organizational Climate: An essay", **Personnel Psychology**, 28, 1990, ss. 447-450.

2. Kültürün oluşmasını sağlayan varsayımların zamanla değişmesi örgütsel kültürün de değişmesini gerekli kılmaktadır.
3. Örgütün iç ve dış çevresinde meydana gelen krizlerin değişimi başlatması sonucu örgütsel kültür de değişir.

Örgütsel kültürün değişimine yol açan nedenler her zaman değişimin başarılı olmasını sağlamayabilir. Ancak başarılı örgütsel kültür değişimlerinde yedi temel basamağın varlığı ileri sürülmüştür:[49]

1. Mevcut örgütsel kültürü iyi tanıyıp anlamak,
2. Yaratıcılık özelliğine sahip olan yönetici ve işgörenleri desteklemek,
3. Örgütsel yapıda var olan en iyi ve yararlı alt kültürleri ödüllendirmek,
4. Değişimde mevcut kültürü hemen yok saymamak,
5. Yeni kültürel özelliklere hemen güvenmemek ya da bağlanmamak,
6. Tahmini beş ya da on yıl beklemek,
7. Tercih edilen örgütsel kültürü yaşamak.

Örgütsel kültür değişmeleri işverenler, yöneticiler ve çalışanlar tarafından tercih edildiği gibi yöneticiler ve çalışanlar tarafından engellenebilir de. Engelleme nedenlerini **şöyle sıralayabiliriz:**

- **İşgörenlerin bilinmeyenden korkması,**
- **Mevcut pozisyonlarını korumak istemeleri,**
- **Çalışma tekniklerinin, süreç ve becerilerin değişmesi nedeniyle yeniden öğrenme korkusu.**
- **İşten çıkarılma korkusu,**
- **Ücretlerinin azalacağı düşüncesi.**

Kısaca belirtecek olursak örgüt kültürü, çalışanların örgütsel yaşamdaki davranış düzlemini belirleyen ve ona göre davranmalarını sağlayan ortak duygulardan, etkinliklerden, beklentilerden, varsayımlardan, inançlardan ve değerlerden oluşan sosyal bir bütünlüktür. Örgüt kültürü çalışanların yalnızca örgüt içi değil örgüt dışı yaşamında da etkili olur.

[49] Enver Özkalp, Çiğdem Kırel, age, ss .200-204.

KAYNAKÇA

Allen F. Robert, "Four Phases for Bringing About Cultural Change", **Gaining Control of Corporate Culture,** Ed. Ralph, H.K./Mary, S.J./Roy, S., Jossey-Bass, San Francisco, 1985.

Altay Hüseyin, "Örgüt Kültürü", **Örgütsel Davranış Boyutlarından Seçmeler**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Balcı Ali, **Etkili Okul, Okul Geliştirme: Kuram Uygulama ve Araştırma**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Bate Paul, **Strategies for Culture Change**, Butterworth-Heineman Ltd., 1994.

Can Halil, Öznur Aşan ve Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Cartwright Susan and Cary L. Cooper, "The Rol of Culture Compatibility in Succesful Organizational Mariage", **Academy of Management Executive**, Cilt: 7, 1993.

Çetin Münevver Ölçüm, **Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Daft Richard L., **Organization Theory and Design**, St. Paul: West Publishing Company, 1992.

Daft Richard, **Management**, Dryden Pres, New York, 1991.

Deal E.Terrene, A. Allan Kennedy, **Corporate Culture: The Rites and Rituals of Corporate Life**, Reading Mass, Adison Wesley, 1982.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Ankara, 1984.

Erdem Ferda, **İşletme Kültürü**, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 1996.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Fairholm Gilbert W., **Leadership and the Culture**, Preager Publishers, London, 1994.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Handy Charles B., **Süper Yönetim**, Çev. S. Hatay, İlgi Yayıncılık, İstanbul, 1995

Handy Charles B., **Understanding Organization**, Aylesbury-Hazell Watson Ldt., 1981.

Hofstede Geert, Culture's Consequences: International Dfferences in Work Related Values, Sage Publication, London, 1980.

Kozlu Cem, **Uluslar Arası Pazarlama ve Uygulamaları**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000,

Manfred F.R. Kets de Vries and Danny Miller, **Unstable At the Top-Inside The Troubled Organization**, Nal Books, New American Library, 1988.

Manfred Kets De Vries and Danny Miller "Personality, Culture and Organization", **Academy of Management Review**, 11/2, 1986.

Myerson Paul and R.D. Hamilton, "Matching Corporate Culture and Technology", **Sam Advanced Management Journal**, 1986.

Neal Henry L. Tosi, P. Mero and John R. Rizzo, **Managing Organizational Behavior**, Blackwell Publishing Professional 4 edition, Massachussets, 2000,

Newstrom John W. and K. Davis, **Organizational Behavior: Human Behavior at Work**, McGraw Hill Inc. 1993.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Etam A.Ş. Matbaası, Eskişehir, 2001.

Peters T. and R.H. Waterman, **In Search of Excellence**, Harper and Row, New York, 1982.

Robbins Stephen P., **Örgütsel Davranışın Temelleri**, Çev. Ayşe Öztürk, Etam A.Ş. Matbaası, İstanbul, 1994.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Yayınevi, Bursa, 2001.

Sargut Selami, **Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim,** Verso Yayınları, Ankara, 1984.

Schein Edgar H., "Organizational Climate: An essay", **Personnel Psychology**, 28, 1990.

Schein Edgar H., "The Rol of the Founder in Creating Organizational Culture", **Organizational Dynamics**, Summer, 1983.

Sethia Nirmal K. and Mary Ann von Glinow, "Arriving at Four Cultures by Managing the Reward System", in Kilmann, Ralph H. et al. (eds.) **Gaining Control of the Corporate Culture,** San Francisco, Jossey-Bass, 1985.

Sullivan Gordon R. and Michael V. Harper, **Umut Bir Yöntem Olamaz**, Çev. Ayşe Bilge Dicleli, Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 1997.

Şimşek Şerif, Tahir Akgemci, Adnan Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Adım Matbaacılık, Konya, 2003.

Şişman Mehmet, **Örgüt Kültürü**, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1994.

Terzi Ali Rıza, **Örgüt Kültürü**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Trice Harison M. and J. M. Beyer, "Studying Organizational Cultures Through and Ceremonials", **Academy of Management Rewiew**, 1984.

Ulrich Wendy L., "Hrm and Culture: History, Ritual and Myth", **Human Resource Management**, 23/2, 1984.

Watson T., **Sociology, Work and Industry**, Routledge, London, 1987.

Wilkins Alan L. and W. Gibb Dyer Jr., "Toward Culturally Sensitive Theories of Culture Change", **Academy of Management Review**, Vol: 13, No :4, 1998.

Williams Alan L., P. Dabson and M. Walters, **Changing Culture: New Organizational Approaches**, Institute of Personnel Management, London, 1993.

Bölüm 9
ÖRGÜTSEL İLETİŞİM

Toplumsal yaşamda insanlar devamlı olarak birbirleriyle etkileşim hâlindedir. Bu etkileşim sırasında gerçekleşen faaliyetlerin başında iletişim gelmektedir. İletişimsiz geçen süremiz uykunun dışında hemen hemen yok gibidir.

İnsanlar sosyal yaşamları boyunca farkında olarak ya da olmayarak duyguları, düşünceleri, istekleri, algıları, kimlik ve kişilikleri hakkında hem kendileri hem de başkaları ile devamlı olarak bir bilgi alışverişi içindedirler. Bu alışveriş ya doğrudan temas ya da dolaylı olarak bazı araçlar (yazılı, elektronik araçlar, kelimeler, ifadeler, jest ve mimikler) vasıtasıyla yapılır.[1]

İletişim, yaşamımızın her anını kaplayan bir olgudur. Uyku dışındaki zamanımızın çoğunu (%75) başkalarıyla iletişim kurmakla geçiririz. Çünkü belli bir topluluk içinde yaşayan ve kendisi dışındaki diğer canlılar ile ilişki içerisinde bulunan bütün canlılar iletişim sistemine ihtiyaç duyarlar. Fakat canlılar içerisinde iletişim sürecinden en gelişmiş biçimde yararlanan insanlardır. İletişim, insanların belli ilişkileri sürdürmelerini ve belirli bir yapı içinde anlaşmalarını sağlamak için gerekli olan temel bir ögedir.

İnsanlar, diğer canlılardan ilk olarak tecrübelerini sembollerle anlattıkları ve paylaştıkları dil ile ayrılırlar. Çünkü insanlar gerçekleri keşfedebilir, bilgileri, teorileri, genel düşünce ve fikirleri geliştirebilirler. Ayrıca şimdi ve gelecekte bu bilgileri insanlara aktarabilirler. Aynı faaliyetleri sosyal gruplar ve organizasyonlar da yaparlar.[2] İnsanların, kendilerini düzensizlikten kurtarıp düzen oluşturmalarına, çevrelerini daha iyi tanımalarına, diğer insanlarla uyumlu olarak amaçlar gerçekleştirmek için etkileşimde bulunmalarına ve mevcut bilgilerden yararlanmalarına yardım eden özel bir becerileri vardır. Bu beceri, insanın yüksek düzeydeki iletişim kurma kapasitesidir.[3]

I. İLETİŞİM KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ

A. İletişim Kavramı ve Tanımı

İletişim, insanın kendine özgü olan toplumsallaşmasının bir yansımasıdır. İletişim, konu itibarıyla doğa kadar eski bir geçmişe sahiptir. Günümüzde iletişim artık bir bilim olarak kabul edilmektedir. Geçmişten beri canlı ve cansızların bütünlüğünü belirli kanun ve ilkelere göre inceleyen fizik, kimya, biyoloji bilimlerinin durumlarına

[1] Michael A. Hogg ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s. 616.

[2] Robert C. Ford, Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988, s. 320.

[3] Herbert G.Hicks, **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Çev: Osman Tekdok ve diğerleri, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979, s. 420.

manız mümkün değildir. İstenilen düzeyde zevk alınabilmesi için yaşanılanların başka insanlarla paylaşılması gerekir.

XI. İLETİŞİMDE BEŞ AŞAMA KURALI

Organizasyonlarda kaynak durumunda olanlar, genellikle iş birliği ve motivasyonun artması için alıcıların mesajı kabul etmelerini, başka bir deyişle, iletişimi kabul etmelerini isterler. Çünkü bu yol daha iyi anlamayı sağlar. Bu işlemler olmadan organizasyonların iletişim süreçlerinin verimli çalışması mümkün değildir. İletişim sürecinde kaynağın alıcı ile ilgili tüm beklentilerine iletişimde "**beş aşama kuralı**" denir. Bunun anlamı; kaynağın alıcı ile ilgili beş amacının olduğudur. Bunları şöyle sıralayabiliriz:[54]

ALICININ;

1. Mesajı alması,
2. Mesajı anlaması,
3. İletişimi kabul etmesi,
4. Eyleme geçmesi ve
5. Geri besleme sağlamasıdır.

İletişimde bu beş aşama gerçekleşirse iletişim de sağlanmış olur. Ancak kaynağın da her zaman iletişime önem vermesi gerekir.

KAYNAKÇA

Aslan Şebnem, "Örgütsel İletişim", **Yöneticinin El Kitabı**, Editörler: Tahir Akgemci, Şebnem Aslan, Muhammet Düşükcan, Eğitim Kitapevi Yayınları, Konya, 2008.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Gül Yayınevi, Ankara, 1989.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, Ankara, 2006.

Cüceloğlu Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Evrim Matbaacılık, Ankara, 1993.

Davis Keith, **İşletmede İnsan Davranışı**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme FakültesiYayını, İstanbul, 1988.

Demir Ömer, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınevi, Ankara, 2005.

Dicle Ülke, **Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme**, MPM Yayını, Ankara, 1974.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1991.

Eren Erol, "Yönetim Psikolojisi: Bireylerarası İlişkiler ve Haberleşme", **1986 Yılı Eğitim Seminerleri Kitap 2**, MESS Yayını, İstanbul, 1987.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2006.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Gibson James L., Johan M. Ivancevich, James H. Donelly, **Organizations Behavior, Structure, Processes,** Business Publications Inc., Dallas, 1976.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Çev: Osman Tekdok ve Diğerleri, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979.

Hogg Michael A. ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005.

İnceoğlu Metin,**Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.

Koçel Tamer, **İşletme** Yöneticiliği, Arıkan 10. Baskı, Yayınevi, İstanbul, 2005.

[54] K. Davis, age, s. 507.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü. Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Luthans Fred and Mark J. Martinko, **The Practice of Supervision and Management**, McGraw-Hill, New York, 1979, s.183.

Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.

Reitz H.J., **Behavior in Organizations**, Richard D. Irwin Inc., Illinois, 1977.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadı ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Alfa Basım Yayın, Bursa, 2008.

Schramm Wilbur, "Haberleşme Nasıl İşler", **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, Der: Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.

Smythe Dallas W., "Some Observations on Communication Theory", **Sociology of Mass Communications**, Penguin Books, 1979.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Tayfun Recep, **Etkili İletişim ve Beden Dili**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Williams J.C., **Human Behavior in Organizations**, South-Western Publications Co., Ohio, 1982.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

Bölüm 10
ÖRGÜTSEL GÜÇ VE POLİTİKA

I. ETKİLEME SÜRECİ VE GÜÇ

Başka insanları etkilemek, onların fikirlerimizi ve düşüncelerimizi benimseyerek bizim istediğimiz gibi tutum ve davranışlar sergilemelerini sağlamak sosyal ve örgütsel faaliyetlerde oldukça önemlidir. Aynı zamanda etkileme insan ruhunu okşayan ve kendini değerli hissetmesini sağlayan süreçtir. Etkileme, insanlık tarihinde iki insanın bir araya gelmesinden itibaren var olan bir durumdur. İnsanlar başkalarını etkilemek için, giyim ve süslenme amacıyla önemli miktarda harcama yapmakta, güzel konuşma ve yazma kurslarına katılmaktadır. Tüm bunların neticesinde etkileyici insanlar olarak algılanmak istemektedirler. Toplumsal ve iş yaşamında etkileşim sürecinde başkalarının algılamalarının önemi dikkate alındığında, insanlar, başkalarının kendilerine nasıl baktıklarını merak etmekte, aynı zamanda onların sahip oldukları izlenimleri denetim altına almaya çalışmaktadırlar. Bu açıklamalara dayanarak şunu söylemek mümkündür: Kişinin, başkaları tarafından algılanmasını denetleme sürecine "etkileme yönetimi" denir. Etkileme yönetimi kapsamında gerçeği farklı gösterme, kendini beğenmişlik ya da kendine güven duyma yer almaktadır. Bunlara rağmen, başka insanların bizim hakkımızda sahip oldukları izlenimlere dikkat etmek, toplumsal ve iş yaşamında sağlık, huzur ve uyum açısından çok önemlidir.

Güç ve etkileme tüm örgütsel faaliyetlerin yürütülmesi için gereklidir. Çünkü yönetimin başarılı olmasında güç ve etkileme önemli bir faktördür. Güç, dinamik bir örgütsel yapının en temel kavramıdır.

A. Güç Kavramı ve Tanımı

Gücün oluşumunu ya da derecesini çeşitli kaynaklar belirlemektedir. Yöneticiler sahip olunan ya da elde bulundurulan bu kaynakları etkileme süreci ile kullanarak diğer insanların davranışlarını değiştirip yönlendirebilmektedir. Güç, başkalarını etkileyebilme kapasitesidir. Yani bir insanın, kendi emirlerini ya da istediği bir kuralı uygulaması için başkalarını etkileyebilme yeteneğine güç denir. Daha geniş bir tanımla güç, bir şahsı veya grubu, değer yargılarından ve benzeri şeylerden yoksun bırakarak her bir şahsın ya da grubun davranışını yönetme ve kontrol etme kapasitesidir. Kısa bir tanımla güç, bir grubun diğer grupların direncine karşı koyabilme yeteneğidir.[1] Güç, örgütler için maddi olmayan bir kuvvettir. Çün-

[1] Salih Güney, **Davranış Bilimleri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009, s. 19; Salih Güney, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü,** Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004, s. 103; John W. Hunt, **Yönetici İçin Örgüt İçindeki Davranış Kılavuzu** Çev: Mesut Odman, Öteki Yayınları, Ankara, 1994, s. 38.

elde ettikleri yapılan araştırmalarla doğrulanmıştır.

(iii) Örnek Olma Yolu ile Etkileme Yöntemi: Örnek olma her zaman geçerli olan bir etkileme yöntemidir. Sosyal ya da iş yaşamında genellikle dürüstlük, güvenilirlik, cömertlik, vicdanlı davranma, özveride bulunma gibi insani değerleri benimseyen ve bu değerlere göre tutum ve davranış sergileyenler, bütün insanlar tarafından kabul görürler ve bunların istekleri gönüllü olarak yerine getirilir. Çünkü isteklerinde bir yanlışlık yoktur. Ayrıca bu insanlar başkalarının yapamayacağı görevleri gönüllü olarak yerine getirerek diğer insanların kalplerinde yer edinirler. Başka bir deyişle, fedakârlık yaparlar. Bu da çoğu insan tarafından taktir edilen örnek bir davranıştır. Ancak kişiler bu özellikleri konusunda konuşup başkalarını etkilemeye çalıştıkları an örnek olma özelliklerini hemen kaybederler.

(iv) Gözdağı Verme Yolu ile Etkileme Yöntemi: İş yaşamında insanlardan bazıları insani değerlerin dışında hareket ederek diğer insanlara iş yaptırırlar. Bu etkileme yöntemini kullananlar genellikle birlikte çalıştıkları insanları korkutarak, tehdit ederek, gözdağı vererek ya da gerekli gereksiz yerde güçlerini gösterip onları rahatsız ederek iş yaptırma düşüncesinde olanlardır. Bu yöntemin kamu kurum ve kuruluşlarında kullanılması uygun değildir. Ancak belki özel sektörde geçerli olabilir. Bu etkileme yöntemini kullananlar, tehlikeli bir kişi olarak görülmek suretiyle sosyal güç elde etmeye çalışır.

(v) Ricacı Olma Yolu ile Etkileme Yöntemi: Kendini zayıf ve muhtaç biçimde göstererek insanları etkilemede bir yöntem olarak kabul edilmektedir. İş ya da sosyal yaşamda insanların zayıflık ve acıma duygularından yararlanmak mümkündür. Ricacı olma yöntemi, kişilerin duygusal yapısını ve insaniyetini istismar etmeye yönelik bir etkileme yöntemidir. Bu yöntemin temel felsefesi, yardıma muhtaç bir görünüm yaratmaktır. Zayıflık ve bağımlılığın gösterilmesiyle etkilenenlerin etkileyene bakmaya, korumaya, yardım etmeye ve dikkat etmeye yönlendirilmeleri sağlanabilir. Toplumsal sorumluluk kuralı gereği insanların, muhtaç olanlara yardım etmesi gerekmektedir. Yine toplumsal yaşamda insanlar muhtaç olanlara yardım etmedikleri zaman eleştirilirler. Bu eleştiriyle karşılaşmamak için zayıf ve muhtaç olanlara yardımcı olabilirler. Kısaca, bazı insanlar bilinçli olarak kendilerini zayıf ve muhtaç göstererek başkalarının kendileri hakkında yapacakları eleştirilerden korunmuş olurlar.

Ricacı olma yöntemi, sadece yardım veya destek almak için kullanılmaz. Yapılmak istenmeyen işlerden kaçınmak için de insanlar bu yöntemi kullanabilmektedirler. Yetersizliğini, zayıflığını, bilgisizliğini ve kararsızlığını göstererek başkalarını, işleri yapamayacağı konusunda inandırmak isteyenler de vardır. Bu yöntem sayesinde kişiler, böylece o işleri yapma sorumluluğundan kendilerini kurtarmış olurlar.

KAYNAKÇA

Astley W.G. and P.S. Sachdeva, "Structural Sources of Intraorganizational Power: A Theoretical Synthesis". **Academy of Management Review**, 9(1), 1984.

Basım Nejat ve İ. Tatar, "Kamuda İzlenim Yönetimi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma", **Amme İdaresi Dergisi**, 39.4, 2006.

Bayrak Sabahat, "Yönetimde Bir İhmal Konusu Olarak Güç ve Güç Yönetimi-I", **SDÜ İİBF Dergisi**, 5.2, 2000.

Bolino Mark and W. Turnley, "Measuring Impression Management In Organizations", **Organizational Research Methods**, 2.2, 1999.

Brent E. and D. Grendberg, "Subjective Agreement With the Pressident Candidates of 1976 and 1980", **Journal of Personality and Social Psychology**, 42, 1982.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınevi, İstanbul, 2006.

Daft Richard, **Organizational Theory and Practice**, Sothern Western College Pres, 2003.

Dale E., **Management Theory and Practice**, McGraw Hill Book Company, USA, 1978.

Drake R.I., Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri,** Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Gendersen David, "Empirical Assesment Impression Management Biases: The Potantial For Performance Appraisal Error", **Journal of Social Behavior&Personality**, 11, 5, 1996.

Greenberg Jerald and Robert A. Baron, **Behavior In Organizations,** A. Division of Simon and Schuster Inc., 1993.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü,** Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri**, Nobel yayınevi, Ankara, 2009.

Hampton D., C. Summer, and R. Webber, **Organizational Behaviour and The Practice of Management,** Scott Foresmand Company, Glenliew, 1978.

Hellriegel D., J. W. Slocum, and R.W. Woodman, **Organizational Behavior**, 5th Edition, West Publishing Co., USA., 1989.

Hinkin T. and C. Schriesheim, "Relations Between Subordinate Perceptions of Supervisor Influence Tactics and Attributed Bases of Supervisory Power", **Human Relations**, 43, 3, 1990.

Hunt John W., **Yönetici İçin Örgüt İçindeki Davranış Kılavuzu** Çev: Mesut Odman, Öteki Yayınları, Ankara, 1994.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Leary Mark, **Self-Presentation: Impression Management and Interpersonal Behavior,** Colorado, Westview Pres, 1996.

McFarland Lynn A., Ann Marie Ryan and S. David Kriska, "Field Study Investigation of Applicant Use of Influence Tactics In A Selection Interview", **Journal of Psychology**, 36, 4, 2002.

Mossholder K. and R. Edward, "Relationships Between Bases of Power and Work Reactions: The Mediational Role of Procedural Justice", **Journal of Management**, 24, 4, 1998.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Eskişehir, 2001.

Palmer M. and B. Hyman, **Yönetimde Kadınlar**, Çev.: Vedat Öner, Rota Yayıncılık, İstanbul, 1993, İstanbul.

Pfeffer Jeffrey, **Power in Organizations,** Harper Business, USA.

Raven Bertram and Jeffery Z. Rubin, **Social Psychology,** John Wiley&Sons, New York, 1983.

Robbins P. Stephen, **Organizational Behavior**, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, USA., 1996.

Robbins Stephan, **The Administrative Process,** Prentice-Hall, 1976.

Wigings James, **Social Psychology,** McGraw-Hill, New York 1994.

Yukul Gary and C. Seifert, "Preliminary Calidation Research On The Extended Version of The Influence Behavior Quastionnaire", **Industrial and Organizational Psychology Annual Conference,** 2002.

Yukul Gary, Kim Helen and M. Falbe Cecilia, "Antecedents of Influence Outcomes", **Journal of Applied Psychology**, 81, 3, 1996.

Bölüm 11

ÖRGÜTSEL KARAR VERME SÜRECİ

I. GENEL OLARAK KARAR VERME KAVRAMI VE TANIMI

Karar teriminin sözlük anlamı, "bir iş ya da sorun hakkında düşünüp tartışılarak verilen kesin yargıdır."[1] Örgütsel anlamda karar verme, çeşitli alternatifler arasından bir seçim yapmadır. Kararlar olumlu ya da olumsuz boyutların neresinde olursa olsun mutlaka bir seçim sonucunda alınmıştır.

Karar verme, bireysel ya da örgütsel anlamda olabilir. Bu nedenle her iki boyutu da kapsayacak genel bir tanımı şöyle yapmak mümkündür. Karar verme, **kişi ya da kurumları amaç ve hedeflerine ulaştıracak yollar, yöntemler, teknikler, araçlar, imkânlar ve kaynaklar arasından seçim yapma işlevini içeren tüm duygusal, düşünsel ve zihinsel fonksiyonların toplamıdır.** Kısaca, karar verme seçim ya da tercih sürecidir.

II. ÖRGÜTSEL VE BİREYSEL KARAR VERME KAVRAMI VE TANIMI

Örgütler, amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek için birçok faaliyet gerçekleştirirler ancak ne zaman ve hangi şartlarda bu faaliyetlerin gerçekleştirileceği ancak örgütsel karar vermekle mümkündür. Örgütsel kararlar örgütün her kademesinde alınabilir. Bu nedenle karar verme, örgütsel yaşam için vazgeçilmez bir süreçtir.

Örgütsel karar kavramına geçmeden önce bireysel karar verme süreci üzerinde durmakta yarar vardır.

A. Bireysel Karar Verme

İş yaşamında en fazla kararı veren yöneticilerdir. Tepe yöneticilerin verdiği kararlar, ara kadem yöneticileri ya da çalışanların verdiği karardan çok daha önemlidir. Ara kademe yöneticilerin ya da çalışanların verdiği kararlar yapılan işle ilgilidir ve yalnızca işin yapılma biçimini ilgilendirirken, tepe yöneticilerin verdiği kararlar işletmelerin ya da kurum ve kuruluşların tüm faaliyetlerini ve geleceğini etkiler.

B. Örgütsel Karar Verme Kavramı ve Tanımı

Karar verme, örgütsel amaç ve hedeflerin gerçekleşmesi için son derece önemli olan bir süreçtir. Kararın doğru ve zamanında verilmesi örgütsel başarıyı olumlu yönde etkiler. Karar verme, örgütsel yaşamın vazgeçilmez bir fonksiyonudur.

[1] **Türkçe Sözlük**, Dil Derneği Yayını, Ankara, 2004 s.383; **Milliyet Türkçe Sözlük**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982, s.794.

- **İyi ve doğru bir karar, örgütsel imkânlar ölçüsünde ve gerçekçi olmalıdır.**
- **Alınan iyi ve doğru bir karar, hemen uygulanmaya konulmalıdır.**
- **İyi ve doğru bir karar, kişisel duygu ve düşüncelerden uzak bir özellik taşımalıdır.**
- **İyi ve doğru bir karar, örgüt çalışanlarının da yararına olmalıdır.**
- **İyi ve doğru bir karar, fazla risk içermemelidir.**
- **İyi ve doğru bir karar, tüm karar verme sürecinin aşamalarından geçmiş olmalıdır.**
- **İyi ve doğru bir kararın sonuçları az çok tahmin edilebilir olmalıdır.**

KAYNAKÇA

Adair John, **Etkili Karar Vermek**, Tercüme: Salih Fatih Güneş, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2005.

Balçık Bahattin, **İşletme Yönetimi**, Atlas Kitapevi, Konya, 2004.

Bartol Kathryn M. and David C. Martin, **Management**, McGraw-Hill Inc., New York, 1991.

Budak Gülay ve Gönül Budak, **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2010.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış,** Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Cohen Michael D., James G. March ve Johen P. Olsen, "A Garbage Can Model of Organizational Choice", **Administrative Science Quarterly**, Vol. 17, No. 1, 1972.

Cohen Michael D., James G. March ve Johen P. Olsen, "A Garbage Can Model of Organizational Choice", **Administrative Science Quarterly**, Vol. 17, No. 1, 1972.

Erdoğan İlhan, **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1996.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

Gürüz Demet ve Emet Gürel, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Lester Irving Janis and Leon Mann, **Decision Making: A Psychologicial Analysis of Conflict**, The Free Pres, New York, 1977.

Milliyet Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982.

Sucu Yaşar, **Yönetim**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Basımevi, Bolu, 2000.

Türkçe Sözlük, Dil Derneği Yayını, Ankara, 2004.

Bölüm 12
ÖRGÜTSEL BAĞLILIK

I. ÖRGÜTSEL BAĞLILIK KAVRAMI VE TANIMI

Örgütler, birtakım amaçları gerçekleştirmek için bir araya getirilen hammadde, makine, insan gibi üretim araçlarının uygun bir bileşiminden oluşmuş birer sosyal sistem niteliği taşıyan oluşumlardır.[1] Şüphesiz ki örgütler kâr elde etmek, topluma hizmet etmek ve işletmenin yaşamını sürekli kılmak şeklinde ifade edebileceğimiz üç genel amaca ulaşmak üzere kurulmuş sosyal yapılardır. Bu üç genel amacın yanı sıra işletmeleri, istihdam sağlama, sektörde bir ürün veya hizmetin üretilmesine öncülük etme, yenilik yaratma, toplum tarafından saygı gören prestijli bir işletme konumuna gelmek şeklinde örneklendirebileceğimiz bazı özel amaçlar için kurmak da mümkündür. Bu özel amaçların sayısı; hedef alınan müşteri kitlesi, çalışılan sektör ve içinde bulunulan veya değişen durumsal özellikler nedeni ile artıp azalabilir. Örneğin, devlet memuru bir kişiye millî piyangodan yüklüce bir ikramiye çıkması o kişinin bir işletme kurmaya karar vermesi sonucunu doğurabilir.

İşletmeler hangi amaçla kurulmuş olursa olsun üretim yapma ya da hizmet sunma süreçlerini gerçekleştirirken hammadde, para, sermaye, bilgi, girişimci, teknoloji ve iş gücü şeklinde sıralayabileceğimiz üretim araç ve girdilerini kullanırlar. Bu girdiler içerisinde belki de en önemlisi, diğer girdi ve kaynakları kullanarak örgütsel amaç başarımına katkıda bulunacak iş gücüdür; diğer bir ifade ile insan kaynağı ya da emek girdisidir. Bir işletme gerek para gerekse teknoloji açısından çok iyi bir durumda olabilir ya da en kaliteli hammaddeye ve sermayeye sahip olabilir. Bununla birlikte, söz konusu işletme tüm bu kaynakları etkili ve verimli bir biçimde kullanabilecek insan kaynaklarından yoksunsa gerçekten bir problemle karşı karşıya demektir. Daha da kötüsü, işletmenin kalifiye olmakla birlikte yeterince motive edilememiş ve bu nedenle çalıştığı örgüte yeterince bağlılık hissetmeyen bir insan kaynağına sahip olmasıdır.

Kendisini çalıştığı örgütün vazgeçilmez bir parçası olarak algılayan ve örgütsel amaçları gerçekleştirmek yoluyla kişisel hedeflerine de ulaşabileceğine inanan bir işgören kıt kaynakları en verimli bir biçimde kullanarak örgütsel amaçları başarma gayreti içerisine girecektir. Bu durumda, bir örgütte, insan kaynaklarını motive eden faktörleri tespit ederek işgören için uygun bir çalışma ortamı hazırlamanın tartışılmaz yararlar sağlayacağı ve sonuçta örgütsel etkililik ve verimlilik başarımının kendiliğinden gerçekleşeceğini kavramak hiç de zor olmayacaktır.

[1] Mukaddes Örs, Ahmet Münir Acuner, Nilgün Sarp ve Ömer Rıfkı Önder, "Antalya Tıp Fakültesi Hastanesi'nde, Antalya Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi'nde ve Antalya Devlet Hastanesi'nde Çalışan Hekimler ile Hemşirelerin Örgütlerine Bağlılıklarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi", **Ankara Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt 56, Sayı 4, 2003, s. 218.

tüne bağlılığını sağlayabilir. İşgörene yapıcı geri bildirim sağlayan, özellikle de bu geri bildirimde işgörenin kendisine de söz hakkı tanıyan bir amir, bu davranışıyla örgütteki güven algısını geliştirecektir. İş ortamında güven yaratacak bir diğer uygulama ise işgörene iş güvencesi sunmaktır. İşini başarıyla yaptığı sürece işinden kovulmayacağına inanan bir işgören o örgüte daha fazla bağlılık hissedecektir.

Astları karar verme sürecine katmak ya da hiç olmazsa nihai kararları vermeden önce fikirlerini sormak örgütsel bağlılık ile sonuçlanacak bir başka uygulamadır. İnsanlar, dâhil oldukları bir kararın gerektirdiği eylemleri gerçekleştirme konusunda daha istekli olacak ve bu yolla sonuçta örgütsel amaçlara ulaşma konusunda daha fazla zaman, enerji ve çaba harcamaya başlayacaklardır. Yetki ve sorumluluk düzeyleri açıkça belirlenen, iyi görev tanımları yapılmış işgörenler, karar sürecinin bir parçası olduklarını hissettiklerinde daha fazla tatmin duymaya başlayacaklardır. Sonuç ise örgütünün amaç ve değerlerine daha fazla sahip çıkan mutlu bir işgören grubunun ortaya çıkışı olacaktır.

Sonuç olarak kişi eğer organizasyon değerlerine bağlı ise ve bu değerlerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak istiyorsa, organizasyondan ayrılmak istemeyecektir. Yüksek seviyede duyulan bağlılığın çoğu zaman daha fazla sorumluluk sahibi olma, daha fazla sadakat ve daha yüksek verimlilikle sonuçlanacağı açıktır.[66]

KAYNAKÇA

Akalın Çisil, "Duygusal Örgütsel Bağlılık Gelişiminde Algılanan Örgütsel Destek ve Örgüt Temelli Öz-Saygı", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),** Ankara, 2006.

Allen N.J. Allen and J.P. Meyer, "The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to the Organization", **Journal of Occupational Psychology,** Vol: 63,1990.

Balay Refik, **Örgütsel Bağlılık,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2000.

Balay Refik, **Yönetici ve Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Bayram Levent, "Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık", **Sayıştay Dergisi,** Sayı: 59, 2005.

Baysal Ayşe Can ve Mahmut Paksoy, "Mesleğe ve Örgüte Bağlılığın Çok Yönlü İncelenmesinde Meyer-Allen Modeli", **İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi,** 1999.

Becker Howard S., "Notes on the Concept of Commitment", **American Journal of Sociology,** Vol:, 1960.

Brockner J., T.R. Tyler and R. Cooper Schneider, "Influence of Prior Commitment to an Institution on Reaction to Perceived Unfairness: The Higher they Fall", **Administrative Science Quarterly,** Vol: 37, No: 1-4, 1992.

Çekmecelioğlu Hülya, "İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Tutumlarının İşten Ayrılma ve Verimlilik Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Bir Araştırma", **"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi,** Cilt: 8 Sayı: 2, Haziran 2006.

Çetin Münevver Ölçüm, Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

Dixon M.A., B.A. Turner, G.B. Cunningham, M. Sagas, and A. Kent, "Challenge is Key: An Investigation of Affective Organizational Commitment in Undergraduate Interns", **Journal of Education for Business,** Jan/Feb: 2005.

Eby L T. and D.M. Freeman, "Motivational Bases Affective Organizational Commitment A Partial Test of An Organizational Commitment Psychology", **Journal of Occupational and Organizational Psychology,** Vol: 72, No: 4, 1999.

Gaertner Karen N. and Stanley D. Nollen, "Career Experiences, Perceptions of Employment Practices and Psychological Commitment to the Organization", **Human Relations,** Vol: 42, No: 11, 1989.

[66] Hülya Çekmecelioğlu, "İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Tutumlarının İşten Ayrılma ve Verimlilik Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Bir Araştırma", **"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt: 8 Sayı: 2, Haziran 2006. ss. 157-158.

Hall D.T., B. Schneider and H. T. Nygren, "Personal Factors in Organizational Identification", **Administrative Science Quarterly,** Vol: 15, 1970.

İnce Mehmet ve Hasan Gül, **Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık,** Çizgi Kitabevi, 2005.

Katz Daniel ve Robert Kah L. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi** (Çev. Halil Can-Yavuz Bayar), TODAİE 167.

Kiesler C.A. and et all, **Attitude Change: A Critical Analysis of Theoritical Approaches,** John Wiley Sons Inc., New York, 1969.

Kim Sang-Wook, "Behavioral Commitment Among the Automobile Workers in South Korea", **Human Resource Management Review,** Vol: 9, No: 4, 1999.

Knoop Robert, "Relationships Among Job Involvement, Job Satisfaction, and Organizational Commitment for Nurses", **The Journal of Psychology,** Nov., Vol: 129, No: 6, 1995.

Luthans Fred, **Organizational Behaviour** (Seventh Edition), McGraw-Hill, New York, 1995.

March J.G. and H. A. Simon, **Organizations,** Wiley, New York, 1958.

Martin C.L., and Nathan Bennett, "The Role of Justice Judgments in Explaining the Relationship Between Job Satisfaction and Organizational Commitment", **Group & Organization Management,** Vol: 21, 1996.

Mathieu J.E. and D.M. Zajac, "A Review and Meta-analysis of the Antecedents, Corralates and Consequenes of Organizational Commitment", **Psychological Bullettin,** Vol: 108, No: 2, 1990.

Meyer J.P. and N.J. Allen, "A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment", **Human Resource Management Review,** Vol: 1, 1991.

Meyer J.P. and N.J. Allen, "Testing the 'Side-Best Theory' of Organizational Commitment: Some Methodogical Considerations", **Journal of Applied Psychology,** Vol: 69, 1984.

Meyer J.P. and N.J. Allen, **Commitment in the Workplace: Theory, Research and Application,** Thousand Oaks, CA: Sage, 1997.

Meyer J.P., and N.J. Allen, "Links Between Work Experiences and Organizational Commitment During the First Year of Employment: A Longitudinal Analysis", **Journal of Occupational Psychology,** Vol: 61, 1988.

Mowday R.T., L.W. Porter and R.M. Steers, **Employee-Organization Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover,** Academic Press, New York, 1982.

Mowday R.T., R.M. Steers, and L.W. Porter, "The Measurement of Organizational Commitment", **Journal of Vocational Behavior,** Vol: 14, 1979.

Newton Lucy A. and Lynn McFarlane Shore, "A model of Union Membership: Instrumentality, Commitment and Opposition", **Academy of Management Review,** Vol: 17, No. 2, 1992.

Nvstrom Paul C., "Organizational Cultures, Strategies, and Commitments in Health Care Organizations", **Health Care Management Review,** Winter Vol: 18, No: 1, 1993.

O'Reilly C. and J. Chatman, "Organizational Commitment and Psychological Attachment: The Effects of Compliance, Identification and Internalization on Prosocial Behaviour", **Journal of Applied Psychology,** Vol: 71, No: 3, 1986.

Örs Mukaddes, Ahmet Münir Acuner, Nilgün Sarp ve Ömer Rıfkı Önder, "Antalya Tıp Fakültesi Hastanesi'nde, Antalya Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi'nde ve Antalya Devlet Hastanesi'nde Çalışan Hekimler ile Hemşirelerin Örgütlerine Bağlılıklarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi", **Ankara Tıp Fakültesi Mecmuası,** Cilt 56, Sayı 4, 2003.

Porter L.W. Porter, R.M. Steers, R.T. Mowday, and P.V. Boulian, "Organizational Commitment, Job Satisfaction, and Turnover Among Psychiatric Technicians", **Journal of Applied Psychology,** Vol: 59, 1974.

Robbins Stephen, **Organizational Behaviour** (Eight Edition), Prentice Hall International Inc., New Jersey, 1998.

Salancik Gerald R., "Commitment is too Easy", **Organizational Dynamics,** Vol :6, 1977.

Salanick Gerald R., "Commitment and the Control of

Organizational Behavior and Belief." in Barry M. Staw and Gerald R. Salancik (eds.), **New Directions in Organizational Behavior.** Chicago: St. Clair, 1977.

Sheldon M.E., "Investments and Involvements as Mechanisms Pruducing Commitment to the Organization", **Administrative Science Quarterly,** Vol: 16, No: 2, 1971.

Steers Richard M., "Antecedents and Outcomes of Organizational Commitment", **Administrative Science Quarterly,** Vol: 22, 1977.

Thmaso DeCotiis A. and Timothy P. Summers, "A Path Analysis of a Model of the Antecedents and Consequences of Organizational Commitment", **Human Relations,** Vol: 40, No: 7, 1987.

Uysal Gürhan, "İnsan Kaynakları Uygulamaları ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),** Ankara, 2005.

Vandenberghe C., K. Bentein, and F. Stinglhamber, "Affective Commitment to the Organization, Supervisor, and Work Group: Antecedents and Outcomes", **Journal of Vocational Behavior,** Vol: 64, 2004.

Varoğlu Demet, "Kamu Sektörü Çalışanlarının İşlerine ve Kuruluşlarına Karşı Tutumları, Bağlılıkları ve Değerleri", **(Yayınlanmamış Doktora Tezi),** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1993.

Wiener Yoash, "Commitment in Organizations: A Normative View", **Academy of Management Journal,** Vol: 7, No: 3, 1982.

Yüksel Öznur, **İnsan Kaynakları Yönetimi,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2000.

Bölüm 13

ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA VE ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

I. ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA KAVRAMI, TANIMI VE ÖRGÜTSEL AÇIDAN ÖNEMİ

İnsanlar çalışma hayatının içinde yer almaya başlayınca mücadele etme süreçleri de başlamış olur. Bu mücadele; kişinin kendisiyle, ailesiyle, akrabalarıyla, iş arkadaşlarıyla, yöneticileriyle ve diğer departmanlardaki insanlarla gerçekleşir. Bu mücadelede her iki taraf da olumlu ya da olumsuz etkilenir. Etkilenme sürecinde, kişi ya da kişiler ya ortamdan uzaklaşır ya sessiz kalır ya da tam tersi hırslanıp daha fazla mücadele içine girer. İşte iş hayatı böyle bir döngü içinde devam edip gider.

Bu döngü içinde bizim ele alıp inceleyeceğimiz konu örgütsel çatışmadır. Konuyu ele almamızın nedeni, günümüzde çalışanları ve yönetimi oldukça meşgul etmesi, maliyetinin bireysel ya da örgütsel açıdan fazla olmasıdır. Örgütsel çatışma sürecinin kontrol edilip işletme, kurum ve kuruluşlar için verimli hâle getirilmesi yönetim kademeleri için oldukça önemlidir.

A. Örgütsel Çatışma Kavramı ve Tanımı

Çatışma kavramını hem çalışanların hem de yöneticilerin iş hayatı için öncelikle bilmeleri gerekir. Çünkü çalışma hayatının hemen hemen her noktasında karşılaşacakları bir kavramdır. Bu kavrama yabancı olmamaları gerekir.

Sosyal bilimciler, çatışma kavramının kesin bir tanımını yapamamışlar. Bunun nedeni, çatışmanın örgütlerde ortaya çıkış şekillerinin ve yapısının farklı olmasıdır. Ama buna rağmen yine de bilim adamları çatışma kavramını kendi düşünce ve bakış açılarına göre tanımlamışlardır. Yazın literatüründe yer alan tanımlardan bazıları şunlardır:

- Çatışma, iki veya daha fazla kişi ya da grup arasında örgütsel kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma sürecinde doğan anlaşmazlık durumudur.
- Çatışma, iş yaşamında çalışanların diğer işgören ve işletmelerden farklı amaç, istek ve beklentilerinin olmasından dolayı oluşan durumlardır.[1]
- Çatışma, iki veya daha fazla insanın ya da grubun istek, amaç, hedef, düşünce, değer yargılarının birbirine uygun olmaması sonucu oluşan olumsuzluk durumudur.[2]

[1] Linda K. Stroh, **Organizational Behavior: A Management Challange,** Lawrence Erlbaum Associates Inc. Mahvah NJ, 2002, s. 120.

[2] Andrew Dubrin, **Personel and Human Resource management,** New York, 1981, s. 330.

Çatışmayı çözümleme ve yönetme konusunda birçok yöntem sıraladık. Hepsinin ortak noktası, tarafların ve örgütün zarar görmeden çatışmanın örgütsel amaç ve hedefler doğrultusunda çözüme kavuşturulmasıdır. Çatışmaların çözümü ve yönetilmesinde en önemli ve etkin görev yöneticilere düşmektedir. Yöneticilerin, bilgili, becerikli, tarafsız ve tecrübeli olmaları çatışmaların çözümünü ve yönetilmesini kolaylaştıran temel özelliklerdir.

KAYNAKÇA

Akat İlker ve Gönül Budak, **İşletme Yönetimi,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2002.

Ataman Göksel, **İşletme Yönetimi,** Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2009.

Bakan İsmail, Salih Yeşil, "Örgütlerde Çatışma Yönetimi", **Çağdaş Yönetim Araçlarından Seçmeler,** Editörler: Şerif Şimşek, Said Kıngır, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Bumin Birol, **İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi,** Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1990.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık, Ankara, 1992.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınevi, İstanbul, 2006.

Daft Richard L., **Oganization Theory and Design,** New Publishing Comp., Minnesota, 1983.

Dubrin Andrew, **Personel and Human Resource management,** New York, 1981.

Erdoğan İlhan, **İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış,** İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1999.

Ertürk Mümin, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon,** İstanbul, 2009.

Ertürk Mümin, **Yönetim ve Organizasyon,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.

Filley Alan C., **Interpersonel Conflict Resolution,** Scot, Foresman and Company, Illinois, 1975.

Genç Nurullah, **Yönetim ve Organizasyon,** Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007.

Gibson J. L., J.M. Ivanchevich and J.H. Donnelly, **Organizations Behavior: Structure and Processess,** Third Edition, Business Publication Inc., 1979.

Gordon Judith R., **Organizational Behavior: A Diagnostic Approach,** Sixth Edition, New Jersey, 1999.

Kılıç Mustafa, "Örgütsel Çatışma ve Yönetimi", **Yönetim ve Organizasyon,** Editör: Salih Güney, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Kıngır Said, **İşletme Becerileri Grup Çalışması,** Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2006.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği,** Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Middlemist R. Dennis and Michael A. Hitt, **Organizational Behavior. Applied Concepts,** Science Research Associates, Inc., 1981.

Özer Kadir, **Gerçekçi Yönetişim: Yönetici/Liderlik Modeli,** İkinci Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Özer M. Akif, **21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2008.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış,** Eskişehir, 2001.

Peker Ömer, Nihat Aytürk, **Etkili Yönetim Becerileri,** Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.

Sims Ronald R., **Managing Organizational Behavior,** Quorum Books, Westport, C.T. 2002.

Steers Richard M., **Introduction to Organizational Behavior,** Fourt Edition, HarperCollins Publishers Inc., New York, 1991.

Stoner James E. and R. Edward Freeman, **Management,** Fourth Edition, Printice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1989.

Stroh Linda K., **Organizational Behavior: A Management Challange,** Lawrence Erlbaum Associates Inc. Mahvah N.J., 2002.

Tengilimoğlu Dilaver, "Kişilerarası Çatışma ve Çatışmayı Teşhis Modelleri", **Amme İdaresi Dergisi,** Cilt: 24, Sayı: 2, 1991.

Tjosvold Dean, "Interdepende Approach to Conflict Management in Organizations", Managing Conflict: An Interdsciplinary Approach, Preaeger Publishers, New York, 1989.

Tutar Hasan, M. Kemal Yılmaz, Cumhur Erdönmez, **İşletme Becerirli Grup Çalışması,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Bölüm 14
ÖRGÜTSEL MOTİVASYON

Her yönetici motivasyon konusu ile ilgilenmek zorundadır. Çünkü yöneticinin başarısı, astlarının kurumsal amaçlar doğrultusunda çalışmalarına; bilgi, yetenek ve güçlerini tam olarak bu doğrultuda harcamalarına bağlıdır. Başka bir deyişle, motivasyon ile performans çok yakından ilişkilidir. Motive olmayan insanların başarı göstermeleri beklenmemelidir. Kişiler çok çeşitli davranışlar gösterirler. Bu davranışların çeşitli nedenleri olabilir. Yönetici açısından önemli olan, kişilerin organizasyonun amaçları doğrultusunda davranmasıdır.

Motivasyon ancak **DAVRANIŞLARIN YORUMLANMASI** ile hakkında fikir ileri sürülebilecek bir konudur. Çünkü motivasyon gözlenebilen bir olay veya mikroskop altında incelenebilen bir şey değildir. Motivasyonu etkileyen faktörler ancak kişilerin davranışlarının yorumlanması ile anlaşılabilir. Dolayısıyla yöneticilerin personelin davranışlarını yorumlaması, bu yorumlamanın sonuçlarına göre onları motive edecek **MODELLER** ve **UYGULAMALAR** geliştirmeleri gerekir. Motivasyon konusu önderliğin tamamlayıcısıdır. Bu nedenle pek çok durumda etkin önderlik, personelin motivasyonunu da etkilemektedir.

Motivasyon, işin yapılması konusunda bireyin davranışını tanımlar. Her insan davranışının arkasında bir **İSTEK**, önünde bir **AMAÇ** vardır. Amaçlara varmak için insanın isteklerinin doyurulması gerekir.[1] İstekleri doyurulan insan ise, amaçlarını veya kurumun amaçlarını gerçekleştirmek için büyük bir güç ile çalışır.

I. MOTİVASYON KAVRAMI, TANIMI VE ÖNEMİ

Motivasyon (güdülenme), davranışı anlamada çok önemli bir süreçtir. Güdü (motive) terimi Latince "**MOVERE**"den türetilmiştir. MOVERE harekete geçirme anlamındadır. Buna dayanarak **GÜDÜYÜ** bireyi amaca doğru harekete geçiren, yönelten, bir **İÇ DURUM** diye tanımlayabiliriz. Başka bir deyişle motive (güdü) bir insanı belirli bir amaç için harekete geçiren güç demektir. **Bu tanıma göre motive:**

* **Harekete geçirici,**
* **Hareketi devam ettirici,**
* **ve olumlu yöne yöneltici gibi.**

[1] Zeyyat Sabuncuoğlu, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadı ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982, s. 84.

KAYNAKÇA

Aamod Michael G., **Applied Industrial-Organiational Psychology**, Belment Wadsworth Pub Comp., 1999.

Altman S., E. Valenzi and R.M.C. Hodgetts, **Organizational Behavior: Theory and Pratice**, Orlando, Pl: Academic Press, 1985.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1984.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İ Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını İstanbul, 1987.

Bursalıoğlu Ziya, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1982.

Certo S.C., **Modern Management**, Prentice-Hill, 1997.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Çetinkanat Canan, **Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2000.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Eren Erol,**Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

Ivancevich John M. ve Diğerleri, **Organizational Behaviour and Performance**, California, Goodyear Publishing, 1977.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, 10. Basım, Beta yayınevi, İstanbul 2008.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, McGraw-Hill Book Co., 1985.

Moorhead G. and R.W. Griffin, **Organizational Behavior**, Houghton Mifflin Comp., 1989.

Robbins Stephen, **Organizational Behaviour** (Eight Edition), New Jersey, Prentice Hall International Inc., 1998.

Saal F. and P.A. Knight, **Industrial/Organizational Psychology: Science and Practice**, Pacific Grave California, Brooks/Cole Pub. Co., 1988.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadı ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Şimşek Levent, "İş Tatmini", **Milli Prodüktivite Merkezi Verimlilik Dergisi**, Ankara, 1995.

Şimşek Şerif, Tahir Akgemci, Adnan Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Varoğlu Kadir, Ramazan Aktaş, **Askeri Liderlik**, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Whyte W.F., "Skinnerian Theory in Organizations", **Psychology Today**, 1972.

Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İ Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını İstanbul, 1988.

Yüksel Öznur, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ankara, Gazi Kitapevi, 2000.

Bölüm 15

ETKİLEME VE YÖNLENDİRME SÜRECİNDE LİDERLİK

Duygusal yapıları nedeniyle insanlar birlikte yaşamaya yani gruplar ve toplumlar oluşturmaya yönelmiştir. Sosyal gruplar bireylerin birbirleriyle etkileşimleri sonucu meydana gelirler. İnsanların birbirleriyle sosyal ilişkide bulunmalarının nedeni, kendi düşünce, istek ve amaçlarını tek başına gerçekleştirememelerinden ileri gelmektedir. Bir kişinin tek başına bir işi başaramaması hâlinde, başkaları ile bir araya gelerek o işi başarması doğaldır. Başka bir deyişle, bir insanın yalnız başına yapamayacağı bir iş için diğer insanlardan yardım istemesi son derece doğaldır. Bu yardımlaşmayla beraber bilgi ve araç alışverişinde de bulunulmuştur. Ayrıca grup hâlinde yaşamanın verdiği güven ve güç, insanların doğa ile mücadelelerinde başarılı olmalarını da sağlamıştır. Yani doğa ile mücadele insanların gruplar oluşturmasını sağlamıştır.

İnsanların toplumsal yaşantı içine girmesiyle ortaya çıkan benlik ve menfaat duyguları, sorunlar yaşamalarına neden olmuştur. Aynı duygu, düşünce ve fikre sahip olanlar, güç kazanmak için ve fikirlerine taraftar bulmak için yeniden gruplaşmaya başlamışlardır. Bu gruplar zamanla büyümüş ve bu büyüme ile birlikte birçok iç ve dış sorunlar da ortaya çıkmıştır. Tabii ki bu sorunları da çözüme kavuşturmak için çeşitli toplumsal tedbirlere ihtiyaç duyulmuştur. İşte bu toplumsal sorunları kendi lehlerine çözüme kavuşturmak isteyen gruplar, kendi içlerinde bu sorunları iyi bir şekilde çözecek olan kişileri görevlendirmişler, diğerleri ise kendi işleriyle uğraşmaya bırakılmışlardır. Böylece ilk toplumsal yaşantının temeli atılmış, bu yaşantı da değişik isimlerle, çeşitli sorunları çözecek ve ihtiyaçları karşılayacak örgütleri bünyesinde geliştirerek günümüze kadar süregelmiştir. Bu şekilde meydana gelen toplumların hemen hemen hepsinde bir lider ortaya çıkarak topluma yön vermiştir. Bu liderler iç ve dış sorunları çözümleyen ve toplumun refahını sağlayan kişilerdir. Bütün bunları, doğuştan kendilerinde mevcut olan özellikleri geliştirip harekete geçirmek suretiyle başarabilmişlerdir. Zaten bu özelliklerden dolayı toplumu emirleri altına alarak etkileyebilmişlerdir.[1]

Böylece toplum, idare eden (lider) ve takip edenler olarak ikiye ayrılmıştır. Yani toplum içinde yöneten ve yönetilenler şeklinde bir statü farklılaşması meydana gelmiştir. Bu arada yönetilenler için bir otorite dolayısıyla bir liderlik probleminin varlığı da söz konusu olmaktadır. Bu durum ise bize, liderliğin tıpkı insanlık tarihi kadar eski olduğunu göstermektedir. Zaten canlı varlıklar içinde bir lidere en çok ihtiyaç duyan

[1] Yusuf Almansü, Nazım Akın, Adnan Tınaz, **Lider, Komutan ve Kurmay Subay**, Kara Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1969, s. 1.

KAYNAKÇA

"Askeri Liderlik (Broşür)", **K.K.K. 1.nci Ordu Komutanlığı Yayını**, İstanbul, 1985.

Akdemir Ali, "Yönetim Düşüncesindeki Dönüşümler ve Dönüştürücü Lider Profili", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, I, 1997.

Almansü Yusuf, Nazım Akın, Adnan Tınaz, **Lider, Komutan ve Kurmay Subay,** Kara Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1969.

Aminuddin Yusof, "The Relationship between Transformational Leadership Behaviours of Athletic Directors and Coaches' Job Satisfaction", **Physical Educator,** Vol. 55, No. 5, 1998.

Arıkan Semra, **Yönetim ve Organizasyon**, Ankara, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

Baltaş Acar, **Ekip Çalışması ve Liderlik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Baran Muhteşem, "Liderlikte Dikey İkili Bağlantı Modeli", **Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, Cilt: II,1997.

Baransel Atilla, "Gayri Resmi Küçük Gruplar ve Liderlik" **Organizasyonların Beşeri Yönü,** Der. R. Taguiri-A. Baransel, c.1, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul, 1966.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Baransel Atillal, "Biçimsel Olmayan Küçük Gruplar ve Önderlik", (Ders Notları) İ.Ü. İşletme Fakültesi, **İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını**, İstanbul.

Bartol, K.M. and D.C. Martın. **Management**, New York, McGraw Hill, 1991.

Barutçugil İsmet, **Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi**, Yayınevi, İstanbul, 2002.

Bass Bernard M. and Paul Steidlmeier, "Ethics, Character and Authentic Transformational Leadership Behaviour", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Bass Bernard M., **Leadership and Performance Beyond Expectations,** New York, Free Press, 1985.

Baysal A.Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstiüsü Yayını, İstanbul, 1987.

Blancherd Kenneth and P. Hersey, **Management of Organizational Behaviour: Utilizing Human Resources**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Blancherd Kenneth, **Leaders and The One Minute Manager**, New York, William Morrow and Co. Inc., 1984.

Bobbitt H.R., Jr. R.H. Breinholt ve diğerleri, **Organizational Behavior: Understanding and Prediction**, 2nd. Ed., Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1978.

Bryman Allan, **Charisma and Leadership in Organizations**, London, Sage Publications, 1992, s.176,

Burns James McGregor, **Leadership**, Harper and Row, New York, 1978.

Canon Martin, **Organizational Behavior: A Managerial and Organizational Perspective**, Little Brown and Company, 1979.

Certo Samuel C., **Modern Management**, Boston, Allyn and Bacon, 1992.

Conger A. Jay, "Charismatic and Transformational Leadership in Organizations: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research", **Leadership Quarterly**, Vol. 10, No. 2, 1999.

Conger Jay A., Rabindra N. Kanungo, "Toward a Behavioral Theory of Charismatic Leadership in Organizational Settings", **Academy of Management Reviev,** Vol: 12, No: 4, 1987.

Cox Danyy ve John Hoover, **Kızışan Ortamda Liderlik**, Çeviren: Mahmut Tuna, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Cuchon D., S.G. Green and T.T: Taber, "Vertical Dyad Linkage A Longitudinal Assessment of Antecedents, Measures and Consequences", **Journal of Applied Psychology**, 1986.

Çelik Vehbi. "Eğitimde Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Daft Richard, **Management**, Dryden Press, 1991.

Daft, L. Richard. **Organization Theory and Design**, USA, Thomson Learning, 1998.

Dansereau F., J. Cashman and G. Graen, "Instrumentality Theory and Equity Theory and Turnover Managers", **Organizational Behavior and Human Performance**, 1973.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı,** Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Deitzer Bernard, Karl Shilliff and Michael Jucius, **Contemporary Management Concepts**, Grid Publishing, Inc., 1979.

Dereli Toker, **Organizasyonlarda Davranış**, İ.Ü. İktisat Fakültesi İktisat ve İçtimayat Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1976.

Doğan Ercüment, "Çalışanın İşine Cezbolması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), 2000.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji,** Savaş Yayınları, Ankara, 1982.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior,** Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Edinsel Kerim, "Bürokratik Örgütten Kendi Kendine Öğrenen Organik Örgüt Modeline Geçişte Örgüt ve Liderlik Sorunları", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı I**, İstanbul, 1997.

Erçetin Şule, **Lider Sarmalında Vizyon**, Önder Matbaacılık, Ankara, 1998.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991(1997).

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Eren Erol, "Yönetimde Otorite Problemi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), İ.Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 1971.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul, Beta Yayınları, 2001.

Eren, Erol. **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2000.

Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Fiedler F., "A Contingency Model of Leadership Effectiveness", L.Barkowitz (Ed.), **Advances in Experimental Social Psychology**, Academic Press, New York, 1964.

Fuller J.B., R. Morrison, L. Jones, D. Bridger and V. Brown, "The Effects of Psychological Empowerment on Transformational Leadership and Job Satisfaction, **Journal of Social Psychology**, Vol. 139, No.3, 1999.

Gibson J.M. Ivancevich, J.H. Donnely, **Organizations: Process Structure Behavior Business,** Pub. Inc. Dallas, 1973.

Graen George B., "A Vertical Dyad Linkage Approach To Leadership in Formal Organizations", **Organizational Behaviour and Human Performance**, Vol. 23, 1975.

Güney Salih, "Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:23, Mart 1992.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri,** Üçüncü Basım, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Hartog D.N. and M.J. Van, "Transactional Versus Transformational Leadership: An Analysis of The MLQ", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, Vol. 70, No. 1, 1997.

Hartog D.N., R.J. House, P. J. Hanges, A. Ruiz-Quintanillo, P.W. Dorfman, "Culture Specific and Cross- culturally Generalizable İmplicit Theories: Are Attributes of Transformational Leadership Universally Endorsed?", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Heper Metin, "Atatürkçülük: Karizmanın Emredici Siyasal Çerçeveye Dönüşümü", **Prof. Dr. Bülent Nuri Esen Armağanı**, Ankara, 1977.

Horace E. Johns, H. Ronald Moser, "From Trait to Transformation: The Evolution of Leadership Theories", **Education**, vol: 110, No: 1, 1989.

Howell Jane M. and Peter J. Forst, "A Laboratory Study of Charismatic Leadership", **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 1989.

Jago A., "Leadership Perspective in Theory and Research", **Management Science**, 1982.

Jago Arthur, "Leadership: Perspective in Theory and Research", **Management Sciences**, Vol:28, 1982.

Judith Gordon, Judith, **A Diagnostic Approach to Organizational Behaviour**, USA, Allyn and Bacon Pub., 1993.

Kanungo N.R. and M. Mendonca. **Ethical Dimensions of Leadership**, Sage Publications, USA, 1996.

Karip Emin, "Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Katz D., R. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, Çev. Halil Can, Yavuz Bayar, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1977.

Keçecioğlu Tamer, **Liderlik ve Liderler**, KalDer Yayını, İstanbul, 1998.

Keith Davis, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Kempner Thomas, **A Handbook of Management**, Penguin Books Inc., England, 1976.

Kılınç Tanıl, "Yöneticilik ve Önderlik" **Karizma Dergisi**, sayı:5, Eylül 1984.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, (1984, 2003,) 2005.

Koerner JoEllen Goertz, "Reflections: Transformational Leadership", **Journal of Holistic Nursing**, Vol. 16, No. 2, 1998.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1979.

"Komutanlık ve Liderlik Ders Notu", **Harp Akademileri Yayını**, İstanbul,1986.

Kongar Emre, **Atatürk ve Devrim Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara, 1981.

Korman Abraham K., **Organizational Behavior**, Prentice-Hall, Inc. USA, 1977.

Kovanogh Dennes, **Crisis; Charisma and British Political Leadership: Winston, Churchillas the Outsider,** Sage Publications, London, 1974.

Krech D., R.S. Crutchfield, Ballachey, **Cemiyet İçinde Fert**, Çev. T. Turhan, MEB. Yayını, 1983.

Krech David, R.S. Crutcfield, **Sosyal Psikoloji (Teori ve Sorunlar),** Çev: Erdoğan Güçbilmez, Oğuz Onan, Sevinç Matbaası, 1967.

"Liderlik Kuramlarının ve Yönetici Eğitim Programlarının Yeniden Değerlendirilmesi", **Karizma Dergisi**, Sayı: 21, Ocak, 1986.

"Liderlik Sanatı", **Karizma Dergisi**, Eylül 1984.

Liontos Lynn, "Transformational Leadership", **Emergency Librarian**, Vol. 20, No. 3, 1993.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, Fourth Edition, Mc Graw- Hill Book Company, 1985 (1992).

Maxwell John C., **Liderlik Yasaları**, Beyaz Yayınları, Çeviren: İbrahim Şener, İstanbul, 1998.

Metcalfe Alimo-, B. ve R. Alban- Metcalfe. "The Development of a New Transformational Leadership Questionnaire", **Leadership Quarterly,** Vol. 74, No. 1, 2001.

Miles Robert, "Transformation Challenge", **Executive Excellence**, vol. 15, No. 2, 1998.

Miller Frank B., **Sanayide Beşeri Münasebetler**, Çev. Sabahat Yalçın, Toker Dereli, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966.

Nadler David A., Michael L. Tushman, "Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change", **California Management Review**, Vol: 32, No: 2, Winter, 1990.

Northouse Peter G., **Leadership**, California, Sage Pub., 1997.

Özcan Mehmet, "Dinamik (Çok Boyutlu) Liderlik, **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, II, 1997.

Özkalp Enver, Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Randall Charence B., **Yönetimde Başarı Esasları**, Çev. Reşat Aktan, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965.

Robbins Stephen P., **Organizational Behavior: Concepts, Controversives and Applications**, Prentice-Hall, New Jersey, 1996.

Rost Joseph, **Leadership for The Twenty First Century**, USA, Praeger, 1991.

Soydan Sait, "Organizasyon Açısından Önderlik Teorilerine Bir Bakış", **İ.Ü. İşletme Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Enstitüsü Dergisi,** Sayı: 1, Yıl: 1.

Soydan Sait, "Klasik ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar Açısından Önderlik ve Uygulamaya ait Bir Örnek", (**Yayınlanmamış Doktora tezi**) İ.Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 1973.

Stogdill, Ralph M. **Manual for The Leader Behaviour Description Questionnaire-form 12**, Columbus: Ohio State University, Bureau of Business Research, 1963.

Tamer Keçecioğlu, **Liderlik ve Liderler**, KalDer Yayınları, İstanbul, 1998.

Tezcan Mahmut, **Eğitim Sosyolojisine Giriş,** A.Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Tichy N.M. and M.A. Devvanna, **The Transformational Leader**, New York, John Wiley and Sons, 1990.

Tosi H.L. and S.J. Carroll, **Management**, USA, John Wiley and Sons Inc., 1982.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, c.1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Ülker Gönül, "Yönetici ve Lider", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Cilt-II,** İstanbul, 1997.

Vecchio P. Robert, **Organizational Behaviour**, USA, Harcourt Brace College Pub., 1995.

Vecchio Robert, **Organizational Behavior**, Forth Worth, The Dryden Press, 1995.

Vroom V.H. and A.G. Jago, **The New Leadership: Managing Participation in Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Vroom V.H. and P.W. Yetton, **Leadership and DecisionMaking**, University of Pittsburg Press, 1973.

Vroom Victor H., "A New Look at Managerial Decision Making", **Organizational Dynamics**, Vol. 2, No. 1, 1973.

Weber Max, **On Charisma and Institation Building**, Selected Papers (Editör) S.N. Eisentad, Univ. of Chicago Pres, USA, 1968.

Werner Isabel, **Liderlik ve Yönetim**, Çeviren: Vedat Üner, Rota Yayınları, İstanbul, 1993.

Yukul Gary, **Leadership In Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall Inc., 1989.

Yücaoğlu Erkut, "Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve Girişimcilik", **Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları**, Editör: Zeynep Aycan, Türkiye Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 2000.

Yüksel Öznur, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2000.

Zacharatos A., J. Barling and E.K. Kelloway, "Developments and Effects of Transformational Leadership in Adolescents", **Leadership Quarterly,** Vol. 11, No. 2, 2000.

Zaleznik Abraham, "Yönetici ve Lider", **Liderlik, Harvard Business Review**, Çeviren: Meral Tüzel, Mess. Yayını, İstanbul, 1999.

Bölüm 16

ÖRGÜTSEL STRES VE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ

Günümüzün gelişmiş sanayi toplumları geçmiş dönemlerden farklı olarak iş ve toplum hayatında daha çok stres yaratmaktadır. Çünkü günümüzün modern toplumları, çalışma ve sosyal yaşama küçümsenmeyecek oranda bir hareketlilik ve hız getirmiştir. Böyle bir ortamda yaşamlarını devam ettiren insanların çağın gerçeği olan stresle karşılaşması kaçınılmaz olmuştur.

Sanayi ve çalışma yaşamının ortaya çıkardığı birçok sorunun içinde yöneticilerin, bilim adamlarının ve araştırmacıların dikkatini en çok çeken konu stres olmuştur. Çünkü stres, iş hayatının her bölümündeki insanlar için geçerlidir.

Çok hızlı bir değişme ve gelişme süreci içinde olan günümüz örgütlerinin başarıya ulaşması, yöneticilerin doğru, hızlı ve yerinde kararlar vermelerine bağlıdır. Ancak bazen yöneticiler başarılı olamamaktadırlar. Bu durum onların kişisel yetersizliklerinden kaynaklandığı gibi, iş stresinden de kaynaklanabilmektedir. Bu açıdan stresi bir yönetim sorunu olarak ele alıp incelemek mümkündür.

I. STRES KAVRAMI VE TANIMI

Stres kavramı, sanayileşen her toplumdaki bireylerin öğrenip kullandığı psikolojik kavramlardan biridir. Stres, herkes tarafından bilinmesine rağmen, çoğu insan bu kavramı hem yanlış, hem de farklı anlamlarda kullanmaktadır. Stres denilince çoğu insanın aklına hemen olumsuz ifade tarzları gelmektedir. Fakat böyle bir düşünce yanlıştır. Çünkü stres çalışma yaşamındaki şartlara göre zararlı veya zararsız olabilir. Başka bir deyişle, stresi iyi veya kötü biçimlerde düşünmek mümkündür. **Örneğin**, çok dersten ikmale kalan veya çok sevilen bir insanın hastalanmasından kaynaklanan stres kötü, çalışkan bir öğrencinin takdir listesine girmeye çalışması sırasında oluşan ya da insanların daha yukarılara terfi etmesinden kaynaklanan stres ise iyi olarak değerlendirilir.

Çalışma yaşamında stres yaratan birçok psikososyal faktör vardır. Bu psikososyal faktörler, örgütün yapısı, işin yapısı ve içeriği, örgüt içi insan ilişkileri ile yakından ilişkilidir. Stres yaratan faktörler grubu, aralarında etkileşerek, insanların ruhsal ve fiziksel yapılarını etkilerler. Bu etkileme insanlar arası ilişkileri olumsuz etkileyebileceği gibi, insanlarda yüksek bir güdülenmeye de neden olabilir. Bireyin psikolojik varlığını, kendine olan güven ve saygısını zorlayan bütün faktörler onda stres yaratır. Başka bir ifade ile stres, insanın dengesini bozabilecek bütün unsurları kapsayan bir özelliğe sahiptir.

VII. STRESLE BAŞA ÇIKMADA ORGANİZASYONEL YÖNTEMLER VE STRESİN AZALTILMASINDA YÖNETİCİLERE DÜŞEN GÖREVLER

A. Stresle Başa Çıkmada Organizasyonel Yöntemler

Organizasyonel stresle başa çıkma yöntemleri, çalışanların iş ve iş ortamından kaynaklanan streslerini azaltmak ya da önlemek için organizasyonel düzeyde stres yaratan faktörlerin kontrol edilmesi veya azaltılması için yönetim tarafından yapılan düzenlemeleri ifade etmektedir. Stresle başa çıkmada yönetim tarafından belirlenen organizasyonel yöntemlerden **bazılarını şöyle sıralamak mümkündür**:

- *** Destekleyici bir örgüt iklimi oluşturmak,**
- *** Çalışanların yaptıkları işleri zenginleştirmek,**
- *** Organizasyonel rollerin belirlenmesi ve çatışmaların azaltılması,**
- *** Mesleki gelişimi sağlamak için eğitim programlarının belirlenmesi,**
- *** Çalışanlar için danışmanlık hizmetlerinin oluşturulması.**

B. Stresin Azaltılmasında Yöneticilere Düşen Görevler

Başarılı yöneticiler kısa dönemli verimliliği istemezler. Bu nedenle her zaman uzun dönemli verimli olmanın yollarını araştırırlar. Bunun en etkili yollarından birinin, çalışanların rahatlığının sağlanması olduğunu bilirler. Ayrıca başarılı yöneticiler, verimlilik için stresin azaltılmasının gerekliliğine de inanırlar. Düşük stres için yöneticilerin **şu noktalara dikkat etmeleri gerekmektedir**:

- *** Çalışma için çekici bir ortam yaratılarak iş tatminini yükseltmek,**
- *** Rol belirsizliğini en aza indirmek,**
- *** Aşırı iş yükünü ortadan kaldırmak,**
- *** Örgütte değişme ve süreklilik arasında iyi bir denge kurmak,**
- *** Çalışanları devamlı motive etmek,**
- *** Çalışanların kararlara katılımlarını sağlamak,**
- *** Örgüt içinde stresi azaltmak için gerekli hizmetleri oluşturmak,**
- *** Stres konusunda çalışanları bilgilendirmek.**

KAYNAKÇA

Aktaş A., R. Aktaş, "İş Stresi", **Verimlilik Dergisi**, Ankara, MPM Yayını, 1992/1.

Albrecht Karl, **Gerilim ve Yönetici**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Allen Roger Allen, **Human Stres: İt's Nature and Con trol**, Mc Millan Pub.,Com., 1983.

Artan İnci, **Örgütsel Stres Kaynakları ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama**, Basisen Kültür ve Eğitim Yayınları, 1986.

Atkinson Jacqueline M., **Coping with Stress at Work**, Great Britain, Thorsons, 1984.

Baltaş Acar ve Zuhal, **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1990.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranış**, Gül Yayınevi, Ankara, 1991.

Becher T.A. and J.E. Newman, "Job Stress, Employee Healt and Organizational Effectiveness: A Facet Analysis, Model and Literature Review", **Personnel Psychology**, Winter, 1978.

Begley T.M., C. Lee and J.M. Czajka, "The Relationships of Type A Behavior and Optimism with Job Performance and Blood Pressure", **Journal of Business and Psycholgy**, Vol. 15, No. 2, 2000.

Campbell Peter G., **The Last Straw: Stres Needn't Make You Ill**, Arlington Books, London, 1990.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık Ltd. Şti, Ankara, 1992.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı,** Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Davis Keith, **Human Behavior At Work**, Tata Mc Graw Hill, New York, 1983

Ertekin Yücel, **Stres ve Yönetim**, TODAİE Yayını, Ankara, 1993.

Gillet Richard, Patric C. Pietroni, **Depresyon: Stresler-Bunalımlar**, çev: Ziya ve Esra Kütevin, İnkilap Kitapevi, İstanbul, 1990.

Gödelek Ertuğrul, "Üç Farklı İşkolunun (Tekstil-Tekstil Boya-Çimento) Psiko-Sosyal Stres Faktörleri Yönünden Karşılaştırılması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), Ankara, 1988.

Hall D.T. and F.S.Hall, "Stres and the Two-Career Couple", Inc. Cooper and R. Payne (eds), **Current Concers in Occupational Stress**, Wiley, New York, 1980.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Stress and Work**, Scott Foresman Glenview, 1980.

İnayet Aydın Pehlivan İnayet, **İş Yaşamında Stres**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

Jamal M. and V.V. Baba, "Type–A Behavior, Job Performance, and Well–being in College Teachers", **International Journal of Management**, Vol. 8, No .3, 2001.

Kılbaş Şükran, "Ankara Yenimahalle ve Çankaya Gençlik Merkezlerine Üye Gençlerin Gençlik Merkezlerine İlişkin Görüşleri", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), Ankara, 1989.

Klarreich Samuel H., **Stressiz Çalışma Ortamı**, Ankara, Feryal Matbaası, 1994.

Köknel Özcan, **Kişilik** and Öz Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Lee C., S.J. Ashford, L.F. and Jamieson, "The Effects of Type–A Behavior Dimensions and Optimism on Coping Strategy, Health, and Performance", **Journal of Organizational Behavior**, Vol. 14, 1993.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, Mc Graw-Hill Book Company, New York, 1985.

Mocan Güler, "Stresle Oluşan Psikosomatik Hastalıklar", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 25-26 Aralık**, Gebze, 1986.

Nicholson P.J. and Swee C. Goh, " The Relationship of Organization Structure and Interpersonel Attitudes to Role Conflict an Ambiguity in Different Work Environment", **Academy of Management Journal**, March, 1983.

Norfolk Donald, **İş Hayatında Stres Kaynakları**, Çev: Leyla Serdaroğlu, Form Yayınları, İstanbul, 1989.

Özer A. Kadir, **Duygusal Gerilimle Başedebilme**, Varlık Yayınları AŞ. İstanbul, 1990.

Parker Katharine R., "Personality and Coping as Moderators of Work Stress Processes: Models, Methods and Measures", **Work & Stress**, Vol. 8, No. 2, 1994.

Rathus A. Spencer, Jeffrey S. Nevid, **Psychology and The Challenges of Life**, Holt Rinehart and Winston Inc., 1986.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Çalışma Psikolojisi**, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa, 1987.

Schafer Walter, **Stress Management For Wellness**, Mc Graw Hill Book, New York, 1987.

Sharma Robin S., **Ferrari'sini Satan Bilge**, Çev: Osman Özkan, GOA Basım Yayın ve Tanıtım Hiz. San. Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2005.

Strickland D. and C. Ntuen, "The Effects of Personality on Supervisory Control Tasks", **Computers and Industrial Engineering**, Vol. 33, No. 1-2, 1997.

Taylan Bahattin ve Kaan Yaralıoğlu, "Karar Verme İşlevini Yerine Getirenler Açısından Stresin Önemi, İş Verimine Etkisi ve Alınabilecek Önlemler", 3**. Ergonomi Kongresi**, MPM Yayını, Ankara, 1991.

Taylor M.S., E.A. Locke, C. Lee and M.E. Gist, "Type A Behavior and Faculty Research Productivity: What are the Mechanism ? ", **Organizational Behavior and Human Performance**, Vol. 34, 1984.

Telman Nursel, "Stres ve İnsan", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 25-26 Aralık** 1986.

Trevor J. Powell, Simon J. Enright, **Anxiety and Stress Management**, Routledge, London, 1990.

Uçman Perin, "Ülkemizde Çalışan Kadınlarda Stresle Başa Çıkma ve Psikolojik Rahatsızlıklar", **Psikoloji Dergisi**, 7-24 Ocak, 1990.

Wright Logan, "The Type A Behavior Pattern and Coronary Artery Disaease", **American Psychologist**, Vol. 43, No. 1, January, 1988.

Yates Jere E., **Gerilim Altındaki Yönetici**, Çev. Fatoş Dilber İlgi Yayıncılık, 1986.

4. Basım

SOSYAL PSİKOLOJİ

Prof. Dr. Salih GÜNEY

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 501
Beşeri Bilimler No: 111
ISBN: 978-605-133-403-5
© 4. Basım, Haziran 2017

SOSYAL PSİKOLOJİ
Prof. Dr. Salih GÜNEY

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779 *Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.*

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Güney, Salih.
Sosyal Psikoloji / Salih Güney
4. Basımdan, xxii + 450 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-403-5
1. Sosyal Psikoloji 2. Sosyal Etki 3. Benlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

SOSYAL PSİKOLOJİNİN GELİŞİM SÜRECİ VE DİĞER SOSYAL BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

I. SOSYAL PSİKOLOJİNİN GELİŞİM SÜRECİ....1
II. SOSYAL PSİKOLOJİ KAVRAMI VE TANIMI....2
III. SOSYAL PSİKOLOJİNİN DİĞER SOSYAL BİLİMLERLE İLİŞKİSİ....4
A. SOSYOLOJİ....5
B. PSİKOLOJİ....6
C. DAVRANIŞ BİLİMLERİ....7
D. ANTROPOLOJİ (VE SOSYAL ANTROPOLOJİ)....9
E. YÖNETİM BİLİMİ....10
F. FELSEFE, HUKUK VE EKONOMİ İLE İLİŞKİSİ....10

BÖLÜM II

SOSYAL PSİKOLOJİNİN TEMEL KAVRAMLARI

I. ALGILAMA....11
II. ÖĞRENME....12
III. SOSYAL ETKİ....13
IV. TUTUM....14
V. ÖN YARGI....14
VI. STATÜ....15
VII. ROL....16
VIII. DUYGUSAL ZEKÂ....16
IX. SOSYAL GRUP....19
X. DAVRANIŞ DİNAMİĞİ....20
XI. GRUP DİNAMİĞİ....20
XII. GÜÇ....21
XIII. OTORİTE....23
XIV. YETKİ....24
XV. YÖNETİM....25
XVI. YÖNETİCİ....28
XVII. LİDER - LİDERLİK....29

BÖLÜM III

SOSYAL PSİKOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE VERİ ANALİZİ

I. SOSYAL PSİKOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ 31
A. DENEYSEL YÖNTEM....31
1. Laboratuvar Deneyleri 32
2. Alan Deneyleri 32
B. DENEYSEL OLMAYAN YÖNTEM....32
1. Arşiv Araştırması....33
2. Survey Araştırması 33
3. Örnek Olay Araştırması 34
4. Alan Araştırması 34
II. SOSYAL PSİKOLOJİDE VERİLERİN ANALİZİ 34
A. t Testi....35
B. Korelasyon 35

BÖLÜM IV

SOSYAL PSİKOLOJİDE TEMEL KURAMLAR

I. DAVRANIŞÇI KURAM 37
II. BİLİŞSEL VE ALAN KURAMI 38
III. PSİKOANALİTİK KURAM 39
IV. ROL VE NORM KURAMI 39
V. ATIF KURAMLARI 40
A. FRITZ HEIDER'İN ATIF KURAMI 40
B. BEM'İN KENDİNİ ALGILAMA KURAMI....41
C. KELLEY'NİN KÜP (BİRLİKTE DEĞİŞİM) YÜKLEME KURAMI 42
D. JONES VE DAVIS'İN UYUŞAN ÖZELLİKLERE DAYALI ÇIKARSAMALAR KURAMI....43
E. WEINER'İN BAŞARIYA BAĞLI YÜKLEME KURAMI....44
VI. DESCHAMP, HEWSTONE VE JASPAR'IN GRUPSAL İLİŞKİLERE GÖRE YÜKLEME KURAMI....45
VII. SCHACHTER'İN DUYGUSAL ETİKETLENDİRME KURAMI....45

BÖLÜM V

YAKINLAŞMA, ÇEKİCİLİK, SEVGİ VE AŞK

I. SOSYAL YAŞAMDA İNSANLAR NİÇİN YAKINLAŞMA DAVRANIŞLARINDA BULUNURLAR? 47

II. BAZI İNSANLAR BİZE NEDEN ÇOK ÇEKİCİ GELİR? 48

III. ÇEKİCİLİKTE, SEVMEDE VE YAKIN OLMADA ETKİLİ OLAN TEMEL KRİTERLER 48

A. ULAŞILABİLİRLİK VE FİZİKSEL YAKINLIK 49

B. DEVAMLI ETKİLEŞİM BEKLENTİSİ 49

C. KARŞIMIZDAKİNİN DAVRANIŞINI TAHMİN EDEBİLME DERECESİ 49

D. AŞİNALIK DERECESİ 50

E. BENZERLİK DERECESİ 50

F. BİRBİRİNİ TAMAMLAMA DERECESİ 51

G. KARŞILILIK DERECESİ 52

H. HAKLARI SAVUNMA VE ÖDÜLLENDİRME 52

IV. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE SEVME EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 53

V. ÇEKİCİLİK VE İLİŞKİ KURAMLARI 54

A. ÇEKİCİLİKTE DENGE KURAMI 54

B. ÇEKİCİLİKTE PEKİŞTİRME KURAMLARI 54

C. ÇEKİCİLİKTE SOSYAL TAKAS KURAMI 55

VI. SEVGİ VE AŞK KAVRAMLARI 56

A. SEVGİ KAVRAMI 56

B. AŞK KAVRAMI 57

1. Tutkulu Aşk 57

2. Romantik Aşk 57

C. AŞK VE YANILGILAR 58

D. STERNBERG'İN KUSURSUZ AŞK MODELİ 59

VII. EVLİLİK VE EVLİLİK İLİŞKİSİNİ BİTİRMEK 60

A. EVLİLİK SÜRECİ 60

B. EVLİLİK İLİŞKİSİNİN BİTİRİLMESİ SÜRECİ 60

BÖLÜM VI

İLİŞKİLERİMİZ VE SALDIRGANLIK

I. TOPLUMSAL YAŞAM VE SALDIRGANLIK 63
II. SALDIRGANLIK KAVRAMI VE TANIMI 64
III. SALDIRGANLIĞIN TEMEL KAYNAKLARI 65
A. SALDIRGANLIK VE İÇGÜDÜ İLİŞKİSİ 65
B. SALDIRGANLIK VE RAHATSIZ EDİLME İLİŞKİSİ 66
C. SALDIRGANLIK VE ENGELLENME İLİŞKİSİ 66
D. SALDIRGANLIK VE GENEL HEYECANSAL UYARILMA İLİŞKİSİ 67
IV. SALDIRGANLIĞI KONTROL ETME VE AZALTMADA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 67
A. ÖĞRENME 67
B. PEKİŞTİRME 68
C. TAKLİT 68
D. CEZA VE MİSİLLEME KORKUSU 69
E. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI 69
F. BOŞALMA VE YÖNLENDİRME 69
G. KENDİNE HÂKİM OLMA 70
V. SALDIRGANLIĞI ÖZENDİREN FAKTÖRLER 70

BÖLÜM VII

BENLİK VE KİMLİK

I. BENLİK KAVRAMININ TARİHSEL GEÇMİŞİ, TANIMI, GELİŞMESİ, FONKSİYONLARI VE BENLİK BİÇİMLERİ 71
A. BENLİK KAVRAMININ TARİHSEL GEÇMİŞİ 71
1. Laikleşme (Sekülerleşme) 72
2. Sanayileşme 72
3. Aydınlanma ve Bilinçlenme 72
4. Psikoanalitik Düşünce 72
B. BENLİK KAVRAMI VE TANIMI 72
1. Benliğin Gelişmesi 74
2. Benliğin Oluşumunda Etkili Olan Temel Güdüler 76
C. BENLİĞİN FONKSİYONLARI 77
D. BENLİĞİN ÜÇ TEMEL YÖNÜ, BENLİK SAYGISI VE DİĞER BENLİK BİÇİMLERİ 78

1. Benliğin Üç Temel Yönü....78
2. Benlik Saygısı....79
3. Diğer Benlik Biçimleri....79
E. BENLİK ŞEMALARI....81
1. Gerçek Benlik....82
2. İdeal Benlik....82
3. Olması Gereken Benlik....82
F. BENLİK KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR....82
1. Benlik Yaklaşımı Kuramları....82
2. Carl Rogers'ın Benlik Kuramı....83
3. Maslow'un Benlik Kuramı....84
II. KİMLİK....85
A. KİMLİK KAVRAMI VE TANIMI....85
B. KİMLİK TÜRLERİ....86
1. Sosyal Kimlik....86
2. Kişisel Kimlik....86

BÖLÜM VIII

ALGILAMA

I. ALGILAMA KAVRAMI VE TANIMI....87
II. ALGILAMA SÜRECİ VE AŞAMALARI....88
A. DUYUM SÜRECİ AŞAMASI....88
B. SİMGE SÜRECİ AŞAMASI....88
C. DUYGU SÜRECİ AŞAMASI....89
III. ALGILAMA KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR....89
A. GESTALT KURAMI....89
B. BELLEKSEL KURGULAYICI KURAM....90
C. ÖĞRENME KURAMI....90
IV. ALGILAMADA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER....90
A. ALGILAMA YAPANIN DURUMU....91
B. ALGILAMADA OLUMLU YA DA OLUMSUZ DAVRANMA DÜŞÜNCESİ....91
C. YANLIŞ ÇIKARIMLARDA BULUNMA....91
D. BENZERLİK YA DA FARKLILIK EĞİLİMİ....92
E. ALGILANAN KİŞİ YA DA NESNEYE İLİŞKİN SAHİP OLUNAN BİLGİ....92
F. KİŞİSEL BEKLENTİLER....92
V. ALGILAMA SÜRECİNİN İŞLEYİŞİNE İLİŞKİN BİR MODEL....93

VI. ALGI ÇEŞİTLERİ 93
A. SİMGESEL ALGI 94
B. GÖRSEL ALGI 95
1. Psikolojik Olarak Hazır Olma 95
2. Bilgi Bankası 95
3. Duygusal Olarak Hazır Olma 95
C. DUYGUSAL ALGI 96
D. SEÇİCİ ALGILAMA 96
VII. ALGISAL SEÇİMİ ETKİLEYEN TEMEL ÖZELLİKLER 96
A. DİKKAT 96
B. ÖĞRENME 97
C. DUYUSAL YOKSUNLUK 97
D. GÜDÜ 97
E. DUYUM ÖTESİ ALGI 97
VIII. ALGISAL SİSTEMİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 98
A. DEĞİŞMEZLİK 98
B. SEÇİCİLİK 98
1. Uyarıcının Yapısal Özellikleri 99
2. Algılamayı Yapan Kişinin Bireysel ve Yapısal Özellikleri 99
IX. ALGILAMADA DÜZENLEME SÜRECİ 99
A. ŞEKİL - ZEMİN İLİŞKİSİNDE DÜZENLEME 99
B. ALGILAMADA GRUPLANDIRMA VE TEMEL İLKELERİ 100
1. Çerçeveleme İlkesi 100
2. Tamamlama İlkesi 101
3. Devamlılık İlkesi 101
4. Yakınlık İlkesi 102
5. Benzerlik İlkesi 102
6. Simetri İlkesi 102
7. Basitlik İlkesi 103
X. ALGISAL EŞİKLER 103
A. ÖZEL ALICILAR 103
B. MUTLAK EŞİK 103
C. FARK EŞİĞİ 104
XI. ALGILAMAMIZI KOLAYLAŞTIRAN DEĞİŞMEZLER 104
A. RENK VE PARLAKLIK DEĞİŞMEZLİĞİ 105
B. BÜYÜKLÜK DEĞİŞMEZLİĞİ 105

1. Şekil Aşinalığı 105
2. Uzaklık 105
C. BİÇİM DEĞİŞMEZLİĞİ 106
D. YER DEĞİŞMEZLİĞİ 106
XII. ALGILAMA SÜRECİNİN TEMEL NOKTALARI 106
A. DERİNLİK ALGISI VE BİLİNMESİ GEREKEN HUSUSLAR 107
1. Monoküler (Tek Gözle İlgili Görüş) İpuçları 107
2. Binoküler (İki Gözle İlgili Görüş) İpuçları 109
B. HAREKET ALGISI 109
C. ŞEKİL BÜTÜNLÜĞÜNÜ ALGILAMA 112
1. Kalıba Vurma Yöntemidir 112
2. Özellik Analizi Yöntemidir 112
XIII. ALGIDAKİ YANILMALARIMIZ 112
A. UZAKLIKTAN KAYNAKLANAN (PONZO) ALGI YANILMASI 113
B. MÜLLER-LYKER ALGI YANILMASI 114
C. POGGENDORF ALGI YANILMASI 114
D. WUNDT ALGI YANILMASI 114
E. ZOLLNER ALGI YANILMASI 114
F. BOURDON ALGI YANILMASI 115
XIV. ALGILAMA, İLLÜZYON VE HALÜSİNASYON 117
XV. ALGILARIN DOĞRULANMA SÜRECİ 117
XVI. SOSYAL ALGI 118

BÖLÜM XI

TUTUMLAR VE ÖN YARGI

I. TUTUMLAR 120
A. TUTUM KAVRAMI VE TANIMI 120
B. TUTUMLARIN İLİŞKİLİ OLDUĞU KAVRAMLAR 122
1. Değerler 122
2. İdeolojiler 122
3. Sosyal Temsiller 123
C. TUTUMLARA KURAMSAL YAKLAŞIM DÜŞÜNCESİ 123
1. Tutumları Şartlanma ve Pekiştirme Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 123
2. Tutumları Özendirme ve Çatışma Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 124
3. Tutumları İşlevsellik Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 124
4. Tutumları Bilişsel Tutarlılık Yolu ile Açıklama Yaklaşımı 125

5. Tutumları Yükleme Kuramı ile Açıklama 128
D. İNSANLAR NELERE KARŞI TUTUM GELİŞTİRİRLER? 128
E. ARAŞTIRMALARDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN TUTUM BOYUTLARI 130
F. TUTUMLARI AYIRT EDİCİ TEMEL KRİTERLER 131
1. Tutumlar Kalıtsal Değildir 132
2. Tutumlar Geçici Düşünsel Durumlar Değildir 132
3. Tutumlar, Kişi ile Nesneler Arasındaki İlişkilere Tutarlılık, Kararlılık ve Düzenlilik Kazandırırlar 132
4. Tutumlar, Tutum Nesnesine Karşı Bir yanlılık Yaratırlar 132
5. Tutumların Biçimlenmesinde (Oluşmasında) Birçok Unsurun Bir Arada Olması Gerekir 132
6. Bireysel Düzeyde Tutumların Oluşumu İçin Geçerli Olan İlkeler Grupsal ya da Toplumsal Düzeyde Oluşan Tutumlar İçin de Geçerlidir 133
F. TUTUMLARIN YAPISAL ANALİZİ 133
1. İlişkilendirme 133
2. Kişisel ya da Grupsal Deneyimler 133
3. Diğer İnsanlardan Öğrenme 134
G. TUTUMLARI OLUŞTURAN BİLEŞENLER 134
1. Bilişsel Bileşen 134
2. Duygusal Bileşen 135
3. Davranışsal Bileşen 136
H. TUTUMLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ 137
1. Tutumların Kuvvet Derecesi 137
2. Tutumların Karmaşıklık (Yoğunluk) Derecesi 138
3. Bileşenler Arası Tutarlılık 139
4. Bir Tutumun Diğer Tutumlarla İlişkisi 139
I. TUTUMLARIN BİREYLER AÇISINDAN İŞLEVLERİ 140
1. Bireyler Açısından Tutumların Enerji Tasarrufu Sağlama İşlevi 140
2. Tutumların İnsanlara Fayda Sağlama İşlevi 140
3. Tutumların Birey Kültür Uyumunu Sağlama İşlevi 141
4. Tutumların Kişi Benliğini (ya da öz saygısını) Koruma ve Açıklama İşlevi 141
5. Tutumların Bilgi Sağlayıcı İşlevi 142
İ. TUTUMUN DAVRANIŞA DÖNÜŞME SÜRECİ 142
1. Tutumun Kuvvet Derecesi 143
2. Çevresel Faktörler 143
3. Davranışın Sonuçlarına İlişkin Beklentiler 144
K. TUTUMLARIN OLUŞMASINDA ROL OYNAYAN FAKTÖRLER 146

1. Zihinsel ve Bilgisel Faktörler 146
2. Fizyolojik Faktörler 146
3. Aile Faktörü 147
4. Tutum Nesnesiyle Gerçekleşen Yaşantılar 147
5. Akranlar Faktörü 148
6. Bireysel Özellikler Faktörü 148
7. Kitle İletişim Araçları Faktörü 149
8. Sosyal Sınıf ve Sosyoekonomik Faktör 149
9. Grup Üyeliği Faktörü 149

L. TUTUM DEĞİŞİM SÜRECİ 150
1. Tutuma Zıt Davranışta Bulunma Süreci 150
2. İkna Edici İletişim Tekniğini Kullanma 151

M. TUTUMLARIN ÖLÇÜLMESİ 151

II. ÖN YARGILAR VE OLUŞMASI 152
A. ÖN YARGI KAVRAMI VE TANIMI 152
B. ÖN YARGILARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ 154
C. ÖN YARGILARIN KAYNAKLARI 155
1. Ön Yargılı İnsanlarla İlişkiler 155
2. Ön Yargı Nesnesiyle Olan Kişisel Yaşantılar 155
3. Otoriter Bir Kişilik Yapısına Sahip Olma 155
4. Algılanan Benzerlik Miktarı 155
D. ÖN YARGILARIN AZALTILMASI 157
E. ÖN YARGILARIN TOPLUMSAL ETKİLERİ 158

BÖLÜM X

SOSYAL ETKİ VE UYMA DAVRANIŞI

I. SOSYAL ETKİ KAVRAMI VE KURAMI 159
A. SOSYAL ETKİ KAVRAMI VE SÜRECİ 159
B. SOSYAL ETKİ KURAMI 161

II. UYMA DAVRANIŞI 162
A. İNSANLAR NİÇİN UYMA İHTİYACI HİSSEDERLER? 163
1. Bilişsel Etki (Doğru Olma İsteği) 163
2. Normatif Etki (Sevilme İsteği) 164
B. UYMA DAVRANIŞININ TANIMI 164
C. UYMA DAVRANIŞININ TÜRLERİ 164
1. Benimseme 164
2. Kabul Etme 165
3. İtaat 165

4. Mutlak İtaat 166
III. UYMA DAVRANIŞINI BELİRLEYEN SOSYAL FAKTÖRLER 166
A. UYMA DAVRANIŞINI BELİRLEYEN BİREYSEL FAKTÖRLER 166
B. UYMA DAVRANIŞINI BELİRLEYEN GRUPSAL FAKTÖRLER 167
C. UYMA DAVRANIŞINI ETKİLEYEN ORTAMSAL FAKTÖRLER 167
D. UYMA DAVRANIŞLARINI SERGİLEMENİN YARARLARI 167
IV. SOSYAL ETKİ VE UYMA KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR 168
A. MUZAFFER SHERİF'İN OTOKİNETİK ETKİ DENEYİ 169
B. ASCH'IN KABUL ETME DENEYİ 170
C. MILGRAM'IN OTORİTEYE İTAAT DENEYİ 172
V. SOSYAL ETKİ ARAŞTIRMALARINDA UYMA DAVRANIŞINI ETKİLEYEN ORTAMSAL FAKTÖRLER 175
A. GRUP BÜYÜKLÜĞÜNÜN UYMA DAVRANIŞINA ETKİSİ 175
B. GRUPTAKİ SÖZ BİRLİĞİNİN UYMA DAVRANIŞINA ETKİSİ 175
C. MEVKİ VE SAYGINLIĞIN UYMA DAVRANIŞINA ETKİSİ 176
D. YÜZ YÜZE OLMANIN UYMA DAVRANIŞINA ETKİSİ 176
VI. SOSYAL ETKİ VE UYMA KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR AÇISINDAN İTAAT, ÖZDEŞLEŞME VE BENİMSEME DAVRANIŞLARININ GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ 177
A. İTAAT DAVRANIŞI 177
B. ÖZDEŞLEŞME DAVRANIŞI 177
C. BENİMSEME DAVRANIŞI 178

BÖLÜM XI

SOSYAL GRUPLAR

I. GRUP KAVRAMI VE TANIMI 180
II. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM KRİTERLERİ, AŞAMALARI, NEDENLERİ VE GRUP BAŞARISINI ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 183
A. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM KRİTERLERİ 183
B. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM NEDENLERİ 184
C. SOSYAL GRUPLARIN OLUŞUM AŞAMALARI 184
D. SOSYAL GRUPLARIN BAŞARISINI ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 185
III. SOSYAL YIĞINLAR VE KİTLELER 186
A. SOSYAL YIĞINLAR 186
1. Sosyal Yığınların Özellikleri 186
2. Sosyal Yığınların Çeşitleri 186
B. KİTLELER 187
IV. SOSYAL GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI 188

A. SOSYAL GRUPLARIN ÖZELLİKLERİ 188
1. Her Sosyal Gruba Giren Kişilerin Kendilerine Özgü Rolleri Vardır 188
2. Grubu Oluşturan Üyeler Arasında Ortak Yarar ve Değerler Vardır 188
3. Her Sosyal Grubun Bir Yapısı Vardır 188
4. Toplumsal Grupların En Önemli Özelliği Sürekliliktir 189
5. Toplumsal Gruplar İnsanların İhtiyaçlarını Karşılamak İçin Meydana Gelirler 189
6. Toplumsal Gruplar, İnsanlar İçin Standart Hareket Tarzları Belirler 189
7. Toplumsal Gruplar Üyeleri İçin Bir Sosyal Kontrol Mekanizmasıdırlar 189
B. SOSYAL GRUPLARIN FONKSİYONLARI 190
V. SOSYAL GRUP TÜRLERİ 191
A. BİRİNCİL VE İKİNCİL GRUPLAR 192
1. Birincil Gruplar 192
2. İkincil Gruplar 194
B. SÜREKLİ VE SÜREKLİ OLMAYAN GRUPLAR 195
1. Sürekli Gruplar 195
2. Sürekli Olmayan Gruplar 196
C. BİÇİMSEL VE BİÇİMSEL OLMAYAN GRUPLAR 196
1. Biçimsel Gruplar 196
2. Biçimsel Olmayan Gruplar 197
D. REFERANS VE ÜYELİK GRUPLARI 201
1. Referans Grupları 201
2. Üyelik Grupları 202
E. GRUPLARIN SOSYAL FONKSİYONLARINA GÖRE AYRIMI 202
VI. GRUP DİNAMİĞİ VE GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 203
A. GRUP DİNAMİĞİ KAVRAMI VE TANIMI 203
B. GRUPLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 205
1. Grubun Birey Üzerindeki Normatif Etkisi 205
2. Grubun Bireyin Tutumunun Değişmesine Etkisi 207
3. Grubun Bireyin Verimliliğine Etkisi 209
4. Grubun Bireyin Riske Girme Eğilimine Etkisi 209
VII. SOSYAL GRUPLARDA ÇATIŞMA 210
VIII. GRUP YAPISI VE İLETİŞİM 212
A. GRUP YAPISI 212
B. GRUPLARIN İLETİŞİM YAPISI 213
1. Daire Biçimindeki İletişim Ağı 214
2. Zincir Biçimindeki İletişim Ağı 214

3. Yıldız (Tekerlek) Biçimindeki İletişim Ağı 215
4. Tüm Kanalların Açık Olduğu İletişim Ağı....215
IX. GRUBA NİÇİN VE NASIL ÜYE OLUNUR? 216

BÖLÜM XII
BİREYSEL İLİŞKİLER VE İLETİŞİM

I. İLETİŞİM KAVRAMI, TANIMI, ÖNEMİ VE NİTELİKLERİ....220
A. İLETİŞİM KAVRAMI VE TANIMI....220
B. İLETİŞİMİN ÖNEMİ....222
C. İLETİŞİMİN ORTAK NOKTALARI 223
II. DİL VE İLETİŞİM....223
III. İLETİŞİM TÜRLERİ 224
A. GENEL HATLARIYLA İLETİŞİM....225
1. Bireysel İletişim....225
2. Toplumsal İletişim 225
B. THAYER'İN AMAÇLARA GÖRE İLETİŞİM SINIFLAMASI 228
1. Bilgi Sağlayıcı İletişim 229
2. Değerlendirici İletişim....230
3. Eğitici ve Öğretici İletişim....231
4. İnandırıcı ve Etkileyici İletişim....231
IV. İLETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ VE FONKSİYONLARI....232
A. İLETİŞİMİN ÖZELLİKLERİ....232
1. İletişim İnsan Davranışlarının Sonucu Gerçekleşen Bir Süreçtir 232
2. İletişim Statik Bir Olgu Değildir 233
3. İletişim Belirli Kalıplara Bağlıdır 233
B. İLETİŞİMİN FONKSİYONLARI 233
1. İletişim Bilgi Taşır 234
2. İletişim Sağlıklı İlişkilerin Kurulmasına Yardım Eder....234
3. İletişim Etkileşimi Sağlar....234
4. İletişim Kararları Taşır 234
5. İletişim Emirleri Taşır....234
6. İletişim Geri Bildirime İmkân Tanır 235
V. İLETİŞİMİN SİSTEMATİK YAPISI 235
A. BİREYİN İÇ SİSTEMİ VE İLETİŞİM....235
B. BİREYİN DIŞ SİSTEMİ VE İLETİŞİM....236

VI. İLETİŞİM SÜRECİ VE İLETİŞİM ÖGELERİ 236
A. İLETİŞİM SÜRECİ....236
B. İLETİŞİMİN ÖGELERİ....237
1. Kaynak, Kaynağı Etkileyen Faktörler ve Kaynağın Taşıması Gereken Özellikler 238
2. Kodlama....241
3. Mesajlar ve Taşıması Gereken Özellikler 241
4. Kanal....245
5. Alıcı ve Alıcının Taşıması Gereken Özellikler 246
6. Kod Açma 248
7. Geri Besleme 249
8. İletişimde Engeller 252
VII. SAĞLIKLI İLETİŞİMİ ENGELLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 255
A. BİREYSEL FAKTÖRLER 255
B. FİZİKSEL FAKTÖRLER 256
C. SEMANTİK FAKTÖRLER 256
D. ZAMAN BASKISI....256
E. ALGILAMA EKSİKLİĞİ....256
VIII. İLETİŞİMDE KİŞİSEL SINIRLAR VE ÖNEMİ....257
A. İLETİŞİMDE KİŞİSEL SINIRLARIN ÖNEMİ....257
B. İLETİŞİMDE KİŞİLER ARASI MESAFE VE ÖNEMİ 257
1. Özel (Mahrem) Alan....258
2. Kişisel Alan 258
3. Sosyal Alan....258
4. Genel (Açık) Alan....259
IX. İLETİŞİMDE JOHARI PENCERESİ 259
A. AÇIK BÖLGE 260
B. KÖR BÖLGE....260
C. GİZLİ BÖLGE....260
D. BİLİNMEYEN BÖLGE....260
X. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ....261
A. İLETİŞİM ORTAMININ ÖNEMİ 261
B. İLETİŞİM ORTAMININ ÖZELLİKLERİ 262
1. İletişimde Bulunan Kişilere Bağlı Özellikler....262
2. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Sosyal Özellikleri....263
3. İletişimin İçinde Gerçekleştiği Ortamın Fiziksel Özellikleri....263
XI. İLETİŞİMDE BEŞ AŞAMA KURALI 264

BÖLÜM XIII
İNSAN İLİŞKİLERİ VE DUYGUSAL ZEKÂ

I. DUYGU KAVRAMI VE TANIMI 265
II. İŞ YAŞAMI VE DUYGULAR 266
III. ZEKÂ KAVRAMI VE BU KONUDA YAPILAN ÇALIŞMALAR 268
A. ZEKÂNIN TANIMI VE GELİŞİMİNDE ETKİLİ OLAN TEMEL FAKTÖRLER 268
1. Zekâ Kavramı ve Tanımı 268
2. Zekâ Konusunda Yapılan Çalışmalar ve Geliştirilen Modeller 269
3. Kalıtım ve Çevrenin Zekâ Gelişimindeki Etkisi 272
B. ZEKÂ VE DUYGUSAL ZEKÂ İLİŞKİSİ 274
IV. DUYGUSAL ZEKÂ 275
A. DUYGUSAL ZEKÂNIN ÖNEMİ 275
B. DUYGUSAL ZEKÂ KAVRAMI VE TANIMI 277
C. DUYGUSAL ZEKÂNIN TEMEL BASAMAKLARI 281
D. DUYGUSAL ZEKÂYI YÜKSELTME YOLLARI 282
1. Benlik Bilincini Geliştirmek 282
2. Duyguları Yönetmek 283
3. Kendi Kendini Motive Etmek 285
E. DUYGUSAL ZEKÂYI BAŞKALARIYLA İLİŞKİLERDE KULLANMAK 285
1. Etkin İletişim Kurabilme 285
2. Bilinçli Olarak Bireyler Arası İlişkileri Geliştirme 288
3. İnsanların Yardımcı Olmalarını Sağlama 289

BÖLÜM XIV
KİŞİLİK

I. KİŞİLİK KAVRAMI, ÖNEMİ VE TANIMI 293
A. KİŞİLİĞİ İNCELEMENİN ÖNEMİ 293
B. KİŞİLİK KAVRAMI 294
C. KİŞİLİĞİN TANIMI 295
II. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 299
A. KİŞİLİĞİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 299
B. KİŞİLİĞİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER 301
1. Kalıtımsal Yapı Faktörleri 301
2. Kültürel Faktörler 302

3. Aile Etkeni 303
4. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörleri 304
5. Diğer Faktörler 305

III. KİŞİLİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLARI 306
A. KARAKTER KAVRAMI, KARAKTERİN GELİŞMESİ, BASAMAKLARI VE KARAKTER BOZUKLUKLARI 307
1. Karakter Kavramı ve Tanımı 307
2. Karakterin Gelişmesi 308
3. Karakter Basamakları 309
4. Karakter Bozuklukları 310
B. MİZAÇ (HUY) KAVRAMI 311
C. YETENEK KAVRAMI, TANIMI VE TİPLERİ 313
1. Yetenek Kavramı ve Tanımı 313
2. Yetenek Tipleri 314

IV. KİŞİLİK KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN KURAMLAR 315
A. PSİKOANALİTİK KURAMLAR 315
1. İd (Alt Ben) 316
2. Ego (Ben) 317
3. Süperego (Üst-Ben) 318
B. ÖZELLİK KURAMLARI 320
1. Allport'un Özellik Kuramı 320
2. Raymond Cattell'in Özellik Kuramı 321
3. Henry Murray'in Kişilikbilim (Personoloji) Kuramı 322
4. Beş Boyutlu Kişilik Kuramı 324
C. EYSENCK'İN KİŞİLİK KURAMI 325
D. ALFRED ADLER'İN KİŞİLİK KURAMI 327
E. CARL GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK KURAMI 329
1. Ego (Bilinç) 330
2. Kişisel Bilinç Dışı (Bilinçaltı) 330
3. Irksal Bilinç Dışı (Kolektif Bilinç) 331
4. Persona 332
5. Gölge 332
6. Anima ve Animus 333
F. ERIC BERNE'NİN KİŞİLİK KURAMI 334
1. Kişiliğin Çocuk Yönü 334
2. Kişiliğin Ebeveyn Yönü 335

3. Kişiliğin Olgun Yönü 335
G. KAREN HORNEY'İN KİŞİLİK KURAMI 336
H. ERIK ERIKSON'UN KİŞİLİK KURAMI 338
I. SALİH GÜNEY'İN BEĞENİLME KİŞİLİK KURAMI 340
V. KİŞİLİĞİ ÖLÇME TEKNİKLERİ 342
A. GÖRÜŞME YÖNTEMİ 342
B. DERECELEME YÖNTEMİ 342
C. ANAMNEZ YÖNTEMİ 343
D. İLGİ TESTLERİ 343
E. PROJEKTİF TESTLER 343
F. MİNNESOTA ÇOK YÖNLÜ KİŞİLİK ENVANTERİ 344

BÖLÜM XV

ETKİLEME VE YÖNLENDİRME SÜRECİNDE LİDERLİK

I. LİDERLİK 346
A. LİDERLİK KAVRAMI VE TANIMI 348
B. LİDERLİĞİN AYNI ANLAMDA KULLANILAN KAVRAMLARDAN FARK 350
1. Komutan ve Lider Farkı 351
2. Yönetici ve Lider Farkı 351
3. Başkan ve Lider Farkı 354
4. Şef ve Lider Farkı 354
5. Popüler Kişi ve Lider Farkı 355
C. LİDERLERİN ORTAYA ÇIKIŞI 356
D. LİDERLİĞİN KAZANILMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER 357
1. Doğuştan Sahip Olunan Nitelikler Açısından Liderlik 357
2. Eğitim ve Deneyimle Kazanılan Nitelikler Açısından Liderlik 357
E. LİDERLİK GELİŞTİRME SÜRECİ 360
F. LİDERİN ROL VE İŞLEVLERİ 362
G. LİDERLİK KURALLARI 365
H. LİDERLER İÇİN VAZGEÇİLMEZLER 366
I. LİDERLİK SÜRECİNDE KULLANILAN GÜÇ TİPLERİ 370
İ. LİDERLİK VE DUYGUSAL ZEKÂ 371
K. DUYGUSAL ZEKÂ AÇISINDAN LİDERLİK BİÇİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 375

1. Vizyon Oluşturucu Liderlik Biçimi 376
2. İnsanlar Arası İlişkilere Önem veren Liderlik Biçimi 376
3. Demokratik Liderlik Biçimi 377
4. Otoriter Liderlik Biçimi 377
5. Karizmatik Liderlik Biçimi 377

II. LİDERLİK KURAMLARI 378
A. ÖZELLİKLER KURAMI VE ÖZELLİKLER KURAMINA GÖRE LİDERLİK NİTELİKLERİ 378
1. Fiziksel Nitelikler 379
2. Zihinsel Nitelikler 380
3. Kişilikle İlgili Nitelikler 381
4. Sosyoekonomik Nitelikler 382
5. Özellikler Kuramının Değerlendirilmesi 383
B. DAVRANIŞSAL LİDERLİK KURAMLARI 384
1. Davranışsal Kuramların Temelini Oluşturan Araştırmalar 385
2. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Genel Açıklaması 390
3. Davranışsal Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 399
C. MODERN LİDERLİK KURAMLARI 400
1. Fred Fiedler'in Durumsal Liderlik Kuramı 400
2. House'ın Amaçlara Yönelik Liderlik Kuramı 404
3. Her Şey ve Blanchard'ın Durumsallık Liderlik Teorisi 406
4. Vroom-Yetton'un Normatif Durumsallık Kuramı 408
5. Lider- Üye Değişimi Modeli 412
6. Modern Liderlik Kuramlarının Değerlendirilmesi 413
D. KARİZMA KAVRAMI VE TANIMI 414
1. Karizmanın Ortaya Çıkışı ve Kalıcılığı 416
2. Karizmatik Liderlik Özellikleri ve Temel Davranışları 419
3. Karizmatik ve Karizmatik Olmayan Liderlerin Davranışsal Ögelerinin Karşılaştırılması 422
4. Karizmatik Lider ve İzleyici İlişkisi 423
5. Karizmatik Liderlerin Sınırlamaları 424
E. LİDERLİĞE YENİ YAKLAŞIMLAR 425
1. Liderlikte Atıf Kuramı 426
2. Dönüştürücü Liderlik Yaklaşımı 426

KAYNAKÇA 437

KAYNAKÇA

Adasal Rasim, **Medikal Psikoloji: Psikolojinin Niteliği ve Gelişmesi**, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1977.

Akdemir Ali, "Yönetim Düşüncesindeki Dönüşümler ve Dönüştürücü Lider Profili", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, I, 1997.

Alimo-Metcalfe, B. ve R. Alban- Metcalfe. "The Development of a New Transformational Leadership Questionnaire", **Leadership Quarterly,** Vol. 74, No. 1, 2001.

Allport Gordon W., "Attitudes", **Handbook of Social Psychology**, Ed. In C. Murchison, Worcestre MA: Clark University Press. 1935.

Almansü Yusuf, Nazım Akın, Adnan Tınaz, **Lider, Komutan ve Kurmay Subay**, Kara Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1969.

Altman Irwin, **The Environment and Social Behavior**, CA: Brooks/Cole, Monterey, 1977.

Aminuddin Yusof, "The Relationship between Transformational Leadership Behaviours of Athletic Directors and Coaches' Job Satisfaction", **Physical Educator,** Vol. 55, No. 5, 1998.

Arıkan Semra, **Yönetim ve Organizasyon**, Ankara, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

Arkonaç Sibel, **Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi**, Melisa Matbaacılık, İstanbul, 1998.

Arkonaç Sibel Ayşen, **Sosyal Psikoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul, (1998), 2001.

Arkonaç Sibel, **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1993.

Arthur James, Finch Stoner and Charles Wankel, **Management**, Prentice-Hall, International Enlewood Cliffs, New Jersey, 1986.

Arthur W. and W. G. Graziano, The Live-Factor Model, Conscentiousness, and Driving Accident Involvement", **Journal of Personality**, 64 (3).

"Askeri Liderlik (Broşür)", **K.K.K. 1'inci Ordu Komutanlığı Yayını**, İstanbul, 1985.

Aslan Şebnem, "Örgütsel İletişim", **Yöneticinin El Kitabı**, Editörler: Tahir Akgemci, Şebnem Aslan, Muhammet Düşükcan, Eğitim Kitapevi Yayınları, Konya, 2008.

Aslan Şebnem, **Duygusal Zekâ ve Dönüşümcü, Etkileşimci Liderlik**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Avermaet E. Van, "Social Influence in Small Group", **Introduction to Social Psychology**, M.Hewstone (Eds). Basil Blackwell, 1990.

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Aydın Orhan, "Duyum ve Algı", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, “Tutumlar”, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, “Davranış Üzerindeki Sosyal Etkiler”, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1986.

Aydın Suavi, **Kimlik Sorunu Ulusalcılık Türk Kimliği**, Öteki Matbaası, 1998.

Aytaç Serpil, **İnsanı Anlama Çabası**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2004.

Balçık Bahaettin, **İşletme Yönetimi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Baltaş Acar, **Ekip Çalışması ve Liderlik**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baran Muhteşem, “Liderlikte Dikey İkili Bağlantı Modeli”, **Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, Cilt: II, 1997.

Baransel Atilla, “Gayri Resmî Küçük Gruplar ve Liderlik” **Organizasyonların Beşeri Yönü**, Der. R. Taguiri - A. Baransel, C. 1, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul, 1966.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İ. Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Baransel Atilla, “Biçimsel Olmayan Küçük Gruplar ve Önderlik”, (Ders Notları) İ. Ü. İşletme

Fakültesi, **İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını**, İstanbul.

Bartol, K. M. and D. C. Martın. **Management**, New York, Mc Graw Hill, 1991.

Barutçugil İsmet, **Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi**, Yayınevi, İstanbul, 2002.

Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İstanbul, 1985.

Bar-On R., J. M. Brown, B. D. Kırkcaldy and E. P. Thome, “Emotional Expression and Implications for Occupational Stres: An Application of The Emotional Quotient Inventory”, **Personality and Individual Difference**, 28, 2000.

Bass Bernard M. and Paul Steidlmeier, “Ethics, Character and Authentic Transformational Leadership Behaviour”, **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Bass Bernard M., **Leadership and Performance Beyond Expectations,** New York, Free Press, 1985.

Bassis Michael S., Richard J. Gelles, Ann Levine, **Sociology**, Random House, Inc., New York, 1984.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Gül Yayınevi, Ankara, 1989.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranışın Yönetimi**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1982.

Baysal Ayşe Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, (1987) 2004.

Baysal Ayşe Can, **Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar**, İstanbul, 1981.

Berne Eric, **Hayat Denen Oyun**, Çev. Selami Sargut, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Bilgin Nuri, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem Yayıncılık ve Mat. San.Tic.A.Ş., İstanbul, 1996.

Bilgin Nuri, **Sosyal Bilimler Kavşağında Kimlik Sorunu**, Ege Yayınları, İzmir, 1994.

Binbaşıoğlu Cavit**, Öğrenme Psikolojisi**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1978.

Blanchard Kenneth and P. Hersey, **Management of Organizational Behaviour: Utilizing Human Resources**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Blanchard Kenneth, **Leaders and The One Minute Manager**, New York, William Morrow and Co. Inc., 1984.

Bobbitt H. R., Jr. R. H. Breinholt ve diğerleri, **Organizational Behavior: Understanding and Prediction**, 2nd. Ed., Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1978.

Bozkurt Veysel, **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

Bruno Frank J., **Psikoloji Tarihine Giriş**, çev: N.Hisli, Ege Üniversitesi Yayını, İzmir, 1982.

Bryman Allan, **Charisma and Leadership in Organizations**, London, Sage Publications, 1992, s. 176, Bass, 1985, s. 22, Northouse, 1997.

Burger Jerry M., **Kişilik**, çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.

Bumin Birol, **İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını Ankara, 1990.

Burns James McGregor, **Leadership**, Harper and Row, New York, 1978.

Burton Graeme and Richard Dimbledy, **Between Ourselves, An Introduction to Interpersonal Communication**, Hodder Arnold, London, 2006.

Campbell J. D., A. Tesser and P. J. Fairey, "Comformity and Attention to the Stimulus Some Temporal and Contextual Dynamics", **Journal of Personality and Social Psychology**, 1976.

Canon Martin, **Organizational Behavior: A Managerial and Organizational Perspective**, Little Brown and Company, 1979.

Can Halil, Öznur Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Carlisle Howard, **Management: Consepts and Situations,** Science Research Associates Inc., Chicago, 1976.

Carroll S. J., H. I. Tosi, **Organizational Behavior**, St. Clair Press Chicago, Illionis, 1977.

Certo Samuel C., **Modern Management**, Boston, Allyn And Bacon, 1992.

Clifford T. Morgan, **Psikolojiye Giriş Ders Kitabı**, çev: Hüsnü Arıcı ve diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Collins B. E., **Social Psychology**, Addison Wesley Publishing Co., Massachusetts, 1970.

Conger A. Jay, "Charismatic and Transformational Leadership in Organizations: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research", **Leadership Quarterly**, Vol. 10, No. 2, 1999.

Conger Jay A., Rabindra N. Kanungo, "Toward a Behavioral Theory of Charismatic

Leadership in Organizational Settings", **Academy of Management Reviev,** Vol.12, No: 4, 1987.

Cox Danyy ve John Hoover, **Kızışan Ortamda Liderlik**, Çeviren: Mahmut Tuna, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Cooper, R. K., and Sawaf, A., **Executive EQ: Emotional Intelligence in Leadership and Organizations,** New York, Grosset/Putnam, 1997.

Costa P.T. and R. R. McCrae, **Professional Manuel For The NEO PI-R.** Odessa, Fl: Psychological Assesment Resources,

Cuchon D., S.G. Green and T: T: Taber, "Vertical Dyad Linkage A Longitudinal Assessment of Antecedents, Measures and Consequences", **Journal of Applied Psychology**, 1986.

Cüceloğlu Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Evrim Matbaacılık, Ankara, 1993.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitapevi, İstanbul, (1991), 2005.

Çelik Vehbi, Vehbi. "Eğitimde Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Daft Richard, **Management**, Dryden Press, 1991.

Daft, L. Richard. **Organization Theory and Design**, USA, Thomson Learning, 1998.

Dansereau F., J. Cashman and G. Graen, "Instrumentality Theory and Equity Theory and Turnover Managers", **Organizational Behavior and Human Performance**, 1973.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ.Ü.İşletme

Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Davis Stephen F. and Joseph J. Palladino, **Psychology**, Pentice-Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Deitzer Bernard, Karl Shilliff and Michael Jucius, **Contemporary Management Concepts**, Grid Publishing, Inc., 1979.

Demir Ömer, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınevi, Ankara, 2005.

Dereli Toker, **Organizasyonlarda Davranış**, İ. Ü.İktisat Fakültesi İktisat ve İçtimayat Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1976.

Dicle Ülke, **Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme**, MPM Yayını, Ankara, 1974.

Doğan Ercüment, "Çalışanın İşine Cezbolması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), 2000.

Doğan İsmail, **Sosyoloji**, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 1996.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş Yayınları, Ankara, 1982.

Drake R. I., Peter J. Smith, **Sanayide Davranış Bilimleri,** çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İ. Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, (1978), 1990.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior,** Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Edinsel Kerim, " Bürokratik Örgütten Kendi Kendine Öğrenen Organik Örgüt Modeline Geçişte Örgüt ve Liderlik Sorunları", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı I**, İstanbul, 1997.

Efil İsmail, **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Alfa Yayınları, Bursa, 1999.

Encylopedia of Britanica, 14 th Edition, Cilt: 21.

Erçetin Şule, **Lider Sarmalında Vizyon**, Önder Matbaacılık, Ankara, 1998.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış**, İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, (1991), 1997.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Psikoteknik**, İ. Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, İstanbul, Beta Yayınları, (2000), 2001.

Eren Erol, "Yönetim Psikolojisi: Bireylerarası İlişkiler ve Haberleşme", **1986 Yılı Eğitim Seminerleri Kitap 2**, MESS Yayını, İstanbul, 1987.

Eren Erol, "Yönetimde Otorite Problemi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), İ. Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul, 1971.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1984.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul, Beta Yayınları, (1991), 2001.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2006.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri,** Beta Yayınları, İstanbul, (1996), 2007.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987. İstanbul.

Fiedler F., "A Contingency Model of Leadership Effectiveness", L.Barkowitz İçinde, **Advances in Experimental Social Psychology**, Academic Press, New York, 1964.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Fuller J. B., R. Morrison, L. Jones, D. Bridger and V. Brown, "The Effects of Psychological Empowerment on Transformational Leadership and Job Satisfaction, **Journal of Social Psychology**, Vol. 139, No. 3, 1999.

Freedman J. L., D. O. Sears, J. M. Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev. Ali Dönmez, İmge Kitabevi, Ankara, (1978, 1989), 2003.

Gardner Howard, "Multiple Intelligences Go to School", **Educational Research**, sayı: 18, 1989.

Gardner Howard, **Frames of Mind**, Basic Book, New York, 1993.

Gardner Howard, **Multiple Intelligences The Theory Pratice**, Basic Books New York, 1993.

Gardner, H., **Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligence**, New York, Basic Books, 1983.

Genç Nurullah, **Zirveye Götüren Yol: Yönetim,** Timaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Gençtan Engin, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Maya Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 1984.

Gençtan Engin, **Psikanaliz ve Sonrası,** Remzi Kitapevi, İstanbul, 1988.

Gibson James L., Johan M. Ivancevich, James H. Donelly, **Organizations Behavior, Structure, Processes,** Business Publications Inc., Dallas, 1976.

Goleman D., **Duygusal Zekâ: Neden IQ' dan Daha Önemlidir?**, Çev. Banu Seçkin, Varlık Yayınları, İstanbul, 2001.

Goleman Daniel, **Working Emotional Intelligence**, Bloomsbury Publising Plc., London, 1998.

Graen George B., "A Vertical Dyad Linkage Approach To Leadership in Formal Organizations", **Organizational Behaviour and Human Performance**, Vol. 23, 1975.

Greenberg Jerald and Robert A. Baron, **Behavior In Organizations**, A. Division of Simon and Schuster Inc., 1993.

Gunthert K.C., L. H. Cohen and S. Armeli, "The Rol of Neuroticisim in Daily Stress and Coping", **Journal of Personality and Social Psychology**, 77(5), 1999.

Güleç Cengiz, **Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi**, V Yayınları, Ankara, 1992.

Güney Salih, "Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt: 8, Sayı: 23, Mart, 1992.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ocak Yayınları, Ankara, 1998.

Güney Salih, **Davranış Bilimleri,** Nobel Yayınevi, Ankara, (2006), 2008.

Güney Salih, **Yönetim ve Organizasyon El Kitabı**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000,

Güvenç Bozkurt, **İnsan ve Kültür,** Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1979.

Güvenç Bozkurt, **Türk Kimliği**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.

Hartog D. N. and M. J. Van, "Transactional Versus Transformational Leadership: An Analysis of The MLQ", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, Vol. 70, No. 1, 1997.

Hartog D. N., R. J. House, P. J. Hanges, A. Ruiz-Quintanillo, P. W. Dorfman, "Culture Specific and Cross- culturally Generalizable İmplicit Theories: Are Attributes of Transformational Leadership Universally Endorsed?", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Heper Metin, "Atatürkçülük: Karizmanın Emredici Siyasal Çerçeveye Dönüşümü", **Prof.Dr. Bülent Nuri Esen Armağanı**, Ankara, 1977.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Çev: Osman Tekdok ve diğerleri, Olgaç Matbaası, Ankara, 1979.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Cilt:1, Çev: Osman Tekok ve Diğerleri, San Matbaası, Ankara, 1979.

Hogg Michael A. ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çev. İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005.

Horace E., H. Ronald Moser, "From Trait to Transformation: The Evolution of

Leadership Theories", **Education**, v: 110, N: 1, 1989.

Howell Jane M. and Peter J. Forst, "A Laboratory Study of Charismatic Leadership",

Organizational Behavior and Human Decision Processes, 1989.

İlal Günsel Kaptagel, **Tipsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Yayını, İstanbul, 1982.

İnceoğlu Metin, **Tutum, Algı, İletişim**, Elips Yayınları, İstanbul, (1993), 2004.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Organizational Behavior and Management**, Irwin McGaw-Hill, 1996.

Ivancevich Gibson J. M., J. H. Donnely, **Organizations: Process Structure Behavior Business**, Pub. Inc. Dallas, 1973.

Jago Arthur, "Leadership: Perspective in Theory and Research", **Management Sciences**, Vol: 28, 1982.

Judith Gordon, **A Diagnostic Approach to Organizational Behaviour**, USA, Allyn and Bacon Pub., 1993.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1988.

Kanungo N. R. and M. Mendonca. **Ethical Dimensions of Leadership**, Sage Publications, USA, 1996.

Karip Emin, "Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Katz D., R. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, Çev. Halil Can, Yavuz Bayar, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1977.

Kazancı Osman, **Eğitim Psikolojisi**, Kazancı Matbaacılık, Ankara, 1989.

Keçecioğlu Tamer, **Liderlik ve Liderler**, KalDer Yayını, İstanbul, 1998.

Kempner Thomas, **A Handbook of Management**, Penguin Books Inc., England, 1976.

Kılınç Tanıl, "Yöneticilik ve Önderlik" **Karizma Dergisi**, sayı: 5, Eylül 1984.

Kırel Çiğdem, **Örgütlerde Güç Kullanımı, Çalışanların Algıladıkları Güç ve Tepkileri Üzerine Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi, İ.İ.B.F. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Kline Stephen B., **Learning Principles and Applications,** McGraw-Hill Book Company, USA 1987.

Krech D., R. S. Crutchfield, Ballachey, **Cemiyet İçinde Fert**, Çev. T. Turhan, MEB.Yayını, 1983.

Krech David, R. S. Crutcfield, **Sosyal Psikoloji (Teori ve Sorunlar),** Çev. Erdoğan

Güçbilmez, Oğuz Onan, Ankara, Sevinç Matbaası, 1967.

Krech D.and R.S.Crutchfield, **Theory and Problems of Social Psychology**, McGraw -Hill Publishing Co. New Delhi, 1970.

Koçel Tamer, **İşletme** Yöneticiliği, Arıkan 10. Baskı, Yayınevi, İstanbul, (1984), 2005.

Koerner JoEllen Goertz, "Reflections: Transformational Leadership", **Journal of Holistic Nursing**, Vol. 16, No. 2, 1998.

Kolasa Blair J., **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev:Kemal Tosun ve Diğerleri, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kolb Lawrence C., H.Keith, H.Brodie, **Modern Clinical Psychiatry**, W.B.Saunders Company, Philadelphia, 1982.

"Komutanlık ve Liderlik Ders Notu", **Harp Akademileri Yayını**, İstanbul, 1986.

Kongar Emre, **Atatürk ve Devrim Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara, 1981.

Konrad S. ve C. Hendl, **Duygularla Güçlenmek**, Çev. Meral Taştan, Hayat Yayınları, İstanbul, 2005.

Koontz Harold, Cyril O'Donnell and Heinz Weihrich, **Management.,** McGraw Hill Book Company, Singapore 1986.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İ.Ü. Cerahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Korman Abraham K., **Organizational Behavior**, Prentice-Hall, Inc. U.S.A., 1977.

Kovanogh Dennes, **Crisis; Charisma and British Political Leadership: Winston**

Churchillas the Outsider, Sage Puplications London, 1974.

Kozacıoğlu Gülsen, Hülya Ekberzade Gördürür, **Bireyden Topluma Ruh Sağlığı**, Melissa Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Öz Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

La Piere R.T., **Attitude and Measurement**, John Wiley and Sons, Inc. New York, 1967.

Lewis Pamela S., Stephen H. Goodman and Patricia M. Fandt, **Management Challenges In The 21. Century,** StPaul: West Publising Company Minneapolis, 1995.

"Liderlik Kuramlarının ve Yönetici Eğitim Programlarının Yeniden Değerlendirilmesi", **Karizma Dergisi**, Sayı:21, Ocak 1986.

"Liderlik Sanatı", **Karizma Dergisi**, Eylül 1984.

Liontos Lynn, "Transformational Leadership", **Emergency Librarian**, Vol. 20, No. 3, 1993.

Luthans Fred and Mark J. Martinko, **The Practice of Supervision and Management**, McGraw-Hill, New York, 1979.

Luthans Fred, **Organizational Behaviour**, McGraw Hill Co., New York, (1985, 1989), 1992.

Lundberg George A. ve arkadaşları, **Sosyoloji**, cilt; 1, Çev. Ö. Ozankaya, 1970.

McKay Matthew, Martha Davis ve Patrick Fanning, **İletişim Becerileri**, Çev. Özgür Gelbal, Hyb Yayıncılık, İstanbul.

March James G. ve Herbert A.Simon, **Örgütler**, Çev: Ömer Bozkurt Oğuz Onaran, TODAİE Yayını, Ankara, 1975.

Martinez M. N., "The Smarts That Count" **HR Magazine**, 42(11), 1997.

Maxwell John C., **Liderlik Yasaları**, Beyaz Yayınları, Çeviren: İbrahim Şener, İstanbul, 1998.

Mayer D. J. And G. Geher, "Emotional Intelligence and The Identification of Emotion", **Intelligence**, Sayı 22, 1996.

Mayer John, Peter Salovey, David Caruso and Sitarenios G, "Emotional Intelligence As a Standart Intelligence", **Emotion**, 1(3), 2001.

Mayer John, Peter Salovey, David Caruso and Sitarenios G, "Emotional Intelligence As a Standart Intelligence", **Emotion**, 1(3), 2001.

Miles Robert, "Transformation Challenge", **Executive Excellence**, vol. 15, No. 2, 1998.

Miller Allen R. ve Susan Shelly, **A'dan Z'ye Kişiliğiniz**, Çev. Sıla Alayunt, O Yayınları, İstanbul, 2007.

Miller Frank B., **Sanayide Beşeri Münasebetler**, Çev. Sabahat Yalçın, Toker Dereli, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966.

Mintzberg Henry and James Brian Quinn, **The Strategy Process: Concepts and Contexts,** Prentice-Hall, New Jersey, 1992.

Mount M. K. and M. R. Barrick, "The Big Five Personality Dimensions: Implications For Research and Practise in Human Resource Management", **Research in Personel and Human Resource Management**, vol. 13, 1995.

Mucuk İsmet, **Modern İşletmecilik**, Der Yayınları, İstanbul, 1989.

Myers David G., **Psychology**, Worth Publishers, Inc. New York, 1995.

Nadler David A., Michael L. Tushman, "Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change", **California Management Review**, Vol:32, No:2, Winter, 1990.

Nakip Mahir, Asuman Akdoğan, Asım Çelik, Şaban Uzay ve M. Sıtkı Uzay, **Açıklamalı İşletme Terimleri Sözlüğü**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

Nirun Nihat, **Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1991.

Northcraft Gregory B., **Organizational Behavior**, The Dreyden, Orlando, 1994.

Northouse Peter G., **Leadership**, California, Sage Pub., 1997.

Onaran Oğuz, **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara, Üniversitesi SBF Yayını, Ankara, 1979.

Ozankaya Özer, **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1977.

Özcan Mehmet, "Dinamik (Çok Boyutlu) Liderlik, **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul**,** II, 1997.

Özden Yüksel**, Eğitimde Yeni Değerler**, Pegem Yayıncılık, Ankara 2002.

Özenkaya Özer, **Temel Toplumbilim Terimler Sözlüğü**, Emre Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Özgüven İbrahim Ethem, **Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara, 1998.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Özkalp Enver, **Psikolojiye Giriş**, Eylül Yayınları, Eskişehir, 1991.

Özkalp Enver, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1990.

Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed. Dunette, Chicago, 1976.

Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, New York, 1951.

Randall Charence B., **Yönetimde Başarı Esasları**, Çev. Reşat Aktan, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965.

Reitz H. J., **Behavior in Organizations**, Richard D.Irwin Inc., Illinois, 1977.

Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice - Hall, 1976.

Robbins Stephen P., **Organizational Behavior: Concepts, Controversives and Applications**, Prentice-Hall, New Jersy, 1996.

Robbins Stephen P., **Organizational Behavior: Concepts, Controversives and Applications**, Prentice-Hall, New Jersy, 1996.

Robbins, Stephen P., **Organizational Behaviour**, Prentice-Hall, New Jersey, 1996.

Rost Joseph, **Leadership for The Twenty First Century**, USA, Praeger, 1991.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloj**i, Alfa Basım Yayın, Bursa, 2008.

Salovey Peter and John Mayer, "Emotional Intelligence", **Imagination, Cognition, and Personality**, 9(3), 1990.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "Emotional Intelligence Imagination", **Cognition and Personality**, c: 9, s: 3.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "What is Emotional Intelligence?" In P.Salovey and D. Sluyter (Eds.), **Emotional Development and emotional Intelligence: Educational Implications**, New York, Basic Books, 1997.

Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.

Schein Edgar H., **Örgüt Psikolojisi**, Çev: Mustafa Tosun, TODAİE Yayını, Ankara, 1973.

Schramm Wilbur, "Haberleşme Nasıl İşler", **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, Der: Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.

Scoot William G. and Terrence R. Mitcheel, **Organizational Theory: A Structural and Behavioral Analysis**, Irwin Dorsey Inc., Georgetown, Ontario, 1972.

Sears David O., Letitia Anne Peplau, Jonathan L.Freedman and Shelley E. Taylor, **Social Psychology**, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1988.

Selçuk Ziya**, Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Senemoğlu Nuray, **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.

Shapiro Lawrence E., **Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek**, Varlık Yayınları, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 1998.

Shelly E. Taylor, Letitia Anne Peplau and David O. Sears, **Social Psychology**, Prentice Hall, New Jersy, (1994), 1997.

Shapiro Lawrence E.**, Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek**, Varlık Yayınları, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 1998**.**

Shaw Marvin E., **Grup Dynamics: The Psychology of Small Group Behavior**, McGraw Hill, New York, 1981.

Silah Mehmet, **Sosyal Psikoloji**, Gazi Yayınevi, Ankara.

Smythe Dallas W., "Some Observations on Communication Theory", **Sociology of Mass Communications**, Penguin Books, 1979.

Soydan Sait, "Birincil Grupların Özellikleri ve İşletme Yönetimindeki Yeri", **İ. Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, C. 4, s. 2, İstanbul, 1975.

Soydan Sait, "Klasik ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar Açısından Önderlik ve Uygulamaya ait Bir Örnek", (**Yayınlanmamış Doktora tezi**) İ.Ü.İşletme Fakültesi, İstanbul, 1973.

Soydan Sait, "Organizasyon Açısından Önderlik Teorilerine Bir Bakış", **İ.Ü. İşletme**

Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Enstitüsü Dergisi, Sayı: 3, Yıl:1.

Stogdill, Ralph M. **Manual for The Leader Behaviour Description Questionnaire-form 12**, Columbus: Ohio State University, Bureau of Business Research, 1963.

Stoner James, **Management,** Prentice - Hall, 1978.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Tamer Koçel, **İşletme Yöneticiliği**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2005.

Tan Mine, **Toplumbilime Giriş**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.

Tayfun Recep, **Etkili İletişim ve Beden Dili**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2009.

Tekarslan Erdal, Tanıl Kılnç, Hüner Şencan, Ayşe Can Baysal, **Davranışın Sosyal Psikolojisi**, İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 2000.

Terence R. Mitchell, **People in Organization**, McGraw Hill Book Comp., New York, 1978.

Terry George R., **Principles of Management**, Richard D.Irwin Inc., Homewood, 1977.

Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.

Tezcan Mahmut, **Eğitim Sosyolojisine Giriş,** I. Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Tezcan Mahmut, **Kültür ve Kişilik**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987.

Tichy N. M. and M. A. Devvanna, **The Transformational Leader**, New York, John Wiley and Sons, 1990.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Ben ve Toplum: Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, (1985), 1991.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Topçu Sedat, "Kişilik ve Savunma Mekanizmaları", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Topçuoğlu Hamide, **Genel Sosyoloji** (Ders notları), Ankara, 1971.

Tosi H. L. and S. J. Carroll, **Management**, USA, John Wiley and Sons Inc., 1982.

Tosi Henry L. and W. Clay Hamner, **Organizational Behavior and Management A Contingency Approach**, St. Clair Pres. Chicago, 1974.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, c.1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, Mars Yayın Ltd., İstanbul, (1971), 1984.

Ülker Gönül, "Yönetici ve Lider", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Cilt-II,** İstanbul, 1997.

Ünsalan Erdal ve Bülent Şimşekler, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006.

Vecciho Robert P., **Organizatinal Behavior**, 1991.

Ventrella W. S., **Pozitif Düşüncenin Güc**ü, Çev. Fatma Can Akbaş, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Weber Max, **On Charisma and Institation Building**, Selected Papers (Editör) S.Eisentad, Univ of Chicago press, USA, 1968.

Weisinger H., **İş Yaşamında Duygusal Zekâ**, Çev. Nurettin Süleymangil, MNS Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Werner İsabel, **Liderlik ve Yönetim**, Çeviren: Vedat Üner, Rota Yayınları, İstanbul, 1993.

Wiesenthal D.L, N.S. Endler, T.R. Coward and J. Edwards, "Reversibility of Relative Competence as A Determinant of Conformity Across Different Perceptual Tasks". **Representative Research in Social Psychology**, 1976.

Williams J. C., **Human Behavior in Organizations**, South-Western Publications Co., Ohio, 1982.

Wong C. S. And S. K. Law, "The Effects of Leader and Follower Emotional Intelligence on Performans and Attidute: An Exploratory Study", **The Leadership Quarterly**, 13, 2002.

Wortman Camille B., Elizabeth F.Loftus and Mary A. Marshall, **Psychology**, Alfred A.Knopf, Inc., 1988.

Wroom Victor H., "A New Look at Managerial Decision Making", **Organizational Dynamics**, Vol. 2, No. 1, 1973.

Wroom V. H. And P. W. Yetton, **Leadership and Decision- Making**, University of Pittsburg Press, 1973.

Wroom V. H. and A.G. Jago, **The New Leadership: Managing Participation in Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Yukl Gary, **Leadership In Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall Inc., 1989.

Yücaoğlu Erkut, "Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve Girişimcilik", **Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları**, Editör: Zeynep Aycan, Türkiye Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 2000.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1988.

Yüksel Öznur, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2000.

Zacharatos A., J. Barling and E. K. Kelloway, "Developments and Effects of Transformational Leadership in Adolescents", **Leadership Quarterly,** Vol. 11, No. 2, 2000.

Zaleznik Abraham, "Yönetici ve Lider", **Liderlik, Harvard Business Review**, Çeviren: Meral Tüzel, Mess. Yayını, İstanbul, 1999.

1. Basım

DÜNYA SİYASETİNDE AFRİKA 3

Editör
Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1665
Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler: 057
ISBN: 978-605-320-572-2
© 1. Basım, Aralık 2016

DÜNYA SİYASETİNDE AFRİKA 3
Editör: Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Setenay Sever -setenay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Genç Ofset Sertifika No.: 29677
Sugüzeli Sok No.:18/3 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ermağan, İsmail.
Dünya Siyasetinde Afrika 3/Editör: *İsmail Ermağan*
1. Basım, xviii + 470 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-572-2
1. Doğu Afrika Panoraması 2. Madagaskar 3. Burundi 4. Afrika ve Sağlık Turizmi
5. Doğu Afrika'da Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL **Tel-Faks**: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ----------iii

1. BÖLÜM: DOĞU AFRİKA PANORAMASI: SİYASET-TOPLUM-EKONOMİ- Prof. Dr. Ramazan Özey ---------- 1

Doğu Afrika Genel Giriş---------- 1
1. BURUNDİ---------- 5
2. CİBUTİ ---------- 7
3. ERİTRE----------10
4. ETİYOPYA ----------12
5. KENYA----------16
6. KOMORLAR ----------18
7. MADAGASKAR----------22
8. MALAVİ----------24
9. MAURİTUS----------26
10. MOZAMBİK ----------28
11. REUNION ----------31
12. RUANDA (RUVEA)----------32
13. SEYCHELL (SEYŞEL) ADALARI----------36
14. SOMALİ----------38
15. TANZANYA ----------40
16. UGANDA ----------43
17. ZAMBİYA (KUZEY RODEZYA)----------45

18. ZİMBABVE (RODEZYA) ----------47
SEÇİLMİŞ BİBLİYOGRAFYA ----------50

2. BÖLÜM: COĞRAFİ KEŞİFLER SONRASI AVRUPALI SÖMÜRGECİ DEVLETLERİN AFRİKA POLİTİKALARI - Cihan Daban ----------53
1. GİRİŞ ---------- 54
2. COĞRAFİ KEŞİFLER DÖNEMİNDE AFRİKA ---------- 55
3. AFRİKA'NIN AVRUPA DEVLETLERİ TARAFINDAN İŞGALİ--- 57
3.1. Portekiz---------- 58
3.2. İspanya ---------- 60
3.3. Hollanda ---------- 61
3.4. Fransa---------- 63
3.5. İngiltere ---------- 66
3.6. Almanya ---------- 72
3.7. İtalya ---------- 74
3.8. Belçika ---------- 77
4. SONUÇ ---------- 79
KAYNAKÇA ---------- 81

3. BÖLÜM: AFRİKA'DA BÜYÜK GÜÇ MÜCADELELERİ: YENİ EMPERYALİZM - Doç. Dr. Sait Yılmaz ----------85
1. GİRİŞ ---------- 86
2. AFRİKA'DA BÜYÜK GÜÇ MÜCADELERİNİN PERDE ARKASI 87
2.1. 2000'li Yıllara Kadar Afrika ve Büyük Güçler ---------- 87
2.2. Afrika'nın Stratejik Önemi ve Ekonomisi---------- 88
2.3. Afrika Sahnesinin Perde Arkası---------- 89
3. ABD VE AFRİKA---------- 91
3.1. ABD'nin Yeni Afrika Stratejisi---------- 91
3.2. Yeni Stratejiye Geçiş---------- 93
3.3. AFRICOM ---------- 96
3.4. Afrika'daki ABD Kurgusu---------- 98
4. AFRİKA VE AVRUPALILAR ----------101
4.1. Fransa ve Afrika----------101
4.2. Afrika ve Avrupalı Güçler----------103

5. ÇİN VE AFRİKA ---------- 105
6. AFRİKA VE TÜRKİYE ---------- 108
7. SONUÇ: AFRİKA, KURTLAR SOFRASI ---------- 109
KAYNAKÇA ---------- 110

4. BÖLÜM: BREZİLYA'NIN AFRİKA POLİTİKASI - Dr. Elem Eyrice Tepeciklioğlu ---------- 115
1. GİRİŞ ---------- 116
2. LULA ÖNCESİ AFRİKA POLİTİKASI ---------- 119
3. LULA DÖNEMİ AFRİKA POLİTİKASI ---------- 122
3.1. Siyasi İlişkiler ---------- 122
3.2. Ticari İlişkiler ---------- 127
3.3. Teknik İş Birliği ve Kalkınma Yardımları ---------- 130
4. BREZİLYA'DAKİ AFRİKA KÖKENLİLER ---------- 133
5. SONUÇ ---------- 136
KAYNAKÇA ---------- 138

5. BÖLÜM: 2000'Lİ YILLARDA AFRİKA KALKINMA YARDIMLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE VE HİNDİSTAN'IN KARŞILAŞTIRILMASI - Dr. Hakan Mehmetçik - Ali Murat Kurşun - Doç. Dr. Emel Parlar Dal ---------- 143
1. GİRİŞ ---------- 144
2. GELENEKSEL KALKINMA YARDIMLARI VE AFRİKA'NIN ÖNEMİ ---------- 147
3. YÜKSELEN GÜÇLERİN KALKINMA YARDIMLARI STRATEJİLERİNİ ANLAMAK: GÜNEY-GÜNEY ANLAYIŞI ---------- 148
3.1. Yükselen Güçler ve Afrika'ya Kalkınma Yardımlarının Değişen Doğası ---------- 150
4. AFRİKA KALKINMA YARDIMLARINDA TÜRKİYE VE HİNDİSTAN ---------- 151
4.1. İdeolojik ve Stratejik Farklılıklar ---------- 152
4.2. Coğrafi ve Sektörel Farklılıklar ---------- 154
4.3. Kurumsal Farklılıklar ---------- 157
5. SONUÇ ---------- 159
KAYNAKÇA ---------- 161

6. BÖLÜM: AFRİKA'DA BİR ADA ÜLKESİ: MADAGASKAR - Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan---------- 165
1. GİRİŞ ---------- 166
2. ÜLKE HAKKINDA GENEL ÖZELLİKLER ---------- 168
2.1. Coğrafi-İklimsel Özellikler ---------- 168
2.2. Demografik Özellikler ---------- 169
2.3. Siyasal-Yönetsel Özellikler ---------- 171
2.4. Ekonomik Özellikler ---------- 172
3. MADAGASKAR'DA BAŞLICA TARİHSEL DÖNEMLER---------- 173
3.1. 19. Yüzyıla Kadar Olan Dönem: Köken-Göç-İlk Krallıklar-- 173
3.2. Merina Krallığı: 1810-1897---------- 174
3.3. Fransa Sömürge Dönemi: 1897-1960 ---------- 175
3.4. Bağımsızlık Dönemi---------- 176
3.4.1. Birinci Cumhuriyet: 1960-1972 ---------- 176
3.4.2. İkinci Cumhuriyet: 1975-1992---------- 178
3.4.3. Üçüncü Cumhuriyet: 1992-2010---------- 179
3.4.4. Dördüncü Cumhuriyet: 2010-Günümüz---------- 181
4. ADA'NIN TEMEL DIŞ POLİTİKALARI---------- 181
4.1. Türkiye-Madagaskar İlişkileri ---------- 184
5. SONUÇ ---------- 187
KAYNAKÇA ---------- 188

7. BÖLÜM: BOTSVANA'NIN BÖLGESEL YÜKSELİŞİNDE SİYASAL KÜLTÜR VE DEMOKRATİK PARTİ - Dr. Volkan İpek ---------- 191
1. GİRİŞ ---------- 192
2. BOTSVANA'NIN ÖZGÜNLÜĞÜ: DEMOKRATİK GELİŞİM-EKONOMİK KALKINMA ---------- 194
3. KOLONYAL DÖNEMDEN POSTKOLONYAL DÖNEME BOTSVANA---------- 196
4. BOTSVANA'NIN BAŞARISINDA SİYASAL KÜLTÜRÜN YERİ---- 199
5. "BOTSVANA MODELİ"NDE DEVLETİN EKONOMİDEKİ KONUMU ---------- 202
6. TÜRKİYE-BOTSVANA İLİŞKİLERİ ---------- 205
7. SONUÇ ---------- 206
KAYNAKÇA ---------- 207

8. BÖLÜM: LİBYA'YA İNSANİ MÜDAHALE VE SONUÇLARI - Doç. Dr. Murat Aktaş---------- 211
1. GİRİŞ ---------- 212
2. İNSANİ MÜDAHALE ---------- 213
2.1. Müdahale Yetkisi ve Müdahalenin Meşruiyeti---------- 216
3. LİBYA MÜDAHALESİ---------- 219
3.1. Enerji Kaynakları ve Bazı Soru İşaretleri---------- 223
4. MÜDAHALE VE TÜRKİYE ---------- 226
5. MÜDAHALENİN BAZI SONUÇLARI ---------- 228
6. SONUÇ ---------- 232
KAYNAKÇA ---------- 233

9. BÖLÜM: BURUNDİ'DE ÇATIŞMALAR - Yrd. Doç. Dr. Zeynep Kaya ---------- 237
1. GİRİŞ ---------- 238
2. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ---------- 239
2.1. Sosyoloji: Nüfus, Din, Kültür ---------- 239
2.2. Ekonomi---------- 240
2.3. Siyaset: İdari Yapı ve Siyasi Sistem---------- 241
2.4. Dış Politika: Ülkenin Sınır Aşan Sorunları ---------- 242
2.5. Tarih: Sömürgeden 1980'lere---------- 243
3. BURUNDİ'NİN ŞEYTAN ÜÇGENİ: İÇ SAVAŞ-ÇATIŞMALAR-DARBE ---------- 245
3.1. Darbe ve Yeni İç Savaş (1993-2005)---------- 245
3.2. Nkurunziza Dönemi (2005-2014) ---------- 247
3.3. Yeniden Nkurunziza Dönemi ve Çatışmalara Geri Dönüş-- 249
4. SONUÇ ---------- 252
KAYNAKÇA ---------- 254

10. BÖLÜM: ELEŞTİREL JEOPOLİTİK PERSPEKTİFİ İLE KIZILDENİZ - Yrd. Doç. Dr. Hakan Aydın---------- 257
1. GİRİŞ ---------- 258
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: JEOPOLİTİK, ELEŞTİREL JEOPOLİTİK VE GÜVENLİK---------- 259
3. JEOPOLİTİK BİR TARTIŞMA: KIZILDENİZ VE AKTÖRLER----- 262

4. KIZILDENİZ'DEKİ GÜÇ İLİŞKİLERİ ---------- 267
5. SONUÇ ---------- 270
KAYNAKÇA ---------- 271

11. BÖLÜM: AFRİKA'DA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARI VE MAVİ BERELİLERİN İSTİSMARLARI - Yrd. Doç. Dr. Gonca Oğuz Gök---------- 275
1. GİRİŞ ---------- 276
2. BM BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARININ MEŞRUİYETİ SORUNSALI ---------- 277
3. AFRİKA'DA BM BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARI VE MAVİ BERELİLERİN İSTİSMARLARI ---------- 279
3.1. Demokratik Kongo Cumhuriyeti BM Barış Gücü (MONUC) ve İstismarlar ---------- 280
3.2. BM Orta Afrika Cumhuriyeti Barış Gücü (MINUSCA) ve İstismarlar ---------- 283
3.3. BM Barış Operasyonlarında Mavi Berelilerin Ayrıcalıklı Statüsü ve Çözüm Önerileri ---------- 286
4. SONUÇ ---------- 290
KAYNAKÇA ---------- 291

12. BÖLÜM: SAHRA-ALTI AFRİKA'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DEMOKRASİ TEŞVİK POLİTİKALARININ NORMATİF GÜCÜ: ZİMBABVE VE FİL DİŞİ SAHİLİ ÖRNEKLERİ - Doç. Dr. Emel Parlar Dal - Samiratou Dipama---------- 293
1. GİRİŞ ---------- 294
2. NORMATİF GÜÇ AVRUPA KAVRAMI VE COTONOU İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASI'NIN ÇERÇEVESİ ---------- 295
2.1. Normatif Güç Avrupa Üzerine ---------- 295
2.2. Lome'dan Cotonou'ya: AB - Sahra-Altı Afrika İlişkilerinde Siyasi Koşulluluğun Tanımı ---------- 296
3. NORMATİF GÜÇ AVRUPA'YI TEST ETMEK: ZİMBABVE VE FİL DİŞİ ÖRNEKLERİ ---------- 299
3.1. Vakaların Genel Değerlendirmesi ---------- 300
3.1.1. Zimbabve ---------- 300
3.1.2. Fil Dişi Sahili ---------- 301

3.2. AB'nin Yanıtı ve Norm Teşviki ile İlgili Eleştiriler ---------- 303
3.2.1. Zimbabve ---------- 303
3.2.2. Fil Dişi Sahili ---------- 304
4. SONUÇ ---------- 307
KAYNAKÇA ---------- 308

13. BÖLÜM: AFRİKA KITASI: SAĞLIK, KADIN SAĞLIĞI, TÜRKİYE İLE SAĞLIK TURİZMİ - Yrd. Doç. Dr. Hacer Ataman ---------- 311
1. GİRİŞ ---------- 312
2. AFRİKA'DA SAĞLIK VE KADIN SAĞLIĞI ---------- 313
2.1. Sağlık ---------- 313
2.2. Afrika Ülkelerinde Sağlık ve Sağlık Sorunları ---------- 314
2.3. Afrika Ülkelerinde Sağlık Göstergelerinin Analizi ---------- 315
2.4. Afrika Ülkelerinde Kadın Sağlığı ---------- 321
3. SAĞLIK TURİZMİ: TÜRKİYE AFRİKA İLİŞKİLERİNDE SAĞLIK TURİZMİ BAĞLAMINDA AFRİKA ---------- 324
3.1. Sağlık Turizmi ---------- 324
3.2. Afrika Ülkelerinde Sağlık Turizmi ---------- 326
3.3. Türkiye'nin Sağlık Turizmi Kapsamında Afrika Açılımı ---------- 328
3.4. Türkiye-Afrika Ülkeleri Sağlık Turizmi İlişkisi ve Geleceği ---------- 330
4. SONUÇ ---------- 333
KAYNAKÇA ---------- 334

14. BÖLÜM: EĞİTİM VE GELİŞMİŞLİK İLİŞKİSİ: MOZAMBİK ÖRNEĞİ - Dr. Atanur Kara ---------- 337
1. GİRİŞ ---------- 338
2. MOZAMBİK HAKKINDA GENEL BİLGİLER ---------- 339
2.1. Tarih ---------- 339
2.2. Coğrafi Yapı ---------- 342
2.3. Demografik Yapı ---------- 343
2.4. Ekonomi ---------- 344
2.5. Toplumsal ve İdari Yapı ---------- 347
3. MOZAMBİK'TE EĞİTİM ---------- 348

4. SONUÇ ---------- 350
KAYNAKÇA ---------- 351

15. BÖLÜM: BATI AFRİKA EKONOMİLERİ-
Doç. Dr. Oktay Salih Akbay---------- 353
1. GİRİŞ ---------- 354
2. BATI AFRİKA'NIN EKONOMİK YAPISI---------- 356
2.1. Nüfus, Millî Gelir ve Ekonomik Büyüme ---------- 356
2.2. Ekonomi Politikaları ---------- 358
2.3. Dış Borç Sorunu ---------- 359
2.4. Yatırım Ortamı ve İş Yapma Kolaylığı ---------- 360
3. EKONOMİK BÜTÜNLEŞME VE SEÇİLMİŞ ÜLKE EKONOMİLERİ ---------- 361
3.1. Ekonomik Bütünleşme Çabaları ---------- 361
3.1.1. Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ---------- 361
3.1.2. Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (UEMOA) 363
3.2. Seçilmiş Bazı Bölge Ekonomileri ---------- 364
3.2.1. Nijerya ---------- 364
3.2.2. Gana ---------- 366
3.2.3. Fil Dişi Sahili ---------- 367
3.2.4. Senegal ---------- 368
3.2.5. Burkino Faso ---------- 369
4. SONUÇ ---------- 370
KAYNAKÇA ---------- 371

16. BÖLÜM: DOĞU AFRİKA'DA YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI: POTANSİYEL VE YATIRIMLAR -
Doç. Dr. Bahtiyar Dursun ---------- 373
1. GİRİŞ ---------- 374
2. DOĞU AFRİKA'NIN ENERJİ KAYNAKLARI ---------- 375
2.1. Doğu Afrika'da Geleneksel Enerji Kaynaklarına Genel Bir Bakış ---------- 376
2.2. Doğu Afrika'da Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Genel Bir Bakış ---------- 378

3. DOĞU AFRİKA TOPLULUĞU ÜLKELERİNDE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI VE KULLANIMI---------- 381
3.1. Burundi ---------- 381
3.1.1. Burundi'nin Biyokütle Enerji Potansiyeli---------- 382
3.1.2. Burundi'nin Güneş Enerjisi Potansiyeli---------- 382
3.1.3. Burundi'nin Hidroelektrik Potansiyeli ---------- 383
3.1.4. Burudi'nin Jeotermal Enerji Potansiyeli---------- 384
3.1.5. Burundi'nin Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli---------- 384
3.2. Kenya ---------- 385
3.2.1. Kenya'nın Biyokütle Enerjisi Potansiyeli ---------- 385
3.2.2. Kenya'nın Güneş Enerjisi Potansiyeli ---------- 386
3.2.3. Kenya'nın Hidrolik Enerji Potansiyeli---------- 386
3.2.4. Kenya'nın Jeotermal Enerji Potansiyeli ---------- 387
3.2.5. Kenya'nın Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli ---------- 389
3.3. Ruanda ---------- 390
3.3.1. Ruanda'nın Biyokütle Enerjisi Potansiyeli ---------- 391
3.3.2. Ruanda'nın Güneş Enerjisi Potansiyeli ---------- 391
3.3.3. Ruanda'nın Hidroelektrik Enerji Potansiyeli -------- 392
3.3.4. Ruanda'nın Jeotermal Enerji Potansiyeli ---------- 392
3.3.5. Ruanda'nın Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli---------- 393
3.4. Tanzanya ---------- 393
3.4.1. Tanzanya'nın Biyokütle Enerji Potansiyeli---------- 394
3.4.2. Tanzanya'nın Güneş Enerji Potansiyeli ---------- 394
3.4.3. Tanzanya'nın Hidroelektrik Enerji Potansiyeli------ 394
3.4.4. Tanzanya'nın Jeotermal Enerji Potansiyeli---------- 395
3.4.5. Tanzanya'nın Rüzgâr Enerji Potansiyeli ---------- 395
3.5. Uganda ---------- 396
3.5.1. Uganda'nın Biyokütle Enerjisi Potansiyeli ---------- 396
3.5.2. Uganda'nın Güneş Enerjisi Potansiyeli ---------- 396
3.5.3. Uganda'nın Hidrolik Enerji Potansiyeli---------- 397
3.5.4. Uganda'nın Jeotermal Enerji Potansiyeli ---------- 400
3.5.5. Uganda'nın Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli ---------- 401
4. DOĞU AFRİKA'DA YENİLENEBİLİR ENERJİ YATIRIMLARI ---------- 402

5. SONUÇ ---------- 404
KAYNAKÇA ---------- 405

17. BÖLÜM: AFRİKA'DA ÜLKE EKONOMİLERİ: GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ, NİJERYA VE GANA'NIN MAKRO DÜZEYDE ANALİZİ - Yrd. Doç. Dr. Gülfer Vural---------- 407
1. GİRİŞ ---------- 408
2. GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ---------- 410
2.1. Gayrisafi Millî Hasıla ve Büyüme ---------- 410
2.2. İşsizlik ---------- 412
2.3. Gelir Eşitsizliği ---------- 413
2.4. Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret ---------- 414
3. NİJERYA---------- 415
3.1. Gayrisafi Millî Hasıla ve Büyüme ---------- 415
3.2. İşsizlik ---------- 418
3.3. Gelir Eşitsizliği ---------- 419
3.4. Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret---------- 419
4. GANA ---------- 420
4.1. Gayrisafi Millî Hasıla ve Büyüme ---------- 420
4.2. İşsizlik ---------- 423
4.3. Gelir Eşitsizliği ---------- 424
4.4. Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret ---------- 425
5. SONUÇ ---------- 426
KAYNAKÇA ---------- 428

18. BÖLÜM: GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ VE SON DÖNEM TÜRKİYE - GÜNEY AFRİKA İŞ BİRLİĞİNE ÖNERİLER-
Yrd. Doç. Dr. Asena Boztaş ---------- 431
1. GİRİŞ ---------- 432
2. GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GEÇMİŞİ (2000 ÖNCESİ): SİYASİ, EKONOMİK, SOSYAL BOYUT ---------- 433
3. EKONOMİ ODAĞINDA GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN SON DÖNEMİ: 2000 SONRASI ----- 435

4. GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ-TÜRKİYE ARASINDA GELİŞEN EKONOMİK İLİŞKİLERİN DEVLET DÜZEYİNDE İKİLİ İLİŞKİLERE YANSIMASI ---------- 437
4.1. GAC'da Yatırım Yapmak İsteyen Girişimcilerin Dikkat Etmeleri Gereken Hususlar ve Öneriler ---------- 438
4.2. Türk ve GAC Hükûmetlerine Ticari İş Birliklerinin Gelişimi İçin Tavsiyeler ---------- 441
5. SONUÇ ---------- 444
KAYNAKÇA ---------- 444

YAZAR BİLGİLERİ ---------- 447

EKLER ---------- 459

1. BÖLÜM

DOĞU AFRİKA PANORAMASI: SİYASET-TOPLUM-EKONOMİ

Prof. Dr. Ramazan Özey[1]

DOĞU AFRİKA GENEL GİRİŞ

Doğu Afrika, geniş anlamıyla, Zambezi'den (Sambesi) Aden Körfezi'ne uzanan bölgedir. Birleşmiş Milletler (BM) tanımına göre, bazen Mısır ve Sudan ülkeleri de coğrafi olarak Doğu Afrika bölgesinin bir parçası olarak kabul edilir. Sömürge döneminde, İngiliz himayesinde olan Doğu Afrika ve Alman himayesinde olan Doğu Afrika olarak ikiye ayrılmıştır.

Tanzanya, Kenya, Uganda, Ruanda ve Burundi, Orta Doğu Afrika'da ve Afrika Büyük Göller Bölgesi'nde yer almakta olup Doğu Afrika Topluluğu (EAC) üyesi ülkelerdir. Burundi ve Ruanda bazen de Orta Afrika'nın bir parçası olarak kabul edilir. Cibuti, Eritre, Etiyopya ve Somali gibi ülkeler ise Afrika Boynuzu olarak bilinen bölgede yer alır. Komorlar, Mauritius ve Seyşeller ise Hint Okyanusu'nda küçük ada ülkeleridir. Réunion ve Mayotte, aynı zamanda Hint Okyanusu'nda Fransız denizaşırı topraklarıdır. Mozambik ve Madagaskar, bazen Güney Afrika'nın parçası kabul edilir. Genellikle Güney Afrika'da bulunan ve eskiden Orta Afrika Federasyonu içinde yer alan Malavi, Zambiya ve Zimbabve, hem orta Afrika ve hem de Doğu Afrika'da sayılır.

2015 yılı tahminî verilerine göre, Doğu Afrika'da toplam nüfus, 374.350.000 kişi kadardır. Bölgede şehirleşme oranı, genel olarak düşük olup en yüksek şehirleşme oranı Cibuti'dedir (%77,3). En az şehirleşme oranı ise Burundi'dedir (%12). Buna karşın nüfus artış hızları yüksektir. En düşük Mauritius (%0,64) ve Seychel Adaları'dır (%0,83). En yüksek ülkeler ise Malawi (%3,3) ve Uganda'dır (%3,2).

1 rozey@marmara.edu.tr

altın, nikel, asbestos, bakır, demir ve maden kömürüdür. Giyim, kimya sanayileri ve hafif sanayi gelişmiştir. İmalat için gerekli enerjinin çoğu, Kariba hidroelektrik santralinde üretilir.

SEÇİLMİŞ BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar ve Makaleler

ATALAY, İbrahim (1999). Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

ATALAY, İbrahim (2001). Resimli Ve Haritalı Dünya Coğrafyası. İnkılap, Kitapevi, İstanbul.

ATASOY, Emin (2003). Kıtalar Ve Ülkeler Coğrafyası. Ezgi Kitabevi, Bursa

BRADLEY, J. H, (1951). World Geography. Printed in the United States of Amerika, New Edition, Newyork.

DE BLIJ, H. J - Muller P. O., (1992). Regions and Concepts. John Wiley And Sonu, Inc. Newyork, Chishester, Brisbane, Toronto, Singapure.

DURA, Cihan (2008). "Sömürgeciler Afrika'da." Yeniden Anadolu Ve Rumeli Müdafaa-İ Hukuk Dergisi. Antalya

DURAN, Faik Sabri (1926). Beş Kıta Coğrafyası. Hilmi Kütübhanesi, Maarifet Matbaası, İstanbul.

DURAND, L., (1954). World Geography. University Of Tennesse, Library Of Congress Catalog Card Number: 54-6599, Henry Holt And Company, New York.

ERİNÇ, Sırrı-Öngör, Sami (1982). Ülkeler Coğrafyası (Ülkeler, İnsanlar Ve Sorunları). Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ERTAN, Veli (1968). Afrika'da Ve Avrupa'da İslamiyet. Bahar Yay. 7, İstanbul.

FERRO, Marc (2002). Sömürgecilik Tarihi, (Çeviren: Muna Cedden), İmge Kitabevi, Ank., 2002

GÖZENÇ, Selami - ERTIN,Gaye (1991). Ülkeler Coğrafyası. Anadolu Üniv.Yay.No.421, Açıköğretim Fak. Yay. No. 180, Eskişehir.

GÖZENÇ, Selami (1995). Afrika Ülkeler Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3913, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul,

GÜNER, İbrahim – ERTÜRK Mustafa (2005). Kıtalar Ve Ülkeler Coğrafyası. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

İNANDIK, Osman Cahit (1978). Afrika Coğrafyası. Atatürk Üniv. Ed.Fak. Coğrafya Bölümü, Ders Notları (Teksir Baskı), Erzurum.

KÖKSAL, Aydoğan (1982). Afrika Coğrafyası I. Ankara Üniv. D.T.C.F Yay. No:259, Coğrafya Araş. Ens. Yay. No:18, Ankara

KÖKSAL, Aydoğan (2014). Afrika Genel ve Ülkeler Coğrafyası. Hatipoğlu Yayınları, Ankara.

LACOSTE, Yves (2007). Jeopolitik, Bugünün Uzun Tarihi, İsmet Akça (Çev.), Ntv Yayınları, S.212. İstanbul.

LURAGHI, Raimondo (2000). Sömürgecilik Tarihi, (Çeviren: Halim İnal), E Yayınları, İstanbul

ÖNGÖR, Sami (1954). Coğrafi Keşifler ve Tetkik Seyahatleri Tarihi. Maarif Basımevi, Öğretmen Kitapları:33, İstanbul

ÖZEY, Ramazan (1982-1991). Afrika Coğrafyası. Atatürk Üniv. Fen-Ed.Fak. Coğrafya Bölümü Ders Notları, Erzurum.

ÖZEY, Ramazan (2005). Dünya ve Ülkeler Coğrafyası. Aktif Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul.

ÖZEY, Ramazan (2016). Afrika Coğrafyası. Aktif Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul

TOK, Gökhan (2001). "Afrika'nın Keşfi",Tübitak Bilim ve Teknik, Ocak 2001, ss. 88-93. Ankara.

YALÇIN, Fatih (2008). "Afrika Kıtasındaki Bir İç Savaş Dinamiği: İsyancı Gruplar." Asam, Stratejik Analiz, Cilt 9, No. 99, Temmuz, 2008, S.82-92, Ankara

Bültenler, Ansiklopediler, İstatistikler ve Atlaslar

Ana Britanicca Ansiklopedi ve Yıllıkları, 1990-1994, İSTANBUL

BTM, Ülke Etüdleri. Büyük Elçilikler Ticaret Müsteşarlığı, ANKARA

Büyük Larousse Ansiklopedisi. 1986, İSTANBUL

DEİK, Ülke Bültenleri. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, ANKARA.

TÜİK, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün İstatistik Yayınları, ANKARA.

Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi. 1983, İSTANBUL

Görsel Dünya Ansiklopedisi. 1984, İSTANBUL

IGEME, Ülke Bültenleri. Başbakanlık Dış Ticaret Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, ANKARA.

İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İSTANBUL.

İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İSTANBUL.

KTO, Ülke Etüdleri. Konya Ticaret Odası, Etüd Araştırma Servisi, KONYA.

Rehber Ansiklopedisi. İhlas Yayıncılık, İSTANBUL

Yararlanılan Bazı İnternet Web Sayfaları

http://www. worldwatch.org

http://www.cites.org

http://www.climateconference.com

http://www.dtm.gov.tr/

http://www.dw-world.de

http://www.earthday.net

http://www.encarta.msn.com

http://www.mta.gov.tr

http://www.ngdc.noaa.gov/mgg/topo/pictures/

http://www.tema.org.tr/

http://www.tuik.gov.tr

http://www.turizmetregov.tr

http://www.turkcebilgi.com

http://www.un.org/
http://www.undp.org
http://www.unep.org/
http://www.unesco.org
http://www.usgs.gov
http://www.wwf.org/

2. BÖLÜM

COĞRAFİ KEŞİFLER SONRASI AVRUPALI SÖMÜRGECİ DEVLETLERİN AFRİKA POLİTİKALARI

Cihan Daban[3]

Özet*

Coğrafi Keşifler, uluslararası ilişkiler ve uluslararası ekonomi alanlarında kritik gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Dünya denizlerden ilk kez dolaşılmış, yeni kıtalar keşfedilmiş, ticaret merkezleri yer değişmiştir. Coğrafi Keşifler, Sanayi Devrimi öncesi dönemdeki birinci sömürge faaliyetlerinin başlıca unsuru olmuştur. Bu çerçevede Avrupa devletleri (Portekiz, İspanya, Hollanda, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya ve Belçika) Afrika kıtasını önce denizden dolaşmış, sonra kıtanın iç kısımlarını keşfe yönelmiştir. Birbirinden farklı politikalar izleyen bu sömürge devletlerinin politikaları irdelemek, hem o dönemdeki sömürge eylemlerini aydınlatacak hem de bu aktörlerin günümüz Afrika politikasına ışık tutacaktır. Bu bölüm, işleve soyunmaktadır. Çalışmanın temel amacı, Coğrafi Keşifler sonrası dönemde artan sömürgecilik faaliyetleri ile günümüz Afrika kıtasının kalıcı sorunlar arasındaki ilişkiselliği ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Keşifler, Sömürgecilik, Avrupa Devletleri, Afrika Kıtası, Portekiz, Fransa, İngiltere, Almanya.

3 dabancihan@gmail.com

* Bakınız, *Harita 1: Afrika Kıtasının Sömürge Haritası*, Ekler, s. 459.

ğer tüm sömürgeci Avrupa devletleri gibi kötü izlenimler bıraktığı ve bu izlenimlerin hâlen devam ettiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

AKIN, Kenan, *Cezayir'de Fransız Vahşeti ve Ötesi: Avrupa'nın Öbür Yüzü*, İstanbul: Derin Yayınları, 2004.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (Genişletilmiş 16. Baskı), İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007.

ARNOLD, David, *Coğrafi Keşifler Tarihi*, çev. Osman Bahadır, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995.

ATABAY, Mithat, *Aydınlanma Çağı ve Avrupa (2. Baskı)*, İstanbul: Nobel Yayınları, 2015.

ATASOY, Emin, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Bursa: Ezgi Kitapevi, 2003.

AYDAL, Doğan, *Maden Savaşları: Dünyanın Kara Talihi (3. Baskı)*,İstanbul: TİMAŞ Yayınları, 2009.

BACIK, Gökhan, *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*, İstanbul: Kaknüs, 2007.

BEST, Antony vd., *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi,* çev. Taciser Ulaş Bilge, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012.

BİLGİN, Fehmi Kerem, "Belçika'da Ulusal Kimlikler ve Federalizmin Gelişimi", Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt: 67, No. 1, 2012.

BURBANK, Jane/COOPER, Frederick, *İmparatorluklar Tarihi: Farklılıkların Yönetimi ve Egemenlik*, çev. Ahmet Aybars Çağlayan, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2011.

CAIN, P. J., HOPKINS, A.G., *British Imperialism: Innovationand Expansion 1688-1914*, İngiltere: London Press, 1993.

DUNNING, William A., "European Theories of Constitutional Govermentafter the Congress of Vienna", Political Science Quaterly, Vol.34, No.1 March., 1919.

DUGGAN, Christopher, "Politics in theera of Depretisand Crispi, 1870–96", John A. Davis (Ed.), *Italy in The Nineteenth Century: TheShort Oxford History of Italy,* UK: Oxford University Press, 2000.

EDMUNDSON, George, *History of Holland*, London: Cambridge University Press, 1922.

EFE, Mustafa, *Afrika'yı Anlamak ve Afrika-Türkiye İlişkileri*, Ankara: Murat Kitabevi, 2015.

ERKAN, Süleyman, "Savaş ve Barış Bağlamında XIX. Yüzyıl Uluslararası İlişkileri'nin Özellikleri", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 22, Isparta: 2010.

FERRO, Marc, *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, çev. Muna Cedden, Ankara: İmge Kitabevi (2. Baskı), 2011.

FIELDHOUSE, D. K., *The Colonial Empires: A Comparative Surveyfromthe Eighteenth Century*, London: Macmillan, 1991.

GÖKSOY, İsmail Hakkı, *Endonezya'da İslam ve Hollanda Sömürgeciliği*, Ankara: İSAM Yayınları, 1995.

GÜNER, İbrahim, ERTÜRK, Mustafa *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası (6. Basım)*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

HANİLÇE, Murat, "Coğrafi Keşiflerin Nedenlerine Yeniden Bakmak", Tarih Okulu, Mayıs-Ağustos2010 Sayı VII.

HANKS, Merry E. Wiesner, *Erken Modern Dönemde Avrupa 1450–1789 (3. Basım)*, çev. Hamit Çalışkan, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

HOBSBAWM, E. J.,*Sanayi ve İmparatorluk (4. Baskı)*, çev. Abdullah Ersoy, Ankara: Dost Yayınları, 2008.

KAVAS, Ahmet, "Afrika'da Fransız Sömürgeciliği", *Sömürgecilik hareketlerinde Fransa ve Anadolu'da Fransız-Ermeni İşbirliği Bildiri Kitabı*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları, 2003.

KAZGAN, Gülten, "Dünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri", Haluk Erlat (ed.) *Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi*, Ankara: TEK Yayınları, 2005.

KITCHEN, Martin, *A History of Modern Germany 1800–2000*, USA: Blackwell Publıshıng, 2006.

LURAGHI, Raimondo, *Sömürgecilik Tarihi,* çev. Halim İnal, İstanbul: E Yayınları, 2000.

MEMMI, Albert, *Sömürgecinin ve Sömürgeleştirilenin Portresi,* Çev. Şen Süer, İstanbul: Versus Yayınları, 2014.

HAZAR, Numan, *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*, Ankara: USAK Yayınları, 2011.

PIRENNE, Jacques, *Başlangıçtan Bugüne Kadar Büyük Dünya Tarihi*, çev. Nihal Önol, İstanbul: Meydan Larousse, 1961.

PRUNIER, Gerard, *The Rwanda Crisis: History of a Genocide*, New York: Columbia University Press, 1995.

REAR, Dave, *Eğlenceli Dünya Tarihi*, çev. Dinç Tayanç, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2013.

REEVES, J. S.,*The International Beginnings of the Congo Free State*, Baltimore: Johns Hopkins University Studies, 1894.

ROBERTS, J. M., *Avrupa Tarihi: Tek Cilde Sığdırılan En İyi Avrupa Tarihi Kitabı*, çev. Fethi Aytuna, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2010.

ROBERTS, J. M., *Dünya Tarihi 1: Tarihöncesi Çağlardan 18. Yüzyıla (1. Cilt)*, Çev. İdem Erman, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2011.

ROBERTS, J. M., *Kısa Dünya Tarihi*, Çev. Mehmet Tanju Akad, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2014.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e (28. Baskı)*, Ankara: İmge Yayınları, 1989.

SCOTT, H.M., MCKAY, Derek, *Büyük Devletlerin Yükselişi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.

TOK, Gökhan, "Afrika'nın Keşfi", *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, Ankara, Ocak 2001.

OKUR, İbrahim, *Afrika Zengin Ama Yoksul*, Bursa: Okursoy Kitapları 10, 2009.

ÖZKAN, Mehmet, "Dünya Siyasetinde Afrika", Şaban Kardaş, Ali Balcı (ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş,* İstanbul: Küre Yayınları, 2014.

ÖNGÖR, Sami, *Coğrafi Keşifler ve Tetkik Seyahatleri Tarihi*, İstanbul: Maarif Basımevi (Öğretmen Kitapları: 33. Cilt), 1954.

ÖZEY, Ramazan, *Afrika Coğrafyası,* İstanbul: Aktif Yayınevi, 2009.

ÖZEY, Ramazan, "Afrika Kıtası'nın Panoraması: Siyaset, Toplum ve Ekonomide Farklılıklar ve Benzerlikler", İsmail Ermağan (ed.), *Dünya Siyasetinde Afrika (1)*, Ankara: Nobel Yayınları, 2014.

ÖZLÜK, Erdem, *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet istisnacılığı*, Konya: Çizgi Kitabevi (2. Baskı), 2014.

ÖZŞAHİN, Mustafa Cüneyt, "Güney Afrika: Apartheid'den Demokrasiye, Çatışma Dönüşümünde Bir Başarı Hikâyesi", Nezir Akyeşilmen (ed), *Barışı Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2013.

ÖZTÜRK, Ebru Çoban, "Toplumsal Yapılar ve Şiddet: Ruanda Örneği", Ankara Üniversitesi, Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2011.

ÖZTÜRK, Hasan, "Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı", Hasret Çomak, Caner Sancaktar (Ed.), *Türk Dış Politikasında Yeni Yönelimler: İki Kutuplu Sistem Sonrası Türk Dış Politikası*, İstanbul: Beta Yayınları, 2013.

WOODRUFF, William, *Modern Dünya Tarihi*, çev. Hale Vardar ve Arda Vardar, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2002.

İnternet Kaynakları

___"The History of Early Modern Britain from 1485-1603", http://www.csun.edu/~sk36711/WWW/handouts/early_modern_history.pdf (04.11.2015)

ELİZABETHAN PROPAGANDA "How did England try to show the Spanish were threatening invasion in 1588?" (2008), https://nationalarchives.gov.uk/documents/education/elizabethan-propaganda.pdf (04.01.2016)

HOLLANDA Ülke Raporu, http://www.kirsehirtso.org.tr/Portals/84/ulke_raporlari/HOLLANDA%20%C3%9CLKE%20RAPORU.pdf (04.11.2015)

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, Hollanda Sömürgeciliği (1975), http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c18/c180115.pdf (22.01.2016)

KAVAS, Ahmet, "Büyük Sahra'da Gat Kazasının Kurulması ve Osmanlı-Tevarık Münasebetleri", İslam Araştırmalar Dergisi, Sayı 3, 1999.http://www.isam.org.tr/documents%5C_dosyalar%5C_pdfler%5Cislam_arastirmalari_dergisi%5Csayi03%5C171_196.pdf (15.10.2015)

KIPLING, Rudyard, (1899) "The White Man's Burden", http://www.brf.org/rykken/wpcontent/uploads/sites/6/KiplingLabouchere1899.pdf (04.01.2016)

POLLARD, A. F., "The History of England: A study in politicalevolution", (1912) http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/pollard/HistoryEngland.pdf (05.11.2015)

TREATY OF ADDİS ABABA (1896) "Italyand Ethiopia", (October 26, 1896) http://snem.tk/documents/treaty-of-Addis-Ababa-1896.pdf (16.10.2015)

TSUNG, Wang Shih, "The Conference of Berlin and British 'New' Imperialism, 1884-85", http://ntur.lib.ntu.edu.tw/bitstream/246246/21237/1/872411H002025.p (14.10.2015)

UYGUR, Erdoğan, UYGUR, Fatma, "Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma",http://www.tsadergisi.org/Makaleler/964855420_272_273-286.pdf (20.04.2015)

ULUSLARARASI HAK İHLALLERİ İZLEME MERKEZİ (UHIM), Ülke İhlalleri, "Hollanda", http://www.uhim.org/images/karne/1284808572.pdf (04.11.2015)

ULUSLARARASI HAK İHLALLERİ İZLEME MERKEZİ (UHIM), Ülke İhlal Karneleri, "Portekiz", http://www.uhim.org/images/karne/1309770217.pdf (03.11.2015)

YAMAK, Ebru, AVŞAR, Hilacan, *Bilim ve Medeniyet Kulübü Dış Politika Akademisi Raporları, (Afrika, Balkanlar, Kafkasya, Orta Osya),*

http://www.bilmed.net/raporlar/DPA%20%C7%FDkt%FD%201.pdf (24.07.2015)

3. BÖLÜM

AFRİKA'DA BÜYÜK GÜÇ MÜCADELELERİ: YENİ EMPERYALİZM

Doç. Dr. Sait Yılmaz[4]

Özet

ABD, 2014 yılında her ne kadar stratejik odağını Asya-Pasifik bölgesine kaydıracağını açıklamış olsa da Afrika kıtasında yeni bir emperyalist savaş sahnelenmektedir. Çünkü 2000'li yıllarda Çin'in kıtaya nüfuz etmeye başlaması, ABD'nin Asya-Pasifik politikasında değişikliklere yol açmıştır. Afrika'nın dünya petrol rezervleri arasında önemli bir yer alması, büyük güçler için rekabet ortamına dönüşmüştür. Kıtanın dünya petrol rezervleri içindeki yüzdelik payı, 20 yıl içinde yüzde 62 oranında artış göstermiştir. Bu durum Afrika'nın hemen her bölgesinde farklı amaçlara hizmet eden güçlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Afrika'daki bu istikrarsızlıkların sürekli hâle gelmesi ve akabinde Batı'nın askerî varlığının devam etmesi ile birlikte kıtada son 15 yılda El Kaide ve türevleri gibi örgütlerin de çoğalmasına yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, ABD, Çin, Emperyalizm, El Kaide.

MAJOR POWER COMPETITION IN AFRICA: THE NEW IMPERIALISM

Abstract

Although U.S. has declared to shift her strategic focus to Asia-Pacific region, a new imperial war in Africa has staged in past decades. The new oil and gas sources explored in 2000's and Chinese access to continent will drive that war for a while. The shares of Africa in the world oil and gas

4 syilmaz39@hotmail.com

AB yanında Çin'in de kıtadaki çekişmesi önümüzdeki 10 yıl dünyanın gündeminde Afrika'nın ön sıralarda olacağını gösteriyor. Afrikalılara dönecek olursak, onların kurtuluşu tıpkı Orta Doğu ve Türkiye'nin olduğu gibi ancak kendi geleceklerini kendileri belirleyebildiklerinde, kendi kaynaklarına sahip olabildiklerinde, yani emperyalist eller kırıldığında gerçekleşecektir. Tarihin tekerleği dönüyor ama biz göremiyoruz. Afrikalılar için anlattıklarımız aslında bizim de hikâyemiz değil mi?

KAYNAKÇA

ADIBELLİ, Barış, *Çin Batı'yı Ürkütüyor,* Cumhuriyet, (20 Kasım 2006), s.5.

AFRICOM, *Pentagon Spokesman Commends France's Efforts in Mali,*American Forces Press Service, (Jan 23, 2013), http://www.africom.mil/Newsroom/Article/10214/pentagon-spokesman-commends-frances-efforts-in-mal

AFRICOM, *Defense and Security: French Cooperation in Africa*, US AFRICOM PublicAffairs, Africa Center for Strategic Studies, http://www.africom.mil/Newsroom/Article/6755/defense-and-security-french-cooperation-in-africa

AKŞAM, *Nijer'e Üs Kuracaklar*, (23 Şubat 2013). http://www.aksam.com.tr/dunya/nijere-us-kuracaklar/haber-171644

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995),* İstanbul, Alkım Yayınevi, Cilt 1-2, (2011), s.79.

AYBAR, Sedat, *Kurtlar Sofrasında Rotamız Afrika*, BİA Haber Merkezi, (8 Mart 2015). http://www.bianet.org/bianet/siyaset/55910-kurtlar-sofrasinda-rotamiz-afrika

BOND, Patrick, *Talk Left, Walk Right: Rhetoric and Reality in the New South Africa*, Pietermaritzburg, Kwa Zulu University, Global Dialogue, 6 (4), (2004).

CASSATA, Donna, U.S. Insists Mission is Limited for Africa Ops, Associated Press, (Oct 25, 2011).

CHUTER, David, *IntoAfrica – Always Something New,* in David J. Francis: US Strategy in Africa, (Routledge, 2010), s.212.

COCKBURN, Andrew, *Secret Bush "Finding" Widens War on Iran'*, Counterpunch, (May 2, (2008), At: www.counterpunch.org/andrew05022008.html.

EKREM, Nuraniye Hidayet, *Çin'in Afrika'ya Yönelik Stratejik Amaçları*, TUSAM Uzak Doğu-Pasifik Araştırmaları, (03 Mayıs 2006).

FLOYD, Chris, 'In to the Dark: The Pentagon Plan to Promote Terrorist Attacks', Counterpunch, 1 November, 2002. At: www.counterpunch.org/floyd1101.html

FRANCIS, David J.,*US Strategy in Africa*, Routledge, 2010; Colonel Victor Nelson, responsible forover seeing the PSI, quoted by Jim Fisher-Thompson (2004) and General Charles Wald, quotedbyDonna Miles (2004).

GERTH, Jeff, *Military's Information War is Vastand Often Secretive*, New York Times, (Dec 11, 2005).

GEZE, François & MELLAH, Salima, *Al-Qaidaau Maghreb, ou la trèsétrangehistoiredu GSPC',* Algeria-Watch, (22 September 2007). At: www.algeria-watch.org/fr/aw/gspc_etrange_histoire.htm

GIELER, Wolfgang, *Multinational Companies and Conflicts in Africa*, Hamburg, Transaction Publishers, 2007, s.54.

GLADSTONE, Rick, *U.S. Boradens Sanctions on Joseph Konyand His Group*, The New York Times, (March 8, 2016).

HAZAR, Numan, Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, Yeni Türkiye Yayınları, 2003.

IRMAK, Özgür, *Emperyalizmin Sofrasındaki Somali,* Dünya Haber Servisi, (05.10.2011), http://www.turkeyinfonet.com/2011/10/emperyalizmin-sofrasindaki-somali-ozgur-irmak-dh/

İNANÇ, Zeynep S. Fransız Dış Politikasında Afrika'nın ve Mali'nin Önemi, Akademik Perspektif, (11 Şubat 2013). http://akademikperspektif.com/2013/02/11/fransiz-dis-politikasinda-afrikanin-ve-malinin-onemi/

JUPPE, Alain, *The United Statesand France: A Strategic Partnership for the Twenty-First Century,* Washington, D.C., Carnegie Endowment, (February 8, 2011). http://carnegieendowment. org/2011/02/08/united-states-and-france-strategic-partnership-for-twenty-first-century/1pg4

KAVAS, Ahmet/ÖZTÜRK, Hasan, *Yükselen Afrika ve Türkiye*, Tasam Yayınları, (23 Kasım 2005), s.129.

KAVAS, Ahmet, *Mali Darbe Hükümeti Üzerinden ABD'nin Afrika'daki Niyetini Okumak,* Ortadoğu ve Afrika Uzmanları (ORDAF), (Ocak 2013). http://www.ordaf.org.tr/mali-darbe-hukumeti-uzerinden-abdnin-afrikadaki-niyetini-okumak/

KEENAN, Jeremy, *The Dark Sahara: America's War on Terror in Africa,* London, Pluto, (2009).

KEENAN, Jeremy, *AFRICOM, Its Reality, Rhetoric and Future*, in David J. Francis: US Strategy in Africa, Routledge, 2010, p.221.

KEENAN, Jeremy, *The Dying Sahara: US Imperialism and Terror in Africa,* London, Pluto, 2010b).

KIMENVİ, Mwagni S./LEWIS, Zenia/ROUTMAN, Brandon, *Awaiting Further Action on AGOA from Obama,* Brooking Institution, (October 27, 2011). http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2011/10/26-agoa-obama-kimenyi

KOÇ, Erdoğan, Afrika'da ABD- Çin Rekabeti, TASEP, 2013, http://www.tasep.org/default.asp?s=yd&id=251#.UqeNlMvxvIU

KOŞAR, Arif, Çin'in Afrika istilası, (2013) http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/275-sayi-241/783-cinin-afrika-istilasi

MOSADDEQ, Ahmed Nafeez, 'Our Terrorists', New Internationalist, (October 17–20, 2009).

SCHMITT, Eric, quoting General Jones, in New York Times, (4 July 2003).

Sol Gazetesi, *ABD-Çin-Fransa (AB): 'Tanrılar Çıldırmış Olmalı',* (23 Nisan 2008), http://arsiv.sol.org.tr/index.php?yazino=30489

The White House Office of the Press Secretary, *President Bush Creates a Department of Defense Unified Combatant Command for Africa*, (6 February 2007).

MALAN, Mark, *U.S. Civil Military Imbalance for Global Engagement: Lessons from the Operational Level in Africa',* Refugees International, (2008). At: www.refugeesinternational. org/sites/default/files/RI_CivMil_imbalance.pdf Malan 2008a

McCRAE, Callum, *The Final Betrayal*, film produced and directed by Callum McCrae. (2008).

Mc FATE, Sean, '*Outsourcing the Making of Militaries: DynCorp International as Sovereign Agent*', Review of African Political Economy, (2008),35 (118): 645–55.

National Endowment for Democracy, *NED Strengths Democracy Ties with France*, (March 16, 2010), http://www.ned.org/for-reporters/ned-strengthens-democracy-ties-with-france

National Endowment for Democracy, *Africa Regional,* (August 2011), http://www.ned.org/where-we-work/africa/africa-regional

NAZEMROAYA, Mahdi Darius, *Libya and the BigLie: Using Human Rights Organizations to Launch Wars,* Global Research, (September 25, 2011).

STRAZIUSO, Jason,*Somalia, Libya, Uganda: US IncreasesAfrica*, TheAssociatedPress, (Oct 26, 2011).

STRAZIUSO, Jason, U.S. Quietly Assumes Military Posture in Africa, The Associated Press, (Oct 27, 2011b).

Süddeutsche Zeitung: Das ist in *Afrika* Nicht Ganz Einfach, (10.12.2013)

TEPEBAŞ, Ufuk, *Almanya - Afrika Yatırım Forumu*, TASAM, (02 Aralık2013). http://www.ufuktepebas.com/almanya-afrika-yatirim-forumu/

TRAN, Pierre, French 'Purple' Operations Paid Dividends in Ivory Coast, Defense News, (9 May, 2011).

TURSE, Nick, *Sex, Drugs, and Dead Soldiers*, Huffington Post, (April 21, 2015).

United Nations,*: Watch et al., Urgent Appeal to Stop Atrocities in Libya: Sent by 70 NGOs to the US*, EU, and UN, (February 21, 2011).http://www.unwatch.org/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=bdKKISNqEmG&b=1330815&ct=9135143

US Senate Select Committee on Intelligence: *Report on Whether Public Statements regarding Iraqby U.S. Government Officials were Substantiated by Intelligence Information,* http://intelligence.senate.gov/080605/phase2a.pdf) and '*Report on Intelligence Activities Relatingto Iraq Conducted by the Policy Counterterrorism Evaluation Groupandthe Office of Special Plans With in the Office of the Under Secretary of Defense for Policy*' http://intelligence.senate.gov/080605/phase2b.pdf), Washington, DC 5 June 2008. Seealso: Press Release of Intelligence Committee, '*Senate Intelligence Committee Unveils Final Phase II Reports on Prewar Iraq Intelligence*', 5 June 2008 http://intelligence.senate.gov/press/record.cfm?id=298775.

VOLMAN, Daniel, *The Bush Administration &African Oil: The Security Implications of US Energy Policy,* Review of African Political Economy, Vol.30 No.98, (December 2003), p.573–84.

WHITLOCK, Craig, U.S. Drone Base in Ethiopia is Operational, Washington Post, (October 25, 2012).

YAKOOBI, Aziz El, *France Studies Giving More Counter-Terrorism Aid To Libya,* Reuters, (Nov 14, 2013), http://www.reuters.com/article/2013/11/14/us-libya-france-idUSBRE9AD0V120131114

YILMAZ, Murat, *Batı'nın Kanlı Mirası: Sömürgecilik*, İnsani Yardım Vakfı, (14 Eylül 2006).

YILMAZ, Sait, *Afrika İçin Yol Haritası Bir Kıtanın Stratejik Analizi*, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, (Ankara, 2015).

4. BÖLÜM
BREZİLYA'NIN AFRİKA POLİTİKASI

Dr. Elem Eyrice Tepeciklioğlu[29]

Özet

2010 yılı itibarıyla, Brezilya nüfusunun yarıdan fazlasını Afrika kökenliler oluşturmaktadır. Ülkede 16. yüzyılın ilk yarısında başlayan ve 19. yüzyılın sonuna kadar devam eden Atlantik köle ticaretinin doğrudan bir sonucu olan bu durum, Brezilya-Afrika ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiştir. Ancak Brezilya-Afrika ilişkileri, köleliğin bitişinin ardından gerilemeye başlamış hatta Brezilya dekolonizasyon döneminde bile Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmekten kaçınmıştır. Brezilya-Afrika ilişkilerinde 1960'lı ve özellikle 1970'li yıllar boyunca gelişme yaşanmasına rağmen Brezilya'nın Afrika politikasında asıl dönüşüm, Luiz Inácio Lula da Silva'nın 2003-2011 yılları arasındaki devlet başkanlığı döneminde yaşanmıştır. Dış politikada Afrika'ya her alanda özel bir önem verilmeye başlanan bu dönemde, Brezilya-Afrika ilişkileri her alanda gelişme göstermiştir. Brezilya-Afrika ilişkilerinin Lula öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı bölümde inceleneceği bu çalışmada, Brezilya'daki Afrika kökenlilerin durumu ve yaşadıkları belli başlı sorunlar da irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Brezilya, Afrika, Lula da Silva.

BRAZIL'S FOREIGN POLICY TOWARDS AFRICA

Abstract

As of 2010, African descendants form the majority of Brazilian population. For long years, it was the Atlantic slave trade between the

29 elem.eyrice@gmail.com

yalı Afrikalılar, toplumun yarıdan fazlasını oluşturmasına rağmen Afrika kökenli siyasetçilerin sayısının azlığı da Afrikalı ülkeler nezdinde hayal kırıklığı yaratmaktadır. Bütün bu sorunlara ek olarak Brezilya'nın kıtadaki misyonlarının pek çoğu hâlâ oldukça yetersiz ve dış işlerinde konu ile ilgili uzman ve diplomatların sayısı oldukça azdır. Bu durum da Brezilya'nın Afrika siyasetinin uygulanması konusunda sorun yaratmaktadır (Stuenkel, 2013: 34).

KAYNAKÇA

ADAMS, Jane Elizabeth, "The Abolition of the Brazilian Salve Trade", The Journal of Negro History, Vol. 10, No 4, 1925, s. 607-637.

AKGEMCİ, Esra, "Lula Döneminde Brezilya'nın Afrika Politikası: 'Güney-Güney' İşbirliği Nereye?, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi, Cilt. 1, Sayı 2, 2012, s. 3-40.

ALLAFRICA, "Angola Chairs Economic Committee of African Group in Brazil", 31.1.2016, http://allafrica.com/stories/201602011192.html (28.5.2016).

ALMEIDA, Celia/Rodrigo Pires de Campos/Paulo Buss/José Roberto Ferreira/Luiz Eduardo Fonseca, "Brazil's conception of South-South "structural cooperation" in health", RECIIS – R. Eletr. de Com. Inf. Inov. Saúde. Rio de Janeiro, Vol. 4, No 1, 2010, 23-32.

ALVES, Ana Cristina,"Brazil in Africa: achievements and challenges", London School of economics and Political Sciences, 2013, s. 37-44.

ARSENAULT, Natalie/Christopher Rose, "Africa Enslaved: A Curriculum Unit on Comparative Slave Systems for Grades 9-12", 2003, http://www.utexas.edu/cola/hemispheres/_files/pdf/slavery/Slavery_in_Brazil.pdf (17.3.2016).

BBC, "Brazil 2010 census shows changing race balance", 17.11.2011, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-15766840 (22.03.2016).

BBC, "Brazil's Lula pays tribute to Africa's historic role", 4.7.2010, http://www.bbc.com/news/10500100 (20.4.2016).

BBC, "Brazil's Lula promises change", 2.1.2003, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2621821.stm (17.6.2016).

BEATO, Lucila Bandeira, "Inequality and Human Rights of African Descendants in Brazil", Journal of Black Studies, Vol. 34, No 6, 2004, s. 766-786.

BETHELL, Leslie, The Abolition of the Brazilian Slave Trade: Britain, Brazil and the Slave Trade Question 1807-1869, Cambridge, Cambridge University Press, 1970.

BOURCIER, Nicolas, "Brazil comes to terms with its slave trading past", The Guardian, 23.10.2012. http://www.theguardian.com/world/2012/oct/23/brazil-struggle-ethnic-racial-identity (18.04.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Economic Data and Trade Statistics", http://brics.itamaraty.gov.br/about-brics/economic-data (28.5.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Information about BRICS", http://brics.itamaraty.gov.br/about-brics/information-about-brics (28.5.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Main areas and topics of dialogues between the BRICS", http://brics.itamaraty.gov.br/about-brics/main-areas-and-topics-of-dialogue-between-the-brics (28.5.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, "The Africa - South America Summit (ASA)", http://www.itamaraty.gov.br/en/politica-externa/mecanismos-inter-regionais/9807-the-africa-south-america-summit-asa (28.5.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, "Zone of Peace and Cooperation of the South Atlantic", http://www.itamaraty.gov.br/en/politica-externa/paz-e-seguranca-internacionais/6369-zone-of-peace-and-cooperation-of-the-south-atlantic (20.6.2016).

BRICS, "BRICS and Africa: Partnership for Development, Integration and Industrialisation (eThekwini Declaration), 27.3.2013, http://brics5.co.za/about-brics/summit-declaration/fifth-summit/ (16.6.2016).

CAPTAIN, Yvonne, "Brazil's Africa Policy under Lula", The Global South, Vol. 4, No 1, 2010, s. 183-198.

CHINA DAILY, "China-Africa trade approaches $300 billion in 2015", 10.11.2015, http://www.chinadaily.com.cn/business/2015-11/10/content_22417707.htm (10.4.2016).

DA VILA, Jerry, Hotel Trópico: *Brazil and the Challenge of African Decolonization, 1950-1980, Duke University Press, 2010.*

DE FREITAS, Marcus Vinicius, "Brazil and Africa: Historic Relations and Future Opportunities", The German Marshall Fund of the United States, Policy Brief, February 2016.

DE JESUS, Diego Santos Vieira, "The Benign Diplomacy: Brazilian Foreign Policy Under Dilma Rousseff", Journal of International Relations and Foreign Policy, Vol. 2, No. 1, 2014, s. 19-42.

DE SOUSA, John, Sarah-Lea, "Brazil as an Emerging Actor in International Development Cooperation: A Good Partner for European Donors?" German Development Institute, Briefing Paper 5, 2010.

DEROLLE, Patricia Galves, "What happened to Brazil's Foreign Policy during Dilma Rousseff's First Mandate?", Modern Diplomacy, 22.3.2015.http://www.moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=586:what-happened-to-brazil-s-foreign-policy-during-dilma-rousseff-s-first-mandate&Itemid=481 (19.04.2016).

DEUTSCHE WELLE, "Petrobras davasında karar açıklandı", 22.9.2015, http://www.dw.com/tr/petrobras-davas%C4%B1nda-karar-a%C3%A7%C4%B1kland%C4%B1/a-18728964 (19.4.2016).

DEUTSCHE WELLE, "1,5 milyon Brezilyalı yolsuzluğu protesto etti", 16.3.2015, http://www.dw.com/tr/15-milyon-brezilyal%C4%B1-yolsuzlu%C4%9Fu-protesto-etti/a-18317887 (19.4.2016).

FOLLER, Maj-Lis, "Brazilian Partnership with Mozambique and the Construction of an AIDS Drug Plant", Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations, Vol. 2, No 3, 2013, s. 167-191.

FRAUNDORFER, Markus, Brazil's Emerging Role in Global Governance: Health, Food Security and Bioenergy, Palgrave Macmillan, 2015.

HAAG, Carlos, "Mamma' Africa cannot be a single mother", PESQUISA FAPESP, Ed. 150, August 2008.

IBSA, "About IBSA: Introduction", http://www.ibsa-trilateral.org/ (28.5.2016).

LECHINI, Gladys/Clarisa Giaccaglia, "IBSA or BRICS?: What is preferable for South Africa and Africa – both or none?",Murithi, Tim (ed.), Handbook of Africa's International Relations, New York, Routledge, 2014, s. 387-396.

LECHINI, Gladys, "Is South-South Co-operation still Possible? The Case of Brazil's Strategy and Argentina's Impulses Towards the New South Africa and Africa",Boron, Atilio A./Gladys Lechini (eds.), Politics and Social Movements in an Hegemonic World: Lessons from Africa, Asia and Latin America.CLACSO, Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales, Ciudad Autónoma de Buenos Aires, Argentina, Junio, 2005. s. 319-346.

LECHINI, Gladys, "Latin America-Africa Cooperation: Brazil as a Case Study", Mangala, Jack (ed.), Africa and the New World Era: From Humanitarianism to Strategic View, New York, Palgrave Macmillan, 2010, s. 129-141.

LEWIS, David, "In Africa Brazil Takes a Different Track", Reuters, Special Report: Brazil in Africa, 2011.

MERCOPRESS, "Brazil's Rousseff one of the main speakers at the African Union 50 year celebration", 24.5.2013, http://en.mercopress.com/2013/05/24/brazil-s-rousseff-one-of-the-main-speakers-at-the-african-union-50-year-celebration (20.4.2016).

MİLLİYET, "Brezilya 2016'da en sert daralmasını yaşayacak", 5.1.2016, http://uzmanpara.milliyet.com.tr/haber-detay/gundem2/brezilya-2016da-en-sert-daralmasini-yasayacak/36000/36086/ (20.4.2016).

MOKOENA, Refilwe, "South-South co-operation: The case for IBSA", South African Journal of International Affairs, Vol. 14, No 2, 2007, s. 125-145.

MUGGAH, Robert/Nathan Thompson, "What Is Brazil Really Doing in Africa?", The World Post, 6.3.2015, http://www.huffingtonpost.com/robert-muggah/what-is-brazil-really-doi_b_6413568.html (19.6.2016).

NDB (New Development Bank) BRICS, "Agreement on the New Development Bank", http://ndbbrics.org/agreement.html (16.6.2016).

NUNN, Amy Stewart/Elize Massard da Fonseca/Francisco I. Bastos/Sofia Gruskin, "AIDS Treatment In Brazil: Impacts And Challenges", Health Affairs, Vol. 28, No 4, 2009, s. 1103-1113.

OECD, "What is the G20", http://www.oecd.org/g20/about.htm (22.6.2016).

OSIKENA, Josephine, "Geo-politics beyond Washington: Africa's alternative security and development partners", Francis, David J. (ed., US Strategy in Africa: AFRICOM, terrorism and security challenges, London and New York, Routledge, 2010, s. 158-174.

REUTERS, "Brazil's president backs finance minister, austerity drive", 18.10.2015, http://www.reuters.com/article/us-brazil-economy-rousseff-idUSKCN0SC12C20151018 (20.4.2016).

ROMERO, Simon, "Brazil Enacts Affirmative Action Law for Universities", The New York Times, 30.8.2012, http://www.nytimes.com/2012/08/31/world/americas/brazil-enacts-affirmative-action-law-for-universities.html?_r=0 (19.04.2016).

ROMERO, Simon, "Brazil Gains Business and Influence as It Offers Aid and Loans in Africa", The New York Times, 7.8.2016, http://www.nytimes.com/2012/08/08/world/americas/brazil-gains-in-reaching-out-to-africa.html?_r=0 (19.6.2016).

SANTOS, Leonor Maria Pacheco/Romulo Paes-Sousa/Edina Miazagi/Tiago Falcão Silva/Ana Maria Medeiros da Fonseca, "The Brazilian experience with conditional cash transfers: A successful way to reduce inequity and to improve health", World Conference on Social Determinants of Health, Rio de Janerio, Brazil, 19-21 October 2011.

SARAIVA, José Flávio Sombra, "The new Africa and Brazil in the Lula era: the rebirth of Brazilian Atlantic Policy", Rev. Bras. Polít. Int, Vol. 53 (special edition), 2010, s. 169-182.

STOLTE, Christina, "Brazil in Africa: Just Another BRICS Country Seeking Resources?", Chatham House Briefing Paper, 2012.

STUENKEL, Oliver, "Brazil in Africa: Bridging the Atlantic", KAS International Reports, 1/2, 2013, s. 28-39.

STUENKEL, Oliver, "Brazil's top 10 foreign policy challenges in 2016", Post-Western World, 5.12.2015, http://www.postwesternworld.com/2015/12/05/brazils-foreign-challenges/ (19.04.2016).

STUENKEL, Oliver, "Is Brazil abandoning its global ambitions?", Post-Western World, 15.2.2014, http://www.postwesternworld.com/2014/02/15/brazil-abandoning-ambitions/ (19.04.2016).

SUYAMA, Bianca, "Dilma Rousseff has a second chance to invigorate Brazil's foreign policy", The Guardian, 30.10.2014,http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2014/oct/30/dilma-rousseff-brazil-for.eign-policy (19.04.2016).

TELLES, Edward/Marcelo Paixão, "Affirmative Action in Brazil", LASA FORUM, Vol. XLIV, No 2, 2013, s. 10-12.

THE AFRICAN DEVELOPMENT BANK GROUP CHIEF ECONOMIST COMPLEX, "Brazil's Economic Engagement with Africa", Africa Economic Brief, Vol. 2, No 5, 2011.

THE ECONOMIST, "One among many", 17.1.2015, http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21639554-china-has-become-big-africa-now-backlash-one-among-many (10.4.2016).

THE ECONOMIST, "Speak softly and carry a blank cheque", 15.7.2010, http://www.economist.com/node/16592455 (19.6.2016).

THE GUARDIAN, "Brazil census shows African-Brazilians in the majority for the first time", 17.11.2011, http://www.theguardian.com/world/2011/nov/17/brazil-census-african-brazilians-majority (22.3.2016).

THE GUARDIAN, "Brazil comes to terms with its slave trading past", 23.10.2012, http://www.theguardian.com/world/2012/oct/23/brazil-struggle-ethnic-racial-identity (17.03.2016).

THE RIO TIMES, "President Rousseff in First Visit to Africa: Daily", 17.10.2011, http://riotimesonline.com/brazil-news/rio-politics/rousseff-in-first-visit-to-africa-daily/# (20.4.2016).

THE WASHINGTON POST, "Brazil's recession is bad for the global political economy", 22.1.2016, https://www.washingtonpost.com/opinions/brazils-recession-is-bad-news-for-the-global-economy/2016/01/22/af3eeb5c-ba23-11e5-99f3-184bc379b12d_story.html (20.4.2016).

THE WORLD BANK REPORT, Bridging the Atlantic: Brazil and Sub-Saharan Africa South-South Partnering for Growth, Washington, BIRD, 2011.

TRADE MAP, http://www.trademap.org/Index.aspx.

UCHOA, Pablo, "Brazil's President Lula makes final visit to Africa", BBC 9.10.2010, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-11717757 (19.6.2016).

UNESCO, "CPLP – Community of Portuguese Language Speaking Countries", http://www.unesco.org/new/en/brasilia/about-this-office/networks/specialized-communities/specilized-communities-clt/cplp/ (19.6.2016).

UNITED STATES DEPARTMENT OF AGRICULTURE, ECONOMIC RESEARCH SERVICE, "Trade", 30.5.2012 http://www.ers.usda.gov/topics/international-markets-trade/countries-regions/brazil/trade.aspx (28.5.2016).

WHITE, Lyal, "Understanding Brazil's new drive for Africa", South African Journal of International Affairs, Vol. 17, No 2, 2010, s. 221-242.

VIGEVANI, Tullo/Gabriel Cepaluni, "Lula's foreign policy and the quest for autonomy through diversification", Third World Quarterly, Vol. 28, No 7, 2007, s. 1309-1326.

VISENTINI, Paulo Fagundes, "Prestige Diplomacy, Southern Solidarity or "Soft Imperialism"? Lula's Brazil-Africa Relations", SÉCULO XXI, Porto Alegre, Vol. 1, No 1, 2010, s. 65-84.

5. BÖLÜM

2000'Lİ YILLARDA AFRİKA KALKINMA YARDIMLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE VE HİNDİSTAN'IN KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Hakan Mehmetçik[51]
Ali Murat Kurşun[52]
Doç. Dr. Emel Parlar Dal[53]

Özet

Son yıllarda, kalkınma yardımları ülkelerin önemli dış politika araçlarından biri hâline dönüşmüştür. Bu yeni trendin altında yatan nedenlerden bir tanesi, yükselen güçlerin bu alanda giderek artan etkileri ve aktivizmidir. Özellikle son yıllarda kalkınma yardımları ve Afrika aktivizmi yükselen güçler için önemli bir bağlam hâline dönüşmüştür. Yükselen güçlerin bu alanda artan motivasyonunun arkasında ekonomik, politik, askerî ve insani boyutlar bulunmakla birlikte, yükselen güçler açısından kalkınma yardımları çok boyutlu ve çok katmanlı bir dış politika stratejisinin bir parçası olarak ele alınmalıdır. Bu çalışmada Türkiye-Hindistan Afrika kalkınma yardımları karşılaştırması yapılarak kalkınma yardımları hakkında teorik ve pratik çıkarsamalar ortaya koymak, Türkiye'nin ve Hindistan'ın bu alanda yapmış olduğu pratikleri mercek altına almak ve böylece etkili bir kalkınma yardımı vericisi olma hedefinde olan Türkiye için siyaseten uygulanabilir birtakım politika önerilerinde bulunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Yardımları, Hindistan, Türkiye, Afrika, Yükselen Güçler.

51 hakanmehmetcik@gmail.com
52 alimuratkursun@gmail.com
53 emelparlar@yahoo.com

hem de görünürlük anlamında ciddi eksikliklere neden olmaktadır. Dolayısıyla daha fazla çok taraflı kurumlar aracılığıyla çalışmak ve bu kurumlarda etkinliği artırmak, Türkiye için bir öncelik olmalıdır.

Son olarak Türkiye açısından en önemli konu, kurumsallaşmanın süratle tamamlanması ve kalkınma yardımlarının daha geniş dış politika amaçlarının bir ayağı olarak daha stratejik bir planlamayla sunulması olmalıdır. Özellikle kurumsal, personel gibi altyapılar dışında sivil toplum ve üniversiteler gibi paydaşların etkinliğinin artırılması bu bağlamda büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

BOYLE, Michael J. "The Coming Illiberal Order." *Survival* 58, no. 2 (March 3, 2016): 35–66. doi :10.1080/00396338.2016.1161899.

BROWNE, Stephen. *Aid and Influence: Do Donors Help or Hinder?* London ; Sterling, VA: Earthscan, 2006.

DAVIES, Martyn/EDİNGER, Hannah/TAY, Nastasya/NAIDU, Sanusha,"How China Delivers Development Assistance to Africa." *Stellenbosch: Centre for Chinese Studies, University of Stellenbosch*, 2008. http://www.ccs.org.za/downloads/DFID_FA_Final.pdf.

DICHTER, Thomas W. *Despite Good Intentions: Why Development Assistance to the Third World Has Failed*. Univ of Massachusetts Press, 2003.

EASTERLY, William. "Was Development Assistance a Mistake?" *The American Economic Review* 97, no. 2 (2007): 328–32.

ESMAN, Milton J./HERRING, Ronald J., *Carrots, Sticks, and Ethnic Conflict: Rethinking Development Assistance*. University of Michigan Press, 2003.

FUCHS, Andreas/VADLAMANNATI, Krishna Chaitanya. "The Needy Donor: An Empirical Analysis of India's Aid Motives." SSRN Scholarly Paper. Rochester, NY: Social Science Research Network, July 18, 2012. http://papers.ssrn.com/abstract=2140949.

GOLDIN, Ian/ROGERS, Halsey/STERN, Nicholas."The Role and Effectiveness of Development Assistance." Research Papers. Washington D.C.: World Bank, 2002. http://dlia.ir/kotob/Pdf.E/12/SECTION1/1E/22.PDF.

HAUSMANN, Jeannine. "Turkey as a Donor Country and Potential Partner in Triangular Cooperation."Discussion Paper. Bonn: German Development Institute, 2014. http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2015/5599/.

HURRELL, Andrew J. "Rising Powers and the Question of Status in International Society," February 15, 2009. http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/1/3/4/1/p313417_index.html?phpsessid=71b25189d370713a5b586d405bca9090 (27.4.2016)

INDIA-AFRICAN FORUM, "India-Africa Framework for Strategic Cooperation." New Delhi: India-Africa Forum Summit 26-29 October 2015, October 29, 2015.

ISHIKAWA, K. *National Building and Development Assistance in Africa: Different but Equal*. Springer, 1998.

JERVE, A. Morten. "Asian Models for Aid: Is There a Non-Western Approach to Development Assistance?" Oslo, Norway: Michelsen Institute, Aralık 2006. http://www.eldis.org/go/home&id=34083&type=Document#.V2z0JzUZKiC.

KATTI, Vijaya/CHAHOUD, Tatjana/KAUSHIK, Atul, "India's Development Cooperation - Opportunities and Challenges for International Development Cooperation." Briefing Papers. Bonn: German Development Institute, 2009. http://www.die-gdi.de/briefing-paper/article/indias-development-cooperation-opportunities-and-challenges-for-international-development-cooperation/ (17.4.2016)

KHARAS, Homi/BIAU, Julie. "New Actors, New Instruments, New Priorities: Toward a Sustainable Development Transformation." In *Japan's Development Assistance*, 310–26. Springer, 2016. http://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137505385_19.

KUMAR, Pranav/MAHANTA, Ankur, "Africa-India Facts & Figures."United Nations Economic Commission for Africa and Confederation of Indian Industry", 2015. http://www.uneca.org/sites/default/files/PublicationFiles/africaindia_ff_17oct_rev4.pdf.

MEA, "Development Partnership Administration", http://www.mea.gov.in/development-partnership-administration.htm. (27.6.2016)

MORGENTHAU, Hans, "A Political Theory of Foreign Aid."*American Political Science Review* 56, no. 02 (Haziran 1962): 301–9. doi:10.2307/1952366.

MOYO, Dambisa. "Why Foreign Aid Is Hurting Africa." *Wall Street Journal*, March 22, 2009, sec. World News. http://www.wsj.com/articles/SB123758895999200083.

MULLEN, D. Rani. "India's Development Assistance: Will It Change the Global Development Finance Paradigm," 27:2013. Gießen & New York University School of Law, 2013.

MURPHY, Teri Lynne/SAZAK Onur, "Turkey's Civilian Capacity in Post-Conflict Reconstruction," 2012. http://research.sabanciuniv.edu/21550/1/IPM-Turkish-CivCap.pdf.

NGWA, NkwahAkongnwi, "The Comparative Impact Analysis of Chinese and Turkish Development Assistance to Ethiopia from a South-South Cooperation Perspective."EY International Congress on Economics II (EYC2015), November 5-6, 2015, Ankara, Turkey. Ekonomik Yaklaşım Association, 2015. https://ideas.repec.org/p/eyd/cp2015/13.html.

OECD, "India's Development Co-Operation", http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/indias-development-co-operation.htm. (27.6.2016)

OECD, "Paris Declaration and Accra Agenda for Action", http://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm (24.6.2016)

ÖZERDEM, Alpaslan. "How Turkey Is Emerging as a Development Partner in Africa." *The Guardian*, April 10, 2013, sec. Global Development Professionals Network. http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/apr/10/turkey-development-partner-africa (23.4.2016)

PAN-AFRICAN E-NETWORK, "Pan-African E-Network", http://www.panafricanenetwork.com/ (04.6.2016)

PAUL, T. V./LARSON, Deborah Welch/WOHLFORTH, William C., eds. *Status in World Politics*. New York: Cambridge University Press, 2014.

QUADIR, Fahimul. "Rising Donors and the New Narrative of 'South–South' Cooperation: What Prospects for Changing the Landscape of Development Assistance

Programmes?" *Third World Quarterly* 34, no. 2 (March 2013): 321–38. doi:10.1080/01436597.2013.775788.

ROYCHOUDHURY, S./CHENOY, A./CHOPRA, D./JOSHI, A., "Is Indian Development Cooperation Taking a New Direction Under Modi?" *IDS* 14 (2015). http://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/6282/AGID%20558_PB94_IndianDevCoop_Online.pdf;sequence=1.

SCHUFTAN, Claudio. "Foreign Aid and Its Role in Maintaining the Exploitation of the Agricultural Sector: Evidence from a Case Study in Africa." *International Journal of Health Services* 13, no. 1 (1983): 33–49.

STOKKE, Olav, ed. *Aid and Political Conditionality*.EADI-Book Series 16. London ; Portland, Ore: F. Cass, 1995.

TIKA, "Turkey's Development Assistance 2013", 2013. http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf.

TJONNELAND, Elling N. "African Development: What Role Do the Rising Powers Play?", *NOREF*, 2015. http://www.peacebuilding.no/Themes/Emerging-powers/Publications/African-development-what-role-do-the-rising-powers-play.

TRALAC, "China-Africa Trading Relationship", Mart 2016. http://www.tralac.org/resources/our-resources/9174-china-africa-trading-relationship.html.

OECD, "Turkey's Official Development Assistance (ODA)", Accessed June 27, 2016. http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "TürkiyeAfrika İlişkileri", Accessed June 24, 2016. http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa.

THE ECONOMIST, "Diplomacy and Aid in Africa", 14.4.2016. http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/04/daily-chart-10 (14.4.2016)

THE SPECTATOR, "Why Foreign Aid Fails - and How to Really Help Africa", January 25, 2014. http://www.spectator.co.uk/2014/01/why-aid-fails/. (12.4.2016)

6. BÖLÜM
AFRİKA'DA BİR ADA ÜLKESİ: MADAGASKAR

Yrd. Doç. Dr. İsmail Ermağan[55]

Özet

Madagaskar, sahip olduğu doğal kaynaklar ve dünya siyasetinde Hint Okyanusu-Doğu Afrika kıyıları-Arap Yarımadası'na uzanan jeopolitiği ile dikkat uyandırmaktadır. Eski bir Fransız sömürgesi olan adanın bağımsızlık sonrası siyasi tarihi göstermektedir ki cumhurbaşkanlığı değişiklikleri, beraberinde büyük sorunları da getirmektedir. Örneğin 2002 yılında cumhurbaşkanı olan Marc Ravalomanana ciddi bir kalkınma hareketi başlatmış ancak 2009 yılında ordu destekli sivil darbeyle devrilince, ülke kazanımlarını kaybetmiştir. Bu bölümün amacı, Madagaskar'ı tarih-siyaset-ekonomi-toplum ve Türkiye ile ilişkiler başlıklarında incelemektedir. Temel olarak iddia edilmektedir ki sömürge sonrası, Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrası dönemlerde etkinleştirilemeyen yönetim ve düzeltilemeyen ekonomi, merkezî-yerel yönetimlerini, sağlık ve eğitim gibi birçok alanı istikrarsız kılmaktadır. 2025 yılına kadar dünyanın en düşük gelirli ülkeleri arasında olacak olan Madagaskar, son tahlilde, potansiyel ve problemlerinin bir dökümünü yaparak siyaset üretmeli, etnik siyaseti minimize etmelidir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Afrika, Merina, Sakalava, Malgaşça, Mozambik Kanalı, Afro-Asyalı.

55 ismailermagan@googlemail.com

şam standartlarını olumsuz etkilemiştir/etkilemektedir. Örneğin uzayan siyasi krizler sonucu hem Afrika Birliği'nde hem de Güney Afrika Kalkınma Topluluğu'nda üyelikleri dönem dönem askıya alınmıştır. Dış politikasında ekonomik atılım amaçlı çeşitlilik arayışı içinde olan ülkenin başkentinde büyük devletler de (ABD, Çin, Fransa, Birleşik Krallık, Hindistan) -özellikle stratejik konumundan dolayı- büyükelçilik açmıştır. Dış ilişkilerinde çeşitlilik ve derinleşme hedeflerine devamlılık, ülke yönetimine öğütlenebilir.

Fark edilmektedir ki Madagaskar, Hint Okyanusu'nda ve Doğu Afrika'da dünya aktörlerinin ilgi kaynağı/mücadele alanı olmaya devam etmektedir. Yine Madagaskar'daki aktüel siyaset, tarihsel arka plan ve etnisiteden oldukça etkilenmektedir. Merina Krallığı döneminde kıyı halklarının merkezî yönetim altına alınarak ötelenmesinin izleri (bir nevi kıyı-merkez çekişmesi) hâlâ görülmektedir. Günümüzde dağlık alanlarda yaşayan kabileler ile kıyı kesimleri arasında dönemsel olarak yaşanan krizler çeşitli şiddet olaylarına yol açmaktadır. İyi bir yönetim oluşturmak isteniyorsa, modern yurttaşlık kurallarını uygulamak ehemmiyetle salık verilebilir. Yoksa kayda değer kimi potansiyellerine (doğal kaynaklar-turizm vb.) rağmen ülkenin en fakir ülkeler gurubunda sıyrılamayacağı uzun vadede de öngörülebilir.

KAYNAKÇA

ALLEN, Chris/BAYLIES, Carolyn/SZEFTEL, M. (1992): Surviving Democracy?, in: (Review of African Political Economy 54: 3-10)

ASTUTI, Rita. People of the Sea: Identity and Descent Among the Vezo of Madagascar, Cambridge University Press, 1995.

BACHELARD, Jerome/MARCUS, Richard, "Countries at the Crossroads 2011: Madagascar", Freedom House, 10.11.2011, http://www.refworld.org/docid/4ecba64ac.html (29.4.2016)

BOYRAZ, Hacı Mehmet, Türkiye – Madagaskar İlişkileri, Analiz No.6, Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi, 2015.

BROWN, Mervyn, A History of Madagascar. Wiener, Princeton, 2002.

BROWN, Mervyn, Madagascar Rediscovered: A History from Early Times to Independence, Damien Tunnacliffe, London, 1998.

CADOUX, Charles, La république malgache, Paris: Editions Berger-Levrault, 1969.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA), The World Factbook, Africa: Madagaskar, 11.7.2016, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ma.html (21.4.2016)

CHAIGNEAU, Pascal, Rivalités politiques et socialisme à Madagascar. Paris: Centre des Hautes Etudes sur l'Afrique et l'Asie Modernes (CHEAM), 1985.

COVELL, Maureen Ann, Madagascar: Politics, Economics, and Society (Marxist Regimes Series), Pinter Pub Ltd., 1987.

ÇELİK, Pınar, Madagaskar Ülke Raporu 2013, http://www.slideshare.net/UlkeRaporlari2013/madagaskar-ulke-raporu2013 (05.07.2016)

DESCHAMPS, Hubert, Madagascar, Comores, Terres Australes, Paris: Berger-Levrault, 1960.

DÜNYA BANKASI (DB), "Countries: Madagascar, 2015", http://www.worldbank.org/en/country/madagascar (20.6.2016)

DÜNYA BANKASI (DB), "Countries: Madagascar, Overview", 11.4.2016, http://www.worldbank.org/en/country/madagascar/overview (07.07.2016)

EVELEIGH, Mark, Madagaskar – der sechste Kontinent. Goldmann, München, 2003.

FEELEY-HARNIK, Gillian. A Green Estate: Restoring Independence in Madagascar, Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 1991.

FREEDOM HOUSE, "Madagascar", 2015, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/madagascar (11.7.2016)

GOODMAN, Steven M./BENSTEAD, Jonathan P., The Natural History of Madagascar. University of Chicago Press, Chicago, 2003.

GRANDIDIER, Alfred/GRANDIDIER, Guillaume, Ethnographie de Madagascar, Vol. IV, 1928.

HUNTINGTON, Richard. Gender and Social Structure in Madagascar,1988.

MARCUS, Richard, "Political change in Madagascar: populist democracy or neopatrimonialism by another name?", Occasional Paper no. 89, Institute for Security Studies, August 2004, https://www.issafrica.org/pubs/papers/89/Paper89.htm (27.4.2016)

ORSAM, *Madagaskar*: *Bağımsızlığın 50*. *Yılında Kazanımlar*, *Kaçan Fırsatlar* ve *Türkiye* İle *İlişkiler*, Rapor No: 53, ORSAM, Ankara, 2011 (Rapor Volkan Çakır tarafından kaleme alınmıştır).

KENT, *Raumond K.*, Early Kingdoms in Madagascar, 1500-1700, Holt, Rinehart and Winston, 1970.

KOTTAK, Conrad Phillip. The Past in the Present: History, Ecology, and Cultural Variation in Highland Madagascar, Univ of Michigan Pr, 1980.

RANDRIANARISOA, Pierre/RAZAFIMAHEFA, Aimée Lalao, Madagascar d'une République à l'autre: 1958-1982, Antananarivo: Imprimerie Harinivo, 1991.

RAJOELINA, Patrick; RAMELET, Alain, Madagascar, la Grande Ile, Paris: L'Harmattan, 1989.

RAVELOSON, Jean-Aimé A., Demokratisierung und Perspektiven der bäuerlichen Partizipation in Madagaskar, Universitäts- und Landesbibliothek Bonn, 2000.

RAZAFISON, Rivonala, "Madagascar: Rajoelina appoints a 'consensus' prime minister", Africa Review (National Media Group, Kenya), 29.10.2011, http://www.africareview.com/News/Madagascar+gets+new+premier/-/979180/1263702/-/12d32af/-/ (02.5.2016)

REVEL, Eric, Madagascar, l'île rouge. Les remords d'un président déchu Didier Ratsiraka, 1976-1993, Paris: Editions Balland, 1994.

RUUD, Jorgen. Taboo: A Study of Malagasy Customs and Beliefs, Oslo University Press, 1960.

SABAH, "Madagaskar yatırıma çağırıyor", 15.4.2013, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2013/04/15/madagaskar-yatirima-cagiriyor (11.7.2016)

SCHOMERUS-GERNBÖCK, Lotte, Die Madagassen und ihre traditionelle Kultur, in Bittner: 1992: 191: 219.

SICK, Wolf-Dieter, Madagaskar. Tropisches Entwicklungsland zwischen den Kontinenten. Wissenschaftliche Länderkunden, Bd. 16, Darmstadt, 1979.

SPACENSKY, Alain, Madagascar. 50 ans de vie politique (de Ralaimongo à Tsiranana), Paris: Nouvelles Editions Latines, 1970.

STADELMANN, Franz/GREUNE, Jan, Madagaskar. Stürtz, Würzburg, 1998.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Türkiye - Madagaskar Siyasi İlişkileri, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-madagaskar-siyasi-iliskileri-.tr.mfa (10.7.2016)

T.C. MADAGASKAR ANTANANARIVO BÜYÜKELÇİLİĞİ TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ, Madagaskar Ülke Raporu, 2014 (Ticaret Müşaviri Muzaffer Soysanlı tarafından kaleme alınmıştır).

T.C. ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI ÇÖLLEŞME VE MÜCADELE EROZYANLA MÜCADELE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Madagaskar (Ülke Notları), 2013. http://www.cem.gov.tr/erozyon/Files/faaliyetler/dis_iliskiler/Afrika_ulkeleri/G%C3%BCney%20Afrika/madagaskar/Madagaskar%20Genel%20Bilgi.pdf (27.6.2016)

THOMPSON, Virginia/ADLOFF, Richard, The Malagasy Republic: Madagascar Today, Stanford University Press, Stanford, 1965.

ULUSLARARASI PARA FONU (IMF), Republic f Madagascar: Selected Issues, IMF Country Report, No 07/239, 2007.

USA International Business Publications, Madagascar Country: Strategic Information and Developments, World *Country* Study Guide Library, Washington, 2013.

VERIN, Pierre, Madagaskar. Leipziger Universitätsverlag, Leipzig, 2005.

7. BÖLÜM

BOTSVANA'NIN BÖLGESEL YÜKSELİŞİNDE SİYASAL KÜLTÜR VE DEMOKRATİK PARTİ

Dr. Volkan İpek[73]

Özet

Botsvana Cumhuriyeti, Güney Afrika bölgesinde gösterdiği siyasi ve ekonomik performansla diğer bölge ülkeleri arasından sivrilmektedir. Botsvana'nın bu sivrilişinin altında ülkenin katılımcı demokrasi siyasal kültürü ve Botsvana Demokratik Partisi'nin bağımsızlık yılından beri millî ekonomiyi şekillendirmede attığı başarılı adımlar vardır. Günümüzde Botsvana Cumhuriyeti demokratik yapısı ve elmas madenciliğinde gelir elde etmedeki başarısıyla sadece Afrika'da değil, tüm dünyada örnek bir ülke konumundadır. Türkiye'nin de Botsvana gibi önemli bir Afrika ülkesi ile olan ilişkilerini geliştirmesi, Afrika dış politikasının derinleşmesi adına gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Botsvana, Botsvana Demokratik Partisi, kgotla, elmas madenciliği.

POLITICAL CULTURE AND DEMOCRATIC PARTY IN THE REGIONAL RISE OF BOTSWANA

Summary

The Republic of Botswana comes into prominence in the Southern Africa region with its political and economic performance it has been showing for long time. Beyond this prominence, lays Botswana's participatory democratic political culture and the role of Botswana Democratic Party in shaping the national economy since independence. Now-

73 volkani@bilkent.edu.tr

şekillendirme atılımlarıyla kalkınma adımlarını başarıyla atmıştır. Dolayısıyla, çeşitli kurum ve akademisyenlerin Botsvana ile ilgili çizdiği olumlu güncel tablonun altında yatan faktörler, ülke tarihinde gelişmeye başlayan katılımcı demokrasi siyasal kültürü ve BDP'nin 200 ekonomiyi şekillendirmedeki konumudur. Ülkedeki katılımcı demokrasi ekonomik gelişimi de sağlamıştır.

Botsvana 1966 yılında bağımsız olduğunda, Zambiya'da ve Zimbabve'de İngilizlerin bıraktığı altyapı projelerinin hiçbirine sahip değildir. Ülkede o yıl sadece 12 kilometrelik asfalt yol ve 22 üniversite mezunu bulunmaktadır. Botsvana'nın sahip olduğu katılımcı demokrasi siyasal kültür ile BDP'nin ekonomideki şekillendirici rolü sayesinde 1966 yılından 2016 yılına Botsvana gayrisafi millî hasılası 25 kat büyümüş, böylece Botsvana, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olmuştur. Botsvana'nın bu katılımcı demokrasi siyasal kültürü ile BDP'nin ekonomideki etkinliği sayesinde 1990'ların başında üniversite mezunu sayısı 3100 olmuş, bu sayı günümüzde yaklaşık 45.000'e çıkmıştır.

Asfaltlı yol sayısı da günümüzde 3800 km olmuştur. Ülke Transparency International tarafından yolsuzlukla mücadelede 177 ülkelik listede 33. sırada yer alırken Human Development Index listesinde de Afrika'daki ilk on ülkeden Seyşeller, Mauritius gibi ada ülkeleri ve Cezayir, Libya, Tunus gibi Arabo-Afrikalı ülkelerin ardından altıncı olmuştur. Ülkede günümüzde yıllık büyüme oranı %1,8, gayrisafi millî hasıla ise 14,3 milyar dolardır. Kişi başına düşen millî gelirin şu anda 7080 dolar olduğu Botsvana, bölgedeki ülkelere ve Afrika'daki diğer ülkelere göre bu ekonomik gelişmişliğini ve sivrilmesini ülkedeki katılımcı demokrasi siyasal kültüre ve BDP'nin ekonomideki şekillendirici konumuna borçludur. Ülkede baş gösteren HIV/AIDS ve yoksulluk gibi başlıca makroekonomik sorunlar, BDP ülkedeki ağırlığını devam ettirirse çözülecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin Botsvana ile daha yoğun ilişkiler içine girmesi, özellikle de dış ticaret hacmini arttırarak Afrika ortalaması olan ülke başına yaklaşık 100 milyon dolar seviyesinin yakınlarına getirmesi gerekmektedir. Burada yapılması gereken başka bir şey ise Botsvana'nın zaman kaybetmeden Ankara Büyükelçiliğini açması olmalıdır.

KAYNAKÇA

ACEMOGLU, Daron/ROBINSON, James A. 2012. Ulusların Düşüşü, İstanbul, Doğan Kitap.

ACEMOGLU, Daron, Simon Johnson, and James A. Robinson. "An african success story: Botswana." 2002.

ALMOND, Gabriel. A/VERBA, Sidney. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Administrative Science Quarterly, Vol. 9, No. 4 (Mar., 1965), pp. 439-442

ARNOLD, Guy. Africa: A Modern History. Atlantic Books, New ED Edition, 2006.

DENBOW, James/THEBE, Phenyo C., Culture and Customs of Botswana. Westport, CT: Greenwood Press, 2006.

EDGE, Wayne A./LEKORVE, Mogopodi H. (eds), Botswana: Politics and Society, Pretoria: J.L. van Schaik, 1998.

HJORT, Jonas. Pre-colonial Culture, post-colonial economic success?. The Tswana and the African Economic miracle. The Economic History Review, New Series. Vol.63, No:3. August 2010, pp.688-709

GARCIA-RIVERO, C.Kotze, H ve Toit, P.D. Political Culture and Democracy:The South African Case. Politicon, 29/2: 163-181

GOOD, Kenneth. "Interpreting the Exceptionality of Botswana," Journal of Modern African Studies (1992) 30, 69-95.

GOOD, Kenneth. "Corruption and Mismanagement in Botswana: A Best-Case Example?" Journal of Modern African Studies, (1994) 32, 499-521.

HILLBOM, Ellen. Diamonds or Development? A Structural Aassesment of Botswana's Forty Years of Success, The Journal of Modern African Studies, Vol.46, No.2, June 2008, pp.191-214

KARADAĞ, Ahmet/AKBAŞ, Zafer. Kurumsal Güvencelerin İşlevsizlik Kavşağındaki Demokrasi: Türkiye. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl.2009. Cilt:6,Sayı:11, pp.162-188

LANDES, David. The Wealth and Poverty of Nations. W.W.Norton Company. 1999

LOVE, Roy. Drought, Dutch Disease and Controlled Transition in Botswana Agriculture, Journal of Southern African Studies, Vol.20, No.1, March 1994, pp.71-83

MAKGETLA, Neva Seidman. Finance and Development: The Case of Botswana, The Journal of Modern African Studies, Vol.20, No.1, March 1982, pp.69-86

MOLOMO, M/MOKOPAKGOSI, B. Multiparty Democracy in Africa. South Africa Political Economy Series Trust. Harare. 1991

ÖZER,Ozankaya, "Prof. Dr. İnan Özer'in Siyasal Kültür, Demokrasi Ve Demokratik Değerler Adlı Makalesinin Değerlendirilmesi" Bk. (www.liberaldt.com)

PILLAI, P.Mohanan. Growth sans Development. Economic and Political Weekly, Vol.41, No.23, June 2006, pp.2301-2304

TSIE, Balefi. The Political Context of Botswana's Development Performance. Journal of South African Studies, Vol.22, No.4. December 1996, pp.599-616

INVESTMENT POLICY REVIEW: Botswana. UN Conference on Trade and Development. New York and Geneva, 2003.

THE ECONOMIST, All change, 29 Mart-4 Nisan 2008

THE ECONOMIST, Saving the system, 11-17 Ekim 2008

THE ECONOMIST, After the storm, 3-9 Ekim 2009

THE ECONOMIST, The odd couple, 24-30 Ekim 2009

THE ECONOMIST, Acropolis Now, 1-7 Mayıs 2010

THE ECONOMIST, The Man who screwed the entire country, 11-17 Haziran 2011

THE ECONOMIST, Be afraid, 1-7 Ekim 2011

THE ECONOMIST, France in denial, 31 Mart-6 Nisan2012

THE ECONOMIST, UK Rip, 13-19 Eylül 2014
THE ECONOMIST, 7 Janvier, 10-16 Ocak 2015
THE ECONOMIST, Crossing the line, 16-22 Ocak 2016
TLOU, Thomas/CAMPELL, C. Alec. History of Botswana, Macmillan Botswana, 1984.
TÜRKİYE CUMHURİYETİ RESMÎ GAZETE, Kanun/Karar no:89/14527, Sayı: 20315
TÜRKİYE CUMHURİYETİ RESMÎ GAZETE, Kanun/Karar no: 6369, Sayı: 28531

8. BÖLÜM
LİBYA'YA İNSANİ MÜDAHALE VE SONUÇLARI

Doç. Dr. Murat Aktaş[88]

Özet

Bu çalışma, Libya'ya insani müdahale, bunun uluslararası hukuk açısından meşruiyeti ve sonuçlarını tartışmayı amaçlamaktadır. Aralık 2010'da Tunus'ta başlayarak Mısır, Libya ve Suriye gibi ülkelere yayılan ayaklanmalar sırasında, Libya'da Muammer Kaddafi yönetiminin ayaklanmalara sert bir şekilde cevap vermesiyle ülke bir iç savaşa sürüklendi. Ülkedeki muhalefetin Kaddafi yönetimini devirebilecek güce sahip olmaması ve Kaddafi'nin sert müdahalesi, uluslararası güçlerin ülkeye müdahalesini gündeme getirdi. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Libya'ya ambargo kararının ardından Libya üzerinde "uçuşa yasak bölge" oluşturulmasına ilişkin kararı da onayladı. Sivilleri korumak amacıyla başlatılan insani müdahale, kısa sürede Kaddafi rejimini devirme hareketine dönüştü ve Devlet Başkanı Muammer Kaddafi sokak ortasında linç edilerek öldürüldü. Böylece, insani müdahale ile Kaddafi rejimi devrilirken ülkede de bir kaos süreci başladı. Günümüzde uluslararası hukukun en önemli tartışma konularından biri hâline gelmiş olan uluslararası insani müdahale konusunda, Libya müdahalesi ile birlikte bu tür müdahalelerin gerekçede belirtilen amaçlara hizmet edip etmediği daha sık sorulmaya başladı. Libya için alınan insani müdahale kararının benzerinin Suriye için alınmaması nasıl açıklanabilir? Yoksa süper güçler, BM gibi dünyanın en önemli uluslararası örgütünü kendi çıkarları için kullanarak uluslararası hukuku bir araç olarak mı kullanıyor?

Anahtar Kelimeler: İnsani Müdahale, Koruma Sorumluluğu, Libya, BM ve Arap Ayaklanmaları.

88 muratmha@hotmail.com

ları ihlalleri gibi gerçek nedenlerin bu kaygılarla gölgelendiği görülmektedir. Ancak Libya müdahalesinin en çarpıcı yanlarından biri de büyük güçlerin müdahaleyi kendi çıkarları için yaptıklarını hiçbir şekilde saklama veya kamufle etme ihtiyacı bile duymamasıdır. Bu yüzden bu operasyonun ardından yaşanan gelişmeler, İngiltere ve Fransa gibi müdahalenin ateşli savunucuları olan ülke liderlerinin operasyonun hemen akabinde Libya'ya yaptığı ziyaretler insan hakları, demokrasi ve BM'nin adil işlediğine dair inancı ciddi biçimde yaralamış ve büyük güçlerin BM gibi kurumları kendi çıkarları için araçsallaştırdığı konusundaki şüpheleri büyütmüştür.

KAYNAKÇA

AKGÜL, Öner, (2011), Libya'da İç Savaşa Dış Müdahale: Avrupa Birliği Devrimin Neresinde? Ortadoğu Analiz, Aralık 2011 - Cilt: 3 - Sayı: 36, ss.51-59.

AKKOL, Burcu, (2011), İnsani Müdahale,

https://www.academia.edu/1515622/%C4%B0nsani_M%C3%BCdahale, (02.11.2015).

AKTAŞ, Murat, (2016), Arap Baharı ve Desertec Projesi, VII. Uludağ Uluslararası İlişkiler Konferansı, Kongre Kitabı, (Eds.), Tayyar ARI ve Barış ÖZDAL, Bursa: Uludağ Üniversitesi, ss.326-341.

AKTAŞ, Murat (2012), "The Arab Spring and The European Union", (in) The Arab Uprisings and The Strugle of Power in the Middle East, ed. Murat AKTAŞ, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

AMEUR, Naim, (2011), La Libyeentrelesentérêts de l'Occident et la resistance de Kadhafi, (in) Arabie Heureuse, Outre-Terre, Revueeuropéenne de géopolitique, No:29, 2011, s. 299.

ARSAVA, Füsun, (2013), Libya Örneğinde İnsan Haklarının Korunması İçin Yapılan Askeri Müdahale, TAAD, Yıl:4, Sayı:12 (Ocak 2013), s.83.

AREND, Anthony Clarck/Robert J. BECK (1993) International Law and Use of Force: Beyond the UN Charter Paradigm, Routledge, London& New York.

ATA, F. Keskin, (2013), Libya'ya Müdahale ve Uluslararası Hukuk, Türk Dış Politikası, Cilt: 3, II. Baskı, ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları.

AYHAN, Veysel (2011), Libya Savaşı, Uluslararası Etkileri ve Türkiye'nin Konumu, Ortadoğu Analiz, Nisan 2011 - Cilt: 3 - Sayı: 28.

BAŞEREN, S. Hami, (2003), Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

BM Şartı http://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf (27.06.2015).

BUCHANAN, Allen, (2003), "Reformingthe International Law of Humanitarian Intervention", J.L. Holzgrefe, Robert O. Keohane (ed.), Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, andPoliticalDilemmas, New York: Cambridge UniversityPress.

COUNCIL DECISION 2011/178/CFSP of 23 March 2011, "amending Decision 2011/137/CFSP concerning restrictive measures in view of thesituation in Libya", http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:078:0024:0036:EN:PDF, (07.06.2016).

ÇEMREK, Murat, (2011), İnsanî Müdahale Kavramı ve Libya'nın Geleceği, SDE Analiz, Nisan 2011.

EU CONSEIL DECISION, AB Konsey Kararı, No. 2011/210/CFSP, "on a European Union militaryoperation in support of humanitarian assistance operations in response to the crisis situation in Libya" (EUFOR Libya), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:089:0017:0020:en:PDF, (10.12.2015).

EU-Libya Trade Statistics, 8 June 2011, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113414.pdf (10.12.2015).

GÖZAKMEN, Armağan, (2014), Libya "Baharı" Sonrasında Avrupa Birliği'nin Sahel Politikaları Hakkında Bir Değerlendirme, Arap Baharı Üzerine Değerlendirmeler, (Eds.) Armağan Gözkaman, Perihan Paksoy, Ankara: Detay Yayıncılık.

HANCILAR, Özhan (2011), Uluslararası Hukukta İnsanî Müdahale, Çankaya University Journal of Law, 7/2 (Şubat 2011), ss.97-124.

HEYWOOD, Andrew, (2013). Küresel Siyaset. Çev. N. Uslu ve H. Özdemir, Ankara: Adres Yayınlar.

KAYA Fetih, (2006), Birleşmiş Milletler Sistemi'nde Kuvvet Kullanmama İlkesi ve Meşru Kuvvet Kullanımı, http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=6920 (07.06.2016).

KESKİN, Funda (1998), Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No: 20.

KULOĞLU, Armağan, (2011), Libya Harekâtı, Gelişmeler ve Türkiye, Ortadoğu Analiz, Nisan 2011 - Cilt: 3 - Sayı: 28.

KURT, Selim, (2014), İnsani Müdahale ve Suriye Örneği, KSBD, 2014-Bahar, No:6, S:10.

LE NOUVEL OBSERVATEUR, L'ex-Premier ministre libyen confirme le versement de 50 millionsd'euros à la campagne 2007 de Sarkozy, selon Mediapart, http://tempsreel.nouvelobs.com/monde/20120503.FAP3293/l-ex-premier-ministre-libyen-confirme-le-versement-de-50-millions-d-euros-a-la-campagne-2007-de-sarkozy-selon-mediapart.html, (04.05.2015).

LOUATI Claudia, (2011), "Military intervention in Libya: where is ESDP?" 20 April 2011, http://www.nouvelle-europe.eu/node/1098, (07.06.2016).

LÜLECİ, Çağla, (2012), İnsani Müdahale Kavramı ve Libya Operasyonu'nun Meşruiyeti Tartışması Akademik Perspektif, 7 Şubat 2012, http://akademikperspektif.com/2012/02/07/insani-mudahale-kavrami-ve-libya-operasyonunun-mesruiyeti-tartismasi/, (07.06.2016).

OPPENHEIM L. (1952) International Law, Vol. II - Disputes, War and Neutrality, H. Lauterpacht (ed.), 7. ed.,London: Longmans.

PAZARCI, Hüseyin, (1994), Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap, Ankara: Turhan Kitabevi.

PING J. Ping, Éclipse sur l'Afrique, op. cit., p. 195 et entretienparu dans L'Humanité

dimanche, 14 juin 2014.

SIA, "Trade Sustainability Impact Assessment (SIA) of the EU-Libya Free Trade Agreement", http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/dmag/dv/dmag20091104_06_/dmag20091104_06_en.pdf, (12.12.2015).

TAKLA, Ersin, (2015), Libya ile ekonomik ilişkilerin geleceği, Al Jazeera, 17 Şub 2015,

http://www.aljazeera.com.tr/gorus/libya-ile-ekonomik-iliskilerin-gelecegi, (26.06.2016).

TEKİN, Segah, (2011), "İnsanî Müdahale" Kavramı ve Libya'nın Geleceği, SDE Analiz, Ankara, http://www.sde.org.tr/userfiles/file/INSANI%20MUDAHALE%20KAVRAMI%20VE%20LIBYA%20GELECEGI%20analiz.pdf, (11.12.2015).

ÜSTÜNEL, Rüstem, (2014), Realizm İlkeleri Işığında BM Uygulamalarında Libya ve Suriye İkilemi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara. https://www.academia.edu/12100524/Realizm_%C4%B0lkeleri_I%C5%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda_BM_Uygulamalar%C4%B1nda_Libya_ve_Suriye_%C4%B0kilemi, (07.06.2016).

WHEELER, Nicholas J. (1999) "Humanitarian Intervention and World Politics", The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations, John Baylis & Steve Smith (eds.), Oxford: Oxford University Press.

VILMER, Jean-BaptisteJeangène (2016), Dixidéesreçues sur l'intervention en Libye", Politique internationale, 150, Hiver2016, pp. 331-346, http://www.politiqueinternationale.com/revue/read2.php?id_revue=150&id=1468&search=&content=texte#show1 (24.07.2016).

VINCENT R. J. (1974), Nonintervention and International Order, New Jersey: Princeton University Press.

YETKİN, Murat, (2011), Libya operasyonuna Türkiye de katılıyor, Radikal, 20/03/2011, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/murat-yetkin/libya-operasyonuna-turkiye-de-katiliyor-1043514/, (24.06.2016).

ZOUBIR, Yahia H. (2009), "Libya and Europe: Economic Realism at the Rescue of the Qaddafi Authoritarian Regime", Journal of Contemporary European Studies, Vol.17, No.3, December.

9. BÖLÜM
BURUNDİ'DE ÇATIŞMALAR

Yrd. Doç. Dr. Zeynep Kaya[89]

Özet

Burundi'nin siyasi tarihi, etnik çatışmalar, siyasi suikastlar ve darbelerle doludur. Nelson Mandela önderliğinde imzalanan Arusha Antlaşması, iç savaşın ve çatışmaların durdurulması açısından oldukça önemlidir. Antlaşma sonrası Burundi'de farklı hükûmetler beklenen verememiş ve kalıcı bir otorite kuramamıştır. Eski bir silahlı örgüt olan CNDD-FDD, savaşı bırakarak siyasal partiye dönüşmüş ve bu değişim ona siyasal iktidarı getirmiştir. CNDD-FDD lideri Nkurunziza, Burundi siyasetinin bir parçası olan askerî darbe geleneğine karşı koyabilmek için muhalefeti bastırmıştır. Nkurunziza başkanlık için üçüncü dönemde de aday olduğunu açıkladığında çatışmalar yeniden başlamıştır. Bu çalışmanın bulgusu, Burundi'de devam eden çatışmaların temelinde etnik ayrımcılıktan ziyade çatışan siyasi farklılıkların bulunduğudur. Uluslararası alanda Burundi'ye yönelik en büyük kaygı, zaman içerisinde bu siyasi çatışmaların büyüyerek yeniden etnik çatışmaya dönüşmesidir.

Anahtar Kelimeler: Hutu, Tutsi, Afrika, İç Savaş, Nkurunziza.

THE CONFLICTS IN BURUNDI

Abstract

Political history of Burundi is replete with ethnic conflicts, coup d'états and assassination attempts at political figures. The Arusha Agree-

89 zeynep.kaya@gedik.edu.tr

KAYNAKÇA

BENTLEY, Kristina A./SOUTHALL, Roger (2005). *An African Peace Process: Mandela, South Africa, and Burundi*, Human Sciences Research Council.

DALEY, Patricia (2008). *Gender and Genocide in Burundi: The Search for Spaces of Peace in the Great Lakes Region,* Indiana University Press.

EURONEWS. (2015, 05 15). *Burundi'de siyasi kriz binlerce insanı mülteci konumuna düşürdü,* http://tr.euronews.com/2015/05/19/burundi-de-siyasi-kriz-binlerce-insani-multeci-konumuna-dusurdu/ (29.6.2016)

BBC WORLD. (2015, 05 13). *Burundide Darbe Girişimi,* http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/05/150513_burundi_darbe (21.6.2016)

UN security council. (2016, 04 01). *UN security council unaminously adopted resolution 2279*, http://www.un.org/press/en/2016/sc12315.doc.htm (21.6.2016)

UNCHR. (2007). *United Republic of Tanzania,* http://www.unhcr.org/publ/PUBL/4848fbee2.pdf (24.6.2016)

VIRCOULON, T. (2016, 06 14). *Burundi turn to Whatsapp as a political turmoil brings media blackout,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/vircoulon-burundi-turns-to-whatsapp-as-political-turmoil-brings-media-blackout.aspx (30.6.2016)

VIRCOULON, T. (2015, 11 24). *Burundi: How to Deconstruct peace,*http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/op-eds/2015/vircoulon-burundi-how-to-deconstruct-peace.aspx (14.6.2016)

BURUNDI COUNTRY REVIEW. (2015, 07 01). *Burundi Country Review*, http://eds.a.ebscohost.com.lproxy.yeditepe.edu.tr/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=792fe437-4292-43ee-a129-04b58f01c785%40sessionmgr4005&vid=4&hid=4102 (07.7.2016)

BBC News. (2006, 09 05). *BBC News, Africa, Burundi,* http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5316690.stm (01.6.2016)

AFP. (2015, 08 21). *Burundi President Says God will defeat rebels as he starts his third term.* https://www.yahoo.com/news/burundi-president-sworn-third-term-presidency-091617430.html?ref=gs (11.7.2016)

AFRICAN ELECTIONS DATABASE. (2014). *Elections in Burundi,*http://africanelections.tripod.com/bi.html (24.6.2016)

CIA. (2016, 06 06). *CIA World Factbook*,https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print_by.html (13.6.2016)

GUEHENNO, J. M. (2015, 11 15). *AU was set up for an explosive crisis like Burundi;it must act,* http://www.theeastafrican.co.ke/OpEd/comment/AU-was-set-up-for-an-explosive-crisis-like-Burundi/-/434750/2955750/-/a1awjjz/-/index.html (14.6.2016)

GLOBAL SECURITY ORG. (2016, 04 07). *Burundi 1990-1994,* http://www.globalsecurity.org/military/world/war/burundi3.htm (07.3.2016)

GLOBAL SECURITY ORG. (2016, 04 10). *Burundi 2000-2005,* http://www.globalsecurity.org/military/world/war/burundi4.htm (07.3.2016)

GLOBAL SECURITY ORG. (2016, 04 08). *Burundi 2005-2015,* http://www.globalsecurity.org/military/world/war/burundi5.htm (07.3.2016)

GLOBAL SECURITY ORG. (2016, 04 07). *Burundi Civil War,* http://www.globalsecurity.org/military/world/war/burundi.htm (07.3.2016)

INTERNAL DISPLACEMENT MONITORING CENTRE. (2015, 08 13). *IDMC:Burundi,* http://www.internal-displacement.org/sub-saharan-africa/burundi (30.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (1998, 04 28). *Burundi Under Seige:Lift the Sanctions;Re-launch the peace process,* http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/A400217_28041998.pdf (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2016, 05 20). *Burundi: A ddangerous third term-ICG,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi-a- dangerous third-term.aspx- (20.5.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2006, 11 30). *Burundi: Democracy and Peace at risk,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/120-burundi-democracy-and-peace-at-risk.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2010, 02 17). *Burundi: ensuring credible elections,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/155-africa-burundi-credible-elections.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2011, 02 07). *Burundi: from electoral boycott to political impasse,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/169-burundi-from-electoral-boycott-to-political-impasse.aspx (14.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2015, 05 29). *Burundi: peace sacrificed?-International crisis group,*http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/b111-burundi-peace-sacrificed.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2009, 07 30). *Burundi: To Integrate the FNL Successfully,* http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/B063-burundi-to-integrate-the-fnl-successfully.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2007, 08 28). *Burundi:Finalising Peace with FNL,* http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/africa/central-africa/burundi/Burundi%20Finalising%20Peace%20with%20the%20FNL.pdf (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (1999, 05 04). *Burundi:Internal and Regional Implications of the Suspension of Sanctions*, http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/003-burundi-internal-and-regional-implications-of-the-suspension-of-sanctions.aspx (13.6.2016)

INTERNATIONAL CRISIS GROUP. (2008, 08 19). *Burundi:Restarting Political Dialogue,*http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/burundi/B053-burundi-restarting-political-dialogue.aspx (13.6.2016)

JENNINGS, Christian (2001). *Across the Red River: Rwanda, Burundi and the Heart of Darkness,* Phoenix.

KOHINGA, M. (2015). *The Truth abouth Rwagasore Death,* http://www.africareview.com/arts-and-culture/Nothing-but-the-truth-on-Rwagasore-death/-/979194/1501472/-/swyg4gz/-/index.html (01.7.2016)

LEMARCHAND, Rene (1994). *Burundi: Ethnic Conflict and Genocide*. Cambridge University Press.

MAPS of WORLD, Culture of Burundi,http://www.mapsofworld.com/burundi/culture.html (26.07.2016).

NATIONS ENCYCLOPEDIA. (2015). *Political Parties: Burundi*, http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Burundi-POLITICAL-PARTIES.html (01.7.2016)

NGARUKO, Floribert/ NKURUNZIZA, *Janvier D.*, "*Civil War and Its Duration in Burundi*" *Understanding Civil War*: *Evidence* and *Analysis inPaul Collier* ve *Nicholas Sambanis (Ed.)*, *World Bank*, *2005*, *pp*. 35-61.

ONUB. (2004). *United Nations Operations in Burundi,* http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onub/ (20.6.2016)

ÖZTÜRK, Hasan (2015, 5 19), "Burundi: Etnik Kimliklerin Değil Siyasi Elitlerin Çıkar Savaşı", http://www.bilgesam.org/incele/2104/-burundi--etnik-kimliklerin-degil-siyasi-elitlerin-cikar-savasi/#.V5Z2WtSLSt_ (25.7.2016)

PBS. (2014). *Rwanda Chronology,* http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/rwanda/etc/cron.html (01.7.2016)

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI. (2016, 04 07). *Burundi Ülke Künyesi*, http://www.mfa.gov.tr/burundi-ulke-kunyesi.tr.mfa (04.7.2016)

UVIN, Peter (2008). *Life AfterViolence: A People's Story of Burundi,* Zed Books

WATT, Nigel (2008). *Burundi: The Biography of a Small African Country,* Hurst.

WEINSTEIN, Warren (2006). Historical Dictionary of Burundi, Metuchen, New Jersey: ScarecrowPress, Incorporated.

10. BÖLÜM

ELEŞTİREL JEOPOLİTİK PERSPEKTİFİ İLE KIZILDENİZ

Yrd. Doç. Dr. Hakan Aydın[95]

Özet

Klasik jeopolitik kavramının tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişim, eleştirel jeopolitik yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma, jeopolitik yaklaşımın Kızıldeniz bölgesi bağlamında değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Klasik jeopolitik yaklaşımda coğrafya, statik bir unsur olarak vurgulanırken eleştirel jeopolitik yaklaşım, bu unsurların yanında diğer beşeri unsurların da hesaba katılması gerektiği üzerine kurgulanmıştır. Özellikle küreselleşmenin etkisiyle birlikte devletler arasındaki sınır kavramının yapaylaşması/soyutlaşması, sorunların uluslararası sistemdeki tüm devletleri etkilemesine yol açmaktadır. Nitekim sorunlar ilk olarak bölgesel sonrasında ise küresel bir hâl alabilmektedir. Ayrıca jeopolitik içerisinde güvenlik kavramı, Soğuk Savaş sürecinin sona ermesiyle birlikte kavramsal açıdan farklı bir derinlik ve genişleme kazanarak literatürde özgün bir tartışma konusu hâline gelmiştir. Yeni güvenlik yaklaşımları ile eleştirel jeopolitik arasında da yakın bir ilişki gözlenmektedir. Bu noktadan hareketle eleştirel jeopolitik yaklaşımı politik, ekonomik ve sosyal sorunların anlaşılması ve çözümü açısından yardımcı bir nitelik taşımaktadır. Nihai olarak eleştirel jeopolitik perspektifi kullanılarak Kızıldeniz'in stratejik öneme haiz noktaları; Süveyş Kanalı, Akabe Körfezi, Bab'ül Mendeb Boğazı ve Aden Körfezi bağlamında ilgili devletlerin iç ve dış politikalarındaki durumları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Jeopolitik, Eleştirel Jeopolitik, Kızıldeniz, Küreselleşme.

95 hakanaydin@klu.edu.tr

liştiği ortadadır. Dolayısıyla toplumsal tabanlı politikalar ve toplumlar arası diyaloğun önemi büyüktür. Bu bağlamda realist ve muhafazakâr teorilerle ortaya konulan klasik jeopolitik yaklaşım, eleştirel jeopolitik anlayışıyla çözümlenmelidir. Ayrıca güvenlik kavramının ve gündeminin değişen yapısı da eleştirel jeopolitik yaklaşımını değerli kılmaktadır.

Küreselleşme sürecinin de etkisiyle bölge ülkelerinin sadece iç güvenliklerine yönelik değil, dış güvenliklerine yönelik karşılıklı ve şeffaf süreçlerin işletilmesi gerekmektedir. Bunun için ise en başta etkili yönetimle birlikte devletlerin daha fazla inisiyatif alması elzemdir. Kızıldeniz bölgesindeki ülkelerde etnik ve dinî ayrışmaların birincil çatışma konusu teşkil etmesi, kimlik düzleminde daha kuşatıcı ve objektif politikalara ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bölgenin bölge dışındaki ve jeopolitik hesaplar içerisindeki küresel güçlerden/ülkelerden en az etkiye maruz kalması, sorunların çözümü kolaylaştırabilecektir. Ayrıca ilgili ülkelerin kendi ajandaları ve sıfır toplamlı çıkar kaygılarını da bir kenara bırakması gerekmektedir. Her ne kadar bölge ülkeleri birbirlerinden farklı politik, ekonomik, sosyal yapılara sahip olsa da sorunlar karşısında ortak hareket yollarını vurgulamak ve desteklemek zorundadırlar. Nihayetinde gerekli istikrar ortamı sağlanarak Afrika ve Orta Doğu arasında kesişim noktası üzerindeki Kızıldeniz bölgesinin kazanımlarının adil ve sürdürülebilir bir şekilde paylaşabilmek, ilgili her ülkenin lehine olacaktır.

KAYNAKÇA

AGNEW, John, Religion and Geopolitics, Geopolitics, 11:2, 2006, ss. 183-191.

AL-YADOOMI, Colonel Staff Hussain, The Strategic Importance of the Bab Al-Mandab Strait, Study Project, USAWC Class of 1991.

BALDWIN, David, The Concept of Security, Review of International Studies, Cilt. 23, No. 1, 1997, ss. 13-17.

BLANCHARD, Ben, China's Xi urges Yemen resolution in call with Saudi King, 18.4.2015, http://ca.reuters.com/article/topNews/idCAKBN0N909420150418 (3.8.2016).

CHUNSAN Mu, China's Xi To Make First Middle East Trip, 26.3.2015, http://thediplomat.com/2015/03/chinas-xi-to-make-first-middle-east-trip/ (3.8.2016).

CIA, "AFRICA: EGYPT", 12.6.2016, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html (20.7.2016).

COWEN, Deborah/SMITH Neil, After Geopolitics? From The Geopolitical Social to Geoeconomics, Vol. 41, No. 1, 2009, ss. 22-48.

ÇİFTÇİ Bilan/SEVİNÇ, Bilal (Ed.), Terör ve Şiddet Sarmalında Orta Doğu ve Afrika (içinde), Ferhat Altın, Afrika Boynuzunun Terörizmle İmtihanı: El-Şebab (Eş-Şebab) Terör Örgütü, Karınca Yayınları, Ankara, Nisan 2015.

DAVUTOĞLU, Ahmet, Medeniyetler ve Şehirler, Küre Yayınları, 15. Baskı, Haziran 2016.

DÜNYA BÜLTENİ, "Kızıldeniz'in kapısı: Babül Mendep Boğazı", 12.4.2013 http://www.dunyabulteni.net/haber/255603/kizildenizin-kapisi-babul-mendep-bogazi (20.7.2016).

ERGÜN, Oğuzhan, Postmodern Jeopolitik ve Küresel Tasarının Eleştirel Çözümlemesi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 21, Nisan 2015, ss. 405-443.

FARRAQ, Salwa Al Said, Egyptian-Chinese Relations: Opportunities and Risks For Egypt, Political Studies Association, https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/conference/papers/2015/Egyptian-Chinese%20relations%20Opportunities%20and%20Risks%20for%20Egypt_1.pdf (3.8.2016).

HEALY Sally/HILL Ginny, Yemen and Somalia: Terrorism, Shadow Networks, and The Limitations of State-Building, Chatham House Briefing Paper, October 2010.

HOUTUM, Henk Von, The Geopolitics of Borders and Boundaries, Geopolitics, Geopolitics, 10:4, 2005, ss. 672-679.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, Yemen At War, Crisis Group Middle East Briefing No. 45, 27 March 2015.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, Yemen: Is Peace Possible?, Middle East Report No. 167, 9 February 2016.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, Ethiopia: Governing The Faithful, Crisis Group Africa Briefing, No. 117, 22 February 2016.

JONES, Richard Wyn, Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War, M. Jane Devis (Der.), Security Issues in the Post Cold War World, Cheltenham, Edward Elgar, 1996,ss. 196-218.

KAPLAN, Robert D., The Revenge of Geography, What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against fate, Random House, 2012.

KEARNS, Gerry, Geography, Geopolitics, and Empire, Transactions of Institute of British Geographers, 2010, ss. 188-203.

KELLY, Phil, A Critique of Critical Geopolitics, Geopolitics, 11:1, 2006, ss. 24-53

KUUS, Merje, Political Geography and Geopolitics, The Canadian Geographer, 53, no. 1, 2009, ss.86-90.

MAHAN, Alfred Thayer, The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783, Ebook.

MAMADOUH, Virginie/DIJKINK Gertjan, Geopolitics, International Relations and POLITICAL GEOGRAPHY: The Politics of Geopolitical Discourse, Geopolitics, 11: 3, 2006, ss. 349-366.

MASTERS, Jonathan/SERGIE, Mohammed Aly, Council on Foreign Relations Backgrounders, 13.3.2015, http://www.cfr.org/somalia/al-shabaab/p18650#p7 (20.06.2016)

MORGANTHAU Hans, Politics Among Nations, A. A. Knopf, 1948.

MURPHY Alexander B. (Ed.), BASSIN Mark, NEWMAN David, REUBER Paul and AGNEW John (Contr.), Is There a Politics to Geopolitics? Progress in Human Geography, Forum, 28, 5, 2004, ss. 619-640.

OLADIPO, Tomi, "Why are there so many military bases in Djibouti?", 16.6.2015, http://www.bbc.com/news/world-africa-33115502 (3.8.2016).

ORSAM (Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), Kızıldeniz Güneyindeki Deniz Haydutluğu Olayları, Siyasi ve Hukuki Sonuçları, Orsam Jeopolitik Tartışmalar Serisi OJT-3, 13 Nisan 2009, Ankara.

ORSAM (Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), Somali'de Bitmeyen Kriz, Rapor, Temmuz 2013, ss. 12-13.

ÖZTÜRKLER Harun, Ürdün Ekonomisinin Genel Özellikleri, Ortadoğu Analiz, Cilt: 4, Sayı: 46, Ekim 2012, ss. 73-79.

POWEL Benjamin/FORD Ryan, NOWRASTEH Alex, Somalia After State Collapse: Chaos or Improvement?, Journal of Economic Behaviour and Organization, (67) 2008, ss. 657-670.

RODRIGUE, Jean Paul, Straits, Passages, and Checkpoints: A Maritime Geostrategy of Petroleum Distribution, Cahiers de Geographie du Quebec, Vol. 48, No. 135, 2004, ss. 357-374.

STYAN, David, Djibuti: Changing Influence in the Horn's Strategic Hub, Chatham House Briefing Paper, April 2013.

TRADE MARK EAST AFRICA, Arab News, 12.2.2016, https://www.trademarkea.com/news/red-sea-artery-of-global-trade/ (3.8.2016).

TRENIN Dmitri, Russia in the Middle East: Moscow's Objectives, Priorities, and Policy Drivers, 5.4.2016, http://carnegie.ru/2016/04/05/russia-in-middle-east-moscow-s-objectives-priorities-and-policy-drivers/iwni (3.8.2016).

TUATHAIL, Geroid O, Understanding Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Society, Journal of Strategic Studies, 22:2-3, 1999, ss. 107-124.

TUATHAIL Geroid O/TOAL, Gerard, Problematizing Geopolitics: Survey, Statesmanship and Strategy, Transactions of Institute of Britisg Geographers, Vol. 19, No. 3, 1994, ss. 259-272.

ULRICHSEN, Kristian Coates, The Geopolitics of Insecurity in the Horn of Africa and the Arabian Peninsula, Middle East Policy, Vol.XVIII, No. 2, Summer 2011, ss. 120-135.

UTKU, Nihal Şahin, Kızıldeniz'de Denizcilik, Ticaret ve Yerleşim (VII.-XI. Yüzyıllar), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul, 2005.

WENDT, Alexander, Anarchy is What State of it: The Social Construciton of Power Politics, International Organization, Cilt. 46, No. 2, 1992, ss. 391-425.

WOFERS, Arnold, Discord and Collaboration, John Hopkins University Press, Baltimore, 1962.

YEŞİLTAŞ, Murat, Türkiye'yi Konumlandırmak: Jeopolitik Zihniyet ve Türkiye'de Ordu, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, 2012.

11. BÖLÜM

AFRİKA'DA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ GÜCÜ OPERASYONLARI VE MAVİ BERELİLERİN İSTİSMARLARI

Yrd. Doç. Dr. Gonca Oğuz Gök[99]

Özet

1990'lı yıllardan itibaren Birleşmiş Milletler'in (BM) en çok eleştiri alan unsurlarından birisi, Barış Gücü operasyonları olmuştur. Bu eleştiriler, başta Balkanlar ve Afrika olmak üzere barış güçlerinin yapısal kısıtları ve yaşanan insani krizlere etkin bir çözüm ortaya koyamamaları konusuna odaklanmıştır. Öte yandan, Soğuk Savaş sonrası dönemde BM'nin Afrika kıtasında görev yapan Barış Gücü operasyonlarında ortaya çıkan istismar skandalları, bu operasyonların meşruiyeti konusunu gündeme taşımıştır. BM'nin sahip olduğu "dokunulmazlık" statüsü dolayısıyla bu olaylarda gerekli sorumluluğu almayışı ve hesap verilebilirlik mekanizmasının çok problemli bir şekilde işlemesi, BM sistemine yönelik eleştirileri arttırmaktadır. BM'nin kıtada meşruiyetinin ciddi şekilde sorgulanmaya başladığı günümüz uluslararası siyasetinde, bu çalışma, Afrika'da iç çatışmalar sonucu yerinden olan, kırılgan kadın ve çocuk nüfusa yönelik BM Barış Gücü mensuplarının istismarları konusunu odağına alacaktır. Bu amaçla, BM'nin 2000'li yıllarda Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Barış Gücü operasyonlarında ortaya çıkan istismar vakalarını, BM'nin "*dokunulmazlık*" ve "*hesap verilebilirlik*" ilişkisi ekseninde analiz edecektir.

Anahtar Kelimeler: BM Barış Gücü Operasyonları, Afrika, Mavi Bereliler, İstismar.

99 goncaoguzgok@gmail.com

KAYNAKÇA

ALFRED, Keith J., "Peace keepers and Prostitutes: How Deployed Forces Duel the Demand for Trafficked Womenand New Hope for Stosing It", *Armed Forces & Society*, Vol. 33, No. 5, 2006, s.17-18.

ASLAN, M. Yasin, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Kuvvetleri'nin Hukuksal Statüsü ve Ceza Yargısı Dokunulmazlığı", *Kamu Hukuku Arşivi*, Mart 2007, Cilt 10, Sayı 1, ss. 75-82.

ATVUR, Senem "Kongo Krizi Hakkında Bir Değerlendirme", *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi/Journal of Strategic Studies* 1 (3),2009,126-146

BM, "UN announces 108 newalleged sexual abuse victims in Central African Republic", 31 Mart 2016, http://www.chicagotribune.com/news/nationworld/ct-united-nations-sexual-abuse-20160330-story.html (12.07.2016)

BM GENEL KURULU, "Letter dated 24 March 2005 from the Secretary-General to the President of the General Assembly" UN Doc. A/59/710, 24 Mart 2005 http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/59/710) (10.07.2016)

BM DAVRANIŞ VE DİSİPLİN BİRİMİ, https://cdu.unlb.org (03.05.2016)

BM GENEL KURULU, "The Secretary-General, Special Measures for protection from sexual exploitation and sexual Abuse", U.N. Doc. A/59/782, 15 Nisan 2005. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/SE%20A%2059%20782.pdf (21.07.2016)

BİLGEN, Efa, "Barış için Militarizm: Birleşmiş Milletler Barış Güçleri", Birikim, 11 Nisan 2016, http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/7627/baris-icin-militarizm-birlesmis-milletler-baris-gucleri#.V7Gwm2XHPUo (23.06.2016)

DESCHAMPS, Marie/JALLOW, Hassan B./SOOKA, Yasmin, "Report of an Independent Review on Sexual Exploitation and Abuse by International Peacekeeping Forces in the Central African Republic", 17 Aralık 2015, http://www.un.org/News/dh/infocus/centafricrepub/Independent-Review-Report.pdf (11.06.2016)

HURD, Ian, *After Anarchy,* US: Princeton University Press, 2007, p: 83.

IRISH TIMES, "Verdict today in case of UN employeeaccused of raping 23 African girls", 11 Eylül, 2008, http://www.irishtimes.com/news/verdict-today-in-case-of-un-employee-accused-of-raping-23-african-girls-1.937754 (15.06.2016)

KARDAS, Saban, "Humanitarian Intervention as a 'Responsibility to Protect': An International Society Approach, *All Azimuth*, Vol.2, No.1, Jan. 2013, ss:21-38.

KESKİN, Funda, "Yeni Barış Güçleri", *Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54-4, s:75-76.

KÖSE, Talha, "Barış Gücünün Tanımı ve Kapsamı" *SETA*, 16 Ekim 2006, http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=11778&q=baris-gucunun-tanimi-ve-kapsami# (20.05.2016)

NDULO, Muna, "The United Nations Responses to the Sexual Abuse and Exploitation of Women and Girls by Peacekeepers During Peacekeeping Missions" (2009). Cornell Law Faculty Publications. Paper 59. http://afp.google.com/article/ALeqM5jKxmjS-sf608LAU7pEoQCRmydXVA (12.05.2016)

NEUDORFER, Kelly, (2014), Reducing Sexual Exploitation and Abuse: Does Deterrence Work to Prevent SEAs in UN Peacekeeping Missions?, *International Peacekeeping*, 21:5, ss: 623-641, p:625.

NEUDORFER, Kelly, (2015), Sexual Exploitation and Abuse in UN Peacekeeping, US: Lexington Books.

NOTAR, Susan A. "Peacekeepers as Perpetrators: Sexual Exploitation and Abuse of Women and Children in the Democratic Republic of the Congo." *American University Journal of Gender, Social Policy and the Law*. 14, no. 2 (2006): 413-429, p:426.

O'BRIEN, Melanie, "Sexual Exploitation and Beyond: Using the Rome Statute of the International Criminal Court to Prosecute UN Peacekeepers for Gender-based Crimes", International Criminal Law Review, Vol. 11, 2011, 803-804. http://www98.griffith.edu.au/dspace/bitstream/handle/10072/46549/78861_1.pdf?sequence=1 (10.05.2016)

ODELLO, Marco/BURKE, Róisín, "Between immunity and impunity: peacekeeping and sexual abuses and violence", *The International Journal of Human Rights*, Vol.20, No.6, 2016.ss: 839-853

PLESIS, Max Du/PETE, Stephen, "Who Guards the Guardians: The ICC and serious crimes committed by United Nations peacekeepers in Africa", *African Security Review 13 (4), 2004,* ss:5-17.

RAMSBOTHAM Oliver/WOODHOUSE, Tom, *Humanitarian Intervention in Contemporary Conflict*, Cambridge: Polity Press, 1996.

TÜRKMEN Fusün, "Turkey's Participation in Regional and Global Human Rights Regimes", Zehra F. Kabasakal Arat (ed.) *Human Rights in Turkey*, University of Pennsylvania Press, 2007

ULUSOY, Orçun, "Uluslararası Ceza Mahkemesi", İnsan Hakları Gündemi Derneği, Haziran 2008, http://www.rightsagenda.org/attachments/207_uluslararasicezamahkemesi.pdf (06.07.2016)

Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Ankara, http://www.unicankara.org.tr/today/1.html (20.07.2016)

Birleşmiş Milletler Antlaşması, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf (22.07.2016)

SIEFF, Kevin, "Sometimes when I'm alone with my baby, I think about killing him. He reminds me of the man who raped me", Washington Post, 27 Şubat 2016 (http://www.washingtonpost.com/sf/world/2016/02/27/peacekeepers/) 25.07.2016)

12. BÖLÜM

SAHRA-ALTI AFRİKA'DA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DEMOKRASİ TEŞVİK POLİTİKALARININ NORMATİF GÜCÜ: ZİMBABVE VE FİL DİŞİ SAHİLİ ÖRNEKLERİ

Doç. Dr. Emel Parlar Dal[100]
Samiratou Dipama[101]

Özet*

Bu bölüm, Zimbabve ve Fil Dişi Sahili örneklerinden hareketle teorik ve ampirik perspektiften Normatif Güç Avrupa (NPE) kavramının sınırlarının ne olduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken NPE kavramı ilk olarak liberal ve neorealist teoriler ışığı altında incelenecek, devamında ise Cotonou İş Birliği Anlaşması'nın (Cotonou Partnership Agreement-CPA) genel çerçevesinin ne olduğu anlatılacak, son olarak NPE açısından seçtiğimiz iki örnek Afrika ülkesinde Avrupa Birliği'nin (AB) demokrasi teşvik politikalarından ve bunların limitasyonlarından bahsedilecektir. Makalenin temel savı, CPA çerçevesinde AB'nin normatif vurgusunun belirgin olmasına rağmen pratikte her iki ülkede de AB'nin siyasi gelişmelere karşı yeteri kadar duyarlı olmamasından dolayı AB'nin normatif gücünün sınırlı olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Sahra-Altı Afrika, Türkiye, Normatif Güç Avrupa, Demokrasi Teşviki, Siyasi Koşulluluk.

100 emelparlar@yahoo.com
101 dipamamis@yahoo.fr

* Zimbabwe ve Fil Dişi Sahili ile ilgili haritalar için bakınız, *Harita 12, 13* ve *14*, Ekler, s. 465-466.

zaman AB Konseyi'nde Cumhurbaşkanı Gbagbgo'ya karşı sert yaptırımlar kabul etmeye çalıştıysa, bu, Fransa tarafından ekonomik çıkarlar nedeniyle bloke edilmiştir.

Sonuç olarak insan hakları ve demokratik ilkeler hakkındaki endişelerin kısmi tutarlılığı, AB'nin bir normatif güç olarak inandırıcılığına ve kendi imajına zarar vermekte, AB'nin gerçek anlamda bir normatif güç olarak ele alınmasına zaman zaman engel olmaktadır. Bu çalışmada ele alınan Zimbabve ve Fil Dişi örneklerinde de görüldüğü gibi, AB'nin tam anlamıyla eleştirilere mahal vermeden bir normatif güç olarak kendini ortaya koyabilmesi için yardım koşulluluğunu demokratik olmayan rejimlerde de tam olarak uygulaması ve tüm ulusların normatif bir bütünlük çerçevesinde adil ve eşit muamele gördüğünü açıkça ortaya koyması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AMNESTY INTERNATIONAL (2002), Zimbabwe: Hundreds Detained In Politically Motivated Crackdown. 12 March 2002, London: Amnesty International.

AMNESTY INTERNATIONAL (2004), Zimbabwe: Human Rights Groups Must Not Be Banned, 23 July 2004, London: Amnesty International.

AMNESTY INTERNATIONAL (2006), Côte D "Ivoire: Journalists Threatened With Death and Rape in Full View of the Ivorian Security Forces", 19 January 2006, London: Amnesty International

ARTS, Karin. 2000. "Integrating Human Rights into Development Cooperation. The Case of the Lomé Convention". The Hague.

BBC NEWS. 2013. Zimbabwe Poll Was 'Free, Honest and Credible' – African Union". BBC. 2 August 2013. Retrieved 2 August 2013.

BOUQUET, Charles. 2011. Cote d'Ivoire: Le Désespoir De Kourouma. Armand Colin.

CEBECI, Munever (2012), European Foreign Policy Research Reconsidered: Constructing an 'Ideal Power Europe' through Theory?, Millennium: Journal of International Studies 40 (3) 563–583.

COUNCIL OF THE EU (2000a). Declaration by the Presidency in Behalf of the European Union on Côte d'Ivoire, Brussels, 10 October 2000.

COUNCIL OF THE EU (2000b). Declaration by the Presidency on Behalf of the European Union on Zimbabwe, Brussels, 19 September 2000.

COUNCIL OF THE EU (2001a), Draft Council Conclusions on Zimbabwe, Brussels, 19 June 2001.

COUNCIL OF THE EU (2001b), Council Decision Of 25 June 2001 Concluding Consultations With Côte d'Ivoire Under Article 96 of The ACP-EC Partnership Agreement, Council Decision 2001/510/EC, OJ L183, 6 July 2001, 83-41.

COUNCIL OF THE EU (2002a), Côte d'Ivoire – Final Stage of the Resumption of Cooperation, Brussels, 11 February 2002.

COUNCIL OF THE EU (2002b), Declaration by the Presidency On Behalf Of the European Union on the Events in Côte d 'Ivoire, Brussels, 25 September 2002.

COUNCIL OF THE EU (2002c), Zimbabwe – Consultations Pursuant to Article 96 of the Cotonou Agreement, Information Note, Brussels, 15 January 2002.

COUNCIL OF THE EU (2002d), Council Common Position Concerning Restrictive Measures against Zimbabwe, Council Common Position 2002/145/CFSP, OJ L50, 21 February 2002.

COUNCIL OF THE EU (2002e), "Zimbabwe – Draft Council Conclusions", Brussels, 11 April 2002.

COUNCIL OF THE EU (2004), Declaration by the Presidency on Behalf of the European Union on the Situation in Côte d'Ivoire, Brussels, 7 April 2004.

COUNCIL OF THE EU (2011). Factsheet: Cote d'Ivoire: EU Response to Date, 04/05/2011.

CRAWFORD, Gordon. 1996. "Whither Lomé? The Mid-Term Review and Decline of Partnership; In the Journal of Modern African Studies 34 (3): 503-518.

DEL BIONDO, Karen. 2011. EU Aid Conditionality in ACP Countries: Explaining Inconsistency in EU Sanctions Practice; In Journal of Contemporary European Research. Volume 7, Issue 3, pp. 380-395, Available at Http://Www.Jcer.Net/Ojs/Index.Php/Jcer/Article/View/294/290

EUROPEAN COMMISSION (2008). Restrictive Measures. Spring 2008.

EUROPEAN PARLIAMENT (2004), Answer To Parliamentary Question P-2957/2004 By Mario Borghezio, 29 May 2004.

FREEDOM HOUSE (2012). Overview Zimbabwe. http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/zimbabwe

GLOBAL WITNESS. 2011. Kimberley Process lets Zimbabwe off the hook (again), 2nd November 2011. http://www.globalwitness.org/library/kimberley-process-lets-zimbabwe-hook-aga

GREBE, Jan (2010). And They are still Targetting.Assessing the Effectiveness of Targeted Sanctions against Zimbabwe.Africa Spectrum 45,No1, pp. 3-29.

HYDE-PRICE, Adrian (2008). A 'Tragic Actor'? A Realist Perspective On 'Ethical Power Europe; International Affairs, Vol.84, No. 1 (January), P. 29-44.

HYDE-PRICE, Adrian (2006). Normative Power Europe: A Realist Critique', Journal of European Public Policy 13:2, pp. 217-234.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP (2002), Zimbabwe's Election: the Stakes for Southern Africa, Africa Briefing, 11 January 2002, Harare/Brussels: International Crisis Group.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP (2007), Côte d'Ivoire: Faut-Il Croire A L'accord De Ouagadougou?, Africa Report N°127, 27 June 2007, Dakar/Brussels: International Crisis Group.

KESSE, B. Adolphe. 2005. Côte d'Ivoire En Guerre, Le Sens De L'imposture Française. L' Harmattan.

LAAKSO, Liisa/KIVIMAKI, Timo/SEPPANEN, Maaria. 2007b, Evaluation of Coordination and Coherence in the Application of Article 96 of the Cotonou Partnership Agreement. Appendix with Case Studies, Triple C Evaluations N°4. Amsterdam: Aksant.

LEGALBRIEF TODAY. 2013. Group urges Zimbabwe election audit, Issue No: 3338, 15 August 2013

MANNERS, Ian. 2002."Normative Power Europe: A Contradiction in Terms", In Journal of Common Market Studies 40, N°.2.235-258.

OLSEN, G. Rye (2002). The European Union: An Ad Hoc Policy with a Low Priority. In P. J. Schraeder (Ed.), Exporting Democracy: Rhetoric Vs Reality (Pp. 131-146). Boulder, Colorado, USA: Lynne Rienner Publishers.

OZVERI, Derya. 2011. Promoting Human Rights by Conditionality? Quest For A Better EU Development Assistance In ACP Countries; Paper Prepared For "Third Global Studies Conference", 17-20 August 2011, University Of Porto, Portugal (Panel: FB07).

PORTELA, Clara. 2010. European Union Sanctions and Foreign Policy: When And Why Do They Work? Routledge: London and New York.

REPORTERS WITHOUT BORDERS (2013). Opposition also Threatens Media". Published On Tuesday 11 June 2013.

BATES, Rob. 2013. EU Lifts Sanctions on Zimbabwe Diamonds, September 24, 2013, http://www.jckonline.com/2013/09/24/eu-lifts-sanctions-on-zimbabwe-diamonds

SANTISO, Carlos. 2002a. Promoting Democracy by Conditioning Aid? Towards A More Effective EU Development Assistance. The American Consortium on EU Studies (ACES) Working Paper 2002. 4) Washington

US STATE DEPARTMENT (2011), „Background Note: Côte D "Ivoire", October 2011. Http://Www.State.Gov/R/Pa/Ei/Bgn/2846.Htm.

13. BÖLÜM

AFRİKA KITASI: SAĞLIK, KADIN SAĞLIĞI, TÜRKİYE İLE SAĞLIK TURİZMİ

Yrd. Doç. Dr. Hacer Ataman[103]

Özet

Afrika, dünyanın en yetersiz sağlık altyapısı ve kötü sağlık göstergelerine sahip olan bir coğrafyasıdır. Afrikalı kadınlar, hastalık ve ölüm yükünün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Dünyada, sağlık turizmi son yıllarda popüler bir konu olmuş, ülkeler açısından önemli bir gelir yaratma aracı hâline gelmeye başlamıştır. Afrika'da sağlık alanındaki yetersizliklerden dolayı özel tedavi gerektiren durumlarda başka ülkelere gidilmektedir. Gelecekte, bu bölgeye kaliteli ve ekonomik sağlık hizmeti sunulabilecektir. Bu çalışma, Afrika'nın sağlık durumu analizini, sağlık turizmindeki yerini ve Türkiye ile ilişkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Sağlık hizmeti sektöründeki doğru politikalar ve programlar verimliliği ve sağlık sistemlerinin etkinliğini arttıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Sağlık, Sağlık Göstergeleri, Sağlık Turizmi.

AFRICAN CONTINENT: HEALTH, WOMEN'S HEALTH, HEALTH TOURISM WITH TURKEY

Abstract

Africa is a part of the world that has the most inadequate health infrastructure and the poorest health indicators. African women constitute a significantpart of the burden of disease and death. Health tourism has become a popular topic in recent years in the World, and it has started to

103 hcr.ataman@hotmail.com

Afrika'nın sağlık sorunlarının çözümünde küresel iş birliğinin sağlanması ve geliştirilmesi önemlidir. Bölgenin sağlık göstergelerinde iyileşmeler kaydediliyor olsa da dünyanın en geri göstergelerine sahip ülkeleri hâlâ bu bölgededir. Türkiye'nin sağlık alanında Afrika ülkelerinde kayda değer çalışmaları bulunmaktadır. Küreselleşme ile birlikte son yıllarda önemi artan bir konu olan sağlık turizminde Afrika ülkeleri, ülkemizin hedef ülkeleri arasında yer almıştır. Türkiye'nin Afrika ülkelerinde gerçekleştirdiği sağlık ve diğer alanlardaki yatırım ve çalışmaları sağlık turizmi sektöründeki hedeflere ulaşmayı sağlayacak önemli girişimlerdir. Yapılacak iş birlikleri olumlu ilişkilerin gelişmesine ve gelecekte hem sorunların çözümünde hem de ülkelerin kalkınma ve gelişmesinde kritik faydalar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ABA, Gökhan/ATEŞ, Metin (2015). Sağlıkta Eşitsizlikler. Beta Basım A.Ş. İstanbul.

AKBAY, Oktay Salih (2014). Afrika Ekonomisi: Umutlar ve Gerçekler. Ed.: ERMAĞAN, İsmail.Dünya Siyasetinde Afrika 1. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 1. Basım, Ankara.

AKIN, Ayşe/ÜNER, Sarp/ARSLAN, Şengül Altan/YILDIRIM, Naci/ASLAN, Dilek/ERDOST, Türküler/ERBAYDAR, Nüket Paksoy/ESİN, Çiğdem/COŞKUN, Aslıhan/KARACA, Özgü (2008). Kadının Statüsü ve Sağlığı İle İlgili Gerçekler. Ed.: AKIN, Ayşe. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.

AY, Fatma Akça (2015). Mesleki Temel Kavramlar. Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar ve Beceriler. Ed.: AY F. A. Nobel Tıp Kitabevleri. İstanbul.

AYDIN, Dursun/ŞEKER Süreyya (2011). Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Uygulama Rehberi. T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü), Ankara.

AYDIN, Dursun/YILMAZ Cemal (2011). Medikal Turizm Araştırması. T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

AYDINOĞLU, Nejla (2015). Mesleki Temel Kavramlar. Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar ve Beceriler. Ed.:AY F. A. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

BERKTAŞ, Mustafa (Aralık-Ocak-Şubat 2015-2016). Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı'nın (TÜSEB) Araştırma Vizyonu. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, Sayı: 37, S.28-31.

CRUSH, Jonathan/CHİKANDA, Abel/MASWİKWA Belinda (2012). Patients Without Borders: Medical Tourism and Medical Migration in SouthernAfrica. The Southern African Migration Programme. Migration PolicySeries No. 57, Ed.: CRUSH, Jonathan. Printed by Megadigital, Cape Town.

ÇELİK, Hüseyin (Aralık-Ocak-Şubat 2013-2014). Sağlık Bakanlığı'nın Sağlık Turizmi Çalışmaları. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, Sayı: 29, S.64-67.

DANELL Sara Caballero/MUGOMBA Chipo (2007). Medical Tourism and its Entrepreneurial Opportunities – A conceptual frame work for entry into the industry. Tourism and Hospitality Management Master Thesis No. 2006: 91, Supervisor: Eva GUSTAVSSON.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), 2015 Faaliyet Raporu. https://www.deik.org.tr/6456/DE%C4%B0K_2015_Faaliyet_Raporu.html (26.05.2016)

GÖKYİĞİT, Birsen (Eylül-Ekim-Kasım 2011). Kuzey Afrika ve Arap Coğrafyasında Modern Sağlık Sisteminin İnşası. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi. Sayı:20, S.76-79.

HAZAR, Numan (2014). Türkiye-Afrika Siyasal İlişkileri: Geçmişten Bugüne. Ed.: ERMAĞAN, İsmail. Dünya Siyasetinde Afrika 1. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 1. Basım, Ankara.

HOROWİTZ, Michael D. /ROSENSWEİG, JeffreyA./JONES, Christopher A. (2007). Medicaltourism: globalization of the healthcare market place. MedGenMed. 2007 Nov 13;9 (4):33.

JAGYASI, Prem (2010): "Mecial Tourism, Research&Survey Report.

KAVALA, Bahar/AYBAR, Ahmet Sedat (2015). Küresel Rekabetin Merkezindeki Afrika'da Kalkınma Dinamikleri. Uluslararası Afrika Konferansı Sonuç Raporu, İstanbul Aydın Üniversitesi Afrika Uygulama ve Araştırma Merkezi, Afrikam Rapor No:001.

KAYA, Sıdıka/YILDIRIM, Hasan Hüseyin/KARSAVURAN, Seda/ÖZER, Özlem (2013). Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, Ankara.

METİN, Bekir (2010). "Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Turizmi- Durum Tespit Raporu ve Çözüm Önerileri".

ÖZER, Özlem/SONĞUR, Cuma (2012). Türkiye'nin Dünya Sağlık Turizmindeki Yeri ve Ekonomik Boyutu. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (7), S.69-81.

ÖZEY, Ramazan (2014). Afrika Kıtası'nın Panoraması: Siyaset, Toplum ve Ekonomide Farklılıklar ve Benzerlikler. Ed.: ERMAĞAN, İsmail. Dünya Siyasetinde Afrika 1. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., 1. Basım, Ankara.

SARGUTAN, A. Erdal (2010). 84 Ülke ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Sağlık Sistemleri-Kavram Metot ve Uygulamalar, Sağlık Sektörlerinin Genel Sistem Ve Mali Yapıları, Sağlık Sistemi Tipleri ve Özellikleri, 84 Ülkenin Sağlık Sektörleri, Sağlık Sistemleri Ve Mali Yapıları, Türkiye Sağlık Sektörü, Sağlık Sistemi Ve Mali Yapıları. www.sargutan.com

TAŞKIN, Lale (2002). Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Sistem Ofset Matbaacılık. V. Baskı, Ankara.

T.C. Ekonomi Bakanlığı (2015). 2015/8 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge, Ek-1.

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı Eylem Planı, 2014.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2012a). Sağlık Turizmi El Kitabı. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı), BMS Matbaacılık, Ankara.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2012b). Stratejik Plan 2013-2017.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2015). Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı, Sağlıkta Akreditasyon Standartları Hastane Seti–v1.1/2015.

TUSEB (Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü), "Sağlık Turizmi Mevzuat ve Akreditasyon Toplantısı", http://tuseb.gov.tr/tuska/haber_detay.php?id=36 (12.07.2016)

YÜCEŞAHİN, Mustafa Murat (2013). Afrika: Demografik Yapı, Mekân, Sorunlar ve Gelecek? Nüfus Bilim Dergisi, 35: 31-61.

WHO (2012). World Health Organization, Regional Office for Africa. Addressing the Challenge of Women's Health in Africa. Report of the Commission on Women's Health in the African Region.

WHO (2014). World Health Organization. Basic Documents, 48th ed.

WHO (2016a). World Health Organization. Atlas of African Health Statistics Health Situation Analysis of the African Region, Republic of Congo.

WHO (2016b). World Malaria Report 2015 Summary.

İnternet Sayfaları

http://www.who.int/en/ (14.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/clusters-a-programmes.html (14.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/hepatitis.html (14.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/hiv.html (14.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/neglected-tropical-diseases/what-we-do.html (15.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/neglected-tropical-diseases/diseases.html (15.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/media-centre/statements/item/8100-statement-world-polio-day-2015.html (21.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/tuberculosis/overview.html (21.06.2016)

http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs290/en/ (11.05.2016)

http://www.who.int/topics/mortality/en/ (15.06.2016)

http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/post-2015-development-agenda.html. (20.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/health-topics/topics/4416-womens-health.html (09.07.2016)

http://www.afro.who.int/en/clusters-a-programmes/frh/gender-womens-health-a-ageing/programme-components.html (15.06.2016)

http://www.afro.who.int/en/media-centre/afro-feature/item/7557-cervical-cancer-common-amongst-african-women.html (21.06.2016)

http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/post-2015-development-agenda/goal-5.html (20.06.2016)

http://www.seyahatsagligi.gov.tr/Site/SaglikBilgisi (25.05.2016)

http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa (28.05.2016)

http://africa.unwto.org/node/27456. (16.06.2016)

http://www.jointcommissioninternational.org/about-jci/jci-accredited-organizations/ (11.06.2016)

http://tuseb.gov.tr/tuska/haber_detay.php?id=40 (12.07.2016)

http://who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/ (15.07.2016)

14. BÖLÜM
EĞİTİM VE GELİŞMİŞLİK İLİŞKİSİ: MOZAMBİK ÖRNEĞİ

Dr. Phil. Atanur Kara[104]

Özet

Sosyal bilimlerin dallarından olan özel eğitim bilimlerinin temel amaçlarından biri, devletlerin eğitim düzeylerini araştırmaktır. Bir diğer amaç ise devletlerin eğitimle ilgili politika ve projelerini ele alıp analiz etmektir. Bu politika ve projelerin çıkış noktasında eğitimin bir süreç dâhilindeki "doğurucu niteliği" yatmaktadır. Eğitimin ortaya koyduğu sonuçlar, gelişmişlik düzeyinde kendini açık eder. Esasen, eğitim ve gelişmişlik kavramları, birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Aynı zamanda birbirlerinin devamlılığını sağlayan kavramlar olarak da görülmektedir. Bu anlamda ülkelerin, özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinin, her alanda kalkınmayı ve ilerlemeyi bir hedef olarak belirlemesinde en önemli başat unsurlar eğitim ve gelişmişlik düzeyleri olmuştur. Eğitim düzeyinin köklü ve ciddi bir şekilde ele alınıp planlanması gelişmişlik düzeyini etkiler ve ülkeler için olumlu sonuçlar doğurur. Çalışmanın temel amacı, eğitim seviyesinin geri kaldığı Üçüncü Dünya ülkelerinde gelişmişlik seviyesinin olup olmayacağını kaleme almak olacaktır. Bu kapsamda Afrika ülkelerinden Mozambik örneği ile konu pekiştirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Gelişmişlik, Mozambik Cumhuriyeti, Afrika.

104 atanurkara@hotmail.com

projeleri hayata geçirmek zorundadır. Ancak belli başlı projeler geliştirmek, tek başına yeterli değildir. Eğitimde Mozambik devletinin sistem ve anlayışla, ekonomiyle, toplumsal gerekliliklerle ilgili köklü girişimlerde bulunması da kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü yıllardır iktidarda olan FRELIMO'nun devletle özdeşleşip eğitimi tekeline alması, kısır ve tek tip bir eğitim sistemi içinde olması beraberinde önemli sorunları getirdiği gibi kalkınmayı da engellemektedir.

Bu bağlamda devletin daha kapsayıcı, özgürlükçü bir anlayışla hareket etmesi gerekir. Mozambik'te eğitime en büyük darbeyi vuran bir diğer önemli husus ise ekonomik etkenlerdir. Bu durum kısa sürede düzeltilemeyeceğinden, devletin özel teşebbüslere daha çok yatırım yapması, özel okulları desteklemesi, bütçeden eğitime ayrılan yüzde altı civarındaki payı her yıl arttırması ve bunların harcanmasını sıkı şekilde denetlemesi gerekir. Zorunlu temel eğitim alamayan özellikle kırsal kesimlerdeki çocuklar için ve esasen ülkenin tamamında yeni, modern, çok sayıda eğitim kurumlarına ve nitelikli öğretmenlere ihtiyaç vardır. Bunun için UNESCO ve başka kurumlarla, yerli-yabancı özel girişimcilerle iş birliğine gidilmelidir. Bunların yanı sıra devlet, politik dengeleri ve seçimleri düşünmeksizin toplumun her kesimine açık olarak tüm dinî, yerel, lokal gruplara modern resmî eğitim yanında geleneksel eğitim verilmesi konusundaki isteklere karşı daha esnek olmalıdır. Nitekim bunların denetimini elden bırakmamalı ve her zaman denetimi de sağlamalıdır. Söz konusu esnekliği gerektiren en temel neden ise devletin gerekli eğitim kalkınması için kısa bir sürede köklü değişimlere gitmesinin imkânsızlığıdır. Ancak Mozambik Devleti'nin, tüm bu eğitim ve gelişmişlik sorunlara kalıcı çözüm getirme düşüncesiyle yaklaşması durumunda, hem eğitim alanında hem de gelişmişlik/kalkınma alanında sorunların azalacağı ve gelişmemiş ülkeler kategorisinden gelişmekte olan ülkeler kategorisine adım atacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

AYBAR, Sedat, "Yeni Türk-Afrika Ekonomik İlişkileri ve Eski Engelleyici Söylem: Afro Pesimizm" (çev. Hasret Dikici Bilgin), s.20, http://www.tasam.org/tr

TR/Icerik/4093/yeni_turk afrika_ekonomik_iliskileri_ve_eski_engelleyici_soylem_afro-pesimizm (21.4.2016)

ÇAGATAY, Ali, "Bir Afrika giriş kapısı: Mozambik", http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1204225analizbirafrikagiriskapisimozambik (31 Ağustos 2012), (09.06.2016)

DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, "Afrika Ülkeleri Bilgi Notu", 2014, https://www.tursab.org.tr/dosya/12180/ek-2-afrika-ulkeleri-bilgi-notu_12180_4278552.pdf (25.4.2016)

DIE GECHICHICHTE DER MOSAMBIK, 2015, http://mosambik.com/Geschichte-Mosambiks.php (08.07.2016)

KÖKSAL, Aydoğan/KAVAS; Ahmet, "Mozambik", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, Cilt:30, (http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=300301&idno2=c300192)

KURKA, Reiner; Koordinierungskreis Mosambik Ev; Beziehungenzwischen Mosambikund Deutschland, 2000, http://www.mosambik.de/afrika.html (8.7.2016)

LÄNDRER–LEXION, Mosambik, Geschichte, 2015, http://www.laender-lexion.de/mosambik (05.23.2016)

MOSAMBIK MARKTPROFIL, Juli 2013 AHK Südliches Afrika Marktprofil Mosambik, 2013, http://suedafrika.ahk.de/fileadmin/ahk-suaedafrika/Dokumente (05.23.2016)

"MOZAMBIK CUMHURIYETI HAKKINDA HER", http://www.frmartuklu.org/konu/mozambik-cumhuriyeti-hakk%C4%B1nda-her%C5%9Fey-mozambik-cumhuriyeti.61685/ (erişim:21.06.2016)

MUCAUGUE, Franciscco Marcelino, Berufsbildung in Mosambikunter Berücksichtigung der technischen Lehrerausbildung an der Pädagogischen, Rostock, 2009

REUTER, Lutz. R, Das Bildungsystem in Mosambik: Strukturen, Probleme, Perspektiven, Hamburg 1995

T.C. MAPUTO BÜYÜKELÇİLİĞİ Müşavirliği, "Mozambik'te Yabancı Sermaye Yatırımları, Serbest Bölgeler, Müteahhitliği, İş ve Yatırım İmkanları Hakkında Not", Ocak 2015, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-202089;jsessionid=2I8V1mh-KoJEc-QpNoKMqC795d1KzGfFn96r4Pv5EMAYinw2WmiZ!385107838 (27.06.2016)

T.C. MAPUTO BÜYÜKELÇİLİĞİ, Ticaret Müşavirliği, "Mozambik Ülke Profili ve İkili İlişkiler Notu", Şubat 2015, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-202088;jsessionid=2I8V1mh-KoJEc-QpNoKMqC795d1KzGfFn96r4Pv5EMAYinw2WmiZ!385107838 (27.06.2016)

TIGLI;İbrahim, "Mozambik seçimleri ve Müslümanların tercihi", http://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/311676/mozambik-secimleri-ve-muslumanlarin-tercihi (15 Ekim 2014) (05.23.2016)

Seçilmiş İnternet Adresleri

http://docplayer.biz.tr/13692405-1-cografi-verileri-1-1-konumu-1-2-yuzolcumu.html

http://tr.euronews.com/2013/10/22/mozambik-te-ic-savasi-bitiren-baris-anlasmasi-iptal-edildi/

http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/mozambik.htm

http://www.dfid.gov.uk/casestudies/files/africa/mozambique-primary-schools.asp

http://www.ecografya.org/index.php/cografya/duenyacografyas/uelkelercografyas/478mozambik

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mz.html

15. BÖLÜM
BATI AFRİKA EKONOMİLERİ

Doç. Dr. Oktay Salih Akbay[105]

Özet

Batı Afrika bölgesi, son on yıllık dönemde yüksek ekonomik büyüme oranlarına ulaşmıştır. Bu durum, Batı Afrika bölgesinin dünyada en hızlı büyüyen bölgelerinden biri olmasına yol açmıştır. Bununla birlikte bölge ekonomileri, ihracatta doğal kaynaklara fazla bağımlı olmak ve kötü yönetim gibi birtakım yapısal zayıflıklara sahiptir. Batı Afrika ülkeleri aynı zamanda ekonomilerinin geleceğini tehdit eden güvenlik sorunlarıyla da boğuşmaktadır. Bu çalışmada, Batı Afrika ülke ekonomilerinin makroekonomik görünümleri gözden geçirilmiştir. Bu bağlamda, Batı Afrika ekonomilerinin zayıf ekonomik yapılarını açıklamak için çeşitli faktörler ileri sürülmüştür. Sonuçta, yapısal değişimin Batı Afrika ekonomilerinin daha iyi ekonomik büyüme performansı göstermesi için temel gereklilik olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Batı Afrika Ekonomileri, Ekonomik Büyüme, Bölgesel Bütünleşme, Gelir Eşitsizliği, Yapısal Dönüşüm, ECOWAS, UEMOA.

WEST AFRICAN ECONOMIES

Abstract

West African economies have experienced high economic growth rates over the past decade. This makes West Africa one of the fastest growing regions in the world. However, the economies of the region has many

105 oakbay@nku.edu.tr

sorunları ve salgın hastalıklar, Batı Afrika bölge ekonomilerini tehdit eden diğer önemli faktörlerdir. İç ve dış koşullardaki söz konusu belirsizlikler Batı Afrika ülke ekonomilerinin geleceğine ilişkin öngörülerde bulunmayı oldukça güçleştirmektedir. Bununla beraber, son dönemde küresel ekonomideki göreli iyileşme, diğer yandan emtia fiyatlarındaki artış eğilimi, 2017 yılına ilişkin beklentileri olumlu yönde etkilemektedir. Batı Afrika ülkeleri Gine, Liberya ve Siearra Leone ekonomilerini ciddi şekilde etkileyen ebola salgınının sona ermesi, bölgeye ilişkin bir diğer olumlu gelişme olarak göze çarpmaktadır.

Batı Afrika bölge ülkelerinin ekonomik büyüme performansı, başta petrol olmak üzere emtia fiyatlarındaki ciddi düşüş nedeniyle 2015 yılında ciddi biçimde olumsuz etkilenmiştir. Küresel koşullara bağlı olarak bölge ekonomileri üzerindeki riskler, önümüzdeki dönem için de devam etmektedir. Özellikle kıtanın en büyük ekonomisi konumundaki Nijerya ile ilgili gelişmeler, bölge ülkelerinin ekonomik aktivitelerini önemli ölçüde etkileyecektir. Ayrıca, enerji ve özellikle elektrik üretiminde yaşanan aksamalar, bölge ekonomilerinin kalkınmasının önündeki bir diğer engel olarak göze çarpmaktadır. Diğer yandan, siyasi istikrar ve güvenlik sorunları, kalkınma çabalarının başarısını etkileyen önemli unsurlardır. İşsizlik, özellikle genç ve kadın işsizliği, bölgenin en önemli ekonomik sorunlarındandır. İlaveten, kayıt dışılık ve yolsuzluk, bölge ekonomilerinde son derece yaygındır.

Sonuç olarak Batı Afrika ülke ekonomilerinin doğal kaynak ihracatına dayalı büyüme modeli, ekonomik kalkınmayı ve sanayileşmeyi engelleyici birtakım özellikler taşımaktadır. Her şeyden önce doğal kaynakların fiyatlarındaki yüksek oynaklık nedeniyle ihracat gelirleri yıldan yıla önemli değişkenlik göstermekte, bu durum ise uzun dönemli planlama ve yatırım faaliyetlerini engellemektedir. Doğal kaynaklara odaklı olarak oluşan mevcut ekonomik yapı, imalat sanayinin gelişmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Nitekim yüksek ekonomik büyüme oranlarına rağmen yapısal dönüşüm ve verimlilik artışları bir türlü sağlanamamaktadır. Bölgedeki ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanması, gereken yapısal dönüşümün başarısına ve bunun sonucunda ortaya çıkacak verimlilik artışlarına bağlıdır. Sürdürülebilir büyümenin sağlanması ve bölge ekonomisinin dış şoklardan daha az etkilenmesi ancak yapısal reformların hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

AFRICAN BUSINESS LIFE, Ülkeler "Nijerya" http://www.africanbusinesslife.com/nijerya,SD_35.html, (29.04.2016)

AFRICAN DEVELOPMENT BANK, OECD, UNDP, African Economic Outlook 2016, http://www.africaneconomicoutlook.org/en, 2015 (14.06.2016)

AFRICAN DEVELOPMENT BANK, OECD, UNDP, African Economic Outlook 2015, http://www.africaneconomicoutlook.org/en, 2015 (09.06.2016)

AFRICAN DEVELOPMENT BANK, African Development Bank, A Partner of Choice for the Eastern Africa We Want, http://www.africaneconomicoutlook.org/en, 2014. (29.08.2015)

ARBACHE, Jorge/GO, Delphin S./PAGE, John, (2008), "Is Africa's Economy at a Turning Point?", The World Bank Policy Research Paper, 4519.

ERMAĞAN İsmail, 2015, "Afrika'da Toplum: Batı Afrika İnsanlarının Özellikleri Dünü-Bugünü", Dünya Siyasetinde Afrika 2 içerisinde, Editör: İsmail ERMAĞAN, Nobel Yayıncılık, 1-32

CIA, World Factbook, U.S. Central Intelligence Agency

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html. (17.04.2016)

IMF, International Monetary Fund, World Economic Outlook, Washington D.C., April 2016. http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata (13.06.2016)

OUR AFRICA PROJECT, Burkino Faso "Economy and Industry"

http://www.our-africa.org/burkina-faso/economy-industry (22.06.2016) ÖZEY Ramazan, 2015, "Afrika'da Toplum: Batı Afrika İnsanlarının Özellikleri Dünü-Bugünü", Dünya Siyasetinde Afrika 2 içerisinde, Editör: İsmail ERMAĞAN, Nobel Yayıncılık, 1-32

TEPEBAŞ, Ufuk, "Dönüşüm Sürecindeki Sahra-Altı Afrika", İstanbul, TASAM Yayınları, 2013 TRANSPARENCY INTERNATIONAL, Corruption Perception Index, www.transperancy.org (12.05.2016)

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Senegal'in Ekonomisi

http://www.mfa.gov.tr/senegal-ekonomisi.tr.mfa (11.06.2016) T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI, Ülke Masaları Portalı

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay (03.05.2016)

UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development, Economic Development in Africa Report: Catalysing Investment for Transformative Growth in Africa, New York and Geneva, 2014.

UNDP, Human Development Report 2015 www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdfPublications (03.07.2016)

WORLD BANK, Doing Business Project, 2015, www.doingbusiness.org/data/exploretopics/protecting-investors (18.05.2016)

WORLD BANK, Global Competitiveness Report 2015-2016, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2015-16.pdf (25.05.2016)

16. BÖLÜM

DOĞU AFRİKA'DA YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI: POTANSİYEL VE YATIRIMLAR

Doç. Dr. Bahtiyar Dursun[114]

Özet

Bölgesel kalkınmanın en önemli unsuru enerjidir. Enerjiye erişim, bir gelişmişlik göstergesi ve refah düzeyini belirleyen parametredir. Doğu Afrika'da enerjiye erişim düzeyi Afrika ortalamasının altındadır. Enerjiye erişim düzeyini artırmak için yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı teşvik edilmelidir. Bu çalışmada Doğu Afrika Topluluğu'na üye olan (Burundi, Kenya, Ruanda, Uganda ve Tanzanya) beş ülkenin enerji durumu ele alınacaktır. Bu ülkelerin mevcut enerji durumu hem yenilenebilir enerji kaynakları hem de konvansiyonel enerji kaynakları temelli olarak irdelenecektir. Beş ülkedeki yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyeli, mevcut durumu, kullanımı ve gelecek projeksiyonları tartışılacak ve değerlendirilecektir. Ayrıca bu ülkelerin yenilenebilir enerji kaynakları potansiyelleri dikkate alınarak bu ülkelerde yapılabilecek enerji yatırımları hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Doğu Afrika, Enerji, Yenilenebilir Enerji.

POTENTIAL OF RENEWABLE ENERGY SOURCES AND ENERGY INVESTMENTS IN EAST AFRICA

Abstract

The significance factor of regional development is energy. The level of accessing energy in East Africa is lower than the average of Africa. In this context, it should encourage the use of renewable energy sources

114 dursunbahtiyar@gmail.com

elektrik enerjisine erişimin hâlihazırda %40 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Bu seviyelerin artırılması ve kesintisiz bir enerji sağlamak için bölgeye enerji yatırımlarının yapılması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında da Türkiye, bu ülkelerde enerji altyapısına yatırım gerçekleştirebilir. Burada Türkiye Cumhuriyeti Devleti hükûmetinin gerçekleştireceği iş birliği protokolleri ile özel sektör teşvik edilebilir. TÜSİAD, MÜSİAD gibi iş adamları dernekleri ile enerji yatırımcıları, Türkiye'den Doğu Afrika'ya yatırım yapmaları noktasında teşvik edilebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

BUCHHOLZ, Thomas. DA SILVA, Izael. (2010). Potential of distributed wood-based biopower systems serving basic electricity needs in rural Uganda. Energy for Sustainable Development, 14: 56–61.

FERHAVI, Fuad. (2014).Doğu Afrika: Kenya'nın Artan Stratejik Önemi. Analist Dergisi, 10:1-10.

HOCHSTEIN, M.P. TEMU, E.P. MOSHY, C.M.A. (2000). Geothermal resources of Tanzania. Proceedings World Geothermal Congress 2000, Kyushu - Tohoku, Japan.

KIPLAGATA, J.K. WANGA, R.Z. LI, T.X. (2011). Renewable energy in Kenya: Resource potential and status of exploitation. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 15: 2960– 2973.

LEDESMA, David. (2013). East Afrika Gas- Potential for Export. The Oxford Institute of Energy Studies, Oxford:3-30.

MANIR AKIZA, Hon Come. (2012). Investment opportunities in renewable energy Burundi, Minister for Energy and Mines, The Republic of Brundi: 1-52.

MANIRAGUHA, Eric. (2013). The utilization of wind power in Rwanda. Msc. Thesis, KTH University, School of Industrial Engineering and Management, Stockholm: 5-16.

MUKASA, Alli Dimple. MUTAMBATSERE, Emelly. ARVANITIS, Yannis. TRIKI, Thouraya. (2013). Development of Wind Energy in Africa. African Development Bank, Working Paper No. 170:8-30.

NATUKUNDA, James Francis. BAHATI, Godfrey. (2015). Geothermal Energy Exploration at Buranga Geothermal Prospect, Western Uganda. Proceedings World Geothermal Congress, Melbourne, Australia:1-10.

NIZEYE, G. (2012). Current Status of Geothermal Exploration in Burundi: Contribution to Regional Energy Needs in Central Africa. The International Geothermal Association http://www.geothermal-energy.org/pdf/IGAstandard/ARGeo/2012/Nizeye.pdf (10.5.2016)

OKOYE, C. Onyeka. TAYLAN, Onur. BAKER, K. Derek. (2016).Solar energy potentials in strategically located cities in Nigeria: Review, Resource assessment and PV system design. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 55:550–566.

OTIENO, Herick O. AWANGE, Joseph L. (2006) Energy Resources in East Africa, Opportunities and Challenges, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg: 45-64.

ÖZTÜRK, Hasan. (2016). Uganda'nın Petrolü Doğu Afrika'da Dengeleri Değiştirebilir. Bilge Adam Stratejik Araştırmalar Merkezi BİLGESAM, Bilgesam Analiz, Afrika NO:1322, 30 Mayıs 2016.

RUTAGARAMA, Uwera. (2008). Geothermal exploration and development in Rwanda. The International Geothermal Association, http://www.geothermal-energy.org/pdf/IGAstandard/ARGeo/2008/Uwera_Rwanda.pdf (17.07.2016)

SAFARI, Bonfils. (2010) A review of energy in Rwanda. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 14:524–529.

SAFARI, Bonfils. GASORE, Jimmy. (2010) A statistical investigation of wind characteristics and wind energy potential based on the Weibull and Rayleigh models in Rwanda. Renewable Energy, 35:2874-2880.

TWAHA, Ssennoga. RAMLI, Makbul A.M. MURPHY, Patrick M. MUKHTIAR, Muhammad U. NSAMBA, Hussein K. (2016). Renewable based distributed generation in Uganda: Resource potential and status of exploitation. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 57:786–798.

Yararlanılan Bazı İnternet Web Sayfaları

ANOYMOUS, Kara Kıtanın 10 Parlak Şehri, Afrikan Business Life, http://www.africanbusinesslife.com/kara-kitanin-10-parlak-sehri,ID_274.html#.Vz7x5 maoPmI (15.07.2016)

ANONYMOUS, Eastern Africa Regional Integration Strategy Paper 2011 – 2015, Regional Departments – East I & East II (OREA/OREB), September 2011. http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/East%20 Africa %20 -%20Rev%20 RISP%20.pdf (17.07.2016)

SAIBOKO, Abdulwakil. (2013). Tanzania: Wind Power Project On Track. All Africa. http://allafrica.com/stories/201307090272.html (11.05.2016)

17. BÖLÜM
AFRİKA'DA ÜLKE EKONOMİLERİ:
Güney Afrika Cumhuriyeti, Nijerya ve Gana'nın Makro Düzeyde Analizi

Yrd. Doç. Dr. Gülfer Vural[115]

Özet

Gelir eşitsizliğinin dünyada en fazla görüldüğü ülkelerden biri olan Güney Afrika Cumhuriyeti'nde son yıllarda düşme eğilimi gösteren reel millî gelir, başlıca ticaret yaptığı ülkeler olan Çin ve Avrupa Birliği ülkelerindeki ekonomik yavaşlamadan kaynaklanmaktadır. Ekonomisi büyük ölçüde petrole dayanan ve bu nedenle son yıllarda petrol fiyatlarındaki keskin düşüşlerden büyük zarar gören Nijerya ekonomisini tehdit eden diğer faktörler de özellikle ülkenin kuzey bölgelerindeki isyan, güvenlik problemi ve ülke genelindeki siyasi istikrarsızlıktır. Ayrıca yüksek işsizlik oranları da Nijerya ekonomisinde çözüm bekleyen bir diğer problem olarak karşımıza çıkıyor. Sahip olduğu zengin yeraltı kaynakları ve son yıllarda dünyanın en hızlı büyüyen ülkelerinden biri olarak öne çıkan Gana'da ekonomik büyüme için en büyük kısıt, elektrik enerjisi üretimindeki sorunlardır. Gana'nın, son yıllarda büyüme, işsizlik ve gelir eşitsizliği açısından Güney Afrika ve Nijerya'ya kıyasla daha iyi bir performans sergilediği söylenebilir. Bu çalışmada, Afrika'nın en gelişmiş ikinci ekonomisi olan Güney Afrika Cumhuriyeti, son yıllarda övgüye değer bir ekonomik büyüme kaydeden ve Afrika'nın en istikrarlı ülkelerinden biri olan Gana ve Afrika'nın en kalabalık ülkesi ve en büyük ekonomisi olan Nijerya'nın bazı temel makroekonomik göstergeleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güney Afrika Cumhuriyeti, Nijerya, Gana, Ekonomik Büyüme, İşsizlik, Gelir Eşitsizliği.

115 gulfervural@gmail.com

Güney Afrika, Nijerya ve Gana, dünyadaki pek çok ülkeye kıyasla daha hızlı büyümektedir. Güney Afrika, Afrika kıtasının en rekabetçi ekonomisidir ve çoğu diğer gelişmekte olan piyasalar için üstün altyapı ve finansal pazar geliştirmektedir. Nijerya sahip olduğu nüfus potansiyeliyle Türk ihracatçıları ve yatırımcıları için büyük bir pazar teşkil etmektedir ve Afrika kıtasının en büyük ekonomisidir. Gana, Afrika'nın en istikrarlı ve barışçıl ülkelerinden biridir; liberal ekonomi, zengin doğal kaynakları ve ekonomideki çeşitlilik, Gana'nın yatırımcılar için çekici bir ülke olmasının başlıca nedenleri arasındadır. Her üç ülkede de altyapı eksiklikleri, özellikle elektrik üretiminde yaşanan aksaklıklar, dikkat çekmektedir. Bu üç ülke, özellikle enerji sektöründe faaliyet gösteren firmalar için ciddi bir potansiyel oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

AGANGA, O., "Rising Unemployment Rate is Unacceptable – Goodluck Jonathan" Business Facts and Figures Magazine September, 2010, p. 15.

AKPAN, Eme. O., "Oil Price Shocks and Nigeria's Macroeconomy". A Paper Presented at the Annual Conference of CSAE Conference, Economic Development in Africa, Oxford. 2009.

ALLEY, Ibrahim/ASEKOMEH, Ayodele/MOBOLAJİ, Hakeem/ADENİRAN, Yinka A., "Oil Price Shocks and Nigerian Economic Growth", European Scientific Journal, July 2014, Vol. 10, No.19

ASAJU, Kayode/AROME, Samuel/ANYİO, Silas, F., "The Rising Rate of Unemployment in Nigeria: the Socio-economic and Political Implications" 2014, Global Business and Economics Research Journal, 3 (2): 12-32.

BAAH□BOATENG, William, "Determinants of Unemployment in Ghana" African Development Review, Vol. 25, No. 4, 2013, 385–399

BARUNGI, Barbara/OGUNLEYE, Eric/ZAMBA, Colleen, Nigeria Report, www.africaneconomicoutlook.org, 2015

BLOOMBERG, "Brexit Could Hurt South Africa's GDP Growth, Kganyago Says",

29.06 2016

BOTHA, Roelof, "Brexit-Weathering the Storm in South Africa", Price Waterhouse Coopers, June 2016

BUDINA, Nina/WIJNBERGEN, Sweder van, "Managing Oil Revenue Volatility in Nigeria: the Role of Fiscal Policy", World Bank, 2008.

BUDINA, Nina/PANG, Gaobo/WIJNBERGEN, Sweder van, "Nigeria's Growth Record: Dutch Disease or Debt Overhang", 2007,World Bank Working Paper

HOFMEYR, Julian/LUCAS, Robert, "The Rise in Union Wage Premiums in South Africa,", Labour, December 2001: 685-719.

JENKINS, Carolyn/THOMAS, Lynn, "The Changing Nature of Inequality in South Africa,", October 2004, UN Working Paper No. 203.

KINGDON, Gheeta/KNIGHT, John, "Race and the Incidence of Unemployment in South Africa,", Review of Development Economics, 8, May 2004: 198-222.

KINGDON, Gheeta/KNIGHT, John "How Flexible are Wages to Local Unemployment in South Africa", Industrial and Labor Relations Review 59, April 2006:471-495.

KUMO, Wolassa.L./OMILOLA, Babatunde/MINSAT, Arthur, South Africa Report, www.africaneconomicoutlook.org, 2015

MAJİDİ M., "Impact of Oil on International Economy", International Economics Course, Centre for Science and Innovation Studies, 2006

MIEIRO, Susana/RAMOS, Pedro Nogueira "Dutch Disease in Macau: Diagnosis and

Treatment" 2010, [Online].

NIX, Emily, "Income Inequality in South Africa: The Possible Negative Effects of Decreasing Discrimination", 2007, Presented at The Union for African Population Studies FifthAfrican Population Conference. Arusha, Tanzania

OGUNMADE, Omolulu. "$600bn Stolen by Nigerian Elite since Independence". (2013), ThisDayLIVE.

OKONJO-IWEALA, Ngozi/OSAFO-KWAAKO, Philip. "Nigeria's Economic Reforms Progress and Challenges." 2007, [Online].

OKUDZETO, Eline/MARIKI, Wilberforce A./LAL, Radhika/SEFAKOR SENU, Sylvia, Ghana Report, www.africaneconomicoutlook.org, 2015

OSEİ-ASSİBEY, Eric, "Inequalities Country Report – Ghana", The report is for presentation at the Pan-African Conference on Tackling Inequalities in the Context of Structural Transformation – Accra, Ghana 28th -30th April 2014.

PRICE WATERHOUSE COOPERS, "What Next for Nigeria's Economy? Navigating the Rocky Road Ahead", May 2015

PRICE WATERHOUSE COOPERS Ghana report, 2013

SUBAIR, G, "Nigeria's Unemployment Rate Hits 22%- World Bank". 2013, Nigerian Tribune Online

THE ECONOMIST, "Falling poverty and rising income inequality in Nigeria", 12.09. 2014

WORLD BANK. "World Development Indicators 2013" World Bank (2013) Washington, D.C.: http://data.worldbank.org. (23.6.2016)

18. BÖLÜM

GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ VE SON DÖNEM TÜRKİYE - GÜNEY AFRİKA İŞ BİRLİĞİNE ÖNERİLER

Yrd. Doç. Dr. Asena Boztaş[120]

Özet

Güney Afrika Cumhuriyeti (GAC) ve Türkiye arasındaki ticari ilişkiler, her ne kadar 1966 yılında başlasa da iki ülkenin tarihsel ilişkileri, 1889 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun, Güney Afrika'nın iki önemli kenti Durban ve Johannesburg'a fahri konsolos gönderdiği zamanlara dayanmaktadır. 19. yüzyıl sonlarında bu ülkeye yerleşen Türkler, cumhuriyet sonrası, Türkiye ile GAC arasındaki siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bu çalışmada sadece optimist bir perspektif çizmek yerine objektif analizler yapabilmek adına pesimist bakış açılarına da yer verilecektir. Özgürlük ve dünya barışının simgelerinden Nelson Mandela'nın, Türkiye'deki Kürt sorununa bakış açısı ve bu sorunun ilişkilere yansımaları da analiz edilecektir. İki ülke arasındaki tarihsel analizler her yönüyle değerlendirildikten sonra GAC ve Türkiye ekonomik ilişkilerine yoğunlaşılarak GAC'daki yatırım fırsatları, ticari avantaj ve dezavantajları ele alınacaktır. Son bölümde ise bu ilişkilerin gelişiminde siyasi ilişkilerin önemine dikkat çekilecek ve her iki devlet yöneticileri için öneriler dile getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Türkiye, Güney Afrika Cumhuriyeti, Uluslararası İlişkiler, Tarihsel Bağlar.

118 aboztas@sakarya.edu.tr

de ortak bir proje nezdinde belli periyotlarda GAC ticaret odalarıyla ve Türk girişimcileri ile buluşturulması ve fırsatların tüm Türk girişimcilere duyurulmasının sağlanmasıdır. Diğer adımlar ise zaten kendiliğinden gelişecektir. Özellikle devlet düzeyindeki dirsek teması, destekler ve ziyaretler aralıksız devam etmelidir.

5. SONUÇ

Güney Afrika Cumhuriyeti (GAC) ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin 1966 yılında başladığı bilinse de aslında 1889 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Durban ve Johannesburg'a fahri konsolos göndermesiyle, iki ülke arasındaki tarihsel ilişkilerin başlangıcı 19. yüzyıl olarak değerlendirilmelidir. 19. yüzyılda Güney Afrika'ya yerleşen Türkler, Cumhuriyet sonrası Türkiye ile GAC arasındaki siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin gelişiminde önemli rol oynamıştır.

GAC'daki Türk girişimcileri ve son dönem Türkiye-Afrika iş birliğindeki rollerinin değerlendirildiği çalışmada öncelikle ikili ilişkilerin tarihsel geçmişine değinilmiştir. Tarihsel geçmiş ve sosyokültürel bağların iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişimine katkı sunmasından hareketle GAC'da yatırım yapmış Türk firmalarının sektörlere ve eyaletlere göre dağılımları ele alınmıştır. Buradaki temel amaç, Türkiye ve GAC arasındaki ikili ekonomik ilişkilerin doğru şekilde değerlendirilerek GAC'a yatırım yapılması yönünde Türk girişimcilere destek ve rehber olabilmektir.

Ayrıca Mandela'nın Kürt sorununa bakış açısı ve kendisine Türkiye tarafından verilen özel ödülü reddetmesinin ikili ilişkilere olumsuz yansıması, çalışmada sadece optimist bir perspektif çizmek yerine objektif analizler kapsamında pesimist bakış açılarına da yer verildiğini göstermektedir.

GAC'daki Türk firmalarının tek tek yer verildiği bu çalışmada, ülkedeki yatırım fırsatları, ticari avantaj ve dezavantajlara değinilmiş, birbirini tamamlayıcı nitelikte ekonomileri olan GAC ve Türkiye'nin ilişkileri güçlendirmek için daha çok çabalaması gerektiğine yer verilmiştir. Son olarak da bu ilişkilerin gelişiminde her iki devlet yöneticilerinin, STK'lerin ve ticaret odalarının dirsek temasından ayrılmamaları gerektiği ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

BALBAY, Mustafa (2006), Afrika'nın Uçlarında, Cumhuriyet Kitapları, Şubat, ss. 43-57

BECK, Roger B. (2013), The History of South Africa, 2nd Edition, ABC-CLIO, 12 Nov. 2013, pp. 33-34

BOYLE, Cynthia and Blane Conklin (2014), Document-Based Assessment: South Africa, Teacher Created Materials, p. 322

BOYRAZ, H. Mehmet (2015), Türkiye-Güney Afrika İlişkileri, Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi, 20.4.2015, s. 7

COMMONWEALTH SECRETARIAT (1987), The Commonwealth at the Summit: Communiqués of Commonwealth Heads of Government Meetings, 1944-1986, Marlborough House, London, p. 67

CROMPTON, Samuel Willard (2006), Nelson Mandela: Ending Apartheid in South Africa, Infobase Publishing, pp. 35-41

DEİK (2013a), "Güney Afrika Ülke Bülteni", s.16, https://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/5113/G%C3%BCney_Afrika_%C3%9Clke_B%C3%BClteni_2013.html (23.05.2016)

DEİK (2013b), "Türkiye-Güney Afrika İş Forumu", 25 Kasım 2013, https://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/5314/T%C3%BCrkiye_G%C3%BCney_Afrika_%C4%B0%C5%9F_Forumu.html (23.05.2016)

DEİK (2016), "Türkiye-Güney Afrika Cumhuriyeti İş Konseyi", https://www.deik.org.tr/Konsey/20/T%C3%BCrkiye_G%C3%BCney_Afrika.html (23.06.2016)

ELHASOĞLU, Mustafa Ufuk ve Emine Arslan (2013), "Güney Afrika Cumhuriyeti Çalışma Raporu 26 Mayıs-01 Haziran," Karacadağ Kalkınma Ajansı, s. 5

KANBOLAT, Hasan (2010), "Being a Turk in South Africa", Cihan Haber Ajansı, 15.02.2010

MAGOON, Kekla (2008), Nelson Mandela: A Leader for Freedom, ABDO, pp. 35-43

NEUMARK, S. Daniel (1957), The South African Frontier: Economic Influences 1652-1836, Stanford University Press, London, pp. 6-13

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2016), "Türkiye-Güney Afrika Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-guney-afrika-siyasi-iliskileri.tr.mfa, Erişim Tarihi: 23.06.2016

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2014), "2014-2015 Dönemi Hedef ve Öncelikli Ülkeleri", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewer.jspx?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-167294&parentPage=ihracat&_afrLoop=-725122718773886&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=18rddh16tm_245#!%40%40%3F_afrWindowId%3D18rddh16tm_245%26_afrLoop%3D725122718773886%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-167294%26parentPage%3Dihracat%26_afrWindow-Mode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D18rddh16tm_299 (23.05.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2015), "Güney Afrika'daki Elektrik Kesintileri", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail;jsessionid=Z96GN_aYHUOF1LeiaMKMh1HJIhIPkQJUyrVeIiGLROgBKshI7aB6!-1081247654?news_id=EK-170955&_afrLoop=823376086848235&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D823376086848235%26news_id%3DEK-170955%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dl8w6rqpxz_4

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016a), "Güney Afrika Cumhuriyeti Ülke Profili", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney%20Afrika%20Cumhuriyeti?_afrLoop=715852104432309&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D715852104432309%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D121t9mdl98_4 (09.04.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016b), "Güney Afrika Cumhuriyeti Dış Ticareti", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney-%20Afrika%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160102&contentTitle=D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret&_afrLoop=716207220448955&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=121t9mdl98_184#!%40%40%3F_afrWindowId%3D121t9mdl98_184%26_afrLoop%3D716207220448955%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160102%26contentTitle%3DD%25C4%25B1%25C5%259F%2BTicaret-%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D121t9mdl98_214 (09.04.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016c), "İki Ülke Arasındaki Ticareti Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney-%20Afrika%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%-23dDocName%3AEK-160104&contentTitle=T%C3%BCrkiye%20ile%20Ticaret&_afrLoop-=718397123835434&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=121t9mdl98_184#!%40%40%3F_afrWindowId%3D121t9mdl98_184%26_afrLoop%3D718397123835434%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160104%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2-Bile%2BTicaret%26_-afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D121t9mdl98_242 (23.06.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016d), "Dış Ticaret Politikası ve Vergiler", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney-%20Afrika%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160103&_afrLoop=719386110073449&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D719386110073449%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160103%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D121t-9mdl98_263 (23.06.2016)

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2016e), "İşadamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/G%C3%BCney%20Afrika%20Cumhuriyeti/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%-23dDocName%3AEK-160106&contentTitle=Pazarda%20Dikkat%20Edilmesi%20Gereken-%20Hususlar&_afrLoop=723750660655079&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=18rddh16tm_102#!%40%40%3F_afrWindowId%3D18rddh16tm_102%26_afrLoop%3D723750660655079%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160106%26contentTitle%3-DPazarda%2BDikkat%2BEdilmesi%2BGereken%2BHususlar%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D18rddh16tm_206 (23.06.2016)

THE REPORT: SOUTH AFRICA 2008 (2008), Oxford Business Group

TURAN, Hayrettin (2014), "Güney Afrika'da yatırım fırsatları", Turkomoney Dergisi, 30 Ağustos 2014, http://www.turcomoney.com/guney-afrikada-yatirim-firsatlari.html (23.05.2016)

VAROL, Hamit (2008), "Güney Afrika'da Ticaret Fırsatı", Bugün, 14 Şubat 2008

ENDÜSTRİYEL ÜRETİM PLANLAMA ve KONTROL

Prof. Dr. Emin Gündoğar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1735
Mühendislik-Teknik No.: 156
ISBN: 978-605-320-642-2
© 1. Basım, Nisan 2017

ENDÜSTRİYEL ÜRETİM PLANLAMA VE KONTROL
Prof. Dr. Emin Gündoğar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Doç. Dr. M. Timur Aydemir -aydemir@nobelyayin.com
Kahraman Boğaz -kahraman@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Damla Aydın -damla@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gündoğar, Prof. Dr. Emin.
Endüstriyel Üretim Planlama ve Kontrol / *Prof. Dr. Emin Gündoğar*
1. Basım, viii + 304 s., 170x240 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-642-2
1. Üretim Planlama 2. Üretim Kontrol 3. ERP Uygulamaları

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. KISIM: GİRİŞ 1

1. Bölüm: Üretim Sistemi ve Endüstriyel Üretim Tipleri 3

1.1. Üretim Sistemi ve Sınıflandırılması 4
1.2. Endüstriyel Üretim Tipleri 4

2. Bölüm: Üretim Planlama ve Kontrol Sistemi 11

2.1. Üretim Planlama ve Kontrol Fonksiyonları ve İlişkileri 12
2.2. Farklı İmalat Ortamları ve ÜPK 16

2. KISIM: ANA PLANLAMA 21

3. Bölüm: Satış/Üretim Toplu Planlama 23

3.1. Giriş 24
3.2. Planlama Stratejileri ve Maliyetleri 25
3.3. Toplu Planlama Teknikleri 26
Çalışma Soruları 43

3. Bölüm Ek: Talep Tahminleri 45

3E.1. Giriş 46
3E.2. Talep Tahmin Yapısı 46
3E.3. Talep Tahmin Yöntemleri 48
3E.4. Tahminin Doğruluğu 60
3E.5. Tahminin Kontrolü 62
Çalışma Soruları 64

4. Bölüm: Ana Üretim Programlama 67

4.1. Ana Üretim Programlama (MPS) Süreci 68
4.2. Ana Üretim Programlama Stratejileri 70
4.3. Ana Üretim Programı Geliştirme 71

4.4. Kaba Kapasite Planlama 77
Çalışma Soruları 80

3. KISIM: İHTİYAÇ PLANLAMA 83

5. Bölüm: Malzeme İhtiyaç Planlaması 85

5.1. Giriş 86
5.2. Malzeme İhtiyaç Planlama Amaçları 87
5.3. Malzeme İhtiyaç Planlama Girdileri ve Çıktıları 88
5.4. Malzeme İhtiyaç Planlama Yaklaşımları 93
5.5. Malzeme İhtiyaç Planlama Hesaplama Süreci 94
5.6. Planlama Stratejileri ve MRP Uygulamaları 102
Çalışma Soruları 114

5. Bölüm Ek: Bağımsız Talep Stok Kontrolü (Tüketime Dayalı Malzeme İhtiyaç Planlama) 117

5E.1. Giriş 118
5E.2. Ekonomik Sipariş ve Üretim Miktarları (Parti Büyüklükleri) 118
5E.3. Sürekli Kontrol (Yeniden Sipariş Seviyesi Planlaması) 122
5E.4. Periyodik Kontrol (Ritmik Planlama) 123
5E.5. Karma Kontrol 124
Çalışma Soruları 125

6. Bölüm: Kapasite İhtiyaç Planlaması 127

6.1. Giriş 128
6.2. Kapasite Planlama Ortamı ve Değerlendirmesi 130
6.3. Kapasite İhtiyaç Planlaması Süreci 131
6.4. Kapasite Dengeleme 137
6.5. Eş Zamanlı Malzeme/Kapasite İhtiyaç Planlaması 140
6.6. Mamul Teslim Tarihi ve Eş Zamanlı MRP/CRP 142
Çalışma Soruları 145

4. KISIM: KONTROL VE ÇİZELGELEME 149

7. Bölüm: Üretim Kontrol 151

7.1. Giriş 152
7.2. Üretim Kontrol Sistemi Veri İhtiyacı 153
7.3. Üretim Siparişleri Genel Yapısı 160
7.4. Üretim Siparişlerinin Terminlenmesi 163
7.5. Üretim Siparişlerinin Açılması 165
7.6. Üretim Siparişleri Malzeme Hareketleri 170
7.7. Üretim Girişleri ve Siparişlerin Kapatılması 171

8. Bölüm: Üretim Çizelgeleme 179

8.1. Giriş 180
8.2. Parti Üretimi Çizelgeleme 180
8.3. Tek İstasyon ve Akış Tipi Atölye Çizelgeleme 182
8.4. Genel (Fonksiyonel) Atölye Tipi Üretim Çizelgeleme 191
Çalışma Soruları 207

8. Bölüm Ek: Simülasyon 209

8E.1. Giriş 210
8E.2. Simülasyon Model Yapısı 211
8E.3. Simülasyon Aşamaları 213
8E.4. Rassal Değer Üretme 216
8E.5. Kesikli Olay Simülasyonu 221
Çalışma Soruları 226

5. KISIM: ÜRETİM TİPLERİ VE FARKLILIKLAR 229

9. Bölüm: Proje Tipi Üretim 231

9.1. Giriş 232
9.2. Şebeke Analizleri ve Kritik Yörünge Yöntemi (CPM) 233
9.3. Program Değerlendirme Tekniği (PERT) 238
9.4. Gant Şemaları 241
9.5. Malzeme ve Kapasite Planlaması 243
Çalışma Soruları 247

10. Bölüm: Proses Tipi Üretim 249

10.1. Giriş 250
10.2. Proses Tipi Üretim Planlama ve Kontrol Temel Verileri 251
10.3. Proses Tipi Üretim Akışı ve Eş (Ortak) Ürün Üretimi 255
10.4. Proses Tipi Üretim Planlama Yapısı 259

11. Bölüm: Seri Üretim 263

11.1. Giriş 264
11.2. Seri Üretim Planlama Temel Verileri 265
11.3. Seri Üretim Planlama Yapısı 267
11.4. Kanban Üretim Kontrolü 268

6. KISIM: UYGULAMA 275

12. Bölüm: Üretim Planlama ve Kontrol ERP Uygulamaları 277

12.1. Giriş 278
12.2. Üretim Planlama ve Kontrol Veri Tabanı Oluşturma 278

12.3. Üretim Planlama (MPS ve MRP) Uygulaması 288
12.4. Üretim Kontrol Uygulaması 295

Dizin 301

Yazar Özgeçmişi 303

1. KISIM

Giriş

BÖLÜM 1

Üretim Sistemi ve Endüstriyel Üretim

İçerik

1.1. Üretim Sistemi ve Sınıflandırılması
1.2. Endüstriyel Üretim Tipleri

üretim tipinde, üretim miktarlarında birim farkı göze çarpar. Tekrarlı üretim miktarı "adet" ile belirlenirken, proses üretim miktarı litre veya ton ile belirlenir. Şekil 1.9'da bu ana üretim tiplerinin, üretim miktarları ve ürün çeşitliliği açısından durumları gösterilmiştir.

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Higgins P., Roy P.L., Tierney L., "Manufacturing Planning and Control", Chapman&Hall, 1996.
Render B. & Heizer J., "Principles of Operations Management" Printence Hall, 1995.
Russell R. S., Taylor B. W., "Operations management", John Wiley & Sons, 2011.
Scott B., "Manufacturing Planning Systems", McGraw-Hill Book Company Europe 1994.
Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.
Monks J., "Operations Management", Schaum's Outline Series, Mc Graw Hill Publishing Company, 1996.
Groover M. P., "Automation, Production Systems and CIM, Prentice Hall Publishing Company, New Jersey, 1982.
Kobu B., "Üretim Yönetimi", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.
Tersine R., Production and Operations Management, Prentice Hall Publishing Company, 2002.
Artori L. G., "Manufacturing Information Systems", Addison-Wesley Publishing, 1988.

BÖLÜM 2

Üretim Planlama ve Kontrol Sistemi

İçerik

2.1. Üretim Planlama ve Kontrol Fonksiyonları ve İlişkileri
2.2. Farklı İmalat Ortamları ve ÜPK

Hammadde-bitmiş ürün ekseninde üretim ortamlarına göre MPS ve FAS kullanım oranı değişmektedir. Şekil 2.7 üretim ortamlarına göre bu kullanım oranlarını göstermektedir. Stoğa üretimde bitmiş ürüne bağlı olarak, hammadde ve yarı mamullerin tümü için MPS kullanılır. Siparişe göre montaj üretimde hammaddelerden yarı mamullere kadar MPS kullanılır, bitmiş ürün için FAS yapılır. Siparişe göre üretimde ise bitmiş ürünler için FAS, hammaddeler için MPS kullanılırken siparişe göre mühendislik üretimi için FAS kullanılır.

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Groover M. P., "Automation, Production Systems and CIM, , Prentice Hall Publishing Company, New Jersey, 1982.
Kobu B., "Üretim Yönetimi", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi yayınları, İstanbul, 1982.
Higgins P., Roy P.L., Tierney L., "Manufacturing Planning and Control", Chapman&Hall, 1996.
Scott Bill, "Manufacturing Planning Systems", McGraw-Hill Book Company Europe 1994.
Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.
Chase Richard B., "Production and Operations Management: Life Cycle Approach", Irwin Publishing Company, 1992.
Gibson P., Greenhalgh G., Kerr R., "Manufacturing Management: Principles and Concepts", Chapmann& Hall, 1995.

2. KISIM

Ana Planlama

BÖLÜM 3

Satış/Üretim Toplu Planlama

İçerik

3.1. Giriş
3.2. Planlama Stratejileri ve Maliyetleri
3.3. Toplu Planlama Teknikleri

Birim Maliyetler:

Normal Mesai: 60 TL/adet
Fazla Mesai: 80 TL/adet
Taşeron: 90 TL/adet
Elde Tutma Maliyeti: 1 TL/Adet-Ay
Talebi Gecikmeli Karşılama Maliyeti: 3 TL/Adet-Ay

Soru 2 Çözüm Sonucu:

Ocak: NM = 50,	FM = 5,	TŞ = 3,
Şubat: NM = 50,	FM = 5,	TŞ =12,
Mart: NM = 50,	FM = 5,	TŞ =10,

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Dileep R. Sule, "Production Planning and Industrial Scheduling", CRC Press, Taylor&Francis Group, 2008.
Ron Tibben Lembke, "Operations Management", Irwin Pub. Co. 2001.
Joseph Monks, "Operations Management", Mc Graw Hill P ub, Co., 1997.
Richard B. Chase, "Production and Operations Management: Life Cycle Approach", Irwin Pub. Co. 1992.
Krajewski/Ritzman, "Operations management: Strategy and Analysis", Addison Wesley, 1993.
Barry Render & Jay Heizer, "Principles of Operations Management" Printence Hall, 1995.
Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.
Higgins P., Roy P.L., Tierney L., "Manufacturing Planning and Control", Chapman&Hall, 1996.

BÖLÜM 3 - Ek

Talep Tahminleri

İçerik

3E.1. Giriş
3E.2. Talep Tahmin Yapısı
3E.3. Talep Tahmin Yöntemleri
3E.4. Tahminin Doğruluğu
3E.5. Tahminin Kontrolü

	1	2	3	4	5	6
Gerçekleşen Talep	142	160	202	168	120	146
Talep Tahmini	156	150	166	168	176	170

Soru 2 Çözüm Sonucu:

Ortalama Mutlak Sapma (MAD) = 23,4
İzleme Sinyali = – 2,05

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Ron Tibben Lembke, "Operations Management", Irwin Publishing Company 2001.
Monks J. G., "Operations Management", Mc Graw Hill Publishing Company, 1997
Russell R. S., Taylor B. W., "Operations management", John Wiley & Sons, 2011.
Chase R. B., "Production and Operations Management: Life Cycle Approach", Irwin Publishing Company, 1992.
Krajewski/Ritzman, "Operations management: Strategy and Analysis", Addison Wesley, 1993.
Barry Render & Jay Heizer, "Principles of Operations Management" Printence Hall, 1995.
Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.

BÖLÜM 4

Ana Üretim Programlama

İçerik

4.1. Ana Üretim Programlama (MPS) Süreci
4.2. Ana Üretim Programlama Stratejileri
4.3. Ana Üretim Programı Geliştirme
4.4. Kaba Kapasite Planlama

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Ron Tibben Lembke, “Operations Management”, Irwin Publishing Company 2001.
Monks J. G., “Operations Management”, Mc Graw Hill Publishing Company, 1997.
Russell R. S., Taylor B. W., “Operations management”, John Wiley & Sons, 2011.
Chase R. B., “Production and Operations Management: Life Cycle Approach”, Irwin Publishing Company, 1992.
Krajewski/Ritzman, “Operations management: Strategy and Analysis”, Addison Wesley, 1993.
Barry Render & Jay Heizer, “Principles of Operations Management” Printence Hall, 1995.
Vollmann T. E., Berry W. L., “Manufacturing Planning and Control Systems” McGraw-Hill Publishing Company, 1998.

3. KISIM

İhtiyaç Planlama

BÖLÜM 5

Malzeme İhtiyaç Planlaması

İçerik

5.1. Giriş
5.2. Malzeme İhtiyaç Planlama Amaçları
5.3. Malzeme İhtiyaç Planlama Girdileri ve Çıktıları
5.4. Malzeme İhtiyaç Planlama Yaklaşımları
5.5. Malzeme İhtiyaç Planlama Hesaplama Süreci
5.6. Planlama Stratejileri ve MRP Uygulamaları

Tüm stok kalemleri için mevcut açık sipariş yoktur. Mamuller dahil olmak üzere, ürün ağacındaki her bir stok kaleminin açılması gereken sipariş miktar ve zamanlarını hesaplayınız.

Soru 2 Çözüm Sonucu: Açılması Gereken Siparişler ve periyotları aşağıdadır:

M1: 400 birim (4. periyot),
Y: 800 birim (2. periyot),
H1: 500 birim (1. periyot),
H2:400 birim (1. periyot),
H3: 4000 birim (2. periyot)

M1: 500 birim (6. periyot), M2: 800 birim (4. periyot),
Y: 1000 birim (4. periyot),
H1: 500 birim (3. periyot)
H2: 1800 birim (3. periyot)

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.
SAP Production Planning Eğitim Notları, SAP Akademi, 2001.
Burman R., "Manufacturing Management Principles and Systems" McGraw Hill Book Company, 1995.
Evans J. R., Anderson D. R., Sweeney D. J., "Applied Production and Operations Management", West Publishing Company, 2002.
Ron Tibben Lembke, "Operations Management", Irwin Publishing Company 2001.
Monks J. G., "Operations Management", Mc Graw Hill Publishing Company, 1997.
Russell R. S., Taylor B. W., "Operations Management", John Wiley & Sons, 2011.
Chase R. B., "Production and Operations Management: Life Cycle Approach", Irwin Publishing Company, 1992.
Krajewski/Ritzman, "Operations management: Strategy and Analysis", Addison Wesley, 1993.
Barry Render & Jay Heizer, "Principles of Operations Management" Printence Hall, 1995.
Sule D. R., "Production Planning and Industrial Scheduling", CRC Press, Taylor&Francis Group, 2008.
Sheikh K., "Manufacturing Resource Planning", Mc Graw Hill Publishing Company, 2005.

BÖLÜM 5 - Ek

Bağımsız Talep Stok Kontrolü

(Tüketime Dayalı Malzeme İhtiyaç Planlama)

İçerik

5E.1. Giriş
5E.2. Ekonomik Sipariş ve Üretim Miktarları (Parti Büyüklükleri)
5E.3. Sürekli Kontrol (Yeniden Sipariş Seviyesi Planlaması)
5E.4. Periyodik Kontrol (Ritmik Planlama)
5E.5. Karma Kontrol

te bu sistem iki şekilde modifiye edilir. İlki, yeniden siparişler biriktirilip belirli aralıklarla verilebilir, P sistemi gibi. Ya da yeniden siparişler sabit bir miktara erişinceye kadar biriktirilir Q sistemi gibi. Bu ikinci modifikasyon Kanban sistemine benzemektedir.

Pratikte Min-Max olarak da bilinen diğer bir karma yapı, Periyodik Kontrol sistemine benzemektedir. Sabit aralıklarla kontrol yapılır, fakat stok seviyesi belirlenen minimum noktanın altına düşmeden sipariş verilmez. Bu durumda bazı sipariş periyotlarında sipariş açılmaması söz konusu olabilir.

Diğer bir karma yapıda, Sürekli Kontrol sistemine benzer olarak stok seviyesi belirlenen minimum noktanın (sipariş seviyesi) altına düşmeden sipariş verilmez. Sipariş verilirken bir maksimum seviyeyi tamamlayacak (Periyodik Kontrol' daki gibi) kadar sipariş açılır. Bu sistemde sipariş aralıkları ve sipariş miktarları sabit değildir. Ancak sipariş açma anı her zaman minimum seviyeye denk gelirse, sipariş miktarının her zaman aynı olması kaçınılmazdır.

Çalışma Soruları

Soru 1. Bir imalat işletmesinde bağımsız olarak stok takibi ve planlaması yapılan bir stok kaleminin, ortalama günlük talebi 150 adettir. Temin süresi üç gün, elde bulundurma maliyeti 10 TL/adet-yıl ve sipariş maliyeti 60 TL/sipariş olarak verilmiştir (Haftada 5 iş günü ve yılda 52 hafta kabulü yapılacaktır).

a. Sipariş Miktarı ne olmalıdır?
b. İşletme yarım günlük talebi karşılayabilecek emniyet stoğu tutması halinde Yeniden Sipariş Seviyesi ne olur?
c. Yıllık toplam stok maliyetini hesaplayınız.
d. Elimizde mevcut 80 adet stok ve 680 adet açık sipariş bulunması durumunda yeniden sipariş vermeliyiz?

Soru 1 Çözüm Sonucu: a) 684 adet b) 525 adet c) 6841 TL. d) Verilmez.

Soru 2. Soru 1 deki işletmede Periyodik Kontrol Sisteminin kullanıldığını varsayalım. A) Yaklaşık siparişler arası süreyi (P), b) Hedef Stok Düzeyini (T), c) Yıllık toplam stok maliyetini hesaplayınız. d) Sipariş verme periyotunda mevcut stok 60 adet, açık sipariş 615 adet ise ne kadar sipariş açılmalıdır?

Soru 2 Çözüm Sonucu: a) 5 gün b) 1275 adet c) 6870 TL. d) 600 adet

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Chase R. B., "Production and Operations Management: Life Cycle Approach", Irwin Publishing Company, 1992.
Monks J. G., "Operations Management", Mc Graw Hill Publishing Company, 1997.
Russell R. S., Taylor B. W., "Operations management", John Wiley & Sons, 2011.
Krajewski/Ritzman, "Operations management: Strategy and Analysis", Addison Wesley, 1993.
Barry Render & Jay Heizer, "Principles of Operations Management" Printence Hall, 1995.
Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.

BÖLÜM 6

Kapasite İhtiyaç Planlaması

İçerik

6.1. Giriş
6.2. Kapasite Planlama Ortamı ve Değerlendirmesi
6.3. Kapasite İhtiyaç Planlaması Süreci
6.4. Kapasite Dengeleme
6.5. Eş Zamanlı Malzeme/Kapasite İhtiyaç Planlaması
6.6. Mamul Teslim Tarihi ve Eş Zamanlı MRP / CRP

Soru 2. Ürün ağacı aşağıda verilen X Ürününden günde 100 adet üretilebilmektedir. X bitmiş ürününden mevcut sipariş 700 adettir. 600 adetlik yeni bir sipariş gelmiştir. Bu yeni sipariş hepsi birden en erken kaç gün sonra teslim edilebilir. Diğer gerekli bilgiler aşağıda verilmiştir.

Stok Bilgileri: Elimizde A'dan 1600 adet, B'den 800 adet stok vardır. H1'den elimizde 1500 kg. bulunmaktadır. H2 ve H3'den elimizde hiç yoktur. H1, H2 ve H3'ün tedarik süreleri sırasıyla 3, 4 ve 5 gündür.

Kapasite bilgileri: X, W1 iş merkezinde üretilmektedir. W1'in iş yükü yoktur. X'in mevcut siparişinin üretimine bugün başlanabilir. A ve B W2 iş merkezinde üretilmektedir. Üretim Hızları A için 200 adet/gün, B için ise 100 adet/gün dür. A ve B W2 iş merkezinde sipariş partisi bölünmeden üretilir ve teslim edilir. W2 iş merkezinin 2 günlük iş yükü bulunmaktadır.

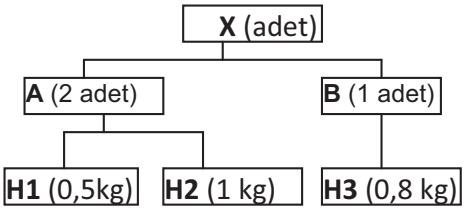

Soru 2 Çözüm Sonucu: En erken 20 gün sonra teslim edilebilir.

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.
SAP Production Planning, SAP Akademi, 2001.
Evans J. R., Anderson D. R., Sweeney D. J., "Applied Production and Operations Management", West Publishing Company, 2002.
Ron Tibben Lembke, "Operations Management", Irwin Publishing Company 2001.
Monks J. G., "Operations Management", Mc Graw Hill Publishing Company, 1997.
Russell R. S., Taylor B. W., "Operations Management", John Wiley & Sons, 2011.
Chase R. B., "Production and Operations Management: Life Cycle Approach", Irwin Publishing Company, 1992.
Krajewski/Ritzman, "Operations management: Strategy and Analysis", Addison Wesley, 1993.
Barry Render & Jay Heizer, "Principles of Operations Management" Printence Hall, 1995.
Sule D. R., "Production Planning and Industrial Scheduling", CRC Press, Taylor&Francis Group, 2008.

4. KISIM

Kontrol ve Çizelgeleme

BÖLÜM 7

Üretim Kontrol

İçerik

7.1. Giriş
7.2. Üretim Kontrol Sistemi Veri İhtiyacı
7.3. Üretim Siparişleri Genel Yapısı
7.4. Üretim Siparişlerinin Terminlenmesi
7.5. Üretim Siparişlerinin Açılması
7.6. Üretim Siparişleri Malzeme Hareketleri
7.7. Üretim Girişleri ve Siparişlerin Kapatılması

Özgün kontrol noktası ve ilerleme teyitleri, sıra dahilinde bulunan daha önceki işlemlerin yanı sıra bildirilen işlemin güncelleştirilmesine yol açar. Sipariş teyidi, siparişteki tüm işlemleri teyit etmektedir. Bu teyit türünü sadece, münferit işlemler için hiç bir teyidin yaratılmamış olması durumunda kullanabilir. Daha önceki teyitten gelen verileri, mevcut işlem için referans olarak kullanabilir.

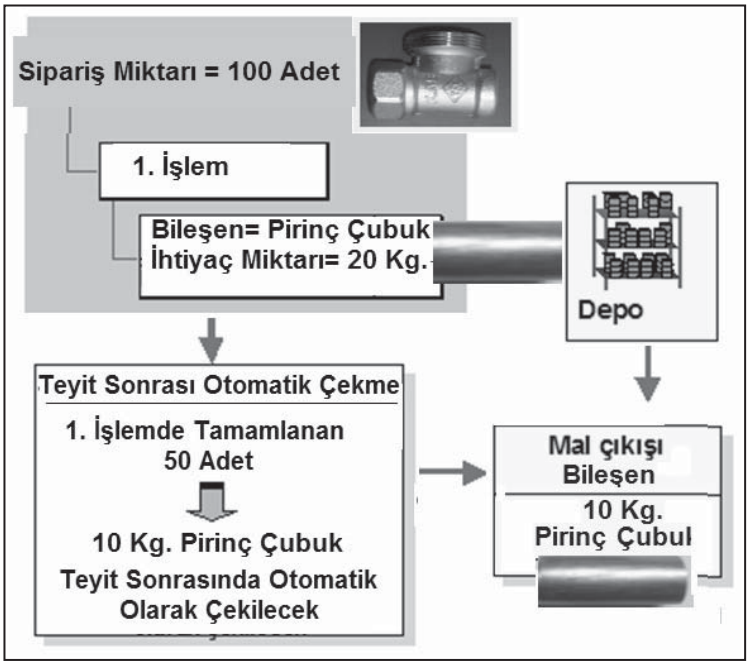

Şekil 7.33. İşlem bazında teyit sonrası otomatik çekme

Teyit sonrası otomatik çekme, bileşen parçalarının, üretilen bileşen gruplarının üretim sayısı temelinde stoktan düşülmesidir (Şekil 7.33). Teyit sonrası otomatik çekme göstergesi işaretlenmiş bir siparişi ya da işlemin onaylanması durumunda sistem, bu bileşenler için mal çıkışını otomatik olarak kaydetmektedir. Bir malzemenin teyit sonrasında otomatik olarak çekilip çekilmediğini malzeme ana verileri, iş planı veya iş yeri verileri içinde belirlenebilir.

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.
SAP Production Planning, SAP Akademi, 2001.
Burman R., "Manufacturing Management Principles and Systems" McGraw Hill Book Company, 1995.
Evans J. R., Anderson D. R., Sweeney D. J., "Applied Production and Operations Management", West Publishing Company, 2002.
Ron Tibben Lembke, "Operations Management", Irwin Publishing Company 2001.
Monks J. G., "Operations Management", Mc Graw Hill Publishing Company, 1997.
Russell R. S., Taylor B. W., "Operations Management", John Wiley & Sons, 2011.

Chase R. B., “Production and Operations Management: Life Cycle Approach”, Irwin Publishing Company, 1992.
Krajewski L. J., Ritzman L. P., Malhotra M. K., “Operations Management: Strategy and Analysis”, Addison Wesley, 1993.
Barry Render & Jay Heizer, “Principles of Operations Management” Printence Hall, 1995.
Sule D. R., “Production Planning and Industrial Scheduling”, CRC Press, Taylor&Francis Group, 2008.
Sheikh K., “Manufacturing Resource Planning”, Mc Graw Hill Publishing Company, 2005.
Jacobs F. R.& Mabert V. A., “Production Planning, Scheduling and Inventory Control”, Industrial Engineeringand managemnt Press, 1990.
Silver E. A., Pyke D.F., Peterson R., “Inventory Management and Production Planning and Scheduling” John Wiley and Sons Inc. 1998.
Melnyk S. A., Carter P.L., “Production Activity Control”, The Dow Jones-Irwin/APICS Series İn Production Management, 1997.

BÖLÜM 8

Üretim Çizelgeleme

İçerik

8.1. Giriş
8.2. Parti Üretimi Çizelgeleme
8.3. Tek İstasyon ve Akış Tipi Atölye Çizelgeleme
8.4. Genel (Fonksiyonel) Atölye Tipi Üretim Çizelgeleme

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Vollmann T. E., Berry W. L., “Manufacturing Planning and Control Systems” McGraw-Hill Publishing Company, 1998.
Jacobs F. R.& Mabert V. A., “Production Planning, Scheduling and Inventory Control”, Industrial Engineeringand managemnt Press, 1990.
Silver E. A., Pyke D.F., Peterson R., “Inventory Management and Production Planning and Scheduling” John Wiley and Sons Inc. 1998.
Burman R., “Manufacturing Management Principles and Systems” McGraw Hill Book Company, 1995.
Evans J. R., Anderson D. R., Sweeney D. J., “Applied Production and Operations Management”, West Publishing Company, 2002.
Ron Tibben Lembke, “Operations Management”, Irwin Publishing Company 2001.
Monks J. G., “Operations Management”, Mc Graw Hill Publishing Company, 1997.
Russell R. S., Taylor B. W., “Operations Management”, John Wiley & Sons, 2011.
Chase R. B., “Production and Operations Management: Life Cycle Approach”, Irwin Publishing Company, 1992. - Sule D. R., “Production Planning and Industrial Scheduling”, CRC Press, Taylor&Francis Group, 2008.
Higgins P., Roy P.L., Tierney L., “Manufacturing Planning and Control”, Chapman&Hall, 1996.
Sheikh K., “Manufacturing Resource Planning”, Mc Graw Hill Publishing Company, 2005.

BÖLÜM 8 - Ek

Simülasyon

İçerik

8E.1. Giriş
8E.2. Simülasyon Model Yapısı
8E.3. Simülasyon Aşamaları
8E.4. Rassal Değer Üretme
8E.5. Kesikli Olay Simülasyonu

		Gelişler Arası Süre (Gün) Dağılımı										
Parça		5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
%	A	3	5	7	4	6	12	12	13	13	12	13
	B	5	3	4	10	12	10	8	9	11	14	14
	C	10	5	6	8	9	10	6	10	16	12	8
	D	7	9	5	11	6	10	15	8	15	10	4

Yukardaki tablo yardımıyla, İmalat parçaları için rassal sayıları kullanarak aşağıdaki Sipariş Gelişler Arası süreleri (gün) elde edilmiştir:

A Parçası İçin: 5 – 9 – 10 B Parçası İçin: 7 – 13 – 6
C Parçası İçin: 10 – 13 – 11 D Parçası İçin: 8 – 12 – 8

Sistemin simülasyon modelini İGÖ (İlk Gelen Önce) öncelik kuralını kullanarak 30 günlük el ile çalıştırınız. İmalat parçalarına gelen siparişlerin Başlama ve Bitiş tarihlerini belirleyiniz. Akış ve bekleme sürelerini hesaplayınız.

Soru 2 Çözüm Sonucu:

Sipariş No ve Parçası	Başlama Zamanı	Bitiş Zamanı	Akış Süresi	Bekleme Süresi
1A	5	11	6	
2B	8	13	5	1
3D	9	15	6	2
4C	11	16	5	1
5A	14	20	6	
6D	20	25	5	
7B	20	27	7	2
8C	23	28	5	
9A	24	30	6	
10B	27	32	5	

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Law A. M., Kelton W. D., “Simulation Modeling and Analysis”, Mc Graw-Hill, Inc., 1993.
Raczynski S., “Modeling and Simulation: the Computer Science of Illusion”, John Wiley and Sons: Chichester, 2006.
Ross, Sheldon M., “Simulation”, Elsevier: Amsterdam, 2006.
Geoffrey Gordon, “System Simulation”, 2nd Edition, Prentice Hal, 1982.

5. KISIM

Üretim Tipleri ve Farklılıklar

BÖLÜM 9

Proje Tipi Üretim

İçerik

9.1. Giriş
9.2. Şebeke Analizleri ve Kritik Yörünge Yöntemi (CPM)
9.3. Program DeğerlendirmeTekniği (PERT)
9.4. Gant Şemaları
9.5. Malzeme ve Kapasite Planlaması

a) Projenin ağ diyagramını çiziniz.
b) Her bir faaliyet için erken başlama (EBZ) ve erken tamamlanma (ESZ) zamanları ile geç başlama (GBZ) ve geç tamamlanma (GSZ) zamanlarını hesaplayınız.
c) Projenin kritik yolunu belirleyiniz.

Soru 1 Çözüm Sonucu: Projenin Kritik Yolu = 2 – 4 – 8 – 10 - 11

Soru 2) Bir fabrikanın enerji ünitesi projesini yapacak bir imalat işletmesinin planlayıcıları, projenin faaliyetleri ile bunların zaman tahminlerini aşağıda verilen tablodaki gibi oluşturmuşlardır (Faaliyetler oklar üzerinde verilmiştir).

Faaliyet Tanım	Faaliyet No	Önceki Faaliyet	a	m	b
A	0-1	-	10	12	16
B	1-2	0-1	2	8	36
C	1-3	0-1	1	4	5
D	1-5	0-1	2	3	4
E	2-4	1-2	8	12	20
F	3-4	1-3	15	18	30
G	3-5	1-3	3	5	8
H	4-6	2-4, 3-4	2	4	8
I	5-6	3-5, 1-5	6	9	12
J	6-7	4-6, 5-6	4	6	14

a)Projenin kritik yolunu belirleyiniz.
b) Projenin 4 yılda tamamlanma olasılığı nedir? Hesaplayınız.

Soru 2 Çözüm Sonucu: a) 0-1-2-4-6-7 b) % 50

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Chase Richard B., “Production and Operations Management: Life Cycle Approach”, Irwin Pub. Co. 1992.
Yenersoy Gönül, “Üretim Planlama ve Kontrol Ders Notları”, İTÜ Makine Fakültesi Yayınları, 1982.
Monks Joseph, “Operations Management”, Schaum’s Outline Series, Mc Graw Hill Publishing Company, 1996.
Krajewski L.J., Ritzman l., Malhotra H., “Operations Management: Strategy and Analysis, Addison Wesley, 1993.
Tersine R., Production and Operations Management:Prentice Hall Pub. Co. 2002.
Roberta S. Russell, Bernard W. Taylor, “Operations Management” Prentice Hall, Inc., 2000.

BÖLÜM 10

Proses Tipi Üretim

İçerik

10.1. Giriş
10.2. Proses Tipi Üretim Planlama ve Kontrol Temel Verileri
10.3. Proses Tipi Üretim Akışı ve Eş (Ortak) Ürün Üretimi
10.4. Proses Tipi Üretim Planlama Yapısı

Proses siparişlerinin kapatılması sırasında arşivleme, proses veri dokümantasyonu ve maliyet hesaplama görevleri yerine getirilir. Proses veri dokümantasyonu işletme yönetim sistemi içerisindeki verilerin uzun süreli arşivleme amacıyla optik arşivlere kaydedilmesi amacını taşır. Dokümantasyon işlemi ile üretimin her aşamasındaki sipariş, malzeme, üretim talimatı, Kalite Kontrol Partisi, proses bildirimleri ve kullanıcı tanımlı proses talimatlarını içeren elektronik parti protokolünün oluşturulması sağlanır.

Proses veri dokümantasyonları ilgili kuruluşlar tarafından oluşturulmuş parti protokolleri talimatlarına uygun bir yapıda tasarlanır. Optik arşivlere bağlandıktan sonra verilerin değiştirilmesi söz konusu değildir. Veriler sistemde her zaman çağrılarak görüntülenebilir. Proses bildirimlerinin değerlendirilmesinde, oluşan fiili verilerin değerlendirilmesi söz konusudur.

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.

Sap Akademi, "Production Planning Eğitim Notları", 2001.

Burman R., "Manufacturing Management Principles and Systems" McGraw Hill Book Company, 1995.

Evans J. R., Anderson D. R., Sweeney D. J., "Applied Production and Operations Management", West Publishing Company, 2002.

Sule D. R., "Production Planning and Industrial Scheduling", CRC Press, Taylor&Francis Group, 2008.

Sheikh K., "Manufacturing Resource Planning", Mc Graw Hill Publishing Company, 2005.

Higgins P., Roy P.L., Tierney L., "Manufacturing Planning and Control", Chapman&Hall, 1996.

The AspenTech Solution "Planning & Scheduling for Batch Process Industries", Aspen Technology, Inc., 2009.

Raaymakers W.H.M., Weijters A.J.M.M., "Production planning in batch process industries", Eindhoven University of Technology, 2002.

Crama Y., Pochet Y., Wera Y., "Production planning approaches in the process industry", Core Discussion Paper, 2001.

Gaglioppa F., "Multitask and Multistage Production Planning and Scheduling for Process Industries", Operations Research, Vol. 56, No. 4, July–August 2008.

BÖLÜM 11

Seri Üretim

İçerik

11.1. Giriş
11.2. Seri Üretim Planlama Temel Verileri
11.3. Seri Üretim Planlama Yapısı
11.4. Kanban Üretim Kontrolü

Kanban uygulamasındaki üretim yöntemi kanban'ın uygun durumda ayarlanması ile kontrol edilmektedir. Genellikle sadece iki durum, Boş ve Dolu, kullanılmaktadır. Durumun Boş olarak belirlenmiş olması halinde, kaynağa teslimat talimatı veren bir ikmal öğesi oluşturulur (Şekil 11.10). Durumun Dolu'ya getirilmesi halinde, malzeme için mal girişi tedarik öğesine istinaden otomatik olarak kaydedilir.

Faydalanılan ve Tavsiye Edilen Kaynaklar

Vollmann T. E., Berry W. L., "Manufacturing Planning and Control Systems" McGraw-Hill Publishing Company, 1998.
SAP Production Planning, SAP Akademi, 2001.
Burman R., "Manufacturing Management Principles and Systems" McGraw Hill Book Company, 1995.
Evans J. R., Anderson D. R., Sweeney D. J., "Applied Production and Operations Management", West Publishing Company, 2002.
Ron Tibben Lembke, "Operations Management", Irwin Publishing Company 2001.
Monks J. G., "Operations Management", Mc Graw Hill Publishing Company, 1997.
Russell R. S., Taylor B. W., "Operations Management", John Wiley & Sons, 2011.
Chase R. B., "Production and Operations Management: Life Cycle Approach", Irwin Publishing Company, 1992.
Krajewski/Ritzman, "Operations management: Strategy and Analysis", Addison Wesley, 1993.
Barry Render & Jay Heizer, "Principles of Operations Management" Printence Hall, 1995.
Yasuhiro Monden, "Toyota Production System", Art of Lean, Inc. 2001.
Chun Che Huang, Andrew Kusiak., "Overview of Kanban systems" Int. Journal Computer Integrated Manufacturing, 1996.

ÇAĞDAŞ STRATEJİK YÖNETİŞİM

Global Strateşim Sistemi

Prof. Dr. Akın Marşap

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1752
İşletme No.: 086
ISBN: 978-605-320-659-0
© 1. Basım, Haziran 2017

ÇAĞDAŞ STRATEJİK YÖNETİŞİM Global Strateşim Sistemi
Prof. Dr. Akın Marşap

© Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin-samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Görsel Sanat Uzmanı: Gökçe Marşap
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Marşap, Akın.
Çağdaş Stratejik Yönetişim Global Strateşim Sistemi/ *Akın Marşap*
1. Basım, xxxvi + 816 s., 170x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-659-0
1. Strateji 2. Yönetim 3. Liderlik

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

GİRİŞ ..... **xxi**

BİRİNCİ BÖLÜM Çağdaş Stratejik Yönetişim Temel Yapısı **1**

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı 2
Öğrenim Hedefleri 3
Bölümün Amacı 4
Giriş 5
I. Aktif Stratejik Yönetişim Konsepti: İşletme Gelecek Yönetimi (İGY) Neden Önemlidir? 6
Stratejik Amaçlar Açısından Gelişim Sürekliliği ve Markalaşım Neden Gereklidir? 9
Strateji Sınıflaması Hangi Strateji Tiplerinden Oluşur? 12
Çağdaş Stratejik Yönetişim Kuram Tasarımı Nasıldır? 13
Güçlü Bir Sratejik Pozisyon Nasıl Kazanılabilir? 24
Genel Kapsamda Farklı Strateji Stilleri Nelerdir? 25
Çağdaş Stratejik Yönetişim Modeli (ÇASYÖN) Nedir? 34
Etkili Stratejik Liderlik Özgün İdealleri Nelerdir? 35
Stratejinin Temel Nitelikleri ve Yalın Özdeki Stratejiler Nelerdir? 46
Satürn ve Strateji Analoji'si 50
Konunun Esasları ve Genel Özeti 67
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar 68
Tartışma Soruları 69
Bireysel ve Grup Odaklı Aktiviteler 69
Araştırma Aktivitesi 70
Bireysel ve Grup Aktiviteleri 70
Deneysel ve Uygulamalı Örnek Olay Aktiviteleri 70

İKİNCİ BÖLÜM Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Evrensel Etik İlkeler (EEİ) **73**

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı 74
Öğrenim Hedefleri 75
Bölümün Amacı 75
Giriş 77
Stratejik Yönetim Sosyal Sorumluluk Neden Önemlidir? 77
Hangi Faktörler Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KUSAS) Açısından Önem Arz Eder? 80
Organizasyonun Sosyal Sorumluluğu Nasıl Şekillenir? 84
Küresel Çevrede Kurumsal Kültür ve Etik Tasarımı Nasıldır? 90
İşyerinde Etik ve Romantizm: Organizasyona Etkileri Nedir? 91

Dinamik Rekabet Stratejileri Harmonizasyonu Nasıl Oluşur?....94
Global Uyum Çağı Dinamik Vizyonu Nasıl Gelişir?....103
Temel Strateji Yönetişim Çizelgesi Nasıldır?....104
Özgüven İnşaası: Yapıcı Strateji Nasıl Üretilir?....106
Konunun Esasları ve Genel Özeti....107
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....108
Tartışma Soruları....109
Bireysel ve Grup Aktiviteler....110
Deneysel ve Uygulamalı Örnek Olay Aktiviteleri....110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Stratejik Plan ve Pozisyonlar....113

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....114
Öğrenim Hedefleri....115
Bölümün Amacı....115
Giriş....118
Sürdürülebilir Stratejik Yönetişim Sörfü Nedir?....119
Ağaç ve Strateji Yararları (Analojik Bir Yaklaşım)....121
Açık Sistem Formunda Yenileşen Konumdaki Organizasyon Yapısı Nasıldır?....133
Stratejik Pozisyon Alınırken Stratejik Amaç Kompozisyonu Nasıldır?....137
Stratejik Plan İcrasında Farklı İşlem Düzeyleri Nelerdir?....149
Stratejik Değer Kazanımı: Güçlenen İçsel Eşgüdüm Nedir?....151
Profesyonel Stratejist Pozitif Etkiyi Nasıl Kazanır?....156
Global Vizyoner Stratejist Yetkinlikleri Nelerdir?....159
İşletme Stratejisi: Sratejitasyon Galası Nasıl Yapılır?....161
Stratejik Yönetişim Düşüncesi Evrimi Nedir?....162
Konunun Esasları ve Genel Özeti....168
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....169
Tartışma Soruları....170
Bireysel ve Grup Odaklı Aktiviteler....171
Deneysel ve Uygulamalı Örnek Olay Aktiviteleri....172

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Çevresel Tarama ve Stratejik Analiz Sistemi (SAS)....175

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....176
Öğrenim Hedefleri....177
Bölümün Amacı....177
Giriş....179
Stratejik Değişim Konsepti ve Çevresel Stratejizasyon Nedir?....179
Sosyoteknik Sistemde Stratejik Perspektif Linki Nasıl Oluşur?....181
Stratejik Danışmanlık ve Değişim Rehberliği Nasıldır?....192
Stratejik Analizde Çok Katmanlı Perspektif Nedir?....193
Stratejik Bilgi-Güvenlik-Sistem Akordu Nedir?....195
İşletmede "FEZAM Sistemi Korelasyonu" Nedir?....198
Stratejik Pozisyon ve Hareket Değerleme Matrisi (HDM) ve Değişken Strateji

Kapasitesi Nasıldır?....201
Kurumsal Büyük Resmin Odağında Stratejik Yönderlik Nedir?....203
Örgütsel Yaşam Döngüsü ve Büyük Odaklı Strateji Nedir?....206
Stratejik Yönetişim Sistem Tasarım Dinamiği Nedir?....210
Stratejik Analiz Sentez Harmonizasyonu Nasıldır?....211
Konunun Esasları ve Genel Özeti....213
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....214
Tartışma Soruları....215

BEŞİNCİ BÖLÜM Çağdaş İşletme Stratejisi Formülasyonu....217

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....218
Öğrenim Hedefleri....218
Bölümün Amacı....219
Giriş....220
Durum Analizi Açısından Aktif Strateji Formülü ve Senaryo Repertuvarı Nedir?....220
Çağdaş Strateji Ajandası Sürekli Gelişim-Yenileşim İçeren Açık Bir Albüm Niteliğine Haiz Midir?....223
Stratejik Bağışıklık Kazanımı Gelecek Açısından Niçin Önemlidir?....232
Global İşletmeler Gerçek Rekabet Stratejilerini Nasıl Açıkça Kazanır?....234
İlham Veren Birleştiren-Kaynaştıran Yönetsel Vizyoner Sistem Nedir?....237
Stratejik Entegrasyonda Dengeli Dijital Uyum Grafiği Nedir?....241
Stratejistler Büyük Stratejik Değişimi Nasıl Büyük Bir Olgunlukla Yönlendirir?....243
Konunun Esasları ve Genel Özeti....248
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....249
Tartışma Soruları....249
Bireysel ve Grup Odaklı Aktiviteler....249
Deneysel ve Uygulamalı Örnek Olay Aktiviteleri....250

ALTINCI BÖLÜM İşletmenin Geleceğini Tasarım Dinamik Stratejik Yönetişim Sistemi (DSYS)....253

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....254
Öğrenim Hedefleri....255
Bölümün Amacı....255
Giriş....256
Stratejik Yönetişim Sistemi Düeti Temel Amaçları Nelerdir?....257
Modern İşletme Stratejisi Birlikte-Dengeli-Uyumlu Nasıl Düzenlenir?....267
Stratejik Yenilikçilik: Girişimci İşletme Stratejistleri (GİS) Nasıl Davranır?....269
Stratejik Yönetişim "Atlas"I Derinliği Yörüngesi Hangi Hususları Kapsar?....271
Stratejik İnsan Kaynağı Yönetiminde Değişim Süreci Nasıl İşler?....276
"Şef Stratejistlerin" Değişim Odaklı Örgütsel Yetkinlik Marjı Nedir?....279
İyi Bir Stratejik Mentor Ne Yapar? Doğru-Gerçek Yolu Nasıl Önerebilir?....281
Stratejik Yönetişim Odaklı İnter-Aktif Eğitim Formu Nasıl Tasarlanır?....286

Konunun Esasları ve Genel Özeti....288
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....290
Tartışma Soruları....291
Bireysel ve Grup Odaklı Aktiviteler....291

YEDİNCİ BÖLÜM Uygulama Stratejileri ve Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi (SİKY)....293

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....294
Öğrenim Hedefleri....295
Bölümün Amacı....296
Giriş....297
Stratejik İKY Eğitim Sistemi Neden Gereklidir?....299
Yüksek Strateji Eğitiminde Yaratıcı Drama (SEYAD)'ın Temel İşlevi Nedir?....305
Çağdaş Organizasyonel Yaşam Döngüsü Akıcı ve Sürekli Bir Yapıda Mıdır?....318
İşletmede Yönetsel Destek Faaliyetleri ile İK Nasıl Eşsel Bütünleşir?....319
Stratejik İK Vizyonu Yükselen Trendi Hızlanan Formda Nasıl Gelişebilir?....324
Stratejik Yönetim FEZAM Analizi (FEZAM)....330
Yönetim Kalite Strateji Momentumu Değişim Normu Nedir?....335
Glo-Stratejik İttifak (GSİ) Sürecinde Özbireşimler Neden Gereklidir?....337
Konunun Esasları ve Genel Özeti....338
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....339
Tartışma Soruları....339
Bireysel ve Grup Odaklı Aktiviteler....340

SEKİZİNCİ BÖLÜM Stratejik Değişim Organizasyonu....343

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....344
Öğrenim Hedefleri....345
Bölümün Amacı....345
Giriş....346
Global Stratejik Değişim Vizyon Akışım Öncülüğü Nasıldır?....347
Organizasyonda Sistem Tasarım Danışmanlığı Nasıl Uyumlu Bir Senkronda İşler?....371
Çağdaş İşletme Stratejisi Açısından Kritik Gelişim Süreci Nasıldır?....380
Çağdaş Organizasyonda Kurumsal Değişimin Stratejik Rolü Nasıldır?....382
Profesyonel Stratejistler Anlık Değişimi Nasıl Olumluya Yönlendirir?....383
Değişen "Stratejik Liderlik ve Aktif İzleyicilik Rolleri" Nasıl Oluşur?....384
Stra Değişim Sürecince Global Amaç Cazibe Fantastiği Nasıl Oluşur?....387
Stra-Yönetişim Eğitim Programı Etkin Tasarımı Nasıldır?....388
Modern Strateji Etkin/Etkili Biçimde Nasıl Başarıyla Uygulanır?....390
Stra Yetenek Kazanımı Açısından Kişisel Disiplin Kapasite Gelişimi Nasıldır?....390
Riski Azaltan Rekabeti Arttıran Yöndeki Denge Stratejisi Nasıl İşler?....397
Konunun Esasları ve Genel Özeti....402
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....403
Tartışma Soruları....404

Bireysel ve Grup Odaklı Aktiviteler....404
Deneysel ve Uygulamalı Örnek Olay Aktiviteleri....404

DOKUZUNCU BÖLÜM Geleceğin Yenilikçi ve Global Stratejileri....411

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....413
Öğrenim Hedefleri....415
Bölümün Amacı....415
Giriş....416
Yenilikçi Orijinal Stratejiler Nasıl Tasarlanır? Gerçek Strateşim Nedir?....417
Ortak Özde Stratejiye Toplu Katılım (Stok) Platformu Etkileşimi Nasıldır?....421
Rekabetçi Güç Kullanımı, Uzlaşmacı Tarz Stratejiyi Nasıl Şekillendirir?....427
Yüksek Kanıta Dayalı Global Stratejik Yönetişim Sistemi Nedir?....430
Stra-Çözüm Seçeneği Niçin Daha Çok Uzak Bir Geleceğe Odaklıdır?....433
Global Stratejik Yönetim Konsepti Nedir? Stratejistleri Nasıl Etkiler?....451
Çağdaş Stratejik Yönetimde Üstün Yetenekler Nelerdir, Nasıl Gelişir?....456
Endüstriyel Alanda Esas Rakip Analizi Sistematiği Nedir, Ne Değildir?....457
Stratejik Sorun Çözüm Sürecinde Yapıcı Müzakere Normu Nedir?....459
Stratejik Keşif Aşkı: Yaratıcı Sorun Çözüm Konsepti Neden Gereklidir?....459
Modern İşletme Stratejizasyonunda Durum ve Paydaş Analizi Nasıldır?....460
Stratejizasyon Sürecinde Kurumsal Stratejik Fikirler Nasıl Üretilir?....461
Stratejik Değişim Yenilikçi Vizyonel Perspektifleri Nelerdir?....462
Global Değişim Sürecinde Şef Stratejistlerin Gerçek Rolü Nasıldır?....464
Konunun Esasları ve Genel Özeti....470
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....471
Tartışma Soruları....472
Deneysel ve Uygulamalı Örnek Olay Aktiviteleri....473

ONUNCU BÖLÜM Kültür, İletişim ve Stratejik Bağlantılar Konteksi....479

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....480
Öğrenim Hedefleri....481
Bölümün Amacı....481
Giriş....482
Stratejik İletişim Sistemi Gelecek Vizyon Tasarımı Seçkisi Nasıldır?....483
Zengin Kültür Mozaiğinde Etkin-Hatasız Global Strateji Niçin Gerekir?....489
Kültürün Amacı, Oluşumu ve Genel Stratejiye Etkisi Nasıldır?....496
Organizasyonda Kurumsal Stratejik İletişim Sistemi Nasıl Uyumla Çalışır?....508
Stra-İletişim; Glo-Siberişim Sistem (GESİS) Niçin Öncelikli Gereklidir?....508
Elektronik Kayıt Sistemlerinde Stra Frekans Akordu Neden Gereklidir?....510
Organizasyonda Etkin Statejik İletişim Senkronu Nasıl Belirlenir?....511
Konunun Esasları ve Genel Özeti....531
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....533
Tartışma Soruları....533

Bireysel ve Grup Odaklı Aktiviteler....533
Deneysel ve Uygulamalı Örnek Olay Aktiviteleri....534

ONBİRİNCİ BÖLÜM Stratejik Liderlik Sistemi (SLS)....539

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....540
Öğrenim Hedefleri....541
Bölümün Amacı....541
Giriş....543
Stratejik Liderlik Vizyonu Temel Gerekleri Nelerdir?....543
Stratejik Değişimi Maharetle Yönlendiren Stratejist Kimdir?....547
Üst Düzey Stra Yetenekler: Kişisel Disiplin Karnesi Nasıl Oluşur?....550
Profesyonel Stratejistler: Orta Düzey Yönetici Rolü Nedir?....550
Stratejik Danışmanlık Sisteminin Kurumsal Gelişime Katkısı:
Gerçekçi Çağdaş Değişim Rehberliği Konteksi Nasıldır?....551
Stratejik Liderlik Sisteminde Kritik Değerleme Faktörleri (Kdf) Nelerdir?....558
Stratejik Yönetim Öngörü Rehberliği Niçin Önemlidir?....560
Modern Stra-Kontrol Sistem Özgelişim Momentumu Nasıl Uyumla İşler?
Sonraki Büyük Strateji Nasıl Keşfedilir?....562
Sürekli Yenilenen Formdaki Yaratıcı Stratejik Vizyon Perspektifi Nedir?....564
Konunun Esasları ve Genel Özeti....579
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....581
Tartışma Soruları....581
Bireysel ve Grup Odaklı Aktiviteler....582

ONİKİNCİ BÖLÜM Stratejik Performans Değerleme ve Kontrol Sistemleri....583

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı....584
Öğrenim Hedefleri....585
Bölümün Amacı....586
Giriş....587
Stratejik Boyutta Tasarlanan "Dinamik Denetim Sistemi" Nedir?....590
Stratejik Kontrol Açısından Kazandıran Süreçler Dinamizmi Nedir? 598
Çağdaş Stratejik Kontrol Sisteminde Kritik Odak Noktası Nedir?....607
Stratejik Kontrol Sistemi: Düzeltici Önlemler Panoraması Nasıldır?....611
Etkin Stratejik Kontrol Sistemi Açısından Liderlik İşlevi Nasıldır? 614
Çağdaş Stratejik Kontrol Sisteminin Odak Noktası Nasıl Oluşur? 621
Karmaşık Süreç Boyunca Organizasyon Yönetsel Stratejisi Nasıldır?....623
Global Stratejik Plan Yönelimi Açısından Eko-Çarpan Etkisi Nedir?....624
Stratejik Dönüm Noktası Nedir? Stratejide İkinci Bir Şans Var Mıdır? 628
Konunun Esasları ve Genel Özeti....639
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar....641
Tartışma Soruları....641
Bireysel ve Grup Odaklı Aktiviteler....642
Deneysel ve Uygulamalı Örnek Olay Aktiviteleri....643

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM Çağdaş Stratejik Yönetişim Gelişim Sistemi 645

Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı 646
Öğrenim Hedefleri 646
Bölümün Amacı 647
Giriş 647
Aktif Strateji Alternatifleri İyi Değerlemeye Bağlıdır 648
Çağdaş Organizasyonda Beş Boyutlu Stratejiler (5B'ler) 651
Yenilikçi Stratejiler Global Marka Gelişimini Nasıl Etkiler? 656
Çağdaş Stratejik Düşünce Açısından Gelecek Planları Niçin Gereklidir? 659
Aktif Boyutlu Stratejik Araştırım ve Değişim Öncelikleri Nelerdir? 662
İdeal Mükemmellik Yolunda Gelişen Açık Strateji İlkeleri Nelerdir? 665
Dinamik Evrensel Strateji İlkeleri Momentumu (DESİM) Nedir? 666
Geniş Stratejik Portal Ağları ve Global Siber Paylaşımlar 669
FEZAM Analizi Global Stratejik Danışmanlık Sistemi Yararları Nelerdir? 673
Çağdaş Stratejik Yol Haritasında Sürekli Gelişim Sistemi Nasıldır? 673
Stratejik Çemberler Döngüsünde İçsel-Dışsal Etkileşimler 680
Çağdaş Stratejide Değişimi Etkileyen Keşfedici Yaklaşım Nedir? 682
Global Stratejik Çeviklik ve Artarak Büyüyen Öz Cesaret 687
Konunun Esasları ve Genel Özeti 689
Anahtar Kelimeler ve Kavramlar 690
Deneysel ve Uygulamalı Örnek Olay Aktiviteleri 690

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM Sonuç ve Değerlemeler 691

Öğrenim Hedefleri 692
Stratejik Nitelikte Özlü Sözler Diyagramı 692

KISALTMALAR 801

KAYNAKÇA 803

BİRİNCİ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Akgemci, Tahir, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 3.B., Gazi Kitabevi, Ankara, 2013.

Aktan, Can, Coşkun, İstiklal Y. Vural, Rekabetçi ve Rekabet Stratejileri, Ajan Türk, 2004.

Atabey, Ertürk, Sağlık Sistemleri ve Sağlık Politikası, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012.

Barutçugil, İsmet, Stratejik Yönetim, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.17

Betz, Frederick, Yönetim Stratejisi, Tübitak Yayınları, Ankara, 2001.

Bingöl, Dursun, İnsan Kaynakları Yönetimi, 9.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014. Boğaç, Özgen, İş Sürekliliğinde Strateji «, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 49. (Ekim 2013). Ss.83-99.

BM/2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kabul edildi: // www.radikal.com.tr/radikalist/birlesmis_milletlerin_yeni_kalkinma_hedeflerine_bir_de_emojilerle_bakin-1441216

Bushko Ronata, sağlığın geleceği için strateji: Hedef oluşumu ve ITicine, sağlığın geleceği için strateji, IOS Press 2009, s.6.

Certo, Samuel, Rollins Koleji, S. Trevis Certo, Modern Yönetim: Kavramlar ve Beceriler, Pearson, Prentice Hall, 2016

Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve tasarımını anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.

David, Stratejik Yönetim, Pearson, Ebland, 2015.

Denk, Nevzat, Strateji Oluşturma Modeli, 1. B., Beta Yayınları, İstanbul, s.7.

Eren, Erol, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 9.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.4.

Eren, Erol, Stratejik Yönetim: http://notoku.com/01-stratejinin-onemi-ve-sinirlari/#ixzz3sI0FeDsA, 2016.

Erkut, Haluk, Yönetimin Kanatları, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Fred David, Forest David, Stratejik Yönetimin Niteliği, Pearson, 2015. İngiltere.

Gates, Bill, Grove Andy ve İşler Steve, Strateji Yasaları, (Editör: Melisa Kesmez), Media Cat, İstanbul, 2015.

Genç, Nurullah, Yönetim ve Organizasyon, 4.B, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012.

Gomez, Luis, R., & Balkin, David, Management, People, Performance, Change, Pearson, 2012.Kim, W. Chan ve Mavborgne, Renêe, Mavi Okyanus Stratejisi, CSA Global Pub, İstanbul, 2004.

Grant, Robert, M. Ve Jordan, Judith, Stratejinin Temelleri, (Çev: Gamze Sart), 1.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2014, s.10.

Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Keşfetmek Strateji, 9.B., Prentice Hall, İngiltere, 2011.

Kaplan, Robert, S. ve David, P. Norton, Dengeli Puanlama, (Çev: Serra Egeli), Sistem Yayıncılık, 2007, İstanbul, s. 10.

Koçel, Tamer, İşletme Yöneticiliği, 15.B., Beta Yayınları, 2014, İstanbul, 2014.

Marşap, Akın, Sağlık İşletmelerinde Kalite, 1.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014.

Mintzberg, Henry, Bruce Ahlstrand, Joseph B. Lampel, Strateji Safari, II. B., Prentice Hall, Pearson Eğitim Limited, Harlow, İngiltere, 2009.

Mintzberg, Henry, Örgütler ve yapıları, (Çev: Ahmet Alpay), Pearson, Nobel Yayınları, İstanbul, 2014.

Mirze, S.Kadri, İşletmelerde Stratejik Planlama El Kitabı, 1.B., Beta Kitabevi, İstanbul, 2014.

Nicholas, Revees, Mısır, http://www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/tutanchamun-pharaonen-grab-gibt-weiter-raetsel-auf-a-1085099.html, 2016.

Ömüriş, Ece ve Bahtiyar, Rüya, Örgütsel Yapılarda Romantik İlişkiler: Algılanan Güdüler ve Davranış Değişiklikleri Üzerine Bir Araştırma «, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (16) 2008, 20-39, kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php/2016.

Özgen, Boğaç, İş Sürekliliğinde Strateji «, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 49. (Ekim 2013). Ss.83-99.

Pearce John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim, (Çev: Mehmet Barca), 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.

Pearce John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim, (Çev: Mehmet Barca), 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015

Porter, Michael E., Rekabet Stratejileri, (Çev: Gülen Ulubilgen), Sistem Yayıncılık, 2000, İstanbul, s. 4.

Porter, Michael, Strateji nedir? (Çev: Melis İnan), Strateji, Harward İş Dünyası İncelemesi, İstanbul, 2011.

Porter, Michael, Strateji nedir? (Çev: Melis İnan), Strateji, Harward İş Dünyası İncelemesi, İstanbul, 2011.

Robbins, Stephen P., Mary Coulter, Yönetim, Global Edition, 13 / E, Pearson, Prentice Hall, 2016.

Robbins, Stephen, Deconzo, David ve Coulter, Mary, Yönetimin Esasları, (Çev: Adem Öğüt), Pearson, Nobel Yayınları, Ankara, 2013.

Robbins, Stephen, P. ve Timothy, A., Hakim, Örgütsel Davranış (Ed: İnci Erdem), Pearson-Nobel Yayınevi, İstanbul, 2013

Robbins, Stephen, P. ve Timothy, A., Hakim, Örgütsel Davranış (Ed: İnci Erdem), Pearson-Nobel Yayınevi, İstanbul, 2013.

Şahin, Dal, Meltem, «Stratejik Yönetime Giriş», İşletmelerde Stratejik Yönetim, (Ed.Fevzi Okumuş, Mustafa Koyuncu ve Ebru Gönlü), 2. B.Seçkin Kitabevi, Ankara, 2012.s. 17.

Tulgar, Nüvide Gültunca, Kendi Kutupyıldız Bul, Alfa Yayınları, 2009, İstanbul, 24.

Ülgen, Hayri ve Mirze, S.Kadri, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 7.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s.28.

İKİNCİ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Akgemci, Tahir, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 3.B.,Gazi Kitabevi, Ankara, 2013.
Alam, http: //www.theguardian.com/world/2016/may/10/battle
Arun, Mohanraj, Güzel Sanatlar, http://oneeyeland.com/award_winners_2015.php.
Ashley Cooper, http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/gallery/ 21/05/2016.
Atabey, Ertürk, Sağlık Sistemleri ve Sağlık Politikası, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012.
(Ayvacık - Çanakkale) http://www.forumgercek.com/turkiyeden-tarihi-yerler-ve-mekanlar/51339-behramkalenin-tarihi-eserleri-ve-gezilecek-yerleri-assos.html,2016.
Barutçugil, İsmet, Stratejik Yönetim, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.17
Behramkale'nin (Assos) Tarihi Eserleri ve Yer Yerleri
Bingöl, Dursun, İnsan Kaynakları Yönetimi, 9.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014.
Boone E. Louis ve Kurtz David L., Çağdaş İşletme, (Çev: Azmi Yalçın), Wiley, Nobel Yayın, Ankara, 2013.
Boyner, Cem, (Röportaj: Elif Ergu), Hürriyet, Ekonomi, 20.02.2016. Http://www.hurriyet.com.tr/cem-boyner-icimiz-yansa-da-yasam-galip-gelmeli-40057682.
Brown, T.J., Allgeiler, E.R., "The Impact of Participant Characteristics, Perceived Motives, and Job Behaviors on Co-Workers' Evaluations of Workplace Romances", Journal of Applied Social Psychology, Vol.26-7, 1996: 577-595.
Certo Samuel, Certo Trevis., Modern Yönetim, Kavram ve Beceriler, Pearson, 2016.
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve Tasarımını Anlamak, (Çev: Ömür, Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Deresky, Helen, Uluslararası Yönetim, 8.Ed. Pearson Education Inc., 2015.
DHB, Tıp Etiği Elkitabı, (Çev: Murat Civaner) Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara, 2005.
Di Piaazza, Samuel, "Ethics in Action", Executive Excellence, Ocak, 2002, ss.15-16.
Ferrell, O.C., Hirt, A., Geoffrey ve Ferrell, Linda, Değişen Dünyada İşletmeler, (Çev: Dragoman Dil teknolojileri ve danışmanlık)Mc GRAW-Hill Irwin, 2013, 5.
Gomez, Luis, R., & Balkin, David, Management, People, Performance, Change, Pearson, 2012.
Görmüş, Ayhan, Sağlık Sisteminde Dönüşüm, Siyasal Yayınları, Ankara, 2013.
Grant, Robert, M. Ve Jordan, Judith, Stratejinin Temelleri, (Çev: Gamze Sart),1.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2014, s.10.
Http://news.nationalgeographic.com/energy/2016/02/160204-us-energy-tipping-point-bloomberg
Http://news.nationalgeographic.com/energy/2016/02/160204-us-energy-tipping-point-bloomberg.
Http://notoku.com/sosyal-sorumluluk-ve-sosyal-anlasma-kavramlari/#ixzz3sI2DjeVC
Http://notoku.com/sosyal-sorumluluk-ve-sosyal-anlasma-kavramlari/#ixzz3sI2DjeVC
Http://www.jyllands-posten.dk/protected/premium/indland/ECE8454480/landbrugspakke-udloeser-slagsmaal-i-blaa-blok
Http://www.nytimes.com/2016/04/01/opinion/the-danger-of-a-runaway-antarctica.html
http://www.nytimes.com/2016/04/02/science/climate-change-misconception,2016.
Http://www.nytimes.com/2016/05/18/fashion/taissa-farmiga-modern-love,2016.
Http://www.nytimes.com/2016/05/18/fashion/taissa-farmiga-modern-love-podcast.html?rref=collection=2Fsectionco.
Http://www.spiegel.de/fotostrecke/new-york-times-magazine-fotos-fotografen-fotostrecke-136365.
Http://www.theguardian.com/environment/2016/jun/02/microplastics-killing-fish-before-they-reach-reproductive-age-study-finds
Http://www.theguardian.com/environment/2016/jun/02/microplastics-killing-fish-before-they-reach-reproductive-age-study-finds
Https://www.google.com.tr/search?q=management+caricature&espv=2&biw=1225&bih,2016.
Https://www.trainingjournal.com/tags/action-learning?page=5,2016.
Https://www.trainingjournal.com/tags/action-learning?page=5.
Hürriyet, Ekonomi, 20.02.2016. http://www.hurriyet.com.tr/cem-boyner-icimiz-yansa-da-yasam-galip-gelmeli-40057682.
James Yang,
Joe Mcnally, National Geographic,
Joe Mcnally, National Geographic,
Jones, G.E., "Hierarchical Workplace Romance: An Experimental ExaminationofTeam MemberPerceptions" ,JournalofOrganizational Behavior, Vol. 20-7, 1999: 1057- 1072.
Kavuncubaşı Şahin ve Yıldırım, Selami, Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, 3.B., Siyasal, Ankara, 2012.
Koçel, Tamer, İşletme Yöneticiliği, 15.B.,Beta Yayınları, 2014, İstanbul, 2014.
Lauden, C., Kenneth ve Lauden P., Jane, Yönetim Bilişim Sistemleri, (Çev. Ed.: Uğur Yozgat), Pearson, Nobel Yayın, Ankara, 2014.
Ömüriş, Ece ve Bahtiyar, Rüya, Örgütsel Yapılarda Romantik İlişkiler: Algılanan Güdüler ve Davranış Değişiklikleri Üzerine Bir Araştırma", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (16) 2008, 20-39, kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php.
Oona Lönnstedt / Bilim
Oona Lönnstedt / Bilim,

Oral Kara Nurdan, Kekelik Belma, Antalyalı Ömer, "Aydınlatılmış Onam Karmaşası: Hasta mı? Sorumluluktan Kurtarılmış Sağlık Personeli Mi?" 8. Ulusal Sağlık ve Hastane Yönetim Kongresi, KTC., Lefke, 2014; S.1595.
Owen Humphreys /http: //www.theguardian.com/environment/2016/may/18.
Paul Rogers, Http://well.blogs.nytimes.com/2016/05/23/supporting-children-
Pearce John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim, (Çev: Mehmet Barca), 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015, s.67.
Powell, G.N., "Workplace Romances Between Senior-Level Executives and Lower-Level Employees: An Issue of Work Disruption and Gender", Human Relations, Vol.54-11, 2001,ss.1519-1544.
Quinn R., "Coping with Cupid: The Formation, Impact, and Management of Romantic Relationships in Organizations", Administrative Science Quarterly, Vol.22, 1977:30- 45.
Robbins, Stephen P. Mary Coulter, Yönetim, Global Edition, 13 / E, Pearson, Prentice Hall, 2016.
Solmuş, T, İş Yaşamında Duygular ve Kişilerarası İlişkiler, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2004.
Tengilimoğlu, Dilaver, Işık, Oğuz ve Akbolat, Mahmut, Sağlık İşletmeleri Yönetimi, 4.B., Nobel Yayıncılık, Ankara, 2012.
Ülgen, Hayri ve Mirze, S.Kadri, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 7.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s.28.
Victor Kerlow,
Victor Kerlow, http://www.nytimes.com/2016/04/01/opinion/the-danger-of-a-runaway-antarctica.html.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Akgemci, Tahir, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 3.B., Gazi Kitabevi, Ankara, 2013.
Barutçugil, İsmet, Stratejik Yönetim, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.17
Betz, Frederik, Stratejik Yönetim, (Çev: Ümit Şensoy), Tübitak Yayınları, Ankara, 2010.
Bingöl, Dursun, İnsan Kaynakları Yönetimi, 9.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014.
Bolman, Lee, G Ve Ve Fırsat Terence, E., Organizasyonları Yeniden Yapılandırmak, (Çev: Ahmet Aypay ve Abdurrahman Tanrıöğen) Seçkin Yay., Ankara, 2008.
Boone E. Lous ve Kurtz David L., Çağdaş İşletme, (Çev: Azmi Yalçın), Wiley, Nobel Yayın, Ankara, 2013.
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve Tasarım Anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Demirarslan, Kazım Onur, Hava Kalitesi ve Değerlendirilmesinde Modelleme Yaklaşımı, VII. Atmosferik Bilim Sempozyumu, İstanbul, 28-30 Nisan, 2015, 1021.
Deresky, Helen, Uluslararası Yönetim: Sınırları ve Kültürleri Yönetme, Prentice Hall, New York, 2016.
Dudley Lynch ve Paul L. Kardis, Yunusların Stratejileri, (Çev. Aslı Özer), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. 2010, İstanbul, s. 22.
Eren, Erol, Stratejik Yönetim Kaynak: http://notoku.com/02-stratejik-planlama-ve-amaclar-sistemi/#ixzz3sI1MBHgL, 2016.
Eren, Erol, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 9.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2013.
Erkut, Haluk, Yönetimin Kanatları, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2009.
Ferrell, O.C, Hirt, A., Geoffrey ve Ferrell, Linda, Değişen Dünyada İşletmeler, (Çev: Dragoman Dil teknolojileri ve danışmanlık) Mc GRAW-Hill Irwin, 2013.
Gates, Bill, Grove Andy ve Steve, Strateji Yasaları, (Editör: Melisa Kesmez), Media Cat, İstanbul, 2015.
Golemean, Duygusal Zeka, (Çev: Banu S. Yüksel), Servet Kitabevi, İstanbul, 2014.
Gomez, Luis, R., & Balkin, David, Management, People, Performance, Change, Pearson, 2012.
Görmüş, Ayhan, Sağlık Sistem De Dönüşümü, Siyasal Yayınlar, Ankara, 2013.
Gül Serdar Kenan ve Kırılmaz, Muhammet, Kamu Kurumlarında Stratejik Yönetim, 1.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2013.
Hodgkinson, Christopher, Yönetim Felsefesi, Örgütsel Yaşamda Değerler ve Motivasyon, (Çev: İbrahim Anıl ve Binali Doğan), Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.
http://notoku.com/isletmenin-ekonomik-olmayan-amaclari/#ixzz3sI23no9Q.
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring the Strategy, 9.B., Prentice Hall, 2011.
Jones R. Gareth, Organizasyon Teorisi Tasarım ve Değişim Tasarımı, Pearson Education Prentice Hall, 2013.
Kaplan, S. Robert ve Norton P. David, Dengeli Puan Kartı, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2009.
Karadavut, Canberk, Ünal, S., Yurdanur, Dalkılıç Tayfun, WRF ve Alarko Sayısal Tahmin Modelleri İçin Verifikasyon Sonuçları›nın Seçimi, VII. Atmosferik Bilim Sempozyumu, İstanbul, 28-30 Nisan, 2015, 1021.
Kavuncubaşı Şahin ve Yıldırım, Selami, Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, 3.B., Siyasal, Ankara, 2012.
Koçel, Tamer, İşletme Yöneticiliği, 15. B., Beta Yayınevi, İstanbul, 2014.
Kurt, Dilek, Livvarçin, Ömer, Golemen, «Daniel Golemen», Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.
Marşap, Akın, Sağlıkta Stratejik Yönetim, Beta Yayınları, İstanbul, 2015.
Minzberg, Henry, Örgütler ve Yapıları, (Çev: Ahmet Aypay), 1. B., Nobel Yayınları, Ankara, 2014.
Minzberg, Lampel Quin ve Gousal. Web›deki Strateji Süreci 5. Baskı, Pearson Ed., 2015.
Robbins, Stephen P., Mary Coulter, Yönetim, Global Edition, 13 / E, Pearson, Prentice Hall, 2016.
Sarp, Nilgün, 8. Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi, Lefke Avrupa Üniversitesi, KKTC., 2014, s.6) http://en.lau.edu.tr/saglik/kongrekitap.pdf.

Suzanne Buck Valenti, O›Hair Friedrich Dixon, Strategic Communication In Business, , 7. Baskı, Pearson Education, 2007.
Ülgen, Hayri ve Mirze, S. Kadri, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 7.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

A. Richard Allen, http://www.theguardian.com/books/2016/apr/30.
A. Richard, Allen, http://www.theguardian.com/books/2016/apr/30.
Akgemci, Tahir, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 3.B., Gazi Kitabevi, Ankara, 2013.
Alamy, http://www.theguardian.com/books/2016/apr/30/country-files-nature-writers-books.
Arial Davis, http://www.nytimes.com/2016/05/21/opinion/legalized-pot-free-trade.html?action=click&pgtype=Homepage&clickSource=story-
Boone Louis, E. Ve Kurtz L., David, Çağdaş İşletme, (Çev: Azmi Yalçın), Nobel Yayınları, Ankara, 2013.
Brian Rea, http://www.nytimes.com/2016.
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve Tasarım Anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Dudley Lynch ve Paul L. Kardis, Yunusların Stratejileri, (Çev. Aslı Özer), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. 2010, İstanbul, s. 22.
Edward Monikan, http://www.nytimes.com/pages/world/europe/index.html
Eren, Erol, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 9.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.131.
Erkut, Haluk, Yönetimin Kanatları, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2009.
Foster, Kamer, http://www.nytimes.com/section/magazine?action=click&pgtype, 2016.
Foster, Kamer, http://www.nytimes.com/section/magazine?action=click&pgtype
Gerry, Johson, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Expoloring the Strategy, 9.B., Prentice Hall, 2011.
GISS / NASA, https://www.theguardian.com/environment/climate-consensus-97-per-cent/2016/oct/21/global-warming-continues-2016-will-be-the-hottest- yıl-
Görmüş, Ayhan, Sağlık Sistemi Dönüşümü, Siyasal Yayınlar, Ankara, 2013.
Http://international.nytimes.com/
Http://notoku.com/pims-analizi/#ixzz3sI8oBjPj
Http://www.businessballs.com;
Http://www.cvr-it.com/PM_Jokes.htm
Http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/news/these-visceral-anatomy-cross-sections-are-made-entirely-out-ofpaper-10507954/2016.
Http://www.karmabilgi.net/renk-tayfi-ve-gorunur-isik/13.05.2016.
Http://www.universetoday.com/22285/facts-about-the-milky-way/
Http://www.usma.edu/chemistry/SitePages/Chemistry.aspx, 2016.
James King, http://www.nytimes.com/section/science?action=click&pgtype
John Weber, http://www.nytimes.com/2016.
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring the Strategy, 9.B., Prentice Hall, İngiltere, 2014.
Kaplan, Robert, S. ve David, P. Norton, Dengeli Puanlama, (Çev: Serra Egeli), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2007.
Kavuncubaşı, Şahin ve Yıldırım, Selami, Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, 3.B., Siyasal, Ankara, 2012.
Lauden, C., Kenneth ve Lauden P., Jane, Yönetim Bilişim Sistemleri, (Çev. Ed.: Uğur Yozgat), Pearson, Nobel Yayın, Ankara, 2014.
Michael Deforge, http://www.nytimes.com/section/books/review?hp&action=click&pgtype=Homepage&clickSource=wide-thumb&module=mini-moth&region=top-stories-
Michael Deforge, http://www.nytimes.com/section/books/review?hp&action=click&pgtype=Homepage&clickSource=wide-thumb&module=mini-moth&region=top-stories, 2016.
Minzberg, Lampel, Quin and Gousal, Web›de Strateji Süreci, 5. baskı. Pearson Ed., 2015.
Pearce John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim, (Çev: Mehmet Barca), 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Robbins, De Cenzo & Coulter, Temel Yönetimler, Pearson, Prentice Hall, 2015.
Robins Stephen, Coulter Mary, Yönetim, 13. Baskı. Pearson, Prentice Hall, 2016
Samuel C. Certo, Rollins Koleji, S. Trevis Certo, Modern Yönetim: Kavramlar ve Beceriler, Pearson, Prentice Hall, 2016.
SB, Stratejik plan 2010-2014, s.38. Http://www.sgb.saglik.gov.tr/content/files/spflash/flashbrosur/files/stratejikplan.pdf T.C. S.B., 2014.
Stephen P Robbins, , Mary Coulter, David A Cenzo, Yönetim Esasları, Pearson, 2016.
Taşkın, Çağatan ve Akat, Ömer, Marka ve Marka Stratejileri, Alfa Aktüel, Bursa, 2012.
Tengilimoğlu, Dilaver, Işık, Oğuz ve Akbolat, Mahmut, Sağlık İşletmeleri Yönetimi, 4.B., Nobel Yayıncılık, Ankara, 2012.
Thomas Pullin, Https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/oct/14/
Ülgen, Hayri, Mirze, Stratejik Yönetim, Beta Yayınları, İstanbul, 2016.

BEŞİNCİ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Akgemci, Tahir, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 3.B.,Gazi Kitabevi, Ankara, 2013.
Allstar / Disney, http://www.theguardian.com/film/216/may/2016.
Aykut, Aygül, Sanat Eğitiminde Estetik, Hayalperest Yayınları, İstanbul, 2012.
Batı, Uğur, Reklamın Dili, 1.B., Alfa, İstanbul, 2010.

Berkeley, http: //www.nytimes.com/section/science? Action = tıklama ve pgtype = Ana sayfa ve bölge = TopBar ve modül = HPMiniNav & contentCollection = Science & WT. 2016.
Bingöl, Dursun, İnsan Kaynakları Yönetimi, 9.B.,Beta Yayınları, İstanbul, 2014.
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve Tasarımını Anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015, s.40.
Dudley Lynch ve Paul L. Kardis, Yunusların Stratejileri, (Çev. Aslı Özer), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. 2010, İstanbul, s. 22.
Ekici, Dilek, Sağlık Hizmetinde Toplam Kalite Yönetimi, Sim Matbaacılık, Ankara, 2013.
Eren, Erol, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 9.B.,Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.4.
Gates, Bill, Grove Andy ve Jobs Steve, Strateji Yasaları, (Editör: Melisa Kesmez), Media Cat, İstanbul, 2015.
Gomez, Luis, R., & Balkin, David, Management, People, Performance, Change, Pearson, 2012.
Heinz Peter Bader / Reuters, http://www.lefigaro.fr/sciences/2016/05/13/01008-20160513ARTFIG00257-l-alerte-d-un-navigateur-sur-la-proliferation-de-plastiques-dans -l-ocean.php
Http://international.nytimes.com.
Http://www.earthintransition.org/2011/06/ocean-life-facing-mass-extinction.
Http://www.nytimes.com/2016/05/29/opinion/sunday/why-you-will-marry-the-wrong-person.html?WT.mc_id=D-NYT-MKTG-MOD-63349- 0604-PH & WT. 2016.
Https://www.avivasa.com.tr/bes-otomatik-katilim-nedir?utm_source=ligatus&utm_medium=native&utm_campaign=bes_10_2016.
Https://www.google.com.tr/search?q=oceans+life&biw=1024&bih=738&noj=1&site=webhp&tbm=isch&imgil=l9yezrz9n-2016.
İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Beş Adımda Risk Değerlendirmesi, Ankara, Yayın No: 140, Mayıs 2007, s. 7. 111.
James Yang, http://www.nytimes.com/section/science?action=click&pgtype=Homepage&region=TopBar&module=HPMiniNav&contentCollection=Science&WT.nav=page
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring Strategy, 9.B., Prentice Hall, 2011.
Kewin E Schmidt, / Quad City Times, http://qctimes.com/lifestyles/health-med-fit/health/practice-ergonomic-principles-during-the-workday/article_16426381-0bb0-5d92-a4e0-20fb257389a9 .html
Lauden, C., Kenneth ve Lauden P., Jane, Yönetim Bilişim Sistemleri, (Çev. Ed.: Uğur Yozgat), Pearson, Nobel Yayın, Ankara, 2014.
Marion Fayolle, www.nytimes.com/2016/05/29/opinion/sunday/why-you- wrong person.html2016.
Mintberg, Ahlstratend, and Lampel, Strategy Safari, 2nd Edi. Henry Minnz berg, Bruce Ahlstrand, and Joe Lampel, 2009.
Özlem Özkılıç, İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Risk Değerlendirme Metodolojileri, 3. Baskı, Ankara, TİSK Yayını, No: 246, Mart 2005, s. 48.
Paul Rogers; Http://www.nytimes.com/section/health?action, 2016
Pearce John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim, (Çev: Mehmet Barca) , 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015, s.67.
Sabuncu, Hilmi, "Endüstride Risk Değerlendirmesi Yöntemleri ve Risk Analizi", İş Güvenliği Dergisi, İSGİAD Yayını, Yıl: 2, Sayı: 4, Mayıs–Haziran–Temmuz 2005, s. 6.
Santtu Mustonen, http://www.nytimes.com/2016/06/05/opinion/sunday/educate-your-immune-system.html?action=click&pgtype=Homepage&clickSource=image
Sophia Foster Dimino, http://www.nytimes.com/2015/10/11/opinion/sunday/why-cant-we-sit-still-anymore.html?ref=collection%2Ftimestopic%2FErgonomics&action=click&cont.
Stuart Bradford, http://www.nytimes.com/section/health?WT.nav=page&action=click&contentCollection=Health&module=HPMiniNav&pgtype=Homepage&region=TopBar
Taşkın, Çağatan ve Akat, Ömer, Marka ve Marka Stratejileri, Alfa Aktüel, Bursa, 2012.
Tuzcu, Murat, Riski hesapla kolesterol ilacına karar ver, Milliyet, 15.03.2014. http://www.milliyet.com.tr/riski-hesapla-kolesterol-ilacina-karar-ver/prof-dr-e-murat-tuzcu/yasam/yazardetay/15.03.2010/1211427/default.htm?ver=55.
Ww.byui.edu/activities/sports/competitive-sports, 2016.

ALTINCI BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Aaron Wojack, http://www.nytimes.com/2016.
Aart-Jan Venema, http://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/01/traag-internet-of-verplicht-tv-5064651-a1529507, 2016.
Akgemci, Tahir, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 3.B.,Gazi Kitabevi, Ankara, 2013.
Alan Vest, https://www.theguardian.com/books/2016/oct/22/my-writing-day-anthony-horowitz
Alan Yelkeni, https://www.theguardian.com/books/2016/nov/12/my-writing-day-jeff-kinney,2016.
Alexandre Devecchio, Publié le http://www.lefigaro.fr/vox/societe/2016/10/14.
Barutçugil, İsmet, Stratejik Yönetim, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.17.
Betz, Frederick, Yönetim Stratejisi, Tübitak Yayınları, Ankara, 2001.
Bingöl, Dursun, İnsan Kaynakları Yönetimi, 9.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014.
Brian Rea, http://www.nytimes.com/section/fashion?WT.nav=page&action=click&contentCollection=Style&module=HPMiniNav&pgtype=Homepage&region='Top Bar, 2016.

Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve tasarımını anlamak, (Çeviri: Ömür N. Timurcanday Özmen) , Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Denk, Nevzat, Strateji Oluşturma Modeli, 1. B., Beta Yayınları, İstanbul, s.7.
Devecchio, Alexndare, Public Le://http//www.lefigaro/fr/vox/societa/16.10.2016.
DSÖ, "Dünya Sağlığında 2025 Yılına Kadar Ulaşılması Hedeflenen 9 Küresel Hedef Belirledi" (Medimagazin, 2014:1).http://www.medimagazin.com.tr/ana-sayfa/guncel/tr-dunya-sagligi-icin-9-kuresel-hedef-1-11-60902.html).Çarşamba 27 Ağustos 2014.
Dudley, Lunch ve Paul L. Kardis, Yunusların Stratejileri, (Çev: Aslı Özer), Türkiye İş Bankası Kültür Yay. 2010, İstanbul, s. 22.
Edward Gardiner, http: ///www.nytimes.com/2016/06/14/arts/music/review-tristan-und-isolde-from-an-unsettled-english-national-opera.html?rref 2016.
Eren, Erol, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 9.B.,Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.4.
Gardner, Edward, http://www.nytimes.com/2016/06/14/arts/music/review-tristan-und-isolde-from-an-unsettled-english-national-opera.html?rref 2016.
Genç, Nurullah, Yönetim ve Organizasyon, 4. B., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012.
Görmüş, Ayhan, Sağlık Sisteminde Dönüşüm, Siyasal Yayınları, Ankara, 2013.
Gül, Serdar Kenan ve Kırılmaz, Muhammet, Kamu Kurumlarında Stratejik Yönetim, 1.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.19.
Http://www.asean.org/?flickr=17th-asean-republic-of-korea-summit,2016.
Http://www.toonpool.com/cartoons/Strategy%20in%20a%20small%20goldfishBowl_4199,2016.
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring Strategy, 9.B., Prentice Hall, 2014.
Jonathan Alpeyrie / Polaris http://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/04/15de-mall-wordt-een-pretpark-5138251-a1530031.
Jully Sarı, http://www.nytimes.com/2016.
Koçel, Tamer, İşletme Yöneticiliği, 15.B.,Beta Yayınları, 2014, İstanbul, 2014.
Lauden, C., Kenneth ve Lauden P., Jane, Yönetim Bilişim Sistemleri, (Çev. Ed.: Uğur Yozgat), Pearson, Nobel Yayın, Ankara, 2014.
Marşap, Akın, Sağlık İşletmelerinde Kalite, 1.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014.
Mintberg, Ahlstratend, and Lampel, Strategy Safari, 2nd Edi. Henry Minnzberg, Bruce Ahlstrand, and Joe Lampel, 2009.
Mirze, S.Kadri, İşletmelerde Stratejik Planlama El Kitabı, 1.B., Beta Kitabevi, İstanbul, 2014.
Rea, Brian, http://www.nytimes.com/section/fashion?WT.nav=page&action=click&contentCollection=Style&module=HPMiniNav&pgtype=Homepage&region=TopBar, 2016.
Robbins, Stephen P., Mary Coulter, Management, 13/E., Pearson, Prentice Hall, 2016.
Robbins, Stephen, P. ve Timothy, A., Judge, Örgütsel Davranış, (Ed: İnci Erdem), Pearson-Nobel Yayınevi, İstanbul, 2013.
Simona Mossani, http://www.nytimes.com/2016.
Tengilimoğlu, Dilaver, Işık, Oğuz ve Akbolat, Sağlık İşletmeleri Yönetimi, 4.B., Nobel Yayınları, Ankara, 2012.
The Dolphin Swim Club, http://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/06/virtueel-zwemmen-met-dolfijnen-5160343-a1530455, 2016.
Ülgen, Hayri ve Mirze, S.Kadri, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 7.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s.28.
Vest, Alan, https://www.theguardian.com/books/2016/nov/12/my-writing-day-jeff-kinney,2016.
William Grey, http://www.harvardartmuseums.org/visit/calendar/gallery-talk-beyond-bosch-4,2016.
Yellow, Julia, http//www.nytimes.com/2016.

YEDİNCİ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Adler, Alfred, Modern Psikoloji, Gece Kitaplığı-Bil Ofset, Ankara, 2014.
Alicia Paz, http://www.nytimes.com/2016/03/06/business/retirementspecial/a-pension-plan-for-the-creative-class.html
Anderson/Getty, https://www.theguardian.com/books/2016/oct/22/closed-and-common-orbit-becky-chambers-review, 2016.
Andrew Rea, http://www.nytimes.com/pages/business/economy/index.html?src=busfn,2016.
Arles, Farbe von Van-Gogh-Gemälde'deki Schlafzimmer
Atabey, Ertürk, Sağlık Sistemleri ve Sağlık Politikası, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012.
Boone E. Louis ve Kurtz David L., Çağdaş İşletme, (Çev: Azmi Yalçın), Wiley, Nobel Yayın, Ankara, 2013.
Boone E. Louis ve Kurtz David L., Çağdaş İşletme, (Çev: Azmi Yalçın), Wiley, Nobel Yayın, Ankara, 2013.
Brown, Donald, An Experiential Approach to Organization Development 8th edition, Pearson Education, Prentice Hal, 2011.
Büker, Seçil, Sinemada Anlam Yaratma, 2.B., Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2012.
Certo, Samuel C., Rollins Koleji, S. Trevis Certo, Modern Yönetim: Kavramlar ve Beceriler, Pearson, Prentice Hall, 2016.
Christian Northeast, http://www.nytimes.com/2016/04/10/education/edlife/will-you-sprint-stroll-or-stumble-into-a-career,2016.
Colin Anderson / Getty, https://www.theguardian.com/books/2016/oct/22/closed-and-common-orbit-becky-chambers-review, 2016.
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve tasarımını anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.

Dahli, The Japan Times, Fikir, www.japantimes.co.jp/opinion/01.04.2016.
David, A. Whetteing, Kim S. Kameron, Development Management Skills , Pearson, 2016.
Demirkaya, Harun, "Stratejik Yönetim Açısından Etik Davranışı Belirleyen Sosyal Davranış Kurallarının İnsan Kaynakları Uygulamalarına Etkisi", İşletme Araştırmaları Dergisi, 2013, ss.313-327.
Deresky, Helen,International Management: Managing Across Borders and Cultures, Prentice Hall, New York, 2016.
Eren, Erol, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 9.B.,Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.4.
Ferrell, O.C., Hirt, A., Geoffrey ve Ferrell, Linda, Değişen Dünyada İşletmeler, (Çev: Dragoman Dil teknolojileri ve danışmanlık)Mc Graw-Hill Irwin, 2013, 5.
Glasbergen, http://www.glasbergen.com/management-cartoons/2016.
Glnia Sewerry, http://www.nytimes.com/pages/technology/index.html?action=click&pgtype=Homepage&region=TopBar&module=HPMiniNav&contentCollection=Tech&WT.nav=page
Gomez, Luis, R., & Balkin, David, Management, People, Performance, Change, Pearson, 2012.
Güçlü, Sultan, Tabak, Ruhi Selçuk ve Eren Güçlü, Üniversite öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyleri: Sağlık hizmeti sunan ve alan öğrencilerin karşılaştırılması, 8. Sağlık Yönetimi Kongresi Kitapçığı, Lefke Üniversitesi, KKTC, 2014, s. 434-441.
Http://cgtprobtp.over-blog.com/tag/caricatures/2016.
Http://www.isarder.org/isardercom/2013vol5issue3/vol.5_issue.3_article016full_text.pdf
Http://www.sozcu.com.tr/2015/dunya/dunya-2016dan-umutlu-1022974/
Http://www.spiegel.de/wissenschaft/technik/2016.
Http://www.unipd.it/en/en/university/scientific-and-academic-structures, 2016.
Https://www.google.com.tr/search?q=strategic+human+resource+management, 2016.
Https://www.trainingjournal.com/articles/feature/optimising-ld-performance, 2016.
Jim Powel, http://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2016/may/14/the-20-photographs-of-the-week
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring Strategy, 9.B., Prentice Hall, England, 2011.
Jubilaum, http://derstandard.at/Kultur.2016.
Lampel, Minzberg, Quin ve Quashal, Strateji Süreci, Web›de Güç Noktaları, 5. Ed. Pearson Eğitim, 2015.
Lauden, C., Kenneth ve Lauden P., Jane, Yönetim Bilişim Sistemleri, (Çev. Ed.: Uğur Yozgat), Pearson, Nobel Yayın, Ankara, 2014.
Lo Cole, http: //www. guardian.com/lifeandstyle/2016/apr/02/whatimim-really-thinking-school-run-dad, 2016.
Martocchio Josept, Stratejik Compansation, Pearson, 2015.
Maruyama Okyo (1771-72) ve Bulutlar Günlüğü, http://www.japantimes.co.jp/events/2016.
Mintzberg, Henry, Örgütler ve yapıları, (Çev: Ahmet Alpay), Pearson, Nobel Yayınları, İstanbul, 2014.
Pearson, Prentice Hall, 2016.
R. Wayne Dean Mondy ve Joseph J. Martocchio, İnsan Kaynakları Yönetimi, Pearson, 14. baskı. Boston, 2016.
Rob, Walker, The Workolist, http://www.nytimes.com/2016/04/03/jobs/when-the-fun-is-mandatory-and-youre-helping-pay-for-it,2016.
Robbins, Stephen P., Mary Coulter, Management, 13/E.,
Samuel C. Certo, Rollins College, S. Trevis Certo, Modern Management: Concepts and Skills, Pearson, Prentice Hall, 2016.
Spencer G. Niles ve JoAnn Harris-Bowlsbey, Career Development Interventions in 21st Century, , 4. Baskı Spencer G. Niles ve JoAnn Harris-Bowlsbey (Ed:: Jennifer Del Corso), Pearson, 2013.
Stephen, P., Robbins, Timoty, Hakim, Örgütsel Davranış, 17. Baskı. Pearson Publishment, İngiltere, 2016.
Sümer, Gültekin, Stratejik İşbirliği ve Stratejik Ortaklık Kavramlarına, Karşılaştırılmalı Bir Bakış", Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review 10 (1) 2010: 671-698).
Tom Grillo, http://www.nytimes.com/pages/technology/index.html?action=click&pgtype=Homepage&region=TopBar&module=HPMiniNav&contentCollection=Tech&WT.nav=page
Tuzcu, Murat, "Sağlıklı olmak için okuryazarlık şart", Kalbimizi Dinleyelim, Milliyet,2015, s.1http://www.milliyet.com.tr/saglikli-olmak-icin-okuryazarlik/gundem/ydetay/1994030/default.htm
Yonatan Popper, http://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/may/06/things-my-yoga-teacher-says-quotes.

SEKİZİNCİ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Atabey, Ertürk, Sağlık Sistemleri ve Sağlık Politikası, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012.
Aydın, Sabahattin, «Sağlık Sistemlerinde Kalite ve Güvenlik Stratejileri», s.6.
Becer, Emre, İletişim ve Grafik Tasarım, 8.B., Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 2011.
Brown, Donald, Örgüt Geliştirme için Deneyimsel Bir Yaklaşım 8. baskı, Pearson Education, Prentice Hal, 2011.
Certo Samuel, Certo Trevis., Modern Yönetim, Kavram ve Beceri, Ön, 20
Christian Daure, http://www.nytimes.com/2016/10/30/opinion/sunday/the-kind-of-thinking-cities-need-html.
Christinia Vortea, http://www.nytimes.com/pages/business/index.html, 2016.
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve tasarımını anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
David, Plunket, http://nytimes.com/section/health, 2016.
David, Saracino,
Ebers, J.Donald, Griffin W., Ricky, İş Gereklilikleri, 17. Th Ed. Pearson, 2016.

Elena Lloyd, http://www.nytimes.com/pages/opinion/international/index.html?action=click&pgtype,2016.
Fred, R. David, Orman, R. David, Stratejik Yönetim, Pearson, İngiltere, 2016.
Görmüş, Ayhan, Sağlık Sistem Deformasyonu ve Sağlık İnsan Gücü Üzerindeki Etkileri, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013.
Http://www.dreamstime.com/royalty-free-stock-photo-team-ants-ants-work-constructing-house-teamwork-image15772165
Http://www.euro.who.int/en/media-centre/sections/press-releases/2015/complex-food-chain-increases-food-safety-risks ET.4.04.2015).
Http://www.hurriyet.com.tr/obamadan-merkele-veda-ziyareti-40281011, 2016)..
Http://www.kalite.saglik.gov.tr/content/files/uluslaratrasi_acilimlar_2011/upsem/kalite_gvenlik.pdf (E.T.20.03.2015).
Http://www.lemonde.fr/sciences/2016.
Http://www.nytimes.com/pages/business/index.html?action=click&pgtype, 2016.
http://www.nytimes.com/pages/technology/index.html,2016.
Http://www.sgb.saglik.gov.tr/content/files/stratejik_plan/ust_politika_belgeleri/20101028-M1-1.pdf (14.02.2015).
Http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/sumruoyman.pdf (ET.12.03.2015).
Http://www.thsk.gov.tr/haberler/dunya-saglik-orgutu-avrupa-bolgesi-fiziksel-aktivite-stratejisi.html ET.03.04.2015).
Https://www.theguardian.com/technology/audio/2016/nov/14/report-from-web-summit-tech-conference-chips-with-everything-podcast,2016.
Jasu Hu, NY Times, http://www.nytimes.com/2016/04/07/technology/personaltech/how-to-switch-to-iphone-from-android-patience-and-persistence.html?ref= Iş.
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Keşfetmek Strateji, 9.B., Prentice Hall, İngiltere, 2014.
Kaplan Robert ve Norton David, Dengeli Sonuç Kartı Stratejik Bir Yönetim Sistemi, (Yayına hazırlayan: Selim Talay), Strateji, Harward İş Dünyası İncelemesi, İstanbul, 2011, s.20.
Kitap Ağacı›nı Duydunuz Mu? Http://www.sosyalmutluluk.com/kitap-agacini-duydunuzmumu921, 2016.
Lauden, C., Kenneth ve Lauden P., Jane, Yönetim Bilişim Sistemleri, (Çev. Ed.: Uğur Yozgat), Pearson, Nobel Yayın, Ankara, 2014.
Özdinler, Hande, "Amigdala mı, beyin mi? "Herkese Teknoloji, http://www.herkesebilimteknoloji.com/yazarlar/hande-ozdinler/amigdala-mi-beyin-mi, 20, 11, 2016.
Paul, Sauders, https://www.theguardian.com/environment/2016/oct/18/we-can-save-elephants-but-can-we-save-wild-elephants.
Pearce John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim, (Çev: Mehmet Barca), 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Stephen P. Robbins, Mary Coulter, Yönetim, Global Edition, 13 / E, Pearson, Prentice Hall, 2016.
Susan Camilleri Konar, Stratejik mizah, https://hbr.org/2013/05/strategic-humor-cartoons-from-the-june-2013-issue.
Tzu Sun, Savaş Sanatı, (Çev: Adil Demir), 10. B., Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2013, s.31.
W., Chan Kim ve Reneè Mauborgne, a.g.e. S. 140.
Wesley Bodrasian, http://www.nytimes.com/pages/technology/index.html?action=click&pgtype=Homepage, 2016.
Zohar Lazar, http://www.nytimes.com/interactive/2016/04/02/science/misconceptions, 2016.

DOKUZUNCU BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Acemoglu, D. ve Robinson, J. (2012), "Why Nations Fail: The Origins of Power." Prosperity, and Poverty, Crown Business, New York.
Ahlstrom, D. ve diğerleri (2014), "The Three Faces of China: Strategic Alliance Partner Selection in Three Ethnic Chinese Economies", Journal of World Business, 49(4), pp 572-585.
Akgemci, Tahir, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 3.B.,Gazi KİtabevI, Ankara, 2013.
Artut, Kazım, Sanat Eğitimi, 2.B., Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.
Atabey, Ertürk, Sağlık Sistemleri ve Sağlık Politikası, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012.
Barutçugil, İsmet, Stratejik Yönetim, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.17.
Belderbos, R. ve diğerleri (2011), «Yabancı Girişte Yerli ve Özel Sosyal Öğrenme Mekanizmaları Seçimi», Stratejik Yönetim Dergisi, 32 (12), s. 1309-1330.
Betz, Frederick, Yönetim Stratejisi, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2001.
Bingöl, Dursun, İnsan Kaynakları Yönetimi, 9.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014.
Blaire, Paimer, https://www.trainingjournal.com/tags/action-learning?page=8, 7 Nisan 2015.
Boğaç, Özgen, İş Sürekliliğinde Strateji", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:49. (Ekim 2013). ss.83-99.
Bomo De Edward, Rekabet üstü, 4.B. Remzi Kitabevi, 2012, İstanbul, s. 62. Büker, Seçil, Sinemada Anlam Yaratma, 2.B., Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2012.
Brian Rea, http://www.ytimes.com/2016/05/01/fashion/modern-love-netflix-relationship.html2016.
Condron, https://www.cartoonstock.com/cartoonview.asp?catref=tcnn54,2014.
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve tasarımını anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Deresky, Helen, International Management, 8.Ed. Pearson, 2015.
Ekici, Dilek, Sağlık hİmetinde Toplam Kalite Yönetimi, Sim Matbaacılık, Ankara, 2013.
Eren, Erol, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 9.B.,Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.4.

Erkut, Haluk, Sistem Yönetimi, İrfan Kitabevi, , 1995. s. 47.
Görmüş, Ayhan, Sağlık Sisteminde Dönüşüm, Siyasal Yayınları, Ankara, 2013.
Http://hubblesite.org/gallery/album/2016.
Http://notoku.com/bazi-yakin-cevre-faktorlerinin-analizi-ve-bunlara-iliskin-teshisler/#ixzz3sI4KNp9u,2016.
Http://www.businessballs.com/treeswing.htm, 2016.
Http://www.fr-online.de/digital/anzeige-digitalisierung-als-chance-fuer-den-mittelstand,1472406,33928736.html, 2016.
Http://www.top10bestwebsitebuilders.com/how-to-create-a-website/business/web,2016.
Https://www.theguardian.com/lifeandstyle/gallery/2016/oct/20/more-than-window-dressing-selfridges- Kaynak: http: //www.nytimes.com/2016/06/04/arts/ Uluslararası / dinozorlar-yıldız-güç.
Https://www.trainingjournal.com/articles/magazine/november-2014.
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring Strategy, 9.B., Prentice Hall, England, 2014.
Koçel, Tamer, İşletme Yöneticiliği, 15.B.,Beta Yayınları, 2014, İstanbul, 2014.
Kourdi, Jeremy, İş Stratejisi, 1.B., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.s.13.
Lauden, C., Kenneth ve Lauden P., Jane, Yönetim Bilişim Sistemleri, (Çev. Ed.: Uğur Yozgat), Pearson, Nobel Yayın, Ankara, 2014.
MAM Çevre ve Temiz Üretim Enstitüsü, (http://ctue.mam.tubitak.gov.tr/tr/arastirma-alanlari/su-ve-toprak-kaynaklarinin-surdurulebilir-yonetimi E.T. 19.04.2015).
Özdemir, Ali İhsan ve Seçme, Neşe Yalçın, İki Aşamalı Stratejik Tedarikçi Seçiminin Bulanık Topsis Yöntemi ile Analizi", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.X I,S II, 2009)ss.79-112, http://akuiibf.aku.edu.tr/pdf/11_2/5-ozdemir-secme.pdf.
Paul Rogers, http://www.nytimes.com/section/health?WT.nav=page&action=click&contentCollection=Health&module=HPMiniNav&pgtype=Homepage&region=TopBar
Pearce John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim, (Çev: Mehmet Barca) , 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015. s.88.
Porter, Michael, Rekabet Stratejisi, (Çev: Gülen Ulubilgin), Sistem Yayıncılık, 2008, İstanbul, s.6.
Porter, Michael, Strateji nedir? (Çev: Melis İnan), Strateji, Harward Business Review, İstanbul, 2011.
Richard B. Chase ve David A. Tansik, "The Customer Contact Model for Organization Design," Management Science 29 (1983), 1037–1050.
Robbins, Stephen P., Mary Coulter, Yönetim, Global Edition, 13 / E, Pearson, Prentice Hall, 2016.
Robbins, Stephen, P. ve Timothy, A., Judge, Örgütsel Davranış, (Ed: İnci Erdem), Pearson-Nobel Yayınevi, İstanbul, 2013.
Robins Stephen, Coulter Mary, Yönetim, 13. baskı. Pearson, 2016.
Saghafian, S. ve Hejazi, S. R., 2005, "Multi – criteria Group Decision Making Using A Modified Fuzzy TOPSIS Procedure", International Conference on Computational Intelligence for Modelling, Control and Automation, and International Conference on Intelligent Agents, Web Technologies and Internet Commerce, IEEE.
Şahin, Dal, Meltem, "Stratejik Yönetime Giriş", İşletmelerde Stratejik Yönetim, (Ed. Fevzi Okumuş, Mustafa Koyuncu ve Ebru Gönlü), 2. B.Seçkin Kitabevi, Ankara, 2012.s. 17.
Stuart Bradford, http://well.blogs.nytimes.com/2016/05/05/pricing-a-year-of-life
Taşkın, Çağatan ve Akat, Ömer, Marka ve Marka Stratejileri, Alfa Aktüel, Bursa, 2012.
Tengilimoğlu, Dilaver, Işık, Oğuz ve Akbolat, Mahmut, Sağlık İşletmeleri Yönetimi, 4.B., Nobel Yayıncılık, Ankara, 2012.
Ülgen, Hayri ve Mirze, S.Kadri, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 7.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s.28.

ONUNCU BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Allstar / Sony Resimleri, https://www.theguardian.com/technology/2016/may/07/here-comes-the-angry-birds-film,2016
Batı, Uğur, Reklamın Dili, 1.B., Alfa, İstanbul, 2010.
Betz, Frederick, Yönetim Stratejisi, Tübitak Yayınları, Ankara, 2001.
Bodleian Kütüphaneleri, Oxford Üniversitesi, http://www.theguatdian.com/artandesign/2016/apr/15.
Boone E. Louis ve Kurtz David L., Çağdaş İşletme, (Çev: Azmi Yalçın), Wiley, Nobel Yayın, Ankara, 2013.
Botton De Alain, Mutluluğun Mimarisi, (Çev: Banu Tellioğlu Altuğ), 4.B., Sel Yayıncılık, İstanbul, 2010.
Brown, Donald, An Experiential Approach to Organization Development 8th edition, Pearson Education, Prentice Hal, 2011.
Ceylan, Buğrahan, "Hastaların Dijital Sağlığa Olan Talebi Artıyor", 2014, http://www.tekdozdijital.com/hastalarin-dijital-sagliga-olan-talebi-artiyor.html.
Dadu, Shain, http://www.nytimes.com/section/health?WT.nav=page&action,2016.
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve tasarımını anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Deresky, Helen,International Management: Managing Across Borders and Cultures, 9/E Prentice Hall, New York, 2016.
Evrensel Tarih Arşivi / Getty aracılığıyla UIG, http://www.theguardian.com/environment/2016/may/23/weatherwatch-summer-content-before-dickensian-storm-charles-dickens.
Glyes, http://www.nytimes.com/2016/04/10/business/mutfund/financial-fables-all-the-better.
Gomez, Luis, R., & Balkin, David, Management, People, Performance, Change, Pearson, 2012.

Gür, Hakan, "Dil Öğrenim Teknikleri, Dilbilgisi Tercüme Yöntemi, Doğal Yöntem, Doğrudan Yöntem", Dil Dergisi, Sayı:32, Ankara, Haziran 1995, s.33.
Http: //www.nytimes.com/2015/07/14/science/space/the-telescope-of-the2030s.
Http: //www.rp-online.de/2016.
Http://weknowyourdreams.com/single/happiness/happiness-04,2016.
Http://www.ims.metu.edu.tr/DenizBilim_Politika_strateji.pdf, 2010.
Http://www.larazon.es/#vinietaAmpliado, 2016.
Http://www.lemonde.fr/culture/ 2002.2016.
Http://www.lemonde.fr/sciences/2016.
Http://www.lemonde.fr/sciences/2016.
Http://www.nzz.ch/zuerich/die-globizei-dein-freund-und-helfer-1.18701499, 2916.
Http://www.theguardian.com/artanddesign/2016/feb/19/inside-grayson-perrys-sketchbook.
Https: 1 https://www.trainingjournal.com/tags/action-learning?page= 6 Mayıs 2015.
https://hbr.org/2013/10/strategic-humor-cartoons-from-the-november-2013.
https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/oct/08/whatimim-really-thinking-oxford-
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring Strategy, 9.B., Prentice Hall, England, 2014.
Jones, Edsvik, http://www.hbl.fi/artikel/paragraf-i-marieh-man-maste-avlivas/2016.
Kales, Paul, Harvard Business Review, Work-Life Balance,
Koçel, Tamer, İşletme Yöneticiliği, 15. B., Beta Yayınevi, İstanbul, 2014.
Lauden, C., Kenneth ve Lauden P., Jane, Yönetim Bilişim Sistemleri, (Çev. Ed.: Uğur Yozgat), Pearson, Nobel Yayın, Ankara, 2014.
Lo Cole,
Mintberg, Ahlstratend ve Lampel, Strateji Safari, 2. Edi. Henry Minnz berg, Bruce Ahlstrand ve Joe Lampel, 2009.
Ofiya, Wolfson, http://www.theguardian.com/education/2016/jun/18/how-physical- exercises.
Okan, Tuna, "Türkiye İçin Lojistik ve Denizcilik Stratejileri: Uluslararası ve Bölgesel Belirleyiciler", URI: https://dspace.deu.edu.tr/xmlui/handle/12345/5391, 2016.
Okay, Ayla, Sağlık İletişimi, Derin Yayınları, İstanbul, 2014.
Pawe Mildner, http://www.nytimes.com/2016/06/19/.
Richard B. Chase ve David A. Tansik, "The Customer Contact Model for Organization Design," Management Science 29 (1983), 1037–1050.
Robbins, De Cenzo & Coulter, Fundamentals of Management, Pearson, Prentice Hall,2015.
Robbins, Stephen P., Mary Coulter, Management, Global Edition, 13/E, Pearson, Prentice Hall,2016.
Robbins, Stephen, Deconzo David ve Coulter, Mary, Yönetimin Esasları, (Çev:Adem Öğüt), Pearson, Nobel, Ankara, 2013.
Robins, Stephen, Timoty Judge, Organizastional Behaviour, Pearson Ed. 2016.
Sneah Rea, http://www.nytimes.com/2016.
Uçar, Fikret, Tevfik, Görsel İletişim ve Grafik Tasarım, İnkilap Yayınevi, İstanbul, 2004.
Ülgen, Hayri ve Mirze, S.Kadri, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 7.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s.28.
Vin Ganapathyhttp: //www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/may/22/hook-up-apps-grindr-tinder.
Www.gemify-invest.com/edelstenen-het-nieuwe-goud/?utm_source=Ligatus&utm_medium,2016

ONBİRİNCİ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Akgemci, Stratejik Yönetim, Gazi Kitabevi, Ankara, 2013: 556-562.
Barutçugil, İsmet, Stratejik Yönetim, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.17.
Brown, Donald, An Experiential Approach to Organization Development 8th edition, Pearson Education, Prentice Hal, 2011.
Bullhorst, Maus, http://www.theguardion.com/books/2016.
Christian Esanerde, http://www.nytimes.com/2016.
Christian Esanerde, http://www.nytimes.com/2016.
Dado, Ruvic,
Dado, Ruvic, https://www.theguardian.com/technology/audio/2016/dec/02/twitter
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve tasarımını anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Dagnar Sporck, TopBar&module=HPMiniNav&contentCollection=Science&WT.,2016.
Dan, Kitword, ttp: //www.theguardian.com/politics/2016/may/07/brexit-uk.
Dudley, Lunch ve Paul, L. Kordis, Yunusların Stratejisi, Türkiye İş Bankası, 2008.,s. 231.
Eren, Erol, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 9.B.,Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.4.
Esanerde, Christian, http://www.nytimes.com/2016.
Faolle, Marton, http://www.nytimes.com/2016.
Gabbby Aleksandro, http://www.nytimes.com/2016.
Gerry, Johson, Richard, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring Strategy, 9.B., Prentice Hall, England, 2014.
Gül, Serdar Kenan ve Kırılmaz, Muhammet, Kamu Kurumlarında Stratejik Yönetim, 1.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s.19.
Hayren, Margret, http://www.nytimes.com/pages/business/index.html2016.
Holinaty, Josh, http://www.nytimes.com/indexes/2016.
Http://michigandiversitycouncil.org/what-we-do/events-and-programs/2016.
Http://michigandiversitycouncil.org/what-we-do/events-and-programs/2016.
Http://www.1000ventures.com/business_guide/crosscuttings/leadership_strategic.html
Http://www.farketmez.net/dunyanin-en-unlu-10-sanat-eseri, 2016.

Http://www.sosyoloji.hacettepe.edu.tr/2016.
Https://healthypsych.com/link-creativity-heffiness/2016).
Https://healthypsych.com/link-creativity-heffiness/2016.
Https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikoloji/2016.
Https://www.theguardian.com/technology/audio/2016/dec/02/twitter-
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring Strategy, 9.B., Prentice Hall, England, 2014.
Johson, Gerry, Whittington, Richard ve Scholes, Kevan, Exploring Strategy, 9.B., Prentice Hall, England, 2014.
Kourdi, Jeremy, İş Stratejisi, 1.B., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.s.13.
Leonardo da Vinci, Mona Lisa, 1503-1508, Louvre Müzesi, Fransa, Paris, 2016.
Lily Batful, http://www.nytimes.com/pages/business/dealbook/2016.
Marilyn Chu, Developing Mentoring and Coaching Relationship in Early Care and Education, A reflective Approach, Pearson, New York. 2014.
Marilyn Chu, Instructor's Resource Manuel for Developing Mentoring and Coaching Relationship in Early Care and Education, Areflective Approach, Pearson, NY., 2014.
Mart, Roberts, mentalhealthwise.com, 2016.
Marton Fayolle, http://www.nytimes.com/2016.
Maus Bullhorst, https://www.theguardian.com/books/2016/dec/03.
Maus Bullhorst, https://www.theguardian.com/books/2016/dec/03.
Michele Millis, Chappel, http://www.lifehack.org/317747/scientists-find-15-amazing-benefits, 2016.
Owen Humpreys, http: //www.theguardian.com/environment/2016.
Pearce John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim, (Çev: Mehmet Barca) , 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Pearce, John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim,(Çev: Mehmet Barca), 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Robbins, Stephen P., Mary Coulter, Management, Global Edition, 13/E, Pearson, Prentice Hall,2016.
Robert S. Kaplan ve David P. Norton, Balance Scorecard, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2009., s. 245.
Robert S. Kaplan ve David P. Norton, Şirket Stratejisini Eyleme Dönüştürmek, 2015.
Ruviç, Dado, http://www.theguardian.com/technology/audio/20016.
Samuel C. Certo, Rollins College, S. Trevis Certo, Modern Management: Concepts and Skills, Pearson, Prentice Hall, 2016.
Stefen Salcinao, http://www.nytimes.com/pages/technology/index, 2016.
Stephen P. Robbins, Mary Coulter, Management, Global Edition, 13/E, Pearson, Prentice Hall,2016.
Susan C. Kanar, https://hbr.org/2013/10/strategic-humor-cartoons,2016.
Susan C. Kanar, https://hbr.org/2013/10/strategic-humor-cartoons,2016.
Tristam Kenton, https://www.theguardian.com/stage/2016/nov/11/
Tzu Sun, Savaş Sanatı, (Çev: Adil Demir), 10. B., Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2013, s.31.
Uçan Göz, https://www.theguardian.com/books/2016.
Ülgen, Hayri ve Mirze, S.Kadri, İşletmelerde Stratejik Yönetim, 7.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s.28.

ONİKİNCİ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

"Rüya yakalayıcı"; Http://www.spiegel.de/wissenschaft/technik.
Bigelow Aurespace, http://www.nytimes.com/2016/04/08/science/spacex.
Certo Samuel, Certo Trevis, Modern Yönetim, Konsept ve Beceriler, Ön, 2016.
Çetin, Özber, http://www.cerkezkoyhaber.com.tr/yazar/507/insan-yonetiminde-diyalog-ve-iletisimin-onemi.html, 2016.
Christiana, Couciero, ttp: //www.nytimes.com/interactive/2016.
Daft, Richard, Örgüt Kuramları ve tasarımını anlamak, (Çev: Ömür, N. Timurcanday Özmen), 10.B.Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Ebers, J.Donald, Griffin W., Ricky, Business Essentials, 17. Th Ed. Pearson, 2016.
Eren, Erol, Stratejik Yönetim, Beta Kiatebvi, İstanbul, 2016.
Foot Hook ve Jankins, Web'de İnsan Kaynakları Yönetimi'nin Güç Noktalarını Tanıtmak, Pearson ed. 2016.
Http://energise2-0.com/wp-content/uploads/2012/08/Social-Business-Models,2016.
Http://images.huffingtonpost.com/2016-07-05-1467735789-9048774-SecondWave.
Http://www.australiandesignreview.com/wp-content/uploads/2012.
Http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/uzay/619501/Mars_a_giden_Schiaparelli_den_kotu_haber__Gezegene_carpip_yok_oldu.html, 03.11. 2016).
Http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/uzay/619501/Mars_a_giden_Schiaparelli_den_kotu_haber__Gezegene_carpip_yok_oldu.html, 03.11. 2016).
Http://www.forumgercek.com/turkiyeden-tarihi-yerler-ve-mekanlar/2016.
Http://www.forumgercek.com/turkiyeden-tarihi-yerler-ve-mekanlar/51339-behramkalenin-tarihi-eserleri-ve-gezilecek-yerleri-assos.html
Http://www.globaledg.com/programs-services-overview/strategic-thinking-execution/2016.
Http://www.globaledg.com/programs-services-overview/strategic-thinking-execution/2016.
Http://www.nedir.com/ekoloji, 2016.
Http://www.nytimes.com/pages/health/index.html?action=click&pgtyp.2016.
Http://www.telegraph.co.uk/news/2016/04/04/matt-cartoons-april-2016/
Http://www.telegreph.co.uk/news/2016/04/04/matt-cartoons-april-2016

Https://blog.bufferapp.com/how-to-rewire-your-brains-for-positivity-ve-happiness
Https://www.happinessmetric.com/
Https://www.linkedin.com/pulse/swot-analysis-great-strategic-planning-tool-ahmed-samir-tolba,2016.
James Mc Crostie, http://www.japantimes.co.jp/community/13.05.2016.
Joshe Yoon, http://www.nytimes.com/2016/05/08/opinion/sunday/is-your-pet-lonely
Joshe Yoon, http://www.nytimes.com/2016/05/08/opinion/sunday/is-your-pet-lonely.
Kapucu, Sadettin ve diğ. "TKY Uygulamalarında Kullanmak İçin Yenilikçi-Yaratıcı Problem Çözme Yaklaşımı: TRİZ", TMMOB II. Kalite Sempozyumu, 15-16 Haziran, 2001.
Kızılkan, Çetin ve Durmuş, Veli, "Sağlık Hizmetlerinde Lider Personelde Olması Beklenen Özelliklerin Analizi", 8. Ulusal Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi Kitabı, KKTC., Lefke, 2014, s.1126.
Lauden, C., Kenneth ve Lauden P., Jane, Yönetim Bilişim Sistemleri, (Çev. Ed.: Uğur Yozgat), Pearson, Nobel Yayın, Ankara, 2014.
Michael E. Porter, a.g.e. S. 307
Nathalie Lees, http://www.theguardian.com/society/2016.
P.Robbins, Mary Coulter, Yönetim, Pearson Education Limited, 2016.
Pearce John, Robinson Richard, Stratejik Yönetim, (Çev: Mehmet Barca) , 12. B., Nobel Yayınları, İstanbul, 2015.
Robbins, P., Robbins, Mary Coulter, Management, Global Edition, 13/E, Pearson, Prentice Hall,2016.
Robbins, Stephen P.,, Mary Coulter, Management, Global Edition, 13/E, Pearson, Prentice Hall,2016.
Robert S. Kaplan ve David P. Norton, a.g.e. S. 261
Robert S. Kaplan ve David P. Norton, Balanced Scorecard, Şirket Stratejisini Eyleme Dönüştürmek, (Çev. Serra Egeli), İstanbul, 2015, s. 261.
Sabah Gazetesi, 18.05.2016.
Ülgen, Hayri ve S. Kadri Mirze, İşletmelerde Stratejik Yönetim, Beta Yayınları, 2016.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Alamy, https://www.theguardian.com/books/2016.
Balogun, Julia, Hailey Umut Veronica ve Gustaffson Steafanie, Stratejik Değişimi Keşfetmek, 4. baskı. Pearson, İngiltere, 2016.
Barbara Pálffy, Szenenfoto aus "Der Kleine Prinz" im Tiyatrosu Franz-Josefs-Kaiurier.at/lebensart/kiku/der-kleine-prinz-in-wiener-kellertheater-loblied-der-fantasie/193.950.927.
DDP ABD / Rex / Shutterstock, http://www.theguardian.com/sport/2016.
Getty Images, http://www.theguardian.com/books/2016.
Giordano Cipriani, https://www.theguardian.com/environment/shortcuts/2016/jul/27.
Giordano Cipriani/Getty Images; https://www.theguardian.com/environment/shortcuts/2016/jul/27/is-there-any-tuna-thats-to-eat-tesco
Http: //edition.cnn.com/2016.
Http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/uzay/593284/Dunya-yi_heyecanlandiran_sinyal___insanliktan_daha_ustun_bir_medeniyet__olabilir.html) 31.08.2016.
Http://www.lyoncapitale.fr/Journal/Communs/Univers/Technologies/2016..
http://www.lyoncapitale.fr/Journal/Communs/Univers/Technologies/Jeux-video/Call-of-Duty-Black-Ops-3-Awakening-merite-t-il-ses-15-euros.
http://www.lyoncapitale.fr/Journal/Lyon/Technologies
Http://www.nytimes.com/section/magazine?action=click&pgtyp,2016.
http://www.nytimes.com/section/magazine?action=click&pgtype=Homepage&region='TopBar&module=HPMiniNav&contentCollection=Magazine&WT.nav=pag
Jason Raish, http://www.nytimes.com/pages/arts/index.html?action=click&pgtype,2016.
Paul Rogers, http://www.nytimes.com/section/health?actione,2016.
Recycling.http://www.nytimes.com/pages/technology/index.html?src=busfn, 2016.
Richard, Daft, Örgüt Kuramları ve Tasarımları Anlamak, 10. Bası, (Çev: Ö.Timurcanday Özmen), Nobel Yayınları, Ankara, 2015.
Robbins, Steppen P., Mary Coulter, David DeCenzo, Yönetimin Temelleri, Pearson, İngiltere, 2016.
Salamon, Poatsy ve Martin, Better Business, 4.ed. Pearson, England, 2016.
Tom Walker / BBC / https: //www.theguardian.com/environment/gallery/2016.
http://www.hegnar.no/Nyheter/Tech/2016/04/Solcellefly-landet-etter-tre, 2016.
BEAM expandable capsule/http://edition.cnn.com/2016/04/16/tech/beam-inflatable-habitat-iss-irpt/index.html.
Http://edition.cnn.com/2016/04/16/tech/beam-inflatable-habitat-iss-irpt/index.html
Andy Rash, http://www.nytimes.com/2016/05/01/
John Pirman, http://www.nytimes.com/2016/05/01/movies/in-anera-of-streaming-cinema,2016.
Oliver Schrauwen, http://www.nytimes.com/2016/05/01/opinion/better-aging
Viktor Koen, http://www.nytimes.com/2016/05/03/science/carbon-dioxide-
Yuksi Du, http://www.nytimes.com/2016/05/06/opinion/olympians-shouldnt.
Pete Atkinsoy, http://www.theguardian.com/environment/2016/may/07.
Eleni Kakreiti, http://www.nytimes.com/2016/05/08/opinion/sunday/why-you-cant-lose-weight-on-a-diet.
Ho1 Juliette Burda, http://www.nytimes.com/2016/05/08/fashion/grandmother.

Brian Rea http://www.nytimes.com/2016/06/05/fashion/breakups,2016.
Smart Bradford, http://well.blogs.nytimes.com/2016/07/22.
Eric Chow, https://www.theguardian.com/books/2016/jul/24.
Samuel Gibbs, https://www.theguardian.com/technology/2016/jul/25/.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜMÜN KAYNAKLARI

Adrian Hillman, http://www.japantimes.co.jp/community/2016.
Airbus; Http://www.svd.se/3d-skrivare-viktig-kugge-forairbus-nya-pl, 2016.
Alamy Stock; Https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/jul/03/gardens-one-of-your-five-a-dahlia
Alamy; Https://www.theguardian.com/science/2013/apr/14/shadow, 2016.
Alan Porritt, https: //www.theguardian.com/environment/2016/dec/27.
Alju Salminen; Http://www.hs.fi/elama/146778820314
Bob Staake, http://www.nytimes.com/section/travel?action=click&pgtype2016
Brian Rea, http://www.nytimes.com/2016/07/03/fashion/modern-love.
Brian Rea, http://www.nytimes.com/2016/07/31/fashion/modern-love.
Cole, http://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/sep/03.
CreditChris Silas Neal; Http://www.nytimes.com/2016.
CreditGiacomo Gambineri, http://www.nytimes.com/2016/05/29/travel/cheap-flights-budget-travel.html.
Daniel Mihailescuhttps: //www.theguardian.com/sustainable-business/2016/sep/14.
David Hockney / Royal Academy; Https://www.theguardian.com/artanddesign/2016/jul/03/david-hockney-82.
David Kushner, Eva Bee, https://www.theguardian.com/global/2016/aug/07.
Doche Welle Türkçe, yaşam; Http: //www.dw.com.tr-juno-j,2016.
Edward, Marshall, https: //www.theguardian.com/environment/2016
Elvood Smith, http://www.nytimes.com/2015/08/04/
Francesco Ciccolella, https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/jul/02/how-to-be-heappy-when-the-news.
Galaxy Cluster, IDCS 1426, https://www.nasa.gov/multimedia/imagegallery, 2016.
Grahan Reunobi, http://www.nytimes.com/2016.
Hirshonhttp: //www.nytimes.com/2016/07/31/business/media/yahoo.
Http://edition.cnn.com/2016/06/16/design/nasa-mars-posters, 2016.
Http://www.b.dk/viden/vild-rejseplan-russisk-milliardaervil-naa-stjernerne-paa, 2016.
Http://www.cumhuriyet.com.tr/foto/foto_galeri/607044/3/Tasiniyoruz_.._Mars_ta_yasam_basliyor__1_milyon_kisi_koloni_kuracak.html, 2016.
Http://www.dw.com/tr/juno,2016.
Http://www.hurriyet.com.tr/fiat-chrysler-1-9-milyon-araci-geri-cagiriyor-40224434, 16.09.2016.
Http://www.jyllands
http://www.nytimes.com/2016.
Http://www.nytimes.com/2016/07/02.
Http://www.nytimes.com/interactive/2016/05/19/science/space/seeking.
Http://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/apr/23/what-really-thinking-au-pair.
http://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/apr/30/whatimim.
Https://www.theguardian.com/environment/2016/sep/15.
Hubble Uzay Teleskobu, http://www.nytimes.com/2016/07/01/science/jupiter-nasa-juno-hubble.
Jim Powell, http://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2016/may/21.
Joanna Gniady; Https://www.theguardian.com/science/2016/jul/09/text-therapy.
Kröller-Müller Müzesi, Otterlo / Van Gogh Müzesi, https://www.theguardian.com/artanddesign/2016/aug/05.
Lo Cole,
Lo Cole, 2016.
Lo Cole, https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/jun/11/whatimim-real olarak.
Matta, Balsamini, ttp: //www.nytimes.com/section/style/international? WT, 2016.
Matthew Blease, https: //www.theguardian.com/books/2016/jul/10/the-chilcot-report.
Michael Driver, https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/aug/08/secret-life-trade-
Michael Driver, https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/jul/11/secret-life-housing.
Michael Quach; Https://www.theguardian.com/artanddesign/architecture-design-blog/2016/jul/08.
Mimarlık Derneği; Https://www.theguardian.com/artanddesign/architecture-design-blog/2016/jul/08.
NASA, http://www.space.com/13962-photos-nasa-mars-reconnaissance-orbiter.html, 2016.
Øivind Hovland, https://www.theguardian.com/books/2016/jul/10/best-holiday-reads-2016-summer-reading-writers-holiday-books-curtis-sittenfeld-geoff-dyer-lionel, 2016 .
Peter, Marshall, https://www.theguardian.com/travel/picture/2016/sep/08.
Pixpilhttps: //www.theguardian.com/technology/2016/aug/01. https://www.theguardian.com/technology/2016/aug/01/google-alphabet.
Posten.dk/protected/premium/indblik/Indland/ECE8645200/da-,2016.
Stephen's Sausage Roll - Bu soyut bilmece hakkında hafif bir şey yok. Stephen Lavellehttps: //www.theguardian.com/technology/2016/apr/18/stephens-sausage-roll-review-stephen-lavelle-puzzle-game
Thomas, Pullin, http: //www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/apr/15.

DÜNYA SİYASETİNDE LATİN AMERİKA

Editör
Doç. Dr. İsmail Ermağan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1755
Yönetim Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler: 062
ISBN: 978-605-320-662-0
© 1. Basım, Haziran 2017

DÜNYA SİYASETİNDE LATİN AMERİKA
Doç. Dr. İsmail Ermağan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ermağan, İsmail
Dünya Siyasetinde Latin Amerika / *İsmail Ermağan*
1. Basım, xviii + 570 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-662-0
1. Latin Amerika 2. ABD 3. Mercosur

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KOPSAVAŞ HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ----------iii

1. BÖLÜM: LATİN AMERİKA'DA TARİHSEL GELİŞİM ÇERÇEVESİNDE SİYASAL VE EKONOMİK PANORAMA
Çeviren: Doç. Dr. İsmail Ermağan ---------- 1

GİRİŞ ---------- 1

1. ORTA ÇAĞ'DAN YAKIN ÇAĞ'A, SÖMÜRGE GÜNLERDEN BAĞIMSIZLIKLARA ---------- 3

2. SANAYİLEŞME VE POPÜLİZM ---------- 5

3. II. DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRAKİ DEĞİŞİMLER ---------- 6

4. SOSYAL VE SİYASAL ÇATIŞMALAR ---------- 7

5. İNSAN HAKLARI VE ŞİDDET İLE HESAPLAŞMAK---------- 9

6. LATİN AMERİKA KITASININ TEMEL ÖZELLİKLERİ ----------11

7. KÜRESEL GÜÇLER VE LATİN AMERİKA ----------14

8. LATİN AMERİKA DEVLETLERİ ARASINDA İŞ BİRLİĞİ VE REKABET----------16

SONUÇ YERİNE----------18

2. BÖLÜM: LATİN AMERİKA BÖLGESİNDEKİ EKONOMİK ENTEGRASYON MODELLERİ - Yrd. Doç. Dr. Buket Önal----------20

Özet----------20

GİRİŞ ----------21

1. LATİN AMERİKA'DA ENTEGRASYON GİRİŞİMLERİ VE NEDENLERİ ---------- 23
2. LATİN AMERİKA'DA EKONOMİK ENTEGRASYON MODELLERİ ---------- 25
2.1. Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği ---------- 26
2.2. Latin Amerika Bölgesel Entegrasyon Birliği ---------- 26
2.3. Orta Amerika Ortak Pazarı ---------- 27
2.4. Orta Amerika Entegrasyon Sistemi (SICA) ---------- 29
2.5. ANDEAN Paktı/And Ülkeleri Topluluğu ---------- 29
2.6. Karayip Topluluğu ve Ortak Pazarı ---------- 31
2.7. Güney Amerika Ortak Pazarı ---------- 32
2.8. Güney Amerika Uluslar Birliği ---------- 33
2.9. Latin Amerika ve Karayipler İçin Bolivar Alternatifi ---------- 36
2.10. G-3 ---------- 37
2.11. Karayip Devletleri Birliği ---------- 37
2.12. Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu ---------- 38
SONUÇ ---------- 39
KAYNAKÇA ---------- 40

3. BÖLÜM: BREZİLYA FEDERAL CUMHURİYETİ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ - Dr. Elem Eyrice Tepeciklioğlu ---------- 43
Özet ---------- 43
GİRİŞ ---------- 44
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ ---------- 45
1.1. Coğrafi ve Demografik Yapı ---------- 45
1.2. Etnik ve Kültürel Yapı ---------- 47
1.3. Siyasi ve İdari Yapı ---------- 48
1.4. Ekonomi ---------- 50
2. ÜLKE TARİHİ ---------- 53
3. ÜLKENİN BAŞLICA DIŞ POLİTİKALARI ---------- 56
3.1. Brezilya-Türkiye İlişkileri ---------- 62

SONUÇ ---------- 65
KAYNAKÇA ---------- 67

4. BÖLÜM: GUİANA BÖLGESİ: GUYANA, SURİNAM VE FRANSIZ GUYANASI - Emrah Kaya ----------72
Özet----------72
GİRİŞ ---------- 73
1. GUİANA BÖLGESİ GENEL ---------- 74
1.1. GUYANA KOOPERATİF CUMHURİYETİ ---------- 76
1.1.1. Genel Özellikleri ---------- 76
1.1.1.1. Coğrafya---------- 76
1.1.1.2. Demografi---------- 77
1.1.1.3. Kültür ---------- 77
1.1.1.4. Siyasi Sistem---------- 78
1.1.1.5. Ekonomi ---------- 79
1.1.1.6. Guyana'nın Tarihi---------- 79
1.1.2. Guyana'nın Dış Politikası---------- 82
1.1.2.1. Guyana-Brezilya İlişkisi ---------- 83
1.1.2.2. Guyana-ABD İlişkisi---------- 83
1.1.2.3. Guyana-Venezüella İlişkisi ---------- 84
1.1.2.4. Guyana-Türkiye İlişkisi---------- 85
1.2. SURİNAM CUMHURİYETİ---------- 85
1.2.1. Genel Özellikleri ---------- 85
1.2.1.1. Coğrafya---------- 85
1.2.1.2. Demografi---------- 86
1.2.1.3. Kültür ---------- 86
1.2.1.4. Siyasi Sistem---------- 87
1.2.1.5. Ekonomisi---------- 87
1.2.1.6. Tarihi ---------- 88
1.2.2. Surinam'ın Dış Politikası---------- 90
1.2.2.1. Surinam-Hollanda İlişkisi---------- 91
1.2.2.2. Surinam-ABD İlişkisi---------- 91

1.2.2.3. Surinam-Guyana İlişkisi---------- 92
1.2.2.4. Surinam-Fransız Guyanası İlişkisi ---------- 93
1.2.2.5. Surinam-Türkiye İlişkisi---------- 93
1.3. FRANSIZ GUYANASI---------- 93
1.3.1. Genel Özellikleri ---------- 93
1.3.1.1. Coğrafya---------- 93
1.3.1.2. Demografi---------- 94
1.3.1.3. Kültür ---------- 94
1.3.1.4. Siyasi Sistem---------- 94
1.3.1.5. Ekonomisi---------- 95
1.3.1.6. Tarihi ---------- 95
SONUÇ ---------- 97
KAYNAKÇA ---------- 98

5. BÖLÜM: LATİN AMERİKA'DA BİR ÇELİŞKİLER ÜLKESİ: VENEZÜELLA - Doç. Dr. Esra Pakin-Albayrakoğlu ---------- 103
Özet---------- 103
GİRİŞ ----------104
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ----------105
1.1. Coğrafya ----------105
1.2. Demografi ----------107
1.3. Kültür ----------107
1.4. Siyaset ----------109
1.5. Ekonomi----------112
2. ÜLKE TARİHİNİN ANA HATLARI ----------114
3. DIŞ POLİTİKA ----------119
3.1. Venezüella-ABD ----------120
3.2. Venezüella-Çin ----------122
3.3. Venezüella-Rusya----------123
3.4. Venezüella-İran ----------124
3.5. Venezüella-Kolombiya ----------125
3.5. Venezüella-Guyana ----------126
3.6. Venezüella-Brezilya ----------127

3.7. Venezüella-Küba---------- 128
3.8. Venezüella-Türkiye ---------- 130
SONUÇ ---------- 133
KAYNAKÇA ---------- 134

6. BÖLÜM: LATİN AMERİKA'NIN İSTİKRAR ARAYAN ÜLKESİ: KOLOMBİYA - Yrd. Doç. Dr. Yusuf Çınar---------- 138
Özet---------- 138
GİRİŞ ---------- 139
1. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 139
1.1. Kültür, Coğrafya, Siyaset ---------- 140
1.2. Ekonomi---------- 141
2. ÜLKE TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 143
3. KOLOMBİYA'NIN BAŞLICA DIŞ POLİTİKALARI ---------- 145
3. 1. Kolombiya-ABD İlişkileri ---------- 146
3.2. Kolombiya-Ekvador İlişkileri ---------- 148
3.3. Kolombiya-Venezüella İlişkileri---------- 148
3.4. Kolombiya-Peru İlişkileri ---------- 150
3.5. Kolombiya-Brezilya İlişkileri ---------- 150
3.6. Kolombiya-Panama İlişkileri ---------- 151
SONUÇ ---------- 152
KAYNAKÇA ---------- 153

7. BÖLÜM: EKVADOR CUMHURİYETİ - Doç. Dr. Haydar Efe ---------- 155
Özet---------- 155
GİRİŞ ---------- 156
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ ---------- 156
1.1. Coğrafya ---------- 156
1.2. İklim---------- 157
1.3. İdari Yapılanma (Eyaletler ve Şehirler)---------- 159
1.4. Demografi ---------- 163
1.5. Kültür ve Sanat---------- 166

2. SİYASET ---------- 167
2.1. Dış Politika ---------- 168
3. EKONOMİ ---------- 169
3.1. Dış Ticaret ---------- 173
3.1.1. Türkiye-Ekvador Cumhuriyeti İlişkileri ---------- 176
4. TARİH ---------- 177
SONUÇ ---------- 182
KAYNAKÇA ---------- 183

8. BÖLÜM: PERU CUMHURİYETİ - Doç. Dr. Emruhan Yalçın ---------- 185
Özet ---------- 185
GİRİŞ ---------- 186
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ ---------- 187
1.1. Coğrafi Konumu ---------- 187
1.2. Nüfus ve İstihdam ---------- 191
1.3. Peru'nun Kültürel Yapısı ---------- 192
1.4. Siyasi ve İdari Yapısı ---------- 194
1.5. Ekonomi ---------- 196
1.5.1. Pazar ile İlgili Bilgiler ---------- 198
1.5.2. Dış Ticaret ---------- 204
1.5.2.1. Dış Ticaret Politikası ve Vergiler: ---------- 204
1.5.2.2. Gümrük Vergileri ve Diğer Vergiler ---------- 206
2. ÜLKE TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 208
3. ÜLKENİN DIŞ POLİTİKASI ---------- 211
3.1. Üye olduğu Uluslararası Kuruluşlar ---------- 212
3.2. Türkiye İle İlişkileri ---------- 212
3.2.1. Türkiye-Peru Siyasi İlişkileri ---------- 212
3.2.2. Türkiye-Peru Ticari İlişkileri ---------- 214
3.2.3. İşadamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar ---------- 215
3.2.4. Peru'ya Seyahat Edecek Türk Vatandaşlarının Dikkat Etmesi geren hususlar ---------- 216
SONUÇ ---------- 216
KAYNAKÇA ---------- 218

9. BÖLÜM: BOLİVYA -
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Osman Çatı ---------- 232
Özet ---------- 232
GİRİŞ ---------- 233
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ ---------- 234
1.1. Coğrafya ---------- 234
1.2. Demografi ---------- 236
1.3. Dil, din ve kültür ---------- 237
1.4. Siyasi Sistem ---------- 239
1.5. Ekonomi ---------- 241
2. ÜLKE TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 243
2.1. Erken Dönem Bolivya Tarihi ---------- 243
2.2. Sömürge Dönemi ---------- 244
2.3. Sömürge Döneminin Sonu ve Cumhuriyetin İlk Yılları ------ 246
2.4. Toprak Kayıpları Dönemi ---------- 247
2.5. Chako Savaşı'ndan Ulusal Devrime ---------- 248
2.6. Bolivya Ulusal Devrimi ve askerî Yönetimler Dönemi ------- 250
2.7. Sivil Yönetimler Dönemi ---------- 250
2.8. Evo Morales Dönemi ---------- 252
3. ÜLKENİN DIŞ POLİTİKASI ---------- 253
3.1. Uluslararası Arena ---------- 253
3.2. Bolivya'nın Bölgesel İlişkileri ---------- 255
3.3. Bolivya'nın İkili İlişkileri ---------- 258
3.3.1. Bolivya-Şili İlişkileri ---------- 258
3.3.2. Bolivya-Peru İlişkileri ---------- 260
3.3.3. Bolivya-Brezilya İlişkileri ---------- 260
3.3.4. Bolivya-Arjantin İlişkileri ---------- 261
3.3.5. Bolivya-Küba ve Bolivya-Venezüella İlişkileri ----- 261
3.3.6. Bolivya-ABD İlişkileri ---------- 262
3.3.7. Bolivya-Avrupa Devletleri İlişkileri ---------- 263
3.3.8. Bolivya-Türkiye İlişkileri ---------- 263
SONUÇ ---------- 264
KAYNAKÇA ---------- 265

10. BÖLÜM: ŞİLİ CUMHURİYETİ -
Yrd. Doç. Dr. Asena Boztaş ---------- 267
Özet---------- 267
GİRİŞ ---------- 268
1. ŞİLİ NERESİDİR? ---------- 269
2. ÜLKENİN TARİHİ ---------- 271
2.1. Sömürgecilik Öncesi Süreç ---------- 271
2.2. Sömürgecilik Süreci (1541 İspanyol Peru Valiliği Dönemi) ---------- 271
2.3. Bağımsızlık Süreci (1808-1818) ve Sonrası: Çatışmalar Dönemi ---------- 273
2.4. ABD Perspektifinden Güney Amerika'da Yayılma İhtimali Olan Marksizm: Küba'dan Sonra Şili ---------- 276
2.5. ABD Kontrolünde Şili Siyasi Tarihi ---------- 276
2.5.1. Allende Dönemi (1970-1973) ---------- 277
2.5.2. Pinochet Dönemi: askerî Darbeyle Yönetime Gelen Lider (1973-1988) ---------- 277
2.5.3. Demokrasi Dönemi (1988 Sonrası) ---------- 278
3. ÜLKEDE EKONOMİ ---------- 279
4. ÜLKEDE DIŞ POLİTİKA ---------- 280
4.1. Komşuları İle İlişkileri ---------- 280
4.1.1. Şili-Bolivya ve Peru İlişkileri ---------- 280
4.1.2. Şili-Arjantin İlişkileri ---------- 282
4.2. Şili ve Uluslararası Sistemdeki Büyük Güçler ---------- 282
4.2.1. Şili-ABD İlişkileri ---------- 283
4.2.2. Şili-Çin İlişkileri ---------- 284
4.2.3. Şili-Rusya İlişkileri ---------- 284
4.3. Şili-Türkiye İlişkileri ---------- 285
SONUÇ ---------- 286
KAYNAKÇA ---------- 287

11. BÖLÜM: ARJANTİN - Doç. Dr. Füsun Özerdem ---------- 292
Özet---------- 292
GİRİŞ ---------- 293
1. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 294

2. ÜLKE TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 302
1.1. Arjantin ve Başkanları ---------- 303
3. ÜLKENİN DIŞ POLİTİKASI ---------- 306
1.1. Arjantin-Türkiye İlişkileri ---------- 309
SONUÇ ---------- 311
KAYNAKÇA ---------- 312

12. BÖLÜM: GÜNEY AMERİKA'NIN ORTASINDA BİR ÜLKE: PARAGUAY - Yrd. Doç. Dr. Deniz Ilgaz ---------- 313
Özet---------- 313
GİRİŞ ---------- 314
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ---------- 316
1.1. Coğrafya ---------- 317
1.2. Demografi ---------- 318
1.3. Kültür ve Eğitim ---------- 319
1.4. Adalet Sistemi ---------- 321
1.5. Siyaset ---------- 323
1.5.1. Anayasalar ve Siyasi Partiler---------- 326
1.5.2. Saydamlık ve Sivil Toplum---------- 330
1.5.3. Demokrasi ---------- 331
1.6. Ekonomi---------- 334
1.6.1. Vergi ---------- 341
2. ÜLKE TARİHİNİN ANA HATLARI ---------- 342
2.1. 1989 Yılına Kadarki Dönem ---------- 342
2.2. 1989 Yılından Sonrası Modern Dönem ---------- 346
3. PARAGUAY'IN DIŞ İLİŞKİLERİ---------- 351
3.1. Güney Amerika Ülkeleri–Paraguay İlişkileri ---------- 352
3.2. ABD–Paraguay İlişkileri ---------- 353
3.3. Türkiye–Paraguay İlişkileri ---------- 356
SONUÇ ---------- 356
KAYNAKÇA ---------- 357

13. BÖLÜM: URUGUAY - Yrd. Doç. Dr. Burcu Taşkın ---------- 363
Özet---------- 363

GİRİŞ ---------- 364
1. ÜLKENİN GENEL ÖZELLİKLERİ ---------- 365
1.1. Coğrafya ---------- 365
1.2. Demografi ---------- 366
1.3. Kültür (Dil-Din-Toplumsal Hayat) ---------- 366
1.4. Siyaset: Siyasi Sistem ve Mahalli Yönetim ---------- 367
1.5. Ekonomi ---------- 368
2. ÜLKENİN SİYASAL TARİHİ ---------- 369
2.1. Bağımsızlık ve Modernleşme ---------- 370
2.2. askerî Darbe (1973- 85) ve Demokrasiye Geçiş ---------- 371
2.3. Günümüzde Uruguay ve Uruguay–Türkiye ---------- 373
3. ÜLKENİN TEMEL DIŞ POLİTİKALARI ---------- 375
3.1. Uruguay-ABD İlişkileri ---------- 376
3.2. Komşu Latin Amerika Ülkeleri ile İlişkileri ---------- 377
3.2.1. Uruguay–Arjantin ---------- 377
3.2.2. Uruguay–Brezilya ---------- 377
3.3. Uruguay-AB ---------- 378
3.4. Uruguay-Türkiye ---------- 378
SONUÇ ---------- 379
KAYNAKÇA ---------- 380

14. BÖLÜM: LATİN AMERİKA'DAKİ KATILIMCI EKONOMİ PRATİKLERİNİN GELECEĞİNİ NEOLİBERAL RESTORASYON TARTIŞMALARI ÜZERİNDEN OKUMAK -
Yrd. Doç. Dr. Çağatay Edgücan Şahin -
Yrd. Doç. Dr. Kerem Gökten ---------- 382
Özet ---------- 382
GİRİŞ ---------- 383
1. 2000-2013 DÖNEMİNDE LATİN AMERİKA'DA NEOLİBERALİZME KARŞI "KATILIMCI EKONOMİ" ANLAYIŞININ YÜKSELİŞİ ---------- 384
2. İŞÇİ KOOPERATİFLERİNİN İŞLEYİŞ MANTIĞI ÜZERİNE ---------- 390

3. 2013 VE SONRASINDA YAŞANAN EKONOMİK DURGUNLUĞUN LATİN AMERİKAN ÖZYÖNETİM PRATİKLERİ ÜZERİNE OLASI ETKİLERİ ---------- 398
SONUÇ ---------- 402
KAYNAKÇA ---------- 404

15. BÖLÜM: LATİN AMERİKA'DA MÜSLÜMAN VARLIĞI: TARİHSEL SÜREÇ VE MEVCUT DURUM - Arş Gör. Yasin Avcı ---------- 407
Özet---------- 407
GİRİŞ ---------- 408
1. TARİHSEL AÇIDAN MÜSLÜMAN TOPLULUĞUN LATİN AMERİKA'DAKİ VARLIĞI ---------- 412
2. LATİN AMERİKA'DAKİ MÜSLÜMAN POPÜLASYON VE MEVCUT SOSYOPOLİTİK DURUM ---------- 419
SONUÇ ---------- 427
KAYNAKÇA ---------- 428

16. BÖLÜM: ABD'NİN ARKA BAHÇESİ LATİN AMERİKA: ASKERİ MÜDAHALELER İLE DAYATILAN SÖMÜRÜ DÜZENİ - Doç. Dr. Sait Yılmaz ---------- 432
Özet---------- 432
GİRİŞ ---------- 433
1. LATİN AMERİKA'NIN KISA TARİHİ ---------- 434
2. MONROE DOKTRİNİ VE 19. YÜZYILDA LATİN AMERİKA ---- 436
3. 20. YÜZYILDA LATİN AMERİKA VE MUZ SAVAŞLARI--------- 437
4. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE LATİN AMERİKA ---------- 438
5. LATİN AMERİKA; 1970-2000 ---------- 442
6. 2000'LERDE LATİN AMERİKA VE ABD ---------- 444
7. OBAMA VE LATİN AMERİKA ---------- 445
8. ABD'NİN İKİ KANATLI LATİN AMERİKA POLİTİKASI --------- 447
9. LATİN AMERİKA'DA EKONOMİK MÜCADELE ---------- 449
SONUÇ ---------- 453
KAYNAKÇA ---------- 454

7. BÖLÜM: LATİN AMERİKA'DA TÜRKİYE ETKİSİ; YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ AÇISINDAN BÖLGEDEKİ SİYASİ PROJEKSİYONLAR -
Yrd. Doç. Dr. Gökmen Kılıçoglu -
Yrd. Doç. Dr. Ayhan Nuri Yılmaz ---------- 456
Özet---------- 456
GİRİŞ ---------- 457
1. LATİN AMERİKA KAVRAMI VE BÖLGENİN COĞRAFİ, ETNİK, DİNİ VE KÜLTÜREL SINIRLARI ---------- 458
1.1. Latin Amerika'nın Dünya Siyasetine Etkisi ve Önemi ------- 469
2. YENİ GÜÇ VE DİPLOMASİ KAVRAMLARI ---------- 471
2.1. Yumuşak Güç ---------- 471
2.2. Kamu Diplomasisi ---------- 473
3. TÜRKİYE'NİN KAMU DİPLOMASİSİ ORGANLARI VE LATİN AMERİKA'YA YÖNELİK UYGULAMALARI ---------- 476
3.1. Siyasi ve Diplomatik İlişkiler ---------- 477
3.2. Kamu Diplomasisi Araçları ---------- 481
3.2.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ---------- 482
3.2.2. TRT ---------- 484
3.2.3. Anadolu Ajansı ---------- 484
3.2.4. Sinema ve Diziler ---------- 485
3.4.5. Yunus Emre Enstitüsü ---------- 487
3.4.6. TİKA ---------- 488
3.4.7. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ---------- 490
3.4.8. Diyanet İşleri Başkanlığı ---------- 492
3.4.9. Türk Hava Yolları (THY) ---------- 493
SONUÇ ---------- 493
KAYNAKÇA ---------- 496

18. BÖLÜM: KÜRESEL GÖÇ DALGASI DÖNEMİNDE OSMANLILARIN LATİN AMERİKA'YA GÖÇÜ: ŞİLİ ÖRNEĞİ -
Doç. Dr. Hamdi Genç ---------- 504
Özet---------- 504
GİRİŞ ---------- 505

1. KÜRESEL GÖÇ DALGASI VE LATİN AMERİKA ---------- 505
2. OSMANLILARIN LATİN AMERİKA'YA GÖÇLERİ ---------- 508
3. OSMANLILARIN ŞİLİ'YE GÖÇLERİ VE KONSOLOSLUK ANLAŞMASI ---------- 512
3.1. Şili-Osmanlı İktisadi ve Siyasi İlişkilerin Temeli: Konsolosluk Anlaşması ---------- 514
SONUÇ ---------- 517
KAYNAKÇA ---------- 518

19. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI: MEVCUT DURUM VE BEKLENTİLER -
Arş. Gör. Ayşe Yarar ---------- 520
Özet ---------- 520
GİRİŞ ---------- 521
1. ANKARA ÜNİVERSİTESİ LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ ---------- 522
2. ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ LATİN VE KUZEY AMERİKA ÇALIŞMALARI ---------- 524
3. BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ AMERİKAN ARAŞTIRMALARI MERKEZİ ---------- 525
4. STRATEJİK ARAŞTIRMA MERKEZLERİ ---------- 526
5. AKADEMİK ÇALIŞMALAR VE YAYINLAR ---------- 530
5.1. Kitaplar ---------- 530
5.2. Makaleler ---------- 534
5.3. Tezler ---------- 540
SONUÇ ---------- 550
KAYNAKÇA ---------- 552

20. BÖLÜM: YAZAR BİLGİLERİ ---------- 553

EKLER ---------- 566

1. BÖLÜM

LATİN AMERİKA'DA TARİHSEL GELİŞİM ÇERÇEVESİNDE SİYASAL VE EKONOMİK PANORAMA[1]

Çeviren: Doç. Dr. İsmail Ermağan[2]

GİRİŞ[3]

Günümüz Latin Amerika devletler haritasının temelinde 300 yıllık kolonyal hükümdarlık yatıyor. Kristof Kolomb'un Latin Amerika'yı 1492'de Avrupalılar için keşfetmesinin ardından İspanyollar ve Portekizliler 16. yüzyılın ortalarına kadar kıtanın tamamını fethetti. 1494'te bu iki deniz gücü, Papa VI. Alexander'ın aracılık ettiği Tordesillas Sözleşmesi ile Hıristiyan olmayan dünyayı aralarında paylaştırmak için anlaştı. Yeşil Burun Adaları'nın yaklaşık 2200 km batısından geçen bir ayırma çizgisinin batısında kalan toprakların artık İspanya'ya, bu çizginin doğusunun da Portekiz'e ait olması öngörüldü. Böylece İspanyollar o tarihe kadar büyük bölümü bilinmeyen Latin Amerika'nın önemli bir kısmı üzerinde otorite kazanmış oldu. Portekiz'e Güney Amerika'nın doğusunun bir bölümü verildi; burası daha sonra Brezilya kolonisi olacaktı. Meksika ve Orta Amerika'dan başlayarak Latin Amerika'nın kalanı Fetihçiler ("Conquistadores") tarafından İspanyol tahtı adına ele geçirildi. Yüksek kültürler kurmuş olan Aztekler, Mayalar ve İnkalar bu dönemde askerî boyunduruk altına alındı. 60 milyondan fazla Indígenas (kıtanın yerli halkının tamamını ifade etmek için kullanılan İspanyolca terim) bu fetihler sırasında şiddetten, oraya taşınan hastalıklardan ya da insanlık dışı yaşam koşullarından dolayı kurban gitti. Geriye kalan Indígenas'ın büyük bir bölümü köleleştirilerek altın ve gümüş madenlerinde, haciendalarda (genellikle köleler çalıştırılarak ayakta tutulan büyük tarım çiftlikleri) ve

[1] Bu bölüm farklı yazılardan oluşturulmuştur, yazarları dipnotlarda verilmektedir.

[2] ismailermagan@googlemail.com

[3] HEIN, Wolfgang/HUHN, Sebastian, Entwicklungen im 19. und 20. Jahrhundert, 14.11.2008, http://www.bpb.de/izpb/8105/entwicklungen-im-19-und-20-jahrhundert?p=all (17.8.2016)

2. BÖLÜM

LATİN AMERİKA BÖLGESİNDEKİ EKONOMİK ENTEGRASYON MODELLERİ

Yrd. Doç. Dr. Buket Önal[8]

Özet

Latin Amerika diye adlandırılan bölge uzun sömürge geçmişine sahip ve güçlü bir ülkeye (ABD) komşu olmanın bedelini ağır ödemiş ülkelerden oluşmaktadır. Bu ülkeler "biz" duygusundan uzak tutulmaları nedeniyle çok uzun süre doğal olarak "müşterek amaç" uğruna bir araya gelememişler ya da buna yönelik girişimler birçok farklı nedenlerle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak bu başarısızlıklar bölge ülkelerinin bölgesel entegrasyon girişimlerini sonlandırmamış, aksine özellikle bölgedeki ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlarla baş etmede önemli bir araç olarak görülen entegrasyon girişimleri artarak devam etmiştir. Bu nedenle günümüze kadar bu bölgede diğer bölgelerle kıyaslandığında çok daha fazla entegrasyon girişimiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Entegrasyon girişimlerinin önemli bir kısmını bu çalışmanın ana konusu da olan ekonomik entegrasyonlar oluşturmaktadır. Bu çalışmada bölgedeki önemli görülen ekonomik entegrasyon modellerine örnek verilirken aynı zamanda bu girişimlerin nedenleri, başarı ve başarısızlıkları hakkında da analiz yapılmaktadır. Son kertede, Latin Amerika bölgesine yönelik ülkemizde yapılan çok az sayıda yayına bir katkı niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Latin Amerika, Bölgesel Entegrasyon, Ekonomik Entegrasyon

[8] buketonal@hotmail.com

karşısında ABD karşıtı tutum içindeki devletlerin varlığı da entegrasyon sürecini sekteye uğratan nedenler arasındadır. ABD bölgedeki beklenti ve etkisini sürdürdüğü müddetçe bu sorun devam edecek gibi görünmektedir. Ancak her ne kadar AB örneği ile kıyaslandığında bir başarısızlık gibi görülse de bu entegrasyon girişimleri bölgede ekonomik, siyasi ve kültürel ortaklıkların oluşturulmasında, ortak amaç etrafında birleşilmesinde ve bölgesel kimlik oluşturulmasında önemli birer araç olmuşlardır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

BAKKALCI, A. Can, Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar, Ülkelerüstü Kurumlar, Entegrasyon Teorisi ve Avrupa Birliği, İstanbul, Nobel Kitabevleri, 2008.

CHASTEEN, John Charles, Latin Amerika Tarihi, Çev: Ekin Duru, İstanbul, Say Yayınları, 2012.

HASGÜLER, Mehmet/ULUDAĞ, Mehmet B., Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2.bas, 2005.

KARLUK, Rıdvan S., Uluslararası Ekonomik, Mali ve Siyasi Kuruluşlar, Ankara, Turhan Kitabevi,1998.

ÖZGÖKER, Uğur, Uluslararası Siyasi, askerî ve Ekonomik Örgütler, İstanbul, Der Yayınları, 2006.

PINCUS, Joseph, The Central American Common Market, Mexico, Regional Technical Aids Center, 1962

İnternet Kaynakları

ACS (Association of Caribbean States), p.1, http://www.acs-aec.org/index.php?q=about-the-acs (23.11.2016)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ, UNASUR: Güney Amerika'da Gelecek Vaat Eden Bütünleşme Hareketi, Sayı.2, Ekim–Kasım 2009, s.1-31, http://bultenler.ankara.edu.tr/dergiler/51/863/sayi863.pdf (27.10.2016)

BASNET, Hem C./SHARMA, Subhash C., "Economic Integration in Latin America", October 2010, p.1-48, http://cola.siu.edu/economics/_common/documents/discussion/10-07-integration-basnet.pdf (03.10.2016)

BAUMANN, Renato, "Integration in Latin America-Trends and Challenges", CEPAL, 2008, p.1-21, http://www19.iadb.org/intal/intalcdi/PE/2008/01306.pdf (20.10.2016)

COUNCIL ON HEMISPHERIC AFFAIRS, "21st Century Regionalism: Where is Latin America Headed?", 2013, p.1,http://www.coha.org/21st-century-regionalism-where-is-latin-america-headed/(10.10.2016)

DANA, Alejandra Ruiz/GOLDSCHAGG, Peter/CLARO, Edmundo/BLANCO, Hernan, "Regional Integration, Trade and Conflict in Latin America", International Institute for Sustainable Development, Canada, 2007, p.1-48,http://wwwiisd.org/pdf/2007/tas_rta_latin_america.pdf (23.10.2016)

ENCYLOPEDIA.COM, Central American Common Market (CACM), 2008, p.1,http://www.encyclopedia.com/humanities/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/central-american-common-market-cacm (20.10.2016)

ERMAN, Kubilayhan, "Latin Amerika'da Birliğe Doğru: CELAC Deneyimi ve II. CELAC Zirvesi", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2014, s.1,http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2014/02/24/7449/latin-amerikada-birlige-dogru-celac-deneyimi-ve-ii-celac-zirvesi (03.10.2016)

GARCIA, Nahuel Arenas, "21. Century Regionalism in South America: UNASUR and the search for Development Alternatives", eSharp, Issue 18: Challenges of Development, 2012, p.64-85, http://www.gla.ac.uk/media/media_228378_en.pdf (13.10.2016)

GARZON, Jorge F., "Latin American Regionalism in a Multipolar World", European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2015, p.1-30, http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/35417/RSCAS_2015_23.pdf?sequence=1 (12.10.2016)

HEPAKTAN, C. Erdem/ÇINAR, Serdar, "Küreselleşmenin Ekonomik Entegrasyon Üzerine Etkileri, International Conference on Eurasian Economies, 2011, p. 68-77,http://avekon.org/papers/289.pdf (01.10.2016)

INTERNATIONAL DEMOCRACY WATC, AC of N (Andean Community of Nations), p.1, http://www.internationaldemocracywatch.org/index.php/andean-community-of-nations (10.10.2016)

SELIGSON, Mitchell A., "Popular Support for Regional Economic Integration in Latin America", Journal of Latin American Studies, Volume 31, Part 1, 1999, p.129-150, https://my.vanderbilt.edu/seligson/files/2013/12/Popular-Support-for-Regional-Economic-Integration-inLatin-America.pdf (09.10.2016)

SICA (Central American Integration System), p.1, https://www.sica.int/sica/sica_breve_en.aspx (23.11.2016)

SIMANCAS, Julio/HENRIQUEZ, Victor, "Political Nature of Latin American Economic Integration: An Approach from Social Constructivism", p.1-16, http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_34878.pdf (11.10.2016)

ŞAHİN, Adem, "Dünya Ekonomisinde Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar", İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt.47, Sayı.1-4, 1989,s.323-330, http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifm/article/view/1023007745/1023007247 (05.10.2016)

ŞANLI, Bahar, "Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliğinin Olabilirliği", Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt.22, Sayı.1, 2008, s.13-30, http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniiibd/article/view/1025003756/1025003585 (11.10.2016)

TEKİN, Segâh, "Güney Amerika'da Bir Kalkınma Aracı Olarak Bölgesel Bütünleşme: UNASUR Örneği", Kütahya, IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi, Bildiriler Kitabı II, 2015, s.139-149, https://www.academia.edu/19626721/

Güney_Amerika_da_Bir_Kalkınma_Aracı_Olarak_Bölgesel_Bütünleşme_UNASUR_Örneği (12.10.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, ACS (Karayip Devletleri Birliği), s.1, http://www.mfa.gov.tr/karayip-devletleri-birligi.tr.mfa (23.11.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, CARICOM (Karayip Topluluğu ve Ortak Pazarı), s.1, http://www.mfa.gov.tr/karayipler-toplulugu.tr.mfa (23.11.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, CELAC (Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu), s.1, http://www.mfa.gov.tr/latin-amerika-ve-karayip-devletleri-toplulugu-_celac_.tr.mfa (23.11.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, MERCOSUR (Güney Amerika Ortak Pazarı), s.1, http://www.mfa.gov.tr/guney-ortak-pazari.tr.mfa (23.10.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, SICA (Orta Amerika Entegrasyon Sistemi), http://www.mfa.gov.tr/orta-amerika-entegrasyon-sistemi-_sica_.tr.mfa (23.11.2016)

UNASUR (Union of South-American Nations), http://www.unasursg.org (177-179-189-191-335-336-337-338) (24.10.2016)

Union of South American Nations (UNASUR), p.1, http://www.unasursg.org/en (20.10.2016)

YARLAGADDA, Sameera, "Regional Integration in Latin America and the Caribbean Trends and Challenges", New Delhi, Indian Council of World Affairs, 2013, p.1-52,http://www.icwa.in/pdfs/SHP032013.pdf (01.10.2016)

YILMAZ, Sait, "Latin Amerika'da Neler Oldu?", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2012, s.1, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2012/05/08/6598/latin-amerikada-neler-oldu (03.010.2016)

3. BÖLÜM

BREZİLYA FEDERAL CUMHURİYETİ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

Dr. Elem Eyrice Tepeciklioğlu[9]

Özet

Portekizli bir kâşif olan Pedro Álvares Cabral tarafından on altıncı yüzyılın başında keşfedilen Brezilya, on dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar Portekiz sömürgesi olarak kalmıştır. 1822 yılında Portekiz'den bağımsızlığını kazanan ülke, 1964-1985 yılları arasında yaklaşık olarak yirmi bir yıl boyunca askerî yönetim ile idare edilmiş, 1988 anayasası ile tekrar demokratik yönetime geçmiştir. Bu çalışmada, öncelikle coğrafi ve demografik özellikleri, etnik ve kültürel yapısı, siyasi yaşamı ve ekonomisi gibi Brezilya hakkında genel bilgiler verilmekte, sonrasında ise Brezilya'nın tarihine değinilmektedir. Takip eden bölümde Brezilya dış politikasına, dış politika yapım sürecindeki belli başlı aktörlere ve ülkenin küresel ve bölgesel önemine yer verilmekte, son bölümde ise Türkiye-Brezilya ilişkilerinin tarihî gelişimi ve mevcut durumu incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Brezilya, Türkiye, Brezilya-Türkiye İlişkileri

THE FEDERATIVE REPUBLIC OF BRAZIL AND ITS RELATIONS WITH TURKEY

Abstract

Brazil was discovered in early sixteenth century by a Portuguese explorer, Pedro Álvares Cabral. The country remained under Portuguese rule until the early nineteenth century. Gaining its independence from Portuguese rule in 1822, Brazil was governed under military rule

[9] elem.eyrice@gmail.com

KAYNAKÇA

AL JAZEERA TURK, "Brezilya ekonomisi durgunluğa girdi", 30.8.2014, http://www.aljazeera.com.tr/haber/brezilya-ekonomisi-durgunluga-girdi (8.11.2016).

BBC, "Brazil 2010 census shows changing race balance", 17.11.2011, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-15766840 (22.3.2016).

BBC TÜRKÇE, "İran, Türkiye ve Brezilya ile nükleer anlaşmayı imzaladı", 17.5.2010, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/05/100517_turkey_iran.shtml (19.10.2016).

BBC TÜRKÇE, "Brezilya Devlet Başkanı Dilma Rousseff görevden alındı", 31.5.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37236138 (22.11.2016).

BEATO, Lucila Bandeira, "Inequality and Human Rights of African Descendants in Brazil", Journal of Black Studies, Vol. 34, No 6, 2004, s. 766-786.

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Brazilian Foreign Policy Handbook", Brasilia, 2008.

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Brazilian Foreign Policy Handbook: Positions adopted by Brazil in 2008-2009", Brasilia, 2010.

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Brazil-Turkey" http://ancara.itamaraty.gov.br/en-us/brazil-turkey.xml (3.11.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF EXTERNAL RELATIONS, "Economic Data and Trade Statistics", http://brics.itamaraty.gov.br/about-brics/economic-data (22.12.2016).

BRAZILIAN MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, "The Africa - South America Summit (ASA)", http://www.itamaraty.gov.br/en/politica-externa/mecanismos-inter-regionais/9807-the-africa-south-america-summit-asa (28.5.2016).

BURGES, Sean W., "Auto-Estima in Brazil: The Logic of Lula's South-South Foreign Policy", International Journal, Vol. 60, No 4, 2005, s. 1133-1151.

BURGES, Sean W. "Consensual Hegemony: Theorizing Brazilian Foreign Policy after the Cold War", International Relations, Vol. 22, No 1, 2008, s. 65-84.

CASON, Jeffrey W./Timothy J. Power, "Presidentialization, Pluralization, and the Rollback of Itamaraty: Explaining Change in Brazilian Foreign Policy Making in the Cardoso-Lula Era", International Political Science Review, Vol. 30, No 2, 2009, s. 117-140.

ÇAVUŞOĞLU, Mevlüt, "2016 Yılı Başında Dış Politikamız", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2016.

ÇELİK WİLTSE, EVREN, "Brezilya ve Türkiye: Küresel Dünyanın Yükselen Devletleri", Boğaziçi Üniversitesi – TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu, DPF 2010-RR 01, 2010.

DATA.WORLD BANK, http://data.worldbank.org/(10.11.2016).

DE CASTRO, Cristina Maria, The Construction of Muslim Identities in Contemporary Brazil, Lanham, Lexington Books, 2013.

DE CRUZ JUNIOR, Ademar Seabra/Antonio Ricardo F. Cavalcante/Luiz Pedone, "Brazil's Foreign Policy under Collor", Journal of Interamerican Studies and World Affairs, Vol. 35, No 1, 1993, s. 119-144.

DE JESUS, Diego Santos Vieira, "The Benign Diplomacy: Brazilian Foreign Policy Under Dilma Rousseff", Journal of International Relations and Foreign Policy, Vol. 2 , No. 1, 2014, s. 19-42.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), "Brezilya Ülke Bülteni", Aralık 2014.

DEUTSCHE WELLE, "Brezilya'da seçim ikinci tura kaldı", 6.10.2014, http://www.dw.com/tr/brezilyada-se%C3%A7im-ikinci-tura-kald%C4%B1/a-17975273 (16.11.2016).

ENCYCLOPEDIA BRITANNICA, "Brazil", 2016, https://global.britannica.com/place/Brazil/The-economy (11.11.2016).

FEYZİOĞLU, Metin, "Anglo Sakson ve Anglo Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu", AÜHFD, Cilt 44, No 1-4, 1995, s. 665-688.

THE BROOKINGS INSTITUTION - WOODROW WILSON INTERNATIONAL CENTER FOR SCHOLARS, New Directions in Brazilian Foreign Relations, Washington, D.C., September 2007.

FUENTES, V., "Brazil", The Catholic Encyclopedia. New York, Robert Appleton Company, 1907, http://www.newadvent.org/cathen/02745c.htm (17.11.2016).

GALVES DEROLLE, Patricia, "What happened to Brazil's Foreign Policy during Dilma Rousseff's first mandate?", *Modern Diplomacy,* 22.3.2015, http://moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=586:what-happened-to-brazil-s-foreign-policy-during-dilma-rousseff-s-first-mandate&Itemid=642 (19.12.2016).

GENÇ, Hamdi/İ. Murat Bozkurt, "Osmanlı'dan Brezilya ve Arjantin'e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu (1850-1915)", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt. XXVIII, No 1, 2010, s. 71-103.

HAAG, Carlos, "Mamma' Africa cannot be a single mother", PESQUISA FAPESP, Ed. 150, August 2008.

HABER TÜRK, "Brezilya'da Rousseff yeniden Devlet Başkanı seçildi", 27.10.214, http://www.haberturk.com/dunya/haber/1003568-brezilyada-rousseff-yeniden-devlet-baskani-secildi (16.11.2014).

HAGOPIAN, Frances/Timothy J. Power, "Politics in Brazil", Powell, Jr., G. Bingham, Russell J. Dalton ve Kaare W. Strøm (eds.), Comparative Politics Today: A World View, Boston, Pearson, 2015, s. 482-5321.

HAKİM, Peter, "Commentary: Here's what really went wrong with Brazil's economy", 2.6.2016, *Reuters,* http://www.reuters.com/article/us-latinamerica-brazil-economy-commentar-idUSKCN0YH08D (8.11.2016).

http://ibsa.nic.in/brasil_declaration.htm.

INSTITUTO BRASILEIRO DE GEOGRAFIA E ESTATISTICA, "2010 Population Census", http://www.ibge.gov.br/english/estatistica/populacao/censo2010/ (9.11.2016).

INTERNATIONAL DEPARTMENT OF THE PRESIDENCY OF THE FEDERAL REPUBLIC OF BRAZIL –SECRETARIAT OF SOCIAL COMMUNICATION, "XLVIII Summit of Heads of State of MERCOSUR and Associated States", July 2015, http://www.itamaraty.gov.br/images/documents/Documentos/Fact_Sheet_Mercosur_English.pdf (19.10.2016).

LEVINE, Robert M./John J. Crocitti (eds.), "Introduction", The Brazil Reader: History, Culture, Politics, Durham, Duke University Press, 1999, s. 1-9.

HUDSON, Rex A., Brazil: A Country Study. Fifth Edition, Library of Congress, 1997.

MARGOLIS, Maxine L., Goodbye, Brazil: Emigrés from the Land of Soccer and Samba, Wisconsin, The University of Wisconsin Press, 2013.

MUGGAH, Robert, "Brazil's foreign policy is in the dark", *Open Democracy*, https://www.opendemocracy.net/robert-muggah/brazil%C2%B4s-foreign-policy-is-in-dark (19.12.2016).

NUNN, Amy Stewart/Elize Massard da Fonseca/Francisco I. Bastos/Sofia Gruskin, "AIDS Treatment In Brazil: Impacts And Challenges", Health Affairs, Vol. 28, No 4, 2009, s. 1103-1113.

OECD. "Brazil – Economic forecast summary (June 2016)", OECD Economic Outlook, Volume 2016, Issue 1.

OECD, "What is the G20", http://www.oecd.org/g20/about.htm (22.6.2016).

PEREIRA, Anthony W., "Brazil", Forsythe, David P. (ed.), Encylopedia of Human Rights, Volume 1, Oxford, Oxford University Press, 2009, s. 187-197.

PRESIDENCY OF THE REPUBLIC OF BRAZIL, "How the government works", http://www.brazilgovnews.gov.br/federal-government/how-the-government-works (16.11.2016).

PRESIDENCY OF THE REPUBLIC OF BRAZIL, "How the structure of the Brazilian State works", http://www.brazilgovnews.gov.br/federal-government/state-structure (14.11.2016).

RADİKAL, "İran'ın 'Lozan'ı: Anlaşma hakkında her şey!", 4.4.2015, http://www.radikal.com.tr/dunya/iranin-lozani-anlasma-hakkinda-her-sey-1328177/ (8.11.2016).

ROSENN, Keith S., "Conflict Resolution and Constitutionalism: The Making of the Brazilian Constitution of 1998", E. Miller, Laurel/Louis Aucoin (eds.), Framing the State in Times of Transition: Case Studies in Constitution Making, Washington, D.C., Unites States Institutite of Peace Press, 2010, s. 435-466.

SIMON, Roberto, "Brazil's Foreign Policy Failures", Foreign Affairs, 5.1.2016, https://www.foreignaffairs.com/articles/brazil/2016-01-05/brazils-foreign-policy-failures (16.1.2016).

SKIDMORE, Thomas E. Brazil: Five Centuries of Change, New York ve Oxford, Oxford University Press, 1999.

SOLAK, Mehmet, "Koalisyoncu Başkanlık Sistemi: Brezilya", Yapıcı Kaya, Havvana (ed.), Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Başkanlık Sistemi (ABD, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya ve Nijerya Örnekleri), Ankara, TBMM Araştırma Merkezi Yayınları, 2015, s. 177-218.

STEPHEN, Matthew D., "Rising Regional Powers and International Institutions: The Foreign Policy Orientations of India, Brazil and South Africa", Global Society, Vol. 26, No 3, 2012, s. 289-309.

STUENKEL, Oliver, "Brazilian foreign policy: Game over?", *Post-Western World*, 28.1.2014. http://www.postwesternworld.com/2014/01/28/brazilian-foreign-policy/(16.12.2016)

STUENKEL, Oliver, "Is Brazil abandoning its global ambitions?", *Post-Western World*, 16.12.2014, http://www.postwesternworld.com/2014/02/15/brazil-abandoning-ambitions/(19.04.2016).

T.C. BREZİLYA BÜYÜKELÇİLİĞİ, "Türkiye Cumhuriyeti-Brezilya Federal Cumhuriyeti İkili İlişkileri, 29.03.2012", http://brezilya.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121727 (14.10.2016).

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "17 Mayıs 2010 tarihli Türkiye, İran ve Brezilya Dışişleri Bakanları Ortak Deklarasyonu", http://www.mfa.gov.tr/17-mayis-2010-tarihli-turkiye_-iran-brezilya-disisleri-bakanlari-ortak-deklarasyonu.tr.mfa (19.10.2016).

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye-Brezilya Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-brezilya-siyasi-iliskileri.tr.mfa (13.10.2016).

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye'nin Latin Amerika ve Karayiplere Yönelik Politikası ve Bölge Ülkeleri ile İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-latin-amerika-ve-karayiplere-yonelik-politikasi-ve-bolge-ulkeleri-ile-iliskileri.tr.mfa (13.10.2016).

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI, "Brezilya", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Brezilya/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-159887&contentTitle=T%C3%BCrkiye+ile+Ticaret&_adf.ctrl-state=pabw8rwkf_4&_afrLoop=667776298510030&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D667776298510030%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-159887%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2Bile%2BTicaret%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dopoq16aia_4 (13.10.2016).

THE BRICS POST, "New Brazil FM lays out key foreign policy guidelines", 19.5.2016, http://thebricspost.com/new-brazil-fm-lays-out-key-foreign-policy-guidelines/#.WDnbMPmLTIV (26.11.2016).

THE ECONOMIST, "Brazil's crisis: Irredeemable?", http://www.economist.com/news/briefing/21684778-former-star-emerging-world-faces-lost-.decade-irredeemable (7.11.2016).

THE GUARDIAN, "Brazil census shows African-Brazilians in the majority for the first time", 17.11.2011, http://www.theguardian.com/world/2011/nov/17/brazil-census-african-brazilians-majority (22.3.2016).

THE WASHINGTON POST, "Brazil's recession is bad for the global economy", 22.1.2016, https://www.washingtonpost.com/opinions/brazils-recession-is-bad-news-for-the-global-economy/2016/01/22/af3eeb5c-ba23-11e5-99f3-184bc379b12d_story.html?utm_term=.4efa21e058d9 (4.11.2016).

THE WORLD BANK, "Brazil – Overview", 2016, http://www.worldbank.org/en/country/brazil/overview (27.10.2016).

TEMEL, Mehmet, "XIX. ve XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı - Brezilya İlişkileri", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt. 19, No 2, 2002, s. 167-189.

THE AFRICAN DEVELOPMENT BANK GROUP CHIEF ECONOMIST COMPLEX, "Brazil's Economic Engagement with Africa", Africa Economic Brief, Vol. 2, No 5, 2011.

TRADE MAP. http://www.trademap.org/(3.11.2016).

TÜİK, "Dış Ticaret İstatistikleri", http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 (13.10.2016).

TÜRKOĞLU, Meltem, "Brezilya Ülke Profili", İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 1998.

UNdata, "Brazil", http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=BRAZIL (9.11.2016).

UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, "Brazil", http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=BRA&regioncode=40520 (10.11.2016).

U.S. Central Intelligence Agency (CIA), "The Situation in Brazil", Special National Intelligence Estimate, Number 93-68, 13 February 1969.

VIGEVANI, Tullo/Gabriel Cepaluni, "Lula's foreign policy and the quest for autonomy through diversification", Third World Quarterly, Vol. 28, No 7, 2007, s. 1309-1326.

VIGEVANI, Tullo/Gabriel Cepaluni, Brazilian Foreign Policy in Changing Times: The Quest for Autonomy from Sarney to Lula, Lanham, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2009.

VINCENT, Jon S., Culture and Customs of Brazil, Westport, Greenwood Press, 2003.

4. BÖLÜM

GUİANA[36] BÖLGESİ: GUYANA, SURİNAM VE FRANSIZ GUYANASI

Emrah Kaya[37]

Özet

Latin Amerika'nın en az bilinen ve en son bağımsızlığını kazanan ülkelerin bulunduğu Guiana bölgesi Brezilya, Venezüella, Fransa, Guyana ve Surinam arasında paylaştırılmıştır. Bölgede bağımsız devletler olarak bulunan eski İngiliz sömürgesi Guyana ve eski Hollanda sömürgesi Surinam'ın yanı sıra Fransa'nın denizaşırı bölgesi olan Fransız Guyanası bulunmaktadır. Uzun yıllar sömürge olma, bağımsızlığı geç kazanma, bağımsızlık sonrası iç siyasette yaşanan sorunlar ve gelişmek için yeterli birikime sahip olmamaları nedeniyle Guiana ülkeleri ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunlar yaşamaktadır. Ayrıca sömürge dönemlerinden beri tartışmalı olan sınırlar nedeniyle bölge ülkeleri arasında sınır anlaşmazlığı bulunmaktadır. Guiana bölgesi ve ülkeleri, küçük bölge olması ve geç bağımsızlık kazanması nedeniyle uzun yıllardır göz ardı edilmektedir. Bölgenin, Latin Amerika açılımı yapan Türkiye tarafından tarihi, kültürel, sosyal ve dinî açıdan tanınması önem taşımaktadır. Çalışmada öncelikle Guiana bölgesi daha sonra Guyana, Surinam ve Fransız Guyanası'nın genel özellikleri, tarihi ve dış politikaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Guiana, Guyana, Surinam, Fransız Guyanası, İngiltere, Hollanda, Fransa, Latin Amerika.

[36] Guiana ismi kaynaklara göre farklılık göstermektedir. Bölge, çeşitli kaynaklarda Guana, Guiana, Guyana gibi isimlerle anılmaktadır. Ancak çalışma boyunca bölge Guiana, ülkeler ise Guyana, Surinam ve Fransız Guyanası olarak isimlendirilecektir.

[37] Uluslararası İlişkiler Uzmanı, emrahkaya0407@gmail.com

KAYNAKÇA

ATTALI, Stephane/JACQUELAIN, Vanessa/COURBAIN, Jean-Claude, "French Guiana and Suriname: Better Mutual Economics Knowledge for Better Cooperation", trans. Suzan Nolan, PRIM, 2008, https://www.epsilon.insee.fr/jspui/bitstream/1/15700/1/cerom_gy_coop_2008_en.pdf (15.11.2016).

BBC, "Regions and Territories: French Guiana", 29.08.2012c, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/3516572.stm#overview (19.11.2016).

BBC, "Suriname Country Profile", 23.03.2016, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-19997673 (29.09.2016).

BBC, "Timeline: Guyana", 16.08.2012a, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1211428.stm (29.09.2016).

BBC, "Timeline: Suriname", 14.09.2012b, http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1218515.stm (15.10.2016).

BITTNER, Davina Peters, Sustaining Culture Through Architecture: How can Local, Vernacular Architectural Principles be Adapted to Contemporary Design in a Village in Guyana, Unpublished M.A. Thesis, Miami, Florida International University, 2005.

British Guiana, British Empire Exhibition, Sanders Phillips & Co., at the Baynard Press, London, 1924.

BROTHERSON, Festus, "The Foreign Policy of Guyana, 1970-1985: Forbes Burnham's Search for Legitimacy", Journal of Interamerican Studies and World Affairs, Vol. 31, No. 3, Special Issue: The International Dynamics of the Commonwealth Caribbean Autumn, 1989, p. 9-35.

CIA, "France," The World Factbook, 10.11.2016c, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fr.html (30.10.2016).

CIA, "Guyana", The World Factbook, 10.11.2016a, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gy.html (01.10.2016).

CIA, "Suriname", The World Factbook, 10.11.2016b, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ns.html (15.10.2016).

CLEGG, Peter, "Guyana, its Foreign Policy, and the Path to Development", The Round Table, Vol. 103, No. 4, 2014, p. 399-410.

COLEMAN, Denise Youngblood, "Suriname", Country Watch, 2016, http://www.countrywatch.com/Content/pdfs/reviews/B4556Q3Q.01c.pdf (19.10.2016).

Commonwealth Observer Group, "Guyana National and Regional Elections", The Commonwealth, 28.11.2011, http://thecommonwealth.org/sites/default/files/news-items/documents/GuyanaNationalandRegionalElections2011FinalReport.pdf (04.10.2016).

Culture Grams, "Cooperative Republic of Guyana", 2014, http://burnet.twpunionschools.org/subsites/slama/documents/CultureGrams/unit_3/file%20-17-.pdf (30.09.2016).

Culture Grams, "Republic of Suriname", 2012, http://www.culturegrams.com/images/samples/SurinameWorld.pdf (07.10.2016).

"Culture of French Guiana", http://guyanese.ru/en/frantsuzskaya-gviana/culture-french-guiana.php (17.11.2016).

DACOSTA, Michael, "Colonial Origins, Institutions and Economic Performance in the Caribbean: Guyana and Barbados", International Monetary Fund, 2007, https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0743.pdf (29.09.2016)

DEW, Edward, The Difficult Flowering of Surinam: Ethnicity and Politics in a Plural Society, The Hague: Martinus Nijhoff, Netherlands, 1978.

DONOVAN, Thomas W., "The Marouini River Tract And Its Colonial Legacy in South America", Chicago-Kent Journal of International and Comparative Law, Volume 4, Issue 1, Article 1, 2004, http://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1088&context=ckjicl (25.09.2016).

Embassy of the Republic of Suriname - Washington DC, "Government Structure", http://www.surinameembassy.org/government.shtml (08.10.2016).

FIETTA, Stephen, "Guyana/Suriname", The American Journal of International Law, Vol. 102, No. 1, Jan. 2008, p. 119-128.

FOX, Ben, "Former Coup Leader and Dictator Sworn in as Suriname's New President", 13.08.2010, http://www.independent.co.uk/news/world/americas/former-coup-leader-and-dictator-sworn-in-as-surinames-new-president-2051295.html (17.10.2016).

"French Guiana", LAND Info Worldwide Mapping, LLC, http://www.landinfo.com/GeoData%20Country%20pdfs/French.Guiana.pdf (05.11.2016).

Global Religious Futures, "French Guiana, Religious Demography: Affiliation", http://www.globalreligiousfutures.org/countries/french-guiana#/?affiliations_religion_id=0&affiliations_year=2010 (13.11.2016).

GO-Invest, Guyana Investment Guide, Georgetown, 2007, http://goinvest.gov.gy/wp-content/uploads/Guyana_Investment_Guide_2007-Copy.pdf (01.10.2016).

GOLINGER, Eva, "The Secret Agenda Behind the Venezuela-Guyana Conflict", 27.08.2015, http://axisoflogic.com/artman/publish/Article_71404.shtml (06.10.2016).

GOSLINGA, Cornelis Ch., A Short History of the Netherlands Antilles and Surinam, Martinus Nijhoff- The Hague, 1979.

Goverment of the Netherlands, "Relations between the Netherlands and Suriname", https://www.government.nl/topics/international-relations/contents/suriname (17.10.2016).

GREEN, Anthony L., Native Peoples of the Americas, Encyclopædia Britannica, Learn & Explore, 2010.

GRIFFITH, Ivelaw L., "Political Change, Democracy, and Human Rights in Guyana", Third World Quarterly, 18:2, 1997, p. 267-286.

HAİGH, Samantha, Guiana, Ed. Bill Marshall, France and the Americas: Culture, Politics, and History, Vol. 1, ABC-Clio, 2005, p. 542-545.

HALE, Edward Everett, The Life of Christopher Columbus From His Own Letters And Journals, Last Updated: 04.02.2013, http://www.gutenberg.org/files/1492/1492-h/1492-h.htm (21.09.2016).

HIDAIR, Isabelle/AILINCAI, Rodica, "Migration and Identities of 'Indigenous' Socio-Cultural Groups in French Guiana: A Case Study of Students Along the Oyapock and Maroni Rivers", Procedia - Social and Behavioral Sciences, 174, 2015, p. 878-885.

HIGMAN, B. W., Population and Labor in the British Caribbean in the Early Nineteenth Century, Engerman, Stanley L./Gallman, Robert E. (eds.), Long-Term Factors in American Economic Growth, University of Chicago Press, London, 1986, p. 605-640.

HOBSBAWM, Eric J., Sermaye Çağı (1848-1875), çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.

HYLES, Joshua R., Guiana and the Shadows of Empire: Colonial and Cultural Negotiations at the Edge of the World, Lexington Books, USA, 2014.

ISHMAEL, Odeen, "From Autocracy to Democracy in Guyana: Aspects of Post-Independence Guyanese History (1966-1992)", GNI Publications, 2012, http://www.guyana.org/govt/From_Autocracy_to_Democracy_in_Guyana.pdf (11.10.2016).

JANSSEN, Roger, In Search of a Path: An Analysis of the Foreign Policy of Suriname from 1975 to 1991, KITLV Press, Leiden, 2011.

KAYA, Emrah, Latin Amerika'da Sol Liderlerin Yükselişi ve Uluslararası Politikaya Etkisi: Venezuela-Bolivya Örneği, Yayımlanmamış Y. L. Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

KOLODZIEJSKI, Marek/Rudolf, Kathrin Maria "Economic, Social and Territorial Situation of French Guiana", European Union, Brussels, October 2011, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2011/460068/IPOL-REGI_NT(2011)460068_EN.pdf (19.11.2016).

KUIPER, Jeroen, "Relations Between Guyana and Venezuela Have Improved Tremendously Under Chavez", 03.07.2005, https://venezuelanalysis.com/analysis/1227 (18.10.2016).

KURT, Halil, "Surinam", Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi Cilt 37, İSAM, İstanbul, 2009, s. 543.

LAING, Timothy, Assessing the Impact of Institutional Conditions upon REDD+, Unpublished PhD thesis, London, The London School of Economics and Political Science, 2014.

LIER, R. A. J. Van, Frontier Society: A Social Analysis of the History of Surinam, Springer Netherlands, 1971.

LYNCH, John, Simon Bolivar, çev. Bülent O. Doğan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

MACDONALD, Scott B., "Guyana: Historical Setting", Merrill, Tim L. (ed.), Guyana and Belize: Country Studies, Federal Research Division, 1993, p. 3-28.

NARAIN, Frank A., "Historical Information on the Parliament of Guyana from 1718 to 2006", Parliament of Guyana, 2009, http://parliament.gov.gy/GUYANA%20PARLIAMENT%20HISTORY%202009-1.pdf (09.10.2016).

PEAKE, Linda/Trotz, D.Alissa, Gender, Ethnicity and Place: Women and Identities in Guyana, Routledge, London, 1999.

PRS Group, Guyana: Country Report, USA, April 2011.

PRS Group, Suriname: Country Report, USA, Jan. 2013.

People's Progressive Party, "For a Democratic & Prosperous Guyana: Programme of the People's Progressive Party", Georgetown, 2005, http://www.ppp-civic.org/28thcongress/28congprog.pdf (02.10.2016).

RAMRAJ, Robert, "Guyana's Border Disputes, with Venezuela and Suriname", The Geographical Bulletin, Vol. 44, No. 1, May 2002, p. 51-59.

RALEGH, Walter, The Discoverie of Guiana, ed. David Dabydeen, The Caribbean Press, 2010.

REDFIELD, Peter, Space in the Tropics: From Convicts to Rockets in French Guiana, University of California Press, 2000.

REHRMANN, Norbert, Simon Bolivar: Latin Amerika'yı Özgürlüğüne Kavuşturan Adamın Hayat Hikayesi, çev. Hulki Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

RIVIERE, Peter, Individual and Society in Guiana: A Comparative Study of Amerindian Social Organization, Cambridge University Press, New York, 1984.

ROSE, James G., British Colonial Policy and the Transfer of Power in British Guiana, 1945-1964, Unpublished PhD thesis, London, University of London, King's College London, 1992.

SANDER, Oral, Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e, İmge Kitapevi, 20. Baskı, 2010.

ŞEN, Esin, "Surinam", T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016, http://www.economy.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/D%C4%B1%C5%9F%20%C4%B0li%C5%9Fkiler/%C3%9Clkeler/Surinam/Surinam.pdf (10.10.2016).

TAYLOR, Shannon/Berns, Jessica, "Country Studies Series: Suriname", March 2010, http://heller.brandeis.edu/coexistence/pdfs/country-studies/surinamecs.pdf (13.10.2016).

TBMM, 07.12.2006, http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0344.pdf (12.11.2016).

TBMM, 30.05.2013, http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0786.pdf (05.10.2016).

T. C. Dışişleri Bakanlığı, 1, "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)", www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa (30.09.2016).

T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2, "Türkiye - Guyana Siyasi İlişkileri", www.mfa.gov.tr/turkiye-guyana-siyasi-iliskileri.tr.mfa (05.10.2016).

T. C. Ekonomi Bakanlığı, "Guyana Kooperatif Cumhuriyeti Ülke Profili", 2016, http://www.economy.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/D%C4%B1%C5%9F%20%C4%B0li%C5%9Fkiler/%C3%9Clkeler/Guyana/Guyana.pdf (03.10.2016).

T. C. Milli Güvenlik Kurulu, Transatlantik Köle Ticareti, Ankara, Aralık 2013, http://www.mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/021_transatlantik_kole_ticareti.pdf (25.03.2016).

The Guardian, "Suriname President's Son Sentenced in New York over Hezbollah Proposal", 10.03.2015, https://www.theguardian.com/world/2015/mar/10/suriname-presidents-son-sentenced-hezbollah-proposal-new-york (20.10.2016).

The People's Progressive Party, "History of PPP", http://www.ppp-civic.org/history/historyppp.htm (02.10.2016).

TRT Haber, "Surinam'dan Resmi Ziyaret", 07.03.2013, http://www.trthaber.com/haber/gundem/surinamdan-resmi-ziyaret-77522.html (22.10.2016).

Türk Hava Kuvvetleri, "GÖKTÜRK-1A Fırlatılma Bölgesine Ulaştı", https://www.hvkk.tsk.tr/tr-tr/Basın_Odası/HvKKlığından_Haberler/ArtMID/486/ArticleID/604/G214KT220RK-1A-Fırlatılma-B246lgesine-Ulaştı (25.11.2016).

UNdata, 2, "French Guiana", http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=French%20Guiana (07.11.2016).

UNdata, 1, "Suriname", http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=suriname (19.10.2016).

United Nations, Republic of Suriname: Public Administration, Country Profile, December 2004, http://www.fredsakademiet.dk/ordbog/sord/_pdf/Suriname_2004.pdf (13.10.2016).

URIBE, Javier et al, "Guyana", Health in Americas, Pan American Health Organization, Washington, 2012, p. 373-394, http://www.paho.org/salud-en-las-americas-2012/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=133&Itemid=

U. S. Department of State, "U.S. Relations with Guyana", 20.07.2016a, http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1984.htm (04.10.2016).

U. S. Department of State, "U.S. Relations with Guyana", 07.07.2016b, http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1893.htm (17.10.2016).

UYGUR, Erdoğan/UYGUR, Fatma, "Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 17, Sayı: 3, Aralık 2013 s. 273-286.

VERREST, Hebe, "Home-Based Economic Activities and Caribbean Urban Livelihoods: Vulnerability, Ambition and Impact in Paramaribo and Port of Spain", Amsterdam University Press, 2007.

WELIE, Rik Van, "Slave Trading And Slavery In The Dutch Colonial Empire: A Global Comparison", New West Indian Guide/Nieuwe West-Indische Gids, Vol. 82, No. 1 & 2, 2008, p. 47-96.

WHITEHEAD, Neil L., "The Crises and Transformations of Invaded Societies: The Caribbean (1492-1580)", Salomon, Frank/Schwartz, Stuart B. (eds.), The Cambridge History of the Native Peoples of the Americans, Vol. III, South America, Part I, Cambridge University Press, USA, 1999, p. 864-903.

WRITER, Staff, "Brazil's Hemispheric Geopolitics", 30.06.2009, http://www.stabroeknews.com/2009/guyana-review/06/30/the-hemisphere-brazil%E2%80%99s-hemispheric-geopolitics/(02.10.2016).

YOUNGER, Paul, "New Homelands: Hindu Communities in Mauritius, Guyana, Trinidad, South Africa, Fiji, and East Africa", Oxford University Press, New York, 2010.

5. BÖLÜM

LATİN AMERİKA'DA BİR ÇELİŞKİLER ÜLKESİ: VENEZÜELLA

Doç. Dr. Esra Pakin-Albayrakoğlu[41]

Özet

Latin Amerika'da bir başarı hikâyesiyken, bugün ibret alınacak bir vakaya dönüşen Venezüella, kemikleşmiş siyasi ve ekonomik sorunlardan ötürü toplumsal patlamanın eşiğindedir. Emperyalizmden kendini kurtardıktan sonra neo-emperyalizme direnirken, kendi sınırları içerisinde ve alternatif bölgesel örgütlerde sergilediği sözde demokrasiyle tepki toplamaktadır. Farklı ırkların barış içinde bir arada yaşadığı vaha olmakla övünen ülkede, açık tenlilerin sahip olduğu avantajlar tezat oluşturmaktadır. Verimli biçimde değerlendirilemeyen petrol rezervleri nedeniyle varlık içinde yokluk çeken, tüm bu ikilemleriyle birlikte Güney Amerika Kıtası'nda başarısız bir devlet olarak anılmaya adaydır.

Anahtar Kelimeler: Latin Amerika, Bolivarcılık, Hugo Chávez, Dış Politika

A COUNTRY OF CONTRADICTIONS IN LATIN AMERICA: VENEZUELA

Abstract

As a success story turned into an unenviable case study, Venezuela is on the verge of social trauma owing to long-enduring political and economic problems. Having thrown off the yoke of imperialism and resisting against neo-imperialism, the country draws criticism with the imperfect democracy it practices within its borders and in alternative regional or-

[41] esraalbayrakoglu@esenyurt.edu.tr

KAYNAKÇA

BAGULEY, Kitt. Culture Shock: Venezuela, 3. Basım, New York, Marshall Cavendish, 2008.

BARBARANI, Sofia, "Venezuela's Currency is so Devalued It No Longer Fits in Ordinary Wallets", The Washington Post, 27.11.2016.

BBC, "BBC Country Profile–Venezuela", 18.2.2016, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-19649649 (5.12.2016).

BBC, "Colombia Peace Deal: Government and FARC Reach New Agreement", 12.11.2016, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-37965392 (5.12.2016).

BBC, "Mercosur Suspends Venezuela over Trade and Human Rights", 2.12.2016, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-38181198 (5.12.2016).

BBC, "Guyana and Venezuela Restore Ambassadors Despite Border Row", 28.9.2015, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-34378631 (5.12.2016).

BROWN, Matthew, The Struggle for Power in Post-Independence Colombia and Venezuela, New York, Palgrave MacMillan, 2012.

BRUCKMAYR, Philipp, "Syro-Lebanese migration to Colombia, Venezuela and Curacão: From Mainly Christian to Predominantly Muslim Phenomenon," European Journal of Economic and Political Studies, Cilt 3, 2010, s. 151-178.

BUXTON, Julia, "Venezuela's Contemporary Political Crisis in Historical Context", Bulletin of Latin American Research, Cilt 24, No 3, 2005, s. 328-347.

BUELVAS, Eduardo Pastrana, "Colombian Relations with Venezuela and Ecuador in the Regional Security Scenario: Recent Dilemmas and New Tendencies", Proceedings of the VII Conference of Forte de Copacabana International Security A European–South American Dialogue, Rio de Janeiro, Konrad-Adenauer-Stiftung, 2011, s. 55-74.

CARROLL, Rory, Comandante: Myth and Reality in Hugo Chávez's Venezuela, London, Penguin, 2013.

CIA, "CIA World Factbook", https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ve.html (5.12.2016).

COLMENARES G., Leopoldo E., "Criminal Networks in Venezuela: Their Impact on Hemispheric Security", Military Review, Cilt 96, No 1, 2016, s. 53-67.

CORRALES, Javier/ROMERO, Carlos A., "Venezuela's Foreign Policy, 1920s-2010s", Domínguez, Jorge I./Covarrubias, Ana (der.) Routledge Handbook of Latin America in the World, New York, Routledge, 2014.

CORRALES, Javier/ROMERO, Carlos A., United States-Venezuela Relations since the 1990s, New York, Routledge, 2013.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu), Venezüella Ülke Raporu, İstanbul, 2014.

DIAZ, Arlene J., Female Citizens, Patriarchs, and the Law in Venezuela, 1786-1904, Nebraska, University of Nebraska Press, 2004.

DINNEEN, Mark, Culture and Customs of Venezuela, Westport, Greenwood Publishing Group, 2001.

DODSON Michael/DORRAJ, Manochehr, "Populism and Foreign Policy in Venezuela and Iran", The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations, Cilt 9, 2008, s. 71-87.

ECONOMIST, "Fighting Their Chains", 29.10.2016, http://www.economist.com/news/americas/21709364-lurch-towards-dictatorship-massive-protests-and-no-sign-regime-change-fighting-their (20.11.2016).

EIU (Economist Intelligence Unit), "Venezuela", 21.11.2016, http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1394834523&Country=Venezuela&topic=Summary&subtopic=Basic+data (5.12.2016).

ELLIS, R. Evan, China in Latin America, Boulder, Lynne Rienner, 2009.

EMERSON, Guy, "Strong Presidentialism and the Limits of Foreign Policy Success: Explaining Cooperation between Brazil and Venezuela," International Studies Perspectives, Cilt 16, 2015, s. 484-499.

ERIKSON, Daniel P., "A Dragon in the Andes? China, Venezuela, and U.S. Energy Security," Military Review, Cilt 86, No 4, 2006, s. 83-89.

FARNSWORTH, Eric, "Venezuela's Long Slide Toward Chaos", The National Interest, No. Mart-Nisan, 2016.

GAGNE, Tammy, The Evolution of Government and Politics in Venezuela, Hockessin, Mitchell Lane Publishers, 2014.

GERAMI, Nima/SQUASSONI, Sharon, "Venezuela: A Nuclear Profile", 18.12.2008, http://carnegieendowment.org/2008/12/17/Venezuela-nuclear-profile-pub-22568 (5.12.2016).

GINTER, Kevin, "Truth and Mirage: The Cuba-Venezuela Security and Intelligence Alliance", International Journal of Intelligence and Counter Intelligence, Cilt 26, No 2, 2013, s. 215-240.

GONZALEZ, Mike, Hugo Chávez: Socialist for the Twenty-First Century, London, Pluto Press, 2014.

HAGGERTY, Richard A. (der.), Venezuela: A Country Study, Washington D.C., Library of Congress, 4. Basım, 1993.

HÂKİMZADEH, Kavon "Hak", "Iran & Venezuela: The 'Axis of Annoyance'", Military Review, Cilt 89, No, 3, 2009.

JACKSON, Shona N., "Guyana, Cuba, Venezuela and the 'Routes' to Cultural Reconciliation between Latin America and the Caribbean," Small Axe, Cilt 10, No 1, 2006, s. 28-58.

JÁCOME, Francine, "Venezuela's Leading Role and its Relations with Brazil", Proceedings of VII Conference of Forte de Copacabana International Security: A European–South American Dialogue, Rio de Janeiro, Konrad-Adenauer-Stiftung, 2011, s. 77-89.

JANES.COM, "Regional Focus-South America", 14.6.2016, http://www.janes.com/article/61270/regional-focus-south-america-es2016d2 (10.11.2016).

KARPAT, Kemal H., "The Ottoman Emigration to America, 1860-1914," International Journal of Middle East Studies, Cilt 17, 1985, s. 175-209.

KINGSBURY, Donald V., "Oil's Colonial Residues: Geopolitics, Identity, and Resistance in Venezuela", Bulletin of Latin American Research, Cilt 35, No 4, 2016, s. 1-14.

KUTLU, Mehmet Necati, "Francisco de Miranda'nın Seyahatnamesi 'Colombeia'da Türkiye ve Türkler", Kumrular, Özlem (der.), Dünyada Türk İmgesi, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2005.

LEVINE, Daniel L., "The Decline and Fall of Democracy in Venezuela: Ten Theses", Bulletin of Latin American Research, Cilt 21, No 2, 2002, s. 248-269.

MARTHOZ, Jean-Paul, Venezuela's Foreign Policy: A Mirage Based on a Curse, Oslo, Norwegian Peacebuilding Resource Centre (NOREF), 2014.

MOSCOW TIMES, "Russia Reaches out to Venezuela by Delaying Debt Repayments," The Moscow Times, 26.9.2016.

MUHR, Thomas, "Rivalry or Cooperation? The ALBA-TCP, UNASUR, and Brazil-Venezuela Sub-Regionalism", 19.6.2013, http://www.academia.edu/5000852/Rivalry_or_Cooperation_The_ALBA-TCP_UNASUR_and_Brazil-Venezuela_Sub-Regionalism_ISA_CISS_with_UNU-CRIS_Conference_Bruges_Belgium_19_June_2013 (10.11.2016)

NEUMAN, William, "In Guyana, a Land Dispute with Venezuela Escalates over Oil," The New York Times, 18.11.2015.

PAYVAND NEWS, "Iran and Venezuela Sign Economic Agreements, Announce New Era of Bilateral Relations", 29.8.2016, http://www.payvand.com/news/16/aug/1161.html (5.12.2016).

RESMİ GAZETE, "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Venezüella Bolivar Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Enerji Alanında İş Birliği İle İlgili Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun", Resmî Gazete, Sayı: 29818, 1.9.2016.

ROBERTSON, Ian E., "The Dutch Linguistic Legacy and the Guyana/Venezuela Border Question", Boletín de Estudios Latinoamericanos y del Caribe, No. 34, 1983, s. 75-97.

SABATINI, Christopher The Final Blow to Venezuela's Democracy, 1.11.2016. https://www.foreignaffairs.com/articles/Venezuela/2016-11-01/final-blow-Venezuelas-democracy (5.12.2016).

SALAS, Miguel Tinker, Venezuela: What Everyone Needs to Know, Oxford, Oxford University Press, 2015.

SHIFTER, Michael, "Venezuela's Meltdown Continues From Bad to Worse", 10.3.2016, https://www.foreignaffairs.com/articles/Venezuela/2016-03-10/Venezuelas-meltdown-continues (5.12.2016).

SULLIVAN, Mark P., Venezuela: Background and U.S. Relations, Washington D.C., Congressional Research Service, 2016.

TBMM, "Türkiye-Venezüella Parlamentolar Arası Dostluk Grubu", https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/dostluk_gruplari.ulkeler?pUlkeNo=114 (5.12.2016).

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye-Venezüella Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-venezuela-siyasi-iliskileri.tr.mfa (10.11.2016).

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "T.C. Karakas Büyükelçiliği", http://karakas.be.mfa.gov.tr/Mission.aspx (1.12.2016).

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye-Venezüella İş Konseyi Kurulmasi Hakkinda Basın Açıklaması", 21.11.2012, http://www.karakas.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=168534 (10.11.2016).

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI, "Venezüella", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Venezuela (5.12.2016).

THIES, Cameron G., "Role Theory and Foreign Policy Analysis in Latin America", Foreign Policy Analysis, Cilt 0, 2014, s. 1-20.

TORO, Francisco, "Fidel Castro's Venezuela Obsession," The Washington Post, 26.11.2016.

U.S. Department of State, "U.S. Relations with Venezuela Fact Sheet", 31.8.2016, http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35766.htm (3.12.2016).

TRT HABER, "Venezüella Devlet Başkanı Maduro Türkiye'ye geldi", 9.10.2016. http://www.trthaber.com/haber/turkiye/venezuela-devlet-baskani-maduro-turkiyeye-geldi-276034.html (5.12.2016).

MİLLİYET, "Venezella Türkiye'den İşlenmiş Gıda Ürünleri İstiyor", 7.12.2016.

HÜRRİYET, "Venezüella'dan Türkiye'ye İş Birliği Çağrısı", 15.9.2016.

VILLA, Rafael Antonio Duarte/VIANA, Manuela Trindade, "Security Issues During Lula's Administration: From the Reactive to the Assertive Approach," Rev. Bras. Polít. Int., Cilt 53 (özel sayı), 2010, s. 91-114.

VYAS, Kejal, "China Rethinks Its Alliance with Reeling Venezuela, 11.9.2016, http://www.wsj.com/articles/china-rethinks-its-alliance-with-reeling-Venezuela-1473628506; (1.12.2016).

WEHNER, Leslie E., "Role Expectations as Foreign Policy: South American Secondary Powers' Expectations of Brazil as a Regional Power," Foreign Policy Analysis, Cilt 11, 2015, s. 435-455.

WERLAU, Maria C., "Cuba-Venezuela Health Diplomacy: The Politics of Humanitarianism", Cuba in Transition, Cilt 20, 2010, s. 143-160.

WILSON, Peter, "In Denial Over Opposition Win, Maduro Ignores Venezuela's New Reality", 28.12.2015, http://www.worldpoliticsreview.com/articles/17566/in-denial-over-opposition-win-maduro-ignores-Venezuela-s-new-reality (20.11.2016).

WILSON, Peter, "Short Supply: Can Venezuela Survive Chavismo?", 6.10.2015, http://www.worldpoliticsreview.com/articles/16869/short-supply-can-Venezuella-survive-chavismo (5.12.2016).

WORLD BANK, "Venezuela", http://www.worldbank.org/en/country/Venezuela (6.10.2016).

WRIGHT, Winthrop R. Café Con Leche: Race, Class, and National Image in Venezuela, Texas, University of Texas Press, 1990.

6. BÖLÜM

LATİN AMERİKA'NIN İSTİKRAR ARAYAN ÜLKESİ: KOLOMBİYA

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Çınar[44]

Özet

Kolombiya, Latin Amerika'da, stratejik konumu, coğrafi şartları ve tarihî geçmişi ile önemli bir ülkedir. Bununla birlikte kıtadaki diğer birçok ülke gibi Kolombiya da iç istikrar konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Bu makalenin temel amacı coğrafi, kültürel, tarihsel ve ekonomik özelliklerinden hareketle Kolombiya hakkında temel bilgileri vermektir. Bu bağlamda, makalede Kolombiya'nın tarihsel ana hatlarına yoğunlaşılarak iç istikrarsızlığının tarihsel sebepleri ortaya konulmaktadır. Bunun yanında yakın dönem Kolombiya dış politikası ele alınarak temel parametreler ve bölgesel iş birliği konuları da incelenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kolombiya, FARC, Bölgesel İşbirliği, Barış, ABD.

THE STABILITY-SEEKING COUNTRY OF LATIN AMERICA: COLOMBIA

Abstract

Colombia is a country in Latin America which has a significant history with its strategic location and geographical conditions. However, like most other countries in Latin America, Colombia is suffering from internal stability problems. The main aim of this study is to provide basic information about Colombia in the light of the geographical, cultu-

[44] ycinar86@hotmail.com

sinin daha rekabetçi bir şekil almasını sağlayabilir. Fakat Kolombiya'nın ekonomik anlamda bölge ülkelerinden ziyade ABD ve AB ile yakınlaşma süreci bölgesel iş birliklerinden Kolombiya'nın dışlanması sonucunu da yaratabilir.

KAYNAKÇA

ALSEMA Adriaan, "FARC peace deal to be signed in Colombia on September 26", *Colombia Reports*, 02.09.2016, colombiareports.com/farc-peace-deal-signed-colombia-september-26/(05.09.2016).

AVILES, William Reducing Military Prerogatives in Colombia and Peru, Latin American Politics and Society, Vol. 51, No. 1 (Spring, 2009), pp. 57-85 Published by: Distributed by Wiley on behalf of the Center for Latin American Studies atthe University of Miami.

BEITTEL, June S. Colombia: Background, U.S. Relations, and Congressional Interest, CRS Report for Congress, Washington, 2012.

BUELVAS, Eduardo Pastrana, Colombian Relations with Venezuela and Ecuador in the Regional Security Scenario: Recent Dilemmas and New Tendencies, VII Conference of Forte de Copacabana International Security A European–South American Dialogue,http://www.kas.de/wf/doc/5174-1442-5-30.pdf (01.01.2017).

BROOKINGS INSTITUTION, New Directions in Brazilian Foreign Relations, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/0928_brazil_english.pdf (04.01.2016).

CHASTEEN, John Charles, Latin Amerika Tarihi Kanla ve Ateşle Yoğrulmuş Toprakların Öyküsü, Çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul: 2012.

CONSTITUTE PROJECT.ORG, Colombia's Constitution of 1991 with Amendments through 2005, https://www.constituteproject.org/constitution/Colombia_2005.pdf (04.01.2016)

ÇINAR, Yusuf, "Barışa Giden Yolda Başarısız Müzakere Örneği: Sri Lanka Hükümeti - LTTE Görüşmeleri", *Liberal Düşünce,* Yıl: 19, Sayı: 75, Yaz 2014.

ÇINAR, Yusuf, Çatışmayı Dönüştürme Safhasında Rehabilitasyon Süreci: Kuzey İrlanda Örneği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2016.

DAĞCI, Kenan, Çaman, Efe "Uluslararası Çatışma Çözümleri Yaklaşımları: Müzakere ve Arabuluculuk", http://www.kenandagci.com/files/dagci-caman.pdf (07.04.2016).

GAZİANTEP SANAYİ ODASI (GSO), Kolombiya Türkiye, www.gso.org.tr/userfiles/file/Sayfalar/KOLOMBİYA.pdf (19.12.2016)

İSTANBUL TİCARET ODASI, Kolombiya Ülke Raporu, İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Araştırma Sevisi, Güncelleme Tarihi: Nisan 2005 Ülke No: 480.

KOLOMBİYA WASHINGTON ELÇİLİĞİ, Colombian Culture, http://www.colombiaemb.org/node/1331 (21.12.2016).

LEON, Jhon Antuny Pabón/PEREZ, Luz Stella Arenas/ANGARİTA, Magda Zarela Sepúlveda, Business across borders between Colombia and Venezuela: From

Trade to Social Coflict, Apuntes del CENES ISSN 0120-3053 Volumen 34 - Nº. 60 julio - diciembre 2015.

LOEFF, Pauline, Peru and Colombia: the Impact of a FTA with the US, em-journal.com/assets_c/14/143Loeff.pdf (01.01.2017).

LONELY PLANET PUBLICATIONS, "Colombia", http://www.tramp.waw.pl/poradnik/przewodniki/Lonely%20Planet%202007%20-%20Colombia.pdf (19.12.2016)

MENDOZA, Juan/ROSAS, Andrés, The Economic Effects of Geography: Colombia as a Case Study, Revista Desarrollo y Sociedad, II semestre 2012.

SCHNEIDER, Friedrich/HAMETNER, Bettina, The Shadow Economy in Colombia: Size and Effects on Economic Growth, Working Paper No. 0703 January 2007.

SEELKE, Clare Ribando Ecuador: Political and Economic Situation and U.S. Relations, CRS Report for Congress, Washington, 2008.

OLIVET, Cecilia/NOVO, Paulina, Time for Europe to put values and human rights above commercial advantage, Transnational Institute (The Netherlands), 2011.

THE ECONOMIST, Colombia and Panama Warm no more, www.economist.com/blogs/americasview/2014/10/colombia-and-panama (04.01.2017)

TICKNER, Arlene B., Colombia, the United States, and Security Cooperation by Proxy, Washington: WOLA, 2014.

TICKNER, Arlene B., Colombia: An Ambiguous Foreign Policy, 2001, lasa.international.pitt.edu/Lasa2001/TicknerArlene.pdf (04.01.2017).

TORRES, Fabio Sánchez/MENDEZ, Jairo Núñez, Geography and Economic Development in Colombia: A Municipal Approach, Inter-American Development Bank Banco Interamericano de Desarrollo Latin American Research Network Red de Centros deInvestigación Research Network Working paper #R-408, 2000.

U.S. DEPARTMENT OF COMMERCE, 2016 Top Markets Report Franchising Country Case Study Colombia, trade.gov/topmarkets/pdf/Franchising_Colombia.pdf (2012.2016).

WALLERSTEIN, Immanuel, Modern Dünya Sistemi-2 İstanbul: Yarın Yayınları, 2016.

WALSER, Ray, The Crisis in the Andes: Ecuador, Colombia, and Venezuela, Heritage Foundation, Washington, 2008.

WILPERT, Gregory Making Sense of Colombia- Venezuela Relations, Nacla Report on the Amerıcas, May/June 2011.

YAZAR İSMİ VERİLMEMİŞ (YİV), Kolombiya, http://latinamerika.ankara.edu.tr/files/2016/01/Kolombiya.pdf (19.12.2016)

7. BÖLÜM
EKVADOR CUMHURİYETİ

Doç. Dr. Haydar Efe[46]

Özet

Ekvador, orta gelirli bir ülke olarak gelişmekte olan bir ekonomidir. Petrol, ülke ekonomisi için oldukça önemlidir. Ekvador'un Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) üyeliği onun dünya politikasında daha bağımsız bir rol oynamasına olanak sağlamıştır. Ekvador, Panama Kanalı'na yakın olması nedeniyle stratejik öneme sahiptir. ABD, Ekvador'un birinci ticari ve ekonomik ortağıdır. Aynı zamanda Çin, Rusya, Fransa, İspanya ve dünya politikasında önemli roller oynayan diğer devletlerle de siyasi ve ekonomik olarak iyi ilişkiler içindedir. Ülke, BM ve ADÖ gibi pek çok uluslararası örgüte üyedir. Komşu devletlerle de iyi ilişkilere sahiptir fakat uzun süredir devam eden sınır anlaşmazlığı Ekvador–Peru ilişkilerini zaman zaman germektedir. Son kertede, bu çalışma Ekvador'un siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını, diğer ülkeler ve uluslararası örgütler ile ilişkilerini açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekvador, Güney Amerika, Galapagos Adaları

REPUBLIC OF ECUADOR

Abstract

As a medium-income country Ecuador has a developing economy. Oil is very important for Ecuador's economy. Ecuador's membership in the Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC) has allowed Ecuador play more independent in the World politics. Ecuador has strategic importance because of being close the Panama Channel. The US is the

46 efehaydar@gmail.com

KAYNAKÇA

BBC, (2017), Ecuador Country Profile, http://www.bbc.com/news/world-latin-america-19331501 (12.01.2017)

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, (CIA) (2017), "South America: Ecuador", https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print_ec.html (10.01.2017)

COMUNIDADA ANDINA, http://www.comunidadandina.org/(12.10.2016)

DEİK, (2016) Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, "Latin Amerika'da Son Anlaşma Durağı Ekvador Oldu", http://www.deik.org.tr/latin-amerika-da-son-anlasma-duragi-ekvador-oldu (30.01.2017)

ÇOKGEZENADAM.COM, "Ekvadora Gitmek İçin On Neden", http://cokgezenadam.com/ekvador-a-gitmek-icin-10-neden/(07.07.2016).

ECUADORS.ORG, (2017a), "Ecuador and Galapagos Islands", www.ecuadors.org (28.01.2017)

ECUADORS.ORG, (2017b), "Ecuador Culture", www.ecuadors.org/culture.htm (28.01.2017)

ECUADORS.ORG, (2017c), "Ecuador History and Independence", http://www.ecuadors.org/history.htm (28.01.2017)

ECUADORS.ORG, (2017d), "Ecuador History and Independence", http://www.ecuadors.org/history2.htm (28.01.2017)

ECUADORS.ORG, (2017e), "Ecuador History and Independence", http://www.ecuadors.org/history3.htm (28.01.2017)

ECUADORS.ORG, (2017f), "Ecuador Weather and Climate", http://www.ecuadors.org/weather.htm (30.01.2017)

GEZİMANYA.COM, "Ekvador", https://gezimanya.com/ekvador (06.07.2016)

GLOBAL SECURITY, Ecuador Foreign Relations, (2016), www.globalsecurity.org/military/world/ecuador/forrel.htm (06.07.2016)

LAMER, (2017), Ekvador Cumhuriyeti Ülke Raporu, Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Şubat 2016, Ankara, http://latinamerika.ankara.edu.tr/files/2016/01/Ekvador-%C3%9Clke-Raporu-%C5%9Eubat-2016.pdf (30.01.2017)

MICHIGAN STATE UNIVERSITY, (2017a), GlobalEDGE, "Ecuador Economy", https://globaledge.msu.edu/countries/ecuador/economy (31.01.2017)

MICHIGAN STATE UNIVERSITY, (2017b), GlobalEDGE, "Ecuador Government", http://globaledge.msu.edu/countries/ecuador/government (31.01.2017)

OLYMPOS.COM, "Sağlık ve Mutluluk Ülkesi Ekvator", http://www.olympos.com.tr/gezi/saglik-ve-mutluluk-ulkesi-ekvator (11.11.2016)

THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, (2017), Ecuador, http://country.eiu.com/ecuador (31.01.2017)

THIS IS ECUADOR, (2014), The Most Complete Guide of Ecuador Since 1968, Courtesy of: Ministry of Tourism, Quito.

TRAVEL MAP, "Ecuador – Life at its purest", Travel Map, Ministerio de Turismo, Qutio Ecuador, 2009

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Türkiye - Ekvator Cumhuriyeti Siyasi İlişkileri, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ekvator-siyasi-iliskileri.tr.mfa (06.07.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2016a), Ekvator Cumhuriyeti'nin Siyasi Görünümü, http://www.mfa.gov.tr/ekvator-siyasi-gorunumu.tr.mfa (06.07.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, (2016b), Ekvator Cumhuriyeti'nin Ekonomisi, http://www.mfa.gov.tr/ekvator-ekonomisi.tr.mfa (06.07.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİ BAKANLIĞI (2016a), Ekvador Ülke Profili, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Ekvador?_afrLoop=1072265469083161&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=ivx4hxntd_1#!%40%40%3F_afrWindowId%3Divx4hxntd_1%26_afrLoop%3D1072265469083161%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Divx4hxntd_85 (06.07.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİ BAKANLIĞI, (2016b), Ekvador Ekonomik Yapı, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Ekvator/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-159973&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=844965918898789&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=19cye5zt3o_103#!%40%40%3F_afrWindowId%3D19cye5zt3o_103%26_afrLoop%3D844965918898789%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-159973%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D19cye5zt3o_133 (30.01.2017)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİ BAKANLIĞI, (2016c), "Ekvador Genel Durum", http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Ekvator/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-159968&contentTitle=D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret&_afrLoop=847410652751121&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=19cye5zt3o_232#!%40%40%3F_afrWindowId%3D19cye5zt3o_232%26_afrLoop%3D847410652751121%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-159968%26contentTitle%3DD%25C4%25B1%25C5%259F%2BTicaret%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D19cye5zt3o_262 (30.01.2017)

U.S. LIBRARY OF CONGRESS, "Foreign Relations", (2017), countrystudies.us/ecuador/76.htm (30.01.2017)

8. BÖLÜM
PERU CUMHURİYETİ

Doç. Dr. Emruhan Yalçın[49]

Özet

Peru binlerce yıl boyunca Pre-İnka kültürüne sahip olan bir ülkedir. İlk göç eden yerleşimciler, MÖ 20.000 ile 10.000 yıllarına kadar bugünkü Peru'nun olduğu bölgeye gelmişlerdir. Bölgede 1200'lü yıllarda İnka Krallığı kurulmuş ve 1532'ye kadar bugünkü Kolombiya, Ekvador, Peru, Bolivya, Arjantin ve Şili'nin büyük kısmına genişlemiştir. Peru'nun yüksek platosunda bulunan Cusco şehri İnka Krallığı'nın başkentidir. İspanyollar 1532'den itibaren bu ülkeyi fethetmişler ve İspanya Krallığı adına Peru Valiliği'ni kurmuşlardır. Enerji kaynakları ve maden açısından son derece zengin bir ülke olan Peru, 28 Temmuz 1821'de İspanya'dan bağımsızlığını kazanmış olmakla beraber, cumhuriyetin ilanı 9 Aralık 1824'te İspanyolların bölgeyi terk etmelerini müteakip gerçekleşmiştir. Bu makale üniversitelerin uluslararası ilişkiler veya benzeri bölümlerinde okutulmak üzere akademik amaçlarla hazırlanmıştır. Makalede, Latin Amerika ülkelerinden Peru hakkında genel bilgilerin yanında ekonomik, siyasi ve uluslararası ilişkiler ile Türkiye-Peru arasındaki siyasi ve ticari ilişkilerden bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peru, Lima, Garcia, Pedro Pablo Kuczynski, İnka, Aymara, İspanyol, Quechua

[49] emruhan2004@gmail.com

KAYNAKÇA

An Intelligence Perspective on Latin America's Renewal (October 26, 1996), An Intelligence Perspective on Latin America's Renewal An Address by DDI John Gannon Before the Central Intelligence Retirees Association Clearwater Beach, Florida, https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/1996/ddi_speech_102696.html (12.11.2016).

Current and Projected National Security Threats (February 5, 1997), Statement By Acting Director Of Central Intelligence George J. Tenet Before The Senate Select Committee On Intelligence Hearing On Current And Projected National Security Threats To The United States, https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/1997/dci_testimony_020597.html (12.11.2016).

"Cumhurbaşkanı Erdoğan, Peru'da zırhlı makam aracı yerine o aracı tercih etti", *Hürriyet*, *http://www.hurriyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-peruda-zirhli-makam-araci-yerine-o-araci-tercih-etti-40048731* (14.03.2016).

DCI Before the Senate Select Committee on Intelligence (January 28, 1998), Director of Central Intellignece, George J. Tenet, Before the Senate Select Committee on Inteligence Hearing on Current and Projected National Security Threats, https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/1998/dci_speech_012898.html (12.11.2016).

DCI Testimony: Global Intelligence Challenges 2005 (February 16, 2005), Global İntelligence Challenges 2005: Meeting Long-Term Challenges with a Long-Term Strategy Testimony of Director of Central Intelligence Porter J. Goss Before the Senate Select Committee on Intelligence (as prepared for delivery), https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2005/Goss_testimony_02162005.html (12.11.2016).

DCI Written Statement for the Record (March 24, 2004), Written Statement for the Record of the Director of Central Intelligence Before the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2004/tenet_testimony_03242004.html (12.11.2016).

http://www.inei.gob.pe/biblioineipub/bancopub/Est/Lib0842/cuadros/cd005.xls (12.11.2016).

http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/goes/pe.html (11.11.2016)

John H. Tanton, End of the Migration Epoch, reprinted by the Social Contract, Vol. IV, No. 3 and Vol. V, No. 1, 1995, https://www.cia.gov/library/reports/general-reports-1/Demo_Trends_For_Web.pdf (12.11.2016).

Kus, James S.; "Fresno Recent Research on Pre-Hispanic Agriculture in Coastal Peru", California State University, *http://clagscholar.org/wp-content/uploads/2014/04/kus.pdf* (23.03.2016).

Map Peru, *https://www.giz.de/en/worldwide/400.html* (23.03.2016).

Peru, *http://global.britannica.com/place/Peru/Formation-of-the-Aprista-movement* (23.03.2016).

Peru, *http://www.jica.go.jp/peru/english/index.html* (23.03.2016).

Peru Fiziki ve Siyasi Haritası, *https://www.google.com.tr/search* (01.03.2016).

"Peru ve Türkiye Arasında Beş Anlaşma", *Sabah*, *http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/02/03/peru-ve-turkiye-arasinda-5-anlasma* (01.03.2016).

Polgar, Thomas (2 July 96). Assignment: Skyjacker, Approved For Release 1994, CIA Hıstorıcal Revıew Program, On the importance of contacts, influence, and judgment, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol16no3/html/v16i3a02p_0001.htm (Erişim Tarihi: 12.11.2016).

Türkiye Dışişleri Bakanlığı Ülke Notu, 2013.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı Ülke Notu, 2016.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Dış Politika, Latin Amerika Bölgesi, Peru Masası, Ülke Künyesi, *http://www.mfa.gov.tr/peru-kunyesi.tr.mfa* (01.03.2016).

Türkiye Ekonomi Bakanlığı Ülke Profili, 2015, *http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dısIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Peru?* (01.03.2016).

Winter, Johannes und Scharmanski, André (2005): Sind die Andenstaaten unregierbar? Ursachen der politischen Krise in Bolivien, Ecuador und Peru. In: Zeitschrift Entwicklungspolitik 14/2005, S. 30–34. vgl. http://www. weltpolitik.net/Regionen/Nord-%20und%20Lateinamerika/Gesamtregion (12.11.2016).

Worldwide Threat Assessment Brief (February 22, 1996), Worldwide Threat Assessment Brief

to the Senate Select Committee on Intelligence by the Director of Central Intelligence, John M. Deutch https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/1996/dci_speech_022296.html (12.11.2016).

Written Statement for the Record of the DCI (October 17, 2002), Written Statement for the Record of the Director of Central Intelligence Before the Joint Inquiry Committee, https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2002/dci_testimony_10172002. Html (12.11.2016).

9. BÖLÜM
BOLİVYA

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Osman Çatı[73]

Özet

Güney Amerika'nın ortasında yer alan ve denize kıyısı olmayan ülkenin resmî adı Bolivya Çokuluslu Devleti'dir. Nüfusu 11 milyona ulaşmıştır. Bolivya, kadim Tiwanaku İmparatorluğu'na ev sahipliği yapmış ve onu izleyen İnka İmparatorluğu'nun önemli bir parçası olmuştur. Adını, İspanyol sömürge dönemine son veren bağımsızlık savaşçısı Simón Bolivar'dan almaktadır. 2009 Anayasası ile İspanyolca ve 36 yerel dil, Bolivya'nın resmî dilleri olarak kabul edilmiştir. Zengin doğal kaynaklarına rağmen Bolivya dünyanın en yoksul ve gelir dağılımı en bozuk ülkeleri arasında yer almaktadır. Ülkenin ilk yerli kökenli başkanı olan Evo Morales yönetiminde uygulanan politikalar, ekonomik büyümenin yanında milli gelirin daha adil dağılımı ve yoksullukla mücadele alanlarında kayda değer ilerlemeler sağlamıştır. Uluslararası alanda aktif bir politika izleyen Morales, iklim değişikliği, çevrenin korunması, yerli halkların ve toplulukların haklarının tanınması konularını sahiplenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bolivya, Latin Amerika, Güney Amerika, Yerli Halklar, Evo Morales.

BOLIVIA

Abstract

Bolivia is a landlocked country located at the heart of Latin America. It is officially known as the Plurinational State of Bolivia. Its po-

[73] osmancati@mu.edu.tr

çeşitli yüzlerle donattık ve o günden bu yana, her şeyin çoğulluğunu ve varlık ve kültürler olarak çeşitliliğimizi taşıyoruz. Halklarımız böylece mutluluk içindeydi ve uğursuz sömürgecilik günlerine dek ırkçılığı asla bilmedik."

Bolivyalıların geleceğe umutla bakabilmesi için var olan nedenlerin yanı sıra, önümüzdeki dönemde Bolivya için kritik öneme sahip konular da bulunmaktadır. Son on yılda sürdürülebilir olma yönünde ilerleyen kalkınmanın kesintisiz devam edebilmesi ve yoksullukla mücadelenin tam olarak başarıya ulaşabilmesi için doğal kaynakların hammadde olarak ihracatına dayalı Bolivya ekonomisinin çeşitlendirilmesi, bu ürünleri işleyecek rekabetçi sanayinin kurulması ve zayıf olan ulaşım ağının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu yönde atılan adımlar arasında yer alan ve Bolivya'nın açık denizlere ulaşmasını sağlamak üzere Şili'nin aleyhine Lahey Uluslararası Adalet Divanı'nda açılmış olan davanın iki ülke arasındaki ilişkileri kriz seviyelerine sürüklemeden sürdürülmesi yerinde olacaktır. Morales'in, Bolivya Anayasası'na göre son olması gereken üçüncü başkanlık döneminin bitiminde, 2019 yılında, düzenlenecek olan başkanlık seçimlerinin, toplumsal barışı zedelemeden ve demokrasiye zarar vermeden gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ANKARA ÜNİVERSİTESİ LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ (2016), *Bolivya Ülke Raporu*, Ankara.

ANRIA, Santiago/CYR, Jennifer (2016), "Inside Revolutionary Parties: Coalition-Building and Maintenance in Reformist Bolivia", *Comparative Political Studies*, pp. 1-33.

ARTARAZ, Kepa (2012), *Bolivia*, London: Pluto Press.

DANGL, Benjamin (2007), *The Price of Fire: Resource Wars and Social Movements in Bolivia*, Edinburgh: AK Press.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, Birleşmiş Milletler Milletler Resmi Web Sitesi, www.un.org

BOLİVYA ÇOK ULUSLU DEVLETİ, Bolivya Çokuluslu Devleti Resmi Web Sitesi, www.gob.bo

BOLİVYA İSTATİSTİK KURUMU (Instituto Nacional de Estatistica) Resmi Web Sitesi, www.ine.gob.bo

CENTELLAS, Miguel (2010), "Bolivia's Radical Decentralization", *Americas Quarterly*, http://www.americasquarterly.org/node/1700 (04.01.2017).

DÜNYA BANKASI Web Sitesi, www.worldbank.org

ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, Web Sitesi, www.eiu.com

GIGHER, Bjorn-Soren (2009), "Poverty, Inequality and Human Development of Indigenous Peoples in Bolivia", Georgetown University Center for Latin American Studies, Working Paper Series No. 17.

GRITZNER, Mandy Lineback ve Jason M. Gritzner (2004), *Bolivia*, Philadelphia: Chelsea House Publishers.

KLEIN, Herbert S. (2011), *A Concise History of Bolivia,* Second Edition, Cambridge: Cambridge University Press.

KLEIN, Herbert S. (1969), *Parties and Political Change in Bolivia I880-I952*, Cambridge: Cambridge University Press.

MORALES, Waltraud Q. (2010), *A Brief History of Bolivia*, Second Edition, New York: Facts On File.

DE LA TORRE, Augusto vd. (2015), *Latin America and the Rising South Changing World, Changing Priorities,* Center for Economic and Policy Research, Washington.

TURAN, Aslıhan (2010), "Latin Amerika Devletlerinin Bütünleşme Çabaları ve AB Modeli", Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, http://www.bilgesam.org/incele/90/-latin-amerika-devletlerinin-butunlesme-cabalari-ve-ab-modeli/, (06.01.2017).

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞ İŞLERİ BAKANLIĞI Web Sitesi, www.mfa.gov.tr

TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİ BAKANLIĞI Web Sitesi, www.ekonomi.gov.tr

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ Resmi Web Sitesi, www.tbmm.gov.tr

WEISBROT, Rebecca Ray/MARK, Jake Johnston (2009), "Bolivia: The Economy during the Morales Administration", Center for Economic and Policy Research. http://cepr.net/documents/publications/bolivia-2009-12.pdf (04.01.2017).

10. BÖLÜM
ŞİLİ CUMHURİYETİ

Yrd. Doç. Dr. Asena Boztaş[74]

Özet

Aymara dilinde "dünyanın sonu" "denizin başladığı" ya da "dünyanın son bulduğu diyar" anlamına gelen Şili, tarih boyunca farklı sorunlarla uluslararası toplumun önüne çıkmıştır. Şili, Magellan tarafından Magellan Boğazının keşfi sırasında 1520 yılında kısmen keşfedilmiş, daha sonra İspanyolların ülkeyi keşfi ve sömürgeleştirmesiyle uzun yıllar Peru Valiliği'ne bağlı kalmıştır. Şili'nin tarihsel süreci diğer üçüncü dünya ülkelerinde olduğu gibi darbelerle, yönetişim sorunlarıyla ve komşularıyla yaşadığı sınır sorunlarıyla günümüze kadar evrilmiştir. Sömürgecilik sonrası bağımsızlık süreci ve partilerin kuruluşu, Salvador Allende başkanlığındaki Sol Parti Unidad Popular (UP) ile komünizm korkusu yaşayan Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin mücadeleleri, sonrasında 1973 darbesiyle Augusto Pinochet'in yönetime gelişi rutin bir üçüncü dünya ülkesinin tarihsel sürecini oluştururken, diğer yandan coğrafi yapısının ilginç oluşu da Şili'yi cazip bir turizm merkezi hâline getirmektedir. Dünyadaki, üzerinden en fazla paralel geçen ülke olan Şili, buzullardan tropikal iklime kadar çok çeşitli iklim, tundradan tropikal ormanlara kadar bitki örtüsü ve penguenden puma ve flamingolara kadar hayvan çeşidine sahiptir. Ayrıca Şili, 22 Mayıs 1960 yılında richter ölçeğine göre 9,5 büyüklüğünde depremle tarihteki en büyük depremi yaşamış ülkedir.

Kuzey–Güney doğrultusunda ince uzun coğrafyasıyla farklı bitki örtüsü, hayvanları ve iklimiyle turizm cenneti olan Şili, tarihsel sancılarıyla da tam bir üçüncü dünya ülkesi niteliğindedir. Ekonomik atılımla-

[74] aboztas@sakarya.edu.tr

miş ve darbe ile yönetimden uzaklaşmıştır. Görülüyor ki, büyük güçlerin istemediğini isteyen toplumlar, sorun yaşamaya mahkumdurlar. Bir de büyük güç hemen yanı başınızda ise çok daha temkinli ve ona uygun politikalar izlemekle mükellefsinizdir.

Çalışma kapsamında Türkiye'de oldukça az bilgi sahibi olunan Şili hakkında genel bilgiler verilerek başlangıç yapılmıştır. Daha sonra ise Şili'nin geçmişi ve bugününün kıyaslanması için genel tarihçesi mihenk taşı niteliğindeki olaylarla başlıklandırılmıştır.

Bu bağlamda Şili sömürgecilik süreci, bağımsızlık süreci, Marksizm ve ABD'nin tutumu, Allende ve Pinochet dönemleri, demokrasi süreci tarihsel arka plan olarak sunulduktan sonra geniş bir perspektifle Şili ekopolitiği ve uluslararası sistemle ilişkileri, komşu ve bölge ülkeleriyle ilişkileri, büyük güçlerle olan ilişkileri ve son olarak Türkiye ile ilişkileri değerlendirilmiştir. Böylece Türkiye'de çok az veya hiç bilinmeyen tüm Latin Amerika ülkeleri gibi Şili hakkında bilgi verilmesi hedeflenmiştir.

Şili, 21. yüzyılda gelişimi artması beklenen ülkelerden biridir. Türkiye bu konuda önemli atılımlar gerçekleştirerek ABD'nin arka bahçesinde yer alsa da değişen uluslararası konjonktürü ve globalleşen dünya koşullarını göz önüne alarak Şili ile siyasi, ekonomik ve sosyal bağlarını güçlendirmelidir.

KAYNAKÇA

ADVENTURE LIFE, "History of Chile", 2016, http://www.adventure-life.com/chile/articles/history-of-chile (12.05.2016)

ARANA, Diego Barros, Historia general de Chile: Parte octava: Afianzamiento de la independencia, de 1817 a 1820, Editorial Universitaria, 2000

AZÓCAR, Patricio Aylwin, La transición chilena: discursos escogidos, marzo 1990-1992, Andres Bello, 1 Ocak 1992

BARRICK GOLD CORPORATION, *Technical Report of Pascua-Lama Project Region III,* Chile, San Juan Province, Argentina, 2011

BERKIN, Carol, American Voices: 1865 to Present, Scott Foresman, 1993

BLUME, Kenneth J., Historical Dictionary of U.S. Diplomacy from the Civil War to World War I, Rowman & Littlefield, 20 Ekim 2016

CASSACA, "2016 China-Chile Joint Project", *Project,* 2016, http://www.cassaca.org/en/2016-china-chile-joint-project/(17.05.2016)

CHARLES, David, The Return of the Jesuits to Chile 1836-1866, University of California, Berkeley, 1979

CHRISTENSEN, Asbjørn B., *Augusto Pinochet (1915-2006)-A Biography*, 2010, http://pinochet-biography.excathedra.dk/19.html (15.05.2016)

CLISSOLD, Stephen, Berbardo O'Higgins and the Independence of Chile, Praeger, 1969

COLLIER, Simon and William F. Sater, A History of Chile: 1808-2002, Cambridge University Press, 18 Eki 2004

CONDER, Josiah, Peru and Chile, 28. Cilt, J. Duncan, 1830

CRIENGLISH, "China-Chile Relations", 26 September 2003, http://english.cri.cn/3126/2006/09/01/264@133693.htm (01.09.2016)

CRUZ, Eduardo Agustin, The Grand Araucanian Wars In The Kingdom of Chile, Xlibris Corporation, 27 Nis 2010

ÇİL, Ece Öztürk, "Küresel Mali Kriz ve Latin Amerika Ekonomileri", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, sayı:32, ss. 17-24, http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/eceozturkcil.pdf (25.05.2016)

DEBRAY, Régis and Salvador Allende Gossens, The Chilean revolution: conversations with Allende, Pantheon Books, 1972

DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI, "Şili", 2014, https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact= 8&ved=0ahUKEwj67MHUst3QAhWqAJoKHQW_DccQFgglMAI&url=http%3A%2F%2Fwww.kutso.org.tr%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F11%2FSili.doc&usg=AFQjCNFKnnh7MRIDvtPqgPGA0ydTTod6zA&sig2=MeD8WVURI6xY3nErEbOulQ&bvm=bv.139782543,d.bGs (12.04.2016)

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye - Şili Siyasi İlişkileri", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sili-siyasi-iliskileri.tr.mfa, 2016a (08.04.2016)

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Şili'nin Ekonomisi", http://www.mfa.gov.tr/sili-ekonomisi.tr.mfa, 2016b (23.05.2016)

DINGES, John, The Condor Years: How Pinochet and His Allies Brought Terrorism to Three Continents, The New Press, 1 Ağustos, 2012

DÜNYA, "Şili'de sel felaketi", 27.03.2015, http://www.dw.com/tr/%C5%9Filide-sel-felaketi/a-18344627 (18.09.2016)

EKONOMİ BAKANLIĞI, "Şili Ekonomik Yapısı", vhttp://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/%C5%9Eili/html-viewer-ulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160901&contentTitle=Genel%20Ekonomik%20Durum&_afrLoop=409268511188517&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D409268511188517%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160901%26contentTitle%3DGenel%2BEkonomik%2BDurum%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dn6ncyflox_4 (22.06.2016)

EMPRESA EDITORA NACIONAL QUIMANTU, Geografía humana de Chile, 17. Series, 1972

ENCICLOPEDIA MICROSOFT ENCARTA ONLINE, "Chile", 26 February 2005

ENCYCLOPEDIA OF LATIN AMERICAN HISTORY AND CULTURE, "ABC Countries", Encyclopedia.com, 19 December 2016, http://www.encyclopedia.com (16.06.2016)

ENSALACO, Mark, Chile Under Pinochet: Recovering the Truth, University of Pennsylvania Press, 24 Kasım 2010

ESPOSITO, Gabriele, Armies of the War of the Pacific 1879–83: Chile, Peru & Bolivia, Bloomsbury Publishing, 2016

FARCAU, Bruce W., The Ten Cents War: Chile, Peru, and Bolivia in the War of the Pacific, 1879-1884, Greenwood Publishing Group, 2000

GILBERT, Jérémie, Nomadic Peoples and Human Rights, Routledge, 26 Mar 2014

GOSSENS, Salvador Allende, Salvador Allende Reader, Ocean Press, 2000

GUIDI, Marco and Nanda Torcellano, Europe 1700-1992: History of an Identity, 1. Cilt, Electa, 1987

GUZZETTI ET AL., *Memorandum of Conversation Between Kissenger*, 6 June 1976

HARMER, Tanya, Allende's Chile and the Inter-American Cold War, Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 2011

HART, Stephen M., A Companion to Latin American Literature, Tamesis Books, NY USA, 2007

HUDSON, Rex A., "Chile: A Country Study", GPO for the Library of Congress, Federal Research Division, Washington, D.C., 1995

IESUE, Laura, "Tensions Rise between Chile and Bolivia over the Perceived State of the Former's Military Base near the Silala River", Council on Hemispheric Affairs, May 23 2016, http://www.coha.org/tensions-rise-between-chile-and-bolivia-over-the-perceived-state-of-the-formers-military-base-near-the-silala-river/, Erişim Tarihi: 19.08.2016

INSIGHT, Natalie Minnis, Insight Guide Chile: Insight Guides, Langenscheidt Publishing Group, 2004

INTERCONTINENTAL PRESS, 8. Cilt, Intercontinental Press, New York, 1970

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE, "Chile institutes proceedings against Bolivia with regard to a dispute concerning the status and use of the waters of the Silala", No. 2016/16, 6 June 2016, http://www.icj-cij.org/docket/files/162/19018.pdf (12.07.2016)

İZMİR TİCARET ODASI, "Şili Ülke Raporu", Temmuz 2016, http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606_1470815424.pdf (14.07.2016)

KARAKUŞ CANDAN, Tezcan, Neoliberal Laboratuvar: Şili, Notabene Yayınları, 2014

LİBRARY OF CONGRESS, "Constitutional History: Development and Breakdown of Democracy, 1830-1973", *Country Studies*, 31 March 1994

LIVINGSTONE, Grace, America's Backyard: The United States and Latin America from the Monroe Doctrine to the War on Terror, Zed Books, 15 Nisan 2009

LOCKARD, Craig A., Societies, Networks, and Transitions, 3. Cilt, Cengage Learning, 2010

MONTALVA, Juan Diego and Patricio Navia, "China-Latin America Task Force, March-June 2006", Center for Hemispheric Policy, University of Miami, 6 March 2007, https://umshare.miami.edu/web/wda/hemisphericpolicy/Final_Draft_Formatted-Navia.pdf (23.09.2016)

MOODY PUBLISHING COMPANY, Moody's Manual of Railroads and Corporation Securities, 19. sayı, 1. Bölüm, 1918

MUJAL-LEÓN, Eusebio and Rubén Berríos, "The USSR and the Andean Countries: Economic and Political Dimensions", The USSR and Latin America: a developing relationship, Routledge, 1989

NAVIA, Rafael Nieto and President; Reynaldo Galindo Pohl, Santiago Benadava, Julio A. Barberis and Pedro Nikken, "Dispute concerning the Course of the Frontier between BP 62 and Mount Fitzroy (Argentina/Chile.)", *Cambridge Law Reports*, pp. 1-262, Judgment, 13 October 1995

NEW WORLD ENCYCLOPEDIA, "Spanish Empire", 15 January 2016, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Spanish_Empire (17.07.2016)

O'BRIEN, Thomas F., The Revolutionary Mission: American Enterprise in Latin America, 1900-1945, Cambridge University Press, 1999

ÖZÇAĞLAR, Ali, "Güney Amerika", *Ders Notu*, Ankara Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, http://geography.humanity.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/277/2016/05/Guney_Amerika.pdf (23.07.2016)

ÖZSOY, Ali, "Latin Amerika'da Üçüncü Dünyacı ve Milliyetçi Mücadele", http://www.turksolu.com.tr/ileri/24/ozsoy24.htm (23.04.2016)

PEARSON, Neale J., "Chile". Grolier Multimedia Encyclopedia, Scholastic Library Publishing, 2004, http://simply-red.dj.web.id/id3/1360-1250/Chili_12507_simply-red-dj.html (18.05.2016)

ST. JOHN, Ronald Bruce, The Bolivia-Chile-Peru Dispute in the Atacama Desert, IBRU, 1994

STAVIG, Ward and Ella Schmidt, The Tupac Amaru and Catarista Rebellions: An Anthology of Sources, Hackett Publishing Company, 2008

STUART, Adam and Muir Chisholm, The Independence of Chile, Sherman, 1911

SURI, Jeremi, Henry Kissinger and the American Century, Harvard University Press, 2009

TELESUR, "Bolivia's Demand for Sea Access Enters Final Day of Deliberations", 8 May 2015, https://videos.telesurtv.net/en/video/384556/bolivias-demand-for-sea-access-enters-final-day-of-deliberations (22.05.2016)

THE WORLD FACT BOOK, "South America: Chile", https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ci.html (12.04.2016)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE ŞİLİ CUMHURİYETİ ARASINDA YATIRIMLARIN KARŞILIKLI TEŞVİKİ VE KORUNMASINA İLİŞKİN ANLAŞMA VE EKİ PROTOKOLÜN ONAYLANMASININ UYGUN BULUNDUĞUNA DAİR KANUN, Kanun No. 4974, Kabul Tarihi: 02.10.2003

U.S. LIBRARY OF CONGRESS, Country Studies, "Relations with the United States", http://countrystudies.us/chile/111.htm, (08.09.2016)

UNESCO, *Atlas of the World's Languages in Danger, Annual Activity Report*, International Conferences, January 12 2012, https://termcoord.files.wordpress.com/2012/01/unesco-project_en_pdf.pdf. (16.08.2016)

UNITED NATIONS, "Dispute Between Argentina And Chile Concerning The Beagle Channel", 18 February 1977, Volume xxi, pp.53-264, *Reports of International Arbitral Awards,* 2006

USGS, "Historic Earthquakes: Chile 1960 May 22, The Largest Earthquake in the World", 2012, https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/world/events/1960_05_22_articles.php (27.03.2016)

VALENZUELA, J. Samuel, *The Origins And Transformations Of The Chilean Party System*, Kellogg Institute, Working Paper 215, December 1995

WORLD BANK, "Free Trade Agreement Between The Government of The People's Republic of China And The Government of The Republic of Chile", 2006, http://wits.worldbank.org/GPTAD/PDF/archive/Chile-china.pdf. (12.06.2016)

YILMAZ, Sait, "Latin Amerika'da Neler Oldu?", 8 Mayıs 2012, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Amerika Araştırmaları Merkezi,* http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika- arastirmalari-merkezi/2012/05/08/6598/latin-amerikada-neler-oldu (05.10.2016)

11. BÖLÜM
ARJANTİN

Doç. Dr. Füsun Özerdem[75]

Özet

Güney Amerika kıtasının 2. büyük ülkesi Arjantin, bir taraftan yeraltı ve yer üstü doğal kaynaklarının zenginliği diğer taraftan da kıtadaki stratejik konumu nedeniyle tarihin önemli bir kısmında bir göç ülkesi hâline gelmiştir. Fakat ülkedeki siyasi istikrarsızlıklar ve bu istikrarsızlıklar içerisinde üretilen birtakım politikalar zaman zaman göç dalgalarının yön değiştirmesine neden olmuş olsa da göç, ülke tarihinde önemli bir olgu olarak yer almıştır. Federal bir cumhuriyet olan Arjantin, kendi anayasaları olan 23 eyalet ve bir federal bölgeden oluşmaktadır. Teorik olarak eyaletler elinde siyasi güç ve yetki bulundurmasına rağmen, tarihî olarak federal hükümetin baskınlığının gözlemlendiği Arjantin'de tarih boyunca askerî darbeler, birçok başkan değişikliği, moratoryum ilan etmesi gibi çok çeşitli siyasi ve ekonomik sıkıntılar yaşanmış olup, 2015 yılında yapılan son seçimlerde, yaklaşık son 100 yıldır demokratik yollardan seçilen ilk radikal olmayan ve Peronist çizgiden uzak Başkan Mauricio Macri'nin uyguladığı önemli politika değişiklikleriyle Arjantin'in iç ve dış politikada önemli atılımlar yapmasını hedeflemiştir. Hem bölgesel hem de küresel anlamda Brezilya'nın gerisinde kalmak istemeyen ülke, demokratik ve gelişmeye dayalı politikalarını sürdürebilir kılmayı başarabildiği takdirde, dünya sahnesinde adından daha çok söz ettirmeye devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Arjantin, Siyasi Durum, Ekonomik Durum, Arjantin Başkanları, Türkiye-Arjantin İlişkileri

[75] fusunozerdem@mu.edu.tr

"yenilenme" Üçlü İttifak Savaşı'nda çarpışmış olan General Bernardino Caballero'nun 1887'de Colorado Partisini kurmasıydı. İkinci "yenilenme" Stroessner'in görülmemiş uzunluk ve direnç gösteren yapıcı diktatörlüğüydü. Üçüncü "yenilenmesini" yaşayan Paraguay hâlâ otoriter unsurlarla demokratik özelliklerin harmanlanmış olduğu bir karışım sergilemektedir. Siyasette kişiselci yaklaşım güçlü bir biçimde sürmekte, Paraguay'da *Praetorianism* süregiden bir gelenek olarak yaşamaktadır. Bu nedenle Paraguay'ın demokrasiye geçişini Kuzey Amerika standartlarına göre ölçmek, değerlendirmek uygun olmaz.

Yeni sivil özgürlükleri ülkelerinin Anayasası'na yerleştirme çabası göstermiş olan Paraguaylılar aynı zamanda kültürlerindeki otoriter geleneğe de kulak vermek zorunda kalmışlardır. Yarı otoriter bir devlet sistemi, güçlü bir yürütmeyle siyasi liderliğin karakterini belirlemektedir. Uzun zaman iktidarda olan bir diktatörün düşürülmesi rejimde onun ayak izlerini bırakmış; askerin sivilleştirilmesi tamamen sivil bir dönemi başlatamamıştır. Paraguay'ın siyasi evrimi, sivil-asker elitlerin gözlemi ve kontrolü altında toplumun liberalleşmesiyle birlikte *dictablanda* olarak adlandırılan liberal bir otokrasiye geçiş olmuştur. Yine de, demokrasiye giden yoldaki adımların önemi hiç de yadsınamayacak kadar büyüktür. Bütün geçişlerde uzlaşma kaçınılmazdır (Wiarda, 1990). İleriye doğru bakıldığında Paraguay korporatist, merkeziyetçi özelliklerini daha modern liberal çoğulculuk ilke ve uygulamalarıyla bir arada yürütecektir.

KAYNAKÇA

ABENTE, Diego, "The Party System in Transition; The Case of Paraguay," Building Democratic Institutions; Party Systems in Latin America, Mainwaring, Scott/ Scully, Timothy R. (eds.), 1995, p. 298-320.

ALVAREZ, Sonia E./Dagnino, Evelina/Escobar, Arturo (eds.), Cultures of Politics; Politics of Cultures; Re-Visioning Latin American Social Movements, Westview Press, USA, 1998.

A STATEMENT of the Laws of Paraguay; In Matters Affecting Business, Pan American Union, General Secretariat, Organization of American States, Washington, D.C. 1962.

BAER, Werner/Birch, Melissa H, "Expansion of the Economic Frontier: Paraguayan Growth in the 1970s", World Development, Vol. 12, 1984, p. 783-798.

von BENDA-BECKMANN, Franz, "Citizens, Strangers and Indigenous Peoples: Conceptual Politics and Legal Pluralism", Law and Anthropology, Vol. 9, 1997, p. 1 – 42.

BERRY, Albert (ed.), Losing Ground in the Employment Challenge: The Case of Paraguay. New Brunswick, N. J, Transaction Publishers, 2010.

BORDA, Dionisio, "Recent Reforms: Results and Challenges", Losing Ground in the Employment Challenge: The Case of Paraguay, Berry, Albert (ed.), New Brunswick, N.J., Transactions Publishers, 2010, p. 295-323.

BROSIO, Giorgio/Jiménez, Juan Pablo (eds.) "Introduction: Approaching Recent Transformations of Intergovernmental Relations from Multiple Profiles," Decentalization and Reform in Latin America; Improving Intergovernmental Relations, United Nations: Edward Elgar Publishing, 2012, p. 1-111.

CANNON, Barry/Kirby, Peadar (eds.), Civil Society and the State in Left-Led Latin America; Challenges and Limitations to Democratization, Zed Books, London and New York, 2012.

CEIS, "Paraguay's return to Mercosur rests on democracy: Chavez", Xinhua News Agency - CEIS, Woodside, 31 July 2012.

CONNIFF, Michael L. (ed.), Populism in Latin America, The University of Alabama Press, Tuscaloosa, Alabama, 1999.

COPPEDGE, Michael/Lindberg, Staffan/Gerring, John, Varieties of Democracy, 2012.

CORRALES, Javier, "Constitutional Rewrites in Latin America, 1987-2009",Constructing Democratic Governance in Latin America, Dominguez, Jorge I./Shifter, Michael (eds.), 4th edition, The Johns Hopkins University Press, 2013, p. 13-47.

COTT, Donna Lee Van, "Dispensing Justice at the Margins of Formality; The Informal Rule of Law in Latin America", Helmke, Gretchen/Levitsky, Steven (eds.), Informal Institutions and Democracy; Lessons from Latin America, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 2006, p. 249-273.

COX, Gary, Making Votes Count: Strategic Coordination in the World's Electoral Systems. New York: Cambridge University Press, 1997.

ÇAĞRI, Erhan/Özkoç, Özge, "Yirminci Yüzyılda Uluslararası Siyaset; 1914-1990 Arası Dönem", Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular, Kardaş, Şaban/Balcı, Ali (eds.), Küre Yayınları, 2014, p. 33-57.

DAMMERT, Lucía, "Security Challenges for Latin American Democratic Governance", Constructing Democratic Governance in Latin America, Ed. Jorge I. Dominguez ve Michael Shifter, 4th edition, The Johns Hopkins University Press, 2013, p. 78-101.

ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, Democracy index 2010: Democracy in Retreat, www.eiu.com/DemocracyIndex2010 (05.12.2016)

DOING BUSINESS in Paraguay, Price Waterhouse, 1991.

ECHEBARRIA, Koldo/Cortázar, Juan Carlos, "Public Administration and Public Employment Reform in Latin America", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, p. 123-155.

EIU, "Paraguay politics: Progress, but still a 'flawed democracy'", EIU ViewsWire, The Economist Intelligence Unit, 25 January 2011.

FAJARDO, Yrigoyen Fajardo, "The Constitutional Recognition of Indigenous Law in Andean Countries", Assies, Willem/von Der Haar, Gemma/Hoekema, Andre (eds.), The Challenge of Diversity: Indigenous Peoples and Reform of the State in Latin America, Amsterdam: Thela Thesis, 2000.

FOOD AND AGRICULTURE Organization of the United Nations, 1990 World Census of Agriculture: International Comparsion and Primary Results by Country, United Nations, 1997.

FORERO, Juan, "Paraguay's ousted president sees 'coup against democracy'", The Washington Post, Washington, D.C., 02 July 2012.

FRUTOS, Juan Manuel, "Un millión de propiedades para un millión de felices propietaros. Asunción", Editorial "El Foro", 1985.

fFRY, Steve, "Ouster of Paraguay's president tests country's democracy", Topeka Capital Journal, Topeka, Kan, 24 Sep 2012.

GROW, Michael, The Good Neighbor Policy and Authoritarianism in Paraguay: United States Economic Expansion and Great-Power Rivalry in Latin America during World War II. Lawrence: Regents Press of Kansas, 1981.

HAGOPIAN, Frances/Mainwaring, Scott P. (eds.) The Third Wave of Democratization in Latin America; Advances and Setbacks, Cambridge University Press, 2005.

HANRATTY, Dennis M./Meditz, Sandra W. (eds.), Paraguay a country study, Federal Research Division, Library of Congress under the Country Studies, 1990.

HELMKE, Gretchen/Levitsky, Steven (eds.), Informal Institutions and Democracy; Lessons from Latin America, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, USA 2006.

HETHERINGTON, Kregg, Guerrilla Auditors; The Politics of Transparency in Neoliberal Paraguay, Duke University Press, Durham and London, 2011.

HETHERINGTON, Kregg, "Paraguay's Ongoing Struggle Over Land and Democracy",

NACLA Report on the Americas, Vol. 45, No. 3, Fall 2012.

HÜRRİYET Gazetesi, 19 Ekim 2016.

IMMIGRATION Legal Regime, http://www.paraguayembassy.co.uk/immigration_regime.html (05.12.2016)

JIMENEZ, Juan Pablo/Ter-Minassian, Teresa, "Macroeconomic Challenges of Fiscal Decentralization," Brosio, Giorgio/Jiménez, Juan Pablo (eds.), Decentalization and Reform in Latin America; Improving Intergovernmental Relations, United Nations: Edward Elgar Publishing, 2012, p. 321-355.

KURTZ, Marcus J., Latin American State Building in Comparative Perspective; Social Foundations of Institutional Order, Cambridge University Press, 2013.

LAMBERT, Peter/Nickson, Andrew (eds.), The Transition to Democracy in Paraguay.

New York: St. Martin's Press, 1997.

LLANA, Sara Miller/Gilbert, Jonathan, "Democracy in Paraguay: at work or under threat?"

The Christian Science Monitor, Boston, Massachusetts, 26 June 2012.

LORA, Eduardo, "State Reform in Latin America: A Silent Revolution", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, p.1-56.

MAINWARING, Scott. P., Et al., "Introduction" by Hagopian, Frances, Classification of Latin American Political Regimes, 1945-2003, updated, 2001.

MAINWARING, Scott/Pérez-Liñán, Anibal, Democracies and Dictatorships in Latin America; Emergence, Survival, and Fall, Cambridge University Press, 2013.

MALLOY, J., "The Politics of Transition", Authoritarians and Democrats: Regime Transitions in Latin America, Malloy, J./Selingson, M. (eds.) Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 1987, p. 240-243.

MARSHALL, Jeffrey, "Social Exclusion in Education in Latin America and the Carribbean", Inter-American Development Bank, Washington, D.C. 2005.

MARTINEZ-VAZQUAZ, Jorge/Noiset, Luc/Rider, Mark, "Assignment of the Property Tax: Should Developing Countries Follow the Conventional Wisdom?" Bahl, Roy/Martinez-Vazquaz, Jorge/Youngman, Joan (eds.), Challenging the Conventional Wisdom on the Property Tax, Cambridge, MA: Lincoln Institute of Land Policies, 2010.

de MELLO, Luiz, "Fiscal Decentralization and Public Investment", Decentalization and Reform in Latin America; Improving Intergovernmental Relations, Brosio, Giorgio/Jiménez, Juan Pablo (eds.), United Nations: Edward Elgar Publishing, 2012, p. 112-140.

MESA-LAGO, Carmelo/Márquez, Gustavo, "Reform of Pension and Social Assistance Systems", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, 355-386.

MINISTERIO de Agricultura y Ganadería de Paraguay, Censo agropecuario nacional de 2008, Asunción, 2008.

MORA, Frank O., "The Forgotten Relationship: United States-Paraguay Relations, 1937-1989," Journal of Contemporary History, vol. 33, No. 3, July 1998.

NAVARRO, Juan Carlos, "Education Reform as Reform of the State: Latin America since 1980", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, 387-421.

NEGRETTO, Gabriel L., Making Constitutions; Presidents, Parties, and Institutional Choice in Latin America, Cambridge University Press, 2013.

NELSON, Cary/Treichler, Paula A./Grossberg, Lawrence, "Cultural Studies: An Introduction", Cultural Studies, Grossberg, L./Nelson, D./Treichler, P. (eds.) London: Routledge, 1992.

O'DONNELL, Guillermo, "On the State, Democratization, and Some Conceptual Problems: A Latin American View with Some Postcommunist Countries", World Development, Vol. 21. No 8, 1993, p. 1355-1369.

O'NEILL, Kathleen, Decentralizing the State; Elections, Parties, and Local Powers in the Andes, New York: Cambridge University Press, 2005.

PALAU, T. (ed.), Corrupcion y Transicion. Asuncion, Paraguay: BASE/Investigaciones Sociales, Programa de Estado y Sociedad (ISPES), 1990.

CARACAS, July 30 (Xinhua) -- Venezuelan President Hugo Chavez said Monday that Paraguay's membership in Mercosur will be resumed only when democracy is restored in the country.

PARAGUAY Ülke Raporu, T.C. Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, Mart 2016.

PASTORE, Carlos, La lucha por la tierra en el Paraguay, Montevideo: Editorial Antequera, 1972.

PAYNE, J. Mark/Perusiz, Juan Cruz, "Reforming the Rules of the Game: Political Reform", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.) Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, p. 57-86.

QUIGLEY, John, "Paraguay's Senate Ousts Nation's President", Pittsburgh Post -Gazette, Pittsburgh, Pa, 23 June 2012.

ROETT, Riordan/Sacks, Richard Scott, Paraguay: The Personalist Legacy. Boulder: Westview, 1991.

RUBIN, Joan, National Bilingualism in Paraguay. The Hague: Mouton, 1968.

RUIZ, José Briceño, "New Left Governments, civil society and constructing a social dimension in Mercosur," Civil Society and the State in Left-Led Latin America; Challenges and Limitations to Democratization, Cannon, Barry/Kirby, Peadar (eds.), Zed Books, London and New York, 2012, p.173-189

SEPULVEDA, Cristian/Martinez-Vazquaz, Jorge, "Explaining Property Tax Collection in Developing Countries: the Case of Latin America", Brosio, Giorgio/Jiménez, Juan Pablo (eds.) Decentalization and Reform in Latin America; Improving Intergovernmental Relations, United Nations: Edward Elgar Publishing, 2012, p. 172-223.

SHUGART, "Comparative Electoral Systems Research: The Maturation of the Field and New Challenges Ahead", The Politics of Electoral Systems, Gallagher, Michael/ Mitchell, Paul (eds.), Oxford, UK; Oxford University Press, 2005, p. 24-55.

SONDROL, P. C., "Totalitarian and Authoritarian Dictators: A Comparison of Fidel Castro and Alfredo Stroessner." Journal of Latin American Studies, Vol. 23, No 3, 1991, p 599-620.

SONDROL, P. C., "The Emerging New Politics of Liberalizing Paraguay: Sustained Civil-Military Control without Democracy." Journal of Interamerican Studies and World Affairs, Wiley, University of Miami, Center for Latin American Studies at the University of Miami, Vol. 34, No. 2, Summer, 1992, p. 127-163.

SOUSA, Mariana, "A Brief Overview of Judicial Reform in Latin America: Objectives, Challenges and Accomplishments", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, p. 87-121. 'A travesty of justice' Although rumors of his ouster began to swirl as far back as 2009, his opponents finally had a pretext two weeks ago, when six police officers and 11 landless farmers died in a clash that lawmakers argued Lugo did nothing to prevent.

STOKES, Susan C., Mandates and Democracy; Neoliberalism by Surprise in Latin America, Cambridge University Press, 2001.

USAID, Money in Politics Handbook: A Guide to Increasing Transparency in Emerging Democracies, Washington, DC: USAID, 2003.

USLAN1, Yurdanur Ural/Güner, Tuğba , "İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması: Amerikan Sistemi", Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2014, Vol. 19, No. 2, 2014, p. 309-322.

WATERHOUSE, Price, Doing Business in Paraguay, 1991.

WEISSKOFF, Richard, "The Paraguayan Agroexport Model of Development", World Development, Vol. 20, No. 10, 1992, p. 1531-1540.

WHIGHAM, Thomas L./Potthast. Barbara, "The Paraguayan Rosetta Stone: New Insights into the Demographics of the Paraguayan War, 1864-1870." Latin American Research Review. Vol. 34, No. I, 1999, p. 174-186.

WIARDA, Howard J, The Democratic Revolution in Latin America, New York, N. Y., Holmes and Meier, 1990.

WIARDA, Howard J. (Ed.), Politics and Social Change in Latin America, The Distinct Tradition, Second Revised Edition, The University of Massachusetts Press, 1982.

WORLD BANK, World Bank Country Report, Country context, 05 April 2016, http://www.worldbank.org/en/country/paraguay/overview (05.12.2016)

WORLD BANK, WB-Paraguay: 200.000 Rural Poor to Benefit from Improved Agriculture and Social Empowerment; Working for a World Free of Poverty, 5 December 2013. http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/12/05/wb-paraguay-200-000-rural-poor-to-benefit-from-improved-agriculture-and-social-empowerment (09.12. 2016)

12. BÖLÜM

GÜNEY AMERİKA'NIN ORTASINDA BİR ÜLKE: PARAGUAY

Yrd. Doç. Dr. Deniz Ilgaz[91]

Özet

200 yıllık bağımsız tarihî süreci içinde olan Paraguay, bugün, siyasi gelişim ve sosyal değişim yolunda ilerleyebilmiş bir görüntü vermektedir. Ülke, demografik olarak İspanyol–Guaranís karışımı olan melez özünü kültür/dil ve yaşamın her alanında korumayı başarmıştır. Çeşitli otoriter yönetimlerin farklı deneyimlerinin ardından, 1954'den itibaren uzun yıllar süren diktatörlüğü 1989 yılında sonlandırılan General Alfredo Stroessner'in düşüşü, Paraguay'da demokrasi yanlısı gelişmelerin yolunu açmıştır. Bu çalışma, temelde Paraguay'ı Türkçe literatürde tanıtmak istemektedir. Bu bağlamda demografiden ekonomiye ülkenin genel özelliklerini yansıtmakta, tarihinin ve dış politikasının başlıca hususlarını aktarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Otoriter hükümetler, İçten/dıştan demokrasi desteği, Monseñor Fernando LUGO/Campesino ve toprak reformu (2008-2012), Ulusal Ekonomik Kalkınma Planı (2014-2030).

PARAGUAY: A COUNRTY IN THE MIDDLE OF LATIN AMERICA

Abstract

Paraguay today appears to be a state well-advanced on the path of political development and social change at the present point of its 200-year history since independence from Spanish domination. De-

[91] dilgaz@gmail.com

"yenilenme" Üçlü İttifak Savaşı'nda çarpışmış olan General Bernardino Caballero'nun 1887'de Colorado Partisini kurmasıydı. İkinci "yenilenme" Stroessner'in görülmemiş uzunluk ve direnç gösteren yapıcı diktatörlüğüydü. Üçüncü "yenilenmesini" yaşayan Paraguay hâlâ otoriter unsurlarla demokratik özelliklerin harmanlanmış olduğu bir karışım sergilemektedir. Siyasette kişiselci yaklaşım güçlü bir biçimde sürmekte, Paraguay'da *Praetorianism* süregiden bir gelenek olarak yaşamaktadır. Bu nedenle Paraguay'ın demokrasiye geçişini Kuzey Amerika standartlarına göre ölçmek, değerlendirmek uygun olmaz.

Yeni sivil özgürlükleri ülkelerinin Anayasası'na yerleştirme çabası göstermiş olan Paraguaylılar aynı zamanda kültürlerindeki otoriter geleneğe de kulak vermek zorunda kalmışlardır. Yarı otoriter bir devlet sistemi, güçlü bir yürütmeyle siyasi liderliğin karakterini belirlemektedir. Uzun zaman iktidarda olan bir diktatörün düşürülmesi rejimde onun ayak izlerini bırakmış; askerin sivilleştirilmesi tamamen sivil bir dönemi başlatamamıştır. Paraguay'ın siyasi evrimi, sivil-asker elitlerin gözlemi ve kontrolü altında toplumun liberalleşmesiyle birlikte *dictablanda* olarak adlandırılan liberal bir otokrasiye geçiş olmuştur. Yine de, demokrasiye giden yoldaki adımların önemi hiç de yadsınamayacak kadar büyüktür. Bütün geçişlerde uzlaşma kaçınılmazdır (Wiarda, 1990). İleriye doğru bakıldığında Paraguay korporatist, merkeziyetçi özelliklerini daha modern liberal çoğulculuk ilke ve uygulamalarıyla bir arada yürütecektir.

KAYNAKÇA

ABENTE, Diego, "The Party System in Transition; The Case of Paraguay," Building Democratic Institutions; Party Systems in Latin America, Mainwaring, Scott/ Scully, Timothy R. (eds.), 1995, p. 298-320.

ALVAREZ, Sonia E./Dagnino, Evelina/Escobar, Arturo (eds.), Cultures of Politics; Politics of Cultures; Re-Visioning Latin American Social Movements, Westview Press, USA, 1998.

A STATEMENT of the Laws of Paraguay; In Matters Affecting Business, Pan American Union, General Secretariat, Organization of American States, Washington, D.C. 1962.

BAER, Werner/Birch, Melissa H, "Expansion of the Economic Frontier: Paraguayan Growth in the 1970s", World Development, Vol. 12, 1984, p. 783-798.

von BENDA-BECKMANN, Franz, "Citizens, Strangers and Indigenous Peoples: Conceptual Politics and Legal Pluralism", Law and Anthropology, Vol. 9, 1997, p. 1 – 42.

BERRY, Albert (ed.), Losing Ground in the Employment Challenge: The Case of Paraguay. New Brunswick, N. J, Transaction Publishers, 2010.

BORDA, Dionisio, "Recent Reforms: Results and Challenges", Losing Ground in the Employment Challenge: The Case of Paraguay, Berry, Albert (ed.), New Brunswick, N.J., Transactions Publishers, 2010, p. 295-323.

BROSIO, Giorgio/Jiménez, Juan Pablo (eds.) "Introduction: Approaching Recent Transformations of Intergovernmental Relations from Multiple Profiles," Decentalization and Reform in Latin America; Improving Intergovernmental Relations, United Nations: Edward Elgar Publishing, 2012, p. 1-111.

CANNON, Barry/Kirby, Peadar (eds.), Civil Society and the State in Left-Led Latin America; Challenges and Limitations to Democratization, Zed Books, London and New York, 2012.

CEIS, "Paraguay's return to Mercosur rests on democracy: Chavez", Xinhua News Agency - CEIS, Woodside, 31 July 2012.

CONNIFF, Michael L. (ed.), Populism in Latin America, The University of Alabama Press, Tuscaloosa, Alabama, 1999.

COPPEDGE, Michael/Lindberg, Staffan/Gerring, John, Varieties of Democracy, 2012.

CORRALES, Javier, "Constitutional Rewrites in Latin America, 1987-2009",Constructing Democratic Governance in Latin America, Dominguez, Jorge I./Shifter, Michael (eds.), 4th edition, The Johns Hopkins University Press, 2013, p. 13-47.

COTT, Donna Lee Van, "Dispensing Justice at the Margins of Formality; The Informal Rule of Law in Latin America", Helmke, Gretchen/Levitsky, Steven (eds.), Informal Institutions and Democracy; Lessons from Latin America, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 2006, p. 249-273.

COX, Gary, Making Votes Count: Strategic Coordination in the World's Electoral Systems. New York: Cambridge University Press, 1997.

ÇAĞRI, Erhan/Özkoç, Özge, "Yirminci Yüzyılda Uluslararası Siyaset; 1914-1990 Arası Dönem", Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular, Kardaş, Şaban/Balcı, Ali (eds.), Küre Yayınları, 2014, p. 33-57.

DAMMERT, Lucía, "Security Challenges for Latin American Democratic Governance", Constructing Democratic Governance in Latin America, Ed. Jorge I. Dominguez ve Michael Shifter, 4th edition, The Johns Hopkins University Press, 2013, p. 78-101.

ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, Democracy index 2010: Democracy in Retreat, www.eiu.com/DemocracyIndex2010 (05.12.2016)

DOING BUSINESS in Paraguay, Price Waterhouse, 1991.

ECHEBARRIA, Koldo/Cortázar, Juan Carlos, "Public Administration and Public Employment Reform in Latin America", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, p. 123-155.

EIU, "Paraguay politics: Progress, but still a 'flawed democracy'", EIU ViewsWire, The Economist Intelligence Unit, 25 January 2011.

FAJARDO, Yrigoyen Fajardo, "The Constitutional Recognition of Indigenous Law in Andean Countries", Assies, Willem/von Der Haar, Gemma/Hoekema, Andre (eds.), The Challenge of Diversity: Indigenous Peoples and Reform of the State in Latin America, Amsterdam: Thela Thesis, 2000.

FOOD AND AGRICULTURE Organization of the United Nations, 1990 World Census of Agriculture: International Comparsion and Primary Results by Country, United Nations, 1997.

FORERO, Juan, "Paraguay's ousted president sees 'coup against democracy'", The Washington Post, Washington, D.C., 02 July 2012.

FRUTOS, Juan Manuel, "Un millión de propiedades para un millión de felices propietaros. Asunción", Editorial "El Foro", 1985.

fFRY, Steve, "Ouster of Paraguay's president tests country's democracy", Topeka Capital Journal, Topeka, Kan, 24 Sep 2012.

GROW, Michael, The Good Neighbor Policy and Authoritarianism in Paraguay: United States Economic Expansion and Great-Power Rivalry in Latin America during World War II. Lawrence: Regents Press of Kansas, 1981.

HAGOPIAN, Frances/Mainwaring, Scott P. (eds.) The Third Wave of Democratization in Latin America; Advances and Setbacks, Cambridge University Press, 2005.

HANRATTY, Dennis M./Meditz, Sandra W. (eds.), Paraguay a country study, Federal Research Division, Library of Congress under the Country Studies, 1990.

HELMKE, Gretchen/Levitsky, Steven (eds.), Informal Institutions and Democracy; Lessons from Latin America, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, USA 2006.

HETHERINGTON, Kregg, Guerrilla Auditors; The Politics of Transparency in Neoliberal Paraguay, Duke University Press, Durham and London, 2011.

HETHERINGTON, Kregg, "Paraguay's Ongoing Struggle Over Land and Democracy",

NACLA Report on the Americas, Vol. 45, No. 3, Fall 2012.

HÜRRİYET Gazetesi, 19 Ekim 2016.

IMMIGRATION Legal Regime, http://www.paraguayembassy.co.uk/immigration_regime.html (05.12.2016)

JIMENEZ, Juan Pablo/Ter-Minassian, Teresa, "Macroeconomic Challenges of Fiscal Decentralization," Brosio, Giorgio/Jiménez, Juan Pablo (eds.), Decentalization and Reform in Latin America; Improving Intergovernmental Relations, United Nations: Edward Elgar Publishing, 2012, p. 321-355.

KURTZ, Marcus J., Latin American State Building in Comparative Perspective; Social Foundations of Institutional Order, Cambridge University Press, 2013.

LAMBERT, Peter/Nickson, Andrew (eds.), The Transition to Democracy in Paraguay.

New York: St. Martin's Press, 1997.

LLANA, Sara Miller/Gilbert, Jonathan, "Democracy in Paraguay: at work or under threat?"

The Christian Science Monitor, Boston, Massachusetts, 26 June 2012.

LORA, Eduardo, "State Reform in Latin America: A Silent Revolution", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, p.1-56.

MAINWARING, Scott. P., Et al., "Introduction" by Hagopian, Frances, Classification of Latin American Political Regimes, 1945-2003, updated, 2001.

MAINWARING, Scott/Pérez-Liñán, Anibal, Democracies and Dictatorships in Latin America; Emergence, Survival, and Fall, Cambridge University Press, 2013.

MALLOY, J., "The Politics of Transition", Authoritarians and Democrats: Regime Transitions in Latin America, Malloy, J./Selingson, M. (eds.) Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 1987, p. 240-243.

MARSHALL, Jeffrey, "Social Exclusion in Education in Latin America and the Carribbean", Inter-American Development Bank, Washington, D.C. 2005.

MARTINEZ-VAZQUAZ, Jorge/Noiset, Luc/Rider, Mark, "Assignment of the Property Tax: Should Developing Countries Follow the Conventional Wisdom?" Bahl, Roy/Martinez-Vazquaz, Jorge/Youngman, Joan (eds.), Challenging the Conventional Wisdom on the Property Tax, Cambridge, MA: Lincoln Institute of Land Policies, 2010.

de MELLO, Luiz, "Fiscal Decentralization and Public Investment", Decentalization and Reform in Latin America; Improving Intergovernmental Relations, Brosio, Giorgio/Jiménez, Juan Pablo (eds.), United Nations: Edward Elgar Publishing, 2012, p. 112-140.

MESA-LAGO, Carmelo/Márquez, Gustavo, "Reform of Pension and Social Assistance Systems", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, 355-386.

MINISTERIO de Agricultura y Ganadería de Paraguay, Censo agropecuario nacional de 2008, Asunción, 2008.

MORA, Frank O., "The Forgotten Relationship: United States-Paraguay Relations, 1937-1989," Journal of Contemporary History, vol. 33, No. 3, July 1998.

NAVARRO, Juan Carlos, "Education Reform as Reform of the State: Latin America since 1980", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, 387-421.

NEGRETTO, Gabriel L., Making Constitutions; Presidents, Parties, and Institutional Choice in Latin America, Cambridge University Press, 2013.

NELSON, Cary/Treichler, Paula A./Grossberg, Lawrence, "Cultural Studies: An Introduction", Cultural Studies, Grossberg, L./Nelson, D./Treichler, P. (eds.) London: Routledge, 1992.

O'DONNELL, Guillermo, "On the State, Democratization, and Some Conceptual Problems: A Latin American View with Some Postcommunist Countries", World Development, Vol. 21. No 8, 1993, p. 1355-1369.

O'NEILL, Kathleen, Decentralizing the State; Elections, Parties, and Local Powers in the Andes, New York: Cambridge University Press, 2005.

PALAU, T. (ed.), Corrupcion y Transicion. Asuncion, Paraguay: BASE/Investigaciones Sociales, Programa de Estado y Sociedad (ISPES), 1990.

CARACAS, July 30 (Xinhua) -- Venezuelan President Hugo Chavez said Monday that Paraguay's membership in Mercosur will be resumed only when democracy is restored in the country.

PARAGUAY Ülke Raporu, T.C. Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, Mart 2016.

PASTORE, Carlos, La lucha por la tierra en el Paraguay, Montevideo: Editorial Antequera, 1972.

PAYNE, J. Mark/Perusiz, Juan Cruz, "Reforming the Rules of the Game: Political Reform", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.) Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, p. 57-86.

QUIGLEY, John, "Paraguay's Senate Ousts Nation's President", Pittsburgh Post -Gazette, Pittsburgh, Pa, 23 June 2012.

ROETT, Riordan/Sacks, Richard Scott, Paraguay: The Personalist Legacy. Boulder: Westview, 1991.

RUBIN, Joan, National Bilingualism in Paraguay. The Hague: Mouton, 1968.

RUIZ, José Briceño, "New Left Governments, civil society and constructing a social dimension in Mercosur," Civil Society and the State in Left-Led Latin America; Challenges and Limitations to Democratization, Cannon, Barry/Kirby, Peadar (eds.), Zed Books, London and New York, 2012, p.173-189

SEPULVEDA, Cristian/Martinez-Vazquaz, Jorge, "Explaining Property Tax Collection in Developing Countries: the Case of Latin America", Brosio, Giorgio/Jiménez, Juan Pablo (eds.) Decentalization and Reform in Latin America; Improving Intergovernmental Relations, United Nations: Edward Elgar Publishing, 2012, p. 172-223.

SHUGART, "Comparative Electoral Systems Research: The Maturation of the Field and New Challenges Ahead", The Politics of Electoral Systems, Gallagher, Michael/ Mitchell, Paul (eds.), Oxford, UK; Oxford University Press, 2005, p. 24-55.

SONDROL, P. C., "Totalitarian and Authoritarian Dictators: A Comparison of Fidel Castro and Alfredo Stroessner." Journal of Latin American Studies, Vol. 23, No 3, 1991, p 599-620.

SONDROL, P. C., "The Emerging New Politics of Liberalizing Paraguay: Sustained Civil-Military Control without Democracy." Journal of Interamerican Studies and World Affairs, Wiley, University of Miami, Center for Latin American Studies at the University of Miami, Vol. 34, No. 2, Summer, 1992, p. 127-163.

SOUSA, Mariana, "A Brief Overview of Judicial Reform in Latin America: Objectives, Challenges and Accomplishments", The State of State Reform in Latin America, Foreword by Francis Fukuyama, Eduardo Lora (ed.), Stanford University Press, Inter-American Development Bank, 2007, p. 87-121. 'A travesty of justice' Although rumors of his ouster began to swirl as far back as 2009, his opponents finally had a pretext two weeks ago, when six police officers and 11 landless farmers died in a clash that lawmakers argued Lugo did nothing to prevent.

STOKES, Susan C., Mandates and Democracy; Neoliberalism by Surprise in Latin America, Cambridge University Press, 2001.

USAID, Money in Politics Handbook: A Guide to Increasing Transparency in Emerging Democracies, Washington, DC: USAID, 2003.

USLAN1, Yurdanur Ural/Güner, Tuğba , "İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması: Amerikan Sistemi", Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2014, Vol. 19, No. 2, 2014, p. 309-322.

WATERHOUSE, Price, Doing Business in Paraguay, 1991.

WEISSKOFF, Richard, "The Paraguayan Agroexport Model of Development", World Development, Vol. 20, No. 10, 1992, p. 1531-1540.

WHIGHAM, Thomas L./Potthast. Barbara, "The Paraguayan Rosetta Stone: New Insights into the Demographics of the Paraguayan War, 1864-1870." Latin American Research Review. Vol. 34, No. I, 1999, p. 174-186.

WIARDA, Howard J, The Democratic Revolution in Latin America, New York, N. Y., Holmes and Meier, 1990.

WIARDA, Howard J. (Ed.), Politics and Social Change in Latin America, The Distinct Tradition, Second Revised Edition, The University of Massachusetts Press, 1982.

WORLD BANK, World Bank Country Report, Country context, 05 April 2016, http://www.worldbank.org/en/country/paraguay/overview (05.12.2016)

WORLD BANK, WB-Paraguay: 200.000 Rural Poor to Benefit from Improved Agriculture and Social Empowerment; Working for a World Free of Poverty, 5 December 2013. http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/12/05/wb-paraguay-200-000-rural-poor-to-benefit-from-improved-agriculture-and-social-empowerment (09.12. 2016)

13. BÖLÜM
URUGUAY

Yrd. Doç. Dr. Burcu Taşkın[92]

Özet

Güney Amerika kıtasının en küçük ülkelerinden biri olan Uruguay, bölgesel ve küresel siyasette ekonomik ve siyasal istikrar açısından etkili ve büyük bir aktördür. Bu çalışmada Uruguay'ın genel coğrafi, demografik, kültürel, ekonomik ve siyasi yapı özelliklerinin yanı sıra siyasi tarihi ve diğer ülkelerle olan dış ilişkileri vaka analizi yapılarak incelenmiştir. Coğrafya-ekonomi-siyaset ilişkisinin siyaset bilimindeki teoriler üzerinden ele alındığı bu çalışma, Türkiye-Uruguay karşılaştırmasını yine bu temel üzerinde irdeleyerek literatüre katkıda bulunmuştur. Çalışmanın bulgusuna göre Uruguay'ın siyasi kaderi içinde bulunduğu bölge coğrafyasından etkilense de, Uruguay kendine farklı bir siyasi tarih ve dış politika yazarak diğerlerinden farklılaşabilmiştir. Bu başarıda Uruguay'ın sivil-asker ilişkisinin demokratikleşme sürecindeki olumlu etkisi görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uruguay, askerî darbe, demokratikleşme, Türkiye- Uruguay karşılaştırması, sivil-asker ilişkisi

Abstract

Uruguay, one of the smallest countries of the South American continent, is an influential and major actor in terms of economic and political stability in regional and global politics. In this study, Uruguay's general geographical, demographic, cultural, economic and political structure characteristics as well as political history and external relations with other

[92] burcu.taskin@medeniyet.edu.tr

yan nüfus azalmış, orta-sınıf gelişmiştir. Gelişen ülkelerin yatırımları ve yardımları ile ekonomisi büyüyen Uruguay, modern, demokratik bir ülke konumuna gelmiştir. Ancak toplumsal çatışmayı beraberinde getiren 1970'lerdeki ekonomik kriz göstermiştir ki eski sömürge ülkelerinin gelişmekte olan ekonomileri gelişmiş ülkelere bağımlı hâle gelmiştir. Uruguay'ın diğer gelişmiş ülkelerle olan bugünkü ticari faaliyetine bakıldığında ağır sanayi ürünleri alıp, tarım, hayvan ve hammadde ürünleri ihracat ettiği görülmektedir. Bu da güçlü orta-sınıf ve şehirli nüfus özellikleri gösterse de ülkenin dışa bağımlılığını kıramadığını göstermiştir. Bu nedenle 2000'lerde Latin Amerika ülkelerinde artan sol söyleme yönelim bu kaderci yaklaşımı kırma potansiyeli açısından incelenmeye değerdir. Diğer yandan, neoliberalizme alternatif bu söylem İspanya ve Yunanistan çerçevesinde Güney Avrupa ülkelerinde de yükselişe geçmiştir. Bu da sadece bölgesel değil, küresel bir değişimin habercisidir.

KAYNAKÇA

BIZZOZERO, Lincoln, Latin American and Caribbean Foreign Policy, Mora, Frank O./ Hey, Jeanne A.K (eds.), Rowman & Littlefield Publishers, Oxford, 2003, s.330-335.

Buones Aires Herald, "Mujica: Uruguay - Argentina relationship is 'at a standstill'", January 2, 2014.

http://www.buenosairesherald.com/article/148726/mujica-uruguay--argentina-relationship-is-at-a-standstill-

DAVID, Rock/Lopez-Alves Fernando, "State Building and Political Systems in Nineteenth Century Argentina and Uruguay", Past and Present, Mayıs 2000, s.176-202.

DAHL, Robert Alan, Polygarchy: Participation and Opposition, New Haven, Yale Unversity Press, 1971.

FINCH, M.H.J, A Political Economy of Uruguay Since 1870, New York, St. Martin's Press, 1981, s.29.

FRANK, Andre Gunder, "The Development of Underdevelopment," James D. Cockcroft, Andre Gunder Frank, and Dale Johnson, (eds.), Dependence and Underdevelopment. Garden City, New York, Anchor Books, 1972, s. 3.

GILLESPIE, Charles Guy, Negotiating Democracy: Politicians and Generals in Uruguay, 1991, s. 14

HANSON, Simon G., Utopia in Uruguay: Chapters in the Economic History of Uruguay, Hyperion Pr, 1982, s. 3

HEPER, Metin, "Modernleşme ve Bürokrasi: Karşılaştırmalı Kamu Yönetimine Giriş", Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 1973.

HUNTINGTON, Samuel P., Political Order in Changing Societies. 13th Edition. London: Yale University Press, 1977.

JACOB, R/WEINSTEIN, M, Historical Setting, Hudson R. A. Hudson/S. W. Meditz (eds.), Uruguay: A country Study, Washington, DC: Library of Congress, 1992, s.42.

JERMYN, Winnie/Wong, Leslie, Cultures of the World: Uruguay, Cavendish Square Publishing, 2009, s.53.

LEIGHTON, Pablo & Lopez, Fernando, 40 Years are Nothing: History and Memory of the 1973 Coups D'état in Uruguay, Newcastle, Cambridge Scholar Publishing, s.10.

LESLA, Francesca/DRULIOLE, Vincent, The Memory of State Terrorism in the Southern Cone: Argentina, Chile, Uruguay, NewYork, Palgrave, Macmillan, 2011, s.56.

LINZ, Juan J./Stepan, Alfred, Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996.

LIPSET, Seymour Martin, Political Man: The Social Bases of Politics, Garden City, NewYork,1960.

MADDISON, A. Historical statistics for the world economy:1–2008, http://www.ggdc.net/maddison/2010

PAINTER, Joe, Politics, Geography and 'Political Geography': A Critical Perspective, London, Hodder & Stoughton, 1995.

PRZEWORSKI, Adam, Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America, 1991:190

SCHLEUTER, Andre, Institutions and Small Settler Economies: A Comparative Study of New Zealand and Uruguay, 1870-2008, Palgrave: Macmillan, 2014, s.160

SUNAR, İlkay/Sayarı, Sabri, Democracy in Turkey: Problems and Prospects, 1986.

STREET, John, Artigas and the Emancipation of Uruguay, Cambridge, Unversity Press, 1959, s. 11-15.

The Economist, "Protectionism in Argentina: Keep out.", September 24, 2011. http://www.economist.com/node/21530136

VANGER, Milton I., The Model Country:José Batlle y Ordóñez of Uruguay, 1907-1915, University Press of New England, 1980, s.56-70.

WEINSTEIN, M., Uruguay: Democracy at the Crossroads, Boulder, CO:Westview Press, 1988, s.50-51.

YILMAZ, Sait, Latin Amerika'da Neler Oluyor?, Amerika Araştırmaları Merkezi, 2012.

Diğer Kaynaklar

ABD Department of State, https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2091.htm

Brezilya Dışişleri Bakanlığı, http://www.itamaraty.gov.br/

EUROSTAT (Avrupa İstatistik Ofisi), http://ec.europa.eu/eurostat

FREEDOM HOUSE, https://freedomhouse.org/

INE (Uruguay İstatistik Ulusal Enstitüsü), http://www.ine.gub.uy/

OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü), https://www.oecd.org/

TURKSTAT/TUIK (Türkiye İstatistik Kurumu), http://www.turkstat.gov.tr/

WORLD BANK, http://www.worldbank.org/

14. BÖLÜM

LATİN AMERİKA'DAKİ KATILIMCI EKONOMİ PRATİKLERİNİN GELECEĞİNİ NEOLİBERAL RESTORASYON TARTIŞMALARI ÜZERİNDEN OKUMAK[96]

Yrd. Doç. Dr. Çağatay Edgücan Şahin[97], Yrd. Doç. Dr. Kerem Gökten[98]

Özet

Bu bölümde ilk olarak Latin Amerika ülkelerinde ekonomik krize ve neoliberal politikalara yönelik gerçekleşen tepki ve aynı zamanda kitleselleşen işsizliğe karşı bir hayatta kalma stratejisi olarak ortaya çıkan işgal fabrikaları/işçi kooperatiflerinin işleyiş mekanizmaları ve mevcut kazanımları üzerinde durulmaktadır. İş yeri işgalleri ekonomik krize tepki olarak ortaya çıkmakla birlikte, 2000'li yıllardaki görece olumlu makroekonomik koşullarda yaygınlaşmışlardır. Günümüzde ise tüm bölge ülkelerinde ciddi şekilde hissedilen ekonomik durgunluk sürecinde yaşanan ve neoliberal restorasyon olarak adlandırılan politik/ekonomik dönüşümler, bu pratiklerin hem hâlihazırdaki kazanımlarını hem de geleceğini etkileme potansiyeli barındırmaktadır. Çalışmada son olarak ise, güncel gelişmeler üzerinden neoliberal restorasyon olarak adlandırılan bu süreç tartışmaya açılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeni kooperativizm, işgal fabrikaları, işçi kooperatifleri, işçi özyönetimi, Latin Amerika.

[96] Bu çalışmanın bir ve iki numaralı başlıklarında bazı önemli güncellemeler ve kısmi ekler dışında şu eserden önemli ölçüde yararlanılmıştır: Çağatay Edgücan Şahin ve Kerem Gökten, "Latin Amerikan Özyönetim Pratiklerinden İnsan Odaklı Bir Esnekleşme Beklenebilir mi?", Çalışma ve Toplum, Sayı: 37, 2013/2, ss. 119-145.

[97] E-posta: cedgucansahin@gmail.com

[98] E-posta: keremgokten@gmail.com

diği görülmektedir. İşçi sınıfı, neoliberal restorasyonun yaratacağı kayıplarla karşılaştıkça bu mesajın verilme şeklinin daha da radikalleşebileceği ihtimal dâhilindedir. Sosyalist yönelimli Bolivya'daki taban hareketlerinin hükümete yönelik mesajı "daha fazla neoliberalizm" için verilmediğinden, neoliberal restorasyonu hedefleyen diğer ülke iktidarlarının işlerinin de umdukları kadar kolay olmayacağı öngörülebilir. Bu öngörü, yeniden açık şekilde neoliberalizme yönelmiş olan Arjantin vb. iktidarlar açısından daha da geçerlidir. Zira toplumun neoliberalizmin yarattığı yıkıma ilişkin hafızası da tazedir. Latin Amerika'daki sürecin gidişatını ise tarafların örgütlülüğü belirleyecektir.

KAYNAKÇA

ARAUJO, A.M.C. (2011) "Companies Recovered by Workers: The Cases of the Catende Plant and Flasko", http://lasa.international.pitt.edu/members/congress-papers/lasa2012/files/7495.pdf (15.01.2012).

AZZELINI, D. (2016a). "Labour as a Commons: The Example of Worker-Recuperated Companies", *Critical Sociology,* ss. 1-14. DOI: 10.1177/0896920516661856

AZZELINI, D. (2016b). "Workers' Control in the Crisis of Capitalism", *ROAR Magazine,* Issue 2, https://roarmag.org/magazine/workers-control-in-the-crisis-of-capitalism/(15.12.2016).

BAŞLANGIÇ. (2017). "BAUEN işçileriyle uluslararası dayanışma", *Başlangıç Dergi,* 11 Ocak 2017, http://baslangicdergi.org/bauen-iscileriyle-uluslararasi-dayanisma/ (11.01.2017).

CASTANEDA, J. G. (2016). "The Death of the Latin American Left", *New York Times,* 22 Mart 2016, http://www.nytimes.com/2016/03/23/opinion/the-death-of-the-latin-american-left.html (15.6.2016).

ÇELİKKOL, G. (2011) "Gerçekleşen Düşler Fabrikası: Zanon", E. İşeri ve T. Sertlek (der.), 10 Yılın Seçkisi 2001-2011 Sendika.org Yazıları içinde, İstanbul: Sendika.org Kitaplığı.

DEL CANO, N. (2016). "Our Flag is a Workers' Government and an End to Capitalism", *Left Voice,* 29 Kasım 2016, http://www.leftvoice.org/Our-Flag-is-a-Workers-Government-and-an-End-to-Capitalism (15.12.2016).

FABRY, A. (2016). "Argentina's New Order", *Jacobin Magazine,* 24 Mart 2016, https://www.jacobinmag.com/2016/03/argentina-macri-kirchner-cambiemos/ (15.6.2016).

FERRE, J. C. (2015). *Left Voice,* 26 Mayıs 2015, "Zanon and Madygraf: Workers' Management as a Response to the Crisis", http://www.leftvoice.org/Zanon-and-Madygraf-Workers-Management-as-a-Response-to-the-Crisis-54?var_mode=calcul (9.6.2015).

FLAKIN, W. (2016). "What Would a World Without Bosses Be Like?", *Left Voice,* 6 Aralık 2016, http://www.leftvoice.org/What-Would-a-World-Without-Bosses-Be-Like (9.12.2016).

GOLDMAN, W. Z. (2015). "Madygraf: Behind Every Worker is a Family", *Left Voice,* 11 Ağustos 2015, http://www.leftvoice.org/Madygraf-Behind-Every-Worker-is-a-Family (25.6.2016).

GONZALEZ, M. (2016). "Rebuilding the Bolivarian Revolution", *Jacobin Magazine,* 5 Mart 2016, https://www.jacobinmag.com/2016/03/venezuela-chavez-maduro-mud-elections/(25.6.2016).

INVERNIZZI, N. (2006) "Disciplining the Workforce: Controlling Workers in the Restructuring of Production", (çev.) Laurence Hallewell, Latin American Perspectives, 33, 3, 89-110.

KENNARD, M. (2016). "Occupy Buenos Aires: the workers' movement that transformed a city, and inspired the world", *The Guardian,* 10 Mart 2016, https://www.theguardian.com/cities/2016/mar/10/occupy-buenos-aires-argentina-workers-cooperative-movement (17.5.2016).

KWON, T. (2016). "5 Takeaways from the Huge Socialist Rally in Argentina", *Left Voice,* 28 Kasım 2016, http://www.leftvoice.org/5-Takeaways-from-the-Huge-Socialist-Rally-in-Argentina (19.12.2016).

LARRABURE, M., vd. (2011) "The 'New Cooperativism' in Latin America: Worker-Recuperated Enterprises and Socialist Production Units", Studies in the Education of Adults, 43, 2, 181-196.

LIMA, J.C. (2007) "Workers' Cooperatives in Brasil: Autonomy vs Precariousness", Economic and Industrial Democracy, 28, 4, 589-621.

MAGNANI, E. (2009) The Silent Change Recovered Businesses in Argentina, (trans. Steve Herrick), Argentina: Teseo.

MARIA, E. (2016). "Why 'Twenty-First century Socialism' Failed", *Jacobin Magazine,* Ağustos 2016, https://www.jacobinmag.com/2016/08/venezuela-chavez-maduro-pink-tide-oil-bureaucracy/(23.11.2016).

MERZ, R. (2008) "Institutionalization of the Recovered Factory Repertoire: Worker Strategies at Talleres Union", School for International Training: Argentina: Social Movements and Human Rights, http://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article= 1020&context=isp_collection (10.01.2012).

MILETIC, M. (2016). "Workers Control in Venezuela and Beyond: An Interview with Dario Azzelini", *LeftEast,* 20 Mart 2016, http://www.criticatac.ro/lefteast/workers-control-in-venezuela-and-beyond/(1.10.2016).

MOLINA, V. (2016). "Bolivia After the Referendum: Evo Morales loses bid for fourth term", *Left Voice,* 9 Mart 2016, http://www.leftvoice.org/Bolivia-After-the-Referendum-Evo-Morales-loses-bid-for-fourth-term (23.6.2016).

MOLINA, E. (2015a). "The economy and politics at the end of the cycle in Latin America", *Left Voice,* 9 Aralık 2015, http://www.leftvoice.org/The-economy-and-politics-at-the-end-of-the-cycle-in-Latin-America (21.4.2016).

MOLINA, E. (2015b). "South America's Conservative Turn", *Left Voice,* 24 Aralık 2015, http://www.leftvoice.org/South-America-s-Conservative-Turn (23.5.2016).

NEUMAN, W. "Turnabout in Bolivia as Economy Rises From Instability", *New York Times,* 17 Şubat 2014, https://www.nytimes.com/2014/02/17/world/americas/turnabout-in-bolivia-as-economy-rises-from-instability.html (10.10.2016).

NYT (2016). "The Left on the Run in Latin America", *New York Times,* 23 Mayıs 2016, http://www.nytimes.com/2016/05/23/opinion/the-left-on-the-run-in-latin-america.html (23.6.2016).

RANIS, P. (2010) "Argentine Worker Cooperatives in Civil Society: A Challenge to Capital-Labor Relations", Working USA: The Journal of Labor and Society, 13, 77-105.

RIEIRO, A. (2015). "Collective Self-Management and Social Classes: The Case of Enterprises Recovered by Their Workers in Uruguay", An Alternative Labour History *Worker Control and Workplace Democracy* içinde, Dario Azzellini (Edt.), London: Zed Books, ss. 273-297.

ROMERO, S. (2016). "Is Leftist Era Fading in Latin America? Ask Colombia and Brazil", *New York Times,* 3 Ekim 2016, http://www.nytimes.com/2016/10/04/world/americas/latin-america-colombia-brazil.html (15.5.2016).

ROSSI, F. (2015). "Building Factories Without Bosses: The Movement of Worker-Managed Factories in Argentina", *Social Movement Studies,* Vol. 14-1, ss. 98-107. DOI: 10.1080/14742837.2013.874525

SANKEY, K. (2016). "What Happened to the Pink Tide?", *Jacobin Magazine,* 27 Temmuz 2016, https://www.jacobinmag.com/2016/07/pink-tide-latin-america-chavez-morales-capitalism-socialism/(17.11.2016).

SAAD-FILHO, A. (2005) "The Political Economy of Neoliberalism in Latin America", Saad-Filho, A. ve Johnston, D. (edt.), Neoliberalism A Critical Reader içinde, London: Pluto, 222-229.

ŞAHİN, Ç. E. ve Gökten, K. "Latin Amerikan Özyönetim Pratiklerinden İnsan Odaklı Bir Esnekleşme Beklenebilir mi?", Çalışma ve Toplum, Sayı: 37, 2013/2, ss. 119-145.

ŞAHİN, Ç.E. (2012) "Between Participative Management and Self-Management; What the Crisis Shows us About Modern Management Ideology?", I. International Interdisciplinary Social Inquiry Conference 17-21 June 2012 Proceeding Book içinde, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 1252-1264.

The Guardian (2016). "Bolivia accuses mining officials of killing government mediator amid bitter strike", 28 Ağustos 2016, https://www.theguardian.com/world/2016/aug/28/bolivia-accuses-mining-killing-deputy-interior-minister (17.11.2016).

WHITLEY, M. (2016). "We Are Not in Possession of Power; We Are in Possession of the Government: The Long Goodbye of Social Democracy in Latin America", *The Brooklyn Rail,* http://www.brooklynrail.org/2016/10/field-notes/we-are-not-in-possession-of-power-we-are-in-possession-of-the-government-the-long-goodbye-of-social-democracy-in-latin-america (15.10.2016).

WORLDOMETERS (2016). Countries in the world by population, http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/(29 Aralık 2016).

YEĞİN, M. (2006) Patronsuzlar, İstanbul: Versus Yayınevi.

ZANON STRIKE FUND COMMITTEE (2016). "Solidarity Campaign With Zanon Under Worker Control", *Left Voice,* 15 Aralık 2016, http://www.leftvoice.org/Solidarity-Campaign-With-Zanon-Under-Worker-Control (20.12.2016).

15. BÖLÜM

LATİN AMERİKA'DA MÜSLÜMAN VARLIĞI: TARİHSEL SÜREÇ VE MEVCUT DURUM

Arş Gör. Yasin Avcı[100]

Özet

Doğası gereği evrensel bir düzen ve gerçeklik iddiasını bünyelerinde barındıran dinler bizatihi bu savları hasebiyle yerel-ulusal-kıtasal sınırları aşan bir niteliktedirler. Başka bir anlatımla modern dünya özellikle Westphalia Antlaşması'ndan bu yana seküler ve sınır mefhumu üzerine bina edilmiş bir çerçevedeyse de dinlerin evrensel mahiyetleri bu düzeni aşmaktadır. İşte bu yüzden örneğin belirli bir etnik veya kültürel paydada buluşan topluluklar yine belirli bir ulus devlet veya bölgesel coğrafyada yer alsalar da aynı dinî mensubiyeti taşıyan insanlara dünya genelinde rastlamak mümkündür. Tüm bu değerlendirmeler, diğer dinler ile kıyaslandığında, İslamiyet için daha fazla geçerlidir. Öyle ki, örneğin İslam'ın cihat ve tebliğ anlayışı onun yerel-ulusal-kıtasal sınırları aşmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak diğer bölgeler ile kıyaslandığında Latin Amerika'daki Müslüman popülasyonu görece azdır. Tüm bu noktalardan hareketle çalışmanın temel sorunsalı Latin Amerika'daki Müslüman nüfusun mevcut durumunun retrospektif açıdan ele alınması üzerine bina edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam, Latin Amerika, Müslüman Toplum, İslamiyet.

[100] yasinavci89@gmail.com

KAYNAKÇA

ABD-ALLAH, Umar Faruq, "Roots of Islam in America", Chicago, A Nawawi Foundation, 2010, s. 1-43.

AGÜERO, Felipe/ARMONY, Ariel/HERSHBERG, Eric, "Politics and Society", Arnson, Cynthia J./Perales, Jose Raul, The "New Left" and Democratic Governance in Latin America, 2007, s. 31-44.

AKTAŞ, Murat, "Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt: 13, No: 1, 2014, s. 31-54.

ALLEN, Chris, "Contemporary Islamophobia Before 9/11: A Brief History", Arches Quarterly, Vol. 4, Edition: 7, 2010, s. 14-24.

ATAY, Hüseyin, "Medeniyet Tarihinde Yeni Bir İslam Medeniyeti", İslami Araştırmalar, Cilt: 3, Sayı: 3, 1989, s. 115-121.

BALLOFFET, Lilly, "Syrian Refugees in Latin America: Diaspora Communities as Interlocutors", Lasaforum, Vol. XLVII, Issue: I, 2016, s. 9-14.

BARTELSON, Jens, "The Concept of Sovereignty Revisited", The European Journal of International Law, Vol. 17, No: 2, 2006, s. 463-474.

BAZAN, Rafael Guevara, "Muslim Immigration to Spanish America", The Muslim World, 56, 1966, s. 173-187.

BRIEGER, Pedro, "Muslim in Argentina", Regional Issues,, 6/00, 2000, s. 33.

BONSAL, Philip W., "Cuba, Castro and The United States", Foreign Affairs, Vol. 45, No: 2, 1967, s. 260-276.

CANTOR, David James/FREIER, Luisa Feline/GAUCI, Jean-Pierre, A liberal Tide?: Immigration and Asylum Law and Policy in Latin America, London, Institute of Latin American Studies, 2015, s. 1-4.

CARPENTER, Ted Galen, "The United States and Third World Dictatorships: A Case for Benign Detachment", Cato Institute Policy Analysis, No: 58, 1985, s. 1-14.

COOK, Matt, "Islam in Latin America", Missions Resource Network, 2007, s. 1-13.

CORRALES, Javier, "Conflicting Goals in Venezuela's Foreign Policy", Clem, Ralph S./Maingot, Anthony P., Venezuela's Petro Diplomacy: Hugo Chavez's Foreign Policy, Orlando, University Press of Florida, 2011, s. 32-48.

CRUZ, Joel M., The Histories of the Latin American Church: A Handbook, Minneapolis, Fortress Press, 2014, s. 17.

CUSSEN, James G., "The Church-State(s) Problem: The Holy See in the International Theoretical (or theological) Marketplace", Rome, The International Symposium on Religion and Cultural Diplomacy, 2014, s. 1-31.

DADSON, Trevor J., "The Assimilation of Spain's Moriscos: Fiction or Reality?", Journal of Levantine Studies, Vol. 1, No. 2, 2011, s. 11-30.

DIAS, Amanda, "The Islamic Presence in Brazil and in Rio de Janeiro", Global Prayers-Redemption and Liberation in the City, http://globalprayers.info/about-us/fellows/amanda-dias/islamic-presence-in-brazil-and-rio-de-janeiro (15.01.2017)

DIOUF, Sylvaine, Servants of Allah: African Muslims Enslaved in The Amricas, New York: New York University Press, 2013, s. 159-210.

ERGİN, Ergül, "İslamofobi Olgusu Bağlamında Terörle Mücadele Dili ve Politikaları", TAAD, Yıl: 6, Sayı: 22, 2015, s. 299-335.

FARID, Abu Alfa, "The Islamic Slave Revolts of Bahia, Brazil", Timbuktu, Institute of Islamic-African Studies International, 1998.

FILHO, Marcilio Toscano Franca, "Westphalia: a Paradigm? A Dialogue Between Law, Art and Philosophy of Science", German Law Journal, Vol. 8, No. 10, 2007, s. 955-976.

FUNK, Kevin, "A Political Economy of Arab-Latin American Relations: Notes and Theoretical Reflections from within the "American Social Science" of IR", Buenos Aires, FLACSO-ISA Joint International Conference, 2014, s. 1-38.

GILDERHUS, Mark T., "The Monroe Doctrine: Meanings and Implications", Presidential Studies Quarterly, Vol. 36, No: 1, 2006, s. 5-16.

HAGHNAVAZ, Javad, "A Brief History of Islam (The Spread of Islam)", International Journal of Business and Social Science, Vol. 4, No: 17, 2013, s. 213-217.

HELPS, Arthur, The Spanish Conquest in America and Its Relations to The History of Slavery and to The Government of Colonies, New York, Harper&Brothers Publishers, 1856, s. 177-199.

HINNEBUSCH, Raymond, "The US Invasion of Iraq: Explanations and Implications", Critique: Critical Middle Eastern Studies, Vol. 16, No: 3, 2007, s. 209-228.

HİZMETLİ, Sabri, İslam Tarihi: Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991, s. 189-225.

HOCKEY, David, Developing A Universal Religion: Why One is Needed and How it Might be Derived, Portland, Stephenson-Hockey Publishing, 2003, s. 203.

HUGGINS, David G., "American Hypocrisy in Foreign Policy: Operation FUBELT and the Overthrow of Salvador Allende", Las Vegas, University Libraries, s. 1-39.

HUNTINGTON, Samuel P., "The Clash of Civilizations?", Foreign Affairs, 1993, s. 22-49.

INGLEHART, Ronald/NORRIS, Pippa, "Muslim Integration into Western Cultures: Between Origins and Destinations", HKS Faculty Research Working Paper Series, No: RWP09-007, 2009, s. 1-38.

INTER-AMERICAN DIALOGUE, "The World of 2030: Risks and Opportunities for Latin America", Inter-American Dialogue Working Paper, 2013.

KALLIS, Aristotle, "Islamophobia in Europe: The Radical Right and Mainstream", Insight Turkey, Vol. 17, No: 4, 2015, s. 27-37.

KANDIYOTI, Deniz, "Post-Colonialism Compared: Potentials and Limitations in The Middle East and Central Asia", Int. J. Middle East Stud., 34, 2002, s. 279-297.

KENT, Mary Mederios, "Immigration and America's Black Population", Population Bulletin, Vol. 62, No: 4, 2007.

KETTANI, Houssain, "Muslim Population in the Americas: 1950-2020", International Journal of Environmental Science and Development, Vol. 1., No. 2, 2010, s. 127-135.

KURT, Abdurrahman, "İslam ve Geri Kalmışlık Sorunu", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2, 2008, s. 35-72.

LEONARD, Karen, "American Muslims: South Asian Contributions to the Mix for "French and US Approaches to Understanding Islam", Stanford, 2004, s. 1-13.

LOFASO, Vincent, "Argentina's Muslim Minority", Washington, Research Associate at the Council on Hemispheric Affairs, 2016, s. 1-4.

MADRIGAL, Lorena, Human Biology of Afro-Caribbean Populations (Cambridge Studies in Biological and Evolutionary Anthropology), Cambridge, Cambridge University Press, 2006, s. 3-4.

MUSACCHIO, Jose M., Contradictions: Neuroscience and Religion, New York, Springer, 2012, s. 1.

OLIVEIRA, Vitoria Peres de, "Islam in Brazil or the Islam of Brazil?", Relig. Soc., Vol. 2, No: se, 2006, s. 1-23.

ONG'AYO, Antony Otieno, "Political Instability in Africa Where the Problem Lies and Alternative Perspectives", Wageningen, African Diaspora Policy Center, 2008, s. 1-14.

ÖZDEMİR, Mehmet, "İspanya Krallığı'nın XVI. Yüzyılda Endülüs Müslümanlarını Hıristiyanlaştırma Politikası, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXXV, 1996, s. 243-284.

PEEK, Lori, "Becoming Muslim: The Development of a Religious Identity", Sociology of Religion, 66:3, s. 215-242.

PENA, Charles V., "Iraq: The Wrong War", Cato Institute Policy Analysis, No: 502, 2003, s. 1-23.

PEW RESEARCH CENTER, "Mapping The Global Muslim Population: A Report on the Size and Distribution of The World's Muslim Population", Pew Research Center, 2009.

PEW RESEARCH CENTER, "The Future of the Global Muslim Population: Projections for 2010-2030", Pew research Center, 2011.

PHILPOTT, Daniel, "The Religious Roots of Modern International Relations", World Politics, 52, 2000, s. 206-245.

REJAI, Mostafa/ENLOE, Cynthia H., "Nation-States and State-Nations", International Studies Quarterly, Vol. 13, No:2, 1969, s. 140-158.

PERELMAN, Michael, The Invention of Capitalism, London, Duke University Press, 2000, s. 254-280.

ROY, Oliver, Globalized Islam: The Search for A New Ummah, New York, Columbia University Press, 2004.

SAHN, David E./YOUNGER, Stephen, Living Standards in Africa, New York, Initiative for Policy Dialogue, 2009.

SILLS, M. David/BAGGETT, Kevin, "Islam in Latin America", SBJT, 15 (2), 2011, s. 28-41.

SULLIVAN, Mark P./BEITTEL June S., "Latin America: Terrorism Issues", Washington, Congressional Research Service, 2016, s. 1-22.

ŞENER, Bülent, "Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları", Tarih Okulu Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 18, 2014, s. 51-77.

TASLAMAN, Caner, Terörün ve Cihadın Retoriği, İstanbul, İstanbul Yayınevi, 2014, s. 40.

TÜRKÇELİK, Evrim, Muslim and Jewish "Otherness" in The Spanish Nation-Building Process Throughhout The Reconquiista (1212-1614), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Avrupa Çalışmaları Enstitüsü, 2003, s. 71-96.

YIHUA, Xu, "Religion and International Relations in the Age of Globalization", Journal of Middle Eastern and Islamic Studies, Vol. 6, No. 4, 2012, s. 19-50.

YÜCEL, Bülent, "Westphalia Antlaşmasından Nice Antlaşmasına: Egemenlik Kavramının Tarihsel Seyri ve Bir Prototip Olarak Avrupa Birliği", AÜEFHD, Cilt: 10, Sayı: 1-2, 2006, s. 165-202.

16. BÖLÜM

ABD'NİN ARKA BAHÇESİ LATİN AMERİKA: ASKERİ MÜDAHALELER İLE DAYATILAN SÖMÜRÜ DÜZENİ

Doç. Dr. Sait Yılmaz[101]

Özet

"Latin Amerika" adı, 1860'lı yıllarda III. Napolyon döneminde Pan-Latinliğin hüküm sürdüğü dönemde popülerleşmişti. Latin Amerika ülkelerinin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile aynı yarımkürede yer almalarının siyasi tarihleri açısından önemli sonuçları olmuştur. Latin Amerika tarihi, aslında ABD'nin saldırı tarihidir ve askerî müdahaleler bugün de devam etmektedir. Latin Amerika'yı arka bahçesi ilan eden ABD iki yüz yıldır kıta halklarıyla kirli yöntemlerle savaşmaktadır. Latin Amerikalılar ise ABD'ye karşı kendilerini savunmak için ya diğer güçlerle iş birliği yaptılar ya da içlerinden halk kahramanları çıkardılar. ABD'nin Latin Amerika'ya yönelik müdahaleleri Monroe Doktrini'nden başlayarak, Pan-Amerikanizm, Yarımkürecilik, Muz Savaşları, Kalın Sopa ve İki Kanatlı Politika gibi pek çok deneme ile olgunlaştı. Soğuk Savaş döneminde komünizmle mücadele adına yapılan müdahaleler, bugün neoliberalizmi dayatmak ve uyuşturucu ile mücadele adına devam etmektedir. Değişmeyen ise, sömürü ve ABD'nin onay verdiği kişilerin iktidara getirilmesi için ülkelerin istikrarsızlaştırılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Latin Amerika, ABD, askerî müdahale, darbe, neo-liberalizm.

[101] syilmaz39@hotmail.com

lu savaş, terörle küresel savaş vb.) aslında hegemon güçlerinin kendi özel gündemlerini dolaylı yollardan uygulamak için uydurdukları bir kılıf olmaktan öteye gidememiş ve hep yenilgiyle son bulmuştur. Çünkü sömürülen insanların beyninde fikirler savaşını kazanamadığı için direnişler kalıcı hâle gelmiştir.

KAYNAKÇA

AKGEMİCİ, Esra: Chavez Döneminde Venezuela'nın ABD'ye Yönelik Dış Politikası, T.C. Ankara Üniversitesi S.B.E., Yüksek Lisans Tezi, (Ankara, 2011).

ARMAOĞLU, Fahir Armaoğlu: 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1980), Cilt I, İş Bankası Kültür Yayınları, (1992, Ankara).

BLACK, George: The Good Neighbor, Pantheon Books, (New York, 1988).

BLUM, William Blum: Rogue State: A Guide to the Worlds Only Superpower, Common Courage Press, (2005).

BUCHELİ, Marcelo: Bananas and Business: The United Fruit Company in Colombia: 1899-2000, New York University Press, (New York, 2005).

BURNS, E. Bradford: Latin America: A concise interpretive history. 4th ed. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, (1986).

CHAREN, Mona: Obama Screws Up Latin American Policy, National Review, (August 25, 2009).

CHOMSKY, Noam: Year 501: The Conquest Continues, South End Press, (Boston, 1993).

CHOMSKY, Noam: Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir, Minerva Yayınları, (1998).

CURRIE, Duncan: Latin America's Progress, National Review Online, (June 8, 2009).

JONHSON Stephen, Colombia's Peace Puzzle, International Republican Institute, (November 25, 2016).

JUAN JR, E. San: U.S. Imperialism and Revolution in the Philippines, Palgrave Macmillan, (September 4, 2007).

GALEANO, Eduardo: Century of the Wind and Faces & Masks, Pantheon Books, (New York, 1988).

GOODMAN, Amy: The real scandals of Obama's Latin America summit, Guardian, (April 19, 2012).

KAPLAN, Robert D.: With the Focus on Syria, Mexico Burns, STATFOR, (March 28, 2012).

KOHLS, Gary G., The Ten Most Lethal CIA Interventions in Latin America, Global Research, (October 11, 2016).

KUDLOW, Larry: Communist Reincarnation in Latin America, (May 2, 2006).

KÜRKÇÜGİL, Masis: Latin Amerika'nın Kaynayan Damarları, İthaki Yayınları, (İstanbul, 2004).

LANGGUTH, A. J.: Hidden Terrors, Pantheon Books, (1978).

LOWENTHAL, Abraham F.: President Obama and the Summit of the Americas, The Huffington Post, (April 16, 2009).

MACDONALD Scott B., Dark Clouds Ahead for the Latin American Left, National Interest, (March 17, 2016).

MADSEN, Wayne, Regime Change throughout Latin America: The Monroe Doctrine Becomes the "Obama Doctrine", Global Research, (April 26, 2016).

MARQUEZ, Gabriel García: Marquez'le Konuşmalar, Çev.: Turhan Ilgaz, Metis Yayınları, (1983).

NEGROPONTE, Diana Villiers: Crisis in the U.S.-Mexican Relationship, The Brookings Institution, (March 02, 2011).

PETRAS James, Washington's "Two Track Policy" to Latin America: Marines to Central America and Diplomats to Cuba, Global Research, (May 28, 2015).

PETRAS, James, Washington's 'New Managers' in Latin America: Oligarchs, Bankers and Swindlers, Global Research, (July 08, 2016).

PETRAS, James, Brazil: The Billion Dollar Coup, Global Research, (October 11, 2016).

RATHBONE, John Paul, Trump and Latin America: in Opposite Directions, LatAm Viva, (Author alerts, (Nov 12, 2016).

REICH, Otto J.: Latin America's Terrible Two, Fidel Castro and Hugo Chavez constitute an axis of evil, National Review, (April 11, 2005).

ROCK, David, and Fernando López-Alves: State-Building and Political Systems in Nineteenth-Century Argentina and Uruguay, Past and Present, Oxford University Press, (May 2000).

QUINTANA, Ana, 5 Latin American Priorities for the Next U.S. President, The Heritage Foundation, (May 13, 2015).

STRATFOR: Barriers to U.S.-Brazilian Cooperation, (Apr 10, 2012).

The Committee of Santa Fe, "A New Inter-American Policy for the Eighties" (Washington, D.C.: Council for Inter-American Security, 1980).

TÖRÜNER, Yaman: Çikita Muz Cumhuriyeti, Milliyet, (10 Ağustos 2009).

VILLIERS, Diana Negroponte: Crisis in the U.S.-Mexican Relationship, The Brookings Institution, (March 02, 2011).

WALSER, Ray, Comandante Fidel's Fateful Legacy, Heritage Foundation, (December 4, 2016).

WHISTLER, Simon, What Will The Trump Presidency Mean For Latin America? Forbes, (Nov 16, 2016).

WOODY, Christopher, 'Blood, Sweat, and Tears': What a Trump Presidency Could Mean for the Western Hemisphere, Business Insider, (Nov 11, 2016).

ZEDILLO, Ernesto, Thomas R. Pickering: Pay Attention to Next-door Neighbors, The Miami Herald, (November 23, 2008).

http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=59626 Guatemala: ABD insanlığa karşı suç işledi, 04-10-2010. (09.4.2012).

17. BÖLÜM

LATİN AMERİKA'DA TÜRKİYE ETKİSİ; YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ AÇISINDAN BÖLGEDEKİ SİYASİ PROJEKSİYONLAR

Yrd. Doç. Dr. Gökmen Kılıçoglu[150]-Yrd. Doç. Dr. Ayhan Nuri Yılmaz[151]

Özet

Bu çalışmanın amacı, Latin Amerika coğrafyasını tanımlamak aktörlerini belirlemek ve bu çerçevede bölgedeki Türk ve Türkiye etkisini tarihî perspektiften geleceğe taşımak için fikir mülahazaları yapmaktır. Türkiye'nin etki sahası, etki derecesine göre sınıflandırılacak olursa hemen hemen en sonlarda yer alacak olan Latin Amerika, 2023 vizyonunda dünyanın ilk on ekonomisi arasında yer almayı hedefleyen bir ülke için kesinlikle kapsam dışında kalmamalıdır. Gerek coğrafi gerekse iktisadi potansiyeli ile Latin Amerika Türkiye için uzak kalamayacağı ve uzak kalmaması gereken bir coğrafyadır. İşin ilginç tarafı bölgenin büyük ülkeleri olan Brezilya, Meksika ve Arjantin başta olmak üzere bölge ülkeleri de Orta Doğu ve Orta Asya için Türkiye'yi önemli addetmektedirler. Bu karşılıklı jeostratejik ve ekonomik gereksinim günümüzün etkinlik sağlama araçları arasında en önemlisi sayılan Yumuşak Güç ve Kamu diplomasisinin Türkiye açısından bölgede tatbikini elzem kılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Latin Amerika, Yumuşak Güç, Kamu diplomasisi, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, YTB, Kamu Diplomasisi Koordinasyonu , El Turko, TRT, Yunus Emre Enstitüsü, Türk Dizileri

[150] gokmenkilicoglu@duzce.edu.tr
[151] ayhannuriyilmaz@duzce.edu.tr

KAYNAKÇA

AKÇADAĞ, Emine (2013), "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", Editörler: ÇOMAK, Hasret ve C. Sancaktar, *Türk Dış Politikasında Yeni Yönelimler: İki Kutuplu Sistem Sonrası Türk Dış Politikası*, Beta Yayınları, İstanbul.

AKILLI, E (2016). "Türkiye'nin Latin Amerika'ya Uzanan Dost Eli: TİKA", Erman Akıllı; *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Nobel Yayınları, Ankara.

AKMAN, M. Sait (2014), "Dış Ticaret Politikası", Editörler: AKÇAY, Belgin ve İlke GÖÇMEN, *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, Seçkin yayınları, Ankara.

AKŞAM (10.03.2014), "Davutoğlu Destek İstedi", *Akşam*, http://www.aksam.com.tr/siyaset/davutoglu-destek-istedi/haber-291098 , (Erişim Tarihi 15.08.2016)

ALJAZEERATURK (2014), "Davutoğlu: Başka Dinleme Verisi Yok", http://www.aljazeera.com.tr/haber/davutoglu-baska-dinleme-verisi-yok

ANADOLU AJANSI (05.01.2013), "Barış İçin Üçlü Dayanışma", http://aa.com.tr/tr/dunya/baris-icin-uclu-dayanisma/288837 (Erişim Tarihi 21.08.2016).

ANADOLU AJANSI (10.01.2012), "Türk firmalar Kolombiya Yolcusu", http://aa.com.tr/tr/ekonomi/turk-firmalar-kolombiya-yolcusu/385913 (Erişim Tarihi 11.07.2016).

ANADOLU AJANSI (2016), "Kuruluşundan Bugüne Anadolu Ajansı", http://aa.com.tr/tr/p/tarihce

ARAS, Bülent ve Hakan Fidan (2009), "Turkey and Euroasia: Frontiers of a New Geographic Imagination", *New Perspectives of Turkey*, C. 40, No 1.

ARAZ, Necati ve M. Cüneyt Özşahin (2015), "Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü: Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Rolü ve İşlevi", içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

ATAÖV, Türkkaya (2007), *Amerikan Emperyalizminin Doğuşu ve Gelişimi*, İleri Yayınları, İstanbul.

ATEŞ, Davut (2012), *Uluslararası Örgütler*, Dora Yayıncılık, Bursa.

AYDOĞAN, Bekir (2011), "Kamu Diplomasisi", http://politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf (Erişim Tarihi 16.09.2015)

BAĞCI, Hüseyin, Bayram Sinkaya (2006), Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: Ak Parti Perspektifi", *Akademik Ortadoğu*, C. 1, S. 1.

BALABAN, Utku (2013), "Latin Amerika-Avrupa Birliği İlişkileri: Coğrafyanın ve Kurumların Dönüşümü Üzerine", Editör: Ozan Zengin, *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı*, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ve Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma Merkezi Ortak Yayını, Ankara.

BAYAR, Onur Emre (2016), "Arjantin'de Türk Dizileri Rüzgârı Esiyor", *Bizim Amerikamız*, A. Ü. Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulamaları Merkezi Bülteni, Ocak.

BOZKURT, Yiğit, "Özgürlük Filosuna Yapılan İsrail Saldırısına Karşı Latin Amerika Sesini Yükseltiyor", *Bizim Amerikamız*, S. 5, Mayıs- Haziran.

BUDAK, Muhammed Musa (2012), *Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Öğrenci Değişim Programları ve Türkiye Uygulamaları*, T.C. Başbakanlık Yurtdışı ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.

CANKURTARAN Burcu Sunar (2015), "Türk Dış Politikasında 'Diaspora Diplomasisi Açılımı' ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı", içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

CHASTEEN, John Charles (2012), *Latin Amerika Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul.

CNNTURK (03.02.2016), "Cumhurbaşkanı Erdoğan Peru'da", http://www.cnnturk.com/dunya/cumhurbaskani-erdogan-peruda (Erişim Tarihi 22.08.2016).

CULL, Nicholas J. (2009), *Public Diplomacy, Lessons from the Past*, CPD Perspectives on Public Diplomacy, USC Center on Public Diplomacy, Figueroa Press, Los Angeles.

CUMHURİYET (07.10.2011), "Eski Gerilla Lideri Köşk'e Çıktı", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/288298/Eski_gerilla_lideri_Kosk_e_cikti.html (Erişim Tarihi, 22.08.2016)

CUMHURİYET (09. 12. 2009), "Erdoğan Meksika'da", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/104378/Erdogan_Meksika_da.html, (Erişim Tarihi 21.08.2016).

CUMHURİYET (09.03.2012), "Ekvador Cumhurbaşkanı Türkiye'ye geliyor", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/326056/Ekvador_Cumhurbaskani_Turkiye_ye_geliyor.html (23. 08. 2016)

CUMHURİYET (16. 12. 2010), "Bağış Brezilya'da", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/205202/Bagis_Breziya_da.html (Erişim Tarihi 21.08.2016).

CUMHURİYET (17. 05. 2010), "Dünya Nükleer Takası Konuşuyor", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/145660/Dunya_nukleer_takasi_konusuyor.html (Erişim Tarihi 21.08.2016).

CUMHURİYET (18.11.2011), "Gül'den 'bedelli' Açıklaması", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/299034/Gul_den__bedelli__aciklamasi.html (Erişim Tarihi, 22.08.2016).

CUMHURİYET (19.11.2012), "Şili Cumhurbaşkanı Pinera Ankara'da", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/384538/Sili_Cumhurbaskani_Pinera_Ankara_da.html (Erişim Tarihi 17.07.2016).

CUMHURİYET (30. 05. 2010), "Büyük Skandal", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/149556/_Buyuk_skandal_.html (Erişim Tarihi 21.08.2016).

CUMHURİYET (30.04.2010), "Türkiye Ve Brezilya Aracı Olmaya Çalışıyor", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/141210/_Turkiye_ve_Brezilya_araci_olmaya_calisiyor_.html (Erişim Tarihi 21.08.2016).

CUMHURİYET, (04. 01. 2010), "KEK toplantısı mutabakat zaptı imzalandı", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/110426/KEK_toplantisi_mutabakat_zapti_imzalandi.html, (Erişim Tarihi 21.08.2016).

CUMHURİYET, (16. 04. 2010), "Önemli bir fırsat kaçmıştır", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/136570/_Onemli_bir_firsat_kacmistir_.html (Erişim Tarihi 21.08.2016).

CUMHURİYET, (22. 01. 2010), "Türkiye'de Brezilya'ya karşı doğal bir ilgi var", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/114330/_Turkiye_de_Brezilya_ya_karsi_dogal_bir_ilgi_var_.html, (Erişim Tarihi 21.08.2016).

CUMHURİYET, (28. 04. 2010), "İki Ülke Arasındaki İlişkiler Çok Köklü Ve Mükemmel", *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/140280/_iki_ulke_arasindaki_iliskiler_cok_koklu_ve_mukemmel_.html (Erişim Tarihi 21.08.2016).

ÇAM, Serdar (2013), "TİKA Başkanı Serdar Çam'ın Açılış Konuşması", Editör: Ozan Zengin, *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı*, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ve Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma Merkezi Ortak Yayını, Ankara.

ÇELENK, Ayşe Aslıhan (2011), "Türkiye'nin Latin Amerika Politikası- 2009", Editörler: DURAN, Burhanettin, Kemal İnat ve Muhittin Ataman, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2009*, Seta Yayınları, Ankara.

ÇEVİK, B. Senem (2014), *Uluslararası Halkla ilişkilerde İnsani Yardımlar: Kamu Diplomasisi Boyutu*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara.

ÇEVİK, B. Senem (2015), "Kültürel Diplomaside Devlet Dışı Aktörler: Türk Sineması ve Diziler", Editörler: ŞAHİN, Mehmet ve B. Senem Çevik, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

ÇOMAK, Nebahat Akgün ve Elgiz Yılmaz (2010), "Dış Politikada Türkiye İmajı ve Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü", Editörler: ÇOMAK, Hasret, *21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.

DEMİR, Vedat (2013), *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*, Beta Yayınları, İstanbul.

DHA (2014), "Davutoğlu, Meksika'da MIKTA Toplantısına Katıldı", http://www.dha.com.tr/davutoglu-mekskada-mikta-toplantisina-katildi_648425.html

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2011), "No: 217, 21 Eylül 2011, Ülkemiz ile Karayip Topluluğu (CARICOM) Arasında İstişare ve İşbirliği Mutabakat Muhtırası İmzalanmasına İlişkin Basın Açıklaması Hk", http://www.mfa.gov.tr/no_-217_-21-eylul-2011_-ulkemiz-ile-karayip-toplulugu-_caricom_-arasinda-istisare-ve-isbirligi-mutabakat-muhtirasi-imzalanmasina.tr.mfa (Erişim Tarihi 23.08.2016).

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2014), No: 248, 23 Temmuz 2014, Portekizce Konuşan Ülkeler Topluluğu Zirvesi'nde Ülkemize Ortak Gözlemci Statüsü Verilmesi Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-248_-23-temmuz-2014_-portekizce-konusan-ulkeler-toplulugu-zirvesi_nde-ulkemize-ortak-gozlemci-statusu-verilmesi-hk_.tr.mfa

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2014a), "Türkiye-CARICOM İstişare ve İşbirliği Mekanizması Dışişleri Bakanları Birinci Toplantısı Sona Erdi", http://www.mfa.gov.tr/turkiye-caricom-istisare-ve-isbirligi-mekanizmasi-disisleri-bakanlari-birinci-toplantisi-sona-erdi.tr.mfa

Dışişleri Bakanlığı Web Sayfası, http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-latin-amerika-ve-karayiplere-yonelik-politikasi-ve-bolge-ulkeleri-ile-iliskileri.tr.mfa

DOĞAN, Erhan (2012), "Kamu Diplomasisinin Sunduğu Fırsatlar ve Kısıtları Üzerine", Editörler: ÖZKAN, Abdullah ve T. E. Öztürk, *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yayınları, İstanbul.

EKONOMİK FORUM (2012), Türk- Meksika İş Konseyi Toplantısı Meksika'da Yapıldı", *Ekonomik Forum*, Şubat.

EKŞİ, Muharrem (2015), "Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü", içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

ERDAĞ, Ramazan (2015), "Türkiye'nin Kalkınma Yardımları ve TİKA", içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

ERDEM, Gökhan (2013), "Latin Amerika'da Bağımsızlık Süreci", Editör: Ozan Zengin, *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı*, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ve Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma Merkezi Ortak Yayını, Ankara.

ERHAN, Çağrı (2013), "ABD'nin Latin Amerika'ya Bakışını Şekillendiren Ögeler", Editör: Ozan Zengin, *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı*, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ve Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma Merkezi Ortak Yayını, Ankara.

EROL, Mehmet Seyfettin (2013), "Yakın Çevrelerde Güç Mücadeleleri Bağlamında Latin", Editör: Ozan Zengin, *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı*, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ve Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma Merkezi Ortak Yayını, Ankara.

ERZEN, Meltem Ünal (2012), "Kamu Diplomasisinin Kapsamı ve Geleceği", Editörler: ÖZKAN, Abdullah ve Tuğçe Ersoy Öztürk, *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yayınları, İstanbul.

FITZPATRICK, Kathy R. (2009), "Privatized Public Diplomacy", in: Phillip Seib (edt), *Toward a Public Diplomacy*, Palgrave, New York.

FİDAN, Hakan (2013), "A Work in Progress: The New Turkish Foreign Policy", *Middle East Policy*, C. 20, No. 1. http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/work-progress-new-turkish-foreign-policy

GERÇEK GÜNDEM (06.05.2012), "Bakan Yılmaz Brezilya'ya Gitti", *Gerçek Gündem*, http://arsiv.gercekgundem.com/?p=456328.

GILBOA, Eytan (2006), "Public Diplomacy: The Missing Component in Israel's Foreign Policy", *Israel Affairs*, Vol.12, No.4, October.

GİRGİN, Atilla (2002), *Uluslararası iletişim: Haber Ajansları ve AA*, Der Yayınları, İstanbul.

GRIFFITHS, M., T. O'Callaghan and S. C. Roach (2013), *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

GÜL, Abdullah (2014), *Türkiye'yi Dünyaya Taşımak Küreselleşen Dünyada Diplomasi Ve İşbirliği*, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara.

GÜVEN, Buket (2012), "İstanbul'a Büyük Rol", *Türkiye*, http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a525568.aspx (Erişim Tarihi 11.07.2016).

HABERTÜRK (16. 12. 2013), "Meksika Cumhurbaşkanı Türkiye'de", *Haber Türk*, http://www.haberturk.com/dunya/haber/903983-meksika-cumhurbaskani-turkiyede

HÜRRİYET (10. 08. 2009), "Gomez'den Müjdeli Veda", *Hürriyet*, http://www.hurriyet.com.tr/gomez-den-mujdeli-veda-12251582, (Erişim Tarihi 23.08.2016).

HÜRRİYET (15.07.2009), "Şili İle Serbest Ticaret Antlaşması", *Hürriyet*, http://www.hurriyet.com.tr/sili-ile-serbest-ticaret-anlasmasi-12072935, (Erişim Tarihi 23.08.2016)

HÜRRİYET (2006), "Dışişleri Bakanı Gül Brezilya'da", http://www.hurriyet.com.tr/disisleri-bakani-gul-brezilyada-3809491 (Erişim Tarihi 12.09.2016)

JESSICA C. E. Gieenow- Hect ve Mark C. Donfried (Edts) (2010), Searching For a Cultural Diplomacy, Berghahn Books, USA.

KABASAKAL, Öner (2002), "Türk Cumhuriyetlerinin Ekonomik Kalkınmalarında TİKA'nın Rolü" DTM Dergisi, DTM Yayınları, Ocak Özel Sayısı.

KALIN, İbrahim, "Türk Dış Politikası Ve Kamu Diplomasisi", 26 Ekim 2010, Bk. http://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20.

KALIN, İbrahim (2015), "Turkey and Latin America", *Daily Sabah*, 14 Şubat.

KAMU DİPLOMASİSİ KOORDİNATÖRLÜĞÜ (2014), "Türkiye'nin dizi film ihracatı 200 milyon dolara ulaştı" http://www.kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-150-milyon-dolari-asti/362 (erişim tarihi 22.09.2015)

KÖSE, Talha (2014), "Türkiye'nin Kuzey Afrika ve Ortadoğu Bölgesindeki Gücü: Zorlayıcı Olmayan Gücün İmkan ve Sınırları", *Uluslararası İlişkiler*, C. 11, S. 41, Bahar.

KÖSEBALABAN, Hasan (2013), *Türk Dış Politikası: İslam, Milliyetçilik ve Küreselleşme*, BigBang Yayınları, Ankara.

KUTLU, Övünç (2016), "THY'nin Başarısı Harward'da Ders Oldu", http://aa.com.tr/tr/turkiye/thynin-basarisi-harvardda-ders-oldu/518960

KÜRKÇÜGİL, Masis (2004), *Latin Amerika'nın Kaynayan Damarları*, İthaki yayınları, Ankara.

LEVAGGI A. G. (2013), "Turkey and Latin America: A New Horizon for a Strategic Relationship", *Perceptions*, Cilt 18, sayı 4.

MELISSEN, Jan (2007), "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice," Editör: Jan Melissen, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, Palgrave Macmillan, New York.

Milliyet (22.05.2009), "Gül: Petrobras ile TPAO Karadeniz'de petrol aramaya başlayacaklar", Milliyet, 22.05, http://www.milliyet.com.tr/gul--petrobras-ile-tpao-karadeniz-de-petrol-aramaya-baslayacaklar/ekonomi/ekonomidetay/22.05.2009/1097785/default.htm (Erişim Tarihi 22.08.2016).

NYE, Joseph S. (1990), "The Changing Nature of World Power", *Political Science Quarterly*, 105/2.

NYE, Joseph S. (2005), *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, Elips Yayınları, Ankara.

OKTAY, Emel (2012), "NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisinin Artan Rolü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (Yaz).

ÖNİŞ, Ziya (2011), "Multiple Faces of the New Turkish Foreign Policy: Underlining Dynamics and a Critique", *Insight Turkey*, C. 13, no 1.

ÖZBUDUN, Sibel (2012), *Latin Amerika'da Yerli Hareketleri*, Dipnot yayınları, Ankara.

ÖZKAN, Abdullah (2012), "Giriş", Editörler: ÖZKAN, Abdullah ve T. E. Öztürk, *Kamu Diplomasisi*, Tasam Yayınları, İstanbul.

ÖZKAN, Abdullah, *21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Rolü*, Stratejik Rapor no: 70, Tasam Yayınları.

ÖZKAN, Bilgin (2015), "Türk İş Kuruluşlarının Kamu Diplomasisindeki Rolü", Editörler: ŞAHİN, Mehmet ve B. Senem Çevik, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

ÖZKAN, Mehmet (2015), "Türkiye - Latin Amerika İlişkilerinde Yeni Dönem", http://www.setav.org/tr/turkiye-latin-amerika-iliskilerinde-yeni-donem/yorum/18310 (Erişim Tarihi, 12.09.2016)

ÖZKAN, Mehmet (2015a), "Türk Dış Politikasında Din ve Dini Diplomasi", içinde Mehmet Şahin- B. Senem Çevik (edt), *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

ÖZTÜRK, Tuğçe Ersoy, "Dış Politikadaki Etkin Unsur: Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Etkinliği", http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/tugceersoyozturk.pdf (Erişim Tarihi: 12.09.2015)

PARASIZ, İlker (2012), *Uluslararası Mali ve Ekonomik Kuruluşlar*, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Resmi Gazete (2006), "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Brezilya Federal Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yüksek Düzeyli İşbirliği Komisyonu Kurulmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası", 08.10.2006, Sayı: 26313

SAĞIR, Kıvanç (2013), "MERCOSUR", Uluslararası politika Akademisi, http://politikaakademisi.org/2013/02/02/mercosur/(Erişim Tarihi 22.08.2016).

SANCAR, Gaye Aslı (2012), *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, Beta Yayınları, İstanbul.

SANCAR, Gaye Aslı (2015), "Kamu Diplomasisinde Medyanın Önemi: Anadolu Ajansı Örneği", Editörler: ŞAHİN, Mehmet ve B. Senem Çevik, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

SANDIKLI, Atilla (2015), *Türkiye'nin Jeopolitiği, Yumuşak Güç Savaşları ve Terörizm*, Bilgesam Yayınları, İstanbul.

SÜZER, Serhan H. (2009), "2009: Türkiye Kosta Rika İlişkilerinde Dönüm Yılı", http://www.serhansuzer.com/tr/2009-turkiye-kosta-rika-iliskilerinde-donum-yili (Erişim Tarihi 19. 08.2016).

SÜZER, Serhan H. (2016), "Kosta Rika Fahri Konsolosu Olarak Geçen 5 Yıl (2010-2015)", http://www.serhansuzer.com/tr/kosta-rika-fahri-konsolosu-olarak-gecen-5-yil-2010-2015 (Erişim Tarihi 19. 08.2016).

TELCİ, İsmail Numan (2015), "Yumuşak Güç ve Düşünce Kuruluşları: Türkiye Örneği", Editörler: ŞAHİN, Mehmet ve B. Senem Çevik, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

TIMETURK (2008), "Türkiye-Meksika İş Konseyi kuruldu", Timeturk, http://www.timeturk.com/tr/2008/12/12/turkiye-meksika-is-konseyi-kuruldu.html (Erişim Tarihi 22.08.2016).

TRTHABER (30.10.2012), "Kosta Rika Dışişleri Bakanı Türkiye'de", http://www.trthaber.com/haber/turkiye/kostarika-disisleri-bakani-turkiyede-61414.html (Erişim Tarihi, 22.08.2016).

TUCH, Hans N. (1990), *Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*, St.Martin's Press, New York.

TURKISHNY (2009), "Türkiye, Küba ve Arjantin'le Ekonomik İlişkileri Derinleştiriyor", http://www.turkishny.com/economy-news/7-economy-news/17857-tuerkiye-kueba-ve-#.V_tNACOhqko (Erişim Tarihi 23.08.2016).

WALTZ, Kenneth N. (1979), *Theory of International Politics*, Adison Wasley Publishing Com., Reading, Massachusetts.

YAZGAN, Turan (2007), "Türkiye'nin Türk Dünyası'na Yönelik Siyaseti'ne Eleştirel Bir Bakış", Editörler: ÖZTÜRK, Necdet ve Ali Satan, *Türk Dünyasının Problemleri ve Çözüm Önerileri*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

YETİM, Mustafa (2012), "Türkiye'nin Latin Amerika Politikası- 2011", Editörler: DURAN, Burhanettin, Kemal İnat ve Ali Resul Usul, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2011*, Seta Yayınları, Ankara.

YETİM, Mustafa (2013), "Türkiye'nin Latin Amerika Politikası 2012", Editörler: DURAN, Burhanettin, Kemal İnat ve Ufuk Ulutaş, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2012*, Seta Yayınları, Ankara.

YETİM, Mustafa (2014), "Türkiye'nin Latin Amerika Politikası 2013", Editörler: DURAN, Burhanettin, Kemal İnat ve Ali Balcı, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2013*, Seta Yayınları, Ankara.

YILDIZCAN, Aslı (2016), "Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ile Şili Dışişleri Bakanı Heraldo Muñoz, 'Türkiye-Şili Diplomatik İlişkilerinin 90. Yıl Sergisi'nin açılışını yaptı", *Bizim Amerikamız*, A. Ü. Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulamaları Merkezi Bülteni, Ocak.

YILMAZ, Sait (2012), "Kamu Diplomasisi: Başka Halklara Angaje Olmak, Ayaklandırmak", *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, Eylül- Ekim- Kasım.

YILMAZ, Sait (2015), "Latin Amerika'da Neler Oldu?", http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2012/05/08/6598/latin-amerikada-neler-oldu, (Erişim Tarihi 11.07.2016)

ZAHARNA, R. S. (2010), *Battles to Bridges: US Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11*, Palgrave, New York.

İnternet Kaynakları

"Faaliyetler", http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/25

"Vizyon&Misyon", http://www. kdk.gov.tr/kurumsal/vizyon-misyon/8

http://aa.com.tr/tr/arsiv/tikadanlatinamerikaacilimi/376409# (Erişim Tarihi: 17.06. 2016)

http://aa.com.tr/tr/dunya/anadoluajansikureselaginigenisletiyor/554938#

http://aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar

http://aa.com.tr/tr/turkiye/tika-latin-amerika-da-turkiye-nin-varligini-derinlestiriyor/515657

http://aa.com.tr/tr/turkiye/tikalatinamerikadaturkiyeninvarligini-derinlestiriyor/515657#

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-calistaylari/25

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-calistaylari/konya-calistayi/54

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-calistaylari/mardin-calistayi/70
http://kdk.gov.tr/haber/ortadogu-ve-kuzey-afrikadan-saglik-muhabirleri-turkiyedeydi/593
http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/(erişim tarihi 29.09.2015)
http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2014-15/(erişim tarihi 29.09.2015)
http://www.biografiasyvidas.com/biografia/m/morales_evo.htm (Erişim Tarihi 15.08.2016)
http://www.cnnturk.com/dunya/cumhurbaskani-erdogan-peruda
http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649
http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/teskilat_semasi-14645 (Erişim Tarihi 20.06.2016)
http://www.trt.net.tr/espanol/, http://www.trt.net.tr/portuguese/
http://www.trtworld.com/
http://www.trtworld.com/americas
http://www.turkcesinavi.com/
http://www.venezuelat.uya.com/biografias/bolivar.htm
http://www.ytb.gov.tr/genclik_calisma.php
http://www.ytb.gov.tr/haber_detay.php?detay=5050
http://www.ytb.gov.tr/haber_detay.php?detay=5061
http://www.ytb.gov.tr/kulturel_miras.php
http://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php (Erişim Tarihi 11.10.2015)
http://www.yunusemreenstitusu.org/CMS/Files/yayin/faaliyet-raporu.pdf
http://yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal/vakif-kanunu
https://twitter.com/trtportuguese
https://twitter.com/trtspanishcom
https://www.facebook.com/trtspanish
Uçulan Hatlar (2016), http://investor.turkishairlines.com/tr/mali-veriler/uculan-hatlar
www.facebook.com/trtportugues/

18. BÖLÜM

KÜRESEL GÖÇ DALGASI DÖNEMİNDE OSMANLILARIN LATİN AMERİKA'YA GÖÇÜ: ŞİLİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Hamdi Genç[204]

Özet

Elinizdeki kitap bölümünde 1870-1913 yılları arası yaşanan küresel göç dalgasında Osmanlıların payı, Şili örneği ile ele alınmaktadır. Osmanlı insanı da kitlesel göçün yaşandığı dönemde diğer ülkelerin insanları gibi benzer motivasyonlarla ile hareket etmiş ve başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere göç etmişlerdir. Bu göç üzerinde itici faktörler olarak demografik büyüme, siyasalar baskılar, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsat yoksunluğu gibi birçok unsur etkili olmuştur. Ancak esas çekici faktör ise göç-veren Osmanlı ile göç-alan ülkeler arasındaki var olan kişi başına düşen gayrisafi yurt içi gelirdeki farklılıktır. Osmanlı Devleti'nin özellikle Suriye ve Lübnan bölgesinden Şili'ye gerçekleşen göçte de aynı itici ve çekici faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Çalışmanın yazımında büyük oranda birincil kaynak niteliğine sahip Başbakanlık Osmanlı Arşivinden elde edilen kaynaklar kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Şili, Lübnan, Suriye, Göç

THE MIGRATION OF OTTOMANS TO LATIN AMERICA IN THE PERIOD OF GLOBAL MIGRATION WAVE: A CASE STUDY IN CHILE

Abstract

This chapter of the book you hold in your hands discusses the contribution of Ottomans to global migration wave between 1870 and 1913

[204] hamdigenc@hotmail.com

KAYNAKÇA

1- Birincil Kaynaklar -Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA). BOA,A.D.,3043.
BOA.A.MTZ(5).,9D/315-3.
BOA.BEO., 3665/274804.
BOA.BEO., 3665/274804.
BOA.BEO.3250/243703.
BOA.BEO., 4273/320448.
BOA:BEO., 4143/310657.
BOA.BEO., 3965/297355.
BOA.HR.HMŞ.İŞO., 53/5
BOA.HR.HMŞ.İŞO., 78/13.
BOA.HR.HMŞ.İŞO., 78/12.
BOA.HR.HMŞ.İŞO., 78/15.
BOA.HR.SYS., 77/30.
BOA.HR.SYS., 53/13.
BOA.HR.TO., 542/93.
BOA.HR.TO., 206/105
BOA.İ.HR., 431/16.
BOA.İ.MBH., 7/57
BOA.MV., 229/42.
BOA.MV., 118/8.
BOA.Y.EE.KP., 35/3457.
BOA.Y.EE.KP., 14/1341
BOA.Y.MTV., 48/48
BOA.Y.PRK.TKM, 52/19

2- İkincil Kaynaklar

BAEZA, Cecilia, "Palestinians in Latin America: Between Assimilation and Long-Distance Nationalism",Journal of Palestine Studies, Vol.XLIII,No.2,2014,ss.59-72.

BİNYAN,Narciso, "Arabs and Armenians in Latin America", Patterns of Prejudice,Vol.13, No. 5,ss.5-11.

COLLİER,Simon/SATER,William F.,A History of Chile, 1808-2002, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

GENÇ,Hamdi/BOZKURT, İbrahim M., "Osmanlı'dan Brezilya ve Arjantin'e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu (1850-1915)", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt XXVIII, Sayı I, 2010, ss.71-103.

GUEVARA, Nicole Saffie/CORBİNOS, Lorenzo Agar, " A Century of Palestinian Immigration to Chile, Raheb, Viola (eds), Latin Americans with Palestinian Roots, Diyar Publisher, 2012,ss. 63-81.

HYLAND JR., Steven, "The Summit of Civilization:Nationalisms among the Arabic-Speaking Colonies in Latin America", Foote, Nicola/Goebel, Michael (eds), Immigration and National İdentities in Latin America,Florida,University Press of Florida, 2014, ss. 256-280.

How nationalization hit Chile's Arab community, Patterns of Prejudice,Vol.6:1,1972, ss.26-29.

İÇDUYGU, Ahmet/ERDER,Sema vd, "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları,1923-2023:Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere",Ocak 2014, https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/sites/22/2017/01/Tu%CC%88rkiyenin-Uluslararas%C4%B1-Go%CC%88c%CC%A7-Politikalar%C4%B1-1923-2023_-.pdf, (23.04.2014).

KARPAT, Kemal, " The Ottoman Emigration to America,1860-1914", International Journal of Middle East Studies, Vol.17,No.2, 1985,ss.175-209.

KERMAN, Zeynep, "Sâmipaşazâde Sezai" İstanbul,Diyanet İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.77.

MADDİSON, Angus, Contours of the World Economy,1-2030AD:Essays in Macro-Economic History,New York,Oxford University Press,2007.

NUGENT, Walter, Crossing: The Great Transatlantic Migrations, 1870-1914, Indiana University Press, 1995.

SOLBERG, Carl, Immigration and Nationalism:Argentina and Chile, 1890-1914, Austin, University of Texas Press,2014.

SOLBERG, Carl, "Immigration and Urban Social Problems in Argentina ve Chile,1890-1914", The Hispanic American Historical Review,Vol.49,No.2,ss.215-232.

SOLİMANO, Andrés, "Globalization and International Migration: The Latin American Experience", Cepal Review, Vol.80, August 2003, ss. 53-69.

19. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI: MEVCUT DURUM VE BEKLENTİLER

Arş. Gör. Ayşe Yarar[207]

Özet

Latin Amerika, coğrafi, tarihi, politik ve ekonomik nedenlerden dolayı Türkiye'de bugüne kadar öne çıkan bir araştırma alanı olmamıştır. Latin Amerika'ya yönelik bilinenler belli başlı politik figürlerden ve sınırlı bilgiden ibarettir. Bölge ülkelerinin tarihi, siyasal gelişme süreçleri, modernleşme seviyeleri, ekonomik yapıları hakkında yapılan bilimsel, kapsamlı bir kitap neredeyse hiç yoktu. Brezilya'da konuşulan Portekizce ve diğer Latin Amerika ülkelerinde konuşulan İspanyolca dillerini öğrenme konusunda koşulların yetersiz olması da araştırmacıları farklı inceleme alanlarına itmişti. Bununla beraber zamanla bölge ülkelerinde dünya politikası bakımından gözle görülür gelişmelerin ortaya çıkması ve Türkiye'nin bu ülkelerle diplomatik ilişkilerinin yoğunlaşmaya başlaması araştırmacıları son yıllarda Latin Amerika çalışmalarına yöneltmiştir.

Anahtar Kelimeler: Latin Amerika, Türkiye, İspanyolca, Bilimsel Araştırma

DEVELOPMENT OF LATIN AMERICAN STUDIES IN TURKEY: CURRENT SITUATION AND EXPECTATIONS

Abstract

Latin America has not been a major research area in Turkey due to geographical, historical, political and economic reasons till today. The

[207] ayseyarar@sdu.edu.tr

Türkiye'nin yanı sıra dünyada Latin Amerika çalışmaları başta ABD olmak üzere Çin, Japonya, Kanada ve Avrupa ülkelerinde çeşitli alanlarda yürütülmektedir. Çalışılan konular daha çok Latin Amerika ülkelerinin tarihi (sömürge öncesi dönem, sömürge dönemi, bağımsızlık süreci, modernleşme çabaları), iktisadi yapıları, siyasetleri, kültürleri, toplumsal yapıları, sanat ve edebiyat alanındaki eserleri ve göç faktöründen oluşmaktadır. Bu konular üzerine tezler yazılmış, üniversitelerde enstitüler, merkezler, bölümler kurulmuş ve böylece Latin Amerika uzmanları yetiştirilmiştir. Bu ülkelerdeki Latin Amerika çalışmaları, Türkiye'ye nazaran çok erken dönemde akademik düzeyde başlamıştır. Özellikle 1940'larda ABD'de filizlenmeye başlayan Latin Amerika çalışmaları, 1960 ve 1970'lerden itibaren yukarıda adı geçen ülkelerin akademik programlarında yerini almıştır. Dolayısıyla Türkiye, Latin Amerika çalışmalarına oldukça geç bir dönemde başlamıştır diyebiliriz.

Son olarak söylenmelidir ki bir bölgeyle ilgili araştırma faaliyetlerinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için bölgede konuşulan dili öğrenmek ve ilgili bölgeye gidip birinci el kaynaklara ulaşmak elzemdir. Alan çalışması ve mülakatlar da yapılacak çalışmanın orijinalliğini sağlayacaktır. Dolayısıyla Latin Amerika çalışmaları için İspanyolcayı öğrenmek ve (bölge ülkelerine gidebilmek için) araştırma ya da eğitim bursu almak gerekmektedir. Bugün Türkiye'de gerek dil kursları bakımından gerekse çeşitli burslara ulaşmak bakımından çok zorluk çekilmemektedir. İspanyolca dil eğitimi, eğitim kurumlarında yeterli düzeyde bulunmasa da en azından belli başlı büyük şehirlerde faydalanılabilecek dil kursları vardır. Böyle teknik meseleleri aşmak hâlâ çok kolay olmasa da en azından belli bir mesafe kat edilmiştir. İlerleyen zamanlarda bu problemler çözüldükçe Latin Amerika'ya dair daha kapsamlı, bilimsel ve orijinal çalışmaların ortaya çıkacağını ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

KOÇAK, Cemil, "Latin Amerika'yı Sadece Muzdan İbaret Sananlar Yanılır", 23.03.2013, http://www.star.com.tr/yazar/latin-amerikayi-sadece-muzdan-ibaret-sananlar-yanilir-yazi-738530/(13.02.2017)

http://www.bahcesehir.edu.tr/icerik/3268-amerikan-arastirmalari-merkezi

http://www.bilgesam.org

http://latinamerika.ankara.edu.tr/

http://lna.metu.edu.tr/tr

http://www.tasam.org/

2. Basım

Küresel Şiddet Siyaseti VE TERÖR

Adem Solak

Yazarın 41. kitabı

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1759
Yönetim Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler No.: 063
ISBN: 978-605-320-666-8
© 2. Basım, Temmuz 2017

Küresel Şiddet Siyaseti ve Terör
Adem Solak

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779 *Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.*

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Solak, Adem.
Küresel Şiddet Siyaseti ve Terör / *Adem Solak*
2. Basım, viii + 192 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-666-8
1. Şiddet 2. Travma 3. Terör

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İçindekiler

	Yazar Hakkında	**vii**
1. Bölüm	Giriş	**1**
2. Bölüm	Bir Terör Hükümlüsü, "Şemdin Sakık" ile Cezaevi Görüşmeleri ve Terör Üzerine Analizler	**35**
	İnsan Neden Dağa Çıkar?	37
	PKK Nasıl Doğdu ve Terör Örgütüne Nasıl Katıldım?	43
	Dağlarda Olmak ve Zorlukları	56
	Şiddetle Yaşamanın Vahşeti	65
	Örgüt Demek, Kin, Öfke, Kan Demektir	78
	Terör Kişiliğine Bürünmek	82
	Terör ve Kaçarak Yaşamak	89
	Terör ve Ölümü Beklemek	90
	Teröre Alışmak-Terörden Ayrılmak	94
	Kız Kardeşimin Terörde Ölmesi Beni Yıktı	100
	Şiddete Bulaşan Kadın Erkekleşti	105

Bir Kadın Sevdim, Savaştan Soğudum 111
Siyaset ve Terör: 12 Eylül Şiddeti 117
Tutuklamalar ve Şiddet 119
Terör ve Boşaltılan Köyler 123

3. Bölüm Küresel Bir Savaş Aracı Olarak Terör **129**
Terörizmi Körükleyen Faktörler 137
Terör, Silah ve Mühimmat 143
Örgüt Bölünmüyor Çünkü… 145
Dış Politika ve Terör 147
Uyuşturucu Terör Bağlılığı 149
Her Şeyimi Kaybettim, Dağdan İndim 153

4. Bölüm Terörde Radikal Aşama: Canlı Bombalar **159**

5. Bölüm Sonuç Yerine **173**

Literatür **181**

Literatür

Alexander, Jeffrey C., Seidman, Steven (2013). "Kültür ve Toplum, güncel tartışmalar"(Çev.Nuran Yavuz) , İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Alkan, N. (2016). "Din, Şiddet ve Terörizm" Ankara: karınca Yayınları

Arendt, Hannah (2009). "Şiddet Üzerine" (Çev.:Bülent Peker) , İstanbul: İletişim Yayınları.

Arendt, Hannah (2014). "Kötülüğün Sıradanlığı"(Çev.:Özge Çelik) , İstanbul: Metis Yayınları.

Arın, M. C. (1996)"Kadına yönelik şiddet". Cogito, 6, 305- 312.

Artvinli, Fatih (2013). "Delilik, Siyaset ve Toplum, Toptaşı Bimarhanesi" İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Ayan, Sezer (2010). Aile ve Şiddet" Ankara: Ütopya Yayınları

Aydınalp, (2016). "Canlı Bomba Sosyolojisi" İstanbul: Çaklıca Yayınları

Ayşe Eziler-Kıran, Seçil Büker 2004Reklamlarda Kadına Yönelik Şiddet, Şiddetin Nesnesi Kadın –

Balibar, E. (2010). "Şiddet ve Modernlik" İstanbul: İletişim yayınları

Baudrıllard, J. (20145). "Şeytana Satılan Ruh" Ankara: Doğu-Batı yayınları

Benjamin, W. (2014). "Şiddetin Eleştirisi Üzerine" İstanbul: Metis Yayınları

Berry, John W., -Poorrtinga, Ype H.,-Breugelmans, Seger M.,-Chasiotis, Athanasios.,-Sam, David L., (2015). " İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre" (Çeviri Editörü: Doç. Dr. Leman Pınar Tosun), Ankara: Nobel Yayıncılık.

Bilgili, N.,& Vural, G. (2011). Kadina yönelik şiddetin en ağır biçimi: Namus cinayetleri. *Journal of Anatolia Nursingand Health Sciences*, *14* (1).

Bock, Philip. K.,(2001). "İnsan Davranışının Kültürel Temelleri" İstanbul: İmge Kitabevi.

Borgna, Eugenio (2014). "Ruhun yalnızlığı"(Çev.: Meryem Mine Çilingiroğlu), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Butcher, james N.,- Mineka, Susan,-Hooley Jill M., (2013). " Anormal Psikoloji" İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çağlar, A. (2009). "Terör ve Türkiye" Ankara: Gazi Kitabevi

Campbell, J. C. (1992). "If I can't have you, no one can": Power and control in homicide of female partners. In J. Radford & D. E. H. Russell (Eds.), Femicide: The politics

Canter, David (2011) "Suç Psikolojisi" (Çev,: Ali Dönmez vd.) Ankara: İmge Yayınları

Caroline Ramazanoğlu 1998Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri –Pencere yayınları.

Chul Han, Byung (2016). "Şiddetin Topolojisi" (Çev,: Dilek Zaptçıoğlu) İbstanbul: Metis yayıncılık

Cirhinlioğlu, Z. (2004). "Terör ve Toplum" İstanbul: Gündoğan Yayınları

Coleman, F. (1997). Stalking behavior and the cycle of domestic violence. Journal of InterpersonalViolence, 12(3), 420-432.

Cooney, M. (1997). The Decline of Elite Homicide. Criminology, 35(3), 381-407.

Coşkun, Berrak (2015). " Hannah Arendt' te 'Radikal Kötülük' Problemi", İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Craib, Lan (2006) "Hayal Kırıklığı" (Çev.: Aylin Onacak) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Deniz, K. (2015) Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar; Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler İstanbul: İletişim yayınları.

Diana Scully, 2016 Tecavüz; Cinsel Şiddeti Anlamak – Metis Yayınları.

Dişsiz, M.,& Şahin Hotun, N. (2008). Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Der, Cilt:1,Sayı:1, 50-58

Dişsiz, M.,& Şahin Hotun, N. (2008). Maltepe Üniversitesi Hemşirelik B. ve Sanatı Dergisi, Cilt:1,Sayı:1, 50-58

Dolunay Şenol Sıtkı Yıldız (2013) Kadına Yönelik Şiddet Algısı -Kadın ve Erkek Bakış Açılarıyla, Ankara

Douzinas, Costas (2016). " Hukuk Adalet ve İnsan Hakları, eleştirel bir yaklaşım", (Çev.Rabia Sağlam-Kasım Akbaş) , Ankara: Nota Bene Yayınları.

ECEVITOĞLU, Pınar (2012). Namus Töre ve İktidar, Ankara: Dipnot Yayınları.

Eisenstat, S. A. and Bancroft, L. (1999). Domestic Violence. New England Jouml of Medicine, 341.886492.

Ellis, D. (1987). Male abuse of a married or cohabiting female partner: The application of sociological theory to research findings. Violence & Victims, 4, 235-255.

Emel Doğramacı, (1997) Türkiye'de Kadının Dünü Bugünü – İş Bankası Kültür Yayınları

Eriksen, Thomas Hyliand (2015). " Sosyal ve Kültürel Antropoloji", (Çev.:A. Erkan Koca) , Ankara: Birleşik Yayınevi.

Ertürk, Yakın (2015). " Sınır Tanımayan Şiddet" , İstanbul: Metis Yayınları.

Evcim, H. (2011). Sosyolojik Açıdan Afyonkarahisar İlinde Suç Ve Suçluluk: Yaralama Ve Cinayet Suçları. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar

Evcim, H. (2011). Sosyolojik Açıdan Afyonkarahisar İlinde Suç Ve Suçluluk: Yaralama Ve Cinayet Suçları. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar

Fallon, J. (2014) İçimdeki Psikopat (çev. A.C. Altunkanat) İstanbul: Yabancı Yay.

Foucault, Michel (1992). "Hapishanenin Doğuşu" (Çev.:Mehmet Ali Kılıçbay) , Ankara: İmge Yayınevi.

Foucault, Michel (2007). "Bir Aile Cinayeti" İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Frankl, E. V. (2001) İnsanın Anlam Arayışı (çev. S. Budak) Ankara: Öteki Yay.

Freedman, J. (1993). "Sosyal Psikoloji" (Çev.:Prof. Dr. Ali Dönmez) , Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık.

Fromm, Erich (1995). "İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri" İstanbul: Payel Yayınları.

Fromm, Erich (2011). "İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri" İstanbul: Payel Yayınları.

Fromm, Erich (2014). "Sevginin ve Şiddetin Kaynağı" İstanbul: Payel Yayınları.

Furedi, F. (2001) Korku Kültürü (çev. B. Yıldırım) İstanbul: Ayrıntı Yay.

Gasset, Ortega, Y., (2011). "İnsan ve 'Herkes' "(Çev.:Neyire

Gül Işık) , İstanbul: Metis Yayınları.

Gazioğlu, E. (2013). Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar. Sosyal Politika Çalışmaları Yıl: 13 Cilt: 7 Sayı: 30 Ocak-Haziran 2013 ISSN: 1303-0256

Gazioğlu, E. (2013). Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar. Sosyal Politika Çalışmaları Yıl: 13 Cilt: 7 Sayı: 30 Ocak-Haziran 2013 ISSN: 1303-0256

Gazioğlu, E. (Ocak-Haziran 2013). "Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar" Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 7-30, 89-100.

Geçit, B. (Aralık, 2013). "John Stuart Mill'de Kadının Toplumsal Konumu" Beytulhikme An International Journal of Philosophy, 3-2, 105-127

Giddens, Anthony (2010). "Mahremiyetin Dönüşümü" (Çev.: İdris Şahin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Goffredo, Giuseppe (2016). "Barış Sürecinin Acıları" (Çev.: Gülbende Kuray Ulusoy), İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.

Goleman, D. (2005) Yıkıcı Duygular (çev. S. Hauser) İstanbul: İnkilap Yay

Gruen, Arno (2004). "Kendine İhanet Kadın ve Erkekte Özerklik Korkusu" (Çev.:İlknur İgan) , İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Gruen, Arno (2007). "İçimizdeki Yabancı" (Çev.:İlknur İgan) , İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Gruen, Arno (2007). "İhanete Uğrayan Sevgi Sahte Tanrılar" (Çev.:İlknur İgan) , İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Gruen, Arno (2008). "Empatinin Yitimi" (Çev.:İlknur İgan) , İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Gruen, Arno (2010). "Demokrasi Mücadelesi" (Çev.:İlknur İgan) , İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Gruen, Arno (2015). "Normalliğin Deliliği" (Çev.:İlknur İgan) , İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Gürsoy, Kenan (2012). "Bir Evrensel Projemiz Var mı?" Ankara: Aktif Düşünce Yayıncılık.

Gürsoy, Kenan (2013). "Birleyerek Oluşmak"

Ankara: Aktif Düşünce Yayıncılık.

Gürsoy, Kenan (2014). "Bir Felsefe Geleneğimiz Var mı?" Ankara: Aktif Düşünce Yayıncılık.

Gürsoy, Kenan (2015). "Etik ve Tasavvuf felsefi diyaloglar" Ankara: Aktif Düşünce Yayıncılık.

Gürsoy, Kenan (2015). "J. P. Sartre Ateizminin Doğurduğu Problemler" Ankara: Aktif Düşünce Yayıncılık.

Hall-Smith, P., Moracco, K. E., & Butts, J. (1998). Partner homicide in context. Homicide Studies, 400-421.

Haluk Yavuzer (1982). "Çocuk ve Suç" İstanbul: Altın Kitaplar Matbaası.

Hart, S., Dutton, D., & Newlove, T. (1993). The Prevalence of Personality Disorder Among Wife Assaulters. Journalof Personality Disorders, 7(4), 329-341.

Hartmann, H. (2006). Marksizm'le Feminizm 'in Mutsuz Evliliği. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınevi.

Haviland, William A.,- Prins, Herald E. L.,- Walrath, Dana.,- MCBridge, Bunny (2008). " Kültürel Antropoloji" (Çev.: İnan deniz ERGUVAN SARIOĞLU) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

HEGEM Mardin, Sosyal Risk Haritası raporu (2010)

HEGEM Şırnak ili, Çocuk Odaklı Sosyal Risk Haritası raporu (2013)

HEGEM Van ili, Çocuk Odaklı Sosyal Risk Haritası raporu (2013)

Herman, Judith (2007) "Travma ve İyileşme" (Çev.: Tamer Tosun) İstanbul: Literatür Yayınları

Hoffer, E. (1998) Kesin İnançlılar (çev. E. Günnur) İstanbul: İm Yay.

Hogg, Michail, A., Vaughan, Graham, M., (2014). " Sosyal Psikoloji"(Çev.: İbrahim Yıldız-Aydın Gelmez), Ankara: Ütopya Yayınları.

Holmes, R.M and Holmes, S.T.(1994), Murder in America,Thousand oaks: Sage Pub.

Horney, Karen (2013). "Çağımızın Nevrotik Kişiliği" (Çev.:Başak Kıcır) , İstanbul: Sel Yayıncılık.

Ioannou, M. (2011), "Aile içi Şiddet", Suç Psikolojisi içinde, (edt: David canter), Ankara: İmge Kitapevi

İ. Emre Işık, 1998 Beden ve Toplum Kuramı; Öznenin Sosyolojisinden Bedenin Sosyolojisine –Bağlam Yayınları.

Jaspers, K. (2015). "Suçluluk Sorunu" İstanbul: İthaki yayınları

Joan Scoot, Toplumsal Cinsiyet; Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi –Agora yayınları.

Judith Butler 2007 Taklit ve Toplumsal Cinsiyete Karşı Durma –, Agora Yayınları.

Judith Butler, 2016 Cinsiyet Belası; Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi –İstanbul: Metis yayınları.

Jurik, N. C.,& Winn, R. (1990). Gender and homicide: A comparison of men and women who kill. Violence andVictims, 5, 227-242.

Kalichman, S., (1988). MMPI profiles of women and men convicted of domestic homicide. Journal of Clinical Psychology, 44, 847-852.

Kamla Bhasin, Nighat Said Khan, 2003 Toplumsal Cinsiyet: "Bize Yüklenen Roller" – Kadav Yayınları.

Karagöl, Uğur (2015). " Seni Bütün Beynimle Seviyorum, Aşk-Cinsellik-İhanet", İstanbul: Cinius Yayınları.

Karal, D., Aydemir, E. (2012) "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet", USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, Rapor No:12-01.

Keane, John (1998). " Şiddetin Uzun Yüzyılı"(Çev.: Bülent Peker), Ankara: Dost Kitabevi.

Kellerman, A. L., Rivara, F. P., & Rushforth, N. B. (1993).Gun ownership as a risk factor for homicide in the home. New England Journal of Medicine, 329, 1084-1091.

Kellermann, A., Rivara, F., Rushforth, N., Banton, J., Donald, M., Reay, M., et al. (1993). Gun Ownership as a Risk Factor for Homicide in the Home. New England Journal of Medicine, 329(15), 1084-1091.

Kızmaz, Zahir (2006). "Cezaevi Müdavimleri Ankara: Orion Yayınevi

Kızmaz, Zahir (2017). "Özyönetim İlanları, Yerinden Edilmeler ve

Kürtler" Ankara: HEGEM Yayınları

Koç, Bozkurt (2011). " Okullarda Şiddet", İstanbul: Eflatun Matbaası.

Korkut, F. O ve Owen, D. W. (2008), Kadına Yönelik Aile içi Şiddet, Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Köylü, Mustafa (Ed.) (2016). "Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi", Ankara: Nobel Yayıncılık.

Krishnamurti, J., (2012). "Dünya Bunalımda"(Çev.:Güliz Aksel Tosun) , İstanbul: Omega Yayınları.

Krishnamurti, J., (2015). "Şiddetin Ötesi"(Çev.:Mustafa Aygün) , İstanbul: Gan Yayıncılık.

Langford, L., Isaac, N. E., & Kabat, S. (1998). Homicides related to intimate partner violence in Massachusetts. Homicide Studies, 2(4), 353-377.

Levine, P. (2008). "Ey Travma Bizden Uzak Dur" İstanbul: Doğan Kitap

Lupton, Deborah (2002) "Duygusal Yaşantı" (Çev.: Mustafa Cemal), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Mann, C. (1988), "Getting Even? Women Who Kill in Domestic Encounters", Justice Quarterly, 5, 33-51

Marinoff, Lou. (2005). "Felsefe Terapisi" (Çev.: Erhan Sokmen), İstanbul: Gendaş Yayın

Mark Poster,1989Eleştirel Aile Kuramı , Ayrıntı yayınları.

Marzuk, P., Tardiff, K., & Hirsch, C. (1992). The epidemiology of murder-suicide. Journal of American Medical Association, 67(23), 3179-3183.

Malinowski, B. (2015). "Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek" İstanbul: İthaki Yayınları

Maslow, Abraham (2000). "İnsan Olmanın Psikolojisi"(Çev.:Okhan Gündüz) , İstanbul: Kural Dışı Yayıncılık.

Masterson, James F., (2014). "Gerçek Kendiliği Ararken" (Çev.: Ayşe Çamkerten) , İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları No: 36.

May, Rollo (2000). "Kendini Arayan İnsan"(Çev.:Ayşen Karpat) , İstanbul: Kural Dışı Yayıncılık.

May, Rollo (2013). "Güç ve Masumiyet" (Çev.:Mihriban Doğan) , İstanbul: Say Yayıncılık.

Mercy, J. A.,&Saltzman, L. E. (1989). Fatal Violence Among Spouses in the United States, 1976-85. American Journalof Public Health, 79, 595-599.

Michele Barrett 1995Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı; Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar – Pencere yayınları.

Miller, M. V. (1997). "Aşkta Terör". (Çev,: Sinem Gül) İstanbul: Varlık Yayın

Mojab S. ve Abdo N. (ed). (2006) Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Moracco, K. E., Runyan, C. W., & Butts, J. (1998). Femicide in North Carolina. Homicide Studies, 2, 422-446.

Morris, Desmond (1994). "Sevmek Dokunmaktı" (Çev.: Nuran Yavuz) İstanbul: İnkilap Kitabevi

Morton, E., Runyan, C. W., Moracco, K. E., & Butts, J. (1998). Partner homicide victims: A population based study in North Carolina, 1988-1992. Violence and Victims,13(2), 91-106.

Nancy Fraser, 2006İhtiyaçlar Mücadelesi –Agora yayınları.

Niedzviecki, Hal. (2011). "Ben Özelim" (Çev.: Sibel Erduman) , İstanbul: Ayrıntı Yayınları

of woman killing (pp. 99-113). New York: Twayne.

Özdemir Yüksel (2015). "Bilime Yön Verenler" Ankara: Nobel Yayıncılık.

Öztürk, M. (2015). Medya ve Suç Korkusu Arasındaki İlişki. TheJournal of AcademicSocialScienceStudies. Number: 36 , p. 251-263.

Öztürk, M. (2015). Medya ve Suç Korkusu Arasındaki İlişki. TheJournal of AcademicSocialScienceStudies. Number: 36 , p. 251-263.

ÖZTÜRK, M.,& DEMİRDAĞ, A. G. M. A. (2013). Namusunu Kanla Temizleyenler: Mardin Cezaevi'nde Namus Davası Nedeniyle Yatan Mahkûmlar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(30).

Parenti, Michail (1997). "Kirli gerçekler" (Çev.:Ali

tartanoğlu) , Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık.

Perry, Bruce & M. S. (2015) "Köpek Gibi Büyütülmüş Çocuk" (Çev,: Elif Söğüt) , İst. Okuyan Us yayın

Peterson, E. S. (1999).Murder as self-help:womenand intimate partner homicide. Homicide Studies, 3(1), 30-46.

Pınar İlkkaracan (der). (2004) Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. İstanbul: İletişim Yayınları

Reemtsma, Jan Philip (1998). "Vahşeti Kavramak" (Çev.:Ender Ateşman) , İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rosenfeld, R. (1997). Changing relationships between men and women. A note on the decline of intimate partner homicide. Homicide Studies, 1(1), 72-83.

Rozant, R. (2010). Aile içi ve Aile dışı Cinayet İşlemiş Faillerin Kişilik Yapılarının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Rozant, R. (2010). Aile içi ve Aile dışı Cinayet İşlemiş Faillerin Kişilik Yapılarının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Russel, B. (2014). "Etik. Toplum, Siyaset" stanbul: Say Yayınları

Russell, Diana E. H. – Harmes, Roberta A. (2001), Femicide in Global Perspective, New York, Teachers College Press.

Sevim, F. (2013). Programı Medya Okuryazarlığı, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Medyada Temsili. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüs, Medyave İletişim Sistemleri Anabilim Dalı, İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Sevim, F. (2013). Programı Medya Okuryazarlığı, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Medyada Temsili. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüs, Medyave İletişim Sistemleri Anabilim Dalı, İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Sharf, Richard S., (2014). " Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları" (Çeviri Editörü: Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar), Ankara: Nobel Yayıncılık.

Shayegan, D. (2014). "Yaralı Bilinç" İstanbul: Metis yayınları

Solak, Adem (2007) " Medya ve Şiddet " Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2009) " Bilge Köyü Olayı: HEGEM Mardin Raporu " Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2010) " Mardin ili Sosyal Risk haritası " Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2010). " Şiddeti Anlamak: Cezaevi Görüşmeleri" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2011). " Türkiye'nin Çocuk Mağduriyeti Haritası" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2011). " Türkiye'nin Suç Haritası" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2015). " Suç ve Suç Korkusu" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2016). " Çocuk Odaklı Sosyal Risk Haritası" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2016). " Şiddet Kültürü" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2016). " Tunceli İli Sosyal Analiz Çalışması" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2016). " Bingöl İli Sosyal Analiz Çalışması" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2016). " Diyarbakır Göç Araştırması" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2017). "Malatya İli Sosyal Analiz Çalışması" Ankara: HEGEM Yayınları

Solak, Adem (2017). "Elazığ İli Sosyal Analiz Çalışması" Ankara: HEGEM Yayınları

Solmuş, Tarık (2015). " Travma Psikolojisi : Hayatımızın Kırılma Anları' ", Ankara: Nobel Yaşam.

Sorel, Geoerges. (2013). "Şiddet Üzerine Düşünceler" (Çevç: Anahid Azaryan) Ankara: Epos Yayınları

Solomon, R. (2016). "Duygulara Sadakat" İstanbul: Nika Yayınları

Sponville, Andre Comte.,- Delumeau, Jean.,- Forge, Arlette (2008). " Mutluluğun En Güzel Tarihi (Çev.: Saadet Özen), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Tezcan, M. (2003). Türkiye'de töre cinayetleri. Ankara: Naturel Yayınları.

Tılıç R (1997). Aile İçi Şiddet: Bir Sosyolojik Yaklaşım. Ankara: TODAİE yayınları.

Torrey, Fuller (1999) "Psikiyatrinin Ölümü" (Çev.: Reha Pınar) Ankara: Öteki Yayınevi

Trend, David (2008). "Medyada Şiddet Efsanesi"(Çev.: Gül Bostancı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Parenti, M. (1997). "Kirli Gerçekler" Ankara: İmge Kitabevi

Volkan, Vamik (2013). "Divandaki Düşmanlar" İstanbul: Alfa Yayınları

Volkan, Vamik (1999). "Kanbağı" İstanbul: Sağlam Yayınları

Volkan, Vamik (2009). "Kimlik Adına Öldürmek" İstanbul: Everest Yayınları

Volkan, Vamik (2012). "Körükörüne İnanç" İstanbul: Okuyan Us Yayınları

Weldon, Estela (2001). "Anne: Melek mi, Yosma mı? (Çev,: S. K. Akbaş & C. Kurultay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Wilson, M. I.,& Daly, M. (1992). Who kills whom in spouse killings? On the exceptional sex ratio of spousal homicides in the United States. Criminology, 30(2), 189- 215.

Winston, R. (201) İnsan İçgüdüsü (çev. S. Köseoğlu) İstanbul: Say Yay.

Woodcock, George (2014). " Anarşizm, Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi" İstanbul: Kaos Yayınları.

Yavuzer, H. (1982) Çocuk ve Suç, İstanbul: Altun Yay.

Yılmaz, A. (2013). "Kara Arşiv" İstanbul: Metis yayınları

Alexander, (2002). "Silinen Yüzler Karşısında Terör" Ankara: Ayraç yayınları

SANAYİLEŞME VE MODERNİZM

Türkiye'ye Sanayileşmeyle Gelen Modernin Mimari Kültürü

Meltem Özkan Altınöz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1765
İşletme No.: 089
ISBN: 978-605-320-672-9
© 1. Basım, Eylül 2017

SANAYİLEŞME VE MODERNİZM Türkiye'ye Sanayileşmeyle Gelen Modernin Mimari Kültürü

Meltem Özkan Altınöz

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779 *Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.*

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ 25931
Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek. San. Ltd. Şti
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Özkan Altınöz, Meltem.
Sanayileşme ve Modernizm Türkiye'ye Sanayileşmeyle Gelen Modernin Mimari Kültürü / Meltem Özkan Altınöz
1. Basım, x + 102 s., 160x235 mm
Kaynakça var dizin yok.
ISBN 978-605-320-672-9
1. Sanayileşme 2. Modernizm 3. Mimarlık Tarihi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ'YE KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İçindekiler

	Ön Söz	v
	Giriş	vii
I. BÖLÜM	Sanayileşen Dünya ve Mimarlık Alanındaki Gelişmeler	1
II. BÖLÜM	Türkiye'nin Sanayileşme Çabaları	23
III. BÖLÜM	Türk-İngiliz İlişkileri ve Türkiye Demir-Çelik Sanayisine Bakış	39
IV. BÖLÜM	Sanayileşmeyle Gelen Modernin Mimari Dili, Karabük Örneklemi	61
	Son Söz	89
	Notlar	92
	Kaynaklar	98

Notlar

1 Arapça kaynaklı ‘sanayi’, Fransızca kökeninden gelen ‘endüstri’ kelimesi ile eş anlamlı olup Türk Dil Kurumu sözlüğünde “ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü olarak” ifade edilir. Endüstrileşme olgusunun Batı kaynaklı gelişimi, sanayileşme ve endüstrileşmenin Türkçe’ye yabancı kaynaktan geçtiği göz önüne alınarak çalışma boyunca her iki kelime birbirinin alternatifi olarak kullanılacaktır.

2 Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası* (İstanbul, Metis Yayınları 2001), 19.

3 Ulus Gazetesi, 4 Nisan 1937; Zonguldak Gazetesi, 6 Nisan 1937.

4 Han Tümertekin, *Ağır Demir Sanayii ve Türkiye’deki Durumu* (İstanbul, Sucuoğlu Yayınları, 1954), 223-224.

5 Fahri Fındıkoğlu, *Kuruluşunun XXV. Yılında Karabük, Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Derneği*, Sayı 46, Seri A (İstanbul, Fakülteler Matbaası,1962),8.

6 Anonim. *Şehirlerin Gelişmesi ve Sosyal Programlar Adana ve Karabük Şehirleri Hakkında Bir Araştırma* Ankara, (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1958), 7.

7 Le Corbusier, *Bir Mimarlığa Doğru*, çev. Serpil Merzi (İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013), 43.

8 Sanayileşme madalyonun bir yüzü ile toplumların modernizasyonuna kapı aralarken, diğer yüzü ile Avrupa’nın sömürgecilik faaliyetlerini kolaylaştırıcı bir etki yaratmakta, bir sonraki sömürgeci

eylemleri için altlık oluşturmaktadır. Sanayileşmede öncü rol üstlenen ülkeler sömürgeci eylemlerini kolonilerini uygarlaştırma argümanıyla açıklasalar da bu yönüyle modernizm sömürgecilerin elinde bir sömürü aracı olur. Paul Gillen, Devleena Ghosh, *Colonialism and Modernity* Australia, (Unsw Press, 2007), 45.

9 Mary Hollingsworth, *Dünya Sanat Tarihi* (İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2009), 435.

10 a.g.e., 437.

11 Francis D.K.Ching, Mark M. Jarzombek, Vikramaditya Prakash, *A Global History of Architecture* (Wiley, 2007), 631.

12 Larry Shiner, *Sanatın İcadı,* çev. İsmail Türkmen (İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010).

13 Hollingsworth, *Sanat Tarihi*, 439.

14 a.g.e., 439.

15 Ching, *History of Architecture*, 644.

16 a.g.e., 657.

17 Hollingsworth, *Sanat Tarihi*, 439.

18 Ann Ferebee, Jeff Byles, *A History of Design from the Victorian Erat o the Present* (W.W. Norton Company, 2011), 63.

19 F-Ching, *History of Architecture*, 657.

20 Ferebee, *History of Design, 65.*

21 Peter Gössel and Gabriele Leuthauser, *Architecture in the 20th Century* (India, Taschen, 2005), 63.

22 Ching, *History of Architecture*, 659.

23 Edward Said, *Orientailsm* (Vintage, U.S.A., 1979); Bernard Lewis, *The Middle East* (New York, Scribner, 1997); John Sweetman, *Oriental Obsession: Islamic Inspiration in British and American Art and Architecture* (Cambridge, Cambridge University Press, 1987), 1,13, 112, 120. Seyfi Başkan, "The Ottoman in the 18th and 19th Century European Art, Turquerie and Orientalism", *The Great Ottoman-Turkish Civilization. Ottoman Culture and Art*, Vol.4 (2013): 792-805.

24 Zeynep Çelik, *Displaying the Orient* Berkeley, (University of California Press, 1922); Yıldırım Yavuz, "Son Dönem Osmanlı Ve Çağdaş Türk Mimarlığında 'Orientalist' Yaklaşımlar", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Arşivi*, http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/34.php.

25 Daniel Borden, Jerzy Elazanowski, Cornelia Lawrenz, Daniel Miller, Adele Smith ve Joni Taylor, *Mimarlık* (İstanbul, NTV Yayınları, 2012), 328, 329; Hollingsworth, *Sanat Tarihi*, 435-36.

26 Zeynep Çelik, *Şarkın Sergilenişi* (İstanbul, Türk Vakfı Yurt Yayınları, 2005).

27 Hollingsworth, *Sanat Tarihi*, 437, 440.

28 Gössel *Architecture*, 93.

29 a.g.e., 94.

30 Frampton Kenneth, *Modern Architecture, a critical history* (London, Thames&Hudson, 1992), 123.

31 Hollingsworth, *Sanat Tarihi*, 440; Frampton, 123.

32 Hollingsworth, *Sanat Tarihi*, 440.

33 Frampton, *Architecture*, 123.

34 Derya Yorgancıoğlu, "20. yy'ın ilk yarısında Bahaus Fikirlerinin Amerika Kıtasındaki Yolculuğu",

Bahaus: Modernleşmenin Tasarımı, derleyen. Ali Artun ve Esra Aliçavuşoğlu, Sanat Hayat 16 (İletişim Yayınları, 2014), 154, 155.

35 Le Corbusier, *Mimarlığa Doğru*, 11,96,99.

36 a.g.e., 21, 239.

37 D. Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni, Dün-Bugün-Yarın* (İstanbul, Birinci Kitap, 2003), 104; Murat Koraltürk, *Türkiye Ekonomisinde Bir Öncü Sümerbank* (İstanbul, Creative Yayıncılık, 1998), 26.

38 Koraltürk, *Öncü Sümerbank*, 26.

39 Serkan Tuna, *Türkiye'de Devlet İşletmeciliği ve Sümerbank (1932-1939)* (Derlem Yayınları, 2009), 18. 37, Meltem Özkan Altınöz, "Sümerbank'ın Karabük'ün Konut Politikasındaki Rolü", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Cilt 24, Sayı 2 (2015): 49-62.

40 Nadir Eroğlu, "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923-1938)", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, cilt 23, sayı 2 (2007): 66, 63, 64.

41 a.g.e., 64. Yahya S. Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)* (Ankara, Yurt Yayıncılık, 1986), 92-93.

42 Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresi açılış konuşması metni. Ulaşım url bilgisi: http://kisi.deu.edu.tr//selim.sanlisoy/IZMIR_IKTISAT_KONGRESI_ATATURK.pdf (En son 07.06. 2017 tarihinde site ziyaret edilmiştir)

43 Eroğlu, İktisat Politikaları, 65.

44 Korkut Boratav, *Türkiye'de Devletçilik* (Ankara, Savaş Yayıncılık, 1982).

45 Gündüz Ökçün, *Türkiye İktisat Kongresi, 1923* (Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1971) 7-9; Tuna, *Sümerbank*, 22, 30.

46 Koraltürk, *Öncü Sümerbank*, 12, 13.

47 Selahattin Özmen, "Üretimde Devlet: Kamu İktisadi Teşebbüsleri.", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, edit. Murat Belge, Bülent Özüak (İstanbul, İletişim Yayınları, 1984), 427-428; Osman Nuri Torun, "Atatürk Döneminde İktisadi Devlet Teşekküllerinin Finansmanı", *Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri* (İstanbul, 1981), 91 Tuna, *Sümerbank*, 13.

48 Ökçün, *İktisat Kongresi*, 7-9; Tuna, *Sümerbank*, 22, 30.

49 Fındıkoğlu, *Karabük*, 1962; Hüseyin Volkan İskender, "Karabük Demir Çelik Fabrikalarının Karabük İlinin Sosyal, Kültürel, İktisadi Hayatının Gelişmesindeki Yeri ve Önemi", *Uzmanlık Tezi* (Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2008), 32-33.

50 İlhan Yaşar Hacısalihoğlu, "Şehir Coğrafyası Açısından Safranbolu ve Karabük İkilemi", *Doktora Tezi* (İstanbul, İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilimdalı, 1995), 75.

51 Tuna, *Sümerbank*; Koraltürk, *Öncü Sümerbank*, 1998.

52 Sezen Öktem, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi: Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşimi Örneği", *Yüksek Lisans Tezi* (İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2004), 80, 81.

53 Ulus Gazetesi, 6 Nisan 1937.

54 Demir-Çelik Arşivi, İdare Komitesi Karar Defteri.

55 Cephe Dergisi Haziran 1945, 2. Sayı.

56 Hür Kalyoncu, *Cumhuriyet Kenti Karabük* (Karabük, Karabük Belediyesi Kültür Yayınları, 2007), 71.

57 Fındıkoğlu, *Karabük*, 8.

58 Zonguldak Gazetesi, 17 İlkkanun Salı.

59 Demokrat Karabük Gazetesi, 3 Nisan 1937.

60 Ulus Gazetesi, 4 Nisan 1937; Zonguldak Gazetesi, 6 Nisan 1937.

61 Zonguldak Gazetesi, 27 Nisan 1937.

62 Zonguldak Gazetesi, 13 Nisan 1937.

63 Cumhuriyet Gazetesi, 3 Nisan 1937.

64 Ulus Gazetesi 4 Nisan 1937.

65 Cephe Dergisi, Mart 1943, Sayı 5.

66 Cephe Dergisi, Haziran 1943, Sayı 11.

67 Cephe Dergisi, Ocak, 1945.

68 Cephe Dergisi, Şubat 1945, İkinci Sayı.

69 a.g.e.

70 a.g.e.

71 Cephe Dergisi, Şubat 1945 ilk sayısı, Seri II, No.2.

72 Cephe Dergisi, Cumhuriyet Bayramı Özel Sayısı, 1945, Seri 2, No.21.

73 a.g.e.

74 a.g.e.

75 a.g.e.

76 Cephe Dergisi, Haziran 1945 İkinci Sayısı No.12.

77 Cephe Dergisi, Cumhuriyet Bayramı Özel Sayısı, 1945, Seri 2, No.21.

78 Bozdoğan, *Ulusun İnşası*, 36-37. Ahmet Ersoy, *Architecture and the Ottoman Historical Imaginary* (U.K, Roultledge, 2015).

79 Zeynep İnankur, "Oryantalizm", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, 3. cilt, Yem Yayınları (1997): 1391.

80 Afife Batur, "Oryantalist Mimari", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, vol.6, İstanbul (1994): 148-149.

81 Batur, Oryantalist Mimari, 148; Turgut Saner, "19. Yüzyıl Eklektisizminde Elhamra'nın Payı", *Osman Hamdi Bey ve Dönemi* (İstanbul, Tarih Vakfı, 1993), 134-145.

82 Meltem Özkan Altınöz, " The Ottoman Jews of 19th-century Istanbul and the Socio-cultural Foundations of the Yüksek Kaldırım Ashkenazi Synagogue", *Synagogues in the Islamic World: Architecture, Design, and Identity*, edit. M. Gharipour (England, Edinburgh University Press, 2017).

83 Mehmet Yavuz, "19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da Alman Mimarların Yaptıkları Mimari Eserler", *Yüksek Lisans Tezi* (Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001), 17, 57, 59.

84 Meltem Özkan Altınöz, "19. yy Osmanli Mimarisi'ndeki Oryantalizmin Endülüs Kaynaği ve Sirkeci Garı'nın Değerlendirilmesi", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Sayı 9/10 Sonbahar (2014): 837-853.

85 Yavuz, Alman Mimarlar, 34, 222.

86 a.g.e., 55, 99, 64, 100,101.

87 Bozdoğan, *Ulusun İnşası*, 31.

88 Kağan Güner, *Modern Türk Sanatının Doğuşu: Konstrüktivist Türkiye*

Cumhuriyeti'nde Kültür ve İdeoloji (İstanbul, Kaynak Yayınları, 2014).

89 Bozdoğan, *Ulusun İnşası*, Emel Kayın, "Merkez-Taşra İkilemindeki Anadolu Kentlerinde Kimlik Arayışı ve Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası", *Mimarlık Dergisi*, Sayı 346 (2009).

90 İlhan Tekeli, *Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması, Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, edit. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, trans. Nurettin Elhüseyni (İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998), 1-24.

91 Prost ve Gezi Park konusunda detaylı bilgi için bk. Birge Yıldırım, "Transformation of Public Squares of Istanbul between 1938-1949", (paper presented at the annual meeting for Cities, nations and regions in planning history 15 International Planning History Society Conference, Brazil, 2012). Cana Bilsel, "Henri Prost's Planning Works in İstanbul (1936-1951) Transforming the Structure of a City through Master Plans and Urban Operations," in *From the Imperial Capital to the Republican Modern City* (İstanbul: İstanbul Research Institute, 2010), 101-168. Cana Bilsel, "Escapes Libres: Parks, Promenades, Public Squares," edit. C. Bilsel, and P. Pinon, in *From the Imperial Capital to the Republican Modern City* (İstanbul: İstanbul Research Institute, 2010), 353-362.

92 Zonguldak Gazetesi, 22 Ekim 1935; Zonguldak Gazetesi, 17 Aralık 1935.

93 Metin Tuncel, "Karabük", *İslam Ansiklopedisi* 24 (2001): 372-374.

94 Fındıkoğlu, *Karabük*, 4-6.

95 a.g.e., 6

96 Tuncel, Karabük, 373; Fındıkoğlu, *Karabük*.

97 Tuncel, Karabük, 373.

98 Martin Wagner, "İnşa Etmeyen Bir Millet Yaşamıyor Demektir", *Arkitekt* (1937): 276-278.

99 Çağatay Keskinok, "Urban Plannıng Experıence of Turkey In The 1930s", *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 27/2 (2010): 173-188.

100 Sümerbank İnşaat Fen Heyeti, "Sümerbank Amele Evleri ve Mahalleleri", *Arkitekt* (1944): 9-13.

101 Anonim, *Adana ve Karabük Şehirleri,* 73, 92; Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, H 201, Ek.1.

102 Haluk Togay, "İşçi Meskenleri Meselesi", *Arkitekt* (1959): 115-116.

103 Gerhard Kessler, *Zonguldak ve Karabük'teki Çalışma Şartlar (*İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Yayınları, 1949), 10.

104 Yüzevler belediye tarafından yıkılmıştır. Dereevler'in ise bir bölümü yok edilmiştir.

105 İller Bankası Analitik Etüdler ve Teklif Projeler Kitabı Karabük üzerine yapılmış en ayrıntılı şehircilik çalışmasıdır.

106 Karabük Endüstri Mirasının önemli bir konusu olan "Sosyal Donatılar" Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Tarihi Programında yapmakta olduğum Doktora eğitimim sırasında, doktora yeterlilik sınavı kapsamında, 2010 yılında hazırlanmıştır.

107 Dilek Kahyaoğlu, "Karabük Report", *Master Thesis* (Ankara, Middle East Technical University City and Regional Planning, 1966), 34.

108 Meltem Özkan Altınöz, "Karabük'te Modern Mimari Oluşumda Yüksek Mimar Münci Tangör ve Yapıları", *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu* (Karabük, TBMM, 2010), 367-377.

109 Fındıkoğlu, *Karabük*, 36.

110 Günümüzde sadece Yenişehir Sineması varlığına devam etmektedir.

111 Anonim, *Türk Yüksek Mimarlar Birliği Azaları ve Yüksek Mimarlık Mesleği ile Alakadar Mevzuat* (İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1940).

112 Demokrat Karabük Gazetesi, 1 Mayıs 1956 Salı; Demokrat Karabük Gazetesi, 16 Ağustos 1958.

113 Demokrat Karabük Gazetesi, 28 Ağustos 1956.

114 Demokrat Karabük Gazetesi, 28 Ağustos 1956; Karabük Postası, 30 Mart 1959.

115 Altınöz, Sümerbank, 60.

116 Cumhuriyetin akılcı, seküler, bütüncül ve devlet merkezli modernleşme anlayışı için bakınız; Ö. Arıtan, "Modernleşme ve Cumhuriyet'in Kamusal Mekân Modelleri", *Mimarlık* 342 (2008): 48-56.

Kaynaklar

Anonim. *Şehirlerin Gelişmesi ve Sosyal Programlar Adana ve Karabük Şehirleri Hakkında Bir Araştırma*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 1958.

Anonim, *Karabük-Safranbolu, İller Bankası Analitik Etüdler ve Teklif Projeler Kitabı,* Karabük-Safranbolu, Analitik Etüdler ve Teklif Projeler, Ankara, *1968*.

Anonim. *Türk Yüksek Mimarlar Birliği Azaları ve Yüksek Mimarlık Mesleği ile Alakadar Mevzuat,* İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1940.

Arıtan, Özlem. "Modernleşme ve Cumhuriyet'in Kamusal Mekân Modelleri", *Mimarlık* 342, 2008, 48-56.

Avcıoğlu, D. *Türkiye'nin Düzeni, Dün-Bugün-Yarın*, Birinci Kitap, İstanbul, 2003.

Başkan, Seyfi. "The Ottoman in the 18th and 19th Century European Art, Turquerie and Orientalism", *The Great Ottoman-Turkish Civilization. Ottoman Culture and Art*, Vol.4, 2013, 792-805.

Batur, Afife. "Oryantalist Mimari, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, vol.6, İstanbul, 1994, 148-149.

Bilsel, Cana. "Henri Prost's Planning Works in İstanbul (1936-1951) Transforming the Structure of a City through Master Plans and Urban Operations," in From the Imperial Capital to the Republican Modern City, İstanbul Research Institute, İstanbul, 2010, 101-168.

Bilsel, Cana. "Escapes Libres: Parks, Promenades, Public Squares," edit. C. Bilsel, and P. Pinon, in From the Imperial Capital to the

Republican Modern City, İstanbul Research Institute, İstanbul, 2010, 353-362.

Boratav, Korkut. *Türkiye'de Devletçilik,*Ankara, Savaş Yayıncılık, 1982.

Borden, Daniel; Elazanowski, Jerzy; Lawrenz, Cornelia; Miller, Daniel; Smith, Adele; Taylor, Joni. *Mimarlık,* NTV Yayınları, İstanbul, 2012.

Bozdoğan, Sibel. *Modernizm ve Ulusun İnşası,* Metis Yayınları, İstanbul, 2001.

Cephe Dergisi, Mart 1943, Sayı 5.

Cephe Dergisi, Haziran 1943, Sayı 11.

Cephe Dergisi, Ocak, 1945.

Cephe Dergisi, Şubat 1945, İkinci Sayı.

Cephe Dergisi, Şubat 1945 ilk sayısı, Seri II, No.2.

Cephe Dergisi, Cumhuriyet Bayramı Özel Sayısı, 1945, Seri 2, No.21.

Cephe Dergisi, Haziran 1945 İkinci Sayısı No.12.

Cephe Dergisi Haziran 1945, 2. Sayı.

Cephe Dergisi, Cumhuriyet Bayramı Özel Sayısı, 1945, Seri 2, No.21.

Ching, Francis D.K: Jarzombek Mark M; Prakash, Vikramaditya. *A Global History of Architecture*, Wiley, 2007.

Çelik, Zeynep. *Şarkın Sergilenişi*, Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.

Çelik, Zeynep. *Displaying the Orient*, University of California Press, Berkeley, 1922.

Cumhuriyet Gazetesi, 3 Nisan 1937.

Demir-Çelik Arşivi, İdare Komitesi Karar Defteri.

Demokrat Karabük Gazetesi, 16 Ağustos 1958.

Demokrat Karabük Gazetesi, 3 Nisan 1937.

Demokrat Karabük Gazetesi, 28 Ağustos 1956.

Demokrat Karabük Gazetesi, 1 Mayıs 1956.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, H 201, Ek.1.

Eroğlu, Nadir. "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923-1938)", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, cilt 23, sayı 2, 2007, 63-73.

Ersoy, Ahmet. *Architecture and the Ottoman Historical Imaginary*, Roultledge, U.K, 2015.

Ferebee, Ann; Byles, Jeff.*A History of Design from the Victorian Erat o the Present*, W.W. Norton Company, 2011.

Fındıkoğlu, Fahri. *Kuruluşunun XXV. Yılında Karabük, Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Derneği*, Sayı 46, Seri A, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1962.

Gillen, Paul; Ghosh, Devleena. *Colonialism and Modernity,* Unsw Press, Australia, 2007.

Gössel Peter; Leuthauser, Gabriele. *Architecture in the 20th Century,* Taschen, India,2005.

Güner, Kağan. *Modern Türk Sanatının Doğuşu: Konstrüktivist Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültür ve İdeoloji,* Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014.

Hacısalihoğlu, İlhan Yaşar. "Şehir Coğrafyası Açısından Safranbolu ve Karabük İkilemi", *Doktora Tezi*, İstanbul, İ.Ü Sosyal Bilimler

Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, 1995.

Hollingsworth, Mary. *Dünya Sanat Tarihi,* İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2009.

İnankur, Zeynep. "Oryantalizm", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, 3. cilt, Yem Yayınları, İstanbul, 1997, 1389-1391.

İskender, Hüseyin Volkan. "Karabük Demir Çelik Fabrikalarının Karabük İlinin Sosyal, Kültürel, İktisadi Hayatının Gelişmesindeki Yeri ve Önemi", *Uzmanlık Tezi,* T.C. İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2008.

Kahyaoğlu, Dilek. "Karabük Report", *Master Thesis*, Ankara, Middle East Technical University City and Regional Planning, 1966

Kalyoncu, Hür. *Cumhuriyet Kenti Karabük*, Karabük Belediyesi Kültür Yayınları, Karabük, 2007.

Karabük Postası, 30 Mart 1959.

Kayın, Emel."Merkez-Taşra İkilemindeki Anadolu Kentlerinde Kimlik Arayışı ve Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası", *Mimarlık Dergisi*, Sayı 346, 2009.

Kenneth, Frampton. *Modern Architecture, a critical history*, Thames&Hudson, London, 1992.

Keskinok, Çağatay."Urban Plannıng Experıence Of Turkey In The 1930s",*METU Journal of the Faculty of Architecture*, 27/2, 2010, 173-188.

Kessler, Gerhard. *Zonguldak ve Karabük'teki Çalışma Şartlar*, İstanbul Üniversitesi İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1949.

Koraltürk, Murat. *Türkiye Ekonomisinde Bir Öncü Sümerbank,* Creative Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Le Corbusier, *Bir Mimarlığa Doğru*, Çev. Serpil Merzi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013.

Lewis, Bernard. *The Middle East,* Scribner, New York, 1997.

Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresi açılış konuşması metni. Ulaşım url bilgisi: http://kisi.deu.edu.tr//selim.sanlisoy/IZMIR_IKTISAT_KONGRESI_ATATURK.pdf (En son 07.06. 2017 tarihinde site ziyaret edilmiştir).

Ökçün, Gündüz. *Türkiye İktisat Kongresi, 1923*, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971.

Öktem, Sezen. "Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi: Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşimi Örneği", *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul,2004.

Özkan Altınöz, Meltem. "Karabük'te Modern Mimari Oluşumda Yüksek Mimar Münci Tangör ve Yapıları", *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir Çelik Sempozyumu*, Karabük, TBMM, 2010, 367-377.

Özkan Altınöz, Meltem. "Sümerbank'ın Karabük'ün Konut Politikasındaki Rolü", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Cilt 24, Sayı 2, 2015, 49-62.

Özkan Altınöz, Meltem."The Ottoman Jews of 19th-century Istanbul and the Socio-cultural Foundations of the Yüksek Kaldırım Ashkenazi

Synagogue", *Synagogues in the Islamic World: Architecture, Design, and Identity* , edit. M.Gharipour, Edinburgh University Press, England, 2017, 145-160.

Özkan Altınöz, Meltem."19. yy Osmanlı Mimarisi'ndeki Oryantalizmin Endülüs Kaynağı ve Sirkeci Garı'nın Değerlendirilmesi", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Sayı 9/10 Sonbahar, 2014, 837-853.

Özmen, Selahattin. "Üretimde Devlet: Kamu İktisadi Teşebbüsleri.",*Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, edit. Murat Belge, Bülent Özüak, İstanbul, İletişim Yayınları, 1984, 426-446.

Said, Edward. *Orientailsm,* Vintage, U. S. A. 1979.

Saner, Turgut. "19. Yüzyıl Eklektisizminde Elhamra'nın Payı, *Osman Hamdi Bey ve Dönemi,* Tarih Vakfı, İstanbul, 1993, 134-145.

Shiner, Larry. *Sanatın İcadı,* çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.

Sümerbank İnşaat Fen Heyeti, "Sümerbank Amele Evleri ve Mahalleleri", *Arkitekt*, 1944, 9-13.

Sweetman, John. *Oriental Obsession: Islamic Inspiration in British and American Art and Architecture,* Cambridge University Press, Cambridge, 1987.

Tekeli, İlhan. *Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması,Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, edit. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba,trans. Nurettin Elhüseyni, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, İstanbul, 1-24.

Tezel, Yahya S. *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Yurt Yayıncılık, Ankara, 1986.

Togay, Haluk. "İşçi Meskenleri Meselesi", *Arkitekt*, 1959, 115-116.

Torun, Osman Nuri. "Atatürk Döneminde İktisadi Devlet Teşekküllerinin Finansmanı", *Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri*, İstanbul, 1981.

Tuna, Serkan. *Türkiye'de Devlet İşletmeciliği ve Sümerbank (1932-1939)*, Derlem Yayınları, İstanbul, 2009.

Tuncel, Metin. "Karabük", *İslam Ansiklopedisi* 24, 2001, 372-374.

Tümertekin, Han. *Ağır Demir Sanayii ve Türkiye'deki Durumu,* İstanbul, Sucuoğlu Yayınları, 1954.

Ulus Gazetesi, 6 Nisan 1937.

Ulus Gazetesi, 4 Nisan 1937.

Ulus Gazetesi 4 Nisan 1937.

Ulus Gazetesi, 4 Nisan 1937.

Yavuz, Yıldırım. "Son Dönem Osmanlı Ve Çağdaş Türk Mimarlığında'Orientalist' Yaklaşımlar", Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Arşivi, http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/34.php,

Yavuz, Mehmet. "19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da Alman Mimarların Yaptıkları Mimari Eserler", *Yüksek Lisans Tezi,* Erzurum, Atatürk

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Yıldırım, Birge."Transformation of Public Squares of Istanbul between 1938-1949", paper presented at the annual meeting for Cities, nations and regions in Planning History 15 International Planning History Society Conference, Brazil, 2012.

Yorgancıoğlu, Derya. "20. yy'ın ilk yarısında Bahaus Fikirlerinin Amerika Kıtasındaki Yolculuğu", *Bahaus: Modernleşmenin Tasarımı,* derleyen Ali Artun ve Esra Aliçavuşoğlu, Sanat Hayat 16, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Zonguldak Gazetesi, 22 Ekim 1935.

Zonguldak Gazetesi, 17 Aralık 1935.

Zonguldak Gazetesi, 17 İlkkanun Salı.

Zonguldak Gazetesi, 6 Nisan 1937.

Zonguldak Gazetesi, 27 Nisan 1937.

Zonguldak Gazetesi, 13 Nisan 1937.

Wagner, Martin. "İnşa Etmeyen Bir Millet Yaşamıyor Demektir", *Arkitekt* 1937, 276-278.

UZUN VE ÜÇ ADIM ATLAMA BRANŞLARINDA BİYOMEKANİK ANALİZLER

Yazarlar

Dr. Işık Bayraktar - Dr. Murat Çilli

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1768
Spor ve Beden Eğitimi No.: 052
ISBN : 978-605-320-675-0
© 1. Basım, Temmuz 2017

UZUN VE ÜÇ ADIM ATLAMA BRANŞLARINDA BİYOMEKANİK ANALİZLER
Dr. Işık Bayraktar - Dr. Murat Çilli

Bu kitabın 1. Baskı hakları Türkiye Atletizm Federasyonu Başkanlığı'na aittir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Gönül Ekici -gonul@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -meytap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Işık - Çilli, Murat.
UZUN VE ÜÇ ADIM ATLAMA BRANŞLARINDA BİYOMEKANİK ANALİZLER / *Işık Bayraktar - Murat Çilli*
1. Basım, viii + 200 s., 210x297 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-675-0
1. Biyomekanik, 2. Atletizm, 3. Uzun atlama, 4. Üç adım atlama, 5. Atlet

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Genel Bilgiler **1**

Uzun Atlama 1

Üç Adım Atlama 5

Materyal ve Metod **11**

Bulgular **13**

Yaklaşma Koşu Hızları 13

Hatalı Atlayışlar 19

En İyi Derece Detaylı Analizleri 20

Tartışma ve Sonuç **24**

Kaynaklar **26**

Biyomekanik Analiz Raporları (2014-2016)

22 Şubat 2014 İstanbul 27

28-29 Haziran 2014 Ankara 39

02-03 Eylül 2014 Ankara 51

27-28 Aralık 2014 İstanbul 67

17-18 Ocak 2015 İstanbul 77

14-15 Şubat 2015 İstanbul 99

16-17 Mayıs 2015 Mersin 127

23-25 Ocak 2016 İstanbul 157

20-21 Şubat 2016 İstanbul 169

16-17 Mayıs 2016 Mersin 187

Dizin **200**

KAYNAKLAR

1. Demir M. *Atletizm Koşular, Atlamalar, Atmalar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2008.
2. Encyclopedia NW. Long Jump. *New World Encycl*. 2014:983677. http://www.newworldencyclopedia.org/p/index.php?title=Long_jump&oldid=983677. Accessed December 11, 2016.
3. IAAF. *Competition Rules 2016-2017*. Monaco: IAAF
4. Hay JG. Effort distribution and performance of olympic triple jumpers. *J Appl Biomech*. 1999;15(1):36-51.
5. Hay JG, Miller JA, Canterna RW. The techniques of elite male long jumpers. *J Biomech*. 1986;19(10):855-866.
6. Linthorne NP. Biomechanics of the Long Jump. In: Hong Y, Bartlett R, eds. *Handbook of Biomechanics and Human Movement Science*. Routledge; 2008:340-354.
7. Hay JG, Miller JA. Techniques Used in the Transition From Approach to Takeoff in the Long Jump. *Int J Sport Biomech*. 1985;1(2):174.
8. Derse E, Hansen J, Tim O, Stolley S, eds. *Track and Field Coaching Manual*. LA84 Foundation; 2012.
9. Açıkada C, Arıtan S, Yazıcıoğlu M V. 1992 Balkan Gençler Şampiyonası Uzun Atlama Yaklaşma Koşusunun Analizi. *Atlet Bilim ve Teknol Derg*. 1993;9(1):34-40.
10. Aygün T. Uzun Atlama. *Atlet Bilim ve Teknol Derg*. 1992;5(1):40-44.
11. Fukasiro S, Wakavama A. The men's Long Jump. *New Stud Athl*. 1992;7(1):53-56.
12. Hommel H. *Long Jump (Final Report) - Scientific Research Project Biomechanical Analyses at the IAAF World CH in Athletics - Berlin 2009*. Darmstadt; 2009. https://www.iaaf.org/development/research.
13. Hay JG, Miller JA. Techniques used in triple jump. *Int J Sport Biomech*. 1985;1:185-196.
14. Hommel H. *Triple Jump (Final Report) - Scientific Research Project Biomechanical Analyses at the IAAF World CH in Athletics - Berlin 2009*. Darmstadt; 2009. https://www.iaaf.org/development/research.
15. Woo S-Y, Kim Y-W. *Triple Jump Biomechanics Research Report from the IAAF World Championships Daegu-2011*. Deagu; 2011. http://www.jaaf.or.jp/t-f/pdf/Daegu2011.pdf.
16. Açıkada C, Yazıcıoğlu M, Arıtan S. *Elit Atletlerin Performans Analizi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Yayını. Yayın No: 2. Onlar Ajans Matbaacılık Ltd. Şti.; 1991.
17. Bridgett LA, Linthorne NP. Changes in long jump take-off technique with increasing run-up speed. *J Sports Sci*. 2006;24(8):889-897. doi:10.1080/02640410500298040.
18. Hay JG. Citius, altius, longius (faster, higher, longer): the biomechanics of jumping for distance. *J Biomech*. 1993;26:7-21.
19. Hay JG. Approach Strategies in the Long jump. *Int J Sport Biomech*. 1988;(4):114-129.
20. Balyi I, Hamilton A. Long-term athlete development: trainability in childhood and adolescence. *Olympic Coach*. 2004;16(1):4-9.

Güncellenmiş 5. Basım

FEN BİLİMLERİ LABORATUVAR UYGULAMALARI

Editör
Naciye Şimşek

Yazarlar
Naciye Şimşek
Yasemin Çınar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1849
Eğitim Bilimleri No.: 140
ISBN: 978-605-320-756-6
© Güncellenmiş 5. Basım, Kasım 2017

Fen Bilimleri Laboratuvar Uygulamaları
Editör: Naciye Şimşek
Yazarlar: Naciye Şimşek - Yasemin Çınar

© Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.: 7/236-237 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şimşek, Naciye.
Fen Bilimleri Laboratuvar Uygulamaları / *Editör: Naciye Şimşek Yazarlar: Naciye Şimşek - Yasemin Çınar*
5. Basım, x + 390 s., 195x275 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-756-6
1. Fen Bilimleri 2. Laboratuvar 3. Uygulama

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I FEN LABORATUVARINA GİRİŞ 1

1.1. Fen Laboratuvarı Dersinin Amaçları 2
1.2. Etkili Bir Öğreticinin Nitelikleri 2
1.3. Bilim İnsanları ve Özellikleri 3
1.4. Bilimsel Süreçler 4
1.5. Bilimsel Bir Problem Nasıl Ortaya Çıkar ve Nasıl Çözülür? 4
Bölüm Kaynakçası 6

BÖLÜM 2 LABORATUVAR KURALLARI VE İLK YARDIM 9

2.1. Laboratuvar Çalışmalarına Giriş 10
2.2. Laboratuvar Kuralları 10
2.3. Laboratuvar Kazaları 11
2.4. Laboratuvarda İlk Yardım 11
Bölüm Kaynakçası 14

BÖLÜM 3 LABORATUVARIN ÖNEMİ VE ARAÇ-GEREÇLERİN SINIFLANDIRILMASI 17

3.1. Fen Bilimlerinde Laboratuvarın Önemi 18
3.2. Fen Laboratuvarının Özellikleri 18
3.3. Fen Laboratuvarı Kurma 19
3.4. Laboratuvarda Sık Kullanılan Araç-Gereçler 23
3.5. Deney Raporu Hazırlama 29
Bölüm Kaynakçası 32

BÖLÜM 4 VERİLERİN TOPLANMASI DÜZENLENMESİ VE GRAFİK ÇİZME 35

4.1. Veri Toplama ve Düzenleme 36
4.2. Tabloların Adlandırılması ve Hazırlanması 36
4.3. Grafik Türleri ve Grafik Çizme 37
Bölüm Kaynakçası 48

BÖLÜM 5 GÖZLEM YAPMA 51

Gözlem Yapma 52
Gözlemin Önemi 52
Gözlem Yapmanın Faydaları 53
5.1. Mürekkebin Su İçindeki Difüzyonu 58
5.2. Doludan Boş Kaba 60
5.3. Bernoulli İlkesini Doğrulayalım 62
5.4. Sudan Büyüteç Yapalım 65
5.5. Katı Basıncı Nelere Bağlıdır? 68
5.6. Su Kumaştan Geçer Mi? 70
5.7. Mumdan Salıncak Yapalım 72
5.8. Yiyecek ve İçeceklerin Dişlere Verdiği Zararı Görme 75
5.9. Kâğıt Islanır mı? 77

5.10. Ay'ın Evrelerini Gözlemleyelim....79
Bölüm Kaynakçası....81

BÖLÜM 6 ÖLÇME VE SAYILARI KULLANMA....83

Ölçme ve Sayıları Kullanma....84
6.2. Elektromıknatıs Yapalım....91
6.3. Açı Yapan Aynalar....93
6.4. Isı ile Kütle Arasındaki İlişki....95
6.5. Genetik Oranlar....97
6.6. Elektrik Devresinin Direncini Bulalım....99
6.7. Buzun Erimesi-Suyun Kaynaması....101
6.8. Dinamometre Yapalım....103
6.9. Sifon Yapalım....105
6.10. Sınıfımız Gerçekten Temiz mi?....106
Bölüm Kaynakçası....108

BÖLÜM 7 SINIFLANDIRMA (SINIFLAMA)....111

Sınıflandırma....112
7.1. Asit-Baz Belirteci Yapalım....113
7.2. Besin Maddelerimizi Sınıflandıralım....116
7.3. Kutuplardaki Hayvanlar Neden Üşümez?....120
7.4. İletken ve Yalıtkanları Ayıralım....122
7.5. Isı ve Ses Yalıtımı Yapalım....124
7.6. Durgun ve Akan Elektriği Karşılaştıralım....126
7.7. Elektrik Devrelerini Sınıflandıralım....129
7.8. Fosil Yapalım....132
7.9. Hangi Renk Yüzeyler İyi Isınır?....134
7.10. Adi Karışımların Ayrılması....135
Bölüm Kaynakçası....138

BÖLÜM 8 UZAY ZAMAN - UZAY KONUM İLİŞKİSİ....141

Uzay Zaman İlişkisini Kavrama....142
8.1. Yükselen Madeni Para....145
8.2. Portakal Düşüyor....148
8.3. Mum Yanılsaması....152
8.4. Görünmeyen Yazı....155
8.5. Kaybolan Para....157
8.6. Zıplayan Kapak....159
8.7. A. Gök Yüzü Neden Mavidir?....161
8.8. Suyu İpe Dizelim....165
8.9. Düz Aynada Görüntü Çizimi....167
8.10. Hologram Yapalım....169
Bölüm Kaynakçası....170

BÖLÜM 9 YORDAMA....173

Yordama....174
9.1. Balonda Su Kaynatalım....175
9.2. Buruşan Kutu....177

9.3. Rüzgârın Gücünü Ölçelim....179
9.4. Dansimetre Yapalım....181
9.5. Yumurta Yutan Şişe....183
9.6. Üzümlerin Dansı (1)....185
9.7. Konuşan İp....187
9.8. Rüzgâr Nasıl Oluşur?....189
9.9. Elini Islatmadan Parayı Al....191
9.10. Işık Doğrusal Yol İzler....193
Bölüm Kaynakçası....195

BÖLÜM 10 HİPOTEZ KURMA....197

Hipotez Kurma....198
10.1. Sıcak –Soğuk Su Dolu Şişeler....200
10.2. Tüpten Roket....202
10.3. Rüzgâr Vinci....204
10.4. Hovercraft Yapalım....206
10.5. Limondan Pil....208
10.6. Kâğıttan Köprü....210
10.7. Kimyasal Değişimler....211
10.8. Pes ve Tiz Sesler....213
10.9. Jet Araba Yapalım....216
10.10. Mıknatısın Etki Alanı....218
Bölüm Kaynakçası....220

BÖLÜM 11 ÖNCEDEN KESTİRME....223

Önceden kestirme....224
11.1. Suyu Arıtalım....225
11.2. Şişedeki Bahçe....229
11.3. Maddelerin Isı İletkenlikleri....234
11.4. Saf Su Oluşturalım....236
11.5. Balon Roket....238
11.6. Karışmayan Sıvılar....240
11.7. Oksijen Miktarını Ölçelim....242
11.8. Ultra Güçlü Pipet....244
11.9. Balondan Çöp Şiş....246
11.10. Su Termometresi Yapalım....248
Bölüm Kaynakçası....250

BÖLÜM 12 DEĞİŞKENLERİ DEĞİŞTİRME VE KONTROL ETME....253

Değişkenleri Değiştirme ve Kontrol Etme....254
12.1. Sarkaçlı Saatler....255
12.2. Hangi Mum Söner (Kulak Zarı Modeli)?....258
12.3 Kâğıt Nasıl Dönüyor?....260
12.4. Hangi Sıvı Daha Uzağa Fışkırır?....262
12.5. Cisimlerin Yüzme- Batma Kuralları....266
12.6. İnsan Pili Modeli....269
12.7. Nefesimizdeki Gazı Bulalım....271
12.8. Çim Adama Ne Oldu?....273

12.9. Erozyonu Önleyelim 275
12.10. Buzu İple Çekelim 277
Bölüm Kaynakçası 278

BÖLÜM 13 YAPARAK TANIMLAMA 281

Yaparak Tanımlama 282
13.1. Diyapozon ve Ses Oluşumu 283
13.2. Yangın Söndürücü Yapalım 287
13.3. Birbirine Yapışan Bardaklar 289
13.4. Hacı Yatmaz Yapalım 290
13.5. Deprem Zili 292
13.6. Kaç Yerden Dokunduruyorum? 294
13.7. Akciğerlerimiz ve Sigara 295
13.8. Fren Yapalım 297
13.9. Barometre Yapalım 298
13.10. Portakal ile Balon Patlatma 300
Bölüm Kaynakçası 301

BÖLÜM 14 MODEL OLUŞTURMA 303

Model Oluşturma 304
14.1. Akciğerlerimiz Nasıl Çalışır? 305
14.2. Molekül Modeli Yapalım 308
14.3. Buzdolabının Çalışma İlkeleri 311
14.4. Rüzgâr Gülü ve Su Türbini Yapalım 313
14.5. Hücre Modeli Yapalım 315
14.6. Elektromotor Yapalım 317
14.7. Farklı Atom Modelleri 318
14.8. Yanardağ Yapalım 319
14.9. Gök Dürbünü ve Mikroskop Yapalım 321
14.10. Bebek Bezindeki Polimerler Sıvıyı Nasıl Emer? 323
Bölüm Kaynakçası 325

BÖLÜM 15 DENEY/PROJE DÜZENLEME YAPMA 327

Deney –Proje Düzenleme Yapma 328
15.D.1. Dolaşım Sistemimizin Yapısı ve Çalışması 329
15.D.2. Nişasta Kare 334
15.D.3. Suyu Buzla Kaynatalım 336
15.D.4. Bitkiler Dışarıya CO_2 Gazı mı Verir? 338
15.D.5. Patatesi ve Havucu Çimlendirelim 339
15.D.6. Sera Etkisini Doğrulayalım 341
15.D.7. Memeli Gözünün İncelenmesi 342
15.D.8. Memeli Böbreğinin İncelenmesi 344
15.D.9. Dikotil ve Monokotil Çiçek Modeli Yapalım 346
15.D.10. Verilen Malzemelerle Deney Tasarlama 348
Proje Tasarlama 349
15.P.1. Örnek Proje: Pillerin Bitkilerin Gelişmesine ve Besin Üretimine Verdiği Zararlar 350
15.P.2. Ortak Kullanım Alanlarının Eğitimdeki Rolünün Artırılması 356

15.P.3. Dersliklerin Çok Amaçlı Düzenlenmesi 358
15.P.4. Atık Ambalajlardan (Kaplardan) Daha Fazla Yararlanma 360
Bölüm Kaynakçası 362

BÖLÜM 16 MİKROSKOP ÇALIŞMALARI 365

Mikroskobun Yapısı ve Çalışması 366
16.1. Robert Hook'un Gördüğü Hücreler 368
16.2. Saç Telimizi İnceleyelim 371
16.3. Bitkisel Hücreleri Tanıyalım 372
16.4. Dil Epitel Hücresi İnceleyelim 374
16.5. Kanı Hücrelerimizi İnceleyelim 376
16.6. Kurbağa Kanı İnceleyelim 378
16.7. Durgun Sularda Neler Var? 379
16.8. Yumurta Hücresi İnceleyelim 381
16.9. Akvaryum Balığında Dolaşım 383
16.10. Bira Mayasında Tomurcuklanma 385
Bölüm Kaynakçası 386

BÖLÜM I

FEN LABORATUVARINA GİRİŞ

1.1. Fen Bilgisi Laboratuvarı Dersinin Amaçları

1.2. Etkili Bir Öğreticinin Nitelikleri

1.3. Bilim İnsanları ve Özellikleri

1.4. Bilimsel Süreçler

1.5. Bilimsel Bir Problem Nasıl Ortaya Çıkar ve Nasıl Çözülür

Bölüm Kaynakçası

1. Akdeniz. H.G ve diğerleri (1999) Fen Laboratuvarı Kılavuzu. Ankara: 2. Basım MEB
2. Çilenti. K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: MEB
3. Kaptan, F. (1999) Fen Bilgisi Öğretimi. İstanbul: MEB
4. Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli. Ankara: MEB
5. Turgut, M.F ve diğerleri. (1997) İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK/Dünya bankası MEB
6. www kocschool.k.12.tr/en/elementari/departments/sthgrade.asp

BÖLÜM 2

LABORATUVAR KURALLARI VE İLK YARDIM

2.1. Laboratuvar Çalışmasına Giriş
2.2. Laboratuvar Kuralları
2.3. Laboratuvar Kazaları
2.4. Laboratuvarda İlk Yardım

Bölüm Kaynakçası

1. Akdeniz, H.G., Çelik. D., Damar. M., Özkurt. Ş., Sabancı. A. (1999) Fen Laboratuvarı Kılavuzu. Ankara: 2. basım. MEB
2. Bozkurt. T. (1998) Lise Sağlık Bilgisi Ders Kitabı. İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.
3. Güven. T., Kıvanç. E. ve Yel. M. (2001) Lise Biyoloji Ders Kitabı. Ankara: Paşa Yayıncılık.
4. Özcan. M. (1993) Modern Temel Kimya Laboratuvarı. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Matbaası
5. Tezcaner. C. (1997) Lise Sağlık Bilgisi Ders Kitabı. Ankara: Bem-Koza Eğitim Basım Yayıncılık
6. Tezmen. G. (1985) Cankurtaran İlk Yardım Rehberi. İstanbul: Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş.
8. Uysal. H., Koç K. (1992) Genel Biyoloji Laboratuvar Kılavuzu. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.

BÖLÜM 3

LABORATUVARIN ÖNEMİ VE ARAÇ-GEREÇLERİN SINIFLANDIRILMASI

3.1. Fen Bilimlerinde Laboratuvarın Önemi
3.2. Fen Laboratuvarlarının Özellikleri
3.3. Fen Laboratuvarı Kurma
3.4. Fen Laboratuvarında Sık Kullanılan Araç-Gereçler
3.5. Deney Raporu Hazırlama
3.6. Laboratuvar Çalışmalarını Değerlendirme Ölçeği

Bölüm Kaynakçası

1. Akdeniz, H. G ve diğerleri (1999) **Fen Laboratuvarı Kılavuzu**. Ankara: II Basım M.E.B.
2. Akgün, Ş. (2001) **Fen Bilgisi Öğretimi**. Giresun Pegem A Yayıncılık.
3. Çilenti, K. (1985) Fen **Eğitimi Teknolojisi**. Ankara: Kadıoğlu Matbaası
4. **İlköğretimde Fen Bilgisi Araçları Kataloğu**. (2001) T.C Milli Eğitim Bakanlığı Ders Aletleri Yapım Merkezi Ankara
5. Kaptan, F. (1999) **Fen Bilgisi Öğretimi**. İstanbul: MEB.
6. **Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli**. Ankara: MEB.
7. Turgut, M.F. ve diğerleri (1997) **İlköğretim Fen Öğretimi.** Ankara YÖK Dünya bankası MEB.
8. www.egitek.meb.gov.tr

BÖLÜM 4

VERİLERİN TOPLANMASI DÜZENLENMESİ VE GRAFİK ÇİZME

4.1. Veri Toplama ve Düzenleme

4.2. Tabloların Adlandırılması ve Hazırlanması

4.3. Grafik Türleri ve Grafik Çizme

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000) **Tübitak Popüler Bilim Kitapları.** Ankara: Bilimsel Deneyler. Ajans Türk matbaacılık.
2. Çilenti, K.(1985) **Fen Eğitimi Teknolojisi.** Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
3. Erbaş,S., Ergül, R., Bulunuz,N. (2002). **İlköğretim Fen Bilgisi Laboratuvar Etkinlikleri.** Bursa: Hünkar Ofset Matbaacılık.
4. Erbaş, S., Ergül, R., Bulunuz, N. (2002). **Okul Öncesi Dönemde Fen Öğretimi.** Bursa: Hünkar Ofset Matbaacılık.
5. Güven, T., Kıvanç. E. ve Yel. M.(2001). **Lise Biyoloji Ders Kitabı**. Ankara: Paşa Yayıncılık.
6. Newmark A.(1999). **Kimyanın Öyküsü Tübitak Popüler Bilim Kitapları**. İstanbul: Çali Grafik ve Matbaacılık.
7. Tekışık, H.H.,Çankaya, F.Y. (1980). **Fen Bilgisi Öğretim Rehberi**. Ankara: Rehber yayınevi
8. Turgut, M.F. Diğerleri. (1997). **İlköğretim Fen Öğretimi** YÖK /DÜNYA BANKASI. Ankara.
9. http://www.bilkenet.edu.tr/tcan/mantarlar.ppt

BÖLÜM 5

GÖZLEM YAPMA

5.1. Mürekkebin Su İçindeki Difüzyonu
5.2. Doludan Boş Kaba
5.3. Bernoulli İlkesini Doğrulayalım
5.4. Sudan Büyüteç Yapalım
5.5. Katı Basıncı Nelere Bağlıdır
5.6. Su Kumaştan Geçer mi?
5.7. Mumdan Salıncak Yapalım
5.8. Yiyecek ve İçeceklerin Dişlere Verdiği Zarar
5.9. Kağıt Islanır mı?
5.10. Ayın Evreleri

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk matbaacılık.
2. Çilenti, K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
3. Erbaş, S., Ergül, R., Bulunuz, N. (2002). İlköğretim Fen Bilgisi Laboratuvar Etkinlikleri. Bursa: Hünkar Ofset Matbaacılık.
4. Erbaş, S., Ergül, R., Bulunuz, N. (2002). Okul Öncesi Dönemde Fen Öğretimi. Bursa: Hünkar Ofset Matbaacılık.
5. FEM ÖSS Biyoloji. (2001). İzmir: Sürat Basım Reklamcılık ve Eğitim Araçları San. Tic. A.Ş.
6. Güven, T., Kıvanç. E. ve Yel. M. (2001). Lise Biyoloji Ders Kitabı. Ankara: Paşa Yayıncılık.
7. Güvender ÖSS Biyoloji. (1999). İstanbul: Sürat Basım Reklamcılık ve Eğitim Araçları San. Tic. A.Ş.
8. Newmark A. (1999). Kimyanın Öyküsü TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. İstanbul: Çali Grafik ve Matbaacılık.
9. Tekışık, H.H., Çankaya, F.Y. (1980). Fen Bilgisi Öğretim Rehberi. Ankara: Rehber yayınevi
10. Turgut, M.F Diğerleri. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi YÖK/Dünya Bankası. Ankara.
11. http://www.bilx.net
12. http://www.bilkenet.edu.tr/tcan/mantarlar.ppt
13. www.diyetto.com
14. www.fenokulu.net
15. http://www.forumdas.net/agiz-ve-dis-sagligi/dis-fircalamanin-onemi
16. *tr.mydearbody.com*
17. http://tr.wikipedia.org

BÖLÜM 6

ÖLÇME VE SAYILARI KULLANMA

6.1. Kâğıt Helikopter Yapalım
6.2. Elektromıknatıs Yapalım
6.3. Açı Yapan Aynalar
6.4. Isı ile Kütle Arasındaki İlişki
6.5. Genetik Oranlar
6.6. Elektrik Devresinin Direncini Bulalım
6.7. Buzun Erimesi-Suyun Kaynaması
6.8. Dinamometre Yapalım
6.9. Sifon Yapalım
6.10. Sınıfımız Gerçekten Temiz mi?

Bölüm Kaynakçası

1. Aydın, N. ve diğerleri, (1984). Fen lisesi Hazırlık kitabı. Ankara: Aydın Yayınları
2. Akgün, Ş., (2002). Fen Bilgisi Öğretimi. Giresun: Pegem Yayıncılık, 7. Baskı
3. Atasoy, B., (2002). Fen Bilgisi Öğretimi. Ankara: Gündüz Eğitim yayıncılık
4. Çilenti,K. (1984). Fen Bilgisi Öğretimi. Ankara
5. Ekmekçi, S. ve diğerleri, Sayısal ortaokul 1-2-3. Ankara: Yıldırım yayınları
6. Erbaş, S. ve diğerleri, (2002). **İlköğretim Fen Bilgisi Laboratuvar Etkinlikleri**. Ekin/Bursa
7. Erbaş, S. ve diğerleri, (2002). Okul Öncesi Dönemde Fen Öğretimi. Ekin/Bursa
8. F.Brandwein, P., (1972). Life Its Forms And Changes. New York
9. Fen –Tabiat Deney Kitabı, (1975). (ilkokul), Ankara: DAYM.
10. Karaca, F. Ertaş, (2000). Fen Bilgisi Ders Kitabı. Ankara: Yıldırım yayınları
11. Karasar, N., (1984). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: 2. Baskı
12. Karasar, N., (1984). Araştırmalarda Rapor Hazırlama. Ankara: 2. Baskı
13. Kaptan, F. (1999). Fen Bilgisi Öğretimi, Ankara: MEB
14. Tortumlu, F. ve diğerleri, (2001). **İlköğretim Matematik 7.** sınıf. İstanbul: MEB 3. Baskı
15. Turgut, M Fuat, (1984). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları. Ankara: 3. Baskı
16. Türkçe Sözlük, (1988). Ankara: TDK yeni baskı
17. www.fenokulu.net
18. http://www.seherelektro.com
19. www.okulünyası.com
20. www.320volt.com

BÖLÜM 7

SINIFLANDIRMA (SINIFLAMA)

7.1. Asit Baz Belirteci Yapalım
7.2. Besin Maddelerini Sınıflandıralım
7.3. Kutuplardaki Hayvanlar Neden Üşümez?
7.4. İletken ve Yalıtkan Maddeleri Ayıralım
7.5. Isı ve Ses Yalıtımı Yapalım
7.6. Durgun ve Akan Elektriği Karşılaştıralım
a. Elektroskopu Kullanalım
b. Suyu Harekete Geçirelim
c. Basit Elektrik Devresine Ampermetre Bağlayalım
7.7. Elektrik Devrelerini Sınıflandıralım
7.8. Fosil Yapalım
7.9. Hangi Renk Yüzeyler İyi Isınır?
7.10. Adi Karışımların Ayrılması

Bölüm Kaynakçası

1. Atasoy, B. (2002) Fen Bilgisi Öğretimi. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
2. Çilenti, K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
3. Kaptan, F. (1999) Fen Bilgisi Öğretimi. İstanbul: MEB
4. Turgut, M.F. ve Diğerleri. (1997) İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK/Dünya Bankası MEB
5. Türkçe Sözlük TDK 1. ve 2. cilt. (1988) Ankara.
6. Börü S. ve diğerleri. (1998) Lise 1 Biyoloji Ders Kitabı. İstanbul: MEB
7. Fen-Tabiat Deney Kitabı (ilkokul). (1975) DAYM Ankara.
8. http://.www.bilimtey.com
9. www.egitek.meb.gov.tr
10. http://enerjienstitusu.com/2012/06/06/turkiyede-elektrik-santrali-citasi-yukseliyor/
11. 10.http://www.fenodevi.com
12. http://www.karmabilgi.net/temel-besin-icerikleri/
13. www.muhteva.com
14. http://ndrlhn021905.blogspot.com
15. http://www.vitaminegitim.com
16. 1http://www.fenodevi.com

BÖLÜM 8

UZAY ZAMAN - UZAY KONUM İLİŞKİSİ

8.1. Yükselen Madeni Para
8.2. Portakal Düşüyor
8.3. Mum Yanılsaması
8.4. Görünmeyen Yazı
8.5. Kaybolan Para
8.6. Zıplayan Kapak
8.7. Gökyüzü Neden Mavidir?
8.8. Suyu İpe Dizelim
8.9. Düz Aynada Görüntü Çizimi
8.10. Hologram Yapalım

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000). Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans
2. İlkokul Fen Tabiat Deney Kitabı (1975). Ders aletleri yapım merkezi. Ankara.
3. Turgut, M.F. ve diğerleri. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi Ankara: YÖK/Dünya Bankası, MEB

1. http://www.dersimiz.com
2. http://www.evrimagaci.org/fotograf/111/6815
3. http://www.fenehli.com/8-sinif-fen-bilimleri-isigin-kirilmasi-konu-anlatimi-yeni-mufredat/
4. www.fenokulu.net
5. http://inciminci.wordpress.com

BÖLÜM 9

YORDAMA

9.1. Balonda Su Kaynatalım
9.2. Buruşan Kutu
9.3. Rüzgârın Gücünü Ölçelim
9.4. Dansimetre Yapalım
9.5. Yumurta Yutan Şişe
9.6. Üzümlerin Dansı ve Lav Lambası
9.7. Konuşan İp
9.8. Rüzgâr Nasıl Oluşur?
9.9. Elini Islatmadan Parayı Al
9.10. Işık Doğrusal Yol İzler

Bölüm Kaynakçası

1. Çilenti. K., (1985), Fen Eğitimi Teknolojisi, Ankara.
2. Kaptan, F., (1999), Fen Bilgisi Öğretimi, İstanbul: MEB
3. Turgut, M.F. ve diğerleri, (1997), İlköğretim Fen Öğretimi, Ankara: YÖK/Dünya bankası MEB
4. Türkçe Sözlük, (1988), TDK 1. ve 2. cilt Ankara
5. www.fenokulu.net

BÖLÜM 10

HİPOTEZ KURMA

10.1. Sıcak-Soğuk Su Dolu Şişeler
10.2. Tüpten Roket
10.3. Rüzgâr Vinci
10.4. Hovercraft Yapalım
10.5. Limondan Pil
10.6. Kâğıttan Köprü
10.7. Kimyasal ve Fiziksel Değişimler
10.8. Pes ve Tiz Sesler
10.9. Jet Araba Yapalım
10.10. Mıknatısın Etki Alanı

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk matbaacılık
2. Çilenti, K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası
3. Erbaş, S., Ergül, R., Bulunuz, N. (2002). İlköğretim Fen Bilgisi Laboratuvar Etkinlikleri. Bursa: Hünkar Ofset Matbaacılık.
4. İlkokul Fen Tabiat Deney Kitabı (1975). Ders aletleri yapım merkezi Ankara.
5. Topsakal, S. (1999). Fen Öğretimi Bursa: ALFA Basım Yayım Dağıtım.
6. Turgut, M.F. diğerleri. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi Ankara: YÖK/Dünya Bankası MEB
7. http://egitek.meb.gov.tr anasayfa.htm
8. http://cozumpedia.com/bilimsel-hipotez-nedir-iyi-bir-hipotezin-ozellikleri-nelerdir
9. www.fenokulu.net
10. www.fenbilimci.com
11. http://www.fizikportali.com
12. www.karmabilgi.net
13. http://www.macrol.com
14. http://nasilkolay.com/miknatis-nasil-yapilir

BÖLÜM 11

ÖNCEDEN KESTİRME

11.1. Suyu Arıtalım
11.2. Şişedeki Bahçe
11.3. Maddelerin Isı İletkenlikleri
11.4. Saf Su Oluşturalım
11.5. Balon Roket
11.6. Karışmayan Sıvılar
11.7. Oksijen Miktarını Ölçelim
11.8. Ultra Güçlü Pipet
11.9. Balondan Çöp Şiş
11.10. Su Termometresi Yapalım

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk matbaacılık
2. Çilenti, K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası
3. Turgut, M.F. ve diğerleri. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi. Ankara: YÖK/Dünya Bankası MEB
4. http://egitek.meb.gov.tr/dersdesmer/DersDestek/dersdestekmerkezi/ana/dds anasayfa.htm 5.https://www.neguzelsozler.com/unlu-sozleri/albert-einstein-sozleri.html
6. http://www.cerezforum.com
7. http://www.msxlabs.org
8. http://www.onceokuloncesi.com

BÖLÜM 12

DEĞİŞKENLERİ DEĞİŞTİRME VE KONTROL ETME

12.1. Sarkaçlı Saatler
12.2. Hangi Mum Söner (Kulak Zarı Modeli)?
12.3. Kâğıt Nasıl Dönüyor?
12.4. Hangi Sıvı Daha Uzağa Fışkırır?
12.5. Cisimlerin Yüzme – Batma Kuralları
- *a. Yumurtayı Asalım*
- *b. Portakalı Yüzdürelim*
- *c. Çöp Şişi Suda Sıralayalım*

12.6. İnsan Pili Modeli
12.7. Nefesimizdeki Gazı Bulalım
12.8. Çim Adama Ne Oldu?
12.9. Erozyonu Önleyelim
12.10. Buzu İple Çekelim

Bölüm Kaynakçası

1. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk matbaacılık
2. Çilenti, K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
3. Erbaş, S., Ergül, R., Bulunuz, N. (2002). Okul Öncesi Dönemde Fen Öğretimi. Bursa: Hünkar Ofset Matbaacılık.
4. İlkokul Fen Tabiat Deney Kitabı (1975).Ders aletleri yapım merkezi Ankara.
5. Yazla, B. ve diğerleri. (2001) Yeni Programa Göre Fen Bilgisi Yardımcı Ders Kitabı. İstanbul: Saygı Yayınları.
6. Turgut, M.F. ve diğerleri. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi Ankara: YÖK/Dünya Bankası, MEB
7. http://egitek.meb.gov.tr/dersdesmer/DersDestek/dersdestekmerkezi/ana/dds anasayfa.htm
8. www.fenokulu.net
9. www.karmabilgi.net
10. http://cozumpedia.com/bilimsel-hipotez-nedir-iyi-bir-hipotezin-ozellikleri-nelerdir?

BÖLÜM 13

YAPARAK TANIMLAMA

13.1. Diyapozon ve Ses Oluşumu
13.2. Yangın Söndürücü Yapalım
13.3. Birbirine Yapışan Bardaklar
13.4. Hacıyatmaz
13.5. Deprem Zili
13.6. Kaç Yerden Dokunduruyorum?
13.7. Akciğerlerimiz ve Sigara
13.8. Fren Yapalım
13.9. Barometre Yapalım
13.10. Portakal ile Balon Patlatma

Bölüm Kaynakları

1. Arslan, A., Gökçe, N., Işık, N., Şirin, S., Güney, S. (2003) İlköğretim Fen Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı. Ankara: MEB.
2. Bingham, J. (2000) Bilimsel Deneyler. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Ajans Türk matbaacılık.
3. Çilenti, K. (1985) Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
4. İlkokul Fen Tabiat Deney Kitabı (1975).Ders aletleri yapım merkezi Ankara.
5. Topsakal, S. (1999) Fen Öğretimi Bursa: ALFA Basım Yayım Dağıtım.
6. Turgut, M.F. ve diğerleri. (1997). İlköğretim Fen Öğretimi Ankara: YÖK/Dünya Bankası/MEB
7. www.fenokulu.net
8. http://www.kunfeyekun.org
9. http://www.nkfu.com
10. http://www.cerezforum.com

BÖLÜM 14

MODEL OLUŞTURMA

14.1. Akciğerlerimiz Nasıl Çalışır?
14.2. Molekül Modeli Yapalım
14.3. Buzdolabının Çalışma İlkeleri
14.4. Rüzgâr Gülü ve Su Tribünü Yapalım
14.5. Hücre Modeli Yapalım
14.6. Elektromotor Yapalım
14.7. Farklı Atom Modelleri
14.8. Yanardağ Yapalım
14.9. Gök Dürbünü ve Mikroskop Yapalım
14.10. Bebek Bezindeki Polimerler Sıvıyı Nasıl Emer?

Bölüm Kaynakçası

1. Brandwein, P., (1972). Life ıts Forms and Changes. New York: second edition
2. Kaptan, F. (1999). Fen Bilgisi Öğretimi İstanbul: MEB
3. Türkçe Sözlük (1988). TDK 1. ve 2. cilt Ankara
4. Turgut, M.F. ve diğerleri, (1997). İlköğretim Fen Öğretimi, YÖK/Dünya Bankası Ankara: MEB
5. Yücel T. ve Diğerleri. (1999). Fen Bilgisi Ders Kitabı 5 Sınıf. İstanbul: Ders Kitapları AŞ.
6. Fen-Tabiat Deney Kitabı (ilkokul). (1975). Ankara: DAYM
7. WWW.fen okulu.net.

BÖLÜM 15

DENEY/PROJE DÜZENLEME YAPMA

A- Deney

15.1. Dolaşım Sistemimizin Yapısı ve Çalışması
15.2. Nişasta Kare (*)
15.3. Suyu Buzla Kaynatalım
15.4. Bitkiler de Dışarıya CO_2 Gazı mı Verir? (*)
15.5. Patatesi ve Havucu Çimlendirelim.
15.6. Sera Etkisi Nedir? (*)
15.7. Memeli Gözünün İncelenmesi (*)
15.8. Memeli Böbreğinin İncelenmesi
15.9. Dikotil ve Monokotil Çiçek Modeli Yapalım (*)
15.10. Verilen Malzemelerle Deney Tasarlama (*)

B- Proje

15.1. Örnek Proje
15.2. Ortak Kullanım Alanlarının Eğitimdeki Rolünün Artırılması. (*)
15.3. Sınıfın Derslik ve Laboratuvar Ortamı Olarak Düzenlenmesi (Çok amaçlı derslikler) (*)
15.4. Atıklardan Daha Fazla Yararlanma (*)

**işareti olan deney ve projeler bu kitap için yazarlar tarafından tasarlanmıştır.*

Bölüm Kaynakçası

1. Atasoy, B. (2002). Fen Bilgisi Öğretimi. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
2. BARKERS, M.A., (1965), Concise Biologi, Thirt impression, Western Printing Services Limitet, Biristol.
3. LAMBERT. M.R., (1963), Biology for junıor forms, New York. ST Matin's Press, London.
4. Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli. Ankara: M.E.B.
5. Turgut, M.F. ve diğerleri, (1997). İlköğretim Fen Öğretimi, Ankara:YÖK/Dünya Bankası M.E.B.
6. Türkçe Sözlük (1988). TDK 1. ve 2. cilt Ankara
7. Yücel, T. ve Diğerleri (1995). Fen Bilgisi Ders Kitabı 5. Sınıf. İstanbul: Ders Kitapları AŞ. sayfa 69-77
8. Börü S. ve Diğerleri (1998). Lise 1 Biyoloji Ders Kitabı. İstanbul: M.E.B. sayfa 729.
9. www.fenokulu.net
10. mobilim bozok edu.tr/deney/Biyoloji-Deneyleri
11. http://tuhafbilgiler.blogspot.com
12. http://www.bilimtey.com

BÖLÜM 16

MİKROSKOP ÇALIŞMALARI

16.1. Robert Hook'un Gördüğü Hücreler
16.2. Saç Telimizi İnceleyelim
16.3. Bitkisel Hücreleri Tanıyalım
16.4. Dil Epiteli İnceleyelim
16.5. Kan Hücrelerimizi İnceleyelim
16.6. Kurbağa Kanı İnceleyelim
16.7. Durgun Sularda Neler Var?
16.8. Yumurta Hücresini İnceleyelim
16.9. Akvaryum Balığında Kan Dolaşımı
16.10. Bira Mayasında Tomurcuklanma

Bölüm Kaynakçası

1. Karabıyık E. Ünal ve diğerleri (1995) Fen Bilgisi Ders Kitabı 5. Sınıf. Ankara: Evren yayınları.
2. Brandwein, P, (1972) Life ıts Forms and Changes, second edition, New York
3. Yücelt, ve diğerleri (1995) Fen Bilgisi Ders Kitabı 5. Sınıf. İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.
4. http://www.biyolojiegitim.yyu.edu.tr
5. http://kuluckalik.blogcu.com/tavuk-yumurtasi-nasil-olusur-ic-yapisi
6. www.f.mebenokulu.net
7. www.egitek.meb.gov.tr
8. http://www.msxlabs.org
9. http://www.renklinot.com/saglik/yumurtanin-yapisi.html
10. http://www.vitaminegitim.com

GENEL FİZİKİ COĞRAFYA

Rüştü Ilgar

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1858
Çevre ve Yer Bilimler No.: 013
ISBN: 978-605-320-765-8
© 1. Basım, Kasım 2017

Genel Fiziki Coğrafya
Doç. Dr. Rüştü Ilgar

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Atalay Matbaacılık Sertifika No.: 15689
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.: 7/236-237 İskitler/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ilgar, Rüştü.
Genel Fiziki Coğrafya / *Rüştü Ilgar*
1. Basım, viii + 184 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-765-8
1. Fiziki coğrafya 2. Yerbilimleri 3. Jeomorfoloji 4. Hidroloji 5. Pedoloji 6. Klimatoloji 7. Biyocoğrafya

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 EVREN VE DÜNYA'NIN OLUŞUMU..... .1

1.1. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve.....**1**

1.2. Evren ve Dünya'nın Oluşumu.....**2**

a) Evrenin Oluşumu 2

b) Evrende Dünya Dışında Canlı Yaşam İzleri.....4

c) Evrenin sonu.....5

d) Gezegenler.....6

e) Güneş 6

1.2.2. Dünya'nın Oluşumu ve Jeolojik Zamanlar.....8

1.2.2. a) Dünya'nın Oluşumu.....8

1.2.2. b) Levhalar.....8

Uzaklaşan Levhalar (Diverjans-Yapıcı).....10

Yaklaşan Levhalar (Konverjan-Tahrip Edici).....11

Yanal Yer Değiştirme-Sıyırma (Transform - Muhafaza Edici).....12

1.2.2. c) Jeolojik Zamanlar ve Dünya'daki Etkileri.....13

BÖLÜM 2 YERKÜRENİN YAPISI.....23

2.1. Yerkürenin İç Yapısı.....**23**

2.1.1. Çekirdek (Ağır Küre, Barisfer).....24

2.1.2. Manto (Ateşküre, Pirosfer).....24

2.1.3. Astenosfer.....25

2.2. Taşküre (Litosfer).....**25**

2.2.1. Okyanusal ve Kıtasal Kabuk.....25

2.2.2. Yer Kabuğunu Oluşturan Kayaçlar.....26

a) Magmatik (Püskürük-Volkanik-Katılaşım) Kayaçlar.....28

b) Tortul (Sedimanter, Detritik) Kayaçlar 30

c) Başkalaşmış (Metamorfik) Kayaçlar ve Metamorfizma 35

2.2.3. Kayaç Döngüsü 36
2.2.4. Yeraltı Zenginliklerinin Oluşumu 36
2.3. Suküre (Hidrosfer) 37
2.4. Havaküre (Atmosfer) 37

BÖLÜM 3 YERYÜZÜNÜN ŞEKİLLENMESİNDE ETKİLİ OLAN İÇ VE DIŞ KUVVETLER 41

3.1. İç Kuvvetler 41
3.1.1. Epirojenez 42
a) İzostatik Etkenler 42
b) Termik Hipotez 43
c) Yan Basınçlar 44
3.1.2. Orojenez 44
3.1.3. Volkanizma 48
a) Yüzey Volkanizması 50
b) Derinlik (İç) Volkanizması 52
3.1.4. Depremler 54
3.2. Dış Kuvvetler 59
3.2.1 Toprak Kayması ve Heyelan 61
3.2.2. Erozyon 63
a) Su Erozyonu 63
b) Rüzgâr Erozyonu 64
c) Diğer Erozyonlar 66
3.2.3. Karstlaşma 66

BÖLÜM 4 HİDROLOJİ 71

4.1.-Yeryüzü Suları 71
4.1.1. Akarsular 72
a) Akarsulara Özgü Kavramsal Unsurlar 72
b) Akarsuların Aşındırma ve Biriktirme Şekilleri 75
4.1.2. Göller 82
a) Göllere Özgü Bazı Kavramsal Unsurlar 82
b) Oluşumlarına Göre Göller 83
4.1.3. Deniz ve Okyanuslar 85
a) Okyanus ve Denizlerin Özellikleri 88
b) Deniz ve Kıyılardaki Oluşum Şekilleri 92
4.1.4. Buzullar 96
a) Buzulların Genel Özellikleri 96
b) Buzulların Aşındırma ve Biriktirme Şekilleri 98

4.2. Yeraltı Suları ve Kaynaklar 101
4.2.1. Yeraltı Sularının Genel Özellikleri 101
4.2.2. Akiferler 102
4.2.3. Kaynaklar 104

BÖLÜM 5 TOPRAK COĞRAFYASI 107

5.1. Toprak Genel Özellikleri 107
5.1.1.Toprak Oluşumunda Etkili Olan Etmenler 108
5.1.2. Toprak Horizonu 109
5.1.3. Toprak Mineralleri 110
5.1.4. Toprak Tekstürü 110
5.1.5. Toprağın Rengi 112
5.1.6. Toprak Porozitesi 113
5.2. Toprak Tipleri 113
5.2.1. 1950 "Toprak Taksonomisi" Sınıflandırma Sistemine Göre Topraklar 114
5.2.2. 1949 Yılındaki Eski Toprak Sınıflama Sistemine Göre Topraklar 115
5.3. Toprak Sorunları 119
5.3.1. Podzollaşma 119
5.3.2. Lateritleşme 119
5.3.3. Kireçlenme (Kalsifikasyon) 119
5.3.4. Tuzlaşma (Çoraklaşma) 120
5.3.5. Alkalileşme 120
5.3.6. Gleyleşme 120
5.3.7 Kuraklık 121
5.3.8. Beşeri Atıklar 121

BÖLÜM 6 BİYOCOĞRAFYA 123

6.1. Zoocoğrafya (Hayvan Coğrafyası) 123
6.1.1. Kavramsal Çerçeve 123
6.1.2. Endemizm ve Nesli Tehlikede Olan Türler 125
6.1.3. Zoocoğrafya Bölgeleri 126
6.1.4. Anadolu Coğrafyasının Faunası 127
6.2. Fitocoğrafya (Bitki Coğrafyası) 129
6.2.1. Kavramsal Çerçeve 129
6.2.2. Endemik ve Relikt Türler 130
6.2.3. Flora Âlemi ve Bitki Formasyonları 132
a) Ağaç Formasyonları 132
b) Çalı Formasyonları 134
c) Ot Formasyonları 134

BÖLÜM 7 KLİMATOLOJİ.....137

7.1. İklim ve İklimi Etkileyen Unsurlar.....138
7.1.1. Basınç.....139
a) Kavramsal Çerçeve.....139
b) Basınç Tipleri.....141
7.1.2. Rüzgârlar.....143
a) Kavramsal Çerçeve.....143
b) Rüzgâr Tipleri.....145
7.1.3. Yağış.....148
a) Kavramsal Çerçeve:.....149
b) Yağışın Oluşum Şekilleri:.....151
7.1.4. Sıcaklık.....152
a) Kavramsal Çerçeve.....153
7.1.5. Nemlilik.....154
a) Kavramsal Çerçeve.....154
7.1.6. Bulutluluk.....155
a) Kavramsal Çerçeve.....155
7.1.7. Güneşlenme.....155
a) Kavramsal Çerçeve.....156

BÖLÜM 8 MATEMATİK COĞRAFYA.....157

8.1. Kavramsal Çerçeve.....157
8.2. Coğrafi Konum.....160
8.2.1. Özel Konum.....161
8.2.2. Matematik Konum.....162
a) Paraleller - Enlemler.....163
b) Dönenceler.....164
c) Kutup Daireleri.....165
d) Meridyenler - Boylamlar.....166
e) Projeksiyon Sistemi ve Datumlar.....167
f) Saat Kavramları.....168
g) CBS ve Uydu Görüntüleri.....170
8.3. Harita Bilgisi.....171
8.3.1. İzohips (Münhani).....171
8.3.2. Lejant.....171
8.3.3. Ölçek.....172
8.3.4. Harita Çeşitleri.....172

KAYNAKÇA.....175

KAYNAKÇA

Akköprü E., Mouralis D., Robin A., Kuzucuoğlu C., Erturaç K. 2017. Doğu Anadolu'daki Obsidyen Kaynak Alanlarının Belirlenmesinde Jeomorfolojik ve Volkanolojik Göstergelerin Önemi, Türkiye Jeoloji Bülteni, cilt.60, s.49-61

Akkuş A. 1990. Harita bilgisi. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, No:74.

Akşit S. 2003. Damla (splash) Erozyonu İle Tarımsal Topraklarda Sürüm Yöntemi Arasındaki İlişkinin Analizi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 1, s.193-207

Altın B N., Eldeniz Ş., Kayacılar C. 1992. Hayrabolu Dolayının Jeomorfolojik ve Neotektonik Gelişimi, Ergene Nehri Havzası Güneyi, Trakya. İ. Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülten 9,s.299-307

Ardel A., Kurter A. ve Dönmez Y., 1969. Klimatoloji Tatbikatı: İst. Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:40, İstanbul.

Ardel A. 1968. Türkiye Kıyılarının Teşekkül ve Tekâmülüne Toplu Bakış, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 24-25, s. 1-13.

Ardos M. 1997. Dinar Depremi, İ.Ü. Coğrafya Dergisi, Sayı 5, s.7-18, İstanbul

Ardos, M. 1971. Aşınım Satıhları ve Peneplenlerle Münasebetleri, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı:3, s.44-53

Arı Y. 2005. (Editör), 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyası: Genel Bir Değerlendirme, 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi, s:3-23,Çizgi Kitabevi, Konya.

Artkinson S. 1999. Astromoni Çeviren: Murat Alev, 1999 TÜBİTAK Yayınları, İstanbul

Altın T., Barak B. and Altın B, 2012. Change in Precipitation and Temperature, Turkey, Atmospheric and Climate Sciences, Vol. 2 No. 1, pp. 107-125. doi: 10.4236/acs.2012.21013.

Ashwal L.D, Wiedenbeck M., Torsvik T.H. 2017. Archaean Zircons İn Miocene Oceanic Hotspot Rocks Establish Ancient Continental Crust Beneath Mauritius, Nature Communications 8, Article number: 14086

Aslan Z., Aydın C., Demircan O., Kırbıyık H. ve Derman E., 1996. Astronomi ve Uzay Bilimleri Ders Kitabı, Tekışık Yayıncılık, Ankara

Atabey E. 2002. Çatlak Sırt Tipi Laminalı Traverten-Tufa Çökellerinin Oluşumu, Mikroskobik Özellikleri ve Diyajenezi, Kırşehir, İç Anadolu, MTA Dergisi 123-124. 59-65, 2002

Atalay İ. 1986. Uygulamalı Hidrografya: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:38, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir

Atalay İ. 1989. Toprak Coğrafyası (Genişletilmiş 2.Baskı):Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:8, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Atalay, İ., Sezer, L. İ., Temuçin, E., Işık, Ş., Mutluer, M. (1990). "Ege Bölümü'nde Toprak Oluşumunu Etkileyen Faktörler". Ege Coğrafya Dergisi, 5: 32-43.

Atalay İ. 1990. Vejetasyon Coğrafyasının Esasları, Dokuz Eylül Üniversitesi Yay. ISBN:0901 DK-89-004-056,Dokuz Eylül Üniversitesi Basımevi, İzmir

Atalay İ. 1994. Türkiye Vejetasyon Coğrafyası, Edebiyat Fakültesi Yayınları No, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir

Atalay İ. 2002 (a). Ecoregions of Turkey, The Ministry of Forestry Press, No. 163, META Press, İzmir

Atalay İ. 2002 (b). Ecoregions of Turkey. Turkey-Romania Geographical Academic Seminar on The Geographical Potential, Problem and Sustainable Development, İstanbul, Turkey, İnkılap Press, İstanbul

Atalay İ. 2004. Açıklamalı Türkçe-İngilizce Doğa Bilimleri Sözlüğü, Coğrafya-Ekoloji-Ekosistem: META Basım Matbaacılık Hizmetleri, Bornova, İzmir.

Atalay İ. 2005. Genel Fiziki Coğrafya (5.Baskı), META Basım Matbaacılık, İzmir

Atalay İ. 2008. Ecosystem Ecology and Geography. Volume I, The Ministry of Environment and Forestry Publications, No. 327, META Press, İzmir

Atkinson S. 2001. Çeviren: Alev Murat, Astronomi, Tübitak Yayınları: 16, Ankara

Avcı M. 1993. Türkiye'nin Flora Bölgeleri ve "Anadolu Diagonali"ne Coğrafi Bir Yaklaşım, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 28, s. 225-248, İstanbul.

Avcı M. 2000. Yeryüzünün Zoocoğrafya Bölgeleri Ye Türkiye'nin Yeri, Coğrafya Dergisi, Sayı 8, s. 157-200, İstanbul

Avcı M. 2005. Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, 13

Avşin N. 2014. Göksu Nehri Vadisinin Flüvial Jeomorfolojisi (Mut-Silifke arası), The Journal of International Social Research, vol.7, pp.314-334,

Ayaz E. 2002. Travertenlerde Gözlenen Morfolojik Yapılar ve Tabiat Varlığı Olarak Önemleri, Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, Seri A-Yerbilimleri Cilt.19, Sayı.2, s. 123-134

Aydın O., Ünaldı Ü.E., Duman N., Çiçek İ., Türkoğlu N. 2017. Türkiye'de Su Kıtlığının Mekânsal Ölçekte Değerlendirilmesi, Türk Coğrafya Dergisi, 68, 11-18. 2.

Aydınözü D.,2008, Maki Formasyonunun Türkiye'deki Yayılış Alanları Üzerine Bir İnceleme, K.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi Cilt:16, No:1, Kastamonu

Bailey M. 2010. OSU Chroma Depth Scientific Visualization Gallery, Computer Science, Oregon State University, http://web.engr.oregonstate.edu/~mjb/chromadepth/

Basu D. 1994. Early History Of Cosmology, Indian Sci. Cruiser 8 (1), p.17-23

Bayazıt, M. 1995. Hidroloji. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Yayınları, VI. Baskı, İstanbul.

Baydil E. 1994. Coğrafyaya Giriş, Ay'ın Deklinasyon Açısı, Gel-Git (Met ve Cezir) Olayı, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, s.90-92

Baydil E. 2001. Coğrafyaya Giriş: Genişletilmiş 4. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara

Baydil E. Yazıcı H., Koca K. M., (Editörler). 2007. Coğrafya nedir., Genel Coğrafya, Pegem A Yayıncılık, Ankara

Bayrakdar C., Özdemir H., 2010. Kaçkar Dağı'nda Bakı Faktörünün Glasiyal Ve Periglasiyal Topografya Gelişimi Üzerindeki Etkisi, Türk Coğrafya Dergisi, cilt.0, s.1-13,

Bekaroğlu E, Ataol M., Yiğitbaşıoğlu H. 2012. Türk Haritalarında Okyanusların Tanımlanması, Adlandırılması ve Sınırlarının Belirlenmesine İlişkin Yeni Bir Öneri, Harita Dergisi Ocak 2012 Sayı 147, s.34-42

Bekaroğlu E., Sariş F. 2017. "Türkiye'de Fiziki Coğrafya: Değişen Disipliner Pratiğin Ampirik Bir Analizi", e-Marmara Coğrafya Dergisi (elektronik), s.40-54

Bilgin T. 1996. Genel Kartografya I, Filiz Kitabevi, İstanbul

Bilgin T. 1987. Genel Kartografya I, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Bozcu M. 2016. Sedimantoloji http://members.comu.edu.tr/mbozcu/sediman/sedim.html

Bulut İ. 2011. Floating Islands of Turkey, The 2nd International Geography Symposium GEOMED 2010 Procedia Social and Behavioral Sciences 19 (2011) 526–531

Canıtez N. ve Ketin İ. 1979. Yapısal Jeoloji, İTÜ Matbaası, Gümüşsuyu, İstanbul

Carr S. 2014. Glaciers & Glaciation, LGSA Workshop, London Schools Geography Alliance, London

Chafetz H. S. and Folk R. L. 1984. Travertines, Depositional Morphology and The Bacterially Constructed Constituents, Journal of Sedimantary Petrology, 54, 289-316.

Charlton R.2008. Fundamentals of Fluvial Geomorphology, Routledge, London, UK

Ceylan M. A. 2010. Türkiye Kıyılarında Tombolaların Oluşumu Dağılışı ve Fonksiyonel Özellikleri Konusunda Bir Araştırma, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 22, s. 205-232.

Ceylan S. 2007. Zeytintaşı Mağarası (Serik-Antalya), Doğu Coğrafya Dergisi, Yıl:12, Sayı: 17, Erzurum, s.223-243.

Ciner A. 2003. Türkiye'nin güncel buzulları ve Geç Kuvaterner buzul çökelleri. Türkiye Jeoloji Bülteni Şubat, 46(1): 55-78.

Cürebal İ. ve Ekinci D. 2006. Kızılkeçili Deresi Havzasında CBS Tabanlı RUSLE (3D) Yöntemiyle Erozyon Analizi. Türk Coğrafya Dergisi 47: 115-130.

CNR-GNDCI AVI Database 2017. http://avi.gndci.cnr.it/en/archivi/frane_en.htm

Çiçek, İ 2001."Türkiye'de Mevsimlere Göre Yağış Şiddetleri ve Sıklıkları" Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S:8, s:1-26, Ankara

Çiçek İ. ve Ataol M. 2009. Türkiye'nin Su Potansiyelinin Belirlenmesinde Yeni Bir Yaklaşım, Coğrafi Bilimler Dergisi, CBD 7 (1), 51-64 Ankara

Çobanoğlu S. 2016. Kartografya ve Uygulamaları Ders Notları, Harita Genel Komutanlığı Matbaası, Ankara

Darkot B. ve Tuncel, M. 1981, Marmara Bölgesi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Coğrafya, Enstitüsü Yayınları, No: 118, İstanbul.

Daybelge U. 1996, Uzay Bilim, İTÜ İnşaat Fak. Matbaası, İstanbul

Demirkol E.Ö., Gürdal M.A., Yıldırım A. 2016. Harita Genel Komutanlığı, Jeodezi Eğim Seminer Dökümanları Avrupa Datumu 1950 (European Datum 1950: ED-50) İle Dünya Jeodezik Sistemi 1984 (World Geodetic System 1984:WGS84) Arasında Datum (Kordinat)Dönüşümü ve Askeri Uygulamaları

Deniz O. ve Sındır R. 2001. Çayırbaşı Heyelanı (Çayırbaşı Landslide), Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 7, Sayı 5, s.81-97, Erzurum

Dirik, K., 2006. Fiziksel Jeoloji, Ders Notları, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Doğan U. 1996. Polye ve Fluvio-Karstik Depresyonlar (Seydişehir'in Güneybatısından Örnekler), Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S. 5, s. 229-246.

Doğan U. 2004. Dolin Sınıflamasında Yeni Yaklaşımlar, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 1, Ankara. s. 249-269

Doğan U., 2012. (Ed.: Kazancı, N., Gürbüz, A.), Akarsu Süreçleri, İç: Kuvaterner Bilimi, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 350, s. 281-306.

Doğan U. 2015. (Çeviri, Richard John HUGGETT Routledge) Jeomorfolojinin Temelleri - Fundamentals of Geomorphology, Nobel Akademi Yayıncılık

Doğanay H. 1993. Coğrafya'da Metodoloji, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Doğanay H. 1997. Coğrafya' ya Giriş I, Yöntemler, İlkeler ve Fiziki Coğrafyaya Giriş, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul

Doğanay H.1999. Coğrafya' ya Giriş Çizgi Kitabevi, 5. Baskı, Konya 1999,

Doğanay H. 1998. Enerji Kaynakları, Şafak Yayınevi, Erzurum

Doğanay H. 2003. Coğrafya' ya Giriş, Genel ve Fiziki Coğrafya, 8.Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya

Doğanay H. Doğanay, S. 2014. Coğrafya' ya Giriş (Genişletilmiş 11. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Doğanay H. ve Sever R. 2016. Genel ve Fiziki Coğrafya, Pegem Akademi, Ankara

Dönmez Y. 1985. Bitki Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:3213, İstanbul

Duran F. S. 1956. Yeryüzü Gökyüzü, Basım Belirtilmemiş, İstanbul

Efe R., Ekinci D., Cürebal İ. 2008. Erosion Analysis of Şahin Creek Watershed (NW of Turkey) Using GIS Based on RUSLE (3D) Method. Journal of Applied Science 8 (1): p.49-58.

Ege İ. 2015. Paşalı Polyesi (Feke/ADANA), Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(40), s.384-402.

Ege İ. 2016. Konglomeralar Üzerinde Karstlaşma: Göller Yaylası Ve Yakın Çevresi (Kozan/Adana), The Journal Of Academic Social Science Studies, Number: 51, Autumn III, p. 237-263

Elibüyük M. 2000. Matematik Coğrafya, Evren, Gezegenler, Dünya, Zaman. (Düzenlenmiş 2. Baskı), Ekol Yayınevi, Ankara

Ellis G.F.R. 1989. The Expanding Universe: A History of Cosmology from 1917 to 1960, In Einstein and The History Of General Relativity, Boston, MA, USA

Elmacı S. ve Sever, R. 2011. Doğal Bir Anıt: Akçalı Travertenleri (Van-Başkale). Doğu Coğrafya Dergisi, 11 (15), s.137-153.

Bozkurt E., Winchester J.A., Piper J.D.A. (Eds) 2000. Tectonics and Magmatism in Turkey and the Surrounding Area, Geological Society, Volume: 173 p. 271-294

Erginal A.E., Kiyak N.G., Ekinci Y.L., Demirci A., Ertek A., Canel T. 2013. Age, Composition and Paleoenvironmental Significance of a Late Pleistocene Eolianite from the Western Black Sea coast of Turkey. Quaternary International. 296, p. 168-175.

Erinç S. 1967. Vejetasyon Coğrafyası, İstanbul, s. 135-137

Erinç S.1968. Jeomorfoloji, Cilt I-Cilt II: İstanbul.

Erinç S.1974. Genel Coğrafya (Tabiat ve İnsan) Milli Eğitim Basımevi,3.Baskı, s.79-82, İstanbul

Erinç S. 1978. Changes in the Physical Environment in Turkey Since the End of The Last Glacial, The Environmental History of the Near and Middle East Since The Last Ice Age (Ed. W.C.Brice): p.87-110, London.

Erinç S. 1982. Jeomorfoloji: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 2931.

Erinç S. 1984. Klimatoloji ve Metodları, İstanbul.

Erinç S. 2000. Jeomorfoloji I, DER Yayınları, (Güncelleştirenler: Ahmet Ertek, Cem Güneysu), Der Yayınları Kardeşler Matbaası 5. Basım İstanbul

Erinç S. 2001. Jeomorfoloji II, (Güncelleştirenler: Ahmet Ertek ve Cem Güneysu), Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Der Yayınları, No: 284, İstanbul

Erkal T. ve Yıldırım Ü. 2012. Soil Erosion Risk Assessment in the Sincanlı Sub-Watershed of the Akarçay Basin (Afyonkarahisar, Turkey) Using the Universal Soil Loss Equation (USLE). Ekoloji 21 (84): 18-29.

Erol O. 1999. Genel Klimatoloji, Çantay Kitabevi, İstanbul

Ertek A. and Erginal E. 2003. Physical Properties on The Coasts of Gelibolu Peninsula and Their Contribution to The Quaternary Sea Level Changes, Turkish Journal of Marine Sciences, V.9 (1), s.31-49.

Farhi E. 1990. Guth A.H., Is It Possible To Create A Universe In The Laboratory By Quantum Tunneling?Nucleer Phys. 1990. B 339

Gamow G. 1993. - Güneş Diye Bir Yıldız, Çeviri; Aktaş Gülen, Mr. Tompkins in Paperback, Cambridge University Press, Cambridge, England, Say Yayınları 1991, İstanbul

Geldiay R. ve Geldiay S. 1970. Genel Zooloji, Bornova Birlik, İzmir

Girgin M. ve Bulut İ. 2003. Coğrafya 'da Yeni Bir Kavram Yüzen Adalar, Türk Coğrafya Kurumu 09-12 Temmuz 2002 Coğrafya Kurultayı Bildiriler Kitabı, Gazi Kitabevi, Ankara, s.184-194

Glen M. 1999. To See the Universe in a Grain of Taranaki Sand, North and South magazine, New Zealand

Günal N. 1986. Gediz-Büyük Menderes Arasındaki Sahanın Bitki Coğrafyası, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, Doktora Tezi: İstanbul,

Gündüz L. 1995. Dekoratif Taş Endüstrisinde Granit, Endüstriyel Hammaddeler Sempozyumu, Köse ve Kızıl (eds) © izmir, 21-22 Nisan 1995.

Güner U. 2015. İç sular Zoo bentozu ders notu, http://www.academia.edu/1746691/Limnoloji_Notlar%C4%B1

Güney E. 1996. Yerbilim Terimleri Sözlüğü: Özel Eğitim Yayınları, İstanbul.

Güney E. 2004. Jeomorfoloji, Tekağaç Eylül Yayıncılık, Yayın No: 48, Dizi No: 4, Ankara

Güneysu C. 2000. (Edit.: Doğan, E., Kurter, A.), Marmara Denizi ve Kıyılarının Jeomorfolojik Özellikleri, Marmara Denizi'nin Jeolojik Oşinografisi İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, s: 33-77, İstanbul.

Göçmez G. 2011. Konya İlindeki Obruklar ve Traverten Konileri, 26-27 Kasım 2011 I. Konya Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s.459-464, Konya

Gökaşan E., Algan O., Ecevitoğlu B., Tur H., Türker A., Meriç E., Özturan M., Birkan H., Şimşek M., Tok B., Sarı, E., Ertek A., Erginal E., Caner H., Kırcı-Elmas E. 2003. İstanbul Boğazı Multi-Beam Batimetrisi Hakkında İlk Not, İstanbul'un Jeolojisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, 19-22 Aralık 2003, İstanbul, s.77-87.

Gönençgil B. 1990. Türkiye'de Orman Yangınları Üzerinde Fön Karakterli Hava Hareketlerinin Etkileri, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni, s.1-10, İstanbul

Göney S. 1964. İzmit Körfezi Kuzey Kıyılarının Jeomorfolojisi, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 22-23, s. 187-204.

Harita Genel Komutanlığı 2016 Eğitim Seminer Doyası. http://www.hgk.msb.gov.tr/images/egitim/87245f4b1d0d12c.pdf

Hawking S.W. 1989. A Brief History of Time, From the Big Bang to Black Holes, Zamanın Kısa Tarihi, Büyük Patlamadan Kara Deliklere, Milliyet Y. 1989, Şubat s.59-60

Heinemann H. 1965. Hoyle, Fred, Of Men and Galaxies: 1965 UK 1st, Hardback in DJ, USA

Hoşgören M.Y. 1993. Jeomorfolojinin Ana Çizgileri I, İ.Ü. Rektörlük Yayınları No:3132, İÜFM, İstanbul

Hoşgören M.Y. 2001. Hidrogyafyanın Ana Çizgileri 1, Çantay Kitabevi, 4.Baskı İstanbul

Hoşgören M. Y. 2003. Jeomorfoloji'nin Ana Çizgileri II. 3. Baskı, İstanbul: Çantay Kitabevi.

Hosgören M. Y. 2004. Hidrografya'nın Ana Çizgileri II, 3 Baskı, Çantay Kitapevi, Istanbul.

Houze A. R. 1993. Cloud Dynamics, Academic Press, Inc, San Diego, p:7-8, USA

Hughes D.1991. Story of the Universe, Eagle Books, Worzalla, USA

İkiel C. 1998. Türkiye Fiziki Coğrafyasına Genel Bir Bakış, Yeni Türkiye Dergisi, Cilt. 1, s. 104-115

Ilgar A., Nemec W., Hakyemez A., Karakuş E. 2013. Messinian Forced Regressions in the Adana Basin: a Near-Coincidence of Tectonic and Eustatic Forcing. Turkish Journal of Earth Sciences 22, p. 864–889.

Ilgar A. 2014 Kıyılarımızda Neler Oluyor, Google Earth Görüntüleri Üzerine Düşünceler, Maden Tetkik ve Arama Dergisi, Jeoloji Etütleri Dairesi Başkanlığı, Ankara, s.43-53

Ilgar R. 2005. Yanlış Bir Kanı: Orta Çağ Karanlığında Aydınlık Coğrafya, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, cilt.7, s.192-209

İnandık H. 1967. Deniz ve Kıyı Coğrafyası, Baha Matbaası, İstanbul

IUCN. 1994. IUCN Red List Categories. Prepared by the IUCN Species Survival Commission. IUCN, Gland, Switzerland.

İzbırak R. 1977. Sistematik Jeomorfoloji, Harita Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

İzbırak R. 1989. Yerbilim Bilgileri, Öğretmen Kitapları Dizisi:158, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

Jaki S. 1980. Cosmos and Creator, Regnery Gateway, Chicago, p. 54,USA

Kara H. 2010. Konya'da Hidrolojik Yer Adları, Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı:10, s. 201-222

Karabağ S. 2001. İlköğretim Sosyal Bilgiler Konularında Coğrafyanın İçeriği, Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu.(Ed. L. Küçükahmet-C. Şahin). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karabıyıkoğlu M., Çiner A., Monod O., Deynoux M., Tuzcu S., Örçen S., 2000. Tectonosedimentary Evolotion of the Miocene Manavgat Basin, Western Taurides, Turkey.

Karabulut M. 2006. NOAA AVHRR Verilerini Kullanarak Türkiye'de Bitki Örtüsünün İzlenmesi ve İncelenmesi. Coğrafi Bilimler Dergisi, 4(1), 29-42.

Karaman M.E. 2001. Yapısal Jeoloji ve Uygulamaları, Devran Matbaası, Ankara, s.101-136

Karataş A. 2015. Serinyol Birikinti Yelpazesinde (Hatay) Antropojenik Degradasyon ve Hidrojeomorfolojik Etkileri, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 12., s. 319-329

Karlioğlu Kiliç N., Caner H., Rauh N.K., Akkemik Ü., Köse N., Connor E.M. 2015. Palynological evidence for human occupation in western Rough Cilicia (southwest Turkey), Quaternary Internatıonal, vol.401, pp.109-122

Kaya B. ve Aladağ C. 2009. Maki ve Garig Toplulukların Türkiye'deki Yayılış Alanları ve Ekolojik Özelliklerinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22.

Kayan İ. 2000. Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi, Amaç, Yeni Hedefler, Sorunlar ve Öneriler, Ege Coğrafya Dergisi, 11, s. 7-22. İzmir.

Kendall M. Henry; Glendinning M. Robert; Macfadden H. Clifford; Logan F. Richard; Macfadden H. 1976. Introduction to Geography, Rand McNally & Company, Fifth Edition, USA, p.142,177.

Ketin İ. 1994. Genel Jeoloji, Yerbilimlerine Giriş, İTÜ Vakfı Yayınları. No:22, 4. Baskı, İstanbul, s.563.

Kızıloğlu F.T. 1999. Toprak Organizmalarının Azot Formları Arasındaki Dönüşümlere ve Çevreye Etkileri, Ekoloji Dergisi. 30, 27-30

Kiziroğlu İ. 1993. Doğabilimci Alexander Von Humbolt'un (1769-1859) Yaşamı ve Bilimsel Çalışmaları, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 9

Kiziroğlu İ. 2011. Biyolojik Çeşitlilik; Çevre Eğitimi ve Buna Kent Müzelerinin Katkısı, Tabiat ve İnsan (Nature and Man) Ankara

Klaus-Dieter Keller 2017.metadata, internet erişimi, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pressure_water_air_(en).svg

Kocabaş A. 2005. Oseonoloji, Deniz Bilimlerine Giriş, Ege Üniv. Yayınları, su Ürünleri Fak. Yayın No:60, ders Kitabı Dizini:28, İzmir

Koçman A. 1999. "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi ve Sorunları", Ege Coğrafya Dergisi, S. 10, s. 1-14. İzmir.

Kolukısa A. E. 2004. Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, Aydan Yayıncılık, Ankara

Kopar İ. 2010. Aladağların (Orta Toroslar) Fosil Mağara Potansiyelinden Yeni Bir Kayıt: Kapuzbaşı Mağarası (Divrik Dağı), Türk Coğrafya Dergisi 54: 31-42.

Kurter A. 1979. Türkiye'nin Morfoklimatik Bölgeleri, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2585, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 106, İstanbul.

Kurter A. ve Hoşgören M.Y. 1986. Jeomorfoloji Tatbikatı (Genişletilmiş 2. Baskı), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1944, İstanbul

Kuru M. 1999. Omurgalı Hayvanlar, Palma yayıncılık -1999, Ankara

LeCompte AM. ve diğ, 2012. Independent Evaluation of Conflicting Microspherule Results from Different Investigations of The Younger Dryas Impact Hypothesis, Proc Natl Acad Sci USA. 2012;109(44)

Lemaitre G. 2000. New Edition Midbon, Mark. "A Day Without Yesterday", Georges Lemaitre & The Big Bang., Commonweal, March 24

Lightman A. 2000. (Çeviri Murat Alev) Yıldızların Zamanı, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları: 21 10.Basım, Ankara, s.7.

Lutgens F.K. and Tarbuck E.J., 1998, The Atmosphere: An Introduction to Meteorology, 7th edition, New York, Prentice Hall, p.434

Malin S, 1991, Story of Earth, Eagle Books, Worzalla, USA

MEB 2011. Laboratuvar Hizmetleri Toprakta Fiziksel Analizler, Milli Eğitim Bakanlığı, s.3

MEGEP 2008. Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), Bahçecilik Toprak Oluşumu, Ankara

Menteşe S. ve Tağıl Ş. 2016. Türkiye'de Depremlerin Mekânsal Dağılımı: Jeo-İstatistiksel & Mekânsal İstatistiksel Bir Yaklaşım. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:9, s.45

Métais G., Beard C.K., Erturaç M.K., Sözeri K., Şen Ş., 2012. Anadolu'da Erken Paleojen Karasal Çökeller: Biyostratigrafi ve Paleoçevre/ Continental Clastics of Anatolia During the Early Paleogene: Biostratigraphy and Paleoenvironments, Türkiye 65. Jeoloji Kurultayı, 2-6 Nisan,2012,Ankara, Türkiye

Morris M. H. 1974. Scientific Creationism Paperback– December 12, 1974, Master Books; 2nd Edition

Nazik L. 1989. Mağara Morfolojisinin Belirlediği Jeolojik-Jeomorfolojik ve Ekolojik Özellikler, Jeomorfoloji Dergisi, Sayı: 17, s. 53-63

Orman ve Su İşleri Bakanlığı 2012. Biyolojik Çeşitliliği İzleme ve Değerlendirme Raporu, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara

Öcal A.D. ve Dal, M. 2012. Doğal Taşlardaki Bozunmalar, Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi, İstanbul

Ölgen M.K. 1993. Türkiye'de Buharlaşma Koşullarını Etkileyen Faktörler ve Buharlaşma Rejim Tipleri, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı 7, s.221-234.

ÖSYM 2016. 2016 ÖABT Coğrafya Öğretmenliği, 20 AĞUSTOS 2016 sınavı,15ci soru

Özaydın K, 2007. Zeminlerde Sıvılaşma. Altıncı Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı, Altıncı Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı, 16-20 Ekim 2007, İstanbul

Özcan E.S. 2013. İlk ve Orta Çağlardan Piri Reis'e, TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Haziran 2013 Yıl 46, Sayı 547,s.56-61

Özçağlar A. 2000. Coğrafya 'ya Giriş, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara

Özçağlar, A. 2009. Coğrafyaya Giriş: Sistematik, Kavramlar, Yöntemler. Ümit Ofset, 2009, Ankara

Özel E. ve Saygaç T. 1998. Gökyüzünü Tanıyalım, Tübitak Yayınları, No 6., Sayı: 93-94 Ankara

Özdemir, M. A. 1996. "Doğu Anadolu Fay Zonunun Sincik (Adıyaman) İle Hazar Gölü (Elazığ) Arasındaki Jeomorfolojik Özellikleri." C. 8, S. 1 Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ.

Özdemir, M. A. ve Sunkar, M. 2007. Uzun Yayla, Gövdeli Dağı ve Yakın Çevresinde. (Doğu Toroslar) Karstik Şekiller. Doğu Coğrafya Dergisi, Yıl: 12, Sayı: 18

Özdemir M.A ve Bozyurt O, 2004. Son 5000 Yıllık Dönemde Meydana Gelen Sıcaklık Salınımları ile Güneş Lekeleri Arasındaki ilişkiler, Afyon Kocatepe üniversitesi, Sosyal Bilimler dergisi Cilt: VI, Sayı: 1, ISBN: 1302–1265, Afyon

Özey R. 1996. Osmanlı Döneminden Bugüne Coğrafya, 21. Yüzyıla Doğru Türkiye, III. Coğrafya Sempozyumu, 15-19 Nisan 1996, Ankara

Özgen N. 2012. Bilim Olarak Coğrafya ve Evrimsel Paradigmaları, Ege Coğrafya Dergisi, 19 (2), 1-26, İzmir

Özgüç N. Ve Tümertekin E. 2000. Coğrafya, Geçmiş Kavramlar, Coğrafyacılar, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Özgür, E.M. ve Yavan, N. 2013. Türk coğrafyacılarının iç hesaplaşması: Neden başaramadık? Nasıl başarabiliriz? [An essay on self-criticism of Turkish Geography: Why have we failed? How can we succeed?] Beşeri Coğrafya Dergisi, 1(1), 14-38.

Özşahin E. 2013. Yunushanı Köyünün (Altınözü-Hatay) Kuzey ve Kuzeybatısındaki Peribacası Görünümlü Sivri Doruklu Lapya Kompleksleri, Journal of Turkish Studies, vol. 8, pp. 551-566

Özşahin 2015. Ganos (Işıklar) Dağı Ve Yakın Çevresindeki (Tekirdağ) Akarsuların Drenaj Özellikleri, The Journal of Academic Social Science Studies, Number: 35, Summer I 2015

Özşahin, E., Atasoy, A., 2015. Aşağı Asi Nehri Havzası Toprakları, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 2015 14(1):127-153

Öztürk M.Z. Şimşek M., Utlu M. 2015. Tahtalı Dağları (Orta Toroslar) Karst Platosu Üzerinde Dolin ve Uvala Gelişiminin CBS Tabanlı Analizi, Türk Coğrafya Dergisi 65, s.59-68

Palmer, A.R., 1983, The Decade of North American Geology 1983 Geologic Time Scale: Geology, v. 11, p. 503-504

Pamir H.N. 1960. Dinamik Jeoloji, İç Olaylar, Şirketi Mürettibiye Basımevi, s.172-201

Pekcan N. 1995. Karst Jeomorfolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul

Peker S. 2014. Ülkemiz Saat Diliminin Değerlendirilmesi, Tmmob Elektrik Mühendisliği Dergisi, 2014 Ocak Sayı-449, s.71

Pentecost A. and Viles H. 1994. A Review and Reassessment of Travertine Classification, vol. 48, no. 3, p. 305-314

Peterson F. F. 1981. Landforms of the Basin and Range Province: Defined for Soil Survey. Technical Bulletin 28. Reno: Nevada Agricultural Experiment Station, University of Nevada.

Polat S. 2011. Türkiye'de Traverten Oluşumu, Yayılış Alanı ve Korunması, Marmara Coğrafya Dergisi, S.23, 389-428, İstanbul.

Rapor 2002. 7 Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi Başkanlığı Çevre Sağlığı Araştırma Müdürlüğü, Hava Kirliliğine Genel Bakış, Ankara

Sariş F. 2016. Porsuk Çayı Havzasında Düşük Akım Analizi, İstanbul Coğrafya Dergisi, Sayı 33, s.73-81,

Sargın A.S. 2015. Türkiye'nin Floristik Zenginlikleri, aves.akdeniz.edu.tr/ImageOfByte.aspx?Resim=8&SSNO=8&USER=3108 17.

Shiklomanov, I. A. and Rodda, J. C. (2003): World Water Resources At The Beginning Of The 21st Century. Cambridge, Uk, Cambridge Universit Press.

Semenderoğlu A. ve Aytaç A.S. 2012. The Local Bıomes (Geo-Bıomes) Of Mount Murat From A Geo-Ecologıcal Perspectıve, West Of Turkey, The Journal of Academic Social Science Studies Volume 5 Issue 7, p. 609-632, December 2012

Sesli, F.A. ve Akyol, N. 1999. Türkiye'de Kıyı Alanları Konusunda Geçmişten Günümüze Ulusal Mevzuat, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisliği Dergisi, Temmuz 1999, sayı: 86, s.101111, Ankara.

Sever D. 2007. (Editörler Yazıcı H., Koca K., M.). Harita Bilgisi (Kartografya). Genel Coğrafya, Pegem A Yayıncılık, Ankara

Sever R. 2005. Coğrafya Öğretim Programlarında Doğal Mevsim Kavramı, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 10, Sayı 1, s.117-134

Seyhan İ. 2015. Volkanik Kaolinin Oluşumu Ve Andezit Problemi, Maden Tetkik ve Arama Dergisi, 76 (76)

Shepard, F. P. 1973. Submarine Geology, 2nd Edition, New York, Harper and Row, p.557

Silk J. 2000. Çeviren Murat Alev, Evrenin Kısa Tarihi, A Short of History of Universe, Tübitak Popüler Bilim Kitapları 46, Nurol Matbaacılık Kasım 2000, Ankara.

Soykan A. ve Kızılçaoğlu A. 1998. "Balıkesir ve çevresinde yağış" BAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Sayı 1,s.24-37

Sönmez M.E. ve Dölek İ. 2014. (Editör Hamza Akengin) Türkiye'nin Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikleri, Türkiye Fiziki Coğrafyası. Pegem Yayıncılık. Ankara

Strahler H. Alan; Strahler N. Arthur, 1992. Modern Physical Geology, John Wiley & Sons, Inc. Fourth Edition, New York, ISBN:0-471-83160-3

Stotts C. 1991. Observing The Sky, Eagle Books, Worzalla, USA

Sür A. 1994. Karstik Yerşekilleri ve Türkiye'den Örnekler. A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi. Dergisi. Sayı: 3, Ankara

Sür Ö. 1994. Strüktüral Jeomorfolojisi, AÜ Dil ve Tar.-Coğ. Fak. Yayınları, s.58-60, Ankara

Şahin C. 2002. Coğrafyaya Giriş, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, s. 80-84

Şahin C. 2003. Türkiye'de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri.) (2. Genişletilmiş Baskı.) Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şahin G. 2012. Geçmişten Günümüze Türkiye'de Toprak Araştırmaları, Acta Turcica, Yıl IV, Sayı 1,

Şengör C. 2002Modern Türk Yerbilimlerinin Kurucularından Prof. Dr. Sırrı Erinç Vefat Etti, Günce Dergisi sayı. 22

Şenkul Ç. and Doğan U. 2013. Vegetation and climate of Anatolia and adjacent regions during the Last Glacial period. Quaternary International, Quaternary International, Volume 302, 17 July 2013, pp. 110-122

Şenol S., Aksoy E., Çullu M. A., Bayramin İ., Kılıç Ş., Dingil M., Koca 2010 K..2010. Türkiye'de Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu Gereği Yapılması Zorunlu Toprak Etütleri ve Önemi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası VII. Teknik Kongresi 11-15 Mayıs 2010 Bildiriler Kitabı Sayfa: 59-71

Tağıl Ş. 2000. Sinop ve Çevresinde Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli, Türkiye 8. Enerji Kongresi, Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Gelişimi, Cilt: 2, s.135-149, Ankara

Tankut A. ve Türkmenoğlu A. 1999. Tüflerin Çimentoda Kullanılabilirliği, Çimento ve Beton Araştırma-Geliştirme Enstitüsü, Araştırma Projesi Raporu, Proje No: Ünipr 96/11, T.Ç.M.B., Haziran, Ankara,

Tapur T. ve Bozyiğit R. 2015. Konya İlinde Güncel Obruk Oluşumları, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 31, s.415-446

Terry R. 1997. Soil Salinity. Brigham Young University, Collage of Biology and Agriculture Publishing. No: 282.

Thorne, C.R 1998. River Width Adjusment I: Processes and Mechanisms, Journal of Hydraulic Engineering, Vol: 124, p. 881-902.

Tırıs M. 1997. Güneş Enerjili Su Isıtma Sistemi, TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi, Kocaeli

Torge W. 1991. Geodesy, Third Completely Revised and Extended Edition, Berlin

Tokgözlü A., Kaynar O.,.Altunç M,.Zontul M and Aslan Z. 2010. Wind Speed And Energy Potential Analyses",IWW 2010 The Fifth International Symposium on Wavelets Applications to World Problems, 7-8 June 2010, İstanbul, TURKEY, iww2010.aydin.edu.tr

Tonbul S. 1990. Elazığ ve Çevresinin İklim Özellikleri ve Keban Barajının Yöre İklimi Üzerine Olan Etkileri; Fırat Üniversitesi Coğrafya Sempozyumu (14-15 Nisan 1986) Sayfa: 275-293) Elazığ

Turan L. 2012. Ankara'nın Biyolojik Çeşitliliği ve Karasal Omurgalı Hayvan Türleri, Biyolojik Çeşitlilik Sempozyumu, 22-23 Mayıs 2012 Ramada Plaza Ankara/Söğütözü

Turoğlu H. 2009. Yenilenen Kuaterner Kronostratigrafisi, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı.53, s.85-90

TÜBA 2002. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Rio +10) İçin Türkiye Ulusal Raporu, Taslak, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), Çevre Komitesi, Ankara.

Türkiye Ulusal Raporu, Taslak. 2002. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, Johannesburg, 26 Ağustos - 4 Eylül 2002

Türkoğlu, N., Gürgen, G. ve Çiçek, İ. 2009. Çamlıdere Fosil Ormanının Doğal Ortam Koşulları ve Jeomiras Bakımından Önemi, e-Journal of New World Sciences Academy 2009, Volume: 4, Number: 3, Article Number: 4A0010,s. 147-156.

UDMK 2012 Uzaktan Algılamaya Giriş Ders Notları, ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği, Ankara

Ulusay R. 2008. Heyelanlar ve Mühendislik Sevlerindeki Duraysızlıklar: Türleri, Etkileri ve Zararların Azaltılması, İMO e-kütüphane, 3940.

UNEP 2016. Sustainable Innovation Expo 23-25 May 2016 UNEP, Nairobi, Kenya https://wedocs.unep.org Sustainable Innovation Expo 2_01082016.pdf, p.23

Uyarel Y. 1987. Güneş Enerjisi, Birsen Yayınevi, Ankara

Uz B. 1990, Granit Mermer, Mermer Dergisi, Sayı 13, Eylül-Ekim, s. 18-19.

Uzun A., Zeybek H.İ., Yılmaz C., Bahadır M. 2015. Aksu Çayı Havzası Traverten Mağaraları, Giresun., Marmara Coğrafya Dergisi, 1, 31, s.243-257

Uzunöz A. ve Buldan İ. 2012. Ortaöğretim Coğrafya Dersi Doğal Sistemler Konu Alanı Atmosfer Ve İklim Ünitesi Başarı Testi Geliştirme Çalışması, Kastamonu Eğitim Dergisi, 20 (1), 291-312.

Ünlü M. ve Yıldırım S. 2016. CBS İle Oluşturulan Tematik Haritaların Kullanımının Öğrencilerin Başarısına Etkisinin Değerlendirilmesi, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 33. s 77-95

Üçışık S. ve Demirci A. 2002. 21. Yüzyılda Çağdaş Coğrafya Bilimi Ve Temel Unsurları, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 5, s.117-133, İstanbul

Veziroğlu T. Nejat (İnan Esen), 1993. Güneş Enerjisi, İletişim Yayınları, İstanbul

Whalley W.B. 2009. On the interpretation of discrete debris accumulations associated with glaciers with special reference to the British Isles. In: Knight J, Harrison S (eds) Periglacial and Paraglacial Processes and Environments. Special Publications 320. London: The Geological Society, 85–102.

Wetzel Robert G. 2001. Limnology: Lake and River Ecosystems. San Diego, CA: Academic Press.

Woods, S. A. 1996. Salinity Tolerance of Ornamental Trees and Shrubs. Food and Rual Development and Agriculture and Agrifood. Canada.

WW2010, University of Illinois, http://ww2010.atmos.uiuc.edu/(Gl)/guides/mtr/pw/prs/hght.rxml

Yalçınlar İ. 1996. Strüktüral Jeomorfoloji I, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul.

Yaltırık F. 1974. Türkiye'de Garig Vejetasyonunun Floristik Kompozisyonu. Biyoloji Dergisi. Sayı:24

Yaşar D. 2016. Volkanlar, Dokuz Eylül Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü, 6 Şubat 2016, http://www.hidropolitikakademi.org/volkanlar-ana-iklim-regulatorleri.html

Yazıcı,H., Koca,M.K.(Editör) 2007. Genel Coğrafya, Pegem A Yayıncılık, Ankara

Yılmaz M. 2010. Karapınar Çevresinde Yeraltı Suyu Seviye Değişimlerinin Yaratmış Olduğu Çevre Sorunları, Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi 2(2), 145- 163, Ankara

Yılmaz E. ve Çiçek İ. 2016. Türkiye Thornthwaite iklim sınıflandırması. Journal of Human Sciences, 13(3), 3979, doi:10.14687/jhs.v13i3.3994 Özşahin, E. 2016. Alakır Çayı Havzasında (Antalya) Toprak Kaybının Mekânsal Dağılışı ve Etkili Faktörler, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, Journal of Tekirdag Agricultural Faculty 13 (02) 123

Yılmaz F.K. ve Kaymak H. 2015. Çanakkale ve Ankara Meteoroloji İstasyonlarında Kaydedilen Günlük Yağış Verileri Üzerine Bir Analiz, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015 19 (1): 329-348

Yiğitbaşıoğlu H. 2000. Volkanlar; Oluşumları, Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikleri ile Dünya'daki Dağılışları, Bilim Yayıncılık, Ankara
Yüksel A. 1973. Jeoloji, İstanbul, Yüksel Yayınevi, s.22-32
Zeybek H. İ. 2003. Turhal Ovası ve Yakın Çevresinde Toprak Erozyonu, Doğu Coğrafya Dergisi, 8, 1. s.99-130
Zeybek H.İ. 2004. Türkiye'de Karstik Alanların Koruma Gerekliliği ve Alınabilecek Bazı Önlemler. Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, 11, s.93-116.

İnternet erişim kaynakları:
http://www.al-idrisi.eu/index.php/en/
http://www.biltek.tubitak.gov.tr/dergi/97/haziran/yukarida.html,erişim:20.04.2004
https://www.britannica.com/science/Icelandic-eruption
http://www.biruni.edu.tr/index.php/biruni-kimdir
http://www.coolgeography.co.uk/A-level/AQA/Year%2012/Cold%20environs/Glacial%20Landforms/Landforms.htm
http://www.deprem.gov.tr/deprem
http://www.dsi.gov.tr/toprak-ve-su-kaynaklari (DSİ 2017)
http://www.eie.gov.tr/eie-web/turkce/YEK/jeotermal/11jeotermal_enerji_nedir.html
www.es.ucsc.edu/~es10jsr/classnotes/Lectures/lecture.16.html
http://www.focusdergisi.com.tr/bilim_insanlari/1000_yilin_dahileri/00209
http://www.fondazioneslowfood.com/en/our-themes/biodiversity/monitoring-biodiversity/animal-breeds/
http://www.gulfood.com/turkish/et--k%C3%BCmes-hayvanlar%C4%B1-meat-and-poultry
http://www.hgk.msb.gov.tr/images/egitim/87245f4b1d0d12c.pdf
http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/bahcecilik/moduller/toprak_olusumu.pdf
www.infoplease.com/ce6/sci/A0805111.html
http://www.icisleriafad.gov.tr/heyelan
http://www.ikc.edu.tr/S/15429/katip-celebi-kimdir
http://m.s2im.ca/jy/article/e_article.php?articleid=182
http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/kutuphane/ekonomi-bultenleri/2014_18/b18_89-95.pdf
http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/kutuphane/ekonomi-bultenleri/2014_18/b18_43-53.pdf
https://www.mgm.gov.tr/genel/sss.aspx?s=atmosfer
http.mobil.hurriyet.com.trfoto-galeri72272#p=1
https://www.nps.gov/blca/index.htm
https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/epilimnion - hypolimnion
http://www.photoglobe.info/algarve/portugal
https://www.pirireis.edu.tr/denizci-bilgin-piri-reis
http://pubs.usgs.gov/publications/text/inside.html
http://pubs.usgs.gov/publications/text/inside.htmlhttp://science.msfc.nasa.gov/newhome/headlines/images/sunspots.ipg, Erişim Tarihi: 31.03.2005
https://tr.wikipedia.org/wiki/Mezozoik
http://www.tuba.gov.tr/upload/files/Sırrı%20Erinç.pdf
http://www.worldatlas.com/aatlas/infopage/oceans.htm

Okulda ve Sanal Ortamda

ZORBALIK VE EMPATİ

Mustafa Şahin - Sırrı Akbaba

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1874
Psikoloji / Psikolojik Danışma Rehberlik No.: 092
ISBN: 978-605-320-781-8
© 1. Basım, Aralık 2017

Okulda ve Sanal Ortamda Zorbalık ve Empati
Yazarlar: Prof. Dr. Mustafa Şahin - Prof. Dr. Sırrı Akbaba

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Ramazan Erciyas -ramazan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şahin, Mustafa., Akbaba, Sırrı.
Okulda ve Sanal Ortamda Zorbalık ve Empati*/Yazarlar: Mustafa Şahin - Sırrı Akbaba*
1. Basım, x + 190 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-781-8
1. Siberzorba 2. Siberkurban 3. Empati

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ BASKIYA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iv
Teşekkür vii
Giriş 1

ZORBALIK İLE İLGİLİ TEORİK TEMELLER VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 5

Saldırganlık 5
Saldırganlıkla ilgili kuramlar 7
Biyolojik temelli kuramlar 7
Psikanalitik kuram 8
Psikanalitik dışında kalan kuramlar 9
Etiyolojik kuram 9
Davranışçı kuramlar 10
Engelleme kuramı 10
Hümanistik kuramlara göre saldırganlık 10
Sosyal bilişsel öğrenme kuramında saldırganlık 11
Zorbalığa dönük kuramsal açıklamalar 12
Ekolojik sistemler kuramı 12
Sosyal Bilgi İşleme Kuramı 14
Utanç Yönetimi 14
Ahlaksal Yargıların Bozulması 15
Zorbalığın Saldırganlıkla İlişkisi 16
Zorbalığın Şiddet Eğilimiyle İlişkisi 18
Zorbalığının Normal Akran Çatışması İle İlişkisi 21

Zorbalık Kavramıyla İlgili Kuramsal Çerçeve
Zorbalığın Tanımlanması....22
Zorbalığın türleri....24
Zorba davranışlar gösteren bireylerin özellikleri....26
Zorbalığın Nedenleri....30
Zorbalık ve okul ilişkisi....33
Zorbalık ile Yaş Arasındaki İlişki....37
Zorbalık ile Cinsiyet Arasındaki İlişki....40
Zorbalığın Etkileri: Kurbanlar....41
Zorbalığı Önlemeye Yönelik Yapılan Çalışmalar....43
Uluslararası Alanda Zorbalığın Önlenmesine İlişkin
Yapılan Çalışmalar....44
Türkiye'de Zorbalığın Önlenmesi Konusunda
Yapılan Çalışmalar....48
Değerlendirme....50

SANAL ZORBALIK....53

Sanal Zorbalık ile Geleneksel Zorbalık
Arasındaki Farklar....55
Sanal Zorbalık Çeşitleri....57
Sahte Profil Oluşturma (Impersonation)....60
Ortaya Çıkarma/İstenmeyen Bilgileri
Yayınlama (Outing)....60
Aldatma/Yalan Söyleme (Trickery)....60
Dışlama (Exclusion)....60
Tehdit/Taciz (Cyberstalking)....61
Rahatsız Etme (Harassment)....61
Şiddetli Tartışma (Flaming)....61
Sanal Zorbalığın Gerçekleştirildiği Araçlar....61
Sanal Zorbalık ve Risk Faktörleri....63
Sanal Zorbalık Yapma ve Sanal Zorbalığa Maruz
Kalmanın Yaygınlığı....65
Sanal Zorbalık Olaylarında Etkili Değişkenler....69

Cinsiyet....69
Yaş....70
Sosyo-Ekonomik Düzey....71
Teknoloji Kullanım Becerisi....71
İnternet Kullanım Süresi....72
Empati....73
Sanal Zorbalığın Olumsuz Etkileri....74
Sanal Zorbalığın Görünmeyen Yüzü: Sanal Kurbanlar....76
Akran Sanal Kurban Olmanın Doğası....77
Sanal Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri....79

EMPATİ VE EMPATİ EĞİTİMİ İLE İLGİLİ KURAMSAL ÇERÇEVE....83

Empati Kavramının Tarihsel Gelişimi....84
Psikoterapi Kuramlarında Empati....86
Empatinin Tanımı....87
Empati Tanımlamasına İlişkin Değerlendirmeler....89
Empatinin Bileşenleri....89
1. Algısal (Perceptual) empati....90
2. Bilişsel (Cognitive) empati....90
3. Duygusal (Affective) empati....90
Empatinin Gelişimi....90
Feshbach'ın Üç Faktör Modeli....94
Dökmen'in Empati Sınıflama Aşamaları....95
Empati Eğitimi....95
1. Didaktik yaklaşım....96
2. Yaşantısal yaklaşım....96
3. Rol oynama yaklaşımı....96
4. Modelden öğrenme yaklaşımı....96
Empatinin Ölçülmesi....97
Empatinin Kendini Anlatma Yoluyla Ölçümü....98

Empatinin Başkalarının Değerlendirmesi Yoluyla Ölçümü....103
Empatinin Somatik Göstergeleri....103
Empatinin Fizyolojik Göstergeleri....104
Empati Konusunda Yapılan Araştırmalar....104
Empatide Cinsiyete İlişkin Farklılıklar....104
Empatide Yaşa İlişkin Farklılıklar....105
Empati ve Prososyal Davranış....107
Empati, Saldırganlık ve Antisosyal Davranışlar....109
Araştırma Öngörüleri ve Metodolojik Değerlendirmeler....110

EMPATİ EĞİTİMİ PROGRAMININ YAPILANDIRILMASI 113

Empati Eğitim Programının Geliştirilmesi....113
Empati eğitim programının amacı....113
Programın Uygulama Sürecinde Kullanılan Empati Eğitim Teknikleri....114
Empati eğitimi programının ilkeleri ve kuralları....114
Empati Eğitim ile Zorba Davranışların Önlenmesi/ Azaltılması Grup Programının Ögeleri....115

EMPATİ EĞİTİM İLE ZORBA DAVRANIŞLARIN AZALTILMASI GRUP PROGRAMI....119

I. Oturum: Tanışma ve Empati ve Empatik Beceriye İlişkin Bilgi Sahibi Olma....119
II. Oturum: Duygusal Duyarlılık Kazandırma-I....124
III. Oturum: Duygusal Duyarlılık Kazandırma-II....128
IV. Oturum: Algısal Farklılaşma I....131
V. Oturum: Algısal Farklılaşma II....136
VI. Oturum: İçsel Bakış Açısını Yakalama....140
VII. Oturum: Empatik Alan ve Empatik Bilgi Akış Süreci....145

VIII. Oturum: Empatik Dinleme Becerisi Geliştirme 150
IX. Oturum: Empatik Tepki Verme ve Beceri Olarak Geliştirme I 154
X. Oturum: Empatik Tepki Verme ve Beceri Olarak Geliştirme II 157
XI. Oturum: Grup Yaşantısını Sonlandırma .....

KAYNAKÇA 175

KAYNAKÇA

Acet, M. (2005). Sporda Saldırganlık ve Şiddet. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ahmed, E., & Braithwaite, V. (2006). Forgiveness, reconciliation, and shame: Three key variables in reducing school bullying. Journal of Social Issues, 62(2), 347-370.

Altınay, D. (2003). Pasikodrama grup terapisi (400 ısınma oyunu ve yardımcı teknik). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Akbaba S. (1994). Grupla Psikolojik Danışmanın Sosyal Psikolojik Bir Kavram Olan Özgecilik Üzerindeki Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Akbaba, S. (2004). Psikolojik Sağlığı Koruyucu Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Ankara: Öğreti Yayınları.

Akbay, R., & Baysal, A. (1994). *Eğitim bilimleri bölümü öğrencilerinin empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması*, I. Eğitim Bilimleri Kongresi, Adana, 661–671.

Akkoyun, F. (1982). Empatik anlayış üzerine, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 15* (2), 63–69.

Alikasifoglu, M. (2004). Violent behaviour among Turkish high school students and correlates of physical fighting. The European Journal of Public Health, 14(2), 173-177.

Alikasifoglu, M. (2007). Bullying behaviours and psychosocial health: results from a cross-sectional survey among high school students in Istanbul, Turkey. European journal of pediatrics, 166(12), 1253-1260.

Allensworth, E. M., & Easton, J. Q. (2007). What Matters for Staying On-Track and Graduating in Chicago Public Highs Schools: A Close Look at Course Grades, Failures, and Attendance in the Freshman Year. Research Report.Consortium on Chicago School Research.

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. Annual Reviews of Psychology, 53, 27-51.

Anderson, W. L. (2010). Cyber stalking (cyberbullying)-proof and punishment.Insights to a Changing World Journal, 4, 18-23.

Anderson, T., & Sturm, B. (2007). Cyberbullying: From playground to computer. Young Adult Library Services, 5(2), 24.

Andreou, E. (2000). Bully/Victim Problems and Their Assocation Whit Psycholica Construct in 8 to 12 Year Old Grek School Children, Agressive Behavior, Vol. 26,49-56.

Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. Eurasian Journal of Educational Research, 34(1), 169.

Aricak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yilmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. Cyberpsychology & behavior, 11(3), 253-261.

Arsebio, W.F. & Lemerise, E.A. (2001). Varieties of Childhood Bullying: Values, Emotion Processes and Social Competence, Social Development, 10, 59-73.

Arseneault, L., Bowes, L., & Shakoor, S. (2010). Bullying victimization in youths and mental health problems:'Much ado about nothing'?. Psychological medicine, 40(05), 717-729.

Averill, J. R. (2012). Anger and aggression: An essay on emotion. Springer Science & Business Media.

Ayas, T. (2008). İlköğretim Okullarına Yönelik Geliştirilen Zorbaca Davranışları Önleme Programının Etkinliğinin Test Edilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ayas, T. (2011). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve sanal mağdur olma yaygınlığı. İzmir: XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.

Ayas, T., & Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. İlköğretim Online, 11(2), 369-380.

Aydın, F. (2016). Sanal zorbalık eğitiminin 6. sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalığına etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Bahat C.S. (2008) Cyber bullying: Overview and strategies for school counselors. Australian Journal of Guidance and Counselling, 18 (1), 53- 66.

Balakrishnan, V. (2015). Cyberbullying among young adults in Malaysia: The roles of gender, age and Internet frequency. Computers in human behavior, 46, 149-157.

Bandura, A. (1973). Aggression: A social learning analysis. Prentice-Hall.

Bandura, A. (1997). Self efficacy: The exercise of control. New York: W.H. Freeman and Company.

Banks, R. (1997). Bullying in Schools. (ERİC Dacument Reproduction Sercice No: ED407154).

Baldry, A.C. & Farrington, D.P. (2000). Bullies and Delinpunts, Personal Characteristics and Parental Styles. Journal of Community and Applied Social Psychology, Vol 10, 17+18, Cambridge UK.

Baldry, A.C., & Farrington D.P. (2004). Evolation of an Intervention Program for the Reduction of Bullying and Victimization in School. Agressive Behavior, 30(1). 1-15.

Bargh, J. A. & McKenna, K.Y.A. (2004). The Internet andsocial life. Annual Review of Psychology, 55, 573-590.

Barnett, M. A., Howard, J. A., King, L. M., & Dino, G. A. (1981). Helping behavior and the transfer of empathy. *The Journal of Social Psychology,* 115(1), 125-132.

Barnett, M. A., Howard, J. A., Melton, E. M., & Dino, G. A. (1982). Effect of inducing sadness about self or other on helping behavior in high-and low-empathic children. *Child Development, 53* (4), 920-923.

Barr, J. J., & Higgins-D'Alessandro, A. (2007). Adolescent empathy and prosocial behavior in the multidimensional context of school culture. *The Journal of Genetic Psychology,* 168(3), 231-250.

Barrett-Lennard, G. T. (1981). The empathy cycle: Refinement of a nuclear concept. *Journal of counseling psychology*, *28*(2), 91-100.

Barrett-Lennard, G. T. (1993), The phases and focus of empathy, *Britsh Journal of Medical Psychology.* 66 (1*)*, 3–14.

Başar, H. (2003). Sınıf yönetimi (10. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Batson, C. D., Dyck, J. L., Brandt, J. R., Batson, J. G., Powell, A. L., McMaster, M. R., & Griffitt, C. (1988). Five studies testing two new egoistic alternatives to the empathy-altruism hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, *55*(1), 52-77.

Batson, C. D., Batson, J. G., Griffitt, C. A., Barrientos, S., Brandt, J. R., Sprengelmeyer, P., & Bayly, M. J. (1989). Negative-state relief and the empathy—altruism hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(6), 922-933.

Batson, C. D., Batson, J. G., Slingsby, J. K., Harrell, K. L., Peekna, H. M., & Todd, R. M. (1991). Empathic joy and the empathy-altruism hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(3), 413-426.

Batson, C. D., & Ahmad, N. (2001). Empathy-induced altruism in a prisoner's dilemma II: what if the target of empathy has defected? *European Journal of Social Psychology*, 31(1), 25-36.

Batson, D. C., Ahmad, N., Lishner, D. A. & Tsang, J. (2002). Empathy and alturism. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Oxford Handbook of Positive Psychology* (pp. 485-499), New York: Oxford University Press.

Belsey, B. (2008). Cyberbullying: an emerging threat to the always on generation. 2005. From the www.cyberbullying.ca.website. Available at: http://cyberbullying. ca/pdf/feature_dec2005. pdf. Accessed June, 27.

Bender, G., & Emslie, A. (2010). Prevalence and prevention of interpersonal violence in urban secondary schools: An ecosystemic perspective. Acta Academica, 42 (4), 171-205.

Bennetta, S., Farringtona, D. P., & Huesmannb, L. R. (2005). Explaining gender differences in crime and violence: The importance of social cognitive skills. Aggression & Violent Behavior, 10 (3), 263-288.

Beran, T., & Li, Q. (2008). The relationship between cyberbullying and school bullying. The Journal of Student Wellbeing, 1(2), 16-33.

Beran, T., Mishna, F., McInroy, L. B., & Shariff, S. (2015). Children's experiences of cyberbullying: A Canadian national study. Children & Schools, 37(4), 207-214.

Besag, V. (1995). Bullies and victims in schools, Philadelphia: Open University Pres.

Birk, J. M. (1972), Effects of counselling and supervision method and preference on empathic understanding. *Journal of Counselling Psychology*, 19 (6), 542–546.

Black, S. (2003). Evaluation of the Olweus bullying prevention program: how the program can work for inner city youth. Proceedings of Persistently Safe Schools: The 2007 National Conference on Safe Schools.

Boles, S. M., & Miotto, K. (2003). Substance abuse and violence: A review of the literature. Aggression & Violent Behavior, 8 (2), 155-174.

Borg, M.G. (1998). The Emotional Reactions of School Bullies and Their Victims. Educational Psychology, 18, 433-435.

Borke, H. (1971). Interpersonal perception of young children: Egocentrism or empathy? *Developmental Psychology*, 5(2), 263-269.

Borke, H. (1973). The development of empathy in Chinese and American children between three and six years of age. *Developmental Psychology*, 9 (1), 102-108.

Bosworth, K., Espelage, D.L. & Simon, L. (1999). Factors Associated with Bullying Behavior in Middle School Student. Journal of Early Adolescence, 19 (3): 341-361.

Boxer, P. & Tisak, M.S. (2005). Children's Beliefs About the Continuity of Aggression. Agressive Behavior, 100, 1-17.

Brewer, G., & Kerslake, J. (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. Computers in Human Behavior, 48, 255-260.

Bridge, B. (2003). Zorbalık: Bilinmeyen Çeşitleri Ve Çözümleri. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Bryant, B. K. (1982). An index of empathy for children and adolescents. *Child Development*, 53 (2), 413-425.

Bucci, L., & Trantham, S. (2014). Children and violence: An undergraduate course model of interdisciplinary co-teaching. International Journal of Teaching and Learning in Higher Education, 21 (1), 122-131.

Bulduk, S. (2003). Psikolojide Deneysel Araştırma Yöntemleri, İstanbul: Çantay Kitabevi.

Bulut, Y. & Alcı B. (2014). Cyberbullying among secondary school students. Kalem Eğitim ve Sağlık Hizmetleri Vakfı, 45-64.

Burns, N., & Cavey, L. (1957). Age differences in emphatic ability among children. Canadian Journal of Psychology/Revue canadienne de psychologie, 11(4), 227-230.

Burnukara P. & Uçanok Z. (2011). Ergenlerin bilgi ve iletişim teknolojileri kullanım olanakları ile sanal ortamda meydana gelen zorbalığa ilişkin betimsel bir inceleme. http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423931261.pdf adresinden 14.04.2017 tarihinde erişilmiştir.

Bursalıoğlu, Z. (2002). Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Bush, C. A., Mullis, R. L., & Mullis, A. K. (2000). Differences in empathy between offender and nonoffender youth. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(4), 467-478.

Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., & Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. Computers in Human Behavior, 26 (5), 1128-1135.

Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? Australian Journal of Guidance and Counseling, 15, 68-76.

Campell, R.J., Kagan, N. & Krathworht, D.R. (1971). The development and validation of a scale to measure affective sensivity (Emphaty). *Journal of Couseling Psychology*, 18 (5), 407- 412.

Cavojova, V., Belovicova, Z. & Sirota, M. (2011). Mindreading and empathy as predictors of prosocial behavior. *Studia Psychologica*, 53 (4), 351-362.

Chazan, M. (1994). Bullying in the infant school. D. P. Tattum & D. A. Lane (Eds.), Bullying in Schools (pp. 33-44). Staffordshire: Trentham Books.

Cho, J. I., Hendrickson, J. M., & Mock, D. R. (2009). Bullying status and behavior patterns of preadolescents and adolescents with behavioral disorders. Education and Treatment of Children, 32(4), 655-671.

Cicioğlu, M. (2014). Öğrencilerin problemli internet kullanımı ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Cierniak, K., Heiman, J. R., & Plucker, J. A. (2012). Sexual violence preventıon in Indıana: Toward safer, healthıer communıtıes. Retrived From http://www. in.gov/icw/files/Brief _Sexual _Violence _Prev ention_021412.pdf.

Collins, K., McAleavy, G., & Adamson, G. (2004). Bullying in schools: A Northern Ireland study. Educational Research, 46(1), 55-72.

Corey, G. (1982). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*, California: Brooks/Cole Publishing Company.

Crick, N.R. & Dodge, K.A. (1994). A Review and Reformulation of Social Information Processing Mechanisms.

Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. Child development, 710-722.

Cüceloğlu, D. (2001). Yeniden insan insana. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çabuk-Kaya, N. (2006). Şiddetin sosyal dinamikleri. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu.(105-119). 20-21 Mayıs.

Çetinkaya, B. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde siber zorbalığın yaygınlığı. Yayınlanmamış yüksek lisan tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Çobanoğlu Güner, B. (2006). Takım Sporları Ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun

Daka J.A., Price, J.H & Telljohann, J.K. (2003). The Nature and Extent of Bullying at School. Journal of School Health, 73(5), 173-181.

Dalton, R. F., Jr., Sundblad, L. M. & Hylbert, K. W. (1973), An application of principles of social learning to training in communicating empathy. *Journal of Counselling Psychology*, 20 (4), 378–383.

Dautenhahn, K., Woods, S., & Kaouri, C. (2003). Possible connections between bullying behaviour, empathy and imitation. In Proceedings of the Second International Symposium on Imitation in Animals & Artifacts. The Society for the Study of Artificial Intelligence and the Simulation of Behaviour.

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 113-126.

Davis, M. H., & Franzoi, S. L. (1991). Stability and change in adolescent self-consciousness and empathy. *Journal of Research in Personality*, 25(1), 70-87.

Davis, M. H., Mitchell, K. V., Hall, J. A., Lothert, J., Snapp, T., & Meyer, M. (1999). Empathy, expectations, and situational preferences: Personality influences on the decision to participate in volunteer helping behaviors. *Journal of Personality*, *67*(3), 469-503.

Deb, S, & Kerryann, W. (2012). Impact of physical, psychological, and sexual violence on social adjustment of school children in India. School Psychology International, 33 (4), 391-415.

Dehue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. CyberPsychology & Behavior, 11(2), 217-223.

Delfabbro, P., Winefield, T., Trainor, S., & et. al. (2006). Peer and Teacher Bullying/Victimization of South Australian secondary school students: Prevalence and psychosocail profiles. British Journal of Education Psychology, 76, 71-90.

Denmark, F. L., Krauss, H. H., Wesner, R. W., Midlarsky, E., & Gielen, U. P. (2005). Violence in schools; Cross-national and cross-cultural perspectives. New York: Springer Science.

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5) (2014). Diagnostic criteria, reference book. American Psychiatric Association (Trans: E. Köroğlu). Ankara: Hekimler Birliği Publishing.

Didden, R., Scholte, R. H., Korzilius, H., De Moor, J. M., Vermeulen, A., O'Reilly, M., Lang, R. & Lancioni, G. E. (2009). Cyberbullying among students with intellectual and developmental disability in special education settings. Developmental Neurorehabilitation, 12(3), 146-151.

Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyber bullying: A preliminary report on college students. Educational Sciences: Theory & Practice, 9 (3), 1307-1325.

Dilmaç, B., & Aydoğan, D. (2010). Values as a predictor of cyber-bullying among secondary school students. International Journal of Human and Social Sciences, 5(3), 185-188.

Doane, A. N., Boothe, L. G., Pearson, M. R., & Kelley, M. L. (2016). Risky electronic communication behaviors and cyberbullying victimization: An application of Protection Motivation Theory. Computers in Human Behavior, 60, 508-513.

Doğan, O. (2005). Spor Psikolojisi. Adana: Nobel.

Doğan, A. (2010). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 17(3), 149-162.

Dowell, E. B., Burgess, A. W., & Cavanaugh, D. J. (2009). Clustering of Internet risk behaviors in a middle school student population. Journal of School Health, 79(11), 547-553.

Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1-2), 155-190.

Dökmen, Ü. (2008). İletişim çatışmaları ve empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dölek, N. (2001). İlk ve Orta Öğretim Okullarındaki Öğrenciler Arasında Zorbacı Davranışların İncelenmesi ve "Zorbalığı Önleme Tutumu Programı"nın Etkisinin Araştırılması, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Drogin, E. Y., & Young, K. (2008). Forensic mental health aspects of adolescent "cyber bullying": A jurisprudent science perspective. The Journal of Psychiatry & Law, 36(4), 679-690.

Duckworth, A., Peterson, C., Matthews, M., Kelly., & Dennis R. (2007) Grit: Perseverance and Passion for Long-Term Goals. Journal of Personality and Social Psychology 92(6), 1087-1101.

Duru, E. (2002), Öğretmen Adaylarında Kişi-Durum Yaklaşımı Bağlamında Yardım Etme Davranışı Eğilimi, Empati ve Düşünme Stilleri İlişkisi ve Bu Değişkenlerin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Efitli, E. (2006). Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Eisenberg-Berg, N., & Lennon, R. (1980). Altruism and the assessment of empathy in the preschool years. *Child Development*, 51 (2), 552-557.

Eisenberg, N. (1983). The socialization and development of empathy and prosocial behavior. *East Haddam, CT.: National Association for the Advancement of Humane Education*.

Eisenberg, N., & Lennon, R. (1983). Sex differences in empathy and related capacities. *Psychological Bulletin*, 94(1), 100-131.

Eisenberg, N., & Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101(1), 91-119.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Bustamante, D. & Mathy, R. M. (1990). Physiological indices of empathy. N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.). *Empathy and its development* içinde (s. 380-389), Melbourne: Cambridge University Press.

Eisenberg, N., Miller, P. A., Shell, R., McNalley, S., & Shea, C. (1991). Prosocial development in adolescence: A longitudinal study. Developmental Psychology, 27(5), 849-857.

Eisenberg, N., Carlo, G., & Murphy, B. (1995). Prosocial development in late adolescence: a longitudinal study. *Child Development*, 66(4), 1179-1197.

Elliot, M. (1992). Bullying. A practicical Guide To Coping For Schools. Wiltshire: Longman.

Emery, E. (1987). Empathy: psychoanalytic and client centered. *American Psychologist*, 42 (5), 513–515.

Endresen, I. M., & Olweus, D. (2001). Self-reported empathy in Norwegian adolescents: Sex differences, age trends, and relationship to bullying. A. C. Bohart & D. J. Stipek (Eds.). *Constructive & destructive behavior: Implications for family, school, & society* içinde (s. 147-165). Washington, DC, US: American Psychological Association.

Erdur-Baker, Ö. 2010. Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender, and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. New Media Society, 12(1), 109-125.

Erdur-Baker, Ö. & Kavşut, F. (2007). A new face of peer bullying: Cyber bullying. Journal of Euroasian Educational Research, 27, 31-42.

Erkan, S. (2002). Örnek grup rehberliği etkinlikleri. Ankara: Pegem-A Yayınları.

Ersanlı, K. (1993), İnsan ilişkilerinde empatik yaklaşımın yeri ve önemi, *M. E. B. Eğitim Dergisi*, 4, 70–72.

Eroğlu, Y. (2011). The investigation relationships among contingencies of self-worth, risky internet behaviors, and cyberbullying/ cybervictimization. Unpublished master's thesis, Sakarya University, Turkey: Sakarya.

Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A., & Özkorumak, E. (2015). Sanal zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. Eğitim ve Bilim, 40(177), 93-107.

Espelage, D. L. (2014). Ecological theory: Preventing youth bullying, aggression, and victimization. Theory Into Practice, 53(4), 257-264.

Espelage, D. L., Low, S., Rao, M. A, Hong, J. S., & Little, T. D. (2013). Family violence, bullying, fighting and substance use among adolescents: A longitudinal mediational model. Journal of Research on Adolescence, 24 (2), 337-349.

Evans, B. J., Stanley, R. O. & Burrows, G. D. (1993). Measuring medical students' empathy skills. *British Journal of Medical Psychology*, 66 (2), 121–133.

Eysenck, S. B., Easting, G., & Pearson, P. R. (1984). Age norms for impulsiveness, venturesomeness and empathy in children. *Personality and Individual Differences*, 5(3), 315-321.

Farrington, D. P. (1993). Bullying as a predictor of offending, violence and later life outcomes. Criminal Behaviour and Mental Health, 21, 90-98.

Fekkes, M., Pijpers, F. & Verlove-Vanhorick S.P. (2005). Bullying: Who Doe What, When and Where…(?).

Feshbach, N. D., & Feshbach, S. (1969). The relationship between empathy and aggression in two age groups. *Developmental Psychology*, 1(2), 102-107.

Feshbach, N. D. (1978). Studies of empathic behavior in children. *Progress in Experimental Personality Research*, 8, 1-47.

Feshbach, N. D. (1990), Parental empathy and child adjustment/ maladjustment. N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.). *Empathy and its development* içinde (s. 271-292), New York: Cambridge University Press.

Findlay, L. C., Girardi, A., & Coplan, R. J. (2006). Links between empathy, social behavior, and social understanding in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(3), 347-359.

Finkelhor, D., Turner, H., Ormrod, R., Hamby, S., & Kracke, K. (2009). Children's exposure to violence: A comprehensive national survey. Retrived From https://www. Ncjrs.gov/pdffile s1/ojjdp/227744.pdf.

Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (2003). Sosyal Psikoloji (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge.

Fromm, E. (1993). İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri. (Çev. Alpagut, Ş.). İstanbul: Payel Yayınevi.

Furlong, M. J., Morrison, G. M., Cornell, D. G., & Skiba, R. (2004). Methodological and measurement issues in school violence research: Moving beyond the social problem era. Journal of School Violence, 3(2-3), 5-12.

Gaertner, S. L., & Dovidio, J. F. (1977). The subtlety of White racism, arousal, and helping behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(10), 691-707.

Gámez-Guadix, M., Orue, I., Smith, P. K., & Calvete, E. (2013). Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use, and problematic internet use among adolescents. Journal of Adolescent Health, 53 (4), 446-452.

Gantt, S., Billingsley, D., & Giordano, J. A. (1980). Paraprofessional skill: Maintenance of empathic sensitivity after training. *Journal of Counseling Psychology*, *27*(4), 374.

Garaigordobil, M. (2009). A comparative analysis of empathy in childhood and adolescence: Gender differences and associated socio-emotional variables. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 9 (2), 217-235.

Geçtan, E. (1990). Psikanaliz ve sonrası. İstanbul: Remzi Kitabevi

Geçtan, E. (1993). Psikanaliz ve sonrası. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E.(1997). Psikodinamik psikiyatri ve normaldışı davranışlar. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gerlach, P. K. (2011). Step family in formation, empathic listening. http://www.stepfamilyinfo.org/projects/02/listen.htm (16.04.2011 tarihinde erişildi).

Gilhorta, J. (1993). The concepts of self object function and emphaty in couples therapy, *Australian and NewZeland Journal of Psychiatry*, 27, 294–297.

Goldstein, A. P., & Michaels, G. Y. (1985). *Empathy: development, training, consequences.* Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum, Assoc. Pub.

Goleman, D. (2004), Duygusal Zeka (S. Yüksel, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları

Gökkaya, F. (2015). İlköğretim öğrencilerinde zorbalık eğilimini azaltmaya yönelik bilişsel davranışçı bir müdahale programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1990). Social skills rating system. Circle Pines, Minnesota: American Guidance Service

Griffin, M & Gross, S. R. (2003). Importance of tissue transglutaminase in repair of extracellular matrices and cell death of dermal fibroblasts after exposure to a solarium ultraviolet A source. Journal of investigative dermatology, 121(2), 412-423.

Grühn, D., Rebucal, K., Diehl, M., Lumley, M., & Labouvie-Vief, G. (2008). Empathy across the adult lifespan: Longitudinal and experience-sampling findings. *Emotion*, 8(6), 753-765.

Gültekin, F. (2008). Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Harris, S., & Petrie, G. F. (2003). Bullying: The bullies, the victims, the bystanders. Scarecrow Press.

Hatch JA. (1987). Status and social power in a kindergarten peer group. Elementary School Journal;88(1): 79-92.

Heran, W. J. (2005). The effects of global empathy training on attachment styles, social competencies and empathy deficits with male adolescent sex offenders in court-ordered residential treatment. Unpublished doctoral dissertation, Smith College School for Social Work, Northampton, Mass.

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. Deviant behavior, 29(2), 129-156.

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. Archives of Suicide Research, 14, 206-221.

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2014). Bullying Beyond The Schoolyard: Preventing And Responding To Cyberbullying. Corwin Press.

Hines, H. N. (2011). Traditional bullying and cyber-bullying: are the impacts on self-concept the same? (Doctoral dissertation, Western Carolina University).

Hoffman, M. L. (1977). Sex differences in empathy and related behaviours. *Psychological Bulletin*, 84 (4), 712–722.

Hoffman, M. L. (1994). The contribution of empathy to justice and moral judgment. *Reaching Out: Caring, Altruism and Prosocial Behavior. MoralDevelopment: A Compendium*, *7*, 161-194.

Hogo, M. A., & Vaughan, G. M. (2006). Sosyal psikoloji. (Çev. İbrahimYıldız, Aydın Gelmez). Ankara: Ütopya Yayınları.

Hojat, M., Gonnella, J. S., Nasca, T. J., Mangione, S., Vergare, M., & Magee, M. (2002). Physician empathy: definition, components, measurement, and relationship to gender and specialty. *American Journal of Psychiatry*, 159(9), 1563-1569.

Hong, J. S., & Garbarino, J. (2012). Risk and protective factors for homophobic bullying in schools: An application of the social-ecological framework. Educational Psychology Review, 24(2), 271-285.

Horzum, M. B., & Ayas, T. (2011). The examination of cyberbullying and victim levels of high school students according to school type and gender. Journal of Educational Sciences & Practices, 10(20), 139-159.

Huang, Y. Y., & Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. Computers in Human Behavior, 26(6), 1581-1590.

Hunt, C. (2007). The Effect of an Education Program on Attitudes and Belief about Bullying and Bullying Behavior in junior secondary school students. Child and Adolescent Mental Health, 12(1), 21-26.

Ianotti, R. J. (1985). Naturalistic and structural assesments of prosocial behavior in preschool children: The influence o empathy and prespective taking. *Developmental Psychology*, 21 (1), 46-55.

İrfaner, S. (2009). Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tutum ve görüşleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9(5), 441-476.

Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*, (4), 589-611.

Juvonen, J., & Graham, S. (2014). Bullying in schools: The power of bullies and the plight of victims. Annual review of psychology, 65, 159-185.

Juvonen, J., & Gross, E. F. (2008). Extending the school grounds?—Bullying experiences in cyberspace. Journal of School Health, 78(9), 496-505.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). Yeni İnsan ve İnsanları. İstanbul: Evrim Yayınları.

Kandemir, M. (2006). İlköğretimde algılanan sınıf içi empatik atmosfer ile benlik algısı arasındaki etkileşimin akran zorbalığı ile ilişkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Karabağ, Ş. G. (2003), Öğretilebilir ve bilişsel bir beceri olarak tarihi empati (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.

Karademir E. D. (2011). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'inde Ortaöğretim 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Yaygınlığı ve Risk Faktörlerinin Belirlenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Karagülmez, Ç. & Diğerleri (2006). İlkokul 5. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. I.

Şiddet ve Okul Sempozyumu. İstanbul, 28-31 Mart 2006.

Karniol, R., Gabay, R., Ochion, Y., & Harari, Y. (1998). Is gender or gender-role orientation a better predictor of empathy in adolescence? *Sex Roles*, 39 (1-2), 45-59.

Kaukiainen, A., Björkqvist, K., Lagerspetz, K., Österman, K., Salmivalli, C., Rothberg, S., & Ahlbom, A. (1999). The relationships between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive behavior*, 25(2), 81-89.

Kaya, A. & Siyez, D. M. (2010). KA-Sİ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği: Geliştirilmesi Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 35 (156), 110-125.

Keith, S., & Martin, M. E. (2005). Cyber-bullying: Creating a culture of respect in a cyber world. Reclaiming children and youth, 13(4), 224.

Kim, M. J., Catalano, R. F., Haggerty, K. P., & Abbott, R. D. (2011). Bullying at elementary school and problem behaviour in young adulthood: A study of bullying, violence and substance use from age 11 to age 21. Criminal Behaviour and Mental Health, 21(2), 136-144.

Kim, H. S., & Kim, H. S. (2007). Aggression among Korean adolescents: A comparison between delinquents and nondelinquents. Social Behavior & Personality, 35 (4), 499-512.

Kirk, D. S., & Hardy, M. (2014). The acute and enduring consequences of exposure to violence on youth mental health and aggression. Justice Quarterly,31(3), 539-567.

Klein, K. J., & Hodges, S. D. (2001). Gender differences, motivation, and empathic accuracy: When it pays to understand. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(6), 720-730.

Koç, Z. (2006). Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Ankara.

Konrad, S. & Hendl, C. (2003), Empati ve daha çok duygusal zekâ, http://www.hayatyayinlari.com.tr. (21.06.2003 tarihinde erişildi).

Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. Journal Of Adolescent Health, 41(6), 22-30.

Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. Journal of Adolescent Health, 53(1), S13-S20.

Kowalski, R. M., Limber, S. P., Limber, S., & Agatston, P. W. (2012). Cyberbullying: Bullying in the digital age. John Wiley & Sons.

Kumpulainen, K., Rasanen, E. & Puura, K. (2001). Psychiatric Disordes and The Use of Mental Health Services Among Children Involved in Bullying. Agressive Behavior, 27, 102-110.

Kutlu, F. (2005). The effect of bullying management training on bullying behaviors of elementary school students. Yayınlanmamış doktora tezi.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü.

Lapidot-Lefter, N. & Barak, A. (2012). Effects of anonymity, invisibility and lack of eye-contact on toxic online disinhibiton, Computers in Human Behaviour, 28, 434-443.

Lenhart, A. (2009). The democratization of online social networks: a look at the change in demographics of social network users over time. Paper presented at the Association of Internet Researchers 10.0, Milwaukee, WI.

Lennon, R. & Eisenberg, N. (1990). Gender and age differences in empathy and sympathy. N. Eisenberg & J. Strayer (Ed.). *Empathy and its development* içinde (s. 195-218), Melbourne: Cambridge University Press.

Lessne, D., Sayalı, D., & Harmallar, S. (2013). Student Reports of Bullying and Cyber-Bullying: Results from the 2011 School Crime Supplement to the National Crime Victimization Survey. Web Tables. NCES 2013-329. National Center for Education Statistics.

Li, Q. (2005). Cyberbullying in Schools: Nature and Extent of Canadian Adolescents' Experience. Online Submission.

Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools a research of gender differences. School Psychology International, 27(2), 157-170.

Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. Computers in human behavior, 23(4), 1777-1791.

Liau, A.K., Khoo, A., & Hwaang, P. (2005) 'Factors Influencing Adolescents' Engagement in Risky Internet Behavior', Cyberpsychology and Behavior 8(6): 513–20.

Lishner, D. A. & Stocks, E. L. (2009). Altruism. In S. J. Lopez (Ed.) *Encylopedia of positive psychology* içinde (s. 32-38). West Sussex: John Wiley and Sons.

Loudin, J. L., Loukas, A., & Robinson, S. (2003). Relational aggression in college students: Examining the roles of social anxiety and empathy. *Aggressive Behavior*, 29(5), 430-439.

Low, S., & Espelage, D. (2013). Differentiating cyber bullying perpetration from non-physical bullying: Commonalities across race, individual, and family predictors. Psychology of Violence, 3(1), 39.

Lösel, F., & Bender, D. (2014). Aggressive, delinquent, and violent outcomes of school bullying: Do family and individual factors have a protective function?.Journal of school violence, 13(1), 59-79.

Marcus, R. F. (1990). Somatic indices of empathy. N. Eisenberg & J. Strayer (Ed.) *Empathy and its development* içinde (s. 374-380), Melbourne: Cambridge University Press.

Martin, M.E.M.B. (2005). The Causes and Nature of Bullying and Social Exclusion in Schools. Education Journal, 86, 28-30.

Martsolf, D. S., Colbert, C., & Draucker, C. B. (2012). Adolescent dating

violence prevention and intervention in a community setting: Perspectives of young adults and professionals. The Qualitative Report, 17, 1-23.

Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. Psychology in the Schools, 45(4), 323-348.

Mayberry, M. L., & Espelage, D. L. (2007). Associations among empathy, social competence, & reactive/proactive aggression subtypes. *Journal of Youth and Adolescence*, 36(6), 787-798.

Mc Whirter, L. (2004), Equality and Inequalities in Health and Social Care in Northern Ireland: A Statistical Overview, Belfast: Department of Health, Social Services and Public Safety.

Mehrabian, A., & Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy1. *Journal of Personality*, 40(4), 525-543.

Mehrabian, A. (1997). Relations among personality scales of aggression, violence, and empathy: Validational evidence bearing on the risk of eruptive violence scale. *Aggressive Behavio*r, 23(6), 433-445.

Miller, P. A., & Eisenberg, N. (1988). The relation of empathy to aggressive and externalizing/antisocial behavior. *Psychological Bulletin*, 103(3), 324.

Minor, M. A., Smith, G. S., & Brashen, H. (2013). Cyberbullying in higher education. Journal of Educational Research and Practice, 3(1), 15-29.

Mossler, D. G., Marvin, R. S., & Greenberg, M. T. (1976). Conceptual perspective taking in 2-to 6-year-old children. *Developmental Psychology*, 12(1), 85-86.

Mynard, H. & Joseph, S.(2000). Development of the Multidimentional Peer-Victimization Scale, Agressive Behavior, Vol. 26, 169-178.

Nabuzoka, D. & Smith, P. (1993). "Sociometric status and social behavior of children with and without learning difficulties." Journal of Child Psychology and Psychiatry. 34: 1435-1448.

Nansel, T. R., Overpeck, M. D., Haynie, D. L., Ruan, W. J., & Scheidt P. C. (2003). Relationships between bullying and violence among U.S. youth. Archives of Pediatric Adolescent Medicine, 157, 348-353.

Newman-Carlson, D. & Horne, A.M. (2004). Bully busters: A psycho educational intervention for reducing bullying behavior in middle school students. Journal of Counseling Development, 82, 259-267

Nielsen, M. B., Hetland, J., Matthiesen, S. B., & Einarsen, S. (2012). Longitudinal relationships between workplace bullying and psychological distress. Scandinavian journal of work, environment & health, 38-46.

Nishina, A., Juvonen, J., & Witkow, M. R. (2005). Sticks and stones may break my bones, but names will make me feel sick: The psychosocial, somatic, and scholastic consequences of peer harassment. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34(1), 37-48.

Nissim-Sabat, M. (1995). Towards a phenomenology of empathy. *American*

Journal of Psychotherapy, 49 (2), 163–170.

Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R., & Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three European countries. Australian Journal of Guidance and Counselling, 20(02), 129-142.

Olweus, D. (1991). Bully/Victim Problems Among School Children: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program, Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Olweus, D. (1993). Bullying at School: What We Know and What We Can Do Malden, MA Blacwell Publishers Ltd.

Olweus, D. (1999). Sweden, in P.K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & Slee, P. (Eds.). The Natire of School Bullying: A Cross-National Perspectibe. London and New York: Routlenge. 7-27.

Olweus, D. (2003). A Profile of Bulling at School, Educational Leaderships, Vol. 60 Issue 6, EBSCO host.

Olweus, D., Limber, S., & Mihalic, S. F. (1999). Blueprints for violence prevention, book nine: Bullying prevention program. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence.

O'Moore, M. (2012). Cyber-bullying: The situation in Ireland. Pastoral Care in Education, 30(3), 209-223.

O'Moore, A.M. & Minton, S.J. (2005). Evalutation of the Effectiveness of an Anti-Bullying Programme in Primary Schools. Agressive Behavior, Volume 3, 609-622.

Orpinos, P., Horne, A. M., & Staniszewski, D. (2003). School bullying: Changing the problem by changing the school. School Psychology Rewiew. 32, 431-444.

Oyeoku, E. K., Meziobi, D., Ezegbe, N. B., & Obikwelu, C. L. (2013). Public sensitization as a tool for preventing domestic violence against women in nsukka education zone, Enugu State, Nigeria. US-China Education Review, 3 (4), 245-252.

Özbay, Y. (1994). Danışanı Merkez Alan Psikoterapi Yaklaşımında Empatik Atmosfer ve İnsan İlişkileri. I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri, Adana.

Özbay, Y., & Şahin, M. (1996). Psikolojik danışmada empatik atmosfer ve beceri düzeyinde kazandırılması, III. Ulusal psikoloji danışma ve rehberlik kongresi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Özbay. Y., & Şahin M. (1999). Empatik Sınıf Atmosferi Tutum Ölçeği (ESATÖ) Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması**.** Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15, 74–79.

Özbay, Y., & Şahin, M. (2004). Psikoloji danışmada empatik atmosfer ve beceri düzeyinde kazandırılması, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11, 137–150.

Özdemir, M., & Akar, F. (2011). Examination of high school students' opinions on cyberbullying in terms of various variables. Educational Administration: Theory and Practice, 17(4), 605-626.

Özerkan, K. N. (2004). Spor Psikolojisine Giriş, Temel Kavramlar. İstanbul: Nobel Yayınları.

Paolino, T.J. (1981). Psychoanalytic psychotherapy: Theory, tecnique, therapeutic relationshipss and treability. New York: Bruner/Mazel.

Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard a preliminary look at cyberbullying. Youth violence and juvenile justice, 4(2), 148-169.

Pateraki, L., & Houndoumadi, A. (2001). Bullying Among Primary School Children in Athens, Greece. Educational Psychology, 21(2), 167-173.

Payne, P. A., Weiss, S. D. & Kapp, R. A. (1972). Didactic, experiential and modeling factors in the learning empathy. *Journal of Counseling Psychology*, 19 (5), 425–429.

Pecukonis, E. V. (1990). A cognitive/affective empathy training program as a function of ego development in aggressive adolescent females. *Adolescence,* 25 (97), 59-76.

Peker, A. (2013). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve sanal mağdur olma durumu. 5. Uluslararası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu, 1-3.

Peker, A., & Eroğlu, Y. (2010). Erkek öğrencilerde sanal zorba ve kurban olmanın yordayıcısı olarak internet bağımlılığı. 4. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Peker, A., Eroğlu Y., & Ada, Ş. (2012). Ergenlerde sanal zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(2), 185-206.

Pereira, B., Mendonca, D., Neto, C., Valente, L., & Smith, P. K. (2004). Bullying in Portuguese schools. School Psychology International, 25(2), 241-254.

Petterson, C. H. (1973). *Theories of counseling and psychotherapy*. New York: Harpers and Row

Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 531-562.

Pişkin, M., & Ayas, T. (2005). Lise Öğrencileri Arasında Yaşanan Akran Zorbalığı Olgusunun Okul Türü Bakımından Karşılaştırılması. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi. 21-23 Eylül. İstanbul.

Pişkin, M., & Ayas, T. (2008). Investihation of Bullying Among High Schools Studensts with Regard to School Type, Sex & Grade Level. International Congress of Counselling. Bahçeşehir University. 25-27 Nisan 2008. İstanbul.

Privitera, C., & Campbell, M. A. (2009). Cyberbullying: The new face of workplace bullying? CyberPsychology & Behavior, 12(4), 395-400.

Pujazon-Zazik, M., & Park, M. J. (2010). To tweet, or not to tweet: gender differences and potential positive and negative health outcomes of adolescents' social internet use. American journal of men's health, 4(1), 77-85.

Pulido, R., Martín- Seoane, G., & Díaz- Aguado, M. J. (2010). School violence roles and sociometric status among Spanish students. US-China Education Review, 7 (1), 51-61.

Ramirez, J. M., & Andreu, J. M. (2006). Aggression and some related psychological constructs (anger, hostility, and impulsivity): Comments from a research project. Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 30 (3), 276-291.

Richmond, T. S., Cheney, R., Soyfer, L., Kimmel, R., & Raine, A. (2013). Recruitment of community-residing youth in to studies on agression. Journal of Community Psychology, 41(4), 425-434.

Rigby, K. (2012). Bullying in schools: Addressing desires, not only behaviours. Educational Psychology Review, 24(2), 339-348.

Roberts, W., & Strayer, J. (1996). Empathy, emotional expressiveness, and prosocial behavior. *Child Development*, 67(2), 449-470.

Rogers, C.R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21 (2), 95–103.

Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person*. Boston: Houghton Mifflin.

Rogers, C. R. (1970). *Carl Rogers on encounter groups*. New York, NY: Harper and Row Publishers.

Rogers, C. R. (1975). Empathic: An unappreciated way of being. *The Counseling Psychologist*, 5 (2), 2-10.

Rogers, C.R. (1979). *Client-Centered Therapy*. Boston: Houghton Mifflin.

Romero, E., Richards, M. H., Harrison, P. R., Garbarino, J., & Mozley, M. (2015). The role of neighborhood in the development of aggression in urban African American youth: a multilevel analysis. American journal of community psychology, 56(1-2), 156-169.

Rueckert, L., Branch, B., & Doan, T. (2011). Are gender differences in empathy due to differences in emotional reactivity? *Psychology*, 2(6), 574-578.

Salmivalli, C. (2001). Participant Role Approach to School Bullying: Implications for Interventions. Journal of Adolescence, 22, 455-459.

Salmivalli, C., Kaukraien, A., & Voeten, M. (2005). Anti-bullying Intervention: Implementation and Outcome British Journal of Educational Psychology, 75, 465-487.

Salmivalli, C., Lagerspetz, K. M. J., Björkvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participants roles and their relations to social status within the group. Aggressive Behavior, 22, 1-15.

Sams, D. P., & Truscott, S. D. (2004). Empathy, exposure to community violence, and use of violence among urban, at-risk adolescents. *Child and Youth Care Forum*, 33 (1), 33-50.

Santrock, J. (2015). Life-Span Development. Colombus OH: McGraw-Hill.

Sapouna, M., & Wolke, D. (2013). Resilience to bullying victimization: The role of individual, family and peer characteristics. Child abuse & neglect, 37(11), 997-1006.

Sargın, N. (1993). Rehber Öğretmenlerin Empati Düzeylerinin Geliştirilmesine İlişkin Bir Model Önerisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sari, S. V., & Camadan, F. (2016). The New Face of Violence Tendency: Cyber Bullying Perpetrators and Their Victims. Computers in Human Behavior, 59, 317-326.

Scherler, H. N. (2005) Gestalt terapi ders notları. Trabzon.

Schieman, S., & Van Gundy, K. (2000). The personal and social links between age and self-reported empathy. *Social Psychology Quarterly*, 152-174.

Schneider, S. K., O'Donnell, L., Stueve, A., & Coulter, R. W. (2012). Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. American Journal of Public Health, 102(1), 171-177.

Seals, D., & Young, J. (2003). Bullying and victimization: prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. Adolescence, 38, 735-757.

Selekman, J., & Vessey, J. A. (2004). Bullying isn't what it used to be. Pediatric Nursing, 30, 246-249.

Shariff, S. (2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: School obligations to provide student safety in a virtual school environment. McGill Journal of Education, 40(3), 467.

Shariff, S. (2008). Cyber-bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home. Routledge.

Shariff, S., & Gouin, R. (2005, September). Cyber-dilemmas: Gendered hierarchies, free expression and cyber-safety in schools. In Oxford Internet Institute conference at Oxford University, Oxford, UK. Retrieved November (Vol. 20, No. 2007, pp. 147-154).

Sharma, M. R. (1992). Empathy - a retrospective on its development in psychoterapy, *Australasian Psychiatry*, 26 (3), 21–41.

Sims, J. M. (1989). Client-centered therapy: The art of knowing. *Person-Centered Review*, 4(1), 21-41.

Singer, D. G., & Singer, J. L. (2014). Television, imagination, and aggression: A study of preschoolers. Routledge.

Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? Scandinavian journal of psychology, 49(2), 147-154.

Smith, P. K. (1994). What can we do to prevent bullying in school? The Therapist, Summer, 12-15.

Smith, P.K. & Diğerleri. (2002). Defination of Bullying: A Comoaration of Used and Gender Differences, in Fourteen-Country International Comparison. Child Development, Vol 73, No 4, 1120.

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (1999). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. Journal of child psychology and psychiatry, 49(4), 376-385.

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. Journal of child psychology and psychiatry, 49(4), 376-385.

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). An lnvestigation lnto Cyberbullying, lts Forms, Awareness And İmpact, And The Relationship Between Age And Gender in Cyberbullying. Research Brief No. RBX03-06. London: DfES.

Smith, P. & Sharp, S. (1994). School Bullying: Insights and Perspectives, London: Routledge.

Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. Aggressive behavior, 29(3), 239-268.

Stockdale, M.S., Hangaduamba, S., Duys, D., & larson, K. (2002). Rural Elementary Students'. Parents' and Teachers' Perception of Bıllying. America Journal Health Behavior, 26 (4), 266-277.

Stocks, E. L., Lishner, D. A., & Decker, S. K. (2009). Altruism or psychological escape: Why does empathy promote prosocial behavior? *European Journal of Social Psychology*, 39(5), 649-665.

Stocks, E. L., & Lishner, D. A. (2009). Empathy. S. J. Lopez (Ed.). *Encylopedia of positive psychology* içinde (s. 320-326). West Sussex: John Wiley and Sons.

Strayer, J. (1990). Picture-story indices of empathy. N. Eisenberg & J. Strayer (Ed.). *Empathy and its development* içinde (s. 351-356), Melbourne: Cambridge University Press.

Strayer, J., & Roberts, W. (2004). Empathy and observed anger and aggression in five year olds. *Social Development*, 13(1), 1-13.

Subrahmanyam, K., & Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. The future of children, 18(1), 119-146.

Sullivan, K. (2000). The Anti-Bullying Handbook. New York: Oxford University Pres.

Sullivan, K., Cleary, M. & Sullivan, G. (2004). Bullying in secondary schools: What it looks like and how to manage it. California: Paul Chapman Publishing & Corwin Pres.

Sutton, J., Smith, P.K. & Swettenham, J. (1999). Social Cognition and Bullying: Social Inadequacy or Skilled Manipulation. British Journal of Development Psychology, 17, 435-450.

Swanson, V. (1994). Bullying and victimisation in Scottish secondary schools: Same or separate entities? Aggressive Behavior, 28(1), 45-61.

Syts, Y. (2004). Beyond the schooldyard: Examining electronic bullying among Canadian youth. Unpublished Master Thesis, Carleton University, Ottawa, Ontario.

Şahin, H. (2011). Lise öğrencilerinde mükemmeliyetçilik ve saldırganlık ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

Şahin, M. (1997). Üniversite Sınıf Atmosferinin Algılanan Empatik İletişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, M. (2007). İlköğretim Okullarında Zorbacı Davranışların Azaltılmasına Yönelik Empati Eğitim Programının Etkisinin Azaltılması (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Şahin, M. (2012). An investigation into the efficiency of empathy training programme on preventing bullying in primary schools. *Children and Youth Services* Review, 34 (7), 1325-1330.

Şahin, M. (2012). The relationship between the cyberbullying/ cybervictmization and loneliness among adolescents. Children & Youth Services Review, 34 (4), 834-837.

Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., & Er, S. H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 257-270.

Şimşek, U. E. (1995). Öğretmen ve öğrencilerin empatik tepkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tanrıdağ, Ş. (1992). Ankara'daki ruh sağlığı hizmetlerinde çalışan personelin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tapper, K., & Boulton, M. J. (2005). Victim and peer group responses to different forms of aggression among primary school children. Aggressive Behavior, 31(3), 238-253.

Tattu, D. (1994). A whole-school response: From crisis management to prevention. The Irish Journal of Psychology, 18(2), 221-232.

Tharp-Taylor, S., Haviland, A., & D›Amico, E. J. (2009). Victimization from mental and physical bullying and substance use in early adolescence. Addictive behaviors, 34(6), 561-567.

Tıpırdamaz-Sipahi, H. (2008). İzmir ili Bornova ilçesinde ilköğretim 6. ve 7. Sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı, etkileyen ve eşlik eden faktörler. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Izmir, Turkey.

Tiryaki, Ş. (2000). Spor Psikolojisi, Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama. Mersin: Eylül Kitap ve Yayınevi.

Topçu, Ç. (2008). The relationship of cyber bullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use and adult monitoring, Unpublished Master Dissertation, Middle East Technical University, Ankara.

Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., & Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. Cyberpsychology and Behavior, 11(6), 643-648

Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. & Çapa-Aydın, Y. (2010). Temel empati ölçeği Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4, 174-182.

Toussaint, L., & Webb, J. R. (2005). Gender differences in the relationship between empathy and forgiveness. *The Journal of Social Psychology*, 145(6), 673-685.

Türküm, A. S. (2011). School violence: To what extent do perceptions of problem solving skills protect adolescents? Educational Sciences: Theory & Practice, 11 (1), 127-132.

Twyman, K., Saylor, C., Taylor, L. A., & Comeaux, C. (2010). Comparing children and adolescents engaged in cyberbullying to matched peers. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 13(2), 195-199.

Ucanok, Z., Smith, P. K., & Karasoy, D. S. (2011). Definitions of bullying: Age and sex differences in a Turkish sample. Asian journal of social psychology,14(1), 75-83.

Unnever, J. D. (2005). Bullies, aggressive victims, and victims: Are they distinct groups? Aggressive Behavior, 31(2), 153-171.

Ünal, F. (2003). Empatik iletişim eğitiminin okul öncesi çocuğu olan annelerin empatik beceri düzeylerine etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. CyberPsychology & Behavior, 11(4), 499-503.

Varghese, F. T. (1988). The phenomenology of psychopathology. *American Journal of Psychotherapy*, 42 (3), 389–403.

Voltan-Acar, N. (2003). Terapötik iletişim. Ankara: Onur Ofset.

Voltan-Acar, N. (1998). Modelden öğrenme ve rol oynama ile terapötik beceri eğitimi ve sonuçları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 79–83.

Wang, J., Lanotti, R. J., & Luk, J. W. (2012). Patterns of adolescent bullying behaviors: Physical, verbal, exclusion, rumor, andcyber. Journal of School Psychology, 50 (4), 521-534.

Warden, D., & Mackinnon, S. (2003). Prosocial Children, Bullies and Victims: An Investigation of Their Sociometric Status, Emphaty and Social Problem Solving Strategies. British Journal of Developmental Psychology, 21, 367-385.

White, J. S. (1997). Empathy: A literature review and concept analysis. *Journal of Clinical Nursing*, 6 (4) 264.

Whitney, I., & Smith, P. K. (1993). A Survey of the Nature and Extent of Bully/Victim Problems in Junior/Middle and Secondary Schools. Educational Research, 35: 3-25.

Wilczewski, A. (1997). Assessment of food intake and nutritional status of children from selected Polish urban and rural areas. Polish journal of food and nutrition sciences, 6(1), 115-126.

Willard, N. E. (2007). Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress. Research Press.

Williams, K.R., & Guerra, N.G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. Journal of Adolescent Health, 41, 51-58.

Wiseman, T. (1996). A concept analysis of empathy. *Journal of Advanced Nursing*, 23 (6), 1162-1167.

Wispe, L. (1986). The distinction between sympathy and empathy: To call forth a concept, a word is needed. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 (2), 312–321.

Wispe L. (1990). History of the concept of empathy. N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.). *Empathy and its development* içinde (s. 17-38), Melbourne: Cambridge University Press.

Wolak, J., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. Journal of adolescent health, 41(6), S51-S58.

World Healt Organizastion (WHO) (2016). Agression. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.03.2016).

Verkuynen, M., & Thijs, J. (1999). Peer Victimization and Self-Esteem of Ethnic Minority Group Children. Journal of Community and Applied Psychology, 11, 227-234.

Yaşankul, N. (2007). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile eğitim algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ybarra, M. L., Diener-West, M., & Leaf, P. J. (2007). Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. Journal of Adolescent Health, 41(6), S42-S50.

Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45(7), 1308-1316.

Ybarra, M. L., & Mitchell, J. K. (2008). How risky are social networking sites? A comparison of places online where youth sexual solicitation and harassment occurs. Pediatrics, 121, e350–e357.

Yeşil, S. (2011). Okula giden ve tutuk evinde bulunan ergenlerin zorbalık tanımları ve zorbalık davranışlarının zorbalığın ahlaki kabulüyle ilişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, S.(2001). The Relationships of Bullying, Family Enviroment and Popularity. A Thesis Submitted to the Graduate School of Social Sciences of The Middle East Technical University, Ankara.

Yıldırım, H. (2003). Empati ile beş faktör kişilik modeli arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Yılmaz-Yüksel, A. (2003). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yüksel, A. (2004). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 341-354.

Zahn-Waxler, C., Cole, P. M., Welsh, J. D., & Fox, N. A. (1995). Psychophysiological correlates of empathy and prosocial behaviors in preschool children with behavior problems. *Development and Psychopathology*, 7, 27-27.

Zhou, Q., Valiente, C. & Eisenberg, N. (2002). Empathy and its measurement. S. J. Lopez & C. R. Snyder (Ed). *Positive psychological assesment: A handbook of models and measures* içinde (s. 269-484), Washington: American Psychological Association.

1. Basım

DÜNYA SİYASETİNDE AFRİKA 4

Editör
Doç. Dr. İsmail Ermağan

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1875
Yönetim Siyaseti ve Uluslararası İlişkilier No.: 066
ISBN: 978-605-320-782-5
© 1. Basım, Aralık 2017

DÜNYA SİYASETİNDE AFRİKA 4
Editör: Doç. Dr. İsmail Ermağan

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Ramazan Erciyas -ramazan@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Gülbeyaz Güler -gulbeyaz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ermağan, İsmail.
Dünya Siyasetinde Afrika 4/Editör: *İsmail Ermağan*
1. Basım, xviii + 550 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-782-5
1. Orta Afrika 2. Senegal 3. Sudan 4. Etiyopya 5. Kenya 6. Afrika Şiileri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TveK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KOPYA HAYIR

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ **iii**

BÖLÜM 1: ORTA AFRİKA PANORAMASI: SİYASET-TOPLUM-EKONOMİ - Prof. Dr. Ramazan Özey **1**

1. BÖLGEYE GENEL GİRİŞ 2
2. ANGOLA 4
   - 2.1. Angola'da Siyasal Gelişim 5
   - 2.2. Angola'da Toplum 5
   - 2.3. Angola'da Ekonomi 6
3. ÇAD 7
   - 3.1. Çad'da Siyasal Gelişim 8
   - 3.2. Çad'da Toplum 9
   - 3.3. Çad'da Ekonomi 11
4. EKVATOR GİNESİ 12
   - 4.1. Ekvator Ginesi'nde Siyasal Gelişim 13
   - 4.2. Ekvator Ginesi'nde Toplum 13
   - 4.3. Ekvator Ginesi'nde Ekonomi 15
5. GABON 16
   - 5.1. Gabon'da Siyasal Gelişim 16

5.2. Gabon'da Toplum 17
5.3. Gabon'da Ekonomi 18
6. KAMERUN 20
6.1. Kamerun'da Siyasal Gelişim 20
6.2. Kamerun'da Toplum 21
6.3. Kamerun'da Ekonomi 22
7. KONGO CUMHURİYETİ 23
7.1. Kongo'da Siyasal Gelişim 23
7.2. Kongo'da Toplum 24
7.3. Kongo'da Ekonomi 25
8. KONGO DEMOKRATİK CUMHURİYETİ 27
8.1. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Siyasal Gelişim 27
8.2. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Toplum 30
8.3. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Ekonomi 31
9. ORTA AFRİKA CUMHURİYETİ 34
9.1. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Siyasal Gelişim 34
9.2. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Toplum 35
9.3. Orta Afrika Cumhuriyetinde Ekonomi 37
10. SAO TOME VE PRİNCİPE 38
10.2. Sao Tome ve Principe'de Toplum 39
10.3. Sao Tome ve Principe'de Ekonomi 39
SONUÇ 40
KAYNAKÇA 40

BÖLÜM 2: KÜRESEL EKONOMİ POLİTİK PERSPEKTİFİNDEN AFRİKA'NIN YENİDEN PAYLAŞIMI VE TÜRKİYE - Prof. Dr. Sedat Aybar 41

GİRİŞ 42
1. AFRİKA'NIN "YENİ(DEN)" PAYLAŞIMI: KAVRAMSAL ÇERÇEVE 43
2. YARDIMLARIN SONU VE AFRİKA YARATICILIĞININ YÜKSELİŞİ 45
3. KÜRESEL GÜÇ ÇEKİŞMELERİNİN MERKEZİNDE AFRİKA EKONOMİ POLİTİĞİ 47
4. AFRİKA KALKINMASINDA GÜVENLİĞİN ROLÜ 50

5. AFRİKA'NIN UMUDU: DİPTEN GELEN YARATICI DALGA 53
6. AFRİKA'NIN "YENİ(DEN)" PAYLAŞIMINDA TÜRKİYE'NİN STRATEJİK DURUŞU 57
SONUÇ 59
KAYNAKÇA 60

BÖLÜM 3: JAPONYA'NIN AFRİKA POLİTİKASI - Dr. Elem Eyrice Tepeciklioğlu – Dr. Ali Onur Tepeciklioğlu 63

GİRİŞ 64
1. JAPONYA-AFRİKA İLİŞKİLERİ 67
1.1. Siyasi İlişkiler 67
1.2. Ticari İlişkiler 74
1.2.1. Resmi Kalkınma Yardımları 79
SONUÇ 83
KAYNAKÇA 84

BÖLÜM 4: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK AFRİKA-AVRUPA BİRLİĞİ (AB) STRATEJİSİ VE AFRİKA-AB STRATEJİK ORTAKLIĞININ GELECEĞİ - Doç. Dr. Haydar Efe 89

GİRİŞ 90
1. AFRİKA HAKKINDA BAZI TEMEL BİLGİLER 91
2. AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU (AET)-AFRİKA İLİŞKİLERİ VE LOME SÖZLEŞMESİ 93
3. COTONOU ANLAŞMASI 97
4. AFRİKA-AVRUPA BİRLİĞİ STRATEJİK ORTAKLIĞI VE GELİŞEN İŞ BİRLİĞİ 99
5. AVRUPA BİRLİĞİ VE AFRİKA DEVLETLERİ ARASINDA YAŞANAN SON GELİŞMELER 104
6. İLİŞKİLERDE ÖNEMLİ GÜNDEM MADDESİ: GÖÇ 106
SONUÇ 107
KAYNAKÇA 108

BÖLÜM 5: AFRİKA'NIN ZENGİN AMA FAKİRLEŞTİREN ORTAĞI: SUUDİ ARABİSTAN KRALLIĞI - Doç. Dr. Esra Pakin-Albayrakoğlu 111

GİRİŞ 112

1. SUUDİ VEHHÂBÎLİĞİ, CİHADÎ VEHHÂBÎLİĞE KARŞI 113
2. KATAR VE YEMEN KRİZLERİ ORTASINDA AFRİKA 120
3. GIDA GÜVENLİĞİ Mİ, İNSAN GÜVENLİĞİ Mİ? 123
SONUÇ 126
KAYNAKÇA 127

BÖLÜM 6: İRAN'IN AFRİKA POLİTİKASI VE NİJERYA'DAKİ ŞİİLİK FAALİYETLERİ - Doç. Dr. İsmail Ermağan- Doç. Dr. Burak Gümüş 131

GİRİŞ 132
1. TEORİK ÇERÇEVE: (NEO-)GRAMSİYAN YAKLAŞIM 133
2. İRAN'IN AFRİKA POLİTİKASININ ŞEKİLLENMESİNDE ÜÇ TEMEL DEVLET: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, İSRAİL VE SUUDİ ARABİSTAN 135
3. İRAN'IN AFRİKA POLİTİKASININ AYAKLARI 138
4. İRAN VE JİYERYA'DAKİ MEZHEP/ŞİİLİK POLİTİKALARI 142
4.1. Nijerya 143
4.2. Nijerya İslami Hareket Örgütü Şiiliği 145
4.2.1. Nijerya İslami Hareket Örgütü'nün Yer Aldığı Olaylar 146
4.3. İran'ın Güdümündeki İdeolojik Aygıtlar 147
4.4. Nijerya'daki Lübnan Kökenli Göçmenlerin Köprü İşlevi 149
4.5. "Şii Hilal"den "Tropikal Şii Bölgesi"ne (mi?) 149
SONUÇ 151
KAYNAKÇA 153

BÖLÜM 7: SENEGAL ÜLKE ANALİZİ - Doç. Dr. Emruhan Yalçın 157

GİRİŞ 158
1. ÜLKENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 158
1.1. Coğrafya 158
1.2. Nüfus ve Demografik Yapı 160
1.2.1. Nüfusu ve İş Gücü 160
1.2.2. Demografisi 161

1.3. Kültür 162
1.4. Siyasi Sistem 164
1.5. Ekonomi 166
2. ÜLKE TARİHİNİN ANA HATLARI 174
3. DIŞ POLİTİKASI 176
3.1. Türkiye İle İlişkileri 177
3.1.1. Siyasi İlişkiler 177
3.1.2. Ekonomik İlişkiler 179
SONUÇ 182
KAYNAKÇA 183

BÖLÜM 8: ELEŞTİREL PERSPEKTİFLE SUDAN VE GÜNEY SUDAN'I ANLAMAK - Hakan Aydın 185

GİRİŞ 186
1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE DEĞERLENDİRME VE DEĞİŞİM 189
2. SUDAN VE GÜNEY SUDAN'IN SORUN ALANLARI VE AÇMAZLAR 193
2.1. Darfur Sorunu 194
2.2. Petrol Sorunu 195
2.3. Küresel Güçler'in (Batı'nın) Etkisi ve Rolü 196
SONUÇ VE ÖNERİLER 198
KAYNAKÇA 200

BÖLÜM 9: BURUNDİ'DEKİ SİYASAL İKTİDAR MÜCADELELERİNİN ETNİSİTE FAKTÖRÜYLE İLİŞKİSİ - Mürsel Bayram 203

GİRİŞ 204
1. BURUNDİ SİYASETİNİN TARİHSEL DİNAMİKLERİ 205
2. BURUNDİ TOPLUMSAL YAPISININ ETNİKLEŞMESİNDE ALMANYA VE BELÇİKA FAKTÖRLERİ 206
2.1. Alman İdaresi 206
2.2. Belçika İdaresi 208
3. BAĞIMSIZLIK SONRASI HUTU-TUTSİ HİZİPLEŞMESİ 210

4. KLAN İKTİDARINA GEÇİŞ VE SİYASAL ŞİDDETİN KRONİKLEŞMESİ 211
4.1. Micombero Dönemi 211
4.2. Bagaza Dönemi 213
4.3. Buyoya Dönemi 213
5. ETNİK SİYASETTEN KISITLI DEMOKRASİYE GEÇİŞ 216
5.1. Nkurunziza Dönemi 216
SONUÇ 217
KAYNAKÇA 218

BÖLÜM 10: TUNUS'TA DEVRİM VE DEMOKRASİ - Doç. Dr. Murat Aktaş 223

GİRİŞ 224
1. TUNUS 225
1.1. Fransız İşgali 226
1.2. Bağımsızlık Mücadelesi 228
1.3. Burgiba Dönemi 232
1.4. Bin Ali Dönemi 234
2. "YASEMİN DEVRİMİ" 237
3. SERBEST SEÇİMLER VE İSLAMCI HÜKÜMETLER 239
4. DEMOKRASİ TARTIŞMALARI 242
SONUÇ 245
KAYNAKÇA 247

BÖLÜM 11: ETİYOPYA-SOMALİ İLİŞKİLERİ: OGADEN SAVAŞI - Cihan Daban 249

GİRİŞ 250
1. AFRİKA KITASINA GENEL BİR BAKIŞ 252
2. ETİYOPYA 254
2.1. Ülkenin Tarihi 255
2.2. Nüfusu ve Toplumsal Yapısı 257
2.3. Coğrafi Yapısı ve Ekonomisi 258
3. ETİYOPYA-SOMALİ İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ 259
3.1. Ogaden Krizi 260

SONUÇ 266
KAYNAKÇA 268

BÖLÜM 12: AFRİKA'DA BÜYÜK LİMANLAR: JEO-STRATEJİK, JEO-EKONOMİK VE JEO-POLİTİK ÖZELLİKLERİ - Asena Boztaş 271

GİRİŞ 272
1. AFRİKA'NIN LİMANLARI VE GENEL ÖZELLİKLERİ 274
2. AFRİKA'NIN BÜYÜK (ANA) LİMANLARI 276
2.1. Said Limanı (Doğu ve Batı)Mısır 278
2.2. Durban Limanı/Güney Afrika Cumhuriyeti 278
2.3. Tanca-Med Limanı/Fas 280
2.4. İskenderiye (Alexandria) ve El-Dekheila Limanı/Mısır 281
2.5. Cape Town Limanı/Güney Afrika Cumhuriyeti 282
2.6. Luanda Limanı/Angola 285
2.7. Mombasa Limanı/Kenya 287
2.8. Lagos Limanı/Nijerya 292
2.9. Abidjan Limanı/Fildişi Sahilleri 293
2.10. Cibuti Limanı/Cibuti 297
SONUÇ 304
KAYNAKÇA 304

BÖLÜM 13: AFRİKA'DA TERÖR: "KARA" KITADA SESSİZ PAYLAŞIM SAVAŞLARI - Prof. Dr. Sait Yılmaz 311

GİRİŞ 312
1. AFRİKA'DA TERÖR SAHNESİ NASIL HAZIRLANDI? 313
1.1. Afrika'da Bağımsızlık Dalgası ve İç Savaşlar 313
1.2. Afrika'da Terörün Ortaya Çıkışı 316
2. AFRİKA'DA TERÖRÜN GELDİĞİ AŞAMA 318
2.1. Afrika'da Terör Örgütleri 318
2.2. Afrika'da Terörün Geldiği Aşama 323
3. AFRİKA'DA TERÖRÜN GELECEĞİ 326
3.1. Yabancı Güçler ve Afrika 326

3.2. Afrika'da Terörün Geleceği 330
SONUÇ 332
KAYNAKÇA 333

BÖLÜM 14: AFRİKA: GİNE KÖRFEZİ'NİN JEOPOLİTİĞİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN POLİTİKALARI - Fransızca'dan Çeviri: www.isyandan.org 337

GİRİŞ 337
1. KARMAŞIK COĞRAFİ DURUM 339
2. DOĞAL KAYNAK BAKIMINDAN ZENGİN BİR BÖLGE 340
3. BÖLGENİN AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İÇİN ÖNEMİ 341
SONUÇ 345

BÖLÜM 15: AFRİKA VE KADIN SÜNNETİ - Yrd. Doç. Dr. Senem Soyer 347

GİRİŞ 348
1. AFRİKA'DA KADIN OLMAK 349
2. AFRİKA VE KADIN SÜNNETİ 350
2.1. Tarihsel Süreçte Kadın Sünneti 354
2.2. Kadın Sünnetini Durdurmak Mümkün Mü? 356
2.3. Uluslararası Farkındalık ve Kadın Sünneti 358
SONUÇ 360
KAYNAKÇA 363

BÖLÜM 16: KUZEY AFRİKA ÜLKELERİNDE DEVLET VE EKONOMİ: TUNUS, CEZAYİR VE FAS - Doç. Dr. Hamdi Genç - Dr. Emre Saygın 365

GİRİŞ 366
1. TUNUS, CEZAYİR VE FAS'IN COĞRAFİ, BEŞERİ VE EKONOMİK GÖSTERGELERİ 367
2. TUNUS, CEZAYİR VE FAS'IN DEVLET-EKONOMİ İLİŞKİLERİNİN ARKA PLANI 374
3. TUNUS, CEZAYİR VE FAS'TA KAMU VE ÖZEL SEKTÖR GİRİŞİMCİLİĞİ VE REFORMLAR 377

4. TUNUS, CEZAYİR VE FAS'TA DEVLET-EKONOMİ İLİŞKİSİNİN KURUMSAL BELİRLEYİCİLERİ 383
SONUÇ 387
KAYNAKÇA 389

BÖLÜM 17: AFRİKA'DA ÜLKE EKONOMİLERİ: KENYA VE ANGOLA'NIN MAKROEKONOMİK ANALİZİ - Yrd. Doç. Dr. Gülfer Vural 393

GİRİŞ 394
1. KENYA 395
1.1. Gayri Safi Milli Hasıla ve Büyüme 395
1.2. Enflasyon 396
1.3. Döviz Kurları 397
1.4. İşsizlik 398
1.5. Maliye Politikası 398
1.6. Para Politikası 400
1.7. Ticaret ve Entegrasyon 400
2. ANGOLA 401
2.1. Gayri Safi Milli Hasıla ve Büyüme 401
2.2. Enflasyon 402
2.3. Döviz Kurları 403
2.4. İşsizlik 404
2.5. Maliye Politikası 404
2.6. Para Politikası 405
2.7. Ticaret ve Entegrasyon 405
SONUÇ 406
KAYNAKÇA 408

BÖLÜM 18: TÜRKİYE'NİN AFRİKA'DAKİ SİVİL GÜCÜNÜ ANLAMADA TİCARETİN ROLÜ - Doç. Dr. Emel Parlar Dal - Ali Murat Kurşun - Dr. Hakan Mehmetcik 411

GİRİŞ 412
1. SİVİL GÜÇ ENSTRÜMANI OLARAK TİCARET 413

2. TÜRKİYE'NİN AFRİKA AÇILIMINI YÖNLENDİREN TEMEL UNSURLAR 415
3. TÜRKİYE'NİN AFRİKA'DA SİVİL BİR GÜÇ OLUŞTURMA EYLEMLERİNDE TİCARETİN ROLÜ 426
3.1. Uluslararası Arenada Hedeflerine Ulaşmak İçin İş Birliği Yapmak 427
3.2. Milli Amaçlarını Gerçekleştirebilmek İçin Ekonomik Araçları Kullanmak 430
3.3. Ulus ötesi Yapıların Gelişimini Sağlamak 433
SONUÇ 435
KAYNAKÇA 437

BÖLÜM 19: TÜRKİYENİN AFRİKA'YA AÇILAN KAPISI: SOMALİ - Öğr. Gör. Dr. Hakan Mehmetçik – Ar. Gör. Ferit Belder 441

GİRİŞ 442
1. TÜRKİYE-SOMALİ İLİŞKİLERİNİN TEMEL DİNAMİKLERİ 444
1.1. Acil İnsani Yardım ve Kalkınma Yardımları 445
1.2. Ticari ve Kültürel İlişkiler 448
1.3. Ulus İnşası Çalışmaları 450
2. SOMALİ'NİN TÜRK DIŞ POLİTİKASI AÇISINDAN ÖNEMİ 453
SONUÇ 457
KAYNAKÇA 458

BÖLÜM 20: TÜRKİYE'NİN AFRİKA'DAKİ YUMUŞAK GÜCÜ VE KITADAKİ ARTAN ETKİSİNİN ANALİZİ - Yrd. Doç. Dr. Ayhan Nuri Yılmaz – Yrd. Doç. Dr. Gökmen Kılıçoglu 461

GİRİŞ 462
I. AFRİKA ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRMELER 463
2. YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ 474
2.1. Yumuşak Güç 474
2.2. Kamu Diplomasisi 475

3. TÜRKİYE'NİN AFRİKA KITASINA YÖNELİK KAMU DİPLOMASİSİ 476
3.1. Türkiye'nin Afrika İle İlişkileri 480
3.1.1. Diplomatik İlişkiler 480
3.1.2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler 482
3.1.3. Kültürel, Sosyal ve Bilimsel İlişkiler 482
3.2. Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Organları ve Afrika 485
3.2.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü 486
3.2.2. TRT 491
3.2.3. Anadolu Ajansı (AA) 492
3.2.4. Yunus Emre Enstitüsü 493
3.2.5. Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) 496
3.2.6. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 498
3.2.7. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 499
3.2.8. Diyanet İşleri Başkanlığı – Diyanet Vakfı 507
3.2.9. Maarif Vakfı 508
3.2.10. Türk Hava Yolları (THY) 509
3.2.11. Sinema ve Diziler 510
SONUÇ 512
KAYNAKÇA 514

YAZAR BİLGİLERİ 523

EKLER 535

BÖLÜM 1

ORTA AFRİKA PANORAMASI: SİYASET-TOPLUM-EKONOMİ

Prof. Dr. Ramazan Özey[3]

Özet

Orta Afrika bölgesi; Birleşmiş Milletlerin (BM) coğrafi alt sınıflandırmalarına göre; Angola, Çad, Ekvator Ginesi, Gabon, Kamerun, Kongo Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti, São Tomé ve Príncipe ülkelerinden oluşmaktadır. Orta Afrika'nın tam ortasından ekvator geçer. Yıl boyunca Orta Afrika bölgesi topraklarına güneş ışınları dik ve dike yakın bir açıyla gelir. Böylece bölgenin diğer yerlere oranla daha fazla ısınması söz konusudur. Ekvatora yakın olan sahalarda özellikle ekvatorun 5 derece kuzey ve güney paralelleri arasında hüküm sürer. Bölgenin en büyük nehri, Kongo nehridir. Nehrin orta havzasında çok sayıda göl ve bataklık oluşur. Kongo'nun doğusunda zengin elmas, altın, petrol ve ayrıca stratejik değeri olan madenler bulunmaktadır. Bu nedenle, Kongo'da 1996-2008'de uzun süren savaş yaşanmıştır. Savaş sırasında 5- 5,4 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Bu rakam İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en büyük can kaybıdır. Kongo ve Ruanda'nın savaşına çok sayıda ülke karışmıştır. Bu savaşa "Afrika Dünya Savaşı" denilmiştir. Orta Afrika ülkeleri, her ne kadar sözde bağımsız olmuşlarsa da, hâlen eski sömürgecileri tarafından sömürülmektedir. Sömürgecilik sadece lafta kalkmıştır. Gerçek anlamda, sömürgecilik bütün hızıyla devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Orta Afrika Bölgesi, Angola, Çad, Kongo, Kamerun.

[3] rozey@marmara.edu.tr

2016 yılı itibariyle, ihracat 19,2 milyon dolar, ithalat 112,5 milyon dolardır. İhracat malları; kakao %80, kurutulmuş hindistan cevizi içi, kahve, hurma yağıdır. İthalat malları; makine ve elektrikli cihazlar, gıda ürünleri, petrol ürünleridir. İhracat ortakları; Hollanda, Belçika, İspanya, ABD ve Nijerya'dır. İthalat ortakları ise; Portekiz, Çin, Gabon'dur.

SONUÇ

Orta Afrika Bölgesi'nde 9 ülke bulunmaktadır. Ülkelerin toplam yüzölçümü 6.612.664 km^2 kadardır. Bu alanın 3.700.000 km^2'sini, Kongo nehri sulamaktadır. Bölgenin büyük bir kesiminde nemli ekvatoral iklim şartları görülmektedir.

Orta Afrika Bölgesi'nde 2016 yılı itibariyle, yaklaşık 148 milyon insan yaşamaktadır. Bölge, daha ziyade Fransa, Belçika ve Portekiz'in sömürgecilik alanı olmuştur. Bölgede bağımsızlık hareketleri 1960 yıllarında başlamış ve çok kanlı savaşlar olmuştur. Bu savaşlar hâlen devam etmektedir. Çünkü bölge enerji kaynakları ve madenler bakımından çok zengindir. Özellikle petrol, elmas ve altın kaynakları çok fazladır. Bu nedenle, dünyanın süper güçleri bölgede hâkimiyet yarışına girmişlerdir.

KAYNAKÇA

FERRO, M., (2002). Sömürgecilik Tarihi, (Çeviren: Muna Cedden), İmge Kitabevi, Ankara

GÖZENÇ, Selami, (1995). Afrika Ülkeler Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3913, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul

KÖKSAL, Aydoğan, (2014). Afrika, Genel ve Ülkeler Coğrafyası. Hatipoğlu Yayınevi, Ankara

LURAGHI, R., (2000). Sömürgecilik Tarihi, (Çeviren: Halim İnal), E Yayınları, İstanbul

ÖNGÖR, S., (1954). Coğrafi Keşifler ve Tetkik Seyahatleri Tarihi. Maarif Basımevi, Öğretmen Kitapları:33, İstanbul

ÖZEY, Ramazan, (2016). Afrika Coğrafyası. Aktif Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul

IGEME, Ülke Bültenleri. Başbakanlık Dış Ticaret Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.

http://www.ekonomi.gov.tr

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/

BÖLÜM 2

KÜRESEL EKONOMİ POLİTİK PERSPEKTİFİNDEN AFRİKA'NIN YENİDEN PAYLAŞIMI VE TÜRKİYE

Prof. Dr. Sedat Aybar[4]

Özet

Başarısız devletler ve iktisadi gerilik beklenmedik bir şekilde Afrika için oldukça olumlu bir dönemi de başlattı. Kıtaya giren yeni ülkeler ve olumsuz koşullara cevap vermek için Afrikalıların başvurdukları yenilikçi ve yaratıcı yöntemler bu umudun ana sürücüleri olarak ortaya çıktı. Küresel ekonomi politik perspektifinden bu dönemin incelenmesi, Afrikalıların topraklarına meşbu yaratıcı kabiliyetleri sayesinde kendi zenginliklerine ve geleceklerine sahip çıkabilecekleri potansiyeli barındırdıklarını ortaya çıkartmaktadır. Bu yüzden Türkiye'nin, Afrika'ya yönelik kurgulayacağı iktisadi ve diplomatik hamleler bu iç içe geçmiş yeni durumu hesaba katmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Türkiye, Yenilikçilik, Başarısız Devletler, Entegrasyon, İktisadi Kalkınma

FROM A GLOBAL POLITICAL ECONOMY PERSPECTIVE RE-SCRAMBLE FOR AFRICA AND TURKEY

Abstract

Failed states and economic deprivation unexpectedly has started a rather hopeful phase in modern Africa. The entrance of new countries to

[4] sedataybar@aydin.edu.tr

Bu yazı ikinci olarak, yukarıda bildirilen olumlu gelişmelerin sorunsuz bir Afrika göstergesi olarak görülmemesi gerektiğini vurguladı. Ekonomik ve kalkınma sorunlarının da güvenlik şemsiyesi altına alınması, özellikle, ABD'nin "Teröre Karşı Savaşı" stratejisi çerçevesinde yeni küresel güvenlik mimarisinin ana unsuru hâline getirildiği ve kıtanın hızla askerîleştiği vurgulandı. Askerîleşmenin, eski ve yeni sömürge güçleri tarafından ulusal savunma sistemlerinin önemli bir parçası olarak değerlendirilen Afrika doğal kaynaklarının güvence altına alınmasına yaradığı belirlendi.

Öte yandan, bağımsızlıktan bu yana, ulusal önceliklerini ön plana çıkaran bazı Afrika ülkelerinin ekonomik iyileşmelerine rağmen demokrasi ve siyasi istikrar konusundaki deneyimlerinde önemli düşüşler yaşadıkları vurgulandı. Yeni aktörler ve kıtadaki güç oyunları üzerine yoğunlaşan yazı, Çin, Hindistan, Brezilya ve Türkiye gibi birçok gelişmekte olan ülkenin Afrika ekonomik sahnesine girmesinin olumlu olduğunu ancak bunların karşılaştıkları sorunların da ciddi tehditler oluşturduğu incelendi.

Türkiye'nin, savunma amaçlı ekonomik eşiklerin oluşturulmasına yardımcı olacak üretim uyumunu ön plana çıkartırken vurguladığı insani boyutun, küresel alandaki rekabet gücüne yardımcı olması için kıta toprağından yükselen yaratıcı güç ile köprüler kurması stratejisi geliştirmesi beklentisi bu yazının ana vurgusuydu. Özetle, Afrika için eski paylaşımı güncelleyen yeni bir sayfa açan eski ve yeni aktörlerin kullanacakları yenilikçi stratejilerin başarısının, bu stratejilerin temeline oturtacakları, Afrikalı çözümleri, Afrikalıların yararına düşünen, Afrikalı yaratıcı zihinler ile kuracakları ilişkiye bağlı olacağı bireysel örnekler temelinde tartışıldı.

KAYNAKÇA

AYBAR S., (2017), Economic Development, Security Architecture and the New Scramble for Africa, *Afrika – 500 Yıllık Serencamın Hikayesi, Hece*: Yıl 21, Sayı, 246/247/248, Ankara, ISSN 1301-210X, pp: 72 - 105

AYBAR S., (2016), "New" Turkey, "New" Africa: A Gravity Analysis, Florya Chronicles of Political Economy, Year: 2, No:2, IAU Publications, Istanbul

AYBAR S., (2016a), "Denying Genocide in Rwanda", TASAM, www.tasam. org/en/Icerik/26834/denying_genocide_in_rwanda (15.8.2017).

BERYU, Y., (2017), "Afrika'da Yeni Ruanda Korkusu", Anadolu Ajansı, www. aa.com. tr/tr/analiz-haber/afrikadayeni-ruanda-korkusu/784987 (22.8.2017).

BRADLEY B., Ferguson N., Krugman P, Roubini N., Soros G., R. Wells, vd., (2009), 'The crisis and how to deal with it: a symposium', New York Review of Books 56, 10 (11 June 2009).

CRAMER C., Johnston D. ve Carlos Oya, (2009), "Briefing Africa and the Credit Crunch: From Crisis to Opportunity", African Affairs, 108/433, 643–654.

OLOPADE, Dayo (2015), The Bright Continent, Mariner Books: Boston

HAILU, D, (2008), 'Are the cheetahs tracking the tigers? Probing high growth rates in Africa', One Pager No. 70, International Poverty Centre.

IMF (2009), 'Regional economic outlook, sub-saharan Africa', IMF, Washington, DC.

JALEE, Pierre (1968), The Pillage of the Third World, Monthly Review Press: New York.

KENEAN, Jeremy, (2009), The Dying sahara: US Imperialism and Terror in Africa, Pluto Press, London.

MCKINLEY, T. ve N Khurasee, (2009), 'Global financial crisis and recession: what could happen to major emerging economies?', Development Viewpoint, No. 26, Centre for Development Policy and Research, SOAS, 26 March 2009).

KONUAKOU, Koffi (2017a), Afreedomia: The Future of African Freedoms, *Afrika – 500 Yıllık Serencamın Hikayesi, Hece*: Yıl 21, Sayı, 246/247/248, Ankara, ISSN 1301-210X, pp: 24 – 35.

KONUAKOU, Koffi (2017a), Afreedomia, *Afrika – 500 Yıllık Serencamın Hikayesi, Hece*: Yıl 21, Sayı, 246/247/248, Ankara, ISSN 1301-210X, pp: 36 – 69 (Ahmet Akçay Söyleşi).

MOLD, A., Paulo S. ve A. Prizzon, (2009), 'Taking stock of the credit crunch: implications for development finance and global governance,' Working Paper No. 277, OECD, Development Centre, March 2009.

COMMEY, Pusch (2017), Land and Resources in Africa, *Afrika – 500 Yıllık Serencamın Hikayesi, Hece*: Yıl 21, Sayı, 246/247/248, Ankara, ISSN 1301-210X, pp:105 - 113

TOKYAY, M., (2017), Turkish Military Base in Somalia: Risks and Opportunities, Arab News, (17 Ağustos, 2017), www.arabnews.com/node/1145846/middle-east (01.10.2017).

THE ECONOMIST, (2009), 'Domino theory', 26 February 2009.

UNCTAD, (2009), 'World economic situation and prospects 2009', UNCTAD, Geneva.

WORLD BANK, (2009), 'Global development finance, 2009' (World Bank, Washington, DC, 2009).

WORLD BANK, (2009a), 'Averting a human crisis during the global downturn: policy options from the World Bank's Human Development Network'. Washington, DC.

WORLD BANK, (2017), Africa: Panorama General, Washington D.C., www. worldbank. org/en/region/afr/overview (22.9.2017).

BÖLÜM 3

JAPONYA'NIN AFRİKA POLİTİKASI

Dr. Elem Eyrice Tepeciklioğlu[10] – Dr. Ali Onur Tepeciklioğlu[10]

Özet

Japonya-Afrika ilişkilerinin yaklaşık olarak yarım asırlık bir geçmişi bulunmaktadır. Japonya'nın Afrika'daki ilk diplomatik temsilciliği 1918 yılında Güney Afrika'da açılmış ve dekolonizasyon dönemini takiben Afrikalı ülkelerle diplomatik ilişkiler başlamıştır. Ancak 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi'ne kadar Afrika'yla ilişkiler minimum seviyede kalmıştır. Japonya, bu dönemden itibaren gelişmekte olan ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılamak ve bunun için gerekli stratejik kaynaklara ulaşımını garanti altına almak amacıyla kaynak zengini Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. Başka bir deyişle, bu dönemde iktisadi güdüler Japonya'nın Afrika politikasının ardındaki en belirleyici faktör idi. Soğuk Savaş'ın bitişinin ardından uluslararası politikada daha aktif bir rol oynamak isteyen Japonya ile Afrika ülkelerinin ilişkileri daha da gelişmiş ve Japonya kıtaya yaptığı kalkınma yardımlarını artırmıştır. Bu çalışma, Japonya'nın Afrika politikasını üç temel başlık altında incelemektedir. Afrika ülkeleri ile diplomatik ilişkileri TICAD (Tokyo Uluslararası Afrika Kalkınma Konferansı) sürecine odaklanarak değerlendiren ilk bölümü takiben, iktisadi ilişkiler ve Afrika'daki Japon yatırımları konusu incelenmekte, en son bölümde ise Japonya'nın Afrika ülkelerine sağladığı dış yardımlar ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Afrika, TICAD, kalkınma yardımları.

[10] elem.eyrice@gmail.com;

[10] ali.tepecikliogl u@ege.edu.tr

aksine kıtada sömürgeci bir geçmişinin olmaması, Japon kalkınma modelinin başarısı ile kıtada yaptığı altyapı yatırımları ve gerçekleştirdikleri projelerde yerel halkı istihdam etmesi gibi nedenlerle Japonya Afrikalıların gözünde olumlu bir imaja sahiptir. Ighobor'un da (2016) belirttiği üzere, yüksek kaliteli Japon ürünleri, Japonya'ya Afrika ülkeleri ile ticari ilişkilerinin gelişmesi yönünde önemli bir karşılaştırmalı üstünlük sağlamaktadır. Japon firmalarının da bilgi ve teknoloji transferi konusunda Afrikalı ülkelere yardımcı oldukları bilinmektedir (Ighobor, 2016). Japonya'nın Afrika'nın kaynaklarına ihtiyacı olduğu gibi, Afrika için de Japonya ile ilişkilerin geliştirilmesi, dünyanın en büyük iktisadi güçlerinden birinden daha fazla yardım alması ve yatırım çekmesi anlamına gelmektedir (Reuters, 28.5.2008).

Ancak Japonya-Afrika ilişkilerinin gelişmesinin önünde birtakım kısıtlar da bulunmaktadır. Örneğin, Afrika, sıradan Japonlar tarafından çok fazla bilinmemektedir. Pek çok Japon, Afrika'yı hâlâ pozitif değişikliklerin ve gelişmenin mümkün olmadığı "Karanlık Kıta" olarak görmekte ve Afrika'yı egzotik olarak oldukça güzel ama belirsizliklerle dolu bir mekân olarak tanımlamaktadır (Adem, 2010a: 872). Hatta Başbakan *Yoshirō Mori'nin 2001 yılında gerçekleştirdiği Afrika ziyareti, Japon medyasında neredeyse hiç yer bulmamış, The Japan Times'da yer alan bir makalede ise ülkedeki yaygın görüşü yansıtır bir şekilde "Afrika bizim günlük meselelerimizden çok uzakta yer alıyor" ifadesi yer almıştır (Adem, 2001: 61). Daha önce de bahsedildiği üzere, Japonya'nın Afrika ülkelerine aktardığı dış yardımlar giderek artmakta ancak bu yardımlar daha çok* ticari ilişkilerin ve çıkarların yoğun olduğu belirli Afrika ülkelerine yoğunlaşmaktadır. Afrika ülkeleri ile olan ticaret hacmi ve kıtadaki Japon yatırımları da hâlâ çok üst seviyede değildir. Hatta Japonya ile Afrika arasındaki ticaret hacmi, kıtadaki geleneksel ve yükselen pek çok gücün çok gerisindedir. Bütün bunlar Afrika'nın hâlâ Japon dış politikasında çok da öncelikli konuma sahip olmamasından kaynaklansa da Japonya-Afrika ilişkileri önümüzdeki yıllarda gelişme potansiyeli taşımaktadır.

KAYNAKÇA

ADEM, Seifudein, "Emerging Trends in Japan-Africa Relations: An African Perspective", African Studies Quarterly, Vol. 5, No 2, 2001, s. 61-69.

ADEM, Seifudein, "Africa in Japanese Diplomatic Thought: An African Perspective", Journal of Black Studies, Vol. 40 No 5, 2010(a), s. 871-896.

ADEM, Seifudein, "Japan in Africa: Diplomacy of Continuity and Change", Mangala, Jack (ed.), Africa and the New World Era: From Humanitarianism to a Strategic View, New York, Palgrave Macmillan, 2010(b), s. 103-113.

ADEM, Seifudein, "Sino-Japanese Rivalry in Africa?", Asia Pacific World, Vol. 6, No 2, 2015, s. 90-102.

AFRICAN DEVELOPMENT BANK, External Representation Office for Asia Africa Business Partners, "List of Japanese Enterprises Doing Business with African Continent and Countries", January 2016.

AFRICAN UNION, "New Partnership with Africa's Development (NEPAD)", http://au.int/web/en/organs/nepad (17.8.2017).

AL JAZEERA, "Japan Pledges to invest $30bn in Africa", 27.5.2016, http://www.aljazeera.com/news/2016/08/japan-pledges-invest-30bn-africa-160827175912890.html (26.7.2017).

AMPIAH, Kweku, "Japan in Africa: a distant partnership", Open Democracy, 6.6.2008, https://www.opendemocracy.net/article/japan-in-africa-paths-to-partnership (24.8.2017).

ATEŞ, Murat Yavuz, "Mucizeden Duraklamaya Japon Ekonomisi: Sonuçlar, Sebepler", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/mucizeden-duraklamaya-japon-ekonomisi_-sonuclar_-sebepler.tr.mfa (18.8.2017).

BBC News, "Japan Country Profile", 2.7.2017, http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-14918801 (18.8.2017).

BBC NEWS, "Japan's Shinzo Abe hails Africa as 'growth centre'", 3.6.2013. http://www.bbc.com/news/world-africa-22758464 (26.7.2017).

CHINA DAILY, "China-Africa trade approaches $300 billion in 2015", 10.11.2015, http://www.chinadaily.com.cn/business/2015-11/10/content_22417707.htm (10.4.2016).

CORNELISSEN, Scarlett, "Japan-Africa relations: Patterns and prospects", Taylor, Ian and Paul Williams (eds.), Africa in International Politics: External involvement on the continent, London and New York, Routledge, 2004, s. 116-135.

DEMACHI, Kazue, "Japanese Foreign Assistance to Africa: Aid and Trade, Afrasian Center for Peace and Development Studies", Ryukoku University, Working Paper Series No. 58, 2009.

DEMİRCİ, Selin, "Japon Dış Politikasında Afrika", Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (USGAM), 30.3.2012, http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid= 464&bolge=12&konu=27 (26.7.2017).

EDSTRÖM, Bert, "Japan and the TICAD Process", Institute for Security & Development Policy, Asia Paper December 2010.

ENDO, Mitsugi, "From 'Reactive' to 'Principled': Japan's Foreign Policy Stance toward Africa", The Japan Institute of International Affairs, Japan's Diplomacy Series, 2016.

EYRİCE TEPECİKLİOĞLU, Elem, "Brezilya'nın Afrika Politikası", Ermağan, İsmail (ed.), Dünya Siyasetinde Afrika 3, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2016, s. 115-142.

FUNDIRA, Taku, "Japan-Africa trade at glance", TRALAC (Trade Law Center for Southern Africa), 2011, http://www.paulroos.co.za/wp-content/blogs.dir/12/files/2011/uploads/JapanAfrica %20trade%20at%20a%20glance%2020110831.pdf (22.8.2017).

IGHOBOR, Kingsley, "Boost in Japan-Africa ties", Africa Renewal, April 2016, http://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2016/boost-japan-africa-ties (23.8.2017).

ISHIGE, Hiroyuki, "Expanding business with Africa", The Japan Times, 26.8.2016, http://www.japantimes.co.jp/news/2016/08/26/national/expanding-business-africa/#.WXcC-4jyi00 (31.7.2017).

JETRO (Japan External Trade Organization), "A Japanese Perspective on Business Development in Kenya and East Africa", February 2016, http://pubdocs.worldbank.org/en/602401456214008972/022416-5th-ticad-jetro.pdf (25.8.2017).

JICA (Japan International Cooperation Agency), "JICA Annual Report 2010", https://www.jica.go.jp/english/publications/reports/annual/2010/pdf/50.pdf (31.7.2017).

HARMAN, Gülsin, "BMGK için 'vetosuz daimi üyelik' formülü", Milliyet, 22.9.2013, http://www.milliyet.com.tr/bmgk-icin-vetosuz-daimi-uyelik-/dunya/detay/1766726/default.htm (18.8.2017).

KATSUNO, Masatsune, "Japan's Quest for a Permanent Seat on the United Nations Security Council", Friedrich Ebert Stiftung, January 2012, http://library.fes.de/pdf-files/id/09024.pdf (25.8.2017).

KITAGAWA, Katsuhiko, "Japanese Perspectives on Independence of African Countries in the Late 1950s and the Early 1960s: A Preliminary Investigation," Paper presented at the Annual Conference of African Studies Association of Australasia and the Pacific held at Flinders University, South Australia, on October 3 2003, http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.631.4923&rep=rep1&type=pdf (22.8.2017).

KOSAI, Yutaka, "The postwar Japanese economy, 1945-1973", Yamamura, Kozo (ed.), The Economic Emergence of Modern Japan, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, s. 159-202.

LUMUMBA-KASONGO, Tukumbi, "Japan-Africa Relations", New York, Palgrave Macmillan, 2010.

MILLER, J. Berkshire, "Abe's Visit Demonstrates Japan's Multilayered Approach to Africa", World Politics Review, 20.1.2014, http://www.worldpoliticsreview.com/articles/13506/abe-s-visit-demonstrates-japan-s-multilayered-approach-to-africa (26.7.2017).

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF JAPAN (MOFA), "The First Tokyo International Conference on African Development (TICAD I)", 1993, http://www.mofa.go.jp/region/africa/ticad/ticad1.html (16.8.2017).

MOFA, "Japan's ODA Annual Report (Summary) 1994", 1994, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/summary/1994/index.html (25.8.2017).

MOFA, "The Second Tokyo International Conference on African Development (TICAD II)", 1998, http://www.mofa.go.jp/region/africa/ticad2/(17.8.2017).

MOFA, "Speech by Prime Minister Yoshiro Mori 'Africa and Japan in the New Century', at Gallagher Estate, Midrand, Republic of South Africa", 9.1.2001, http://www.mofa.go.jp/region/africa/pmv0101/pmspeech.html (16.8.2017).

MOFA, "Japan's Official Development Assistance White Paper 2002: Strategy and Reform", 2002, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2002/index02.html (25.8.2017).

MOFA, "The Third Tokyo International Conference on African Development (TICAD)", 2003, http://www.mofa.go.jp/region/africa/ticad3/index.html (17.8.2017).

MOFA, "Japan's Official Development Assistance White Paper 2004: Accomplishments and Progress of 50 Years", 2004, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2004/index.html (25.8.2017).

MOFA, Statement by Mr. Nobutaka Machimura, Minister for Foreign Affairs of Japan, on the Extraordinary Session of the Executive Council of the African Union (AU) concerning the Africa's position on Security Council reform", 8.3.2005, http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2005/3/0308-2.html (20.8.2017).

MOFA, "Japan's Official Development Assistance White Paper 2006", 2006, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2006/index.htm (25.8.2017).

MOFA, "Japan's Official Development Assistance White Paper 2007: Japan's International Cooperation", 2007, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2007/index.htm (25.8.2017).

MOFA, "TICAD IV Yokohama Action Plan", 30.5.2008, http://www.mofa.go.jp/region/africa/ticad/ticad4/doc/actoin.pdf (17.8.2017).

MOFA, "Diplomatic Bluebook 2012", 2012, http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2012/index.html 23.8.2017).

MOFA, "Fifth Tokyo International Conference on African Development (TICAD V)", 3.6.2013, http://www.mofa.go.jp/region/page6e_000075.html (26.7.2017).

MOFA, "TICAD VI: Kenya, August 27-28, 2016)", 2016(a), http://www.mofa.go.jp/afr/af2/page3e_000453.html (17.8.2017).

MOFA, "Diplomatic Bluebook 2016: Japanese Diplomacy and International Situation in 2015", 2016(b), http://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000157.html (25.8.2017).

MOFA, Embassies & Consulates, 29.5.2017, http://www.mofa.go.jp/about/emb_cons/over/africa.html (16.8.2017).

MOFA, Japan's International Cooperation, White Paper on Development Cooperation 2015, 2016.

MOFA, International Cooperation Bureau, "20 Years of the TICAD Process and Japan's ODA to Africa", 2013.

MORIKAWA, Jun, Japan and Africa: Big Business and Diplomacy, Asmara, Africa World Press, Inc., 1997.

OCHIAI, Takehiko, "Beyond TICAD Diplomacy: Japan's African Policy and African Initiatives in Conflict Response", African Study Monographs, Vol. 22, No. 1, 2001, s. 37-52.

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), "OECD Economic Surveys: Japan", April 2017.

OHKAWA, Kazushi/Henry Rosovsky, "Capital formation in Japan", Yamamura, Kozo (ed.), The Economic Emergence of Modern Japan, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, s. 203-238.

RAPOSO, Pedro Amakasu, Japan's Foreign Aid Policy in Africa: Evaluating the TICAD Process, New York, Palgrave Macmillan, 2014.

REUTERS, "Japan vows to double Africa aid, investment", 28.5.2008, https://www.reuters.com/article/us-japan-africa-idUST14671020080528 (23.8.2017).

SATO, Makoto, "Japanese Aid Diplomacy in Africa: An Historical Analysis", Ritsumeikan Annual Review of International Studies, Vol. 4, 2005, s. 67-85.

SCHRAEDER, Peter J./Steven W. Hook/Bruce Taylor, "Clarifying the Foreign Aid Puzzle: A Comparison of American, Japanese, French, and Swedish Aid Flows", World Politics, Vol. 50, No 2, 1998, s. 294-323.

SPEIGHT, Rachel, "Japanese Investment in the African Mining Industry", Mayer Brown, 2014.

STRATFOR, "Japan Increases its Investments in Africa", 17.2.2014, https://worldview.stratfor.com/analysis/japan-increases-its-investments-africa (31.7.2017).

SUN, Yun, "Rising Sino-Japanese Competition in Africa", Brookings, 31.8.2016, https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2016/08/31/rising-sino-japanese-competition-in-africa/(31.7.2017).

THE COLOMBO PLAN FOR CO-OPERATIVE ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT IN ASIA AND THE PACIFIC, http://www.colombo-plan.org.

THE ECONOMIST, "One among many", 17.1.2015, http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21639554-china-has-become-big-africa-now-backlash-one-among-many (10.4.2016).

THE JAPAN TIMES, "At Nairobi summit, Japan angles for African support in bid for Security Council", 28.8.2016, https://www.japantimes.co.jp/news/2016/08/28/national/politics-diplomacy/nairobi-summit-japan-angles-african-support-bid-security-council/#.WZWGlVFJbIU (18.8.2017).

THE JAPAN TIMES, "The evolution of Japan-Africa relations through TICAD", 30.3.2013, https://www.japantimes.co.jp/news/2013/03/30/national/the-evolution-of-japan-africa-relations-through-ticad/(23.8.2017).

TRADE MAP, http://www.trademap.org/Index.aspx.

BÖLÜM 4

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK AFRİKA-AVRUPA BİRLİĞİ (AB) STRATEJİSİ VE AFRİKA-AB STRATEJİK ORTAKLIĞININ GELECEĞİ

Doç. Dr. Haydar Efe[24]

Özet

2000 yılında Kahire'de gerçekleşen Afrika-AB Zirvesi, Avrupa Birliği ile Afrika arasında diyalogları kurumsallaştırmış ve bu yönüyle siyasi ortaklıklarını da güçlendirmişlerdir. Bu kapsamda, 2007'de, iki kıta yeni bir stratejik ortaklık ve bir Ortak Afrika-AB Stratejisi başlattılar. Bu ortaklık, Afrika'da ekonomik kalkınma, barış, refah ve güvenliğe önemli katkılarda bulunmaktadır. Ortak Afrika-AB Stratejisi, iki kıta arasında gelecekteki iş birliği için bir yol haritası olarak görülmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Afrika-AB ilişkilerinin tarihini, yeni Afrika-AB Ortaklığının yapısını, işleyişini ve Ortak Afrika-AB Stratejisi ile Afrika-AB ilişkilerinin geleceğini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Afrika-AB ilişkileri, Ortak Afrika-AB Stratejisi, Afrika-AB Stratejik Ortaklığı

EU'S JOINT AFRİCA-EU STRATEGY AND FUTURE OF THE AFRICA-EU STRATEJIK PARTNERSHIP

Abstract

Since the first Africa-EU Summit in Cario in 2000, the European Union and Africa have strengthened their political partnership through the institutionalisation of their dialogue. In this context, in 2007, two

24 efehaydar@gmail.com

tir. Taraflar stratejik ortaklık temelinde aralarında imzaladıkları anlaşmalarda insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi ilkeleri, ortak bir çatı altında ele almışlardır.

Avrupa Birliği'nin Afrika ülkeleriyle daha güçlü bir ekonomik, ticari ve politik iş birliği inşa etmesi, gelecekte Afrika devletleri ile sağlam temellere dayalı iş birliği alanlarını oluşturması demektir. Bu yönüyle sadece Afrika'da değil, tüm dünya coğrafyasında da etkili olacakları muhtemeldir. Çünkü 2012 yılında Nobel Barış Ödülü'nü almaya hak kazanan AB, bu devletlerin (Afrika ve diğer dünya devletleri) demokrasi ve insan hakları standartlarını yükseltmelerine de katkıda bulunacaktır. Ayrıca, Afrika'nın açlık ve yoksulluktan kurtarılmasında da dünyada insani yardımların en önemli donörü olan Avrupa Birliği'nin, önemli roller oynaması beklenmektedir. Bu kapsamda, Afrika-AB ilişkilerinde uzun dönemli bir çerçeve sağlayan Ortak Afrika-AB Stratejisi ve eylem planları ve tüm seviyelerde geliştirilmiş siyasi diyalogla Afrika'da barışın ve güvenliğin korunması, sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel iş birliğiyle Afrika'nın daha yaşanabilir bir kıta olmasına önemli katkılarda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

ACP-The Cotonou Agreement, (2017), 29.09.2017, https://ec.europa.eu/europeaid/regions/african-caribbean-and-pacific-acp-region/cotonou-agreement_en (30.09.2017).

Africa-EU Millenium Development Goals initiative, (2010), https://ec.europa.eu/europeaid/regions/africa/africa-eu-millennium-development-goals-initiative_en (08.10.2017).

African Peace Facility, (2017) https://ec.europa.eu/europeaid/regions/africa/continental-cooperation/african-peace-facility_en (08.10.2017).

Commission of the European Communities, (1996), Brussels, 20.11.1996, COM (96) 570 final Green Paper on Relations Between the European Union and the ACP Countries on the eve of the 21st Century Challenges and Options for a new partnership,

Cotonou Agreement, (2000), 23 Haziran 2000, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:r12101&from=FR (30.09.2017).

Council Decision of 14 May 2010 on the signing, on behalf of the European Union, of the Agreement amending for the second time the Partnership Agreement between the members of the African, Caribbean and Pacific Group of States, of the one part, and the European Community and its Member States, of the other part, signed in Cotonou on 23 June 2000, as first amended in Luxembourg on 25 June 2005 (2010/648/EU).

DABAN, Cihan, *Dekolonizasyon Süreci ve Sonrası Afrika,* İstanbul: Açılım Kitap Yayınları, 2017.

DW, (2017), "G-7 gives Africa cold shoulder", http://www.dw.com/en/g7-gives-africa-the-cold-shoulder/a-39009083?maca=en-rss_top_news-13961-xml-mrss (27.05.2017).

EURONEWS, (2017a), "AB- Afrika İş Forumu'nda «Sürdürülebilir Ekonomide Birleşme» Çağrısı", 13.06.2017, http://tr.euronews.com/2017/06/13/ab-afrika-is-forumu-nda-surdurulebilir-ekonomide-birlesme-cagrisi (18. 07.2017).

EURONEWS, (2017b), "AB-Afrika ortaklığında sivil toplumun belirleyici rolü", 18.07.2017, http://tr.euronews.com/2017/07/18/afrika-ab-ortakliginda-sivil-toplumun-belirleyici-rolu (17.09.2017).

EU Communication (2017a), Toward the 5th Africa-EU Summit Peace and Security EU Communication 4 May 2017 – Factsheet n°1, European Union External Action, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/vc_factsheet_peace_and_security_short_clean_final.pdf (30.09.2017).

EU Communication (2017b), Toward the 5th Africa-EU Summit Peace and Security EU Communication 4 May 2017 – Factsheet n°1, European Union External Action, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/vc_factsheet_peace_and_security_short_clean_final.pdf, (30.09.2017).

EU Communication (2017c), Toward the 5th Africa-EU Summit Manage Migration and Mobility EU Communication 4 May 2017 – Factsheet n°3, European Union External Action, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/3._migration.pdf (30.09.2017).

Joint Africa-EU Strategy Action Plan 2011-2013, (2010), http://www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/documents/03-jeas_action_plan_en.pdf (30.09.2017).

KARLUK, Rıdvan, (2007), Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayınları 9. Baskı, İstanbul.

MANİSALI, Erol, (2003), İç Yüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Otopsi Yayınları, 5. Basım, İstanbul.

Pan African Programme, (2017), https://ec.europa.eu/europeaid/regions/africa/continental-cooperation/pan-african-programme_en (08.10.2017).

Partnership Agreement between the members of the African, Caribbean and Pacific Group of States of the one part, and the European Community and its Member States, of the other part, signed in Cotonou on 23 June 2000, Official Journal of European Communities, L 317/3

RİEGERT, Bernd, (2017), "Yorum: AB Afrikalı mültecilere sırtını döndü", 30.08.2017, http://www.dw.com/tr/yorum-ab-afrikal%C4%B1-m%C3%BCltecilere-s%C4%B1rt%C4%B1n%C4%B1-d%C3%B6nd%C3%BC/a-40306033 (31.08.2017).

SANDER, Oral, (2010), Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e, İmge Yayınları, 20. Baskı. Ankara.

SANDER, Oral, (2009), Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Yayınları, 18. Baskı. Ankara.

"The 2017 Data Report: Financing For The African Century", https://www.one.org/international/data-report-2017/, http://one.org.s3.amazonaws.com/pdfs/one_data_report_2017_en.pdf (18.09.2017).

The Africa-EU Strategic Partnership A Joint Africa-EU Strategy, (2007), http://www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/documents/eas2007_joint_strategy_en.pdf (30.09.2017).

EU Emergency Trust Fund For Africa, (2015) https://ec.europa.eu/europeaid/regions/africa/eu-emergency-trust-fund-africa_en (08.10.2017).

BÖLÜM 5

AFRİKA'NIN ZENGİN AMA FAKİRLEŞTİREN ORTAĞI: SUUDİ ARABİSTAN KRALLIĞI

Doç. Dr. Esra Pakin-Albayrakoğlu[26]

Özet

Afrika coğrafyasında ideolojik, askerî ve ekonomik nüfuzunu yayarak problemlerine çözüm bulmaya çabalayan Suudi Arabistan Krallığı, hem kendini hem de Kara Kıta'yı daha kırılgan hâle getirmektedir. Yıllardır otoriter ve zayıf devletler, etnik - dinsel kökenli silahlı çatışmalar, terörizm, organize suç, fakirlik ve kıtlık gibi olumsuzluklarla anılan Afrika, Suudi Arabistan'dan ilham alan Cihadî Vehhâbîlik ile Kıta ülkeleri arasında kamplaşmalara yol açan Katar ve Yemen krizlerinin yanı sıra, Suudi finansmanıyla gerçekleşen tarımsal faaliyetlerin yarattığı sosyo-ekonomik ve ekolojik travmalarla ciddi bir buhrana sürüklenmektedir. Afrika'nın açlık, işsizlik ve istikrarsızlıkla olan daimi imtihanında Suudi Arabistan, çözüm getirmekten ziyade kendi sorunlarını da çoğaltan bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suudi Arabistan Krallığı, Afrika, İran, Vehhâbîlik, Gıda Güvenliği

AFRICA'S RICH BUT IMPOVERISHING PARTNER: THE KINGDOM OF SAUDI ARABIA

Abstract

The Kingdom of Saudi Arabia, which seeks to find solutions to its problems by expanding its ideological, military and economic

[26] esraalbayrakoglu@esenyurt.edu.tr

rağmen Katar ve Yemen krizlerinde Doha ve Tahran'a karşı etkin bir blok oluşturamamaktadır.

Özetle, ağırlıklı olarak 1970'ler sonunda Afrika'da çok boyutlu bir aktif angajman içine giren Suudi Arabistan, geçen on yıllar boyunca Kıta'da olumlu anlamda ağırlığını hissettirememiş ve ulusal istikrarına uzun soluklu bir katkıda bulunamamıştır. Yaptığı hamleler bir bumerang etkisi yaratarak hem Afrika hem de kendi varlığı için risk arz eder durumdadır.

KAYNAKÇA

ABDI, Rashid, "A Dangerous Gulf in the Horn: How the Inter-Arab Crisis is Fuelling Regional Tensions," 3.8.2017, https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/dangerous-gulf-horn-how-inter-arab-crisis-fuelling-regional-tensions (4.8.2017).

AGLIONBY, John/KERR, Simeon, "Djibouti Finalising Deal for Saudi Arabian Military Base", The Financial Times, 17.1.2017.

AMAN, Ayah, "Why Saudi Arabia and Egypt are Competing for Influence in Africa", 11.1.2017,

http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2017/01/saudi-arabia-egypt-conflict-appear-in-africa-over-influence.html#ixzz4ot97NZMK (5.8.2017).

ANANTHASWAMY, Anil, "African Land Grab Could Lead to Future Water Conflicts," New Scientist, Sayı 2814, 28.5.2011, https://www.newscientist.com/article/mg21028144-100-african-land-grab-could-lead-to-future-water-conflicts/ (26.7.2017).

ASHWIN, Parulkar, "African Land, Up for Grabs," World Policy Journal, Cilt 28, No 1, Bahar 2011, s. 103-110.

BRAUDE, Joseph/JIANG, Tyler, "Why China and Saudi Arabia Are Building Bases in Djibouti", 26.9.2016, http://www.huffingtonpost.com/joseph-braude/why-china-and-saudi-arabi_b_12194702.html (5.8.2017).

BUTT, Yousaf, "How Saudi Wahhabism is the Fountainhead of Islamist Terrorism", 22.3.2015, http://www.huffingtonpost.com/dr-yousaf-butt-/saudi-wahhabism-islam-terrorism_b_6501916.html (9.8.2017).

"Buying the Farm", The Economist, 21.8.2008.

BÜYÜKKARA, Mehmet A., "11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudî Selefiyye ve Cihadî Selefiyye", Dini Araştırmalar, Cilt 7, 2004, s. 205-234.

COCKS, Tim/SHARAFEDIN, Bozorgmehr, "In Senegal, Iran and Saudi Arabia Vie for Religious Influence", 21.5.2017. http://www.reuters.com/article/us-senegal-saudi-iran-insight-idUSKBN1880JY (3.8.2017).

COOKE, Kieran, "Saudi Agricultural Investment Abroad - Land Grab or Benign Strategy?" 17.10.2016, http://www.middleeasteye.net/columns/saudi-agricultural-investment-abroad-land-grab-or-benign-investment-strategy-218650423 (11.8.2017).

COTULA, Loranzo, The Great African Land Grab? Agricultural Investments and the Global Food System London, Londra, Zed Books, 2013.

"Descendants of Saudi Wahhabism Founder Distance Themselves from Qatar," 28.5.2017, http://www.reuters.com/article/gulf-qatar-idUSL8N1IU0AH (9.6.2017).

DORSEY, James M., "Creating Frankenstein: Saudi Arabia's Ultra-Conservative Footprint in Africa", 18.1.2017, http://www.eurasiareview.com/22012017-creating-frankenstein-saudi-arabias-ultra-conservative-footprint-in-africa-presentation/(3.8.2017).

"Joint Air Force Drill Signals New Chapter in Saudi-Sudan Relations," 27.3.2017, http://gulfnews.com/news/gulf/saudi-arabia/joint-air-force-drill-signals-new-chapter-in-saudi-sudan-relations-1.2000974 (2.8.2017).

EL DAHAN, Maha, "Gulf States Seek Food Security in Europe, U.S. after African Problems", 30.12.2013, http://www.reuters.com/artcle/gulffoodnvestment-dUSL5N0JI0WV20131230 (18.06.2017).

HAQUE, Nicolas, "Gulf Crisis: Saudi Arabia Seeks African Pressure against Qatar", 14.6.2017, http://www.aljazeera.com/video/news/2017/06/gulf-crisis-saudi-arabia-seeks-african-pressure-qatar-170614075802810.html (2.8.2017).

HAYKEL, Bernard, "Saudi Arabia and Egypt: An Uneasy Relationship," The Caravan, Sayı 1613, Mart 2017, s. 18-20.

"How to Keep Stomachs Full", The Economist, 22.2.2014.

JEFFERY, Jared, "Egypt - Parliament Approves Ceding of Red Sea Islands to Saudi Arabia", 15.6.2017. https://www.cnbcafrica.com/news/2017/06/15/egypt-parliament-approves-ceding-red-sea-islands-saudi-arabia/(5.8.2017).

"Kingdom of Saudi Arabia Trade Profile", World Trade Organisation, http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=SA (6.8.2017).

LEVTZION, Nehemia/POUWELS, Randall L., "Introduction: Patterns of Islamization and Varieties of Religious Experience among Muslims of Africa", LEVTZION, Nehemia/POUWELS, Randall L. (der.) The History of Islam in Africa, Ohio, Ohio University Press, 2000, s. 2-15.

MAMOURI, Ali, "How Sufism Could Balance Salafism", 16.01.2015, http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/01/islam-sufism-salafism-ties-extremism-reform.html (30.8.2017).

MCCORMACK, David., An African Vortex: Islamism in Sub-Saharan Africa, The Center for Security Policy Occasional Papers Series, Washington D.C., No. 4, Ocak 2005, s. 1-19.

"Is Saudi Arabia to Blame for Islamic State?", 19.12.2015, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35101612 (9.8.2017).

MONIQUET, Claude, The Involvement of Salafism/Wahhabism in the Support and Supply of Arms to Rebel Groups Around the World, Haziran 2013, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/457137/EXPO-AFET_ET(2013)457137_EN.pdf (9.8.2017).

NOURI, Haitham, "Africa: An Iranian-Saudi Battleground", Al Ahram Weekly, Sayı 1336, 16-22.3.2017, http://weekly.ahram.org.eg/News/19900.aspx (3.8.2017).

PATINKIN, Jason, "In Kenya's Muslim port: A Tale of Two Mosques", 19.2.2014, https://www.csmonitor.com/World/Africa/2014/0219/In-Kenya-s-Muslim-port-A-tale-of-two-mosques (11.8.2017).

PEARCE, Fred, "Saudi Arabia Stakes a Claim on the Nile", 19.12.2012, http://news.nationalgeographic.com/news/2012/12/121217-saudi-arabia-water-grabs-ethiopia/(10.8.2017).

PERFECT, David, Historical Dictionary of the Gambia, Lanham, Rowman & Littlefield, 2016.

"Saudi Accused of Blackmailing African States with Hajj Visas", 13.6.2017, https://www.middleeastmonitor.com/20170613-saudi-accused-of-blackmailing-african-states-with-hajj-visas/(4.8.2017).

"Saudi Arabia Exports, Imports and Trade Balance by Country 2015", World Bank, http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/SAU/Year/2015/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country (6.8.2017).

SEESEMANN, Rüdiger, "Sufism in West Africa", Religion Compass, Cilt 4, Sayı 10, 2010, s. 606-614.

SKELETON, Rose, "Mali: Faith and the Fightback", The Africa Report, 12.8.2015. http://www.theafricareport.com/West-Africa/mali-faith-and-the-fightback.html (9.8.2017).

SOLIMAN, Ahmed, "Gulf Crisis is Leading to Difficult Choices in the Horn of Africa", 29.6.2017, https://www.chathamhouse.org/expert/comment/gulf-crisis-leading-difficult-choices-horn-africa (5.8.2017).

SPOLAR, Christine vd., The Great Land Rush: Ethiopia; The Billionaire's Farm, Financial Times, 1.3.2016, https://ig.ft.com/sites/land-rush-investment/ethiopia/ (10.8.2017).

"Tasavvuf", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 40, İstanbul, İSAM Yayınları, 2011, s. 119-126.

"The Other Wahhabi State", 2.6.2016, https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21699960-kinder-gentler-puritanism-some-other-wahhabi-state (7.8.2017).

TRAGER, Eric, "Sisi's Domesticated Foreign Policy", The Caravan, Sayı 1613, Mart 2017, s. 5-7.

"Vehhâbîlik", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 42, İstanbul, İSAM Yayınları, 2012, s. 611-615.

VINES, Ales, "The Gambia: Africa's New Islamic Republic", 22.1.2016, http://www.bbc.com/news/world-africa-35359593 (2.8.2017).

WARNER, Jason/GALLO, Carol J., "Iran-Africa Relations: The Troubled Bridge of Third World War Dialogue", Tim Murithi (der.), Handbook of Africa's International Relations, Routledge, 2013, s. 398-404.

WOERTZ, Eckart, Oil for Food: The Global Food Crisis and the Middle East, Oxford, Oxford University Press, 2013a.

WOERTZ, Eckart, "The Global Food Crisis and the Gulf's Quest for Africa's Agricultural Potential", ALLAN, Tony, vd. (der.), Handbook of Land and Water Grabs in Africa, eds., Londra, Routledge, 2013b, s. 282-321.

WOLDEMARIAM, Michael, "Old Game, New Stakes: How the Gulf Crisis Could Reshape the Horn of Africa", 1.8.2017. http://www.worldpoliticsreview.com/articles/22852/old-game-new-stakes-how-the-gulf-crisis-could-reshape-the-horn-of-africa?utm_source=Active+Subscribers&utm_campaign=9ab7d06d01-Mideast-08042017&utm_medium=email&utm_term=0_35c49cbd51-9ab7d06d01-64143597 (7.8.2017).

WOODWARD, Mark vd. "Violence and Sufi Tolerance? Rethinking Conventional Wisdom", Perspectives on Terrorism, Cilt 7, Sayı 6, 2013.

ZAJAC, Anna K., "Between Sufism and Salafism: The Rise of Salafi Tendencies after the Arab Spring and Its Implications", Hemispheres, Cilt 29, Sayı 2, 2014, s. 5-15.

BÖLÜM 6

İRAN'IN AFRİKA POLİTİKASI VE NİJERYA'DAKİ ŞİİLİK FAALİYETLERİ

Doç. Dr. İsmail Ermağan- Doç. Dr. Burak Gümüş[31]

Özet

Bölgesel güç olma stratejisi izleyen ve küresel olarak da kimi bölge ve ülkeler ile müttefiklik ilişkileri geliştirmek isteyen İran için kayda değer bir hedef de Afrika'dır. Bu kıtaya ilişkin İran'ın izlediği politikalarda da görülebilir ki, rıza ve itibar üretimi için kullanılan ideolojik aygıtlar İran (Şii) İslam Cumhuriyeti'nin dinsel-kültürel diplomasisinin kritik bir parçasıdır. Afrika'ya yönelik maksat; Orta Doğu'daki zaten Irak, Suriye ve Lübnan Hizbullah'ı ve Yemen Husi Hareketi'nin kontrol ettiği topraklardan oluşan mevcut Şii Hilal'i Afrika kıtasına yaymak idi. Bu bağlamda hedef ülkelerden biri de, kıtanın en çok nüfusuna sahip olan petrol ülkesi Nijerya'dır. Nüfusun yarısı Müslüman ve dindar olan Nijerya'da İran'ın kültür diplomasisi sayesinde yüzde 1 olan Şii nüfus yüzde 10'lara ulaşmıştır. Bu çalışmada hem Afrika geneline hem de Nijerya özeline dair son kertede fark edilmektedir ki, Cumhurbaşkanları tarafından yapılan üst düzey ziyaretlere, stratejik iş birliklerine, Eritre-Assab gibi kimi limanlarda üs edinmeye, ekonomik yatırımlara, uygulanan dini ve kültürel diplomasiye ve kimi müttefiklik ilişkisi içerisine girdiği devletlere/örgütlere silah ticaretine rağmen İran-Afrika ilişkileri kısıtlı kalmış, kimi ülkelerde ve alanlarda hayal kırıklığı yaşamıştır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, İran, Şiilik, (Yeni) Gramsiyan Teori, Nijerya İslami Hareket Örgütü.

[31] burak.guemues@gmail.com

len Orta Doğu'dan Afrika üzerinden Latin Amerika'ya uzandığı iddia edilen "Tropikal Şii Bölgesi" oluş(a)mamıştır. Bu çalışmada anlaşılmıştır ki, Afrika'da İran'ın dini faaliyetlerine nasıl bir yön vereceği, kıta ülkelerinde güven inşa etme bağlamında izlenecektir.

KAYNAKÇA

ABDULFETTAH, Muna, "İsrail ve İran'ın Afrika'da su çekişmesi", 06.5.2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/israil-ve-iranin-afrikada-su-cekismesi (24.7.2017).

ABDULLAH, Mo'tasem Siddiq, "Iranian presence in Africa: motives and objectives", Arabia GCIS, 5.10.2016, https://arabiangcis.org/english/studies/iranian-presence-in-africa-motives-and-objectives/?mobile=1 (4.08.2017).

ADEBAYO, Peter, "Transnational Networks of theLebaneseNigerain Diaspora", Middle East Institute Viewpoints, Migration in the Mashreq, Viewpoints, Middle East Institute, Washington, D.C., 2010, http://www.ndu.edu.lb/Lerc/publications/Transnational%20Networks%20of%20the%20Lebanese-Nigerian%20Diaspora.pdf, s. 71-73 (25.07.2017).

ALAO, Ablodun, "Islamic radicalisation and violent extremism in Nigeria", Conflict, Security and Development, 13 (2013) 2, s. 127-147

ALTHUSSER, Louis, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. İthaki. İstanbul 2003.

ANGERBRANDT, Henrik, "Political decentralisation and conflict: The Sharia crisis in Kaduna, Nigeria", Journal of Contemporary African Studies, 29 (2011) 1, s. 15-31.

ATMACA, Metin, "African Shia and Iran's Cultural Diplomacy among Muslim Communities", İraniyat Dergisi/Journal of Iranian Studies, 1 (2016) 1, s. 124-141, http://iranoloji.com/wp-content/uploads/2017/04/iranoloji_dergi_ilk_sayi.pdf (17.08.2017).

BAHREINI, Ali, "Africa: Iran-Africa Cooperation - Flourishing Relations", 23.12.2015, http://allafrica.com/stories/201512230972.html (26.2.2017).

BAŞARAN, Doğacan, "Kimlik-Dış Politika İlişkisine Kuramsal Bir Bakış: İran Dış Politikası'nda İslam İhracı Meselesi", 02.8.2017, http://www.anlikdergisi.com/2017/08/02/kimlik-dis-politika-iliskisine-kuramsal-bir-bakis-iran-dis-politikasinda-islam-ihraci-meselesi/(05.8.2017).

BÜYÜKKARA, Mehmet Ali, "İran'ın Takrib-i Mezahib Politiği", Ortadoğu, Mayıs-Haziran 2016 Cilt: 8 Sayı: 74, s. 22-24

CIA, The World Factbook Middle East: Iran, 24.7.2017 https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html (25.7.2017).

COUNCIL ON HEMISPHERIC AFFAIRS (COHA), "Paraguay's Persian Presence: İran's New Friend in Latin America", 21.08.2008, http://www.coha.org/paraguay%E2%80%99s-persian-presence-iran%E2%80%99s-new-friend-in-latin-america/(27.07.2017).

COX, Robert W., "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", in Stephen Gill (Haz.): Gramsci, Historical Materialism, and International Relations. Cambridge University Press. Cambridge 1993.

DOUKHAN, David, Winds of War in Nigeriaandthe 'Tropical Shi'ism Zone'", International Institute for Counter-Terrorism (ICT), Interdisciplinary Center (IDC), Herzliya, 12 January 2016, https://www.ict.org.il/UserFiles/ICT-War-Nigeria-Doukhan-Jan16.pdf, s.1-21 (24.07.2017).

DURU, Osita, "Kaduna State Government Bans Shiites (Islamic Movement in Nigeria)", BreakingTimes, 8.10.2016, http://www.thebreakingtimes.com/kaduna-state-government-bans-shiites-islamic-movement-in-nigeria/(18.08.2017).

EKŞİ, Muharrem, Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası, Siyasal Kitabevi, 2014.

FERHAVI, Fuad, Stratejik Etkileşimler, Arap Dünyası, Türkiye ve Afrika, Ankara, UŞAK Yayınları, 2015.

HAMMOND, Joseph, "Mahmoud Ahmadinejad's African Safari", 18.6.2013, http://thediplomat.com/2013/06/mahmoud-ahmadinejads-african-safari/(25.7.2017).

GERMAIN, Randall D./KENNY, Michael, "Engaging Gramsci: international relations theory and the new Gramscians", Review of International Studies, 24/01 (1998), s. 3-21.

GIELER, Wolfgang, "Nigeria", Staatenlexikon Afrika. Geographie, Geschichte, Kultur, Politik und Wirtschaft, 2. Baskı, Peter Lang, Frankfurt, 2016, s.447-460.

GRAMSCI, Antonio, Hapishane Defterleri. Felsefe ve Politika Sorunları. – seçmeler –. Belge Yayınları. İstanbul 2011.

GÜMÜŞ. Burak, "Diyanet İşleri Başkanlığının Orta Asya Politikası", içinde: Fahri Türk (Haz.), Türk Dış Politikası'nda Orta Asya ve Ortadoğu. 1990'lardan Günümüze, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Kitapları 1, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2013.

GÜNEY AFRİKA HÜKÜMETİ, "South Africa and Iran sign landmark agreements to boost economic and trade relations", 25.4.2016, http://www.gov.za/speeches/south-africa-and-iran-sign-landmark-agreements-boost-economic-and-trade-relations-25-apr (28.7.2017).

HRW, "Nigeria: Army Attack on Shia Unjustified", 22.12.2015, https://www.hrw.org/news/2015/12/22/nigeria-army-attack-shia-unjustified (18.08.2017).

IRAN BILD, Iran intensiviert Beziehungen zu afrikanischen Staaten, 20.2.2015, http://www.iranbild.de/6915/iran-intensiviert-beziehungen-zu-afrikanischen-staaten/ (28.7.2017).

ISLAMIC MOVEMENT, Activities at Husainiyyah Baqiyatullah, 19.09.2011a, https://www.islamicmovement.org/index.php?option=com_content&view=article&id=112&Itemid=149 (13.08.23017).

ISLAMIC MOVEMENT, Activities at F.I.C. (Madrasa), 19.09.2011b, https://www.islamicmovement.org/index.php?option=com_content&view=article&id=113&Itemid=150 (13.08.23017).

ISLAMIC MOVEMENT, Activities İjtima etc., 19.09.2011c, https://www.islamicmovement.org/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=148 (13.08.2017).

İŞERİ, Emre, "Neo-Gramscian Analysis of US Hegemony Today", In-Spire: Journal of Politics, International relationsandthe Environment, 2/1 (2007), s. 1-14,

http://www.in-spire.org/archive/Previous/ei02062007_Neo-Gramscian_US_Hegemony.pdf (01.01.2013).

KARMON, Ely, "Iran and its Proxy Hezbollah: Strategic Penetration in Latin America", Elcano Royal Institute Madrid, Area: International Terrorism Working Paper 18/2009, 8/4/2009, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/899558804f018ad7a79de73170baead1/WP18-2009_Karmon_Iran_Hezbollah_Latin_America.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=8-99558804f018ad7a79de73170baead1, s. 1- 32, (27.07.2017).

KEMAL, Melahat, "Afrika'da güç savaşları: Suudi Arabistan yükseliyor, İran geriliyor", 11.03.2016, http://www.timeturk.com/afrika-da-guc-savaslari-suudi-arabistan-yukseliyor-iran-geriliyor/haber-135747 (01.8.2017).

LEFEBVRE, Jeffrey A., "Iran's in the Horm of Africa: Outflankinf U.S. Allies", Middle East Policy, Vol. XIX, No. 2, 2012.

MATTIG, Thomas, "Religiöser Konflikt und politisches Versagen in Nigeria", Friedrich-Ebert-Stiftung, Perspektive, 2010.

MCANENNY, Alex, "A Tutorial Overview of Iran's Strategic Influence In Africa", edited by Nicholas Hanlon, Center for Security Policy, 2014, A Tutorial Overview of Iran's Strategic Influence In Africa, http://www.centerforsecuritypolicy.org/wp-content/uploads/2015/01/Iran-in-Africa.pdf, s.1-22 (27.07.2017).

NYE, Joseph S., Hard Power, Soft Power and the War on Terrorism, David Held ve MathiasKoenig- Archibugi(Haz.), *American Power in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity Press. Cambridge 2004.

OKOH, Chiamaka, "Many Feared Dead As Shiite Protesters Clash With Police in Kano", Buzz Nigeria, ty, https://buzznigeria.com/shiite-protesters-clash-police-kano/ (18.08.2017).

OLUDOLAPO, "Kaduna govt. aided Army in secret burial of slain Shiites", YNaija, 19.01.2017, https://ynaija.com/kaduna-govt-aided-army-secret-burial-slain-shiites-falana/(18.08.2017)

ONAPAJO, Hakeem, "State Repression and Religious Conflict: The Perils of the State Clampdown on the Shi'a Minority in Nigeria", Journal of Muslim Minority Affairs, 37/1 (2017), s. 80-93.

ÖZKAN, Muhammet Fatih, "İran'ın Afrika Politikası", Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Huriye Yıldırım Çinar (Haz.), Afrika Politikası. 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı, Beta, İstanbul, 2017, s. 777-786.

NISSIMOV, Miriam, "The Islamic Republic of Iran and Africa: Goals and Challenges for Diplomatic, Economic and Religious Action", The Alliance Center for Iranian Studies (ACIS), Number 77 ● July 17, 2016 (http://humanities1.tau.ac.il/iranian/en/previous-reviews/10-iran-pulse-en/332-acis-iranpulse77) (23.7.2016).

PREMIUM TIMES, "Kaduna demolishes Shiite school", 17.11.2016, http://www.premiumtimesng.com/regional/215659-kaduna-demolishes-shiite-school.html (18.08.2017).

SÖZBİLİR, Menekşe, İran'la Stratejik Ortaklıktan Körfez Ülkeleriyle Kardeşliğe: Sudan Dış Politikasının Dönüşümü, 02.5.2017, https://ankasam.org/iranla-stratejik-ortakliktan-korfez-ulkeleriyle-kardeslige-sudan-dis-politikasinin-donusumu/ (02.5.2017).

STRATEGIC COMMENTS, "Nigeria's Security under Buhari", 22 (2016) 22, s. iii-v, s. iv.

TELCİ, İsmail Numan, "İran dış politikası ve Ortadoğu'da güç mücadelesi", 24.12.2016, http://www.star.com.tr/acik-gorus/iran-dis-politikasi-ve-ortadoguda-guc-mucadelesi-haber-1170307/(22.7.2017).

TROFIMOV, Yaroslav, "With Iran-Backed Conversions, Shiites Gain Ground in Africa", 12.05.2016, https://www.wsj.com/articles/with-iran-backed-conversions-shiites-gain-ground-in-africa-1463046768 (17.08.2017).

VATANKA, Alex, "Iran's Awkward Diplomacy in Africa", 23.3.2016, http://nationalinterest.org/feature/irans-awkward-diplomacy-africa-15571 (23.7.2017).

WIGGINTON, Michael, Robert Burton, Carl Jensen, David McElreath, Stephen Mallory and Daniel A. Doss, Al-Qods Force: Iran's weapon of chice to export terrorism, Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism, 10 (2015) 2, s. 153-165.

YEGİN, Abdullah. İran'ın Yumuşak Gücü, Seta Analiz, Şubat 2015 Sayı: 118.

ZENN, Jacob, "The Islamic Movement and Iranian Intelligence Activities in Nigeria", CTC Sentinel, 2013. VoL 6. Issue, 10, https://ctc.usma.edu/v2/wp-content/uploads/2013/10/CTCSentinel-Vol6Iss10.pdf (25.07.2017), s. 13-18.

BÖLÜM 7
SENEGAL ÜLKE ANALİZİ

Doç. Dr. Emruhan Yalçın[47]

Özet

Senegal; Batı Afrika'da, Atlas Okyanusu kıyısında, Senegal Nehri'nin güneyinde, 196,722 km^2 yüzölçümüne sahip, resmi dili Fransızca olan bir ülkedir. Senegal, Fransa'dan bağımsızlığını 4 Nisan 1960 tarihinde kazanmıştır, yönetim şekli çok partili başkanlık sistemidir. Başkent Dakar, ülkenin ve Afrika Kıtası'nın en batısında bulunan Cap-Vert yarımadasında kurulmuştur. Nüfusu 2016 tahmini rakamlarına göre 15.406.000 olan Senegal'de nüfusun yaklaşık yarısı Dakar bölgesi civarında kentlerde yaşamaktadır. Senegal nüfusunu oluşturan birçok etnik grup vardır. Ülke nüfusunun yaklaşık %95'i Müslümandır. Ekonomik açıdan az gelişmiş ülkeler arasındadır. Türkiye ve Senegal arasındaki ilişkilerde son yıllarda gelişim görülmekte olup, ekonomik ve ticari ilişkiler gelişen bir seyir izlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Senegal, Afrika, Fransa, Dakar, Wolof, Müslüman, Cap-Vert

A COUNTRY ANALYSIS OF SENEGAL

Absract

Senegal, in West Africa, bordering the Atlantic Ocean south of the Sénégal river, with a surface area of 196,722 km^2, is a country that speaks

[47] emruhanyalcin@hotmail.com

fuarlar sırasında Senegalli işadamlarını ağırlamaktadırlar. Ülkemizde düzenlenen "Türkiye-Afrika" ve "Türkiye-Dünya Dış Ticaret Köprüsü" etkinliklerine Senegal her yıl üst düzey katılım gerçekleştirmektedir. Senegal'de genel olarak; turizm, altyapı, enerji, su ile ilgili alanlar, balıkçılık, gıda işleme, kimya, madencilik, eğitim, bilgi teknolojisi ve telekomünikasyon iş birliği yapılabilecek alanlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye ile Senegal arasındaki ikili ticaret 2011 yılında 100 milyon dolar sınırını aşmış, 2016 yılında 160 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı yıl bu ülkeden ithalatımız 6,1 milyon dolar seviyesinde iken bu ülkeye ihracatımız 154,4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İki ülke arasındaki ticarette ülkemiz lehine 148,3 milyon dolar dış ticaret fazlası mevcuttur. Türkiye'nin İhracatı, 2016 yılında Senegal'e ihracatımızda demir veya çelikten çubuklar, makarnalar, demir çelik profiller, unlu mamuller, plastik ambalaj malzemeleri, sanayide ve içecek imalinde ham madde veya koku verici maddeler ve karışımlar, hijyenik eşya ile demir veya çelik filmaşin gibi ürünler öne çıkmaktadır. 2016 yılında Senegal'den maden cevherleri ve konsantreleri, balık, yağlı tohumlar, işlenmemiş kurşun gibi ürünler ithal edilmiştir.

Önümüzdeki yıllarda Senegal ile olan siyasi ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi mümkün olmakla birlikte ve bu ilişkilerin iki ülke yararına olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Büyük Larousse Ansiklopedisi (1986), İstanbul-Interpress Basın ve Yayıncılık.

Code des collectivités locales, Loi n° 96-06 du 22 mars 1996.

Statoids page on Senegal (noting that three new regions were split off on September 10, 2008).

http://www.mfa.gov.tr/senegal-kunyesi.tr.mfa (15.04.2017).

http://www.state.gov/secretary/rm/2010/04/139425.htm (15.04.2017).

http://geography.about.com/library/cia/blcsenegal.htm (15.04.2017).

http://www.infoplease.com/ipa/A0107951.html (15.04.2017).

http://kirjasto.sci.fi/senghor.htm (15.04.2017).

http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Senegal-ECONOMY.html (15.04.2017).

http://www.gouv.sn (15.04.2017).

http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/senegal.pdf (15.04.2017).

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Senegal (15.04.2017).

http://www. trademap.org.16/06/2016 (15.04.2017).

http://www.gouv.sn/spip.php?rubrique21(27.05.2017).

http://www.presidence.sn - Devlet Başkanlığı (27.05.2017).

http://www.primature.sn – Başbakanlık (27.05.2017).
http://www.diplomatie.gouv.sn - Dışişleri Bakanlığı (27.05.2017).
http://www.interieur.gouv.sn – İçişleri Bakanlığı (Erişim Tarihi: 27.05.2017).
http://www.finances.gouv.sn – Ekonomi ve Finans Bakanlığı (27.05.2017).
http://www.commerce.gouv.sn – Ticaret Bakanlığı (Erişim Tarihi: 27.05.2017).
http://www.fonctionpublique.gouv.sn – Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (Erişim Tarihi: 27.05.2017).
http://www.industrie.gouv.sn – Sanayi ve Maden Bakanlığı (27.05.2017).
http://www.energie.gouv.sn – Enerji Bakanlığı (27.05.2017).
http://www.urbanisme.gouv.sn – Kentsel Kalkınma, Konut ve İnşaat Bakanlığı
http://www.telecom.gouv.sn – Telekomünikasyon, Bilgi Teknolojileri ve Ulaştırma Bakanlığı (27.05.2017).
http://www.sante.gouv.sn – Sağlık Bakanlığı (27.05.2017).
http://www.cciad.sn – Dakar Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (27.05.2017).
http://www.adie.sn – Enformasyon Ajansı (27.05.2017).
http://www.asn.sn – Senegal Standartları Kurumu (27.05.2017).
http://www.tpsnet.sn –Senegal Ticaret Noktası (27.05.2017).
http://www.jo.gouv.sn – Resmi Gazete (27.05.2017).
http://www.ansd.sn – İstatistik Kurumu (27.05.2017).
http://www.dpee.sn – Ekonomik Araştırmalar İdaresi (27.05.2017).
http://cicesfidak.com – Dış Ticaret Merkezi (27.05.2017).
http://www.agoa.gov – Afrika Büyüme ve Fırsat Anlaşması (27.05.2017).
http://www.watradehub.com – Batı Afrika Ticaret Merkezi (27.05.2017).
http://www.izf.net – Frank Bölgesine Yatırım Yap (Investir en Zone Franc) (27.05.2017).
http://www.afristat.org – Sahra-altı Afrikası'nı Ekonomik ve İstatistiksel olarak Gözlem (27.05.2017).
http://www.ecowas.int – Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (27.05.2017).
http://www.uemoa.int – Batı Afrika Ekonomik Parasal Birliği (27.05.2017).
http://www.worldbank.org – Dünya Bankası (27.05.2017).
http://www.fdi.net – Yükselen Pazarlarda Doğrudan Yabancı Yatırımları Geliştirme (27.05.2017).
http://www.tradeinvestafrica.com – Afrika'da İş, Ticaret ve Yatırım Fırsatları (27.05.2017).
https://www.google.com.tr/search?q=senegal (03.06.2017).
http://www.bbc.com/news/world-africa-14093674 (03.06.2017).
https://www.gov.uk/foreign¬travel¬advice/senegal/terrorism (03.06.2017).
https://www.gov.uk/foreign¬travel¬advice/senegal/safety¬and¬security (03.06.2017).

BÖLÜM 8

ELEŞTİREL PERSPEKTİFLE SUDAN VE GÜNEY SUDAN'I ANLAMAK

Hakan Aydın[51]

Özet

Afrika'nın öneme haiz bölgelerinden Afrika boynuzu olarak adlandırılan bölgede yer alan Sudan başta olmak üzere Sudan'dan 2011'de bağımsızlığını ilan eden Güney Sudan arasındaki ve kendi içlerindeki sorunlar, sorunların temel dayanakları ve Batı'nın bu süreçteki müdahale etkisi bu çalışmada ele alınacaktır. Ana eksende ülkelerin tarihsel süreçte maruz kaldıkları gelişmeler eleştirel yaklaşım çerçevesinde değerlendirilecektir. Çalışmanın temel hedefi çatışma çözümü değil, durum/sebep analizidir. Neticede söz konusu ülkelerdeki sorunların anlaşılması ve çözümüne yönelik adımlar öncelikle yakın coğrafyada, Afrika'da ve tüm dünyanın faydasına olacağı aşikârdır. Ayrıca bu durum dünyadaki diğer sorun/çatışma bölgelerinde sorunların çözümüne emsal teşkil edebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Sudan, Güney Sudan, Batı, Eleştirel Yaklaşım.

THE UNDERSTANDING SUDAN AND SOUTH SUDAN WITH CRITICAL PERSPECTIVE

Abstract

The influence of the intervention of the West in this process between the Sudan and the South Sudan, which declared its independence in 2011,

[51] hakanaydin@klu.edu.tr

rejimlerdir (Idris, 2005: 112). İki devlet içerisindeki tüm siyasi aktörlerin bu perspektifle hareket etmesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

ACEMOĞLU Daron ve ROBINSON James A., Why is Africa Poor?, Economic History of Developing Regions, June 2010, ss. 21-50.

AL JAZEERA, Famine Declared in Part of South Sudan's Unity State, 20 Şubat 2017.

ALEMAZUNG Joy Asongazoh, Post Colonial Colonialism: An Analysis of International Factors and Actors Marring African Socio-Economic and Political Development, The Journal of Pan African Studies, Vol. 3, No. 10, 2010.

AMNESTY INTERNATIONAL, Sudan: No End to Violence in Darfur, Amnesty International Publications, 2012, s. 7.

ARMAOĞLU Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-95), Alkım Yayınevi, 2011.

AUPD, Darfur: The Quest for Peace, Justice and Reconciliation, Report of the African Union High-Level Panel on Darfur, 29 October 2009.

AYDIN YILMAZ E. Sare, AB'nin Güvenlik Politikası ve Karadeniz Bölgesi ile İlişkileri, Karadeniz Araştırmaları, Güz 2013, Sayı 39, s. 2.

AYKAÇ Mustafa, "Afrika'da Sömürgeciliğe İtiraz: Bir Fırsat Penceresi Olarak Türkiye'nin Yaklaşımı", İsmail Ermağan (Ed.), Dünya Siyasetinde Afrika 2, içinde, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2015.

BAYRAM Mürsel, Sudan'ın Etnopolitik Sorunlarını Besleyen Faktörlerin Tarihsel Bir Analizi, Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2016, Sayı: 16.

BECHTOLD Peter K., Darfur, The ICC and American Politics, Middle East Policy, Volume: 6, Issue: 2, Summer 2009.

CIA Factbook, Sudan.

COLLINS R. O., A History of Modern Sudan, Cambridge University Press, 2008.

DALAR Mehmet, Çatışmaların Odağındaki Sudan (Kuzey Sudan) Cumhuriyeti, Uluslararası Orta Doğu Barış Araştırmaları Merkezi, IMPR, Şubat 2013.

DALAR Mehmet, Darfur Sorunu: Sorunun Kökenleri, Çatışma ve Uluslararası Hukuku, Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman (Ed.), Dünya Çatışmaları, Cilt 2, İçinde, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim 2010.

GEBREKIDAN Getachew Zeru, Sudan vs. South Sudan: The Conflict over Abyei, Africa Peace & Conflict Journal, 6:2, 2013.

HABEEB William Mark, Civil Wars in Africa, Mason West Publishers, 2007.

HECHTER Michael, Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National Development (1536-1966), Routledge, 1975.

HELLY Damien (Ed.), Post 2011 Scenerios in Sudan: What Role for EU?, ISS Report, November 2009, No. 6, European Union Institute for Security Studies.

http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SD_720312_Addis%20Ababa%20Agreement%20on%20the%20Problem%20of%20South%20Sudan.pdf, (11.09.2017).

http://www1.chr.up.ac.za/chr_old/indigenous/documents/Sudan/Legislation/Machakos%20Protocol%202002.pdf (11.09.2017).

IDRIS Amir, Conflict and Politics of Identity in Sudan, Palgrave, 2005.

IDRIS Amir, Identity, Citizenship and Violence in Two Sudans, Palgrave, 2013.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, Sudan: Major Reform or More War, Report, 29 Kasım 2012.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, Sudan's Spreading Conflict (III): The Limits of Darfur's Peace Process, Africa Report, No: 211, 27 Ocak 2014.

İNAT Kemal, DURAN Burhanettin ve ATAMAN Muhittin (Ed.), Dünya Çatışmaları, 2. Cilt, Nobel Yayın Dağıtım, Ağustos 2016.

LEWIS Scott, Rejuvenating or Restraining Civil War, Bonn International Center for Conversion, Paper 37, 2004.

LONGMAN SÖZLÜĞÜ, 2000.

MBAKU John Mukum ve SMITH Jessica Elaine, South Sudan's First Anniversary: Progress, Challenges and Prospects, Africa Growth Initiative, Brookings Institute, June 2012.

O'FAHEY R.S., Does Darfur Have a Future in the Sudan?, The Fletcher Forum Of World Affairs, Winter 2006, Vol. 30, No. 1.

OGUNBADO Ahamad Faosiy, "Sömürgeciliğin Dinler Üzerindeki Etkileri: Güneybatı Nijerya'nın Deneyimleri", Çeviren: Ahmet Ömer Bişkin, İçinde, Hece Dergisi, Afrika Özel Sayısı, Cilt: 1, Haziran 2017.

OKON Etim E., "Afrika'da Hristiyan Misyonlar ve Sömürge Yönetimi", Çeviren: Emine Selda Arıt, İçinde, Hece Dergisi, Afrika Özel Sayısı, Cilt: 1, Haziran 2017.

ORAKÇI Serhat, Güney Sudan Kriz Raporu, İnsamer, Gözlem Saha 10, 22 Şubat 2017.

ÖNDÜL Uluhan Berk, Sudan'da Etnik Çatışma ve Çözüm Süreci, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

REEVES Eric, Mr. Nafie Goes to Washington, Sudan Tribune, 2 Mayıs 2013.

RODNEY Walter, Avrupa Afrika'yı Nasıl Geri Bıraktı?, Dipnot Yayınları, 2013.

TANDOĞAN Muhammed ve YÜCEL Osman Kağan, Nil'in Paylaşılması Meselesi: Hidro-Diplomasi Bağlamında Mısır, Sudan ve Etiyopya Rekabeti, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 53, Temmuz 2017.

TEPEBAŞ Ufuk, Büyük Güçler ve Afrika: 21. Yüzyılda Çok Boyutlu Afrika Rekabeti, TASAM Yayınları, 2010.

TEPEBAŞ Ufuk, Dönüşüm Sürecindeki Sahra-altı Afrika, TASAM Yayınları, Ekim 2013, İstanbul.

WAAL Alex De, Who Are The Darfurians? Arab and African Identities,Violence and External Engagement, African Affairs, 104/415, 2005.

WORLDWEB ONLINE SÖZLÜK.

BÖLÜM 9

BURUNDİ'DEKİ SİYASAL İKTİDAR MÜCADELELERİNİN ETNİSİTE FAKTÖRÜYLE İLİŞKİSİ

Mürsel Bayram[52]

Özet

Bu çalışmada, modern Burundi siyasî tarihindeki iktidar mücadelelerinin niteliği ve etnisite faktörüyle ilişkisi analiz edilmiştir. Ülkede feodaliteden modern ulus-devlete geçiş sürecinde toplumsal gruplar arası ilişki sistematiği bozulmuş ve parçalı bir siyasî yapı ortaya çıkmıştır. Ülkenin etnopolitizasyonunda Almanya ve Belçika'nın böl-yönet stratejileri ile bağımsızlık sonrası hükümetlerin dışlayıcı yaklaşımları etkili olmuştur. Askerî darbelerle iktidara gelen Micombero, Bagaza ve Buyoya dönemlerinde, etnik grup iktidarına dayalı siyasal anlayış (*etnokrasi*), aynı etnik grup içindeki bir klanın iktidarına (*klanokrasi*) evrilmiştir. Bu yönüyle Burundi siyaseti, yalnızca Hutu-Tutsi kamplaşmasından ibaret olmamıştır. En son Mayıs 2015'te gerçekleşen darbe teşebbüsünde görüldüğü üzere, Burundi siyasetinde etnik gruplar arası iktidar mücadeleleri kadar etnik grup-içi iktidar mücadeleleri de etkili olmuştur. Bu durum, ülke siyasetinin kalıp etnik kimlik yargıları üzerinden açıklanamayacağını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler*:* Burundi, Etnokrasi, Klanokrasi, Hutu, Tutsi

[52] murselbayram@gmail.com

tipik böl-yönet politikaları, hem geleneksel mekanizmaların ortadan kalkmasına, hem de toplumsal gruplar arası ilişki sistematiğinin bozulmasına neden olmuştur. Böylelikle geleneksel güç dengesi ortadan kalkmış ve modern etnik kimlikler üzerine bina edilen yapay bir ulus-devletleşme süreci söz konusu olmuştur.

Modern etnik kimlikler, sömürgeci dönemin uygulamaları ile şekillenmiştir. Almanya, Afrika'da sömürgeci güç olarak sadece Berlin Konferansı ile Birinci Dünya Savaşı arası dönemde varlık göstermiş; bu süreç içerisinde Burundi'yi kayda değer bir ekonomik çıkar kaynağı olarak görmediği için "dolaylı yönetim" mekanizmalarından yararlanmış; dolayısıyla diğer sömürgeci güçlere nazaran buradaki etkisi sınırlı olmuştur. Ayrıca, Alman Doğu Afrika Genel Valiliği ile Burundi'den sorumlu askerî yöneticiler arasında ihtilaflar söz konusu olduğu için Almanya'nın tutarlı bir Burundi politikasından bahsetmek de mümkün değildir. Bununla birlikte Alman sömürge yönetimi, geleneksel Tutsi egemenliğinin modern etnik kimlikler üzerinden tahkim edilme sürecini başlatmıştır.

Burundi etnik siyasetini etkileyen asıl aktör Belçika'dır. Belçika yönetimi, bağımsızlık sonrasında kendisiyle iş birliği yapacak unsurları iktidarda tutma adına Ruanda'da Hutulara, Burundi'de ise Tutsilere dayanmayı tercih etmiştir. Sosyo-kültürel olarak benzeşen iki komşu ülkede farklı etnik kimliklerden iktidarların iş başına gelmesi ve etnik ayrımcılığa dayalı politikaların benimsenmesi, her iki ülkede kronik iktidar mücadelelerine zemin hazırlamıştır.

Burundi'de Belçika sömürge yönetiminin pekiştirdiği Tutsi etnik kimliğini merkeze alan iktidar anlayışı (etnokrasi), bağımsızlık sonrası dönemde Hima klanını merkeze alan bir iktidar anlayışına (klanokrasi) evrilmiştir. Bu süreçte Hutu çoğunluğun demokratik olarak iktidara gelme denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 2000'li yılların başında, uluslararası çabalar sonucunda devlet kurumlarında etnik kimliklerin eşit temsil imkânına kavuşması sağlanmıştır. Bu gelişme ile ülke siyasetinde etnik kimliklerin etkisi asgarileştirilerek kısıtlı bir demokrasiye geçiş yapılabilmiştir. Uzun istikrarsızlık dönemlerinden sonra birçok Afrika ülkesinde sıklıkla gözlemlenen otoriterleşme eğilimi, Burundi'de de kendisi iştir.

KAYNAKÇA

AKİPEK, Serap, "Birleşmiş Milletler Örgütü Denetiminde Vesayet Altında Ülke Bulunmaması Sömürgeciliğin de Sonu Anlamına mı Geliyor?", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, Sayı 1, 2001.

ATAÖV, Türkkaya, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1975.

BLAUSTEIN, Albert Paul; SIGLER, Jay Adrian ve BEEDE, Benjamin R., *Independence Documents of the World*, Oceana Publications, Dobbs Ferry, 1977.

BOUTIN, Genevieve ve NKURUNZIZA, Salvatore, "Burundi: Developing Strategies for Self-Reliance: A Study of Displacement in Four Provinces", Ed. Marc Vincet ve Birgitte Refslund Sorenson, *Caught Between Borders: Response Strategies of the Internally Displaced*, Pluto Press, Londra ve Sterling, 2001.

BOWEN, Michael; FREEMAN, Gary ve MILLER, Kay, *Passing By: The United States and Genocide in Burundi, 1972*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, 1973.

BRAGINSKII, Moisei Isaakovich, *Africa Wins Freedom*, Progress Publishers, Moskova, 1965.

CARRAI, Clementine, "Burundi: l'Eglise sous Surveillance Étatique", *La Revue Nouvelle*, Cilt 83, Sayı 2, Aralık 1986.

ČERVENKA, Zdenek ve LEGUM, Colin, *Can National Dialogue Break the Power of Terror in Burundi?*, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, 1994.

CHOMSKY, Noam ve HERMAN, Edward S., *The Washington Connection and Third World Fascism,* Black Rose Books, Montreal, 1979.

CHRÉTIEN, Jean-Pierre, *Burundi, l'Histoire Retrouvée: 25 Ans de Métier d'Historien en Afrique*, Karthala, Paris, 1993.

CLARK, Phil, *The Gacaca Courts, Post-Genocide Justice and Reconciliation in Rwanda: Justice without Lawyers*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

DE WITTE, Ludo, *De Moord op Lumumba*, Uitgeverij Van Halewyck, Leuven, 1999.

EGGERS, Ellen K., *Historical Dictionary of Burundi*, Scarecrow Press, Lanham, 2006.

EWUSI, Kale ve AKWANGA, Ebenezer, *Burundi's Negative Peace: The Shadow of A Broken Continent in the Era of NEPAD*, Trafford, Victoria, 2010.

GAHAMA, Amélie, *La Reine Mère et Ses Prêtres au Burundi*, Laboratoire d'Ethnologie et de Sociologie Comparative, Nanterre, 1979.

GAHAMA, Joseph, *Le Burundi sous Administration Belge: La Periode du Mandat 1919-1939*, Karthala, Paris, 1983.

HAKIZIMANA, Déo, *Burundi: Le Non-Dit*, Editions Remesha, Vernier, 1992.

HARROY, Jean-Paul, *Burundi 1955-1962: Souvenirs d'un Combattant d'une Guerre Perdue*, Hayez, Brüksel, 1987.

HORSTMANN, Harry, *Die Schutztruppe von Deutsch-Ostafrika im Ersten Weltkrieg: Lettow-Vorbeck und die Askari*, GRIN Verlag, Norderstedt, 2008.

"IRIN interview with Pierre Nkurunziza, leader of CNDD-FDD", http://www.irinnews.org/report/51112/burundi-irin-interview-pierre-nkurunziza-leader-cndd-fdd, Son Erişim Tarihi: 18 Ocak 2017.

JEWSIEWICKI, Bogumil, "Belgian Africa", Andrew D. Roberts (der), *The Cambridge History of Africa*, Cilt 7, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.

KOMIREDDI, Kapil, "Burundi slips towards crisis and faces some impossible choices", *The National*, 23 Ocak 2016.

KRUEGER, Robert ve KRUEGER, Kathleen Tobin, *From Bloodshed to Hope in Burundi: Our Embassy Years during Genocide*, University of Texas Press, Austin, 2007.

LANDAU, Ronnie S., *Studying the Holocaust: Issues, Readings, and Documents*, Routledge, New York, 1998.

LEMARCHAND, Rene, *The Dynamics of Violence in Central Africa*, University of Pennsylvania Press, 2009.

LEMARCHAND, Rene, "The Burundi Genocide", *Teaching About Genocide: Issues, Approaches, and Resources*, Ed. Samuel Totten, Information Age Publishing, Greenwich, 2004.

LEMARCHAND, Rene, *Burundi: Ethnic Conflict and Genocide*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.

LEMARCHAND, Rene, *African Kingships in Perspective: Political Change and Modernization in Monarchical Settings*, Clark, Doble and Brendon, Plymouth, 1977.

LEMARCHAND, Rene, *Rwanda and Burundi*, Praeger, New York, 1970.

LONGMAN, Timothy, "Churches and Social Upheaval in Rwanda and Burundi: Explaining Failures to Oppose Ethnic Violence", *Religion and African Civil Wars*, Ed. Niels Kastfelt, Palgrave Macmillan, New York, 2005.

LOUIS, William R., *Ruanda-Urundi:1884-1919*, Clarendon Press, Oxford, 1963.

MALKKI, Liisa H., *Purity and Exile: Violence, Memory, and National Cosmology Among Hutu Refugees in Tanzania*, University of Chicago Press, 1995.

MANIRAKIZA, Marc, *La Fin de La Monarchie Burundaise: 1962-1966*, Le Mât de Misaine, Paris, 1990.

MAUNDI, Mohamed Omar, "Preventing Conflict Escalation in Burundi", Ed. Chandra Lekha Sriram ve Karin Wermester, *From Promise to Practice: Strengthening UN Capacities for the Prevention of Violent Conflict*, Lynne Rienner, Boulder, 2003.

MELADY, Thomas Patrick, *Burundi: The Tragic Years*, Orbis Books, Maryknoll, 1974.

NGARUKO, F. ve NKURUNZIZA, J., "An Economic Interpretation of Conflict in Burundi", *Journal of African Economies*, Cilt 9, Sayı 3, 1990.

NTIBAZONKIZA, Raphaël, *Biographie du Président Melchior Ndadaye: l'Homme et Son Destin*, Bulgarian Helsinki Committee, Sofya, 1996.

PABANEL, Jean-Pierre, "Statistiques Tribales au Burundi en 1986", *Politique Africaine*, No. 43, Aralık 1988.

PAGE, Willie F., *Encyclopedia of African History and Culture*, Cilt I, Facts On File, New York, 2005.

PRUNIER, Gerard, *The Rwanda Crisis: History of a Genocide*, Hurst, Londra, 2002.

PRUNIER, Gerard, "Burundi: Descent into Chaos or a Manageable Crisis?", *Refugee Survey Quarterly*, Cilt 14, Sayı 1-2, 1995.

REYNTJENS, Filip, *L'Afrique des Grands Lacs en Crise*, Karthala, Paris, 1994.

ROBERTS, Andrew, "East Africa", *The Cambridge History of Africa*, Cilt 7, Ed. Andrew Roberts, Cambridge, Cambridge University Press, 2001.

ROGEAU, Olivier, "Assassinat du Lumumba burundais: des documents accablants sur le rôle de la Belgique", *Le Vif*, 11 Ocak 2013.

"Rwanda-History", University of Pennsylvania African Studies Center, https://www.africa. upenn.edu/NEH/rwhistory.htm, Son Erişim Tarihi: 19 Ocak 2017.

SEDDON, David, *Political and Economic Dictionary of Africa*, Routledge, Londra, 2005.

STALKER, Peter, *A Guide to the Countries of the World*, Oxford University Press, Oxford, 2007.

STRIZEK, Helmut, *Geschenkte Kolonien: Ruanda und Burundi unter deutscher Herrschaft*, Christoph Links Verlag, Berlin, 2006.

TOMASEVIC, Goran, "Burundi says it arrests leader of failed coup", *Reuters*, 15 Mayıs 2015.

TURNER, Barry, *The Statesman's Yearbook 2015: The Politics, Cultures and Economies of the World*, Palgrave Macmillan, New York, 2014.

WAGNER, Michael, "Burundi: Colonial Period: German and Belgian", *Encyclopedia of African History*, Ed. Kevin Shillington, Fitzroy Dearborn, New York, 2005.

WALLIS, Andrew, *Silent Accomplice: The Untold Story of France's Role in the Rwandan Genocide*, I.B. Tauris, Londra, 2007.

WATT, Nigel, *Burundi: The Biography of a Small African Country*, Columbia University Press, New York, 2008.

WEINSTEIN, Warren ve SCHRIRE, Robert A., *Political Conflict and Ethnic Strategies: A Case Study of Burundi,* Syracuse University Press, 1976.

YIFTACHEL, Oren, *Ethnocracy: Land and Identity Politics in Israel/Palestine*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2006.

YOUNG, Michael C., "Zaire, Rwanda and Burundi", *The Cambridge History of Africa*, Cilt 8, Ed. Michael Crowder, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

BÖLÜM 10
TUNUS'TA DEVRİM VE DEMOKRASİ

Doç. Dr. Murat Aktaş[72]

Özet

17 Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan halk ayaklanmaları kısa sürede Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki birçok Arap ülkesine yayıldı. Tunus'ta yönetimin devrilmesiyle sonuçlanan ayaklanmalar "Yasemin Devrimi" olarak adlandırılırken bölgeye yayılan süreç de yaygın bir şekilde "Arap Baharı" olarak adlandırıldı. Tunus'un yanı sıra Mısır, Libya ve Yemen'de yönetim değişiklikleri ile sonuçlanan süreç başlangıçta bir demokrasi beklentisi yarattı. Ancak bölgede göreceli de olsa demokratik bir yönetimin kurulabildiği tek ülke Tunus oldu. Tunus'ta kurulan geçici hükümetlerin ardından birçok seçim yapıldı ve değişik hükümetler ve devlet başkanları iktidara geldi. Ancak bütün bu değişiklikler de ayaklanmalara neden olan temel sorunları çözemedi. Üstelik ayaklanmalara öncesindeki sorunlara güvenlik sorunu eklendi. Bu çalışma Tunus'ta yönetim değişikliğiyle sonuçlanan "Yasemin Devrimi" ve ülkedeki demokrasi sorununu analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tunus, Yasemin Devrimi, Arap Baharı, Kuzey Afrika, Demokrasi, Bin Ali.

REVOLUTION AND DEMOCRACY IN TUNUS

Abstract

The popular uprisings began in Tunisia on 17 December 2010, have spread soon to many Arab countries in the Middle East and North Africa.

72 muratmha@hotmail.com

KAYNAKÇA

AFP, (2016), Face au chômage, Habib Essid veut aller au-delà des "solutions classiques" 29/03/2016, http://www.huffpostmaghreb.com/2016/03/29/chomage-essid-solutions_n_9565370.html (13.09.2017).

AKTAŞ, Murat, (2016), Arap "Baharı" ve Demokrasi, Ortadoğu Kongresi, Kırıkkkale Üniversitesi, 4-7 Mayıs 2016. Online: http://ods2016.org/index.php/murat-aktas-arap-bahari-ve-demokrasi/, (12.09.2017).

AKTAŞ, Murat, (2012), Arap Baharı, Ortadoğu'da Demokrasi Arayışı ve Türkiye Modeli, Ankara: Nobel Yayınları.

AKTAŞ, Murat (2011), "Baskıcı Rejimlerden Halk Ayaklanmalarına", Uluslararası Üç Deniz Havzası Ülkelerinde Ortak Yönetim Kültürü ve Yeniden Yapılanma Sorunları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

AKTAŞ, Murat, (2011a), "Can Turkey be a Role Model for the Muslim Countries?", 2nd International Conference on Humanities, Historical and Social Sciences (CHHSS 2011), October 21-22, 2011, Cairo.

ALLAL Amin ve GEİSSER Vincent, (2011), "Tunisie: "Révolution de jasmin" ouIntifada?", Mouvements, 2011/2, No:66, ss.62-68.

AYHAN, Veysel, (2012), Tunus İsyanı: Arapların Devrim Ateşini Yakması, Ortadoğu Etüdleri, Ocak 2012, Cilt:3, Sayı:2, ss.59-93.

BALEK, Rodd, (1920), La Tunisie après la guerre, Bulletin du Comité de l'Afrique Française.

BEN JELLOUN, Tahar, (2011), L'etincelle, Revoltes dans les pays arabes, Paris: Gallimard.

BİRDAL, Merve, (2016), Yasemin Devrimi Sonrası Tunus, TUİC Akademi, 12 Eylül 2016, http://www.tuicakademi.org/yasemin-devrimi-sonrasi-tunus/, (13.09.2017).

DEMİRER, Temel (2012), "İkinci Perde: Tunus ile Mısır'dan Libya ile Suriye'ye", (içinde) Ortadoğu Yalancı Bahar, Editör, Babür Pınar, Recai Ulutaş, Ankara: Nitelik Kitap.

DIAMOND, Larry (2011), "Democracy After the Arab Spring: A Fourth Wave or False Start?", Foreign Affairs, May 22, 2011.

DIAMOND, Larry (2010), "Why there are no Arab Democracy?", Journal of Democracy, Vol: 21, No: 1.

EIU, (2017), (The Economist Intelligence Unit), Democracy Index 2016: a year of political stagnation in MENA, 27 January 2017, http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=835057267&Country=Tunisia&topic=Politics&subtopic=Forecast&subsubtopic=Democracy+index (13.09.2017).

EIU, (2016), (The Economist Intelligence Unit), Democracy in an age of anxiety, 21 January 2016, http://www.eiumedia.com/index.php/latest-press-releases/item/2127-democracy-in-an-age-of-anxiety (13.09.2017).

EL MAY, Mahmoud, (2011), The Jasmine revolution, Turkish Policy Quarterly, Vol:9, No:4, Winter 2010/2011.

FİNAN, Khadija Mohsen, (2013), Changement de Cap et Transition Politique au Maroc et en Tunisie, Pouvoirs, No:145.

FEUER, Sarah, (2017), "Tunisia, a Success Story?", Foreign Affairs, July 6, 2017, https://www.foreignaffairs.com/articles/tunisia/2017-07-06/tunisia-success-story, (10.09.2017).

GELLNER, Ernest, (1992), Post modernism, Reason, and Religion, Londra: Routledge.

KAVAS, Ahmet, (2012), Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, ss.391-393, Online, http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=d410392,(10.07.2017).

KEDOURIE, Elie, (1994), Democracy and Arab Political Culture, Londra: Frank Cass.

KÖKTAŞ, Rumeysa, (2016), Tunus Politik Kültüründe Sivil Toplum: Tarihsel Bir Analiz, ORMER Perspektif Serileri Nisan 2016, No: 18.

MAHJOUBI, Ali, (1982), Les origines du mouvement national en Tunisie, 1904-1934, Tunus: Tunus Üniversitesi Yayını.

MASTOURI, Amir (2016), Is Tunisia a Democracy?, Rational Standard, 23 October 2016, https://rationalstandard.com/is-tunisia-a-democracy/, (10.08.2017).

ORHAN, Duygu Dersan, (2013), Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği, Atılım Sosyal Bilimler Dergisi 3 (1-2), ss.17-29.

Pars Today, (2016), Tunus demokrasi örneği mi yahut geriye dönüş mü, Pars Today, 09.09.2016, http://parstoday.com/tr/radio/world-i37108-tunus_demokrasi_%C3%B6rne%C4%9Fi_mi_yahut_geriye_d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F_m%C3%BC, (11.08.2017) (10.07.2017).

RFI, (2016), Tunisie: la situation économique identique avant et après la révolution 23-01-2016, http://www.rfi.fr/afrique/20160123-tunisie-economie-contestation-sociale-kasserine (13.09.2017.

SALEM, Norma, (1984), Habib Bourguiba, Islam, and the creation of Tunisia, USA: Croom Helm.

SORENSON, David, (2011), Transitions in the Arab World Spring or Fall? Strategic Studies Quarterly, Vol:5, No:3, 2011.

SRAIEB Noureddine (1971) Note sur les dirigeants politiques et syndicalistes tunisiens de 1920 à 1934. In: Revue de l'Occident musulman et de la Méditerranée, No:9, 1971. ss. 91-118; http://www.persee.fr/doc/remmm_0035-1474_1971_num_9_1_1102 (10.08.2017).

TEMIMI, Abdeljelil, (1970), Considérations nouvelles sur la révolutlon d'Ali ben Gadehem, Revue de l'Occident musulman et de la Méditerranée, No:7, 1970. ss.171-185; http://www.persee.fr/doc/remmm_0035-1474_1970_num_7_1_1062 (10.08.2017).

BÖLÜM 11
ETİYOPYA-SOMALİ İLİŞKİLERİ: OGADEN SAVAŞI

Cihan Daban[73]

Özet

Tarihi kuruluşu milattan öncesine dayanan Etiyopya, Doğu Afrika bölgesinde bulunan ve sömürge geçmişi olmayan bir ülkedir. Tarihte 1936-41 yılları dışında işgale uğramamış ve bağımsızlığını koruyabilmiştir. 1936 yılında İtalyanlara karşı yenilen Etiyopya İmparatoru Haile Selassie, İngiltere'ye sığınmıştır. İngiltere'nin Doğu Afrika'da İtalya'yı yenmesi üzerine Selassie, 1941 yılında imparatorluk tahtına geçmiştir. İngiltere ve İtalya'nın Doğu Afrika'dan çekilmesi üzerine, 1960 yılında Somali devleti kurulmuştur. Doğu Afrika'da yapay sınırlar oluşturarak yeni devletler kuran sömürgeci güçler, Somali'nin topraklarını farklı üç devlet arasında paylaşmıştır. Bunlar günümüz Cibuti, Kenya ve Etiyopya'dır. Ancak bu ülkeler arasında en çok toprak elde eden ise Etiyopya olmuştur. Etiyopya'nın sınırlarına dâhil edilen ve yaklaşık 6 milyon nüfusa sahip olan, aynı zamanda, 1970'lerde petrol kaynaklarının bulunmasıyla da önem kazanan Ogaden bölgesi, Etiyopya-Somali arasında büyük sorunlara yol açmıştır. 1969 yılında, Somali'de askerî darbe ile iktidara gelen General Muhammed Siyad Barre, Ogaden bölgesinin alınması için her türlü girişimlerde bulunmuştur. Bu çalışma, Etiyopya'nın kuruluş sürecine değinmekle birlikte, coğrafi ve toplumsal yapısını da irdeleyerek, Etiyopya-Somali ilişkilerini incelemiştir.

Anahtar Kelimeler: Etiyopya, İtalya, İngiltere, Somali, Ogaden Bölgesi.

[73] dabancihan@gmail.com

bir referandumda tarafların, referandum sonuçlarına saygı göstermeleri ve çıkan oylama sonucuna göre davranmaları, *sorunun*, çözümü konusunda önem arz edecektir.

KAYNAKÇA

ABDİ, Zhaleh, "Afrika'nın Kısa Tarihi", (ed.) Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Huriye Yıldırım Çinar, *Afrika Politikası: 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı*, İstanbul: Beta Yayınları, 2017.

CROZIER, Brian, "The Soviet Presence in Somalia." *Conflict Studies*, No 54, London: February 1974.

DABAN, Cihan, *Dekolonizasyon Süreci ve Sonrası Afrika*, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları, 2017.

DOORNBOS, Martin, "The Ogaden after 1991: What Are the Options?" (ed.) Hussein M. Adam and Richard Ford, *Mending Rips in the Sky: Options for Somali Communities in the 21st Century*, Lawrenceville: Red Sea Press, 1997.

EKOPANGEA, "Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti", http://www.ekopangea.com/etiyopya-federal-demokratik-cumhuriyeti/(25. 07. 2017).

ELMI, Afyare Abdi, *Somali: Kimlik, İslami Hareketler ve Barış*, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları, 2012.

FERRO, Marc, *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, (çev.) Muna Cedden, Ankara: İmge Kitabevi (2.Baskı), 2011.

GESHEKTER, Charles L., "Anti-colonialism and Class Formation: The Eastern Horn of Africa before 1950", *International Journal of Historical African Studies,* Cilt 18, Sayı 1, 1985.

GEZAHEGN, Abebaw Fentahun, *Tarihte Jimma Şehri*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

HESSE, Brian, "The Myth of 'Somalia'", *The Journal of Contemporary African Studies*, Vol 28, No 3, July 2010.

KAVAS, Ahmet, "İç Savaşlardan Bütünleşme Hareketlerine ve Kalkınma Hamlelerine Afrika'nın Yeniden Dönüşümü" *Avrasya Etüdleri*, Cilt 40, Sayı 2, 2011.

KIVANÇ, Ümit, *Afrika Boynuzu'nda Ne Oldu? Etiyopya-Somali Çatışması, Eritre'deki Mücadele, Batı ve Sovyet Etkileri*, İstanbul: Birikim Yayınları, 1979.

LURAGHI, Raimondo, *Sömürgecilik Tarihi*, Halim İnal (çev.), İstanbul: E Yayınları, 2000.

MARCUS, Harold G., *A History of Ethiopia*, Berkeley: University of California Press, 1994.

MAZRUİ, Ali, *Afrikalılar: Üç Farklı Kültürel Miras,* (çev.) Yusuf Kaplan, İstanbul: İnsan Yayınları, 1992.

MENKHAUS, Ken, *Somalia: State Collapse and the Threat of Terrorism*, New York: Oxford University Press, 2004.

METAFERIA, Getachew, *Ethiopia and the United States: History, Diplomacy, and Analysis*, New York: Algora Publishing, 2009.

MİLLİYET, *Kingfisher Tarih Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul: Milliyet Doğan Gazetecilik, 1999.

MOHAMMED, Yasin Yimam, *Bölünmüş Toplumlarda Çoğunlukçu Seçim Sisteminin Zorlukları ve Azınlıkların Temsili: Etiyopya Örneği*, Malatya: İnönü Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

MOHAMOUD, Abdullah A., *State Collapse and Post-Conflict Development in Africa: The of Somalia (1960-2001)*, Indiana: Purdue University Press, 2006.

OLIVER, Roland and FAGE J. D., *A Short History of Africa*, New York: Penguin Books, 1978.

ÖZEY, Ramazan, *Dünya ve Ülkeler Coğrafyası* (6. Baskı), İstanbul: Aktif Yayınları, 2005.

ÖZEY, Ramazan, *Afrika Coğrafyası*, İstanbul: Aktif Yayınları, 2009.

ÖZEY, Ramazan, "Doğu Afrika Panoraması: Siyaset-Toplum-Ekonomi", (ed.) İsmail Ermağan, *Dünya Siyasetinde Afrika 3*, Ankara: Nobel Yayınları, 2016.

SELASSIE, Sergew Hable, *Ancient and Medieval Ethiopian History*, Addis Ababa: United Printers, 1972.

SPENCER, John H., *Ethiopia at Bay: A Personal Account of the Haile Selassie Years*, Algonac MI: Reference Publications, 1984.

SURUR, Amrela Sany, "Etiyopya'da Modernizmin Başlangıcı: Başkent Addis Ababa'nın Kurulması ve Modernleşmesi Üzerinde Etiyopya-İtalya Savaşlarının Etkisi", Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015.

TADESSE Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, Oxford: Clarendon Press, 1972.

TOPUZ, Hıfzı, *Kara Afrika: Bir Kıtanın Dünü Bugünü ve Yarını*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Etiyopya'nın Siyasi Görünümü", http://www.mfa.gov.tr/etiyopya-siyasi-gorunumu.tr.mfa (11. 07. 2017).

BÖLÜM 12

AFRİKA'DA BÜYÜK LİMANLAR: JEO-STRATEJİK, JEO-EKONOMİK VE JEO-POLİTİK ÖZELLİKLERİ

Asena Boztaş[76]

Özet

Ticaret, tarih boyunca tüm toplumlarda önem taşıyan ekonomik, siyasi ve stratejik bir araç olmuştur. Ticaret için uluslararası sistemde güzergâhlar belirlenmiş (İpek ve Baharat Yolları gibi…) ve her toplum kendi refah düzeyinin gelişimi için bu aracı kullanmıştır. Bir dönem (Kapitalizm öncesi uluslararası sistemde) Doğu, ticaretin merkezi olmuş sonra kapitalist düzenle birlikte bu merkez, Batı'ya kaymıştır. Günümüzde ise küreselleşme ile birlikte merkez, yeniden Doğu'ya kaymıştır. Dolayısıyla en eski kıta olarak bilinen Afrika da önemini gittikçe arttıran ticaret limanlarına sahip olmaya başlamıştır. Çalışma kapsamında genel olarak küreselleşmeyle önemi giderek artan Afrika'nın büyük ana limanlarına daha özelde ise jeo-politik, jeo-stratejik ve jeo-ekonomik değer bakımından belirlenmiş 10 limana yer verilecektir. Said Limanı (Doğu ve Batı)/ Mısır, Durban Limanı/Güney Afrika Cumhuriyeti, Tanca Limanı/Fas, Alexandrea ve El-Dekheila Limanları/Mısır, Cape Town Limanı/Güney Afrika Cumhuriyeti, Luanda Limanı/Angola, Mombasa Limanı/Kenya, Lagos Limanı/Nijerya, Abidjan Limanı/Fildişi Sahilleri, Cibuti Limanı/ Cibuti değerlendirilecek büyük ana limanlardır.

Anahtar Kelimeler: Afrika limanları, uluslararası ticaret, küreselleşme, uluslararası sistem, jeo-strateji, jeo-ekonomi, jeo-politika.

[75] aboztas@sakarya.edu.tr., Sakarya Üniversitesi

SONUÇ

Uluslararası ticarette liman trafiğinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bununla birlikte Avrupa ve Asya kadar Afrika limanları da önem kazanmaktadır. Afrika limanlarına verilen önem, sömürgecilik sürecindeki köle ticaretinin ötesine taşınarak ekonomik ticari boyut kazanmıştır. Afrika limanları ticari olarak kategorize edildiğinde; genel kargo limanları, ana limanlar, besleyici (lojistik) bağlantı noktaları, dökme yük limanları, sevkiyat terminalleri, petrol ve akaryakıt terminalleri, nehir limanları, toplu limanlar olarak ayrıldığı görülmektedir. Bulunduğu ülkenin hükümetleri tarafından desteklenen ve yabancı yatırımlarla gelişimi sağlanan limanlar, devletlerin en önemli milli gelir kazancı olmaktadırlar. Küresel rekabette Türkiye'nin de Afrika'daki bu limanlara yönelik siyasal-ticari-askerî politikalarını hazırlaması, artık çok kritik bir mahiyet taşımaktadır. Bu çalışma Türkiye'de ilk kez bu kritiğin bir ön bilgisini sunmaktadır.

Afrika'daki 421 limanın 34 tanesi önemli ticari potansiyelli limanlarından sayılmaktadır. Fakat çalışmada çok yönlü ana liman statüsünde olan ve 2 milyon TEU'yu aşan kapasiteli limanlara yer verilmiş ve Afrika limanlarının hem Kıta hem de dünya ticaretindeki önemine yer verilmiştir.

Said Limanı, Tanca-Med Limanı, Cibuti Limanı, Abidjan Limanı, Lagos Limanı, Luanda Limanı, Mombasa Limanı, Cape Town Limanı, Durban Limanı, İskenderiye ve El-Dekheila Limanları Afrika'nın 2 milyon TEU'yu aşan önemli ana limanlarıdır ve kıta gelirlerinin büyük kısmını karşılamaktadır. Her biri jeo-stratejik ve jeo-ekonomik özellikleri ile Kıta gelirlerinin artışında etkili faktör olurken bir yandan da yabancı yatırımları önemli ölçüde çekmekte ve gelişimlerini son teknolojilerle sürdürmektedirler.

KAYNAKÇA

African Ports Evolution, "Africa's biggest shipping ports", 8 March 2016

African Ports Evolution, "Africa's biggest shipping ports", 8 March 2016

African Review, "Djibouti opens most advanced port in Africa", 26 May 2017, http://www.africanreview.com/transport-a-logistics/shipping/djibouti-opens-most-advanced-port-in-africa

African Review, "New terminal to be built at Abidjan Port in Côte d'Ivoire", 15 July 2014

KAVAS, Ahmet "Afrika'da Geçmişten Günümüze Stratejik Önemi Giderek Artan Ülke: Cibuti", *TASAM,* 3 Şubat 2005, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/125/cibuti

IBRAHIM, AISHA Ali, Lagos Port Complex, "Welcome to Lagos Port Complex", *Nigerian Port Authority,*2017, http://www.nigerianports.org/defaultLagosPort.aspx

Alexandria Port Authority, "Alewandria Port", 2017, http://www.apa.gov.eg/images/pdf/note.pdf (16.5.2017).

ZAFAR, Ali "The Growing Relationship Between China and Sub-Saharan Africa: Macroeconomic, Trade, Investment, and Aid Links", *The World Bank Research Observer,* vol. 22, no. 1, Spring 2007, ss.103-130

DIALLO, Alkassoum, "AfDB Issues 1.875%USD 2.5 Billion Global Benchmark Due", *Modern Ghana*, 14 March 2017, https://www.modernghana.com/news/761508/afdb-issues-1875-usd-25-billion-global-benchmark-due-16-m.html (18.5.2017).

All Ports, "Mombasa", 2017, http://www.4allports.com/port-overview-mombasa-kenya-pid69.html (20.5.2017).

Anadolu Haber Ajansı, "Afrika Boynuzu'nda liman mücadelesi", *NTV*, 26 Mayıs 2016, http://www.ntv.com.tr/dunya/afrika-boynuzunda-liman-mucadelesi,2UX0xrnuLkSJEviUjWLH3w).

Angola Today, "Luanda Limanı-70 yıllık", 18 Haziran 2015, http://www.angola-today.com/news/port-of-luanda-70-years/(22.6.2017).

BBC, "The Race to become East Africa's biggest port", 7 June 2016, http://www.bbc.com/news/world-africa-36458946

Bollore Ports, "Port of Abidjan, Côte d'Ivoire", 2017, http://www.bollore-ports.com/en/worldwide-network/africa/port-of-abidjan-cote-divoire.html

CNN, "Africa's busiest ports", 5 June 2015, http://edition.cnn.com/2014/10/07/business/gallery/africas-busiest-ports-marketplace-africa/index.html (24.6.2017).

Daily Nation, "Cargo at Mombasa port up marginally as traffic falls", 16 September 2016, http://www.nation.co.ke/business/Cargo-at-Mombasa-port-up-marginally-as-traffic-falls/996-3383102-oxpxxsz/(24.6.2017).

ROGERS, David, "Africa's ports revolution: West Coast to welcome the World", *Global Construction Review,* 7 February 2017, http://www.globalconstructionreview.com/sectors/africas-ports-revolution-w7est-coa7st-welc7ome/#comments (24.6.2017).

Deniz Haber Ajansı, "Cibuti'ye iki liman inşa edilecek", 11 Aralık 2014

Dışişleri Bakanlığı, "Cibuti'nin Ekonomisi", 2017, http://www.mfa.gov.tr/cibuti-ekonomisi.tr.mfa (28.6.2017).

DP World, "Djibouti – Doraleh", 2017, http://www.portdedjibouti.com/

Dredging Today, "Dredging for Contaienr Terminal in Apapa", 12 September 2015

DUPASQUIER C., Osakwe P., "Foreign direct investment in Africa: performance, challenges and responsibilities", Works In Progress, No. 21, *Economic Commission for Africa: African Trade Policy Center*, 2005

Enfal, "Cibuti", 2017, http://www.enfal.de/cibuti.htm (4.7.2017).

Fleetmon, "Porte De Luanda", 2017, https://www.fleetmon.com/ports/porto-de-luanda_aolad_1401/(7.7.2017).

Global Security, "Alexandria, Egypt/Port of Dekheila", 2017 http://www.globalsecurity.org/military/facility/alexandria.htm

Harler & Supreme Logistics Ltd (H&S Logistics), "Mombasa Port", 2017, http://hslogisticsea.com/2017/mombasa-port/(10.7.2017).

Inchcape Shipping Services, "Port of Durban", 10 October 2011, s.1-28, http://www.iss-shipping.com/Microsites/Document%20Library/Port%20Of%20Durban.pdf

Institute of Shipping Economics and Logistics, "Africa's busiest ports", https://www.isl.org/, 2015 (11.7.2017).

Institute of Supply Chain Management, "Mombasa Port Development", 2017, https://www.ioscm.com/mombasa-port-development (13.7.2017).

COCHRAN, Jessica, Karla Koopmann, "Kenya Port of Mombasa", Jun 14, 2016, Logistics Capacity Assessments (LCAs), http://dlca.logcluster.org/display/public/DLCA/2.1.1+Kenya+Port+of+Mombasa;jsessionid=13056A600631C84BFBC234F4F73850D0 (15.7.2017).

MARCUM, John, The Angolan Revolution, vol. I, The Anatomy of an Explosion (1950–1962), vol. II, Exile Politics and Guerrilla Warfare, Cambridge/Mass. & London: MIT Press, 1969

MILLER, Joseph, Way of Death: Merchant Capitalism and the Angolan Slave Trade, London & Madison/Wis, James Currey & University of Wisconsin Press, 1988

K International Transport Co., Inc., "Abidjan, Ivory Coast", May 26, 2016

Kenya Ports Authority, "Marine Operations", 2017, https://www.kpa.co.ke/OurBusiness/Pages/Marine-Operations.aspx (17.7.2017).

NJOROGE, Kiarie, "Cargo at Mombasa port up marginally as traffic falls", *Daily Nation*, 16 September 2016

APPIAH-ADU, Kwaku and Mahamudu Bawumia, Key Determinants of National Development: Historical Perspectives and Implications for Developing Economies, Routledge, 2016

LETH Agencies, "El Dekheila", http://lethagencies.com/egypt/port-calls-egypt/el-dekheila (07.06.2017).

Macauhub, "Port of Luanda, Angola, handles over 13 million tons of cargo in 2014", 18 March 2015, https://macauhub.com.mo/2015/03/18/port-of-luanda-angola-handles-over-13-million-tons-of-cargo-in-2014/(18.7.2017).

Maghreb Arabe Presse, "AFESD approves loan", 18 June 2009, http://www.map.ma/eng/sections/economy/afesd_approves_loan/view

Megalog, "Port of Luanda", 2012, http://www.megaloglda.com/index.php/en/port-of-luanda (20.7.2017).

FORD, Neil, "Port of Djibouti to become 'Shekou of East Africa', according to Chinese investors", *African Business*, 12 Nisan 2017

Nigerian Ports, "Lagos Port Complex", 2017, http://www.nigerianports.org/AboutUsLagosPort.aspx (23.7.2017).

TOKPA, Nimba Monnemu, "Abidjan, Your Key Export Port In Africa", 22 Ağustos 2015, *Linkedin.com*, https://www.linkedin.com/pulse/port-abidjan-your-key-export-africa-nimba-monnemu-tokpa (23.7.2017).

Northern Corridor Transit Transport Coordination Authority, "The Maritime Port of Mombasa", 2017, http://www.ttcanc.org/page.php?id=27 (23.7.2017).

MONNIER, Olivier, "Côte d'Ivoire: Abidjan port aims for regional supremacy", *The Africa Report*, 14 March 2014

COTO-MILLÁN, Pablo, Miguel Angel Pesquera and Juan Castanedo, "Essays on Port Economics (Contributions to Economics)", Springer Science & Business Media, 2010, ISBN 978-3-790-8242-54

Port De Djibouti S.A., "Doraleh Multi-Purpose Port", 2017, http://www.portdedjibouti.com/doraleh-multi-purpose-port/(24.7.2017).

Port De Djibouti, "Port History", 2017, http://www.portdedjibouti.com/port-history/

Port of Djibouti S.A., "Port of Djıbouti Historic", Commitment to Excellence, 2015, http://www.portdedjibouti.com/wp-content/uploads/2015/07/Finale.pdf

Port of Hamburg, "Welcome to the Port of Hamburg", 23 December 2016, https://www.hafen-hamburg.de/en/statistics (24.7.2017).

Ports and Ships, "Cape Town Container & Multi Purpose Terminal", 2017, https://ports.co.za/cape-town.php

Ports and Ships, "Cape Town", 2017, https://ports.co.za/cape-town.php (24.7.2017).

Ports and Ships, "Port of Mombasa", 2017, https://ports.co.za/mombasa.php (24.7.2017).

Ports.Com, "Port of Lagos (Apapa), Nigeria", 2017, http://ports.com/nigeria/port-of-lagos-apapa/

Ports.com, "Ports in Africa (421)", 2017, http://ports.com/browse/africa/

Railways Africa, "Nigerian Oil Sidings Contract", 23 September 2014, http://www.railwaysafrica.com/blog/2014/09/23/nigerian-oil-sidings-contract/(25.7.2017).

DINKO, Ralph, "Africa's Busiest and Largest Ports", *Linkedin.com*, 3 Jan 2017

Reuters, "Congestion of containers at the port of Mombasa in 2008. Traders are question the drop in cargo import at the port of Mombasa", December 08, 2016, https://www.standardmedia.co.ke/business/article/2001238176/mombasa-port-s-2016-traffic-up-by-2-4-per-cent)", 1 May 2017, https://www.standardmedia.co.ke/business/article/2001238176/mombasa-port-s-2016-traffic-up-by-2-4-per-cent (29.7.2017).

Reuters, "Djibouti Opens New Port as Part of $7 Billion Per Year Free-Trade Zone Plan", May 24, 2017

Reuters, "Ivory Coast begins construction of Abidjan port upgrades", 7 October 2015, http://www.reuters.com/article/ivorycoast-ports-idUSL8N1264TG20151007

Reuters, "Kenya inaugurates new terminal at Mombasa port", Africanews, 9 june 2017, http://www.africanews.com/2016/09/06/kenya-inaugurates-new-terminal-at-mombasa-port/(29.7.2017).

Revolvy, "Alexandria Governorate", 2017, https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Alexandria%20Governorate&sr=50

JAGTIANI, S., U. Krishnan, "Maersk Lured by $1.5 Trillion in 2020 Asia-Africa Trade: Freight Markets", 2011, *Bloomberg.com*, Date of access 28 February 2013. www.bloomberg.com/news/2011-09-13/maersk-lured-by-1-5-trillion-asia-africa-trade-freight-markets.html (29.7.2017).

SABT, "Some of Africa's Most Vital Ports", 2017, file:///C:/Users/Asena-Pc/Desktop/afrika%20limanları/çıktı%20alınacaklar/News%20&%20Comment%20_%20SABT.html

Sahara Reporters, Premium Times, "Container Of Weapons Found In Lagos Port", May 23, 2017, http://saharareporters.com/2017/05/23/container-weapons-found-lagos-port

ISMAIL, Salim, "A View from Sub-Saharan Africa: Fresh Opportunities for Integration", Foreign Direct Investment as a Key Driver for Trade, Growth and Prosperity: The Case for a Multilateral Agreement on Investment, *World Economic Forum*, 2013

LE GUERN, Shirley, "Preferred bidder for R215m Durban cruise terminal finally selected", *Engineering News*, 30 May 2017, http://www.engineeringnews.co.za/article/preferred-bidder-for-r215m-durban-cruise-terminal-finally-selected-2017-05-30/(29.7.2017).

CASCHILI, Simone, Francesca Medda, "The Port Attractiveness Index: Application On African Ports", *Région et Développement*, no 41, 2015, s.54

SOGESTER, "Port Report Africa: Port of Luanda", 2014, http://www.portoverview.com/data/15.pdf (5.8.2017).

South Africa History Online, "The Dutch Settlement", 30 June 2011, http://www.sahistory.org.za/article/dutch-settlement

WRITER, Staff, "Africa's biggest shipping ports", *Businesstech,* 8 March 2015, https://businesstech.co.za/news/general/81995/africas-biggest-shipping-ports/

Tanger Med Port Authority, "Tanger Med Port The New Mediterannean Strategic Hub", 2017, http://www.tmpa.ma/en/autorite-portuaire/complexe-portuaire/

The East African, "Major projects on course as countries fight for sea transport business", 21 December 2013, http://www.theeastafrican.co.ke/business/Competition-ignites-multibillion-dollar-port-projects/2560-2121050-qe23epz/index.html

The Economist, "Flight from Angola", 16 August 1975

The Economist, "GDP growth: A look ahead", 19 December 2007

The Medi Telegraph, "Waiting time at port of Luanda reduced to three days", 29 April 2014

The online Port Information Specialists, "Luanda", 2017, http://www.findaport.com/port-of-luanda

The online Port Information Specialists, "Mombasa", 2017, http://www.findaport.com/port-of-mombasa (5.8.2017).

COCKS, Tim, "Africa Business-Lagos port still a bottleneck for Africa's top economy", Reuters, April 27, 2015, http://www.reuters.com/article/nigeria-port-idUSL5N0XI4V820150427 (5.8.2017).

TNPA, "Port of Cape Town", 2017, http://www.transnetnationalportsauthority.net/NPA_ports_cape_town_overview.html

Trade Mark East Africa, "Mombasa port infrastructure Works", 2017, https://www.trademarkea.com/projects/mombasa-port-infrastructure-works/(5.8.2017).

Transnet, "Cape Town Terminal", 2017, http://www.transnet-tpt.net/Ports/Pages/CapeTown_Multi.aspx

Transnet, "Port Of Cape Town", http://www.transnetnationalportsauthority.net/OurPorts/Cape%20Town/Pages/Overview.aspx (5.8.2017).

Triposo, "Port of Durban", 2017, https://www.triposo.com/poi/T__c16007359800

AKTAŞ, Tufan, "Afrika'nın en uzun demir yolu hattı açıldı", *aydınlık.com,* 10 Ocak 2017, https://www.aydinlik.com.tr/dunya/2017-ocak/afrika-nin-en-uzun-demir-yolu-hatti-acildi

World Investment News (WINNE), "Port Autonome D'Abidjan", 2017, https://web.archive.org/web/20070927233942/http://www.winne.com/ssa/ivorycoast/reports/2007/cp/port_autonome/index.php

World Maritime News, "Ivory Coast Starts USD 962 Million Port Abidjan Upgrade", 2017, http://worldmaritimenews.com/archives/173432/ivory-coast-starts-usd-962-million-port-abidjan-upgrade/(8.8.2017).

World Port Source, "Port of Abidjan", 2017, http://www.worldportsource.com/ports/review/CIV_Port_of_Abidjan_1422.php

SAMİ, Yusuf. "Cibuti'de Çin- Batı ve Türkiye rekabeti üzerine...", *Dünya Bülteni*, 24 Aralık 2015, http://www.dunyabulteni.net/haberler/349856/cibutide-cin-bati-ve-turkiye-rekabeti-uzerine (14.8.2017).

BÖLÜM 13

AFRİKA'DA TERÖR: "KARA" KITADA SESSİZ PAYLAŞIM SAVAŞLARI

Prof. Dr. Sait Yılmaz[82]

Özet

Soğuk Savaş döneminde Afrika'da bağımsızlık dalgası ile birlikte arkasında büyük güçlerin olduğu pek çok iç savaş ve darbe yaşandı. 11 Eylül 2001 sonrası ise kıta, gittikçe artan bir şekilde terör girdabına girdi. Mantar gibi ortaya çıkan terör örgütleri küresel terör ile bağlantı kurdular. Bugün dikkatler Orta Doğu'daki terör üzerine yoğunlaşmış olsa da Afrika'da kurgulanan terör sahnesi alarm zilleri çalıyor. Ortaya çıkan Boko Haram, El Şabab ve Lord'un Direniş Ordusu gibi dini ideolojik terör örgütleri Orta Doğu'daki benzerlerinden oldukça farklıdır. Yabancı güçler kara kıtadaki terörü kendi çıkarları için kullanmaya devam ettikçe ve yerel iş birlikçileri var oldukça tıpkı Orta Doğu'da olduğu gibi Afrika'ya da huzur gelmeyecektir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Terör, ABD, Fransa, El Şabab, Boko Haram.

TERROR IN AFRICA: SILENT COLONIAL WARS IN THE BLACK CONTINENT

Abstract

During the Cold War, Africa, together with the wave of independence, has suffered from many internal wars and coups that the major powers were behind. After 11 September 2001, the continent

[82] syilmaz39@hotmail.com

Afrika'da bugün tam bir "kurtlar sofrası"nı andıran paylaşım savaşı yaşanmaktadır. Bu savaşın içinde başta Batılılar olmak üzere herkes vardır. Genel olarak bakıldığında bu coğrafya Çin ve ABD'nin savaş alanına dönüşmüş bulunmaktadır. Africom, ABD çıkarlarının sağlanmasında terörle mücadele sarmalını kullanmak için teşkil edildi. 2008'de faaliyete geçen Africom, kıtadaki genel istikrarı bozdu. Afrika'da terörizm son yıllarda farklı bölgelere doğru gittikçe kollarını genişletiyor. El Kaide ve El Şabab yanında El Nusra Öncü, İslamcı Devlet gibi yeni isimler de ortaya çıkıyor. İdeolojileri farklı bu örgütler sadece mevcut hükümetlere karşı değil, en büyük cihatçı grup olmak adına birbirleri ile de savaşıyorlar. 2011'de kıtanın en istikrarlı ülkesi olan Libya'ya yapılan NATO harekâtından sonra 2012'de Mali'de yaşanan askerî darbeyi yapanlar ABD askerî okullarında eğitilmişlerdi. Afrika Boynuzu'ndaki Somali, Cibuti ve Etiyopya, Afrika ve Orta Doğu'ya yönelik emperyalist askerî operasyonlara üs sağladılar. Özellikle Cibuti'de ABD ve Fransız askerleri için Kamp Lemonier büyük bir altyapı sağlıyor. Drone üsleri ve CIA saha ofisleri tüm Doğu Afrika bölgesine yayılmış durumdadır. NATO gemileri Aden Körfezi boyunca devriye geziyor ve terörizm ve korsanlıkla mücadele maskesi altında bölge ülkeleri ile manevralar yapılıyor. Bununla beraber, terörden en çok çeken El Şabab'ın üslendiği Somali ve Boko Haram'ın yuvası Nijerya, Batılı güçlerden terörle mücadelede ne modern silah ne de istihbarat alabiliyor (Azikiwe, 2016). Somali ve Libya'nın parça parça edilmesi, Cibuti ve Aden Körfezi'nin işgal edilmesi bölgeye refah getirmeyi değil, daha çok istikrarsızlık ve Batıya bağımlılığı amaçlıyor. Çözüm Batılı güçlerin gitmesi kadar, bölgenin askerî faaliyetlerden arındırılmasındadır. Sosyal ve ekonomik dönüşümler için öncelikle Batının iş birlikçisi ve hırsız liderler kovulmalıdır.

KAYNAKÇA

ACLED (Armed Conflict Location and Event Dataset), Africa Center for Strategic Studies, *Al Shabaab Overtook Boko Haram as Africa's Most Deadly Terror Group in 2016*, Quartz Africa Weekly Brief, (June 2, 2017).

AFRICOM, *Defense and Security: French Cooperation in Africa*, US AFRICOM Public Affairs, Africa Center for Strategic Studies http://www.africom.mil/Newsroom/Article/6755/defense-and-security-french-cooperation-in-africa(AFRICOM, 2016).

Akşam, *Nijer'e Us Kuracaklar*, (23 Şubat 2013). http://www.aksam.com.tr/dunya/nijere-us-kuracaklar/haber-171644

AZIKIWE, Abayomi, *US Foreign Policy in Africa and the 2016 Elections*, Global Research, (May 03, 2016).

AZIKIWE, Abayomi, *United States Foreign Policy Toward Africa Since World War II*, Global Research, (June 06, 2017).

BARAKA, Ajamu, *The Destabilization of Africa and the Role of "Shadowy Islamits"*, From Benghazi to Boko Haram, Black Agenda Report 14 May 2014

BAROUDOS, Constance, *Chaos in Libya: The Rising ISIS Threat to Europe*, *Lexington Institute, (*April 15, 2016).

BOWIE, Nile, *CIA Covert Ops in Nigeria: Fertile Ground for US Sponsored Balkanization*, Global Research, (11 April 2012).

CASSATA, Donna, *U.S. Insists Mission is Limited for Africa Ops*, Associated Press, (Oct 25, 2011).

CHARAI, Ahmed, *Security and Prosperity in Africa Go Hand in Hand*, L'Observateur, (February 3, 2016).

CHARAI, Ahmed, *Why Donald Trump Should Focus on Africa*, Atlantic Council, (December 8, 2016).

CHUTER, David, *Into Africa – Always Something New*, in David J. Francis: US Strategy in Africa, (Routledge, 2012, 214.

COCKBURN, Andrew, *Secret Bush "Finding" Widens War on Iran',* Counterpunch, (May 2, (2008), At:www.counterpunch.org/andrew05022008.html

CORDOBA, Ali, *Energy War: NATO meddling in Sudan to Block China*, Global Research, (18 January, 2009).

DABAN, Cihan, *Dekolonizasyon Süreci ve Sonrası Afrika*, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları, 2017.

DAGNE, Ted, *Africa and the War on Terrorism*, CRS Report For Congress, (January 17, 2002).

DAĞLI, Kerem, *Afrika'da Yürüyen Emperyalist Kapışma*, (Kasım 2013), http://marksisttutum.org/afrikada_yuruyen_emperyalist_kapisma.htm

EDELEN, Kate, *Allyson Neville-Morgan, To Defeat Boko Haram, Give Peace a Chance*, National Interest, (January 16, 2015).

EDENS, Rob, *Why Japan Is Expanding Its Military in Africa*, The Diplomat, (November 4, 2016).

FIELDING, Alex, *China: Africa's New Power Broker*, Max Security Solutions, (June 22, 2015).

FORD, John, *The Origins of Boko Haram,* National Interest, (June 6, 2014).

FRANCIS, David J., *US Strategy in Africa*, Routledge, 2010; Colonel Victor Nelson, responsible for overseeing the PSI, quoted by Jim Fisher-Thompson (2004) and General Charles Wald, quoted by Donna Miles (2004).

FRIEDMAN, Rafael, *America's War on Terror in Africa*, National Interest, (Mar 23, 2017).

GAMBRELL, Jon, *AFRICOM Commander Sees Nigeria Terror Link*, The Associated Press, (Aug 17, 2011).

GAOUETTE, Nicole, *U.S. Official: Terror Kills as Many or More in Africa than Mideast*, CNN, (May 10, 2016).

GLADSTONE, Rick, *U.S. Boradens Sanctions on Joseph Kony and His Group*, The New York Times, (March 8, 2016).

GODFREY, Alex Dick, *Somalia: The Next Oil Superpower?* CFR, (January 15, 2015).

Gulf Times, *Sahel Task Force: New Bid to Tackle Terror in W Africa*, (July 07 2017).

HOWEIDI, Fahmi, *Israelis Can Tell the Whole Story of Sudan's Division – They Wrote the Script and Trained the Actors,* Middle East Monitor, Al-Khaleej Times, Friday, (14 January 2011).

KAZEEM, Yomi, Abdi Latif Dahir, *Al Shabab Overtook Boko Haram as Africa'a Most Deadly Terror Group in 2016,* Quartz Africa Weekly Brief, (June 01, 2017).

KEENAN, Jeremy, *The Dark Sahara: America's War on Terror in Africa*, Pluto Press, (London 2009).

KEENAN, Jeremy, *AFRICOM, Its Reality, Rhetoric and Future*, in David J. Francis: US Strategy in Africa, (Routledge, 2010), p.221.

KENNAN, Jeremy, *How Terror Came to the Sahel,* New Africa Magazine, (27 December 2016).

KULISH, Nicholas, *South Sudan's President Condemns Ethnic Killings*, New York Times, (Dec 25, 2013).

LAVINDER, Kaitlin, *U.S. Special Operations Forces: Taking the Fight to Terror in Africa*, *The Cipher Brief*, (July 26, 2017). https://www.thecipherbrief.com/article/africa/u-s-special-operations-forces-taking-fight-terror-africa

LAWRENCE, Roshanna, *Cairo: The Next Front in the War Against ISIS? MAX Security Solutions, (*August 12, 2015).

MESDOUA, Imad, *Algeria: North Africa's Reluctant Policeman*, BBC, (September 29, 2014).

MEZYAEV, Alexander, *Africa: Terror Territory,* Strategic Culture, (June 13, 2013).

MİZOKAMİ, Kyle*, 5 Most Lethal Civil Wars of All Time,* The Dİplomat, (July 30, 2015).

OSENI, Audu Liberty, Who *is Protecting Boko Haram is the Nigerian Government involved in a Conspiracy?,* africanexecutive.com, May 28, 2014).

PEJIC, Igor, *Terror in East Africa: Al Shabaab*, Global Research, (June 21, 2016).

PINCUS, Walter, *Mali Insurgency Followed 10 Years of U.S. Counterterrorism Programs,* Washington Post, (January 16, 2013).

PURPLE, Matt, *The Central African Republic: Soaked in Blood,* Rare Online, (January 19, 2015).

SCHINDLER, John, *The Ugly Truth about Algeria*, The National Interest, (10 July 2012).

SEN, Ashish Kumar, *Al-Shabaab Threatens U.S. Attacks: Should You Be Worried?* Atlantic Council, (February 25, 2015).

STEINBERG, Eugene, *Revealed: Russia's Mighty Pivot to Africa*, CFR, (August 14, 2015).

STEWARTH, Scott, *Death and Destruction: Bin Laden's True Legacy*, Stratfor Security Weekly, (May 5, 2016).

STRAZISUO, Jason, *U.S. Quietly Assumes Military Posture in Africa*, The Associated Press, (Oct 27, 2011).

WALLACE, Christopher, *Trump Targets Africa: Inside America's Quiet War Against Terror*, Fox News, (June 03, 2017).

WOJTANIK, Andrew, *The Only Thing Nigeria Fears More Than Boko Haram*, *Harvard Kennedy School's Belfer Center for Science and International Affairs*, (February 20, 2015).

YAKOOBI, Aziz El, *France Studies Giving More Counter-Terrorism Aid To Libya,* Reuters, (Nov 14, 2013), http://www.reuters.com/article/2013/11/14/us-libyafrance-idUSBRE9AD0V120131114

YILMAZ, Sait, *Küresel Sermaye ve Türkiye,* Kaynak Yayınları, (İstanbul, 2015).

Yurt Gazetesi, *Somali'de Eş-Şebab Operasyonu*, (28 Ekim 2013).

YUN, Justin, *Expands Secret Wars in Africa,* Chimes, (10 May 2016).

BÖLÜM 14

AFRİKA: GİNE KÖRFEZİ'NİN JEOPOLİTİĞİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN POLİTİKALARI

Fransızca'dan Çeviri: www.isyandan.org[101]

GİRİŞ

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından biten Soğuk Savaş dönemi uluslararası satranç tahtasında derin bir kargaşaya yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası hakim olan iki kutuplu sistem, yerini ABD'nin "hipergüç" olduğu tek kutuplu bir dünyaya bırakmıştır. Ancak 11 Eylül 2001 sonrasında ABD'ye karşı yeni uluslararası güçlerin su yüzüne çıkmasıyla birlikte, küresel jeopolitik mimari bu tek kutuplu biçimden çıkarak, yeniden şekillenmeye başlamıştır. Uluslararası sistemin yeniden biçimlenmesi büyük güçlerin dış politikalarının da yönünü değiştirmiştir. Her bir aktör kendi güç statüsüne katkı sağlayabilecek unsurlar aramaya ve oluşturmaya başlamıştır. Öte yandan uluslararası sahnede de ortaya çıkmak istemiştir. Böylelikle muslukların açılması, deniz yollarının kontrolü, ham madde kaynaklarına ulaşım ve bunlar üzerinde stratejik hâkimiyet kurmak, su yüzüne çıkan yeni güçler tarafından uluslararası sahnede kendini kabul ettirmek temel gaye olmuştur.

Soğuk Savaş boyunca Orta Asya ülkeleri, ideolojik yayılma ve genişleme nedeniyle göz dikilen ülkeler oldularsa da, bugünkü nedenlerin asıl sebebi jeo-ekonomiktir; zira bu ülkeler ileri teknoloji için hayati derecede önemli maden kaynakları barındırıyorlar. Dolayısıyla küresel ekonominin işine yarayan ve ekonomik büyümeyi devam ettirebilmek için

[101] İsyandan.org, http://isyandan.org/makaleler/afrika-gine-korfezinin-jeopolitigi-ve-abdnin-yerii/, 09.02.2016.
Kaynak: http://www.cetri.be/IMG/pdf/article_les_ressources_naturelles_dans_le_golfe_de_guine1.pdf

BÖLÜM 15
AFRİKA VE KADIN SÜNNETİ

Yrd. Doç. Dr. Senem Soyer[106]

Özet

Bu çalışmanın odağını Afrika ülkelerinde geçmişten günümüze uygulanmaya devam edilen kadın sünneti oluşturmaktadır. Geleneklere bağlılık adına sürdürülen ve dinî bir ritüel olarak görülen bu uygulama "temizlik" kavramıyla ilişkilendirilmektedir. Afrika'da kadın sünneti ilk olarak ve her şeyden önce kültüre özgüdür, kadın olmanın eşiğidir. Bu araştırmada ilk olarak Afrika'da kadının sosyal konumu irdelenecektir. Kadın sünnetinin ortaya çıkışı hakkında bilgi verilecektir. Bu bağlamda, kadın sünneti uygulamasının zararları, sünnetin kadın sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri ve bilinen bu zararlarına rağmen sürdürülmesini sağlayan faktörler üzerinde durulacaktır. Ayrıca, bu uygulama ile ilgili olarak toplumun bilinçlendirilmesi için uluslararası alanda gerçekleştirilen bilimsel çalışmalara ve hukuksal düzenlemelere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Kadın Sünneti, Kadın Hakları, Kadın Sağlığı, Klitoridektomi.

AFRICA AND FEMALE CIRCUMCISION

Abstract

This study focuses on female genital mutilation, which continues to be applied from the past to present days in African countries. This

[106] senemsoyer@gmail.com

KAYNAKÇA

ALİ, Sit el-Benât Hâlid Muhammed, Hitân el-Înâs eş-Şer'î (4. baskı), el-Hartûm, matba'at es-Sidâd, 2009.

BEKERS, Elisabeth, "Rising anthills: african and african american writing on female genital excision, 1960-2000", London, The University of Wisconsin Press, 2010.

CHIKHUNGU, Lana C./MADISE, Nyovani J., "Trends and protective factors of female genital mutilation in Burkina Faso: 1999 to 2010", International Journal for Equity in Health, 2015, p. 1-10.

DANIEL, Kasomo, "Geçiş ayinlerinin analizi ve Hristiyanlıkla ilişkisi", çev. İsmail Aydın, Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Cilt 2, Özel Sayı 34, 2017, s. 734-753.

DEAN, Barnes/LEE, Virginia, "Clitoridectomy and infibulation", 1985, http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/sudan/clitoridectomy-and-infibulation 09.07.2017

ESQ, Lorraine, K., "Female genital mutilation in Africa. The Journal of International Relations", Peace Studies and Development: Vol. 2: Iss. 1, Article 6, 2016, p. 1-5.

ES-SA'DÂVÎ, Nevâl, Havva'nın örtülü yüzü, çev. Sibel Özbudun, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 1991.

ES-SA'DÂVÎ, Nevâl, The Nawal El Saadawi reader, London, Zed Books, 1997.

ES-SA'DÂVÎ, Nevâl/Raûf, İzzet H., El-Mer'e ve'd-Dîn ve'l-Ahlâk, Şam, Dâru'l-Fikr, 2000.

ESSAK, Batulo/SAILO, Eriikka/ILLAHE, Kati, "Teşvîh el-ağdâ' et-tenâsuliyye li'l-inâs (FGM). Africarewory (African care women) Helsinki, Tyylipaino, 2011.

GORDON, Daniel, "Female circumcision and genital operations in Egypt and the Sudan: A Dilemma for Medical Anthropology", Medical Antropology Quarterly, New Series, 1(5) (Mar.), 1991, p. 3-14.

GORDON-CHIPEMBERE, Natasha, "Carving the body: female circumcision in African women's memoirs", eSharp Issue 6:2, http://www.gla.ac.uk/media/media_41182_en.pdf 15.08.2017

GÜRSOY, Cevat R., Afrika, İslam Ansiklopedisi, Cilt 1, 1988, s. 413-418.

HARMAN, Ömer, F., Kadın, İslam Ansiklopedisi, Cilt 24, 2001, s. 82-86.

HAYES, Rose O., "Female genital mutilation, fertility control, women's roles, and the patrilineage in modern Sudan: a fonctional analysis", American Ethnologist, 4 (2). Sex Roles in Cross-Culturel Perspective (Nov.), 1975, p. 617-633.

International Organization Of Physical Therapist in Women's Health, "Position Statement: Female Genital Mutilation".

İLKKARACAN, Pınar, Müslüman toplumlarda kadın ve cinsellik, (3. Baskı), çev. Ebru Salman, İstanbul, İletişim, 2006.

MINAI, Naila, Women in Islam tradition and transition in the Middle East, Newyork, Seaview Books, 1981.

OLUGBEMI-GABRIEL, Olumide, "The signifying vulva: caught/cut by culture and supersition: literature looks at female genital mutilation", Francis N. Offor, Adeyemi J. Ademowo, Temidayo D. Oladipo (eds.), Othering the Other:

Discourse on Superstitious Beliefs and Human Rights in Nigeria, Ibadan, Hope Publications Ltd, 2014, p. 144-155.

OSAGBEMI, Olumide, "Female Genital Mutilation in Literature: The Writer and The Burden of (Re)Presenting Culture and History", The Dignity of a French Teacher: Celebrating Prof. Julie Agbasiere, Awka, Afab Educational Books, 2013, p. 173-181.

OSTEN-SACKEN, Thomas/UWER, Thomas, "Is female genital mutilation an Islamic problem?", Middle East Quarterly, Winter, 2007, p. 29-36.

ÖZENÇ, Berke, "Kadın sünneti: Etnomerkezci önyargılardan kültürel dinamikleri dikkate alan bir yaklaşıma doğru", İÜHFM, C. LXIV, 2006, s. 145-166.

PALTIEL, Freda L., "Female circumcision: from smokescreen to public policy", Atlantis, Volume 6. No. 1, nd, p. 92-95.

RUSHWAN, Hamid, "Female genital mutilation: A tragedy for women's reproductive health", African Journal of Urology, (19), 2013, p. 130-133.

SÂHİLİYYE, Sâmi 'Avd ez-Zîyb, "Hitên ez-Zekûr ve'l-inâs 'ınde'l-yehûd ve'l-mesîhiyyîn ve'l-muslimîn el-cedel ed-dînî ve't-tıbbî ve'l-ictimâ'î ve'l-kânûnî", 2012 http://www.sami-aldeeb.com/sections/view.php?id=18&action=publications 21.07.2017.

SHELL-DUNCAN, Bettina/HERNLUND, Ylva, Female "Circumcision" in Africa: culture, controversy, and change, London, Lynne Rienner Publishers, 2000.

SOYER, Senem, "Kadın sünneti: kültürel dayanakları ve yol açtığı sorunlar", Ekev Akademi Dergisi, 2014, s. 403-414.

UNFPA Female genital mutilation (fgm) frequently asked questions http://www.unfpa.org/resources/female-genital-mutilation-fgm-frequently-asked-questions#7 23.08.2017.

UNICEF el-yûnîsîf tekûl inne'l-muctemiâ't el-mahalliyye tel'ab devran hayeviyyen fî'l-kadâi 'alâ'l-â'dât ed-dârra bi'l-etfâl http://www.unicef.org/arabic/media/24327_69636.html 30.08.2017.

UNICEF Innocenti Research Centre, "ed-dînâmiyyât el-ictimâiyye li't-tağyîr- ed-dînâmiyyât el-ictimâiyye li-teşvîh/betr el-ağdâ' et-tenâsuliyye li'l-inâs", İtaly, 2011.

UNICEF Female genital mutilation/cutting: a statistical overview and exploration of the dynamics of change, New York, 2013.

UNICEF Female Genital Mutilation/Cutting Country Profiles 17 Aug 2016, https://data.unicef.org/wp-content/uploads/country_profiles/Egypt/FGMC_EGY.pdf, https://data.unicef.org/wp-content/uploads/country_profiles/Sudan/FGMC_SDN.pdf, 29 Nisan 2017.

UNICEF Kadın sünneti tehdidi altındaki kızların sayısı azalıyor, http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=2298 25 Ağustos 2017.

WESTLEY, David M., "Female Circumcision and infibulation in Africa", Electronic Journal of Africana Bibliography. Volume 4, 1999, p. 1-50.

BÖLÜM 16

KUZEY AFRİKA ÜLKELERİNDE DEVLET VE EKONOMİ: TUNUS, CEZAYİR VE FAS

Doç. Dr. Hamdi Genç[111] *- Dr. Emre Saygın*[112]

Özet

Bu çalışmada, Kuzey Afrika bölgesinde yer alan ve Mağrip ülkeleri olarak da adlandırılan Fas, Tunus ve Cezayir'de devlet-ekonomi ilişkilerinin 2000 yılından itibaren günümüze doğru nasıl bir değişim geçirdiği ele alınacaktır. Bu bağlamda ilk olarak Fas, Cezayir ve Tunus'un günümüzdeki coğrafi, beşeri ve ekonomik göstergeleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra ise bu ülkelerdeki devlet-ekonomi ilişkilerinin tarihsel kökenleri açıklığa kavuşturulacaktır. Her üç ülke de bağımsızlıkları sonrasında devletin ekonomide ağırlığının olduğu iktisat politikalarına öncelik verirken, bu politikalardan hem iç hem de dış dinamiklerin etkisi ile 1980'lerden itibaren vazgeçmeye başlamışlardır. Çalışmada, süreç içerisinde devletin ağırlıkta olduğu ekonomiden liberalizme geçiş için yapılan reform çabalarının başarılı olup olmadığı, kamunun istihdamda değişen payı ve özelleştirme politikaları ile ortaya konulacaktır. Son olarak ise devlet-ekonomi ilişkileri bu ülkelerin kurumsal yapıları açısından da değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimler: Fas, Cezayir, Tunus, Kuzey Afrika, Mağrip

[111] hamdigenc@hotmail.com

[112] sayginemre@gmail.com

KAYNAKÇA

ACAR, Mustafa, "Serbest Ticaret, Ekonomik Özgürlükler ve Refah",Bilig, Bahar 2010, sayı 53,ss.1-28.

ACEMOĞLU, Daron/ROBİNSON, James A. Robinson (2013). Ulusların Düşüşü - Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri, 1. Baskı. Faruk Rasim Velioğlu (çev.). İstanbul: Doğan Kitap.

ANDERSON, Lisa, "*The State in the Middle East and North Africa*" Comperative Politics. Vol: 20, No: 1,1987,pp.1-18.

ARTAN, Seyfettin/HAYALOĞLU,Pınar, "Ülkelerarası Büyüme Farklılıklarının Açıklanmasında Kurumsal Yapının Rolü: Panel Veri Analizi",Eskişehir Osmangazi İİBF Dergisi, Aralık 2013,8(3),ss.31-54.

BECHRİ, Z.Mohamed/NACCACHE, Sonia, "The Political Economy of Development Policy in Tunisia", Nugent,Jeffrey/Pesaran Hashem (eds), Explaining Growth in the Middle East,Elsevier,2007,ss.307-333.

Birleşmiş Milletler (2016). Human Development Report 2016 - Human Development for Everyone.

BOZARSLAN, Hamit, Ortadoğu'nun Siyasal Sosyolojisi - Arap İsyanlarından Önce ve Sonra, İstanbul, Çev: Melike Işık Durmaz, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

DE BEL-AIR, Françoise, "Migration Profile:Morocco", Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2016/5, http://migration4development.org/sites/default/files/mp_morocco.pdf (10.09.2017).

DEVLİN, Julia C.,Challenges of Economic Development in the Middle East and North Africa Region, Singapore, World Scientific Publishing, 2010.

DUMLUDAĞ, Devrim, "Kurumlar, Kurumsal Değişme ve Ekonomik Kalkınma", Yayına Haz., Ahmet Faruk Aysan- Devrim Dumludağ, Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar, Ankara, İmge Kitabevi, 2014,ss.15-36.

DURSUN, Davut, "*Cezayir (Tarih/Sömürge Dönemi)*". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 7, 1993,ss.489-94.

DURSUN, Davut, " *Fas (Tarih/Himaye Dönemi ve Bağımsızlık)",* Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 12, 1995,ss.192-6.

Dünya Bankası (2016). World Development Indicators 2016 Report.

Dünya Bankası (2017) Doing Business 2017 - Equal Opportunity for All.

Dünya Bankası (2017). Privatization Database (1990-2008) http://data.worldbank.org/data-catalog/privatization-database, çevrimiçi veritabanı (Erişim: 22.07.2017).

Dünya Bankası (2017). World Development Indicators. http://databank.worldbank.org/data/re ports.aspx?source=World-Development-Indicators, çevrimiçi veritabanı (Erişim: 22.07.2017).

Dünya Bankası (2017). World Governance Indicators 1996-2015, http://info.worldbank.org/g overnance/wgi/#home, çevrimiçi veritabanı (Erişim: 22.07.2017).

Dünya Ticaret Örgütü (2017). Members and Observes (Trade Profiles). https://www.wto.org/e nglish/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm, çevrimiçi veritabanı (Erişim: 22.07.2017).

FANON, Frantz, Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi,İstanbul, Çev: Kamil Çileçöp, 2. Baskı.,Pınar Yayınları,2012.

Fraser Institute (2016). Economic Freedom of the World 2017 Annual Report.

GANA, Nouri, "*Tunus*", Arap Baharından Kesitler-Yeni Ortadoğu'yu Anlamak, İstanbul, Der: Paul Amar ve Vijay Prashad, Çev: Ömer Can Furtun vd., İntifada Yayınları,2014, ss.19-47.

HANİEH, Adam, İsyanın Kökenleri - Kapitalizmin Ortadoğu'daki Sorunları, Ankara, Çev: Ali Toprak, Notabene Yayınları,2015.

Heritage Foundation (2017). 2017 Index of Economic Freedom.

KAVAS, Ahmet, Osmanlı - Afrika İlişkileri, İstanbul, Kitabevi Yayınları,2015.

KAVAS, Ahmet, "*Tunus (Tarih/Osmanlı Dönemi/Sömürge Dönemi/Bağımsızlık Dönemi*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt: 41,2012, ss.388-93.

MEKOUAR, Merouan, *Fas*. Arap Baharından Kesitler - Yeni Ortadoğu'yu Anlamak, (Der: Paul Amar ve Vijay Prashad, Çev: Ömer Can Furtun vd.). İstanbul: İntifada Yayınları,2014, ss.191-216.

MURDEN, Simon, "*Politik Ekonomi: Modernleşmeden Küreselleşmeye*", Ortadoğu Tarihi - Dini, Siyasi, Kültürel ve Ekonomik Perspektiften, İstanbul,Der: Youssef Choueiri, Çev: Fethi Aytuna, İnkılâp Kitabevi, 2011,ss.443-463.

NABLİN, Mustapha K.,*Institutional Analysis of State-Owned Enterprises Reform and the MENA Region*", State State-Owned Enterprises in the Middle East and North Africa-Privatization, Performance and Reform. London, Routledge, 2001,ss.17-38.

NOLAND,Marcus/PACK, Howard, The Arab Economies in a Changing World, Washington,DC, Peterson Institute for International Economics,2007.

OWEN, Roger/PAMUK, Şevket, 20. Yüzyılda Ortadoğu Ekonomileri Tarihi, Çev: Ayşe Edirne, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınları,2002.

PAGE, John, "*Getting Ready for Globalization-A New Privatization Strategy for the MENA Region?*", State State-Owned Enterprises in the Middle East and North Africa-Privatization, Performance and Reform, London, Routledge, 2001, ss.63-88.

Property Rights Alliance (2017). International Property Rights Index 2017.

RİCHARDS, Alan vd., A Political Economy of the Middle East. Fourth Edition. Boulder: Westview Press,2015.

RUMELİLİ, Bahar, "Avrupa Birliği ve Bölgesel İhtilafların Çözümü", Uluslararası İlişkiler, Cilt 4, Sayı 16 (Kış 2007-2008), s. 51-78.

PAUL, Rivli, Arab Economies in Twenty- First Century, Cambridge, Cambridge University of Press,2009.

SAGHİR, Jamal, " *Infrastructure Privatization in the MENA Region*", State State-Owned Enterprises in the Middle East and North Africa-Privatization, Performance and Reform, London, Routledge, 2001,ss.89-127.

SAYGILIOĞLU, Nevzat/ARI, Selçuk Arı, Corporate Etkin Devlet - Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2002.

SAYGIN, Emre, Ortadoğu'da Kalkınmanın Finansmanı: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Kurumlar, İstanbul, Pınar Yayınları, 2017.

STEVENS, Paul, *Petrol ve Kalkınma*. Ortadoğu Tarihi - Dini, Siyasi, Kültürel ve Ekonomik Perspektiften, Der: Youssef Choueiri, Çev: Fethi Aytuna, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2011, ss.485-504.

SLYMOVİCSS, Susan, "*Cezayir*", Arap Baharından Kesitler - Yeni Ortadoğu'yu Anlamak, Der: Paul Amar ve Vijay Prashad, Çev: Ömer Can Furtun vd., İstanbul, İntifada Yayınları, 2014, ss.175-190.

Transperancy International (2017). Corruption Perceptions Index 2017.

UĞUR, Mehmet, "Kurumsal Kalite ve Ekonomik Performans: İktisadın (Yeniden) Siyasllaşması Mı?",İktisat ve Toplum, Yıl1, Sayı 9, 2011,36-41.

WİLSON, Rodney, Economic Development in the Middle East, New York, Routledge, 1995.

World Economic Forum (2017). The Global Competitiveness Report 2016-2017.

BÖLÜM 17

AFRİKA'DA ÜLKE EKONOMİLERİ: KENYA VE ANGOLA'NIN MAKROEKONOMİK ANALİZİ

Yrd. Doç. Dr. Gülfer Vural[113]

Özet

Bu çalışmada Afrika'nın önde gelen ekonomilerinden biri olan Kenya ve ekonomisi önemli ölçüde petrole dayalı olan Angola ekonomilerinin güncel temel makroekonomik göstergeleri ele alınmıştır. Kenya, bağımsızlık sonrası Afrika'da en iyi ekonomik performans gösteren ülkelerden biridir. Kenya'da gayri safi yurt içi hasıladaki en büyük pay tarım sektörüne aittir. Kenya'da nüfusun önemli bir kısmını, ekonomik büyümeye katkı sağlayabilecek genç nüfus oluşturmasına karşın bu nüfusun önemli bir kısmı işgücüne katılamamaktadır. Toplam işsizlik oranının %70'ini genç işsizlik oluşturmaktadır. 27 yıl süren ve büyük kayıplara yol açan bir iç savaş sonrası hızla toparlanan ve yüksek büyüme oranları yakalayan Angola ekonomisi, petrol fiyatlarındaki sert düşüşlerden son yıllarda büyük zarar görmüştür. Angola'daki iç savaşın bir diğer sonucu olarak yüksek enflasyon karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kenya, Angola, Ekonomik Büyüme, Enflasyon, Döviz Kurları, İşsizlik, Maliye Politikası, Para Politikası, Uluslararası Ticaret

[113] gulfervural@gmail.com

sahip olduğu tarım ve zengin yeraltı kaynakları itibariyle Angola bölgeler arası ticarette önemli rol oynayacak potansiyele sahip bir ülkedir. Petrol fiyatların düşme eğiliminin devam ettiği 2016'da Angola'nın toplam ihracat geliri %34 oranında düşmüştür. Angola, Nijerya, Güney Afrika ve Kenya'dan sonra Sahra-altı Afrika'da en çok doğrudan yabancı yatırım alan dördüncü ülke konumundadır. Gerek Kenya gerekse Angola ciddi altyapı ve enerji gereksinimi olan ülkelerdir ve yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar için çok önemli fırsatların olduğu ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

KAYNAKÇA

AFRICAN ECONOMIC OUTLOOK, Kenya Report, www.africaneconomicoutlook.org, 2012

BARROS, Carlos Pestana/GIL-ALANA, Luis A., "Inflation Forecasting in Angola:A Fractional Approach" Working Paper, WP 103, 2012

CYRUS, Mutuku/ELIAS, Koech., "Monetary and Fiscal Policy Shocks and Economic Growth in Kenya: VAR Econometric Approach", Journal of World Economic Research, 2014; 3(6):95-108

DELOITTE, Kenya Economic Outlook, 2017

FERREIRA, Manuel Ennes/BARROS, Carlos Pestana., "From War to Economic Recovery: Peace as a Public Good in Angola" Defence Peace Economics 9:283-297, 1988

FOCUS-ECONOMICS.com, "Angolan Central Bank Devalues Kwanza Amid Deepening Financial Crisis" April 2016

FRANCO, Francesco/DELGADO, Julio Antonio Rocha/MONTEIRO, Suzana Camacho/SILVA, Pedro Castro., "Exchange Rate Pressure in Angola", Nova Africa Center for Business and Economic Development, Working Paper No 1502, 2015

GOVERNMENT of KENYA, Kenya Integrated Household Budget Survey, 2005/2006, Nairobi: Government Printer.

INTERNATIONAL MONETARY FUND: Angola, Selected Issues, Country Report No.15/302, October 2015

INTERNATIONAL MONETARY FUND: Kenya, Fiscal Transparency Evaluation, Country Report No. 16/221, July 2016

KALLICK T./MWEGA F.M., "Monetary Policy in Kenya", Working Paper, 1990

KENYA COUNTRY ANALYSIS, Division of Eastern and Western Africa, No. SIDA4061en, October 2003

MANDA, Damiana Kulundu., "Globalization and Labor Market in Kenya" 2002, KIPPRA Discussion Paper Series DP/06/2002, Nairobi: Kenya Institute for Public Policy Research and Analysis

MANDA, Damiana Kulundu/ODHIAMBO, Walter., "Urban Poverty and Labour Force Participation in Kenya", A Paper Presented at the World Bank Urban Research Symposium, Washington DC:World Bank, 2003

MUZIMA, Joel/GALLARDO, Glenda., Angola Report, www.africaneconomicoutlook.org, 2017

ODERO, Walter/REEVES, Wilmot/CHOKERAH, Julius., Kenya Report, www.africaneconomicoutlook.org, 2017

OKUTHE-OYUGI, Frank., "Youth Unemployment in Angola, Brundi, Central African Republic, Democratic Republic of Congo and Republic of Congo " International Conference on the Great Lakes Region, Lusaka Zambia, Research Report No 1, 2014

PRICE WATERHOUSE COOPERS, Angola report, 2012

The ECONOMIST, "Africa Rising", December 3rd 2011

WAMALWA, Fredrick Masinde., "Youth Unemployment in Kenya: Its Nature and Covariates", 2009, KIPPRA Discussion Paper No.103, Nairobi: Kenya Institute for Public Policy Research and Analysis.

WORLD BANK. "World Development Indicators 2015" World Bank, Washington, D.C.: http://data.worldbank.org 2015

İnternet Siteleri

www.imf.org

www.worldbank.org

www.eiu.com

BÖLÜM 18

TÜRKİYE'NİN AFRİKA'DAKİ SİVİL GÜCÜNÜ ANLAMADA TİCARETİN ROLÜ[115]

Doç. Dr. Emel Parlar Dal[116], Ali Murat Kurşun[117], Dr. Hakan Mehmetcik[118]

Özet

Bu çalışma Türkiye'nin Sahra-altı Afrika'daki ekonomi politiğinin sivil karakterini ticaret üzerinden anlamayı amaçlamaktadır. Çalışma bunu yaparken güç-ticaret ve sivil güç-ticaret arasındaki bağlantıları çözerek Türkiye'nin Sahra-altı Afrika'ya olan ticaretinin kendisinin sivil dış politika inşa etme sürecine ne derece etki yaptığını anlamayı hedeflemektedir. Türkiye'nin mevcut Uluslararası İlişkiler literatüründe geleneksel olarak bir sivil güç olarak görülmediği de dikkate alındığında bu çalışmanın ticaretin sivil güç inşa etme sürecine olan etkisini Türkiye'nin Sahra-altı Afrika ile olan ticaret ilişkileri örneğinde anlatması bu çalışmanın mevcut literatüre olan en önemli katkısıdır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Güç, Ticaret Gücü, Türkiye-Afrika İlişkileri, Türkiye'nin Ticaret İlişkileri, Sivil Güç-Ticaret İlişkisi

[115] Bu makale yazarların *Perceptions* dergisinin Civilian Power özel sayısında "Assessing the Role of Trade in the Formation of Turkey's Civilian Power in Africa" başlığı ile yayınlanacak makalelerinin Türkçeleştirilmiş versiyonudur. Bu çalışma TÜBİTAK SOBAG 1001 Projeleri kapsamında 114K783 numaralı proje çerçevesinde alınan destek ile yapılmıştır.

[116] emelparlar@yahoo.com

[117] alimuratkursun@gmail.com

[118] hakanmehmetcik@gmail.com

nün birleştirilmesi Türkiye'nin ticaret gücü araçlarını dış politikada bir sivil güç etkisi yaratma amacı ile işler hale getirebilmesine sıkı bir şekilde bağlıdır.

Son olarak değinilmesi gereken önemli noktalardan bir tanesi de, BM Güvenlik Kurulu seçimlerinde de tecrübe edildiği gibi, Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile iyi ilişkiler geliştirdikçe küresel baskı gücünü arttırabildiği gerçeğidir. Son on yılda Türkiye'nin diplomatik bağlantılar kurarak ve ulus üstü ağlar oluşturarak sürdürülebilir bir Türkiye-Afrika ortaklığı için sağlam bir zemin oluşturmaya çalıştığı bir gerçektir. Ancak kıta ile ilgili kapsayıcı ve kurumsallaşmış bir yaklaşımın eksikliği Türkiye'nin kıtada tam anlamıyla bir sivil güce evrilmesi önündeki ana engel olarak durmaktadır. Türkiye'nin şuanda Afrika ülkeleri ile olan politik-ekonomik ilişkileri daha çok ticaret odaklı bir diplomasi görünümünü vermekte ve tam anlamıyla uluslararası ya da ulus ötesi bir yapıya dönüşmüş olmaktan uzaktır. Bu durum da Türkiye'nin etkili bir bölgesel sivil aktör olma politikasını eksik ve zayıf kılmaktadır.

KAYNAKÇA

ALTAN, Can, "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik ve Ticari İlişkilerimiz", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Vol. 17, 2005, p. 8, http://www.mfa.gov.tr/data/kutuphane/yayinlar/ekonomiksorunlardergisi/sayi17/xvii_canaltan.pdf (15.12.2016)

ANADOLU AJANSI (Anadolu Agency), "Turkish Hospitals in Africa Serve Hundreds of Thousands", November 28, 2016, http://aa.com.tr/en/africa/turkish-hospitals-in-africa-serve-hundreds-of-thousands/694872.

ANADOLU AJANSI, "Details Emerge of Turkish Military Base in Somalia," *Anadolu Agency*, October 13, 2016, http://aa.com.tr/en/africa/details-emerge-of-turkish-military-base-in-somalia/664139.

ANADOLU AJANSI, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika ziyareti tarihi nitelikte", 03.06.2016, http://aa.com.tr/tr/turkiye/-cumhurbaskani-erdoganin-afrika-ziyareti-tarihi-nitelikte/583775 (25.12.2016).

ANDAÇ, Ahmet & ATEŞOĞLU, İrfan, "TÜRKİYE'NİN İHRACATINDA YENİ HEDEF PAZAR ÖNERİSİ: AFRİKA PAZARI," *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* 6, no. 13 (December 1, 2015): 102–13.

BACİK, Gökhan & AFACAN, Isa, "Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse," *Turkish Studies* 14, no. 3 (September 1, 2013): 483–502, doi:10.1080/14683849.2013.832040.

CAPA - Centre for Aviation, "Turkish Airlines Will Add Six New Destinations for 2015 in Africa, for a Total of 48 Cities" December 24, 2014, http://centreforaviation.com/analysis/turkish-airlines-will-add-six-new-destinations-for-2015-in-africa-for-a-total-of-48-cities-202922.

DAILY SABAH BUSİNESS, "Turkish firms create 10,000 jobs in Ethiopia", 22 November 2016, (25.12.2016).

GENÇ, Savas & TEKİN, Oguzhan, "Turkey's Increased Engagement in Africa: The Potential, Limits and Future Perspective of Relations," *European Journal of Economic and Political Studies* 7, no. 1 (February 4, 2016): 87–115.

HURRIYET DAILY NEWS, "Somalia Needs Stimulus to Recover - SOMALIA CONFERENCE", June 2012, http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=238&nID=22222&NewsCatID=456 (15.6.2017).

HURRİYET DAILY NEWS, "Arçelik Purchases South African Giant,", July 21, 2011, http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=arcelik-purchases-south-african-giant-2011-07-21.

HURRİYET DAILY NEWS, "Turkish Envoy Foresees Vibrant Cooperation with Africa - DIPLOMACY," March 26, 2016, http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=238&nID=96933&NewsCatID=510 (18.6.2017).

İPEK, Volkan & BİLTEKİN, Gonca, "Turkey's Foreign Policy Implementation in Sub-Saharan Africa: A Post-International Approach," *New Perspectives on Turkey* 49 (2013): 121–156.

KALIN, İbrahim, "A New Phase in Turkish-African Relations," *DailySabah*, November 22, 2014, http://www.dailysabah.com/columns/ibrahim-kalin/2014/11/22/a-new-phase-in-turkishafrican-relations.

LANGAN, Mark, "Virtuous Power Turkey in Sub-Saharan Africa: The 'Neo-Ottoman' Challenge to the European Union," *Third World Quarterly* 0, no. 0 (September 27, 2016): 1–16, doi:10.1080/01436597.2016.1229569.

MAULL, Hanns W., 1990. "Germany and Japan: The New Civilian Powers." *Foreign Affairs* 69 (5): 91–106. doi:10.2307/20044603.

MEUNIER, Sophie & NICOLAIDIS, Kalypso, "The European Union as a conflicted trade power", *Journal of European Public*, Vol. 13, No. 6, 2006, p. 906-925.

OECD, "Turkey's Official Development Assistance (ODA)," accessed June 27, 2016, http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm.

ÖZKAN, Mehmet & AKGÜL, Birol, "Turkey's Opening to Africa," *The Journal of Modern African Studies* 48, no. 4 (December 2010): 525–46, doi:10.1017/S0022278X10000595.

ÖZKAN, Mehmet, "The Turkish Way of Doing Development Aid?: An Analysis from the Somali Laboratory," in *South-South Cooperation Beyond the Myths*, ed. Isaline Bergamaschi, Phoebe Moore, and Arlene B. Tickner (London: Palgrave Macmillan UK, 2017), 59–78, doi:10.1057/978-1-137-53969-4_3.

ÖZKAN, Mehmet, "Turkey's Political-Economic Engagement with Africa", *Emerging Powers in Africa* in eds. J. Van der Merwe et al., *Palgrave*, 2016, p. 222

ÖZKAN, Mehmet, "Turkey's Religious and Socio-Political Depth in Africa," *Emerging Powers in Africa, LSE IDEAS Special Report* 16 (2013): 45–50.

ÖZKAN, Mehmet, "What drives Turkey's involvement in Africa?", *Review of African Political Economy*, Vol. 37, No. 126, December 2010, p. 538

PARLAR DAL, Emel, "A normative approach to contemporary Turkish foreign policy: The cosmopolitanism-communitarianism divide", *International Journal*, Vol. 70, No. 3, 2015, p. 7

PARLAR DAL, Emel, "Conceptualising and testing the 'emerging regional power' of Turkey in the shifting international order", *Third World Quarterly*, Vol. 37, No. 4, 2016, p. 13

PARLAR DAL, Emel, "On Turkey's Trail as a "Rising Middle Power" in the Network of Global Governance: Preferences, Capabilities and Strategies", *Perceptions*, Vol. 19, No. 4, 2014, p. 110

PETERSON, John, "EU Trade Policy as Foreign Policy: Does Strategy plus Activity = Strategic Action?", Prepared for presentation at the 10th biennial conference of the Euroean Union Studies Association (EUSA), Montreal, 17-19 May 2007, p. 1-33.

SHINN, David, "Turkey's Engagement in Sub-Saharan Africa: Shifting Alliances and Strategic Diversification", *Chatham House*, September 2015, p. 5, https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150909TurkeySubSaharanAfricaShinn.pdf (15.12.2016).

SYKES, Patrick, "Roles and Reality: Turkish and Brazilian Engagement with Africa," *Africa Review* 5, no. 2 (2013): 140.

TÜRKİYE-AFRİKA EKONOMİ İŞ FORUMU, (Turkey-Africa Economy and Business Forum), "Turkey-Africa Relations", http://www.turkeyafricaforum.org/about-tabef-tr-tr/turkey-africa-relations-tr-tr/(15.12.2016).

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs), "Turkey-Africa Relations," 19.12. 2016, http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa.

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, http://www.mfa.gov.tr/turkey-africa-relations.en.mfa (12.3.2017).

T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI, "Ülkemizin STA'larını Yansıtan Tablo.pdf,", accessed December 26, 2016, http://bit.ly/2i7uT46.

THE ECONOMIST, "The Great Mediator,", August 19, 2010, http://www.economist.com/node/16847136.

TİKA, "TİKA Afrika'da 28 Ülkeye Yardım Ediyor," 2014, http://admin.tvkur.com/tr/player/vod/id/3720.

TÜRKİYE CUMHURBAŞKANLIĞI, "Afrika Kıtasının Geleceği Aydınlık ve Parlaktır", http://bit.ly/2hC7O9s, http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/65263/afrika-kitasinin-gelecegi-aydinlik-ve-parlaktir.html. (15.12.2016).

WHEELER, Tom, "Ankara to Africa: Turkey's Outreach since 2005," *South African Journal of International Affairs,* Vol. 18, No. 1, 2011, p. 43–62

BÖLÜM 19

TÜRKİYENİN AFRİKA'YA AÇILAN KAPISI: SOMALİ

Öğr. Gör. Dr. Hakan Mehmetçik[119] – Ar. Gör. Ferit Belder[120]

Özet

Türkiye'nin Somali ile kapsamı ve etkinliği giderek artan ilişkiler dinamiğinin açıklanması son dönem Türk Dış politikasının anlaşılması için önemli bir bağlam sunmaktadır. Afrika Açılımı politikasının bir uzantısı olarak görülebilecek Somali deneyimi aynı zamanda Türk Dış Politikası'nın yapımı ve uygulanmasında teorik ve pratik düzeyde oldukça önemli bir deneyim oluşturmaktadır. Türkiye'nin Somali'de elde ettiği kazanımlar, tecrübeler, gelecek vizyonu ve bu deneyimin geniş bir Türk Dış Politikası içerisinde retoriksel, ideolojik ve ulusal çıkar düzeyinde oturduğu yer göz önüne alındığında Somali, Türkiye'nin sadece Afrika'ya açılan bir kapısı olmaktan oldukça öteye giden bir anlam ifade etmektedir. Bu çalışma Türk Somali ilişkilerinin genel çerçevesini sunmakla birlikte, Somali'nin Türk Dış Politikası için neden oldukça önemli bir konu başlığı hâline dönüştüğü sorusunu insani yardım, ticaret, kültürel ve siyasal boyutları dikkate alarak analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-Somali ilişkileri, Somali, Türk Dış Politikası, İnsani Kalkınma Yardımları, Afrika Açılımı

[119] hakanmehmetcik@gmail.com

[120] feritbelder@windowslive.com

Türkiye'nin şu aşamaya kadar Somali'de gerçekleştirdiği adımlar ise hem Somalili liderler hem de yabancı gözlemciler tarafından yakından takip edilmekte ve başarılar ikili ve çok taraflı toplantılar dahil olmak üzere çeşitli platformlarla, birçok akademik araştırma ve medya raporlarında kendisine yer bulmaktadır. Ancak devamlılık ve meydan okumalar noktasında çok az şey ifade edilmiştir. Bu bağlamda hem Somali içerisindeki Eş Şebab gibi terör örgütleri ya da merkezi yönetim dışında kalan çeşitli grupların, Türkiye'nin artan faaliyetlerinden duydukları rahatsızlık hem de Türkiye'nin özellikle kalkınma yardımları ve ticari ilişkilerindeki sürekliliğin kesintiye uğraması ihtimali bir bütün olarak Somali politikasını ve başarısını etkileyecektir.

Somali'nin Türkiye iç politikasında bir ihtilaf oluşturmaması Türkiye'nin Somali yönelimini sürdürebilecek önemli bir durum olarak not edilmelidir. Zira, insani krizle politik ve ekonomik angaje olma durumun birleşimi iç politik zeminde de karşılık bulmuştur ve Somali denildiğinde pek az kişinin itiraz edebileceği bir süreç yaşanmaktadır. Bunun devam etmesi için özellikle toplumun tüm kesimlerinin çok taraflı sürece daha fazla entegre edilmesi gereklidir. Somalilerin de bu sürece dahil edilmesi konusunda elde edilen başarı (kalkınma yardımlarında yerel aktörlerin katılımı ve Somalili öğrencilere verilen burs) Türkiye toplumunu daha fazla şekilde içerecek şekilde genişletilmelidir.

KAYNAKÇA

ANADOLU AJANSI (Anadolu Agency), "Turkey Set to Have 54 Missions in Africa.", 12 June 2016, http://aa.com.tr/en/africa/turkey-set-to-have-54-missions-in-africa-/700686 (9 Eylül 2017).

ANADOLU HABER AJANSI (Anadolu News Agency), "Turkish FM: Erdogan to visit Somalia despite bomb attack", 25 Ocak 2015, http://aa.com.tr/en/turkey/turkish-fm-erdogan-to-visit-somalia-despite-bomb-attack/81427?amp=1. (6 Eylül 2017).

AL JAZEERA, "Abdullahi Mohamed Farmajo Declared Somalia President.", 8 Şubat 2017, http://www.aljazeera.com/news/2017/02/somalia-elects-premier-president-170208164804232.html. (17 Ağustos 2017).

AL JAZEERA TURK, "Somali Seçimlerinde Türkiye Etkisi.", 4 Nisan 2016, http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/somali-secimlerinde-turkiye-etkisi. (17 Ağustos 2017).

AL JAZEERA TURK, "Somali'ye Yardım Yağıyor," 20 Eylül 2011, http://www.aljazeera.com.tr/haber/somaliye-yardim-yagiyor. (23 Ağustos 2017).

ABDİRAHMAN, A. (2011), "Turkey's Foray into Africa: A New Humanitarian Power?." *Insight Turkey* 13.4: 65.

AKPINAR, P. (2013) "Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy," *Turkish Studies* Vol. 14/4: 743.

BAIRD, T. (2016) "The Geopolitics of Turkey's 'humanitarian Diplomacy' in Somalia: A Critique," *Review of African Political Economy* Vol.43/149:4.

CANNON, J. B. (2016), "Deconstructing Turkey's Efforts in Somalia," *Bildhaan,* Vol.16.

DAL, P. E. (2016) "Conceptualizing and Testing Turkey's Emerging Regional Power in the changing international order", *Third World Quarterly*, Vol.37/8: 1425-1453.

ERDOĞAN, R. T. (2011), "The Tears of Somalia." *Foreign Policy*. https://foreignpolicy.com/2011/10/10/the-tears-of-somalia/. (1 Eylül 2017).

FEDERICO, D. (2017), "The Total Performance Principle as Key of Turkish Activism in Somalia." https://www.sisp.it/files/papers/2014/federico-donelli-2042.pdf. (9 Eylül 2017).

FEISAL O. and ABDI S. (2014), "Somali Port Poised for Facelift With Turkish Help," *Reuters*, http://www.reuters.com/article/us-somalia-ports-idUSKCN0IC1DW20141023. (9 Eylül 2017).

FERGUSSON, J. (2013), *The World's Most Dangerous Place: Inside the Outlaw State of Somalia*. First Edition edition. Boston, MA: Da Capo Press.

HABERTURK *(2016),* "Somali'de yeni büyükelçilik açıldı", 5 Haziran 2016, http://www.haberturk.com/dunya/haber/1249350-somalide-yeni-buyukelcilik-acildi. (4 Eylül 2017).

HARPER, M. (2014), "Türkiye ve Somali'nin Alışılmadık Aşkı." *BBC Türkçe*. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141215_somali_turkiye. (9 Eylül 2017).

HARTE, J. (2012) "Turkey Shocks Africa." *World Policy Journal* 29/4: 27-38.

HURRIYER DAILY NEWS *(2016),* "Turkey Plans to Enhance Investments in Somalia*,*", 23 Şubat, http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-plans-to-enhance-investments-in-somalia.aspx?pageID=238&nID=95577&NewsCatID=510. (9 Eylül 2017).

HURRIYET DAILY NEWS (2012a), "'Istanbul' a common name for Somali girls", 6 Haziran, http://www.hurriyetdailynews.com/istanbul-a-common-name-for-somali-girls.aspx?pageID=238&nID=22227&NewsCatID=456. (15 Ağustos 2017).

HURRIYET DAILY NEWS *(2012b*), "Turkey"s Somali policy presents model, PM says", 1 Haziran 2012, http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-somali-policy-presents-model-pm-says.aspx?pageID=238&nID=22125&NewsCatID=456. (4 Eylül 2017).

HURRIYET DAILY NEWS *(2012c)*, "Virtuous Power New Defense Doctrine: Turkish President.", 4 June, http://www.hurriyetdailynews.com/virtuous-power-new-defense-doctrine-turkish-president.aspx?pageID=238&nID=17784&NewsCatID=338. (4 Eylül 2017).

HURRIYET *(2012),* "THY'nin İstanbul-Mogadişu seferleri başladı", 6 Mart 2012, http://www.hurriyet.com.tr/thynin-istanbul-mogadisu-seferleri-basladi-20066086. (4 Eylül 2017).

KATHRYN, A. (2015), "Turkish Aid Agencies in Somalia: Risks and Opportunities for Building Peace" *Saferworld & Istanbul Policy Center, http://ipc.sabanciuniv.edu/publication/turkish-aid-agencies-in-somalia-risks-and-opportunities-for-building-peace/?lang=en* (11 Eylül 2017).

MAHAD, W. (2016) "Turkey's Assistance Model in Somalia: Achieving Much With Little" Heritage Institute for Policy Studies, n. 4. http://www.heritageinstitute.org/wp-content/uploads/2016/02/Turkeys-Assistance-Model-in-Somalia-Achieving-Much-With-Little1-1.pdf (11 Eylül 2017)

MEHMETCİK, H., KURŞUN A. M., DAL E. P., (2016) "2000'li Yıllarda Afrika Kalkınma Yardımları Çerçevesinde Türkiye ve Hindistan'ın Karşılaştırılması" İsmail Ermağan (ed.) *Dünya Siyasetinde Afrika 3* içerisinde, Nobel Yayınları: İstanbul.

MUBARAZ, A. (2015), "Why Would Al-Shabaab Target Turkey?," *Centre on Religion & Geopolitics*, http://www.religionandgeopolitics.org/turkey/why-would-al-shabaab-target-turkey. (11 Eylül 2017).

OZKAN, M. (2014), *Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası* SETA, https://www.setav.org/dogu-afrika-jeopolitigi-ve-turkiyenin-somali-politikasi/. (11 Eylül 2017).

ÖZKAN, M And ORAKÇI, S. (2013) "Viewpoint: Turkey as a 'political' Actor in Africa – an Assessment of Turkish Involvement in Somalia," *Journal of Eastern African Studies* Vol. 9/2.

ÖZKAN, M. (2013), "Turkey's Religious and Socio-Political Depth in Africa." *Emerging Powers in Africa, LSE IDEAS Special Report* 16: 45–50.

ÖZKAN, M. (2014) *Turkey's Involvement in Somalia: Assesment of a State-Building in Progress*, SETA: Istanbul.

ÖZKAN, M. (2017), "The Turkish Way of Doing Development Aid?: An Analysis from the Somali Laboratory." In *South-South Cooperation Beyond the Myths*, edited by Isaline B., Phoebe M., and Arlene B. T., London: Palgrave Macmillan UK: p. 59–78.

SHAUL, S. (2014), *Somalia in Transition Since 2006*. 1. edition. Routledge: New Brunswick.

SHINN, D. (2015), "Turkey's Engagement in Sub-Saharan Africa: Shifting Alliances and Strategic Diversification," *Chatnam House*, https://www.chathamhouse.org/publication/turkeys-engagement-sub-saharan-africa-shifting-alliances-and-strategic-diversification (9 Eylül 2017).

SIRADAĞ, A. (2017), "Turkısh-Somali Relations: Changing State Identity and Foreign Policy," *Inquiry,* no. 2, http://inquiry.ius.edu.ba/index.php/Inquiry/article/view/86. (9 Eylül 2017).

STRATFORD WORLVIEW *(2017),* "In the Race Between Turkey and the UAE, Somalia Wins", August 14, https://worldview.stratfor.com/article/race-between-turkey-and-uae-somalia-wins (4 Eylül 2017).

T.C DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI *(2013)*, "Ankara'da Tarihi Somali Zirvesi: Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanları Ankara'da Biraraya Geldi." http://www.mfa.gov.tr/ankara-da-tarihi-somali-zirvesi-somali-ve-somaliland-cumhurbaskanlari-ankara-da-biraraya-geldi.tr.mfa. (20 Ağustos 2017).

TIKA, "TIKA Somali Raporu," http://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/SOMAL%C4%B0%20YEN%C4%B0.pdf. (11 Eylül 2017).

TÜRK DİYANET VAKFI *(2015),* "*Somali Din İşleri ve Vakıflar Bakanı'ndan TDV'ye Ziyaret,"*, http://www.diyanetvakfi.org.tr/tr-TR/site/haberler/somali-din-isleri-ve-vakiflar-bakani-ndan-tdv-ye-ziyaret-1219. (11 Eylül 2017).

TÜRK KIZILAYI *(2017),* "Somali'nin Yeniden İnşası İçin Kızılay'dan Büyük Katkı," https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/3482. (4 Eylül 2017).

WHEELER, E. ve ROBERTS, C. (2012), *Doorway to Hell: Disaster in Somalia*. London: Frontline Books.

BÖLÜM 20

TÜRKİYE'NİN AFRİKA'DAKİ YUMUŞAK GÜCÜ VE KITADAKİ ARTAN ETKİSİNİN ANALİZİ

Yrd. Doç. Dr. Ayhan Nuri Yılmaz[121] *– Yrd. Doç. Dr. Gökmen Kılıçoglu*[122]

Özet

Bu çalışma, yazarlarının dünyanın diğer bölgeleri için daha önceden yapmış oldukları Türkiye'nin yumuşak gücünü ve kamu diplomasisi uygulamalarının analizini Afrika kıtasına da uyarlayan bir yaklaşımla gerçekleştirildi. Afrika kıtasının dünya ticaretindeki artan pazar payı ve ticari cazibesi bu uyarlamada bir etken oldu. Lakin tek sebep bu değildi; Türkiye'nin bölgeyle tarihi ve kültürel bağları da bu faktöre katkı sağladı. Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika kıtasında yer alan ülkelerle olan ilişkisi ve bunun değişimi kamu diplomasisi kurumlarının yaptığı faaliyetlerle araştırıldı. Son tahlilde, Türkiye'nin bölge üzerindeki yumuşak gücü tarihsel etkileri de göz önüne alınarak ülke ve bölge bazında incelendi.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Türkiye, Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi, TİKA

AN ANALYSIS OF THE SOFT POWER AND THE INCREASED IMPACT OF TURKEY IN AFRICA

Abstract

This study was carried out with an approach that adapted the analysis of Turkey's soft power and public diplomacy practices, which

[121] ayhannuriyilmaz@duzce.edu.tr

[122] gokmenkilicoglu@duzce.edu.tr

Tanıtım, önemli bir fonksiyondur. Yapılanların yurt içinde ve yurt dışında gereği gibi duyurulması gereklidir. Ülke bilinirliğinin arttırılması elzemdir. Dışişleri Bakanlığı'na ve diplomatik temsilcilerimize bu konuda büyük iş düşmektedir. Türk dizileri ve filmleri, turizm ve karşılıklı kültürel çalışmalar bu anlamda önem kazanmaktadır.

Uluslararası haber yayıncılığı açısından Türkiye'nin Afrika'ya yönelik kamu diplomasisi uygulamalarında ciddi atılımlar yapılmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana önemli bir rol oynayan Anadolu Ajansı'nın bölgeye yönelik yayınında ve bölgeden izlenilirliğinde atılımlar vardır. Bu aynı zaman tanıtım işlevini de desteklemektedir. Yine TRT aracılığı ile Ortadoğu ve Afrika halklarına seslenilebilmektedir. TRT El Arabiya kıtanın bir kısmında dili Arapça olanlar için önemli bir araçtır. TRT- World gibi İngilizce yayın yapan bir kanalın açılmış olması önemlidir. TRT'nin bölge ülkelerinde kullanımı yüksek olan Fransızca'ya daha fazla yer vermesi olumlu bir adım olabilir.

Kamu diplomasisinde yabancı kamuoyunu dinlemeyi bilmek esastır. Dinleme, yabancı kamuoyu hakkında bilgi edinip veriler toplayarak dış politikadaki adımları bu bilgiler ışığında atmaktır. Öğrenci değişim programlarında da aynı doğrultuda hareket edilmeli ülke ve bölgelerin ihtiyaçları yakından takip edilmelidir. Programların ülkelerinin kendilerine has yapıları ve ihtiyaçları ile ülkemizin önceliklerinin buluştuğu esnek yapılara dönüştürülmelidir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

AKÇADAĞ, E., "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", içinde Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Der), Türk Dış Politikasında Yeni Yönelimler: İki Kutuplu Sistem Sonrası Türk Dış Politikası, Beta Yayınları, İstanbul 2013.

ANAZ, N. ve M. C. ÖZŞAHİN, "Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü: Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisinin Rolü ve İşlevi", içinde M. ŞAHİN ve B. S. ÇEVİK (der), Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2015.

ARBATLI M. S. ve İ. KURAR, "Türk Dizilerinin Kazak-Türk Kültürel Etkileşimine ve Türkçe'nin Yaygınlaşmasına Etkisi", Turkish Studies, vol. 10/2, Winter 2015.

ARPA, E., "Sudan ve Darfur Sorunu", Avrasya Etüdleri-Afrika Özel Sayısı, 40/2011-2.

ARPA, E., "Türkiye – Afrika İş birliği ve Yarattığı Fırsatlar", Dış Politika, Temmuz-Ağustos- Eylül 2017, Yıl 1, Sayı 1.

ATAÖV, T., Emperyalizmin Afrika Sömürüsü, İleri Yayınları, İstanbul 2010.

ATEŞ, D., Uluslararası Örgütler, Dora Basım Yayın, Bursa, 2012.

AYBAR, S., What is Next for Turkey's New Africa Strategy, Anadolu Agency, 25.11.2016, http://aa.com.tr/en/africa/analysis-what-is-next-in-turkey-s-africa-strategy/692864?amp=1 (14. 01. 2017).

AYDEMİR, E., Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul 2016.

AYDIN, H., "Afrika'da Kamu Diplomasisi: Çin ve Türkiye Muhakemesi", https://www.afam.org.tr/afrikada-kamu-diplomasisi-cin-ve-turkiye-muhakemesi/(erişim tarihi 05.10.2017).

BUDAK, M. M., Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Öğrenci Değişim Programları ve Türkiye Uygulamaları, T.C. Başbakanlık Yurtdışı ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara 2012.

CANKURTARAN, B. S., "Türk Dış Politikasında 'Diaspora Diplomasisi Açılımı' ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı", içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2015.

CULL, N. J., Public Diplomacy, Lessons from the Past, CPD Perspectives on Public Diplomacy, USC Center on Public Diplomacy, Figueroa Press, Los Angeles 2009.

ÇAVUŞOĞLU, M., 2016 yılı Başında Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığı'nın 2016 yılı Mali yılı bütçe tasarısının TBMM Plan ve Bütçe Komisyonuna sunulması vesilesiyle hazırlanan kitapçık.

ÇEVİK, B. S., "Kültürel Diplomaside Devlet Dışı Aktörler: Türk Sineması ve Diziler", içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2015.

ÇOMAK N. A. ve E. YILMAZ, "Dış Politikada Türkiye İmajı ve Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü", içinde Hasret Çomak, 21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi, Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2010.

ÇOMAK, İ., "Türkiye'nin Afrika Politikası ve Sağlık Sektöründe Çalışan Türk STK'ların TİKA 'nın Desteğinde Afrika'da Yürüttüğü Faaliyetlerin Bu Politikaya Etkisi", Avrasya Etüdleri, Afrika Özel Sayısı, 40/2011-2.

DAVUTOĞLU A., Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, İstanbul 2007.

DEMİR, V., Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç, Beta Yayınları, İstanbul 2013.

EKŞİ, M., "Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü", içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2015.

ELÇİBEY, E., Tolunoğulları Devleti (868- 905), (Ter. Selçuk Alkın), Ötüken Neşriyat, İstanbul 1997.

ELDEEN, M. K., "Sessiz Güç Türkiye'nin Afrika Serencâmı", https://www.afam.org.tr/sessiz-guc-turkiyenin-afrika-serencami/(erişim tarihi 05.10.2017).

ERDAĞ, R., "Türkiye'nin Kalkınma Yardımları ve TİKA", içinde M. ŞAHİN ve B. S. ÇEVİK (der), Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2015.

ERTEKİN, B. A., "Uluslararası Sistemde Görsel- İşitsel Medyanın Kamu Diplomasisi ve Kamuoyu Yaratmadaki Önemi: TRT'nin Türkçe Dışında Yayın Yapan Kanalları Üzerine Bir İnceleme", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, S. 42, C. 11, Güz 2012.

ERZEN, M. Ü., "Kamu Diplomasisinin Kapsamı ve Geleceği", içinde Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk (edts), Kamu Diplomasisi, Tasam Yayınları, İstanbul 2012.

FİDAN, H., "A Work in Progress: The New Turkish Foreign Policy", Middle East Policy, C. 20, No. 1, 2013.

FİRİDİNOĞLU, G.; "Türkiye'nin Afrika Açılımı Ve Açılımın Kamu Diplomasisi Bağlamında Değerlendirilmesi", http://politikaakademisi.org/2012/03/25/turiyenin-afrika-acilimi-ve-acilimin-kamu-diplomasisi-baglaminda-degerlendirilmesi/(19.09.2017).

GENÇ, Savaş ve Oğuzhan TEKİN, "Turkey's Increased Engagement in Africa: The Potential, Limits and Future Perspective of Relations", European Journal of Economic and Political Studies, 7 (2014).

GRIFFITHS, M., Terry O'CALLAGHAN and S. C. ROACH, Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2013.

GÜNDÜZ, O., Uluslararası Burslu Öğrencilerin Türkiye'de Eğitim Görme Beklentileri Ve Kariyer Hedefleri, (Uzmanlık Tezi), YTB, Ankara, 2012.

HAZAR, N., Türkiye Afrika İlişkileri, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.

KABASAKAL Ö., "Türk Cumhuriyetlerinin Ekonomik Kalkınmalarında TİKA'nın Rolü" DTM Dergisi, DTM Yayınları, Ocak Özel Sayısı, 2002.

KALAYCI, İ., "Afrika'nın Melez Yüzü, MENA; Makro İktisadi Göstergelere ve Küresel Endekslere Göre Manası", Avrasya Etüdleri, Afrika Özel Sayısı, 40/2011-2.

KALIN, İ., "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey", Perceptions Journal of International Affairs, Vol. XVI, No. 3, Autumn 2011, p. 8.

KARADAĞ, H., Kamu Diplomasisi: Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut, Nobel Yayınları, İstanbul 2016.

KAVAS, A., "İç Savaşlardan Bütünleşme Hareketlerine ve Kalkınma Hamlelerine Afrika'nın Yeniden Dönüşümü", Avrasya Etüdleri-Afrika Özel Sayısı, 40/2011-2.

KAYA, K., Türkiye'nin Afrika Açılım Stratejisinde Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin Rolü, YTB Uzmanlık Tezi, Ankara 2014.

KILIÇ, E. A., "Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak TRT Kurumu", içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2015.

KILIÇOĞLU, G. ve A. N. YILMAZ, "Ortadoğu'da Türkiye Etkisi; Yumuşak Güç Ve Kamu Diplomasisi Açısından Bölgedeki Siyasi Projeksiyonlar", Yeni Türkiye, Ortadoğu Özel Sayısı, yıl 22, sayı 87, Ocak- Haziran 2016.

KILIÇOĞLU, G. ve A. N. YILMAZ, "Latin Amerika'da Türkiye Etkisi; Yumuşak Güç Ve Kamu Diplomasisi Açısından Bölgedeki Siyasi Projeksiyonlar", içinde İsmail Ermağan (Edt), Dünya Siyasetinde Latin Amerika, Nobel Yayınları, Ankara 2017

LACOSTE, Y., Büyük Oyunu Anlamak, - Jeopilitik, Bugünün Tarihini Anlamak, NTV yayınları, İstanbul, 2008.

MORGENTHAU, H. J., Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, McGraw Hill, New York 1985.

NYE, J. S., "The Changing Nature of World Power," Political Science Quarterly, 105/2, 1990.

NYE, J. S., Yumuşak Güç, Elips Kitap, Ankara, 2005.

OBA, A. E., "Türkiye'nin Afrika Politikası ve Türk Dünyası", 08.07.2016, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/29884/turkiyenin_afrika_politikasi_ve_turk_dunyasi, (Erişim Tarihi, 12.09.2017).

OBA, A. E., "Türkiye'nin Afrika Politikası ve Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Tanzanya, Mozambik ve Madagaskar Ziyaretleri", 03. 02. 2017, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/39033/turkiyenin_afrika_politikasi_ve_cumhurbaskani_sayin_recep_tayyip_erdoganin_tanzanya_mozambik_ve_madagaskar_ziyaretleri (Erişim Tarihi, 12.09.2017).

OKUR, İ., Afrika Zengin ama Yoksul, Okursoy Kitapları 10, Bursa 2009.

ÖZKAN, A., "Giriş", Editörler: ÖZKAN, Abdullah ve T. E. Öztürk, Kamu Diplomasisi, Tasam Yayınları, İstanbul, 2012.

ÖZKAN, A., "Afrika'yı Türkiye'ye Bağlayan Güç: Türk Hava Yolları", https://www.afam.org.tr/afrikayi-turkiyeye-baglayan-guc-turk-hava-yollari/(10.10.2017).

ÖZKAN, M., Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası, SETA Yayınları, İstanbul 2014.

ÖZTÜRK, T. E., "Dış Politikadaki Etkin Unsur: Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Etkinliği", http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/tugceersoyozturk.pdf (Erişim Tarihi: 12.09.2015).

PURTAŞ, F., "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", Akademik Bakış, C. 7, S. 13 Kış 2013.

SANCAR, G. A., "Kamu Diplomasisinde Medyanın Önemi: Anadolu Ajansı Örneği", içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2015.

SANCAR, G. A., Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2012.

TEKKANAT, C., "T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü Faaliyetleri", içinde Oğuzhan Köse (edt), Türkiye ve Afrika Ülkeleri Diplomatik Temsilcileri Ortak Stratejik Vizyon Geliştirme Projesi Çalıştay Sonuç Raporu: Afrika Ülkeleri- Türkiye Arasındaki Kültürel İlişkiler ve İletişim, TASAM Yayınları, İstanbul, 2008.

TOPRAK, N. G. ve V. TATAR, "Geçmişten Günümüze İş birliği Ekseninde Türkiye-Afrika İlişkileri", içinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve H. Yıldırım Çinar (edt), Afrika Politikası: 21. Yüzyılda Güvenlik, Refah ve Demokrasi Arayışı, Beta Yayınları, İstanbul 2017.

UĞUR, H., Osmanlı Afrika'sında Bir Sultanlık: Zengibar, Küre Yayınları, İstanbul, 2005.

YAĞMURLU, A., "Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi", İletişim Araştırmaları, C. 5, S. 1, 2007.

YEŞİLYURT, N., "Ortadoğu'yla İlişkiler", içinde Baskın Oran (Edt), Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III (2001-2012), 2. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

YILMAZ, A. N. ve G. KILIÇOĞLU, "Kafkaslardaki Türk Dili Ve Kültürünün Etkisi; Yumuşak Güç Ve Kamu Diplomasisi Açısından Bölgedeki Siyasi Projeksiyonlar", Yeni Türkiye Dergisi, Sayı: 71, Kafkasya Özel Sayısı- Cilt-1.

YILMAZ, S., "Kamu Diplomasisi: Başka Halklara Angaje Olmak, Ayaklandırmak", 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi, S. 1, Eylül- Ekim- Kasım 2012.

YILMAZ, T. O., "Omdurman'daki Ümit Milli Takımımız: Veddül Beşir", Ayarsız Dergi, S. 20, Ekim 2017.

YTB, 2015 Faaliyet Raporu, s. 38, https://www.ytb.gov.tr/ytbadmin/assets/uploads/files/2015%20Faaliyet%20Raporu.pdf

YTB, 2016 Mali Destek Raporu, https://www.ytb.gov.tr/ytbadmin/assets/uploads/files/mali%20destek.pdf

YTB, Sivil Toplum Destekleri: 2014 Proje Seçkileri, https://www.ytb.gov.tr/ytbadmin/assets/uploads/files/ytb%20katalog%20web%20090615(1).pdf

Yunus Emre Enstitüsü Bülteni, Temmuz- Ağustos 2017

Yunus Emre Enstitüsü Bülteni, Mayıs- Haziran 2017

"YTB Türkiye Mezunlarını Etiyopya'da Buluşturdu", YTB Bülten, Ocak- Şubat- Mart 2016, S. 5.

"Türkiye Burslusu Shaandre, Namibya'nın En Etkili Genç Liderleri Arasında", YTB Bülten, Ocak- Şubat- Mart 2016, S. 5.

"Afrikalı Eğitimciler İstanbul'da Sertifika Programına Katıldılar", YTB Bülten, S. 3, Ağustos 2015

İnternet Kaynakları

http://aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar

http://aboutworldlanguages.com/afrikaans

http://acaum.ankara.edu.tr/

http://acaum.ankara.edu.tr/?page_id=43

http://acm.klu.edu.tr/

http://arsiv.diyanetvakfi.org.tr/71/guncel/ii-afrika-musluman-ulke-ve-topluluklari-dini-liderler-zirvesi-sonuc-bildirgesi

http://biography.yourdictionary.com/ahmed-ben-bella

http://blackdemographics.com/population/

http://brics2016.gov.in/content/innerpage/about-usphp.php

http://kahire.yee.org.tr/tr/genelhaberler/yunus-emre-enstitusu-kahire-de-nevruzu-kutladi_872

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/akil-insanlar-konferanslari/10

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-calistaylari/25

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-calistaylari/konya-calistayi/54

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-calistaylari/mardin-calistayi/70
http://kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-tanitim-programlari/43
http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kamu-diplomasisi-panelleri/bursa-uludag-universitesi/81
http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kamu-diplomasisi-panelleri/cankiri-paneli/58
http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kamu-diplomasisi-panelleri/kayseri-paneli/52
http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kamu-diplomasisi-panelleri/kirikkale-paneli/53
http://kdk.gov.tr/haber/ortadogu-ve-kuzey-afrikadan-saglik-muhabirleri-turkiyedeydi/593
http://www.afsam.org/?SyfNmb=2&pt=Hakkımızda
http://www.aksam.com.tr/guncel/basbakanliktan-kariyerlik-acilim--74937h/haber-74937
http://www.aksam.com.tr/guncel/basbakanliktan-kariyerlik-acilim--74937h/haber-74937
http://www.aydin.edu.tr/tr-tr/arastirma/arastirmamerkezleri/afrikam/Pages/default.aspx
http://www.bbc.com/news/world-africa-13729504
http://www.businessinsider.com/mansa-musa-the-richest-person-in-history-2016-2/#on-his-stop-in-cairo-he-spent-so-much-gold-and-donated-so-much-money-to-the-poor-that-he-caused-mass-inflation-it-would-take-years-for-the-city-to-fully-recover-from-the-currency-crisis-5
http://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/10177/diyanet-mazlum-ve-mahrum-dunyalarin-umudu-hâline-geldi
http://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/10287/diyanet-275-bin-kurban-kesmeyi-hedefliyor
http://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/9978/208-sister-cities-in-93-countries
http://www.ekomonitor.com.tr/gundem/sudan-ekibi-turkiye-formasiyla-basari-arayacak/
http://www.geccedergi.org/turk-dizileri-simdi-de-afrika-da/
http://www.geccedergi.org/turk-dizileri-simdi-de-afrika-da/
http://www.geccedergi.org/turk-dizileri-simdi-de-afrika-da/
http://www.haberler.com/trt-de-kurdi-ve-el-arabia-degisikligi-6954910-haberi/
http://www.haberturk.com/yasam/haber/780732-thy-afrikayi-da-ucuracak
http://www.karar.com/konya/2-uluslararasi-ogrenciler-sosyal-bilimler-kongresi-konyada-basladi-106309#
http://www.medyafaresi.com/haber/afrika-ulkesi-etiyopyada-en-cok-turk-dizileri-ilgi-goruyor/796656
http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/03/20170319-1.htm
http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2014/09/19/bollywoodda-ezeli-rekabet
http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/06/13/turkiye-afrikaya-umut-oldu

http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/6462/afrika_enstitusu
http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649
http://www.trtvotworld.com/
http://www.trtworld.com/
http://www.trtworld.com/mea/
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046
http://www.turkcesinavi.com/
http://www.ytb.gov.tr/genclik_calisma.php
http://www.ytb.gov.tr/kulturel_miras.php
http://www.yunusemreenstitusu.org/CMS/Files/yayin/faaliyet-raporu.pdf
http://www.yunusemreenstitusu.org/tr/faaliyethaberleri/doha-da-turk-kahvesi-tanitildi_2082
http://yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal/vakif-kanunu
https://afesam.erciyes.edu.tr/
https://au.int/
https://kdk.gov.tr/faaliyetler/akil-insanlar-konferanslari/ali-mazrui/138
https://kdk.gov.tr/faaliyetler/akil-insanlar-konferanslari/wadah-khanfar/67
https://kdk.gov.tr/faaliyetler/gazeteci-heyetleri-programi/afrikali-gazeteci-heyeti/133
https://kdk.gov.tr/faaliyetler/paneller/turkiye-afrika-iliskileriortak-kaderortak-gelecek/124
https://kdk.gov.tr/haber/acilim-perspektifinden-stratejik-ortaklik-politikasina-turkiye-afrika-iliskileri/549
https://kdk.gov.tr/haber/acilim-perspektifinden-stratejik-ortaklik-politikasina-turkiye-afrika-iliskileri/549
https://kdk.gov.tr/haber/bati-afrikali-gencler-turkiyedeydi/251
https://kdk.gov.tr/haber/turkiye-nijer-calistayi-1-aralikta-niameyde-duzenleniyor/335
https://kdk.gov.tr/haber/turkiye-sudan-aktif-bir-ortakliga-dogru-calistayi-hartumda-duzenlendi/391
https://kdk.gov.tr/haber/ulke-programlari-moritanya-ile-devam-ediyor/297
https://tdv.org/tr-TR/site/icerik/egitim-ogretim-faaliyetleri-1077
https://turkiyemaarif.org/page/30-turkiye-maarif-vakfi-12
https://turkiyemaarif.org/page/42-dunyada-tmv-16
https://turkiyemaarif.org/post/7-milli-egitim-bakani-ismet-yilmaz-afrika-ulkelerinin-buyukelcileri-ile-bir-araya-geldi-249
https://turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1063/cadli-turkiye-mezunlari-duzenlenen-torenle-bir-araya-geldi
https://turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1066/turkiye-mezunlari-nairobide-bulustu/
https://turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1068/gana-turkiye-mezunlari-bulusmasi-gerceklestirildi/

https://turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1070/nijeryali-turkiye-mezunlari-baskent-abujada-bulustu/

https://turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1086/turkiye-mezunlari-somalide-bulustu

https://turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1087/turkiye-mezunlari-cibutide-bir-araya-geldi/

https://twitter.com/@anadoluajansi

https://www.afad.gov.tr/tr/4253/Orta-Afrika-daki-Multecilere-AFAD-Yardimi-Ulasti

https://www.afam.org.tr/dernek-tuzugu/

https://www.biography.com/people/nelson-mandela-9397017

https://www.britannica.com/topic/Amharic-language

https://www.facebook.com/anadoluajansi

https://www.francophonie.org/

https://www.g20.org/Webs/G20/DE/Home/home_node.html

https://www.marxists.org/subject/africa/nyerere/biography.htm

https://www.modernghana.com/lifestyle/1094/16/biography-of-dr-kwame-nkrumah.html

https://www.tdv.org/Media/files/HaberBulteni/Bulten124.pdf

https://www.tdv.org/Media/files/HaberBulteni/Bulten125.pdf

https://www.youtube.com/user/anadoluajansi

https://www.ytb.gov.tr/ytbadmin/assets/uploads/files/uluslararasi-ogrenciler-treni.pdf

https://www.ytb.gov.tr/ytbadmin/upload_file/sss.pdf

www.turkiyemezunlari.gov.tr

"Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kongo Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askerî Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş birliği Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun", Resmî Gazete, 08 Mayıs 2007, Sayı: 26516, Kanun No. 5640, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070508-2.htm, (Erişim 10 Eylül 2017).

"Yükseköğretimin Uluslararasılaşması", https://yolharitasi.yok.gov.tr/docs/YuksekogretiminUluslararasilasmasi.pdf (Erişim 07.10.2017).

Türkiye'nin dizi film ihracatı 200 milyon dolara ulaştı" http://www.kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-150-milyon-dolari-asti/362 (erişim tarihi 22.09.2015).

"Faaliyetler", http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/25

"Vizyon&Misyon", http://www. kdk.gov.tr/kurumsal/vizyon-misyon/8

"Milletlerarası Andlaşma", Resmî Gazete, 25 Ekim 2014, Sayı: 29156, Karar Sayısı: 2014/6871, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141025-3.htm, (Erişim 10 Eylül 2017).

2. Basım

DUYGUSAL FARKINDALIK

Duygu Odaklı Terapi Yaklaşımı
Doğrultusunda Hazırlanmış
Eğitim Programı

Dr. Cem Gençoğlu
Doç. Dr. Müge Yılmaz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1790
Psikoloji / Psikiyatri No.: 095
ISBN: 978-605-320-697-2
© 2. Basım, Eylül 2017

DUYGUSAL FARKINDALIK Duygu Odaklı Terapi Yaklaşımı Doğrultusunda Hazırlanmış Eğitim Programı
Yazar: Dr. Cem Gençoğlu, Doç. Dr. Müge Yılmaz

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: SONÇAĞ 25931
Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek. San. Ltd. Şti
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Gençoğlu, Cem., Yılmaz, Müge.
DUYGUSAL FARKINDALIK Duygu Odaklı Terapi Yaklaşımı Doğrultusunda Hazırlanmış Eğitim Programı **/ Cem Gençoğlu, Müge Yılmaz**
2. Basım, VI + 130 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-697-2
1. Duygu 2. Duygusal Farkındalık 3. Duygu Odaklı Terapi 4. Eğitim Programı

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KOPYALAMA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

ÖN SÖZ	V
BÖLÜM I	
GİRİŞ	1
BÖLÜM II	
DUYGU	9
Duygu Kuramları	15
Duyguların Sınıflandırılması	18
Duyguların Nörofizyolojisi	21
Duygu, Düşünce ve Davranış İlişkisi	23
BÖLÜM III	
DUYGU ODAKLI TERAPİ YAKLAŞIMI	35
Genel Özellikleri ve İnsan Doğasına Bakışı	37
Danışma Süreci	42
Duygusal Şema	45
Vaka Formülasyonu	58
Danışmanın Rolü	60
BÖLÜM IV	
DUYGUSAL FARKINDALIK EĞİTİM PROGRAMI	65
Programın Temel Felsefesi	65
Programın Amacı	75
Uyulması Gereken Kurallar	77
Programın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar	78
1. Oturum	80
2. Oturum	86
3. Oturum	89
4. Oturum	96
5. Oturum	99

6. Oturum 103
7. Oturum 107
8. Oturum 110
9. Oturum 113
10. Oturum 117
EKLER 119
KAYNAKÇA 123

Kaynakça

ABACI, Ramazan. 2010. **Akıl Karı Olmayan İşler**, İstanbul: Bakanlar Medya Ltd. Şti.

ADLER, Alfred. 2000. **İnsan Tabiatını Tanıma,** 5. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ALTINAY, Deniz. 1999. **Psikodrama Grup Psikoterapisi 300 Isınma Oyunu,** 2. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

ANKAY, Aydın. 1998. **Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları,** 2. Baskı, Ankara: Turhan Yayınevi.

ARDALI, Cahit. ve Erten, Yavuz. 1999. **Psikanalizden Dinamik Psikoterapilere,** İstanbul: Alfa yayınları.

ARKONAÇ, Sibel A. 2003. **Psikoloji, Zihin Süreçleri Bilimi,** 3. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.

ATKINSON, Rita., Atkinson Richard.C. ve Hilgard, Ernest R. 1995. **Psikolojiye Giriş,** İstanbul: Sosyal Yayınları.

BACANLI, Hasan. 2006. **Duyuşsal Davranış Eğitimi,** 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.

BAYMUR, Feriha. 1994. **Genel Psikoloji,** 11. Basım, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

BECK, Aaron T. 2008. **Bilişsel Terapi Duygusal Bozukluklar,** (Çev.) Veysel Öztürk, Aysun Türkcan, 2. Baskı, İstanbul: Litera Yayıncılık.

BRODY, Leslie R. ve Hall Judith A. 2008. Gender and Emotion in Context. **Handbook of Emotion,** (Ed.) Lewis Michael, Haviland-Jones Janette, M. Barrett. 3. Edition. London. Guilford Pres. ss.395-408.

BURGER, Jerry M. 2006. **Kişilik,** (Çev.) İnan Deniz, Erguvan Sarıoğlu, 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

CARKHUFF, Robert R. 2011. **21. Yüzyılda Yardım Etme Sanatı,** (Çev.) Rengin Karaca, F. Ebru İkiz, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

CARLSON, Neil R. 2011. **Fizyolojik Psikoloji, Davranışın Nörolojik Temelleri** (Çev Ed: Muzaffer Şahin) İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

CEVİZCİ, Ahmet. 2010. **Paradigma Felsefe Sözlüğü,** 7. Baskı. İstanbul: Paradigma Yayınları.

COREY, Gerald. 2005. **Psikolojik Danışma Psikoterapi Kuram Ve Uygulamaları**, (Çev.) Tuncay Ergene, Ankara: Mentis yayıncılık.

CORSİNİ, Raymond J., Wedding, Danny. 2012. **Modern Psikoterapiler.** (Çev.) Esra Güzelyazıcı, Seda Darcan Çiftçi, Mina Türkoğlu. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly. 2005. **Akış, Mutluluk Bilimi**, (Çev.) Semra Kunt Akbaş, Ankara: HYB Yayıncılık.

CÜCELOĞLU, Doğan. 1996. **İnsan ve Davranışı,** 6.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

DAMASIO, Antonio R. 2006. **Descartes'in Yanılgısı, 3. Baskı,** İstanbul: Varlık Yayınları.

DARWİN, Charles. 2001. **İnsan ve Hayvanlarda Beden Dili, Duyguların İfadesi,** İstanbul: Gün yayıncılık.

DAŞ, Ceylan. 2006. **Bütünleşmek ve Büyümek Gestalt Terapi Yaklaşımı**, İstanbul: HYB Yayıncılık.

DÖKMEN, Üstün. 1995. **Sosyometri ve Psikodrama,** İstanbul: Sistem Yayıncılık.

DÖKMEN, Üstün. 2010. **Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Varolmak**, **Gelişmek ve Uzlaşmak,** 32. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

EGAN, Gerard. 2011. **Psikolojik Danışma Becerileri,** (Çev.) Özlem Yüksel, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

ELLIS, Albert. 2008. **Kendinizi Daha İyi Hissedin, Daha İyi Olun, Daha İyi Kalın,** (Çev.) Semra Kunt Akbaş, İs-tanbul: HYB Basım Yayın.

ELLIOTT, Robert. Watson, Jeanne C., Goldman, Rhonda N. ve Greenberg, Leslie S. 2005. **Learning Emotion-Focused Therapy: The Process-Experiential Approach to Change.** Second Printing, Washington: American Psychological Association Press.

ELLIOTT, Robert. ve Greeenberg, Leslie S. 2007. **The Essence of Process-Experiential Emotion Focused Theraphy**, American Journal Of Psychotheraphy, Vol:61, No:3, ss:241-254.

ERKAN, Serdar. 2006. **Örnek Grup Rehberliği Etkinliklikleri,** 8. Baskı. Ankara: Pegem A yayıncılık.

ERSANLI, Kurtman. 2005. **Davranışlarımız, Gelişim ve Öğrenme,** Samsun: Eser Matbaası.

FARACH, Frank J. ve Mennin, Douglas S. 2007. Emotion Based approaches to the Anxiety Disorders, **Emotion And Psychopathologhy** (Ed.) Jonathan Rottenberg, Sheri L. Johnson. Washington: American Psychological Association Pres. ss.243-261.

FOLKMAN, Susan. 2008. The Case for Positive Emotions in the Stres process**, Anxiety, Stres&Coping,** Vol:21, No:1, ss:3-14.

FREDRICKSON, Barbara L. ve Levenson, Robert W. 1998. Positive Emotions Speed Recovery from the Cardiovascular Sequelae of Negative Emotions, **Cognition And Emotion**, Vol:12, No:2, ss:191-220.

FREDRICKSON, Barbara L. 2002. Positive Emotions. **Handbook of Positive Psychology,** (Ed) C.R. Synder, Shane J. Lopez, New York: Oxforf University Pres. ss:120-134.

FREDRICKSON, Barbara L. 2004. The broaden-and-build theory of positive emotions, **Phil. Trans. R. Soc. Lond. B**, No: 359, ss:1367–1377.

FREDRICKSON, Barbara L. 2006. The Broaden-and-Build Theory Of Positive Emotions. **A Life Worth Living** (Ed.) Mihaly Csikszentmihalyi, Isabella Selega Csikszentmihalyi, New York: Oxford University Pres ss: 85-103.

FRIJDA, Nico H. 2008. The Psychologists Point of View, (Ed.) Lewis Michael, Haviland-Jones Janette M. Barrett, **Handbook of Emotion,** Third Edition, London: Guilford Pres. ss.68-87.

FRIJDA, Nico H. ve Mesquita, Batja. 2000. Belief Through Emotions. **Emotion and Beliefs,** (Ed.) Frijda Nico H, Anthony S.R. Manstead, Sacha Bern,**.** First Published. Cambridge: Cambridge University Pres.

FROMME. Donald K. 2011. **Systems of Psychotherapy: Dialectical Tensions and Integration.** New York: Springer Science Business Media.

GLADDING, Samuel T. 2012. **Aile Terapisi, Tarihi, Kuram ve Uygulamaları.** Ankara: Türk PDR-Der Yayınları.

GOLEMAN, Daniel. 1999. **Hayati Yalanlar Basit Gerçekler, (Çev.) Seda Hauser,** İstanbul: Arion Yayınevi.

GOLEMAN, Daniel. 2000. **İşbaşında Duygusal Zeka, (Çev.) Banu Seçkin Yüksel, 2. Baskı,** İstanbul: Varlık Yayınları.

GOLEMAN, Daniel. 2005. **Yıkıcı Duygular ile Nasıl Başa Çıkabiliriz, (Çev.) Seda Hauser** İstanbul: İnkılâp Yayınları.

GOLEMAN, Daniel. 2009. **Duygusal Zeka, 32. Baskı,** İstanbul: Varlık Yayınları.

GÖKALP, Nurten. 1999. Akıl-Duygu İkiciliğine İki Farklı Bakış, **Felsefe Dünyası**, Cilt:2, Sayı:30, ss:69-75.

GÖKALP, Nurten. 2002. İradede Duygunun Etkisine Genel Bir Bakış**, Felsefe Dünyası**, Cilt:2, Sayı:36, ss:37-44.

GREENBERG, Leslie S. 2002. **Integrating an emotion-focused approach to treatment into psychotherapy integration,** Journal of Psychotherapy Integration, Vol:12, No:2, ss:154-189.

GREENBERG, Leslie S. 2004a. **Emotion-Focused Therapy. Clinical Psychologhy and Psychotheraphy**, No:11,ss:3-16.

GREENBERG, Leslie S. 2004b. **Emotion-Focused Therapy,** 4. Press, Washington: A. P. A.

GREENBERG, Leslie S. 2007. Emotion Coming of Age. **Psychotherapy Reseach**, Vol:17, ss:414-421.

GREENBERG, Leslie S. 2008. Emotion and Cognition in Psychotheraphy: The Transforming Power of Affect. **Canadian Psychology**, Vol:49, No:1, ss:49-59.

GREENBERG, Leslie S. 2010a. Emotion-Focused Therapy: An Overview. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,** Vol:4, No:33, ss:3-12.

GREENBERG, Leslie S. 2010b. **Emotion-Focused Therapy: A Clinical Syntesis.** http://www.emotionfocus edclinic.org/documents/ Emotion-FocusedTherapy_AClinicalSynthesis.L.S. Greenberg. Jan2010.doc (30/12/2010)

GREENBERG, Leslie S. 2012a. **Duygu Odaklı Terapi**, İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.

GREENBERG, Leslie S. ve Safran, Jeremy D. 1987. **Emotion in Psychotheraphy,** USA: The Guilford Press.

GREENBERG, Leslie S. ve Bolger, Elizabeth. 2001. An Emotion-Focused Approach to the overregulation of Emotion and Emotion Pain, **Psychotherapy in the Practice,** Vol: 57, No:2, ss:197-211.

GREENBERG Leslie S. ve Paivio. Sandra C. 2003. **Working with Emotions in Psychotheraphy,** London: The Guilford Press.

GREENBERG, Leslie S. ve Pascual-Leone, Antonio. 2006. Emotion in Psychotherapy: A Practice-Friendly Research Review **Journal of Clinical Psychology: In session**, Vol:62, No:5, ss:611-630.

GREENBERG, Leslie S. ve Warwar, Serine H. 2006. Homework in an Emotion Focused Approach to Experimental Therapy, **Journal of Psychotherapy**, Vol:16, No:2, ss:178-200.

GREENBERG, Leslie S. ve Watson, Jeanne C. 2006. **Emotion-Focused Therapy for Depression,** Washington: American Psychological Association Press.

GREENBERG Leslie S,. ve Goldman Rhonda. 2007. Case Formulation in Emotion-Focused Therapy, **Handbook of Psychotherapy Case Formulation** (Ed.) Eells, Tracy D. New York: The Guilford Press. Ss:379-411.

GREENBERG, Leslie S., Warwar, Serine H. ve Malcolm, Wanda M. 2008. Differential Effects of Emotion-Focused Therapy and Psychoeducation in Facilitating Forgiveness And Letting Go of Emotional İnjuries, **Journal of Counseling Psychology,** Vol:55, No:2, ss:185-196.

GREENBERG Leslie S. ve Goldman Rhonda N. 2008a. **Emotion-Focused Couples Therapy: the Dynamics of Emotion, Love, and Power,** Washington: American Psychological Association.

GREENBERG, Leslie S. ve Goldman, Rhonda N. 2008b. **The Dynamics of Emotion, Love and Power in an Emotion-Focused Approach to Couple Therapy.** Person-Centered & Experiential Psychotherapies. Vol:7, No:4, ss:279-293.

GRUBER, June. ve Keltner, Dacher. 2007. **Emotional Behavior and Psychopathologhy: A Survey Methods and Concepts. Emotion and Psychopathologhy**, (Ed): Jonathan Rottenberg, Sheri L. Johnson. Washington: American Psychological Association Press.

GÜN, Nil. 2007. **İçimizdeki Şaman, Duyguların Simyası**, İstan-bul:4. Baskı. Kuraldışı Yayınları.

GÜNEY, Salih. 2011. **Davranış Bilimleri.** 6. Basım, İstanbul: Nobel Akademi Yayınları.

HACKNEY, Harold. ve Cormier, Sherry. 2008 **Psikolojik Danışma İlke Ve Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı.** (Çev.) Tuncay Ergene, Seher Aydemir Sevim. Ankara: Mentis Yayıncılık.

HARIS, Paul L. 2008. Children's Understanding of Emotion. **Handbook of Emotion, (**Ed) Lewis Michael, Haviland-Jones Janette M. Barrett. Third. Edition. London. Guilford Pres. ss.320-331.

IZARD, Carol. 1989. **Human Emotions,** New York: Plenum Press.

IZARD, Carol. 1991. **The Psychology of Emotions,** New York: Plenum Press.

IZARD, Carol. 2007. Basic Emotions, Natural Kinds, Emotion Schemas and a New Paradigm. **Perspective on Psychological Science**, Vol:3, No:3. ss:260-280.

JOHNSON, Susan M. 2004. **The Prectice of Emotionally Focused Couple Theraphy Creating Connection,** New York: Brunner-Routledge.

KAGAN, Jerome. 2007. **What is Emotion? History, Measures and Meaning.** New York: Yale University Pres.

KARAIRMAK, Özlem ve Bugay, Aslı. 2010. Postmodern Diyalog: Öyküsel Psikolojik Danışma. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,** Vol:4, No:33, ss:24-36.

KASATURA, İlkay. 1998. **Kişilik ve Özgüven,** 1. Basım, İstanbul: Evrim yayınları.

KOÇAK, Recep. 2002. Aleksitimi: Kuramsal Çerçeve Tedavi Yaklaşımları ve İlgili Araştırmalar. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. Vol:35, No:1-2, ss:183-212.

KOÇAK, Recep. 2003. **Duygusal İfade Eğitimi Programının Üniversite Öğrencilerinin Aleksitimi ve Yalnızlık Düzeylerine Etkisi.** Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Blimleri Enstitüsü.

KONRAD, Stefan. ve Hendl, Claudia. 2005. **Duygularla Güçlenmek,** (Çev.) Meral Taştan. İstanbul: Hayat yayınları.

KOPTAGEL-İLAL, Günsel. 2001. **Davranış Bilimleri, tıpsal Psikoloji**, 4. Baskı, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

KORKUT, Fidan. 2004. **Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara: Anı yayıncılık.

KÖKNEL, Özcan. 1982. **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, 3. Basım, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

KULAKSIZOĞLU, Adnan. 2003. **Kişisel Gelişim Uygulamaları.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KUZGUN, Yıldız. 2009. **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**, Ankara: Nobel Yayınları.

KUZUCU, Yaşar. 2006 **Duyguları Fark Etmeye ve İfade Etmeye Yönelik Bir Psiko-Eğitim Programının, Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Düzeylerine, Duyguları İfade etme Eğilimlerine, Psikolojik ve Öznel İyi Oluşlarına Etkisi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KUZUCU, Yaşar. 2007. **Duyguları Fark Etme ve İfade Etme Psiko-Eğitim Programı**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

LANE, Andrew M., Davis, Paul A. ve Devonport, Tracey J. (2011) Effects of Music İnterventions on Emotional States and Running Performance, **Journal of Sports Science and Medicine,** Vol:10, ss:400-407.

LAZARUS, Richard S. ve Lazarus, Bernice N. 1994. **Passion & Reason Making Sense of Our Emitions,** New York: Oxford University Pres.

LEAHY, Robert L. 2010. **Bilişsel Terapi Yöntemleri,** (Çev.) Hakan Türkçapar, Ertuğrul Köroğlu, 2. Baskı, Ankara: HYB yayıncılık.

LEDOUX, Joseph. 2006. **Duygusal Beyin,** 1. Baskı, İstanbul: Pegasus yayınları.

LEDOUX, Joseph. ve Phelps, Elizabeth A. 2008 Emotional Network in The Brain **Handbook of Emotion.** (Ed) Lewis Michael, Haviland-Jones Janette M. Barrett. Third. Edition. London: Guilford Pres. ss. 159-179.

LEVENSON, Robert W., Soto, Jose. ve Pole, Nnamdi. 2007. Emotion Biology, and Culture, **Handbook of Cultural Psychologhy** (Ed) Shinobu Kıtayama, Dov Cohen. New York: The Guilford Pres. ss.780-796.

MASLOW, Abraham. 2001. **İnsan Olmanın Psikolojisi,** (Çev):Okhan Gündüz. İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
MERLEVEDE, Patrick E., Vandamme, Rudy. ve Bridoux, Denis. 2006. **7 Adımda Duygusal Zeka**, 1. Baskı, İstanbul: Omega yayınları.
MESQUITA, Batja. ve Leu, Janxın. 2007. **The Cultural Psychologhy of Emotion**. Handbook of Cultural Psychologhy (Ed) Shınobu Kıtayama, Dov Cohen New York: The Guilford Pres.
MORGAN, Clifford T. 2009. **Psikolojiye Giriş**, (Çev.) Sirel Karakaş, Rükzan Eski, 18. Baskı, İstanbul: Eğitim Akademi Kitabevi Yayınları.
MORRİS, Charles G. 2002. **Psikolojiyi Anlamak,** Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
NAVARO, Leyla. 2007. **Bir Cadı Masalı,** İstanbul: Remzi Kitapevi.
NİCHOLLS, Adam R., Polman, Remco C.J., Levy, Andrew R., ve Backhouse, Susan H. 2008. Mental Toughness, Optimism, Pessimism, And Coping Among Athletes, **Personality and Individual Differences**, Vol: 44, No: 5, ss:1182-1192.
NIEDENTHAL, Paula M., Krauth-Gruber, Silvia. ve Ric, François. 2006. **Psychologhy of Emotion.** Psychologhy Pres. New York.
ORTONY. Andrew,. Clore, Gerald L. ve Collins, Allen. 1993. **The Cognitive Structure of Emotions**, Canada: Cambridge University Press.
ÖZTABAĞ, L. 1983. **Psikolojide İlk Adım,** İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
PAIVIO, Sandra C. ve Nieuwenhuis, James A. 2001. Efficacy of Emotion Focused Therapy For Adult Survivors of Child Abuse: A Preliminary Study, **Journal of Traumatic Stress,** Vol:14, No:1, ss:115-133.
PAIVIO, Sandra C. ve Pascual-Leone, Antonio. 2010. **Emotion Focused Theraphy for Complex Trauma,** Washington: American Psychological Association Press.
PENNEBAKER, James W. 2009. **İçinizi Dökün, Duyguları Dışa Vurmanın İyileştirici Gücü,** (Çev.) :Ferhan Köroğlu. İstanbul: HYB yayıncılık.
PERLS, Frederick S., Hefferline, Ralph F. ve Godman, Paul. 1992. **Geştalt Terapisi (Özün Harekete Geçirilmesi) İçimizdeki Çocuk** (Çev). Nevzat Erkmen, İstanbul: Söz Yayınları.
PHILIPS, Maya. 1999. **Duygusal Mükemmellik**, (Çev): Osman Akınhay. İstanbul: Alfa Yayınları.
PLUTCHIK, Robert. 2001. **Emotions in the practice of psychotherapy: clinical implications of affect theories**, Washington: American Psychological Association Pres
PROCHASKA, James O. ve Norcross, John C. 2010. **Systems Of Psychotherapy A Transtheoretical Analysis,** 7. Edition, USA: Brooks/Cole.
RANDALL, William L. 1999. **Bizi Biz Yapan Hikâyeler**, (Çev.) Şen Süer Kaya, 1. Baskı, İstabul: Ayrıntı yayınları.
REVELLE, William. ve Scherer, Klaus.R. 2010. **Personality and emotion.** In the Oxford Companion to the Affective Sciences. New York: Oxford University Press.
ROGERS, Carl. 2003. **Etkileşim Grupları,** (Çev.) Meral Taştan. Ankara. Doruk Yayıncılık.
ROGERS, Carl. 2011. **Kişi Olmaya Dair,** (Çev.) Selçuk Budak. İstanbul. Okuyan Us Yayıncılık.

SAYAR, Kemal. ve Dinç, Mehmet. 2009. **Psikolojiye giriş,** İstanbul: Dem yayınları.

SCHERER, Klaus R. ve Zentner, Marcel R. (2001) Emotıonal Effects Of Music: Production Rules, Juslin, P.N. & Sloboda, J.A. (Ed.) **Music and emotion: theory and research**. New York: Oxford University Press. ss:361-392.

SCHILLING, Dianne. 2009. **Duygusal Zeka Beceri Eğitimi Uygulamaya Yönelik Pratik Model Ve 50 Aktivite**, (Çev.) T. Fikret Karahan, B. Murat Yalçın, Müge Yılmaz, Mehmet. E. Sardoğan. Ankara: Maya Akademi.

SIMON, Robin W. ve Nath, Leda E. 2004. Gender and Emotion İn USA: Do Men and Women Differ in Self-Reports of Feelings and Expressive Behavior? **American Journal of Sociology**, Vol:109, No:5, ss:1137-1176.

SMITH, Kathleen W. ve Greenberg, Leslie S. 2007. Internal Multiplicity in Emotion-Focused Psychotheraphy. **Journal of Clinical Psychology**, Vol:63, No:2, ss:175-186.

SPINOZA, Benedictus. 2009. **Etika,** (Çev.) H. Ziya Ülken Ankara: Dost Kitabevi.

STETS, Jan E. ve Turner, Jonathan H. 2008. The Sociologhy of Emotions. **Handbook of Emotion,** (Ed.) Lewis Michael, Haviland-Jones Janette M. Barrett.) London: Third Edition. Guilford Pres. ss.32-46.

ŞERİF, Muzaffer. ve Şerif Carolyn W. 1996 **Sosyal Psikolojiye Giriş 1** (Çev.) Mustafa Atakay, Aysun Yılmaz, İstanbul: Sosyal Yayınları.

TAN, Hasan. 1992. **Psikolojik Yardım İlişkileri,** Ankara: MEB yayınları.

TANPINAR, Ahmet Hamdi. 1977. **Edebiyat Üzerine Makaleler**, 2. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları.

TARHAN, Nevzat. 2009. **Duyguların Dili,** 6. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

TAYLOR, Shelley E., Peplau, Letitia Anne. ve Sears, David O. 2010. **Sosyal Psikoloji,** (Çev.)Ali Dönmez, 2. Baskı, İstanbul: İmge Kitabevi.TIMMERS, Renee., Marolt, Matıja., Camurri, Antonıo. ve Volpe, Gualtıero. 2006. Listeners' Emotional Engagement With Performances Of A Scriabin Étude: Anexplorative Case Study, **Psychology of Music,** Vol: 34, No:4, ss:481-510.

TOV, William., Diener, Ed. 2007. Culture and Subjective Well Being, **Handbook of Cultural Psychologhy,** (Ed.) Shınobu Kıtayama, Dov Cohen. New York: The Guilford Pres. ss.691-713.

TUBRIDY, Aine., Corry, Michael. 2009. **Depresyon Hastalık Değil Bir Duygu, (Çev.)** Hasan Kaya, 2. Baskı, İstanbul: Profil Yayıncılık.

TURA, Saffet Murat. 2000. **Günümüzde Psikoterapi,** 1.Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.

VOLTAN–ACAR, Nilüfer, 1994. **Terapötik İletişim, Kişiler Arası İlişkiler**, 2. Baskı, Ankara: Ertem Matbaacılık.

VOLTAN-ACAR, Nilüfer. 2002. **Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar Deneyler,** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

VOLTAN–ACAR, Nilüfer. 2004. **Ne Kadar Farkındayım, Gestalt Terapi**, Ankara: Babil Yayıncılık.

VOLTAN-ACAR, Nilüfer. 2010. **İnsan İlişkileri iletişim,** 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

WALKER-ANDREWS, Arlene S. 2008. Intermodal Emotional Processes in Infancy **Handbook of Emotion.** Ed: Lewis Michael, Haviland-Jones Janette M. Barrett. London: Third. Edition, Guilford Pres. ss:364-375.

WALSH-BURWEL, Stephanie R. 2002. **Emotion Focused Therapy as a Treatment of Somatoform Disorders: An Outcome Study,** Yayımlanmamış Doktora Tezi. Virginia: Virginia Polytechnic Institute & State University, Human Development, Marriage &Family Program.

WATSON, Jeanne C. ve McMullen, Evelyn J. 2005. An Examination of Therapist and Client Behavior in High- and Low-Alliance Sessions In Cognitive-Behavioral Therapy and Process Experiential Therapy. **Psychotherapy Theory Research Practice Training.** Vol:42, No:3, ss:297-310.

WATSON, Jeanne J., Goldman., Rhonda N. ve Greenberg, Leslie S. 2007. **Emotion Focused Treatment of Depression, A Comparison of Good and Poor Outcome,** Washington: American Psychological Association Press.

WATSON, Jeanne J. 2010. Case Formulation in EFT**, Journal Of Psychotherapy Integration**, Vol:20, No:1, ss:89-100.

WINSTON, Robert. 2012. **İnsan Beyni.** İstanbul: Say Yayıncılık.

YALOM, Irvin D. 1998. **Kısa Süreli Grup Terapileri İlkeler Ve Teknikler,** (Çev.) Nesrin Hisli Şahin, 1. Baskı, Ankara: TPD yayınları.

YALOM, Irvin D. 2002. **Bağışlanan Terapi,** (Çev.) Zeliha İyidoğan Babayiğit, 2. Baskı, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

YANBASTI, Gülgün. 1990. **Kişilik Kuramları,** İzmir: Ege Ünv. Basımevi.

YAZICI, Aslı. 2007. William James'in Descartes'ın Duygu Kuramına Eleştirisi, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi**, Cilt:18, ss;33-50.

YILMAZ, Müge. 2000. **Duygusal Zeka Düşünme Becerileri Eğitiminin Annelerin Duygusal Zeka Düzeylerine Etkisi,** Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İslâm ve "Bilimsel" İktisat

Yeni Bir "Paradigma" Arayışı

Prof. Dr. Hasan Gürak

Bu kitabın İngilizce metni "Islam and Scientific Economics" başlığıyla 2014 yılında
PL Academic Publishers tarafından yayınlanmıştır.

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

YAYIN NO.: 1746
İKTİSAT/EKONOMİ: 184
ISBN: 978-605-320-653-8
© 1. Basım, Mayıs 2017

İSLÂM VE "BİLİMSEL" İKTİSAT- Yeni Bir "Paradigma" Arayışı
Prof. Dr. Hasan Gürak

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan -taliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Kapak Fotoğrafları: Maarif Vekaleti Mecmuası, sayı:4, Eylül, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1341(1925).
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gürak, Hasan
İslâm ve "Bilimsel" İktisat - Yeni bir "paradigma" arayışı/ *Prof. Dr. Hasan Gürak*
1. Basım, VIII+176, s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-653-8
1. İslami iktisat 2. İslami iktisadi kuramlar 4. Paradigma arayışı 5. Faiz

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET! FOTOKOPİ KORSANA HAYIR!
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Ön Söz VII
Giriş 1
İslâm Ülkelerinde Bilgi Düzeyi 2
"Yeni" Bilgi Üretmek 4
İslâmî İktisatta "Yeni" Bilgi Üretmek 5
Kitabın Amacı ve İçeriği Hakkında 5

Bölüm-1
"İslâmî" İktisadi Kuramlar Hakkında

Giriş 7
Tarihsel Süreçte İslâmî İktisat 8
İslâm ve İktisadi Bilgi 9
İktisadi Konularda Din Bilginlerinin Etkisi 11
'İslâm İktisadı' mı? 'İslâmî İktisat' mı? 12
"İslâmî" İktisatın "Diğerlerinden" Farkı 13
İslâmî Ekonomi - Yeniden 16
İslâmî İktisadi Düzen ve 'Bilimsel' İktisat 18
Bilimsel Boyutun Eksikliği 19
"Alternatif" Bilimsel İktisat ile İlgili Nasslar Var mı? 28
Özetle 32

Bölüm-2
İslâmî İktisat ile İlgili Görüşler

Giriş 35
İslâmî İktisat Kavramı 36
Ne Yapılmalı? 42
Batı'nın İktisadi Kuramları 43
Neoklasik Kuramlar 44
Varsayımlar "Hayali" Olmak Zorunda mı? 45
Tarihsel Boyut Nerede? 46
Hayali Bir Durum: Denge 46
"Faydalı" Bir Bilim 47
Homo Economicus ve Gerçek İnsan 47
Neoklasik Kuramların Kerameti Nedir? 49
Bugünlere Nasıl Gelindi? 49
Neoklasik Kuramlar Tamamen Yararsız mı? 51
Pozitif İktisat-Normatif İktisat 51
Bilimsel İktisat (!) Hakkında Bazı Görüşler 52

Bölüm-3
İslâm, Bilim ve "Mutlak Doğrular"

Giriş..... 60
Pozitif Bilim-Pozitif İktisat ve "Mutlak Doğru"..... 60
"Doğa Bilimleri" ve "Mutlak Doğrular"..... 61
Sosyal Bilimlerde "Mutlak Doğrular"..... 62
İslâmî İnanç (İman) ve "Mutlak Doğrular"..... 62
İslâmî İktisat ve "Mutlak Doğru"..... 63

Bölüm-4
İslâmî Bir Değer – Fiyat Kuramı

Değer-Fiyat Kuramına Farklı Bir Yaklaşım..... 66
Giriş..... 66
Konu ve Hipotez..... 66
İslâmî İlkelere Uygunluğu Hakkında..... 67
Neden Değer-Fiyat Kuramı?..... 69
"Yeni" Düşünce-Yaklaşım Sorunu..... 70
Kısa Bir Tarihsel Bakış..... 71
Değerin Kaynakları: Doğa ve Emekçi..... 72
Emek-Emekçi..... 73
Zihinsel Emek (Üretken Bilgi) ve Değer Üretimi..... 74
Değer Üretimi - Basit Bir Model..... 74
Farklı Niteliklerde Zihinsel Emek..... 78
Değer-Fiyat İlişkisi..... 80
Göreceli Fiyatlar..... 81
Hizmet Sektöründe 'Göreceli' Fiyatlar..... 83
Meta (Mal) Sektöründe Fiyat Oluşumu..... 84
'Takas' Ekonomisinde Değerin Fiyata Dönüşümü..... 85
Para Ekonomisinde Fiyat Oluşumu..... 86
1. 'Veri Ürün', 'Veri Teknoloji' ve Kâr..... 89
2. 'Veri' Ürün, 'Yeni Teknoloji' ve Kâr..... 91
3. 'Yeni Ürün', 'Yeni Teknoloji', Fiyat ve Kâr..... 93
Son Sözler..... 93

Bölüm-5
İslâmî Ticaret Kuramı Hakkında

Giriş..... 95
"İslâmî" Bir Ticaret Kuramı Oluşturmak..... 97
Seküler Ticaret Kuramları Hakkında..... 98
Seküler Kuramları İslâm'a Uyarlamak..... 101

Yeni Bir Ticaret Kuramı Oluşturmak....101
Küresel Ticaret Hakkında Bazı Görüşler....105
Küresel mi? Uluslararası mı?....105
Küresel Ticaret ve Rekabet....106
Küresel Rekabet ve DYY....107
Acaba Bu Arada Küresel Rekabet Artıyor mu?....107
DYY ve Firma İçi Küresel Ticaret....109
Küresel Ticaret, Ücretleri ve Fiyatları Eşitler mi?....114
Son Sözler....115

Bölüm-6
İktisatçı Gözüyle İSLÂM ve FAİZ

Giriş....117
Faiz (Ribâ) Nedir?....119
Faiz Hakkında Bazı Görüşler....119
Formun Üstü....120
Kur'an'da Faiz....121
Kur'an'da Faizle İlgili Ayetler (iniş sırasına göre)....123
Bir Hipotez: Borç Faizi ve Gelir....125
Sünnet'te Faiz....126
İslâm Ansiklopedisi'ne Göre Faiz....129
Borç ve Üç Tür Faiz....131
Faiz Hakkında "Diğer" Görüşler....132
Faiz: Yeniden....136
"Fazlalık"....137
"Kazanılmış" Gelir....138
"Kazanılmamış" Gelir....139

Bölüm-7
Faiz, "Fazlalık", Tasarruf ve Rant

Giriş....143
Finans Kuruluşunun Geliri....143
Borç Karşılığı "Fazlalık"....145
1- Üretim Amaçlı Verilen Borçlar ve Getirisi....145
2- Tüketim Amaçlı Verilen Borçlar ve Getirisi....146
3- "Temel" Gereksinimler için Borçlanma ve Getirisi....147
4- Devlet Borçlanması ve Fazlalık....147
Tasarruf Sahibi Bireyin Geliri....148
Üretken Yatırımın Teşviki....149
Birikim, Sermaye ve Rekabet....151

Rant 152
Faiz, Rant mıdır? 153
"Faizsiz" Bankacılık ve Kâr-payı 154
Faiz Hakkında Son Sözler 154

Bölüm-8
Genel Değerlendirme

Genel Görünüş 156
Bir İşi "Bilene" (Ehline) Yaptırmak 158

Kaynaklar 160

Kaynaklar

İnternet kaynakları

Kur'an-ı Kerim http://www.İslâmîcity.com/mosque/SURAI.HTM 2013-10-01 http://unitedamericanmuslim.org/english/2.html 2013-11-29

Diyanet-1 Kuran www.diyanet.gov.tr/kuran/Kuran_Meali/KURAN.pdf 2010-08-09

Diyanet-2 https://kurul.diyanet.gov.tr/SoruSor/DiniKavramlarSozlugu.aspx 2013-11-08

Diyanet-3 Diyanet İşleri Başkanlığı, "*İlmihâl*" http://sorusor.diyanet.gov.tr/fmi/xsl/fetva/y_dokumcevap.xsl?-db= FetvaVT&-lay=wfkweb&-recid=1027&-find= 2010-08-09

Diyanet-4 ISAM- İslâm Ansiklopedisi http://www.tdvia.org/index.php 2014-01-28.

Kütub'u Sitte Hadisleri http://e-hadis.net/kutubu-sitte/bey(alimsatim)/1 2013-10-17

40 Kudsi Hadis http://www.usc.edu/org/cmje/religious-texts/hadith/qudsi.php 2013-10-17

500 Hadis http://foreninger.uio.no/mss/tr/hadith/hadith1.html#INTRO2HAD 2013-10-17

http-1 http://tdk.org.tr/tdksozluk/sozara.htm; 2006-12-18.

http-2 http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/ EXTDECSTAMAN/0,,contentMDK:20878918~menuPK:2648303~page PK:64168445~piPK:64168309~theSite PK:2077967,00.html; 2006-10-09.

http-3 www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/kuresel.htm; 2007-01-16.

http-4 Post-Autistic Economics Review, www.paecon.net; 2007-02-05

http-5 http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Natural+Sciences 2013-10-16).

http-6 Islam in Concept http://d1.İslâmhouse.com/data/en/ih_books/single/en_Islam_in_ Concept.pdf 2013-10-10

http-7 http://e-hadis.net/hadis-ara/tum-hadisler/hurma,-eşit-değiş-tokuş/6 2013-07-13.

http-8 http://www.İslâmîcity.com/mosque/QURAN/43.htm 2013-07-20.

http-9 http://www.questionsonİslâm.com/article/questions-commercial-ethics 2013-10-18.

http-10 http://www.İslâmîcity.com/mosque/QURAN/62.htm 2013-10-19

http-11 Encyclopaedia of Islam. http://referenceworks.brillonline.com/browse/encyclopaedia-of-İslâm-2/alphaRange/Rh%20-%20Rn/R 2013-12-01

http-12 Questions on Islam www.questionsonİslâm.com/article/what-interest-and-why-it-forbidden 2013-11-08

http-13 Ribâ (Faiz) http://errahman.de/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=1158 2013-11-09

http-14 "*Ribel fadl denilen faiz türü nedir? Günümüzde bu faiz nasıl gerçekleşir? Bir cep telefonunu iki cep telefonu ile değiştirmek faiz sayılır mı?*" www.sorularla**İslâmî**yet.com/article/12775/ribel-fadl-denilen-faiz-turu-nedir- gunumuzde-bu-faiz-nasil-gerceklesir-bir-cep-telefonunu-iki-cep-telefonu-ile-degistirmek-faiz-sayilir-mi.html 2013-11-09

http-15 Dini Sözlük www.kuranikerim.com/dini_sozluk/ds_k3.htm#1621 2013-11-18

http-16 http://wol.jw.org/en/wol/d/r1/lp-e/1200002183 , 2013-11-14

http-17 http://www.İslâm-fyi.com/İslâmîc-words/ribawiyy 2014-01-09

AbuSuleyman, A. A. 1989 "*The Theory of the Economics of Islam (II)*" **Journal of Ec. and Management**, 1998, Vol.6 No:2 www.iium.edu.my/enmjournal/vol6no2.pdf 2012-11-15;87.

Abozaid, A. 2013 *"Role of Fiqh in Islamic Finance"* İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.

Acar, G. T. 2008 İktisadı Değiştirmek İletişim Yayınları, İstanbul.

Adamson, P. Taylor, R. C. 2008 İslâm Felsefesine Giriş Küre Yayınları, İstanbul.

Agü, S. O. S. 1989 "*Rationality in Economic Theory*" **Journal of Islamic Economics**, 1989, Vol.2 No:1, 79 www.iium.edu.my/enmjournal/vol2no1.pdf 2012-11-15

Ahmad,A.- Mannan, M.A.- Kahf, M. (Ed) 1992 "*Int. Economic Relations From Islamic Perspective* Islamic Development Bank, IRTI www.irtipms.org/PubAllE.asp, 2013-10-22

Ahmed, H. (Ed.)	2002	Theoretical Foundations of Islamic Economics Islamic research & Training Inst., Islamic Dev. Bank a-Yousri,A. Methodological Approach to Islamic Ec.20 b- Khan,M.F. Fiqh Foun. of Theory of Islamic Ec. 61 c- Al-Jarhi,M.A. Transactions in Coven.&Islamic Ec.89 d- Hallaq,S. Indıvidual, Society, & Social Choice in Islamic Thought, 103 e- Ahmed, H. Analytical Tools of Islamic Ec., 123 f- Baldwin,K. & et.al. On Determining Moral Hazard and Adverse Selection in the Islamic Firm, 145 g- Z.Iqbal, Portfolio Choices&Asset Pricing in Islamic Framework, 167
Akar, M.	2008	Tüketim Ahlâkı ve İsraf Diyanet Yayınları, 776, Ankara.
--- ” ---	2008	İş ve Ticaret Ahlâkı Diyanet Yayınları, 730, Ankara.
Akın, C.	1986	Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma Kayıhan Yayınları, Ankara.
Altuğ, T.	1996	İslâm Ekonomisi Üzerine Karakoç, Yayınları.
Altıntaş, H.	1985	İbn Sina Metafiziği A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay. No:177
Ariff, M.	1989	"*Islamic Banking in Malaysia*" **Journal of Islamic Economics**, 1989, Vol.2 No:1, 67 www.iium.edu.my/enmjournal/vol2no1.pdf 2012-11-15
Armağan, S.	2005	İslâm Ekonomisi Gündönümü Yayınları, İstanbul.
Aruç, N. Y.	2004	İbn Rüşd'ün Eğitim Felsefesi Rağbet Yayınları, İstanbul.
--- „ ---	2007	İbn Rüşd'ün Felsefi Düşüncesi Rağbet Yayınları, İstanbul.
Ashker, A.- Wilson, R.	2006	"*Islamic Economics: A Short History*" www.bandung2.co.uk/Books/Files/Economics/Islamic%20 Economics%20%28A%20Short%20History%29.pdf, 2012-11-15
Atay, H.	1974	Farabi ve İbn Sina'ya göre Yaratma Ankara Üniversitesi
Ayasbeyoğlu, N.	1955	İbn Rüşd'ün Felsefesi A.Ü. İlahiyat Fakültesi.
Aydın, E.	2008	İslâmîyetin Ekonomi Politiği Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Ayni, M. A.	2011	Gazali, İnsan Yayınları, İstanbul.
Bahari, Z. - Wahbalbari, A.	2013	"Islamic Economics Assumption Revisited: Contemplating of the Concept of Scarcity" İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.
Bakhtiari, S. ve Diğerleri	2010	"*Income Distribution & Economic Growth*" **Journal of Third World Studies,** Vol. XXVn, No. 2, EBSCO Database, 2012-10-31
Bayındır, A.	2007	"*Ticaret ve Faiz*" **Süleymaniye Vakfı Yayınları**, İstanbul www.suleymaniyevakfi.org 2012-12-26
--- " ---.	2009	"**İslâm Fıkhı Açısından Borçlanmalarda Enflasyon Farkı**" www.suleymaniyevakfi.org/arastirmalar/İslâm-fikhi- acisindan-borclanmalarda-enflasyon-farki.html 2013-11-17
Bayraktar, M.	2007	İslâm'da Bilim ve Teknoloji Tarihi Diyanet Vakfı Yayınları: 30, Ankara.
Bayram, M.	2008	Seçuklular Zamanında Konya'da Dini ve Fikri Hareketler. NKM yayınları: 58, İstanbul.
--- " ---	2009	Danışmend Oğulları Devletinin Bilimsel ve Kültürel Mirası, Yayınevi yok, yazarın kendi yayını.
Bediüzzaman	S.Nursi	(…) "İktisat Risalesi" http://www.bediuzzamansaidnursi.org/icerik/iktisad-risalesi 2014-01-18
Behdad, S.	2005	"*Revolutionary Surge & Quiet Demise of Islamic Ec. in Iran*" www.international.ucla.edu/cms/files/behdadtxt.pdf 2012-11-15
Behdad, S. & Nomani, F. (Eds.)	2006	Islam and Every Day Life: Public Policy Dilemmas London: Routledge Curzon Press
Bircan, H. H.	2008	İslâm Felsefesine Giriş Ensar Neşriyat, İstanbul.
Bjorvatn, K.	1998	"*Islamic Economics and Economic Development*" www.globalwebpost.com/farooqm/study_res/i_econ_ fin/bjorvatn_İslâmîc_econ.pdf, 2012-11-15
Blaug, M.	1990	The History of Economic Thought Edward Elgar Pub.. Ltd., Hants
Boer, T.J.	1960	İslâmda Felsefe Tarihi Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, Çev. Y. Kutluay
Bolay, S. H.	1993	Aristo Metafiziği ile Gazali Metafiziğinin Karşılaştırılması, MEB Yayınları: 500
Bozdağ, İ.	1991	İnsanlığın Son Çerçevesi: üçüncü çözüm Emre Yayınları, İstanbul.

Caldwell, B. J.	1994	Beyond Positivism: Economic Methodology in the 20th Century. Routledge, London.
Cassidy, J.	1996	The Decline of Economics The New Yorker, December 2.
Chapra, M. U.	2001-a	What is Islamic Economics? Prize Winners' Lecture Serie 9 Islamic research & Training Inst. Islamic Dev. Bank
--- " ---	2001-b	"*Islamic Economic Thought & The New Global Ec.*" http://www.irti.org/irj/go/km/docs/documents/ IDB-Developments/Internet/English/IRTI/CM/ downloads/IES_Articles/Vol%209-1..M%20U%20 Chapra..ISLAMIC%20ECONOMIC%20THOUGHT.pdf, 2012-11-04
--- „ ---	2008	"*The Islamic Vision of Development in the Light of Maqasid al-Shari'ah The Int.Institute of Islamic Thought*" http://i-epistemology.net/attachments/201_Omar- Chapra-Islamic-Development%5B1%5D.pdf 2012-11-15
--- " ---	2010	"*Islamic Economics: What It Is & How It Developed*" http://eh.net/encyclopedia/article/chapra. İslâmîc 2012-11-04
Chapra, Ö. ve Diğerleri	1991	İslâm Ekonomisi ve Sosyal Güvenlik Sistemi Marifet yayınları: 46, İstanbul.
Choudry, M. A.	2013	"*Islamic Economic and Socio-Scientific Methodology…*" İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.
Cihan, A. K.	1998	İbn Sina ve Gazali'de Bilgi Problemi İnsan Yay., İstanbul.
Coase, R. H.	1991	Nobel Prize Lecture, Dec.1991, Stockholm.
Çakır, C.	2012	"*Batı ve İslâm İktisat Düşüncesinde İnsan*" İslâm ve Ekonomi Sempozyumu, I-II, İKDER.
Çarıkcı, E.	1989	Countertrade Policies & Prospect for Cooperation Among İslâmîc-Countries. TOBB Publ. No.136, Ankara.
Çızakça, M.	1998	"*Awqaf in History & its Implications for Modern Islamic Eco.",* **Islamic Ec. Studies**, Vol.6, No. 1 http://www.irti.org/irj/go/km/docs/documents/ IDBDevelopments/Internet/English/IRTI/CM/downloads/IES_Articles/Vol%2061..Murat%20Cizakca..AWQAF%20IN%20HISTORY%20AND%20ITS%20IMPLICATIONS.pdf, 2012-11-04
Çobanoğlu, Ş.	2013	İslâm Ekonomisi, Yediveren, İstanbul.

Çubukçu, İ.A.	1989	Gazzali ve Şüphecilik A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay. No:188
Demir, Ö. (Ed.)	1999	İslâm, Sivil Toplum, Piyasa Ekonomisi Liberte Yayınları, Ankara.
Demir, M.	2006	İslâm Devletleri Tarihi: 622-1599 Değişim Yayınları, İstanbul.
Dermenghem, E.	2006	Hazreti Muhammed'in Hayatı Alkım Yayınevi, İstanbul.
Durî, A.	1991	İslâm İktisat Tarihine Giriş Endülüs Yayınları, İstanbul.
Düzdağ, E.	2012	Ebussuud Efendi Fetvaları Kapı Yayınları, İstanbul.
Ekinci, Y.	2008	Ahilik, Ankara
Erdoğdu, S.	1994	İslâm Ekonomisinde Gelir ve Sermaye Sebil Yayınları: 200, İstanbul.
Eskicioğlu, O.	1979	İslâm Ekonomisinde Gelir Dağılımı Atatürk Üni., İslâmî İlimler Fakültesi
--- " ---	1983	İslâm Açısından Enflasyon ve Çözüm Yolları www.enfal.de/enflasyon.pdf 2013-04-09
--- " ---	1999	İslâm ve Ekonomi www.enfal.de/İslâmekonomi.pdf 2013-04-09
Evliya Çelebi	2004	Seyahatname (Gördüklerim) Kabalcı, İstanbul.
Foul, B. E.- Soliman, B.	2006	"*The Economic Role of the State*" EBSCO Database, 2012-10-31
Friedman, M.	1953	On the Methodology of Positive Economics
Garaudy, R.- Bercavi, F.	2012	İslâmîyet ve Sosyalizm. Rebeze Kitaplığı, İstanbul. Çev. H. Erdem.
Ghazali, Imam	2007	Dilimize Nasıl Sahip Çıkabiliriz? Polen Yayınları, İstanbul.
--- „ ---	2008	Yöneticilere Tavsiyeler İlke Yayıncılık, İstanbul.
--- „ ---	2009	Dünyanın Süsüne Aldanma Dua Yayıncılık, İstanbul.
--- „ ---	2011-a	Kudsi Hadisler Semerkand-58.
--- „ ---	2011-b	Hakikate Giden Yol Semerkand-54
--- „ ---	(…)	Âbidler Yolu Hisar Yayınevi, İstanbul.
Ghazali, A. H.	1994	Man is the Basis of the Islamic Strategy for Ec. Development Islamic Research & Training Inst. Islamic Dev. Bank.

Ghazanfar, S. M.- Islahi, A. A.	(..)	"*Economic Thought of Al-Ghazali*" **Islamic Research Series**, King Abdulaziz Uni.-2 http://İslâmîccenter.kau.edu.sa/english/Publications/ Islahi/Economics%20Thought%20of%20Al-Ghazali.pdf, 2012-11-04
Gökalp, M. F – Turan,G.	1993	İslâm Toplumunun Ekonomik Yapısı Faisal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı, İstanbul.
Güler, Z.	2012	40 Hadiste İş ve Ticaret Ahlâkı, İGİAD Yayınları: 9, İstanbul.
Günenç, H.	(…)	İslâm'da Ticaret Faisal Finans Kurumu, Kültür yayınları: 4
Gürak, H.	1990	Transfer Of Technology Yayınlanmamış tez, Lund Üniversitesi, İsveç.
--- „ ---	2006	Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi Ekin Kitabevi, Bursa.
--- " ---	2007	"*Kutsal İdeolojinin Eleştirisi*" www.hasmendi.net 2013-01-18
--- " ---	2003	"*Hidden Costs of Technology Transfer*" ***YK-Economic Review***; June; İstanbul.
--- " ---	2004	"*On Value and Price*" ***YK-Economic Review***, Haziran-2004
--- " ---	2009	Küreselleşme www.hasmendi.net, 2013-04-29
--- " ---	2011-a	İktisat Genesis, Ankara.
--- " ---	2011-b	İktisat-2, Genesis, Ankara.
Gürkan, S. L.	2009	"*Bir Dinler Tarihi Yorumcusu Olarak İbn Haldun* **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl:13, Sayı:39
Haddad, L.	1977	"*A Fourteenth-Century Theory of Ec. Growth & Development*" **Kyklos**, Vol. 30, 1977, Fasc.2, 195-213.
Halebi, İ.	2011	Mülteka Tercümesi Yasin Yayınevi, İstanbul. Çev. H. Vanlıoğlu.
Han, M. E.	1988	İslâm Ekonomisinin Temel Meseleleri Kayıhan Yayınevi, İstanbul.
Haneef, M. A.- Furqani, H.	(…)	"*Contemporary Islamic Economics*" www.academia.edu/992875/Contemporary_Islamic_Economics_The_Missing_Dimension_of_Genuine_Islamization, 2012-11-04
Harris, D. J.	1978	Capital Accumulation and Income Distribution Routledge & Kegan Paul, London.

Harrod, R. F.	1937	"*Mr. Keynes and Traditional Theory*" ***Econometrica***, Vol.5; No.1, Jan. 74-86
-----"-----	1973	Economic Dynamics. Macmillan Press, London.
Hasan, Z.	1995	"*Economics Develeopment in Islamic Perspective*" **Journal of Islamic Economics**, 1995, Vol.3 No:2 www.iium.edu.my/enmjournal/vol3no2.pdf 2012-11-15
--- " ---	1998	"*Islamization of Knowledge*" **Journal of Ec. and Management**, 1998, Vol.6 No:2 www.iium.edu.my/enmjournal/vol6no2.pdf 2012-11-15
--- „ ---	2008	"*Theory of Profit from Islamic Perspective*" http://mpra.ub.uni-muenchen.de/8129/ 2012-10-25.
Hassan, A.	2013	"*What is the Cur*rent Situation of Islamic Economics Studies Today and What is the Future of Them" İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, Istanbul.
Hızlı, M.	2008	"*Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler*" UÜ, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.17, Sayı.1, 25-46
Hicks, J. R.	1983	Classics and Moderns. Basil Blackwell Publ., Oxford.
Hodgson, G. M.	2004	"*On the Problem of Formalism in Economics*" **Post-Autistic Economics Review**; issue no. 28)
Hoover, G. E.	2008	"*The Present State of Economic Science*" **Econ Journal Watch**; Vol.5; No.3; 2008-10-12 www.econjournalwatch.org/pdf/HooverCharacter Issues-September2008.pdf
Ibn Haldun	2012	"*Mukaddime'den"* İş Ahlakı Dergisi, Mayıs-2012, Cilt:5, Sayı:9, 177-184
Ibn Sinâ	2012	En-Necât Kabalcı, İstanbul, Çev. K. Şenel
Ihsanoğlu, E.	1996	Büyük Cihad'dan Frenk Fodulluğuna İletişim Yayıncılık, İstanbul.
--- " ---	2010	Osmanlılar ve Bilim Etkileşim Yayınları, İstanbul.
Iqbal, M.	1998	"*Organization of Production*" Kahf, "Lessons in Islamic Economics; 1998 içinde, Vol.-2;399
Iqbal, M.-Ali, S. S.-Muljawan, D. (Ed.)	2007	"*Advances in Islamic Economics and Finance*" (Vol.1) Islamic Development Bank, IRTI www.irtipms.org/PubText/230.pdf, 2013-10-22

Islahi, A. A.	1997	"*History of Economic Thought in Islam: a Bibliography*" http://İslâmîccenter.kau.edu.sa/english/Publications/ Islahi/HISTORY%20OF%20ECONOMIC%20THOUGHT%20IN%20ISLAM.pdf, 2012-11-04
İrmiş, A.	2008	"Küreselleşme Sürecinde Yeni Gelişen Piyasalar ve KOBİler www.hasmendi.net, 2008-01-14.
Kahf, M.	1989	"*Zakat: Unresolved Issues in the Contemporary Fiqh*" **Journal of Islamic Economics**, 1989, Vol.2 No:2 www.iium.edu.my/enmjournal/vol2no2.pdf 2012-11-15
---"--- (Ed)	1998	Lessons in Islamic Economics, Vol. 1 &2 IRTI, Islamic Development Bank
--- „ ---	2013-a	"*Islamic Economics, what Went Wrong?*" www.iefpedia.com/english/wpcontent/uploads/ 2009/11/Islamic-Economics-What-Went-Wrong.pdf 2013-05-08
--- " ---	2013-b	Realism http://monzer.kahf.com/papers/english/Realism.pdf, 2013-10-10
--- " ---	2013-c	Islamic Economics: Notes on Definition and Methodology http://monzer.kahf.com/papers/english/paper_of_methdology.pdf , 2013-10-10
Karaman, H.	2012	"*Faiz hakkında soruya yanıt*" www.hayrettinkaraman.net/sc/00144.htm 2012-09-19
Karim, W. J.	2012	"The Economic Crisis, Capitalism and Islam" **Globalizations,** March–June 2010, Vol.7, 105–125 EBSCO Database, 2012-10-31
Kaya, M.	2010	İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri Klasik Yayınları, Istanbul
Kaymakçı, Ö. B.	2012	"*Seküler Bir Alan Olarak İktisat ve Din İlişkisi"* İnsan ve Toplum, Cilt:2, Sayı:4
Keynes, J. M.	1973	The General Theory of Employment, Interest & Money The Macmillan Press, London.
Khan, F.	2013	"*Where Islamic Economics Should Generate*"İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.
Khan, F.	1998-a	"*Investment Demand Function in Profit-Loss Sharing Based System*" Kahf, "Lessons in Islamic Economics;1998 içinde, Vol.-1;313
---"---	1998-b	"*Growth Stability and Inflation in an Islamic Macro Framework*" Kahf, "Lessons in Islamic Economics;1998 içinde, Vol.-1;333
---„---	2013	"*Where Islamic Economics Should Generate*" İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.
Khan, M. A.	[..]	"*Islamic Economics: The State of the Art*" http://i-epistemology.net/attachments/530_IOD%20- %20

VII%20-%20Islamic%20Economics%20- %20 The%20State%20of%20the%20Art.pdf, 2012-11-15

Koca, F. 2008 Molla Hüsrev Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Korkmaz, C. H. 2012 "*Bir Davranış ve Örgütlenme Modeli Olarak Tüccar Ahlakı"* İş Ahlakı Dergisi, Mayıs-2012, Cilt:5, Sayı:9, 37-60

Korkmaz, A. ve Diğerleri 2013 İnsani Ücret İLKE Araştırma Raporları:3, İstanbul.

Kozak, İ. E. 2012 "İbn Haldun'un İşletme ve Kamu Yönetimine İlişkin *Görüşlerine Günümüzden Bir Bakış*". İş Ahlakı Dergisi, Mayıs-2012, Cilt:5, Sayı:9, 163-176

Köse, S. 2012 İslâm İş ve Ticaret Ahlakı İGİAD Yayınları: 12, İstanbul.

Kuran, T. 1995 "*Islamic Economics and the Islamic Subeconomy*" http://econ.duke.edu/uploads/assets/People/Kuran/Islamic%20economics%20and%20Islamic%20subeconomy.pdf, 2012-11-15

--- " --- 1997 "*The Genesis of Islamic Economics*" **Social Research**, Vol.64, No:2 EBSCO Database, 2012-10-31

--- " --- 2010 "*Orta Doğu'daki Ekonomik Azgelişmişliğin Kurumsal"Kökenleri"* http://econ.duke.edu/uploads/assets/People/Kuran/ Kayseri%20talk%20(2010).pdf, 2012-11-02

2002 İslam'ın Ekonomik Yüzleri, İletişim Yay. İstanbul.

--- " --- 2012-a "*The Economic Roots of Political Underdevelopment in the Middle East*", Sothern Economic Journal, 2012, 78 http://econ.duke.edu/uploads/media_items/kuran-se- association-lecture-2011.original.pdf, 2012-11-02

--- „ --- 2012-b Yollar Ayrılırken: Ortadoğu'nun Geri Kalma Sürecinde İslâm Hukukunun Rolü (The Long Divergence) Yapı Kredi Yayınları, Çev. N. Elhüsyni

Lucas, R. 1988 "*On The Mechanics Of Economic Development*" **Journal Of Monetary Economics**, July, 1988,342

Lustig, S. 2012 "*Judicial Biases in Ottoman Istanbul* "http://econ.duke.edu/uploads/media_items/kuran- lustig-paper-on-İslâmîc-courts.original.pdf, 2012-11-02

Kutluer, İ. 1998 Akıl ve İtikad İz Yayıncılık, İstanbul.

Mannan, M. A. (…) İslâm Ekonomi Toplumunun Kuruluşu Fikir Yayınları, İstanbul. Çev. A. Saidoğlu.

--- " --- 2013 "İslâm*'da Tüketim İlkeleri*" (Çev. B. Zengin-T. Ömeroğlu) http://İslâmekonomisi.org/İslâmda-tuketim-ilkeleri/ 2013-04-13

Marshall, A.	1990	Principle of Economics, Vol. 1 & 2 Macmillan And Co., London.
Marx, K.	1976	Capital, Vol. I Penguin Books
Metwally, M. A.	(…)	"*A behavioral Model of an Islamic Firm*" Center for Research in Islamic Economics. King Abdulaziz Uni. Jeddah, Research Series No:5
Mouhammed, A. H.	2008	"*On Ibn Khaldun's Critique of the Market Economy With Some Lessons to the Arab World*" **Journal of Third World Studies**, Vol. XXV, No:2
Muqorobin, M.	2012	"*Journey of Islamic Economics in the Modern World*" http://İslâmîccenter.kau.edu.sa/7iecon/English/ Englisg%20Papers/%5B27%5D%20Masyhudi%20Muqorobin.pdf, 2012-11-04
Neccar, A.	1978	İslâm Ekonomisine Giriş Hilal Yayınları, İstanbul. Çev. R. Nazlı
Nisar, K.	2010	"*The Role of Venture Capital Model in an Islamic Ec.System"* www.eurekahedge.com/news/10_Jul_IFN_The_Role_of Venture_Capital_Model_in_Islamic_Economic_ System.asp, 2012-11-16
Orman, S.	2007	Gazali'nin İktisat Felsefesi İnsan yayınları, İstanbul
--- " ---	2008	İktisadi Kalkınma Politikaları ve Değerler in: R.Şentürk (Ed.) 2008, Ekonomik Kalkınma ve Değerler, UTESAV Yayınları, İstanbul.
--- " ---	2010	İktisat, Tarih ve Toplum Küre Yayınları, İstanbul
--- " ---	2013-a	"*İslâm, İnsan ve İktisat*" www.ikder.org/sempozyum/makaleler/Sabri_Orman- Islam_Ekonomisi_Kavrami.pdf , 2013-02-20
--- " ---	2013-b	Gazali : Biyografisi, Hakikat Araştırması, Felsefe Eleştirisi, İhya Hareketi, Etkisi. İnsan Yayınları, İstanbul.
Ökte, M. K. S.	2010	"*Fundamentals of Islamic Ec. & Finance: Th. & Practice*" **Electronic Journal of Social Sciences**, 2010 C.9 31 EBSCO Database, 2012-10-31
Özakıncı, C.	2010	İslâmda Bilimin Yükselişi ve Çöküşü (827-1107) Otopsi Yayınları, İstanbul.
Özcan, E. S.	2005	İbn-i Sina tüken Neşriyat, İstanbul.
Özdemir, Ş.	2013-a	"*İslâmî Sermaye ve Sınıf*" Çalışma İlişkileri Dergisi, http://www.calismailiskileridergisi.org, 2013-02-24
--- „ ---	2013-b	"*Din-Ekonomi İlişkisi ve Güncel Arayışlar*" dergi. ilahiyat.omu.edu.tr/DergiPdfDetay.aspx?ID=66 2013-02-24
--- „ ---	2013-c	"*Bir ‚İslâm Ekonomisi' Nasıl Mümkün Olur?*" İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.

Özsoy, İ.	2006	"*Human Transformation in the Transition Economies: The Case of Georgia*" **Journal of East-West Business**, Vol. 12, No: 4
--- " ---	2009	"*İktisadi Adamdan Toplum Adamına*" **Bilig**, 2009, Sayı: 48, 177-206
--- " ---	2013-a	"*Toplum Adamından Müslüman Adama*" Çerçeve, 2013, Sayı: 60, 12-27
--- " ---	2013-b	"*Why Did the Vatican Suggest Islamic Finance?*www.todayszaman.com/news-307052-why-did-the- vatican-suggest-İslâmîc-financeby-ismail-ozsoy-.html, 2013-03-14
Rahman, F.	1995	"*Islam and the Problem of Economic Justice*" **Journal of Islamic Economics**, 1995, Vol.3 No:2 www.iium.edu.my/enmjournal/vol3no2.pdf 2012-11-15
Ricardo, D.	1990	On The Principles Of Political Economy And Taxation, Cambridge Uni. Press
Robinson, J.	1962	Economic Philosophy.
Romer, P.	1990	"*Endogenous Technological Change*" **Journal Of Pol. Economy**, Vol.98, October.
--- " ---	1994	Comments, on G.Dosi & S. Fabiani, in **Silverberg, G. – L. Soete,(Eds) (1994) The Ec. Of Growth & Technical Change.** Edward Elgar Publ.
Rosly, S. A.	1995	"*Economic Principles in Islam*" **Journal of Islamic Economics**, 1995, Vol.3 No:2 www.iium.edu.my/enmjournal/vol3no2.pdf 2012-11-15,
Sadeq, A. H. M.	1989	"*Factor Pricing & Income Distr. from an Islamic Perspective*" **Journal of Islamic Economics**, 1989, Vol.2 No:2 www.iium.edu.my/enmjournal/vol2no2.pdf 2012-11-15
Sadr, M. B.	1980	İslâm Ekonomi Doktrini (*Iqtisaduna* - Our [Islamic] Economics), Hicret Yayınları
Salahuddin, A.	1998	International Economic Relations and Order in an Islamic Perspective. in Kahf, "Lessons in Islamic Economics;1998, Vol.-2;575
Salleh, M. S.	2013	"*Concepts in Islamic Economics Revisited: The Case of Poverty*" İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.
Samuelson, P.	1973	The Samuelson Sampler. Thomas Horton & Co. New Jersey
Sarwath, L.	2013	"*Political Economy of Institutionalism*" İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.

Sayar, A. G.	2009	Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması. Ötüken, Ankara.
Sayyid, T.	1989	"*Toward a Theory of Aggregate Output, Income, & Economic Inequalities Determination in an Islamic Economy*" **Journal of Islamic Economics**, 1989, Vol.2 No:1, 95 www.iium.edu.my/enmjournal/vol-2no1.pdf 2012-11-15
Schumpeter, J. A.	1954	History of Economic Analysis Oxford Uni. Press, New York
Shahid E. M.	2013	"**İslâmî Finansın Sınırları: Eleştirel Bir Perspektif**" (Frontiers in Islamic Finance: A Critical Perspective) www.bisav.org.tr/yayinlar.aspx?module=makale& yayinid=116&menuID=3_3&yayintipid=3&makaleid=884 2013-11-09
Skousen, M.	2003	Modern İktisadın İnşası (The Making of Modern Economics) Liberte Yayınları, Ankara.
Solow, R.	1987	Nobel Prize Lecture, Dec. 1987, Stockholm.
Stiglitz, J. E.	1999	Annual World Bank Conference on Dev. Economics
Suwailem, S.	2006	"*Hedging in Islamic Finance*" Occasional Paper: 10, Islamic Development Bank
--- " ---	2008	Islamic Economics in a Complex World Islamic Development Bank.
Şeraiti, A.	2004	İslâm Ekonomisi (Shariati, A.) Dünya yayınları, İstanbul. Çev. K. Çamurcu.
Tabakoğlu, A.	2008	İslâm İktisadına GirişDergah Yayınları, İstanbul.
--- „ ---	2010	"İslâm *İktisat Ahlakı*" **Din ve Hayat**, İstanbul Müftülüğü Dergisi,Sayı:10,s.18-22
--- " ---	2012	"*İktisat Öznesi Olarak İnsan*" İslâm ve Ekonomi Sempozyumu, I-II, İKDER.
Tabakoğlu, A- ve Diğerleri	1988	İslâm İktisadi Araştırmaları Dergah Yayınları, İstanbul.
Tahir, S.	1998	"*Distribution in Islam*" Kahf, "Lessons in Islamic Economics;1998 içinde, Vol.-2;425
Timur, T.	1994	Osmanlı Kimliği Hil Yayın, İstanbul.
Türker, M.	1956	Üç Tehafüt Bakımından Felsefe ve Din Münasebeti A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay. 102, Ankara.
Uğur, A.	1982	Lütfi Paşa: Asafname Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 500, Ankara.
Uludağ, S.	2004	Felsefe-Din İlişkileri Dergah Yayınları, İstanbul.
Umut, Ç.	2009-a	İbn-i Sina Demirbaş Yay., İstanbul.
--- „ ---	2009-b	Farabi Demirbaş Yay., İstanbul.

Ülgener, S.	2006-a	İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası Derin Yayınları, İstanbul.
--- „ ---	2006-b	Zihniyet ve Din: İslâm Derin Yayınları, Istanbul
Vernon, R.	1966	"*International Investment and International Trade in the Product Cycle*"; ***The Quarterly Journal of Economics***; Vol.80; No.2, 190-207.
Yaş, M.	2013	"*Methodology of Islamic Eco: Seeking the Right Path*" İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.
Yeldan, E.	2013	Cumhuriyet Gazetesi, 20-Kasım-2013
Yousri, A.	2013	"Islamic Economics: Its Philosophy, Methodology, and Theoretical Construction." İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.
Yücel, R. – Çiftçi, G.E.	2012	"*İş Görenin İş Etiği Tutum ve Davranış Algısı"* İş Ahlakı Dergisi, Mayıs-2012, Cilt:5, Sayı:9, 131-150
Zaman, S.M.H.	1984	"*Definition of Islamic Economics*" **J. Res. Islamic Econ**., Vol. 1, No. 2, 49-50 (1404/1984) http://İslâmîccenter.kau.edu.sa/arabic/Magallah/ Pdf/Old-1-2/SMZaman_16.pdf, 2012-11-16
Zaman, A.	2010	"*The Normative Foundations of Scarcity*" https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbnx6YW1hbmlzbGFtaWNlY29 ufGd4OjY3Nzk4N2Y5OTlhYzc1NmY, 2012-11-16
--- ---	2013	"*Re-Defining Islamic Economics*" İslâm İktisadı Atölyesi-1, 2-3 Mart-2013, İstanbul.
Zarqa, M.A.	1998	"*Consumer Behavior in an Islamic Economy*" in Kahf, "Lessons in Islamic Economics;1998, Vol.-1;371
Zerrinkub, A.	2005	İmam Gazali'nin Hayatı Ağaç Yayınları, İstanbul.

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE ARABULUCULUK

“Kazanmak İçin İki Büyük Fırsat”

AHMET FAİK OKTAY

(Avukat & Arabulucu)

nobel BİLİMSEL ESERLER

Bilimsel Eserler No.: 82
ISBN: 978-605-9663-81-6
© 1. Basım, Haziran 2017

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE ARABULUCULUK -"Kazanmak İçin İki Büyük Fırsat"

Yazar: Ahmet Faik Oktay (Avukat & Arabulucu)
Editör: Emrah Altuntecim

Copyright 2017, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları yazarın kendisine aittir. Yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız 23593
Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim/Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Oktay, Ahmet Faik.
KENTSEL DÖNÜŞÜM VE ARABULUCULUK - "Kazanmak İçin İki Büyük Fırsat" / *Editör: Emrah Altuntecim*
1. Basım, XVI + 86 s., 135x195 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-9663-81-6
1. Kentsel Dönüşüm 2. Arabuluculuk 3. Hukuk

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

NOBELBİLİMSELESERLER
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. Markasıdır.
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Biyografi V
Önsöz XV

1. Bölüm
Şu "Kentsel Dönüşüm" Dedikleri…

Giriş 3
Nedir Bu "Kentsel Dönüşüm Kanunu"? Amacı Nedir? 5
Kanunda ve Yönetmelikte Geçen Kavramların Anlamları Nedir? 5
Yaşam Hakkı mı, Mülkiyet ve Barınma Hakları mı? 6
Riskli Alan Ne Anlama Gelir? 7
Riskli Alan İlanı İçin Süreç Nasıl İşler? 7
Riskli Alan Kararına Karşı Dava Açılabilir mi? 9
Kimler Riskli Alan Tespit Talebinde Bulunabilir? 9
Rezerv Yapı Alanı Ne Anlama Gelir? 10
Rezerv Yapı Alanı Belirlenmesinde Süreç Nasıl İşler? 10
Riskli Yapı Ne Anlama Gelir? 12
Hangi Taşınmazlar İçin Riskli Yapı Tespiti Yapılabilir? 12
Riskli Yapı Tespiti Yapılmasını Kim/ler Talep Edebilir? 12
Riskli Yapı Tespitini Hangi Kurum veya Kuruluşlar Yapabilir? 13
Bir Taşınmaz İçin Kaç Defa Risk Tespit Raporu Düzenlenebilir? 14

Riskli Yapı Tespitine İtiraz
Mümkün müdür? 15
Riskli Yapı Tespitine Yapılacak İtiraz Nasıl İncelenir? 17
Riskli Yapılarda Yıkım Süreci Nasıl İşler? 19
Yıkım Ruhsatını Kimler Alabilir ve Şartları Nelerdir? 20
Riskli Yapı Tespitine, Tahliyeye veya
Yıkıma Engel Olmanın Yaptırımı Var mıdır? 20
Yıkım Sonrasında Taşınmazın Hukuki Durumu Ne Olur? 21
Yıkım Öncesinde Taşınmaz Kaydında Mevcut Olan Hakların
ve Şerhlerin Yıkım Sonrasında Durumu Ne Olur? 21
Kentsel Dönüşüm Uygulamasında Karar Alma Yetkisi
Esas İtibariyle Kime Aittir? 22
Bir Parselde Birden Fazla Yapı Varsa ve Hepsi Riskli
Yapı Olarak Tespit Edilmişse Nasıl Karar Alınır? 23
Bir Parselde Birden Fazla Yapı Varsa ve Bunlardan
Yalnızca Bir Kısmı Riskli Yapı Olarak Tespit
Edilmişse Nasıl İşlem Yapılır? 24
Birden Fazla Parselden Oluşan ve Üzerindeki Yapıların Tümü
Riskli Yapı Olarak Tespit Edilmiş Alanda Nasıl Karar Alınır? 25
2/3 Çoğunluğun Kararına Katılmayanların
Durumu Ne Olur? 25
2/3 Çoğunluğun Kararına Katılmayan Maliklerin
Hisselerinin Satış Süreci Nasıl İşler? 26
Yıkımdan Sonra Taşınmaz Maliklerinin Anlaşma
Sağlaması İçin Bir Süre Var Mıdır? Anlaşılamazsa Ne Olur? 30
Yıkımdan Sonra Arsa Hâline Gelen
Taşınmazın Satışına Karar Verilebilir mi? 30
Uygulama Alanında Yeni Yapı Yapılması Mümkün
Değil İse Durum Ne Olur? 30
Taşınmazın Anlaşma Yoluyla Tahliye Edilmesinin,
Yıktırılmasının veya Kamulaştırılmasının Faydası Var mıdır? 31

Riskli Yapılarda Yıkımdan Kurtulmak Mümkün müdür? 31
Tahliye Süreci Nasıl İşler? 32
Kentsel Dönüşüm Kapsamında Sağlanan Yardım ve Desteklerden Yararlanmanın Şartları Nelerdir? 33
Kira Yardımından Kimler ve Ne Kadar Süre ile Yararlanabilir? 34
Kira Yardımı İçin Hangi Belgelerle ve Nereye Başvurulur? 35
Kira Yardımları Ne Zaman ve Nereye Ödenir? 43
Kira Yardımlarının Miktarı Nedir? 44
Kredi Faiz Desteği Nedir, Esasları Nelerdir ve Nasıl Yararlanılır? 45
Kredi Faiz Desteği Geri Ödemesi Nasıl Olur? 46
Hem Kira Yardımından Hem De Kredi Faiz Desteğinden Yararlanmak Mümkün müdür? 47
Kredi Faiz Desteğinin Miktarı ve Vadesi Ne Kadardır? 47
Kentsel Dönüşüm Kapsamında Faiz Destekli Kredi Hangi Bankalardan Kullanılabilir? 48
Bakanlık Tarafından Kullandırılabilen Konut ve İş Yeri Kredileri Nelerdir? Başvuru ve Kullandırma Nasıl Yapılır? 49
Bakanlık Tarafından Kullandırılabilen Yıkım Kredisi Nedir? 50
Bakanlık Tarafından Kullandırılan Kredilerin Geri Ödeme Esasları Nelerdir? 51
Kentsel Dönüşüm Kapsamında Getirilen Harç Muafiyetleri ile Vergi İndirim ve Muafiyetleri Nelerdir? 54
Arsa Payının Kentsel Dönüşüm Açısından Önemi Nedir? Arsa Payının Düzeltilmesi İçin Dava Açılabilir mi? 57
1. Bölüm Son Söz 59
1. Bölüm Kaynakça 60

2. Bölüm
Şu "Arabuluculuk" Dedikleri…

Giriş....63
Arabuluculuk Nedir? 66
Arabulucu Kimdir? 66
Arabuluculuğun Kapsamına Neler Girer?....67
Arabuluculuk Zorunlu mudur? Kararları Kim Verir?....68
Arabuluculuk Müzakerelerine Şahsen Katılmak Zorunlu mudur? 69
Arabulucuyu Kim Seçer?....69
Arabulucuya Başvuru Süreci Nasıl Olur? 69
Arabuluculuk Sürecinde ve Süreç Sonunda Nelerle Karşılaşılacağı Nasıl Öğrenilir? 70
Arabuluculuk Faaliyeti Nasıl Yürütülür? 70
Arabuluculukta Taraflardan Birinin Diğerine Üstünlüğü Var mıdır?....72
Arabulucu Taraf Tutabilir mi? Taraflar Arasında Eşitsizlik Yapabilir mi? 72
Arabuluculuk Ücretli Midir? Ücret ve Masrafları Kim Karşılar?....73
Arabuluculuğa Başvurulduğunda, Arabulucuya Sunulan Bilgi ve Belgeler Aleni Hâle Gelir mi? 75
Arabuluculuğa Konu Edilen Uyuşmazlık ile İlgili Olarak Sonradan Hukuk Davası Açıldığında veya Tahkim Yoluna Başvurulduğunda, Arabuluculukta Ortaya Konulan Beyan veya Belgeler Kullanılabilir mi? 76
Davanın Görülmesi Sırasında Arabuluculuğa Başvurulabilir mi? Başvurulursa Yargılama Süreci Ne Olur? 77

Arabuluculuk Süreci Ne Zaman Başlar? 77
Arabuluculuk Süreci Devam Ederken, Zamanaşımı Süreleri ve Hak Düşürücü Süreler İşlemeye Devam Eder mi? 78
Arabuluculuk Süreci Ne Zaman Sona Erer? 78
Arabulucunun Görevini Yapamayacak Hâle Gelmesi Durumunda Ne Olur? 78
Arabuluculuk Süreci Sonunda Nasıl Bir Tutanak Düzenlenir? Tutanağa Neler Yazılır? Tutanağı Kim/ler İmzalar? 79
Arabuluculuk Müzakerelerinin Tarafların Anlaşması ile Sona Ermesi Hâlinde Düzenlenecek Belgenin Niteliği Nedir? 79
Anlaşma Belgesi İçin İcra Edilebilirlik Şerhi Nereden Alınır? İnceleme Nasıl Yapılır? 80
Arabulucunun Bilgi ve Belge Saklama Yükümlülüğü Var mıdır? 80
2. Bölüm Son Söz 81
2. Bölüm Kaynakça 82
"TEŞEKKÜR" 83

1.Bölüm

ŞU “KENTSEL DÖNÜŞÜM” DEDİKLERİ...

1. Bölüm Kaynakça

-6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun

-6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği

-Dönüşüm Projeleri Özel Hesabı Yönetmeliği

-Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kira Yardımı Uygulamaları Kılavuzu

-Çevre ve Şehircilik Bakanlığı web sitesi (www.csb.gov.tr)

2.Bölüm

ŞU “ARABULUCULUK” DEDİKLERİ...

2. Bölüm Kaynakça

6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği

Türkiye Arabuluculuk Kurulu Arabuluculuk Sistemi ve Arabulucular İçin Model Etik ve Uygulama Kuralları

2017 Yılı Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesi

http://www.adlisicil.adalet.gov.tr

http://www.adb.adalet.gov.tr

SOSYAL PSİKOLOJİDE DEĞERLER VE AHLAK

Kuramlar ve Ölçekler

Editörler

Doç. Dr. Sevim Cesur
Uzm. Psikolog Çağdan Erdoğan
Uzm. Psikolog Beyza Tepe
Uzm. Psikolog Aydın Bayad
Uzm. Psikolog Onurcan Yılmaz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1789
Psikoloji / Psikolojik Danışma Rehberlik No.: 089
ISBN: 978-605-320-696-5
© 1. Basım, Eylül 2017

SOSYAL PSİKOLOJİDE DEĞERLER VE AHLAK: Kuramlar ve Ölçekler
Editörler: Doç. Dr. Sevim Cesur - Uzm. Psikolog Çağdan Erdoğan - Uzm. Psikolog Beyza Tepe - Uzm. Psikolog Aydın Bayad - Uzm. Psikolog Onurcan Yılmaz

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cesur, Sevim., Erdoğan, Çağdan., Tepe, Beyza., Bayad, Aydın., Yılmaz, Onurcan.
SOSYAL PSİKOLOJİDE DEĞERLER VE AHLAK: Kuramlar ve Ölçekler */ Editörler: Sevim Cesur - Çağdan Erdoğan - Beyza Tepe - Aydın Bayad - Onurcan Yılmaz*
1. Basım, vi + 298 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-696-5
1. Değerler 2. Ahlak Psikolojisi 3. Değer Ölçekleri 4. Ahlak Ölçekleri

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ'ye KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm/Değer Ölçümleri

Portre Değerler Anketi- Aydın Bayad 3

Etik Değerlere Yatkınlık Ölçeği- Neslihan Sayraç 13

Bireysel Değerler Envanteri- Aydın Bayad 19

2. Bölüm/Aile ve Çocuk Değer Ölçümleri

Aile Değerleri Ölçeği- Nur Ağdelen 27

Çocuklar İçin Maddi Değerler Ölçeği- Neslihan Sayraç 37

Okul Öncesi Değerler Ölçeği- Nur Ağdelen 45

Temel Demokratik Değerler Ölçeği- Gonca Nebioğlu 53

Toplumsal Değerlere Yönelik Algı Ölçeği- Gonca Nebioğlu 59

3. Bölüm/Ahlaki Muhakeme Temelli Ölçümler

Değerlerin Belirlenmesi Testi- Sevim Cesur 67

Ahlaki Yargı Testi- Hatice Ekici 77

Ahlaki Yönelim Ölçeği- Hatice Ekici 89

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Ölçeği- Ogeday Çoker 97

Sosyoahlaki Görüş Ölçeği- Kısa Form- Neslihan Sayraç 107

4. Bölüm/Temel Ahlak Ölçümleri

Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği- Büşra Alparslan 119

Ahlaki Temeller Ölçeği- Onurcan Yılmaz 135

Ahlaki Temeller Hikâyeleri- Onurcan Yılmaz 141
Topluluk, Otonomi ve Kutsallık (TOK) Ölçeği- Beyza Tepe 145
Ahlaki Tabu İhlalleri Senaryoları- Beyza Tepe 151
İlişki Modelleri İhlalleri- Beyza Tepe 159
Meta-etik Ölçekleri- Onurcan Yılmaz 163
Deontik Adalet Ölçeği- Çağdan Erdoğan 169
Ahlaki Kimlik Ölçeği- Ogeday Çoker 177
Etik Durum Ölçeği- Çağdan Erdoğan 187
Ahlaki Olgunluk Ölçeği- Çağdan Erdoğan 197

5. Bölüm/Sosyal İlişkilere Yönelik Ahlak Ölçümleri

Özgecilik Ölçeği- Nur Ağdelen 207
Empatik Beceri Ölçeği- Aslı Aydemir 217
Empatik Eğilim Ölçeği- Aslı Aydemir 225
Ka-Si Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği- Aslı Aydemir 233
Merhamet Ölçeği- Aydın Bayad 243
Affedicilik Ölçeği- Aslı Aydemir 247
Alçak Gönüllülük Ölçeği- Neslihan Sayraç 255
Saygı Ölçeği- Çağdan Erdoğan 261

6. Bölüm/Kurumsal İlişki Ölçümleri

Bilişim Etiği Ölçeği- Çağdan Erdoğan 267
Etik Liderlik Ölçeği- Ogeday Çoker 275
Örgütsel Adalet Ölçeği- Gonca Nebioğlu 283
Tüketici Ahlakı Ölçeği- Hatice Ekici 291

1. Bölüm

DEĞER ÖLÇÜMLERİ

Portre Değerler Anketi

Etik Değerlere Yatkınlık Ölçeği

Bireysel Değerler Envanteri

PORTRE DEĞERLER ANKETİ

Uzm. Psikolog Aydın Bayad[1]

GİRİŞ

Değerler toplumsal örgütlenmenin açıklanması açısından sosyoloji ve antropoloji için görece eski bir konudur (Durkheim, 1897; Weber, 1905). Ancak toplumsal değişimin kuşaklar arası farklılaşma üzerinden değerlendirilmesi anlamında hem zamansal olarak ele alınması (Inglehart, 1997) hem de kültürlerin sosyotarihsel bağlamları üzerinden farklılaşması açısından uzamsal olarak değerlendirilmesi (Hofstede, 1984) farklı kavramsallaştırmalara neden olmuş ve üzerinde uzlaşmaya varılması zor kuramsal alanlar yaratmıştır. Toplumsal değişimin dinamiği olarak, kültür gibi görece hantal ve statik toplumsal yapıların vurgulanması ile bireysellik gibi görece hareketli ve dinamik yaşamsal trendlerin vurgulanması, içeriği itibariyle zengin bir tartışma yaratmış ve 20. yüzyılın ikinci yarısında çok çeşitli yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kohn, 1969; Parsons, 1951; Rokeach, 1973; Hofstede, 1984; Bond, 1988; Schwartz, 1992; Inglehart, 1997).

Değerleri diğer kuramcılardan farklı olarak hem bireysel hem de kültürel düzeyde ele alan Schwartz'ın (1992) Temel İnsani Değerler yaklaşımına (Basic Human Values) göre değerler, insan ya da grupların hayatlarındaki temel ilkeleri yönlendiren ve durumlara göre farklılaşarak ortaya çıkan amaçlardır. Bu amaçlar evrenseldir çünkü biyolojik organizmalar olarak bireylerin doğası yaşamsal ihtiyaçları; sosyal etkileşimin gereği olan koordinasyon ise grubun refahını dayatmaktadır (Schwartz, 1994). Bu iki uçlu motivasyon dinamiği, değer tercihlerine güdüsel bir süreç katarak değerlere kalıcı ve sabit örüntüler şeklinde yaklaşılmasına engel olmuştur. Ayrıca değerler sistemi döngüsel bir çember olarak tasarlanmış, yakınlık ve uzaklık pozisyonlarına göre birbirileriyle olan uyuşma ve çatışma ilişkileri de kurama dâhil edilmiştir. Yani değerlerin ifade ettiği 'insan güdüsü çeşitleri ve onlar arasındaki ilişkiler evrensel bile olsa, bireyler ve gruplar değerlerine yükledikleri önem bakımından birbirlerinden farklılaşırlar' (Schwarz, 2006; s.2). Diğer bir deyişle, bu varsayım bireyler ve grupların farklı değer "önceliklerine" ya da "hiyerarşilerine" sahip olduğu anlamına gelir.

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

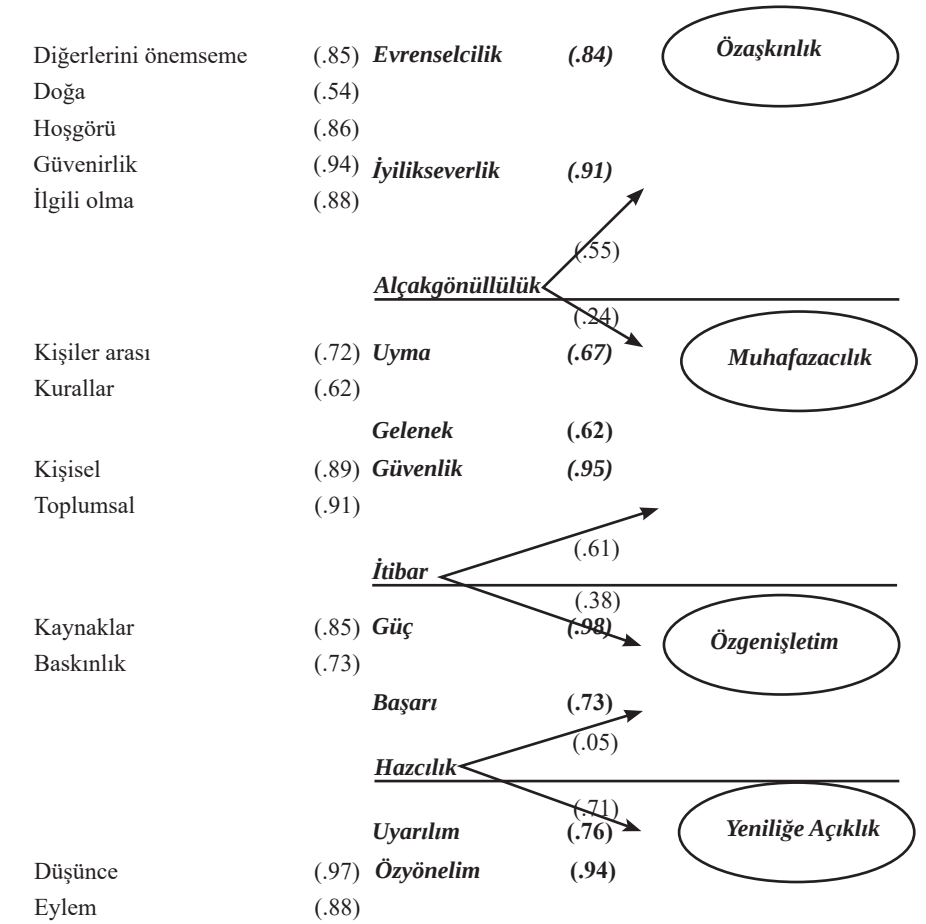

Sekil 3. PVQ57 doğrulayıcı faktör analizi sonuçları (Kaynak: Cieciuch ve arkadaşları, 2014).

KAYNAKÇA

Bayad, A. (2015). *Türkiyeli Kürtlerin etnik kimlik statülerinde yaşanan farklılaşmanın değer aktarım süreçleriyle olan ilişkin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bond, M. H. (1988). Finding universal dimensions of individual variation in multicultural studies of values: The Rokeach and Chinese value surveys. *Journal of Personality and Social Psychology*, *55*(6), 1009-1015.

Balım, S. (2016). *Yabancılaşmanın sistemi meşrulaştırma, değerler ve politik özdeşleşme açısından ele alınması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi.

Bolak, H. (2015, Temmuz). Value priorities, gender, and attitudes: A study of Istanbul Youth. IACCP Regional Conference, San Sebastian.

Cieciuch, J., Davidov, E., Vecchione, M., Beierlein, C., & Schwartz, S. H. (2014). The cross-national invariance properties of a new scale to measure 19 basic human values a test across eight countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *73*(3), 177-182.

Demirutku, K., & Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre Değerler Anketi'nin Türkçe uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, *13*(25), 17-25.

Dirilen, Ö. (2006). *Değerler ve kültür arasındaki ilişki: Orta Asyalı ve Türk üniversite* öğrencilerinin karşılaştırılması. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Dirilen-Gümüş, O., & Büyükşahin-Sunal, A. (2012). Gender differences in Turkish undergraduate students' values. *Sex Roles*, *67*(9-10), 559-570.

Durkheim, E. (1897/1964). *Suicide.* Glencoe, Il.: Free Press.

Erkenekli, M. (2009). *Türkiye'de sosyoekonomik statü (ses) gruplarına göre temel değerlerin farklılaşması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Fırat, N. Ş. (2010). Okul müdürü ve öğretmenlerin okul kültürü ile değer sistemlerine ilişkin algıları. *Eğitim ve Bilim*, *35*(156), 71.-84

Fırat, N. Ş., & Açıkgöz, K. (2012). Bazı değişkenler açısından öğretmenlerin değer sistemleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *43*, 422-435.

Göldağ, B. (2015). Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Düzeyleri ve Değer Algıları. *TÜBAV Bilim Dergisi*, *8*(4), 1-15.

Güngör, D., & Bornstein, M. H. (2009). Gender, development, values, adaptation, and discrimination in acculturating adolescents: The case of Turk heritage youth born and living in Belgium. *Sex Roles*, *60*(7-8), 537-548.

Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values* (Vol. 5). California: Sage Publication.

Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Karakitapoglu-Aygun, Z., & Imamoglu, E. O. (2002). Value domains of Turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 142, 333–351.

Kamil Kozan, M., & Ergin, C. (1999). The influence of intra-cultural value differences on conflict management practices. *International Journal of Conflict Management*, *10*(3), 249-267.

Kohn, M. L. (1969). *Class and conformity.* Homewood, Il.: Dorsey Press.

Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.

Morsümbül, Ş. (2014). Değerlerin kuşaklar arası değişimi: Ankara örneği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Öcal, A. & Yıldırım, E. (2014). Dış göçler sebebiyle parçalanmış aile çocuklarının değer algılarının incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *34*(2), 155-183.

Parsons, T. (1951). *The social system*. Glencoe, Il.: Free Press.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values.* New York: Free Press.
Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content & structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), Advances in experimental social psychology (Vol. 25, pp. 1–65). New York: Academic.
Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the content and structure of values? *Journal of Social Issues*, *50*, 19-45
Schwartz, S. H. (2006). Les valeurs de base de la personne: Théorie, mesures et applications [Basic human values: Theory, measurement, and applications]. *Revue française de sociologie, 42,* 249-288.
Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J. E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O. & Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology, 103*, 663–688.
Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M. and Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *32* (5), 519-542.
Weber, M. (1905/1958). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism.* New York: Scribner's.

ETİK DEĞERLERE YATKINLIK ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Neslihan Sayraç[1]

GİRİŞ

Bireylerin sosyal yaşam içinde, diğer bireylerle olan ilişkilerinde belli birtakım kurallar çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir. Doğru ile yanlışı birbirinde ayırma amacıyla kullanılan kriterler olarak tanımlanan etiğin (ethic), son zamanlarda sosyal bilimlerin önemli çalışma konularından biri olduğu görülmektedir. Bireyler açısından neyin ne kadar doğru ya da neden doğru-yanlış olduğu ile ilgili olarak etik konusu giderek önem kazanmaktadır. Sullivan (1991) etiği, bireylerin değerlerini eyleme geçirme şekli ve olaylar karşısında karar vermede kullanılacak bir güdülenme sistemi olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Wittmer (2000) etik kavramını, toplum içinde yaşayan insanların ortak çıkarlarının iyileştirilmesi için, birey ve toplum çıkarları arasındaki çatışmaların nasıl çözümleneceğini gösteren temel bir kılavuz, norm ve ilkeler bütünü olarak ifade etmektedir. Cevizci (2002) ise, etik kavramını neyin iyi-doğru ve neyin kötü-yanlış olduğunu gösteren, insanın hayattaki gerçek amacının ne olması gerektiğini sorgulayan, ahlaklı ve erdemli bir yaşamın hangi unsurları içerdiğini bulmaya çalışan bir felsefe dalı şeklinde açıklamaktadır.

Literatüre bakıldığında etik kavramının farklı tanımları yapılmış olmasına rağmen genel olarak üç başlık altında incelendiği görülmektedir. Bunlar normatif etik, uygulamalı etik ve meta-etiktir. Normatif etik bireyin ahlaki olarak yapması ve yapmaması gereken şeyleri, nasıl bir insan olması gerektiği vb. soruların yanıtını bulmaya çalışan bir kavramdır (Cevizci, 2002). Kısacası bireylere doğru ve yanlışın, iyi ve kötünün ne olduğu, karşılaşılan olaylar karşısında ne yapıp ne yapmamaları gerektiğini söyleyen bir etik türüdür. İnsanların ahlaki eylemleri için norm ve düzenleyici ilkeler olduğundan bahseder (Pieper, 1999). Bir başka ifade ile normatif etik insanın ahlaki bir yaşama erişmesi konusunda doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırmak için kullanılacak ahlaki ilkelere ulaşma çabasıdır (Bolat ve Seymen, 2003). Normatif etik ahlaki davranışın belli bir standardı olacağını söylemekte ve bütün davranışları yargılayabileceğimiz tek bir ahlaki ilke oluşturmayı amaçlamaktadır (Bayram, 2006).

Uygulamalı etik ise somut bir durumda nasıl davranılması gerektiği ile ilgilidir. Uygulamalı etik kavramı içinde farklı meslek gruplarının etik sorunları değerlendirilir.

[1]İstanbul Ticaret Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

"yaptığım işlerde şeffaf olmaya çalışırım", "genel olarak kendimi sabırlı olarak tanımlarım" maddelerinin Sevgi ve Saygı alt ölçeği içinde olması, "yeni şeyler yapma konusunda girişimciyimdir", "insanlara rol model olmaya çalışırım" maddelerinin İş Birliği alt ölçeği içinde değerlendirilmesi verilebilecek örnekler arasındadır. Burada alt ölçeklere isim verilirken, ölçek maddelerinin birbiri ile ortak noktasına göre oluşturduğu gruba bir isim vermek daha işlevsel ve daha doğru olabilirdi. Girişimci olmak, iş birlikçi olmak yerine yaratıcılık veya özgüven gibi kavramların bir parçası olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde rol model olmaya çalışmak ise toplumsal normları benimseme ve normlara uyma gibi bir başlığın altında değerlendirilebilirdi. Kısacası ölçeğin genel olarak ölçmek istediği şeyi doğru olarak ölçüp ölçmediği konusunda birtakım soru işaretlerinin olduğu söylenebilir. Çünkü ölçekte yer alan ifadeler nihai olarak ölçmek istediği şeyi tam olarak ölçemediği ve alt ölçeklerin isimlendirmesinin de maddelerin işaret ettiği anlamları kapsamadığı görülmektedir. Bazı maddelerin ise açık ve net bir şekilde ne ifade ettiği anlaşılmamaktadır. Örneğin "insan olmanın gereklerini yerine getirmeye gayret ederim" maddesinde insan olmanın gerekleri nedir sorusu kişilerin aklında çok farklı anlamlara gelebilir. Belki burada parantez içinde örnekler ya da doğrudan bir görevin yapılıp yapılmadığı şeklinde de sorulabilirdi. Ayrıca alt faktörleri incelediğimizde sevgi ve saygı gibi en temel değerler tek bir alt ölçek ismi olarak verilmiştir. Aynı şekilde adalet ve dürüstlük değerleri de tek bir ölçek olarak ele alınmıştır. Her biri ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken, birbirinden çok farklı yapılara sahip kavramlardır. Sonuç olarak ölçeğin istatistiksel değerleri uygun ve kabul edilebilir sınırlar içinde olsa da anlam, içerik ve kapsam bakımından oldukça sınırlı görünmektedir.

KAYNAKÇA

Bayram, A.K. (2006). *Siyasetin ahlakilik problemi, II. ulusal uygulamalı etik kongresi bildiriler kitabı*. Ankara: ODTÜ Felsefe Bölümü, 229–235.

Bolat, T. ve Seymen, O. A. (2003). Örgütlerde iş etiği ve kariyer yönetimi ilişkisi: Normatif etik boyutlarıyla bir değerlendirme. *İşletme İktisadı Dergisi Yönetim, 14* (45), 3- 19.

Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Frankena, W. (2007). *Etik* (çev. Azmi Aydın). Ankara: İmge Kitabevi.

Kaya, İ. (2015). Etik değerlere yatkınlık ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 41*(8), 968-974.

Kuçuradi, İ. (2000). *Etik ve meslek etikleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kuşdil, E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, *15*, 59-76.

Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş* (çev. Veysel Atayman ve Gönül Sezer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances In Experimental Social Psychology*, *25*, 1-65.

BİREYSEL DEĞERLER ENVANTERİ

Uzm. Psikolog Aydın Bayad[1]

GİRİŞ

Kişinin topluma adaptasyonunu ve sosyal harmoniyi esas alan Evrensel Ahlaki Değerler (Kinner, Kernes, Dautheribes ve Therese, 2000) ya da Yaşayan Değerler (UNESCO, 2003) gibi listeler dünyanın birçok yerinde kullanılmakta ve eğitimcilere yol göstermektedir. Ancak literatürde Bireyci/Kolektif Değerler (Bales ve Couch, 1969; Hofstede, 1980), Araçsal ve Amaçsal Değerler (Rokeach, 1973), Değer Sistemleri (Homer & Kahle, 1988; Schwartz ve Bilsky, 1987) gibi mevcut ölçüm araçları olmasına rağmen bireysel değerler görece soyut ve ölçümü zor olarak değerlendirildiği için göz ardı edilmiştir. Bireysel değerlerin ölçülmesi için literatürdeki en uygun model olan ve Rokeach'ın (1967) inanç sistemleri teorisi esas alınarak yürütülen Rokeach Değer Araştırmasına (1973) getirilen eleştiriler dikkate alınarak; ölçeğin kısıtlılıklarının aşılması ve derecelendirmeye dayanan alternatif bir bireysel değerler envanteri amaçlanmış ve Ajanta Roy (2003) tarafından Rosemary Jeffries'in danışmanlığındaki doktora çalışması kapsamında geliştirilmiştir.

Değerler konusunda 20. yüzyılın başından bu yana yapılan çalışmalarla 10'a yakın değer ölçeği geliştirilmiş olmasına rağmen; Roy, spesifik olarak temel *bireysel* (personal) değerlerin ölçülebilmesi için literatürde bir boşluk olduğunu söylemiştir. Ona göre değerlerin evrensel geçerliliği olan sistemler olarak dizayn edilmesinden çok, *ahlaki davranışın* (moral conduct) ortaya konmasında belirleyici olan değerlerin ölçülmesi hem eğitim alanında hem kurumsal işletmelerde hayati önem taşımaktadır. Çünkü demokratik toplumlarda insan onurunu olumlayan, kişinin refah ve gelişimini teşvik eden, ortak yaşam idealini besleyen temel bireysel değerlerin belirlenmesi etik davranışı öngörebilmemizi sağlama potansiyeline sahiptir. Roy (2003) etik ve sorumlu davranışların ortaya konmasının kökeninde yattığını iddia ettiği değerlerin, bireysel düzeyde ölçülmesi için alandaki boşluğu doldurması amacıyla da, çok aşamalı Bireysel Değerler Envanterinin (*Personal Values Inventory*) geliştirilmesi ve geçerliliğinin gösterilmesini hedeflemiştir. Bu ölçek ile evrensel değer sistemlerine odaklanan ve genelde kültürel veya ulusal düzeyde farklılıkları ortaya koyan ölçeklerden farklı olarak

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

(2003) çalışmasındaki maddeler uyuşmadığı için yazarlar faktörlere yeni isimler vermişlerdir. On altı maddeden oluşan 1. faktör *Disiplin ve Sorumluluk (α = .61)*; 12 maddeden oluşan 2. faktör *Güven ve Bağışlama (α = .71)*; 9 maddeden oluşan 3. faktör *Dürüstlük ve Paylaşım (α = .60)*; 6 maddeden oluşan 4. faktör *Saygı ve Doğruluk (α = .68)*; 4 maddeden 5. faktör ise *Paylaşım ve Saygı (α = .65)* olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin bu versiyonun toplamı için iç tutarlılık kat sayısı α=.63 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin ölçüt geçerliliği için Schwartz değerler ölçeğiyle ilişkisine bakılmış, Güç, Hazcılık, Başarı, Uyarılma değer tipleri ile Güven ve Bağışlama; Evrensellik, Yardımseverlik, Uyum, Güvenlik değer tiplerinin ise hem Dürüstlük ve Paylaşım hem de Paylaşım ve Saygı boyutları arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Disiplin ve Sorumluluk ile Saygı ve Dürüstlük boyutlarının ise herhangi bir değer tipiyle ilişkisi gözlenmemiştir.

TÜRKİYE'DE KULLANILDIĞI ÇALIŞMALAR

Hem Roy'un (2003) geliştirdiği ölçek hem de Türkçe versiyonun kullanıldığı çalışmalara bakılınca, ölçeğin genelde Türkiye'de kullanıldığı görülmüştür. Daha çok eğitim bilimleri alanında yapılan tezlerde kullanılan ölçek, Bektaş ve Nalçacı (2012) tarafından öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları belirlemede sınanmıştır. Bu çalışmada öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları sırasıyla en çok Disiplin ve Sorumluluk ile Paylaşım ve Saygı alt boyutlarının yordadığı gösterilmiştir. Yılmaz (2013) tarafından üniversite öğrencilerinin dinî yönelimleri ile bireysel değerleri arasındaki ilişkiye bakılmış; dini yönelim ile Disiplin ve Sorumluluk, Güven ve Bağışlama, Saygı ve Doğruluk boyutları arasında da anlamlı fakat düşük düzeyde ilişki gösterilmiştir. Dinî yönelim ile Dürüstlük ve Paylaşım alt boyutları arasında ise anlamlı ilişki gözlenmemiştir. Ayrıca bu çalışmada bireysel değerlerin cinsiyete duyarlılığına bakılmış; Disiplin ve Sorumluluk, Güven ve Bağışlama, Saygı ve Doğruluk alt boyutlarının farklılaşmadığı, Dürüstlük ve Paylaşım alt boyutunda ise kadınların daha yüksek puan aldığı gösterilmiştir.

Ölçek özellikle soyut kişisel değişkenlerin kullanılacağı çalışmalar için uygun ve literatürdeki boşluğu dolduracak niteliktedir. Ancak orijinal çalışmada rapor edilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları kabul edilebilir düzeyde değildir. Ayrıca çalışmanın replikasyonu yapılmamış ve başka kültürlerde geçerliliği sınanmamıştır. Daha çok ülkemizde rağbet gören ölçeğin uyarlama çalışmasında ise orijinal çalışmada elde edilen sayıda ancak başka bir yapı ve kombinasyonda faktörler elde edilmiş; faktörler yeniden adlandırılmıştır. Teknik olarak ölçeğin Türkçe versiyonu başka bir ölçüm aracı geliştirmek demektir. Orijinal çalışmada ölçülen boyutlardan başka boyutları ölçmektedir. Ve maalesef bu ölçeğin de doğrulama ve sınaması yapılmamıştır.

KAYNAKÇA

Asan, T., Ekşi, F., Doğan, A. ve Ekşi, H. (2008). Bireysel değerler envanterinin dilsel eşdeğerlik geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 27, 15–38.

Bales, R. F. & Couch, A. S. (1969). The Values Profiles: A Factor analytic study of value statements. *Sociological Inquiry, 39,* 3-17.
Bektas, F., & Nalcaci, A. (2012). The relationship between personal values and attitude towards teaching profession. *Educational Sciences: Theory and Practice*, *12*(2), 1244-1248.
Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values.* Beverly Hills, CA: Sage.
Homer, P. M., & Kahle, L. R. (1988). A Structural equation test of the values-attitude behavior hierarchy. *Journal of Personality and Social Psychology,* 54(4), 638-646.
Kinner, R. T., Kernes, J. L. & Dautheribes, T. M. (2000). A short list of universal moral values. *Counseling and Values, 45(*1), 4-16.
Rokeach, M. (1973). *The nature of human values.* New York: Free Press.
Rokeach, M. (1967). *Value survey.* Sunnyvale, CA: Halgren tests.
Roy, A. (2003). Factor analysis and initial validation of the Personal Values Inventory. *Unpublished Doctorate Dissertation.* Tennessee State University, USA.
Schwartz, S. H. & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology, 53(3),* 550-562.
Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology,* (pp. 1-65). New York: Academic Press.
UNESCO (2003). Living values: An educational program. Office for the United Nations, New York, NY.
Yılmaz, K. (2013). Üniversite öğrencilerinin dini yönelimleri ile bireysel değerleri arasındaki ilişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 16* (29), 129-146.

BİREYSEL DEĞERLER ENVANTERİ (ALT BOYUTLARI VE ÖRNEK MADDELER)

Faktör 1. "Disiplin ve Sorumluluk"

50. Nitelikli bir çalışma ortamına kendimi adamaktayım.
34. Adanmış bir çalışanım
54. İşverenimin başarılı olduğunu görmeye kendimi adadım.
48. Ulaşmaya çalıştığım amaçlarım var.
40. Hedeflerim vardır.

Faktör 2. "Güven ve Bağışlama"

49. Affedebilir ve unutabilirim
43. Hata yapan insanları affedebilirim.
14. Biri benim duygularımı incittiğinde onu affedebilirim.
28. Geçmişte bana yanlış davranmış olan birini affederim.

2. Bölüm

AİLE VE ÇOCUK DEĞER ÖLÇÜMLERİ

Aile Değerleri Ölçeği

Çocuklar İçin Maddi Değerler Ölçeği

Okul Öncesi Değerler Ölçeği

Temel Demokratik Değerler Ölçeği

Toplumsal Değerlere Yönelik Algı Ölçeği

AİLE DEĞERLERİ ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Nur Ağdelen[1]

GİRİŞ

İlk aile kuramcıları, araştırmacılar ve terapistler 1950'li yıllarda aile ilişkileri bağlamında şizofreni incelemesine odaklandılar. Bu çalışmanın geliştiği entelektüel zemin ise mühendisler, matematikçiler ve sosyal konularla ilgilenen bilim insanlarının katıldığı Josiah Macy Vakfı konferanslarına dayandırılabilir. Bir biyolog olan Ludwig von Bertalanffy tüm canlı sistemlerle ilgili, tutarlı bir teorik model geliştirme girişimi olarak genel sistemler teorisini ileri sürdü (Dallos ve Draper, 2012). İngiliz bir antropolog ve etnolog olan Gregory Bateson, matematiksel, mühendislik ve biyolojik kavramların, sosyal bilimler ve davranış bilimlerine uygulanabileceğini fark etti ve ailenin sibernetik bir sistem olarak görülebileceği fikrini ortaya koydu. 1952 yılında Jay Haley ve John Weakland da insan ve hayvan iletişimindeki örüntü ve çelişkileri incelemek için ona katıldılar. 1954 yılında Don Jackson onlara katıldı ve şizofrenide iletişim örüntülerini incelediler (Dallos ve Draper, 2012). 1950'li yılların sonlarında diğer aile terapisi öncüleri Carl Whitaker, Lyman Wynne, Murray Bowen, Teodore Lidz, Ronald Laing, Ivan Böszörmenyi-Nagy şizofreniyi araştırıyorlardı. On yılın sonunda, Don Jackson Palo Alto'da Zihinsel Araştırma Enstitüsü (MRI)'nü kurdu. Burada Virginia Satir, Salvador Minuchin ve Jay Haley birlikte çalışan aile terapisi kuramcılarındandır.

Genel Sistem Kuramı

Gelişim ya da değişimi, bir sistem içinde ya da sistemler arasında incelemeye yönelik bir yaklaşımdır (Bertalanffy, 1968). Biyolog Ludwig von Bertalanffy tarafından ilk olarak 1940'lı yıllarda ortaya atılmış olan bu teori, bütün canlı sistemleri içeren tüm davranış bilimleri ile ilgili kapsamlı bir teorik model olarak geliştirilmiştir. İlişkilerin tartışılabilmesini olası kılan, bir dizi kavram ve yeni bir epistemolojiyi getirmiştir (Dokur ve Profeta, 2006). Genel Sistem Kuramı'nın temelinde, organizmik biyolojinin gelişimi ve fizikteki açık sistem kuramı vardır. Genel Sistem Kuramı, döngüsel nedenselliği temel almakta; tek tek bireyleri almak ya da onların toplamında bir bütüne

[1] Ayna Eğitim ve Psikolojik Danışma Merkezi, Uzman Psikolojik Danışman, Aile ve Çift Terapisti
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

celetilmiş ve görüşler ışığında düzenlemeler yapılmıştır. Hazırlanan ölçek İstanbul'da uygulanmış ve ölçeğin güvenilirlik analizleri yapılarak faktör yapıları oluşturulmuştur. Analizler sonucunda ölçekteki bazı maddeler çıkarılmıştır ancak ölçekten çıkartılan maddelerin hangileri olduğu ve gerekçeleri açıklanmamıştır. 86 maddeden oluşan ölçeğe son şekli verilmiştir. Seksen altı maddeden oluşan bu ölçek beşli likert tipinde (1- kesinlikle katılmıyorum, 5- tamamen katılıyorum) sunulmuştur. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı α = .89 olarak bulunmuştur. Faktör analizi aile değerlerinde 17 faktör ortaya koymuştur, tek kalan ve yükleme büyüklüğü 30 altında kalan ifadeler adım adım analizden çıkarıldığında toplam 52 maddeden oluşan, güvenilirlik değerleri α = .70'in üzerinde 8 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu 52 maddenin güvenilirlik değeri ise α = .86 olarak bulunmuştur. Bu faktör çözümleri aile değerlerindeki toplam varyansın %48,17'ini açıklamaktadır. Faktörler bir araya gelen ifadelere göre 'Geleneksel, Eşitlikçi, Katılımcı Aile Değerleri', 'Geleneksel Kadın Rolleri', 'Kadın-Erkek İlişkileri (Cinsellik-Sadakat)', 'Din ve Gelenek', 'Evlilik, Çocuk ve Kadın Rolleri Hakkında Geleneksel Bakış', 'Geleneksel Ataerkil Aile Değerleri', 'Kadınların Çalışması Gerektiği Düşüncesi' ve 'Gençlerin Bağımsız Olması Düşüncesi' olarak isimlendirilmiştir.

Ölçek ifadeleri incelendiğinde ailede roller, iletişim, anne-çocuk, baba-çocuk, karı-koca alt sistemleri, eşler arası iletişim, geniş aileyle iletişim, sınırlar vb. boyutlarda örneğin baba-çocuk ilişkileri gibi boyutlara yer verilmediği dikkat çekmektedir. 'Kızların evlilik öncesinde cinsel ilişki kurmasında sakınca görmüyorum' ifadesinde kadınlar için 'kız' kelimesi kullanılarak bekaretini kaybetmeyen/kaybeden ayrımı yapılmakta, örtük bir biçimde kadınların evlilik öncesi cinsel ilişki kurmasının uygunsuzluğu işaret edilmektedir. Diğer yandan maddelerin tepkide bulunan kişileri yönlendirici tarzda olduğu söylenebilir. Bu konular hakkında düşünmeyen bireyler için doğrudan öyle bir şey düşünüyormuş algısı yaratabilir. Böyle bakıldığında, araştırmalar kendi örneklemini ve sonuçlarını yaratmaktadır. Bu açıdan, yönlendirici olmayan başka bir ölçek ile ölçüt geçerliliği değerlendirilebilir.

Literatürde bu ölçekle ilgili yapılan farklı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Türkiye'de aile değerleri ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, aile değerlerini ölçen ölçeklerin geliştirildiği ancak bu konudaki araştırmaların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Aile değerlerinden söz edilirken, ailenin değişime ne kadar açık olduğunu, karı-koca, anne-çocuk, baba-çocuk ilişkilerini, genel olarak aile etkileşimini, aile iletişim kalıplarını, hiyerarşiyi, rolleri, sorumlulukları, toplumsal cinsiyet kalıplarını, şiddeti ve bunlar gibi aileyle ilgili birçok konuyu kapsayan bir ölçüm aracı geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Aksoy, V. ve Diken, İ. (2009). Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 10*(1), 59-68.

Akün, E. (2013). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 53*(1), 85-116.

Aycan, Z. (2004, June). *Leadership in cultural context: The case of paternalism*. Keynote address at the Inaugural Conference on cross-cultural leadership and management studies, Korea.

Aydın, A. (2008). *Evrimsel etiğe farklı bir yaklaşım: Biyolojiden topluma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Becvar, D. S. & Becvar, R. J. (2006). *Family therapy: A systemic integration.* USA: Pearson Education, Inc.

Bertalanffy, L. von. (1968). *General system theory.* New York: George Braziller, Inc.

Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2013). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(39), 13-23.

Çopur, Z., Erkal, S. ve Şafak, Ş. (2006, Mart). Annelerin 12 yaş üzeri çocuklarıyla ilişkilerinde yaşadıkları çatışmaların incelenmesi. Uluslararası ev ekonomisi kongresi bildiri sunumu, Ankara.

Dallos, R. ve Draper, R. (2012). *Aile terapisine giriş: Sistemik teori ve uygulama.* (Ş. Kesici ve C. Kiper, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2000.)

Dokur, M. ve Profeta, Y. (2006). *Aile ve çift terapisi.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Georgas, J. (1989). Changing family values in Greece: From collectivist to individualist. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 20*(1), 80-91.

Georgas, J. (1991). Intrafamily acculturation of values in Greece. *Journal of Cross-cultural Psychology, 22*(4), 445-457.

Gladding, S. T. (2012). *Aile Terapisi: Tarihi, Kuram ve Uygulamaları.* (5. Baskıdan Çeviri). (İ. Keklik ve İ. Yıldırım, Çev. Ed.). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011)

Haley, J. (2006). *Sıradışı terapi: Milton H. Erickson'un psikiyatrik teknikleri.* (S. Öğünç, Çev.). İstanbul: Dharma Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1986).

Hortaçsu, N. (2003). *İnsan ilişkileri.* Ankara: İmge Kitabevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). *Çocuğun değeri: Türkiye'de değerler ve doğurganlık.* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). *İnsan aile kültür.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomous – related self scales. (Progress Report).

Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, Self, and Human Development Across Cultures, Theory and Applications* (2nd ed.). London: Lawrence Erlbaum Associates.

Madanes, C. (1981). *Strategic family therapy.* California: Jossey-Bass, Inc.

Özdemir, Y. ve Çok, F. (2011). Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri'nin lise öğrencileri için uyarlanması ve psikometrik özellikleri. *Elementary Education Online, 10*(1), 121-132.

Özen, A. ve Sümer, N. (2013). Evlilikte kızgınlık, üzüntü ve suçluluk duygularının ifade biçimlerinin ölçümü. *Türk Psikoloji Yazıları, 16*(31), 36-55.

Simon, F. B., Stierlin, H. & Wynne, L. C. (1985). *The language of family therapy: A systemic vocabulary and sourcebook.* New York: Family Process Inc.

Smith, T. W. (2008). Changes in family structure, family values, and politics, 1972-2006. *GSS Social Change Report No. 53.*

Şener, A. ve Terzioğlu, G. (2002). *Ailede eşler arası uyuma etki eden faktörlerin araştırılması.* Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Şener, A. ve Terzioğlu, G. (2008). Arkadaşlık ilişkilerinin evlilik uyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi,* 1-15.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü. (2010). *Medya profesyonellerinin ve medyanın aile algısı.* Ankara.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü. (2010). *Türkiye'de aile değerleri.* Ankara: Manas Medya Planlama Reklam Hizmetleri.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.

TÜİK. (2012). İstatistiklerle çocuk.

TÜİK. (2015). İstatistiklerle kadın.

TÜİK. (2015). Evlenme ve boşanma istatistikleri.

Tutarel-Kışlak, Ş. ve Göztepe, I. (2012). Duygu dışavurumu, empati, depresyon ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiler. *Ankyra: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3*(2), 27-46.

Vetere, A. (2001). Structural family therapy. *Child Psychology & Psychiatry Review, 6*(3), 133-139.

Watzlawick, P., Beavin, J. H. ve Jackson, D. D. (1967). *Pragmatics of human communication: A study of interactional patterns, pathologies, and paradoxes.* USA: W. W. Norton&Company, Inc.

AİLE DEĞERLERİ ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

Evde son sözü daima erkek söyler.

Evlilikte zamanla eşler arasındaki duygusal bağ azalır.

İnsan sık sık dua etmelidir.

Kadın evin dışında başını örtmelidir.

Aile, dinî ve manevi değerlere bağlı olmalıdır.

Çocuk bakımından birinci derece sorumlu annedir.

Anlaşamayan eşler boşanmaktan kaçınmamalıdır.

Yaşlılığımda çocuklarım bana bakmalıdır.

Koca eve geldiğinde daima karısını evde bulmalıdır.

Evlilik dışı cinsel ilişki asla kurulmamalıdır.

Erkeğin aldatması asla affedilemez.

Çocuklu aileler daha mutludur.

Misafirlikte erkek ve kadın ayrı oturmalıdır.

ÇOCUKLAR İÇİN MADDİ DEĞERLER ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Neslihan Sayraç[1]

GİRİŞ

Son yıllarda çevremizdeki nesnelere giderek daha fazla önem verme, materyalist eğilimlerin bireyin yaşamına ve tercihlerine yön vermeye başlaması beraberinde birçok farklı sorunları da getirmektedir. Günümüzde insanlar sadece fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüketim davranışında bulunmamakta aynı zamanda toplumsal sınıf ve sosyal statünün göstergesi olarak da tüketim davranışını gerçekleştirmektedir (Chang ve Arkin, 2002). Maddesel dünyanın giderek artan rolüyle birlikte materyalizm olarak anılan tüketim temelli mutluluk arayışı da giderek artmaktadır (Ger ve Belk, 1999).

Günümüzde bireylerin materyalizme yönelmelerinde birtakım unsurların olduğu görülmektedir. İlk olarak bireylerin satın alım gücündeki artıştan bahsedilebilir. Bireylerin gelir düzeyindeki artış beraberinde temel ihtiyaçların karşılanması yerine daha çok gösteriş amaçlı tüketim ile ilgili ihtiyaçların karşılanmaya çalışıldığı görülmektedir (Aslay ve diğerleri, 2013). Diğer önemli unsur ise kitlesel iletişim araçlarının gelişimi ve buna bağlı olarak haz odaklı tüketimin daha çok ön plana çıkmaya başlamasıdır (Aslay ve diğerleri, 2013). Son önemli unsur ise işletmelerin, giderek artan ve farklılaşan pazarlama biçimlerinin bireyler üzerindeki etkisidir. Materyalist yönelimli bireylere göre yaşamda en önemli olan şey daha fazla şeye sahip olmaktır. Özet olarak bireylerin materyalist tutuma bağlı olarak satın alma davranışını gerçekleştirebilmesi için kişinin sosyoekonomik düzeyinin artması ve mevcut statüsünün yükselmesi gerekmektedir. (Roberts, 2000).

Ward ve Wackman (1971) materyalizm kavramını, bireysel mutluluğa ulaşmak ve toplum içindeki diğer bireyler tarafından sosyal kabul görebilmek için para ve diğer maddi varlıkları amaç olarak gören bir yönelim olarak tanımlamaktadır. Kısacası materyalist bireyler için daha çok maddi varlıklara sahip olma isteğinin altında hayattan tatmin olma ve mutlu olma arzusu yatmaktadır (Hunt, Kernan ve Mitchell, 1996). Dolayısıyla materyalist yönelimli bireyler, maddi varlıklara sahip olma amacını hayatlarının

[1] İstanbul Ticaret Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

İstatistiksel bulgular anlamlı olmasına rağmen içerik olarak, soru maddelerinin hedeflenen şeyi özellikle başarı alt ölçeği için yeterli ve literatür ile çok fazla uyumlu olmadığı görülmektedir. Ancak Türkçe literatürde çocukların maddi değerleri algılarını ölçemeye yönelik çok fazla ölçek olmadığı için, bu anlamda Türkçe literatüre katkı sağlayan bir ölçektir.

KAYNAKÇA

Akın, A., Gülşen, M., Kara, S. ve Yıldız, B. (2013). Çocuklar için maddi değerler ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirliği. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(2), 68-79.

Aslay, F., Ünal, S. ve Akbulut, Ö. (2013). Materyalizmin statü tüketimi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *27*(2), 43-62.

Belk, R. W. (1985). Materialism: Trait aspects of living in the material world. *Journal of Consumer Research, 12*, 265-280.

Belk, R. W., Bahn, K. D. & Mayer, R. N. (1982). Developmental recognition of consumption symbolism. *Journal of Consumer Research*, *9*(1), 4-17.

Chan, K. & Prendergast, G. (2007). Materialism and social comparison among adolescents. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, *35*(2), 213-228.

Chang, L. & Arkin, R. M. (2002). Materialism as an attempt to cope with uncertainty. *Psychology & Marketing*, *19*(5), 389-406.

Çelebioğlu, A., Küçükoğlu, S., Aytekin, A. ve Çelebi, A. (2015). İlkokul çocuklarının maddi değer algılarının belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *31*, 149-161.

Ger, G. & Belk, R. W. (1999). Accounting for materialism in four cultures. *Journal of Material Culture*, *4*(2), 183-204.

Goldberg, M. E., Gorn, G. J., Peracchio, L. A. & Bamossy, G. (2003). Understanding materialism among youth. *Journal of Consumer Psychology*, *13*(3), 278-288.

Easterling, D., Miller, S. & Weinberger, N. (1995). Environmental consumerism: A process of children's socialization and families' resocialization, *Psychology & Marketing*, *12*, 531-550.

Grossbart S., Carlson L. & Walsh, A. (1991). Consumer socialization and frequency of shopping with children. *Journal of Academy of Marketing Science*, *19*, 155-175.

Hota, M. & McGuiggan, R. (2006). The relative influence of consumer socialization agents on children and adolescents: Examining the past and modeling the future. *European Advances in Consumer Research*, *7*, 119-124

John, D. R. (1999). Consumer socialization of children: A retrospective look at twenty-five years of research. *Journal of Consumer Research, 2,* 183–213.

Kasser, T. & Ahuvia, A. (2002). Materialistic values and well-being in business students. *European Journal of Social Psychology*, *32*(1), 137-146.

Kohlberg, L. (1987). *Child psychology and childhood education: A cognitive developmental view*. England: Longman Publishing Group.

Moschis, G.P. & Churchill G.A. (1978). Consumer socialization: A theoretical and empirical analysis. *Journal of Marketing Research*, *15*, 599-609.

Moschis, G. P., Moore, R. L. & Smith, R. B. (1984). The impact of family communication on adolescent consumer socialization. *Advances in Consumer Research*, *11*, 314–319.

Moschis, G.P. (1978). Teenagers' responses to retailing stimuli. *Journal of Retailing*, 54, 80-93.

Opree, S.J., Buijzen, M., Reijmersdal, E.A. & Valkenburg P.M. (2011). Development and validation of the material values scale for children. *Personality and Individual Differences,* 51, 963–968.

Opree, S. J., Buijzen, M., van Reijmersdal, E. A. & Valkenburg, P. M. (2013). Children's advertising exposure, advertised product desire, and materialism: A longitudinal study. *Communication Research, 41(5),* 717-735.

Richins, M. & Dawson S. (1992). A consumer values orientation for materialism and its measurement: Scale development and validation. *Journal of Consumer Research, 19,* 303-316.

Ward, S. & Wackman, D. (1971). Family and media influences on adolescent consumer learning. *The American Behavioral Scientist*, *14*(3), 415-435.

Yıldız, B. (2013). *Çocuklarda maddi değerlere verilen önem ile aleksitimi arasındaki ilişki.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

ÇOCUKLAR İÇİN MADDİ DEĞERLER ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

Materyal Merkezîliği Alt Ölçeği • Pahalı şeylere sahip olmam önemlidir.
• Çok paraya sahip olmam önemlidir.
Materyal Mutluluğu Alt Ölçeği • Pahalı şeyler almak beni mutlu eder.
• Çok fazla paraya sahip olmak beni mutlu eder.
Materyal Başarı Alt Ölçeği • Benden daha pahalı şeylere sahip olan çocukları severim.
• Benden daha çok paraya sahip olan çocukları severim.

OKUL ÖNCESİ DEĞERLER ÖLÇEĞİ AİLE VE ÖĞRETMEN FORMU

Uzm. Psikolog Nur Ağdelen[1]

GİRİŞ

Psikoloji literatüründe okul öncesi dönem yaşamın her anlamda temellerinin atıldığı bir dönem olması açısından Ayla Oktay tarafından 'yaşamın sihirli yılları' (Fraiberg, 1996) olarak anılır. Bu açıdan, bu dönemde çocukların fiziksel, bilişsel, dil ve kişisel-sosyal gelişimleri kadar duygusal ve ahlaki gelişimleri de önemsenir. Literatürdeki araştırmalarda en çok vurgulanan şey, okul öncesi dönemin değerleri benimseme açısından çok kritik bir dönem olduğu, bu dönemde başta aile daha sonra ise öğretmenler ve okulun çocuğun değerler eğitimindeki rolüdür. Bu bölümde, okul öncesi değerlerle ilgili Türkiye'de gerçekleştirilen araştırmalara yer verilmiş, Neslitürk ve Çeliköz (2015) tarafından geliştirilmiş Okul Öncesi Değerler Ölçeği Aile ve Öğretmen Formu tanıtılmıştır.

Okul öncesi çocuklarda değerler ve bunların kazanımı söz konusu olduğunda, henüz okuma-yazma bilmedikleri için görseller ve ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin kendilerine okuduğu hikâye kitapları araştırmalarda önemli yer tutmuştur. Bu açıdan okul öncesi çocuklarına yönelik Türkçe basılmış yerli ve yabancı çocuk kitapları yer verdiği değerler açısından incelenmiştir (Akyol, 2012; Dirican, 2013; Somer, 2015). Ayrıca çocuklara değerleri kazandırmak için uygulanan karakter eğitim programlarının etkisi de incelenmiştir (Gökçek, 2007; Öztürk-Samur, 2011).

Akyol (2012) Türkiye'de okul öncesi çocuklarına yönelik Türkçe basılmış yerli ve yabancı resimli çocuk kitaplarında yer alan değerleri incelemiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilmiş 'Değerler Kontrol Listesi' kullanılmıştır. Bu listede kişisel, kişiler arası ve toplumsal değerler kategorilerine ait toplam 24 değer yer almıştır. Araştırmalardan elde edilen bulgular, çalışma grubunu oluşturan resimli çocuk kitaplarında en fazla kişisel ve kişiler arası değerlerin, en az ise toplumsal değerlerin yer aldığını göstermiştir. Ayrıca incelenen resimli çocuk kitaplarında kişisel ve kişiler arası değerler kategorisinde mutluluk, kibarlık, duyarlılık, sevgi, arkadaşlık, iş birliği değerlerine yüksek oranda; alçakgönüllülük, samimiyet, dürüstlük, özgürlük; saygı ve uyum değerlerine ise düşük oranda yer verildiği sonucuna

[1] Ayna Eğitim ve Psikolojik Danışma Merkezi, Uzman Psikolojik Danışman, Aile ve Çift Terapisti
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

geliştirilmiştir. Elbette bunlar, öğretmen ve ailenin öznelliğinden etkilenmektedir. Çocukların en çok etkileşimde bulunduğu sistemler aile ve okul sistemleri olduğundan, ebeveyn ve öğretmenin, çocukları değerler açısından değerlendirilmesi uygundur. Bu konuda bakım veren büyük ebeveyn ve bakıcılar konusu düşündürücüdür. Zira bazı çocuklar kendilerine bakım veren bu kişilerle ebeveynlerinden daha çok görüşebilmektedir. Bunun söz konusu olduğu durumlarda, çocuklara bakım veren kişiler de çocukların değerlerinin değerlendirilmesi sürecine katılabilir.

Makalede belirtilen 'kaliteli zaman' kavramı, 'zamanın kalitesi olur mu?', 'zaman bir ürün müdür?', 'kalite nasıl belirlenir?' gibi soruları akla getirmektedir. Belki buradaki kaliteden kasıt çocuğun doyum sağladığı, ihtiyaçlarının karşılandığı bir ilişki kurma biçimidir. Ancak çocuk bakımının ve yetiştirilmesinin ürünü çağrıştıran kavramlarla açıklanması düşündürücüdür.

Maddeler incelendiğinde, öğretmen formundaki 3. maddede 'gerektiği gibi davranmak' ifadesinin yer aldığı dikkat çekmektedir. Bu ifadenin ne anlatmak istediği açık ve anlaşılır değildir. Her okuyan yetişkin, bu ifadeden farklı bir anlam çıkarabilecektir. Bu da ölçeğin geçerliliği açısından risk oluşturmaktadır. 6. maddede ise 'başkalarının farklı özellikleri olabileceğini kabul etmek' ifadesi yer almaktadır. O yaş çocuğunda farklı perspektiften hayata bakabilme becerisi henüz gelişmemiş olabilir. Çocuk o dönemde egosantrik olduğundan, herkesin tüm dünyayı kendisinin hatta annesinin gözünden göründüğü gibi gördüğünü düşünebilir. Dokuzuncu maddede ise 'nezaket' sözcüklerinden söz edilmektedir. Fakat bu sözcüklerin ne anlama geldiği tam olarak anlaşılmamaktadır. Bu da üçüncü maddede olduğu gibi her okuyanın nezaket anlayışına göre değişik yorumlanabilecek bir maddedir. Bu tür ifadelere 'lütfen', 'yapar mısın' gibi araştırılmak istenen özelliklerin davranışsal ya da sözel örnekleri eklenebilir. 11. maddede 'grup etkinliklerinde zorlanır' ifadesinde çocuğun grup etkinliklerinde iş birliği kurmak, etkinliği takip etmek, yönerge almak gibi çeşitli konulardan hangisinde zorlandığı anlaşılmamaktadır. Aile formunda ise, 7. maddede 'yemek için herkesin masaya oturmasını beklemek' veya 'başkası ile konuşurken konuşmaya müdahale etmek' dürtüsellik ile isteklerini, merakını erteleyebilmek açısından çok karışabilecek maddelerdir. Bu açıdan, bu maddelerin ölçmek istediği özelliği gerçekten ölçüp ölçmediği düşündürücüdür.

KAYNAKÇA

Akyol, T. (2012). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Dirican, R. (2013). *3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikâye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Epstein, M. H. & Synhorst, L. (2009). Preschool Behavioral and Emotional Rating Scale, Austin, TX: PRO-ED.

Erkuş, S. (2012). *Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.

Fraiberg, S. H. (1996). *The magic years: Understanding and handling the problems of early childhood.* New York: Simon & Schuster.

Gökçek, B. S. (2007). *5-6- yaş çocukları için hazırlanan karakter eğitimi programının etkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Neslitürk, S. ve Çeliköz, N. (2015). Okul Öncesi Değerler Ölçeği Aile ve Öğretmen Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 24,* 19-42.

Öztürk-Samur, A., Deniz, M. E., Durmuşoğlu-Saltalı, N. ve Arı, R. (2009). *Altı Yaş Çocukları İçin Davranışsal ve Duygusal Dereceleme Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.* Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi, Sağlık, Gelişim ve Eğitimde Çocuk. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Öztürk-Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Roberts, W., College, C. & Strayer, J. (1996). Empathy, emotional expressiveness and prosocial behavior. *Child Development, 67*, 449-470.

Somer, B. (2015). *4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sözkesen, A. (2015). *60-72 aylık çocukların değer eğitiminde öykü temelli yaratıcı drama yönteminin etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Yağan-Güder, S. (2014). *Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yuvacı, Z. (2013). *Okulöncesi değerler eğitimi uygulayan okullardan seçilen değerlerin ve etkinliklerin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

TEMEL DEMOKRATİK DEĞERLER ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Gonca Nebioğlu[1]

GİRİŞ

Temel Demokratik Değerler Ölçeği, Uygun ve Engin (2014) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenirlik analizleri Türkiye örnekleminde yapılan bir ölçektir. Ölçeğin geliştirilme amacının, temel demokratik değerlere ilişkin ortaokul öğrencilerine yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek olduğu belirtilmiştir. Uygun ve Engin (2014) böyle bir ölçeğin geliştirilmesinin ortaokul öğrencilerinin eğitimde demokratik olma kazanımlarını elde edip etmediklerinin ölçülmesi ihtiyacından ortaya çıktığını vurgulamaktadırlar. Demokratikleşme kavramının, hangi anlamlar taşıdığı ve bu çalışma kapsamında hangi anlamda ele alındığı belirtilmemiş olsa da, çalışma alanyazınında "eğitimde bireyselleşme" olarak geçtiği görülmektedir. Demokratik değerler kavramının hangi kavramları içine aldığının tam listesinin çıkarılmasının zor olduğunu belirten yazarlar, ilgili alanyazından *insan haklarına saygı, eşitlik, özgürlük, katılma, uzlaşma, serbest tartışma ortamı, açıklık, hoşgörü, çoğulculuk, farklılaşma, hukuk devleti, sosyal devlet, şiddetten kaçınma, eleştirel düşünme* ve *ifade etme özgürlüğü* gibi değerler üzerinde fikir birliğinin olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılar Türkiye alan yazınından yola çıkarak değerler eğitiminin tanımı, özellikleri ve önemi üzerinde durmuş; değer eğitiminin karakter ve ahlak sahibi bireyler yetiştireceğini vurgulamışlardır. Ancak burada ahlak ya da karakterden ne anlaşıldığı ve burada hangi tanım üzerinden ele alındığı belirtilmemektedir. Uygun ve Engin'e (2014) göre değerler eğitiminin iki kazancı vardır: Daha tatmin edici bir hayat ve canlıların hakkına saygı duyan sosyal yapılandırmacı bireyler yetiştirmek. Son olarak çalışma kapsamında, alanyazında geçtiği söylenen fakat kaynağının belirtilmediği *adil olma, özgüven, iş birliği* ve *farklılıklara saygı* boyutu olmak üzere dört boyutu içerisinde bulunduran bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır.

Geliştirilen bu ölçeğin kullanıldığı çalışmaların sayısı çok olmamakla birlikte aşağıda bu çalışmalara yer verilmiştir. Yukarıda görüldüğü üzere bu ölçek geliştirme çalışmasının alanyazın ve kuramsal bilgisi kısıtlı olduğu için, demokratik eğitim ve ilkokul-ortaokul çağındaki öğrencilerin değer kazanımlarını inceleyen birçok çalışmadan ilgili olanları incelenmiştir. İncelenen bu çalışmaların alanyazında konuyla ilgili ek bilgiler paylaşılıp paylaşılmadığına bakılmıştır. Şişman, Güleş ve Dönmez'in (2010) demokra-

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

analiz bulgularının anlamlandırılması zorlaştırmaktadır. Ölçek maddelerine bakıldığında, hangi maddelerin hangi alt boyuta girdiğinin karışabileceği görülmektedir (bk. Örnek Maddeler). Aynı zamanda maddeler demokratiklikle doğrudan alakalı gibi görünmemektedir. Fakat bu durumun bir açıklaması olarak ortaokul öğrencilerine uygun bir ölçek olması gerekliliği gösterilebilir. Çalışmada sekiz maddenin ters puanlandığı belirtilmiş ancak bunların hangi maddeler olduğu söylenmemiştir. Bu durum da maddelere bakınca nasıl değerlendirildiğinin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Ölçekteki; 'Kendime güvenirim', 'Karşılaştığım problemlerle başa çıkabilirim', 'Dış görünüşümden rahatsız olurum', 'Planlamaya uymaya gayret gösteririm', 'Başarılı olabileceğime inanırım', 'Toplum içinde kendimi rahat hissederim', 'Olumlu özelliklerimin farkındayım' maddelerinin temel demokratik değerler ile kurulan ilişkisi soru işaretleri taşımaktadır. Alt boyutlar içinden özellikle "özgüven" alt boyutunun demokratik değer olarak ele alınmasının teorik olarak yeterince açıklanmadığı düşünülebilir.

Sonuç olarak, çalışmanın analiz süreci adımlarının oldukça doğru yapıldığı görülmektedir. Böyle bir ölçeğin geliştirilme fikri de uygulama alanlarının varlığı ve eğitime katkı sağlayabileceği düşüncesiyle işlevsel gözükmektedir. Ancak alt boyutlarının oluşumu, kuramsal dayanağı, kavramların işevuruk tanımları ve maddelerin nedenselliği ve puanlamasıyla ilgili eksiklikler bulunmaktadır. Aynı zamanda başka kültürlerdeki demokratik eğitim algısı ve eğitim modelleri hakkında daha fazla alanyazın taramasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Doğanay, A. & Sarı, M. (2004). Elementary school students' devatian level to democratic values and comparison of the effect of overt and hidden curriculum on gaining democratic values in terms of students and teachers opinions. *Educational Administration in Theory & Practice*, *39*, 356-383.

Engin, G. ve Uygun, S. (2014). Türkçe ve beden eğitimi öğretim programları ile bütünleştirilmiş değerler eğitimi programının etkililiği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama, 10*(4), 942-969.

Hotoman, D. (2010). Demokratik eğitim: Demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitimbilim*, *3*(1), 29-42.

Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin demokrasi algıları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*(3), 143-162.

Şişman, M., Güleş, H. ve Dönmez, A. (2010). Demokratik bir okul kültürü için yeterlilikler çerçevesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(1), 167-182.

Uygun, S. (2013). Değerler eğitimi program tasarılarının değerlendirilmesi (Antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities, 3*(2), 263-277.

Uygun, S. ve Engin, G. (2014). Temel demokratik değerler ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9*(5), 2021-2031.

Yüksel, İ., Bağcı, Ş. ve Vatansever, E. (2013). İlköğretim son sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin belirlenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *6*(12), 309-334.

TOPLUMSAL DEĞERLERE YÖNELİK ALGI ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Gonca Nebioğlu[1]

GİRİŞ

Bu ölçek, Bakaç (2013) tarafından geliştirilen ve geçerlik-güvenirlik çalışması Türkiye'den beşinci sınıf öğrencileriyle yapılan bir ölçektir. Ölçeğin geliştirilmesi için yapılan alanyazın incelemesinde, ilkokul ve ortaokul düzeyinde öğrencilerin toplumsal değerlere yönelik algılarını belirleyen bir ölçeğe rastlanmaması sonucu sosyal bilgiler eğitim programlarında önemli bir yere sahip olan değerler eğitimi çerçevesinde öğrencilerin toplumsal değerlere yönelik algılarını saptamak için geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır.

Ölçeğin geliştirilme aşaması kuramsal olarak değerler ve eğitimde değerler kavramlarına dayandırılmıştır. Değerin varlığı ile ilgili bu sorgulama, Türkiye'deki çalışmalardan yola çıkılarak yapılmıştır. Aynı zamanda, değer kavramının toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler yoluyla "iyi" ve "kötüyü", "doğru" ve "yanlışı" ayırt etmeye yarayan bir yol gösterici olarak tanımlanmıştır. MEB'den (2004) yola çıkılarak "değer" kavramının özellikleri üzerinde durulmuş ve bu özellikler maddeler hâlinde sıralanmıştır. Değerler eğitiminin de duyuşsal kazanımlar içinde ele alınan etik bir ölçüt olduğu vurgulanmıştır. Etik, ahlak ve değer kavramlarının başlı başına farklı bakış açıları, yorumları ve tanımları olduğundan kastedilen etiğin ne olduğunun açıklanması gerektiği düşünülmektedir. Sosyal Bilgiler Programında öğrencilere kazandırılması gereken değerlerin; "adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik" şeklinde tanımlanabileceği belirtilmiştir. Fakat bu bölümde de hangi çalışmalara, kitaplara ya da program geliştirme tarzlarına dayanarak bu kavramların kazandırılması gerektiği belirtilmemiştir.

Bu aşamada benzer çalışma alanlarında yapılan başka çalışmaların kuramsal temellerine bakılacak ve eğer varsa bu ölçek geliştirme çalışmasının kuramsal eksiklikleri ele alınacaktır. Bahsedilen çalışmaların hepsi ilköğretim örnekleminde gerçekleştirilen çalışmalardır.

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

Toplumsal Değerlere Yönelik Algı Ölçeği okul eğitiminin kazançlarını ölçmek ve gözlemlemek açısından pratik bir ölçme aracı gibi görülmektedir. Ancak kuramsal çerçevesinin yukarıda da belirtildiği üzere çok net çizilmediği görülmektedir. Kavramların işevuruk tanımları eksik kalmaktadır. Analiz kısmında açımlayıcı faktör analizi bulgularına göre 100 maddenin 77'sinin atıldığı düşünüldüğünde, ilk geliştirilen 100 maddenin ölçülmek istenilen kavramlarla ilişkisiz ya da çok az ilişkili olduğu sonucu çıkarılabilmektedir ki bu durumun kuramsal temelin eksik olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çalışmada doğrulayıcı faktör analizinin yapılmadığı görülmüştür. Faktörlerin ölçüm modeline uygunluğunu görebilmek için bu analizin gerekli olduğu düşünülmektedir. Ölçeğin maddelerine bakıldığında, maddelerin oldukça yönlendirici olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin, özellikle birinci madde olan "Aile bizi kötü insanlardan ve kötü durumlardan korur" maddesinde kötünün ne olduğu belirsizdir. Ayrıca ölçek ortaokul öğrencilerine uygulandığından ve genel cevap verme eğilimin "kararsızım" olabilme ihtimalinden dolayı dört seçenekli bir cevap skalasının kullanılması önerilebilir. Ayrıca, ölçeğin geçerliliği sırasında katılımcılardan 100 maddeli bir ölçeği doldurmalarının istenmesinin yorgunluk etkisi yaratmış olabilmesi de mümkündür. Böylesi bir durumda maddelerin kendi içinde rastgele hâle getirilmesi ya da karşıt dengeleme yapılarak incelenmesi gerektiği önerilebilir.

Ek olarak özellikle, "Bilim ile sadece bilim adamları uğraşmalıdır.", "Vatanı korumak sadece cephede savaşarak olmaz.", "Saygı ailede öğrenilir.", "Hem beden hem ruh sağlığımızı korumalıyız" ve "Sağlıklı olan insanlar daha mutludurlar" maddelerinin neyi ölçtüğü tam olarak net değildir. Öte yandan aynı faktör içinde olduğu söylenen ilk 19 madde ve ikinci faktöre yükleme yaptığı belirtilen son dört madde homojen şekilde aynı toplumsal değeri ölçüyor gibi görünmemektedir. Örneğin ilk 19 maddenin ilk maddesi öğrencinin ailesini nasıl konumlandırdığına bakıyorken, 4. madde bilimsel düşünceye yaklaşımını ölçmekte, 10. madde kişisel bir özellik olarak dürüstlük ile ilgilenirken, 13. madde milli duygulara odaklanmıştır. Sonuç olarak, ölçeğin kuramsal çerçevesinin net olmadığı ve ölçek maddelerinin ölçmek istediği değerleri tam olarak ölçemediği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Alıcı, Z. ve Sarıçam, H. (2015, Kasım), Üstün yetenekli ve normal öğrencilerin toplumsal değer algı düzeylerinin karşılaştırılması. *2. Uluslararası Katılımlı Değerler Eğitimi Kongresi'nde sunulan bildiri*, Kırıkkale.

Bakaç, E. (2013). Toplumsal değerlere yönelik algı ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, *2*(4), 303-309.

Deniz, K. (2003). Yazılı anlatım becerileri bakımından köy ve kent beşinci sınıf öğrencilerinin durumu. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, *13*, 233-255.

Gömleksiz, M.N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8*(1), 96-134.

Kale, M. ve Demir, S. (2015). Birleştirilmiş ve bağımsız sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin toplumsal değer algılarının karşılaştırılması. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, [XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (21-23 Mayıs 2015) Özel Sayısı], 111-118.

Tahiroğlu, M., Yıldırım, T. ve Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*, 231-248.

TOPLUMSAL DEĞERLERE YÖNELİK ALGI ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

Toplumsal Değerlere Yönelik Olumlu Algılar

Madde 1: Aile bizi kötü insanlardan ve kötü durumlardan korur.
Madde 19: Çalışkan insanlar vatanına ve milletine daha yararlı olurlar.

Toplumsal Değerlere Yönelik Olumsuz Algılar

Madde 20: İstediklerimizi elde etmek için her zaman dürüst davranmayabiliriz.
Madde 23: Karşımızdaki insanlar dürüst değilse biz de dürüst davranmayabiliriz.

3. Bölüm

AHLAKİ MUHAKEME TEMELLİ ÖLÇÜMLER

Değerlerin Belirlenmesi Testi

Ahlaki Yargı Testi

Ahlaki Yönelim Ölçeği

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Ölçeği

Sosyoahlaki Görüş Ölçeği- Kısa Form

DEĞERLERİN BELİRLENMESİ TESTİ

Doç. Dr. Sevim Cesur[1]

GİRİŞ

Kohlberg'in Bilişsel-Gelişimsel Ahlak Kuramı'na dayandırılarak geliştirilmiş olan Defining Issues Test (Rest, 1975) Türkçe'ye ilk defa Çileli (1981, akt. Akkoyun, 1987) tarafından Görüşlerin Belirlenmesi Testi olarak çevrilmiştir. Daha sonra ise 1997 yılında bir tez çalışması için bu sefer Değerlerin Belirlenmesi Testi olarak uyarlanmıştır (Cesur, 1997).

Ahlak kuramını, Piaget'nin bilişsel-gelişimsel basamaklar fikrine dayandıran Kohlberg, aşağıda da özetlendiği üzere öne sürdüğü her bir basamak için çeşitli çatışma durumlarına uyarlanabilecek niteliksel olarak farklı bir adalet yaklaşımı varsaymaktadır (Kohlberg, 1969, 1973, 2008; Kohlberg ve Kramer, 1969).

Uzlaşım öncesi evredeki (1. ve 2. basamaklar) bakış açısı, beladan uzak durmak, ihtiyaçlarını tatmin etmek ve kendi iyiliğine olanı artırmak için kuralları takip eden somut bireyin bakış açısıdır. Birinci basamakta bir eylemin fiziksel sonuçları psikolojik sonuçlarından açıkça ayrılmaz. İkinci basamakta kişi, başka bireylerin de başka görüş açıları, kendi ihtiyaçları, ilgileri, niyetleri vb. olabileceğinin farkına varır. Ayrıca naif bir araçsal faydacılık söz konusudur.

Uzlaşımsal evrede (3. ve 4. basamaklar), uzlaşımlar, kurallar, zorunluluklar ve beklentiler benliğin bir parçası olarak görülür. Üçüncü basamakta iyi çocuk ahlakı olarak da isimlendirilebilecek, iyi ilişkileri sürdürebilme, başkalarının onayını alma ahlakı söz konusudur. Kişi kendini ilişkiler içinde yoğrulmuş bulur; duyguların ve beklentilerin paylaşılması ve karşılıklı güven temelinde inşa edilmesi gerektiği şeklinde bir algı vardır. Dördüncü basamakta kişi, ahlaki eylemler ve beklentilerin anlam bulduğu ve meşrulaştığı sosyal ve ideolojik sistemlerin bakış açısını alır. Otorite tarafından düzenlenen ahlak söz konusudur.

Uzlaşım sonrası evrede (5. ve 6. basamaklar) kişi kendini insanlığın bütün üyeleri için zorunlu olan aşkın prensipleri altında görür. Beşinci basamakta ahlaki muhakeme, özellikle de demokratik olarak kabul edilmiş kanunlar tarafından somutlaştırılmış hayali sosyal sözleşmeler, güven, bireysel özgürlük ve herkese eşit muamele temeline dayanır. Altıncı basamakta kişi insanlara, sadece insan oldukları için ve kendi içinde değeri olan varlıklar olarak saygı gösteren bir ahlaki bakış açısı kazanır. Kişinin ahlakı, bireysel evrensel vicdani ilkelere dayanmaktadır.

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı

eğitimlerden elde edilen kazanımları ölçebiliyor olması, ahlakla ilgili ölçümlerle ve ahlaki davranışlarla ilişkilerinin incelenmesi, politik tutum ve seçimlerle ilişkilerine bakılması yürütülebilecek çalışmalardandır. İlerde tasarlanacak araştırmalarda bu desenlere uygun çalışmalar hazırlanması ve testin Türkçe'ye uygunluğunun daha da sağlamlaştırılması mümkündür.

KAYNAKÇA

Acuner, H.Y., Camadan, F. ve Türkan, M. (2014). Ahlaki gelişim düzeyleri ile mükemmeliyetçiliğin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 12*(27), 7-40.

Akkoyun, F. (1987). Empatik eğilim ve ahlaki yargı. *Psikoloji Dergisi*, *6*(21), 91-97.

Bulduk, S., & Cesur, S. (1999). Learned helplessness effect on moral reasoning. "Stress and Anxiety Research Society 20th International Conference". Krakow, Poland.

Cesur, S. (1997). *The relationship between cognitive and moral development*. Unpublised MA Thesis. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Çeliköz, N., Seçer, Z. ve Durak, T. (2008). Suç işleyen ve işlemeyen çocukların düşünme becerileri ve ahlaki yargılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*, 335 -350.

Çırak, G.K. (2006). *Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ve kendini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eğeci, S. ve Cesur, S. (2002). Ahlaki yargı ile kişilik arasındaki ilişki. "XII. Ulusal Psikoloji Kongresi"nde sunulmuş poster, ODTÜ, Ankara.

Froming, W. J. & McColgan, E. B. (1979). Comparing the Defining Issues Test and the MoralDilemma Interview. *Developmental Psychology*, *15*(6), 658-659.

Gibbs, J. C., Basinger, K. S., Grime, R. L., & Snarey, J. R. (2007). Moral judgment development across cultures: Revisiting Kohlberg's universality claims. *Developmental Review*, *27*, 443-500.

Gielen, U. P. (1996). Moral reasoning in cross-cultural perspective: A review of Kohlbergian research. *World Psychology, 2*(3-4), 313-333.

Haskuka, M, Sunar, D., & Alp, İ. E. (2008). War exposure, attachment style and moral reasoning. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *39*(4), 381-401.

Herrington, C. & Weaven, S. (2008). Improving consistency for DIT results using cluster analysis. *Journal of Business Ethics, 80*, 499-514.

Kabaday, A. ve Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *İnsan Bilimleri Dergisi, 7*(1), 878-898.

Kay, S. R. (1982). Kohlberg's Theory of Moral Development: Critical analysis of validation studies with the Defining Issues Test. *International Journal of Psychology, 17*, 27-42.

Koç, M., Çolak, T. S., Kocaman, O. ve Bayraktar, B. (2009). Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre üniversite öğretim elemanları ile öğrenciler arasındaki etkileşimin ahlaki düzeyi. *İnsan Bilimleri Dergisi, 6*(9), 757-771.

Kohlberg, L. (1969). Stage and sequence: The cognitive-developmental approach to socialization. In B.A. Goslin (Ed.) *Handbook of socialization theory and research*. San Francisco: Rand McNally.

Kohlberg, L. (1973). Stages and aging in moral development. *The Gerontologist*, winter, 497-503.

Kohlberg, L. (2008). The development of children's orientations toward a moral order I. Sequence in the development of moral thought. *Human Development, 51*, 8–20 (Reprint of Vita Humana 1963; 6: 11–33).

Kohlberg, L., & Kramer, R. (1969). Continuities and discontinuities in childhood and adult moral development. *Human Development*, *12*, 93-120.

Lind, G. (2009). The Moral Judgment Test. "The Association for Moral Education: 35th Annual Conference". Utrecht University, The Netherlands.

Ma, H. K. (1989). Moral orientation and moral judgment in adolescents in Hong Kong,Mainland China, and England. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *20*(2), 152-177.

Martin, R. M., Shafto, M., & Van Deinse, W. (1977). The reliability, validity, and design of the Defining Issues Test. *Developmental Psychology*, *13*(5), 460-468.

Moon, Y. (1986). A review of cross-cultural studies on moral judgment development using the Defining Issues Test. *Behavior Science Research*, *20*(1-4), 147-177.

Nisan, M., & Kohlberg, L. (1982). Universality and variation in moral judgment: A longitudinal and cross-sectional study in Turkey. *Child Development*, *53*, 865-876.

Özabacı, N., Mutlu, T., Çavdar, D. ve Aybek, E. C. (2016). Gençlerin ahlak ve duygusal zekâ gelişiminde ebeveyn rolüne yönelik toplumsal cinsiyet farklılıkları. *Journal of Human Sciences, 13*(2), 2598-2609

Rest, J. R. (1975). Longitudinal study of the Defining Issues Test of moral judgment: A strategy for analyzing developmental change. *Developmental Psychology*, *11*(6), 738-748.

Rest, J. R. (1986). *Manual for the Defining Issues Test*. Center for the Study of Ethical Development, University of Minnesota.

Rest, J. R., Cooper, D., Coder, R., Masanz, J., & Anderson. (1974). Judging the important issues in moral dilemmas: An objective measure of development. *Developmental Psychology*, *10*(4), 491-501.

Rest, J. R., Narvaez, D., Bebeau, M. J., & Thoma, S. J. (1999). A Neo-Kohlbergian approach: The DIT and Schema Theory. *Educational Psychology Review, 11*(4), 291-324.

Rest, J. R. & Thoma, S. J. (1985). Relation of moral judgment development to formal education. *Developmental Psychology, 21*(4), 709-714.

Schaefli, A., Rest, J. R., & Thoma, S. J. (1985). Does moral education improve moral judgment? A meta-analysis of intervention studies using the Defining Issues Test. *Review of Educational Psychology, 55*(3), 319-352.

Shweder, R. A., Mahapatra, M., & Miller, J.G. (1985). Culture and moral development. In J. Kagan & S. Lamb (Ed.) *The emergence of morality in young children.* Chicago and London: University of Chicago Press.

Stephens, D.G. (2009). *A correlation study on parental attachement and moral judgment competence of millenial generation college students*. Unpublished PhD Thesis. The Graduate College at the University of Nebraska, Lincoln, Nebraska.

Subaşı, Ş. ve Fidan, M.E. (2015). Muhasebe meslek mensubu adaylarının etik eğitim görüşleri. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 17* (3), 667-700.

Şengün, M. ve Kaya, M. (2008). Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 24-25*, 51-64.

Thoma, S. J. (2004). Measuring moral thinking from a neo-Kohlbergian perspective. *Theory and Research in Education, 12*(3) 347–365.

Thoma, S. J., Barnett, R., Rest, J., & Narvaez, D. (1999). What does the DIT measure? *The British Journal of Social Psycholgy, 38,* 103-111.

Thoma, S.J. & Dong, Y. (2014). The Defining Issues Test of moral judgment development. *Behavioral Development Bulletin, 19*(3), 55-61.

Tolunay, A. (2001). *The relationship between religiosity, dogmatism and moral reasoning*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Istanbul.

Topçu, M.S. (2011). Turkish elementary student teachers' epistemological beliefs and moral reasoning. *European Journal of Teacher Education, 34*(1), 99-125.

Walker, L. J. (2002). The model and the measure: An appraisal of the Minnesota Approach to moral development. *Journal of Moral Education, 31*(3), 353-367.

DEĞERLERİN BELİRLENMESİ TESTİ (ÖRNEK HİKAYE)

HASAN VE İLAÇ

Kasabanın birinde bir kadın özel bir kanser türü yüzünden ölmek üzereydi. Doktorlara göre onu kurtarabilecek tek bir ilaç vardı. Bu ilaç aynı kasabadaki bir eczacının yakınlarda keşfettiği bir ilaçtı. İlacın yapımı pahalıya mal olmuştu ancak eczacı maliyetin on katı kadar para talep ediyordu: Hammaddesi için 200 dolar ödemişti, küçük bir dozda ilaç içinse 2000 dolar istiyordu. Hasta kadının kocası Hasan, borç para alabilmek için tanıdığı herkese gitti, fakat sadece 1000 dolar toparlayabildi ki bu istenen paranın ancak yarısı kadardı. Hasan eczacıya karısının ölmek üzere olduğunu anlattı ve ondan ilacı ucuza satmasını veya parayı daha sonra ödemesi için kolaylık göstermesini rica etti. Fakat eczacı, "Hayır, bu ilacı ben buldum ve bundan para kazanacağım." diye karşılık verdi. Böylece Hasan umutsuzluğa kapıldı ve gizlice eczacının dükkanına girmeyi ve karısı için ilacı çalmayı düşünmeye başladı.

Hasan ilacı çalmalı mı? (Seçeneklerden birini işaretleyiniz)

----- Çalmalı -----Karar veremiyorum -----Çalmamalı

AHLAKİ YARGI TESTİ

Uzm. Psikolog Hatice Özen[1]

GİRİŞ

Ahlaki Yargı Testi, 1977 yılında Lind tarafından ahlaki yargı yeteneğini ölçmek amacıyla, üniversitede sosyalleşme projesi kapsamında geliştirilmiş olup (akt. Çiftçi, 2001),Türkçe versiyonunun geçerlilik araştırması, 2001 yılında Nermin Çiftçi tarafından, Almanya ve Türkiye'deki Türk lise öğrencilerinin ahlaki yargı yeteneklerinin karşılaştırması konulu doktora tezi kapsamında 461 katılımcıdan gelen verilerle yapılmıştır. Ahlaki yargı testi davranışsal bir test olup, katılımcının ahlaki bir meseleyi, görüş birliği veya görüş alanı gibi bir ölçüte dayanmak yerine, ahlaki prensipler veya ahlaki yönelimlere dayanarak yargılama yeteneğini ölçer. Ahlaki yargı testi, iki ahlaki ikilem senaryosu ve 26 maddeden oluşan sekiz dereceli (+4'ten -4'e) değerlendirmeye sahip bir ölçektir. Katılımcıların iki ahlaki senaryo ve bu senaryolara dair lehte ve aleyhte argümanlarla karşılaştıkları bu testte, katılımcılardan sunulan argümanlara katılıp katılmadıklarını belirtmeleri beklenmektedir. Ahlaki yargı testinin temel özelliği karşıt argümanları barındırmasıdır. Ahlaki yargılama yeteneği, 0 ile 100 arasında değişen, C-değeri adı altında hesaplanmaktadır. Ahlaki yargı testi ile ahlaki yargı davranışının hem duygusal hem de bilişsel boyutları aynı anda ölçülebilmektedir (Lind, 1999). Ölçeğin Türkçesi ile birlikte 29 dilde geçerliliği sağlanmıştır (Lind, 2006). Aşağıdaki kısımda, ilk olarak, ölçeğin kuramsal ve yöntembilimsel arka planı, ikinci olarak, testin geçerliliğinin nasıl saptanacağı, üçüncü olarak, testi yorumlama, değerlendirme ve uygulama ilkeleri, dördüncü olarak, Türkçe versiyonunun geçerlik analizi bulguları sunulmuştur. Son kısımda ise, testin literatürdeki yeri incelenmiş ve teste dair yorum ve öneriler sunulmuştur.

Ahlaki yargı ve ahlaki yargı davranışını ölçen ilk çalışmalar çoğunlukla ahlaki yönelim gibi ahlaki duyguları ölçmeye odaklanmış, ahlakın bilişsel boyutuna dair, özellikle de yargı yeteneği ile ilgili çok sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Piaget ve Kohlberg'ın çalışmalarına kadar, psikologlar ahlakın sadece duygusal boyutunu göz önünde bulundurmuşlar, bilişsel boyutunu ise göz ardı etmişlerdir (Krathwohl vd., 1964). Ahlaki yargı yeteneğinin tanımı ilk kez 1964 yılında Kohlberg tarafından yapılmış ve Kohlberg ahlaki yargı yeteneğini, "ahlaki kararlar ve yargılarda bulunabilme ve bunlara uygun davranabilme yeteneği" olarak tanımlamıştır. Lind (1978), yaklaşık 40 yıl önce, ahlaki yargı davranışının hem duygusal yönünü (ahlaki yönelim), hem de

[1] İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

noktaya, ölçeği geliştiren ve uyarlayan yazarlar tarafından açıklık getirilmesi iyi olabilir. Bunun dışında, Kohlbergin mülakat yöntemine alternatif olarak geliştirildiği, az maddeden oluştuğu ve cevaplaması kolay olduğu için oldukça pratik ve ekonomik bir ölçektir, bu noktada amacına hizmet ettiği söylenebilir. Ölçek orijinalinde ve Türkçe versiyonunda sekiz dereceli bir ölçektir (-4 - kesinlikle katılmıyorum, +4 - tamamen katılıyorum). Ancak Lind çocuklarla ve yaşlılarla uygulanması durumunda derecelendirmenin (+3, -3 veya +2, -2) olarak değiştirilmesini önermektedir. Ahlaki yargı testinde derecelendirmenin eksilere iniyor olması gerçekten bir ifadeye ne ölçüde katılıp katılınmadığını iyi ortaya koyabilir. Ölçeğin, sekiz yaşından itibaren herkese uygulanabilir olması geniş bir kitleye hitap ettiğini göstermektedir. Ayrıca bu ölçek, demokratik kişiliğin bir özelliği olan ahlaki yargı yeteneğini ölçerek literatüre önemli bir katkıda bulunmaktadır. Ahlaki davranışın hem bilişsel hem duygusal boyutlarını aynı anda ölçmesi ve üç ayrı puan türünün hesaplanmasına (bilişsel, duygu ve modal) olanak tanıması açısından da ayrıca önem taşımaktadır ve her ikilem için ayrı ayrı puan hesaplamasına izin vermesi açısından oldukça önemlidir. Bunların yanı sıra, ölçekteki hikâyelere ve maddelere detaylı olarak baktığımız zaman, dili, çevirisi ve ikilemlerin içerikleri Türk kültürüne oldukça uygun olarak gözüküyor. Sonuç olarak, ahlaki yargı testi, geçerlik ve güvenirlik düzeyi yeterli olan, araştırmalarda ve uygulamalarda kullanılabilecek bir ölçektir.

KAYNAKÇA

Arıdağ, N. Ç. & Yüksel, A. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki yargı yetenekleri ile empati becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitin Bilimleri,*585-728.

Aybek, E. C., Çavdar, D.,& Özabacı, T.M.N. (2015). University students' moral judgement and emotional intelligence level: A model testing. *Social and Behavioral Sciences, 191,* 2740-2746.

Çırak K., G. (2006). "Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ve ahlaki yargıyeteneği ile kendini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırılması." Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çiftçi, N., (2001). The moral judgement test: theory and validation of the Turkish version: Ahlaki yargı testi MUT'un teorisi ve türkçe versiyonunun geçerliliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 1 (2), 295-321.

Çiftçi, M. (2008). "Disiplin Cezası Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri, Bilişsel Çarpıtmaları ve Empatik Becerilerinin Karşılaştırılması". Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Çiftçi, N. (2001a). "Almanya ve Türkiye'deki Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması." Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gültekin, F. (2011). The investigation of psychology, psychological counseling and Guidance, social work students' moral judgement competence. *International Online Journal of Educational Sciences,3(1),* 220-244.

Keskin, Y. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin ahlaki yargı yeterlilikleri: Türkiye Samsun ve İngiltere Lancashire Karşılaştırması. *Ondokuz Mayıs* Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32 (1), 217-249.

Krathwohl, D.R., Bloom, B.S. & Masia, B.B. (1964). Taxonomyof educational objectives. Handbook II: Affectivedomain. NewYork:McKay

Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization: The cognitive-developmental approach.T. Lickona, Ed., *Moral development and behavior: Theory, research and ocialissues,* 31-53. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Kohlberg, L. (1981). *The meaning and measurement of moral development*. The HeinzWerner LectureSeries,vol. 13.Worcester,MA: Clark University Press.

Kohlberg, L. (1984). *Essays on moral development*, Vol. II, *The psychology of moral development.* San Francisco, CA: Harper &Row

Oktay, A., Ramazan, O., & Sakin, A. (2010). The relationship between preschool teachers' professional ethical behavior perceptions, moral judgement levels and attitudes to teaching. *Gifted Education International,26*, 6-14.

Piaget, J. (1976). Theaffective unconscious and the cognitive unconscious. In: B. Inhelder & H. H. Chipman, Eds., *Piaget and his school,* 63-71. New York: Springer

Seydooğulları, Ü. S. (2008). " Demokratik ve otoriter ana baba tutumlarının lisede öğrenim gören öğrencilerin ahlaki yargı yeteneğine etkisi". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Seydoğulları, S. Ü., Aridağ, N. Ç., & Koç, M. (2015). The investigation of moral judgement competence of high school students in terms of parental attitudes. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences,47(2*), 21-40.

Lind, G. (1978). How does one measure moral judgment? Problems and alternative ways of measuring a complex con-struct. [German: Wie mißt man moralisches Urteil? Probleme und alternative Möglichkeiten der Messung eines kom-plexen Konstrukts.] In: G. Portele, ed., Sozialisation und Moral, pp. 171-201. Weinheim: Beltz.

Lind, G. (1985). The theory of moral-cognitivejudgment: A socio-psychological assess-ment. In: G. Lind, H.A. Hartmann & R. Wakenhut, Eds., *Moral development and the social environment. Studies in the philosophy and psychology of moral judgment and education*,21-53. Chicago: Precedent Publishing Inc.

Lind, (1993). Moral and Bildung. Heidelberg: Roland Asanger Verlag.

Lind, G. (1995). The meaning and measurement of moral judgment revisited. Paper presented at the SIG MDE, ERA meeting, San Francisco, April 1995. Electronic version: http://www.uni-konstanz.de/ag-moral/mjt-95.htm

Lind, G. (1999). An introduction to the Moral Judgement Test (MJT).

Lind,G. (2006). The cross cultural validity of the moral judgement test: findings from 29 cultural studies. American Psychological Association.

AHLAKİ YÖNELİM ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Hatice Özen[1]

GİRİŞ

Ahlaki Yönelim Ölçeği, Kohlberg ve Gilligan'ın ahlak ile ilgili çalışmalarını temel alarak, üniversite öğrencilerinin ahlaki yönelimlerini ölçmek amacıyla Liddell, Halphin ve Halphin tarafından 1992 yılında geliştirilmiş olup, Küyel ve Glover (2004) tarafından Türk ve Amerikalı üniversite öğrencilerinin ahlaki yönelim ve muhakemelerinin karşılaştırıldığı bir araştırma kapsamında Türkçeye uyarlanmıştır. Ahlaki yönelim ölçeği, iki kısım ve 69 maddeden (35 ilgilenme, 34 adalet) oluşmakta olup, dört dereceli (Likert) bir ölçektir. Aşağıda, ilk kısımda, ahlaki yönelim ölçeğinin kuramsal arka planından bahsedeceğim. İkinci kısımda, ölçeğin Türkçe'ye uyarlama aşamalarını elimdeki bilgiler doğrultusunda özetleyeceğim. Üçüncü kısımda, ölçeğin uygulama grubu ve uygulama ilkelerinden bahsedeceğim. Dördüncü olarak, ölçeğin Türkçe versiyonunun literatürdeki kullanımı hakkında bilgi vereceğim. Son olarak da, ölçeğin geliştirilmesi için önerilerde bulunulacaktır.

Ahlaki gelişim ile ilgili literatürde birçok kuram bulunmasına rağmen, bunlardan en öne çıkanları Kohlberg ve Gilligan tarafından öne sürülen ahlaki gelişim kuramlarıdır (Liddell ve diğer, 1992). İlk olarak, Kohlberg'in ahlak tanımı soyut ahlaki prensip olan adalet ve eşitliğe dayanmaktadır. Kohlberg, ahlakın temelinde, evrensel prensipler olarak değerlendirdiği adalet, insan haklarında eşitlik ve karşılıklılık ve insan onuruna saygıyı görmektedir. Kohlberg ahlakı bu şekilde adalet merkezli olarak tanımlayarak, ahlaki problemlerin temeline hak çatışmalarını koymaktadır: Yaşam hakkına karşı mülk edinme hakkı gibi. Kohlberg'in kuramında, insan adalet arayışında olan, rasyonel, özerk, nesnel ve karar verici konumda olan bir bireydir (Kohlberg, 1971).

Kohlberg'in kuramına göre (1976, 1981 akt. Liddell ve diğer, 1992) bireyin ahlaki gelişimi üç temel seviyede gruplaşan altı-basamaklı bir yapı hâlinde ilerler. Daha üst seviyeler ahlaki olgunluğu, yani adaletli bir muhakeme yeteneğini temsil ederken, daha alt seviyeler daha adaletsiz bir ahlaki muhakeme yeteneği anlamına gelmektedir. Yukarıda bahsedilen üç temel seviye, uzlaşım öncesi seviye (bir ve ikinci basamaklar), uzlaşımsal seviye (üç ve dördüncü basamaklar) ve uzlaşım sonrası seviyedir (beş ve altıncı basamaklar). Uzlaşım öncesi seviyede, ahlaki kararlar bireyi ilgilendiren anlık sonuçlar (ödüller ve cezalar) temelinde alınır; uzlaşımsal seviye dışsal gruplar tarafından

[1] İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

TÜRKİYE'DE KULLANILDIĞI ÇALIŞMALAR

Küyel ve Glover (2004) tarafından Türk ve Amerikalı üniversite öğrencilerinin ahlaki yönelim ve muhakemelerinin karşılaştırıldığı bir araştırma kapsamında Türkçeye uyarlanan ölçek, ilk olarak bahsi geçen araştırmada kullanılmıştır. Sonrasında, Cesur ve Küyel (2009) tarafından gerçekleştirilen ebeveyn tutumları, gençlerin ahlaki muhakeme yetenekleri ve ahlaki yönelimlerini inceleyen başka bir araştırmada kullanılmıştır.

Ahlaki yönelim ölçeği, Kohlberg ve Gilligan tarafından öne sürülen ahlak anlayışları, sırasıyla adalet ve ilgilenme yönelimleri, üzerine temellendirilmiş olup, gerek geçerlik ve güvenirlik katsayılarının yüksek olması açısından, gerekse de adalet ve ilgilenme yönelimlerini aynı anda ölçebilmesi acısından oldukça değerlidir. Ölçek, üniversite öğrencilerinin ahlaki yönelimlerini ölçmek için geliştirilmiştir, yani uygulama örneklemi sınırlıdır. Hikâyeler üniversite öğrencilerine göre hazırlandıkları için başka örneklemler için farklı ikilem senaryolarının yazılması gerekecektir. Dolayısıyla bu ölçek, her bir örneklem grubu için farklı tarzda hikâyeler hazırlanmasını gerektireceğinden farklı gruplarla çalışmak için çok işlevsel olmayabilir. Yine de, üniversite öğrencilerinin ahlaki yönelimlerini ölçmesine olanak sağladığı için çok değerlidir.

Ölçeğin yönergesindeki açıklama kısmının katılımcıları sezgisel düşünmeye sevk edebileceğini, bu yüzden asıl ölçülmek istenen şeyin gözden kaçırılabileceği ihtimali bulunmaktadır. Ölçek yönergesinde aşağıdaki ifade yer almaktadır: *"Her maddeyi dikkatle okuyunuz ancak kendi görüşlerinizi belirlerken, maddeler üzerinde gereğinden fazla zaman harcamayınız. Genel olarak, ilk tepkimiz bizim için en doğru olandır."* Bu açıklamanın, katılımcıları en baştan analitik düşünmek yerine sezgisel düşünmeye yönlendirdiği düşünülebilir çünkü katılımcılardan akıllarına gelen ilk düşünceyi rapor etmeleri istenmektedir. Hatta bu yönerge bazı araştırmalarda sezgisel düşünmeyi aktive etmek için kullanılan bir manipülasyon türüdür. Bu durumun, bu araştırmada ölçülmek istenmeyen bir şey olduğundan, bir karıştırıcı etki yaratabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Ölçekteki ikilemlere baktığımız zaman ise, ölçeğin ilk kısmının, gençlerin çatışma yaşadığı dokuz farklı ahlaki ikilem senaryosundan oluştuğu görülmektedir. Öğrencilerden, ahlaki ikilemdeki kişinin yerini almaları ve ilgilenme ya da adaleti yansıtan maddelere cevap vermeleri istenmektedir. İkinci kısmı ise, insanların kendilerini tarif ettikleri, 14 madde (yedi ilgi, yedi adalet) içeren kısımdır. Ölçek oldukça uzun olduğu için ve ahlaki ikilem senaryoları görece karmaşık oldukları için, katılımcılarda bir tür yorgunluk etkisi meydana gelebilir. Diğer yandan ölçeğin dilinin oldukça açık ve net olduğu ve hikâyelerin içeriklerinin Türkiye kültürüne oldukça uygun olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Cesur, S., & Küyel, N. (2009). Ebeveyn tutumları ve gençlerin ahlaki muhakeme yönelimleri. *İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi,29* (1), 65-91.

Gilligan, C. (1982). *In a different voice: psychological theory and women's development*. Cambridge, MA:Harvard University Press.

Kohlberg, L. (1971). From is to ought: How to commit the naturalistic fallacy and get away with it in the study of moral development. In T. Mischel (Ed.). *Cognitive development and epistemology* (151-235). New York: Academic Press.

Kohlberg, L. (1976). *Moral judgement interviews and procedures for scoring*. Unpublished manuscript, Harvard University. Cambridge. MA

Liddell, D. L., Halpin, G., & Halpin, W. G. (1992). The measure of moral orientation: measuring the ethics of care and justice. *Journal of College Student Development, 33,*325-33

ÖRNEK MADDELER

Aşağıdaki hikâyeleri tek tek okuyunuz ve kendinizi hikâyedeki kişinin yerine koyunuz. Hikâyelerin hemen altında, kendi görüşlerinizi bildirmenize yardımcı olacak 12 madde yer almaktadır. Bu maddelere hangi ölçüde katıldığınızı belirtmek için "kesinlikle katılıyorum", "bir dereceye kadar katılıyorum", "pek katılmıyorum" veya "hiç katılmıyorum" seçeneklerinden birini işaretleyiniz.

Hikâyelerdeki maddeler için belirlenmiş "doğru" veya "yanlış" cevaplar yoktur. Bu maddelere katılım dereceniz bize, karar verme aşamasında karşılaşılan zorlukları saptamamızda yardımcı olacaktır.

Her maddeyi dikkatle okuyunuz ancak kendi görüşlerinizi belirlerken, maddeler üzerinde gereğinden fazla zaman harcamayınız. Genel olarak, ilk tepkimiz bizim için en doğru olandır.

1. BÖLÜM (İKİLEMLER)

ÖĞRENCİ KULÜBÜ

Üyesi olduğum öğrenci kulübüne yeni üye alımları başladı. Üye adaylarından her birinin, kulübe girebilmesi için eski üyelerin yüzde 90'ı tarafından onaylanması gerekiyor. Ben, kulübe 1 yıldır üyeyim ve bir liderlik pozisyonu için aday gösterilmem söz konusu. Oda arkadaşım da bu kulübe katılmak istiyor. Eski üyelerle, kulübe yeni katılmak isteyenlerin tanışma partisinden sonra, eski üyelerden bazılarının oda arkadaşımla alay ettiklerini duydum.

1. Oda arkadaşımla olan ilişkilerimi tehlikeye düşürecek hiçbir şey yapmak istemem.
   a) Kesinlikle katılıyorum b) Bir dereceye kadar katılıyorum c) Pek katılmıyorum d) Hiç katılmıyorum

2. Üyelerin, kendi fikirlerini yürütme hakları vardır.
   a) Kesinlikle katılıyorum b) Bir dereceye kadar katılıyorum c) Pek katılmıyorum d) Hiç katılmıyorum

AHLAKİ VE SOSYAL KURAL BİLGİSİ ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Ogeday Çoker[1]

GİRİŞ

Geçmişte toplumsal gelenekler ve ahlaki kuralların aynı kavramsal ve gelişimsel altyapı ile ilişkili olduğu düşünülmüştür. Aronfred (1968), Grinder (1962), Sears, Rau ve Alpert (1965) gibi kuramcılar ahlaki gelişimin, kabul edilebilir sosyal davranışların ve değerlerin kazanılması olduğunu iddia ederken Kohlberg (1969), Piaget (1932) gibi isimler ise ahlakın toplumsal geleneklerden farklılaşmasına sebep olan birtakım aşamalardan geçerek ortaya çıktığını belirtmişlerdir (akt. Nucci ve Turiel, 1978). "Toplumsal Alan Kuramı"nı (*Social Domain Theory*) ortaya atan Turiel (1977, 1978) ise toplumsal geleneklere uyum ve ahlakın iki farklı kavramsal alan olduğunu, sosyal etkileşimin farklı yönlerinden kaynaklandığını iddia eder. Toplumsal gelenekler bir sosyal sistem içerisindeki, o sistemin devamlılığını koruma amaçlı, bireylerin etkileşimlerini düzenleyen birbirleriyle uyumlu ve benzer davranışlardır. İçinde bulundukları sosyal sistem tarafından belirlenirler ve sosyal etkileşimdeki benzer ilişkiler ağına yönelik paylaşılan bilgileri inşa ederler. Toplumsal geleneklere ait davranışların özünde belirli ve kesin kurallardan oluşan bir temel bulunmadığı için kültürden kültüre değişebilirler; farklı kültürlerde farklı davranışlar aynı amacı yerine getirebilmektedir. Ancak ahlaki temelli davranışlar sosyal düzen tarafından belirlenen bağlam ile ilişkili olmak mecburiyetinde de değildir. Bireylerin adalet arayışı ile temellendirilmektedir.

Piaget'e (1932, akt. Nucci ve Turiel, 1978) göre okul öncesi dönemdeki çocuklar kurallara saygı duyar ve davranışlarını kurallara göre şekillendirirler. Kurallar zorunludur, değiştirilemezler ve otoriteden gelirler. Ancak Turiel (1977, 1978) çocukların sadece kurallara uyarak sosyal etkileşim becerilerini geliştirmediklerini, kurallarla ilişkilendirilen sosyal gelenekler ile ahlaki kararlarının farklı temellerden kaynaklandığını belirtir. Farklı yaşlardaki çocuklar farklı kural tiplerini birbirlerinden ayırmaktadırlar. Toplumsal geleneklerin ihlalinde bir düzenin bozulması şart iken çocuklar ahlaki ihlalleri sosyal düzenden bağımsız, bir kurbana yönelik zarar ile ilişkilendirmektedirler ve ahlaki ihlallere, geleneklerin ihlaline gösterdiklerinden daha çok tepki gös-

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

aşağı yukarı bire bir kullanılması noktasında bu eleştiri anlam kazanabilir. Belki 2006 senesine kadar okul öncesi çocuklara yönelik daha kullanışlı bir ölçme aracı geliştirilebilirdi.

Resimlerdeki durumlara ilişkin sorulan sorular ise gerçekten ölçmek istenen fikirleri iyi yansıtır gibi gözükmektedir. Ancak ölçeğe getirilebilecek en genel eleştiri orijinal formatta "yemekten önce dua etmeyen çocuk" resminin kültürle uyuşmadığının düşünülmesi sebebiyle değiştirilmesinde ortaya çıkan durumdur. Orijinal resim "dini" bir içerik barındırmaktadır ancak yerine koyulan madde günlük yaşama dair bir maddedir. Dolayısıyla orijinal resimdeki temanın "dinsel" yönden nasıl bir önemi olduğu tartışma konusu olmuştur. Ancak Stemana'nın (1981) orijinal metninde de maddeler arasındaki anlamsal farklar ayrıntılı bir biçimde verilmemiştir. Bu ölçekteki maddelerin ne referansla konulduğu meselesi soru işareti oluşturmaktadır. Gene de örneğin yemekten önce besmele çekmek gibi dinsel öge içeren bir maddenin eklenmesi ölçeği orijinaline daha yakın hâle getirebilir.

Son olarak ölçeğin Türkçe formunda bulunan üçüncü soru olan "Resimdeki olayla ilgili daha önceden koyulmuş bir kural olmasa çocuğun bu davranışı doğru mu olur yanlış mı olur?" sorusundaki "daha önceden koyulmuş bir kural olmasa" tanımlamasının okul öncesi dönemde olan bir çocuğun bilişsel süreci için kavraması zor olabilir, bu sorunun daha anlaşılır hâle getirilmesi gerekmektedir. Ciddiyet algısını ölçmek amacıyla ölçeğin orijinalinde toplam dört adet kart kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe ölçümünde neden üç adet yüz ifadesi kullanıldığı açıklanmamıştır. Ancak bunun sebebinin daha önce belirtilmiş olan, ölçeğin orijinalindeki "biraz kötü", "çok kötü" ve "çok, çok kötü" seçeneklerinin aralarındaki farkların okul öncesi çocuklar için çok da kolay anlaşılamayabilme olasılığı olduğu tahmin edilmektedir.

KAYNAKÇA

Nucci, L. P. & Turiel, E. (1978). Social interactions and the development of social concepts in preschool children. *Child Development*, 49(2), 400-407.

Nucci, L. & Turiel, E. (1993). God's word, religious rules, and their relation to Christian and Jewish children's concepts of morality. *Child Development*, *64*(5), 1475-1491.

Sanderson, J. A. & Siegal, M. (1988). Conceptions of moral and social rules in rejected and nonrejected preschoolers. *Journal of Clinical Child Psychology*, *17*(1), 66-72.

Sarı, H. (2009). Farklı ortamlarda öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin sosyal ve etik kurallarla ilgili bilgilerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 391-406.

Seçer, Z., Çeliköz, N. & Yaşa, S. (2008). Okul öncesi dönemdeki çocukların bilişsel stillerine göre ahlaki ve sosyal kural anlayışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 561-576.

Seçer, Z., Sarı, H. & Olcay, O. (2006). Anne tutumlarına göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 539-557.

Shulman, C., Guberman, A., Shiling, N. & Bauminger, N. (2012). Moral and social reasoning in autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *42*(7), 1364-1376.

Siegal, M. & Storey, R. M. (1985). Day care and children's conceptions of moral and social rules. *Child Development*, *56*(4),1001-1008.

Smetana, J. G. (1989). Adolescents' and parents' reasoning about actual family conflict. *Child Development*, *60*(5), 1052-1067.

Smetana, J. G. (1997). Parenting and the development of social knowledge reconceptualized: A social domain analysis. İçinde J. E. Grusec & L. Kuczynski (Ed.) *Parenting and children's internalization of values: A handbook of contemporary theory*, (s.162-192). New York: John Wiley & Sons.

Temel, Z. F. (2005). Okul öncesi eğitimde yeni yaklaşımlar. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, *6*, 62.

Tepeli, K. & Yılmaz, E. (2012). Üç farklı programa göre eğitim alan okul öncesi çocukların sosyal kural algılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 197.

Turiel, E. (1977). Distinct conceptual and developmental domains: social convention and morality. İçinde *Nebraska symposium on motivation*, (s.77-116), University of Nebraska Press.

Turiel, E. (1978). The development of concepts of social structure: Social convention. *The Development of Social Understanding*, *1*, 25-107.

SOSYOAHLAKİ GÖRÜŞ ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Neslihan Sayraç[1]

GİRİŞ

Ahlak ve ahlaki gelişim ile ilgili yaklaşımlar, felsefe, din ve sosyoloji gibi pek çok farklı alanın çalışma konuları içinde ele alınmaktadır. İnsan davranışları üzerinde etkisi tartışılan ahlak kavramının, psikolojinin de önemli konuları arasına girdiği görülmektedir. Psikoloji alanında en bilinen ve yaygın olarak kullanılan kuram, Lawrence Kohlberg'in bilişsel-gelişimsel temele dayanan ahlaki gelişim kuramıdır (Cesur ve Topçu, 2010). Literatüre bakıldığında, Kohlberg'in ahlaki ikilemelere dayalı ölçüm yönteminin, ahlak ve ahlak gelişimi alanında yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (White, Bushnell ve Regnemer, 1978; Walker, 1986).

Piaget, 1932'de kaleme aldığı Çocuğun Ahlaki Yargısı (*The Moral Judgement of the Child*) adlı eseriyle, ahlaki yargının gelişimini sistemli bir şekilde açıklamaya çalışan ilk kuramcılardan olmuştur. Piaget (1967), bilişsel gelişim kuramında olduğu gibi ahlak gelişiminin de belirli bilişsel gelişim evreleri içinde ve çocuğun sosyal çevresiyle olan etkileşimi ile beraber geliştiğini ileri sürmektedir. Kohlberg (1967) de, Piaget gibi, ahlakın bilişsel gelişim ile paralel şekilde, yaşın ilerlemesi ve dolayısıyla deneyimlerin artması sonucunda geliştiğini ifade etmektedir.

Piaget, ahlaki gelişimi, kurallar sistemi olarak yorumlamakta; Kohlberg ise evrensel ahlak ilkelerinin ortaya çıkma süreci olarak görmektedir. Burada Kohlberg'i Piaget'den ayıran noktalar, ahlaki mantık yürütme basamaklarının sayısı ve ahlaki gelişimin tamamlandığına inanılan son yaş dönemidir. Piaget, soyut işlemler dönemine ulaşmış 11-12 yaşındaki çocukların ahlaki gelişimlerini tamamladığını öne sürerken; Kohlberg, ahlak gelişiminin en az 16 yaşına kadar devam ettiğini ve ahlaki muhakeme sürecinin ergenlik dönemi boyunca gelişmekte olduğunu ifade etmektedir (Kohlberg, 1975). Kohlberg, kuramında, ahlaki gelişimi gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası olmak üzere üç düzeyde; her bir düzeyi de kendi içinde iki basamaktan oluşacak şekilde toplam altı basamakta incelemektedir. Her bir ahlaki düzey ve basamak, bireylerin, ahlaki ikilemlerle karşılaştıklarında tercih ettikleri davranış ve bu davranışı açıklarken kullandıkları gerekçelendirmeleri içermektedir.

Birinci düzey, *gelenek öncesi ahlak düzeyi* olarak adlandırılmaktadır. Birinci düzeyin ilk basamağında çocuk, neyin doğru-yanlış ya da iyi-kötü olduğuna, muhatabının

[1] İstanbul Ticaret Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

TÜRKİYE'DE KULLANILDIĞI ÇALIŞMALAR

Sosyoahlaki Görüş Ölçeği'nin Türkiye'de kullanıldığı çalışmalar tarandığında, ölçeğin yalnızca Ersoy'un (1997) "Adalet alanında çalışan ve bu konuda eğitim görenlerin ahlaki gelişim evrelerinin incelenmesi" başlıklı tez çalışmasında yer aldığı görülmektedir. Çalışmanın temel amacı, hukuk eğitimi almış ve bu alanda çalışan avukat, savcı, yargıçlar ile hâlen hukuk eğitimi almakta olan kişilerin ahlaki gelişim evrelerinin incelenmesidir. Bu doğrultuda katılımcıların DIT, SRM-SF ve Denetim Odağı Ölçeği puanları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda; avukat, savcı, yargıç ve hukuk bölümü öğrencilerinin olgun ahlak düzeyinde bulundukları görülmüştür. Buna karşılık, karşılaştırma grubunu oluşturan üniversite mezunu kişilerin de benzer ahlaki basamaklarda bulunduğunun görülmesi, hukuk eğitiminin ahlaki olgunluk açısından belirleyici bir değişken olmadığını göstermiştir. Son olarak, denetim odağı ile ahlak gelişimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Sosyoahlaki Görüş Ölçeği, Kohlberg'in geliştirdiği Ahlaki Yargı Mülakatı'nın uygulama aşamasının çok zaman alması ve ölçekte kullanılan ahlaki ikilemlerin gerçek hayat ile karşılaştırıldığında varsayımsal kalması sebebiyle Gibbs ve diğerleri (1992) tarafından geliştirilmiştir. Sosyoahlaki Görüş Ölçeği, ahlaki ikilemler kullanmaması bakımından her ne kadar kısa ve pratik görünse de, puanlama aşaması iddia edildiği kadar kısa bir zamanda yapılamamaktadır. Ancak ölçek maddelerinin günlük yaşamda her an herkesin karşılaşabileceği gündelik durumlarla ilgili ifadelerden oluşması, bireylerin daha sağlıklı bir şekilde muhakeme yapmasını sağlayabilir.

Türkiye'de psikoloji alanında ahlak ve ahlaki gelişim konusunda yapılan çalışmaların çok fazla olmaması ve bu alanda farklı değerlendirme araçlarının bulunmaması bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Sosyoahlaki Görüş Ölçeği'nin de bu alandaki boşluğa önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, mevcut uyarlama çalışmasında örneklem büyüklüğünün yetersizliği ve ölçeğin güvenirlik katsayısının düşük olması göz önüne alındığında, ölçeğin uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yeniden yürütülmesinin ve Sosyoahlaki Görüş Ölçeği'nin daha güvenilir bir ölçüm aracı olarak Türkçe'ye kazandırılmasının, bu alandaki çalışmalara katkı sunacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Cesur, S. ve Topçu, M. S. (2010). Değerlerin Belirlenmesi Testi'nin güvenirlik ve geçerlik çalışması ve yaş, eğitim, cinsiyet ve ebeveyn eğitiminin ahlaki gelişim ile ilişkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, *19*, 106-125.

Cesur, S. (2006). Toplumumuzda ahlakın kavramsallaştırılması. Y. Mehmedoğlu ve A. U. Mehmedoğlu (Ed.), *Küreselleşme, ahlak ve değerler* içinde (s. 321-349). İstanbul: Litera Yayın.

Çinemre, S. (2014). Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisine yönelik bazı eleştiriler. *Değerler Eğitimi Dergisi, 12*, 69-99.

Ersoy, N. M. (1997). *Adalet alanında çalışan ve bu konuda eğitim görenlerin ahlaki gelişim evrelerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Froming, W. J., & McColgan, E. B. (1979). Comparing the defining issues test and the moral dilemma interview. *Developmental Psychology*, *15*, 658-659.

Gibbs, J. C., Basinger, K. S., & Fuller, D. (1992*). Moral maturity: Measuring the development of sociomoral reflection*. New Jersey: Hillsdale.

Kohlberg, L. (1975). The cognitive-developmental approach to moral education. *The Phi Delta Kappan*, *56*, 670-677.

Kohlberg, L., & Turiel, E. (1971). *Moralization research: The cognitive developmental approach.* New York: Holt, Rinehart & Winston .

Kohlberg, L. (1971). From is to ought: How to commit the naturalistic fallacy and get away with it in the study of moral development. In T. Mischel (Ed.), *Cognitive development and epistemology* (pp. 151–235). New York: Academic Press.

Kohlberg, L. (1967). Moral and religious education and the public schools: A developmental view. In T. R. Sizer (Ed.), *Religion and public education* (pp. 164-183). Boston: Houghton Mifflin.

Narvaez, D. (2001) Moral text comprehension: Implications for education and research. *Journal of Moral Education, 30*, 43-54.

Nisan, M., & Kohlberg, L. (1982). Universality and variation in moral judgment: A longitudinal and cross-sectional study in Turkey. *Child Development*, *53*, 865-876.

Piaget, J. (1967). *Six psychological studies*. London: Random House.

Rest, J. R., Cooper, D., Coder, R., Masanz, J., & Anderson, D. (1974). Judging the important issues in moral dilemmas: An objective measure of development. *Developmental Psychology, 10*, 491-501.

Rest, J. R. (1975). Longitudinal study of the Defining Issues Test of moral judgment: A strategy for analyzing developmental change. *Developmental Psychology*, *11*, 738-748.

Rosenzweig, L. (1980). Kohlberg in the classroom: Moral education models. In B. Munsey (Ed.), *Moral development, moral education, and Kohlberg* (pp. 359-380). Birmingham, Alabama: Religious Education Press.

Schaefli, A., Rest, J. R., & Thoma, S. J. (1985). Does moral education improve moral judgment? A meta-analysis of intervention studies using the Defining Issues Test. *Review of Educational Psychology*, *55*, 319-352.

Shweder, R. A., Mahapatra, M., & Miller, J. G. (1985). Culture and moral development. In J. Kagan & S. Lamb (Eds.) *The emergence of morality in young children* (pp. 1-83). Chicago and London: University of Chicago Press.

Simpson, E. L. (1974). Moral development research. *Human Development*, *17*, 81-106.

Turiel, E., Edwards, C. P., & Kohlberg, L. (1978). Moral development in Turkish children, adolescents, and young adults. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 9, 75-86.

Walker, L. J. (1986). Experiential and cognitive sources of moral development in adulthood. *Human Development, 29*, 113-124.

White, C. B., Bushnell, N., & Regnemer, J. L. (1978). Moral development in Bahamian school children: A 3-year examination of Kohlberg's stages of moral development. *Developmental Psychology, 14,* 58-65.

4. Bölüm

TEMEL AHLAK ÖLÇÜMLERİ

Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği
Ahlaki Temeller Ölçeği
Ahlaki Temeller Hikâyeleri
Topluluk, Otonomi ve Kutsallık (TOK) Ölçeği
Ahlaki Tabu İhlalleri Senaryoları
İlişki Modelleri İhlalleri
Meta-etik Ölçekleri
Deontik Adalet Ölçeği
Ahlaki Kimlik Ölçeği
Etik Durum Ölçeği
Ahlaki Olgunluk Ölçeği

AHLAKİ UZAKLAŞMA ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Büşra Alparslan[1]

İnsan inandığı şeyler uğruna muhteşem hatalar da yapabilir.
-Küçük İskender

GİRİŞ

İnsanlar, çocukluk dönemlerinden başlayarak ahlaki standartlar geliştirirler ve ahlaki kararlarını bu standartlara uygun biçimde verirler. Ancak öyle zamanlar olur ki kişi ahlaki standartlarına göre yanlış olan bir eylemi kendini hiç kınamadan gerçekleştirebilir; bu eylemi belli koşullarda gerçekleşmiş bir istisna olarak addeder ve ahlaki standartlarını değiştirmeden hayatına devam edebilir. İnsanın ahlaki standartlarına ters olmasına rağmen bazı davranışları gerçekleştirmesi Bandura'nın ahlaki uzaklaşma mekanizmaları olarak adlandırdığı sosyal bilişsel süreçler ile mümkündür. Bu mekanizmaların nasıl çalıştığını anlamak için önce ahlaki standartların gelişiminin nasıl gerçekleştiğine değineceğiz, daha sonra bu mekanizmaları tek tek inceleyeceğiz. En son olarak da Ahlaki Uzaklaşma Ölçeğini ve Türkçe'ye uyarlanmış versiyonunu tanıtacağız.

Ahlaki yargı, insanların bir eylemi ahlaki bulup bulmaması şeklinde açıklanabilir. Kohlberg ve Piaget gibi bilişsel gelişimciler, adalet ve iş birliğine dayalı karşılıklılık anlayışının gelişmesi ile eylemleri ahlaki açıdan yargılama biçiminin de gelişeceğini iddia etmişlerdir (Schlaefli, Rest ve Thoma, 1985). Bir başka deyişle, insanın ahlaki biliş seviyesi arttıkça doğru yargılara ulaşması ve sonucunda doğru davranışı sergilemesi beklenir; zira ahlaki eylem, ahlaki muhakemenin ve doğru davranışın ne olduğunu bilmenin mantıksal sonucu olarak görülür. Ancak hepimizin bildiği ve yaşadığı üzere doğru şeyin ne olduğunu bilsek bile bunu her zaman gerçekleştirmeyiz. İnsanlar, sosyal varlıklar oldukları için verdikleri kararlar ve sergiledikleri davranışlar yalnızca bireyin ahlaki kararlarının sonucu değildir. Sosyal bilişsel teorinin de öne sürdüğü üzere ahlaki eylem, bilişsel, duygusal ve sosyal etkilerin karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkar (Bandura, 2002).

Ahlaki standartlar, doğrudan eğitimle edinildiği gibi kişinin davranışlarına çevresinin verdiği tepkiler ve başkalarını modelleme yoluyla da edinilir. Çocuklukta temelde ailenin, ergenlikte ise temelde akranların; yani genel olarak yakın çevrenin verdiği tepkiler, insanların eylemlerinin sadece içinde bulunulan sosyal gruba uygunluğunu de-

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

TÜRKÇE'YE UYARLAMA ÇALIŞMALARI

Türkiye'de ahlaki uzaklaşma ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması Gezici Yalçın, Şenyurt, Gültepe ve Coşkun (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir (bk. Ek 1). 285 üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen bu uyarlama çalışmasında da orijinalindeki gibi tek faktör ortaya çıkmıştır. Cronbach Alfa katsayısı ise .86 olarak bulunmuştur. Bunun dışında ölçeğin güvenirliği iki-yarım güvenirlik ile sınanmış, bu değer .78 bulunmuştur. Uyarlamanın ayrılık geçerliğini sınamak için sosyal beğenilirlik ölçeği ile ve ölçüt geçerliği sınamak için de saldırganlık ölçeği ile ilişkisi ölçülmüş; sosyal beğenilirlik ölçeği ile ilişkili olmadığı (r = .03), saldırganlık ölçeği ile de orta düzeyde (r = .33) ilişkili olduğu bulgulanmıştır.

Ahlaki uzaklaşma ölçeğinin Türkçe formu, orijinalinde olduğu gibi ahlaki uzaklaşma mekanizmalarının[2] her biri için 4 madde içeren toplam 32 maddelik bir ölçektir. Orijinalinden farklı olarak ise Türkçe form, çocuklar için değil yetişkinler için hazırlanmıştır. Ancak bir ölçeğin bu şekilde uyarlanması sık karşılaşılan bir durumdur. Yetişkinlerde ahlaki uzaklaşmayı ölçmek için araştırmacılar genel olarak, ahlaki uzaklaşma ölçeğinin maddelerini yetişkinleri ilgilendirecek konulara göre uyarlayarak (Örneğin, etik karar verme sürecinde ahlaki uzaklaşma için bk. Detert Trevino ve Sweitzer 2008; iş hayatında ahlaki uzaklaşma için bk. Moore, Detert, Trevino, Baker ve Mayer, 2012; sporda ahlaki uzaklaşma için bk. Boardley ve Kavussanu, 2008) kullanmışlardır.

Türkiye'deki araştırmacılar, uyarlaması henüz geçtiğimiz sene yapılan bu ölçeği çeşitli konu odakları ile kullanmaya başlamışlardır. Örneğin, Gezici Yalçın, Şenyurt ve Gültepe (2016) ahlaki uzaklaşmanın şiddete dair tutumlarla ilişkisini inceledikleri çalışmalarında ve Gezici Yalçın ve Koçak (2016) Suriyelilere yönelik nefret suçlarını inceledikleri çalışmalarında ahlaki uzaklaşma ölçeğinin Türkçe formunu kullanmışlardır.

KAYNAKÇA

Aquino, K., Reed, A., II, Thau, S. ve Freeman, D. (2007). A grotesque and dark beauty: How the self-importance of moral identity and mechanisms of moral disengagement influence cognitive and emotional reactions to war. *Journal of Experimental Psychology, 43,* 385-392.

Bandura, A. (1990). Mechanisms of moral disengagement. W. Reich (Ed.), *Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind* içinde (161-191). Cambridge: Cambridge University Press.

Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*. [Special Issue on Evil and Violence], *3*, 193-209.

Bandura, A. (2002). Selective moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Moral Education, 31,* 101-119.

[2] Metin boyunca bahsedilen mekanizmaların Türkçe adlandırılmasında, uyarlaması yapılan ölçeğe sadık kaldık. Ancak bu mekanizmaların adlandırılması hususunda bizim önerilerimiz Ek 2'de belirtilmiştir.

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V. ve Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*, 364-374.

Bandura, A, Underwood, B. ve Fromson, M. E. (1975). Disinhibition of aggression through diffusion of responsibility and dehumanization of victims. *Journal of Research in Personality, 9,* 253-269.

Boardley, I. D. ve Kavussanu, M. (2008). The moral disengagement in sport scale-short. *Journal of Sports Sciences, 26*(14), 1507-1517.

Caprara, G. V. ve Pastorelli, C. (1993). Early emotional instability, prosocial behaviour, and aggression: Some methodological aspects. *European Journal of Personality, 7,* 19-36.

Caprara, G. V., Pastorelli, C. ve Bandura, A. (1995). La misura del disimpegno morale in eta` evolutiva. *Eta` Evolutiva, 51*, 18–29.

Caravita, S., Sijtsema, J., Rambaran, J. ve Gini, G. (2014). Peer influences on moral disengagement in late childhood and early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence,* 43:193–207.

Detert, J. R.,ve Trevino, L. K. (2008). Moral disengagement in ethical decision making: A study of antecedents and outcomes. *Journal of Applied Psychology, 93*, 374-391.

Gezici Yalçın, M., Koçak, M. (2016, Ekim). *Ahlaki uzaklaşmanın Suriyelilere yönelik nefret suçuna ilişkin tutumlara etkisi.* 19. Ulusal Psikoloji Kongresinde sözlü bildiri, İzmir.

Gezici Yalçın, M., Şenyurt, A. Y., Gültepe, B. (2016). *Kadına Yönelik Şiddete Dair Tutumlara Ahlaki Uzaklaşmanın ve Empatinin Etkisi.* 1. Sosyal Psikoloji Kongresinde sözlü bildiri, Ankara.

Gezici Yalçın, M., Şenyurt, A. Y., Gültepe, B., Coşkun, H. (2016). Ahlâkî Uzaklaşma Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 6*(1), 309-332.

Gini, G., Pozzoli, T. ve Hymel, S. (2014). Moral disengagement among children and youth: A meta-analytic review of links to aggressive behavior. *Aggressive Behavior, 40*(1), 56–68.

Gürpınar, B. (2015). Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği kısa formunun Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi, 13*(1), 57-64.

Hymel, S., Rocke Henderson, N. ve Bonanno, R. A. (2005). Moral disengagement: A framework for understanding bullying among adolescents. *Journal of Social Sciences, 8*, 1–11.

Kelman, H. C. (1973). Violence without moral restraint: Reflections on the dehumanization of victims and victimizers. *Journal of Social Issues, 29,* 25-61.

Krakowiak K. M., ve Tsay-Vogel M. (2013). What makes characters' bad behaviors acceptable? The effects of character motivation and outcome on perceptions, character liking, and moral disengagement. *Mass Communication and Society, 16,* 179-199.

Menesini, E., Palladino B. E. ve Nocentini, A. (2015). Emotions of moral disengagement, class norms, and bullying in adolescence: A multilevel approach. *Merrill-PalMer Quarterly, 61*(1), 124-143.

Moore, C., Detert, J.R., Trevino, L.K., Baker, V.L. ve Mayer, D.M. (2012). Why employees do bad things: Moral disengagement and unethical organizational behavior. *Personnel Psychology, 65*, 1-48.

Paciello, M., Fida, R., Cerniglia, L., Tramontano, C., ve Cole, E. (2013). High cost helping scenario: The role of empathy, prosocial reasoning and moral disengagement on helping behavior. *Personality and Individual Differences, 55*(1):3-7.

Paciello, M., Fida, R., Tramontano, C., Lupinetti, C. and Caprara, G. V. (2008). Stability and change of moral disengagement and ıts ımpact on aggression and violence in late adolescence. *Child Development, 79*, 1288–1309.

Ribeaud D., Eisner M. (2010). Are moral disengagement, neutralization techniques, and self-serving cognitive distortions the same? Developing a unified scale of moral neutralization of aggression. *International Journal of Conflict and Violence, 4*, 298–315.

Rorty, A. O. (1993). What it takes to be good. G. Noam ve T.E. Wren (Ed), *The Moral Self* içinde (28–55). Cambridge, MA: The MIT Press.

Schlaefli, A., Rest, J. ve Thoma, S. (1985). Does moral education improve moral judgment? A meta-analysis of intervention studies using the Defining Issues Test, *Review of Educational Research, 55*(3), 319–352.

Skeyhill, T. (Ed.). (1928). *Sergeant York: His own life story and war diary.* Garden City, NY: Doubleday, Doran.

Thornberg, R., veJungert, T. (2013). Bystander behavior in bullying situations: basic moral sensitivity, moral disengagement and defender self-efficacy, *Journal of Adolescence, 3*(36), 475-483.

Yağcı, G. (8 Eylül 2015). '20 bin mülteci daha alabiliriz'. *Hürriyet*. 31.01.2017. http://web.archive.org/web/20150929052837/http://www.hurriyet.com.tr/dunya/30011891.asp

Zimbardo, P. G. (1995). The psychology of evil: A situationist perspective on recruiting good people to engage in anti-social acts. *Research in Social Psychology, 11,* 125-133.

AHLAKİ TEMELLER ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Onurcan Yılmaz[1]

GİRİŞ

Ahlaki Temeller Kuramı'na göre (Graham v.d., 2013) ahlak kendinden önceki tekçi ahlak tanımlamalarının tersine (örneğin Kohlberg, 1969) evrimsel düşünme şeklinin önerdiği gibi çoğulcu bir karaktere sahiptir. Bununla beraber, Ahlaki Temeller Kuramı, Kohlberg'in rasyonel bir ahlaki fail olarak tanımladığı kuramsal arka planının yerine sezgileri işin içine sokup sezgilerin önce, analitik muhakeme sürecinin ise daha sonra geldiğini belirterek paradigmatik bir kırılmaya yol açmıştır. Ahlaki Temeller Kuramı'na göre daha önceki muhakemeye dayalı ahlak tanımlamaları batıcı, bireyselci ve liberal bir önyargı içermekte ancak bu şekilde bir ahlaki yapıya sahip olan kesim dünyada sadece küçük bir azınlığı oluşturmaktadır (cf. Henrich, Heine ve Norenzayan, 2010). Kuram çoğulcu karakterine paralel bir şekilde, orijinalinde ahlakı beş farklı sezgi üzerinden tanımlamakta ve bu sezgilerin her birinin de evrimsel bir adaptasyona karşılık geldiğini söylemektedir. Bakım/zarar (*care/harm*) boyutu kişilerin yavrularını ya da zayıf olanları koruma ve bakma görüsü olarak tanımlanmaktadır. Adillik/hilekârlık (*fairness/cheating*) ise grup hâlinde yaşayan insanların, grubun uyumunu bozup hilekârlık yapanları tespit etmek üzerine gelişen ve eşitliğe ve adalete dair hassasiyet içeren bir ahlaki boyuttur. Sadakat/ihanet (*loyalty/betrayal*) boyutu ise kendi grubunu kayırıp ve koruyup kendi grubuna sadık olup ihanet etmemekle ilgilidir. Otorite/yıkım (*authority/subversion*) boyutu ise hiyerarşik bir sosyal yapıda otoriteyi savunma ve otoriteye saygı duyarak sosyal düzeni korumaya karşılık gelmektedir. Kutsallık/yozlaşma (*sanctity/degradation*) boyutu ise fiziksel ve ruhani temizlik, kutsallık, namus ve arzuların bastırılmasıyla alakalı bir ahlaki boyuttur. Liberaller/solcular sadece zarar/bakım ve adillik/hilekârlık boyutlarını ahlak olarak tanımlarken, muhafazakârlar/sağcılar beş boyuta birden görece eşit önem vermektedirler. Graham, Haidt ve Nosek (2009) zarar ve adalet boyutlarının kişilerin haklarıyla ilgili olan Bireyselleştirici (*individualizing*) temelleri oluşturduğunu, diğer üç ahlak ilkesinin ise grubun bağlılığını güçlendiren ve grup içindeki bencilliği bastırma görevi gören Bağlanım (*binding*) temellerini oluşturduğunu söylemektedirler.

Ölçeğin bu beş faktörlü yapısı farklı kültürlerde yapılan bağımsız standardizasyon çalışmalarında da gösterilmiş ancak istatistiksel uyum değerlerinin istenilen dü-

[1] Doğuş Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

Ölçeğin düşük uyum ölçütleri ve güvenilirlik katsayıları, zengin olan kuramsal çerçevenin bu ölçek aracılığıyla ideal olarak ölçülmediğini göstermektedir. Keza bağımsız standardize çalışmalarında da bu düşük uyum değerleri görülmektedir. Muhtemel sorunlardan bir tanesi ise ölçekte hiç ters madde olmamasıdır. Her maddede alınan yüksek puanlar o ahlak ilkesinde yüksek puan almak anlamına gelmektedir. Ayrıca ölçekte kullanılan soruların çok genel ve bağlamdan yoksun olmaları (özellikle A bölümü) ölçeğin sınırlılıkları olarak görülebilir. Tüm bu eleştirilere cevap vermek adına Clifford, Iyengar, Cabeza ve Sinnott-Armstrong (2015) Ahlaki Temelleri kısa hikâyeler kullanarak ölçmenin daha uygun olacağını düşünerek birtakım hikâye örnekleri önermişlerdir. Bir sonraki bölümde bu ölçek tanıtılacaktır.

KAYNAKÇA

Bobbio, A., Nencini, A., & Sarrica, M. (2011). Il Moral Foundation Questionnaire: Analisi della struttura fattoriale della versione italiana [The Moral Foundations Questionnaire: Analysis of the factor structure of the Italian version]. *Giornale di Psicologia*, *5*, 7–18.

Bowman, N. (2010). German translation of the Moral Foundations Questionnaire – Some preliminary results. <http://onmediatheory.blogspot.se/2010/07/germantranslation-of-moral foundations.html>. Retrieved from 2015 5 8.

Clifford, S., Iyengar, V., Cabeza, R., & Sinnott-Armstrong, W. (2015). Moral foundations vignettes: A standardized stimulus database of scenarios based on moral foundations theory. *Behavior Research Methods*, *47*(4), 1178-1198.

Davies, C. L., Sibley, C. G., & Liu, J. H. (2014). Confirmatory factor analysis of the Moral Foundations Questionnaire: Independent scale validation in a New Zealand sample. *Social Psychology*, *45*, 431-436.

Kim, K. R., Kang, J.-S., & Yun, S. (2012). Moral intuitions and political orientation: Similarities and differences between Korea and the United States. *Psychological Reports: Sociocultural Issues in Psychology*, *111*, 173–185.

Kohlberg, L. (1969). *Stage and sequence: The cognitive-developmental approach to socialization*. New York: Rand McNally.

Henrich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). The weirdest people in the world? *Behavioral and Brain Sciences*, *33*, 61-83.

Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, *96*, 1029-1046.

Graham, J., Nosek, B. A., Haidt, J., Iyer, R., Koleva, S., & Ditto, P. H. (2011). Mapping the moral domain. *Journal of Personality and Social Psychology, 101*, 366–385.

Graham, J., Haidt, J., Koleva, S., Motyl, M., Iyer, R., Wojcik, S., & Ditto, P. H. (2013). Moral foundations theory: The pragmatic validity of moral pluralism. *Advances in Experimental Social Psychology*, *47*, 55-130.

Nilsson, A., & Erlandsson, A. (2015). The Moral Foundations taxonomy: Structural validity and relation to political ideology in Sweden. *Personality and Individual Differences*, *76*, 28-32.

Shweder, R. A., Much, N. C., Mahapatra, M., & Park, L. (1997). The "big three" of morality (autonomy, community, and divinity), and the "big three" explanations of suffering. In A. Brandt & P. Rozin (Eds.), *Morality and health* (pp. 119–169). New York, NY: Routledge.

Yalçındağ, B., Özkan, T., Cesur, S., Yilmaz, O., Tepe, B., Piyale, Z. E., Biten, A. F., Sunar, D. (2017). An investigation of Moral Foundations Theory in Turkey using different measures. *Current Psychology*. doi 10.1007/s12144-017-9618-4.

Yılmaz, O. (2015). İlahi otorite, öznel ahlak ve ahlaki temeller *kuramı çerçevesinde politik ve dini yönelimin ateistlere yönelik önyargıya etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Yilmaz, O., Harma, M., Bahçekapili, H. G., & Cesur, S. (2016a). Validation of the moral foundations questionnaire in Turkey and its relation to cultural schemas of individualism and collectivism. *Personality and Individual Differences*, *99*, 149-154.

Yılmaz, O., Sarıbay, S. A., Bahçekapılı, H. G., & Harma, M. (2016b). Political orientations, Ideological self-categorizations, party preferences, and moral foundations of young Turkish voters. *Turkish Studies*, *17*(4), 544-566.

ÖRNEK MADDELER

A. Bir şeyin doğru veya yanlış olup olmadığına karar vermenizde aşağıda verilen düşünceler ne derecede etkilidir? Lütfen cevaplarınızı aşağıdaki skalayı kullanarak derecelendiriniz.

0 …hiçbir şekilde alakalı değildir (Bu düşünce doğru ve yanlış yargılarımla hiçbir şekilde alakalı değildir).

1 …pek alakalı değildir

2 …biraz alakalıdır

3 …orta derecede alakalıdır

4 …çok alakalıdır

5 …kesinlikle alakalıdır (Bu düşünce bir şeyin doğru veya yanlış olduğuna karar verirken dikkat ettiğim en önemli faktörlerden biridir.)

1) Birisinin duygusal olarak acı çekip çekmediği	0	1	2	3	4	5
2) Birilerinin diğerlerine göre farklı muamele görüp görmediği	0	1	2	3	4	5
3) Birisinin eyleminin ülkesi için sevgi göstergesi olup olmadığı	0	1	2	3	4	5
4) Birisinin otoriteye saygısızlık edip etmediği	0	1	2	3	4	5
5) Birisinin namus ve edep konusundaki normları ihlal edip etmediği	0	1	2	3	4	5

AHLAKİ TEMELLER HİKÂYELERİ

Uzm. Psikolog Onurcan Yılmaz[1]

GİRİŞ

Yukarıdaki Ahlaki Temeller Ölçeği bölümünde de bahsedildiği gibi, sözü geçen ölçeğin bağlamdan kopuk olması dolayısıyla geliştirilmiştir. Orijinal ölçeğe katkı olarak Clifford, Iyengar, Cabeza ve Sinnott-Armstrong (2015), Iyer ve arkadaşlarının (2012) Ahlaki Temeller Ölçeği ortaya atıldıktan sonra ileri sürülen altıncı boyutu da ekleyerek hikâyeleri oluşturmuşlardır. Bu boyut da Amerika'daki özgürlükçülerin (*libertarians*) ahlaki temelini oluşturan Özgürlük boyutudur.

Bu çalışmada ilk olarak kendilerinin oluşturdukları senaryoların gerçekten Ahlaki Temellerdeki sınıflamaya karşılık gelip gelmediğini anlamak amacıyla bir grup katılımcıya (üç ayrı örneklem) bunları değerlendirmeleri istenmiş ve yüksek düzeyde bir uyum olduğu görülmüştür. Daha sonra başka bir örneklemde, 510 kişiye 130 ayrı kısa hikâye okutulmuş ve Açımlayıcı Faktör Analizi yapılarak dokuz faktör olduğu görülmüştür. Daha sonra promax döndürme işlemi sonucunda sekiz faktörlü çözüm meydana gelmiştir. Bu faktörler Zarar-duygusal, Zarar-insana fiziksel zarar, Zarar-hayvana fiziksel zarar, Adalet, Özgürlük, Otorite, Sadakat ve Kutsallıktır. Ortaya çıkan sekiz faktörlü modelin uyum ölçütlerini incelemek adına Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmış ve verilerin istenilen düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür ($\chi 2(6,526) = 12,616.71$; RMSEA = .047). Güvenilirlik değerleri de orijinal ölçeğe göre oldukça iyi seviyededir.

Ahlaki yargıların çoğu zaman bağlama gömük olması, bu tür bir ölçeğin gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Graham, Haidt ve Nosek'in (2009) orijinal ölçeğindeki uyum değerlerinin neden düşük çıktığı ise bağlamdan kopuk olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca orijinal Ahlaki Temeller Ölçeği'nde olmayan Özgürlük (*Liberty*) boyutuyla ilgili hikâyelerin de olması ölçeğin olumlu özelliklerinden bir diğeridir. Son olarak zarar senaryolarında fiziksel zarar ve duygusal zarar boyutlarını ayırmaları ölçümü daha sofistike hâle getirmesi açısından olumlu bir özellik olarak görülebilir.

Clifford ve arkadaşların (2015) standardize ettiği ölçek her ne kadar kuramın ölçülmesine yüksek düzeyde bir katkı sağlamış olsa da standart bir ölçek oluşturmak yerine 120 tane kısa hikâye oluşturulmuş ve kullanacak olanların bu hikâyelerden seçim yapması istenmiştir. Bunun yerine en iyi uyum gösteren

[1] Doğuş Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

hikâyelerin seçilip sadece onlar üzerinde bir Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılması ve bu bağlamda da en iyi uyum gösteren hikâyelerin yeni bir ölçek gibi önerilmesi başka araştırmacılar tarafından daha sık kullanılabilmesi açısından daha verimli olurdu. Çünkü tek bir araştırmada 90-100 tane kısa hikâyenin kullanılması pratik açıdan pek mümkün gözükmemektedir. Bu ölçeği standardize edecek ve kendi araştırmalarında kullanacak araştırmacıların bu seçimi yapıp standart bir ölçek formu oluşturmaları önerilmektedir.

TÜRKİYE'DE KULLANILDIĞI ÇALIŞMALAR

Ölçeğin standart bir Türkçe formu olmamasına rağmen, Yılmaz ve Bahçekapılı (yayımlanmamış ham veri) ölçekten Türkiye kültürüne en iyi uyum gösterdiğini düşündükleri altışar maddeyi seçerek bir ölçek oluşturma yoluna gitmişlerdir (Örnek maddeler için bk. "Bir kadına kot pantolonunun içinde ne kadar şişman gözüktüğünü yüksek sesle söyleyen başka bir kadın görüyorsunuz. Kadının bu davranışı ahlaken ne kadar yanlıştır?"; "Nişanlısına politik görüşünü değiştirmesini söyleyen bir adam görüyorsunuz. Adamın bu davranışı ahlaken ne kadar yanlıştır?"). Yapısal geçerliliği ölçecek herhangi bir analiz olmamasına rağmen, pilot bir çalışmada (n = 280) ölçeğin güvenilirliklerinin Ahlaki Temeller Ölçeği'ne göre oldukça iyi seviyede olduğu görülmüştür (.70'le .81 arasında değişmektedir). Ayrıca ölçeğin Ahlaki Temeller Ölçeği'yle oldukça yüksek korelasyonlara sahip oldukları bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Clifford, S., Iyengar, V., Cabeza, R., & Sinnott-Armstrong, W. (2015). Moral foundations vignettes: A standardized stimulus database of scenarios based on moral foundations theory. *Behavior Research Methods*, *47*(4), 1178-1198.

Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, *96*, 1029-1046.

Iyer, R., Koleva, S., Graham, J., Ditto, P., & Haidt, J. (2012). Understanding libertarian morality: The psychological dispositions of self-identified libertarians. *PLOSONE*, *7*(8), e42366.

TOPLULUK, OTONOMİ VE KUTSALLIK (TOK) ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Beyza Tepe[1]

GİRİŞ

Shweder ve diğerlerinin (1997) Büyük Üçleme Teorisi üzerinden şekillenen bu ölçeğin temel argümanı ahlaki yargılardaki kültürel çeşitlilik üzerinedir. Shweder'e göre, Turiel'in ahlak ve toplumsal kural ayrımını yaparak ahlakın evrensel zararsızlık ilkesine tekabül ettiğini ifade etmesi, aslında üç ahlaki etikten sadece otonomi etiği ile ilgilidir (akt, Haidt, 2012). Kişisel hak ve sınırların Batı toplumlarında önemli olmasından dolayı "zarar" ahlaki karar verme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Fakat Shweder bunun dışında iki ayrı ahlaki etik olduğunu daha belirtir, bunlar; topluluk ve kutsallık etikleridir. Shweder, bu argüman ile aslında şunu ifade etmeye çalışır: İnsanlar ahlaki yargılarda bulunurken farklı ahlaki söylemler ya da argümanlarda bulunabilirler, bunun sebebi ise içinde bulundukları ahlaki söylemin onlar üzerindeki etkileridir, dolayısıyla evrensel bir ahlaki yargı olmadığı gibi ahlaki etiklerin arasında bir hiyerarşi ve aşama da bulunmamaktadır (bk. Shweder, 2003; Shweder, Much, Mahapatra ve Park, 1997). Bu argüman, Kolhberg'in (1973) aşamalı ahlaki gelişim kuramına ve altıncı aşama olan, bir olaya herkesin perspektifinden bakmaya çalışarak adaletli yargıda bulunma meselesinin de ahlak ile ilişkilendirilebileceğini, fakat bunun tek ahlak ideali olmadığını; aksine daha çok Batı kültürüne ait ahlak anlayışı olduğunu önermektedir (Shweder ve Haidt, 1993). Dolayısıyla, Shweder (2003) önerdiği etikler arasında bir bağ ve aşama kurmamaktadır. Bu açıdan, ahlak psikolojisi alanındaki çalışmalar için aslında mihenk taşıdır ki, bugün oldukça atıf alan Haidt'ın (2001) kuramına vesile olmuştur.

Bu etiklerin neleri içerdiğini kısaca ifade etmek gerekirse; Otonomi etiği (ethics of autonomy) benliği, bireysel sınır ve tercihler üzerinden kavramsallaştırır; böylece kişisel seçimler, adalet, özgürlük, kimsenin bir başkasının sınırına geçmediği, kişinin kendi kontrolü ve otonomisi gibi kavramları ahlaki değerler olarak görür. Topluluk etiği (ethics of community) benliği, birbirine bağlı ve ortaklaşa, kolektif bir yapı olarak kavramsallaştırır, bu yapının sürebilmesi için toplumsal görevler, saygı, otoriteye uyum ve kişinin sosyal rollerine uygun davranması gerekmektedir. Üçüncü bir etik

[1] Bahçeşehir Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

çalışan Özyeğin Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Ayfer Dost'un ortak araştırmaları mevcuttur. Bu ölçeğin geliştirilmesi sürecinde kendisi ile de görüşülmüştür.

Kısaca, Shweder'in kuramını kullanmak isteyen ve bununla ilişkili başka değişkenlerin ilişkisine bakmak isteyen araştırmacılar için, bu ölçek kullanım açısından hem kısa hem de puanlaması kolay bir ölçektir; bu açıdan avantajlıdır.

KAYNAKÇA

Guerra, V. M. ve Giner-Sorolla, R. (2010). The community, autonomy, and divinity Scale (CADS): A new tool for the cross-cultural study of morality. *Journal of Cross-Cultural Psychology. 41*(1), 35–50

Jensen, L. (1995). Habits of the heart revisited: Autonomy, community and divinity in adults' moral language, *Qualitative Sociology*, *18,* 71-86.

Kohlberg, L. (1973). The claim to moral adequacy of a highest stage of moral judgment. *The Journal of Philosophy*, *70*(18), 630-646.

Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, *108*(4), 814-834.

Haidt, J. (2012). *The righteous mind.* New York: Pantheon

Haidt, J., Koller, S. H. ve Dias, M. G. (1993). Affect, culture, and morality, or is it wrong to eat your dog? *Journal of Personality and Social Psychology, 65*(4), 613-628.

Fiske, A. P. (1992). The four elementary forms of sociality: Framework for a unified theory of social relations. *Psychological Review, 99*(4), 689-723.

Padilla-Walker, L. M. ve Jensen, L. A. (2015). Validation of the long-and short-form of the Ethical Values Assessment (EVA): A questionnaire measuring the three ethics approach to moral psychology. *International Journal of Behavioral Development, 40*(2), 181–192.

Rozin, P., Lowery, L., Imada, S. ve Haidt, J. (1999). The CAD triad hypothesis: A mapping between three moral emotions (contempt, anger, disgust) and three moral codes (community, autonomy, divinity). *Journal of Personality and Social Psychology*, *76*(4), 574-586.

Shweder, R. A. ve Haidt, J. (1993). Commentary to feature review: The future of moral psychology: Truth, intuition, and the pluralist way. *Psychological Science, 4*(6), 360-365

Shweder, R. (2003). Toward a deep cultural psychology of shame. *Social Research*, *70*, 1109-1130.

Shweder, R. A., Much, N. C., Mahapatra, M. ve Park, L. (1997). The "big three" of (autonomy community, and divinity) morality and the "big three" explanations of suffering. İçinde Brandt ve Rozin (Ed.), *Morality and Health* (sf. 119-169). New York: Routledge

Tepe, B., Piyale, Z.E., Şirin, S. ve Rogers-Şirin, L. (2016) Moral decision-making among young Muslim adults on harmless taboo violations: The effects of gender, religiosity, and political affiliation. *Personality and Individual Differences, 101,* 243-248

Vasquez, K., Keltner, D., Ebenbach, D. H. ve Banaszynski, T. L. (2001). Cultural variation and similarity in moral rhetorics: Voices from the Philippines and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *32*(1), 93-120.

AHLAKİ TABU İHLALLERİ SENARYOLARI

Uzm. Psikolog Beyza Tepe[1]

GİRİŞ

Haidt'ın (2001) öne sürdüğü Sosyal Sezgi Modeli'ne göre, ahlaki karar verme süreci Piaget (1930/1982), Kolhberg (1973) ve Turiel'in (1983) önderliğindeki geleneksel ahlaki yaklaşımların ifade ettiği gibi rasyonel bir süreç değildir. Aksine, aynı estetik yargılarımız gibi, kısa sürede ve hızlıca ortaya çıkar ve sadece tek bir boyuta yani zarara bağlı da değildir. Burada zarardan kastedilen, kişiler arası zarardır (interpersonal harm). Bir başka deyişle, bir şeyin ahlaken yanlış olduğuna karar vermek için birinin birine zarar vermesine gerek yoktur; nitekim kimse kimseye zarar vermese de insanlar bazı ihlallere karşı çıkmaya devam edeceklerdir. Örneğin, bir ailenin kaza sonucu ölmüş olan köpeğini pişirip yemesi somut bir zarar içermemesine rağmen birçok kişi tarafından ahlaken yanlış olarak algılanmaktadır (Haidt, Koller ve Dias, 1993).

Bu noktada, ahlaki karar verme süreci Sosyal Sezgi Modeli'ne (SSM) göre duygularla aktive olan sezgilerin rol oynadığı bir süreçtir ve ikinci mekanizma olan muhakeme ise sezgileri haklı çıkarma esnasında çalışmaya başlar (Haidt, 2001). Bu çalışmaların önerilerinin dayandığı yer ise çoğulcu ahlaki yaklaşımlardır; yani evrensel ahlaki bir doğru yoktur, aksine her kültürün farklı bir ahlaki doğrusu olabilir. O hâlde kişilerin ahlaki kararları aslında var olduğu kültürel iklimden bağımsız olamaz. Haidt, Koller ve Dias'ın (1993) çalışmasına yol açan bu bakış açısı aslında Shweder ve arkadaşlarının (1997) Hindistan'daki ahlaki söylemi inceledikleri antropolojik analizleri ile başlamıştır. Bu antropolojik bulgular, Turiel'in ahlak kavramsallaştırmasının doğru olmadığına yönelik tespitler içerir. Çünkü Turiel (1983), alışılagelmiş normlar/toplumsal kurallar ile ahlakı birbirinden ayırır ve toplumsal kuralların kültürler arası varyasyon gösterdiğini fakat ahlakın göstermediğini savunur çünkü en temel ahlaki prensip, kişilerin birbirlerine zarar vermemesi üzerine olan zararsızlık prensibidir ve bu da evrensel bir ilkedir. Hâlbuki Shweder ve arkadaşlarının (1997) yaptıkları çalışmada, Turiel'in bu ayrımı tespit edilememiştir (akt, Haidt, 2012). Örneğin, Hindistan'da dul bir kadının balık yemesi, oradaki insanlar tarafından evrensel bir yanlış olarak ifade edilir, yani hangi koşulda olursa olsun bu davranış yanlıştır. Bu düşünce, Hindistan kültürüne ait olmayan herhangi biri için anlamlı görünmese de Hintlilerin buna inanmasının arka planında ruhların ölümden sonra reenkarnasyon ile tekrar yaşamlarının peşinden gittiğine dair olan inanışları vardır. Ayrıca, Oris-

[1] Bahçeşehir Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

konunun da ileri araştırmalar tarafından ele alınması gerekmektedir. Bir önceki kısımda bahsedilen Guerra ve Giner-Sorolla'nın (2010) ölçek çalışması bu konuya bir nebze değinmiştir. Bir diğer nokta da yine teorik kısmı ile ilgili olarak, duyguların rasyonelliği yönlendirdiği bakış açısına dair olabilir çünkü aslında buna dair net bir bilgi yoktur, sadece katılımcıların sebep bulmakta zorlanmaları ve buna rağmen karşı çıkmaları duygusal tepki olarak nitelendirilmiştir. Duygu ve rasyonellik tartışması yapılabilmesi, bu tarz çalışmaların beyin tarama yöntemlerini kullanmaları bu bulguların altyapısını da güçlendirecektir. Bir diğer nokta ise, senaryoların bağlamdan kopuk olması ile eleştirilmesidir. Buna en iyi cevap Simpson, Laham ve Fiske'in (2016) son yaptıkları çalışma olabilir. Ahlaki ihlal senaryolarındaki kişilerin ilişkisini değiştirince ahlaki yargılar da değişmiştir, bu ahlaki yargıların aslında sosyal kimlik ve bağlamdan kopuk olmadığını ve en ufak bir bilginin ahlaki yargılarda ne derece etkili olduğunu da göstermektedir.

Ne yazık ki Türkiye'de sezgisel ahlak yaklaşımları henüz yeni yeni ele alınmaya başlanmıştır. Tepe ve arkadaşlarının (2016) çalışması aslında Türkiye'de bu tarzda karar verme sürecini incelediği için bir ilktir. Türkiye'de bu çalışmaların sıklaşması, hem bu alanda öne sürülen bulguların Batı ülkelerinden toplanan verilerden kaynaklanması vesilesiyle eleştirel bir yön sunabileceğinden uluslararası öneme sahip olacak hem de ulusal düzeyde akademik çalışmaların ilerlemesi için fırsat sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Guerra, V. M. ve Giner-Sorolla, R. (2010). The community, autonomy, and divinity Scale (CADS): A new tool for the cross-cultural study of morality. *Journal of Cross-Cultural Psychology. 41*(1), 35–50

Gray, K. ve Keeney, J. E. (2015). Impure or just weird? Scenario sampling bias raises questions about the foundation of morality. *Social Psychological and Personality Science*, doi: 1948550615592241.

Graham, J., Haidt, J., Kolevaa, S., Motylc, M., Iyera, R., Wojcikd, S.P. ve Dittod, P.H. (2012). Moral Foundations Theory: The pragmatic validity of moral pluralism. *Advances in Experimental Social Psychology, 47,* 55-130.

Graham, J. (2015). Explaining away differences in moral judgment comment on Gray and Keeney (2015). *Social Psychological and Personality Science*, doi: 1948550615592242.

Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, *108*(4), 814-834.

Haidt, J. (2012). *The righteous mind.* New York: Pantheon

Haidt, J., Bjorklund, F. ve Murphy, S. (2000). Moral dumbfounding: When intuition finds no reason. *(Basılmamış makale, University of Virginia).*

Haidt, J. ve Hersh, M. A. (2001). Sexual morality: The cultures and emotions of conservatives and liberals. *Journal of Applied Social Psychology*, *31*(1), 191-221.

Haidt, J., Koller, S. H. ve Dias, M. G. (1993). Affect, culture, and morality, or is it wrong to eat your dog? *Journal of Personality and Social Psychology, 65*(4), 613-628.

Piaget, J. (1932/1965). *The moral judgment of the child*. (Çev. M. Gabain). New York: Free Press.

Shweder, R. A., Much, N. C., Mahapatra, M. ve Park, L. (1997). The "big three" of (autonomy community, and divinity) morality and the "big three" explanations of suffering. İçinde Brandt ve Rozin (Ed.), *Morality and Health* (sf. 119-169). New York: Routledge

Simpson, A., Laham, S. ve Fiske, A. P. (2016). Wrongness in Different Relationships: Relational Context Effects on Moral Judgment. *The Journal of Social Psychology*, doi: 10.1080/00224545.2016.1140118

Tepe, B., Piyale, Z. E., Şirin, S. ve Rogers-Şirin, L. (2016) Moral decision-making among young Muslim adults on harmless taboo violations: The effects of gender, religiosity, and political affiliation. *Personality and Individual Differences, 101,* 243-248

Turiel, E. (1983). *The development of social knowledge: Morality and convention*. Cambridge: Cambridge University Press.

AHLAKİ TABU İHLAL SENARYOLARI VE SORULAR

1. Bir kadın dolabını temizlerken eskimiş bir Türk bayrağı bulur. Kadın, eskimiş Türk bayrağını artık istemez ve bayrağı parçalara ayırır ve parçaları da tuvaleti temizlemek için kullanır.
2. Bir kadın ölüm döşeğindeyken oğlundan mezarını her hafta ziyaret edeceğine dair söz vermesini ister. Oğlu annesini çok sever, bu nedenle her hafta mezarını ziyaret edeceğine söz verir. Fakat kadın öldükten sonra, oğlu çok meşgul olduğu için sözünü tutamaz.
3. Bir ailenin köpeği evlerinin önünde araba çarpması sonucu ölür. Aile, köpek etinin çok lezzetli olduğunu duymuştur, bu nedenle köpeklerini kesip parçalara ayırır ve pişirip akşam yemeği olarak yerler.
4. Bir abi-kız kardeş birbirlerini dudaktan öpmekten hoşlanırlar. Hiç kimse etrafta yokken, gizli bir saklanma yeri bulurlar ve tutkulu bir şekilde öpüşürler.
5. Bir adam her hafta süpermarkete gider ve ölü bir tavuk alır. Fakat tavuğu pişirmeden önce, tavukla cinsel ilişkiye girer. Daha sonra tavuğu pişirir ve yer.

İLİŞKİ MODELLERİ İHLALLERİ

Uzm. Psikolog Beyza Tepe[1]

GİRİŞ

İlişki Modelleri Teorisine (İMT) göre ahlaki doğru ve yanlışlar bağlı bulundukları ilişki sürecine göre anlam bulmaktadır. Yani, ahlak aslında bir ilişki sürdürme fonksiyonuna sahiptir ve bu fonksiyon aslında evrimsel de bir yatırımdır (Delton ve Krasnow, 2015; Fiske, 1992). Sunar (2009) ahlaki yaklaşımları derleyerek Fiske'in (1992) kuramına yönelik tespitlerini sunduğu makalesinde evrimsel temeli ve duyguların bu minvalde önemini ortaya koymuştur. İlişkiyi neden sürdürmek istediğimiz ve ne tür bir ilişkiden bahsedildiğini, Fiske dört temel motivasyon üzerinden ifade eder. Bunlar; insanların birbirleri ile ilgilendikleri, empatik yaklaştıkları ve birbirlerini korudukları ve daha çok bunu kendi iç grup üyelerine yaptıkları *birlik motivasyonu* (unity); hiyerarşik sıralama üzerinden kurulan sosyal görev ve rol içeren sosyal ilişkileri üreten ve sürdüren *hiyerarşi motivasyonu* (hierarchy); eşitlik üzerinden kurulan, karşılıklılık ve eşit muamele yaratmaya ve sürdürmeye çalışan *eşitlik motivasyonu* (equality) ve son olarak oransal olarak neyin doğru ve yanlış olduğuna karar veren, harcanan emeğin karşılığının alınması gerektiğini düşündürten *orantılılık motivasyonu* (proportionality) olarak sıralanmıştır. Her bir motivasyon sırasıyla dört tip ilişki türüne aittir; (MP) müşterek paylaşım ilişkisi (communal sharing), (OD) otorite düzeni (authority ranking), (Eİ) eşitlik ilişkisi (equality macthing) ve (ATİ) arz-talep ilişkisi (market pricing) (Fiske, 1992; Rai ve Fiske, 2011). Örneğin; bir annenin çocuğuna bakmaması müşterek paylaşım ihlali iken; bir çalışanın patronuna iş buyurması bir otorite düzeni ihlali; iki aynı işi yapan çalışanlardan birinin diğerinden üç kat fazla kazanması eşitlik ihlali ve kopya çekenin çalışandan fazla kazanması da bir arz-talep ihlalidir. Bu açıdan Fiske, bu tartışmaları bir yere bağlamaya çalışmış ve evrensel zarar ya da çoklu ahlaki temeller tartışmasını ilişkisel ve sosyal bir yerden açıklamaya çalışmıştır.

İLİŞKİ MODELLERİ İHLALLERİ'NİN YAPILANDIRILMASI

Fiske'in (1992) İlişki Modelleri Teorisi kapsamında toplam dört temel ilişki üzerinden ahlaki ihlal içeren senaryolar, Sunar, Cesur, Tepe, Piyale ve Biten tarafından araştırmada kullanmak amaçlı geliştirilmiştir. Toplam 20 senaryo kullanılmıştır. Her

1 Bahçeşehir Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

bu epey yorucu bir çalışmaya dönebilir. O sebeple 20 senaryo 4 temel ilişki tipi için daha sonraki çalışmalar tarafından azaltılabilir. Bu çalışmanın avantajı, literatürde tartışılan "gerçek dışı" senaryolar kullanılarak insanların ahlaki yargılarının ölçülmesi eleştirisini dikkate almış olmasından ve "sıradan" ahlaki ihlaller içermesinden dolayı önemli bir katkıdır. Kişiler, bu tarz durumları medyadan duyabilir, filmlerde izleyebilir ya da karşılamış bile olabilir. Ayrıca her bir senaryo kültürel olarak uyumlu ahlaki ihlaller içermektedir. Kısacası, senaryolar bu coğrafyadan üretildiği için buradaki ahlaki ihlalleri ele alarak geliştirilmiştir, dolayısıyla uygulanması ve kullanılması açısından kültürel olarak uyumlu olduğu varsayılabilir. Bunun dışında bu konuda Diane Sunar ve beraber çalıştığı tez öğrencilerinin çalışmaları mevcuttur. En son Sunar, Tosun ve Tokuş'un (2016) yayını ve Tokuş (2014)'un tezi bu konuda çalışmak isteyen kişiler için ilgi çekici olabilir. Ayrıca şu an incelemede olan Sunar, Cesur, Tepe, Piyale ve Biten'in (2017) makalesi de ilişki modelleri ve ahlaki duygular arasındaki ilişki üzerinedir.

Türkiye'de bu tarz ahlaki yaklaşımlar hemen hemen hiç ele alınmamaktadır. Bu kitabın bir amacı da aslında bu farkındalığı sağlamak olduğu için, ileriye yönelik bu tür çalışmalar hem uluslararası literatüre katkı sağlayacak hem de ulusal çalışmaların değerini arttıracaktır.

KAYNAKÇA

Delton, W. A. ve Krasnow, M. M. (2015). Adaptionist approaches to moral psychology. İçinde Decety, J. ve Wheatley, T. (Ed). *The moral brain: A multidisciplinary perspective*. (sf. 19-35). Cambridge: MIT Press

Graham, J., Haidt, J., Kolevaa, S., Motylc, M., Iyera, R., Wojcikd, S.P. ve Dittod, P.H. (2012). Moral Foundations Theory: The pragmatic validity of moral pluralism. *Advances in Experimental Social Psychology, 47,* 55-130.

Fiske, A. P. (1992). The four elementary forms of sociality: Framework for a unified theory of social relations. *Psychological Review, 99*(4), 689-723.

Rai, T. S. ve Fiske, A. P. (2011). Moral psychology is relationship regulation: moral motives for unity, hierarchy, equality, and proportionality. *Psychological Review, 118*(1), 57.

Sunar, D. (2009). Suggestions for a new integration in the psychology of morality. *Social and Personality Psychology Compass*, *3*(4), 447-474.

Sunar, D., Tosun, Ö. Ç., & Tokuş, T. (2016). Self-blaming and other-blaming moral emotions are complementary: Two studies in Turkish culture. İçinde C. Roland-Lévy, P. Denoux, B. Voyer, P. Boski & W. K. Gabrenya Jr. (Ed), *Unity, diversity and culture: Research and Scholarship Selected from the 22nd Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology* (sf. 416-420). Melbourne, Florida USA: International Association for Cross-Cultural Psychology. Ulaşım için www.iaccp.org

Sunar, D., Cesur, S., Tepe, B., Piyale, E.Z. & Biten, F.A. (incelemede). People respond with different moral emotions to violations of different relational models. *The Journal of Social Psychology.*

Simpson, A. ve Laham, S. M. (2015a). Individual differences in relational construal are associated with variability in moral judgment. *Personality and Individual Differences*, *74*, 49-54.

Simpson, A. ve Laham, S. M. (2015b). Different relational models underlie prototypical left and right positions on social issues. *European Journal of Social Psychology*, *45*(2), 204-217.

Simpson, A., Laham, S. ve Fiske, A. P. (2016). Wrongness in Different Relationships: Relational Context Effects on Moral Judgment. *The Journal of Social Psychology*, doi: 10.1080/00224545.2016.1140118

Tokuş, T. (2014). *The role of attachment styles and shame-proneness on relational models.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Istanbul Bilgi Universitesi, İstanbul.

İLİŞKİ MODELLERİ İHLAL SENARYOLARI (ÖRNEK SORULAR)

Lütfen aşağıdaki hikâyeleri okuyarak hikâyede geçen kişilerin yaptığı davranışların doğru veya yanlışlığını değerlendiriniz.

OD (hiyerarşi-alt) Hamit Bey sekreterinden işi için çok önemli bir mektubu ivedilikle kargo ile göndermesini ister. Ancak sekreter, başka işlerin arasında mektubu unutur ve göndermez. Hamit Bey, bunu öğreninceye kadar iş işten geçmiştir.

OD (hiyerarşi-üst) Profesör, bölüm asistanı Deniz'i kendi kişisel işleri için kullanır ve ona çantasını taşıtıp, kendi eviyle ilgili çeşitli işlere koşturur. Böylece Deniz'in kendi tezine ayırabileceği zaman çok kısıtlı olur.

MP Cemal ile Gönül nişanlı bir çifttir. Ancak bir gün Gönül bir trafik kazası sonucu tek kolunu kaybeder. Bunu öğrenen Cemal nişanı atar.

Eİ Aynı evde kalan Evren ve Ege evin doğalgaz, su, elektrik gibi harcamalarını eşit olarak paylaşmak üzere anlaşırlar. Buna rağmen, Evren ay başında doğalgaz faturası geldiğinde kendi payına düşen miktarı ödemek yerine, kendine istediği bir kazağı alır.

ATİ Fatma günlerce final sınavlarına çalışmış ve en yüksek notu almak için uğraşmıştır fakat sınıf arkadaşı Güliz sınavda kopya çekerek sınıftaki en yüksek notu alıp sınıf birincisi ilan edilir.

META-ETİK ÖLÇEKLERİ

Uzm. Psikolog Onurcan Yılmaz[1]

GİRİŞ

Nesnel ve Öznel Ahlak Senaryoları

"Meta" kelimesi "ilerisi" ya da "ötesi" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla meta-etik dediğimiz, ahlakın bir diğer ve aynı zamanda en karmaşık alt dalıdır. Ahlakın ötesiyle ya da daha açık bir ifadeyle, ahlaka dair iddiaların nasıl savunulduğu ve gerekçelendirildiğiyle ilgilenir. Kısaca kurduğumuz normatif ahlak kurallarını neye dayanarak kurmaktayız sorusuna cevap veren felsefe alt dalına meta-etik denmektedir. Felsefi anlamda meta-etik hiç kuşkusuz birden fazla anlamlara gelmektedir ancak psikolojide genelde nesnellik (*objectivism/absolutism*) ve öznellik (*subjectivism/relativism*) şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. Ancak psikoloji alanında bu meta-etiksel görüşleri ölçmek için kullanılan standart bir yöntem yoktur.

Ahlaka dair iddiaların nesnel ve evrensel olarak her koşula uygulanan iddialar mı yoksa mutlak anlamda doğrunun ya da hakikatin olmadığı iddiaları mı olduğu konusunda kişilerin ne düşündüklerini anlamak adına Yılmaz ve Bahçekapılı (2015) birtakım senaryolar kullanmışlardır. Nesnellik, ahlaki iddiaların toplumdan topluma değişmeyen mutlak iddialar olduğundan bahsederken, öznellik, ahlaki iddialar hakkında mutlak ve kesin bir yargıya varılamayacağını ve ahlaka dair hiçbir iddianın nesnel anlamda doğru olmadığını savunmaktadır. Örneğin, arabayla yolda giderlerken bir kedi ezen iki kişiden biri arabayı sürüp final sınavlarına yetişmeleri gerektiğini söylerken, diğer kişi ne olursa olsun o kediyi veterinere götürmek zorunda olduklarını söylemektedir. Katılımcılar ise bu senaryoyla ilgili üç farklı soruya cevap vermektedirler. Birinci soruda A kişisinin haklı olup olmadığını 1'le 7 arasındaki bir skalada değerlendirmektedirler. Aynı değerlendirmeyi "B kişisi haklıdır" önermesini düşünerek yapmaktadırlar. Kişilerin bu iki soruya verdikleri yanıtın farkının mutlak değeri onların nesnel ahlak puanını oluşturmaktadır çünkü nesnel ahlak aslında bir tartışmada bir tarafın (hangi taraf olduğundan bağımsız olarak) mutlaka haklı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Katılımcıların cevap verdikleri üçüncü soruyu ise "Bu gibi meselelerde mutlak anlamda doğru veya yanlış olmadığı için birinin haklı diğerinin haksız olduğu söylenemez" önermesine verdikleri yanıt oluşturmaktadır. Buna verilen yanıt katılımcının öznel ahlak puanını oluşturmaktadır. Katılımcılar toplamda

[1] Doğuş Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

doğru ya da yanlış dediği için o ahlaki kuralın doğru ya da yanlış olduğu inancının yüksekliğini göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda ilk olarak ölçeğe Açımlayıcı Faktör Analizi uygulanmış ve tek faktör ortaya çıkmış ve bu tek faktör de %71'lik bir varyans açıklamıştır. Üstelik güvenilirlik katsayısı da .90'ın üzerindedir. Daha sonra bu ölçeğin dindarlıkla ve Ahlaki Temellerle ilişkilerine bakılmış ve hem dindarlık hem de bağlanım ahlak ilkelerine verilen önem arttıkça bu meta-etiksel görüşte de artış olduğu bulunmuştur. Daha sonraları Simpson, Piazza ve Rios (2016) 20 soruluk ölçeği 5 soruluk bir standart forma dönüştürerek Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulamış ve 5 soruluk versiyonun iyi uyum değerlerine sahip olduğunu göstermişlerdir.

TÜRKÇE'YE UYARLAMA ÇALIŞMASI

Yirmi maddelik ölçek Türkçe'ye Yılmaz (2015) tarafından çevrilmiş ve yine .90'ın üzerinde güvenilirlik katsayısına sahip olduğu bulunmuştur ancak ölçeğe herhangi bir faktör analizi uygulanmamıştır. Yine aynı çalışmada ahlakı ilahi bir otoriteye dayandırma meta-etiksel görüşünün dindarlıkla, bağlanım ilkeleriyle ve önyargılı tutumlarla pozitif, öznel ahlakla ise negatif anlamlı ilişkiler gösterdiği görülmüştür. Bu ölçeğin kullanıldığı herhangi başka bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu ölçek de daha önce hiç çalışılmayan meta-etiksel bir görüşü ölçmeye çabalaması açısından bir ilk olma özelliği göstermektedir. Buna rağmen ölçeğin hem Açımlayıcı hem de Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçları mükemmele yakın sonuçlar vermektedir. Bunun dışında hem güvenilirlik hem de geçerlilik değerleri oldukça iyi gözükmektedir. Kuramsal olarak da oldukça anlamlı bir ahlaki yönelimi ölçtüğünden, önemli bir ölçek olduğu söylenebilir. Ancak sözü geçen Türkçe versiyonuna en azından Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanıp standart bir form oluşturmak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Forsyth, D. R. (1980). A taxonomy of ethical ideologies. *Journal of Personality and Social Psychology*, *39*(1), 175-184.

Goodwin, G. P., & Darley, J. M. (2008). The psychology of meta-ethics: Exploring objectivism. *Cognition*, *106*(3), 1339-1366.

Piazza, J., & Landy, J. F. (2013). "Lean not on your own understanding": Belief that morality is founded on divine authority and non-utilitarian moral judgments. *Judgment and Decision Making*, *8*(6), 639-661.

Simpson, A., Piazza, J., & Rios, K. (2016). Belief in divine moral authority: Validation of a shortened scale with implications for social attitudes and moral cognition. *Personality and Individual Differences*, *94*, 256-265.

Yılmaz, O. (2015). İlahi otorite, öznel ahlak ve ahlaki *temeller kuramı çerçevesinde politik ve dini yönelimin ateistlere yönelik önyargıya etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Yilmaz, O., & Bahçekapili, H. G. (2015). Without God, everything is permitted? The reciprocal influence of religious and meta-ethical beliefs. *Journal of Experimental Social Psychology*, *58*, 95-100.

DEONTİK ADALET ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Çağdan Erdoğan[1]

GİRİŞ

Beugr*é* (2012), Deontik Adalet Ölçeği'ni geliştirirken, Folger'ın (1998; 2001) deontik adalet kavramından yola çıkmıştır. Deontik adalet anlayışı, ahlaki bir eylem veya yargının ne ölçüde ahlaki bir yükümlülük ve görev duygusundan kaynaklandığına odaklanmaktadır. Bu bakımdan, deontik adalet anlayışının temelinde bireyin kendisi ve çevresini koruması ile kendisi ve çevresiyle ilgilenmesi bulunmaktadır. Deontik adalet anlayışına göre bir davranışın makbul olabilmesi, hem başkalarına hem de kişinin kendisine karşı olan sorumluluklarına uygun olmasına bağlıdır (akt. Beugr*é*, 2012: 2164).

Bu adalet anlayışına yönelik bir ölçüm aracı bulunmaması sebebiyle Beugr*é* (2012), deontik adalet yaklaşımını ölçümleyebilecek bir ölçek geliştirmiş ve bunun özellikle çalışanların ve işverenlerin adil davranış algılarını belirlemede işlevsel olacağını öngörmüştür. Ölçek, Folger'ın (1998; 2001) deontik adaleti dört faktörlü bir yapıyla (ahlaki zorunluluk, ahlaki sorumluluk, ahlaki zorbalık ve ahlaki ihlalde bulunanları cezalandırma yönündeki isteklilik) açıklayan yaklaşımını temel almaktadır.

Ahlaki zorbalık, Bies (1987) tarafından, adaletsizliğe tanık olunduğunda kişinin hissettiği öfke, kızgınlık ve hınç olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple, söz konusu adaletsizliğin tanığı, adaleti yeniden sağlamak isteyecek, faili fiilinden mesul tutacak ve cezalandırıcı eylemlere başvuracaktır. Ahlaki zorunluluk ise Folger (1998) tarafından insanlar arasında birbirlerine adil davranmaya yönelik "örtük bir sözleşme" olduğu varsayımıyla açıklanmıştır. Bu sebeple sözleşmenin ihlali, sözleşmeden doğan sorumluluğu taşıyanlar için rahatsız edici olacaktır. Folger'a (2001) göre, insanların başkalarına adil davranma sorumluluğu taşıyor olması, adaleti ihlal etmeleri hâlinde sorumlu tutulmaları için meşru bir zemin yaratmaktadır. Schlenker ve arkadaşlarına (1994) göre ise, sorumluluk atfı için üç unsur gerekmektedir: Belirli bir kurallar dizini, failin de bu kurallara tabi olduğu algısı ve aktörün söz konusu fiil üzerinde kontrolünün bulunması (akt. Beugr*é*, 2012). Folger (2001) bir adaletsizliğe tanıklığın ardından "deontik bir durum" oluştuğunu ve tanıklarda faillerin sorumlu tutulduğunu görme isteği doğacağını belirtmektedir. Yine Rozin, Lowery, Imada ve Haidt (1999) da "Ahlaki yargının ve başkalarını kınamanın evrensel ve sosyal hayatın temel bir parçası" olduğunu söylemektedirler. Fiske (1991) ise, insanların somut çıkarları

[1] İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

göstermektedir. Faktör yükleri arasındaki bu farkın, maddelerin ifade ediliş şeklinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Son olarak orijinal ölçekte ahlaki zorbalık ile ahlaki zorunluluk arasındaki korelasyon değeri, Beugré'nin (2012) ilk çalışmasında .51, ikinci çalışmasında .62 bulunmuşken; uyarlama ölçekte .37 bulunmasının dil geçerliği ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Özellikle ahlaki zorbalık ve ahlaki zorunluluk alt ölçeklerindeki maddelerin çevirilerinin gözden geçirilmesinin, bu iki alt ölçek arasındaki korelasyonu yükseltebileceği, ahlaki zorunluluk alt ölçeğindeki maddelerin faktör yüklerini iyileştirebileceği ve genel olarak Deontik Adalet Ölçeği'ni daha iyi bir ölçüm aracı hâline getirebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akın, A., Akın, Ü., Gediksiz, E., Arslan, S., Saricam, H. ve Yalnız, A. (2012). Algılanan sosyal yetkinlik ölçeği Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *III. Ulusal Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Kongresi*, 19-21 Eylül, Bolu.

Akın, A., Sarıçam, H., Kaya, Ç., Akdeniz, C., Gediksiz, E., Toprak, H. ve Yıldız, B. (2013). Deontik adalet ölçeği Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı II*, 15-18.

Anderson-Butcher, D., Iachini, A. L., & Amorose, A. J. (2007). Initial reliability and validity of perceived social competence scale. *Research on Social Work Practice, 18*(1), 47-54.

Beugre, C. D. (2012). Development and validation of a deontic justice scale. *Journal of Applied Social Psychology*, *42*(9), 2163-2190.

Bies, R. J. (1987). The predicament of injustice: The management of moral outrage. In L. L. Cummings & B. M. Staw (Eds.), *Research in organizational behavior* (pp. 289–319). Greenwich, CT: JAI Press.

Fiske, A. P. (1991). *Structures of social life: The four elementary forms of human relations.* New York: Free Press.

Folger, R. (1998). Fairness as moral virtue. In M. Schminke (Ed.), *Managerial ethics: Moral management of people and processes* (pp. 13–34). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Folger, R. (2001). Fairness as deonance. In S. Gilliland, D. D. Steiner, & D. Skarlicki (Eds.), *Theoretical and cultural perspectives on organizational justice* (pp. 3–33). Greenwich, CT: Information Age.

Gresham, F. M., Sugai, G., & Horner, R. H. (2001). Interpreting outcomes of social skills training for students with high-incidence disabilities. *Exceptional Children, 67*, 331-344.

Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1993). Social skills interventions for children. *Behavior Modification, 17*(3), 287-313.

Katz, L. G., Mcclellan, D. E., Fuller, J. O., & Walz, G. R. (1995). *Building social competence in children: A practical handbook for counselors, psychologists, and teachers*. Washington, DC: U.S. Department of Education.

Rozin, P., Lowery, L., Imada, S., & Haidt, J. (1999). The CAD triad hypothesis: A mapping between three moral emotions (contempt, anger, disgust) and three moral codes (community, autonomy, divinity). *Journal of Personality and Social Psychology, 76*, 574–586.

Rydell, A. M., Hagekull, B., & Bohlin, G. (1997). Measurement of two social competence aspects in middle childhood. *Developmental Psychology*, *33*(5), 824-833.

Satici, S. A., Uysal, R. ve Satici, B. (2014). An investigation of the relationship between deontic justice and perceived social competence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *140*, 3-8.

Schlenker, B. R., Britt, T. W., Pennington, J. W., Murphy, R., & Doherty, K. J. (1994). The triangle model of responsibility. *Psychological Review, 101*, 632–652.

Zheng, X. (2015). Influence of employees' unethical behavior on their victimization from observers: The role of relationship conflict and deontic justice. *Metal Journal, 3*, 250-259.

AHLAKİ KİMLİK ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Ogeday Çoker[1]

GİRİŞ

Ahlaki kimlik ölçeği Aquino ve Reed (2002) tarafından geliştirilmiştir. Aquino ve Reed'e göre insanların iyiliği için bireylerin ne zaman ve neden davranış gösterdikleri çok temel bir ahlaki sorudur. Buna en yaygın cevap Piaget ve Kohlberg'in çalışmaları sonucunda verilen bilişsel-gelişimsel cevaplardır. Paralel olarak insanın ahlaki davranışlarına ilişkin ahlaki muhakemelerinin farklılaşabildiğini gösteren bulgular vardır. Bandura, Barbaranelli, Caprara ve Pastorelli, (1996) sosyobilişsel bir model önererek ahlaki standartların ve bireyin kendisine yönelik yaptırımlarının önemli olduğunu belirtirler. Sosyobilişsel ve sosyogelişimsel modeller arasındaki en önemli fark ise sosyogelişimsel modelin ahlaki muhakemeleri, sosyobilişsel modelin ise kendini düzenleme mekanizmasını merkeze almasıdır.

Ahlaki kimlik, ahlaki davranışların kendini düzenleme boyutundaki temel bir motivasyon kaynağıdır. Aquino ve Reed'e (2002) göre ahlaki kimlik de kişilerin kendilik tanımlarını inşa ettikleri sosyal kimlikler için bir temel olabilir. Yani bireylerin sosyal kimliklerini belirlemelerindeki bir referans da sahip oldukları bu ahlaki kimlikleri olabilir. Dolayısıyla ahlaki kimlikler de diğer sosyal kimlikler gibi tutumlar, davranışlar ve inançlarla iç içe bulunabilir. Aquino ve Reed kendilik kavramı ve sosyal kimlik kuramlarını temel alarak ahlaki kimlik oluşumunu incelemektedirler.

Erikson'a (1964) göre gerçek kimlik bir davranış esnasında olur. Ergenler ile çalışan Hart, Atkins ve Ford (1998), ahlaki kimliği buradan yola çıkarak açıklar ve diğer insanların veya topluluğun menfaatleri için istikrarlı bir kendini adama olarak tanımlarlar. Araştırmacılar, ahlaki muhakeme yeteneğine sahip olmalarına rağmen ahlaki hedeflere yönelik davranış göstermeyen çok fazla insan olması sebebiyle ahlaki kimliğin ahlaki muhakemelere indirgenemeyeceğini belirtirler. Benzer şekilde ahlaki kimliğin sadece kişilik özellikleriyle de açıklanmasının yetersiz olduğunu çünkü aradaki doğrudan ilişkilerin de zayıf olduğunun altını çizerler. Ahlaki kimliğin gelişiminde daha bütünsel bir "ahlaki yaşam" tarzının etkisi olmaktadır. Sosyal tutumlar, benlik algısı, prososyal davranışların gözlenebilme imkânları ve birey ile ailelerinin karakteristik özellikleri ahlaki kimliği belirleyen etkenlerdendir. Bireysel ve ailesel karakteristik özelliklerin yanında, davranışa dönüşen prososyalliğin toplum lehine çık-

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

sembolleştirme alt boyutunun çalışmalarda beklenenin tersine anlamsız çıkabilmesi alt ölçeğin ölçtüğünü iddia ettiği şeyi ne kadar iyi ölçtüğü noktasında soru işaretleri doğurmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmasına dair yapılabilecek bir diğer eleştiri ise seçilen örneklemin sadece öğretmen adaylarından oluşması sebebiyle topluma genellenebilirliği noktasında yetersiz kaldığı fikridir.

KAYNAKÇA

Aquino, K. ve Reed, A. (2002). The self-importance of moral identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, *83*(6), 1423-1440.

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V. & Pastorelli, C. (1996). Mechanism of moral disengagement in the exercise of moral agency, *Journal of Personality and Social Psychology*, *71*(2), 364-374.

Blasi, A. (1983). Moral cognition and moral action: A theoretical perspective. *Developmental Review*, *3*, 178-210.

Blasi, A. (1984). Moral identity: Its role in moral functioning. İçinde W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Ed.) *Morality, Moral behaviour and moral development,* (s. 128-139). New York: John Wiley & Sons.

Colby, A. & Damon, W. (1999). The development of extraordinary moral commitment. İçinde M. Killen & D. Hart (Ed.) *Morality in everyday life: Developmental perspectives*, (s. 342-370). New York: Cambridge University Press.

Erikson, E. H. (1964). *Insight and responsibility.* New York: Norton.

Hardy, S. A., Bhattacharjee, A., Reed II, A. & Aquino, K. (2010). Moral identity and psychological distance: The case of adolescent parental socialization. *Journal of Adolescence*, *33*(1), 111-123.

Hart, D., Atkins, R. & Ford, D. (1998). Urban America as a context for the development of moral identity in adolescence. *Journal of Social Issues*, *54*(3), 513-530.

Kocabıyık, O.O. & Kulaksızoğlu, A. (2014). Genç yetişkinlerin ahlaki kimliklerinin incelenmesine yönelik nitel bir araştırma. *Kuram ve Uygulamadan Eğitim Bilimleri*, *14*(3), 835-859.

Markus, H. (1977). Self-schemata and processing information about the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, *35*(2), 63-78.

McFerran, B., Aquino, K. & Duffy, M. (2010). How personality and moral identity relate to individuals' ethical ideology. *Business Ethics Quarterly*, *20*(01), 35-56.

Midlarsky, E., Fagin Jones, S. & Corley, R. P. (2005). Personality correlates of heroic rescue during the Holocaust. *Journal of Personality*, *73*(4), 907-934.

Smith, I. H., Aquino, K., Koleva, S. & Graham, J. (2014). The moral ties that bind... even to out-groups the interactive effect of moral identity and the binding moral foundations. *Psychological Science*, *25*(8), 1554-1562.

Walker, L. J. & Frimer, J. A. (2007). Moral personality of brave and caring exemplars. *Journal of Personality and Social Psychology*, *93*(5), 845.

ETİK DURUM ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Çağdan Erdoğan[1]

GİRİŞ

Etik Durum Ölçeği'nin (Forsyth, 1980) teorik temeli, Schlenker ve Forsyth'ın (1977) etik anlayışların doğuşunda etkili olan üç temel felsefi yaklaşımı inceledikleri çalışmalarına dayanmaktadır. Bu çalışmada incelenen yaklaşımlar; teleoloji, deontoloji ve septisizmdir. Çalışma, teleolojiyi, bir eylemin fayda ve zararlarının gözetilmesi olarak; deontolojiyi, durumdan ve yaratacağı sonuçlarından bağımsız şekilde katı, evrensel kurallara bağlılık olarak; septisizmi ise evrensel kuralların uygulanabilirliğini reddetmek ve ahlaki kuralların öznelliğini öne sürmek olarak ele almıştır (Schlenker ve Forsyth, 1977: 369).

Schlenker ve Forsyth (1977), teleolojik duruşun uzun bir geçmişi olduğunu, Sokrates, Platon, Epikurüs, Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından da ele alındığını belirtmektedirler. Bu yaklaşıma göre eylemler, mümkün olduğunca çok kişi ve durum için, mümkün olan en iyi sonucu ürettiği ölçüde etiktir. Örneğin araştırma etiğine de teleolojik açıdan yaklaşmak gerekirse, herhangi bir araştırma için bu araştırmanın sağlayacağı faydalarla (bilimin ilerlemesi, faydalı teknolojik uygulamaların geliştirilmesi, katılımcıların elde edeceği faydalar), söz konusu araştırmanın muhtemel zararları (katılımcıların zarar görmesi, zararlı teknolojik uygulamalar) kıyaslanmalıdır. Amerikan Psikoloji Derneği'nin yayınladığı araştırma rehberinde de katılımcıların zarar görmemesi gerektiğinin ayrı bir maddeyle açıklandığı hatırlatılmakta ve bu yaklaşımın teleolojik yaklaşıma örnek verilebileceği belirtilmektedir (Schlenker ve Forsyth, 1977: 370).

Deontoloji ise, bir eylemin ahlakiliğinin, yaratacağı sonuçlar temelinde belirlenmesi yaklaşımını reddetmekte ve eylemlerin hiçbir istisnaya meyletmeden belirli evrensel ahlaki kurallar çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir. Schlenker ve Forsyth (1977), Kant'ın bu yaklaşımın en önemli temsilcisi olduğunu hatırlatarak, Kant'ın sonuç-odaklılığın yerine doğa yasalarını ve rasyonalizmi koyduğunu belirtmektedirler. Bu bakımdan, ne zaman bir teleolog ve deontolog ahlak üzerine tartışacak olsa, kaçınılmaz bir değerler çatışması yaşanacağı; teleologun, eylemlerin ahlakiliğini bu eylemlerin olası sonuçları bakımından değerlendirirken göze alacağı her bir istisnai sapmanın, deontolog tarafından "lanetli" görüleceği ifade edilmektedir (Schlenker ve Forsyth, 1977: 370).

[1] İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

etkilediğini göstermiş; bu sebeple bu iki madde analiz dışında bırakılmış ve nihai ölçekte faktör yüklerinin .66 ile .88 arasında değiştiği raporlanmıştır. Güvenirlik analizi ise, ölçeğin tamamı için Cronbach alfa katsayısının .71, idealist tutum boyutunun .95, göreceli tutum boyutunun ise .92 olduğunu göstermiştir. Çalışma sonucunda, mesleki tükenmişliğin üç alt ölçeğinin de muhasebe meslek mensuplarının idealist etik tutumları üzerinde olumsuz etkisinin olduğu ve mesleki tükenmişliğin duygusal tükenmişlik ve başarısızlık hissi alt boyutlarının, muhasebe meslek mensuplarında göreceli etik tutumları artırdığı görülmüştür.

Genel olarak Etik Durum Ölçeği incelendiğinde, ölçek maddelerinin soyut olduğu ve ifade ediliş şeklinin yalnızca eğitim düzeyi yüksek katılımcılara uygun olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, etik tutumun daha basit bir dille ve daha somut hikâyeler üzerinden ölçülmesi önerisi getirilebilir. Ayrıca, ölçek maddelerinin içerik bakımından etik durumlardan ziyade, etiğin göreceli mi yoksa evrensel mi olduğu sorusuna yoğunlaştığı söylenebilir. Yine, soyut maddeler üzerinden geliştirilen ölçeklerde, sosyal istenirlik faktörünün, katılımcının sahip olduğu mevcut değerlerin ölçülmesine engel teşkil edebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Orijinal ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri oldukça iyi düzeyde görünmektedir ve Etik Durum Ölçeği'nin birçok farklı olgu üzerinde yapılan çalışmalarda kullanılabilir olmasının ölçeği elverişli kıldığı vurgulanmalıdır.

KAYNAKÇA

Allport, G. W., & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, *5*(4), 432-443.

Bakır, U. (2013). Reklamda cinsellik ve tüketici: Bireysel ahlaki ideolojinin reklamda cinselliğin kullanımına yönelik tutumlara etkisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, *3*(1), 14-30.

Büyükyılmaz, O. ve Gürkan, S. (2014). Mesleki tükenmişliğin muhasebe meslek mensuplarının etik tutumları üzerindeki etkisi. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, *24*(124), 129-148.

Chen, S. Y., & Liu, C. C. (2009). Relationships between personal religious orientation and ethical ideologies. *Social Behavior and Personality*, *37*(3), 313-320.

Cuillier, D. (2009). Mortality morality: Effect of death thoughts on journalism students' attitudes toward relativism, idealism, and ethics. *Journal of Mass Media Ethics*, *24*(1), 40-58.

Davis, P. E. (1973). *Introduction to moral philosophy*. Columbus, Ohio, C. E. Merrill Pub. Co.

Forsyth, D. R. (1980). A taxonomy of ethical ideologies. *Journal of Personality and Social Psychology*, *39*(1), 175-184.

Gökçe, A. T. (2015). Öğretmenlerin farklı bilgi uçurma tercihlerinde belirleyici olan değer yönelimleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *5*(1), 2-11.

Near, J. P., Rehg, M. T., Scotter, J. R. V., & Miceli, M. P. (2004). Does type of wrongdoing affect the whistleblowing process? *Business Ethics Quarterly, 14*(2), 219-242.

Schlenker, B. R., & Forsyth, D. R. (1977). On the ethics of psychological research. *Journal of Experimental Social Psychology*, *13*(4), 369-396.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 1–65). New York: Academic.

Vitell, S. J., Lumpkin, J. R., & Rawwas, M. Y. (1991). Consumer ethics: An investigation of the ethical beliefs of elderly consumers. *Journal of Business Ethics*, *10*(5), 365-375.

Yazıcı, A. ve Yazıcı, S. (2010). Etik Durum Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *8*(4), 1001-1017.

ETİK DURUM ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

1) İnsanlar, az da olsa eylemlerinin başkalarına bilerek zarar vermeyeceğinden emin olmalıdırlar.
3) Kazanılacak yarar ne olursa olsun, başkalarına zarar verme potansiyeli ortaya çıkarmak her zaman yanlıştır.
6) Bir eylem masum bir kişiye zarar verecekse yapılmamalıdır.
9) Başkalarının refahını feda etmek hiçbir zaman gerekli değildir.
10) Ahlaki davranışlar en "yetkin" (mükemmel) eylem idealleriyle doğrudan örtüşen eylemlerdir.
11) Herhangi bir etik sistemin parçası olabilecek kadar önemli ahlak ilkesi yoktur.
14) Farklı ahlaki yaklaşımlar "doğruluk" açısından karşılaştırılamazlar.
16) Ahlaki ölçütler sadece bir kişinin nasıl davranması gerektiğini belirten kişisel kurallardır; başkalarının hakkında yargı vermede kullanılamazlar.
19) Yalan söylemeye ilişkin hiçbir kural formüle edilemez; bir yalanın kabul edilip edilemeyeceği tamamen duruma bağlıdır.
20) Bir yalanın ahlaki veya ahlak dışı olarak yargılanması, eylemin içinde bulunduğu şartlara bağlıdır.

AHLAKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Çağdan Erdoğan[1]

GİRİŞ

Ahlaki Olgunluk Ölçeği'nin teorik temeli, Kohlberg'in (1976; 1981) geliştirmiş olduğu ahlaki gelişim kuramına dayandırılmaktadır. Bu kurama göre ahlak, gelişimsel basamakları takip ederek ilerlemekte ve temel olarak üç aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar, uzlaşım öncesi evre, uzlaşımsal evre ve uzlaşım sonrası evredir. Her bir aşama da yine kendi içinde iki ayrı basamağa ayrılmaktadır.

Uzlaşım öncesi evrenin ilk basamağı, "ceza ve itaat" yönelimiyle ifade edilmiştir. Yani bir eylemin iyi ya da kötü oluşu, eylemin fiziksel sonuçlarına göre belirlenmektedir. İkinci basamağı tanımlayan eğilim ise "araçsal-göreceli" bir karakterdedir. Bu basamakta, diğer insanların varlığı ve ihtiyaçları kabul edilmiş, fakat ilişkiler fiziksel ve çıkarcı bir karşılıklılık ilkesi üzerinden kurulmuştur. Kohlberg ve Hersh (1977) bu basamaktaki eylemlerin "sadakat, minnettarlık ya da adalet"ten ileri gelmediğini ifade etmektedirler.

Uzlaşımsal evrede ise, bireyin ailesine, aidiyet duyduğu gruba ya da yer aldığı topluma sadık olduğunu, mevcut beklentileri ve düzeni meşrulaştırdığını ve sürdürme eğiliminde olduğunu belirtirler. Bu evrenin ilk basamağındaki yönelim "iyi çocuk-iyi kız" olarak ifade edilmiştir. İyi davranış, başkalarının onayını alan ve onları memnun eden davranış olarak tanımlanabilir. Bu aşamanın ikinci basamağındaki yönelim ise "kanun ve düzen" olarak belirtilmiştir. Otorite, sabit kurallar ve sosyal düzenin önemsendiği bu basamakta doğru davranış, bireyin sorumluluklarını yerine getirmesi, otoriteyi tanıması ve toplumsal düzeni korumasıdır.

Uzlaşım sonrası aşamadaki basamaklara bakıldığında ise, ilk basamakta "toplumsal sözleşme" eğilimi öne çıkmaktadır. Bu basamakta doğru davranış, tüm toplumca uzlaşılan genel bireysel hak ve standartlara uygun davranış olarak tanımlanmıştır. Bu basamağın, uzlaşımsal evrenin ikinci basamağından -yani kendisinden bir önceki basamaktan- farkı, toplumsal kuralların, yine toplum yararı gözetilerek değişebileceği düşüncesidir. Bu basamağa göre, faydacı bir yaklaşımla ve rasyonel muhakeme ile mevcut kurallar yenilenebilir. Bu aşamanın son basamağı ise, ahlaki gelişim bakımından varılabilecek en üst noktayı temsil etmekte ve baskın eğilim, "evrensel ahlak prensibi" olarak belirtilmektedir. Bu basamaktaki bireyler; karşılıklılığın, adaletin, eşitliğin ve insan onurunun evrensel prensiplerini temel alan bir değerler sistemi oluşturur ve davranışlarında da bu değerleri rehber edinirler (Kohlberg ve Hersh, 1977).

[1] İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

KAYNAKÇA

Akkoyun, F. (1987). Empatik eğilim ve ahlaki yargı. *Psikoloji Dergisi, 6*(21), 91-98.

Bakioğlu, F. (2013). *Kültürlerarası tolerans ile ahlaki olgunluk arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Cesur, S. (1997). *The relationship between cognitive and moral development*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Çekin, A. (2013). Öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *21*(3), 1035-1048.

Dilmaç, B. (1999). İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitiminin verilmesi ve bu eğitimin ahlaki olgunluk ölçeği ile sınanması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*.Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Kaya, M. ve Aydın, C. (2011). Üniversite öğrencilerinin dini inanç ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *30*, 15–40.

Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization: The cognitive-developmental approach. In T. Lickona (Ed.), Moral development and behavior: *Theory, research, and social issues* (pp. 31-53). NY: Holt, Rinehart, Winston.

Kohlberg, L. (1981). *The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice.* Cambridge, MA: Harper and Row.

Kohlberg, L., & Hersh, R. H. (1977). Moral development: A review of the theory. *Theory into Practice*, *16*(2), 53-59.

Lickona, T. E. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility.* New York: Bantam Books.

Mendleson, J. L., Bures, A. L., Champion, D. L., & Lott, J. K. (1997). Preliminary development of the intercultural tolerance scale. *Psychological Reports*, *80*(3), 867-876.

Rest, J. R. (1975). Longitudinal study of the Defining Issues Test of moral judgment: A strategy for analyzing developmental change. *Developmental Psychology*, *11*(6), 738-748.

Sarıçam, H., Çelik, İ., Arıcı, N. ve Kaya, M. M. (2014). Ergenlerde insani değerler ve ahlaki olgunluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, *11*(1), 1325-1342.

Schmidt, P. F. (1999). Character assessment scale. In P. C. Hill & R. W. Hood. (Eds.), *Measures of religiosity* (pp. 230-242). Birmingham, Alabama: Religious Education Press.

Şahin, R. ve Bakioğlu, F. (2014). Kültürlerarası tolerans ile ahlaki olgunluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, *7*(29), 108-116.

Şengün, M. ve Kaya, M. (2007). Ahlaki olgunluk ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *24*, 51-64.

5. Bölüm

SOSYAL İLİŞKİLERE YÖNELİK AHLAK ÖLÇÜMLERİ

Özgecilik Ölçeği

Empatik Beceri Ölçeği

Empatik Eğilim Ölçeği

Ka-Si Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği

Merhamet Ölçeği

Affedicilik Ölçeği

Alçak Gönüllülük Ölçeği

Saygı Ölçeği

ÖZGECİLİK ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Nur Ağdelen[1]

GİRİŞ

Türkçe'de 'diğerkâmlık' ile eş anlamlı olan özgecilik, Bar-Tal'ın (1986) ifadesiyle başkasının yararı için yapılan yardım etme davranışı karşısında herhangi bir ödül beklememe durumudur. Batson ve arkadaşlarına göre (1981) empati, özgeci davranışın önemli motivasyonlarından biri olarak ele alınabilir. Günör (2014) özgecilik kavramının ahlak felsefesi tarihinde genelde egoizmin zıddı olarak ele alındığını ve değerlendirildiğini belirtmiştir. Özgecilik terimini ilk kez kullanan Auguste Comte, özgecilik düşüncesi sayesinde hayal ettiği toplumu kurmayı hedeflediğini vurgulamıştır. Ahlak felsefesi açısından özgecilik düşüncesi temel olarak özellikle bireyin eylemleri ile ilgilidir. Bireyin gerçekleştirdiği eylemleri neye göre belirlediği sorusuna cevap arayan özgecilik, bu soruya 'diğerlerinin ilgileri' cevabını verir. Başka bir deyişle özgecilik düşüncesi, ahlaki olarak değerlendirilebilecek eylemlerin kişinin kendi ilgilerine göre değil de diğer insanların ilgilerine göre şekillenmiş eylemler olduğunu iddia eder. Günör (2014) özgecilik ile ilgili olarak az çalışma yapılmasını, özgecilik düşüncesinin tam olarak uygulanabileceği hakkındaki şüpheye bağlamıştır. Oysa ahlak felsefesi hakkında fikir üreten filozoflara bakıldığında, A. Schopenhauer, Immanuel Kant ve Thomas Nagel gibi birçok düşünürün özgecilik düşüncesine benzer fikirleri paylaştıklarını vurgulamıştır.

Torun (2013), Evrimci Ahlâk Felsefesi isimli tezinde biyolojik evrim teorisi ile ahlak felsefesi arasında kurulan kavramsal ilişkiler temelinde, evrimci etiğin tarihsel ve teorik gelişimini incelemiştir. Bu gelişimin çeşitli aşamalarını tespit ederken biyolojik evrim teorisi ile evrimci etik arasında mantıksal bir zorunluluk ilişkisi olup olmadığı problemi temel bir tartışma konusu olarak ön plana çıkmıştır. Araştırmasıyla evrimci etiğin temel kavram ve ilkesinin insan tabiatındaki bencillik olduğu, diğer ahlaki davranışların da bu kavram üzerinden açıklandığı görülmüştür. Evrimci etiğe egemen olan bu anlayışa göre özgeci ahlakın temelinde bile bencilce eğilimlerimiz yatmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, başkalarının içinde bulunduğu durumu, hissettiklerini anlamaya çalışma olarak tanımlanabilecek empatinin ve bunun sonucunda gerçekleşebilecek özgeci davranışın, insanların kendilerinin başına gelmesini istemediği, başına gelmiş olsaydı rahatsız olacağı ve kendisi o kişinin yerinde olsaydı dışarıdan beklentisinin yardım almak olacağı gibi motivasyonlarla yine kişinin kendisi için yaptığı bir davranış olarak düşünülebilir.

[1]Ayna Eğitim ve Psikolojik Danışma Merkezi, Uzman Psikolojik Danışman, Aile ve Çift Terapisti
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

araştırmalara göre, anne baba tutumları ile özgecilik arasında anlamlı bir ilişki vardır (Elmas, 1998). Özgecilik düzeyi derneklerde faaliyet gösterip göstermemeye göre de farklılaşmaktadır (Yöntem, 2013).

Bu çalışmaların dışında, Tekeş (2013) Türkiye ve Birleşik Krallık örneklemlerinde tolerans, özgecilik, sosyal baskınlık yönelimi, adil dünya inancı, bireycilik ve toplulukçuluk değişkenlerinin engellilere yönelik önyargı ile ilişkisini ve iki toplum arasındaki farklılıkları incelemiştir. Çalışmada özgecilik düzeyinin belirlenmesi için Özgecilik Ölçeği uygulanmıştır. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları, Türkiye'de engellilere yönelik önyargıyı yaşanılan yer, yaş, siyasal görüş, tolerans ve özgeciliğin negatif yönde; dindarlık, dikey bireycilik ve grup temelli baskınlığın pozitif yönde yordadığı göstermiştir. Son olarak, özgecilik ölçeği olarak geliştirilmiş ya da kullanılmış ve Türkiye'de araştırma konusu olarak çalışılmış araştırmalar da mevcuttur. Tekeş ve Hasta'nın (2015) geliştirdiği Özgecilik Ölçeği dışında, Akbaba'nın (1994; 2001) uyarladığı bir başka Özgecilik Ölçeği, Yavuzer ve diğerlerinin (2006) kullandığı Öğretmen Özgecilik Ölçeği, Ümmet'in (2012) Özgecilik Davranışı Ölçeği bunlardan bazılarıdır.

Tekeş ve Hasta'nın (2015) uyarladığı ölçeğin maddeleri incelendiğinde, her bir maddenin açık ve anlaşılır olduğu, tek bir niteliğe odaklandığı dikkat çekmektedir. Maddeler okunduğunda, her okuyanın farklı anlayacağı herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır. Ölçeğin ilk örneklem grubu, %33 kadın, %67 erkekten oluşmaktadır. Bu, ölçeğin ağırlıklı olarak erkeklere uygulandığını düşündürmektedir. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması için Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Eğilim Ölçeği'ndan alınan puanla Özgecilik Ölçeği'nden alınan puanlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ölçüt bağıntılı geçerlik için empatik eğilimin seçiliyor olması, makalenin başındaki özgecilik tanımıyla çelişmektedir. Zira, olumlu sosyal davranış ve özgecilik arasında şöyle bir ayrım yapılmaktadır (Batson ve ark., 1981, sf. 290): "Bir davranışın özgeci olarak sayılabilmesi için ödül beklentisi olmamalıdır." Empatinin de eğer o kişinin yerinde olunsaydı, yardım beklentisi gelişecekti düşüncesiyle kurulduğu göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir kişinin bu motivasyonla özgeci davranışta bulunmasının, özgecilik davranışı açısından ödül beklentisi olmaması kriterini karşılamadığını düşündürmektedir.

KAYNAKÇA

Ak, K. (2013). Üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeylerinin *yordayıcısı olarak yaşam amaçları.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Akbaba, S. (1994). *Grupla psikolojik danışmanın sosyal psikolojik bir kavram olan özgecilik üzerindeki etkisi.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Akbaba, S. (2001). Özgecilik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*(2), 85-95.

Akman, B. (2001). *Bireylerin kullandığı savunma mekanizmalarının akıl hastalıklarının stigmatizasyonuyla ilişkisi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Alanoğlu, M. (2014). *Ortaöğretim kurumlarının örgütsel öğrenme düzeylerinin okul etkililiği ve örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Fırat Üniversitesi, Elazığ

Altınbaş, B. (2008). Örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık arasındaki ilişki ve bir uygulama. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Arıkal-Gönül, Ö. (2013). Örgütsel çatışma çözme yöntemleri: A-tipi kişilik, kontrol odağı ve özgeci davranış. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

Aydın, A. (2008). *Evrimsel etiğe farklı bir yaklaşım: Biyolojiden Topluma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Bar-Tal, D. (1986). Altruistic motivation to help: Definition, utility and operationalization. *Humboldt Journal of Social Relations, 13*(1/2), 3-14.

Batson, C. D., Duncan, B. D., Ackerman, P., Buckley, T. ve Birch, K. (1981). Is empathic emotion a source of altruistic motivation? *Journal of Personality and Social Psychology, 40*(2), 290-302.

Beşiktaş, İ. (2009). İş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Buğra, E. (2014). *Sağlık çalışanlarında örgütsel vatandaşlık ve örgütsel bağlılık ilişkisi: Bir uygulama.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara.

Bulut, M. (2012). Örgüt ikliminin örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi ve bir askeri kurumda uygulama. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Cenkci, T. (2013). *Liderin gücü ve çatışma yönetimi yaklaşımlarının çalışanların tutum ve davranışlarına etkisi: Türkiye'deki bilişim teknolojisi profesyonelleri üzerine bir çalışma.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Chegirova, A. (2013). *Duygusal zekanın örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi ve bir araştırma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Çekiçer-Atakan, S. A. (2014). *Yüksek performansa dayalı insan kaynakları yönetimi uygulamalarının örgütsel vatandaşlık davranışı ile ilişkisi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

Çelik, M. (2007). Örgüt kültürü ve örgütsel vatandaşlık davranışı. (Yayınlanmamış doktora tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Çıtak, Z. (2010). *Motivasyon ve iş tatmininin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi üzerine bir araştırma.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Niğde Üniversitesi, Niğde.

Çiftçi, F. (2014). *Cahit Koytak'ın şiirlerinde yüceltilmiş insana özgü değerler.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Çiğdem, Ş. (2013). *Liderleri hizmetkâr liderlik davranışına yönelten faktörler üzerinde nitel bir araştırma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Çimenci, S. (2013). Örgütsel adalet algısının örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi ve örgütsel özdeşleşmenin aracılık rolü: Afyonkarahisar ilinde bir araştırma. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Dede, B. (2009). *Kişilik özelliklerinin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde etkileri: Bankalar örneği.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Demirci, D. (2014). Örgütsel adalet algısı ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki ve *malatya vergi daireleri uygulaması.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İnönü Üniversitesi, Malatya.

Derviş, S. (2015). *Ölüm belirginliği aracılığı ile dindarlığın farklı düzey ve yönelimlerinde organ bağışını teşvik etme.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21*(1-2), 155-190.

Dönmez, H. (1996). *Seneca'nın Medea, Pheadra ve Agamemnon adlı oyunlarında kadın davranışlarının itici güçleri.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

Düzgüner, S. (2013). *Maneviyat algısı ve diğerkâmlıkla ilişkisi: Kan bağışı örneğinde Türkiye ve Amerika karşılaştırmalı nitel bir araştırma.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Elmas, U. (1998). *Bireylerin ana-baba tutumları ile özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkiler.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Erdem, F. S. (2008). *Organizasyonlarda lider-üye etkileşiminin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkilerinde, izlenim yönetimi davranışının rolü: Kayseri hizmet sektöründe bir araştırma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Erciyes Üniversitesi, Erciyes.

Eroğlu, Y. (2014). *Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Eryürek, H. E. (2010). *Demografik değişkenlere göre çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışlarının belirlenmesi üzerine bir araştırma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Gedik, M. (2013). *Cinsiyet ve cinsiyetçi iş türlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları atfında rolü.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Gülaçtı, F. (1999). Üniversite öğrencilerinin insan doğasına ilişkin tutumları, içten veya dıştan denetimli olma ile bazı değişkenler arasındaki ilişkiler. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Güler, B. (2009). Örgütsel vatandaşlık davranışı ve örgüt içi çatışma arasındaki ilişki: Sağlık sektörü uygulaması. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Gündüz, G. (2008). İşletmelerde kurumsallaşma uygulamalarına yönelik çalışan tutumlarının örgütsel vatandaşlık ile ilişkisine yönelik bir uygulama. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Güney, T. (2014). Çalışanların duygularını yönetme becerilerinin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi: Sabiha Gökçen Havalimanı çalışanları üzerine bir uygulama. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Düzce Üniversitesi, Düzce.

Günör, R. B. (2014). *Modern ahlak felsefesinde özgecilik.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.

Güven-Şeneri, M. (1992). *Dissension familliale dans le roman Gidien.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Harputlu, İ. (2015). *Dinî tutum ve özgecilik ilişkisi (SDÜ örneği).* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Hazar, B. (2011). *Lawrence'ın Oğullar ve Sevgililer romanında insan dilinin ve özgeciliğinin tasviri.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.

Kaçar-Banbal, G. (2010). *Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik düzeyleri.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kaplan, İ. (2011). Örgütsel vatandaşlık davranışı ve iş tatmini ilişkisi: Konya Emniyet Teşkilatı üzerinde bir uygulama. (Yayınlanmamış doktora tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya.

Karakaş, M. (2005). İnsan kaynakları uygulamalarının örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkisi üzerine bir araştırma. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kasapoğlu, F. (2013). Üniversite öğrencilerinde iyilik hâli ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İnönü Üniversitesi, Malatya.

Keleş, Y. (2009). İşgörenlerin eğitim düzeylerinin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kılınç, E. (2012). *Hekim ve hemşirelerde örgütsel vatandaşlık davranışı, örgütsel sessizlik, çalışan performansı ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Korkmaz, C. (2011). İlköğretim ve ortaöğretim okulları öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık algıları (Malatya ili örneği). (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Mutafçılar, I. (2008). Özgecilik kavramının tarihsel gelişimi ve öğretmen özgeciliği üzerine bir araştırma. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Oğuz, Ç. (2009). Örgütsel vatandaşlık davranışının örgütsel değişim üzerin etkileri ve bir uygulama. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Onatır, M. (2008). Öğretmenlerde özgecilik ile değer tercihleri arasındaki ilişki. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Özdemir, E. Ö. (2006). *Bilim topluluğunun yapısı ve bilim etiği ile ilintisi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Özer, S. (2009). *Eğitim örgütlerinde lider davranış biçimleri ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki (Nevşehir ili örneği).* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Erciyes Üniversitesi, Erciyes.

Özer, Z. E. (2014). *Hayır kuruluşlarına bağış ve yaşam memnuniyeti.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *İhsan* Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Öztürker, B. (2014). *6 yaş çocuklarının olumlu sosyal davranışları ile anne ve öğretmen özgeciliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Pirecioğlu, F. M. (2010). Örgütsel vatandaşlık davranışı ve bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelere yönelik bir araştırma. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Rushton, J. P., Chrisjohn, R. D., Fekken, G. C. (1981). The altruistic personality and self report altruism scale. *Personality and Individual Differences. 2*(4), 293-302.

Sarı, Ç. (2011). Örgütsel adalet algısının örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi ve bir araştırma. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Sevinç, A. (2014). Örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki, kamu çalışanları üzerine bir uygulama. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara.

Somer, B. (2015). *4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.

Şahin, M. (1998). *Hemşirelerin insan doğasına ilişkin tutumları.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Şahin, Y. (2015). Üniversite öğrencilerinin mutluluk, iyimserlik ve özgecilik düzeylerinin incelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Tekeş, B. (2013). *Engellilere yönelik tutumları yordayan değişkenler: Kültürlerarası bir araştırma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tekeş, B. ve Hasta, D. (2015). Özgecilik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD), 3*(6), 55-75.

Tokgöz, E. (2012). Örgütsel güven, örgütsel özdeşleşme ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Topaloğlu, G. (2005). *Dönüştürücü liderlik ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Kocaeli.

Topuz, C. (2013). Üniversite öğrencilerinde özgeciliğin öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş ile ilişkisinin incelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Torun, T. (2013). *Evrimci ahlâk felsefesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Tosun, C. (2015). *Evlilik öncesindeki ve evli bireylerin ilişki nitelikleri, benlik kurguları ve özgeci davranış düzeyleri.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Turgut, M. (2015). Örgütsel vatandaşlık davranışı, örgütsel özdeşleşme ve örgütsel sessizlik ilişkisine yönelik sağlık çalışanları üzerine bir uygulama. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Ümmet, D. (2012). Üniversite öğrencilerinde özgecilik davranışının *transaksiyonel analiz ego durumları ve yaşam doyumu bağlamında incelenmesi.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ürkek-Erdiş, Y. (2013). *Dönüşümcü liderliğin örgütsel vatandaşlık ve örgütsel adalet ile olan ilişkisi ve bir araştırma.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Varlı, H. (2014). Örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiler. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Aksaray Üniversitesi, Aksaray.

Yavuzer, H., İşmen-Gazioğlu, E., Yıldız, A., Demir, İ., Meşeci, F., Kılıçaslan, A. ve Sertelin, Ç. (2006). Öğretmen özgeciliği ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/Educational Sciences: Theory & Practice, 6*(3), 947-972.

Yeşilkayalı, H. D. (2015). *Koruyucu aile bireylerinin sosyodemografik özellikleri ile empatik becerileri ve özgecilik durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yıldırım, E. (2009). *Sınıf öğretmenlerinin istihdam biçimlerine göre örgütsel vatandaşlık davranışı algıları (Sakarya ili örneği).* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Yılmaz, G. (2013). *Jane Austen'in Emma, Ahmet Mithat Efendi'nin Dürdâne Hanım adlı romanlarında kendini geç tanıma ve özgecilik teması*. (Yayınlanmamış *yüksek lisans tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.*

Yöntem, M. K. (2013). *Benlik kurguları ve otantikliğin özgecilik üzerindeki yordayıcı* gücünün incelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Zengin, M. (2011). İlköğretim okullarında örgütsel güven ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

ÖZGECİLİK ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

1.	Bir yabancıya aracını kardan çıkarması için yardım ederim.
2.	Bir yabancıya yol tarif ederim.
8.	Kan bağışlarım.
9.	Bir yabancıya eşyalarını taşımasında yardım ederim. (ör., kitap, koli vb.)
14.	İyi tanımadığım bir komşuma benim için değeri olan bir şeyi ödünç veririm (ör., tabak, araç gereç vs.).
18.	Yaşlı ya da engelli bir yabancıya caddeyi karşıdan karşıya geçmesi için yardım teklif ederim.
19.	Otobüs ya da metroda ayakta duran bir yabancıya yerimi vermeyi teklif ederim.
20.	Bir tanıdığa evini taşımasında yardım ederim.

EMPATİK BECERİ ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Aslı Aydemir[1]

GİRİŞ

Empati, bir kavram olarak kullanılmaya başlandığı yıllardan beri pek çok şekilde tanımlanmıştır. Psikoloji bilimi içinde yapılan tanımlar ise zamansal olarak üç dönemde ele alınmıştır (Batson, Fultz ve Schoenrade, 1987; akt. Dökmen, 1988). Empati, yirminci yüzyıl başlarından 1950'lerin sonlarına kadar karşıdaki insanın durumu hakkında bilgi sahibi olmayı içeren bilişsel bir durum olarak değerlendirilmiştir; 1960'lı yıllarda ise empatinin sadece bilişsel yönünün yeterli olmadığı, duygusal bir yönü de olduğuna dikkat çekilmiştir ve üçüncü dönem olarak 1970'li yıllarda empati kavramı ile dikkatin diğerine yönelmesi üzerinde özellikle durulmuştur. Artık, empati kişinin kendisini bir başkasının yerine koyup kendisinin ne hissedebileceği değil, o bir başkasının içinde bulunduğu şartlar altında ne hissedebileceği ile açıklanmaktadır. Dökmen (1988), 1970'li yıllardaki yaklaşımın farklı tanımlamalar yapılsa dahi hâlâ sürdüğünü belirtmekle birlikte en geçerli tanımın Carl Roger'ın tanımı olduğunu ifade etmiştir. Bu tanım kişinin kendisini başkasının yerine koyup onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, onun hissettiklerini hissetmesi ve bu durumu karşıdakine aktarabilmesi sürecini kapsamaktadır. Empati pek çok farklı tanımla ele alındığı gibi farklı boyutlarıyla da ele alınabilmektedir. Empatik eğilim ve empatik beceri bu boyutlardandır ve empatinin kavranmasını kolaylaştırmaktadırlar. Empatik eğilim ise başkalarının yaşantılarını ve duygularını anlama ve hissetme potansiyelidir. Empatik beceri başkasının duygusunun anlaşılması, hissedilmesi ve bu durumun o başkasına aktarılabilmesidir. Üstün Dökmen (1988), önerdiği Aşamalı Empati Sınıflaması modeli üzerine, Empatik Beceri Ölçeğini geliştirmiştir.

EMPATİK BECERİ ÖLÇEĞİ'NİN YAPILANDIRILMASI

Öncelikle, aşamalı Empati Sınıflaması modeli, araştırmacıların gündelik yaşamda, içinde bulundukları etkileşimde ve psikodrama gruplarındaki gözlemleri, alan yazının sağladığı kaynaklar ve kendilerinin bu kaynaklara getirdiği eleştiriler doğrultusunda yapılandırılmıştır. Model, empatik tepkilerin hem duygusal hem bilişsel olarak ayırt edildiği ve etkisi en az olandan en etkili olana doğru aşamalı bir şekil-

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

Aslında yönerge ile tüm hikâyeler için söz konusu olay karışındaki empatik tepkiler kişiler arası düzleme çekilmektedir. Bu da Empatik Beceri Ölçeğinin ölçmek istediği empatik iletişimi ölçme gücüne dair fikir vermektedir. Diyebiliriz ki ölçek kapsam geçerliğine sahiptir.

Empatik Beceri Ölçeğinin her iki formunda da yer alan problemler, gerçekten de katılımcıların günlük hayatta karşılaşabilecekleri durumları içermektedir. B Formunda bu problemlerin altında yazan toplam 72 empatik tepki içeren ifadeler ise anlaşılır cümlelerdir. Katılımcının dikkatini ölçmek için var olan 6 ilgisiz ifadenin olması ise değerlendirmenin sonuçlarını güçlü kılacak bir yoldur. A Formunda katılımcının yazdığı tepkiler aşamalı empati sınıflandırmasında yer alan 10 alt basamağa göre kodlanmaktadır ve bu kodlama kapalı yaklaşım tekniğiyle olduğu için olası kodların sınırları bir şekilde belirlidir. Daha fazla kodlayıcının varlığı kodlayıcılar arası güvenirliği test etmeye imkân sağlayacak ve bu da ölçeğin güvenilirliğinden emin olmayı getirecektir. Ölçeğin her iki formunun daha fazla katılımcı ile (her iki form da 80 kişi ile çalışılmıştır ki B Formu dikkat düzeyi yetersiz olan kişiler çıkarıldığı için 64 kişi ile test edilmiştir) tekrar çalışılıp yeni istatistiksel yöntemler ile test edilmesi ölçek için zenginleştirici olacaktır. Dökmen (1988) metninde ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına dâhil olan katılımcılar hakkında pek bilgi vermemektedir ancak Empatik Beceri Ölçeğinin yetişkinlere yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Empatik Beceri Ölçeği B Formu ile ilgili bir diğer önemli nokta ise empatik tepki içeren ifadelerin empatinin hangi boyutlarını karşıladıkları ile ilgilidir. Dökmen (1988) Empatik Beceri Ölçeğinin daha çok bilişsel empati boyutunu, Empatik Eğilim Ölçeğinin ise daha çok duygusal empati boyutunu içerdiğini belirtmiştir. Ancak Empatik Beceri Ölçeği B formunda yer alan ifadeler için istatistiksel bir değerlendirmenin olması daha iyi olacaktır. Bu 72 ifadenin açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerine tabi tutulması bu sorulara cevap olacaktır.

Ölçeğin A ve B Formu, anlaşılması kolay ölçeklerdir ancak uygulanabilmesi için diğer pek çok ölçeğe göre daha fazla zaman gerektirmektedirler. Ölçeğin A Formu katılımcıya kendi empatik tepkilerini ifade etmek için daha çok alan tanıyor olsa da, ölçeğin cevaplanması için gerekli geniş zamanın yaratılamıyor olması ya da katılımcıların cevaplarının empatik becerilerini değerlendirmek için yetersiz ya da ilgisiz olabileceği ihtimallerinden dolayı A Formunun kullanımına rastlanılmamış olabilir. Diğer yandan yüksek ihtimalle B Formunun standardize edilmiş olması, katılımcıların seçenekler arasından belirli empatik tepkileri seçiyor olmalarına rağmen B Formunu, açık uçlu A Formuna kıyasla cazip kılmaktadır. Nitekim, Dökmen'in (1988) ilk geliştirdiği puanlama sisteminin terk edilip yerine bir puanlama anahtarının geliştirilmesi ölçeğin değerlendirilmesini de kolaylaştırmıştır.

KAYNAKÇA

Çiftçi Arıdağ, N. ve Yüksel, A. (2010). Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ile empati becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 10*(2), 683-727.

Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21,* 155-190.

Duman, D. ve Acaroğlu, R. (2014). Hemşirelik yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri İle empati becerileri arasındaki ilişki. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, *22*(1), 25-32.

Güven Özdemir, N. (2015). *Hemşirelerin empatik eğilim ve empatik becerileri ile bireyselleştirilmiş bakım algıları arasındaki ilişki.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Köksal, A. (2000). Müzik eğitimi alma cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre ergenlerin empatik becerilerinin ve uyum düzeylerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(18), 99-107.

Köroğlu, M. (2012). *Emniyet personelinin empatik becerileri, çatışma ve şiddete ilişkin farklılıkları ile çatışma çözme stilleri.* (Yayınlanmamış doktora tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

EMPATİK BECERİ ÖLÇEĞİ A FORMU (ÖRNEK MADDELER)

Yönerge

Aşağıda altı ayrı problem var; bu problemlerden her birinin size bir tanıdığınız tarafından söylendiğini ve farz edin. Size söylenen her bir problem karşısında siz ne söylersiniz? İçinizden ne söylemek geliyorsa olduğu gibi yazın.

Örnek Problemler

1. Kişi (Ev Hanımı)

"Yemek, çamaşır, temizlik, dikiş, alışveriş, çocuklar... Bütün gün tek başıma koşturuyorum; yine de yetişemiyorum. Kendime ayıracak beş dakikam yok. Kendimi mutfakla banyo arasında hapsolmuş hissediyorum."

EMPATİK BECERİ ÖLÇEĞİ B FORMU (ÖRNEK MADDELER)

Yönerge

"Aşağıdaki problemi bir yakınınızın size anlattığını düşününüz. Problemin altında ona söyleyebileceğiniz 12 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerden her birini O'na söylemeyi ne ölçüde uygun bulduğunuzu, cümlenin yanındaki 1'den 5'e kadar sıralanan sayılardan birisini işaretleyerek belirtiniz. Eğer bir cümleyi, bu problemin sahibine söylemeyi "çok uygun" buluyorsanız 5'in üzerini, "oldukça uygun" buluyorsanız 4'ün üzerini, "kararsızım" diyorsanız 3'ün üzerini, "oldukça aykırı" buluyorsanız

EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Aslı Aydemir[1]

GİRİŞ

Empatik beceri başkasının anlaşılan, hissedilen duygusunun ona aktarılmasının görünür olduğu empatik tepkilere dikkat çekerken empatik eğilim bu empatik tepkileri vermeye yönelten potansiyele odaklanmaktadır. Empatik beceri empatinin daha çok bilişsel boyutu, empatik eğilim ise daha çok duygusal boyutu ile ilişkilidir. Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Eğilim Ölçeği, kişinin bu empati kurma potansiyelini ölçme amacı taşıyan bir ölçektir. Ölçek, Dökmen'in empatiye dair getirdiği kuramsal yaklaşım ve geliştirdiği Aşamalı Empati Sınıflaması modeli üzerine temellendirilmiştir. Ancak ölçek, modelin empatik tepkilerin aşamalı bir şekilde sınıflandırıldığı basamaklarından ziyade teorik zemini üzerine kurulmuştur. Aşamalı Empati Sınıflaması modelinin Ben Basamağında verilen tepkiler sorunu olan kişinin duygu ve düşüncelerine odaklanmaksızın sorunu dinleyen kişinin kendisine odaklıdır, dolayısıyla bu tepkiler ben merkezli tepkilerdir. Ben merkezli tepkiler empatik iletişimi sekteye uğratan tepkilerdir.

EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ'NİN YAPILANDIRILMASI

Bu kuramsal yaklaşımı temel alan Empatik Eğilim Ölçeğinin geliştirilme sürecinde kişinin Ben Basamağında yer alan empatik tepkileri verme potansiyelini değerlendirebilmesi için yine Dökmen tarafından 1986'da geliştirilen Çatışma Eğilimi Ölçeğinden faydalanılmıştır. Çatışma Eğilimi Ölçeği, Varoluş Çatışması alt ölçeğinde kişilerin ben merkezli iletişime olan eğilimlerini ölçmektedir. Bu alt ölçekten 3 madde Empatik Eğilim Ölçeğine dâhil edilmiştir. Bununla birlikte Çatışma Eğilimi Ölçeğinin Kişisel Özellikler ve İnsancıl Yaklaşım alt ölçeklerinden toplam on madde alınmıştır. Dökmen bu durumu empatik iletişimi çatışmalı iletişimin karşısına konumlandırma ile açıklamaktadır. Dolayısıyla Çatışma Eğilimi Ölçeğinden alınan bu maddeler Empatik Eğilim Ölçeğinin ters maddeleri olmuştur. Hazırlanan denemelik 45 maddelik ölçek içinde neredeyse maddelerin yarısı ters maddelerdir ve ölçek 5'li Likert Tipi Ölçekle değerlendirilmektedir.

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

Empatik Eğilim Ölçeği, kişinin empati kurma potansiyelini kişinin kendini değerlendirmesi yoluyla ölçmektedir. Ölçekte yer alan 20 madde kişiye dair içsel atıflar içermektedir. Empatik eğilim, kişiliğin bir parçası ya da bir kişilik özelliği olarak ele alınmaktadır. "Girişken bir insanım", "Sinirli bir insanım", "Çevremde çok sevilen bir insanım" maddeleri bu duruma örnek teşkil etmektedir. Ayrıca maddeler kişinin kendi algısı, diğerlerine dair algısı ve diğerleri ile ilişkilerine yönelik ifadeler içermektedir. "Yakınlarım sık sık bana dertlerini anlatırlar" ve "Düşüncelerimi başkalarına iletmekte güçlük çektiğim olur" maddeleri diğerleri ile ilişkilere yönelik maddelere örnektir. "Çevremde çok sevilen bir insanım" ve "Genellikle keyfim yerindedir" gibi maddeler kişinin kendi algısına yönelik iken "İnsanların çoğu bencildir", "İnsanlar beni tam olarak anlamıyorlar" maddeleri de kişinin diğerleri algısını içermektedir. Bunlarla birlikte ölçekteki pek çok madde, "Düşüncelerimi başkalarına iletmekte güçlük çektiğim olur" maddesi gibi, empatik iletişimle ilişkilendirilebilecek kişiler arası etkileşime dair ifadeleri içermektedir. Diğerleri ile ilişkilere yönelik bu maddeler ve diğerlerine dair algıyı içeren maddeler empatik iletişimin niteliği ile ilgili ya da empatik iletişimin olabileceğine dair kabulleri sorgular görünürken kişinin kendi algısına yönelik "Genellikle hayatımdan memnunum" gibi maddeler ise ilk bakışta empatik eğilim ile ilişkili görünmemektedir. Bunun için her bir maddenin açıklayıcı gücünü görmek için faktör analizlerini yapmak ölçeğin lehine olabilir.

Ölçeğe genel olarak bakıldığında ise empatinin duygusal boyutuna uygun maddeler var görünmektedir çünkü maddeler genellikle duygu yüklüdür. Empatik Eğilim Ölçeği, empatiyi kişiliğin bir boyutu olarak ele alan ölçekler arasında değerlendirilebilir ve bu tür ölçekler Dökmen'in (1988) de belirttiği gibi empatinin duygusal boyutunu ele alan ölçeklerdir. Aslında istatistiksel olarak açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ile ölçek maddelerini yeniden değerlendirmek maddelerin nasıl ayrıştıkları ve ölçeğin içerdiği olası boyutlar hakkında fikir verecektir.

KAYNAKÇA

Altun, F. ve Yazıcı, H. (2014). Nitel ve nicel yöntemleri kullanan araştırmacıların empatik eğilimleri ve işlevsel olmayan tutumları arasındaki farklılıklar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *181*(181), 371-386.

Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21,* 155-190.

Ekinci, Ö. ve Aybek, B. (2010). Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(2), 816-827.

Kapıkıran, N. A. (2009). Öğretmen adaylarının empatik eğilim ve kendini ayarlama açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *26*(26), 81-91.

Kapıkıran, N. A. (2007). Üniversite öğrencilerinde ahlaki davranışın empatik eğilim ve kendini ayarlama açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(28), 33-47.

Koç, M. (2009). Dindarlık ile empatik eğilim: yetişkinler üzerine ampirik bir araştırma. *Journal of Academic Studies*, *11*(43), 1-18.

Pala, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(23), 13-23.

Rehber, E. ve Atıcı, M. (2009). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *18*(1), 323-342.

Sarı, O. T. (2014). Film izleme, empati ve zihin kuramı: asperger sendromlu bireyle yapılan vaka çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3*(3), 322-332.

Tutuk, A., Al, D. ve Doğan, S. (2002). Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, *6*(2), 36-41.

Yıldırım, A. (2005). Kişilerin empatik eğilimleri ile boşanma arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 22,* 233-242.

Yiğit, R. ve Deniz, M. E. (2012) Polislerin iletişim becerilerinin beş faktör kişilik özellikleri ve empatik eğilimlerine göre incelenmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, *14* (3), 67-84.

KA-Sİ ÇOCUK VE ERGENLER İÇİN EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Aslı Aydemir[1]

GİRİŞ

Türkiye'de geliştirilmiş Empatik Beceri Ölçeği ya da Empatik Eğilim Ölçeği gibi ölçekler yetişkinler için oluşturulmuş ölçeklerdir. Kaya ve Siyez (2010), Dökmen'in (1988) geliştirdiği bu ölçeklerin sadece yetişkinlere uygulanabilmesiyle var olan boşluğu, çocuk ve ergenler için Türkiye örneklemine uygun biçimde bir empatik eğilim ölçeği geliştirme amacı taşımışlardır. Kaya ve Siyez (2010) empatinin, beceri ve eğilim kavramlarıyla yan yana kullanıldığını fakat bu kavramların farklı arka planları olduğunu vurgulamaktadır. Empatik beceri ötekinin duygusunun anlaşılıp, hissedilip karşıdaki kişiye aktarılmasıdır ve kişi tarafından sonradan edinilebilecek bir durumdur. Empatik eğilim ise kişide var olan, ötekilerin yaşantı ve duygularını anlamaya ve hissetmeye dair bir potansiyeldir. Empatik beceri, diğerine aktarmayı ifade ettiği için kişiler arası etkileşime dikkat çeker, empatik eğilimde kişinin kendisi esastır. Kaya ve Siyez (2010) makalelerinde empatik eğilimin de empati kavramının kendisi gibi duygusal ve bilişsel boyutlar ile ele alınabilir bir kavram olduğunu söylemişlerdir. Bilişsel boyut diğerinin duygusunun doğru anlaşılması ve değerlendirilmesidir, duygusal boyut ise diğerinin duygusunun hissedilmesidir.

Empatik eğilimin var olan potansiyel olarak ele alınması ve empatik becerinin de sonradan kazanılabilen bir beceri olarak değerlendirilmesi araştırmacıları ve özellikle eğitimcileri, gelişimsel süreç içinde çocuk ve ergenlerin empatik olma durumlarına yönelik olası dış etkileri göz önünde bulundurmaya itmiştir. Empatik eğilimi arttıracak herhangi bir müdahale ile empatik beceri de arttırılabilir hipotezi bu iki kavram arasında ilişki kurmaktadır. Nitekim, Kaya ve Siyez (2010) de çocuk ve ergenlerin empatik eğilimlerinin erken dönemde tespit edilip uygun müdahalelerde bulunulmasının önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Çocuk ve ergenlerde empatiyi değerlendirmek için en yaygın kullanılan ölçekler olarak araştırmacılar, Bryant'ın Çocuk ve Ergenler için Empati Ölçeği ile Davis'in Kişilerarası Tepkisellik İndeksi'ni ifade etmektedirler. Türkçeye Yılmaz Yüksel (2003) tarafından uyarlanan Çocuk ve

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

KAYNAKÇA

Akyüz, E. (2014). Çocuk edebiyatı yapıtları ve eşduyum eğilimi. *International Journal of Language Academy, 2*(4), 385-402.

Dereli, E. ve Aypay, A. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ve işbirliği yapma karakterlerinin insani değerlerini yordaması ve bu özelliklerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *12*(2), 1249-1270.

Dereli-İman, E. (2015). Ergenlerin çocukluk örselenme yaşantıları ile empatik eğilim, sosyal sorun çözme becerileri arasındaki ilişki. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, *5*(3), 235-256.

Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21,* 155-190.

Duy, B. ve Yıldız, M. A. (2014). Farklı zorbalık konumunda olmak empatik eğilim ve yaşam doyumu bağlamında bir fark yaratır mı?. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(3), 31-47.

Engeler, A. ve Yargıç, L. İ. (2007). Kişiler arası tepkisellik indeksi: empatinin çok boyutlu ölçümü. *Yeni Symposium Dergisi, 45 (3),* 119-127.

Gürtunca, A. (2013). Çocuklar ve ergenler için *empati ölçeği Türkiye geçerlik ve güvenirlik çalışması.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, A. ve Siyez, D. M. (2010). KA-Sİ çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: Geliştirilmesi geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, *35*(156), 110-125.

Onay, İ., Egüz, Ş. ve Ünal, A. (2015). Öğretmen adaylarının empatik eğilimlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8*(40), 564-571.

Özdemir Demirci, E. ve Öztop, D. B., (2015). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan erkek çocuk ve ergenlerde agresyon, empati ve 2D: 4D parmak oranlarının ilişkisi. *Yeni Symposium*, *53*(3), 2-9.

Salı, G. (2013). An investigation of empathic tendencies and self-concepts of secondary school students. *Journal of Theoretical Educational Science*, *6*(4), 496-519.

Siyez, D. M., ve, Kaya, A. (2011). Akran zorbalığı gruplarında empatik eğilim. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *12*(2), 23-43.

Yılmaz Yüksel, A. (2003). *Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi.* (Yayımlanmamış Doktora tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.

MERHAMET ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Aydın Bayad[1]

GİRİŞ

Elliot Turiel ile ahlak konusunda çalışan Kristin Neff'in 2003'teki çalışmasıyla, ilgili literatüre giren öz anlayış (self-compassion) kavramı, Budist ahlak anlayışının merkezî yapısını oluşturur. Kavram özellikle klinik psikoloji alanında mutluluk, duygusal esneklik gibi değişkenleri etkileyen önemli bir faktör olarak ele alınmış, psikolojik sağlık için gerekliliği tartışılmıştır (Raes, Pommier, Neff ve Van Gucht, 2011). Öz anlayış ölçeğinden sonra literatürde duygusal ilişki (Sprecher ve Fehr, 2005) ve iletişim (Salazar, 2013) konularına özel yeni anlayış ölçeklerinin geliştirilmesi söz konusu olmuştur.

Pommier (2011) tarafından Neff'in (2003) üç bileşenli öz anlayış modeli esas alarak kavramsallaştırılan merhamet ise başkasının acısının kaynağını anlama ve acıyı gidermeyi kapsayan bir kavram olarak hem empatiden hem de acımaktan farklılaşmaktadır. Bu kavram klinik uygulamalardaki vakalardan ziyade, sosyal etkileşim çalışmalarında bir değişken olarak merhamet (compassion) kavramının kullanım alanını genişletme amacı taşımaktadır.

MERHAMET ÖLÇEĞİ'NİN YAPILANDIRILMASI

Pommier'in (2011) kavramsallaştırmasının ölçülebilmesi için geliştirdiği ölçek, hocası Neff'in öz anlayış ölçeğinin 6 boyutlu yapısına sadık kalınarak geliştirilmiştir. Yapılan bu çalışmada 24 madde ve *sevecenlik, umursamazlık, bilinçli farkındalık, bağlantısızlık, paylaşımların bilincinde olma* ve *ilişik kesme* olmak üzere 6 boyuttan oluşan ölçeğin alt ölçeklerinin cronbach alfa değerleri .57 ile .77 arasında değişmektedir. Ayrıca 6 faktörlü bu yapı modelinin uyum indeksleri iyi düzeydedir (*x2/df* = 2.87, GFI = .90, NFI= .91, CFI=.94, IFI=.94, RMSEA =.061).

Merhamet ölçeğinin (PRCA-24) kullanıldığı bir çalışmada (Salazar, 2016) merhamet, sözel şiddet ve kişiler arası ilişkilerde rol oynayan önemli bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Merhamet ölçeğinin, psikiyatri alanında hasta yakınlarının hasta ile ilişkisinin değerlendirilmesi için yeni versiyonları üzerinde de çalışılmaktadır (Martins, Nicholas, Shaheen, Jones ve Norris, 2013).

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

PRCA-24, Akdeniz ve Deniz (2016) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin örnek maddeleri metnin sonunda sunulmuştur. Geçerlik, güvenirlik ve ölçüt bağıntılı geçerlik analizleri 854 kişilik üniversite öğrencisinden oluşan örneklem üzerinden yürütülmüştür. Ölçeğin Türkçe çevirisi beş farklı öğretim üyesi tarafından tekrarlı çeviriyle Türkçe ve sonra İngilizceye çevrilerek formlar arası tutarlılık incelenmiştir. Oluşan Türkçe form dört öğretim üyesi tarafından anlam ve imla bakımında incelenmiş, iki madde yeniden düzenlenmiştir. Son olarak ortaya çıkan Türkçe form, 24 yüksek lisans öğrencisine uygulanmış ve çoğunluk tarafından anlaşılamayan bir madde tespit edilmiş ve o madde de yeniden düzenlenmiştir. Ölçeğin dil geçerlik çalışması için ise İngiliz Dili ve Edebiyatı 4. sınıfta eğitim gören 41 üniversite öğrencisinden İngilizce form için veri toplanmış, 25 gün sonra aynı öğrencilere Türkçe form uygulanmıştır. Formlar arası korelasyon .78 olarak bulunmuştur.

Orijinalinde 6 faktörlü bir yapı gösteren ölçeğin Türkiye örneklemindeki faktör yapısını test etmek için açımlayıcı faktör analizi yapılmadan doğrudan Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmış ve yapının doğrulandığı görülmüştür. Madde analizi sonuçlarına göre maddelerin faktör yükleri .32 ile .57 arasında değişmektedir. Maddelerin ayırt ediciliğini belirleyebilmek için ise %27'lik alt ve üst grupların madde ortalama puanları karşılaştırılmış ve farkların anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçeğin bütünü için Cronbach Alfa değeri .85 bulunurken, *Sevecenlik* faktörü .73, *Umursamazlık* faktörü .64, *Paylaşımların Bilincinde Olma* faktörü .60, *Bağlantısızlık* faktörü .67, *Bilinçli Farkındalık* faktörü .70, İlişki Kesme faktörü ise .60 değerini vermiştir. Bazı alt boyutların orijinal çalışmaya göre daha düşük güvenilirlik göstermesinin sebebi, yapı geçerliliği test etmeden önce Türkçe formun açımlayıcı analizinin yapılmaması olabilir. Son olarak ölçüt bağıntılı geçerlik analizi kapsamında PRCA-24'ün, Duyarlı Sevgi Ölçeği, Öz-Duyarlık Ölçeği ve Bilinçli Farkındalık Ölçeği ile ilişkisine bakılmış ve her biriyle pozitif ve anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Ancak Neff'in (2003) öz anlayış ölçeğiyle aynı alt boyutlara sahip olmasına rağmen .25 düzeyinde düşük korelasyon göstermesinin nedeni açıklanmamıştır.

Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması çok yakın tarihte yapıldığı için literatürde Türkçe versiyonun kullanıldığı çalışmaya rastlanmamıştır.

KAYNAKÇA

Akdeniz, S.,ve Deniz, M., E. (2016). Merhamet ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, *4*(1), 50-61.

Martins, D., Nicholas, N. A., Shaheen, M., Jones, L. ve Norris, K. (2013). The development and evaluation of a compassion scale. *Journal of Health Care for The Poor and Underserved*, *24*(3), 1235.

Neff, K. D. (2003). Development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity*, *2*, 223- 250.

Pommier, E. A. (2010). *The compassion scale*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). University of Texas at Austin, Austin.

Salazar, L., R. (2013). *The exploratory factor analysis and primary validation process of the compassionate communication scale.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Arizona State Universıty, Phoenix.

Salazar, L. R. (2016). The relationship between compassion, interpersonal communication apprehension, narcissism and verbal aggressiveness. *The Journal of Happiness & Well-Being*, *4*(1), 1-14

Sprecher, S. ve Fehr, B. (2005). Compassionate love for close others and humanity. *Journal of Social and Personal Relationships*, *22*, 629-652.

MERHAMET ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

1. İnsanlar benim karşımda ağladıklarında genellikle hiçbir şey hissetmem.
2. Bazen insanlar kendi problemlerinden bahsettiklerinde, umurumda değilmiş gibi hissederim.
4. İnsanlar benimle konuşurken, onlara tüm dikkatimi veririm.
5. İnsanlar bana üzüntülerini anlattıkları zaman kendimi onlardan uzaklaşmış hissederim.
15. Tüm insanların zayıf yönleri olduğunu ve kimsenin mükemmel olmadığını kabullenmek önemlidir.
16. İnsanlar mutsuz olduğunda onların yardımına koşarım.
22. İnsanlar ıstırap çekerken, onlarla iletişim kuramam.
23. Çok acı çeken insanlardan uzak durmaya çalışırım.
24. İnsanlar üzgün olduklarında, onları rahatlatmaya çalışırım.

AFFEDİCİLİK ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Aslı Aydemir[1]

GİRİŞ

Etik olarak arzu edilen, psikolojik ya da sosyal fayda sağladığı düşünülen psikolojik süreçlerin çalışıldığı alan pozitif psikoloji olarak tanımlanmaktadır. Affetme ve affedicilik de bireyin psikolojik ve sosyal iyilik hâline etki etmesi ve etik olarak yüceltilmesi sebebiyle pozitif psikoloji alanında kendine yer bulmaktadır. Ancak söz konusu bu alanda affetmenin tanımı üzerine bir uzlaşı yoktur. Araştırmacılar affetmeyi biliş, davranış ve duygu arasındaki etkileşim içinde ele alabildikleri gibi, sadece duygusal bir süreç ve sadece bilişsel etkinlik içinde de değerlendirmektedirler. Bununla birlikte kimi araştırmacılar için affetme, intikam ve kaçınma motivasyonlarının azalarak yerini zamanla uzlaşmaya bırakma sürecidir (Berry, Worthington, O'Connor, Parrott III ve Wade, 2004).

Affetmeye dair alanda yapılan çalışmalar farklı ele alışları içermektedir. Mccullough, Hoyt ve Rachal (2000) tarafından bu çalışmalar, affetmeyi nasıl ele aldıklarına ve ölçtüklerine göre üç başlık altında sınıflandırılmıştır. Bunlardan birincisi, dargınlık odaklı seviyede (offense-spesific level) kişiler arasında yaşanan dargınlık içeren tek bir olayda, spesifik bir kimsenin affetmesini anlamak için yapılan çalışmalardır; çift seviyesindeki (dyadic level) çalışmalar ise bir kimsenin bir ilişki içerisinde kişiler arası dargınlık var olduğunda partnerini affetmesini anlamak için yapılanlardır. Bu partner eş olabileceği gibi, işveren de olabilir. Bu seviyedeki araştırmalar dargınlık odaklı seviyeye göre daha az spesifiktir; tek bir dargınlık yaratan durum değil tek bir ilişki çalışılır. Son olarak affetmenin bir kişilik özelliği olarak ele alındığı, affetmeye yatkınlık düzeyindeki (dispositional level) çalışmalardır. Bir kişisel özellik olarak, kişinin başkalarını affetmesi ya da affetmeye olan genel eğilimi bu düzeyde çalışılmaktadır. Affedicilik (forgivingness) kavramı ile affetme (forgiveness) kavramı arasındaki fark, bu üçüncü çalışma yaklaşımından kaynaklanmaktadır.

Affetme, Berry ve arkadaşları (2004) tarafından affedici olmayan olumsuz duyguların diğerine odaklı olumlu duygular ile yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Affedicilik ise zaman ve durumu aşan biçimde, kişilerarası ihlalleri affetmeye yönelik eğilimdir, bireyin sahip olduğu kişiliğinin bir boyutudur. Affedicilik gibi affetmemek (unforgivingness) de bir kişilik özelliği olarak ele alınabilmektedir. Şöyle ki eğer affet-

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

KAYNAKÇA

Abdullah, S., Salleh, A., Mahmud, Z. ve Ghani, S. A. (2010). Moral value inventory for Muslim Adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *7*, 106-112.

Berry, J. W., Worthington, E. L., O'Connor, L. E., Parrott, L. ve Wade, N. G. (2005). Forgivingness, vengeful rumination, and affective traits. *Journal of Personality*, *73*(1), 183-226.

Bugay, A. ve Demir, A. (2010). A Turkish version of Heartland Forgiveness Scale. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *5*, 1927-1931.

Deniz, M., Kesici, Ş. ve Sümer, A. S. (2008). The validity and reliability of the Turkish version of the Self-Compassion Scale. *Social Behavior and Personality: an international journal*, *36*(9), 1151-1160.

Güleç, S. (2014). *Evlilik memnuniyetini yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

McCullough, M. E., Hoyt, W. T. ve Rachal, K. C. (2000). What we know (and need to know) about assessing forgiveness constructs. İçinde M. E. McCullough, K. I. Pargament ve C. E. Thoresen (Ed.), *Forgiveness: Theory, research, and practice* (sf. 65–88). New York: Guilford.

Neff, K. D. (2003). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and identity*, *2*(3), 223-250.

Sarıçam, H. ve Akın, A. (2013). Affedicilik ölçeğinin Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(1), 37-46.

Sarıçam, H. ve Biçer, B. (2015). Affedicilik üzerinde ahlaki değer ve öz-anlayışın açıklayıcı rolü. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *35*(1), 109-122.

Sarıçam, H., Çelik, İ. ve Güven, M. (2013). Ahlaki Değer Ölçeğinin Türkçe uyarlanması ve psikometrik özellikleri. *Kafkasya Üniversiteler Birliği Uluslararası Ağrı Sosyal Bilimler Kongresi*, 25-27.

Sarıçam, H., Akın, A., Gediksiz, E. ve Akın, U. (2012). Alçakgönüllülük ölçeğinin Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, *2*(2), 165-188.

Satıcı, S. A., Can, G. ve Akın, A. (2015). İntikam ölçeği: Türkçeye uyarlama çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *16*(1), 36-43.

Stuckless, N. ve Goranson, R. (1992). The vengeance scale: Development of a measure of attitudes toward revenge. *Journal of Social Behavior and Personality, 7*(1), 25.

Şahin, M. (2013). *Affedicilik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., Billings, L. S. ve Roberts, D. E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, *73*(2), 313-36

ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Neslihan Sayraç[1]

GİRİŞ

Alçakgönüllülük, bir başarıyı elde etmiş olma ama bu başarıdan dolayı övünme ihtiyacı içinde olmama şeklinde ifade edilebilir (Elliott, 2010). Böylece alçakgönüllülük, olumsuz izlenim oluşturabilecek olan yersiz övünme ve büyüklenmeci tavırların her ikisinin de tehlikelerinden kaçınmada insanlara yardımcı olur (Colvin, Block ve Funder, 1995). Ayrıca, alçakgönüllü kişilerin büyük bir kısmı, görünüşlerinde ve sosyal davranışlarında gösterişsiz bir tutum içinde olurlar (Elliot, 2010). Yani bu kişiler niteliksiz, başarısız, silik oldukları için alçakgönüllü değillerdir; sadece kendilerini daha az düşünür, önemser ve ön plana çıkarırlar. Bu tanımlamalara göre, alçakgönüllü kişiler, hatalarını da başarılarını da doğru ve uygun bir şekilde görüp, kabul edebilen kişilerdir (Elliott, 2010). Alçakgönüllü kişiler, kendi imajlarını savunmak, onarmak ya da onaylamak için gerekli olan bilgileri kasten çarpıtmazlar (Rowatt ve ark, 2006). Gerçekten alçakgönüllü olan insanlar, kendine saygısı olan, kusurları olabileceğinin farkında olan ve bunları kabul eden bireylerdir (Tangney, 2000).

Ryan'a (1983) göre, "alçakgönüllü bir insan benlik hakkında yeni bilgilere açıktır, onaylamaya karşı bir direnç yoktur, kayda değer başarıları inkâr etmek için acele etmez ve eleştiriye karşı benliği savunma ihtiyacı hissetmez" (s. 298; Akt. Nielsen ve diğerleri, 2010). Bu durum, alçakgönüllü kişilere öğrenmeye açık bir kişiliğe sahip olma imkânı tanır ki böylece alçakgönüllü insanlar kendi hatalarını ve bilgi eksikliklerini kabul ederler ve sonra da yeni fikirlere ve kendisinden bilgili olanların öğütlerini almaya açık olurlar (Tangney, 2000). Çünkü alçakgönüllü kişiler, hataların hayatın bir parçası olduğunu bilirler ve bunları düzeltmek için gereken yardımı almaya açıktırlar (Elliott, 2010).

Alçakgönüllülüğün tersi kibir olarak tanımlanmaktadır ve kibir, literatürde istenmeyen, hoş olmayan bir özellik olarak görünmektedir (Krause, 2010). Kibirli kişiler, ben odaklıdır; grup ya da örgütün refahına katkıda bulunmaları ya da diğerlerinin iyiliği için çalışmaya istekli olmaları daha az rastlanan bir durumdur (Elliott, 2010). Oysa alçakgönüllü kişiler, diğerlerine daha fazla odaklanan, böylece diğerlerinin ihtiyaçlarının daha fazla bilincinde olan ve o ihtiyaçları karşılama konusunda daha olumlu tepkiler veren kişilerdir (Kunz, 2002). Çünkü alçakgönüllü kişiler, kendileri-

[1] İstanbul Ticaret Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

kım demografik özelliklerine göre alçakgönüllülük düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, cinsiyetin alçakgönüllülük düzeyi üzerinde anlamlı olarak farklılaştığı gözlenmiş fakat yaş ve gelir düzeyi değişkenleri açısından ise anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Diğer bir aile tutum değişkeninin kendinden vazgeçme alt ölçeği ve toplam alçakgönüllülük puanları üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğu saptanmıştır.

Çardak (2013) tarafından 346 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilen bir çalışmada affedicilik ve alçakgönüllülük arasındaki ilişki yapısal eşitlik modeli ile incelenmek istenmiştir. Uygulanan analiz sonuçlarına göre alçakgönüllülük ölçeğinin dört alt ölçeği de affedicilik ile anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu bulgulanmıştır.

Bir başka çalışmada ise, Sapmaz ve diğerleri (2016) tarafından minnettarlık, affedicilik, alçakgönüllülük ve mutluluk arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde okuyan 443 üniversite öğrencisi (321 kadın, 110 erkek) çalışmaya katılmıştır. Çalışmada Heartland Bağışlama Ölçeği, Minnettarlık Anketi, Alçakgönüllülük Ölçeği ve Oxford Mutluluk Ölçeği-Kısa Formu kullanılmıştır. Uygulanan Pearson Korelasyon analizi sonucunda minnettarlık, alçakgönüllülük, affedicilik ve mutluluk arasında anlamlı pozitif yönde ilişkiler bulunmuştur.

Alçakgönüllülük ölçeğinin Türkçe'ye uyarlama çalışmasını değerlendirecek olursak, ilk göze çarpan ayrıntı, çalışmada neden affedicilik ölçeği ile alçakgönüllülük ölçeği arasındaki ölçüt geçerliliğine bakıldığının açık ve anlamlı bir şekilde açıklanmamasıdır. Çünkü Elliot (2010) tarafından geliştirilen ölçekte birçok farklı değişkenlerle ilişkisine bakılarak ölçeğin geçerliği sağlanmıştır. Ayrıca literatür bilgisinde de affedicilik ile alçakgönüllülük arasında nasıl bir ilişki olduğuna dair teorik zemine dayalı bir açıklama bulunmamaktadır.

Ölçek maddelerini incelediğimizde, bazı maddelerin sosyal olarak kabul görülme/istenirlik ile benzer anlamlara geliyor olması dikkat çekmektedir. Örneğin, "Hata yaptığımı anladığımda hatamı kabullenmek yerine hemen duruma bir açıklama getirmeye çalışırım", "Başarısız olduğumda hemen bahane bulurum", "Biriyle tanıştığımda ilk aklıma gelen ona başarılarımdan söz etmek olur." gibi maddeler aynı zamanda sosyal olarak sevilme, kabul görme ile karışabilir. Bunun dışında, istatistiksel bulguları değerlendirdiğimizde ölçeğin geçerlik ve güvenirlik değerlerinin yeterli düzeylerde olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Colvin, C. R., Block, J. ve Funder, D. C. (1995). Overly positive self-evaluations and personality: Negative,mplications for mental health. *Journal of Personality and Social Psychology, 68*, 1152 – 1162.

Elliott, J. C. (2010). *Humility: Development and analysis of a scale*. (Yayınlanmamış doktora tezi), University of Tennessee, Knoxville

Krause, N. (2010). Religious involvement, humility, and self-rated health. *Social Indicators Research, 98*, 23–39.

Kunz, G. (2002). Simplicity, Humility, and Patience. İçinde R. N. Williams ve E. E. Gantt (Ed), *Psychology for the other: Levinas, ethics and the practice of psychology* (sf. 118-142). Pittsburgh: Duquesne University Press.

Nielsen, R. Marrone, J. A. ve Slay, H. S.(2010). A new look at humility: Exploring the humility concept and its role in socialized charismatic leadership. *Journal of Leadership & Organizational Studies, 17*(1), 33–43.

Rowatt, W. C., Ottenbreit, A., Nesselroade Jr, K. P. ve Cunningham, P. A. (2002). On being holier-than-thou or humbler-than-thee: A social–psychological perspective on religiousness and humility. *Journal for the Scientific Study of Religion, 41,* 227–237.

Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology, 52,* 141-166.

Sapmaz, F., Yıldırım, M., Topçuoğlu, P., Nalbant, D. ve Sızır, U. (2016). Gratitude, forgiveness and humility as predictors of subjective well-being among university students. *International Online Journal of Educational Sciences*, *8*(1), 38-47.

Sarıçam, H., Akın, A., Gediksiz, E. ve Akın, U. (2012). Alçakgönüllülük ölçeğinin Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, *2*(2), 165-188.

Sarıçam, H. ve Akın, A. (2013). Affedicilik ölçeğinin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(1), 37-46.

Tangney, J. P. (2000). Humility: Theoretical perspectives, empirical findings and directions for future research. *Journal of Social and Clinical Psychology, 19*, 70–82.

Türkçapar, Ü. ve Karademir, T. (2016). Formasyon eğitimi alan bireylerin alçakgönüllülük düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, *7*(1), 21-28.

ALÇAKGÖNÜLLÜLÜK ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

Açıklık alt ölçeği

1. Hata yaptığımı anladığımda hatamı kabullenmek yerine hemen duruma bir açıklama getirmeye çalışırım.
2. Zor bir duruma düştüğümde olup biteni açıklayabilmek benim için önemlidir.

Kendinden Vazgeçme alt ölçeği

3. Başkaları için sıkıntı yaşadığımda, onların yaptığım fedakârlığı bilmelerini isterim.
4. Biriyle tanıştığımda ilk aklıma gelen ona başarılarımdan söz etmek olur.

Alçakgönüllülükle Kendini Değerlendirme alt ölçeği

5. Yaşadığım sıkıntılar sık sık aciz bir varlık olduğumu düşünmeme neden olur.
6. Davranışlarımda sadece isteklerimi değil başkalarını da dikkate alırım.

Diğerlerine Odaklanma alt ölçeği

7. Başkaları benden yardım istediğinde kendimi onurlandırılmış hissederim.
8. Birileri benim için fedakarlık yaptığında duygusal açıdan çok etkilenirim.

SAYGI ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Çağdan Erdoğan[1]

GİRİŞ

Saygı Ölçeği'nin teorik temeli, Kant ve Hegel felsefelerinin aydınlanmacılığa, ahlaka ve idealizme ilişkin yaklaşımlarının çatışmasından doğan kozmopolitanizm ve komüniteryanizm ikiliğine dayanmaktadır. Kant felsefesinde aydınlanma, doğadan ve toplumdan azade bir şekilde aklını kullanmakla eş tutulmaktadır. Kant'a göre akıl, iyi ve kötünün ayırt edilmesini sağladığından, ahlaki yaşamın da kaynağıdır. "Aydınlanma nedir?" sorusuna Kant'ın yanıtı "İnsanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır. Bu ergin olmayış durumu ise, insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışıdır" olmuştur (Kant, 1984: 213). Bu bakımdan Kant felsefesinde ahlak, özerk bireyin toplumsal şartların veya baskıların etkisinde kalmaksızın aklıyla ulaştığı bir alan olarak resmedilmektedir ve kozmopolitan bir yaklaşım öngörmektedir. Hegel felsefesinde ise akıl yoluyla ulaşılan soyut felsefi ilkelerin, toplumun gereklerini ve öznel şartları göz ardı edeceği ve dayatmacı bir yapı ortaya koyacağı varsayıldığından, ideal olan, "rasyonel temeller üzerine kurulu olan bir toplumda, bireyin çıkarlarıyla toplumun değerlerini uzlaştırmak"tır (akt. Bezci, 2005: 55).

Kant felsefesinde olgular akıl-arzu, özne-nesne, rasyonellik ve itkiler gibi bir dizi düalizmle incelenmektedir. Hegelci anlayış ise bu ikiliği eleştirmekte ve Kant'ın arzuları bastırma görevi yüklediği aklın, bunu yapmaya nasıl motive olacağını sorgulamaktadır. Kant'a (1984) göre ödevler de ikiye ayrılmaktadır: Evrensel buyruklardan doğan kesin ödevler ve isteklerimiz doğrultusunda izlediğimiz buyruklardan doğan koşullu ödevler (Kant, 1984: 149). Bu noktada özgür aklın amacının, kendi başına iyi bir iradeyi ortaya çıkarmak ve bu iradenin herhangi bir eylemi, kişisel eğilimlerden dolayı veya ödeve uygun düştüğü için değil, ödevden dolayı gerçekleştirmesini sağlamak olduğu ifade edilmiştir.

Hegel ve onu takip eden diğer komüniteryanlar ise, bir bağlam belirtmeksizin öne sürülen evrensel ilkelerin "iyi"yi tanımlamakta yetersiz kalacağını ileri sürmektedirler. Hegel (1976), Kant'ın ödev anlayışını eleştirirken şöyle der:

> *Mülkiyet konusunda, mülkiyete saygı gösterilmelidir diyen yasa ortaya koyulmuştur çünkü bunun karşıtı tümel bir yasa hâline gelemez. Bu doğru ve haklıdır. Ama burada mülkiyet önceden varsayılmaktadır; var değilse saygı gör-*

[1] İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

KAYNAKÇA

Bezci, B. (2005). Kant ve Hegel'in felsefesinde etik anlayışı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 9*, 49-61.

Darwall, S. L. (1977). Two kinds of respect. *Ethics, 88*(1), 36-46.

Hegel, G. W. F. (1976). *Bütün yapıtları.* (H. Demirhan, Çev.). Ankara: Onur Yayınları. (Orijinal basım 1939 tarihlidir)

Kant, I. (1984). *Seçilmiş yazılar.* (N. Bozkurt, Ed. & Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcı, A. ve Yazıcı, S. (2015). Saygı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Electronic Turkish Studies*, *10*(14), 769-780.

SAYGI ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

Kozmopolitan Boyut

İnsanların değerli olması herhangi bir şeyden dolayı değil, sırf insan olmasından dolayıdır.
İnsanları birbirinden ayırmadan saygı göstermeliyiz.
Her insan, insan olmasından dolayı saygıyı hak eder.

Komüniteryan Boyut

Saygı, kişinin içinde bulunduğu kültüre ve topluma bağlı bir değerdir.
İnsanlar, sahip oldukları bazı nitelikler için saygıyı hak ederler.
Ait olduğum toplum neye saygı duyuyorsa, genelde ben de ona saygı duyarım.

6. Bölüm

KURUMSAL İLİŞKİ ÖLÇÜMLERİ

Bilişim Etiği Ölçeği
Etik Liderlik Ölçeği
Örgütsel Adalet Ölçeği
Tüketici Ahlakı Ölçeği

BİLİŞİM ETİĞİ ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Çağdan Erdoğan[1]

GİRİŞ

Yoon (2011) tarafından geliştirilen Bilişim Etiği Ölçeği'nin kuramsal temeli, ahlak felsefesinin geleneksel etik teorilerine dayandırılmaktadır. Yoon (2011), iş etiği bağlamında Reidenbach ve Robin (1988) tarafından belirlenmiş olan beş etik teorisini (adalet, görecelilik, egoizm, deontoloji ve faydacılık) temel almış ve ölçeği geliştirirken bu alanlardaki tartışmaları yansıtacak ahlaki ikilemler kurgulamıştır.

Reidenbach ve Robin (1988), adalet kavramını ahlak literatürünün temel olgularından biri olarak ele almaktadır. Aristotle tarafından "Eşitlerin eşit muamele görmesi; eşit olmayanların eşitsiz muamele görmesi" olarak ele alınan adalet kavramı, Rawls'un (1971) yaklaşımlarında da hak ve görevlerin dağılımını sağlayacak toplumsal kurumların temel dayanağı olarak ele alınmıştır (akt. Yoon, 2011: 2402). Reidenbach ve Robin (1988), tanınmış ahlak kuramcısı Lawrence Kohlberg'in ahlaki gelişim modelinin son üç basamağında da (toplumsal yapıyı sürdürme, toplumsal sözleşmelere sadakat ve vicdani prensipler) ahlakın, adalete içkin kavramlarla ilişkilendirilerek ele alındığını ifade etmektedir.

Görecelilik, Reidenbach ve Robin (1988) tarafından, ahlakın kişiden kişiye veya kültürden kültüre göreceliliği ve herkese uygun evrensel kuralların yokluğu olarak tanımlanmıştır. Yoon, bu ahlaki felsefenin, ahlaki inançlardaki çeşitliliği kabul etmesi bakımından sosyal bilimcilerin daha çok ilgisini çektiğini ifade etmektedir.

Egoizm ise, psikolojik ve etik olmak üzere iki alt türüyle incelenmektedir. Psikolojik egoizm, herkesin kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmesi anlamına gelirken; etik egoizm, bir kişinin çıkarlarının diğer herkesin çıkarlarının üstünde tutulmasının başat olduğu anlayışı ifade etmektedir. Fakat Reidenbach ve Robin (1990), etik egoizmin, imtiyazlı kişinin diğerlerinin ihtiyaçlarını görmezden geleceği anlamına gelmediğini; imtiyazlı kişinin kendi çıkarları için daha iyi olacağına karar vermesi durumunda, toplum yararına kararlar da alabileceğini belirtmektedirler (akt. Yoon, 2011: 2402).

Deontolojik yaklaşıma göre, eylemler, yaratacakları sonuçlardan bağımsız olarak kendi başlarına ahlaki olarak doğru ve yanlış olarak ayrılmaktadır. Deontologlara göre bir eylemin ahlakiliğinin, yaratacağı sonuçlar temelinde belirlenmesi yaklaşımı etik değildir. Eylemlerin, hiçbir istisnaya meyletmeden belirli evrensel ahlaki kurallar

[1] İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

zırlayan iki öğrencinin kullandığı internet alanının, okula ait bir bilgisayar odası mı, yoksa okulun web sağlayıcısı üzerinden erişilebilen bir web sayfası mı olduğu senaryoda yeterince iyi ifade edilmemektedir. Orijinal ölçekteki senaryo incelendiğinde bu internet alanının web sağlayıcısı olduğu, hâliyle müdürün ikazının da öğrencilerin internette geçirdiği zamanı denetlemeye değil; okulun kurumsal kimliğini denetlemeye ilişkin olduğu görülmektedir. Türkçe formdaki bu belirsizliğin giderilmesinin, senaryonun içerdiği ahlaki ikilemin daha net görülmesine fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Arıkan, Y. D. ve Duymaz, S. H. (2014). Gerçek yaşam durum senaryolarıyla bilişim etiği ölçeğini Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, *15*(1), 318-337.

Arıkan, Y. D. ve Duymaz, S. H. (2015). Practice of information technology ethics education. *Elementary Education Online*, *14*(1), 188-199.

Cronan, T. P., Mullins, J. K., & Douglas, D. E. (2015) Further understanding factors that explain freshman business students' academic integrity intention and behavior: Plagiarism and sharing homework. *Journal of Business Ethics*, 1-24.

Dutt, V., & Gonzalez, C. (2012). Making instance-based learning theory usable and understandable: The instance-based learning tool. *Computers in Human Behavior*, *28*(4), 1227-1240.

Gökçearslan, Ş., Günbatar, M. S. ve Berikan, B. (2015). Ortaokul öğrencilerinde bilişim etiği: Gerçek yaşam durumu senaryolarıyla bir değerlendirme. *Ege Eğitim Dergisi*, *16*(2), 254-273.

Mudrack, P. E., & Mason, E. S. (2013). Ethical judgments: What do we know, where do we go? *Journal of Business Ethics*, *115*(3), 575-597.

Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard University Press.

Redondo, I., & Charron, J. P. (2013). The payment dilemma in movie and music downloads: An explanation through cognitive dissonance theory. *Computers in Human Behavior*, *29*(5), 2037-2046.

Reidenbach, R. E., & Robin, D. P. (1988). Some initial steps toward improving the measurement of ethical evaluations of marketing activities. *Journal of Business Ethics*, *7*(11), 871-879.

Reidenbach, R. E., & Robin, D. P. (1990). Toward the development of a multidimensional scale for improving evaluations of business ethics. *Journal of Business Ethics*, *9*(8), 639-653.

Söylemez, M. ve Balaman, F. (2015). Bilişimin etik olarak kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *14*(54), 115-128.

Wang, Y. S., Yeh, C. H., & Liao, Y. W. (2013). What drives purchase intention in the context of online content services? The moderating role of ethical self-efficacy for online piracy. *International Journal of Information Management*, *33*(1), 199-208.

Yoon, C. (2011). Ethical decision-making in the internet context: Development and test of an initial model based on moral philosophy. *Computers in Human Behavior*, *27*(6), 2401-2409.

ETİK LİDERLİK ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Ogeday Çoker[1]

GİRİŞ

İş hayatında çalışan elemanların büyük bir kısmının ahlaki açıdan diğer insanları örnek aldıkları belirtilmektedir. Bu sebeple iş yerlerindeki liderlerin bu örnek teşkil etme noktasında temel bir kaynak olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla da liderlerin nasıl hareket etmeleri gerektiği, üzerine oldukça fazla düşünülen bir konudur.

Etik liderlik Brown, Treviño ve Harrison (2005) tarafından "bireylere kişiler arası ilişkiler aracılığıyla normatif olarak uygun davranışların gösterilmesi ve bu davranışların uygun yöntemlerle desteklenmesi" olarak tanımlanmaktadır. Bu liderlik tanımı etik bileşenlere sahip diğer liderlik kuramlarından ayrılmaktadır. Örneğin izleyicilerini ödüllendirip motive eden dönüşümcü (transformasyonal) liderliğin etik bir bileşeni bulunurken etik üzerinde ancak yan bir faktör olarak durur. Oysa etik liderlik, etiği liderliğin temel bileşeni olarak ele alır. Bir diğer önemli farklılığı ise sadece karakter özelliklerini (güvenilir olma, başkaları için endişe etme, vs.) temel almaması aynı zamanda sosyal öğrenme kuramını da dikkate alıyor olmasıdır (Mayer, Kuenzi, Greenbaum, Bardes ve Salvador, 2009). Etik liderler sadece karakter özellikleri ile değil takipçileri tarafından yaptıkları ile de model alınarak etik açıdan örnek teşkil etmektedirler. Çalışanlar kendilerinden hangi davranışların beklenildiği, hangi davranışların cezalandırıldığı ve hangi davranışların ödüllendirildiğini model alarak öğrenebilmektedirler. Hatta alanda yapılmış daha ilk çalışmaların bazılarında bile (Bryan ve Test, 1967; Rosenhan ve White, 1967; akt. Brown, Trevino ve Harrison, 2005) bu modele bağlı olarak sosyal öğrenmenin iş yerlerindeki personeller arası prososyal davranışların ortaya çıkmasında belirleyici bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Bandura (1986) etik liderlerin güç ve statülerinin cazibelerini arttıran iki önemli özellikleri olduğunu belirtir. Çoğu lider bir otoriteye sahiptir ancak bunu takipçilerine göre daha üst seviyede bir statüye sahip olmaları sonucu elde ederler. Oysa etik liderler takipçilerine karşı bu güçlerini adil ve güvenilir bir şekilde yansıtırlar hatta takipçilerine yönelik bir kaygı ve ilgileri bulunur. Bu da takipçilerinin onları örnek almaları için önemli bir faktördür.

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Etik liderlik ölçeğinin faktör yapısı orijinalinde olduğu gibi tek boyutludur ve toplam varyansın %63,38'ini açıklamaktadır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri .528 ile .892 arasında değişmektedir. Ölçeğin KMO değeri .927'dir ve Bartlett testi faktör analizinin yapılabilmesi için uygundur (p<.001). Ayrıca ölçeğin güvenirlik katsayısı .93'tür. Bu da ölçeğin güvenilir olduğunu bize göstermektedir. Etik liderliğin duyarsızlaşma üzerindeki etkisi doğrusal regresyon analizi ile incelenmiş ve etik liderliğin duyarsızlaşma üzerinde negatif yönlü bir etkisinin olduğu görülmüştür. Çalışanların algıladıkları etik liderlik derecesi arttıkça duyarsızlaşma seviyeleri azalmaktadır.

Ölçek maddeleri ile ilgili en temel sorun içerisindeki kavramların çok muğlak ve bireyden bireye değişebilir olduğu durumudur. Örneğin: "Bu otelde yöneticiler özel hayatını etik tarzda yürütürler" maddesindeki "etik tarz"ın içerisine nelerin girdiği, nasıl bir hayat tarzından bahsedildiği hiç belirgin olmamakla beraber kişiden kişiye değişkenlik gösterebilir. Veya "Bu otelde yöneticiler adil ve dengeli kararlar verirler" maddesindeki "dengeli" kararların adil olmaktan nasıl ayrıldığı veya tam olarak neye tekabül ettiği ve katılımcının kafasında neyi canlandırmak istediği belirgin değildir. Ayrıca kuramsal arka planı dâhilinde "etik liderlik" kavramının nasıl bir içeriğe sahip olduğu konusunda bir bilgi verilmemiştir. Dolayısı ile "etik" gibi sınırlandırılması zor bir kavramı ne şekilde anlamamız gerektiği net değildir.

Bunun yanında ölçeğin uygulama kolaylığı sağlaması ve çeviri sürecinde uzmanların yer almış olması ölçeğin olumlu özellikleri arasında sayılabilir.

KAYNAKÇA

Ayan, A. (2015). Etik liderlik tarzı, duyarsızlaşma ve demografik özellikler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi: Bankacılık sektöründe bir araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(2), 137-150.

Bandura, A. (1986). Observational learning. İçinde A. Bandura (Ed.) *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory* (s.169-195). NJ: Prentice-Hall.

Bass, B. M., & Steidlmeier, P. (1999). Ethics, character, and authentic transformational leadership behavior. *The Leadership Quarterly*, *10*(2), 181-217.

Brown, M. E., Treviño, L. K., & Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, *97*(2), 117-134.

Brown, M. E., & Treviño, L. K. (2006). Ethical leadership: A review and future directions. *The Leadership Quarterly*, *17*(6), 595-616.

Çapri, B. (2006). Tükenmişlik ölçeğinin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2*(1), 62-77.

Kesen, M. (2016). Öğretim elemanlarının işe yabancılaşmasının etik liderlik ve demografik değişkenler açısından incelenmesi: Uygulamalı bir çalışma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4*(22), 118-134.

Kim, W. G. & Brymer, R. A. (2011). The effects of ethical leadership on manager job satisfaction, commitment, behavioral outcomes, and firm performance. *International Journal of Hospitality Management*, *30*(4), 1020-1026.

Mayer, D. M., Kuenzi, M., Greenbaum, R., Bardes, M. & Salvador, R. B. (2009). How low does ethical leadership flow? Test of a trickle-down model. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, *108*(1), 1-13.

Sığrı, Ü., & Başar, U. (2015). Etik liderliğin iyileştirici etkisi üzerine görgül bir araştirma. 23. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi *Bildiriler Kitabı*, 606-612.

Tuna, M., Bircan, H. & Yeşiltaş, M. (2012). Etik liderlik ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirlik çalişmasi: Antalya örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *26*(2), 143-155.

Walumbwa, F. O. & Schaubroeck, J. (2009). Leader personality traits and employee voice behavior: mediatig roles of ethical leadership and work group psychological safety. *Journal of Applied Psychology*, *94*(5), 1275-1286.

ETİK LİDERLİK ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

1. Bu otelde yöneticiler, iş görenlerin önerilerini dikkate alırlar.
2. Bu otelde yöneticiler, özel hayatını etik tarzda yürütürler.
3. Bu otelde yöneticiler, güvenilir kişilerdir
4. Bu otelde yöneticiler, işlerin etik bakımdan doğru biçimde nasıl yapılacağına ilişkin örnekler ortaya koyarlar.

ÖRGÜTSEL ADALET ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Gonca Nebioğlu[1]

GİRİŞ

Örgütsel Adalet Ölçeği, Donovan, Drasgow ve Munson (1998) tarafından geliştirilmiş ve ölçeğin orijinal ismi The Perceptions of Fair Interpersonal Treatment Scale olarak belirlenmiştir. Türkçe'ye uyarlanması ve geçerlik-güvenirlik çalışmaları ise Wasti (2001) tarafından yapılmıştır. Bu bölümde, öncelikle, Donovan, Drasgow ve Munson (1998) tarafından geliştirilen ölçeğin kuramsal çerçevesi, daha sonra da Wasti'nin (2001) ölçek uyarlama ve geçerlik-güvenirlik çalışmasının kuramsal çerçevesi incelenecektir.

Ölçeğin geliştirilme amacı, çalışanların iş ortamları içerisindeki kişiler arası ilişkileri nasıl algıladığını ölçümlemektir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi incelendiğinde, "iş yerinde dürüst muamele" olgusunun öncelikli öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, iş yerindeki muameleleri çalışanların adil olarak algılayıp algılamadıkları ve bu algıların nasıl değişebileceği tartışılmış; örgütsel adalet kavramının son yıllarda sıklıkla çalışılan bir konu olduğuna değinilmiştir. Kişiler arası iletişimin örgütsel adaleti ve örgütteki prensipleri belirleyen bir etken olduğu vurgulanmıştır. Sınırların ihlal edildiği durumlara karşı örgütlerin geliştirdiği tutumların da çalışanların adil olma algılayışlarını değiştirmekte olduğu düşünülmüş ve ölçeğin geliştirildiği çalışmada bu değişkene yoğunlaşılmıştır.

Diğer örgütsel adalet ölçeklerinden farklı olarak The Perceptions of Fair Interpersonal Treatment Scale'in geliştirilmesinde, bireysel olarak adil olma tutumunun yanı sıra çevresel faktörler de göz önünde bulundurulmuş ve adalet kavramının kişiler arası ilişkiler bakımından ele alınması amaçlanmıştır. Örgütsel adaleti konu alan benzer ölçüm araçları arasında Moorman (1991) tarafından geliştirilen Örgütsel Adalet Ölçeği; Keashley, Trott ve MacLean (1994) tarafından geliştirilen ve fiziksel ya da cinsel olmayan istismar olaylarının incelendiği Örgütsel Adalet Ölçeği; Eisenberger, Huntington, Hutchinson ve Sowa (1986) tarafından geliştirilen ve örgütün çalışanlara yönelik desteği ile ilgilenen Algılanan Örgütsel Destek Ölçeği sayılabilir (akt. Wasti, 2001). Donovan, Drasgow ve Munson (1998) tarafından geliştirilen Örgütsel Adalet Ölçeği ise, Algılanan Örgütsel Destek Ölçeği'nin alternatifi gibi görülmekle birlikte, madde sayısı bakımından daha kısa olması açısından araştırmacılara uygulama kolaylığı sağlamaktadır.

[1] İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

KAYNAKÇA

Allen, N. J., & Meyer, J. P. (1993). Organizational commitment: Evidence of career stage effects? *Journal of Business Research*, *26*(1), 49-61.

Altınkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2011). Ortaöğretim okullarında değerlerle yönetim, örgütsel adalet ve iş doyumu arasındaki ilişki. *XX. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sunulan bildiri.*

Bal, V. (2014). Örgütsel adalet ve örgütsel bağlılık ilişkisi: Manisa'daki eğitim kurumlarında bir araştırma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *6*(1), 1-9.

Cömert, M., Demirtaş, H., Üstüner, M. ve Özer, N. (2008). Lise öğretmenlerinin örgütsel adalet algıları. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 7*(13), 3-22.

Donovan, M. A., Drasgow, F., & Munson, L. J. (1998). The perceptions of fair interpersonal treatment scale: Development and validation of a measure of interpersonal treatment in the workplace. *Journal of Applied Psychology*, *83*(5), 683-692.

Erdem, M. ve Meriç, E. (2012). Okul yönetiminde kayırmacılığa ilişkin ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *2*(2), 141-154.

Meydan, C. H., Basım, H. N. ve Çetin, F. (2011). Örgütsel adalet algısı ve örgütsel bağlılığın tükenmişlik üzerine etkisi: Türk kamu sektöründe bir araştırma. *Bilig*, *57*, 175-200.

Uğurlu, C. T. ve Üstüner, M. (2011). Öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeylerine yöneticilerinin etik liderlik ve örgütsel adalet davranışlarının etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41, 434-438.*

Yavuz, M. (2012). Özel dershanelerde görev yapan öğretmenlerin örgütsel adalet algıları. *Turkish Studies, 7*(2), 1147-1160.

Yürür, S. ve Demir, K. (2011). Örgütsel adalet ve psikolojik güçlendirme: Karşılıklı etkileri üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *16*(3), 311-335.

Titrek, O. (2009). Okul türüne göre okullardaki örgütsel adalet düzeyi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *6*(2), 551-573.

Wasti, S. A. (2001). Örgütsel adalet kavramı ve tercüme bir ölçeğin Türkçe'de güvenirlik geçerlik analizi. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, *1*, 33-50.

TÜKETİCİ AHLAKI ÖLÇEĞİ

Uzm. Psikolog Hatice Ekici[1]

GİRİŞ

Tüketici Ahlaki Ölçeği, Vitell ve Muncy (2005) tarafından geliştirilmiş olup, Tiltay ve Torlak (2011) tarafından yürütülen; materyalist eğilim, dinî değerler, marka bağımlılığı ve tüketici ahlakı arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlayan araştırma kapsamında Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin orijinali 31 maddeden ve 7 faktörden oluşurken, 621 katılımcıdan gelen verilerle gerçekleştirilen açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, faktör yapılarını bozması sebebiyle 4 madde ölçekten çıkarılmış ve ölçek 27 maddeli ve 5 faktörden oluşan bir yapıya kavuşturulmuştur. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri, Türkçe versiyonunun kullanıma uygun olduğunu göstermektedir. Bu incelemede de, ilk olarak, tüketici ahlakı ölçeğine dayanak sağlayan teorik zeminden ve ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmasından bahsedilecek; ardından ise ölçeğin kullanıldığı çalışmalara değinilecek ve ölçekle ilgili öneriler sunulacaktır.

Bir toplumdaki ahlaki standartların temel işlevi, toplum üyelerinin birbirlerine adil davranmalarını sağlaması ve farklı şekillerde iş birliğine gitmeleri için yol göstermesidir. İnsanların satın alma ve satış yapma gibi değişim ilişkisi içerisine girdiği durumlarda ahlaki ilkeler de rol oynamaktadır. Satın alma eylemini gerçekleştiren tüketicilerin, bir yandan pazarlama ahlakına ters düşen davranışlardan korunması gerekirken, bizzat tüketicilerin gerçekleştirdikleri tüketim eylemlerinin de birtakım ahlaki kurallara uygun olması gerekmektedir. Tam da bu gereklilik, literatürde pazarlama ahlakının yanında tüketici ahlakı kavramının da gelişmesine yol açmış ve özellikle son yıllarda konu üzerine yapılan araştırmalar artmıştır (Torlak, 2007). Tüketici ahlakı, Muncy ve Vitell (1992) tarafından "Mal ve hizmetlerin kullanım ve artıklarının elden çıkarılmasıyla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmede kişi veya grup davranışlarına rehberlik eden ahlaki ilkeler ve standartlar" şeklinde tanımlanırken; Fullerton, Kerch ve Dodge (1996), tüketici ahlakını, "Tüketim etkinliğinde müşteri olan ya da olası müşteri durumunda bulunanların belirli eylemlerinde doğruluk ve yanlışlık" olarak tanımlamışlardır (akt. Tiltay ve Torlak, 2011: 97).

Literatürde tüketici ahlakı 3 farklı boyutta ele alınmaktadır: (1) Mağaza soyguculuğu ve ekolojik tüketim ile ilgili sonuçları olan davranışlar, (2) Ahlak ile ilgili konularda iş ve tüketicilere dair normatif kurallar, (3) Tüketicilerin ahlaki karar alma süreçlerini anlamak için geliştirilen kavramsal ve ampirik dayanaklar (Vitell ve Muncy, 1992).

[1] İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi

yapısı gösteren Yasal Olmayan Bir Eylemden Aktif Olarak Faydalanmak ve Yasal Olmayan Bir Eylemden Pasif Olarak Faydalanmak boyutları, bu çalışmada tek bir faktör altında toplanmıştır. Telif Hakkı Kapsamındaki Materyalleri İnternetten İndirme/Taklit Ürün Satın Almak boyutu altındaki ifadeler ise Zararı ve Kötülüğü Olmayan Eylemler boyutu altında yer almıştır. Orijinal ölçekte Geri Dönüşüm/Çevresel Farkındalık boyutu altında gözüken "konserve kutusu, şişe, gazete gibi malzemeleri geri dönüşümde kullanılması için ayırmak" ve "sadece çevreyi koruma konusunda kararlı ve bu yönde çabaları olan firmaların ürünlerini satın almak" ifadeleri de açımlayıcı faktör analizi sonucunda Doğru Olanı/İyi Olanı Yapmak boyutu altında toplanmıştır. Tüketici Ahlakı Ölçeği'ne uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, ölçüm modelinin uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. (X^2/df: 5.52, AGFI: .78, GFI: .81, CFI: .91, RMSEA: .09).

TÜRKİYE'DE KULLANILDIĞI ÇALIŞMALAR

Yüksek lisans tezinde kullanılmak üzere geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ve 2011 yılında yayınlanan Tüketici Ahlakı Ölçeği, Türkiye'de henüz başka bir araştırmada kullanılmamıştır.

Tüketici ahlakı ölçeği, orijinali Vitell ve Muncy (2005) tarafından geliştirilen ve sonrasında Türkçeye uyarlanan 27 maddeden oluşan 5 faktörlü bir ölçektir. Ölçeğin psikometrik özelliklerine baktığımız zaman, açımlayıcı faktör analizi sonrasında gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi verilerine göre, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik düzeyleri yeterlidir. Ölçeğin alt boyutlarının anlamlı düzeyde birbirleriyle ilişkili oldukları söylenmesine rağmen, makalede korelasyon katsayıları rapor edilmemiştir. Daha açıklayıcı olması açısından korelasyon katsayılarının verilmesi önemlidir. Ölçek maddeleri orijinal çalışmada 7 faktöre yüklenmekte iken, Türkçe'ye uyarlama çalışmasında 5 faktöre yüklenmiş ve bazı faktörler tamamen ortadan kalkarken, bazı maddeler de farklı faktörler altında toplanmıştır. Ölçeğin orijinalinde Telif Hakkı Kapsamındaki Materyalleri İnternetten İndirme/Taklit Ürün Satın Alma faktörü altında toplanan maddelerin, Türkçe'ye uyarlama çalışmasında Zararı ve Kötülüğü Olmayan Eylemler boyutu altında toplanmış olması, Türkiye kültüründe korsan ürün kullanımının normalleşmesi ve bu tür eylemlerin zararsız görülmesi ile açıklanabilir.

Maddelerin içeriklerine bakıldığında, kültürel, dilsel ya da semantik açıdan problemli olan herhangi bir madde görünmemektedir. Genel olarak ölçeğin pratik, ekonomik ve kolay cevaplanabilir bir ölçek olduğunu ve 27 madde içermesi açısından da kullanışlı olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Ger, G., & Belk, R. W. (1996). Cross-cultural differences in materialism. *Journal of Economic Psychology, 17,* 55–77.

Muncy, J. A., & Vitell, S. C. (1992). Consumer ethics: An investigation of the ethical beliefs of the final consumer. *Journal of Business Research, 24(*4), 297–311.

Torlak, Ö. (2007). *Pazarlama ahlakı* (4. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları

Vitell, S. J., & Muncy, J. (1992). Consumer ethics: An empirical investigation of the factors influencing ethical judgments of the final consumer. *Journal of Business Ethics, 11*(8), 585–598.

Vitell, S. J., & Muncy, J. (2005). The Muncy-Vitell consumer ethics scale: A modification and application. *Journal of Business Ethics, 62*, 267-275.

TÜKETİCİ AHLAKI ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

Faktör 1. Yasal Olmayan Bir Eylemden Aktif ve Pasif Olarak Faydalanmak
Başkasına ait bir kullanıcı adı ve şifresini izinsiz kullanmak.
Kaybolan bir eşyanın parasını sigorta şirketinden alabilmek için onu çalınmış olarak göstermek.
Faktör 2. Zararı ve Kötülüğü Olmayan Eylemler
Satın almak yerine bir başkasından CD/DVD kopyalamak.
Bilgisayarda korsan yazılım kullanmak.
Faktör 3. Doğru Olanı/İyi Olanı Yapmak
Kasiyerin yanlışlıkla ilave etmeyi unuttuğu bir ürün için mağazaya geri dönmek ve ödeme yapmak.
Sadece çevreyi koruma konusunda kararlı ve bu yönde çabaları olan firmaların ürünlerini satın almak.
Faktör 4. Doğruluğu Şüpheli/Sorgulanabilir Fakat Yasal Olmayan Bir Uygulamadan Aktif Olarak Faydalanmak
Ürün alırken bir başkası tarafından verilen kuponları kullanmak.
Gelir vergisi öderken gerçek geliri gizlemek.
Faktör 5. Geri Dönüşüm/Çevresel Farkındalık
Çevre dostu etiketli ürünleri rakipleri kadar iyi olmasa bile satın almak.
Yeniden kullanılabilir malzemeden yapılmış ürünleri daha pahalı olmasına rağmen satın almak.

PSİKOTERAPİDE GÜNCEL KONULAR

Klinik Psikoloji Perspektifinden Çok Boyutlu Bir Bakış

Editör: Orçun Yorulmaz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1800
Psikoloji / Psikolojik Danışma Rehberlik No.: 090
ISBN: 978-605-320-707-8
© 1. Basım, Eylül 2017

Psikoterapide Güncel Konular - Klinik Psikoloji Perspektifinden Çok Boyutlu Bir Bakış
Editör: Orçun Yorulmaz

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yorulmaz, Orçun
Psikoterapide Güncel Konular - Klinik Psikoloji Perspektifinden Çok Boyutlu Bir Bakış / *Editör: Orçun Yorulmaz*
1. Basım, XIV + 474 s., 160x235 mm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN 978-605-320-707-8
1. Psikoterapi 2. Klinik Psikoloji 3. Psikoterapide Gelişmeler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Prefix ve TK Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET
FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İçindekiler

Bölüm 1
Psikoterapide Güncel Konular Yolculuğu

Psikoterapide Güncel Konular Yolculuğu....3
Yolculuğun Başlangıcı 4
Psikoterapide Güncel Araştırma Yöntemleri
ve Bazı Tartışmalar 5
Kitap Bölümlerine Genel Bir Bakış....14
Sonuç....19
Kaynakça....20

Bölüm 2
Kim İçin Hangi Yöntem Hangi Koşullarda Çalışır: Terapist-Danışan Tercihleri ve Uygunluk?

Kim İçin Hangi Yöntem Hangi Koşullarda Çalışır:
Terapist-Danışan Tercihleri ve Uygunluk? 25
Özet....25
Dodo Kuşu Hükmü 25
Amerikan Psikoloji Birliği Klinik Psikoloji Topluluğu 28
    Belirli Bir Psikoterapi ile Belirli Bir Rahatsızlığı eşleştirmek 28
    Belirli Bir Psikoterapi ile Belirli Bir Rahatsızlığın
    Eşleştirilmesine Yönelik Eleştiriler 32
Amerikan Psikoloji Birliği Psikoterapi Birimi Çalışma Kolu 36
    Terapi İlişkisi İçin Etkili Unsurlar 37
    Terapi İlişkisini Danışana Uyarlamak İçin Etkili Unsurlar 41
Amerikan Psikoloji Birliği Klinik Psikoloji ve
Psikoterapi Birimi Çalışma Kolu....43
Terapi Sürecinde Terapist ve Danışan Tercihleri 45
    Terapistlerin Tercih Eğilimleri....45
    Danışanların Tercih Eğilimleri 51

Bilimsel Araştırmalarda Kullanılan Tercih Ölçekleri 55
Tedavi Yöntemi ve Danışanın Uygunluğu 58
Sonuç 61
Kaynakça 64

Bölüm 3
Psikoterapide Bütünsel Yaklaşım ve Güncel Bir Örnek: Bilişsel Analitik Terapi

Psikoterapide Bütünsel Yaklaşım ve Güncel Bir Örnek: Bilişsel Analitik Terapi 79
Özet 79
Psikoterapide Bütünsel Yaklaşıma Genel Bakış 79
Psikoterapide Bütünsel Yaklaşım Yöntemleri 80
Psikoterapide Bütünleşmenin Tarihçesi 81
Bütünsel Psikologların Özellikleri 83
Bütünleşmedeki Zorlukların Nedenleri 85
Güncel Bir Örnek: Bilişsel Analitik Terapi 86
BAT'nin Gelişimine Katkı Sağlayan Yaklaşımlar 87
BAT'nin Temel Kavramlar 90
BAT'de Değerlendirme ve Terapi Süreci 96
BAT ve Bir Vaka Örneği 101
BAT ile İlgili Ampirik Çalışmalar 107
Sonuç 109
Kaynakça 112

Bölüm 4
Duygu Düzenleme ve Psikoterapideki Yeri

Duygu Düzenleme ve Psikoterapideki Yeri 119
Özet 119
Duygunun Tanımı 119
Duygu Düzenleme 122
Duygu Düzenlemenin Amaçları 127
Duygu Düzenlemenin Süreç Modeli 128

Duygu Düzenlemenin Sonuçları ... 133
Diğer Modeller ... 137
Duygu Düzenlemenin Değerlendirilmesi ... 142
Psikopatoloji ve Duygu Düzenleme Stratejileri ... 145
Duygudurum, Kaygı Bozuklukları ve TSSB ... 148
Yeme Bozuklukları ... 151
Sınır Kişilik Bozukluğu ... 152
Şizofrenik Bozukluk ... 152
Duygu Düzenleme ve Psikoterapi Yaklaşımları ... 154
Sonuç ... 158
Kaynakça ... 160

Bölüm 5
Psikoterapide Teknoloji Kullanımı

Psikoterapide Teknoloji Kullanımı ... 171
Özet ... 171
Giriş ... 171
Sanal Gerçeklik Uygulamaları ... 171
Psikoterapi ve Sanal Gerçeklik ... 174
Orada Hissetme ... 182
Bilgisayar ve İnternet Temelli Uygulamalar ... 184
Bilgisayar Temelli Uygulamalar ... 185
İnternet Temelli Uygulamalar ... 188
Sosyal Paylaşım Siteleri ve Akıllı Telefon Uygulamaları ... 190
Sosyal Paylaşım Siteleri ... 191
Cep Telefonu ve Akıllı Telefon Kullanımı ... 199
Psikolojik Değerlendirmede Teknoloji Kullanımı ... 202
Bilgisayar/İnternet Üzerinden Yapılan Değerlendirmeler ... 202
Deneyim Örnekleme Yöntemi ... 203
Teknoloji Kullanımının Avantaj ve Dezavantajları ... 205
Teknoloji Kullanımının Sağladığı Kolaylıklar ve Avantajlar ... 205
Teknoloji Kullanımına Yönelik Çekinceler ve Dezavantajlar ... 207
Sonuç ... 209
Kaynakça ... 210

Bölüm 6
İnternet ve Bilgisayar Destekli Psikoterapi

İnternet ve Bilgisayar Destekli Psikoterapi 223
Özet 223
İnternet ve Bilgisayar Destekli Psikoterapi Müdahaleleri 223
İnternet Destekli Psikoterapi Çeşitleri 225
İnternet Destekli Kendi Kendine Psikoterapi Nedir? 225
İnternet Destekli Kendi Kendine Psikoterapi Örnekleri 226
İnternet Destekli Terapist Danışmanlığında Psikoterapi Nedir? 228
İnternet Destekli Terapist Danışmanlığında Psikoterapi Örnekleri 232
İnternet Destekli Psikoterapi Psikolojik Rahatsızlıkları Tedavi Etmede Etkili mi? 246
İnternet Destekli Psikoterapinin Avantajları ve Dezavantajları 248
İnternet Destekli Psikoterapi Kim İçin Uygun? 250
İnternet Destekli Psikoterapi ile İlgili Etik İlke ve Zorunluluklar 252
Sonuç Olarak 254
Kaynakça 256

Bölüm 7
Kendine Yardım

Kendine Yardım 265
Özet 265
Kendine Yardım 265
Kendine Yardım Nedir? 266
Kısa Bir Kendine Yardım Tarihi 268
Kendine Yardım Türleri 269
Kendine Yardımın Kullanımı 272
2000-2016 Scopus Verileri: 275
Kendine Yardım Yöntemlerinin Psikoterapide Kullanımı 278
Ruh Sağlığı Alanında Kendine Yardıma Yönelik Bilimsel Çalışmalara Örnekler 285
Kendine Yardımın Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) İle Kullanımı 287
Kendine Yardım Yöntemlerinin Türkiye'deki Kullanımı 288
Bibliyoterapi 289

Sinematerapi 294
Uygulayıcılara Öneriler 297
Sonuç 300
Kaynakça 300

Bölüm 8
Pozitif Klinik Psikoloji

Pozitif Klinik Psikoloji 309
Özet 309
Pozitif Psikolojinin Tanımı, Ortaya Çıkışı ve Pozitif Klinik Psikoloji 309
Pozitif Klinik Psikoloji Yaklaşımına Ait Kavramlar 313
Öznel İyi Oluş 314
Psikolojik İyi Oluş 316
İyimserlik 319
Umut 321
Yükleme Tarzı 323
Dayanıklılık 325
Travma Sonrası Gelişim 326
Pozitif Psikolojide Değerlendirme ve Kavramlarının Ölçümü 329
Pozitif Psikoterapi 334
Nossrat Peseschkian'ın Pozitif Psikoterapi Yaklaşımı 335
Tayyab Rashid ve Martin Seligman'ın Pozitif Psikoterapi Yaklaşımı 339
Pozitif Psikoterapinin Etkililiği 344
Pozitif Psikoterapinin Güncel Durumu 348
Pozitif Psikoloji Yaklaşımına Getirilen Eleştiriler ve Öneriler 353
Sonuç 356
Kaynakça 357

Bölüm 9
Kuramlarüstü Değişim Modeli

Kuramlarüstü Değişim Modeli 371
Özet 371
Kuramlarüstü Değişim Modeli 372

Değişim Aşamaları ... 373
Değişim Aşamalarının Döngüselliği ... 379
Değişim Süreçleri ... 381
Değişim Aşamaları ve Değişim Süreçlerinin Bütünleştirilmesi ... 387
Değişim Düzeyleri ... 389
Değişim Aşamaları, Değişim Süreçleri ve Değişim Düzeylerinin Bütünleştirilmesi ... 390
Karar Dengesi ... 392
Değişim Aşamaları ve Karar Dengesinin Bütünleştirilmesi ... 392
Öz Yeterlilik (Self-Efficacy) ... 396
Değişim Aşamaları ve Öz Yeterliliğin Bütünleştirilmesi ... 397
Kuramlarüstü Değişim Modeli'nde Yapıların Ölçümü ... 398
Değişim Aşamalarının Ölçümü ... 398
Değişim Süreçlerinin Ölçümü ... 401
Değişim Düzeylerinin Ölçümü ... 402
Karar Dengesinin Ölçümü ... 402
Öz Yeterliliğin Ölçümü ... 403
Kuramlarüstü Değişim Modeli'nin Uygulama Prosedürü ... 403
İlgili Alanyazın Çalışmaları ... 405
Tedavi Önerileri ... 407
Kurama Yönelik Eleştiriler ... 411
Sonuç ... 414
Kaynakça ... 414

Bölüm 10
Sağlık Psikolojisinde Güncel Psikoterapötik Müdahaleler

Sağlık Psikolojisinde Güncel Psikoterapötik Müdahaleler ... 423
Özet ... 423
Giriş ... 423
Bireylerin Davranışlarını Değiştirmeye Yönelik Müdahaleler ... 424
Bireysel Terapiler ... 424
Kuram Temelli Müdahaleler ... 431

Son Dönem Popüler Olan Müdahale Yöntemleri 441
Sosyal Network Davranışlarını ya da Sosyal Normları Değiştirmeye Yönelik Müdahaleler 450
Destek Grupları ve Sosyal Destek Müdahaleleri 450
Aile Temelli Müdahaleler 453
Toplum Temelli Önleyici Müdahaleler 456
Sonuç 458
Kaynakça 459
Konu Dizini 469

1

Psikoterapide Güncel Konular Yolculuğu

Orçun Yorulmaz
Dokuz Eylül Üniversitesi

Psikoterapide Güncel Konular Yolculuğu
Yolculuğun Başlangıcı
Psikoterapide Güncel Araştırma Yöntemleri ve Bazı Tartışmalar
Kitap Bölümlerine Genel Bir Bakış
Sonuç

Sonrasında yararlılık gibi güncel etik tartışmalardan söz edilerek çalışma bulgularının sunulmasına yönelik standardizasyon çalışmaları ve uluslararası geçerliği olan listeleme yöntemleri ele alındı. Son kısımda ise, kitapta yer alan bölümlere dair tanıtım bilgileri ve temel bakış açılarına ilişkin bilgiler verildi. Nihayetinde, lisans eğitimim esnasında adını bile duymadığım bazı kavram ve müdahale programlarının artık tartışılır hâle geldiğini; bu nedenle, bu başlığın bilinçli şekilde seçildiğini, güncel konuların sürekli değişiklik göstereceği ve şu an gündemimizde olmayan birçok konunun yakın gelecekte psikoterapide danışan yararına ele alınır hâle geleceğini söylemek isterim. Kitabı okuyan kişilerin de, popülist söylemin ve alanda her şeyi her zaman ve her şekilde yapabileceğini iddia eden ve aslında nitelikleri sınırlı birçok insanın ötesinde, etkin ve etkili bir psikoterapi için bu alanda eğitim alan uzmanların ve tabii ki bilim dünyasının neleri tartıştığını görerek alana dair daha yerinde değerlendirmeler ve sorgulamalar yapacağını umuyorum. Kitabın bir sonraki güncellenmiş baskısında görüşmek üzere…

Kaynakça

Bedics, J. D., Atkins, D. C., Comtois, K. A., & Linehan, M. M. (2012). Weekly therapist ratings of the therapeutic relationship and patient introject during the course of dialectical behavioral therapy for the treatment of borderline personality disorder.*Psychotherapy*,*49*, 231-240.

Bradley, C. (1997). Psychological issues in clinical trial design.*The Irish Journal of Psychology*,*18*, 67-87.

Budd, R., & Hughes, I. (2009). The Dodo Bird Verdict—controversial, inevitable and important: A commentary on 30 years of meta-analyses.*Clinical Psychology & Psychotherapy*,*16*, 510-522.

Carroll, K. M., & Rounsaville, B. J. (2003). Bridging the gap: A hybrid model to link efficacy and effectiveness research in substance abuse treatment.*Psychiatric services*,*54*, 333-339.

Chow, S. C., & Chang, M. (2008). Adaptive design methods in clinical trials—a review . *Orphanet Journal of Rare Diseases*, *3*, 3-11.

Cook, C., & Sheets, C. (2011). Clinical equipoise and personal equipoise: two necessary ingredients for reducing bias in manual therapy trials.*Journal of Manual & Manipulative Therapy*,*19*, 55-57.

Comer, J. S., & Kendall, P. C. (2012). *The Oxford Handbook of Research Strategies for Clinical Psychology*. Oxford: Oxford University Press.

Dobson, K. S., Hollon, S. D., Dimidjian, S., Schmaling, K. B., Kohlenberg, R. J., Gallop, R. J., ... & Jacobson, N. S. (2008). Randomized trial of behavioral activation, cognitive therapy, and antidepressant medication in the prevention of relapse and recurrence in major depression.*Journal of Consulting And Clinical Psychology*,*76*, 658-670.

Elkin, I., Shea, M. T., Watkins, J. T., Imber, S. D., Sotsky, S. M., Collins, J. F., ... & Fiester, S. J. (1989). National Institute of Mental Health treatment of depression collaborative research program: General effectiveness of treatments. *Archives of General Psychiatry*,*46*, 971-982.

Erkuş, A.(2017). *Davranış Bilimleri için Bilimsel Araştırma Süreci*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık

Eysenck, H. J. (1952). The effects of psychotherapy: an evaluation.*Journal of Consulting Psychology*,*16*, 319-324.

Fairburn, C. G., Bailey-Straebler, S., Basden, S., Doll, H. A., Jones, R., Murphy, R., ... & Cooper, Z. (2015). A transdiagnostic comparison of enhanced cognitive behaviour therapy (CBT-E) and interpersonal psychotherapy in the treatment of eating disorders.*Behaviour Research and Therapy*,*70*, 64-71.

Fonagy, P. (2010). Psychotherapy research: do we know what works for whom? *British Journal of Psychiatry*,197, 83-85.

Freedman, B. (1987). Equipoise and the ethics of clinical research.*North England Journal of Medicine*,*317*, 141-145.

Hayes, S. C., & Lillis, J. (2012).*Acceptance and Commitment Therapy*. Washington, DC: American Psychological Association.

Herbert, J. D., & Gaudiano, B. A. (2005). Moving from empirically supported treatment lists to practice guidelines in psychotherapy: The role of the placebo concept.*Journal of Clinical Psychology*,*61*, 893-908.

Hunsley, J., & Mash, E. J. (2008).*A Guide To Assessments That Work*. Oxford University Press.

Kessler, R. C., Akiskal, H. S., Ames, M., Birnbaum, H., Greenberg, P., Hirschfeld, R. A., & Wang, P. S. (2006). Prevalence and eff ects of mood disorders on work performance in a nationally representative sample of U.S. workers . *American Journal of Psychiatry*, *163*, 1561 –1568.

Kahl, K. G., Winter, L., & Schweiger, U. (2012). The third wave of cognitive behavioural therapies: what is new and what is effective?.*Current Opinion in Psychiatry*,*25*, 522-528.

Kellogg, S. H., & Young, J. E. (2006). Schema therapy for borderline personality disorder.*Journal of clinical psychology*,*62*(4), 445-458.

Kirsch, I., & Sapirstein, G. (1998). Listening to Prozac but hearing placebo: A meta-analysis of antidepressant medication. *Prevention & Treatment, 10,* 1-10.

Knobloch, K., Yoon, U., Rennekampff, H. O., & Vogt, P. M. (2011). Quality of reporting according to the CONSORT, STROBE and Timmer instrument at the American Burn Association (ABA) annual meetings 2000 and 2008.*BMC Medical Research Methodology*,*11*, 161.

Landsverk, J., Brown, C. H., Rolls Reutz, J., Palinkas, L., & Horwitz, S. M. (2010). Design elements in implementation research: A structured review of child welfare and child mental health studies . *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research, 38*, 54 –63.

Lazarus, A. A., & Beutler, L. E. (1993). On technical eclecticism.*Journal of Counseling & Development*,*71*, 381-385.

Luborsky, L., Singer, B., & Luborsky, L. (1975). Comparative studies of psychotherapies: is it true that everyone has won and all must have prizes?.*Archives*

of General Psychiatry,*32*, 995-1008.

Luborsky, L., Rosenthal, R., Diguer, L., Andrusyna, T. P., Berman, J. S., Levitt, J. T., ... & Krause, E. D. (2002). The dodo bird verdict is alive and well—mostly.*Clinical Psychology: Science and Practice*,*9*, 2-12.

March, J. S., Silva, S. G., Compton, S., Shapiro, M., Califf, R., & Krishnan, R. (2005). The case for practical clinical trials in psychiatry . *American Journal of Psychiatry, 162*, 836 –846.

Mash, E. J., & Hunsley, J. (2005). Evidence-based assessment of child and adolescent disorders: Issues and challenges.*Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*,*34*, 362-379.

McCullough Jr, J. P. (2003).*Treatment for chronic depression: Cognitive Behavioral Analysis System of Psychotherapy (CBASP)*. New York: Educational Publishing Foundation.

Payne, L. A., Ellard, K. K., Farchione, T. J., Fairholme, C. P., & Barlow, D. H. (2014). Emotional disorders: A unified transdiagnostic protocol.*Clinical Handbook of Psychological Disorders: A Step-By-Step Treatment Manual*, 237-274.

Rosenzweig, S. (1936). Some implicit common factors in diverse methods of psychotherapy. American Journal of Orthopsychiatry, 6, 412-415.

Roth, A., & Fonagy, P. (1996). *What works for whom?: A critical review of psychotherapy research*. New York: The Guilford Press.

Segal, Z. V., Williams, J. M. G., & Teasdale, J. D. (2002). *Mindfulness-based cognitive therapy for depression: A new approach to relapse prevention.*New York: Guilford.

Smith, M. L., & Glass, G. V. (1977). Meta-analysis of psychotherapy outcome studies.*American Psychologist*,*32*, 752-760.

Spring, B. (2007). Evidence-based practice in clinical psychology: what it is, why it matters; what you need to know.*Journal of Clinical Psychology*,*63*, 611-631.

Strupp, H. H., & Luborsky, L. E. (1962). *Research in Psychotherapy*. Washington: American Psychological Association.

Teachman, B. A., Drabick, D. A., Hershenberg, R., Vivian, D., Wolfe, B. E., & Goldfried, M. R. (2012). Bridging the gap between clinical research and clinical practice: introduction to the special section.*Psychotherapy*,*49*, 97-100.

Wampold, B. E. (2013). The good, the bad, and the ugly: a 50-year perspective on the outcome problem. *Psychotherapy, 50,* 16-24.

Wells, A., Fisher, P., Myers, S., Wheatley, J., Patel, T., & Brewin, C. R. (2012). Metacognitive therapy in treatment-resistant depression: A platform trial. *Behaviour Research and Therapy*,*50*, 367-373.

2

Kim İçin Hangi Yöntem Hangi Koşullarda Çalışır: Terapist-Danışan Tercihleri ve Uygunluk?

Elçin YORULMAZ & Umut ÇIVGIN
Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Dodo Kuşu Hükmü
Amerikan Psikoloji Birliği Klinik Psikoloji Topluluğu
Belirli Bir Psikoterapi ile Belirli Bir Rahatsızlığı Eşleştirmek
Belirli Bir Psikoterapi ile Belirli Bir Rahatsızlığın Eşleştirilmesine Yönelik Eleştiriler
Amerikan Psikoloji Birliği Psikoterapi Birimi Çalışma Kolu
Terapi İlişkisi İçin Etkili Unsurlar
Terapi İlişkisini Danışana Uyarlamak İçin Etkili Unsurlar
Amerikan Psikoloji Birliği Klinik Psikoloji ve Psikoterapi Birimi Çalışma Kolu
Terapi Sürecinde Terapist ve Danışan Tercihleri
Terapistlerin Tercih Eğilimleri
Danışanların Tercih Eğilimleri
Bilimsel Araştırmalarda Kullanılan Tercih Ölçekleri
Tedavi Yöntemi ve Danışanın Uygunluğu
Sonuç

Kaynakça

Addis, M. E., & Jacobson, N. S. (2000). A closer look at the treatment rationale and homework compliance in cognitive-behavioral therapy for depression. *Cognitive Therapy and Research*,*24*(3), 313-326.

Alonso, J. T. (2012). Cohesion's relationship to outcome in group psychotherapy: A meta-analytic review of empirical research. Retrieved from http://scholarsarchive.byu.edu/etd/2658

American Psychological Association Task Force on Evidence-Based Practice. (2006). Evidence-based practice in psychology. *American Psychologist, 61*, 271–285.

Arnkoff, Diane B.; Glass, Carol R.; Shapiro, Stephanie J.Norcross, John C. (Ed), (2002). *Psychotherapy relationships that work: Therapist contributions and responsiveness to patients.* (pp. 335-356). New York, NY, US: Oxford University Press.

Arnow, B. A., Steidtmann, D., Blasey, C., Manber, R., Constantino, M. J., Klein, D. N., & Kocsis, J. H. (2013). The relationship between the therapeutic alliance and treatment outcome in two distinct psychotherapies for chronic depression. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, *81*(4), 627-638.

Bakker, A., Spınhoven, P., Van Balkon, A. J. L. M., Vleugel, l., & Van Dyck, R. (2000). Cognitive therapy by allocation versus cognitive therapy by preference in the treatment of panic disorder. *Psychotherapy and Psychosomatics, 69*, 240–243.

Barlow, D.H. (Ed.). (2007). *Clinical handbook of psychological disorders: A step-by-step treatment manual (4th ed.).* New York: Guilford.

Bedics, J. D., Atkins, D. C., Harned, M. S., & Linehan, M. M. (2015). The therapeutic alliance as a predictor of outcome in dialectical behavior therapy versus nonbehavioral psychotherapy by experts for borderline personality disorder. *Psychotherapy*, *52*(1), 67-77.

Bergin, A. E. (1971). *The evaluation of therapeutic outcomes.* In A. E. Bergin & S. L. Garfield (Eds.), Handbook of psychotherapy and behavior change. New York: Wiley.

Bergin, A. E., & Lambert, M. J. (1978). The evaluation of outcomes in psychotherapy.*Handbook Of Psychotherapy And Behavior Change*, 217-270.

Beutler, L. E. (1989). Differential treatment selection: The role of diagnosis in psychotherapy.*Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*,*26*(3), 271-281.

Beutler, L. E. (2002). The dodo bird is extinct.*Clinical Psychology: Science and Practice*,*9*(1), 30-34.

Beutler, L. E., Brookman, L., Harwood, T. M., Alimohamed, S., & Malik, M. (2001). Functional impairment and coping style. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, *38*(4), 437-442.

Beutler, L. E., Clarkin, J. F., & Bongar, B. (2000). *Guidelines for the systematic treatment of the depressed patient.* New York: Oxford University Press.

Beutler, L. E., Engle, D., Mohr, D., Daldrup, R. J., Bergan, J., Meredith, K., & Merry, W. (1991). Predictors of differential response to cognitive, experiential, and self-directed psychotherapeutic procedures. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *59*(2), 333-340.

Beutler, L. E., Harwood, T. M., Kimpara, S., Verdirame, D., & Blau, K. (2011). Coping style. *Journal Of Clinical Psychology*, *67*(2), 176-183.

Blenkiron, P. (1999). Who is suitable for cognitive behavioural therapy. *Journal of the Royal Society of Medicine, 92*, 222-229.

Blenkiron, P. (1999). Who is suitable for cognitive behavioural therapy?. *Journal of the Royal Society of Medicine*, *92*(5), 222-230.

Blow, A. J., Timm, T. M., & Cox, R. (2008). The role of the therapist in therapeutic change: does therapist gender matter?. *Journal of Feminist Family Therapy*, *20*(1), 66-86.

Bohart, A., O'Hara, M., & Leitner, L. (1998). Empirically violated treatments: Disenfranchisement of humanistic and other psychotherapies.*Psychotherapy Research*,*8*(2), 141-157.

Boulware, D. W., & Holmes, D. S. (1970). Preferences for therapists and related expectancies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *35*(2), 269-277.

Bowens, M., & Cooper, M. (2012). Development of a client feedback tool: A qualitative study of therapists' experiences of using the Therapy Personalisation Forms. *European Journal of Psychotherapy & Counselling*, *14*(1), 47-62.

Buckley, P., Conte, H. R., Plutchik, R., Wild, K. V., & Karasu, T. B. (1984). Psychodynamic variables as predictors of psychotherapy outcome.*The American Journal of Psychiatry*. *141*(6), 742-748.

Budd, R., & Hughes, I. (2009). The Dodo Bird Verdict—controversial, inevitable and important: a commentary on 30 years of meta-analyses.*Clinical Psychology & Psychotherapy*,*16*(6), 510-522.

Burlingame, G. M., McClendon, D. T., & Alonso, J. (2011). Cohesion in group therapy. *Psychotherapy, 48*(1), 34-42

Cabral, R. R., & Smith, T. B. (2011). Racial/ethnic matching of clients and therapists in mental health services: a meta-analytic review of preferences, perceptions, and outcomes. *Journal of Counseling Psychology*, *58*(4), 537-554.

Carter, F. A., Bell, C. J., & Colhoun, H. C. (2013). Suitability and acceptability of computerised cognitive behaviour therapy for anxiety disorders in secondary care. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, *47*(2), 142-152.

Cashwell, C. S., Shcherbakova, J., & Cashwell, T. H. (2003). Effect of client and counselor ethnicity on preference for counselor disclosure. *Journal of Counseling & Development*, *81*(2), 196-201.

Castonguay, L., Pincus, A., Agras, W., & Hines, C. (1998). The role of emotion in group cognitive-behavioral therapy for binge eating disorder: When things have to feel worse before they get better.*Psychotherapy Research*,*8*(2), 225-238.

Cella, M., Stahl, D., Reme, S. E., & Chalder, T. (2011). Therapist effects in routine psychotherapy practice: An account from chronic fatigue syndrome. *Psychotherapy Research*, *21*(2), 168-178.

Chambless, D. L. (2002). Beware the dodo bird: The dangers of overgeneralization.*Clinical Psychology: Science and Practice*,*9*(1), 13-16.

Chambless, D. L., & Hollon, S. D. (1998). Defining empirically supported therapies. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, *66*(1), 7-18.

Chambless, D. L., & Ollendick, T. H. (2001). Empirically supported psychological interventions: Controversies and evidence.*Annual Review Of Psychology*,*52*(1), 685-716.

Chambless, D. L., Baker, M. J., Baucom, D. H., Beutler, L. E., Calhoun, K. S., Crits-Christoph, P., ... Johnson, S. B. (1998). Update on empirically validated therapies, II.*The Clinical Psychologist*,*51*(1), 3-16.

Clarkin, J. F., & Levy, K. N. (2004). The influence of client variables on psychotherapy. *Bergin and Garfield's handbook of psychotherapy and behavior change*, *5*, 194-226.

Comer, J.S., & Kendall, P.C. (2013). *The Oxford Handbook of Research Strategies for Clinical Psychology.* USA: Oxford University Press.

Cooper, M., & Norcross, J. C. (2016). A brief, multidimensional measure of clients' therapy preferences: The Cooper-Norcross Inventory of Preferences (C-NIP). *International Journal of Clinical and Health Psychology*, *16*(1), 87-98.

Crits-Christoph, P., Baranackie, K., Kurcias, J., Beck, A., Carroll, K., Perry, K., ... Gallagher, D. (1991). Meta-analysis of therapist effects in psychotherapy outcome studies.*Psychotherapy Research*,*1*(2), 81-91.

Crook, R. E., & Hill, C. E. (2003). Working with dreams in psychotherapy: The therapists' perspective. *Dreaming*, *13*(2), 83-93.

Crowe, T. P., & Grenyer, B. F. (2008). Is therapist alliance or whole group cohesion more influential in group psychotherapy outcomes?.*Clinical Psychology & Psychotherapy*,*15*(4), 239-246.

Dagnan, D., Chadwick, P., & Proudlove, J. (2000). Toward an Assessment of Suitability of People with Mental Retardation for Cognitive Therapy. *Cognitive Therapy and Research, 24*(6), 627-636.

Dahlsgaard, K. K., Beck, A. T. & Brown, G. K. (1998). Inadequate response to therapy as a predictor of suicide. *Suicide and Life-Threatening Behavior, 28*, 197-204.

De Liaño, B. G. G., & Pascual-Ezama, D. (2012). La metodología Delphi como técnica de estudio de la validez de contenido. *Anales de Psicología*, *28*(3), 1011-1020.

De Villiers, M. R., De Villiers, P. J., & Kent, A. P. (2005). The Delphi technique in health sciences education research. *Medical Teacher*, *27*(7), 639-643.

Despland, J. N., de Roten, Y., Drapeau, M., Currat, T., Beretta, V., & Kramer, U. (2009). Therole of alliance in the relationship between therapist competence and outcome in brief psychodynamic psychotherapy. *The Journal Of Nervous And Mental Disease*, *197*(5), 362-367.

Dunn, H., Morrison, A. P., & Bentall, R. P. (2006). The Relationship between Patient Suitability, Therapeutic Alliance, Homework Compliance and Outcome in Cognitive Therapy for Psychosis. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 13,* 145-152.

Eells, G. T., Fuqua, D. R., & Boswell, D. L. (1999). Factors in Clients' selection Of Mental Health Providers. *Psychological Reports*, *85*(1), 249-254.

Elkin, I., Yamaguchi, J., Arnkoff, D., Glass, C., Sotsky, S., & Krupnick, J. (1999). "Patient-treatment fit" and early engagement in therapy. *Psychotherapy Research*, *9*(4), 437-451.

Elliott, K., Barker, K. K., & Hunsley, J. (2015). Dodo Bird Verdict in Psychotherapy. *The Encyclopedia of Clinical Psychology*. DOI:10.1002/9781118625392.wbecp053

Elvins, R. (2013). *Therapeutic alliance and outcome in a treatment trial of depressed adolescents*. Doctoral dissertation, University of Manchester.

Emrick, C. D. (1975). A review of psychologically oriented treatment of alcoholism. II. The relative effectiveness of different treatment approaches and the effectiveness of treatment versus no treatment.*Journal of Studies on Alcohol*,*36*(1), 88-108.

Everaerd, W., & Dekker, J. (1981). A comparison of sex therapy and communication therapy: Couples complaining of orgasmic dysfunction.*Journal Of Sex & Marital Therapy*,*7*(4), 278-289.

Eysenck, H. J. (1952). The effects of psychotherapy: an evaluation.*Journal of Consulting Psychology*,*16*(5), 319.

Fennell, M. J., & Teasdale, J. D. (1987). Cognitive therapy for depression: Individual differences and the process of change. *Cognitive Therapy and Research*, *11*(2), 253-271.

Feske, U., & Chambless, D. L. (1995). Cognitive behavioral versus exposure only treatment for social phobia: A meta-analysis.*Behavior Therapy*,*26*(4), 695-720.

Foa, E. B., Feske, U., Murdock, T. B., Kozak, M. J., & McCarthy, P. R. (1991). Processing of threat-related information in rape victims.*Journal Of Abnormal Psychology*,*100*(2), 156-162.

Forsberg, S. (2012). *The relationship between therapeutic alliance and treatment outcome in a comparative study of individual and family therapy for adolescent anorexia nervosa.* Doctoral dissertation, Palo Alto University.

Gallagher-Thompson, D., & Steffen, A. M. (1994). Comparative effects of cognitive-behavioral and brief psychodynamic psychotherapies for depressed family caregivers.*Journal of Consulting and Clinical Psychology*,*62*(3), 543.

Gatz, M., Fiske, A., Fox, L. S., Kaskie, B., Kasl-Godley, J. E., McCallum, T. J., & Wetherell, J. L. (1998). Empirically validated psychological treatments for older adults. *Journal of Mental Health and Aging*, *4*(1), 9-46.

Gelso, C. J., & Hayes, J. A. (1998). *The psychotherapy relationship: Theory, research, and practice*. John Wiley & Sons Inc.

Goates-Jones, M., & Hill, C. E. (2008). Treatment preference, treatment-preference match, and psychotherapist credibility: Influence on session outcome and preference shift. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, *45*(1), 61-74.

Gökdağ, C., Sapmaz-Yurtsever, S., Erdoğan-Yıldırım, Z., Kaçar-Başaran, S., Tokgünaydın, S., Olgun-Kaval, N., ... Yorulmaz, O. (2016). Türkiye'de Psikoterapinin Geleceği: 10 Yıl Sonrasına İlişkin Öngörüler. *19. Ulusal Psikoloji Kongresi*, (pp.3-14.), İzmir.

Graham, L. F., & Milne, D. L. (2003). Developing basic training programmes: A case study illustration using the Delphi method in clinical psychology. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, *10*(1), 55-63.

Grant, A., Townend, M., Mills, J., & Cockx, A. (2008). *Assessment and case formulation in cognitive behavioural therapy*. UK: Sage.

Grantham, R. J., & Gordon, M. E. (1986). The nature of preference.*Journal of Counseling & Development*,*64*(6), 396-400.

Haggard, M., & Weinreich-Haste, H. (1986). One generation after 1984: The role of psychology. *Bulletin of The British Psychological Society*, 321-324.

Hatchett, G. T. (2015). Development of the Preferences for College Counseling Inventory. *Journal of College Counseling*, *18*(1), 37-48.

Heimberg, R. G., Dodge, C. S., Hope, D. A., Kennedy, C. R., Zollo, L. J., & Becker, R. E. (1990). Cognitive behavioral group treatment for social phobia: Comparison with a credible placebo control.*Cognitive Therapy and Research*,*14*(1), 1-23.

Henretty, J. R., & Levitt, H. M. (2010). The role of therapist self-disclosure in psychotherapy: A qualitative review. *Clinical Psychology Review*, *30*(1), 63-77.

Hill, C. E., Spiegel, S. B., Hoffman, M. A., Kivlighan Jr, D. M., & Gelso, C. J. (2017). Therapist expertise in psychotherapy revisited.*The Counseling Psychologist*, *45*(1), 0011000016641192.

Horvath, A. O., & Symonds, B. D. (1991). Relation between working alliance and outcome in psychotherapy: A meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology*, *38*(2), 139-149.

Horvath, A. O., Del Re, A. C., Flückiger, C., & Symonds, D. (2011). Alliance in individual psychotherapy. *Psychotherapy, 48*, 9 –16. http:// dx.doi.org/10.1037/a0022186

Hughes, A. A., & Kendall, P. C. (2007). Prediction of cognitive behavior treatment outcome for children with anxiety disorders: Therapeutic relationship and homework compliance. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, *35*(4), 487-494.

Jeffery, D., Ley, A., Bennun, I., & McLaren, S. (2000). Delphi survey of opinion on interventions, service principles and service organisation for severe mental illness and substance misuse problems. *Journal of Mental Health*, *9*(4), 371-384.

Jenkins, D. A., & Smith, T. E. (1994). Applying Delphi methodology in family therapy research. *Contemporary Family Therapy*, *16*(5), 411-430.

Jensen, K., & Kelley, J. M. (2016). The therapeutic relationship in psychological and physical treatments, and their placebo controls. *Psychology of Consciousness: Theory, Research, and Practice*, *3*(2), 132-145.

Joyce, A. S., Piper, W. E., & Ogrodniczuk, J. S. (2007). Therapeutic alliance and cohesion variables as predictors of outcome in short-term group psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy, 57*, 269 –296. http://dx.doi.org/10.1521/ijgp.2007.57.3.269

Judd, R. C. (1972). Use of Delphi methods in higher education. *Technological Forecasting and Social Change*, *4*(2), 173-186.

Katzman, J., & Coughlin, P. (2013). The role of therapist activity in psychodynamic psychotherapy. *Psychodynamic Psychiatry*, *41*(1), 75.

Kazantzis, N., Deane, F. P., & Ronan, K. R. (2000). Homework assignments in cognitive and behavioral therapy: A meta-analysis. *Clinical Psychology: Science and Practice, 7*, 189-202.

Keane, T. M., Fairbank, J. A., Caddell, J. M., & Zimering, R. T. (1989). Implosive (flooding) therapy reduces symptoms of PTSD in Vietnam combat veterans. *Behavior Therapy*,*20*(2), 245-260.

Kendall, P. C., & Chambless, D. L. (1998). Special section: Empirically supported psychological therapies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66*, 3-170.

Kendall, P. C., Comer, J. S., & Chow, C. (2013). The randomized controlled trial: Basics and beyond.*The Oxford Handbook of Research Strategies For Clinical Psychology*, 40-61.

Kim, D. M., Wampold, B. E., & Bolt, D. M. (2006). Therapist effects in psychotherapy: A random-effects modeling of the National Institute of Mental Health Treatment of Depression Collaborative Research Program data. *Psychotherapy Research*, *16*, 161-172.

Kimmel, M. T., Larsen, W., Knox, V. J., Gekoski, W. L., & Hatchette, V. (1992). Psychotherapy for the elderly: Psychotherapists' preferences. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, *29*(4), 668-674.

Kirk, A. K., Stanley, G. V., & Brown, D. F. (1988).Changes in patients' stress and arousal levels associated with therapists' perception of their requests during crisis intervention. *British Journal of Clinical Psychology, 27*, 363-369.

Kirsch, I., Tennen, H., Wickless, C., Saccone, A. J., & Cody, S. (1983). The role of expectancy in fear reduction.*Behavior Therapy*,*14*(4), 520-533.

Kokotovic, A. M., & Tracey, T. J. (1990). Working alliance in the early phase of counseling. *Journal of Counseling Psychology, 37*, 16-21.

Koocher, G. P., McMann, M. R., Stout, A. O., & Norcross, J. C. (2015). Discredited assessment and treatment methods used with children and adolescents: A Delphi poll.*Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*,*44*(5), 722-729.

Lambert, M. J., & Okiishi, J. C. (1997). The effects of the individual psychotherapist and implications for future research. *Clinical Psychology: Science and Practice*, *4*(1), 66-75.

Lambert, M.J. (2011). *Psychotherapy research and its achievements.* In J.C. Norcross, G.R. VandenBos, & D.K. Freedheim (Eds.), *History of psychotherapy (2nd ed.).* Washington, DC: American Psychological Association.

Landes, S. J., Kanter, J. W., Weeks, C. E., & Busch, A. M. (2013). The impact of the active components of functional analytic psychotherapy on idiographic target behaviors.*Journal of Contextual Behavioral Science*,*2*(1), 49-57.

Lauber, B. M., & Drevenstedt, J. (1994). Older adults' preferences for age and sex of a therapist. *Clinical Gerontologist*, *14*(2), 13-26.

Luborsky, L., Diguer, L., Seligman, D. A., Rosenthal, R., Krause, E. D., Johnson, S., … Schweizer, E. (1999). The researcher's own therapy allegiances: A "wild card" in comparisons of treatment efficacy. *Clinical Psychology: Science and Practice*, *6*(1), 95-106.

Luborsky, L., Rosenthal, R., Diguer, L., Andrusyna, T. P., Berman, J. S., Levitt, J. T., Seligman, D., & Krause, E. D. (2002). The dodo bird verdict is alive and well—mostly.*Clinical Psychology: Science and Practice*,*9*(1), 2-12.

Luborsky, L., Singer, B., & Luborsky, L. (1975). Comparative studies of psychotherapies: is it true that everyone has won and all must have prizes?.*Archives of General Psychiatry*,*32*(8), 995-1008.

Mace, C. (1995). *The Art and Science of Assessment in Psychotherapy.* London: Routledge.

Mallinckrodt, B. (1991). Clients' representations of childhood emotional bonds with parents, social support, and formation of the working alliance.*Journal of Counseling Psychology*,*38*(4), 401.

Mallinckrodt, B., Gantt, D. L., & Coble, H. M. (1995). Attachment patterns in the psychotherapy relationship: Development of the Client Attachment to Therapist Scale.*Journal of Counseling Psychology*,*42*, 307-307.

Martin, D. J., Garske, J. P., & Davis, M. K. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and other variables: a meta-analytic review. *Journal of Consulting And Clinical Psychology*, *68*(3), 438-450.

Marziali, E., Munroe-Blum, H., & McCleary, L. (1997). The contribution of group cohesion and group alliance to the outcome of group psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy*, *47*(4), 475-497.

Mathews, B. (1988). The role of therapist self-disclosure in psychotherapy: A survey of therapists. *American Journal of Psychotherapy, 42*(4), 521-531.

Moyers, T. B., Houck, J., Rice, S. L., Longabaugh, R., & Miller, W. R. (2016). Therapist empathy, combined behavioral intervention, and alcohol outcomes in the COMBINE research project. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *84*(3), 221-229.

Myhr, G., Russell, J. J., Saint-Laurent, M., Tagalakis, V., Belisle, D., Khodary, F., … Pinard, G. (2013). Assessing suitability for short-term cognitive-behavioral therapy in psychiatric outpatients with psychosis: A comparison with depressed and anxious outpatients. *Journal of Psychiatric Practice*, *19*(1), 29-41.

Myhr, G., Talbot, J., Annable, L. & Pinard, G. (2007). Suitability for Short – Term Cognitive-Behavioral Therapy. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly, 21(4),* 334-345.

Myhr, G., Talbot, J., Annable, L., & Pinard, G. (2007). Suitability for short-term cognitive-behavioral therapy. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, *21*(4), 334-345.

Nathan, P. E., (2007). Efficacy, effectiveness, and the clinical utility of psychotherapy research. *The Art and Science of Psychotherapy*, 69-83.

Noh, N. M., Siraj, S., Jamil, M. R. M., Husin, Z., & Sapar, A. A. (2015). Design of Guidelines on the Learning Psychology in the Use of Facebook as a Medium for Teaching & Learning in Secondary School. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, *14*(1), 39-44.

Norcross, J. C. (2002).*Psychotherapy relationships that work: Therapist contributions and responsiveness to patients*. Oxford University Press.

Norcross, J.C. (Ed.). (2011a). Evidence-based therapy relationships. *Psychotherapy, 48*(1).

Norcross, J.C. (Ed.). (2011b). *Psychotherapy relationships that work* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.

Norcross, J. C., Alford, B. A., & DeMichele, J. T. (1992). The future of psychotherapy: Delphi data and concluding observations. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, *29*(1), 150-158.

Norcross, J. C., Beutler, L. E., & Levant, R. F. (2006). *Evidence-based practices in mental health: Debate and dialogue on the fundamental questions*. American Psychological Association.

Norcross, J. C., & Goldfried, M. R. (2005). The future of psychotherapy integration: A roundtable. *Journal of Psychotherapy Integration*, *15*(4), 392-471.

Norcross, J. C., Hedges, M., & Prochaska, J. O. (2002). The face of 2010: A Delphi poll on the future of psychotherapy. *Professional Psychology: Research and Practice*, *33*(3),316-322.

Norcross, J. C., Pfund, R. A., & Prochaska, J. O. (2013). Psychotherapy in 2022: A Delphi poll on its future. *Professional Psychology: Research and Practice*, *44*(5), 363-370.

Norcross, J. C., & Prochaska, J. O. (1982). A national survey of clinical psychologists: Affiliations and orientations.*Clinical Psychologist*. *35*(3), 1-4.

Norcross, J. C., & Wampold, B. E. (2011). What works for whom: Tailoring psychotherapy to the person.*Journal of Clinical Psychology*,*67*(2), 127-132.

O'Donohue, W. T., Buchanan, J., & Fisher, J. E. (2000). Characteristics of Empirically-Supported Treatments. *Journal of Psychotherapy Practice and Research*, *9*(2), 69-74.

O'Loughlin, M.K. (1995). Therapists' preferences to provide treatment based on clients' body size and gender. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering, 55*(9-B), 4129.

Omer, H., & Dar, R. (1992). Changing trends in three decades of psychotherapy research: The flight from theory into pragmatics.*Journal of Consulting and Clinical Psychology*,*60*(1), 88-93.

Orlinsky, D. E., Grawe, K., & Parks, B. K. (1994). Process and outcome in psychotherapy: Noch einmal. Grawe, Klaus; Parks, Barbara K.Bergin, Allen E. (Ed); Garfield, Sol Louis (Ed), (1994). Handbook of psychotherapy and behavior change (4th ed.)., (pp. 270-376). Oxford, England: John Wiley & Sons, xvi, 864 pp.

Ormhaug, S. M., Jensen, T. K., Wentzel-Larsen, T., & Shirk, S. R. (2014). The therapeutic alliance in treatment of traumatized youths: Relation to outcome in a randomized clinical trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *82*(1), 52.

Owen, J., & Hilsenroth, M. J. (2011). Interaction between alliance and technique in predicting patient outcome during psychodynamic psychotherapy. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, *199*(6), 384-389.

Öst, L. G. (1978). Fading vs systematic desensitization in the treatment of snake and spider phobia.*Behaviour Research and Therapy*,*16*(6), 379-389.

Persons, J. B., Burns, D. D., & Perloff, J. M. (1988). Predictors of dropout and outcome in cognitive therapy for depression in a private practice setting. *Cognitive Therapy and Research*, *12*(6), 557-575.

Pikus, C. F., & Heavey, C. L. (1996). Client preferences for therapist gender. *Journal of College Student Psychotherapy*, *10*(4), 35-43.

Puschner, B., Wolf, M., & Kraft, S. (2008). Helping alliance and outcome in psychotherapy: What predicts what in routine outpatient treatment? *Psychotherapy Research, 18*, 167–178. http://dx.doi.org/10.1080/ 10503300701367984

Rachman, S. J., & Wilson, G. T. (1980). *The effects of psychological therapy: Second enlarged edition.* New York: Pergamon Press.

Ramos-Grille, I., Gomà-i-Freixanet, M., Aragay, N., Valero, S., & Vallès, V. (2015). Predicting treatment failure in pathological gambling: the role of personality traits. *Addictive Behaviors*, *43*, 54-59.

Rector, N. A., Zuroff, D. C., & Segal, Z. V. (1999). Cognitive change and the therapeutic alliance: The role of technical and nontechnical factors in cognitive therapy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, *36*(4), 320-328.

Renaud, J., Russell, J. J., & Myhr, G. (2014). Predicting Who Benefits Most From Cognitive-Behavioral Therapy for Anxiety and Depression. *Journal of Clinical Psychology, 70*(10), 924-932.

Rosenzweig, S. (1936). Some implicit common factors in diverse methods of psychotherapy.*American Journal of Orthopsychiatry*,*6*(3), 412.

Roth, A., & Fonagy, P. (1996). *What works for whom?" A critical review of psychotherapy research.* New York: The Guilford Press.

Safran, J. D., Segal, Z. V., Vallis, T. M., Shaw, B. F. & Samstag, L. W. (1993). Assessing Patient Suitability for Short-Term Cognitive Therapy with an Interpersonal Focus. *Cognitive Therapy and Research, 17*(1), 23-38.

Sandell, R., Clinton, D., Frövenholt, J., & Bragesjö, M. (2011). Credibility clusters, preferences, and helpfulness beliefs for specific forms of psychotherapy. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, *84*(4), 425-441.

Sanderson, W. C., & Woody, S. (1995). Manuals for empirically validated treatments.*A project of the Task Force on Psychological Interventions. Washington, DC: Division of Clinical Psychology, American Psychological Association.*

Schmidt, N. B., & Woolaway-Bickel, K. (2000). The effects of treatment compliance on outcome in cognitive-behavioral therapy for panic disorder: Quality versus quantity. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *68*(1), 13-18.

Schnur, J. B., & Montgomery, G. H. (2010). A systematic review of therapeutic alliance, group cohesion, empathy, and goal consensus/collaboration in psychotherapeutic interventions in cancer: Uncommon factors?. *Clinical Psychology Review*, *30*(2), 238-247.

Seeman, W. (1950). Clinical opinion on the role of therapist adjustment in psychotherapy. *Journal of Consulting Psychology*, *14*(1), 49-52.

Shapiro, D. A., & Shapiro, D. (1982). Meta-analysis of comparative therapy outcome studies: A replication and refinement.*Psychological Bulletin*,*92*(3), 581.

Shin, S. M., Chow, C., Camacho-Gonsalves, T., Levy, R. J., Allen, I. E., & Leff, H. S. (2005). A Meta-Analytic Review of Racial-Ethnic Matching for African American and Caucasian American Clients and Clinicians. *Journal of Counseling Psychology*, *52*(1),45-56.

Shoham-Salomon, V., & Hannah, M. T. (1991). Client-treatment interaction in the study of differential change processes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *59*(2), 217-225.

Smith, M. L., & Glass, G. V. (1977). Meta-analysis of psychotherapy outcome studies.*American Psychologist*,*32*(9), 752-760.

Soldz, S., Budman, S., & Demby, A. (1992). The relationship between main actor behaviors and treatment outcome in group psychotherapy.*Psychotherapy Research*,*2*(1), 52-62.

Soygüt, G., & Dürü, Ç. (2008). Kısa Süreli Bilişsel Terapiye Uygunluk Ölçeği'nin (BİLTER-U) Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesine İlişkin Bir Ön Çalışma. *Türk Psikoloji Yazıları, 11*(21), 54-62.

Soygüt, G., Uluç, S., & Tüzün, Z. (2008). Bilişsel Terapiyi Uygun-Yetkin Düzeyde Yürütme Ölçeğinin güvenirlik ve geçerliğine ilişkin bir ön çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *19*(2), 177-186.

Soylu, C., & Topaloğlu, C. (2015). Bilişsel Davranışçı Terapide Ev Ödevi Uygulamaları.*Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*,*7*(3), 280-288.

Spengler, P. M., & Strohmer, D. C. (1994). Clinical judgmental biases: The moderating roles of counselor cognitive complexity and counselor client preferences. *Journal of Counseling Psychology*, *41*(1), 8-17.

Spengler, P. M., Blustein, D. L., & Strohmer, D. C. (1990). Diagnostic and treatment overshadowing of vocational problems by personal problems. *Journal of Counseling Psychology*, *37*(4), 372-381.

Spirito, A. (1999). Introduction to special series on empirically supported treatments in pediatric psychology.*Journal of Pediatric Psychology*,*24*(2), 87-90.

Stark, F. M. (1994). The Therapist—Patient Relationship with Schizophrenic Patients. *Behaviour Change*, *11*(4), 234-241.

Straus, S., Richardson, W.S., Glasziou, P. & Haynes, R.B. (2005). *Evidence-based medicine: How to practice and teach EBM (3rd ed.).* Edinburgh: Churchill Livingstone.

Sue, S., & Lam, A. G. (2002). Cultural and demographic diversity. *Psychotherapy relationships that work: Therapist contributions and responsiveness to patients*, 401-421.

Suler, J. (2001). Assessing a person's suitability for online therapy: The ISMHO clinical case study group. *CyberPsychology & Behavior*, *4*(6), 675-679.

Swift, J. K., Callahan, J. L., & Vollmer, B. M. (2011). Preferences. *Journal of Clinical Psychology*, *67*(2), 155-165.

Tanzilli, A., Colli, A., Gualco, I., & Lingiardi, V. (2017). Patient Personality and Relational Patterns in Psychotherapy: Factor Structure, Reliability, and Validity of the Psychotherapy Relationship Questionnaire.*Journal of Personality Assessment*, 1-11.

Tartakovsky, E. (2016). The motivational foundations of different therapeutic orientations as indicated by therapists' value preferences. *Psychotherapy Research*, *26*(3), 352-364.

Tasca, G. A., Compare, A., Zarbo, C., & Brugnera, A. (2016). Therapeutic alliance and binge-eating outcomes in a group therapy context. *Journal of Counseling Psychology, 63*(4), 443-451.

Task Force on Promotion and Dissemination of Psychological Procedures. (1995, 1996). Training in and dissemination of empirically- validated psychological treatments: Report and recommendations. *The Clinical Psychologist, 48*, 3-23.

Teasdale, A. C., & Hill, C. E. (2006). Preferences of therapists-in-training for client characteristics. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, *43*(1), 111-118.

Terry, C. M., & Kohlenberg, R. J. (2012). Therapists' attitudes about and preferences to use Relationship Focused Interventions: New tools to measure a critical component of Functional Analytic Psychotherapy (FAP). *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, *7*(2-3), 138-146.

The U.S. National Institutes of Health, Sternberg A. (2013). Therapists' Preferences for Client Characteristics and Their Influence on the Therapeutic Alliance. The U.S. National Institutes of Health, Retrieved from https://clinicaltrials.gov/ct2/show/record/NCT01799668 web.

Tolin, D. (2016). Teaser Clip: Emprically Supported Treatment: Recommendations for a New Model. Retrieved from http://www.div12.org/teaser-clip-empirically-supported-treatment-recommendations-for-a-new-model-feb-17/

Tran, U. S., & Gregor, B. (2016). The relative efficacy of bona fide psychotherapies for post-traumatic stress disorder: a meta-analytical evaluation of randomized controlled trials.*BMC Psychiatry*,*16*(1), 266.

Tryon, G. S., & Winograd, G. (2011). Goal consensus and collaboration. *Psychotherapy, 48*(1), 50-57.

Valbak, K. (2004). Suitability for psychoanalytic psychotherapy: a review.*Acta Psychiatrica Scandinavica*,*109*(3), 164-178.

Vallis, T. M., Howes, J. L., & Standage, K. (2000). Is Cognitive Therapy Suitable for Treating Individuals with Personality Dysfunction? *Cognitive Therapy and Research, 24*(5), 595-606.

Van Deurzen, E. (2002). *Existential counselling and psychotherapy in practice*. UK: Sage.

VandeCreek, L., & Angstadt, L. (1985). Client preferences and anticipations about counselor self-disclosure. *Journal of Counseling Psychology*, *32*(2), 206-214.

Vandenberghe, L., & Aquino de Sousa, A. C. (2005). The dodo-bird debate, empirically supported relationships and functional analytic psychotherapy.*International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*,*1*(4), 323.

Wachtel, P. L. (1999). Resistance as a problem for practice and theory. *Journal of Psychotherapy Integration, 9*(1), 103-117.

Wallach, M. S. (1962). Therapists' patient preferences and their relationship to two patient variables. *Journal of Clinical Psychology*, *18*(4), 497-501.

Wampold, B. E. (2001). Contextualizing psychotherapy as a healing practice: Culture, history, and methods.*Applied and Preventive Psychology*,*10*(2), 69-86.

Wampold, B. E., Lichtenberg, J. W., & Waehler, C. A. (2002). Principles of empirically supported interventions in counseling psychology.*The Counseling Psychologist*,*30*(2), 197-217.

Wampold, B. E., Minami, T., Baskin, T. W., & Tierney, S. C. (2002). A meta-(re) analysis of the effects of cognitive therapy versus 'other therapies' for depression.*Journal of Affective Disorders*,*68*(2), 159-165.

Wampold, B. E., Mondin, G. W., Moody, M., Stich, F., Benson, K., & Ahn, H. N. (1997). A meta-analysis of outcome studies comparing bona fide psychotherapies: Empiricially," all must have prizes.". *Psychological Bulletin, 3*(122), 203-215.

Westerman, M. A., Frankel, A. S., Tanaka, J. S., & Kahn, J. (1987). Client cooperative interview and outcome in paradoxical and behavioral brief treatment approaches. *Journal of Counseling Psychology, 34*, 99-102.

Westra, H. A., Aviram, A., Connors, L., Kertes, A., & Ahmed, M. (2012). Therapist emotional reactions and client resistance in cognitive behavioral therapy. *Psychotherapy*, *49*(2), 163-172.

Wiborg, J. F., Knoop, H., Wensing, M., & Bleijenberg, G. (2012). Therapist effects and the dissemination of cognitive behavior therapy for chronic fatigue syndrome in community-based mental health care. *Behaviour Research and Therapy*, *50*, 393-396.

Woods, J., & Argent, K. (2009). 15 Group psychotherapy: the role of the therapist. *The Handbook of Child and Adolescent Psychotherapy: Psychoanalytic Approaches*, 235-260.

Yalom, I. D., & Leszcz, M. (2005). *The theory and practice of group psychotherapy (5th ed.)*. New York, NY: Basic Books.

Zaitsoff, S., Pullmer, R., Cyr, M., & Aime, H. (2015). The role of the therapeutic alliance in eating disorder treatment outcomes: A systematic review. *Eating Disorders: The Journal of Treatment & Prevention*, *23*(2), 99-114.

3

Psikoterapide Bütünsel Yaklaşım ve Güncel Bir Örnek: Bilişsel Analitik Terapi

Gamze Gültekin & Sıla Derin
Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Psikoterapide Bütünsel Yaklaşıma Genel Bakış
Psikoterapide Bütünsel Yaklaşım Yöntemleri
Psikoterapide Bütünleşmenin Tarihçesi
Bütünsel Psikologların Özellikleri
Bütünleşmedeki Zorlukların Nedenleri
Güncel Bir Örnek: Bilişsel Analitik Terapi
BAT'nin Gelişimine Katkı Sağlayan Yaklaşımlar
*BAT'nin Te*mel Kavramları
İşlemsel Ardışıklık ve Nesne İlişkileri Modeli
Karşılıklı Roller
Tuzaklar, İkilemler ve Mazaretler
BAT'de Değerlendirme ve Terapi Süreci
BAT ve Bir Vaka Örneği
BAT ile İlgili Ampirik Çalışmalar
Sonuç

Kaynakça

Arkowitz, H. (1992). Integrative theories of therapy. In D. K. Freedheim (Ed.), History of psychoherapy: A century of change. Washington, DC: American Psychological Association.

Austad, C. S., Sherman, W. O., & Holstein, L. (1991). Psychotherapists in the HMO. Unpublished manuscript.

Bedford A, Davies F., Tibbles J. (2009).The Personality Structure Questionnaire (PSQ): a cross-validation with a large clinical sample. *Clinical Psychology and Psychotherapy,16*(1), 77-81.

Bennett, D. (1994). Readiness to change – The impact of reformulation: A case example of cognitive analytic therapy. *International Journal of Short-Term Psychotherapy, 9,* 83-91.

Bennett, D.,& Parry, G. (2004). A measure of psychotherapeutic competence derived from Cognitive Analytic Therapy. *Psychotherapy Research, 14*, 176-192.

Beutler, L. E. (1983). Eclectic psychotherapy: A tematic approach. New York: Pergamon.

Beutler, L. E., Machado, P. P., & Neufeldt, S. A. (1994). Therapist variables.

Birtchnell, J., Denman, C. & Okhai, F., 2004. Cognitive analytic therapy: Comparing two measures of improvement.*Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 77,* 479-492.

Birtchnell, J.,& Evans, C. (2004). The Person's relating to others questionnaire (PROQ2).*Personality and Individual Differences*,*36*(1), 125-140.

Brockman, B., Poynton, A., Ryle, A., & Watson, J. P. (1987). Effectiveness of time-limited therapy carried out by trainees. Comparison of two methods.*The British Journal of Psychiatry*,*151*(5), 602-610.

Calvert, R.,& Kellett, S. (2014)Cognitive analytic therapy: a review of the outcome evidence base for treatment. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 87*(3), 253-277.

Clarke, S.,& Llewelyn, S. (1994). Personal constructs of survivors of childhood sexual abuse receiving cognitive analytic therapy.*British Journal of Medical Psychology*,*67*(3), 273-289.

Clarke, S.,& Pearson, C. (2000). Personal constructs of male survivors of childhood sexual abuse receiving cognitive analytic therapy.*British Journal of Medical Psychology*,*73*(2), 169-177.

Clarke, S., Thomas, P., & James, K. (2013). Cognitive analytic therapy for personality disorder: randomised controlled trial.*The British Journal of Psychiatry*,*202*(2), 129-134.

Dare, C., Eisler, I., Russell, G., Treasure, J., & Dodge, L. I. Z. (2001). Psychological therapies for adults with anorexia nervosa.*The British Journal of Psychiatry*,*178*(3), 216-221.

Denman, C., 2001. Cognitive analytic therapy.*Advances in Psychiatric Treatment, 7,* 243-252.

Dollard, J.,& Miller, N. E. (1950). *Personality and psychotherapy; an analysis in terms of learning, thinking, and culture.* New York: McGraw-Hill.

Duignan, I.,& Mitzman, S. (1994). Measuring individual change in patients rece-

iving time-limited cognitive analytic group therapy. *International Journal of Short-Term Psychotherapy, 9*, 151-160.

Dunn, M., Golynkina, K., Ryle, A., & Watson, J. P. (1997). A repeat audit of the Cognitive Analytic Therapy Clinic at Guy's Hospital.*The Psychiatrist*, *21*(3), 165-168.

Engeström, Y. (1987). Learning by expanding.*Helsinki: Orienta-Konsultit Oy*.

Fosbury, J. A., Bosley, C. M., Ryle, A., Sonksen, P. H., & Judd, S. L. (1997). A trial of cognitive analytic therapy in poorly controlled type I patients. *Diabetes Care, 20*, 959–964.

Frank, J. D.,& Frank, J. B. (1961). Persuasion and healing: A comprehensive study of psychotherapy.*Baltimore: Johns Hopkins University*.

French, T. M. (1933). Interrelations between psychoanalysis and the experimental work of Pavlov. *American Journal of Psychiatry, 89*, 1165–1203.

Garfield, S. L. (1992). Eclectic psychotherapy: A common factors approach. In J. C. Norcross & M. R. Goldfried (Eds.), Handbook of psychotherapy integration. New York: Basic Books.

Goldfried, M. R., Pachankis, J. E., & Bell, A. C. (2005). A history of psychotherapy Integration. In J. C. Norcross & M. R. Goldfried (Eds.), Handbook of psychotherapy integration (2nd ed.). New York: Oxford University Press.

Graham, C.,& Thavasothy, R. (1995). Dissociative psychosis: An atypical presentation and response to cognitive-analytic therapy. *Irish Journal of Psychological Medicine, 12,* 109-111.

Hamill, M.,& Mahony, K. (2011). 'The long goodbye': Cognitive analytic therapy with carers of people with dementia. *British Journal of Psychotherapy, 27*, 292-304.

Hamill, M., Ried, M., & Reynolds, S. (2008). Letters in cognitive analytic therapy: The patient's experience.*Psychotherapy Research*,*18*(5), 573-583.

Jellema, A. (1999). Cognitive analytic therapy: developing its theory and practice via attachment theory.*Clinical Psychology & Psychotherapy*,*6*(1), 16-28.

Kellett, S. (2005). The treatment of Dissociative Identity Disorder with cognitive analytic therapy: Experimental evidence of sudden gains. *Journal of Trauma & Dissociation, 6,* 55-81.

Kellett, S. (2007). A time series evaluation of the treatment of Histrionic Personality Disorder with cognitive analytic therapy. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 80*, 389–405.

Kellett, S., Bennett, D., Ryle, T., & Thake, A. (2013). Cognitive analytic therapy for borderline personality disorder: therapist competence and therapeutic effectiveness in routine practice.*Clinical Psychology & Psychotherapy*,*20*(3), 216-225.

Kellett, S.,& Hardy, G. (2014). Treatment of Paranoid Personality Disorder with cognitive analytic therapy: A mixed methods single case experimental design.*Clinical Psychology & Psychotherapy*,*21*(5), 452-464.

Kellett, S.,& Totterdell, P. (2013). Taming the green-eyed monster: Temporal responsivity to cognitive behavioural and cognitive analytic therapy for morbid jealousy. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 86,* 52–69.

Kerr, I. B. (2005). Cognitive Analytic Therapy. *Psychiatry, 4*(5), 28-33.

Lazarus, A. A. (1967). In support of technical eclecticism. *Psychological Reports,*

21, 415-416.
Lazarus, A. A., Beutler, L. E., & Norcross, J. C. (1992). The future of technical eclecticism.*Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*,*29*(1), 11.
Lebow, J. (1997). The integrative revolution in couple and family therapy. *Family Process, 36*, 1–17.
Leiman, M. (1992). The concept of sign in the work of Vygotsky, Winnicott and Bakhtin: Further integration of object relations theory and activity theory. *British Journal of Medical Psychology, 65*, 209-221.
Leiman, M. (1994). Projective identification as early joint action sequences: a Vygotskian addendum to the Procedural Sequence Object Relations Model. *British Journal of Medical Psychology, 67*, 97-106.
Leontyev, A. N. (1977). Activity and consciousness.*Philosophy in the USSR, problems of dialectical materialism*.
Llewelyn, S. (2003). Cognitive Analytic Therapy: time and process.*Psychodynamic Practice*,*9*(4), 501-520.
London, P. (1988). Metamorphosis in psychotherapy: Slouching toward integration. *Journal of Integrative and Eclectic Psychotherapy, 7*, 3–12.
Mace, C., Beeken, S., & Embleton, J. (2006). Beginning therapy: Clinical outcomes in brief treatments by psychiatric trainees. *Psychiatric Bulletin, 30*, 7-10.
Marks, I. M.,& Gelder, M. G. (1966). Common ground between behavior therapy and psychodynamic methods. *British Journal of Medical Psychology, 39*, 11-23.
Marriott, M.,& Kellett, S. (2009). Evaluating a cognitive analytic therapy service; practice-based outcomes and comparisons with person-centred and cognitive-behavioural therapies. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 82*, 57–72.
Messer, S. B. (1992). A critical examination of belief structures in integrative and eclectic psychotherapy. In J. C. Norcross & M. R. Goldfried (Eds.), Handbook of psychotherapy integration. (pp. 130–168). New York: Basic Books.
Norcross, J. C., Karpiak, C. P., & Lister, K. M. (2005). What's an integrationist? A study of self-identified integrative and (occasionally) eclectic psychologists. *Journal of clinical psychology*,*61*(12), 1587-1594.
Norcross, J. C.,& Prochaska, J. O. (1982). A national survey of clinical psychologists: Affiliations and orientations. *The Clinical Psychologist, 35,* 1-2, 4-6.
Norcross, J. C.,& Prochaska, J. O. (1983). Clinicians' theoretical orientations: Selection, utilization, and efficacy. *Professional Psychology, 14,* 197-208.
Norcross, J. C.,& Thomas, B. L. (1988). What's stopping us now?: Obstacles to psychotherapy integration. *Journal of Integrative and Eclectic Psychotherapy, 7*, 74-80.
Norcross, J. C.,& Wogan, M. (1983). American psychotherapists of diverse persuasions: Characteristics, theories, practices, and clients. *Professional Psychology, 4*, 529-539.
Omer, H.,& London, P. (1988). Metamorphosis in psychotherapy: End of the systems era. *Psychotherapy, 25*, 171-180.
Pickvance, D., Parry, G., & Howe, A. (2004). A cognitive analytic framework for understanding and managing problematic frequent attendance in primary care.*Primary Care Mental Health*,*2*(3-1), 165-174.
Pollock, P. H., Broadbent, M., Clarke, S., Dorrian, A., & Ryle, A. (2001). The Per-

sonality Structure Questionnaire (PSQ): A measure of the multiple self states model of identity disturbance in cognitive analytic therapy.*Clinical Psychology & Psychotherapy*,*8*(1), 59-72.

Robertson, M. (1979). Some observations from an eclectic therapist. *Psychotherapy: Theory, Research, and Practice, 16,* 18-21.

Rogers, C. R. (1963). Psychotherapy today or where do we go from here? *American Journal of Psychotherapy, 17,* 5-15.

Rosenzweig, S. (1936). Some implicit common factors in diverse methods of psychotherapy.*American journal of Orthopsychiatry*,*6*(3), 412-415.

Ryle, A. (1991). Object relations theory and activity theory: A proposed link by way of the procedural sequence model.*British Journal of Medical Psychology*,*64*(4), 307-316.

Ryle, A. (1996). Cognitive analytic therapy: Theory and practice and its application to the treatment of a personality-disordered patient.*Journal of Psychotherapy Integration*,*6*(2), 139-172.

Ryle, A., 1998. Transferences and Countertransferences: The Cognitive Analytic Therapy Perspective.*British Journal of Psychotherapy, 14* (3), 303-309.

Ryle, A., 2004. The contribution of cognitive analytic therapy to the treatment of borderline personality disorder.*Journal of Personality Disorders, 18*(1), 3-35.

Ryle, A., 2005. Invited comment on 'state of mind organization in personality disorders: Typical states and the triggering of interstate shifts' by Dimaggio et al..*Clinical Psychology and Psychotherapy, 12*(5), 360-366.

Ryle, A.,& Beard, H. (1993). The integrative effect of reformulation: Cognitive analytic therapy with a patient with borderline personality disorder. British *Journal of Medical Psychology, 66,* 249-258.

Ryle, A.,& Golynkina, K. (2000). Effectiveness of time-limited cognitive analytic therapy of borderline personality disorder: Factors associated with outcome. *British Journal of Medical Psychology, 73,* 197-210.

Ryle, A.,& Fawkes, L. (2007). Multiplicity of selves and others: Cognitive analytic therapy.*Journal of Clinical Psychology*,*63*(2), 165-174.

Ryle, A.,& Kerr, I. B. (2002).*Introducing cognitive analytic therapy: Principles and practice*. John Wiley & Sons.

Shine, L.,& Westacott, M. (2010). Reformulation in cognitive analytic therapy: Effects on the working alliance and the client's perspective on change.*Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 83*, 161-177.

Smith, D. S. (1982). Trends in counseling and psychotherapy. *American Psychologist, 37*, 802-809.

Society for the Exploration of Psychotherapy Integration. (b.t). 27.07.2016, http://www.sepiweb.org/

Stiles, W. G., Shapiro, D. A., & Elliot, R. (1986). Are all psychotherapies equivalent? *American Psychologist, 41,* 165-180.

Treasure, J., Todd, G., Brolly, M., Tiller, J., Nehmed, A., & Denman, F. (1995). A pilot study of randomised trial of cognitive analytical therapy vs educational behavioral therapy for adult anorexia nervosa. *Behaviour Research and Therapy, 33,* 363-367.

Tyler, J. D.,& Clark, J. A. (1987). Clinical psychologists reflect on the usefulness

of various components of graduate training. *Professional Psychology: Research and Practice, 18,* 381-384.

Vygotsky, L. (1978). Interaction between learning and development.*Readings on The Development of Children*,*23*(3), 34-41.

Werner, H. (1948). Comparative psychology of mental development. Chicago: Follett.

Werner, H.,& Kaplan, B. (1963). Symbol formation: An organismic-developmental approach to language and the expression of thought. New York: Wiley

Wildgoose, A., Clarke, S., & Waller, G. (2001). Treating personality fragmentation and dissociation in borderline personality disorder: A pilot study of the impact of cognitive analytic therapy. *British Journal of Medical Psychology, 74,* 47-55.

Wolf, E. (1966). Learning theory and psychoanalysis. *British Journal of Medical Psychology, 39,* 1-10.

Wolfe, B. E.,& Goldfried, M. R. (1988). Research on psychotherapy integration: Recommendations and conclusions from an NIMH workshop. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56,* 448-451.

Yeates, G., Hamill, M., Sutton, L., Psaila, K., Gracey, F., Mohamed, S., & O'Dell, J. (2008). Dysexecutive problems and interpersonal relating following frontal brain injury: Reformulation and compensation in cognitive analytic therapy (CAT). *Neuro-Psychoanalysis, 10,* 43-58.

4

Duygu Düzenleme ve Psikoterapideki Yeri

Pelin Bintaş-Zörer & Başak Öksüzler
Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Duygunun Tanımı
Duygu Düzenleme
Duygu Düzenlemenin Amaçları
Duygu Düzenlemenin Süreç Modeli
Duygu Düzenlemenin Sonuçları
Diğer Modeller
Duygu Düzenlemenin Değerlendirilmesi
Psikopatoloji ve Duygu Düzenleme Stratejileri
Duygudurum, Kaygı Bozuklukları ve TSSB
Yeme Bozuklukları
Sınır Kişilik Bozukluğu
Şizofrenik Bozukluk
Duygu Düzenleme ve Psikoterapi Yaklaşımları
Sonuç

Kaynakça

Aka, B. T. (2011). *Perceived parenting styles, emotion recognition, and emotion regulation in relation to psychological well-being: Symptoms of depression, obsessive-compulsive disorder, and social anxiety.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Aldao, A. ve Nolen-Hoeksema, S. (2010). Specificity of cognitive emotion regulation strategies: A transdiagnostic examination. *Behaviour Research and Therapy, 48*, 974-983.

Aldao, A. ve Nolen-Hoeksema, S. (2012). The influence of context on the implementation of adaptive emotion regulation strategies. *Behaviour Research and Therapy, 50*, 493-501.

Amstadter, A. B. (2008). Emotion regulation and anxiety disorders. *Journal of Anxiety Disord*ers, *22*(2), 211–221.

Amstadter, A. B. ve Vernon, L. L. (2008). A preliminary examination of thought suppression, emotion, regulation, and coping in a trauma exposed sample. *Journal of Aggression, Maltreatment ve Trauma, 17*, 279–295.

Bar-Haim, Y., Lamy, D., Pergamin, L., Bakermans-Kranenburg, M. ve van IJzendoorn, M. (2007). Threat-related attentional bias in anxious and nonanxious individuals: A meta-analytic study. *Psychological Bulletin,133*, 1–24.

Barlow, D. H. (1991). Disorders of emotion. *Psychological Inquiry, 2*, 58–71.

Barrett, L. F., Ochsner, K.N. ve Gross, J. J. (2007). On the automaticity of emotion. In J. Bargh (Ed.), *Social psychology and the unconscious: The automaticity of higher mental processes* (pp. 173-217). New York: Psychology Press.

Berking, M., Margraf, M., Ebert, D., Wupperman, P., Hofmann, S. ve Junghanns, K. (2011). Deficits in emotion-regulation skills predict alcohol use during and after cognitive–behavioral therapy for alcohol dependence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 79*, 307-318.

Berking, M., Poppe, C., Luhmann, M., Wupperman, P., Jaggi, V. ve Seifritz, E. (2012). Is the association between various emotion-regulation skills and mental health mediated by the ability to modify emotions? Results from two cross-sectional studies. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 43*, 931-937.

Berking, M. ve Schwarz, J. (2014). Affect regulation training. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotional regulation*, (2nd ed.), (pp. 529–547). New York: The Guilford Press.

Berking, M., Wupperman, P., Reichardt, A., Pejic, T., Dippel, A. ve Znoj, H. (2008). General emotion-regulation skills as a treatment target in psychotherapy. *Behaviour Research and Therapy, 46*, 1230-1237.

Bosse, T., Pontier, M. ve Treur, J. (2007a). A computational model for adaptive emotion regulation. In T. Y. Lin, J. M. Bradshaw, M. Klusch, C. Zhang, A. Broder ve H. Ho (Eds.), *Proceedings of the sixth IEEE/WIC/ACM international conference on intelligent agent technology, IAT'07* (pp. 289–293). IEEE

Computer Society Press.
Bosse, T., Pontier, M. ve Treur, J. (2007b). A dynamical system modelling approach to gross' model of emotion regulation. In R. L. Lewis, T. A. Polk ve J. E. Laird (Eds.), *Proceedings of the 8th international conference on cognitive modeling, ICCM'07* (pp. 187–192). Taylor and Francis.
Bosse, T., Pontier, M. ve Treur, J. (2010). A computational model based on Gross' emotion regulation theory. *Cognitive Systems Research, 11*(3), 211-230.
Bowen, S., Witkiewitz, K., Dillworth, T. M. ve Marlatt, G. A. (2007). The role of thought suppression in the relation between mindfulness meditation and alcohol use. *Addictive Behaviors, 32*(10), 2324–2328.
Bridges, L. J., Denham, S. A. ve Ganiban, J. M. (2004). Definitional issues in emotion regulation research. *Child Development, 75*, 340-345.
Campbell-Sills, L., Barlow, D. H., Brown, T. A. ve Hofmann, S. G. (2006). Effects of suppression and acceptance on emotional responses of individuals with anxiety and mood disorders. *Behaviour Research and Therapy, 44*(9), 1251-1263.
Carl, J. R., Soskin, D. P., Kerns, C. ve Barlow, D. H. (2013). Positive emotion regulation in emotional disorders: Theoretical review. *Clinical Psychology Review 33*(3), 343–360.
Cisler, J. M., Olatunji, B. O., Feldner, M. T. ve Forsyth, J. P. (2010). Emotion regulation and the anxiety disorders: An integrative review. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, *32*(1), 68–82.
Cisler, J. M. ve Olatunji, B. O. (2012). Emotion regulation and anxiety disorders. *Current Psychiatry Reports, 14*, 182–187.
Compas, B. E., Connor-Smith, J. K., Saltzman, H., Thomsen, A. H. ve Wadsworth, M. E. (2001). Coping with stress during childhood and adolescence: problems, progress, and potential in theory and research. *Psychological Bulletin, 127*(1), 87.
Compas, B. E., Jaser, S. S., Dunbar, J. P., Watson, K. H., Bettis, A. H., Gruhn, M. A. ve Williams, E. K. (2014). Coping and emotion regulation from childhood to early adulthood: Points of convergence and divergence. *Australian Journal of Psychology, 66*(2), 71-81.
Danner, U. A., Stenheim, L. ve Evers, C. (2014). The importance of distinguishing between the different eating disorders (sub)types when assessing emotion regulation strategies. *Psychiatry Research, 215*, 727–732.
Davidson, R. J. (1994). On emotion, mood, and related affective constructs. In P. Ekman ve R. J. Davidson (Eds.), *The nature of emotion: Fundamental questions* (pp. 51–55). New York: Oxford University Press.
Diedrich, A., Grant, M., Hofmann, S. G., Hiller, W. ve Berking, M. (2014). Self-compassion as an emotion regulation strategy in major depressive disorder. *Behaviour Research and Therapy, 58*, 43-51.
Dodge, K. A. (1989). Coordinating responses to aversive stimuli. *Developmental Psychology, 25,* 339-342.

Dodge, K. A. (1991). Emotion and social information processing. In J. Garber ve K. A. Dodge (Eds.), *The development of emotion regulation and dysregulaton* (pp. 159-181). New York: Cambridge University Press.

Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve Guthrie, I. K. (1997). Coping with stress: The roles of regulation and development. In S. A. Wolchik ve I. N. Sandler (Eds.), *Handbook of children's coping: Linking theory and intervention* (pp. 41–70). New York: Plenum.

Eisenberg, N., Hofer, C. ve Vaughan, J. (2007). Effortful control and its socioemotional consequences. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 287–306). New York: Guilford.

Ekman, P., Friesen, W.V. ve Ellsworth, P. (1972). *Emotion in the human face: Guidelines for research and an integration offindings.* Oxford, UK: Pergamon Press.

Eldeleklioğlu, J. ve Eroğlu, Y. (2015). A Turkish adaptation of the emotional regulation questionnaire. *International Journal of Human Sciences, 12*(1), 1157-1168.

Feldner, M. T., Zvolensky, M. J., Eifert, G. H. ve Spira, A. P. (2003). Emotional avoidance: an experimental test of individual differences and response suppression using biological challenge. *Behaviour Research and Therapy, 41*, 403-411.

Fleishman, J. A. (1984). Personality characteristics and coping patterns. *Journal of Health and Social Behavior, 25,* 229-244.

Forbush, K. ve Watson, D. (2006). Emotional inhibition and personality traits: A comparison of women with anorexia, bulimia, and normal controls. *Annals of Clinical Psychiatry, 18*, 115–121.

Fresco, D. M., Mennin, D. S., Heimberg, R. G. ve Ritter, M. (2013). Emotion regulation therapy for generalized anxiety disorder. *Cognitive and Behavioral Practice, 20*(3), 282-300.

Frijda, N. H. (1994). Varieties of affect: Emotions and episodes, moods, and sentiments. In P. Ekman ve R. J. Davidson (Eds.), *The nature of emotion: Fundamental questions* (pp. 59–67). New York: Oxford University Press.

Garnefski, N. ve Kraaij, V. (2006). Relationships between cognitive emotion regulation strategies and depressive symptoms: A comparative study of five specific samples. *Personality and Individual Differences, 40*, 1659–1669.

Garnefski, N., Kraaij, V. ve Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual differences, 30*(8), 1311-1327.

Gilbert, P. ve Procter, S. (2006). Compassionate mind training for people with high shame and self-criticism: overview and pilot study of a group therapy approach. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 13*, 353-379.

Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assesment of emotional regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotional regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assesment, 26*(1), 41-54.

Greenberg, L. S. ve Bolger, E. (2001). An emotion-focused approach to the over-

regulation of emotion and emotional pain. *Journal of Clinical Psychology, 57*, 197–211.

Grezellschak, S., Lincoln, T. M. ve Westermann, S. (2015). Cognitive emotion regulation in patients with schizophrenia: Evidence for effective reappraisal and distraction. *Psychiatry Research, 229*, 434–439.

Gross, J. J. (1998a). Antecedent- and response-focused emotion regulation: Divergent consequences for experience, expression, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology, 74,* 224–237.

Gross, J. J. (1998b). The emerging field of emotion regulation: an integrative review. *Review of General Psychology, 2*(3), 271-299.

Gross, J. J. (2001). Emotion regulation in adulthood: Timing is everything. *Current Directions in Psychological Science, 10,* 214-219.

Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology, 39*(3), 281-291.

Gross, J. J. (2008). Emotion regulation. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. F. Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (3rd ed., pp. 497-512). New York: Guilford Press.

Gross, J. J. (2014). Emotion regulation: Conceptual and empirical foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2nd ed., pp. 3-20). New Yok: Guilford Press.

Gross, J. J. (2015). Emotion regulation: Current status and future prospects. *Psychological Inquiry, 26*(1), 1-26.

Gross, J. J. ve Barrett, L. F. (2011). Emotion generation and emotion regulation: One or two depends on your point of view. *Emotion review, 3*(1), 8-16.

Gross, J. J. ve John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation Processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*(2), 348–362.

Gross, J. J. ve Levenson, R. W. (1993). Emotional suppression: Physiology, self-report, and expressive behavior. *Journal of Personality of Social Psychology, 64,* 970-986.

Gross, J. J. ve Levenson, R. W. (1997). Hiding feelings: The acute effects of inhibiting negative and positive emotion. *Journal of Abnormal Psychology, 106*, 95–103.

Gross, J. J. ve Muñoz, R. F. (1995). Emotion regulation and mental health. *Clinical Psychology: Science ve Practice, 2*, 151–164.

Gross, J. J., Sheppes, G. ve Urry, H. L. (2011). Emotion generation and emotion regulation: A distinction we should make (carefully). *Cognition and Emotion, 25,* 765–781.

Gross, J. J. ve Thompson, R. A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 3-24). New York: Guilford Press.

Hakamata, Y., Lissek, S., Bar-Haim, Y., Britton, J. C., Fox, N. ve Leibenluft, E. ve ve ark. (2010). Attention Bias Modification Treatment: A meta-analysis toward the establishment of novel treatment for anxiety. *Biological Psychiatry, 68*(11), 982–990.

Hall, J., Harris, J. M., McKirdy, J. W., Johnstone, E. C. ve Lawrie, S. M. (2007).

Emotional memory in schizophrenia. *Neuropsychologia, 45*, 1152–1159.
Hayes, S. C. (2004). Acceptance and commitment therapy, relational frame theory, and the third wave of behavioral and cognitive therapies. *Behavior Therapy, 35*, 639-665.
Hayes, A. M. ve Feldman, G. (2004). Clarifying the construct of mindfulness in the context of emotion regulation and the process of change in therapy. *Clinical Psychology: Science and Practice, 11*, 255-262.
Hofmann, S. G., Sawyer, A. T., Fang, A. ve Asnaani, A. (2012). Emotion dysregulation model of mood and anxiety disorders. *Depression and Anxiety, 29,* 409–416.
Izard, C. E. (2007). Basic emotions, natural kinds, emotion schemas, and a new paradigm. *Perspectives on Psychological Science, 2*(3), 260-280.
John, O. P. ve Gross, J. J. (2004). Healthy and unhealthy emotion regulation: Personality processes, individual differences, and life span development. *Journal of Personality, 72*(6), 1301-1334.
John, O. P. ve Gross, J. J. (2007). Individual differences in emotion regulation. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 351–372). New York: Guilford.
Koole, S. L. (2009). The psychology of emotion regulation: An integrative review. *Cognition and Emotion, 23*(1), 4-41.
Kopp, C. B. (1989). Regulation of distress and negative emotions: A developmental view. *Developmental Psychology, 25,* 343-354.
Larsen, R. J. (2000). Toward a science of mood regulation. *Psychological Inquiry, 11,* 129–141.
Lazarus, R. S. (1993). From psychological stress to the emotions: A history of changing outlooks. *Annual Review of Psychology, 44*, 1–21.
Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping.* New York: Springer.
Levenson, R. W. (1994). Human emotion: A functional view. In P. Ekman ve R.J. Davidson (Eds.), *The nature of emotion: Fundamental questions* (pp. 123-126). New York: Oxford University Press.
Lynch, T. R., Morse, J. Q., Mendelson, T. ve Robins, C. J. (2003). Dialectical behavior therapy for depressed older adults: A randomized pilot study. *American Journal of Geriatric Psychiatry, 11*, 33–45.
Mennin, D. S. ve Fresco, D. M. (2009). Emotion regulation as an integrative framework for understanding and treating psychopathology. In A. M. Kring ve D. S. Sloan (Eds.), *Emotion regulation and psychopathology: A transdiagnostic approach to etiology and treatment* (pp. 356-379). New York: Guilford Press.
Mennin, D. S. ve Fresco, D. M. (2014). Emotion regulation therapy. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotional regulation* (2nd ed.), (pp. 469–490). New York: The Guilford Press.

Moore, S. A., Zoellner, L. A. ve Mollenholt, N. (2008). Are expressive suppression and cognitive reappraisal associated with stress-related symptoms? *Behaviour Research and Therapy, 46*(9), 993–1000.

Neacsiu, A. D., Eberle, J. W., Kramer, R., Wiesmann, T. ve Linehan, M. M. (2014). Dialectical behavior therapy skills for transdiagnostic emotion dysregulation: A pilot randomized controlled trial. *Behaviour Research and Therapy, 59*, 40-51.

Neacsiu, A. D. ve Linehan, M. M. (2014). Dialectical behavior therapy for borderline personality disorder. In D. H. Barlow (Ed.), *Clinical handbook of psychological disorders* (5th ed.), (pp. 394-461). New York: Guilford Press.

Neff, K. D. (2003a). Self-compassion: an alternative conceptualization of a healthy attitude towards oneself. *Self and Identity, 2*, 85-101.

Neff, K. D. (2003b). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity, 2*(3), 223-250.

Ramel, W., Goldin, P. R., Carmona, P. E. ve McQuaid, J. R. (2004). The effects of mindfulness meditation on cognitive processes and affect in patients with past depression. *Cognitive Therapy and Research, 28*(4), 433-455.

Richards, J. M. ve Gross, J. J. (1999). Composure at any cost? The cognitive consequences of emotion suppression. *Personality and Social Psychology Bulletin, 25*(8), 1033-1044.

Richards, J. M. ve Gross, J. J. (2000). Emotion regulation and memory: The cognitive costs of keeping one's cool. *Journal of Personality and Social Psychology, 79*(3), 410-424.

Richards, J. M. ve Gross, J. J. (2006). Personality and emotional memory: How regulating emotion impairs memory for emotional events. *Journal of Research in Personality, 40*(5), 631-651.

Roemer, L., Lee, J. K., Salters-Pedneault, K., Erisman, S. M., Orsillo, S. M ve Mennin, D. S. (2008). Mindfulness and emotion regulation difficulties in generalized anxiety disorder: Preliminary evidence for independent and overlapping contributions. *Behavior Therapy, 40*(2), 142–154.

Rugancı, R. N. ve Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of a Turkish version of the difficulties in emotional regulation scale. *Journal of Clinical Psychology, 66,* 442-455.

Safer, D. L., Telch, C. F. ve Agras, W. S. (2001). Dialectical behavior therapy for bulimia nervosa. *American Journal of Psychiatry, 158*, 632–634.

Sauer, C., Sheppes, G., Lackner, H. K., Arens, E. A., Tarrasch, R. ve Barnow, S. (2016). Emotion regulation choice in female patients with borderline personality disorder: Findings from self-reports and experimental measures. *Psychiatry Research, 242*, 375–384.

Schutte, N. S., Manes, R. R. ve Malouff, J. M. (2009). Antecedent-focused emotion regulation, response modulation and well-being. *Current Psychology, 28*(1), 21-31.

Sheppes, G. ve Meiran, N. (2007). Better late than never? On the dynamics of online regulation of sadness using distraction and cognitive reappraisal. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*, 1518-1532.

Sheppes, G., Scheibe, S., Suri, G. ve Gross, J. J. (2011). Emotion-regulation choice. *Psychological Science,* 22, 1391–1296.

Sheppes, G., Suri, G. ve Gross, J. J. (2015). Emotion regulation and psychopathology. *Annual Review of Clinical Psychology, 11*, 379–405.

Silver, R. L. ve Wortman, C. B. (1980). Coping with undesirable life events. In J. Garber ve M. E. P. Seligman (Eds.), *Human helplessness: Theory and applications,* (pp. 279-375). New York: Acedemic Press.

Skinner, E. A. ve Wellborn, J. G. (1994). Coping during childhood and adolescence: A motivational perspective. In D. Featherman, R. Lerner ve M. Perlmutter (Eds.), *Life-span development and behavior* (pp. 91-133). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Svaldi, J., Griepenstroh, J., Tuschen-Caffier, B. ve Ehring, T. (2012). Emotion regulation deficits in eating disorders: A marker of eating pathology or general psychopathology? *Psychiatry Research, 197*, 103–111.

Thayer, J. F. ve Lane, R. D. (2000). A model of neurovisceral integration in emotion regulation and dysregulation. *Journal of Affective Disorders, 61*, 201–216.

Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. In N. A. Fox (Ed.), *The development of emotion regulation: Biological and behavioral considerations. Monographs of the Society for Research in Child Development,* 59, 25-52.

Tull, M. T., Barrett, H. M., McMillan, E. S. ve Roemer, L. (2007). A preliminary investigation of the relationship between emotion regulation difficulties and posttraumatic stress symptoms. *Behavior Therapy, 38*(3), 303–313.

Tull, M. T., Rodman, S. A. ve Roemer, L. (2008). An examination of the fear of bodily sensations and body hypervigilance as predictors of emotion regulation difficulties among individuals with a recent history of uncued panic attacks. *Journal of Anxiety Disorders, 22*, 750-760.

Tull, M. T. ve Roemer, L. (2007). Emotion regulation difficulties associated with the experience of uncued panic attacks: Evidence of experiential avoidance, emotional nonacceptance, and decreased emotional clarity. *Behavioral Therapy, 38*, 378-391.

van der Meer, L., van't Wout, M. ve Aleman, A. (2009). Emotion regulation strategies in patients with schizophrenia. *Psychiatry Research, 170*, 108–113.

Tuna, E. ve Bozo, Ö. (2012). The cognitive emotion regulation questionnaire: factor structure and psychometric properties of the Turkish version. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 34*(4), 564-570.

Wegner, D. M., Schneider, D. J., Carter, S. R. ve White, T. L. (1987). Paradoxical effects of thought suppression. *Journal of Personality and Social Psychology,*

53, 5–13.

Werner, K. ve Gross, J. J. (2010). Emotion regulation and psychopathology: A conceptual framework. In A. Kring ve D. Sloan (Eds.), *Emotion regulation and psychopathology.* (pp. 13-37). New York: Guilford Press.

Westen, D. (1994). Toward an integrative model of affect regulation: Applications to social-psychological research. *Journal of Personality, 62*(4), 641-667.

5

Psikoterapide Teknoloji Kullanımı

Ezgi Göcek-Yorulmaz & Seda Tokgünaydın-Arıtürk
Ege Üniversitesi, İzmir & Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir

Giriş
Sanal Gerçeklik Uygulamaları
Psikoterapi ve Sanal Gerçeklik (SG)
Orada Hissetme
Bilgisayar ve İnternet Temelli Uygulamalar
Bilgisayar Temelli Uygulamalar
İnternet Temelli Uygulamalar
Sosyal Paylaşım Siteleri ve Akıllı Telefon Uygulamaları
Sosyal Paylaşım Siteleri
Cep Telefonu ve Akıllı Telefon Kullanımı
Psikolojik Değerlendirmede Teknoloji Kullanımı
Bilgisayar/İnternet Üzerinden Yapılan Değerlendirmeler
Deneyim Örnekleme Yöntemi
Teknoloji Kullanımının Avantaj ve Dezavantajları
Teknoloji Kullanımının Sağladığı Kolaylıklar ve Avantajlar
Teknoloji Kullanımına Yönelik Çekinceler ve Dezavantajlar
Sonuç

avantajları bereberinde getirmesi açısından son derece önemli olan bu gelişmelerden sanal gerçeklik uygulamaları üzerinde durulmuştur. Sanal gerçeklik uygulamalarının özellikle kaygı bozukluklarında maruz bırakmanın uygulanması amacıyla kullanımından ve bu yöndeki olumlu sonuçlarından bahsedilmiş; sonrasında tıbbi rahatsızlıklardaki dikkat dağıtma ve otokonotrol sağlama amacıyla kullanımından ve uyumu artırmaya yönelik farklı kullanımlarına ilişkin çalışmalardan bahsedilmiştir. Sonrasında internet üzerinden uygulanan psikoterapilerin, kendine yardım programlarının bazı rahatsızlıklar için yüz yüze terapiler kadar etkili olabildiğine ilişkin araştırma bulgularına yer verilmiştir. Sonrasında, akıllı telefon uygulamaları ve sosyal paylaşım sitelerine ilişkin örnekler ve bunların etkinliği üzerinde durulmuştur. Psikolojik değerlendirmenin piskoterapi uygulamalarının temeli olduğu düşünüldüğünde, teknolojinin değerlendirme amacıyla kullanımından ve özellikle kişilerin olağan yaşam akışından veri toplamayı hedefleyen deneyim örnekleme yönteminden bahsedilmiştir. Bu bölümü sonlandırmadan önce, teknolojinin sunduğu avantajların yanı sıra özellikle etik konular ve klinisyenin rolünün doğru değerlendirilmesi gibi eleştiriler de göz ardı edilmemelidir. Tıpkı geleneksel uygulamalarda olduğu gibi, ruh sağlığı hizmetinin hizmet alanın yararına ve zarar vermeden sunulması ilkesi ön planda tutulmalı, gerekli tedbirler alınmalı, hazırlıklar yapılmalıdır.

Kaynakça

Abbott, J. A. M., Klein, B. ve Ciechomski, L. (2008). Best practices in online therapy.*Journal of Technology in Human Services*,*26*(2-4), 360-375.

Amir, N., Beard, C., Burns, M., & Bomyea, J. (2009). Attention modification program in individuals with generalized anxiety disorder.*Journal of abnormal psychology*,*118*(1), 28.

Anderson, P., Rothbaum, B. O. ve Hodges, L. F. (2003). Virtual reality exposure in the treatment of social anxiety.*Cognitive and Behavioral Practice*,*10*(3), 240-247. doi: 10.1016/S1077-7229(03)80036-6.

Anderson, P. L., Zimand, E., Hodges, L. F. ve Rothbaum, B. O. (2005). Cognitive behavioral therapy for public-speaking anxiety using virtual reality for exposure.*Depression and anxiety*,*22*(3), 156-158. doi:10.1002/da.20090.

Andersson, G. ve Titov, N. (2014). Advantages and limitations of Internet-based interventions for common mental disorders. *World Psychiatry*, *13*(1), 4-11.

Andrews, G., Cuijpers, P., Craske, M. G., McEvoy, P. ve Titov, N. (2010). Computer therapy for the anxiety and depressive disorders is effective, acceptable and practical health care: A meta-analysis. *PlosOne, 5*(10).

Angle, H. V., Ellinwood, E. H., Hay, W. M., Johnsen, T. ve Hay, L. R. (1977). Computer-aided interviewing in comprehensive behavioral assessment.*Behavior Therapy*,*8*(4), 747-754. doi:10.1016/S0005-7894(77)80209-8.

Baumann, S. B. ve Sayette, M. A. (2006). Smoking cues in a virtual world provoke craving in cigarette smokers.*Psychology of Addictive Behaviors*,*20*(4), 484. doi: 10.1037/0893-164X.20.4.484.

Beard, C. (2011). Cognitive bias modification for anxiety: current evidence and future directions. *Expert review of neurotherapeutics*, *11*(2), 299-311. doi:10.1586/ern.10.194.

Beck, J. G., Palyo, S. A., Winer, E. H., Schwagler, B. E. ve Ang, E. J. (2007). Virtual reality exposure therapy for PTSD symptoms after a road accident: An uncontrolled case series.*Behavior Therapy*,*38*(1), 39-48. doi: 10.1016/j.beth.2006.04.001.

Belisario, M. J. S., Huckvale, K., Greenfield, G., Car, J. ve Gunn, L. H. (2013). Smartphone and tablet self-management apps for asthma. *Cochrane Database Syst Rev*, *11*(11).

Ben-Zeev, D., Kaiser, S. M., Brenner, C. J., Begale, M., Duffecy, J. ve Mohr, D. C. (2013). Development and usability testing of FOCUS: A smartphone system for self-management of schizophrenia. *Psychiatric rehabilitation journal*, *36*(4), 289.

Berkowitz, A. D. (2003) Applications of social norms theory to other health and social justice issues. *The social norms approach to preventing school and college age substance abuse: A handbook for educators, counselors, and clinicians*, 259-279.

Bordnick, P. S., Traylor, A., Copp, H. L., Graap, K. M., Carter, B., Ferrer, M. ve Walton, A. P. (2008). Assessing reactivity to virtual reality alcohol based cues. *Addictive behaviors*,*33*(6), 743-756. doi: 10.1016/j.addbeh.2007.12.010.

Bricker, J. B., Mull, K. E., Kientz, J. A., Vilardaga, R., Mercer, L. D., Akioka, K. J. ve Heffner, J. L. (2014). Randomized, controlled pilot trial of a smartphone app for smoking cessation using acceptance and commitment therapy. *Drug and alcohol dependence*, *143*, 87-94.

Bull, S. S., Levine, D. K., Black, S. R., Schmiege, S. J. ve Santelli, J. (2012). Social media–delivered sexual health intervention: a cluster randomized controlled trial. *American journal of preventive medicine*, *43*(5), 467-474.

Bush, J. (2008). Viability of virtual reality exposure therapy as a treatment alternative.*Computers in Human Behavior*,*24*(3), 1032-1040. doi: 10.1016/j.chb.2007.03.006.

Carroll, K. M., Ball, S. A., Martino, S., Nich, C., Babuscio, T. A. ve Rounsaville, B. J. (2009). Enduring effects of a computer-assisted training program for cognitive behavioral therapy: A six-month follow-up of CBT4CBT. *Drug and Alcohol Dependence, 100*(1-2), 178-181. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2008.09.015.

Castelnuovo, G., Gaggioli, A., Mantovani, F. ve Riva, G. (2003). From psychotherapy to etherapy: the integration of traditional techniques and new communication tools in clinical settings.*CyberPsychology & Behavior*,*6*(4), 375-382.

Chang, T., Chopra, V., Zhang, C. ve Woolford, S. J. (2013). The Role of Social Media in Online Weight Management: Systematic Review. *Journal of Medical Internet Research*, *15*(11), e262. doi: 10.2196/jmir.2852.

Childress, C. A. (2000). Ethical issues in providing online psychotherapeutic in-

terventions.*Journal of Medical Internet Research*,*2*(1), e5.
Christensen, H., Batterham, P. ve Calear, A. (2014). Online interventions for anxiety disorders.*Current Opinion in Psychiatry*,*27*(1), 7-13.
Choi, Y. H., Vincelli, F., Riva, G., Wiederhold, B. K., Lee, J. H. ve Park, K. H. (2005). Effects of group experiential cognitive therapy for the treatment of panic disorder with agoraphobia.*CyberPsychology & Behavior*,*8*(4), 387-393. doi:10.1089/cpb.2005.8.387.
Clancy, T. A., Rucklidge, J. J. ve Owen, D. (2006). Road-crossing safety in virtual reality: A comparison of adolescents with and without ADHD.*Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*,*35*(2), 203-215. doi: 10.1207/s15374424jccp3502_4.
Costanzo, M. E., Leaman, S., Jovanovic, T., Norrholm, S. D., Rizzo, A. A., Taylor, P. ve Roy, M. J. (2014). Psychophysiological response to virtual reality and subthreshold posttraumatic stress disorder symptoms in recently deployed military.*Psychosomatic medicine*,*76*(9), 670-677. doi: 10.1097/PSY.0000000000000109.
Cruz-Neira, C., Sandin, D. J., DeFanti, T. A., Kenyon, R. V. ve Hart, J. C. (1992). The CAVE: audio visual experience automatic virtual environment. *Communications of the ACM*,*35*(6), 64-73.
Csikszentmihalyi, M. ve Larson, R. (1987). Validity and reliability of the experience-sampling method. *The Journal of Nervous and Mental Diseases, 175*(9), 526-536.
Cuijpers, P., Marks, I. M., van Straten, A., Cavanagh, K., Gega, L. ve Andersson, G. (2009). Computer-aided psychotherapy for anxiety disorders: A meta-analytic review. *Cognitive Behaviour Therapy, 38*(2), 66-82. doi:10.1080/16506070802694776.
Dahlquist, L. M., McKenna, K. D., Jones, K. K., Dillinger, L., Weiss, K. E. ve Ackerman, C. S. (2007). Active and passive distraction using a head-mounted display helmet: effects on cold pressor pain in children.*Health Psychology*,*26*(6), 794. doi: 10.1037/0278-6133.26.6.794.
Difede, J. ve Hoffman, H. G. (2002). Virtual reality exposure therapy for World Trade Center post-traumatic stress disorder: A case report.*Cyberpsychology & Behavior*,*5*(6), 529-535. doi:10.1089/109493102321018169.
Difede, J., Cukor, J., Patt, I., Giosan, C. ve Hoffman, H. (2006). The application of virtual reality to the treatment of PTSD following the WTC attack.*Annals of the New York Academy of Sciences*,*1071*(1), 500-501. doi:10.1196/annals.1364.052.
Dimeff, L. A., Paves, A. P., Skutch, J. M. ve Woodcock E. A. (2011). Shifting Paradigms in Clinical Psychology: How Innovate Technologies Are Shaping Treatment Delivery. D. H. Barlow (Ed.), In *The Oxford Handook of Clinical Psychology*. (s. 626-656). New York: Oxford University Press.
Donker, T., Petrie, K., Proudfoot, J., Clarke, J., Birch, M. R. ve Christensen, H. (2013). Smartphones for smarter delivery of mental health programs: a systematic review. *Journal of medical Internet research*, *15*(11), e247.
Drake, G., Csipke, E. ve Wykes, T. (2013). Assessing your mood online: acceptability and use of Moodscope. *Psychol Med*, *43*(7), 1455-1464.
Elison, S., Davies, G. ve Ward, J. (2015). Effectiveness of computer-assisted the-

rapy for substance dependence using breaking free online: subgroup analyses of a heterogeneous sample of service users. *Journal of Medical Internet Research Mental Health, 2*(2). doi: 10.2196/mental.4355.

Emmelkamp, P. M. G. (2003). Behavior therapy with adults. M. J. Lambert (Ed.), In *Handbook of psychotherapy and behavior change* (5. baskı) (s. 393 – 446). New York: Wiley.

Emmelkamp, P. M. (2005). Technological innovations in clinical assessment and psychotherapy.*Psychotherapy and psychosomatics*,*74*(6), 336-343.

Emmelkamp, P. M. G., Krijn, M., Hulsbosch, A. M., De Vries, S., Schuemie, M. J. ve Van der Mast, C. A. P. G. (2002). Virtual reality treatment versus exposure in vivo: a comparative evaluation in acrophobia.*Behaviour research and therapy*,*40*(5), 509-516. doi: 10.1016/S0005-7967(01)00023-7.

Erdman, H. P., Klein, M. H. ve Greist, J. H. (1985). Direct patient computer interviewing.*Journal of consulting and clinical psychology*,*53*(6), 760-773.

Fahrenberg, J., Myrtek, M., Pawlik, K. ve Perrez, M. (2007). Ambulatory assessment-monitoring behavior in daily life settings.*European Journal of Psychological Assessment*,*23*(4), 206-213. doi:doi.org/10.1027/1015-5759.23.4.206.

Farvolden, P., Denisoff, E., Selby, P., Bagby, R.M. ve Rudy, L, (2005). Usage and longitudinal effectiveness of a Web-based self-help cognitive behavioral therapy program for panic disorder. *J Med Internet Res 7*(1): e7.

Faurholt-Jepsen, M., Vinberg, M., Christensen, E. M., Frost, M., Bardram, J. ve Kessing, L. V. (2013). Daily electronic self-monitoring of subjective and objective symptoms in bipolar disorder—the MONARCA trial protocol (MONitoring, treAtment and pRediCtion of bipolAr disorder episodes): a randomised controlled single-blind trial. *BMJ open*, *3*(7), e003353.

Fjeldsoe, B. S., Marshall, A. L. ve Miller, Y. D. (2009). Behavior change interventions delivered by mobile telephone short-message service. *American journal of preventive medicine*, *36*(2), 165-173.

Foa, E. B. ve Kozak, M. J. (1986). Emotional processing of fear: exposure to corrective information.*Psychological bulletin*,*99*(1), 20.

Gainsbury, S. ve Blaszczynski, A. (2011). A systematic review of Internet-based therapy for the treatment of addictions.*Clinical Psychology Review*,*31*(3), 490-498.

Garcia-Palacios, A., Hoffman, H. G., Kwong See, S., Tsai, A. ve Botella, C. (2001). Redefining therapeutic success with virtual reality exposure therapy. *CyberPsychology & Behavior*,*4*(3), 341-348. doi:10.1089/109493101300210231.

Gebara, C. M., Barros-Neto, T. P. D., Gertsenchtein, L. ve Lotufo-Neto, F. (2016). Virtual reality exposure using three-dimensional images for the treatment of social phobia.*Revista Brasileira de Psiquiatria*,*38*(1), 24-29. doi: 10.1590/1516-4446-2014-1560.

Gustafson, D. H., McTavish, F. M., Chih, M. Y., Atwood, A. K., Johnson, R. A., Boyle, M. G., ... ve Isham, A. (2014). A smartphone application to support recovery from alcoholism: a randomized clinical trial. *JAMA psychiatry*, *71*(5), 566-572.

Hallion, L. S., & Ruscio, A. M. (2011). A meta-analysis of the effect of cognitive bias modification on anxiety and depression.

Harris, S. R., Kemmerling, R. L. ve North, M. M. (2002). Brief virtual reality therapy for public speaking anxiety.*Cyberpsychology & behavior*,*5*(6), 543-550. doi:10.1089/109493102321018187.

Hertel, G., Naumann, S., Konradt. U. ve Batinic, B. (2000). Personality assessment via ınternet: comparing online and paper-and-pencil questionnaires. B. Batinic, U. D. Reips, & M. Bosnjak (Eds.). In *Online social sciences*. (s. 137-153). Göttingen, Ger.: Hogrefe & Huber.

Hofmann, S. G. ve DiBartolo, P. M. (2000). An instrument to assess self-statements during public speaking: Scale development and preliminary psychometric properties.*Behavior Therapy*,*31*(3), 499-515. doi: 10.1016/S0005-7894(00)80027-1.

Houston, T. K., Cooper, L. A., Vu, H. T., Kahn, J., Toser, J. ve Ford, D. E. (2001). Screening the public for depression through the Internet. *Psychiatric Services, 52*(3), 362-367.

Jelenchick, L. A., Eickhoff, J. C. ve Moreno, M. A. (2013). "Facebook depressi-on?" Social networking site use and depression in older adolescents.*Journal of Adolescent Health*,*52*(1), 128-130. doi: 10.1016/j.jadohealth.2012.05.008.

Josman, N., Ben-Chaim, H. M., Friedrich, S. ve Weiss, P. L. (2008). Effectiveness of virtual reality for teaching street-crossing skills to children and adolescents with autism.*International Journal on Disability and Human Development*,*7*(1), 49-56.

Kahneman, D., Fredrickson, B. L., Schreiber, C. A., & Redelmeier, D. A. (1993). When more pain is preferred to less: Adding a better end.*Psychological science*,*4*(6), 401-405.

Kandalaft, M. R., Didehbani, N., Krawczyk, D. C., Allen, T. T. ve Chapman, S. B. (2013). Virtual reality social cognition training for young adults with high-functioning autism.*Journal of autism and developmental disorders*,*43*(1), 34-44. doi: 10.1007/s10803-012-1544-6.

Kiluk, B. D., Sugarman, D. E., Nich, C., Gibbons, C. J., Martino, S., Rounsaville, B.J. ve Carroll, K. M. (2011). A methodological analysis of randomized clinical trials of computer-assisted therapies for psychiatric disorders: toward improved standards for an emerging field. *American Journal of Psychiarty, 168*(8), 790-799. doi: 10.1176/appi.ajp.2011.10101443.

Kimhy, D., Delespaul, P., Corcoran, C., Ahn, H., Yale, S. ve Malaspina, D. (2006). Computerized experience sampling method (ESMc): assessing feasibility and validity among individuals with schizophrenia.*Journal of psychiatric research*,*40*(3), 221-230. doi:10.1016/j.jpsychires.2005.09.007.

Krijn, M., Emmelkamp, P. M., Olafsson, R. P. ve Biemond, R. (2004). Virtual reality exposure therapy of anxiety disorders: A review.*Clinical psychology review*,*24*(3), 259-281. doi: 10.1016/j.cpr.2004.04.001.

Kirwan, M., Vandelanotte, C., Fenning, A. ve Duncan, M. J. (2013). Diabetes self-management smartphone application for adults with type 1 diabetes: randomized controlled trial. *Journal of medical Internet research*, *15*(11), e235.

Koster, E. H., Fox, E., & MacLeod, C. (2009). Introduction to the special section on cognitive bias modification in emotional disorders.*Journal of abnormal psychology*,*118*(1), 1.

Koster, E. H., & Hoorelbeke, K. (2015). Cognitive bias modification for depression. *Current Opinion in Psychology*, *4*, 119-123.

Kuntze, M. F., Stoermer, R., Mager, R., Roessler, A., Mueller-Spahn, F. ve Bullinger, A. H. (2001). Immersive virtual environments in cue exposure.*Cyberpsychology & behavior*,*4*(4), 497-501. doi:10.1089/109493101750527051.

Laranjo, L., Arguel, A., Neves, A. L., Gallagher, A. M., Kaplan, R., Mortimer, N., ... ve Lau, A. Y. (2014). The influence of social networking sites on health behavior change: a systematic review and meta-analysis. *Journal of the American Medical Informatics Association*, amiajnl-2014.

Larson, R. ve Csikszentmihalyi, M. (2014). The experience sampling method. In M. Csikszentmihalyi (Ed). *Flow and the Foundations of Positive Psychology*(s. 21-34). Netherlands: Springer.

Lehavot, K., Barnett, J. E. ve Powers, D. (2010). Psychotherapy, professional relationships, and ethical considerations in the myspace generation. *Professional Psychology: Research and Practice*, *41*(2), 160.

Leung, L. (2006). Stressful life events, motives for Internet use, and social support among digital kids. *CyberPsychology & Behavior*, *10*(2), 204-214.

Lindhiem, O., Bennett, C. B., Rosen, D. ve Silk, J. (2015). Mobile technology boosts the effectiveness of psychotherapy and behavioral interventions: a meta-analysis. *Behavior modification*, *39*(6), 785-804.

MacLeod, C., Mathews, A., & Tata, P. (1986). Attentional bias in emotional disorders. *Journal of abnormal psychology*, *95*(1), 15.

MacLeod, C., & Mathews, A. (2012). Cognitive bias modification approaches to anxiety. *Annual Review of Clinical Psychology*, *8*, 189-217.

Malloy, K. M. ve Milling, L. S. (2010). The effectiveness of virtual reality distraction for pain reduction: a systematic review.*Clinical Psychology Review*,*30*(8), 1011-1018. doi: 10.1016/j.cpr.2010.07.001.

McMinn, M. R., Buchanan, T., Ellens, B. M., & Ryan, M. K. (1999). Technology, professional practice, and ethics: Survey findings and implications.*Professional Psychology: Research and Practice*,*30*(2), 165. doi: 10.1037/0735-7028.30.2.165.

Mott, J., Bucolo, S., Cuttle, L., Mill, J., Hilder, M., Miller, K. ve Kimble, R. M. (2008). The efficacy of an augmented virtual reality system to alleviate pain in children undergoing burns dressing changes: A randomised controlled trial.*Burns*,*34*(6), 803-808. doi: 10.1016/j.burns.2007.10.010.

Myneni, S., Cobb, N. K. ve Cohen, T. (2013). Finding meaning in social media: content-based social network analysis of QuitNet to identify new opportunities for health promotion. In *MedInfo* (s. 807-811).

Nes, A. A., van Dulmen, S., Eide, E., Finset, A., Kristjánsdóttir, Ó. B., Steen, I. S. ve Eide, H. (2012). The development and feasibility of a web-based intervention with diaries and situational feedback via smartphone to support self-management in patients with diabetes type 2. *Diabetes research and clinical practice*, *97*(3), 385-393.

Newman, M. G. (2004). Technology in psychotherapy: An introduction.*Journal of clinical psychology*,*60*(2), 141-145. doi:10.1002/jclp.10240.

Newman, B., Parsons, T., Rizzo, A., Williams, J., John, B. ve Buckwalter, J. G. (2012, Mart). *STRIVE: Stress Resilience in Virtual Environments,*Virtual Reality Conference, IEEE, Costa Mesa. doi:10.1109/VR.2012.6180936.

North, M. ve North, S. (1994). Relative Effectiveness of Virtual Environment Desensitization and Imaginal Desensetization in the Treatment of Aerophobia. *Electronic Journal of Virtual Culture*,*2*(4), 37-42.

North, M. M., North, S. M. ve Coble, J. R. (1996). Effectiveness of virtual environment desensitization in the treatment of agoraphobia.*Presence: Teleopera-*

tors & Virtual Environments,*5*(3), 346-352. doi:10.1162/pres.1996.5.3.346.

Orchard, F., Apetroaia, A., Clarke, K., ve Creswell, C. (2017). Cognitive bias modification of interpretation in children with social anxiety disorder.*Journal of Anxiety Disorders*,*45*, 1-8. doi: 10.1016/j.janxdis.2016.10.012

Owens, M. E. ve Beidel, D. C. (2015). Can virtual reality effectively elicit distress associated with social anxiety disorder?*Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*,*37*(2), 296-305. doi: 10.1007/s10862-014-9454-x.

Park, S. Y., Kim, S. M., Roh, S., Soh, M. A., Lee, S. H., Kim, H., ... ve Han, D. H. (2016). The effects of a virtual reality treatment program for online gaming addiction.*Computer methods and programs in biomedicine*,*129*, 99-108. doi: 10.1016/j.cmpb.2016.01.015.

Parsons, T. D. ve Rizzo, A. A. (2008). Affective outcomes of virtual reality exposure therapy for anxiety and specific phobias: A meta-analysis.*Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*,*39*(3), 250-261. doi: 10.1016/j.jbtep.2007.07.007.

Parsons, S. (2015). Learning to work together: Designing a multi-user virtual reality game for social collaboration and perspective-taking for children with autism.*International Journal of Child-Computer Interaction*,*6*, 28-38. doi: 10.1016/j.ijcci.2015.12.002.

Patrick, K., Raab, F., Adams, M., Dillon, L., Zabinski, M., Rock, C., ... ve Norman, G. (2009). A text message-based intervention for weight loss: randomized controlled trial. *Journal of medical Internet research*, *11*(1), e1.

Pechmann, C., Pan, L., Delucchi, K., Lakon, C. M. ve Prochaska, J. J. (2015). Development of a Twitter-based intervention for smoking cessation that encourages high-quality social media interactions via automessages. *Journal of medical Internet research*, *17*(2), e50.

Peñate W., Pitti C. T., Bethencourt J. M., de la Fuente J. ve Gracia, R. (2008). The effects of a treatment based on the use of virtual reality exposure and cognitive-behavioral therapy applied to patients with agoraphobia.*International Journal of Clinical and Health Psychology*,*8*(1), 5-22.

Piasecki, T. M., Hufford, M. R., Solhan, M. ve Trull, T. J. (2007). Assessing clients in their natural environments with electronic diaries: Rationale, benefits, limitations, and barriers.*Psychological assessment*,*19*(1), 25.

Pratt, D. R., Zyda, M. ve Kelleher, K. (1995). Virtual reality: in the mind of the beholder.*Computer*,*28*(7), 17-19.

Prochaska, J. J., Pechmann, C., Kim, R. ve Leonhardt, J. M. (2012). Twitter= quitter? An analysis of Twitter quit smoking social networks. *Tobacco control*, *21*(4), 447-449.

Przeworski, A. ve Newman, M. G. (2004). Palmtop computer-assisted group therapy for social phobia. *Journal of Clinical Psychology, 60*(2), 179-188. doi: 10.1002/jclp.10246.

Pull, C. B. (2005). Current status of virtual reality exposure therapy in anxiety disorders: editorial review.*Current Opinion in Psychiatry*,*18*(1), 7-14.

Ramo, D. E., Rodriguez, T. M., Chavez, K., Sommer, M. J. ve Prochaska, J. J. (2014). Facebook recruitment of young adult smokers for a cessation trial: methods, metrics, and lessons learned. *Internet Interventions*, *1*(2), 58-64.

Rapee, R. M., MacLeod, C., Carpenter, L., Gaston, J. E., Frei, J., Peters, L., & Baillie, A. J. (2013). Integrating cognitive bias modification into a standard

cognitive behavioural treatment package for social phobia: a randomized controlled trial. *Behaviour Research and Therapy*, *51*(4), 207-215.

Ridout, B. ve Campbell, A. (2014). Using Facebook to deliver a social norm intervention to reduce problem drinking at university. *Drug and alcohol review*, *33*(6), 667-673. doi:10.1111/dar.12141.

Rightler-McDaniels, J. L. ve Metzer, L. (2012). Stages of the Diabetes' Roller Coaster': A Textual Analysis of Tudiabetes. org (R).

Ritterband, L. M., Gonder-Frederick, L. A., Cox, D. J., Clifton, A. D., West, R. W. ve Borowitz, S. M. (2003). Internet interventions: In review, in use, and into the future. *Professional Psychology: Presearch and Practice, 34*(5), 527-534. doi: 10.1037/0735 7028.34.5.527.

Riva, G., Bacchetta, M., Baruffi, M., & Molinari, E. (2001). Virtual reality–based multidimensional therapy for the treatment of body image disturbances in obesity: a controlled study.*Cyberpsychology & behavior*,*4*(4), 511-526. doi:10.1089/109493101750527079.

Rizzo, A., Pair, J., Graap, K., Manson, B., McNerney, P. J., Wiederhold, B., ... ve Spira, J. (2006). A virtual reality exposure therapy application for Iraq War military personnel with post traumatic stress disorder: From training to toy to treatment.*NATO Security through Science Series E Human and Societal Dynamics*,*6*, 235.

Rizzo, A., John, B., Newman, B., Williams, J., Hartholt, A., Lethin, C., ve Buckwalter, J. G. (2013). Virtual reality as a tool for delivering PTSD exposure therapy and stress resilience training.*Military Behavioral Health*,*1*(1), 52-58. doi: 10.1080/21635781.2012.721064.

Rochlen, A. B., Zack, J. S. ve Speyer, C. (2004). Online therapy: Review of relevant definitions, debates, and current empirical support.*Journal of Clinical Psychology*,*60*(3), 269-283.

Rothbaum, B. O., Hodges, L. F., Kooper, R., Opydke, D., Williford, J. S. ve North. M. (1995). Effectiveness of virtual reality graded exposure in the treatment of acrophobia. *American Journal of Psychiatry, 152*(4), 626-628. doi:10.1016/S0005-7894(05)80100-5.

Rothbaum, B. O., Hodges, L. F., Ready, D. ve Alarcon, R. D. (2001). Virtual reality exposure therapy for Vietnam veterans with posttraumatic stress disorder.*The Journal of clinical psychiatry*,*62*(8), 617-622. doi: 10.4088/JCP.v62n0808.

Rothbaum, B. O. (2004). Technology and Manual-Based Therapies.*Clinical Psychology: Science and Practice*,*11*(3), 339-341. doi:10.1093/clipsy.bph090.

Santangelo, P. S., Ebner-Priemer, U. W. ve Trull, T. J. (2013). Experience sampling methods in clinical psychology.In J.S. Comer, & P.C. Kendall (Eds). *The Oxford handbook of research strategies for clinical psychology*, (s. 188-212). Oxford University Press: New York.

Statista. (2017). *Most famous social network sites worldwide as of January 2017, ranked by number of active users (in millions).* Available at: https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/

Smyth, J. M., Wonderlich, S. A., Sliwinski, M. J., Crosby, R. D., Engel, S. G., Mitchell, J. E. ve Calogero, R. M. (2009). Ecological momentary assessment

of affect, stress, and binge-purge behaviors: Day of week and time of day effects in the natural environment.*International Journal of Eating Disorders*,*42*(5), 429-436. doi:10.1002/eat.20623.

Stone, A. A. ve Shiffman, S. (1994). Ecological momentary assessment (EMA) in behavorial medicine.*Annals of Behavioral Medicine*, *16*(3), 199-202.

Strickland, D. (1997). Virtual reality for the treatment of autism.In G. Riva (Ed). *Studies in health technology and informatics*, (s. 81-86). Amsterdam: Ios Press.

Struik, L. L. ve Baskerville, N. B. (2014). The role of Facebook in Crush the Crave, a mobile-and social media-based smoking cessation intervention: qualitative framework analysis of posts. *Journal of medical Internet research*, *16*(7), e170.

Taylor, C. B. ve Luce, K. H. (2003). Computer and internet-based psychotherapy interventions. *American Psychological Society, 12*(1), 18-22.

Torous, J. ve Powell, A. C. (2015). Current research and trends in the use of smartphone applications for mood disorders. *Internet Interventions*, *2*(2), 169-173.

Trull, T. J., Ebner-Priemer, U. W., Brown, W. C., Tomko, R. L. ve Scheiderer, E. M. (2012). Clinical psychology. In T. S. Conner, & M. R. Mehl (Eds.). *Handbook of research methods for studying daily life* (620-635). New York, NY, USA: Guilford Press.

Türk Psikologlar Derneği (2004). Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği. https://www.psikolog.org.tr/turkey-code-tr.pdf

Valle, C. G., Tate, D. F., Mayer, D. K., Allicock, M. ve Cai, J. (2013). A randomized trial of a Facebook-based physical activity intervention for young adult cancer survivors. *Journal of Cancer Survivorship*, *7*(3), 355-368.

Vallejo, M. A., Jordán, C. M., Díaz, M. I., Comeche, M. I. ve Ortega, J. (2007). Psychological assessment via the internet: a reliability and validity study of online (vs paper-and pencil) versions of the General Health Questionnaire-28 (GHQ-28) and the SymptomsCheck-List-90-Revised (SCL-90-R).*Journal of Medical Internet Research*,*9*(1), e2. doi:10.2196/jmir.9.1.e2.

Vernmark, K., Lenndin, J., Bjärehed, J., Carlsson, M., Karlsson, J., Öberg, J., ... ve Andersson, G. (2010). Internet administered guided self-help versus individualized e-mail therapy: A randomized trial of two versions of CBT for major depression.*Behaviour Research and Therapy*,*48*(5), 368-376.

Wald, J. ve Taylor, S. (2000). Efficacy of virtual reality exposure therapy to treat driving phobia: a case report.*Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*,*31*(3), 249-257. doi:10.1016/S0005-7916(01)00009-X.

Wald, J. ve Taylor, S. (2003). Preliminary research on the efficacy of virtual reality exposure therapy to treat driving phobia.*CyberPsychology & Behavior*,*6*(5), 459-465. doi:10.1089/109493103769710488.

Waring, M. E., Schneider, K. L., Appelhans, B. M., Simas, T. A. M., Xiao, R. S., Whited, M. C., … ve Pagoto, S. L. (2016). Interest in a Twitter-delivered weight loss program among women of childbearing age. *Translational Behavioral Medicine*, *6*(2), 277–284. http://doi.org/10.1007/s13142-015-0382-4.

Whittaker, R., McRobbie, H., Bullen, C., Borland, R., Rodgers, A., ve Gu, Y. (2012). Mobile phone-based interventions for smoking cessation. *The Cochrane Library*, (11). doi: 10.1002/14651858.CD006611.pub3.

Wiederhold, B. K. ve Wiederhold, M. D. (2000). Lessons learned from 600

virtual reality sessions.*CyberPsychology & Behavior*,*3*(3), 393-400. doi:10.1089/10949310050078841.

Wiers, R. W., Gladwin, T. E., Hofmann, W., Salemink, E., & Ridderinkhof, K. R. (2013). Cognitive bias modification and cognitive control training in addiction and related psychopathology: Mechanisms, clinical perspectives, and ways forward. *Clinical Psychological Science*, *1*(2), 192-212.

Wright, J. H. ve Wright, A. S. (1997). Computer-Assisted psychotherapy. *The Journal of Psychotherapy Practice and Research, 6,* 315-329.

Zhang, M., ve Yang, C. C. (2012). The differences of user behavior between forum and Facebook for smoking cessation intervention. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*, *49*(1), 1-3.

6

İnternet ve Bilgisayar Destekli Psikoterapi

Sedef Tulum-Akbulut & Özge Erarslan
Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

İnternet ve Bilgisayar Destekli Psikoterapi Müdahaleleri
İnternet Destekli Psikoterapi Çeşitleri
- *İnternet Destekli Kendi Kendine Psikoterapi Nedir?*
- *İnternet Destekli Kendi Kendine Psikoterapi Örnekleri*
- *İnternet Destekli Terapist Danışmanlığında Psikoterapi Nedir?*
- *İnternet Destekli Terapist Danışmanlığında Psikoterapi Örnekleri*

İnternet Destekli Psikoterapi Psikolojik Rahatsızlıkları Tedavi Etmede Etkili mi?
İnternet Destekli Psikoterapinin Avantajları ve Dezavantajları
İnternet Destekli Psikoterapi Kim İçin Uygun?
İnternet Destekli Psikoterapi ile İlgili Etik İlke ve Zorunluluklar
Sonuç

gündeme gelmektedir. Yüz yüze terapilerde uygulanan etik prensiplerin internet ortamına uyarlanması ve aynı hassasiyetin korunması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca internet üzerinden yapılan müdahalelerin geleneksel psikoterapinin yerine geçecek müdahaleler olarak değil yardımcı, alternatif hizmetler olarak düşünülmesinde fayda olacağı düşünülmektedir.

Bazı formları terapist desteği içerse de, genellikle yüz yüze geleneksel psikoterapilerdeki terapistin rolünü bilgisayar yazılımlarının oynadığı bu yeni ve umut vaat eden tedavi formlarının Türkiye'de henüz gerçek anlamda yaygınlık kazanmadığı söylenebilir. Ülkemizde internet destekli uygulamalara çevrim içi sitelerde çoğunlukla e-posta ya da görüntülü danışmanlık şeklinde psikolog ve psikolojik danışmanların hizmet verdiği sitelerde rastlanmaktadır (Piri, 2011). Ancak Türkçe hizmet veren çevrim içi sitelerle ilgili olarak hukuki ve etik düzenlemelerin olmadığı görülmektedir. Ayrıca bu hizmeti verenlerin profesyonel geçmişleriyle ilgili gerekli bilgilerin eksikliği etik sorunlardan biridir. Bu sitelerin sıklıkla kapandığı ve süreklilik göstermedikleri de diğer bir etik sorun olarak dile getirilmektedir. Hizmet vermeyi sürdüren siteler için etik ilkelerin belirlenerek çevrim içi terapi kapsamında etik kod geliştirilmesi hem terapistlerin hem de danışanların korunması açısından bir gerekliliktir (Cengiz, 2008).

Çevrim içi sitelerde verilen danışmanlık hizmetlerine ek olarak, bilgisayar uygulamaları ile gerçekleştirilen terapötik müdahalelerin de geliştirilmesi ve düzenlenmesine dair çalışmaların desteklenmesi gerekmektedir. İsveç, İngiltere veya Avustralya gibi bazı ülkelerde internet destekli psikoterapi yazılımlarının kaygı ve depresyon tedavisi için ulusal sağlık hizmeti kapsamında önerildiği bilinmektedir (Gershkovich vd., 2016). Yurt dışında gittikçe yaygınlık kazanmaya devam eden bu yeni tedavi formlarının gerek Türkçe'ye uyarlanarak gerekse özgün psikoterapötik yazılım programları geliştirilerek ülkemizde de kullanılmaya başlanmasının oldukça yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

Aardoom, J. J., Dingemans, A. E., Spinhoven, P., van Ginkel, J. R., de Rooij, M., & van Furth, E. F. (2016). Web-based fully automated self-help with different levels of therapist support for individuals with eating disorder symptoms: A randomized controlled trial. *Journal of Medical Internet Research, 18*(6), e159.

Abbott, J. A. M., Klein, B., & Ciechomski, L. (2008). Best practices in online therapy.*Journal of Technology in Human Services*,*26*(2-4), 360-375.

American Psychiatric Association. (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders. text revision ed. (4th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Press.

Amichai-Hamburger, Y., Klomek, A. B., Friedman, D., Zuckerman, O., & Shani-Sherman, T. (2014). The future of online therapy.*Computers in Human Behavior*,*41*, 288-294.

Andersson, G. (2009). Using the Internet to provide cognitive behaviour therapy. *Behaviour Research and Therapy*,*47*(3), 175-180.

Andersson, G. (2010). The promise and pitfalls of the internet for cognitive behavioral therapy. *BMC Medicine*, *8*(1), 1.

Andersson, G., Bergstrom, J., Buhrman, M., Carlbring, P., Hollandare, F., Kaldo, V., ve ark., (2008). Development of a new approach to guided self-help via the Internet: The Swedish experience. *Journal of Technology in Human Services, 26,* 161–181.

Andersson, G., Carlbring, P., Holmström, A., Sparthan, E., Furmark, T., Nilsson-Ihrfelt, E., vd. (2006). Internet-based self-help with therapist feedback and in-vivo group exposure for social phobia: a randomized controlled trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 74,* 677-686.

Andersson, G., & Cuijpers, P. (2009). Internet-based and other computerized psychological treatments for adult depression: A meta-analysis. *Cognitive Behaviour Therapy, 38*(4), 196-205.

Andersson, G., & Titov, N. (2014). Advantages and limitations of Internet-based interventions for common mental disorders. *World Psychiatry*, *13*(1), 4-11.

Arnberg, F. K., Linton, S. J., Hultcrantz, M., Heintz, E., & Jonsson, U. (2014). Internet- delivered psychological treatments for mood and anxiety disorders: A systematic review of their efficacy, safety, and cost-effectiveness. *Plos One, 9*(5), e98118.

Barak, A. (1999). Psychological applications on the Internet: A discipline on the threshold of a new millennium. *Applied and Preventive Psychology*, *8*(4), 231-245.

Barak, A., Hen, L., Boniel-Nissim, M., & Shapira, N. (2008). A comprehensive review and a meta-analysis of the effectiveness of Internet-based psychotherapeutic interventions. *Journal of Technology in Human Services, 26*(1–2), 109–160.

Barak, A., & Grohol, J. M. (2011). Current and future trends in internet-supported mental health interventions.*Journal of Technology in Human Services*,*29*(3), 155-196.

Barak, A., Klein, B., & Proudfoot, J. G. (2009). Defining internet-supported therapeutic interventions.*Annals of Behavioral Medicine*,*38*(1), 4-17.

Bergström, J., Andersson, G., Ljótsson, B., Rück, C., Andréewitch, S., Karlsson, A., ... & Lindefors, N. (2010). Internet-versus group-administered cognitive behaviour therapy for panic disorder in a psychiatric setting: a randomised trial.*BMC Psychiatry*,*10*(1), 54.

Boettcher, J., Aström, V., Pahlsson, D., Schenström, O., Andersson, G., & Carlbring, P. (2014). Internet-based mindfulness treatment for anxiety disorders: A randomized controlled trial. *Behavior Therapy, 45,* 241-253.

Carlbring, P., Ekselius, L., & Andersson, G. (2003). Treatment of panic disorder via the Internet: a randomized trial of CBT vs. applied relaxation. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, *34*(2), 129-140.

Carlbring, P., & Andersson, G. (2006). Internet and psychological treatment. How well can they be combined?. *Computers in Human Behavior*, *22*(3), 545-553.

Carlbring, P., Bohman, S., Brunt, S., Buhrman, M., Westling, B. E., Ekselius, L., vd. (2006). Remote treatment of panic disorder: a randomized trial of Internet based cognitive behavioral therapy supplemented with telephone calls. *American Journal of Psychiatry, 163*(12), 2119-2125.

Carlbring, P., Hagglund, M., Luthstromb, A., Dahlin, M., Kadowaki, A., Vernmark, K., & Andersson, G. (2013). Internet-based behavioral activation and acceptance-based treatment for depression: A randomized controlled trial. *Journal of Affective Disorders, 148,* 331–337.

Carlbring, P., Maurin, L., Törngren, C., Linna, E., Eriksson, T., Sparthan, E., ... & Andersson, G. (2011). Individually-tailored, Internet-based treatment for anxiety disorders: A randomized controlled trial. *Behaviour Research and Therapy, 49*(1), 18-24.

Cavanagh, K., Shapiro, D. A., Berg, S., Swain, S., Barkham, M., & Proudfoot, J. (2006). The effectiveness of computerized cognitive behavioural therapy in routine care. *British Journal of Clinical Psychology*, *45*(4), 499-514.

Cavanagh, K., Seccombe, N., & Lidbetter, N. (2011). The implementation of computerized cognitive behavioural therapies in a service user-led, third sector self help clinic. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, *39*(04), 427-442.

Cavanagh, K., Shapiro, D. A., & Zack, J. S. (2003).The computer plays therapist: the challenges and opportunities of psychotherapeutic software. Stephen Goss ve Kate Anthony (Ed.), *Technology in Counselling and Psychotherapy: A practitioner's guide.* içinde (s. 165-194). New York: Palgrave Macmillan.

Cengiz, S. A. (2008). *Sanal terapi: İnternette terapi hizmetlerinin betimleyici bir çözümlemesi.* Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Christensen, H., Griffiths, K. M., & Korten, A. (2002). Web-based cognitive behavior therapy: analysis of site usage and changes in depression and anxiety scores. *Journal of Medical Internet Research*, *4*(1), e3.

Christensen, H., Griffiths, K. M., Mackinnon, A. J., & Brittliffe, K. (2006). Online randomized trial of brief and full cognitive behaviour therapy for depression. *Psychological Medicine, 36,* 1737–1746.

Dahlin, M., Andersson, G., Magnusson, K., Johansson, T., Sjögren, J., Hakansson, A., ve ark. (2016). Internet-delivered acceptance-based behaviour therapy for generalized anxiety disorder: A randomized controlled trial. *Behaviour Research and Therapy, 77,* 86-95.

Ebert, D. D., Zarski, A. C., Christensen, H., Stikkelbroek, Y., Cuijpers, P., Berking, M., & Riper, H. (2015). Internet and computer-based cognitive behavioral therapy for anxiety and depression in youth: a meta-analysis of randomized controlled outcome trials. *PloS One, 10*(3), e0119895.

Frederick, R. J. (2009). *Living like you mean it: Use the wisdom and power of your emotions to get the life you really want*. San Francisco: Jossey-Bass.

Gega, L., Marks, I., & Mataix-Cols, D. (2004). Computer-aided CBT self-help for anxiety and depressive disorders: Experience of a London clinic and future directions. *Journal of Clinical Psychology*, *60*(2), 147-157.

Gershkovich, M., Herbert, J. D., Forman, E. M., & Glassman, L. (2016). Guided Internet-Based Self-Help Intervention for Social Anxiety Disorder With

Videoconferenced Therapist Support. *Cognitive and Behavioral Practice*, *23*(2), 239-255.

Griffiths, M. (2001). Online therapy: A cause for concern?.*Psychologist*,*14*(5), 244-248.

Griffiths, M., & Cooper, G. (2003). Online therapy: Implications for problem gamblers and clinicians.*British Journal of Guidance and Counselling*,*31*(1), 113-135.

Hadjistavropoulos, H. D., Pugh, N. E., Hesser, H., & Andersson, G. (2016). Predicting Response to Therapist-Assisted Internet-Delivered Cognitive Behavior Therapy for Depression or Anxiety Within an Open Dissemination Trial. *Behavior Therapy*, *47*(2), 155-165.

Johansson, R., Frederick, R. J., & Andersson, G. (2013). Using the Internet to Provide

Psychodynamic Psychotherapy. *Psychodynamic Psychiatry, 41,* 385-412.

Kenwright, M., Liness, S., & Marks, I. (2001). Reducing demands on clinicians by offering computer-aided self-help for phobia/panic. *The British Journal of Psychiatry*, *179*(5), 456-459.

Klein, B., Austin, D., Pier, C., Kiropoulos, L., Shandley, K., Mitchell, J., ... & Ciechomski, L. (2009). Internet-based treatment for panic disorder: does frequency of therapist contact make a difference?. *Cognitive Behaviour Therapy*, *38*(2), 100-113.

Malan, D. (1995). *Individual psychotherapy and the science of psychodynamics* (2nd ed.). Oxford: Butterworth-Heinemann.

Marks, I. M., Cavanagh, K., Gega, L. (2007). Computer-aided psychotherapy: a revolution or a bubble? *The British Journal of Psychiatry, 191,* 471–473.

McCullough, L., Kuhn, N., Andrews, S., Kaplan, A., Wolf, J., & Hurley, C. L. (2003).

Treating affect phobia: A manual for short-term dynamic psychotherapy. New York: Guilford.

Milgrom, J., Danaher, B. G., Gemmill, A. W., Holt, C., Holt, C. J., Seeley, J. R., ... & Ericksen, J. (2016). Internet Cognitive Behavioral Therapy for Women With Postnatal Depression: A Randomized Controlled Trial of MumMoodBooster. *Journal of Medical Internet Research, 18*(3), e54.

Mureşan, V., Montgomery, G. H., & David, D. (2012). Emotional Outcomes and Mechanisms

of Change in Online Cognitive-Behavioral Interventions: A Quantitative Meta-Analysis of Clinical Controlled Studies. *Journal of Technology in Human Services, 30,* 1-13.

Nordin, S., Carlbring, P., Cuijpers, P., & Andersson, G. (2010). Expanding the limits of bibliotherapy for panic disorder: randomized trial of self-help without support but with a clear deadline. *Behavior Therapy*, *41*(3), 267-276.

O'Kearney, R., Kang, K., Christensen, H., & Griffiths, K. (2009). A controlled trial of a school-based Internet program for reducing depressive symptoms in adolescent girls. *Depression and Anxiety*, *26*(1), 65-72.

Osimo, F., & Stein, M. J. (2012). *Theory and practice of experiential dynamic psychotherapy.* London: Karnac.

Palmqvist, B., Carlbring, P., & Andersson, G. (2007). Internet-delivered treatments with or without therapist input: does the therapist factor have implications for efficacy and cost? *Expert Review of Pharmacoeconomics & Outcomes Research, 7,* 291–297.

Paxling, B., Lundgren, S., Norman, A., Almlöv, J., Carlbring, P., Cuijpers, P., & Andersson, G. (2013). Therapist behaviours in internet-delivered cognitive behaviour therapy: analyses of e-mail correspondence in the treatment of generalized anxiety disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy, 41*(3), 280-289.

Piri, S. (2011). İnternet tabanlı psikolojik hizmetler ve bu alana özgü etik ilkeler: bir gözden geçirme. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*,*28*(2), 213-231.

Pugh, N. E., Hadjistavropoulos, H. D., Klein, B., & Austin, D. W. (2014). A case study illustrating therapist-assisted internet cognitive behavior therapy for depression. *Cognitive and Behavioral Practice, 21*, 64-77.

Postel, M. G., de Haan, H. A., & De Jong, C. A. (2008). E-therapy for mental health problems: a systematic review. *Telemedicine and e-Health, 14,* 707–714.

Proudfoot, J., Goldberg, D., Mann, A., Everitt, B., Marks, I., & Gray, J. A. (2003). Computerized, interactive, multimedia cognitive-behavioural program for anxiety and depression in general practice. *Psychological Medicine*, *33*(2), 217-227.

Przeworski, A., & Newman, M. G. (2006). Efficacy and utility of computer-assisted cognitive behavioural therapy for anxiety disorders. *Clinical Psychologist*, *10*(2), 43-53.

Ritterband, L. M., Gonder-Frederick, L. A., Cox, D. J., Clifton, A. D., West, R. W., & Borowitz, S. M. (2003). Internet interventions: in review, in use, and into the future.*Professional Psychology: Research and Practice*,*34*(5), 527.

Rochlen, A. B., Zack, J. S., & Speyer, C. (2004). Online therapy: Review of relevant definitions, debates, and current empirical support.*Journal of Clinical Psychology*,*60*(3), 269-283.

Roemer, L., & Orsillo, S. M. (2002). Expanding our conceptualization of and treatment for generalized anxiety disorder: Integrating mindfulness/acceptance based approaches with existing cognitive-behavioral models. *Clinical Psychology: Science and Practice, 9,* 54-68.

Roemer, L., & Orsillo, S. M. (2007). An open trial of an acceptance-based behavior therapy for generalized anxiety disorder. *Behavior Therapy, 38,* 72-85.

Shaw, S. C., Marks, I. M., & Toole, S. (1998). Lessons from pilot tests of computer self-help for agora/claustrophobia and panic. *MD Computing: Computers in Medical Practice*, *16*(4), 44-48.

Spek, V., Cuijpers, P., Nyklicek, I., Riper, H., Keyzer, J., & Pop, V. (2007). Internet-based

cognitive behaviour therapy for symptoms of depression and anxiety: a meta-analysis. *Psychological Medicine, 37,* 319–328.

Tate, D. F., & Zabinski, M. F. (2004). Computer and Internet applications for psychological treatment: update for clinicians. *Journal of Clinical Psychology*, *60*(2), 209-220.

The National Institute for Health and Clinical Excellence (2006). *Computerised Cognitive Behaviour Therapy (CCBT) for the Treatment of Depression and*

Anxiety. Technology Appraisal 97. London: The National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE).

Türk Psikologlar Derneği (TPD). (2004). Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği. van Ballegooijen, W., Cuijpers, P., van Straten, A., Karyotaki, E., Andersson, G., Smit, J. H., & Riper, H. (2014). Adherence to Internet-based and face-to-face cognitive behavioural therapy for depression: a meta-analysis. *PLoS One*, *9*(7), e100674.

Vernmark, K., Lenndin, J., Bjarehed, J., Carlsson, M., Karlsson, J., Öberg, J., ve ark. (2010).

Internet administered guided self-help versus individualized e-mail therapy: A randomized trial of two versions of CBT for major depression. *Behaviour Research and Therapy, 48,* 368-376.

Vigerland, S., Ljotsson, B., Thulin, U., Öst, L., Andersson, G., & Serlachius, E. (2016).

Internet-delivered cognitive behavioral therapy for children with anxiety disorders: A randomised controlled trial. *Behaviour Research and Therapy, 76,* 47-56.

Wright, J. H., Wright, A. S., Albano, A. M., Basco, M. R., Goldsmith, L. J., Raffield, T., & Otto, M. W. (2005). Computer-assisted cognitive therapy for depression: maintaining efficacy while reducing therapist time. *American Journal of Psychiatry*, *162*(6), 1158-1164.

7

Kendine Yardım

Nesibe Olgun-Kaval & Nimet Serap Görgü-Akçay
Ege Üniversitesi, İzmir

Kendine Yardım
Kendine Yardım nedir?
Kısa Bir Kendine Yardım Tarihi
Kendine Yardım Türleri
Kendine Yardımın Kullanımı
2000-2016 Scopus Verileri
Kendine Yardım Yöntemlerinin Psikoterapide Kullanımı
Ruh Sağlığı Alanında Kendine Yardıma Yönelik Bilimsel Çalışmalara Örnekler
Kendine Yardımın Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) ile Kullanımı
Kendine Yardım Yöntemlerinin Türkiye'deki Kullanımı
Bibliyoterapi
Sinematerapi
Uygulayıcılara Öneriler
Sonuç

Sonuç

Yapmış olduğumuz araştırmaların sonuçlarını özetleyecek olursak, kendine yardım kavramı sınırları çok geniş olan bir alana sahiptir. Kendine yardım türleri bireysel veya terapi eşliğinde, bireylerin ihtiyaçları göz önüne alınarak kullanıldığında, değişim sürecinde çok önemli ve yardımcı bir etkiye sahiptir. Kullanımında dikkat edilmesi gereken en önemli şey, kendine yardım için seçilen yöntemin bilimsel bir temele dayandırılmasının gerekliliğidir. Bu doğrultuda, kendine yardımla ilgili bir yöntemi kullanmadan önce, kontrollü etkililik çalışmalarına yönelik dikkatli bir literatür taramasının yapılması önerilmektedir.

Kendine yardım, uzmanların desteği olarak ya da olmayarak bir şekilde hızla büyümekte ve bu durum ruh sağlığı alanını etkilemektedir. Dolayısıyla ruh sağlığı uzmanları bu alana dışarıdan bakmak ya da ön yargılı yaklaşmak yerine bu alan hakkında bilgi sahibi olmalı ve kendine yardımın kullanımını bilimsel bir temele oturtmak için bu alanda daha çok aktif olmalıdırlar. Kendine yardımın avantajları düşünüldüğünde, bilimsel olarak etkililiği kanıtlanmış olan yöntemlerinin, bireysel olarak veya psikoterapiye ek olarak rahatlıkla kullanılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Kendine yardım ülkemizde oldukça kısa süreli bir geçmişe sahiptir. Kendine yardım türlerinden bazılarının ise daha yaygın şekilde kullanıldığı görülmüştür. Ülkemizdeki mevcut türlerin kullanımının yaygınlaştırılması ve kullanımı daha az olan türlerin de daha çok kullanımının artması için etkili kendine yardım materyallerinin alana kazandırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda, ülkemizde de alana rehberlik edecek kontrollü çalışmalara ihtiyaç vardır.

Kaynakça

Adderholdt-Elliott, M. ve Eller, S.H. (1989). Counseling students who are gifted through bibliotherapy. *Teaching Exceptional Children, 22*(1), 26-31.

Andersson, G., Bergström, J., Holländare, F., Carlbring, P., Kaldo, V., ve Ekselius, L. (2005). Internet-based self-help for depression: randomised controlled trial.*The British Journal of Psychiatry*,*187*(5), 456-461.

Barker, J., Blomqvist, J., Cloud, W., Ellinstad, T., Finfgeld, D., Granfield, R., ... Tucker, J. (2001).*Promoting self-change from problem substance use: Practical implications for policy, prevention and treatment*. Springer Science and Business Media.

Bergsma, A. (2008). Do self-help books help?.*Journal of Happiness Studies*,*9*(3), 341-360.

Bohning, G. (1981). Bibliotherapy: Fitting the resources together.*The elementary school journal*,*82*(2), 166-170.

Bulut, S. (2010a). Yetişkinlerle yapılan psikolojik danışmada bibliyoterapi (okuma yoluyla sağaltım) yönteminin kullanılması.*Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*,*4*(33), 46-56.

Bulut, S. (2010b). Bibloterapi yönteminin okullarda psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından kullanılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,*9*(34), 17-31.

Buntrock, C., Ebert, D. D., Lehr, D., Smit, F., Riper, H., Berking, M. ve Cuijpers, P. (2016). Effect of a web-based guided self-help ıntervention for prevention of major depression in adults with subthreshold depression: A randomized clinical trial.*JAMA*,*315*(17), 1854-1863.

Campbell, L. F. ve Smith,T. P.(2003). Integrating self-help books into psychotherapy.*Journal of clinical psychology*,*59*(2), 177-186.

Carlbring, P., Nilsson-Ihrfelt, E., Waara, J., Kollenstam, C., Buhrman, M., Kaldo, V., ... Andersson, G. (2005). Treatment of panic disorder: live therapy vs. self-help via the Internet.*Behaviour Research and Therapy*,*43*(10), 1321-1333.

Christensen, H., Batterham, P. J., Gosling, J. A., Ritterband, L. M., Griffiths, K. M., Thorndike, F. P. ve diğ. (2016). Effectiveness of an onlineinsomnia program (SHUTi) for prevention of depressive episodes (the GoodNight Study): A randomised controlled trial.*The Lancet Psychiatry*,*3*(4), 1-9.

Cianciolo, P. J.(1965). Children's literature can affect coping behavior. *Personnel & Guidance Journal, 43,* 897-903.

Cuijpers, P., Donker, T., van Straten, A., Li, J., ve Andersson, G. (2010). Is guided self-help as effective as face-to-face psychotherapy for depression and anxiety disorders? A systematic review and meta-analysis of comparative outcome studies.*Psychological Medicine*,*40*(12), 1943-1957.

Demyttenaere, K., Bruffaerts, R., Posada-Villa, J., Gasquet, I., Kovess, V., Lepine, J. P., ... Polidori, G. (2004). WHO World Mental Health Survey Consortium: Prevalence, severity, and unmet need for treatment of mental disorders in the World Health Organization World Mental Health Surveys.*JAMA*,*291*(21), 2581-2590.

Dermer, S. B. ve Hutchings, J. B. (2000). Utilizing movies in family therapy: Applications for individuals, couples, and families. *The American Journal of Family Therapy, 28*, 163-180.

DiBlassio, J., Simonin, D., DeCarolis, A., Morse, L., Jean, J., Vassalotti, L., Franks, K. ve Chambliss, C. (1999). *Assessing the quality of psychological healthcare sites available on the Internet.* Poster presented at the 70th annual meeting of the Eastern Psychological Association, Providence, RI.

Eğeci, İ. S. (2010).*Utilizing cinematherapy to ımprove relationship satisfaction: A qualitative study*. Yayınlanmış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Eisenberg, D. M., Davis, R. B., Ettner, S. L., Appel, S., Wilkey, S., Van Rompay, M., ve Kessler, R. C. (1998). Trends in alternative medicine use in the United States, 1990-1997: Results of a follow-up national survey.*Jama*,*280*(18), 1569-1575.

Ellis, A. (1993). The advantages and disadvantages of self-help therapy materials. *Professional Psychology: Research and Practice*,*24*(3), 335-339.

Fox, S., ve Fallows, D. (2003). *Internet health resources.* Pew Internet and American Life Project.

Fox, S. (2006).*Online health search 2006*. Pew Internet and American Life Project.

Gençöz F. (2006). Sinemada Psikolojik bozukluklar: Psinema. *Bilim ve teknik dergisi*, *39* (458), 82-86.

Gençöz F. (Ed.). (2007). *Psinema 1: Psikolojik bozukluklar ve sinematerapi*. İstanbul: HYB Yayıncılık

Gençöz F. (2008). Sinema filmlerinde intihar: Araştırma, eğitim ve sinematerapi. *Kriz Dergisi, 16* (2), 1-9.

Glasgow, R. E. ve Rosen, G. M. (1978). Behavioral bibliotherapy: A review of self-help behavior therapy manuals. *Psychological Bulletin, 85*(1), 1–23.

Gökdağ, C., Sapmaz Yurtsever, S., Erdoğan Yıldırım, Z., Kaçar Başaran, S., Tokgünaydın, S., Olgun Kaval, N., … Yorulmaz, O. (2016, Eylül). *Türkiye'de psikoterapinin geleceği: 10 yıl sonrasına ilişkin öngörüler.* 19.Ulusal Psikoloji Kongresi, İzmir.

Harwood, T. M., ve L'Abate, L. (2010).*Self-help in mental health: A critical review*. New York: Springer.

Hesley, J. W. ve Hesley, J. G. (2001).*Rent two films and let's talk in the morning: Using popular movies in psychotherapy* (2.baskı) NewYork: John Wiley & Sons Inc.

Ho, F. Y. Y., Chung, K. F., Yeung, W. F., Ng, T. H. Y., ve Cheng, S. K. W. (2014). Weekly brief phone support in self-help cognitive behavioral therapy for insomnia disorder: Relevance to adherence and efficacy.*Behaviour research and therapy*,*63*, 147-156.

Illouz, E. (2008).*Saving the modern soul: Therapy, emotions, and the culture of self-help*. University of California Press.

İlter, B. (2015) *Bibliyoterapi tekniğinin üstün yetenekli çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisi.* Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.

Jacobs, M. K. ve Goodman, G. (1989). Psychology and self-help groups: Predictions on a partnership.*American Psychological Association, 44*(3), 536-545.

Karacan-Özdemir, N. (2016). Deneysel bir Çalışma: Bibliyopsikolojik Danışmaya Dayalı Özgüven Geliştirme Programının 6. Sınıf Öğrencilerinin Özgüven Düzeylerine Etkisi.*İlköğretim Online*,*15*(1).136-147.

Kessler, R. C., McGonagle, K. A., Zhao, S., Nelson, C. B., Hughes, M., Eshleman, S., … Kendler, K. S. (1994). Lifetime and 12-month prevalence of DSM. III. R psychiatric disorders in the United States. *Archives of General Psychiatry, 51*, 8-19.

Kessler, R. C., Mickelson, K. D., ve Zhao, S. (1997). Patterns and correlates of self-help group membership in the United States. *Social Policy, 27*, 27-46.

Kessler, R. C., Zhao, S., Katz, S. J., Kouzis, A. C., Frank, R. G., Edlund, M., ve Leaf, P. (1999). Past-year use of outpatient services for psychiatric problems in the National Comorbidity Survey. *American Journal of Psychiatry, 156,* 115-123.

Klingemann, H., ve Sobell, L. C. (Ed.). (2007). *Promoting self-change from addictive behaviors: Practical implications for policy, prevention, and treatment.* New York: Springer.

Klingemann, H., Sobell, L. C., Barker, J., Blomqvist, J., Cloud, W., Ellinstad, T., ... ve Junker, C. (2012).*Promoting self-change from problem substance use: Practical implications for policy, prevention and treatment*. Springer Science & Business Media.

Knack, W. A. (2009). Psychotherapy and alcoholics anonymous: An integrated approach. *Journal of Psychotherapy Integration*,*19*(1), 86-109.

Lauder, S., Chester, A., Castle, D., Dodd, S., Gliddon, E., Berk, L., ... Berk, M. (2015). A randomized head to head trial of MoodSwings. net. au: An internet based self-help program for bipolar disorder.*Journal of affective disorders*,*171*, 13-21.

Leana-Taşcılar, M. Z. (2012). Üstün zekalı ve yetenekli ögrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi kullanımı: Model önerisi*Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*,*2*(2), 118-136.

Lilienfeld, S. O., Lohr, J. M. ve Lynn, S. J. (2003). Science and Pseudoscience in Clinical Psychology: Initial Thoughts, Reflections, and Considerations. S. O. Lilienfeld, J. M. Lohr ve S. J. Lynn, (Ed.), *Science and pseudoscience in contemporary clinical psychology* içinde (1-14). New York: The Guilford Press.

Lissman, T. L., ve Boehnlein, J. K. (2001). A critical review of internet information about depression.*Psychiatric Services*,*52*(8), 1046-1050.

Mains, J. A. ve Scogins, F. R. (2003). The effectiveness of self-administered treatments: A practice-friendly review of the research. *Journal of ClinicalPsychology/InSession: Psychotherapy in Practice, 59*(2), 237–246.

Marrs, R. W. (1995). A meta-analysis of bibliotherapy studies. *American Journal of Community Psychology, 23*(6), 843–870.

Marx, J. A.,Gyorky, Z. K., Royalty, G. M. ve Stern, T. E. (1992). Use of self-help books in psychotherapy.*Professional Psychology: Research and Practice*,*23*(4), 300-305.

Norcross, J. C. (2000). Here comes the self-help revolution in mental health. *Psychotherapy, 37,* 370–377.

Norcross, J. C., Santrock, J. W., Campbell, L. F., Smith, T. S., Sommer, R., ve Zuckerman, E. L. (2000). *Authoritative guide to self-help resources in mental health.* New York: Guilford.

Norcross, J. C. (2006). Integrating self-help into psychotherapy: 16 practical suggestions. *Professional Psychology: Research and Practice*,*37*(6), 683-693.

Quinn, D. M., ve Crocker, J. (1999). When ideology hurts: effects of belief in the protestant ethic and feeling overweight on the psychological well-being of women.*Journal of personality and social psychology*,*77*(2), 402-414.

O'Connor, E. P., ve Kratochwill, T. R. (1999). Self-help interventions: The reported practices of school psychologists.*Professional Psychology: Research and Practice*,*30*(2), 147-153.

Öncü, H. (2012). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik amacıyla kullanılması.*Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*,*16*(1), 147-170.

Öner, U. (1987). Bibliyoterapi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *20*(1), 143-149.

Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Jo-*

urnal of Arts and Sciences, *7*, 133-150.

Öner, U. ve Yeşilyaprak, B. (2006). Bibliyoterapi: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Çocuk Edebiyatından Yararlanma. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyat Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 203, 559-565.

Öner, U. ve Yeşilyaprak, B. (2006). Bibliyoterapi: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Çocuk Edebiyatından Yararlanma.. S.Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyat Sempozyumu Bildiriler Kitabı.* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, yayın no:203, 559-565.

Pearsall, P. (2007). *The last self-help book you'll ever need.* New York: A Member of the Perseus Books Group.

Pehrsson, D.E. ve McMillen, P.S. (2005). A bibliotherapy evaluation tool: Grounding counselors in the therapeutic use of literature. *The Arts in Psychotherapy, 32* (1), 47-59.

Pehrsson, D. E. ve McMillen, P. (2007). Bibliotherapy: Overview and implications for counselors (ACAPCD-02). Alexandria, VA: American Counseling Association.

Peseschkian, N. (2012).*Psychotherapy of everyday life: Training in partnership and self-help*. Springer Science and Business Media.

Priemer, M., Talbot, F., ve French, D. J. (2015). Impact of Self-Help Schema Therapy on Psychological Distress and Early Maladaptive Schemas: A Randomised Controlled Trial.*Behaviour Change*,*32*(01), 59-73.

Prochaska, J. O., ve DiClemente, C. C. (1982). Transtheoretical therapy: Toward a more integrative model of change.*Psychotherapy: theory, research and practice*,*19*(3), 276-288.

Pur, İ. G. (2009).*Cinematherapy for alcohol dependent patients.* Yayınlanmış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Rawlins, M. D., ve Culyer, A. J. (2004). National Institute for Clinical Excellence and its value judgments.*Bmj*, 224-227.

Rogers, A.,Oliver, D., Bower, P., Lovell, K., ve Richards, D. (2004). People's understanding of a primary care-based menta health self-help clinic. *Patient Education and Counseling. 53*(1), 41–46.

Rosen, G. M. (1993). Self-help or hype? Comments on psychology's failure to advance self-care.*Professional Psychology: Research and Practice*,*24*(3), 340-345.

Rosen, G. M., Glasgow, R. E. ve Moore, T. E. (2003). Self-help therapy: The science and business of giving psychology away. S. O. Lilienfeld, S. O., J. M. Lohr ve S. J. Lynn, (Ed.), *Science and pseudoscience in contemporary clinical psychology* içinde (399-424). New York: The Guilford Press

Rubin, L. C. (2008). Introduction: Popular Culture As a Resource for Growth and Change. L. C. Rubin, (Ed.), *Popular culture in counseling, psychotherapy, and play-based interventions* içinde (XXXI-XLII).New York: Springer Publishing Company.

Scogin, F. R. (2003). Introduction: Integrating self-help into psychotherapy.*Journal of Clinical Psychology /InSession: Psychotherapy in Practice*, *59*(2), 175-176.

Scogin, F. ve DiNapoli E.A. (2016). Self help programs. J.C. Norcross, G.R. Van-

denBos, D.K. Freedheim, R. Krishnamurthy, (Ed.), *APA Handbook Of Clinical Psychology: Applications And Methods* içinde (425-437). Washington: American Psychological Association.

Seligman, M. E. P. (1995). The effectiveness of psychotherapy. *American Psychologist, 50,* 965–974.

Sharp, C., Smith, J. V. ve Cole, A. (2002). Cinematherapy: metaphorically promoting therapeutic change. *Counselling Psychology Quarterly, 15*(3), 269-276.

Smith, A. W., ve Baum, A. (2003). The influence of psychological factors on restorative function in health and illness.*Social psychological foundations of health and illness*, 431-457.

Sobell, M. B. (2007). One way to leave your lover: The role of treatment in changing addictive behaviors. H. Klingemann ve L. C. Sobell (Ed.), *Promoting self-change from addictive behaviors: Practical implications for policy, prevention, and treatment* (s. 151–162). New York: Springer.

Starker, S. (1988). Do-it-yourself therapy: The prescription of self-help books by psychologists.*Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*,*25*(1), 142-146.

Şendikici, S. (2011).*The effect of cınematherapy on self-perceptıon among adolescents: Applıcatıons in clinical and non-clinical samples.* Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Şenol - Durak, E. ve Fışıloğlu H. (2007). Film analizi yöntemi ile Virginia Satir aile terapisi yaklaşımına bir bakış. *Türk Psikoloji Yazıları, 10*(20), 43-62.

Tanrıkulu, I. (2011). Self-help books and bibliotherapy: Reflections for Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*,*30*, 1862-1866.

Tekin, K. (2011). *Psikotik hastalarda sinematerapi yönteminin aleksitimi düzeyi üzerine etkisi.* Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniveristesi Sağlık Bilimler Enstitüsü.

Tews, R. M. 1962. Introduction. *Library trends, 11* (2), 97-105.

Tucker-Ladd, C. (2006). *Psychological self-help,(chapter 4: Behaviour motivation and self control)* ErişimTarihi 16 Ocak 2016.

Tümlü, G. Ü. ve Voltan-Acar, N. (2014). Issız Adam filminin gerçeklik terapisine dayalı incelenmesi.*İnsan ve İnsan*, *2*(1), 62-73.

Türküler Aka, B. ve Gençöz F. (2010). Sinematerapinin mükemmeliyetçilik ve mükemmeliyetçilikle ilgili şemalar üzerindeki etkisi, *Türk Psikoloji Dergisi*, *25*(65), 69- 77.

Van Spijker, B. A. J., van Straten, A., ve Kerkhof, A. F. J. M. (2012). Effectiveness of online self-help for suicidal thoughts: Results of a randomised controlled trial.*Reducing the Burden of Suicidal Thoughts Through Online Self-Help* içinde (85-106). Amsterdam.

Vernmark, K., Lenndin, J., Bjärehed, J., Carlsson, M., Karlsson, J., Öberg, J., ...ve Andersson, G. (2010). Internet administered guided self-help versus individualized e-mail therapy: A randomized trial of two versions of CBT for major depression.*Behaviour research and therapy*,*48*(5), 368-376.

Wagner, G., Penelo, E., Wanner, C., Gwinner, P., Trofaier, M. L., Imgart, H., ... Karwautz, A. F. (2013). Internet-delivered cognitive–behavioural therapy v. Conventional guided self-help for bulimia nervosa: Long-term evaluation of a randomised controlled trial.*The British Journal of Psychiatry*,*202*(2), 135-141.

Waller, G., Mountford, V., Lawson, R., Gray, E., Cordery, H., ve Hinrichsen, H. (2010).*Beating your eating disorder: A cognitive-behavioral self-help guide for adult sufferers and their carers*. Cambridge University Press.

Watkins, L.W. (2008). Self-Help therapies: Past and present. L.W. Watkins ve G. A. Clum, (Ed.), *Handbook of self-help therapies* içinde (1-24)**.** New York: Taylor & Francis Group.

Weimerskirch, P. J. (1965). Benjamin Rush and John Minson Galt, II: Pioneers of bibliotherapy in America.*Bulletin of the Medical Library Association*,*53*(4), 510-526.

Wolf, M., Ebner-Priemer, U., Schramm, E., Domsalla, M., Hautzinger, M., ve Bohus, M. (2011). Maximizing skills acquisition in dialectical behavioral therapy with a CD-ROM-based self-help program: Results from a pilot study. *Psychopathology*,*44*(2), 133-135.

Yılmaz, E. B. (2012) *Bibliyoterapinin aileleriyle çatışma içinde olan gençlerin çatışma düzeylerine etkisi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi

8

Pozitif Klinik Psikoloji

Ceren Gökdağ & Servet Kaçar-Başaran & Zeynep Erdoğan-Yıldırım
Ege Üniversitesi, İzmir & Pamukkale Üniversitesi, Denizli

Pozitif Psikolojinin Tanımı, Ortaya Çıkışı ve Pozitif Klinik Psikoloji
Pozitif Klinik Psikoloji Yaklaşımına Ait Kavramlar
- ***Öznel İyi Oluş***
- ***Psikolojik İyi Oluş***
- ***İyimserlik***
- ***Umut***
- ***Yükleme Tarzı***
- ***Dayanıklılık***
- ***Travma Sonrası Gelişim***

Pozitif Psikolojide Değerlendirme ve Kavramlarının Ölçümü
Pozitif Psikoterapi
- ***Nossrat Peseschkian'ın Pozitif Psikoterapi Yaklaşımı***
- ***Tayyab Rashid ve Martin Seligman'ın Pozitif Psikoterapi Yaklaşımı***

Pozitif Psikoterapinin Etkililiği
Pozitif Psikoterapinin Güncel Durumu
Pozitif Psikoloji Yaklaşımına Getirilen Eleştiriler ve Öneriler
Sonuç

sayısı da artmaktadır. Ancak bu gelişmeye karşın, Lazarus bu yaklaşımın bir takım kavramsal ve yöntemsel problemlerinin olduğunu belirtmiştir. Özellikle, duyguların pozitif ve negatif olarak ikiye ayrılmasının duyguları basite indirgediğini belirten Lazarus, bireysel farklılıkların abartıldığını ve duygu ölçümünün öz bildirim ölçekleri ile neredeyse imkânsız olduğunu belirtmiştir. Yine de, psikoloji bilimine ve bu bilimin insana bakış açısına yeni bir soluk getirmesi açısından pozitif psikoloji yaklaşımının etkili ve alanı zenginleştiren bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Kaynakça

Abraído-Lanza, A. F., Guier, C. ve Colón, R. M. (1998). Psychological thriving among Latinas with chronic illness. *Journal of Social Issues*, *54*(2), 405-424.

Abramson, L. Y., Seligman, M. E. P. ve Teasdale, J. D. (1978). Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology, 87*(1), 49-74.

Achat, H., Kawachi, I., Spiro, A., DeMolles, D. A. ve Sparrow, D. (2000). Optimism and depression as predictors of physical and mental health functioning: the Normative Aging Study. *Annals of Behavioral Medicine*, *22*(2), 127-130.

Akın, A. (2008). Scales of psychological well-being: A study of validity and reliability. *Educational Science: Theory & Practice*, *8,* 721–750.

Akın, A., Demirci, İ., Yıldız, E., Gediksiz, E. ve Eroğlu, N. (2012). The Short Form of the Scales of Psychological Well-being (SPWB-42): The validity and reliability of the Turkish version. International Counseling and Education Conference 2012 (ICEC 2012), May, 3-5, İstanbul.

Akin-Little, A. E., Little, S. G., Bray, M. A. ve Kehle, T. J. (2009). *Behavioral interventionsin schools: Evidence-based positive strategies*. American Psychological Association.

Alarcon, G. M., Bowling, N. A. ve Khazon, S. (2013). Great expectations: A meta-analyticexamination of optimism and hope. *Personality and Individual Differences*, *54*(7), 821-827.

Applebaum, A. J., Stein, E. M., Lord-Bessen, J., Pessin, H., Rosenfeld, B. ve Breitbart, W. (2014). Optimism, social support, and mental health outcomes in patients with advanced cancer. *Psycho-Oncology*, *23*(3), 299-306.

Armor, D. A. ve Taylor, S. E. (1998). Situated optimism: Specific outcome expectancies and self-regulation. *Advances in Experimental Social Psychology*, *30*, 309-379.

Asgharipoor, N., Farid, A. A., Arshadi, H. ve Sahebi, A. (2012). A comparative study on theeffectiveness of positive psychotherapy and group cognitive-behavioral therapy for thepatients suffering from major depressive disorder. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences, 6,* 33–41.

Atik, G. ve Kemer, G. (2009). Çocuklarda umut ölçeği'nin psikometrik özellikleri: Geçerlikve güvenirlik çalışması. *İlköğretim Online*, *8*(2), 379-380.

Aydın, G. ve Tezer, E. (1991). İyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. *Psikoloji Dergisi*, 7, (26), 2-9.

Balcı, S. ve Yılmaz, M. (2002). İyimserlik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve

güvenirlik çalışması. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 14,* 54-60.
Bannink, F. P. (2013). Are you ready for positive cognitive behavioral therapy? *The Journal of Happiness & Well-Being*, *1*(2), 61-69.
Baron, R. A. ve Byrne, D. (2000). *Social psychology*. Boston: Allyn and Bocon.
Basım, H. N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *22*(2), 104-114.
Başak E. B. (2012). *Düşük gelirli ailelerden gelen üniversite öğrencilerinin öz duyarlılık, sosyal bağlılık ve iyimserlik ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
Block, J. ve Kremen, A.M. (1996). IQ and ego-resilience: Conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 349-361.
Bolier, L., Haverman, M., Westerhof, G. J., Riper, H., Smit, F. ve Bohlmeijer, E. (2013).Positive psychology interventions: a meta-analysis of randomized controlled studies.*BMC Public Health*,*13*(1), 1-20.
Bonnano, G. A. ve Mancini, A. D. (2008). The human capacity to thrive in the face of potential trauma. *Pediatrics, 121*, 369–375.
Breslau, N., Kessler, R. C., Chilcoat, H. D., Schultz, L. R., Davis, G. C. ve Andreski, P. (1998). Trauma and posttraumatic stress disorder in the community: the 1996 Detroit Area Survey of Trauma.*Archives of general psychiatry*,*55*(7), 626-632.
Brissette, I., Scheier, M. F. ve Carver, C. S. (2002). The role of optimism in social networkdevelopment, coping, and psychological adjustment during a life transition. *Journal ofPersonality and Social Psychology*, *82*(1), 102-111.
Brooks, R. B. (2001). Fostering motivation, hope, and resilience in children with learningdisorders. *Annals of Dyslexia*, *51*(1), 9-20.
Burton, C. M. ve King, L. A. (2004). The health benefits of writing about intensely positiveexperiences. *Journal of Research in Personality, 38*, 150–163.
Calhoun, L. G. ve Tedeschi, R. G. (1999). *Facilitating posttraumatic growth: A clinician's guide.* NJ: Lawrance Erlbaum Associates Inc.
Calhoun, L. G. ve Tedeschi, R. G. (2004). The foundations of posttraumatic growth: New considerations.*Psychological Inquiry*,*15*(1), 93-102.
Carver, C. S. ve Gaines, J. G. (1987). Optimism, pessimism, and postpartum depression.*Cognitive Therapy and Research, 11,* 449-462.
Carver, C. S. ve Scheier, M. F. (2001a). Optimism, pessimism, and self-regulation. In *Optimism& Pessimism: Implications for Theory, Research, and Practice*, E. C. Chang (Ed.).American Psychological Association.
Carver, C. S. ve Scheier, M. F. (2001b).*On the self-regulation of behavior*. Cambridge University Press.
Carver, C. S., Scheier, M. F. ve Segerstrom, S. C. (2010). Optimism. *Clinical Psychology Review*, *30*(7), 879-889.
Cenkseven, F. (2004). *Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
Chao, R. C. L. (2015). *Counseling psychology: An integrated positive psychological approach*. John Wiley & Sons.
Charney, D. S. (2004). Psychobiological mechanisms of resilience and vulnerabi-

lity: implications for successful adaptation to extreme stress.*The American Journal of Psychiatry*,*161*(2), 195-216.

Cieslak, R., Benight, B., Schmidt, N., Luszcynska, A., Curtin, E., Clark, A. R. ve Kissinger, P. (2009). Predicting posttraumatic growth among Hurricane Katrina survivors living with HIV: the role of self-efficacy, social support, and PTSD symptoms. *Anxiety, Stress, and Coping, 22(4)*, 449-463.

Colby, D. A. ve Shifren, K. (2013). Optimism, mental health, and quality of life: A studyamong breast cancer patients. *Psychology, Health & Medicine*, *18*(1), 10-20.

Connor, K. M. ve Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, *18*(2), 76-82.

Cope, T. (2014). Positive psychotherapy:'Let the truth be told'. *International Journal of Psychotherapy*, *18*(2), 62-71.

Cummins, R. A. (2000). Personal income and subjective well-being: A review. *Journal of Happiness Studies*, *1*(2), 133-158.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin, 95*, 542–575.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, *55*(1), 34-43.

Diener, E. ve Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, *40*(1-2), 189-216.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. ve Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, *49* (1), 71-75.

Diener, E., Lucas, R. E. ve Oishi, S. (2002). Subjective well-being. *Handbook of PositivePsychology*, 63-73.

Diener, E., Suh, E., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decadesof progress. *Psychological Bulletin, 125*, 276-302.

Diener, E., Wirtz, D., Biswas-Diener, R., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D. W. ve Oishi, S. (2009). New measures of well-being. *Assessing Well-Being*içinde (pp. 247-266). Springer Netherlands.

Dirik, G. ve Karanci, A. N. (2008). Variables related to posttraumatic growth in Turkish rheumatoid arthritis patients. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, *15*(3), 193-203.

Doğan, T. (2012). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş.*Doğuş Üniversitesi Dergisi*,*14*, 56-64.

Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being, 3*, 93-102.

Domino, B. ve Conway, D. W. (2001). Optimism and pessimism from a historical perspective. In *Optimism & pessimism: Implications for theory, research, and practice*, E. C. Chang (Ed.). *American Psychological Association.*

Dowlatabadi, M. M., Ahmadi, S. M., Sorbi, M. H., Beiki, O., Razavi, T. K. ve Bidaki, R. (2016). The effectiveness of group positive psychotherapy on depression and happiness in breast cancer patients: A randomized controlled trial. *Electronic Physician*, *8*(3), 2175-2180.

Durak, M. (2002). *Predictive role of hardiness on psychological symptomatology of university students experienced earthquake* (Yayınlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Edwards, T. M. ve Jovanovski, A. (2016). Hope as a therapeutic target in counselling–in general and in relation to christian clients.*International Journal for the Advancement of Counselling*,*38*(2), 77-88.

Eryilmaz, A. (2009). Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(4), 975-989.

Feather, N. T. (1982). Expectancy-value approaches: Present status and future directions. In *Expectations and Actions: Expectancy-Value Models in Psychology*, N. T. Feather (Ed.). Erlbaum, Hillsdale, NJ.

Fincham, F. D. ve Bradbury, T. N. (1992). Assessing attributions in marriage: The relationship attribution measure, *Journal of Personality and Social Psychology, 62* (3), 457-468.

Fletcher, D. ve Sarkar, M. (2013). Psychological resilience.*European Psychologist*,*18*(1), 12-23.

Flett, R. A., Kazantzis, N., Long, N. R., MacDonald, C. ve Millar, M. (2004). Gender and ethnicity differences in the prevalence of traumatic events: Evidence from a New Zealand community sample.*Stress and health*,*20*(3), 149-157.

Frans, Ö., Rimmö, P. A., Åberg, L. ve Fredrikson, M. (2005). Trauma exposure and post-traumatic stress disorder in the general population.*Acta Psychiatrica Scandinavica*,*111*(4), 291-290.

Friborg, O., Barlaug, D., Martinussen, M., Rosenvinge, J. H. ve Hjemdal, O. (2005). Resilience in relation to personality and intelligence.*International Journal of Methodsin Psychiatric Research*,*14*(1), 29-42.

Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J. H. ve Martinussen, M. (2003). A new rating scale for adult resilience: what are the central protective resources behind healthy adjustment? *International Journal of Methods in Psychiatric Research*,*12*(2), 65-76.

Galinha, I. C., Oishi, S., Pereira, C. R., Wirtz, D. ve Esteves, F. (2013). Adult attachment, love styles, relationship experiences and subjective wellbeing: Cross-cultural and gender comparison between Americans, Portuguese, and Mozambicans. *SocialIndicators Research, 119,* 823-852.

Gençöz, T. (2000). Pozitif ve negatif duygu ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, *15*(46), 19-26.

Gizir, C. A. ve Aydın, G. (2006). Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları.*Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*,*3*(26), 87-99.

Gökdağ, C., Sapmaz-Yurtsever, S., Erdoğan-Yıldırım, Z., Kaçar-Başaran, S., Tokgünaydın, S., Olgun-Kaval, N., ... Yorulmaz, O. (2016, Eylül). *Türkiye'de Psikoterapinin Geleceği: 10 Yıl Sonrasına İlişkin Öngörüler*. 19. Ulusal Psikoloji Kongresi, İzmir.

Grant, S. L., Langan-Fox, J. ve Anglim, J. (2009). The big five traits as predictors of subjective and psychological well-being. *Psychological Reports, 105*(1), 205-231.

Guo, Y. F., Zhang, X., Plummer, V., Lam, L., Cross, W. ve Zhang, J. P. (2016). Positive psychotherapy for depression and self-efficacy in undergraduate nursing students: A randomized, controlled trial.*International journal of mental health nursing*, doi: 10.1111/inm.12255.

Gürel, A. N. (2009). *Düşünme stilleri ve cinsiyetin psikolojik iyi olma hali üzerine*

etkileri (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü, Ankara.

Gürgan, U. (2006) Yılmazlık Ölçeği (YÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39*(2), 45-74.

Haase, J. E. (2004). The adolescent resilience model as a guide to interventions. *Journal of Pediatric Oncology Nursing: Official Journal of the Association of Pediatric Oncology Nurses*,*21*(5), 289-299.

Hefferon, K. ve Boniwell, I. (2011). *Positive psychology: Theory, research and applications.* McGraw-Hill Education: UK.

Hidalgo, J. L., Bravo B., N., Martínez, I. P., Pretel1, F.A., Postigo, J.M.L. ve Rabadán, F.E. (2010). Psychological well-being, assessment tools and related factors. In *Psychological Well-Being* (pp. 77-113). I.E. Wells (Ed), New York: Nova Science Publishers.

Huang, C. (2015). Relation between attributional style and subsequent depressive symptoms: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Cognitive Therapy andResearch*, *39*(6), 721-735.

Ikizer, G., Karanci, A. N. ve Doğulu, C. (2016). Exploring factors associated with psychological resilience among earthquake survivors from Turkey. *Journal of Loss and Trauma*, 1-15.

İmamoğlu, E. O. (2001). *Need for cognition versus recognition: Self and family related correlates* (Yayınlanmamış makale). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Jacelon, C. S. (1997). The trait and process of resilience.*Journal of Advanced Nursing*,*25*(1),123-129.

Kahler, C. W., Spillane, N. S., Day, A. M., Cioe, P. A., Parks, A., Leventhal, A. M. ve Brown, R. A. (2015). Positive psychotherapy for smoking cessation: a pilot randomized controlled trial.*Nicotine & Tobacco Research: Official Journal of the Society for Research on Nicotine and Tobacco*,*17*(11), 1385-1392.

Kahler, C. W., Spillane, N. S., Day, A., Clerkin, E. M., Parks, A., Leventhal, A. M. ve Brown,R. A. (2014). Positive psychotherapy for smoking cessation: Treatment development,feasibility, and preliminary results. *The Journal of Positive Psychology, 9*, 19–29.

Karaırmak, Ö. (2007). *Investigation of personal qualities contributing to psychological resilience among earthquake survivors: A model testing study* (Yayınlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Karaırmak, Ö. (2010). Establishing the psychometric qualities of the Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC) using exploratory and confirmatory factor analysis in atrauma survivor sample. *Psychiatry Research*, *179*(3), 350-356.

Karaırmak, Ö. ve Siviş, R. (2008). Modernizmden postmodernizme geçiş ve pozitif psikoloji. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(30), 102-115.

Karancı, A. N. (2010). *Türkiye'de yaşanılan travmatik yaşam olaylarının epidemiyolojisi ve travma sonrası gelişim.* http://78.189.53.61/-/bs/ess/n_karanci.pdf

Karancı, A. N. ve Acartürk, C. (2005). Post-traumatic growth among Marmara earthquakesurvivor involved in disaster preparedness as volunteers. *Traumatology, 11*, 307–323.

Keyes, C. L. M. ve J. S., Eduardo. (2012). To flourish or not: Level of positive mental healthpredicts ten-year all-cause mortality. *American Journal of Public Health, 102*, 2164- 2172.

Keyes, C. L., Shmotkin, D. ve Ryff, C. (2002). Optimizing well-being: the empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology, 82,* 10071022.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması* (Yayınlanmamışyüksek lisans tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kramer, G. P., Bernstein, D. A. ve Phares, V. (2014). *Introduction to clinical psychology.* Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

Krovetz, M. L. (1999). *Fostering resiliency: Expecting all students to use their Minds and hearts well.* California: Corwin Press, Inc.

Kubokawa, A. ve Ottaway, A. (2009). Positive psychology and cultural sensitivity: A reviewof the literature. *Graduate Journal of Counseling Psychology*, *1*(2), 130-138.

Lazarus, R. S. (2003). Does the positive psychology movement have legs? *Psychologicalinquiry*, *14*(2), 93-109.

Leak, G. ve Williams, D. (1991). Relationship between social interest and perceived family environment. *Individual Psychology, 47*, 159-165.

LeBon, T. (2014). *Achieve our potential with positive psychology: Teach yourself.* Hachette UK.

Linley, P. A. ve Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: a review.*Journal of Traumatic Stress*, *17* (1), 11-21.

Linley, P. A. ve Joseph, S. (Eds.). (2004). *Positive Psychology in Practice* (713-731). Hoboken, NJ: Wiley.

Linley, P. A., Joseph, S., Harrington, S. ve Wood, A. M. (2006). Positive psychology: Past, present, and (possible) future. *The Journal of Positive Psychology*, *1*(1), 3-16.

Lopez, S. J. ve Snyder, C. R. (2003). *Positive psychological assessment.* Washington: APA.

Lopez, S. J., Ciarlelli, R., Coffman, L. Stone, M. ve Wyatt, L. (2000). Diagnosing for strengths: On measuring hope building blocks. *Handbook of Hope Theory, Measures and Applications* içinde C. R. Snyder (Ed.) London: Academic Press.

Luthar, S. S., Cicchetti, D. ve Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development, 71,* 543–562.

Lü, W., Wang, Z. ve Liu, Y. (2013). A pilot study on changes of cardiac vagal tone in individuals with low trait positive affect: The effect of positive psychotherapy. *International Journal of Psychophysiology, 88,* 213–217.

Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin, 131*, 803–855.

Maddi, S. R. ve Khoshaba, D. M. (2001). *Personal views survey* (3rd ed. revised). NewportBeach, CA: The Hardiness Institute.

Maddux, J. E. (2002). Stopping the "madness". In *Handbook of positive psychology* (ss. 3-9) C. R. Snyder, S. J. Lopez (Eds). Oxford University Press.

Masten, A. S. (1994). Resilience in individual development: successful adaptation despite risk and adversity. In *Educational resilience in inner-city America: Challenges and prospects*. M. C. Wang ve G. W. Gordon (Eds.) Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Masten, A. S. (1999). Resilience comes of age: Reflections on the past and outlook for the next generation of research. In *Resilience and development: Positive life adaptations*. M. D. Glantz, J. Johnson ve L. Huffman (Eds.). New York: Plenum.

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience process in development. *American Psychologist*. *56*, 227-238.

Masten, A. S., Best, K. M. ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*,*2* (04), 425-444.

McWhirter, E. H. ve McWhirter, B. T. (2008). Adolescent future expectations of work, education family and community. *Youth & Society, 40* (2), 182-202.

Meyer, P. S., Johnson, D. P., Parks, A., Iwanski, C. ve Penn, D. L. (2012). Positive living: A pilot study of group positive psychotherapy for people with schizophrenia. *The Journal of Positive Psychology, 7,* 239–248.

Mongrain, M. ve Anselmo-Matthews, T. (2012). Do positive psychology exercises work? A replication of Seligman et al. (2005). *Journal of Clinical Psychology, 68,* 382–389.

Motan, İ. (2002). *Distingushing anxiety and deppression: Hardiness* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Myers, D. G. ve Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, *6*(1), 10-19.

Nelson, E. S., Karr, K. M. ve Coleman, P. K. (1996). Relationships among daily hassles, optimism and reported physical symptoms. *Journal of College Student Psychotherapy*, *10*(2), 11-26.

Norcross, J. C., Pfund, R. A. ve Prochaska, J. O. (2013). Psychotherapy in 2022: A Delphi poll on its future. *Professional Psychology: Research and Practice*, *44*(5), 363-370.

Norris, F. H., Murphy, A. D., Baker, C. K., Perilla, J. L., Rodriguez, F. G. ve Rodriguez, J. D. J. G. (2003). Epidemiology of trauma and posttraumatic stress disorder in Mexico.*Journal of abnormal psychology*,*112*(4), 646.

Özlü, A., Yıldız, M. ve Aker, T. (2010). Şizofreni hastalarına bakım verenlerde travma sonrası gelişim ve ilişkili etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *11*, 89-94.

Papatya, I. (1987). *Depresif kişilerin kendilerine ve önem verdikleri bir kişiye ilişkin yüklemeleri* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü: Ankara.

Peng, L., Zhang, J., Li, M., Li, P., Zhang, Y., Zuo, X., ... Xu, Y. (2012). Negative life events and mental health of Chinese medical students: The effect of resilience, personality and social support.*Psychiatry Research*,*196*(1), 138-141.

Peseschkian, N. (1980). *Positive family therapy.* NY, Springer, 185-225.

Peseschkian, N. (1982). *Oriental stories as tools in psychotherapy: The Merchant and the Parrot.* New York, Springer, 12-38.

Peseschkian, N. (2000). *Positive psychotherapy.* New Delhi: Sterling Publishers.

Peseschkian, N. (2002). *Günlük yaşamın psikoterapisi*, (Çev: K. Toksöz), İstanbul, Beyaz Yayınları, 86-127.

Peseschkian, N. (2012). *Positive psychotherapy: Theory and practice of a new method*. Springer Science & Business Media.

Peseschkian, N. ve Walker, R. R. (1987). *Positive psychotherapy theory and prac-*

tice of a new method. New York: Springer-Verlag.
Peterson, C. (2000). The future of optimism. *American Psychologist, 55*, 44–55.
Peterson, C. (2006). *A primer in positive psychology*. NewYork, NY: Oxford Press.
Peterson, C. ve Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.
Peterson, C., Semmel, A., Von Baeyer, C., Abramson, L. Y., Metalsky, G. I. ve Seligman, M. E. P. (1982). The attributional style questionnaire. *Cognitive Therapy and Research*, *6*(3), 287-299.
Plomin, R., Scheier, M. F., Bergeman, C. S., Pedersen, N. L., Nesselroade, J. R. ve McClearn, G. E. (1992). Optimism, pessimism and mental health: A twin/adoption analysis. *Personality and Individual Differences*, *13*(8), 921-930.
Rashid, T. (2015). Positive psychotherapy: A strength-based approach. *The Journal of Positive Psychology*, *10*(1), 25-40.
Rasmussen, H. N., Wrosch, C., Scheier, M. F. ve Carver, C. S. (2006). Self-regulation processes and health: the ımportance of optimism and goal adjustment. *Journal of Personality*, *74*(6), 1721-1748.
Robbins, A. S., Spence, J. T. ve Clark, H. (1991). Psychological determinants of health and performance: The tangled web of desirable and undesirable characteristics. *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*(5), 755-765.
Robinson, M. D., Solberg, E. C., Vargas, R. T. ve Tamir, M. (2003). Trait as default, subjective well-being, and the distinction between neutral and positive events. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*(3), 517-527.
Ryan, L. ve Caltabiano, M. (2009). Development of a new resilience scale: The resilience in midlife scale. *Asian Social Science, 5*(11), 39-51.
Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*(6),1069-1081.
Ryff, C. D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science*, *4*(4), 99-104.
Ryff, C. D. (2014). Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice of eudaimonia. *Psychotherapy and Psychosomatics*, *83*, 10-28.
Ryff, C. D. ve Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology. 69*(4), 719-727.
Ryff, C. D. ve Singer, B. (1996). Psychological well-being: Meaning, measurement, and implications for psychotherapy research. *Psychotherapy and psychosomatics*, *65*, 14-23.
Ryff, C. D. ve Singer, H. B. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies, 9,* 13-39.
Sandage, S. J. ve Hill, P. C. (2001). The virtues of positive psychology: The rapprochement and challenges of an affirmative postmodern perspective. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, *31*(3), 241-260.
Sarı, T. (2015). Pozitif psikoterapi: Gelişimi, temel ilke ve yöntemleri ve Türk kültürüne uygulanabilirliği. *The Journal of Happiness & Well-Being, 3*(2), 182-203.

Savi-Çakar, F., Karataş, Z. ve Çakır, M.A. (2014). Yetişkin Yılmazlık Ölçeği: Türk kültürüne uyarlanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *32*, 22-39.

Schaefer, J. A. ve Moos, R. H. (1998). The context for posttraumatic growth: Life crises, individual and social resources, and coping.*Posttraumatic Growth: Positive Changes in the Aftermath of Crisis* içinde R. G. Tedeschi, C. L. Park ve L. G. Calhoun (Eds.), (ss. 99-125) Lawrence Erlbaum Associates: London.

Scheier, M. F. ve Carver, C. S. (1985). Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology, 4 (3),* 219-247.

Scheier, M. F., Carver, C. S. ve Bridges, M. W. (1994). Distinguishing optimism from neuroticism (and trait anxiety, self-mastery, and self-esteem): A re-evaluation of the Life Orientation Test. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 1063-1078.

Schueller, S. M. ve Parks, A. C. (2012). Disseminating self-help: Positive psychology exercises in an online trial. *Journal of Medical Internet Research, 14* (3), e63.

Scioli, A., Scioli-Salter, E. R., Sykes, K., Anderson, C. ve Fedele, M. (2016). The positive contributions of hope to maintaining and restoring health: An integrative, mixed method approach. *The Journal of Positive Psychology*,*11*(2), 135-148.

Seery, M. D., Holman, E. A. ve Silver, R. C. (2010). Whatever does not kill us: Cumulative lifetime adversity, vulnerability, and resilience. *Journal of Personality and Social Psychology, 99,* 1025–1041.

Seligman, M. E. P. (1978). Comment and integration. *Journal of Abnormal Psychology, 87*(1), 165-179.

Seligman, M. E. P. (1999). Seligman on positive psychology. *National Press Club, 34*(2), 37-45.

Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment.* New York, NY: Free Press.

Seligman, M. E. P. (2005). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. C.R.Synder ve S. Lopez içinde (Eds.), *Handbook of Positive Psychology* (s.3-9). New York: Oxford University Press, Inc.

Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well being.* New York, NY: Simon & Schuster.

Seligman, M. E. P. (2011). *Learned optimism: How to change your mind and your life*. Vintage.

Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist,* 55, 5–14.

Seligman, M. E. P., Rashid, T. ve Parks, A. C. (2006). Positive psychotherapy. *American Psychologist. 61*, 774–788.

Seligman, M. E. P., Steen, T. A., Park, N. ve Peterson, C. (2005). Positive psychology progress: Empirical validation of interventions. *American Psychologist, 60*, 410-421.

Shakespeare-Finch, J. ve Armstrong, D. (2010). Trauma type and posttrauma outcomes: Differences between survivors of motor vehicle accidents, sexual assault, and bereavement. *Journal of Loss and Trauma, 15,* 69-82.

Sheldon, K. M. ve Elliot, A. J. (1999). Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well being: the self-concordance model. *Journal of personality and social psychology*, *76*(3), 482-497.

Sheldon, K. M. ve King, L. (2001). Why positive psychology is necessary. *American Psychologist*, *56*(3), 216-217.

Sheldon, K. M., Elliot, A. J., Ryan, R. M., Chirkov, V., Kim, Y., Wu, C., ... Sun, Z. (2004).Self-concordance and subjective well-being in four cultures. *Journal of Cross-CulturalPsychology*, *35*(2), 209-223.

Sin, N. L. ve Lyubomirsky, S. (2009). Enhancing well-being and alleviating depressive symptoms with positive psychology interventions: A practice-friendly meta-analysis.*Journal of Clinical Psychology, 65,* 467–487.

Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P. ve Jennifer Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: Assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine, 15,* 194–200.

Snyder, C. R. (1994). *The psychology of hope: You can get there from here.* Simon and Schuster.

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological inquiry*, *13*(4), 249- 275.

Snyder, C. R. ve Lopez, S. J. (2002). *Handbook of positive psychology*. Oxford University Press, USA.

Snyder, C. R. ve Lopez, S. J. (2007). *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths.* US: Sage Publications, Inc.

Snyder, C. R. ve Lopez, S. J. (2009). *Oxford Handbook of Positive Psychology.* New York: Oxford University Press, Inc.

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., ... Harney, P. (1991). The will and the ways: development and validation of an individual-differences measure of hope.*Journal of Personality and Social Psychology*,*60*(4), 570-585.

Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M., ... Stahl, K. J.(1997). The development and validation of the Children's Hope Scale.*Journal of Pediatric Psychology*,*22*(3), 399-421.

Snyder, C. R., Ilardi, S. S., Cheavens, J., Michael, S. T., Yamhure, L. ve Sympson, S. (2000).The role of hope in cognitive-behavior therapies. *Cognitive Therapy and Research*, *24*(6), 747-762.

Tarhan, S. ve Bacanlı, H. (2015). Sürekli Umut Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlikve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being, 3* (1), 1-14.

Taylor, E. (2001). Positive psychology and humanistic psychology: A reply to Seligman. *Journal of Humanistic Psychology, 41(*1), 13-29.

Tedeschi, R. G. ve Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of traumatic stress*, *9*(3), 455-471.

Tedeschi, R. G. ve Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry, 15*(1), 1-18.

Tedeschi, R. G., Park, C. L. ve Calhoun, L. G. (1998). Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis. London, LEA, Inc.

Telef, B. B. (2013). Psikolojik iyi oluş ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve

güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28*(3), 374-384.

Tennen, H. ve Affleck, G. (2003). While accentuating the positive, don't eliminate the negative or Mr. In-Between. *Psychological Inquiry*, *14*(2), 163-169.

Terjesen, M. D., Jacofsky, M., Froh, J. ve DiGiuseppe, R. (2004). Integrating positive psychology into schools: Implications for practice.*Psychology in the Schools*,*41*(1),163-172.

Terzi, Ş. (2005). *İyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Terzi, Ş. (2006). Kendini Toparlama Gücü Ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk PDR Dergisi, 26*, 77-86.

Tuncer, M., (2011). Yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma, turkish studies- international periodical for the languages. *Literature and History of Turkish or Turkic, 6* (2), 935-948.

Tutarel-Kışlak, Ş. (1999). İlişkilerde yükleme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi, 7* (3), 193-199.

Tuzgöl Dost, M. (2005). Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danişma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(23), 103-110.

Uliaszek, A. A., Rashid, T., Williams, G. E. ve Gulamani, T. (2016). Group therapy for university students: A randomized control trial of dialectical behavior therapy and positive psychotherapy. *Behaviour Research and Therapy*, *77*, 78-85.

Vella-Brodrick, D. A., Park, N. ve Peterson, C. (2009). Three ways to be happy: Pleasureengagement, and meaning: Findings from Australian and US samples. *Social Indicators Research, 90,* 165–179.

Wagnild, G. ve Young, H. (1993). Development and psychometric. *Journal of nursing measurement*, *1*(2), 165-178.

Walsh, W. B. (Ed.). (2014). *Counseling psychology and optimal human functioning*. Routledge.

Wang, M. ve Gordon, E. (Eds.). (1994). *Risk and resilience in inner-city America: Challenges and prospects.* Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Waterman, A. S. (1993). Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness(eudaimonia) and hedonic enjoyment. *Journal of personality and social psychology*, *64*(4), 678.

Watson, D., Clark, L. A. ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: the PANAS scales. *Journal of personality and social psychology*, *54*(6), 1063.

Weis, R. ve Speridakos, E. C. (2011). A meta-analysis of hope enhancement strategies in clinical and community settings. *Psychology of well-being: Theory, research and Practice*, *1*(1), 1-16.

WestEd. (2001). *Resilience Youth Development: Key findings*. California: Wested.

Wood, A. M. ve Johnson, J. (2016). Positive Clinical Psychology. *The Wiley Handbook of Positive Clinical Psychology*, 1-17.

Wood, A. M. ve Tarrier, N. (2010). Positive clinical psychology: A new vision and strategyfor integrated research and practice. *Clinical psychology review*,

30(7), 819-829.

Yalom, I. D. (2002). *Grup psikoterapisinin teori ve pratiği* (Çev. A. Tangör ve Ö. Karaçam). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yew, S. H., Lim, K. M. J., Haw, Y. X. ve Gan, S. K. E. (2015). The association between perceived stress, life satisfaction, optimism, and physical health in the Singapore Asiancontext.*Asian Journal of Humanities and Social Sciences (AJHSS)*,*3*(1), 56-66.

Yılmaz, B. ve Şahin, N. H. (2007). Arama-kurtarma çalışanlarında travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme. *Türk Psikoloji Dergisi*, *22*(59), 119-133.

Zournazi, M. (2004). *Umut değişim için yeni felsefeler* (çev. U. Abacı). İstanbul:Literatür.

9

Kuramlarüstü Değişim Modeli

Seda Sapmaz-Yurtsever & Melikenaz Yalçın
Ege Üniversitesi, İzmir

Kuramlarüstü Değişim Modeli
Değişim Aşamaları
Değişim Aşamalarının Döngüselliği
Değişim Süreçleri
Değişim Aşamaları ve Değişim Süreçlerinin Bütünleştirilmesi
Değişim Düzeyleri
Değişim Aşamaları, Değişim Süreçleri ve Değişim Düzeylerinin Bütünleştirilmesi
Karar Dengesi
Değişim Aşamaları ve Karar Dengesinin Bütünleştirilmesi
Öz Yeterlilik
Değişim Aşamaları ve Öz Yeterliliğin Bütünleştirilmesi
Kuramlarüstü Değişim Modeli'nde Yapıların Ölçümü
Değişim Aşamalarının Ölçümü
Değişim Süreçlerinin Ölçümü
Değişim Düzeylerinin Ölçümü

Karar Dengesinin Ölçümü
Öz Yeterliliğin Ölçümü
Kuramlarüstü Değişim Modeli'nin Uygulama Prosedürü
İlgili Alanyazın Çalışmaları
Tedavi Önerileri
Kurama Yönelik Eleştiriler
Sonuç

da oldukça önemli bir itibara ve kullanım yaygınlığına da sahip olmuştur. Sonuç olarak Kuramlarüstü Değişim Modeli, araştırma ve uygulamalarının ışığında terapistlere müdahalelerinde ne zaman ne yapacakları ve nasıl yapacakları konusunda etkili bir rehberlik sağlamaktadır.

Kaynakça

Bandura, A. (1997).The anatomy of stages of change (ed). *American Journal of Health Promotion*, *12* (1),8-10.

Biener, L., & Abrams, D. B. (1991). The Contemplation Ladder: Validation of a measure ofreadiness to consider smoking cessation. *Health Psychology, 10* (5), 360-365.

Blanchard, K. A., Morgenstern, J., Morgan, T. J., Labouvie, E., & Bux, D. A. (2003). Motivational subtypes and continuous measures of readiness for change: Concurrent and predictive validity. *Psychology of Addictive Behaviors, 17* (1), 56 – 65.

Brogan, M. M., Prochaska, J. O., & Prochaska, J. M. (1999). Predicting termination and continuation status in psychotherapy using the transtheoretical model. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*,*36* (2), 105.

Cardinal, B. (1997). Construct validity of stages of change for exercise behavior. *American Journal of Health Promotion*, *12* (1),68-74.

Carmack Taylor, C. L., Boudreaux, E. D., Jeffries, S. K., Scarinci, I. C., & Brantley, P. J. (2003). Applying exercise stage of change to a low-income underserved population.*American Journal of Health Behavior*,*2 7*(2), 99-107.

Cohen, J. (1992). Statistical power analysis.*Current Directions in Psychological Science*,*1* (3), 98-101.

DiClemente, C. C., Prochaska, J. O., & Gibertini, M. (1985). Self-efficacy and the stages of self-change of smoking.*Cognitive Therapy and Research*,*9* (2), 181-200.

DiClemente, C. C., Prochaska, J. O., Fairhurst, S. K., Velicer, W. F., Velasquez, M. M., & Rossi, J. S. (1991). The process of smoking cessation: an analysis of precontemplation, contemplation, and preparation stages of change.*Journal of Consulting and Clinical Psychology*,*59* (2), 295-304.

Erol, S. (2005). *Adölesanlarda sigara içme davranışını değiştirmede motivasyon görüşmelerinin etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Evren, C., Dalbudak, E. ve Çakmak, D. (2008). Değişime Hazır Olma ve Tedavi isteği Ölçeği (SOCRATES) Türkçe Versiyonu'nun Yatarak Tedavi Gören Erkek Alkol Bağımlısı Hastalarda Faktör Yapısı Geçerliği ve Güvenirliği.*Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*,*18*, 84-91.

Fava, J. L., Velicer, W. F., & Prochaska, J. O. (1995). Applying the transtheoretical model to a representative sample of smokers.*Addictive Behaviors*,*20* (2), 189-203.

Fortmann, S. P., Flora, J. A., Winkleby, M. A., Schooler, C., Taylor, C. B., & Farquhar, J. W. (1995). Community intervention trials: reflections on the Stanford Five-City Project experience.*American Journal of Epidemiology*,*142* (6), 576-586.

Gwaltney, C. J, Metrik, J., Kahler, C. W., & Shiffman, S. (2009). Self-efficacy and smoking cessation: A meta-analysis. *Psychology of Addictive Behaviors, 23*(1), 56-66.

Gottlieb, N. H., Galavotti, C., McCuan, R. S. & McAlister, A. L. (1990). Specification of a social cognitive model predicting smoking cessation in a Mexican-American population: A prospective study. *Cognitive Therapy and Research, 14*, 529-542.

Grimley, D., Prochaska, J. O., Velicer, W. F., Blais, L. M., & DiClemente, C. C. (1994). The transtheoretical model of change. In T. M. Brinthaupt & R. P. Lipka (Ed) *Changing the self: Philosophies, techniques, and experiences* (201-227). Albany, State University of New York Press.

Hall, K.,& Rossi, J.S. (2004). Examining the transtheoretical model using meta-analytic procedures and integrative analysis and longitudinal data. In S Keller & WF Velicer, (Ed.), *Research on the transtheoritical model: where are we now, where are we going?* Germany, Pabst Science Publishers.

Hall, K. L., & Rossi, J. S. (2008). Meta-analytic examination of the strong and weak principles across 48 health behaviors.*Preventive Medicine*,*46* (3), 266-274.

Haug, S., Meyer, C., & John, U. (2011). Efficacy of an internet program for smoking cessation during and after inpatient rehabilitation treatment: a quasi-randomized controlled trial.*Addictive Behaviors*,*36* (12), 1369-1372.

Hogue, A., Dauber, S., & Morgenstern, J. (2010). Validation of a contemplation ladder in an adult substance use disorder sample.*Psychology of Addictive Behaviors*,*24* (1), 137.

Hoffman, A. M., Redding, C. A., Goldberg, D., Añel, D., Prochaska, J. O., Meyer, P. M., & Pandey, D. (2006). Computer expert systems for African–American smokers in physicians offices: A feasibility study.*Preventive Medicine*,*43* (3), 204-211.

Horwath, C. C. (1999). Applying the transtheoretical model to eating behaviour change: challenges and opportunities.*Nutrition Research Reviews*,*12* (2), 281-317.

Janis, I. L. & Mann, L. (1977) *Decision making: a psychological analysis of conflict, choice and commitment*. New York: Free Press.

Johnson, S. S., Paiva, A. L., Cummins, C. O., Johnson, J. L., Dyment, S. J., Wright, J. A., ... & Sherman, K. (2008). Transtheoretical model-based multiple behavior intervention for weight management: effectiveness on a population basis.*Preventive Medicine*,*46* (3), 238-246.

Jones, H., Edwards, L., Vallis, T. M., Ruggiero, L., Rossi, S. R., Rossi, J. S., et al. (2003). Changes in diabetes self-care behaviors make a difference in glycemic control the diabetes stages of change (DiSC) study. *Diabetes Care*,*26* (3), 732-737.

Maddock, J. E. (1997).*Development and validation of decisional balance and processes of change ınventories for heavy, episodic drinking.*Unpublished Master's Thesis. University of Rhode Island.

O'Connell, d., & Velicer, W.F. (1988). A decisional balance measure for weight loss.The International Journal of Addictions, *23* (7), 729-750.

Klein, G., Ulbricht, S., Haug, S., Gross, B., Rumpf, H. J., John, U., & Meyer, C. (2010). Effects of practitioner-delivered brief counseling and computer-generated tailored letters on cigarettes per day among smokers who do not quit—A quasi-randomized controlled trial.*Drug and Alcohol Dependence*,*112* (1), 81-89.

Koyun, A. (2013). *Yetişkin kadınlarda değişim aşamaları modeli (Transteoretik Model) ile yapılan eğitimin sigarayı bırakma davranışı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kraft, P., Sutton, S., & Reynolds, H. (1999).The transtheoretical model of behavior change: Are the stages qualitatively different? *Psychology and Health, 14* (3), 433-450.

Lambert, M. J. (2005). Early response in psychotherapy: Further evidence for the importance of common factors rather than "placebo effects".*Journal of Clinical Psychology*,*61* (7), 855-869.

Littell, J. H., & Girvin, H. (2002). Stages of Change A Critique.*Behavior Modification*,*26* (2), 223-273.

Logue, E. E., Jarjoura, D. G., Sutton, K. S., Smucker, W. D., Baughman, K. R., & Capers, C. F. (2004). Longitudinal relationship between elapsed time in the action stages of change and weight loss.*Obesity Research*,*12* (9), 1499-1508.

Luepker, R. V., Murray, D. M., Jacobs Jr, D. R., Mittelmark, M. B., Bracht, N., Carlaw, R. ve ark. (1994). Community education for cardiovascular disease prevention: risk factor changes in the Minnesota Heart Health Program. *American Journal of Public Health*,*84* (9), 1383-1393.

McConnaughy, E. A., Prochaska, J. O., & Velicer, W. F. (1983). Stages of change in psychotherapy: Measurement and sample profiles.*Psychotherapy: Theory, Research & Practice*,*20* (3), 368.

McConnaughy, E. A., DiClemente, C. C., Prochaska, J. O., & Velicer, W. F. (1989). Stages of change in psychotherapy: A follow-up report.*Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*,*26* (4), 494.

McIntyre, K. O., Lichtenstein, E., & Mermelstein, R. J. (1983). Self-efficacy and relapse in smoking cessation: A replication and extension.*Journal of Consulting and Clinical Psychology*,*51* (4), 632.

Meyer, C., Ulbricht, S., Gross, B., Kästel, L., Wittrien, S., Klein, G. et al. (2012). Adoption, reach and effectiveness of computer-based, practitioner delivered and combined smoking interventions in general medical practices: a three-arm cluster randomized trial.*Drug and Alcohol Dependence*,*12* (1), 124-132.

Miller, W. R., & Tonigan, J. S. (1996). Assessing drinkers' motivation for change: the Stages of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale (SOCRATES).*Psychology of Addictive Behaviors*,*10* (2), 81

Norcross, J. C., Prochaska, J. O., & Hambrecht, M. (1985). Levels of attribution and change (LAC) scale: Development and measurement.*Cognitive Therapy and Research*,*9* (6), 631-649.

Norcross, J. C. (1991). Prescriptive matching in psychotherapy: An introduction. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*,*28* (3), 439.

Norcross, J. C., Alford, B. A., & DeMichele, J. T. (1992). The future of psychotherapy: Delphi data and concluding observations.*Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*,*29* (1), 150.

Norcross, J. C., Krebs, P. M., & Prochaska, J. O. (2011). Stages of change. *Journal of Clinical Psychology*,*67* (2), 143-154.

Pallonen, U. E., Fava, J. L., Salonen, J. T., & Prochaska, J. O. (1992). Readiness for smoking change among middle-aged Finnish men.*Addictive Behaviors*,*17* (5), 415-423.

Patten, S., Vollman, A., & Thurston, W. (2000).The utility of the transtheoretical model of behavior change for HIV risk reduction in injection drug users. *Journal of the Association of Nurses in AIDS Care, 11* (1),57-66.

Plotnik, R. (2001).*Introduction to psychology*. Wadsworth Publishing Company.

Prochaska, J. O. (1994). Strong and weak principles for progressing from precontemplation to action on the basis of twelve problem behaviors.*Health Psychology*,*13* (1), 47-51.

Prochaska, J. O. (17 Kasım 2008). Decision making in the transtheoretical model of behavior change.*Medical Decision Making*. Retrieved February 17, 2016, from http://mdm.sagepub.com/content/early/2008/11/17/0272989X08327068.full.pdf+html.

Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1982). Transtheoretical therapy: Toward a more integrative model of change.*Psychotherapy: Theory, Research & Practice*,*19* (3), 276.

Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1992). Stages of change in the modification of problem behaviors.*Progress in Behavior Modification*,*28*, 184-218.

Prochaska J. O., & Diclemente, C.C. (2005). The Transtheoretical Approach. J. C. Norcross, & M. R. Goldfried, (Ed). *Handbook of Psychotherapy Integration*. Oxford University Press.

Prochaska, J., DiClemente, C., & Norcross, J. (1992). In search of how people change: Applications to addictive behaviors. *American Psychologist*, *47* (9),1002-1114.

Prochaska, J. O., DiClemente, C. C., Velicer, W. F., & Rossi, J. S. (1993). Standardized, individualized, interactive, and personalized self-help programs for smoking cessation.*Health Psychology*,*12*(5), 399.

Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (2010).Comparative Conclusions: Toward a Transtheoretical Therapy. In *Systems of psychotherapy: a transtheoretical analysis* (7th ed) (485-516). Nelson Education.

Prochaska, J. O., Norcross, J. C., & DiClemente, C. C. (2013). Applying the stages of change.*Psychotherapy in Australia*,*19* (2), 10-15.

Prochaska, J. O., Redding, C. A., Harlow, L. L., Rossi, J. S., & Velicer, W. F. (1994). The transtheoretical model of change and HIV prevention: A review. *Health Education & Behavior*,*21*(4), 471-486.

Prochaska, J. O., & Velicer, W. F. (1997). The transtheoretical model of health behavior change.*American Journal of Health Promotion*,*12* (1), 38-48.

Prochaska, J. O., Velicer, W. F., DiClemente, C. C., & Fava, J. (1988). Measuring processes of change: applications to the cessation of smoking. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*,*56* (4), 520.

Prochaska, J. O., Velicer, W. F., Fava, J. L., Ruggiero, L., Laforge, R. G., Rossi, J. S. et al. (2001). Counselor and stimulus control enhancements of a stage-

matched expert system intervention for smokers in a managed care setting. *Preventive Medicine*,*32* (1), 23-32.

Prochaska, J. O., Velicer, W. F., Rossi, J. S., Goldstein, M. G., Marcus, B. H., Rakowski, W., ve ark. (1994). Stages of change and decisional balance for 12 problem behaviors.*Health Psychology*,*13*(1), 39.

Schumann, A., Meyer, C., Rumpf, H. J., Hannöver, W., Hapke, U., & John, U. (2005). Stage of change transitions and processes of change, decisional balance, and self-efficacy in smokers: a transtheoretical model validation using longitudinal data.*Psychology of Addictive Behaviors*,*19* (1), 3-5.

Slavet, J. D., Stein, L. A. R., Colby, S. M., Barnett, N. P., Monti, P. M., Golembeske, C., & Lebeau-Craven, R. (2006). The Marijuana Ladder: Measuring motivation to change marijuana use in incarcerated adolescents. *Drug and Alcohol Dependence*,*83* (1), 42-48.

Spencer, L., Pagell, F., Hallion, M. E., & Adams, T. B. (2002). Applying the transtheoretical model to tobacco cessation and prevention: a review of literature. *American Journal of Health Promotion*,*17* (1), 7-71.

Sutton, S. (2001). Back to the drawing board? A review of applications of the transtheoretical model to substance use.*Addiction*,*96* (1), 175-186.

Tümer, A. (2007). *Fiziksel aktiviteyi arttırmada değişim aşaması temelli bireysel danışmanlık girişiminin etkililiği.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Velicer, W.F., DiClemente, C.C., Prochaska, J.O., & Brandenberg, N. (1985). A decisional balance measure for assessing and predicting smoking status.*Journal of Personality and Social Psychology, 48,* 1279-1289.

Velicer, W. F., DiClemente, C. C., Rossi, J. S., & Prochaska, J. O. (1990). Relapse situations and self-efficacy: An integrative model. *Addictive Behaviors, 15* (3), 271-283.

Velicer, W. F., Fava, J. L., Prochaska, J. O., Abrams, D. B., Emmons, K. M., & Pierce, J. P. (1995). Distribution of smokers by stage in three representative samples.*Preventive Medicine*,*24* (4), 401-411.

Velicer, W. F., Prochaska, J. O., Fava, J. L., Rossi, J. S., Redding, C. A., Laforge, R. G., Robbins, M. L. (2000). Using the Transtheoretical Model for Population-based Approaches to Health Promotion and Disease Prevention. *Homeostasis in Health and Disease, 40* (5), 174-195.

Velicer, W. F., & Prochaska, J. O. (1999). An expert system intervention for smoking cessation.*Patient Education and Counseling*,*36* (2), 119-129.

West, R. (2005). Time for a change: putting the Transtheoretical (Stages of Change) Model to rest.*Addiction*,*100* (8), 1036-1039.

Wierzbicki, M., & Pekarik, G. (1993). A meta-analysis of psychotherapy dropout. *Professional Psychology: Research and Practice*,*24* (2), 190.

Yalçınkaya, Ö. (2001). The Relationship of self-aficacy and decisional balance to smoking behavior in a Turkish sample: An analysis within the transtheoretical model. Unpublished master's thesis. Middle East Technical University.

Yalçınkaya-Alkar, Ö., & Karanci, A. N. (2007). What are the differences in decisional balance and self-efficacy between Turkish smokers in different stages of change?.*Addictive Behaviors*,*32* (4), 836-849.

10

Sağlık Psikolojisinde Güncel Psikoterapötik Müdahaleler

Gülay Dirik & Elçin Yorulmaz
Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Bireyin Davranışlarını Değiştirmeye Yönelik Müdahaleler
Bireysel Terapiler
Kuram Temelli Müdahaleler
Son Dönem Popüler Olan Müdahale Yöntemleri
Sosyal Network Davranışlarını ya da Sosyal Normları Değiştirmeye Yönelik Müdahaleler
Destek Grupları ve Sosyal Destek Müdahaleleri
Aile Temelli Müdahaleler
Toplum Temelli Önleyici Müdahaleler
Sonuç

için bu müdahale yöntemlerinin çok çok azı uygulanabilmektedir. Oysaki ülkemizde bu alana yönelik ihtiyaç göz önünde bulundurulduğunda bir an önce bu alanda çok sayıda uzmanın yetişmesi gerekmektedir. Ayrıca dünya genelinde uygulanan çeşitli müdahale yöntemlerinin kültürümüze uyarlanması ve ihtiyaç duyulan durumlarda ise kültüre özgü müdahalelerin kronik hastalığı olan bireyler için geliştirilmesi acil bir önem taşımaktadır. Çünkü hem hastaların hem de yakınlarının hastalık süresince psikolojik desteğe çok fazla ihtiyacı olmaktadır. Ancak bu ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Psikolojik faktörler kanser gibi çok ciddi hastalıklarda bile hem kişinin sağ kalım süresini hem de yaşam kalitesini etkileyen çok önemli faktörlerdir. Bu nedenle hastaların bu ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik girişimlerin bir an önce başlaması önem arz etmektedir.

Kaynakça

Acar, D. (2015). *Yazılı duygusal dışavurum paradigmasının kanser hastalarının eşlerinde psikolojik sağlık sonuçları ve travma sonrası gelişim açısından test edilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye.

Ajzen, I., & Madden, T. J. (1986). Prediction of goal-directed behavior: attitudes, intentions, and perceived behavioral control. *Journal of Experimental Social Psychology, 22,* 453-474.

Algtewi, E. E., Owens, J., & Baker, S. R. (2015). Analysing people with head and neck cancers' use of online support groups.*Cyberpsychology*,*9*(4), article 6.

Antoni, M. H. (2003). *Stress management intervention for women with breast cancer.* Washington: American Psychological Association.

Arafat, Y., Ibrahim, M., Izham, M., & Awaisu, A. (2016). Using the transtheoretical model to enhance self-management activities in patients with type 2 diabetes: a systematic review.*Journal of Pharmaceutical Health Services Research*,*7*(3), 149-156.

Bennett, J. A., Lyons, K. S., Winters-Stone, K., Nail, L. M., & Scherer, J. (2007). Motivational interviewing to increase physical activity in long-term cancer survivors: a randomized controlled trial.*Nursing Research*,*56*(1), 18-27.

Bere, T., Nyamayaro, P., Magidson, J. F., Chibanda, D., Chingono, A., Munjoma, R., ... & Abas, M. (2016). Cultural adaptation of a cognitive-behavioural intervention to improve adherence to antiretroviral therapy among people living with HIV/AIDS in Zimbabwe: Nzira Itsva. *Journal of Health Psychology,* 1-12.

Bogosian, A., Hughes, A., Norton, S., Silber, E., & Moss-Morris, R. (2016). Potential treatment mechanisms in a mindfulness-based intervention for people with progressive multiple sclerosis.*British Journal of Health Psychology*,*21*(4), 859-880.

Broderick, J. E., Junghaenel, D. U., & Schwartz, J. E. (2005). Written emotional expression produces health benefits in fibromyalgia patients.*Psychosomatic Medicine*,*67*(2), 326-334.

Broderick, J. E., Stone, A. A., Smyth, J. M., & Kaell, A. T. (2004). The feasibility and effectiveness of an expressive writing intervention for rheumatoid arthritis via home-based videotaped instructions.*Annals of Behavioral Medicine*,*27*(1), 50-59.

Buckley, J. (2016). Exercise self-efficacy intervention in overweight and obese women.*Journal of Health Psychology*,*21*(6), 1074-1084.

Buhrman, M., Fältenhag, S., Ström, L., & Andersson, G. (2004). Controlled trial of Internet-based treatment with telephone support for chronic back pain. *Pain*,*111*(3), 368-377.

Burns, J. W., Glenn, B., Lofland, K., Bruehl, S., & Harden, R. N. (2005). Stages of change in readiness to adopt a self-management approach to chronic pain: the moderating role of early-treatment stage progression in predicting outcome. *Pain*,*115*(3), 322-331.

Campbell, T. S., Labelle, L. E., Bacon, S. L., Faris, P., & Carlson, L. E. (2012). Impact of mindfulness-based stress reduction (MBSR) on attention, rumination and resting blood pressure in women with cancer: a waitlist-controlled study. *Journal of Behavioral Medicine*,*35*(3), 262-271.

Carlisle, A., John, A. M., Fife-Schaw, C., & Lloyd, M. (2005). The self-regulatory model in women with rheumatoid arthritis: Relationships between illness representations, coping strategies, and illness outcome.*British Journal of Health Psychology*,*10*(4), 571-587.

Carlson, L. E., Doll, R., Stephen, J., Faris, P., Tamagawa, R., Drysdale, E., & Speca, M. (2013). Randomized controlled trial of mindfulness-based cancer recovery versus supportive expressive group therapy for distressed survivors of breast cancer (MINDSET).*Journal of Clinical Oncology*,*31*(25), 3119-3126.

Carlson, L. E., Speca, M., Patel, K. D., & Goodey, E. (2003). Mindfulness-based stress reduction in relation to quality of life, mood, symptoms of stress, and immune parameters in breast and prostate cancer outpatients.*Psychosomatic Medicine*,*65*(4), 571-581.

Carlson, L. E., Speca, M., Patel, K. D., & Goodey, E. (2004). Mindfulness-based stress reduction in relation to quality of life, mood, symptoms of stress and levels of cortisol, dehydroepiandrosterone sulfate (DHEAS) and melatonin in breast and prostate cancer outpatients.*Psychoneuroendocrinology*,*29*(4), 448-474.

Carlson, L. E., Speca, M., Faris, P., & Patel, K. D. (2007). One year pre–post intervention follow-up of psychological, immune, endocrine and blood pressure outcomes of mindfulness-based stress reduction (MBSR) in breast and prostate cancer outpatients.*Brain, Behavior, and Immunity*,*21*(8), 1038-1049.

Carlson, L., & Speca, M. (2011).*Mindfulness-based cancer recovery: A step-by-step MBSR approach to help you cope with treatment and reclaim your life*. Canada: New Harbinger Publications.

Carlson, L. E. (2013). Mindfulness-based cancer recovery: The development of an evidence based psychooncology intervention. *Feature, 12*(2), 21-25.

Cash, E., Salmon, P., Weissbecker, I., Rebholz, W. N., Bayley-Veloso, R., Zimmaro, L. A., ... & Sephton, S. E. (2015). Mindfulness meditation alleviates fibromyalgia symptoms in women: results of a randomized clinical trial.*Annals of Behavioral Medicine*,*49*(3), 319-330.

Cartwright, T., Endean, N., & Porter, A. (2009). Illness perceptions, coping and quality of life in patients with alopecia.*British Journal of Dermatology*,*160*(5), 1034-1039.

Channon, S., Smith, V. J., & Gregory, J. W. (2003). A pilot study of motivational interviewing in adolescents with diabetes.*Archives of Disease in Childhood*,*88*(8), 680-683.

Clark, N. M., & Zimmerman, B. J. (2014). A social cognitive view of self-regulated learning about health. *Health Education & Behavior, 41*(5), 485-491.

Çatak, P. D., & Ögel, K. (2010). Bir terapi yöntemi olarak farkındalık. *Nöropsikiyatri Arşivi, 47,* 69-73.

Díaz, J. L., Sancho, J., Barreto, P., Bañuls, P., Renovell, M., & Servera, E. (2016). Effect of a short-term psychological intervention on the anxiety and depression of amyotrophic lateral sclerosis patients.*Journal of Health Psychology*,*21*(7), 1426-1435.

Dorstyn, D., Mathias, J., & Denson, L. (2011). Efficacy of cognitive behavior therapy for the management of psychological outcomes following spinal cord injury a meta-analysis.*Journal of Health Psychology*,*16*(2), 374-391.

Evans, D., & Norman, P. (2009). Illness representations, coping and psychological adjustment to Parkinson's disease.*Psychology and Health*,*24*(10), 1181-1196.

Everts, F. Z. B., van der Lee, M. L., & de Jager Meezenbroek, E. (2015). Web-based individual mindfulness-based cognitive therapy for cancer-related fatigue—a pilot study.*Internet Interventions*,*2*(2), 200-213.

Fischer, M. J., Wiesenhaan, M. E., Heijer, A. D. D., Kleijn, W. C., Nortier, J. W., & Kaptein, A. A. (2013). From despair to hope: A longitudinal study of illness perceptions and coping in a psycho-educational group intervention for women with breast cancer.*British Journal of Health Psychology*,*18*(3), 526-545.

Fortune, D. G., Richards, H. L., Griffiths, C. E., & Main, C. J. (2002). Psychological stress, distress and disability in patients with psoriasis: consensus and variation in the contribution of illness perceptions, coping and alexithymia. *British Journal of Clinical Psychology*,*41*(2), 157-174.

French, D. P., & Cooke, R. (2012). Using the theory of planned behaviour to understand binge drinking: The importance of beliefs for developing interventions.*British Journal of Health Psychology*,*17*(1), 1-17.

Freyer-Adam, J., Baumann, S., Schnuerer, I., Haberecht, K., Bischof, G., John, U., & Gaertner, B. (2014). Does stage tailoring matter in brief alcohol interventions for job-seekers? A randomized controlled trial.*Addiction*,*109*(11), 1845-1856.

Frisina, P., Borod, J.C., & Lepore, S. J. (2004). A meta-analysis of the effects of written emotional disclosure on the health outcomes of clinical populations. *The Journal of Nervous and Mental Disease, 192*(9), 629-634.

Feuille, M., & Pargament, K. (2015). Pain, mindfulness, and spirituality: A randomized controlled trial comparing effects of mindfulness and relaxation on pain-related outcomes in migraineurs.*Journal of Health Psychology*,*20*(8), 1090-1106.

García-Llana, H., Remor, E., del Peso, G., Celadilla, O., & Selgas, R. (2014). Motivational interviewing promotes adherence and improves wellbeing in pre-

dialysis patients with advanced chronic kidney disease.*Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*,*21*(1), 103-115.

Garland, S. N., Carlson, L. E., Cook, S., Lansdell, L., & Speca, M. (2007). A non-randomized comparison of mindfulness-based stress reduction and healing arts programs for facilitating post-traumatic growth and spirituality in cancer outpatients.*Supportive Care in Cancer*,*15*(8), 949-961.

Garssen, B., Vos, P., de Jager Meezenbroek, E., de Klerk, C., & Visser, A. (2011). Analyzing differences between psychotherapy groups and social support groups for breast cancer patients: Development of an assessment method using video recordings.*Patient Education and Counseling*,*82*(3), 377-383.

Gedik, Z. (2014). *Multipl Skleroz Hastalarında Kendini Uyarlama Modelinin Genişletilmiş Versiyonunun Sınanması.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Giles, M., McClenahan, C., Armour, C., Millar, S., Rae, G., Mallett, J., & Stewart-Knox, B. (2014). Evaluation of a theory of planned behaviour–based breastfeeding intervention in Northern Irish Schools using a randomized cluster design.*British Journal of Health Psychology*,*19*(1), 16-35.

Glattacker, M., Heyduck, K., & Meffert, C. (2012). Illness beliefs, treatment beliefs and information needs as starting points for patient information—evaluation of an intervention for patients with chronic back pain.*Patient Education and Counseling*,*86*(3), 378-389.

Groarke, A., Curtis, R., & Kerin, M. (2013). Cognitive-behavioural stress management enhances adjustment in women with breast cancer.*British Journal of Health Psychology*,*18*, 623-641.

Hagger, M. S., Chatzisarantis, N. L. D., & Biddle, S. J. H. (2002). A meta-analytic review of the theories of reasoned action and planned behavior in physical activity: predictive validity and the contribution of additional variables. *Journal of Sport & Exercise Psychology, 24*(1), 3-32.

Hagger, M. S., & Orbell, S. (2003). A meta-analytic review of the common-sense model of illness representations.*Psychology and Health*,*18*(2), 141-184.

Hardcastle, S., Taylor, A., Bailey, M., & Castle, R. (2008). A randomised controlled trial on the effectiveness of a primary health care based counselling intervention on physical activity, diet and CHD risk factors.*Patient Education and Counseling*,*70*(1), 31-39.

Hasanpour-Dehkordi, A., Khaledi-Far, A., Khaledi-Far, B., & Salehi-Tali, S. (2016). The effect of family training and support on the quality of life and cost of hospital readmissions in congestive heart failure patients in Iran.*Applied Nursing Research*,*31*, 165-169.

Hoffman, C. J., Ersser, S. J., Hopkinson, J. B., Nicholls, P. G., Harrington, J. E., & Thomas, P. W. (2012). Effectiveness of mindfulness-based stress reduction in mood, breast-and endocrine-related quality of life, and well-being in stage 0 to III breast cancer: a randomized, controlled trial.*Journal of Clinical Oncology*,*30*(12), 1335-1342.

Houston, E., Osborn, A., Lyons, T., Masvawure, T., & Raja, S. (2015). Exploring perceived social support from peer facilitators in an HIV treatment adherence

intervention for African American patients: A content analysis of participant perspectives.*Journal of Community & Applied Social Psychology*,*25*(6), 487-501.

Hunter, M. S., Grunfeld, E. A., & Ramirez, A. J. (2003). Help-seeking intentions for breast-cancer symptoms: A comparison of the self-regulation model and the theory of planned behaviour.*British Journal of Health Psychology*,*8*(3), 319-333.

Huttunen-Lenz, M., Song, F., & Poland, F. (2010). Are psychoeducational smoking cessation interventions for coronary heart disease patients effective? Meta-analysis of interventions.*British Journal of Health Psychology*,*15*(4), 749-777.

Jensen-Johansen, M. B., Christensen, S., Valdimarsdottir, H., Zakowski, S., Jensen, A. B., Bovbjerg, D. H., & Zachariae, R. (2013). Effects of an expressive writing intervention on cancer-related distress in Danish breast cancer survivors—Results from a nationwide randomized clinical trial.*Psycho-Oncology*,*22*(7), 1492-1500.

Jones, C. J., Smith, H. E., & Llewellyn, C. D. (2015). A systematic review of the effectiveness of interventions using the Common Sense Self-Regulatory Model to improve adherence behaviours. *Journal of Health Psychology,* 1-19.

Kabat-Zinn, J. (1982). An outpatient program in behavioral medicine for chronic pain patients based on the practice of mindfulness meditation: Theoretical considerations and preliminary results.*General Hospital Psychiatry*,*4*(1), 33-47.

Kirk, A., MacMillan, F., & Webster, N. (2010). Application of the transtheoretical model to physical activity in older adults with type 2 diabetes and/or cardiovascular disease.*Psychology of Sport and Exercise*,*11*(4), 320-324.

Lengacher, C. A., Reich, R. R., Paterson, C. L., Jim, H. S., Ramesar, S., Alinat, C. B., ... & Park, J. Y. (2015). The effects of mindfulness-based stress reduction on objective and subjective sleep parameters in women with breast cancer: a randomized controlled trial.*Psycho-Oncology*,*24*(4), 424-432.

Leventhal, H., Meyer, D., & Nerenz, D. (1980). The common sense representation of illness danger.*Contributions to Medical Psychology*,*2*, 7-30.

Llewellyn, C. D., McGurk, M., & Weinman, J. (2007). Illness and treatment beliefs in head and neck cancer: Is Leventhal's common sense model a useful framework for determining changes in outcomes over time?.*Journal of Psychosomatic Research*,*63*, 17-26.

Lloyd, S., Chalder, T., & Rimes, K. A. (2012). Family-focused cognitive behaviour therapy versus psycho-education for adolescents with chronic fatigue syndrome: long-term follow-up of an RCT.*Behaviour Research and Therapy*,*50*(11), 719-725.

Lu, C. H., Tang, S. T., Lei, Y. X., Zhang, M. Q., Lin, W. Q., Ding, S. H., & Wang, P. X. (2015). Community-based interventions in hypertensive patients: a comparison of three health education strategies.*BMC Public Health*,*15*(1), 1-9.

Luh, D. L., Chen, H. H., Liao, L. R., Chen, S. L. S., Yen, A. M. F., Wang, T. T., ... & Fann, C. Y. (2015). Stages of change, determinants, and mortality for

smoking cessation in adult Taiwanese screenees.*Prevention Science*,*16*(2), 301-312.

Luszczynska, A., Goc, G., Scholz, U., Kowalska, M., & Knoll, N. (2011). Enhancing intentions to attend cervical cancer screening with a stage-matched intervention.*British Journal of Health Psychology*,*16*(1), 33-46.

Martino, M. L., Freda, M. F., & Camera, F. (2013). Effects of Guided Written Disclosure Protocol on mood states and psychological symptoms among parents of off-therapy acute lymphoblastic leukemia children.*Journal of Health Psychology*,*18*(6), 727-736.

Martins, R. K., & McNeil, D. W. (2009). Review of motivational interviewing in promoting health behaviors.*Clinical Psychology Review*,*29*(4), 283-293.

Matthews, A., & Peterson, C. M. (2016). Intensive family-based therapy during an acute medical admission for anorexia nervosa: A case report.*Clinical Case Studies*,*15*(4), 313-325.

Matthiesen, S., Klonoff-Cohen, H., Zachariae, R., Jensen-Johansen, M. B., Nielsen, B. K., Frederiksen, Y., ... & Ingerslev, H. J. (2012). The effect of an expressive writing intervention (EWI) on stress in infertile couples undergoing assisted reproductive technology (ART) treatment: a randomized controlled pilot study.*British Journal of Health Psychology*,*17*(2), 362-378.

McGillion, M. H., Watt-Watson, J., Stevens, B., LeFort, S. M., Coyte, P., & Graham, A. (2008). Randomized controlled trial of a psychoeducation program for the self-management of chronic cardiac pain.*Journal of Pain and Symptom Management*,*36*(2), 126-140.

McGuckin, C., Prentice, G. R., McLaughlin, C. G., & Harkin, E. (2012). Prediction of self-monitoring compliance: Application of the theory of planned behaviour to chronic illness sufferers.*Psychology, Health & Medicine*,*17*(4), 478-487.

Miller, W. R., & Rollnick, S. (2002). *Motivational interviewing: preparing people for change*.New York: Guilford Press.

Miro, E., Lupianez, J., Martinez, M. P., Sanchez, A. I., Diaz-Piedra, C., Guzman, M. A., & Buela-Casal, G. (2011). Cognitive-behavioral therapy for insomnia improves attentional function in fibromyalgia syndrome: A pilot, randomized controlled trial. *Journal of Health Psychology, 16*(5), 770-782.

Moffitt, R., & Mohr, P. (2015). The efficacy of a self-managed Acceptance and Commitment Therapy intervention DVD for physical activity initiation.*British Journal of Health Psychology*,*20*(1), 115-129.

Moral, R. R., de Torres, L. A. P., Ortega, L. P., Larumbe, M. C., Villalobos, A. R., García, J. A. F., ... & Study, C. G. A. A. (2015). Effectiveness of motivational interviewing to improve therapeutic adherence in patients over 65 years old with chronic diseases: a cluster randomized clinical trial in primary care.*Patient Education and Counseling*,*98*(8), 977-983.

Moss-Morris, R., Petrie, K. J., & Weinman, J. (1996). Functioning in chronic fatigue syndrome: do illness perceptions play a regulatory role?.*British Journal of Health Psychology*,*1*(1), 15-25.

Muhammad, S., Allan, M., Ali, F., Bonacina, M., & Adams, M. (2014). The renal patient support group: supporting patients with chronic kidney disease thro-

ugh social media.*Journal of Renal Care*,*40*(3), 216-218.
Murphy, H., Dickens, C., Creed, F., & Bernstein, R. (1999). Depression, illness perception and coping in rheumatoid arthritis.*Journal of Psychosomatic Research*,*46*(2), 155-164.
Navidian, A., Kermansaravi, F., Tabas, E. E., & Saeedinezhad, F. (2016). Efficacy of group motivational interviewing in the degree of drug craving in the addicts under the methadone maintenance treatment (MMT) in South East of Iran.*Archives of Psychiatric Nursing*,*30*(2), 144-149.
Nes, A. A., van Dulmen, S., Wicksell, R., Fors, E. A., & Eide, H. (2016). Analyzing Change Processes Resulting from a Smartphone Maintenance Intervention Based on Acceptance and Commitment Therapy for Women with Chronic Widespread Pain.*International Journal of Behavioral Medicine*, 1-15.
Noordali, F., Cumming, J., & Thompson, J. L. (2015). Effectiveness of mindfulness-based interventions on physiological and psychological complications in adults with diabetes: a systematic review.*Journal of Health Psychology*, 1-19.
Northouse, L. L., Mood, D. W., Schafenacker, A., Montie, J. E., Sandler, H. M., Forman, J. D., ... & Kershaw, T. (2007). Randomized clinical trial of a family intervention for prostate cancer patients and their spouses.*Cancer*,*110*(12), 2809-2818.
Ogden, J. (2016). *Health psychology* (5th edition). (G. Dirik, Trans.). Ankara: Nobel Yayın.
Oikonomou, M. T., Arvanitis, M., & Sokolove, R. L. (2016). Mindfulness training for smoking cessation: A meta-analysis of randomized-controlled trials.*Journal of Health Psychology*, 1-10.
O'Leary, K., O'Neill, S., & Dockray, S. (2015). A systematic review of the effects of mindfulness interventions on cortisol.*Journal of Health Psychology*, 1-14.
Pakpour, A. H., Zeidi, I. M., Chatzisarantis, N., Molsted, S., Harrison, A. P., & Plotnikoff, R. C. (2011). Effects of action planning and coping planning within the theory of planned behaviour: A physical activity study of patients undergoing haemodialysis.*Psychology of Sport and Exercise*,*12*(6), 609-614.
Palm, A., Olofsson, N., Danielsson, I., Skalkidou, A., Wennberg, P., & Högberg, U. (2016). Motivational interviewing does not affect risk drinking among young women: A randomised, controlled intervention study in Swedish youth health centres.*Scandinavian Journal of Social Medicine*,*44*(6), 611-618.
Pennebaker, J.W., & Beall, S.H. (1986). Confronting a traumatic event: Toward an understanding of inhibition and disease. *Journal of Abnormal Psychology, 95* (3), 274-281.
Petrie, K. J., Cameron, L. D., Ellis, C. J., Buick, D., & Weinman, J. (2002). Changing illness perceptions after myocardial infarction: an early intervention randomized controlled trial.*Psychosomatic Medicine*,*64*(4), 580-586.
Petrie, K. J., & Revenson, T. A. (2005). Editorial: New psychological interventions in chronic illness: towards examining mechanisms of action and improved targeting. *Journal of Health Psychology, 10*(2), 179-184.
Qi, L., Feng, L., Tang, W., Ma, X., Ding, X., Mao, D., ... & Xiong, H. (2014). A community-based comprehensive intervention program for 7200 patients

with type 2 diabetes mellitus in Chongqing (China).*International Journal of Environmental Research and Public Health*,*11*(11), 11450-11463.

Raaijmakers, L. C., Pouwels, S., Berghuis, K. A., & Nienhuijs, S. W. (2015). Technology-based interventions in the treatment of overweight and obesity: A systematic review.*Appetite*,*95*, 138-151.

Rassart, J., Luyckx, K., Klimstra, T. A., Moons, P., Groven, C., & Weets, I. (2014). Personality and illness adaptation in adults with Type 1 diabetes: The intervening role of illness coping and perceptions.*Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*,*21*(1), 41-55.

Rich, A., Brandes, K., Mullan, B., & Hagger, M. S. (2015). Theory of planned behavior and adherence in chronic illness: a meta-analysis.*Journal of Behavioral Medicine*,*38*(4), 673-688.

Rosenberg, H. J., Rosenberg, S.D., Ernstoff, M.S., Wolford, G.L., Amdur, R.J., Elshamy, M.R., ... & Pennebaker, J. W. (2002). Expressive disclosure and health outcomes in a prostate cancer population. *The International Journal of Psychiatry in Medicine, 32* (1), 37-53.

Rothman, A. J. (2000). Toward a theory-based analysis of behavioral maintenance.*Health Psychology*,*19*(1S), 64-69.

Rutter, C. L., & Rutter, D. R. (2002). Illness representation, coping and outcome in irritable bowel syndrome (IBS).*British Journal of Health Psychology*,*7*(4), 377-391.

Sacher, P. M., Kolotourou, M., Chadwick, P. M., Cole, T. J., Lawson, M. S., Lucas, A., & Singhal, A. (2010). Randomized controlled trial of the MEND program: a family-based community intervention for childhood obesity. *Obesity*,*18*(S1), S62-S68.

Sargın, M., & Sargın, A. E. (2015). "Yaşamaya Değer Bir Hayat" için diyalektik davranışçı terapinin gelişimi ve temel ilkeleri. *Türkiye Klinikleri, 8*(2), 64-70.

Scharloo, M., Kaptein, A. A., Weinman, J., Hazes, J. M., Willems, L. N. A., Bergman, W., & Rooijmans, H. G. M. (1998). Illness perceptions, coping and functioning in patients with rheumatoid arthritis, chronic obstructive pulmonary disease and psoriasis.*Journal of Psychosomatic Research*,*44*(5), 573-585.

Scharloo, M., de Jong, B., Robert, J., Langeveld, T. P., van Velzen-Verkaik, E., Doorn-op den Akker, M. M., & Kaptein, A. A. (2005). Quality of life and illness perceptions in patients with recently diagnosed head and neck cancer. *Head & Neck*,*27*(10), 857-863.

Schwarzer, R., Antoniuk, A., & Gholami, M. (2015). A brief intervention changing oral self-care, self-efficacy, and self-monitoring.*British Journal of Health Psychology*,*20*(1), 56-67.

Segal, Z. V., Williams, J. M. G., & Teasdale, J. D. (2002). *Mindfulness-based cognitive therapy for depression: A new approach to relapse prevention.*New York: Guilford.

Serlachius, A. S., Scratch, S. E., Northam, E. A., Frydenberg, E., Lee, K. J., & Cameron, F. J. (2016). A randomized controlled trial of cognitive behaviour therapy to improve glycaemic control and psychosocial wellbeing in adolescents with type I diabetes.*Journal of Health Psychology*, *21*(16), 1157-1169.

Sherr, L., Clucas, C., Harding, R., Sibley, E., & Catalan, J. (2011). HIV and

depression–a systematic review of interventions.*Psychology, Health & Medicine*,*16*(5), 493-527.

Sun, N., Rau, P. L. P., Li, Y., Owen, T., & Thimbleby, H. (2016). Design and evaluation of a mobile phone-based health intervention for patients with hypertensive condition.*Computers in Human Behavior*,*63*, 98-105.

Symth, J. M. (1998). Written emotional expression: Effect sizes, outcome types, unique suicidal bereveament. *Suicide and Life-Threatening Behavior,* 30 (1), 50-60.

Symth, J. M., Stone, A.A., Hurewitz, A.N., & Kaell, A.T. (1999). Effects of writing about stresful experiences on symtoms reduction in patients in patients with asthma or rheumatoid arthritis: A randomized trial. *JAMA, 281*, 1304-1309.

Theunissen, N. C., de Ridder, D. T., Bensing, J. M., & Rutten, G. E. (2003). Manipulation of patient–provider interaction: discussing illness representations or action plans concerning adherence.*Patient Education and Counseling*,*51*(3), 247-258.

Thompson, T., Rodebaugh, T. L., Pérez, M., Struthers, J., Sefko, J. A., Lian, M., ... & Jeffe, D. B. (2016). Influence of neighborhood-level factors on social support in early-stage breast cancer patients and controls.*Social Science & Medicine*,*156*, 55-63.

Tulloch, O., Theobald, S., Morishita, F., Datiko, D. G., Asnake, G., Tesema, T., ... & Yassin, M. A. (2015). Patient and community experiences of tuberculosis diagnosis and care within a community-based intervention in Ethiopia: a qualitative study.*BMC Public Health*,*15*(1), 187.

Walsh, J. C., Lynch, M., Murphy, A. W., & Daly, K. (2004). Factors influencing the decision to seek treatment for symptoms of acute myocardial infarction: an evaluation of the Self-Regulatory Model of illness behaviour.*Journal of Psychosomatic Research*,*56*(1), 67-73.

Wang, W., Lopez, V., Chow, A., Chan, S. W. C., Cheng, K. K. F., & He, H. G. (2014). A randomized controlled trial of the effectiveness of a self-help psychoeducation programme on outcomes of outpatients with coronary heart disease: study protocol.*Journal of Advanced Nursing*,*70*(12), 2932-2941.

Watkins, K. W., Connell, C. M., Fitzgerald, J. T., Klem, L., Hickey, T., & Ingersoll-Dayton, B. E. R. I. T. (2000). Effect of adults' self-regulation of diabetes on quality-of-life outcomes.*Diabetes Care*,*23*(10), 1511-1515.

West, R. (2005). Time for a change: putting the Transtheoretical (Stages of Change) Model to rest.*Addiction*,*100*(8), 1036-1039.

Wilson, A. J., Jung, M. E., Cramp, A., Simatovic, J., Prapavessis, H., & Clarson, C. (2012). Effects of a group-based exercise and self-regulatory intervention on obese adolescents' physical activity, social cognitions, body composition and strength: A randomized feasibility study.*Journal of Health Psychology*,*17*(8), 1223-1237.

Yastıbaş, C. (2016). *Leventhal'in Hastalık Davranışlarının Kendini Düzenleyici Modeli Kapsamında İrritabl Barsak Sendromu (İBS) Hastalarının Psikolojik Sıkıntı ve Yaşam Kalitesi Düzeylerinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Zhang, M. F., Wen, Y. S., Liu, W. Y., Peng, L. F., Wu, X. D., & Liu, Q. W. (2015).

Effectiveness of mindfulness-based therapy for reducing anxiety and depression in patients with cancer: a meta-analysis.*Medicine*,*94*(45), 1-9.

Zhu, L. X., Ho, S. C., Sit, J. W. H., & He, H. G. (2014). The effects of a transtheoretical model-based exercise stage-matched intervention on exercise behavior in patients with coronary heart disease: a randomized controlled trial. *Patient Education and Counseling*,*95*(3), 384-392.

SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİNDE ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ KONULARI

Editörler
Doç. Dr. Mesut Çimen
Dr. Serkan Deniz

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1763
İşletme No.: 088
ISBN: 978-605-320-670-5
© 1. Basım, Eylül 2017

SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİNDE ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ KONULARI
Editörler: Doç. Dr. Mesut Çimen - Dr. Serkan Deniz

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Taliha Aslan-taliha@nobelyayin.com

Redaksiyon: Samet Tekin- samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sonçağ 25931
Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek. San. Ltd. Şti
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çimen, Mesut., Deniz, Serkan.
Sağlık Kurumları Yönetiminde Örgütsel Davranış Konuları / *Editörler: Doç. Dr. Mesut Çimen, Dr. Serkan Deniz*
1. Baskı, XIV + 274 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-670-5
1. Örgütsel Davranış 2. Sağlık Kurumları 3. Sağlık Yönetimi

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks:** +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1. ÖRGÜTSEL DAVRANIŞA GİRİŞ

1.1. Örgütsel Davranış Nedir?....3
1.2. Örgütsel Davranışla İlişkili Bilim Dalları....4
1.3. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Davranış....5
Kaynakça....6

BÖLÜM 2. SAĞLIK KURUMLARINDA KURUMSAL İLETİŞİM

2.1. Giriş....9
2.2. İletişim Kavramı....10
2.3. Kurumsal İletişim Kavramı....12
2.4. Sağlık Kurumlarında Kurumsal İletişim....14
2.5. Kurumsal İletişimin Ölçülmesi....18
Kaynakça....19

BÖLÜM 3. SAĞLIK KURUMLARINDA MOTİVASYON

3.1. Motivasyon Kavramı....23
3.2. Örgütsel Motivasyon....24
3.3. Motivasyon Kuramları....26
3.4. Motivasyon Araçları....27
3.5. Sağlık Kurumlarında Motivasyon....29
3.6. Motivasyonun Ölçülmesi....32
Kaynakça....34

BÖLÜM 4. SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL ADALET

4.1. Örgütsel Adalet Nedir?....40
4.2. Örgütsel Adaletin Boyutları....41
4.2.1. Dağıtımsal Adalet....42
4.2.2. İşlemsel Adalet....42
4.2.3. Etkileşimsel Adalet....43
4.3. Örgütsel Adalet Teorileri....43
4.3.1. Reaktif İçerik Teorileri....44
4.3.2. Proaktif İçerik Teorileri....45
4.3.3. Reaktif Süreç Teorileri....46

4.3.4. Proaktif Süreç Teorileri 47
4.4. Örgütsel Adaletin Önemi 47
4.5. Örgütsel Adalet ile Örgütsel Kavramlar Arasındaki İlişki 48
4.5.1. Örgütsel Adalet ve Liderlik İlişkisi 48
4.5.2. Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık 49
4.5.3. Örgütsel Adalet ve Örgütsel Vatandaşlık 49
4.5.4. Örgütsel Adalet ve İş Tatmini 49
4.5.5. Örgütsel Adalet ve Ödüllendirme Sistemleri 50
4.5.6. Örgütsel Adalet ve Performans 50
4.6. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Adalet 50
4.7. Örgütsel Adalet ile İlgili Ölçekler 51
Kaynakça 53

BÖLÜM 5 SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL BAĞLILIK

5.1. Örgütsel Bağlılık Kavramı 59
5.2. Örgütsel Bağlılığa Etki Eden Faktörler 61
5.2.1. Kişisel Faktörler 61
5.2.2. Örgütsel Faktörler 62
5.2.3. Örgüt Dışı Faktörler 63
5.3. Örgütsel Bağlılığın Sonuçları 63
5.3.1. İşe Devamsızlık ve Örgütsel Bağlılık 64
5.3.2. İşten Ayrılma ve Örgütsel Bağlılık 64
5.3.3. Performans ve Örgütsel Bağlılık 64
5.3.4. Stres ve Örgütsel Bağlılık 65
5.3.5. Motivasyon ve Örgütsel Bağlılık 65
5.4. Örgütsel Bağlılığının Geliştirilmesi 65
5.5. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Bağlılık 67
5.6. Örgütsel Bağlılığın Ölçülmesi 68
Kaynakça 69

BÖLÜM 6 SAĞLIK KURUMLARINDA İŞ DOYUMU

6.1. İş Doyumu Kavramı 73
6.2. İş Doyumu ile İlgili Kuramlar 74
6.2.1. Çift Faktör (Hijyen-Motivasyon) Kuramı 74
6.2.2. Beklenti Kuramı 75
6.3.3. Eşitlik Kuramı 75

6.4.4. Amaç Belirleme Teorisi 75
6.3. İş Doyumuna Etki Eden Faktörler 76
6.3.1. İş Doyumunu Etkileyen Bireysel Faktörler 76
6.3.2. İş Doyumunu Etkileyen Örgütsel Faktörler 77
6.4. İş Doyumunun Sonuçları 78
6.5. Sağlık Kurumları ve İş Doyumu 79
6.6. İş Doyumunun Ölçülmesi 81
Kaynakça 82

BÖLÜM 7. SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL GÜVEN

7.1. Güven Kavramının Tanımı ve Önemi 88
7.2. Örgütsel Güven Kavramı 90
7.2.1. Örgütsel Güvenin Tanımı ve Temelleri 90
7.2.2. Örgütsel Güvenin Önemi ve Sonuçları 94
7.2.3. Örgütsel Güven Modelleri ve Yansımaları 96
7.2.3.1. Mishra Güven Modeli 96
7.2.3.2. Schocley-Zalabak, Ellis ve Winograd Güven Modeli 97
7.2.3.3. Bromiley ve Cummings Güven Modeli 97
7.2.3.4. Mayer, Davis ve Shoorman Güven Modeli 98
7.2.3.5. Whitener, Brodt, Korsgaard ve Werner'ın Yönetimsel Güvenilirlik Modeli 99
7.3. Örgütsel Güvenin Ölçülmesi 100
7.4. Sağlık Sektöründe Örgütsel Güven Kavramı 100
Kaynakça 104

BÖLÜM 8 SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME

8.1. Giriş 109
8.2. Örgütsel Özdeşleşme 109
8.3. Örgütsel Özdeşleşme Modelleri 112
8.3.1. Glen E. Kreiner ve Black E. Ashforth'un Geliştirilmiş Özdeşleşme Modeli 113
8.3.2. Craig R. Scott, Steven R. Corman ve George Cheney'in Yapısal Özdeşleşme Modeli 113
8.4. Örgütsel Özdeşleşmeyi Etkileyen Faktörler 113
8.5. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Özdeşleşme 114
8.6. Örgütsel Özdeşleşme ile İlgili Ölçekler 116
Kaynakça 117

BÖLÜM 9 SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK

9.1. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı....121
9.2. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Boyutları....122
9.2.1. Özgecilik (Diğergamlık, Fedakârlık, Diğerlerini Düşünme)....122
9.2.2. Vicdanlılık (İleri Görev Bilinci)....122
9.2.3. Nezaket....123
9.2.4. Sivil Erdem....123
9.2.5. Centilmenlik (Sportmenlik)....123
9.3. Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etki Eden Faktörler....124
9.3.1. Örgütsel Bağlılık....124
9.3.2. İş Tatmini....124
9.3.3. Örgütsel Adalet....125
9.3.4. Liderin Özellikleri....125
9.3.5. Kişilik Özellikleri....125
9.3.6. Örgütün Özellikleri....126
9.4. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Sonuçları....126
9.5. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Vatandaşlık....126
9.6. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile İlgili Ölçekler....127
Kaynakça....128

BÖLÜM 10 SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL ÖĞRENME

10.1. Öğrenme Kavramı ve Özellikleri....134
10.2. Öğrenme Düzeyleri....135
10.3. Örgütsel Öğrenme Kavramı....136
10.4. Örgütsel Öğrenme ile Öğrenen Örgüt Kavramları Arasındaki Farklılıklar....138
10.5. Örgütsel Öğrenme Sürecinin Aşamaları....140
10.6. Örgütsel Öğrenme Türleri....141
10.7. Örgütsel Öğrenmeye Etki Eden Faktörler....142
10.8. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Öğrenme....143
10.9. Örgütsel Öğrenme ile İlgili Ölçekler....144
Kaynakça....145

BÖLÜM 11 SAĞLIK KURUMLARINDA KURUMSAL İTİBAR

11.1. Kurumsal İtibar Nedir?....152
11.2. Kurumsal İtibar Yönetimi....154
11.2.1. Kurumsal İtibarın Ölçülmesi....156

11.3. Kurumsal İtibar ve Çalışan İlişkisi....158
11.4. Sağlık Kurumlarında İtibar....160
Kaynakça....162

BÖLÜM 12 SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA

12.1. Çatışma Kavramı....167
12.2. Çatışma ile İlgili Farklı Yaklaşımlar....168
12.2.1. Geleneksel Yaklaşım....168
12.2.2. Etkileşimci Yaklaşım....169
12.2.3. Çözümleyici Yaklaşım....170
12.3. Çatışma Süreci....170
12.3.1. Olası Karşıtlık veya Uyuşmazlık....171
12.3.2. Algı ve Kişiselleştirme....171
12.3.3. Niyetler....171
12.3.4. Davranış....172
12.3.5. Çıktılar....172
12.4. Çatışma Yönetimi....172
12.4.1. Problem Çözme Yaklaşımı....173
12.4.2. Güç Kullanma....173
12.4.3. Taviz Verme (Uyumlu Olma)....173
12.4.4. Kaçınma....174
12.4.5. Uzlaşma....174
12.5. Örgütlerde Çatışma Türleri....174
12.6. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Çatışmanın Nedenleri....175
12.7. Çatışmanın Çözüm Yolları....178
12.7.1. Geçici Çözüm Yolları....178
12.7.2. Kalıcı Çözüm Yolları....179
12.8. Örgütsel Çatışma Ölçümünde Kullanılan Ölçekler....180
Kaynakça....181

BÖLÜM 13 SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL STRES

13.1. Giriş....187
13.2. Stres ve Örgütsel Stres....188
13.3. Örgütsel Stresin Kaynakları....191
13.3.1. Bireysel Faktörler....192
13.3.2. Grup Faktörleri....193

13.3.3. Örgütsel Faktörler 194
13.3.4. Örgüt Dışı Faktörler....194
13.4. Örgütsel Stresin Sonuçları 195
13.4.1. Psikolojik Sonuçlar....196
13.4.2. Davranışsal Sonuçlar 197
13.4.3. Bilişsel Sonuçlar 199
13.4.4. Fiziksel Sağlık....199
13.5. Örgütsel Stresin Yönetilmesi 200
13.6. Örgütsel Stresin Ölçülmesi 204
13.7. Sağlık Kurumları ve Stres....205
Kaynakça....208

BÖLÜM 14 SAĞLIK KURUMLARINDA MOBBİNG

14.1. Mobbing Kavramı....216
14.2. Mobbing Davranışı Türleri 217
14.3. Mobbing Süreci 219
14.4. Mobbingin Tarafları 219
14.4.1. Mobbing Uygulayıcısı (Fail) 219
14.4.2. Mobbing Mağduru 221
14.4.3. İzleyiciler 222
14.5. Mobbinge Sebep Olan Faktörler....223
14.5.1. Mobbinge Sebep Olan Örgütsel Faktörler....224
14.5.2. Mobbinge Sebep Olan Bireysel Faktörler 224
14.5.3. Mobbinge Sebep Olan Sosyal Faktörler....225
14.6. Mobbingin Sonuçları 225
14.6.1. Mobbingin Bireysel Sonuçları....225
14.6.2. Mobbingin Örgütsel Sonuçları....227
14.7. Mobbinge Karşı Alınabilecek Önlemler....228
14.7.1. Mobbinge Karşı Alınabilecek Bireysel Önlemler....228
14.7.2. Mobbinge Karşı Alınabilecek Kurumsal Önlemler 229
14.8. Sağlık Kurumlarında Mobbing 231
14.9. Mobbingin Ölçümü....232
Kaynakça....233

BÖLÜM 15 SAĞLIK KURUMLARINDA SİNİZM

15.1. Sinizm Kavramının Tanımı ve Gelişimi 239

15.2. Sinizmin Sınıflandırılması 241
15.2.1. Genel Sinizm.....241
15.2.2. Örgütsel Sinizm 241
15.2.2.1. Örgütsel Sinizmin Boyutları 242
15.2.2.2. Örgütsel Sinizm Türleri.....243
15.2.2.2.1. Kişilik Sinizmi.....244
15.2.2.2.2. İşgören Sinizmi.....244
15.2.2.2.3. İş/Meslek Sinizmi 244
15.2.2.2.4. Örgütsel Değişim Sinizmi.....245
15.2.2.2.5. Toplumsal/Kurumsal Sinizm 245
15.2.2.3. Örgütsel Sinizme Neden Olan Faktörler 246
15.2.2.4. Örgütsel Sinizmin Sonuçları.....246
15.2.2.4.1. Bireysel Sonuçlar.....246
15.2.2.4.2. Örgütsel Sonuçlar 247
15.2.2.5. Örgütsel Sinizmin Yönetimi.....249
15.3. Sağlık Kurumlarında Sinizm.....250
15.4. Sinizmin Ölçülmesinde Kullanılan Ölçekler 251
Kaynakça.....252

BÖLÜM 16 SAĞLIK KURUMLARINDA TÜKENMİŞLİK

16.1. Tükenmişlik Kavramı 259
16.2. Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler.....261
16.2.1. Çalışma Ortamı ve İşle İlgili Etkenler 262
16.2.2. Demografik Özellikler 263
16.2.3. Kişilik Özellikleri 264
16.3. Tükenmişliğin Belirtileri.....264
16.4. Tükenmişlik Aşamaları 265
16.5. Tükenmişliğin Sonuçları 267
16.6. Tükenmişliğin Önlenmesine Yönelik Stratejiler.....268
16.6.1. Kişisel Yaşam Tarzına Yönelik Yaklaşımlar 269
16.6.2. İş Yaşamına Yönelik Yaklaşımlar 269
16.6.3. Örgütsel Düzeyde Ele Alınabilecek Yaklaşımlar 270
16.7. Sağlık Sektörü ve Tükenmişlik 271
16.8. Tükenmişliğin Ölçülmesi.....272
Kaynakça 273

BÖLÜM 1
ÖRGÜTSEL DAVRANIŞA GİRİŞ

1.1. Örgütsel Davranış Nedir?
1.2. Örgütsel Davranışla İlişkili Bilim Dalları
1.3. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Davranış

Kaynakça

Borkowoski, N. (2011). *Organizational Behavior in Health Care.* (2nd Edition). Jones and Barlett Publishers.

Buchbinder, S.B. ve Shanks, N.H. (2007). *Introduction To Health Care Management*. (2nd Edition). Jones and Bartlett Publishers.

Eren, E. (2015). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. (15. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Griffin, W.R. ve Moorhead, G. (2014). *Organizational Behavior: Managing People and Organizations.* (Eleventh Edition). USA: South-Western Cengage Learning.

Griffith, J.R. ve White, K.R. (2007). *The Well-Managed Healthcare Organizations.* (6th Ed). AUPHA.

Koçel, T. (2010). İşletme Yöneticiliği. (Genişletilmiş 12. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Luthans, F. (2011). *Organizational Behavior: An Evidence-Based Approach.* (Twelfth Edition). McGraw-Hill/Irwin.

Robbins, S.P. ve DeCenzo, D.A. (2008). *Fundamentals of Management: Essential Concepts and Applications.* Pearson Prentice Hall.

Robbins, S.P. ve Judge, T.A. (2013). *Organizational Behavior.* (15th Edition). Pearson Publishing

BÖLÜM 2

SAĞLIK KURUMLARINDA KURUMSAL İLETİŞİM

2.1. Giriş

2.2. İletişim Kavramı

2.3. Kurumsal İletişim Kavramı

2.4. Sağlık Kurumlarında Kurumsal İletişim

2.5. Kurumsal İletişimin Ölçülmesi

Kaynakça

Appelbaum, S.H. ve Gandell, J. (2003). A Cross Method Analysis of the Impact of Culture and Communications upon A Health Care Merger: Prescriptions for Human Resources Management. *Journal of Management Development,* 22(5): 370-409.

Argenti, P.A. (1996). Corporate Communication As a Dicipline Toward a Definition. *Management Communication Quarterly*, 10(1): 73-97.

Balmer, J.M.T. (2001). Corporate Identity, Corporate Branding and Corporate Marketing-Seeing Through The Fog. *European Journal of Marketing,* 35(3/4): 248-291.

Balmer, J.M.T. ve Gray, E.R. (1999). Corporate Identity and Corporate Communications: Creating A Competitive Advantage. *Corporate Communications: An International Journal,* 4(4): 171-176.

Balmer, J.M.T. ve Greyser, S.A. (2006). Corporate Marketing: Integrating Corporate Identity, Corporate Branding, Corporate Communications, Corporate Image and Corporate Reputation. *European Journal of Marketing*, 40(7/8): 730-741.

Belasen, A.T. (2007). *The Theory and Practice of Corporate Communication: A Competing Values Perspective.* Sage Publications.

Berens, G. ve Van Riel, C.B. (2004). Corporate Associations in The Academic Literature: Three Main Streams of Thought in The Reputation Measurement Literature. *Corporate Reputation Review*, 7(2): 161-178.

Berlo, D.K. (1960). *The Process of Communication*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Christensen, L.T., Morsing, M. ve Cheney, G. (2008). *Corporate Communications: Convention, Complexity and Critique.* Sage Publications.

Cornelissen, J. (2014). *Corporate Communication: A Guide to Theory and Practice*. Sage Publications.

Derin, N. ve Demirel, E.T. (2010). Kurum İmajının Kurum Kimliği Açısından Açıklanabilirliği: İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi Örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 13*(2): 155-193.

Doğan, H. (2002), İşgörenlerin Adalet Algılamalarında Örgüt İçi İletişim ve Prosedürel Bilgilendirmenin Rolü. *Ege Akademik Bakış*. Cilt:2, Sayı:2: 71-78

Gimenez, J.C. (2002). New Media and Conflicting Realities in Multinational Corporate Communication: A Case Study. *IRAL,* 40(4):323-344.

Goodman, M.B. (2006). Corporate Communication Practice and Pedagogy at The Dawn of The New Millennium. *Corporate Communications: An International Journal,* 11(3): 196-213.

Görkem, Ş. (2013). *Kuram ve Uygulamada Kurumsal İletişim*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.

Gregory, A. (2007). Involving Stakeholders in Developing Corporate Brands: The Communication Dimension. *Journal of Marketing Management*, 23(1-2): 59-73.

Hooghiemstra, R. (2000). Corporate Communication and Impression Management-New Perspectives Why Companies Engage in Corporate Social Reporting. *Journal of Business Ethics,* 27(1-2): 55-68.

Kuteev-Moreira, J.P. ve Eglin, G.J. (2004). Strategic Challenges for Corporate Communicators in Public Service. S. Oliver (Ed.), *A Handbook of Corporate Communication and Public Relations*. Routledge.

Markwick, N. ve Fill, C. (1997). Towards a Framework for Managing Corporate Identity. *European Journal of Marketing*, 31(5/6): 396-409.

Özata, M. ve Sevinç, İ. (2009). Hastanelerde Kurumsal İmajın Ölçülmesinde Dikkate Alınması Gereken Faktörlerin Belirlenmesi. *Journal of Azerbaijani Studies*, 59-74.

Robbins, S.P., Decenzo, D.A. ve Coulter, M. (2013). *Yönetimin Esasları: Temel Kavramlar ve Uygulamalar.* (8.Basımdan Çeviri). Çeviri Ed. Adem Öğüt. Yayın No:758. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Ankara.

Rutitis, D., Batraga, A., Muizniece, L. ve Ritovs, K. (2012). Management of Corporate Identity Dimensions in the Health Care. *Procedia-Social and Behavioral Sciences.* 58: 995-1003.

Şatır, Ç. ve Sümer, F.E. (2008). Kurum İtibarının Bileşenleri Üzerine Bir Araştırma: Sağlık Hizmeti Üreten Bir Kamu Kurumunda İç Paydaşlar İtibarı Nasıl Algılıyor? *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 5*(2): 15-25.

Tengilimoğlu, D., Atilla, E.A. ve Bektaş, M. (2016). *İşletme Yönetimi.* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Ural, Z.G. (2013). *Kurumsal İletişim Çalışmalarının Sürdürülebilirliği Açısından Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uslu, B. ve Balcı, E. (2012). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları İle Örgütsel İletişim Algıları Arasındaki İlişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi (Educational Administration: Theory and Practice),* 18(3): 461-489.

Van Rekom, J. (1997). Deriving an Operational Measure of Corporate Identity. *European Journal of Marketing*, 31(5/6): 410-422.

Williams, J. ve Eggland, S.A. (1991). *Örgütlerde İletişim.* Çev: Yılmaz Büyükerşen, Şan Özalp, Hikmet Seçim, Ali Atıf Bir. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:628.

Yüksel, İ. (2005). İletişimin İş Tatmini Üzerindeki Etkileri: Bir İşletmede Yapılan Görgül Çalışma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi,* 6 (2):291-306.

BÖLÜM 3
SAĞLIK KURUMLARINDA MOTİVASYON

3.1. Motivasyon Kavramı
3.2. Örgütsel Motivasyon
3.3. Motivasyon Kuramları
3.4. Motivasyon Araçları
3.5. Sağlık Kurumlarında Motivasyon
3.6. Motivasyonun Ölçülmesi

Kaynakça

Ağırbaş, İ., Çelik, Y. ve Büyükkayıkçı, H. (2005). Motivasyon Araçları ve İş Tatmini: Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Hastane Başhekim Yardımcıları Üzerinde Bir Araştırma. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,* Cilt:8, Sayı:3, 326-350.

Akgündüz, Y. (2013). Çalışanların Yaratıcılığına Motivasyon Araçlarının Etkisi: Kuşadası'ndaki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,* Cilt 9, Sayı 20, 131-148. DOI: 10.11122/ijmeb.2013.9.20.334

Azêdo, D. ve Alves, H. (2014). Internal Marketing Practices in Health Care and Their Influence on Nurse Motivation: Public Versus Nonpublic Management Models. *Home Health Care Management & Practice*, Vol. 26 (2), 92- 100. DOI: 10.1177/1084822313508647

Bajwa, S.J.S., Virdi, S.S., Bajwa, S.K., Ghai, G.K., Singh, K., Rana, C.S., Singh, J.P., Raj, S. ve Puri, A. (2010). In Depth Analysis of Motivational Factors At Work in The Health Industry. *Ind Psychiatry J.* 19 (1): 20–29. DOI: 10.4103/0972-6748.77631

Barutçu, S. ve Sezgin, S. (2012). Satış Yönetimi Sürecinde Motivasyon Araçları ve Etki Düzeyleri: Tıbbi Satış Temsilcileri Üzerinde Bir Araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi,* C:4, S:2, 89-97.

Borowski, A. ve Daya, U. (2014). Employee Motivation Tools. *MakeLearn 2014: Human Capital without Borders; Knowledge and Learning for Quality of Life, Proceedings of the Management, Knowledge and Learning, International Conference*, 25–27 June 2014, Portorož, Slovenia, 665-671.

Choong, Y., Lau, T., Kuek, T. ve Lee, E. (2012). Job Satisfaction of Malaysian Nurses: A Causal Model. *Journal of Economics And Behavioral Studies,* 4, 723-729.

Çakal, Ö. (2009). Özel ve Kamu Hastane İşletmelerinde Görev Yapan Yöneticilerin Motivasyon Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Edirne.

Çakal, Ö., Ünsar, S. ve Oğuzhan, A. (2011). Özel ve Kamu Hastane Yöneticilerinin Motivasyon Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Balikesir University Journal of Social Sciences Institute.* Vol. 14 Issue 25, 157-174.

Daft, R.L. ve Marcic, D. (2009). *Understanding Management.* (6.Baskı). Ohio: SouthWestern/Cengage Learning.

Dieleman, M., Cuong, P.V., Anh, L.V. ve Martineau, T. (2003). Identifying Factors for Job Motivation of Rural Health Workers in North Viet Nam. *Human Resources for Health*, 1:10. DOI: 10.1186/1478-4491-1-10

Dobre, O.I. (2013). Employee Motivation and Organizational Performance, *Review of Applied Socio- Economic Research,* Volume 5, Issue 1, 53-60.

Doğanlı, B. ve Demirci, Ç. (2014). Sağlık Kuruluşu Çalışanlarının (Hemşire) Motivasyonlarını Belirleyici Faktörler Üzerine Bir Araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi,* Cilt:21 Sayı:1, 47-60.

Dündar, S., Özutku, H. ve Taşpınar, F. (2007). İçsel ve Dışsal Motivasyon Araçlarının İşgörenlerin Motivasyonu Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir İnceleme, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı: 2, 105-119.

Ekiyor, A. ve Arslantaş, S. (2015). Sağlık Sektöründe İş Gören Motivasyonunun İnovasyon Performansına Etkileri, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (2), 113- 136.

Erdem, A.R. (1998). Süreç Kuramlarının Eğitim Yönetimine Katkıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* Sayı: 4, 51-57.

Franco, L.M., Bennett, S., Kanfer, R. ve Stubblebin, P. (2004). Determinants and Consequences of Health Worker Motivation in Hospitals in Jordan And Georgia, *Social Science & Medicine,* 58, 343–355. DOI: 10.1016/S0277-9536(03)00203-X

Gagné, M., Forest, J., Gilbert, M., Aubé, C., Morin, E. ve Malorni, A. (2010). The Motivation at Work Scale: validation evidence in two languages. *Educational and Psychological Measurement,* 70 (4), 628–646.

Gilson, L., Alilio, M. ve Heggenhougen, K. (1994). Community Satisfaction With Primary Health Care Services: An Evaluation Undertaken in The Morogoro Region of Tanzania. *Social Science & Medicine,* 39, 767–780. DOI: 10.1016/0277-9536(94)90038-8

Greenfield, D., Pawsey, M. ve Braithwaite, J. (2011). What Motivates Professionals to Engage in The Accreditation of Healthcare Organizations?. *International Journal for Quality in Health Care,* Volume 23, Number 1, 8–14. DOI: 10.1093/intqhc/mzq069

Hunter, M. (2012). How Motivation Really Works: Toward an Emotomotivation. *Economics, Management, and Financial Markets,* 7(4), 138-196.

İnfal, S. ve Bodur, S. (2011). Hemşirelerin Önem Verdikleri Motivasyon Araçları. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 77-82.

Karakaya, A. ve Ay, F.A. (2007). Çalışanların Motivasyonunu Etkileyen Faktörler: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 31, No:1, 55- 67.

KazemiKani, B., Kazemian, M., Damirchi, Q.V., Hafezian, M., Gholizadeh, S. ve Balooie, F. (2013). Surviving The Relationship Between Organizational Culture And Employees Empowerment. *International Journal of Management Research and Reviews,* 3, 3482-3492.

Kıdak, L. ve Aksaraylı, M. (2009). Sağlık Hizmetlerinde Motivasyon Faktörleri. *Celal Bayar Üniversitesi S.B.E Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 7 Sayı: 1, 75-94.

Koçak, R.D. ve Özüdoğru, H. (2012). Yöneticilerin Liderlik Özelliklerinin Çalışanların Motivasyonu ve Performansı Üzerindeki Etkileri: Kamu ve Özel Hastanelerinde Bir Uygulama. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı: 1, 76-88.

Koçel, T. (2001). İşletme Yöneticiliği: Yönetim ve Organizasyon, Organizasyonlarda Davranış, Klasik-Modern-Çağdaş ve Güncel Yaklaşımlar. (8. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Küçükler, Ö. ve Mergen, N. (2015). Tıbbi Sekreterlerin Motivasyonlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma: Araştırma ve Uygulama Hastanesi Örneği. *Electronic Journal of Vocational Colleges,* 14. BÜROKON Özel Sayısı, 301-312.

Lerberghe, V., Conceicao, W., Damme, C.V. ve Ferrinho, P. (2002). When Staff is Underpaid: Dealing With The Individual Coping Strategies of Health Personnel. *Bulletin of the World Health Organization*, 80 (7), 581–584.

Lodahl, T. ve Kejner, M. (1965). The Definition and Measurement of Job Involvement. *Journal of Applied Psychology*, 49, 24-33.

Mathauer, I. ve Imhoff, I. (2006). Health Worker Motivation in Africa: The Role of Non-Financial Incentives and Human Resource Management Tools. *Human Resources For Health*, No.1, 4- 24. DOI: 10.1186/1478-4491-4-24

Memiş, K., Hoşgör, H., Boz, C., Gün, İ. ve Hoşgör, D.G. (2015). Yaşam Kalitesi ve Motivasyon İlişkisi: Metin Sabancı Baltalimanı Kemik Hastalıkları Hastanesi Örneği. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(4), 220-230, DOI: 10.5455/musbed.20150917032323

Mercanlıoğlu, Ç. (2012). Örgütlerde Performans Yönetimi İle İşgörenlerin Motivasyonu Arasındaki İlişki. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi,* Cilt 4, Sayı 1, 41-52.

Miljkovic, S. (2007). Motivation of Employees and Behaviour Modification in Health Care Organizations, *Acta Medica Medianae*. Vol.46, 53-62.

Ölçer, F. (2005). Departmanlı Mağazalarda Motivasyon Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı 25, 1-26.

Önen, S.M. ve Kanayran, H.G. (2015). Liderlik ve Motivasyon: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, 43-63. DOI: 10.20493/bt.25754

Örücü, E. ve Kanbur, A. (2008). Örgütsel-Yönetsel Motivasyon Faktörlerinin Çalışanların Performans ve Verimliliğine Etkilerini İncelemeye Yönelik Ampirik Bir Çalışma: Hizmet ve Endüstri İşletmesi Örneği. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi Dergisi,* Cilt:15 Sayı:1, 85-97.

Özdemir, S. ve Muradova, T. (2008). Örgütlerde Motivasyon ve Verimlilik İlişkisi, *Journal of Qafqaz University*, Sayı: 24, 146-153.

Özer, M. ve Bakır, B. (2003). Sağlık Personelinin Motivasyonuyla İlgili Etmenlerin Belirlenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi,* 45 (2), 117-122.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2010). *Sağlık Personeli Memnuniyet Araştırması.* Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara: Opus Basın Yayın.

Tarakçıoğlu, S., Sökmen, A. ve Boylu, Y. (2010). Motivasyon Araçlarının Değerlendirilmesi: Ankara'da Bir Araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi, 2/1, 3-20.

Tengilimoğlu, D., Atilla E.A. ve Bektaş M. (2013). İşletme Yönetimi. (5. Basım). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Tremblay, M.A., Blanchard, C.M., Taylor, S., Pelletier, L.G. ve Villeneuve, M. (2009). Work Extrinsic and Intrinsic Motivation Scale: Its Value for Organizational Psychology Research. *Canadian Journal of Behavioural Science,* Vol. 41, No. 4, 213-226.

Tunçer, P. (2013). Örgütlerde Performans Değerlendirme ve Motivasyon. *Sayıştay Dergisi,* Sayı: 88, 87-108.

Veseli, N., Aziri, B. ve Veseli, T. (2014). Motivation of Health Care Employees in The Republic of Macedonia, *MakeLearn 2014: Human Capital without Borders; Knowledge and Learning for Quality of Life, Proceedings of the Management, Knowledge and Learning, International Conference,* 25- 27 June 2014. Portorož, Slovenia, 725-732.

Warr, P., Cook, J. ve Wall, T. (1979). Scales For The Measurement Of Some Work Attitudes And Aspects Of Psychological Well-Being. *Journal of Occupational Psychology,* 52, 129–148.

Yılmaz, M.K. (2006). *Stres ve Motivasyonun Satış Gücünün İş Tatmini Üzerine Etkisi: Erzurum'daki İlaç Satış Mümessilleri Üzerinde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Erzurum.

Yüksel, O. ve Adıgüzel, O. (2015). Kamu Hastaneleri Birliği Kapsamında Yer Alan Sağlık Kurumlarında Çalışanlar Açısından Personel Güçlendirmenin İş Tatmini ve İş Motivasyonu Üzerine Etkilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt: 8 Sayı: 39, 1019-1027.

http://mba-healthcare-management.com/3-ways-healthcare-managers-can-motivate-hospital-personnel/, (03.05.2016).

http://www.blanchard.com.tr/public/article-detail.aspx?iid=60, (04.05.2016).

BÖLÜM 4

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL ADALET

4.1. Örgütsel Adalet Nedir?

4.2. Örgütsel Adaletin Boyutları

4.3. Örgütsel Adalet Teorileri

4.4. Örgütsel Adaletin Önemi

4.5. Örgütsel Adalet İle Örgütsel Kavramlar Arasındaki İlişki

4.6. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Adalet

4.7. Örgütsel Adalet ile İlgili Ölçekler

Kaynakça

Abbasoğlu, Ş. (2015). İş Görenlerde Örgütsel Adalet Algısı ve Örgütsel Adaletin Çalışanların İş Motivasyonu Üzerindeki Etkisi: Bir Devlet Hastanesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktuğ, M. (2016). Örgütsel Adalet *ve Örgütsel Güvenin Çalışan Performansı Üzerine Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. .

Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2010). Liderlik "Türleri" ve "Güç Kaynakları"na İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* Cilt:12, Sayı:19:73-84.

Beugre, C.D. (1998). *Managing Fairness in Organizations.* London: Greenwood Publishing Group, Incorporated.

Cihangiroğlu, N. (2011). Askeri Doktorların Örgütsel Adalet Algıları İle Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin Analizi. *Gülhane Tıp Dergisi,* 53: 9-16.

Cihangiroğlu, N., Şahin, B. ve Naktiyok, A. (2010). Hekimlerin Örgütsel Adalet Algıları Üzerine Bir Araştırma. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 6, Sayı 12: 67–82

Cojuharenco, I. ve Patient, D. (2013). Workplace Fairness Versus Unfairness: Examining the Differential Salience of Facets of Organizational Justice. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, No:86: 371-393.

Colquit, J.A., Conlon, D.E., Wesson, M.J., Porter C.O.L.H. ve Ng, K.Y. (2001). Justice at the Millennium: A Meta-Analytic Review of 25 Years of Organizational Justice Research. *Journal of Applied Psychology,* Vol. 86, No. 3: 425-445.

Conger, J.A. ve Kanungo, R.N. (1988). The Empowerment Process: Integrating Theory and Practise. *The Academy of Management Review,* Vol:13, No:3: 471-482.

Cropanzano, R., Prehar, C.A. ve Chen, P.Y. (2002). Using Social Exchange Theory to Distinguish Procedural From Interactional Justice. *Group& Organization Management,* Vol.27 No.3: 324-351

Çakır, Ö. (2006). Ücret Adaletinin İş Davranışları Üzerindeki *Etkileri.* Ankara: Kamu-İş Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası, Ankara.

Demirel Y. ve Seçkin, Z. (2011). Örgütsel Adaletin Bilgi Paylaşımı Üzerine Etkisi: İlaç Sektörü Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 56: 99-119.

Deniz S., Çimen M. ve Özsarı H., (2016). Sağlık Kuruluşu Çalışanlarının Örgütsel Adalet Algısını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies,* Cilt: 3, Sayı: 42: 329-343

Ercan, V. (2016). Örgütsel Adalet Algısının Banka Çalışanlarında İş Bırakma Niyeti Üzerinde Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eren, E. (2010). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. (12.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Giderler Atalay, C. (2015). Örgütsel Adalet. N.Derya Ergun Özler (Ed.). Örgütsel Davranışta Güncel Konular İçinde (41-63). (3. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Greenberg, J. (1987). A Taxonomy of Organizational Justice Theories. *Academy of Management Review,* Vol:12, No:1: 9-22

Irak, D.U. (2004). Örgütsel Adalet: Ortaya Çıkışı, Kuramsal Yaklaşımlar ve Bugünkü Durumu. *Türk Psikoloji Yazıları,* Cilt:7, Sayı:13: 25-43.

İçerli, L. (2010). Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,* Cilt:5, Sayı:1: 67-92.

İyigün, N.Ö. (2012). Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:21: 49-64.

Kalay, F. (2016). İşletmede Örgütsel Adaletin İşgören Performansı Üzerindeki Etkisi: Teorik Bir İnceleme. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı:11: 147-158.

Kavuncubaşı, Ş. (2013). Hastane Organizasyonu. Editörler: Haydar Sur ve Tunçay Palteki. *Hastane Yönetimi* İçinde (33-42). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Keklik, B. ve Us, N.C. (2013). Örgütsel Adalet Algılamalarının İş Tatminine Etkisi: Hastane Çalışanları Üzerinde Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt:18, Sayı:2: 143-161.

Köroğlu P. (2015). *Sağlık Kurumu Çalışanlarının Örgütsel Adalet Algılarının Örgütsel Sinizm Tutumlarına Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kuşçuluoğlu, S. (2008). *The Roles Of Organizational Justice, Trustworthiness, Trust And Propensity Of Trust In The Relationship Of Lmx With Ocb And Job Satisfaction.* Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Leventhal, G.S. (1980). What Should Be Done With Equity Theory? New Approaches To The Study of Fairness in Social Relationships. K. J. Gergen, M. S. Greenberg ve R. H. Willis (Ed.). *Social Exchange: Advances in Theory And Research* (ss.27-55). New York: Plenum.

Örücü, E. ve Özafşarlıoğlu, S. (2013). Örgütsel Adaletin Çalışanların İşten Ayrılma Niyetlerine Etkisi: Güney Afrika Cumhuriyetinde Bir Uygulama. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt:10, Sayı:23: 335-358.

Özer, P.S. ve Urtekin, G.E. (2007). Örgütsel Adalet Algısı Boyutları ve İş Doyumu İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı:28: 107-125.

Özmen, Ö.N.T., Arbak, Y. ve Özer, P.S. (2007). Adalete Verilen Değerin Adalet Algıları Üzerindeki Etkisinin Sorgulanmasına İlişkin Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış,* Cilt:7, Sayı:1: 17-33.

Pillai, R., Schriesheim, C.A. ve Williams, E.S. (1999). Fairness Perceptions and Trust as Mediators for Transformational and Transactional Leadership: A Two-Sample Study. *Journal of Management,* Vol:25, No:6: 897-933.

Robbins, S.P. ve Judge, T.A. (2012). Örgütsel Davranış: Motivasyon Kavramı. İnci Erdem (Çev.). (12. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Robbins, S.P. ve Judge, T.A. (2007). *Organizational Behavior.* (15. Edition). New Jersey: Pearson Education, Inc., Publishing.

Samad, S. (2006) Predicting Turnover Intentions: The Case of Malaysian Government Doctors. *The Journal of American Academy of Business*, Vol: 8(2): 113-119.

Şahin, B. ve Taşkaya S. (2010). Sağlık Çalışanlarının Örgütsel Adalet Algılarını Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Dergisi,* 13 (2): 85-113.

Taşkıran, E. (2010). *Liderlik Tarzının Örgütsel Sessizlik Üzerindeki Etkisinde Örgütsel Adaletin Rolü ve Bir Araştırma.* Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tutar, H. (2007). Erzurum'da Devlet ve Özel Hastanelerde Çalışan Personelin İşlem Adaleti, İş Tatmini ve Duygusal Bağlılık Durumlarının İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı:3: 97-120.

Tutar, H. (2016). Örgütsel Davranış (Örgüt Teorileri v*e Çağdaş Yaklaşımlar Açısından).* Ankara: Detay Yayıncılık.

Yavuz, E. (2010). Kamu ve Özel Sektör Çalışanlarının Örgütsel Adalet Algılamaları Üzerine Bir Karşılaştırma Çalışması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi,* Cilt:11, Sayı:2: 302-312.

Yazıcıoğlu, İ. ve Topaloğlu, I.G. (2009). Örgütsel Adalet ve Bağlılık İlişkisi: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama. İşletme Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1: 3-16.

Yıldırım, F. (2002). Çalışma Yaşamında Örgüte Bağlılık ve Örgütsel Adalet İlişkisi. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, F. (2007). İş Doyumu ile Örgütsel Adalet İlişkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt:62, Sayı:1: 253-278.

Yıldırım, M.C., Ekinci A. ve Öter, Ö.M. (2012). Eğitim Müfettiş Yardımcılarının Örgütsel Adalet Algılarının Mesleki Tükenmişlik Düzeylerine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* Cilt:45, Sayı:1: 327-345.

Yücel, İ. ve Palabıyık, N. (2016). Virtüöz Liderlik ve Örgütsel Adalet İlişki Üzerine Bir Uygulama. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt:9, Sayı:1: 211-230.

Yürür, S. (2008). Örgütsel Adalet İle İş Tatmini ve Çalışanların Bireysel Özellikleri Arasındaki İlişkilerin Analizine Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt:13, Sayı:2: 295-312

Yürür, S. (2005). Ödüllendirme Sistemleri İle Örgütsel Adalet Arasındaki İlişkilerin Analizi ve Bir Uygulama. Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BÖLÜM 5

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL BAĞLILIK

5.1. Örgütsel Bağlılık Kavramı
5.2. Örgütsel Bağlılığa Etki Eden Faktörler
5.3. Örgütsel Bağlılığın Sonuçları
5.4. Örgütsel Bağlılığının Geliştirilmesi
5.5. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Bağlılık
5.6. Örgütsel Bağlılığın Ölçülmesi

Kaynakça

Allen, N.J. ve Meyer, J.P. (1990). The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to Organizations. *Journal of Occupational Psychology.* 63: 1-18.

Arbak, Y. ve Kesken, J. (2005). Örgütsel Bağlılık Sağlık Hizmetlerinde Sürekli Gelişim İçin Davranışsal Yaklaşım. (1.Baskı). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 09.1700.0000.000/Dk.05.013.368.

Bakan, İ. (2011). Örgütsel *Bağlılık Kavram, Kuram, Sebep ve Sonuçları*. Ankara: Gazi Kitapevi.

Balay, R. (2000). *Yönetici ve* Öğretmenlerde *Örgütsel Bağlılık.* (1.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Başar, U. ve Basım, N. (2015). Effects of Organizational Identification On Job Satisfaction: Moderating Role Of Organizational Politics. *Yönetim ve Ekonomi.* 22(2): 663-683.

Başyiğit, A. (2006). Örgütsel *İletişimin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya.

Buchanan, B. (1974). Building Organizational Commitment the Socialization of Managers in Work Organizations. *Administrative Science Quarterly.* 19: 533-546.

Çakar, N.D. ve Ceylan, A. (2005). İş Motivasyonunun Çalışan Bağlılığı ve İşten Ayrılma Eğilimi Üzerindeki Etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 6: (1): 52-66.

Doğan, S. ve Kılıç, S. (2007). Örgütsel Bağlılığın Sağlanmasında Personel Güçlendirmenin Yeri ve Önemi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* Sayı: 29: 37-61.

Duygulu, S. ve Abaan, S. (2007). Örgütsel Bağlılık: Çalışanların Örgütte Kalma ya da Örgütten Ayrılma Kararının Bir Belirleyicisi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi.* 14(2): 61–73.

Ertan, H. (2008). Örgütsel Bağlılık, İş Motivasyonu, İş Performansı Arasındaki İlişki: Antalya'da Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir İnceleme. Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyonkarahisar.

Gider, Ö., Şimşek G., Ocak, S. ve Top, M. (2011). Hastane Organizasyonlarında Örgütsel Bağlılık ve İş Doyumunun Analizi: Hemşireler ve Tıbbi Sekreterler Üzerine Bir Araştırma. Öneri *Dergisi.* Cilt : 9, Sayı:35: 93-101.

Gözen, E.D. (2007). İş *Tatmini ve Örgütsel Bağlılık: Sigorta Şirketleri Üzerine Bir Uygulama.* Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Gündoğan, T. (2009). Örgütsel Bağlılık: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uygulaması. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü. Ankara.

Işık, O., Uğurluoğlu, Ö. ve Akbolat, M. (2012). Sağlık Kuruluşlarında Örgütsel Adalet Algılarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 13 (2): 254-265.

İnce, M. ve Gül, H. (2005). *Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Kılıç, R. ve Bozkaya, E. (2014). Örgüt Çalışanlarının Kişilik Özellikleri İle Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* Sayı: 20: 153-176.

Küçüközkan, Y. (2015). Örgütsel Bağlılık ile Cinsiyet Arasındaki İlişki: Hastanelerde Çalışan Sağlık Personeli Üzerinde Bir Araştırma. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi.* (1): 14-37.

Meyer, J.P. ve Allen, N.J. (1991). Three Component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resources Management Review*.1(1): 61-89.

Mottaz, J.H. ve Clifford, J. (1989) An Analysis of the Relationship Between Attitudinal Commitment and Behavioral Commitment. *The Sociological Quarterly*. 30 (1): 143-148.

Mowday, R.T. Porter, W.L. ve Steers, R.M. (1982). *Employee- Organization Linkages: the Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover.* New York: Academic Press.

Mowday, R.T., Steers, R.M. ve Porter, L.W. (1979). The Measurement of Organizational Commitment. *Journal of Vocational Behavior*. 14: 224-247.

Newstorm, W.J. ve Davis K. (1993). *Organizational Behavior. Human Behavior at Work.* (9. Ed.). New York: Mc. Graw Hill.

Özmen, Ö.T., Özer, P.S. ve Saatçioğlu, Ö.Y. (2005). Akademisyenlerde Örgütsel ve Mesleki Bağlığın İncelenmesine İlişkin Bir Örnek Araştırma. *Dokuz Eylül* Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi. Cilt: 6, Sayı: 2: 1-14.

Porter, L.W., Steers, R.M., Mowday, R.T. ve Boulian, P. (1974).Organizational Commitment, Job Satisfaction and Turnover Among Psychiatric Technicians. *Journal of Applied Psychology.* 59(5) : 603-609.

Seyhan, M. (2014). İşletmelerde Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Bağlılığı Etkileyen Faktörler: Gümrük Memurları Üzerine Bir Araştırma. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Projesi. Edirne.

Wasti, S.A. (2000). Örgütsel Bağlılığı Belirleyen Evrensel ve Kültürel Etmenler: Türk Kültürüne Bir Bakış. Zeynep Aycan (Ed.). *Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları* İçinde (201-224). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Yüceler A. (2009). Örgütsel Bağlılık ve Örgüt İklimi İlişkisi: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22/2009: 445-458.

BÖLÜM 6
SAĞLIK KURUMLARINDA İŞ DOYUMU

6.1. İş Doyumu Kavramı
6.2. İş Doyumu İle İlgili Kuramlar
6.3. İş Doyumuna Etki Eden Faktörler
6.4. İş Doyumunun Sonuçları
6.5. Sağlık Sektörü ve İş Doyumu
6.6. İş Doyumunun Ölçülmesi

Kaynakça

Akıncı, Z. (2002). Turizm Sektöründe Çalışan Doyumunu Etkileyen Faktörler: Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi.* (4): 1-25.

Aksayan, S. (1990). *Koruyucu ve Tedavi Edici Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Hemşirelerin İş Doyumu Etkenlerinin İrdelenmesi.* Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı. İstanbul.

Arslan B. (2015). *Hastane Yönetiminde Liderlik ve İş Doyumu.* Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı. İstanbul.

Artık S. (2009).*Yönetsel Davranış Biçimlerinin İş Doyumuna Etkisi Üzerine Bir Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı. Ankara.

Aşık, N.A. (2010). Çalışanların İş Doyumunu Etkileyen Bireysel ve Örgütsel Faktörler İle Sonuçlarına İlişkin Kavramsal Bir Değerlendirme. *Türk İdare Dergisi.* 467:31-51.

Bal, V. (2014). Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Manisa'daki Eğitim Kurumlarında Bir Araştırma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 6(1): 1-9.

Başaran, İ.E. (2000). Örgütsel Davranış. İnsanın Üretim Gücü. (3.Baskı). Ankara: Feryal Matbaası.

Can, H., Akgün, A. ve Kavuncubaşı, Ş. (2001). *Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çam, O., Akgün, E., Gümüş, A.B., Bilge, A. ve Keskin, G.Ü. (2005). Bir Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesinde Çalışan Hekim ve Hemşirelerin Klinik Ortamlarını Değerlendirmeleri ile İş Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi.* 6: 213-220

Çetinkanat, C. (2000). Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu. Ankara: Anı Yayıncılık.

Çimen, M. ve Şahin, İ. (2000). Bir Kurumda Çalışan Sağlık Personelinin İş Doyum Düzeyinin Belirlenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi.* 5:(4): 53-67.

Davis, K. (1984). İşletmelerde İnsan Davranışı. Çeviri: K. Tosun ve diğerleri. İ.Ü. Yayınları No:302. 2. Baskı, İstanbul.

Derin N. (2007). *Devlet Hastanelerinde Çalışan Sağlık Personelinin İş Doyum Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler.* Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Psikiyatri Hemşireliği Bilim Dalı. Eskişehir.

Eğinli, T.A. (2009). Çalışanlarda İş Doyumu: Kamu ve Özel Sektör Çalışanlarının İş Doyumuna Yönelik Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt: 23, Sayı: 3:35-52.

Erdoğan, İ. (1996). İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış İ.Ü. İşletme Fakültesı Yayın No. 266. İstanbul.

Eren E. (2007). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. (10. Basım). İstanbul: Beta Basım.

Ergin, C. (1997). Bir iş doyumu ölçümü olarak "İş Betimlemesi Ölçeği": Uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*. 12:(39): 25-36.

Ertürk, E. ve Keçecioğlu, T. (2012). Çalışanların İş Doyumları ile Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkiler: Öğretmenler Üzerine Örnek Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış,* C.12, S.1: 39-52.

Güneş N. (2007). *Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin İş Doyumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Hulin, C.L. ve Smith, P.C. (1976). *Sex Differences in Job Satisfaction.* In Gruneberg, M.M. (ed.), Job Satisfaction. London: The Macmillan Press Ltd.

Ivancevich, J.M. ve McMohan, J.T. (1982). The Effects of Goal Setting, External Feedback, and Self Generated Feedback on Outcome Variables: A Field Experiment. *Academy of Management Journal*. 25: 359-372.

Jewell, L.N. ve Siegall, M. (1990). *Contemporary Industrial/Organizational Psychology.* (2nd ed.). New York: St. Paul:West Publishing Company.

Kristof, L.A. (1996). Person-Organization Fit: An Integrative Review of its Conceptualizatıons, Measuremnt, and Implicatıons. *Personnel Psychology.* 49:1-49

Luthans F. (2011).*Organizational Behavior, An Evidence-Based Approach*. Twelfth Edition Published by McGraw-Hill/Irwin

Naktiyok, A. ve Kaygın, E. (2012). Tükenmişlik ve İş Tatmini Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi.* Cilt 4: No 1:23-32.

Oshagbemi, T. (2003). Personal Correlates of Job Satisfaction: Emprical Evidence Form Uk Universities. *International Journal of Social Economics,* Vol: 30, No:12: 1210-1232.

Özsoy, E., Uslu, O., Karakiraz, A. ve Aras. M. (2014). İş Tatmininin Ölçümünde Ölçek Kullanımı: Lisansüstü Tezleri Üzerinden Bir İnceleme. İşletme Araştırmaları Dergisi 6:(1): 232-250.

Pelit. E. (2015). İşgören Güçlendirme ve İş Doyumu. Ankara: Gece Kitaplığı.

Polat, N. (2008). *Hemşirelerde İşe Bağlı Stres ve İş Doyumu: Bir Eğitim Hastanesinde Saha Çalışması.* Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Programı. Ankara.

Sarı, S. (2011). Çalışanların *Kişilik Özellikleri İle İş Doyumu Arasındaki İlişkiler Bankacılık Sektörü Antalya Örneği.* Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı. Aydın.

Sun, Ö.H. (2002). İş Doyumu Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü. *Uzmanlık Tezi.* Ankara.

Tekingündüz, S., Top, M. ve Seçkin, M. (2015). İş Tatmini, Performans, İş Stresi ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Hastane Örneği. *Verimlilik Dergisi*. Sayı: 4. 1-23.

Tekingündüz, S. ve Tengilimoğlu, D. (2013). Hastane Çalışanlarının İş Tatmini, Örgütsel Bağlılık Ve Örgütsel Güven Düzeylerinin Belirlenmesi. *Sayıştay Dergisi* Sayı:91: 77-103.

Top, M. (2012). Hekim ve Hemşirelerde Örgütsel Bağlılık, Örgütsel Güven ve İş Doyumu Profili. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi. Cilt:41, Sayı:2: 258-277.

Yelboğa, A., (2009). Validity and Reliability of the Turkish Version of the Job Satisfaction Survey (JSS). *World Applied Sciences Journal.* Volume: 6, Number: 8: 1066-1072.

Yüksel, İ. (2005). İletişimin İş Tatmini Üzerindeki Etkileri: Bir İşletmede Yapılan Görgül Çalışma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi.* 6: (2):291-306.

BÖLÜM 7

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL GÜVEN

7.1. Güven Kavramının Tanımı ve Önemi

7.2. Örgütsel Güven Kavramı

7.2.1. Örgütsel Güvenin Tanımı ve Temelleri

7.2.2. Örgütsel Güvenin Önemi ve Sonuçları

7.2.3. Örgütsel Güven Modelleri ve Yansımaları

7.3. Örgütsel Güvenin Ölçülmesi

7.4. Sağlık Sektöründe Örgütsel Güven Kavramı

Kaynakça

Akgündüz, Y. ve Güzel, T. (2014). Örgütsel Adalet ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkide Örgütsel Güvenin Aracılık Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 14(3):1-17.

Akın, U. (2015). Okullarda Örgütsel Sinizm ve Güven İlişkisinin İncelenmesi: Öğretmenler Üzerinde Bir Araştırma. *Eğitim ve Bilim*. 40(181):175-89.

Altuntaş, S. ve Baykal, Ü. (2010). Örgütsel Güven Ölçeği'nin Hemşirelikte Geçerlik-Güvenilirliği. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi.* 18(1):10-18.

Asunakutlu, T. (2006). Çalışanlar ile Yöneticiler Arasında Güven Duygusunun Araştırılması: Turizm Sektöründe Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 8(4):16-33.

Ayden, C. ve Özkan, Ö. (2014). Sağlık Çalışanlarının Kurumsal Güven ve Örgütsel Bağlılık Boyutları İtibariyle İncelenmesi; Malatya Devlet Hastanesi Sağlık Personeli Üzerine Bir Çalışma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 24(2):151-67.

Bozkurt, E. (2015). *Örgütsel Adalet, Örgütsel Güven ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişki.* Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Balıkesir.

Bökeoğlu, Ö.Ç. ve Yılmaz, K. (2008). İlköğretim Okullarında Örgütsel Güven Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi.* 54:211-33.

Çubukçu, K. ve Tarakçıoğlu, S. (2010). Örgütsel Güven ve Bağlılık İlişkisinin Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Öğretmenleri Üzerinde İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 2(4):57-78.

Demircan, N. ve Ceylan, A. (2003). Örgütsel Güven Kavramı: Nedenleri ve Sonuçları. *Yönetim ve Ekonomi*. 10(2):139-50.

Demirel, Y. (2008). Örgütsel Güvenin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Tekstil Sektörü Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*. 15(2):179-94.

Derin, N. (2011). *İşletmelerde Geride Kalan Sendromu ve Örgütsel Güven.* (1.Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara.

Dietz, G. ve Gillespie, N. (2011). *Building and Restoring Organisational Trust*. London: The Institute of Business Ethics. http://www.ibe.org.uk/userfiles/trust_execsumm.pdf (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2016).

Eğriboyun, D. (2013). Ortaöğretim Okullarında Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Örgütsel Güven ve Örgütsel Destek Algıları Arasındaki İlişki. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 12:17-43.

Eroğlu, Ş.G. (2014). Çalışanların Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Güven Üzerindeki Etkisi. *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi.* 1(1):53-66.

Eşitti, B. ve Akyüz, B. (2015). Konaklama İşletmelerinde Mobbing – Örgütsel Güven İlişkisi: Çanakkale İlinde Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 34:1-14.

Halıcı, M., Söyük, S. ve Gün, İ. (2015). Sağlık Çalışanlarında Örgütsel Güven. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 13(3):180-98.

Hitch, C. (2012). How to Build Trust in an Organization. UNC Kenan-Flagler Business School. http://www.kenan-flagler.unc.edu/executive-development (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2016).

Işık, M. (2014). *Çağrı Merkezlerinde Takım Çalışması ve Örgütsel Güven İlişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Erzurum.

Omarov, A. (2009). *Örgütsel Güven ve İş Doyumu: Özel Bir Sektörde Uygulama.* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Programı, İzmir.

Özer, N., Demirtaş, H., Üstüner, M. ve Cömert, M. (2006). Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Güven Algıları. *Ege Eğitim Dergisi.* 7(1):103-124.

Özler, D.E., Atalay, C.G. ve Şahin, M.D. (2010). Örgütlerde Sinizm Güvensizlikle mi Bulaşır? *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi.* 2(2):47-57.

Polat, S. (2009). *Eğitim Örgütleri için Sosyal Sermaye: Örgütsel Güven.* (1.Baskı). Pegem Akademi, Ankara.

Savolainen, T. (2008). Organizational Trust and Leadership as Driving Forces for Innovativeness. Keynote Paper, The 13-ICIT International Conference on ISO9000&TQM in Malaysia, 24-26.3.2008., http://www.academia.edu/508791/Organizational_Trust_and_Leadership_as_Driving_Forces_for_Innovativeness (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2016).

Semercioğlu, S., Tengilimoğlu, D. ve Semercioğlu, M.G. (2012). Özel ve Kamu Hastanelerinde Çalışan Tıbbi Sekreterlerin İş Doyumu ve Örgütsel Güven Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Alan Çalışması. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.* 1(4):225-38.

Sipahioğlu, M. ve Öner, M. (2013). Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Örgütsel Güven Algıları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 2(3):104-111.

Starnes, B.J., Truhon, S.A. ve McCarthy, V. (2010). A Primer on Organizational Trusts. USA: ASQ Human Development & Leadership Division. http://rube.asq.org/hdl/2010/06/a-primer-on-organizational-trust.pdf (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2016).

Tamer, İ. (2012). Kurumlarda Bireyler arası Güven: Eğitim Kurumlarında Bir Araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(21):337-52.

Taş, Ö. (2012). *Örgütsel Bağlılık, Örgütsel Güven ve İş Doyumu Arasındaki İlişki: Özel Bir Hastane Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Tekingündüz, S. ve Tengilimoğlu, D. (2013). Hastane Çalışanlarının İş Tatmini, Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Güven Düzeylerinin Belirlenmesi. *Sayıştay Dergisi.* 91:77-103.

Tokgöz, E. ve Seymen, O.A. (2013). Örgütsel Güven, Örgütsel Özdeşleşme ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Bir Devlet Hastanesinde Araştırma. *Öneri Dergisi.* 10(39):61-76.

Türköz, T., Polat, M. ve Coşar, S. (2013). Çalışanların Örgütsel Güven ve Sinizm Algılarının Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Rolü. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Yönetim ve Ekonomi.* 20(2):285-302.

Tüzün, İ.K. (2007). Güven, Örgütsel Güven ve Örgütsel Güven Modelleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 2:93-118.

Uslu, O. ve Ardıç, K. (2013). Güç Mesafesi Örgütsel Güveni Etkiler mi? *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 15(2):313-38.

Vineburgh, J.H. (2010). *A Study of Organizational Trust and Related Variables Among Faculty Members at HBCUs*. Doctor of Philosophy Thesis. Iowa: University of Iowa. http://ir.uiowa.edu/etd/614. (Erişim Tarihi:15 Mayıs 2016).

Yılmaz, E. (2005). Okullarda Örgütsel Güven Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/download/665/617 (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2016).

Yılmaz, K. (2009). Özel Dershane Öğretmenlerinin Örgütsel Güven Düzeyleri İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 15(59):471-90.

Yılmaz, A. (2012). *Psikolojik Sözleşme ve Örgütsel Güven Arasındaki İlişkinin Analizi: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Konya.

Yücel, C. ve Samancı, G.K. (2009). Örgütsel Güven ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(1):113-32.

Zorba, E., Çelik, B. ve Mutlu, T.O. (2015). Sporcuların Yöneticilere Duyduğu Güven ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki. *International Journal of Science Culture and Sport*. 4:188-96.

BÖLÜM 8

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME

8.1. Giriş
8.2. Örgütsel Özdeşleşme
8.3. Örgütsel Özdeşleşme Modelleri
8.4. Örgütsel Özdeşleşmeyi Etkileyen Faktörler
8.5. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Özdeşleşme
8.6. Örgütsel Özdeşleşme ile İlgili Ölçekler

Kaynakça

Akyüz, N.E. (2014). *Psikolojik Sözleşme İle Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişki: Ankara PTT Başmüdürlüğü Örneği.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aksaray: Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aliyev, Y. (2014). Örgütsel Sosyalleşme ve Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişki: Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bitmiş, G., Turgut, H. ve Sökmen, A. (2013). Psikolojik Dayanıklılığın Tükenmişlik Üzerine Etkisi: Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü. *Sakarya Üniversitesi Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı*.

Cüce, H., Güney, S. ve Tayfur, Ö. (2013). Örgütsel Adalet Algılarının Örgütsel Özdeşleşme Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 31(1): 1-30.

Çakınberk, A., Derin, N. ve Demirel, E.T. (2011). Örgütsel Özdeşleşmenin Örgütsel Bağlılıkla Biçimlenmesi: Malatya ve Tunceli Özel Eğitim Kurumları Örneği. İşletme Araştırmaları Dergisi. 3(1): 89-121.

Çırakoğlu, H. (2010). Örgütsel Özdeşleşme ve İş Doyumu İlişkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dikmetaş, E., Top, M. ve Ergin, G. (2011). An Examination of Mobbing and Burnout of Residents. *Turkish Journal of Psychiatry*. 22 (3): 137-149.

Dikmetaş Yardan, E. ve Arslan, B. (2014). Sağlık Çalışanlarının Sağlık Hizmet Kalitesi Değerlendirmeleri. *V.Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi.* 20-22 Kasım, Antalya.

Dikmetaş Yardan, E. ve Coşkun Us, N. (2014). Hastane Çalışanlarının Kurum İçi Politik Davranışlar ve Etik İklim Algılamaları. *Verimlilik Dergisi.* 1: 77-88.

Dikmetaş Yardan, E., Demirkıran, M. ve Taşkaya, S. (2016). Analysis of the Relationship Between Psychological Capital And Organizational Identification: A Study On Healthcare Workers. *International Journal of Recent Scientific Research.* 7(2): 8777-8783.

Dikmetaş Yardan, E. ve Dikmetaş, H. (2013). Hastane Çalışanlarının Sosyotropi-Otonomi Kişilik Özellikleri ile Psikolojik Sözleşme Algılamaları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(1): 134-145.

Dikmetaş Yardan, E. ve Kara, P. (2014). Sağlıklı Çalışma Yaşamı Ameliyathane Çalışanlarının Etik İklim Algılamalarının Tükenmişliklerine Etkisi. *V.Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi*. 20-22 Kasım, Antalya.

Eker, D. (2014). Öğretim Elemanlarının Örgütsel Sosyal Sermayeleri Ve Örgütsel Özdeşleşmeleri Arasındaki İlişki. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Fındık, M. (2011). *Algılanan Örgütsel Desteğin, Örgütsel Özdeşleşme ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi Araştırması: Konya Aile Hekimleri Örneği.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İşcan, Ö.F. ve Karabey, C.N. (2012). Örgütsel Özdeşleşme. Aşkın Keser, Gözde Yılmaz, Senay Yürür (Ed.), Çalışma Yaşamında Davranış: Güncel Yaklaşımlar (2.Baskı) İçinde (s. 47-66). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Kalemci Tüzün, İ. ve Çağlar, İ. (2008). Örgütsel Özdeşleşme Kavramı ve İletişim Etkinliği İlişkisi. *Journal of Yasar University.* 3(9): 1011-1027.

Kaplan, M. (2013). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılamalarının Örgütsel Özdeşleşme Üzerindeki Etkisi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 26: 77-97.

Karabey, C.N. ve İşcan, Ö.F. (2007). Örgütsel Özdeşleşme, Örgütsel İmaj ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: Bir Uygulama. ***İkt****isadi ve İdari Bilimler Dergisi.* 21 (2): 231-241.

Kreiner G.E. ve Ashforth B.E. (2004). Evidence Toward An Expanded Model Of Organizational Identification. *Journal of Organizational Behavior.* 25(1): 1-27.

Mael, F. ve Ashforth, B.E. (1995). Loyal from Day One: Biodata, Organizational Identification, and Turnover Among Newcomers. *Personnel Psychology.* 48(2): 309-333.

Özcan, U.H. (2012). Birey-Örgüt Değerleri Arasındaki Uyumun Örgütle Özdeşleşme ile İlişkisi. *Türk Psikoloji Yazıları.* 15(29): 25-39.

Polat, M. (2009). Örgütsel Özdeşleşmenin Öncülleri ve Ardılları Üzerine Bir Saha Çalışması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Polat, M. ve Meyda C.H. (2011). Örgüt Kültürü Bağlamında Güç Eğilimi ve Örgütsel Bağlılık İlişkisinde Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 25(1):153-170.

Scott, C.R., Corman, S.R. ve Cheney, G. (1998). Development of Strucurational Model of Identification in the Organization. *Communication Theory.* 8(3): 298-336.

Sezici, E. (2015). Örgütsel Özdeşleşme. N. Derya Ergun Özler (Ed.) Örgütsel Davranışta Güncel Konular (3.Baskı) İçinde (s.167-194). Bursa: Ekin Basım Yayın.

Şekerli, E.B. (2016). Sosyal Kimlik ve Örgütsel Özdeşleşme. Soner Taslak ve Birgül Çiftçi (Ed.). *Postmodern Örgütlerde Güncel Davranışsal Konular.* İçinde (s.377-395). İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Turunç, Ö. ve Çelik M. 2010. Çalışanların Algıladıkları Örgütsel Destek ve İş Stresinin Örgütsel Özdeşleşme ve İş Performansına Etkisi. *Yönetim ve Ekonomi*. 17(2): 183-206.

Tutar, H. (2016). Örgütsel Davranış: Örgüt Teorileri ve Çağdaş Yaklaşımlar Açısından. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yıldız, K. (2013). Öğretmenlerin Örgütsel Özdeşleşmeleri İle Örgütsel İletişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.* 13(1): 251-272.

BÖLÜM 9

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK

9.1. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı
9.2. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Boyutları
9.3. Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etki Eden Faktörler
9.4. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Sonuçları
9.5. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Vatandaşlık
9.6. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile İlgili Ölçekler

Kaynakça

Acar, P. (2013). Örgütsel Öğrenme, Vatandaşlık ve Adalet. (Ed: Ayşe Çiğdem Kırel ve Ozan Ağlargöz). Örgütsel Davranış İçinde (192-209). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2847 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1804, Eskişehir.

Acquaah, M. (2004). Human Factor Theory, Organizational Citizenship Behaviors and Human Resources Management Practices: An Integraiıon of Theoretical Constructs and Suggestions for Measuring the Human Factor. *Review of Human Factor Studies Special Edition,* 10(1): 118-151.

Allison, B.J., Voss, R.S. ve Dryer, S. (2001). Student Classroom and Career Success: The Role of Organizational Citizenship Behaviour. *Journal of Education for Business,* 76(5): 282-288.

Arslantaş, C. (2005). Algılanan Adaletin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Görgül Bir Çalışma. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* 4: 264-281.

Arslantaş, C. ve Pekdemir, I. (2007). Dönüşümcü Liderlik, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Örgütsel Adalet Arasındaki İlişkileri Belirlemeye Yönelik Görgül Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi,* 1: 261-286.

Aslan, Ş. (2008). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Örgütsel Bağlılık ve Mesleğe Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Araştırılması. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi,* 15(2): 163-178.

Basım, H.N. ve Şeşen, H. (2006). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Uyarlama ve Karşılaştırma Çalışması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 61(4): 83-102.

Bayram, L. (2005). Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık. *Sayıştay Dergisi,* 59: 125-139.

Bozkurt, S. (2010). İnsan Kaynakları Uygulamaları, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Finansal Performans Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. Doktora Tezi. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Chang, C.H., Johnson, R.E. ve Yang, L.Q. (2007), Emotional Strain and Organizational Citizenship Behaviors: A Meta-analysis and Review. *Work & Stress,* 21(4): 312-332.

Cohen, A. ve Vigoda, E. (2000). Do Good Citizens Make Good Organizational Citizens? An Empirical Examination of the Relationship Between General Citizenship and Organizational Citizenship Behavior in Israel. *Administration & Society,* 32(5): 596-624.

Demirel, Y., Seçkin, Z. ve Özçınar, M.F. (2011). Örgütsel İletişim İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. Ç.Ü. Sosyal Bilimler *Enstitüsü Dergisi,* 20(2): 33-48.

Demiröz, S. (2014). Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları, Örgütsel İmaj Algıları ve Öğren*ci Başarıları Arasındaki İlişki.* Doktora Tezi, Ankara: T.C. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

Dikmetaş, E. ve Coşkun Us N. (2012). Hastane Çalışanlarının Kurumsal İtibar ile Örgütsel Bağlılık Algılamaları. *I. Ulusal Ünye İİBF İşletmecilik Sempozyumu*.

Dikmetaş, H., Dikmetaş, E. ve Ocak, S. (2012). Özel Hastane Çalışanlarının Örgütsel Vatandaşlık Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma. *Ordu Üniversitesi Ünye İİBF. İşletmecilik Sempozyumu Bildiri Kitabı,* 183-191.

Dikmetaş, E., Erdem, R., Subaşı, S., Yazgan, U. ve Göktaş, B. (2007). *Üniversite Hastanesi Çalışanlarının Memnuniyetinin Değerlendirilmesi. Uluslararası Sağlık ve Hastane Yönetimi Kongresi (International Health and Hospital Administration Congress).* Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC.

Dikmetaş, E. ve Ergin, G. (2008). Örgüt Kültürü: Bir Sağlık Bakanlığı Hastanesi İncelemesi. *Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi,* Antalya.

Dikmetaş, E., Top, M., Durukan, S., Ergin, G. ve Yiğit V. (2010). Hastanelerde İnsan Kaynaklarında Kişilik Özellikleri, Lider-Üye Etkileşimi ve Tükenmişlik. *8. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi (International 8th Knowledge, Economy and Management Congress).* İstanbul.

Ergun Özler, N.D. (2015). Örgütsel Davranışta Güncel Konular. (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.

Giderler Atalay, C. (2010). *Personel Güçlendirme ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Bağlamında İnsan Kaynakları Yönetimi.* Detay Yayıncılık.

Güçel, C. (2013). Örgütsel Bağlılığın Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisi Örgütsel Adaletin Arcılık Rolü: İmalat İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi, 5(2): 173-190.

Gürbüz, S. (2008). İş Tatmini ve Adalet Algısının Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(4): 49-77.

Karaman, A. ve Aylan, S. (2012). Örgütsel Vatandaşlık. *Kahramanmaraş S*ütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi, 2(1): 35-48.

Köroğlu, P. ve Dikmetaş Yardan, E. (2016). Sağlık Kurumu Çalışanlarının Örgütsel Adalet Algılarının Örgütsel Sinizm Tutumlarına Etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 4 (31): 11-34.

Köse, S., Kartal, B. ve Kayalı, N. (2003). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Tutuma İlişkin Faktörlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 20: 11-19.

Lapierre, L.M. ve Hackett, R.D. (2007). Trait Conscientiousness, Leader-Member Exchange, Job Satisfaction and Organizational Citizenship Behaviour: A Test of an Integrative Model. *Journal of Occupationaland Organizational Psychology,* 80: 539–554.

Lievens, F. ve Anseel, F. (2004). Confirmatory Factor Analysis and Invariance of an Organizational Citizenship Behaviour Measure Across Samples in a Dutch-speaking Context. *Journal of Occupational and Organizational Psychology,* 77: 299-306.

Muçaoğlu, D. (2006). Çalışanların Arkadaşlık, Başarı ve Statü Çabaları ve Bu Çabaların Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarıyla İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Organ, D.W. (1997). Organizational Citizenship Behavior: It's Construct Clean-Up Time. *Human Performance,* 10(2): 85-97.

Pizur-Barnekow, K. ve Knutson, J. (2009). A Comparison of the Personality Dimensions and Behavior Cahnges That Occur During Solitary and Co-occupation. *Journal of Occupational Science,* 16(3): 157-162.

Posdakoff, P.M. ve MacKenzie, S.B. (1994). Organizational Citizenship Behaviors and Sales Unit Effectiveness. *Journal of Marketing Research,* 31: 351-363.

Podsakoff, P.M., MacKenzie, S.B., Paine, J.B. ve Bachrach, D.G. (2000). Organizational Citizenship Behaviors: A Critical Review of the Theoretical andEmpirical Literature and Suggestions forFuture Research. *Journal of Management,* 26(3): 513-563.

Schnake, M.E. ve Dumler, M.P. (2003). Levels of Measurment and Analysis Issues in Organizational Citizenship Behaviour Research. *Journal of Occupational and Organizational Psychology,* 76: 283-301.

Tengilimoğlu, D., Işık, O. ve Akbolat, M. (2012). *Sağlık İşletmeleri Yönetimi.* (Geliştirilmiş 5. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Tutar, H. (2016). Örgütsel Davranış (Örgüt Teorileri ve Çağdaş Yaklaşımlar Açısı*ndan).* (1.Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Yeşiltaş, M. ve Keleş, Y. (2009). İşgörenlerin Eğitim Düzeyleri ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 11(2): 17-40.

Yıldız, S. (2014). Örgütsel Adaletin Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkisinde İş Tatmininin Aracı Rolü. *Ege Akademik Bakış,* 14(2): 199-210.

BÖLÜM 10

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL ÖĞRENME

10.1. Öğrenme Kavramı ve Özellikleri

10.2. Öğrenme Düzeyleri

10.3. Örgütsel Öğrenme Kavramı

10.4. Örgütsel Öğrenme İle Öğrenen Örgüt Kavramları Arasındaki Farklılıklar

10.5. Örgütsel Öğrenme Sürecinin Aşamaları

10.6. Örgütsel Öğrenme Türleri

10.7. Örgütsel Öğrenmeye Etki Eden Faktörler

10.8. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Öğrenme

10.9. Örgütsel Öğrenme ile İlgili Ölçekler

Kaynakça

Aksay, K., Erbil, C. ve Öğüt, A. (2016). Çalışanların Karar Alma Sürecine Katılımının Yenilikçilik Kapasitesi ve Örgütsel Öğrenme Üzerindeki Etkisi. *Selçuk Üniversitesi* İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 31: 114-129.

Argote, L., Gruenfeld, D. ve Naquin, C. (2001). Group Learning in Organizations. In M. Turner (Ed.), *Groups At Work: Advances in Theory and Research*: 369-411.

Atak, M. ve Atik, İ. (2007). Örgütlerde Sürekli Eğitimin Önemi ve Öğrenen Örgüt Oluşturma Sürecine Etkisi Hava Kuvvetleri Komutanlığı Sürekli Eğitim Modeli Örneği. *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi,* Cilt:3, Sayı:1: 63-70.

Ay, Ü. ve Çelik, C. (2003). Çalışanların Örgüt ve Yönetsel Uygulamalar ile İlgili Algılamaları. *11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,* Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 57, Afyon: Uyum Ajans.

Aydoğan, E., Orhan, F., Naldöken, Ü., Beylik, U.ve Aksay, K. (2011). Sağlık Kurumlarında Örgütsel Öğrenme Kapasitesi: Bir Kamu Hastanesi Örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2: 191-213.

Bakan, İ., Erşahan, B., Büyükbeşe, T., Sezer, B., Taş, F. ve Şirikçi, A. (2014). Sağlıkta Hizmet Kalitesi, Öğrenen Örgüt ve İş Tatmini İlişkisi: Bir Alan Araştırması. KSÜ, İİBF Dergisi, Cilt:4, Sayı:2: 189-202.

Balay, R. (2000). Örgütsel Bağlılık. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Balay, R. (2012). Öğrenen Örgüt Algısının Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Özel ve Devlet Üniversitesi Arasında Bir Karşılaştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Cilt:12, Sayı:4: 2461-2486.

Chiva, R., Alegre, J. ve Lapiedra, L. (2007). Measuring Organisational Learning Capability Among the Workforce. *International Journal of Manpower*, Vol:28, No:3/4: 224-242.

Dinçer, Ö. (2008). Örgüt Geliştirme: Teori, Uygulama ve Teknikleri (2. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.

Dodgson, M. (1993). Organizational Learning: a Review of Some Literatures. *Organization Studies*, Vol:14, Sayı:3: 375-394.

Durmuş, V. ve Şahin, B. (2015). Hastanelerde Algılanan Örgütsel Destek ile Örgütsel Öğrenme Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, Cilt: 14, Sayı: 6: 438-447.

Edmondson, A., Garvin, D. ve Gino, F. (2008). Is Yours a Learning Organization? *Harvard Business Review*, Vol:86, Sayı:3: 109-116.

Erdil, O., Keskin, H. ve Akgün, A. E. (2003). İletişim, Katılım, Geri Beslenme, Güçlendirme ve Çalışanlar Arasındaki İlişkilerinin Örgütsel Verimlilik Üzerinde Etkileri: Deneysel Bir Çalışma. *11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi,* Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 57, Afyon: Uyum Ajans.

Erigüç, G. ve Yalçın, B.P. (2007). Öğrenen Örgüt ve Hemşirelerin Değerlendirmelerine Yönelik Bir Uygulama. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,* Cilt:10, Sayı:1: 75- 106.

Hult, G.T.M. ve Ferrell, O.C. (1997).Global Organizational Learning Capacity in Purchasing: Construct and Measurement. *Journal of Business Research*, Vol:40, Sayı:2: 97– 111.

İbicioğlu, H. ve Avcı, U. (2005). Örgütsel Öğrenmede Paylaşılmış Vizyon ve Paradigmatik Uyumun Önemi. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı:14: 157-166.

Jerez-Gomez, P., Cespedes-Lorente, J. ve Valle-Cabrera, R. (2005). Organizational Learning Capability: A Proposal of Measurement. *Journal of Business Research,* Vol:58, Sayı:6: 715-725.

Kalkan, V.D. (2006). Örgütsel Öğrenme ve Bilgi Yönetimi: Kesişim ve Ayrışma Noktaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:16: 22-36.

Karahan, A. ve Yılmaz, H. (2010). Öğrenen Örgüt ve Bilgi Yönetimi İlişkisi: Afyonkarahisar İlinde Bulunan Hastane Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1: 147-174.

Koç, H. ve Topaloğlu, M. (2010). Yönetim Bilimi: Temel Kavramlar, Kuramlar ve İlkeler. Ankara: Seçkin Yayınları.

Koç, U. (2009). Örgütsel Öğrenme: Tanımı, Yakın Terimler Arasındaki Kavramsal Ayrımlar ve Davranışsal Yaklaşım. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi,* Cilt:11, Sayı:1: 151-165.

Koçel, T. (2011). İşletme Yöneticiliği (13. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Mete, M., Ünal, F. ve Karahan M. (2013). A Research On Organizational Learning Capacity In Public University Hospitals In Turkey. *The West East Institue International Academic Conference*. Orlando, USA.

Öneren, M. (2008). İşletmelerde Öğrenen Örgütler Yaklaşımı. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt:4, Sayı:7: 163-178.

Örtenblad, A. (2001). On Differences between Organizational Learning and Learning Organization. *The Learning Organization*, Vol: 8, Issue:3: 125-133.

Özen Kutaniş, R. (2002). Öğrenen Organizasyonlar. Ed: İsmail Dalay, Recai Çoşkun, Remzi Altunışık. *Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları.* İstanbul: Beta Basım-Yayın Dağıtım.

Özgen, H., Kılıç, K.C. ve Karademir, B. (2004). Öğrenmenin Kurumsallaşmasında Toplam Kalite Yönetimi Yaklaşımı. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:13 Sayı:2: 175- 188.

Panayides, P. M. (2007). The İmpact of Organizational Learning on Relationship Orientation, Logistics Service Effectiveness and Performance. *Industrial Marketing Management,* Vol:36, Iss:1: 68-80.

Schechter, C. (2008). Organizational Learning Mechanisms:The Meaning, Measure and İmplications for School İmprovement. *Educational Administration Quarterly*, Vol:44, Iss:2: 155-186.

Tan, F.Z. (2014). Öğrenme, Örgütlerde Öğrenme, Öğrenen Organizasyonlar Terimlerinin Tanımı ve Kavramsal Ayırım. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2: 188-217.

Tepeci, M. ve Koçak, G.N. (2005). Ekiplerde Öğrenme: Öğrenen Örgütler Olmanın Anahtarı. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 2: 379-394.

Tsang, E.W.K. (1997). Organizational Learning and the Learning Organization: A Dichotomy between Descriptive and Prescriptive Researc. *Human Relations*, Vol:50, Iss:1: 73-89.

Tucker, A.L., Nembhard, I.M. ve Edmondson, A.C. (2007). Implementing New Prac-

tices: An Empirical Study of Organizational Learning in Hospital Intensive Care Units. *Management Science,* Vol. 53, No. 6: 894-907

Tuna, Ö. ve Çakırer, M.A. (2008). Öğrenen Organizasyon: Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Ahmet Necdet Sezer Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nin Öğrenen Organizasyon Olabilme Potansiyelinin İncelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi,* Cilt:X, Sayı:II: 257-272.

Uğurlu, Ö. Y. ve Kızıldağ, D. (2014). Örgütsel Öğrenmeye Eleştirel Bir Bakış. *Business and Economics Research Journal*, Vol:5, No:2: 95-107.

Uzuntarla, Y., Cihangiroğlu, N., Teke, A. ve Uğrak, U. (2015). Örgütsel Öğrenme Yeteneği: Bir Üniversite Hastanesi Örneği. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1: 189-208.

Wilson, J.M., Goodman, P.S. ve Matthew, A.C. (2007). Group Learning. *Academy of Management Review*, Vol:32, Iss:4: 1041-1059.

Yılmaz, H. ve Görmüş, A. (2012). Stratejik Girişimciliğin, Algılanan Örgütsel Destek ve Örgütsel Öğrenme Üzerine Etkilerinin Araştırılması: Tekstil Sektöründe Ampirik Bir Çalışma. *Journal of Yasar University*, Cilt:26, Sayı:7: 4483 – 4504.

Yılmaz, M. (2011). Bilgi Yönetimi ve Örgütsel Öğrenme İlişkisi: Kavramsal Bir Yaklaşım. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED],* Sayı: 46: 313-332.

BÖLÜM 11

SAĞLIK KURUMLARINDA KURUMSAL İTİBAR

11.1. Kurumsal İtibar Nedir?

11.2. Kurumsal İtibar Yönetimi

11.2.1. Kurumsal İtibarın Ölçülmesi

11.3. Kurumsal İtibar ve Çalışan İlişkisi

11.4. Sağlık Kurumlarında İtibar

Kaynakça

Abratt, R. ve Kleyn, N. (2012). Corporate Identity, Corporate Branding and Corporate Reputations: Reconciliation and Integration. *European Journal of Marketing.* Vol: 46, No: 7/8: 1048-1063.

Acar, E. (2012). *Görünmeyeni Muteber Kılmak - İtibar Yönetimi.* (1.Basım). İstanbul: Kerasus Yayınları.

Akdoğan, A.A. ve Cingöz, A. (2014). İtibar ve Kriz Yönetimi: Kriz Yönetimi Aracı Olarak Kurumsal İtibarın Önemi. Haluk Sumer ve Helmut Pernsteiner (Ed.). İtibar Yönetimi İçinde (249-273). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Alnıaçık, Ü. (2011). Kurumsal İtibarı Oluşturan Farklı Bileşenlerin Müşteri Bağlılığı Üzerindeki Etkileri. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi.* Sayı:7: 65-96.

Alnıaçık, E., Alnıaçık, Ü. ve Genç, N. (2010). Kurumsal İtibar Bileşenlerinin Algılanan Önemi Demografik Özelliklerden Etkilenmekte midir? *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* Cilt 13, Sayı 23: 93-114

Alsop, R.J. (2004). Corporate Reputation: Anything but Superficial – The Deep but Fragile Nature of Corporate Reputation. *Journal of Business Strategy.* Vol:25, No:6: 21–29.

Baraz, B. (2011). Kurumsal İtibar ve Sosyal Sorumluluk. A.Nurhan Şakar (Ed.). *Kurumsal İtibar ve Paradigmalar* İçinde (77-100). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Baybora, D. (2011). Kurumsal İtibar ve Çalışanlar. A.Nurhan Şakar (Ed.). *Kurumsal İtibar ve Paradigmalar* İçinde (101-124). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Bedük, A. ve Tambay, A. (2014). Personel Güçlendirme (Empowerment) ve İtibar Yönetimi İlişkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Alan Çalışması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.* Sayı:8: 319-338.

Berkup, S.B. (2015). Fombrun İtibar Katsayısı Ölçeği Çerçevesinde Bir İtibar Vaka Çalışması: Arçelik A.Ş. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* Cilt:8, Sayı:38: 859-886.

Besler, S. (2011). Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü ve Kurumsal İtibar. A.Nurhan Şakar (Ed.). *Kurumsal İtibar ve Paradigmalar* İçinde (35-55). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Cravens, K.S. ve Oliver, E.G. (2006). Employees: The Key Link to Corporate Reputation Management. *Business Horizons.* 49: 293-302

Çatıkkaş, Ö. ve Demirbilek, İ. (2014). Sigortacılıkta İtibar Yönetimi. Haluk Sumer ve Helmut Pernsteiner (Ed.). İtibar Yönetimi İçinde (383-402). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Erdoğmuş, İ. ve Yaşlıoğlu, M. (2014). Müşterilerle Uzun Dönemli İlişki Geliştirmek İçin Kurumsal İtibar Yönetimi. Haluk Sumer ve Helmut Pernsteiner (Ed.). İtibar Yönetimi İçinde (85-110). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Erer, M. ve Sumer, H. (2014). Yüksek Kaliteli Finansal Raporlama, Finansal Performans ve Kurumsal İtibar. Haluk Sumer ve Helmut Pernsteiner (Ed.). İtibar Yönetimi İçinde (171-188). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Fidan, Y. Çöl, G. ve Yurtsever, S. (2014).Kurumsal İtibarın Ölçülmesi: Karabük Üniversitesi'nin Kurumsal İtibarının Öğrenciler Tarafından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi.* C:2, S:1: 84-104.

Fombrun, C.J., Gardberg, N.A. ve Sever, J.M. (2000). The Reputation Quotient^{SM}: A Multi-Stakeholder Measure of Corporate Reputation. *Journal of Brand Management.* Vol:7, Number:4: 241-255.

Gümüş, M. ve Öksüz, B. (2009). *Turizm İşletmelerinde Kurumsal İtibar Yönetimi.* (1.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

Kadıbeşegil, S. (2013). İtibar Yönetimi. (7.Baskı). İstanbul: MediaCat Kitapları.

Karaköse, T. (2012). *Kurumların DNA'sı İtibar ve Yönetimi.* (2.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Öncel, M. ve Sevim, Ş. (2014). Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Kurumsal İtibar Yönetimi: Yükseköğretimde Yapılandırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi. İşletme Araştırmaları Dergisi**.** 6/4: 139-156.

Resnick, J.T. (2004). Corporate Reputation: Managing Corporate Reputation – Applying Rigorous Measures to A Key Asset. *Journal of Business Strategy.* Vol: 25, No:6: 30–38.

Şakar, A.H. (2011). İşletmelerde Kurumsal İtibar. A.Nurhan Şakar (Ed.). *Kurumsal İtibar ve Paradigmalar* İçinde (1-34). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Şatır, Ç. ve Sümer, F.E. (2006). Kurum İtibarının Bileşenleri Üzerine Bir Araştırma: Sağlık Hizmeti Üreten Bir Kamu Kurumunda İç Paydaşlar İtibarı Nasıl Algılıyor?. *II. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu (21. Yüzyılda Halka İlişkilerde Yeni Yönelimler, Sorunlar ve Çözümler).* 51-62.

Tonus, H.Z. (2011). Kurumsal İtibar Yönetiminde Halkla İlişkilerin Rolü. A.Nurhan Şakar (Ed.). *Kurumsal İtibar ve Paradigmalar* İçinde (57-75). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Tonus, H.Z. ve Tez, H.Ö. (2013). Farklı Paydaşların Kurumsal İtibarı Değerlendirmelerindeki Farklılığın Sosyal ve Finansal Performans Algılarıyla İlişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* Sayı: 35: 1-12.

Türkyılmaz, C.A. ve Gürdal, S. (2014). Web Tabanlı Kurumsal İtibar Yönetimi. Haluk Sumer ve Helmut Pernsteiner (Ed.). İtibar Yönetimi İçinde (57-83). (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Ünaldı, N. (2015). Sağlık Hizmeti Sunan Kurumlarda İtibarın Önemi. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi.* Cilt:2, Sayı:2: 100–111.

BÖLÜM 12

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL ÇATIŞMA

12.1. Çatışma Kavramı
12.2. Çatışma İle İlgili Farklı Yaklaşımlar
12.3. Çatışma Süreci
12.4. Çatışma Yönetimi
12.5. Örgütlerde Çatışma Türleri
12.6. Sağlık Kurumlarında Örgütsel Çatışmanın Nedenleri
12.7. Çatışmanın Çözüm Yolları
12.8. Örgütsel Çatışma Ölçümünde Kullanılan Ölçekler

Kaynakça

Açıkgöz, G. (2014). Örgütsel Çatışma, Nedenleri, Çözüm Yöntemleri *ve Sağlık Çalışanları*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akbalık, G. (2001). Çatışma Çözme Ölçeği'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması, *Türk Psikologlar Derneği Dergisi,* 2(15). 1-15.

Akca, C. ve Erigüç, G. (2006). Hastane Çalışanlarının Yöneticileri ve Çalışma Arkadaşları ile Yaşadıkları Çatışma Nedenlerine Yönelik Bir Araştırma, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,* 9(2). 126-153.

Akgün Çıtak, E. (2006). Çatışma Çözümü Eğitiminin Hemşirelerin Çatışma Çözüm Becerisi, Yönetimi ve Tükenmişlik Düzeyine Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Aksoy, A. ve Kaplan, M. (2005). Konaklama İşletmelerinde Departmanlar Arası Çatışmanın Analizi ve Bir Uygulama, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1). 133-154.

Almost, J., Doran, DM., McGillis Hall, L. ve Spence Laschinger, H.K. (2010). Antecedents and Consequences of Intra-Group Conflict Among Nurses, *Journal of Nursing Management*, 18(8). 981-992.

Alp, A. (2015). *Sağlık Çalışanlarında Örgütsel Özdeşleşme, Örgütsel Vatandaşlık ve Örgütsel Çatışma İletişim Algıları Arasındaki Farklılıklar: Bir Alan Araştırması.* Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Altuntaş, S. ve Harmancı, A.K. (2010). Yönetici Hemşirelerin Çatışma Çözme Eğilimleri, *Journal of Education and Research in Nursing*, 7(2). 52-59.

Arslantaş, H.İ. ve Özkan, M. (2012). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetimi Yaklaşımlarının İncelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2). 555-570.

Aslan, Ş. (2003). *Hastane İşletmelerinde Örgütsel Çatışma: Teori ve Örnek Bir Uygulama.* Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Baykal, K. ve Kovancı, A. (2008). Yönetici ve Astlar Arasındaki Anlaşmazlıkların Çözümüne Yönelik Bir Araştırma, *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi,* 3(3). 21-38.

Baysal, C. ve Tekarslan, E. (1996). İşletmeciler İçin Davranış Bilimleri, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, 2. Baskı, İstanbul.

Behfar, K.J., Mannix, E.A., Peterson, R.S. ve Trochim, W.M. (2010). Conflict in Small Groups: The Meaning and Consequences of Process Conflict, *Small Group Research.* 42(2). 127–176.

Berk, M.L. ve Monheit, A.C. (2001). The Concentration of Health Care Expenditures (Revisited). *Health Affairs*, 20(2). 9-18.

Boissoneau, R. (1987). Organizational Design Issues in the Structure of Hospitals. *Hospital Topics*, 65(1). 41-44.

Bonner, A. ve Walker, A. (2004). Nephrology Nursing: Blurring the Boundaries: The Reality of Expert Practice, *Journal of Clinical Nursing***,** 13(2). 210-218.

Brown, J., Lewis, L., Ellis, K., Stewart, M., Freeman, T.R. ve Kasperski, M.J. (2011). Conflict on Interprofessional Primary Health Care Teams–Can It Be Resolved?, *Journal of Interprofessional Care,* 25(1). 4-10.

Bumin, B. (1990). İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi, Bizim Büro Basım Evi, Ankara.

Can, H. Azizoğlu, Ö. ve Aydın E.M. (2011). *Organizasyon ve Yönetim*, 8. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Carlisle, H. (1976). *Management: Concepts and Situations*, Science Research Associates Inc, Chicago.

Ceylan, A, Ergün, E. ve Alpkan, L. (2000). Çatışmanın Sebepleri ve Yönetimi, *Doğuş Üniversitesi Dergisi,* 1 (2). 39-51.

Çağlayan, O.A. (2006). Örgütsel Çatışma Yönetimi ve Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Denizli.

Dougan, W.L. ve Mulkey, L.M. (1996). Individual, Organizational and Contextual Antecedents of Perceived Conflict Among Administrators in Mental Health Service Delivery Systems, *Applied Behavioral Science Review*, 4(1). 1-21.

Erdoğan, İ. (1999). İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, İstanbul.

Eren, E. (2015). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Yayınları, 14. Baskı, İstanbul.

Ergün, Y.A. (1999). *Hastanelerde Hekim–Hemşire İlişkilerinde Yaşanan Çatışma Kaynaklarının Belirlenmesi ve Çözüm Önerileri.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Frederich, M.E., Strong, R. ve Von Gunten, C.F. (2002). Physician-Nurse Conflict: Can Nurses Refuse to Carry Out Doctor›s Orders?, *Journal of Palliative Medicine***,** 5(1). 155-158.

Gordon, J. (1993). *Organizational Behavior, Allyn and Bacon Company*, Boston.

Haraway, D.L. ve Haraway, W.M. (2005). Analysis of the effect of conflict-management and resolution training on employee stress at a healthcare organization, *Hospital Topics***,** 83(4). 11-17.

Huczynski, A. ve Buchanan, D. (1991). *Organization Behavior: An Introductory Text*, Second Edition, Prentice Hall, U.K.

Jehn, K.A. ve Mannix, E.A. (2001). The Dynamic Nature of Conflict: A Longitudinal Study of Intragroup Conflict and Group Performance, *Academy of Management Journal,* 44(2). 238-251.

Jehn, K.A. (1995). A Multimethod Examination of the Benefits and Detriments of Intragroup Conflict, *Administrative Science Quarterly*, 40, 256-282.

Jha, S. ve Jha, S. (2010). Antecedents of Interpersonal Conflicts at Workplace, *Journal of Management & Public Policy*, 1(2). 75-80.

Kaitelidou, D., Kontogianni, A., Galanis, P., Siskou, O., Mallidou, A., Pavlakis, A., Kostagiolas, P., Theodorou, M. ve Liaropoulos, L. (2012). Conflict Management and Job Satisfaction in Paediatric Hospitals in Greece, *Journal of Nursing Management,* 20(4). 571-578.

Karahan, A. (2007). *Hastane İşletmelerinde Örgütsel Yapıdan Kaynaklanan Çatışmalar ve Afyon Kocatepe Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Örneği*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Karip, E. (1999). Çatışma Yönetimi, Pergem Yayıncılık. Ankara.

Kıdak, L., Demir, S., Çeber, S. ve Turgay, A.S. (2011). İzmir'de Bir Hastanede Yöneticilerin Çatışma Yönetim Stilleri Ve Çalışanların Algılamaları, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi,* 14(1). 1-25.

Kılınç, T. (1985). Örgütlerde Çatışma: Mahiyeti ve Nedenleri, İstanbul Ü*niversitesi* İşletme Fakültesi Dergisi, 14(1). 103–124.

Koçel, T. (2014). İşletme Yöneticiliği, Genişletilmiş 15. Baskı, Beta Basım A.Ş, İstanbul.

Korkmaz, S. (1994). Örgütsel Çatışma Yönetimi ve Verimlilik, *Verimlilik Dergisi***,** MPM Yayınları, 1. 77-94.

Kreitner, R. ve Kinicki, A. (2010). *Organizational Behavior*, Ninth Edition, New York, NY: McGraw-Hill.

Kreitner, R. (1989). *Management*, Fourth Edition, Houghton Mifflin Company, Boston.

LeTourneau, B. (2004). Physicians and Nurses: Friends or Foes?, *Journal of Healthcare Management,* 49(1). 12-15.

Manisalı, A. (2013). *Hekim-Hemşire Arasındaki Çatışma Nedenleri*, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Mills, M.E.C. (2002). Conflict in Health Care Organizations, *Journal of Health Care Law & Policy,* 5, 502-523.

Özkalp, E ve Kırel, Ç. (2001). Örgütsel Davranış, Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Yayın No: 149.

Patton, C.M. (2014). Conflict in Healthcare: A Literature Review, *The Internet Journal of Healthcare Administration,* 9(1). 1-11.

Payne, M. (2000). *Teamwork in Multiprofessional Care*. Chicago, IL: Lyceum Books Inc.

Peterson, R.S. ve Behfar, K.J. (2003). The Dynamic Relationship Between Performance Feedback, Trust and Conflict in Groups: A Longitudinal Study. *Organizational Behavior and Human Decision Processes***,** 92(1). 102-112.

Pondy, L. R. (1967). Organizational conflict: Concepts and models, *Administrative Science Quarterly,* 12(2). 296-320.

Rahim, M. A. (2000). *Managing Conflict in Organizations*. Greenwood Publishing Group, Incorporated, Westport, CT/USA.

Rahim, M.A. (1983). Rahim *Organizational Conflict Inventory*, Consulting Psychologists Press.

Robbins, S.P. ve Judge, T.A. (2013). *Organizational Behavior*, (Çeviri Editörü: İnci Erdem). Nobel Yayıncılık, 14. Basımdan Çeviri, Ankara.

Shin, J.H. (2009). Developing Constructive and Proactive Conflict Management Strategies in Healthcare, *Journal of Communication in Healthcare***,** 2(1). 78-94.

Skjørshammer, M. (2001). Co-operation and conflict in a hospital: interprofessional differences in perception and management of conflicts, *Journal of Interprofessional Care,* 15(1). 7-18.

Şahin, A, Emini, F.T. ve Ünsal, Ö. (2006). Çatışma Yönetimi ve Hastane Örgütlerinde Bir Uygulama, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 553-568.

Şimşek, M.Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2001). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara.

Tengilimoğlu, D. (1991). Kişilerarası Çatışma ve ˙Çatışmayı Teşhis Modelleri, *Amme İdaresi Dergisi*, 24 (2). 123-144.

Tomajan, K. (2012). Advocating for Nurses and Nursing, *The Online Journal of Issues in Nursing*, 17(1). 1-9.

Türkel, A. (2000). *Grup Dinamiği ve Çatışma Yönetimi*, İstanbul.

Uslu, H. (2014). Örgütsel Çatışma ve Çalışan Stresi İlişkisi: Özel Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Yılmaz, F. ve Öztürk, H. (2011). Hastanelerde Yönetici Hemşirelerin Karşılaştıkları Çatışma Nedenleri ve Çatışma Yönetim Yaklaşımları, *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi,* 19(3). 145-152.

BÖLÜM 13

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTSEL STRES

13.1. Giriş

13.2. Stres ve Örgütsel Stres

13.3. Örgütsel Stresin Kaynakları

13.4. Örgütsel Stresin Sonuçları

13.5. Örgütsel Stresin Yönetilmesi

13.6. Örgütsel Stresin Ölçülmesi

13.7. Sağlık Kurumları ve Stres

Kaynakça

Abbas, S. G., Farah, A. ve Apkinar-Sposito, C. (2013). Measuring the immeasurable! An overview of stress & strain measuring instruments. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(10): 480-489.

AbuAlRub, R. F. (2004). Job stress, job performance, and social support among hospital nurses. *Journal of nursing scholarship*, 36(1): 73-78.

Al-Zubair, N. M., Sultan Al-ak'hali, M. ve Ghandour, I. A. (2015). Stress among dentists in Yemen. *The Saudi Journal for Dental Research*, 6(2): 140-145.

American Management Association (t.y.). Secrets of Multitasking: Slow Down to Speed Up. Erişim Yeri: http://www.amanet.org/training/articles/Secrets-of-Multitasking-Slow-Down-to-Speed-Up.aspx, Erişim Tarihi: 22.12.2016

American Nurses Association (2014). How to Cope with Stress on the Job. Erişim Yeri: http://nursingworld.org/Content/Resources/How-to-Cope-with-Stress-on-the-Job.html , Erişim Tarihi: 20.12.2016.

American Psychological Association (2016). *Stress in America: The impact of discrimination*. Stress in America™ Survey.

Applebaum, D., Fowler, S., Fiedler, N., Osinubi, O. ve Robson, M. (2010). The impact of environmental factors on nursing stress, job satisfaction, and turnover intention. *The Journal of nursing administration*, 40(0): 323-328.

Beehr, T. A. (2014). *Psychological stress in the workplace (Psychology revivals)*. New York: Routledge.

Begley, T. M. ve Czajka, J. M. (1993). Panel analysis of the moderating effects of commitment on job satisfaction, intent to quit, and health following organizational change. *Journal of Applied Psychology*, 78(4): 552-556.

Berland, A., Natvig, G. K. ve Gundersen, D. (2008). Patient safety and job-related stress: a focus group study. *Intensive and critical care nursing*, *24*(2): 90-97.

Berry, L., Mirabito, A. M. ve Berwick, D. M. (2004). A healthcare agenda for business. *MIT Sloan Management Review*, *45*(4): 56-64.

Borkowski, N. (2009). *Organizational behavior in health care*. USA: Jones & Bartlett Publishers.

Boon, C. (2015). *Person-Organization Fit, Person-Job Fit, and Turnover: The Role of Leader-Member Exchange*. Academy of Management Proceedings. http://proceedings.aom.org/content/2015/1/16558.short, Erişim Tarihi: 18.12.2016.

Bruce, J. (2013). *The Cost of Stress in Your Organization & What You Should Do About It.* Online: mequilibrium. https://www.mequilibrium.com/wp-content/uploads/2013/03/3-1-13-FINAL.pdf, Erişim Tarihi: 15.11.2016.

Brunero, S., Cowan, D., Grochulski, A. ve Garvey, A. (2006). *Stress Management for Nurses*. Sydney: New South Wales Nurses Association.

Buchbinder, S. B., Wilson, M., Melick, C. F. ve Powe, N. R. (1999). Estimates of costs of primary care physician turnover. *The American journal of managed care*, 5(11): 1431-1438.

CareerBuilder (2014). *Stress is part of the Job for Health Care Workers*. Erişim Yeri: http://advice.careerbuilder.com/posts/stress-is-part-of-the-job-for-health-care-workers Erişim Tarihi: 20.12.2016.

Chen, C. K., Lin, C., Wang, S. H. ve Hou, T. H. (2009). A study of job stress, stress coping strategies, and job satisfaction for nurses working in middle-level hospital operating rooms. *Journal of Nursing Research*, *17*(3): 199-211.

Chou, L. P., Li, C. Y. ve Hu, S. C. (2014). Job stress and burnout in hospital employees: comparisons of different medical professions in a regional hospital in Taiwan. *BMJ*, 4(2): 1-7.

Clark, M. C. (2005). *The cost of job stress*. http://www.mediate.com/articles/clarkM1.cfm, Erişim Tarihi: 06.12.2016.

Clayton, M. (2014). *How to Manage Stress*. USA: Pearson Higher Ed.

Cohen, S. (1980). After Effects of Stress on Human Behaviour and Social Behaviour: A Review of Research and Theory. *Psychological Bulletin*, 88(1): 82-108.

Cohen, S., Evans, G. W., Stokols, D. ve Krantz, D. S. (2013). *Behavior, health, and environmental stress*. New York: Springer Science & Business Media.

Cohen, S., Kamarck, T. ve Mermelstein, R. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of health and social behavior*, 24(4): 385-396.

ComPsych (2013). *New ComPsych Report Reveals Differences by Gender, Age Group and Industry for EAP/Work-Life Calls*. Erişim Yeri: http://www.compsych.com/press-room/press-releases-2013/723-april-29-2013, Erişim Tarihi: 20.12.2016

DiMatteo, M. R., Shugars, D. A. ve Hays, R. D. (1993). Occupational stress, life stress and mental health among dentists. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 66(2): 153-162.

Edwards, J. R. ve Cooper, C. L. (1990). The person-environment fit approach to stress: recurring problems and some suggested solutions. *Journal of organizational behavior*, 11(4): 293-307.

Elangovan, A. R. (2001). Causal ordering of stress, satisfaction and commitment, and intention to quit: a structural equations analysis. *Leadership & Organization Development Journal*, 22(4): 159-165.

Erdilek Karabay, M. (2015). Sağlık personelinin iş stresi, iş-aile çatışması ve iş-aile-hayat tatminlerine yönelik algılarının işten ayrılma niyeti üzerindeki etkilerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(26): 113-134.

Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F. ve Dereboy, Ç. (2013). Algılanan Stres Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenirlik ve Geçerlik Analizi. *New Symposium Journal,* 51(3): 132-140.

Etim, J. J., Bassey, P. E., Ndep, A. O., Ekpenyong, B. N. ve Otung, N. S. (2015). Work–Related Stress Among Healthcare Workers In Ugep, Yakurr Local Government Area, Cross Rıver State, Nıgerıa: A Study Of Sources, Effects, And Copıng Strategıes. *International Journal of Public Heath, Pharmacy and Pharmacology,* 1(1): 23-34.

Everly Jr, G. S. ve Lating, J. M. (2013). The concept of stress. In *A clinical guide to the treatment of the human stress response* (pp. 3-15). New York: Springer.

Familoni, O. B. (2008). An overview of stress in medical practice. *African health sciences*, 8(1): 6-7.

Fiabane, E., Giorgi, I., Sguazzin, C. ve Argentero, P. (2013). Work engagement and occupational stress in nurses and other healthcare workers: the role of organisational and personal factors. *Journal of clinical nursing*, *22*(17-18): 2614-2624.

Firth-Cozens, J. ve Payne, R. L. (Eds.). (1999). *Stress in health professionals: psychological and organisational causes and interventions*. John Wiley & Sons Incorporated.

Garrosa, E., Moreno-Jimenez, B., Liang, Y. ve González, J. L. (2008). The relationship between socio-demographic variables, job stressors, burnout, and hardy personality in nurses: An exploratory study. *International journal of nursing studies*, 45(3): 418-427.

George, J. M. ve Jones, G. R. (2011). *Understanding and Managing Organizational Behavior*, Student Value Edition (6th Edition), Pearson.

Gibson, J. L., Ivancevich, J. M.., Donnelly J. H. ve Konopaske, R. (2011). *Organizations: behavior, structure, process*. NY: McGraw-Hill.

Gijbels, F., Jacobs, R., Princen, K., Nackaerts, O. ve Debruyne, F. (2006). Potential occupational health problems for dentists in Flanders, Belgium. *Clinical oral investigations*, 10(1): 8-16.

Gray-Toft, P. A. ve Anderson, J. G. (1985). Organizational stress in the hospital: development of a model for diagnosis and prediction. *Health Services Research*, 19(6): 753-774.

Gupta, N. ve Beehr, T. A. (1979). Job stress and employee behaviors. *Organizational behavior and human performance*, *23*(3): 373-387.

Güney, S. (2007). Stres ve Stresle Başa Çıkma. Salih Güney (Ed.) *Yönetim ve Organizasyon* İçinde (593-631). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Holm-Nielsen, R. L. B. (2009). *Organizational change and stress – Preventing and dealing with stress*. Occupational Health and Safety, in collaboration, Aarhus University.

Holmes, T. H. ve Rahe, R. H. (1967). The social readjustment rating scale. *Journal of psychosomatic research*, 11(2): 213-218.

Isikhan, V., Comez, T. ve Danis, M. Z. (2004). Job stress and coping strategies in health care professionals working with cancer patients. *European Journal of Oncology Nursing*, *8*(3): 234-244.

Ivancevich, J. M., Matteson, M. T. ve Konopaske, R. (1990). *Organizational behavior and management*. Bpi/Irwin.

Jain, N. K. (2005). *Organisational Behaviour.* Atlantic Publishers & Dist.

Jennings, B. M. (2008). *Work stress and burnout among nurses: Role of the work environment and working conditions*. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK2676/?report=reader, Erişim Tarihi: 12.12.2016.

Jones, J. W., Barge, B. N., Steffy, B. D., Fay, L. M., Kunz, L. K. ve Wuebker, L. J. (1988). Stress and medical malpractice: organizational risk assessment and intervention. *Journal of Applied Psychology*, 73(4): 727-735.

Kakunje, A. (2011). Stress among health care professionals-The need for resiliency. *Online Journal of Health and Allied Sciences*, 10(1): 1-2.

Kreitner, R. ve Kinicki, A. (2013). *Organizational Behavior: Key concepts, skills and practices*. Ney York: McGraw-Hill.

Kristof, A. L. (1996). Person-organization fit: An integrative review of its conceptualizations, measurement, and implications. *Personnel psychology*, 49(1): 1-49.

Kristof-Brown, A. L., Zimmerman, R. D. ve Johnson, E. C. (2005). Consequences of individuals' fıt at work: a meta-analysis of person–job, person–organization, person–group, and person–supervisor fit. *Personnel psychology*, *58*(2): 281-342.

Laranjeira, C. A. (2012). The effects of perceived stress and ways of coping in a sample of Portuguese health workers. *Journal of clinical nursing*, 21(11-12): 1755-1762.

Leka, S., Griffiths, A. ve Cox, T. (2004). *Work organization and stress: Systematic problem approaches for employers, managers and trade union representatives*. World Health Organization, France.

Lim, J., Bogossian, F. ve Ahern, K. (2010). Stress and coping in Australian nurses: a systematic review. *Int Nurs Rev*., 57(1): 22-31

Luthans, F. (2010). *Organizational Behavior 12 edition*. McGraw-Hill Education.

Marks, M. L. ve Mirvis, P. H. (2010). *Joining forces: Making one plus one equal three in mergers, acquisitions, and alliances*. John Wiley & Sons.

Martino, V. (2003). *Relationship between work stress and workplace violence in the health care*. Workplace Violence in the health sector. *Geneva*, 1-27.

Matteson M. T. ve Ivancevich, J. M. (1979). Organizational Stressors and Heart Disease: A Research Model. *Academy of Management Review*, 4(3): 347-357.

McManus, I. C. (2007). Stress in health professionals. Susan Ayers, Andrew Baum, Chris McManus, Stanton Newman, Kenneth Wallston, John Weinman, Robert West (Ed.) *Cambridge Handbook of Psychology, Health and Medicine* İçinde (500-505) Cambridge University Press, New York.

Melville, A. (1980). Job satisfaction in general practice implications for prescribing. *Social Science & Medicine. Part A: Medical Psychology & Medical Sociology*, 14(6): 495-499.

Moreland, J. J. ve Apker, J. (2016). Conflict and stress in hospital nursing: Improving communicative responses to enduring professional challenges. *Health communication*, 31(7): 815-823.

NIOSH (2008). *Exposure to stress: Occupational hazards in hospital*. National Institute for Occupational Safety and Health.

OECD (2016). *OECD Factbook 2015-2016: Economic, Environmental and Social Statistics*. OECD Publishing, Paris

Quick, J. C., Nelson, D. L., Quick, J. D. ve Orman, D. K. (2001). An isomorphic theory of stress: the dynamics of person–environment fit. *Stress and Health*, 17(3): 147-157.

Parasuraman, S., Greenhaus, J. H. ve Granrose, C. S. (1992). Role stressors, social support, and well-being among two-career couples. *Journal of Organizational behavior*, 13(4): 339-356.

Reuter, T. ve Schwarzer, R. (2009). Manage stress at work through preventive and proactive coping. Edwin A. Locke (Ed.) *Handbook Of Principles Of Organizational Behavior, İçinde (*499-515). Blackwell Publishing Ltd, Malden.

Riggio, R. E. (2014). *Endüstri ve Örgüt Psikolojisine Giriş*. (*Çev. Ed.: Belkıs Özkara). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.*

Rizzo, J. R., House, R. J. ve Lirtzman, S. I. (1970). Role conflict and ambiguity in complex organizations. *Administrative science quarterly*, 15(2): 150-163.

Robbins, S. P. ve Judge, T. (2012). *Essentials of organizational behavior*. Boston: Pearson.

Rössler, W. (2012). Stress, burnout, and job dissatisfaction in mental health workers. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, 262(2): 65-69.

Ruotsalainen, J. H., Verbeek, J. H., Mariné, A. ve Serra, C. (2015). *Preventing occupational stress in healthcare workers*. The Cochrane Library.

Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. (2013). **Örgütsel** *Psikoloji*. Bursa: Alfa/Aktüel Kitapevleri.

Schaefer, J. A. ve Moos, R. H. (1996). Effects of work stressors and work climate on long-term care staff's job morale and functioning. *Research in nursing & health*, 19(1): 63-73.

Spence Laschinger, H. K. ve Finegan, J. (2008). Situational and dispositional predictors of nurse manager burnout: a time-lagged analysis. *Journal of Nursing Management*, 16(5): 601-607.

Stoica, M. ve Buicu, F. (2010). Occupational stress management. *Management in health*, 14(2): 7-9.

Tunc, T. ve Kutanis, R. O. (2009). Role conflict, role ambiguity, and burnout in nurses and physicians at a university hospital in Turkey. *Nursing & health sciences*, 11(4): 410-416.

Tutar, H. (2004). *Kriz ve stres yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Türk M. (1998). Bir Örgütsel Stres Anketinin (VOS-D) Seri Üretim, Sürekli Üretim Teknolojileri ile Hizmet Sektöründe Uygulanması. *Toplum ve Hekim*, 13(2): 144-155.

Tyler, P. ve Cushway, D. (1998). Stress and wellbeing in healthcare staff: The role of negative affectivity, and perceptions of job demand and discretion. *Stress and Health*, *14*(2): 99-107.

Vakola, M. ve Nikolaou, I. (2005). Attitudes towards organizational change: What is the role of employees' stress and commitment?. *Employee relations*, 27(2): 160-174.

Weber, D. O. (2004). Poll results: doctors' disruptive behavior disturbs physician leaders. *Physician Executive*, 30(5): 6-14.

Weinberg, A. ve Creed, F. (2000). Stress and psychiatric disorder in healthcare professionals and hospital staff. *The Lancet*, 355(9203): 533-537.

White, J. (2013). *Hospitals get creative to reduce employee stress, burnout*. Erişim Yeri: http://www.healthcarebusinesstech.com/burnout-hospital-employees/, Erişim Tarihi: 20.12.2016

Williams, E. S., Konrad, T. R., Scheckler, W. E., Pathman, D. E., Linzer, M., McMurray, J. E., Gerrity, M. ve Schwartz, M. (2010). Understanding physicians' intentions to withdraw from practice: The role of job satisfaction, job stress, mental and physical health. *Health care management review*, 35(2): 105-115.

BÖLÜM 14

SAĞLIK KURUMLARINDA MOBBİNG

14.1. Mobbing Kavramı

14.2. Mobbing Davranışı Türleri

14.3. Mobbing Süreci

14.4. Mobbingin Tarafları

14.5. Mobbinge Sebep Olan Faktörler

14.6. Mobbingin Sonuçları

14.7. Mobbinge Karşı Alınabilecek Önlemler

14.8. Sağlık Kurumlarında Mobbing

14.9. Mobbingin Ölçümü

Kaynakça

Açan, S. (2013). Mobbing (İşyerinde Psikolojik Taciz). Akgün, İ. (Ed.) *1. Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve* Çalıştayı *Bildiriler Kitabı* İçinde (191-194). (1.Baskı), Ankara: Özyurt Matbaacılık.

Agervold, M. (2009). The Significance of Organizational Factors for the Incidence of Bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 50(3): 267-276.

Aiello, A., Dientinger, P., Nardella, C. ve Bonafede, M. (2008). A Tool for Assessing the Risk of Mobbing in Organizational Environments: The "Val. Mob." Scale. *Prevention Today*, 4(3): 9-24.

Aydın, O. ve Öcel, H. (2009). İşyeri Zorbalığı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24): 94-103.

Bandura, A., Adams, N.E., Hardy, A.B. ve Howells, G.N. (1980). Tests of the Generality of Self-Efficacy Theory. *Cognitive Therapy and Research*, 4(1): 39-66.

Baumeister, R.F., Smart, L. ve Boden, J.M. (1996). Relation of Threatened Egotism to Violence and Aggression: The Dark Side of High Self-Esteem. *Psychological Review,* 103(1): 5-33

Björkqvist K. ve Osterman K. (1992). *The Work Harassment Scale.* Vasa, Finland: Abo Akademi University.

Björkqvist, K.., Osterman, K. ve Hielt-Back, M. (1994). Aggression among University Employees. *Aggressive Behavior*, 20(3): 173-184.

Cassitto, M.G., Fattorini, E., Gilioli, R. ve Rengo, C. (2003). *Raising Awareness of Psychological Harassment at Work*. Protecting Workers' Health Series No: 4, Milano: World Health Organization.

Chappell, D. ve DiMartino, V. (2006). *Violence at Work*. (3rd Ed.) Geneva: International Labour Organization.

Coyne, I., Seigne, E. ve Randall, P. (2000). Predicting Workplace Victim Status from Personality. *European Journal of Work and Organizational Psychology,* 9(3): 335-349.

Çobanoğlu, Ş. (2005). *Mobbing* İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri. İstanbul: Timaş Yayınları.

Davenport, N., Schwartz, R.D. ve Elliott, G.P. (2003). *Mobbing: İşyerinde Duygusal Taciz*. Osman Cem Önertoy (Çev). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dilman, T. (2007). Özel Hastanelerde Çalışan Hemşirelerin Duygusal Tacize Maruz Kalma Durumlarının Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı.

Duffy, M. ve Sperry, L. (2012). *Mobbing: Causes, Consequences and Solutions.* (1.Baskı). New York: Oxford University Press.

Einarsen, S. (1999). The Nature and Causes of Bullying at Work. *International Journal of Manpower*, 20(1/2): 16-27.

Einarsen, S. (2000). Harassment and Bullying at Work: a Review of the Scandinavian Approach. *Aggression and Violent Behavior*, 5(4): 379-401.

Einarsen, S. Hoel, H. ve Notelears, G. (2009). Measuring Exposure to Bullying and Harrasment at Work: Validity, Factor Structure and Psychometric Properties of the Negative acts Questionnaire-Revised. *Work & Stres,* 23: 24-44.

Einarsen, S. ve Skogstad, A. (1996). Bullying at Work: Epidemiological Findings in Public and Private Organizations. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2): 185-201.

Einarsen, S., Raknes, B.R.I. ve Matthiesen, S.B. (1994). Bullying and Harassment at Work and Their Relationships to Work Environment Quality: An Exploratory Study. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 4(4): 381-401.

Felix, E.D., Sharkey, J.D., Green, J G., Furlong, M.J. Ve Tanigawa, D. (2011). Getting Precise and Pragmatic About the Assessment of Bullying: The Development of the California Bullying Victimization Scale. *Aggressive Behavior*, 37(3): 234-247.

Garthus-Niegel, S., Nübling, M., Letzel, S., Hegewald, J., Wagner, M., Wild, P.S. ve Liebers, F. (2016). Development of a Mobbing Short Scale in the Gutenberg Health Study. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 89(1): 137-146.

Gothwal, V. K., Sumalini, R., Irfan, S.M., Giridhar, A. ve Bharani, S. (2013). Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire: Evaluation in Visually Impaired. *Optometry & Vision Science*, 90(8): 828-835.

Groeblinghoff, D. ve Becker, M. (1996). A Case of Mobbing and the Clinical Treatment of Mobbing Victims. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2): 277-294.

Gül, H. ve Özcan, N. (2011). Mobbing ve Örgütsel Sessizlik Arasındaki İlişkiler: Karaman İl Özel İdaresinde Görgül Bir Çalışma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2): 107-134.

Hamburger, M.E., Basile, K.C. ve Vivolo, A.M. (2011). Measuring Bullying Victimization, Perpetration, and Bystander Experiences: A Compendium of Assessment Tools. Atlanta, Georgia: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control

Hoel, H. ve Salin, D. (2003) Organisational Antecedents of Workplace Bullying. Ståle Einarsen, Helge Hoel, Dieter Zapf ve Cary L. Cooper (Eds.) *Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice* In (203-218). (1. Baskı). New York: Taylor & Francis e-Library.

Karatuna, I. (2013) İşyerinde Psikolojik Tacizle Mücadele Yöntemleri. Akgün, İ. (Ed.) *1. Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz (Mobbing) Panel ve* Çalıştayı *Bildiriler Kitabı* İçinde (113-119), (1. Baskı). Ankara: Özyurt Matbaacılık.

Keashly, L. (1997). Emotional Abuse in the Workplace: Conceptual and Empirical Issues. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1): 85-117.

Laleoğlu, A. ve Özmete, E. (2013). Mobbing Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(31): 9-31.

Leymann, H. (1990). Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. *Violence and Victims*. 5(2): 119-126.

Leymann, H. (1996). The Content and Development of Mobbing At Work. *European Journal of Work and Organizational Psychology,* 5(2): 165-184.

Namie, G. ve Namie, R. (2009). *Bully At Work: What You Can Do To Stop The Hurt And Reclaim Your Dignity on The Job*. (2. Baskı). Naperville/USA: Sourcebooks, Inc.

Niedl, K. (1996). Mobbing and Wellbeing: Economic and Personnel Development Implications. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2): 239- 249.

Ozan, E., Kırkpınar, İ., Aydın, N., Fidan, T. ve Oral, M. (2008). Narsisistik Kişilik Bozukluğu: Gelişim Süreçleri ve Yaşamı. *Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar Dergisi*, 2(1/2): 25-38.

Özen Çöl, S. (2008). İşyerinde Psikolojik Şiddet: Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. Çalışma ve Toplum, 4(19): 107-134.

Özen, S. (2007). İşyerinde Psikolojik Şiddet ve Nedenleri. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 9(3): 1-34.

Özkan, G.V. (2011). İşyerinde *Yıldırma (Mobbing) ve* İş *Doyumu* İlişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rayner, C. (1997). The Incidence of Workplace Bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. 7(3): 199-208.

Rayner, C., Sheehan, M. ve Barker, M. (1999). Theoretical Approaches to the Study of Bullying at Work. *International Journal of Manpower*, 20(1/2): 11-16.

Saam, N. J. (2010). Interventions in Workplace Bullying: A Multilevel Approach, *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 19 (1): 51-75

Shaw, T., Dooley, J.J., Cross, D., Zubrick, S.R. ve Waters, S. (2013). The Forms of Bullying Scale (FBS): Validity and Reliability Estimates for a Measure of Bullying Victimization and Perpetration in Adolescence. *Psychological Assessment*, 25(4): 1045-1057.

Spratlen, L.P. (1995). Interpersonal Conflict Which Includes Mistreatment in a University Workplace. *Violence and Victims*, 10(4): 285-297.

Steffgen, G., Sischka, P., Schmidt, A., Kohl, D. ve Happ, C. (2016). The Luxembourg Workplace Mobbing Scale: Psychometric Properties of a Short Instrument in Three Different Languages. *European Journal of Psychological Assessment,* 5: 1-23.

Tekin, H.H. (2013). *Hastanede Çalışan Hemşirelerin Mobbinge Maruz Kalma Durumları ve Stres Durumlarının Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Tınaz, P., Bayram, F. ve Ergin, H. (2008). *Psikolojisi ve Hukuki Boyutlarıyla İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing)*. İstanbul: Beta Yayınları.

Tınaz, P. (2006a). İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing). Çalışma *ve Toplum*, 4(11): 13-28.

Tınaz, P. (2006b). Mobbing: İşyerinde Psikolojik Taciz. Çalışma *ve Toplum*, 4(10): 11-22

Tınaz, P. (2011). İşyerinde Psikolojik Taciz **(***Mobbing)*. (3.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Türk Dil Kurumu (TDK), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=comgts&arama=gts&kelime=bezdiri&guid=TDK.GTS.5828cf66593a58.45227541,Erişim tarihi: 13/10/2016.

Vartia, M. (2003). *Workplace Bullying: A Study on the Work Environment, Well-Being and Health*. Unpublished PhD Thesis, Helsinki: University of Helsinki, Faculty of Arts, Department of Psychology.

Westhues, K. (2005). *The Envy of Excellence: Administrative Mobbing of High-Achieving Professors*, Lewiston, N.Y: the Edwin Mellen Press.

www.antimobbing.eu/lipt.html, Leymann Inventory of Psychological Terror (LIPT), Erişim Tarihi: 12/02/2017.

Yaman, E. (2009). Psikoşiddet (Mobbing) Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2): 967-988.

Yıldız, G., Akbolat, M. ve Işık, O. (2013). Psikolojik Taciz ve Örgütsel Bağlılık: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(6): 85-117.

Zapf, D. (1999). Organizational, Work Group Related And Personal Causes of Mobbing/Bullying at Work. *International Journal of Manpower*, 20(1/2): 70-85.

Zapf, D. (2001). European Research on Bullying at Work. Mcharty, P., Rylance, J., Bennett, R. ve Zimmermann, H. (Eds.). *Bullying From Backyard to Boardroom,* In. (11-22). Leichhardt: The Federation Press.

Zapf, D. ve Einarsen, S. (2003) Individual Antecedents of Bullying: Victim and Prepetrators. Ståle Einarsen, Helge Hoel, Dieter Zapf ve Cary L. Cooper (Eds.) *Bullying and Emotional Abuse in the Workplace: International Perspectives in Research and Practice* In (165-184). (1. Baskı). New York: Taylor & Francis e-Library.

BÖLÜM 15

SAĞLIK KURUMLARINDA SİNİZM

15.1. Sinizm Kavramının Tanımı ve Gelişimi
15.2. Sinizmin Sınıflandırılması
15.2.1. Genel Sinizm
15.2.2. Örgütsel Sinizm
15.3. Sağlık Kurumlarında Sinizm
15.4. Sinizmin Ölçülmesinde Kullanılan Ölçekler

Kaynakça

Abraham, R. (2000). Organizational Cynicism: Bases and Consequences. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 126(3): 269-292.

Akman, G. (2013). *Sağlık Çalışanlarının Örgütsel ve Genel Sinizm Düzeylerinin Karşılaştırılması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hastane ve Sağlık Kuruluşlarında Yönetim Bilim Dalı.

Albrecht, S.L. (2002). Perceptions of Integrity, Competence and Trust in Senior Management as Determinants of Cynicism Toward Change. *Public Administration and Management: An Interactive Journal,* 7(4): 320-343.

Allen, N.J. ve Meyer, J.P. (1990). The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to the Organization. *Journal of Occupational Psychology,* 63(1): 1-18.

Altınöz, M., Çöp, S. ve Sığındı, T. (2011). Algılanan örgütsel bağlılık ve örgütsel sinizm ilişkisi: Ankara'daki dört ve beş yıldızlı konaklama işletmeleri üzerine bir araştırma. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 15(21): 285-315

Andersson, L.M. (1996). Employee Cynicism: An Examination Using A contract Violation Framework. *Human Relations*, 49(11): 1395-1418

Andersson, L.M. ve Bateman, T.S. (1997). Cynicism in the Workplace: Some Causes and Effects. Journal of Organizational Behavior, 18(5): 449-469.

Arabacı, I.B. (2010). The Effects of Depersonalization and Organizational Cynicism Levels on the Job Satisfaction of Educational Inspectors. African Journal of Business Management, 4(13): 2802-2811.

Bernerth, J.B., Armenakis, A.A., Feild, H.S. ve Walker, H.J. (2007). Justice, Cynicism, and Commitment: A Study of Important Organizational Change Variables. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 43(3): 303-326.

Bommer, W.H., Rich, G.A. ve Rubin, R.S. (2005). Changing Attitudes about Change: Longitudinal Effects of Transformational Leader Behavior on Employee Cynicism about Organizational Change. *Journal of Organizational Behavior,* 26(7): 733-753.

Brandes, P.M. (1997). *Organizational cynicism: Its nature, antecedents, and consequences.Dissertation of Doctor of PhilosopyPhilosophy* .Ohio: University of Cincinnati.

Brandes, P. ve Das, D. (2006). Locating Behaviour Cynicism at Work: Construct Issues and Performance Implications. In Perrewe, P. L. ve Ganster, D. C. (Ed), *Employee Health, Coping and Methodologies* (233-266), New York: Emerald Group Publishing Limited.

Brandes, P., Dharwadkar, R. ve Dean, J.W. (1999). Does organizational cynicism matter? Employee and supervisor perspectives on work outcomes. In 150-153. *Eastern Academy of Management Proceedings.*

Cartwright, S. ve Holmes, N. (2006). The Meaning of work: The challenge of Regaining Employee Engagement and Reducing Cynicism. *Human Resource Management Review,* 16(2): 199- 208.

Cole, M.S., Bruch, H. ve Vogel, B. (2006). Emotion as Mediators of the Relations between Perceived Supervisor Support and Psychological Hardiness on Employee Cynicism. *Journal of Organizational Behavior,* 27(4): 463-484.

Çalışır, İ. (2006). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin İşe Yabancılaşması (Bolu İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dean, J.W., Brandes, P. ve Dharwadkar, R. (1998). Organizational Cynicism. *Academy of Management Review*, 23(2): 341-352.

Delken, M. (2004). *Organizational Cynicism: A Study Among Call Centers.* Unpublished Master Thesis, Maastricht: .University of Maastricht Faculty of Economics and Business Administration Department of Organization and Strategy.

Doğan, S. ve Kılıç, S. (2007). Örgütsel Bağlılığın Sağlanmasında Personel Güçlendirmenin Yeri Ve Önemi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Temmuz-Aralık (29):37-61.

Eaton, J.A. (2000). *A Social Motivation Approach to Organizational Cynicism*. Doctoral dissertation, Toronto: York University.

Eisenberg, E.M., Monge P.R. ve Miller K.I. (1983). Involvement in Communication Networks as a Predictor of Organizational Commitment. *Human Communication Research,* 10(2): 179-201.

Erdost, H E., Karacaoğlu, K. ve Reyhanoğlu, M. (2007). Örgütsel Sinizm Kavramı Ve İlgili Ölçeklerin Türkiye'deki Bir Firmada Test Edilmesi. *15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı* İçinde (514-524). Sakarya Üniversitesi: Sakarya.

Ergin, C. (1996). *Sağlık Personelinin İş Anlayışları ve Tutumları Araştırması.* T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü. Ankara.

Feldman, D.C. (2000). The Dilbert Syndrome How Employee Cynicism about Ineffective Management is Changing the Nature of Careers in Organizations. *American Behavioral Scientist*, 43(8): 1286-1300.

Freudenberger, H.J. (1974). Staff Burnout. *Journal of Social Issues*. 30(1): 159-165.

Güzeller, C. ve Kalağan, G. (2008). Örgütsel Sinizm Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması ve Çeşitli Değişkenler Açısından Eğitim Örgütlerinde İncelenmesi. *16. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı*, 87-94.

Johnson, J.L. ve O'Leary-Kelly, A.M. (2003). The Effects of Psychological Contract Breach and Organizational Cynicism: Not All Social Exchange Violations Are Created Equal. *Journal of Organizational Behavior,* 24(5): 627-647.

Kalağan, G. (2009). *Araştırma Görevlilerinin Örgütsel Destek Algıları ile Örgütsel Sinizm Tutumları Arasındaki İlişki.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kanter, D.L. ve Mirvis, P.H. (1991). Cynicism: the New American Malaise. *Business and Society Review*, 91(77): 57-61.

Karacaoğlu, K. ve İnce, F. (2012). Brandes, Dharwadkar ve Dean'in (1999) Örgütsel Sinizm Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması: Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Örneği. *Business and Economics Research Journal,* 3(3): 77-92.

Koçel, T. (2010). İşletme Yöneticiliği (Yönetim ve Organizasyon, Organizasyonlarda Davranış, Klasik-Modern-Çağdaş ve Güncel Yaklaşımlar) (12.Basım). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Kökalan, Ö. ve Anaş, K. (2016). Çalışanların Örgütsel Sinizm Tutumlarının İşe Yabancılaşmaları Üzerine Etkisi: Vakıf Üniversiteleri Üzerine Bir Çalışma. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi,* 2(4) 97-109

Kuang-Man, W. (2013). The Effects of Psychological Contract Breach on Employee Work Behaviors in the Airline Industry: Employee Cynicism as Mediator. *International Journal of Business and Social Science,* 4(12): 304-312.

Maslach, C. (1982). Understanding Burnout: Definitional Issues in Analyzing a Complex Phenomenon. *Job Stress and Burnout,* In (29-40), Paine, W.S. (Ed.), Beverly Hills, CA: Sage.

Meyer, J.P. ve Allen, N.J. (1991). A Three Component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review,* 1(1): 61-89.

Meyer, J.P. ve Herscovitch, L. (2001). Commitment in the Workplace Toward a General Model. *Human Resource Management Review,* 11(3): 299-326.

Mishra, A.K. ve Spreitzer, G.M. (1998). Explaining how survivors respond to downsizing: The roles of trust, empowerment, justice, and work redesign. *Academy of management Review*, 23(3): 567-588.

Naus, A.J.A.M. (2007). *Organizational Cynicism: On The Nature, Antecedents, And Consequences Of Employee Cynicism Toward The Employing Organisation*. Unpublished Doctoral Dissertation. Maastricht: Maastricht University.

Naus, F., Van Iterson, A. ve Roe, R. (2007). Organizational Cynicism: Extending The Exit, Voice, Loyalty, and Neglect Model of Employees' Responses to Adverse Conditions in The Workplace. *Human Relations*, *60*(5), 683-718.

Özgener, Ş., Öğüt, A. ve Kaplan, M. (2008). İşgören-İşveren İlişkilerinde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Sinizm. Örgütsel Davranışta Seçme Konular: Organizasyonların Karanlık Yönleri ve Verimlilik Azaltıcı Davranışlar İçinde (53-72). Ankara: İlke Yayınevi.

Özler, D.E. ve Atalay, C.G. (2011). A Research to Determine the Relationship between Organizational Cynicism and Burnout Levels of Employees in Health Sector. *Business and Management Review,* 1(4): 26-38.

Pitre, J.L. (2004). *Organizational Cynicism at the United States Naval Academy: An Exploratory Study.* Dissertation of Master of Science in Leadership and Human Resource Development, Naval Postgraduate School, California.

Polatcan, M. ve Titrek, O. (2014). The Relationship between Leadership Behaviors of School Principals and Their Organizational Cynicism Attitudes. *Procedia - Social and Behavioral Sciences,* 141: 1291-1303.

Reichers, A.E., Wanous, J.P. ve Austin, J.T. (1997). Understanding and Managing Cynicism about Organizational Change. *The Academy of Management Executive,* 11(1): 48-59.

Sabuncuoğlu, Z. ve Vergiliel Tüz, M. (2013). Örgütsel Davranış. (5.Baskı). Bursa: Aktüel Akademi Alfa Yayınları.

Scherwitz, L., Perkins, L., Chesney, M. ve Hughes, G. (1991). Cook-Medley Hostility Scale and Subsets: Relationship to Demographic and Psychosocial Characteristics in Young Adults in the Cardia Study. *Psychosomatic Medicine,* 53(1): 36-49.

Smith, T.W., Pope, M. K., Sanders, J.D., Allred, K.D. ve O'Keefe, J.L. (1988). Cynical Hostility at Home and Work: Psychosocial Vulnerability Across Domains. *Journal of Research in Personality,* 22(4): 525-548.

Stern, D., Stone III, J.R., Hopkins, C. ve Mcmıllıon, Martın. (1990). Quality of Students' Work Experience and Orientation Toward Work. *Youth & Society*, *22*(2), 263-282.

TDK. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57ff6adecbe618.36070678. Erişim tarihi:13/10/2016

Tengilimoğlu, D., Akbolat, M ve Işık, O. (2015). *Sağlık İşletmeleri Yönetimi.* (7.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.

Tokgöz, N. ve Yılmaz, H. (2008). Örgütsel Sinisizm: Eskişehir ve Alanya'daki otel işletmelerinde bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 8(2): 283-305.

Turan, Ş. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Örgütsel Değişimi Etkileyen Bir Unsur Olarak Örgütsel Sinizm ve Karaman İli Kamu Kurumlarında Bir Çalışma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Vance, R.J., Brooks, S.M. ve Tesluk, P.E. (1995). Organizational Cynicism, Cynical Cultures and Organizational Change Efforts. *10th Annual Conference of the Society for Industrial and Organizational Psychology*, Orlando, FL.

Volkwein, J. F. ve Zhou, Y. (2003). Testing a Model of Administrative Job Satisfaction. *Research in Higher Education,* 44(2): 149-171.

Wanous, J.P., Reichers, A.E. ve Austin, J.T. (2000). Cynicism about Organizational Change Measurement, Antecedents, and Correlates. *Group & Organization Management,* 25(2): 132-153.

Wrightsman, L.S. (1992). *Assumptions about Human Nature.* Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications.

Yalçınkaya, A. (2014). Türkiye'de Örgütsel Sinizm: 2007-2012 Yılları Arasındaki Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme. *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi*,16(3): 106-130.

Yıldız, K., Akgün, N. ve Yıldız, S. (2013). İşe Yabancılaşma ve Örgütsel Sinisizm Arasındaki İlişki. *The Journal of Academic Social Science Studies,* 6(6): 1253-1284.

BÖLÜM 16

SAĞLIK KURUMLARINDA TÜKENMİŞLİK

16.1. Tükenmişlik Kavramı

16.2. Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler

16.3. Tükenmişlik Belirtileri

16.4. Tükenmişlik Aşamaları

16.5. Tükenmişliğin Sonuçları

16.6. Tükenmişliğin Önlenmesine Yönelik Stratejiler

16.7. Sağlık Sektörü ve Tükenmişlik

16.8. Tükenmişliğin Ölçülmesi

Kaynakça

Alexander, L. (2015). Burnout: Impact on Nursing and Quality of Care. https://www.netcegroups.com/1167/Course_31431.pdf. (Erişim Tarihi: 18.01.2017).

Arı, G.S. ve Bal, E.Ç. (2008). Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi.* Cilt:15 Sayı:1: 131-148.

Aryeel, D. (1993). Dual-Earner Couples in Singapore: An Examination of Work and Nonwork Sources of Their Experienced Burnout. *Human Relations.* Vol.46. No:12: 1441-1468.

Aslan, H., Aslan, R.O., Kesepara, C., Alparslan, N. ve Ünal, M. (1997). Kocaeli'nde Bir Grup Sağlık Çalışanında İşe Bağlı Gerginlik, Tükenme ve İş Doyumu. *Toplum ve Hekim*, 12(82): 24-29.

Cherniss, C. (1992). Long-term Consequences of Burnout. An Exploratory Study. *Journal of Organizational Behavior*. 13: 1-11.

Cordes, C.L. ve Dougherty, T.W. (1993). A. Review and Integration of Research on Job Burnout. *Academy of Management Review.* 18 (4): 621-656.

Creagan, E.T. (2004). Burnout and balance: how to go the distance in the 21st century. *Cancer Control.* 11(4): 266-268.

Çimen, M. (2000). *Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Personelinin Tükenmişlik, İş Doyumu, Kuruma Bağlılık ve İşten Ayrılma Niyetlerine İlişkin Bir Alan Araştırması.* Doktora Tezi. Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Hizmetleri Yönetimi Bilim Dalı. Ankara.

Dalkılıç, S.O. (2014). Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu. 2. Basım. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

Deliorman, R.B., İlknur, T.B., Yiğit, İ. ve Yıldız, S. (2009). Tükenmişliği Ölçmede Alternatif bir Araç: Kopenhag Tükenmişlik Envanterinin Marmara Üniversitesi Akademik Personeli Üzerine Uyarlanması. İ.Ü. Yönetim Dergisi. Sayı:63: 77-98.

Edelwich, J. ve Brodsky, A. (1981). Burn-Out: Stages of Disillusionment in the Helping Professions. *Psychiatric Services*. 32(5): 353–354.

Ergin, C. (1993). Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması. Bayraktar, R. ve Dağ, İ. (ed). *Vll. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını.

Ergin, C. (1996). *Sağlık Personelinin İş Anlayışları ve Tutumları Araştırması.* T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü. Ankara.

Erickson, R. ve Grove, W. (2007). Why Emotions Matter: Age, Agitation, and Burnout Among Registered Nurses. *Online Journal of Issues in Nursing*. Vol. 13, No.1: 1-13.

Ersoy, F., Yıldırım, C. ve Edirne, T. (2001). Tükenmişlik Sendromu. *Türk Tabipleri Birliği* Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. (2): 18-25.

Freudenberger, N. J. (1974). Staff Burnout. *Journal of Social Issues*. 30: 159-165.

Garrett, D.K ve McDaniel A.M. (2001). A New Look At Nurse Burnout: The Effects Of Environmental Uncertainty And Social Climate. *Journal of Nursing Administration.*31(2):91-96.

Glogow, E. (1986). Research note: Burnout and locus of control. *Public Personnel Management.* 15(1): 79-83.

Hellman, I.D. ve Morrison, T.L. (1987). Practice Setting and Type of Caseload as Factors in manPsychotherapist Stress. *Psychotherapy*. 24: 427-433.

Jackson, S.E. ve Schuler, R.S. (1983). Preventing Employee Burnout. *Personnel*. 60(2): 58-68.

Kaçmaz, N. (2005).Tükenmişlik (Burnout) Sendromu. İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi.68: 29-32.

Karsavuran, S. (2014). Sağlık Sektöründe Tükenmişlik: Ankara'daki Sağlık Bakanlığı Hastaneleri Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri H.*Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt 32, Sayı 2: 133-165.

Kristensen, T.S., Borritz, M., Villadsen, E. ve Christensen, K.B. (2005). The Copenhagen Burnout Inventory: A New Tool For The Assessment of Burnout. *Work and Stress.* 19(3): 192-207.

Luthans F. (2011).*Organizational Behavior, An Evidence-Based Approach*. Twelfth Edition Published by McGraw-Hill/Irwin

Lyckholm, L. (2001). Dealing With Stress, Burnout, and Grief in The Practice of Oncology. *The Lancet Oncology.* 2 (12): 750-755.

Maslach, C. (1982). Understanding Burnout: Definitional Issues in Analyzing a Complex Phenomenon. In W.S. Paine (Ed.), *Job Stress and Burnout*. (29-40). Beverly Hills, CA: Sage

Maslach, C. (2003). *Burnout: The Cost of Caring.* Cambridge: MA: Malor Books.

Maslach, C. ve Jackson, S.E. (1986). *Maslach Burnout Inventory Manual*. (2.nd. Ed.). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Meydan, C., Basım, H.N. ve Çetin, F. (2011). Örgütsel Adalet Algısı ve Örgütsel Bağlılığın Tükenmişlik Üzerine Etkisi: Kamuda Bir Araştırma. *Bilig.* (57):175-200.

Ogińska-Bulik, N. (2006). Occupational stress and its consequences in healthcare professionals: the role of type D personality. *Occupational Medicine and Environmental Health.* 19(2):113-122.

Rogers, D.P. (1984). Helping Employees Cope With Burnout. *Business.* October-December:3-7.

Snibbe, J.R., Radcliffe, T., Weisberger, C. ve Richards, K. J. (1989). Burnout Among Primary Health Care Physicians and Mental Health Professionals in a Managed Health Care Setting. *Psychological Reports*. 65: 775-780.

Sütlü, A.S. (2013). *Sağlık Çalışanlarında Duygusal Zeka ve Tükenmişlik İlişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul

Şenturan, L, Karabacak G.K., Alpar, Ş.E. ve Sabuncu N. (2009). Hemodiyaliz Ünitelerinde Çalışan Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*. 2(2):33-45.

Torun, A. (1995). *Tükenmişlik, Aile Yapısı ve Sosyal Destek İlişkileri Üzerine Bir İnceleme.* Doktora Tezi. Marınara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Wood, B.D. ve Killion J.B. (2007). Burnout Among Healthcare Professionals. *Radiology Management*, November/December: 30-37.

Worden, J.W. (1991). *Grief Counseling and Grief Therapy: A Handbook for the Mental Health Professional.* (2nd ed.). New York: NY: Springer.

http://ajcc.aacnjournals.org/content/14/3/187.full. (Erişim Tarihi:16 Eylül 2016)

http://ascopubs.org/doi/10.1200/jop.2006.2.3.130 (Erişim Tarihi:10 Eylül 2016)

http://www.apa.org/helpcenter/work-stress.aspx. (Erişim Tarihi: 10 Agustos 2016)

SANATLA TERAPİ VE YARATICILIK

Bir Eğitim Modeli Olabilir mi?

Yazarlar
A. Şebnem Soysal Acar
Sibel Coşkun Düzakın

nobel

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.

Yayın No.: 1760
Eğitim No.: 345
ISBN: 978-605-320-667-5
© 1. Basım, Temmuz 2017

SANATLA TERAPİ VE YARATICILIK Bir Eğitim Modeli Olabilir mi?
Yazarlar: A. Şebnem Soysal Acar - Sibel Coşkun Düzakın

Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Dizi Editörü: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Nilay Balin -nilay@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Resmi: "Yürek Nemi" Cevat Ilgaz Soysal
Kapak Tasarım: Aktan Acar
Baskı ve Cilt: SONÇAĞ 25931
Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Rek. San. Ltd. Şti
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 Ankara

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Soysal Acar, A. Şebnem - Coşkun Düzakın, Sibel.
SANATLA TERAPİ VE YARATICILIK Bir Eğitim Modeli Olabilir mi?
Yazarlar: A. Şebnem Soysal Acar - Sibel Coşkun Düzakın
1. Basım, XVIII + 106 s., 160x235 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-320-667-5
1. Sanatla Terapi 2. Eğitim Modeli 3. Yaratıcılık

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Gökkuşağı Dağıtım, Kida, N-T Mağazaları ve Prefix

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 **Faks:** +90312 418 30 20
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleryüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL **Tel-Faks**: +90216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

BİLİME ve EMEĞE EVET FOTOKOPİ ve KORSANA HAYIR
www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Ön Söz VII
Sunuş IX
Bu Kitabın Kahramanları XI
Katılımcılardan XII

I. BÖLÜM
SANATLA TERAPİ VE YARATICILIK GENEL BAKIŞ I

Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Nedir, Ne Değildir? 3
Sanatla Terapi ve Yaratıcılık: Keşfedilecek Alanlar Bütünü 4
Yaratıcılık: Sanat Terapisindeki Yeri 5
Sanatla Terapi ve Yaratıcılık: Tarihsel Süreç 7
I. Klasik Dönem: Sanatın Hastane Ortamında Terapi Amacıyla Kullanılması 9
II. Sanatla Terapide Antipsikiyatri Akımının Etkisi 11
III. Çağdaş Sanatla Terapi 11
Türkiye'de Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Çalışmaları 12
Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Tekniklerinin Eğitimde Kullanılması 13

II. BÖLÜM
HAZIRLIK VE PLANLAMA

Amaçlar ve Varsayımlar 17
Katılımcılar ve Özellikleri 17
Çalışmada Kullanılan Form ve Ölçekler 18
Bilgi Toplama Formu (BTF). 18
Gönüllü Katılım Formu. 18
Ders İçeriğinin Değerlendirilmesi Formu 18
Problem Çözme Envanteri (PÇE). 18
Çeşitli Sanat Teknikleri ve Uygulamalar İçin Kullanılmış Olan Materyaller 19
Ders İçeriğinin Oluşturulması 19

Ders İçeriğinde Kullanılacak Materyaller 24
Kitaplar 24
Film ve Belgeseller 27
Müzik Albümü 29
Müze 30
Uygulama Süreci 31
Araştırmanın Modeli 32
Maliyet 32

III. BÖLÜM
UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Tanışmak: Nasıl Başlarsan Öyle mi Gider? 35
Yeni Bir Gezegen, Yine Bir Gezegen: Küçük Prens İmgesi Üzerinden Bireysel Farklılıkları Oluşturan Çevresel Etkileri Anlamlandırma Çalışması 41
Herhangi Bir Nesneye Diğerinden Farklı Bakabilmek 45
Yeni Başlayanlar İçin Ankara: Kent Rehberi 48
Sesten Önce Sözden Sonra: Benim Dilim 50
Berrak Zihnin İzdüşümü: Sözcük Bulutu 55
Ben'deki Ötekiler 58
Bir Olmadan Birlikte Olabilir Miyiz? 60
Günden Kalanlar: Müze'de Bir Dakika 63

IV. BÖLÜM
VERİLER VE YORUMLANMASI

Ölçeklerden Elde Edilen Verilerin Yorumlanması 69
Görsel Malzeme ve Yorumlanması 70
Sözel Geri Bildirimler ve Anlamlandırılmaları 71
Genel Yorum ve Anlamlandırmalar 72

V. BÖLÜM
DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Metodun Değerlendirilmesi 75
Tekniklerin Değerlendirilmesi 82
Işıkla Yazdım: "Herhangi Bir Nesneye Farklı Bakabilmek" Konulu Bir Fotoğraf Sergisi Oluşturma ve Serginin Öyküsünü Yazma 84

"Yeni Başlayanlar İçin Ankara" Başlıklı Bir Kent Rehberi 85
"Zeki… Çünkü… " Zeki Olduğu Düşünülen Bir Kişinin Neden
Zeki Bulunduğuna Dair 60 Saniyelik Sunum 85
Pink Floyd'un "The Wall" Albümünden Esinlenerek "Yabancılaşma",
"Toplumsal Cinsiyet Algısı", "Ötekileştirme" Konulu Bir Stencil Hazırlama 86
Müze'de Bir Dakika 87
Ben'deki Öteki Sergisi: Rüzgârın Hatıraları Filminden Esinlenerek Tasarlanan
Afişlerin Sergisi 88
Koro'da Bir Ses, Koro'da Bin Ses – Selma Tekin ile Çalışma 89
Edebi Eserlerin Çalışma Üzerindeki Etkisi 89
Özgünlük Açısından Değerlendirme 92
İşlev Açısından Değerlendirme 92
Uygulanabilirlik Açısından Değerlendirme 93
Ruhsal Sağlık İçin Koruyucu, İyileştirici Etkiler Açısından Değerlendirme 93

SONUÇ 97
KAYNAKLAR 99

KAYNAKLAR

1. Adler A. (2005). Bireysel Psikoloji. (Çeviri Ed. A. Kılıçoğlı). İstanbul: Say Yayınları.
2. Akduman N, Üçer, Karakılıç H, Soysal Acar AŞ, Sevin Ç, Haran S, Eracar N. (2016). Perception of Migration in Fourth Grade Primary School Children: An Art Therapy Group Activity. The Second EAGT International Conference - The Third IAGP Regional Conference in Africa. 68-70.
3. Akhan Utaş L. (2012). Psikopatolojik Sanat ve Psikiyatrik Tedavide Sanatın Kullanılışı. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science 2 (2):132-135.
4. Akman Y, Erden M. (1997). Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
5. Altun M (2001). Matematik Öğretimi. Bursa: Alfa Kitapevi.
6. Anadolunun Kayıp Şarkıları (2016). http://www.anadolununkayipsarkilari.com/AKS/Ana _ Sayfa.html sayfasından indirildi.
7. Augoustinos M, VValker I (1995) Social Cognition An Integrated Introduction. London Sage.
8. Aydın A. (2001). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Bursa: Alfa Kitapevi.
9. Aydın B. (2012). Tıbbi Sanat Terapisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(1):69-83.
10. Babaoğlu A. (1988). Psikopatolojik Sanat II. Resimsel Sanat Ürünlerinin Analiz Öğeleri. Düşünen Adam Dergisi, *2*(3): 202- 204.
11. Brown T. (1993). Mental Diseases. Companion Encyclopaedia of the History of Medicine. WF Bynum, R. Porter. (eds). London: Routledge.
12. Bowlby J. (1988). A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory. London: Routledge.
13. Bruscia K. (2016). Müzik Tedaviyi Anlamak. (Çeviri: B Fidaner). Ankara: Nobel Yayıncılık.
14. Capacchione L. (2012). Sanat Terapisiyle İyileşmek. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
15. Coşkun S, Yıldız Ö, Yazıcı A. (2010). Psikiyatrik Rehabilitasyonda Fotoğrafın Kullanımı: Bir Ön Proje. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 1(3):121-127.
16. Çepni S. Ayas A. Johnson D, Turgut F. (1997) Fizik Öğretimi. Ankara: Yüksek Öğretim Kurulu.
17. Çizgen G. (2002). Fotoğrafça Sanatça. İstanbul: Beril Yayınları.
18. De Botton A, Armstrong J. (2014). Terapi Olarak Sanat. İstanbul Everest Yayınları.
19. de Saint-Exupéry A. (2015). Küçük Prens Boyama Kitabı. İstanbul: Marsık Yayıncılık.
20. de Saint-Exupéry A. (2015). Küçük Prens. (Çeviri Ed., T. Uyar). İstanbul: Can Yayınları.
21. Demir H. (2001). Cemil Kavukçu Öykücülüğünde Kent, Taşra ve Modernlik. Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
22. Dinçer N, Pamuş Ş, Güner O. (2006) Depremden İki Buçuk Yıl Sonra: Çocuklar için bir Müdahale Programı. http://www.emdr-tr.org/tr tr/content/Literatur_Arastirma_ve_Projeler/Arastirma_ve_Makaleler/Deprem_ve_EMDR.aspx adresinden indirildi.
23. Dökmen Yaşın Z. (1998). Kendi Cinsiyetindekilere ve Diğer Cinsiyettekilere İlişkin Algı, Cinsiyet Rolleri ve Depresyon İlişkileri. Kriz Dergisi, 9(1) 9-19
24. Ducourneau G. (2016): Müzik Terapisi. (Çeviri A Özyıldız). Ankara: Nobel Yayıncılık.

25. Düzakın Coşkun S. (2004). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
26. Edwards D. (2004). Art Therapy. London: Sage Publications.
27. Eracar N. (2013). Sözden Öte Sanatla Terapi ve Yaratıcılık. İstanbul 3P Yayıncılık.
28. Eren N. (1998). Psikotik ve Borderline Hasta Gruplarında Sanatla Psikoterapi Sürecinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
29. Erol K. (2013). 1980 Sonrası Türk Öykücülüğünde Cemil Kavukçu ve Temmuz Suçlu Adlı Öykü Kitabının Tutunamayan Karakterlerinde Kimlik Bunalımı. Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1):264-294.
30. 30. Fidan N, Erden M. (1986). Eğitim Bilimlerine Giriş. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
31. Freedman JL, Sears DO, Carlsmith J. M. (1998). Sosyal Psikoloji. (Çeviri Ed. A Dönmez). 2. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi.
32. Freilich R, Shechtman Z. (2010). The contribution of art therapy to the social, emotional, and academic adjustment of children with learning disabilities. The Arts in Psychotherapy, 37: 97–105.
33. French L, Klein R. (Eds.). (2012). Therapeutic practice in schools: Working with the child within: A clinical workbook for counsellors, psychotherapists and arts therapists. London: Routledge.
34. Freud S. (1999). Edebiyat ve Sanat. (Çeviri Ed E Kapkın, AT Kapkın). İstanbul: Payel.
35. Gençöz F, Aka BT. (2007). Sinema Tadında Psikoterapi: Sinematerapi. Bilim ve Teknik, 61: 58-61.
36. Gersch I, Goncalves SSJ. (2006). Creative arts therapies and educational psychology: Let's get together. Art Therapy: Journal of the American Art TherapyAssociation, 11(1): 22–32.
37. Gombrich EH. (2004) Sanatın Öyküsü. İstanbul, Remzi Kitabevi.
38. Graves LM, Povvell GN. (1996). Sex similarity, quality of the employment interviev and recruiters' evaluation of actual allicants. J Occupatıonal and Organizational Psychological Society, 69 243-261.
39. Gruber EH, Voneche JJ. (1977). The Essential Piaget. New York: Basic Books, Inc., Publishers.
40. Gökçeoğlu M. (1988). Pink Floyd The Wall. İstanbul: Öykü Yayınları.
41. Güler Yavuz Ç. (2010). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ve Psikoloji Bölümü Öğrencileriyle Yapılan Grup Sanat Terapisinin Yaratıcılık ve Benlik Farkındalığına Etkisi". Yayınlanmamış Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Tezi, İstanbul.
42. Güney M. (2001). Şizofreni ve Sanat. Klinik Psikiyatri; 4:129-133.
43. Güney M. (2011). Sanat ve Psikiyatri. 2. Baskı. İstanbul: Öz Baran Ofset Matbaacılık.
44. Harvey D. (2015). Asi Şehirler. İstanbul: Metis Yayıncılık.
45. Heppner PP, Petersen CH. (1982). The development and implications of a personal problem solving inventory. Journal of Counseling Psychology, 29(1): 66-75.
46. Heppner PP, Peterson CH. (1983). The Development and Implications of a Personel Problem Solving Inventory. Journal Of Counseling Psychology, 29: 66-75.
47. Hogan S. (2001). Healing Arts: The History of Art Therapy. Londra & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
48. Hortaçsu N. (2012).En Güzel Psikoloji Sosyal Psikoloji. Anakara: İnge Kitapevi.

49. Isis PD, Bush J, Siegel CA, Ventura Y. (2010). Empowering students through creativity: Art therapy in Miami-Dade county public schools. Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, 27(2), 56–61.
50. Jackson LA, Lewandowski DA, Ingram JM, Hodge CN. (1997). Group stereotypes. Content, gender specificity, and affect associated with typical group members. Journal of Social Behavior and Personality, 12 (2): 381-396.
51. Jung CG. (2009). İnsan ve Sembolleri. IV. Baskı. İstanbul: Okyanus Yayınları. s.79.
52. Junge MB, Asawa PP. (1994). A history of art therapy in the United States. Mundelein, IL: American Art Therapy Association.
53. Kahyaoğlu O, Güler S. (1989). Pink Floyd. 4. Baskı. İstanbul: İmge.
54. Kaplan F. (2000). Art, Science and Art Therapy: Repainting the Picture. London: Jessica Kingsley Publishers.
55. Kavukçu C. (2014). Aynadaki Zaman. İstanbul: Can Yayınları.
56. Kesici Ş, İlgün E, Mert A, Büyükbayraktar Ç. (2013). Aile Terapisinde Kullanılan Teknikler. Ankara: Nobel Yayıncılık.
57. Kılıçarslan F (2010). 10 Adımda Duygusal Zekâ. Ankara: Nobel Yayınevi.
58. Killick K, Schaveiren J. (2003). Sanat Psikoterapi ve Psikoz. Yelkovan Yayıncılık.
59. Killick K. (1993). Working With Psychotic Processes in Art Therapy. Psychonalytic Psychotherapy, 7(1): 25-38.
60. Kolektif (2003). Çocuk ve Sanat. NN Savcıoğlu (ed.). İstanbul: OkuyanUs.
61. Korkut-Naykı, N. Edebiyat çalışmaları ve psikoloji. Pivolka 2012; 22 (7), 9-11.
62. Köroğlu E. (2015). Akılcı Duygulanım Davranışçı Terapi. Ankara: Hekimler Birliği Yayıncılık.
63. Lindeman M, Sundvik L. (1995). Evaluatıve bias and self-enhancement among gender groups. European Journal of Social Psychology, 25: 269-80.
64. Lindeman M. (1997). Ingroup bias, self enhancement and group identification. European Journal of Social Psychology, 27 (3): 337-55.
65. Loesl S. (2010). Introduction to the special issue on art therapy in the schools: Art therapy + schools + students = ? Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, 27(2), 54–55.
66. Maaluf A. (1998). Ölümcül Kimlikler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
67. Malchiodi CA. (2003). Expressive arts therapy and multimodal approaches. In Handbook of Art Therapy, 1st ed. (Ed CA Malchiodi): 106-117. New York, Guilford Press.
68. Matlin MW. (1996). The Psychology of Women. 3. Baskı. Forth Worth: Harcourt Brace College Publishers.
69. May R. (2005). Yatarma Cesareti. (Çeviri Ed. A Oysal). 9. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
70. Miller PH. (1993). Theories of Developmental Psychology. Third Edition. New York: WH Freenan and Company.
71. Moreno JJ. İçimizdeki Müziği Eylemek. Müzik Terapisi ve Psikodrama (Çeviri Ed. Doğaner). İzmir, Atadost Matbaacılık, 2001.
72. Moriya, D. (2006). Ethical issues in school art therapy. Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association, 23(2), 59–65.
73. Ofer-Yarom, M. (2007). The culture of therapy under the roof of the culture of schools: The professional identity of art therapists working in the educational system. Research paper, Faculty of Education, Bar-Ilan University, Israel (Translated from Hebrew).

74. Onur B. (2012). Çağdaş Müze Eğitim ve Gelişim: Müze Psikolojisine Giriş. Ankara: İmge Kitapevi.
75. Orwell G. (2013). Neden Yazıyorum. Konca (Çeviri Ed. L Konca). İstanbul: Sel Yayıncılık.
76. Özyürek M. (2005). Bireysel Farklılıkları İnceleme Yaklaşımları. Ankara: Kök Yayıncılık.
77. Porter R. (2002). Madness: A Brief History. Oxford University Press: Oxford.
78. Regev D, Snir S. (2013). Art therapy for treating children with Autism Spectrum Disorders (ASD): The unique contribution of art materials. The Academic Journalof Creative Arts Therapies, 3(2), 251–260.
79. Regev D, Snir S. (2014). Working with parents in parent–child art psychotherapy. The Arts in Psychotherapy, 41, 511–518.
80. Rubin JA. (1999). Introduction to Art Therapy. New York: Sources & Resources, Routledge.
81. Rubin JA. (2008a). (Rev.) Art therapy has many faces. DVD. Pittsburgh, PA: Expressive Media, Inc.
82. Rubin JA. (2016). Approaches to Art Therapy: Theory and Technique. New York: Sources & Resources, Routledge.
83. Samurçay N. (2007). Sanatta Psikanaliz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
84. San İ. (1977). Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
85. San İ. (2003). Sanat Eğitimi Kuramları. Ankara: Ütopya Yayınevi.
86. San İ. (2004). Sanat ve Eğitim. Ankara: Ütopya Yayınevi.
87. Sanat Psikoterapiler Derneği (2016) http://www.sanatpsikoterapileridernegi.org/sayfasından indirildi.
88. Sanatla Terapi ve Yaratıcılık (2016). http://www.sanatlaterapiveyaraticilik.net/tr/icerik/11/tezler-ve-projeler sayfasından indirilmiştir.
89. Savaşır I ve Şahin NH. (1997). Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler. Ankara:Türk Psikoloji Derneği Yayınları.
90. Savaşır I, Şahin N. (1995). Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WISC-R) El Kitabı. Ankara. Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
91. Serbes E. (2012). Erken Kaybedenler. Ankara: İletişim Yayınları.
92. Somakçı P. (2003). Türkiye'de Müzikle Tedavi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2): 131-140 .
93. Soysal AŞ, Yalçın K, Can H. (2008). Bilişsel psikoloji kapsamında yer alan dikkat teorileri. Yeni Symposium, 46(1):35-41.
94. Soysal AŞ. (1999). Erken Doğan Bebeklerle Zamanında Doğan Bebeklerin Psikomotor ve Duygusal Gelişimlerinin Değerlendirilmesine İlişkin Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
95. Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri E, Şenol S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. Klinik Psikiyatri Dergisi, 8(2):88-99.
96. Soysal AŞ. (2015). Terapi Koltuğunda Edebiyat Yapma. Deliler Teknesi. 53: 20-24.
97. Soysal AŞ. (2016). Yaratıcılık ve Beyin Gelişimi. 2. Betin Gelişimi Sempozyumu, Ankara.Bildiri Kitapçığı içinde. 69-75.
98. Soysal Ş, Acar A. (2013a). Bir Binaya Bağlanmak. Bağlanma Sayısı. Psikeart. 26, 36-41.
99. Soysal Ş, Acar A. (2013b). Kentsel Uzlaşma: Dönüşüm. Uzlaşma Sayısı. Psikeart. 29:64-69.

100. Spaniol S. (2001). Art and mental illness: where is the link? The Arts in Psychotherapy, 28:221-232.

101. Stevenson RL. (2015). Dr Jekyll Bay Hyde. (Çeviri: C. Üstel). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

102. Tanrıöver BG. (2010). Müzikle Tedavi Yöntemleri. E-Journal of New World Sciences Academy, 5(3): 150-157.

103. Taylan S. (1990). Heppner'in Problem Çözme Envanterinin Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.

104. Tez M. (2015). The Wall ve Pink Floyd üzerine bir yazı http://hafifmuzik.org/album/duvar uzerine-bir-yazi/) adresinden indirildi.

105. The Editors of Encyclopædia Britannica (2014). Art. Encyclopædia Britannica http://global.britannica.com/EBchecked/topic/630806/art adresinden elde edildi.

106. Tosun Y. (2015). Dokunma Dersleri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

107. Uysal A. (2005). İlköğretimde Verilen Sanat Eğitimi Derslerinin Yaratıcılığa Etkileri. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, 6, (1): 41-47.

108. Ünal M. (1999). Yaşamın aynası fotoğraf. İstanbul: Gendaş Kültür; 1999. p. 1-52.

109. van Gogh V. (2012). Teo'ya Mektuplar. (Çeviri P. Kür). İstanbul: Yapı Kresi Yayınları.

110. Vick RM. (2003). A Brief History of Art Therapy. Handbook of Art Thrapy içinde, (Ed. Cathy A. Malchiodi). New York: The Guilford Press. ss. 5-17.

111. Vural P, Zambak H. (2010). ÖSS sınavına girecek öğrencilerde dışavurumcu sanat terapisi". Yayınlanmamış Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Tezi. Bursa.

112. Waller D. (2013). Becoming a Profession (Psychology Revivals): The History of Art Therapy in Britain. London: Routledge. 1940-82.

113. Wengrower H. (1998). Dancing together at different rhythms with the same partner. Issues in Special Education and Rehabilitation, 13(2): 117–124.

114. Weist MD, Rubin M, Moore E, Adelsheim S, Wrobel G. (2007). Mental health screening in schools. Journal of School Health, 77(2), 53–58.

115. Wilson L. (1995). Symbolism and Art Therapy. Symbolism's role in the development of ego functions. American Journal of Art Therapy, 23(3): 79-88.

116. Yalom ID. (2012). Grup Psikoterapisinin Teoriği ve Pratiği. (Çeviri Ed. Ö Karaçam, A Tangör). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

117. Yaykın M. (2009). Fotoğraf ideolojisi, algıda gerçeğin bozulumu. İstanbul: Kalkedon.

118. Yazıcı O. (2006). *Çığlık Işıkla Buluştuğunda*. Psikiyatri Hastalarının Görsel SanatÜrünleri. Astra Zeneca İlaç Şirketi.

119. Yee M, Brown R (1994) The development of gender differantiation in young children British J of Social Psychology, 33 183-96.

120. YÖK Atlası. (2016). Gazi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Girdi Göstergeleri. https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=104111597 adresinden indirildi.